ଶବ୍ଦତତ୍ତ୍ୱବୋଧ ଅଭିଧାନ

ପଣ୍ଡିତ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦଶର୍ମା

(ଇଲେକ୍ଟ୍ରନିକ ସଂସ୍କରଣ)

ପ୍ରସ୍ତୁତି

ସୃଜନିକା

ଜାଗମରା, ଡାକ: ଖଣ୍ଡଗିରି
ଭୁବନେଶ୍ୱର ୭୫୧୦୩୦
୨୦୦୮

ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସୂଚନା

ତଳେ ଥିବା ବିଷୟ ଓ ଅକ୍ଷର ସୂଚୀ ଉପରେ ଦର୍ଶିକା (କର୍ସର) ଚଳାଇଲେ କେତେ ଜାଗାରେ ତାହାର ହାତ ରୂପ ( ) ବଦଳି ଆଙ୍ଗୁଠି ରୂପ ( ) ନେବ । ସେହି ଜାଗାରେ ମାଉସ୍‌ର ବାମ ବୋତାମ ଦବାଇଲେ ସେହି ବିଷୟ ଥିବା ପୃଷ୍ଠା ଖୋଲିବ । କୌଣସି ଅକ୍ଷର ଉପରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦର୍ଶିକା ରଖି ମାଉସ ବାମ ବୋତାମ ଦବାଇଲେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦସୂଚୀ ପୃଷ୍ଠା ଖୋଲିବ । ସେଥିରେ ନିର୍ବାଚିତ ଅକ୍ଷରରେ ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିବା ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ରହିଥିବ । ପ୍ରତିଟି ଶବ୍ଦଯୋଡ଼ି ହେଉଛି ଅଭିଧାନର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପୃଷ୍ଠାରେ ଥିବା ଆରମ୍ଭ ଓ ଶେଷ ଶବ୍ଦ, ଯାହା ପୃଷ୍ଠାର ଉପରେ ଦିଆଯାଇଥାଏ । ତେଣୁ ଖୋଜୁଥିବା ଶବ୍ଦକୁ ଯିବାକୁ ହେଲେ ତା'ର ଆଗ ଓ ପରର ଶବ୍ଦଯୋଡ଼ି ଉପରେ ମାଉସ ଚିପିବାକୁ ହେବ ।

ଏହି ସୂଚୀ ପୃଷ୍ଠାଟି ଫାଇଲର ଆରମ୍ଭରେ ରହିଛି, ତେଣୁ ଆକ୍ରୋବାଟ ରିଡରର ନେଭିଗେସନ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏଠାକୁ ସହଜରେ ଫେରିଆସିହେବ ।

(ଆକ୍ରୋବାଟ ରିଡରର ସାହାଯ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାରୁ ଏସବୁ ବିଷୟରେ ଅଧିକ ଜାଣିହେବ)

ବିଷୟ ସୂଚୀ:

ଅକ୍ଷର ସୂଚୀ

Sabdatattwabodha Abhidhana, *Compiled by* **Pandit Gopinath Nanda Sharma**, **1916**
Electronic version created by **Srujanika**, Jagamara, PO: Khandagiri, Bhubaneswar 751030, email: srujanika@gmail.com

ଶବ୍ଦତତ୍ତ୍ୱବୋଧ ଅଭିଧାନ ଶବ୍ଦସୂଚୀ

ଅ

ଅ – ଅଂଶିତ
ଅଂଶୀ – ଅକଥା
ଅକଥ୍ୟ – ଅକସ୍ମାତ
ଅକାଟ – ଅକୁପ୍ୟ
ଅକୁର – ଅକ୍ରୋଧ
ଅକ୍ରୋଧନ – ଅକ୍ଷର
ଅକ୍ଷରଚଣ – ଅଖଡ଼େ
ଅଖବା – ଅଗତି
ଅଗତ୍ୟା – ଅଗି
ଅଗିଲା – ଅଗ୍ନିସଖ
ଅଗ୍ନିସହାୟ – ଅଘ
ଅଘଟ – ଅଙ୍ଗଣ
ଅଙ୍ଗତ୍ର – ଅଙ୍ଗୀକରଣ
ଅଙ୍ଗୀକାର – ଅଚାର୍ଗଳ
ଅଚିନ୍ତା – ଅଜକବ
ଅଜଗର – ଅଜାଡ଼ି ପଡ଼ିବା
ଅଜାଡ଼ିବା – ଅଜ୍ଞେୟ
ଅଝାଲ – ଅଟବି
ଅଟା – ଅଠୌର
ଅଡ଼ – ଅଣଉହାଡ଼
ଅଣଓସାର – ଅଣସର
ଅଣସୋରିଷ – ଅଣୁଭା
ଅଣୁବୀକ୍ଷଣ – ଅତଟ
ଅତଡ଼ – ଅତିଗନ୍ଧ
ଅତିଚାର – ଅତିରି
ଅତିରିକ୍ତ – ଅତୁଳ
ଅତୁଲ – ଅଥୟ
ଅଥରପା – ଅଦୃଷ୍ଟି
ଅଦେୟ – ଅଧ
ଅଧକ – ଅଧାଟି
ଅଧାଡୁଆ – ଅଧିଭୂ
ଅଧିମାସ – ଅଧୀଶ୍ୱର
ଅଧୁଆ – ଅଧ୍ୟାୟ
ଅଧ୍ୟାବାହନିକ – ଅନଗ୍ନି
ଅନଘ – ଅନପେତ
ଅନଭିଜାତ – ଅନାକୁଳ
ଅନାଗତ – ଅନାର୍ଜବ
ଅନାର୍ତ୍ତବା – ଅନିର୍ଭର
ଅନିର୍ଭା – ଅନୁକର୍ଷଣ
ଅନୁକଳ୍ପ – ଅନୁଚାର୍ଯ୍ୟ
ଅନୁଚିକୀର୍ଷା – ଅନୁପଦିଷ୍ଟ
ଅନୁପଦୀ – ଅନୁମତି
ଅନୁମନ୍ତା – ଅନୁରୋଧ
ଅନୁଲାପ – ଅନୁଷ୍ୟୁତ
ଅନୁଷ୍ଣ – ଅନୃତ
ଅନେଇ – ଅନ୍ତକ
ଅନ୍ତକର – ଅନ୍ତରୀପ
ଅନ୍ତରୀୟ – ଅନ୍ତି
ଅନ୍ତିକ – ଅନ୍ଧକୂପ
ଅନ୍ଧଗୋଲାଙ୍ଗୁଳନ୍ୟାୟ – ଅନ୍ଧସ୍
ଅନ୍ଧହସ୍ତୀନ୍ୟାୟ – ଅନ୍ନକୋଷ୍ଠକ
ଅନ୍ନଗନ୍ଧି – ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ଅନ୍ୟାୟ – ଅପ
ଅପକର୍ମ – ଅପଟାନ୍ତର
ଅପଟୀ – ଅପନୋଦ
ଅପନ୍ତରା – ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନ
ଅପରିଣାମଦର୍ଶୀ – ଅପଶୋକ
ଅପଷ୍ଟୁ – ଅପାଉତି
ଅପାଂନାଥ – ଅପାସନ
ଅପାସ୍ତ – ଅପ୍ରକାଣ୍ଡ
ଅପ୍ରଗୁଣ – ଅପ୍ରିୟ
ଅପ୍ସରା – ଅବିଗୁଣ
ଅବିବାହୀ – ଅଭାଗା
ଅଭାଗିନୀ – ଅଭିଜ୍ଞ
ଅଭିଜ୍ଞା – ଅଭିପନ୍ନ
ଅଭିପ୍ରାୟ – ଅଭିରୂପ
ଅଭିଲା – ଅଭିସନ୍ଧି
ଅଭିସମ୍ପାତ – ଅଭ୍ୟଞ୍ଜନ
ଅଭ୍ୟନ୍ତର – ଅଭ୍ୟୁତ୍‌ଥାନ
ଅଭ୍ୟୁଦୟ – ଅମଙ୍ଗ
ଅମଚ୍ଛା – ଅମଳ
ଅମଳପାଣି – ଅମାର
ଅମାରି – ଅମୃତ
ଅମୃତଘଷା – ଅମ୍ବୁଜ
ଅମ୍ବୁଦ – ଅମ୍ଳପୁର
ଅମ୍ଳଲୋଣିକା – ଅୟୋଗ୍ର
ଅୟୋଘନ – ଅରଣୀସୁତ
ଅରଣ୍ଡା – ଅରାଳ
ଅରାବଳି – ଅରୁନ୍ଧତୀ
ଅରୁଷ୍କ – ଅର୍ଜନବିସ
ଅର୍ଜୁନ – ଅର୍ଥ୍ୟ
ଅର୍ଦ୍ଦନ – ଅର୍ଯ୍ୟ
ଅର୍ଯ୍ୟମା – ଅଲକ୍ଷଣା
ଅଲକ୍ଷମା – ଅଳଞ୍ଜର
ଅଲଣା – ଅଲାଜୁକୀ
ଅଲାତ – ଅଳ୍ପସରସ୍
ଅକ୍ଲିଷ୍ଟ – ଅବଗଣିତ
ଅବଗତ – ଅବଜ୍ଞା
ଅବଜ୍ଞାତ – ଅବଦାହ
ଅବଦାହେଷ୍ଟ – ଅବନାୟ
ଅବନାହ – ଅବରୀଣ
ଅବରୋଧ – ଅବଷ୍ଟବ୍ଧ
ଅବଷ୍ଟମ୍ଭ – ଅବାଚ୍ୟ
ଅବାଧ – ଅବିହାଡ଼ା
ଅବିହିତ – ଅଶନ
ଅଶନି – ଅଶ୍ରାନ୍ତ
ଅଶ୍ରି – ଅଷ୍ଟକା
ଅଷ୍ଟଧା – ଅସଙ୍ଗୁଳା
ଅସଜ – ଅସରଳ
ଅସରଳା – ଅସିଧେନୁ
ଅସିପୁଚ୍ଛ – ଅସ୍ତବଳ
ଅସ୍ତମନ – ଅହଂଯୁ
ଅହଣ୍ଡି – ଅହିତୁଣ୍ଡିକ
ଅହିଫେନ – ଅହ୍ୟଡେଙ୍ଗୁରା

ଆ

ଆ
ଆଁ – ଆଉଜିବା
ଆଉଟଣ – ଆକାର
ଆକାରଗୁପ୍ତି – ଆଖଡ଼ା
ଆଖଣ୍ଡଳ – ଆଖିମାରିବା
ଆଖିମିଟିକା – ଆଗଃ
ଆଗକୁହା – ଆଗସରିବା
ଆଗହୁଁ – ଆଘ୍ରାଣ
ଆଘ୍ରାୟକ – ଆଚାର୍ଯ୍ୟା
ଆଚାର୍ଯ୍ୟାନୀ – ଆଜହୁଁ
ଆଜାନେୟ – ଆଞ୍ଛିବା
ଆଞ୍ଛିଳ – ଆଠଣି
ଆଠପାଞ୍ଚ – ଆଡ଼ତଦାର
ଆଡ଼ତି – ଆଡୁଖା
ଆଡ଼େ – ଆଣ୍ଟ
ଆଣ୍ଟିବା – ଆତଜାତ
ଆତତ – ଆତ୍ମଗତ
ଆତ୍ମଗୁପ୍ତା – ଆତ୍ରେୟ
ଆଥର୍ବଣ – ଆଦ୍ୟମାସକ
ଆଦ୍ୟୂନ – ଆନ
ଆନକ – ଆନ୍ଦୋଳନ
ଆନ୍ଧସିକ – ଆପାତ
ଆପାତତଃ – ଆପ୍ରପଦୀନ
ଆପ୍ଲବ – ଆମଗନ୍ଧି
ଆମଞ୍ଚ – ଆମ୍ବଡ଼ା
ଆମ୍ବସଡ଼ା – ଆୟତି
ଆୟତ୍ତ – ଆରଦାଉଆଁସ
ଆରନାଳ – ଆରୁରୁକ୍ଷୁ
ଆରୂଢ଼ – ଆର୍ଦ୍ରାବଳି

ଆର୍ଦ୍ଦୋଳି - ଆଳୟ
ଆଲରା - ଆଲୀଢ଼
ଆଲୁ - ଆବରିବା
ଆବର୍ତ୍ତ - ଆବିଧ
ଆବିର୍ଭାବ - ଆବେଶିକ
ଆବୋରନ୍ତା - ଆଶିତ
ଆଶିତଂଗବୀନ - ଆଶ୍ରିପାଦ
ଆଶ୍ରିପାଦଘର - ଆସକ୍ତି
ଆସତ୍ତି - ଆସ୍କନ୍ଦିତ
ଆସ୍କନ୍ଦନ - ଆହତ
ଆହତଲକ୍ଷଣ - ଆହୃତ
ଆହେ - ଆହ୍ୱାନ

ଇ

ଇ - ଇକାର
ଇକ୍ଷୁ - ଇଚ୍ଛାଳିନେବା
ଇଚ୍ଛୁ - ଇତ
ଇତର - ଇତିହ
ଇତିହା - ଇନ୍ଦୁବ୍ରତ
ଇନ୍ଦ୍ର - ଇନ୍ଦ୍ରାଣିକା
ଇନ୍ଦ୍ରାନୁଜ - ଇରଣ
ଇରମ୍ମଦ - ଇଳିଶି
ଇଲୀଶ - ଇଷ୍ଟ
ଇଷ୍ଟକ - ଇହା

ଈ

ଈ
ଈଃ - ଈଳିତ
ଈଶ୍ - ଈହତ

ଉ

ଉ - ଉଇଲ
ଉଁକାରିବା - ଉକୁଟାଣ
ଉକୁଣି - ଉଗାରିବା
ଉଗାଳ - ଉଚପାଚ
ଉଚଲ - ଉଛାଇବା
ଉଛିବାର - ଉଚ୍ଛ୍ରିତ
ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ - ଉଜୁଆଁ
ଉଜୁଡ଼ା - ଉଞ୍ଛିବା
ଉଟ - ଉଡ଼ା
ଉଡ଼ାଇବା - ଉଡ୍ଡୀନ
ଉଡ୍ଡୀୟମାନ - ଉତିଆଣି
ଉତୁକଟ - ଉତ୍କଳ
ଉତ୍କଳିକା - ଉତ୍ତମ୍ଭନ

ଉତ୍ତର - ଉତ୍ତାନଶୟ
ଉତ୍ତାପ - ଉତ୍ପନ୍ନ
ଉତ୍ପଳ - ଉତ୍ସର୍ଗ
ଉତ୍ସର୍ପଣ - ଉଦଗ୍ର
ଉଦଙ୍କୁଖ - ଉଦଶ୍ୱିତ
ଉଦସ୍ତ - ଉଦୀଚୀନ
ଉଦୀଚ୍ୟ - ଉଦ୍‌ଗାତା
ଉଦ୍‌ଗାର - ଉଦ୍ଧାନ
ଉଦ୍ଧାମ - ଉଦ୍ଧୃତ
ଉଦ୍ଧ୍ମାନ - ଉଦ୍ରିକ୍ତ
ଉଦ୍ରେକ - ଉଧାରିବାର
ଉଧାରେଣୀ - ଉନ୍ନଦ
ଉନ୍ନନାଃ - ଉପକାରିକା
ଉପକାର୍ଯ୍ୟ - ଉପଘ୍ନ
ଉପଚୟ - ଉପଦା
ଉପଦିଷ୍ଟ - ଉପନୀତ
ଉପନ୍ୟାସ - ଉପଯୁକ୍ତ
ଉପଯୋଗ - ଉପଲଛ
ଉପଲବ୍ଧ - ଉପଶାୟ
ଉପଶ୍ରୁତ - ଉପସ୍ଥ
ଉପସ୍ଥାନ - ଉପାଦାନ
ଉପାଦେୟ - ଉପାସନ
ଉପାସିତ - ଉପ୍ତି
ଉପ୍ରୋଧ - ଉଭାରିବା
ଉଭୁଡ଼ାପଡ଼ିବା - ଉରସିଳ
ଉରସ୍ୟ - ଉଲଟାଇବା
ଉଲଟିଆ - ଉଲୁରିବା
ଉଲୁସିବା - ଉଲ୍ୱ
ଉଲ୍ୱଣ - ଉଷ୍ଟୋପଗମ
ଉଷ୍ଣ - ଉସ୍ୱାସ
ଉସ୍ୱାସିବା - ଉହ୍ୟମାନ

ଊ

ଊ - ଊଣାଇଶ
ଊତ - ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱାମ୍ନାୟ
ଊର୍ମି - ଊହ୍ୟ

ଋ

ଋ - ଋଣ
ଋଣଲେଖ୍ୟ - ଋଭୁକ୍ଷ
ଋଭୁକ୍ଷା - ଋଷ୍ୟଶୃଙ୍ଗ

ୠ

ଌ ୡ

ଏ

ଏ - ଏକକ
ଏକକାଳୀନ - ଏକତମ
ଏକତର - ଏକପଦୀ
ଏକପାଖ - ଏକଶେଷ
ଏକଷଠି - ଏକାଦଶ
ଏକାଦଶୀ - ଏକୀଭାବ
ଏକୀୟ - ଏଠାଁଇ
ଏଠାକାର - ଏଣେ
ଏଣେତେଣେ - ଏଥ
ଏଥକୁ - ଏବର
ଏମତ - ଏଷଣିକା
ଏଷଣୀୟ - ଏହ୍ନେ

ଐ

ଐ - ଐକରାଜ୍ୟ
ଐକବାକ୍ୟ - ଐରାବଣ
ଐରାବତ - ଐହିକ

ଓ

ଓ - ଓକ
ଓକ - ଓଜସ୍ୱଳ
ଓଜସ୍ୱୀ - ଓଡ଼ିଆ
ଓଡ଼ିଆଣି - ଓପ୍ରଧ
ଓମ୍ - ଓଲଟିବାର
ଓଳନ - ଓଳେଇବାର
ଓଶଥ - ଓହଳାଇବାର
ଓହଳିବାର - ଓହ୍ଲେଇବାର

ଔ

ଔ - ଔଦରିକ
ଔଦାର୍ଯ୍ୟ - ଔଶନସ
ଔଶୀର - ଔଷ୍ଣ୍ୟ

କ

କ - କଅଁଳାଇବାର
କଅଁଳିବାର - କଉଡ଼ିଆ
କଉତରା - କକୁତ୍‌ସ୍ଥ
କକୁଦ୍ - କକ୍ଷ
କକ୍ଷା - କଙ୍କଣ
କଙ୍କଣପଇତା - କଚଟି
କଚଡ଼ା - କଛ
କଛା - କଜଳା

କଜିଆ – କଞ୍ଚିକା
କଞ୍ଚୁକ – କଟକ
କଟକଟ – କଟା
କଟାକଟି – କଟୀର
କଟୁ – କଠିଞ୍ଜର
କଠିନ – କଡ଼ମ୍ବ
କଡ଼ମ୍ବା – କଢ଼ିଲୋଥ
କଢୁଆଳ – କଣିଅର
କଣିଆଇବାର – କଣ୍ଟା
କଣ୍ଟାଇକୋଳି – କଣ୍ଠାଗ୍ରତ
କଣ୍ଠଭୂଷା – କଣ୍ଡୂୟମାନ
କଣ୍ଡୂୟା – କତିଥ
କତୁରା – କଦ
କଦକ – କଦର୍ଯ୍ୟ
କଦଳ – କନକାଳୁ
କନକାହ୍ୱ – କନ୍ତୁ
କନ୍ଥଡ଼ା – କନ୍ଦା
କନ୍ଦି – କପଟ
କପର୍ଦ୍ଦ – କପିଳା
କପିଳାସ – କବଟା
କବନ୍ଧ – କମ୍
କମକମ – କମଳୀ
କମଳୋତ୍ତର – କମ୍ପିତ
କମ୍ର – କରକର
କରକା – କରଡ଼ିଗଜା
କରଣ – କରତି
କରତିବାର – କରମଙ୍ଗା
କରମଙ୍ଗିଆ – କରାରୋଟ
କରାଳ – କରୁଣା
କରେଟୁ – କର୍ଣ୍ଣ
କର୍ଣ୍ଣଜଳୁକା – କର୍ଦ୍ଦ
କର୍ପଟ – କର୍ମରଙ୍ଗ
କର୍ମବିପାକ – କଳ
କଳକଣ୍ଠ – କଳଭ
କଳମ – କଳହଂସ
କଳହପ୍ରିୟ – କଳାନିଧି
କଳାପ – କଳି
କଳି – କଳିକ
କଳିୟାର – କଲ୍ମଷ
କଲ୍ମାଷ – କବିକ
କବିତା – କଷା
କଷାୟ – କସାକସି
କସି – କହ୍ୱ
କା – କାଉଳି
କାଏ – କାକତାଳୀୟ
କାକତାଳୀୟନ୍ୟାୟ – କାକାରି
କାକାଳ – କାକ୍ଷ
କାକ୍ଷୀକ – କାଚିତ
କାଚିବାର – କାଞ୍ଚି
କାଞ୍ଚୀପଦ – କାଟିବାର
କାଟୁ – କାଠୁଆ
କାଠୁଆଅମ୍ଳପିତ୍ତ – କାଣ୍ଟିବଗ
କାଣ୍ଡ – କାଣ୍ଡୁ
କାଣ୍ଡୁଆ – କାଦମ୍ବ
କାଦମ୍ବର – କାନଫୁଲ
କାନଫୋଡ଼ା – କାନ୍ତାରୁ
କାନ୍ତି – କାନ୍ଦହେବାର
କାନ୍ଧି – କାପୋତ
କାପ୍ତା – କାମଚାର
କାମଡ଼ା – କାମୁଡ଼ାକାମୁଡ଼ି
କାମ୍ପି – କାରଜି
କାରଣ – କାରିକର
କାରିକା – କାର୍ତ୍ତିକ
କାର୍ତ୍ତିକିକ – କାଲ
କାଳକ – କାଳସାର
କାଳସୂତ୍ର – କାଳିନ୍ଦୀ
କାଳିନ୍ଦୀଭେଦନ – କାଲ୍ପନିକ
କାଲ୍ୟ – କାଷ୍ଠମଲ୍ଲ
କାଷ୍ଠା – କାହାଳି
କାହାଳିଆ – କିଂଶାରୁ
କିଂଶୁକ – କିଡ଼ମିଡ଼
କିଣ – କିପରିକା
କିପାଁଇ – କିରଣ
କିରାଣି – କିଳିବାର
କିଲୋ – କୀର୍ତ୍ତନିଆ
କୀର୍ତ୍ତି – କୁଇ
କୁଇନ୍ତା – କୁଞ୍ଚ
କୁଞ୍ଚନ – କୁଟୁଣୀ
କୁଟୁଣୀପ୍ରତିମା – କୁଢ଼ିବୋବାଳି
କୁଣନ – କୁଣ୍ଠା
କୁଣ୍ଠାଇ – କୁସ୍ତନ
କୁସ୍ତିତ – କୁନ୍ଦା
କୁନ୍ଦାରୁ – କୁମୁଟି
କୁମୁଦ – କୁରହାଡ଼ି
କୁରାଇସୁଣି – କୁର୍ନିଶ
କୁର୍ପର – କୁଳୀନ
କୁଳୁକୁଳା – କୁସ
କୁସାଙ୍ଗୀ – କୁହୁଣ୍ଡା
କୁହେଳିକା – କୃତାନ୍ତ
କୃତାର୍ଥ – କେଁ କେଁ
କେ – କେତନ
କେତପା – କେମନ୍ତ
କେମ୍ପା – କେଶରୀ
କେଶବ – କୋଇଲିବୁଡ଼
କୋଇଲିସୁତା – କୋଠ
କୋଠକରଣ – କୋତ
କୋତରା – କୋରଣା
କୋରଣା – କୋଶ
କୋଶଳ – କ୍ରମଶଃ
କ୍ରମୁ – କ୍ୱଣିତ

କ୍ଷ

କ୍ଷଉଣି – କ୍ଷତି
କ୍ଷତ୍ତା – କ୍ଷୁବ୍ଧ
କ୍ଷୁର – କ୍ଷ୍ୱେଳନ

ଖ

ଖ – ଖଇଙ୍ଗା
ଖଇଚା – ଖଜା
ଖଜା – ଖଞ୍ଜିଖାଞ୍ଜି
ଖଟ – ଖଡ଼କ୍କୀ
ଖଡ଼ଖଡ଼ – ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡିଆ
ଖଣ୍ଡଣି – ଖତମ
ଖତମାଳ – ଖନ୍ଦକ
ଖନ୍ଦା – ଖରଖର
ଖରଗୋଶ – ଖର୍ବ
ଖର୍ବଟ – ଖଳିକାର
ଖଳିପଶିବା – ଖାଉଟିଆ
ଖାଉଣିଆ – ଖାତା
ଖାତବନ୍ଦୀ – ଖାରଭୂଇଁ
ଖାରସ୍ତ – ଖିଟିଖିଟିଆ
ଖିଡ଼କି – ଖୁଜ୍‌ବୁଜ୍
ଖୁଜୁବୁଜିଆ – ଖୁଣ୍ଟି
ଖୁଣ୍ଟିଆ – ଖୁର
ଖୁରଙ୍ଗ – ଖୁରୁଳା
ଖୁର୍ପା – ଖେଚା
ଖେଚିବା – ଖେପାଜାଲ
ଖେପିବା – ଖୋଦାବନ୍ଦ
ଖୋପ – ଖୋସା
ଖୋସାଣି – ଖ୍ୟାପନ

ଗ

ଗ – ଗଗଛ
ଗଗଛିବା – ଗଜରା

ଗଜଲ – ଗଠନ
ଗଡ଼ – ଗଡ଼ାଣିଆ
ଗଡ଼ି – ଗଡ୍‌ଡୁକ୍
ଗଢ଼ଣ – ଗଣ୍ଡା
ଗଣ୍ଡାଇବା – ଗଣ୍ଡଭେରଣ୍ଡ
ଗଣ୍ଡମଳା – ଗତ
ଗତା – ଗଦାଧର
ଗଦି – ଗଛା
ଗନ୍ଧ – ଗନ୍ଧେଇବା
ଗନ୍ଧି – ଗମିବା
ଗମ୍ଭିରା – ଗରମି
ଗରହାଜର – ଗରୁଶୀଳ
ଗରୁହଂସ – ଗର୍ଭୋପଘାତିନୀ
ଗର୍ବ – ଗଳାଧଃକରଣ
ଗଳାସି – ଗବେଷଣ
ଗବ୍ୟ – ଗହିରି
ଗହିରିଖର୍ଚ୍ଚା – ଗାଁଜିବା
ଗାଜର – ଗାଦି
ଗାଧ – ଗାର
ଗାରଡ଼ – ଗାଲମୋଚା
ଗାଳି – ଗିରଫ
ଗିରଫତାର – ଗିଳା
ଗିଲା – ଗୁଆଁର
ଗୁଆଁରୀ – ଗୁଜ୍ଜରୀ
ଗୁଞ୍ଜ – ଗୁଡ଼କଙ୍କ
ଗୁଡ଼ଚୀ – ଗୁଡ଼ୁମୁଗୁଡ଼ୁମୁ
ଗୁଣ – ଗୁଣୁଗୁଣୁ ହେବା
ଗୁଣ୍ଠ – ଗୁଣ୍ଡିରି
ଗୁଣ୍ଡୁଚି – ଗୁବା
ଗୁମ୍ – ଗୁୟାଁ
ଗୁରସ୍ତ – ଗୁଲ
ଗୁଳା – ଗୁଳୁଚିପାଳୁଆ
ଗୁଳୁଚ୍ଛ – ଗୁହ୍ୟ
ଗୁହ୍ୟକ – ଗେଞ୍ଚ
ଗେଞ୍ଚା – ଗେଲ
ଗେଲବସର – ଗୋଖରା
ଗୋଖା – ଗୋଟିଆ
ଗୋଟିକରିବା – ଗୋଡାମରା
ଗୋଡାମାରିବା – ଗୋପ
ଗୋପଗୋଇ – ଗୋମେଧ
ଗୋର – ଗୋଲକୁଣ୍ଡା
ଗୋଲଖ – ଗୋଳାହାଟ
ଗୋଳିଆ – ଗୋସୁଆରା
ଗୋସ୍ତନୀ – ଗୌଣୀ
ଗୌତମ – ଗ୍ରାମ
ଗ୍ରାମଟିକା – ଗ୍ଲୌ

ଘ

ଘ – ଘଉଡ଼ା
ଘଉଡ଼ିବା – ଘଟାରୀ
ଘଟି – ଘଣ୍ଟପାଟୁଆ
ଘଣ୍ଟା – ଘନାଗମ
ଘନାଘନ – ଘରବାଡ଼ି
ଘରବୁଡ଼ା – ଘା
ଘାଇ – ଘାଣ୍ଟ
ଘାଣ୍ଟଚକଟ – ଘାସିଆ
ଘିଅ – ଘୁଡ଼ୁକି
ଘୁଣ – ଘୁଷ୍‌ଖୋର
ଘୁଷା – ଘେନା
ଘେନାଇବା – ଘୋଡ଼
ଘୋଡ଼ଚି – ଘୋରିବା
ଘୋଳ – ଘ୍ରାଣ
ଘ୍ରାଣତର୍ପଣ – ଘ୍ରେୟ

ଙ

ଚ

ଚ – ଚଉକାଠ
ଚଉକତି–ଚଉପଦି
ଚଉପାଶ – ଚକ
ଚକଖଡ଼ି – ଚକାମାଉଲି
ଚକାମାଣ୍ଡୁ – ଚକ୍ରାନ୍ତ
ଚକ୍ରାବର୍ତ୍ତ – ଚଞ୍ଚା
ଚଞ୍ଚୁ – ଚଡ଼ଚଡ଼
ଚଡ଼ନ – ଚଣ୍ଡାତକ
ଚଣ୍ଡାଳ – ଚତୁର୍ଥ
ଚତୁର୍ଥଭାକ୍ – ଚନ୍ଦିର
ଚନ୍ଦ୍ର – ଚପଟ
ଚପଟ – ଚମୁ
ଚମୁରୁ – ଚରଚା
ଚରଚା – ଚର୍ଚ୍ଚରୀ
ଚର୍ଚ୍ଚା – ଚଳନ୍ତା
ଚଳନ୍ତିପ୍ରତିମା – ଚଷକ
ଚସା – ଚହ୍ଲା
ଚା – ଚାଖିବା
ଚାଖୁଣିଆ – ଚାଟକେର
ଚାଟଶାଳ – ଚାନ୍ଦ
ଚାନ୍ଦକଳା – ଚାବି
ଚାବିଦେବା – ଚାରିକାତଛାଡ଼ିବା
ଚାରିଖାନି – ଚାଳିଶା
ଚାଲୁଣି – ଚିଆର
ଚିଇଁବା – ଚିଙ୍ଗଟ
ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି – ଚିତଉ
ଚିତଉଉଆଁସ – ଚିତୁ
ଚିତୁଆଇବା – ଚିତ୍ରଶିଖଣ୍ଡିଜ
ଚିତ୍ରଶିଖଣ୍ଡୀ – ଚିପିବା
ଚିପୁଆ – ଚିରଂ
ଚିରା – ଚିହ୍ନିକା
ଚିହ୍ନିକାଇବା – ଚୁଆଁଚୁଇଁ
ଚୁଆଁଚୁହିଁ – ଚୁଟିଆମୂଷା
ଚୁଡ଼ା – ଚୁଲିପଙ୍ଖା
ଚୁଲିମୁହଁ – ଚୂର୍ଣ୍ଣକ
ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳ – ଚେଷ୍ଟା
ଚେଷ୍ଟେଇ – ଚେପ୍‌ଟା
ଚେମଡ଼ – ଚୈତ୍ୟ
ଚୈତ୍ର – ଚୋପଦାର
ଚୋପା – ଚୌକାଠ
ଚୌକା – ଚୌମଥା
ଚୌରାଣୋଇ – ଚ୍ୟୁତ

ଛ

ଛ – ଛକ
ଛକଡ଼ – ଛଟାଙ୍କ
ଛଟାଣ – ଛତ
ଛତର – ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ
ଛତ୍ରସାଇ – ଛନ୍ଦିବା
ଛପଛପିକା – ଛବି
ଛଅସ୍ତରି – ଛାଟିଆ
ଛାଟିପିଟି – ଛାପ
ଛାପଚିକଣ – ଛି
ଛିଆଁ – ଛିଡ଼ିକିବା
ଛିଡ଼ିବା – ଛୁଅ
ଛୁଆଁ – ଛୁରା
ଛୁରି – ଛେପ
ଛେବଳ – ଛିଆ

ଜ

ଜ – ଜଉ
ଜଉଆ – ଜଗତ୍‌ପ୍ରାଣ
ଜଗତୀ – ଜଘନ୍ୟଜ
ଜଙ୍ଗମ – ଜଠର
ଜଡ଼ – ଜନକ
ଜନନ – ଜନ୍ୟ

ଜପ – ଜମାଖରଚ
ଜମାଟ – ଜରାୟୁ
ଜରି – ଜଳପାତିଆ
ଜଳପ୍ରାୟ – ଜହୁରି
ଜହ୍ନ – ଜାଁକଜମକ
ଜାକ – ଜାଡ଼ିବା
ଜାଡ଼ୀ – ଜାନ
ଜାନାନା – ଜାରଜ
ଜାରଣ – ଜାଲ୍ମ
ଜାହାଜ – ଜିଜୀବିଷା
ଜିଜ୍ଞାସା – ଜିହ୍ୱା
ଜିମା – ଜୀବାତୁ
ଜୀବିକା – ଜୁଟ୍‌ହେବା
ଜୁଟାଇବା – ଜେଉଟ
ଜେଜେ – ଜୋଡ଼ହସ୍ତ
ଜୋଡ଼ିବା – ଜ୍ୱଳନ
ଜ୍ୱାଳ

ଝ

ଝ – ଝଞ୍ଜା
ଝଞ୍ଜାନିଳ – ଝଡ଼ା
ଝଡ଼ାମହୁର – ଝରାକାଠି
ଝରି – ଝଳିବା
ଝଲ୍ଲକ – ଝାଟ
ଝାଟପାଟ – ଝାମ
ଝାମମାରିବା – ଝିଅ
ଝିଅଝିଆଣି – ଝିମା
ଝିମାଣି – ଝୁଣିବା
ଝୁଣୁଝୁଣିଆ – ଝୁଲ
ଝୁଲଣ – ଝୋଳି

ଞ

ଟ

ଟ – ଟକ
ଟକଟକ – ଟଣା
ଟଣାଟଣି – ଟାଉଟାଉ
ଟାଉଁଟାଉଁ – ଟାଣି
ଟାଣିବା – ଟିକର
ଟିକରା – ଟିପ
ଟିପଚିହ୍ନ – ଟୁକୁମଟାମ
ଟୁକୁଳୀ – ଟେର
ଟେରା – ଟୌ

ଠ

ଠ – ଠଣ୍ଠନ
ଠବର୍ତ୍ତୁଳ – ଠାକୁରକୋଠି
ଠାକୁରବାପା – ଠିଆ
ଠିଆଠାଣି – ଠେକ
ଠେକରା – ଠୋସ

ଡ

ଡ – ଡଙ୍ଗା
ଡଙ୍ଗୀ – ଡାକ
ଡାକଘର – ଡାମର
ଡାଳ – ଡିଆଁ
ଡିଆଁଇବା – ଡିଲ୍ଲି
ଡିହ – ଡେଣୁଆ
ଡେବିରି – ଡୌଲତ

ଢ

ଢ – ଢଳଢଳ
ଢଳହଳ – ଢିଙ୍କିଶାଳ
ଢିପ – ଢେଙ୍କା
ଢେଣ୍ଡରା – ଢୋଲେଇ

ଣ

ଣ – ଣ୍ୟ

ତ

ତ – ତଇଳ
ତଇଳପିଆ – ତଟୁ
ତଡ଼ – ତଣ୍ଡିଆ
ତଣ୍ଡିବା – ତଥୈବଚ
ତଥ୍ୟ – ତନ୍ତଶାଳ
ତନ୍ତରମାଧିଆ – ତଦ
ତଉ – ତମୋଘ୍ନ
ତମୋଭିଦ୍‌ – ତରଙ୍ଗିଣୀ
ତରଚ୍ଛ – ତରସ୍ଥାନ
ତରଃ – ତରୁଣ
ତରୁଣୀ – ତଳାରି
ତଲାସ – ତହସିଲଦାରି
ତହିଁ – ତାଛାଏଁ
ତାଛୀଲ୍ୟ – ତାଡ଼ୁଆ
ତାଡ଼େଣି – ତାପି
ତାପିଚ୍ଛ – ତାର
ତାରକ – ତାଳକୀ
ତାଳପତ୍ର – ତାସଣ
ତାସା – ତିକ୍ତ
ତିକ୍ତକ – ତିନେଇଧିନେଇ
ତିନିପୁରମଲ୍ଲି – ତିରିଶ
ତିରୀ – ତିହୁଡ଼ି
ତିହୁଡି – ତୁଚ୍ଛା
ତୁଚ୍ଛାଇଁ – ତୁଣ୍ଡପୋଡ଼ା
ତୁଣ୍ଡବଜା – ତୁମ
ତୁମୁଡ଼ୀ – ତୁରୁଷା
ତୂର୍ଯ୍ୟ – ତୂଳି
ତୂଳିଆ – ତୂଷ୍ଣୀ
ତୃଣ – ତେଡ଼ା
ତେଡ଼ିକି – ତେନ୍ତରା
ତେନ୍ତରାମାଧିଆ – ତେଲୁଣୀ
ତେବେ – ତୋଡ଼ତାଡ଼
ତୋଡ଼ପ – ତୋରା
ତୋରାଏ – ତୌଳିକ
ତ୍ୟକ୍ତ – ତ୍ରିକନା
ତ୍ରିକର୍ମା – ତ୍ରିବଳି
ତ୍ରିଭାରି – ତ୍ୱକ୍‌ସାର
ତ୍ୱତ୍‌ – ତ୍ସରୁ

ଥ

ଥ – ଥଟାରି
ଥଣ୍ଡା – ଥଳାଇବା
ଥଳାଥଳି – ଥାବରୀ
ଥାଳ – ଥୁବଡ଼ା
ଥୁରଥୁର – ଥୋଡ଼ି
ଥୋଡ଼ିଆ – ଥୋରି

ଦ

ଦ – ଦଇତ
ଦଇତାପତି – ଦଂଷ୍ଟ୍ରା
ଦକ – ଦଛ
ଦଢ଼ – ଦଣ୍ଡିପୋଏଲା
ଦଣ୍ଡୀ – ଦପ୍ତରୀ
ଦଫା – ଦୟିତ
ଦର – ଦରାଣ୍ଡିବା
ଦରାଣ୍ଡିହେବା – ଦଳଦଳ
ଦଳଦଳିଆ – ଦଶରୂପକ
ଦଶହରା – ଦସ୍ୟୁ
ଦହ – ଦାଉଁଣୀ
ଦାଉଣ୍ଡି – ଦାଢ଼ିକା
ଦାଢୁଆ – ଦାନବ

ଦାନଶୌଣ୍ଡ – ଦାୟକ
ଦାୟାଦ – ଦାବି
ଦାବିବା – ଦିକ୍
ଦିକ୍‌ଦାର – ଦିନି
ଦିନୁଦିନ – ଦିଶା
ଦିଶା – ଦୀୟମାନ
ଦୀର୍ଘ – ଦୁଃଖିତ
ଦୁଃଶୀଳ – ଦୁତି
ଦୁତିଅ – ଦୁରନ୍ଧର
ଦୁରବସ୍ଥ – ଦୁର୍ମିଳ
ଦୁର୍ଯୋଗ – ଦୁଃଶା
ଦୁଷ୍ଚ୍ୟବନ – ଦୂରତେ
ଦୂରୁ – ଦେଉ
ଦେଉଳ – ଦେଢ଼ୁତା
ଦେଢ଼ – ଦେବଯାନ
ଦେବର – ଦେହୁରି
ଦୈ – ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନ
ଦୋଦୋପଞ୍ଝା – ଦୋଷ
ଦୋସଡ଼ା – ଦ୍ୟୋ
ଦ୍ୟୋତ – ଦ୍ୱାପର
ଦ୍ୱାରକ – ଦ୍ୱୈମାତୃକ

ଧ

ଧ – ଧକ୍
ଧକ – ଧଡ଼ା
ଧଡ଼ି – ଧନୁନ୍ଧି
ଧନ୍ଦପୁଆ – ଧମକ
ଧମକାଇବା – ଧରିବା
ଧର୍ମ – ଧାଉଡ଼ି
ଧାଉଡ଼ିଆ – ଧାନକୋଠି
ଧାନା – ଧାରଣ
ଧାରଣା – ଧିର
ଧିରତି – ଧୁତୁରାଫୁଲିଆ
ଧୁନି – ଧୁସା
ଧୁସ୍ତୁର – ଧେଇଧେଇତା
ଧେଡ଼ – ଧୋବୁଣୀ
ଧୋରଣ – ଧ୍ୱାନ୍ତବିତ୍ତ

ନ

ନ – ନଉତି
ନଉନୁଆଣି – ନଖାନଖି
ନଖୀ – ନଜିକ
ନଜିର – ନଣନ୍ଦ
ନଣନ୍ଦପୁଟୁଳି – ନଦୀମାତୃକ
ନଦୀଷ୍ଟ – ନପୁଂସକ
ନପ୍ତା – ନମନ
ନମସ୍କାରହେବା – ନରାଧିପ
ନରେନ୍ଦ୍ର – ନଳିନ
ନଳିନୀରୁହ – ନବୋଦ୍ଧୃତ
ନବ୍ୟ – ନାଇ
ନାଇବା – ନାକୁ
ନାକୁଆ – ନାଗହଂସ
ନାଗା – ନାଟକ
ନାଟପାମନ୍ଦିର – ନାଡ଼ୀବ୍ରଣ
ନାତ – ନାପିତ
ନାପିବା – ନାରଦ
ନାରାଚ – ନାଳିଆପଟା
ନାଳିକ – ନାସ୍ତିକ
ନାହ – ନିଃସ୍ରବ
ନିଃସ୍ୱ – ନିଆଳି
ନିଆଳିସୁତା – ନିକଷ
ନିକଷଣ – ନିକୃଷ୍ଟ
ନିକେତ – ନିଗର
ନିଗାଡ଼ିବା – ନିଛାଟିଆ
ନିଜ – ନିଦର୍ଶନ
ନିଦା – ନିନ୍ଦନ
ନିନ୍ଦାଉଳି – ନିବର୍ହଣ
ନିବାଡ଼ – ନିମୀଳ
ନିମ୍ନ – ନିରାକରଣ
ନିରାଟ – ନିରୁକ୍ତି
ନିରୁତା – ନିର୍ଦ୍ଧାର
ନିର୍ବନ୍ଧ – ନିର୍ବାପଣ
ନିର୍ବାସନ – ନିବେଦ
ନିବେଶ – ନିଷାଣଦାର
ନିଷାଣି – ନିସୁନରାତି
ନିସୋଧନ – ନୀଳ
ନୀଳକଣ୍ଠ – ନୁଣକୋଳି
ନୁଣଖାଇ – ନେତ୍ର
ନେତ୍ରପତ୍ର – ନୋଦନ
ନୋଳି – ନ୍ୟୂନ

ପ

ପଁ – ପଏଡ଼
ପକା – ପଖାଳିବା
ପଖି – ପଙ୍କ୍ତି
ପଙ୍ଘା – ପଛ
ପଛକରିବା – ପଞ୍ଚତିରିଶ
ପଞ୍ଚନଖ – ପଞ୍ଚାୟତ
ପଞ୍ଚାଳ – ପଞ୍ଜରା
ପଞ୍ଜରି – ପଟଳ
ପଟବାସ – ପଟୁ
ପଟୁଆର – ପଡ଼ାଇବା
ପଡ଼ି – ପଢୁଆ
ପଡ଼ୋଉ – ପଣ୍ଡ
ପଣ୍ଡା – ପତନ
ପତନି – ପତ୍ରୀ
ପତ୍ରୋର୍ଣ୍ଣ – ପଦିକା
ପଦ୍ଧତି – ପନିରଲାଗି
ପନ୍ତ – ପୟାଣ
ପୟାର – ପରଦା
ପରଦାଜ – ପରଳାଇବା
ପରବାନ୍ – ପରାଭିନ
ପରାମର୍ଶ – ପରିକ୍ଷ
ପରିକ୍ଷା – ପରିଣାହ
ପରିତଃ – ପରିବାପିତ
ପରିବାର – ପର୍ଜା
ପର୍ଜିବା – ପଲବ
ପଲବିବା – ପଲାଶ
ପଲାଶିବା – ପଶ୍ଚିମ
ପଶ୍ଚିମାଣି – ପହରା
ପହରା – ପହେଲାଘର
ପହ୍ନା – ପାଉତି
ପାଏ – ପାଖୁଡ଼
ପାଖେଇବା – ପାଛୋଟିବା
ପାଛୋଣି – ପାଞ୍ଜିଆ
ପାଟ – ପାଟବିକ
ପାଟା – ପାଡ଼ୁଷି
ପାଢ଼ି – ପାଣିଫୋଟକା
ପାଣିବାଟ – ପାତି
ପାତି – ପାଦବିକ
ପାଦାଙ୍ଗଦ – ପାପୁଲି
ପାପ୍ମା – ପାରଶ
ପାରଶ୍ୱଧ – ପାରିବା
ପାରିବାପଣ – ପାଳ
ପାଲ – ପାଳି
ପାଲି – ପାଷଣ୍ଡ
ପାଷାଣ – ପିଅର
ପିଆ – ପିଚ
ପିଚା – ପିଛାଡ଼ିବା
ପିଛିଲା – ପିଠି
ପିଠିଆ – ପିତାଶୁଣୀ
ପିତିନାଟ – ପିପଳାମୂଳ
ପିପଳି – ପିଷ୍ଟାତ
ପିସ୍ତା – ପୁକୁତି
ପୁକ୍‌କଶ – ପୁଡ଼ା

ପୁଡ଼ି - ପୁର
ପୁର - ପୁରୁବ
ପୁରୁଷ - ପୁସ୍ତ
ପୁସ୍ତକର୍ମା - ପୃଷାର୍ଥ
ପୃଷ୍ଠ - ପେଟା
ପେଟିଆ - ପେଛି
ପେମ - ପେସ୍କାର
ପେସ୍ତା - ପୋଚ
ପୋଚକା - ପୋଥା
ପୋଦନା - ପୋହଳା
ପୌଗଣ୍ଡ - ପ୍ରଜାବତୀ
ପ୍ରଜ୍ଞ - ପ୍ରତିକୃତି
ପ୍ରତିଗ୍ରହ - ପ୍ରତ୍ୟୟ
ପ୍ରତ୍ୟବାୟ - ପ୍ରୟାସ
ପ୍ରୟୋଜନ - ପ୍ରସ୍ରବଣ
ପ୍ରସ୍ରା - ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ
ପ୍ରାୟୋପବେଶ - ପ୍ରୋହିତ
ପ୍ରୋଷ୍ଠୀ - ପ୍ଲୁତି

ଫ

ଫ - ଫଗୁ
ଫଗୁଣ - ଫଣ
ଫଣଫଣା - ଫରଫର
ଫରଫରହେବା - ଫଳାରି
ଫଳି - ଫାଟ
ଫାଟକ - ଫାଶ
ଫାସାଣ୍ଡି - ଫିରିଫିରା
ଫିରିଫିରି - ଫୁଟିକି
ଫୁଟିଗୁଡ଼ି - ଫୁଲନାକଢ଼ି
ଫୁଲବଡ଼ି - ଫେଇବା
ଫେଏଫେଏ - ଫେରତ
ଫେରଫାର - ଫୋଡ଼ି
ଫୋଡ଼ିବା - ଫୌତ

ବ

ବ - ବଇଗୁନ୍ୟ
ବଇଠା - ବଉଳାମାଳା
ବଉଳି - ବଖରା
ବଖାଣ - ବଙ୍କାଳୀ
ବଙ୍କି - ବଜାରବୁଲୀ
ବଜାରି - ବଡ଼
ବଡ଼ଆଠ - ବଡ଼ାମୀ
ବଡ଼ି - ବଢ଼ିଆକାଙ୍କ
ବଢ଼ିଣା - ବଣ୍ଟରା
ବଣ୍ଟୁଆରା - ବଦର
ବଦରାଗୀ - ବଧିବା
ବଧୁଲି - ବନ୍ଦର
ବନ୍ଦା - ବନ୍ଧୁର
ବନ୍ଧୁରା - ବରକନ୍ଦାଜ
ବରକୋଳି - ବରନିଆ
ବରନୀୟ - ବର୍ହ
ବର୍ହିଣ - ବଳା
ବଳାଇବା - ବଳିତା
ବଳିଧ୍ୱଂସି - ବସିବା
ବସୁ - ବହୁପତ୍ର
ବହୁପାଦ୍ - ବାଇଦା
ବାଇବା - ବାଏ
ବାକଟକୁଳିଆ - ବାଙ୍କିମୁହାଣ
ବାଙ୍କୁଲି - ବାଜି
ବାଜିକର - ବାଟୁଳି
ବାଟୁଳିଖଡ଼ା - ବାଡ଼ୁଅ
ବାଡ଼ୋରି - ବାଦାମ
ବାଧ - ବାବା
ବାବାଜି - ବାରସି
ବାରାଧି - ବାଲା
ବାଳି - ବାବୁରି
ବାସଙ୍ଗ - ବାହାପଟ
ବାହାପିଆ - ବାହୁଡ଼
ବାହୁଡ଼ାଣି - ବିକା
ବିକାଇବା - ବିଚିଟିହେବା
ବିଛଣା - ବିଟା
ବିଟାଳ - ବିଦାବିଦି
ବିଦୁ - ବିନ୍ଧାଣି
ବିନ୍ଧାଣିରାଇ - ବିରୋଳ
ବିଲ - ବିଶୋଇବା
ବିଶ୍ୱ - ବିହୁନେ
ବିହୁଳିବା - ବୁଝାଇବା
ବୁଝାବଣା - ବୁଡ଼ିବା
ବୁଡ଼ୁବୁଡ଼ୁ - ବୁନ୍ଦା
ବୁନ୍ଦିଆ - ବୁହା
ବୁହାଇବା - ବେକଷଣ୍ଢା
ବେକସୁର - ବେଢ଼ି
ବେଢ଼ - ବେତା
ବେତାଟକା - ବେଳ
ବେଲ - ବେହା
ବେହାର - ବୋଡ଼ି
ବୋତଲ - ବୋଳ
ବୋଲ - ବ୍ରଦଲି
ବ୍ରଧ୍ନ - ବ୍ରାହ୍ମଣ
ବ୍ରାହ୍ମମୁହୂର୍ତ୍ତ - ବ୍ରୁବାଣ

ଭ

ଭ - ଭକ୍ଷଣୀୟ
ଭକ୍ଷ୍ୟକାର - ଭଙ୍ଗ
ଭଙ୍ଗପ୍ରବଣ - ଭଡ଼ା
ଭଡ଼ାଟିୟା - ଭଣ୍ଡିକା
ଭଣ୍ଡିବା - ଭୟାପହ
ଭୟାବହ - ଭରିମା
ଭରୁ - ଭବନ
ଭବଭୂତି - ଭାଗ
ଭାଗଧେୟ - ଭାଙ୍ଗୁଣି
ଭାଜନ - ଭାନସ
ଭାନୁ - ଭାରୋଇମଲ
ଭାର୍ଗବ - ଭାଷ୍ୟ
ଭାସ୍ - ଭିଡ଼ା
ଭିଡ଼ାଭିଡ଼ି - ଭୀମନାଦ
ଭୀମା - ଭୁଜଗ
ଭୁଜଙ୍ଗଭୁକ୍ - ଭୁଲ
ଭୁଲଣା - ଭୂତକାଳ
ଭୂତଧାତ୍ରୀ - ଭୃଙ୍ଗ
ଭୃଙ୍ଗଟ - ଭେଟଣା
ଭେଟାଇବା - ଭେଳା
ଭେଳିଆ - ଭୋଗ୍ୟା
ଭୋଜ - ଭ୍ରଥା
ଭ୍ରମ - ଭ୍ରେଷଣ

ମ

ମ - ମଈଁଷି
ମଈଁଷିଆ - ମଏଣ
ମକଚା - ମକାଖଇ
ମକୁଟ - ମଗୁ
ମଗୁଶିର - ମଛ
ମଜକୁରୀ - ମଞ୍ଜ
ମଞ୍ଜା - ମଟର
ମଟାମ - ମଡ଼ିଆ
ମଢ଼ - ମଣ୍ଡା
ମଣ୍ଡିବା - ମଥନ
ମଥା - ମଦ୍ର
ମଧୁ - ମନମାଫିକ
ମନଶିଳା - ମନୋନୀତ
ମନୋବୃତ୍ତି - ମନ୍ଦାକିନୀ
ମନ୍ଦାକ୍ଷ - ମର
ମରକ - ମରୀଚି
ମରୀଚିକା - ମର୍ଶ
ମର୍ଷ - ମଳିନ

ମଳିନିମା – ମସକା
ମସଜିଦ – ମହରଷି
ମହକ – ମହଲତ
ମହଲଦାର – ମହାତ୍ମା
ମହାଦ୍ରୁମ – ମହାଭାଗ
ମହାଭୂତ – ମହାଳୟ
ମହାଳିଆ – ମହୁଆଳୁ
ମହୁକ – ମାଇଁ
ମାଇ – ମାକ୍ଷିକଜ
ମାଖ – ମାଛ
ମାଛରଙ୍କା – ମାଠିଆ
ମାଠିବା – ମାଣିଆବନ୍ଦି
ମାଣିକ – ମାତ୍ର
ମାତ୍ରା – ମାନସ
ମାନସୈକାଃ – ମାମୁ
ମାମୁଅଜା – ମାର୍ଗ
ମାର୍ଗଣ – ମାଲପା
ମାଲପାକୁଞ୍ଝା – ମାସ
ମାସଗଡ଼ିବା – ମିଛେ
ମିଜାଜ – ମିମକ୍ଷା
ମିମଛିଷା – ମିଶି
ମିଶିବା – ମୁକୁତା
ମୁକୁତାଜାଲି – ମୁଖାମୁଖି
ମୁଖି – ମୁଞ୍ଜ
ମୁଠା – ମୁଣ୍ଡଳା
ମୁଣ୍ଡା – ମୁଦାଲା
ମୁଦି – ମୁନିଷି
ମୁନିସି – ମୁରୁଣାଳ
ମୁରୁଧୁନା – ମୁହଁଫୁଲାଇବା
ମୁହଁଫୁଲାଫୁଲି – ମୂଳ
ମୂଳଦୁଆ – ମେଓଆ
ମେକାପ – ମେଣ୍ଟାଇବା
ମେଣ୍ଟାମେଣ୍ଟି – ମେରି
ମେରିଆ – ମେହନତ
ମେହନତି – ମୋଚିବା
ମୋଛ – ମୋଡ଼ିହେବା
ମୋଡ଼ା – ମୌକିଲ
ମୌକ୍ତିକ – ମ୍ଲେଚ୍ଛ

ଯ

ଯ – ଯଜମାନ
ଯଜୁଃ – ଯଥାସ୍ୱ
ଯଥେଷ୍ଟ – ଯମୁନା
ଯର୍ହି – ଯାଆସ

ଯାଉ – ଯାତ୍ରା
ଯାଥାତଥ୍ୟ – ଯାମେୟ
ଯାମ୍ୟ – ଯୁକତ
ଯୁକ୍ତ – ଯୁଯୁଧାନ
ଯୁଲମ – ଯେଣିକି
ଯେଣୁ – ଯୋଖିବା
ଯୋଗ – ଯୋଗୀ
ଯୋଗୀଶ – ଯୋଡ଼
ଯୋଡ଼ା – ଯୋଷତ୍
ଯୌ – ଯୌଷ୍ମାକୀଣ

ର

ର – ରକପଡ଼ହେବା
ରକରକ – ରକ୍ତାଧାର
ରକ୍ତାଶୟ – ରଗିବା
ରଘୁନନ୍ଦନ – ରଙ୍ଗାବତାରକ
ରଙ୍ଗିଆ – ରଜ୍ଜୁ
ରଞ୍ଜକ – ରଣତରି
ରଣପା – ରତା
ରତାୟନୀ – ରଥାଙ୍ଗନାମା
ରଥିକ – ରମଣକ
ରମଣୀୟ – ରସ
ରସକପୂର – ରସାଣିବା
ରସାତଳ – ରହସ
ରହସ୍ୟ – ରାଉଳିଆ
ରାଉଳିବା – ରାଜନୀଳ
ରାଜନ୍ୟ – ରାଜିଲ
ରାଜୀବ – ରାଣ
ରାଣା – ରାମଠ
ରାମଣୀୟକ – ରାସ୍ତା
ରାହା – ରିପୁ
ରିମା – ରୁଗୁଡ଼ି
ରୁଗ୍‌ଣ – ରୁଦ୍ଧ
ରୁଦ୍ର – ରୁହ
ରୁହାଇବା – ରେଖିବା
ରେଚନ – ରୋକା
ରୋଗ – ରୋବଣାଗୁଡ଼ା
ରୋମ – ରୌଦ୍ର
ରୌରବ

ଲ

ଲ – ଲକ୍ଷ
ଲକ୍ଷଣ – ଲଗାଏତ
ଲଗାଜୋଡ଼ା – ଲଙ୍କିଣୀ

ଲଙ୍କନୀ – ଲଟରପଟର
ଲଟଲଟ – ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡ
ଲଣ୍ଡା – ଲମ୍ଫଟ
ଲମ୍ଫ – ଲଷିତ
ଲସତ୍ – ଲହୁରୁଣି
ଲହୁଲି – ଲାଗିବା
ଲାଗିହେବା – ଲାଜାବନ୍ଧନନ୍ୟାୟ
ଲାଜୁଆ – ଲାବାଡ଼
ଲାବାଣ୍ୟ – ଲିଖ
ଲିଖନ – ଲୁଗାପଟା
ଲୁଙ୍ଗୁଡ଼ା – ଲୁଠିବା
ଲୁଡ଼ୁକା – ଲେଉଟ
ଲେଉଟପାଉଟ – ଲେଛିବା
ଲେଞ୍ଜରା – ଲେସା
ଲେସିବା – ଲୋଟିବା
ଲୋଡ଼ା – ଲୋହପୃଷ୍ଠ
ଲୋହଳ – ଲୌହ

ବ

ବ – ବକ୍ତ୍ର
ବକ୍ର – ବତ୍ସଳ
ବଦ – ବୟସ୍ୟ
ବର – ବର୍ଗ
ବର୍ଚ୍ଚଃ – ବର୍ଷିଷ୍ଠ
ବର୍ଷୋପଳ – ବସନ୍ତ
ବସନ୍ତଦୂତ – ବାକ୍ୟ
ବାଗୁରା – ବାଦିତ୍ର
ବାନପ୍ରସ୍ଥ – ବାରିଜ
ବାରିଦ – ବାହିନୀ
ବାହ୍ଲିକ – ବିଗାହ
ବିଗୀତ – ବିଜ୍ଞପ୍ତି
ବିଜ୍ଞାନ – ବିଦ୍ଧ
ବିଦ୍ୟମାନ – ବିନାଶ
ବିନିମୟ – ବିଭ୍ରମ
ବିମର୍ଦ୍ଦ – ବିଳସନ
ବିଳାପ – ବିଶାଳ
ବିଶିଖ – ବିଷ୍ଟରଶ୍ରବା
ବିଷ୍ଣୁପଦ – ବିହ୍ୱଳ
ବୀକ୍ଷଣ – ବୃଦ୍ଧପ୍ରମାତାମହ
ବୃଦ୍ଧଶ୍ରବାଃ – ବେତାଳ
ବେତ୍ତା – ବୈଖରୀ
ବୈଖାନସ – ବୈୟାକରଣ
ବୈୟାସକି – ବ୍ୟଜ
ବ୍ୟଞ୍ଜନ – ବ୍ୟବାୟ

ବ୍ୟଷ୍ଟି – ବ୍ୟାଳଗ୍ରାହ
ବ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ – ବ୍ରୀହି

ଶ

ଶ – ଶକ୍ତୁ
ଶକ୍ୟ – ଶଙ୍ଖକ
ଶଙ୍ଖଚିଲ – ଶତକ
ଶତକୋଟି – ଶବ୍ଦ
ଶବ୍ଦକୋଷ – ଶୟନ
ଶୟନୀୟ – ଶର୍କରା
ଶର୍କରିଳ – ଶଶ
ଶଶଧର – ଶାକ୍ତ
ଶାକ୍ତିକ – ଶାନିବା
ଶାନ୍ତ – ଶାରଦ
ଶାରି – ଶାଳୀନ
ଶାଲୁର – ଶିକାର
ଶିକାରି – ଶିଖାଇବା
ଶିଖାଣିଆ – ଶିପ
ଶିପି – ଶିରସ୍ୟ
ଶିରା – ଶିଳୋଞ୍ଛ
ଶିଳ୍ପ – ଶିଷ୍ୟ
ଶିସ – ଶୁକତାରା
ଶୁକୁଆ – ଶୁଣ୍ଡୀ
ଶୁତିବା – ଶୁଳେଇ
ଶୁଲ୍କ – ଶୃକାଳ
ଶୃଗାଳୁଣୀ – ଶେତା
ଶେଫଃ – ଶୋଟୀର୍ଯ୍ୟ
ଶୋଣ – ଶୋଷା
ଶୋଷି – ଶ୍ୟେନ
ଶବ୍ଦଧାନ – ଶ୍ରେଣି
ଶ୍ରେୟସ୍ – ଶ୍ୱେତବାହନ

ଷ

ଷ – ଷଡ୍ଗୁଣ
ଷଡ୍‌ଜ – ଷୋଳ
ଷ୍ଟେସନ – ଷ୍ଠ୍ୟୂତ

ସ

ସ – ସଏମ୍ବର
ସଏମ୍ବର – ସଂଳାପ
ସଂବତ୍ – ସଂଶୟ
ସଂଶିତ – ସଂସ୍ରବ
ସଂହୃତ – ସଖିତା
ସଗର୍ଭ – ସଙ୍କ୍ରନ୍ଦନ
ସଙ୍କ୍ରମ – ସଙ୍ଗାତୁଣୀ
ସଙ୍ଗାବଳଦ – ସଜ
ସଜକରିବା – ସଞ୍ଚ
ସଞ୍ଚନ – ସଞ୍ଜା
ସଞ୍ଜାଇ – ସତ
ସତକୁସତ – ସତ୍ୟାନୃତ
ସତ୍ୱର – ସନଦ
ସନନ୍ଦ – ସନ୍ତାନ
ସନ୍ତାପନ – ସନ୍ଦେଶ
ସନ୍ଦେଶବହ – ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ
ସନ୍ନିବେଶ – ସପ୍ତପଦୀ
ସପ୍ତମ – ସଭା
ସଭାଖାଇ – ସମଧ
ସମଧିକ – ସମା
ସମାକର୍ଷୀ – ସମାହାର
ସମାହିତ – ସମୁନ୍ନଦ୍ଧ
ସମୁପଧାନ – ସମ୍ପ୍ରଦାୟ
ସମ୍ପ୍ରଧାରଣ – ସମ୍ଭାବନା
ସମ୍ଭାଷ – ସରଜ
ସରଜମୀନ – ସରସିଜ
ସରସୀ – ସରିହାତ
ସରୀସୃପ – ସର୍ବଭକ୍ଷ
ସର୍ବମଙ୍ଗଳା – ସଳିତା
ସଲିଳ – ସହଧର୍ମିଣୀ
ସହନ – ସାଂକ୍ରମିକ
ସାଂକ୍ଷେପିକ – ସାକାର
ସାକିନ – ସାଙ୍ଗି
ସାଙ୍ଗାତିକ – ସାଣ୍ଢଣା
ସାତ – ସାତ୍ତ୍ୱିକ
ସାଥ – ସାଧିବା
ସାଧୁ – ସାଫଲ୍ୟ
ସାଫସୁତରା – ସାମର୍ଥ୍ୟ
ସାମଲ – ସାରଗାର
ସାରଗୁଣା – ସାରିବା
ସାରିସାରି – ସାଷ୍ଟାମ
ସାସ – ସାହୁ
ସାହୁବ୍ରାହ୍ମଣ – ସିଂହ
ସିଂହଡ଼ା – ସିଙ୍ଘାଣି
ସିଙ୍ଘାର – ସିତାଫଳ
ସିତାଭ୍ର – ସିନ୍ଦୂର
ସିନ୍ଧିଚୋର – ସିହାଣ
ସିହାଣିଆ – ସୁଆଁସ
ସୁଆଁସ – ସୁଗନ୍ଧି
ସୁଗମ – ସୁତୁରି
ସୁତୁରୁଣୀ – ସୁନିସୁନିଆଁ
ସୁନୁଲି – ସୁଭଗ
ସୁମ – ସୁରସିଙ୍ଗି
ସୁରା – ସୁସୁନ୍ଦୀ
ସୁସୁମୂନା – ସୂଦ
ସୂଦନ – ସେଠାଇଁ
ସେଠିଁ – ସେବତୀ
ସେବନ – ସୋଧିବା
ସୋପର୍ଦ୍ଦ – ସୋହାଗିନୀ
ସୋହେ – ସ୍ତନ
ସ୍ତନନ୍ଧୟ – ସ୍ନପନ
ସ୍ନାନ – ସ୍ମୃତି
ସ୍ୟନ୍ଦନ – ସ୍ୱସା
ସ୍ୱସ୍ତି – ସ୍ୱୈରୀ

ହ

ହଇ – ହକାରିବା
ହକାଳିବା – ହଟତିରଷ୍ଟ
ହଟପଟ – ହତ
ହତକ – ହୟଗ୍ରୀବ
ହୟନ – ହରିଣ
ହରିଣବାଡ଼ୀ – ହଳଦିଆ
ହଳଦିଆତେଲି – ହସ
ହସକୁଡ଼ା – ହାଉହାଉ
ହାକ – ହାଡ଼ଫୁଟି
ହାଡ଼ବାଇ – ହାତିଅନ୍ଦ
ହାତୁଡ଼ି – ହାବିବା
ହାବୁକା – ହାରକ
ହାରା – ହାଲିଆ
ହାଳିକ – ହିକା
ହିକ୍କା – ହିମ
ହିମକଟିବନ୍ଧ – ହୁଁ
ହୁଆହୁଆ – ହୁତଭୁକ୍
ହୁତାଶ – ହୁଳହୁଳି
ହୁଳହୁଳି – ହୃଷ୍ଟ
ହେଁ – ହେଥା
ହେଦେ – ହେଲେ
ହେଲେ – ହୋରି
ହୋଳ – ହ୍ୱାନ

ବୈଦ୍ୟକ ଶବ୍ଦମାଳା

ଅଂଘ୍ରି – ଅପଟୁ
ଅପତ୍ର – ଅତିଚରା
ଅତିଛତ୍ରା – ଅହିପର୍ଣ୍ଣୀ
ଅହିଫେନ – ଅମ୍ଭୋଧିବଲ୍ଲଭ
ଅରଣ୍ୟସମ୍ଭୂତ – ଇଷ୍ଟଗନ୍ଧ
ଇକ୍ଷୁବିଦାରୀ – ଉତ୍ତମକରଣୀ
ଉତ୍ପଳଶାରିବା – କୁଲ୍ୟ
କୁଷ୍ଠ – କାକୋଳୀ
କାଞ୍ଚନ – କୃଷ୍ଣାୟସ
କୃଷ୍ଣିକା – କୁଚନ୍ଦନ
କୁଟନ୍ନଟ – କଷାୟଷଟ୍କ
କାକଣନ୍ତିକା – ଗୁଣ୍ଡୀ
ଗୁଲ୍ମ – ଗନ୍ଧଶାଳି
ଗନ୍ଧସାର – ଘ୍ରାଣତର୍ପଣ
ଚ – ଚୀନକର୍ପୂର

ଚତୁର୍ବିଧାଞ୍ଜନ – ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ
ଜଳକଣ୍ଟକ – ତିଳିଶ
ତ୍ରିକଟୁ – ତେଜୋମଛ
ତେଜୋବତୀ – ଦ୍ୱିପାହ୍ୟ
ଦୀପ୍ୟକ – ଧୂର୍ତ୍ତ
ଧମନ – ନୀହାର
ନୃପାର୍ହ – ପିଣ୍ଡ
ପିଷ୍ଟ – ପୂରକ
ପୂରୀଷ – ପିଣ୍ଡୀତକ
ପିଲୁପର୍ଣ୍ଣୀ – ପର୍ଣ୍ଣୀଚତୁଷ୍କ
ପଲ୍ଲବାହ୍ୱୟ – ଫଳପୂରକ
ବଂଶ – ବରଦା
ବରାଙ୍ଗ – ବେଲ୍ଲଜ
ବୈଦେହୀ – ବୀରତରୁ
ବୀରରଜ – ଭଣ୍ଡୀ

ଭଦ୍ରା – ମାସ
ମାଷ – ମୂଷଳୀ
ମୁଷ୍କକ – ମାତୁଲୁଙ୍ଗ
ମାତୁଲୁଙ୍ଗା – ଯକ୍ଷଧୂପ
ଯକ୍ଷବତୀ – ରୋଚନା
ରୋଦିନୀ – ଲାଙ୍ଗଳୀ
ଲାଞ୍ଛନ – ଶୌରୀ
ଶକୃତ – ଶାକବୀର
ଶାଖୋଟକ – ଶ୍ୱେତପ୍ରତାନନୀ
ସର୍ଜ – ସୁନନ୍ଦା
ସୁନୀଳା – ସୁଦର୍ଶନା
ସୁବର୍ଣ୍ଣକ – ଷଡ୍‌ରସ
ଷଷ୍ଟିକ – ହସ୍ତିକର୍ଣ୍ଣଦଳ
ହ୍ରସଗ୍‌ବେଧୁକା – କ୍ଷେ୍ୱଡ଼କୋଷଫଳା

ଭୂମିକା ।

ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର ଉପଯୁକ୍ତ ସମାଲୋଚନା ମୁଁ କରି ପାରିବି, ଏହା ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ ନାହିଁ । ତଥାପି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରେ ଏହାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ଏବଂ ଏହାର ମହତ୍ତ୍ୱୁପାଦେୟତା ଉପଲବ୍ଧି କରି ଏହି ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକର ମୁଦ୍ରାଙ୍କନ ବିଷୟରେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ନିକଟରେ ଜଣାଇଥିଲି, ପୁଣି ବର୍ତ୍ତମାନ ଗ୍ରନ୍ଥପ୍ରଣେତା ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର ଭୂମିକା ଲେଖିବା ବିଷୟରେ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କରିଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ କର୍ତ୍ତବ୍ୟାନୁରୋଧରେ ମୁଁ ଯାହା ଯାହା ଜାଣେ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତାଙ୍କଠାରୁ ଯାହା ଯାହା ସନ୍ଧାନ ପାଇଅଛି, ତାହା ନେଇ ଏହି ପୀଠିକା ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଉଅଛି ।

ଅଭିଧାନ ଅଟେ ଭାଷାର ସର୍ବସ୍ୱ, ଶବ୍ଦର ଇତିହାସ, ପ୍ରକୃତି ବା ତତ୍ତ୍ୱସଂଗ୍ରହ । ଏହାହିଁ ସାହିତ୍ୟଭଣ୍ଡାରର ଚାବି ସ୍ୱରୂପ । ଶବ୍ଦତତ୍ତ୍ୱ ଅଟେ ଭାଷାର ମୂଳ ଏବଂ ସାହିତ୍ୟର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ । କୌଣସି ଭାଷାର ବିକାଶକ୍ରମ ତାହାର ଶବ୍ଦକୋଷ ବା ଅଭିଧାନରୁ ଜଣାଯାଏ । କୌଣସି ଉନ୍ନତିଶୀଳ ଭାଷା ପକ୍ଷରେ ଅନ୍ତତଃ ଦଶ ବର୍ଷରେ ଥରେ ତାହାର ଶବ୍ଦକୋଷର ନୂତନ ସଙ୍କଳନ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଆଜକୁ ପ୍ରାୟ ୬୦ ବର୍ଷ ହେଲା ଉତ୍କଳଭାଷାର ଶବ୍ଦକୋଷ ସ୍ୱରୂପ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ରାଓଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃକ ଏକମାତ୍ର ଉତ୍କଳାଭିଧାନ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାର ଉପଯୋଗୀ ଗୋଟିଏ ଅଭିଧାନର ଅଭାବ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରର ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ, ପାଠଶାଳାର ପ୍ରାଥମିକ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ପଣ୍ଡିତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ଏହି ଅଭିଧାନ ପ୍ରକାଶଦ୍ୱାରା, ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏ, ଉକ୍ତ ଅଭାବ ଏକାବେଳକେ ବା ବହୁପରିମାଣରେ ଦୂରୀଭୂତ ହୋଇଅଛି ।

ଅଭିଧାନ ସାହାଯ୍ୟରେ ଯେପରି ଭାଷାରାଜ୍ୟରୁ ଭାବର ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ହୁଏ, ସାହିତ୍ୟର ସାର୍ଥକତା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବାକୁ ହୁଏ, ସେହିପରି ସକଳ ଶାସ୍ତ୍ରର ସମ୍ୟକ୍ ଆଲୋଡନରୁ ଶବ୍ଦତତ୍ତ୍ୱ ସଙ୍କଳନ କରିବାକୁ ହୁଏ—ଏମନ୍ତ କି, ଢଗଢମାଳୀଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବେଦବେଦାଙ୍ଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଥିତ ଲିଖିତ ସ୍ମୃତ ଓ ଶ୍ରୁତ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଅନୁଶୀଳନ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଅଭିଧାନ ସଙ୍କଳନ ଯୋଡ଼ାଯୋଡ଼ି ଖଞ୍ଜାଖଞ୍ଜି କବିତା ନୁହେ କିବା ନିରଙ୍କୁଶ କପୋଳକଳ୍ପନା ନୁହେ । ଏହା ଶତ ଶତାବ୍ଦୀ କାଳର କରାଳ କବଳରେ କବଳିତ ବା ଭୂତଳପ୍ରଦେଶରେ ସ୍ତର ସ୍ତର ମୃତ୍ତିକାବରଣରେ ଲୁକ୍କାୟିତ ଥିବା ରତ୍ନରେଣୁର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରି ତାହା ସବୁ ସୁଶୃଙ୍ଖଳଭାବରେ ଦର୍ଶକସାଧାରଣଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ସମକ୍ଷରେ ପ୍ରଦର୍ଶାଇବା କଥା । ଏଥିପାଇଁ କେତେଦୂର ପାରଦର୍ଶୀ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ, ପ୍ରଗାଢ଼ ପରିଶ୍ରମ, ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଏବଂ ଏକାନ୍ତ ନିରପେକ୍ଷତା ଓ ଏକାଗ୍ରତା ଆବଶ୍ୟକ, ତାହା ସହଜ ଅନୁମେୟ ।

ଆଜକୁ ପ୍ରାୟ ୧୮ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏହି ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କର ଏହି ଅଭିଳାଷ ଜନ୍ମିଲା ଯେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବିଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଧାନ ରହିଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା । ତଦ୍ଧ୍ୟାସ

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପକାର ସାଧିତ ହେବା ଯାହାହେଉ ପଛକେ, ଭାଷାର ମହତ୍ତ୍ୱ ପରିବର୍ଦ୍ଧନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୌଳିକସତ୍ତ୍ୱ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୁଅନ୍ତା । ମୋର ବୁଦ୍ଧିବିଚାରରେ ଏହି ଅଭିଳାଷ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାଦେୟ ବୋଲି କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର । ଗମ୍ଭୀରଚିନ୍ତାମୂଳକ ଏତାଦୃଶ ଅଭିଳାଷ ଭାଷା-ତତ୍ତ୍ୱାନୁସନ୍ଧିତ୍ସୁ ମାତୃଭାଷାଗୌରବକାମୀ ହୃଦୟରେ କେବଳ ଜନ୍ମି ପାରେ । ଏହି ଅଭିଳାଷ ଉତ୍ପତ୍ତିର ଅନତିବିଳମ୍ବରେ ଅର୍ଥାତ୍ ତାର ପରଦିନଠାରୁ ଜନିତ ଅଭିଳାଷର ସିଦ୍ଧିସାଧନରେ ଦୃଢ଼ସଙ୍କଳ୍ପ ହେଲେ । ଯେ କୌଣସି ବିଷୟର ଅଭିଳାଷୀ ହେବା ଅଥଚ ତତ୍‌ସକାଶେ ମନେ ମନେ ତୃପ୍ତ ହୋଇଯିବା ତାଦୃଶ କଷ୍ଟକର ବ୍ୟାପାର ନୁହେ । କିନ୍ତୁ ସାଧନରେ କଷ୍ଟବାନ୍ ହେଲେ ସଙ୍କଳ୍ପିତ ବିଷୟର ସିଦ୍ଧି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରେ, ତାହା କହିବାହିଁ କଷ୍ଟକର । ବିଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଧାନ—ଏହି ନାମକରଣଟି ଅତି ସହଜ । ଅନେକ ଗ୍ରାହକ ବା ପାଠକ ମଧ୍ୟ ବୁଝିବେ ଯେ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଭିଧାନର ସଙ୍କଳନ କାର୍ଯ୍ୟ ଯେପରି, ଏହାର ସାଧନ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି । କିନ୍ତୁ ତାହା ଯଥାର୍ଥ ନୁହେ, ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଅଭିଧାନାକାରରେ ସଙ୍କଳନ କରିବା ଅଳ୍ପ ପରିଶ୍ରମସାଧ୍ୟ । ତାହା ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନାରେ ସ୍ୱୟଂ ଅନୁଭବ କରିଥିବାର ପରିଚୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ-ଅଛୁଁ; ସୁତରାଂ ବିଚାର କରିନେଲେ ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟ ବୋଧ ହୁଏ । କାରଣ ସେଥିପାଇଁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଉପକରଣ ଓ ଉପାଦାନ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ବିଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଧାନ ଲେଖିବାକୁ ହେଲେ ଅଭିନବ ଉପକରଣ ଓ ଉପାଦାନର ସଂଗ୍ରହ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ସେଥିପାଇଁ ଉଭୟ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ସଂସ୍କୃତ ଓ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାର ସମୀଚୀନ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ସହ ଶ୍ରମ-ସହିଷ୍ଣୁତା, ତତ୍ତ୍ୱାନୁସନ୍ଧିତ୍ସା, ଗବେଷଣାପ୍ରିୟତା ପ୍ରଭୃତି ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ ମହଦ୍‌ଗୁଣମାନ ଦରକାର । ଏସବୁ ନ ଥିଲେ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦପ୍ରକୃତି ଜ୍ଞାନ କଦାଚ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ନ ପାରେ ।

ସେ ଯାହାହେଉ, ଏ ମହାଶୟ ସେହିଦିନଠାରୁ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦରତ୍ନ ଅଣ୍ଡାଳି ସାଉଁଟିବାରେ ତତ୍ପର ହେଲେ । ନିମ୍ନ ସ୍ତରର ହାସ୍ୟତରଙ୍ଗ ଓ ତଗଡ଼ମାଳି ଅବଧି ମହାକାବ୍ୟ ଓ ମହାଭାରତାଦି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାବତୀୟ ଓଡ଼ିଆ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କରୁ ଶବ୍ଦସନ୍ଦୋହ ଗୋଟାଇ ଆଣି ରଖିଲେ । ଅନେକ ସ୍ଥାନମାନ ବୁଲି ବ୍ୟାବହାରିକ ପ୍ରାଦେଶିକ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ସବୁ ସଂଗୃହୀତ କଲେ । ଏଥିପାଇଁ ନିତାନ୍ତ ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଅଗତ୍ୟା ନିଜର ସହବାସୀ କରି ନେଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆର ଯେକୌଣସିପ୍ରକାର ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ାଏ ଏକତ୍ର ସଞ୍ଚିତ ହେଲାକ୍ଷଣି ଅଭିଧାନାକାରରେ ପରିଣତ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ତାହାର ପୁଣି ପ୍ରୟୋଗ ଅର୍ହତା ଓ ଅନର୍ହତାର ବିଚାର ଆବଶ୍ୟକ । ସମ୍ୟକ୍‌ବିଚାରରେ ଯେସବୁ ମନୋନୀତ ହେଲା, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାକ୍ରମରେ ସଙ୍କଳିତ କରିନେଲେ । ପାଠକେ ! ଆମମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମି ପାରିବ କି ? ସମୟ ସମୟରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ ତାହାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିର ସମକ୍ଷରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ମସ୍ତିଷ୍କକୁ ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ କରି ପକାଇଅଛି ଯେ, ସେଇଟି ସଂସ୍କୃତ କି ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ, ତାହା ଜାଣିବାପାଇଁ ବହୁ ସଂସ୍କୃତ ଅଭିଧାନ ଆଲୋଡ଼ନ ଓ ପରିଶୀଳନ କଲା ପରେ ମଧ୍ୟ ସନ୍ଦେହ ଅନ୍ତର ରହି ନାହିଁ । ଏପରି କି, ସମୟ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦର ସ୍ଥିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସକାଶେ ଦୁଇ ତିନ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଚାରରେ ମଗ୍ନ ରହିବାକୁ ହୋଇଅଛି ।

ମୁଁ ଯେତେଦୂର ଜାଣେ, ଏ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଶୈଶବରୁ ଖେଳ ଖେଳିବାଲି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ପିଲାବେଳେ ପିଲାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଧୂଳିଖେଳ ମଧ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ, କହି ନ ପାରେଁ । ତାହା

ତାଙ୍କର ମନେ ନାହିଁ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଅତଏବ ଖେଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକରେ ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନଭିଜ୍ଞ । ସେପରି ଶବ୍ଦମାନ କୌଣସି ପୁସ୍ତକରୁ ତ ବାହାରି ନ ପାରେ, ସୁତରାଂ ସେଭଳି ପୁସ୍ତକ ତ ଓଡ଼ିଆରେ ଆଜଯାଏ ଲେଖା ହୋଇ ନାହିଁ । ଏତେବେଳେ ସେ ଅନଭିଜ୍ଞତାର ଅପନୟନ ନ କଲେ ନ ଚଳେ । ସେଥିପାଇଁ ନାନାପ୍ରକାର ଖେଳାଳିମାନଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ-ଅଛନ୍ତି । ଦୈଶିକ ପ୍ରଭୃତି ଖେଳମାନଙ୍କରେ ଯେ ଯେ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ, ସେସବୁ ମଧ୍ୟ ସଂଗୃହୀତ କରିଅଛନ୍ତି । ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଭ୍ରମଣ କରି ପ୍ରଦେଶପ୍ରଚଳିତ ବଢ଼ାଇ କମାର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ-ପ୍ରଣାଳୀରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିଏ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ସଂଯୋଗ କରିଅଛନ୍ତି ।

ତା ପରେ ବିଚାର କରିଅଛନ୍ତି, ସଂଗୃହୀତ ଶବ୍ଦସନ୍ଦୋହ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁଟି ଦେଶଜ, କେଉଁଟି ପ୍ରାକୃତ, କେଉଁଟି ତଦ୍ଭବ ବା ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦଜ ଏବଂ କେଉଁଟି ଯାବନିକ ପ୍ରଭୃତି ବୈଦେଶିକ । ଏହାର ବିଚାରରେ ଅନେକ ସମୟ ଅତୀତ ହୋଇଥିଲା । ବହୁବିଧ ସଂସ୍କୃତ ଅଭିଧାନ ଏବଂ ପ୍ରାକୃତରେ ବରରୁଚି କାତ୍ୟାୟନାଦିକୃତ ପ୍ରାକୃତ ଶବ୍ଦାନୁଶାସନ ପ୍ରଭୃତି ଆଦର୍ଶ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ପରିଦର୍ଶନ ଓ ପରିଶୀଳନ କରି ତଦ୍ଭବ ଓ ପ୍ରାକୃତ ଶବ୍ଦମାନ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରାଗଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶଭାଷାର ଅଭିଧାନ ବା ଶବ୍ଦକୋଷ ମଧ୍ୟରେ ତତ୍ସମ ଓ ତଦ୍ଭବ ଶବ୍ଦରୁ ପୃଥକ୍‌ଭୂତ କେତେକ ଶବ୍ଦ ଦେଶଜ ବୋଲି ଗୃହୀତ ହୋଇଥାଏ । ସେପରି ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ସାର୍ଥକତା ପ୍ରାୟଶଃ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇ ନ ଥାଏ, ସୁତରାଂ ପ୍ରତିପାଦନ କରିବା ଏକାନ୍ତ ଦୁରୂହ ବ୍ୟାପାର । ତଥାପି ଦେଶଜମାନଙ୍କରଁ ଯେ କୌଣସିପ୍ରକାର ସାଙ୍କେତିକ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିକ୍ରମ ନାହିଁ, ଏହା ବୋଲି ଯାଇ ନ ପାରେ । ତାହାର ସାଙ୍କେତିକ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ବକ୍ତାର ହୃଦ୍ଗତ ଭାବବିବକ୍ଷାର ସାପେକ୍ଷ । ଦେଶଜ ଶବ୍ଦର ସୃଷ୍ଟିର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବେ ବକ୍ତାର ହୃଦୟରେ ଯେ ଭାବ ପ୍ରକାଶର ଇଚ୍ଛା ଉଦିତ ଥାଏ, ତାହାହିଁ ତାହାର ପ୍ରକୃତି । କିନ୍ତୁ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ସେହି ଭାବ ନିତାନ୍ତ ନିଗୂଢ଼ ରହିଥାଏ । ତାହା ଭେଦ କରିବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସାଧ୍ୟ । ଯତ୍ପରୋନାସ୍ତି ଅନୁସନ୍ଧାନ ଓ ବିଚାର ବଳରେ ସମୟ ସମୟରେ ତାଦୃଶ ନିଗୂଢ଼ ଭାବ ପ୍ରସ୍ଫୁଟ ହୋଇଥାଏ । କେତେକ ଦେଶଜ ଶବ୍ଦର ଏତାଦୃଶ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିକ୍ରମ ସୁଦ୍ଧା ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଦେଶଜ ଶବ୍ଦସନ୍ଦୋହରୁ ଆଉ କେତେକ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର । ସେଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରକୃତି ସଂସ୍କୃତ କିମ୍ବା ପ୍ରାକୃତରେ ବହୁ ଆବରଣାବୃତ ହୋଇ ବଡ଼ ସାବଧାନ ରହିଥାଏ । ସେହି ପ୍ରକୃତିର ବିକୃତିଟି ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ଆକାରରେ କ୍ରମଶଃ ପରିଣତ ହୋଇ ଆସିଥାଏ ଯେ, ପ୍ରକୃତି ଓ ବିକୃତିକ୍ରମକୁ ଧରି ହୁଏ ନାହିଁ ବା ଜାଣିବାର ଉପାୟ ଦିଶେ ନାହିଁ । ତଥାପି ସମୟରେ ବହୁ ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସୁ ଅଭିଜ୍ଞଙ୍କ ହୃଦୟରେ ହଠାତ୍ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ପଡ଼େ । ସେଭଳି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ତାବତ୍‌ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେବଳ ଦେଶଜ ବୋଲିବାକୁ ହେବ, ସେ ପୁଣି ପ୍ରକୃତିବୋଧ ପରେ ତଦ୍ଭବ ଶବ୍ଦ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରାକୃତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତି ସଂସ୍କୃତ, ଅଥଚ ସେଗୁଡ଼ିକ ସୁଦ୍ଧା ଏକପ୍ରକାର ତଦ୍ଭବ ଶବ୍ଦ । କାରଣ ଏ ସ୍ଥଳରେ ତତ୍ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପ୍ରକୃତି । ତଥାପି ସେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରରୂପେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । କାରଣ ଦେଶୀୟ ଭାଷା ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତି ଗବେଷଣାରେ ସଂସ୍କୃତ ଯେପରି ମୂଳୀଭୂତ ବୋଲି ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ, ପ୍ରାକୃତ ସୁଦ୍ଧା ସେହିପରି ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ତାହା କୌଣସି-ପ୍ରକାର ଏକ ମାତ୍ର ଭାଷାର ସୀମାରେ ଆବଦ୍ଧ ନ ରହି ବହୁବିଧ ଦେଶୀୟ ଭାଷାସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ

ହୋଇଥାଏ । ଅତଏବ ସେପରି ଶବ୍ଦ (ପ୍ରାକୃତ) ଶବ୍ଦକୋଷମାନଙ୍କରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରହିବା ଉଚିତ । ଏ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସୁସମ୍ପନ୍ନ କରିବାପାଇଁ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ସାତବର୍ଷକାଳ ପ୍ରଗାଢ଼ ପରିଶ୍ରମ ଓ ବିଚାରରେ ମଗ୍ନ ହେବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ସାତ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟହ ଅନ୍ୟୂନ ଦଶ ଘଣ୍ଟା ସମୟ ସେ ଅଭିଧାନର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗିଥାନ୍ତି । ଅର୍ଦ୍ଧ ରାତ୍ରି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁସ୍ତକମାନ ଆଲୋଡ଼ନ କରି ଶବ୍ଦ ଓ ତାହାର ଶିଷ୍ଟପ୍ରୟୋଗମାନ ଉଦ୍ଧୃତ କରି ନେଉଥାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆର ଯାବତୀୟ ପୁସ୍ତକମାନ ଦେଖି ନେଲାବେଳେ କେତେକ ଏକାର୍ଥପ୍ରତିପାଦକ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ପ୍ରୟୋଗକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରଯୁକ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ରୂପମାନ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥାଏ। ସେପରି ଶବ୍ଦର ବିଭିନ୍ନ ରୂପମାନ ଏକାବେଳକେ ତ୍ୟାଗ କରି ତାଦ୍ଭବିକ ସୃଷ୍ଟିକ୍ରମରେ ଯେ ଯେଉଁରୂପ ହେବାର ଉଚିତ, ତାହାର ବିଚାର କରି ଶବ୍ଦ-ରୂପର ନାନାତ୍ୱ ସୂଚନା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହୁଏ । ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ଶବ୍ଦର ରୂପ ନାନାତ୍ୱ ସାଧୁ ଭାବରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ଅତଏବ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃକ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ରୂପମାନ ଦିଆ ଯାଇଅଛି ଏବଂ ଯେ ଯେ ରୂପ ସାହିତ୍ୟରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେବା ଅସମୀଚୀନ, ତାହା ଗୃହୀତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଅପିଚ କେତେକ ଅଧିକ ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ତଦ୍ଭବ ଶବ୍ଦ (ଯେପରି ସ୍ନାନ ଶବ୍ଦଜ ସ୍ନାହାନ) ପ୍ରାକୃତ ଶବ୍ଦ-ସୃଷ୍ଟିକ୍ରମରେ ସାଧୁ ବୋଧ ହେବାରୁ ସୁତରାଂ ପ୍ରାଚୀନ ପୁରାଣାଦି ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ ଥିବାରୁ ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗାର୍ହରୂପେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଅଛି ।

ଏହାର ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ସଙ୍କଳନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରାଚୀନ ପୁରାଣାଦି ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାରଳା ମହାଭାରତ ଓ ନୃସିଂହପୁରାଣ ପ୍ରଧାନ ଅଭ୍ୟୁପଗତ କହିଲେ ଚଳେ । ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା ଏହି ଉଭୟ ପୁରାଣରେ ବହୁବିଧ ଅପ୍ରଚଳିତ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦରତ୍ନମାନ ଦେଖିବାକୁ ଓ ସଂଗୃହୀତ କରିବାକୁ ପାଇଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଦୁଃଖର କଥା, ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଶବ୍ଦ ଅର୍ଥତଃ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତିପନ୍ନ ନ ହେବାରୁ ଅଭିଧାନର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରି ପାରି ନାହାନ୍ତି, ଈଶ୍ୱରଙ୍କ କୃପାରୁ ଏ ଦେହକେ ଯଦି ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ହୁଏ, ତେତେବେଳେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରାଣପଣେ ସମ୍ୟକ୍ ଅବଗତ କରି ନେବାକୁ ବାସନା କଲାଇଅଛନ୍ତି । ଏ ମହାଶୟ -ସାରଳାମହାଭାରତ ଓ ନୃସିଂହପୁରାଣରେ ଉକ୍ତ କେତେକ ଅପ୍ରଚଳିତ ଓ କ୍ଲିଷ୍ଟାର୍ଥ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଅର୍ଥକୁ ବହୁ ବିଚାର-ପୂର୍ବକ ସ୍ଥିରୀକୃତ କରି ଏଥିରେ ସନ୍ନିବେଶିତ କରିଅଛନ୍ତି । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଏପରି କେତେ-ଗୁଡ଼ିଏ ଶବ୍ଦ ଅଛି ଯେ, ସେଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥର ଅବବୋଧନାର୍ଥ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ନାନାସ୍ଥାନର ପ୍ରୟୋଗକ୍ରମମାନ ବାରମ୍ବାର ଦେଖି ନେବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କର ପ୍ରାକରଣିକ ଭାବସାଙ୍ଗତ୍ୟରେ ଯେପରି ଅର୍ଥ କଲେ ସୁସଙ୍ଗତ ହେବ, ସେପରି ଅର୍ଥ କେବଳ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ପାଠକଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟ ଜାଣି ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ, ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଯେତେ-ଗୁଡ଼ିଏ ଶବ୍ଦ ଦେଶଜ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରାକୃତ ଶବ୍ଦ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାକୃତ ରାଜ୍ୟରେ ସୁଦ୍ଧା ବ୍ୟବହୃତ । ଆଉ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରକୃତି ପ୍ରଦର୍ଶନାର୍ଥ ପ୍ରଚୁର ଭାବରେ ପ୍ରାକୃତ ପଦମାନ ଦେଲେ ସାଧାରଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅବଗମନ କଷ୍ଟକର ଓ ଜଟିଳ ହେବ ବୋଲି ପ୍ରଚଳିତ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ପ୍ରକୃତିଭୂତ ପ୍ରାକୃତ ଶବ୍ଦ ନ ଦେଇ ତଦୀୟ ମୂଳ ପ୍ରକୃତି ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ମାତ୍ର ଦିଆ ଯାଇଅଛି । କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଶବ୍ଦର ଉଭୟ ପ୍ରକୃତି ଅର୍ଥାତ୍ ଓଡ଼ିଆ

ଶବ୍ଦଟି ଯେଉଁ ସଂସ୍କୃତ ଓ ପ୍ରାକୃତ ଶବ୍ଦରୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଜନ୍ମିଅଛି, ତାହା ଦିଆ ଯାଇଅଛି । ଯେଉଁଠି ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପାଠକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମୟରେ ସନ୍ଦେହର ଆସ୍ପଦ ହୋଇ ପାରେ ବୋଲି ଆଶଙ୍କା ଜନ୍ମିଅଛି, ସେପରି ସ୍ଥଳରେ ଶିଷ୍ଟପ୍ରୟୋଗର ବିଶେଷ ବିବରଣ ଦିଆ ଯାଇଅଛି, ଯେପରି କି ପାଠକ ପ୍ରୋକ୍ତ ଶିଷ୍ଟପ୍ରୟୋଗ ବାକ୍ୟ ମୂଳଗ୍ରନ୍ଥରୁ ସହଜରେ ଦେଖି ପାରିବେ ।

ପାଠକଗଣ ! ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦଶର୍ମାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବହୁ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଯେ ସଦଭିଳାଷ ଜନ୍ମିଥିଲା, ତତ୍‌ସହିତ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟସମାଜର ସଙ୍କଳ୍ପର ସୌସାଦୃଶ୍ୟ ବିଚାରି କରି ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର କେତେକ ଇତିବୃତ୍ତ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରନ୍ତୁ । ଶଂସିତ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କ ସଙ୍କଳିତ ବିଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଧାନଟି ପ୍ରଣୀତ ହେଲା ପରେ, ୧୯୦୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷର ଗୋଟିଏ ଅଧିବେଶନରେ ଏହି ତିନୋଟି ବିଷୟର ସଙ୍କଳ୍ପ କରାଗଲା ଯେ, ପ୍ରଥମତଃ ଖଣ୍ଡିଏ ବିଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଧାନ, ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଖଣ୍ଡିଏ ବ୍ୟାକରଣ ଏବଂ ତୃତୀୟତଃ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ଲେଖିବା ଏକାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । ପ୍ରଥମତଃ ପ୍ରୋକ୍ତ ସମାଜ ବିଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦକୋଷାର୍ଥ ମାତ୍ର ସଚେଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଶାଖାସମିତି ମଧ୍ୟ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସାହିତ୍ୟସମାଜର ବାର୍ଷିକ ବିବରଣୀରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକାର ଅଷ୍ଟମ ଭାଗ କେତେକ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ କରାଗଲା । କିନ୍ତୁ ସଂକଳ୍ପଟି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା କି ନାହିଁ, କହି ନ ପାରୁଁ । ଯେତେବେଳେ ପ୍ରୋକ୍ତ ସମାଜର ଦ୍ୱିତୀୟବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ, ସେତେବେଳେ ଏହି ଅଭିଧାନକ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ତହିଁ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । ସମାଜରେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଧାନର ସଂକଳ୍ପର କଥା ଶୁଣି ଅପିଚ ତତ୍‌ସଂକଳ୍ପ ଅଦ୍ୟାପି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ ଜାଣି ଅଗତ୍ୟା ତଦୀୟ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ କର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ନିଜର ପ୍ରଣୀତ ଅଭିଧାନର ବିଷୟ ନିବେଦନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଉପଦେଶକ୍ରମେ ସେହି ବିଷୟଟି ପତ୍ରଦ୍ୱାରା ସାହିତ୍ୟସମାଜରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲେ । ତା ପରେ ୧୯୦୫ ଫିବ୍ରୁଆରି ୨୪ ତାରିଖରେ ସେହି ସମାଜର ତୃତୀୟ ବର୍ଷର କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହିକା ସମିତିର ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହେଲା କି, ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା ମହାଶୟ ତଦୀୟ ଅଭିଧାନର କେତେକ ଅଂଶ ସମାଜର ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ନିକଟକୁ ପ୍ରେରଣ କରନ୍ତୁ, ତା ପରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଥିର କରାଯିବ । ଏହି ଆଦେଶାନୁସାରେ ଅଭିଧାନର କେତେକ ଅଂଶର ମାତ୍ର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ପ୍ରୋକ୍ତ ସମ୍ପାଦକ ମହାଶୟଙ୍କଠାକୁ ପ୍ରେରିତ ହୋଇଥିଲା । ତାହାର କେତେକ ଦିନ ପରେ ଏପ୍ରେଲ ମାସର ୨୦ ତାରିଖରେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହିକା ସମିତିର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧିବେଶନରେ ଅଭିଧାନର ପ୍ରେରିତ ଅଂଶତକ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟସମାଜ ଯେଉଁ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦକୋଷ ଗ୍ରନ୍ଥ ସଙ୍କଳନ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଉଥିଲେ, ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥଟି ଠିକ୍ ସେହି ପ୍ରଣାଳୀରେ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି (ଅଧିକନ୍ତୁ ଶିଷ୍ଟପ୍ରୟୋଗମାନ ସୁଦ୍ଧା ଦିଆ ଯାଇଅଛି) ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହେବାରୁ ସମାଜ ତାହା ସାଦରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବାର ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ୧୯୦୫ ନଭେମ୍ବର ମାସ ୧୦ ତାରିଖରେ ପ୍ରୋକ୍ତ ଅଭିଧାନର ମୁଦ୍ରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣାର୍ଥ ସମାଜର ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ଅଧିବେଶନ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରେ ଶ୍ରୀମାନ୍ ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ ରାଓ ମହାଶୟ କେତେକ ବକ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କଲା ପରେ କହିଥିଲେ କି,

(ଅଭିଧାନକର୍ତ୍ତା) "ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଯେପରି ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ, ଗବେଷଣା ଓ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ସହକାରେ ଏପ୍ରକାର ବିରାଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣୟନ କରିବାକୁ ଯତ୍ନବାନ୍ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ତନ୍ନିମିତ୍ତ ତାହାଙ୍କୁ ସମାଜ ପକ୍ଷରୁ ବିଶିଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ ଓ କୃତଜ୍ଞତା ଅର୍ପଣ କରାଯାଉ । ମୁଁ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ କରୁଅଛି । ପୁସ୍ତକଟି ପ୍ରକାଶିତ ହେଲେ ଉତ୍କଳ ପକ୍ଷରେ ଗୌରବର ବିଷୟ ହେବ ।" ସେହି ପଣ୍ଡିତମଣ୍ଡଳୀମଣ୍ଡିତ ସମାଜ ଇତ୍ୟାକାରକ ବିଷୟମାନ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକାର ନବମ ଭାଗ ଅଷ୍ଟମ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ କରି ନିମ୍ନରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ମନ୍ତବ୍ୟ ପତ୍ରଟି ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତାଙ୍କଠାକୁ ପଠାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

କଟକ ।
୧୩ । ୧୧ । ୦୫ ।

ପରମଶ୍ରଦ୍ଧାସ୍ପଦ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ ମହୋଦୟ

ଶ୍ରୀକରକମଳେଷୁ ।

ସସମ୍ମାନ ନିବେଦନ,

ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ଶବ୍ଦନିଧି ନାମକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପ୍ରଚଳିତ ତଦ୍ଭବ ଦେଶଜ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷାରୁ ଗୃହୀତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଅଭିଧାନ ଗ୍ରନ୍ଥର ସଙ୍କଳନ କାର୍ଯ୍ୟ ଆପଣ ଯେଉଁ ପ୍ରଗାଢ଼ ପରିଶ୍ରମ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ, ବିପୁଳ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଓ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ସହକାରେ ସମ୍ପାଦନ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟସମାଜ ଚଳିତ ମାସର ୧୦ ତାରିଖ ଦିନ ଆଲୋଚନା କରି ଏହି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି ଯେ, ଆପଣ ଉକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଣୟନଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଗୌରବ ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଆପଣ ପ୍ରୋକ୍ତ ସମାଜର ଏକାନ୍ତ ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ । ମୁଁ ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ପତ୍ରୀଦ୍ୱାରା ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟସମାଜର ଧନ୍ୟବାଦ ଆପଣଙ୍କଠାରେ ଅର୍ପଣ କରି ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛି ଯେ, ଆପଣ ତାହା ପ୍ରସନ୍ନଚିତ୍ତରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ହେବେ ।

ବଶମ୍ବଦ
ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ ରାଓ
ଉ. ସା. ସମାଜର ସଭାପତି ।

ତା ପରେ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟସମାଜ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହକ ସମିତିରେ ପ୍ରୋକ୍ତ ଅଭିଧାନର ଆମୂଳାନ୍ତ ପରିଦର୍ଶନ ଓ ପରିଶୋଧନାଦିର ଭାର କେତେକ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରିଥିଲେ। ସେମାନେ ଯଥାକ୍ରମେ ସମଗ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ ଦେଖି ନେଇ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳରେ କିଛି ପରିଶୋଧନ କରି ତିନି ଅନୁକ୍ତ ଏକଶତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନୂତନ ଶବ୍ଦମାନ ଯୋଗ କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି । ସମଗ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥର ପରିବର୍ତ୍ତନାଦି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦୁଇ ତିନି ବର୍ଷ ଅତୀତ ହେଲା, ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ସମାଜ ପୁସ୍ତକର ମୁଦ୍ରଣ

ବ୍ୟୟ ନିମନ୍ତେ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହାର୍ଥେ ଅବଶ୍ୟ କେତେଦୂର ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ରାଜା, ଜମିଦାର ଓ ଧନୀକମାନଙ୍କଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନାର ଆବେଦନପତ୍ର ପଠାଇଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରାର୍ଥନା ନିଷ୍ଫଳ ପ୍ରାୟ ହୋଇଥିଲା, କେବଳ ବାମଣ୍ଡାର ଶ୍ରୀମାନ୍ ରାଜା ସାହେବ ମହୋଦୟ ଏକଶତ ଟଙ୍କା ଏବଂ ଖଣ୍ଡପଡ଼ାର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଜା ମହୋଦୟ ପଚାଶ ଟଙ୍କା ମାତ୍ର ଅଭିଧାନ ମୁଦ୍ରଣର ସାହାଯ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ତେତେବେଳରେ ସମାଜ କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ନ ପାରି ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ ଯେ, ଯଦିଚ ଆପଣ କଳେ ଦୁଇଶତ ଗ୍ରାହକ ଠିକଣା କରି ଦେଇ ପାରନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ସମାଜ କୌଣସି ମତେ ଅଭିଧାନର ମୁଦ୍ରଣାର୍ଥ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ପାରନ୍ତି । ଦେଶପୂଜ୍ୟ ସାହିତ୍ୟସମାଜର ଆଦେଶରେ ଅବସ୍ଥା ଏହି ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ନିଜ ବ୍ୟୟରେ ନାନାସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କରି ପ୍ରାୟ ତିନିଶତ ଗ୍ରାହକ ଠିକ କରି ନେଲେ; ତଥାପି ଗ୍ରନ୍ଥ ମୁଦ୍ରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ପରେ ପ୍ରୋକ୍ତ ସମାଜ ରାଜା, ଜମିଦାର ଓ ଧନକୁବେରମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲେ, ମାତ୍ର କାହାଠାରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ ପାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ନିତାନ୍ତ ପରିତାପର ବିଷୟ, କେତେକଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍ତର ସୁଦ୍ଧା ମିଳି ପାରି ନାହାନ୍ତି । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧିକ ଲେଖିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରାୟ ଦଶ ବର୍ଷ ଅତୀତ ହେଲା ପରେ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା ହତାଶ ହୋଇ ସମାଜରୁ ଗ୍ରନ୍ଥ ଫେରସ୍ତ ନେବାର ସ୍ଥିର କଲେ । ଏପରି ସମୟରେ ପ୍ରୋକ୍ତ ସମାଜ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ କିଞ୍ଚିତ୍ ଆଶ୍ୱାସ ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ପ୍ରଥମତଃ ସର୍ବାନୁମୋଦନରେ ଯେ ସଙ୍କଳ୍ପ କରିଥିଲେ, ତାହାର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଆଦେଶ ଦେଲେ କି, ଏହି ବିଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଧାନ ମଧ୍ୟରେ ଯାହା ଯାହା କି ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ, ସେପରି ଆବଶ୍ୟକୀୟ ସାଧୁଶବ୍ଦମାନ ଯୋଗ କଲେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସମଧିକ ଉପାଦେୟ ଓ ସମାଦୃତ ହେବ, ଯେ କୌଣସିପ୍ରକାରେ ସମାଜ ପକ୍ଷରୁ ଗ୍ରନ୍ଥ ଖଣ୍ଡିକ ମୁଦ୍ରିତ କରିଯିବ । ପୁଣି ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା ମହାଶୟ ଦେଶପୂଜ୍ୟ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟସମାଜର ଶଂସିତ ଆଦେଶରେ ଅଗତ୍ୟା ଆଦର ତହିଁ ବିଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଧାନକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରଖି ତତ୍ସହିତ ଅନ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟସାଧନରେ ତତ୍ପର ହେଲେ । ପୁଣି ଗବେଷଣାପ୍ରିୟ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା ମହାଶୟଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ସାରସ୍ୱତ ଯଜ୍ଞରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରଥମ ସଙ୍କଳ୍ପସିଦ୍ଧ ଏଭଳି ମହତ୍ତର ସମାଦୃତ ଅଭିଧାନରେ ସାଧୁ ଶବ୍ଦମାନ ଉପରି ଭାବରେ ଯୋଗ କଲେ ଗ୍ରନ୍ଥଟି ଅତି ଉପାଦେୟ ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଦୃତ ହେବ, ସେଥିପାଇଁ ବହୁ ବିଚାର କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଆରେ ଯେ ଯେ ଅଭିଧାନ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି, ସେ ସବୁ ସାବଧାନତା ସହ କେତେକ ଅଭିଜ୍ଞଙ୍କ ସହିତ ଦେଖି ନେଲେ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସତ୍ୟ କହିବାକୁ ହେଲେ ଏହାହିଁ ବୋଲିବାକୁ ହେବ ଯେ, ସେ ସବୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶବ୍ଦର କେବଳ ଅର୍ଥ ଜାଣିବାର ଉପାୟ ମାତ୍ର ଏବଂ ଲଘୁପ୍ରସର ଅଟେ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆର ଯାବତୀୟ ଶବ୍ଦାର୍ଥଜିଜ୍ଞାସା ସୁଦ୍ଧା ସଫଳ ହୋଇ ନ ପାରେ ।

ତତ୍ପରେ ଏ ମହାଶୟ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦବହୁଳ ଓଡ଼ିଆର ପ୍ରାଚୀନ କାବ୍ୟମାନ ବିଚାର କରି ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦପ୍ରୟୋଗର ସୀମା ସ୍ଥିର କଲେ । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଯେ ଯେ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦମାନ ବ୍ୟବହୃତ, ସେ ସବୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ନେଇ ଏହି ଅଭିଧାନରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟମତେ ସାଧୁ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସଂଯୋଗ କରିନେଲେ । ବିଶ୍ୱାସ କରୁଅଛୁଁ, ପାଠକଗଣ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ

ଶ୍ରୁତିରେ ବ୍ୟବହୃତ ଆବଶ୍ୟକ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଅର୍ଥ ଓ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିକ୍ରମ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ପାଇ ପାରିବେ ଏବଂ ବୁଝିବେ ଯେ ପ୍ରାଚୀନ ଶବ୍ଦକୋଷକର୍ତ୍ତାମାନେ ଯେପରି [ନାମାନି କ୍ୱଚିଦତ୍ର ରୂଢ଼ିତଃ ସ୍ୱଭାବାତ୍ । କ୍ଲେଶୋକ୍ତ୍ୟା କ୍ୱଚନ ତ ଲକ୍ଷ୍ମକୋପମାଭିଃ । ବୀର୍ଯ୍ୟେଣ କ୍ୱଚିଦତିବହୁସ୍ୱାଦି ଦେଶାତ୍ । ଦ୍ରବ୍ୟାଣାଂ ଶ୍ରୁତିମିତ ସପ୍ତଧୋଦିତାନି ।] ଏହି ନିୟମରେ ଶବ୍ଦମାନ ଯୋଗ କରିଥାନ୍ତି, ଏଥିରେ ସୁଦ୍ଧା ସେହିପରି କରା ଯାଇଅଛି ।

ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିର ବିବରଣରେ ଧାତୁର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହାର ଅର୍ଥ ନ ଦେଲେ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିଜ୍ଞାନ ସମୀଚୀନ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ପାଖେ ପାଖେ ଧାତ୍ୱର୍ଥ ମଧ୍ୟ ଦିଆ ଯାଇଅଛି । ଯେ ସ୍ଥଳରେ ଧାତୁର ଅର୍ଥ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଉ ଥାଏ ଅଥବା ଅନ୍ୟତ୍ର ଉକ୍ତ ଥାଏ, ସେ ସ୍ଥଳରେ ତାହା ପୁନରୁକ୍ତ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅର୍ଥସୂଚନା ବିନା ଧାତୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ସ୍ଥଳରେ ମାତ୍ର କରା ଯାଇଅଛି । ଏଥିରେ ଏପରି କେତେକ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ନିହିତ ଅଛି ଯେ, ସେଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଠିକ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ନ ପାରେ । କୌଣସି କୌଣସି ଟୀକାରେ ସେହିଳି ଶବ୍ଦର କୌଣସିପ୍ରକାର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିବିବରଣ ଦେବାକୁ ଯାଇ ଟୀକାକାର ନାନାପ୍ରକାର କଳ୍ପନା ପରେ ଏକାନ୍ତ ନିପାତନ ବୋଲି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି, ତାଦୃଶ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିର ପଂକ୍ତିଗୁଡ଼ିଏ ଦେଇ ପୁସ୍ତକ ବିସ୍ତୃତ କରିବାରେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା ମନ ବଳାଇ ନାହାନ୍ତି, ପରନ୍ତୁ ଏପରି ଶବ୍ଦସଂଖ୍ୟା ଏଥିରେ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ମାତ୍ର । ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନାର୍ଥ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅମରାଭିଧାନର ଟୀକାମାନ ଓ ପ୍ରକୃତିବାଦ ଅଭିଧାନକୁ ସମଧିକ ଅବଲମ୍ବନ କରିଅଛନ୍ତି । ଧାତୁରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟଟି କେଉଁ ବାଚ୍ୟରେ ହୋଇଅଛି, ତାହା ଶବ୍ଦର ପ୍ରଦତ୍ତ ଅର୍ଥଦ୍ୱାରା ସ୍ପଷ୍ଟତଃ ଜଣାପଡ଼ୁଥିବାରୁ ପୃଥକ୍ ବାଚ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରା ଯାଇ ନାହିଁ । ପାଠକେ ଅବଶ୍ୟ ଜାଣନ୍ତୁ ଯେ, କୃଦନ୍ତର ବିଶେଷ୍ୟ ପଦସମୂହରେ ଭାବବାଚ୍ୟ ଓ ବିଶେଷଣ ପଦରେ କର୍ତ୍ତୃ-କର୍ମାଦି ବାଚ୍ୟ ହେବା ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ । ଧାତୁ ପ୍ରତ୍ୟୟ ସ୍ଥଳରେ ଗୁଣବୃଦ୍ଧ୍ୟାଦି ସୁଦ୍ଧା କହା ଯାଇ ନାହିଁ । ତାହା ପ୍ରୟୋଗାନୁସାରେ କଳ୍ପନା କରିନେଲେ ଅବଶ୍ୟ ବିଦିତ ହୋଇ ପାରିବ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷାର ଅଭିଧାନମାନଙ୍କରେ ଏହି କ୍ରମହିଁ ହୋଇଥାଏ । ତାଦ୍ଧିତିକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ ସ୍ଥଳରେ ଯଥାମତ ଅର୍ଥ ଦିଆ ଯାଇଅଛି । ସାମାସିକ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ବିବରଣ ସ୍ଥଳରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ କଥା ଲେଖିବାକୁ ହୁଏ ବୋଲି ଗ୍ରନ୍ଥବିସ୍ତୃତି ଭୟରୁ କେବଳ ଶବ୍ଦବିଶ୍ଳେଷଣ ମାତ୍ର କରା ଯାଇଅଛି । ଏପରିସ୍ଥଳରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଅର୍ଥକୁ ଧରି ସମାସ ଜାଣିବା ମଧ୍ୟ ସୁଗମ ହେବ । କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଅର୍ଥ ଏବଂ ଦ୍ୱିରୂପତାଦିର ପ୍ରମାଣସ୍ୱରୂପ ଦ୍ୱିରୂପକୋଷ, ବିଶ୍ୱ, ମେଦିନୀ, ବ୍ୟାଡ଼ି, ରଭସ, ହୈମ, ଧରଣୀ, ଅଜୟ ଓ ଅମରକୋଷ ପ୍ରଭୃତି ଅଭିଧାନମାନଙ୍କରୁ ପର୍ଯ୍ୟାୟବାକ୍ୟ ଏବଂ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ମନୁସଂହିତା ପ୍ରଭୃତି ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର, ବାଲ୍ମୀକୀୟ ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ, ଦେବୀପୁରାଣ, କୁମାରସମ୍ଭବାଦି କାବ୍ୟ ଓ ନାଟକାଦିରୁ ଆଉ ଆୟୁର୍ବେଦ ଓ ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ରରୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ବାକ୍ୟମାନ ଉଦ୍ଧୃତ କରା ଯାଇଅଛି ।

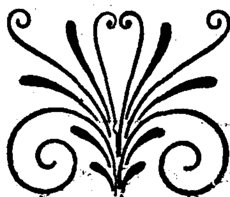
ମନେ କରିଥିଲି, ଏହି ଅଭିଧାନର ଶବ୍ଦଯୋଜନାପରିପାଟୀ ପ୍ରଭୃତି ଆହୁରି କେତେକ ବିଷୟର ବିବରଣରେ ଭୂମିକାଟି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସୁବିସ୍ତୃତ ଲେଖିବି, କିନ୍ତୁ ନିଜ ସମୟାଭାବରୁ ଅଥଚ

ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥପ୍ରକାଶର ଅଲଙ୍ଘନୀୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ଅତି ସନ୍ନିହିତ ହୋଇ ଆସିବାରୁ ଆଉ ଅଧିକ ଲେଖିବାକୁ ନ ଯାଇ ଏତିକରେ ମାତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ମନେ କରିଅଛୁଁ ।

ପରଶେଷରେ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଣେତା ଉତ୍କଳାନନ୍ଦ ନନ୍ଦ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଜୀବନୀ ସଂକ୍ଷିପ୍ତଭାବେ ଲେଖିବାର ମନସ୍ଥ କରିଥିଲୁଁ; ତାହା ସୁଦ୍ଧା ଉପରୋକ୍ତ କାରଣରୁ ସାଧିତ କରି ପାରି ନାହୁଁ । ଏଣୁ ପ୍ରୋକ୍ତ ପଣ୍ଡିତଙ୍କଠାରୁ ଅଗାଧ ତଦୀୟ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ ସାହିତ୍ୟିକ ଅନୁଷ୍ଠାନାଦି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଭିଜ୍ଞ ଜନମାନଙ୍କ କେତେକ ଖଣ୍ଡ ମାତ୍ର ମନ୍ତବ୍ୟପତ୍ର ଏବଂ କେତେକ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ସମ୍ପାଦକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର କେତେକ ମନ୍ତବ୍ୟ ଏଥି ସଙ୍ଗେ ଉଦ୍ଧୃତ କରି ଭୂମିକା ଲେଖାରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେଲୁଁ । ପାଠକଗଣ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରଦତ୍ତ ମନ୍ତବ୍ୟପତ୍ରଗୁଡ଼ିକରୁ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଜୀବନୀର ଉପାଦାନ ଉପଲବ୍ଧି କରି ପାରିବେ ।

ଧରାକୋଟ ।
୩୦ । ୧ । ୧୯୧୪ ।

ଶ୍ରୀ ମଦନମୋହନ ସିଂହ ଦେବ ।
ରାଜା । ବା । ଧରାକୋଟ ।

ମନ୍ତବ୍ୟ ।

ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ବିଶେଷ ଅଭାବ ଉପଲବ୍ଧି କରି ଏକ ଅଭିଧାନ ସଙ୍କଳନର ପ୍ରସ୍ତାବ କରୁଥିଲାବେଳେ ତେଣେ ତତ୍‌ପୂର୍ବରୁ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଅଦୃଷ୍ଟ ଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ପାରଳା ନିବାସୀ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦଶର୍ମା ଉତ୍କଳାଭିଧାନ ସଙ୍କଳନ ସଙ୍କଳ୍ପରେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ନିଜର ନିଭୃତ ନିବାସରେ ବସି ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦତତ୍ତ୍ୱ ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ଲାଗିଥିଲେ । ପ୍ରାୟ ସାତ ବର୍ଷର ନିସ୍ୱାର୍ଥ ପ୍ରଗାଢ଼ ପରିଶ୍ରମ ଓ ଗଭୀର ଗବେଷଣାର ଫଳ—ଆଜି ଏହି ଅମୂଲ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦନିଧି ବାହାରିଅଛି । ଏହି ବିଶାଳ ଶବ୍ଦକୋଷ ସଙ୍କଳନ କରିବାରେ ନନ୍ଦ ମହାଶୟଙ୍କର କି ଶକ୍ତି ଏବଂ ଯୋଗ୍ୟତା ଅଛି ? ଯଦି ଆଜି କାଲି ଉତ୍କଳରେ କୌଣସି ପଣ୍ଡିତ ଥାନ୍ତି, ଯେ କି ଏପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଭିଧାନ ସଙ୍କଳନ କରି ପାରନ୍ତି, ତେବେ ସେ କେବଳ ଏହି ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ନନ୍ଦ ମହାଶୟ ଗଦ୍ୟ ପଦ୍ୟ ନାଟକ ଛାନ୍ଦ ଚଉପଦୀ ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ-ଗୁଡ଼ିଏ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ କରି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର କଳେବର ବୃଦ୍ଧି କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନିଜର ସାହିତ୍ୟରସିକତାର ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଚୟ ଦେଇଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟାଦି ମାସିକପତ୍ର-ମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଆଭାଷାର ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ, ବ୍ୟାକରଣଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଶବ୍ଦତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଧାରାବାହିକ-ରୂପେ ଯେଉଁ ସମାଲୋଚନା କରି ଆସିଅଛନ୍ତି, ସେ ସବୁ ତାହାଙ୍କର ନିଷ୍ଠାପର ଶାସ୍ତ୍ରାନୁଶୀଳନ, ଏକାନ୍ତ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଏବଂ ବହୁଦର୍ଶିତାର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । × × × ×

ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଭ୍ରମପ୍ରମାଦଶୂନ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । ଏତେ ବଡ଼ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଗ୍ରନ୍ଥ ସଙ୍କଳନରେ ଯେ କୌଣସି ତ୍ରୁଟି ରହି ଯାଇ ନାହିଁ, ଏହା ବୋଲି ଯାଇ ନ ପାରେ । ତଥାପି ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥଦ୍ୱାରା ଉତ୍କଳର ବିଶେଷ ଅଭାବ ଦୂରୀଭୂତ ହେବ ଏବଂ ସାହିତ୍ୟସେବୀମାନେ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇବେ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଉତ୍କଳର ଅମରକୀର୍ତ୍ତି ନନ୍ଦ ମହାଶୟଙ୍କର ଏହି ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଧାନ ଖଣ୍ଡିକ ତାହାଙ୍କର ଅକ୍ଷୟକୀର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉତ୍କଳର ଉନ୍ନତି ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ବର୍ଦ୍ଧନ କରିବ । [illegible]ଙ୍କୁ ନେଇ [illegible]ରବାସିମାନେ ଯେପରି ଗର୍ବିତ, ନନ୍ଦଙ୍କୁ ନେଇ ପାରଳାବାସିମାନେ ଦିନେ ସେହିପରି କୃତାର୍ଥ ହେବେ ।

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ପଣ୍ଡା (ବି. ଏ.)
୨୫ । ୧ । ୧୯୧୬

ଗଞ୍ଜାମ-ଜିଲ୍ଲା, ଅସ୍କାର ସବ୍‌ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀବତ୍ସ ପଣ୍ଡା ବି. ଏ. ମହାଶୟ
୧ । ୮ । ୧୯୧୫ ତାରିଖର ପତ୍ରରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି—

[illegible] ଶ୍ରଦ୍ଧେୟ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ !

ଆପଣଙ୍କର ଉତ୍କଳ ଅଭିଧାନ ଖଣ୍ଡିକ ପ୍ରକାଶିତ ହେବାଦ୍ୱାରା କେବଳ ଆପଣଙ୍କର ବା [illegible] ଗୌରବ ବା ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ ନୁହେଁ, ଏହା ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଗୌରବ ଓ ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ । ଦୈବବଳେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ପକ୍ଷେ ଏବେ ଏହି ସୁଯୋଗ ଉପସ୍ଥିତ । ଏହି ସୁଯୋଗର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କେବଳ ଆପଣଙ୍କ ହାତରେ । ଇତି ।

ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା, ବ୍ରହ୍ମପୁର ବିଦ୍ୟାବିଭାଗର ସବ୍‌ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସିଂହାଦ୍ରି ଗନ୍ତାୟତ ମହାଶୟ ୩ । ୭ । ୧୯୧୬ ତାରିଖର ପତ୍ରରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି—

ଶବ୍ଦନିଧି ସଙ୍କଳନରେ ଯେଉଁ ଦିନ ଆପଣ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କଲେ ସେହି ଦିନଠାରୁ ଉକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥର ଉପାଦେୟତା ମୁଁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଅଛି । ସେହି ସମୟରେ ମୁଁ ଶିକ୍ଷକ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲି, ମୋହର ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ କେତେକ ଲୋକଙ୍କର କର୍ଣ୍ଣକଣ୍ଟୁ ହୋଇ ଥିଲା । ଫୁଲ ଫୁଟିଲେ ତ ଜଗତରେ ବାସେ; ଏ ହେତୁରୁ ଆପଣଙ୍କ ଅଧିବସାୟ ପ୍ରଭୃତି ସଦ୍‌ଗୁଣ ଉତ୍କଳ ଭୂମି ସନ୍ତାନମାନଙ୍କର ପ୍ରଶଂସାଭାଜନ ହେଲା । ଇତି ।

ସତ୍ୟବାଦୀ ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାଶ ବି. ଏ. ବି. ଏଲ. ମହୋଦୟ ୩ । ୩ । ୧୯୧୬ ତାରିଖର ପତ୍ରରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି—

ଆପଣଙ୍କୁ କହିବାର ସଙ୍ଗତ ନୁହେ, କିନ୍ତୁ ଏହା ଯଥାର୍ଥରେ ପ୍ରାଣର କଥା ଯେ ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ଗୃହଅଙ୍କୁ ଚାହୁଁ, ସାହିତ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକମାତ୍ର ନୀରବ ସାଧକ ବୋଲି ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ ଆଖି ପଡ଼େ । ଦୂରରୁ ମନେ ମନେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରୁଁ । ଆପଣଙ୍କ ନିଷ୍ଠା ଏବଂ ନିରଭିମାନତା ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ନିତ୍ୟ ଅନୁସରଣୀୟ । ଇତି ।

ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା, ଅସ୍କାର ସବ୍‌ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀବିତ୍ସ ପଣ୍ଡା ବି. ଏ. ମହାଶୟ ୨୪ । ୪ । ୧୯୧୬ ତାରିଖର ପତ୍ରରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି—

ଆପଣଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଧାନ ପ୍ରକାଶ ବିଷୟରେ କି ଯତ୍ନ ଲାଗିଅଛି ? ଅଜ୍ଞତାଜଡ଼ ଓଡ଼ିଶା ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରତିଭା ଓ ପରିଶ୍ରମର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝି ପାରି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଦିନେ ବୁଝିବ । ଅବଶ୍ୟ କର୍ମର ଫଳ ଅଛି । ଇତି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ସତ୍ୟବାଦୀ ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାଶ ବି. ଏ. ବି. ଏଲ୍. ମହୋଦୟ ୧୯ । ୪ । ୧୯୧୬ ତାରିଖର ପତ୍ରରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି—
(ଲିପିସଂସ୍କାର ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ ବିଚାର ସମୟରେ)

ଆପଣଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟ କହିବା ଠିକ ନୁହେ; କିନ୍ତୁ ଅମ୍ଭେମାନେ ନିଜେ ଅନୁଭବ କରିଥାଉଁ ଏବଂ କାହାରି କାହାରିକି ମଧ୍ୟ କହିଥାଉଁ ଯେ, ଉପସ୍ଥିତ କ୍ଷେତ୍ରରେ (ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ ବିଚାର କ୍ଷେତ୍ରରେ) କାହାରି କିଛି ମତ ଦେବାର ଥିଲେ ଆପଣଙ୍କ ଅଧିକାର ସର୍ବାଗ୍ରେ । ଯେ ଯାହା କହନ୍ତୁ, ଏ ବିଷୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଉ କାହାରି ତାଦୃଶ ଅନୁଶୀଳନ ଅଛି ବୋଲି ମୋର ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ । ଇତି ।

ସତ୍ୟବାଦୀ ମାସିକପତ୍ରିକାର ପ୍ରଥମ ଭାଗ ଅଷ୍ଟମ ଓ ନବମ ମିଶ୍ରିତ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ—

ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ (ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ) ଅବଶ୍ୟ ଆଜି କେତେକଙ୍କର ଉଦ୍ୟମ ଦେଖା ଯାଉ-ଅଛି, ମାତ୍ର ନୈଷ୍ଠିକ ସାଧନା ଅତି ଅଳ୍ପଙ୍କର ଅଛି। ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପାରଳାର ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ ମହାଶୟଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ। ନାମରେ ସ୍ପୃହା ନାହିଁ, ଅର୍ଥରେ ପିପାସା ନାହିଁ, ନାନାସ୍ତୁତି ପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନାହିଁ। ଅନନ୍ୟଚିତ୍ତରେ କେବଳ ସାହିତ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ସାହିତ୍ୟର ଅନୁଶୀଳନ ନନ୍ଦ ମହାଶୟଙ୍କର ବ୍ରତ ହୋଇଅଛି। ସାହିତ୍ୟର ଯେଉଁ ବିଭାଗରେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି, ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ ଏବଂ କଠିନ ସାଧନା ବିନା ସେଥିରେ କୃତିତ୍ୱ ଲାଭ କରିବା ସହଜ ନୁହେ। ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରକୃତି ନିରୂପଣ, ଆଦି ଓଡ଼ିଆ କବି ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ମହାକାବ୍ୟ ମହାଭାରତର ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ଆଲୋଚନା ଆଦି ସୁବିପୁଳ ସାହିତ୍ୟିକ ଉଦ୍ୟମରେ ସେ ଯେଉଁ ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ କୃତିତ୍ୱ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି, ତାହା ତାଙ୍କ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଓ ଆନ୍ତରିକତାର ପରିଚୟ ଦେଉଅଛି। ସାହିତ୍ୟର ଏହି ଗୁରୁତର ବିଭାଗରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ତାଙ୍କୁ ଆଦି ସାଧକ ବୋଲି କହିଲେ ବୋଧହୁଏ କାହାରି ବିଶେଷ ଆପତ୍ତି ହେବ ନାହିଁ। କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଲେଖା ଯେତେ ସମ୍ମାନିତ, ସେତେ ପଠିତ ବା ପ୍ରଶଂସିତ ନୁହେ। ଏହା ବିଚିତ୍ର ନୁହେ। ଏ ଶ୍ରେଣୀର ବିଷୟର ପାଠକ ଚିରକାଳ ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ। ସଭ୍ୟ ଉନ୍ନତ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଅବସ୍ଥା, ଓଡ଼ିଶା କଥା ତ ପୁଣି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର। ଶିକ୍ଷା, ସାହିତ୍ୟ ଓ ତତ୍ତ୍ୱାନୁସନ୍ଧାନ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହାର ଆଦର ଅବଶ୍ୟ ବଢ଼ିବ। ଆମ୍ଭେମାନେ ନନ୍ଦ ମହାଶୟଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସାଧନାମନ୍ଦିରରେ ଦେଖିଅଛୁଁ। * * * * ଅତ୍ୟୁକ୍ତି କରି କହୁ ନାହୁଁ। ତାଙ୍କ ପରି ନିଷ୍ଠାପର ସାହିତ୍ୟସେବୀ ସବୁ ଦେଶରେ ସବୁବେଳେ ଜନ୍ମନ୍ତି ନାହିଁ। ଦେଶବାସୀ ତାଙ୍କ ଗୁଣ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି, ନ ହେବାର କଥା। ଓଡ଼ିଶାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାଙ୍କ ସାହିତ୍ୟିକ ଉଦ୍ୟମ ଅନ୍ତତଃ ପଚାଶ ବର୍ଷ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ। ସରକାର ବାହାଦୁର ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ମହତ୍ତ୍ୱ ବୁଝିଅଛନ୍ତି। ନନ୍ଦଙ୍କର ଉତ୍କଳାଭିଧାନ ବର୍ତ୍ତମାନ ସରକାରଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ଛାପା ହେଉଅଛି। ଏହା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ପକ୍ଷେ ଅବଶ୍ୟ ଗୌରବର ବିଷୟ। * * * * ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଗୋଟିଏ ଉପଯୁକ୍ତ ଅଭିଧାନର ଏ ଅଭାବ ଅନେକେ ଉପଲବ୍ଧି କରିଅଛନ୍ତି। ବହୁବର୍ଷର ଉଦ୍ୟମରେ ନନ୍ଦ ମହାଶୟ ଯେ ଅଭିଧାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ଏ ଅଭାବ ଅବଶ୍ୟ ଦୂର କରିବ। ନନ୍ଦ ମହାଶୟଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲେଖା ସଙ୍ଗେ ଏହା ଚିରକାଳ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଶକ୍ତି ଓ ଗୌରବ ହୋଇ ରହିବ।

ଉତ୍କଳର ପ୍ରଥିତ ସାରସ୍ୱତ ଯଶସ୍ୱୀ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦଶର୍ମା ମହାଶୟଙ୍କ ଅନନ୍ୟ-ସାଧାରଣ ସାହିତ୍ୟନିଷ୍ଠା ଓ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଏବଂ ନିଗୂଢ଼ ତତ୍ତ୍ୱଗବେଷଣା ଓ କବିତା ପରିପାଟୀର ସମ୍ୟକ୍ ପରିଚୟ ମୁଁ ଦେଇ ପାରିବି, ଏହା ମନେ କରୁ ନାହିଁ। ସେ ମହାଶୟ ଆଯୌବନ ଆଜପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଶ୍ରୀ ଓ ଗୌରବର ନିଦାନଭୂତ ଯେତେଗୁଡ଼ିଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି, ସେ ସବୁ ତାହାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷୟକୀର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ହୁଏ ନାହିଁ। ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରୋକ୍ତ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟଭଣ୍ଡାରରେ ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନସ୍ୱରୂପ ଏହି

ଶବ୍ଦତତ୍ତ୍ୱବୋଧ ଅଭିଧାନକୁ ଆଣି ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ କରେଁ, ଏହି ଅଭିଧାନ ପଣ୍ଡିତ ବହୁ ଦିନରୁ ଅନୁଭୂତ ସାହିତ୍ୟର ଗୁରୁତର ଅଭାବ ମୋଚନ କରିଅଛି । ଏ ମହାଶୟଙ୍କର ଗୁଣମହତ୍ତ୍ୱକୁ ଉତ୍କଳ ଅପେକ୍ଷା ଶ୍ରୀମାନ୍ ସରକାର ବାହାଦୂର ଭଲ କରି ବୁଝି ପାରି-ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଉକ୍ତ ଅଭିଧାନ ବିଷୟରେ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଓଡ଼ିଶା-ବିହାର ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଯାହା କି ସାହାଯ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି, ତଦ୍ୱାରା ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଯଥାର୍ଥ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଅଛି ।

ମୁଁ ବହୁ ଦିନରୁ ଦେଖି ଆସୁଅଛି, ଏହାଙ୍କ ପରି ନିଷ୍ଠାବାନ୍ ସାହିତ୍ୟସେବୀ ଉତ୍କଳରେ ଏକାନ୍ତ ବିରଳ; ଏହା ଯେ କେବଳ ମୋହର ମତ ତାହା ନୁହେ, ଅନେକ ଅଭିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନେ ଅନେକ ବାର ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କରେ ଏହାହିଁ ପ୍ରକାଶିତ କରିଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ଏହାଙ୍କର ଯେଉଁଳି ପ୍ରତିଭା ବର୍ତ୍ତମାନ ଉତ୍କଳ ସେହିଳି ପ୍ରତିଭାପୂଜକ ନୁହେ । ତାହାହେଲେ ଏହି ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଆହୁରି ଉଚ୍ଚରୁ ଉଚ୍ଚତର ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଏ ମହାଶୟ ଆଜକୁ ପ୍ରାୟ ୨୫ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ସକାଶେ ପ୍ରାଣପଣେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି । ସେଥି ମଧ୍ୟରେ କାବ୍ୟ ଓ ନାଟକାଦି ଏବଂ ଶବ୍ଦଶାସ୍ତ୍ରାଦି ପ୍ରଣୟନ କରିଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ ଏ ମହାଶୟ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳର ଏକାନ୍ତ ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଣୀତ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କର ନାମ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ କରି ମୋର ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ର ମନ୍ତବ୍ୟ ଶେଷ କଲି ।

ମୁଦ୍ରିତ ।		ଅମୁଦ୍ରିତ ।
ପଦ୍ୟାବଳୀ	ବଙ୍କମୋହିନୀ ନାଟକ	କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରବିନୋଦ ଚମ୍ପୂ
ପୀୟୂଷଧାରା	ରାମାଶ୍ୱମେଧ ନାଟକ	ଶକୁନ୍ତଳା ନାଟକ
ମେଘଦୂତ କାବ୍ୟ	ଜାନକୀପରିଣୟ ନାଟକ	ମୁକୁନ୍ଦାନନ୍ଦ ଭାଣ
ଉଦ୍ଧବଦୂତ କାବ୍ୟ	ଉନ୍ମତ୍ତରାଘବ ନାଟକ	ଭାରତଦର୍ପଣ
ଦ୍ରୌପଦୀବସ୍ତ୍ରହରଣ ନାଟକ	ବିଲ୍ହଣ କାବ୍ୟ	ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱଶାସ୍ତ୍ର
ସୀତାବନବାସ ନାଟକ	ଶବ୍ଦତତ୍ତ୍ୱବୋଧ ଅଭିଧାନ	ଇତ୍ୟାଦି ।

୮ । ୨ । ୧୯୧୬ }
ପୁରୀ । }

ଶ୍ରୀ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଦାସ ଗୋସ୍ୱାମୀ,
ମହନ୍ତ—ରାଧାକାନ୍ତ ମଠ ।

Pandit Gopinath Nanda represents a type of literary men whose number is always very small in the world. In Orissa his patient and disinterested literary labours are yet unique and unrivalled. It is not for me to say here how versed he is in Sanscrit and Prakrit languages, but our Oriya language has undoubtedly received a new life and impetus from his erudite research and devoted perseverance. It is really with an astonishing relish that I read his original articles on Oriya grammar and philology. Those articles have raised the dignity of our language, and are calculated to have created a new aspiration at least in our youths interested in Oriya literature His writings have opened a new channel in which literary activity may now flow in this province. His labours in this department are not for money or such other gain. They are not only massive, erudite and researchful, but are useful too. With more than seven years' deep devotion and tenacious toil he has compiled an oriya lexicon. I have seen a portion of it in print, and, I am convinced, it will meet a bad literary need.

Satyabadi
5-2-16.

(Sd.) Neelakantho Das (M.A.)
Head Master,
Satyabadi High School.

Gopinatho Nando, Head Oriya Pandit, Sri Rajah's College, Parlakimedi, is known to me for the last about 8 years. He is a good scholar in Sanskrit, the mother of all Indian languages and I admire his perseverance in mastering the language which is considered dead He has written and published some books in Oriya which are much appreciated by the lovers of that language. His articles on Philology published in the Oriya journals 'Mukuro' & 'Sahityo' exhibit the great literary talents for researches he possesses. I also understand that he is compiling an Oriya Dictionary which is likely to be of general interest and use to the lovers of Oriya literature. I, for one, shall be very glad if he prospers well and can commend him to any lover of Oriental languages.

(Sd) (Honourable) Modonomohono Sing Deo,
Raja of Dharakota, Ganjam District.
22-5-1910

Pandit Gopinath Nando Sarma of Parlakimedi has been intimately known to me for a long time and I have great respect for him for his scholarly attainments in Sanskrit and Oriya languages. He has studied ancient Oriya literature thoroughly and with a critical spirit and his knowledge of present day Oriya literature is extensive and sound. He has compiled a dictionary of pure Oriya words which, when published, will be of great help to the students of Oriya language. From a linguistic point of view, his contributions to the current literature of Orissa are of immense value and his thorough devotion to the cause of literature is above praise. He is a regular contributor to the Oriya magazines, the "Utkal Sahityo" and the "Mukur."

The Utkal Sahityo Office,
P. O. Chandnichauk, Cuttack.
The 26th June, 1910.

(Sd.) VISVANATH KAR,
Editor, Utkal Sahitya.

I have the greatest pleasure in testifying to the many good qualities of head and heart of Pundit Gopinath Nando Sarma, Oriya Head Pandit of Parlakimedi College. He is a great Oriya and Sanskrit scholar; other Indian vernaculars such as Bengalee and Telugu are not unknown to him. His dictionary of the Oriya language and his Philological contributions to all Oriya monthlies (when collected in a book) will remain for ever the lasting monuments of his labour in the field of Oriya literature. He is somewhat of a poet. I sincerely wish him all success in life.

Cuttack.
24th June 1910.

(Sd.) BRAJASUNDRA DAS (B. A.)
Zemindar, Editor, Mukur,
a Monthly Journal and Member,
Utkal Sahitya Samaj &c.

I am happy to certify that Gopinath Nando of Parlakimedi has been doing good progress in Utkala literature by adding new metres, thus giving a new beauty to the poetry. This attempt is worth encouraging by those of patriotism. His poetry gives delight.

Surangi.
1-11-1903.

(Sd.) SRI CHANDRA CHUDAMANI, H.C.J.D.
Raja of Surangi.

Pundit Gopinatho Nando Sarma, Head Uriya Pundit, Rajah's College, Parlakimedi, has been known to the Uriya literary world for a long time. He has been a Dramatic writer, a contributor on Uriya Philology to the monthly magazines of Mukuro and Utkal Sahitya and compiler of a Dictionary of purely Uriya words, which he has made over to the Utkal Sahitya Samaj, Cuttack, for publication. The Uriya literary public will be glad to see him continuing his labours in the cause of Uriya literature.

Parlakimedi, 22—7—1910

(Sd.) S. PALIT
Asst. Inspector of Schools.
Ganjam District.

I have great pleasure in stating that Mr. Gopinath Nando, Senior Pundit in Oriya, in the Rajah's College, Parlakimedi, has been known to me for the last five years, that his knowledge in Oriya and Sanskrit is excellent, that he possesses a fair knowledge of philology and that he is earnest in prosecuting researches and regular in studies. He has compiled an Oriya Dictionary which throws very good light on Deseya words and I am sorry that this has been left unpublished owing to want of support from Oriya Zemindars.

I may hope that this want will be removed ere long by some Rajah like the Honourable Raja of Dharakota. In fine, I have not met a better pundit in Oriya in these parts.

Berhampore. 26—5—10.

(Sd.) M. PARVATASAM, B.A., L.T.,
Sub-Assistant Inspector of Schools.

ଉତ୍ସର୍ଗପତ୍ର

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ସଦ୍‌ଗୁଣଗଣାରାମ ଲୋକାଭିରାମଚରିତ୍ର ମାତୃସାହିତ୍ୟସମୁନ୍ନତି-
ବ୍ରତୈକନିଷ୍ଠ ସ୍ୱଦେଶବତ୍ସଳ ପ୍ରତିଭାବିନୋଦ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର
ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବ ମହାରାଜ ମହୋଦୟ—ମହିମାମୟଚରିତେଷୁ ।

ବିନୟପୁରଃସର ନିବେଦନଂ ।

ଶ୍ରୀମନ୍ ସାହିତ୍ୟବିନୋଦ ମହାରାଜ ମହୋଦୟ,

ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କର ମାତୃଭାଷାନୁରାଗ ସାହିତ୍ୟରସିକତା ଗ୍ରାହକତା ଓ ସୌଜନ୍ୟର ଭୂୟିଷ୍ଠ ପ୍ରମାଣରେ ମୁଁ ଏକାନ୍ତ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଇତଃପୂର୍ବେ ଜାନକୀପରିଣୟ ନାଟକ ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ଖଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କର ମହିମାମୟ ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମ୍ୟକ୍ ଜାଣି ପାରିଅଛି କି ଶ୍ରୀଛାମୁ

"ପଦ୍ମପତ୍ରଜଳବତ୍ ସଂସାରେ ସର୍ବମସ୍ଥିରଂ ।
କୀର୍ତ୍ତିରକ୍ଷରସମ୍ବନ୍ଧା ସ୍ଥିରା ଭବତି ଭୂତଳେ ॥"

ଏହି ମହାବାକ୍ୟର ସାର୍ଥକତା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ଅକ୍ଷୟ ସାରସ୍ୱତକୀର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠାରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇ ଉତ୍କଳ ଭୋଜ-ବିରୁଦ ଗ୍ରହଣର ସମୁଚିତ ଚେଷ୍ଟାରେ ସତତ ତତ୍ପର ଅଛନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀଛାମୁ ସ୍ୱତଃ ଏହି ଗାଙ୍ଗବଂଶର ଅବତଂସ ସ୍ୱରୂପ ଉତ୍କଳଗୌରବର ନିଦାନଭୂତ ଓ ରାଜନ୍ୟମଣ୍ଡଳୀରେ ପରିସମାଦୃତ ଅଟନ୍ତି, ଭାଗ୍ୟୋଦ୍ରେକବଶରୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଆସପ୍ତପୁରୁଷରୁ ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କର ଏବଂ ଭବଦୀୟ ପୂର୍ବପୁରୁଷ

ମହାରାଜାମାନଙ୍କର ଅକମ୍ପାନୁକମ୍ପାରେ ପରିପୁଷ୍ଟ, ପରିତୁଷ୍ଟ ଓ ସମାଦୃତ ହୋଇ ଆସୁଅଛୁଁ । ସୁତରାଂ ମୋର ପ୍ରାଚୀନ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ପଣ୍ଡିତମଣ୍ଡଳୀ-ସମାଦୃତ ରାଜସଭାଳଂକୃତ ଶ୍ରୀ ବିଦ୍ୟାଭୂଷଣ ବିକାଳ ନନ୍ଦ (ଡାକନାମ ବିକାଇ ନନ୍ଦେ) ମହାଶୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତଙ୍କ ପ୍ରାଚୀନ ବଂଶପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ନାରାୟଣ ଦେବ ମହାରାଜ ମହୋଦୟଙ୍କ ନାମରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ କବିତା ଲେଖି ବହୁ ସମାଦୃତ ଓ ପୁରସ୍କୃତ ହୋଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତକଳ୍ପଦ୍ରୁମଙ୍କ ବାହୁଚ୍ଛାୟାରେ ସୁଖୋପବିଷ୍ଟ ରହି ପୂର୍ବଗୌରବ ସଞ୍ଚୟରେ ପ୍ରୟାସୀ ହୋଇ ଏତାଦୃଶ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ପାରୁଅଛି । ଏପରି ଗୁରୁତର କାର୍ଯ୍ୟ ସୁସମ୍ପନ୍ନ ହେବା ବିଷୟରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ସମୁତ୍ସାହ ଓ ସମାଦର କେବଳ କାରଣ ବୋଲିବାକୁ ହେବ ।

ଅତଏବ ଶ୍ରୀମହାରାଜ ମହୋଦୟଙ୍କର ସ୍ୱଦେଶଭାଷା-ସମୁନ୍ନତି-ବ୍ରତୈକ-ନିଷ୍ଠତା ସାହିତ୍ୟରସିକତା ଗ୍ରାହକତା ଭାବୁକତା ବିଦ୍ୱଜ୍ଜନପରି-ପୋଷକତା ପ୍ରଭୃତି ମହଦୁଦାର ଗୁଣନିଚୟର ସଂବର୍ଦ୍ଧନାର୍ଥ ଏହି ବୃହତ୍ ଅଭିଧାନ ଗ୍ରନ୍ଥଖଣ୍ଡିକୁ ଭବଦୀୟ ମହମାୟ ନାମରେ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ କରି ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛି ଯେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଏହାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଦୟତାରେ ଗ୍ରହଣ କରି ମୋତେ କୃତକୃତ୍ୟ କରି ଆଜ୍ଞା ହେବେ । ଇତି ।

ଭବଦୀୟ ଅନୁଗ୍ରହାକାଙ୍କ୍ଷୀ
ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦଶର୍ମା ।

ବିଜ୍ଞାପନ

ପାଠକେ ! ଆପଣମାନେ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି, ଏହି ବୃହତ୍‌କାୟ ଅଭିଧାନର ମୁଦ୍ରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ସମୟରେ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଅଛି । ପାଞ୍ଚ ଛଅ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ଏତେ ବଡ଼ ଗ୍ରନ୍ଥର ବିଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରତିଲିପି ଲେଖା ଓ ଛପାକାର୍ଯ୍ୟ କରି ନେବା ବଡ଼ ଅସାଧ୍ୟ ବ୍ୟାପାର; ତଥାପି ଶ୍ରୀ ଜଗଦୀଶ୍ୱରଙ୍କ କୃପାବଳରୁ ଯଥାସମୟରେ ଓ ଯଥାକ୍ରମରେ ତାହା ସୁସମ୍ପନ୍ନ କରା ଯାଇଅଛି । ଏଥିମଧ୍ୟରେ ଯଦି ପ୍ରାମାଦିକ ଓ ଛପା ଭୁଲ ରହିଥାଏ, ଆପଣମାନେ ସେ ସବୁ କ୍ଷନ୍ତବ୍ୟ ମନେ କରିବେ । ଦୋଷଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନମାନ ଦୟାପୂର୍ବକ ଜଣାଇଦେଲେ ଆପଣାକୁ ଉପକୃତ ମନେ କରି ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ସମୟରେ ସେ ସବୁ ପରିସଂସ୍କୃତ କରିନେବୁଁ ।

ବହୁବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ପଣ୍ଡିତମଣ୍ଡଳୀସମଲଙ୍କୃତ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟସମାଜ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଖଣ୍ଡିଏ ବୃହତ୍ ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଧାନ, ଓଡ଼ିଆର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ବ୍ୟାକରଣ ଆଦି ସେହି ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ପ୍ରଣୟନର ସଙ୍କଳ୍ପ କରିଥିଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତାଦୃଶ ସଙ୍କଳ୍ପ-ନିଷ୍ଠ ହୋଇ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟସମାଜର ଅନୁମୋଦିତ ଏହି ଅଭିଧାନ ଖଣ୍ଡିକର ସଙ୍କଳନ କରି ଦେଇଅଛି । ସେହି ସଙ୍କଳ୍ପର ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଷୟ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ୟାକରଣ । ସେଥିପାଇଁ ମୁହିଁ ମୁଁ ପ୍ରୋକ୍ତ ସମାଜର ସଙ୍କଳ୍ପରେ ପ୍ରଣୋଦିତ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରାୟ ଆଠ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଗାଢ଼ ପରିଶ୍ରମ ସହକାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସମଗ୍ର ତତ୍ତ୍ୱସମ୍ବଳିତ ଖଣ୍ଡିଏ ବୃହତ୍ ବ୍ୟାକରଣ କ୍ରମଶଃ ଲେଖି ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକା ଓ ମୁକୁର ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି ବ୍ୟାକରଣର ଅବଶିଷ୍ଟ କ୍ରିୟାପ୍ରକରଣ ଓ ଶବ୍ଦତତ୍ତ୍ୱ ବିଚାର ମାତ୍ର ଉପକରଣ ସଂଗୃହୀତ କରି ମୁହିଁ ସମୟାଭାବରୁ ଲେଖିବାକୁ ପାରି ନାହିଁ । ଆଉ ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ଅବଶିଷ୍ଟତକ ଲେଖି ପ୍ରୋକ୍ତ ବ୍ୟାକରଣ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବି । ପରନ୍ତୁ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟସମାଜର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତର ଆଦେଶ ମସ୍ତକୋପରି ରହି ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ କରୁଅଛି । ସେହି ଗୁରୁତର ଆଦେଶ ପାଳନସ୍ୱରୂପ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନରେ କି ଆଶା ଭରସା ଓ ଉତ୍ସାହ ଯେଉଁ ବ୍ରତୀ ହେବି ? ସମୁଚିତ ଉତ୍ସାହ ଓ ସାହାଯ୍ୟ ବିନା ମୋର ତାଦୃଶ ଶକ୍ତି କାହିଁ ଯେ ଏତେ ବଡ଼ ମହତ୍ କାର୍ଯ୍ୟରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବି ? ଇତ୍ୟାକାରକ ଚିନ୍ତାରେ ମଗ୍ନ ରହିଥିଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ କିଞ୍ଚିତ୍ ଆଶ୍ୱସ୍ତ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରତିଭାପୂଜକ ସାହିତ୍ୟବିନୋଦ ପାରଳାର ଅଭିନବ ମହାରାଜ ମହୋଦୟ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ଆଶା ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହି ଅଭିଧାନର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପନ ପରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ଲେଖିବାରେ ମୁଁ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା ସମୟରେ ଅବଶ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଶଂସିତ ମହାରାଜ ମହୋଦୟଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟସମାଜ ମୋ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି ଅଥବା କରିବେ, ଜାଣି ପାରୁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ସେହି ବିଦ୍ୱତ୍ସମାଜର ସମଗ୍ର ଆଦେଶ ପାଳନରେ ଏକାନ୍ତ ନିଷ୍ଠାବାନ୍, ସେତେବେଳେ ସମାଜ ଯେ ମତ୍ପ୍ରତି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସଦୟ ନ ହେବେ, ଏହା ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ନାହିଁ ।

ଏହି ଅଭିଧାନ ଖଣ୍ଡିକ ବହୁବର୍ଷରୁ ଅର୍ଥାଭାବ ଯୋଗୁଁ କେବଳ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇ ପାରି ନ ଥିଲା, ଏହା ଆପଣମାନେ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଧରାକୋଟାଧୀଶ୍ୱର ଅନରେବଲ

ରାଜା ସାହେବ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଶ୍ରୀ ମଦନମୋହନ ସିଂହଦେବ ମହୋଦୟ ଏବଂ ସ୍ୱଦେଶଭକ୍ତ ଶ୍ରୀ ହରିହର ପଣ୍ଡା ମହାଶୟଙ୍କ ସୁବିଚାରରେ ଏହି ଅଭିଧାନର ଭାଗ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଅଛି । ମୋର ପ୍ରାର୍ଥନା ଏବଂ ହରିହର ବାବୁଙ୍କ ବିଚାର ଅନୁସାରେ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଶଂସିତ ରାଜା ସାହେବ ମହୋଦୟ ଏହାର ସାହାଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରୀମାନ୍ କରୁଣାମୟ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ମହୋଦୟଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଆବେଦନ କରିଥିଲେ । ତହିଁରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ବିହାର ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ସହିତ ସୁବିଚାର କରି ଏହି ଆଦେଶ କରିଅଛନ୍ତି କି ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା ଗ୍ରନ୍ଥ ଖଣ୍ଡିକ ମୁଦ୍ରିତ କରି ବିହାର-ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଏକଶତ ଖଣ୍ଡ ଆଉ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ପଞ୍ଚାଶ ଖଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଦାନ କଲେ ବିହାର ଓ ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କଠାରୁ ଦୁଇ ସହସ୍ର ଆଉ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କଠାରୁ ଏକ ସହସ୍ର, ଏପରି ତିନି ସହସ୍ର ଟଙ୍କା ପାଇବେ । ଏଥିପାଇଁ ମୁଁ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଶ୍ରୀ ଉଭୟ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ମହୋଦୟଙ୍କୁ ଅନ୍ତରର ସହିତ ଅଶେଷ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । ମୁଁ ଏକମାତ୍ର ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ ନୀରବ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେ । ଏହା ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଗୌରବ ବଢ଼ାଇଅଛି ବୋଲି ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ପକ୍ଷରୁ ଉଭୟ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ମହୋଦୟଙ୍କୁ ଅଶେଷ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । ଯେଉଁ ମହାତ୍ମା ଶ୍ରୀମାନ୍ ସରକାର ବାହାଦୂରଙ୍କଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ କରାଇ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଦୁଇ ଶତ ଟଙ୍କା ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ସେହି ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ଧରାକୋଟାଧୀଶ୍ୱର ଅନରେବଲ୍ ରାଜା ସାହେବ ମହୋଦୟଙ୍କୁ ଅନେକ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି ଏବଂ ଏହାର ପ୍ରାଥମିକ ଉଦ୍ୟୋଗକର୍ତ୍ତା 'ଗଞ୍ଜାମ ମଧୁ' ସ୍ୱଦେଶଭକ୍ତ ଶ୍ରୀ ହରିହର ପଣ୍ଡା ମହାଶୟଙ୍କଠାରେ ଧନ୍ୟବାଦ ଅର୍ପଣ କରୁଅଛି ।

ପରିଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ନିକଟରେ ଜଣାଇଦେବା ଉଚିତ ଯେ, ଏ ସବୁ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଅର୍ଥାଭାବ ଦୂର ହୋଇ ନଥିଲା । ତେବେ ଗ୍ରନ୍ଥ ଖଣ୍ଡିକ କିପରି ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇ ପାରିବ, କିପରି ବା ପ୍ରଦତ୍ତ ସାହାଯ୍ୟ ହସ୍ତଗତ ହୋଇ ପାରିବ, ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପରିପୋଷକ ପାରଳାକାଶରେ ଉଦୀୟମାନ ସୁଧାକର ସ୍ୱଦେଶପ୍ରେମିକ ସାହିତ୍ୟବିନୋଦ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବ ମହାରାଜ ମହୋଦୟଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଆମୂଳାନ୍ତ ବିଷୟ ନିବେଦନ କଲି । ମୋର ସୌଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ସେହି ପ୍ରତିଭାପୂଜକ ମହୋଦୟ ପ୍ରାର୍ଥନାଟି ସାଦରେ ଗ୍ରହଣ କରି ତିନି ସହସ୍ର ଟଙ୍କା ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଗ୍ରନ୍ଥର ବିଶୁଦ୍ଧ ଲିପି ଲେଖନାର୍ଥ ଛଅ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋତେ କଲେଜ କାର୍ଯ୍ୟରୁ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତରନିଯୋଗକ୍ରମରେ ଅବସର ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଅତଏବ ଶ୍ରୀମାନ୍ ମହାରାଜ ମହୋଦୟଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଅଶେଷ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ଆଜୀବନ କୃତଜ୍ଞତାପାଶରେ ଆବଦ୍ଧ ରହିଲି । ମୁଁ ଏହି ଅଭିଧାନ ଖଣ୍ଡିକର ଲେଖକ ମାତ୍ର, କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀମାନ୍ ପାରଳାଧୀଶ୍ୱର ମହାରାଜ ମହୋଦୟ ଏହାର ପରିପୋଷକ ଓ ଜୀବନଦାତା ଅଟନ୍ତି ।

ଏ ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ, ମୋର କନିଷ୍ଠ ସହୋଦର ସୁଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ ଭ୍ରାତୃବତ୍ସଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଳଭଦ୍ର ନନ୍ଦଶର୍ମା ଗ୍ରନ୍ଥର ବିଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରତିଲିପି ଲେଖାରେ ବହୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି; ଙ, ଟ, ଠ, ଡ଼, ଓ ଢକାରାଦି ଶବ୍ଦ ଏବଂ ବକାର ଓ ଭକାରାଦି ଶବ୍ଦସନ୍ଦୋହର ଲିପିମାଳା ଲେଖି ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଏଥିଦ୍ୱାରା ତାହାଙ୍କର ଅଗ୍ରଜାଦେଶବର୍ତ୍ତିତା ଓ ସାହିତ୍ୟାଭିଜ୍ଞତା ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଉଅଛି । ମୁଁ ଆଉ ଅଧିକ ନ କହି ସନ୍ତତ ତଦୀୟ ଆୟୁରାରୋଗ୍ୟୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଆଶୀର୍ବାଦ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି ।

ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦଶର୍ମା
ହେଡ୍‌ପଣ୍ଡିତ,
ରାଜକଲେଜ, ପାରଳାଖେମଣ୍ଡି ।

ଶବ୍ଦତତ୍ତ୍ୱବୋଧ ଅଭିଧାନ

ଅ, ବି. (ଅବ-ଅ) ଯେ ରକ୍ଷା କରେ, ବିଷ୍ଣୁ ।
ଲି. ବିଂ. ଅଭାବ, ସାଦୃଶ୍ୟାଦି ଷଡ୍‌ବିଧ ନଞର୍ଥବୋଧକ ।

ତତ୍ସାଦୃଶ୍ୟମଭାବଶ୍ଚ ତଦନ୍ୟତ୍ୱଂ ତଦଳ୍ପତା ।
ଅପ୍ରାଶସ୍ତ୍ୟଂ ବିରୋଧଶ୍ଚ ନଞର୍ଥାଃ ଷଟ୍ ପ୍ରକୀର୍ତ୍ତିତାଃ ।

ଯଥା—ସାଦୃଶ୍ୟ = ଅବ୍ରାହ୍ମଣ; ଅଭାବ = ଅନସ୍ତ୍ରମ; ଅନ୍ୟତ୍ୱ = ଅଘଟ; ଅଳ୍ପତା = ଅନୁଦରୀ; ଅପ୍ରାଶସ୍ତ୍ୟ = ଅକାଳ; ବିରୋଧ = ଅସୁର ।

ଅଁଅଳାଇ, ବି.(ଆମଳକ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପବିଶେଷ । ଯଥା—

ବନ୍ଦଜୁଡ଼ାକୁ ବେଢ଼ିଛି ଅଁଅଳାଇ ଫୁଲ । ଲ. ବ.

ଅଁଳା, ଅଏଳା, ଅଅଁଳା, ଅଁଅଳା, } ବି. (ଆମଳକ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷ ଓ ତାହାର ଫଳ । ଧାତ୍ରୀଫଳ, ଧାତ୍ରୀବୃକ୍ଷ । ଯଥା—

ବଗଡ଼ା ଭାତ ଯେ ଆଣିଲ,
ବେଲ କରଡ଼ ଲୁଣ ଅଁଳା । ଖ. ଦ. ସ୍କ.

କୁଙ୍କୁମ ଅଏଳା ଘେନି ଗୋପବାଳା
ରାଧିକା ପାଶେ ପ୍ରବେଶ । ଭ. କ.

ଟଭ୍ଭ କମ୍ବିଲ ଲେମ୍ବୁଓ କମଳା,
କରମଙ୍ଗା ଗୁଆ କୋଳି ଅଅଁଳା । ବ. ରା.

ଅଁଷାଇ, ଅଁସେଇ, } ବି. (ଅଂଶୁ ଶବ୍ଦଜ) ଗଳିତ ବା ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ପଦାର୍ଥରେ ଜାତ କ୍ଷୁଦ୍ର କୃମି । ଯଥା—

ଆପଣା ଶଙ୍ଖରେ ପଡ଼ିଅଛୁ ଯେ ଅଁଷାଇ,
ତାର କଳଙ୍କ ବାଛୁ ନାସାରେ ହସ୍ତ ଦେଇ ।
ସା. ଭ. ଆ. ପ.

ଅଂଶ, ବି.(ଅନ୍‌ଶ୍‌-ଅ) ଭାଗ, ବିଭାଗ ବା ବିଣ୍ଟନ; ଏକଦେଶ; ଅଙ୍ଗ ବା ଅବୟବ; ବିଷୟ (ଯେପରି ସେ ସର୍ବାଂଶରେ କୁଶଳ); ସ୍କନ୍ଧ ।

ଅଂଶକ, ବି. (ଅଂଶ୍‌-ଅକ) ଜ୍ଞାତି ।

ଅଂଶକୂଟ, ବି. (ଅଂସ = ସ୍କନ୍ଧ-କୂଟ = ଶିଖର) ବୃଷସ୍କନ୍ଧର ଉପରିସ୍ଥିତ ଭାଗ ।

ଅଂଶଦାର, ଅଂଶିଦାର, } ବି.(ହିନ୍ଦି) ଭାଗୁଆଳି, ଯେ ଅଂଶ ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ ।

ଅଂଶନ, ବି. (ଅନ୍‌ଶ୍‌-ଅନ) ବିଭଜନ, ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରିବା ।

ଅଂଶଳ, ବିଂ.(ଅଂଶ = ବଳ-ଳ = ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବଳବାନ୍ । (ଅଂଶ-ଲ୍ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ଅଂଶଗ୍ରାହକ ।

ଅଂଶହର, ବି. (ଅଂଶ-ହୃ-ଅ) ଅଂଶଗ୍ରାହୀ, ଯେ ଅଂଶ ଲୋପ କରେ ।

ଅଂଶା, ବି. (ଅଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ସୂତ୍ରାଦିର ସୂକ୍ଷ୍ମାଂଶ ।

ଅଂଶିତ, ବିଂ. (ଅନ୍‌ଶ୍‌-ତ) ଯାହା ବିଭାଗ କରା ଯାଇଅଛି, ବିଭକ୍ତ ।

ଅଂଶୀ, ବି°. (ଅଂଶ୍-ଇନ୍) ଯେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଯାହାର ଅଂଶ ଅଛି, ଭାଗୀ, ଅଂଶବିଶିଷ୍ଟ ।

ଅଂଶୁ, ବି. (ଅଶ = ବ୍ୟାପିବା—କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ "ଉ" ପ୍ରତ୍ୟୟ) କିରଣ; ସୂତାଦିର ସୂକ୍ଷ୍ମାଂଶ ଅର୍ଥାତ୍ ଅାଂଶ ।

ଅଂଶୁକ, ବି. (ଅଂଶୁ-କ) ବସ୍ତ୍ର, ସୂକ୍ଷ୍ମବସ୍ତ୍ର; କିରଣ । ବି°. ଦୀପ୍ତିମାନ୍ ।

ଅଂଶୁକାଯ୍ୟ, ବି. (ଅଂଶୁ-କାଯ୍ୟ) ପ୍ରବାଳକାଷ୍ଠ; ତାରା, ମତ୍ସ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଅଂଶୁଧର, ବି. (ଅଂଶୁ-ଧୃ-ଅ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ସଗର ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ।

ଅଂଶୁପତି, ବି. (ଅଂଶୁ-ପତି) ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ଅଂଶୁମତ୍, ବି°. (ଅଂଶୁ-ମତ୍) ଦୀପ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ । ବି. ପୁଂ. ସୂର୍ଯ୍ୟ; ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ ।

ଅଂଶୁମତ୍ଫଳା, ବି. (ଅଂଶୁ-ମତ୍-ଫଳ-ଆ) କଦଳୀ ଗଛ ଓ ତାହାର ଫଳ ।

ଅଂଶୁମାଳୀ, ବି. (ଅଂଶୁ-ମାଳା-ଇନ୍) ସୂର୍ଯ୍ୟ । ବି°. କିରଣମାଳାବିଶିଷ୍ଟ ।

ଅଂସ, ବି. (ଅନ୍ସ୍-ଅ) ସ୍କନ୍ଧ ।

ଅଂସକୂଟ, ବି. (ଅଂସ-କୂଟ) ଷଣ୍ଢର ଭୂଜ ।

ଅଂସଳ, ବି°. (ଅଂସ-ଳ) ବଳବାନ୍ ।

ଅଂହତି, ଅଂହସା, ବି. (ଅନ୍ହ୍-ଅତି) ଦାନ; ରୋଗ; ତ୍ୟାଗ ।

ଅଂହସ୍, ବି. (ଅନ୍ହ୍-ଅସ୍) ପାପ; ସ୍ୱଧର୍ମତ୍ୟାଗ ।

ଅଇଁଠା, ଅଇଣ୍ଠା, ବି. (ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ଭୋଜନାବଶିଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ । ଯଥା—

ଅଇଁଠା ଗୋଇଠାଭୋଗୀ ସେହୁ ଶ୍ୱାନ ପରି । ମ. ଯା.

ଅଇଁଢ଼ିଆ, ଅଁଇଢ଼ିଆ, ଅହଣ୍ଡିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ଭିଣୀ ମାତାର ସ୍ତନ୍ୟପାନଜନିତ ଶିଶୁରୋଗ ।

ଅଇନା, ଆଇନା, ବି. (ପାର୍ଶୀ) ଦର୍ପଣ ।

ଅଇନ୍, ବି. (ଯାବନିକ ଆଇନ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ତର୍କ, ଆପତ୍ତି ।

ଅଇଘିର, ଅଗିର, ବି. (ଅଙ୍ଗିର ବା ଅଗ୍ନି ଶବ୍ଦଜ) ମାଘପୂର୍ଣ୍ଣିମା ।

ଅଇବୃତ, ଐବୃତ, ବି°. (ଅୟୁତ ଶବ୍ଦଜ) ଦଶ ସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟା ।

ବରଡ଼ ଅଛୁ ମରଭୂତେ,
ଷଣ୍ଢ ଅଛଇ ଅଇବୃତେ । ମା. ମା.

ଅଇର, ଅଇଁର, ବି. (ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ମାତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ) ହାଣ୍ଡି ଓ ମାଠିଆ ତଳେ ଯେଉଁ ମଳା ଦିଆଯାଏ ।

ଅଇରି, ବି. (ଅରି ଶବ୍ଦଜ) ଶତ୍ରୁ । ଯଥା—

ମିତ୍ର ଅଇରି ପକ୍ଷ ସମ, ଶୁଣ ହୋ ତାହାଙ୍କର ନାମ ।
ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଅଇସୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆସ୍ତ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଗଉଡୁଣୀ ।

ଅଉଁସ, ବି. (ଅଂଶ ଶବ୍ଦଜାତ) ଅଂଶ ।

ଅଋଣୀ, ବି°. (ଅ-ଋଣିନ୍) ଯେ କାହାଠୁଁ କିଛି ଧାରି ନାହିଁ । ଯେ ଦେବଋଣ, ଋଷିଋଣ, ପିତୃଋଣାଦିରୁ ମୁକ୍ତ । ଯଥା—

ଋଣଂ ଦେବସ୍ୟ ଯାଗେନ ଋଷୀଣାଂ ଦାନକର୍ମଣା ।
ସନ୍ତତ୍ୟା ପିତୃଲୋକାନାଂ ଶୋଧୟିତ୍ୱା ପରିବ୍ରଜେତ୍ ।

ଅକ, ବି. (ଅ-କ) ଦୁଃଖ; ପାପ ।

ଅକଟା, ବି°. ଯାହା କଟା ହୋଇ ନ ଥାଏ । ଯଥା—

ଅକଟା ଅବଟା ଅସଜଡ଼ା ଯେ ଯୋଗାଡ଼,
ଏହା ହସ୍ତ ଲାଗି ହେବ ଅମୃତରୁ ବଡ଼ । ହା. ଭ୍ର. ଆ.

ଅକଡ଼, ଅକଡ଼ିଆ, ବି°. କ୍ରି. ବି°. (ଅକଳ ଶବ୍ଦଜ) ଅଡ଼ୁଆ, ଅନାୟତ୍ତରେ । ଯଥା—

ଭୃତ୍ୟ ସ୍ଥିର ହୋଇଣ ଗାରିମା ତୁମ୍ଭ ଏଡ଼େ,
ଦୁର୍ବାସା ମହାଋଷିଙ୍କି ରଖିଲ ଅକଡ଼େ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ସା.

ଅକଣ୍ଡା, ଅକାଣ୍ଡିଆ, ବି°. ଯାହା କଣ୍ଡା ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଅକତିଆର, ଅକତିୟାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଧିକାର; ଗୃହ ।

ଅକଥା, ବି. (ଅ = କୁତ୍ସିତ—କଥା) କୁକଥା, ଅଶ୍ଳୀଳ କଥା, ଯାହା ତୁଣ୍ଡେ ଧରିବା ଉଚିତ ନୁହେ ।

ଅକଥ୍ୟ, ବିଂ. (ଅ-କଥ୍ୟ) ଯାହା ବୋଲିବା ଉଚିତ ନୁହେ, ଯାହା କଥାଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । କହିବାର ଅସାଧ୍ୟ ।

ଅକନିଷ୍ଠ, ବିଂ. (ଅକ=ପାପ ଅର୍ଥାତ୍ ବେଦନାଦାରୂପ ଗର୍ହିତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଷ୍ଠା କି ଆସକ୍ତି ଯାହାର) ବୁଦ୍ଧ, ବୌଦ୍ଧ । (ଅ-କନିଷ୍ଠ) କନିଷ୍ଠଶୂନ୍ୟ ।

ଅକବା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ, ବର୍ଣ୍ଣନାର ଅଯୋଗ୍ୟ ।

ଅକମାବଇ, ଅକାମାବଇ, } ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଦେଶଜ) କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପ୍ରାତଃକାଳରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ କଦଳୀ ଗୈଚଡ଼ା ଡଙ୍ଗା ଭସାଇବା ସମୟରେ ଦେବୀଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ବୋଲନ୍ତି । "ଅକାମାବଇ, ପାନ ଗୁଆ ଥୋଇ, ମାସକ ଧର୍ମ ମୋର, ପାନ ଗୁଆ ତୋର ।" ଯଥା—

ମାସ ଅବଶେଷେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପ୍ରତ୍ୟୂଷେ ଉଚ୍ଚାରି
ଅକାମାବଇ,
ପାନ ଗୁଆ ଫିଙ୍ଗି ଜଳେ ଶିବସାଙ୍ଗୀ ନିବେଦିଲେ
ମୋକ୍ଷପାଇଁ । କା. ମା.

ଆଷାଢ଼, କାର୍ତ୍ତିକ, ମାଘ ଓ ବୈଶାଖ ଏହି ଚାରି ଧର୍ମ ମାସର ଆଦ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଘେନି ଏହି ଶବ୍ଦ ଗଠିତ ହୋଇଥିବା ଅନୁମିତ ହେଉଅଛି ।

ଅକମ୍ପନ, ବିଂ. (ଅ-କମ୍ପ୍-ଅନ) ସ୍ଥିର, କମ୍ପଶୂନ୍ୟ; ରାବଣର ସେନାପତି ।

ଅକମ୍ପିତ, ବିଂ. (ଅ-କମ୍ପିତ) କମ୍ପନଶୂନ୍ୟ । (ଅ-କମ୍ପ୍-ତ) ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ଗଣାଧିପତି-ବିଶେଷ ।

ଅକର, ବିଂ. (ଅ-କର) ହସ୍ତରହିତ; ରାଜସ୍ୱହୀନ ବା ନିଷ୍କର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଆମଳକୀ ।

ଅକରଣ, ବି. (ଅ-କରଣ) ନିବୃତ୍ତି; ଅନୁଚିତ କର୍ମ, ସର୍ବକର୍ମଶୂନ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ପରମାତ୍ମା ।

ଅକରଣି, ବି. (ଅ-କୃ-ଅନି) ଶାପ, ଆକ୍ରୋଶ ।

ଅଙ୍କରକରା, ବି. (ଅକର୍କର ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଳ୍ମ-ବିଶେଷ; କଫକତୁର ଫଳ ।

ଅକରାନ୍ତ, ଅଙ୍କରାନ୍ତ, } ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅର୍କକ୍ରାନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ପାଚନରେ ବ୍ୟବହୃତ ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ-ବିଶେଷ ।

ଅକରୁଣ, ବିଂ· (ଅ-କରୁଣା) ନିର୍ଦ୍ଦୟ, ନିଷ୍ଠୁର ।

ଅକର୍ମ, ବି· (ଅ-କର୍ମନ୍) କୁତ୍ସିତ କାର୍ଯ୍ୟ; କର୍ମର ଅଭାବ ।

ଅକର୍ମକ, ବିଂ· (ଅ-କର୍ମନ୍+କ) ଯାହାର କର୍ମ ନାହିଁ, କର୍ମରେ ଅନୁପଯୁକ୍ତ; ଯେଉଁ କ୍ରିୟାର କର୍ମ ରହେ ନାହିଁ ।

ଅକର୍ମଣ୍ୟ, ଅକର୍ମା, } ବିଂ· (ଅ-କର୍ମଣ୍ୟ) କର୍ମର ଅଯୋଗ୍ୟ, କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅକ୍ଷମ ।

ଅକଳ, ବିଂ· ଅସୁବିଧାଜନକ । ବି· ଅସୁବିଧା । ଯଥା—

ମୁଁ ଯେ ଜାଣଇ ତୋ ସକଳ,
ତେଣୁ ବା ହୋଇବ ଅକଳ । ଦା. ର.

ଅକଳିଆ, ବିଂ· ଅସୁବିଧାଜନକ ।

ଅକଲ, ବି· (ପାର୍ଶୀ) ବୁଦ୍ଧି ବା ଜ୍ଞାନ ।

ଅକଳଣ, ଅକଳଣା, ଅକଳନ୍ତା, } ବିଂ· (କଳ୍ ଧାତୁଜ) ପ୍ରଚୁର, ଅପରିମିତ । ଯଥା—

ଅପ୍ରମେୟ ଆକାଶ ଦିଶଇ ଅକଳଣ,
ଯୋଳଖଣ୍ଡ ପ୍ରାୟେ ତାଙ୍କୁ ଦିଶଇ ଅର୍ଜୁନ । ନା.ର.ଗୀ.

ଅଗୋଚର । ଯଥା—

ସୁରାସୁର କଥା ତ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସବୁ ଜଣା,
ଆନ ଲୋକଙ୍କୁ ସିନା ଏ କଥା ଅକଳଣା । କୃ. ପୁ.

ଅକଳଙ୍କ, ବିଂ· (ଅ-କଳଙ୍କ, କଳଙ୍କ=ଦାଗ) କଳଙ୍କରହିତ, ଦାଗରହିତ । (ସ୍ତ୍ରୀ—ଆ) ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ।

ଅକଷ୍ଟବନ୍ଧ, ବି· (ଅକଷ୍ଟ=ଯାହାଠାରୁ ଅଧିକ କଷ୍ଟ ନାହିଁ—ବନ୍ଧ=ବନ୍ଧନ) ଅପ୍ରତିକାର୍ଯ୍ୟ ଆପଦ, ବିଷମ ସଙ୍କଟ, ଅଧିକ ଦୁଃଖ ।

ଅକସର, ବିଂ· (ପାର୍ଶୀ) ନାନାପ୍ରକାର ।

ଅକସ, ବି· (ଯାବନିକ) ଅହନ୍ତା, ବୈରଭାବ ।

ଅକସ୍ମାତ୍, କ୍ରି· ବିଂ· (ଅ-କସ୍ମାତ୍=ପୂର୍ବ ଲକ୍ଷଣ ବିନା କେଉଁଠାରୁ ବା କାହାଠାରୁ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା, ତାହାର ସ୍ଥିରତା ନାହିଁ । ଏହାହିଁ ଏହି ଶବ୍ଦର ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ) ହଠାତ୍; ବିନା କାରଣରେ; ଅସମ୍ଭାବିତରୂପେ ।

ଅକାଠ, ବି. (ଅକାଠ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ଔଷଧ ଖାଇଲେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସହଜରେ କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ର ଆଘାତ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ବିଂ. ଯାହା କାଟିଲେ ଛିଡ଼େ ନାହିଁ; ଅବ୍ୟର୍ଥ । ଯଥା—

ଅକାଠ ଅରୁଠ ଯେ ଅଟଇ ଯାର କାୟେ ।
ଦାତାଶୀଳ ରଜାଙ୍କୁ ତାହାର କସ ଭୟେ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱ୍ୟ. ସା.

ଅକାଠମୂର୍ଖ, ଅକାଠମୁରୁଖ, } ବିଂ. (ଅକାଠ୍ୟ ମୂର୍ଖ ଶବ୍ଦଜ) ମହାମୂର୍ଖ ।

ଅକାଠୁ, ବି. (ଅକାଠ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଶରୀରରେ ଧାରଣ କରିବାପାଇଁ ଏକପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷାଦିର ଚେର । ଯଥା—
ଅକାଠୁ ଧାରଣ ଦମ୍ଭେ ଶତଣ ଭଟେ । ମ. ଯା.

ଅକାଠ୍ୟ, ବିଂ. (ଅ-କାଠ୍ୟ=କଠ—ଗମନ କରିବା-ଯ) ଯାହା ଖଣ୍ଡନ କରାଯାଇ ନ ପାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଖଣ୍ଡନୀୟ । ଯଥା— ଅକାଠ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ।

ଅକାଣ୍ଡ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଅ-କନ୍-ଡ) ଅକସ୍ମାତ୍ । (ଯାହାର କାଣ୍ଡ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍କନ୍ଧ ନାହିଁ) ସ୍କନ୍ଧଶୂନ୍ୟ ବୃକ୍ଷ ।

ଅକାଣ୍ଡିଆ, ଅକଣ୍ଡା, } ବିଂ. (ଅକଣ୍ଡନ ଶବ୍ଦଜ) ଅପରିସ୍କୃତ, ଯାହା କଣ୍ଡା ହୋଇନାହିଁ ।

ଅକାତ, ଅକାତକାତ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯହିଁରେ ତଳମାଟିକୁ କାତ ପାଏ ନାହିଁ, ଅତି ଗଭୀର, ଅଥଳ, ଅମାପ ।

ଅକାତର, ବିଂ. ସଂ. (ଅ-କାତର) ନିର୍ଭୟ, ଅବ୍ୟାକୁଳ, ନିଃଶଙ୍କ । କ୍ରି. ବିଂ. ଅକ୍ଷୋଭେ, ଅକ୍ଲେଶେ ।

ଅକାନବନ୍ଧ, ବି. ଔଷଧ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ଅକାମୀ, ଅକାମିକା, } ବିଂ. (ଅକର୍ମା ଶବ୍ଦଜ) ଅଳସୁଆ, ନିଷ୍କର୍ମା ।

ଅକାର, ବି. (ଅ-କୃ-ଅ) ବାନ୍ତ, ଅ-କର ବାନ୍ତ କରିବା ।

ଅକାରଣ, ବିଂ. ସଂ. (ଅ-କାରଣ) ନିରର୍ଥକ, ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ, କାରଣଶୂନ୍ୟ ।

ଅକାଳ, ବି. ସଂ. (ଅ-କାଳ) ୧ ଅପ୍ରକୃତ ସମୟ, ଯଥା—ଅକାଳର ଫଳ; ୨ ଅଶୁଦ୍ଧ କାଳ; ୩ ଅପ୍ରଶସ୍ତ ସମୟ, ଯଥା— ଅକାଳରେ ମରିଗଲା; ୪ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ବା ଦୁଃସମୟ । ବିଂ. କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣର ଅଭାବ ।

ଅକାଳକୁଷ୍ମାଣ୍ଡ, ବି. ସଂ. (ଅକାଳ=ଅକାଳଜାତ-କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ) ଅକାଳରେ ଫଳିଥିବା କଖାରୁ । ବିଂ. ଦୁର୍ଲକ୍ଷଣାକ୍ରାନ୍ତ । ବିଲକ୍ଷଣଜନିତ, ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅକ୍ଷମ ତାହାକୁ ଅକାଳକୁଷ୍ମାଣ୍ଡ କହନ୍ତି । ଯେପରି ଅକାଳରେ ଫଳିବା କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ ବଳିଦାନାଦି କୌଣସି ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗେ ନାହିଁ, ଏ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ।

ଅକାଳବିଆଣୀ, ବିଂ. ଅକାଳରେ ପ୍ରସବକାରିଣୀ ।

ଅକଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଶ୍ରୟ, ଅନୁସରଣ, ଦ୍ୱାହ୍ମି ।

ଅକିଞ୍ଚନ, ବିଂ. ସଂ. (ଅ-କିଞ୍ଚନ) ଯାହାର କିଛିମାତ୍ର ନାହିଁ, ଦୀନ, ଦରିଦ୍ର, ସାମାନ୍ୟ ।

ଅକିଞ୍ଚିତ୍କର, ବିଂ. ସଂ. (ଅ-କିଞ୍ଚିତ୍-କୃ-ଅ) ଯାହାଦ୍ୱାରା କିଛି ହୁଏ ନାହିଁ, ତୁଚ୍ଛ, ସାମାନ୍ୟ ।

ଅକୀର୍ତ୍ତି, ବି. ସଂ. (ଅ-କୀର୍ତ୍ତି) ଅଖ୍ୟାତି, ନିନ୍ଦା, ଦୁର୍ନାମ ।

ଅକୁଣ୍ଠ, ବିଂ. ସଂ. (ଅ-କୁଣ୍ଠ୍-ଅ) ଅସଙ୍କୁଚିତ, ପ୍ରତିଭାଯୁକ୍ତ, ଅବ୍ୟାହତ, ଅକ୍ଷୁବ୍ଧ ।

ଅକୁଣ୍ଠିତ, ବିଂ. ସଂ. (ଅ-କୁଣ୍ଠ୍-ତ) ଅସଙ୍କୁଚିତ, ପ୍ରଶସ୍ତ; ଅକ୍ଷୁବ୍ଧ ।

ଅକୁତୋଭୟ, ବିଂ. ସଂ. (ଅ-କୁତଃ-ଭୟ) ଯାହାର କେଉଁଠାରୁ ବା କାହାଠାରୁ ହେଲେ ଭୟ ନାହିଁ, ନିଃଶଙ୍କ, ନିର୍ଭୟ ।

ଅକୁପ୍ୟ, ବି. (ଅ-କୁପ୍ୟ=ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଓ ରୌପ୍ୟ ଭିନ୍ନ ସକଳ ଧାତୁ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ରୌପ୍ୟ ।

ଅକୁର, } ବି. (ଅକ୍ରୂର ଶବ୍ଦଜ) କଂସମନ୍ତ୍ରୀ ।
ଅକ୍ରୁର, } ଯଥା—

ତହିଁ ପରେ ମଥୁରା ଯିବୁଁ ଅକୁର ବୋଲେ । ନୃ. ପୁ.

ଅକୁଳନ, ବି. ସଂ. (ଅ-କୁଳ୍-ଅନ) ଅଭାବ, ନିଅଣ୍ଟ ବା ନ ଅଣ୍ଟିବା ।

ଅକୁଳା, ବିଂ. (ଅକୁଳ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହାର କୂଳ ଠିକ୍ ନାହିଁ ।

ଅକୁଳୀନ, } ବିଂ. ସଂ. (ଅ-କୁଳୀନ) କୁଳ-
ଅକୁଳ, } ମର୍ଯ୍ୟାଦାଶୂନ୍ୟ, ନୀଚକୁଳୋଦ୍ଭବ ।

ଅକୂପାର, ବି. ସଂ. (ଅ-କୁ-ପାର) ଯାହାର ପାରରେ ପୃଥ୍ୱୀ ନାହିଁ, ସମୁଦ୍ର । (ଅ-କୂପ-ଋ-ଅ) କଚ୍ଛପ, କୂର୍ମରାଜ । ଯଥା—

କଚ୍ଛପୋଽପ୍ୟକୂପାର ଇତ୍ୟଭେଽକୂପାରେ
ନ କୂପମୁଚ୍ଛଗତ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—

ଆଦିତ୍ୟୋଽପ୍ୟକୂପାର ଇତ୍ୟଭେଽକୂପାରେ-
ଭବତ ଦୂରପାରଃ ।

ପର୍ବତ ।

ଅକୂର୍ଚ୍ଚ, ବି. ସଂ. (ଅ-କୂର୍ଚ୍ଚ=କାପଟ୍ୟ) ବୁଦ୍ଧ । ବିଂ. କାପଟ୍ୟରହିତ ।

ଅକୃତ, ବିଂ. ସଂ. (ଅ-କୃତ) ନିରର୍ଥକ, ନିଷ୍ଫଳ । ଯଥା—ଅକୃତକର୍ମା ।

ଅକୃତଜ୍ଞ, ବିଂ. ସଂ. (ଅ-କୃତଜ୍ଞ) କୃତଘ୍ନ, ଯେ ଉପକାର ମାନେ ନାହିଁ, ଯେ ଉପକାର ପାସୋର ଦିଏ ।

ଅକୃତକର୍ମା, ବିଂ. ସଂ. (ଅକୃତ-କର୍ମନ୍) ଅପଟୁ ।

ଅକୃତଦାର, ବିଂ. ସଂ. (ଅ-କୃତ-ଦାର) ଅବିବାହିତ, ଯେ ବିବାହ କରି ନାହିଁ ।

ଅକୃତ୍ୟ, ବି. ସଂ. (ଅ-କୃତ୍ୟ) ନିନ୍ଦିତକାର୍ଯ୍ୟ । ବିଂ. ଯାହା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେ ।

ଅକୃତ୍ରିମ, ବିଂ. ସଂ. (ଅ-କୃତ୍ରି-ମ) ଯଥାର୍ଥ; ଅକପଟ; ଅସଲ ବା ବିଶୁଦ୍ଧ, ପ୍ରକୃତ ବା ଅମିଶ୍ରିତ ।

ଅକୃଷ୍ଟ, ବିଂ. ସଂ. (ଅ-କୃଷ୍-ତ) ଅକର୍ଷିତ । ଯଥା—ଅକୃଷ୍ଟ ଭୂମି ।

ଅକୃଷ୍ଣ, ବିଂ. ସଂ (ଅ-କୃଷ୍ଣ) କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣଶୂନ୍ୟ; ନିଷ୍ପାପ ।

ଅକୃଷ୍ଣକର୍ମା, ବିଂ. ସଂ (ଅକୃଷ୍ଣ-କର୍ମନ୍) ଦୁଷ୍କର୍ମ-ରହିତ, ନିଷ୍ପାପ ।

ଅକୋଟ, ବି. ସଂ (ଅ-କୁଟ୍=ବକ୍ର ହେବା-ଅ) ଯେ ବକ୍ରଭାବେ ବଢ଼େ ନାହିଁ, ଗୁବାକ, ଗୁଆ ଗଛ ।

ଅକ୍କା, ବି. (ଅକ (ଦୁଃଖ)-କୈ-ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ମାତା, ଜନନୀ ।

ଅକ୍ତ, ବିଂ. ସଂ (ଅନ୍‌ଜ୍-ତ) ଯୁକ୍ତ, ମିଶ୍ରିତ; ଲିପ୍ତ । ଯଥା—ରୁଧିରାକ୍ତ, ତୈଳାକ୍ତ । ଏହି ଶବ୍ଦଟି ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଯୋଗ ବିନା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ ।

ଅକ୍ରମ, ବିଂ. (ଅ-କ୍ରମ) ଯାହାର କ୍ରମ ନାହିଁ, ଅନିୟମିତ, କ୍ରମର ବିପରୀତ ।

ଅକ୍ରିୟ, ବିଂ. (ଅ-କ୍ରିୟା) ଧର୍ମକର୍ମରହିତ, କୁକର୍ମ-ବିଶିଷ୍ଟ । ବି. ସର୍ବକର୍ମଶୂନ୍ୟ ପରମାତ୍ମା ।

ଅକ୍ରିୟା, ବି. ସଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-କ୍ରିୟା) କୁକର୍ମ, ବିରୁଦ୍ଧକ୍ରିୟା, ଅବୈଧ କର୍ମ, କୁତ୍ସିତ ବ୍ୟବହାର ।

ଅକ୍ରୂର, ବି. (ଅ-କ୍ରୂର) ଶଫଲ୍‌କଙ୍କ ଔରସରେ ଗାନ୍ଦିନୀଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର, କୃଷ୍ଣଙ୍କର ପିତୃବ୍ୟ । ବିଂ. ସରଳ, ସାଧୁ ।

ଅକ୍ରେୟ, ବିଂ. (ଅ-କ୍ରୀ-ଯ) ଯାହା କ୍ରୟ କରା-ଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ, ଯାହା ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟରେ ବିକ୍ରୀତ ହୁଏ, ମହାର୍ଘ, ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟ ।

ଅକ୍ରୋଧ, ବି. ସଂ. (ଅ-କ୍ରୋଧ) କ୍ରୋଧାଭାବ, ଅହିଂସାଦି ଦଶ ଧର୍ମର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଧର୍ମ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଧୃତିଃ କ୍ଷମା ଦମୋଽସ୍ତେୟଂ ଶୌଚମିନ୍ଦ୍ରିୟନିଗ୍ରହଃ ।
ଧୀର୍ବିଦ୍ୟା ସତ୍ୟମକ୍ରୋଧୋ ଦଶକଂ ଧର୍ମଲକ୍ଷଣଂ ।

ବିଂ. କ୍ରୋଧଶୂନ୍ୟ, ଯାହାର କ୍ରୋଧ ଶାନ୍ତ ହୋଇଅଛି ।

ଅକ୍ରୋଧନ, ବିଂ (ଅ-କ୍ରୋଧନ) ଯେ ସହସା କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ, କ୍ରୋଧଶୂନ୍ୟସ୍ୱଭାବ, ଅକୋପନ, ଅରୋଷଣ । ବି· କୁରୁବଂଶୀୟ ରାଜକୁମାର, ଏ ପୁଣି ଅୟୁତାୟୁସଙ୍କ ପୁତ୍ର ।

ଅକ୍ଷ, ବି· ସ୍· (ଅକ୍ଷ୍-ଅ) ପାଶକ ବା ପଶାକାଠି, ଏକ କର୍ଷ ପରିମାଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଭରି ବା ଷୋଳ ମସାର ଭାର; ରବିମାର୍ଗରୁ ଯେ କୌଣସି ନକ୍ଷତ୍ର ବା ଗ୍ରହର ଦୂରତ୍ୱ ପରିମାଣ, ଗ୍ରହଗଣର ପରିଭ୍ରମଣର ପଥ; ରାଶିଚକ୍ରର ଅବୟବ; ବ୍ୟବହାର ଶାସ୍ତ୍ର; ଆତ୍ମା; ଜ୍ଞାତାର୍ଥ; ଶକଟ ରଥାଦିର ଅବୟବ-ବିଶେଷ, ଚକ୍ର; ଚକ୍ରର ମଧ୍ୟମଣ୍ଡଳ; ସର୍ପ; ଗରୁଡ଼; ବିଭୀତକ ବା ବାହାଡ଼ା ଗଛ; ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ ବୃକ୍ଷ; ରାବଣର ପୁତ୍ର; ଜନ୍ମାନ୍ଧ; ସୌବର୍ଚ୍ଚ ଲବଣ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ; ରୁଦ୍ରାକ୍ଷବୀଜ; ରସାଞ୍ଜନ । (ଅକ୍ଷୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବିଂ· ଅକ୍ଷୟ । ଯଥା—

ଅବଶ୍ୟ ମୋହର ଅଙ୍ଗ ଆସି ହେଲା ଅକ୍ଷ,
ଯେଣୁ ନେତ୍ରେ ପଦ୍ମନେତ୍ର ଦେଖିଲି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ।
ନୃ· ପୂ· ଦ୍· ସା·

ଅକ୍ଷକୂଟ, ବି· (ଅକ୍ଷ = ଚକ୍ଷୁ-କୂଟ = ତାରା) ନେତ୍ରର ତାରା ।

ଅକ୍ଷତ, ବି· (ଅ-କ୍ଷତ) ଆତପତଣ୍ଡୁଳ ବା ଉଆ ଚାଉଳ; ଯବ; ଲଜା; (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପୁରୁଷ-ସଂସର୍ଗବିରହିତା ସ୍ତ୍ରୀ; କର୍କଟଶୃଙ୍ଗୀ ବୃକ୍ଷ । ବିଂ· ଆଘାତଶୂନ୍ୟ, ଅବିଦାରିତ, ଅଖଣ୍ଡିତ ।

ଅକ୍ଷତଯୋନି, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅକ୍ଷତ-ଯୋନି) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ପୁରୁଷସଙ୍ଗ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ପାଣିଗ୍ରହେ ମୃତେ ବାଲା କେବଲଂ ମନ୍ତ୍ରସଂସ୍କୃତା ।
ସା ଚେଦକ୍ଷତଯୋନିଃ ସ୍ୟାତ୍ ପୁନଃ ସଂସ୍କାରମର୍ହତି ।

ଅକ୍ଷଦର୍ଶକ, ଅକ୍ଷଦୃକ୍, } ବି·(ଅକ୍ଷ = ବ୍ୟବହାର—ଦୃଶ-ଦାନାଦି-ଦୃଶ୍-ଅକ) ବିଚାର-କର୍ତ୍ତା, ବ୍ୟବହାରଦ୍ରଷ୍ଟା ।

ଅକ୍ଷଦେବନ, ବି· (ଅକ୍ଷ-ଦେବନ = କ୍ରୀଡ଼ା) ପାଶକ୍ରୀଡ଼ା, ପଶାଖେଳ ।

ଅକ୍ଷଦେବୀ, ଅକ୍ଷଦ୍ୟୂ, } ବି· (ଅକ୍ଷ-ଦିବ-ଇନ୍; ଅକ୍ଷ-ଦିବ-କ୍ୱିପ୍) ଯେ ଅକ୍ଷଦ୍ୱାରା କ୍ରୀଡ଼ା କରେ, ଦ୍ୟୂତକାରୀ, ପଶାଖେଳକ ।

ଅକ୍ଷଧୂର୍ତ୍ତ, ବି· (ଅକ୍ଷ-ଧୂର୍ତ୍ତ) ଦ୍ୟୂତକ୍ରୀଡ଼ାକାରକ, ଜୁଆରିଆ, ପାଶକ୍ରୀଡ଼କ ।

ଅକ୍ଷପାଦ, ବି· (ଅକ୍ଷ = ଜ୍ଞାନ—ପାଦ = ଗମନ କିମ୍ବା ଜ୍ଞାତ) ଯେ ଅକ୍ଷଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାତ କିମ୍ବା ବିଖ୍ୟାତ । ପୁରାଣରେ ଉକ୍ତ ଅଛି—ବ୍ୟାସ-ଦେବ ଗୌତମ ମୁନିକୃତ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରର ଦୋଷ ପ୍ରକାଶ କରିବାରୁ ସେ ବ୍ୟାସଙ୍କୁ ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱାରା ଦର୍ଶନ କରିବୁ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ । ପରେ ବ୍ୟାସଦେବ ଖିନ୍ନ ହୋଇ ତାହାଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କଲାରୁ ଗୌତମ ନିଜ ଚରଣରେ ଚକ୍ଷୁର ସୃଷ୍ଟି କରି ବ୍ୟାସଙ୍କ ମୁଖ ଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ଅତଏବ ଗୌତମ ମୁନି ଅକ୍ଷପାଦ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ । ଗୌତମ ମୁନି, ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରଣେତା; ଚକ୍ରାଙ୍ଗ ।

ଅକ୍ଷମ, ବିଂ· (ଅ-କ୍ଷମ) ଅସମର୍ଥ, ଯାହାର କୌଣସି କ୍ଷମତା ନାହିଁ, ଅଯୋଗ୍ୟ, ଅପାରଗ, ଦୁର୍ବଳ; (ଅ-କ୍ଷମା) କ୍ଷମାହୀନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବି· ଈର୍ଷା, ଅସହିଷ୍ଣୁତା, ଅଶକ୍ତି ।

ଅକ୍ଷମାଳା, ବି·ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅକ୍ଷ-ମାଳା) ରୁଦ୍ରାକ୍ଷମାଳା, ଜପମାଳା; ବଶିଷ୍ଠପତ୍ନୀ ଅରୁନ୍ଧତୀ । ବ୍ୟୋମମଣ୍ଡଳର ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ସପ୍ତର୍ଷି-ମଣ୍ଡଳ ମାଳାକାରରେ ବଶିଷ୍ଠସମୀପସ୍ଥା ଅରୁନ୍ଧତୀଙ୍କୁ ବେଷ୍ଟନ କରି ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି ।

ଅକ୍ଷୟ, ବିଂ· (ଅ-କ୍ଷୟ) ଚିରସ୍ଥାୟୀ, ଅବିନାଶୀ ।

ଅକ୍ଷୟତୃତୀୟା, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· ଯେଉଁ ତୃତୀୟାରେ କର୍ମଫଳର କ୍ଷୟ ହୁଏ ନାହିଁ, ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳ ତୃତୀୟା ।

ଅକ୍ଷର, ବି· (ଅ-କ୍ଷର—ଅ) ଅକାରାଦି ବର୍ଣ୍ଣ; ବ୍ରହ୍ମା; ଜୀବାତ୍ମା; ଶିବ; ବିଷ୍ଣୁ; ଗଗନ; ଧର୍ମ; ତପସ୍ୟା; ଅପାମାର୍ଗ; ମୋକ୍ଷ । ବିଂ· ଯାହାର କ୍ଷରଣ ନାହିଁ, ନିତ୍ୟ; ସ୍ଥିର; କ୍ରିୟାଶୂନ୍ୟ ।

ଅକ୍ଷରଚଣ, ଅକ୍ଷରଚଞ୍ଚୁ, } ବି· (ଅକ୍ଷର—ଚଣ, ଚଞ୍ଚୁ, ଖ୍ୟାତାର୍ଥେ) ଯେ ବର୍ଣ୍ଣ-ବିନ୍ୟାସଦ୍ୱାରା ଖ୍ୟାତ, ଲିପିକର୍ମରେ ନିପୁଣ, ସୁଲେଖକ ।

ଅକ୍ଷରମୁଖ, ବିଂ·(ଅକ୍ଷର-ମୁଖ) ଯାହାର ମୁଖରେ ଅକ୍ଷର ଅର୍ଥାତ୍ ଅକ୍ଷରାତ୍ମକ ଶାସ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି, ଶାସ୍ତ୍ରାଭିଜ୍ଞ; ଶିଷ୍ୟ, ଛାତ୍ର; ସର୍ବ ବର୍ଣ୍ଣର ଆଦ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ଅକାର ।

ଅକ୍ଷରସଂସ୍ଥାନ, ବି· (ଅକ୍ଷର-ସଂସ୍ଥାନ) ଲିଖନ, ଲିପି । ଯଥା—ଲିଖିତାକ୍ଷରସଂସ୍ଥାନଂ ଲିପିଃ ।

ଅକ୍ଷରୁଚକ, ବି· ସୌବର୍ଚ୍ଚଳ ଲବଣ ।

ଅକ୍ଷବତୀ, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅକ୍ଷ-ବତ୍-ଈ) ପଶାଖେଳ ।

ଅକ୍ଷବାଟ, ବି· (ଅକ୍ଷ-ବାଟ) ଆଖଡ଼ା, ମଲ୍ଲଭୂମି, କୁସ୍ତିର ଆଖଡ଼ା; ପଶାଖେଳର ଛକ ।

ଅକ୍ଷସୂତ୍ର, ବି· (ଅକ୍ଷ-ସୂତ୍ର) ଜପମାଳା ।

ଅକ୍ଷାନ୍ତି, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅ-କ୍ଷାନ୍ତି) ଈର୍ଷା, ଅକ୍ଷମା, ଅସହିଷ୍ଣୁତା ।

ଅକ୍ଷାଂଶ, ବି· ଭୂଗୋଳୀୟ ପରିମାଣ ।

ଅକ୍ଷାରଲବଣ, ବି· (ଅ-କ୍ଷାର-ଲବଣ) ସୈନ୍ଧବ ଲବଣ; ଗବ୍ୟଘୃତ ଦୁଗ୍ଧ ଅରୁଆ ଚାଉଳ ମୁଦ୍ଗ ପ୍ରଭୃତି ହବିଷ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ । ଯଥା—
ଗୋକ୍ଷୀରଂ ଗୋଘୃତଂ ଚୈବ ଧାନ୍ୟମୁଦ୍ଗାସ୍ତିଲା ଯବାଃ ।
ସାମୁଦ୍ରଂ ସୈନ୍ଧବଂ ଚୈବମକ୍ଷାରଲବଣଂ ସ୍ମୃତଂ ।

ଅକ୍ଷି, ବି· (ଅକ୍ଷ୍-ଇ) ଚକ୍ଷୁ ।

ଅକ୍ଷିକୂଟକ, ବି· (ଅକ୍ଷି-କୂଟକ=ଗୋଳକ) ଚକ୍ଷୁଗୋଳକ, ଚକ୍ଷୁର ତାରା ।

ଅକ୍ଷିଗତ, ବିଂ· (ଅକ୍ଷି-ଗତ=ଶୂକାଦିର ପରି ଯେ ବ୍ୟଥାଦାୟକ) ଦ୍ୱେଷ୍ୟ; ରିପୁ; ଘୃଣାସ୍ପଦ; ନୟନଗୋଚର ।

ଅକ୍ଷିତୃତୀୟା, ଅଖିତୃତୀୟା, } ବି· (ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟାର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳ ତୃତୀୟା ।

ଅକ୍ଷିମୁଠି, ଅଖିମୁଠି, } ବି· (ଅକ୍ଷୟମୁଷ୍ଟି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅକ୍ଷୟତୃତୀୟା ଦିନ କୃଷକ ଯେଉଁ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ଧାନ୍ୟ କେଦାରରେ ବପନ କରେ ।

ଅକ୍ଷିବ, ଅକ୍ଷୀବ, } ବି· (ଅ-କ୍ଷୀବ୍-ଅ) ସମୁଦ୍ର ଲବଣ; ସଜନା ଗଛ । ବିଂ· (ଅ-କ୍ଷୀବ) ଅନୁନ୍ମତ୍ତ, ଯେ ଉନ୍ମତ୍ତ ନୁହେ ।

ଅକ୍ଷିବିକୂଣିତ, ବି· (ଅକ୍ଷି-ବି-କୂଣ୍-ତ) କଟାକ୍ଷ-ପାତ, ଅପାଙ୍ଗଦର୍ଶନ ।

ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ, ବିଂ· (ଅ-କ୍ଷୁଣ୍ଣ) ଅଚ୍ଛିନ୍ନ; ପୂର୍ଣ୍ଣ; ଅନାଲୋଡ଼ିତ; ସୁସ୍ଥ; ଅବିକୃତ; ଅକ୍ଷୁବ୍ଧ ।

ଅକ୍ଷୁବ୍ଧ, ବିଂ· (ଅ-କ୍ଷୁବ୍ଧ) ଅନାକୁଳିତ, ଅବ୍ୟାକୁଳ, କ୍ଷୋଭଶୂନ୍ୟ ।

ଅକ୍ଷୋଟ, ଅକ୍ଷୋଡ଼, ଆକ୍ଷୋଟ, ଆକ୍ଷୋଡ଼, } ବି· (ଅକ୍ଷ୍-ଓଟ, ଓଡ଼) ଆକରୋଟ ବୃକ୍ଷ ।

ଅକ୍ଷୌହିଣୀ, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅକ୍ଷ=ଗଜାଦିସମୂହ—ଊହିନୀ; ଊହ୍-ଇନ୍-ଈ) ଚତୁରଙ୍ଗ ସେନାର ପରିମାଣବିଶେଷ । ୧୦୯୩୫୦ ପଦାତି, ୬୫୬୧୦ ଅଶ୍ୱ, ୨୧୮୭୦ ହସ୍ତୀ ଏବଂ ୨୧୮୭୦ ରଥ, ସମୁଦାୟରେ ୨,୧୮,୭୦୦ ଏତାବତ୍ ସୈନ୍ୟ ।

ଅଖ, ବି· (ଅକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଗାଡ଼ିର ଚକ ମଧ୍ୟରେ ଆଡ଼ରେ ଯେଉଁ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ଥାଏ । ଯଥା—ଦୁଇ କାଣ୍ଡେ ରଥର ଅଖକୁ କାଟିଲେ । କୃ.ସିଂ.ଖ୍ୟ.

ଅଖ, ଓଖ, } ବି· (ଦେଶଜ) ଅଭ୍ୟାସ । ବିଂ· ଅଭ୍ୟସ୍ତ ।

ଅଖଞ୍ଜ, ବିଂ· (ଦେଶଜ) ଅସୁବିଧା ।

ଅଖଞ୍ଜିଆ, ବିଂ· (ଦେଶଜ) ଅସୁବିଧାଜନକ ।

ଅଖଟି, ବି· ସଂ· (ଅ-ଖଟ=ଆକାଙ୍କ୍ଷା କରିବା-ଟି) ଅଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟବହାର ।

ଅଖଡ଼େ, ଅଖାଡ଼େ, } କ୍ରି· ବିଂ· (ଦେଶଜ) ଅକାରଣରେ, ଅନାୟାସରେ । ଯଥା—
ଏଡ଼େ ବଡ଼ ରାଜ୍ୟ ମୋ ଅଖଡ଼େ ନାଶ ଗଲା । ସା. ଭ୍ର. ସ. ଘ.

ଅଖବା, ବି° (ଦେଶଜ) ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ; ଦୁଃସାହସ ।

ଅଖଣ୍ଡ, ବି° (ଅ-ଖଣ୍ଡ) ପୂର୍ଣ୍ଣ, ସମଗ୍ର; ଅକ୍ଷତ, ଅଭଗ୍ନ; ଅନ୍ୟୂନ ।

ଅଖଣ୍ଡନ, ବି· (ଅ-ଖଣ୍ଡନ) ଅମେଶ୍ବର, ପରମାତ୍ମା । ବି° ସ୍ଥିର, ଅଖଣ୍ଡ ।

ଅଖା, ବି· (ଦେଶଜ) ଝୋଟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥଳି ବା ବସ୍ତା । ଯଥା—

ସକଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ଯେ ଅଖାରେ
ଭରି ଲଦିଲେ ବଳଦରେ । ଦା. ର.

ଅଖାଇ, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ· ଅତିଅଳ୍ପ ଭୋଜନ କରେ ।

ଅଖାଇନାମ, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସମସ୍ତ ଖାଇ ଦେଇ କିଛି ଖାଇ ନାହିଁ ବୋଲି କହେ ।

ଅଖାଡ଼ୁ, } ବି° (ଦେଶଜ) ବିବେଚନାଶୂନ୍ୟ,
ଅଖାଡ଼ୁଆ, } ଅବିମୃଷ୍ୟକାରୀ ।

ଅଖାତ, ବି· (ଅ-ଖନ୍-ତ) ଯାହା ଖନିତ ନୁହେ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱାଭାବିକ ଖାତ, ଦେବଖାତ; ସାଗରର ଅଂଶ । ଯଥା—

ଅଖାତଂ ଦେବଖାତକଂ ।

ଅଖିଆ, ବି· (ଦେଶଜ) ଯେ ଖାଇ ନ ଥାଏ, ଯେ ଖାଏ ନାହିଁ ।

ଅଖିଳ, ବି° (ଅ-ଖିଳ) ସକଳ, ସମସ୍ତ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଅଖୁଣ, ବି° (ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣଶବ୍ଦଜ) ଅକ୍ଷତ, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ।

ଅଖ୍ୟାତ, ବି° (ଅ-ଖ୍ୟାତ) ଅପ୍ରସିଦ୍ଧ, ଅପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ।

ଅଖ୍ୟାତି, ବି· (ଅ=କୁତ୍ସିତ-ଖ୍ୟାତି) ଅଯଶ, ନିନ୍ଦା, ଅପବାଦ ।

ଅଗ, ବି° (ଅ-ଗମ୍-ଅ) ଯେ ଗମନ କରେ ନାହିଁ, ବୃକ୍ଷ; ପର୍ବତ; ସୂର୍ଯ୍ୟ । (ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ରରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବିକଳାଦ୍ୱାରା ଗମନ କରନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ଏହାଙ୍କ ନାମ ଅଗ ଏବଂ ଆର୍ଯ୍ୟଭଟ୍ଟ ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଗତିବିହୀନ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି ।) ସର୍ପ । (ଅଗ୍ରଶବ୍ଦଜ) ଶିଖର । ଯଥା—

କୁସୁମେ ଭୃଙ୍ଗ ଝଙ୍କାର ବେଗ,
କେତେ ବିହଙ୍ଗ ବିହର ଅଗ,
ଅଗରେ ସଙ୍ଗ ହୋଇଣ ରଙ୍ଗ
କରନ୍ତି ଦୂର ହେ । ସୁ. ପ.

ଅଗଷ୍ଟ, ବି° (ଦେଶଜ) ଅସୁନ୍ଦର, ଯେପରି —ଅଗଷ୍ଟ କଥା ।

ଅଗଜ, ବି° (ଅଗ-ଜନ୍-ଅ) ପର୍ବତଜାତ; ବୃକ୍ଷଜାତ । (ଅ-ଗଜ) ଗଜଶୂନ୍ୟ ।

ଅଗଡ଼ା, ବି· (ଅନ୍ତର୍ଗଳ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ଅଗଣନ, ବି°(ଅ-ଗଣ୍+ଅନ) ଯାହାର ଗଣନା ହୁଏ ନାହିଁ, ଅସଂଖ୍ୟ, ଅଗଣ୍ୟ, ଅଗଣମାସ୍ଥ ।

ଅଗଣମାସ୍ୟୁ, } ବି° (ଅ-ଗଣ୍-ଅମାସ୍ଥ, ଯ)
ଅଗଣ୍ୟ, } ଅଗ୍ରାହ୍ୟ; ଅସଂଖ୍ୟ, ଅନେକ; ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ଗଣନାର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେ ।

ଅଗଣା, ବି· (ଅଙ୍ଗଣ ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହର ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ନିମ୍ନ ଓ ସମତଳ ଭୂମି । ଯଥା—

ବିକେ କଣେ ଯେ ଯାହାକୁ ସ୍ନେହେ,
ବଡ଼ ଭାଠାରେ ଜୀବନ ନୋହେ ।
ବିହରଇଁ ରହି ବୃନ୍ଦାବନ୍ତି ଅଗଣାରେ । କ. ଚ. ଚ.

ବି° ଯାହା ଗଣା ହୋଇନାହିଁ କମ୍ବା ଯାହାକୁ ଗଣା ଯାଇ ନ ପାରେ । ଅସଂଖ୍ୟ, ଅନେକ । ଯଥା—

ମିଳିଲେ ବୃଦ୍ଧର ପଣା ପରରେ ପ୍ରେତ ଅଗଣା
ମଣ୍ଡା ପର ମୁଣ୍ଡ ଗେଡ଼ାଇଲେ । ଲ. ବ.

ଅଗଣା, } ବି° (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଶିଶୁର
ଅଗଣୀ, } ଗଣାପୋଛା ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଅଗଣତି, ବି° (ଅଗଣିତ ଶବ୍ଦଜ) ଅସଂଖ୍ୟ, ଅନେକ । ଯଥା—

ଦର୍ଶନ ନିମନ୍ତେ ସ୍ମର ଶତ ଗଜମୋତି,
ଚଉସରୀ ଝଡ଼ା ଅଟେ ରତ୍ନ ଅଗଣତି । ସା.ଖ୍ରୀ.ସ.

ଅଗଣପେଟ, ବି· (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ପେଟରେ ଭାତ ପଡ଼ି ନାହିଁ ।

ଅଗତ, ବି° (ଅ-ଗତ) ନିତାନ୍ତ ନିରୁପାୟ, ଗତିହୀନ, ଯାହାର ଗତି ନାହିଁ ।

ଅଗତ୍ୟା, କ୍ରି· ବିଂ· (ଅ-ଗତ୍ୟା) ଅନ୍ୟ ଗତି ନାହିଁ ବୋଲି, ଅନନ୍ୟୋପାୟରେ, ସୁତରାଂ ।

ଅଗଦ, ବି· (ଅ-ଗଦ, ଯାହାଦ୍ୱାରା ରୋଗ ରହେ ନାହିଁ) ଔଷଧ । ବିଂ· ସୁସ୍ଥ, ନୀରୋଗ । (ଅ-ଗଦା) ବିଂ· ଗଦାହୀନ ।

ଅଗଦଂକାର, ବି· (ଅ-ଗଦ-କୃ-ଅ ମକାରାଗମ) ଯେ ରୋଗୀକୁ ଅରୋଗୀ କରେ, ବୈଦ୍ୟ, ଚିକିତ୍ସକ ।

ଅଗନାଅଗନ, ଅଗ୍ନାଗ୍ନି, } ବିଂ· (ଅଗମ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଅତି ଅଗମ୍ୟ, ଯେପରି ଅଗନା-ଅଗନ ବନସ୍ତ ।

ଅଗମ, ବି· (ଅ-ଗମ୍-ଅ) ପର୍ବତ, ବୃକ୍ଷ । ବିଂ· ଗତିହୀନ ।

ଅଗମତା, ବି· (ଅଗମ ଶବ୍ଦଜ) ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସ୍ଥାବର ଜ୍ଞାନରେ ତୁଚ୍ଛ କରିବା, ଅପମାନ, ଅମର୍ଯ୍ୟାଦା ।

ଅଗମ୍ୟ, ବି· (ଅ-ଗମ୍-ଯ) ଗମନର ଅଯୋଗ୍ୟ, ଯେ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ; ଦୁର୍ଗମ, ଯେ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ଦୁର୍ଘଟ; ଦୁର୍ବୋଧ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସଙ୍ଗମ କରିବା ବିହିତ ନୁହେ, ବିପ୍ରପତ୍ନୀ, ଗୁରୁପତ୍ନୀ, ରାଜ-ପତ୍ନୀ, ପୁତ୍ରବଧୂ ଓ ଭଗିନୀ ପ୍ରଭୃତି ଅଗମ୍ୟା ।

ଅଗର, ବି· (ଅଗୁରୁ ଶବ୍ଦଜ) ଚନ୍ଦନବିଶେଷ । ଯଥା—

ଅଗର ପ୍ରାୟେକ ବାସଇ,
କୃଷ୍ଣର ଭୁଜଦଣ୍ଡ ଦୁଇ । ଭା· ଦ· ସ୍କ·

ଅଗରା, ବି· (ଅଗ୍ରପର୍ଣ୍ଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ, କଣ୍ଟା କୁସୁମ । (ଅଗ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ବାଉଁଶର ଅଗ୍ରଭାଗ ବା କଣି ।

ଅଗସ୍ତ୍ୟ, ଅଗସ୍ତି, } ବି· (ଅଗ = ପର୍ବତ-ସ୍ତୈ = ସ୍ତମ୍ଭିତ-କରି-ଅ(ଉ) ଅଥବା ଅଗ-ଅସ୍-ତି) ଯାବତ୍ ଆମ୍ଭେ ଦକ୍ଷିଣଦିଗରୁ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହୋଇ ନାହୁଁ ତାବତ୍ ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିଥାଅ—ଏହି ନିୟମ ବନ୍ଧନରେ ଯେ କି ସୂର୍ଯ୍ୟାଦିର ଗତିରୋଧକ ବିନ୍ଧ୍ୟ-ପର୍ବତକୁ ସ୍ତମ୍ଭିତ କରିଥିଲେ, ମିତ୍ରା-ବରୁଣଙ୍କ ଔରସରେ ଉର୍ବଶୀଗର୍ଭଜାତ ମୁନି, ଯାହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ କୁମ୍ଭସମ୍ଭବ; ବକପୁଷ୍ପ; ଅଗସ୍ତ୍ୟ ନକ୍ଷତ୍ର ।

ଅଗସ୍ତ୍ୟୋଦୟ, ବି· ଶରତ୍କାଳ ।

ଅଗ୍ରତେ, ଅ· (ଅଗ୍ରତଃ—ଏହି ପଦରୁ ଜାତ) ସମ୍ମୁଖରେ । ଯଥା—

ପ୍ରଣମି କର ଯୋଡ଼ି ଉଭା ହୋଇ ଅଗ୍ରତେ । ଉଷା·

ଅଗାଡ଼ି, ବି· (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଧାନରେ ଚାଉଳ ନ ଥାଏ । ଯଥା—

ସେ ପ୍ରାଣୀ ମନୁଷ୍ୟରେ ହୀନ,
ଧାନରେ ଅଗାଡ଼ି ଯେସନ । ମା· ମା·

ବିଂ· ଅସାର ବା ନିକୃଷ୍ଟ । ଯଥା—

ଥୋକାଏ କହନ୍ତି ଆବର,
ମନୁଷ୍ୟ ଅଗାଡ଼ି ଯେ ଗୈର । ବି· ପୁ·

ଅଗାଦ, ବି· (ଅଗାଧ ଶବ୍ଦଜ) ଗମ୍ଭୀର; ଦୁର୍ଲଙ୍ଘ୍ୟ । ଯଥା—

କାମସାଗର ବୋଲି ଅଗାଦ ମହାଜଳ,
କାହାକୁ ଦୃଶ୍ୟ ନୁହଇ କେଣେ ସ୍ଥଳ କୂଳ । ସା·ଭା·ଆ·

ଅଗାଧ, ବିଂ· (ଅ-ଗାଧ) ଅତଳସ୍ପର୍ଶ, ଯଥା—ଅଗାଧ ସମୁଦ୍ର । ଗମ୍ଭୀର, ଯଥା—ଏହି ସରୋବରରେ ଅଗାଧ ଜଳ । ପ୍ରଗାଢ଼; ଅସାଧାରଣ, ଯଥା—ଅଗାଧ ବୁଦ୍ଧି ।

ଅଗାଧୁ, ବି· (ଅଗାଧ ଶବ୍ଦଜ) ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ନାମବିଶେଷ ।

ଅଗାଧୁଆ, ବି· (ଦେଶଜ) ଯେ ଗାଧୋଇ ନାହିଁ । ଯଥା—

ନିତି ନିତି ଅଗାଧୁଆ ଉପବାସେ ଭ୍ରମେ । ସା· ଭା· ଆ·

ଅଗାର, ଆଗାର, } ବି· (ଅଗ = ସ୍ତମ୍ଭଭୂତ ବୃକ୍ଷ-ଆ-ଗ-ଅ) ଯେ ସ୍ତମ୍ଭଭୂତ ବୃକ୍ଷ (ଖୁଣ୍ଟି) ଗ୍ରହଣ କରେ, ଗୃହ ।

ଅଗି, ବି· (ଅଗ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଲତାଦି ଅଗ୍ରଭାଗର କୋମଳ ପତ୍ର । (ଅଗ୍ନି ଶବ୍ଦଜ) ମାଘ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଗ୍ରାମ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଯେଉଁ ଅଗ୍ନ୍ୟୁତ୍ସବ ହୁଏ ।

ଅଗିଲ୍, ବି· (ଅଗ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ବାଉଁଶକଣୀ ପ୍ରଭୃତି; ଅଗ୍ରଭାଗ; ଅଗି ବାଉଁଶ ।

ଅଗିବଥୁ, } ବି· (ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ଶାକ-
ଅଗବଥୁ, } ଜାତୀୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଅଗୁ, ବି· (ଅ-ଗୁ = କରଣ) ଗନ୍ଧ । ବିଂ· ଗୋଶୂନ୍ୟ ।

ଅଗୁର, } ବିଂ· (ଉଦ୍‌ଗ୍ରନ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ କି ?)
ଉଗୁର, } ଗ୍ରନ୍ଥି କରି କାଢ଼ି ଦେଇଥିବା ଫୁଲମାଳ ପ୍ରଭୃତି ।

ଅଗୁରୁ, ବି· (ଅ-ଗୁରୁ = ଭାର) କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦନ; ଶିଂଶପାବୃକ୍ଷ । ବିଂ· ଉପଦେଶକବର୍ଜ୍ଜିତ; ଲଘୁ, ଗୌରବରହିତ ।

ଅଗୁଳ, ବି· (ଦେଶଜ) ପ୍ରସ୍ଥ ଅର୍ଥାତ୍ ଓସାର । ଯଥା—
ତେର କୋଣ ଆୟତନ ସୁବଳୟ। ଗିର,
ତିନି କୋଣ ଦୀର୍ଘ ଅର୍ଦ୍ଧ କୋଣ ଅଗୁଳ । ସା. ଭା. ଦ.
ବିଂ· ପ୍ରଶସ୍ତ ବା ଅଗ୍ରଣୀ ।

ଅଗୂଢ଼, ବିଂ· (ଅ-ଗୂଢ଼) ଅଗୁପ୍ତ, ସ୍ପଷ୍ଟ ।

ଅଗୋଚର, ବିଂ· (ଅ-ଗୋଚର) ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ଅଜଣା ।

ଅଗୌକସ୍, ବି· (ଅଗ-ଓକସ୍) ପକ୍ଷୀ; ପର୍ବତବାସୀ; ସିଂହ ।

ଅଗ୍ନାୟୀ, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅଗ୍ନି-ଈ ପତ୍ନୀଅର୍ଥେ) ଅଗ୍ନିଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା, ସ୍ୱାହା; ତ୍ରେତା ଯୁଗ ।

ଅଗ୍ନି, ବି· (ଅଗ୍-ନି) ଯେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଗମନ କରେ, ବହ୍ନି, ନିଆଁ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ପୂର୍ବ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ କୋଣ ।

ଅଗ୍ନିକ, ବି· (ଅଗ୍ନି-କ) ଯେ ଅଗ୍ନିବତ୍ ପ୍ରକାଶ ପାଏ, ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପ ନାମକ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ କୀଟ ।

ଅଗ୍ନିକଣ, }
ଅଗ୍ନିକଣା, } ବି· ସଂ· ଅଗ୍ନିକଣିକା, ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ।

ଅଗ୍ନିକର୍ମ, } ବି· ସଂ· (ଅଗ୍ନି-କର୍ମ) ଅଗ୍ନି-
ଅଗ୍ନିକାର୍ଯ୍ୟ, } ହୋତ୍ରାଦି କାର୍ଯ୍ୟ; ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି-କ୍ରିୟା ।

ଅଗ୍ନିକ୍ରୀଡ଼ା, ବି· ସଂ· ଆତସବାଜି, ବାରୁଦାଦି ଖେଳ, ନିଆଁ ଖେଳ ।

ଅଗ୍ନିଚିତ୍, ବି· ସଂ· (ଅଗ୍ନି-ଚି-କ୍ୱିପ୍) ଯେ ଅଗ୍ନି ସଞ୍ଚୟନ କରିଥାନ୍ତି, ଅଗ୍ନିହୋତ୍ରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

ଅଗ୍ନିଚିତ୍ୟା, ବି· ସଂ· ଅଗ୍ନିସଞ୍ଚୟନ ।

ଅଗ୍ନିଜ୍ୱାଳା, ବି· ସଂ· ଅଗ୍ନିଶିଖା; ଧାତୁକୀପୁଷ୍ପ ।

ଅଗ୍ନିତ୍ରୟ, ବି· (ଅଗ୍ନି-ତ୍ରୟ) ଗାର୍ହପତ୍ୟ, ଆହବନୀୟ ଓ ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ଏହି ତିନିପ୍ରକାର ଅଗ୍ନି ।

ଅଗ୍ନିଦ, ବି· (ଅଗ୍ନି-ଦା-ଅ) ଯେଉଁ ଆତତାୟୀ ଗୃହ ଦଗ୍‌ଧ କରିବାପାଇଁ ଅଗ୍ନିଦାନ କରେ; ମୁଖାଗ୍ନିର ଅଧିକାରୀ ।

ଅଗ୍ନିପ୍ରସ୍ତର, ବି· ସଂ· ଚକମକି ପଥର ।

ଅଗ୍ନିବୀଜ, ବି· ସଂ· ସୁବର୍ଣ୍ଣ ।

ଅଗ୍ନିଭୂ, ବି· (ଅଗ୍ନି-ଭୂ-କ୍ୱିପ୍) କାର୍ତ୍ତିକେୟ; ଜଳ । ବିଂ· ଅଗ୍ନିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ।

ଅଗ୍ନିମଣି, ବି· ସଂ· ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତମଣି; ଝକମକି ପଥର ।

ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ, ବି· ସଂ· ଗଣିକାରିକା ବୃକ୍ଷ ।

ଅଗ୍ନିମୁଖ, ବି· (ଅଗ୍ନି-ମୁଖ) ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଦେବତା; ଭଲ୍ଲାତକ ବୃକ୍ଷ; ଚିତାପାରୁ ଗଛ ।

ଅଗ୍ନିଶରଣ, ବି· (ଅଗ୍ନି-ଶରଣ) ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର-ଗୃହ ।

ଅଗ୍ନିଶର୍ମା, ବିଂ· ସଂ· ମହାକ୍ରୋଧୀ । ବି· ଋଷି-ବିଶେଷ ।

ଅଗ୍ନିଶିଖ, } ବି· ସଂ· (ଯାହାର ଅଗ୍ନିପରି
ଅଗ୍ନିଶେଖର, } ଶିଖା ଅର୍ଥାତ୍ କେଶର) କୁଙ୍କୁମ । ବିଂ· ଅଗ୍ନି ତୁଲ୍ୟ ଅଗ୍ରଭାଗବିଶିଷ୍ଟ ।

ଅଗ୍ନିଶିଖା, ବି· ସଂ· ଅଗ୍ନିପରି ଶିଖା ଅର୍ଥାତ୍ ଦୀପ୍ତି ଯାହାର, ବିଷଲାଙ୍ଗଳିଆ ବୃକ୍ଷ; ଅଗ୍ନିର ଜ୍ୱାଳା ।

ଅଗ୍ନିଷ୍ଟୋମ, ବି· (ଅଗ୍ନି-ସ୍ତୋମ = ଅଗ୍ନି-ସ୍ତୁ-ମନ୍) ଯେଉଁ ଯାଗରେ ଅଗ୍ନିଙ୍କ ସ୍ତୁତି ହୁଏ, ଯାଗବିଶେଷ ।

ଅଗ୍ନିସଖ, ବି· (ଅଗ୍ନି-ସଖା) ପବନ ।

ଅଗ୍ନିସହାୟ, ବି. (ଅଗ୍ନି-ସହାୟ) ବାୟୁ; ବନକପୋତ ।

ଅଗ୍ନିଷ୍ୱାତ୍ତ, ବି. (ଅଗ୍ନି-ସ୍ୱ-ଆତ୍ତ = ଗୃହୀତ) ମରୀଚିସନ୍ତାନ ଉପଦେବତାଗଣ; ପିତୃଲୋକ ।

ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର, ବି. (ଅଗ୍ନି-ହୁ-ତ୍ର) ସାଗ୍ନିକର ପ୍ରାତ୍ୟାହ୍ନିକ ହୋମ; ଘୃତ ।

ଅଗ୍ନିହୋତ୍ରୀ, ବି. (ଅଗ୍ନି-ହୋତ୍ରିନ୍) ହୋତା; ନିତ୍ୟ ହୋମକର୍ତ୍ତା, ସାଗ୍ନିକ ।

ଅଗ୍ନୀଧ୍ର, ଅଗ୍ନୀଧ୍, ବି. (ଅଗ୍ନି-ଈନ୍ଧ୍ର = ଇନ୍ଧ୍-ର, ଅଗ୍ନି-ଇନ୍ଧ୍ କ୍ୱିପ୍) ଯେ ଅଗ୍ନି ଦୀପ୍ତକରେ; ଅଗ୍ନି ରକ୍ଷାର୍ଥ ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଯେ କର୍ମାଗ୍ନି ରକ୍ଷା କରେ; ଋତ୍ୱିକ୍‌ବିଶେଷ; ରାଜାବିଶେଷ ।

ଅଗ୍ନ୍ୟୁତ୍ପାତ, ବି. ସଂ. ଉଲ୍‌କାପାତ; ଧୂମକେତୁ; ଅଗ୍ନି ଉପଦ୍ରବ ।

ଅଗ୍ର, ବିଂ. (ଅଗ୍-ର) ଯେ ଆଗେ ଗମନ କରେ; ଆଦ୍ୟ, ପ୍ରଥମ; ପ୍ରଧାନ ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ବି. ଉପରିଭାଗ, ଶେଷଭାଗ; ଆଲମ୍ବନ ବା ଅବଲମ୍ବନ—ଯେପରି ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତ । ସମ୍ମୁଖ, ଶିଖର ।

ଅଗ୍ରକାୟ, ବି. (ଅଗ୍ର-କାୟ) ଦେହର ପୂର୍ବଭାଗ ।

ଅଗ୍ରଗ, ଅଗ୍ରଗାମୀ, ବିଂ. (ଅଗ୍ର-ଗମ୍-ଅ, ଅଗ୍ର-ଗମ୍-ଇନ୍) ଯେ ଆଗେ ଗମନ କରେ, ଅଗ୍ରସର ।

ଅଗ୍ରଜ, ବି. (ଅଗ୍ର-ଜନ୍-ଅ) ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା । ବିଂ. ପ୍ରଥମ ଜାତ ।

ଅଗ୍ରଜନ୍ମା, ବି. (ଅଗ୍ର-ଜନ୍ମନ୍) ବ୍ରାହ୍ମଣ; ବ୍ରହ୍ମା । ବିଂ. ପ୍ରଥମୋତ୍ପନ୍ନ, ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ।

ଅଗ୍ରଣୀ, ବିଂ. (ଅଗ୍ର-ନୀ-କ୍ୱିପ୍) ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଦକ୍ଷ । ବି. ଅଧ୍ୟକ୍ଷ; ସେନାପତି; ଅଗ୍ନି ।

ଅଗ୍ରତଃ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଅଗ୍ର-ତସ୍) ଆଗେ, ପ୍ରଥମେ; ସମ୍ମୁଖରେ ।

ଅଗ୍ରଦାନୀ, ବି. ସଂ. ପ୍ରେତୋଦ୍ଦେଶରେ ଯାହାକୁ ଅଗ୍ରେ ଦାନ କରାଯାଏ, ପତିତ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତି ପ୍ରେତ ସମ୍ପ୍ରଦାନର ତିଳାଦି ଦାନ ଗ୍ରହଣ କରେ ।

"ଲୋଭୀ ବିପ୍ରଶ୍ଚ ଶୂଦ୍ରାଣାମଗ୍ରେ ଦାନଂ ଗୃହୀତବାନ୍ ।
ଗ୍ରହଣାତ୍ ତିଳଦାନାନାମଗ୍ରଦାନୀ ବଭୂବ ସଃ ।"

ଅଗ୍ରଭୂମି, ବି. (ଅଗ୍ର-ଭୂମି) ପ୍ରଧାନ ଆଶ୍ରୟ; ପ୍ରାପ୍ୟ ସ୍ଥାନ ବା ବସ୍ତୁ ।

ଅଗ୍ରମାଂସ, ବି.(ଅଗ୍ର-ମାଂସ) ବକ୍ଷସ୍ଥଳର ପଦ୍ମାକୃତି ମାଂସଭାଗ, ବୁକର କଲିଜାର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ମାଂସ; ମାଂସବୃଦ୍ଧି ରୂପ ରୋଗବିଶେଷ ।

ଅଗ୍ରସର, ଅଗ୍ରସାର, ବିଂ.(ଅଗ୍ର-ସୃ-ଅ) ଯେ ଆଗେ ଗମନ କରେ, ଅଗ୍ରଗାମୀ; ଯେକୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରଥମେ ଯେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଏ ।

ଅଗ୍ରହାୟଣ, ବି. (ଅଗ୍ର-ହାୟନ) ହେମନ୍ତର ପ୍ରଥମ ମାସ, ମାର୍ଗଶିର ମାସ ।

ଅଗ୍ରିମ, ଅଗ୍ରିୟ, ଅଗ୍ରୀୟ, ବିଂ. (ଅଗ୍ର-ଇମନ୍, ଇୟ, ଈୟ) ପ୍ରଥମ, ଜ୍ୟେଷ୍ଠ, ପୂର୍ବୋତ୍ପନ୍ନ; ପ୍ରଧାନ; ଅଗ୍ରେ ଦେୟ । ଯଥା— ଅଗ୍ରିମ ମୂଲ୍ୟ ।

ଅଗ୍ରେଦିଧିଷୁ, ଅଗ୍ରେଦିଧିଷୂ, ବି. (ଅଗ୍ରେ = ପ୍ରଧାନ-ଦିଧିଷୂ = ଦୁଇଥର ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ) ପୁନର୍ଭୂବିବାହକାରୀ, ଯାହାର ଭାର୍ଯ୍ୟାର ପୂର୍ବେ ଏକବାର ବିବାହ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଯଥା—

"ପୁନର୍ଭୂର୍ଦିଧିଷୂରୂଢା ଦ୍ୱିସ୍ତସ୍ୟା ଦିଧିଷୁଃ ପତିଃ ।
ସ ତୁ ଦ୍ୱିଜୋଽଗ୍ରେଦିଧିଷୁଃ ସୈବ ଯସ୍ୟ କୁଟୁମ୍ବିନୀ ।"

ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ସହୋଦରା ଅବିବାହିତା ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଅଗ୍ରେ ବିବାହିତା କନିଷ୍ଠା ଭଗିନୀ । ଯଥା—

"ଜ୍ୟେଷ୍ଠାୟାଂ ଯଦ୍ୟନୂଢାୟାଂ
କନ୍ୟାୟାମୂହ୍ୟତେଽନୁଜା ।
ସା ଚାଗ୍ରେ ଦିଧିଷୂର୍ଜ୍ଞେୟା ପୂର୍ବା ତୁ ଦିଧିଷୂର୍ମତା ।"

ଅଗ୍ରେସର, ବିଂ. (ଅଗ୍ରେ-ସୃ-ଅ) ଅଗ୍ରଗାମୀ; ପ୍ରଧାନ ।

ଅଗ୍ର୍ୟ, ବିଂ. (ଅଗ୍ର-ଯ-ଭବାର୍ଥେ) ପ୍ରଧାନ, ଉତ୍ତମ, ଯେ ଆଗେ ହେବା ଉଚିତ ।

ଅଘ, ବି. (ଅଘ୍-ଅ) ପାପ; ଦୁଃଖ; କଳଙ୍କ; ବ୍ୟସନ; ଅସୁରବିଶେଷ ।

ଅଘଟ, ଅଘଟନ, } ବି°. (ଅ-ଘଟ୍-ଅ, ଅନ) ଅସମ୍ଭବ, ଯାହା ଘଟେ ନାହିଁ । ଯାହା ଘଟିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେ । ଯଥା—

କାଲେ ଯୁଗେ ଯାହା ଦେଖା ତ ନାହିଁ,
ଅଘଟ ଘଟଣା ଦେଲ ଘଟାଇ । ହା. ଭ.

ଅଘଟଣ, ବି. (ଅଗଠନ ଶବ୍ଦଜ) ଅସୁନ୍ଦର । (ଅଘଟନ ଶବ୍ଦଜ) ଅସମ୍ଭବ ।

ଅଘମର୍ଷଣ, ବି°. (ଅଘ-ମର୍ଷଣ) ଯେ ପାପ ନାଶ କରେ, ପାପନାଶକ; ବେଦର ମନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ତନ୍ମନ୍ତ୍ରପ୍ରଣେତା ଋଷି ।

"ସର୍ବୈନସାମପଧ୍ୱଂସି ଜପ୍ୟଂ ତ୍ରିଷ୍ୱଘମର୍ଷଣଂ ।"

ଅଘୋର, ବି°.(ଅ-ଘୋର) ଅଭୟାନକ ଅର୍ଥାତ୍ ସୌମ୍ୟରୂପବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—ଅଘୋରଃ ଶିବଃ । ଅତି ଭୟଙ୍କର, ପ୍ରଚଣ୍ଡ, ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଅଘୋରା) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଭାଦ୍ରମାସର କୃଷ୍ଣ ଚତୁର୍ଦଶୀ ।

ଅଘୋରପନ୍ଥୀ, ବି. (ଅଘୋର-ପନ୍ଥୀ) ଅମାର୍ଗଗାମୀ; ଉନ୍ମାର୍ଗଗାମୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ ।

ଅଘ୍ନ୍ୟ, ଅଘ୍ନ୍ୟା, } ବି. (ଅ-ହନ୍-ଅ-ଯକ୍ ବ୍ରହ୍ମା; ଗବା; ଗାଈ । ବି°. ବଧର ଅଯୋଗ୍ୟ ।

ଅଙ୍କ, ବି. (ଅନ୍କ୍-ଅ) ଚିହ୍ନ, କଳଙ୍କ; କୋଡ଼; ରେଖା; ଭୂଷଣ; ସଂଖ୍ୟାସଂସ୍ଥାପନ; ସଂଖ୍ୟାଜ୍ଞାପକ ଚିହ୍ନ; ସମୀପ; ଅପରାଧ ବା ଦୋଷ; ନାଟକର ପରିଚ୍ଛେଦ; ଯୁଦ୍ଧ ବା ଚିତ୍ରଯୁଦ୍ଧ; ଦେଶଭେଦରେ ରାଜାଙ୍କ ସିଂହାସନାରୋହଣଠାରୁ ବର୍ଷ ଗଣନା; ରୂପକବିଶେଷ; ଶରୀର; ସ୍ଥାନ ।

ଅଙ୍କନ, ବି. (ଅନ୍କ୍-ଅନ) ଚିହ୍ନକରଣ, ସଂଖ୍ୟାଲିଖନ; ରେଖାପାତନ; ଚିତ୍ରକରଣ ।

ଅଙ୍କପାତ, ବି. (ଅଙ୍କ-ପାତ) ଅଙ୍କସଂସ୍ଥାପନ ।

ଅଙ୍କି, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଲେଶ୍ୱର ଓ କଟକ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ବଗିଚ୍ଛୁଆରକୁ ନଗେଧିବା ଟାଟି; ଖୁଆଡ଼ ବା ଗାଈ ରଖିବା ସ୍ଥାନ ।

ଅଙ୍କିତ, ବି°. (ଅଙ୍କ୍-ତ) ଚିହ୍ନିତ; ଚିହ୍ନିତ ଲକ୍ଷିତ; ଗଣିତ ।

ଅଙ୍କୁର, ଅଙ୍କୂର, } ବି. (ଅନ୍କ୍-ଉର) ଯାହାଦ୍ୱାରା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ, ଗଜା, ଅଚିରଜାତ ଉଦ୍ଭିଦ; ମୁକୁଳ । ଯଥା—ଚୂତାଙ୍କୁର । ଅଗ୍ରଭାଗ; ଅଭିନବୋତ୍ପନ୍ନ ବସ୍ତୁ; ଆଦ୍ୟ; ଆରମ୍ଭ; ରକ୍ତ; ଲୋମ; ଜଳ ।

ଅଙ୍କୁରକ, ବି. (ଅଙ୍କୁର-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଯାହା ତୃଣାଦିଦ୍ୱାରା ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଏ, ନୀଡ଼, ପକ୍ଷିର ବସା ।

ଅଙ୍କୁରିତ, ବି°. (ଅଙ୍କୁର-ଇତ) ଯାହାର ଅଙ୍କୁର ନିର୍ଗତ ହୋଇଅଛି, ମୁକୁଳିତ; ପ୍ରକାଶିତ, ଆବିର୍ଭୂତ ।

ଅଙ୍କୁଶ, ବି. (ଅନ୍କ୍-ଉଶ) ଯେ ମର୍ମସ୍ଥାନକୁ ଗମନ କରେ; ଲୌହନିର୍ମିତ ସୂକ୍ଷ୍ମାଗ୍ର ଦଣ୍ଡବିଶେଷ; ହସ୍ତିତାଡ଼ନ ଦଣ୍ଡ ।

ଅଙ୍କୋଟ, ଅଙ୍କୋଠ, ଅଙ୍କୋଳ, ଅଙ୍ଖୋଟ, } ବି. (ଅନ୍କ୍-ଓଟ, ଓଠ, ଓଳ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ, ଆଙ୍କୁଲ ଗଛ ।

ଅଙ୍କ୍ୟ, ବି. (ଅଙ୍କ-ଯ) କୋଡ଼ରେ ରଖି ଯାହା ବାଦନ କରାଯାଏ, ମୃଦଙ୍ଗ, ପଖାଉଜ ।

ଅଙ୍ଗ, ବି. (ଅନ୍ଗ୍-ଅ) ଅବୟବ, ଶରୀର; ଯେ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟର ଏକଦେଶ; ମନ; ଆକୃତି; ଅଂଶ; ବେଦର ଅବୟବ ଗ୍ରନ୍ଥ; ପ୍ରଧାନ ଉପଯୋଗୀ ଉପକରଣ; ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଦେଶବିଶେଷ । ଅ°. ସମ୍ବୋଧନସୂଚକ, ସ୍ୱୀକାର ।

ଅଙ୍ଗଗ୍ରହ, ବି. (ଅଙ୍ଗ-ଗ୍ରହ) ଶରୀର ବେଦନା; ଆକର୍ଷଣୀ; ଧନୁଷ୍ଟଙ୍କାର, ଖେଞ୍ଚାରୋଗ ।

ଅଙ୍ଗଜ, ବି. (ଅଙ୍ଗ-ଜନ୍-ଅ) ପୁତ୍ର; କାମ; କେଶ; ରକ୍ତ । ବି°. ଶରୀରୋତ୍ପନ୍ନ ।

ଅଙ୍ଗଠି, ବି. (ଦେଶଜ) ନିଆଁ ଧୂନି ।

ଅଙ୍ଗଣ, ଅଙ୍ଗନ, } ବି. (ଅନ୍ଗ୍-ଅନ) ଚତ୍ୱର, ପ୍ରାଙ୍ଗଣଭୂମି ବା ଅଗଣା ।

ଅଙ୍ଗତ୍ର, ଅଙ୍ଗତ୍ରାଣ, } ବି· (ଅଙ୍ଗ-ତ୍ରୈ-ଅ, ଅନ) ଅଙ୍ଗ-ରକ୍ଷକ, ବର୍ମ; କୋଠ କମିଜ ପ୍ରଭୃତି ।

ଅଙ୍ଗଦ, ବି· (ଅଙ୍ଗ-ଦସ୍ୟ୍ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ଯେ ଅଙ୍ଗ ଅର୍ଥାତ୍ ବାହୁକୁ ଗ୍ରହଣ କରେ, କେୟୂର, ବାହୁଭୂଷଣ, ତାଡ଼, ବାଜୁବନ୍ଧ; ବାଳିରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦକ୍ଷିଣଦିକ୍-ହସ୍ତିନୀ, ପିଙ୍ଗଳା ।

ଅଙ୍ଗନା, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅଙ୍ଗ-ନ-ପ୍ରଶଂସାର୍ଥରେ ଆ) ଯାହାର ପ୍ରଶସ୍ତ ଅଙ୍ଗ ଅଛି, ଅଙ୍ଗ-ସୌଷ୍ଠବ-ଶାଳିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ, ନାରୀ; ଉତ୍ତରଦିକ୍‌ହସ୍ତିନୀ; କନ୍ୟାରାଶି ।

ଅଙ୍ଗପାଳି, ବି. (ଅଙ୍ଗ-ପାଳ୍-ଇ) ଆଲିଙ୍ଗନ ।

ଅଙ୍ଗଭୂ, ବି. (ଅଙ୍ଗ-ଭୂ-କ୍ୱିପ୍) କାମଦେବ । ବିଂ· ଅଙ୍ଗଜାତ ।

ଅଙ୍ଗମର୍ଦ୍ଦ, ଅଙ୍ଗମର୍ଦ୍ଦକ, ଅଙ୍ଗମର୍ଦ୍ଦୀ, } ବି. (ଅଙ୍ଗ-ମୃଦ୍-ଅ, ଅକ, ଇନ୍) ଯେ ଅଙ୍ଗମର୍ଦ୍ଦନ କରେ, ଅଙ୍ଗସମ୍ବାହକ, ସେବକ ।

ଅଙ୍ଗରକ୍ଷଣୀ, ଅଙ୍ଗରକ୍ଷିଣୀ, ଅଙ୍ଗରକ୍ଷା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. କବଚ; ଅଙ୍ଗ-ତ୍ରାଣ, କୋଠ କମିଜ ପ୍ରଭୃତି ।

ଅଙ୍ଗରଖା, ବି. (ଅଙ୍ଗରକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) କୁର୍ତ୍ତା । ଯଥା—

ଛୋମି ଉଦଆ ଶୀତତ୍ରାଣ,
କାଞ୍ଚିଲି ଅଙ୍ଗରଖାମାନ । ଦା· ର·

ଅଙ୍ଗରାଗ, ବି. (ଅଙ୍ଗ-ରାଗ) ଚନ୍ଦନ କୁଙ୍କୁମାଦି-ଦ୍ୱାରା ଗାତ୍ରଲେପନ, ଲେପନଦ୍ରବ୍ୟ ।

ଅଙ୍ଗବିକ୍ଷେପ, ବି. (ଅଙ୍ଗ-ବିକ୍ଷେପ) ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ, ନୃତ୍ୟାଦିକାଳରେ ଅଙ୍ଗସଞ୍ଚାଳନ, କୌତୁକ ଦେଖାଇବା ନିମିତ୍ତ ହସ୍ତପଦାଦିଚାଳନ ।

ଅଙ୍ଗବୈକୃତ, ବି. (ଅଙ୍ଗ-ବିକୃତ-ଅ) ଅଙ୍ଗ-ବିକାର; ଇଙ୍ଗିତ; ଭଙ୍ଗି; ଇସାରା ।

ଅଙ୍ଗସଂସ୍କାର, ବି. (ଅଙ୍ଗ-ସଂସ୍କାର) କୁଙ୍କୁମାଦି-ଦ୍ୱାରା ଶରୀର ଶୋଭାକରଣ, ଶରୀରମାର୍ଜନା ।

ଅଙ୍ଗହାର, ବି. (ଅଙ୍ଗ-ହାର) ଅଙ୍ଗବିକ୍ଷେପ, ନୃତ୍ୟାଦି ସମୟରେ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ ।

ଅଙ୍ଗା, ବି· (ଦେଶଜ) ଘରର ଏକ ପଟ ବା କୋଣ । ଯଥା—

ଛ ମାସ ହେଲାରୁ ଅନ୍ତର ବୃଦ୍ଧି କଲା,
ଅଙ୍ଗାଏ ଅଙ୍ଗାଏ ଦେଉଥାଅ ସେ ବୋଇଲା । ସା.ଭୂ.ଆ.

ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗିଭାବ, ବି· (ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗି-ଭାବ) ଆତ୍ମୀୟତା; ସ୍ୱପକ୍ଷୀୟ ଲୋକ ପ୍ରତି ପକ୍ଷପାତ; ଗୌଣ-ମୁଖ୍ୟ ଭାବ ।

ଅଙ୍ଗାର, ବି· (ଅନ୍‌ଗ୍+ଆର) ଅଙ୍ଗାର ବା କୋଇଲା; କାଳି; କଳଙ୍କ । ଯଥା— କୁଳାଙ୍ଗାର । ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ· ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ଅଙ୍ଗାରକ, ବି· (ଅଙ୍ଗାର-କ = ତୁଲ୍ୟାର୍ଥେ, ଯେ କି ଅଙ୍ଗାର ତୁଲ୍ୟ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ) କୁରଣ୍ଟକ ବୃକ୍ଷ । (ଅଙ୍ଗାର-କ = ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଅଙ୍ଗାର; ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ । (ଅଙ୍ଗାର-କ = ଅଳ୍ପାର୍ଥେ) ଅଗ୍ନିସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ; ଜ୍ୱରଘ୍ନ ତୈଳବିଶେଷ ।

ଅଙ୍ଗାରକମଣି, ବି· (ଅଙ୍ଗାରକ-ମଣି) ପ୍ରବାଳ, ପୋହଳା ।

ଅଙ୍ଗାରଧାନିକା, ଅଙ୍ଗାରଧାନୀ, } ବି. (ଅଙ୍ଗାର-ଧାନିକା) ଅଙ୍ଗାରଧାରଣ ପାତ୍ର, ଉହ୍ମାଇ ।

ଅଙ୍ଗାରବଲ୍ଲରୀ, ବି· (ଅଙ୍ଗାର-ବଲ୍ଲରୀ) ଯାହାର ଅଙ୍ଗାର ପ୍ରାୟ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ମଞ୍ଜରୀ, କରଞ୍ଜ-ବିଶେଷ ।

ଅଙ୍ଗାରବଲ୍ଲୀ, ବି· (ଅଙ୍ଗାର-ବଲ୍ଲୀ) ଭାର୍ଗୀବୃକ୍ଷ ।

ଅଙ୍ଗାରଶକଟୀ, ବି· (ଅଙ୍ଗାର-ଶକଟୀ) ଅଗ୍ନି ରଖିବା ପାତ୍ର, ଉହ୍ମାଇ ।

ଅଙ୍ଗି, ଅଙ୍ଗିଆ, } ବି· (ଅଙ୍ଗିକା ଶବ୍ଦଜ) କଞ୍ଚୁକ ଦଗଲା ପ୍ରଭୃତି । (ଗନ୍ତାଇ ଶବ୍ଦ ଦେଖ)

ଅଙ୍ଗିକା, ବି· (ଅଙ୍ଗ-ଇକ-ଆ) କାଞ୍ଚୁଲି ।

ଅଙ୍ଗୀ, ବିଂ· (ଅଙ୍ଗ-ଇନ୍) ଶରୀରୀ; ପ୍ରଧାନ, ମୁଖ୍ୟ ।

ଅଙ୍ଗୀକରଣ, ବି· (ଅଙ୍ଗ-କରଣ—ଚ୍ୱି) ସ୍ୱୀକାର ।

ଅଙ୍ଗୀକାର, ବି· (ଅଙ୍ଗ-କାର-ଈ=ଚ୍ୱି) ପୂର୍ବେ ଯାହା ଅଙ୍ଗରେ ନ ଥିଲା ତାହା ସ୍ୱୀୟ ଅଙ୍ଗକରଣ, ସ୍ୱୀକରଣ, ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି, ସ୍ୱୀକାର, ପ୍ରତିଜ୍ଞା ।

ଅଙ୍ଗୀକୃତ, ବି· (ଅଙ୍ଗ-କୃତ-ଚ୍ୱି) ସ୍ୱୀକୃତ; ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ।

ଅଙ୍ଗୁଛା, **ଅଙ୍ଗୁଛି**, } ବି· (ଅଙ୍ଗପ୍ରୋଞ୍ଛନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଗାମୁଛା ।

ଅଙ୍ଗୁଠ ବୁଡ଼ିବା, କ୍ରି· (ଦେଶଜ) ବିରକ୍ତ ହେବା ।

ଅଙ୍ଗୁର, ବି· (ଯାବନିକ) ଦ୍ରାକ୍ଷାଫଳ, କସ୍‌ମିସ୍ ।

ଅଙ୍ଗୁରୀୟ, **ଅଙ୍ଗୁରୀୟକ**, **ଅଙ୍ଗୁଳୀୟକ**, } ବି· (ଅଙ୍ଗୁର,ଅଙ୍ଗୁଳ-ଈୟ-କ) ଅଙ୍ଗୁଳିଭୂଷଣ, ମୁଦି ।

ଅଙ୍ଗୁଳ, ବି· (ଅନ୍‌ଗ୍+ଉଳ) ଆଙ୍ଗୁଳି, କରଶାଖା; ବାହ୍ୟାୟୂନ ମାନ; ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ; ଅଷ୍ଟଯବ ପରିମାଣ ।

ଅଙ୍ଗୁଳି, **ଅଙ୍ଗୁଳୀ**, } ବି· (ଅନ୍‌ଗ୍+ଉଳି) ହସ୍ତପଦ-ଶାଖା, ଆଙ୍ଗୁଳି; ହସ୍ତିଶୁଣ୍ଡାର ଅଗ୍ରଭାଗ; ଗଜକର୍ଣ୍ଣିକାର ବୃକ୍ଷ ।

ଅଙ୍ଗୁଳିତ୍ର, **ଅଙ୍ଗୁଳିତ୍ରାଣ**, } ବି· (ଅଙ୍ଗୁଳି-ତ୍ରୈ-ଅ, ଅନ) ଜ୍ୟାକର୍ଷଣାର୍ଥ ଧାନୁଷ୍କର ଚର୍ମନିର୍ମିତ ଅଙ୍ଗୁଳିର ଆବରଣ; ଅଙ୍ଗୁଳିବନ୍ଧ ଚର୍ମ ।

ଅଙ୍ଗୁଳିମୁଦ୍ରା, ବି· (ଅଙ୍ଗୁଳି-ମୁଦ୍ରା) ସ୍ୱନାମାଙ୍କିତ ଅଙ୍ଗୁଳିଭୂଷଣ, ଅଙ୍କିତଭୂଷଣ ।

ଅଙ୍ଗୁଳିମୋଟନ, ବି· (ଅଙ୍ଗୁଳି-ମୋଟନ) ଅଙ୍ଗୁଳିମାନଙ୍କର ମର୍ଦ୍ଦନଜନ୍ୟ ଶବ୍ଦ, ଆଙ୍ଗୁଠିଫୁଟା ।

ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ, ବି· (ଅଙ୍ଗ-ସ୍ଥା-ଅ) ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଳି, ବୁଢ଼ାଆଙ୍ଗୁଠି, ଯେଉଁ ଅଙ୍ଗୁଳିର ଉଦରରେ ଯବରେଖା ଥାଏ ତାକୁ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ କହନ୍ତି ।

ଅଙ୍ଗ୍ରେଜ, ବି· ଇଂରାଜ ଜାତି ।

ଅଙ୍ଗ୍ରେଜୀ, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ।

ଅଙ୍‌ଘ, ବି. (ଅନ୍‌ଘ୍‌-ଅସ୍) ଯାହାଦ୍ୱାରା ଅଧୋଗମନ କରିବାକୁ ହୁଏ, ପାପ ।

ଅଙ୍‌ଘ୍ରି, ବି· (ଅନ୍‌ଘ୍‌-ରି) ଯାହାଦ୍ୱାରା ଗମନ କରିବାକୁ ହୁଏ, ଚରଣ; ବୃକ୍ଷମୂଳ; ପାଦ ବା ଚତୁର୍ଥାଂଶ, ଶ୍ଳୋକର ଏକ ଚରଣ ।

ଅଙ୍‌ଘ୍ରିନାମକ, ବି· (ଅଙ୍‌ଘ୍ରି-ନାମ-କ) ବୃକ୍ଷାଧାର ମୂଳ । (ଅଙ୍‌ଘ୍ରି ବା ଚରଣର ଯେତେ ନାମ ସେ ସବୁ ବୃକ୍ଷମୂଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ।

ଅଙ୍‌ଘ୍ରିପ, ବି· (ଅଙ୍‌ଘ୍ରି-ପା-ଅ) ବୃକ୍ଷ, ପାଦପ ।

ଅଙ୍‌ଘ୍ରିପର୍ଣ୍ଣିକା, **ଅଙ୍‌ଘ୍ରିବଲ୍ଲିକା**, } ବି· (ଅଙ୍‌ଘ୍ରି-ପର୍ଣ୍ଣିକା, ଅଙ୍‌ଘ୍ରି-ବଲ୍ଲିକା) ଔଷଧି ଲତାବିଶେଷ; କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ ।

ଅଚକାର, ବି· (ଦେଶଜ) ବୟନା ବା ବଇଣା, ପୂର୍ବପ୍ରଦତ୍ତ ମୂଲ୍ୟାଂଶ ।

ଅଚଞ୍ଚା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ଚଞ୍ଚା ହୋଇ ନ ଥାଏ; ବ୍ୟବହାରର ଅଯୋଗ୍ୟ; କଷ୍ଟଦାୟକ, ମନ୍ଦ ।

ଅଚଣ୍ଡୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ· ସଂ. ଶାନ୍ତଗାଭୀ ।

ଅଚଳ, ବିଂ. (ଅ-ଚଳ) ଯେ ଚାଲି ନ ପାରେ, ଗତିବିହୀନ; ଦୃଢ଼; ସ୍ଥିର; ଅବିଚଳିତ; ଅବ୍ୟବହୃତ; ଅପ୍ରଚଳିତ; ନିର୍ବାହର ଉପାୟଶୂନ୍ୟ—ଯେପରି ଆମର ସଂସାର ଅଚଳ ଅଛି । ବି· ପର୍ବତ; ଆତ୍ମା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଅଚଳା, ପୃଥ୍ୱୀ ।

ଅଚଳ, **ଅଚଳପକ୍ଷ**, } ବି· (ଓଡ଼ିଆରେ ମାତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ) ଦୁଃଖ ।

ଅଚୁ, ବି· (ଦେଶଜ) କୌଣସି ଜମିକୁ ଚାଷ କଲାବେଳେ ଲଙ୍ଗଳଦ୍ୱାରା କ୍ଷେତ୍ରର ଅଂଶକୁ ପ୍ରଥମେ ସୀମାବଦ୍ଧ କରି ପରେ ତାହାକୁ ଚାଷ କରାଯାଏ, ଏହି ସୀମାବଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରାଂଶକୁ 'ଅଚୁ' କହନ୍ତି । ବିଂ· ଅଳ୍ପ (ଅଚୁ ଜମି) ।

ଅଚୁନକ, ବି. (ଦେଶଜ) ମାରାଭୟ । ବିଂ. ଅତ୍ୟଧିକ ।

ଅଚୁର୍ଗଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ । ଯଥା—
ଭୋଜନରେ ଅତୃପତ ହେଉ ତୋର ବାଳ ।
ସଂଗ୍ରାମରେ ଅତୃପତ ହେଉ ଅଚୁର୍ଗଳ । **ସା. ଭା. ଆ.**

ଅଚନ୍ଦ୍ରା, ବି. (ନ-ଚନ୍ଦ୍ରା) ଚନ୍ଦ୍ରାଶୂନ୍ୟ, ନିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର।
ଅଚର, ବି. (ଅ-ଚର) ଶୀଘ୍ର, ଅଳ୍ପକାଳସ୍ଥାୟୀ।
ଅଚରଦ୍ୟୁତି, ଅଚରପ୍ରଭା, ଅଚରରୋଚିଷ୍, ଅଚରାଂଶୁ, } ବି. (ଅଚର-ଦ୍ୟୁତି ଇତ୍ୟାଦି) ବିଜୁଳି।
ଅଚରସ୍ଥାୟୀ, ବି. (ଅଚର-ସ୍ଥାୟିନ୍) କ୍ଷଣିକ।
ଅଚିରାତ୍, କ୍ରି. ବି. ଅବିଳମ୍ବେ, ଶୀଘ୍ର।
ଅଚିହ୍ନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅପରିଚିତ, ଯେ ନ ଜାଣେ। ଯଥା—

ଗୁରୁଙ୍କୁ ଯେହୁ ଚିହ୍ନଇ ମୋତେ ସେହୁ ଜାଣେ,
ଗୁରୁ ଅଚିହ୍ନା ଲୋକ ଭ୍ରମଇ ଅକାରଣେ। ନୃ. ପୁ.

ଅଚେତଃ, ବି. (ଅ-ଚେତସ୍) ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ; ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ।
ଅଚେତନ, ବି. (ଅ-ଚେତନ) ଚେତନାଶୂନ୍ୟ, ଜୀବନଶୂନ୍ୟ, ଜଡ଼, ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ।
ଅଚେତା, ବି. (ଅ-ଚେତସ୍) ଅଚେତନ।
ଅଚେବନ, ବି. (ଅଚେତନ ଶବ୍ଦଜ) ଅଚେତା। ଯଥା—

ଭ୍ରମେ ଏକଦିନ ବନ ନଦେ ଅଚେବନ,
ବନଜାକ୍ଷୀ କି ଦୁଃଖଭାଜନ ଜନ। ପ୍ରେ. ସୁ.

ଅଚୈତନ୍ୟ, ବି. (ଅ-ଚୈତନ୍ୟ) ସଂଜ୍ଞାଶୂନ୍ୟ, ମୂର୍ଚ୍ଛିତ, ଚୈତନ୍ୟରହିତ।
ଅଚ୍ୟୁତ, ବି. (ଅ-ଚ୍ୟୁତ) କୃଷ୍ଣ, ବିଷ୍ଣୁ। ବି. ସ୍ଥିର, ଅନଶ୍ୱର।
ଅଚ୍ୟୁତାଗ୍ରଜ, ବି. (ଅଚ୍ୟୁତ-ଅଗ୍ରଜ) ବଳରାମ; ଇନ୍ଦ୍ର।
ଅଛଇ, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅଛି କ୍ରିୟାର ରୂପାନ୍ତର। ଯଥା—

କହୁ ଅଛଇ ଶରଧା କହୁଣିକ। ର. କ.

ଅଛଟକେ, କ୍ରି. ବି. (ଦେଶଜ) ହେଳାରେ, ଦୈବାତ୍। ଯଥା—

ଏକ ଗୋତ୍ର ଏକ ବୀର୍ଯ୍ୟେଁ ଯେହୁ ଜନ୍ମି ଥାଇ,
ସେ ପୁଣି ଅଛଟକେ ଛୁଇଁଲେ ଦୋଷ ନାହିଁ। ନୃ. ପୁ.

ଅଛନ୍ଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ଛନ୍ଦା ହୋଇ ନ ଥିବା। ବି. ଧୀର (ଗୋରୁ)।
ଅଛବ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ, ହୀନ। ଯଥା—

ଚମାର ଅଛବ ଯେ ଜାତି,
ସୁରାଭାଣ୍ଡରୁ ତା ଉତ୍ପତ୍ତି। ବି. ପୁ.

ଅସ୍ଥୁଡ଼ପଚୃଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଜବାବରେ ବା ବିକାରରେ ଯେ ଅସ୍ଥିର।
ଅଛୁଆଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯାହାକୁ ଛୁଇଁବା ଅବିଧି। ଯଥା—

ସକଳ ଜାତିର ମଧ୍ୟର,
ଛୁଆଁ ଅଛୁଆଁ କି ବେଭାର। ବି. ପୁ.

ଅଚ୍ଛ, ବି. (ଅନ୍ତର୍-ଛ ବା ଅ-ଛୋ-ଅ) ଯେ ଦୃଷ୍ଟିଚ୍ଛେଦ ପ୍ରତିବନ୍ଧକତା କରେ ନାହିଁ, ସ୍ୱଚ୍ଛ, ନିର୍ମଳ, ପରିଷ୍କୃତ। ବି. (ଅ-ଛା = ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଅ) ଯେ ପ୍ରାଣୀଶିତ ଜନ୍ତୁ ଭକ୍ଷଣ କରେ ନାହିଁ, ଭଲ୍ଲୁକ, ଭାଲୁ; ସ୍ଫଟିକ। ଅ. ସମ୍ମୁଖେ।
ଅଛତ୍ର, ବି. (ଅ-ଛତ୍ର) ଅରାଜକ, ରାଜହୀନ।
ଅଚ୍ଛଭଲ୍ଲ, ବି. (ଅଚ୍ଛ-ଭଲ୍ଲ) ଭଲ୍ଲୁକ, ଭାଲୁ।
ଅଚ୍ଛିଦ୍ର, ବି. (ଅ-ଛିଦ୍ର) ଛିଦ୍ରରହିତ, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ; ସାଙ୍ଗ ବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ।
ଅଚ୍ଛିନ୍ନ, ବି. (ଅ-ଛିନ୍ନ) ଅବିଭକ୍ତ, ଅଖଣ୍ଡିତ।
ଅଚ୍ଛୋଦ, ବି. (ଅଚ୍ଛ-ଉଦକ) ସ୍ୱଚ୍ଛଜଳବିଶିଷ୍ଟ। ବି. ହିମାଳୟ ନିକଟସ୍ଥ ଅଚ୍ଛୋଦ ନାମକ ସରୋବର।
ଅଜ, ବି. (ଅ-ଜନ୍-ଅ) ଈଶ୍ୱର; ବ୍ରହ୍ମା; ବିଷ୍ଣୁ; ମହେଶ୍ୱର; ଜୀବାତ୍ମା; ଦଶରଥଙ୍କ ପିତା। (ଅଜ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଛାଗ; ମେଷ। (ଅ-ଜନ୍-ଅ) କନ୍ଦର୍ପ; ଚନ୍ଦ୍ର। ବି. ଜନ୍ମରହିତ। (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଛାଗୀ; ପ୍ରକୃତି, ମାୟା।
ଅଜକବ, ଅଜଗବ, } ବି. (ଅଜ-କ-ଅବ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଯହିଁରେ ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ଣୁ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛନ୍ତି, ଶିବଙ୍କ ଧନୁ, ପିନାକ; ବଙ୍ଗବିଛ, ଟେଙ୍କଲିଆ ବିଛାବିଶେଷ।

ଅଜଗର, ବି. (ଅଜ-ଗୃ-ଅ) ଏକ୍ସ ସର୍ପ ଏଡ଼େ ବୃହତ୍ ଯେ ଛାଗକୁ ମଧ୍ୟ ଗିଳିଦିଏ । ଏକ ଜାତୀୟ ବୃହତ୍ ସର୍ପ; ବୋଡ଼ା ସାପ ।

ଅଜଗମ, ବି. (ଅଜଗବ ଶବ୍ଦଜ) ଧନୁବିଶେଷ । ଯଥା—

ଏହା ପାଞ୍ଚି ପ୍ରଭୁ ଅଜଗମ ଧନୁ କାଢ଼ି ।
ବାବଲ ଶର ଗୁଣେ ବସାଇ ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ଅଜଟି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକ୍କବାଗି, ଅତ୍ତୁଆ ।

ଅଜଡ଼, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଜାଣ୍ଡି ।

ଅଜଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଭୁକ୍କା, ମାହାଳିଆ; ଢଳା । ବି· ଢାଳିବା ।

ଅଜଣା, ବିଂ (ଅଜାନନ୍-ଏଥିରୁ ଜାତ) ଯେ ନ ଜାଣେ । ଯଥା—

ଜାଣି ଅଜଣା କି ଜଗତ ହେଲା । କ· ମ.

ଯାହା ଜଣା ନ ପଡ଼େ ବା ଜଣା ନ ଥାଏ । ଯଥା—

ଆରେ ନିଦାରୁଣ ବିଧି ତୋହର ବାସନା
ଦେବ ଦାନବରେ ସତତ ଅଜଣା । କ. ମ.

ଅଜନ୍ମା, ବିଂ· (ଅ-ଜନ୍ମନ୍) ଜନ୍ମଶୂନ୍ୟ । (ଅ = କୁତ୍ସିତ-ଜନ୍ମା) ଜାରଜ ।

ଅଜନ୍ୟ, ବି· (ଅ-ଜନ୍ୟ = ନ ଜନେ, ସାଧୁ ଅଜନ୍ୟଂ) ଅଶୁଭସୂଚକ ଦୈବକୃତ ଭୂକମ୍ପାଦି ଉତ୍ପାତ । ଯଥା—

ଅଜନ୍ୟ କ୍ଲୀବମୁତ୍ପାତଂ ।

ଅଜପ, ବି. (ଅ-ଜପ୍-ଅ, ଅ = କୁତ୍ସିତ) କୁପାଠକ । (ଅଜ-ପା-ଅ) ମେଷପାଳକ ।

ଅଜପା, ବି. (ଅ-ଜପ୍-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଜପବିଶେଷ; ମନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ତାନ୍ତ୍ରିକମାନଙ୍କର ଆରାଧ୍ୟା ଦେବୀ । ବିଂ. ଯାହା ଜପା ଯାଏ ନାହିଁ ବା ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଅଜମୀଢ଼, ବି. ସଂ. (ଅଜ-ମିହ୍-ତ) ଯୁଧିଷ୍ଠିର; ଦେଶବିଶେଷ, ଏ ଦେଶ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଜମୀର ନାମରେ ଖ୍ୟାତ; ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ରାଜାବିଶେଷ; ହସ୍ତୀ ରାଜାର ପୁତ୍ର ।

ଅଜୟ, ବି· (ଅ-ଜି-ଅ) ଜୟାଭାବ, ପରାଜୟ; ନଦବିଶେଷ । (ଅଜ-ଯା-ଅ) ଅଜବାହନ; ଅଗ୍ନି । ବିଂ· ଅଜେୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସିଦ୍ଧି, ବିଜୟା ।

ଅଜଯ୍ୟ, ବି. (ଅ-ଜି-ଯ) ଅଜେୟ, ଅପରାଭବନୀୟ, ଦୁର୍ଜୟ ।

ଅଜର, ବି· (ଅ-ଜରା) ଦେବତା । ବିଂ. ଜରାରହିତ, ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟଶୂନ୍ୟ; ଯାହା ଜୀର୍ଣ୍ଣ ନୁହେ; ଅତ୍ୟନ୍ତ କଠିନ ।

ଅଜରା, ବିଂ· (ଦେଶଜ) ଯେ ଜରେ ନାହିଁ, ନିର୍ଲଜ୍ଜ ।

ଅଜଶୃଙ୍ଗୀ, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅଜ-ଶୃଙ୍ଗ-ଈ) ଫଳବିଶେଷ; ମେଣ୍ଢାଶିଙ୍ଗା ।

ଅଜସ୍ର, କ୍ରି· ବିଂ· (ଅ-ଜସ୍-ର) ନିରନ୍ତର, ସତତ, ସର୍ବଦା ।

ଅଜା, ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଆର୍ଯ୍ୟ ଶବ୍ଦରୁ ଓ ପ୍ରାକୃତ ଅଜ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ମାର ବାପା, ମାତାମହ । ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଛାଗୀ; ମାୟା, ପ୍ରକୃତି ।

ଅଜାଗ, ବିଂ. (ଅଜାଗରୂକ ଶବ୍ଦରୁ ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅଜାଗ୍ରତ । ଯଥା—

ମତେ ଭିଡ଼ିଲ ଅଜାଗେ ବସିଥିଲି ସ୍ୱଚ୍ଛେ,
ପଛେ ଭିଡ଼ିଲ କେମନ୍ତ ହେ କୋକିଳ । ପ୍ରେ. ସୁ.

ଅଜାଗ୍ରତ, ବି· (ଅ-ଜାଗୃ-ତ) ଅସତର୍କ ।

ଅଜାଜି, } ବି· (ଅଜ = ମନ୍ଦାଗ୍ନିଭାବ, ଅଜ୍ =
ଅଜାଜୀ, } କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅ-ଇ) ଜିରା ।

ଅଜାଜୀବ, ବି· (ଅଜ-ଆଜୀବ) ଛାଗୋପଜୀବୀ, ମେଷ ବ୍ୟବସାୟୀ ।

ଅଜାଡ଼, ବିଂ· (ଦେଶଜ) ଖାଲି, ଶୂନ୍ୟ । କ୍ରି· ଅଜାଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞା, ଢାଳ ।

ଅଜାଡ଼ପଡ଼ିବା, କ୍ରି· ଅତିଶୀଘ୍ର ଗଦା ହୋଇ ପଡ଼ିବା । ଯଥା—

ଅର୍ଜ୍ଜୁନ କାଣ୍ଡେ ଦ୍ରୋଣକାଣ୍ଡ ଯାନ୍ତେ ଛିଡ଼ି,
ପଡ଼ିଲେ ଆକାଶରୁ ମହୀରେ ଅଜାଡ଼ି । ଭ୍ର.ମ.ଦ.ପ.

ଅଜାଡ଼ିବା, କ୍ରି· ନୀଦେଶରେ ତାଳଦେବା । ଯଥା—
ତୁମ୍ଭେ ପୁଣି ଦଅ ଏହାଙ୍କର ପଛେ
ଅଜାଡ଼ ସୌଭାଗ୍ୟରାଶି । ପାର୍ବତୀ ।

ଅଜାଣତ, ବି· (ଅଜ୍ଞାତ ଶବ୍ଦଜ) ଅପରିଚିତ ।

ଅଜାଣନ୍ତା, ବି· (ଅଜାନନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଜାଣି ନ ଥିବା ।

ଅଜାତଶତ୍ରୁ, ବି· (ଅ-ଜାତ-ଶତ୍ରୁ, ଅରି) ଯୁଧିଷ୍ଠିର; ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ ମଗଧଦେଶ ରାଜା । ବି· ଯାହାର ଶତ୍ରୁ ନାହିଁ, ଶତ୍ରୁହୀନ ।

ଅଜାତି, ବି· (ଅ-ଜାତି) ଅନ୍ୟ ଜାତି । ବି· ଜାତିରୁ ବାହାର ।

ଅଜାମର, } ବି· (ଅଜରାମର ଶବ୍ଦଜ) ଯେ
ଅଜାମ୍ବର, } ବୃଦ୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ ଏବଂ ଯେ ମରେ ନାହିଁ । ଯଥା—
ରହିଲ ଅଜାମର ହୋଇ,
ଏକାଅକ୍ଷର ବ୍ରହ୍ମ ଧ୍ୟାଇ । ଦା. ର.
ସାଧକେ ଅଜାମ୍ବର ହୋଇବ ତାର ଦେଖି । ନୃ. ପୁ.

ଅଜାଶୁର, ବି· (ଆର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶ୍ୱଶୁର ଏହି ଦୁଇ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶରେ ଗଠିତ) ସ୍ୱାମିର ଅଜା ବା ମାତାମହ ।

ଅଜାହିର, ବି· (ଦେଶଜ) ଯାହା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜଣା ନାହିଁ ।

ଅଜି, ବି· (ଅଜ୍-ଇ) ପ୍ରଭାବ, ତେଜ । ବି· ଗତିବିଶିଷ୍ଟ ।

ଅଜିତ, ବି· (ଅ-ଜି-ତ) ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ; ବୁଦ୍ଧଦେବ । ବି· ଅବିଜିତ, ଅପରାଜିତ; ଅବଶ, ଅନାୟତ୍ତ, ଅବଶୀକୃତ ।

ଅଜିନ, ବି· (ଅଜ୍-ଇନ) ମୃଗଚର୍ମ, ପଶୁଚର୍ମ, ଚମଡ଼ା ।

ଅଜିନପତ୍ରା, } ବି· (ଅଜିନ-ପତ୍ର-ଆ—
ଅଜିନପତ୍ରୀ, } ଅଜିନଂ ଚର୍ମ, ତଦ୍ରୂପେ
ଅଜିନପତ୍ରିକା, } ପତ୍ରେ ପକ୍ଷୌ ଯସ୍ୟାଃ ସା) ଚମଚଟା, ବାଦୁଡ଼ି ।

ଅଜିନଯୋନି, ବି· (ଅଜିନ-ଯୋନି = ଉତ୍ପତ୍ତି-ସ୍ଥାନ) ମୃଗ ।

ଅଜିର, ବି· (ଅଜ୍-ଇର) ଯହିଁରେ ଗମନାଗମନ କରନ୍ତି, ପ୍ରାଙ୍ଗଣଭୂମି; ଅଗଣା ବିଷୟ; ଶରୀର । (ଅଜ୍-ଇର-କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟେ) ବାୟୁ; ଭେକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଚଣ୍ଡୀ ।

ଅଜିହ୍ମ, ବି· (ଅ-ଜିହ୍ମ, ଯେ ବକ୍ର ନୁହେ) ସରଳ, ଅବକ୍ର ।

ଅଜିହ୍ମଗ, ବି· (ଅଜିହ୍ମ-ଗମ୍-ଅ) ବାଣ, ଶର । ବି· ସରଳଗାମୀ ।

ଅଜିହ୍ୱ, ବି· (ଅ-ଜିହ୍ୱା) ଭେକ । ବି· ଜିହ୍ୱାହୀନ ।

ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ, ବି· (ଅ-ଜ-ତ) ଅପାକ, ଅପରିପାକ; ପରିପାକ ନ ହେବା, ଜୀର୍ଣ୍ଣ ନ ହେବା; ରୋଗବିଶେଷ । ବି· ଯାହା ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନାହିଁ, ଯାହା ପରିପାକ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଅଜୀବ, ବି· (ଅ-ଜୀବ = ଜୀବନ) ମୃତ; ଅବସନ୍ନ, ନିର୍ଜୀବ । ବି· ମଡ଼ା, ଶବ ।

ଅଜେୟ, ବି· (ଅ-ଜେୟ) ଅପରାଭବନୀୟ, ଦୁର୍ଜୟ ।

ଅଜ୍ଜୁକା, ବି· (ଅର୍ଜ୍ଜ-ଉକ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ,ର ସ୍ଥାନେ ଜ) ଯେ ଧନାଦି ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିପାରେ; ନାଟ୍ୟୋକ୍ତିରେ ବେଶ୍ୟା ।

ଅଜ୍‌ଝଟା, ବି· ସଂ· ଭୂଇଁଅଁଳା ।

ଅଜ୍ଞ, ବି· (ଅ-ଜ୍ଞା-ଅ) ଯେ କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ, ମୂର୍ଖ, ମୂଢ଼, ବିଶେଷଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ।

ଅଜ୍ଞାତ, ବି· (ଅ-ଜ୍ଞା-ତ) ଅବିଦିତ,ଅନବଗତ, ଅପ୍ରକାଶିତ, ଅଜାଣିତ, ଗୁପ୍ତ ।

ଅଜ୍ଞାତସାର, କ୍ରି· ବି· (ଅଜ୍ଞାତ-ସାର, ସାର = ଗମନ) ଅଗୋଚରରେ, ଅଜାଣିତରୂପେ ।

ଅଜ୍ଞାନ, ବି· (ଅ-ଜ୍ଞାନ) ଯାହାର ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ, ଚୈତନ୍ୟଶୂନ୍ୟ । ବି· ଜ୍ଞାନାଭାବ, ଅବିଦ୍ୟା ।

ଅଜ୍ଞେୟ, ବି· (ଅ-ଜ୍ଞେୟ) ଯାହାକୁ ଜାଣି ହୁଏ ନାହିଁ, ଯାହା ବୁଝାଯାଏ ନାହିଁ, ଅବିଜ୍ଞେୟ ।

ଅଝାଲ, ବି· (ଦେଶଜ) ଜାହାଜ ନୌକା ଚଳାଇବାପାଇଁ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ପାଲ।
ଯଥା—
ସୁବର୍ଣ୍ଣର ନଦେ ବହେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣସ୍ରୋତ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଅଝାଲେ ଚଳେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପୋତ। ଚନ୍ଦ୍ରକା।

ଅଝାଲି, ବି· (ଦେଶଜ) ଜାହାଜର ପାଲ।
ଯଥା—
କୁଳଶୀଳ ବେଭାର ସବୁ ଏକ ପ୍ରକାର।
ଆମ୍ଭର କର ତା ଅଝାଲି। ର. କ.

ଅଞ୍ଚଳ, ବି· (ଅନ୍‌ଚ-ଅଳ) ବସ୍ତ୍ରର ପ୍ରାନ୍ତଭାଗ; ପ୍ରାନ୍ତଭାଗ; ଦେଶର ଅଂଶ, ପ୍ରଦେଶ। ଯେପରି ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ, ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳ।

ଅଞ୍ଚିତ, ବିଂ· (ଅନ୍‌ଚ-ତ) ପୂଜିତ, ଆକୁଞ୍ଚିତ, ବକ୍ରୀକୃତ; ଉତ୍ଥିତ। ଯଥା—ରୋମାଞ୍ଚିତ। ଗ୍ରଥିତ, ଭୂଷିତ।

ଅଞ୍ଜନ, ବି· (ଅନ୍‌ଜ୍-ଅନ) ଚକ୍ଷୁ ରଞ୍ଜନୀୟ ବସ୍ତୁ, କଜ୍ଜ୍ୱଳ; ମସି ବା କଳା; ମାଳିନ୍ୟ; ମ୍ରକ୍ଷଣ; ଗମନ; ଦୀପଶିଖାର କାଳିମା; ପଶ୍ଚିମଦିଗ୍‌ଗଜ; ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ବ୍ୟବହୃତ ରସାଞ୍ଜନ ପ୍ରଭୃତି ଚତୁର୍ବିଧ ଅଞ୍ଜନ।

ଅଞ୍ଜନକେଶୀ, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· ସଂ· ସୁକେଶା ରମଣୀ, ନଖୀ ନାମକ ଏକପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ।

ଅଞ୍ଜନା, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅଞ୍ଜନ-ଅ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଯେ ଅଞ୍ଜନ ପରି କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟା, ହନୁମାନଙ୍କ ମାତା, କେଶରୀ ବାନରର ସ୍ତ୍ରୀ; ପଶ୍ଚିମଦିଗର ହସ୍ତିନୀ; ଅଳଙ୍କାରଶାସ୍ତ୍ରେ ଶବ୍ଦ ଶକ୍ତିଭେଦ; ବ୍ୟଞ୍ଜନା ବୃତ୍ତି।

ଅଞ୍ଜନାବତୀ, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଞ୍ଜନ-ବତ୍—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଈ) ଈଶାଣକୋଣର ହସ୍ତିନୀ, ଅଞ୍ଜନ ନାମକ ଦିଗ୍‌ଗଜର ପତ୍ନୀ।

ଅଞ୍ଜଳି, ବି· (ଅନ୍‌ଜ୍-ଅଳି) ଦୁଇ ହାତ ଏକତ୍ର ଗଣ୍ଡୂଷର ଆକାର କଲେ ଯେରୂପ ହୁଏ, କରପୁଟ, ଆଞ୍ଜୁଳି; ପରିମାଣବିଶେଷ।

ଅଞ୍ଜଳିକାରିକା, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅଞ୍ଜଳି-କାରିକା) ସ୍ପର୍ଶମାତ୍ରେ ଯାହାର ପତ୍ରପୁଟ ଅଞ୍ଜଳି ସଦୃଶ ସଂପୁଟିତ ହୁଏ, ଲଜ୍ଜାବତୀ ଲତା; ପୁତ୍ତଳିକା।

ଅଞ୍ଜସା, କ୍ରି· ବିଂ· ସଂ· ଶୀଘ୍ର, ଝଟିତି। ବିଂ· ଯଥାର୍ଥ, ଠିକ୍।

ଅଞ୍ଜିଷ୍ଣୁ, ଅଞ୍ଜିଷ୍ଣୁ, ବି· (ଅନ୍‌ଜ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଇଷ୍ଣୁ, ଇଷ୍ଣୁ) ଯେ ସ୍ୱଭାବତଃ ବିଶ୍ୱପ୍ରକାଶକ, ସୂର୍ଯ୍ୟ।

ଅଟକ, ବି· (ଦେଶଜ) ବାଧା, ବିଘ୍ନ।

ଅଟକଳ, ବି· (ଦେଶଜ) ଅନୁମାନ, ଅନ୍ଦାଜ।

ଅଟକାଇବା, କ୍ରି· ବାଧା ଦେବା, ଧରି ରଖିବା।

ଅଟକାଳି, ବି· (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଯାଉ।
ଯଥା—
ଛତୁଆ ଅଟକାଳି ଆବର ସରପୁଳି,
ଭୁଞ୍ଜିଣ ତୋଷ ହେଲେ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ବନମାଳୀ। ନୃ. ପୁ.

ଅଟକିବା, କ୍ରି· ରହିଯିବା, ଲାଖିଯିବା।

ଅଟକଟ, ବି· (ଦେଶଜ) ଏଣୁତେଣୁ କଥା।
ଯଥା—
ସେ ଋଷିମାନଙ୍କୁ ଏ ସଙ୍ଗର ପ୍ରାସ୍ତ ମଣି,
ଶୁଣିଣ ଅଟକଟ କହନ୍ତି ସେହୁ ଆଣି। ନୃ. ପୁ.

ଅଟନ, ବି· (ଅଟ୍-ଅନ) ଗମନ, ଭ୍ରମଣ।

ଅଟନି, } ଅଟନୀ, } ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅଟ୍-ଅନ) ଧନୁର ଅଗ୍ରଭାଗ, କୋଟି।

ଅଟମାନ, ବିଂ· (ଅଟ୍-ମାନ) ଗମନଶୀଳ।

ଅଟରୂଷ, ବି· ସଂ· ବାସଙ୍ଗ ଗଛ।

ଅଟଳ, ବିଂ· (ଅ-ଟଳ୍-ଅ) ଅଚଞ୍ଚଳ, ସ୍ଥିର, ଦୃଢ଼। ଯଥା—ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ।

ଅଟବି, } ଅଟବୀ, } ବି· (ଅଟ୍-ଅ = ଗମନକାରୀ—ବି = ପକ୍ଷୀ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯହିଁରେ ଗମନକାରୀ ପକ୍ଷୀ ରହେ, ଅଥବା ଅଟ୍-ଅବି, ଅର୍ଥାତ୍ ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥାରେ ଯେ ସ୍ଥାନକୁ ଗମନ କରିବାକୁ ହୁଏ) ବନ, ଜଙ୍ଗଲ। ପୂର୍ବ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଅନୁସାରେ ବୃକ୍ଷାର୍ଥବାଚକ ମଧ୍ୟ ହୁଏ।

ଅଟା, ବି· (ଅନ୍ନାର୍ଥ ଅଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ଗହମ ଓ ଚାଉଳ ପ୍ରଭୃତିର ଚୂର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—

ନେଲେ ଘିଅ ଅଟା ସଙ୍ଗେ ଗୁଗମୁଣ୍ଡା । ଦରବାର ।

(ଦେଶଜ) ଅଗ୍ନିସଂରକ୍ଷଣ ନିମନ୍ତେ କୁଟାରେ ବଳା ବରଆ ।

ଅଟାଳି, ବି· (ଅଟ୍ଟାଳୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମେଢ଼ । ଯଥା—

ଗୃହ ମଣ୍ଡପ ଜଗତି ଅଟାଳି ଦେଉଳ,
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ନୀଳାନିର୍ମିତ ଅଟେ ରତ୍ନସ୍ଥଳ । ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ଅଟେଇ, ବି· (ଦେଶଜ) ଖୁଆଡ଼ ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତି ରଖିବାର ଖୋଲା ସ୍ଥାନ ।

ଅଟ୍ଟ, ବି· (ଅଟ୍ଟ୍ = ଅନାଦର କରିବା-ଅ) ଯାହା ନିକଟରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୃହ ଅନାଦୃତ ଅର୍ଥାତ୍ ଉପହସିତ ହୁଅନ୍ତି, ଦୋମହଲା ଗୃହ, ଅଟ୍ଟାଳିକା, ପ୍ରାସାଦର ଉପରସ୍ଥ ଗୃହ; ହଟ୍ଟ ବା ହାଟ; ଅନ୍ନ । ବିଂ· ଉଚ୍ଚ, ଅତିଶୟ । ଯଥା—ଅଟ୍ଟହାସ ।

ଅଟ୍ଟହାସ, ବି· (ଅଟ୍ଟ-ହାସ) ଉଚ୍ଚହାସ ।

ଅଟ୍ଟାଳ, ଅଟ୍ଟାଳକ, ବି· (ଅଟ୍ଟ-ଅଲ୍ = ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ହେବା-ଅ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ପ୍ରାସାଦ-ଗୃହ ପରି ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଅଟେ) ପ୍ରସ୍ତର ଇଷ୍ଟକନିର୍ମିତ ଗୃହ ।

ଅଟ୍ଟାଳିକା, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅଟ୍ଟାଳକ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଇଷ୍ଟକ-ପ୍ରସ୍ତରନିର୍ମିତ ରାଜଗୃହ, ପ୍ରାସାଦ ।

ଅଟ୍ୟା, ବି· (ଅଟ୍-ଯ-ଆ) ପର୍ଯ୍ୟଟନ । ଯଥା—

ବୃଥାଟ୍ୟା ଖଳୁ ସା ତସ୍ୟ ।

ଅଠଚାଳିଶ, ଅଠଚାଳିଶି, ଅଟଚାଳିଶ, ବିଂ· (ଅଷ୍ଟଚତ୍ୱାରିଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ୪୮ ସଂଖ୍ୟା ।

ଅଠତିରିଶ, ଅଠତିରିଶି, ଅଠତିଶି, ବିଂ· (ଅଷ୍ଟତ୍ରିଂଶତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ୩୮ ସଂଖ୍ୟା ।

ଅଠର, ବିଂ· (ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶବ୍ଦଜ) ୧୮ ସଂଖ୍ୟା ।

ଅଠଷଠି, ବିଂ· (ଅଷ୍ଟଷଷ୍ଟି ଶବ୍ଦଜ) ୬୮ ସଂଖ୍ୟା ।

ଅଠା, ବି· (ଅସ୍ଥି ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷାଦିର ନିର୍ଯ୍ୟାସ । ଯଥା—

ଶୋଭା ଦେଖି ଆଖି ରହିଯାଏ ଲଖି
ପକ୍ଷୀ ଯେମନ୍ତ ଅଠାରେ । ବି. ଚ.

ଅଡୁଆ ।

ଅଠାଅଶି, ଅଠାଶି, ଅଠାଶୀ, ବିଂ· (ଅଷ୍ଟାଶୀତି ଶବ୍ଦଜ) ୮୮ ସଂଖ୍ୟା ।

ଅଠାଇଶ, ଅଠାଇଶି, ଅଠେଇଶ, ବିଂ· (ଅଷ୍ଟାବିଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ୨୮ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ଗଣ୍ଡା ଯୁଗ ମନୁ ଏକ ଗଲ,
ଅଠେଇଶ ମନୁରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଦିନେ ହେଲ । ନୃ.ପୁ.

ଅଠାକାଠି, ଅଠାକାଣ୍ଡିଆ, ବି· (ଅସ୍ଥି-କାଷ୍ଠ, ଅସ୍ଥି-କାଣ୍ଡ ଏପରି ଦୁଇ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ପକ୍ଷୀ ଧରିବା ସମୟରେ କେଳାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ନଳର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଯେଉଁ କାଠିରେ ଅଠା ଲଗାଇ ଗୁଞ୍ଜିଥାନ୍ତି, ତାହା ପକ୍ଷୀ ଦେହରେ ଲାଗିଲେ ପକ୍ଷୀ ଉକ୍ତ କାଠିରେ ଜଡ଼ି ହୋଇଯାଏ ଓ ଉଡ଼ି ନ ପାରି ଧରା ପଡ଼େ । ଯଥା—

କି ଅବା ଖଞ୍ଜନଯୁଗ ଚଞ୍ଚଳ ହେବାରୁ ଯୋଗ
ଅଞ୍ଜନ ଅଠାକାଠିରେ ଏକାବେଳକେ । ଲା. ବ.

ଅଠାଟିକି, ଅଠାଠିକି, ବିଂ· (ଦେଶଜ) ଅଧମ, ଅସନ୍ଦର୍ଭ ।

ଅଠାଣୋଇ, ଅଠାନବେ, ବିଂ· (ଅଷ୍ଟନବତି ଶବ୍ଦଜ) ୯୮ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ଏଗାର ଛଉଣୀ ବଳ ଘେନ କୁରୁରାଣ
ଆବର ଅଠାଣୋଇ ସଙ୍ଗତେ ଭାଇମାନ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ଅଠାଳ, ଅଠାଳିଆ, ବିଂ· (ଅଷ୍ଠୀଲା ଶବ୍ଦଜ) ଚଟଚଟିଆ ।

ଅଠାସୁଆ, ବି· (ଦେଶଜ) ଚଞ୍ଚା ନ ହୋଇ ଥିବା ପଥର ।

ଅଠିକଣା, ବିଂ· ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ।

ଅଠୌର, ବିଂ· (ଦେଶଜ) ଯାହା ଠୌର ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଅଡ଼, ବି· (ଦେଶଜ) ଅଭିମାନ ବା ରୁଷିବା; ଅର୍ଗଳ ବା କଳଣୀ । ବିଂ ରୋଷ କରିଥିବା ।

ଅଡ଼ଙ୍ଗ, ବି· (ଦେଶଜ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପିଣ୍ଡା; ଆକରୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥାନ, ଲୁଣ ପୋକ୍ତାନର ସ୍ଥାନ ।

ଅଡ଼ଙ୍ଗା, ବି· (ଦେଶଜ) ଆମ୍ର ପ୍ରଭୃତିର ଆଗୁର ।

ଅଡ଼ତ, ବି· (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ ନିମନ୍ତେ ରାଜସର୍କାରରୁ ଅନୁମତିପତ୍ର ମିଳିଥାଏ, ଗଞ୍ଜ ।

ଅଡ଼ଭୁଷା, ବିଂ (ଦେଶଜ) ଅଖାଡ଼ୁଆ ।

ଅଡ଼ା, ବିଂ (ଆଢ଼କ ଶବ୍ଦଜ) ଧାନ୍ୟାଦି ମାପିବାର ପାତ୍ରବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ଗୌଡ଼ମାନଙ୍କର ଏକତ୍ର ବସିବା ସ୍ଥାନ; ଶୁଆ ବସିବାର ଆଧାର ଅର୍ଥାତ୍ ପଞ୍ଜରା; ଗୀତାଦି ଶିଖିବା ସ୍ଥାନ ବା ଆଖଡ଼ା । ଯଥା—

ପୁଣ ପୁଣ ପ୍ରହାର ଯେ କଲେ ଗଦାରାଜ,
ଜଗତୀର ଦ୍ୱାର ଅଡ଼ା ପକାଇଲେ ଭାଙ୍ଗି । ସା. ଭା. ଆ.

ଅଡ଼ାଇବା, } କ୍ରି· ପଛରେ ରହି ପଶୁକୁ
ଅଡ଼େଇବା, } ଚଳାଇବା । ଯଥା—

ଏଡ଼େ ଗରବ ଗୋପୀଙ୍କି ପାଞ୍ଚ ମାଣୁ
ନନ୍ଦର ଗୋରୁ ଅଡ଼ାଇ । ବ. ଚ.

ତଡ଼ିବା । ଯଥା—

ଦିନେ ଦେହରେ କଣ୍ଟିଲ ମଶା ଯେ ଗୋଟିଏ,
ଧୀରେ ଅଡ଼ାଇଣ ଦେଲେ ବାଳୁତ ତନସ୍ତେ ।
ସା. ଭା. ଆ.

ଅଡ଼ି, ବି· (ଦେଶଜ) ଜିଦ୍ ବା ହଠ ।

ଅଡ଼ିବା, } କ୍ରି· ଅବାଧ ହେବା, ହଠଗ୍ରାହୀ
ଅଡ଼ିବସିବା, } ହେବା । ଯଥା—

ଏଣୁ କରି ହରିଙ୍କି ସର୍ବଦା ଥାଏ ଅଡ଼ି ।
ସେ ହରି ମୋହର ଘରେ ଗଲଣି ବନ୍ଧା ପଡ଼ି । ନୃ.ଘୂ.

ଅଡ଼ୁଆ, ବିଂ (ଦେଶଜ) ଜଟିଳ, ଗୋଳମାଳିଆ । ଯଥା—

ମୋ ସୁତା ଚକ୍‌କଣ କୋମଳ ପୁଣି ମଧ୍ୟ ତ ସରୁ ।
ଅଡ଼ୁଆ ମାରିକ କରୁଛୁ ଦିନେ କାଟି ନ ପାରୁ । ସୁ.ପ.

ବି· ଅସୁବିଧା ।

ଅଢ଼ୌଲ, ବିଂ (ଦେଶଜ) ଅସୁନ୍ଦର, ଅଯତ୍ନ ।

ଅଢ଼ଙ୍ଗ, ବିଂ (ଦେଶଜ) ଅସୁନ୍ଦର; ଅଢ଼ୌଲ ।

ଅଢ଼ପ, } ବିଂ (ଦେଶଜ) ଅସୁନ୍ଦର;
ଅଢ଼ପା, } କଦାକାର ।

ଅଢ଼ମ୍ପା, } ବିଂ (ଦେଶଜ) ଅନାବୃତ ।
ଅଢ଼ଙ୍କା, }

ଅଢ଼ାଇ, } ବିଂ (ଅର୍ଦ୍ଧ-ଦ୍ୱି-ଶବ୍ଦଜ)
ଅଢ଼େଇ, } ସାର୍ଦ୍ଧଦ୍ୱୟ; ଅଳ୍ପ । ଯଥା—

ତୁ ସିନା ଅଢ଼େଇ ଦିନର ଗୁହର । ଦରବାର ।

ଅଢ଼ିଆ, ବି· (ଗଡ଼ଜାତରେ ମାତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ) ସିଧା ସାମଗ୍ରୀ ।

ଅଢ଼େଇକଆରିଆ, ବି· (ଦେଶଜ) ସର୍ପବିଶେଷ; ଯେଉଁ ସର୍ପ ଅଢ଼ାଇ କଆରି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଡ଼ାଏ; ଚମ୍ପବିଶେଷ ।

ଅଢ଼େଇଆ, } ବି· (ଦେଶଜ) ଦୁଇ ସେର ଅଧେ
ଅଢ଼େୟା, } ପରିମାଣ; ଅଢ଼ାଇଗୁଣ ।

ଅଢ଼େଇଦିନଆ, ବିଂ (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପକାଳସ୍ଥାୟୀ ।

ଅଣ, ବି· (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନରସ । (ଅନ୍-ଏହି ଅବ୍ୟୟ ଶବ୍ଦଜ) ନାସ୍ତ୍ୟର୍ଥବୋଧକ ।

ଅଣଆଖୁଆ, } ବି· (ଅନକ୍ଷୁ ଶବ୍ଦଜ) ତୃଣବିଶେଷ,
ଅଣଖୁଆ, } ଏହା ଆଖୁ ଗଛ ପରି ଦିଶେ ।

ଅଣଆଦର, ବି· (ଅନାଦର ଶବ୍ଦଜ) ଆଦରର ଅଭାବ, ଅଶ୍ରଦ୍ଧା । ଯଥା—

ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଅଣଆଦର କଲୁ ଯେବେ ଏକା,
ବୋଇଲେ କ୍ରିଷ୍ଣଙ୍କ ସଭା ଯାଇ ଭାଙ୍ଗିପକା ।
ନୃ. ସୁ. ସ. ତ.

ଅଣଆୟୁତ, ବି· (ଅନାୟୁକ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ହେଳା ବା ଅସାବଧାନତା । ଯଥା—

କରଇ ଅଣଆୟୁତ ସବୁ ନଷ୍ଟ । ର. କ.

ବିଂ ପରାଧୀନ; ଅସାବଧାନ ।

ଅଣଉଦୟା, ବିଂ (ଅନୁଦୟ ଶବ୍ଦଜାତ) ଯାହା ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବରୁ କରାଯାଏ ।

ଅଣଉହାଡ଼, ବିଂ (ଦେଶଜ) ଅବ୍ୟବଧାନ ବା ଆବରଣରହିତ, ଅନାବୃତ ।

ଅଣଓସାର, } ବି°. (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପ ବିସ୍ତାର-
ଅଣଓସାରିଆ, } ବିଶିଷ୍ଟ ।

ଅଣକ, ବି°. (ଅଣ୍-ଅ-କ = ଅଲ୍ପାର୍ଥେ) ନୀଚ, ଅଧମ, ନିନ୍ଦନୀୟ । (ଦେଶଜ) ଡ଼ଙ୍କା; କାଷ୍ଠପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଅଣକଦଳୀ, } ବି. (ଅନ୍-କଦଳୀ-ଏହାର
ଅଣକଦଳିଆ, } ଅନୁକରଣରେ ଜାତ) ଅଯତ୍ନ ଯୋଗୁଁ ନିକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା କଦଳୀ ଗଛ ।

ଅଣକଳା, } ବି° (ଅଣି-କୀଳ-ଶବ୍ଦଜ) ଗାଡ଼ି-
ଅଣକିଳ, } ପ୍ରଭୃତିର ଚକ ଅଟକାଇବା
ଅନକିଳ, } ନିମିତ୍ତ ଅଖ ଶେଷରେ ଥିବା ଖିଲ ।

ଅଣଗୃଶ, } ବି°. (ଊନପଞ୍ଚାଶତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ୪୯
ଅଣଞ୍ଚାଶ, } ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ଶୁଣ ପବନ ଅଣଗୃଶ,
ଏ ଗୃର ମେଘ ଖଣ୍ଡେ ମିଶ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ବି° ମୃତ୍ୟୁର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବେ ବହୁଥିବା ଖରନିଶ୍ୱାସ । ଯଥା—

ମୃତ୍ୟୁଶଯ୍ୟା ଅଣଞ୍ଚାଶ ଲୀଳାସ୍ଥଳୀ । ଦରବାର ।

ଅଣଠାବ, } ବି° (ଅସ୍ଥାନ ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ
ଅଠାବ, } ସ୍ଥାନକୁ ସାଧାରଣତଃ କେହି ଯାନ୍ତି ନାହିଁ । ଯଥା—

କନ୍ୟାକୁ ଘେନିଣ ଏଥୁ ପଳାଇ ଅଇଲେ,
ଏଥି ଆସି ଅଣଠାବ ବୋଲିଣ ରହିଲେ । ସା.ଭା.ଆ.

ଅଜ୍ଞାତ ସ୍ଥାନ ।

ଅଣଦୋଷୀ, ବି°. (ଅଦୋଷୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦୋଷ-ହୀନ । ଯଥା—

ଅଣଦୋଷୀ ମହାତ୍ମାର ଦୋଷ ବାଛି ବାଛି
ବଗୁରଇ ନାଶକର ଏଥି ଦୋଷ ଅଛି । ସା.ଭା.ସ.

ଅଣନଉ, } ବି°. (ଊନନବତି ଶବ୍ଦଜ) ୮୯
ଅଣନବେ, } ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ଭଣଇ ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସ
ଅଣନଉ ପଦରେ ଶେଷ । ମା. ମା.

ଅଣନାତି, ବି° (ଊନ ଓ ନପ୍ତୃ, ଏହି ଦୁଇ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ ଯୋଗେ ଉତ୍ପନ୍ନ) ନାତିର ପୁଅ । ଯଥା—

ସତର ଲକ୍ଷ କୁମର ନାତି ନବ ଲକ୍ଷ,
ଅଣନାତି ତିନ ଲକ୍ଷ ବଡ଼ନ୍ତି ଅସଂଖ୍ୟ । ନୃ. ପୁ.

ଅଣନାତୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ନାତି ଅଥବା ନାତୁଣୀର ଝିଅ ।

ଅଣପାଟ, ବି°. (ଅନ୍ ଓ ପଞ୍ଚ ଏହି ଦୁଇ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ ଯୋଗେ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଯେଉଁ ରାଜାଙ୍କ ବଂଶରେ ପାଟ ଅର୍ଥାତ୍ ଜାତିଆ ପଟ୍ଟମହିଷୀଙ୍କ ସନ୍ତାନ ନାହାନ୍ତି । ଯଥା—

କେଉଁ ଜନେ ବୋଇଲେ ସରିଲା ଆମ୍ଭ ଲଟ,
ସୋମବଂଶ ଏଥିଠାରୁ ହେଲା ଅଣପାଟ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ସା.

ଅଣପୁରୁଷ, } ବି. (ଅପୁରୁଷ ଶବ୍ଦଜ)
ଅଣପୁରୁଷା, } ନପୁଂସକ । ଯଥା—

ହଂସ ସଭାରେ ବକ ବସିଲେ ଯେସନ୍ତେ ଦିଶେ
ଯୁବାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କି ଅଣପୁରୁଷା ଯେସନ୍ତେ ରସେ । ନୃ.ପୁ.ସ.ଚ.

ଅଣବାପୁଆ, } ବି°. (ଅନ୍ ଓ ବପ୍ତା ଏହି
ଅଣବାବୁଆ, } ଦୁଇ ପଦର ଅପଭ୍ରଂଶ ଯୋଗେ ସମୁତ୍ପନ୍ନ) ଯାହାର ପିତାର ଠିକଣା ନାହିଁ, ଜାରଜ ।

ଅଣବାହୁଡ଼ା, } ବି°. (ଦେଶଜ) ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ
ଅଣବାହୁଡ଼ା, } ନ କରି ବାହୁଡ଼େ ନାହିଁ ।
ଯଥା—

ବୋଇଲା କୃଷ୍ଣଶକ୍ତି ଶୁଣ ହେ ସୁଦର୍ଶନ,
ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ତ ଅଣବାହୁଡ଼ା ଜାଣ ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ସା.

ଅଣବ୍ରତୁଆ, } ବି°. (ଅବ୍ରତ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହାର
ଅବର୍ତ୍ତିଆ, } ବ୍ରତ ବା ଉପନୟନ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ଯଥା—

ଅଣବ୍ରତୁଆ ହୋଇ ଅଛି,
ଯଜ୍ଞସୂତ୍ର ତାହାଙ୍କୁ ଦେଇ । ବି. ପୁ.

ଅଣବ୍ୟ, ବି°. (ଅଣୁ = ସୂକ୍ଷ୍ମ ଧାନ୍ୟ-ଯ) ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଚୀନା ନାମକ ଧାନ୍ୟ ଜନ୍ମେ ।

ଅଣସର, ବି° (ଅନବସର ଶବ୍ଦଜ) ଆଷାଢ଼ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ; ଯେକାଳେ ପୁଣି ବନ୍ଦ ଦେଉଳରେ ଯାତ୍ରିମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଦର୍ଶନର ଅବସର ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ । ଯଥା—

ଅଣସର ଖର ମଧ୍ୟାହ୍ନେ ଯେସନ
ଦୁଃସହ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଆକୁଳେ । ଯ. କେ.

ବି°. ନୀଚ ।

ଅଣସୋରଷ, ବି· (ଅ-ସର୍ଷପ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମ, ଏହାର ମଞ୍ଜି ସୋରଷ ପ୍ରାୟ ଦିଶେ ।

ଅଣଶୁଧିଆ, ବିଂ. (ଅଶୁଦ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) ଅଶୌଚଯୁକ୍ତ ବା ଅଶୁଦ୍ଧ ।

ଅଣହେତୁ, ବି. (ଅ-ହେତୁ ଶବ୍ଦଜ) ଅଜ୍ଞାନ । ଯଥା—

ଶମନକୁ ନିନ୍ଦା ଆଉ ନ ଦିଅ ସଂସାରେ,
ଯେ ଯାହା ଅଣହେତୁରୁ ପୁଣ ଜନ୍ମି ମରେ ।
ନୃ. ସୁ. ପ୍ର. ସା.

ଅଣହେଳା, ବି. (ଅନୁହେଳା ଶବ୍ଦଜ) ଅନାଦର । ଯଥା—

କୋଇଲ, ଅନେକ ହିଂସିଲ ଗ୍ରସ୍ତେ କଂସ,
ଅଣହେଳା କରଣ ଆପଣେ ଗଲ୍ ନାଶ ଲୋ । କେ.କୋ.

ଅଣା, ବି· (ଆଣକ ଶବ୍ଦଜ) ଟଙ୍କାର ଷୋଳ ଭାଗରୁ ଭାଗେ ।

ଅଣା, ବି· (ଓଡ଼ିଆ ଆଣ ଧାତୁରୁ ଜାତ) ଆନୟନ ଅର୍ଥାତ୍ ଆଣିବା । ବିଂ. ଆନୀତ ।

ଅଣାଇବା, କ୍ରି· ଆଣିବା କ୍ରିୟାର ପ୍ରଯୋଜକରୂପ ।

ଅଣାବଣା, ବି· (ଦେଶଜ) ଗୋଳମାଳ । ବିଂ. ଅସ୍ଥିର, ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ; ବିଶୃଙ୍ଖଳ ।

ଅଣାୟତ, ବିଂ. (ଅନାୟତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଅସ୍ୱାଧୀନ, ପରତନ୍ତ୍ର; ନାଚ୍ଚର । ବି· ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟହୀନତା, ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦତାର ଅଭାବ, ନାଚ୍ଚରଅବସ୍ଥା । ଯଥା—

ଯା ଶୋଭାରଙ୍ଗିମା ନେତ୍ରପଥରେ
ପଡ଼ିଯାଉଁ ବିଶ୍ୱସୃଜର ଥରେ ।
ଅଣଆୟତରେ (ଅଣାୟତରେ) ହୃଦୟ ଥରେ । ବି. ଚ.

ଅଣାଶି, ଅଣାଅଶି, } ବିଂ. (ଊନଅଶୀତି ଶବ୍ଦଜ) ୭୯ ସଂଖ୍ୟା ।

ଅଣି, ଅଣୀ, } ବି· (ଅଣ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଇ) ରଥ ଗାଡ଼ି ପ୍ରଭୃତିର ଚକ ଅଟକାଇବା ନିମିତ୍ତ ଅଖଶେଷରେ ଥିବା ଖିଲ । ଯଥା—

"ଅକ୍ଷାଗ୍ରକୀଲକେ ତୁ ଦ୍ୱୟୋରଣିଃ ।"

ସୂଚ୍ୟାଦିର ଅଗ୍ରଭାଗ; ପ୍ରାନ୍ତ, ସୀମା । (ଆଣକ ଶବ୍ଦଜ ହେଲେ) ଅଣାଏ ମୂଲ୍ୟର ମୁଦ୍ରା ।

ଅଣିଆଇବା, ଅଣେଇବା, ଅଣାଇହେବା, } କ୍ରି· (ଆ-ନମ୍ ଧାତୁରୁ ଜାତ) ପାଖେଇବା, ଗୋଟାଏ ପାଖକୁ ଢଳିବା । ଯଥା—

ବିଶ୍ୱଚରିତବଶପାଇଁ ପ୍ରୀତ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ହୋଇ,
ଅଣିମାଦି ଦେବ ଅଣିଆଇ ଶୋଇଛୁ । ବି. ଚ.

ଅଣିକାଠି, ବି· (ଅଣି ଓ କାଷ୍ଠ ଏ ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଯେଉଁ କାଠିଦ୍ୱାରା ଅର ଚକର ପଇ ସଙ୍ଗେ ସଂଲଗ୍ନ ଥାଏ ।

ଅଣିଧରିବା, କ୍ରି· (ଆ-ନମ୍ ଧାତୁରୁ ଜାତ) ନୁଆଁଇ ଧରିବା । ଯଥା—

ଭୃଙ୍ଗେ କାମ ଆଣି ଆଣି କୋଳେ ଧର ଅଣି ଅଣିମାଦି
ସୁଖଦା ରମଣୀମଣି ହେ ଜଳଧର । ପ୍ରେ. ସୁ.

ଅଣିମା, ବି· (ଅଣୁ-ଇମନ୍) ଅଣୁତ୍ୱ, ସୂକ୍ଷ୍ମ-ପରିମାଣ; ଅଷ୍ଟବିଧ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟମଧ୍ୟରେ ଅଣିମା ଏକ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ; ଅଲୌକିକ ଶକ୍ତି । ଏହି ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଦେବଗଣ ଓ ସିଦ୍ଧଗଣ ନିଜ ଶରୀରକୁ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ ସୂକ୍ଷ୍ମ କରି ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଲକ୍ଷ୍ୟଭାବରେ ସର୍ବତ୍ର ବିଚରଣ କରନ୍ତି ।

ଅଣିମାଣ୍ଡବ୍ୟ, ଅଣୀମାଣ୍ଡବ୍ୟ, } ବି· (ଅଣି-ମାଣ୍ଡବ୍ୟ = ଶୂଳାଗ୍ରରେ ଯୁକ୍ତ ମାଣ୍ଡବ୍ୟ) ମୁନି-ବିଶେଷ । ଏହି ମୁନି ଶୈଶବରେ ପତଙ୍ଗଙ୍କୁ ବାଧା ଦେଇଥିଲେ ବୋଲି ବିନାପରାଧରେ ରାଜାଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃକ ଶୂଳରେ ନିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ, ପରିଶେଷରେ ଧର୍ମରାଜଙ୍କୁ ଏ ଶାପ ଦେଇଥିଲେ । ଧର୍ମରାଜ ବିଦୁରରୂପେ ମାନବଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ଅଣିହେବା, ଅଣେଇହେବା, } କ୍ରି· (ଆ-ନମ୍ ଧାତୁରୁ ଜାତ) ଏକପାଖ ହେବା ।

ଅଣୀୟାନ୍, ବିଂ. ପୁଂ. (ଅଣୁ-ଈୟସ୍) ଅତିସୂକ୍ଷ୍ମ ।

ଅଣୁ, ବିଂ. (ଅଣ୍-ଉ) ଅଳ୍ପ, କ୍ଷୁଦ୍ର, କ୍ଷୀଣତର । ବି· (ଅନ୍-ଉ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ, ସୂକ୍ଷ୍ମଧାନ୍ୟ; ପରମାଣୁ; ସୂକ୍ଷ୍ମାଂଶ ।

ଅଣୁଚ୍ଛେଦ, ବି. (ଅଣୁ-ଛେଦ) ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବିଷୟ ।

ଅଣୁଭା, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅଣୁ-ଭା) ବିଜୁଳୀ ।

ଅଣୁବୀକ୍ଷଣ, ବି. (ଅଣୁ-ବି-ଈକ୍ଷ୍-ଅନ) ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦାର୍ଥ ଦେଖାଯାଏ, ସୂକ୍ଷ୍ମ ଦର୍ଶନଯନ୍ତ୍ର ।

ଅଣୁବ୍ରୀହି, ବି. (ଅଣୁ-ବ୍ରୀହି) ସୂକ୍ଷ୍ମଧାନ୍ୟ ।

ଅଣ୍ଟା, ବି· (ଦେଶଜ) କଟିଦେଶ । ଯଥା—

ଅଣ୍ଟା ନ ଉଠଇ କରିବି କିସ,
ମୋ ବିନା କାହାକୁ କରିଚୁ ଆଶ । ହା. ତ.

ଅଣ୍ଟାଇବା, କ୍ରି· ଅଣ୍ଟାରେ ଟେକିବା; ବଳ ଦେବା; ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା ।

ଅଣ୍ଟାଖୋସା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲାଞ୍ଚ । ଯଥା—
ନ ପାଇଲେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଅଣ୍ଟାଖୋସା,
ଚମକିବ ଦେଖି ବୀରମାନଙ୍କର ଯୋଷା । ଉ· ଭ୍ର.

ଅଣ୍ଟାଗୁଞ୍ଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲାଞ୍ଚ, ଉତ୍କୋଚ ।

ଅଣ୍ଟାସୁତା, } ବି· (ଅଣ୍ଟା-ସୂତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-
ଅଣ୍ଟାସୂତା, } ରୌପ୍ୟାଦିନିର୍ମିତ କଟିସୂତ୍ର ।

ଅଣ୍ଟି, ବି· (ଦେଶଜ) ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗାର ପାକିକୃତ ଏକ ଅଂଶ, କଟିର ବସ୍ତ୍ରଗ୍ରନ୍ଥି । ଯଥା—
ଅଣ୍ଟିରୁ ଆପଣେ ଯେ କାଢ଼ିଲେ ଖଣ୍ଡିଗୋଟି,
ପଣାକୋଠୀ କାଟିଦେଲେ ଧରମ ଯୁଧିଷ୍ଠି । ସା.ଭା.ସ.

ଅଣ୍ଟିଧନ, ବି· ଅଣ୍ଟିରେ ରକ୍ଷିତ ବା ସଞ୍ଚିତ ଧନ, ପ୍ରିୟପଦାର୍ଥ ବା ପ୍ରାପ୍ୟ ପଦାର୍ଥ । ଯଥା—
ବ୍ରଟିଶକେଶରୀ ନୀତି ଅନୁସରି
ଅଣ୍ଟି ଧନେ କରି ଯତ୍ନ,
ଦେବେ କି ହେ ମନ ଯହିଁ ଉପାର୍ଜନ
ହୁଏ ନବନବ ରତ୍ନ । କ. ମ.

ଅଣ୍ଟିବା, କ୍ରି· ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବା । ଯଥା—
ଏତେକ ଭାତ ତ ଅଣ୍ଟିବ ନାହିଁ,
ଆଉ କିଛୁ ଥିଲେ ବାଢ଼ ଗୋସାଇଁ । ହା. ତ.
ସମକକ୍ଷ ହେବା । ଯଥା—
ନବ ବରଷୁ ଊଣା କାଳ୍ହୁ ତ ଅଛୁ ଜଣା, ନଖାଗ୍ରେ ଉଦ୍ଧରିଲ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ । ନବନୀରଜକୋମଳଭ ତୋ କୁଚ କିସ, ଅଣ୍ଟିବ କଣ୍ଠୀରବମଧ୍ୟା ଯେନ ।
କ. ଚ.

ଅଣ୍ଡ, ବି· (ଅମ୍-ଡ଼) ଯହିଁରୁ ଶାବକ ନିର୍ଗମନ କରେ, ଡ଼ିମ୍ବ; ମୁଷ୍କ; ଶୁକ୍ର; ମୃଗନାଭି ।

ଅଣ୍ଡକଟାହ, ବି· (ଅଣ୍ଡ-କଟାହ) ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ, ବିଶ୍ୱ ।

ଅଣ୍ଡକୋଶ, } ବି· (ଅଣ୍ଡ-କୋଷ) ମୁଷ୍କ,
ଅଣ୍ଡକୋଷ, } ବୃଷଣ ।

ଅଣ୍ଡଜ, ବି· (ଅଣ୍ଡ-ଜନ୍-ଅ) ପକ୍ଷୀ; ସର୍ପ; ମତ୍ସ୍ୟ; କୃକଳାସ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ମୃଗନାଭି, କସ୍ତୂରୀ । ବି°. ଡ଼ିମ୍ବଜାତ ।

ଅଣ୍ଡା, ବି· (ଅଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଡ଼ିମ୍ବ । ଯଥା—
ବଦରୀଫଳ ପ୍ରାୟେ ଦଶଇ ଦିନ ଦଶେ,
ଅଣ୍ଡାର ଆକାର ହୁଏ ପନ୍ଦର ଦିବସେ । ନୃ. ପୁ.
କୁଆ; ବୃଷଣ ।

ଅଣ୍ଡାଳିବା, } କ୍ରି· (ଆନ୍ଦୋଳନ ଶବ୍ଦଜ)
ଉଣ୍ଡାଳିବା, } ଅନ୍ଧ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଖୋଜିବା, ଅନ୍ଧକାରରେ କେବଳ ସ୍ପର୍ଶ ସାହାଯ୍ୟରେ ଖୋଜିବା । ଯଥା—
ଅଣ୍ଡାଳି କଲି ଆଲିଙ୍ଗନ,
ତାପ ଛାଡ଼ିଲା ଖେଦମନ । ଭା. ଦ. ସ୍ବ.

ଅଣ୍ଡାଳୁ, ବି°. (ଅଣ୍ଡ-ଆଳୁ) ଡ଼ିମ୍ବଯୁକ୍ତ । ଯଥା— ଅଣ୍ଡାଳୁ ମତ୍ସ୍ୟ । କ୍ରି· (ଆନ୍ଦୋଳ ଶବ୍ଦଜ) ଯନ୍ତ୍ରରେ ଅନ୍ୱେଷଣ କରୁ ।

ଅଣ୍ଡିରା, } ବି°. (ଅଣ୍ଡୀର ଶବ୍ଦଜ) ପୁରୁଷ-
ଅଣ୍ଡିରି, } କାଣ୍ଡାସ୍ତ । ଯଥା—
ଅଲପ କହଇ ବଚନ, ଅଣ୍ଡିରା କୋକିଲ ଯେସନ ।
ଭା. ଦ. ସ୍ବ.
ବି. ପୁରୁଷ ବା ମର୍ଦ୍ଦ ।

ଅଣ୍ଡିରପୁଅ, ବି. (ଅଣ୍ଡୀର ଓ ପୁତ୍ର ଏହି ଦୁଇ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଶିଶୁ, ବାଳକ ।

ଅଣ୍ଡିରାଚଣ୍ଡୀ, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଣ୍ଡୀର ଓ ଚଣ୍ଡୀ ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଉଗ୍ରସ୍ୱଭାବା ନିର୍ଲଜ୍ଜା ନାରୀ । ଯଥା—
ଅଣ୍ଡିରାଚଣ୍ଡୀ ହେଲେ ନାରୀ, ରହଇ ନାହିଁ କୁଳ ଶିରୀ ।

ଅଣ୍ଡୀର, ବି· (ଅଣ୍ଡ-ଈର) ବଳବାନ୍ ପୁରୁଷ । ବି°. ଶକ୍ତ, ସମର୍ଥ ।

ଅତଃ, } ଅ°· (ଅତଃ-ଏବ) ଏହି ହେତୁ,
ଅତଏବ, } ଏହି କାରଣରୁ ।

ଅତଟ, ବି· (ଅ-ତଟ) ପ୍ରପାତ ବା ପର୍ବତାଦିର ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ; ନଦ୍ୟାଦିର ଅଡ଼ଡ଼ା ଭୂମି । ବି°. ବିପୁଳ ।

ଅତଡ଼, } ବି· (ଅତଟ ଶବ୍ଦଜ) ନଦୀ ଖାଇ
ଅତଡ଼ା, } ଯାଇଥିବା ତଟ । ଯଥା—
ଅତଡ଼ି, }

ହରିବ କେଉଁଠେ ବୋଲି ଜଗିବେ ଗଛ ବାଡ଼େ,
କାହିଁ କଦମ୍ବମୂଳରେ କାଳିନ୍ଦୀ ଅତଡ଼େ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ସା.
ଉଚ୍ଚନୀଚ ଭୂମି ।

ଅତଡ଼ା, ବି· (ଦେଶଜ) ନିଆଁଗଦା । ଯଥା—
ସୁବାସ ଜଳରେ ଧୋଇ ଛଡ଼ାଇଲେ ମଳି,
ଅତଡ଼ା ଲଗାଇଣ ସେକିଲେ ନେଇ ବାଲି ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ସା.
ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ ଶବ୍ଦଜନିତ ସ୍ତବ୍ଧତା । ଯଥା—
କାନ ଅତଡ଼ା ପଡ଼ିଗଲା ।

ଅତଣ୍ଡି, ବି· (ଦେଶଜ) ଶୁଭ୍ରପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ବନ-
ଲତାବିଶେଷ । ଯଥା—
ଅନ୍ଧକାରେ ଇନ୍ଦୁ କିରଣ ପଡ଼ିଲା,
ଅତଣ୍ଡି କି ଶ୍ୟାମ ତମାଳେ ଜଡ଼ିଲା । କ. କୋ.

ଅତଥ୍ୟ, ବିଂ (ଅ-ତଥ୍ୟ) ଅସତ୍ୟ, ଅବାସ୍ତବ ।

ଅତନ୍ଦ୍ର, ବିଂ. (ଅ-ତନ୍ଦ୍ରା) ତନ୍ଦ୍ରାହୀନ,
ସାବଧାନ, ଅନଳସ, ସତର୍କ ।

ଅତନ୍ଦ୍ରିତ, ବିଂ. (ଅ-ତନ୍ଦ୍ରିତ) ଅନଳସ,
ସାବଧାନ; ଅବିରାମ । ଯଥା—
ସବିତା ଅତନ୍ଦ୍ରିତ ହୋଇ ନିରନ୍ତର ଏହିରୂପେ
କାଳଚକ୍ରରେ ଭ୍ରମଣ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ଅତଃପର, ଅଂ. (ଅତଃ-ପର) ଏ ଉତ୍ତାରୁ,
ପଶ୍ଚାତ୍ ।

ଅତର, ବି· (ଦେଶଜ) ସୁଗନ୍ଧ ତରଳ ପୁଷ୍ପ-
ସାର । ଯଥା—
ସେ ନ ଜାଣେ ପାନ ଅତରର ଘଟା । ଦରବାର ।

ଅତରସ, ବି· (ଅତି-ତ୍ୱରା ଶବ୍ଦଜ) ଉଦ୍‌ବେଗ ।

ଅତର୍କିତ, ବିଂ (ଅ-ତର୍କିତ) ଅଚିନ୍ତିତ,
ଅସମ୍ଭାବିତ, ଅଲକ୍ଷିତ, ହଠାତ୍ ।

ଅତର୍ଛେ, ବି· (ଅତି-ତ୍ରାସ ଶବ୍ଦଜ) ମହାଭୟ ।
ଯଥା—
ଉଅରୁ ଡୋର କାଟି ଛଡ଼ାଇ ତାକୁ ଦେଲେ,
ଅତର୍ଛେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ପଳାଇ ତହୁଁ ଗଲେ । ନୃ.ପୁ.

ଅତଳ, ବି· (ଇଦମ୍ = ଅ-ତଳ) ସପ୍ତ ପାତାଳ
ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ ପାତାଳ । ସପ୍ତ ପାତାଳ ।
ଯଥା—
ଅତଳ, ବିତଳ, ସୁତଳ, ତଳାତଳ, ମହାତଳ,
ରସାତଳ ଏବଂ ପାତାଳ ।
ବିଂ· (ଅ-ତଳ) ଯାହାର ନିମ୍ନ ନାହିଁ,
ତଳଶୂନ୍ୟ, ଅଗାଧ, ଅତି ଗମ୍ଭୀର ।

ଅତଲସ, ବି· (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ରର ଭାଗବିଶେଷ ।
ଯଥା—
ପିନ୍ଧିଛି ସେ ଅତଲସ ଲହଙ୍ଗା ଉପରେ । ଲ. ବ.

ଅତଳସ୍ପର୍ଶ, } ବିଂ· (ଅ-ତଳ-ସ୍ପର୍ଶ, ସ୍ପୃଶ୍-
ଅତଳସ୍ପୃକ୍, } କ୍ୱିପ୍) ଅଗାଧ, ଅତିଗମ୍ଭୀର ।

ଅତସ, ବି· (ଅତ୍-ଅସ୍-ଅ) ବାୟୁ, ଆତ୍ମା;
(ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ = ସୀ) ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷବିଶେଷ, ଶଣ ।

ଅତାଳିଆ, ବିଂ· (ଦେଶଜ) ତାଳରହିତ;
ଅଥବା କମ୍ବା ହିତାହିତଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ।

ଅତି, ଅଂ· (ଅତ୍-ଇ) ଅଧିକ, ଅତିଶୟ;
ଅସଙ୍ଗତ, ଅନୁଚିତ । ଯଥା—ଅତିଦାନ,
ଅତିଲୋଭ, ଅତିଗର୍ବ; ଉତ୍କର୍ଷ; ପୂଜନ;
ପ୍ରଶଂସା ।

ଅତିକଥା, ବି· (ଅତି = ଅତିକ୍ରାନ୍ତ-କଥା)
ବ୍ୟର୍ଥଭାଷଣ, ବୃଥାବାକ୍ୟ ।

ଅତିକାୟ, ବି· (ଅତି = ଉତ୍କୃଷ୍ଟ-କାୟ) ରାକ୍ଷସ-
ବିଶେଷ, ରାବଣର ପୁତ୍ର । ବିଂ· ପ୍ରକାଣ୍ଡ
ଦେହବିଶିଷ୍ଟ ।

ଅତିକୃଚ୍ଛ୍ର, ବି· (ଅତି-କୃଚ୍ଛ୍ର) ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ-
ବିଶେଷ । ବିଂ· ଅତିକଷ୍ଟ ।

ଅତିକ୍ରମ, ବି· (ଅତି-କ୍ରମ୍-ଅ) ଲଂଘନ, ଉଲ୍ଲଂ-
ଘନ; ଅଧିକ ହେବା, ବିପର୍ଯ୍ୟୟ; ଅନ୍ୟଥା-
ଚରଣ; ଶତ୍ରୁକୁ ଆକ୍ରମଣ; ଅନାଦର ।

ଅତିକ୍ରାନ୍ତ, ବିଂ· (ଅତି-କ୍ରମ୍-ତ) ଗତ, ଅତୀତ;
ଲଙ୍ଘିତ; ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ; ଆକ୍ରାନ୍ତ; ଅନାଦୃତ ।

ଅତିଗନ୍ଧ, ବି· (ଅତି = ଅତିକ୍ରମ-ଗନ୍ଧ) ଚମ୍ପକ-
ବୃକ୍ଷ । ବିଂ· ଅତିଶୟ ଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ ।

ଅତିଗୃହ, ବି· (ଅତି-ଗୃହ) ଗ୍ରହଗଣର ସ୍ୱ ସ୍ୱ ରାଶି ଅତିକ୍ରମପୂର୍ବକ ଶୀଘ୍ରଗମନ; ଅତିଶୟ ଗମନ ।

ଅତିଚ୍ଛତ୍ର, ବି· (ଅତି-ଛତ୍ର) ଜଳତୃଣ, ଧାନ୍ୟ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିସ୍ତୃତ ହେବା ତୃଣ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପାନମହୁରି, ମସଲା ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଅତିତରାଂ, ଅଂ· (ଅତି-ତରାଂ) ଅତ୍ୟଧିକ ।

ଅତିଥ, ବି· (ଅତିଥି ଶବ୍ଦରୁ ଅପଭ୍ରଷ୍ଟ) ଅଭ୍ୟାଗତ । ଯଥା—

ବୋଲଇ ଉଠ ବେଗେ ନାଥ,
କେଣିକି ଗଲେ ସେ ଅତିଥ । ଦା. ର.

ଅତିଥି, ବି· (ଅ-ତିଥି ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ତିଥି ନାହିଁ) ଯେ କୌଣସି ଦିନ ହେଉ ଯେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ପାରେ, ଯେ ସମଗ୍ର ତିଥି ବାସ ନ କରି କେବଳ ଏକରାତ୍ର ମାତ୍ର ରହେ । ଯଥା—

ଏକରାତ୍ରଂ ତୁ ନିବସନ୍ନତିଥିର୍ବ୍ରାହ୍ମଣଃ ସ୍ମୃତଃ
ଅନିତ୍ୟଂ ହି ସ୍ଥିତୋ ଯସ୍ମାତ୍ତସ୍ମାଦତିଥିରୁଚ୍ୟତେ ।

ଅଭ୍ୟାଗତ, ଗୃହାଗତ, ଆଗନ୍ତୁକ; ସୂର୍ଯ୍ୟ-ବଂଶୀୟ ରାଜାବିଶେଷ, କୁଶ ରାଜାଙ୍କ ଔରସରେ କୁମୁଦ୍ୱତୀଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ ।

ଅତିଦେଶ, ବି· (ଅତି-ଦିଶ୍ = ଆରୋପ କରିବା-ଅ) ଅନ୍ୟ ଧର୍ମର ଅନ୍ୟତ୍ର ଆରୋପ ।

ଅତିଦୈବ, ବିଂ· (ଅତି-ଦୈବ) ଦେବତା-ମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଅସାଧ୍ୟ ।

ଅତିପତନ, **ଅତିପାତ**, ବି· (ଅତି-ପତନ, ପାତ) ଅତିକ୍ରମ, ଲଙ୍ଘନ; କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-କର୍ମରେ ଅନାସ୍ଥା; ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଆସ୍ଥା; କ୍ଷତି, ହାନି ।

ଅତିପଥ, **ଅତିପନ୍ଥା**, ବି· (ଅତି = ସୁନ୍ଦର-ପଥିନ୍ = ପନ୍ଥା) ଉତ୍ତମ ପଥ ।

ଅତିପ୍ରଶ୍ନ, ବି· (ଅତି—ପ୍ରଶ୍ନ) ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅତିକ୍ରମ କରି ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା ।

ଅତିବଡ଼, ବି· (ଅତି ଓ ବୃହତ୍ ଏହି ଶବ୍ଦ-ଦ୍ୱୟରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବୈଷ୍ଣବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ।

ଅତିବଳ, ବିଂ· (ଅତି—ବଳ) ଅତିଶୟ ବଳବାନ୍; ଅତି ବେଗବାନ୍ ।

ଅତିବଳା, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅତି-ବଳ-ଆ) ବିଦ୍ୟା-ବିଶେଷ, ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟା ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର କୃଶାଶ୍ୱ ମୁନିଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ; ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟାର ପ୍ରଭାବରେ କ୍ଷୁଧା ଓ ତୃଷ୍ଣାର କ୍ଲେଶ ରହେ ନାହିଁ । ଯଥା—

ଗୃହାଣ ଦ୍ୱେ ଇମେ ବିଦ୍ୟେ ବଳାମତିବଳାଂ ତଥା ।
ନ ତେ ଶ୍ରମେ ଜରାପ୍ୟାଭ୍ୟାଂ ଭବିତା ନାଙ୍ଗବୈକୃତଂ ।
ରାମାୟଣ ।

ବଜ୍ରମୂଳୀଗଛ ।

ଅତିବାରୁ, ବି· (ଦେଶଜ) ଘୋଡ଼ା । ଯଥା—

ତୋହର ସୈନ୍ଧବରୁ ଚଢ଼ି ଅତିବାରୁ
ସାଗର ଲଙ୍ଘି ଅଇଲି । ସୁଲୋ. ପ.

ଅତିଭୂମି, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅତି—ଭୂମି) ଆଧିକ୍ୟ, ମର୍ଯ୍ୟାଦାତିକ୍ରମ, ସୀମାତିରେକ ।

ଅତିମାଙ୍ଗଲ୍ୟ, ବି· (ଅତି—ମଙ୍ଗଳ-ଯ) ବେଲ-ଗଛ । ବିଂ· ଅତିଶୟ ମଙ୍ଗଳଜନକ ।

ଅତିମାତ୍ର, ବିଂ· (ଅ = ଅତିକ୍ରମ-ମାତ୍ର) ଅଧିକ, ଅତ୍ୟନ୍ତ, ଅତିଶୟ ।

ଅତିମାନୁଷ, ବିଂ· (ଅତି = ଅତିକ୍ରମ-ମାନୁଷ) ଅଲୌକିକ, ଲୋକାତୀତ । ଯଥା—ଆମ୍ଭେ ତାହାର ଅତିମାନୁଷ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୋହିତ ହୋଇଅଛୁଁ ।

ଅତିମୁକ୍ତ, ବି· (ଅତି = ଅତିକ୍ରମ-ମୁକ୍ତା, ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ପୁଷ୍ପରେ ଯେ ମୁକ୍ତାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିଅଛି) ମାଧବୀଲତା । ବିଂ· (ଅତି-ମୁଚ୍-ତ) ନିର୍ବାଣ ମୁକ୍ତିପ୍ରାପ୍ତ, ନିଃସଙ୍ଗ; ବନ୍ଧ୍ୟ ।

ଅତିମୁକ୍ତକ, ବି· ପୁଂ· ତିନିଶବୃକ୍ଷ, ତିନ୍ଦୁକବୃକ୍ଷ; କେନ୍ଦୁଗଛ; ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଅତିରଥ, ବି· (ଅତି-ରଥ) ଯୋଧବିଶେଷ, ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ବହୁ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରଣେ ସମର୍ଥ । ଯଥା—

ଅମିତାନ୍ ଯୋଧୟେଦ୍ୟସ୍ତୁ ସମ୍ପ୍ରୋକ୍ତୋଽତିରଥସ୍ତୁ ସଃ ।

ଅତିର, ବି· (ଦେଶଜ) ଉଦ୍‌ବେଗ ।

ଅତିରିକ୍ତ, ବିଂ. (ଅତି=ଅତିକ୍ରମ—ରିକ୍ତ= ଶୂନ୍ୟ) ସମଧିକ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଭିନ୍ନ; ଶୂନ୍ୟ; ଉନ୍ନତ ।

ଅତିରେକ, ବି. (ଅତି=ଅତିକ୍ରମ-ରେକ) ଆଧିକ୍ୟ, ପ୍ରଚୁରତା; ପ୍ରାଧାନ୍ୟ; ଭେଦ ।

ଅତିରୋମଶ, ବି. (ଅତି-ରୋମଶ) ବନ୍ୟଛାଗ; ବୃହତ୍ ବାନର । ବିଂ. ଅତିଶୟ ରୋମଯୁକ୍ତ ।

ଅତିବର୍ତ୍ତନ, ବି. (ଅତି-ବୃତ୍-ଅନ) ଅତିକ୍ରମ, ଲଂଘନ, ଅତିପାତ ।

ଅତିବର୍ତ୍ତନୀୟ, ବିଂ. (ଅତି-ବୃତ୍-ଅନୀୟ) ଅତିକ୍ରମଣୀୟ, ଲଙ୍ଘନୀୟ ।

ଅତିବର୍ତ୍ତିତ, ବିଂ. (ଅତି-ବୃତ୍-ତ) ଅତିକ୍ରାନ୍ତ, ଲଙ୍ଘିତ ।

ଅତିବର୍ତ୍ତୀ, ବିଂ. (ଅତି-ବୃତ୍-ଇନ୍) ଅତିକ୍ରମୀ ।

ଅତିବାଦ, ବି. (ଅତି-ବଦ୍-ଅ) ଅପ୍ରିୟବାକ୍ୟ, କଠୋର ବାକ୍ୟ, ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ।

ଅତିବାଦୀ, ବିଂ. (ଅତି-ବଦ୍-ଇନ୍) ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅତିକ୍ରମ କରି କହେ, ସମସ୍ତଙ୍କର ମତ ଖଣ୍ଡନ କରି ଯେ ଆପଣାର ମତ ସ୍ଥାପନ କରେ ।

ଅତିବାହନ, ବି. (ଅତି-ବହ୍-ଇ-ଅନ) ଯାପନ । ଯଥା—ସମୟାତିବାହନ ।

ଅତିବାହିତ, ବିଂ. (ଅତି-ବହ୍-ଣିଚ୍-ତ) ଯାପିତ । ଯଥା—ସମୟ ଅତିବାହିତ ହେଲା ।

ଅତିବିଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଦ୍ର. ଅତୁଇସୀ ।

ଅତିବୃତ୍ତ, ବିଂ. (ଅତି-ବୃତ୍-ତ) ଅତିକ୍ରାନ୍ତ; ଉଦ୍ବୃତ୍ତ ।

ଅତିବେଳ, ବିଂ. (ଅତି=ଅତିକ୍ରମ-ବେଳା= ସୀମା) ଅଧିକ; ଅସୀମ; ଅତ୍ୟର୍ଥ; ଅତିକ୍ରାନ୍ତ-ମର୍ଯ୍ୟାଦା । ଅଂ. ବେଳାତିକ୍ରମ ।

ଅତିବ୍ୟାପ୍ତି, ବି. (ଅତି-ବ୍ୟାପ୍ତି) ଅତିଶୟ ବ୍ୟାପନ; ଅଲକ୍ଷରେ ଲକ୍ଷଣଗମନ ।

ଅତିଶୟ, ବିଂ. (ଅତି-ଶୀ-ଅ) ଅଧିକ, ଅତିରିକ୍ତ । ବି. ଆଧିକ୍ୟ ।

ଅତିଶାୟିତ, ବିଂ. (ଅତି-ଶୀ-ତ) ଅଧିକ ।

ଅତିଶୟୋକ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅତିଶୟ-ଉକ୍ତି) ସ୍ୱରୂପ ଅପେକ୍ଷା ଅତିରିକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନ; କାବ୍ୟାଲଂକାରବିଶେଷ ।

ଅତିଶାୟନ, ବି. (ଅତି-ଶାୟି-ଅନ) ଆଧିକ୍ୟ, ପ୍ରକର୍ଷ ।

ଅତିଶେଷ, ବିଂ. (ଅତି-ଶିଷ୍-ଅ) ସ୍ୱଳ୍ପାବଶିଷ୍ଟ ।

ଅତିସନ୍ଧାନ, ବି. (ଅତି-ସନ୍ଧାନ) ବଞ୍ଚନା ।

ଅତିସର୍ଗ, } ବି. (ଅତି-ସୃଜ୍-ଅ, ଅନ)
ଅତିସର୍ଜନ, } ବିସର୍ଜନ, ତ୍ୟାଗ; ଦାନ; ଉତ୍ସର୍ଗ ।

ଅତିସାର, } ବି. (ଅତି-ସୃ-ଅ) ରୋଗବିଶେଷ,
ଅତୀସାର, } ଯେଉଁ ରୋଗରେ ବିଶେଷ ପୁରୀଷ ନିର୍ଗତ ହୁଏ; ଉଦରାମୟ, ପେଟବ୍ୟଥା ।

ଅତିସାରକୀ, ବିଂ. (ଅତିସାର-କିନ୍ ରୋଗାର୍ଥେ) ଉଦରାମୟୀ, ଅତିସାର ରୋଗଯୁକ୍ତ ।

ଅତିସୃଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଅତି-ସୃଜ୍-ତ) ଦତ୍ତ, ତ୍ୟକ୍ତ; ନିଯୁକ୍ତ ।

ଅତିସୌରଭ, ବି. (ଅତି-ସୌରଭ) ସହକାର, ଆମ୍ରବୃକ୍ଷ । ବିଂ. ଅତିଶୟ ସୁଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ ।

ଅତୀତ, ବିଂ. (ଅତି-ଇ-ତ) ଭୂତ, ଗତ; ଅତିକ୍ରାନ୍ତ; ମୃତ ।

ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ, ବିଂ. (ଅତି-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟାତୀତ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ଅଗୋଚର, ଚକ୍ଷୁ କର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱାରା ଯାହା ଜାଣି ହୁଏ ନାହିଁ; ପରୋକ୍ଷ, ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ।

ଅତୀବ, ବିଂ. (ଅତି-ଇବ) ଅତିଶୟ, ଅଧିକ ।

ଅତୁଙ୍ଗ, ବିଂ. (ଅ-ତୁଙ୍ଗ) ବାମନ, ବାଙ୍ଗର ।

ଅତୁଟ, ବିଂ. (ଅତୁଟି ଦେଶଜ) ଅକ୍ଷତ; ଅଦମ୍ୟ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—

ଯୁଝିଲେ ଅରାତି ସଙ୍ଗେ ଅତୁଟ ସାହସେ । ମ. ଯା.

ଅତୁଠ, ବି. (ଦେଶଜ) ତୁଠ ନ ଥିବା ସ୍ଥାନ ।

ଅତୁଳ, ବିଂ. (ଅ-ତୁଳା) ଅନୁପମ, ଅସଦୃଶ; ଅପରିମେୟ । ବି. ତିଳବୃକ୍ଷ ।

ଅତୁଲ, ବି· (ଅତୁଲ୍ୟ ଏହି ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ହସ୍ତାଳଂକାରବିଶେଷ । ଯଥା—

ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ନାହିଁ ଯେ ହସ୍ତ ତୁଲ କହିବା ତର୍କେ ।
ବ୍ରହ୍ମା ତେଣୁ ଦେଲି ଅତୁଲ କରି ନାମ କଷ୍ଟକେ ।
ବୈ. ବି.

ବିଂ. ତୁଳନାରହିତ, ଅସମାନ । ଯଥା—

ବିଭୁ ହେ ଜାନକୀ ଅତୁଲ ତାଙ୍କୁ ଆମ୍ଭେ ଏଠାରେ ।
ବୈ. ବି.

ଅତୁସୀ, ବି· (ଅତିବିଷା ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଅତୃଷା, ବିଂ. (ଅ-ତୃଷା) ତୃଷ୍ଣାରହିତ, ଆଶାରହିତ ।

ଅତ୍କ, ବି· (ଅତ୍‌=ସନ୍ତତ ଗମନ କରିବା-କ) ପଥିକ ।

ଅତ୍ତା, **ଅତ୍ତିକା**, } ବି·ସ୍ତ୍ରୀ·(ଅତ୍‌-ତ-ଆ)ନାଟ୍ୟୋକ୍ତିରେ ମାତା ଓ ଶ୍ୱଶ୍ରୂ ; ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଭଗିନୀ ।

ଅତ୍ୟନ୍ତ, ବିଂ. (ଅତି-ଅନ୍ତ) ସମଧିକ, ଅତିଶୟ ।

ଅତ୍ୟନ୍ତୀନ, ବିଂ. (ଅତ୍ୟନ୍ତ-ଈନ-ଗଚ୍ଛତ୍ୟର୍ଥେ) ଅତ୍ୟନ୍ତଗାମୀ; ଅତିଶୟ ବେଗବିଶିଷ୍ଟ ।

ଅତ୍ୟୟ, ବି· (ଅତି-ଇ-ଅ) ବିନାଶ, ଧ୍ୱଂସ, ଲୋପ; ମୃତ୍ୟୁ ; ଅପଚୟ; ଅତିକ୍ରମ; ଦୋଷ; ଦଣ୍ଡ; ଦୁଃଖ ।

ଅତ୍ୟର୍ଥ, ବିଂ. (ଅତି-ଅର୍ଥ) ଅତ୍ୟନ୍ତ, ଅଧିକ, ବିସ୍ତର ।

ଅତ୍ୟାଚାର, ବି· (ଅତି-ଆଚାର) ଅସତ୍ ଆଚରଣ, ଅଭଦ୍ର ଆଚରଣ; ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ; ଉପଦ୍ରବ; ଅନ୍ୟାୟ ଆଚରଣ ।

ଅତ୍ୟାରୂଢ଼, ବିଂ. (ଅତି-ଆରୂଢ଼) ଅତିବୃଦ୍ଧ, ପ୍ରବୃଦ୍ଧ । ବି. ଅତିବୃଦ୍ଧି ।

ଅତ୍ୟାରୂଢ଼ି, ବି· (ଅତି-ଆ-ରୁହ୍‌-ତି) ଅତିବୃଦ୍ଧି, ଅତ୍ୟୁନ୍ନତି ।

ଅତ୍ୟାହିତ, ବି· (ଅତି-ଆ-ଧା-ତ) ମହାଭୟ; ଅମଙ୍ଗଳ ।

ଅତ୍ୟୁକ୍ତି, ବି· (ଅତି-ଉକ୍ତି) ଅଧିକ ଉକ୍ତି, ସ୍ୱରୂପ ଅପେକ୍ଷା ଅତିରିକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନ, ଉତ୍କଟ ବର୍ଣ୍ଣନା; ଅସମ୍ଭବ ବର୍ଣ୍ଣନା; ଅସମ୍ଭବ କଥା ।

ଅତ୍ୟୁତ୍କଟ, ବିଂ. (ଅତି-ଉତ୍କଟ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଗ୍ର ।

ଅତ୍ୟୂହ, ବି. (ଅତି-ଊହ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ, ଡାକପକ୍ଷୀ ବା ଡାହୁକପକ୍ଷୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ମାଳିକା, ଶେଫାଳିକା ।

ଅତ୍ର, ଅଂ (ଇଦମ୍‌-ତ୍ର) ଏହି ସ୍ଥାନରେ, ଏଥିରେ ।

ଅତ୍ରତ୍ୟ, ବିଂ. (ଅତ୍ର-ତ୍ୟ) ଏତଦ୍‌ଦେଶୀୟ, ଏହି ସ୍ଥାନର; ଏ ଦେଶଉତ୍ପନ୍ନ; ଏହି ସ୍ଥାନସମ୍ବନ୍ଧୀ ।

ଅତ୍ରଭବାନ୍‌, ବିଂ. (ଅତ୍ର-ଭବତ୍‌=ଧାତ୍ରିପ୍ରାପ୍ତ) ପୂଜ୍ୟ, ମାନ୍ୟ ।

ଅତ୍ରାହି, ବିଂ. (ଅ-ତ୍ରାହି ଏହି ଦୁଇ ପଦର ଅର୍ଥାନୁସରଣରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଅରକ୍ଷିତ । ଯଥା—

ଶରଣରକ୍ଷଣ ତୋ ବାନା ।
ଅତ୍ରାହି ଜନ ବଜ୍ରସେହ୍ଲା । ଦା. ର.

ଅତ୍ରି, ବି· (ଅତ୍‌-ରି) ଯେ ସତତ ଧର୍ମପଥରେ ଗମନ କରନ୍ତି, ସପ୍ତର୍ଷିଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଏକ ଋଷି, ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଜନକ ଅର୍ଥାତ୍‌ ଯାହାଙ୍କ ନେତ୍ରରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଉତ୍ପନ୍ନ ।

ଅତ୍ରିଜ, **ଅତ୍ରିଜାତ**, } ବି. (ଅତ୍ରି-ଜନ୍‌-ଅ, ତ) ଚନ୍ଦ୍ର ।

ଅଥ, **ଅଥୋ**, } ଅଂ· ସଂ· ଅନନ୍ତର; ମଙ୍ଗଳ; ସଂଶୟ; ପ୍ରଶ୍ନ; ଦୃଢ଼ତା; ସମୁଚ୍ଚୟ; ଚିହ୍ନ; ଏହିକ୍ଷଣି; ଅତଏବ; ଆରମ୍ଭ; ସାକଲ୍ୟ; ଅନୁଜ୍ଞା; ପ୍ରକରଣ । ଯଥା—

ମଙ୍ଗଳାନନ୍ତରାରମ୍ଭପ୍ରଶ୍ନକାର୍ତ୍ସ୍ନ୍ୟେଷ୍ୱଥୋ ଅଥ ।

ଅଥଚ, ଅଂ. (ଅଥ-ଚ) ପୁଣି, ଆହୁରି ।

ଅଥବା, ଅଂ· (ଅଥ-ବା) ପକ୍ଷାନ୍ତରବୋଧକ କିମ୍ବା ପକ୍ଷାନ୍ତର । ଯଥା—ଅଦ୍ୟ ଅଥବା କଲ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଆସିବେ ।

ଅଥୟ, ବିଂ. (ଅସ୍ଥେୟ ଶବ୍ଦଜ) ଅସ୍ଥିର । ଯଥା—

ବସନ୍ତି ଭାଗୀରଥୀତୀର କାନନେ ।
ଲେଉଟାଇଲେ ଭୂଥ ଅଥୟ ମନେ । କ. ବ.

ଅଥରପା, } ବି. (ଅସ୍ଥିରପାଦ-ଜ) ଚଞ୍ଚଳ
ଅଥର୍ପା, } ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାର ପାଦ ସ୍ଥିର ନୁହେ, ମୂଢ଼ । ଯଥା—

ଅଥର୍ପା ପୁରୁଷ ପ୍ରାୟେ ଅଛଇ ମୋର ବୁଦ୍ଧି ।
ପଦେ କରୁ କରୁ ଆନ ପଦ ନୋହେ ସିଦ୍ଧି ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ସା.

ଅଥର୍ବ, ବି. (ଅଥ-ଋ-ବନ୍ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ମଙ୍ଗଳରେ ଗମନ କରେ) ଚତୁର୍ଥବେଦ, ଏହାର ନାମାନ୍ତର ଆଙ୍ଗୀରସ ବେଦ; ବେଦର ବ୍ରାହ୍ମଣଭାଗ, ମୁନିବିଶେଷ । ବିଂ. ରୋଗ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ବଶରୁ ଅଶକ୍ତ ଓ ଅକର୍ମଣ୍ୟ, ଅତିବୃଦ୍ଧ ।

ଅଥଳ, ବିଂ. (ଅସ୍ଥଳପଦରୁ ଜାତ) ଯାହାର ସ୍ଥଳ ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ଗଭୀରତାର ଇୟତ୍ତା ନାହିଁ, ଅତି ଗଭୀର । ଯଥା—

ଚରିତ ଗଙ୍ଗା ନିର୍ମଳ ସିନ୍ଧୁରୁ ଅଥଳ ହେ ।

ଅଥାତା, ବିଂ. (ଆସ୍ଥାତା ଶବ୍ଦଜ) ଅରକ୍ଷିତ ।

ଅଥାର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏଣ୍ଡୁରିପିଠା ସିଝାଇବା ପାତ୍ର ।

ଅଥାରମୁହାଁ, ବିଂ.(ଦେଶଜ)କ୍ରୋଧ ବା ଅଭିମାନ ହେତୁ ଯେ ମୁହଁକୁ ବିମର୍ଷ କରିଥାଏ, କ୍ରୋଧ ବା ଅଭିମାନବ୍ୟଞ୍ଜକ ମୁଖ ।

ଅଦଛ, ବିଂ. (ଅ-ଯଶଃ ଶବ୍ଦଜ) ଯଶୋହୀନ । ଯଥା—

ଅରୋଗ୍ୟ ହେଲେ ଦେହ ଏମନ୍ତ ବିଚାରଇ ।
ଏଣୁ ବୈଦ୍ୟଜୀବିକା ଅଦଛ ଅଛଇ । ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ସା.

ବି. ଅପଯଶ ।

ଅଦଢ଼, ବିଂ. (ଅଦୃଢ଼ ଶବ୍ଦଜ) ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବା ଭଙ୍ଗା । ଯଥା—

ଯୁବା ବୃଦ୍ଧ ଦୁଇରୁ ବାହାର ଆମ୍ଭେ ହେଲୁଁ ।
ଅଦଢ଼ ନାବେ ବସି ଜଳରେ ବୁଡ଼ି ମଲୁଁ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ଅଦତ୍ତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ଦତ୍ତା) ଅବିବାହିତା କୁମାରୀ, ଅନୂଢ଼ା ।

ଅଦନ, ବି. (ଅଦ୍-ଅନ) ଭକ୍ଷଣ, ଭକ୍ଷ୍ୟବସ୍ତୁ ।

ଅଦଭ୍ର, ବିଂ. (ଅ-ଦଭ୍ର) ଅନଳ୍ପ, ପ୍ରଚୁର, ଅଧିକ, ବହୁ ।

ଅଦର୍ଶନ, ବି. (ଅ-ଦର୍ଶନ) ଦର୍ଶନାଭାବ, ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅନ୍ତର ହେବା; ବିନାଶ । ବିଂ. ଦୃଷ୍ଟିର ବହିର୍ଭୂତ, ଅଗୋଚର ।

ଅଦା, ବି. (ଆର୍ଦ୍ରକ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମ ଓ ତାହାର କନ୍ଦା । ଯଥା—

ଗଜା ମୁଗ ସଙ୍ଗେ କଡ଼ୁଆ ଅଦା
ମିଶାଇ ତ କିଛୁ କର ହୋ ଗଦା । ହା. ତ.

ଅଦାଉତି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅକଷ, ପ୍ରତି-
ଅଦୌତି, } ଶୋଧ; ପ୍ରତିଶୋଧ ଅଭିପ୍ରାୟ ।

ଅଦାଲତ ବି. (ଯାବନିକ) ଧର୍ମାଧିକରଣ, ବିଚାରାଳୟ ।

ଅଦ୍ଧାବଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର
ଅର୍ଦ୍ଧାବଳ, } ବାଣ । (ଭୁର୍ମ୍ବି ଶବ୍ଦ ଦେଖ)

ଅଦିତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ଦୋ-ତି, ବୃହତ୍ତ୍ୱ ହେତୁ ଯାହାକୁ ଛେଦନ କରିଯାଏ ନାହିଁ) ପୃଥିବୀ । (ଅ-ଦିତି) ଦକ୍ଷ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ କନ୍ୟା, କଶ୍ୟପଙ୍କ ପତ୍ନୀ, ଦେବମାତା ।

ଅଦିତିଜ, } ବି. (ଅଦିତି-ଜନ୍-ଅ, ନନ୍ଦନ)
ଅଦିତିନନ୍ଦନ, } ଦେବତା ।

ଅଦୀନ, ବିଂ. (ଅ-ଦୀନ) ଅକାତର; ଧନୀ ।

ଅଦୃକ୍, } ବିଂ. (ଅ-ଦୃକ୍) ଦୃଷ୍ଟିହୀନ, ଅନ୍ଧ ।
ଅଦୃଶ୍, }

ଅଦୃଶ୍ୟ, ଅଂ. (ଅ-ଦୃଶ୍-ଯ) ଦୃଷ୍ଟିର ଅଗୋଚର, ଯାହା ଦେଖାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ ।

ଅଦୃଷ୍ଟ, ବି. (ଅ-ଦୃଶ୍-ତ) ଭାଗ୍ୟ; ଭାଗଧେୟ; ଧର୍ମାଧର୍ମ, ପାପପୁଣ୍ୟ । ବିଂ. ଅନୀକ୍ଷିତ, ଯାହା ଦେଖାଯାଇ ନାହିଁ, ଦୃଷ୍ଟିର ବହିର୍ଭୂତ ।

ଅଦୃଷ୍ଟଚର, } ବିଂ. (ଅଦୃଷ୍ଟ-ଚର, ପୂର୍ବ)
ଅଦୃଷ୍ଟପୂର୍ବ, } ଯାହା ପୂର୍ବେ କେବେ ଦେଖାଯାଇ ନାହିଁ ।

ଅଦୃଷ୍ଟି, ବି. (ଅ = ବିରୋଧାର୍ଥ ବା ଅଭାବାର୍ଥ-ଦୃଷ୍ଟି) କ୍ରୂରଦୃଷ୍ଟି, ସରୋଷଦୃଷ୍ଟି, କ୍ରୋଧ-ସୂଚକ ଦୃଷ୍ଟି । ବିଂ. ଦୃଷ୍ଟିଶୂନ୍ୟ ।

ଅଦେୟ, ବିଂ· (ଅ-ଦା-ଏୟ) ଯାହା ଦେବା ଉଚିତ ନୁହେ, ଯାହା ଦିଆଯାଇ ନ ପାରେ ।

ଅଦ୍ଧା, ଅଂ· (ଅଦ୍-ଧା-କ୍ୱିପ୍) ସତ୍ୟ, ଯଥାର୍ଥ, ତତ୍ତ୍ୱାର୍ଥ ।

ଅଦ୍ଭୁତ, } ବିଂ· (ଅଦ୍ଭୁ = ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ
ଅଦ୍ଭୂତ, } ଅବ୍ୟୟ-ଭୂ-ତ) ବିସ୍ମୟଜନକ, ଆକସ୍ମିକ । ବି· ବିସ୍ମୟ, ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ; ରସବିଶେଷ ।

ଅଦ୍ମର, ବିଂ· (ଅଦ୍-ମର) ଭୋଜନପ୍ରିୟ, ଭକ୍ଷଣଶୀଳ, ଯେ ସତତ ଭୋଜନ ଇଚ୍ଛା କରେ ।

ଅଦ୍ୟ, ଅଂ· ସଂ· ଏକ୍ଷଣି, ବର୍ତ୍ତମାନ, ଆଜି ।

ଅଦ୍ୟକାର, ବିଂ· (ଅଦ୍ୟ-କାର) ଅଦ୍ୟତନ, ଆଜିଦିନର ।

ଅଦ୍ୟତନ, ବିଂ· (ଅଦ୍ୟ-ତନ) ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହା ହୋଇଅଛି, ଅଦ୍ୟକାର; ବର୍ତ୍ତମାନ ଦିବସସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଅଦ୍ୟଶ୍ୱୀନା, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅଦ୍ୟ-ଶ୍ୱ-ଈନ-ଆ) ଆସନ୍ନପ୍ରସବା ଗାଭୀ, ଯେଉଁ ଗାଭୀ ଅଦ୍ୟ କିମ୍ବା କଲ୍ୟ ପ୍ରସବ କରିବ ।

ଅଦ୍ୟାପି, ଅଂ· (ଅଦ୍ୟ-ଅପି) ଅଦ୍ୟପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ଅଦ୍ୟାବଧି, } ଅଂ· ସଂ· (ଅଦ୍ୟ-ଅବଧି,ପ୍ରଭୃତି)
ଅଦ୍ୟପ୍ରଭୃତି, } ଅଦ୍ୟାରଭ୍ୟ, ଆଜିଅବଧି; ଆଜିଠାରୁ ।

ଅଦ୍ରି, ବି· (ଅ-ଦ୍ରା-ଇ) ଯେ ପଳାୟନ କରେ ନାହିଁ, ବୃକ୍ଷ; ପର୍ବତ; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ପରମାଣୁବିଶେଷ ।

ଅଦ୍ରିକୀଳା, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅଦ୍ରି-କୀଳା = ଶଙ୍କୁ ଯାହାର) ଭୂମି, ପୃଥିବୀ ।

ଅଦ୍ରିଜ, ବି· (ଅଦ୍ରି-ଜନ୍-ଅ) ଶିଳାଜତୁ ନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ; ଗିରିମାଟି ବା ଗେରୁ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପାର୍ବତୀ; ସିଂହଳୀବୃକ୍ଷ । ବିଂ· ପାର୍ବତୀୟ; ପର୍ବତଜାତ ।

ଅଦ୍ରିଭିତ୍, ବି· (ଅଦ୍ରି-ଭିଦ୍-କ୍ୱିପ୍) ଇନ୍ଦ୍ର ।

ଅଦ୍ରିରାଜ, } ବି· (ଅଦ୍ରି-ରାଜ୍-ଅ, କ୍ୱିପ୍)
ଅଦ୍ରିରାଟ, } ଗିରିରାଜ, ହିମାଳୟ ପର୍ବତ ।

ଅଦ୍ରିସାର, ବି· (ଅଦ୍ରି-ସାର) ଲୌହ । ବିଂ· ଲୌହ ପ୍ରାୟ କଠିନ ।

ଅଦ୍ରୀଶ, ବି· (ଅଦ୍ରି-ଈଶ) ମହାଦେବ; ହିମାଳୟ ପର୍ବତ ।

ଅଦ୍ୱୟ, ବି· (ଅ-ଦ୍ୱୟ) ବ୍ରହ୍ମା, ବୁଦ୍ଧ ବା ବୌଦ୍ଧ । ବିଂ· ଦ୍ୱୟଶୂନ୍ୟ, ଅଦ୍ୱିତୀୟ ।

ଅଦ୍ୱୟବାଦୀ, ବି· (ଅଦ୍ୱୟ-ବଦ୍-ଇନ୍) ବୌଦ୍ଧ । ବିଂ· ଅଦ୍ୱୈତବାଦୀ, ବ୍ରହ୍ମ ଓ ଜୀବର ଅଭେଦବାଦୀ; ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ମତାବଲମ୍ବୀ; (ଦ୍ୱୈତମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ମାୟାବାଦୀ କହନ୍ତି ।)

ଅଦ୍ୱିତୀୟ, ବି· (ଅ-ଦ୍ୱିତୀୟ) ବ୍ରହ୍ମ । ବିଂ· ଦ୍ୱିତୀୟରହିତ, ଅତୁଲ୍ୟ ।

ଅଦ୍ୱୈତ, ବି· (ଅ-ଦ୍ୱୈତ = ଦ୍ୱିତୀୟତ୍ୱ) ବ୍ରହ୍ମ । ବିଂ· ଦ୍ୱୈତରହିତ; ଅଭେଦ । ଯଥା—

ଅଦ୍ୱୈତଂ ସୁଖଦୁଃଖୟୋରନୁଗୁଣଂ
ସର୍ବାସ୍ୱବସ୍ଥାସୁ ଯତ୍ । ଉ· ରା· ଚ·

ଅଦ୍ୱୈତବାଦୀ, ବି· (ଅଦ୍ୱୈତ-ବଦ୍-ଇନ୍) ଦାର୍ଶନିକସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ, ଜୀବଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଅଭେଦବାଦୀ; ଶଙ୍କରମତାବଲମ୍ବୀ ।

ଅଧଃ, ଅଂ· (ଅଧସ୍ ବା ଅଧର୍, ର ଲୋପ ନିପାତନ) ଅଧୋଭାଗରେ; ନିମ୍ନରେ ।

ଅଧଃକୃତଃ, ବିଂ· (ଅଧସ୍-କୃତ) ନିକ୍ଷିପ୍ତ; ପରାଭୂତ ।

ଅଧଃପାତ, ବି· (ଅଧଃ-ପାତ) ଅଧଃପତନ, ନିମ୍ନରେ ପଡ଼ିବା । ବିଂ· ଉଚ୍ଛନ୍ନ ।

ଅଧ, } ବି· ଓ ବିଂ· (ଅର୍ଦ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) ଅର୍ଦ୍ଧ ।
ଅଧା, } ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶ ଘୋଳକ ଉପରକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ,
ଅଗ୍ନିର ତେଜ ଲାଗିଲା ସ୍ନାଇ ଅଧାସ୍ୱର୍ଗ । ସା· ଭା· ସ·

ଅଧକ, ଅଧେ, ଅଧେକ, } ବିଂ.ବିଂ (ଅର୍ଦ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) ଏକ ଅର୍ଦ୍ଧ ପରିମାଣ । ଯଥା—

ମୁଖସାନ୍ଦ୍ରକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନ ଘଟିଲା
ଘଟିଲା ଦେହ ଚନ୍ଦ୍ରା ପାଇ,
କପୋଳ ତୁଲା ଅଧକରେ କୋହ୍ଲା । ବି. ଚ.

ଏତେ ବୋଲି ଚଳପକ୍ଷୀ ଝାମ୍ପ ତାକୁ ଦେଲା,
ଦନାରୁ ଅଧେକ ଧରି ଚରି ପକାଇଲା । ନା.ର.ଗୀ.

ପଦେ ପଦେ ଅଧେ ଅଧେ କହଇ । ବି. ଚ.

ଅଧପା, ଅଧପାଇଆ, ଅଧପାକିଆ, ଅଧପାହୁଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ସେରର ଅଷ୍ଟମାଂଶ, ଅଧପା ପଦାର୍ଥ ଧରିବାଭଳି ପାତ୍ର, ଅଧପା ଓଜନର ବଟକରା ।

ଅଧପାହୁଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ପଇସାର ଷଷ୍ଠାଂଶ ।

ଅଧମ, ବିଂ. (ଅଧସ୍-ମ ସ୍ଥିତାର୍ଥେ, ସ-ଲୋପ, ନିପାତନ) ଅପକୃଷ୍ଟ, ତୁଚ୍ଛ; ଜଘନ୍ୟ; ନୀଚ, ନିନ୍ଦିତ । ଯଥା—

ନମଇ ମା ଭକତଭରେ
ଅଧମ ଅକ୍ଷମ ସୁତ ତୋ ଚରଣରେ । ସ୍ତୁ. ମା.

ଅଧମର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ଅଧମ—ଋଣ) ଋଣୀ, ଯେ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଋଣ କରେ, ଋଣଗ୍ରସ୍ତ, ଖାତକ ।

ଅଧମରା, ବିଂ. (ଅର୍ଦ୍ଧ-ମରା—ଏହି ଦୁଇ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ମଲାପରି, ମୃତପ୍ରାୟ ।

ଅଧମାଙ୍ଗ, ବି. (ଅଧମ-ଅଙ୍ଗ) ପାଦ, ଚରଣ ।

ଅଧର, ବି. (ଅ-ଧୃ-ଅ) ଓଷ୍ଠ, ରଦନଚ୍ଛଦ । ବିଂ. ନୀଚ, ଅଧମ, ନିମ୍ନ ।

ଅଧରପଣା, ବି. (ଅଧର-ପ୍ରପାନକ—ଏ ଦୁଇ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ବାହୁଡ଼ା ଗୁଣ୍ଡିଚାରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ନୈବେଦ୍ୟ ପ୍ରପାନକ ।

ଅଧରୀକୃତ, ବିଂ. (ଅଧର-କୃତ-ଚ୍ୱି=ଅଭୂତ-ତଦ୍ଭାବାର୍ଥେ) ଅଧଃକୃତ, ପରାଭୂତ ।

ଅଧରେଦ୍ୟୁଃ, ବି. (ଅଧର-ଦ୍ୟୁସ୍) ବର୍ତ୍ତମାନର ପୂର୍ବଦିବସ । ଯଥା—ଅଧରେଦ୍ୟୁଃ ଭୁଞ୍ଜିତା ସା ।

ଅଧର୍ମ, ବି. (ଅ-ଧର୍ମ) ପାପ, ଦୁଷ୍କୃତ, ଧର୍ମାଭାବ, ଧର୍ମବିରୋଧ । ବିଂ. ପୁଣ୍ୟଶୂନ୍ୟ ।

ଅଧର୍ମ୍ୟ, ବିଂ. (ଅଧର୍ମ-ଯ ହିତାର୍ଥେ) ଧର୍ମବିରୁଦ୍ଧ ।

ଅଧଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ପଇସାର ଅର୍ଦ୍ଧ, ସେହି ମୂଲ୍ୟର ମୁଦ୍ରା । ଯଥା—

ଅଧଲାଏ ପାହୁଲାଏ ଯାହା କିଛି ଦିଅ ।
ଗୁଣିବ ସହସ୍ର ନାମ ପାଦରଜ ନିଅ । ଭ. ଭୃ.

ଅଧଲକିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥର ମୂଲ୍ୟ ଅର୍ଦ୍ଧ ପଇସା ମାତ୍ର ।

ଅଧଶ୍ଚର, ବିଂ. (ଅଧସ୍-ଚର) ଅଧୋଗାମୀ । ବି. ଚୌର ।

ଅଧସେର, ବି. (ଦେଶଜ) ସେରର ଅର୍ଦ୍ଧ-ପରିମାଣ ବଟକରା ।

ଅଧସ୍ତନ, ବିଂ. (ଅଧସ୍-ତନ) ନିମ୍ନସ୍ଥିତ, ଅଧଃସ୍ଥ, ନିମ୍ନରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ।

ଅଧସ୍ତାତ୍, ଅଂ. (ଅଧସ୍-ତାତ୍) ନିମ୍ନରେ, ଅଧୋଭାଗରେ; ପଶ୍ଚାତ୍ ।

ଅଧାଅଧି, ବି. ଓ ବିଂ. (ଅର୍ଦ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ଥୂଳରେ ଅଧେ ।

ଅଧାକପାଳ, ବି. (ଅର୍ଦ୍ଧ-କପାଳ—ଏ ଦୁଇ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ରୋଗବିଶେଷ, ଏଥିରେ କପାଳର ବାମ ବା ଦକ୍ଷିଣ ପାର୍ଶ୍ୱ ବିନ୍ଧେ ।

ଅଧାକପାଳଗୁଆ, ବି. (ଅର୍ଦ୍ଧକପାଳ-ଗୁବାକ ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଗୋଟାଏ ପାଖ ଚେପଟା ହୋଇଥିବା ଗୁଆ ।

ଅଧାକାନ୍ଥି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅତି ଅଳ୍ପ ଉଚ୍ଚ କାନ୍ଥ ।

ଅଧାଚନ୍ଦ୍ର, ବି. (ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଅଷ୍ଟମୀ ଚନ୍ଦ୍ର, (ଲକ୍ଷଣା ଅର୍ଥରେ) ଗଳଥା; ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ନିକିନା ଚଉକନା ବେଲଙ୍ଗ ବାରକନା ।
ମୁଗୁର ଅଧାଚନ୍ଦ୍ର ବେତାଳ ଏକମୁନା ।
ନ. ପୁ. ଚ. ସା.

ଅଧାଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ସ୍ୱର୍ଗର କଳାସିନୀ ମିଳିଲେ କୋଟି କୋଟି ।
ହସ୍ତେ ଯାରଗୁଣାମାନ ଧରଣ ଅଧାଟି । ନୃ. ସୁ.

ଅଧାଡ଼ୁଆ, ବି॰ (ଦେଶଜ) ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ, ଯେଉଁ ନାରିକେଳର ଶସ ଟାଣ ହୋଇ ନ ଥାଏ; ଅପଟୁ କମ୍ବା ଅକୁଶଳ ।

ଅଧାମ, ବି॰ (ଦେଶଜ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ । ଯଥା—

ଘୃତ ଲବଣୀ ଦୁଧ ସର ।
ଅଧାମ ଗୁଣ୍ଡିକା ସାକର । ମା. ମା.

ଅଧାମାର୍ଗବ, ବି॰ ସଂ॰ ଅପାମାରଙ୍ଗ ଗଛ ।

ଅଧି, ଅ॰ (ଆ-ଧା-ଇ, ଆ = ଅ) ଉପର; ଆଧିକ୍ୟ, ପ୍ରାଧାନ୍ୟ; ଅତିକ୍ରମ; ଅଧିକାର; ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ; ଆଧିପତ୍ୟ ।

ଅଧିକ, ବି॰ (ଅଧି = ଆଧିକ୍ୟ-କ, କୈ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଆଧିକ୍ୟ କହେ) ଅତିରିକ୍ତ, ଅନେକ; ବଳବାନ୍; ଉତ୍ତମ ।

ଅଧିକନ୍ତୁ, ଅ॰ (ଅଧିକ॰-ତୁ) ଆହୁରି, ଅପର, ଅଧିକର ମଧ୍ୟେ ।

ଅଧିକରଣ, ବି॰ (ଅଧି-କୃ-ଅନ) କାରକବିଶେଷ; ସାମୀପ୍ୟ, ଏକଦେଶସମ୍ବନ୍ଧ, ବିଷୟ, ବ୍ୟାପ୍ତି, ଏହି ଚତୁର୍ବିଧ ଆଧାର; ଯାହାର ଉପରେ କମ୍ବା ଭିତରେ ଯେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ରହେ, ଆଧାରପାତ୍ର; ମୀମାଂସା ଦର୍ଶନର ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ; ବିଚାରାଳୟ; ଅଦାଲତ, ଅଧିକାରକରଣ ।

ଅଧିକରଣିକ, ବି॰ (ଅଧିକରଣ-ଇକ) ଅଧିକରଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଧର୍ମାଧିକରଣରେ ନିଯୁକ୍ତ ବିଚାରକର୍ତ୍ତା, ପ୍ରାଡ଼ବିବାକ ।

ଅଧିକର୍ମିକ, ବି॰ (ଅଧିକର୍ମ-ଇକ) ହଟ୍ଟାଧ୍ୟକ୍ଷ, ହାଟ ଓ ବଜାରର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ।

ଅଧିକାଙ୍ଗ, ବି॰ (ଅଧିକ-ଅଙ୍ଗ) କଟିବନ୍ଧନ, କଞ୍ଚୁକର ଦୃଢ଼ତା ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟରେ ଯାହା ବାନ୍ଧନ୍ତି । ବି॰ ଅତିରିକ୍ତ ଅଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ ।

ଅଧିକାର, ବି॰ (ଅଧି-କୃ-ଅ) ଦଖଲ, ସ୍ୱାମିତ୍ୱ; ସ୍ୱତ୍ୱ; ସମ୍ପର୍କ; ଶାସନ; ରାଜତ୍ୱ; ପ୍ରବେଶ; ଭାର; ଆଧିପତ୍ୟ; ନିଯୋଗ; ଆରମ୍ଭ; ଅନୁଷ୍ଠାନ; ସ୍ୱୀକାର; ରାଜାମାନଙ୍କର ଛତ୍ରଚାମରାଦି ଅସାଧାରଣ; ପଦ ।

ଅଧିକାରୀ, ବି॰ (ଅଧିକାର-ଇନ୍) ସ୍ୱାମୀ, ସ୍ୱତ୍ୱବାନ୍; ଅଧିପତି ।

ଅଧିକ, ବି॰ (ଅଧିକ ଶବ୍ଦଜ) ଅଧିକ । ଯଥା—

ପତି ପତ୍ନୀ ଏହି ସଂସାରେ ଅଳପ କି,
ସେ ସ୍ନେହ ପ୍ରାପ୍ତେ ଆଉ କେହି ନାହିଁ ଅଧିକ । ନୃ. ପୁ.

କ୍ରି॰ ବି॰ ବିଶେଷରେ, ଅଧିକରେ । ଯଥା—

ଯାବତ କର୍ମେ ପୂରାଇ ଭୁଲାଇ ପ୍ରାଣିକ,
ଏ ଦେହକୁ ସତପ୍ରାପ୍ତେ ମଣେ ସେ ଅଧିକ । ନୃ. ପୁ.

ଅଧିକୃତ, ବି॰ (ଅଧି-କୃ-ତ) ଯେ ବିଷୟ ଅଧିକାର କରାଯାଇଅଛି, ଆୟତ୍ତ; ନିଯୁକ୍ତ; ଅଧିକାରୀ; ଯାହା ହସ୍ତରେ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହର ଭାର ଅଛି ।

ଅଧିକ୍ଷିପ୍ତ, ବି॰ (ଅଧି-କ୍ଷିପ୍-ତ) ତିରସ୍କୃତ, ନିନ୍ଦିତ; ପ୍ରେରିତ; ସ୍ଥାପିତ; ନିକ୍ଷିପ୍ତ ।

ଅଧିକ୍ଷେପ, ବି॰ (ଅଧି-କ୍ଷିପ୍-ଅ) ତିରସ୍କାର, ନିନ୍ଦା; ପ୍ରେରଣ ।

ଅଧିଗତ, ବି॰ (ଅଧି-ଗମ୍-ତ) ସ୍ୱୀକୃତ; ଲବ୍ଧ ପ୍ରାପ୍ତ; ଜ୍ଞାତ, ବିଦିତ; ଅଧୀତ, ଶିକ୍ଷିତ ।

ଅଧିଗମ, ବି. (ଅଧି-ଗମ୍-ଅ) ପ୍ରାପ୍ତି, ଲାଭ; ଉପାର୍ଜନ; ଜ୍ଞାନ; ସ୍ୱୀକାର; ଶିକ୍ଷା ।

ଅଧିଗମ୍ୟ, ବି॰. (ଅଧି-ଗମ୍-ଯ) ପ୍ରାପ୍ୟ, ଜ୍ଞେୟ ।

ଅଧିଜ୍ୟ, ବି॰. (ଅଧି-ଜ୍ୟା, ଜ୍ୟାକୁ ଅଧିକାର କରି ଯେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତେ) ଜ୍ୟାଯୁକ୍ତ ଧନୁକ, ଗୁଣଯୁକ୍ତ ଧନୁ ।

ଅଧିତ୍ୟକା, ବି. (ଅଧି-ତ୍ୟ-କ-ଆ) ପର୍ବତର ଉପରିବିସ୍ତୃତ ଭୂମି ।

ଅଧିଦନ୍ତ, ବି. (ଅଧି-ଦନ୍ତ) ଗଜଦନ୍ତ; ବାହୁଡ଼ାଦାନ୍ତ ।

ଅଧିଦେବ, ଅଧିଦେବତା, ଅଧିଦୈବତ, } ବି॰ (ଅଧି = ପ୍ରଧାନ-ଦେବ, ଦେବତା, ଦୈବତ) ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବତା, ଅନ୍ତର୍ଯାମୀ ପୁରୁଷ ।

ଅଧିପ, ଅଧିପତି, } ବି. (ଅଧି-ପା-ଅ) ସ୍ୱାମୀ, ଅଧିକାରୀ, ରାଜା, ପ୍ରଭୁ ।

ଅଧିଭୂ, ବି॰ (ଅଧି-ଭୂ-କ୍ୱିପ୍) ସ୍ୱାମୀ, ପ୍ରଭୁ, ରାଜା ।

ଅଧିମାସ, ବି· (ଅଧି = ଅଧିକ-ମାସ) ମଳମାସ ।

ଅଧିରୋପଣ, ବି· (ଅଧି-ରୋପଣ) ଧନୁରେ ଶରଯୋଜନା ।

ଅଧିରୋହଣ, ବି. (ଅଧି-ରୁହ୍-ଅନ) ଆରୋହଣ ।

ଅଧିରୋହଣୀ, ଅଧିରୋହିଣୀ, } ବି· ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଧି-ରୁହ୍-ଇନ୍, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କାଷ୍ଠ ବା ଇଷ୍ଟକାଦିନିର୍ମିତ ସୋପାନ; ନିଶୁଣୀ ।

ଅଧିବାସ, ବି. (ଅଧି-ବସ୍-ଅ) ନିବାସ, ବସତି; ସ୍ଥାପନ । (ଅଧି-ବାସ୍-ଅ) ସୁଗନ୍ଧର ନିବିଡ଼ ସଂସର୍ଗ; ଗନ୍ଧ ମାଲ୍ୟ ଧାନ୍ୟ ଦୂର୍ବାଫଳ ପ୍ରଭୃତିଦ୍ୱାରା ସଂସ୍କାରକରଣ, ଶୁଭକର୍ମର ପୂର୍ବକ୍ରିୟା, ବିବାହର ପୂର୍ବକାର୍ଯ୍ୟ ।

ଅଧିବାସନ, ବି· (ଅଧି-ବସ୍-ଅନ) ଯଜ୍ଞାରମ୍ଭର ପୂର୍ବେ ଦେବତାସ୍ଥାନେ, ଗନ୍ଧମାଲ୍ୟାଦିଦ୍ୱାରା ସଂସ୍କାର ।

ଅଧିବିନ୍ନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅଧି = ପୂର୍ବେ-ବିଦ୍ = ଲାଭ କରିବା-ତ-ଆ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ପୂର୍ବେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛି) ଦ୍ୱିତୀୟବାର ବିବାହିତ ପୁରୁଷର ଜୀବିତା ପ୍ରଥମ ସ୍ତ୍ରୀ, ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ବିଦ୍ୟମାନ ଥାଉଁ ସ୍ୱାମୀ ପୁନଶ୍ଚ ବିବାହ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଅଧିବେତ୍ତା, ବି· (ଅଧି-ବିଦ୍-ତୃ) ସ୍ତ୍ରୀ ବିଦ୍ୟମାନ ଥାଉଁ ଯେ ପୁନଶ୍ଚ ବିବାହ କରେ ।

ଅଧିବେଦନ, ବି. (ଅଧି-ବିଦ୍-ଅନ) ପ୍ରଥମ ସ୍ତ୍ରୀ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ପୁନର୍ବାର ବିବାହକରଣ ।

ଅଧିଶ୍ରୟଣ, ବି. (ଅଧି-ଶ୍ରି-ଅନ) ପାକାର୍ଥ ଚୁଲ୍ଲୀର ଉପରେ ସ୍ଥାପନ, ପାକକରଣ ।

ଅଧିଶ୍ରୟଣୀ, ଅଧିଶ୍ରୟିଣୀ, } ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅଧି-ଶ୍ରି-ଅନ-ଈ, ଇନ୍-ଈ) ଚୁଲ୍ଲୀ ।

ଅଧିଶ୍ରିତ, ବିଂ. (ଅଧି-ଶ୍ରି-ତ) ଆଶ୍ରିତ, ପ୍ରାପ୍ତ; ସ୍ଥାପିତ ।

ଅଧିଷ୍ଠାତା, ବିଂ. (ଅଧି-ସ୍ଥା-ତୃ) ଯେ ଅଧିଷ୍ଠାନ କରେ, ସ୍ଥିତିକାରୀ, ଅଧ୍ୟକ୍ଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ସ୍ଥିତିକାରିଣୀ, ଆଶ୍ରୟଦାତ୍ରୀ, ଅଧିକାରିଣୀ ।

ଅଧିଷ୍ଠାନ, ବି· (ଅଧି-ସ୍ଥା-ଅନ) ସନ୍ନିଧାନ; ସ୍ଥିତି, ଉପସ୍ଥିତି; ଉପବେଶନ; ଆଶ୍ରୟ; ପ୍ରଭାବ; ଦେହସ୍ଥ ଚକ୍ରବିଶେଷ ।

ଅଧିଷ୍ଠିତ, ବିଂ· (ଅଧି-ସ୍ଥା-ତ) ସ୍ଥାପିତ; ଅବସ୍ଥିତ; ଆବିର୍ଭୂତ ।

ଅଧୀତି, ବି. (ଅଧି-ଇ-ତି) ଅଧ୍ୟୟନ ।

ଅଧୀତ, ବିଂ. (ଅଧି-ଇ-ତ) ପଠିତ । (ଭାବରେ ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ଅଧ୍ୟୟନ ।

ଅଧୀତୀ, ବି· (ଅଧୀତ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଛାତ୍ର, ଅଧ୍ୟୟନକାରୀ; ଯାହାର ପାଠ ସମାପ୍ତ ହୋଇଅଛି ।

ଅଧୀନ, ବିଂ· (ଅଧି = ଅଧିଗତ-ଇନ = ପ୍ରଭୁ, ଯେ ପ୍ରଭୁର ଅଧିଗତ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାପ୍ତ) ଆୟତ୍ତ, ବଶୀଭୂତ, ବଶ୍ୟ, ଅନୁଗତ, ଆଜ୍ଞାନୁବର୍ତ୍ତୀ, ବାଧ୍ୟ, ଆଶ୍ରିତ ।

ଅଧୀନତା, ବି· (ଅଧୀନ-ତା) ଦାସତ୍ୱ, ଅନ୍ୟର ଆଜ୍ଞାନୁବର୍ତ୍ତିତା ।

ଅଧୀୟାନ, ବିଂ· (ଅଧି-ଇ = ଗମନ ବା ସ୍ମରଣ କରିବା-ଅତ୍—ଶତୃ) ସ୍ମରଣକାରୀ । (ଅଧି-ଇ = ଅଧ୍ୟୟନକରିବା-ଅତ୍—ଶତୃ) ଅନାୟାସେ ପାଠକାରୀ ।

ଅଧୀୟାନ, ବିଂ· (ଅଧି-ଇ-ଆନ) ଅଧ୍ୟୟନକାରୀ, ଛାତ୍ର, ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ।

ଅଧୀର, ବିଂ· (ଅ-ଧୀର) ଅସ୍ଥିର, ଚଞ୍ଚଳ; ଧୈର୍ଯ୍ୟହୀନ, ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ; ଭୀତ, କାତର । ବି· (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବିଦ୍ୟୁତ୍, ଚଞ୍ଚଳା; ନାୟିକା-ବିଶେଷ ।

ଅଧୀଶ, ଅଧୀଶ୍ୱର, } ବି. (ଅଧି-ଈଶ, ଈଶ୍ୱର) ମହାରାଜ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାଙ୍କଠାରେ ଅଶେଷ ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନେ ପ୍ରଣତ ହୋଇ ରହନ୍ତି, ପ୍ରଧାନ ରାଜା, ସମ୍ରାଟ୍, ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ରାଜା ଅନ୍ୟ କାହାକୁ କର ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ବିଂ· ପ୍ରଭୁ; କର୍ତ୍ତା ।

ଅଧୂଆ, ବିଂ. (ଅଧୌତ ଶବ୍ଦଜ) ଅଧୌତ, ଯାହା ଧୂଆ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଅଧୂଆମୁହାଁ, ବିଂ, (ଅଧୌତ-ମୁଖ ଏ ଦୁଇ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଶୋଇ ଉଠି ସକାଳେ ଯେ ମୁଖ ଧୋଇ ନ ଥାଏ; ଅଲକ୍ଷଣମୁହାଁ ।

ଅଧୁନା, ଅଂ. ସଂ. ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟ, ସମ୍ପ୍ରତି, ଇଦାନୀଂ, ଏବେ; ଏକ୍ଷଣି ।

ଅଧୁନାତନ, ବିଂ. (ଅଧୁନା-ତନ) ବର୍ତ୍ତମାନ-କାଳୀନ, ଇଦାନୀନ୍ତନ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହା ଘଟିଅଛି; ସମ୍ପ୍ରତି ଯାହା ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି ।

ଅଧୃଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଅ-ଧୃଷ=ପ୍ରଗଲ୍‌ଭହେବା-ତ) ଅପ୍ରଗଲ୍‌ଭ, ବିନୀତ; ସଲଜ୍ଜ; ଯେ ବ୍ୟବ-ହାରରେ ଜାକଜମକ କରେ ନାହିଁ ।

ଅଧୃଷ୍ୟ, ବିଂ. (ଅ-ଧୃଷ=ପରାଜୟକରିବା-ଯ) ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ, ଅନଭିଭବନୀୟ, ଯାହାକୁ ଅଭିଭବ କରାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ, ଯାହା ପାଖକୁ ହଠାତ୍ ଯିବାକୁ ଭୟ ହୁଏ ।

ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ, ବିଂ.(ଅ-ଧୈର୍ଯ୍ୟ)ଧୈର୍ଯ୍ୟହୀନ, ଚଞ୍ଚଳ, ବ୍ୟାକୁଳ, ଅସ୍ଥିର । ବି. ଧୈର୍ଯ୍ୟର ଅଭାବ, ଅସ୍ଥିରତା; କାତରତା, ଭୟ ।

ଅଧୋଂଶୁକ, ଅଧୋବସ୍ତ୍ର, } ବି. (ଅଧସ୍-ଅଂଶୁକ, ବସ୍ତ୍ର) ପରିଧାନବସ୍ତ୍ର, ଧୋତି ପ୍ରଭୃତି ।

ଅଧୋକ୍ଷଜ, ବି. ସଂ. ବିଷ୍ଣୁ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ । ବିଂ. ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ।

ଅଧୋଗତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଧସ୍-ଗତି) ନୀଚଗତି; ଅପକୃଷ୍ଟଦଶାପ୍ରାପ୍ତି, ନରକଗତି । ଯଥା—
ଗୁରୁ ନିନ୍ଦାରୁ ଅଧୋଗତି ।

ଅଧୋଭୁବନ, ବି. (ଅଧସ୍-ଭୁବନ) ପାତାଳ ।

ଅଧୋମର୍ମ, ବି. (ଅଧସ୍-ମର୍ମ) ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର ।

ଅଧୋମୁଖ, ଅଧୋବଦନ, } ବିଂ. (ଅଧସ୍-ମୁଖ, ବଦନ) ନତମୁଖ, ହେଟମୁଣ୍ଡ ।
(ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ=ଅଧୋମୁଖା) ଗୋକଜିହ୍ୱା ବୃକ୍ଷ ।

ଅଧୋବାୟୁ, ବି. (ଅଧସ୍-ବାୟୁ) ଅପାନପବନ, ଗୁହ୍ୟପବନ ।

ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ବି. (ଅଧି-ଅକ୍ଷ-ଅ) ପ୍ରଧାନ କର୍ମ-ସମ୍ପାଦକ, କର୍ତ୍ତା, ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ; କ୍ଷୀରିକା ବୃକ୍ଷ । ବିଂ. ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୋଚର ।

ଅଧ୍ୟୟନ, ବି. (ଅଧି-ଇ-ଅନ) ପାଠ, ପଠନ; ବେଦାଦିଶାସ୍ତ୍ରର ଆଲୋଚନା ।

ଅଧ୍ୟବସାୟ, ବି. (ଅଧି-ଅବ-ସି-ଅ) ଯତ୍ନ; ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ଉଦ୍‌ଯୋଗ, କର୍ମ ନିର୍ବାହ ବିଷୟରେ ଅବିଚଳିତ ଉତ୍ସାହ, ଅବଲମ୍ବି କାର୍ଯ୍ୟସାଧନରେ ତତ୍ପରତା; ନିଶ୍ଚୟ ।

ଅଧ୍ୟଶନ, ବି. (ଅଧି-ଅଶନ) ଅଜୀର୍ଣ୍ଣରେ ଭୋଜନ । ଯଥା—
ଅଜୀର୍ଣ୍ଣେ ଭୁଜ୍ୟତେ ଯତ୍ତୁ ତଦଧ୍ୟଶନମୁଚ୍ୟତେ ।

ଅଧ୍ୟା, ବି. (ଅଧ୍ୟାୟ ଶବ୍ଦଜ) ପରିଚ୍ଛେଦ । ଯଥା—
ଅଧ୍ୟାରେ ହେଲା ଏକାବନ ।
ସାଧୁଜନେ ଦୋଷ ନ ଘେନ । ଦା. ର.
ଦେବତା ନିକଟରେ ଅଭୀଷ୍ଟ ଲାଭାର୍ଥ ଉପବାସ କରି ଜାଗ୍ରତ ରହି ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ହୋଇ ପଡ଼ିବା । ଯଥା—
ଅଧ୍ୟା ପଡ଼ିଥିଲେ ଚଣ୍ଡିକା ଦେଉଳେ । ନ: କେ.

ଅଧ୍ୟାତ୍ମ, ବିଂ. (ଅଧି-ଆତ୍ମନ୍-ଅ ଯାହା ଆତ୍ମାକୁ ଅଧିକାର କରି ପ୍ରବର୍ତ୍ତେ) ପରମାତ୍ମବିଷୟକ, ଆତ୍ମସମ୍ପର୍କୀୟ; ତତ୍ତ୍ୱବିଷୟକ; ଦେହ-ବିଷୟକ; ପରବ୍ରହ୍ମ ।

ଅଧ୍ୟାତ୍ମତତ୍ତ୍ୱବିତ୍, ବିଂ. (ଅଧ୍ୟାତ୍ମତତ୍ତ୍ୱ-ବିଦ୍-କ୍ୱିପ୍) ଯେ ପରମାତ୍ମାବିଷୟକ ନିଗୂଢ଼ତତ୍ତ୍ୱ ଜାଣନ୍ତି ।

ଅଧ୍ୟାପକ, ବି. (ଅଧି-ଇ-ଣିଚ୍-ଅକ) ଶିକ୍ଷକ, ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, ଉପାଧ୍ୟାୟ, ପାଠଗୁରୁ, ବିଦ୍ୟାଗୁରୁ ।

ଅଧ୍ୟାପନ, ଅଧ୍ୟାପନା, } ବି. (ଅଧି-ଇ-ଣିଚ୍-ପ-ଅନ) ଶିକ୍ଷାଦାନ, ଅଧ୍ୟୟନ କରାଇବା, ପାଠ ପଢ଼ାଇବା ।

ଅଧ୍ୟାୟ, ବି. (ଅଧି-ଇ-ଅ) ଗ୍ରନ୍ଥର ପରିଚ୍ଛେଦ, ଗ୍ରନ୍ଥର ଅଂଶ; ସର୍ଗ; ବର୍ଗ; ସ୍କନ୍ଧ; ଅଙ୍କ; ଉଲ୍ଲାସ; ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ; କାଣ୍ଡ; ସ୍ତବକ; ପଟଳ; ପ୍ରକରଣ; ପାଠ; ପର୍ବ; ଆହ୍ନିକ ପ୍ରଭୃତି ।

ଅଧ୍ୟାବାହନିକ, ବି· (ଅଧି-ଆବାହନ-ଇକ) ବିବାହ ପରେ ସ୍ୱାମିଙ୍କ ଗୃହକୁ ଗମନ-କାଳରେ କନ୍ୟାର ପିତୃକୁଳରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ଧନ । ଯଥା—

ଯତ୍ପୁନର୍ଲଭତେ ନାରୀ ନୀୟମାନା ହି ପୈତୃକାତ୍ ।
ଅଧ୍ୟାବାହନିକଂ ନାମ ସ୍ତ୍ରୀଧନଂ ପରିକୀର୍ତ୍ତିତା ।

ଅଧ୍ୟାସ, ବି· (ଅଧି-ଅସ୍-ଅ) ଏକ ବସ୍ତୁରେ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର କଳ୍ପନା । (ଅଧି-ଆସ୍-ଅନ) ଉପବେଶନ, ଅଧିଷ୍ଠାନ ।

ଅଧ୍ୟାସନ, ବି· (ଅଧି-ଆସ୍-ଅନ) ଅଧିଷ୍ଠାନ, ଅଧିରୋହଣ; ଉପବେଶନ ।

ଅଧ୍ୟାସିତ, ବି· (ଅଧି-ଆସ୍-ତ) ବାସ କରା-ଯାଇଥିବା ସ୍ଥାନ-ଭୂମି-ଗୃହ ପ୍ରଭୃତି । ବିଂ. ଅଧିଷ୍ଠିତ; ଅଧିରୂଢ଼; ନିବେଶିତ ।

ଅଧ୍ୟାସୀନ, ବି· (ଅଧି-ଆସ୍-ଆନ) ଉପବିଷ୍ଟ, ଯେ ବସିଅଛି ।

ଅଧ୍ୟାହରଣ, } ବି. (ଅଧି-ଆ-ହୃ-ଅନ, ଅ)
ଅଧ୍ୟାହାର, } ଊହ, ତର୍କ; ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟ ପୂରଣାର୍ଥ ପଦାନ୍ତର ଯୋଜନା ।

ଅଧ୍ୟୁଷିତ, ବିଂ. (ଅଧି-ବସ୍-ତ) ଅଧ୍ୟାସିତ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବାସ ବା ଉପବେଶନ କରାଯାଇଅଛି; ଅଧିଷ୍ଠିତ, ଉପବିଷ୍ଟ ।

ଅଧ୍ୟୁଷ୍ଟ୍ର, ବି. (ଅଧି-ଉଷ୍ଟ୍ର) ଉଷ୍ଟ୍ରବାହନଯୁକ୍ତ ଶକଟାଦି ।

ଅଧ୍ୟୂଢ଼, ବିଂ. (ଅଧି-ଊଢ଼) ବୃଦ୍ଧିଶୀଳ, ସମୃଦ୍ଧ ।

ଅଧ୍ୟୂଢ଼ା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଧି = ଅଗ୍ରେ-ଊଢ଼ା = ବିବାହିତା) ଅଧିବିନ୍ନା ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ପତି ପୁନର୍ବାର ବିବାହ କରେ ।

ଅଧ୍ୟେତା, ବି. (ଅଧି-ଇ-ତୃ) ଯେ ଅଧ୍ୟୟନ କରେ, ଛାତ୍ର, ଶିଷ୍ୟ, ପାଠକ, ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ।

ଅଧ୍ୟେଷଣ, } ବି. (ଅଧି-ଈଷ-ଅନ) ବିନୟ-
ଅଧ୍ୟେଷଣା, } ପୂର୍ବକ ଜିଜ୍ଞାସା; ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଅଧ୍ୱ, ବି. (ଅଧ୍ୱନ୍ = ଅତ୍-ବନ୍, ତ = ଧ) ପଥ; ବାଟ; ସମୟ; ପରିଭବ; ଅବୟବ; ଉପାୟ; ଆକ୍ରମଣ ।

ଅଧ୍ୱଗ, ବିଂ. (ଅଧ୍ୱ-ଗମ୍-ଅ) ପାନ୍ଥ । ବି. ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଉଷ୍ଟ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଗଙ୍ଗା ।

ଅଧ୍ୱନୀନ, } ବିଂ. (ଅଧ୍ୱନ୍-ଈନ, ଯ) ଯେ
ଅଧ୍ୱନ୍ୟ, } ଦେଶେ ଦେଶେ ଭ୍ରମଣ କରେ, ପର୍ଯ୍ୟଟକ, ପଥିକ । ବି. ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ଅଧ୍ୱର, ବି. (ଅଧ୍ୱନ୍-ରା-ଅ = ଯେ ସ୍ୱର୍ଗପଥ ଦାନ କରେ) ଯଜ୍ଞ, ଯାଗ । (ଅ-ଧ୍ୱୃ-ଅ) ଅଷ୍ଟ ବସୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ । ବିଂ. ମନୋ-ଯୋଗୀ; ସାବଧାନ ।

ଅଧ୍ୱରଥ, ବି. (ଅଧ୍ୱନ୍-ରଥ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାର ପଥ କେବଳ ରଥ) ପଥ ବିଷୟରେ ଅଭିଜ୍ଞ ଦୂତ; ପଥରେ ଗମନୋପଯୁକ୍ତ ରଥ ।

ଅଧ୍ୱର୍ଯ୍ୟୁ, ବି. (ଅଧ୍ୱର୍-ଯୁ-କ୍ୟୁପ୍, ଯେ ଅଧ୍ୱର ଯୋଗ କରେ) ଯଜୁର୍ବେଦଜ୍ଞ ଋତ୍ୱିକ୍ ।

ଅନକ, ବିଂ. (ଅନ୍ = ନିନ୍ଦ କରିବା-ଅ) ଅଧମ, ନୀଚ ।

ଅନକଅବସ୍ତୀ, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନେକ-ଅବସ୍ଥା—
ଅନେକଅବସ୍ତୀ, } ଏଥିରୁ-ଉତ୍ପନ୍ନ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ଗାଳି; ଅଲକ୍ଷଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଅନକୁଳ, ବି. (ଅନୁକୂଳ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମୁହୂର୍ତ୍ତ । ଯଥା—

ଲଗ୍ନ ବୁଝି ଜଉତଷ କହେ ଅନକୁଳ । ମ. ଏ.

ଅନକୁଳବରାଡ଼ି, } ବି. (ଅନୁକୂଳ-ବରାଡ଼ି—
ଅନୁକୂଳବରାଡ଼ି, } ଏ ଦୁଇ ଶବ୍ଦର ଅନୁ-କରଣରେ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଅନୁକୂଳ ସମୟରେ ଅଶୁଭସୂଚକ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଅନକ୍ଷ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଅକ୍ଷ) ଚକ୍ଷୁଶୂନ୍ୟ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ରହିତ ।

ଅନକ୍ଷର, ବି. (ଅନ୍-ଅକ୍ଷର, ଅନ୍ = କୁତ୍ସିତ, ଅକ୍ଷର = ବର୍ଣ୍ଣ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯହିଁରେ ଅଶ୍ଳୀଳ ବର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ) ନିନ୍ଦା, ଅବ୍ୟକ୍ତ କଥା । ବିଂ. ବର୍ଣ୍ଣଜ୍ଞାନହୀନ, ମୂର୍ଖ ।

ଅନଗ୍ନି, ବିଂ. (ଅନ୍-ଅଗ୍ନି) ଅଗ୍ନିହୀନ, ଦାହକାର୍ଯ୍ୟରହିତ ।

ଅନଘ, ବିଂ. (ଅନ୍‌-ଅଘ) ନିର୍ମଳ; ନିଷ୍ପାପ, ପବିତ୍ର; ଦୁଃଖହୀନ; ମନୋଜ୍ଞ ।

ଅନଙ୍ଗ, ବି. (ଅନ୍‌-ଅଙ୍ଗ) କନ୍ଦର୍ପ; ଆକାଶ; ମନ । ବିଂ. ଅଙ୍ଗହୀନ ।

ଅନଚ୍ଛ, ବିଂ. (ଅନ୍‌-ଅଚ୍ଛ) ସମଳ, ଆବିଳ, ଅପରିଷ୍କୃତ ।

ଅନଞ୍ଜନ, ବିଂ. (ଅନ୍‌-ଅଞ୍ଜନ) ଅଞ୍ଜନଶୂନ୍ୟ, ଦୋଷରହିତ । ବି. ଆକାଶ; ପରବ୍ରହ୍ମ ।

ଅନଡୁହୀ, ଅନଡ୍‌ବାହୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନଡୁହ୍ ବା ଅନଡ୍‌ବାହ-ଈ) ସ୍ତ୍ରୀଗୌ, ଗାଈ ।

ଅନଡୁହ୍, ଅନଡ୍‌ବାହ, ବି. (ଅନସ୍ = ଶକଟ-ବହ୍-କ୍ୱିପ୍) ବୃଷ, ବଳଦ ।

ଅନତିବର୍ତ୍ତନ, ବି. (ଅନ୍‌-ଅତିବର୍ତ୍ତନ) ଲଙ୍ଘନ ନ କରିବା, ଅତିକ୍ରମ ନ କରିବା, ଅନତିକ୍ରମଣ; ଅନୁଲ୍ଲଙ୍ଘନ, ଅଲଙ୍ଘନ ।

ଅନଧିକାର, ବି. (ଅନ୍‌-ଅଧିକାର) ଅଧିକାରର ଅଭାବ, ସତ୍ତ୍ୱର ଅଭାବ, ଅଧିକାର ନ ଥିବା ।

ଅନଧିଗତ, ବିଂ. (ଅନ୍‌-ଅଧିଗତ) ଅପ୍ରାପ୍ତ; ଅଜ୍ଞାତ; ଅବିଦିତ; ଅନଧୀତ, ଅପଠିତ ।

ଅନଧ୍ୟକ୍ଷ, ବିଂ. (ଅନ୍‌-ଅଧି-ଅକ୍ଷ-ଅ) ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଅଗୋଚର । (ଅନଧ୍ୟକ୍ଷମତୀନ୍ଦ୍ରିୟଂ) ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକରହିତ ।

ଅନନ୍ତ, ବି. (ଅନ୍‌-ଅନ୍ତ) ବିଷ୍ଣୁ; ଶେଷ ନାଗ; ବଳଦେବ; ମେଘ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ବ୍ରହ୍ମା, ଆକାଶ । ବିଂ. ଅନ୍ତହୀନ; ଇୟତ୍ତାଶୂନ୍ୟ; ଅନବଧି ବା ନିରବଧି ।

ଅନନ୍ତର, ଅଂ. (ଅନ୍‌-ଅନ୍ତର = ବ୍ୟବଧାନ) ପଶ୍ଚାତ୍, ଅବ୍ୟବଧାନ, ସମୀପ । ବିଂ. ପଶ୍ଚାଦ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ; ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ, ସନ୍ନିହିତ, ଅବ୍ୟବହିତ ।

ଅନନ୍ତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନନ୍ତ-ଆ) ପୃଥିବୀ; ଦୁର୍ଗା; ଦୂବା; ଗୁଳୁଚୀ; ଆମଲକୀ; ଶ୍ୟାମ ଲତା; ଅଗ୍ନିଶିଖା ବୃକ୍ଷ; ପିପ୍‌ପଳୀ; ଦୁରାଳଭା; ହରୀତକୀ; ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ ବୃକ୍ଷ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକ୍ଷୀରୀ ।

ଅନନ୍ତାଈ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନନ୍ତା ଦେଖ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । (ରୂପାଈ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଅନନ୍ୟ, ବିଂ. (ଅନ୍‌-ଅନ୍ୟ) ଅଭିନ୍ନ, ଅନ୍ୟ ସମ୍ପର୍କଶୂନ୍ୟ ।

ଅନନ୍ୟଗତି, ବିଂ. (ଅନନ୍ୟ-ଗତି ଯାହାର ଅନ୍ୟ ଗତି ନାହିଁ, ଗତ୍ୟନ୍ତରବିହୀନ; ନିତାନ୍ତ ନିରୁପାୟ; ନିତାନ୍ତ ନିରାଶ୍ରୟ ।

ଅନନ୍ୟଜ, ବି. (ଅନ୍‌-ଅନ୍ୟ-ଜନ୍‌-ଅ) କନ୍ଦର୍ପ; ମଦନ ।

ଅନନ୍ୟବୃତ୍ତି, ବିଂ. (ଅନ୍‌-ଅନ୍ୟ-ବୃତ୍ତି) ଏକମାତ୍ର ବୃତ୍ତି; ଏକାଗ୍ର, ଏକତାନ, ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତ ।

ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ, ବିଂ. (ଅନ୍‌-ଅନ୍ୟ-ସାଧାରଣ) ଯେ ଅନ୍ୟ ସହିତ ସମାନ ନୁହେ । ଯଥା—ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ ଯଶ; ଯହିଁରେ ଅନ୍ୟର ଅଂଶ ବା ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଯଥା—ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ ଧନ ।

ଅନନ୍ୱୟ, ବି. (ଅନ୍‌-ଅନ୍ୱୟ) ଅର୍ଥାଲଙ୍କାରବିଶେଷ, ଯେ ସ୍ଥଳେ ଏକ ବସ୍ତୁରେ ଉପମାନ ଓ ଉପମେୟ ଉଭୟ କର୍ମ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହୁଏ । ବିଂ. ଅନ୍ୱୟଶୂନ୍ୟ ।

ଅନନ୍ୱିତ, ବିଂ. (ଅନ୍‌-ଅନ୍ୱିତ) ଯେ ପୂର୍ବାପର ସଂଲଗ୍ନ ହୁଏ ନାହିଁ, ପୂର୍ବାପର ବିରୁଦ୍ଧ; ଅସଂଲଗ୍ନ, ଅସମ୍ବନ୍ଧ; ଅସଙ୍ଗତ; ଅବିହିତ ।

ଅନପଚୟ, ବିଂ. (ଅନ୍‌-ଅପଚୟ) କ୍ଷତିରହିତ, ଅବିନଷ୍ଟ ।

ଅନପତ୍ୟତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନପତ୍ୟ-ଅନ୍ = ଅପତ୍ୟ-ତା) ଅପତ୍ୟରାହିତ୍ୟ, ସନ୍ତାନାଭାବ ।

ଅନପାୟୀ, ବିଂ. (ଅନ୍‌-ଅପାୟିନ୍) ଅପାୟରହିତ, ଅବିନାଶୀ ।

ଅନପେକ୍ଷ, ବିଂ. (ଅନ୍‌-ଅପେକ୍ଷା) ନିରପେକ୍ଷ, ଯେ କୌଣସି ବିଷୟରେ କାହାର ଅପେକ୍ଷା ରଖେ ନାହିଁ, ସ୍ୱାଧୀନ ।

ଅନପେତ, ବିଂ. (ଅନ୍‌-ଅପେତ = ଅପଗତ ବା ବହିର୍ଗତ) ଅପେତଭିନ୍ନ; ବିଦ୍ୟମାନ; ଯୁକ୍ତ; ବିଶିଷ୍ଟ ।

ଅନଭିଜାତ, ବିଂ (ଅନ୍-ଅଭିଜାତ) ଯେ ଅଭିଜାତ ନୁହେ, ଅକୁଳୀନ, ନୀଚବଂଶ-ପ୍ରସୂତ ।

ଅନମ, ବି (ଅ-ନମ = ନମସ୍କାର କରିବା) ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଯେ ନତ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଅନମିତେ, କ୍ରି· ବିଂ (ଅନିମିତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଅକାରଣରେ । ଯଥା—

ଅନମିତେ ମୁଁ କପାଁଇ ଦିବି ତାରଠାଇଁ ।
ବ୍ରହ୍ମା କହିଲେ ବୋଲି ଶୁକଙ୍କୁ କହି ଯାଇ । ନୃ.ପୁ.

ବିଂ କାରଣରହିତ ।

ଶତେ ଶଳା ତାହାର ମାଇଲୁ ଅନମିତେ ।
ଏବେ ତାକୁ ବନ୍ଦିଶାଳା ମୋହର ଦେଖନ୍ତେ । ସା.ଭା.ବ

ଅନମ୍ବର, ବି (ଅନ୍-ବର) ଆକାଶ । ବିଂ ଅମ୍ବରରହିତ; ନଗ୍ନ; ବୌଦ୍ଧବିଶେଷ । (ଏମାନେ କଚ୍ଛବିହୀନ ହୋଇଥାନ୍ତି)

ଅନୟ, ବି (ଅ-ନୟ = ନୀତି, ସୌଭାଗ୍ୟ) ଦୁର୍ନୀତି; ଦୁର୍ଦ୍ଦୈବ, ବିପଦ । ବିଂ ନୀତି-ଶୂନ୍ୟ; ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ।

ଅନର୍ଗଳ, ବିଂ (ଅନ୍-ଅର୍ଗଳ) ଅପ୍ରତିବନ୍ଧକ, ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦଗତି, ଅର୍ଗଳହୀନ ।

ଅନର୍ଘ, ବିଂ (ଅନ୍-ଅର୍ଘ) ଅମୂଲ୍ୟ ।

ଅନର୍ଥ, ବିଂ (ଅନ୍-ଅର୍ଥ) ଅର୍ଥଶୂନ୍ୟ, ନିରର୍ଥକ, ନିଷ୍ଫଳ । ବି ଅନଭିଳଷିତ ବିଷୟ; ଅନିଷ୍ଟ, ଅଶୁଭ ।

ଅନର୍ଥକ, ବିଂ (ଅନର୍ଥ-କ) ବୃଥା, ନିରର୍ଥକ, ଅକାରଣ, ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ବି ଅସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରଳାପ ।

ଅନର୍ଯୀପ, }
ଅନର୍ଯାପ, } ବିଂ (ଅ-ନିର୍-ଯା-ଣିଚ୍ ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଅଶେଷ, ଅପରିମିତ । ଯଥା—

ଅପାର ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରନ୍ତି ଯେ ଅନର୍ଯୀପେ ।
କେତେ ମୁଁ ଲେଖିବି ଯୁଦ୍ଧ କରିଣ ସଙ୍କ୍ଷେପେ । ସା.ଭା.ବ

ଅନଳ, ବି (ଅନ୍-ନଳ) ଅଗ୍ନି, ଅଷ୍ଟବସୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଷଷ୍ଠ ବସୁ; ପିତ୍ତ; ଚିତ୍ରକ ବା ଚିତାପାରୁ; ଭଲ୍ଲାତକ ।

ଅନବଦ୍ୟ, ବିଂ (ଅନ୍-ଅବଦ୍ୟ) ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ; ଅନିନ୍ଦନୀୟ; ଅନୁମୋଦନୀୟ ।

ଅନବଧାନତା, ବି ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅନ୍-ଅବଧାନତା) ଅବଧାନଶୂନ୍ୟତା, ଅମନୋଯୋଗିତା, ଅଯତ୍ନ; ଉପେକ୍ଷା; ଅମନୋଯୋଗ ।

ଅନବରତ, ବିଂ (ଅନ୍-ଅବରତ) ନିରନ୍ତର । କ୍ରି· ବିଂ ସର୍ବଦା, ଅବିଶ୍ରାମରେ, ସତତ ।

ଅନବସ୍କର, ବିଂ (ଅନ୍-ଅବସ୍କର) ନିର୍ମଳ, ପରିଷ୍କୃତ ।

ଅନବସ୍ଥା, ବି ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅନ୍-ଅବସ୍ଥା) ଅବସ୍ଥା-ଭାବ, ନିୟମ ନ ଥିବା; ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ; ତର୍କ-ଦୋଷବିଶେଷ (ଯେଉଁ ତର୍କରେ ଉପପାଦ୍ୟ ଓ ଉପପାଦକର ବିରାମ ନାହିଁ) ।

ଅନଶନ, ବି (ଅନ୍-ଅଶନ) ଉପବାସ, ଭୋଜନାଭାବ । ବିଂ ଭୋଜନଶୂନ୍ୟ, ନିରାହାର ।

ଅନସ୍, ବି (ଅନ୍ = ବଞ୍ଚିବା-ଅସ୍) ଶକଟ, ଗାଡ଼ି; ରଥ; ପ୍ରାଣୀ; ଅନ୍ନ; ମାତା; ପିତା; ଜୀବନ; ଜନ୍ମ; ଜଳ; ଶୋକ । ଯଥା—

ଅନଃ କ୍ଲୀବଂ ଜଲେ ଶୋକେ ମାତୃସ୍ୟନ୍ଦନସ୍ତୋରଣି ।
ରଭସକୋଷଃ ।

ଅନସୂୟ, ବିଂ (ଅନ୍-ଅସୂୟା) ଅସୂୟାବିହୀନ । ବି (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଅତ୍ରିଋଷିଙ୍କ ପତ୍ନୀ; ଶକୁନ୍ତଳାଙ୍କର ସଖୀ ।

ଅନାଅନ, }
ଅନାଉଣି, } ବି (ଦେଶଜ) ଗୃହିଣୀ । ଯଥା—

ଅନାଅନ ଚମତ୍କାର । ଭାବନା ତୋର ତାହାର । ସଂ·ସା
ଜଗନ୍ନାଥନନ୍ଦନା ଅନାଉଣିକି ମନା କରୁ ଯେ
ଆଉ ହାଟ ଗୃହିଲୁ ଗୋ । କ· ଚ·

ଅନାଇବା, କ୍ରି· (ଦେଶଜ) ଗୃହିଁବା । ଯଥା—

ଅନାଇଁ ସେ ପଟ ରାଧା ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ । ବି· ଚ·

ଅନାକୁଳ, ବିଂ (ଅନ୍-ଆକୁଳ) ଅଚଞ୍ଚଳ, ଯେ ଶୋକ କ୍ଷୋଭ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଭୟ ବା କ୍ରୋଧ ଘଟିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅସ୍ଥିର ହୁଏ ନାହିଁ, ଅନା-କୁଳିତ; ଅବ୍ୟାକୁଳ, ସ୍ଥିର; ଅସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ।

ଅନାଗତ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଆଗତ) ଅନୁପସ୍ଥିତ, ଅପ୍ରାପ୍ତ; ଯାହା ଘଟି ନାହିଁ, ଭବିଷ୍ୟତ୍, ଭାବୀ ।

ଅନାଗତବିଧାତା, ବିଂ. (ଅନାଗତ-ବିଧାତୃ) ଯେ ଭବିଷ୍ୟତ୍‌ପାଇଁ ସଂସ୍ଥାନ ବା ଉପାୟ କରି ରଖେ, ଭବିଷ୍ୟକାରୀ ।

ଅନାଗତାର୍ତ୍ତବା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନାଗତ-ଆର୍ତ୍ତବ = ସ୍ତ୍ରୀରଜ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) କୁମାରୀ, ଯେଉଁ କନ୍ୟା ଋତୁମତୀ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଅନାଘ୍ରାତ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଆଘ୍ରାତ) ଯାହା ଆଘ୍ରାଣ କରାଯାଇ ନାହିଁ, ଯାହାର ଗନ୍ଧ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ନାହିଁ ।

ଅନାଚାର, ବି. (ଅନ୍-ଆଚାର) କଦାଚାର, ଗର୍ହିତ ଆଚରଣ, ଅଭଦ୍ର ଆଚାର । ବିଂ. ଆଚାରହୀନ ।

ଅନାଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିବା ଅର୍ଥାତ୍ କଦଳୀ ପ୍ରଭୃତି ।

ଅନାଟନ, ବି. (ଦେଶଜ) ନିଅଣ୍ଟ, ଅକୁଳାନ, ଅଭାବ ।

ଅନାଡ଼ି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିର୍ବୋଧ ବା ଜଡ଼; ଅସଭ୍ୟ ।

ଅନାଢ୍ୟ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଆଢ୍ୟ) ଦରିଦ୍ର, ଗରିବ ।

ଅନାତପ, ବି. (ଅନ୍-ଆତପ) ଆତପାଭାବ, ରୌଦ୍ରାଭାବ, ଛାୟା ।

ଅନାତୁର, ବିଂ. (ଅନ୍-ଆତୁର) ସୁସ୍ଥ, ଅକ୍ଳାନ୍ତ, ଅରୁଗ ।

ଅନାତ୍ମଜ୍ଞ, ଅନାତ୍ମବେଦୀ, } ବିଂ. (ଅନ୍-ଆତ୍ମଜ୍ଞ, ଅନ୍-ଆତ୍ମବେଦୀ) ଯେ ଆପଣାର ଅବସ୍ଥା ବା କ୍ଷମତା ନ ବୁଝି ଚଳେ, ନିର୍ବୋଧ ।

ଅନାତ୍ମୀୟ, ବି. (ଅନ୍-ଆତ୍ମୀୟ) ବିପକ୍ଷ, ବିଦେଶୀ; ଯେ ଆତ୍ମୀୟ ନୁହେ, ପର ।

ଅନାଥ, ବିଂ. (ଅ-ନାଥ) ସହାୟହୀନ; ଅସ୍ୱାମିକ; ଅରକ୍ଷକ; ନିରାଶ୍ରୟ; (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଅସହାୟା; ବିଧବା ।

ଅନାଦର, ବି. (ଅନ୍-ଆଦର) ଅଯତ୍ନ; ଅସମାଦର, ଅମର୍ଯ୍ୟାଦା, ଅସମ୍ମାନ, ଅବଜ୍ଞା, ଅପମାନ, ଅବହେଳା, ଉପେକ୍ଷା, ଅମନୋଯୋଗ ।

ଅନାଦି, ବିଂ. (ଅନ୍-ଆଦି) ଆଦିରହିତ, ଉତ୍ପତ୍ତିରହିତ । ବି. ପରମେଶ୍ୱର ।

ଅନାଦୀନବ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଆଦୀନବ) ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ।

ଅନାବନା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଇତସ୍ତତବିକ୍ଷିପ୍ତ; ଅନୟୁମିତ । କ୍ରି. ବିଂ. ଏଣୁତେଣୁ । ବି. ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦଜାତ ବନ୍ୟଶାକାଦି ।

ଅନାମତେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଶେଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ନିଃଶେଷରୂପେ; ଅବିରାମ-ରୂପେ । ଯଥା—

ଅନାମତେ ଅନାମତେ ଦଣ୍ଡିଲନ ଫୁଲଧନୁ ।

ଅନାମୟ, ବି. (ଅନ୍-ଆମୟ) ଆରୋଗ୍ୟ, ସୁସ୍ଥାବସ୍ଥା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ।

ଅନାମା, ଅନାମିକା, } ବି. (ଅ-ନାମନ୍-ଆ) ଯାହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ନାହିଁ, କନିଷ୍ଠାଙ୍ଗୁଳିର ନିକଟସ୍ଥ ଅଙ୍ଗୁଳି ।

ଅନାୟତ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଆୟତ) ଅବିସ୍ତୃତ, ଯାହା ଦୀର୍ଘ ନୁହେ; ଅସଂଯତ; ସନ୍ନିହିତ ।

ଅନାୟତ୍ତ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଆୟତ୍ତ) ଅବଶୀଭୂତ, ଅବାଧ; ଯାହା ଆୟତ୍ତ ବା ଅଧୀନ ନୁହେ, ଯାହା ଆୟତ୍ତ କରାଯାଇ ନ ପାରେ ।

ଅନାୟାସ, ବି. (ଅନ୍-ଆୟାସ) ଅକ୍ଳେଶ, ଅଳ୍ପାୟାସ । ବିଂ. ପ୍ରଯତ୍ନଶୂନ୍ୟ । କ୍ରି. ବିଂ. ଆୟାସବ୍ୟତିରେକେ, ବିନା ଆୟାସରେ, ବିନା ପରିଶ୍ରମରେ, ବିନା ଚେଷ୍ଟାରେ, ସହଜେ, ଅକ୍ଳେଶେ ।

ଅନାରତ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଆରତ = ବିଶ୍ରାମ) ନିରନ୍ତର, ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ।

ଅନାରସ, ବି. (ଦେଶଜ) ସପୁରିପଣସ ।

ଅନାର୍ଜବ, ବି. (ଅନ୍-ଆର୍ଜବ) କପଟ, ସରଳତାରାହିତ୍ୟ; ରୋଗ । ବିଂ. କୁଟିଳ ।

ଅନାର୍ତ୍ତବା, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନ୍-ଆର୍ତ୍ତବ) ଅଜାତ-ରଜସ୍କା ।

ଅନାର୍ଯ୍ୟ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଆର୍ଯ୍ୟ = ମାନ୍ୟ) ଅଭଦ୍ର, ଅସାଧୁ ; ଅପ୍ରଧାନ; ଯେ ସତ୍‌କୁଳଜାତ ନୁହେ ।

ଅନାର୍ଯ୍ୟତିକ୍ତ, ବି. (ଅନାର୍ଯ୍ୟ-ତିକ୍ତ) ଚିରାଇତା । ଯଥା—

କିରାତତିକ୍ତୋ ଭୂନିମ୍ବୋଽନାର୍ଯ୍ୟତିକ୍ତଃ । ଅମର ।

ଅନାବିଳ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଆବିଳ) ନିର୍ମଳ, ଅକଳୁଷ; ଅସନ୍ଦିଗ୍ଧ ।

ଅନାବୃତ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନ୍-ଆବୃତ୍ତି) ଅପୁନରା-ଗମନ; ଅନଭ୍ୟାସ ।

ଅନାବୃଷ୍ଟି, ବି. (ଅନ୍-ଆ = ସମ୍ୟକ୍-ବୃଷ୍ଟି) ବର୍ଷାଭାବ, ଉପଯୁକ୍ତ ବୃଷ୍ଟିର ଅଭାବ ।

ଅନାବେଶ, ବି. (ଅନ୍-ଆବେଶ) ଆବେଶର ଅଭାବ, ଅଯତ୍ନ, ଉପେକ୍ଷା, ଅବହେଳା, ଅମନୋଯୋଗ ।

ଅନାଶ୍ରୟ, ବି. (ଅନ୍-ଆଶ୍ରୟ) ଆଶ୍ରୟର ଅଭାବ । ବିଂ. ନିରାଶ୍ରୟ, ଆଶ୍ରୟହୀନ, ଅସହାୟ, ଅଶରଣ ।

ଅନାସ୍ତ, ବିଂ. (ଅନାଥ ଶବ୍ଦଜ) ନାଥହୀନ । ଯଥା—

ରାଜସୂୟ ଯାଗ ସଙ୍ଗ ମୋହର ଏ ପୁଣ,
ଅନାସ୍ତର ବନ୍ଧୁ ତୁ ଅକାରଣେ କାରଣ । ସା.ଛ.ସ.

ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ବା ଶୋଭାହୀନ । ଯଥା—

ମୁକ୍ତାପନ୍ତି ପ୍ରାନ୍ତେ ଦନ୍ତ,
କମ୍ପାଇ ହୁଅଇ ଅନାସ୍ତ । ବ. ପୁ.

ଅନାସ୍ଥା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନାସ୍ଥା ଶବ୍ଦଜ) ଅନାଦର, ଅବହେଳା, ଉପେକ୍ଷା, ତୁଚ୍ଛଜ୍ଞାନ ।

ଅନାସ୍ଥା, ବି. (ଅନ୍-ଆସ୍ଥା) ଅଯତ୍ନ, ଉପେକ୍ଷା, ଅବହେଳା, ଅମନୋଯୋଗ ।

ଅନାହତ, ବି. (ଅନ୍-ଆହତ = ଆଘାତିତ) ଅଧୌତ ନବବସ୍ତ୍ର; ହୃଦୟସ୍ଥିତ ସୁଷୁମ୍ନା-ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦ୍ୱାଦଶଦଳ ପଦ୍ମ, ଶରୀରସ୍ଥ ଚକ୍ରବିଶେଷ । ବିଂ. ନୂତନ; ଅକ୍ଷତ ।

ଅନାହ୍ଲାଦ, ବି. (ଅନ୍-ଆହ୍ଲାଦ) ଆହ୍ଲାଦର ଅଭାବ, ଅପ୍ରୀତି, ଅସନ୍ତୋଷ ।

ଅନିଗୀର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ଅ-ନିଗୀର୍ଣ୍ଣ) ଅନୁକ୍ତ, ଅକଥିତ ।

ଅନିଚ୍ଛୁ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଇଚ୍ଛୁ) ଇଚ୍ଛାହୀନ ।

ଅନିତ, ବିଂ. (ଅନିତ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଅସ୍ଥିର । ଯଥା—

ଅନିତ ସଂସାର ଏ ଅଟଇ ମାୟା ଘୋର,
ଏଥିରେ ଥାଇ ସୁଖେ ଭଜନ୍ତି ମୋରେ କର ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ସା.

ଅନିତ୍ୟ, ବିଂ. (ଅ-ନିତ୍ୟ) ଅସ୍ଥାୟୀ, ବିନାଶୀ, ନଶ୍ୱର, ଅଚିରସ୍ଥାୟୀ ।

ଅନିଦ, ବି. (ଅନିଦ୍ରା ଶବ୍ଦଜ) ଉଜାଗର ।

ଅନିପ୍ସୁ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଇପ୍ସୁ) ଅନିଚ୍ଛୁକ, ଲୋଭହୀନ ।

ଅନିଭୃତ, ବିଂ. (ଅ-ନିଭୃତ) ଅସ୍ଥିର, ଚଞ୍ଚଳ; ପ୍ରକାଶିତ, ଅଗୋପନୀୟ ।

ଅନିମିଷ, } ବି. (ଅ-ନିମିଷ, ନିମେଷ)
ଅନିମେଷ, } ଦେବତା; ମତ୍ସ୍ୟ; ସୂକ୍ଷ୍ମ କାଳ-ପରିମାଣ । ବିଂ. ନିମେଷଶୂନ୍ୟ, ଯାହାର ଚକ୍ଷୁର ପଲକ ପଡ଼େ ନାହିଁ, ନିଃସ୍ପନ୍ଦ ।

ଅନିମିଷାଚାର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ଅନିମିଷ-ଆଚାର୍ଯ୍ୟ) ବୃହସ୍ପତି, ଦେବଗୁରୁ ।

ଅନିୟତ, ବିଂ. (ଅ-ନିୟତ) ଯାର ନିଶ୍ଚୟ ନାହିଁ, ଯାହାର ସ୍ଥିରତା ନାହିଁ, ଅସ୍ଥିର, ଅନିଶ୍ଚିତ ।

ଅନିୟନ୍ତ୍ରିତ, ବିଂ. (ଅ-ନିୟନ୍ତ୍ରିତ) ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ, ଅନିବାରିତ ।

ଅନିରୁଦ୍ଧ, ବି. (ଅ-ନିରୁଦ୍ଧ) କାମଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର, ଉଷାପତି; ଦୂତ, ଚର । ବିଂ. ଅନିବାରିତ, ଅପ୍ରତିରୁଦ୍ଧ ।

ଅନିରୁଦ୍ଧପଥ, ବି. (ଅନିରୁଦ୍ଧ-ପଥ) ଆକାଶ । ବିଂ. ଅବାରିତଗତି ।

ଅନିର୍ଣ୍ଣେୟ, ବିଂ. (ଅ-ନିର୍ଣ୍ଣେୟ) ଯାହାର ନିର୍ଣ୍ଣୟ ହୁଏ ନାହିଁ, ଅନିର୍ଦ୍ଧାରଣୀୟ ।

ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଅ-ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ) ଅନିଶ୍ଚିତ, ଅନିରୂପିତ, ଅନିୟମିତ ।

ଅନିର୍ଭର, ବିଂ. (ଅ-ନିର୍ଭର) ଅଳ୍ପ, ଲଘୁ ।

ଅନର୍ଗ, ବିଂ. ଓ ବି. (ଅନିର୍ବାହ ଶବ୍ଦଜ) ଅନିର୍ବାହ, ନିର୍ବାହ ନ ହେବା ।

ଅନିର୍ବଚନୀୟ, } ବିଂ. (ଅ-ନିର୍ବଚନୀୟ,
ଅନିର୍ବାଚ୍ୟ, } ନିର୍ବାଚ୍ୟ) ବର୍ଣ୍ଣନାର ଅସାଧ୍ୟ, ଯାହା ବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତ କରାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ, ବାକ୍ୟର ଅଗମ୍ୟ, ଅତ୍ୟୁତ୍ତମ ।

ଅନିର୍ବାହ, ବି. (ଅ-ନିର୍ବାହ) ନିର୍ବାହ ନ ହେବା; ଅନିର୍ବୃତି; ଅପ୍ରତୁଳ, ଅସଂସ୍ଥାନ ।

ଅନିର୍ବିଣ୍ଣ, ବିଂ. (ଅ-ନିର୍ବିଣ୍ଣ) ଯାର ନିର୍ବାହର ଉପାୟ ନାହିଁ, ନିଃସ୍ୱ, ଦୁଃଖୀ, ଦରିଦ୍ର; ଯେ ଭୟ ଶୋକାଦିରେ କାତର ହୁଏ ନାହିଁ, ଅଖିନ୍ନ ।

ଅନିର୍ବୃତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ନିର୍ବୃତି) ଅସୁଖ, ଅସଂସ୍ଥାନ; ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ।

ଅନିଳ, ବି. (ଅନ୍=ବଞ୍ଚିବା, ଶ୍ୱାସପ୍ରଶ୍ୱାସ କରିବା-ଇଳ) ପବନ, ବାୟୁ, ବତାସ । ବିଂ. (ଅନ୍-ଇଳା) ଇଳାଶୂନ୍ୟ ।

ଅନିଳସଖ, ବି. (ଅନିଳ-ସଖା) ଅଗ୍ନି ।

ଅନିଳାନ୍ତକ, ବି. (ଅନିଳ-ଅନ୍ତକ) ଇଙ୍ଗୁଦୀବୃକ୍ଷ ।

ଅନିବାର, ବିଂ. (ଅ-ନି-ବୃ-ଅ) ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ, ଅବିରତ ।

ଅନିଶ, ବିଂ. (ଅ-ନିଶା=ଉପଚାର ହେତୁ ନିଶା ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ବିରାମକାଳ) ନିରନ୍ତର, ସତତ, ଅନବରତ, ସର୍ବଦା ।

ଅନିଶ୍ଚିତ, ବିଂ. (ଅ-ନିଶ୍ଚିତ) ଯାହାର ନିଶ୍ଚୟ ନାହିଁ, ଯାର ସ୍ଥିରତା ନାହିଁ, ଅସ୍ଥିର; ସନ୍ଦେହସ୍ଥଳ, ଅନିର୍ଣ୍ଣୀତ, ଅନନୁମିତ ।

ଅନିଷା, } ବି. (ଅନ୍ୱୀକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) ଅପେକ୍ଷା ।
ଅନ୍ୱିଷା, }

ଅନିଷ୍ଟ, ବି. (ଅନ୍-ଇଷ୍ଟ) ଅପକାର, ହାନି; ଦୁଃଖ; ପାପ । ବିଂ. ଅନଭିଳଷିତ, ଅପ୍ରିୟ ।

ଅନୀକ, ବି. (ଅନ୍=ବଞ୍ଚିବା-ଈକ) ସୈନିକ-ପୁରୁଷ, ସୈନ୍ୟ । (ଅ-ନୀ-କ୍ୱିପ୍-କ ଅର୍ଥାତ୍ ଯହିଁରୁ ଫେରିବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ) ଯୁଦ୍ଧ; ସମୂହ ।

ଅନୀକସ୍ଥ, ବି. (ଅନୀକ-ସ୍ଥା-ଅ) ରାଜରକ୍ଷି ସୈନ୍ୟ; ସୈନ୍ୟ; ହସ୍ତିପକ; ଧ୍ୱଜାଦି ଯୁଦ୍ଧଚିହ୍ନ; ରଣବାଦ୍ୟ । ବିଂ. ଯୁଦ୍ଧସ୍ଥିତ ।

ଅନୀକିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନୀକ-ଇନ୍-ଈ) ସୈନ୍ୟଦଳ । ୨୧୮୭ ରଥ, ୨୧୮୭ ହସ୍ତୀ, ୬୫୬୧ ଅଶ୍ୱ, ୧୦୯୩୫ ପଦାତି, ସମୁଦାୟ ୨୧୮୭୦ ଏତାବତ୍‌ସଂଖ୍ୟକ ସୈନ୍ୟ ।

ଅନୀତି, ବି. (ଅ-ନୀତି) କୁନୀତି, ଦୁର୍ନୀତି, ଅତ୍ୟାଚାର, ନୀତିବିରୁଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟର ଅନୁଷ୍ଠାନ ।

ଅନୀଶ୍ୱର, ବିଂ. (ଅନ୍-ଈଶ୍ୱର) ନାସ୍ତିକ; ଅସ୍ୱାମିକ ।

ଅନୀଶ୍ୱରବାଦୀ, ବିଂ. (ଅନୀଶ୍ୱର-ବଦ୍-ଇନ୍) ନାସ୍ତିକ, ଯେ ଈଶ୍ୱର ମାନେ ନାହିଁ ।

ଅନୀହା, ବିଂ. (ଅନ୍-ଈହା) ସ୍ପୃହାଶୂନ୍ୟ; ଅନୁତ୍ସାହ; ଚେଷ୍ଟାହୀନ, ଅଳସ ।

ଅନୁ, ଅଂ. (ଅନ୍-ଉ) ପଶ୍ଚାତ୍; ସଦୃଶ; ଅଧୀନ, ନିକୃଷ୍ଟ; ସହ, ସହିତ; ଅଂଶ; ପରସ୍ପର; ସମୀପ; ବହିର୍ଭାଗ; ବୀପ୍‌ସା; ଚିହ୍ନ; ଅନୁକ୍ରମ; ଆୟାସ; ଇତ୍ଥଂଭାବ; ହୀନ । ବି. ଯଯାତି ରାଜାଙ୍କ ଔରସରେ ଶର୍ମିଷ୍ଠାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର ।

ଅନୁକ, ବିଂ. (ଅନୁ-କମ୍-ଅ) କାମୀ, କାମୁକ, କାମାସକ୍ତ ।

ଅନୁକମ୍ପା, ବି. (ଅନୁ-କମ୍ପ୍-ଅ-ଆ) ଦୟା, ଅନ୍ୟର ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଆପଣାକୁ ତଦବସ୍ଥ ଜ୍ଞାନ କରିବା, ଅନୁଗ୍ରହ, କରୁଣା ।

ଅନୁକରଣ, ବି. (ଅନୁ-କରଣ) ସଦୃଶକରଣ, ପ୍ରତିରୂପକରଣ, ଅନ୍ୟର ଅନୁଷ୍ଠାନାଦି ଦେଖି ସେହିରୂପ କରିବା ।

ଅନୁକର୍ଷ, ବି. (ଅନୁ-କୃଷ୍-ଅ) ରଥର ଅଧଃସ୍ଥିତ କାଷ୍ଠ; ପୂର୍ବସୂତ୍ରୋକ୍ତ ପଦାଦିର ପର-ସୂତ୍ରାଦିରେ ଅନୁବୃତ୍ତି; ଆକର୍ଷଣ ।

ଅନୁକର୍ଷଣ, ବି. (ଅନୁ-କୃଷ୍-ଅନ) ଅନୁକର୍ଷ, ଆକର୍ଷଣ ।

ଅନୁକଳ୍ପ, ବି· (ଅନୁ = ନିକୃଷ୍ଟ-କଳ୍ପ = ପକ୍ଷ) ଗୌଣକଳ୍ପ, ଅପ୍ରଧାନକଳ୍ପ; ପ୍ରତିନିଧି ।
ମୁଖ୍ୟଃସ୍ୟାତ୍ ପ୍ରଥମଃ କଳ୍ପୋଽନୁକଳ୍ପସ୍ତୁ ତତୋଽଧମଃ ।

ଅନୁକାମୀନ, ବିଂ. (ଅନୁକାମ = ଇଚ୍ଛା-ଈନ-ଗମନାର୍ଥେ) ସ୍ୱେଚ୍ଛାବିହାରୀ । ଯଥା— ଅନୁକାମୀନତାଂ ତ୍ୟଜ ।

ଅନୁକାର, ବି. (ଅନୁ-କୃ-ଅ) ଅନୁକରଣ, ସଦୃଶୀକରଣ ।

ଅନୁକାରୀ, ବିଂ (ଅନୁ-କୃ-ଇନ୍) ଯେ ଅନୁକରଣ କରେ ।

ଅନୁକୀର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ଅନୁ-କୀର୍ଣ୍ଣ) ବ୍ୟାପ୍ତ, ବିସ୍ତୃତ ।

ଅନୁକୂଳ, ବିଂ. (ଅନୁ = ଯୋଗ୍ୟ-କୁଳ = ବଂଶ, ଉ = ଊ) ଅଥବା(ଅନୁ = ଅନୁଗତ-କୂଳ = ସ୍ନେହବନ୍ଧ) ସଦୟ; ସହାୟ; ଅନୁଗ୍ରହକାରୀ; ପୋଷକ । ଯଥା—ଅନୁକୂଳ ପବନ; ଅନୁକୂଳ ସ୍ରୋତ—ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ଦିଗକୁ ଯାଉଁ, ବାୟୁ ଓ ସ୍ରୋତ ସେହି ଦିଗକୁ ଗଲେ ଗମନର ପୋଷକତା କରେ । ଅନୁରକ୍ତ; ଯୋଗ୍ୟ; ନାୟକବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଏକମାତ୍ର ନାୟିକାରେ ଆସକ୍ତ ପୁରୁଷ ।

ଅନୁକୃତ, ବିଂ. (ଅନୁ-କୃ-ତ) ଯାହା ଅନ୍ୟର ଅନୁକରଣରେ କରାଯାଇଅଛି ।

ଅନୁକ୍ତ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଉକ୍ତ) ଅକଥିତ ।

ଅନୁକ୍ରମ, ବି. (ଅନୁ-କ୍ରମ୍-ଅ) ଯଥାକ୍ରମ, ଆନୁପୂର୍ବୀ, ପର୍ଯ୍ୟାୟ ।

ଅନୁକ୍ରମଣିକା, ବି. (ଅନୁ-କ୍ରମ-ଅନ-ଇକ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଗ୍ରନ୍ଥର ଅବତରଣିକା, ମୁଖବନ୍ଧ; ଭୂମିକା; ସୂଚୀପତ୍ର ।

ଅନୁକ୍ରୋଶ, ବି· (ଅନୁ-କ୍ରୁଶ-ଅ) ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖ ଲାଗି ଦୁଃଖ କରିବା, ଦୟା, ଅନୁକମ୍ପା ।

ଅନୁକ୍ଷଣ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଅନୁ = ପ୍ରତି-କ୍ଷଣ) ନିରନ୍ତର, ସର୍ବଦା ।

ଅନୁଗ, ବିଂ. (ଅନୁ = ପଶ୍ଚାତ୍-ଗମ୍-ଅ) ଯେ ପଶ୍ଚାତ୍ ଗମନ କରେ, ଅନୁଯାୟୀ, ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗାମୀ ।

ଅନୁଗତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଗମ୍-ତ) ଯେ ମତାନୁସାରେ ଚଳେ, ମତାନୁବର୍ତ୍ତୀ, ଅଧୀନ, ଆଶ୍ରିତ, ଅନୁଜ୍ଞାକାରୀ ।

ଅନୁଗମ, ବି. (ଅନୁ-ଗମ୍-ଅ) ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗମନ, ଅନୁସରଣ; ପରସ୍ପର ଅବବୋଧ ସମ୍ପାଦନ, ମୀମାଂସା; ସଙ୍ଗତି; ଅନୁଲୋମ ।

ଅନୁଗମନ, ବି. (ଅନୁ-ଗମ୍-ଅନ) ଅନୁସରଣ, ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗମନ; ମତାନୁସାରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ; ସହଗମନ, ଅନୁମରଣ ।

ଅନୁଗବ, ବି. (ଅନୁ-ଗୋ-ଅ) ଦୈର୍ଘ୍ୟ ।

ଅନୁଗବୀନ, ବି. (ଅନୁ = ପଶ୍ଚାତ୍ ବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ-ଗୋ-ଈନ—ଗମନାର୍ଥେ) ଯେଉଁମାନେ ଗୋରୁର ପଶ୍ଚାତ୍ ବା ସଙ୍ଗେ ଯାନ୍ତି, ଗୋରକ୍ଷକ, ଗାଈ ରଖୁଆଳ ।

ଅନୁଗାମୀ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଗମ୍-ଇନ୍) ଯେ ଅନୁଗମନ କରେ, ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗାମୀ; ସହଚର ।

ଅନୁଗୁଣ, ବିଂ. (ଅନୁ = ଅନୁକୂଳ-ଗୁଣ) ଅନୁକୂଳ; ଅନୁଗତ ।

ଅନୁଗୃହୀତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଗ୍ରହ୍-ତ) ଅନୁଗ୍ରହ-ପାତ୍ର, ଯାହାକୁ ଅନୁଗ୍ରହ କରା ଯାଇଅଛି ।

ଅନୁଗ୍ର, ବିଂ. (ଅନ୍-ଉଗ୍ର) ଶାନ୍ତସ୍ୱଭାବଯୁକ୍ତ; ଅସମର୍ଥ; ଅନୁଦ୍ଧତ ।

ଅନୁଗ୍ରହ, ବି· (ଅନୁ-ଗ୍ରହ୍-ଅ) ଅନ୍ୟର ଅଭୀଷ୍ଟ ସାଧନ ବା ଅନିଷ୍ଟ ନିବାରଣର ଇଚ୍ଛା; ଦୟା, ଉପକାର, ପ୍ରସାଦ, ପ୍ରସନ୍ନତା, ଆନୁକୂଲ୍ୟ ।

ଅନୁଗ୍ରାହକ, ଅନୁଗ୍ରାହୀ, } ବିଂ. (ଅନୁଗ୍ରହ-କ, ଇନ୍) ଯେ ଅନୁଗ୍ରହ କରେ ।

ଅନୁଚର, ବିଂ. (ଅନୁ-ଚର୍-ଅ) ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗାମୀ, ସହଚର, ଭୃତ୍ୟ, ଯେ ଅନ୍ୟର ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।

ଅନୁଚ୍ଚାର୍ଯ୍ୟ, ଅନୁଚ୍ଚାରଣୀୟ, } ବିଂ. (ଅନ୍-ଉଚ୍ଚାର୍ଯ୍ୟ, ଉଚ୍ଚାରଣୀୟ) ଯାହା ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେ କିମ୍ବା ଯାହା ଉଚ୍ଚାରଣ କରାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ ।

ଅନୁଚକୀର୍ଷା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନୁ-ଚକୀର୍ଷା) ଅନୁକରଣ, ଅନୁକରଣ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ।

ଅନୁଚକୀର୍ଷିତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଚକୀର୍ଷିତ) ଯେଉଁ ବିଷୟର ଅନୁକରଣ କରିବାର ଇଚ୍ଛା କରା ଯାଇଅଛି ।

ଅନୁଚକୀର୍ଷୁ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଚକୀର୍ଷୁ) ଯେ ଅନୁକରଣ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ।

ଅନୁଜ, ଅନୁଜନ୍ମା, } ବିଂ. (ଅନୁ-ଜନ୍-ଅ, ଅନୁ-ଜନ୍ମା) ପଶ୍ଚାତ୍‌ଜାତ, କନିଷ୍ଠ ।

ଅନୁଜୀବୀ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଜୀବ୍-ଇନ୍) ଯେ ଅନ୍ୟକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ, ଭୃତ୍ୟ, ଆଶ୍ରିତ, ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ, ସହଚର ।

ଅନୁଜ୍ଞା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନୁ-ଜ୍ଞା-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଆଜ୍ଞା, ହୁକୁମ, ଅନୁମତି, ସମ୍ମତିପ୍ରଦାନ ।

ଅନୁଜ୍ଞାତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଜ୍ଞା-ତ) ଆଜ୍ଞପ୍ତ, ଆଜ୍ଞାପ୍ରାପ୍ତ; ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ଅନୁଜ୍ଞା ଦିଆ ହୋଇଅଛି; ଅନୁଗତ ।

ଅନୁତପ୍ତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ତପ୍-ତ) ଅନୁତାପଗ୍ରସ୍ତ, ପଶ୍ଚାତ୍ତାପବିଶିଷ୍ଟ; ଅନୁଶୟିତ ।

ଅନୁତର୍ଷ, ଅନୁତର୍ଷଣ, } ବ. (ଅନୁ-ତୃଷ୍-ଅ, ଅନ) ତୃଷ୍ଣା, ପିପାସା; ଅଭିଳାଷ, ଇଚ୍ଛା; ମଦ୍ୟପାନ ପାତ୍ର ।

ଅନୁତାପ, ବ. (ଅନୁ-ତପ-ଅ) ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ, ଅନୁଶୋଚନା, କୌଣସି ଅନୁଚିତ କର୍ମ କରିଦେଇ ପଛେ ଶୋକ କରିବା ।

ଅନୁଦର, ବିଂ. (ଅନ୍-ଉଦର, ଅନ୍ = ଅଳ୍ପ ଉଦର ଯାହାର) କୃଶ, ଦୁର୍ବଳ, କ୍ଷୀଣମଧ୍ୟ ।

ଅନୁଦାତ୍ତ, ବ. (ଅନ୍-ଉତ୍ = ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ଆ-ଦା-ତ) ନୀଚସ୍ୱର; ବେଦର ମନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ବିଂ. ଉଦାତ୍ତଭିନ୍ନ ।

ଅନୁଦାର, ବିଂ. (ଅନ୍-ଉଦାର) ଅସାଧୁ, ଅସରଳ, କ୍ଷୁଦ୍ର, ନୀଚାଶୟ ।

ଅନୁଦିତ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଉଦିତ) ଅପ୍ରକାଶିତ, ଅନୁକ୍ତ, ଅନୁଦ୍‌ଗତ ।

ଅନୁଦିନ, ଅଂ. (ଅନୁ = ପ୍ରତି-ଦିନ) ପ୍ରତିଦିନ, ପ୍ରତ୍ୟହ ।

ଅନୁଦ୍ଦେଶ, ବ. (ଅନ୍-ଉଦ୍ଦେଶ) ଉଦ୍ଦେଶର ଅଭାବ, ବିଦେଶଗତ ବ୍ୟକ୍ତିର ବହୁକାଳ ସମ୍ବାଦ ନ ପାଇବା ।

ଅନୁଦ୍ଧତ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଉଦ୍ଧତ) ନମ୍ର, ବିନୀତ ।

ଅନୁଦ୍ରୁତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଦ୍ରୁତ) ପଶ୍ଚାତ୍ ଧାବିତ; ସଙ୍ଗୀତରେ ଦ୍ରୁତର ଅର୍ଦ୍ଧମାତ୍ରା; ସୂକ୍ଷ୍ମ କାଳପରିମାଣ । ଯଥା—

ଅର୍ଦ୍ଧମାତ୍ରଂ ଦ୍ରୁତଂ ଜ୍ଞେୟଂ ଦ୍ରୁତାର୍ଦ୍ଧଂ ସ୍ୟାଦନୁଦ୍ରୁତଂ

ଅନୁଧାବନ, ବ. (ଅନୁ-ଧାବନ) ମନୋନିବେଶ, ଅଭିନିବେଶ; ତତ୍ତ୍ୱନିର୍ଣ୍ଣୟାନୁସରଣ; ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗମନ; ଅନୁସନ୍ଧାନ ।

ଅନୁଧାବିତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଧାବ୍-ତ) ପଶ୍ଚାତ୍‌ଧାବିତ; ଅଭିନିବିଷ୍ଟ ।

ଅନୁଧ୍ୟାନ, ବ. (ଅନୁ-ଧ୍ୟୈ-ଅନ) ମଙ୍ଗଳଚିନ୍ତା, ଶୁଭଚିନ୍ତା ।

ଅନୁନୟ, ବ. (ଅନୁ-ନୀ-ଅ) ବିନୟ; ସ୍ତବ, ସ୍ତୁତି; ଶିଷ୍ଟତା; ପ୍ରଣତି; କ୍ରୁଦ୍ଧ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ବିନୟ ବାକ୍ୟରେ ଶାନ୍ତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା; ପ୍ରାର୍ଥନା; କ୍ରୋଧାପନୟନ ।

ଅନୁନାଦିତ, ବିଂ. (ଅନୁନାଦ-ଇତ) ସଦୃଶ ଶବ୍ଦବିଶିଷ୍ଟ ।

ଅନୁନାସିକ, ବିଂ. (ଅନୁ = ଅନୁଗତ-ନାସିକା) ନାସିକାସହ ଯୋଗରେ ଉଚ୍ଚାର୍ଯ୍ୟମାଣ (ବର୍ଣ୍ଣ)

ଅନୁନୀତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ନୀ-ତ) ବିନୀତ, ଅନୁନୟପ୍ରାପ୍ତ, ଯେ ବିନୟ ବାକ୍ୟରେ ଶାନ୍ତ ବା ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି; ପ୍ରାର୍ଥିତ, ପ୍ରସାଦିତ ।

ଅନୁପ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଉପ = ଉପମା) ସାଦୃଶ୍ୟରହିତ, ଅନୁପମେୟ ।

ଅନୁପଦ, ଅଂ. (ଅନୁ-ପଦ) ପଦେ ପଦେ, ଅନନ୍ତର, ପଶ୍ଚାତ୍ । ବିଂ. ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗାମୀ ।

ଅନୁପଦିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଉପଦିଷ୍ଟ) ଯେ ଉପଦେଶ ପାଇ ନାହିଁ, ଅଶିକ୍ଷିତ ।

ଅନୁପଥୀ, ବିଂ. (ଅନୁପଦ-ଇନ୍) ଅନ୍ୱେଷଣ-କାରୀ, ଅନ୍ୱେଷ୍ଟା, ଅନୁଗାମୀ ।

ଅନୁପଦୀନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନୁପଦ-ଈନ, ବ୍ୟାପକାର୍ଥେ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପାଦାଚ୍ଛାଦନ ମୋଜା; ଉପାନହ, ଚର୍ମପାଦୁକା ।

ଅନୁପପତ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନ୍-ଉପପତ୍ତି) ଅଯୁକ୍ତି, ଉପପତ୍ତିର ଅଭାବ; ଅନବ୍ଧୃତ; ଅସଙ୍ଗତ; ଅସଂଲଗ୍ନତା; ଅସିଦ୍ଧି; ଅନୁସ୍ପତ୍ତି । •

ଅନୁପପନ୍ନ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଉପପନ୍ନ) ଅଯୁକ୍ତ, ଅସିଦ୍ଧ, ଅନୁତ୍ପନ୍ନ ।

ଅନୁପମ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଉପମା) ଉପମାରହିତ, ନିରୁପମ, ଅତ୍ୟୁତ୍କୃଷ୍ଟ; (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଅଗ୍ନି କମ୍ବା ନୈଋତକୋଣର ହସ୍ତିନୀ ।

ଅନୁପାତ, ବି. (ଅନୁ-ପାତ) ପଶ୍ଚାତ୍ପତନ; ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗମନ; ସମଭାବ; ଏକ ରାଶିର ସହିତ ଆଉ ଏକ ରାଶିର ସମ୍ବନ୍ଧ ।

ଅନୁପାତକ, ବି. (ଅନୁ-ପାତକ) ମହାପାତକ ସଦୃଶ ପାତକବିଶେଷ ।

ଅନୁପାନ, ବି. (ଅନୁ-ପାନ) ଔଷଧ ସହିତ ସେବନୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ।

ଅନୁପୂର୍ବ, ବିଂ. (ଅନୁ = ଅନୁଗତ-ପୂର୍ବ) ଆନୁକ୍ରମିକ । ବି. ଅନୁକ୍ରମ ।

ଅନୁପ୍ରବେଶ, ବି. (ଅନୁ-ପ୍ରବେଶ) ଅନ୍ତଃ-ପ୍ରବେଶ, ଅନୁରୂପପ୍ରବେଶ ।

ଅନୁପ୍ରାସ, ବି. (ଅନୁ = ସଦୃଶ-ପ୍ରାସ-ପ୍ରସ୍ = ବିସ୍ତାର କରିବା-ଅ) ତୁଲ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ବିନ୍ୟାସ; କାବ୍ୟର ଶବ୍ଦାଳଂକାରବିଶେଷ ।

ଅନୁପ୍ଲବ, ବି. (ଅନୁ-ପ୍ଲୁ-ଅ) ଅନୁଚର; ସହାୟ ।

ଅନୁବନ୍ଧ, ବି. (ଅନୁ-ବନ୍ଧ୍-ଅ) ଉପକ୍ରମ; ଆରମ୍ଭ; ଉପଲକ୍ଷ; ପୂର୍ବଲକ୍ଷଣ; ବନ୍ଧନ; ଆରୋପ; ସମ୍ବନ୍ଧ; ଅନୁବୃତ୍ତି; ଅବିଚ୍ଛେଦ; ଅନୁରୋଧ; ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ରରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟନିମିତ୍ତ କଳ୍ପିତ ବର୍ଣ୍ଣ (ଅର୍ଥାତ ଯାହାକୁ ଇତ୍ କହନ୍ତି); ମୁଖ୍ୟାନୁଯାୟୀ ଶିଶୁ (ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଖ୍ୟ ଯେ ପିତାଦି ତାହାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଶିଶୁ ଅନୁବର୍ତ୍ତନ କରୁଥାଏ ।) ଯଥା—

"ଦୋଷୋତ୍ପାଦେଽନୁବନ୍ଧଃସ୍ୟାତ୍ ପ୍ରକୃତ୍ୟାଦିବିନଶ୍ୱରେ
ମୁଖ୍ୟାନୁଯାୟିନି ଶିଶୌ ପ୍ରକୃତସ୍ୟାନୁବର୍ତ୍ତିନେ ।"

ଅନୁବନ୍ଧୀ, ବିଂ. (ଅନୁବନ୍ଧ-ଇନ୍) ସହଗାମୀ; ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ; ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ; ଅନୁରୋଧୀ; (ସ୍ତ୍ରୀ.) ହିକ୍କା; ତୃଷ୍ଣା ।

ଅନୁବୋଧ, ବି. (ଅନୁ-ବୁଧ୍-ଅ) ସ୍ନାନାନ୍ତେ ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟର ପୁନରୁଦ୍ଦୀପନ, ବିଗତଗନ୍ଧର ପୁନର୍ଗନ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତୀକରଣ; ପଶ୍ଚାତ୍‌ଜ୍ଞାନ ।

ଅନୁବ୍ରତ, ଅଂ. (ଅନବରତ ଶବ୍ଦଜ) ସର୍ବଦା । ଯଥା—

ଅନୁବ୍ରତେ ପ୍ରାଣିକି ଯେ ନୁହଇ ବିପଦ ।
ସର୍ବଦା କେଉଁ ପ୍ରାଣିର ନୁହଇ ସମ୍ପଦ । ସା. ଷ୍ଟ. ସ.

ଅନୁଭବ, ବି. (ଅନୁ-ଭୂ-ଅ) ଉପଲବ୍ଧି, ଜ୍ଞାନ, ବୋଧ ।

ଅନୁଭାବ, ବି. (ଅନୁ-ଭୂ-ଅ) ପ୍ରଭାବ, ରାଜକୀୟ ପ୍ରଭାବ; ସାମର୍ଥ୍ୟ; ରାଜାମାନଙ୍କର କୋଷ-ଦଣ୍ଡାଦିଜାତ ତେଜବିଶେଷ; ମହିମା; ମନର ଉନ୍ନତି; ମନର ମହତ୍ତ୍ୱ; ନିଶ୍ଚୟ; ସଙ୍କେତ ବା ମନୋଗତଭାବ ପ୍ରକାଶକ ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରଭୃତି ।

ଅନୁଭୂତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଭୂ-ତ) ଯେଉଁ ବିଷୟର ଅନୁଭବ ହୋଇଅଛି । ଉପଲବ୍ଧ, ଅବଗତ, ଜ୍ଞାତ ।

ଅନୁଭୂତି, ବି. (ଅନୁ-ଭୂ-ତି) ଉପଲବ୍ଧି, ଅନୁଭବ, ଜ୍ଞାନ । ଅନୁଭୂତି ଚତୁର୍ବିଧ । ଯଥା—ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ଅନୁମିତି, ଉପମିତି ଓ ଶାବ୍ଦ । (ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷମପ୍ୟନୁମିତି ସ୍ତଥୋପମିତି-ଶାବ୍ଦଜେ) ।

ଅନୁମତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ମନ୍-ତ) ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ଅନୁମତି ଦିଆ ଯାଇଅଛି, ଅନୁଜ୍ଞାତ, ସମ୍ମତ ବା ସ୍ୱୀକୃତ, ଅନୁମୋଦିତ ।

ଅନୁମତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଅନୁ-ମନ୍-ତି) ଯେଉଁ ପୌର୍ଣ୍ଣମୀରେ ଏକ କଳାହୀନ ଚନ୍ଦ୍ର ଉଦୟ ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀଯୁକ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା; ଅନୁଜ୍ଞା, ଆଦେଶ, ସମ୍ମତିପ୍ରଦାନ ।

ଅନୁମନ୍ତା, ବିଂ. (ଅନୁ-ମନ୍-ତୃ) ଅନୁମତିକାରୀ, ଆଜ୍ଞାକାରକ ।

ଅନୁମରଣ, ବି. (ଅନୁ-ମରଣ) ସହମରଣ, ପଶ୍ଚାତ୍‌ମରଣ ।

ଅନୁମା, ଅନୁମାନ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନୁ-ମା-ଅ, ଅନ) ବୋଧ, ହେତୁଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର କରିବା, ଅର୍ଥାଳଙ୍କାରବିଶେଷ ।

ଅନୁମାପକ, ବିଂ. (ଅନୁ-ମା-ଣିଚ୍-ଅକ) ଅନୁମାନଜନକ, ଅନୁମାନର ହେତୁ ।

ଅନୁମିତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ମା-ତ) ହେତୁଦ୍ୱାରା ନିଶ୍ଚିତ, ଯେଉଁ ବିଷୟ ଅନୁମାନ କରା ଯାଇଅଛି ।

ଅନୁମିତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନୁ-ମା-ତି) ଅନୁଭବ-ବିଶେଷ; ଅନୁମାନକରଣ, ହେତୁଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନକରଣ ।

ଅନୁମୃତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ମୃ-ତ) ସହମୃତ, ପଶ୍ଚାତ୍‌-ମୃତ; (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସହମୃତା, ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାମିର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତଦୀୟ ପାଦୁକାଦି ଧରି ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଚିତାରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରେ ।

ଅନୁମେୟ, ବିଂ. (ଅନୁ-ମା-ଏୟ) ଅନୁମାନ-ଯୋଗ୍ୟ, ଅନୁମାନଜ୍ଞେୟ ।

ଅନୁମୋଦନ, ବି. (ଅନୁ-ମୁଦ୍-ଅନ) ଆହ୍ଲାଦ-ପୂର୍ବକ ସମ୍ମତି, ମତଦାନ, ଉଚିତ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିବା; ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ; ପ୍ରବୃତ୍ତିପ୍ରଦାନ ।

ଅନୁମୋଦିତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ମୁଦ୍-ତ) ଯେଉଁ ବିଷୟର ଅନୁମୋଦନ କରା ଯାଇଅଛି; ଅନୁମତ, ଅନୁଜ୍ଞାତ, ସଦୃଶ, ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ ।

ଅନୁଯାତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଯା-ତ) ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗତ, ଅନୁକୃତ ।

ଅନୁଯାତ୍ର, ବିଂ. (ଅନୁ = ଅନୁରୂପକୃତ-ଯାତ୍ରା) ଅନୁଯାୟିବର୍ଗ ।

ଅନୁଯାତ୍ରିକ, ବିଂ. (ଅନୁଯାତ୍ରା-ଇକ) ଅନୁଚର, ସମଭିବ୍ୟାହାରୀ ଲୋକ ।

ଅନୁଯାୟୀ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଯା-ଇନ୍, ଯକାରାଗମ) ଅନୁଚର; ଅନୁଗାମୀ; ସେବକ; ସଦୃଶ ।

ଅନୁଯୁକ୍ତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଯୁଜ୍-ତ) ଜିଜ୍ଞାସିତ; ତିରସ୍କୃତ ।

ଅନୁଯୋକ୍ତା, ବିଂ. (ଅନୁ-ଯୁଜ୍-ତୃ) ଅନୁ-ଯୋଗକାରୀ ।

ଅନୁଯୋଗ, ବି. (ଅନୁ-ଯୁଜ୍-ଅ) ପ୍ରଶ୍ନ, ଜିଜ୍ଞାସା; ତିରସ୍କାର; ଆକ୍ଷେପପ୍ରକାଶ ।

ଅନୁଯୋଗୀ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଯୁଜ୍-ଇନ୍) ସମ୍ବନ୍ଧାଧାର ।

ଅନୁଯୋଜକ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଯୁଜ୍-ଅକ) ଯେ ଅନୁଯୋଗ କରେ ।

ଅନୁରକ୍ତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ରନ୍‌ଜ୍-ତ) ଆସକ୍ତ, ଅନୁରାଗବିଶିଷ୍ଟ; ରତ; ପ୍ରୀତ; ରଞ୍ଜିତ ।

ଅନୁରକ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନୁ-ରନ୍‌ଜ୍-ତି) ପ୍ରୀତି, ସ୍ନେହ; ଆଦର; ଯତ୍ନ; ପ୍ରବୃତ୍ତି ।

ଅନୁରଞ୍ଜକ, ବିଂ. (ଅନୁ-ରନ୍‌ଜ୍-ଅକ) ଯେ ଅନୁରଞ୍ଜନ କରି ପାରେ ।

ଅନୁରଞ୍ଜନ, ବି. (ଅନୁ-ରନ୍‌ଜ୍-ଅନ) ପ୍ରୀତ-କରିବା, ତୁଷ୍ଟକରିବା; ପ୍ରୀତିସମ୍ପାଦନ; ସନ୍ତୋଷଜନନ; ରଙ୍ଗକରିବା ।

ଅନୁରଥ୍ୟା, ବି. (ଅନୁ-ରଥ୍ୟା) କ୍ଷୁଦ୍ର ପଥ, ଗଳିବାଟ ।

ଅନୁରାଗ, ବି. (ଅନୁ-ରନ୍‌ଜ୍-ଅ) ପ୍ରୀତି, ସ୍ନେହ, ଆଦର; ଯତ୍ନପ୍ରବୃତ୍ତି ।

ଅନୁରାଧା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ, (ଅନୁ-ରାଧ୍ = ସିଦ୍ଧି କରିବା-ଅ-ଆ, ଯେ ଯାତ୍ରାଦିରେ ଇଷ୍ଟସିଦ୍ଧି କରେ) ସପ୍ତଦଶ ନକ୍ଷତ୍ର ।

ଅନୁରୁଦ୍ଧ, ବିଂ. (ଅନୁ-ରୁଧ୍-ତ) ଉପରୁଦ୍ଧ, ଯାହାକୁ ଅନୁରୋଧ କରା ଯାଇଅଛି; ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ଅନୁରୋଧ କରା ଯାଇଅଛି ।

ଅନୁରୂପ, ବିଂ. (ଅନୁ-ରୂପ) ସଦୃଶ, ତୁଲ୍ୟ; ଯୋଗ୍ୟ; ଅନୁଯାୟୀ; ଅନୁଗାମୀ ।

ଅନୁରୋଧ, ବି. (ଅନୁ-ରୁଧ୍-ଅ) ଉପରୋଧ, ଅଭୀଷ୍ଟ ସାଧନାର୍ଥ ପ୍ରବୃତ୍ତିପ୍ରଦାନ; ସୁପାରସ; ପ୍ରତୀକ୍ଷା; ଅନୁସରଣ ।

ଅନୁଲାପ, ବି. (ଅନୁ-ଲପ୍-ଅ) ପୁନଃପୁନଃକଥନ।

ଅନୁଲିପ୍ତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଲିପ୍-ତ) ଅନୁରଞ୍ଜିତ, ରଙ୍ଗକରିବା; ଲିପ୍ତ।

ଅନୁଲେପନ, ବି. (ଅନୁ-ଲିପ୍-ଅନ) ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟାଦିଦ୍ୱାରା ଲେପନ, ଲେପନସାଧନ ଚନ୍ଦନାଦି।

ଅନୁଲୋମ, ବି. (ଅନୁ-ଲୋମ) ଅନୁକ୍ରମ, ଯଥାକ୍ରମ। ବିଂ. ଅନୁକୂଳ। ଅଂ. ପ୍ରତିଲୋମରେ। କ୍ରି. ବିଂ. ପ୍ରକୃତପ୍ରଣାଳୀରେ, ଯଥାକ୍ରମରେ, ଯାହା ପର ଯାହା ସେହି ନିୟମରେ।

ଅନୁଲୋମଜ, ବିଂ. (ଅନୁଲୋମ-ଜନ୍-ଅ) ଯଥାକ୍ରମରେ ଜାତ, ଉତ୍ତମବର୍ଣ୍ଣର ଔରସରେ ଅଧମବର୍ଣ୍ଣେ ଜାତ, ଯେପରି ବ୍ରାହ୍ମଣର ଔରସରେ କ୍ଷତ୍ରିୟାର ଗର୍ଭଜାତ; କ୍ଷତ୍ରିୟର ଔରସରେ ବୈଶ୍ୟାର ଗର୍ଭଜାତ ଇତ୍ୟାଦି।

ଅନୁବର୍ତ୍ତନ, ବି. (ଅନୁ-ବୃତ୍-ଅନ) ଅନୁଗମନ, ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗମନ; ଅନୁବୃତ୍ତି; ସେବା; ଅନୁବନ୍ଧ; ଅବିଚ୍ଛେଦ; ଆନୁକୂଲ୍ୟ।

ଅନୁବଳ, କ୍ରି.ବିଂ.(ଅନୁ-ବଳ) କ୍ଷମତାନୁସାରେ।

ଅନୁବାକ, ବି. (ଅନୁ-ବାକ୍-ଅ) ବେଦର ଅଧ୍ୟାୟ, ସାମ ବା ଯଜୁର୍ବେଦର ଅଂଶବିଶେଷ।

ଅନୁବାଦ, ବି. (ଅନୁ-ବଦ୍-ଅ) ପୁନଃପୁନଃକଥନ; ଭାଷାନ୍ତରକରଣ, ଅନୁକରଣ; ଅପବାଦ; ନିନ୍ଦା।

ଅନୁବାଦୀ, ବି. (ଅନୁବାଦ-ଇନ୍) ଅନୁବାଦକ। ବିଂ. ସଦୃଶ; ଅନୁରୂପ।

ଅନୁବାଦ୍ୟ, ବିଂ. (ଅନୁ-ବଦ୍-ଯ) ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ଅନୁବାଦନୀୟ; ଯାହାର ଅନୁବାଦ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ; ଅନୁକରଣୀୟ।

ଅନୁବଦ୍ଧ, ବିଂ. (ଅନୁ-ବଧ୍-ତ) ସଂପୃକ୍ତ, ସଂଯୁକ୍ତ; ଖଚିତ; ବ୍ୟାପ୍ତ; ଗ୍ରଥିତ; ଗୁମ୍ଫିତ।

ଅନୁବୃତ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନୁ-ବୃତ୍-ତି) ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗମନ; ସେବା; ଅନୁବନ୍ଧ; ଅନୁରୋଧ; ଅନୁକରଣ; ବ୍ୟାକରଣରେ—ପୂର୍ବସୂତ୍ରରୁ ପରସୂତ୍ରରେ ଉପସ୍ଥିତି।

ଅନୁବେଳ, ଅଂ. (ଅନୁ-ବେଳା) ସତତ, ପ୍ରତିକ୍ଷଣ, ନିରନ୍ତର। କ୍ରି. ବିଂ. ଉପକୂଳରେ।

ଅନୁବ୍ରଜ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନୁ-ବ୍ରଜ୍ୟା) ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗମନ।

ଅନୁଶୟ, ବି. (ଅନୁ-ଶୀ-ଅ) ଅନୁତାପ, ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ; ପୂର୍ବଶତ୍ରୁତା, ଦ୍ୱେଷ, ଘୃଣା; ଅନୁବନ୍ଧ; ଅନୁଧାବନ; ମନୋନିବେଶ।

ଅନୁଶୟାନ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଶୀ-ଆନ) ଯେ ଅନୁଶୟ କରେ।

ଅନୁଶୟିତ, ବିଂ.(ଅନୁ-ଶୀ-ଇତ) ଯାହାର ଅନୁତାପ ଘଟିଅଛି; ଅନୁତପ୍ତ, ଅନୁତାପଗ୍ରସ୍ତ।

ଅନୁଶୟୀ, ବିଂ. (ଅନୁଶୟ-ଇନ୍) ପଶ୍ଚାତ୍ତାପୀ। ବି. ପାଦରୋଗବିଶେଷ।

ଅନୁଶାସନ, ବି. (ଅନୁ-ଶସ୍-ଅନ) ଆଜ୍ଞା, ଉପଦେଶ; ଶିକ୍ଷାଦାନ; ନିଯୋଗ; ବ୍ୟୁତ୍ପାଦନ।

ଅନୁଶିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଶିଷ୍-ତ) ଆଦିଷ୍ଟ, ଅନୁଜ୍ଞାତ; ଉପଦିଷ୍ଟ, ଶିକ୍ଷିତ; କଥିତ; ବ୍ୟୁତ୍ପାଦିତ।

ଅନୁଶୀଳନ, ବି. (ଅନୁ-ଶୀଲ୍-ଅନ) ପୁନଃପୁନଃ ଆଲୋଚନ, ଅଭ୍ୟାସ; ଆନ୍ଦୋଳନ; ଅନୁକ୍ଷଣ ସେବା।

ଅନୁଷଙ୍ଗ, ବି. (ଅନୁ-ସନ୍ଜ୍-ଅ) ଦୟା, ସ୍ନେହ, ପ୍ରଣୟ; ସମ୍ବନ୍ଧ, ସମ୍ପର୍କ; ଆସକ୍ତି।

ଅନୁଷ୍ଟୁଭ୍, ବି. (ଅନୁ-ସ୍ତୁଭ୍-କ୍ୱିପ୍) ଅଷ୍ଟାକ୍ଷର ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ; ସରସ୍ୱତୀ।

ଅନୁଷ୍ଠାତା, ବି. (ଅନୁ-ସ୍ଥା-ତା) ଯେ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରେ।

ଅନୁଷ୍ଠାନ, ବି. (ଅନୁ-ସ୍ଥା-ଅନ) ଆରମ୍ଭ, ପ୍ରଥମ ଉଦ୍ୟମ; ନିର୍ବାହ, ସମ୍ପାଦନ।

ଅନୁଷ୍ଠେୟ, ବିଂ. (ଅନୁ-ସ୍ଥା-ଏୟ) ଅନୁଷ୍ଠାନଯୋଗ୍ୟ, ଯେଉଁ ବିଷୟର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବାକୁ ହେବ।

ଅନୁସ୍ୟୂତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ସିବ୍-ତ) ପରସ୍ପର ସମ୍ବନ୍ଧ, ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ।

ଅନୁଷ୍ଣ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଉଷ୍ଣ) ଜଡ଼, ଅଳସ; ଶୀତଳ; ଉଷ୍ଣଳ ।

ଅନୁସନ୍ଧାନ, ବି. (ଅନୁ-ସମ୍-ଧା-ଅନ) ଯେ କୌଣସି ବିଷୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଚେଷ୍ଟା ବା ଯତ୍ନ, ଅନ୍ୱେଷଣ, ଖୋଜିବା ।

ଅନୁସନ୍ଧାୟୀ, ବିଂ. (ଅନୁ-ସମ୍-ଧା-ଇନ୍, ଯ ଆଗମ) ଯେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରେ ।

ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସା, ବି. (ଅନୁ-ସମ୍-ଧା-ସନ୍-ଆ) ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା ।

ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସୁ, ବିଂ. (ଅନୁ-ସମ୍-ଧା-ସନ୍-ଉ) ଯେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ନିମିତ୍ତ ବ୍ୟଗ୍ର ।

ଅନୁସରଣ, ବି. (ଅନୁ-ସୃ-ଅନ) ଅନୁଗମନ, ଅନୁବର୍ତ୍ତନ, ଅନୁକରଣ; ଆଶ୍ରୟ; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ କିଛି ପ୍ରାର୍ଥନା ପୂରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବା ।

ଅନୁସରଣିଆ, ବିଂ. (ସଂସ୍କୃତରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଯେ ଅନୁସରଣ କରୁଥାଏ, ଆଶ୍ରିତ ।

ଅନୁସରିବା, କ୍ରି. ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବା; ଅନୁଗମନ କରିବା ।

ଅନୁସାର, ବି. (ଅନୁ-ସୃ-ଅ) ଅନୁଗମନ, ଅନୁବର୍ତ୍ତନ; ଅନୁକରଣ; ଆଶ୍ରୟ । କ୍ରି. ବିଂ. ଅତିକ୍ରମ ନ କରି, ଶକ୍ତି ଅନୁରୂପରେ ଅବଲମ୍ବନ କରି । ଯଥା—ସାଧୁ ଉପଦେଶ ଅନୁସାରେ ଚଳିବା ଉଚିତ ।

ଅନୁସାରୀ, ବିଂ. (ଅନୁ-ସୃ-ଇନ୍) ଯେ ଅନୁସରଣ କରେ, ଅନୁଯାୟୀ, ଅନୁରୂପ ।

ଅନୁସୂୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନୁ-ସୂ-ଯ-ଆ) ଅତ୍ରି-ମୁନିଙ୍କ ପତ୍ନୀ ।

ଅନୁସ୍ୟୂତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ସିବ୍-ତ) ଗ୍ରଥିତ; ସତତସମ୍ବଦ୍ଧ ।

ଅନୁସ୍ୱର, } ବି. (ଅନୁ-ସ୍ୱର, ସ୍ୱାର) ଯେ
ଅନୁସ୍ୱାର, } ସ୍ୱରର ସହିତ ରହେ; ଏକ ବିନ୍ଦୁମାତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ, ଂ ।

ଅନୁହରଣ, } ବି. (ଅନୁ-ହୃ-ଅନ, ଅ) ସଦୃଶୀ-
ଅନୁହାର } କରଣ, ସଦୃଶଗମନ ।

ଅନୁହାରୋଽନୁକାରଃ ସ୍ୟାତ୍ ।

ଅନୁହାର୍ଯ୍ୟ, ବିଂ. (ଅନୁ-ହୃ-ଯ) ସାଦୃଶ୍ୟର ଯୋଗ୍ୟ, ସଦୃଶୀକାର୍ଯ୍ୟ ।

ଅନୂକ, ବି. (ଅନୁ-ଉଚ୍-ଅ, ଉଚ୍ = ସମବେତ ବା ମିଳିତ କରିବା) କୁଳ, ବଂଶ; ଶୀଳ, ସ୍ୱଭାବ; ଗତ ଜନ୍ମ ।

ଅନୂକନ୍ତୁ କୁଲେ ଶୀଲେ ପୁଂସି ସ୍ୟାତ୍ ଗତଜନ୍ମନି ।
ଅଣ୍ଢାଧର ।

ଅନୂଚାନ, ବି. (ଅନୁ-ବଚ୍-ଆନ) ଶିକ୍ଷାଦି ଷଡ଼ଙ୍ଗ ସହିତ ବେଦାଧ୍ୟାୟୀ । ବିଂ. ବିନୀତ ।

ଅନୂଢ଼, ବିଂ. (ଅନ୍-ଊଢ଼ = ବହ-ତ) ଅବିବାହିତ; ବାଡ଼ୁଅ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଅବି-ବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଅନୂଦିତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ବଦ୍-ତ) ପଶ୍ଚାତ୍ କଥିତ, ଭାଷାନ୍ତରିତ ।

ଅନୂନ, } ବିଂ.(ଅନ୍-ଊନ)ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ; ସମଗ୍ର;
ଅନୂନକ, } ଅଖଣ୍ଡ; ଅହୀନ ।

ଅଖଣ୍ଡଂ ସ୍ୟାଦନୂନକଂ ।

ଅନୂପ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଅପ୍-ଅ, ଅ ସ୍ଥାନରେ ଉ) ଜଳପ୍ରାୟ ସ୍ଥାନ, ଜଳଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ, ଜଳ-ପ୍ଳାବିତ ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ଯାର ଜଳଗଣି ଅନୂପ ଛଳରେ ।
ମହାସିନ୍ଧୁ ସଙ୍ଗେ ଯୁଝେ କୁତୂହଳେ । ନ. କେ.

ମହିଷ ।

ଅନୂରୁ, ବି. (ଅନ୍-ଊରୁ) ଅରୁଣ, ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସାରଥି । ବିଂ. ଯାହାର ଊରୁଦ୍ୱୟ ନାହିଁ ।

ଅନୃଚ, } ବି. (ଅନ୍-ଋଚ୍-କ୍ୱିପ୍) ଅନୁପନୀତ
ଅନୃକ, } ବାଳକ, ଯେଉଁ ବାଳକର ଉପ-ନୟନ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଅନୃତ, ବିଂ. (ଅନ୍-ଋତ) ମିଥ୍ୟା, ଅସତ୍ୟ । ବି. (ଅନ୍-ଋତ = ଋ-ହିଂସା କରିବା-ତ) ହିଂସା, କୃଷିକର୍ମ, ଶସ୍ୟୋତ୍ପାଦନକ୍ରିୟା ।

ଅନେଇ, ବି. (ଅନ୍ୟାସ୍ତୁ ଶବ୍ଦଜ) ଅନ୍ୟାସ୍ତୁ; ଅନ୍ତିମ ।

ଅନେକ, ବି°. (ଅନ୍-ଏକ) ବହୁଳ, ପ୍ରଭୂତ, ଯଥେଷ୍ଟ; ନାନା; ଏକରୁ ବେଶି ।

ଅନେକଜ, ବି. (ଅନେକ-ଜନ୍-ଅ) ଏକାଧିକ ଥର ଯେ ଜାତ ହୁଏ; ପକ୍ଷୀ ।

ଅନେକଧା, ଅ°. (ଅନେକ-ଧା-ପ୍ରକାରାର୍ଥରେ) ବହୁବିଧ, ନାନାପ୍ରକାର ।

ଅନେକପ, ବି. (ଅନେକ-ପା-ଅ, ଅନେକ= ଦ୍ୱିମୁଖ ଓ ନାସିକଦ୍ୱାର ପାନ କରେ ଯାହାର) ହସ୍ତୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ହସ୍ତିନୀ ।

ଅନେକଶଃ, କ୍ରି. ବି. (ଅନେକ-ଶସ୍ (ଚଶସ୍) ବାରାର୍ଥେ) ଅନେକବାର, ଅନେକ ଥର ।

ଅନେଡ଼ମୂକ, ବି°. (ଅନ୍-ଏଡ଼=ବଧିର-ମୂକ) ବାକ୍ଶ୍ରୁତିରହିତ, ଯେ କହି ପାରେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଶୁଣି ପାରେ ନାହିଁ; ଶଠ ।

ଅନେହସ୍, ବି. (ଅନ୍-ଆ-ଇନ୍=ଗମନ କରିବା-ଅସ୍, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଫେରି ଗମନ କରେ ନାହିଁ) କାଳ, ସମୟ ।

ଅନୈକ୍ୟ, ବି. (ଅନ୍-ଐକ୍ୟ) ଏକତାର ଅଭାବ, ପରସ୍ପର ଅମେଳ, ମତଭେଦ, ବିରୋଧ; ଅନେକତ୍ୱ ।

ଅନୈକାନ୍ତ, ଅନୈକାନ୍ତିକ, } ବି. (ଅନ୍-ଏକାନ୍ତ-ଅ, ଇକ) ବ୍ୟଭିଚାରୀ; ଅସ୍ଥିର; ଚଞ୍ଚଳ ।

ଅନୋକହ, ବି. (ଅନସ୍-ଶକଟ-ଅକ୍= ଗମନ-ଅ-ହନ୍) ଯେ ଶକଟ ଗମନ ନାଶ କରେ, ବୃକ୍ଷ, ତରୁ । ଯଥା—

ଯାହା କଟାକ୍ଷ କୁଠାର ପତନମାତରେ,
ଅନେକ ଦୁଃଖ ଅନୋକହକୁ ଛେଦ ପାରେ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଅନ୍ତ, ବି. (ଅମ୍-ତ) ନାଶ; ପ୍ରାନ୍ତ; ଶେଷ; ନିଶ୍ଚୟ; ସୀମା ବା ଅବଧି; ସ୍ୱରୂପ; ସ୍ୱଭାବ । ବି°. ସମୀପ, ନିକଟସ୍ଥ; ସୁନ୍ଦର (ଓ) (ଅନ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଉଦରର ନାଡ଼ୀ । ଯଥା—

ଏଥି ସକାଶୁଁ ପେଟ ଫାଟି ଅନ୍ତ ମେଞ୍ଚା,
ଦେଖିଣ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ହେଲେ ଦୋଦୋପଞ୍ଚା ।
କୃ. ଖ୍ର. ବ. ପ.

ଅନ୍ତଃକରଣ, ବି. (ଅନ୍ତର୍-କରଣ) ଅନ୍ତରିନ୍ଦ୍ରିୟ, ମନ, ହୃଦୟ ।

ଅନ୍ତଃପାତୀ, ବି°. (ଅନ୍ତଃ-ପତ୍-ଇନ୍) ଅନ୍ତର୍ଗତ, ମଧ୍ୟଗତ । ଯଥା—ଉତ୍କଳ ଦେଶ ଭାରତର ଅନ୍ତଃପାତୀ ଅଟେ ।

ଅନ୍ତଃପୁର, ବି. (ଅନ୍ତର୍-ପୁର) ଭିତର ମହାଲ, ଭିତର ଖଞ୍ଜା, ସ୍ତ୍ରୀମହାଲ, ଅବରୋଧ ।

ଅନ୍ତଃପୁରଚର, ଅନ୍ତଃପୁରିକ, } ବି. (ଅନ୍ତଃପୁର-ଚର୍-ଅ, ଅନ୍ତଃପୁର-ଇକ) ରାଜାଙ୍କରେ ଅନ୍ତଃପୁରଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଅନ୍ତଃପୁରର ବ୍ୟବହାର ପରିଦର୍ଶକ କଞ୍ଚୁକୀ । ଯଥା—

ଅନ୍ତଃପୁରଚରୋବୃଦ୍ଧୋ ବିପ୍ରୋ ଗୁଣଗଣାନ୍ୱିତଃ ।
ସର୍ବକାର୍ଯ୍ୟାର୍ଥକୁଶଳଃ କଞ୍ଚୁକ୍ୟଭିଧୀୟତେ ।

ଭିତର ଟହଲ ବା ଅନ୍ତଃପୁରକର୍ମଚାରୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଅନ୍ତଃପୁରଚାରିକା) ଅନ୍ତଃପୁରସ୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ।

ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନ୍ତଃ-ସତ୍ତ୍ୱ=ଜନ୍ତୁ) ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ଗର୍ଭରେ ପ୍ରାଣୀ ବର୍ତ୍ତମାନ, ଗର୍ଭିଣୀ, ଗର୍ଭବତୀ ।

ଅନ୍ତଃସଲିଳବାହିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନ୍ତଃ-ସଲିଳ-ବହ-ଣିନ୍-ଈ) ଯାହାର ଭିତରେ ଦେଇ ଜଳ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ ।

ଅନ୍ତଃସ୍ଥ, ବି°. (ଅନ୍ତଃ-ସ୍ଥା-ଅ) ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ; ସ୍ପର୍ଶବର୍ଣ୍ଣ ଉଷ୍ମବର୍ଣ୍ଣ ଏହି ଉଭୟର ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ଯ, ର, ଳ ଓ ବ ଏହି ବର୍ଣ୍ଣମାନ ।

ଅନ୍ତଃସ୍ୱେଦ, ବି. (ଅନ୍ତଃ-ସ୍ୱେଦ=ମଦସ୍ୱେଦ, ଭିତରେ ମଦସ୍ୱେଦ ଅଛି ଯାହାର) ମଦସ୍ରାବୀ ହସ୍ତୀ ।

ଅନ୍ତକ, ବି. (ଅନ୍ତ=ନାଶ କରିବା-ଅକ) ଯମ । ବି°. ନାଶକାରୀ, ନାଶକ । ଯଥା—

କଲେ ଇଚ୍ଛା ମନେ ହେବା କଂସ ଅନ୍ତକ । ର. କ.

ଅନ୍ତକର, ବି· (ଅନ୍ତ-କୃ-ଅ) ବିନାଶକାରୀ ।

ଅନ୍ତକାଳ, ବି· (ଅନ୍ତ-କାଳ) ଶେଷକାଳ, ମୃତ୍ୟୁସମୟ, ମୃତ୍ୟୁ ।

ଅନ୍ତଗ, ବି· (ଅନ୍ତ-ଗମ୍-ଅ) ପାରଗାମୀ । ଯଥା—

ବେଦାନ୍ତଗୋ ବ୍ରାହ୍ମଣଃ ସ୍ୟାତ୍ ।

(ଅନ୍ତ = ନାଶ-ଗ = ପ୍ରାପ୍ତ) ମୃତ ।

ଅନ୍ତତଃ, ଅ· (ଅନ୍ତ-ତସ୍) ନିତାନ୍ତପକ୍ଷେ, ଶେଷପକ୍ଷରେ, ନ୍ୟୂନକଳ୍ପେ, ଶେଷେ ।

ଅନ୍ତପୁଟା, ବି· (ଅନ୍ତପୁଟ ଶବ୍ଦଜ) ଉଦରର ନାଡ଼ୀପଟଳ । ଯଥା—

ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଅନ୍ତପୁଟା ଗନ୍ଧ,
ମୋର ନାକପୁଡ଼ାକୁ କରିଦେଲା ବନ୍ଦ ।
ବୃ. ଲ. ବି. ପ.

ଅନ୍ତବୁଜୁଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଉଦରର ନାଡ଼ୀପଟଳ ।

ଅନ୍ତବ୍ରତ, } ବି· (ଅନନ୍ତବ୍ରତ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ରତ-
ଅନନ୍ତବ୍ରତ, } ବିଶେଷ, ଅନନ୍ତବ୍ରତକାଳର ବାହୁସ୍ଥିତ ଡ଼ୋର ବା ରୌପ୍ୟଭୂଷଣ ।

ଅନ୍ତର୍, ଅ· (ଅନ୍ତ = ଶେଷେ-ରା-ଗ୍ରହଣକରିବା-କ୍ୱିପ୍) ମଧ୍ୟେ, ଶେଷେ; ଚିତ୍ତେ; ଦୂର; ବ୍ୟବଧାନ । ଏହିଟି ଶବ୍ଦର ପୂର୍ବରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ଯଥା—ଅନ୍ତର୍ଗତ, ଅନ୍ତର୍ଦାହ ।

ଅନ୍ତର, ବି· ଅ· (ଅନ୍ତ-ରା-ଅ) ଅବକାଶ; ମଧ୍ୟ; ରନ୍ଧ୍ର ବା ଛିଦ୍ର; ଅବସର; ଅବଧି; ପରିଧାନବସ୍ତ୍ର; ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ; ଭେଦ; ପ୍ରଭେଦ; ବିନା; ବ୍ୟତିରେକେ; ବହିଃସ୍ଥାନ; ତାଦର୍ଥ୍ୟ; ବ୍ୟବଧାନ; ତାରତମ୍ୟ; ଆଧିକ୍ୟ । ବି· ସଦୃଶ, ଆତ୍ମୀୟ ।

ଅନ୍ତରମବକାଶାବଧିପରିଧାନାନ୍ତର୍ଦ୍ଧିଭେଦତାଦର୍ଥ୍ୟେ ।
ଛିଦ୍ରାତ୍ମୀୟବିନାବହିରବସରମଧ୍ୟେଽନ୍ତରାତ୍ମନି ଚ ।

ଭିନ୍ନ, ଅପର । ଏହି ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଯୋଗ ବିନା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯଥା—ଗ୍ରାମାନ୍ତର, ସ୍ଥଳାନ୍ତର ଇତ୍ୟାଦି ।

ଅନ୍ତରଙ୍ଗ, ବି· ବି· (ଅନ୍ତର-ଗମ୍-ଅ) ଆତ୍ମୀୟ; ସ୍ୱଜନ, ବନ୍ଧୁ; ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ; (ଅନ୍ତର୍-ଅଙ୍ଗ) ଅନ୍ତଃକରଣ ।

ଅନ୍ତରଜ୍ଞ, ବି· (ଅନ୍ତର = ଭେଦବିଶେଷ-ଜ୍ଞା-ଅ) ବିଶେଷଜ୍ଞ ।

ଅନ୍ତରା, ଅ· ସଂ· ବ୍ୟତିରେକେ, ମଧ୍ୟେ; ସମୀପେ; ନିକଟେ ।

ଅନ୍ତରାତ୍ମା, ବି· (ଅନ୍ତର୍-ଆତ୍ମନ୍) ଦେହାନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବାତ୍ମା; ପରମାତ୍ମା; ଅନ୍ତଃକରଣ; ବିବେକ ।

ଅନ୍ତରାପତ୍ୟା, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅନ୍ତର-ଅପତ୍ୟ-ଆ) ଯାହା ଗର୍ଭରେ ଅପତ୍ୟ ବା ସନ୍ତାନ ଅଛି; ଗର୍ଭବତୀ ।

ଅନ୍ତରାଭବସତ୍ତ୍ୱ, } ବି. (ଅନ୍ତରାଭବ-ସତ୍ତ୍ୱ,
ଅନ୍ତରାଭବଦେହ, } ଦେହ) ମରଣ ଓ ଜନ୍ମର ଅନ୍ତରାଳରେ ସ୍ଥିତ ପ୍ରାଣୀ ।

ଅନ୍ତରାୟ, ବି· (ଅନ୍ତର-ଇ-ଅ) ପ୍ରତିବନ୍ଧ, ବିଘ୍ନ; ବାଧା; ବ୍ୟବଧାନକାରକ ।

ଅନ୍ତରାଳ, ବି· (ଅନ୍ତରା = ମଧ୍ୟେ-ଲା = ଗ୍ରହଣକରିବା-ଅ) ଅଭ୍ୟନ୍ତର, ବ୍ୟବଧାନ; ମଧ୍ୟ; ଉହାଡ଼ । ଯଥା—

ପଦ୍ମ ଅନ୍ତରାଳେ ରାବିଲେ ଗୁଣ୍ଠୁଚି । କ. କେ.

ଅନ୍ତରିକ୍ଷ, } ବି· (ଅନ୍ତର୍-ମଧ୍ୟେ-ଋକ୍ଷ-ନକ୍ଷତ୍ର
ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ, } କିମ୍ବା ଅନ୍ତର୍-ଈକ୍ଷ୍-ଅ, ଅର୍ଥାତ୍ ଏହା ମଧ୍ୟରେ ନକ୍ଷତ୍ର ଦେଖାଯାଏ କିମ୍ବା ଜଗତର ମଧ୍ୟରେ ଏହା ଦେଖାଯାଏ) ଆକାଶ, ଗଗନ, ଶୂନ୍ୟ ।

ଅନ୍ତରିତ, ବି· (ଅନ୍ତର-ଇତ) ଦୂରୀଭୂତ; ଅପହୃତ; ବ୍ୟବହୃତ; ଆଚ୍ଛନ୍ନ; ଅନ୍ତର୍ଗତ; ପୃଥକ୍‌ଭୂତ ।

ଅନ୍ତରୀପ, ବି· (ଅନ୍ତର୍-ଅପ୍-ଅ, ଅ = ଈ) ଦ୍ୱୀପ, ଜଳବେଷ୍ଟିତ ଭୂଭାଗ, ଯେଉଁ ଭୂଭାଗର ଅଗ୍ରଭାଗ କ୍ରମଶଃ ସୂକ୍ଷ୍ମ ହୋଇ ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି ।

ଅନ୍ତରୀୟ, ବି. (ଅନ୍ତର = ପରିଧାନ-ଈୟ) ଅଧୋବସ୍ତ୍ର ।

ଅନ୍ତରେ, ଅଂ. ସଂ. ମଧ୍ୟେ ।

ଅନ୍ତରେଣ, ଅଂ. ସଂ. (ଅନ୍ତର-ଇ-ନ) ବିନା, ବ୍ୟତିରେକେ; ମଧ୍ୟେ; ପ୍ରତି ।

ଅନ୍ତର୍ଗତ, ବିଂ. (ଅନ୍ତର୍-ଗମ୍-ତ) ହୃଦ୍‌ଗତ; ମଧ୍ୟଗତ; ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ; ବିସ୍ମୃତ ।

ଅନ୍ତର୍ଗତଂ ବିସ୍ମୃତଂ ସ୍ୟାତ୍ ।

ଅନ୍ତର୍ଗଳ, ଆର୍ତ୍ତଗଳ, } ବିଂ. ସଂ. ନୀଳ ଦାସକରଣ୍ଟା, ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଅନ୍ତର୍ଜଳାଶ୍ର, ବି. (ଅନ୍ତଃ-ଜଳାଶ୍ର) ଭୂଗର୍ଭସ୍ଥିତ ଉତ୍ସ ବା ପ୍ରସ୍ରବଣ ।

ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱାର, ବି. (ଅନ୍ତଃ-ଦ୍ୱାର) ଗୁପ୍ତଦ୍ୱାର ବା ଖିଡ଼କି ।

ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦେଶ, ବି. (ଅନ୍ତଃ-ଦେଶ) ଦୁଇ ପର୍ବତର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ, ଅଭ୍ୟନ୍ତରପ୍ରଦେଶ ।

ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧା, ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ, ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧି, } ବି. (ଅନ୍ତଃ-ଧା-ଅ) (ଅନ୍ତଃ-ଧା-ଅନ) (ଅନ୍ତଃ-ଧା-ଇ) ତିରୋଧାନ; ଲୁଚିବା; ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା; ବ୍ୟବଧାନ ।

ଅନ୍ତର୍ଭାବ, ବି. (ଅନ୍ତଃ-ଭୂ-ଅ) ମଧ୍ୟରେ ପତନ, ଅଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ଥିତି; ଅନ୍ତର୍ନିବେଶ; ଆନ୍ତରିକଭାବ ।

ଅନ୍ତର୍ଭୂତ, ବିଂ. (ଅନ୍ତଃ-ଭୂ-ତ) ଅନ୍ତର୍ଗତ, ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ; ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ।

ଅନ୍ତର୍ମନସ୍, ଅନ୍ତର୍ମନା, } ବିଂ. (ଅନ୍ତଃ-ମନସ୍) ବିଷଣ୍ଣ, ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ, ବ୍ୟାକୁଳ; ସମାହିତଚିତ୍ତ; ଗାଢ଼ଚେତା; ଯାହାର ମନର ଭାବ ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ ।

ଦୁର୍ମନା ବିମନା ଅନ୍ତର୍ମନାଃ ସ୍ୟାତ୍ ।

ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ, ବି. (ଅନ୍ତର୍-ଯମ୍-ଇନ୍) ପରମେଶ୍ୱର; ଅନ୍ତରାତ୍ମା । ବିଂ. ଆନ୍ତରିକଭାବବେତ୍ତା ।

ଅନ୍ତର୍ବତ୍ନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନ୍ତର୍ = ମଧ୍ୟ-ବତ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ନିପାତନ) ଗର୍ଭବତୀ; ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା ।

ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ, ବିଂ. (ଅନ୍ତଃ-ବୃତ୍-ଇନ୍) ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ, ମଧ୍ୟଗତ; ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

ଅନ୍ତର୍ବାଣି, ବିଂ. (ଅନ୍ତର୍-ବାଣୀ) ଶାସ୍ତ୍ରବେତ୍ତା, ପଣ୍ଡିତ ।

ଅନ୍ତର୍ବାଣିସ୍ତୁ ଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍ ।

ଅନ୍ତର୍ବେଦ, ଅନ୍ତର୍ବେଦୀ, } ବି. (ଅନ୍ତର୍-ବେଦ, ବେଦୀ) ଦୁଇ ନଦୀର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦେଶ; ବ୍ରହ୍ମାବର୍ତ୍ତଦେଶ; ପ୍ରୟାଗଠାରୁ ହରିଦ୍ୱାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଙ୍ଗା ଯମୁନାର ମଧ୍ୟଦେଶ ।

ଅନ୍ତର୍ବେଶିକ, ଅନ୍ତର୍ବଂଶିକ, } ବି. (ଅନ୍ତର୍-ବେଶ-ଇକ, ଅନ୍ତ-ବଂଶ-ଇକ) ଅନ୍ତଃପୁରରେ ଅଧିକୃତ ବ୍ୟକ୍ତି; ଅନ୍ତଃପୁରର ରକ୍ଷକ ।

ଅନ୍ତଃପୁରେ ତ୍ୱଧିକୃତଃ ସ୍ୟାଦନ୍ତର୍ବେଶିକୋ ଜନଃ ।
ଅନ୍ତର୍ବେଶେ ନିଯୁକ୍ତଃ ଅନ୍ତର୍ବେଶିକଃ ।

ଅନ୍ତର୍ହାସ, ବି. (ଅନ୍ତଃ-ହାସ) ଗୂଢ଼ହାସ୍ୟ ।

ଅନ୍ତର୍ହିତ, ବିଂ. (ଅନ୍ତର୍-ଧା-ତ, ଧା = ହି) ତିରୋହିତ, ଲୁକ୍କାୟିତ; ବ୍ୟବହିତ; ଅପକାରିତ; ଅଦୃଷ୍ଟ; ଆବୃତ ।

ଅନ୍ତଶଯ୍ୟା, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନ୍ତ-ଶଯ୍ୟା) ମୃତ୍ୟୁକାଳୀନ ଭୂମିଶଯ୍ୟା; ମୃତ୍ୟୁ; ଶ୍ମଶାନ ।

ଅନସ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ମହାଲ, ପୁର, ଯେପରି ତିନି ଅନସ୍ତ ଗୃହ ଅର୍ଥାତ୍ ତିନିମହଲା ବା ତିତଳ ଗୃହ ।

ଅନ୍ତା, ଅନନ୍ତା, } ବି. (ଅନନ୍ତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅନନ୍ତ ନାମକ । ଯଥା—

ରାଣ୍ଡିର ପୁଅ ଅନ୍ତା, ଭାଙ୍ଗଇ କୋଡ଼ି ଖଣ୍ଟା ।

ଅନ୍ତାବସାୟୀ, ଅନ୍ତ୍ୟବସାୟୀ, } ବି. (ଅନ୍ତ-ଅବ-ସୋ = ନାଶ କରିବା-ଇନ୍, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ନଖାଦି ନାଶ କରେ) ନାପିତ ବା ଭଣ୍ଡାରି, ବାରିକ; ଚଣ୍ଡାଳ ।

କ୍ଷୁରୀ ମୁଣ୍ଡୀ ଦିବାକୀର୍ତ୍ତିନାପିତାନ୍ତାବସାୟିନଃ ।

ଅନ୍ତି, ବି. (ଅନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) କଖାରୁ ପ୍ରଭୃତିର ଭିତରେ ଥିବା ଅଂଶ ।

ଅନ୍ତିକ, ବି°. (ଅନ୍ତ-ଇକ) ସନ୍ନିହିତ, ସମୀପ । ଉପକଣ୍ଠାନ୍ତିକାଭ୍ୟର୍ଣ୍ଣାଭ୍ୟଗ୍ରାଅପ୍ୟଭିତୋଽବ୍ୟୟ° ।
ବି° ସନ୍ନିଧାନ; ନୈକଟ୍ୟ । ଯଥା—

ଅନ୍ୟ କ୍ୟୋଷ ସମଗତରେ ଆସିଲ
ରାଣୀ ଅନ୍ତିକେ । ଉଷା ।

(ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ-ଅନ୍ତିକା) ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଭଗିନୀ; ଚୁଲ୍ଲୀ ।

ଅନ୍ତିକତମ, ବି°. (ଅନ୍ତିକ-ତମ) ଅତିସନ୍ନିହିତ, ଅତିସମୀପ । (ନେଦିଷ୍ଠମନ୍ତିକତମ°)

ଅନ୍ତିମ, ବି°. (ଅନ୍ତ-ଇମନ୍-ଭବାର୍ଥେ) ଶେଷ, ଚରମ, ଅନ୍ତିମକାଳୀନ; ଅନ୍ତିମସଂସ୍କାର; ଅତିନିକଟ ।

ଅନ୍ତୁଡ଼ି, } ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରସୂତି ଘରେ
ଇନ୍ତୁଡ଼ି, } ଜଳିବା ଅଗ୍ନି । ଯଥା—

ଅନ୍ତୁଡ଼ି ଲଗାଇ ନାଭି କାଟି କଲେ ଉଜ ।
ଚତୁଃସମ ଗୋଳ ସ୍ନାନ କଲେ ଦେବରାଜ । ନୃ. ପୁ.

ଅନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳ, } ବି. (ଓଡ଼ିଆ ଓ ସଂସ୍କୃତ
ଇନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳ, } ମିଶ୍ରଣ) ପ୍ରସୂତିଗୃହ; ସୂତିକାଗାର । ଯଥା—

ଇନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳେ ଆସିଣ ପ୍ରବେଶ ହୁଅନ୍ତେ ।
ପୁତ୍ରକୁ ଦେଖି ଗୁରୁ ବିଚାର କଲେ ଚିତ୍ତେ । ନୃ. ପୁ.

ଅନ୍ତେବାସୀ, } ବି. (ଅନ୍ତେ, ଅନ୍ତ-ବସ୍-
ଅନ୍ତବାସୀ, } ଇନ୍) ଯେ ପାଠକାଳରେ ଗୁରୁ ସମୀପରେ ବାସ କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଛାତ୍ର, ଚଟ୍ଟ, ଶିଷ୍ୟ । (ଅନ୍ତେ-ପ୍ରାନ୍ତେ-ଯେ ନଗରାଦିର ପ୍ରାନ୍ତରେ ବାସ କରେ) ଚଣ୍ଡାଳ । ବି°. ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ।

ଅନ୍ତ୍ୟ, ବି°.(ଅନ୍ତ-ଯ)ଅନ୍ତିମ; ଚରମ; ଅବଶିଷ୍ଟ; ନୀଚ । ବି. ନୀଚଜାତି, ଚଣ୍ଡାଳ; ଶୂଦ୍ର; ପରାର୍ଦ୍ଧ ଦଶ ଭାଗ ବା ଶତ ଭାଗ ସଂଖ୍ୟା ।

ଅନ୍ତ୍ୟଜ, } ବି. (ଅନ୍ତ୍ୟ-ଜନ୍-ଅ, ଅନ୍ତ୍ୟ-
ଅନ୍ତ୍ୟଜନ୍ମା, } ଜନ୍ମନ୍) ଶୂଦ୍ର; ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ; ଚଣ୍ଡାଳ, ନୀଚଜାତି । ବି°. ନୀଚକୁଳଜାତ, ନୀଚ, ଅଧମ, ନୀଚାଶୟ ।

ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି, ବି. (ଅନ୍ତ୍ୟ-ଇଷ୍ଟି) ଶେଷ ଯଜ୍ଞ; ଶବଦାହାଦି; ଚରମସଂସ୍କାର; ମୃତସଂସ୍କାର; ପ୍ରେତକୃତ୍ୟ ।

ଅନ୍ତ୍ର, ବି. (ଅନ୍ତ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ର—ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଉଦରାଭ୍ୟନ୍ତରରେ କାଳଖଣ୍ଡାଦି ବନ୍ଧନ କରେ) ଉଦରସ୍ଥ ନାଡ଼ୀକୋଷ, ଅନ୍ତ ।

ଅନ୍ଦାଜ, } ବି. (ହିନ୍ଦି) ଅନୁମାନ । ବି°.
ଅନ୍ଦାଜି, } ଆନୁମାନିକ ।

ଅନ୍ଦାଧୁନ୍ଦା, } ବି°. (ଦେଶଜ) ଗୋଳମାଳିଆ ।
ଅନାଧୁନ୍ଦା, } ବି. ଯଥେଚ୍ଛାଚାର ।

ଅନ୍ଦେଶା, } ବି. (ଅନିଚ୍ଛା ଶବ୍ଦଜ) ଅପେକ୍ଷା,
ଅନେଶା, } ଭାବନା ।

ଅନ୍ଦିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନ୍ଦ୍ୟତେଽନ୍ନ ଅନ୍ଦିକା, ଅନ୍ତି, ଅନ୍ଦ-ବନ୍ଧନେ) ଚୁଲ୍ଲୀ ।

ଅନ୍ଦୁକ, ଅନ୍ଦୂକ, } ବି. (ଅନ୍ଦ୍ = ବନ୍ଧନ
ଅନ୍ଦୁ, ଅନ୍ଦୂ, } କରିବା-ଉ, ଉ—କ, ସ୍ୱାର୍ଥେ) ନିଗଡ଼; ହସ୍ତିପାଦବନ୍ଧନଶୃଙ୍ଖଳା; ସ୍ତ୍ରୀ ପାଦଭୂଷଣବିଶେଷ ।

ଅନ୍ଧ, ବି°. (ଅନ୍ଧ୍-ଅ) ଯାହାର ଦୁଇ ଚକ୍ଷୁ ନାହିଁ, ଦର୍ଶନଶକ୍ତିରହିତ; ନିବୁଦ୍ଧି; ଅନ୍ଧକାରମୟ । ବି. ଅନ୍ଧକାର, ଜଳ । (ଅନ୍ଧସ୍ତୁ ତମିରେ କ୍ଲୀବଂ—ବିଶ୍ୱ)

ଅନ୍ଧକ, ବି. (ଅନ୍ଧ-କ) ମୁନିବିଶେଷ; ରାକ୍ଷସବିଶେଷ; ଯଦୁବଂଶୀୟ ନୃପତିବିଶେଷ; ଅନ୍ଧକାର । ବି°. ଅନ୍ଧ ।

ଅନ୍ଧକରିପୁ, ବି. (ଅନ୍ଧକ-ରିପୁ) ମହାଦେବ; ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ଅନ୍ଧକାର, ବି. (ଅନ୍ଧ-କୃ-ଅ) ଆଲୋକର ଅଭାବ, ତମିର, ଅନ୍ଧାର । ଯଥା—

କଳୁଷ ଅନ୍ଧକାରକୁ ଦହନାତ୍ମକ । ର. କ.

ଅନ୍ଧକୂପ, ବି. (ଅନ୍ଧ-କୂପ) ଅନ୍ଧକାରମୟ କୂପ, ଅବ୍ୟବହୃତ କୂପ, ନରକବିଶେଷ । ସିରାଜଉଦ୍ଦୌଲା ନିତାନ୍ତ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଗୃହରେ ପ୍ରଭୂତ ଲୋକଙ୍କୁ ବନ୍ଦ କରି ନିହତ କରିଥିବା ଘଟଣାର ଅନୁକରଣରେ ତାଦୃଶ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୃହକୁ ଅନ୍ଧକୂପ କହନ୍ତି ।

ଅନ୍ଧଗୋଲାଙ୍ଗୁଳ ନ୍ୟାୟ, ବି. ସଂ. ମାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—ଏକ ଅନ୍ଧ ଶ୍ୱଶୁରାଳୟକୁ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ବାଟରେ କୌଣସି ଗୋଷ୍ଠରକ୍ଷକ ଗଉଡ଼କୁ ଦେଖି ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା କି, ତୁମେ ମୋତେ ମୋର ଶ୍ୱଶୁରଗୃହଠାରେ ଉପଗତ କରାଇ ଦିଅ । ଗୋପାଳ କହିଲା, ମୁଁ ବାହାରିଗଲେ ଗୋରୁଗୁଡ଼ିକ ପଳାୟନ କରିବେ, ତୁମ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କର ଏହି ଗୋରୁଟି ବଡ଼ ସାଧୁ, ଏହାର ପୁଚ୍ଛ ଧରି ତୁମେ ଚାଲିଯାଅ । ଏ ଗୋରୁଟି ତୁମକୁ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ଘରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇଦେବ । ଅନ୍ଧ ଗୋପାଳର କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖି ତାହାହିଁ କଲା । ପରେ ସେହି ଗୋରୁଟି ଦୃଢ଼ମୁଷ୍ଟିର କର୍ଷଣରେ ପ୍ରମାଦ ଭାବି ଅନ୍ଧକୁ ପଦାଘାତପୂର୍ବକ କଣ୍ଟକ-ବନରେ ଟାଣି ନେଲା, ଅନ୍ଧ ଭଗ୍ନାଙ୍ଗ ଓ ଉଲଗ୍ନ ହୋଇ ଦୁଇ ଏକ ଦଣ୍ଡ ରାତ୍ରି-ସମୟରେ ଶ୍ୱଶୁରାଳୟରେ ଗୋସହିତ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହେଲା । ତେତେବେଳେ ଗୃହକର୍ମାନେ ଅନ୍ଧକୁ ଚୋର ଭାବି ଅନେକ ପ୍ରହାର ସୁଦ୍ଧା କଲେ । ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଏହି ଯେ ମୂର୍ଖର ଉପଦେଶ କଦାପି ଗ୍ରହଣ କରିବ ନାହିଁ; କଲେ ଏହି ଗୋପୋପଦିଷ୍ଟ ଅନ୍ଧପ୍ରାୟ ଘୋର କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଅନ୍ଧତମସ୍, ବି (ଅନ୍ଧ=ନିବିଡ଼-ତମସ୍) ଗାଢ଼ ଅନ୍ଧକାର, ନିବିଡ଼ାନ୍ଧକାର ।

ଅନ୍ଧତାମିସ୍ର, ବି. (ଅନ୍ଧ=ନିବିଡ଼-ତାମିସ୍ର) ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧକାର, ନରକବିଶେଷ ।

ଅନ୍ଧପଙ୍ଗୁ ନ୍ୟାୟ, ବି. (ଅନ୍ଧ-ପଙ୍ଗୁ-ନ୍ୟାୟ) ମାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଦର୍ଶନ-ସାମର୍ଥ୍ୟହୀନ, ଆଉ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଗତିଶକ୍ତି-ଶୂନ୍ୟ, ଏହି ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତିର ପାର୍ଥକ୍ୟରେ ଉଭୟର କ୍ରିୟା ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ପଙ୍ଗୁ ଅନ୍ଧର ସ୍କନ୍ଧରେ ଆରୋହଣ କଲେ ଯେପରି ଉଭୟ ସଂଯୋଗରେ କ୍ରିୟାସିଦ୍ଧି ହୁଏ, ଏହି ନ୍ୟାୟରେ ପ୍ରକୃତି-ପୁରୁଷ ସଂଯୋଗରେ ଭୋଗମୋକ୍ଷ କ୍ରିୟା-ସିଦ୍ଧି ହୁଏ, ବିଯୋଗରେ କ୍ରିୟାସିଦ୍ଧି ହୁଏ ନାହିଁ; ସାଂଖ୍ୟ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଏପରି କହନ୍ତି । ପାତଞ୍ଜଳ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଏହି ଅନ୍ଧ-ପଙ୍ଗୁ ନ୍ୟାୟକୁ ପ୍ରକାରାନ୍ତରରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି । ଯଥା—ଏକ ମହାପୁରୁଷଙ୍କର କ୍ଷେତ୍ରଜ୍ଞ ନାମରେ ଏକ ପଙ୍ଗୁ ଦାସ ଏବଂ ପ୍ରକୃତି ନାମରେ ଏକ ଅନ୍ଧ ଦାସୀ ଥିଲେ । ଏକ ଦିନ ମହାପୁରୁଷ ପଙ୍ଗୁ ଦାସକୁ କହିଲେ, ଆମର ସଂସାରର ଭାର ତୁମକୁ ଦେଲୁଁ । ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଅନ୍ଧ ଦାସୀକୁ ମଧ୍ୟ ତଦ୍ରୂପ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ । ପଙ୍ଗୁ ଭୃତ୍ୟ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଦେଶ କିପରି ନିର୍ବାହ କରିବୁ ବୋଲି ଚିନ୍ତିତ ବସିଅଛନ୍ତି, ଏହି ସମୟରେ ଅନ୍ଧ ଦାସୀ ମଧ୍ୟ ପ୍ରୋକ୍ତ ଚିନ୍ତାରେ ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ହୋଇ ସେଠାରେ ଆସି ଉପଗତ ହେଲେ । ଉଭୟେ ଏକତ୍ର ସହବାସ କଲାରୁ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟର ବିଷୟ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଅବଗତ ହୋଇ ଉଭୟେ ଯୁକ୍ତି କଲେ । ପଙ୍ଗୁ ଦାସ ଅନ୍ଧ ଦାସୀର ସ୍କନ୍ଧରେ ଆରୋହଣ କରି ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉଭୟେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞାନୁସାରେ ସଂସାରର ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଅନ୍ଧପରମ୍ପରା ନ୍ୟାୟ, ବି. ମାତ୍ରବିଶେଷ, ବିଧି-ବିଶେଷ । ଯଥା—ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଅନ୍ଧମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯଦି ଏକ ଅନ୍ଧ ଗର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼େ, ତେବେ ସମସ୍ତ ଅନ୍ଧ ଜଡ଼ାଜଡ଼ି ହୋଇ ସେହି ଗର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ନ୍ତି; କେହି ହେଲେ ବିଶେଷ ବିବେଚନା କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଅନ୍ଧପୁଟୁଳି, **ଅନ୍ଧପୁଟୁଳୀ**, **ଅନ୍ଧପୋଟଳୀ**, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନ୍ଧପଟଳ ଶବ୍ଦଜ) ଆଖି ଉପରେ ଯେଉଁ ପଟୀ ବାନ୍ଧିଦେଲେ ମନୁଷ୍ୟ କିଛି ଦେଖି ପାରେ ନାହିଁ, ଅନ୍ଧପଟୀ ।

ଅନ୍ଧସ୍, ବି. (ଅଦ୍—ଭୋଜନ କରିବା-ଅସ୍—ନ ଆଗମ, ଦ=ଧ) ଯାହା ଭୋଜନ କରାଯାଏ, ସିଦ୍ଧତଣ୍ଡୁଳ, ଅନ୍ନ ।

ଅନ୍ଧହସ୍ତୀନ୍ୟାୟ, ବି. (ଅନ୍ଧ-ହସ୍ତୀ-ନ୍ୟାୟ) ନୀତି-ବିଶେଷ । ଯଥା—କେତେକ ଅନ୍ଧ କେବଳ ସ୍ପର୍ଶଦ୍ୱାରା ହସ୍ତିର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଆକାର ସ୍ଥିର କଲେ । ଯେ ପାଦ ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିଲା, ସେ କହିଲା କି ହସ୍ତୀ ସ୍ତମ୍ଭାକାର; ଯେ ଶୁଣ୍ଢ ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିଲା, ସେ କହିଲା କି ହସ୍ତୀ ସର୍ପାକାର; ଯେ ଉଦର ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିଲା, ସେ କହିଲା କି ହସ୍ତୀ ଢକ୍କାର ଆକାର; ଯେ ପୁଚ୍ଛ ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିଲା, ସେ କହିଲା କି ହସ୍ତୀ ଗୋଲାଙ୍ଗୁଳାକାର; ଯେ କର୍ଣ୍ଣ ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିଲା, ସେ କହିଲା କି ହସ୍ତୀ ସୂର୍ପାକୃତି ଅଟେ । ଅନ୍ଧଗଣ ଏରୂପ ବାଦାନୁବାଦ କରୁଅଛନ୍ତି, ଏ ସମୟରେ ଏକ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ କହିଲେ : ତୁମ୍ଭେମାନେ ବିବାଦ କର ନାହିଁ, ଆମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭର ବିବାଦ ଭଞ୍ଜନ କରିବୁଁ । ତୁମ୍ଭେମାନେ ହସ୍ତିର ଏକ ଏକ ଅବୟବ ମାତ୍ର ସ୍ପର୍ଶ କରିଅଛ, ତଦନୁସାରେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଯାହା ଯାହା କହୁଅଛ, ସେ ସବୁ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଏକଜାତୀୟ ବସ୍ତୁ ନାନାପ୍ରକାର ହୋଇପାରେ ନାହିଁ; ଢକ୍କାର ପରି ଉଦର, ସ୍ତମ୍ଭର ସଦୃଶ ପାଦ ଇତ୍ୟାଦି—ହସ୍ତୀଜାତି ଏତାଦୃଶ ସ୍ୱରୂପ ବୋଲି ବୋଧ କର । ଏତାଦୃଶ ନ୍ୟାୟରେ ବେଦାନ୍ତମାନେ ବୈଶେଷିକ, ନୈୟାୟିକ, ମୀମାଂସକ, ସାଂଖ୍ୟ, ପାତଞ୍ଜଳରୂପ ପଞ୍ଚ ଦାର୍ଶନିକନିର୍ଣ୍ଣୀତ ଜଗତ୍‌କାରଣ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କର ଯେ ଏକୈକଦେଶ ତାହାର ସମ୍ଭବାନୁସାରେ ସଙ୍କଳନ କରି ଜଗତ୍‌କାରଣ ଏକରୂପ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି ।

ଅନ୍ଧା, ବି. (ଅନ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) ନେତ୍ରହୀନ ।

ଅନ୍ଧାର, ବି. (ଅନ୍ଧକାର ଶବ୍ଦଜ) ଅନ୍ଧକାର । ଯଥା—

ଦିନେ କି ଅନ୍ଧାର ଧାରିପଡନେ ପଶାର ସାର
ଅଣାଇଲା ସନ୍ଧି ଧୀର ଧୀର । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ବିଂ. ଅନ୍ଧକାରମୟ । ଯଥା—ଅନ୍ଧାରଘର ।

ଅନ୍ଧାରକଣା, ବି. (ଅନ୍ଧକାର-କାଣ-ଏ ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ରାତ୍ୟନ୍ଧ, ଯାହାକୁ ରାତିରେ କିଛି ଦିଶେ ନାହିଁ ।

ଅନ୍ଧାରପକ୍ଷ, ବି. (ଓଡ଼ିଆ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣ) କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ।

ଅନ୍ଧାରିଆ, } ବିଂ. ଅନ୍ଧକାରମୟ ଏବଂ
ଅନ୍ଧାରୁଆ, } ଅନ୍ଧକାରଗ୍ରସ୍ତ । ଯଥା—

ତୁମ୍ଭେ ତ ଆଲୁଅପ୍ରାପ୍ତ ମୁହିଁ ଅନ୍ଧାରିଆ ।
କିନ୍ତୁ ଭାଇ ଦୁଇ ଜଣ ଜାତିରେ ଓଡ଼ିଆ । ଭ. ଭୂ.
ଉଚ୍ଚବନେ ଯାର ରାଜେ ଅନ୍ଧାରୁଆ ।
ଜଳଦେବୀଙ୍କର କେଳିଯୋଗ୍ୟ ଗୁହା । ଚିଲିକା ।

ଅନ୍ଧାରିବଳେ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୂଢ଼
ଅନ୍ଧାରବଳେ, } ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅନ୍ଧକାରରେ ଯିବା । ଯଥା—

ଏମନ୍ତେ ଷଡ଼ମାସ ଭୋଗ ହୋଇଣ ଯାନ୍ତେ ।
ଅନ୍ଧାରିବଳେ କରି ଚଳିଲେ ରାମ ଗୁପ୍ତେ । ନୃ. ପୁ. ପ. ଜ.

ଅନ୍ଧୁ, ବି. (ଅମ୍ = ଗମନକରିବା-ଧୁ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ, ଜଳାର୍ଥିମାନେ ଯାହା ନିକଟକୁ ଗମନ କରନ୍ତି) କୂପ, କୁଅଁ ।

ଅନ୍ଧୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଦୁଇ ଆଖିକୁ ଦିଶେ ନାହିଁ । ଯଥା—

ମୋ ଅନ୍ଧୁଣୀଧନ ମୋଠୁଁ ହୋଇ ଭିନ୍ନ
ଭସାଇଲା ଶୋକଜଳରେ ଲୋ । ବା. କୋ.

ଅନ୍ଧୁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ମତ୍ସ୍ୟ
ଅନ୍ଧୁଲି, } ଧରିବାର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଅନ୍ଧୁଳ, ବି. ସଂ. ଶିରୀଷବୃକ୍ଷ ।

ଅନ୍ଧ୍ର, ବି. (ଅନ୍ଧ୍-ର) ବ୍ୟାଧ; ଦେଶବିଶେଷ; ଜାତିବିଶେଷ ।

ଅନ୍ନ, ବି. (ଅଦ୍-ତ, ତ = ନ) ଭାତ, ଭୋଜନୀୟ ବସ୍ତୁ । ବିଂ. ଭକ୍ଷିତ, ଭୁକ୍ତ ।

ଅନ୍ନକୋଷ୍ଠକ, ବି. (ଅନ୍ନ-କୋଷ୍ଠ-କ ଅଲ୍ପାର୍ଥେ) ତଣ୍ଡୁଳାଦି ରଖିବାର ସ୍ଥାନ ।

ଅନ୍ନଗନ୍ଧ, ବି. (ଅନ୍ନ-ଗନ୍ଧ୍-ଇ) ଉଦରାମୟ ରୋଗ ।

ଅନ୍ନଦ, ବି. (ଅନ୍ନ-ଦା-ଅ) ଅନ୍ନଦାତା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଭଗବତୀ, ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱରୀ ।

ଅନ୍ନନାଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନ୍ନ-ନାଳୀ) ଯେଉଁ ନାଡ଼ୀଦ୍ୱାରା ଅନ୍ନ ମୁଖଗହ୍ୱରରୁ ପାକାଶୟକୁ ଯାଏ ।

ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନ୍ନ-ପୂର୍ଣ୍ଣା = ତୃପ୍ତିକର୍ତ୍ତ୍ରୀ, ଯେ ଅନ୍ନଦ୍ୱାରା ତୃପ୍ତ କରେ) ଭଗବତୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିବିଶେଷ । ବିଂ. ଅନ୍ନରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଅନ୍ନପ୍ରାଶନ, ବି. (ଅନ୍ନ-ପ୍ର-ଅଶ୍-ଅନ) ଶିଶୁର ପ୍ରଥମ ଅନ୍ନଭକ୍ଷଣରୂପକ ସଂସ୍କାରବିଶେଷ, କ୍ଷୀରଚଟା ।

ଅନ୍ନମୟକୋଷ, ବି. ସଂ. ସ୍ଥୂଳ ଶରୀର ।

ଅନ୍ନମଙ୍ଗଳ, ବି. ସଂ. ମଦ୍ୟ, ମଦିରା ।

ଅନ୍ନବିକାର, ବି. (ଅନ୍ନ-ବିକାର) ଶୁକ୍ର ବା ରେତ; ବିଷ୍ଠା ବା ମଳ ।

ଅନ୍ନାଦ, ବିଂ. (ଅନ୍ନ-ଅଦ୍-ଅ) ଅନ୍ନଭୋଜୀ । ବି. ବିଷ୍ଣୁ ।

ଅନ୍ୟ, ସର୍ବଂ. (ଅନ୍-ଯ) ଭିନ୍ନ, ବିଭିନ୍ନ, ଅପର; ସଦୃଶ ।

ଅନ୍ୟଅନ୍ୟ, } ଅଂ. (ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ)
ଅନ୍ୟୋଅନ୍ୟ, } ପରସ୍ପର । ଯଥା—

କଳି କରିବ ଭାଇ ବେନି ।
ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇବ ଅନ୍ୟୋଅନ୍ୟ । ମା. ମା.

ଅନ୍ୟତମ, ବିଂ. (ଅନ୍ୟ-ତମ) ଅନେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ।

ଅନ୍ୟତର, ବିଂ. (ଅନ୍ୟ-ତର) ଦୁଇ ଜଣ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ।

ଅନ୍ୟତରେଦ୍ୟୁଃ, ଅଂ. (ଅନ୍ୟତରେଦ୍ୟୁସ୍ = ଅନ୍ୟତର-ଏଦ୍ୟୁସ୍-ଦିବାର୍ଥେ) ଅନ୍ୟତମ ଦିନେ, ଦୁଇ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଦିନ ।

ଅନ୍ୟତଃ, ଅଂ. (ଅନ୍ୟ-ତସ୍) ଅନ୍ୟଠାରେ ବା ଅନ୍ୟଠାରୁ ।

ଅନ୍ୟତ୍ର, ଅଂ. (ଅନ୍ୟ-ତ୍ର) ଭିନ୍ନସ୍ଥାନରେ; ଅପର ବିଷୟରେ ।

ଅନ୍ୟଥା, ଅଂ. (ଅନ୍ୟ-ଥା— ପ୍ରକାରାର୍ଥେ) ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର, ବିପରୀତ, ବିରୁଦ୍ଧ । ଯଥା—

କହଇ ଦୀନକୃଷ୍ଣ, ସେ କଥା
କେବେହେଁ ହୋଇବ ନାହିଁ ଅନ୍ୟଥା । ର. କ.

ଅନ୍ୟଦା, ଅଂ. (ଅନ୍ୟ-ଦା-କାଳାର୍ଥେ) ଅନ୍ୟ ସମୟେ, ସମୟାନ୍ତରରେ ।

ଅନ୍ୟଦୀୟ, ବିଂ. (ଅନ୍ୟତ୍-ଈୟ) ଅନ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଅନ୍ୟପୁଷ୍ଟ, ବି. (ଅନ୍ୟ-ପୁଷ୍-ତ, ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ କାକଦ୍ୱାରା ପରିପାଳିତ) କୋକିଳ । ବିଂ. ପରପୁଷ୍ଟ ।

ଅନ୍ୟପୂର୍ବା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନ୍ୟ-ପୂର୍ବ-ଆ) ବିବାହ ପୂର୍ବରେ ଯେଉଁ କନ୍ୟାର ଅନ୍ୟ ସହିତ ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥିର ହୋଇଥାଏ, ପୁନର୍ଭୂ; ଯେଉଁ ବାକ୍‌ଦତ୍ତା କନ୍ୟାର ବିବାହ ପୂର୍ବେ ବରର ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ, ମୃତ୍ୟୁବାଗ୍‌ଦାନପତ୍ନିକା ।

ଅନ୍ୟଭୃତ୍, ବି. (ଅନ୍ୟ-ଭୃ-କ୍ୱିପ୍) ଯେ ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ କୋକିଳକୁ ପୋଷଣ କରେ, କାକ ।

ଅନ୍ୟଭୃତ, ବି. (ଅନ୍ୟ-ଭୃ-ତ) କୋକିଳ । ବିଂ. ପରଦ୍ୱାରା ପାଳିତ ।

ଅନ୍ୟମନସ୍କ, ବିଂ. (ଅନ୍ୟ-ମନସ୍-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଅନ୍ୟଚିତ୍ତ, ଅନ୍ୟାସକ୍ତଚିତ୍ତ, ଅମନୋଯୋଗୀ ।

ଅନ୍ୟମନା, ବିଂ. (ଅନ୍ୟମନାଃ = ଅନ୍ୟ-ମନସ୍) ଯାହାର ଅନ୍ୟତ୍ର ମନ ଅଛି, ଅନ୍ୟମନସ୍କ ।

ଅନ୍ୟାଗୃର, } ବିଂ (ଅନ୍ୟାୟାଗୃର ଶବ୍ଦଜ)
ଅଣାଗୃର, } ଅଧର୍ମ ଆଚରଣ । ଯଥା—

କୁଳାଙ୍ଗାର ପୁତ୍ର ଯାର ଜନ୍ମଇ ବଂଶରେ ।
ସମୂଳେ ବିନଶ୍ୟନ୍ତି କରଇ ଅନ୍ୟାଗୃରେ । ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ଅନ୍ୟାଦୃକ୍ } ବିଂ. (ଅନ୍ୟ-ଦୃଶ୍-କ୍ୱିପ୍, ଅ)
ଅନ୍ୟାଦୃଶ } ଅନ୍ୟପ୍ରକାର, ଭିନ୍ନପ୍ରକାର, ଯେ ବା ଯାହା ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ଦେଖାଯାଏ ।

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ, ବିଂ. (ଅନ୍ୟ-ଅନ୍ୟ) ଅପରାପର, ଆଉ ଆଉ, ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ।

ଅନ୍ୟାୟ, ବି. (ଅ-ନ୍ୟାୟ) ଅବିଚାର, ଅନୌଚିତ୍ୟ । ବିଂ. ନ୍ୟାୟବିରୁଦ୍ଧ, ଅନ୍ୟାଯ୍ୟ, ଯାହା ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ନୁହେ ।

ଅନ୍ୟାଯ୍ୟ, ବିଂ. (ଅନ୍ୟାୟ-ଯ) ଅନୁଚିତ, ଯାହା ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ନୁହେ ।

ଅନ୍ୟୂନ, ବିଂ. (ଅ-ନ୍ୟୂନ) ଅଧିକ, ବେଶି; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଅନ୍ୟେଦ୍ୟୁଃ, ଅଂ. (ଅନ୍ୟେଦ୍ୟୁସ୍ = ଅନ୍ୟ-ଏଦ୍ୟୁସ୍-ଦିବାର୍ଥେ) ପରଦିନେ, ଅନ୍ୟ ଦିନେ ।

ଅନ୍ୟୋଦର୍ଯ୍ୟ, ବିଂ. (ଅନ୍ୟ-ଉଦର-ଯ) ବୈମାତ୍ରେୟ ।

ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ, ବିଂ. (ଅନ୍ୟ-ଅନ୍ୟ—ସ ଆଗମ) ପରସ୍ପର, ଏକକୁ ଅନ୍ୟେକ । ବି. ଅର୍ଥାଲଂକାରବିଶେଷ ।

ଅନ୍ୱକ୍, ବିଂ. (ଅନୁ-ଅନ୍ଚ୍-କ୍ୱିପ୍) ଅନୁଗାମୀ । ଅଂ. ଅନୁପଦ, ପଶ୍ଚାତ୍ ।

ଅନ୍ୱଞ୍ଚ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଅନ୍ଚ୍-କ୍ୱିପ୍) ଅନୁଗାମୀ ।

ଅନ୍ୱକ୍ଷ, ବିଂ. (ଅନୁ = ଅନୁଗତ-ଅକ୍ଷ = ଇନ୍ଦ୍ରିୟ) ଅନୁଗାମୀ । ଅଂ. (ଅନୁ-ଅକ୍ଷି) ଅକ୍ଷିସମୀପେ, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ, ସମକ୍ଷେ ।

ଅନ୍ୱୟ, ବି. (ଅନୁ-ଇ-ଅ) ବଂଶ, ଆଦିପୁରୁଷ; ସନ୍ତାନ; ବାକ୍ୟ କିମ୍ବା ପଦର ସମ୍ବନ୍ଧ ନିର୍ଣ୍ଣୟ; ସମ୍ବନ୍ଧ; ସମ୍ପର୍କ; ଅନୁବୃତ୍ତି; ବିଦ୍ୟମାନତା; ଅର୍ଥ ।

ଅନ୍ୱର୍ଥ, ବିଂ. (ଅନୁ = ଅନୁଗତ-ଅର୍ଥ) ଯଥାର୍ଥ, ପ୍ରକୃତାର୍ଥଯୁକ୍ତ, ସଙ୍ଗତ; କୃତାର୍ଥ ।

ଅନ୍ୱବାୟ, ବି. (ଅନୁ-ଅବ-ଇ-ଅ) ବଂଶ, କୁଳ, ଗୋତ୍ର ।

ଅନ୍ୱହ, ଅଂ. (ଅନୁ-ଅହନ୍-ଅ) ଅନୁଦିନ, ପ୍ରତ୍ୟହ ।

ଅନ୍ୱାଚୟ, ବି. (ଅନୁ = ସହିତ-ଆ-ଚି-ଅ) ଅନୁସଙ୍ଗ ।

ଅନ୍ୱାହାର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ଅନୁ-ଆହାର୍ଯ୍ୟ) ପିତୃଲୋକଙ୍କର ମାସିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧ । (ଅନ୍ୱାହାର୍ଯ୍ୟଂ ମାସିକେ)

ଅନ୍ୱାହିତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଆହିତ) ପୁନର୍ଗଚ୍ଛିତ, ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଅନ୍ୟତ୍ର ଗଚ୍ଛିତ ।

ଅନ୍ୱିତ, } ବିଂ. (ଅନୁ-ଇ-ତ) ଯୁକ୍ତ, ବିଶିଷ୍ଟ;
ଅନ୍ୱୀତ, } ସମ୍ବନ୍ଧପ୍ରାପ୍ତ; ମିଳିତ ।

ଅନ୍ୱିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଇଷ୍-ତ) ଯାହାର ଅନ୍ୱେଷଣ କରାଗଲା, ଆକାଙ୍କ୍ଷିତ ।

ଅନ୍ୱୀକ୍ଷଣ, } ବି. (ଅନୁ-ଈକ୍ଷଣ, ଅନୁ-ଈକ୍ଷା)
ଅନ୍ୱୀକ୍ଷା, } ବେଦବାକ୍ୟାଦି ଶ୍ରବଣ କରି ପଶ୍ଚାତ୍ ତଦର୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନ; ଅନୁମାନ; ଉନ୍ନୟନ; ଅନ୍ୱେଷଣ ।

ଅନ୍ୱେଷକ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଇଷ୍-ଅକ) ଯେ ଅନ୍ୱେଷଣ କରେ, ଅନୁସନ୍ଧାୟୀ ।

ଅନ୍ୱେଷଣ, ବି. (ଅନୁ-ଇଷ୍-ଅନ) ଅଲକ୍ଷିତ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁସନ୍ଧାନ, ଗବେଷଣା, ଖୋଜିବା; ଆକାଙ୍କ୍ଷା ।

ଅନ୍ୱେଷଣା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନୁ-ଏଷଣା) ତର୍କାଦିଦ୍ୱାରା ଯଥାବୋଧିତ ଧର୍ମାଦି ଅନ୍ୱେଷଣ ।

ଅନ୍ୱେଷଣୀୟ, } ବିଂ. (ଅନୁ-ଇଷ୍-ଅନୀୟ,
ଅନ୍ୱେଷ୍ଟବ୍ୟ, } ତବ୍ୟ) ଯାହାର ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବାକୁ ହେବ କିମ୍ବା କରିବା ଉଚିତ ଅଥବା ଆବଶ୍ୟକ, ଅନୁସନ୍ଧେୟ ।

ଅନ୍ୱେଷିତ, ବିଂ. (ଅନୁ-ଇଷ୍-ତ) ଗବେଷିତ, କୃତାନୁସନ୍ଧାନ, ଯାହାର ଅନ୍ୱେଷଣ କରାଗଲା ।

ଅନ୍ୱେଷ୍ଟା, ବିଂ. (ଅନୁ-ଇଷ୍-ତୃ) ଅନୁସନ୍ଧାନକାରୀ ।

ଅପ୍, ବି. (ଆପ୍ = ପାଇବା-କ୍ୱିପ୍, ଆ = ଅ) ଜଳ, ବାରି, ସଲିଳ, ପାଣି ।

ଅପ, ଅଂ. (ଅ-ପା = ରକ୍ଷାକରିବା-ଅ) ଅପକୃଷ୍ଟ, ଅଧମ । ଯଥା—ଅପଘାତ; ଅପଭ୍ରଂଶ । ରହିତ, ବର୍ଜିତ । ଯଥା—ଅପରୂପ । ବିରୁଦ୍ଧ, ବିପରୀତ । ଯଥା—ଅପମାନ, ଅପଯଶ । କୁତ୍ସିତ । ଯଥା—ଅପାକ୍ଷ ଅର୍ଥାତ୍ କୁତ୍ସିତ-ଚକ୍ଷୁ । ଅନାଦର, ଅପକର୍ଷ । ଯଥା—ଅପକର୍ମ । ଅପମାନ; ବର୍ଜନ; ବିଯୋଗ; ବୈପରୀତ୍ୟ । ଯଥା—ଅପଶବ୍ଦ । ବିକୃତ । ଯଥା—ଅପଚୟ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶ । ଯଥା—ଅପଦେଶ । ଚୌର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—ଅପହରଣ । ଅଧଃପ୍ରଦେଶ । ଯଥା—ଅପାନ ।

ଅପକର୍ମ, ବି. (ଅପ=କୁତ୍ସିତ-କର୍ମନ୍) ନିନ୍ଦିତ କାର୍ଯ୍ୟ, କୁକର୍ମ । ବିଂ. ଦୁଷ୍କର୍ମକାରୀ ।

ଅପକର୍ଷ,ବି.(ଅପ=ଅଧମ-କୃଷ୍-ଅ)ନିକୃଷ୍ଟତା, ଅପ୍ରଧାନତା; ନୀଚତା, ଜଘନ୍ୟତା ।

ଅପକାର, ବି. (ଅପ-କୃ-ଅ) ଅନିଷ୍ଟ, ହାନି, କ୍ଷତି; ଦ୍ୱେଷ; ଅମଙ୍ଗଳ । ଯଥା—

କଲ ଅପକାର ଦଇତୁଣୀ,
କଲେ ଉପକାର ତାକୁ ଯଦୁମଣି । ର. କ.

ଅପକାରକ, ବିଂ. (ଅପ-କୃ-ଅକ) ଯେ ଅନିଷ୍ଟ ବା ଅମଙ୍ଗଳ କରେ, କ୍ଷତିକାରକ ।

ଅପକାରଗିର୍, } ବି. (ଅପକାର-ଗୃ-କ୍ୱିପ୍)
ଅପକାରଗୀ, } ଭର୍ତ୍ସନ । ଯଥା—

ଭର୍ତ୍ସନଂ ତ୍ୱପକାରଗୀଃ ।

ଅପକାରୀ, ବିଂ. (ଅପ-କୃ-ଇନ୍) ଅନିଷ୍ଟ ବା ଅମଙ୍ଗଳକାରୀ, କ୍ଷତିକାରକ ।

ଅପକୀର୍ତ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅପ-କୀର୍ତ୍ତି) ଅପଯଶ, ଅଖ୍ୟାତି, ଦୁର୍ନାମ, କଳଙ୍କ, ଅପବାଦ ।

ଅପକୃତ, ବିଂ.(ଅପ-କୃ-ତ) ଯାହାର ଅପକାର କରା ଯାଇଅଛି । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ବି. ଅପକାର ।

ଅପକୃତି, ବି. (ଅପ-କୃ-ତି) ଅପକାର ।

ଅପକୃଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଅପ-କୃଷ୍-ତ) ନିକୃଷ୍ଟ, ଅଧମ, ନିମ୍ନୋତ୍କୃଷ୍ଟ ।

ଅପକ୍ରମ, ବି. (ଅପ-କ୍ରମ୍-ଅ)ପଳାୟନ, ପ୍ରସ୍ଥାନ ।

ଅପକ୍ରମଣ, ବି. (ଅପ-କ୍ରମ୍-ଅନ) ପଳାୟନ, ଅପସରଣ ।

ଅପକ୍ରାନ୍ତ, ବିଂ. (ଅପ-କ୍ରମ-ତ) ପଳାୟିତ, ଅପସୃତ, ଅପଗତ ।

ଅପକ୍ରୋଶ, ବି. (ଅପ-କ୍ରୁଶ୍-ଅ)ନିନ୍ଦା,ଭର୍ତ୍ସନା ।

ଅପକ୍ୱ, ବିଂ. (ଅ-ପକ୍ୱ) କଞ୍ଚା, ଅସିଦ୍ଧ । ଯଥା—

ଅପକ୍ୱ ଫଳ; ଅପକ୍ୱ ଅନ୍ନ ।

ଅପଗତ, ବିଂ. (ଅପ-ଗମ୍-ତ) ପ୍ରସ୍ଥିତ, ଅପସୃତ, ପଳାୟିତ; ମୃତ; ରହିତ ।

ଅପଗମ, } ବି. (ଅପ-ଗମ୍-ଅ, ଅନ)ବିନାଶ;
ଅପଗମନ, } ପ୍ରସ୍ଥାନ; ପଳାୟନ; ନିର୍ଗମ ।

ଅପଗା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅପ=ନିମ୍ନ-ଗମ୍-ଅ-ଆ) ନଦୀ, ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀ, ନିମ୍ନଗା ।

ଅପଘନ, ବି. (ଅପ-ହନ୍-ଅ) ଶରୀର, ଅଙ୍ଗ, ଅବୟବ; ଶରତ୍‌କାଳ । ବିଂ. ନିର୍ମେଘ, ମେଘହୀନ ।

ଅପଘାତ, ବି. (ଅପ-ହନ୍-ତ) ଅକାଳମୃତ୍ୟୁ, ଆକସ୍ମିକ ମରଣ ।

ଅପଘୃଣ, ବିଂ. (ଅପ-ଘୃଣା) ନିର୍ଦ୍ଦୟ, ନିର୍ଲଜ୍ଜ ।

ଅପଚୟ, ବି. (ଅପ-ଚି-ଅ)ହ୍ରାସ, ହାନି, କ୍ଷତି; ନାଶ, କ୍ଷୟ, ବ୍ୟୟ ।

ଅପଚାୟିତ,ବିଂ.(ଅପ-ଚାୟ୍-ପୂଜାକରିବା-ତ) ପୂଜିତ; ଶାଣିତ ।

ନମସିତମପଚାୟିତାର୍ଚ୍ଚିତାପଚିତଂ ।

(ଅପ-ଚି-ଣିଚ୍-ତ) ଅପବ୍ୟୟିତ ।

ଅପଚାର, ବି. (ଅପ-ଚର୍-ଅ) ସ୍ୱଧର୍ମବ୍ୟତିକ୍ରମ; ଅହିତାଚାର, ଅତ୍ୟାଚାର; ଅପଥ୍ୟ ଗ୍ରହଣ; ଭକ୍ଷିତ ବସ୍ତୁ ସମ୍ୟକ୍ ରୂପେ ପରିପାକ ନ ହେଲେ ଉଦରରେ ଯେଉଁ ରୋଗ ଜନ୍ମେ ।

ଅପଚିକୀର୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅପ-କୃ-ସନ୍-ଆ) ଅପକାର କରିବାର ଇଚ୍ଛା ।

ଅପଚିତ, ବିଂ. (ଅପ-ଚି-ତ) ଯେଉଁ ବସ୍ତୁର ଅପଚୟ ବା ହାନି ହୋଇଅଛି, ବ୍ୟୟିତ; କ୍ଷୀଣ । (ଅପ-ଚାୟ୍-ତ) ପୂଜିତ ।

ଅପଚିତି, ବି. (ଅପ-ଚାୟ୍-ତି) ପୂଜା ।

ପୂଜା ନମସ୍ୟାପଚିତିଃ ।

(ଅପ-ଚି-ତି) କ୍ଷୟ; ବ୍ୟୟ; ନିଷ୍କୃତି ।

ଅପଛରା, ଅପଛରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(ଅପ୍‌ସରା ଦେଶଜ)
ଅପସରା, ଅପସରୀ, } ସ୍ୱର୍ଗବେଶ୍ୟା । ଯଥା—

ପୁଣି ମଦନା ଅପଛରୀ,
ବସନ ଚପୁଡ଼ିଲା ଧରି । ମା. ମା.

ଅପଟାନ୍ତର,ବିଂ.(ଅ-ପଟ-ଅନ୍ତର)ଅବ୍ୟବହିତ; ସଂସକ୍ତ । (ସଂସକ୍ତେ ତ୍ୱବ୍ୟବହିତ-ମପଟାନ୍ତରମିତ୍ୟପି) (ଅ-ପଟାନ୍ତର— ଏପରି ଦେଶଜ ହେଲେ) ନିରୁପମ ।

ଅପଟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ପଟ—ଗମନ କରିବା-ଅ—ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ-ଈ) ଯେ ଗମନ କରାଇ ଦିଏ ନାହିଁ; ବସ୍ତ୍ରାବରଣ, ପର୍ଦ୍ଦା ।

ଅପଟୀକ୍ଷେପ, ବି. (ଅପଟୀ-କ୍ଷେପ) ନାଟ୍ୟରେ ପଟୀକ୍ଷେପ ବିନା ସସମ୍ଭ୍ରମରେ ପାତ୍ର ପ୍ରବେଶ ।

ଅପଟୁ, ବିଂ. (ଅ-ପଟୁ) ଅଶକ୍ତ, ଅକ୍ଷମ, ଅସମର୍ଥ; ଅସୁସ୍ଥ, ରୋଗୀ ।

ଅପଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ନିର୍ବୋଧ । ବିଂ. ନିର୍ବୋଧୀ; ପଠନରହିତ ବା ସ୍ଥାୟୀ ।

ଅପଣା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ପଣା ହୋଇ ନ ଥାଏ । ଯଥା—ଅପଣା ଗୃଞ୍ଜଲ ।

ଅପତିଆରି, ବି. (ଅପ୍ରତ୍ୟୟ ଶବ୍ଦଜ) ଅବିଶ୍ୱାସ ।

ଅପତ୍ୟ, ବି. (ଅ-ପତ୍-ଯ, ଯାହାଦ୍ୱାରା ବଂଶ ପତିତ ହୁଏ ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ରକ୍ଷା ପାଏ) ସନ୍ତାନ, ସନ୍ତତି, ପୁତ୍ର ଓ କନ୍ୟା ।

ଅପତ୍ୟଦା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅପତ୍ୟ-ଦା-ଅ-ଆ) ଗର୍ଭଦାତ୍ରୀ ବୃକ୍ଷ; ଲକ୍ଷଣା ।

ଅପତ୍ରପ, ବିଂ. (ଅପ-ତ୍ରପା) ନିର୍ଲଜ୍ଜ ।

ଅପତ୍ରପା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅପ=ଅନ୍ୟଠାରୁ ବା ଅନ୍ୟକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି-ତ୍ରପା) ଅନ୍ୟ ହେତୁରୁ ଲଜ୍ଜା । (ଲଜ୍ଜା ସାପତ୍ରପାନ୍ୟତଃ)

ଅପଥ, ବି. (ଅ-ପଥ) କୁପଥ, ଅସତ୍ ମାର୍ଗ, ଅବାଟ । ବିଂ. ମାର୍ଗହୀନ ।

ଅପଥି, ବିଂ. (ଅପଥ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହା ପଥି ନୁହେ, ଅପଥ୍ୟ ।

ଅପଥ୍ୟ, ବିଂ. (ଅ-ପଥ୍ୟ) ରୋଗିର ଭୋଜନର ଅଯୋଗ୍ୟ; ଯାହା ଭୋଜନ ବା ସେବନ କଲେ ଅପକାର ହୁଏ; ଅହିତ, ଅନିଷ୍ଟ-କାରକ ।

ଅପଥିନ୍, } ବି. (ଅ-ପଥିନ୍) କୁପଥ, ଅବାଟ ।
ଅପନ୍ଥା, }

ଅପଦ, ବିଂ. (ଅ-ପଦ) ପଦବିହୀନ, ପଦବୀହୀନ ।

ଅପଦସ୍ଥ, ବିଂ. (ଅ-ପଦସ୍ଥ) କର୍ମଚ୍ୟୁତ; ଅସମ୍ମାନିତ; ପରାଜିତ; ଅନାଦୃତ ।

ଅପଦାନ, ବି. (ଅପ-ଦା-ଅନ) ଅନୁଷ୍ଠିତ କର୍ମ । "ଅପଦାନଂ କର୍ମବୃତ୍ତଂ ।"

ଅପଦାନ୍ତର, ବି.(ଅ-ପଦ-ଅନ୍ତର)ଅବ୍ୟବହିତ; ସଂସକ୍ତ । (ସଂସକ୍ତେ ତ୍ୱବ୍ୟବହିତ-ମପଦାନ୍ତରମିତ୍ୟପି)

ଅପଦାର୍ଥ, ବିଂ. (ଅ-ପଦାର୍ଥ) ଅଯୋଗ୍ୟ; ଅସାର, ଅକର୍ମଣ୍ୟ, ନିକୃଷ୍ଟ, ପଦାର୍ଥହୀନ ଅର୍ଥାତ୍ ଯହିଁରେ କିଛି ପଦାର୍ଥ ନାହିଁ । ବି. ଅଯୋଗ୍ୟ ବସ୍ତୁ ।

ଅପଦିଶ, ବି. (ଅପ=ମଧ୍ୟ-ଦିଶା=ଦିକ୍) ଦୁଇ ଦିଗର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ । ଅଂ. ଅଗ୍ନ୍ୟାଦି କୋଣ । (କ୍ଲୀବାବ୍ୟୟଂ ତ୍ୱପଦିଶଂ ଦିଶୋର୍ମଧ୍ୟେ ବିଦିକ୍ ସ୍ତ୍ରିୟାଂ)

ଅପଦେବତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅପ-ଦେବତା) ଭୂତ-ପ୍ରେତପିଶାଚାଦି ।

ଅପଦେଶ, ବି. (ଅପ-ଦିଶ୍-ଅ) ଛଳ, ବ୍ୟାଜ; ଚିହ୍ନ; ନାମ; ନିମିତ୍ତ; ଲକ୍ଷ୍ୟ; ନିବେଶ ।

ଅପଧ୍ୟାନ, ବି. (ଅପ-ଧ୍ୟାନ) ଅମଙ୍ଗଳଚିନ୍ତା, ଦୁଷ୍ଟାଭିପ୍ରାୟ ।

ଅପଧ୍ୱଂସ, ବି. (ଅପ-ଧ୍ୱଂସ୍-ଅ) ଧିକ୍କାର; ନିନ୍ଦା, ତ୍ୟାଗ; ଅପଘାତ ।

ଅପଧ୍ୱସ୍ତ, ବିଂ. (ଅପ=ଅପକୃଷ୍ଟ-ଧ୍ୱନ୍ସ୍-ତ) ତ୍ୟକ୍ତ; ନିନ୍ଦିତ; ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ; ପତିତ ।
"ଅପଧ୍ୱସ୍ତସ୍ତୁ ଧିକ୍କୃତଃ ।" "ଅପଧ୍ୱସ୍ତୋଽବଚୂର୍ଣ୍ଣିତଃ ।"

ଅପନୟ, } ବି. (ଅପ-ନୀ-ଅ, ଅନ) ଦୂରୀ-
ଅପନୟନ, } କରଣ, ପରିତ୍ୟାଗ, ନିରାକରଣ; ଅପହରଣ; ପ୍ରମାର୍ଜନ ।

ଅପନୀତ, ବିଂ. (ଅପ-ନୀ-ତ) ତ୍ୟକ୍ତ, ଦୂରୀକୃତ, ଅପସାରିତ; ଅପହୃତ; ଖଣ୍ଡିତ; ନିରାକୃତ, ନିବାରିତ; ପ୍ରମାର୍ଜିତ ।

ଅପନୋଦ, } ବି. (ଅପ-ନୁଦ୍-ଅ, ଅନ)
ଅପନୋଦନ, } ଖଣ୍ଡନ, ଦୂରୀକରଣ, ଅପସାରଣ ।

ଅପନ୍ତରା, ବି. (ଅପ୍ରାନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଜନସଙ୍ଗରହିତ-ଶୂନ୍ୟ ଅତି ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥଳୀ; ଜଙ୍ଗଲ। ଯଥା—
ବିରାଜ ବୋଇଲା ରୂ ସୁଜାଣ ମନ୍ତ୍ରୀ ପରି।
ବୁଝିଲେ ତୋ ମନ୍ତ୍ରି ବୁଦ୍ଧି ଅଟେ ଅପନ୍ତରା।
ନୃ. ସୁ. ଷ. ତ.

ଅପପ୍ରୟୋଗ, ବି. (ଅପ-ପ୍ରୟୋଗ) ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ, ବ୍ୟାକରଣବିରୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ।

ଅପଭାଷା, ବି. (ଅପ-ଭାଷା) ଅସାଧୁ ଭାଷା, ଅସାଧୁ ବାକ୍ୟ; ଅପକୃଷ୍ଟ ଭାଷା; ନୀଚ ଭାଷା, ଯେ ଭଦ୍ରଲୋକଠାରୁ ନିର୍ଗତ ହୁଏ ନାହିଁ; ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା।

ଅପଭ୍ରଂଶ, } ବି. (ଅପ-ଭ୍ରନ୍ସ୍-ଅ) କୁତ୍ସିତ
ଅପଭ୍ରଂସ, } ବାକ୍ୟ; ଅପଭାଷା; ସ୍ଖଳନ; ରୂପାନ୍ତରପ୍ରାପ୍ତି; ପତନ।

ଅପଭୟ, ବିଂ.(ଅପ = ଅପଗତ-ଭୟ) ନିର୍ଭୟ।

ଅପମାନ, ବି. (ଅପ = ବିପରୀତ-ମାନ) ଅମର୍ଯ୍ୟାଦା, ଅନାଦର, ଅବଜ୍ଞା।

ଅପମାନିତ, ବିଂ. (ଅପମାନ-ଇତ) ହତାଦର, ଅନାଦୃତ, ତିରସ୍କୃତ।

ଅପମାରଙ୍ଗ, } ବି. (ଅପାମାର୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର
ଅପାମାରଙ୍ଗ, } ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ। ଯଥା—
ଅପାମାରଙ୍ଗର ଅପାର ଗୁଣ ତାକୁ ଘଷିବ ମୂଳେ।

ଅପମୃତ୍ୟୁ, ବି.(ଅପ = ଅପକୃଷ୍ଟ-ମୃତ୍ୟୁ)ଅକାଳ-ମୃତ୍ୟୁ, ଅପଘାତ ମୃତ୍ୟୁ।

ଅପଯଶଃ, ବି. (ଅପ-ଯଶସ୍) ଅଖ୍ୟାତି, ଦୁର୍ନାମ, କଳଙ୍କ, ଅପକୀର୍ତ୍ତି।

ଅପଯାନ, ବି. (ଅପ = ସ୍ଥାନାନ୍ତରରେ-ଯାନ) ପଳାୟନ, ଅପଗମନ।

ଅପର, ବିଂ. (ଅ-ପୃ = ପାଳନ କରିବା-ଅ) ଅନ୍ୟ; ଭିନ୍ନ; ପ୍ରତିକୂଳ, ବିପରୀତ; ପଶ୍ଚାଦ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ; ଶେଷ। ଯଥା—ଅପରାହ୍ଣ, ଅପର ରାତ୍ର। ହସ୍ତିର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ ବା ପଦ। ଯଥା—
ବିଦ୍ଧାପରାଣି ପରିତୋନିରଗଡ଼ାନ। ମାଘ।
(ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ—ଅପରା) ପଶ୍ଚିମଦିକ୍; ଜରାୟୁ।

ଅପରଞ୍ଚ, ଅଂ. ଆହୁରି, ଅପିଚ।

ଅପରକ୍ତ, ବିଂ (ଅପ-ରନ୍ଜ୍-ତ) ବିରକ୍ତ, ଅନୁରାଗହୀନ।

ଅପରତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅପ-ରମ୍-ତି) ବିରତି, ନିବୃତ୍ତି।

ଅପରତ୍ର, ଅଂ. (ଅପର-ତ୍ର-କାଳାର୍ଥେ) ପରକାଳେ, ଅନ୍ୟତ୍ର, ଅମୁତ୍ର।

ଅପରପକ୍ଷ, ବି. (ଅପର = ଶେଷ-ପକ୍ଷ) କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ। ଏହାହିଁ ପିତୃପକ୍ଷ। (ପୂର୍ବପକ୍ଷ ଦେବତାମାନଙ୍କର, ପରପକ୍ଷ ପିତୃମାନଙ୍କର)

ଅପରାଗ, ବି. (ଅପ-ରାଗ) ବିରାଗ, ବିରକ୍ତି, ଦ୍ୱେଷ।

ଅପରସ୍ପର, କ୍ରି. ବିଂ. (ଅ-ପରସ୍ପର) ସତତ; ଏକାବେଳକେ।

ଅପରାଜିତ, ବିଂ. (ଅ-ପରା-ଜି-ତ) ଅପରାଭୂତ, ଅଜିତ। ବି. ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ; ଋଷିବିଶେଷ। (ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ—ଅପରାଜିତା) ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲତା-ବିଶେଷ; ଦୁର୍ଗା; ଦୂର୍ବା; ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ; ଜୟନ୍ତୀ ବୃକ୍ଷ; ଅଶନପର୍ଣ୍ଣୀ, ଶେଫାଳିକା; ଶମୀଭେଦ।

ଅପରାଦ୍ଧ, ବିଂ. (ଅପ = ଅପକୃଷ୍ଟ-ରାଧ୍ = ସିଦ୍ଧି କରିବା-ତ) ଅପରାଧୀ; ସ୍ଖଳିତ; ଭ୍ରାନ୍ତ।

ଅପରାଧ, ବି. (ଅପ-ରାଧ୍ = ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା-ଅ) ଦୁଷ୍କ୍ରିୟାଜନ୍ୟ ଦୋଷ; ପାପ; ବିଧି ବା ନିୟମର ଅତିକ୍ରମ; ତ୍ରୁଟି।

ଅପରାନ୍ତ, ବି. (ଅପର = ପଶ୍ଚିମଦିଗ-ଅନ୍ତ) ପଶ୍ଚିମଦିଗନ୍ତ। ବିଂ. ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ, ପଶ୍ଚିମ-ଦେଶୀୟ।

ଅପରାହ୍ଣ, ବି. (ଅପର = ଶେଷ-ଅହ୍ନ) ଦିନର ଶେଷଭାଗ, ଉପରବେଳା।

ଅପରିଗ୍ରହ, ବି. (ଅ-ପରିଗ୍ରହ) ଗ୍ରହଣାଭାବ; ଅସ୍ୱୀକାର; ପରିବ୍ରାଜକ।

ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ, ବିଂ. (ଅ-ପରି-ଛଦ୍-ତ) ମଳିନ, ଅପରିଷ୍କୃତ, ବସ୍ତ୍ରାଚ୍ଛାଦନହୀନ।

ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନ, ବିଂ. (ଅ-ପରି-ଛିଦ୍-ତ) ଯାହାର ଇୟତ୍ତା କରାଯାଇ ନ ପାରେ, ଅସୀମ।

ଅପରଣାମଦର୍ଶୀ,ବିଂ.(ଅ-ପରଣାମ-ଦୃଶ୍-ଇନ୍) ଶେଷରେ କ'ଣ ହେବ ତାହା ଯେ ବଚାର କରେ ନାହିଁ, ଅନଭଜ୍ଞ, ଅବବେଚକ ।

ଅପରମେୟ, ବିଂ. (ଅ-ପରମେୟ) ଯାହାର ପରମାଣ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ, ଅପରମିତ; ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅସୀମ ।

ଅପରସ୍କାର, ବିଂ. (ଅ-ପରସ୍କାର) ଅପରସ୍କୃତ, ମଳନ, ଅନମିଳ ।

ଅପରସ୍କୃତ, ବିଂ. (ଅ-ପରସ୍କୃତ) ଅମାର୍ଜିତ, ମଳନ ।

ଅପରସୀମ, ବିଂ. (ଅ-ପରସୀମା) ଅସୀମ, ନିଃସୀମ, ଯାହାର ସୀମା ନାହିଁ ।

ଅପରୂପ, ବିଂ. (ଅପ-ରୂପ=ତୁଳ୍ୟ) ଅପ୍ରତମ, ତୁଳନାରହିତ, ବସ୍ମୟକର; ସଚରାଚର ଯାହା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ବ. ଅଦ୍ଭୁତ ରୂପ, କୁରୂପ ।

ଅପରେଦ୍ୟୁଃ, ଅଂ. (ଅପର-ଏଦ୍ୟୁସ୍-ଦବାର୍ଥେ) ଅପରଦନେ ।

ଅପରୋକ୍ଷ, ବିଂ. (ଅ-ପରୋକ୍ଷ) ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ସାକ୍ଷାତ ।

ଅପର୍ଣ୍ଣା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ପର୍ଣ୍ଣ-ଆ, ତପସ୍ୟା କାଳରେ ଯାହାର ଆହାରପାଇଁ ଗଳତ ପତ୍ର ସୁଦ୍ଧା ନ ଥିଲା—ଅଥବା 'ଅ' ଅର୍ଥାତ୍ ଅଦ୍ଭୁକ୍ତ ଅଟେ ପର୍ଣ୍ଣ ଯେ ପତ୍ର ଯାହାଦ୍ୱାରା) ପାର୍ବତୀ, ଦୁର୍ଗା ।

ଅପର୍ତ୍ତି, } ବ. (ନଞ୍-ପ୍ରତ୍ୟୟ-ଏଥିରୁ ଜାତ)
ଅପର୍ତ୍ତିଆଣି, } ଯାହାର ଜନ୍ମ ପୂର୍ବେ ଭାଇ ବା ଭଉଣୀ ମରିଥାଏ ।

ଅପର୍ତ୍ତିଆଣି ବୋଲ ରେ
ଫୋଡ଼ିଲେ ନାକ କାନ । ବ. ଚ.

ଅପଳପିତ, ବିଂ. (ଅପ-ଲପ୍-ତ) ଯାହାର ଅପଳାପ କରା ହୋଇଅଛି, ଅପହ୍ନୁତ, ନହ୍ନୁତ ।

ଅପଳାପ,ବ.(ଅପ=ବରୁଦ୍ଧ-ଲପ୍-ଅ)ଭଣ୍ଡିବା, ଅସ୍ୱୀକାର; ଅନ୍ୟଥାଚରଣ; ମିଥ୍ୟା ।

ଅପବର୍ଗ, ବ. (ଅପ-ବୃଜ୍=ତ୍ୟାଗକରିବା-ଅ) ମୁକ୍ତି, ମୋକ୍ଷ, ଜୀବାତ୍ମା ଓ ପରମାତ୍ମାର ଐକ୍ୟ; ଫଳସିଦ୍ଧି; କେବଳ ପରତ୍ୟାଗ; ନବୃତ୍ତି, ସମାପ୍ତି ।

ଅପବର୍ଜନ, ବ. (ଅପ-ବୃଜ୍-ଅନ) ଦାନ, ବତରଣ; ତ୍ୟାଗ; ପରହାର ।

ଅପବର୍ଜିତ, ବିଂ. (ଅପ-ବୃଜ୍-ତ) ତ୍ୟକ୍ତ, ପରହୃତ, ଅପରତ ।

ଅପବର୍ତ୍ତନ, ବ. (ଅପ-ବୃତ୍-ଅନ) ସଂକ୍ଷିପ୍ତ-କରଣ, କୌଣସି ଅଙ୍କକୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଙ୍କଦ୍ୱାରା ବଭଜନ; ପରବର୍ତ୍ତନ; ବର୍ଜନ ।

ଅପବର୍ତ୍ତିତ, ବିଂ. (ଅପ-ବୃତ୍-ତ) ପରବର୍ତ୍ତିତ ।

ଅପବାଦ, ବ. (ଅପ=ଘୃଣିତ-ବଦ୍-ଅ) ନନ୍ଦା, ଅପଯଶ; କୁତ୍ସିତ ବାଦ୍ୟ; ନୟମ; ଆଜ୍ଞା ।

ଅପବାରଣ, ବ. (ଅପ-ବୃ-ଅନ) ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ; ବ୍ୟବଧାନ; ବର୍ଜନ ।

ଅପବାରିତ, ବି. (ଅପ-ବୃ-ତ) ଆଚ୍ଛାଦତ, ବ୍ୟବହତ; ଅନ୍ତର୍ହିତ; ଗୋପିତ; ବର୍ଜିତ; (ଭାବବାଚ୍ୟରେ—କ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ଅପବାରଣ ।

ଅପବାହିତ, ବିଂ. (ଅପ-ବାହ-ତ) ତାଡ଼ିତ, ବଦୂରିତ ।

ଅପବଦ୍ଧ, ବିଂ. (ଅପ-ବ୍ୟଧ୍-ତ) ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତ, ନରସ୍ତ, ପରତ୍ୟକ୍ତ, ପ୍ରକ୍ଷିପ୍ତ; ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ; ପ୍ରେରିତ ।

ଅପବ୍ୟୟ, ବ. (ଅପ=ଅପକୃଷ୍ଟ-ବ୍ୟୟ) କୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ, ବୃଥାବ୍ୟୟ ।

ଅପଶଙ୍କ, ବିଂ. (ଅପ-ଶଙ୍କା) ନର୍ଭୟ ।

ଅପଶଙ୍କା, ବ. (ଅପ-ଶଙ୍କା) ଦୁଃଶଙ୍କା ।

ଅପଶଦ, } ବିଂ. (ଅପ-ଶଦ, ସଦ=ଗମନ
ଅପସଦ, } କରିବା-ଅ) ଅଧମ ମନୁଷ୍ୟ, ନୀଚ ।

ଅପଶବ୍ଦ, ବ. (ଅପ-ଶବ୍ଦ) ଅପକୃଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ, ବ୍ୟାକରଣଦୁଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ, ଅପଭ୍ରଂଶ ଶବ୍ଦ ।

ଅପଶୋକ, ବିଂ. (ଅପ=ଅପଗତ-ଶୋକ) ଶୋକରହିତ । ବ. ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ ।

ଅପସ୍ଥୃ, ବିଂ. (ଅପ=ସ୍ଥା-ଉ, ସ୍ଥ=ସ୍ଥୃ) ପ୍ରତିକୂଳ, ବିପରୀତ ।

ଅପସନ୍ଦ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅମନୋନୀତ, ଅନାଦୃତ, ନିନ୍ଦିତ । ଯଥା—

ତାହାର ଭାଗ୍ୟ ଅଟେ ମନ୍ଦ,
ତେଣୁ ଲୋକରେ ଅପସନ୍ଦ ।

ବି. ନିନ୍ଦା, ଅନାଦର ।

ଅପସର, ଅପସରଣ, ଅପସର୍ପଣ, } ବି. (ଅପ-ସୃ, ସୃପ୍-ଅ, ଅନ) ସ୍ଥାନାନ୍ତର ଗମନ, ପଳାୟନ, ଅପକ୍ରମଣ ।

ଅପସର, ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ତକିଆ, ଯାହାର ଉପରେ ପିଠିର ଭର ଦେଇ ବସିବାକୁ ହୁଏ । ଯଥା—

ଅପସର ଯୋଗାଏ କେ ଲଳନା ।
କେ ଖରଡ଼ ପାଣିକାରେ ରଞ୍ଜନା । ଲ. ବ.

ଅପସର୍ଜନ, ବି. (ଅପ-ସୃଜ୍-ଅନ) ଦାନ, ତ୍ୟାଗ; ବିସର୍ଜନ; ଅପବର୍ଗ, ମୁକ୍ତି; ମାରଣ, ହତ୍ୟା ।

ଅପସର୍ପ, ବି. (ଅପ-ସୃପ୍-ଅ) ଗୁପ୍ତଚର, ଚର, ଦୂତ; ଅପସର୍ପଣ ।

ଅପସର୍ପଣ, ବି. (ଅପ-ସୃପ୍-ଅନ) ପଳାୟନ, ଅପକ୍ରମ ।

ଅପସରିବା, କ୍ରି. (ଅପ-ସୃ-ଧାତୁଜ) ଘୁଞ୍ଚିବା, ଦୂର ହେବା । ଯଥା—

ଭୁଜଦଣ୍ଡ କରୁଁ ଗିରିବ ଅପସର । ନ. କେ.

ଅପସବ୍ୟ, ବିଂ. (ଅପ-ସବ୍ୟ) ଦକ୍ଷିଣ; ବିପରୀତ, ପ୍ରତିକୂଳ ।

ଅପସାରଣ, ବି. (ଅପ-ସୃ-ଅନ) ଚାଳନ; ଦୂରୀକରଣ, ନିଷ୍କାଶନ ।

ଅପସୃତ, ବିଂ. (ଅପ-ସୃ-ତ) ଚଳିତ, ପଳାୟିତ, ଅପଗତ ।

ଅପସ୍କର, ବି. (ଅପ-କୃ-ଅ, ସ ଆଗମ) ଅକ୍ଷଯୁଗ; ରଥ ପ୍ରଭୃତି ରଥାବୟବ; ବିଷ୍ଠା; ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର ।

ଅପସ୍ନାତ, ବିଂ. (ଅପ=ଅମଙ୍ଗଳ-ସ୍ନାତ) ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସ୍ନାତ; ଅଶୌଚାନ୍ତେ ସ୍ନାତ; ସତ୍କାରାର୍ଥ ମୃତ ଦେହର ସ୍ନାନ ।

ଅପସ୍ମାର, ବି.(ଅପ-ସ୍ମାର) ବାତରୋଗବିଶେଷ, ମୂର୍ଚ୍ଛା ରୋଗ, ସ୍ମରଣଶକ୍ତିନାଶକ ରୋଗ ।

ଅପହତ, ବିଂ. (ଅପ-ହନ୍-ତ) ବିନଷ୍ଟ ।

ଅପହଞ୍ଚ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୁଷ୍ପ୍ରବେଶ୍ୟ ।

ଅପହରଣ, ବି. (ଅପ-ହୃ-ଅନ) ଚୋରି, ଅନ୍ୟାୟତଃ ଅନ୍ୟର ବସ୍ତୁ ଗ୍ରହଣ ।

ଅପହସ୍ତ, ବିଂ. (ଅପ=ଅପହରଣାର୍ଥ-ହସ୍ତ) ଗଳହସ୍ତାଦିଦ୍ୱାରା ଅପସାରିତ । ବି. ଅପହରଣ ।

ଅପହସ୍ତିତ, ବିଂ. (ଅପ-ହସ୍ତ-ଇତ) ପରିତ୍ୟକ୍ତ, ନିରସ୍ତ, ହସ୍ତ ବହିର୍ଭୂତ ।

ଅପହା, ବିଂ. (ଅପ-ହନ୍-କ୍ୱିପ୍) ବିନାଶକ, ଉଚ୍ଛେଦକାରକ ।

ଅପହାର, ବି. (ଅପ-ହୃ-ଅ) ଅପଚୟ, କ୍ଷତି; ଚୋରି କିବା; ଅପନୟନ; ସଙ୍ଗୋପନ; ଧନସ୍ୱାମିର ଅନୁପଯୋଗୀ ବ୍ୟୟ ।

ଅପହାସ, ବି. (ଅପ-ହସ୍-ଅ) ଅକାରଣ ହାସ୍ୟ ।

ଅପହୁଡ଼, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉନ୍ନିଦ୍ର, ଜାଗରିତ । ଯଥା—

କୃପାସିନ୍ଧୁ ଅପହୁଡ଼ ହେଲେ ତହିଁ ସୁଖେ । ର. କ.

ବି. ଜାଗରଣ ।

ଅପହୃତ, ବିଂ. (ଅପ-ହୃ-ତ) ଚୋରିତ, ଅପଚିତ ।

ଅପହ୍ନବ, ଅପହ୍ନୁତି, } ବି.(ଅପହ୍ନୁ=ଗୋପନକରିବା-ଅ, ତି) ମିଥ୍ୟା, ଅପଳାପ; ଅସ୍ୱୀକାର, ଜାଣି ଗୋପନ କରିବା ।

ଅପା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ଭଉଣୀ । ଯଥା—

ଗୁଡ଼ିଆଣୀ ଅପା ଦେଇଥା କାଲି ।
କନ୍ଦେଇ ବାପା ତ ଆସିବେ କାଲି । ଉ. ଗା.

ଅପାଙ୍‌କ୍ତ, ବିଂ. (ଅପ୍ରାପ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ଅପହଞ୍ଚ । ଯଥା—

ଦୁଇ ସେନାଙ୍କ କାଣ୍ଡ ଅପାଙ୍‌କ୍ତ—
ସ୍ଥାନେ ରନ୍ଧ୍ର ଦେଖିଲେ ସେ ଯୁକ୍ତେ ଦେଇ ମତ ।
କୃ. ଭା. କ. ଧ.

ଅପାଂନାଥ, } ବି. (ଅପାଂ-ନାଥ, ପତି) ସମୁଦ୍ର;
ଅପାଂପତି, } ବରୁଣ ।

ଅପାଂନିଧି, ବି. (ଅପାଂ-ନିଧି) ସମୁଦ୍ର; ବିଷ୍ଣୁ ।

ଅପାକ, ବି. (ଅ-ପଚ୍-ଅ) ପାକାଭାବ; ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ-ରୋଗ, ଅପକ୍ୱାବସ୍ଥା । ବିଂ. ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ, ଅପକ୍ୱ ।

ଅପାକରଣ, } ବି. (ଅପ=ବିରୁଦ୍ଧ-ଆ-କୃ-
ଅପାକୃତି, } ଅନ, ତି) ପ୍ରକୃତିର ଅନ୍ୟଥା-ଭାବ, ବିକୃତି; ପ୍ରଶମନ ବା ନିବାରଣ; ନିରାକରଣ, ଅପସାରଣ; ପରିଶୋଧ ।

ଅପାକୃତ, ବି. (ଅପ-ଆ-କୃ-ତ) ପ୍ରଶମିତ; ନିବାରିତ ।

ଅପାକ୍ଷ, ବିଂ.(ଅପ=ସମ୍ମୁଖ, କୁତ୍ସିତ-ଅକ୍ଷ= ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବା ଅକ୍ଷି ଶବ୍ଦଜ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିକଟ, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ; କୁତ୍ସିତଚକ୍ଷୁ । (ଅପ=ଅପଗତ-ଅକ୍ଷ, ଅକ୍ଷି) ଲୋଚନଶୂନ୍ୟ ।

ଅପାଙ୍ଗ, ବି. (ଅପ-ଅନ୍‌ଗ୍=ଗମନକରିବା-ଅ) ଚକ୍ଷୁର ପ୍ରାନ୍ତଭାଗ, ନେତ୍ରପ୍ରାନ୍ତ, ଚକ୍ଷୁର କୋଣ, କଟାକ୍ଷ; ତିଳକ । ବିଂ. ଅଙ୍ଗହୀନ ।

ଅପାଙ୍ଗସ୍ଥାନେ ଧ୍ୟାନେ ଦୋଳେ ତିଳକେଽପି ଚ ।

ଅପାଟବ, ବି. (ଅ-ପାଟବ) ଅପଟୁତା; ଜଡ଼ତା; ଅସୁସ୍ଥତା । ବିଂ. ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟାବହାରିକ ଭାଷାରେ ଅସଙ୍ଗତାର୍ଥକରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—ଯେପରି ଅପାଟବ କଥା ।

ଅପାଠିଆ, } ବିଂ. (ଅପାଠକ ଶବ୍ଦଜ) ମୂର୍ଖ ।
ଅପାଠୁଆ, } ଯଥା—

ହସିଲ ଭାଷିଲ ବଢ଼ିଲାକୁ କାହ୍ନୁ,
ହେଲୁ ଏଡ଼େ ଅପାଠିଆ । ବ. ଚ.

ଅପାଣିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ବା ଯେ ପାଣି ପାଏ ନାହିଁ ।

ଅପାଣ୍ଡୁ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବୁଦ୍ଧିହୀନ ।
ଅପାଣ୍ଡୁକ, } ଯଥା—

ଅଭଦ୍ର ଅପାଣ୍ଡୁକ ଅଟେ ସେ ପୁତ୍ର ଜାଣ ।
ତୁ ମୋର କହିଛୁ ବାପ କୁଳଉଦ୍ଧାରଣ । ନୃ. ପୁ.

ଅପାଦାନ, ବି. (ଅପ-ଆ-ଦା-ଅନ) କାରକ-ବିଶେଷ । ଯାହାଠାରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ଚଳିତ ଗୃହୀତ ଇତ୍ୟାଦି ହୁଏ ।

ଅପାନ, ବି. (ଅପ-ଅନ୍=ବଞ୍ଚିବା-ଅ) ମଳ-ଦ୍ୱାରର ବାୟୁ; ମଳଦ୍ୱାର; ଅଧୋବାୟୁ ।

ଅପାମାର୍ଗ, ବି. (ଅପ-ମୃଜ୍-ଅ, ଜ=ଗ— ଯାହାର କ୍ଷାରଦ୍ୱାରା ଅସ୍ତ୍ରାଦି ଧୌତ କରା-ଯାଏ ଏବଂ ଯାହାଦ୍ୱାରା ଦନ୍ତଧାବନ କରା-ଯାଏ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ଅପାୟ, ବି. (ଅପ=ସ୍ଥାନାନ୍ତର-ଇ-ଅ) ବିଶ୍ଳେଷଜନକ କ୍ରିୟା, ସ୍ଥାନଭ୍ରଂଶ, ଚଳନ; ବିନାଶ, ଧ୍ୱଂସ; ବିଘ୍ନ, ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ।

ଅପାର, ବିଂ. (ଅ-ପାର) ଅସୀମ; ଅଗାଧ; ଅଧିକ ।

ଅପାରଗ, ବିଂ. (ନ-ପାରଗ) ଅକ୍ଷମ ।

ଅପାର୍ଥ, ବିଂ. (ଅପ-ଅର୍ଥ) ବ୍ୟର୍ଥ, ବିଫଳ; ନିରର୍ଥକ । (ଅ-ପାର୍ଥ) ପାର୍ଥହୀନ, ଅନର୍ଜୁନ ।

ଅପାଳକ, ବି. (ଅ-ପାଳକ) ଅନାବୃଷ୍ଟି ପ୍ରଭୃତି ଯୋଗୁଁ ଶସ୍ୟହାନି ।

ଅପାଲଟ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି ବାହୁଡ଼େ ନାହିଁ । ଯଥା —

ଅପାଲଟ ଶର ତ ମୁହିଁ ଯେ ଅଟଇ ।
ବ୍ରହ୍ମା ରୁଦ୍ର ହେଲେ ନାଶ କରି ଲେଉଟଇ । ଯା. ଭ୍ର. ସ.

ଯେ ବଦଳ ନୁହେ ।

ଅପାଲମ୍ବ, ବି. (ଅପ-ଆ-ଲମ୍ବ୍-ଅ) ଶକଟର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ, ଗାଡ଼ିର ପଛଦିଗ ।

ଅପାବରଣ, ବି. (ଅପ-ଆ-ବୃ-ଅନ) ଅନାଚ୍ଛା-ଦନ, ସ୍ୱେଚ୍ଛାପ୍ରବୃତ୍ତି ।

ଅପାବୃତ, ବିଂ.(ଅପ-ଆ-ବୃ-ତ) ଅନାଚ୍ଛାଦିତ, ସ୍ୱେଚ୍ଛାପ୍ରବୃତ୍ତ, ଉଦ୍‌ଘାଟିତ; ଅନାବୃତ; ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବା ସ୍ୱାଧୀନ ।

ଅପାବୃତ୍ତ, ବିଂ. (ଅପ-ଆ-ବୃତ୍-ତ) ଭୂମି-ଲୁଣ୍ଠିତ; ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ, ପ୍ରତିନିବୃତ୍ତ ।

ଅପାସନ, ବି. (ଅପ-ଅସନ=ଅସ୍-ଅନ) ମାରଣ; ବଧ; ଅପକ୍ଷେପଣ, ଦୂରୀକରଣ ।

ଅପାସ୍ତ, ବିଂ. (ଅପ-ଅସ୍-ତ) ନିରସ୍ତ, ଖଣ୍ଡିତ; ଅଗ୍ରାହ୍ୟ; ଦୂରୀକୃତ ।

ଅପି, ଅଂ. (ଅ-ପି=ଗମନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ସମ୍ଭାବନା; ନିଶ୍ଚୟ; ସନ୍ଦେହ; ସମୁଚ୍ଚୟ; ନିନ୍ଦା; ଅନୁଜ୍ଞା; ପ୍ରଶ୍ନ ।

ଗର୍ହାସମୁଚ୍ଚୟପ୍ରଶ୍ନଶଙ୍କାସମ୍ଭାବନାସ୍ୱପି ।

ଅପିଚ, ଅଂ. (ଅପି-ଚ) ଆହୁରି, ମଧ୍ୟ ।

ଅପିତୁ, ଅଂ. (ଅପି-ତୁ) କିନ୍ତୁ, ଯଦି ।

ଅପିଧାନ, ବିଂ. (ଅପି-ଧା-ଅନ) ଆଚ୍ଛାଦନ; ତିରୋଧାନ ।

ଅପିନଦ୍ଧ, ବିଂ. (ଅପି-ନହ୍=ବନ୍ଧନ କରିବା-ତ) ପରିହିତ, କୃତପରିଧାନ ।

ଅପିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱୀକାର କରିବା, ମାନିବା ।

ଅପିଲ, } ବି. (ଇଂରାଜୀ ଆପିଲ ଶବ୍ଦଜ) ନିମ୍ନ
ଅପୀଲ, } ଅଦାଲତଙ୍କ ବିଚାରର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଉଚ୍ଚ ଅଦାଲତରେ ନିବେଦନ ।

ଅପୁଆ, ବିଂ. (ଅପୁତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଯାହାର ପୁତ୍ର ନ ଥାଏ । ଯଥା--

ଅପୁଆ ଘରେ ପୁଅ ଜାତ ।
ଆନନ୍ଦ ହୁଏ ନନ୍ଦ ଚିତ୍ତ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ପୁଅ ବା ଝିଅ ନ ଥିବା ।

ଅପୁତ୍ର, } ବିଂ. (ଅ-ପୁତ୍ର-କ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ପୁତ୍ର-
ଅପୁତ୍ରକ, } ହୀନ; ନିଃସନ୍ତାନ ।

ଅପୁନର୍ଭବ, ବି. (ଅ-ପୁନର୍ଭବ) ମୋକ୍ଷ, ପୁନରପି ଜନ୍ମ ନ ହେବା । ବିଂ. ପୁନରୁତ୍ପତ୍ତିହୀନ ।

ଅପୁରୁବ, ବିଂ. (ଅପୂର୍ବ ଶବ୍ଦଜ) ଦୁର୍ଲଭ ।

ଅପୂପ, ବି. (ଅପ୍=ଜଳ-ବପ୍=ବପନ କରିବା-ଅ, ଅର୍ଥାତ୍ ଜଳଦ୍ୱାରା ଯାହା ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ) ପିଷ୍ଟକ, ପିଠା, ରୁଟି ।

ଅପୂପ୍ୟ, ବି. (ଅପୂପ-ଯ) ମଇଦା, ପିଠାର ଉପକରଣ ।

ଅପୂର୍ବ, ବିଂ. (ଅ-ପୂର୍ବ) ଅଦୃଷ୍ଟ; ଅଦ୍ଭୁତ; ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ଅତି ଉପାଦେୟ ।

ଅପେକ୍ଷା, ବି. (ଅପ-ଈକ୍ଷ୍-ଅ) ପ୍ରତୀକ୍ଷା; ତୁଳନା; ଆକାଙ୍କ୍ଷା; ଅନୁରୋଧ; ଆଶା ।

ଅପେକ୍ଷାକୃତ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଅପେକ୍ଷା-କୃତ) ତୁଳନାକୃତ । ଯଥା—ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସୁନ୍ଦର ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟର ଅପେକ୍ଷାରେ ସୁନ୍ଦର; ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବଳବାନ୍ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ବଳବାନ୍, ଅର୍ଥାତ୍ ବାସ୍ତବିକ ସୁନ୍ଦର ବା ବଳବାନ୍ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରିବାକୁ ଗଲେ ସୁନ୍ଦର ବା ବଳବାନ୍ ବୋଲାଯାଏ ।

ଅପେକ୍ଷିତ, ବିଂ. (ଅପ-ଈକ୍ଷିତ) ଆକାଙ୍କ୍ଷିତ, ପ୍ରତୀକ୍ଷିତ; ଅନୁରୋଧିତ; ବିବେଚିତ; ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷିତ ।

ଅପେତ, ବିଂ. (ଅପ=ସ୍ଥାନାନ୍ତର-ଇ-ତ) ଅପଗତ, ତ୍ୟକ୍ତ; ନିର୍ଗତ ।

ଅପୋକ୍ଵା, } ବିଂ. (ଅପକ୍ୱ ଶବ୍ଦଜ) କଞ୍ଚା ।
ଅପୋଖା, }

ଅପୋଗଣ୍ଡ, ବି. (ଅପ=ଅପକୃଷ୍ଟ-ଗମ୍-ଡ-ସଙ୍କୋଚାର୍ଥେ, ପ=ପୋ) ଶିଶୁ, ନାବାଳକ, ଯାହାର ବୟସ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ହୋଇ ନାହିଁ; ବିକଳାଙ୍ଗ । (ବିକଳାଙ୍ଗସ୍ତ୍ୱପୋଗଣ୍ଡଃ ।) ଭୀରୁ ।

ଅପୋଢ଼, ବିଂ. (ଅପ-ଊହ୍=ତର୍କ କରିବା-ତ) ଅନ୍ତର୍ହିତ; ଉଦ୍‌ଘାଟିତ; ଭୀତ; ନିର୍ଣ୍ଣୀତ; ତ୍ୟକ୍ତ; ନିରସ୍ତ ।

ଅପୋହ, ବି. (ଅପ-ଊହ୍-ଅ) ତର୍କ ।

ଅପୋହିତ, ବିଂ. (ଅପ-ଊହ୍-ତ) ନିରସିତ; ତର୍କିତ ।

ଅପୋଦକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ପୋଇଶାଗ ।

ଅପ୍‌ପତି, ବି. (ଅପ୍-ପତି) ବରୁଣ, ସମୁଦ୍ର ।

ଅପ୍‌ପିତ୍ତ, ବି. (ଅପ୍=ଜଳ-ପିତ୍ତ=ଶରୀରସ୍ଥ ଧାତୁବିଶେଷ, ଶୋଷକତ୍ୱ ହେତୁରୁ ଯେ ଜଳର ପିତ୍ତସ୍ୱରୂପ ବା ପାନକର୍ତ୍ତା) ଅଗ୍ନି; ଚିତକବୃକ୍ଷ ।

ଅପ୍ରକାଣ୍ଡ, ବି. (ଅ-ପ୍ରକାଣ୍ଡ=ଗଛର ଗଣ୍ଡି) କାଣ୍ଡରହିତ ବୃକ୍ଷ ।

ଅପ୍ରଗୁଣ, ବି°. (ଅ-ପ୍ର = ପ୍ରକୃଷ୍ଟ-ଗୁଣ) ବ୍ୟାକୁଳ, ବ୍ୟସ୍ତ ।

ବ୍ୟସ୍ତେ ତ୍ୱପ୍ରଗୁଣାକୁଳୌ ।

ଅପ୍ରଚ୍ଛନ, ବି°. (ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ମଳିନ; ହୀନ ବା ତୁଚ୍ଛ । ଯଥା—

ମୂର୍ଖାନ୍ଧ ଲୋକେ ଏହା ଘେନନ୍ତି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ,
ଅସତ୍ୟ ଅହଙ୍କାର ଧ୍ୱଂସକ ଅପ୍ରଚ୍ଛନ । ନୃ.ପୁ.ସ.ସା.

(ଅପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଶବ୍ଦଜ ହେଲେ) ବ୍ୟକ୍ତ । ଯଥା—

ଆପଣ ପୁଚ୍ଛିବାରୁ ଏ ହେଲା ଅପ୍ରଚ୍ଛନ,
ନୋହିଲେ ଏ ଶାସ୍ତ୍ର ଥିଲା ଗୁପତେ ରହଣ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ସା.

ଅପ୍ରଚ୍ଛନିଆ, } ବି°. (ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଶବ୍ଦଜ)
ଅପଚ୍ଛନିଆ, } ମଳିନ; ତୁଚ୍ଛ ବା ହୀନ ।

ଅପ୍ରଜ, ବି°. (ଅ-ପ୍ରଜା) ନିଃସନ୍ତାନ, ବନ୍ଧ୍ୟ ।

ଅପ୍ରଣିଧାନ, ବି° (ଅ-ପ୍ରଣିଧାନ) ଅନବଧାନ, ଅମନୋଯୋଗ ।

ଅପ୍ରତିଷ୍ଠ, ବି°. (ଅ-ପ୍ରତିଷ୍ଠା) ପ୍ରତିଷ୍ଠାରହିତ ବା ଯଶୋହୀନ; ଅନର୍ଚ୍ଚୀତ; ସ୍ଥିତିଶୂନ୍ୟ ।

ଅପ୍ରତୁଳ, ବି. (ଅ-ପ୍ର = ପ୍ରକୃଷ୍ଟ-ତୁଳା = ପରିମାଣ) ପ୍ରକୃଷ୍ଟପରିମାଣାଭାବ; ଅନବୃତ୍ତି; ଅଭାବ; ଅସଙ୍ଗତି ।

ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ବି°. (ଅ-ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ଅଗୋଚର, ପରୋକ୍ଷ, ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ।

ଅପ୍ରଧାନ, ବି°. (ଅ-ପ୍ରଧାନ) ଯାହା ମୁଖ୍ୟ ନୁହେ, ଗୌଣ ।

ଅପ୍ରମଇ, ବି. (ଅପ୍ରମାଦ ଶବ୍ଦଜ) ବିପଦ; ବିନାଶ । ଯଥା—

ଧର୍ମ ଥିଲା ପ୍ରାଣିଙ୍କ ନ ପଡ଼େ ଅପ୍ରମଇ ।

ଅପ୍ରମୟ, ବି°. (ଅପ୍ରମେୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅଗଣିତ, ଅସଂଖ୍ୟ । ଯଥା—

ଯଶୋବନ୍ତୀ ଭୁବନୁ ଅଇଲେ ପିତାମହ,
ସଙ୍ଗତେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଋଷି ଅଛନ୍ତି ଅପ୍ରମୟ । ନୃ.ପୁ.

ଅପ୍ରମୟି, ବି°. (ଅପ୍ରମେୟ ଶବ୍ଦଜ) ଅଗଣିତ, ଅସଂଖ୍ୟ । ଯଥା—

ଚୂତବୃକ୍ଷର ମୂଳେ ପ୍ରବେଶ ହେଲେ ଯାଇ,
ଦେଖିଲେ କେତେ ଫଳ ଫଳିଛି ଅପ୍ରମୟି । ନୃ.ପୁ.

ଅପ୍ରମାଣ, ବି°. (ଅ-ପ୍ରମାଣ) ଯାହାର ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ, ଅପ୍ରାମାଣିକ, ଅଗ୍ରାହ୍ୟ, ହେୟ; ଅଶ୍ରଦ୍ଧେୟ, ଅବିଶ୍ୱସନୀୟ ।

ଅପ୍ରମିତ, ବି°. (ଅ-ପ୍ରମିତ) ଅପରିମିତ, ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ, ଅଗଣିତ, ଅସଂଖ୍ୟାତ ।

ଅପ୍ରମେୟ, ବି°. (ଅ-ପ୍ରମେୟ) ଯାହାର ପରିମାଣ ନାହିଁ, ଅସଂଖ୍ୟେୟ; ଅବିଜ୍ଞେୟ; ଅପରିଚ୍ଛେଦ୍ୟ । ବି° ବ୍ରହ୍ମ ।

ଅପ୍ରସ୍ତୁତ, ବି°. (ଅ-ପ୍ରସ୍ତୁତ) ଅନିଷ୍ପନ୍ନ; ଅପ୍ରତିଭ, ଲଜ୍ଜିତ ।

ଅପ୍ରସ୍ତୁତପ୍ରଶଂସା, ବି° (ଅପ୍ରସ୍ତୁତ-ପ୍ରଶଂସା) ଅପ୍ରକୃତକଥନରୂପ ଅର୍ଥାଲଂକାରବିଶେଷ, ପ୍ରକୃତ ବିଷୟର ଅପହ୍ନବ କରି ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ବିଷୟର କଥନ ।

ଅପ୍ରହତ, ବି°. (ଅ-ପ୍ରହତ) ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ, ଅନାହତ ।

ଅପ୍ରାକରଣିକ, ବି°. (ଅ-ପ୍ରାକରଣିକ) ଅପ୍ରସ୍ତାବିକ ।

ଅପ୍ରାକୃତ, ବି. (ଅ-ପ୍ରାକୃତ) ଅନୈସର୍ଗିକ, ଅସାଧାରଣ, ଅସାମାନ୍ୟ ।

ଅପ୍ରାଗ୍ର୍ୟ, ବି°. (ଅ-ପ୍ରାଗ୍ର୍ୟ) ଅପ୍ରଧାନ, ଗୌଣ ।

ଅପ୍ରାଧ, ବି° (ଅପରାଧ ଶବ୍ଦଜ) ଦୋଷ । ଯଥା—

ଶ୍ୱେ ଦେବ ନ ଜାଣି ଦୋଷ କଲି ।
ଅପ୍ରାଧ କ୍ଷମ ମୋ ବୋଇଲି । ବି. ଗି.

ଅପ୍ରାଧି, } ବି°. (ଅପରାଧୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦୋଷୀ ।
ଅପ୍ରାଧୀ, } ଯଥା—

ଧେବାକୁ ଆସି ନାହିଁ, ଏଣୁ ଅପ୍ରାଧୀ ମୁହିଁ,
ବିଗୁରି ଦଣ୍ଡ କର । ଲ. ବ.

ଅପ୍ରିୟ, ବି°. (ଅ-ପ୍ରିୟ) ଯେ ପ୍ରୀତି ଜନ୍ମାଇ ପାରେ ନାହିଁ, ଯାହାକୁ କେହି ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯଥା—ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅପ୍ରିୟ; ଯାହା ପ୍ରୀତିଜନକ ନୁହେ; କର୍କଶ । ଯଥା—ଅପ୍ରିୟ ବାକ୍ୟ । ଅପ୍ରୀତିକର ବା ବିରକ୍ତିଜନକ । ଯଥା—ଅପ୍ରିୟ ବିଷୟ । ବି° ନିନ୍ଦା; ଅନିଷ୍ଟ ।

ଅପ୍ସରାଃ, } ବି· ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅପ୍ସରସ୍ = ଅପ୍ =
ଅପ୍ସରା, } ଜଳସ୍-ଅସ୍, ଦ୍ୱିତୀୟ ପକ୍ଷରେ ଅ ପ୍ରତ୍ୟୟ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁମାନେ ସମୁଦ୍ରମନ୍ଥନରୁ ଉତ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେ; ଅଥବା ଯେଉଁମାନେ ସ୍ନାନାର୍ଥ· ବା ବିହାରାର୍ଥ ସତତ ଜଳରେ ଗମନ କରନ୍ତି) ସ୍ୱର୍ଗବେଶ୍ୟା, ରମ୍ଭା ପ୍ରଭୃତି ।

ଅଫନ୍ଦ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯହିଁରେ ଫନ୍ଦ ନାହିଁ ।

ଅଫଳ ବିଂ. (ଅ-ଫଳ) ଯାହାର ଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ, ଫଳହୀନ, ବାଞ୍ଝ । ଯଥା—ଅଫଳ ବୃକ୍ଷ । (ବନ୍ଧ୍ୟୋଽଫଲୋଽବକେଶୀ ଚ) ଯାହାଠାରୁ କୌଣସି ଲଭ ବା ଉପକାର ହୁଏ ନାହିଁ, ବିଫଳ । ଯଥା—ଅଫଳଚେଷ୍ଟା, (ଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ ବୋଲି) ଝାବୁକବୃକ୍ଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ-ଅଫଳା) ଭୁଇଁଅଁଳା, ଭୂମ୍ୟା-ମଳକୀ; ଘୃତକୁମାରୀ ବା ଘିଅକୁଆଁରୀ ।

ଅଫଳନ୍ତ, ବିଂ. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଯାହା ଫଳି ନାହିଁ । ଯଥା—

ଅବସନ୍ତେ ବସନ୍ତ ବହିଲ ଘନ ଘନ ।
ଅଫଳନ୍ତ ବୃକ୍ଷମାନେ ଦିଶିଲେ ଶୋଭନ । ନ.ପୁ.ତ.ଡ.

ଅଫିମ, ବି. (ଅହିଫେନ ବା ଅଫେନ ଶବ୍ଦଜ) ଆପୁ ।

ଅଫିମଖୋର, ବି. (ହିନ୍ଦି) ଆପୁଆ ବା ଯେ ଅଧିକ ଆପୁ ଖାଏ ।

ଅଫୁଟା, ପୁଂ., } ବିଂ. (ଅସ୍ଫୁଟ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହା
ଅଫୁଟୀ, ସ୍ତ୍ରୀ., } ଫୁଟି ନାହିଁ; ଯାହା ପ୍ରକାଶିତ ବା ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଅଫେନ, ବି. (ଅ=କୁତ୍ସିତ-ଫେନ=ନିର୍ଯ୍ୟାସ) ଅହିଫେନ ବା ଆପୁ । ଯଥା—(ଅଫେନ କ୍ଷାରତିକ୍ତଷାଲବଙ୍ଗପିଚ୍ଛାରକୋ ଯୋ ମଧୁନା-ବଲେହି—ଆୟୁର୍ବେଦ) ବିଂ. ଫେନଶୂନ୍ୟ ।

ଅବଚ, ବିଂ. (ଅବାଚ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ତୁଚ୍ଛ, କୁତ୍ସିତ ।

ଅବଧାରିବା, କ୍ରି. (ଅବ-ଧୃ-ଧାତୁଜ)ଅବଧାରଣ କରିବା; ସାବଧାନ ହୋଇ କରିବା । ଯଥା—

ପ୍ରମଦାରତନ କଟାକ୍ଷପତନ ଗ୍ରହି ଆଜ୍ଞା ଅବଧାରିବା ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଅବଦ୍ଧ, } ବିଂ. (ଅ-ବଦ୍ଧ, ବଧ) ନିରର୍ଥକ;
ଅବଧ, } ଅସଂଯତ; ଅସମ୍ବଦ୍ଧ, ବନ୍ଧନଶୂନ୍ୟ ।

ଅବଦ୍ଧଂ ସ୍ୟାଦନର୍ଥକଂ ।
ଅବଦ୍ଧମବଧାର୍ହେ ସ୍ୟାଦନର୍ଥକବଚସ୍ୟପି ।

ଅବଦ୍ଧମୁଖ, ବିଂ. (ଅବଦ୍ଧ-ମୁଖ) ଅପ୍ରିୟବାଦୀ, ଦୁର୍ମୁଖ, ମୁଖର ।

ଦୁର୍ମୁଖେ ମୁଖରାବଦ୍ଧମୁଖୌ ।

ଅବନ୍ଧ୍ୟ, ବିଂ. (ଅ-ବନ୍ଧ୍ୟ) ସଫଳ, ସାର୍ଥକ, ଫଳବାନ୍ । ଯଥା—ଅବନ୍ଧ୍ୟ ଯତ୍ନ, ଅବନ୍ଧ୍ୟ ବୃକ୍ଷ ।

ଅବରତିଆ, } ବିଂ. (ଅବ୍ରାତ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହାର
ଅବରତୁଆ, } ବ୍ରତ ହୋଇ ନାହିଁ, ଅନୁପନୀତ ବ୍ରାହ୍ମଣବାଳକ; ଯେଉଁ ବାଳୁଙ୍କ ଧରା ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଅବଳ, ବିଂ. (ଅ-ବଳ) ବଳହୀନ, ଦୁର୍ବଳ; ବରୁଣବୃକ୍ଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ-ଅବଳା) ନାରୀ, ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ଚପଳା ଅବଳା ଦୀପି ଅମ୍ବର,
ଶ୍ୟାମସୀମନ୍ତିନୀ ସମ ସୁନ୍ଦର । କ. ବ.

ଅବା, ଅଂ. (ଅଥବା ଶବ୍ଦଜ) ଅଥବା । ଯଥା—

ଅବା ଭଣ୍ଡୁ ତୁ କହୁ ମୋତେ ମିଥ୍ୟା । ବ୍ର. ଚ. ମ. ପୁଣି ।

ଅବାଟ, ବି. (ଅ-ବାଟ) ଅମଡ଼ା ପଥ, ଅଜନ୍ମ ।

ଅବାଡ଼, ବିଂ. (ଅବାର୍ଯ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଅବାଧ । ଯଥା—ଏ ପିଲାଦିନରୁ ଅବାଡ଼ ।

ଅବାଧ, ବିଂ. (ଅ-ବାଧା) ବାଧାହୀନ, ପୀଡ଼ା-ଶୂନ୍ୟ । (ଅ-ବାଧ = ବିରାମ) କ୍ରି. ବିଂ. ବିନା ବାଧାରେ, ବାଧା ବ୍ୟତିରେକେ, ବିରାମ ବ୍ୟତିରେକେ ।

ଅବାଧ୍ୟ, ବିଂ. (ଅ-ବାଧ୍ୟ) ଯେ ବାଧ୍ୟ ନୁହେ; ବାଧା ଦେବାର ଅଯୋଗ୍ୟ ବା ଅଶକ୍ୟ, ଅବଶୀଭୂତ, ଅମାନିଆ ।

ଅବଗୁଣ, ବି. (ଅବଗୁଣ ଶବ୍ଦଜ) ଦୋଷ । ଯଥା—

ଯେଉଁ ଅବଗୁଣେ ଅବିବେକପଣେ
ଭଙ୍ଗ ଏହାକୁ କଲ ଦ୍ରୋହ । ର. କ.

ବିଂ. ଅନିଷ୍ଟକର, ଗୁଣରହିତ ।

ଅବିବାହୀ, } ବି°. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବିବାହିତା ଶବ୍ଦଜ)
ଅବିଭାଈ, } ଯାହାର ବିବାହ ହୋଇ ନାହିଁ
ଯଥା—

ନଷ୍ଟସ୍ୟ ଦ୍ରୌପଦୀ ରହିଲ ଅବିବାହୀ । ସା. ଭା. ଆ.
କୁନ୍ତୀ ବୋଇଲେ ମୁଁ ଅବିଭାଈ କୁମାରୀ । ସା.ଭା.ଆ.

ଅବିର, } ବି. (ଆବୀର ଶବ୍ଦଜ) ଫଗୁ ବା
ଅବୀର, } ରକ୍ତ ଚୂର୍ଣ୍ଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ଉଦିତ କରାଇ ରଥ ଅନୁରାଗ,
ଅବିର ସେ ଖେଳେ ସନ୍ତୁରେ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.
ବରଙ୍ଗ ଅବୀରେ ପିଚକା କରି ମାରେ । ବୈ.ବି.

ଅବୁଝି, } ବି. (ଅବୋଧ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ବୁଝେ
ଅବୁଝା, } ନାହିଁ କିମ୍ବା ବୁଝି ପାରେ ନାହିଁ,
ଏକବାଗିଆ ।

ଅବୁଝାମଣା, ବି. ଓ ବି°. (ଅବୋଧ ଓ ଅମନନ ଏହି ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) କେହି କହିଲେ ମଧ୍ୟ ନ ବୁଝିବା ନ ଶୁଣିବା ।

ଅର୍ବୁଦ, ବି. (ଅର୍ବୁଦ ଶବ୍ଦଜ) ରୋଗବିଶେଷ । ଯଥା—

ଗଣ୍ଡମାଳା ଗଳଗଣ୍ଡ ଅର୍ବୁଦ ଯେ ବ୍ୟାଧି । ନୃ. ପୁ.

ଅବୋଧ, ବି°. (ଅ-ବୋଧ) ଅଜ୍ଞାନ, ବୋଧହୀନ, ଯେ ବୁଝି ପାରେ ନାହିଁ । ବି. ଜ୍ଞାନାଭାବ ।

ଅବ୍ଜ, ବି. (ଅପ୍-ଜନ୍-କ୍ୱିପ୍) ଚନ୍ଦ୍ର; ଧନ୍ୱନ୍ତରି; ହିଜୁଳବୃକ୍ଷ; ପଦ୍ମ; ଶଙ୍ଖ; ଶତ କୋଟି ବା ଦଶ ଅର୍ବୁଦ ।

ଅବ୍ଜଯୋନି, ବି. (ଅବ୍ଜ-ଯୋନି) ବ୍ରହ୍ମା ।

ଅବ୍ଜିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଅବ୍ଜ-ଇନ୍-ସମୂହାର୍ଥେ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପଦ୍ମିନୀ, ପଦ୍ମଲତା ।

ଅବ୍ଦ, ବି. (ଅପ୍-ଦା-ଅ) ଜଳଦ, ମେଘ; ମୁସ୍ତା, ମୁଥା । (ଅବ୍ = ରକ୍ଷା କରିବା-ଦ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ବତ୍ସର, ବର୍ଷ; ପର୍ବତବିଶେଷ ।

ଅବ୍ଧି, ବି. (ଅପ୍-ଧା-ଇ) ଜଳଧି, ସମୁଦ୍ର ।

ଅବ୍ଧିକଫ, ବି. (ଅବ୍ଧି-କଫ) ସମୁଦ୍ରଫେନ ।

ଅବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟ, ବି. (ଅ-ବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟ—ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପକ୍ଷେ ଯାହା ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେ) ନାଟ୍ୟରେ—ଅବଧକଥନ ଅର୍ଥାତ୍ "ବଧ କର ନାହିଁ" ଏହି କଥା କହିବା ।

ଅବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟମବଧ୍ୟୋକ୍ତୌ । ଅମର.

ଅଭଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ପୁରୀ ବଡ଼ଦେଉଳର
ଅବଡ଼ା, } ଅନ୍ନ, ଅନ୍ନମହାପ୍ରସାଦ; ମହାପ୍ରସାଦଦ୍ୱାରା କୃତ ପ୍ରୀତିବନ୍ଧୁ । ଯଥା—

ବନ୍ଧୁ ଚଳିଲ ଏହା ଶୁଣି ।
ଅଭଡ଼ା କୁଡ଼ୁଆଏ ଆଣି । ଦା. ରୁ.

ଅଭଡ଼ା, ବି°. (ଅବ୍ୟୂଢ଼ ଶବ୍ଦଜ) ଅବିବାହିତ ପୁରୁଷ ବା ସ୍ତ୍ରୀ । ଲୋକେ ମହାପ୍ରସାଦଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧୁତା ସ୍ଥାପନ କରି ଅନ୍ୟୋନ୍ୟକୁ ଅଭଡ଼ା ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ସମ୍ବୋଧନ କରନ୍ତି । ଯଥା—

କେ କହେ ସଙ୍ଗାତ ପକାଇ ଶପଥ
କହୁଅଛୁ ଡାକିବାକୁ ।
କେ କହେ ସଖୀଏ ରହ ଗୋ ଟିକିଏ
ଡାକଅଣେ ଅଭଡ଼ାକୁ । କ. ମ.

ଅଭଡ଼ାକୁଡ଼ୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ହାଣ୍ଡିରେ ଅନ୍ନମହାପ୍ରସାଦ ରନ୍ଧା ହୁଏ ।

ଅଭୟ, ବି. (ଅ-ଭୟ) ବେଣାମୂଳ, ନଳଦବୃକ୍ଷ; ଭୟର ଅଭାବ । ବି°. ଭୟଶୂନ୍ୟ । ଯଥା—

କରୁଣାସାଗର ସାଗରଜା ନାୟକ,
କର ଅଭୟ ଅଭୟବରଦାୟକ । ର. କ.

ଅଭୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ଭୟ-ଆ) ଦୁର୍ଗା; ହରିଡ଼ା । ବି°. ଭୟଶୂନ୍ୟା ।

ଅଭର, ବି. (ଅଭ୍ର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅଭ୍ର ନାମକ ଉପଧାତୁ ।

ଅଭବ୍ୟ, ବି. (ଅ = ଅପ୍ରଶସ୍ତ-ଭବ୍ୟ) ଅମଙ୍ଗଳ, ଦୁଷ୍ଟ ଭାଗ୍ୟ । ବି°. ଶଠ, ଅସଭ୍ୟ ।

ଅଭାଗା, } ବି°. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଭାଗ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ) ଭାଗ୍ୟ-
ଅଭାଗୀ, } ହୀନା । ଯଥା—

ଆମ୍ଭେ ଅଭାଗା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଚହ୍ନି ନ ପାରିଲୁଁ,
ବିସ୍ମୟ ମଣ୍ଡଗବେ ଖେଳରେ ମତ୍ତ ହେଲୁଁ । ନୃ. ପୁ.
ଆମ୍ଭେ ବଡ଼ ଅଭାଗୀ ଗୋପନାରୀ,
ତେଣୁ ଉପେକ୍ଷି ଗଲେ ନରହରି । ଗୋ. ଭା.

ଅଭାଗିନୀ, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଭାଗ୍ୟବତୀ ଶବ୍ଦଜ) ହତଭାଗା, ଭାଗ୍ୟହୀନା । ଯଥା—

ଅଭାଗିନୀକୁ ଯେ ତୀରେ ଦେବର ।
ଆଣିଲେ ବିହି ଏହି ବନ ଭିତର । କ. ବି.

ଅଭାଗ୍ୟ,* ବି. (ଅ-ଭାଗ୍ୟ) ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ, ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ । ବିଂ. ଭାଗ୍ୟହୀନ, ହତଭାଗ୍ୟ ।

ଅଭାବ, ବି. (ଅ-ଭୂ-ଅ) ନ ଥିବାର, ଅବିଦ୍ୟମାନତା, ଅସତ୍ତା ।

ଅଭାବନୀୟ, ବିଂ. (ଅ-ଭୂ-ଅନୀୟ) ଅଚିନ୍ତନୀୟ, ଅସମ୍ଭାବନୀୟ ।

ଅଭାଷଣ, ବି. (ଅ-ଭାଷଣ) ମୌନ ।

ଅଭି, ଅଂ. (ଅ-ଭା=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଇ) ସାଦୃଶ୍ୟ; ଆଭିମୁଖ୍ୟ; ଅଭିଳାଷ; ବୀପ୍ସା; ନିକଟ; ସମନ୍ତାତ୍ ବା ସର୍ବତୋଭାବ; ଉତ୍କର୍ଷ; ଧର୍ଷଣ; ସମ୍ମୁଖ; ଏକୀକରଣ; ବିଶେଷୀକରଣ; ବିଦ୍ୟମାନତା ।

ଅଭିଆଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବିବାହିତା ଶବ୍ଦଜ) ଅବିବାହିତା ।

ଅଭିଆଡ଼ୀସୂତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଯେଉଁ ସୂତ୍ର ଅବିବାହିତା କୁମାରୀମାନେ ଧାରଣ କରନ୍ତି ।

ଅଭିକ, ବିଂ. (ଅଭି-କମ୍-ଅ) କାମୁକ, ଲମ୍ପଟ, ଯେ ଅଭିଳାଷ କରେ ।

ଅଭିକ୍ରମ, ବି. (ଅଭି=ସମ୍ମୁଖେ-କ୍ରମ୍-ଅ) ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ଶତ୍ରୁ ସମ୍ମୁଖକୁ ଗମନ; ଆରୋହଣ; ଆକ୍ରମଣ; ଆରମ୍ଭ ।

ଅଭିଖ୍ୟା, ବି. (ଅଭି-ଖ୍ୟା-ଅ-ଆ) ଖ୍ୟାତି; ଉପାଧି; ଶୋଭା; ନାମ ।

ଅଭିଖ୍ୟା ନାମଶୋଭୟୋଃ ।

ଅଭିଗମ, ଅଭିଗମନ, } ବି.(ଅଭି-ଗମ୍-ଅ, ଅନ)ଆଶ୍ରୟ, ପ୍ରତ୍ୟୁଦ୍‌ଗମନ; ପ୍ରାପ୍ତି; ସେବା ।

ଅଭିଗ୍ରହ, ବି. (ଅଭି=ସମ୍ମୁଖ-ଗ୍ରହ-ଅ) ଆକ୍ରମଣ, ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ସମ୍ମୁଖ ଗମନ; ସମ୍ମୁଖରେ ହରଣ ବା ଲୁଟିନେବା; ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା; ଗୌରବ ।

ଅଭିଗ୍ରହଣ, ବି. (ଅଭି-ଗ୍ରହ୍-ଅନ) ଚୌର୍ଯ୍ୟକରଣ; ସମ୍ମୁଖରେ ହରି ନେବା ।

ଅଭିଘାତ, ବି. (ଅଭି-ହନ୍-ଅ, ହନ୍=ଘାତ) ଆଘାତ, ଦଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ପ୍ରହାର; ହତ୍ୟା; ଯାତନା ।

ଅଭିଘାତୀ, ବିଂ. (ଅଭି-ହନ୍-ଇନ୍, ହନ୍=ଘାତ) ଶତ୍ରୁ, ଆଘାତକାରୀ, ନାଶକ ।

ଅଭିଚର, ଅଭିସର, } ବି. (ଅଭି-ଚର୍, ସୃ-ଅ) ଅନୁଚର; ସହାୟ ।

ଅନୁପ୍ଳବଃ ସହାୟଶ୍ଚାନୁଚରୋଽଭିଚରଃ ସମାଃ ।

ଅଭିଚାର, ବି. (ଅଭି-ଚର୍-ଅ) ପରହିଂସା କର୍ମ—ମାରଣ, ମୋହନ, ସ୍ତମ୍ଭନ, ବିଦ୍ୱେଷଣ, ଉଚ୍ଚାଟନ ଓ ବଶୀକରଣ; ଉପପାତକବିଶେଷ ।

ହିଂସାକର୍ମାଭିଚାରଃ ସ୍ୟାତ୍ ।

ଅଭିଜନ, ବି. (ଅଭି-ଜନ୍-ଅ) ବଂଶ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବଂଶ; କୁଳଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଜନ୍ମଭୂମି; ପୂର୍ବବନ୍ଧୁ; ପିସାଦ ।

ଅଭିଜନଃ କୁଲେ ଖ୍ୟାତୌ ଜନ୍ମଭୂମ୍ୟାଂ କୁଲଧ୍ୱଜେ ।

ଅଭିଜାତ, ବିଂ. (ଅଭି-ଜନ୍-ତ) ସଦ୍‌ବଂଶଜାତ, କୁଳୀନ; ଜ୍ଞାନୀ ବା ପଣ୍ଡିତ; ଯୋଗ୍ୟ; ମଧୁର; ନ୍ୟାଯ୍ୟ ।

ପ୍ରଜଳ୍ପିତାସ୍ତାମଭିଜାତବାଚ । କୁ. ସଂ.

ଅଭିଜାତତନ୍ତ୍ର, ବି. (ଅଭିଜାତ-ତନ୍ତ୍ର) ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ହସ୍ତଗତ ରାଜ୍ୟଶାସନ ।

ଅଭିଜିତ୍, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଭି-ଜି-କ୍ୱିପ୍) ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ, ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା ଓ ଶ୍ରବଣାର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ନକ୍ଷତ୍ର; ଲଗ୍ନବିଶେଷ; ପଞ୍ଚଦଶଭାଗାତ୍ମକ ଦିବସର ଅଷ୍ଟମଭାଗ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଷ୍ଟମ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ନାମ ଅଭିଜିତ୍ ।

ଅଭିଜ୍ଞ, ବିଂ. (ଅଭି-ଜ୍ଞା-ଅ) ବହୁଦର୍ଶୀ, ଜ୍ଞାନବାନ୍; ଯେ ବିଷୟ ଅନୁଭବ କରିଅଛି । ଯଥା—ଦୁଃଖାଭିଜ୍ଞ । ନିପୁଣ । ଯଥା—

ଶାସ୍ତ୍ରାଭିଜ୍ଞ ଅଟନ୍ତି ସଭ୍ୟନିବହେ
ସଙ୍ଗୀତବିଦ୍ୟାବିଦ । ଲା. ପ. ନା.

ଅଭିଜ୍ଞା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଭି-ଜ୍ଞା-ଅ-ଆ) ପ୍ରଥମୋତ୍ପନ୍ନ ଜ୍ଞାନ, ଆଦ୍ୟଜ୍ଞାନ ।

ଅଭିଜ୍ଞାନ, ବି. (ଅଭି-ଜ୍ଞା-ଅନ) "ସେ ଏହି" ଏହିରୂପ ଜ୍ଞାନସାଧନ ଚିହ୍ନ; ସ୍ମରଣର ଉଦ୍‌ବୋଧକ ବସ୍ତୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ଦେଖିଲେ ପୂର୍ବର କୌଣସି କଥାର ସ୍ମରଣ ହୁଏ, ସ୍ମୃତିକାରକ ଚିହ୍ନ; ଜ୍ଞାନସାଧନ ।

ଅଭିଜ୍ଞାନପତ୍ର, ବି. (ଅଭିଜ୍ଞାନ-ପତ୍ର) ସୂଚକ ପତ୍ର ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ପତ୍ର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିଶେଷଭାବେ ଚିହ୍ନାଇଦିଏ ।

ଅଭିତଃ, ଅ. (ଅଭି=ସମ୍ମୁଖ ବା ଉଭୟ-ତସ୍-ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଅଭିମୁଖ ବା ସମ୍ମୁଖରେ; ଉଭୟତଃ, ଉଭୟ ଦିଗରେ; ସର୍ବଦିଗରେ; ନିକଟରେ; ଶୀଘ୍ର; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ।

(ସମୀପୋଭୟତଃ ଶୀଘ୍ରସାକଲ୍ୟାଭିମୁଖ୍ୟେଽଭିତଃ ।)

ଅଭିଧା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଭି-ଧା-ଅ-ଆ) ନାମ, ସଂଜ୍ଞା; ଶବ୍ଦର ଶକ୍ତିବିଶେଷ, ଯେଉଁ ଶକ୍ତି-ଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅର୍ଥ ବୋଧ ହୁଏ ।

ଅଭିଧାନ, ବି. (ଅଭି-ଧା-ଅନ) କଥନ; ନାମ; ଶବ୍ଦାର୍ଥକୋଷ । ଯଥା—

ଗୁର୍ବି ଭରମ ଯାହାର କାବ୍ୟ ଅଭିଧାନେ । ବୈ. ବି.

ଅଭିଧ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଭି-ଧ୍ୟୈ-ଅ-ଆ) ପର ଦ୍ରବ୍ୟରେ ସ୍ପୃହା, ପରଧନ ଇଚ୍ଛା; ବିଷୟ ପ୍ରାର୍ଥନା; ଚିନ୍ତା; ଅଭିଳାଷ ।

(ଅଭିଧ୍ୟା ତୁ ପରସ୍ୟ ବିଷୟେ ସ୍ପୃହା ।)

(ଅଭିବ୍ୟୁରେଣ ଧ୍ୟାନଂ ଅଭିଧ୍ୟା)

ଅଭିଧ୍ୟାନ, ବି. (ଅଭି-ଧ୍ୟୈ-ଅନ) ପ୍ରଗାଢ଼ ଚିନ୍ତା, ସବିଶେଷ ଅଭିନିବେଶପୂର୍ବକ ଚିନ୍ତା ।

ଅଭିନନ୍ଦନ, ବି. (ଅଭି-ନନ୍ଦ୍-ଅନ) ପ୍ରଶଂସା, ସ୍ତୁତି; ଅନୁମୋଦନ; ଅନ୍ୟର ମଙ୍ଗଳ ଦର୍ଶନରେ ଆହ୍ଲାଦ ପ୍ରକାଶ କରିବା; ବୁଦ୍ଧିବିଶେଷ ।

ଅଭିନୟ, ବି. (ଅଭି-ନୀ-ଅ) ନାଟକ ପ୍ରଦର୍ଶନ, ଅଙ୍ଗଚାଳନାଦିଦ୍ୱାରା ମନୋଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା, ରସଭାବାଦିବ୍ୟଞ୍ଜକ ଚେଷ୍ଟା-ବିଶେଷ ।

ଅଭିନବ, ବିଂ. (ଅଭି-ନବ) ନୂତନ, ନବ୍ୟ । ବି. ସ୍ତବ ।

ଅଭିନହନ, ବି. (ଅଭି-ନହ୍-ଅନ) ଦୃଢ଼ ବନ୍ଧନ ।

ଅଭିନିର୍ମୁକ୍ତ, ବିଂ. (ଅଭି-ନିର୍-ମୁଚ୍-ତ) ପରିତ୍ୟକ୍ତ । (ଅଭି ସର୍ବତଃ ସାୟଂତନଂ କର୍ମ ନିଷ୍ଟପ୍ତେନ ମୁକ୍ତଂ ଯେନ) ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୟନକାରୀ, ସାୟଂକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେ ନିଦ୍ରିତ ।

ସୁପ୍ତେଯସ୍ମିନ୍ନସ୍ତମେତି ସୁପ୍ତେ ଯସ୍ମିନ୍ନୁଦେତି ଚ ।
ଅଂଶୁମାନଭିନିର୍ମୁକ୍ତାଭ୍ୟୁଦିତୌ ଚ ଯଥାକ୍ରମଂ ।

ଅଭିନିର୍ଯ୍ୟାଣ, ବି. (ଅଭି-ନିର୍-ଯା-ଅନ) ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ନିଷ୍କ୍ରାମଣ, ସୈନ୍ୟଯାତ୍ରା; ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା ।

ଅଭିନିବିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଅଭି-ନି-ବିଶ୍-ତ) ଅତ୍ୟନ୍ତ-ମନୋଯୋଗୀ, ଆଗ୍ରହବିଶିଷ୍ଟ; ଅନ୍ତଃପ୍ରବିଷ୍ଟ ।

ଅଭିନିବେଶ, ବି. (ଅଭି-ନି-ବିଶ୍-ଅ) ଆଗ୍ରହ, ମନୋଯୋଗ; ଶାସ୍ତ୍ରାଦିରେ ପ୍ରବେଶ; ସବିଶେଷ ଯତ୍ନ; ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରମତେ ମରଣ-ଜନ୍ୟ ଭୟଜନକ ଅବିଦ୍ୟାବିଶେଷ ।

ଅଭିନୀତ, ବିଂ. (ଅଭି-ନୀ-ତ) ସଜ୍ଜିତ, ଭୂଷିତ; ଅଭିନୟର ବିଷୟୀଭୂତ; ନ୍ୟାଯ୍ୟ, ଯୁକ୍ତ ।
(ଅଭିନୀତତରବାକ୍ୟମିତ୍ୟୁବାଚ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଃ ।)
ବିନୀତ; ସହିଷ୍ଣୁ ।
(ଯୁକ୍ତେଽତିସଂସ୍କୃତେମର୍ଷେଽପ୍ୟଭିନୀତଃ ।)

ଅଭିନୀତ, ବି. (ଅଭି-ନୀ-ତ) ପ୍ରିୟବାକ୍ୟାଦି-ଯୁକ୍ତ ସୂକ୍ତ; ଅଭିନୟ; ଅନୁକରଣ ।

ଅଭିନେତା, ବିଂ. (ଅଭି-ନୀ-ତୃ) ଯେ ଅଭିନୟ କରେ, ଅନୁରୂପକାରୀ, ନାଟ୍ୟକାର ।

ଅଭିପନ୍ନ, ବିଂ. (ଅଭି-ପଦ୍-ତ) ବିପନ୍ନ, ବିପଦ-ଗ୍ରସ୍ତ; ଅପରାଧୀ; ଶତ୍ରୁଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ।
ଅଭିପନ୍ନୋଽପରାଦ୍ଧୌଽଭିଗ୍ରସ୍ତବ୍ୟାପଦ୍‌ଗତାବପି ।
ସ୍ୱୀକୃତ; ପଳାୟିତ; ଶରଣାଗତ; ସରଳ ।

ଅଭିପ୍ରାୟ, ବି. (ଅଭି-ପ୍ର-ଇ-ଅ) ଆଶୟ, ଉଦ୍ଦେଶ; ଭାବ; ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ; ମତ ।

ଅଭିପ୍ରେତ, ବିଂ. (ଅଭି-ପ୍ର-ଇ-ତ) ବାଞ୍ଛିତ । ଯଥା—ଅଭିପ୍ରେତାର୍ଥସିଦ୍ଧି । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ସମ୍ମତ ।

ଅଭିଭବ, } ବି. (ଅଭି-ଭୂ-ଅ) ପରାଭବ, ଅଭିଭାବ, } ତିରସ୍କାର; ଅବମାନ; ଅନାଦର; ଆକ୍ରମ ।

ଅଭିଭାବକ, ବିଂ. (ଅଭି-ଭୂ-ଅକ) ଯେ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ କରେ, ଆଶ୍ରୟଦାତା; ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ; ତିରସ୍କାରକର୍ତ୍ତା ।

ଅଭିଭାଷଣ, ବି. (ଅଭି-ଭାଷ୍-ଅନ) ଅନେକଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହିବା, ଯେପରି କି ସଭାପତିଙ୍କର ଅଭିଭାଷଣ ।

ଅଭିଭୂତ, ବିଂ. (ଅଭି-ଭୂ-ତ) ପରାଭୂତ, ପରାଜିତ; ଆକ୍ରାନ୍ତ; ବିହ୍ୱଳ । ଯଥା—ଶୋକରେ ଅଭିଭୂତ । ଆୟତ୍ତ; ଅବଶ; ଆବୃତ; ତିରସ୍କୃତ; ଅଜ୍ଞାନ; ଇତିକର୍ତ୍ତବ୍ୟତାବିମୂଢ଼ ।

ଅଭିମତ, ବିଂ. (ଅଭି-ମନ୍-ତ) ସମ୍ମତ, ଅନୁମତ, ଇଷ୍ଟ, ପ୍ରିୟ । ବି. ଅଭିପ୍ରାୟ, ମତ ।

ଅଭିମନ୍ତ୍ରଣ, ବି. (ଅଭି-ମନ୍ତ୍ର-ଅନ) ଆମନ୍ତ୍ରଣ, ସମ୍ବୋଧନ ।

ଅଭିମନ୍ୟୁ, ବି. (ଅଭି = ନିର୍ଭୟ ମନ୍ୟୁ = କ୍ରୋଧ) ଅର୍ଜ୍ଜୁନଙ୍କ ଔରସରେ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ, କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଭଣଜା, ପରୀକ୍ଷିତଙ୍କ ପିତା; ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କବି ।

ଅଭିମର, ବି. (ଅଭି-ମୃ-ଅ) ଯୁଦ୍ଧ; ମରଣର ନିରପେକ୍ଷ ହୋଇ କୃତଯୁଦ୍ଧଉତ୍ସାହ; ମାରଣବ୍ୟାପାର, ବଧ, ବନ୍ଧନ ।

ଅଭିମର୍ଦ୍ଦ, ବି. (ଅଭି-ମୃଦ୍-ଅ) ପୀଡ଼ନ; ଯୁଦ୍ଧ; ମର୍ଦ୍ଦନ; ଚୂର୍ଣ୍ଣୀକରଣ; ନିଷ୍ପୀଡ଼ନ; ମଦ୍ୟ ।

ଅଭିମାନ, ବି. (ଅଭି-ମନ୍-ଅ) ଗର୍ବ, ଅହଙ୍କାର । ଯେପରି ଧନର ଅଭିମାନ, ବିଦ୍ୟାର ଅଭିମାନ । ମନର ଭାବବିଶେଷ; ମନରେ ଦୁଃଖ କରିବା; ପ୍ରଣୟ; ପ୍ରଣୟ; ହିଂସା; ଜ୍ଞାନ ।

(ଅଭିମାନୋଽର୍ଥାଦିଦର୍ପେ ଜ୍ଞାନେ ପ୍ରଣୟହିଂସୟୋଃ ।)

ଅଭିମୁଖ, ବିଂ. (ଅଭି = ସମୀପ-ମୁଖ) ସମ୍ମୁଖବର୍ତ୍ତୀ; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସାବଧାନ । ଯଥା—ସେ ଗୃହାଭିମୁଖ ହେଲେ । ସମ୍ମୁଖ । ଯଥା—ସେ ଅଭିମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ।

ଅଭିମୃଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଅଭି-ମୃଷ୍ଟ) ମିଳିତ; ସମ୍ବଦ୍ଧ; ଘର୍ଷିତ; ସ୍ପୃଷ୍ଟ ।

ଅଭିଯାଚିତ, ବିଂ. (ଅଭି = ସମ୍ମୁଖରେ-ଯାଚିତ) ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରାର୍ଥିତ ।

ଅଭିଯାନ, ବି. (ଅଭି-ଯାନ) ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା, ଆକ୍ରମଣ ।

ଅଭିଯାତ, } ବିଂ. (ଅଭି-ଯା-ତ, ଅଭି-ଯୁଜ୍-ଅଭିଯୁକ୍ତ, } ତ) ଶତ୍ରୁକର୍ତ୍ତୃକ ଅବରୁଦ୍ଧ, ଆକ୍ରାନ୍ତ; ଯାହା ପ୍ରତି ଅଭିଯୋଗ କରାଯାଏ, ପ୍ରତିବାଦୀ; ଭର୍ତ୍ସିତ; ଆବିଷ୍ଟ ।

ଅଭିଯାତୀ, } (ଅଭିଯାତିନ୍ = ଅଭିଯାନ-ଇନ୍, ଅଭିଯାତି, } ଅଭି-ଯା-ତି) ଶତ୍ରୁ ।

(ଦ୍ୱେଷ୍ୟୋଽଭିଯାତିରମିତ୍ରଃ—ଇତି ରତ୍ନକୋଷଃ ।)

ଅଭିଯୋଗ, ବି. (ଅଭି-ଯୁଜ୍-ଅ) ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ଆହ୍ୱାନ; ଆକ୍ରମଣ; ଉଦ୍‌ଯୋଗ; ନାଲିସ୍ ।

ଅଭିରାମ, ବିଂ. (ଅଭି-ରମ୍-ଅ) ସୁନ୍ଦର, ମନୋହର, ପ୍ରିୟ, ପ୍ରୀତିଜନକ । ଯଥା—

ଲୋକାଭିରାମ ନବନୀରଦକାନ୍ତି ରାମ ।

ଅଭିରୁଚି, ବି. (ଅଭି-ରୁଚ୍-ଇ) ସ୍ପୃହା, ଇଚ୍ଛା, ଅଭିଳାଷ; ପ୍ରବୃତ୍ତି; ଦୀପ୍ତି ।

ଅଭିରୂପ, ବିଂ. (ଅଭି-ରୂପ-ଅ) ମନୋହର, ପ୍ରିୟ । ଯଥା—

ଅଭିରୂପଗୁଣଭୂୟିଷ୍ଠା ପରିଷଦ୍ ।

ଅନୁରୂପ; ବିଦ୍ୱାନ୍; ପଣ୍ଡିତ । ବି. ଶିବ; ବିଷ୍ଣୁ; (ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ରୂପ ହେବା ହେତୁରୁ) ଚନ୍ଦ୍ର; କନ୍ଦର୍ପ ।

ଅଭିଲା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିର୍ଲଜ; ନଷ୍ଟଶର୍ମା ।
ଅଭିଲବ, ବି.(ଅଭି-ଲୁ-ଅ)ଛେଦନ; ବିଧ୍ୱଂସ ।
ଅଭିଲାଷ, ବି. (ଅଭି-ଲଷ୍-ଅ) ଇଚ୍ଛା, ସ୍ପୃହା; ଅନୁରାଗ; ଲୋଭ ।
ଅଭିଲାଷୀ, ଅଭିଲାଷୁକ, } ବିଂ. (ଅଭି-ଲଷ୍-ଇନ୍, ଉକ) ଅଭିଳାଷଯୁକ୍ତ, ସସ୍ପୃହ; ଲୋଭୀ; ଅନୁରାଗୀ ।
ଅଭିବାଦ, ବି. (ଅଭି-ବଦ୍-ଅ, ଅଭି = ବିପରୀତ) ଅପ୍ରିୟବାକ୍ୟ, ଅପବାଦ, ଅଖ୍ୟାତି; ବନ୍ଦନା ।
ଅଭିବାଦକ, ବିଂ. (ଅଭି-ବାଦ୍ = ବନ୍ଦନ କରିବା-ଅକ) ଯେ ଅଭିବାଦନ ବା ବନ୍ଦନ କରେ; ଅପ୍ରିୟବକ୍ତା ।
ଅଭିବାଦନ, ବି. (ଅଭି-ବଦ୍-ଅନ) ନାମୋଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ପ୍ରଣାମ; ପାଦସ୍ପର୍ଶପୂର୍ବକ ପ୍ରଣାମ, ବନ୍ଦନା ।
ଅଭିବଧି, ଅଭିବ୍ୟାପ୍ତି, } ବି. (ଅଭି-ବଧି, ଅଭି-ବ୍ୟାପ୍-ତି) ସର୍ବତୋଭାବେ ବ୍ୟାପ୍ତି ।
(ଆମୂର୍ଦ୍ଧନମଭିବ୍ୟାପ୍ତିଃ ।)
ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଭି-ବ୍ୟକ୍ତି) ପ୍ରକାଶ, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ।
ଅଭିଶପ୍ତ, ବିଂ. (ଅଭି-ଶପ୍-ତ) ଅଭିଶାପଗ୍ରସ୍ତ, ଯାହାକୁ ଅଭିଶାପ ଦିଆ ହୋଇଥାଏ ।
ଅଭିଶସ୍ତ, ବିଂ. (ଅଭି-ଶସ୍-ତ, ଅଭି = ବିରୁଦ୍ଧ) ଏହି ପୁରୁଷ ପରସ୍ତ୍ରୀରେ ଆସକ୍ତ, ଏହି ସ୍ତ୍ରୀ ପରପୁରୁଷରେ ଆସକ୍ତ, ଇତ୍ୟାକାରକ ମୈଥୁନବ୍ୟାପାରରେ ମିଥ୍ୟାଦୂଷିତ, ଅପବାଦିତ, କଳଙ୍କିତ; ଆକ୍ରାନ୍ତ; ହିଂସିତ ।
ଅଭିଶସ୍ତି, ଅଭିଷସ୍ତି, } ବି. (ଅଭି-ଶସ୍ = ବଧ କରିବା-ତି) ଅଭିଶାପ; ମିଥ୍ୟାପବାଦ; ହିଂସା; ପ୍ରାର୍ଥନା, ଯାଚଞ୍ଚା ।
ଅଭିଶାପ, ବି. (ଅଭି-ଶପ୍-ଅ) ମିଥ୍ୟାଦୋଷାରୋପ, ଅନ୍ୟର ଅମଙ୍ଗଳ ଇଚ୍ଛା ବା ପ୍ରାର୍ଥନା, ଶାପଦେବା, ଅଭିସମ୍ପାତ ।

ଅଭିଷଙ୍ଗ, ଅଭିସଙ୍ଗ, ଅଭ୍ୟାଷଙ୍ଗ, } ବି. (ଅଭି-ସନ୍ଜ୍-ଅ) ଆକ୍ରୋଶ; ଗାଳିଦେବା ।
(ଆକ୍ରୋଶନମଭ୍ୟାଷଙ୍ଗ ।)
ଶାପ; ପରାଭବ, ତିରସ୍କାର ।
ଶାପେ ତ୍ୱଭିଷଙ୍ଗଃ ପରାଭବେ ।
ଅପବାଦ; ଆଲିଙ୍ଗନ; ସମ୍ପର୍କ; ଶୋକ; ଦୁଃଖ, ବ୍ୟସନ ।
ଅଭିଷବ, ଅଭିଷବଣ, } ବି. (ଅଭି-ସୁ = ସ୍ନାନକରିବା-ଅ, ଅନ) ଯଜ୍ଞାଦି କର୍ମ ପୂର୍ବରେ ସ୍ନାନ; ଯଜ୍ଞାନ୍ତସ୍ନାନ ଏବଂ ସୋମରସାଦି ପାନ; ମଦ୍ୟ ସନ୍ଧାନ । (ସନ୍ଧାନଂସ୍ୟାଦଭିଷବଃ) କାଞ୍ଜିକା, କାଞ୍ଜୀ ।
ଅଭିଷିକ୍ତ, ବିଂ. (ଅଭି-ସିଚ୍-ତ) ସ୍ନାତ, ବିଧିପୂର୍ବକ ପବିତ୍ର ଓ ମନ୍ତ୍ରପୂତ ଜଳାଦିଦ୍ୱାରା ସ୍ନାପିତ; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ।
ଅଭିଷୁତ, ବି. (ଅଭି-ସୁ = ମଙ୍ଗଳ ସ୍ନାନ କରିବା-ତ) ସୋମରସ; କାଞ୍ଜିକା, କାଞ୍ଜୀ ।
ଅଭିଷେଣନ, ବି. (ଅଭି-ସେନ = ସେନା ସହ ଗମନ କରିବା-ଅନ) ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା, ଜୟାର୍ଥ ଶତ୍ରୁ ପ୍ରତି ସସୈନ୍ୟ ଗମନ ।
(ଯତ୍ସେନୟାଭିଗମନମରୌତଦଭିଷେଣନଂ)
ଅଭିଷ୍ଟୁତ, ବିଂ. (ଅଭି-ସ୍ତୁ-ତ) ପ୍ରଶଂସିତ; ସ୍ତୁତ ବା ଯାହାକୁ ସ୍ତବ କରାଯାଏ; ବର୍ଣ୍ଣିତ । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ସ୍ତବ ।
ଅଭିଷ୍ୟନ୍ଦ, ବି. (ଅଭି-ସ୍ୟନ୍ଦ୍-ଅ) ସ୍ଫୁରଣ, ଅତିସ୍ଫୀତତା; ଆଧିକ୍ୟ; ଅତିଶୟଉନ୍ନତି; ଜଳାଦିକ୍ଷରଣ, ଚକ୍ଷୁରୋଗବିଶେଷ । ବିଂ. ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ, ଅଧିକ ।
ଅଭିସଙ୍ଗ, ବି. (ଅଭି-ସନ୍ଜ୍-ଅ) ଅନୁରାଗ; ଆସକ୍ତି; ଆଲିଙ୍ଗନ ।
ଅଭିସନ୍ଧାନ, ଅଭିସନ୍ଧି, } ବି. (ଅଭି-ସମ୍-ଧା-ଅନ, ଇ) ଅଭିପ୍ରାୟ, ଉଦ୍ଦେଶ; ବଞ୍ଚନ, ପ୍ରତାରଣା, ସମୁଦ୍‌ଯୋଗ; ସନ୍ଧି ।

ଅଭିସମ୍ପାତ ବ. (ଅଭି-ସମ୍-ପତ୍-ଅ) ଅଭିଶାପ, ଅନିଷ୍ଟପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଅଭିସାର, ବ. (ଅଭି-ସୃ-ଅ) ସଙ୍କେତ ସ୍ଥାନକୁ ଗମନ । ଯଥା—

ଗ୍ରାମ୍ୟ ସୀମନ୍ତିନୀ ନିଶା ଅଭିସାର ।
ଅନୁକୂଳ ବାଳ ସୁପବଳୀ ଯାର । ନ. କେ.

ଯୁଦ୍ଧ; ବଳ; ଅନୁଚର ।

ଅଭିସାରିକା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଭି-ସୃ-ଅକ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଇକ-ଆ) ନାୟିକାବିଶେଷ, ସଙ୍କେତସ୍ଥାନଗାମିନୀ ।

(କାନ୍ତାର୍ଥିନୀ ତୁ ଯା ଯାତି ସଙ୍କେତଂ ସାଭିସାରିକା ।)

ଅଭିସୃଷ୍ଟ, ବ. (ଅଭି-ସୃଜ୍-ତ) ଦତ୍ତ; ପରିତ୍ୟକ୍ତ, ବିସୃଷ୍ଟ ।

ଅଭିହତ, ବ. (ଅଭି-ହନ୍-ତ) ଆହତ; ତାଡ଼ିତ; ପରାଜିତ; ନଷ୍ଟ; ଭଗ୍ନ ।

ଅଭିହରଣ, ବ. (ଅଭି-ହୃ-ଅନ) ଆହରଣ, ଆନୟନ; ଅପହରଣ, ଚୌର୍ଯ୍ୟ; ବିବାହକାଳୀନ ଯୌତୁକଦାନ ।

ଅଭିହାର, ବ. (ଅଭି-ହୃ-ଅ) ଲୁଣ୍ଠି, ଆକ୍ରମଣ; ବର୍ମାଦି ଧାରଣ; ଅଭିଯୋଗ ।

(ଅଭିହାରୋଽଭିଯୋଗେ ଚ ଚୌର୍ଯ୍ୟେ
ସନ୍ନହନେଽପି ଚ ।)

ଅଭିହିତ, ବିଂ. (ଅଭି-ଧା-ତ, ଧା = ହି) କଥିତ, ଉକ୍ତ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ; ଉଲ୍ଲିଖିତ ।

ଅଭୀ, ବିଂ. (ଅ-ଭୀ) ନିର୍ଭୟ, ଭୟଶୂନ୍ୟ ।

ଅଭୀକ, ବିଂ. (ଅଭି-କମ୍-ଅ) କାମୁକ; ଇଚ୍ଛୁକ, ଉତ୍ସୁକ । (ଅ-ଭୀ-ସ୍ୱାର୍ଥେ କ) ନିର୍ଭୟ; କ୍ରୂର । ବ. କବି; ସ୍ୱାମୀ ।

ଅଭୀକ୍ଷ୍ଣ, ବିଂ. (ଅଭି-କ୍ଷ୍ଣୁ = ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା-ଅ, ଉ ଲୋପ) ସତତ, ବାରମ୍ବାର, ସାର୍ବକାଳିକ; ଅତିଶୟ ।

ଅଭୀପ୍ସିତ, ବିଂ. (ଅଭି-ଆପ୍-ସ-ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ-ତ, ଆ = ଇ) ଅଭିଳଷିତ, ଅଭୀଷ୍ଟ, ବାଞ୍ଛିତ, ଆକାଙ୍କ୍ଷିତ ।

ଅଭୀପ୍ସୁ, ବ. (ଅଭି-ଆପ୍-ସ = ସନନ୍ତ-ଉ) ଇଚ୍ଛୁକ, ଅଭିଳାଷୁକ ।

ଅଭୀର, ବ. (ଅଭି-ଇର୍-ଅ) ଯେଉଁମାନେ ଗୋରୁଙ୍କୁ ଅଭିମୁଖରେ ରଖି ଚଳାଉଥାନ୍ତି, ଆଭୀର, ଗଉଡ଼ ।

ଅଭୀରୁ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ଭୀରୁ) ଶତମୂଳୀ ବା ଶତାବରୀ; ଭୈରବ । ବିଂ. ଭୟଶୂନ୍ୟ ।

ଅଭୀରୁପତ୍ରୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଭୀରୁ-ପତ୍ର-ଈ) ଶତମୂଳୀ ବା ଶତାବରୀ ।

ଅଭୀଶୁ, } ବ. (ଅଭି-ଅଶ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ଉ, ଅ = ଇ,
ଅଭୀଷୁ, } ଅଭି-ଇଷ୍ = ବାଞ୍ଛା କରିବା-ଉ) କିରଣ; ଅଶ୍ୱରଜ୍ଜୁ ବା ଲଗାମ ।

(ଅଭୀଷୁଃ ପ୍ରଗ୍ରହେ ରଶ୍ମୌ ।)

କାମ; ଅନୁରାଗ । ବିଂ. ଇଚ୍ଛୁକ ।

ଅଭୀଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଅଭି-ଇଷ୍ଟ) ବାଞ୍ଛିତ, ଅଭିଳଷିତ, ପ୍ରିୟ । ବ. ରେଣୁକା ନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ।

ଅଭୂତପୂର୍ବ, ବିଂ. (ଅ-ଭୂତ-ପୂର୍ବ) ଯାହା ପୂର୍ବେ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଅଭୂତତଦ୍ଭାବ, (ଅଭୂତପୂର୍ବ-ଭତ୍ = ସେହିଭାବ) ଯାହା ପୂର୍ବେ ନ ଥିଲା, ତାହା ହେବା ।

ଅଭେକ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ—ଅ-ଭେକ =
ଅଭେକା, } ବେଶ) ଦରିଦ୍ର; ବସ୍ତ୍ରହୀନ; ନିଷ୍କର୍ମା ।

ଅଭୋକ, } ବ. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଧାର ଅଭାବ ।
ଅଭୋଖ, } ଯଥା—

ଭୋକର ବେଳେ ଯେ ଅନ୍ନ ନ ଦଅଇ ପାଣ୍ଟି ।
ଅଭୋକ ବେଳେ ସେ ଅନେକ କରି ଯାଚି ।
ସା. ଲ୍. ଆ.

ବିଂ. କ୍ଷୁଧାରହିତ ।

ଅଭ୍ୟକ୍ତ, ବିଂ. (ଅଭି-ଅନ୍ଜ୍-ତ) ଆପାଦମସ୍ତକ ତୈଳଯୁକ୍ତ ।

ଅଭ୍ୟଗ୍ର, ବିଂ. (ଅଭି-ଅଗ୍ର) ନବୀନ, ଅଭିନବ ।

(ଅଭ୍ୟଗ୍ରୋଽଭିନବୋ ନବ୍ୟଃ ।)

ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ; ନିକଟ, ସମୀପ ।

ଅଭ୍ୟଙ୍ଗ, } ବ. (ଅଭି-ଅନ୍ଜ୍-ଅ, ଅନ
ଅଭ୍ୟଞ୍ଜନ, }) ତୈଳାଦିଦ୍ୱାରା ଶରୀରମର୍ଦ୍ଦନ । (କରଣବାଚ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ଯାହାଦ୍ୱାରା ଅଙ୍ଗ ମର୍ଦ୍ଦିତ ହୁଏ, ତୈଳାଦି ।

ଅଭ୍ୟନ୍ତର, ବି. (ଅଭି-ଅନ୍ତର) ମଧ୍ୟ, ଅନ୍ତରାଳ, ଭିତର । ବିଂ. ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ, ଅନ୍ତର୍ଗତ ।

ଅଭ୍ୟମିତ, ବିଂ. (ଅଭି-ଅମ୍ = ରୋଗୀ ହେବା-ତ) ରୋଗୀ, ପୀଡ଼ିତ । ଯଥା—
(ଆତୁରୋଽଭ୍ୟମିତୋଽଭ୍ୟାନ୍ତଃ ।)
ଅଭିଗତ ।

ଅଭ୍ୟର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ଅଭି = ନିକଟ-ଅର୍ଦ୍ଦ = ଗମନ କରିବା-ତ) ନିକଟ, ସମୀପ ।

ଅଭ୍ୟର୍ଥନ, ଅଭ୍ୟର୍ଥନା, } ବି. (ଅଭି-ଅର୍ଥ-ଅନ, ଆ) ପ୍ରାର୍ଥନା; ସଂଭାଷା; ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା; ଅଭ୍ୟାଗତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସତ୍କାର ଓ ସମାଦର ।

ଅଭ୍ୟର୍ହିତ, ବିଂ. (ଅଭି-ଅର୍ହ୍-ତ) ଉଚିତ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ସମ୍ମାନିତ, ପୂଜିତ ।

ଅଭ୍ୟବକର୍ଷଣ, ବି. (ଅଭି-ଅବ-କୃଷ୍-ଅନ) ଆକର୍ଷଣ; ଶଲ୍ୟାଦି ଉତ୍ପାଟନ; ଉଦ୍ଧାରଣ ।

ଅଭ୍ୟବସ୍କନ୍ଦ, ଅଭ୍ୟବସ୍କନ୍ଦନ, } ବି. (ଅଭି-ଅବ-ସ୍କନ୍ଦ୍-ଅ, ଅନ) ଶତ୍ରୁର ପ୍ରତି ପ୍ରହାର, ଆକ୍ରମଣ, ଅବରୋଧ ।

ଅଭ୍ୟବହରଣ, ଅଭ୍ୟବହାର, } ବି. (ଅଭି-ଅବ-ହୃ-ଅନ, ଅ) ଭକ୍ଷଣ, ଭୋଜନ, ଆହାର । ଯଥା—

ଦୁରାତ୍ମା ବକାସୁର ପ୍ରତ୍ୟହ ଉପଚ୍ୟ ମାନବଗଣଙ୍କୁ ଧ୍ୱଂସ କରି ଆପଣାର ଅଭ୍ୟବହାର କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରେ ।

ଅଭ୍ୟବହୃତ, ବିଂ. (ଅଭି-ଅବ-ହୃ-ତ) ଭକ୍ଷିତ, ଭୁକ୍ତ, ଖାଦିତ ।

ଅଭ୍ୟସନ, ବି. (ଅଭି-ଅସ୍-ଅନ) ଆଲୋଚନା; ଅଭ୍ୟାସ ।

ଅଭ୍ୟସ୍ତ, ବିଂ. (ଅଭି-ଅସ୍-ତ) ଅଭ୍ୟାସଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷିତ ।

ଅଭ୍ୟାକାଙ୍କ୍ଷିତ, ଅଭ୍ୟାଖ୍ୟାନ, } ବି. (ଅଭି-ଆକାଙ୍କ୍ଷିତ, ଆଖ୍ୟାନ)ମିଥ୍ୟାଅଭିଯୋଗ ଯଥା—
(ମିଥ୍ୟାଭିଯୋଗୋଽଭ୍ୟାଖ୍ୟାନଂ ।)

ଅଭ୍ୟାଗତ, ବି. (ଅଭି-ଆଗତ) ଅତିଥି, ଆଗନ୍ତୁକ । ବିଂ. ସମ୍ମୁଖାଗତ ।

ଅଭ୍ୟାଗମ, ବିଂ. (ଅଭି-ଆ-ଗମ୍-ଅ) ଯୁଦ୍ଧ, ବିରୋଧ, ମାରଣ । ଯଥା—
(ସଂଗ୍ରାମାଭ୍ୟାଗମାହବାଃ ।)
ନିକଟ ବା ସମ୍ମୁଖକୁ ଆଗମନ । ଯଥା—
(କସ୍ମା ମଦଭ୍ୟାଗମକାରଣଂ ତେ ।)
ନିକଟ; ସ୍ୱୀକାର; ଫଳୋଦୟ ବା ଫଳପ୍ରାପ୍ତି; ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ ।

ଅଭ୍ୟାଗାରିକ, ବିଂ. (ଅଭି-ଆଗାରିକ, ଅଗାର = ଗୃହ-ଇକ) ପରିବାର ପୋଷଣରେ ମନୋଯୋଗୀ; ପରିଜନବ୍ୟାପୃତ ।

ଅଭ୍ୟାଦାନ, ବି. (ଅଭି-ଆଦାନ) ସମ୍ମୁଖବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଗ୍ରହଣ; ଆରମ୍ଭ; ପ୍ରଥମାରମ୍ଭ ।

ଅଭ୍ୟାନ୍ତ, ବିଂ.(ଅଭି-ଆମ୍-ତ)ରୋଗୀ,ପୀଡ଼ିତ ।
(ଆତୁରୋଽଭ୍ୟମିତୋଽଭ୍ୟାନ୍ତଃ ।)

ଅଭ୍ୟାମର୍ଦ୍ଦ, ବି. (ଅଭି-ଆ-ମୃଦ୍-ଅ) ଯୁଦ୍ଧ ।

ଅଭ୍ୟାଶ, ବି. (ଅଭି-ଅଶ୍-ଅ, ଅଶ୍ = ବ୍ୟାପିବା) ଆବୃତ୍ତି । ବିଂ. ନିକଟ ।

ଅଭ୍ୟାସ, ବି. (ଅଭି-ଅସ୍-ଅ, ଅସ୍ = ବିଦ୍ୟମାନ ରହିବା) ମୁଖସ୍ଥ କରିବାପାଇଁ ବାରମ୍ବାର ଉଚ୍ଚାରଣ, ଆବୃତ୍ତି, ପୁନଃପୁନଃ କଥନ; ବାଣକ୍ଷେପ । ବିଂ. ନିକଟ, ସମୀପ ।

ଅଭ୍ୟାସାଦନ, ବି. (ଅଭି-ଆ-ସାଦ = ଗମନ-କରିବା-ଅନ) ଶତ୍ରୁର ପ୍ରତି ପ୍ରହାର; ଶତ୍ରୁର ସମ୍ମୁଖକୁ ଗମନ; ଆକ୍ରମଣ, ଧାଡ଼ିଦେବା ।

ଅଭ୍ୟାହାର, ବି. (ଅଭି-ଆ-ହୃ-ଅ) ଲୁଣ୍ଠି, ଡକାୟତି, ଆକ୍ରମଣ; ଭୋଜନ ।

ଅଭ୍ୟୁକ୍ଷଣ, ବି. (ଅଭି-ଉକ୍ଷ୍-ଆର୍ଦ୍ର କରିବା-ଅନ) ଜଳସେଚନ ।

ଅଭ୍ୟୁଚ୍ଚୟ, ବି. (ଅଭି-ଉତ୍-ଚି-ଅ) ରାଶି, ସମୂହ ।

ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ, ବି. (ଅଭି-ଉତ୍ଥାନ) ଅଭ୍ୟୁଦୟ, ଉନ୍ନତି; ଉଦ୍ୟମ; ସୁଖ୍ୟାତି; ପ୍ରତ୍ୟୁଦ୍‌ଗମନ, ଅଭ୍ୟାଗତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମାଦରାର୍ଥ ଆସନରୁ ଉଠିବା ।

ଅଭ୍ୟୁଦୟ, ବି. (ଅଭି-ଉଦୟ) ଉତ୍ଥାନ, ଉଦୟ; ମଙ୍ଗଳ; ଉନ୍ନତି, ବୃଦ୍ଧି, ସମୃଦ୍ଧି । ଯଥା—ବର୍ତ୍ତମାନ ଉତ୍କଳର ନବ ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଦେଖା ଯାଉଅଛି । ଉତ୍ସବ; ଇଷ୍ଟଲାଭ; ବୃଦ୍ଧିଶ୍ରାଦ୍ଧ ।

ଅଭ୍ୟୁଦିତ, ବିଂ. (ଅଭି-ଉଦିତ) ଉଦିତ, ଉଦୟପ୍ରାପ୍ତ । ଯଥା—

କଞ୍ଚିଦଭ୍ୟୁଦିତେ ରବୌ ।

ପ୍ରକାଶିତ; ଉନ୍ନତ; ମଙ୍ଗଳାର୍ଥ ପ୍ରବୃତ୍ତ; ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେ ନିଦ୍ରିତ ଥାଏ । (ଅଭିନିର୍ମୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଅଭ୍ୟୁପଗମ, (ଅଭି-ଉପ-ଗମ୍-ଅ) ସ୍ୱୀକାର, ଅଙ୍ଗୀକାର; ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ନିକଟକୁ ଆଗମନ; ଉପସ୍ଥିତି; ପ୍ରାପ୍ତି; ଆସକ୍ତି; ନିର୍ଣ୍ଣୟ; ମତ ।

ଅଭ୍ୟୁପପତ୍ତି, ବି. (ଅଭି-ଉପ-ପଦ୍-ତି) ଅନିଷ୍ଟ ନିବାରଣପୂର୍ବକ ଅଭୀଷ୍ଟ ସମ୍ପାଦନରୂପ ଅନୁଗ୍ରହ ।

(ଅଭ୍ୟୁପପତ୍ତିରନୁଗ୍ରହଃ ।)

ସାନ୍ତ୍ୱନା; ସ୍ୱୀକାର; ରକ୍ଷା; ଉପକାର ।

ଅଭ୍ୟୁପେତ, ବିଂ. (ଅଭି-ଉପ-ଇ-ତ) ସ୍ୱୀକୃତ; ପ୍ରାପ୍ତ; ଉପାଗତ ।

ଅଭ୍ୟୁଷ, ଅଭ୍ୟୂଷ, ଅଭ୍ୟୋଷ, } ବି. (ଅଭି-ଉଷ୍=ଦଗ୍ଧ କରିବା-ଅ) ଈଷତ୍ ଭୃଷ୍ଟ ଶସ୍ୟାଦି; ପାକାବସ୍ଥାଗତ କଳାୟାଦି; ପୋଳକା; ରୁଟି ।

(ଆପକ୍ୱଂ ପୌଲିରଭ୍ୟୂଷଃ ।)

ଅଭ୍ର, ବି. (ଅଭ୍ର=ଗମନ କରିବା-ଅ, କିମ୍ବା ଅ-ଭ୍ରମ୍-ଅ, ଅଥବା ଅ-ଭୃ-ଅ) ଆକାଶ । ଯଥା—ଅଭ୍ରଭେଦୀ ହିମାଳୟ । ମେଘ; ଅଭ୍ରକ ଧାତୁ; ମୁସ୍ତାତୃଣ ।

ଅଭ୍ରଂଲିହ, ବିଂ. (ଅଭ୍ର-ଲିହ୍-ଅ, ମକାରାଗମ) ଗଗନସ୍ପର୍ଶୀ, ଅତି ଉଚ୍ଚ । ବି. ବାୟୁ ।

ଅଭ୍ରକ, ବି. (ଅଭ୍ର-କ) ଉପଧାତୁବିଶେଷ ।

ଅଭ୍ରଙ୍କଷ, ବିଂ. (ଅଭ୍ର-କଷ୍-ଅ, ମକାରାଗମ) ଗଗନସ୍ପର୍ଶୀ । ବି. ବାୟୁ ।

ଅଭ୍ରପିଶାଚ, ବି. (ଅଭ୍ର=ଗଗନ-ପିଶାଚ, ନୀଳବର୍ଣ୍ଣତ୍ୱ ହେତୁ ଯେ ପିଶାଚ ତୁଲ୍ୟ) ରାହୁ, ରାହୁଗ୍ରହ ।

ଅଭ୍ରପୁଷ୍ପ, ବି. (ଅଭ୍ର-ପୁଷ୍ପ, ମେଘାଗମରେ ଯାହାର ପୁଷ୍ପ ହୁଏ) ବେତସବୃକ୍ଷ; କଦମ୍ବ-ବୃକ୍ଷ; (ବୃଷ୍ଟି ମେଘରୁ ପୁଷ୍ପ ପ୍ରାୟ ବାହାର ହୁଏ ବୋଲି ଜଳର ନାମ ମେଘପୁଷ୍ପ) ଜଳ; ଆକାଶକୁସୁମ ।

ଅଭ୍ରମାତଙ୍ଗ, ବି. (ଅଭ୍ର-ମାତଙ୍ଗ) ଐରାବତ ହସ୍ତୀ ।

ଅଭ୍ରମୁ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ଭ୍ରମ୍-ଅ କିମ୍ବା ଅଭ୍ର-ମା=ପରିମାଣ କରିବା-ଉ) ଯେ ନୀଳ-ବର୍ଣ୍ଣତ୍ୱରୁ ମେଘର ଏବଂ ମହାକାୟତ୍ୱରୁ ଆକାଶର ପରିମାଣ ଅର୍ଥାତ୍ ସମାନ, ପୂର୍ବ-ଦିଗର ହସ୍ତିନୀ, ଐରାବତ ଗଜର ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଅଭ୍ରମୁବଲ୍ଲଭ, ବି. (ଅଭ୍ରମୁ-ବଲ୍ଲଭ) ଐରାବତ ହସ୍ତୀ ।

ଅଭ୍ରି, ଅଭ୍ରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଭ୍ର=ଗମନ କରିବା-ଇ, ଈ) ଯେ ନୌକାର ମଳ-ମାର୍ଜନାର୍ଥ ଗମନ କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଚାଳିତ ହୁଏ, ମଳପରିଷ୍କାରକ କାଷ୍ଠକୁଦ୍ଦାଳ । ଯଥା—

(ଅଭ୍ରିଃ ସ୍ତ୍ରୀ କାଷ୍ଠକୁଦ୍ଦାଳଃ ।)

ଅଭ୍ରିୟ, ବିଂ. (ଅଭ୍ର-ଇୟ-ଭବାର୍ଥେ) ମେଘ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ, ମେଘୋତ୍ପନ୍ନ; ଆକାଶସମ୍ବନ୍ଧୀୟ, ଆକାଶୀୟ ।

ହିଷ୍ଣୁ ମେଦଭବେଽଭ୍ରିୟଂ ।

ଅଭ୍ରେଷ, ବି. (ଅ-ଭ୍ରେଷ୍=ଗମନ କରିବା-ଅ) ଔଚିତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ । ବିଂ. ଗମନଶୂନ୍ୟ; ଉଚିତ, ନ୍ୟାଯ୍ୟ; ସମଞ୍ଜସ ।

(ଅଭ୍ରେଷନ୍ୟାୟକଲ୍ପାସ୍ତୁ ଦେଶରୂପଂ ସମଞ୍ଜସଂ ।)

ଅଭ୍ରୋତ୍ଥ, ବି. (ଅଭ୍ର-ଉତ୍ଥ=ଉତ୍ଥିତ) ବଜ୍ର ।

ଅମଙ୍ଗ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅନିଚ୍ଛୁକ; ଅସମ୍ମତ ।

ଅମଗ୍ଳ, ବି. (ଅ = ନିକୃଷ୍ଟ-ମତ୍ସ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଅଖାଦ୍ୟମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; ନିକୃଷ୍ଟଜାତି ।

ଅମଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ବାଟ କେହି ମାଡ଼ି ନାହାନ୍ତି, ଲୋକେ ସାଧାରଣତଃ ଯେଉଁ ବାଟେ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଯଥା—

ଚଳହଳ ପଥ ଛାଡ଼ି । ଚାଲେହେଁ ଅମଡ଼ା ମାଡ଼ି ।
ଙ୍କା. କୋ.

ବିଂ. ଅମର୍ଦ୍ଦିତ ।

ଅମଣା, ଅମଣିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ମଣ ହୋଇ ନ ଥାଏ ବା ମାନ ନ ଥାଏ, ଅଶିକ୍ଷିତ; ଅବାଧ୍ୟ ।

ଅମତ, ବି. (ଅମ୍ = ରୁଗ୍ଣହେବା-ତ) ରୋଗ, ମୃତ୍ୟୁ; କାଳ; (ଅ-ମତ) ଅସମ୍ମତି । ବିଂ. ଅସମ୍ମତ ।

ଅମନ, ବି. (ଅମ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ଅନ) ଭୋଜନପାନ; ଜଳପାନ ।

(ପାନାମନଂଚ ଭଜନଂ ।)

ଅମନାତ୍ୟ, ବି. (ଅମାତ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ମନ୍ତ୍ରୀ, ଅମାତ୍ୟ; ସଚିବ ।

ଯେ ପାତ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ଅମନାତ୍ୟେ ।
ସାଧୁତ ସାମନ୍ତ ସହିତେ । ଦା. ଭ.

ଅମପା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ମପା ହୋଇ ନ ଥାଏ ।

ଅମର, ବି. (ଅ-ମୃ-ଅ) ଦେବତା, ଅମରସିଂହ କବି; ପାରଦ । ବିଂ. ମରଣଶୂନ୍ୟ । ଯେ ନାନାବିଧ ସତ୍ ଓ ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟମାନ କରି ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି । (ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ-ଅମରା) ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁରୀ, ଦେବନଗରୀ; ଦୂବା; ଗୁଳୂଚୀ; ଘୃତକୁମାରୀ; ଜରାୟୁ ।

ଅମରଦୃଷ୍ଟି, ବି. (ଅମର-ଦୃଷ୍ଟି) ପଲକହୀନ ଦୃଷ୍ଟି, ଅନିମେଷ ଦୃଷ୍ଟି ।

ଅମରଦ୍ୱିଜ, ବି. (ଅମର-ଦ୍ୱିଜ, ଅମରପୂଜକ ଦ୍ୱିଜ, ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ ସମାସ) ଦେବଳ, ପୂଜାରିବ୍ରାହ୍ମଣ ।

ଅମରପୁଷ୍ପକ, ବି. (ଅମର-ପୁଷ୍ପକ, ଅମର = ଅବିଶୀର୍ଣ୍ଣ-ପୁଷ୍ପ-କ ସ୍ୱାର୍ଥେ) କଳ୍ପବୃକ୍ଷ, କାଶତୃଣ ।

ଅମରପୋଇ, ବି. (ଅମର-ପୂତିକା ଏହି ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଉଦ୍ଭିଦବିଶେଷ, ଏକ-ପ୍ରକାର ସିଜୁ ।

ଅମରାବତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅମର-ବତ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, ଅ = ଆ) ଇନ୍ଦ୍ରନଗରୀ ।

ଅମରଷ, ବିଂ. (ଅମର୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଅସହିଷ୍ଣୁ; ଅସହନୀୟ । ଯଥା—

ଏହାଙ୍କୁ ବାଣ୍ଟି ଯେବେ ଦେବଇ ରାଜ୍ୟଘୋଷ ।
ବେଳକୁବେଳ କଥା ହୋଇବ ଅମରଷ । ନୃ.ପୁ.ସ.ଭ.

ବି. ଅସହନ ।

ଅମରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅମର-ଈ) ଦେବସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ନବହେମଦ୍ୟୁତି ଅମରୀଏ ନିତ
ନଅନ୍ତି ଫୁଲ ଏ ବନୁ । କ.ଚ.

ବିଂ. ଯାହା ମରେ ନାହିଁ; ଯେଉଁ ଜମିର ଫସଲ ଅନାବୃଷ୍ଟି ଅଥବା ଧୋଇରେ ମରେ ନାହିଁ ।

ଅମର୍ତ୍ତ୍ୟ, ବି. (ଅ-ମର୍ତ୍ତ୍ୟ) ଦେବତା । ବିଂ. ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ।

ଅମର୍ଷ, ବି. (ଅ-ମର୍ଷ = ମୃଷ୍-ଅ) ଅକ୍ଷମା, କ୍ରୋଧ; ଅସହିଷ୍ଣୁତା ।

ଅମର୍ଷଣ ବି. (ଅ-ମୃଷ୍-ଅନ) କ୍ରୋଧ । ବିଂ. କ୍ରୁଦ୍ଧ, ଅସହିଷ୍ଣୁ ।

(କ୍ରୋଧନୋଽମର୍ଷଣଃ କୋପୀ ।)

ଅମଳ, ବିଂ. (ଅ-ମଳ) ନିର୍ମଳ, ପରିଷ୍କୃତ, ଶୁଭ୍ର । ବି. ଅଭ୍ରକଧାତୁ । ଯଥା—

ଅମଳ ରଜତ କୁସୁମ ଶୋଭେ
ଶ୍ୟାମଳ କେଶେ । ଚ. ଭା.

(ଦେଶଜ) ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ, ଯାହା ଖାଇ ବା ସେବନ କରିବାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଛାଡ଼ି ପାରେ ନାହିଁ । ଯଥା—

ଖାଇଦେଇ କି ଅମଳ
ଅଚେତା ହୋଇଲୁ ରେ । କ. ଚ.

(ଯାବନିକ) ଅଧିକାର ବା ଆଧିପତ୍ୟ, ରାଜତ୍ୱକାଳ । ଯଥା—

ଏହାଙ୍କ ଉପର ବଂଶରେ ।
ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଅମଳରେ । ଦା. ଭ.

ଅମଳପାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ-ବିଶେଷ ।

ଅମଳଣ, ବିଂ. (ଅମ୍ଳାନ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହା ମଳିନ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯଥା—ଅମଳଣ ବସ୍ତ୍ର ।

ଅମଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅମଳ-ଆ) ଭୂଇଁଅଁଳା; ଲକ୍ଷ୍ମୀ । (ତାମଳକ୍ୟାମଳା ତାଳୀ)

ଅମଲ୍‌, ବି. (ଯାବନିକ) ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀ କର୍ମଚାରୀ ।
ବିଂ. ଯାହା ବା ଯେ ମଳ ନାହିଁ ।

ମୋହିଆଙ୍କ ନାମ ଅଟେ ଅମଲ୍‌,
ସତେ ସକେ ତାଙ୍କ ବଂଶ ଅମଲ୍‌ । ଭ. ସା. ଅ. ଭା.

ଅମଳାଣ, ବିଂ. (ଅମ୍ଳାନ ଶବ୍ଦଜ) ଅଳିରହିତ; ପାପରହିତ; ବିଶୁଦ୍ଧ । ଯଥା—

ନମସ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମ ଅମଳାଣ ପୁଣ୍ୟବାଣୀ,
ନମସ୍ତେ ଶ୍ରୀରାମ କଉଣପବଳଧ୍ୱଂସୀ । ସା. ଭା. ଆ.

ଅମା, ଅଂ. (ଅ-ମା-କ୍ୱିପ୍‌) ସହିତ; ନିକଟ । ଯଥା—

(ଅମା ସହ ସମୀପେ ଚ ।)

ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଅମାବାସ୍ୟା, ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ମହାକଳା ।

ଅମାଂସ, } ବିଂ. (ଅ-ମାଂସ, ଅ-ମାଂସଳ)
ଅମାଂସଳ, } କୃଶ, ଦୁର୍ବଳ ।

ଅମାତ୍ୟ, ବି. (ଅମା = ନିକଟ-ତ୍ୟ, ଅଥବା ଅମା = ସହ-ଅତ୍‌ = ସତତ ଗମନ କରିବା-ଯ ସଙ୍କାର୍ଥେ) ମନ୍ତ୍ରୀ, ସହଚର ।

ଅମାଦାନ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସମଧିକ ।

ଅମାନକ, ବିଂ. (ଅମାନ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ମାନେ ନାହିଁ, ଅବାଧ ।

ଅମାନତ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବିବାଦ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଲୋକ ନିକଟରେ ଗଚ୍ଛିତ ।

ଅମାନସ୍ୟ, } ବି. (ଅ-ମନସ୍‌-ଯ) ମନଃପୀଡ଼ା,
ଆମନସ୍ୟ, } ମନୋଦୁଃଖ; ବ୍ୟଥା । ଯଥା—

(ପୀଡ଼ା ବାଧା ବ୍ୟଥା ଦୁଃଖମମାନସ୍ୟଂ ପ୍ରସୂତିଜଂ ।)

ଅମାନ, ବି. (ଅମାନ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଅମର୍ଯ୍ୟାଦା, ଅଗୌରବ ।

ସ୍ୱାମି ଯମାକୃଷ୍ଣ ତୋତେ କଲକ ଅମାନ,
ବୋଲେ ନ ଦଅ ସନ୍ତାନ ବନ୍ଧୁ ହେଲ୍ୟ ଯେନ ।
ସା. ଭା. ସ.

ବିଂ. ଯେ ମାନେ ନାହିଁ, ଯେ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ କରେ ନାହିଁ । ଯଥା—

ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବାଣ ବନ୍ଧ ଅଛୁ ଫାଲଗୁନ,
ତଥାପି କର୍ମଇ ଯେ ବୀରବର ଅମାନ । ସା. ଭା. ସ.

ଅମାନଆ, ବିଂ. (ଅ-ମାନମାପ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ମାନେ ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍‌ ବିପକ୍ଷ । ଯଥା—

ପୁନ୍ନାଗପୁଷ୍ପ ବାସୀ ଯେ ଦେଖୁଁ ତାକୁ ତୋଷେ,
ହରଅମାନଆ ଅନ୍ଧ ଦଂଶିଲ କି ଦୋଷେ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଅମାନୁଷ, ବିଂ. (ଅ-ମାନୁଷ) ମନୁଷ୍ୟାତୀତ, ଅଲୌକିକ ।

ଅମାନ୍ୟ, ବିଂ. (ଅ-ମାନ୍ୟ) ଯେ ମାନ୍ୟ ନୁହେ, ଯାହାର ମାନ ନାହିଁ, ଅନାଦରଣୀୟ, ଅମାନନୀୟ ।

ଅମାପ, ବିଂ. (ଅ-ମାପ-ଦେଶଜ) ଅପରିମିତ, ବହୁ । ଯଥା—

ମହାମହାଶଙ୍କ ତାପ ଅମାପ ହେଲା । ବ. ଚ. ମ.

ଅମାବଶି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅମାବସୀ ଶବ୍ଦଜ) ଅମାବାସ୍ୟା । ଯଥା—

ଜ୍ୟୈଷ୍ଠମାସ କୃତ୍ତିକା ନକ୍ଷତ୍ର ଅମାବଶି,
ସେଦିନ ଉତ୍ପାତ ଯେ ହୋଇଲଇଁ ମୁହିଁ । ସା. ଭା. ଆ.

ଅମାମସୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅମା = ସହିତ-ମସ୍‌ =
ଅମାମାସୀ, } ପରିମାଣ କରିବା-ଅ-ଈ, ଅମା-
ଅମାବସୀ, } ବସ୍‌ = ବାସ କରିବା-ଅ-ଈ,
ଅମାବାସୀ, } ଅମା-ବସ୍‌-ଯ-ଆ) କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର
ଅମାବସ୍ୟା, } ଶେଷ ତିଥି, ଯେଉଁ ତିଥିରେ
ଅମାବାସ୍ୟା, } ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସମସୂତ୍ରଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ କରନ୍ତି ।

ଅମାୟୀ, ବିଂ. (ଅ-ମାୟା) ଅକପଟ, ସରଳ; ଅବଞ୍ଚକ; ମାୟାଶୂନ୍ୟ ।

ଅମାୟିକ, ବିଂ. (ଅ-ମାୟା-ଇକ) ଅକପଟ, ସରଳ ।

ଅମାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଯହିଁରେ ଧାନ ରଖିଲେ ମାର ଅର୍ଥାତ୍‌ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ, ଶସ୍ୟାଗାର, ଧାନକୋଠି ।

ଅମାର, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହିନ୍ଦି ଅମ୍ବାରୀ ଶବ୍ଦରୁ
ଅମାରୀ, } ଉତ୍ପନ୍ନ) ହାଉଦା ଅର୍ଥାତ୍ ହାତୀ ଉପରେ ପଡ଼ିବା ଆସନ । ଯଥା—

ପାରଧିକ ବଳେ ହେଲେ ନରବର ଅରୋହ ଦନ୍ତୀ,
କୁମାରୀକ ସଙ୍ଗେ ଅମାରୀରେ ଯେନ ବଳେ ହୁଅନ୍ତି ।
ଉଷା ।

ଅମାଲୁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ମିଷ୍ଟ ପିଷ୍ଟକ-
ଅପାମାଲୁ, } ବିଶେଷ । ଯଥା—

ନାଡ଼ୀ ଯେ ସରପୁଲି ଗଜା,
ଅମାଲୁ ଆଦି ଦ୍ରବ୍ୟ ଖଜା । ଦା. ର.

ଅମାସ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅମାବାସ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ) ଚନ୍ଦ୍ର-ହୀନ ତିଥି । ଯଥା—

ଅମାସ୍ୟା ସଙ୍କ୍ରାନ୍ତି ଦିନ,
ତଇଲ ଯେନନ୍ତି ସେ ପୁଣ । ମା. ମ.

ଅମିତ, ବିଂ. (ଅ-ମିତ) ଅପରିମିତ, ଅସୀମ । (ଅମ୍ = ରୋଗୀ ହେବା, ଗମନ କରିବା-ତ) ରୁଗ୍‌ଣ; ଗତ ।

ଅମିତ୍ର, ବିଂ. (ଅ-ମିତ୍ର କିମ୍ବା ଅମ୍ = ଗମନ କରିବା, ପାଇବା-ଇତ୍ର ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ବୈରପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ) ଶତ୍ରୁ ।

ଅମିନ, ବି. (ଯାବନିକ) ଭୂମିପରିମାପକ କର୍ମଚାରୀ ।

ଅମିୟ, ବି. (ଅମୃତ ଶବ୍ଦଜ) ଅମୃତ । ଯଥା—

ପବନ ଗଲା ମଧୁପୁରେ,
ବହେ ଅମିୟ ରସଭରେ । ଖ୍ରୀ. ଦ. ସ୍କ.

ଅମୀ, ବି. (ଅମ୍ = ରୁଗ୍‌ଣ ହେବା-ଇନ୍) ରୋଗୀ ।

ଅମୀର, ବି. (ଯାବନିକ) ଧନୀ, ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତସମ୍ପନ୍ନ ଲୋକ ।

ଅମୁକ, ବିଂ. (ଅଦସ୍-ଅକ-ନିପାତନ) ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁର ପରିବର୍ତ୍ତରେ ବ୍ୟବହୃତ ।

ଅମୁକାଇ, } ବି. (ଅମୁକ ଶବ୍ଦଜ) ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
ଅମୁକେଇ, } ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ।

ଅମୁତ୍ର, ଅଂ. (ଅଦସ୍-ତ୍ର-ନିପାତନ) ପର-କାଳେ, ଜନ୍ମାନ୍ତରେ । ଯଥା—ପରୋ-ପକାର ଇହାମୁତ୍ର ଫଳପ୍ରଦ ଅଟେ ।

(ପ୍ରେତ୍ୟାମୁତ୍ର ଭବାନ୍ତରେ)

ଅମୁଦ, ବି. (ଅ-ମୁଦ) ଆମୋଦର ଅଭାବ । ବିଂ. ଆମୋଦଶୂନ୍ୟ, ହର୍ଷରହିତ । (ଅମୁଦ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଖୋଲା ।

ଅମୁଦା, ବିଂ. (ଅମୁଦ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଯାହା ମୁଦା ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଅମୁର୍ଚ୍ଛକ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରିୟ ପଦାର୍ଥର
ଅମର୍ଚ୍ଛକ, } ଅପ୍ରାପ୍ତିରେ ଦୁଃଖ ।

ଅମୁଲ, ବିଂ. (ଅମୂଲ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହାର ମୂଲ୍ୟ ନିରୂପଣ କରାଯାଇ ନ ପାରେ, ଅତିଶୟ ।

ଅମୁଲମୁଲ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ, ପ୍ରକୃତ ମୂଲ୍ୟଠାରୁ ବେଶି ମୂଲ୍ୟ, ମହାର୍ଘ ।

ଅମୁହାଁ, ବିଂ. ମୁଖରହିତ (ଅମୁହାଁ ଦେଉଳ), ପ୍ରବେଶଦ୍ୱାରହୀନ ।

ଅମୂର୍ତ୍ତି, ବିଂ. (ଅ-ମୂର୍ତ୍ତି) ମୂର୍ତ୍ତିଶୂନ୍ୟ, ଆକୃତି-ରହିତ । ବି. ଆକାଶ; କାଳ; ବାୟୁ; ଦିକ୍; ଆତ୍ମା ।

ଅମୂଳ, } ବିଂ. (ଅ-ମୂଳ, କ) ମୂଳହୀନ,
ଅମୂଳକ, } ଅପ୍ରାମାଣିକ, କାଳ୍ପନିକ, ମିଥ୍ୟା ।

ଅମୂଲ୍ୟ, ବିଂ. (ଅ-ମୂଲ୍ୟ) ଯାହାର ମୂଲ୍ୟର ଇୟତ୍ତା କରାଯାଇ ନ ପାରେ; ମୂଲ୍ୟ ଦେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଯାହା ମିଳି ନ ପାରେ, ବହୁମୂଲ୍ୟ ।

ଅମୃଣାଳ, ବିଂ. (ଅ-ମୃଣାଳ) ମୃଣାଳରହିତ । ବି. ବେଣାମୂଳ ।

ଅଭସ୍ମଂ ନଳଦଂ ସେବ୍ୟମମୃଣାଳଂ ଜଳାଶୟଂ ।

ଅମୃତ, ବି. (ଅ-ମୃତ) ଯେଉଁ ପରମସୁସ୍ୱାଦୁ ବସ୍ତୁ ପିଇଲେ ଅମରତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ, ସୁଧା; ଜଳ । ଯଥା—

ବାରିଧି ଅମୃତ ମନ୍ଥୁ ଅମୃତ ଜନମ । ବୈ. ବି.

ଘୃତ; ଦୁଗ୍ଧ; ପାରଦ; ନବନୀତ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ବିଷ; ଯଜ୍ଞଶେଷ ଦ୍ରବ୍ୟ । (ଯଜ୍ଞଶେଷୋଽମୃତଂ ସ୍ମୃତଂ ।)

ମୁକ୍ତି; ଧନ; ସୁସ୍ୱାଦ ବସ୍ତୁ; ଯୋଗବିଶେଷ; ଦେବତା; ଧନ୍ୱନ୍ତରି; ବନମୁଦ୍‌ଗ । ବିଂ. ମରଣହୀନ; ସୁନ୍ଦର, ପ୍ରିୟ । ଯଥା—

ଅମୃତଂ ବାଲଭାଷିତଂ ।

(ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ-ଅମୃତା) ଦୁବା; ତୁଳସୀ; ଗୁଳୁଚି; ଆମଳକୀ; ହରିତକୀ; ସୁରା; ପିପ୍ପଳୀ; ଅତସୀ; ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଜଳବାହିନୀ ରଶ୍ମି ।

ଅମୃତଘଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅମୃତ ଓ ଘର୍ଷଣ ଏହି ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ସ୍ୱରବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ଧଣ୍ଟିଲୁ ଅମୃତଘଷା ଧନୁ ବେଦନକରେ । ଲ. ବ.

ଅମୃତଭଣ୍ଡା, ଅମୃତମଣ୍ଡା, } ବି. (ଅମୃତ-ମଣ୍ଡକ ଏହି ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଏକପ୍ରକାର ସୁମିଷ୍ଟ ଫଳ । ଯଥା—

ଅମୃତଭଣ୍ଡା ବୃକ୍ଷର ସଦ୍‌ଗୁଣସମୂହ
ବର୍ଣ୍ଣି ନ ପାରିବେ ଉକ୍ତ ଅନଭିଜ୍ଞବୃନ୍ଦ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ନଦୀର ତୀରବାସୀ ଜନେ
ଯା ନାମ ଅମୃତମଣ୍ଡା କରନ୍ତି ଗାୟନ । ବୃକ୍ଷସ୍ତୁତି ।

ଅମୃତାନ୍ଧସ୍, ବି. (ଅମୃତ-ଅନ୍ଧସ୍) ଦେବତା ।

ଅମୃତାଶନ, ବି. (ଅମୃତ-ଅଶନ) ଦେବତା ।

ଅମେୟ, ବିଂ. (ଅ-ମେୟ) ପରିମାଣର ଅଯୋଗ୍ୟ, ଅପ୍ରମେୟ, ଇୟତ୍ତାଶୂନ୍ୟ ।

ଅମେଳ, ବିଂ. (ଅ-ମେଳ) ଅସଙ୍ଗତ; ଭିନ୍ନ । ବି. ପ୍ରଭେଦ; ବିବାଦ ।

ଅମୋଘ, ବିଂ. (ଅ-ମୋଘ) ଅବ୍ୟର୍ଥ । ବି. ବିଷ୍ଣୁ, ପରମେଶ୍ୱର । (ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ-ଅମୋଘା) ଦେବମାତା; ଦୁର୍ଗା; ବିଡ଼ଙ୍ଗ ବୃକ୍ଷ; ହରିତକୀ; ପାଟଳୀ ବୃକ୍ଷ ।

ଅମୋହ, ବିଂ. (ଅ-ମୋହ) ମୋହଶୂନ୍ୟ । ବି. ମୋହର ଅଭାବ । (ଅମୋଘ ଶବ୍ଦଜ-ପ୍ରାକୃତ) ଅବ୍ୟର୍ଥ । ଯଥା—

ଶଙ୍କର ଜିଣିବାର କେତେ ମାତର ।
ହର ମନ ହରିବାକୁ ଏ ଅମୋହ ଅସ୍ତ୍ର
ଭିଆଣ ବିଧାତାର । ବି. ଚ. ମ.

ଅମ୍ବକ, ବି. (ଅମ୍ବ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅକ) ଚକ୍ଷୁ, ନେତ୍ର । ଯଥା—

ଧନ୍ୟ ପରସନ୍ନ ଅନ୍ୟ ଅମ୍ବକ ହରଷସଦନ । ପ୍ରେ. ସୁ.

ତାମ୍ର । (ଅମ୍ବ୍-ଅ-କ—ସ୍ୱାର୍ଥେ) ପିତା ।

ଅମ୍ବର, ବି. (ଅମ୍ବ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅର) ଆକାଶ; ବସ୍ତ୍ର; କାର୍ପାସ ବା କପା; ଅମ୍ବର ନାମକ ସୁଗନ୍ଧି ଦ୍ରବ୍ୟ ।

(ଅମ୍ବରଂ ବାସସି ବ୍ୟୋମ୍ନି କାର୍ପାସେ ଚ ସୁଗନ୍ଧକେ ।)

ଅମ୍ବରୀଷ, ବି. (ଅମ୍ବ୍ = ଗମନକରିବା-ଅର-ଈଷ) ଶିବ; ବିଷ୍ଣୁ; ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜାବିଶେଷ; ଋଷିବିଶେଷ; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ବାଳକ; ଯୁଦ୍ଧ; ଅନୁତାପ; ଆକାଶ; ଆମ୍ବଡ଼ା ଗଛ; ଭର୍ଜନପାତ୍ର ।

ଅମ୍ବଷ୍ଠ, ବି. (ଅମ୍ବ = ପିତା-ସ୍ଥା-ଅ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ରୋଗ ସମୟରେ ପିତା କିମ୍ବା ମାତାଙ୍କପର ରହେ ବା ପାଳନ କରେ) ବ୍ରାହ୍ମଣର ଔରସରେ ବୈଶ୍ୟାର ଗର୍ଭଜାତ ବୈଦ୍ୟ ନାମକ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଜାତି, ଚିକିତ୍ସକ ଜାତି ।

ଅମ୍ବଷ୍ଠା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅମ୍ବଷ୍ଠ-ଆ) ଅମ୍ବଷ୍ଠଜାତି ସ୍ତ୍ରୀ; ଜୁଇଗଛ—(ଗଣିକା ଯୂଥିକାମ୍ବଷ୍ଠା ।) ଆକାନବନ୍ଧୀ—(ପାଠାମ୍ବଷ୍ଠାବିଦ୍ଧକର୍ଣ୍ଣୀ ।) ଆମ୍ବିଲତି ନାମକ ଗଛ—(ଶଠାମ୍ବଷ୍ଠା-ମ୍ଳଲୋଣିକା ।)

ଅମ୍ବା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅମ୍ବ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ, ଯେ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦିତ ଅର୍ଥାତ୍ କଥିତ ହୁଅନ୍ତି) ମାତା, ଜନନୀ; ଦୁର୍ଗା; କାଶୀରାଜଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଦୁହିତା—ଏହି କନ୍ୟା କେବଳ ଶିଖଣ୍ଡୀରୂପରେ ଜନ୍ମିଥିଲେ ।

ଅମ୍ବାଲୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅମ୍ବା-ଲ୍-ଅ-ଆ, ଯେ ମାତା ଶବ୍ଦ ଗ୍ରହଣ କରେ) ମାତା; ଦୁର୍ଗା ।

ଅମ୍ବାଲିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅମ୍ବାଲା-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଆ-ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗେ) ମାତା; ଦୁର୍ଗା; କାଶୀରାଜଙ୍କ କନିଷ୍ଠା କନ୍ୟା, ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପତ୍ନୀ, ପାଣ୍ଡୁଙ୍କର ମାତା ।

ଅମ୍ବିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅମ୍ବା-କ-ଆ) ମାତା; ଦୁର୍ଗା; କାଶୀରାଜଙ୍କ ମଧ୍ୟମା କନ୍ୟା, ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପତ୍ନୀ, ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ମାତା; ଦେବମାତା; ଜୈନମାନଙ୍କର ଦେବୀବିଶେଷ ।

ଅମ୍ବିକେୟ, ବି. (ଅମ୍ବିକା-ଏୟ) ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର; କାର୍ତ୍ତିକେୟ; ଗଣେଶ ।

ଅମ୍ବୁ, ବି. (ଅମ୍ବ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଉ) ଜଳ ।

ଅମ୍ବୁକଣା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅମ୍ବୁ-କଣା) ଜଳବିନ୍ଦୁ ।

ଅମ୍ବୁଜ, ବି. (ଅମ୍ବୁ-ଜନ୍-ଅ) ପଦ୍ମ; ଚନ୍ଦ୍ର; ଶଙ୍ଖ; ବଜ୍ର; ହିଜ୍ଜଳଗଛ । ବିଂ. ଜଳଜାତ ।

ଅମ୍ବୁଦ, } ବି. (ଅମ୍ବୁ-ଦା-ଅ, ଅମ୍ବୁ-ଧୃ-ଅ)
ଅମ୍ବୁଧର, } ମେଘ; ଜଳଧର; ମୁସ୍ତକ ।

ଅମ୍ବୁଧି, } ବି. (ଅମ୍ବୁ-ଧା-ଇ, ଧା=ଧି,
ଅମ୍ବୁନିଧି, } ଅମ୍ବୁ-ନି-ଧା-ଇ;) ସମୁଦ୍ର; ଜଳ ଯାହାର ସମ୍ପତ୍ତି ।

ଅମ୍ବୁଭୃତ୍, ବି. (ଅମ୍ବୁ-ଭୃ-କ୍ୱିପ୍) ଯେ ଜଳ ଧାରଣ କରେ, ମେଘ; ସମୁଦ୍ର; ମୁସ୍ତକ ବା ମୁଥା; ଅଭ୍ରକଧାତୁ ।

ଅମ୍ବୁମୁକ୍, ବି. (ଅମ୍ବୁ-ମୁଚ୍-କ୍ୱିପ୍) ମେଘ ।

ଅମ୍ବୁରାଶି, ବି. (ଅମ୍ବୁ-ରାଶି) ସମୁଦ୍ର ।

ଅମ୍ବୁରୁହ, ବି. (ଅମ୍ବୁ-ରୁହ୍-ଅ) ପଦ୍ମ, ଜଳଜ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସ୍ଥଳପଦ୍ମିନୀ ।

ଅମ୍ବୁବାହ, ବି. (ଅମ୍ବୁ-ବହ୍-ଅ) ମେଘ; ମୁସ୍ତକ ବା ମୁଥା; ଅଭ୍ରକନାମ ଧାତୁ । ବିଂ. ବାରିବହନକାରୀ ।

ଅମ୍ବୁବାହନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅମ୍ବୁ-ବହ୍-ଇନ୍-ଈ) ଜଳସେଚନୀ, କାଷ୍ଠାଦି ନିର୍ମିତ ଜଳସେଚନପାତ୍ର, ସେଣା ।

ଅମ୍ବୁବାହୀ, ବିଂ. (ଅମ୍ବୁ-ବହ୍-ଇନ୍) ଜଳବହନକାରୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କାଷ୍ଠାଦିନିର୍ମିତ ଜଳସେଚନୀ ପାତ୍ର ।

ଅମ୍ବୁବେତସ, ବି. (ଅମ୍ବୁ-ବେତସ) ପାଣିବେତ ।

ଅମ୍ବୁସରଣ, ବି. (ଅମ୍ବୁ ସୃ-ଅନ) ଜଳସ୍ରୋତ, ସ୍ୱତଃ ବହିବା ଜଳଧାରା । (ସ୍ରୋତୋଽମ୍ବୁସରଣସ୍ୱତଃ ।)

ଅମ୍ବୁସର୍ପିଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅମ୍ବୁ-ସୃପ୍-ଇନ୍-ଈ) ଜଳୌକା, ଜୋକ ।

ଅମ୍ବୂକୃତ, ବିଂ. (ଅମ୍ବୁ-କୃତ, ଚ୍ୱି ପ୍ରତ୍ୟୟ) ନିଷ୍ଠୀବନଯୁକ୍ତ (ବାକ୍ୟ ବା ଧ୍ୱନି) । (ଅମ୍ବୂକୃତଂ ସନିଷ୍ଠୀବଂ ।)

ଅମ୍ଭଃ, ବି. (ଅମ୍ଭସ୍=ଆପ୍=ଜଳ-ଅସ୍-ଫଙ୍କାର୍ଥେ, ମ-ଆଗମ, ପ=ଭ ନିପାତନ) ଜଳ ।

ଅମ୍ଭୋଜ, ବି. (ଅମ୍ଭଃ-ଜନ୍-ଅ) ପଦ୍ମ; ଚନ୍ଦ୍ର; ଶଙ୍ଖ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ସାରସ ପକ୍ଷୀ । ବିଂ. ଜଳଜାତ ।

ଅମ୍ଭୋଦାୟୀ, } ବିଂ. (ଅମ୍ଭଃ-ଦାୟୀ ଏହି ଉଭୟ
ଅମ୍ଭୋଦାନ, } ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଜଳ ପରି ଯେ ଧନ ଢାଳି ଦିଏ । ବଡ଼ ଦାନୀ । ଯଥା—

ବଇରି ଲୋକ ଯାକୁ ଡକାଲେ ଯାଅ ଟଳି,
ଭୃତ୍ୟଙ୍କୁ ରଖ ପ୍ରଭୁ ହୋଇ ଅମ୍ଭୋଦାୟୀ । ନୃ.ପୁ.ଷ.ସା.

ଅମ୍ଭୋଧି, } ବି.(ଅମ୍ଭଃ-ଧା-ଇ, ଅମ୍ଭଃ-ନି-ଧା-
ଅମ୍ଭୋନିଧି, } ଇ) ସମୁଦ୍ର, ସାଗର ।

ଅମ୍ଭୋରୁହ, ବି.(ଅମ୍ଭଃ-ରୁହ୍-ଅ)ପଦ୍ମ । ଯଥା—

ଅମ୍ଭୋରୁହାକ୍ଷର ନେତ୍ର କଟାକ୍ଷର
ଦମ୍ଭୋଳିରୁ ବଳ ଦାଉ ।

ଅମ୍ମୟ, ବିଂ. (ଅପ୍-ମୟ-ତଦ୍ଧିତ୍ପ୍ରାର୍ଥେ) ଜଳମୟ; ଜଳବିକାର, ଫେନାଦି ।

(ତ୍ରିଷୁ ହେ ଅପଃମମ୍ମୟଂ ।)

ଅମ୍ର, ବି. (ଅମ୍=ଭୋଜନ କରିବା-ର, ଯାହା ଭୋଜନ କରାଯାଏ, ଅଥବା ଅମ୍=ଗମନ କରିବା-ର, ଯାହାର ସୌରଭ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗମନ କରେ) ଆମ୍ବଗଛ, ଆମ୍ବଫଳ ।

ଅମ୍ରାତ, } ବି. (ଅମ୍ବ-ଅତ୍=ଗମନ କରିବା-
ଅମ୍ରାତକ, } ଅ, ସ୍ୱାର୍ଥେ-କ । ଅମ୍ବ ପରି ଯାହା ସବିକ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଆମ୍ରତୁଲ୍ୟ; ଅଥବା ଯାହାର ଅମ୍ଳରସ ପତ୍ରପୁଷ୍ପାଦି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପ୍ତ ରହେ) ଆମ୍ବଡ଼ା, ଆମ୍ବଡ଼ା ଗଛ ।

ଅମ୍ଳ, ବି. (ଅମ୍=ରୁଗ୍ଣ ହେବା-ଲ, ଯେ ରୋଗ ଜନ୍ମାଏ) ରସବିଶେଷ; ତେନ୍ତୁଳି ଗଛ । ବିଂ. ଅମ୍ଳରସଯୁକ୍ତ, ଆମ୍ବିଳା ।

ଅମ୍ଳପିତ୍ତ, ବି. (ଅମ୍ଳ=ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ-ପିତ୍ତ) ରୋଗବିଶେଷ, ଅଜୀର୍ଣ୍ଣହେତୁରୁ ପିତ୍ତ ବୃଦ୍ଧି ହେଲେ ଯେଉଁ ରୋଗ ଜାତ ହୁଏ ।

ଅମ୍ଳପୂର, }
ଅମ୍ଳଫଳ, } ବି. ତେନ୍ତୁଳି ଗଛ ।
ଅମ୍ଳବୃକ୍ଷ, }

ଅମ୍ଳଲେଣିକା, ଅମ୍ଳଲୋଣୀ, ଅମ୍ଳଲୋଳକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅମ୍ଳ-ଲୁ-ଅକ, ଯେ ଅମ୍ଳରସଦ୍ୱାରା ଅରୁଚି ନଷ୍ଟ କରେ) ଆମ୍ବିଳିତି ।

(ଚୁକ୍ରେସ୍ୟା ଚୁକ୍ରିକା ଦନ୍ତଶଠାମ୍ଳୃଷ୍ଟାମ୍ଳଲେଣିକା ।)

ଅମ୍ଳବେତସ, ବି. (ଅମ୍ଳ-ବେତସ) ଅମ୍ଳପାଳଙ୍ଗ ଶାକ ।

(ସହସ୍ରବେଧୀ ଚୁକ୍ରୋଽମ୍ଳ ବେତସଃ ଶତବେଧ୍ୟପି ।)

ଅମ୍ଳାନ, ବିଂ. (ଅ-ମ୍ଳାନ) ସତେଜ; ହୃଷ୍ଟ, ମାଳିନ୍ୟରହିତ ।

ଅମ୍ଳିକା, ଅମ୍ଳୀକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅମ୍ଳ-କ ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ଅ = ଇ, ଈ, ଅମ୍ଳଯୋଗ ହେତୁ ଅମ୍ଳିକା) ତେନ୍ତୁଳିଗଛ; ଅମ୍ଳୋଦ୍‌ଗାର ।

ଅୟ, ବି. (ଇ-ଅ) ଶୁଭ ଅଦୃଷ୍ଟ, ଶୁଭଦାୟକ ବିଧି । (ଅୟଃ ଶୁଭାବହୋ ବିଧିଃ ।) ଦ୍ୟୁତ କ୍ରୀଡ଼ାରେ ପଶାର ଗଣ୍ଡବିଶେଷ; ନରକବିଶେଷ । (ଇ = ଗମନ-କ, ପ୍ରାପ୍ତି-ଅ) ବଣିକମାନେ ଯାହା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, ଲାଭ ।

ଅୟତ୍ନ, ବି. (ଅ-ଯତ୍ନ) ଯତ୍ନର ଅଭାବ; ଅନାଦର, ଅନାସ୍ଥା; ଅବହେଳା । ବିଂ. ଯତ୍ନହୀନ ।

ଅୟଥା, ବିଂ. (ଅ-ଯଥା) ଅନୁପଯୁକ୍ତ, ଅଳୀକ, ଅମୂଳକ, ଅପ୍ରାମାଣିକ । ଯଥା—ଏକଥା ଅୟଥା ନୁହେ । ଅଂ. ଅନୁପଯୁକ୍ତରୂପେ, ଅନ୍ୟାୟରୂପେ ।

ଅୟନ, ବି. (ଇ-ଅନ) ପଥ, ଗତି; କର୍କଟ ଓ ମକରଠାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଷଟ୍‌ମାସାବଧିକ ଅବସ୍ଥିତି । (ଅୟନଂ ମକରେ ରବୌ କୁଳୀରେ ଚ ।) ସ୍ଥାନ; ଜନ୍ମ; ଆଶ୍ରୟ ।

ଅୟନମଣ୍ଡଳ, ବି. (ଅୟନ-ମଣ୍ଡଳ) ରାଶିଚକ୍ର ଓ ରାଶିଚକ୍ରସ୍ଥ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଦୃଶ୍ୟମାନ ଗମନାୟ ପଥ ।

ଅୟସ୍, ବି. (ଇ-ଅସ୍, ଯାହା ଖଣିରୁ ମିଳେ) ଲୌହ, ଅଗ୍ନି; ଅଗୁରୁବୃକ୍ଷ ।

(ଅୟଃ ପ୍ରକୀର୍ତ୍ତିତଃ ଲୌହେ ତଥୈବାଗୁରୁପାଦପେ ।)

ଅୟସ୍କାନ୍ତ, ବି. (ଅୟସ୍-କାନ୍ତ, କାନ୍ତ = କମନୀୟ କିନ୍ତୁ ଏସ୍ଥଳେ କାନ୍ତ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ରନ୍ଧ୍ର) ଲୌହାକର୍ଷକ ମଣି, ଚୁମ୍ବକ ପଥର ।

ଅୟସ୍କାର, ବି. (ଅୟସ୍-କୃ-ଅ) ଲୌହକାର, କମାର ।

ଅୟାଚିତ, ବିଂ. (ଅ-ଯାଚିତ) ଅପ୍ରାର୍ଥିତ, ଅନଭ୍ୟର୍ଥିତ । ବି. ଅପ୍ରାର୍ଥିତ ଭକ୍ଷ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ; ମୁନିବିଶେଷ ।

ଅୟି, ଅଂ. କୋମଳ ସମ୍ବୋଧନ; ପ୍ରଶ୍ନ; ଅନୁନୟ; ସାନ୍ତ୍ୱନା; ଉତ୍ସାହ । (ଅୟି ବଦ ରାଘବ ତଥ୍ୟଂ ।)

ଅୟୁକ୍ତ, ବିଂ. (ଅ-ଯୁଜ୍-ତ) ଅନ୍ୟମନସ୍କ; ଅନୁଚିତ; ଅସଂଯୁକ୍ତ; ଯୁକ୍ତିଶୂନ୍ୟ ।

ଅୟୁତ, ବିଂ. (ଅ-ଯୁତ) ଅସଂଯୁକ୍ତ । ବି. ଦଶ ସହସ୍ର । ଯଥା—

ଅୟୁତ ଯାଦବ ଯୋଧେ ପଛେ ଧାଇଁ,
ନ ପାରିଲେ ବାଳା ମନକୁ ଫେରାଇ । ନ. କେ.

ଅୟେ, ଅଂ. (ଇ-ଏ) କୋମଳ ସମ୍ବୋଧନ; ସ୍ମରଣ; ଭ୍ରମ; ଭୟ; କ୍ରୋଧ; ସମ୍ଭ୍ରମ ।

ଅୟୋଗ, ବି. (ଅ-ଯୁଜ୍-ଅ) ବିଶ୍ଳେଷ; ଧ୍ୟାନର ଅଭାବ; ଦୁର୍ଯୋଗ ।

ଅୟୋଗବ, ବି. (ଅୟଃ = ଲୌହ ବା ଲୌହବତ୍ କଠିନ-ଗୋ = ବାକ୍ୟ-ଅ) ଶୂଦ୍ରର ଔରସରେ ବୈଶ୍ୟା ଗର୍ଭଜାତ ।

ଅୟୋଗବାହ, ବି. (ଅୟୋଗ-ବହ୍-ଅ) ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥାନ ବ୍ୟତିରେକେ ଯେଉଁ ସବୁ ବର୍ଣ୍ଣ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇ ନ ପାରନ୍ତି—ଅନୁସ୍ୱାର, ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ, ବିସର୍ଗ ।

ଅୟୋଗ୍ୟ, ବିଂ. (ଅଯୋଗ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଅଯୋଗ୍ୟ, ଅନୁପଯୁକ୍ତ ।

ଅୟୋଗ୍ୟ, ବିଂ. (ଅ-ଯୁଜ୍-ଯ) ଅନୁଚିତ, ଅନୁପଯୁକ୍ତ ।

ଅୟୋଽଗ୍ର, ବି. (ଅୟସ୍ = ଲୌହ-ଅଗ୍ର = ମୁଖ) ଲୌହ ମୁଷଳ; ଲୌହବଦ୍ଧ ମୁଦ୍‌ଗର ଏବଂ ଲଗୁଡ଼ାଦି; ହାତୁଡ଼ି ।

ଅୟୋଘନ, ବ. (ଅୟସ୍-ହନ୍-ଅ) ଯାହାଦ୍ୱାରା ଲୌହ ପିଟାଯାଏ, ହାତୁଡ଼ି ।

ଅଯୋନି, ବିଂ. (ଅ-ଯୋନି-ଜନ୍ମସ୍ଥାନ) ଜନ୍ମରହିତ ।

ଅୟୋମୁଖ, ବ. (ଅୟସ୍-ମୁଖ, ଯାହାର ମୁଖରେ ଲୌହ ଅଛି) ଲୌହାଗ୍ର; ବାଣ; ଦାନବ ବିଶେଷ; ଲାଙ୍ଗଳାଦି; କଠିନ ଥଣ୍ଟଯୁକ୍ତ ପକ୍ଷୀ; ପର୍ବତବିଶେଷ । ବିଂ. ଲୌହମୟ ମୁଖବିଶିଷ୍ଟ; କଠିନ ମୁଖବିଶିଷ୍ଟ ।

ଅଯୌକ୍ତିକ, ବିଂ. (ଅ-ଯୌକ୍ତିକ) ଯୁକ୍ତିବିରୁଦ୍ଧ, ଯୁକ୍ତିବହିର୍ଭୂତ ।

ଅର, ବ. (ଋ-ଅ) ଚକ୍ରର ନାଭି ଏବଂ ନେମିରେ ସଂଯୋଜିତ କାଷ୍ଠ । କ୍ରି. ବିଂ. ଶୀଘ୍ର, ଚଞ୍ଚଳ । ବିଂ. ଶୀଘ୍ରଗାମୀ ।

(ଅରଂ ଶୀଘ୍ରେ ଚ ଚକ୍ରାଙ୍ଗେ ଶୀଘ୍ରଗେ ପୁନରନ୍ୟବତ୍ ।)

ଅରକ, ଅରଖ, ଅର୍ଖ, ଅର୍କ, } ବ. (ଅର୍କ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ । (ଯାବନିକ) ନିର୍ଯାସ, ଯେପରି ଜୁଆଣି ଅର୍କ, ଚନ୍ଦନ ଅର୍କ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଅରଖି, ବ. (ଦେଶଜ) ତଣ୍ଡୁଳ ସାର, ମଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ଅରଖି, ଅର୍ଖି, } ବ. (ଦେଶଜ) ଅତି ମୋଟା ସୂତାରେ ଘନ ବୁଣା ଅଖା ପରି ମୋଟ ଲୁଗା ।

ଅରଗଳ, ବ. (ଅର୍ଗଳୀ ଶବ୍ଦଜ) କବାଟ କିଳଣୀ, ଯେଉଁ କାଷ୍ଠ ମଧ୍ୟରେ ମେଷାଦିଙ୍କ ବେକ ପୂରାଇ ବନ୍ଧ ଦିଆଯାଏ ।

ଅରଗ୍‌ବଧ, ବ. ସଂ. ସୁନାରି ଗଛ ।

ଅରଘଟ୍ଟ, ବ. (ଅର = ଶୀଘ୍ର-ଘଟ୍ଟ = ଚାଳିତ କରିବା-ଅ) ଘଟାଦି ଯାହାଦ୍ୱାରା ଶୀଘ୍ର ଚାଳିତ ହୁଏ, କୂପରୁ ଜଳ ଉତ୍ତୋଳନ କରିବାର ଯନ୍ତ୍ର ।

ଅରଘଟ୍ଟଘାଟିକା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅରଘଟ୍ଟ-ଘାଟିକା) କୂପର ଭିତିଗର୍ତ୍ତ, ଯହିଁରେ ପଦ ଦେଇ କୂପ ଭିତରୁ ଉଠିବାକୁ ହୁଏ ।

ଅରଜ, ବ. (ଯାବନିକ) ନିବେଦନ ।

ଅରଜାଃ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ରଜସ୍ = ଋତୁ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଋତୁମତୀ ହୋଇ ନାହିଁ । ବିଂ. ରଜୋଗୁଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ କାମ କ୍ରୋଧାଦିରେ ରହିତ, ରଜୋରହିତ; ଧୂଳିଶୂନ୍ୟ, ନିର୍ମଳ ।

ଅରଜି, ଅର୍ଜି, } ବ. (ଯାବନିକ) ନିବେଦନ ପତ୍ର, ଅଭିଯୋଗ ପତ୍ର ।

ଅର୍ଜିବା, କ୍ରି. (ଅର୍ଜ ଧାତୁଜ) ଉପାର୍ଜନ କରିବା । ବିଂ. ଉପାର୍ଜିତ ।

ଅରଟ, ବ. (ଦେଶଜ) ସୂତା କାଟିବାର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । (ଅ-ରଟ୍-ଅ) ଗୁପ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣାଦାତା; ପୃଥୁ ରାଜାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀ ।

ଅରଟି, ଅରଠି, } ବ. (ଦେଶଜ) ନଦୀ ବଢ଼ିରେ ଭାସି ଯାଉଥିବା କାଷ୍ଠକୁ ଧରିବାର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଅରଟୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାହିଛନ୍ତି ସେ ବଂଶ ଶଳାକା ଆଦି ଢୋଲ,
ଘଟନାଟ ଅରଟୀ ରଣପା ଯେ ମଞ୍ଜୁଳ । ଲା. ବି.

ଅରଟୁ, ବ. ସଂ. ଶୋନାକ ବା ଫଣଫଣାଗଛ ।

ଅରଣ, ଅରଣା, } ବ. (ଆରଣ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ୟମହିଷ । ଯଥା—

ଭୀଷଣ ଅରଣେ ବେଣାବଣ ଯହିଁ ମହାବିଷମ,
ଯମଙ୍କ ବାହାନ ବୋଲାନ୍ତି ବସ ଫଳେ ସେହି ସେ ଯମା
ହୁଷା ।

ବିଂ. ଉନ୍ମତ୍ତ । ଯଥା—

ଏକକୁ ଆରେକେ ଦେଖିଣ୍ଡେ ଅଟନ୍ତି ଜଗଣା,
ଅଗେ ପଛେ ଗୃହିଛନ୍ତି ହୋଇଣ ଅରଣା ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ଅରଣି, ଅରଣୀ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଋ = ଗମନ ବା ପ୍ରାପ୍ତି-ଅନି-ଈ) ଅଗ୍ନି-ଉତ୍ପାଦକ ମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ; ଗଣିକାରିକାବୃକ୍ଷ ବା ଅଗିବଥୁ; ଦୁରାଲଭା; ଚକମକିପଥର; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଅଗ୍ନି ।

ଅରଣୀସୁତ, ବ. (ଅରଣୀ-ସୁତ) ଶୁକଦେବ, ବ୍ୟାସଦେବ ଅଗ୍ନି ଉତ୍ପାଦନ ନିମିତ୍ତ ଅରଣୀ ଘର୍ଷଣ କରୁଥିବା ସମୟରେ ସ୍ୱର୍ବେଶ୍ୟା ଘୃତାଚୀର ରୂପରେ ମୋହିତ ହୋଇ ଶୁକ୍ରତ୍ୟାଗ କଲେ, ତାହା ଅରଣୀ ଉପରେ ପଡ଼ି ସନ୍ତାନ ହେବାରୁ ସେହି ସନ୍ତାନର ନାମ ଅରଣୀସୁତ ହେଲା ।

ଅରଣ୍ଡା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଳିନ୍ଦ ଦେଶଜ) ଦ୍ୱାରଦେଶ ବା ପିଣ୍ଡା ।

ଅରଣ୍ୟ, ବି. (ଋ-ଅନ୍ୟ, ଯହିଁରେ ପଶୁମାନେ ଗମନ କରନ୍ତି, ଅଥବା ଅରଣି-ଯ) ବନ, କାନନ ।

ଅରଣ୍ୟଶାଳି, ବି. (ଅରଣ୍ୟ-ଶାଳି) ନୀବାର ବା ବନଧାନ୍ୟ ।

ଅରଣ୍ୟାନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅରଣ୍ୟ-ଆନ ମହଦର୍ଥେ, ଈ-ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ) ମହାବନ, ଅତିବିସ୍ତୃତ ବନ ।

(ମହାରଣ୍ୟମରଣ୍ୟାନୀ ।)

ଅରତତ୍ରପ, ବି. (ଅ-ରତ = ରମଣ ବିଷୟରେ-ତ୍ରପା = ଲଜ୍ଜା) ରମଣ ବିଷୟରେ ଯାହାର ଲଜ୍ଜା ନାହିଁ, କୁକ୍‌କୁର ।

ଅରତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ରତି = ସନ୍ତୋଷ) ଅପ୍ରୀତି, ବିରକ୍ତି; ଉତ୍ସାହହୀନତା; ଦୁଃଖ; ବ୍ୟଥା; ଚିତ୍ତର ଆକୁଳୀଭାବ; ପିତ୍ତବିକାରବିଶେଷ । ବିଂ. ରତିହୀନ, ଆସକ୍ତିହୀନ; ନିରୁତ୍ସାହ ।

ଅରତ୍ନି, ବି. (ଅ-ରତ୍ନି-ଋ-ଅତ୍ନି) କନିଷ୍ଠାଙ୍ଗୁଳି ଭିନ୍ନ ମୁଷ୍ଟିରେ ଉପଲକ୍ଷିତ ହସ୍ତ ।

(ସ୍ୟାଦରତ୍ନିସ୍ତୁ ନିଷ୍କନିଷ୍ଠେନ ମୁଷ୍ଟିନା—ନିଷ୍କନିଷ୍ଠେନ ବିସୃତ କନିଷ୍ଠେନ ମୁଷ୍ଟିନୋପଲକ୍ଷିତୋ ହସ୍ତଃ ଅରତ୍ନିଃ ।)

କଫୋଣି ।

ଅରଦଳି, ଅର୍ଦଳୀ, ଅର୍ଦଳ, ବି. (ଇଂରାଜି-ଅର୍ଡ୍ରରଲି ଶବ୍ଦଜ) ଆଦେଶବାହୀ ଭୃତ୍ୟ । (ଦେଶଜ) ବ୍ୟବହାରଜନିତ ବାଧା; କଠିନ ଆଚରଣ । ଯଥା—

ବାବୁ ତୋର ଅର୍ଦଳ ରେ ନ ସହନ୍ତ ଡରେ,
ଦୁର୍ଗତିରୁ ପାର କଲୁ ବଇଁଠର ପୁରେ । ସା. ଭ୍ର. ବି.

ଅରମା, ବିଂ. (ଅର୍ମକ ଶବ୍ଦଜ) କୁତ୍ସିତ, ଅପରିଷ୍କୃତ । ବି. କୁତ୍ସିତ ସ୍ଥାନ; ଅପରିଷ୍କୃତ ବା ବଣୁଆ ସ୍ଥାନ ।

ଅରର, ବି. (ଋ-ଅର-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) କବାଟ; ଖଡ୍ଗକୋଷ; ଆବରଣ; ଖାପ; ଚର୍ମ କାଟିବାର ଛୁରୀ; ଯନ୍ତ୍ରଣା; ଯୁଦ୍ଧ ।

ଅରରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଋ-ଅର-ଈ)କପାଟ,କବାଟୀ ।

ଅରରୁ, ବି. (ଋ = ଗମନ କରିବା, ବଧ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅରୁ) ଶତ୍ରୁ; ଅସ୍ତ୍ରଭେଦ; ଅସୁରବିଶେଷ । ବିଂ. ଗମନଶୀଳ ।

ଅରରେ, ଅଂ. (ଅର = ଶୀଘ୍ର-ରେ) ଶୀଘ୍ରତା-ସୂଚକ ସମ୍ବୋଧନ; ଶୀଘ୍ର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ପାଇବା ଇଚ୍ଛାରେ ବ୍ୟଗ୍ରତା ସହିତ ସମ୍ବୋଧନ ।

ଅରଲୁ, ବି. ସଂ ଶୋନାକ ବା ଫଣଫଣା ଗଛ ।

ଅରବିନ୍ଦ, ବି. (ଅର = ଶୀଘ୍ର-ବିନ୍ଦ = ଲାଭ କରିବା-ଅ, ଅର୍ଥାତ୍ ଭ୍ରମରକର୍ତ୍ତୃକ ଯାହା ଶୀଘ୍ର ଲବ୍ଧ ହୁଏ) ପଦ୍ମ; ନୀଳପଦ୍ମ, ରକ୍ତୋତ୍ପଳ; ସାରସପକ୍ଷୀ; ତାମ୍ର ।

ଅରଶ, ଅରସ, ବି. (ଅର୍ଶ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ରୋଗ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଗୁଳ୍ମ ଉଦରବ୍ରଣ ଅରଶ ହୃଦରୋଗ,
ଅପସ୍ମାର ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର ମୂତ୍ରାଘାତ ଯୋଗ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ସା.

ଅରଷ୍ଟି, ବି. (ଅରିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ଅମଙ୍ଗଳ । ଯଥା—

ଦେବେ କରନ୍ତି ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ।
ଖଣ୍ଡିବେ ଗୋବିନ୍ଦ ଅରଷ୍ଟି ॥ ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଅରା, ବିଂ. (ଆରାତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ସମୀପ ।

ଅରାଏ, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ଥଳର ଏକଦେଶ, କ୍ଷୁଦ୍ର ଭୂମିଖଣ୍ଡ; କ୍ଷୁଦ୍ରାଂଶ । ବିଂ. ଅଳ୍ପ, କ୍ଷୁଦ୍ର ।

ଅରାଜକ, ବିଂ. (ଅ-ରାଜନ୍-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ରାଜ-ଶୂନ୍ୟ, ଯେଉଁ ଦେଶରେ ରାଜା ନାହିଁ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରକୃତ ରାଜା ନାହିଁ, ଯାହାର ଇଚ୍ଛା ଯାହା ତାହା ହେଉଅଛି କେହି ନିବାରଣ କରିବାକୁ ନାହିଁ । ଯଥା—ଦେଶ ଅରାଜକ ହୋଇଅଛି ।

ଅରାତି, ବି. (ଅ-ରା = ଦାନ କରିବା-ତି—ଯେ ସୁଖ ଦିଏ ନାହିଁ) ଶତ୍ରୁ ।

ଅରାଳ, ବିଂ. (ଅର = ଶୀଘ୍ର-ଆ-ଲା-ଅ, ଲା = ଗ୍ରହଣ କରିବା) ବକ୍ର, କୁଟିଳ; ନତ । ବି. ଝୁଣା; ବନ୍ୟହସ୍ତୀ, ମତ୍ତହସ୍ତୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ନମ୍ରସ୍ୱଭାବା ସ୍ତ୍ରୀ; କୁଳଟା; ବେଶ୍ୟା ।

ଅରବଳ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅର୍-ଆବଳୀ) ଚକର
ଅରବଳୀ, } ଅର କାଠ ସବୁ । ଯଥା—

ନୀଳକାନ୍ତ ବ୍ୟୋମ ଅନ୍ତରାଳେ ଝଳ,
ବରାକଳ ବକ୍ଷ ଯେହ୍ନେ ଅରାବଳ । ନ. କେ.

ଅରି, ବି. (ଋ-ଇ—ଅନିଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଯେ ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟକୁ ଗମନ କରେ) ଶତ୍ରୁ; ଚକ୍ର । ଯଥା—

ବହିବ ନାହିଁ ମୁଁ ଅରି ଅରମାରଣରେ,
ବିରାଜମାନ ବି-ରାଜ ନ ଚଢ଼ି ରଣରେ । ବୈ. ବି.

କାମାଦି ଷଡ଼୍ରିପୁ; ଗଣିତଶାସ୍ତ୍ରମତେ ଛଅ ସଂଖ୍ୟା; ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ରମତେ ଲଗ୍ନଠାରୁ ଷଷ୍ଠସ୍ଥାନ; ବିଟ୍ ଖଦିର ।

ଅରିତ୍ର, ବି. (ଋ-ଇତ୍ର=ଯାହାଦ୍ୱାରା ନୌକା ଗମନ କରେ) ଯାହାଦ୍ୱାରା ଜଳ ବାହି ବାହି କମ୍ପା କାଟି କାଟି ନୌକାଚାଳନ କରନ୍ତି । **(ନୌକାଦଣ୍ଡଃ କ୍ଷେପଣୀ ସ୍ୟାଦରିତ୍ରଂ କେନିପାତକଃ ।)** ରଥାଦିଚକ୍ର ।

ଅରିନ୍ଦମ, ବିଂ. (ଅରି-ଦମ୍-ଅ) ଶତ୍ରୁଦମନକାରୀ ।

ଅରିମେଦ, ବି. ପୁ. ବିଟ୍ ଖଦିର ।

ଅରିଷ୍ଟ, ବି. (ଅ-ରିଷ୍ଟ=ମଙ୍ଗଳ ବା ଅମଙ୍ଗଳ) ସୂତିକାଗୃହ, ଅନୁଡ଼ଶାଳ । (ଅରିଷ୍ଟଂ ସୂତିକାଗୃହଂ ।) ଅନ୍ତଃପୁର, ଅବରୋଧଗୃହ; ତକ୍ର, ଘୋଳ, ଦଣ୍ଡମଥିତ ଗୋରସ । (ଦଣ୍ଡାହତଂ କାଳଶେୟମରିଷ୍ଟମପି ଗୋରସଃ ।) ମଦ୍ୟ; ମରଣଚିହ୍ନ । (ଅରିଷ୍ଟମଶୁଭେ ତକ୍ରେ ସୂତିକାଗାର ଆସବେ ଶୁଭେ ମରଣଚିହ୍ନେ ଚ ।) ଔଷଧବିଶେଷ; ଉପଦ୍ରବ ବା ଅନିଷ୍ଟସୂଚକ ଉତ୍ପାତ; ଶୁଭ ବା ଅଶୁଭ ଅଦୃଷ୍ଟ । (ଅରିଷ୍ଟେ ତୁ ଶୁଭାଶୁଭେ ।) ରସୁଣବୃକ୍ଷ; ରସୁଣ । (ଲଶୁନଂ ଗୃଞ୍ଜନାରିଷ୍ଟମହାକନ୍ଦରସୋନକାଃ ।) ନିମ୍ବବୃକ୍ଷ । (ଅରିଷ୍ଟଃ ସର୍ବତୋଭଦ୍ରଃ ।) ଫେନିଲ ନାମକ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । (ଅରିଷ୍ଟଫେନିଲୌ ସମୌ ।) କାକ ବା କୁଆ; କଙ୍କପକ୍ଷୀ । (କାକେ ତୁ କରଟାରିଷ୍ଟବଳିପୁଷ୍ଟସକୃତ୍ପ୍ରଜାଃ ।) ଅସୁରବିଶେଷ । ବିଂ. ନିପୁଣ, କୁଶଳ, ସମର୍ଥ । ଯଥା—(ଅରିଷ୍ଟସ୍ୟାଷ୍ଟସ୍ୟ ପ୍ରଶମନବିଧୌ କମ୍ରଦମନଃ ।) ଅକ୍ଷତ, ଅବିନାଶୀ, ମୃତ୍ୟୁହୀନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦକ୍ଷକନ୍ୟା; କଶ୍ୟପଙ୍କ ଚତୁର୍ଥପତ୍ନୀ ।

ଅରୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସିଝାଇ ନ ଥିବା ଧାନର ଚାଉଳ । ଯଥା—

ଦିବ୍ୟ ଅରୁଆ ଅନ୍ନମାନ ।
ବଢ଼ନ କଲେକ ରନ୍ଧନ ॥ ଦା. ର.

ରୁଆ ନ ହେବା ।

ଅରୁଆଖିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ଅରୁଆ ଅନ୍ନ ଖାଏ; ଯେଉଁ ନାଡ଼ିକେଳର ଶସ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ବିକୃତ ହୋଇଥାଏ ।

ଅରୁକ୍, ବି. (ଅ-ରୁଜ୍-କ୍ୱିପ୍) ନୀରୋଗ, ସୁସ୍ଥ ।

ଅରୁଚି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ରୁଚି=ଇଚ୍ଛା, ଦୀପ୍ତି) ଅପ୍ରୀତି, ଅଶ୍ରଦ୍ଧା; ଅପବୃତ୍ତି; ଆହାରରେ ଅନିଚ୍ଛା । ବିଂ. ଇଚ୍ଛାହୀନ; ଦୀପ୍ତିହୀନ ।

ଅରୁଣ, ବି. (ଋ-ଉନ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ସୂର୍ଯ୍ୟସାରଥି; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ; କୃଷ୍ଣଲୋହିତବର୍ଣ୍ଣ । (ଅରୁଣଃ କୃଷ୍ଣଲୋହିତଃ ।) ଅବ୍ୟକ୍ତରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । (ଅବ୍ୟକ୍ତରାଗସ୍ତ୍ୱରୁଣଃ ।) ସନ୍ଧ୍ୟାରାଗ; ପୁନ୍ନାଗବୃକ୍ଷ; କୁଙ୍କୁମ; ସିନ୍ଦୂର । ବିଂ. କୃଷ୍ଣମିଶ୍ରିତ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଅତିବିଷା ବା ଅତୁଡ଼ି; ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା; ଇନ୍ଦ୍ରବାରୁଣୀ; ଗୁଞ୍ଜା ।

ଅରୁଣିମା, ବି. (ଅରୁଣ-ଇମନ୍-ଭାବେ) ରକ୍ତିମା, ଲୌହିତ୍ୟ, ରକ୍ତତ୍ୱ ।

ଅରୁଣୋପଳ, ବି. (ଅରୁଣ-ଉପଳ) ପଦ୍ମରାଗମଣି, ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ମଣିବିଶେଷ ।

ଅରୁନ୍ତୁଦ, ବିଂ. (ଅରୁସ୍=ମର୍ମସ୍ଥାନ-ତୁଦ୍-ଅ, ସ=ମ) ମର୍ମପୀଡ଼କ, ମର୍ମଭେଦୀ । (ଅନ୍ୟ ପଦର ସହିତ ହେଲେ) ଅତି ପରୁଷ, କଠୋର । ଯଥା—କର୍ଣ୍ଣାରୁନ୍ତୁଦ ।

ଅରୁନ୍ଧତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ପୁ. ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ପତ୍ନୀ; ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ ।

ଅରୁଷ୍କ, ବି. (ଅରୁସ୍ = ମର୍ମସ୍ଥାନ-କୈ = ପୀଡ଼ା ଦେବା-ଅ) ସ୍ପର୍ଶମାତ୍ରେ ବ୍ରଣୋତ୍ପାଦନ କରି ଯେ ମର୍ମସ୍ଥାନକୁ ପୀଡ଼ା ଦିଏ, ଭଲିଆ ଗଛ; ଭଲିଆଫଳ ।

ଅରୁଷ୍କର, ବି. (ଅରୁସ୍ - କ୍ଷତ-କୃ-ଅ) ଭଲ୍ଲାତକ-ବୃକ୍ଷ; ଭଲ୍ଲାତକଫଳ । ବିଂ. ମର୍ମବ୍ୟଥା-ଦାୟକ, କ୍ଷତକାରକ ।

ଅରୁସ, ବି. (ଋ-ଉସ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) କ୍ଷତ ବା ଘା; ମର୍ମସ୍ଥାନ; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ରକ୍ତଚନ୍ଦନ; ବ୍ରଣ ।

(ବ୍ରଣୋଽସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ମାମୀର୍ମମରୁଃ ।)

ଅରେ, ଅଂ. (ଋ-ଏ) କ୍ରୋଧ ଓ ଅବଜ୍ଞାସୂଚକ ସମ୍ବୋଧନ । ଯଥା—ଅରେ ପାପିଷ୍ଠ ।

ଅରେରେ, ଅଂ. (ଅରେ-ଦ୍ୱିତ୍ୱ) ନୀଚସମ୍ବୋଧନ, ସକ୍ରୋଧ ଆହ୍ୱାନ ।

ଅରୋକ, ବିଂ. (ଅ-ରୋକ-ରୁଚ୍-ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଅ) ନିଷ୍ପ୍ରଭ, ଦୀପ୍ତିହୀନ; ଛିଦ୍ରଶୂନ୍ୟ ।

ଅର୍କ, ବି. (ଅର୍କ୍ = ତାପ ଦେବା-ଅ) ସୂର୍ଯ୍ୟ । (ଅର୍ଚ୍ = ପୂଜା କରିବା-ଅ) ଇନ୍ଦ୍ର; ତାମ୍ର; ସ୍ଫଟିକ; ବିଷ୍ଣୁ; ପଣ୍ଡିତ; ଅର୍କବୃକ୍ଷ; ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା; ରବିବାର; କିରଣ ବା ଆଲୋକ; ନିର୍ଯ୍ୟାସ; ଦ୍ୱାଦଶ ସଂଖ୍ୟା ।

ଅର୍କକ୍ଷେତ୍ର, ବି. (ଅର୍କ-କ୍ଷେତ୍ର) ସିଂହରାଶି; କୋଣାର୍କ ।

ଅର୍କପତ୍ର, ଅର୍କପର୍ଣ୍ଣ, } ବି. (ଅର୍କ-ପତ୍ର, ପର୍ଣ୍ଣ) ଅର୍ଖଗଛ, ଅର୍ଖପତ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ-ଅର୍କପତ୍ରା, ଅର୍କପର୍ଣ୍ଣା) ପାନଅଇର ଗଛ । (ଅର୍କପତ୍ରା-ସୁନନ୍ଦାସ୍ୟାଦର୍କମୂଳା ବିଷାପହା ।)

ଅର୍କବନ୍ଧୁ, ବି. (ଅର୍କ = ସୂର୍ଯ୍ୟ-ବନ୍ଧୁ = ଜ୍ଞାତି, ପ୍ରିୟ, ମିତ୍ର) ଗୌତମ, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ-ପ୍ରଣେତା । (ଗୌତମଶ୍ଚାର୍କବନ୍ଧୁଶ୍ଚ ।)

ଅର୍କାଶ୍ମା, ଅର୍କୋପଳ, } ବି. (ଅର୍କ-ଅଶ୍ମା-ଉପଳ) ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତମଣି ।

ଅର୍କାହ୍ୱ, ବି. (ଅର୍କ-ଆହ୍ୱା ଯାହାର) ଅର୍ଖଗଛ ।

ଅର୍ଖିତ, ଅରକ୍ଷିତ, ଅର୍କ୍ଷିତ, } ବିଂ. (ଅରକ୍ଷିତ ଶବ୍ଦଜ) ଅନାଥ, ଦୀନ । ଯଥା—

ଅର୍ଖିତ ଲୋକପ୍ରାୟେ ହୋଇ
ମିଳିଲି ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯାଇ । ଦା. ର.
ତଣ୍ଡି ଦୁଃଖୀ ରଙ୍କି ଅରକ୍ଷିତ ଗଣ୍ଡ,
ବିଦେଶୀଙ୍କି ଖୁଆଇଲ କୁକ୍କୁଟାଣ୍ଡ । ଦାରିଦ୍ରାବି ।

ଅର୍ଗଳ, ବି. (ଋଜ୍ = ସରଳ ହେବା-ଅଳ) କବାଟର କିଳଣୀ; ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ବା ପ୍ରତ୍ୟ-ବାୟ; ଦେବୀମାହାତ୍ମ୍ୟର ସ୍ତୋତ୍ରବିଶେଷ ।

ଅର୍ଘ, ବି. (ଅର୍ଘ୍-ଅ) ମୂଲ୍ୟ; ପୂଜାର ଉପକରଣ । (ମୂଲ୍ୟେ ପୂଜାବିଧାବର୍ଘଃ ।)

ଅର୍ଘ୍ୟ, ବିଂ. (ଅର୍ଘ-ଯ) ପୂଜ୍ୟ; ମାନ୍ୟ । ବି. ପୂଜାଯୋଗ୍ୟ ଜଳ; ବନମଧୁ ।

ଅର୍ଚ୍ଚକ, ବିଂ. (ଅର୍ଚ୍ଚ୍-ଅକ) ପୂଜକ ।

ଅର୍ଚ୍ଚନ, ଅର୍ଚ୍ଚନା, } ବି. (ଅର୍ଚ୍ଚ-ଅନ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପୂଜା; ବନ୍ଦନା । ଯଥା—

ଦେବଅର୍ଚ୍ଚନା ବାଦ୍ୟ ଏ ଗିରିଗଣ,
କରି ନାହାନ୍ତି କେବେ ଅରେ ଶ୍ରବଣ । କ. ବି.

ଅର୍ଚ୍ଚା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅର୍ଚ୍ଚ-ଅ-ଆ) ପ୍ରତିମା, ପ୍ରତିକୃତି; ପୂଜା ।

ଅର୍ଚ୍ଚିତ, ବିଂ. (ଅର୍ଚ୍ଚ୍-ତ) ପୂଜିତ, ସମ୍ମାନିତ; ମାନ୍ୟ; ଦୀପ୍ତ ।

ଅର୍ଚ୍ଚିସ୍, ଅର୍ଚ୍ଚି, } ବି. (ଅର୍ଚ୍ଚ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଇସ୍-ଇ) ଜ୍ୱାଳା, ଅଗ୍ନିଶିଖା; ତେଜ; ପ୍ରଭା; କିରଣ; ଅଂଶୁ ।

ଅର୍ଜକ, ବିଂ. (ଅର୍ଜ୍ = ଉପାର୍ଜନ କରିବା-ଅକ) ଯେ ଉପାର୍ଜନ କରେ, ଉପାର୍ଜକ; ଅର୍ଜୟିତା । ବି. ଶ୍ୱେତତୁଳସୀ ।

ଅର୍ଜନ, ବି. (ଅର୍ଜ୍-ଅନ) ଉପାର୍ଜନ, ଲାଭ ।

ଅର୍ଜୟିତା, ବିଂ (ଅର୍ଜ୍-ତୃ) ଉପାର୍ଜକ, ଯେ ଉପାର୍ଜନ କରେ ।

ଅର୍ଜି, ବି. (ଯାବନିକ) ଆବେଦନପତ୍ର ।

ଅର୍ଜିନବିସ, ବି. (ଯାବନିକ) ଅର୍ଜିଲେଖକ ।

ଅର୍ଜୁନ, ବି. (ଅର୍ଜ୍-ଉନ) ପାଣ୍ଡୁରାଜାଙ୍କର ତୃତୀୟ ପୁତ୍ର; କାର୍ତ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟ ବା ସହସ୍ରାର୍ଜୁନ; କକୁଭ ବା ଅର୍ଜୁନବୃକ୍ଷ । (ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ରୁଃ କକୁଭୋଽର୍ଜୁନଃ ।) ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ । (ବଲକ୍ଷୋ ଧବଲୋଽର୍ଜୁନଃ ।) ତୃଣ । (ଯବସଂ ତୃଣମର୍ଜୁନଂ ।) ମୟୂର; ନେତ୍ରରୋଗ-ବିଶେଷ । (ଶ୍ୱେତଭଗ୍ନ) କର୍ପୂର; ଚନ୍ଦ୍ରକରଣ । ବିଂ. ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈପ୍-ଅର୍ଜୁନୀ) ଗାଭୀ; କୁଟ୍ଟନୀ; କରତୋୟା ନଦୀ ।

ଅର୍ଣ୍ଣ, ବି. (ଅନ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ଘୃତ । ଯଥା—
ବ୍ୟାସ ଦେଲେଟି ମୋର ପତ୍ନୀକି ଚରୁଅର୍ଣ୍ଣ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ସା.

ଅର୍ଣ୍ଣ, ବି. (ଋ = ଗମନ କରିବା-ନ) ଅକାରାଦି ବର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—ଦଶାର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ତ୍ର । ଜଳ । ବିଂ. ପୀଡ଼ିତ ।

ଅର୍ଣ୍ଣବ, ବି. (ଅର୍ଣ୍ଣସ୍-ବ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ସ ଲୋପ) ସମୁଦ୍ର, ଜଳଧି । ବିଂ. ଜଳଯୁକ୍ତ; ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଅର୍ଣ୍ଣସ୍, ବି. (ଋ = ଗମନ କରିବା-ଅସ୍-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ, ନ ଆଗମ) ଜଳ, ସଲିଳ ।

ଅର୍ଣ୍ଣା, } ବି. (ଦେଶଜ, ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମ
ଅରଣ, } ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଯେଉଁ ଗୋବର ଚଡ଼ାଇ ଦଶ ପନ୍ଦରଗୋଟା ଗୋବରକୁ ଜଣି ପାରେ ତେବେ ସେ ଅର୍ଣ୍ଣା ହୁଏ ।

ଅର୍ତନ, ବି. (ଋତ୍ = ଗମନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ—ଭାବେ) ନିନ୍ଦା, ଅପବାଦ ।

ଅର୍ତ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅର୍ଦ୍ଦ୍ = ଆଘାତ କରିବା-ତି) ପୀଡ଼ା, ଯାତନା; ଧନୁଷ୍କୋଟି, ଧନୁକର ଅଗ୍ରଭାଗ । (ଅର୍ତ୍ତିଃ ପୀଡ଼ାଧନୁଷ୍କୋଟ୍ୟୋଃ ।)

ଅର୍ଥ, ବି. (ଅର୍ଥ୍-ଅ) ପ୍ରାର୍ଥନା; ପ୍ରୟୋଜନ; ଧନ; ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ; ବସ୍ତୁ; ପଦାର୍ଥ ବା ଦ୍ରବ୍ୟ । (ଋ = ଗମନ କରିବା-ଅନ୍-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଶବ୍ଦର ଅଭିଧେୟ ବା ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ଅଭିପ୍ରାୟ; କାରଣ ବା ନିମିତ୍ତ; ପ୍ରକାର; ନିବୃତ୍ତି ବା ନିଷେଧ; ବିଷୟ । (ଅର୍ଥୋଽଭିଧେୟ ରୈବସ୍ତୁପ୍ରୟୋଜନ-ନିବୃତ୍ତିଷୁ—ଅମର ।) (ଅର୍ଥୋ ହେତୌ ପ୍ରୟୋଜନେ । ନିବୃତ୍ତୌ ବିଷୟେ ବାଚ୍ୟେ ପ୍ରକାରଦ୍ରବ୍ୟବସ୍ତୁଷୁ—ହୈମ ।)

ଅର୍ଥତଃ, ଅଂ. (ଅର୍ଥ୍-ତସ୍) ବସ୍ତୁତଃ, ଫଳତଃ, ଅର୍ଥାତ୍ ।

ଅର୍ଥନ, } ବି. (ଅର୍ଥ୍-ଅନ୍-ଆ) ପ୍ରାର୍ଥନା,
ଅର୍ଥନା, } ଯାଚ୍ଞା ।

ଅର୍ଥପ୍ରୟୋଗ, ବି. (ଅର୍ଥ-ପ୍ରୟୋଗ) ଋଣଦାନ; ବାଣିଜ୍ୟାଦିରେ ଅର୍ଥ ବ୍ୟବହାର ।

ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର, ବି. (ଅର୍ଥ-ଶାସ୍ତ୍ର, ଅର୍ଥ-ଭୂମିଧନାଦି-ପ୍ରାପକ) ଅର୍ଥୋତ୍ପାଦକ ଶାସ୍ତ୍ର, ବୃହସ୍ପତି ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଣୀତ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର; କୃଷିଶାସ୍ତ୍ର; ଦଣ୍ଡନୀତିଯୁକ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ର । (ଆନ୍ୱୀକ୍ଷିକୀ ଦଣ୍ଡନୀତିସ୍ତର୍କବିଦ୍ୟାର୍ଥଶାସ୍ତ୍ରୟୋଃ ।)

ଅର୍ଥାତ୍, ଅଂ. ଫ. ଅର୍ଥବଶତଃ; ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟବଶତଃ; ଫଳତଃ; ବସ୍ତୁତଃ ।

ଅର୍ଥିତ, ବିଂ. (ଅର୍ଥ-ତ) ବାଞ୍ଛିତ; ପ୍ରାର୍ଥିତ ।

ଅର୍ଥୀ, ବି. (ଅର୍ଥ୍-ଇନ୍) ଯାଚକ, ପ୍ରାର୍ଥନାକାରୀ; ଅଭିଳାଷୀ; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟସାଧନେଚ୍ଛୁ; ସେବକ; ଭୃତ୍ୟ । (ଅର୍ଥ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଧନୀ; ବିଗ୍ରହପ୍ରାର୍ଥୀ, ଯେ ଅର୍ଥ ବା ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରେ । ଯଥା—
ପଦ ସରଳ ଧ୍ୱନିରେ ଜଗତ ମୋହିବ,
ଅର୍ଥିଜନ-ପ୍ରକରକୁ ଆନନ୍ଦ କରିବ । ଲ. ବ.

ଅର୍ଥ୍ୟ, ବିଂ. (ଅର୍ଥ୍-ଯ-ସାଧୁ ଅର୍ଥେ) ନ୍ୟାଯ୍ୟ, ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ; (ଅର୍ଥ-ଯ-ଅନପେତ ଅର୍ଥେ) ଅର୍ଥଯୁକ୍ତ । ସପ୍ରୟୋଜନ; ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ବା ପଣ୍ଡିତ । (ଆତ୍ମବାନନପେତୋଽର୍ଥା-ଦର୍ଥ୍ୟୌ ।) ପ୍ରାର୍ଥନାଯୋଗ୍ୟ । (ଅର୍ଥ୍ୟଃ ସପ୍ରାର୍ଥେ ନ୍ୟାଯ୍ୟବିଜ୍ଞୟୋଃ—ହୈମ ।) ବି. ଶିଳାଜତୁ । (ଗୈରେୟ ମର୍ଥ୍ୟଂ ଗିରିଜ-ମଶ୍ମଜଂ ଚ ଶିଳାଜତୁ । ଅର୍ଥ୍ୟତେ ରସାୟ-ନାର୍ଥିଭିରର୍ଥ୍ୟଂ ।)

ଅର୍ଦ୍ଦନ, } ବି. (ଅର୍ଦ୍ଦ=ପୀଡ଼ନ କରିବା, ଯାଗ
ଅର୍ଦ୍ଦନା, } କରିବା-ଅନ-ଆ) ପ୍ରାର୍ଥନା; ପୀଡ଼ା; (ଯାଚ୍ଞାଭିକ୍ଷାର୍ଥନାର୍ଦ୍ଦନା ।) ରଣ; ହିଂସା, ହନନ । ବିଂ. ହନ୍ତା ବା ବିନାଶକ । ଯଥା— ଜମ୍ଭ କେଶିମର୍ଦ୍ଦନ, କୈଟଭାସୁରାର୍ଦ୍ଦନ ।

ଅର୍ଦ୍ଦିତ, ବିଂ. (ଅର୍ଦ୍ଦ-ତ) ପ୍ରାର୍ଥିତ, ଯାଚିତ; ପୀଡ଼ିତ; ହିଂସିତ; ହତ । (ଅର୍ଦ୍ଦ=ଗତି-ତ) ଗତ । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ କ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ବି. ବାତରୋଗବିଶେଷ; ପୀଡ଼ା ।

ଅର୍ଦ୍ଧ, ବି. (ଋଧ୍=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ଅ) ଅଂଶ, ଏକଦେଶ; ସମାଂଶ । ବିଂ. ଦ୍ୱିଭାଗୀକୃତ, ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ।

ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର, ବି. (ଅର୍ଦ୍ଧ-ଚନ୍ଦ୍ର) ଚନ୍ଦ୍ରର ଅର୍ଦ୍ଧ, ଚନ୍ଦ୍ରଖଣ୍ଡ । (ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତିଭୁଜରୁ) ପ୍ରାଦେଶ, ଯାହା କି ଅପରାଧିର ଗଳଦେଶରେ ପ୍ରହାର କରାଯାଏ, ଗଳାଧକ୍କା; ମୟୂରପୁଚ୍ଛର ଚନ୍ଦ୍ରକ; ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ଅଗ୍ରଭାଗବିଶିଷ୍ଟ ବାଣ; ଗଳାଭରଣବିଶେଷ; ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର ଲଲାଟଦେଶର ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାର ତିଳକ; (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ-ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରା) କୃଷ୍ଣନିବୃତା ବା କଳାତିହୁଡ଼ି । (ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରା କାଳମେଷିକା) ।

ଅର୍ଦ୍ଧଜରତୀୟ ନ୍ୟାୟ, ବି. ସଂ. ଏକପ୍ରକାର ନୀତି—ବାଦୀ ଓ ପ୍ରତିବାଦୀଗଣର ମତ କିଛି ଗ୍ରାହ୍ୟ ଓ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବାସ୍ଥଳେ ଏହି ନୀତି କୁହାଯାଏ, ଜଣେ ଉଦାରସ୍ୱଭାବ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିଜର ଗାଈଟିକୁ ବିକିବାପାଇଁ ପ୍ରତି ହାଟକୁ ନିଏ, ଗାଈର ବୟସ ଅଧିକ ବୋଲି କହିଲେ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ ଦେବେ, ଏହା ମନରେ ସ୍ଥିର କରି ଗାଈଟିକୁ ଜରତୀ ବୋଲି କହେ, ତାହା ଶୁଣି କେହି କ୍ରେତା କଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଏକଦିବସ କୌଣସି ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ବୃଦ୍ଧକୁ କହିଲେ, ଗାଈକୁ ଜରତୀ ବୋଲି କହିବାରୁ କେହି କିଣୁ ନାହାନ୍ତି, ତୁମ୍ଭେ ଏଥର ତାକୁ ତରୁଣୀ ବୋଲି କହ । ଅତଃପର ବୃଦ୍ଧ ଗାଈଟିକୁ ବିକ୍ରୟ ସମୟରେ ପୂର୍ବ କଥାର ସତ୍ୟତା ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ଅର୍ଦ୍ଧଜରତୀ ଏବଂ ଉପଦିଷ୍ଟ ବିକ୍ରୟର ଉପାୟ ଆଶ୍ରୟରେ ଅର୍ଦ୍ଧତରୁଣୀ ବୋଲି ପରିଚିତ କଲା, ତାହା ଶୁଣି କ୍ରେତାଗଣ ପରିହାସ କରି ଚାଲିଗଲେ, ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ବିଷୟମୂର୍ଖ ବୋଲି ସ୍ଥିର କଲେ । ଇତ୍ୟାଦି ।

ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ର, ବି. (ଅର୍ଦ୍ଧ-ରାତ୍ରି) ରାତ୍ରିର ଅର୍ଦ୍ଧଭାଗ, ନିଶୀଥ ।

ଅର୍ଦ୍ଧର୍ଚ୍ଚ, ବି. (ଅର୍ଦ୍ଧ-ଋଚ୍-ଅ) ଅର୍ଦ୍ଧଋକ, ବେଦମନ୍ତ୍ରର ଅର୍ଦ୍ଧଭାଗ । (ଋଚୋଽର୍ଦ୍ଧମର୍ଦ୍ଧର୍ଚ୍ଚଃ ।)

ଅର୍ଦ୍ଧହାର, ବି. (ଅର୍ଦ୍ଧ-ହାର) ଅର୍ଦ୍ଧସମାନ୍ୟ ହାର; ଦ୍ୱାଦଶଯଷ୍ଟିକ ହାର ।

ଅର୍ଦ୍ଧୋରୁକ, ବି. (ଅର୍ଦ୍ଧୋରୁ-ଉରୁର ଅର୍ଦ୍ଧ-କ ପିଧାନାର୍ଥେ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଅର୍ଦ୍ଧୋରୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଚ୍ଛାଦନ ବସ୍ତ୍ର, କଞ୍ଚୁକବିଶେଷ ।

ଅର୍ପଣ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଋ-ଇ-ଅନ, ଆ) ପ୍ରାପଣ;
ଅର୍ପଣା, } ସମର୍ପଣ, ପ୍ରଦାନ । ଯଥା— ସତ୍ପାତ୍ରେ ଅର୍ପଣ । ସ୍ଥାପନ, ନ୍ୟାସ । ଯଥା—ପଦାର୍ପଣ ।

ଅର୍ପୟିତା, ବିଂ. (ଋ-ଇ-ତୃ) ଯେ ସମର୍ପଣ କରେ ।

ଅର୍ବୁଦ, ବି. (ଅର୍ବ-ହିଂସା କରିବା-ଉଦ) ଦଶ କୋଟି ସଂଖ୍ୟା; ରୋଗବିଶେଷ, ଆବୁ ରୋଗ; ପର୍ବତବିଶେଷ ।

ଅର୍ଭ, } ବି. (ଋ=ଗମନ କରିବା, ବୃଦ୍ଧି
ଅର୍ଭକ, } ପାଇବା-ଭ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ବାଳକ, ଶିଶୁ; ଶିଷ୍ୟ, ଗ୍ରନ୍ଥ । ବିଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର; କ୍ଷୀଣ; ସଦୃଶ ।

ଅର୍ମ୍ମ, ବି. (ଋ-ମନ୍) ଚକ୍ଷୁରୋଗବିଶେଷ ।

ଅର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ଋ-ଯ) ସ୍ୱାମୀ; ବୈଶ୍ୟ । (ସ୍ୟାଦର୍ଯ୍ୟଃ ସ୍ୱାମିବୈଶ୍ୟୟୋଃ ।) ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ନ୍ୟାଯ୍ୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଆଣୀ) ବୈଶ୍ୟପତ୍ନୀ; ବୈଶ୍ୟଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ । (ଅର୍ଯ୍ୟାଣୀ ସ୍ୱୟମର୍ଯ୍ୟା ସ୍ୟାତ୍ ।)

ଅର୍ଯ୍ୟମା, ବି. (ଅର୍ଯ୍ୟମନ୍ = ଋ-ମନ୍, ଯ ଆଗମ) ସୂର୍ଯ୍ୟ। (ସୂରସୂର୍ଯ୍ୟାର୍ଯ୍ୟମାଦିତ୍ୟାଃ।) ଉତ୍ତରଫାଲ୍‌ଗୁନି ନକ୍ଷତ୍ର; ଅର୍କବୃକ୍ଷ; ପିତୃଗଣର ରାଜା। ଯଥା—

ପିତୃଗଣଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ମୁହିଁ।
ଅର୍ଯ୍ୟମା ନାମଟି ବୋଲଇ ॥ ଭାଗବତ।

ଅର୍ଯ୍ୟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅର୍ଯ୍ୟ-ଈ) ଅର୍ଯ୍ୟ ବା ବୈଶ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀ। (ଆର୍ଯ୍ୟାଣୀ ତୁ ପୁଂଯୋଗେ ସ୍ୟାଦର୍ଯ୍ୟୀ କ୍ଷତ୍ରିୟୀ ତଥା।)

ଅର୍ବନ୍, ବି. (ଋ-ବନ୍) ଘୋଟକ, ଘୋଡ଼ା; ଇନ୍ଦ୍ର; ଗୋକର୍ଣ୍ଣ ପରିମାଣ। ବିଂ. ନୀଚ, ଅଧମ। (ନିକୃଷ୍ଟପ୍ରତିକୃଷ୍ଟାର୍ବରେଫଯାପ୍ୟାବମାଧମାଃ।) (ସ୍ତ୍ରୀ—ଅର୍ବଣୀ) ଘୋଟକୀ; କୁଟ୍ଟିନୀ।

ଅର୍ବାକ୍, ଅଂ. (ଅର୍ବାଚ୍—ଅବର = ପୂର୍ବକାଳ-ଅନ୍ଚ୍ = ଗମନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍, ଅବର = ଅର୍ବ) ପୂର୍ବ, ଆଦ୍ୟମ; ପଶ୍ଚାତ୍ (କାଳ); ମଧ୍ୟ (କାଳ)। ବିଂ. ନିକଟ; ନିକୃଷ୍ଟ; ପରବର୍ତ୍ତୀ।

ଅର୍ବାଞ୍ଚ୍, ବିଂ. (ଅର୍ବାଚ୍-ଅର୍ବନ୍ = କୁତ୍ସିତ-ଅନ୍ଚ୍-କ୍ୱିପ୍) ନିକୃଷ୍ଟ, ନୀଚ; କନିଷ୍ଠ; କ୍ଷୁଦ୍ର; ବନ୍ଧ।

ଅର୍ବାଚୀନ, ବିଂ. (ଅର୍ବାଚ୍ = ନିକୃଷ୍ଟ-ଈନ) ନିର୍ବୁଦ୍ଧି; ବିପରୀତ; ପଶ୍ଚାଦ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ; ନୂତନ; ସଦସଦ୍‌ବିବେଚନାଶକ୍ତିହୀନ; ଅଧମ, ନୀଚ।

ଅର୍ଶ, | ବି. (ଋ-ଅ-ଅସ୍, ଶ ଆଗମ) ଗୁହ୍ୟସ୍ଥ
ଅର୍ଶସ୍, | ରୋଗବିଶେଷ। ବିଜୟରକ୍ଷିତ

କହନ୍ତି—ଅର୍ଶଃଶବ୍ଦ ହିଂସାର୍ଥ 'ଶୃ' ଧାତୁଜ, ଯେ ଅରିର ନ୍ୟାୟ ପ୍ରାଣନଷ୍ଟ କରେ। (ଶୃ-ଅ, ଋକାରର ଅର୍ ହୋଇ ପୂର୍ବନିପାତ ହୁଏ।)

ଅର୍ଶସ, } ବିଂ. (ଅର୍ଶସ୍-ଅ, ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ)
ଅର୍ଶୀ, } ଅର୍ଶରୋଗଯୁକ୍ତ। (ଅର୍ଶୋରୋଗଯୁତୋଽର୍ଶସଃ।)

ଅର୍ଶୋଘ୍ନ, ବି. (ଅର୍ଶସ୍-ହନ୍-ଅ, ହନ୍ = ଘ୍ନ) ଶୂରଣ ବା ଓଲ; ଭଲ୍ଲାତକବୃକ୍ଷ। ବିଂ. ଅର୍ଶନାଶକ। (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ତାଳମୂଳୀ।

ଅର୍ହ, ବିଂ. (ଅର୍ହ୍-ଅ, ଅର୍ହ୍ = ଯୋଗ୍ୟ ହେବା) ଯୋଗ୍ୟ; ଉପଯୁକ୍ତ; ନ୍ୟାଯ୍ୟ, (ଅର୍ହ୍ = ପୂଜା କରିବା) ପୂଜ୍ୟ; ମାନ୍ୟ। ବି. ଇନ୍ଦ୍ର, ପରମେଶ୍ୱର।

ଅର୍ହଣ, } ବି. (ଅର୍ହ୍-ଅନ, ଆ) ପୂଜା; ସମ୍ମାନ;
ଅର୍ହଣା, } ପୂଜାର ସାମଗ୍ରୀ; ଯୋଗ୍ୟତା।
ଅର୍ହା, }

ଅର୍ହତ୍, ବି. (ଅର୍ହ୍-ଅତ୍ = ଶତୃ) ବୁଦ୍ଧ; ଜୈନମତାବଲମ୍ବୀ; ଜୈନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ। ବିଂ. ପୂଜାର୍ହ; ପ୍ରଶଂସାର୍ହ; ଯୋଗ୍ୟ; ପ୍ରଶସ୍ତ।

ଅର୍ହିତ, ବିଂ. (ଅର୍ହ୍-ତ) ପୂଜିତ; ସମ୍ମାନିତ।

ଅଳ, ବି. (ଅଲ୍ = ଭୂଷିତ କରିବା-ଅ) ବୃଶ୍ଚିକ-ପୁଚ୍ଛ; ହରିତାଳ।

ଅଳଂ, ଅଂ. (ଅଲ୍-ଅମ୍) ଭୂଷଣ। ଯେପରି ଅଳଙ୍କାର। ସମର୍ଥ, ସକ୍ଷମ; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତି; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା; ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ; ନିଷେଧ, ବାରଣ; ଅତ୍ୟର୍ଥ; ବ୍ୟର୍ଥ; ଅବଧାରଣ। (ଅଳଂଭୂଷଣପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତିଶକ୍ତିବାରଣବାଚକଂ।) (ଅଳଂ ନିରର୍ଥକେ-ହେମ।)

ଅଳକ, ବି. (ଅଲ୍ = ଭୂଷିତ କରିବା-ଅକ) ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳ; ଅଙ୍ଗଲିପ୍ତକୁଙ୍କୁମ; ମେଘବିଶେଷ, ଯେଉଁ ମେଘ ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳାକାର ଅଥବା ବିକ୍ଷିପ୍ତ କାର୍ପାସ ପରି ଦେଖାଯାଏ; କ୍ଷିପ୍ତକୁକ୍କୁର। (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳ; ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ କୁବେରପୁରୀ, ଆଠାରୁ ଦଶ ବର୍ଷ ବୟସ୍କା ବାଳିକା।

ଅଳକନନ୍ଦା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଳକ-ନନ୍ଦା) ଆଠ ବର୍ଷ ବୟସ୍କା ବାଳିକା; ଗଙ୍ଗା।

ଅଲକ୍ତ, } ବି. (ଅ-ରକ୍ତ, ଯାହାଠାରୁ ଆଉ
ଅଲକ୍ତକ, } ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ନାହିଁ, ର = ଲ-

ସ୍ୱାର୍ଥେ-କ) ଲାକ୍ଷାରସ, ଅଳତା।

ଅଲକ୍ଷଣ, ବିଂ. (ଅ-ଲକ୍ଷଣ) ଶୁଭଚିହ୍ନବର୍ଜିତ, କୁଲକ୍ଷଣାକ୍ରାନ୍ତ, ଲକ୍ଷଣହୀନ। ବି. କୁଲକ୍ଷଣ, ଅଶୁଭଚିହ୍ନ; ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ।

ଅଲକ୍ଷଣା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଲକ୍ଷଣ-ଆ) ଯେଉଁ
ଅଲକ୍ଷଣୀ, } ସ୍ତ୍ରୀର ଲକ୍ଷଣ ଭଲ ନୁହେଁ, ସୁଲକ୍ଷଣହୀନା, ହତଭାଗା।

ଅଲକ୍ଷମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶବ୍ଦଜ) ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଭଗିନୀ, ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ । ବିଂ. ହତଭାଗା, କୁଲକ୍ଷଣୀନାରୀ । ଯଥା—

ଆମ୍ଭେ ବରୁଣ ରାଜାର ଅଟୁଁ ତନୟ ଜେମା,
କମଳା ଇଲା ମିଶି ଆବର ଅଲକ୍ଷମା । ନୃ. ସୁ. ଚ. ସା.

ଅଲକ୍ଷିତ, ବିଂ. (ଅ-ଲକ୍ଷିତ) ଅଜ୍ଞାତ; ଅଦୃଷ୍ଟ; ଅତର୍କିତ । ଯଥା—

ସେହି କଞ୍ଚ ସେହି ରତନ ସମୂହତେ,
ଯୁଗଙ୍କୁ ବାଲା ଗଲ ଅଲକ୍ଷିତେ । ନ. କେ.

ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ = ବିରୁଦ୍ଧ-ଲକ୍ଷ୍ମୀ) ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ବଡ଼ ଭଉଣୀ, ଲକ୍ଷ୍ମୀର ବିରୋଧିନୀ ଦେବତା; ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ, ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା । ବିଂ. ନିର୍ଦ୍ଧନା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଅଲକ୍ଷ୍ୟ, ବିଂ. (ଅ-ଲକ୍ଷ୍ୟ) ଅସମଞ୍ଜସ, ଅସମାନ; ଅଦୃଶ୍ୟ; ଅନର୍ନ୍ତେୟ ।

ଅଲଖ, ବିଂ. (ଅଲକ୍ଷ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଲକ୍ଷ୍ୟ ବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅଗତ । ବି. ପରମେଶ୍ୱର ।

ଅଲଗ, ଅଲଗା, } ବିଂ. (ନଞ୍‌ପୂର୍ବକ ଲଗ୍ ଧାତୁଜ) ପୃଥକ୍ । ଯଥା—

ଅଲଗା ହଶନ୍ତି ଲଗ୍ନ ପରସ୍ପର । ଚଲକା ।

ପରିତ୍ୟକ୍ତ, ବହିଷ୍କୃତ । ଯଥା—

ଧୋବାଘରକୁ ସେ ନ ଦିଏ ଲୁଗା,
ନ କରେ ପାଲଟା ବାସ ଅଲଗା । ହା. ତ.

ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ସ୍ୱେ ନ ଥିବାରୁ ସ୍ୱର୍ଗ ମୋ ନ ଦିଶଇ ଶୋଭା,
ଚନ୍ଦ୍ର ବିହୁନେ ଗଗନ ପ୍ରକାଶେ ଯେସନ୍ତେ ପ୍ରଭା ।
ସେହିରୂପେ ସ୍ୱର୍ଗ ମୋ ଅଲଗା ଜାଣ ଦିଶେ,
ଶୁଣି ତ ଗନ୍ଧର୍ବେ ଚଳିଲେ ଉର୍ବଶୀ ପାଶେ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ନିସ୍ପୃଷ୍ଟ ।

ଅଲଗଡ଼, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗୋଳମାଳିଆ, ଅପରିଷ୍କୃତ, ଅସୁନ୍ଦର, ଅସଙ୍ଗତ ।

ଅଲଗର୍ଦ୍ଦ, ଅଲଗର୍ଦ୍ଧ, ଅଲଗର୍ଦ୍ଧ, } ବି. (ଅ-ଲଗ୍-କ୍ୱିପ୍, ଅର୍ଦ୍ଦ = ଗମନ କରିବା-ଅ; ଅର୍ଥାତ୍ ଚଳନ୍ତାବେଳେ ଯାହାର ସର୍ବାଙ୍ଗ ଭୂମିରେ ସଂଲଗ୍ନ ହୁଏ ନାହିଁ; ଅଲକ୍-ଅର୍ଦ୍ଦ, ଅର୍ଥାତ୍ ଫଣା ଧାରଣ ହେତୁ ଯାହାର ଅର୍ଦ୍ଧ-ଭାଗ ଭୂମିରେ ସଂଲଗ୍ନ ହୁଏ ନାହିଁ; ଅଳ = ଭ୍ରମର-ଗର୍ଦ୍ଦ = ରବ କରିବା-ଅ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଭ୍ରମର ପ୍ରାୟ ରବ କରେ) ଜଳସର୍ପ, ପାଣି-ଧଣ୍ଡ ସାପ । (ଅଲଗର୍ଦ୍ଧୋ ଜଳବ୍ୟାଳଃ ।)

ଅଲଗୁଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ର ରଖିବା ନିମିତ୍ତ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଦଉଡ଼ି ବା ବାଉଁଶ ।

ଅଲଘଞ୍ଚାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) କଷ୍ଟାଳ; ନିଷେଧ । ଯଥା—

ଙ୍କକେ ଙ୍କର ଉଠି କୁଞ୍ଜେ କରିବା କେଳୀ,
ବଙ୍କା ହେଲେ ଗ୍ରାମ ଅଲଘଞ୍ଚାଳ ବାଳୀ । ବୈ. ବି.

ଅଳଙ୍କରଣ, ବି. (ଅଳଂ = ଭୂଷିତ କରିବା-କୃ-ଅନ) ଭୂଷଣ, ଅଳଙ୍କାର, ଗହଣା; ଅଳଙ୍କାରଦ୍ୱାରା ଭୂଷିତ କରିବା ।

ଅଳଙ୍କର୍ତ୍ତା, ବିଂ. (ଅଳଂ-କୃ-ତୃ) ପ୍ରସାଧକ, ଭୂଷଣକାରୀ ।

ଅଳଙ୍କରିଷ୍ଣୁ, ବିଂ. (ଅଳଂ-କୃ-ଇଷ୍ଣୁ) ଭୂଷଣ-କାରୀ, ଅଳଂକରଣଶୀଳ, ବେଶ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଅଳଙ୍କର୍ମୀଣ, ବିଂ. (ଅଳଂ = ପାରଗ-କର୍ମନ୍-କ୍ରିୟା-ଈନ) କର୍ମଣ୍ୟ, ସମ୍ୟକ୍ କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ, କାର୍ଯ୍ୟକୁଶଳ । (କର୍ମକ୍ଷମୋଽଳଙ୍କର୍ମୀଣଃ ।)

ଅଳଙ୍କାର, ବି. (ଅଳଂ-କୃ-ଅ) ଭୂଷଣ, ଆଭରଣ, ଭୂଷିତକରଣ; ଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ଶବ୍ଦାର୍ଥର ଭୂଷଣ, ଉପମାଦି ଅଳଙ୍କାର ।

ଅଳଙ୍କୃତ, ବିଂ. (ଅଳଂ-କୃ-ତ) ସଜ୍ଜିତ, ଭୂଷିତ, ମଣ୍ଡିତ ।

ଅଳଙ୍କୃତି, ଅଳଙ୍କ୍ରିୟା, } ବି. (ଅଳଂ-କୃ-ତି, ଅଳଂ-କ୍ରିୟା) ଭୂଷଣ, ଭୂଷିତ କରିବା ।

ଅଲଙ୍ଗ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଲଙ୍ଗିନା ।

ଅଲଙ୍ଗା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଲକ୍ତା ଶବ୍ଦଜ) ଲକ୍ଷାଗାଳା ।

ଅଳଞ୍ଜର, ବି. (ଅଳଂ-ଶୀଘ୍ର-ଜୃ-ଅ) ଯେ ଶୀଘ୍ର ଭାଙ୍ଗିଯାଏ, ମୃଣ୍ମୟ ପାତ୍ର, କଳସୀ ।

ଅଲଣା, ବିଂ. (ଅଲବଣ ଶବ୍ଦଜ) ଯହିଁରେ ଲୁଣ ପଡ଼ି ନାହିଁ, ବିସ୍ୱାଦ । ଯଥା—

ରାଜସ ଲୋକର ଯେ ଭୋଜନ କଥା ଶୁଣି,
ଅଲଣା ବିରସିଆ ଭୁଞ୍ଜାଇ ସ୍ୱାଦୁ ମଣି । ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ଅସାର ବା ନିକୃଷ୍ଟ । ଯଥା—

ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧେ ତାର ଅଧିବିମ୍ବେ ନିଭେ ଯେଉଁ ତୁଳଣା,
ତହୁଁ ବଳି ଇନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗେ ସୁନ୍ଦରୀର ତୁଳା ଅଲଣା ।
ଉଷା ।

ଅଲତା, ବି. (ଅଲକ୍ତକ ଶବ୍ଦଜ) ଲାକ୍ଷାରସ । ଯଥା—

ଅଲତା ଲଳିତାଙ୍ଗୀ ପାଦମଣ୍ଡନ । ମେ. ଦୂ.

ଅଲତାସିନ୍ଦୂର, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କଦ୍ୱାରା କୃତ ବୈବାହିକ ଆଚାରବିଶେଷ ।

ଅଲନ୍ଧୁ, ବି. (ଅଲନ୍ଧୂମ ଶବ୍ଦଜ) ଧୂଆଁ ବାଙ୍କ ଚୁଲରେ ଓହଳିଥିବା କଳାବିଶେଷ । ଯଥା—

ମଧ୍ୟାହ୍ନେ ଅନ୍ଧାର ଜିଣଇ ଅଲନ୍ଧୁ ଚଳନ୍ତ ।

ଅଲନ୍ଧୂମ, ବି. (ଅଳଂ = ଅତ୍ୟର୍ଥ-ଧୂମ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧୂମ, ଧୂମସମୂହ ।

ଅଲଭ୍ୟରେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅନାୟାସରେ । ଯଥା—

ମୋହର ମନ ତାପ ଜାଣିଣ ଜଗନ୍ନାଥ,
ଅଲଭ୍ୟରେ ମୋତେ ଦେଖା ଦେଲେ ଆସି ଏଥ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ସା.

ଅଳର୍କ, ବି. (ଅଳଂ = ଅତ୍ୟର୍ଥ-ଅର୍କ୍ = ସ୍ତୁତ କରିବା, ଗମନ କରିବା-ଅ) ପ୍ରେରିତ କୁକ୍କୁର; ଉନ୍ମତ୍ତ କୁକୁର; ଶ୍ୱେତ ଅର୍କବୃକ୍ଷ; ଅସୁରବିଶେଷ; ଅଷ୍ଟପାଦ, ତୀକ୍ଷ୍ଣଦନ୍ତ, ସୂଚ୍ୟାକୃତ ଲୋମବିଶିଷ୍ଟ ଶୂକରାକାର ଜନ୍ତୁବିଶେଷ ।

ଅଲରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ-ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ)ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ, ବିଶୃଙ୍ଖଳ; ଅପରିଷ୍କୃତ । ବି. ଅରୁଆ ।

ଅଲବତ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଯାବନିକ) ନିଶ୍ଚେ । ଯଥା—ମୁଁ କାଲି ଅଲବତ ଆସିବି ।

ଅଲବଲ୍ଲା, } ବି. (ଯାବନିକ) ଧୂମପାନ
ଅଲ୍‌ବଲ୍ଲା, } କରିବାର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ଏକପ୍ରକାର ହୁକ୍‌କା ।

ଅଳବାଳ, ବି. (ଅ-ଲୁ = ଛେଦନ କରିବା-ଆଳ) ବୃକ୍ଷମୂଳରେ ଜଳ ଧାରଣ କରିବା ନିମିତ୍ତ ମୃତ୍ତିକାବେଷ୍ଟନୀ, ଆଳବାଳ ।

ଅଳସ, } ବିଂ. (ଅ-ଲସ୍ = ଶ୍ଳିଷ୍ଟହେବା-ଅ,
ଆଳସ, } ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ରତ ହୁଏ ନାହିଁ) ଆଳସ୍ୟଯୁକ୍ତ, ଶ୍ରମକାତର, ଶ୍ରମବିମୁଖ, ଅଳସୁଆ । ବି. ପାଦରୋଗବିଶେଷ; ଅଜୀର୍ଣ୍ଣରୋଗବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ—ଅଳସା) ହଂସପଦୀ ଲତା ।

ଅଳସ, ବି. (ଆଳସ୍ୟ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ମଠ, ବିଳମ୍ବ ।

ଅଳସକ, ବି. (ଅଳସ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ, କିମ୍ବା ଅଳସ-କୃ-ଅ, ଅଥବା ଅ-ଲସ୍-ଅକ) ଉଦରାମୟବିଶେଷ, ଅଜୀର୍ଣ୍ଣରୋଗବିଶେଷ ।

ଅଳସୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଆଳସ୍ୟଯୁକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଅଳସୁଆ, ବିଂ. (ଅଳସ ଶବ୍ଦଜ) ଆଳସ୍ୟଯୁକ୍ତ, ମଠୁଆ ।

ଅଲାଇବଲାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ନିନ୍ଦା, ଦୁର୍ନାମ ।

ଅଳାଇଚ, } ବି. (ଏଳା ଶବ୍ଦଜ) ସୁଗନ୍ଧ
ଏଳାଇଚ, } ମସଲାଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ମରିଚ ଅଳାଇଚ କକ୍‌କୋଳ ସଘନ ଯହିଁ ଯେ । ଲ. ବ.

ଅଲାଇଦା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସମ୍ବନ୍ଧରହିତ, ଅସମ୍ବନ୍ଧ ।

ଅଲଗି, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସୁନ୍ଦର ।
ଅଲଗୀ, } ଯଥା—

କେତେ ଧନ ହେଲା ମୋତେ ଗୁଣ୍ଡିଥିଲା ବାବୁ,
ଅଲଗି ଦିଶୁଥିଲା ମୋ ଦେଶ ଘୋଷ ସବୁ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ସା.

ନିଗୁଠ; ଯହିଁରେ ଲଗି ହୁଏ ନାହିଁ । ବି. ଅଭକ୍ଷ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ । ଯଥା—

ବୋଇଲେ ଆମ୍ଭକୁ ରେ ଯାଚିଲ ଯେ ଅଲଗି,
ଏ ଦୋଷୁଁ ମଞ୍ଚେ ତୁମ୍ଭେ ହୁଅ ଅସୁର ବେଗି ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ସା.

ଅଲଜ୍ଜୁକ, ବିଂ. (ଅଲଜ୍ଜକ ଶବ୍ଦଜ) ଲଜ୍ଜାହୀନ, ନିର୍ଲଜ୍ଜ ।

ଅଲଜ୍ଜୁକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଲଜ୍ଜାହୀନା ।

ଅଲାତ, } ବି. (ଅ-ଲା=ଗ୍ରହଣ କରିବା-ତ,
ଆଲାତ, } ଯାହା ଗ୍ରହଣ କରିଯାଏ ନାହିଁ) ଅର୍ଦ୍ଧଦଗ୍ଧ କାଷ୍ଠ, ଜ୍ୱଳନ୍ତା ଅଙ୍ଗାର, ପୋଡ଼ା ଖଣ୍ଡ । (ଅଙ୍ଗାରୋଽଲାତମୁଲ୍ମୁକଂ ।)

ଅଲାତଚକ୍ର, ବି. (ଅଲାତ-ଚକ୍ର) ଚକ୍ରାକାର ବହ୍ନି, ଅଙ୍ଗାରଚକ୍ର । ଯଥା—
ସେହି ମହାବୀର ରଣାଙ୍ଗଣରେ ଅଲାତଚକ୍ର ପ୍ରାୟ ଭ୍ରମଣ କରି ଦ୍ରୋଣ ଓ କର୍ଣ୍ଣଙ୍କୁ ଶରବଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଅଲାବୁ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ଲବ୍=ମଗ୍ନହେବାର
ଅଲାବୂ, } -ଉ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ଜଳରେ ମଗ୍ନ ହୁଏ ନାହିଁ; ନିପାତନ) ଲାଉ ।

ଅଲାବୁବେଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଲାବୁ ଶବ୍ଦଜ) ଅଲାବୁରେ ନିର୍ମିତ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ବଜାଇ ମେଘନାଦ ସୁସ୍ୱରେ ଅଲାବେଣୀ,
ଆସିଛନ୍ତି ମାରଣ ନିମନ୍ତେ ଶୁଭ୍ରକେଶୀ । ନୂ.ପୂ.ପ୍ର.ସା.

ଅଲାଶିର, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଦେଶଜ) ଦେଉଳର
ଅଲାଶିରା, } ଉପରିଭାଗ, ଦଧିନଉତି ।

ଅଳି, ବି. (ଅଳ୍=ଭୂଷିତ କରିବା-ଇ, ଯେ ପୁଷ୍ପକୁ ଭୂଷିତ କରେ) ଭ୍ରମର । (ଭ୍ରମର ପ୍ରାୟ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବାରୁ) କୋକିଳ; କାକ । (ଅଳ=ବୃଶ୍ଚିକଲାଙ୍ଗୁଳ-ଇ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବୃଶ୍ଚିକ; ବୃଶ୍ଚିକରାଶି । (ଦେଶଜ ହେଲେ) ବାଞ୍ଛିତ ପଦାର୍ଥର ପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ସନିର୍ବନ୍ଧ ପ୍ରାର୍ଥନା । ଯଥା—
ବିଶେଷ ତା ଲାଗି ଅଳି କଲେ ଆସି
ଦେବୀ ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ । ଉଷା ।
ଗୋଳ ବା ହଟ୍ଟ । ଯଥା—
ଲୁଠ ଅଳି କରି କୋଳପାଇଁ ଯଶୋଦାଙ୍କୁ । ବି.ଚ.ମ.

ଅଳିଅରି, ବିଂ. ସ୍ନେହପାଳିତ, ଖେଳିବସର ।

ଅଳିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆବର୍ଜନା, ଝାଡ଼ୁଆ, ଅସକରା ।

ଅଳିକ, ବି. (ଅଳ୍-ଇକ, ଯାହାକୁ ଭୂଷିତ କରିବାକୁ ହୁଏ) ଲଲାଟଦେଶ । (ଲଲାଟ-ମଳିକଂ ଗୋଧିଃ ।)

ଅଳିଖା, ବିଂ. (ଅରକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଅରକ୍ଷ, ହୀନ, ତୁଚ୍ଛ ।

ଅଳିଖା, ବିଂ. (ଅଲେଖ ଶବ୍ଦଜ) ଅଗଣ୍ୟ, ଯାହାକୁ ମନୁଷ୍ୟ କରି ଲେଖା ନ ଯାଏ ।

ଅଳିଞ୍ଜର, } ବି. (ଅଳଂ-ଜୃ-ଅ, ଯେ ଶୀଘ୍ର
ଅଳଞ୍ଜର, } ଭାଙ୍ଗିଯାଏ) ମୃଣ୍ମୟପାତ୍ର, ଜଳ-କଳଶ ।

ଅଳିଦଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ହଟ୍ଟ ।

ଅଳିନ୍ଦ, } ବି. (ଅଳ-ଭୂଷିତ କରିବା-ଇନ୍ଦ,
ଆଳିନ୍ଦ, } ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାଦ୍ୱାରା ଗୃହ ଭୂଷିତ ହୁଏ) ଦ୍ୱାରର ବହିଃସ୍ଥିତ ପିଣ୍ଡିକା, ପିଣ୍ଡା ।

ଅଳୀ, ଆଳୀ, ବି. (ଅଳିନ୍, ଆଳୀନ୍=ଅଳ, ଆଳ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଭ୍ରମର; ବୃଶ୍ଚିକ, ବିଚ୍ଛୁ ।

ଅଳୀକ, ବି. (ଅଳ୍=ନିବାରଣ କରିବା-ଈକନ୍) ମିଥ୍ୟା, ଅସତ୍ୟ; ଲଲାଟ; ସ୍ୱର୍ଗ; ଆକାଶ । ବିଂ. ମିଥ୍ୟା; ଅମୂଳକ; ଅ-ପ୍ରାମାଣିକ;ଅସୁଖକର; ଅପ୍ରିୟ; କ୍ଷୁଦ୍ର, ଅଳ୍ପ ।

ଅଲେଖ, ବି. (ଅ-ଲିଖ୍ ଧାତୁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଭଜନରଚନା; ଅଲେଖଧର୍ମସମ୍ପ୍ରଦାୟ । ବିଂ. ଅନେକ; ନିକୃଷ୍ଟ, ମିଛ; ଯାହା ଲେଖା ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ, ଯାହା ଲେଖା ହୋଇ ନାହିଁ । (ଅଲକ୍ଷ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ନିରାକାର ।

ଅଲେଖଧର୍ମୀ, ବି. ଏକପ୍ରକାର ନିରାକାର-ବାଦୀଙ୍କ ଧର୍ମ ।

ଅଲେଖା, ବିଂ. (ଅ-ଲିଖ୍ ଧାତୁଜ) ଯାହା ଲେଖା ହୋଇ ନାହିଁ; ଅନେକ, ବହୁତ ।

ଅଳ୍ପ, ବିଂ. (ଅଳ୍=ନିବାରଣ କରିବା-ପ) ଈଷତ୍, କିଛି, କମ, କ୍ଷୁଦ୍ର; ତୁଚ୍ଛ, ଅତି ସାମାନ୍ୟ ।

ଅଳ୍ପତନୁ, ବିଂ. (ଅଳ୍ପ-ତନୁ) ଖର୍ବଦେହ ଅର୍ଥାତ୍ ବାମନ; ଦୁର୍ବଳ, ଅଳ୍ପଅସ୍ଥିଯୁକ୍ତ ।

ଅଳ୍ପମାରିଷ, ବି. (ଅଳ୍ପ-ମାରିଷ) ଶାକବିଶେଷ, କାଣିଲେଉଟିଆ ଶାକ ।

ଅଳ୍ପଶଃ, ଅଂ. (ଅଳ୍ପ-ଶସ୍) ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ କରି, ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ପରିମାଣରେ ।

ଅଳ୍ପସରସ୍, ବି. (ଅଳ୍ପ=କ୍ଷୁଦ୍ର-ସରସ୍) କ୍ଷୁଦ୍ର ସରୋବର, ପଲ୍ୱଳ ।

ଅଲ୍ପିଷ୍ଠ, } ବି. (ଅଲ୍ପ-ଇଷ୍ଠ, ଈୟସ୍-
ଅଲ୍ପୀୟାନ, } ଅତ୍ୟର୍ଥେ) ଅତ୍ୟଳ୍ପ, ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ର ।

ଅଲଖଳା,
ଅଲଖେଳା,
ଅଳଅର,
ଅଲଅଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗେହ୍ଲା । ଯଥା—

ସେ ଖେ ଅଲଖଳା ଛଇଳା,
କେଉଁ କଥାରୁ କ ଭଙ୍ଗୀ କାଢ଼ିଲ ଆଣିଲା । ବ. ଚ. ମ.
ସମସ୍ତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ସୁକୁମାର,
ରାଜପୁତ୍ରମାନେ ଅଲଅଲ ଗର୍ବେଶ୍ୱର । ସା. ଭ. ସ.

ଅଲ୍ଲି, } ବି. (ଦେଶଜ) ପୁତ୍ର ଓ ସ୍ତ୍ରୀର
ଅଲ, } ଗେହ୍ଲା ନାମ ।

ଅବ, ଅ°. (ଅବ୍ = ରକ୍ଷା କରିବା-ଅ) ଉପସର୍ଗ-ବିଶେଷ; ବିସ୍ତାର; ନ୍ୟୂନତା; ବିଶ୍ରାମ; ଆଦେଶ; ଶୋଧନ; ଜ୍ଞାନ; ଅସମ୍ମାନ; ଅନାଦର; ପୁଷ୍ଟି; ନମ୍ରତା, ନିଶ୍ଚୟ; ବ୍ୟାପ୍ତି; ଆଲମ୍ବନ, ନିଯୋଗ; ଶୁଦ୍ଧି; ପରିଭବ; ପାଳନ; ବିଯୋଗ; ବିଜ୍ଞାନ ।

ଅବକର, ବି. (ଅବ = ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣତା-କର = ଯେ କରେ, ଅଥବା ଅବ-କ୍ର = ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅ) ସମ୍ମାର୍ଜନୀଦ୍ୱାରା ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଧୂଳି ଆଦି, ଆବର୍ଜନା; ଜଞ୍ଜାଳ; ଅତିବର୍ଷଣ; ବିକ୍ଷେପ ।

ଅବକର୍ଷଣ, ବି. (ଅବ-କୃଷ୍-ଅନ) ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ନେବାପାଇଁ ବଳପୂର୍ବକ ଆକର୍ଷଣ, ଅଧୋ-ନୟନ, ନିମ୍ନକୁ ନେଇଯିବା ।

ଅବକଳିତ, ବି°. (ଅବ୍-କଳ୍-ତ) ଜ୍ଞାତ; ସଙ୍କଳିତ; ବଦ୍ଧ ।

ଅବକାଶ, ବି.(ଅବ-କାଶ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ) ଅବସର, ଛୁଟି; ମଧ୍ୟସ୍ଥାନ; ସ୍ଥାନ; ସମୟ । ଯଥା—ଏହିକ୍ଷଣି ଏହା କରିବାପାଇଁ ମୋର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ଦୁଇଟି ଘଟନାର ମଧ୍ୟ-ବର୍ତ୍ତୀ ସମୟ । ଯଥା—ସେମାନେ କାଲି ଆସିବୁ ବୋଲି କହି ବାହାରି ଗଲେ, ଏହି ଅବକାଶରେ ସେ ପଳାୟନ କଲା ।

ଅବକୀର୍ଣ୍ଣ, ବି°. (ଅବ-କୃ-ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ତ, ତ = ନ) ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ; ଧ୍ୱସ୍ତ; ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ; ନ୍ୟସ୍ତ ।

ଅବକୀର୍ଣ୍ଣୀ, ବି°. (ଅବ-କୃ-ତ = ଅବକୀର୍ଣ୍ଣ-ଇନ୍) ବ୍ରତଉଲ୍ଲଙ୍ଘନକାରୀ, ନିୟମଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ-କାରୀ; ନଷ୍ଟବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାଦ୍ୱାରା ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । (ଅବକୀର୍ଣ୍ଣୀ କ୍ଷତବ୍ରତଃ ।)

ଅବକୃଷ୍ଟ, ବି°. (ଅବ-କୃଷ୍-ତ) ତାଡ଼ିତ, ବହିଷ୍କୃତ; ଅପସାରିତ; ନିଷ୍କାଶିତ; ଆକୃଷ୍ଟ; ଅଧମ; ଜଘନ୍ୟ; ହେୟ । ବି. ଗୃହସମ୍ମାର୍ଜକ ଦାସ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୃହ ପରିଷ୍କାର ଏବଂ ଜଳ ବହନ କରେ ।

ଅବକେଶୀ, ବି. (ଅବ = ଜଘନ୍ୟ-କେଶ = ଅବକେଶ, ଛିନ୍ନକେଶ; ତଦ୍ଧର୍ମନୈଷ୍ଫଲ୍ୟ; ଧର୍ମାଧର୍ମିର ଅଭେଦ ହେତୁରୁ ଏସ୍ଥଳରେ ଅବକେଶର ଅର୍ଥ ନୈଷ୍ଫଲ୍ୟ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଅଫଳବୃକ୍ଷ; (ବନ୍ଧ୍ୟୋଽଫଲୋଽବକେଶୀ ଚ ।) ବି°. ବନ୍ଧ୍ୟ, ନିଷ୍ଫଳ; ଅଳ୍ପକେଶଯୁକ୍ତ ।

ଅବକ୍ରୟ, ବି. (ଅବ-କ୍ରୀ = କିଣିବା-ଅ) ଭଡ଼ା, ମୂଲ୍ୟ, ଦାମ । (ମୂଲ୍ୟଂ ବସ୍ନୋଽପ୍ୟବକ୍ରୟଃ ।)

ଅବକ୍ରିୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବ-କ୍ରିୟା) ଅନାଦର; ଔଦାସ୍ୟ; ଅକର୍ମ ।

ଅବକ୍ରୁଷ୍ଟ, ବି°. (ଅବ-କ୍ରୁଶ୍-ତ) ଭର୍ତ୍ସିତ ।

ଅବକ୍ରୋଶ, ବି. (ଅବ = ଅପ୍ରିୟ-କ୍ରୁଶ୍ = ଚୀତ୍କାର କରିବା-ଅ) ଚୀତ୍କାର; ଶାପ; ଭର୍ତ୍ସନା ।

ଅବକ୍ଷେପ, ବି. (ଅବ-କ୍ଷିପ୍-ଅ) ଅଯଥାକ୍ଷେପଣ, ବିକ୍ଷେପ; ଅଧଃକ୍ଷେପଣ; ବ୍ୟାଜୋକ୍ତି, ଶ୍ଳେଷୋକ୍ତି ।

ଅବକ୍ଷେପଣ, ବି. (ଅବ-କ୍ଷିପ୍-ଅନ) ଅଧୋ-ନିକ୍ଷେପ; ନିନ୍ଦା; ଅପବାଦ; ତିରସ୍କାର ।

ଅବକ୍ଷେପିଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବ-କ୍ଷିପ୍-ଇନ୍-ଈ) ଲଗାମ ।

ଅବଗଣିତ, ବି°. (ଅବ-ଗଣ୍-ତ) ଅବଜ୍ଞାତ, ଘୃଣିତ, ଅବମାନିତ, ତିରସ୍କୃତ ।

ଅବଗତ, ବଂ. (ଅବ-ଗମ୍ = ଗମନ କରିବା, ଜାଣିବା-ତ) ଜ୍ଞାତ, ବିଦିତ । (କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ କ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ଯେ ଅବଗତ କରିଅଛନ୍ତି । ଯଥା—ମୁଁ ଏ ସମସ୍ତ ଅବଗତ ଅଛି ।

ଅବଗତି, ବି. (ଅବ-ଗମ୍ = ଜାଣିବା-ତି) ବୋଧ, ଜ୍ଞାନ; ଅପଗମ, ଅପସରଣ ।

ଅବଗମ, } ବି. (ଅବ-ଗମ୍-ଅନ) ବୋଧ,
ଅବଗମନ, } ଜ୍ଞାନ; ପ୍ରସ୍ଥାନ, ଅପଗମ ।

ଅବଗାଢ଼, ବଂ. (ଅବ-ଗାହ୍ = ସ୍ନାନ କରିବା -ତ) ନିମଗ୍ନ; ଅନ୍ତଃପ୍ରବିଷ୍ଟ; ନତ, ନିମ୍ନ; ସ୍ନାତ ।

ଅବଗାହ, } ବି. (ଅବ-ଗାହ୍-ଅ, ଅନ)
ଅବଗାହନ, } ଜଳରେ ପ୍ରବେଶପୂର୍ବକ ସ୍ନାନ; ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ; ମଜ୍ଜନ; ପ୍ରବେଶ; ଅନ୍ତଃପ୍ରବେଶ ।

ଅବଗୀତ, ବଂ. (ଅବ = ନିନ୍ଦିତ ଇତ୍ୟାଦି-ଗୈ = ଗାନ କରିବା-ତ) ଉଚ୍ଚାରିତ; ଯାହା ଗାନ କରାଯାଇଅଛି; ନିନ୍ଦିତ, ଗର୍ହିତ; ଦୁଷ୍ଟ, ଗୀତ । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ବି. ଅପବାଦ; ଗୀତାଦିଦ୍ୱାରା ନିନ୍ଦାଖ୍ୟାପନ; ମନ୍ଦ ଗୀତ; ଅସାଧୁ ଗୀତ ।

ଅବଗୁଣ, ବି. (ଅବ-ଗୁଣ) ଦୋଷ, ଗୁଣବିହିତତା ।

ଅବଗୁଣ୍ଠନ, ବି. (ଅବ-ଗୁନ୍ଠ୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଅନ) ଓଢ଼ଣା, ପ୍ରାବରଣ, ଆଚ୍ଛାଦନ । ଯଥା—

ଏହି ଅବଗୁଣ୍ଠନବତୀ ରମଣୀ କିଏ ? ଶ. ନା.

ଅବଗ୍ରହ, } ବି. (ଅବ-ଗ୍ରହ୍-ଅ) ବୃଷ୍ଟିରୋଧ,
ଅବଗ୍ରାହ, } ଅନାବୃଷ୍ଟି । (ବୃଷ୍ଟିର୍ବର୍ଷଂ-ତଦ୍‌ବିଘାତେଽବଗ୍ରାହାବଗ୍ରହୌ ସମୌ) ଗ୍ରହଣ, ସ୍ୱୀକାର; ହରଣ; ଅପସାରଣ; ଅନାଦର; ପ୍ରତିବନ୍ଧକ, ବାଧା । (ଯଥା—ଅବଶ୍ୟଭବ୍ୟେଷ୍ୱନବଗ୍ରହଗ୍ରହା ଯୟା ଦିଶା ଧାବତି ବେଧସଃ ସ୍ପୃହା ।) (ଅଙ୍କୁଶଦ୍ୱାରା ନିଗୃହୀତ ହୁଏ ବୋଲି) ହସ୍ତିର ଲଲାଟ. (ଅବଗ୍ରହୋ ଲଲାଟଂ ସ୍ୟାତ୍) ଗଜସମୂହ; ଶାପ; ନିନ୍ଦାସୂଚକ ବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ; ସ୍ୱଭାବ, ପ୍ରକୃତି । (ଯଥା—ତୌ ସ୍ଥାସ୍ୟ-ତସ୍ତେ ନୃପତେର୍ନିଦେଶେ ପରସ୍ପରାବଗ୍ରହ-ନିର୍ବିକାରୌ ।) ନିଗ୍ରହ । (ଯଥା—ସ୍ୱୟଂ ବିଧାତ୍ରା ସୁରଦୈତ୍ୟରକ୍ଷସାମନୁଗ୍ରହାବଗ୍ରହ-ୟୋର୍ଯଦୃଚ୍ଛୟା—ମାଘ)

ଅବଘାତ, ବି. (ଅବ-ଘାତ) ଅପହତ୍ୟା; ଗୃହଳ ପ୍ରଭୃତି କାଣ୍ଡିବା; ତାଡ଼ନ, ଆଘାତ । ଯଥା—ଦନ୍ତାବଘାତ; ସାଘାତିକ ପ୍ରହାର ।

ଅବଚୟ, ବି. (ଅବ-ଚି-ଅ) ପୁଷ୍ପ ଫଳାଦି ଛେଦନ କରିବା; ସଂଗ୍ରହ କରିବା, ଚୟନ ।

ଅବଚିତ, ବଂ. (ଅବ-ଚି-ତ) କୃତଚୟନ; ଆହୃତ; ସଞ୍ଚିତ; ଅପଚୟିତ ।

ଅବଚୂଡ଼, ବି. (ଅବ = ନିମ୍ନ-ଚୂଡ଼ା = ଶିଖା) ଧ୍ୱଜାଗ୍ରବଦ୍ଧ ଅଧୋଲମ୍ବମାନ ବସ୍ତ୍ର; ମାଳ୍ୟ; ଚାମର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଚୂଡ଼ା; ମାଳା; ଶିରୋ-ଭୂଷଣ ।

ଅବଚୂର୍ଣ୍ଣିତ, ବଂ. (ଅବ-ଚୂର୍ଣ୍ଣ-ଗୁଣ୍ଡ କରିବା-ତ) ଚୂର୍ଣ୍ଣୀକୃତ, ପିଷ୍ଟ । (ଅବଧ୍ୱସ୍ତୋଽବଚୂର୍ଣ୍ଣିତଃ ।)

ଅବଚ୍ଛା, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ବଚ୍ଛା ହୋଇ ନାହିଁ, ଉତ୍ତମ । ଯଥା—

ବରଟ ତାହା ଦେଖି ବୋଲ ଆଚ୍ଛା ଆଚ୍ଛା,
ଚଳୁ ବସ୍ତ୍ର ଦେଲେ କରଣ ଅବଚ୍ଛା । କୃ. ଭ. ବ. ପ.

ଅବଚ୍ଛିନ୍ନ, ବଂ. (ଅବ-ଛିଦ୍-ତ) ଯୁକ୍ତ; ବିଶିଷ୍ଟ; ସୀମାବଦ୍ଧ । ଯଥା—ଚତୁଃସୀମାବଚ୍ଛିନ୍ନ । ମିଳିତ, ମିଶ୍ରିତ । ଯଥା—ଦୁଃଖାବଚ୍ଛିନ୍ନ ସୁଖ, ସୁଖାବଚ୍ଛିନ୍ନ ଦୁଃଖ । ସଙ୍କୁଚିତ; ଇତରବ୍ୟାବୃତ୍ତ; ଛିନ୍ନ; ବିଭକ୍ତ, ବିଶ୍ଳିଷ୍ଟ ।

ଅବଚ୍ଛେଦ, ବି. (ଅବ = ଦୂର୍-ଛିଦ୍-ଅ) ପରିଚ୍ଛେଦ; ସୀମା; ଖଣ୍ଡ; ବିରାମ; ବିଚ୍ଛେଦ; ଏକଦେଶ; କର୍ତ୍ତନ ।

ଅବଚ୍ଛେଦକ, ବଂ. (ଅବ-ଛିଦ-ଅକ) ଅବଚ୍ଛେଦକାରକ; ପ୍ରଭେଦକ; ନିୟାମକ; ବିଭାଜକ ।

ଅବଜ୍ଞା, ବି. (ଅବ-ଜ୍ଞା-ଅ-ଆ, ଅବ=ଅପକୃଷ୍ଟ) ତିରସ୍କାର, ଅବମାନନା, ଅନାଦର, ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ, ଘୃଣା । (ସ୍ତ୍ରୀଡ଼ାବମାନାବଜ୍ଞା ।)

ଅବଜ୍ଞାତ, ବି°. (ଅବ = ଅପକୃଷ୍ଟ-ଜ୍ଞା-ତ) ଅବମାନିତ, ତିରସ୍କୃତ, ଅନାଦୃତ, ଘୃଣିତ ।

ଅବଟ, ବି. (ଅବ୍ = ରକ୍ଷା କରିବା-ଅଟ) ଭୂଗର୍ତ୍ତ, ଗହ୍ୱର; କୂପ; ଅକୃତ୍ରିମ ଗର୍ତ୍ତ; ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ, କୁହକ; ଶସ୍ତ୍ରଘର୍ଷିତ ବ୍ରଣାଦିଜନିତ କ୍ଷତ ।

ଅବଟା, ବି°. (ଦେଶଜ) ଯାହା ବଟା ହୋଇ ନାହିଁ; ଯହିଁରେ ବଟା ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ନିର୍ଣ୍ଣିତ; ନିଷ୍କଳଙ୍କ ।

ଅବଟି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବ୍-ଅଟି) ଗର୍ତ୍ତ; କୂପ;
ଅବଟୀ, } ଦେହସ୍ଥିତ ରନ୍ଧ୍ରାଦି ।

ଅବଟୀଟ, ବି°. (ଅବ = ଅବନତ-ନାସିକା—ନାସିକା ସ୍ଥାନେ ଟୀଟାଦେଶ) ନତନାସିକ, ଚପିଟନାସିକ,ଚେପଟାନାକା ।(ଅବଟୀଟୋଽବନାଟଶ୍ଚାବଭ୍ରଟୋ ନତନାସିକେ ।)

ଅବଟୁ, ବି. (ଅବ = ନିମ୍ନ-ଟୀକ୍ = ଗମନ କରିବା-ଉ, ଅଥବା ଅ-ବଟ୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଉ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଗ୍ରୀବା, ଗ୍ରୀବାଶିରଃ-ସନ୍ଧିର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ । (ଅବଟୁର୍ଘାଟାକୃକାଟିକା ।) ଭୂଗର୍ତ୍ତ, କୂପ ।

ଅବତଂସ, ବି. (ଅବ-ତନ୍ସ୍ = ଭୂଷିତ କରିବା -ଅ) ଭୂଷଣ । ଯଥା—ଶ୍ରୀମ ରଘୁବଂଶାବତଂସ ଅଟନ୍ତି । କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ; ଶିରୋଭୂଷଣ ।

ଅବତମସ, ବି. (ଅବ = ନ୍ୟୂନ-ତମସ୍-ଅ) ଅଳ୍ପ ଅନ୍ଧକାର । (ଧ୍ୱାନ୍ତେ ଗାଢ଼େଽନ୍ଧତମସଂ କ୍ଷୀଣେଽବତମସଂ ତମଃ ।)

ଅବତର, } ବି. (ଅବ-ତୃ-ଅ, ଅନ)
ଅବତରଣ, } ଅବରୋହଣ, ଓହ୍ଲାଇବା; ପ୍ରବେଶ; ଉତ୍ପତ୍ତି; ନଦୀର ପର ପାରକୁ ଗମନ; ଉଲ୍ଲିଖନ ।

ଅବତରଣିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବତରଣ-ଇକ-ଆ) ଭୂମିକା, ମୁଖବନ୍ଧ, ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରସ୍ତାବନା, ଆଭାସ ।

ଅବତାର, ବି. (ଅବ-ତୃ-ଅ) ଦେବାଦିଙ୍କର ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଦେହପରିଗ୍ରହ; ଉତ୍ପତ୍ତି; ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ; ଅପସାରଣ ବା ହରଣ; ଅବତରଣ ବା ଓହ୍ଲାଇବା; ପୁଷ୍କରିଣୀ ପ୍ରଭୃତିର ସୋପାନପଦ୍ଧତି, ତୀର୍ଥ ବା ଘାଟ ।

ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ, ବି°. (ଅବ-ତୃ-ତ) ଆବିର୍ଭୂତ, ଉତ୍ପନ୍ନ; ଉଚ୍ଚରୁ ନିମ୍ନକୁ ଆଗତ; ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ।

ଅବତୋକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବ = ଅପଗତ-ତୋକ = ଅପତ୍ୟ—ଯାହାଠାରୁ ଅପତ୍ୟ ଅବସ୍ରୁତ ହୋଇଅଛି) ସ୍ରବଦ୍‌ଗର୍ଭା,ଦୈବାତ୍ ଗର୍ଭସ୍ରାବଯୁକ୍ତା ଗବୀ । (ବଶାବନ୍ଧ୍ୟାଽବତୋକା ତୁ ସ୍ରବଦ୍‌ଗର୍ଭାଥସନ୍ଧିନୀ ।)

ଅବଦଂଶ, ବି. (ଅବ-ଦନ୍ଶ୍-ଅ) ସୁରାପାନୋ-ତ୍ସାହକାରକ ଚର୍ବଣଦ୍ରବ୍ୟ, ସୁରାପାନ ରୁଚି-ଜନନାର୍ଥ ବ୍ୟଞ୍ଜନବିଶେଷ । (ମଦ୍ୟଗ୍ରାହକସ୍ୟ ମଦ୍ୟେ ସ୍ପୃଷ୍ୟବଦଂଶସ୍ତୁ ଭକ୍ଷଣଂ ।)

ଅବଦାତ, } ବି°. (ଅବ-ଦୈ = ଶୁଦ୍ଧ ହେବା-
ଅବଦାତକ, } ତ) ଶ୍ୱେତ, ଶୁକ୍ଳଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ; ଗୌର; ନିର୍ମଳ; ସୁନ୍ଦର । ବି. ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ; ପୀତବର୍ଣ୍ଣ । (ଅବଦାତଃ ସିତେ ପୀତେ ଶୁଦ୍ଧେ ।)

ଅବଦାନ, ବି. (ଅବ-ଦା-ଅନ) ସମ୍ପାଦିତ କର୍ମ । (ଅବଦାନଂ କର୍ମବୃତ୍ତଂ ।) ସଜ୍ଜନ ପ୍ରଶଂସନୀୟ କର୍ମ, ମନୋନୀତ ବ୍ୟବସାୟ; ବିକ୍ରମପ୍ରକାଶ ବା ପରାକ୍ରମ । (ଅବ-ଦୋ = ଛେଦନ କରିବା-ଅନ) ଛେଦନ, ଛେଦ । (ଅବ-ଦୈ = ଶୁଦ୍ଧି କରିବା-ଅନ) ଶୋଧନ, ଶୁଦ୍ଧୀକରଣ । (ଅବ-ଦେ = ପାଳନ କରିବା-ଅନ) ପାଳନ; ଉଶୀର, ବେଣାର ମୂଳ ।

ଅବଦାରଣ, ବି. (ଅବ = ନିମ୍ନ-ଦୃ-ଣିଚ୍-ଅନ) ଖନନ, ବିଦାରଣ; ଖଣତି, କୋଡ଼ି, ଶାବଳ ପ୍ରଭୃତି ଖନନାସ୍ତ୍ର । (ଖନିତ୍ରଂ ତ୍ୱବଦାରଣଂ ।)

ଅବଦାହ, ବି. (ଅବ = ନ୍ୟୂନ-ଦାହ = ସନ୍ତାପ—ଯାହା ହେତୁ ସନ୍ତାପ ନ୍ୟୂନ ହୁଏ) ଉଶୀରମୂଳ, ବେଣାମୂଳ; ଜ୍ୱରାଦିହେତୁ ଦେହଦାହ ।

ଅବଦାହେଷ୍ଟ, ବି. (ଅବଦାହ = ଜ୍ୱରାଦି ହେତୁ ଦେହତାପ-ଇଷ୍ଟ—ଯାହା ଅବଦାହ ନିବାରଣାର୍ଥ ଇଷ୍ଟ) ଉଶୀର ବା ବେଣାମୂଳ ।

ଅବଦୀର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ଅବ-ଦୃ-ତ, ତ = ନ) ଗଳିତ, ଦ୍ରବୀଭୂତ; ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ, ବିଦଳିତ ।

ଅବଦ୍ୟ, ବିଂ. (ଅ-ବଦ୍ = କହିବା-ଯ-ନିନ୍ଦାର୍ଥେ) ନୀଚ, ଅଧମ, ଗର୍ହିତ, ନିନ୍ଦନୀୟ; ଅକଥ୍ୟ; କଥନର ଅଯୋଗ୍ୟ । ବି. ଅନିଷ୍ଟ; ପାପ; ଦୋଷ; ନିନ୍ଦା ।

ଅବଧାନ, ବି. (ଅବ-ଧା-ଅନ) ମନୋଯୋଗ, ଚିତ୍ତର ଏକାଗ୍ରତା; ଅନୁଗ୍ରହ । ଯଥା—
କେଉଁ କାରଣ ମୁଁ ତୋ ସେବାକୁ ଗୋ ।
ମୋଠାରେ ଅବଧାନ ହେବାକୁ ଗୋ ।
ଚାଟଶାଳୀର ଶିକ୍ଷକ ।

ଅବଧାରଣ, ବି. (ଅବ-ଧୃ-ଇ-ଅନ) ନିରୂପଣ, ନିଶ୍ଚୟ କରିବା, ସ୍ଥିରୀକରଣ ।

ଅବଧି, ବି. (ଅବ-ଧା-ଇ) ପ୍ରଥମ ସୀମା । ଯଥା—ଅଦ୍ୟାବଧି । ଅନ୍ତ, ଅବସାନ । ଯଥା—ତାର ଦୁଃଖର ଅବଧି ନାହିଁ । ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଯଥା—ମରଣାବଧି ଦେଶ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଅଛୁ । ସମୟ । ଯଥା—ଆଉ ଅବଧି ନାହିଁ । ନିୟମ; ଗର୍ତ୍ତ । ଯଥା—(ପରିଚ୍ଛେଦେ ବିଳେ଼ବଧିଃ ।)

ଅବଧୀରଣ, ଅବଧୀରଣା, ବି. (ଅବ୍-ଧୀର୍ = ଅବଜ୍ଞା କରିବା-ଅନ) ଅବଜ୍ଞା, ଅବମାନନା, ଅନାଦର । (କୃତବତ୍ୟସି ନାବଧୀରଣାମପରାଦ୍ଧେଽପି ଯଦା ଚିରଂ ମୟି—ରଘୁବଂଶ ।)

ଅବଧୀରିତ, ବିଂ. (ଅବ-ଧୀର୍-ତ) ଅବଜ୍ଞାତ, ଅନାଦୃତ, ଉପେକ୍ଷିତ ।

ଅବଧୂତ, ବିଂ. (ଅବ-ଧୂ = କମ୍ପିତ ହେବା, ତ୍ୟାଗ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) କମ୍ପିତ; ତିରସ୍କୃତ, ଅଭିଭୂତ; ଅନାଦୃତ; ତ୍ୟକ୍ତ; ସଂସାରମାୟାମୁକ୍ତ । ବି. ଶୈବସମ୍ପ୍ରଦାୟ-ବିଶେଷ; ସନ୍ନ୍ୟାସୀ, ଉଦାସୀନ ।

ଅବଧ୍ୟ, ବିଂ. (ଅ-ବଧ୍-ଯ) ବଧର ଅଯୋଗ୍ୟ, ଯାହାକୁ ବଧ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ; ସ୍ତ୍ରୀ, ଦୂତ, ନିଦ୍ରିତ, ପଳାୟମାନ, ମୋହିତ, ଶରଣାପନ୍ନ ପ୍ରଭୃତି ଅବଧ୍ୟ ଅଟନ୍ତି ।

ଅବଧ୍ୱସ୍ତ, ବିଂ. (ଅବ-ଧ୍ୱନ୍ସ୍-ତ) ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ; ପ୍ରସ୍ଫିତ; ଗତ; ପରିତ୍ୟକ୍ତ; ନିନ୍ଦିତ ।

ଅବନ, ବି. (ଅବ୍-ତୃପ୍ତି ହେବା, ରକ୍ଷା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ) ପ୍ରୀଣନ ବା ପ୍ରୀତିଦାନ; ରକ୍ଷଣ; ସ୍ନେହପ୍ରକାଶ; ଗମନ; ଅବଗମନ ବା ପ୍ରାପ୍ତି; ଯାଚନ ବା ପ୍ରାର୍ଥନା; ଗ୍ରହଣ; ଧାରଣ; ହିଂସନ; ଶକ୍ତି ବା ସାମର୍ଥ୍ୟ; ବୃଦ୍ଧି; ସତ୍ତା; କ୍ରିୟା ବା କରଣ; ସ୍ପୃହା; ଶୋଭନ; ଆଲିଙ୍ଗନ; ବହନ; ଶ୍ରବଣ; ପ୍ରବେଶ; ତୃପ୍ତି; ଜ୍ଞାନ ।

ଅବନତ, ବିଂ. (ଅବ-ନମ୍-ତ) ନମ୍ରୀଭୂତ । ଯଥା—ଶାଖା ଫଳଭରରେ ଅବନତ ହେଲା । ନମ୍ର; ଅନୁନ୍ନତ; ଅଧଃପତିତ; ପ୍ରଣତ । ଯଥା—ପାଦାବନତ । (ତି ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ବି. ଅଧୋଗତି; ଅନୁନ୍ନତି; ପ୍ରଣତି; ବିନୟ; ସୂର୍ଯ୍ୟାଦିଙ୍କର ଅସ୍ତଗମନ ।

ଅବନା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ବନା ହୋଇ ନାହିଁ । ଯଥା—
ଅବନା ବନିଲେ   ଅମପା ମାପିଲେ
ଅଜପାରେ ଜପ ହେବ ବହନ,
ବାଇମନ ରେ । ବୁ ତ ଅବନା ବନ ।
ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କରେ ଅ-ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ ସ୍ୱର ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଯଥା—ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କର ଅବନାରସ-ତରଙ୍ଗ ପୁସ୍ତକ ।

ଅବନାଟ, ବିଂ. (ଅବ = ଅବନତ ନାସିକା ଯାହାର, ନତ ଅର୍ଥେ ନାସିକା ସ୍ଥାନରେ ନାଟାଦେଶ) ଅବନତନାସିକ, ଚେପଟା-ନାକା । (ଅବଟୀଟ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଅବନାୟ, ବି. (ଅବ = ନିମ୍ନ-ନୀ-ଅ) ଅଧୋ-ନୟନ, ନିମ୍ନକୁ ନେବା । (ଅବନାୟସ୍ତୁ ନିପାତନଂ ।)

ଅବନାହ, ବି. (ଅବ-ନହ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା -ଅ) ବନ୍ଧନ; ପରିଧାନ ।

ଅବନ, ଅବନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବ୍ = ରକ୍ଷା କରିବା-ଅନ) ପୃଥିବୀ, ଭୂମି; ନାଟ୍ୟମାଣୀ ଲତା ।

ଅବନ୍ତ, ଅବନ୍ତୀ, ଅବନ୍ତିକା, } ବି. (ଅବ୍ = ରକ୍ଷା କରିବା-ଅନ୍ତ-କ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦେଶ-ବିଶେଷ, ମାଳବଦେଶ; ଉଜ୍ଜୟିନୀ ନଗରୀ, ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କର ରାଜଧାନୀ; ଏତଦ୍ଦେଶୀୟ ନଦୀବିଶେଷ ।

ଅବନ୍ତସୋମ, ବି. (ଅବନ୍ତ = ଦେଶ-ସୂ = ହେବା-ମ-ଭାବାର୍ଥେ, ଯାହା ଅବନ୍ତୀ ଦେଶରେ ହୁଏ) କାଞ୍ଜିକ, କାଞ୍ଜୀ ।

ଅବନ୍ଧ୍ୟ, ବିଂ. (ଅ-ବନ୍ଧ୍ୟ) ସଫଳ; ବଳବାନ୍ ।

ଅବବୋଧ, ବି. (ଅବ-ବୁଧ୍-ଅ) ଜ୍ଞାନ, ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ, ବିବେକ; ଅନୁଭବ, ଜାଗରଣ । (ଯୌ ତୁ ସ୍ୱପ୍ନାବବୋଧୌ ତୌ ଭୂତାନାଂ ପ୍ରଳୟୋଦୟୌ ।)

ଅବଭାସ, ବି. (ଅବ-ଭାସ୍ = ପ୍ରକାଶ ପାଇବା-ଅ) ପ୍ରକାଶ; ସାକ୍ଷାତ୍କାର; ଅନ୍ୟର ଅନ୍ୟରୂପେ ପ୍ରକାଶସ୍ୱରୂପ ମିଥ୍ୟାଜ୍ଞାନ ବା ଭ୍ରମ ।

ଅବଭୃଥ, ବି. (ଅବ-ଭୃ = ପୋଷଣ କରିବା-ଥ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଯଜ୍ଞାନ୍ତକୃତ ଯଜ୍ଞ, ପ୍ରଧାନ ଯଜ୍ଞ ପୂରଣାର୍ଥ ଯାଗବିଶେଷ; ସ୍ନାନ, ଯଜ୍ଞାବଶେଷ ସ୍ନାନ । (ଦୀକ୍ଷାନ୍ତୋଽବଭୃଥୋ ଯଜ୍ଞେ) ।

ଅବଭ୍ରଟ, ବିଂ. (ଅବ-ନାସିକା = ଭ୍ରଟ) ନତ-ନାସିକ, ଚେପଟାନାକବିଶିଷ୍ଟ । (ଅବଟୀଟ ଶବ୍ଦ ଦେଖ)

ଅବମ, ବିଂ. (ଅବ୍ = ରକ୍ଷା କରିବା-ଅମ, ଯାହାଠାରୁ ଆତ୍ମାକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହୁଏ) ଅଧମ, ନିକୃଷ୍ଟ, ନ୍ୟୂନ ।

ଅବମତ, ବିଂ. (ଅବ = ଘୃଣିତ ବା ଅପକୃଷ୍ଟ-ମନ୍-ତ) ଅନାଦୃତ; ଅବଜ୍ଞାତ; ତିରସ୍କୃତ ।

ଅବମତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବ-ମନ୍-ତି) ଅବଜ୍ଞା, ହେୟଜ୍ଞାନ । (କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ କ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ପ୍ରଭୁ, ସ୍ୱାମୀ, ନେତା ।

ଅବମନ୍ତା, ବିଂ. (ଅବ-ମନ୍-ତୃ) ଅବମାନକାରୀ, ତିରସ୍କର୍ତ୍ତା । ଯଥା—ଗୁରୁ ଓ ଦ୍ୱିଜମାନଙ୍କର ଯେ ଅବମନ୍ତା ତାହାଙ୍କର ଅବଶ୍ୟ ନରକ-ଗତି ହୁଏ ।

ଅବମର୍ଦ୍ଦ, ବି. (ଅବ-ମୃଦ୍-ଅ) ପୀଡ଼ନ, ଦଳନ; ଶତ୍ରୁକୃତ ଗାଢ଼ ପ୍ରହାର; ଶତ୍ରୁ ନଗରାଦିର ଉଚ୍ଛେଦ; ଭଙ୍ଗ ।

ଅବମର୍ଦ୍ଦନ, ବି. (ଅବ-ମୃଦ୍-ଅନ) ଧ୍ୱଂସ; ପୀଡ଼ା । ବିଂ. ଧ୍ୱଂସକାରୀ; ପୀଡ଼ନକାରୀ ।

ଅବମର୍ଶ, ଅବମର୍ଷ, ଅବମର୍ଶନ, ଅବମର୍ଷଣ, } ବି. (ଅବ-ମୃଶ୍, ମୃଷ୍-ଅ, ଅନ) ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା; ଅକ୍ଷମା, ଅସହନ; ବିଲୋପ, ବିଲୁପ୍ତି; ବିସ୍ମୃତି; ନାଟକସନ୍ଧିବିଶେଷ ।

ଅବମାନ, ଅବମାନନା, } ବି. (ଅବ = ବିପରୀତ-ମାନ୍ = ପୂଜା କରିବା-ଅ, ଅନ-ଆ) ଅପମାନ; ଅନାଦର; ଅବଜ୍ଞା ।

ଅବୟବ, ବି. (ଅବ-ଯୁ = ମିଶ୍ରିତ ହେବା-ଅ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଅଙ୍ଗୀର ସହିତ ମିଶ୍ରିତ ହୁଏ) ଅଙ୍ଗ, ହସ୍ତପାଦାଦି; ଅଂଶ; ଉପକରଣ ।

ଅବର, ବିଂ. (ଅ-ବର) ନିକୃଷ୍ଟ, ଅଧମ; କନିଷ୍ଠ ବା ପଶ୍ଚାତ୍‌ଜାତ; ହସ୍ତି ଜଙ୍ଘାର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ; (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦୁର୍ଗା ।

ଅବରଜ, ବିଂ. (ଅବର = ପଶ୍ଚାତ୍-ଜନ୍-ଅ) ପଶ୍ଚାତ୍‌ଜାତ, କନିଷ୍ଠ; ନିକୃଷ୍ଟ, ହୀନବଂଶ-ଜାତ । ବି. କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା; ଅବରବର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଶୂଦ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) କନିଷ୍ଠା ଭଗିନୀ ।

ଅବରତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବ-ରମ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା-ବିଶ୍ରାମ-ତି) ବିରତି, ନିବୃତ୍ତି, ବିଶ୍ରାମ; ତ୍ୟାଗ ।

ଅବରବର୍ଣ୍ଣ, ବି. (ଅବର = ଶେଷ-ବର୍ଣ୍ଣ = ଜାତି) ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ, ଶୂଦ୍ର ।

ଅବରୀଣ, ବିଂ. (ଅବ-ରୀ = ଗମନ କରିବା-ତ, ତ = ନ) ଧିକ୍‌କୃତ, ତିରସ୍କୃତ, ନିନ୍ଦିତ । (ଅବରୀଣୋ ଧିକ୍‌କୃତଃ ସ୍ୟାତ୍ ।)

ଅବରୋଧ, ଅବରୋଧନ, } ବି. (ଅବ-ରୁଧ୍ = ଆବରଣ କରିବା-ଅ) ପ୍ରତିବନ୍ଧ; ଅଟକ; ବାଧା; ଘେରା, ବେଷ୍ଟନ, ଆଚ୍ଛାଦନ; ଅନ୍ତଃପୁର; ଅନ୍ତଃପୁର ସ୍ତ୍ରୀ; ରାଜପ୍ରାସାଦ ସ୍ତ୍ରୀ।

ଅବରୋହ, ବି. (ଅବ-ରୁହ୍ = ଆରୋହଣ କରିବା-ଅ) ଅବତରଣ; ଆନମନ; ନିମ୍ନକୁ ଆସିବାର; ଓହଳ, ଗୁଳ୍ମଚ୍ୟାଦି ଲତା।

ଅବର୍ଣ୍ଣ, ବି. (ଅ-ବର୍ଣ୍ଣ = ସ୍ତୁତି) ନିନ୍ଦା, ଅପବାଦ, ଅଯଶ । (ଅବର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷେପନିର୍ବାଦପରିବାଦାପବାଦବତ୍ ।) **ଅକାର, ଅ ଅକ୍ଷର।** (ଅ = ପ୍ରଶସ୍ତିରହିତବର୍ଣ୍ଣ = ଜାତି)ମାତଜାତି। ବିଂ. ବର୍ଣ୍ଣହୀନ।

ଅବଳକ୍ଷ, ବି. (ଅବ-ଲକ୍ଷ୍ = ଶୁଦ୍ଧ ହେବା-ଅ) ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । (ଅବଦାତଃ ସିତୋ ଗୌରୋଽବଲକ୍ଷୋ ଧବଳୋଽର୍ଜୁନଃ ।)

ଅବଲଗ୍ନ, ବି. (ଅବ-ଲଗ୍ନ, ଯହିଁରେ ବସ୍ତ୍ରାଦି ସଂଲଗ୍ନ ହୁଏ) କଟିଦେଶ । (ମଧ୍ୟମଂ ଚାବଲଗ୍ନଂ ଚ ।) ବିଂ. ସଂଲଗ୍ନ, ଦୃଢ଼ ସଂଯୁକ୍ତ ।

ଅବଲମ୍ବ, ବି.(ଅବ-ଲମ୍ବ୍ = ଲମ୍ବିତ ହେବା-ଅ) ଆଶ୍ରୟ । ଯଥା—ହସ୍ତାବଲମ୍ବ । ଗ୍ରହଣ; ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥାନ; ଆଶ୍ରୟସାଧନ ଯଷ୍ଟ୍ୟାଦି ।

ଅବଲମ୍ବନ, ବି. (ଅବ-ଲମ୍ବ୍-ଅନ) ଭରା ଦେବା । ଯେପରି ଯଷ୍ଟି ଅବଲମ୍ବନ । ନିର୍ଭର କରିବା । ଯଥା—ଚାକିରି ଅବଲମ୍ବନ କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଅଛି । ଆଶ୍ରୟ କରିବା; ଗ୍ରହଣ କରିବା ।

ଅବଲମ୍ବିତ, ବିଂ. (ଅବ-ଲମ୍ବ୍-ତ) ଆଶ୍ରିତ, ଶରଣାଗତ; ଅଧୋଲମ୍ବମାନ; ଗୃହୀତ ।

ଅବଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ବଳ-ଆ) ସ୍ତ୍ରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଅବଲୀଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବ-ଲୀଳା) ଅନାୟାସ, ଅକ୍ଲେଶ; ଅସଙ୍କୋଚ ।

ଅବଲେପ, ବି. (ଅବ ଲିପ୍-ଅ) ଗର୍ବ, ଦର୍ପ; ବିଦ୍ୱେଷ; ଦୂଷଣ ବା ନିନ୍ଦନ; ଲେପନ; ଅଧିକ୍ଷେପ; ଆକ୍ଷେପ; କ୍ଷେପଣ ।

ଅବଲୋକନ, ବି. (ଅବ-ଲୋକ୍-ଅନ) ଦର୍ଶନ; ଅନୁସନ୍ଧାନ ।

ଅବଲ୍ଗୁଜ, ବି. (ଅ-ବଲ୍ଗୁ = ମନୋହର-ଜନ୍-ଅ) ସୋମରାଜ ମଞ୍ଜି । (ଅବଲ୍ଗୁଜଃ ସୋମରାଜୀ ।)

ଅବବାଦ, ବି. (ଅବ = ଅସମ୍ମାନ-ବଦ୍-ଅ) ଅପବାଦ, ନିନ୍ଦା; ଆଦେଶ; ଶାସନ; ବିଶ୍ୱାସ । (ଅବବାଦୌ ତୁ ନିନ୍ଦାଜ୍ଞେ ।)

ଅବଶ, ବିଂ. (ଅ-ବଶ = ସ୍ୱାଧୀନତା) ଅନାୟତ୍ତ, ପରାଧୀନ; ଶିଥିଳ, ଦୁର୍ବଳ ।

ଅବଶିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଅବ-ଶିଷ୍-ତ) ପରିଶିଷ୍ଟ, ବାକି, ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ।

ଅବଶେଷ, ବିଂ. (ଅବ-ଶିଷ୍-ଅ) ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ, ଅବଶିଷ୍ଟ, ପରିଶିଷ୍ଟ । ବି. ଅନ୍ତ, ଅବସାନ, ପରିଶେଷ । ଯଥା—ତାହାର ଦୁଃଖର ଅବଶେଷ ନାହିଁ ।

ଅବଶ୍ୟ, ବିଂ. (ଅ-ବଶ୍ୟ) ଅଦମ୍ୟ, ଅବାଧ୍ୟ, ଅବଶ; ନିଃସନ୍ଦେହ । ଅଂ. ନିଶ୍ଚୟ, ସର୍ବଥା ।

ଅବଶ୍ୟଂଭାବୀ, ବିଂ. (ଅବଶ୍ୟଂ ଭୂ-ଇନ୍) ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ, ଯାହା ନିଶ୍ଚୟ ହେବ ।

ଅବଶ୍ୟାୟ, ବି. (ଅବ-ଶୈ୍ୟ-ଗମନ କରିବା, ପାଇବା-ଅ, ଯେ ଶୈତ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ, ଅଥବା ଯହିଁରୁ ଲୋକେ ଶୈତ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି) ହିମ, ଶିଶିର, କୁଜ୍ଝଟିକା; ଅଭିମାନ, ଗର୍ବ, ଅହଙ୍କାର ।

ଅବଶ୍ରୟଣ, ବି. (ଅବ-ଶ୍ରା-ପାକ କରିବା-ଅନ) ଚୁଲ୍ଲୀରୁ ଅବତରଣ, ଚୁଲ୍ଲୀରୁ ଓହ୍ଲାଇବା ।

ଅବଷ୍ଟବ୍ଧ, ବିଂ. (ଅବ-ସ୍ତମ୍ଭ୍ = ସ୍ତମ୍ଭ ହେବା, ଆବରଣ କରିବା, ଆରମ୍ଭ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି -ତ) ବଦ୍ଧ; ସଂଯତ; ବେଷ୍ଟିତ; ଆକ୍ରାନ୍ତ; ଅଭିଭୂତ; ସ୍ତବ୍ଧ; ରକ୍ଷିତ; ଅବଲମ୍ବିତ; ଆସନ୍ନ ବା ସମୀପ ।

ଅବଷ୍ଟମ୍ଭ, ବି. (ଅବ-ସ୍ତନ୍ଭ୍-ଅ) ରୋଧ; ଅବଲମ୍ବନ; ଆରମ୍ଭ; ସୂଚନା; ଆକ୍ରମଣ; ସ୍ତମ୍ଭ; ଉତ୍କର୍ଷ; ଅଭିମାନ; ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ।

ଅବସଥ, ଅବସଥ୍ୟ, } ବି. (ଅ-ବସ୍-ଅଥ, ଯ-ସ୍ୱାର୍ଥେ-ଯାହାଠାରୁ ବଳି ଆଉ ଉତ୍ତମ ବାସସ୍ଥାନ ନାହିଁ) ଗ୍ରାମ; ଆବାସ ସ୍ଥାନ; ପଥ ମଧ୍ୟରେ ନିବାସ ସ୍ଥାନ; ପାଠଶାଳା; ଆଖଡ଼ା ।

ଅବସନ୍ନ, ବିଂ. (ଅବ-ସଦ୍-ତ) ଶ୍ରାନ୍ତ, କ୍ଲାନ୍ତ, ଦୁର୍ବଳ; ସମାପ୍ତ; କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ ।

ଅବସର, ବି. (ଅବ-ସୃ-ଅ) ଅବକାଶ, ଛୁଟି; ସୁଯୋଗ; ପ୍ରସ୍ତାବ, ପ୍ରସଙ୍ଗ ।

ଅବସାଦ, ବି. (ଅବ-ସଦ୍-ଅ) କ୍ଲାନ୍ତି, ଶ୍ରାନ୍ତି, ଦୁର୍ବଳତା; ବିଷାଦ; ନିରୁତ୍ସାହିତା; ବିନାଶ, କ୍ଷୟ ।

ଅବସାନ,ବି. (ଅବ-ସୋ=ଶେଷ କରିବା-ଅନ) ବିରାମ, ସମାପ୍ତି; ସୀମା, ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; ମୃତ୍ୟୁ ।

ଅବସିତ, ବିଂ. (ଅବ-ସୋ-ତ) ଅବଗତ, ବିଦିତ । (ପ୍ରତିପନ୍ନମବସିତାବଗତେ ।) ସମାପ୍ତ, ଅବସାନପ୍ରାପ୍ତ ।

ଅବସ୍କର, ବି. (ଅବ=ନିମ୍ନ-କୃ=ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅ) ଆବର୍ଜନା, ସମ୍ମାର୍ଜନ୍ୟାଦିଦ୍ୱାରା ନିକ୍ଷିପ୍ତ ଧୂଳି ପ୍ରଭୃତି, ମଇଳା; ପୁରୀଷ ବା ବିଷ୍ଠା; ମଇଳା ରଖିବା ସ୍ଥାନ; ଗୁହ୍ୟଦେଶ ।

ଅବସ୍ତୁ, ବିଂ. (ଅ-ବସ୍ତୁ=ଯାହାଠାରେ ସାର ନାହିଁ) ଅସାର, ଅପଦାର୍ଥ ।

ଅବସ୍ଥା, ବି. (ଅବ-ସ୍ଥା-ଅ) ଦଶା; ସ୍ଥିତି; ପରିମାଣ ।

ଅବସ୍ଥାନ, ବି. (ଅବ-ସ୍ଥା-ଅନ) ଅବସ୍ଥିତି, ସ୍ଥିତି; ଅବସ୍ଥା; ସ୍ଥିତିସ୍ଥାନ; ଆବାସ ।

ଅବହାର, ବି. (ଅବ-ହୃ-ଅ—ଯେ ଜଳଜନ୍ତୁକୁ ହରଣ କରେ) ଜଳହସ୍ତୀ, କୁମ୍ଭୀରବିଶେଷ । (ବଙ୍ଗଭାଷାରେ ଏହାକୁ ହାଙ୍ଗର କହନ୍ତି) ଚୌର; ଯୁଦ୍ଧାଦିର ବିଶ୍ରାମ; ଯୁଦ୍ଧ ସ୍ଥାନରୁ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ଶିବିର ପ୍ରତି ଆନୟନ; ଉପହାର ।

ଅବହିତ, ବିଂ.(ଅବ-ଧା-ତ, ଧା=ହି) ବିଦିତ; ପରିଚିତ; ସାବଧାନ, ମନୋଯୋଗୀ ।

ଅବହିତ୍ଥ, ଅବହିତ୍ଥା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ବହିସ୍-ସ୍ଥା-ଅ, ସ ଲୋପ—ବାହ୍ୟରେ ନ ରହିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଅଦର୍ଶନ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଭାବଗୋପନ, ମନର ଭାବ ଗୁପ୍ତ କରି ରଖିବା, ଆକାର ଗୁପ୍ତି, ଭୟ ଲଜ୍ଜାଦିଦ୍ୱାରା ଇତ୍ୟାଦି-ସୂଚକ ମୁଖବିକାରାଦି ଆକାର ଗୋପନ । (ଅବହିତ୍ଥାକାରଗୁପ୍ତିଃ ।)

ଅବହେଳ, ଅବହେଳା, ଅବହେଳନ, } ବି. (ଅବ-ହେଡ୍=ଅନାଦର କରିବା-ଅ, ଅନ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଡ=ଳ) ଅବଜ୍ଞା, ଅନାଦର; ଅଯତ୍ନ; ଅନାୟାସ ।

ଅବାକ୍, ବିଂ. (ଅ-ବଚ୍-କ୍ୱିପ୍) ବାକ୍ୟହୀନ, ମୂକ । ଅଂ. (ଅବ-ଅଞ୍ଚ୍=ଗମନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ଅଧଃ, ନିମ୍ନପ୍ରଦେଶ । ବିଂ. ଅଧୋବଦନ; ବିସ୍ମିତ, ଚମତ୍କୃତ । ବି. ନିକୃଷ୍ଟକାଳ; (ନିମ୍ନଭିବୋଧରୁ) ଦକ୍ଷିଣଦିଗ, ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ।

ଅବାକ୍ପୁଷ୍ପୀ,ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବାକ୍=ଅଧୋଭାଗରେ-ପୁଷ୍ପ—ଯାହାର ପୁଷ୍ପ ଅଧୋମୁଖରେ ରହେ) ପାନମହୁରୀ; ପାନମହୁରୀଗଛ ।

ଅବାଗ୍ର, ବିଂ. (ଅବ=ବିପରୀତ-ଅଗ୍ର=ମସ୍ତକ) ଅଧୋମୁଖ, ଅବନତ, ନମ୍ର ।

ଅବାଙ୍ମୁଖ, ବିଂ. (ଅବାକ୍=ଅଧୋଭାଗରେ-ମୁଖ) ଅଧୋମୁଖ ।

ଅବାଚୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବାଚ୍=ଦକ୍ଷିଣଦିଗ-ଈ-ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗେ) ଦକ୍ଷିଣଦିଗ, ଅଧୋଦିଗ ।

ଅବାଚୀନ, ବିଂ. (ଅବାଚ୍-ଦକ୍ଷିଣଦିଗ-ଈନ) ଦକ୍ଷିଣଦେଶୀୟ, ଦକ୍ଷିଣଦିକ୍ସ୍ଥ; ଅଧୋମୁଖ, ଅଧୋଗତ ।

ଅବାଚ୍ୟ, ବି. (ଅ=ଅପ୍ରଶସ୍ତ-ବାଚ୍ୟ=କଥନୀୟ) ନିନ୍ଦିତବାକ୍ୟ, ଦୁର୍ବଚନ, ନିନ୍ଦା । ବିଂ. ଅବକ୍ତବ୍ୟ, ନିନ୍ଦାଯୋଗ୍ୟ । (ଅବାଚ୍-ଯ) ଦକ୍ଷିଣଦେଶୀୟ ।

ଅବାଧ, ବି°. ବାଧାଶୂନ୍ୟ, ଅନାୟାସ, ସହଜ, ଆପତ୍ତିଶୂନ୍ୟ ।

ଅବାଧ୍ୟ, ବି°.(ଅ-ବାଧ୍ୟ)ଅବଶୀଭୂତ,ଅମାନିଆ ।

ଅବାନ୍ତର, ବି°. (ଅବ = ଅବଗତ-ଅନ୍ତର = ମଧ୍ୟ) ଅନ୍ତଃପାତୀ; ପ୍ରଧାନର ଅଙ୍ଗଭୂତ; ବିଶେଷ; ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ।

ଅବାପିତ, ବି°. (ଅବ-ଆପ୍-ଇ-ତ) ପ୍ରାପିତ, ଅଧିଗମିତ । (ଅ-ବାପିତ = କୃତବପନ) ଯାହା ବପନ କରା ନୁହେ, ଯାହା ରୋପିତ ନୁହେ ।

ଅବାପ୍ତ, ବି°. (ଅବ-ଆପ୍-ତ) ପ୍ରାପ୍ତ, ଅଧିଗତ ।

ଅବାର, ବି.(ଅବ = ନିମ୍ନ-ଋ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ନଦ୍ୟାଦିର ଅର୍ବାକ୍ ତଟ, ପୂର୍ବ ପାର, ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ତୀର, ଆଦ୍ୟତୀର । ବି°. (ଅ-ବୃ-ଅ) ଅବାରଣୀୟ ।

ଅବାରଣୀୟ, ବି°.(ଅ-ବୃ = ନିବାରଣ କରିବା-ଣିଚ୍-ଅନୀୟ) ଦୁର୍ବାର, ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ।

ଅବାରିତ, ବି°. (ଅ-ବୃ-ଇ-ତ) ଅପ୍ରତିଷିଦ୍ଧ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାକୁ ମନା ନାହିଁ । ଯଥା—ଅବାରିତଦ୍ୱାର ।

ଅବାସା, ଅବାସସ୍, ବି°. (ଅ-ବାସସ୍ = ବସ୍ତ୍ର) ବିବସ୍ତ୍ର, ଉଲଗ୍ନ, ଲଙ୍ଗଳା । (ନଗ୍ନୋଽବାସା ଦିଗମ୍ବରେ ।)

ଅବି, ବି. (ଅବ୍ = ଗମନ କରିବା, ରକ୍ଷା କରିବା-ଇ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ପର୍ବତ; ମେଷ, ଛାଗ । (ଅବୟଃ ଶୈଳମେଷାର୍କାଃ ।) ମୂଷିକ; କମ୍ବଳ । (ଅବିର୍ନାଥେ ରବୌ ମେଷେ ଶୈଳେ ମୂଷିକ କମ୍ବଳେ—ମେଦିନୀ ।) (ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ବିକଳ୍ପେ ଦୀର୍ଘ ହୁଏ) ରଜସ୍ୱଳା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଅବିଆଣୀ, ବି°. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଯେ ପ୍ରସବ କରି ନଥାଏ ।

ଅବିଗୁଣ, ବି. (ପ୍ରା.) ଅଶୁଭଫଳ; ଅନିଷ୍ଟ ।

ଅବିଗ୍ନ, ବି. କରମର୍ଦ୍ଦକବୃକ୍ଷ; ପାଣିଅଁଳା ।

ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ, ବି°. (ଅ-ବିଚ୍ଛିନ୍ନ) ଧାରାବାହିକ ।

ଅବିତ, ବି°.(ଅବ୍ = ରକ୍ଷା କରିବା-ତ) ରକ୍ଷିତ, ପାଳିତ । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ କ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ରକ୍ଷଣ ।

ଅବିଦ୍ଧକର୍ଣ୍ଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ବିଦ୍ଧ = ବିଭିନ୍ନ-କର୍ଣ୍ଣ = କାନ—ଯାହାର ପତ୍ର କର୍ଣ୍ଣଠାରୁ ଭିନ୍ନ ନୁହେ ଅର୍ଥାତ୍ କର୍ଣ୍ଣ ତୁଲ୍ୟ) ଅକାନବିନ୍ଧ; ଭୃଙ୍ଗରାଜ ।

ଅବିଦ୍ୟ, ବି°. (ଅ-ବିଦ୍ୟା) ବିଦ୍ୟାହୀନ, ମୂର୍ଖ ।

ଅବିଦ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ବିଦ୍ୟା) ଅଜ୍ଞାନ, ମାୟା, ପ୍ରକୃତି । ଯଥା—

ଅବିଦ୍ୟା-ବିଷମ-ଆଶୀବିଷଘାତୀ ଜନେ । କୋ. ବ୍ର.

ଅବିଧି, ବି. ବିଧିଶୂନ୍ୟତା, ଅକରଣୀୟତା, ବେନିୟମ ।

ଅବିଧେୟ, ବି°. (ଅ-ବିଧେୟ) ଅଯୋଗ୍ୟ, ଅନୁଚିତ, ଯେ ବିଧେୟ ନୁହେ ।

ଅବିନୀତ, ବି°. (ଅ-ବିନୀତ) ଅଶିକ୍ଷିତ; ଧୃଷ୍ଟ, ଉଦ୍ଧତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଅସତୀ, କୁଳଟା ।

ଅବିମୃଷ୍ୟ, ବି°. (ଅ-ବି-ମୃଷ୍-ଯ) ଅବିବେଚକ; ନିଃସନ୍ଦିଗ୍ଧ ।

ଅବିରତ, ବି°. (ଅ-ବିରତ) ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ; ଧାରାବାହିକ । କ୍ରି. ବି°. ଅନବରତ, ସତତ । ଯଥା—

ମୋ ଚିତ୍ତ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟେ ଅବିରତ ଅନୁରକ୍ତ
ନୃସୁତବର୍ଗ ତାହା,
କରିବାପାଇଁ ନିଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତୁ
ଭବ୍ୟସଭ୍ୟ ଆହା । ଜା. ପ. ନା.

ଅବିରତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ବିରତି) ଅନିବୃତ୍ତି; ବିଷୟାଦିରେ ଚିତ୍ତର ସ୍ଥିରତା; ଅବିରାମ ।

ଅବିଳମ୍ବ, ଅବିଳମ୍ବନ, } ବି. (ଅ-ବି-ଲମ୍ବ୍-ଅ, ଅନ) ତୂର୍ଣ୍ଣ, ଶୀଘ୍ର, ସତ୍ୱର ।

ଅବିଳମ୍ବିତ, ବି°. (ଅ-ବିଳମ୍ବିତ) ତ୍ୱରିତ, ଶୀଘ୍ର; ଆଶୁନିଷ୍ପନ୍ନ ।

ଅବିସ୍ପଷ୍ଟ, ବି°.(ଅ-ବିସ୍ପଷ୍ଟ) ଅସ୍ଫୁଟ, ଅବ୍ୟକ୍ତ ।

ଅବିହାଡ଼ା, ବି°. (ଅବ୍ୟୁତ୍ପ ଶବ୍ଦଜ) ଅବିବାହିତ ।

ଅବହିତ, ବି॰ (ଅ-ବହିତ) ଅନୟମିତ; ଅସଙ୍ଗତ; ବିଧିବିରୁଦ୍ଧ; ନିଷିଦ୍ଧ; ଅସମ୍ପାଦିତ ।

ଅବି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବ୍ = ରକ୍ଷା କରିବା-ଇ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, ଯେ ଲଜ୍ଜା ହେତୁ ରଜ ରକ୍ଷା କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋପନ କରେ) ରଜସ୍ୱଳା ସ୍ତ୍ରୀ, ଋତୁମତୀ ।

ଅବୀଚି, ବି. (ଅ-ବୀଚି = ତରଙ୍ଗ) ନରକ-ବିଶେଷ । ବି॰. ତରଙ୍ଗହୀନ ।

ଅବୀର, ବି॰. (ଅ-ବୀର) ଦୁର୍ବଳ, ନିର୍ବୀର୍ଯ୍ୟ, ବୀରଶୂନ୍ୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ—ଅବୀରା) ବୀର-ଶୂନ୍ୟା । (ତଦାବୀରା ବସୁନ୍ଧରା ।) ପତିପୁତ୍ର-ହୀନା ସ୍ତ୍ରୀ । (ଅବୀରା ନଷ୍ଟପତିସୁତା ।)

ଅବୁଝ, ଅବୁଝା, ଅବୁଝାମଣା, } ବି॰. (ଅବୋଧ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ଭଲ ମନ୍ଦ ବୁଝି ପାରେ ନାହିଁ, ଯେ ବୁଝେ ନାହିଁ, ବୁଝାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ବୁଝି ପାରେ ନାହିଁ । ଯଥା—

ଅବୁଝ ରାଜା ରାଜ୍ୟ ଯଥା ପଣ୍ଡିତେ । ରୁ. ସୁ.

ଅବେକ୍ଷଣ, ଅବେକ୍ଷା, } ବି. (ଅବ-ଈକ୍ଷ = ଦେଖିବା, ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ, ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଅବଲୋକନ; ଆଲୋଚନା; ମନୋଯୋଗ; ଅନୁସନ୍ଧାନ; ଅନୁରୋଧ; ପ୍ରତୀକ୍ଷା; ପ୍ରତିଜାଗରଣ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତି ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଅବଧାନ ଦେବା । (ଅବେକ୍ଷା ପ୍ରତିଜାଗରଃ ।)

ଅବେକ୍ଷମାଣ, ବି॰. (ଅବ-ଈକ୍ଷ-ମାନ = ଶାନଚ୍) ନିରୀକ୍ଷମାଣ, ଅନୁସନ୍ଧାନପର ।

ଅବ୍ୟକ୍ତ, ବି॰. (ଅ-ବ୍ୟକ୍ତ = ପ୍ରକାଶିତ) ଅପ୍ରକାଶିତ; ଅସ୍ପଷ୍ଟ; ଅଜ୍ଞାତ । ବି. ପରଂବ୍ରହ୍ମ; ପ୍ରକୃତି; ଆତ୍ମା; ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ; କନ୍ଦର୍ପ; ମୂର୍ଖ ।

ଅବ୍ୟକ୍ତରାଗ, ବି. (ଅ-ବ୍ୟକ୍ତ-ରାଗ = ବର୍ଣ୍ଣ) ଈଷତ୍ ଲୋହିତବର୍ଣ୍ଣ । (ଅବ୍ୟକ୍ତରାଗ-ସ୍ତ୍ୱରୁଣଃ ।) ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ ଅନ୍ତଃସ୍ଥ ଅଭିଳାଷ ।

ଅବ୍ୟଣ୍ଡା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ବି-ଅଣ୍ଡ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଯାହାର ଅଣ୍ଡ ଅର୍ଥାତ୍ ବୀଜ ବିଗତ ହୁଏ ନାହିଁ) ବାଇଡ଼ଙ୍କ ।

ଅବ୍ୟଥ, ବି॰. (ଅ-ବ୍ୟଥା) ପୀଡ଼ାରହିତ, ବ୍ୟଥାଶୂନ୍ୟ; ଯେ ପୀଡ଼ା ଦିଏ ନାହିଁ, ପରପୀଡ଼ାବିମୁଖ । ବି. ସର୍ପ ।

ଅବ୍ୟଥା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ବ୍ୟଥା, ଯାହାହେତୁ ଭୟ ନାହିଁ) ହରିତକୀ, ହରିଡ଼ା । (ଅଭୟାତ୍ୱବ୍ୟଥା ପଥ୍ୟା ।) ଉତ୍ତର ଦେଶରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପଦ୍ମ-ଚାରିଣୀ ନାମ ଗଛ, ଏହା ସ୍ଥଳପଦ୍ମିନୀ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ । (ଅବ୍ୟଥାତିଚରା ପଦ୍ମା-ଚାରଟୀ ପଦ୍ମଚାରିଣୀ ।)

ଅବ୍ୟୟ, ବି. (ଅ-ବି-ଇ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ଯେ ଲିଙ୍ଗ ସଂଖ୍ୟା କାରକରେ ଗମନ କରେ ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ସର୍ବଦା ଏକରୂପରେ କେବଳ ରହେ) ଯେଉଁ ସବୁ ଶବ୍ଦ-ମାନଙ୍କରେ ବିଭକ୍ତି ରହିବାର ନିୟମ ନାହିଁ = ଆଉ, ଓ, ଏପରି, ସେପରି ଇତ୍ୟାଦି । (ସଦୃଶଂ ତ୍ରିଷୁ ଲିଙ୍ଗେଷୁ ସର୍ବାସୁ ଚ ବିଭକ୍ତିଷୁ । ବଚନେଷୁ ଚ ସର୍ବେଷୁ ଯନ୍ନବ୍ୟେତି ତଦବ୍ୟୟଂ ।) (ଅ-ବ୍ୟୟ = ନାଶ, ଯାହାର ନାଶ ନାହିଁ) ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ; ବ୍ରହ୍ମା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦୁର୍ଗା । ବି॰. ଅକ୍ଷୟ, ବ୍ୟୟରହିତ ।

ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ, ବି॰. (ଅ-ବ୍ୟବସ୍ଥିତ) ସିଦ୍ଧାନ୍ତ-ରହିତ, ବ୍ୟବସ୍ଥାରହିତ; ବ୍ୟବସ୍ଥାନଭଙ୍ଗ; ଅସ୍ଥିର, ଚଞ୍ଚଳ । ଯଥା—(ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ-ଚିତ୍ତସ୍ୟ ପ୍ରସାଦୋଽପି ଭୟଙ୍କରଃ ।)

ଅବ୍ୟବହିତ, ବି॰. (ଅ-ବ୍ୟବହିତ = ଦୂରୀକୃତ, ବିଭକ୍ତ) ବ୍ୟବଧାନରହିତ, ସଲଗ୍ନ, ଅନ୍ତରାଳଶୂନ୍ୟ, ନିକଟସ୍ଥ ।

ଅବ୍ୟାହତ, ବି॰. (ଅ-ବ୍ୟାହତ = ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ) ଅପ୍ରତିହତ, ବ୍ୟାଘାତରହିତ । ଯଥା—

ଅବ୍ୟାହତ-ପ୍ରତାପ ରାବଣ, ତେଜି ଦମ୍ଭେ,
ସୀତା କଲ କପଟ ଆଦର ମର୍ତ୍ତ୍ୟଡ଼ମ୍ଭେ । ଜା.ପ.ନା.

ଅଶନ, ବି. (ଅଶ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ଅନ) ଭୋଜନ; ଭକ୍ଷ୍ୟ ବସ୍ତୁ; ଅଶନବୃକ୍ଷ । ବି॰. (କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ ଅନ ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ଭକ୍ଷକ ।

ଅଶନି, ବି. (ଅଶ୍-ଅନି—ଯେ ପାହାଡ଼ ପର୍ବତ ପ୍ରଭୃତି ଖାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ନାଶ କରେ) ବଜ୍ର, ମେଘାଗ୍ନି, ବଜ୍ରୋତ୍ପାଦକ ତୈଜସ ଶକ୍ତି।

ଅଶି, ଅଶୀ, ଅଶିଏ, ବିଂ. (ଅଶୀତି-ଶବ୍ଦଜ) ୮୦ ସଂଖ୍ୟା। ଯଥା—

ସୁଷେଣ ବୋଲନ୍ତି ଅଶୀ ଯୋଜନ,
ମୁଁ ଡେଇଁବି ଏଥିରେ ନାହିଁ ଆନ। ବି. ରା.

ଅଶିତ, ଆଶିତ, ବିଂ. (ଅଶ୍-ତ) ଭକ୍ଷିତ; ତୃପ୍ତ, ପ୍ରୀତ। (ଅ-ଶିତ) ଅଶାଣିତ।

ଅଶିଶ୍ୱୀ, ଅଶିଶ୍ୱିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ଶିଶୁ=ଯାହାର ଶିଶୁ ନାହିଁ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈପ୍) ଶିଶୁହୀନା, ପୁତ୍ରକନ୍ୟାବିହୀନା, ଆଣ୍ଟୁକୁଡ଼ୀ। (ଅଶିଶ୍ୱୀ ଶିଶୁନା ବନା।)

ଅଶୀତି, ବିଂ. (ଅଷ୍ଟ-ଦଶନ୍-ତି-ନିପାତନ) ୮୦ ସଂଖ୍ୟା।

ଅଶୁଆର, ବି. (ଅଶ୍ୱବର ଶବ୍ଦଜ) ଅଶ୍ୱ; ପ୍ରଶସ୍ତ ଅଶ୍ୱ। ଯଥା—

ଶକ୍ୟ ଅନୁକ୍ରମେ ପୁଣି ଦେଲେ ଜହରୁକ,
ସହସ୍ରେ ଅଶୁଆର ମାତଙ୍ଗ ସହସ୍ରେକ। ନୃ.ପୁ.ବି.ସା.

ଅଶୁଭ, ବି. (ଅ-ଶୁଭ) ଅମଙ୍ଗଳ, ପାପ। ବିଂ. ଅମଙ୍ଗଳଯୁକ୍ତ।

ଅଶୃତ, ବିଂ. (ଅ-ଶୃତ) ଅପକ୍ୱ, କଞ୍ଚା।

ଅଶେଷ, ବିଂ. (ଅ-ଶେଷ) ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ, ସମୁଦାୟ।

ଅଶୋକ, ବି. (ଅ-ଶୋକ, ପ୍ରଥିତ ଅଛି ଏହି ବୃକ୍ଷମୂଳରେ ଗୌରୀଦେବୀ ତପସ୍ୟା କରି ମନୋରଥପ୍ରାପ୍ତିରେ ନଷ୍ଟଶୋକା ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ଅଶୋକ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ରଜାବିଶେଷ; ପାରଦ। ବିଂ. ଶୋକହୀନ।

ଅଶୋକରୋହିଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଶୋକ-ରୋହିଣୀ—ଷଷ୍ଠୀ ସମାସ) କଟୁରୋହିଣୀ।

ଅଶୋକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ଶୋକ—ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ରଭସାଭିଧାନ।

ଅଶ୍ମ, ଅଶ୍ମନ୍, ବି. (ଅଶ୍=ବ୍ୟାପିବା-ମ, ମନ୍—ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ପ୍ରସ୍ତର, ପଥର। ଯଥା—

ବଲ୍ଲୀଗୁଲ୍ମାଶ୍ମବୃକ୍ଷାବଲୀ-ବୃତ ଚରମଗ୍ରାବ-
ପୁଞ୍ଜାଦ୍ରିମାନ। ଜା. ପ. ନା.

ମେଘ; ପର୍ବତ।

ଅଶ୍ମଗର୍ଭ, ବି. (ଅଶ୍ମନ୍-ଗର୍ଭ) ମରକତମଣି।

ଅଶ୍ମଘ୍ନ, ବି. (ଅଶ୍ମନ୍-ହନ୍-ଡ) ପାଷାଣଭେଦ ଗଛ।

ଅଶ୍ମଜ, ବି. (ଅଶ୍ମନ୍=ପର୍ବତ-ଜନ୍-ଅ) ଶିଳାଜତୁ, ଗିରିମାଟି। (ଅଶ୍ମଜଂ ଚ ଶିଳାଜତୁ।) ବିଂ. ଶିଳାଜାତ।

ଅଶ୍ମନ୍ତ, ବି. (ଅଶ୍ମନ୍-ଅନ୍ତ=ଶେଷ—ଯହିଁରେ ପାଷାଣର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତ ହୁଏ) ଚୁଲ୍ଲି, ଅଗ୍ନିସ୍ଥାନ। (ଅଶ୍ମନ୍ତମୁଦ୍ଧାନମଧିଶ୍ରୟିଣୀ ଚୁଲ୍ଲି-ରନ୍ତିକାଅଶ୍ମନୋଽପ୍ୟନ୍ତୋଽନାଶ୍ମନ୍ତଃ।) ମୃତ୍ୟୁ; ଅଶୁଭକ୍ଷେତ୍ର। ବିଂ. ଅନବଧି, ଅସୀମ; ଅମଙ୍ଗଳ।

ଅଶ୍ମପୁଷ୍ପ, ବି. (ଅଶ୍ମନ୍-ପୁଷ୍ପ) ଶୈଳେୟ, ଶୈଳଜ ନାମକ ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ; ଶିଳାଜତୁ।

ଅଶ୍ମରୀ, ବି. (ଅଶ୍ମର=ପ୍ରସ୍ତରମୟ-ଈ) ପଥୁରିଆ-ରୋଗ, ଏ ରୋଗରେ ପ୍ରସ୍ରାବଦ୍ୱାରରେ ଚୂର୍ଣ୍ଣ-ମିଶ୍ରିତ ପ୍ରସ୍ତର ପରି ପଦାର୍ଥ ଜନ୍ମି ପଥରୋଧ କରେ।

ଅଶ୍ମସାର, ବି. (ଅଶ୍ମନ୍-ପଥର-ସାର=ସ୍ଥିରାଂଶ) ଲୌହ। ବିଂ. ଲୌହମୟ।

ଅଶ୍ର, ବି. (ଅଶ୍=ବ୍ୟାପିବା-ର) ଚକ୍ଷୁର ଜଳ, ଲୋତକ; ଶୋଣିତ, ରକ୍ତ।

ଅଶ୍ରପ, ବି. (ଅଶ୍ର-ପା-ଅ) ରାକ୍ଷସ, ନିଶାଚର।

ଅଶ୍ରାନ୍ତ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଅ-ଶ୍ରାନ୍ତ) ଅନବରତ; ସତତ। ବିଂ. ଅବିରତ, ଧାରାବାହୀ; ଯେ ଶ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ, ଯାହାର ଶ୍ରମବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ।

ଅଶ୍ରି, ଅଶ୍ରୀ, ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଶ୍ = ଭୋଜନ କରିବା, ବ୍ୟାପିବା-ରି—ଯେ ରକ୍ତ ଖାଏ) ଖଡ୍‌ଗାଦିର ଧାର; ଖଡ୍‌ଗାଦିର ପ୍ରାନ୍ତଭାଗ; ଗୃହ ବା ବାଟୀର କିମ୍ବା ଅନ୍ୟବସ୍ତୁର କୋଣ । (କୋଣସ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରିୟଃ ପାଲ୍ୟଶ୍ରିକୋଟୟଃ ।)

ଅଶ୍ରୁ, ବି. (ଅଶ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ରୁ) ଲୋତକ, ଚକ୍ଷୁଜଳ । ଯଥା—

ବହେ ନେତ୍ରୁ ଅଶ୍ରୁ ପତ୍ରକ ପଡ଼ନ୍ତୁ
ପଡ଼ିଲା ତୁଷାର । ବୈ. ବି.

ଅଶ୍ଳୀଳ, ବିଂ. (ଅ-ଶ୍ରୀଳ ଶ୍ରୀ-ଳ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ର=ଳ, ଯାହା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ (ସୁନ୍ଦର ନୁହେ) କୁତ୍ସିତ, ଲଜ୍ଜାଜନକ, ଅସାଧୁ । ଏ ଶବ୍ଦଟି ଭାଷା ସ୍ଥଳେ କେବଳ ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ—ଯେପରି ଅଶ୍ଳୀଳ କଥା, ଅଶ୍ଳୀଳ ଭାଷା ।

ଅଶ୍ଳେଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ଶ୍ଳେଷ = ଆଲିଙ୍ଗନ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ନବମ ନକ୍ଷତ୍ର ।

ଅଶ୍ୱ, ବି. (ଅଶ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ବ) ଘୋଟକ, ଘୋଡ଼ା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଘୋଟକୀ, ଘୋଡ଼ୀ ।

ଅଶ୍ୱକର୍ଣ୍ଣ, ଅଶ୍ୱକର୍ଣ୍ଣକ, ବି. (ଅଶ୍ୱ-କର୍ଣ୍ଣ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଯାହାର ପତ୍ର ଅଶ୍ୱର କର୍ଣ୍ଣ ପରି) ଶାଳବୃକ୍ଷ; ଘୋଡ଼ାର କାନ ।

ଅଶ୍ୱତର, ବି. (ଅଶ୍ୱ-ତୄ = ଗମନ କରିବା, ପରାଭବ କରିବା—ଅ-ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ, ଯେ ଗମନରେ ଅଶ୍ୱକୁ ପରାଭବ କରେ, କିମ୍ବା ଅଶ୍ୱ-ତର—କ୍ଷୁଦ୍ରାର୍ଥେ) ଘୋଟକୀର ଗର୍ଭରୁ ଗର୍ଦ୍ଦଭର ଔରସରେ ଅଥବା ଗର୍ଦ୍ଦଭୀର ଗର୍ଭରୁ ଅଶ୍ୱର ଔରସରେ ଜାତ ପଶୁ, ଖଚର ଘୋଡ଼ା; ସର୍ପବିଶେଷ ବା ନାଗବିଶେଷ; ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଖଚରୀ । ବିଂ. (ଅଶ୍ୱ-ତୄ-ଅ-କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟେ) ଦ୍ରୁତଗାମୀ ।

ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, ବି. (ଅ-ଶ୍ୱଃ = କାଲି ଅର୍ଥାତ୍ ଆଜି-କାଲିର ନୁହେ, ବହୁଦିନ, ଅନେକ କାଳ-ସ୍ଥା-ଅ—ଯେ ବହୁଦିନ ରହେ । ଅଥବା ଚଳଦଳତ୍ୱ ହେତୁରୁ ଅଶ୍ୱକର୍ଣ୍ଣର ପ୍ରାପ୍ତ ରହେ ବୋଲି ଏହାର ନାମ ଅଶ୍ୱତ୍ଥ) ସ୍ୱନାମବିଖ୍ୟାତ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା, ବି. (ଅଶ୍ୱ = ଘୋଟକ-ସ୍ଥାମ = ଶବ୍ଦ—ଯେ ଜନ୍ମମାତ୍ରେ ଉଚ୍ଚୈଃଶ୍ରବା ଘୋଟକ ପ୍ରାୟ ଶବ୍ଦ କରିଥିଲେ) ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପୁତ୍ର ।

ଅଶ୍ୱଯୁକ୍, ଅଶ୍ୱଯୁଜ୍, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଶ୍ୱ-ଯୁଜ୍-କ୍ୱିପ୍) ଯେ ଅଶ୍ୱର ଆକାରବିଶିଷ୍ଟ, ଅଶ୍ୱିନୀ-ନକ୍ଷତ୍ର ।

ଅଶ୍ୱବାର, ଅଶ୍ୱବାହ, ବି. (ଅଶ୍ୱ-ବୃ-ଅ, ଅଶ୍ୱ-ବହ୍-ଅ) ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ।

ଅଶ୍ୱାରୋହ, ବି. (ଅଶ୍ୱ-ଆରୋହ = ଯେ ଆରୋହଣ କରେ) ଯେଉଁ ସୈନ୍ୟ ଅଶ୍ୱରେ ଚଢ଼ି ଯୁଦ୍ଧ କରନ୍ତି, ଅଶ୍ୱାରୂଢ଼ ସୈନ୍ୟ । (ଅଶ୍ୱାରୋହାସ୍ତୁ ସାଦିନଃ ।)

ଅଶ୍ୱିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଶ୍ୱ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈପ୍) ଅଶ୍ୱମୁଖାକୃତି ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ; ଅଶ୍ୱିନୀରୂପଧାରିଣୀ ସ୍ୱର୍ବେଶ୍ୟାବିଶେଷ ।

ଅଶ୍ୱିନୀସୁତ, ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର, ବି. (ଅଶ୍ୱିନୀ-ସୁତ, କୁମାର) ସ୍ୱର୍ଗବୈଦ୍ୟ ।

ଅଶ୍ୱୀୟ, ବି. (ଅଶ୍ୱ-ଈୟ) ଅଶ୍ୱସମୂହ । ବିଂ. ଅଶ୍ୱସମ୍ବନ୍ଧୀ; ଅଶ୍ୱହିତକାରୀ ।

ଅଷାଢ଼, ବି. (ଆଷାଢ଼ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଆଷାଢ଼ ମାସ ।

ଅଷାଢ଼ୁଆ, ବି. ଆଷାଢ଼ ମାସରେ ବନ୍ୟଜାତ ଫଳବିଶେଷ । ଏହା ତରକାରୀରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ଅଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଅଶ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ଅନ୍, ତ ଆଗମ) ୮ ସଂଖ୍ୟା ।

ଅଷ୍ଟକ, ବି. (ଅଷ୍ଟନ୍-କ) ଅଷ୍ଟ ଅଧ୍ୟାୟ ବା ଅଷ୍ଟ ଶ୍ଳୋକାତ୍ମକ ଗ୍ରନ୍ଥ; ଦୃଷଦ୍ୱତୀ ଗର୍ଭଜାତ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ର; ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜା ବିବୃଷ୍ଣିଙ୍କର ପୁତ୍ର । ବିଂ. ଅଷ୍ଟସଂଖ୍ୟା-ପରିମିତ, ଆଠ ସଂଖ୍ୟା ସମଷ୍ଟି, ଆଠଗୋଟି ।

ଅଷ୍ଟକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଶ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ତକ) ଶ୍ରାଦ୍ଧବିଶେଷ; ପୌଷ, ମାଘ ଓ ଫାଲ୍‌ଗୁନ ମାସର କୃଷ୍ଣାଷ୍ଟମୀ ।

ଅଷ୍ଟଧା, ଅଂ. (ଅଷ୍ଟ-ଧା—ପ୍ରକାରାର୍ଥେ) ଆଠ-ପ୍ରକାର, ଆଠବାର ।

ଅଷ୍ଟଧାତୁ, ବି. ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, ରୌପ୍ୟ, ତାମ୍ର, ସୀସକ, ଲୌହ, ରଙ୍ଗ, କାନ୍ତଲୌହ, ଇସ୍ପାତ ।

ଅଷ୍ଟପାଦ, } ବି. (ଅଷ୍ଟ-ପାଦ) ଶରଭ; ଊର୍ଣ୍ଣ-
ଅଷ୍ଟପାତ୍, } ନାଭ, ବୁଡ଼ିଆଣୀ ପୋକ ।

ଅଷ୍ଟମ, ବି. (ଅଷ୍ଟନ୍-ମ—ପୂରଣାର୍ଥେ) ଆଠର ପୂରଣ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ତିଥିବିଶେଷ ।

ଅଷ୍ଟମଙ୍ଗଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ବିବାହର ଅଷ୍ଟମ ଦିବସ ।

ଅଷ୍ଟାକାଳୀ, ବି. (ଅଷ୍ଟକାଳ ଶବ୍ଦଜ) ବର୍ଷଯାକ ।

ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ, ବି. (ଅଷ୍ଟ-ଅଙ୍ଗ) ଯମ, ନିୟମ, ଆସନ, ପ୍ରାଣାୟାମ, ପ୍ରତ୍ୟାହାର, ଧ୍ୟାନ, ଧାରଣା ଓ ସମାଧି, ଏହି ଆଠପ୍ରକାର ଯୋଗ; ଜାନୁ, ପାଦ, ହସ୍ତ, ଉରଃ, ବୁଦ୍ଧି, ଶିର, ବାକ୍ୟ ଓ ଚକ୍ଷୁ ଏହି ଆଠ ପ୍ରଣାମର ଅଙ୍ଗ । ବିଂ. ଅସାଧ୍ୟ, ସୋପଦ୍ରବ । ଲୋକରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ କି, ତାହାର ରୋଗବିକାର ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ ହୋଇଗଲା ଅର୍ଥାତ୍ ଅସାଧ୍ୟ ହୋଇଗଲା ।

ଅଷ୍ଟାଦଶ, ବିଂ. (ଅଷ୍ଟନ୍-ଦଶ) ୧୮ ସଂଖ୍ୟା; ୧୮ ସଂଖ୍ୟାପୂରକ ।

ଅଷ୍ଟାପଦ, ବି. (ଅଷ୍ଟନ୍-ପଦ=ସ୍ଥାନ) ବୁଡ଼ିଆଣୀ ପୋକ; ଶରଭ ବା ମୃଗବିଶେଷ; ସୁବର୍ଣ୍ଣ । (ରୁକ୍ମଂ କାର୍ତ୍ତସ୍ୱରଂ ଜାମ୍ବୂନଦମଷ୍ଟାପଦୋଽ-ସ୍ତ୍ରିୟାଂ ।) ସାରିଫଳକ, ପଶାର ଛକ । (ଅଷ୍ଟାପଦଂ ସାରିଫଳଂ ।)

ଅଷ୍ଟାବଧାନୀ, ବି. ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ପ୍ରତିଭାବଳରେ ଏକ ସମୟରେ ଆଠଟିଗୋଟି ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରେ ।

ଅଷ୍ଠି, ବି. (ଅ-ସ୍ଥା=ଶେଷ ରହିବା-ଇ) ଫଳର ଗିଠା, ଅଠା ।

ଅଷ୍ଠୀଳା, ବି. (ଅଷ୍ଠି-ଲା=ଗ୍ରହଣ କରିବା, ସଦୃଶ ହେବା-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ପାଷାଣଖଣ୍ଡ; ବୀଜ; ଅଠା । ଯେପରି—ଶାଳ୍ମଳୀ ବୃକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଅଷ୍ଠୀଳା ଜନ୍ମେ । ନାଭିର ଅଧୋଦେଶରେ ଜନିତ ପାଷାଣପିଣ୍ଡାକାର ବ୍ୟାଧିବିଶେଷ; ଆଘାତ-ପ୍ରଯୁକ୍ତ ମାଳିକା ଅର୍ଥାତ୍ କଳାଶିରା ।

ଅଷ୍ଠୀବାନ୍, ବିଂ. (ଅଷ୍ଠୀବତ୍—ଅଷ୍ଠି=ହାଡ଼-ବତ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଜାନୁ, ଆଣ୍ଠୁ । (ଜାନୂରୁପ-ର୍ବାଷ୍ଠୀବଦସ୍ତ୍ରିୟାଂ ।)

ଅସଂଖ୍ୟ, ବି. (ଅ-ସଂଖ୍ୟା) ଅନେକ, ବହୁତ, ଅଗଣ୍ୟ । ଯଥା—

ଭଗ୍ନାୟୁଧ ଭିନ୍ନବର୍ମ ଛିନ୍ନଢ଼ାଲ,
ସଙ୍ଗେ ପଡ଼ିଅଛୁ ଅସଂଖ୍ୟ କଙ୍କାଳ । ନ. କେ.

ଅସକନ୍ଦ, } ବି. (ଅଶ୍ୱକନ୍ଦ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମ-
ଅସ୍କନ୍ଦ, } ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ଅସକନ୍ଧ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅଡୁଆ, ଗୋଳକ-
ଅସ୍କନ୍ଧ, } ଧନ୍ଦା ।

ଅସକରା, } ବି. (ଅବସ୍କର ଶବ୍ଦଜ) ଅଳଆ ।
ଅସ୍କରା, }

ଅସକୃତ୍, ଅଂ. (ଅ-ସକୃତ୍=ଏକବାର) ଅନେକବାର, ମୁହୁର୍ମୁହୁ, ପୁନଃପୁନଃ ।

ଅସଙ୍ଗଳା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅନାଥ ବା ଦୀନ । ଯଥା—

ଆହ ବର୍ଷାକାଳେ ତୋଳିଥିବୁ ଧର୍ମଶାଳା,
ବିଦେଶୀ ଲୋକମାନେ ରହିବେ ଯେ ଅସଙ୍ଗଳା ।
ନୃ. ପୂ. ପ୍ର. ସା.

ଅସଂଖ୍ୟ । ଯଥା—

ଜୀବନ୍ୟାସ ଦେଶ ରାଜା ଅଟଇ ଯାମଳା,
ସଙ୍ଗେ ସୈନ୍ୟ ଘେନି ସେ ଆଇଲା ଅସଙ୍ଖଳା ।
ନୃ. ପୂ. ଦ୍ୱି. ସା.

ଅସଙ୍ଗୁଳା, }
ଅସଙ୍ଗଳା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟର୍ଥ, ନିଷ୍ଫଳ ।
ଅସଙ୍ଖୋଳା, } ଯଥା—

ମନହିଁ ଜାଣେ ଏକା ଅଟେ ଅକ୍ଷୟମାଳା,
ମନ ନକଲେ ଜପ ହୁଅଇ ଅସଙ୍ଖୁଳା ।
ନୃ. ପୂ. ତୃ. ଚ.

ଅନାଦୃତ ବା ତୁଚ୍ଛ । ଯଥା—

ମୁହିଁ ଛୁଣ୍ଡା ଲେଙ୍କଡ଼ା ଦୋଷଡ଼ା ଥାଏ ଧରି,
ତେଣୁ ଅସଙ୍ଖୁଳା ମୋତେ କରନ୍ତି ଦୈତାରି ।
ନୃ. ପୂ. ତୃ. ସା.

ବି. ଅନାଦର ବା ନ ପଚାରିବା । ଯଥା—

ପାଞ୍ଚିଲେ ରାମ ସରିଲା ଅବତାର ଲୀଳା,
ସୀତା ଜଟିଗଲେ ମୋତେ କରି ଅସଙ୍ଖୋଳା ।
ନୃ. ପୂ. ସ. ଚ.

ଅସଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅକଳ ବା ଅସୁବିଧା । ଯଥା—

ଅସଜ ହେବ କଥା ନୋହିବ କାର୍ଯ୍ୟ କିଛୁ,
କିଷ୍ଟେ ଦଇତର ମୃତ୍ୟୁ ମୋର ହାତେ ଅଛୁ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ସା.

ବିଂ. (ଅସଜ୍ଜ ଶବ୍ଦଜ) ବାସି, ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ ।

ଅସଜଆ, ଅସଜ, ବିଂ. ଅସୁବିଧାଜନକ ।

ଅସଜଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ସଜଡ଼ା ହୋଇ ନଥାଏ । (ଅକଟା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଅସଜାଡ଼, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସଜ, ଅପରିଷ୍କୃତ । ଯଥା—

ସ୍ୱାମୀ ଖୁଣ୍ଟ କଣ୍ଟା ଅସଜାଡ଼ ଭୂମି,
ସେଠାରେ ରହିବେ କ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସ୍ୱାମୀ । ସା. ଭା. ଆ.

ଅସଡ଼, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅବିଷ୍ଟ, ଅଶିକ୍ଷିତ, ଅବାଧ ।

ଅସଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ସଡ଼ ନାହିଁ ।

ଅସଣା, ଅସନା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅପରିଷ୍କୃତ; କୁତ୍ସିତ, ଘୃଣିତ । ବି. ଅଳଆ ।

ଅସତ୍, ବିଂ. (ନ-ସତ୍) ମିଥ୍ୟା, ଯାହା ବା ଯେ ସତ୍ ନୁହେ; ଦୁଷ୍ଟଚରିତ୍ର ।

ଅସତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ସତୀ) ଭ୍ରଷ୍ଟା ବା ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ । ବିଂ. ଦୁଷ୍ଟଚରିତ୍ରା ।

ଅସନ, ଆସନ, ବି. (ଅସ୍ = ପ୍ରେରଣ କରିବା, କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅନ) ସର୍ଜବୃକ୍ଷ, ପିଆସାଳ ଗଛ; କ୍ଷେପଣ ।

ଅସଭ୍ୟ, ବିଂ. (ଅ-ସଭ୍ୟ = ସାମାଜିକ) ଅଶିଷ୍ଟ, ଅଭଦ୍ର, ଜଙ୍ଗଲି; ଖଳ, ଦୁର୍ବିନୀତ ।

ଅସମୀକ୍ଷ୍ୟକାରୀ, ବିଂ. (ଅ-ସମୀକ୍ଷ୍ୟ = ଦେଖି-କରି-ଇନ୍) ଯେ ସମ୍ୟକ୍ ବିବେଚନା ନ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ, ଯେ ଗୁଣ ଦୋଷ ନ ବୁଝି ଦେଖାଦେଖିରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଏ, ମୂର୍ଖ ।

ଅସମୀକ୍ଷ୍ୟଭାଷୀ, ବିଂ. (ଅ-ସମୀକ୍ଷ୍ୟ = ସମ୍ୟକ୍ ବିବେଚନା କରି-ଭାଷ୍-ଇନ୍) ଯେ ସମ୍ୟକ୍ ବିବେଚନା ନ କରି ଯେ କୌଣସି କଥା କହିଦିଏ ।

ଅସମ୍ବଦ୍ଧ, ବିଂ. (ଅ-ସମ୍ବଦ୍ଧ) ସମ୍ବନ୍ଧଶୂନ୍ୟ; ଅସଂଲଗ୍ନ; ପୂର୍ବାପର ବିରୁଦ୍ଧ; ଅସଙ୍ଗତ ।

ଅସମ୍ଭବ, ବିଂ. (ଅ-ସମ୍ଭବ = ଉତ୍ପତ୍ତି) ଯାହା ଘଟି ନ ପାରେ, ବିଶ୍ୱାସର ଅଯୋଗ୍ୟ । ଯଥା—

କଲେ ଗୋପୀଙ୍କି ଦେନ ଯେତେ ଭାବ,
କହିବାକୁ ସେ କଥା ଅସମ୍ଭବ । ର. କ.

ଅସମ୍ଭାଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ; ଅସଂଯତ, ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ । ଯଥା—

କେଶ ବସନ ଅସମ୍ଭାଳ,
ନୟନୁ ବହେ ଅଶ୍ରୁଜଳ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ବି. ଉଦ୍‌ବେଗ । ଯଥା—

ଅସମ୍ଭାଳେ ଫିଟି କୁନ୍ତଳ ଭୂମିଯାଏ ପରଶି । ଚ. ଭା.

ଅସର, ବି. (ଅବସର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସମୟ, ଫୁରୁସତ, ଅବକାଶ । ଯଥା—

କଳ ଆଣୁଛୁ କେ ହେମ କୁମ୍ଭରେ,
ଏହି ଅସର ଏହି ଆରମ୍ଭରେ । ଲା. ବ.

ଅସର, ଅସରି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ନ ସରଇ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଶେଷ । ଯଥା—

ସର ସେହି ତ ପ୍ରେମରସର,
ସରଳହୃଦ ଗୁଣ ଅସର । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଅସରି ଏ ବିଭବରାଶି ଆଜ ରାଜପୁରେ । ଦ. ବ.

ଅସରନ୍ତି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ସରେ ନାହିଁ, ଅକ୍ଷୟ । ଯଥା—ଅସରନ୍ତି ଭଣ୍ଡାର ।

ଅସରପା, ଅସର୍ପା, ବି. (ଅଶ୍ରପା ଶବ୍ଦଜ) ତୈଳ-ପାୟିକା ନାମକ ପତଙ୍ଗବିଶେଷ । ଯଥା—

ଅସର୍ପା ହୋଇବୁ ଆବର,
ଭକ୍ଷିବୁ ଧାଆର ରୁଧିର । କ. ପୁ.

ବିଂ. ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି; ଅପ୍ରତିଭ; ମୂର୍ଖ । ଯଥା—

ଅସର୍ପା ପୁରୁଷ ପ୍ରାୟେ ଅଟେ ମୋର ବୁଦ୍ଧି,
ପଦେ କରୁ କରୁ ଆର ପଦ ନୋହେ ସିଦ୍ଧି ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ସା.

ଅସରପି, ଅସର୍ଫି, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ।

ଅସରଳ, ବି. (ନ-ସରଳ) ବକ୍ର, କୁଟିଳ ।

ଅସରଳା, ବ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ରପାର ନାମାନ୍ତର ।

ଅସରଳାସୁତା, } ବ. (ଦେଶଜ) ବିବାହ
ଅସଲସୁତା, } ସମୟରେ ହସ୍ତରେ ଯେଉଁ
ସୂତ୍ର ବନ୍ଧାଯାଏ । ଯଥା—

ଅଶ୍ରୁତ ବିଗୁଣ ଶୋଭି ସଦନ,
ଅସରଳା ସୁତା ହେଲା ବନ୍ଧନ । ବି. ଚି. ମ.

ଅସର, } ବି. (ଆସାର ଶବ୍ଦଜ) ବୃଷ୍ଟିର
ଅସ୍ରା, } ପରିମାଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଏକାଥରକେ
ଅସଡ଼ା, } ଯେତେ ବୃଷ୍ଟି ହୁଏ, ଧାରାବୃଷ୍ଟି ।

ଅସଲ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଅବିମିଶ୍ରିତ; ପ୍ରଧାନ; ଖାଣ୍ଟି; ମୂଳ । ବି. ମୂଳଧନ ।

ଅସଲଟ, } ବିଂ. ଜଟିଆ । ଯଥା—
ଅସନଟ, }

କାଲକଯାକ କେ ଘାଣ୍ଟି ହେଉଥିବ
ଏ ଅସଲଟ କଥାରେ । ସ. ସ.

ବି. ଅଡୁଆ, ଅସୁବିଧା ।

ଅସଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ପତଙ୍ଗବିଶେଷ, ତୈଳପାୟିକା ।

ଅସହଣି, } ବିଂ. (ନଞ୍ପୂର୍ବକ ସହ୍ ଧାତୁଜ)
ଅସହଣୀ, } ଯେ ନ ସହେ । ଯଥା—

ତୁହି ସେ ଧର୍ମ କର୍ମ ବୋଲଉ ଆଡକଣ୍ଠା,
ସମସ୍ତେ ଅସହଣି ତୁ ସକଳ ସହନ୍ତା । ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ତ.

ବି. ଅସହନ, ନ ସହିବା ।

ଅସାଧି, ବିଂ. (ଅସାଧ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଅସାଧ୍ୟ, ଅବାଧ୍ୟ । ଯଥା—

ଯେଉଁ ଯେଉଁ ରାଜା ବା ହୁଅନ୍ତି ଅସାଧି,
ସନ୍ଧାନ କରି ଆଣିବୁ ତାଙ୍କୁ ସବୁ ବାନ୍ଧି । ସା. ଭା. ସ.

ଅସାର, ବି. (ଅ-ସାର=ସ୍ଥିରାଂଶ, ଯାହାର ସାର ନାହିଁ) ଗବଗଛ । ବିଂ. ସାରରହିତ । ଯଥା—ସଂସାର ଅସାର ଅଟେ । ଦୁର୍ବଳ; ଅପଦାର୍ଥ ।

ଅସାଷ୍ଟମ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଜ୍ଞାନ, ସଂଜ୍ଞାହୀନତା । ଉଦ୍ବେଗ ବା ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତତା । ଯଥା—

ପଳାଇ ପଶଇ ସେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ମେଳେ,
କାମ ଅସାଷ୍ଟମେ ମୁନି ବହୁତ ବକଲେ । ସା. ଭା. ଆ

ବିଂ. ସଂଜ୍ଞାହୀନ, ମୋହିତ । ଯଥା—

ଢନେ ନିଃଶ୍ୱସି ଚିନ୍ତିଏ ଗଛରୁ ପଡ଼ିଲା,
ପର୍ବତରେ ପଡ଼ି ସେ ଅସାଷ୍ଟମ ହୋଇଲା । ସା. ଭା. ସ.

ଅସି, ବି. (ଅସ୍-ଇ) କରବାଳ, ଖଡ୍ଗ, ଖଣ୍ଡା । ଯଥା—

ବାନ୍ଧ ହେ ସାହସ ଛଠ ଅସି ଘେନ,
ବୀରର ସମ୍ବଳ ଏତିକ ବିନା । କ. ବ.

ଅସିଆଣା, } ବିଂ. (ନ-ସିଆଣା) ଅଚତୁର,
ଅସିଆଣିଆ, } ନିର୍ବୁଦ୍ଧିଆ, ଓଲୁ ।
ଅସିଅଣା, }

ଅସିକ୍ନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅ-ସିତ=ଶୁକ୍ଳ-ଇ, ତ=କ୍ନ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, ଅର୍ଥାତ୍ ବୟସ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଯାହାର କେଶ ଶୁକ୍ଳ ହୁଏ ନାହିଁ) ଅନ୍ତଃପୁର-ଚାରିଣୀ ଅବୃଦ୍ଧା ଦାସୀ । (ଅସିକ୍ନୀ ସ୍ୟାଦ-ବୃଦ୍ଧା ଯା ପ୍ରେଷ୍ୟାନ୍ତଃପୁରଚାରିଣୀ ।) ନଦୀବିଶେଷ; ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ପତ୍ନୀ ।

ଅସିତ, ବି. (ଅ-ସିତ=ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ) କଳା, କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ; ଶନିଗ୍ରହ; ବ୍ୟାସଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ମୁନି-ବିଶେଷ; ପର୍ବତବିଶେଷ । ବିଂ. କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ-ବିଶିଷ୍ଟ; ଶ୍ୟାମଳ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ-ଅସିତା) ଅନ୍ତଃପୁରଚାରିଣୀ ଅବୃଦ୍ଧା ଦାସୀ; ନୀଳୀ-ବୃକ୍ଷ; ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ ସ୍ୱର୍ବେଶ୍ୟା ।

ଅସିଧାରାବ୍ରତ, ବି. (ଅସି-ଧାରା-ବ୍ରତ) ଏକତ୍ର ଯୁବକ ଯୁବତୀର ଅବିକୃତଚିତ୍ତରେ ଅବସ୍ଥାନରୂପ ବ୍ରତ । (ଯୁବା ଯୁବତ୍ୟା ସାର୍ଦ୍ଧଂ ଯତ୍ର ମୁଗ୍ଧଭର୍ତ୍ତୃବଦାଚରେତ୍ । ଅନ୍ତର୍ନିବୃତ୍ତସଙ୍ଗଃ ସ୍ୟାତ୍ ଅସିଧାରାବ୍ରତଂ ହି ତତ୍ ।)

ଅସିଧାବ, } ବି. (ଅସି-ଧାବ୍-ଅ, ଅସି-
ଅସିଧାବକ, } ଧାବକ) ଶସ୍ତ୍ରଘର୍ଷଣୋପଜୀବୀ
ଜାତିବିଶେଷ, ଶାଣକାରକ, ଶସ୍ତ୍ର-ପରିଷ୍କାରକ । (ଶସ୍ତ୍ରମାର୍ଜୋଽସିଧାବକଃ ।)

ଅସିଧେନୁ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅସି-ଧେନୁ, ଧେନୁ
ଅସିଧେନୁକା, } =ଧନୁସ୍—ଧେନୁକ ପ୍ରାପ୍ୟ
ଅସି, କ ଯୋଗେ ଅସିଧେନୁକା) ଛୁରିକା, ଛୁରୀ । (ଛୁରିକା ଚାସିଧେନୁକା ।)

ଅସିପୁଚ୍ଛ, } ବି. (ଅସି-ପୁଚ୍ଛ-କ, ଯାହାର
ଅସିପୁଚ୍ଛକ, } ପୁଚ୍ଛ ଅସି ପରି ଧାରାଳ) ଶିଶୁମାର ନାମକ ଜନ୍ତୁ ।

ଅସିପୁତ୍ରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(ଅସି-ପୁତ୍ରୀ,କ-ଯୋଗେ
ଅସିପୁତ୍ରିକା, } ଅସିପୁତ୍ରିକା) ଛୁରିକା, ଛୁରୀ ।

ଅସିହେତି, ବି. (ଅସି=ଖଡ୍‌ଗ-ହେତି=ଢାଲ, ଷଷ୍ଠୀ ସମାସ) ଖଡ୍‌ଗଧାରୀ ଯୋଦ୍ଧା ।

ଅସୀମ, ବିଂ. (ଅ-ସୀମା) ଯାହାର ସୀମା ନାହିଁ, ଅନନ୍ତ ।

ଅସୁ, ବି. (ଅସ୍=ହେବା-ଉ) ପ୍ରାଣ; ପ୍ରାଣାଦି ପଞ୍ଚବାୟୁ । (ପୁଂସି ଭୂମ୍ନ୍ୟସବଃ ପ୍ରାଣାଃ ।)

ଅସୁକୁ, ବି. (ଅସୁଖ ଶବ୍ଦଜ) ଅସୂୟା, ଘୃଣା ।

ଅସୁମାର, } ବି. (ନଞ୍‌ପୂର୍ବକ ପାର୍ଶୀ ସୁମାର
ଅସୁମାରି, } ଶବ୍ଦଜ) ଅସଂଖ୍ୟ, ବହୁ । ଯଥା—
ଅଷ୍ଟରତ୍ନ ଯୋଗାଡ଼ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଅସୁମାର,
ଏମାନ ଚଳାଇ ପାଞ୍ଚ ଅଛିବନ୍ତ ଭାର । ସା. ଭା. ସ.

ଅସୁର, ବି. (ଅ-ସୁର=ଦେବତା) ସୁରବିରୋଧୀ ଦୈତ୍ୟ, ଦାନବ ।

ଅସୁରୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂସ୍କୃତ ଅସୁର ଶବ୍ଦରୁ ଉଣୀ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଅସୁରୀ ।

ଅସୁର୍କ୍ଷଣ, } ବି (ଅ-ସୂର୍କ୍ଷ୍=ଅମାନ୍ୟ କରିବା-
ଅସୂର୍କ୍ଷଣ, } ଅନ—ଏସ୍ଥଳରେ 'ଅ' ଶବ୍ଦର
ଅସୂକ୍ଷଣ, } କିଛି ଅର୍ଥ ନାହିଁ । 'ର' ଲୋପ ପାଏ) ଅବଜ୍ଞା, ଅନାଦର । (ଅବହେଳନ-ମସୂକ୍ଷଣଂ ।)

ଅସୁଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ଆଦାୟ । ଯଥା—
ରାଜେ କରୁଥିଲେ ବେନଠାରୁ ତାହା
ନର୍ଜନେ ବେନ ଅସୁଲ । ଯ. କେ.

ଅସୁଯାର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସୁସ୍ଥ, ଅନୁପଯୁକ୍ତ । ବି. ଅସୁବିଧା ।

ଅସୁସ୍ଥ, ବିଂ. (ଅ-ସୁସ୍ଥ) ରୁଗ୍‌ଣ, ସୁଖରହିତ, ପୀଡ଼ିତ ।

ଅସୂୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅସୂ=ଅନାଦର କରିବା-ଅ, ଯ ଆଗମ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପର ଗୁଣରେ ଦୋଷାରୋପଣ, ପର ଗୁଣର ଦୋଷାବିଷ୍କାର; ନିନ୍ଦା; କ୍ରୋଧ; ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା; ଦ୍ୱେଷ ।

ଅସୂର୍ଯ୍ୟଂପଶ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(ଅ-ସୂର୍ଯ୍ୟଂ=ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ-ଦୃଶ୍-ଅ,ଦୃଶ୍=ପଶ୍ୟ,ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଯେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦେଖି ନାହିଁ, ଯାହାର ଶରୀରରେ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ସ୍ପର୍ଶ କରେ ନାହିଁ, ସତତ ଅନ୍ତଃପୁରଚାରିଣୀ । ଯଥା—ଅସୂର୍ଯ୍ୟଂପଶ୍ୟା ମହିଷୀ; ଯେ ସ୍ଥାନରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କିରଣପାତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯଥା—ଅସୂର୍ଯ୍ୟଂପଶ୍ୟ ପାବର୍ବତ୍ୟ ଭୂଭାଗ ।

ଅସୂର୍ଯ୍ୟଂପଶ୍ୟରୂପା, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅସୂର୍ଯ୍ୟମ୍ପଶ୍ୟ-ରୂପ—ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକର ରୂପ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ମୁଖ ଦେଖେ ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ସ୍ତ୍ରୀ କେବେହେଁ ଗୃହଭିତରୁ ବହିର୍ଗତ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଅସୃକ୍, ବି. (ଅସୃଜ୍—ଅ-ସୃଜ୍=ସୃଷ୍ଟି କରିବା-କ୍ୱିପ୍,କମ୍ବା ଅସ୍-ରଜ୍—ନାଡ଼ୀର ଇତସ୍ତତ ଯାହା ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହୁଏ) ରୁଧିର, ରକ୍ତ ।

ଅସୃକ୍‌ଧରା, ବି.(ଅସୃକ୍-ଧୃ-ଅ-ଆ,ଯେ ରକ୍ତକୁ ଧରି ରଖେ) ତ୍ୱକ୍, ଚର୍ମ ।

ଅସେଚନକ, ବିଂ. (ଅ-ସେଚନ=କ୍ଷରଣ—ଯାହାଠାରୁ ଚକ୍ଷୁ ଓ ମନର କ୍ଷରଣ ହୁଏ ନାହିଁ-କ—ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଅତି ପ୍ରିୟଦର୍ଶନ, ଯାହାକୁ ଦେଖି ତୃପ୍ତିର ଶେଷ ହୁଏ ନାହିଁ, ଯାହାକୁ ଦେଖି ନୟନର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା-ନିବୃତ୍ତି ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଅସୌଷ୍ଠବ, ବିଂ. (ଅ-ସୌଷ୍ଠବ) ଶୋଭାହୀନ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରହିତ । ବି. ସୌଷ୍ଠବର ଅଭାବ, କଦାକାରତା ।

ଅସ୍ତ,ବି.(ଅସ୍=କ୍ଷେପଣ କରିବା-ତ,ଗ୍ରହାଦିର ଅସ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଦର୍ଶନ ଅଛି ଯହିଁରେ) ପଶ୍ଚିମାଚଳ;ସୂର୍ଯ୍ୟଚନ୍ଦ୍ରାଦିର ଅସ୍ତଗମନ ବା ଅଦର୍ଶନ; ମୃତ୍ୟୁ; ଶେଷ । (ଅସ୍ତସ୍ତୁ ଚରମ କ୍ଷ୍ମାଭୃତ୍ ।) ବିଂ. ନିକ୍ଷିପ୍ତ; ତ୍ୟକ୍ତ; ପ୍ରେରିତ; ଅବସିତ ବା ଅବସାନପ୍ରାପ୍ତ । (ଅସ୍ତଂକ୍ଷିପ୍ତେ ପ୍ୟବସିତେ ବାଚ୍ୟ ।) ଅଂ. ଅଦର୍ଶନ,ନାଶ ।

ଅସ୍ତବଳ, } ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଘୋଡ଼ାଶାଳ ।
ଅସ୍ତାବଳ, }

ଅସ୍ତମନ, ବି. (ଅସ୍ତ-ମନ୍-ଅ) ଅସ୍ତାଚଳଗମନ। (ତିରୋଧାନଂ ଚ ଯତ୍‌ନୈତି ତଦେବାସ୍ତମନଂ ରବେଃ—ଜ୍ୟୋତିଷ।)

ଅସ୍ତମିତ, ବିଂ. (ଅସ୍ତଂ-ଇ-ତ) ପଶ୍ଚିମାଚଳଗତ; ନଷ୍ଟ, ବିଲୁପ୍ତ।

ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ, ବିଂ. (ଅସ୍ତ-ବ୍ୟସ୍ତ) ଅସ୍ଥିର, ଚଞ୍ଚଳ; ଅସ୍ତାଚଳରେ ନିକ୍ଷିପ୍ତ।

ଅସ୍ତି, ଅଂ. (ଅସ୍-ତି) ବିଦ୍ୟମାନତା, ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ଥିତି, ସତ୍ତ୍ୱ, ସତ୍ତ୍ୱ। (ଅସ୍ତି ସତ୍ତ୍ୱେ—ଅମର।)

ଅସ୍ତିତ୍ୱ, ବି. (ଅସ୍ତି-ତ୍ୱ) ବିଦ୍ୟମାନତା।

ଅସ୍ତୁ, ଅଂ. (ଅସ୍-ତୁ) ହେଉ; ଅନୁଜ୍ଞା; ଅସୂୟାପୂର୍ବକ ସ୍ୱୀକାର। (ଅସ୍ତ୍ୱସୂୟୋପଗମେଽସ୍ତୁ ଚ।)

ଅସ୍ତ୍ର, ବି. (ଅସ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ତ୍ର) ଯାହା ନିକ୍ଷେପ କରାଯାଏ, ଶର ପ୍ରଭୃତି। ଯଥା—ବ୍ରହ୍ମାସ୍ତ୍ର ସମାନ କରି ସମର୍ପିଲେ ଅସ୍ତ୍ର। ବୈ. ବି.

ଅସ୍ତ୍ରୀକ, ବିଂ. (ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-କ) ସ୍ତ୍ରୀହୀନ, ଅପତ୍ନୀକ।

ଅସ୍ଥାନ, ବିଂ. (ଅ-ସ୍ଥା-ଅନ) ସ୍ଥାନରହିତ, ସ୍ଥଳହୀନ। ବି. ମନ୍ଦସ୍ଥାନ, ଅଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ; ଅପବିତ୍ର ଦେଶ।

ଅସ୍ଥି, ବି. (ଅସ୍-ଥି) ହାଡ଼। ଯଥା—ଅସ୍ଥିମାଳା କରମୁଣ୍ଡେ ଧବଳିତ ଦେଶ। କ. ବ.

ଅସ୍ଥିଭକ୍ଷ, ବି. (ଅସ୍ଥି-ଭକ୍ଷ୍-ଅ) କୁକୁର; ହାଡ଼ଗିଳା ପକ୍ଷୀ।

ଅସ୍ମଦ୍, ସର୍ବଂ. (ଅସ୍ = ହେବା-ମଦ୍) ମୁଁ, ଉତ୍ତମପୁରୁଷ, ଦେହାଭିମାନୀ ଜୀବ।

ଅସ୍ମଦୀୟ, ବିଂ. (ଅସ୍ମଦ୍-ଈୟ) ଆତ୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ।

ଅସ୍ମିତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅସ୍ମି-ତା) ଅହଂକାର, ଅହଂଜ୍ଞାନ, ମୋହ।

ଅସ୍ର, ବି. (ଅସ୍-ର) ରକ୍ତ; ଚକ୍ଷୁର ଜଳ; କେଶ; କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ଗୃହାଦି ର କୋଣ (ଅସ୍ରାଃ କଚ୍ରଅପି—ଅପି ଶବ୍ଦାତ୍ କୋଣେଽପ୍ୟସ୍ରଃ—ଅମର।) କିରଣ। (କିରଣୋଽସ୍ରମୟୂଖାଂଶୁଗଭସ୍ତିଘୃଣିରଶ୍ମୟଃ।)

ଅସ୍ରପ, ବି. (ଅସ୍ର-ପା-ଅ) ରାକ୍ଷସ। (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ରାକ୍ଷସୀ; ଜଳୌକା, ଜୋକ।

ଅସ୍ରୁ, ବି. (ଅସ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ରୁ) ଚକ୍ଷୁର ଜଳ, ଲୋତକ।

ଅସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ, ବିଂ. (ଅ-ସ୍ୱ = ଆପଣାର-ଛନ୍ଦ = ଅଭିଳାଷ, ଅଧୀନତା) ପରାଧୀନ, ଅନାୟତ୍ତ।

ଅସ୍ୱନ୍ତ, ବି. (ଅ-ସୁ = ସୁନ୍ଦର-ଅନ୍ତ = ଶେଷ) ଅଶୁଭ; ଚୁଲ୍ଲୀ। (ଅସୁ = ପ୍ରାଣ-ଅନ୍ତ = ଶେଷ) ମରଣ। ବିଂ. ସୀମାରହିତ; ଅତି ଦୁରନ୍ତ; କ୍ଷୟୋନ୍ମୁଖ; ପରିଣାମବିରସ।

ଅସ୍ୱପ୍ନ, ବି. (ଅ-ସ୍ୱପ୍ନ = ନିଦ୍ରା, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ନିଦ୍ରା ନାହିଁ) ଦେବତା। (ଆଦିତ୍ୟା-ଋଭବୋଽସ୍ୱପ୍ନାଃ।) ବିଂ. ନିଦ୍ରାରହିତ।

ଅସ୍ୱାଧ୍ୟାୟ, ବିଂ. (ଅ-ସ୍ୱାଧ୍ୟାୟ = ବେଦାଧ୍ୟୟନ) ବିଧିପୂର୍ବକ ବେଦାଧ୍ୟୟନହୀନ। ବି. ଅନଧ୍ୟୟନ କାଳ, ଅଷ୍ଟମୀ ପ୍ରଭୃତି ତିଥି। (ଅସ୍ୱାଧ୍ୟାୟବଷଟ୍‌କାରଂ।)

ଅହ, ଅଂ. (ଅନ୍‌ହ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ଅ) ପ୍ରଶଂସା; ଆକ୍ଷେପ; ନିଯୋଗ; ନିଗ୍ରହ; ନିଶ୍ଚୟ; କ୍ଷମା; ଆଗ୍ରହାତିଶୟ।

ଅହଂକାର, ବି. (ଅହଂ-କୃ-ଅ) ଗର୍ବ।

ଅହଂକୃତ, ବିଂ. (ଅହଂ-କୃ-ତ) ଗର୍ବଯୁକ୍ତ, ଅହଂକାରଯୁକ୍ତ।

ଅହଂକୃତି, ବି. (ଅହଂ-କୃ-ତି) ମୁଁ ବୋଲି ଅଭିମାନ କରିବା, ଆପଣାକୁ ଆପେ ବଡ଼ ମଣିବା, ଗର୍ବ।

ଅହଂଭାବ, ବି. (ଅହଂ-ଭାବ) ଗର୍ବିତ ଭାବ, ଅହଙ୍କାରପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବ।

ଅହଂମଦ, ବି. (ଅହଂ = ମୁଁ-ମଦ = ଗର୍ବ) ମୁଁ ବଡ଼ ଏହିପ୍ରକାର ଅଭିମାନ, ଅହଂକାର।

ଅହଂଯୁ, ବିଂ. (ଅହଂ-ଯୁ—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଅହଂ ବୋଲି ଅହଙ୍କାର ଯାର ଅଛି, ଅହଙ୍କୃତ, ଗର୍ବିତ।

ଅହଣ୍ଡି, ବି°. (ଦେଶଜ) ଅବ୍ୟବହୃତ; ଦୁଇ ସନ୍ତାନ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ।

ଅହତ, ବି°. (ଅ-ହନ୍-ତ) ଅନାହତ, ଅକ୍ଷତ, ଅତାଡ଼ିତ । ବି. ନୂତନ ବସ୍ତ୍ର ।

ଅହନ୍, ବି. (ଅନ୍‌ହ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ଅନ୍-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଦିନ, ଦିବସ ।

ଅହନ୍ତା, ବି. (ଅହଂଭାବତାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଅକସ, ଶତ୍ରୁତା । ଯଥା—

ମୋହର ହୁଅନ୍ତେ ସେ ହୋ ପବନ ହୁଅନ୍ତା,
ପିତା ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ମୁଁ ଯେ କରଇ ଅହନ୍ତା ।
ନା. ର. ଗୀ.

ଅହମ୍, ଅ°. (ଅନ୍‌ହ୍-ଅମ୍) ଅହଙ୍କାର, ଅଭିମାନ ।

ଅହମକ, / **ଅହମ୍ମକ**, } ବି°. (ଯାବନିକ) ନିର୍ବୁଦ୍ଧି, ଓଲୁ ।

ଅହମକି, ବି. (ଯାବନିକ) ବୁଦ୍ଧିହୀନତା, ଅବିଚାର । ଯଥା—

ବାଦଲ । ତୁମ୍ଭେ ସବାନ ଲୋକ, ଦୁନିଆଦାରି କଥା କହ । ଏ କି ଅହମକି ଫକୀରି କଥା କହୁଅଛ ?
ଉ. ସା. ସ. ଷ. ଦ୍ୱି. ସଂ.

ଅହମହମିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅହମ୍-ଅହମ୍-ଇକ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପରସ୍ପର ଗର୍ବ କରିବା, ପରସ୍ପର ଅହଙ୍କାର । (ଅହମହମିକା ତୁ ସା ସ୍ୟାତ୍ ପରସ୍ପରଂ ଯୋ ଭବତ୍ୟହଂକାରଃ —ଅମର)

ଅହମ୍ପୂର୍ବି, / **ଅହମ୍ପୂର୍ବିକା**, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅହ-ପୂର୍ବ-ଇକ-ଆ) ଯୋଦ୍ଧୃମାନଙ୍କର ମୁଁ ଆଗେ, ମୁଁ ଆଗେ ବୋଲି ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ, ମୁଁ ଆଗେ ଯିବି, ମୁଁ ଆଗେ ଯିବି ବୋଲି ପ୍ରବୃତ୍ତି ।

ଅହମ୍ମତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅହଂ-ମତି) ଅବିଦ୍ୟା, ଅଜ୍ଞାନ । (ଅବିଦ୍ୟାହଂମତିଃ ସ୍ତ୍ରିୟାଂ ।)

ଅହର୍ପତି, / **ଅହଃପତି**, } ବି. (ଅହନ୍-ପତି, ନ = ର) ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ଅହର୍ମୁଖ, ବି.(ଅହନ୍-ମୁଖ, ନ = ର)ପ୍ରତ୍ୟୁଷ-ସମୟ, ପ୍ରାତଃକାଳ । (ପ୍ରତ୍ୟୁଷୋଽହର୍ମୁଖଂ କଲ୍ୟଂ ।)

ଅହରହ, କ୍ରି. ବି°. (ଅହନ୍-ଅହନ୍, ନ = ର) ପ୍ରତିଦିନ ।

ଅହର୍ଦିବ, ବି°.(ଅହନ୍-ଦିବା, ନ = ର)ପ୍ରତିଦିନ, ଅହରହ ।

ଅହର୍ନିଶ, ଅ°. (ଅହନ୍-ନିଶା) ଦିବାରାତ୍ର, ଅହୋରାତ୍ର; ସଦା, ସତତ ।

ଅହଲ୍ୟ, ବି°. (ଅ-ହଲ୍ୟ = ଲଙ୍ଗଳଦ୍ୱାରା କୃଷ୍ଟ) ହଳାଦିଦ୍ୱାରା ଅକୃଷ୍ଟ ଭୂମି ।

ଅହଲ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଗୌତମଋଷିଙ୍କ ପତ୍ନୀ; ଅପ୍‌ସରାବିଶେଷ ।

ଅହସ୍କର, ବି.(ଅହନ୍-କୃ-ଅ, ନ୍ = ସ୍)ଦିନକର, ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ଅହହ, / **ଅହହା**, } ଅ°. ଆନନ୍ଦ; ସମ୍ବୋଧନ; ଅଦ୍ଭୁତ ବା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ; ଖେଦ । (ଅହହେତ୍ୟଦ୍ଭୁତେ ଖେଦେ ।)

ଅହାର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ଅ-ହୃ-ଯ, ହାର୍ଯ୍ୟ = ହରଣୀୟ —ଯାହା ହରଣ ବା ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରାଯାଏ ନାହିଁ) ପର୍ବତ । (ଅହାର୍ଯ୍ୟଧରପର୍ବତାଃ ।) ବି°. ଅହରଣୀୟ; ଅଭେଦ୍ୟ ।

ଅହି, ବି. (ଆ-ହନ୍ ଇ, ଆ = ଅ, କିମ୍ବା ଅ-ହା = ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଇ) ସର୍ପ; ବୃତ୍ରାସୁର । (ଅହି ବୃତ୍ରାସୁରେ ସର୍ପେ ।) (ଅହ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ଇ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ପଥିକ; ରାହୁ । (ରାହୁତ୍ୱରୁ) ଖଳବ୍ୟକ୍ତି । (ସର୍ପସ୍ୱାମିକତ୍ୱରୁ) ଅଶ୍ଳେଷାନକ୍ଷତ୍ର ।

ଅହିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ରନ୍ଧନ ନିମିତ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଖୋଳିତ ଅସ୍ଥାୟୀ ଚୁଲ୍ଲି, ବିଦେଶରେ କିମ୍ବା ପଥରେ କିମ୍ବା ବନ୍ୟ-ଭୋଜିରେ ରନ୍ଧନ ନିମିତ୍ତ ଖୋଳିତ ଅସ୍ଥାୟୀ ଚୁଲ୍ଲି ।

ଅହିତ, ବି. (ଅ-ହିତ = ମଙ୍ଗଳ—ଯାହାଠାରୁ ମଙ୍ଗଳ ହୁଏ ନାହିଁ) ଶତ୍ରୁ । ବି°. ଅମଙ୍ଗଳ-ଜନକ, ଅଶୁଭଜନକ ।

ଅହିତୁଣ୍ଡିକ, ବି. (ଅହିତୁଣ୍ଡ-ଇକ, ଇକ = ଧାରଣାର୍ଥେ) ସର୍ପଧାରକ, ସାପୁଆ ।

ଅହିଫେନ, ବ. (ଅହି-ଫେନ ଅର୍ଥାତ୍ ବିଷ ପରି ଖାଦ୍ୟ) ଅଫିମ; ସର୍ପଫେନ, ସର୍ପଗରଳ ।

ଅହିଭୟ, ବ. (ଅହି-ଭୟ) ରାଜା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ସ୍ୱପକ୍ଷମାନଙ୍କଠାରୁ ଜନିତ ଭୟ । (ମହୀଭୁଜାମହିଭୟଂ ସ୍ୱପକ୍ଷପ୍ରଭବଂ ଭୟଂ ।)

ଅହିଭୁକ୍, } ବ. (ଅହି-ଭୁଜ୍-କ୍ୱିପ୍) ଗରୁଡ଼; ଅହିଭୁଜ୍, } ମୟୂର; ନକୁଳ । (କେକ-ତାର୍କ୍ଷ୍ୟାବହିଭୁଜୌ ।)

ଅହିମକର, } ବ. (ଅ-ହିମକର = ଶୀତଳ ଅହିମତେଜା, } କରଣ, ଅହିମ-ତେଜସ୍) ସୂର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—

ଅହିମକର ତାପ ନାଶେ ଶୋଭା ସାରସଚନ୍ଦେ । ଲ. ବ.

ଅହିରାଜ, ବ. ସର୍ପରାଜ, ସର୍ପଶ୍ରେଷ୍ଠ, ସ୍ୱନାମ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସର୍ପ ।

ଅହିବୃତ, ବଂ. (ଅୟୁତ ଶବ୍ଦଜ) ଅୟୁତ ସଂଖ୍ୟା; ବହୁସଂଖ୍ୟକ । ଯଥା—

ତାହା ଶୁକମୁନଙ୍କି ପୁଛନ୍ତ ପରୀକ୍ଷିତ,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦକ୍ଷିଣା କର ଦେଇ ଅହିବୃତ । ନ. ପୁ. ଭୂ. ଓ.

ଅହେ, ଅଂ. (ଅନ୍‌ହ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ଏ) ଆପଣାର ସମାନ ବା ନ୍ୟୂନବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ସମ୍ବୋଧନ ।

ଅହେତୁକ, ବଂ. (ଅ-ହେତୁ-କ) ଅକାରଣ, କାରଣରହିତ; ମୂଳଶୂନ୍ୟ; ଆକସ୍ମିକ; ନିରର୍ଥକ, ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।

ଅହୋ, ଅଂ. ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରଶଂସା, ବିତର୍କ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଅହୋରାତ୍ର, ବ. (ଅହନ୍-ରାତ୍ରି-ଅ, ନ୍ = ସ୍) ଦିବାରାତ୍ରି ମାତ୍ରକ କାଳ । କ୍ରି. ବଂ. ଦିବାରାତ୍ର, ଅବିରତ, ସର୍ବଦା ।

ଅହ୍ନାୟ, ଅଂ. (ଅ-ହ୍ନୁ = ଗୋପନ କରିବା— ଅ, ଉ = ଆବ, ବ = ଯ, ନିପାତନ) ଝଟିତି, ଶୀଘ୍ର, ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ । (ସ୍ରାକ୍‌ଝଟିତ୍ୟଞ୍ଜ-ସାହ୍ନାୟଦ୍ରାଙ୍‌ମଙ୍କ୍ଷୁସପଦିଦ୍ରୁତେ ।)

ଅହ୍ଲଣିଆ, } ଅହ୍ଲଣିଆଁ, } ଅମଣିଆ, } ଅମୁଣିଆ, } ବ. (ଦେଶଜ) ଦେବତା ପ୍ରତି ନିବେଦ୍ୟ ନୈବେଦ୍ୟ । ଯଥା—

ଶତେକ ଜଣ ରାନ୍ଧୁଣିଆ,
ରନ୍ଧନ କଲେ ଅହ୍ଲଣିଆ । ଦା. ର.

ଅହ୍ୟ, } ଅହିଅ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ଅହ୍ୟରୂପେ ବନେ ହେଲେ ଏ ଉତ୍ସବେ
ନଜେ କାମସୀମନ୍ତିନୀ । ଯ. କେ.

ଅହ୍ୟତେଙ୍ଗୁରା, } ଅହ୍ୟତେଙ୍ଗୁରା, } ବ. (ଦେଶଜ) ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ଶବ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ମଶାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ତେଙ୍ଗୁରା-ବାଦ୍ୟ ବଜାଯାଏ ।

ଆ, ବ. ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ । (ଆପ୍-ବ୍ୟାପିବା-ଆ, ପ ଲୋପ) ମହାଦେବ; ବ୍ରହ୍ମା । ଅଂ. ସ୍ମୃତି, ସ୍ମରଣ । ଯଥା-(ଆସ୍ମୃତଂ ମୟା— ଆ ଜଣାଗଲା) ବାକ୍ୟପୂରଣ । ଯଥା— ଆ ଏବଂ ମନ୍ୟସେ—ଆ ଏପରି କହୁଅଛ) ଅନୁକମ୍ପା ବା ଦୟା । ଯଥା—(ଆ ଦେବ-ଦତ୍ତୋ ଦରିଦ୍ରଃ—ଆ ଦେବଦତ୍ତ ଦରିଦ୍ର ହୋଇଗଲେ) ସମୁଚ୍ଚୟ । (ଆ ପ୍ରଗୃହ୍ୟଃ ସ୍ମୃତୌ ବାକ୍ୟେଽନୁକମ୍ପାୟାଂ ସମୁଚ୍ଚୟେ —ମେଦିନୀ) (ଆଙ୍-ଆପ୍ = ବ୍ୟାପିବା— ଆ, ପ ଲୋପ) (ଉପସର୍ଗ) ଈଷଦର୍ଥ । ଯଥା—ଆଭୁଗ୍ନ । ସୀମା, ମର୍ଯ୍ୟାଦା । ଯଥା— ଆସମୁଦ୍ର । ବ୍ୟାପ୍ତି । ଯଥା—(ତଦାୟ-ମାମାଳମୁଖଂ ସ୍ତନଦ୍ୱୟଂ = ତାହାଙ୍କର ଆମାଳ -ମୁଖ ସ୍ତନଦ୍ୱୟ) କ୍ରିୟାଯୋଗରେ ଅର୍ଥବିପ୍ଲୁତି । ଯଥା—ଗମ୍—ଆଗମ, ହୃ-ଆହାର । (ଆଙୀଷଦର୍ଥେଽଭିବ୍ୟାପ୍ତୌ ସୀମାର୍ଥେ ଧାତୁଯୋଗଜେ—ଅମର) (ଦେଶଜ) କ୍ରି. ଆସ । ଯଥା—ଜହ୍ନମାମୁ ଆ ଆ ।

ଆଁ, ଅଂ. (ଆଂ ଶବ୍ଦଜ) ବିସ୍ମୟସୂଚକ;ଆଳସ୍ୟ-ବ୍ୟଞ୍ଜକ; ଓ କରିବା; କ୍ରନ୍ଦନସ୍ୱରର ଅନୁକରଣ ।

ଆଂ, ଅଂ. (ଅମ୍ = ଗମନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ସ୍ୱୀକାର ।

ଆଃ, ଅଂ. (ଆସ୍ = ଉପବେଶନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) କୋପ । ଯଥା —(ଆଃ କମେବମୁଚ୍ୟତେ = ଆଃ କିଏ ଗୁଡ଼ାଏ କହୁଚୁ) ପୀଡ଼ା । ଯଥା—(ଆଃ ଶୀତଂ = ଆଃ କେଡ଼େ ଶୀତ) (ଆସ୍ତୁସ୍ୟାତ୍ କୋପପୀଡ଼ୟୋଃ ଅମର)

ଆଂଶିକ, ବିଂ. (ଅଂଶ-ଇକ-ଇଦମର୍ଥେ) ଏକ-ଦେଶୀୟ; ଅଂଶସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଆଁକୁଶା, ଆଙ୍କୁଶୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଙ୍କୁଶ ଶବ୍ଦଜ) ହସ୍ତି-ଶାସନାର୍ଥ ଲୌହ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଆଁକୁଶୀ, ଆଁକୁଡ଼ି, ଆଙ୍କୁଡ଼ି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଙ୍କୁଶ ଶବ୍ଦଜ) ଫଳ ପ୍ରଭୃତି ତୋଳିବାପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ବାଉଁଶର ଅଗ୍ରଭାଗ ସହିତ ତେରଛା ଭାବରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା କାଠି ।

ଆଁଶ, ଆଂଶ, ଆଁଶୁ, ଆଂଶୁ, } ବି. (ଅଂଶୁ ଶବ୍ଦଜ) ସୂକ୍ଷ୍ମ ସୂତ୍ର; ସୂକ୍ଷ୍ମ ସୂତ୍ରାକୃତି ପତ୍ରାଦିର ଆବରଣ; ଧାର, ତୀକ୍ଷ୍ଣଧାର; ଖରସ୍ପର୍ଶତା; ସୁଙ୍ଗ ବା ଶୁଙ୍ଗ ।

ଆଁଷ, ଆଁଇସ, } ବି. (ଆମିଷ ଶବ୍ଦଜ) ମାଛ ଓ ମାଉଁସ; ମାଛକାତି ।

ଆଇଁଷିଆ, ଆଇଁଷିଯ୍ୟା, ଆଇଁସିଣିଆ, ଆଇଁସୁଣିଆ, } ବିଂ. (ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଆମିଷଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

କଇବର୍ତ୍ତୀ ବୋଇଲା ମୁଁ ନ ଜାଣଇ କିଛି,
ଆଇଁଷିଆ ଦେହ ମୋର ଗନ୍ଧ କରୁଅଛି । ନା.ର.ଗୀ.

ଏହି ଗୋହିଶିଆ ଧୀବରଟା ଆଇଁସୁଣିଆ ଗନ୍ଧହିତ,
ସତେ ଏ ଧୀବର ହେବ । ଶ. ନାଟକ ।

ଆଇନ, ବି. (ଯାବନିକ) ରାଜବ୍ୟବସ୍ଥା; ନିୟମ ।

ଆଈ, ଆର୍ଯ୍ୟୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆର୍ଯ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ) ମାତାମହୀ, ମାତାର ମାତା । ଯଥା—

ଅହୋ ! ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କୃପା ଆଈ କଲେ । ବି. ଚ. ମ.

ମାତା । ଯଥା—

ଶୁଣି ତା ଭରତ ବୋଇଲେ ଶୁଣ ତ
ମୁହିଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭାଇ,
ଦଶରଥସୁତ ଜଗତେ ବିଦିତ
କୈକେୟୀ ମୋହର ଆର୍ଯ୍ୟୀ । ବି. ରା.

ଆଈଶାଶୁ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଶ୍ୱଶ୍ରୂର ମାତା ।

ଆଉ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଆହୁରି । ବିଂ. ଅନ୍ୟ ।

ଆଉଁସା, ଆଉଁସାଆଉଁସି, } ବି. (ଆମର୍ଶଶବ୍ଦଜ) ସ୍ନେହରେ ଦେହରେ ହାତ ବୁଲାଇବା; ଆଦରସୂଚନା ।

ଆଉଁସିବା, କ୍ରି. ଦେହରେ ହାତ ବୁଲାଇବାର । ଯଥା—

ସଙ୍କେତ ସ୍ଥାନେ ଯାଇଥିବା କାମିନୀ,
ଚମକି ହୃଦ ଆଉଁସିଲେ । ଲ. ବ.

ଆଉଁରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାତରୋଗବିଶେଷ । ବିଂ. ଆଉଁରିଆ ରୋଗବିଶିଷ୍ଟ ।

ଆଉଁଳବାଉଁଳ, ଆଉଳବାଉଳ, } ବିଂ. (ଆକୁଳବ୍ୟାକୁଳ ଶବ୍ଦଜ) ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ, ଏଣେତେଣେ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା । ଯଥା—

ଖୋଷାଗୋଟି ତାର ଖୋଷିଥିଲି ଯତ୍ନ କରି,
ଆଉଁଳବାଉଁଳ ହୋଇ ମୁହେଁ କପାଁ ପଡ଼ି । ସା.ଭା.ଆ.

ଆଉଜା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକଆଡ଼କୁ ଢଳାଇ-ଥିବା । ବି. ଏକଆଡ଼କୁ ଢଳିବା । ଯଥା—

କାଠରୁ ବୃନ୍ଦାବନ ଯାଏ ଅଛନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ରହି,
ତୋ ଆଉଜା ସ୍କନ୍ଧରେ ଅଛନ୍ତି ଭାବଗ୍ରାହୀ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ସା.

ଆଉଜାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଏକଆଡ଼କୁ ଢଳାଇବା । ଯଥା—

ଆଉଜାଇ ଅଙ୍ଗରେ ବସିବ ପଲଙ୍କରେ,
ମନେ ତ ନ ଥିଲା ଆଉ ରେ । ଲ. ବ.

ବିଂ. ଏକଆଡ଼କୁ ଢଳା ଯାଇଥିବା ।

ଆଉଜିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଏକଆଡ଼କୁ ଢଳିବା; ପକ୍ଷପାତ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା । ଯଥା—

ମୁହିଁ ବର୍ତ୍ତନ ଦେଲେ ମୋତେ ଆଉଜିବେ,
ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ମାଇଲେ ଧର୍ମ ନ ଗଛେ ମୋତେ କେବେ ।
ନୃ. ପୁ. ଷ. ସା.

ଆଉଟଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ସନ୍ତାପ ଯୋଗୁଁ ଅସ୍ଥିରତା, ଗ୍ରୀଷ୍ମତାପରେ ଅସ୍ଥିରତା ।

ଆଉଟପାଉଟ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସନ୍ତାପରେ ଅସ୍ଥିର ।

ଆଉଟା, ବି. (ଆବର୍ତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଆବଟ୍ଟରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ତରଳ କରିବା, ଦୁଗ୍‌ଧ ବା କୌଣସି ରସକୁ ଅଗ୍ନି ତାପରେ ସିଦ୍ଧ କରିବା । ବିଂ. ତରଳିତ, ଅଗ୍ନି ତାପରେ ସିଦ୍ଧ ।

ଆଉଟିବା, କ୍ରି. ତରଳିତ କରିବା, ଅଗ୍ନିରେ ଗରମ କରି ସିଦ୍ଧ କରିବା । ବିଂ. ତରଳୀକୃତ, ଅଗ୍ନି ତାପରେ ସିଦ୍ଧ ।

ଆଉଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଆବୃତ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ଆବୃତ୍ତି କରିବା, ପଇଟେଇବା ।

ଆଉଳା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଧୂର୍ତ୍ତତାବର୍ଜ୍ଜିତ;
ଆଉଳ, } ଉଦାସ ।

ଆକଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶାସନ; ମନା । ଯଥା—
ସୁଧା ଧରି ସଖୀ କରି, ବୋଲନ୍ତି ଆକଟ ଆଉ ନ କରି,
ଲାଜ ଭୟ ଛାଡ଼ିଲି କିକରି, ସଜନି ଗୋ । ବି. ଚ. ମ.
ଅଟକ ବା ନିଷେଧ । ଯଥା—
ତେଣିକି ଯେ ଫେରିବାଡ଼ ଗ୍ରାମକୁ ଆକଟ,
ଗରୁଡ଼ ଗ୍ରାମରେ ହୁଏ ଦେବତାଙ୍କ ଭେଟ । ନା. ର. ଗୀ.

ଆକଟିବା, କ୍ରି. ନିରୋଧ କରି ରଖିବା । ଅଟକାଇବା । ଯଥା—
ପାବଗା ବୋଇଲେ ଆରେ ମୋର ଗଣ୍ଡାଗୋଟି,
ଯତନରେ ରୁନ୍ଧି ରଖିଅଛୁଟି ଆକଟି । ସା. ସ୍ୱ. ସ.

ଆକଣ୍ଠ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଆ = ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ-କଣ୍ଠ) କଣ୍ଠ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଯଥା—
ଆକଣ୍ଠାମ୍ବୁନିମଗ୍ନ ତାପସ । କା. ପ. ନା.
ବିଂ. କଣ୍ଠାଗତ । ଯଥା—ଆକଣ୍ଠପ୍ରାଣ ।

ଆକତା, ବିଂ. (ଅଶକ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଅଶକ୍ତ, ହାଲିଆ । ଯଥା—
ତାଙ୍କ ପଛେ କ୍ରମି ଦୈତ୍ୟ ଆକତା ହୁଅନ୍ତେ,
ମୋହିନୀ ବୋଇଲେ ତୁ ନ ଧରି ପାରୁ ମୋତେ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ସା.

ଯେଉଁ ଘୋଟକର କୋଷକୁ ପେଷଣ କରି ତାହାର ପୁଂସ୍ତ୍ୱ ନଷ୍ଟ କରାଯାଏ ।

ଆକର୍ମିତ, ବିଂ. (ଆ = ଈଷତ୍-କର୍ମିତ) ଈଷତ୍ କର୍ମଯୁକ୍ତ, ଆଧୃତ ।

ଆକର, ବି. (ଆ-କୃ-ଅ) ଖଣି, ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥାନ । (ଖନିଃ ସ୍ତ୍ରିୟାମାକରଃ ସ୍ୟାତ୍ ।) ଆଧାର, ଆସ୍ପଦ । ଯଥା—ସଦ୍‌ଗୁଣାକର ରାମ । ସମୂହ । ଯଥା—(ବଭୂବ ବଜ୍ରାକରଭୂଷଣାୟୁଃ—ରଘୁବଂଶ ।)

ଆକର୍ଷ, ବି. (ଆ-କୃଷ୍-ଅ) ଆକର୍ଷଣ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ; ଦ୍ୟୂତ ବା ଜୁଆ, ପାଶକ୍ରୀଡ଼ା; ପଶାପାଲି; ଧନୁର୍ବିଦ୍ୟା ଅଭ୍ୟାସ । ଯଥା—(ନାକର୍ଷୋ-ଦ୍ୟୂତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ । ପାଶେ ଶାରଫଲେ ଚୈବ କୋଦଣ୍ଡାଭ୍ୟାସବସ୍ତୁନି । ଆକର୍ଷଣେଽପି ପୁଂସି ସ୍ୟାତ୍—ମେଦିନୀ ।)

ଆକର୍ଷଣ, ବି. (ଆ-କୃଷ୍-ଅନ) ଓଟାରିବା । ଯଥା—କେଶାକର୍ଷଣ । ଆନୟନ ।

ଆକଳନ, ବି. (ଆ-କଳ୍-ଅନ) ଆକାଙ୍କ୍ଷା; ଆକର୍ଷଣ; ଧାରଣ । ଯଥା—
ଓଷ୍ଠପ୍ରାନ୍ତସ୍ଥ ମାଂସାକଳନରତ—ଜା. ପ. ନା.

ଆକଳ୍ପ, ବି. (ଆ-କୃପ୍ = ସମର୍ଥ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି, ଭୂଷିତ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ବେଶଭୂଷା, ବେଶରଚନା, ଭୂଷଣ, ଅଳଂକରଣ; ଉନ୍ନତି; କଳ୍ପନା; ପୀଡ଼ା । (ଆ-କଳ୍ପ) କ୍ରି. ବିଂ. କଳ୍ପନା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ଆକସ୍ମିକ, ବିଂ. (ଅକସ୍ମାତ୍-ଇକ) ହଠାତ୍ ଉତ୍ପନ୍ନ, ଅକସ୍ମାତ୍ ଜାତ ।

ଆକାଙ୍କ୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-କାଙ୍କ୍ଷ-ଅ ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଇଚ୍ଛା, ଅଭିଳାଷ, ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ଶେଷ ନ ହେବା ।

ଆକାର, ବି. (ଆ-କୃ-ଅ) ଆକୃତି, ମୂର୍ତ୍ତି; ଇଙ୍ଗିତ ବା ହୃଦ୍‌ଗତ ଭାବ । (ଆକାରସ୍ତ୍ୱିଙ୍ଗିତାକୃତୀ —ଅମର ।) 'ଆ' ମାତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ; ଦେହ; ଚିହ୍ନ; ଆହ୍ୱାନ ।

ଆକାରଗୁପ୍ତି, ବି. (ଆକାର-ଗୁପ୍ତି=ଗୋପନ) ହୃଦ୍‌ଗତ ଭାବ ବା ମୁଖବିକାରାଦି ଗୋପନ ।

ଆକାରଣ, } ବି. (ଆ-କୃ ଇ-ଅନ) ଡକାଇବା,
ଆକାରଣା, } ଆହ୍ୱାନ । (ହୂତିରାକାରଣାହ୍ୱାନଂ ।)

ଆକାଶ, ବି. (ଆ-କାଶ୍=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ) ଗଗନ, ଶୂନ୍ୟ ।

ଆକାଶକୁସୁମ, ବି. (ଆକାଶ=ଶୂନ୍ୟ-କୁସୁମ) ଆକାଶରେ କୁସୁମ ଫୁଟେ ନାହିଁ, ଅତଏବ ଆକାଶକୁସୁମ=ମିଥ୍ୟା, ଅସତ୍ୟ ।

ଆକାଶଦୀପ, } ବି. କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ବାଉଁଶ
ଆକାଶପ୍ରଦୀପ, } ଇତ୍ୟାଦି ପୋତି ତାହା ଉପରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଦୀପ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ ।

ଆକାଶବାଣୀ, } ବି. ଶୂନ୍ୟରୁ ଦେବତାଦିଙ୍କର
ଆକାଶଭାଷିତ, } କଥା, ଦୈବବାଣୀ; ନାଟକର ଉକ୍ତିବିଶେଷ ।

ଆକିଞ୍ଚନ, ବି. (ଅକିଞ୍ଚନ-ଅ-ଭାବେ) ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ନିଃସ୍ୱତା; ଚେଷ୍ଟା, ପ୍ରୟାସ, ଯତ୍ନ ।

ଆକୀର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ଆ-କୃ=ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ତ) ବ୍ୟାପ୍ତ, ସଙ୍କୁଳ, ବିକ୍ଷିପ୍ତ ।

ଆକୁଳ, ବିଂ. (ଆ-କୁଳ୍=ରାଶି କରିବା, ବ୍ୟସ୍ତ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ବ୍ୟଗ୍ର, ବ୍ୟସ୍ତ; ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ; କାତର; ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ; ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ; ବିକ୍ଷିପ୍ତ; ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ; ବ୍ୟାପ୍ତ ।

ଆକୂତ ବି. (ଆ-କୂ=କାତର ହୋଇ ଶବ୍ଦ କରିବା-ତ) ଅଭିପ୍ରାୟ, ମନର ଭାବ ।

ଆକୃତି, ବି. (ଆ-କୃ-ତି) ଆକାର, ଶରୀର ଗଠନ, ମୂର୍ତ୍ତି, ପ୍ରକାର ।

ଆକୃଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଆ-କୃଷ୍-ତ) ଯାହାକୁ ଆକର୍ଷଣ କରା ହୋଇଅଛି; ବଶୀକୃତ; ବୃଂହିତ ।

ଆକ୍ରନ୍ଦ, ବି. (ଆ-କ୍ରନ୍ଦ୍-ଅ) ଦୂରାହ୍ୱାନ, ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ; ଆର୍ତ୍ତଧ୍ୱନି, କ୍ରନ୍ଦନ ଧ୍ୱନି, ରୋଦନ; ଦାରୁଣ ଯୁଦ୍ଧ; ରକ୍ଷକ । (ରକ୍ଷକଭିନ୍ନରୁ) ମିତ୍ର; ବନ୍ଧୁ; ଭ୍ରାତା; ରାଜା; ସ୍ୱାମୀ । (ଆରାବେ ରୁଦିତେ ତ୍ରାତର୍ଯ୍ୟାକ୍ରନ୍ଦୋ-ଦାରୁଣେ ରଣେ—ଅମର ।)

ଆକ୍ରମଣ, ବି. (ଆ-କ୍ରମ=ଗମନ କରିବା-ଅନ) ଚଢ଼ାଉ; ଅତିକ୍ରମ; ଅଧିରୋହଣ, ଆରୋହଣ । (ନ ଦେବଲୋକାକ୍ରମଣଂ ନାମରତ୍ନମହଂ ବୃଣେ—ରାମାୟଣ ।) ଉଦୟ ।

ଆକ୍ରସିବା, କ୍ରି. (ଆକର୍ଷଣ ଶବ୍ଦଜ) ଆକର୍ଷଣ କରିବା ।

ଆକ୍ରା, ବିଂ. (ଆକ୍ରୀଡ଼ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହା ଲୋଡ଼ା, ଆବଶ୍ୟକୀୟ । (ଅନ୍ୱେୟ ଶବ୍ଦଜ) ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟ, ମହାର୍ଘ ।

ଆକ୍ରୀଡ଼, ବି. (ଆ-କ୍ରୀଡ଼୍=ଖେଳା କରିବା-ଅ) ରାଜକୀୟ ଉଦ୍ୟାନ; ଉଦ୍ୟାନାଦି କ୍ରୀଡ଼ାସ୍ଥାନ, ଲୀଳାସ୍ଥାନ; ଲୀଳା, ବିହାର ।

ଆକ୍ରୋଶ, } ବି. (ଆ-କ୍ରୁଶ୍=ରୋଦନ କରିବା,
ଆକ୍ରୋଶନ, } କ୍ରୋଧ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ, ଅନ) କଟୂକ୍ତି, ଭର୍ତ୍ସନା; ଅଭିସମ୍ପାତ, ଶାପ; କ୍ରୋଧ; ଅଭିଯୋଗ; ନିନ୍ଦା; ଦ୍ୱେଷ ।

ଆକ୍ଷାର, } ବି. (ଆ-କ୍ଷର୍-ଅ, ଅନ-ଆ)
ଆକ୍ଷାରଣ, } ପର ସ୍ତ୍ରୀ ଗମନ ନିମିତ୍ତ ପୁରୁଷର
ଆକ୍ଷାରଣା, } ପର ପୁରୁଷ ଗମନ ନିମିତ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର ଅପବାଦ, ବ୍ୟଭିଚାର ଦୋଷାରୋପ । (ତତ୍ର ଭାକ୍ଷାରଣା ଯଃ ସ୍ୟାଦାକ୍ରୋଶୋମୈଥୁନଂ ପ୍ରତି—ଅମର ।)

ଆକ୍ଷୀବ, ବିଂ. (ଆ-କ୍ଷୀବ୍-ଅ) ସଜନାଗଛ । ବିଂ. ମାଦକାଦି ସେବନରେ ମତ୍ତ ।

ଆକ୍ଷେପ, ବି. (ଆ-କ୍ଷିପ୍-ଅ) ଦୁଃଖ; ଅପବାଦ, ନିନ୍ଦା; ଭର୍ତ୍ସନା; ଆକର୍ଷଣ; ଅପହରଣ; କାବ୍ୟର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ଖେଦ; ବିକ୍ଷେପ ।

ଆଖଡ଼ା, } ବି. (ଅକ୍ଷବାଟ ଶବ୍ଦଜ, ଅଥିବା
ଆଖେଡ଼ା, } ଆକ୍ରୀଡ଼ ଶବ୍ଦଜ) ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ସ୍ଥାନ; ବ୍ୟାୟାମକାରିଦଳର ବ୍ୟାୟାମ ଅଭ୍ୟାସ କରିବାର ସ୍ଥଳ । ଯଥା—

ଖଡ଼ଗଚର୍ମ ଧରି କରେ,
ଶର ସାଧନ୍ତି ଆଖଡ଼ାରେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଆଖଣ୍ଡଳ, ବି. (ଆ-ଖଣ୍ଡ୍-ଅଳ—ଯେ ବଜ୍ରଦ୍ୱାରା ପର୍ବତାଦି ଖଣ୍ଡନ କରେ) ଇନ୍ଦ୍ର, ଦେବରାଜ, ସହସ୍ରାକ୍ଷ ।

ଆଖଡ଼ିବା, କ୍ରି. ଆଗୁଳିବା, ଅଟକାଇବା, ଜଗିରଖିବା, ଯଥେଚ୍ଛା ଗମନରେ ବାଧା ଦେବା ।

ଆଖପାଖ, ଆଖିପାଖି, } ବି. (ଅକ୍ଷିପାର୍ଶ୍ୱ = ଆଖିପାଖି-ଏହି ଅର୍ଥରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ନିକଟ, ସମୀପ । ଯଥା—

ଆଖପାଖରେ ଥିବା ଲୋକେ,
ଆସିଣ ପ୍ରବେଶିଲେ ଶୋକେ ।

ଆଖର, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଶେଷ, ପରିଶେଷ; ପଶ୍ଚାତ୍ । ଯଥା—

ଫତୁରଖୋର ଆଖରକୁ ହେବାର
ଏହି ଏକା ଏଥୁ ଫଳରେ । କ. ଚ. ଚ.

ନିକଟ । ଯଥା—

ଅଢ଼ାଇ ଧନର ବଢ଼ାଇ ରହି ନାହିଁ କାହାର ।
ଛଡ଼ାଇ ଧଅ ହେ ବ୍ରଜନ ବେଳ ହୁଏ ଆଖର ।
ଉ. ସା. ଭ୍ର. ଭ ଅ. ଫ.

କ୍ରି. ବିଂ. ଅବଶେଷରେ, ଅଗତ୍ୟା । ଯଥା—

ହୋଇଣ ଆତୁର ଯଦି ମୁଁ ଆଖର
ଏହି ହସ୍ତକୁ ଚଢ଼ିଣ । ସୁ. ପ.

(ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ହେଲେ ଆ-ଖନ୍ = ଖୋଳିବା -ଅର) ଯାହାଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ତିକା ଖନନ କରାଯାଏ, ଖନିତ୍ର, ଖଣତି ।

ଆଖରୋଟ, ବି. (ଯାବନିକ) ଫଳବିଶେଷ ।

ଆଖାତ, ବି. (ଅଖାତ-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଦେବଖାତ, ଅକୃତ୍ରିମ ଜଳାଶୟ ।

ଆଖାସାଖା, ବିଂ. (ସଖାଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣରେ ଉତ୍ପନ୍ନ) ସହାୟ, ରକ୍ଷକ ।

ଆଖି, ବି. (ଅକ୍ଷି ଶବ୍ଦଜ) ନେତ୍ର, ଦୃଷ୍ଟି । ଯଥା—

ଅବଶେ ଆଖି ମୁଁ ବୁଜିଲି ଛନକେ । ନ. କେ.

ନାରିକେଳର ମସ୍ତକସ୍ଥ ରନ୍ଧ୍ର; ଜ୍ଞାନ, ବୁଦ୍ଧି, ବିବେଚନା; ସକ୍ଷ୍ମସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଗ୍ରାହକତା ।

ଆଖିଛଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅପାଙ୍ଗଦୃଷ୍ଟି, ଆଖିଠାର । ଯଥା—

ବଜାଇ ମେଘନାଦ ସୁସ୍ୱରେ ଅଳିବେଣୀ,
ଆଖିଛଟା ମାରଣ ନାଚନ୍ତି ଶୁଭ୍ରକେଶୀ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ସା.

ଆଖିଠାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଅପାଙ୍ଗଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ । ଯଥା—

ସଖି ! ଆଖିଠାର ମନରୁ ଯିବ କି ?

ଆଖିଡଆଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚକ୍ଷୁଃସ୍ଫୁରଣ ।

ଆଖିଦେଖାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କ୍ରୋଧରେ ଚକ୍ଷୁର ବିକୃତି କରିବା, ଭୟ ଦେଖାଇବା ।

ଆଖିଦେବା, ଆଖିପକାଇବା, } କ୍ରି. ଲୋଭରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଦେଖିବା, ଈର୍ଷାନ୍ୱିତ ଭାବରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି କରିବା ।

ଆଖିଧରା, ବି. (ଦେଶଜ) ରୋଗବିଶେଷ, ଯେଉଁ ରୋଗରେ ଚକ୍ଷୁ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ଓ ବ୍ୟଥା କରେ ।

ଆଖିପତା, ବି. (ଅକ୍ଷିପତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଚକ୍ଷୁର ଆବରଣପତ୍ର, ପଲକ ।

ଆଖିପିଛ, ଆଖିପିଛଡ଼ା, ଆଖିପିଚ୍ଛ, } ବି. (ଅକ୍ଷିପୁଚ୍ଛ ଶବ୍ଦଜ) ପଲକ । ଯଥା—

ଯାବତ ପୁଣେ ମୋର ଜାଣନ୍ତି କୁଟ ଛନ୍ଦ,
ଆଖିପିଛ କାଳେ ମାର ଆସିବେ ଗୋବିନ୍ଦ ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ସା.

ଆଖିଫୁଟା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହାର ଆଖି ଫୁଟି ଯାଇଅଛି; ଅନ୍ଧ, ଅବିବେକ ।

ଆଖିବୁଜାବୁଜି, ଆଖିବୁଜାଳି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦୈଶିକ କ୍ରୀଡ଼ାବିଶେଷ; ଲୁଚୁକାଳିଖେଳ । ଯଥା—

କେତେବେଳେ ଫଳା ଯମରେ ଚଞ୍ଚଳ,
କେତେବେଳେ ଆଖିବୁଜାଳି । ଗ. କ.

ଆଖିମାରିବା, କ୍ରି. ଅପାଙ୍ଗରେ ଠାରିବା । ଯଥା—

ଯୁଧିଷ୍ଠି ଠାକୁର ଯେ ପତ୍ନୀଙ୍କି ଦେଲେ ହାର,
କର୍ଣ୍ଣ ଦୁଃଶା ଦୁହେଁ ହସନ୍ତି ଆଖି ମାର ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଭ.

ଆଖିମିଟିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା ଅକ୍ଷିମିଷା ଶବ୍ଦଜ ?) ଚକ୍ଷୁପଲକ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ଉଠାଇବା ଓ ପକାଇବା ।

ଆଖୁ, ବି. (ଆ-ଖନ୍ = ଖୋଳିବା-ଉ) ମୂଷିକ । (ଉନ୍ଦୁରୁର୍ମୂଷିକୋଽପ୍ୟାଖୁଃ ।) (ଖନକଇତ୍ୟପି) ଶୂକର; ଚୌର; କୃପଣବିଶେଷ । ଯଥା— (ବିଭବେ ସତି ନୈବାତ୍ତି ନ ଦଦାତି ଜୁହୋତି ନ । ତମାହୁରାଖୁଃ ଇତ୍ୟାଦି ।) (ଇକ୍ଷୁଶବ୍ଦଜ—ଓ) ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ ଉଦ୍ଭିଦ-ବିଶେଷ ।

ଆଖୁଖାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଆଖୁ ପେଡ଼ା ହେଲେ ଦୋରୁଅ ବାହାରେ ।

ଆଖୁଦୋର,
ଆଖୁଦୋରୁଅ,
ଆଖୁପଣା,
ଆଖୁରସ, } ବି. (ଇକ୍ଷୁଦ୍ରବ ଶବ୍ଦଜ, ଇକ୍ଷୁପ୍ରଧାନକ ଶବ୍ଦଜ) ଇକ୍ଷୁରସ ।

ଆଖୁବାଡ଼, ବି. (ଇକ୍ଷୁବାଟିକା ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ଜମି ବା ବାଡ଼ରେ ଆଖୁ ପୋତା ହୋଇଥାଏ; ଆଖୁଯଷ୍ଟି ।

ଆଖୁବାଡ଼ିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆଖୁବାଡ଼ରେ ଉତ୍ପନ୍ନ । ଯଥା—ଆଖୁବାଡ଼ିଆ ଖଡ଼ା । ଆଖୁବାଡ଼ର ଜଗୁଆଳ ।

ଆଖୁଭୁକ୍, ବି. (ଆଖୁ-ଭୁଜ୍-କ୍ୱିପ୍—ଯେ ମୂଷିକକୁ ଭୋଜନ କରେ) ବିରାଡ଼ି ।

ଆଖୁଶାଳ, ବି. (ଇକ୍ଷୁଶାଳା ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଆଖୁ ପେଡ଼ା ହୁଏ ଏବଂ ଦୋରୁଅରୁ ଗୁଡ଼ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।

ଆଖୁରଥ,
ଆଖୁଗ, } ବି. (ଆଖୁ = ମୂଷିକ-ରଥ = ଯାନ, ଆଖୁ-ଗମ୍-ଅ) ଗଣେଶ, ମୂଷିକ-ବାହନ ।

ଆଖେଟ,
ଆଖେଟନ, } ବି. (ଆ-ଖିଟ୍ = ତ୍ରାସକରିବା-ଅ-ଅନ) ମୃଗୟା, ପଶୁ ଓ ପକ୍ଷୀ ଶିକାର । (ଆଖେଟୋମୃଗୟାସ୍ତ୍ରିୟାଂ—ଅମର) ତ୍ରାସ, ଭୀତ ।

ଆଖେଟକ, ବିଂ. (ଆ-ଖିଟ୍-ଅକ) ମୃଗୟାଶୀଳ, ଶିକାରୀ; ତ୍ରାସଜନକ, ଭୟୋତ୍ପାଦକ । (ଆଖେଟ-କ—ସ୍ୱାର୍ଥେ) ବି. ମୃଗୟା ।

ଆଖ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ଖ୍ୟା = କହିବା-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ନାମ, ସଂଜ୍ଞା; କଥନ । (ଆଖ୍ୟାହ୍ୱେ-ଽଭିଧାନଂ ଚ—ଅମର ।)

ଆଖ୍ୟାତ, ବିଂ. (ଆ-ଖ୍ୟା-ତ) କଥିତ; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ସୂଚିତ । ବି. ବ୍ୟାକରଣର ତିଙନ୍ତ ପ୍ରକରଣ ।

ଆଖ୍ୟାନ, ବି. (ଆ-ଖ୍ୟା-ଅନ) କଥନ, ନାମୋଲ୍ଲେଖ; ଇତିହାସ, କଳ୍ପିତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ।

ଆଖ୍ୟାପଣ, ବି. (ଆକ୍ଷେପଣ ଶବ୍ଦଜ) ଅପବାଦ ଦେବା, ଦୋଷାରୋପଣ କରିବା ।

ଆଖ୍ୟାୟକ, ବିଂ. (ଆ-ଖ୍ୟା-ଅକ, ଯ ଆଗମ) କଥକ, ଉଚ୍ଚାରକ, ପ୍ରକାଶକ ।

ଆଖ୍ୟାୟିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ଖ୍ୟା-ଅକ, ଯ-ଆଗମ, ଅକ ସ୍ଥାନେ ଇକ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଉପଲବ୍ଧାର୍ଥ କଥା; ଐତିହାସିକ ଉପନ୍ୟାସ । (ଆଖ୍ୟାୟିକୋପଲବ୍ଧାର୍ଥା—ଅମର)

ଆଗ, ବିଂ. (ଅଗ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଥମ । ଯଥା—
ପଛେ ଆସି ଆଗେ ଯକ୍ଷିଲେ ସ୍ମର ସ୍ମରରମଣୀ । ଚ. ଭା.
ସମ୍ମୁଖବର୍ତ୍ତୀ, ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ, ଅଗ୍ରସର । ଯଥା—

ରୋହିଣୀସୁତ ଆଗ ହୋଇ,
ଗଛକୁ ଦେଲ ଦୋହଲାଇ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ବି. ସମ୍ମୁଖ ବା ପୂର୍ବଭାଗ । ଯଥା—ତୁମେ ତା ଆଗରେ ଠିଆ ହୁଅ । ପୂର୍ବ ସମୟ । ଯଥା—ଆଗେ ଏପରି ଚଳୁଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ନାହିଁ ।

ଆଗଃ, ବି. (ଆଗସ୍—ଇ = ଗମନ କରିବା-ଅସ୍, ଇ = ଆଗ୍, ଯାହାଦ୍ୱାରା ଲୋକ ଅଧୋଗମନ କରେ) ଅପରାଧ, ଦୋଷ । (ଆଗୋଽପରାଧୋମନ୍ତୁଶ୍ଚ) କ୍ଷତି; ପାପ, ଅଧର୍ମ । ଯଥା—(ପାପାପରାଧୟୋ ଆଗଃ—ଅମର ।)

ଆଗକୁହା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ଅନାହୂତ ହୋଇ ବାକ୍ୟବ୍ୟୟ କରେ, ଯେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ପୂର୍ବରୁ ଆପଣାର ବକ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରେ ।

ଆଗଚଲି, ବିଂ. (ଅଗ୍ର = ଆଗ-ଚଳ୍ = ଚଳ୍ ଧାତୁଜ) ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଯେ ଚାଲେ । କ୍ରି· ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିବା ।

ଆଗତ, ବିଂ. (ଆ-ଗମ୍-ତ) ଉପସ୍ଥିତ; ପ୍ରାପ୍ତ । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ଆଗମନ; ଅବସ୍ଥାନ ।

ଆଗତନିଗତ, ବିଂ. (ଆଗତ-ନିର୍ଗତ ଶବ୍ଦଜ) ପୂର୍ବାପର । ଯଥା—

ମନ୍ତ୍ରୀ ତ କେଡ଼େ ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତ,
ଜାଣେ କି ଆଗତନିଗତ । ମ. ମା.

ଆଗତୁ, କ୍ରି· ବିଂ. (ଅଗ୍ରତଃ-ଏହି ପଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ପ୍ରଥମତଃ, ପୂର୍ବରୁ । ଯଥା—

ଆଗତୁ ତ ସୂର୍ପଣ ଏ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ,
ବଶିଷ୍ଠ ମାଗନ୍ତେ ତା ସନମତ କଲେ । କୃ.ଭା.ଆ.ପ.

ଆଗତୁରି, ବିଂ. (ଅଗ୍ର-ତୁରି-ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ କିମ୍ବା ଅଗ୍ରତର ଶବ୍ଦଜ) ଅଗ୍ରିମ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟର ପୂର୍ବ ।

ଆଗନ୍ତୁକ, ଆଗନ୍ତୁ, ଆଗାନ୍ତୁ, } ବିଂ· (ଆ-ଗମ୍-ତ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ହଠାତ୍ ଉପସ୍ଥିତ, ଆକସ୍ମିକ; ଆଗମନଶୀଳ; ଅନିୟତସ୍ଥାୟୀ । ବି· ଅତିଥି, ଅଭ୍ୟାଗତ; ଅଜ୍ଞାତକୁଳଶୀଳାଦି ନବାଗତ ବ୍ୟକ୍ତି; ଆକସ୍ମିକ ରୋଗାଦି; ଅଜ୍ଞାତସ୍ୱାମିକ ପଶୁଆଦି ।

ଆଗପତରିଆ, ବିଂ· (ଦେଶଜ) ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗେ ଯେ ପରିବେଷ୍ଟ ଭୋଜ୍ୟବସ୍ତୁ ସ୍ପର୍ଶ ଓ ଆହାର କରେ; ଜାତିର ପ୍ରଧାନ ।

ଆଗବୋଲା, ବିଂ· (ଦେଶଜ) ଯେ ଅଳ୍ପ ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ପ୍ରଥମେ କହେ । କ୍ରି· ସର୍ବାଗ୍ରେ କହିବା ।

ଆଗବୋଲି, ଆଗବୋଲିଣ, } କ୍ରି· (ଦେଶଜ) ସର୍ବାଗ୍ରେ କହିବା ।

ଆଗଭରି, ବିଂ· (ଅଗ୍ରସର ଶବ୍ଦଜ) ଅଗ୍ରସର, ଅଗ୍ରଗାମୀ । ଯଥା—

କରାଳବଦନ ଘୂରାଇ ନୟନ
ଗଜ ଆଗଭରି କଲା । ର. କ.

ଆଗଭରି, ଆଗବଢ଼ି, ଆଗବଳି, } କ୍ରି· ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆଗକରି । ଯଥା—

ଆଗଭରି ଆସି କହନ୍ତି ନାହିଁ ସେ କଥା—ଭନବନ୍ଧୁ ।
ଶୁଭଇ ବଜ୍ର ଘଡ଼ଘଡ଼ି,
ଶୁଣି ପଳାନ୍ତି ଆଗବଢ଼ି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.
ମେଢ଼ ମଣ୍ଡପ ପୁରେ ଯେ ଜଗତି ଅଛାଇ,
ଏମାନ ସଜି ନିର୍ଭୀ କରିବ ଆଗବଳି । ସା.ଭା.ସ.ପ.

ଆଗମ, ବି· (ଆ-ଗମ୍-ଅ) ବେଦାଦି ଶାସ୍ତ୍ର । (ବହୁଧାପ୍ୟାଗମୈର୍ଭିନ୍ନାଃ ପନ୍ଥାନଃ ସିଦ୍ଧି-ହେତବଃ) ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ର । (ଆଗତଂ ଶିବ-ବକ୍ତ୍ରେଭ୍ୟୋ ଗତଂ ଚ ଗିରିଜାଶ୍ରୁତୌ । ମତଂ ଚ ବାସୁଦେବସ୍ୟ ତସ୍ମାଦାଗମ-ମୁଚ୍ୟତେ ।) ଶାସ୍ତ୍ର ପରିଶ୍ରମ ବା ଅଭ୍ୟାସ; ଉପଦେଶପରମ୍ପରା; ଆୟ; ବ୍ୟାକରଣ-ମତେ ଅତିରିକ୍ତ ଉପଗତ ବର୍ଣ୍ଣ; ଲାଭ ବା ପ୍ରାପ୍ତି । (ଯେପରି ଅର୍ଥାଗମ) ଧାରା ବା ପ୍ରବାହ ।

ଆଗମନ, ବି· (ଆ-ଗମ୍-ଅନ) ଉପସ୍ଥିତି; ଆସିବା; ମୈଥୁନ; ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଗମ । ଯଥା—

ପରଦାରାଗମନ ନିତାନ୍ତ ଗର୍ହିତ ।

ଆଗଲି, ଆଗୁଲି, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆଗରେ ଯେ ଯାଉଥାଏ, ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ।

ଆଗସର, ଆଗସାର, ଆଗୁଁସର, ଆଗୁଁସାର, ଆଗୁସାର, } ବିଂ· (ଅଗ୍ରସର ଶବ୍ଦଜ) ଅଗ୍ରସର, ଅଗ୍ରଗାମୀ । ଯଥା—

ଏକ ଗୋପୀ କଥା ଶୁଣି ଆରେକ,
ଆଗସର କହିଲା କଥା ଏକ । ଗୋ. ଭ.
ଦେଖିଣ ପଳାଇଲେ ବନଚର,
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଧନୁ ଧରି ଆଗୁଁସାର । ବି. ରା.

ଆଗସରିବା, କ୍ରି· ଅଗ୍ରସର ହେବା । ଯଥା—

ତାହା ଦେଖି କୋପେ ଆଗସର ମହାବଳ,
ନଳ କୁବେରଙ୍କ କେଶ ଧଇଲା ସତ୍ୱର । ସା.ଭା.ବ.

ଆଗହୁଁ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଅଗ୍ରତଃ-ଏଥିରୁ ଜାତ ପ୍ରାକୃତ ପଦ) ପ୍ରଥମରୁ; ପୂର୍ବରୁ । ଯଥା—

ଗୃହାଣି ଭଙ୍ଗିରୁ ଥିଲେ ସେହୁ ଯେଷ୍ଣୁ
ଆଗହୁଁ ମର । ଉଷା ।

ଆଗାଡ଼, ବିଂ. (ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁମାନେ ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତି ।

ଆଗାମୀ, ବିଂ. (ଆ-ଗମ୍-ଇନ୍ = ଭବିଷ୍ୟ-ଦର୍ଥକ) ଯାହା ଆସିବ, ଯାହା ଘଟିବ, ଭବିଷ୍ୟତ; ଭାବୀ ।

ଆଗାମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଠଉର ପୂର୍ବରୁ କହିବା ।

ଆଗାର, ବି. (ଅଗାର-ଅ) ଗୃହ ।

ଆଗିଆଣି, } ବିଂ. (ଅଗ୍ରଗାମୀରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ)
ଆଗୁଆଣି, } ଅଗ୍ରସର, ଅଗ୍ରଗାମୀ । ଯଥା—

ଗଙ୍ଗୀର ବଂଶେଣ ଜନ୍ମ ଭୀଷ୍ମ ମହାରଥୀ,
ଆଗିଆଣି ଥାଟେ ଚଳେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଅତି । ସା. ଭା. ଆ.

ଆଗୁଁ, ଅଂ. ପୂର୍ବରୁ । ଯଥା—

ସେ କଠିନ ଝିଙ୍କାଝିଙ୍କିରୁ ନିସ୍ତାର,
ଲାଭ ଲାଗି ଆଗ ହୁଅ ହୁସିଆର । ଦରବାର ।

ଆଗୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ, ଅଗ୍ରସର । ଯଥା—

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅଙ୍ଗଦ କଟକେ ବଳସ୍ଥ,
ଆଗୁଆ ସୁଗ୍ରୀବ ବିଭୀଷଣ ସ୍ଥସ୍ଥ । ବି. ରା.

ଆଗୁବଳ, ବିଂ. (ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦଜ) ଅଗ୍ରଗାମୀ, ଅଗ୍ରସର ।

ଆଗୁଳ, ବି. (ଅର୍ଗଳ ଶବ୍ଦଜ) ଜ୍ୱରବାରଣ ଔଷଧବିଶେଷ, ଯେଉଁ ଔଷଧ ଜ୍ୱରକୁ ଅଟକାଇଦିଏ; ଅଟକ ବା ନିରୋଧ ।

ଆଗୁଳା, ବି. (ଅର୍ଗଳ ଶବ୍ଦଜ) ହସ୍ତ ବା ପାଦର ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ବା ରୌପ୍ୟର ଅଙ୍ଗୁରୀୟ ଧାରଣ କରାଯାଏ, ତାହାକୁ ଅଟକାଇବା ପାଇଁ ଲୌହର ଅଙ୍ଗୁରୀୟ ।

ଆଗୂ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ଗୂ = ମଳତ୍ୟାଗ କରିବା, ଅଙ୍ଗୀକାର କରିବା-କ୍ୱିପ୍ ଅଥବା ଆ-ଗମ୍-ଉ) ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ଅଙ୍ଗୀକାର । (ସଂବଦାଗୂଃ ପ୍ରତିଜ୍ଞାନଂ ନିୟମାଶ୍ରବସଂଶ୍ରବାଃ ।)

ଆଗେ, ଅଂ. (ଅଗ୍ରତଃ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଥମେ, ସମ୍ମୁଖରେ, ପୂର୍ବେ ।

ଆଗୋ, ଅଂ. ସ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ବୋଧନ । ଯଥା—

କାହାକୁ ବୋଲନ୍ତି ହରଷରେ ଅଗୋ ଗୋପି । ର. କ.

ଆଗ୍ନେୟ, ବି. (ଅଗ୍ନି-ଏୟ-ତଦ୍ଦେବତାର୍ଥେ) ଅଗସ୍ତ୍ୟମୁନି; ପୂର୍ବଦକ୍ଷିଣ କୋଣ; ପୁରାଣ-ବିଶେଷ; ନଗରବିଶେଷ; ରକ୍ତ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ଅଗ୍ନିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଅଗ୍ନିପତ୍ନୀ, ସ୍ୱାହା ।

ଆଗ୍ରହ, ବି. (ଆ-ଗ୍ରହ = ଗ୍ରହଣ କରିବା, ଯତ୍ନ କରିବା-ଅ) ଅତିଯତ୍ନ, କୌଣସି ବିଷୟରେ ଅତି ବ୍ୟଗ୍ରତା । ଯଥା—ସେ ଆଗ୍ରହପୂର୍ବକ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ଆକ୍ରମଣ; ସାମର୍ଥ୍ୟ; ଅନୁଗ୍ରହ ବା ପ୍ରସାଦ; ସହାଯ୍ୟ; ଗ୍ରହଣ; ଅଭିନିବେଶ ବା ଆସକ୍ତି ।

ଆଗ୍ରହାୟଣ, ବି. (ଅଗ୍ରହାୟଣ-ଅ) ମାର୍ଗଶିର ମାସ ।

ଆଗ୍ରହାୟଣିକ, ବି. (ଅଗ୍ରହାୟଣ-ଇକ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ମାର୍ଗଶିରମାସ । (ମାର୍ଗଶୀର୍ଷେ ସହାମାର୍ଗ ଆଗ୍ରହାୟଣିକଶ୍ଚ ସଃ—ଅମର ।)

ଆଗ୍ରହାୟଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆଗ୍ରହାୟଣ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ମୃଗଶିରାନକ୍ଷତ୍ର । (ମୃଗଶୀର୍ଷଂ ମୃଗ-ଶିରସ୍ତସ୍ମିନ୍ନେବାଗ୍ରହାୟଣୀ—ଅମର ।) ଅଗ୍ରହାୟଣ ମାସର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ମାର୍ଗଶୀର୍ଷ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ।

ଆଘାତ, ବି. (ଆ-ହନ୍-ଅ, ହନ୍ = ଘାତ) ପ୍ରହାର; ବଧ; ଛେଦନ; ତାଡ଼ନ; (ଅଧିକରଣ ବାଚ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ଆଘାତ ବା ବଧର ସ୍ଥାନ ।

ଆଘାର, ବି. (ଆ-ଘୃ = ସେଚନ କରିବା-ଅ) ଘୃତ; ହୋମ; ପାକ ।

ଆଘ୍ରାଣ; ବି. (ଆ-ଘ୍ରା-ଅନ) ଗନ୍ଧଗ୍ରହଣ; ସନ୍ତୋଷ, ତୃପ୍ତି । ବିଂ. ତୃପ୍ତ; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ।

ଆଘ୍ରାୟୁକ, ବଂ. (ଆ-ଘ୍ରା-ଅକ, ଯ ଆଗମ) ଆଘ୍ରାଣକର୍ତ୍ତା ।

ଆଘ୍ରେୟ, ବଂ. (ଆ-ଘ୍ରା-ଯ) ଆଘ୍ରାଣଯୋଗ୍ୟ ।

ଆଙ୍କିବା, କ୍ରି. ଅଙ୍କନ କରିବା, ଚିତ୍ରଣ କରିବା; ସଂଲଗ୍ନ ହେବା । ଯଥା—
ଆସିବା ପଦ କେବେ ପାସୋର ଯାଉଛୁ କି,
ପାଷାଣର ଗିରି ପ୍ରାୟେ ରହେ ମନେ ଆଙ୍କି ।
ନୃ. ପୂ. ଚୃ. ତ.

ଆଙ୍କୁଲ, ବ.(ଅଙ୍କୋଳ ଶବ୍ଦଜ) ଉଦ୍ଭିଦ ବିଶେଷ ।

ଆଙ୍କୁଡ଼ା, ଆଙ୍କୁଡ଼, } ବ. ବକ୍ର ଓ ତୀକ୍ଷ୍ଣାଗ୍ର ଲମ୍ବ ଦଣ୍ଡ ।

ଆଙ୍କୁଶ, ଆଙ୍କୁଶା, } ବ. (ଅଙ୍କୁଶ ଶବ୍ଦଜ) ଅଙ୍କୁଶ । ଯଥା—
ହାତୀ ପରି ଜୀବ ଗ୍ରୁର ମାହୁନ୍ତକୁ
ଠୁଲେ କି ଡ଼ରନ୍ତା ସେହୁ,
ମନ ମାନୁଅଛୁ ବୋଲି ସେ ରହୁଛୁ
ଆଙ୍କୁଶ ଶିକୁଳା ସହୁ ।
ଉ. ପା. ସ. ଶ୍ଳ. ପ୍ର. ସ.

ଆଙ୍ଗ, ବ. (ଦେଶଜ) ଅହଙ୍କାର, ଗର୍ବ, ନିଜକୁ ବଡ଼ ମନେ କରିବା ।

ଆଙ୍ଗଠି, ଆଙ୍ଗୁଠି, ଆଙ୍ଗୁଠି, } ବ. (ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ଅଙ୍ଗୁଳି । ଯଥା—
ତୁଚ୍ଛ ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ଦାନ୍ତ ଘଷଇ,
ମାସକରେ ଥରେ ଗାଧୋଏ ନାହିଁ । ହା. ତ.

ଆଙ୍ଗିକ, ବଂ. (ଅଙ୍ଗ-ଇକ) ଅଙ୍ଗସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଆଙ୍ଗିଣିଆଁ, ଆଇଁଗିଣିଆଁ, } ବଂ. (ଦେଶଜ) ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତି ବା ଅନ୍ୟ କାରଣରୁ ପାକରେ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ସିଦ୍ଧ । (ବାଇଗଣ ଫଳ ପ୍ରତି ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ।)

ଆଙ୍ଗିରସ, ବ. (ଅଙ୍ଗିରସ୍ = ଋଷିବିଶେଷ-ଅ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ବୃହସ୍ପତି, ଦେବଗୁରୁ ।

ଆଙ୍ଗୁଳି, ବ. (ଅଙ୍ଗୁଳି ଶବ୍ଦଜ) ଅଙ୍ଗୁଳିପ୍ରସ୍ଥ-ପରିମାଣ । ଯଥା—
ଦି ଆଙ୍ଗୁଳ ଅନ୍ତର ନ ରଖି ଶରରାଜ,
ଅର୍ଜୁନ ରହିଲେ ଘଷ୍ଟ ହୋଇ ମଝି । କୃ. ଶ୍ଳ. ବ. ପ.

ଆଚମନ, ବ. (ଆ-ଚମ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ଅନ) ପୂଜାଦି କର୍ମ ପୂର୍ବେ ଜଳବିନ୍ଦୁ ପାନଦ୍ୱାରା ଶରୀର ଶୋଧନ; ଭୋଜନାଦି ପରେ ମୁଖ ପ୍ରକ୍ଷାଳନ । ଯଥା—
କରାଇ ଆଚମନ ସୁଧୀରେ,
କଲେ ଶ୍ରୀମୁଖ ପୋଛୁ ବସନରେ । ର. କ.

ଆଚମନକ, ବ. (ଆଚମନ-କ = ଜଳ) ମୁଖ-ପ୍ରକ୍ଷାଳନର ଜଳ ଯହିଁରେ ଥାଏ, ମୁଖ-ପ୍ରକ୍ଷାଳନାର୍ଥ ଜଳପାତ୍ର; ନିଷ୍ଠୀବନପାତ୍ର, ପିକଦାନ ।

ଆଚମ୍ବିତ, ବ. ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ । ବଂ. (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ଶବ୍ଦଜ) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଯୁକ୍ତ । ଯଥା—
ବ୍ରାହ୍ମଣ ସେ ଗୁଟିକାକୁ ମୁଖରେ ରଖନ୍ତେ,
ଦ୍ୱାଦଶ ବର୍ଷର କନ୍ୟା ହେଲା ଆଚମ୍ବିତେ । ବେ. ପ.

ଆଚରଣ, ବ.(ଆ-ଚର୍ = ଗମନ କରିବା-ଅନ) ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଯଥା—ସତ୍‌କର୍ମାଚରଣ । ବ୍ୟବହାର, ରୀତି ।

ଆଚାନ୍ତ, ବଂ. (ଆ-ଚମ୍-ତ-କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ) କୃତାଚମନ, ଯେ ଆଚମନ କରିଅଛି ।

ଆଚାମ, ବ. (ଆ-ଚମ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ଅ) ଆଚମନ; ଭୋଜନ; ପାନ; ଭାତର ମଣ୍ଡ; ପେଜ । (ମାସରାଚାମନସ୍ରାବା ମଣ୍ଡେ ଭକ୍ତ-ସମୁଦ୍ଭବେ—ଅମର ।)

ଆଚାର, ବ. (ଆ-ଚର୍ = ଗମନ କରିବା, ବ୍ୟବହାର କରିବା-ଅ) ସ୍ନାନ ଆଚମନାଦି ବ୍ୟବହାର; ରୀତି, ପଦ୍ଧତି, ନିୟମ; ଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟବହାର; ଚରିତ୍ର ବା ଆଚରଣ । (ଦେଶଜ ହେଲେ) ଲବଣ, ତୈଳ ଓ ମସଲା ଯୋଗେ ବହୁଦିନସ୍ଥାୟୀ ଆମ୍ବ ପ୍ରଭୃତି ଫଳ । ଯଥା—
ଦ୍ରବ୍ୟ ଆଚାର ଦଧି ଛେନା,
ଚହଟି ପଡ଼ୁଛି ବାସନା । ଦା. ର.

ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, ବ. (ଆ-ଚର୍ = ଶିକ୍ଷାଦେବା-ଯ) ବେଦାଧ୍ୟାପକ; ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ; ପୁରୋହିତ ।

ଆଚାର୍ଯ୍ୟା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆଚାର୍ଯ୍ୟ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବେଦ-ମନ୍ତ୍ରାଦି ଶିକ୍ଷାଦାତ୍ରୀ ।

ଆଗ୍ନଯୀଧାନ୍ନୀ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆଗ୍ନଯୀଧ୍ର-ଆନୀ, ପତ୍ନୀ
ଆଗ୍ନଯୀଧାଣୀ, } ଅର୍ଥରେ) ଆଗ୍ନୀଯଧପତ୍ନୀ, ଗୁରୁପତ୍ନୀ ।

ଆଚିତ, ବିଂ. (ଆ-ଚି=ଏକତ୍ର କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ସଞ୍ଚିତ, ରାଶୀକୃତ; ଆଚ୍ଛନ୍ନ; ଆକୀର୍ଣ୍ଣ; ବ୍ୟାପ୍ତ; ଗ୍ରଥିତ, ଗୁମ୍ଫିତ । ଯଥା— (ଅର୍ଦ୍ଧାଚିତା ସତ୍ୱରମୁତ୍ଥିତାୟାଃ—କୁ. ସ.) ବି. ଦଶଭାର ପରିମାଣ; ଶକଟୋନ୍ମେୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଶକଟର ବୋଝ (ଆଚିତୋ ଦଶଭାରାଃ ସ୍ୟୁଃ ଶାକଟୋ ଭାର ଆଚିତଃ—ଅମର ।)

ଆଚଲ, ବି. (ଦେଶଜ—ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଆଲି ନାମକ ଦୈଶିକ ଖେଳରେ ବାଟିକୁଡ଼ିକୁ ଦ୍ୱିଖଣ୍ଡ କରିବାର ବାଜିବା ଆଘାତ ।

ଆଚୈବନ, ବିଂ(ଆଚମନ ଶବ୍ଦଜ) ଆଞ୍ଚୋଇବା । ଯଥା—

ଭୋଜନ ସାରନ୍ତେ ଉଦେ ଅରୁଣ ଆକାଶେ,
ଆଚୈବନେ ବିଜେ କଲି ପବନର ଶିଷ୍ୟେ । ସା.ଭି.ସ.

ଆଚ୍ଛା, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱୀକାର । ଯଥା—
ଆଚ୍ଛା, } ଆଚ୍ଛା ସେପରି ହିଆସିବ । ତର୍ଜନ । ଯଥା—

ଘୁମାଉ ଅଛୁ ରେ ଦିନ ବେଳରେ,
ଆଚ୍ଛା ତୋ ବିଚାର କରିବା ପରେ । ହା. ତ.

ବିଂ. (ଅଚ୍ଛ ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍ତମ; ସୁନ୍ଦର; ଧନ୍ୟ । ଯଥା—

ବିପ୍ରେ ତାହା ଦେଖି ବୋଲି ଆଚ୍ଛା ଆଚ୍ଛା,
ରତ୍ନବସ୍ତ୍ର ଦେଲେ କରଣ ଅବିଚ୍ଛା । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ଆଚ୍ଛୁ,
ଆଚ୍ଛୁଆ, } ବି. (ଆଚ୍ଛୁକ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ଆଚୁ,

ଆଚ୍ଛୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର କପା ।

ଆଚ୍ଛନ୍ନ, ବିଂ.(ଆ-ଛଦ୍=ଆବରଣ କରିବା-ତ, ତ=ନ) ଆବୃତ; ଅଭିଭୂତ ।

ଆଚ୍ଛାଦ, } ବି.(ଆ-ଛଦ୍-ଅ, ଅନ)ଆବରଣ,
ଆଚ୍ଛାଦନ, } ଢାଙ୍କୁଣି; ବସ୍ତ୍ର । ଯଥା— ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ । (ବସ୍ତ୍ରମାଚ୍ଛାଦନଂ ବାସଃ—ଅମର ।) ଆଚ୍ଛାଦନବସ୍ତ୍ର, ଆସ୍ତରଣବସ୍ତ୍ର ।

ଆଚ୍ଛୁରିତ, } ବି. (ଆ-ଛୁର୍=ଛେଦନ
ଆଚ୍ଛୁରିତକ, } କରିବା, ଶବ୍ଦ କରିବା-ତ-କ—ସ୍ୱାର୍ଥେ) ସୋତ୍ପ୍ରାସହାସ ଅର୍ଥାତ୍ ପରର ଅମର୍ଷଜନକ ହାସ, ସଶବ୍ଦ ବା ଉଚ୍ଚସ୍ୱର ହାସ । (ସ୍ୟାଦାଚ୍ଛୁରିତକଂ ହାସଃ ସୋତ୍ପ୍ରାସଃ—ଅମର ।) ନଖରେ ନଖରେ ଆଘାତ, ନଖରେ ନଖରେ ବାଦ୍ୟ । ବିଂ. ଲିପ୍ତ; ମିଶ୍ରିତ ।

ଆଚ୍ଛୋଦନ, ବି. (ଆ-ଚୁଦ୍=ପ୍ରେରଣ କରିବା, ଭୋଜନ କରିବା-ଅନ, ଚ=ଛ) ମୃଗୟା, ପଶୁପକ୍ଷ୍ୟାଦି ଶିକାର । (ଆଚ୍ଛୋଦନଂ ମୃଗବ୍ୟଂ ସ୍ୟାଦାଖେଟୋ ମୃଗୟା ସ୍ତ୍ରିୟାଂ—ଅମର ।)

ଆଜ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଅଦ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଅଦ୍ୟ ।
ଆଜି, } ଯଥା—

ଫୁଲ ଚୁମ୍ବିଇ ଭ୍ରମର ବୋଲି ଆଜଯାଏ ତ
ଶ୍ରବଣ ନ ଥିଲି । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଆଜ, ବି. (ଅଜ୍=ଗମନ କରିବା-ଅ) ଗମନ । ବିଂ. (ଅଜ-ଅ-ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ, ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଛାଗସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଅଜଙ୍କ ପୁତ୍ର, ଦଶରଥ ।

ଆଜକ, ବି. (ଅଜ-କ—ସମୂହାର୍ଥେ) ଅଜ-ସମୂହ, ଛାଗପଲ । (ଉଷ୍ଟ୍ରୋରଭ୍ରାଜବୃନ୍ଦେ ସ୍ୟାଦୌଷ୍ଟ୍ରକୌରଭ୍ରକାଜକଂ—ଅମର ।)

ଆଜକ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆଜି ଦିନକ,
ଆଜିକ, } ଏହି ଦିନକ । ଯଥା—ଆପଣ ଆଜକ ଏଠାରେ ରହିବେ ।

ଆଜଗବ, ବି. (ଅଜଗବ-ଅ) ଶିବଧନୁ ।

ଆଜନନ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଆ-ଜନନ, ଆ-ଜନ୍ମ)
ଆଜନ୍ମ, } ପୁନର୍ଜନ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଯାବଜ୍ଜୀବନ । (ତେଷାମାଜନନଂ ପୁଣ୍ୟଂ କସ୍ୟ ନ ପ୍ରୀତିମାବହେତ୍ ।) ଜନ୍ମାବଧି, ଜନ୍ମ-ସମୟଠାରୁ । ଯଥା—(ସୋଽହମାଜନ୍ମ-ଶୁଦ୍ଧାନାଂ—ର. ବ.)

ଆଜହୁଁ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଅଦ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଆଜିଠାରୁ,
ଆଝୁଁ, } ଅଦ୍ୟ ଦିବସରୁ । ଯଥା—

ଆଜହୁଁ ଲଙ୍କା ଗଲା, ରାବଣକୁ କହିଲା । ବି. ରା.
ଆଝୁଁ ତୁମ୍ଭର ଏହି ରାଜା,
କର ଏହାଙ୍କ ପାଦେ ପୂଜା । ଦା. ର.

ଆଜାନେୟ, ବ. (ଆଜ = ଗମନ-ଆନେୟ = ଆନୀତ—ବହୁ ବାଧା ମଧ୍ୟରେ ଗମନ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ଯେ ଆନୀତ ହୁଏ) କୁଳୀନ ଅଶ୍ୱ, ଉତ୍ତମ ଘୋଟକ ; (ଆଜାନେୟାଃ କୁଳୀନାଃ ସ୍ୟୁଃ—ଅମର ।)

ଆଜି, ବି· (ଆ-ଅଜ୍ = ଗମନ କରିବା-ଇ) ଯୁଦ୍ଧ, ସଂଗ୍ରାମ; ସମାନଭୂମି; ଯୁଦ୍ଧଭୂମି । (ସମେକ୍ଷ୍ମାଂଶେ ରଣେଽପ୍ୟାଜିଃ—ଅମର ।) ଗମନ; ଆକ୍ଷେପ; ନିନ୍ଦା; ମର୍ଯ୍ୟାଦା । (ଅଜ-ଇ—ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଅଜପୁତ୍ର, ଦଶରଥ । (ଦେଶଜ ବା ଅଦ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଅଦ୍ୟ, ଏହିଦିନ ।

ଆଜିକାଲି, କ୍ରି· ବିଂ. (ଅଦ୍ୟ-କଲ୍ୟ-ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ସମ୍ପ୍ରତି, ଅଧୁନା, ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ।

ଆଜୀବ, ବି· (ଆ-ଜୀବ୍ = ପ୍ରାଣ ଧାରଣ କରିବା-ଅ) ଯାହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଣ ଧାରଣ କରାଯାଏ, ଜୀବିକା, ଜୀବନୋପାୟ । (ଆଜୀବୋ ଜୀବିକା ବାର୍ତ୍ତା ବୃତ୍ତିର୍ବର୍ତ୍ତନଜୀବନେ ।)

ଆଜୀବ୍ୟ, ବିଂ. (ଆ-ଜୀବ୍-ଯ, ଯାହାକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି·ଜୀବନ ଧାରଣ କରାଯାଏ) ସହାୟ । (ଆଜୀବ୍ୟଃ ସର୍ବଭୂତାନାଂ ।)

ଆଜୁ, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଆ-ଜୁ = ବେଗେ ଚଳିବା-କ୍ୱିପ୍) ନିର୍ମୂଲ୍ୟ କର୍ମକରଣ, ବେତନ ବ୍ୟତିରେକେ କର୍ମ କରିବା । ବିଂ. ଅବୈତନିକ ଭୃତ୍ୟ । (ହଠାଦଭୃତକାଃ କ୍ଲେଶୋ ବିଷ୍ଟିରାଜୂସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟତେ ।)

ଆଜ୍ଞପ୍ତି, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ଜ୍ଞପ୍ = ଜଣାଇବା-ତି) ଆଦେଶ, ଆଜ୍ଞା ।

ଆଜ୍ଞା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ· (ଆ-ଜ୍ଞା = ଜାଣିବା, ଆଦେଶ କରିବା-ଅ-ଆ) ଆଦେଶ, ନିଯୋଗ, ଅନୁମତି ।

ଆଜ୍ଞାବକ, ବି· ଯେଉଁ ଲୋକ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଆଜ୍ଞାକୁ ବକବତ୍ ଅନାଇ ବସିଥାଏ, ଅଥଚ ତଦନୁରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରେ ନାହିଁ ।

ଆଜ୍ୟ, ବି· (ଆ-ଅନ୍‌ଜ = ମ୍ରକ୍ଷିତ କରିବା-ଯ, ନ ଲୋପ) ଘୃତ, ହୋମାଦିସାଧନ ଦ୍ରବ୍ୟ । (ଘୃତମାଜ୍ୟଂ ହବିଃ ସର୍ପିଃ ।) ଯାଗକ୍ରିୟା-ସାଧନ ତୈଳ ଦୁଗ୍ଧାଦି ମଧ୍ୟ ଆଜ୍ୟ ନାମରେ ଅଭିହିତ । ଯଥା—(ଘୃତଂ ବା ଯଦି ବା ତୈଳଂ ପୟୋ ବା ଦଧିଯାବକଂ । ଆଜ୍ୟସ୍ଥାନେ ନିଯୁକ୍ତାନାଂ ଆଜ୍ୟଶବ୍ଦୋ ବିଧୀୟତେ ।)

ଆଝି, ଅଂ. (ଅଦ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଅଜ୍‌ଝ ପଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଅଦ୍ୟ ଦିବସ ।

ଆଝୁଁ, ବି. (ଆଝି ଦେଖ) ଅଦ୍ୟାବଧି, ଆଜଠାରୁ । ଯଥା—

ମୋହର ବଚନ ଶୁଭ ଅନୁକୂଳ ଘେନ,
ଆଝୁଁ ହସ୍ତିନାରେ ତୁମ୍ଭେ ହେଲ ନୃପମଣି । ସା.ଭା.ବ.

ଆଞ୍ଚ, ବି· (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତାପ, ଝାସ; ଦୋଷ । ଯଥା—

ଖଣ୍ଡଣାଖାନାରେ ଆଞ୍ଚ ଲାଗିବ ନାହିଁ ।
ଉ. ସା. ୧୧ ଭା. ୪ ସ. ୧୧୫ ପୃ. ।

ଆଞ୍ଚପାଞ୍ଚ, ବି· (ଦେଶଜ) ବାଣସନ୍ଧାନ । ଯଥା—

ପୁଣି ଶାସ୍ତ୍ର ଧନୁକୁ କରି ଆଞ୍ଚପାଞ୍ଚ । କୃ. ଭା. ଖା. ପ.

ଆଞ୍ଚି, ଆଞ୍ଚିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ—ଗଞ୍ଜାମୀ) ଘୋଡ଼ା, ଗାଈ ପ୍ରଭୃତିର ଡାକ ।

ଆଞ୍ଚିବା, କ୍ରି· (ଦେଶଜ) ଆକର୍ଷଣ କରିବା । ଯଥା—

ଈଶାନପର ଆକର୍ଣ୍ଣିତ କରିଣ ଧନୁକୁ ଆଞ୍ଚିଛୁ । ବ.ଚ.ମ.

ଅନୁମାନ କରିବା । ଯଥା—

କେ କାହା କୁଚେ କର ଦେଇ ଆଞ୍ଚିଲା,
କାହୁଁ ଏହା ପରି ହୋଇବ ଏ ତୋରି
ବୋଲି ମନ୍ଦହାସ ମୁଞ୍ଚିଲା । ର. କ.

କଳନା କରିବା । ଯଥା—

ବେନିଜନେ ବେନି ବଳ ଆଞ୍ଚିଲେ,
ଶଙ୍କ କୋଦଣ୍ଡ ପ୍ରାୟ ବେନି କୋଦଣ୍ଡ
ବନ୍ଧୁ ଶର ତହୁଁ ମୁଞ୍ଚିଲେ । ବ. ଗ.

ଇଚ୍ଛା କରିବା । ଅସ୍ତ୍ର ସନ୍ଧାନ କରିବା । ଯଥା—

ନକୁଳ ସହଦେବ ଫଣ ଖଣ୍ଡା ଆଞ୍ଚି,
ଯାଉଛନ୍ତି ବାଟରେ ହୃଦୟରେ ପାଞ୍ଚି । କୃ. ଭା. ସ. ପ.

ଆଞ୍ଚଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦାଗ ବା ବ୍ରଣ ।

ଆଞ୍ଚୁଆ, ବି. (ଆଚମନ ଶବ୍ଦଜ) ଭୋଜନ ପରେ ତୁଣ୍ଡ ଧୋଇବା ।

ଆଞ୍ଚୁଆଇବା, ଆଞ୍ଚୋଇବା, } କ୍ରି. (ଆଚମନ ଶବ୍ଦଜ) ଭୋଜନ ଉତ୍ତାରେ ତୁଣ୍ଡ ଧୋଇବା ।

ଆଞ୍ଜନେୟ, ବି.(ଅଞ୍ଜନା = ଗୌତମପୁତ୍ରୀ-ଏୟ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଅଞ୍ଜନାପୁତ୍ର ହନୁମାନ୍ ।

ଆଞ୍ଜୁଳା, ଆଞ୍ଜୁଳି, ଆଞ୍ଜୋଳ, ଆଞ୍ଜୋଳି, } ବି. (ଅଞ୍ଜଳି ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଇ ହାତ ମିଶାଇ ବିସ୍ତୃତ କରିବା । ଯଥା—

ଧାନ ଆଞ୍ଜୁଳି ପେଟେ ଦେଇ,
ବେଗେ ଧାଇଁଲେ ଖବଗ୍ରାହୀ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.
କର ଆଞ୍ଜୋଳ ପ୍ରସାରିଲି,
ଦିନେ ଯେ ମୋର ଘରେ ଗଲା । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଆଟଙ୍କ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଟକ, ନିରୋଧ ।

ଆଟଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ—ଗଞ୍ଜାମୀ) ଅଟକ ।

ଆଟଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ମଧ୍ୟାବୟବ ହାଣ୍ଡି, ବଡ଼ ଆଟିକା ।

ଆଟବିକ, ବି°.(ଅଟବୀ = ବନ-ଇକ-ଭବାର୍ଥେ) ଆରଣ୍ୟକ, ଅରଣ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ବି. ବନ୍ୟଜାତି; ଆରଣ୍ୟକ ସେନା । ଯଥା— (ପରଦେଶ ପ୍ରବେଶେ ଚ କୁର୍ଯ୍ୟାଦାଟବିକାନ୍ ପୁରଃ ।)

ଆଟି, ଆଟୀ, } ବି. (ଆ-ଅଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଇ, ଇନ୍) ଶରାଳି ପକ୍ଷୀ । (ଶରାରିରାଟିରାଡ଼ିଷ୍ଟ ।) (ଦେଶଜ ହେଲେ) ବୋଝ, ବିଡ଼ା, ଗୋଛା ।

ଆଟିକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଛୋଟ ମାଟି ହାଣ୍ଡି । ଯଥା—

ଅତ୍ୟନ୍ତ ଟିକ ଟିକ କରି,
ଚଉଷଠି ଅଟିକାରେ ଭରି । ଦା. ର.

ଆଟିକାପୁଡ଼, ଆଟିକାପୋଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ପୁରୁଣି ଶାକ ।

ଆଟିକାକରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଯାତ୍ରିମାନେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ଦର୍ଶନକୁ ଆସି ଅନ୍ନ ମହାପ୍ରସାଦ କରି ବ୍ରାହ୍ମଣଭୋଜନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଯାହା ଉତ୍ସର୍ଗ କରନ୍ତି, ତାହାକୁ "ଆଟିକା କରିବା" ବୋଲାଯାଏ ।

ଆଟୁ, ମାଟୁ, ଆଣ୍ଟୁ, ମାଣ୍ଟୁ, } ବି. (ଅଟ୍ଟ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଘର ଭିତରେ କରିବା ଭଡ଼ । ଯଥା—

ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଠୁଳ କରି ରଖି ଆଟୁ ଘରେ । ମ. ଯା.

ଆଟୁଳା, ବି. (ଦେଶଜ) କମାରର ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ଏଥିରେ କୁରାଢ଼ି ମୁଣ୍ଡ, କୋଡ଼ ମୁଣ୍ଡର ଛିଦ୍ରକୁ ପୂରାଇ ମାଟି ଚିକ୍କଣ କରନ୍ତି ।

ଆଟୁଶାଳ, ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଓ ତଦ୍ଭବ ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣ) ଆଟୁଥିବା ଘର । (ପଟାଭଡ଼ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଆଟୋପ, ବି.(ଆ-ଟୁପ୍ = ଅହଙ୍କାର କରିବା-ଅ) ଗର୍ବ, ଅହଙ୍କାର; ସମ୍ଭ୍ରମ; ସଂରମ୍ଭ । ଯଥା—

ଅପାର ଆଟୋପ ହୋଇଅଛୁ ସାର,
ଭଣ୍ଡତାର ବଢ଼ି ଯାଉଛୁ ପ୍ରସାର । ଦରବାର ।

ବାତବିକାରରୁ ଜାତ ଉଦରର ଧ୍ୱନି, ପେଟର ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ୁ ଶବ୍ଦ ।

ଆଠ, ବି°. (ଅଷ୍ଟନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ୮ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

କଷ୍ଟିପାଷାଣେ ଆଠବାନ ସୁନା-
ଗିରି ପରି ହୋଇ ଯେହ୍ନ,
ପଙ୍କଜପଲ୍ଲବ ଶେଯେ ଶୋଇଥିବ
ମୋହର ବଲ୍ଲଭୀ ସେହ୍ନ । ଲ. ବ.

ଆଠଆଖି, ଅଷ୍ଟଆଖି, } ବି. (ଅଷ୍ଟ ଓ ଅକ୍ଷି ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ରହ୍ମା । ଯଥା—

ଅଙ୍ଗୁଳି ଭୂଲକେ ସ୍ୱହସ୍ତେ ଲେଖି,
ସମେ ଥୋଇଅଛୁ ତା ଅଷ୍ଟଆଖି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଆଠକାଳବାରମାସି, କ୍ରି. ବି°. (ଦେଶଜ) ସବୁଦିନେ ବା ବରଷଯାକ ।

ଆଠଟେମା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକ ପ୍ରକାର ଦୈଶିକ ଖେଳ । (ଟେମା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଆଠଣି, ଆଠଅଣି, } ବି.(ଦେଶଜ) ଅଧୁଲି; ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର ।

ଆଠପାଞ୍ଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଦୈଶିକ ଖେଳ ।

ଆଠମଙ୍ଗଳା, ଅଷ୍ଟମଙ୍ଗଳା, } ବି. (ଅଷ୍ଟନ୍-ମଙ୍ଗଳ ଶବ୍ଦଜ) ବିବାହର ଅଷ୍ଟମ ଦିବସ ଓ ସେ ଦିବସର କୃତ୍ୟ । ଯଥା—

ଅଷ୍ଟ ଦିବସରେ ଆଠମଙ୍ଗଳା ସାରି,
କନ୍ୟା ଘେନି ସୁରଥ ବିଜେ ନିଜ ପୁରୀ । ସା.ଭା.ଆ.

ଆଠା, ବି. (ଅଷ୍ଟନ୍ ଶବ୍ଦଜାତ; ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ) ଗଞ୍ଜପା ସାରରେ ଆଠଟିପ ଥିବା ସାର ।

ଆଠିକେନଟ, ବି. (ଦେଶଜ—ଗଞ୍ଜାମୀ) ଗାତରେ ପକାଇ ପକାଇ ଖେଳୁଥିବା ବାଟିଖେଳର ଅଷ୍ଟମ ଆଘାତ ।

ଆଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଦିଗ । ଯଥା—

ଗୁରୁଆଡ଼େ ଗୁହିଁ ନାକ ଫୁଲାଇ,
ଦେଖେ କେହି କେଉଁଆଡ଼ରେ ନାହିଁ । ହା. ଭ.

ଆଡ଼ୁଖା । ଯଥା—

ରାଜମୁଖ ଦେଖି ଲଜେ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ,
ଆଡ଼ କଲା ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ । ଉର୍ବଶୀ ।

ଖେଳରେ ବାନ୍ଧିବା ହୁଡ଼ । ଯଥା—

ମୁରା ବୋଇଲା ଭାଇ ! ଏଥର କଲି ଆଡ଼,
ଏ ମୋର ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ତୋ ସୁଧର୍ମା ସଭା ଆଡ଼ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ସା.

ପାର୍ଶ୍ୱ । ଯଥା—

ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରର ପୂର୍ବଆଡ଼େ କୌରବମାନେ ଓ ପଶ୍ଚିମଆଡ଼େ ପାଣ୍ଡବମାନେ ବାହିନୀ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ ।

ପକ୍ଷ । ଯଥା—

ଜ୍ଞାନରାଜ୍ୟରେ ଗଭୀରତା ଓ ବ୍ୟାପକତା ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ, ଉଭୟ ଆଡ଼ ରକ୍ଷା କରି ସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧିକୁ ଚମତ୍କୃତ କରିବା ପ୍ରତିଭା ସୁବର୍ଣ୍ଣର ନିକଷ ତୁଲ୍ୟ । ଉ. ସା. ଭୂ. ଭା. ଅ. ଫ.

ଓସାର । ଯଥା—ତାହାର ଆଡ଼ ଦୈର୍ଘ୍ୟ କେତେ ? ବିଂ. (ଅର୍ଗଳ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ଧ । ଯଥା—

କରି ଉତ୍ତର ଦେଇଣ ଆଡ଼ଚରା ମାରି,
ବୃକ୍ଷର ଶିଖେ ବସିଲ ବସ୍ତ୍ରକୁ ସୁମରି । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ସା.

ଅନ୍ତର, ବ୍ୟବହିତ । ଯଥା—

କୋମଳରେ କହିଲେ ହେ ଯନ୍ତା;
କୁବଳୟ ବଡ଼ ବଳବନ୍ତା ॥
କଲେ ଆଡ଼ ଥରେ ପଶନ୍ତୁ ଭିତରେ
ତୋ ଉପକାର ଘେନନ୍ତା । ର. କ.

କୁଞ୍ଚିତ । ଯଥା—

ଲଙ୍କାବଣେ ମଥା ପୋଡି ଅର୍ମିକା ଚାହିଲେ,
ଆଡ଼ନୟନରେ ଥରେ ଈଶାନେ ଗୁହିଁଲେ । ମ. ଦ.

ଆଡ଼କେ,ବି.(ଦେଶଜ)ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ । ଯଥା—

ଏକାନ୍ତ ହୋଇଣ ଯେବେ ଲାଗିଥିବ ତୃଣ,
ଆଡ଼କେ ଚଣ୍ଡାଳ ଥିବ ଆଡ଼କେ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ନା.ର.ଗୀ.

ଆଡ଼ଖୁର, ବି. (ଦେଶଜ) ଝିଅକୁ ଶାଶୁଘରକୁ ପଠାଇବା ସମୟରେ ଦେବା ଉପକରଣ । ଯଥା—

ଝିଅ ଯାଉଛି ଶାଶୁଘର, ବୁଢ଼ୀ ଦେଖନ୍ତି ଆଡ଼ଖୁର ।

ଆଡ଼ଘିଅ, ବି. (ଅସ୍ଥି-ଘୃତ ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ?) ଅସ୍ଥି ପ୍ରାପ୍ତ ଘୃତ; ଘୃତପକ୍ୱ ପିଷ୍ଟକାଦି ପାକ ଶେଷରେ ପାକପାତ୍ରରେ ଯେଉଁ ଘୃତ ଅବଶିଷ୍ଟ ରହେ ।

ଆଡ଼ଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଡ଼ିବା; ଯହିଁରେ ଆଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଢ଼ାଲ ଆଦି । ଯଥା—

ମିଳାଇ ଫଳା ଆଡ଼ଣ ଅଙ୍ଗେ ନାହିଁ ସେହ୍ନା,
ଅସ୍ତ୍ର ବନ୍ଧନ୍ତେ ତା ଅଙ୍ଗେ ଯନ୍ତ୍ର ହେଲା ଚୂନା ।
ସା. ଭା. ବି. ପ.

ଆଡ଼ଣି, ଆଡ଼ଣୀ, ଆଡ଼େଣୀ, ଆଡ଼େଣି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଢ଼ାଲ ପ୍ରଭୃତି ଅର୍ଥାତ୍ ଯହିଁରେ ଆଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ । ଯଥା—

ଆଡ଼ଣି ଜାଣି ଯୋଡ଼ିଲ,
ହୃଦେ ଆଣି ଭେଦ ନୋହିବା ଉଦ୍ଦେଶେ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.
ମଣ୍ଡିଣ ଆଡ଼େଣୀ ଧରି ପଦାତିସାଧନ । ସୁ. ପ.

ରାଜା ଓ ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ପାର୍ଶ୍ୱାବରଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ଛତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ବହୁ-ଆୟୋଜନ ସମ୍ଭାର ।

ଆଡ଼ତଦାର, ବି. (ଦେଶଜ) କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ରାଜାଦେଶ ଲାଭ କରିଥାଏ ।

ଆଡ଼ଡ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ ।
ଆଡ଼ଡପତର, } ଯଥା—

ଘରର ଆଡ଼ଡପତର, ନାଠ କରଇ ତରତର ।

ଆଡ଼ଡଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଡ଼ଗର, ଗୁର । ଯଥା—

କଂସର ଆଡ଼ଡଆ ଥିଲା,
ନନ୍ଦଙ୍କୁ କ୍ଷଣେ ନ ଛାଡ଼ିଲା । ଖା. ଦ. ସ୍କ.

ଆଡ଼ଧାରଣା, ବି. (ଦେଶଜ) କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଉତ୍ତୋଳନ କରି ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ବାଉଁଶ ବା କାଷ୍ଠଦଣ୍ଡ ସ୍ଥାପିତ ହୁଏ ।

ଆଡ଼ପ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଣ୍ଡି ଗୃହମଣ୍ଡପ । ଯଥା—

ଆଡ଼ପ ମଣ୍ଡପ ଯାଇ ହେଉ ଯଜ୍ଞବେଦୀ,
ଏତେ ପାଞ୍ଚି ଆନନ୍ଦ ହୋଇ ଦସ୍ୟୁନିଧି । ନୃ. ପୂ. ପ୍ର. ସା.

ଆଡ଼ପଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପାର୍ଶ୍ୱ ।

ଆଡ଼ବାଙ୍କ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକ ପାଖକୁ ବଙ୍କ ହେବା । ଯଥା—

ତାର ତପ ଦେଖିଣ କମ୍ପନ୍ତି ସବୁ ଲୋକେ,
ଗଗନୁ ନକ୍ଷତ୍ର ଖସି ପଡ଼େ ଆଡ଼ବାଙ୍କେ । ନୃ.ପୂ.ସ.ତ.

ଆଡ଼ବାଯ୍ୟା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅର୍ଦ୍ଧବାତୁଳ; ଓଲୁ ।

ଆଡ଼ମୁହାଁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଗୃହ ।
ଆଡ଼ମୁହାଁ, } (ଦୋମୁହାଁ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ଯାହାର ମୁଖଦେଶ ବଙ୍କ ।

ଆଡ଼ମ୍ବର, ବି. (ଆ-ଦମ୍ = ଶାନ୍ତ ହେବା, ଜାକ୍‌ଜମକ କରିବା-ବର, ଦ = ଡ଼) ତୂର୍ଯ୍ୟାଦି ବାଦ୍ୟଧ୍ୱନି; ହସ୍ତିଧ୍ୱନି; ସମାରମ୍ଭ । (ଆଡ଼ମ୍ବରଃ ସମାରମ୍ଭେ ଗଜଗର୍ଜିତ-ତୂର୍ଯ୍ୟୟୋଃ) ଯୁଦ୍ଧପଟହ ବା ରଣବାଦ୍ୟ ଧ୍ୱନି । (ପଟହାଡ଼ମ୍ବରୌ ସମୌ—ଅମର ।) ମେଘଧ୍ୱନି; ଦର୍ପ ବା ଗର୍ବ; ଆନନ୍ଦ; ଏକତ୍ର ସନ୍ନିବେଶ; କ୍ରୋଧ; ବାହୁ ପ୍ରଭୃତି ଅଙ୍ଗମର୍ଦ୍ଦନ; ପକ୍ଷ୍ମ ବା ଅକ୍ଷିଲୋମ ।

ଆଡ଼ରୁଷା, ବି. (ଅର୍ଦ୍ଧରୋଷ ଶବ୍ଦଜ) ଅଳ୍ପ ଅଭିମାନ । ଯଥା—

ରହୁ ନାହିଁ ଯଶ ଆଡ଼ରୁଷାରେ,
କୁସାକୁହକୁ ଲତାକୁ ଖସା ରେ । କ. ଭ. ର.

ଆଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଛ ଧରିବା ଯନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ; ପ୍ରସ୍ଥ ପରିମାଣ ।

ଆଡ଼ୁଡ଼ା, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କେତେକ ସମକର୍ମା ଲୋକ ଏକତ୍ରିତ ହୁଅନ୍ତି ।

ଆଡ଼ି, } ବି. (ଆ-ଅଡ଼୍ = ଗମନ କରିବା-ଇ)
ଆଡ଼ୀ, } ଶରାଳିପକ୍ଷୀ । (ଶରାରିରାଟିରାଡ଼ିଷ୍ଟ—ଅମର ।) (ଦେଶଜ) ଶତ୍ରୁତା; ବନ୍ୟପଶୁ ଶିକାର ପାଇଁ ଲୁଚି ରହିବାର ସ୍ଥାନ; ମୃଗୟା; ବିଲ ହୁଡ଼ା ଭଳି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପାଣି ବନ୍ଧା ଯାଉଥାଏ । ଯଥା—

ବିଲ ଆଡ଼ିଖଣ୍ଡ ବାନ୍ଧି ମୁଁ ନ ପାରିଲି,
ପାଣି ରହିବାକୁ ଆଡ଼ିରେ ଶୋଇଲି । କୃ. ଭା. ଆ. ପ.

ବିଂ. ଟାଣ ବା ଦୃଢ଼ । ଯଥା—

ଗିରି ପରି ଘା ଦେହ ହୋଇଥିବ ଆଡ଼ି,
ହେଲେ ସେ ଶର ଦେବ କ୍ଷଣକେ ତାକୁ ପୋଡ଼ି ।
କୃ. ଭା. ବ. ପ.

ଆଡ଼ିପତାଇବା, କ୍ରି. ମେଷ, ବୃଷ ଇତ୍ୟାଦି ପଶୁମାନେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମସ୍ତକକୁ ନୁଆଁଇବା ।

ଆଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅଟକାଇବା, ଶର ପ୍ରଭୃତି ଆପଣାକୁ ଆଘାତ ନ କଲା ପରି ଜଗିବା । ଯଥା—

ଦୁର୍ଜନ ଜନଙ୍କ ବଚନ ରଚନ
ଶରକୁ ଶିର ଆଡ଼ିଲାଣି । ବି. ଚ. ମ.

ଖେଳରେ ହୁଡ଼ ବାନ୍ଧିବା । ଯଥା—

ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଜିଣି ମୁରି ହସିଲି ଟହଟହ,
ବୋଇଲି ଏଥର ଭାଇ ଆଡ଼ିବୁ କସ କହ ।
ନୃ. ପୂ. ଦ୍ୱି. ସା.

ଆଡ଼ିଆଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଡ଼ି ବା ବନ୍ଧ
ଆଡ଼େଇବା, } କରିବା । ଯଥା—

ମୁହଁ ଆଡ଼ିଆଇ ପଶି କମ୍ବର ଭିତରେ,
କୁନ୍ତୀଙ୍କି ଶିରରେ ବସାଇ ବୃକୋଦରେ । ସା.ଖ୍ୟା.ଆ.

ଆଡ଼ୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଧ ।

ଆଡ଼ୁଆଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ତରାଳ ।
ଆଡ଼ୁଆଳ, }

ଆଡ଼ୁଖା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ତରାଳରେ ରହିବା ।

ଆଡ଼େ, କ୍ରି· ବିଂ· (ଦେଶଜ) ଏକଦିଗରେ, ଏକପାଖରେ । ଯଥା—

ଚନ୍ଦନ ଯାହାଙ୍କୁ ବିଜେ କଲେ ନରସିଂହ,
ଆଡ଼େ ଆଡ଼େ ଶବଦ ହେଉଛି ଘୃଣଦର । ନୃ.ପୂ.ତୃ.ତ.

ଆଡ଼େଇବା, କ୍ରି· (ଦେଶଜ) ଅଲଗା କରିବା; ବନ୍ଦ କରିବା ।

ଆଡ଼େକ, କ୍ରି· ବିଂ· (ଦେଶଜ) ଏକଆଡ଼େ । ଯଥା—

ସମସ୍ତ ଆଡ଼େକ ଥୋଇଲ,
ମାତସ୍ନାହାନ ଆଡ଼େ କଲ । ଷା. ମା.

ଆଡ଼େଣି, } ବି· (ଦେଶଜ) ରାଜୋପକରଣ-
ଆଡ଼େଣି, } ବିଶେଷ ।

ଆଢ଼କ, ବି· (ଆ-ଢୌକ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଧାନ୍ୟାଦି ଶସ୍ୟ ମାପିବାର ପରିମାଣ ପାତ୍ର-ବିଶେଷ, ଆଠ ସେର ପରିମାଣ (ଅସ୍ତ୍ରିୟାଂ-ମାଢ଼କଦ୍ରୋଣୌ—ଅମର ।) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ତୁବରିକା ନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ; କେହି କେହି ସୁଗନ୍ଧ ମୃତ୍ତିକା କହନ୍ତି । (ଅଥାଢ଼କୀ —କାକ୍ଷୀ ମୃତ୍ସ୍ନା ତୁବରିକା—ଅମର ।) ଶାଳିଧାନ୍ୟବିଶେଷ ।

ଆଢ଼କିକ, } ବିଂ· (ଆଢ଼କ-ଇକ, ଈନ)
ଆଢ଼କୀନ, } ହରଡ଼; ଆଢ଼କପରିମିତ ବୀଜ-ବପନଯୋଗ୍ୟ (କ୍ଷେତ୍ରାଦି) । (ଦ୍ରୋଣାଢ଼କାଦିବାପାଦୌ ଦ୍ରୌଣିକାଢ଼କିକାଦୟଃ । ଉପ୍ୟତେଽସ୍ମିନ୍ନିତି ବାପଃ କ୍ଷେତ୍ରଂ— ଅମର ।)

ଆଢ଼ୁଆ, ବିଂ· (ଦେଶଜ) ଅନ୍ତରାଳରେ ଥିବା । ଯଥା—

କୁପୁରୁଷ ସିନା ଯାଇ ଲୁଚ କରେ ବାସ,
ପଛରେ ଆଢ଼ୁଆ ହୋଇ ବଡ଼େ ଦଶଦଶ । ନ.ପୂ.ପ୍ର.ସା.

ଆଢ଼ୁଆଳ, } ବିଂ· (ଅନ୍ତରାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଗୋପ-
ଆଡ଼ୁଆଳ, } ନୀୟ ବା ଆଚ୍ଛନ୍ନ । ଯଥା—

ମୋତେ ଯେବେ କହିଲେ ଏ ଆଢ଼ୁଆଳ କର,
ଅପୁତ୍ରିକ ହୋଇଣ ଯାଉ ସେ ତେବେ ମର ।
ନୃ.ପୂ.ସ.ତ.

ବି· ଅନ୍ତରାଳ ବା ଆଢ଼ୁଖ: ।

ଆଢ୍ୟ, ବିଂ. (ଆ-ଧ୍ୟୈ = ଚିନ୍ତା କରିବା-ଅ—ଯେ ଧନଚିନ୍ତା କରେ) ଧନୀ, ସମୃଦ୍ଧି-ସମ୍ପନ୍ନ । (ଇଭ୍ୟ ଆଢ୍ୟୋ ଧନୀ ସ୍ୱାମୀ—ଅମର) ସମ୍ପନ୍ନ, ଯୁକ୍ତ, ବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—ଧନାଢ୍ୟ ଲୋକ; ଗୁଣାଢ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଆଣକ, ବିଂ· (ଆ-ଅଣ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅକ) କୁତ୍ସିତ; କ୍ଷୁଦ୍ର; ଅପକୃଷ୍ଟ । (ଖେଟ-ଗର୍ହ୍ୟାଣକାଃ ସମାଃ—ଅମର ।) ବି· **ଟଙ୍କାର** ଷୋଡ଼ଶାଂଶ, ଅଣା; ସୁରତ-ବିଶେଷ । ଯଥା—(ଆଣକଂ ସୁରତଂ ନାମ ଦମ୍ପତ୍ୟୋଃ ପାର୍ଶ୍ୱସଂସ୍ଥୟୋଃ ।)

ଆଣବିକ, ବିଂ· (ଅଣୁ-ଇକ) ଅଣୁସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଆଣବୀନ, ବିଂ· (ଅଣୁ = ସୂକ୍ଷ୍ମ ଧାନ୍ୟବିଶେଷ-ଈନ) ଅଣୁ ଧାନ୍ୟ ବପନଯୋଗ୍ୟ (କ୍ଷେତ୍ର) ।

ଆଣି, ବି· (ଦେଶଜ) ଗଦ । ଯଥା—

ରଣିତ ବଳାରେ କୁହାଇ ଉରୁରେ
ଭାଙ୍ଗିଲାଣି ରମ୍ଭା ଆଣି । ର. ପ.

ଠେକ ବା ଆଧିକ୍ୟ । ସଂ· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଅଣ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଇ) ଖଡ଼୍ଗର କୋଟି ବା ଧାର; ଅକ୍ଷାଗ୍ରକୀଳକ ।

ଆଣିବା, କ୍ରି· (ଆନୟନ ଶବ୍ଦଜ କିମ୍ବା ଆ ଉପସର୍ଗ ସହିତ ନୀ ଧାତୁଜ) ଆନୟନ କରିବା । ଯଥା—

ବଳାଇ ଯେ ପୁଚ୍ଛୁଁ ଆଣିବାରେ ଦାସୀ,
ବନ୍ଧୁ ଯନ୍ତ୍ରମିରୁଲା ପରାଏ ଦଶି । ବୈ. ବ.

ଆଣ୍ଟ, ବିଂ· (ଦେଶଜ) ଦୃଢ଼, କଠିନ । ଯଥା—

କେ ଜାଣି କେହୁ କେହୁ କେହି ସହନ୍ତି,
ବଜ୍ର ଆଣ୍ଟ ତାଙ୍କ ଗ୍ରୀବ ରେ । ଭ. ପ.

ବି· ଗାରିମା । ଯଥା—

କାହା ବଳ ପାଇ ଏଡ଼େ କରିଛ ଆଣ୍ଟ । ର. କ.

ଧୈର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—

ତେଣୁ ଠାକୁରଙ୍କର ହୋଇଛି ଏଡ଼େ ଆଣ୍ଟ,
ଖାଇଣ ଫଳ ମୂଳ ପୂରାଉଥାନ୍ତି ପେଟ । ନୃ. ପୂ. ସ. ତ.

କ୍ରି· ବିଂ· ଅଧିକରେ । ଯଥା—

ଆଣ୍ଟେ ଅନଳ ଦେଲି ଜାଳି,
ତହୁଁ ଅନ୍ତର ହେଲି ବାଳୀ । ଦା· ଭ·

ଆଣ୍ଠିବା, କ୍ରି· (ଦେଶଜ) ଗୁପିବା, ଜାବୋଡ଼ ଧରିବା, ଚପିବା ।

ଆଣ୍ଠୁଆ, ବି· (ଦେଶଜ) ଟାଣୁଆ । ଯଥା—
ଏ ମାନବ ବଡ଼ ଆଣ୍ଠୁଆ ଅଟି ଅଟେ,
ଏହା ବୋଲି ବୃଷ ଧରିଲି କରପୁଟେ । କୃ.ଭୃ.ଆ.ପ.
ଅହଙ୍କାରୀ; କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ ।

ଆଟଣ୍ଠି, କ୍ରି· ବି· ଦୃଢ଼ତାସହକାରେ, ଟାଣ କରି, ଅଧିକରେ ।

ଆଣ୍ଠୁ, ବି· (ଦେଶଜ) ଜାନୁର ନିମ୍ନଭାଗ ।

ଆଣ୍ଠୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ)ଆଣ୍ଠୁର ମାଡ଼ । ଯଥା—
ଦୁଇ ହସ୍ତେ ଆଣ୍ଠ କରି ପେଷିଦେଲେ,
ଆଣ୍ଠୁଆ ଗୋଟିକେତେ ତାହାଙ୍କୁ ମାଇଲେ ।
କୃ.ଭୃ.ଆ.ପ.

ଆଣ୍ଠୁଆଣି, ବି· (ଦେଶଜ) ଆଣ୍ଠୁପରିମିତ ଗଭୀର ।

ଆଣ୍ଠୁଆଇବା, } କ୍ରି· (ଦେଶଜ) ଆଣ୍ଠୁମାଡ଼ି
ଆଣ୍ଠୋଇବା, } ବସିବା । ଯଥା—
ଆଣ୍ଠୁଆଇ ଭରା ଦେଇ ପୁଣ ଉଠନ୍ତି,
କେତେବେଳେ କାନ୍ଧ ଧରଣୀରେ ପଡ଼ନ୍ତି । ବ.ବ୍ରା.
ଆଣ୍ଠୋଇ ଆୟୁଧ ଥୋଇ ଅବନୀରେ
ଓଲଗି ହେଲେ ଅବଳା । ଯ. କେ.
ଆଣ୍ଠୁରେ ମଡ଼ାଇ ବା ଆଘାତ କରି ପକାଇବା ।

ଆଣ୍ଠୁଏ, }
ଆଣ୍ଠିଏ, } ବି· ଓ ବି· (ଦେଶଜ) ଆଣ୍ଠୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିମାଣ । ଯଥା—
ଆଣ୍ଠୁଆଣି, }
ବେନି ଘଡ଼ିକ ମଧ୍ୟେ ପାଣି
ଡ଼ଙ୍କୀରେ ହେଲା ଆଣ୍ଠୁଆଣି । ଦା. ର.
ଘର ବୁଡ଼ା ପାଣି ଆଣ୍ଠୁଏ ହେଲାଣି । ଡାକବଚନ ।

ଆଣ୍ଠୁକୁଡ଼ା, ବି· (ଦେଶଜ) ଅପୁତ୍ରିକ ବା ଯାହାର ସମସ୍ତ ସନ୍ତାନ ମରି ଯାଇଅଛନ୍ତି ।

ଆଣ୍ଠୁକୁଡ଼ୀ, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଦେଶଜ) ଅପୁତ୍ରିକା ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—
ତୁ ତ ଆଣ୍ଠୁକୁଡ଼ୀ ତୋର ପୁତ୍ର ହୋଇ ନାହିଁ,
ତୋତେ ଶାପ ଆବର ବା ଦେବଇ ମୁଁ କାହିଁ ।
ସା. ଭ. ଯ.

ଆଣ୍ଠୁମାଡ଼ିବା, କ୍ରି· (ଦେଶଜ) ଆଣ୍ଠୁ ପକାଇବା, ଭରା ଦେବା । ଯଥା—
ଟଳୁଲେ ଷଡ଼ ମାସେ ଭୂମି ଆଣ୍ଠୁ ମାଡ଼ି,
ଅଷ୍ଟମାସ୍କୁ ଶେଯରେ ବସିଲେ ଚକା ମାଡ଼ି । ନୃ.ପ.ତ.ତ.

ଆଣ୍ଡୀର, ବି· (ଅଣ୍ଡ-ଈର—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବହୁ ଅଣ୍ଡଯୁକ୍ତ, ବହୁ ଡ଼ିମ୍ବଯୁକ୍ତ ।

ଆଣ୍ଡୁଆ, ବି· (ଦେଶଜ) ଅଖାଡ଼ୁଆ, ଏକବାଗିଆ ।

ଆଣ୍ଡୋଳିବା, କ୍ରି· (ଦେଶଜ) ଅଣ୍ଡାଳିବା, ଖୋଜିବା । ଯଥା—
କେମନ୍ତେ କହିବ କପାଁ ଅଣ୍ଡୋଳିଲ
ଶିଶୁର ସଢ଼ା ଶରୀର । ପା୦ବ୦ଶ ।

ଆତ, ବି· (ଆତୃପ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷ ଓ ଫଳ ।

ଆତଙ୍କ, } ବି· (ଆ-ତନ୍କ୍ = କଷ୍ଟେ ବଞ୍ଚିବା,
ଆତଙ୍ଗ, } ଭୟ ପାଇବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ, କ = ଗ) ଭୟ, ଶଙ୍କା; ପୀଡ଼ା, ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ଯାତନା; ସନ୍ତାପ, କ୍ଲେଶ । (ରୁକ୍‌ତାପଶଙ୍କା ସ୍ୱାତଙ୍କଃ—ଅମର ।)

ଆତଙ୍ଗ, ବି· (ଆତଙ୍କ ଶବ୍ଦଜ ହେଲେ) ବିପଦ । ଯଥା—
ଆତଙ୍ଗନାଶନ ତୋ ବାନା,
ବିପତ୍ତି କାଳେ ବଳୁ ସେହ୍ନା । ମା. ମା.

ଆତଞ୍ଚନ, ବି· (ଆ-ତନ୍‌ଚ = ଗମନ କରିବା-ଅନ) ପ୍ରତିବାପ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷୀରାଦିରେ ତକ୍ରାଦି ନିକ୍ଷେପ; ଦ୍ରବୀଭୂତ ଦ୍ରବ୍ୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଚୂର୍ଣ୍ଣ ନିକ୍ଷେପ; ବେଗ; ପ୍ରୀତି-ସମ୍ପାଦନ; ଆପ୍ୟାୟନ । (ଆତଞ୍ଚନଂ ପ୍ରତି-ବାପଜବନାପ୍ୟାୟନାର୍ଥକଂ—ଅମର ।)

ଆତଜାତ, } ବି· (ଆଗତ ଓ ନିର୍ଯାତ ଶବ୍ଦଜ)
ଆତଯାତ, } ଯିବା ଆସିବା । ଯଥା—
ଶରମାନ ଆତଯାତ ସେ,
ଦଶଇ ନାହିଁ ଆଦିତ୍ୟ । ବ. ସ.
ଜନ୍ମ ମରଣ । ଯଥା—
ଜନ୍ତୁଏ ଆତଜାତ ହୋନ୍ତି,
କଲ୍ଲୋଳ ଯେହ୍ନେ ଜଳେ ଥାନ୍ତି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.
କାରବାର । ଯଥା—
ଟଙ୍କା ପଇସା ଆତଯାତ, କରିଲେ ବଢ଼ଇ ନିଶ୍ଚିତ ।
ବି·. ଯେ ଯିବା ଆସିବା କରେ । ଯଥା—
ପଥେ ଯେ ଆତଜାତ ଜନେ,
ତାହାଙ୍କୁ ନିବାରି ଲୋଚନେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଆତତ, ବିଂ. (ଆ-ତନ୍ = ବିସ୍ତାର କରିବା-ତ) ପ୍ରସାରିତ, ବିସ୍ତୃତ, ବ୍ୟାପ୍ତ; ଆରୋପିତ ।

ଆତତାୟୀ, ବିଂ.(ଆତତ = ସମନ୍ତାତ୍ ବିସ୍ତୃତ-ଇ = ଗମନ କରିବା-ଇନ୍)ବଧୋଦ୍ୟତ,ଘୋର ଅନିଷ୍ଟକାରୀ । (ଆତତାୟୀ ବଧୋଦ୍ୟତଃ—ଅମର ।) ଗୃହରେ ଅଗ୍ନିଦାତା, ବିଷଦାତା ପ୍ରଭୃତି ଷଡ଼ବିଧ ମହାପାପୀ ଓ ଶତ୍ରୁ । (ଅଗ୍ନିଦୋ ଗରଦଶ୍ଚୈବ ଶସ୍ତ୍ରପାଣି-ର୍ଧନାପହଃ । କ୍ଷେତ୍ରଦାରାପହାରୀ ଚ ଷଡ଼େତେ ଆତତାୟିନଃ ।) ଶଙ୍ଖଲ ।

ଆତପ, ବି. (ଆ-ତପ୍-ଅ) ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ, ରୌଦ୍ର, ଖରା ।

ଆତପତଣ୍ଡୁଳ, ବି. (ଆତପ-ତଣ୍ଡୁଳ) ଧାନକୁ ଖରାରେ ଶୁଷ୍କ କରି ଯେଉଁ ଚାଉଳ କରନ୍ତି, ଅରୁଆ ଚାଉଳ ।

ଆତପତ୍ର, } ବି. (ଆତପ-ତ୍ରୈ = ରକ୍ଷା
ଆତପବାରଣ, } କରିବା-ଅ, ଆତପ-ବାରଣ) ଛତ୍ର, ଛତା ।

ଆତର, } ବି. (ଆ-ତୃ = ପାର କରିବା, ପାର
ଆତାର, } ହେବା-ଅ—ଯାହାଦ୍ୱାରା ନଦୀ ପାର ହୁଅନ୍ତି) ତରପଣ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ନଦୀ ପାର ହେବାର ନୌକା ଭଡ଼ା, ଘାଟର ମାସୁଲ । (ଆତରସ୍ତରପଣ୍ୟଂ ସ୍ୟାତ୍ ।)

ଆତସ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରସ୍ତରବିଶେଷ
ଆତସପଥର, } ଅର୍ଥାତ୍ ଯହିଁରୁ ନିଆଁ ବାହାରେ । ଯଥା—

ଝରାରେ ଆତସପଥର, ରଖିଲେ ବାହାରେ ଅନଳ ।

ଆତସ, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଗ୍ନି ; ଉତ୍ତାପ ।

ଆତସବାଜି, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଗ୍ନିକ୍ରୀଡ଼ା, ବାରୁଦନିର୍ମିତ ଚିତ୍ରବିଚିତ୍ର ଦୃଶ୍ୟ ଓ ତତ୍ସମ୍ବନ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥ ।

ଆତାପି, ବି. (ଦେଶଜ) ଲେମ୍ବୁଜାତୀୟ ଫଳ-ବିଶେଷ, ବାତାପି ।

ଆତାପୀ, } ବି. (ଆତାପିନ୍, ଆତାୟିନ୍-ଆ-
ଆତାୟୀ, } ତପ୍-ଇନ୍, ଯେ ପକ୍ଷପ୍ରସାରଣଦ୍ୱାରା ତାପନିବାରଣ କରେ, ଆ-ତାୟ୍ = ପାଳନ କରିବା, ବିସ୍ତାର କରିବା-ଇନ୍, ଯେ ପକ୍ଷ ପ୍ରସାରଣଦ୍ୱାରା ଆତ୍ମାକୁ ପାଳନ କରେ) ଚିଲ୍ଲପକ୍ଷୀ । (ଆତାୟିଚିଲ୍ଲୌ, ଆତାପିଚିଲ୍ଲୌ—ଅମର ।)

ଆତିଥେୟ, ବିଂ. (ଅତିଥି-ଏୟ) ଅତିଥିସେବକ, ଅତିଥିପରିଚର୍ଯ୍ୟାରେ ରତ । ବି. ଅତିଥି-ନିମିତ୍ତ ଭୋଜନାଦି, ଅତିଥିସେବା, ଅତିଥିସେବାର ବସ୍ତୁ ।

ଆତିଥ୍ୟ, ବି. (ଅତିଥି-ଯ—ପ୍ରୟୋଜନାର୍ଥେ) ଅତିଥିସେବା, ଅତିଥିସେବାର ଉପଯୁକ୍ତ ବସ୍ତୁ । (କ୍ରମାଦାତିଥ୍ୟାତିଥେୟୌ ଅତିଥ୍ୟର୍ଥେଽତ୍ର ସାଧୁନି—ଅମର ।)

ଆତୁର, ବିଂ. (ଆ-ତୁର୍ = ତ୍ୱରା କରିବା-ଅ) ଯେ ଅବସ୍ଥା ହେତୁରୁ ଉତ୍‌କଣ୍ଠିତ ହୁଏ, କାତର, ଅଧୀର । ଯଥା—ଶୋକାତୁର । ରୋଗୀ, ପୀଡ଼ିତ । (ବିକୃତୋବ୍ୟାଧିତୋଽପଟୁଃ । ଆତୁରୋଽଭ୍ୟମିତୋଽଭ୍ୟାନ୍ତଃ ।)

ଆତୃପ୍ୟ, ବି. (ଆ-ତୃପ୍ = ତୃପ୍ତ ହେବା-ଯ) ଆତଗଛ; ଆତଫଳ । ବିଂ. ତୃପ୍ତିଯୋଗ୍ୟ, ତୃପ୍ତିକର ।

ଆତୋଦ୍ୟ, ବି.(ଆ-ତୁଦ୍ = ପୀଡ଼ନ କରିବା-ଯ) ବୀଣାବଂଶୀଆଦି ଚତୁର୍ବିଧ ବାଦ୍ୟ । ଯଥା—(ଚତୁର୍ବିଧମିଦଂ ବାଦ୍ୟଂ ବାଦିତ୍ରାତୋଦ୍ୟ-ନାମକଂ—ଅମର ।)

ଆତ୍ତ, ବିଂ. (ଆ-ଦା-ତ) ଗୃହୀତ, ପ୍ରାପ୍ତ ।

ଆତ୍ତଗନ୍ଧ, } ବିଂ. (ଆତ୍ତ = ଗୃହୀତ-ଗନ୍ଧ, ଗର୍ବ
ଆତ୍ତଗର୍ବ, } —ଯାହାର ଗନ୍ଧ ବା ଗର୍ବ ଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି) ହତଗର୍ବ, ପରାଭୂତ । (ଆତ୍ତଗର୍ବୋଽଭିଭୂତଃ ସ୍ୟାତ୍ । ଆତ୍ତଗନ୍ଧୋଽଭିଭୂତଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।) ଯାହାର ଗନ୍ଧ ଗ୍ରହଣ କରି ଯାଇଅଛି, ଆଘ୍ରାତ; ଯେ ଗନ୍ଧ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛି, ଆଘ୍ରାୟକ ।

ଆତ୍ମଗତ, ବିଂ. (ଆତ୍ମନ୍-ଗତ) ଯାହା ଆପଣା-ଠାରେ ଅଛି; ଆତ୍ମନିଷ୍ଠ । କ୍ରି. ବିଂ. ସ୍ୱଗତ, ମନେମନେ, ଅନ୍ୟର ଅଗୋଚରରେ ।

ଆତ୍ମଗୁପ୍ତା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆତ୍ମନ୍-ଗୁପ୍ତା) ବାଇଡ଼ଙ୍ଗ-ଲତା । ବଂ. ସ୍ୱରକ୍ଷିତା ।

ଆତ୍ମଗ୍ଲାନି, ବ. ସ୍ୱନିନ୍ଦା, ନିଜକୁ ଧିକ୍କାର, ଅନୁତାପ ।

ଆତ୍ମଘୋଷ, ବ. (ଆତ୍ମନ୍-ଘୁଷ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ—ଯେ କାକା କୁକୁ ଏହି ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ଆପଣାକୁ ଘୋଷଣା କରେ) କାକ, କୁଆ । (ଧ୍ୱାଂକ୍ଷାତ୍ମଘୋଷପରଭୃଦ୍‌ବଲିଭୁଗ୍‌-ବାୟସାଅପି—ଅମର ।) କୁକ୍କୁଟ, କୁକୁଡ଼ା ।

ଆତ୍ମଜ, ବ. (ଆତ୍ମନ୍-ଜନ୍-ଅ) ପୁତ୍ର, ସନ୍ତାନ । (ଆତ୍ମଜସ୍ତନୟଃ ସୂନୁଃ—ଅମର ।) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) କନ୍ୟା, ତନୟା; ମନୋଭବା ବୁଦ୍ଧି ।

ଆତ୍ମଜ୍ଞ, ବଂ. (ଆତ୍ମନ୍-ଜ୍ଞା-ଅ) ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନବିଶିଷ୍ଟ, ଯେ ଆପଣାକୁ ଜାଣେ, ଯେ ଆପଣାର ଦୋଷ ଗୁଣ କ୍ଷମତା ବା ଅବସ୍ଥା ବୁଝିବାକୁ ପାରେ, ପଣ୍ଡିତ ।

ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ, ବ. (ଆତ୍ମନ୍-ଜ୍ଞା-ଅନ) ନିଜର ଜ୍ଞାନ, ଆପଣାକୁ ଚିହ୍ନିବା ।

ଆତ୍ମତା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆତ୍ମନ୍-ତା—ଭାବେ) ସ୍ୱରୂପତା, ପରମାତ୍ମତ୍ୱ; ବନ୍ଧୁତା, ପ୍ରଣୟ; ସଦ୍ଭାବ ।

ଆତ୍ମନ୍, } ବ. (ଆ-ଅତ୍ = ସତତ ଗମନ
ଆତ୍ମା, } କରିବା-ମନ୍) ଆପେ, ସ୍ୱୟଂ । ବ୍ରହ୍ମ, ପରମାତ୍ମା; ଜୀବ, ଜୀବାତ୍ମା; ଦେହ; ଯତ୍ନ; ଧୃତି ବା ଧୈର୍ଯ୍ୟ; ବୁଦ୍ଧି; ସ୍ୱଭାବ; ଚିତ୍ତ, ମନ, ହୃଦୟ; ପରବ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ । (ଆତ୍ମାଯତ୍ନୋ ଧୃତିର୍ବୁଦ୍ଧିଃ ସ୍ୱଭାବୋ ବ୍ରହ୍ମ ବର୍ଷ୍ମ ଚ—ଅମର ।) (ଆତ୍ମା କଳେବରେ ଯତ୍ନେ ସ୍ୱଭାବେ ପରମାତ୍ମନି, ଚିତ୍ତେ ଧୃତୌ ଚ ବୁଦ୍ଧୌ ଚ ପରବ୍ୟାବର୍ତ୍ତନେଽପି ଚ—ଇତି ଧରଣୀ ।)

ଆତ୍ମୀନ, ବଂ. (ଆତ୍ମନ୍-ଈନ—ହିତାର୍ଥେ) ଯାହାଦ୍ୱାରା ଆପଣାର ହିତ ହୁଏ, ଆତ୍ମହିତକାରୀ; ନିଜ, ଆତ୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପଥ୍ୟ ।

ଆତ୍ମଭୂ, ବ. (ଆତ୍ମନ୍-ଭୂ-କ୍ୱିପ୍) ବ୍ରହ୍ମା; କନ୍ଦର୍ପ; ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ । ବଂ. ସ୍ୱୟଂ ଉତ୍ପନ୍ନ ।

ଆତ୍ମମ୍ଭରି, ବଂ. (ଆତ୍ମନ୍-ଭୃ-ଇ) ସ୍ୱୋଦରମାତ୍ର-ପୂରକ, ଯେ ଆପଣାକୁ କେବଳ ଭରଣ-ପୋଷଣ କରେ, ଯେ କେବଳ ଆପଣାର ଲାଭ ଓ ଇଷ୍ଟସିଦ୍ଧି ବିଷୟରେ ତତ୍ପର, ସ୍ୱାର୍ଥପରାୟଣ । (ଉଭୌ ତ୍ୱାତ୍ମମ୍ଭରିଃ କୁକ୍ଷିମ୍ଭରିଃ ସ୍ୱୋଦରପୂରକେ ।)

ଆତ୍ମଯୋନି, ବ. (ଆତ୍ମନ୍-ଯୋନି = ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥାନ) ବ୍ରହ୍ମା; ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ; କନ୍ଦର୍ପ ।

ଆତ୍ମସାତ୍, ବଂ. (ଆତ୍ମନ୍-ସାତ୍—ଅଧୀନ-ତାର୍ଥେ, ପରିଣତାର୍ଥେ) ଆତ୍ମାୟତ୍ତ, ଆତ୍ମାଧୀନ, ହସ୍ତଗତ ।

ଆତ୍ମସାତ୍‌କୃତ, ବଂ. (ଆତ୍ମସାତ୍-କୃତ) ସ୍ୱାୟତ୍ତୀ-କୃତ, ସ୍ୱାଧୀନୀକୃତ, ଯାହା ଆତ୍ମସାତ୍ କରା ଯାଇଅଛି ।

ଆତ୍ମାରାମ, ବଂ. (ଆତ୍ମନ୍-ଆ-ରମ୍-ଅ) ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ବଶତଃ ଯେ ଆତ୍ମାରେ ପରମ ସୁଖ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି, ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନୀ, ସନ୍ତତ ସନ୍ତୁଷ୍ଟାନ୍ତଃ-କରଣ । ଯଥା—(ଆତ୍ମାରାମବିହିତ-ରତୟୋ ନିର୍ବିକଳ୍ପେ ସମାଧୌ—ବେଣୀସଂହାର ନା.)

ଆତ୍ମାଶୀ, ବ. (ଆତ୍ମନ୍-ଅଶ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ଇନ୍) ଯେ ସ୍ୱକୁଳ ଖାଏ, ମତ୍ସ୍ୟ ।

ଆତ୍ମୀୟ, ବଂ. (ଆତ୍ମନ୍-ଈୟ-ଇଦମର୍ଥେ) ଆତ୍ମସମ୍ପର୍କୀୟ, ସ୍ୱଜନ, କୁଟୁମ୍ବ; ସ୍ୱକୀୟ; ଅନ୍ତରଙ୍ଗ; ଯାହାକୁ ଆପଣାର ବୋଲି ଜାଣିବାକୁ ହୁଏ ।

ଆତ୍ମୀୟତା, ବ. (ଆତ୍ମୀୟ-ତା) ବନ୍ଧୁତ୍ୱ, ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ।

ଆତ୍ରେୟ, ବ. (ଅତ୍ରି = ମୁନିବିଶେଷ-ଏୟ—ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଅତ୍ରି ମୁନିଙ୍କ ପୁତ୍ର, ଦତ୍ତ, ସୋମ, ଦୁର୍ବାସା; ଆୟୁର୍ବେଦାଧ୍ୟାପକ ମୁନିବିଶେଷ; ଅତ୍ରିବଂଶୋଦ୍ଭବ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ସ୍ତ୍ରିକା, ୟୀ) ଋତୁମତୀ ସ୍ତ୍ରୀ, ରଜସ୍ୱଳା । (ଆତ୍ରେୟୀବିଦଗମ୍ୟତ୍ୱାଦାତ୍ରେୟୀ ।) ଅତ୍ରି ମୁନିଙ୍କ ପତ୍ନୀ; ଅତ୍ରିବଂଶୋଦ୍ଭବା; ନଦୀ-ବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀଧର୍ମିଣ୍ୟବିରାତ୍ରେୟୀ—ଅମର ।)

ଆଥର୍ବଣ, ବ. (ଅଥର୍ବନ୍-ଅ—ଜ୍ଞାତାର୍ଥେ, ଇଦମର୍ଥେ, ସମୂହାର୍ଥେ) ଅଥର୍ବବେଦଜ୍ଞ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଅଥର୍ବ ମୁନିପ୍ରଣୀତ ସୂକ୍ତସମୂହ । ବିଂ. ଅଥର୍ବବେଦଜ୍ଞ; ଅଥର୍ବବେଦୀୟ; ଅଥର୍ବବେଦ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଆଦର, ବ. (ଆ-ଦୃ-ଅ) ସମ୍ମାନ, ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ଅନୁରାଗ, ସ୍ନେହ; ଯତ୍ନ; ଭକ୍ତି; ଶ୍ରଦ୍ଧା ।

ଆଦରଶ, ବ. (ଆଦର୍ଶ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ—ପଦ୍ୟରେ ମାତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ) ଆଦର୍ଶ ।

ଆଦରା, ବ. (ଦେଶଜ) ଚିହ୍ନ, ଦାଗ ।

ଆଦରିବା, କ୍ରି. ସ୍ନେହ ସହକାରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା, ସମ୍ମାନ କରିବା, ସ୍ନେହ କରିବା ।

ଆଦର୍ଶ, ବ. (ଆ-ଦୃଶ୍-ଅ) ଦର୍ପଣ; ନମୁନା ।

ଆଦାନ ବ. (ଆ-ଦା-ଅନ) ଗ୍ରହଣ, ଆଦାୟ କରିବା । ଯଥା—(କୁଶାଙ୍କୁରାଦାନପରିକ୍ଷତାଙ୍ଗୁଳିଃ—କୁ. ସ.) ସ୍ୱୀକାର; ଅଶ୍ୱାଭରଣ ।

ଆଦାୟ, ବ. (ଆ-ଦା ଯ) ଗ୍ରହଣ କରିବା, ନେବା ।

ଆଦି, ବ. (ଆ-ଦା = ଦାନ କରିବା-ଇ—ଯାହା ଅଗ୍ରେ ଗୃହୀତ ହୁଏ) ପୂର୍ବ, ପ୍ରଥମ, ଆରମ୍ଭ; ପଦାନ୍ତରେ ଗଣସୂଚକ । ଯଥା—ସ୍ୱାଦି; ତନାଦି । ଉତ୍ପତ୍ତି ହେତୁ; ଆଦ୍ୟ, ମୂଳ । (ଜଗଦାଦିରନାଦିସ୍ତ୍ୱଂ ।) ପ୍ରଭୃତି । ଯଥା—ପୁତ୍ରାଦି ପରିବାର; କ୍ରୋଧାଦି ରିପୁଗଣ । ବିଂ. ପ୍ରଥମ, ସର୍ବପ୍ରଥମ, ଆଦ୍ୟ । (ପୁଂସ୍ୟାଦିଃ ପୂର୍ବପୌରସ୍ତ୍ୟ ପ୍ରଥମାଦ୍ୟାଃ—ଅମର ।)

ଆଦିକାରଣ, ବ. (ଆଦି-କାରଣ) ମୂଳହେତୁ, ପ୍ରଥମ କାରଣ; ଉପାଦାନ କାରଣ; (ନିଦାନଂ ତ୍ୱାଦିକାରଣଂ—ଅମର ।)

ଆଦିତଃ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଆଦି-ତସ୍) ସର୍ବାଗ୍ରେ, ପୂର୍ବେ, ପ୍ରଥମେ ।

ଆଦିତେୟ, ବ. (ଅଦିତି-ଏୟ—ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଅଦିତିସନ୍ତାନ, ଦେବତା ।

ଆଦିତ୍ୟ, ବ. (ଅଦିତି-ଯ—ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଦେବତା, ଇନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଭୃତି । (ଆଦିତ୍ୟ ଋଭବୋଽସ୍ୱପ୍ନାଃ ।) ଦ୍ୱାଦଶ ଆଦିତ୍ୟ ଗଣଦେବତା; ସୂର୍ଯ୍ୟ, ରବି । (ସୂରସୂର୍ଯ୍ୟାର୍ଯମାଦିତ୍ୟ ଦ୍ୱାଦଶାତ୍ମଦିବାକରାଃ ।) ଅର୍କବୃକ୍ଷ; (ଅର୍କନାମତରୁ) ପୁନର୍ବସୁ ନକ୍ଷତ୍ର ।

ଆଦିମ, ବିଂ. (ଆଦି-ମ—ଭବାର୍ଥେ) ପ୍ରଥମ, ଆଦ୍ୟ; ପ୍ରଥମଭବ ବସ୍ତୁ ।

ଆଦିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଆ-ଦିଶ୍ = ଦାନ କରିବା, ଅନୁମତି କରିବା-ତ) ଆଜ୍ଞପ୍ତ, ଆଦେଶପ୍ରାପ୍ତ, ନିଯୁକ୍ତ; କଥିତ ।

ଆଦୀନବ, ବ. (ଆ = ଅତିଶୟ-ଦୀନ ⇌ ଦୈନ୍ୟ-ବ—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ଯହିଁରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୈନ୍ୟ ଅଛି; ଅଥବା ଆ-ଦୀ = ଦୀନ ହେବା-ତ, ତ = ନ, ବା = ଗମନ କରିବା-ଅ) କ୍ଲେଶ, ଅସୁଖ । (ଆଦୀନବାସ୍ରବୌ କ୍ଲେଶେ—ଅମର ।) ଦୋଷ । (ଯଦ୍‌ବାସୁଦେବେନାଦୀନମନାଦୀନବମୀରିତଂ ।)

ଆଦୃତ, ବିଂ. (ଆ-ଦୃ-ତ) ଆଦରପ୍ରାପ୍ତ; ସମ୍ମାନିତ; ପୂଜିତ; ଅନୁମୋଦିତ । (ଆଦୃତୌ ସାଦରାର୍ଚ୍ଚିତୌ—ଅମର ।) ଅପ୍ରମତ୍ତ । (ଆତ୍ମାନମାଦୃତୋ ରକ୍ଷେତ୍ ପ୍ରମାଦାଦ୍ଧି ବିନଶ୍ୟତି ।)

ଆଦେଶ, ବ. (ଆ-ଦିଶ୍ = ଦାନ କରିବା, ଅନୁମତି କରିବା-ଅ) ଆଜ୍ଞା, ଅନୁମତି । ଯଥା—

କପି ସେନା ଜୀଏ ମନୁଷ୍ୟ ବେଶ,
ଧରଲେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ରାମ ଆଦେଶ । କ. ବ.

ବ୍ୟାକରଣରେ ଏକ ବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନରେ ବର୍ଣ୍ଣାନ୍ତରର ଉତ୍ପତ୍ତି ।

ଆଦେଷ୍ଟା, ବିଂ. (ଆ-ଦିଶ୍-ତୃ) ଉପଦେଶକ, ଆଦେଶକର୍ତ୍ତା ।

ଆଦ୍ୟ, ବିଂ. (ଆଦି-ଯ) ପ୍ରଥମ, ଆଦିମ; ପ୍ରଧାନ । ବ. (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦୁର୍ଗା ।

ଆଦ୍ୟନ୍ତ, ଅଂ. (ଆଦି-ଅନ୍ତ) ପ୍ରଥମଠାରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ବ. ଆରମ୍ଭ ଓ ଶେଷ ।

ଆଦ୍ୟମାସକ, } ବ. ପାଞ୍ଚ କାଇଁଚ ପରିମାଣ ।
ଆଦ୍ୟମାଷକ, } (ଗୁଞ୍ଜାପଞ୍ଚାଦ୍ୟମାଷକ—ଅମର ।)

ଆଦ୍ୟୂନ, ବି°. (ଆ-ଦିବ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା, ପୋଷଣ କରିବା-ତ, ବ = ଉ, ତ = ନ, ଯେ ଆପଣାକୁ ମାତ୍ର ପୋଷଣ କରେ) ଔଦରିକ, ଅତିଶୟ ବୁଭୁକ୍ଷାପୀଡ଼ିତ; ବିଜିଗୀଷାରହିତ; ଉତ୍କର୍ଷେଚ୍ଛାରହିତ । (ଆଦ୍ୟୂନଃ ସ୍ୟାଦୌଦରିକୋ ବିଜିଗୀଷା-ବିବର୍ଜିତେ—ଅମର ।) ସ୍ୱାର୍ଥପର; (ଆଦି-ଊନ) ଆଦିଶୂନ୍ୟ ।

ଆଦ୍ୟୋତ, ବି° (ଆ-ଦ୍ୟୁତ୍-ଅ) ପ୍ରକାଶ ।

ଆଦ୍ରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗାଈ ଗର୍ଭବତୀ ହେବା ।

ଆଦ୍ରିୟମାଣ, ବି°. (ଆ-ଦୃ-ମାନ—ଯ-ଆଗମ) ଯାହାକୁ ଆଦର କରି ଯାଉଅଛି, ଆଦରର ପାତ୍ର ।

ଆଧାନ, ବି. (ଆ-ଧା-ଅନ) ଧାରଣ; ସମ୍ପାଦନ; ଉତ୍ପାଦନ ।

ଆଧାର, ବି. (ଆ-ଧୃ-ଅ) ଆଶ୍ରୟ; ବନ୍ଧ ବା ଜଳସଞ୍ଚୟ ସ୍ଥାନ, ଗଛମୂଳର ମଣ୍ଡା, ଆଳବାଳ ।(ଆଧାରବନ୍ଧପ୍ରମୁଖୈଃ ପ୍ରଯତ୍ନୈଃ ସଂବର୍ଦ୍ଧିତାନାଂ ସୁତନିର୍ବିଶେଷଂ—କୁ. ସଂ.) ପାତ୍ର, ସ୍ଥାନ । ଯଥା—ଗୁଣାଧାର ।

ଆଧି, ବି. (ଆ-ଧା-ଇ) ବନ୍ଧକ, ଗଚ୍ଛିତବସ୍ତୁ; ବ୍ୟସନ; ଆପତ୍ତି, ବିପଦ; ମନଃପୀଡ଼ା, ଦୁଃଖ, ସନ୍ତାପ; ଅଧିଷ୍ଠାନ, ସ୍ଥାନ ।(ବନ୍ଧକଂ ବ୍ୟସନଂ ଚେତଃପୀଡ଼ାଧିଷ୍ଠାନମାଧୟଃ—ଅମର ।)

ଆଧିକ୍ୟ, ବି. (ଅଧିକ-ଯ) ଆତିଶଯ୍ୟ, ଅଧିକତା, ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ।

ଆଧିଦୈବିକ, ବି°. (ଅଧି-ଦେବ-ଇକ) ଦୈବଜାତ, ଗ୍ରହାଦିକାରଣସମ୍ଭୂତ ।

ଆଧିଭୌତିକ, ବି°. (ଅଧି-ଭୂତ-ଇକ) ଭୂତ-ଜାତ, କ୍ଷିତ୍ୟାଦି ପଞ୍ଚଭୂତଜାତ ।

ଆଧୁତ, } ବି°.(ଆ = ଈଷତ୍-ଧୁ, ଧୂ = କମ୍ପିବା-
ଆଧୂତ, } ତ) ଈଷତ୍ କମ୍ପିତ, ଆନ୍ଦୋଳିତ, ଚଳିତ; ବିକ୍ଷିପ୍ତ; ଅଭିଭୂତ; ବ୍ୟାକୁଳିତ ।

ଆଧୁନିକ, ବି°. (ଅଧୁନା-ଇକ) ଇଦାନୀଂତନ, ଆଜିକାଲିର ।

ଆଧେୟ, ବି°. (ଆ-ଧା-ଯ) ଆଶ୍ରିତ, ଆଧାରସ୍ଥ, ଆଧାନକଯୋଗ୍ୟ ।

ଆଧୋରଣ, ବି. (ଆ-ଧୋର୍ = ଗତିଚାତୁର୍ଯ୍ୟ କରିବା-ଅନ) ହସ୍ତିପକ, ମାହୁନ୍ତ । (ଆଧୋରଣା ହସ୍ତିପକାଃ—ଅମର ।)

ଆଧ୍ମାତ, ବି°. (ଆ-ଧ୍ମା = ଶବ୍ଦ କରିବା, ଅଗ୍ନି-ସଂଯୋଗ କରିବା-ତ) ଶବ୍ଦିତ, ଧ୍ୱନିବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—ଅର୍ଜୁନକର୍ତ୍ତୃକ ଦେବଦତ୍ତ ଆଧ୍ମାତ ହେଲାରୁ ଶତ୍ରୁହୃଦୟ ବିକମ୍ପିତ ହେଲା । ବାୟୁପୂରିତ, ସ୍ଫୀତ; ଅଗ୍ନିସଂଯୁକ୍ତ, ଦଗ୍ଧ; ବିବର୍ଦ୍ଧିତ । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ଶବ୍ଦ; ସ୍ଫୀତି; ଦାହ; ବାତଜନିତ ପେଟଫୁଲା ।

ଆଧ୍ମାନ, ବି. (ଆ-ଧ୍ମା-ଅନ) ଉଚ୍ଚାରଣ; ଶବ୍ଦ; ବୃଦ୍ଧି; ବାତରୋଗ ହେତୁ ପେଟର ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ୁ ଶବ୍ଦ ଓ ସ୍ଫୀତତା ।

ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ବି°. (ଅଧି-ଆତ୍ମନ୍-ଇକ) ଆତ୍ମ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ, ମାନସିକ; ବ୍ରହ୍ମବିଷୟକ, ଈଶ୍ୱରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଆଧ୍ୟାନ, ବି. (ଆ-ଧ୍ୟୈ = ଚିନ୍ତା କରିବା-ଅନ) ସ୍ମରଣ; ଦୁର୍ଭାବନା, ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା । (ଚିନ୍ତା ତୁ ସ୍ମୃତିରାଧ୍ୟାନଂ ସ୍ମରଣଂ ସମ୍ମତଂ ପୁନଃ—ଶବ୍ଦାର୍ଣ୍ଣବ ।) (ଅଧ୍ୟୟନ ଶବ୍ଦଜ) ପଢ଼ିବା । ଯଥା—

ବେଦ ଆଧ୍ୟାନ କରିଲେ କବିର ଆଗର,
ଦାନ ନ ଦେଲୁଁ ମାଗିଲେ ଦେବୁ ତୁ ସମର ।
ସା. ଭା. ଆ.

ଆନ, ବି°. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଭିନ୍ନ; ଶପଥ ବା ଗଣ । ଯଥା—
ବଂଶାର୍କ ଆନନ ଶୋଭା ଆନ ଆନ,
ଆନ ନ ଲଙ୍ଘେ ଯା ଦେବଗୋଣ । ବୈ. ବି.
ଅନ୍ୟ, ଇତର । ଯଥା—
ପଚ୍ଛେ ବଡ଼ି ଆନ କେହି ମାରଇ ଉକୁଣି । ମ. ଯା.

ଆନକ, ବି. (ଆ-ଅଣ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅକ) ପଟହ, ଢକ୍କା, ଭେରୀ, ମୃଦଙ୍ଗାଦି । (ଭେରୀ ପଟହମାନକୌ—ଅମର ।) ଧ୍ୱନିଦମ୍ବୁଦ ବା ସଶବ୍ଦ ମେଘ । (ଆନକଃ ପଟହେ ଭେର୍ଯ୍ୟାଂ ମୃଦଙ୍ଗେ ଧ୍ୱନିଦମ୍ବୁଦେ—ମେଦିନୀ ।) ବିଂ. ଶବ୍ଦାୟମାନ; ଉତ୍ସାହକାରକ ।

ଆନକଦୁନ୍ଦୁଭି, ବି. (ହରିବଂଶରେ ଉକ୍ତ ଅଛି ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମକାଳରେ ଦେବତାମାନଙ୍କର ଆନକ ଏବଂ ଦୁନ୍ଦୁଭିର ଧ୍ୱନି ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କ ନାମ ଆନକଦୁନ୍ଦୁଭି ହେଲା ।) ବସୁଦେବ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପିତା । (ଆନକଦୁନ୍ଦୁଭି) ବୃହତ୍ ଢକ୍କା ।

ଆନତ, ବିଂ. (ଆ-ନମ୍-ତ) ନମ୍ରୀଭୂତ, ଅବନତ । ଯଥା—ଆନତମସ୍ତକ । ଆନତଶାଖା; ପତିତ; ପ୍ରଣତ । ଯଥା—ପଦାନତ । ଅଧୋମୁଖ ।

ଆନଦ୍ଧ, ବି. (ଆ-ନହ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ତ) ଯାହାର ମୁଖ ଚର୍ମଦ୍ୱାରା ବଦ୍ଧ, ମୁରଜ; ମୃଦଙ୍ଗ ଆଦି । (ଆନଦ୍ଧଂ ମୁରଜାଦିକଂ—ଅମର ।) ବେଶଭୂଷାଦି । ବିଂ. ବଦ୍ଧ; ଅସ୍ତ୍ରାଦିଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜିତ; ବ୍ୟାପ୍ତ ।

ଆନନ, ବି. (ଆ-ଅନ୍ = ବଞ୍ଚିବା-ଅନ, ଯାହାଦ୍ୱାରା ଆହାର କରି ବଞ୍ଚିବାକୁ ହୁଏ) ମୁଖ, ବଦନ ।

ଆନନ୍ଦ, ବି. (ଆ-ନନ୍ଦ୍-ଅ) ଆହ୍ଲାଦ, ହର୍ଷ; ସୁଖ; ପରମାତ୍ମା; ବ୍ରହ୍ମ । ବିଂ. ଆନନ୍ଦଜନକ, ହର୍ଷବିଶିଷ୍ଟ ।

ଆନନ୍ଦଥୁ, ବି. (ଆ-ନନ୍ଦ୍-ଅଥୁ) ହର୍ଷ, ଆନନ୍ଦ । ବିଂ. ହର୍ଷଯୁକ୍ତ, ଆନନ୍ଦବିଶିଷ୍ଟ । (ସ୍ୟାଦାନନ୍ଦଥୁରାନନ୍ଦଃ—ଅମର ।)

ଆନନ୍ଦନ, ବି. (ଆ-ନନ୍ଦ୍-ଅନ) ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା, ସାକ୍ଷାତ୍ ସମୟରେ ପରସ୍ପର ସୌଜନ୍ୟ ପ୍ରକାଶ; ସ୍ୱାଗତ ପ୍ରଶ୍ନପୂର୍ବକ ସତ୍କାର କରିବା; ହର୍ଷ । ବିଂ. ହର୍ଷଜନକ ।

ଆନୟନ, ବି. (ଆ-ନୀ-ଅନ) ଆଣିବା, ସ୍ଥାନାନ୍ତର ପ୍ରାପଣ ।

ଆନର୍ତ୍ତ, ବି. (ଆ-ନୃତ୍-ଅ) ନୃତ୍ୟଶାଳା, ରଙ୍ଗଭୂମି; ଯୁଦ୍ଧ; ଦ୍ୱାରକା ନାମକ ଦେଶ । (ଆନର୍ତ୍ତଃ ସମରେ ନୃତ୍ୟସ୍ଥାନନୀବୃଦ୍ବିଶେଷୟୋଃ—ଅମର ।) ଆନର୍ତ୍ତ ବା ଦ୍ୱାରକା ଦେଶବାସୀ ଜନ; ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା; ଜଳ । (ଆନର୍ତ୍ତୋ ନୃତ୍ୟଶାଳାୟାଂ ଜଳେ ଜନପଦାନ୍ତରେ—ଅଜୟ ।)

ଆନାୟ, ବି. (ଆ-ନୀ-ଅ) ଜାଲ, ମାଛ ଧରିବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଆନାଯ୍ୟ, ବିଂ (ଆ-ନୀ-ଯ) ଦକ୍ଷିଣାଗ୍ନି, ଅଗ୍ନିଗୃହର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରେ ସ୍ଥାପିତ ଅଗ୍ନି; ହୋମ କରିବାପାଇଁ ଗୃହରୁ ଆଣି ଦକ୍ଷିଣରେ ସ୍ଥାପିତ ଅଗ୍ନି । (ଯୋ ଗାର୍ହପତ୍ୟାଦାନୀୟଦକ୍ଷିଣାଗ୍ନିଃ ପ୍ରଣୀୟତେ ତସ୍ମିନ୍ନାନାଯ୍ୟଃ—ଅମରଃ ।) ବିଂ. ଆନୟନଯୋଗ୍ୟ ।

ଆନାହ, ବି. (ଆ-ନହ୍-ଅ) କୋଷ୍ଠବଦ୍ଧ ରୋଗ, ମଳବଦ୍ଧ ରୋଗ; ମଳ ମୂତ୍ର ନିରୋଧ; ଦୀର୍ଘତା, ଦୈର୍ଘ୍ୟ ।

ଆନୁପୂର୍ବ, ଆନୁପୂର୍ବୀ, ଆନୁପୂର୍ଯ୍ୟ, (ଅନୁ-ପୂର୍ବ-ଅ, ଯ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଯଥାକ୍ରମ, ଆଗପଛ କ୍ରମ; ଅନୁକ୍ରମ; ପରିପାଟୀ ।

ଆନୁପୂର୍ବିକ, ବିଂ. (ଆନୁପୂର୍ବ-ଇକ) ଅନୁକ୍ରମଯୁକ୍ତ, କ୍ରମାନୁସାରୀ । ଯଥା—ଆନୁପୂର୍ବିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

ଆନୁମାନିକ, ବିଂ. (ଅନୁମାନ-ଇକ) ଅନୁମାନସିଦ୍ଧ ।

ଆନୁଷଙ୍ଗିକ, ବିଂ. (ଅନୁଷଙ୍ଗ-ଇକ) ସଂଲଗ୍ନ, ସମ୍ପୃକ୍ତ; ଯାହା ଅନ୍ୟ ବିଷୟ ସଙ୍ଗେ ଘଟେ ବା ସମ୍ବନ୍ଧ ହୁଏ; ଅପ୍ରଧାନ ।

ଆନ୍ଦୋଳନ, ବି. (ଆ-ଦୋଲ୍-ଅନ) ଅନୁଶୀଳନ, କୌଣସି ବିଷୟ ନେଇ ତର୍କ ବିବେଚନା ବା ବାଦାନୁବାଦ; କମ୍ପନ; ଦୋଳନ, ଦୋଳା ।

ଆନ୍ଧସିକ, ବିଂ. (ଅନ୍ଧସ୍ = ସିଦ୍ଧ ତଣ୍ଡୁଳ-ଇକ-ପାକାର୍ଥେ, ଅନ୍ଧଃ ଓଦନଂ ଶିଳ୍ପଂ ଯେଷାଂ ତେ) ଅନ୍ନପାଚକ, ସୂପକାର, ସୁଆର । (ଆରାଳିକା ଆନ୍ଧସିକାଃ ସୂଦାଔଦନିକା-ଗୁଣାଃ—ଅମର ।)

ଆନ୍ୱୀକ୍ଷିକୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅନ୍ୱୀକ୍ଷା-ଅନୁ = ପଶ୍ଚାତ୍ ବା ଅନୁସାରେ-ଈକ୍ଷ୍ = ଦେଖିବା-ଆ-ଇକ-ପ୍ରୟୋଜନାର୍ଥେ—ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଗୌତମାଦି ପ୍ରଣୀତ ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର, ତର୍କବିଦ୍ୟା; ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଦ୍ୟା । (ଆନ୍ୱୀକ୍ଷିକୀ ଦଣ୍ଡନୀତିସ୍ତର୍କ-ବିଦ୍ୟାର୍ଥଶାସ୍ତ୍ରୟୋଃ—ଅମର ।) ଦୁର୍ଗା । (ଅନ୍ୱୀକ୍ଷଂ କୁରୁତେ ଯସ୍ମାତ୍ ତସ୍ମାଦାନ୍ୱୀକ୍ଷିକୀ ସ୍ମୃତା—ଦେବୀପୁରାଣ ।)

ଆପଃ, ବି. (ଆପ୍ = ପାଇବା-ଅସ୍) ଜଳ, ଜଳରାଶି ।

ଆପ, ବି. (ଅପ୍-ଅ-ସମୂହାର୍ଥେ) ଜଳ, ଜଳରାଶି ।

ଆପକ୍ୱ, ବିଂ. (ଆ = ଈଷତ୍-ପକ୍ୱ) ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ, ଈଷତ୍‌ପକ୍ୱ । ବି. ପୁଳିପିଠା । (ଆପକ୍ୱଂ ପୌଳିରଭ୍ୟୁଷଃ—ଅମର ।)

ଆପଗା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆପ-ଗମ୍-ଅ-ଆ) ଯହିଁରେ ଜଳ ଗମନ କରେ, ନଦୀ ।

ଆପଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆବରଣ । ଯଥା—

ସଂଯମ ଆପଟେ ଏହିରୂପେ ରହି

ନପଟ ରଙ୍କ ପରାୟେ । ଯ. କେ.

ଓଡ଼ିଆ ନାମକ ଶୂଦ୍ରଜାତିର ଉପାଧି ସଂଜ୍ଞା । ଯଥା—

ଅନ୍ୟ **କୁଳେ** ଜନ୍ମିଥିଲେ ଯେଉଁ ଜନ

ତୁମ୍ଭର ଆପଟ ହେବାକୁ ସ୍ୱଜନ । ଦରବାର ।

ଅଡ଼ୁଆ; ଆଶ୍ରୟ । ଯଥା—ଏ ତାଙ୍କର ଆପଟରେ ରହିଲେଣି ।

ଆପଟବେହେରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆପଟମାନଙ୍କର କୁଳାଧିକାରୀ, ଯେଉଁ ବେହେରାମାନେ ରାଜାଙ୍କ ନହରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।

ଆପଣ, ବି. (ଆ-ପଣ = ବାଣିଜ୍ୟ କରିବା-ଅ) ବିକ୍ରୟ ଦ୍ରବ୍ୟଶାଳା, ଦୋକାନ; ହାଟ; ବଜାର; (ଦେଶଜ) ବିଶିଷ୍ଟ ପୁରୁଷ ମାନ୍ୟ ହେଲେ ଯୁଷ୍ମତ୍ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଏହି ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ । ଯଥା—ଆପଣ କଣ କହୁଛନ୍ତି ? ଗୁରୁ; ବାଲ୍ୟକାଳର ଶିକ୍ଷକ । (ଆତ୍ମନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଆପେ । ଯଥା—

ଚଉଭଙ୍ଗୀମାନ ଗାଉ ସଙ୍ଗୀ ହେଲ

ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତରେ ଆପଣ ଯେ । ବି.ଚ.ମ.

ଆପଣା, ସଂ. (ଆତ୍ମନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ନିଜେ, ଆପେ, ସ୍ୱୟଂ । ଯଥା—

ଆପଣା ଅର୍ଜିଲା ପାପ ଆପଣାକୁ ଶଲ,

ଏ କଥାକୁ ଅର୍ଜୁନ ମୁଁ ନ ମଣଇ ଭଲ । ନା.ର.ଗୀ.

ଆପଣିକ, ବି. (ଆପଣ = ଦୋକାନ-ଇକ) ଦୋକାନୀ, ବିକ୍ରେତା, ବାଣିଜ୍ୟକାରୀ । (ପଣ୍ୟାଜୀବୋ ହ୍ୟାପଣିକଃ—ଅମର ।)

ଆପଣେ, ସଂ. (ଆତ୍ମନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ନିଜେ; ସମ୍ବୋଧନ । ଯଥା—ହେ ଆପଣେ !

ଆପତ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ପଦ୍ = ଗମନ କରିବା, ଦୁଃଖିତ ହେବା-ତି) ବିପତ୍ତି, ବ୍ୟସନ, ବିପଦ୍; ପ୍ରାପ୍ତି; ତର୍କ, ବିପରୀତଯୁକ୍ତି-ପ୍ରଦର୍ଶନ; ଦୋଷ; ବାଧାଦାନ; ତିରସ୍କାର, ଭର୍ତ୍ସନା; ଅସମ୍ମତି ।

ଆପଦ୍, ବି. (ଆ-ପଦ୍-କ୍ୱିପ୍) ବିପଦ; ଦୁଃଖ; ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ; ଦୁର୍ଘଟନା ।

ଆପଦର୍ପ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଶ୍ୱାସନା, ଆଦର । ଯଥା—ଏ ପିଲାଟିକୁ ଆପଦର୍ପ କରି ରଖ, କାଳେ ଲୋଡ଼ାକୁ ଆସିବ ।

ଆପନ୍ନ, ବିଂ. (ଆ-ପଦ୍-ତ, ତ = ନ) ବିପଦ୍-ପ୍ରାପ୍ତ, ବିପଦ୍‌ଗ୍ରସ୍ତ; ପ୍ରାପ୍ତ, ଲବ୍ଧ ।

ଆପନ୍ନସତ୍ତ୍ୱା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆପନ୍ନ = ପ୍ରାପ୍ତ-ସତ୍ତ୍ୱ = ପ୍ରାଣୀ—ଯେ ଗର୍ଭରେ ଅପତ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛି) ଗର୍ଭିଣୀ, ଗର୍ଭବତୀ ।

ଆପାତ, ବି. (ଆ-ପତ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ପତନ; ଆଗମନ । ଯଥା—ଅନିଷ୍ଟାପାତ । ଉପସ୍ଥିତି; ତତ୍କାଳ; ପ୍ରଥମ ସମୟ; ଘଟନା ସମୟ । ଯଥା—ଆପାତରମଣୀୟ ପରିଣାମବିରସ ବିଷୟ ତ୍ୟାଗ କର ।

ଆପାତତଃ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଆପାତ-ତସ୍) ସମ୍ପ୍ରତି, ବର୍ତ୍ତମାନ; ପ୍ରଥମତଃ; ବିନା କାରଣରେ ।

ଆପାଦମସ୍ତକ, ବିଂ. ମୁଣ୍ଡରୁ ଗୋଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ଆପାଦ୍ଦିବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଶ୍ୱାସିବା, ମନକୁ ସ୍ଥିର କରାଇବା । ଯଥା—

ଆପାଦ୍ଦ କହନ୍ତ କୃଷ୍ଣ ଧଇର୍ଯ୍ୟ ହେବାରେ,
ଆରମ୍ଭିଲୁ ଚେଷ୍ଟା ତୁମ୍ଭ ମନ ଜାଣିବାରେ । ବି. ଚ. ମ.

ଆପାନ, ବି. (ଆ-ପା-ଅନ) ମଦ୍ୟପାନର ପାତ୍ର; ମଦ୍ୟପାନର ସ୍ଥାନ; ସୁରାପାନଗୋଷ୍ଠୀ । (ଆପାନଂ ପାନଗୋଷ୍ଠିକା ।)

ଆପିଚ୍ଛା, ବି. (ଅପେକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) ଅପେକ୍ଷା, ଜଗି ବସିରହିବା ।

ଆପିଲ, } ବି. (ଇଂରାଜୀ ଆପୀଲ ଶବ୍ଦଜ)
ଅପିଲ, } ଉଚ୍ଚତର ବିଚାରାଳୟରେ ପୁନର୍ବିଚାର ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଆପୀଡ଼, ବି· (ଆ-ପୀଡ଼ = ପୀଡ଼ନ କରିବା-ଅ-ଯାହାଦ୍ୱାରା ମସ୍ତକ ପୀଡ଼ିତ ହୁଏ) ଶିରୋଭୂଷଣ, କିରୀଟ; ଶିଖାସ୍ଥିତ ମାଲ୍ୟ; ସମ୍ୟକ୍-ପୀଡ଼ା; ପୀଡ଼ାଦାନ; ଆପୀଡ଼ନ ବା ବନ୍ଧନ-ବିଶେଷ; ଗୃହବହିର୍ନିସୃତ କାଷ୍ଠ ।

ଆପୀଡ଼ନ, ବି.(ଆ-ପୀଡ଼୍-ଅନ) ସମ୍ୟକ୍‌ପୀଡ଼ନ; ଦୃଢ଼ବନ୍ଧନ; ଗାଢ଼ାଲିଙ୍ଗନ; ପୀଡ଼ାଦାନ ।

ଆପୀନ, ବି. (ଆ-ସମ୍ୟକ୍-ପ୍ୟାୟୀ = ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ତ, ଯାହା ପାନ କରାପାଏ) ଗବାଦିର ସ୍ତନ, ଗୋରୁର ପହ୍ଲା । (ଊଧସ୍ତୁକ୍ଳୀବମାପୀନଂ—ଅମର ।) ବିଂ. ଈଷତ୍‌ସ୍ଥୂଳ; ସମ୍ୟକ୍‌ସ୍ଥୂଳ ।

ଆପୁ, ବି. (ଆଫୁକ ଶବ୍ଦଜ) ଅଫିମ । ଯଥା—

ନଷ୍ଟ ଗୋପାଳର ଗଞ୍ଜାଇ ଆପୁ,
ଦିନେ ନୋହିଲେ ସେ ନ ଚଳେ ଝାପୁ । ·ହା. ତ.

ଆପୁଆ, ବିଂ. (ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଯାହାର ଅଫିମ ସେବନ କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ ଥାଏ, ଅଫିମା ।

ଆପୁଡଖାର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆପୁଆ, ଯେ ବିଶେଷ ଅଫିମ ଖାଏ ।

ଆପୁଲ, ବିଂ. ଅହିଫେନସେବୀ, ଯେ ଅଧିକ ଅଫିମ ଖାଏ ।

ଆପୂପ, ବି. (ଅପୂପ-ଅ—ସ୍ୱାର୍ଥେ) ପିଷ୍ଟକ ।

ଆପୂପିକ, ବିଂ. (ଅପୂପ = ପିଷ୍ଟକ-ଇକ-ପାକାର୍ଥେ) ପିଷ୍ଟକବ୍ୟବସାୟୀ, ପିଷ୍ଟକ-ବିକ୍ରେତା;ପିଷ୍ଟକପ୍ରିୟ । (ଇକ=ସମୂହାର୍ଥେ) ପିଷ୍ଟକସମୂହ ।

ଆପୂପ୍ୟ, ବି. (ଅପୂପ-ଯ—ଇଦମର୍ଥେ) ମଇଦା ଅଟା ପ୍ରଭୃତି, ପିଷ୍ଟକସାଧନ ବସ୍ତୁ ।

ଆପେ,ଆପ,ବିଂ.(ଆତ୍ମନ୍‌ଶବ୍ଦଜ)ସ୍ୱୟଂ । ଯଥା—

କନ୍ଦର୍ପ ପ୍ରତାପେ ମନୁ ଆପେ
ମାନବନ୍ତ ମାନ ଛାଡ଼ିଲେ । ର. କ.

ରାଜା ଦଣ୍ଡ ଦିଏ କରି କୋପ,
ଏଥକୁ ଚିନ୍ତା ନ କର ଆପ । ବି. ରା.

ଆପ୍ତ, ବିଂ. (ଆପ୍ = ପାଇବା-ତ) ଯାହାଠାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଇ ପାରେ, ବିଶ୍ୱସ୍ତ; ଆତ୍ମୀୟ, ବନ୍ଧୁ; ଲବ୍‌ଧ; ଯୁକ୍ତ; ହିତ; କୁଶଳ ବା ପାରଗ । ବି. ଭ୍ରମପ୍ରମାଦଶୂନ୍ୟ ମୁନି ପ୍ରଭୃତି ।

ଆପ୍ତି, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆପ୍-ତି) ଲାଭ, ପ୍ରାପ୍ତି । (ତପଃ ଫଳେଦଂ ତଦବାପ୍ତି ସାଧନଂ ।) ଯୋଗ, ସଂଯୋଜନ; ସମ୍ବନ୍ଧ; ଯୋଗ୍ୟତା; ବ୍ୟାପ୍ତି । (ଆପତ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ବିପତ୍ତି, ବିପଦ; ବାଧା ।

ଆପ୍ୟାନ, ବିଂ. (ଆ-ପ୍ୟାୟୀ = ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ତ, ତ = ନ) ବଳିଷ୍ଠ; ସ୍ଥୂଳ; ସ୍ଫୀତ; (ଆ-ପ ଧାତୁଜ) ପାନ । ଯଥା—

ଗୋବିନ୍ଦ-ସୁଧାରସ ଆପ୍ୟାନ ତୁଣ୍ଡେ କର,
ମୁଖରେ ବୋଲୁଥାଇ ଶ୍ରୀରାମ କୃଷ୍ଣ ହରି । ନୃ.ପୁ.ଭୂ.ତ.

(ଆପ୍ୟାୟନ ଶବ୍ଦଜ) ତୃପ୍ତି, ପ୍ରୀଣନ ।

ଆପ୍ରଚ୍ଛନ, } ବି· (ଆ-ପ୍ରଚ୍ଛ = ଜିଜ୍ଞାସା କରିବା-
ଆପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ, } ଅନ) ଗମନାଗମନ ସମୟରେ ବନ୍ଧୁବର୍ଗର ଆଲିଙ୍ଗନ, ସ୍ୱାଗତପ୍ରଶ୍ନାଦିରେ ଆନନ୍ଦସମ୍ପାଦନ; ଆଭାଷଣ; ଜିଜ୍ଞାସା । (ଆନନ୍ଦନସଭାଜନେ ଆପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନଂ—ଅମର ।)

ଆପ୍ରପଦ, ବି. (ଆ = ଅବଧି-ପ୍ରପଦ = ପାଦାଗ୍ର) ପାଦାଗ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଚରଣପ୍ରାନ୍ତାବଧି ।

ଆପ୍ରପଦୀନ, ବିଂ. (ଆପ୍ରପଦ-ଈନ) ସ୍କନ୍ଧଠାରୁ ପାଦାଗ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବମାନ (ବସ୍ତ୍ରମାଲ୍ୟାଦି) ।

ଆପ୍ଲବ, ଆପ୍ଲାବ, ଆପ୍ଲବନ, } ବି. (ଆ-ପ୍ଲୁ = ଜଳରେ ଭାସିଯିବା-ଅ, ଅନ) ସ୍ନାନ, ଜଳରେ ଅବଗାହନ; ଜଳପ୍ଲାବନ ବା ପାଣିରେ ପହଁରିବା; ଜଳପ୍ରକ୍ଷେପ ।

ଆଫିସ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) କଚେରୀ ।

ଆଫୁକ, ବି. ଅହିଫେନ, ଆଫୁ ।

ଆବଦ୍ଧ, ବି. (ଆ-ବନ୍ଧ୍-ତ) ବ୍ୟାପୃତ; ବଦ୍ଧ; ସଂଲଗ୍ନ; ବିରଚିତ; କଳ୍ପିତ; ପ୍ରତିରୁଦ୍ଧ । ଯଥା—ମୁଁ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ଅଛି ।

ଆବନ୍ଧ, ବି. (ଆ-ବନ୍ଧ୍-ଅ) (ଯାହାଦ୍ୱାରା ଜୁଆଳି ସହିତ ଈଶାଦଣ୍ଡ ବନ୍ଧନ କରାଯାଏ) ଯୋତା, ଯୋତା ଦଉଡ଼ି; ଯୁଗବନ୍ଧନୋପଯୋଗିନୀ ରଜ୍ଜୁ; ସମ୍ବନ୍ଧ; ପ୍ରେମ, ପ୍ରଣୟ; ଦୃଢ଼ବନ୍ଧନ ।

ଆବା, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପୀଡ଼ାସୂଚକାର୍ଥ । ଯଥା—

ଆବାଆବା ବୋଲି ପାଇକେ ଦୁଃଖେ ମନ୍ତି,
ଫେରିକ ଘୋଷରାଇ ଯୁଦ୍ଧରୁ ଗଲେ ଲଙ୍କି ।
କୃ. ସ୍ନ. ଖ୍ରୀ. ପ.

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟସୂଚକାର୍ଥ । ଯଥା—ଆବା ଏଡ଼େବଡ଼ କାମରେ ହାତ ଦେଇଅଛ !

ଆବାକାବା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ଚାହିଁ ରହିବା ।

ଆବାଦଜମି, ବି. (ଯାବନିକ) ଚଷାଭୂମି, ଯେଉଁ ଭୂମିର କୃଷି ହୋଇ ଯାଇଥାଏ ।

ଆବୁଡ଼ାଖାବୁଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଚନୀଚ, ଅସମାନ, ବନ୍ଧୁର ।

ଆବୁତ୍ତ, ବି. (ଆ = ସମ୍ୟକ୍-ବୁଧ = ଜାଣିବା-ତ, ଧ = ତ) ଭଗିନୀପତି । (ନାଟକାଦିରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ)

ଆଭରଣ, ବି. (ଆ-ଭୃ-ଅନ) ଅଳଙ୍କାର, ଭୂଷଣ; ସମ୍ୟକ୍ ଭରଣପୋଷଣ ।

ଆଭା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ଭା = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ-ଆ) ଶୋଭା, କାନ୍ତି, ଦୀପ୍ତି; ଉପମା, ସାଦୃଶ୍ୟ ।

ଆଭାଷ, ବି. (ଆ-ଭାଷ୍ = କହିବା-ଅ) ଅବତରଣିକା, ମୁଖବନ୍ଧ, ଭୂମିକା; ଆଭାଷଣ, ଆଳାପ—ଯେପରି ମଧୁରାଭାଷ । ଅନୁଷ୍ଠାନ ।

ଆଭାଷଣ, କ୍ଲି. (ଆ-ଭାଷ୍-ଅନ) ଆଳାପ, ପରସ୍ପର କଥାବାର୍ତ୍ତା; ଉକ୍ତି ।

ଆଭାସ, ବି. (ଆ-ଭାସ୍-ଅ) ଦୀପ୍ତି; ସାଦୃଶ୍ୟ; ଅଭିପ୍ରାୟ; ସୂଚନା; ପ୍ରତିବିମ୍ବ ।

ଆଭୀର, ବି. (ଆ-ଅଭି-ଈର୍ = ପ୍ରେରଣ କରିବା-ଅ କିମ୍ବା ଆ-ଭୀ-ରା = ଦାନ କରିବା-ଅ) ଜାତିବିଶେଷ, ଗୋପାଳ, ଗଉଡ଼; ଦେଶବିଶେଷ; ଆଭୀରଦେଶବାସୀ ଜନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଗୋପାଳୁଣୀ, ଗୋପିକା । ଯଥା—

ଆଭୀରୀଜନକର ପ୍ରଗାଢ଼ ନବଢ଼
କ୍ରୀଡ଼ାସୁଖଶ୍ରୀ ସ୍ମର । ଉଦ୍ଧବଦୂତ ।

ଆଭୀଳ, ବି. (ଆ-ଅଭି-ଇଲ୍ = ଶୟନ କରିବା, କଷ୍ଟ ପାଇବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଶାରୀରିକ ଯନ୍ତ୍ରଣା; କ୍ଳେଶ, କଷ୍ଟ । (ସ୍ୟାତ୍କଷ୍ଟଂ କୃଚ୍ଛ୍ରମାଭୀଳଂ—ଅମର ।) (ଆ-ଭୀ = ଭୟ-ଲ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ଅଥବା ଆ-ଭୀ-ଲା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ବିଂ. ଭୟାନକ, କଷ୍ଟଯୁକ୍ତ ।

ଆଭୋଗ, ବି. (ଆ-ଭୁଜ୍-ଅ) ପୂର୍ଣ୍ଣତା । (ଆଭୋଗଃ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା—ଅମର ।) ସମ୍ୟକ୍ ଭୋଗ; ବିସ୍ତାର ।

ଆଭୋଗୀ, ବିଂ. (ଆଭୋଗ = ପୂର୍ଣ୍ଣତା-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ପୂର୍ଣ୍ଣତାଯୁକ୍ତ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—

ଏ ସ୍ଥାନେ କନକାମ୍ବୁଜା ପରିମଳା ଭୋଗୀ
ବହେ ମାରୁତ । କା.ପ.କା.

ଆମ, ବିଂ. (ଆ-ଅମ୍ = ରୁଗ୍ଣ ହେବା, ଗମନ କରିବା-ଅ) ଅପକ୍ୱ, ଅସିଦ୍ଧ, ବହ୍ନିପାକରହିତ । ଯଥା—ଆମାନ୍ନ । ବି. ଉଦରସ୍ଥ ଅପକ୍ୱଦୁଷ୍ଟରସ; ଅଜୀର୍ଣ୍ଣରୋଗ, ତୁଷରହିତ ଧାନ୍ୟାଦି । (ଆମଂ ବିତୁଷମିତ୍ୟୁକ୍ତଂ ।)

ଆମଗନ୍ଧ, ଆମଗନ୍ଧୀ, } ବିଂ. (ଆମ-ଗନ୍ଧ୍-ଇ, ଆମ-ଗନ୍ଧ-ଇନ୍) ଦୁର୍ଗନ୍ଧ; ପୂତିଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ । ବି. ଦୁର୍ଗନ୍ଧ, ଚିତା ଧୂମାଦିର ଗନ୍ଧ ।

ଆମଞ୍ଚ, } ବି. (ଆକୁଞ୍ଚନ ଶବ୍ଦଜ) ଶର-
ଆମଞ୍ଚନ, } ସନ୍ଧାନ, ଧନୁରେ ଶରଯୋଗ । ଯଥା—

ମାରିବି ଏ ମୃଗ ବୋଲି ମନେ କଲି ପାଞ୍ଚ,
ଗୁଣ ଟଙ୍କାର କରି ଧନୁ କଲି ଆମଞ୍ଚ । ନୃ.ପୁ.ସ.ଉ.
ବୃରୁ ଭ୍ରୂରୁ ଦେଖି ନତ ଆମଞ୍ଚନେ
ହେଲି ଗୁଣବନ୍ତ କାର୍ମୁକ । ବି.ଚ.ମ.

ଆମଞ୍ଚିବା, କ୍ରି. ଶରସନ୍ଧାନ କରିବା । ଯଥା—
ତତକ୍ଷଣେ ଜ୍ଞାନ ପାଇ ଧନୁ ଆମଞ୍ଚିଲେ । ବି. ରା.

ଆମଦାନି, ବି. (ଯାବନିକ) ଦେଶାନ୍ତରରୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ଆନୟନ; ଭୂମିର ଆଦାୟ, ଆୟ ।

ଆମନସ୍ୟ, } ବି. (ଅ-ମନସ୍—ମାନସ-ଯ,
ଅମାନସ୍ୟ, } ବିକାରାର୍ଥେ) ଯାତନା, ପୀଡ଼ା; ଦୁଃଖ, କଷ୍ଟ । (ପୀଡ଼ା ବାଧା ବ୍ୟଥା ଦୁଃଖମାନସ୍ୟଂ ପ୍ରସୂତିଜଂ—ଅମର ।)

ଆମନ୍ତ୍ରଣ, ବି. (ଆ-ମନ୍ତ୍ର-ଅନ) ଆହ୍ୱାନ; ସମ୍ବୋଧନ; ନିମନ୍ତ୍ରଣ ।

ଆମୟ, ବି. (ଆମ-ଯା = ଯିବା-ଅ, କମ୍ବା ଆମି = ରୋଗୀ ହେବା-ଅ) ରୋଗ, ବ୍ୟାଧି । (ରୋଗବ୍ୟାଧିଗଦାମୟାଃ—ଅମର ।)

ଆମୟାବିନ୍, ବିଂ. (ଆମୟ-ଅବ୍ = ଗମନ କରିବା, ପାଇବା-ଇନ୍ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ରୋଗ-ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ) ରୋଗୀ, ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ । (ଆମୟାବୀ ବିକୃତୋ ବ୍ୟାଧିତୋଽପଟୁଃ—ଅମର ।)

ଆମର, ସର୍ବଂ. (ଅସ୍ମଦ୍‌ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଆମ୍ଭର, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର । ଯଥା—
ହରି ଆମର ଗୋ ଏ ତ ପ୍ରାଣଧନ । କ. ଚ. ଚ.

ଆମଳକ, } ବି. (ଆ-ମଳ = ଧାରଣ କରିବା-
ଆମଳକୀ, } ଅକ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଅଁଳାଫଳ; ଅଁଳାଗଛ, ଧାତ୍ରୀବୃକ୍ଷ ।

ଆମଲା, ବି. (ଯାବନିକ) ବେତନଭୋଗୀ କର୍ମଚାରୀ, ଗୁମାସ୍ତା ।

ଆମିକ୍ଷା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ମିକ୍ଷ = ସେଚନ
ଆମୀକ୍ଷା, } କରିବା-ସ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦୁଗ୍ଧବିକାର-ବିଶେଷ, ଛେନା । (ଆମିକ୍ଷା ସା ଶୃତୋଷ୍ଣେ ଯା କ୍ଷୀରେ ସ୍ୟାଦ୍ଦଧିଯୋଗତଃ—ଅମର ।)

ଆମିଷ, ବି. (ଆ-ମିଷ୍ = ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ହେବା-ଅ, ଅଥବା ଅମ୍ = ରୁଗ୍‌ଣ ହେବା-ଇଷ) ମତ୍ସ୍ୟ-ମାଂସ । ଯଥା—ବଙ୍ଗ ଓ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଧାନ ଆମିଷାଶୀ । ଭୋଗ୍ୟବସ୍ତୁ; ସମ୍ଭୋଗ; ଉତ୍କୋଚ ବା ଲାଞ୍ଚ । (ଆମିଷଂ ପୁଂ-ନପୁଂସକଂ—ଭୋଗ୍ୟବସ୍ତୁନି ସମ୍ଭୋଗେଽପ୍ୟୁତ୍କୋଚେ ପଲଲେଽପି ଚ—ମେଦିନୀ ।) ସୁନ୍ଦର ଦ୍ରବ୍ୟ, ଲୋଭନୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ; ଅଭିଳାଷ; ଲାଭ; ଭୋଜନ ।

ଆମିଷାଶିନ୍, ବିଂ. (ଆମିଷ-ଅଶ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ଇନ୍) ମତ୍ସ୍ୟମାଂସଭୋଜନଶୀଳ, ଯେ ମତ୍ସ୍ୟ ମାଂସ ଭୋଜନ କରେ ।

ଆମୁକ୍ତ, ବି. (ଆ-ମୁଚ୍ = ମୋଚନ କରିବା, ବନ୍ଧନ କରିବା-ତ) ତ୍ୟକ୍ତ; ନିକ୍ଷିପ୍ତ; ବଦ୍ଧ; ପରିହିତ; ଧୃତ ।

ଆମୁଷ୍ମିକ,ବିଂ.(ଅମୁଷ୍ମିନ୍-ଇକ)ପାରଲୌକିକ।

ଆମେ, ସର୍ବଂ. (ଅହ୍ମେ ଏହି ପ୍ରାକୃତ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଆମ୍ଭେ, ଆମ୍ଭେମାନେ ।

ଆମୋଦ, ବି. (ଆ-ମୁଦ୍ = ହୃଷ୍ଟ ହେବା-ଅ) ଆନନ୍ଦ, ହର୍ଷ; ଅତି ଦୂରବ୍ୟାପୀ ସୁଗନ୍ଧ । (ପ୍ରମୋଦାମୋଦସମ୍ମଦାଃ ।) କସ୍ତୂରିକାର ସୁବାସ । (କସ୍ତୂରିକାୟାମାମୋଦଃ—ଶବ୍ଦାର୍ଣ୍ଣବ ।)

ଆମ୍ନାୟ, ବି. (ଆ-ମ୍ନା = ଅଭ୍ୟାସ କରିବା, ଉପଦେଶ ଦେବା-ଅ—ମୁନିଗଣ ଯାହା ଅଭ୍ୟାସ କରନ୍ତି) ବେଦ, ଶ୍ରୁତି, ଆଗମ, ନିଗମ । (ଶ୍ରୁତିଃ ସ୍ତ୍ରୀ ବେଦ ଆମ୍ନାୟଃ—ଅମର ।) ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଗୁରୁପରମ୍ପରାଗତ ଉପଦେଶ । (ଅଥାମ୍ନାୟଃ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଃ—ଅମର ।) କୁଳାଚାର; କୁଳ, ବଂଶ ।

ଆମ୍ବ, ବି. (ଆମ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଫଳ ।
କାନ୍ତ ହୋଇଛି ପାଚିଲି ଆମ୍ବ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ । ଲ. ବ.

ଆମ୍ବଡ଼ା, ବି. (ଆମ୍ରାତକ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷ ଓ ଫଳବିଶେଷ । ଯଥା—
ଟଭ ନାରଙ୍ଗ ଲଉ ଫଳ,
ଜମ୍ବୁ ଆମ୍ବଡ଼ା ଯେ ଖର୍ଜୁର । ବି. ସୁ.

ଆମ୍ବସଢ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଚିଲା ଆମ୍ବର ରସକୁ ଶୁଖାଇ ଏହାକୁ କରନ୍ତି । ଯଥା—
ଡାଳ ଜମ୍ଭିଲା ଆମ୍ବସଢ଼ା,
ଗୋପ ନଗରେ ଯେତେ ଲେଢ଼ା ।

ଆମ୍ବିଳ, ଆମ୍ବିଳା, ବି. (ଅମ୍ଳ ଶବ୍ଦଜ) ରସବିଶେଷ, ଖଟେଇ । ଯଥା—
କୁତ୍ସିତ ଯା ବୁଦ୍ଧି ।
କରେ ତା ବଚନ ଆମ୍ବିଳ ଦଧି । ର. କ.

ଆମ୍ବିଳ, ବିଂ. (ଅମ୍ଳ ଶବ୍ଦଜ) ଅମ୍ଳରସବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—
ଥୋକାଏ ସଙ୍ଗତେ ତେନ୍ତୁଳ,
ପକାଇ କଲେକ ଆମ୍ବିଳି । ଦା. ର.

ଆମ୍ବିଳତି, ଆମ୍ବିଲ୍ଲତି, ବି. (ଅମ୍ଳପର୍ଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଏକ ପ୍ରକାର ଅମ୍ଳ ଶାକ ।

ଆମ୍ବୁଲ, ଆମ୍ବଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲୁଣରେ ଜୁଆଇ ଶୁଖାଇ ରଖିଥିବା ଆମ୍ବଖଣ୍ଡ । ଯଥା—
ବାଲିଆ ମାଛରୁ ଅଳପ କର,
ଆମ୍ବୁଲ ଛପଲ ତହିଁରେ ଭର । ହା. ଡ.

ଆମ୍ଭ, ସର୍ବଂ. (ଅସ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦଜାତ, ପ୍ରାକୃତ ଅମ୍ହରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ମୋର, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ।

ଆମ୍ଭନ୍ତ, ସର୍ବଂ. (ପ୍ରାକୃତରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଆମ୍ଭକୁ, ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ । ଯଥା—
କେତେଠାରୁ ରଖି ନାହିଁ ଆମ୍ଭନ୍ତ,
ତାର ଅରଷ୍ଟ ପଡ଼ୁ ଆମ୍ଭ ମାଥ । ଗୋ. ଭା.

ଆମ୍ଭରି, ଆମରି, ସର୍ବଂ. (ଅସ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦଜ ରୂପ) ଆମ୍ଭର । ଯଥା—
ନ ଦେଲେ ଦୋଷ ଆମ୍ଭର ଗୋ, ନୂତନା । ବି.ଚ.ମ.

ଆମ୍ଭେ, ସର୍ବଂ. (ପ୍ରାକୃତ ଅମ୍ହେରୁ ଜାତ) 'ମୁଁ' ପଦର ମାନ୍ୟାର୍ଥ ।

ଆମ୍ର, ବି. (ଅମ୍ର-ଅ—ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଫଳବିଶେଷ, ଆମ୍ବ, ଆମ୍ବଗଛ ।

ଆମ୍ରାତ, ଆମ୍ରାତକ, ବି. (ଆମ୍ର-ଅତ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ଅକ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଆମ୍ର ପରି ଅଟେ) ଆମ୍ବଡ଼ା; ଆମ୍ବଡ଼ା ଗଛ ।

ଆମ୍ରେଡ଼ନ, ବି. (ଆ-ମ୍ରେଡ଼୍ = ଉନ୍ମତ୍ତ ହେବା-ଅନ) ପୁନଃପୁନଃ କହିବା, ବାରମ୍ବାର କଥନ, ଅଭ୍ୟାସ ।

ଆମ୍ରେଡ଼ିତ, ବିଂ. (ଆ-ମ୍ରେଡ଼୍ = ଉନ୍ମତ୍ତ ହେବା, ପୁନଃପୁନଃ କହିବା-ତ) ଦୁଇ ତିନିବାର କଥିତ, ପୁନଃପୁନଃ ଉଲ୍ଲିଖିତ । ବି. ଦୁଇ ତିନିଥର କହିବା, ଉନ୍ମତ୍ତ ପ୍ରାୟ ବାରମ୍ବାର କହିବା । (ଆମ୍ରେଡ଼ିତଂ ଦ୍ୱିସ୍ତ୍ରିରୁକ୍ତଂ—ଅମର ।)

ଆମ୍ଳିକା, ଆମ୍ଳୀକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ତେନ୍ତୁଳି, ତେନ୍ତୁଳିବୃକ୍ଷ । (ତିନ୍ତିଡ଼ୀ ଚୁକ୍ରିକାମ୍ଳିକା ।)

ଆୟ, ବି. (ଆ-ଇ-ଅ) ଧନାଗମ; ଲାଭ; ଲଗ୍ନର ଏକାଦଶ ସ୍ଥାନ । ଅଂ. (ଦେଶଜ—ସମ୍ବଲପୁରରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଆଉ ।

ଆୟତ, ବି. (ଆ-ଯମ୍-ତ) ସମକୋଣ ସମାନ୍ତରାଳ କ୍ଷେତ୍ର । ବିଂ. ବିସ୍ତୃତ, ବିଶାଳ । ଯଥା—ଆୟତଲୋଚନ । ଦୀର୍ଘ । (ଦୀର୍ଘମାୟତଂ—ଅମର ।) ପ୍ରବୃଦ୍ଧ; ଆକୃଷ୍ଟ । (ଆୟତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଅଧୀନ । ଯଥା—
ଏବେ କି କରିବ ଆମ୍ଭନ୍ତ,
ହୋଇଲୁ ତାହାର ଆୟତ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଆୟତନ, ବି. (ଆ-ଯତ୍ = ଯତ୍ନ କରିବା-ଅନ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ସ୍ଥଳରେ ଗୃହମାନେ ସମ୍ୟକ୍ ଯତ୍ନ କରନ୍ତି) ଯଜ୍ଞବେଦୀ, ଯଜ୍ଞସ୍ଥାନ । ଯଥା—(ଚୈତ୍ୟମାୟତନଂ ତୁଲ୍ୟେ—ଅମର ।) ସ୍ଥାନ, ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥାନ । ଯଥା—ସେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନର ଆୟତନ ଅଟନ୍ତି । ପରିମାଣ । ଯଥା—ସେ ଜମିର ଆୟତନ କେତେ ?

ଆୟତି, ବି. (ଆ-ଯା = ଯିବା-ତି) ଉତ୍ତର କାଳ, ଭବିଷ୍ୟତ୍ କାଳ; ଭବିଷ୍ୟତର ଶୁଭପ୍ରତ୍ୟାଶା । ଯଥା—ଆମ୍ଭେ ଶୁଣିଅଛୁଁ ଅପୁତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ନରକଗାମୀ ହୁଅନ୍ତି, ଅତଏବ ତୁମ୍ଭେ ଅପତ୍ୟୋତ୍ପାଦନ କରି ଆମ୍ଭର ଆୟତିର ଶୁଭ ବିଧାନ କର । ପ୍ରଭାବ; ସଂଯମ; ଦୈର୍ଘ୍ୟ । (ଆୟତିଃ ସଂଯମେ ଦୈର୍ଘ୍ୟେ ପ୍ରଭାବାଗାମିକାଳୟୋଃ—ବିଶ୍ୱ ।) ମିଳନ; ଯତ୍ନ; ସଙ୍ଗମ ।

ଆୟୁକ୍ତ, ବିଂ. (ଆ-ଯତ୍ = ବଶ ହେବା-ତ) ବଶୀଭୂତ, ଅଧୀନ । (ଅଧୀନୋ ନିଘ୍ନ ଆୟୁକ୍ତଃ—ଅମର ।)

ଆୟସ, ବିଂ. (ଅୟସ୍-ଅ) ଲୌହନିର୍ମିତ ।

ଆୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆୟ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ—ଯାବନିକ) ଧାତ୍ରୀ, ଉପମାତା; ଦାସୀ ।

ଆୟାତ, ବିଂ. (ଆ-ଯା-ତ) ଆଗତ, ଯେ ଆସିଅଛି । ବି. ଆଗମନ ।

ଆୟାମ, ବି. (ଆ-ଯମ୍-ଅ) ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ବିସ୍ତାର । (ଦୈର୍ଘ୍ୟମାୟାମ ଆରୋହଃ—ଅମର ।) ସଂଯମ ।

ଆୟାସ, ବି. (ଆ-ଯସ୍ = କ୍ଲିଷ୍ଟ ହେବା-ଅ) ଶ୍ରାନ୍ତି, ଶ୍ରମ, ପରିଶ୍ରମଜନିତ ଶରୀରର ଦୁର୍ବଳତା; କଷ୍ଟ; ଦୁଃଖ । ଯଥା—ବୃଥା ଆପଣ ଆୟାସ ଲଭିଲେ । ଅତି ଯତ୍ନ, ପ୍ରଯତ୍ନ । ଯଥା—ସେହି ଦୁରାତ୍ମାର ସମସ୍ତ ଆୟାସ ନିଷ୍ଫଳ ହେଲା ।

ଆୟୁଧ, ବି. (ଆ-ଯୁଧ୍-ଅ) ଅସ୍ତ୍ର, ଶସ୍ତ୍ର, ହତିଆର ।

ଆୟୁଧିକ, ଆୟୁଧୀୟ, } ବି· (ଆୟୁଧ-ଇକ, ଇୟ) ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସାୟୀ, ଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ, ଯୋଦ୍ଧା ।

ଆୟୁର୍ବେଦ, ବି. (ଆୟୁଃ = ଜୀବିତକାଳ-ବିଦ୍ = ଜାଣିବା-ଅ) ଚିକିତ୍ସାଶାସ୍ତ୍ର, ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ।

ଆୟୁଷ୍ମତ୍, ଆୟୁଷ୍ମାନ୍ } ବିଂ. (ଆୟୁଷ୍-ମତ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଦୀର୍ଘାୟୁ, ଚିରଜୀବୀ । (ଆୟୁଷ୍ମାନ୍ଭବ ସୌମ୍ୟ ।)

ଆୟୁସ୍, ଆୟୁଃ, ଆୟୁ, } ବି. (ଇ = ଗମନ କରିବା-ଉସ, ଇ = ଗମନ କରିବା-ଉ) ଜୀବିତକାଳ । (ଆୟୁ ଜୀବିତକାଳୋ ନା—ଅମର । ଜୀବନ, ପ୍ରାଣ । ଯଥା—ଜଗଦାୟୁ ବାୟୁ । ପୁରୁରବାଙ୍କ ପୁତ୍ର ।

ଆୟୋଜନ, ବି. (ଆ-ଯୁଜ୍-ଅନ) ସଂଗ୍ରହ, ଆହରଣ; ଉଦ୍ଯୋଗ ।

ଆୟୋଧନ, ବି. (ଆ-ଯୁଧ୍-ଅନ) ଯୁଦ୍ଧ; ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର । (ଯୁଦ୍ଧମାୟୋଧନଂ ଜନ୍ୟଂ—ଅମର ।)-ବଧ; ହିଂସା ।

ଆର, ବି· (ଋ = ଗମନ କରିବା-ଅ) (ବକ୍ରଗତିତ୍ୱରୁ) ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ । (ମନ୍ଦଗତିତ୍ୱରୁ) ଶନିଗ୍ରହ; ମୁଣ୍ଡଲୌହ; ପିତ୍ତଳ; ଚର୍ମାଙ୍ଗ କାଷ୍ଠବିଶେଷ ବା ଅର; ଚର୍ମକାରର ବେଧନାସ୍ତ୍ର । ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟ । ଯଥା—

ବିପଥତରେ ଆର ଖଣ୍ଡ,
ବରଣ ନାମେ ମେଘଦଣ୍ଡ । ବୈ. ବି·

ଅଂ. ଏବଂ, ଆହୁରି । ଯଥା—

ଯେ ଭ୍ରାତା ଭଗ୍ନୀ ବନ୍ଧୁ ଆର,
ମାଉସୀ ଜେଠାଇ ସୋଦର । ବ. ପୁ.

ବି. ବାହାନା ।

ଆରକ, ଆର, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟ ।

ଆରକୂଟ, ବି. (ଆର = ଗମନକାରୀ-କୂଟ = ଶିଖର, ସ୍ତୂପ) ପିତ୍ତଳ, ପିତ୍ତଳ ଆଭରଣ ।

ଆରକ୍ତ, ବିଂ. (ଆ = ଈଷତ୍-ରକ୍ତ = ରନ୍ଜ୍-ତ) ଈଷତ୍ ଲାଲ, ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ; ସମ୍ୟକ୍ ଅନୁରକ୍ତ ।

ଆରଗ୍ବଧ, ବି. (ଆ-ରଗ୍ = ରୁଜ୍ = ରୁଗ୍ଣ ହେବା-କ୍ୱିପ୍, ରୁ = ର = ରୋଗ-ବଧ୍ = ନାଶ କରିବା-ଅ, ଯେ ରୋଗ ନାଶ କରେ) ସୁନାରିଗଛ ।

ଆରଣି, ବି. (ଆ-ଋ = ଗମନ କରିବା-ଅନି) ଜଳାବର୍ତ୍ତ, ଜଳଭଉଁରି ।

ଆରତି, ବି. (ଆ-ରମ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା, ଶାନ୍ତ ହେବା-ତି) ନୀରାଜନ, ଆଳତି; ନିବୃତ୍ତି; ବିରତି, ଶାନ୍ତି । (ଆରତ୍ୟବରତିବିରତୟ ଉପରମେ—ଅମର ।)

ଆରଦା, ଆର୍ଦା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଡ଼ଜଳଚୂନା, ଗୁଡ଼ ଓ ନଡ଼ିଆରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ ।

ଆରଦାଉଆଁସ, ଆର୍ଦାଉଆଁସ, } ବି· (ଦେଶଜ) ଆଶ୍ୱିନ ଅମାବାସ୍ୟା ।

ଆରନାଳ, } ବି. (ଅର=ଶୀଘ୍ର-ନଲ=
ଆରନାଳକ, } ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ କ, ଅଥବା ଆର=ଗମନଶୀଳ-ନାଳ=ଗନ୍ଧ ଯାହାର) କାଞ୍ଜୀ, କାଞ୍ଜିପାଣି; ତୋରାଣି, ତୋରଣି । (ଅଭିଷୁତ ଶବ୍ଦ ଦେଖ)

ଆରପାର, ବି. (ଦେଶଜ) ନକଳିବା । ଯଥା—

କର୍ମି ମୋର କଳେବର ହୋଇଗଲା ଆରପାର
ଯାକୁ ଡରଇ ତାର ଗରେ । କ.ଚ.ଚ.

ନଦୀର ଅନ୍ୟ ତଟ ।

ଆରପାରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟ ପାର୍ଶ୍ୱ ।

ଆରବ୍ଧ, ବିଂ. (ଆ-ରଭ୍-ତ) ଯାହା ଆରମ୍ଭ କରା ହୋଇଅଛି, ଉପକ୍ରାନ୍ତ; ଅନୁଷ୍ଠିତ । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ଆରମ୍ଭ ।

ଆରମ୍ଭ, ବି. (ଆ-ରଭ୍-ଅ, ମ ଆଗମ) ଉଦ୍ୟୋଗ; ଉପକ୍ରମ; ବ୍ୟାପାର, କାର୍ଯ୍ୟ; ଯତ୍ନ; ଉପାୟ; ପ୍ରୟୋଗ; ଉତ୍ପତ୍ତି; ହିଂସା; ଗର୍ବ; ତ୍ୱରା, ବେଗ ।

ଆରବ, } ବି. (ଆ-ରୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ)
ଆରାବ, } ଶବ୍ଦ, ଧ୍ୱନି । ଯଥା—ତଦା ସମରାଙ୍ଗଣ ଭୈରବ ଆରବରେ ପରିପୂରିତ ପ୍ରାପ୍ତ ବୋଧ ହେଲା ।

ଆରଭଟି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ରଭ୍-ଅଟି) ମହିମା,
ଆରଭଟୀ, } ଗୌରବ; ରଚନାବିଶେଷ;
ଆର୍ଭଟୀ, } ଅଭିନୟ । ଯଥା—

ସଙ୍ଗୀତାରଭଟୀକୁ ରଞ୍ଜି ବହିରେ । ଲା. ପ. ନା.

ଆରଶି, ବି. (ଆଦର୍ଶ ଶବ୍ଦଜ) ଦର୍ପଣ । ଯଥା—

କଳାକମଳ ମର୍କତ ଆରଶି,
ଆନନ ମନ କଲେ ଆକରଷି । ବି. ଚ. ମ.

ଆରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ଋ-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଚର୍ମକାରର ବେଧନାସ୍ତ୍ର, ଚର୍ମଖଣ୍ଡନାର୍ଥ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—(ଆରା ଚର୍ମପ୍ରଭେଦିକା—ଅମର ।)

ଆରାତ୍, ଅଂ. (ଆ-ର=ଦାନ କରିବା-ଆତ୍) ଦୂର; ସମୀପ । (ଆରାତ୍ ଦୂରସମୀପୟୋଃ—ଅମର ।)

ଆରାତି, ବି. (ଆ-ରା=ଦାନ କରିବା-ଅତି) ଶତ୍ରୁ ।

ଆରାତ୍ରିକ, ବି. (ଅ-ରାତ୍ରି-ଇକ, ଅଥବା ଆ-ରାତ୍ରି-କ) ନୀରାଜନ, ଆଳତି ।

ଆରାଧନ, } ବି. (ଆ-ରାଧ୍=ଆରାଧନା କରିବା,
ଆରାଧନା, } ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା-ଅନ, ଆ) ଉପାସନା; ତୁଷ୍ଟିକରଣ; ପରିଚର୍ଯ୍ୟା, ସେବା; ଅଭ୍ୟାସ; ପାକ; ପ୍ରାପ୍ତି । ବିଂ. ପୂଜାସାଧନ । ଯଥା—(ଇଦଂ ତୁ ତେ ଭକ୍ତିନମ୍ରଂ ସତାମାରାଧନଂ ବପୁଃ—ର.ବଂ.)

ଆରାବ, ବି. (ଆ-ରବ୍-ଅ) ଶବ୍ଦ, ଅନୁକାରୀ ଶବ୍ଦ, ପ୍ରତିଧ୍ୱନି । ଯଥା—

ଭାଲେଶ କହଇ ସୋଲଣ୍ଡକୁ ରାଇ,
ଗଲା ସେ ଆରାବ ଶୃଙ୍ଗୁ ଶୃଙ୍ଗେ ଧାଇଁ । ଚିଲିକା ।

ଆରାମ, ବି. (ଆ-ରମ୍-ଅ) ଉଦ୍ୟାନ, ଉପବନ, ବୃକ୍ଷବାଟିକା । (ଆରାମଃ ସ୍ୟାଦୁପବନଂ—ଅମର) ବିରାମ; ବିରତି, ନିବୃତ୍ତି, ଶାନ୍ତି; ସୁଖ, ପ୍ରୀତି; ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ । ବିଂ. ସୁସ୍ଥ, ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ, ନିରୋଗ ।

ଆରାଳିକ, ବି. (ଅରାଳ=ବକ୍ର-ଇକ—ଯେ ସର୍ବଦା ପାକାଗ୍ନି ଉପରେ ବକ୍ର ହୁଏ) ସୂପକାର, ପାଚକ । (ଆନ୍ଧସିକ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ବିଂ. ବକ୍ରଗାମୀ ।

ଆରଶି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆଦର୍ଶ ଶବ୍ଦଜ) ଦର୍ପଣ,
ଆର୍ଶୀ, } କାଚ ।

ଆରିଷା, } ବି. (ଦେଶଜ) ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ ।
ଆରସା, } ଯଥା—

ଯେ କାନ୍ତ କାକରା ଆରସା,
ଘୃତରେ ହୋଇଅଛ ମିଶା । ଦା. ର.

ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଆରୁରୁକ୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ରୁହ୍=ଆରୋହଣ କରିବା-ସନ୍—ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ-ଆ) ଆରୋହଣର ଇଚ୍ଛା ।

ଆରୁରୁକ୍ଷୁ, ବିଂ. (ଆ-ରୁହ୍-ସନ୍-ଉ) ଯେ ଆରୋହଣର ଇଚ୍ଛା କରିଅଛି, ଆରୋହଣାର୍ଥ ଉଦ୍ୟତ । ଯଥା—ସନ୍ତତ ଧର୍ମାନୁମୋଦିତ ଉନ୍ନତିସୌଧର ଆରୁରୁକ୍ଷୁ ହୁଅ ।

ଆରୂଢ଼, ବି° (ଆ-ରୁହ୍-ତ, ଢ=ଢ଼) ଯେ ଆରୋହଣ କରିଅଛି ।

ଆରେ, ଅ° (ଅରେ ଶବ୍ଦଜ) ନୀଚ ସମ୍ବୋଧନ । ଯଥା—

ଆରେ କୁଳାଙ୍ଗାର ଅସୁରାଧମ । ବ. ରା.

ଆରେକ, } ସ° (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ।
ଆରକ, } ଯଥା—

ଏକ ଗୋପୀ କଥା ଶୁଣି ଆରେକ,
ଆଗସର କହିଲା କଥା ଏକ । ଗୋ. ଲୀ.
ସ୍ୱକାନ୍ତ ନାରୀ ଜଣକୁ ରମି ସାର
ଆରକେ ଉଲ୍ଲାସେ । ର. ପ.

ଅନ୍ୟ ଏକ । ଯଥା—
ଏକ ସ୍ତନ ଚକାରେ ହସ୍ତ ନ୍ୟସ୍ତ,
କଲେ ଆରକ ହୋଇ ଚମକିତ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.
ଆରେକ ଛାନ୍ଦରେ ଅଛି ସରସରେ
କହିବା ଏ କଥା ସଙ୍ଗତି । ସୁ. ପ.

ଆରେଣି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅରଣି ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ କାଷ୍ଠକୁ ଘର୍ଷଣ କରି ଯାଗାର୍ଥ ଅଗ୍ନି ବାହାର କରନ୍ତି । ଯଥା—

ପିପ୍ପଳବୃକ୍ଷ କାଠ ଆଣିଲା ଖଣ୍ଡେ ହାଣି,
ଗଢ଼ାଇଲା ନୃପତି ସେ ଯଜ୍ଞର ଆରେଣି । ନୃ.ପୁ.ସ.ଚ.

ଆରେବତ, ବି° ସୁନାରିଗଛ, ସୁନାରିଗଛର ଫଳ ।

ଆରୋଗ୍ୟ, ବି. (ଅ-ରୋଗ-ଯ) ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ରୋଗାଭାବ ।

ଆରୋପ, } ବି° (ଆ-ରୁହ୍-ଅ, ହ=ପ,
ଆରୋପଣ, } ଆ-ରୁହ୍-ଇ-ଅନ, ପ ଆଗମ) ଏକ ବସ୍ତୁରେ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମର ସ୍ଥାପନ । ଯଥା—ରଜ୍ଜୁରେ ସର୍ପ ଆରୋପ । ଉଦ୍ଭାବନ; କଳ୍ପନା; ମିଥ୍ୟାବିଷ୍କରଣ ।

ଆରୋପଣ, ବି. (ଆ-ରୁହ୍-ଇ-ଅନ—ପ ଆଗମ) ଆରୋପ କରିବା; ଆରୋହଣ କରାଇବା; ଧନୁରେ ଗୁଣସଂଯୋଗ; ଶସ୍ୟାଦି ରୋପଣ, ରୋଇବା ।

ଆରୋହ, ବି. (ଆ-ରୁହ୍-ଅ) ଦୈର୍ଘ୍ୟ; ଉଚ୍ଚତ୍ୱ ବା ଉଚ୍ଚତା; ଉତ୍ତମ ସ୍ତ୍ରୀର କଟିଦେଶ; ଭାରପରିମାଣ; ଆରୋହଣ; ଅଶ୍ୱ ବା ହସ୍ତ୍ୟାଦିରେ ଆରୂଢ଼ ବ୍ୟକ୍ତି । (ଆରୋହୋ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଉଚ୍ଛ୍ରାୟେ ସ୍ତ୍ରୀକଟ୍ୟାଂ ମାନଭିଦ୍ୟପି । ଆରୋହଣେ ଗଜାରୋହେ—ହେମଚନ୍ଦ୍ର ।)

ଆରୋହଣ, ବି. (ଆ-ରୁହ୍-ଅନ) ଉପରେ ଚଢ଼ିବା । ଯଥା—ବୃକ୍ଷାରୋହଣ; ପ୍ରରୋହଣ ବା ଅଙ୍କୁରାଦି ଜନନ; ପାଉଛ, ପାହାଚ, ସୋପାନ । (ଆରୋହଣଂ ସ୍ୟାତ୍ ସୋପାନଂ —ଅମର ।) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ସୋପାନ, ପାହାଚଶ୍ରେଣୀ ।

ଆର୍ଜବ, ବି. (ଋଜୁ-ଅ) ସରଳତା, ଅକୁଟିଳତା, ଋଜୁତା, ଅବକ୍ରତା ।

ଆର୍ତ୍ତ, ବି°. (ଆ-ଋତ=ବ୍ୟାକୁଳ ହେବା-ତ) ପୀଡ଼ିତ, ଅସୁସ୍ଥ; ଦୁଃଖିତ; କାତର; ଉଦ୍‌ବେଜିତ; ବିପନ୍ନ; ବିହ୍ୱଳ ।

ଆର୍ତ୍ତଗଳ, ବି. ନୀଳ ଦାସକରଣ୍ଟା ଫୁଲ ।

ଆର୍ତ୍ତବ, ବି° (ଋତୁ-ଅ) ସ୍ତ୍ରୀ ରଜ । (ସ୍ୟାଦ୍ରଜଃ ପୁଷ୍ପମାର୍ତ୍ତବଂ ।) ବି°. ସ୍ତ୍ରୀରଜଃସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଗ୍ରୀଷ୍ମାଦି ଋତୁସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଋତୁସଂକ୍ରାନ୍ତ ।

ଆର୍ତ୍ତି, ବି° (ଆ-ଋ-କ୍ତି) ପୀଡ଼ା; ଧନୁର ଅଗ୍ରଭାଗ । (ଆର୍ତ୍ତିଃ ପୀଡ଼ାଧନୁଷ୍କୋଟ୍ୟୋଃ—ଅମର ।)

ଆର୍ତ୍ୱିଜ, ବି° (ଋତ୍ୱିକ୍-ଅ) ପୌରୋହିତ୍ୟ ।

ଆର୍ଦ୍ର, ବି°. (ଅର୍ଦ୍ଦ=ଗମନ କରିବା-ର) ଓଦା, ତିନ୍ତା, ସଳସଳିଆ; ନୂତନ; ଶିଥିଳ; ମୃଦୁ । ଯଥା—ଦୟାର୍ଦ୍ର ହୃଦୟ ।

ଆର୍ଦ୍ରକ, ବି. (ଆର୍ଦ୍ର-କ) ଅଦା; ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ କନ୍ଦବିଶେଷ । (ଆର୍ଦ୍ରକଂ ଶୃଙ୍ଗବେରଂ ସ୍ୟାତ୍)

ଆର୍ଦ୍ରା, } ବି° ସ୍ତ୍ରୀ. ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ, ଷଷ୍ଠ-
ଆରଦ୍ରା, } ନକ୍ଷତ୍ର, ଏହାର ଆକାର ପଦ୍ମାକୃତି । ଯଥା—

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରମାମୁଖି ! ଆରଦ୍ରା ଜ୍ୟୋତି,
ମାଣିକ୍ୟ ପରି ଦଶେ ଅଛି ଦୀପତି ।

ଆର୍ଦ୍ରାବଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ । ଯଥା—
ପୂର୍ବେ ଆର୍ଦ୍ରାବଲ ପଶ୍ଚିମେ ହୋଇ,
କାଥ ବୋଲେ ପୁତା ! କଣ୍ଟସ୍ତ ଧୋଇ । ଡ଼ା. ବ.

ଆର୍ଦ୍ଦୋଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଳ ।

ଆର୍ଧନା, ବି. (ଆରାଧନା ଶବ୍ଦଜ) ପୂଜା, ସେବା । ଯଥା—

ଆଜ ରାଜା ଯେବେ ମୋ ଦୁହିତାକୁ ପାଅନ୍ତା,
ଗଙ୍ଗାଜଳ ପ୍ରାୟେ ସେହୁ ଆର୍ଧନା କରନ୍ତା ।
ସା. ଭା. ଆ.

ଆର୍ଯ୍ୟ, ବିଂ. (ଆ-ଋ=ଗମନ କରିବା, ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା-ଯ, ଯେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ) ସତ୍‌କୁଳୋଦ୍ଭବ, ପୂଜ୍ୟ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ସଭ୍ୟ । (ମହାକୁଳକୁଳୀନାର୍ଯ୍ୟସଭ୍ୟସଜ୍ଜନସାଧବଃ—ଅମର ।) ବି. ସ୍ୱାମୀ, ଗୁରୁ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଶ୍ରେଷ୍ଠା ଏବଂ ମାନ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ; ଗୌରୀ, ପାର୍ବତୀ । (ଆର୍ଯ୍ୟା ଦାକ୍ଷାୟଣୀ ଚୈବ—ଅମର ।) ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ । ଯଥା—ଆର୍ଯ୍ୟାବୃତ୍ତ ।

ଆର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତ, ବି.(ଆର୍ଯ୍ୟ=ପୂଜ୍ୟ-ଆବର୍ତ୍ତ=ବାସସ୍ଥାନ) ପୁଣ୍ୟଭୂମି, ହିମାଳୟ ଓ ବିନ୍ଧ୍ୟପର୍ବତର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପୂର୍ବ ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ସମୁଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପ୍ତ ଦେଶ । (ଆସମୁଦ୍ରାତ୍ତୁ ବୈ ପୂର୍ବାଦାସମୁଦ୍ରାତ୍ତୁ ପଶ୍ଚିମାତ୍ । ହିମବଦ୍‌ବିନ୍ଧ୍ୟୟୋର୍ମଧ୍ୟମାର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତଂ ପ୍ରଚକ୍ଷତେ ।)

ଆର୍ଷ, ବି. (ଋଷି-ଅ) ବିବାହବିଶେଷ । ବିଂ. ଋଷିପ୍ରଣୀତ, ଋଷିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଯେପରି ଆର୍ଷ ପ୍ରୟୋଗ, ଆର୍ଷ ବାକ୍ୟ ।

ଆର୍ଷଭ୍ୟ, ବିଂ. (ଋଷଭ-ଯ) ଷଣ୍ଢ ହେବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ଗୋରୁ । (ଆର୍ଷଭ୍ୟଃ ଷଣ୍ଢତାଯୋଗ୍ୟଃ—ଅମର ।)

ଆର୍ହତ, ବି. (ଅର୍ହତ୍-ଅ) ବୁଦ୍ଧବିଶେଷ । ବିଂ. ଅର୍ହତ୍‌ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ, ଜୈନସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଆଳ, ବି. (ଅଲ୍=ଭୂଷିତ କରିବା-ଅ) ହରିତାଳ । (ଆଳଂ ଚ ହରିତାଳକେ—ଅମର ।) ବିଂ. ଅନଳ୍ପ, ବହୁଳ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ଆଲକାତରା, ବି. (ଯାବନିକ) ରଙ୍ଗ ନାମକ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଲେପ ।

ଆଳଟ, } ଆଳଟି, } ବି. (ଆଲବର୍ତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ରାଜୋପକରଣ ବ୍ୟଜନବିଶେଷ । ଯଥା—

ହେମଗୋରୀ ସୂର୍ଯ୍ୟମୁଖୀ ଧରିଅଛି
ରାମୁରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଆଳଟ । ପାର୍ବତୀ ।
ଅନେକ ଯୁବତୀଏ ନୃସିଂହ ପାଶେ ଝଟି,
ଚାମର ଢାଳନ୍ତି କେହୁ ପକାନ୍ତି ଆଳଟି ।
ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ଆଳତି, } ଆଳତୀ, } ବି. (ଆରତି ବା ଆରାତ୍ରିକ ଶବ୍ଦଜ) ନୀରାଜନା । ଯଥା—

ଉଠିଲା ଦେଉଳେ ସନ୍ଧ୍ୟାଆଳତୀର
ଶଙ୍ଖ ଘଣ୍ଟା ବାଦ୍ୟଧ୍ୱନି । ପାର୍ବତୀ ।

ଆଲପିନ, ବି. (ଯାବନିକ) ଲୌହନିର୍ମିତ କ୍ଷୁଦ୍ର କଣ୍ଟା ।

ଆଲବଲା, ବି. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା ଯାବନିକ ଆଲବାଲା ଶବ୍ଦଜ) ହୁକା ।

ଆଲମାରି, } ଆଲମାରୀ, } ଆଲମାଲି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯାବନିକ) ସିନ୍ଦୁକବିଶେଷ, ଯହିଁରେ ପୁସ୍ତକାଦି ରଖନ୍ତି ।

ଆଳମ୍ବ, ବି. (ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ, ଲମ୍ବମାନ ହୋଇଥାଏ ବୋଲି ଏପରି ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି) ଝୁମ୍ପି ଝାଲର ପ୍ରଭୃତି ଆଭରଣ । ଯଥା—

ଫରହର ଆଳମ୍ବ ଲମ୍ବନ୍ତି ଚଉକତ । ସା.ଭା.ବି.

ଆଲମ୍ବ, } ଆଲମ୍ବନ, } ବି.(ଆ-ଲନ୍ବ୍=ଆଶ୍ରୟ କରିବା-ଅ, ଅନ) ଆଲମ୍ବନ, ଆଶ୍ରୟ, ଆଧାର ।

ଆଲମ୍ଭ, ବି. (ଆ-ଲଭ୍=ବଧ କରିବା, ପାଇବା-ଅ) ମାରଣ, ହିଂସା, ବଧ; ଯୁଦ୍ଧ । (ଆଲମ୍ଭପିଞ୍ଜବିଶରଘାତୋନ୍ମାଥବଧାଅପି—ଅମର ।) ସ୍ପର୍ଶ । (ସ୍ତ୍ରୀଣାଂ ଚ ପ୍ରେକ୍ଷଣାଲମ୍ଭମୁପଘାତଂ ପରସ୍ୟ ଚ—ମନୁ ।)

ଆଳୟ, } ଆଲୟ, } ବି. (ଆ-ଲୀ=ଲୀନ ହେବା-ଅ) ଗୃହ, ବାସସ୍ଥାନ । ଯଥା—ଦେବାଳୟ । ଆଧାର । ଯଥା—ହିମାଳୟ । ଅଂ. ଲୟପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । (ପିବତ ଭାଗବତଂ ରସମାଳୟଂ ।)

ଆଲଗ୍ର, ବି. (ଦେଶଜ-ଗଞ୍ଜାମୀ) ହଟହଟା ବା ବ୍ୟସ୍ତତା । ବିଂ. ବ୍ୟସ୍ତ ।

ଆଲବାଳ, ବି. (ଆ-ଲୂ=ଛେଦନ କରିବା, ଖୋଳିବା-ଆଳ—ଯାହା ଖନିତ ହୁଏ) ମନ୍ଦା, ବୃକ୍ଷମୂଳରେ ଜଳ ଦେବା ନିମିତ୍ତ ମୃତ୍ତିକାବେଷ୍ଟିତ ଖାତ । ଯଥା—ସମବୟସ୍କା ତପସ୍ୱିକନ୍ୟାମାନେ ଆଲବାଳରେ ଜଳସେଚନ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ଆଲସ, ବିଂ. (ଅଲସ-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ମନ୍ଦ, ଅଲସୁଆ । ବି. (ଆଲସ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଆଲସ୍ୟ । ଯଥା—

ଭକ୍ଷିଣ ସନ୍ତୋଷ ହେଲ ଦୈତ୍ୟକୁଳରାଜେ,
ନିଦ୍ରା ଆଲସେ ସୁପାତ ଶେଜେ କଲେ ବିଜେ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ଆଲସ୍ୟ, ବି. (ଅଲସ-ଯ-ଭାବାର୍ଥେ) କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହ ବିଷୟରେ ଅଯତ୍ନ ବା ଉପେକ୍ଷା; ଅଲସତା, ଜଡ଼ତା; ସାମର୍ଥ୍ୟସତ୍ତ୍ୱେ ଅନୁତ୍ସାହ; ନିସ୍ତେଜତା । ବିଂ. (ଅଲସ-ଯ-ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଅଲସ ଏବ ଆଲସ୍ୟଃ) ଅଲସୁଆ, ନିସ୍ତେଜ, ମନ୍ଦ । (ମନ୍ଦସ୍ତୁନ୍ଦପରିମୃଜ ଆଲସ୍ୟଃ ଶୀତକୋଽଲସୋଽନୁଷ୍ଣଃ—ଅମର ।)

ଆଲାନ, ବି. (ଆ-ଲୀ=ଗ୍ରହଣ କରିବା, ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅନ) ଗଜବନ୍ଧନସ୍ତମ୍ଭ; ବନ୍ଧନରଜ୍ଜୁ, ବନ୍ଧନ ।

ଆଲାପ, ଆଲାପନ, } ବି. (ଆ-ଲପ୍=କହିବା-ଅ, ଅନ) କଥୋପକଥନ, ସମ୍ଭାଷଣ; ଉଚ୍ଚାରଣ; ପରିଚୟ; ସଙ୍ଗୀତରେ ସ୍ୱରୋଚ୍ଚାରଣ ।

ଆଲାବୁ, ଆଲାବୂ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଲାବୁ ଦେଖ) ତୁମ୍ବୀ, ଲାଉ ।

ଆଲି, ଆଲୀ, } ବି.ପୁଂ.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଲ୍=ଭୂଷିତ କରିବା-ଇ, ଈ) ସଖୀ; ଯୁବତୀ; ଶ୍ରେଣୀ; ସେତୁ ବା ହୁଡ଼ା । (ଆଲିଃ ସେତୌ ପଂକ୍ତିମାନେ ବୟସ୍ୟାୟାଂ ତୁ ଯୋଷିତି ।) ଉତ୍କଳର ଦେଶବିଶେଷ; ବୃଶ୍ଚିକ । (ବୃଶ୍ଚିକୋ ଦ୍ରୁଣ ଆଲିଃ ସ୍ୟାତ୍—ବୋପାଳିତ ।) ଭ୍ରମର । (ଅଥାଲୀ ସ୍ୟାତ୍ ବୃଶ୍ଚିକେ ଭ୍ରମରେ ପୁମାନ୍—କୋଷାନ୍ତର ।) ବିଂ. ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତଃକରଣ, ସରଳ । (ଆଲିର୍ବିଷଦାଶୟେ—ମେଦିନୀ ।)

ଆଲି, ଆଡ଼ି, } ବି. (ଦେଶଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ଆଲି, ବି. (ଦେଶଜ-ଗଞ୍ଜାମୀ) ଏକପ୍ରକାର ବାଟିଖେଳା; ଖେଳାରେ ବାଟିକୁଡ଼କୁ ପ୍ରଥମରେ ବାଜିବା ମାଡ଼ ।

ଆଲିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆଲିଦେଶୀୟ, ଦୁରସ୍ତ । ଯଥା—ଆଲିଆ ଲେଖାରେ ବାଲିଆ ବନ୍ଧୁ । ମଫସଲ; ଅଶିକ୍ଷିତ ।

ଆଲିଆସ୍ଥା, ବି. (ଦେଶଜ) ସମ୍ପତ୍ତି ।

ଆଲିଙ୍ଗନ, ବି. (ଆ-ଲିନ୍‌ଗ୍-ଅନ) ଆଶ୍ଲେଷ, ଅଙ୍ଗମିଳନ, କୁଣ୍ଢାକୁଣ୍ଢି, କୋଳାକୋଳି ।

ଆଲିଙ୍ଗିବା, କ୍ରି. (ଆଲିଙ୍ଗନ ଶବ୍ଦଜ) ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା ।

ଆଲିଙ୍ଗ୍ୟ, ବିଂ. (ଆ-ଲିନ୍‌ଗ୍-ଯ) ଆଶ୍ଲେଷଣୀୟ । ବି. ମୃଦଙ୍ଗବିଶେଷ, ଗୋପୁଚ୍ଛାକାର ମୃଦଙ୍ଗ । (ଆଲିଙ୍ଗ୍ୟଶ୍ଚୈବ ଗୋପୁଚ୍ଛସମାନଃ ପରିକୀର୍ତ୍ତିତଃ ।)

ଆଲିପଣା, ବି. (ଆଲିପନା ଶବ୍ଦଜ) ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ବରଯାତ୍ରିମାନେ ଯେଉଁ ଜଳଯୋଗ କରନ୍ତି, ବିବାହ ସମୟରେ ବରଯାତ୍ରିମାନଙ୍କୁ କନ୍ୟାପିତା ଦେବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ସାମଗ୍ରୀ ।

ଆଲିମ୍ପନ, ବି. (ଆ-ଲିନ୍‌ପ୍-ଅନ) ଲେପନ, ଚିତା ।

ଆଲୀଢ଼, ବିଂ.(ଆ-ଲିହ୍-ତ) ଭକ୍ଷିତ, ଆସ୍ୱାଦିତ; ଅସ୍ତ୍ରକ୍ଷତ । ବି. ଶରାଦି ନିକ୍ଷେପ ସମୟରେ ବୀରପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଉପବେଶନବିଶେଷ, ଦକ୍ଷିଣ ଜଙ୍ଘା ପ୍ରସାରଣପୂର୍ବକ ବାମ ଜଙ୍ଘା ସଙ୍କୋଚରେ ଉପବେଶନ । (ସ୍ୟାତ୍ପ୍ରତ୍ୟାଲୀଢ଼ମାଲୀଢ଼ମିତ୍ୟାଦି ସ୍ଥାନପଞ୍ଚକଂ—ଅମର ।)

ଆଳୁ, } ବି. (ଆ-ଲ୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଉ)
ଆଳୁ, } କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଧାର, କଳସୀ, ଘଟୀ, ଝଞ୍ଝରା । ଯଥା—(କର୍କର୍ଯ୍ୟାଳୁର୍ଗଲନ୍ତିକା—ଅମର ।) ଖାଦ୍ୟୋପଯୋଗୀ କନ୍ଦବିଶେଷ; ପେଚକ; ଚନ୍ଦ୍ର । (ଆ-ଋ = ଗମନ କରିବା-ଉ, ର = ଳ—ଯେ ଜଳରେ ଗମନ କରେ) ଭେଳା ।

ଆଲୁଅ, } ବି. (ଆଲୋକ ଶବ୍ଦଜ) ଆଲୋକ,
ଆଲୋ, } ପ୍ରକାଶ, ଦୀପ୍ତି । ଯଥା—

ଅନ୍ଧାରେ ଅନ୍ଧ ହୋଇଲୁ,
ଆଲୁଅ ଉଦେ ନ କଲୁ । ଙ୍କା. କୋ.

ଏହୁପର ପଞ୍ଚଯୁଣ ଦଶେ ଆଲୋମଧ୍ୟେ,
ମହାରଣା ନମୀଶନ୍ତି ଦିବସ ପରାଧ୍ୟେ । ସା. ଭା. ପ.

ଆଲୁବାଲୁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଇତସ୍ତତଃ; ବିକ୍ଷିପ୍ତ ।

ଆଳୁବାଳୁକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଏଳବାଳୁକ ଶବ୍ଦଜ) ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଆଳୁବୋଖାରା, ବି. (ଯାବନିକ) କାବୁଲ-ଦେଶୀୟ ଅମ୍ଳଫଳବିଶେଷ ।

ଆଳୁମାଣ୍ଡା, } ବି. (ଦେଶଜ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)
ଆଳୁବାଣ୍ଡା, } ଆଳୁ ଲତାର ଗଣ୍ଠିରେ ଯେଉଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଣ୍ଠି ବା ଫଳମାନ ଧରିଥାଏ ।

ଆଲୁଳାୟିତ, ବିଂ. (ଆ-ଲୁଳ୍ = ବିମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା-ଯଙ୍-ତ) ଉନ୍ମୁକ୍ତ, ଅସଂଯତ । ଯଥା—ଆଲୁଳାୟିତ କେଶପାଶ ।

ଆଲେଖ୍ୟ, ବି. (ଆ-ଲିଖ୍-ଯ) ଚିତ୍ର; ଚିତ୍ରପଟ; ଛବି; ଚିତ୍ରକରଣ । ବିଂ. ଲେଖମାନ୍ୟ ।

ଆଲେପିବା, କ୍ରି. (ଆ-ଲିପ୍ ଧାତୁଜ) ଲେପନ କରିବା, ଆଚ୍ଛାଦିତ କରିବା ।

ଆଲୋ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ନୀଚ ସ୍ତ୍ରୀର ସମ୍ବୋଧନ । ଯଥା—

ଓ କରିବ ଆଲୋ ଦାସୀ ଡ଼ାକଲେ କଣୋଖା । ବ. ଚ.

(ଆଲୋକ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଆଲୁଅ । ଯଥା—

ଅନ୍ଧାରେ ଆଲୋମଧ୍ୟେ ଦିଶୁଛୁ ବସୁମତୀ । ନୃ. ପୁ.

ଆଲୋକ, ବି. (ଆ-ଲୋକ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ) ଦର୍ଶନ, ଦୃଷ୍ଟିପଥ; ପ୍ରକାଶ, ଦୀପ୍ତି; ଅନ୍ଧକାରର ଅଭାବ; ଜୟଧ୍ୱନି; ସ୍ତୁତି, ବନ୍ଦିଭାଷଣ । (ଆଲୋକସ୍ତୁ ପୁମାନ୍ ଦ୍ୟୋତେ ଦର୍ଶନେ ବନ୍ଦିଭାଷଣେ—ମେଦିନୀ ।)

ଆଲୋକନ, ବି. (ଆ-ଲୋକ୍-ଅନ) ଦୃଷ୍ଟି, ଦର୍ଶନ, ଦେଖିବା । (ଆ-ଲୋକ୍-ଣିଚ୍-ଅନ) ଦେଖାଇବା । (ଦର୍ଶନାଲୋକନେକ୍ଷଣଂ—ଅମର ।)

ଆଲୋଚନ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ଲୋଚ୍-ଅନ-ଆ)
ଆଲୋଚନା, } ଅନୁଶୀଳନ, ଚର୍ଚ୍ଚା, ଆନ୍ଦୋଳନ । (ଆ-ଲୋଚନ) ଲୋଚନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ଆଲୋଡ଼ନ, ବି. (ଆ-ଲୁଡ଼୍-ଅନ) ମନ୍ଥନ, ଆବର୍ତ୍ତନ; ସମ୍ମିଳନ; ଆଲୋଚନ ।

ଆଲୋଡ଼ିତ, ବିଂ. (ଆ-ଲୁଡ଼୍-ତ) ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ; ମଥିତ, ମର୍ଦ୍ଦିତ; ସମ୍ମିଳିତ; ଆଲୋଚିତ ।

ଆବପ, } ବି. (ଆ-ବପ୍ = ବୁଣିବା, କ୍ଷୌର
ଆବପନ, } କରିବା-ଅ, ଅନ) ଧାନ୍ୟସ୍ଥାପନ ପାତ୍ର; ଭାଣ୍ଡ, ପାତ୍ର । (ସର୍ବମାବପନଂ ଭାଣ୍ଡଂ ପାତ୍ରାମତ୍ରଂ ଚ ଭାଜନଂ—ଅମର ।) କ୍ଷୌର କର୍ମ; କେଶାଦି ମୁଣ୍ଡନ; ବୀଜରୋପଣ, ବୀଜବପନ, ବୁଣା ।

ଆବର, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପୁଣି । ଯଥା—

ବରଷା କାଳ ଅନ୍ତ କରେ ଶରଦ ବହି ଶିବ ଆଡ଼ମ୍ବର,
ବରଧୂତ ଘନାଘନଖଣ୍ଡ କୃତେ କେଶଶ୍ରୀ ସର ଆବର । ବୈ. ବି.

(ଏ-ଶବ୍ଦଟି ପଦ୍ୟରେ କେବଳ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।)

ଆବରଣ, ବି. (ଆ-ବୃ-ଅନ) ଚର୍ମଫଳକ, ଢ଼ାଲ; ଢାଙ୍କୁଣି; ଆଚ୍ଛାଦନ ସାଧନ ପ୍ରାଚୀର ଆଦି; ଅବରୋଧ; ଆଚ୍ଛାଦନ । ଯଥା—ନେତ୍ରାବରଣ (ପଲକ) ।

ଆବରିବା, } କ୍ରି. (ଆବରଣ ଶବ୍ଦଜ) ଆବରଣ
ଆବୁରିବା, } କରିବା, ଆଚ୍ଛନ୍ନ ରଖିବା । ଯଥା—

ଏହିରୂପେ ଭଲ ଘନତରୁପତ୍ରେ ଆବରି ଅଙ୍ଗ । ଊଷା ।

ଆବର୍ତ୍ତ, ବି. (ଆ-ବୃତ୍-ଅ) ଜଳଭଉଁରୀ, ଜଳଭ୍ରମ । (ସ୍ୟାଦାବର୍ତ୍ତୋଽମ୍ଭସାଂ ଭ୍ରମଃ—ଅମର) ଅଶ୍ୱର ଦଶବିଧ ରୋମସଂସ୍ଥାନବିଶେଷ, ଘୋଡ଼ା ଦେହର ରୋମଜାତ ଭଉଁରୀବିଶେଷ; ମେଘବିଶେଷ; ରାଜାବର୍ତ୍ତ ନାମକ ମଣି; ପରିବର୍ତ୍ତ; ଘୂର୍ଣ୍ଣନ; ଦେହମାନଙ୍କର ରୋମସଂସ୍ଥାନ ।

ଆବର୍ତ୍ତନ, ବି. (ଆ-ବୃତ୍-ଅନ) ତରଳାଇବା, ଆଉଟାଇବା; ଘୂର୍ଣ୍ଣନ; ମନ୍ଥନ; ପୁନଃପୁନଃକରଣ; ବେଷ୍ଟନ (ପ୍ରାଚୀଗ୍ରନ୍ଥ); ପୁନରାଗମନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଗଳିତ କରାଇବାର ପାତ୍ର ।

ଆବଳ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ବଳ=ଗମନ କରିବା-
ଆବଳୀ, } ଇ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଶ୍ରେଣୀ, ପଂକ୍ତି—ଯେପରି ବୃକ୍ଷାବଳୀ । ସମୂହ; ବଂଶ ।

ଆବଶ୍ୟକ, ବିଂ. (ଅବଶ୍ୟ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । ଯଥା—ପାକାର୍ଥେ ଅଗ୍ନି ଆବଶ୍ୟକ । ଅବଶ୍ୟଂଭାବ; ନିରବକାଶ ।

ଆବସଥ, ବି. (ଆ-ବସ୍=ବାସ କରିବା-ଅଥ) ସ୍ଥାନ; ଆଶ୍ରମ; ଗୃହ; ବାସସ୍ଥାନ, ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥାନ; ଗ୍ରାମ; ବ୍ରତବିଶେଷ ।

ଆବସିତ, ବିଂ. (ଆ-ଅବ-ସୋ=ନାଶ କରିବା, ସ୍ଥାପନ କରିବା-ତ) ଭଣ୍ଡାରରେ ସ୍ଥାପିତ; ରାଶୀକୃତ; ସୂର୍ପଦ୍ୱାରା ପରିଷ୍କୃତ (ଧାନ୍ୟାଦି) । (ରୁଦ୍ଧମାବସିତଂ ଧାନ୍ୟଂ—ଅମର ।) ନିର୍ଣ୍ଣୀତ, ଅବଧାରିତ; ସମାପ୍ତ ।

ଆବହ, ବିଂ. (ଆ-ବହ୍-ଅ) ବହନକାରୀ; ଜନକ; ଉତ୍ପାଦକ; ଦାତା । ବି. ବାୟୁବିଶେଷ ।

ଆବହନ, ବି. (ଆ-ବହ୍-ଅନ) ବହିବା, ବହନ; ଉତ୍ପାଦନ ।

ଆବହମାନ, ବିଂ. (ଆ-ବହ-ମାନ) କ୍ରମାଗତ; ଚିରପ୍ରଚଳିତ । ଯଥା—ଆବହମାନ କାଳ ।

ଆବାକାବା, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏଠେଇଁ ସେଠେଇଁ, କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବେଶି, କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କମ, ଅସମାନଭାବରେ । ଯଥା—ତେଲ ଲଗାଇବ ଆବାକାବା । ଢଙ୍ଗ ।

ଆବାଦ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଚଷା, କୃଷ୍ଟ; ଜନପୂର୍ଣ୍ଣ; ଅଧ୍ୟୁଷିତ ।

ଆବାପ, ବି. (ଆ-ବପ୍=ବପନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ମନ୍ଦା, ଗଛମୂଳରେ ପାଣି ରହିବା ସ୍ଥାନ । (ସ୍ୟାଦାଲବାଲମାବାଲମାବାପଃ—ଅମର ।) ଶତ୍ରୁ ରାଜ୍ୟଚିନ୍ତା; ଶତ୍ରୁବିଷୟକ ଚିନ୍ତା; ରାଜ୍ୟରକ୍ଷା; ବୀଜବପନ, ମଞ୍ଜି ବୁଣିବା—ଯେପରି ଶସ୍ୟାବାପ । କଙ୍କଣାଦି ଭୂଷଣ; ଉନ୍ନତାନତ ଭୂମି; ମିଶ୍ରଣ, ଅନ୍ନପୂ; ପାତ୍ରବିଶେଷ, ଥାଳୀ ।

ଆବାପକ, ବିଂ. (ଆ-ବପ୍-ଅକ) ବପନକାରୀ । ବି. କଙ୍କଣାଦି ଭୂଷଣ । (ଆବାପକଃ ପାରିହାର୍ଯ୍ୟଃ କଟକୋ ବଳୟୋଽସ୍ତ୍ରିୟାଂ—ଅମର ।)

ଆବାଳ, ବି. (ଆ-ବଳ-ଅ) ମନ୍ଦା, ଆଳବାଳ । (ଆବାପ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) (ଆ=ଅବଧି-ବାଳ) ବାଲ୍ୟାବଧି, ବାଳକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ଆବାସ, ବି. (ଆ-ବସ୍-ଅ) ଗୃହ, ବାସସ୍ଥାନ ।

ଆବାହନ, ବି. (ଆ-ବହ୍-ଇ-ଅନ) ନିମନ୍ତ୍ରଣ; ଆହ୍ୱାନ; ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ହସ୍ତର ପ୍ରକ୍ରିୟାବିଶେଷଦ୍ୱାରା ପୂଜାଦି ସ୍ଥଳରେ ଦେବତା ଆମନ୍ତ୍ରଣ ।

ଆବିଗ୍ନ, ବିଂ. (ଆ-ବିଜ୍=ଖିନ୍ନ ବା କମ୍ପିତ ହେବା-ତ) ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ; ଖିନ୍ନ । ବି. କରମର୍ଦ୍ଦକବୃକ୍ଷ, ପାଣିଅଁଳା ଗଛ ।

ଆବିଦ୍ଧ, ବିଂ. (ଆ-ବ୍ୟଧ୍=ନିକ୍ଷେପ କରିବା, ତାଡ଼ନା କରିବା-ତ) ବକ୍ର, କୁଟିଳ । (ଆବିଦ୍ଧଂ କୁଟିଳଂ ଭୁଗ୍ନଂ ବେଲ୍ଲିତଂ ବକ୍ରମିତ୍ୟପି—ଅମର ।) ନିକ୍ଷିପ୍ତ; ପ୍ରେରିତ; ଭଗ୍ନ; ବିଦ୍ଧ ଅର୍ଥାତ୍ ଯହିଁରେ ଛିଦ୍ର କରା ଯାଇଅଛି; ନିରସ୍ତ; ଅଭିଭୂତ; ମୂର୍ଖ ।

ଆବିଧ, ବି. (ଆ-ବ୍ୟଧ୍-ଅ) ବଢ଼େଇର କାଷ୍ଠଭେଦନାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ଭଅଁର ପ୍ରଭୃତି । (ଆବିଧୋ ବିଧ୍ୟତେ ଯେନ—ଅମର ।)

ଆବିର୍ଭାବ, ବି. (ଆବିସ୍ = ପ୍ରକାଶ-ଭୂ-ଅ) ପ୍ରକାଶ, ଉଦୟ । ଯଥା—ପ୍ରାତଃକାଳରୁ ପୂର୍ବଦିଗରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହୁଏ । ଅବତରଣ; ଅଧିଷ୍ଠାନ । ଯଥା—ଏସ୍ଥାନରେ ସ୍ୱୟମ୍ଭୂଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଅଛି; କଳିରେ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ।

ଆବିଳ, ବିଂ. (ଆ-ବିଲ୍ = ଭେଦକରିବା-ଅ) କଳୁଷିତ । ଯଥା—ଆବିଳ ଜଳ । (କଳୁଷୋଽନଚ୍ଛଆବିଳଃ ।) ସନ୍ଦିଗ୍ଧ, ଆକୁଳ ।

ଆବିଷ୍କାର, ବି. (ଆବିସ୍-କୃ-ଅ) ଅନୁସନ୍ଧାନଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶକରଣ, ନବପ୍ରକାଶ, ଅପରିଜ୍ଞାତ ବିଷୟର ଉଦ୍ଭାବନ ।

ଆବିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଆ-ବିଶ୍-ତ) ନିବିଷ୍ଟ, ଭୂତାଦିଗ୍ରସ୍ତ; ଅତିଶୟ ମନୋଯୋଗୀ; ତତ୍ପର; ଆସକ୍ତ । ଯଥା—ସନ୍ତତ ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆବିଷ୍ଟ-ଚିତ୍ତ ହୁଅ ।

ଆବିସ୍, ଅଂ. (ଆ-ଉ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଇସ୍) ପ୍ରକାଶ, ବ୍ୟକ୍ତ, ଉଦ୍ଭବ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ ପ୍ରାଦୁରାବିଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।)

ଆବୁ, ବି. ଶରୀରର କୌଣସି ଅଂଶରେ ଉନ୍ନତ ମାଂସପିଣ୍ଡ, ଶରୀରର ମାଂସଳ ଅଂଶର ସ୍ଫୀତି ।

ଆବୁ, ବି. (ଅର୍ବୁଦ ଶବ୍ଦଜ) ବଥ ବା ବ୍ରଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ମାଡ଼ ମାରିବାରେ ବେକରୁ ପିଠିଯାଏ,
ଫଳ ରହିଅଛି ଆବୁର ପରାଏ । କୃ.ସୁ.ବି.ପ.

ଆବୁଆବୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଚନୀଚ ।

ଆବୁକ, ବି. (ଆ-ଅବ୍ = ରକ୍ଷା କରିବା-ଉକ) ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ପିତା । (ଭାବୋବିଦ୍ୱାନ-ଥାବୁକଃ ଜନକଃ—ଅମର ।)

ଆବୁତ୍ତ, } ବି. (ଆ-ବୁଧ୍ = ଜାଣିବା-ତ, ଅଥବା
ଆବୃତ୍ତ, } ଆ-ଅପ୍-ଉତ୍ତ, ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ଭଗିନୀପତି । (ଭଗିନୀପତିରାବୁତ୍ତଃ—ଅମର ।)

ଆବୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଲଙ୍ଘି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଗ କରି ପ୍ରବେଶ କରିବା ।

ଆବୁଡ଼ାପଡ଼ିବା, } ବି. (ଦେଶଜ) କାର୍ଯ୍ୟରେ
ଆବୁରାପଡ଼ିବା, } ଆଗ କରି ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଚଞ୍ଚଳ ହେବା ।

ଆବୁଡ଼ାଖାବୁଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଧୁର
ଆବଡ଼ାଖାବଡ଼ା, } ଅର୍ଥାତ୍ ଉଚ୍ଚନୀଚ ।

ଆବୁରାଆବୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ମୋର ମୋର ବୋଲି ଅଗ୍ରସର ହେବା ।

ଆବୃତ୍, ବି. (ଆ-ବୃତ୍-କ୍ୱିପ୍) ପରିପାଟୀ, ଅନୁକ୍ରମ ।

ଆବୃତ, ବିଂ. (ଆ-ବୃ-ତ) ଆଚ୍ଛାଦିତ, ବେଷ୍ଟିତ, ବ୍ୟାପ୍ତ ।

ଆବୃତ୍ତି, ବି. (ଆ-ବୃତ୍-ତି) ପୁନଃପଠନ, ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ପଢ଼ିବା, ଅଭ୍ୟାସ, ଗୁଣନ; ଆଗମନ; ପୁନଃପୁନଃ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ ।

ଆବେଗ, ବି. (ଆ-ବିଜ୍ = ଭୟ କରିବା, ଖିନ୍ନ ହେବା-ଅ) ଉତ୍କଣ୍ଠାଜନିତ ଶୀଘ୍ରତା; ଚିତ୍ତସମ୍ଭ୍ରମ; ଚଞ୍ଚଳତା; ବ୍ୟାକୁଳତା; ଅସ୍ଥିରତା । ଯଥା—ଶୋକାବେଗ, ହର୍ଷାବେଗ ।

ଆବେଦନ, ବି. (ଆ-ବିଦ୍-ଇ-ଅନ) ନିବେଦନ; ବିଜ୍ଞାପନ; ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଆବେଶ, ବି. (ଆ-ବିଶ୍-ଅ) ଅଧିଷ୍ଠାନ; ପ୍ରବେଶ; ଅନୁପ୍ରବେଶ । ଯଥା—ଭୂତାବେଶ । ଗର୍ବ ଯଥା—ଆପଣଙ୍କର ଏଥିରେ ଏଡ଼େବଡ଼ ଆବେଶ କାହିଁକି ? ଆୟତ୍ତକରଣ; ଅଭିନିବେଶ; ଆସକ୍ତ । ଯଥା—

ଆବେଶେ ଲେହନ୍ତି ଓଷ୍ଠ-ସେ ନାମ ସ୍ୱାଦରେ । ବି.ଚ.ମ.

ଆବେଶନ, ବିଂ (ଆ-ବିଶ୍-ଅନ) ଶିଳ୍ପଶାଳା । (ଆବେଶନଂ ଶିଳ୍ପଶାଳା—ଅମର ।) ପ୍ରବେଶ; ସୂର୍ଯ୍ୟାଦିର ପରିଧି; ଭୂତାବେଶ; କୋପ ।

ଆବେଶିକ, ବିଂ (ଆବେଶ-ଇକ ଅଥବା ଆ-ବିଶ୍-ଇକ) ଆଗନ୍ତୁକ, ଅତିଥି । (ସ୍ୟୁରାବେଶିକ ଆଗନ୍ତୁରତିଥିର୍ନା ଗୃହାଗତେ—ଅମର ।) (ଆବେଶ-ଇକ—ସ୍ୱାର୍ଥେ) ପ୍ରବେଶ ।

ଆବୋରନ୍ତା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଓଗାଳିବା ବ୍ୟକ୍ତି, ଯେ ଅଟକାଇ ରଖେ; ଆପଣାର କରି ରକ୍ଷା କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଆବୋରିବାର, ଆବୁରିବାର, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆପଣାର କରିବାର । ଯଥା—
ଗୃହକୁମ୍ଭରେ ଯେ ଧୂଳି ଖେଳେ ତତ୍ପର,
ଲୀଳାଗ୍ରବେ ଆବୋରନ୍ତ ବାଲି ନଅର । ବ. ରା.
ଘେରିବା । ଯଥା—
ଅନଳ ଆବୋରିଲା ଆସି,
କୃଷ୍ଣଗହନେ ଛନ୍ତି ପଶି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.
ଓଗାଳିବାର । ଯଥା—
ସଂଗ୍ରାମେ ବ୍ୟର୍ଥ ସେ ହୋଇଲେ ଭୃଗୁବେନ୍ଦ,
ବେଗେ ଆବୋରେ ଯାଇ ମନ୍ତ୍ରୀ ଯେ ଶକୁନ । ସା.ଭା.ଆ.
ମଦ୍ରଦେଶ କମ୍ପିଲେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମାର ବାଣେ,
ଦେଖି ଫାଲ୍‌ଗୁନୀ ଯେ ଆବୁରିଲେ ତତକ୍ଷଣେ । ସା.ଭା.ଆ.

ଆଶ, ବି. (ଅଶ୍-ଭୋଜନ କରିବା-ଅ) ଭୋଜନ—ଯେପରି ପ୍ରାତରାଶ, ଆଶ୍ରୟାଶ ଇତ୍ୟାଦି । ଏହି ଶବ୍ଦଟି ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ପ୍ରୟୋଜିତ ହୁଏ । (ଆଶା ଶବ୍ଦଜ ହେଲେ) ଇଚ୍ଛା । ପଦ୍ୟରେ କେବଳ ଏହି ଶବ୍ଦଟି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—
ଆଶବଶେ ବଳେ ବାହାରଇ ରାଧା ସ୍ୱର । ବ. ଚ. ମ.
ଆଶା ।

ଆଶଂସା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ଶନ୍‌ସ୍ = ବୋଲିବା, ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଅ—ଆ) ପ୍ରତ୍ୟାଶା; ଇଚ୍ଛା, ଅଭିଳାଷ; ସମ୍ଭାବନା ।

ଆଶଂସିତା, ଆଶଂସୁ, } ବିଂ. (ଆଶଂସିତୃ = ଆ-ଶନ୍‌ସ୍-ତୃ, ଉ) ଆକାଙ୍‌କ୍ଷୀ, ପ୍ରାର୍ଥକ; ଯେ ଆଶଂସା କରେ, ହିତାଶୁଭେଚ୍ଛାକାରୀ; ଇଚ୍ଛୁକ; କଥୟିତା । (ଆଶଂସୁରାଶଂସିତରି—ଅମର ।) (ଲକ୍ଷ୍ମୀଃ ପୁଂଯୋଗମାଶଂସୁଃ କୁଳଟେବ କୁତୂହଳାତ୍—ଭଟ୍ଟି ।)

ଆଶକ୍ତି, ବି. (ଆ-ଶକ୍-ତି) ସାମର୍ଥ୍ୟ; ଯୋଗ୍ୟତା; ଆଶକ୍ତତା ।

ଆଶଙ୍କା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ଶନ୍‌କ = ଭୀତ ହେବା-ଅ) ତ୍ରାସ, ଭୟ; ଅନିଷ୍ଟ ହେବ ପରି ବୋଲି ଚିନ୍ତା; ସନ୍ଦେହ; ସଙ୍କୋଚ; ବିତର୍କ ।

ଆଶମ୍, ଅଂ. ଆନନ୍ଦ ।

ଆଶୟ, ବି. (ଆ-ଶୀ = ଶୟନ କରିବା-ଅ) ଅଭିପ୍ରାୟ, ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ; ଇଚ୍ଛା । (ଅଭିପ୍ରାୟ-ଛନ୍ଦଆଶୟଃ—ଅମର ।) ଆଶ୍ରୟ, ଆଧାର —ଯେପରି ଜଳାଶୟ । ଚିତ୍ତ, ମନ; ଅଦୃଷ୍ଟ; ଅଭ୍ୟନ୍ତର; ବିଭବ ବା ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ; ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ, କୋଷ୍ଠାଗାର; ପନସବୃକ୍ଷ ।

ଆଶର, ବି. (ଆ-ଶ = ବଧ କରିବା-ଅ) ଅଗ୍ନି; ରାକ୍ଷସ । (ନୈର୍ବ୍ୟାଦୋଽସ୍ରପ ଆଶରଃ— ଅମର ।) ସ୍ତ୍ରୀ. ରାକ୍ଷସୀ ।

ଆଶା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ଅଶ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ଅ, ଆ) ଇଚ୍ଛା, କାଙ୍‌କ୍ଷା; ଯାଦୃଚ୍ଛିତୃଷ୍ଣା । (ଆଶା ତୃଷ୍ଣାପି ସ୍ପୃହା—ଅମର ।) ଦିଗ । ଯେପରି— ପୂର୍ବାଶା, ଉତ୍ତରାଶା । ଭରସା; ଦକ୍ଷ-ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ କନ୍ୟା ।

ଆଶାବନ୍ଧ, ବି. (ଆଶା-ବନ୍ଧ = ବନ୍ଧନ) ଆଶ୍ୱାସ, ପ୍ରତ୍ୟାଶା । (ଆଶାବନ୍ଧଃ କୁସୁମସଦୃଶଂ ପ୍ରାୟଶୋ ହ୍ୟଙ୍ଗନାନାଂ—ମେଘଦୂତ ।) (ଆଶା = ଦିଗ୍-ବନ୍ଧ = ବନ୍ଧନ—ଯେ ଦିଗକୁ ବନ୍ଧନ କରେ) ମାକଡ଼ସାର ଜାଲ ।

ଆଶାୟୀ, ବିଂ. (ଆଶା-ଇ-ଇନ୍—ଯେ ଆଶା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ) ଯେ ଅଶା କରେ, ଆଶାବାନ୍ । ଯଥା—
ଉଚ୍ଚ ତରୁ ଫଳେ ଖର୍ବ ଆଶାୟୀ ପରି । ଲ. ବ.

ଆଶାସ୍ୟ, ବିଂ. (ଆ-ଶାସ୍ = ଶାସନ କରିବା, ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଯ) ଆଶା-ଜନକ; ପ୍ରାର୍ଥନୀୟ; ଆଶୀର୍ବାଦସାଧ୍ୟ ।

ଆଶିତ, ବିଂ. (ଆ-ଅଶ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ତ) ଅଶିତ, ଭୁକ୍ତ; ଭୋଜନଦ୍ୱାରା ତୃପ୍ତ । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ଭୋଜନ; ତୃପ୍ତି ।

ଆଶିତଂଗବୀନ, ବିଂ. (ଆଶିତ=ଭୁକ୍ତ-ଗୋ = ଗୋରୁ-ଈନ—ପ୍ରାକ୍ ଭୂତାର୍ଥେ) ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଗୋରୁ ସକଳ ଘାସାଦି ଭକ୍ଷଣ-ଦ୍ୱାରା ତୃପ୍ତି ପାଆନ୍ତି, ତୃଣପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋଚର ଭୂମି; ପୂର୍ବ ଗୋଚାରଣ କ୍ଷେତ୍ର । (ନିଷ୍ପ୍ରାଶିତଂଗବୀନଂ ତତ୍ ଗାବେ ଯତ୍ରାଶିତାଃ ପୁରା—ଅମର ।) ଯଥା—ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁରାଶାପୀଡ଼ିତ ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ଲୋକେ ଆଶିତଙ୍ଗବୀନ କ୍ଷେତ୍ର ସୁଦ୍ଧା ଆତ୍ମସାତ୍ କରି ପାରିଲେଣି ।

ଆଶିସ୍, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ଶାସ୍ = ଶୁଭାକାଙ୍କ୍ଷା
ଆଶୀଃ, } କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-କ୍ୱିପ୍) ଅନ୍ୟର ଶୁଭପ୍ରାର୍ଥନା, ମଙ୍ଗଳ ବାଞ୍ଛା ।

ଆଶିଷ୍ୟ, ବି. (ଆଶିସ୍ ଶବ୍ଦଜ) କଲ୍ୟାଣ ବା ମଙ୍ଗଳ ବାଞ୍ଛା । ଯଥା—

ଆଶିଷ୍ୟ କଲ୍ୟାଣ କଲେ ବେଗେ ସେହୁ ପୁଣି ।
ସା. ଭା. ଆ.

ଆଶୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ଅଶ୍-ଅ-ଈ) ସର୍ପାଦିର ବିଷଦନ୍ତ ।

ଆଶୀର୍ବାଦ, ବି. (ଆଶିସ୍-ବଦ୍-ଅ) ଶୁଭ ଇଚ୍ଛା-ସୂଚକ ବାକ୍ୟ, କଲ୍ୟାଣ ।

ଆଶୀବିଷ, } ବି. (ଆଶୀ, ଆଶୀସ୍-ବିଷ) ସର୍ପ ।
ଆଶୀର୍ବିଷ, } (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସର୍ପୀ ।

ଆଶୀସ୍, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ଅଶ୍-ଈସ୍) ହିତାଶଂସା; ପ୍ରିୟବାକ୍ୟ; ଅଭିଳାଷ; ସର୍ପଦଂଷ୍ଟ୍ରା । (ସ୍ତ୍ରୀଆଶୀର୍ହିତାଶଂସାହିଦଂଷ୍ଟ୍ରୟୋଃ—ଅମର ।)

ଆଶୁ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଅଶ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ଉ) ଶୀଘ୍ର, ଚଞ୍ଚଳ । ବି. ବଆଳ ଧାନ । (ଆଶୁର୍ବ୍ରୀହିଃ ପାଟଳଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।)

ଆଶୁଗ, ବି. (ଆଶୁ=ଶୀଘ୍ର-ଗମ୍-ଅ) ଶର, ବାଣ; ପବନ । (ଆଶୁଗୌ ବାୟୁବିଶିଖୌ—ଅମର ।) ସୂର୍ଯ୍ୟ । ବିଂ. ଶୀଘ୍ରଗାମୀ ।

ଆଶୁଶୁକ୍ଷଣି, ବି. (ଆଶୁ-ଶୁଷ୍ = ଶୁଷ୍କ କରିବା-ସନ୍-ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ-ଅନି) ଅଗ୍ନି । (ରୋହିତାଶ୍ୱୋ ବାୟୁସଖଃ ଶିଖାବାନାଶୁଶୁକ୍ଷଣିଃ—ଅମର ।) ବାୟୁ ।

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ଆ-ଚର୍ = ଗମନ କରିବା-ଯ, ସ ଆଗମ) ବିସ୍ମୟ, ଚମତ୍କାର । ବିଂ. ଅଦ୍ଭୁତ, ଅପୂର୍ବ, ବିସ୍ମୟଜନକ ।

ଆଶ୍ରମ, ବି. (ଆ-ଶ୍ରମ୍ = ତପସ୍ୟା କରିବା-ଅ) ମୁନିମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନ; ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ; ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଓ ଭୈକ୍ଷ୍ୟ ଏହି ଚତୁର୍ବିଧ ଅବସ୍ଥା; ବେଦାଦି ଅଧ୍ୟୟନ ସ୍ଥାନ; ମଠ; ବନ ।

ଆଶ୍ରୟ, } ବି. (ଆ-ଶ୍ରି = ଅବଲମ୍ବନ କରିବା,
ଆଶ୍ରୟଣ, } ସେବା କରିବା-ଅ) ଅବଲମ୍ବନ; ଗୃହ; ସ୍ଥିତି; ଆଧାର; ବିଷୟ; ଅନୁସରଣ; ସାମୀପ୍ୟ; ରକ୍ଷାସ୍ଥାନ; କାରଣ । ବିଂ. ସହାୟ, ରକ୍ଷକ ।

ଆଶ୍ରୟାଶ, ବି. (ଆଶ୍ରୟ-ଅଶ୍-ଅ, ଯେ ନିଜର ଆଶ୍ରୟ ସ୍ଥାନକୁ ଭୋଜନ କରେ) ଅଗ୍ନି । (ଅଗ୍ନି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ବାଚକଗୁଡ଼ିକୁ) ଚିତାପାରୁ ଗଛ । (ଆଶ୍ରୟାଶୋ ବୃହଦ୍ଭାନୁଃ କୃଶାନୁଃ ପାବକୋଽନଳଃ—ଅମର) ବିଂ. ଯେ ଆଶ୍ରୟ ନଷ୍ଟ କରେ, ଯାହାକୁ ଆଶ୍ରୟ କରିଥାଏ ତାହାକୁ ଯେ ନଷ୍ଟ କରେ ।

ଆଶ୍ରବ, ବି. (ଆ-ଶ୍ରୁ = ଶ୍ରବଣ କରିବା, ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବା-ଅ) ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ସ୍ୱୀକାର, ଅଙ୍ଗୀକାର । (ଅଙ୍ଗୀକାରାଭ୍ୟୁପଗମପ୍ରତିଶ୍ରବସମାଧୟଃ—ଅମର ।) କ୍ଲେଶ । (ଆଧୀନବାଶ୍ରବୌ କ୍ଲେଶେ— ଅମର ।) ବିଂ. କଥାର ବାଧ୍ୟ, ବଶ୍ୟ । (ବଚନେ ସ୍ଥିତ ଆଶ୍ରବଃ—ଅମର ।)

ଆଶ୍ରିତ, ବିଂ. (ଆ-ଶ୍ରି-ତ) ସେବକ; ଶରଣାଗତ; ଅଧୀନ; ସ୍ଥିତ ।

ଆଶ୍ରା, ବି. (ଆଶ୍ରୟ ଶବ୍ଦଜ) ଆଶ୍ରୟ । ଯଥା—

ଦାସେରଜ ଆଶ୍ରା କରି ଚରୁଚଳ,
ଗ୍ରେବାଉଛୁ ଗ୍ରୀବା ଟେକି ନିମ୍ନଦଳ । ନ. କେ.

ଆଶ୍ରି, ବିଂ. (ଆଶ୍ରିତ ପଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଆଶ୍ରିତ । ଯଥା—

ଆମ୍ଭେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଯେ ଭିକ୍ଷାଅନ୍ନ ଆଶ୍ରି,
ରାଜକୁମାରୀ କଦାଚ ଆମ୍ଭକୁ ନ ଆସି । ସା.ଭା.ଆ

ଆଶ୍ରିପାଦ, ବି. (ଆଶୀର୍ବାଦ ଶବ୍ଦଜ) ଆଶୀର୍ବାଦ, କଲ୍ୟାଣ ।

ଆଶ୍ରିପାଦଘର, ବି. (ଦେଶଜ) ସୁପ୍ତବନ୍ଧ ବନ୍ଧାପନା, ପ୍ରାଥମିକ ଗର୍ଭାଧାନ ।

ଆଶ୍ରିବା, କ୍ରି. (ଆଶ୍ରୟ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଆଶ୍ରୟ କରିବା । ଯଥା—

ଲଭଇ ବିଶ୍ରାମ ସୁଖ ଆଶ୍ରି ପାଦ-
ଗିରିକୋଡପର୍ଯ୍ୟଙ୍କିକା । ଉର୍ବଶୀ ।

ଆଶ୍ରୁତ, ବିଂ.(ଆ-ଶ୍ରୁ-ତ)ପ୍ରତିଜ୍ଞାତ,ଅଙ୍ଗୀକୃତ । (ଉରୀକୃତମୂରରୀକୃତମଙ୍ଗୀକୃତମାଶ୍ରୁତଂ ପ୍ରତିଜ୍ଞାତଂ—ଅମର ।)

ଆଶ୍ରେ, ବି. (ଆଶ୍ରୟ ଶବ୍ଦଜ) ଆଶ୍ରୟ । ଯଥା—

କରଅଛୁ ବନ୍ଧୁ ବିରଚିତ କେହୁ
ଆଶ୍ରେ ନଥିଲେ ନ ବର୍ତ୍ତିନ୍ତି । ବି.ଚି.ମ.

ଆଶ୍ଳେଷ, ବି. (ଆ-ଶ୍ଳିଷ୍ = ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା-ଅ) ଆଲିଙ୍ଗନ; ଏକଦେଶସମ୍ବନ୍ଧ; ମିଳନ ।

ଆଶ୍ୱ, ବି. (ଅଶ୍ୱ-ଅ-ସମୂହାର୍ଥେ) ଅଶ୍ୱସମୂହ । (ଅଶ୍ୱୀୟ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ବିଂ. ଅଶ୍ୱସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଅଶ୍ୱବାହ୍ୟ

ଆଶ୍ୱତ୍ଥ, ବି. (ଅଶ୍ୱତ୍ଥ-ଅ) ଅଶ୍ୱତ୍ଥବୃକ୍ଷର ଫଳ । ବିଂ. ଅଶ୍ୱତ୍ଥସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଆଶ୍ୱୟୁଜ, ବି. (ଅଶ୍ୱୟୁଜୀ = ଅଶ୍ୱିନୀନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତା ପୂର୍ଣ୍ଣିମା-ଅ—ତଦ୍‌ଯୁକ୍ତକାଳାର୍ଥେ) ଆଶ୍ୱିନ ମାସ । ଯଥା—(ସ୍ୟାଦାଶ୍ୱିନ ଇଷୋଽପ୍ୟାଶ୍ୱୟୁଜଃ—ଅମର ।) ବିଂ. ଆଶ୍ୱିନ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆଶ୍ୱୟୁଜୀ)ଆଶ୍ୱିନୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ।

ଆଶ୍ୱସ୍ତ, ଆଶ୍ୱାସିତ, } ବିଂ. (ଆ-ଶ୍ୱସ୍-ତ) ଯେ ଆଶ୍ୱାସ ପାଇଅଛି, ଆଶ୍ୱାସପ୍ରାପ୍ତ ।

ଆଶ୍ୱାସ, ବି.(ଆ-ଶ୍ୱସ୍ = ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରିବା-ଅ) ଆଶାଦାନ; ଅନୁନୟ; ପ୍ରବୋଧନ; ଉତ୍ସାହଦାନ; ସ୍ନେହପ୍ରଦର୍ଶନ; ଭୟନିବାରଣାର୍ଥ ସାନ୍ତ୍ୱନା; ବିଶ୍ରାମ; ନିଃଶ୍ୱାସ; ଆଖ୍ୟାୟିକାର ପରିଚ୍ଛେଦ ।

ଆଶ୍ୱାସନା, ବି. (ଆ-ଶ୍ୱସ୍-ଅନ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପ୍ରବୋଧଦାନ, ସାନ୍ତ୍ୱନାଦାନ; ସ୍ନେହପ୍ରଦର୍ଶନ ।

ଆଶ୍ୱିନ, ବି. (ଆଶ୍ୱିନୀ = ଅଶ୍ୱିନୀନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତା ପୂର୍ଣ୍ଣିମା-ଅ—ତଦ୍‌ଯୁକ୍ତକାଳାର୍ଥେ) ମାସବିଶେଷ, ଯେଉଁ ମାସର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଅଶ୍ୱିନୀ ନକ୍ଷତ୍ର ହୁଏ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ = ଆଶ୍ୱିନୀ) ଏହି ମାସର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ।

ଆଶ୍ୱିନେୟ, ବି. (ଅଶ୍ୱିନୀ-ଏୟ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର, ସ୍ୱର୍ଗବୈଦ୍ୟ ।

ଆଶ୍ୱୀନ, ବି. (ଅଶ୍ୱ-ଈନ) ଏକ ଘୋଡ଼ା ଏକ ଦିନରେ ଯେତେ ପଥ ଯାଇ ପାରେ, ଅଶ୍ୱର ଏକ ଦିନର ଗମ୍ୟ ପଥ । (ବିଷ୍ୱାଶ୍ୱୀନଂ ଯଦଶ୍ୱେନ ଦିନେନୈକେନ ଗମ୍ୟତେ—ଅମର ।)

ଆଷାଢ଼, ବି. (ଆଷାଢ଼ୀ=ଆଷାଢ଼ନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତା-ପୂର୍ଣ୍ଣିମା-ଅ—ତଦ୍‌ଯୁକ୍ତମାସାର୍ଥେ ।) ମାସବିଶେଷ, ଯେଉଁ ମାସର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଆଷାଢ଼ା ନକ୍ଷତ୍ର ହୁଏ । ବ୍ରହ୍ମଚାରିଧାର୍ଯ୍ୟ ପଳାଶଦଣ୍ଡ । (ପାଲାଶୋ ଦଣ୍ଡ ଆଷାଢ଼ଃ—ଅମର ।) ଦଣ୍ଡ; ମଳୟପର୍ବତ ।

ଆଁସ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦାଉବନ୍ଧ ପ୍ରଭୃତିର ଦାନ୍ତ ।

ଆସ, କ୍ରି.(ଦେଶଜ) ଆଗମନ କର । (ଅସ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅ) ଧନୁକ; ଉପବେଶନ ସ୍ଥାନ ବା ଆସନ; ସ୍ଥିତି ।

ଆସକତ, ଆସକ୍ତ, ଆସ୍କତ, } ବିଂ. (ଅଶକ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ରାନ୍ତ ବା ହାଲିଆ । ଯଥା —

ଯେଣୁ ବ୍ରୈଗମାନଙ୍କ ପେଷିଲେ ମୃଦୁ ଅଙ୍ଗେ,
ଆସ୍କତ ହୋଇ ଋଷି ଗୁହିଲେ ଭଗ୍ନଯୋଗେ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ଆସକ୍ତ, ବିଂ. (ଆ-ସନଜ୍ = ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା-ତ) ପ୍ରୀତ, ଅନୁରକ୍ତ; ଆସକ୍ତି-ବିଶିଷ୍ଟ; ଲଗ୍ନ; ସଂସକ୍ତ; ଯତ୍ନବାନ୍ । ଅଂ. ନିତ୍ୟ, ସତତ, ଅନବରତ । (ଅଶକ୍ତ ଶବ୍ଦଜାତ ହେଲେ) ଶ୍ରାନ୍ତ ବା ହାଲିଆ ।

ଆସକ୍ତି, ଆସଙ୍ଗ, } ବି. (ଆ-ସନ୍‌ଜ୍-ତି, ଅ) ଅନୁରାଗ, ଅତିଶୟ ମନୋଯୋଗ; ସଙ୍ଗ, ମିଳନ, ସହବାସ; ଭୋଗାଭିଳାଷ; ସମ୍ୟକ୍-ସମ୍ବନ୍ଧ । (ପାଦାକୃଷ୍ଟବ୍ରତତିବଲୟାସଙ୍ଗ-ସଂଜାତପାଶଃ—ଶ. ନା.)

ଆସତ୍ତି, ବି. (ଆ-ସଦ୍ = ନିକଟସ୍ଥ ହେବା, ଗମନ କରିବା-ତି) ମିଳନ; ସନ୍ନିଧି, ନୈକଟ୍ୟ; ଲାଭ; ବୁଦ୍ଧିର ଅବିଚ୍ଛେଦ ।

ଆସନ, ବି.(ଆସ୍ = ଉପବେଶନ କରିବା-ଅନ) ବସିବା ସ୍ଥାନ, ପୀଠ ପ୍ରଭୃତି; କମ୍ବଳାଦି; ଉପବେଶନ; ସନ୍ଧିବିଗ୍ରହାଦି ଷଡ୍‌ଗୁଣ ମଧ୍ୟରୁ ଶତ୍ରୁ ଦୁର୍ଗ ଅବରୋଧ କରି ଅପେକ୍ଷା କରି ବସି ରହିବା । (ସନ୍ଧିର୍ନା ବିଗ୍ରହୋ ଯାନମାସନଂ ଦ୍ୱୈଧମାଶ୍ରୟଃ ଷଡ୍‌ଗୁଣାଃ—ଅମର ।) ହସ୍ତିର ସ୍କନ୍ଧଦେଶ । (ଆସନଂ ସ୍କନ୍ଧଦେଶଃ ସ୍ୟାତ୍ ଗଜସ୍ୟ—ଅମର ।) ସର୍ଜକବୃକ୍ଷ, ସାଳଗଛ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ = ଆସନା) ଅବସ୍ଥାନ, ସ୍ଥିତି । (ସ୍ୟାଦାଦ୍ୟାଭ୍ୟାସନା ସ୍ଥିତିଃ—ଅମର ।)

ଆସନ୍ତା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆଗାମୀ, ଆସୁଥିବା ।

ଆସନ୍ଦୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ସମ-ଦୋ = ଖଣ୍ଡନ
ଆସନ୍ଦିକା, } କରିବା-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଟ୍ୱା, ଛୋଟ ଖଟ; ଏକପ୍ରକାର ବେତ୍ରାସନ । ଯଥା— (ଜାମ୍ବୁନଦମୟୀମାସନ୍ଦିକାଂ —କାଦମ୍ବରୀ ।)

ଆସନ୍ନ, ବିଂ. (ଆ-ସଦ୍-ତ) ଉପସ୍ଥିତ; ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ; ସମୀପସ୍ଥ ।

ଆସନ୍ନକାଳ, ବି. (ଆସନ୍ନ-କାଳ) ମରଣ ସମୟ; ବିପତ୍କାଳ ।

ଆସପାଶ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିକଟ । ବି. ନିକଟ ସ୍ଥାନ ।

ଆସଯାଅ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗତାଗତ ।
ଆସଯା, } ଯଥା—

ବ୍ୟାସ ବୋଇଲେ ଅଗ୍ର କହିବା ହେଉ ତେବେ,
କାହିଁକି ଆସଯାଅ ହୋଇବା ବ୍ୟର୍ଥେ ଆମ୍ଭେ ।
ନୃ. ସୁ. ଭୂ. ଚ.

ଶ୍ରୀହରି ଯହିଁ ଥାନ୍ତି ବୈକୁଣ୍ଠ ତହିଁ ସ୍ଥିତି,
ସବୁ ତୀର୍ଥ ଘେନି ଦେବେ ଆସଯା ହୁଅନ୍ତି । ନୃ.ସୁ.ଭୂ.ଚ.

ଆସର, ବି.(ଆ-ସୃ = ହିଂସା କରିବା-ଅ)ଅସୁର, ରାକ୍ଷସ; (ଯାବନିକ) ସଭା; ସମାରୋହ ।

ଆସବ, ବି. (ଆ-ସୂ = ପ୍ରସବ କରିବା-ଅ—ଯେ ମତ୍ତତା ଜନ୍ମାଏ) ଏକପ୍ରକାର ମଦ୍ୟ, ମଧୁ । (ମୈରେୟମାସବଃ ସୀଧୁଃ—ଅମର ।)

ଆସାଦିତ, ବି. (ଆ-ସଦ = ଗମନ କରିବା-ଇ-ତ)ପ୍ରାପ୍ତ,ଲବ୍‌ଧ;ଆହାଦଣୀକୃତ;ସ୍ଥାପିତ; ସନ୍ନିଧାପିତ; ଆୟୋଜିତ; ସମ୍ପାଦିତ ।

ଆସାମୀ, ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରତିବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—

ଜଜ ପରେ ଦିଏ ବସାଇ ଆସାମୀ । ଦରବାର ।

ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଯେ କୌଣସି ଲୋକ ।

ଆସାର, ବି. (ଆ-ସୃ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ବୃଷ୍ଟିପାତ, ଜଳଧାରାପାତ । (ଧାରାସଂପାତ ଆସାରଃ—ଅମର ।) ଧାରା; ଶତ୍ରୁସୈନ୍ୟ-ବେଷ୍ଟନ; ବନ୍ଧୁସୈନ୍ୟ; ବିସ୍ତାର; ପ୍ରସରଣ; ଜଳକଣା ।

ଆସାସନା, ବି. (ଆଶ୍ୱାସନା ଶବ୍ଦଜ) ଆଶ୍ୱାସନା, ପ୍ରବୋଧନ ।

ଆସିବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଗମନ କରିବାର; ଅନୁମିତ ହେବାର । ଯଥା—କବି ମନକୁ ଏମନ୍ତ ଆସଇ ।

ଆସୀନ, ବିଂ. (ଆସ୍-ଈନ) ଉପବିଷ୍ଟ, ସ୍ଥିତ, ଅନୁଦ୍‌ଯୋଗୀ ।

ଆସୁର, } ବିଂ. (ଅସୁର-ଅ, ଇକ) ଅସୁର-
ଆସୁରିକ, } ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଅପବିତ୍ର; ନିନ୍ଦିତ; ଭୟଙ୍କର; ଅଶୁଭକର । ବି. ବିବାହ-ବିଶେଷ ।

ଆସୁରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅସୁର-ଅ-ଈ) ରାଇ-ସୋରିଷ । (ରାଜିକା କୃଷ୍ଣିକାସୁରୀ—ଅମର ।) ଚିକିତ୍ସାବିଶେଷ; ବିଟଲବଣ ।

ଆସେଚନ, } ବିଂ. (ଆସେଚନ-ଅ-କ—
ଆସେଚନକ, } ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଅତି ତୃପ୍ତିକାରକ, ଯାହାକୁ ଦେଖିଲେ ତୃପ୍ତି ମେଣ୍ଟେ ନାହିଁ । ବି. ସମ୍ୟକ୍‌ସେକ; ଆସେଚନସାଧନ ପାତ୍ର ।

ଆସ୍କତ, ବିଂ. (ଅଶକ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ରାନ୍ତ, ପୀଡ଼ିତ । ଯଥା—

ଅତିହିଁ ଆସ୍କତ ହୋଇଣ,
ଡାକଇ ରଖ ନାରାୟଣ । ମା. ମା.

ଆସ୍କନ୍ଦନ, ବି. (ଆ-ସ୍କନ୍ଦ୍ = ଗମନ କରିବା, ଭର୍ତ୍ସନା କରିବା-ଅନ) ତିରସ୍କାର; ଆସ୍ଫାଳନ; ଯୁଦ୍ଧ; ବିନାଶ; ଧାବନ; ଆକ୍ରମଣ; ହନନ । (ମୃଧମାସ୍କନ୍ଦନଂ ସଂଖ୍ୟଂ ସମୀକଂ ସାମ୍ପରାୟିକଂ—ଅମର ।) ଘୋଡ଼ାର ଗତିବିଶେଷ ।

ଆସ୍କନ୍ଦିତ, ଆସ୍କନ୍ଦିତକ, } (ଆ-ସ୍କନ୍ଦ୍-ଣିଚ୍-ତ) ଘୋଡ଼ାର ଗତିବିଶେଷ । (ଆସ୍କନ୍ଦିତଂ ଧୌରିତକଂ ରେଚିତଂ ବଳ୍ଗିତଂ ପ୍ଲୁତଂ ଗତୟୋଽମୂଃ ପଞ୍ଚଧାରାଃ—ଅମର ।)

ଆସ୍ତର, ଆସ୍ତରଣ, | ବି. (ଆ-ସ୍ତୃ = ବିସ୍ତାର କରିବା-ଅ, ଅନ) ଶଯ୍ୟା; ଶଯ୍ୟାର ଗୁଦର, ଶେଜପଡ଼ା, ଉପରିସ୍ଥ ଛଦ; କମ୍ବଳାଦି ଆସନ । ଯଥା—

ନୀରଆସ୍ତରଣ ଭୃଗୁପ୍ରଷ୍ଠ ଯାର,
ସ୍ମରକଙ୍କୁ ଦିଏ ସହସ୍ରେ ଧିକ୍କାର । ନ. କେ.

ହସ୍ତିପୃଷ୍ଠର ବିସ୍ତୃତ ଚିତ୍ରିତ କମ୍ବଳ । (ପ୍ରବେଣ୍ୟାସ୍ତରଣଂ ବର୍ଣ୍ଣଃ ପରିସ୍ତୋମଃ କୁଥୋ ଦ୍ୱୟୋଃ—ଅମର ।)

ଆସ୍ତିକ, ବିଂ. (ଅସ୍ତି-ଇକ) ଈଶ୍ୱରବାଦୀ, ଈଶ୍ୱର ଓ ପରଲୋକ ଯେ ସ୍ୱୀକାର କରେ । ବି. ମୁନିବିଶେଷ, ଜରତ୍କାରୁଙ୍କ ପୁତ୍ର । ଜରତ୍କାରୁ ସ୍ୱାମିଙ୍କ ନିକଟରେ ପୁତ୍ର ପ୍ରାର୍ଥନା କଲାରୁ ତାହାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ "ଅସ୍ତି" ଅର୍ଥାତ୍ ତୁମ୍ଭ ଗର୍ଭରେ ମୋର ଔରସର ସନ୍ତାନ ଅଛି ବୋଲି କହିବାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ସନ୍ତାନର ନାମ ଆସ୍ତିକ ହେଲା ।

ଆସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ଆ-ସ୍ତୃ-ତ) ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ, ଆକୀର୍ଣ୍ଣ, ବ୍ୟାପ୍ତ; ଆଚ୍ଛାଦିତ; ପାତିତ; ବିସ୍ତୃତ ।

ଆସ୍ଥା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ସ୍ଥା-ଅ-ଆ) ଅବଲମ୍ବନ, ଆଶ୍ରୟ; ଶ୍ରଦ୍ଧା; ଯତ୍ନ; ସଭା; ସ୍ଥାନ, ସ୍ଥିତି । (ଆସ୍ଥାନୀ ଯତ୍ନୟୋରାସ୍ଥା—ଅମର ।) ଅପେକ୍ଷା; ମନୋଯୋଗ । ଯଥା—କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନାସ୍ଥା କର ନାହିଁ ।

ଆସ୍ଥାନ, ବି. (ଆ-ସ୍ଥା-ଅନ) ସଭା; ଯତ୍ନ, ପ୍ରୟାସ; ଅବଲମ୍ବନ; ବିଶ୍ରାମସ୍ଥାନ; ଆରୋହଣ; ପ୍ରତିମା ପ୍ରଭୃତି ବସିବାର ସ୍ଥାନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ-ଆସ୍ଥାନୀ) ସଭା । (ଆସ୍ଥାନୀ କ୍ଲୀବମାସ୍ଥାନଂ ସ୍ତ୍ରୀ-ନପୁଂସକୟୋଃ ସଦଃ—ଅମର ।)

ଆସ୍ପଦ, ବି. (ଆ-ପଦ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ସ ଆଗମ) ସ୍ଥାନ, ଆଧାର । ଯଥା—ଶ୍ରଦ୍ଧାସ୍ପଦ, ସ୍ନେହାସ୍ପଦ । ଅଧିଷ୍ଠାନ; ପ୍ରତିଷ୍ଠା; କାର୍ଯ୍ୟ; ପଦ; ପ୍ରଭୁତ୍ୱ । (ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୃତ୍ୟମାସ୍ପଦଂ—ଅମର ।)

ଆସ୍ଫାଳନ, ବି. (ଆ-ସ୍ଫାଲ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅନ) ତାଡ଼ନ; ଗର୍ବପ୍ରକାଶ; ସଂଘର୍ଷଣ; ସଞ୍ଚାଳନ ।

ଆସ୍ଫୋଟ, ଆସ୍ଫୋଟନ, } ବି.(ଆ-ସ୍ଫୁଟ୍-ଅ-ଅନ) ଆଘାତ, ଶୂରମାନଙ୍କର ବାହୁଶବ୍ଦ; ବିକାଶ; ମୁଦ୍ରଣ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବନମଲ୍ଲୀ ।

ଆସ୍ୟ, ବି. (ଅସ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଯ) ମୁଖ, ବକ୍ତ୍ର । (ବକ୍ତ୍ରାସ୍ୟେ ବଦନଂ ତୁଣ୍ଡଃ —ଅମର ।) (ଆଶୟ ଶବ୍ଦଜ) ଆଶୟ, ଅଭିପ୍ରାୟ । ଯଥା—

ଆସ୍ୟ ଜାଣି ପାଶେ ତାଙ୍କ ଇନ୍ଦ୍ର ଦେଲେ ପେଶି,
ଅନେକ ବନସ୍ତ୍ରୀ ମୋତେ ହୋଇଲେ ସେ ଆସି ।
ସା. ସ୍ୱ. ବି.

ଆସ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆସ୍ = ଉପବେଶନ କରିବା-ଯ-ଆ) ସ୍ଥିତି, ଗତିରାହିତ୍ୟ । (ସ୍ୟାଦାସ୍ୟାସନା ସ୍ଥିତିଃ—ଅମର ।)

ଆସ୍ରବ, ବି. (ଆ-ସ୍ରୁ = କ୍ଷରିତ ହେବା-ଅ) କ୍ଷରଣ; କ୍ଲେଶ, କଷ୍ଟ, ଦୁଃଖ ।

ଆସ୍ୱାଦ, ଆସ୍ୱାଦନ, } ବି. (ଆ-ସ୍ୱଦ୍ = ଆସ୍ୱାଦନ କରିବା-ଅ, ଅନ) ରସାନୁଭବ, ସ୍ୱାଦଗ୍ରହଣ, ରସଗ୍ରହଣ, ଚାଖିବା ।

ଆସ୍ୱାଦିବା, କ୍ରି. (ଆସ୍ୱାଦ ଶବ୍ଦଜ କିମ୍ବା ଆ-ସ୍ୱଦ୍ ଧାତୁଜ) ରସ ଗ୍ରହଣ କରିବା, ଆସ୍ୱାଦନ କରିବା ।

ଆହତ, ବିଂ. (ଆ-ହନ୍ = ବଧ କରିବା, ଆଘାତ କରିବା-ତ) ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ, ତାଡ଼ିତ; କ୍ଷତ; ମର୍ଦ୍ଦିତ । ଯଥା—ପଦାହତ । ଗୁଣିତ; ଦଗଧ । (ନିଘ୍ନେ ଗୁଣିତାହତେ—ଅମର ।) ମୃଷାର୍ଥକ ବାକ୍ୟ । (ଆହତଂ ତୁ ମୃଷାର୍ଥକଂ —ଅମର ।) ବି. ନୂତନ ବସ୍ତ୍ର; ଢକ୍କା; ଢୋଲ; ପୁରାତନ ବସ୍ତ୍ର ।

ଆହତଲକ୍ଷଣ, } ବିଂ. (ଆହତ = ଜ୍ଞାତ-ଲକ୍ଷଣ
ଅହ୍ୱତଲକ୍ଷଣ, } = ଚିହ୍ନ) ଗୁଣଦ୍ୱାରା ବିଖ୍ୟାତ ।
(ଗୁଣୈଃ ପ୍ରଶସ୍ତେ ତୁ କୃତଲକ୍ଷଣାହତ-ଲକ୍ଷଣୌ—ଅମର ।) (କକୁତ୍‌ସ୍ଥ ଇତ୍ୟା-ହତଲକ୍ଷଣୋଽଭୂତ୍ ।)

ଆହତି, ବି. (ଆ-ହନ୍-ତି) ତାଡ଼ନ, ଆଘାତ; ଗୁଣନ । ଯଥା—
ସାନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦେ ବିହର ଅଧୁନା ବୋଲିବାରୁ ପ୍ରିୟାଳୀ,
ନେତ୍ରପ୍ରାନ୍ତାହତି ବିରଚିବା ଅମ୍ବିକା କ୍ଷେମକାରୀ ।
କା. ପ. ନା.

ଆହରଣ, ବି. (ଆ-ହୃ-ଅନ) ସଂଗ୍ରହ, ଆୟୋ-ଜନ; ଆନୟନ; ଉଦ୍ଧାର; ଅନୁଷ୍ଠାନ ।

ଆହବ, ବି. (ଆ-ହ୍ୱେ-ଆହ୍ୱାନ କରିବା-ଅ) ଯୁଦ୍ଧ । (ସଂଗ୍ରାମାଭ୍ୟାଗମାହବାଃ—ଅମର) ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର । (ଆ-ହୁ = ହୋମ କରିବା-ଅ) ଯଜ୍ଞ ।

ଆହବନୀୟ, ବି. (ଆ-ହୁ = ହୋମ କରିବା-ଅନୀୟ) ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ବିଶେଷ । (ଦକ୍ଷିଣାଗ୍ନି-ର୍ଗାର୍ହପତ୍ୟାହବନୀୟୌ ତ୍ରୟୋଽଗ୍ନୟଃ—ଅମର ।) ବିଂ. ସମ୍ୟକ୍ ହୋମ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ ।

ଆହା, ଅଂ. (ଅହୋ ଶବ୍ଦଜ) ଖେଦସୂଚକ । ଯଥା—
ନେତ୍ରାନ୍ତବଳ ସ ତାର ନିଦାନ ଏ ଅବସ୍ଥାର
ନ ରେଖି ଉଚ୍ଚାରୁ ଥରେ ଆହା । ବି. ଚି. ମ.
ଆକ୍ଷେପସୂଚକ । ଯଥା—ଆହା କେତେ ଉପକାର ଯେ ! ଆନନ୍ଦସୂଚକ ।

ଆହାର, ବି. (ଆ-ହୃ-ଅ) ଭୋଜନ । ଯଥା—ନିରାହାର । ଭକ୍ଷ୍ୟ ବସ୍ତୁ । ଯଥା—
କରମକୁ ଏହାର ହରହାର ଆହାର,
ଗରୁଡ଼ କଲ୍ପ କବା ଲେଡ଼ି ରେ । ଲ. ବ.
ଆହରଣ ।

ଆହାର୍ଯ୍ୟ, ବିଂ. (ଆ-ହୃ-ଯ) ଆହରଣସିଦ୍ଧ, ଅସ୍ୱାଭାବିକ, କୃତ୍ରିମ । ଯେପରି—ଆହାର୍ଯ୍ୟ ଶୋଭା ଅର୍ଥାତ୍ ବେଶଭୂଷାଦ୍ୱାରା ଯେ ଶୋଭା ସମ୍ପାଦନ କରାଯାଏ । (ଆହାର୍ଯ୍ୟ ଶୋଭା-ରହିତୈରମାୟୈଃ—ଭଟ୍ଟି ।) ନୈମିତ୍ତିକ; ଆରୋପିତ; ଆହରଣୀୟ; ଯତ୍ନସାଧ୍ୟ; ଆହାରୀୟ, ଭକ୍ଷ୍ୟ, ଭୋଜ୍ୟ ।

ଆହାବ, ବି. (ଆ-ହ୍ୱେ = ଆହ୍ୱାନ କରିବା-ଅ, ଯେ ସ୍ଥାନକୁ ପାନ ନିମିତ୍ତ ପଶୁମାନେ ଆହୂତ ହୁଅନ୍ତି) କୂପ ସମୀପସ୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟ, ଗବାଦିର ଜଳପାନାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତରବଦ୍ଧ-ନିର୍ମିତ କୁଣ୍ଡ । (ଆହାବସ୍ତୁ ନିପାନଂ ସ୍ୟାଦୁପକୂପଜଳାଶୟେ—ଅମର ।) (ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବୀରଗଣ ଆହୂତ ହୁଅନ୍ତି) ଯୁଦ୍ଧ; ଅଗ୍ନି ।

ଆହୁଟ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପବନ ଅଭାବରୁ ଘର୍ମରେ ଆକୁଳ । ଯଥା—
ତେଣୁ ପବନର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ନୋହେ ବଳ,
ମହାଗ୍ରୀଷମ କରି ବହଇ ଶ୍ରମଜାଲ ।
ଠାବେ ଠାବେ ଆହୁଟ ହୁଅନ୍ତି ନରମାନେ,
ଇନ୍ଦ୍ରର କୋପ ସରଇ ପଞ୍ଚଦଶ ଦିନେ । ନୃ.ପୁ.ପ.ତ.

ଆହୁତି, ବି. (ଆ-ହୁ = ହୋମ କରିବା-ତି) ହୋମ, ମନ୍ତ୍ରାଦି ପାଠଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ନିରେ ଘୃତାଦି ନିକ୍ଷେପ; ଆହବନୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ।

ଆହୁରି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଆଉ । ଯଥା—
ଭଗ୍ର ହୋଇ ଉଦ୍ଭବ ଆହୁରି ହୁରି । ବି. ଚି. ମ.
ଅଦ୍ୟାପି । ଯଥା—
ଆହୁରି କି ଜାଣ ନାହିଁ ରସିକ ହେ ମଧୁ । ବି. ଚି. ମ.

ଆହୁଲି, } ବି. (ଦେଶଜ) ନୌକାଚାଳନ ଯନ୍ତ୍ର-
ଆଉଲି, } ବିଶେଷ, କ୍ଷେପଣୀ । ଯଥା—
ନାବର ମଧ୍ୟେ ବିଜେକଲେ ଦେବରାଜ,
ଆହୁଲି ବାନ୍ଧି ନାବିକେ ବେଗେ ହେଲେ ସଜ ।
ନୃ. ପୁ. ଉ. ତ.

ଆହୂତ, ବିଂ. (ଆ-ହ୍ୱେ = ଆହ୍ୱାନ କରିବା-ତ) ନିମନ୍ତ୍ରିତ, ଆମନ୍ତ୍ରିତ, ଯାହାକୁ ଆହ୍ୱାନ କରା ଯାଇଅଛି, ସମ୍ବୋଧିତ ।

ଆହୂତି, ବି. (ଆ-ହ୍ୱେ-ତି) ଆହ୍ୱାନ, ଡାକିବା ।

ଆହୃତ, ବିଂ. (ଆ-ହୃ-ତ) ଯାହା ଆହରଣ କରା ହୋଇଅଛି; ଆୟୋଜିତ; ସଂଚିତ; ଆନୀତ; ସଙ୍କଳିତ ।

ଆହେ, ଅଂ. ମହତ୍ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମ୍ବୋଧନ, ଗୌରବାର୍ଥ ସମ୍ବୋଧନ । ଯଥା—

ଆହେ ପିକମାନେ ମୋ ପିକବଚନା,
ତା ବିନୁ ହୋଇଛୁ ମୁଁ ବିକଳମନା । ବି. ଗ୍ରା.

ଆହେୟ, ବି. (ଅହି-ଏୟ) ସର୍ପସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ବିଷ ଅସ୍ଥି ପ୍ରଭୃତି) । (ବିଶ୍ଵାହେୟଂ ବିଷାସ୍ଥ୍ୟାଦି—ଅମର ।)

ଆହୋ, ଅଂ. (ଆ-ଅର୍ହ୍ = ପୂଜା କରିବା ଅଥବା ହନ୍ = ଆଘାତ କରିବା-ଓ) ବିକଳ୍ପ, ସନ୍ଦେହ । (ଆହୋ ଉତାହୋ କିମୁତ ବିକଳ୍ପେ—ଅମର ।) ପ୍ରଶ୍ନ; ବିସ୍ମୟ । (ଦାରତ୍ୟାଗୀ ଭବାନାହୋ ପରସ୍ତ୍ରୀସ୍ପର୍ଶ-ପାଂଶୁଳଃ ।) (ଦେଶଜ) ସମ୍ବୋଧନବାଚକ ।

ଆହୋପୁରୁଷିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅହମେବପୁରୁଷଃ = ଅହୋପୁରୁଷ-ଇକ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଆତ୍ମଶ୍ଳାଘା, ଅହମିକା, ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସା, ଆପଣାର ବାହାଦୁରି ଆପେ କହି ବସିବା । (ଆହୋ-ପୁରୁଷିକା ଦର୍ପାତ୍ ଯା ସ୍ୟାତ୍ ସମ୍ଭାବନା-ତ୍ମନି—ଅମର ।)

ଆହ୍ନିକ, ବିଂ. (ଅହନ୍-ଇକ) ପ୍ରତିଦିନ ଯାହା ଯାହା ଘଟେ ବା କରାଯାଏ; ଦୈନିକ । ବି. ସନ୍ଧ୍ୟାବନ୍ଦନାଦି; ଗ୍ରନ୍ଥର ଅଂଶବିଶେଷ । (କୃତ୍ୱା ସ୍ୱାଧ୍ୟାୟମାହ୍ନିକଂ ।)

ଆହ୍ଲାଦ, ବି. (ଆ-ହ୍ଲାଦ୍ = ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା-ଅ) ଆନନ୍ଦ, ଆମୋଦ, ହର୍ଷ ।

ଆହ୍ଲାଦିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆହ୍ଲାଦ-ଇନ୍-ଈ) ବିଦ୍ୟୁତ୍, ବିଜୁଳି । ବିଂ. ଆମୋଦଯୁକ୍ତା, ହର୍ଷଯୁକ୍ତା ।

ଆହ୍ୱୟ, ଆହ୍ୱା, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆ-ହ୍ୱେ = ଆହ୍ୱାନ କରିବା-ଅ, ଆ) ନାମ, ଆଖ୍ୟା, ସଂଜ୍ଞା । (ଅଥାହ୍ୱୟଃ-ଆଖ୍ୟାହ୍ୱେ ଅଭିଧାନଂ ଚ ନାମଧେୟଂ ଚ ନାମ ଚ—ଅମର ।)

ଆହ୍ୱାନ, ବି. (ଆ-ହ୍ୱେ-ଅନ) ନିମନ୍ତ୍ରଣ, ଡାକିବା; ଆବାହନ; ସମ୍ବୋଧନ ।

ଇ, ବି. (ଇ = ଗମନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ତୃତୀୟ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ; କାମଦେବ, କନ୍ଦର୍ପ । ଅଂ. ଖେଦ; କୋପ; ଅନୁକମ୍ପା; ନିନ୍ଦା; ଆହ୍ୱାନ; ବିସ୍ମୟ । (ଦେଶଜରୂପେ ହି ଶବ୍ଦରୁ ଅପଭ୍ରଂଶ) କେବଳାର୍ଥ । ଯଥା—

ଅନେକ ରୂପ ହୋଇ ଚଳନ୍ତି ନାନା ହୃଦେ,
ଯାହାକୁ ବ୍ରହ୍ମଯାଏ ପୁଣି ଏକଇ ଶବଦେ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥ । ଯଥା—

ପୂର୍ବେ ତୋର ବଂଶେ କେହି ଥିଲେ ଯମ ହୋଇ,
କେଡ଼େ କୁଳବୁଡ଼ା ତୁ ଅଛୁରେ ପାପିଷ୍ଠଇ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ପାଦପୂରଣାର୍ଥ । ଯଥା—

ସେ ପୁର ନାମମାନ ଶୁଣ ହେ ନାରଦଇ,
ଭୂଲୋକ ଯେ ଭୁବଲୋକ ସ୍ୱରଲୋକ କହି ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ଇଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପୀଡ଼ାସୂଚକ । ଯଥା—ଇଁ, ବଡ଼ କାଟୁଛି । ଅସୂୟାସୂଚକ । ଯଥା—ଇଁ, କେଡ଼େ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ !

ଇଃ, ଅଂ. ଖେଦ, ଘୃଣା ବା ବିରକ୍ତିସୂଚକାର୍ଥ । ବି. କାମଦେବ ।

ଇଅଁଳା, ବି. (ଇଳା ଶବ୍ଦଜାତ) ଦେହସ୍ଥ ପ୍ରଧାନ ନାଡ଼ୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ତରଙ୍ଗ ତାରଙ୍ଗ ଇଅଁଳା ପିଅଁଳା କାଟି,
ନବ ନାଡ଼ିର ମୂଳେ ବାସ୍ତର ନାଡ଼ୀଗୋଟି । ସା. ଭ୍ର. ଅ.

ଇଂରାଜ, ଇଂଗ୍ରାଜ, ଅଂଗ୍ରେଜ, ଅଂଗ୍ରେଜ, } ବି. ଇଂଲଣ୍ଡ ଦେଶର ଲୋକ ।

ଇଉରୋପ, ବି. ଅନ୍ୟତମ ମହାଦେଶ ।

ଇକାର, ବି. (ଇ-କାର-ସ୍ୱାର୍ଥେ) 'ଇ' ବର୍ଣ୍ଣ ।

ଇକ୍ଷୁ, ବ. (ଇଷ୍ = ଇଚ୍ଛା କରିବା-ସୁ) ଗୁଳ୍ମଜାତୀୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ, ଆଖୁଗଛ; ଆଖୁ । ଯଥା—

ସୁଖ ଦୁଃଖ ଜାତ ଉପେକ୍ଷୁ ଚର୍ବିତ
ହେଲେ ହୁଏ ଯେଉଁପରି ଗୋ । ବ. ଚ. ମ.

ଇକ୍ଷୁକାଣ୍ଡ, ବ. (ଇକ୍ଷୁ-କାଣ୍ଡ—ଆଖୁର କାଣ୍ଡ ପରି କାଣ୍ଡ ଯାହାର) ଅଣଖୁଆ; କାଇଁଚତୃଣ; ଆଖୁଦଣ୍ଡା ।

ଇକ୍ଷୁଗନ୍ଧା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇକ୍ଷୁ-ଗନ୍ଧ) ଗୋଖରା । (ଫଳଂକଷା ତ୍ୱିକ୍ଷୁଗନ୍ଧା ସ୍ୱାଦଂଷ୍ଟ୍ରା ସ୍ୱାଦୁକଣ୍ଟକଃ—ଅମର ।) କୋଇଲେଖା । (ଇକ୍ଷୁଗନ୍ଧା ତୁ କାଣ୍ଡେକ୍ଷୁ କୋକିଳାକ୍ଷେକ୍ଷୁରକ୍ଷୁରାଃ—ଅମର ।) ଶୁକ୍ଳଭୂଇଁକଖାରୁ । (ବିଦାରୀ କ୍ଷୀରଶୁକ୍ଳେକ୍ଷୁଗନ୍ଧା କ୍ରୋଷ୍ଟ୍ରୀ ତୁ ଯା ଶିତା—ଅମର ।) କାଶତୃଣ । (ଅଥ କାଶମସ୍ତ୍ରିୟାଂଇକ୍ଷୁଗନ୍ଧା ପୋଟଗଳଃ—ଅମର ।)

ଇକ୍ଷୁଯନ୍ତ୍ର, ବ. (ଇକ୍ଷୁ-ଯନ୍ତ୍ର) ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଆଖୁରୁ ରସ ବାହାର କରାଯାଏ, ଆଖୁଘଣା, ଆଖୁପେଡ଼ା ଯନ୍ତ୍ର ।

ଇକ୍ଷୁର, ବ. (ଇକ୍ଷୁ-ର) କୋଇଲେଖା ।

ଇକ୍ଷୁଶାକଟ, } ବ. (ଇକ୍ଷୁ-ଶାକଟ, ଶାକିନ—
ଇକ୍ଷୁଶାକିନ, } ତଦ୍‌କ୍ଷେତ୍ରାର୍ଥେ) ଇକ୍ଷୁକ୍ଷେତ୍ର, ଆଖୁ କରାଯିବା ଖେତ ।

ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ, ବ. (ଇକ୍ଷୁ = ଆକ୍ = ଗମନ କରିବା-ଉ, ଏହି ଗଛ ପ୍ରାୟ ଇକ୍ଷୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ହୁଏ ବୋଲି ଏହାର ନାମ ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ) ଲାଉ; ପିତାଲାଉ, କଟୁତୁମ୍ବୀ । (ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁଃ କଟୁତୁମ୍ବୀ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।) ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶର ଆଦିରାଜା ।

ଇଙ୍କଡ଼, } ବ. (ଇଙ୍କଟ ଶବ୍ଦଜ) ଇକ୍ଷୁଜାତୀୟ
ଇଙ୍ଗଡ଼, } ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ଇଙ୍ଗ, ବ. (ଇନ୍‌ଗ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଜଙ୍ଗମ । (ଚରିଷ୍ଣୁ ଜଙ୍ଗମଚରଂ ତ୍ରସମିଙ୍ଗ ଚରାଚରଂ—ଅମର ।) ଅଭିପ୍ରାୟାନୁରୂପ ଚେଷ୍ଟା ବା ଇଙ୍ଗିତ, ଜ୍ଞାନ । (ଆକାରସ୍ତ୍ୱିଙ୍ଗ ଇଙ୍ଗିତଂ—ଅମର ।) ବିଂ. ଅଦ୍ଭୁତ ।

ଇଙ୍ଗନ, ବ. (ଇନ୍‌ଗ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅନ) ଗମନ; ଚେଷ୍ଟା; ଚଳନ; କମ୍ପନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପ୍ରସିଦ୍ଧି ।

ଇଙ୍ଗିତ, ବ. (ଇନ୍‌ଗ୍-ତ) ହୃଦ୍‌ଗତ ଭାବ, ଯେ ଅଙ୍ଗଚାଳନାଦିଦ୍ୱାରା ମନର ଭାବ ବୁଝାଯାଇ ପାରେ, ଠାର, ଇସାରା, ସଙ୍କେତ । ଯଥା—

ଇଙ୍ଗିତେ ଚତୁର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସେନାପତି,
ହେଲେ କଲନେଲେ ତାଙ୍କ ଗଡ଼ମଡ଼ି । ନ. କେ.

ଚଳନ; ଗୂଢ଼ଚଳଣ; ଅନ୍ୱେଷଣ; ଚେଷ୍ଟା । (ଦେଶଜରୂପେ) ଥଟ୍ଟା, ପରିହାସ ।

ଇଙ୍ଗୁଦୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇଙ୍ଗୁ = ଇନ୍‌ଗ୍ = ଗମନ କରିବା-ଉ = ଗମନ, ଇଙ୍ଗୁ-ଦ = ଦାନ କରିବା-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ, ତାପସତରୁ; (ଏହାର ଫଳରୁ ତୈଳ ବାହାରେ) ଇଙ୍ଗୁଦୀବୃକ୍ଷର ଫଳ । ଯଥା—

ବେଣିକୁ ଇଙ୍ଗୁଦୀ ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ ବିଭୂତି
ଥୋଇଦେଲି ଆଣି ତଳେ । ବୈ. ବ.

ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ ବା ଫୁଟିଫୁଟିକା । (ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ ପୀତତୈଳା କେଶରାମିଙ୍ଗୁଦୀଂ ବିଦୁଃ—ପର୍ଯ୍ୟାୟମୁକ୍ତାବଳୀ ।)

ଇଙ୍ଗ୍‌ଲଣ୍ଡ, ବ. ଦେଶବିଶେଷ, ଇଙ୍ଗ୍ରାଜମାନଙ୍କର ଦେଶ ।

ଇଚଡ଼, ବ. (ଦେଶଜ) କଷିପଣସ ।

ଇଚ୍ଛା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇଷ୍ = ବାଞ୍ଛା କରିବା-ଆ, ଷ = ଚ୍ଛ) ବାଞ୍ଛା, ସ୍ପୃହା; ଉତ୍ସାହ ।

ଇଚ୍ଛାବତୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇଚ୍ଛା-ବତ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କାମୁକୀ । (ଇଚ୍ଛାବତୀ କାମୁକା ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।) ଧନାଦିରେ ସ୍ପୃହାବତୀ; ଉତ୍କଳଭାଷାରେ ଗଣିତବିଷୟକ ପଦ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ ।

ଇଚ୍ଛାଳନେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ—ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ସମ୍ଭାଳି ନେବା ।

ଇଚ୍ଛୁ, ଇଚ୍ଛୁକ, ଇଚ୍ଛକ, ବି°. (ଇଷ୍ = ବାଞ୍ଛାକରିବା-ଉ, କ—ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଇଷ୍-ଅକ, ଷ = ଚ୍ଛ) ଯେ ଇଚ୍ଛା କରେ, ଇଚ୍ଛାଯୁକ୍ତ; ଉତ୍ସାହୀ ।

ଇଜତ, ଇଜ୍ଜତ, ବି. (ଯାବନିକ) ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ସତୀତ୍ୱ; ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ ସ୍ଥାନ ।

ଇଜତଦାର, ବି°. (ଯାବନିକ) ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ ।

ଇଜରା, ଇଜାରା, ବି. (ଯାବନିକ) କରାଦି ଆଦାୟ କରିବାର କ୍ଷମତା ଅର୍ଥାତ୍ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭୂମିଖଣ୍ଡର ଶାସନ ଓ କରଗ୍ରହଣାଦି କ୍ଷମତା, ତଦ୍ବିଷୟକ ଚୁକ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ।

ଇଜରାଦାର, ଇଜାରାଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭୂମିଖଣ୍ଡର ଶାସନ ଓ କରଗ୍ରହଣକ୍ଷମତାପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଇଜାଦି, ବି. (ଯାବନିକ) ଅତିରିକ୍ତ ଭୂମି ।

ଇଜାର, ବି. (ଯାବନିକ) ପାଜାମା ।

ଇଜାହାର, ବି. (ଯାବନିକ) କୌଣସି ବିଷୟ ବିଚାରପତିଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ।

ଇଜ୍ଜଳ, ବି. (ଇତ୍-ଜଳ, ଏହି ଗଛର ନିକଟରେ ଜଳ ଗମନ କରେ) ହିଞ୍ଜଳଗଛ (ପାଣି ନିକଟରେ ଏହି ଗଛ ସମଧିକ ହୁଏ ।) ଯଥା—

ରିହାଙ୍ଗ, ରଚନ୍ତି ଯହିଁ କେଳିକଳା,
ଇଜ୍ଜଳ ନିକୁଞ୍ଜେ କଜ୍ଜଳକୁନ୍ତଳା । ନ. କେ.

ଇଜ୍ୟ, ବି. (ଯଜ୍ = ପୂଜା କରିବା-ଯ, ଯ = ଇ) ସୁରାଚାର୍ଯ୍ୟ, ବୃହସ୍ପତି; ବିଷ୍ଣୁ । ବି°. ପୂଜ୍ୟ; ଗୁରୁ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବି. ପୂଜା; ଦାନ; ଯଜ୍ଞ । ଯଥା—

ଇଜ୍ୟା ମାନ ପାଇ ବସି ହସି ଭଗବତୀ ବାଣୀ ଭଣି ।
ବି°. ପୂଜ୍ୟା ।

ଇଜ୍ୟାଶୀଳ, ବି. (ଇଜ୍ୟା = ଯାଗ-ଶୀଳ୍ = ବାରମ୍ବାର ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା-ଅ) ଯେ ପୁନଃ-ପୁନଃ ଯାଗ କରେ, ଯାଜକ । (ଇଜ୍ୟା-ଶୀଳୋ ଯାୟଜୂକଃ—ଅମର ।)

ଇଞ୍ଜିନ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଅଗ୍ନି ଉତ୍ପାଦକ କଳ ।

ଇଞ୍ଜିନିୟର, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟ-ପରିଦର୍ଶକ; ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ।

ଇଟଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୁଷ୍ପ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ବେକତଳେ ଇଟଲା ଫୁଲଗଭା ପରି,
ଯାଉଅଛୁ କହିବା ଭଙ୍ଗୀରେ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି । କୃ.ଖ୍ରୀ.ଆ.ପ.

ଇଟା, ବି. (ଇଷ୍ଟକ ଶବ୍ଦଜ) ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆକାରରେ ନିର୍ମିତ ଦଗ୍ଧ ମୃତ୍ତିକାଖଣ୍ଡ ।

ଇଟାଗଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଇଟାସ୍ତୂପ ।

ଇଟ୍ଚର, ବି. (ଇଟ୍-କ୍ୱିପ୍ = ଇଟ୍-ଚର୍-ଅ— ଯେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ସଞ୍ଚାର କରେ) ବୃଷ, ଷଣ୍ଢ । (ଷଣ୍ଢୋ ଗୋପତିରିଟ୍ଚରଃ—ଅମର ।)

ଇଠେଁ, ଇଠେଁଇ, ଅ°. (ଦେଶଜ) ଏହିଠାରେ ।

ଇଡ଼ା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ· (ଇଳ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ-ଆ, ଳ = ଡ଼) ପୃଥିବୀ; ଧେନୁ; ବାଣୀ । (ଗୋ ଭୂବାଚସ୍ତ୍ୱିଡ଼ା ଇଳାଃ—ଅମର ।) ଶରୀରସ୍ଥ ରକ୍ତବାହିକା ନାଡ଼ୀବିଶେଷ । (ଇଡ଼ା ନାମ ନାଡ଼ୀ ସ୍ଥିତା ବାମଭାଗେ—ଆୟୁର୍ବେଦ ।) ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁଙ୍କ କନ୍ୟା, ବୁଧଙ୍କ ପତ୍ନୀ; ଦକ୍ଷ-କନ୍ୟା, କଶ୍ୟପଙ୍କ ପତ୍ନୀ; ଗାଈ; ସ୍ୱର୍ଗ । (ଦେଶଜ) ତରଳ ପଦାର୍ଥ ଢାଳିବା । ବି°. ଢଳା ଯାଇଥିବା (ତରଳ ପଦାର୍ଥ) ।

ଇଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତରଳ ପଦାର୍ଥ ଢାଳିବା । ଯଥା—

ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ଜଳ ଇଡ଼ି ପ୍ରକ୍ଷାଳନ୍ତି ଦେହ । ମ. ଯା.

ଇଡ଼୍ୟ, ବି°. (ଇଡ଼୍ = ସ୍ତବ କରିବା-ଯ) ସ୍ତୁତ୍ୟ, ସ୍ତବର ଯୋଗ୍ୟ ।

ଇଣ୍ଡୁରି, ବି· (ଦେଶଜ) ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ ।

ଇକ୍କଟ, ବି. ଇକ୍ଷୁଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ, ଇଗଡ଼ ।

ଇତ, ବି°. (ଇ = ଗମନ କରିବା, ପାଇବା-ତ) ଗତ; ପ୍ରାପ୍ତ; ଜ୍ଞାତ ।

ଇତର, ବିଂ. (ଇ = ଇଚ୍ଛା-ତୃ = ପାରହେବା-ଅ) ନୀଚ, ଅଧମ; ପାମର । (ନୀଚୋଽପସଦୋ ଜାଲ୍ମଃ କ୍ଷୁଲ୍ଲକଶ୍ଚେତରଶ୍ଚ ସଃ—ଅମର ।) ଅନ୍ୟ, ଭିନ୍ନ, ଅପର । ଯଥା—ବାମେତର ନୟନ ସ୍ପନ୍ଦିତ ହେବାକୁ ଲଗିଲା ।

ଇତରବିଶେଷ, ବି. (ଇତର-ବିଶେଷ) ଭେଦାଭେଦ; ଭିନ୍ନତା; ଅନ୍ୟଠାରୁ ବିଶେଷ ।

ଇତରେତର, ବିଂ. (ଇତର-ଇତର) ପରସ୍ପର, ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ।

ଇତରେଦ୍ୟୁସ୍, } ଅଂ. (ଇତର-ଏଦ୍ୟୁସ୍-
ଇତରେଦ୍ୟୁଃ, } ଦିବାର୍ଥେ) ଅନ୍ୟଦିନେ ।

ଇତଃ,ଅଂ.(ଇଦମ୍-ତସ୍) ଏହିଠାରୁ, ଏଆଡ଼ୁ ।

ଇତସ୍ତତ, ଅଂ. (ଇତସ୍ତତଃ = ଇତଃ-ତତଃ) ଏହିଠାରେ, ସେହିଠାରେ; ଏଣେତେଣେ, ଚାରିଦିଗରେ, ସବୁଦିଗରେ । ଯଥା— ଇତସ୍ତତ ହୋଇଥିବ ମୋହ ଲଗିବ ସଦା । ପ୍ରଚଳିତ କଥାରେ ଦ୍ୱିଧା ଅର୍ଥ । ଯଥା— ସେ ମୋର କଥାରେ ଇତସ୍ତତ କଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ଦ୍ୱିଧା କଲେ ।

ଇତି, ଅଂ. (ଇ = ଗମନ କରିବା-ତି) ହେତୁ, **ଅତଏବ,** ଏହେତୁରୁ । ଯଥା—(ରାମୋ ହନ୍ତୀତି ରାବଣଃ ପଳାୟତେ = ରାମ ନିହତ କରିବେ ବୋଲି ରାବଣ ପଳାୟନ କଲେ —ଏପରି ଅର୍ଥରେ ଓଡ଼ିଆରେ ଇତି ପରିବର୍ତ୍ତେ "ବୋଲି" ହୁଏ ।) ପ୍ରକରଣ ବା ପ୍ରକାର । ଯଥା—(ବିପ୍ରକ୍ଷତ୍ରବିଟ୍‌ଶୂଦ୍ରା ଇତି ବର୍ଣ୍ଣାଃ ।) ପ୍ରକାଶ; ପ୍ରକର୍ଷ । ଯଥା— (ଇତି ପାଣିନିଃ—ପାଣିନିଶବ୍ଦୋ ଲୋକେ ପ୍ରକାଶତେ—ଇତ୍ୟର୍ଥଃ ।) ଅବସାନ ବା ସମାପ୍ତିସୂଚକାର୍ଥ । ଯଥା—(ଧର୍ମମାଚରେଦିତି—ସମସ୍ତେ ଧର୍ମାଚରଣ କରିବ— ଇତି ।) (ଇତି ହେତୁପ୍ରକରଣପ୍ରକାଶାଦିସମାପ୍ତିଷୁ—ଅମର ।) ଏହି, ଏହା । ଯଥା— ଇତିମଧ୍ୟରେ ଯାହା ଘଟିଅଛି ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି । ଏହିପ୍ରକାର, ଏହିପରି । ଯଥା—

ଇତି ପ୍ରତିଉକ୍ତି ଲଳିତା କହନ୍ତି ଗୁରୁଜନ ଡରେ ।
ବି. ଚ. ମ.

ସ୍ୱରୂପ; ସାନ୍ନିଧ୍ୟ; ବିବକ୍ଷାନିୟମ; ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ; ଅବଧାରଣାର୍ଥ; ଏବମର୍ଥ । (ଇତିସ୍ୱରୂପେ ସାନ୍ନିଧ୍ୟେ ବିବକ୍ଷାନିୟମେଽପିଚ । ହେତୌ ପ୍ରକାରପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷପ୍ରକର୍ଷେଷ୍ୱବଧାରଣେ । ଏବମର୍ଥେ ସମାପ୍ତୌ ସ୍ୟାତ୍—ଇତି ହୈମଃ ।)

ଇତିକଥା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇତି = ଏହା-କଥା = କଥନ—ଏହା କଥା ମାତ୍ର, ବସ୍ତୁତଃ କୌଣସି ଅର୍ଥ ନାହିଁ) ଉପକଥା; ବୃଥା କଥା, ଅପ୍ରୟୋଜନ କଥା, ନିରର୍ଥକ କଥନ ।

ଇତିକର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ବିଂ. (ଇତି = ଏହା-କର୍ତ୍ତବ୍ୟ) ଏହା କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ, ଏହା ଉଚିତ ବା ଆବଶ୍ୟକ, କୌଣସି ବିଷୟ ସମ୍ପନ୍ନ କରିବାପାଇଁ ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ଯାହା କରିବାକୁ ହୁଏ । (ଏବଂ ସର୍ବଂ ବିଧାୟେଦମିତିକର୍ତ୍ତବ୍ୟମାତ୍ମନଃ ।)

ଇତିକର୍ତ୍ତବ୍ୟତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇତିକର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ତା) "ଏହାହିଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ" ଏହିପ୍ରକାର ଜ୍ଞାନ, କୌଣସି ବିଷୟ ସମ୍ପନ୍ନକରଣର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସକଳ ।

ଇତିମଧ୍ୟେ, ଅଂ. (ଇତି-ମଧ୍ୟେ) ଏହାର ମଧ୍ୟେ, ଏହା ଭିତରେ ।

ଇତିବୃତ୍ତ, ବି. (ଇତି = ଏହିପ୍ରକାର-ବୃତ୍ତ = ଅତୀତ—ଏହିପ୍ରକାର ଯାହା ହୋଇଅଛି) ଯାହା ଘଟିଅଛି, ଅତୀତବୃତ୍ତାନ୍ତ, ଇତିହାସ ।

ଇତିଭୟ, ବି. ଯେଉଁ କାରଣମାନଙ୍କରୁ ଧାନ୍ୟ ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହୁଏ, ଅତିବୃଷ୍ଟି, ଅନାବୃଷ୍ଟି, ମୂଷିକ, ଝିଣ୍ଟିକା, ଶୁକ, ରଜାମାନେ ଯୁଦ୍ଧବିଗ୍ରହାଦି ହେତୁ ରାଜ୍ୟର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବା ପ୍ରଭୃତି ଛଅଗୋଟି କାରଣକୁ ଇତିଭୟ କହନ୍ତି ।

ଇତିହ,ଅଂ.(ଇତି = ଏହିପ୍ରକାର-ହ = ସମାଗ୍ରର —ସେହି ଗର୍ତ୍ତରେ ଗୋଟାଏ ବ୍ରହ୍ମରାକ୍ଷସ ଅଛି ଏହି ପରମ୍ପରାଗତ କଥା) ପାରମ୍ପର୍ଯ୍ୟୋପଦେଶ, ପୁରାତନ କଥା । (ପାରମ୍ପର୍ଯ୍ୟୋପଦେଶେ ସ୍ୟାଦୈତିହ୍ୟମିତିହାବ୍ୟୟଂ— ଅମର ।)

ଇତିହା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇତିହ-ଆ) ଜନଶ୍ରୁତି, କମ୍ବଦନ୍ତୀ ।

ଇତିହାସ, ବି. (ଇତିହ-ଅସ୍-ଅ) ପୂର୍ବ ବୃତ୍ତାନ୍ତ, ପ୍ରାଚୀନ କଥା, ଇତିବୃତ୍ତ । (ଇତିହାସଃ ପୁରାବୃତ୍ତଂ—ଅମର ।)

ଇତୁରୁଡ଼ି, ଇସ୍ରୁଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଲତାବିଶେଷ ।

ଇତ୍ୟାଦି, ଅଂ. (ଇତି-ଆଦି) ଏବଂ, ଏହିରୂପ, ଏହି ପ୍ରଭୃତି, ଏତତ୍ ପ୍ରଭୃତି ।

ଇତ୍ୱର, ବିଂ. (ଇ=ଗମନ କରିବା-ବର-ଶୀଳାର୍ଥେ—ଯେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ସର୍ବତ୍ର ଗମନ କରେ) ଗମନଶୀଳ (ପଥିକ); ନୀଚ; ଦୀନ ବା ଦରିଦ୍ର; ନିଷ୍ଠୁର; ଷଣ୍ଢ, ବୃଷଭ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଅସତୀ, ଭ୍ରଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ । (ଅସତୀ କୁଳଟେତ୍ୱରୀ—ଅମର ।)

ଇଦାନୀଂ, ଇଦାନୀ, ଅଂ. (ଇଦମ୍=ଏହା-ଦାନୀମ୍-କାଳାର୍ଥେ, ଦମ୍ ଲୋପ) ଅଧୁନା, ସମ୍ପ୍ରତି, ଏବେ । (ଏତର୍ହି ସମ୍ପ୍ରତୀଦାନୀମଧୁନା ସାମ୍ପ୍ରତଂ ତଥା—ଅମର ।) ଯଥା—

ଇଦାନୀଂ ରହି ନ ପାରିବ ଚଞ୍ଚଳଚିତ୍ତ ଅଛୁ ହୋଇ ।

ଇଦାନୀଂତନ, ବିଂ. (ଇଦାନୀଂ-ତନ—ହେବା ଅର୍ଥରେ) ଆଧୁନିକ, ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳର, ବର୍ତ୍ତମାନକାଳୀନ ।

ଇଧ୍ମ, ବି. (ଇନ୍ଧ୍=ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରିବା, ଦଗ୍ଧ କରିବା-ମ) କାଷ୍ଠ, କାଠ, ଜାଳେଣି ।

ଇନ, ବି. (ଇ=ଗମନ କରିବା-ନ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ପତି, ପ୍ରଭୁ; ରାଜା । ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍‌ଟର୍, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ତତ୍ତ୍ୱ ତତ୍ତ୍ୱ ବିଭାଗର ଉଚ୍ଚ କର୍ମଚାରୀବିଶେଷ, ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ।

ଇନାମ୍, ବି. (ଯାବନିକ) ପୁରସ୍କାର; ଜାଗିର ।

ଇନାମଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଇନ୍ଦା, ଇନ୍ଦୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇନ୍ଦ୍=ଆଧିପତ୍ୟ କରିବା-ଇ, ଇନ୍ଦ୍-ଅ-ଈ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

ଇନ୍ଦିନ୍ଦିର, ବି. (ଇନ୍ଦ୍=ପ୍ରଭୁତ୍ୱ କରିବା-ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଇର-ନିପାତନ) ମଧୁକର, ଭ୍ରମର । ଯଥା—

କଳା ଡୋଳା ଖେଳା ଇନ୍ଦିନ୍ଦିର ଲୀଳା ନିନ୍ଦି । ଲ. ବ.

ଇନ୍ଦିରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇନ୍ଦ୍=ଆଧିପତ୍ୟ କରିବା-ଇର-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ବିଷ୍ଣୁପତ୍ନୀ । ଯଥା—

ସଖୀ ଅନୁରୋଧେ ଇନ୍ଦିରା ଦେଲେ କୋଠଭଣ୍ଡାରୁ । ଚ. ଭା.

ଇନ୍ଦିବର, ଇନ୍ଦୀବର, ବି. (ଇନ୍ଦି, ଇନ୍ଦୀ=ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ବର=ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଅଭୀଷ୍ଟ—ଏହି ପୁଷ୍ପ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟ) ନୀଳପଦ୍ମ, ନୀଳୋତ୍ପଳ । ଯଥା—

କିବା ଇନ୍ଦିବରେ ମିଶି ଶ୍ୱେତ ଶତଦଳ,
ଗୁନ୍ଥା ହେଲା ମାଳା ପ୍ରାୟେ ଦିଶଇ ସକଳ । କ. ବ.

(ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଶତମୂଳୀ, ଶତାବରୀ ।

ଇନ୍ଦୁ, ବି. (ଇନ୍ଦ୍=ପ୍ରଭୁତ୍ୱ କରିବା-ଉ, ଯେ ନକ୍ଷତ୍ରଗଣରେ ଆଧିପତ୍ୟ କରେ । ଅଥବା ଉନ୍ଦ୍=ଆର୍ଦ୍ର ହେବା-ଉ, ଉ=ଇ, ଯେ ସୁଧାରେ ଆର୍ଦ୍ର ହୋଇଥାଏ) ଚନ୍ଦ୍ର, ଶଶୀ, ସୁଧାକର । ଯଥା—

ଅନ୍ଧକାରେ ଇନ୍ଦୁ କିରଣ ପଡ଼ିଲା,
ଅତଣ୍ଡି କି ଶ୍ୟାମ ତମାଳେ ଜଡ଼ିଲା । ନ. କେ.

(ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାୟ ଶୁଭ୍ର ହୋଇଥିବାରୁ) କର୍ପୂର ।

ଇନ୍ଦୁକାନ୍ତ, ବି. (ଇନ୍ଦୁ-କାନ୍ତ) ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତମଣି ।

ଇନ୍ଦୁଜ, ବି. (ଇନ୍ଦୁ-ଜନ୍-ଅ) ବୁଧ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ରେବା ନଦୀ, ନର୍ମଦା ।

ଇନ୍ଦୁମତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇନ୍ଦୁ-ମତ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପୂର୍ଣ୍ଣିମା; ଅଜରାଜାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ।

ଇନ୍ଦୁର, ଇନ୍ଦୂର, ବି. (ଉନ୍ଦ୍=ଆର୍ଦ୍ର ହେବା-ଉର, ଉ=ଇ) ମୂଷିକ ।

ଇନ୍ଦୁରେଖା, ଇନ୍ଦୁଲେଖା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇନ୍ଦୁ-ରେଖା, ଲେଖା) ରାଧାଙ୍କ ସଖୀବିଶେଷ । ଚନ୍ଦ୍ର-କଳା, ଚନ୍ଦ୍ରଖଣ୍ଡ; ସୋମଲତା; ଗୁଳୁଚି ।

ଇନ୍ଦୁବ୍ରତ, ବି. (ଇନ୍ଦୁ-ବ୍ରତ) ଚାନ୍ଦ୍ରାୟଣବ୍ରତ ।

ଇନ୍ଦ୍ର, ବି. (ଇନ୍ଦ୍ = ଆଧିପତ୍ୟ କରିବା-ର) ଦେବରାଜ; ରାଜା; କୁଟଜବୃକ୍ଷ; ଇନ୍ଦ୍ରଯବ । କୌଣସି ଶବ୍ଦର ପରେ ପ୍ରୟୋଗ ହେଲେ ଶ୍ରେଷ୍ଠାର୍ଥବାଚକ । ଯଥା—ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର, କବୀନ୍ଦ୍ର । ବିଂ.ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ;ପ୍ରଭୁ,ଅଧିପତି ।

ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପ, ବି. (ଇନ୍ଦ୍ର = ଅତ୍ୟୁତ୍ତମ-ଗୋ = କିରଣ ବା କାନ୍ତି—ପ = ଯେ ପାଳନ କରେ, ଯେ ଅତ୍ୟୁତ୍ତମ କାନ୍ତି ଧାରଣ କରେ) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ କ୍ଷୁଦ୍ର କୀଟବିଶେଷ, ସାଧବଝିଅ-ବୋହୂ ନାମକ ପୋକ । ଯଥା—

ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପଜିତ ରଙ୍ଗଚରଣ ଯେ ଏରୂପେ ସୁମର,
ଇନ୍ଦ୍ରଜିତସୁତ ଏ ଛାନ୍ଦ ଭଣଇ ରାଧା ଧ୍ୟାନ କର ।
ବି. ଚି. ମ

ଇନ୍ଦ୍ରଚାପ, ବି. (ଇନ୍ଦ୍ର-ଚାପ) ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ, ମେଘରେ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ପଡ଼ି ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ-ବିଶିଷ୍ଟ ଧନୁରାକାରରେ ଯେଉଁ ଚିହ୍ନ ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା—

ଇନ୍ଦ୍ରଚାପ ଶୂନ୍ୟେ ପ୍ରକାଶେ ଯା ମନେ
କରଇ ମୋର ବିଚାର,
ବିଯୋଗୀ ପୁରୁଷ ଅବଳାଙ୍କ ନାଶ
ଚଳେ ହୋଇ ଧନୁକର ରେ, ସଜନ ।

ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ, ବି. (ଇନ୍ଦ୍ର = ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଜାଲ = ଆଚ୍ଛାଦନ) କୁହୁକ, ଭୋଜବାଜି; ଛଳ, ମାୟା, ପ୍ରତାରଣା ।

ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲକ,ବି.(ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ-ଇକ—ଜ୍ଞାତାର୍ଥେ) କୁହୁକୀ, ବାଜିକର । ଯଥା—

ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲକ ମୁଖୁଁ ଶୁଣି,
ବଶ ହେବାର ପୃଥୁଶ୍ରୋଣି । ଲ. ବ.

ବିଂ. ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲସମ୍ଭୂତ ।

ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ, ବି.(ଇନ୍ଦ୍ର-ଦ୍ୟୁମ୍ନ = ଧନ—ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସମାନ ଧନ ଯାହାର) ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜା; ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରସ୍ଥ ସରୋବରବିଶେଷ; ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା ।

ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ରୁ, } ବି. (ଇନ୍ଦ୍ର-ଦ୍ରୁ, ଦ୍ରୁମ) ଅର୍ଜୁନ
ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ରୁମ, } ବୃକ୍ଷ, କୁଟଜ ବା କୁଡ଼େଇ ଗଛ । (ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ରୁଃ କକୁଭୋଽର୍ଜୁନଃ—ଅମର ।)

ଇନ୍ଦ୍ରଧ୍ୱଜ,ବି.(ଇନ୍ଦ୍ର-ଧ୍ୱଜ)ସୁନିଆଁ ଦିନ ଅର୍ଥାତ୍ ଭାଦ୍ରପଦ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ ଦିନ କୃତ ଇନ୍ଦ୍ର-ପୂଜାର ଅନୁଷ୍ଠାନବିଶେଷ; ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପତାକା ।

ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳ, ବି. (ଇନ୍ଦ୍ର = ଅତ୍ୟୁତ୍ତମ-ନୀଳ = ନୀଳ-ବର୍ଣ୍ଣ-ଅ—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ମରକତ ମଣି, ନୀଳକାନ୍ତ ମଣି । ଯଥା—

ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳ ପରେ ମୋତି ପୁଣି ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳ,
ଗୁନ୍ଥା ହେଲା ମାଳାପ୍ରାୟେ ଦିଶଇ ସଲିଳ । କ. ବ.

ଇନ୍ଦ୍ରପୁଷ୍ପ, ବି. ଲବଙ୍ଗ, ଇନ୍ଦ୍ରଯବ ।

ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ, ବି. (ଇନ୍ଦ୍ର-ପ୍ରସ୍ଥ = ବିରାଜିତ କରିବା) ପାର୍ଥନଗର, ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ସ୍ଥାପିତ ନଗର, ପ୍ରାଚୀନ ଦିଲ୍ଲୀ ।

ଇନ୍ଦ୍ରଭେଷଜ, ବି. (ଇନ୍ଦ୍ର = ଅତ୍ୟୁତ୍ତମ-ଭେଷଜ = ଔଷଧ) ଶୁଣ୍ଠୀ ।

ଇନ୍ଦ୍ରମାରିଷ, ବି. ଔଷଧିଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ଇନ୍ଦ୍ରଯବ, ବି. ଯବାକୃତି ତିକ୍ତବୀଜବିଶେଷ ।

ଇନ୍ଦ୍ରଲୁପ୍ତ, ବି. କେଶନାଶକ ରୋଗ, ଚନ୍ଦା ।

ଇନ୍ଦ୍ରବଂଶା, ବି. ଦ୍ୱାଦଶାକ୍ଷର ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ ।

ଇନ୍ଦ୍ରବଜ୍ରା, ବି. ଏକାଦଶାକ୍ଷର ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ । ଯଥା—

ନର୍ମଦ ମାକନ୍ଦ ମରନ୍ଦ ପାନେ,
ସୁବ୍ୟକ୍ତ କଣ୍ଠ-ସ୍ୱର ହୋଇ ତାନେ ।
କନ୍ଦର୍ପ ଭୋଗାବଳି ପାଠକଲା,
ଗାଏ ପିକସ୍ତ୍ରୀ କି ? ଧ୍ରୁବ ଏ ବିକଲା । କା. ପ. ନା.

ଇନ୍ଦ୍ରବାରୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଗୋରକ୍ଷ କାକୁଡ଼ି, ଗୋରେଖ କାକୁଡ଼ି । (ଚିତ୍ରାଗବାକ୍ଷୀ ଗୋଡୁମ୍ବା ବିଶାଳା ତ୍ୱିନ୍ଦ୍ରବାରୁଣୀ— ଅମର ।)

ଇନ୍ଦ୍ରସୁରସ, ବି.ନିର୍ଗୁଣ୍ଡି ଗଛ ।(ସିନ୍ଧୁବାରେନ୍ଦ୍ର-ସୁରସୌ ନିର୍ଗୁଣ୍ଡୀନ୍ଦ୍ରାଣିକେତ୍ୟପି — ଅମର ।)

ଇନ୍ଦ୍ରାଣିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ· (ଇନ୍ଦ୍ର-ଆନୀ) ଇନ୍ଦ୍ର-
ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ, } ପତ୍ନୀ, ଶଚୀ; ଅଷ୍ଟମାତୃକା ମଧ୍ୟରୁ ଏକ, ଯୋଗିନୀବିଶେଷ; ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ; ଦୁର୍ଗା; ନିର୍ଗୁଣ୍ଡି ଗଛ, ବେଗୁନିଆ ।

ଇନ୍ଦ୍ରାନୁଜ, } ବି. (ଇନ୍ଦ୍ର-ଅନୁଜ, ଅବରଜ
ଇନ୍ଦ୍ରାବରଜ, } କନିଷ୍ଠ) ବାମନଦେବ, ବିଷ୍ଣୁ ।

ଇନ୍ଦ୍ରାୟଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପତ୍ନୀ । ଯଥା—

ଇନ୍ଦ୍ର ଇନ୍ଦ୍ରାୟଣୀ ହୋଇଥିଲେ ପୂର୍ବ ତପ୍ତ,
ଭୁଞ୍ଜିଲେ ସ୍ୱର୍ଗଭୋଗ ଯେ ଯାହା ପୁଣ୍ୟକଳ୍ପ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ଦେବୀବିଶେଷ । (ବାକେଶ୍ୱରୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ)

ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧ, ବି. (ଇନ୍ଦ୍ର-ଆୟୁଧ) ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ, ବର୍ଷାକାଳୀନ ବୃଷ୍ଟିର ଜଳବିନ୍ଦୁ ସମୂହରେ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣସ୍ପର୍ଶହେତୁରୁ ଦୃଶ୍ୟମାନ ଧନୁରାକୃତି ତେଜ । ଯଥା—

ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧେ ତାର ଅଧିବମ୍ବେ ନଭେ ଯେଉଁ ତୁଳଣା ।
ଲଷା ।

ଇନ୍ଦ୍ରାରି, ବି. (ଇନ୍ଦ୍ର-ଅରି) ଅସୁର, ଦୈତ୍ୟ ।

ଇନ୍ଦ୍ରି, ବି. (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟ । ଯଥା—

ଜିଣଇ ଇନ୍ଦ୍ରିଗଣ, ଯେ ପ୍ରାଣୀ ନିଷ୍ଠେ ନାରାୟଣ ।
ଭା. ଏ. ସ୍କ.

ଲିଙ୍ଗ । ଯଥା—

ଶାପ ତୁ ଘେନ ଇନ୍ଦ୍ର ମୋର,
ଇନ୍ଦ୍ରି ଯେ ଛିଣ୍ଡି ପଡ଼ୁ ତୋର । ମା. ମା.

ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ବି. (ଇନ୍ଦ୍ର = ଆତ୍ମା, ସ୍ୱୟଂ-ଇୟ—ଲିଙ୍ଗାର୍ଥରେ, ଆତ୍ମା ଯାହା ଉପରେ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ କରେ) ଯାହାଦ୍ୱାରା ପଦାର୍ଥର ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମେ, ଚକ୍ଷୁ, କର୍ଣ୍ଣ, ନାସିକା, ଜିହ୍ୱା ଓ ତ୍ୱକ୍ ଏ ପାଞ୍ଚ ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ; ମନ, ବୁଦ୍ଧି, ଅହଙ୍କାର ଓ ଚିତ୍ତ ଏ ଚାରି ଅନ୍ତରେନ୍ଦ୍ରିୟ; ବାକ୍, ପାଦ, ପାଣି, ପାୟୁ (ଗୁଦ), ଉପସ୍ଥ ଏ ପାଞ୍ଚ କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ; ଶୁକ୍ର ବା ବୀର୍ଯ୍ୟ । (ବୀଜବୀର୍ଯ୍ୟେନ୍ଦ୍ରିୟାଣି ଚ—ଅମର ।) ବିଂ. ଇନ୍ଦ୍ରିୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦୋଷ, ବି. (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଦୋଷ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳତା, ସ୍ତ୍ରୀବିଷୟକ ଯଥେଚ୍ଛାଚାର ।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରାୟଣ, ବିଂ. (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ପରାୟଣ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟସେବାରେ ଆସକ୍ତ, ଯେ କେବଳ ଭୋଗବିଳାସକୁ ସଂସାରର ସାର ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରେ ।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟାର୍ଥ, ବି. (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଅର୍ଥ = ବସ୍ତୁ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ଭୋଗ୍ୟବସ୍ତୁ ରୂପ ରସାଦି ।

ଇନ୍ଧନ, ବି. (ଇନ୍ଧ୍ = ଦୀପ୍ତ ବା ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରିବା-ଅନ) ଜାଳେଣି କାଠ,ତୃଣକାଷ୍ଠାଦି । ଯଥା—

ଅଛି ପରିଚୟେ ଚନ୍ଦନ ହୋଇଯାଏ ସିନା ଇନ୍ଧନ ।

ଉଦ୍ଦୀପନ, ସନ୍ଦୀପନ ।

ଇଭ, ବି. (ଇ = ଗମନ କରିବା-ଭ) ହସ୍ତୀ । ଯଥା—

ଇଭଗତି ରାଧା ପାଶେ ବନେ ପୂର୍ଣ୍ଣମାସୀ ପରବେଶ ।
ବି. ଚ.

ନାଗକେଶରବୃକ୍ଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ହସ୍ତିନୀ ।

ଇଭ୍ୟ, ବିଂ. (ଇଭ-ଯ—ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ) ଧନୀ । (ଇଭ୍ୟ ଆଢ୍ୟୋ ଧନୀ ସ୍ୱାମୀ—ଅମର ।) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବି. ହସ୍ତିନୀ; ସଲ୍ଲକୀବୃକ୍ଷ ।

ଇମତିଦାନ, } ବି. (ଯାବନିକ) ପରୀକ୍ଷା ଅର୍ଥାତ୍
ଇନ୍‌ତାନ୍, } ଗୁଣାଗୁଣବିବେଚନା ।

ଇମନ, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଗିଣୀବିଶେଷ; ସ୍ୱରବିଶେଷ ।

ଇମାମ୍, ବି. (ଯାବନିକ) କୁଳଗୁରୁ ।

ଇମିତି, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏପ୍ରକାର ।
ଏମିତିକା, } ବିଂ. ଏତାଦୃଶ ।

ଇୟତ୍, ବିଂ. (ଇଦମ୍ = ଏହା-ବତ୍—ପରିମାଣାର୍ଥେ-ନିପାତନ) ଏତାବତ୍, ଏହି ପରିମାଣ, ଏତେ, ଏତିକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଯଥା—ଇୟତୀ ପରିମିତି ।

ଇୟତ୍ତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇୟତ୍-ତା-ଭାବେ) ଏତାବତ୍ତ୍ୱ, ଏତିକ ବୋଲି ପରିମାଣ ନିରୂପଣ ବା ଗଣନା କରିବା; ସୀମା; ସଂଖ୍ୟା ।

ଇୟାର, ବି. (ଯାବନିକ) ବନ୍ଧୁ; ସଙ୍ଗୀ; ଉପପତି ।

ଇରଣ, } ବି. (ଋ = ଗମନ କରିବା-ଇ, ଅନ)
ଇରିଣ, } ମରୁ, ନିର୍ଜଳପ୍ରାୟ ଦେଶ; ଊଷର
ଈରଣ, } ଭୂମି, କ୍ଷାର ଭୂମି; ଜଳବୃକ୍ଷାଦିଶୂନ୍ୟ ଭୂଭାଗ । (ଇରିଣଂ ଶୂନ୍ୟମୂଷରଂ—ଅମର ।)

ଇରମ୍ମଦ, ବି. (ଇରା=ଜଳ, ମେଘ ଯହିଁରେ ଜଳ ହୁଏ-ମଦ୍=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଅ—ଯେ ମେଘରେ କ୍ରୀଡ଼ା କରେ ବା ଦୀପ୍ତି ପାଏ) ମେଘଜ୍ୟୋତି, ବଜ୍ରାଗ୍ନି । (ମେଘଜ୍ୟୋତି-ରିରଂମଦଃ—ଅମର ।) ବାଡ଼ବାଗ୍ନି; ହସ୍ତୀ ।

ଇରଶାଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅର୍ଥପ୍ରେରଣ, ଗୁମାସ୍ତା କର୍ତ୍ତୃକ ସଦର କଚେରିକୁ ପ୍ରେରିତ ଖଜଣା ।

ଇରଶାଲନାମା, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେଉଁ ଖାତାରେ ଇରଶାଲ ବିବରଣ ଲେଖାଯାଏ ।

ଇରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇ=ଗମନ କରିବା-ର-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଭୂମି; ବାଣୀ; ସୁରା ବା ମଦ୍ୟ; ଜଳ; ଅନ୍ନ । (ଇରା ଭୂବାକ୍‌ସୁରାପ୍‌ସୁ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।) କଶ୍ୟପଙ୍କର ପତ୍ନୀବିଶେଷ, ଯାହାଙ୍କଠାରୁ ବୃକ୍ଷ ଲତା ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିଲେ ।

ଇରାଜ, ବି. (ଇରା=ଜଳ, ମଦ୍ୟ-ଜନ୍-ଅ) ବୃକ୍ଷ ଲତା ପ୍ରଭୃତି ।

ଇରାବାନ୍, ବି. (ଇରାବତ୍-ଇରା=ଜଳ-ବତ୍—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ସମୁଦ୍ର; ନାଗକନ୍ୟା ଉଲୂପୀଙ୍କ ଗର୍ଭସମ୍ଭୂତ ଅର୍ଜୁନଙ୍କର ପୁତ୍ର; ହିମାଳୟସ୍ଥ ହ୍ରଦବିଶେଷ, ଯହିଁରୁ ଇରାବତୀ ନଦୀର ଉତ୍ପତ୍ତି । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ-ତୀ) ପଞ୍ଜାବର ଅନ୍ତର୍ଗତ ନଦୀବିଶେଷ, ରାବୀ; ବ୍ରହ୍ମଦେଶୀୟ ନଦୀ-ବିଶେଷ; ଭବ ନାମକ ରୁଦ୍ରଙ୍କର ପତ୍ନୀ; ବିଦିଶାଧିପ ଅଗ୍ନିମିତ୍ରଙ୍କର ଅନ୍ୟତମା ପତ୍ନୀ । ଯଥା—ଏପରି ପ୍ରତିବାର୍ତ୍ତା ଦେଇ ଇରାବତୀ ସମୁଦ୍ରଗୃହଆଡ଼କୁ ଚାଲିଗଲେ —ମାଳବିକାଗ୍ନିମିତ୍ର ।

ଇରିଷା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଈର୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) ଦ୍ୱେଷ ।
ଈରିଷା, } ଯଥା—

ବିହି ଇରିଷା ସର୍ଜନା ଉପମା ଦିଆଇ ବିଚ୍ଛେଦ ବିହି ।
ବୈ. ବି.

ଇରୁଣ୍ଡି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଚଉକାଠର
ଇରୁଣ୍ଡିବନ୍ଧ, } ତଳ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ।

ଇର୍ମ୍ମ, ବି. (ଇର୍ମ୍ମନ୍-ର୍=ଗମନ କରିବା, ପାଇବା-ମନ୍, ର୍=ଇର୍—ଯାହାଦ୍ୱାରା ବ୍ୟଥା ପାଇବାକୁ ହୁଏ) ବ୍ରଣ, କ୍ଷତ, ଘା ।

ଇର୍ବାରୁ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇରୁ=ବୀଜ-ଆରୁ—
ଈର୍ବାରୁ, } ଯେ ଗମନ କରେ କିମ୍ବା ଯେ
ଇର୍ବାଲୁ, } ପାଏ, ଯେ ବୀଜ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ) କର୍କଟୀ, କାକୁଡ଼ି ।

ଇଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇଳ୍=ପ୍ରେରଣ କରିବା-ଅ-ଆ) ବୈବସ୍ୱତମନୁଙ୍କ କନ୍ୟା, ବୁଧଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଓ ପୁରୂରବାଙ୍କ ଜନନୀ; ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ-ରାଜାଙ୍କ କନ୍ୟା; ବୌଦ୍ଧପତ୍ନୀ; ପୃଥିବୀ; ବାଣୀ; ମଦ୍ୟ; ଜଳ; ଧେନୁ ।

ଇଲାକା, } ବି. (ଯାବନିକ) ଅଧିକାର;
ଏଲାକା, } ସମ୍ବନ୍ଧ ।

ଇଲାଗେ, } କ୍ରି. ବି. (ଦେଶଜ) ଏହିକ୍ଷଣି ।
ଏହିଲାଗେ, }

ଇଳାବୃତ, ବି. (ଇଳା=ପୃଥିବୀ-ଆବୃତ=ମନୋଜ୍ଞ—ଏହା ଭୂଗୋଳର ଉତ୍ତରାଂଶ) ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପର ନବବର୍ଷ ମଧ୍ୟେ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଷ; ଏହାର ଚତୁଃସୀମା, ଯଥା—ଉତ୍ତରେ ନୀଳ ଶ୍ୱେତ ଓ ଶୃଙ୍ଗବାନ୍ ପର୍ବତ, ଦକ୍ଷିଣରେ ନିଷଧ ହେମକୂଟ ଓ ହିମାଳୟ ପର୍ବତ, ପଶ୍ଚିମରେ ମାଲ୍ୟବାନ୍ ପର୍ବତ, ପୂର୍ବରେ ଗନ୍ଧମାଦନ ପର୍ବତ, ଏହାର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ସୁମେରୁଗିରି । ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ ଅଭିଶପ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀରୂପୀ ଇଳ (ଇଳା) ବୁଧଙ୍କ ସହିତ ବାସ କରିଥିଲେ, ସେହି ସ୍ଥାନର ନାମ ଇଳାବୃତ୍ତ, ଏହା କୈଳାସର ସନ୍ନିହିତ ।

ଇଲି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇଲ୍=ଗମନ କରିବା-ଇ,
ଇଲୀ, } ଈ) ଛୁରିକା, ଛୁରୀ । (ସ୍ୟାଦଲୀ
ଈଲୀ, } କରବାଲିକା—ଅମର ।)
ଈଲି, }

ଇଲଗି, ବି. (ଇଲୀଶ ବା ଇଲ୍ଲିଶ ଶବ୍ଦଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ଇଲ୍ଲିଶ, ବ. (ଇଲ୍ = ଗମନ କରିବା, ସଞ୍ଚାର କରିବା-କ୍ୱିପ୍—ଯେ ଜଳରେ ସଞ୍ଚାର କରେ, ଈଶ = ପ୍ରଧାନ ଅଥବା ଇଲୀ = ଛୁରିକା-ଶୁଭ = ଶୋଭା ପାଇବା-ଅ—ଯେ ଛୁରିକାରେ କମ୍ପା ଛୁରିକା ପରି ଶୋଭା ପାଏ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ଇଲ୍ୱଳା, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇଲ୍ = ଶୟନ କରିବା-
ଇଲ୍ୱଳା, } ଳ - ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ - ଆ -ନିପାତନ—ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକ ମୃଗଶିରାର ଶିରୋଦେଶରେ ଶୟନ କରନ୍ତି) ମୃଗଶିରା ନକ୍ଷତ୍ରର ଶିରସ୍ଥ ପାଞ୍ଚଗୋଟି କ୍ଷୁଦ୍ର ତାରା । (ଇଲ୍ୱଳା ତଚ୍ଛିରୋଦେଶେ ତାରକା ନିବସନ୍ତି ଯାଃ—ଅମର ।)

ଇଲ୍ଲିଶ, } ବ. (ଇଲ୍=ଗମନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍—
ଇଲ୍ଲୀଶ, } ଯେ ଜଳରେ ଗମନ ବା ସଞ୍ଚାର କରେ, ଲିଶ୍ = ଅଳ୍ପ ହେବା-ଅ) ସ୍ୱନାମ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ, ଏହାର ଇଲ୍ଲିଶେଷ ବା ଇଲ୍ଲୀଶେଷ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ନାମ ଅଛି । ଯଥା—

ଗଙ୍ଗାସ୍ୱାମିଲ୍ଲିଶେଷସ୍ତି ଭୁବନବିଦିତୋ
ମତ୍ସ୍ୟରାଜସ୍ତଥାନ୍ତେ ।

ଇଲ୍ୱଳ, ବ. (ଇଲ୍ = ଗମନ କରିବା-ବଳ) ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ, ବାତାପି ନାମକ ଦାନବର ଭ୍ରାତା; ଅନ୍ତଚଞ୍ଚଳ ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; ନକ୍ଷତ୍ର-ବିଶେଷ ।

ଇବ, ଅଂ. (ଇନ୍ୱ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ଅ) ସାଦୃଶ୍ୟ, ତୁଲ୍ୟତା, ସାମ୍ୟ; ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷାବୋଧକ; ଈଷତ୍; ବାକ୍ୟାଳଂକାରବିଶେଷ; ଅବଧାରଣାର୍ଥ । ଏହି ଅବ୍ୟୟଟି ଓଡ଼ିଆରେ ପ୍ରାୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ନାହିଁ । ତଥାପି ଏଣିକି ସଂଯତ-ଭାବରେ **ବ୍ୟବହାର** କରାଯାଇ ପାରେ ।

ଇଶାଦ, } ବ. (ଯାବନିକ) ସାକ୍ଷୀ ।
ଇଶାଦି, }

ଇଶାନ, } ବ. (ଐଶାନ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ପୂର୍ବୋତ୍ତର
ଇଶାଣ, } ମଧ୍ୟଦିଗ । ଯଥା—

ଏଣୁ ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ତେଣୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ,
କାନ୍ତିକି ରଖିଲେ ଇଶାନକୋଣ । ହା. ତ.

ଘରର ଇଷ୍ଟଦେବତା; ଘରର ଇଷ୍ଟ-ଦେବତାଙ୍କ ରହିବାର ସ୍ଥାନ ଅର୍ଥାତ୍ ହାଣ୍ଡିଶାଳ । ଯଥା—

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସନ୍ତାନ ମୃତ ହସ୍ତରେ ନାଇଲେ,
ଇଶାଣକୁ ଯାଇ ବାଲୀ ନଉଚ୍ଛୁଳି କଲେ ।
ଇଶାଣ ଓଳଗି ସାର ମାଆ ପାଶେ ଯାଇ,
ଗୃହଲକ୍ଷ୍ମୀ ଖେଳାନ୍ତି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣର ଆଈ । ମ. ଘ.

ଇଶାରା, } ବ. (ଯାବନିକ) ସଙ୍କେତ ବା ଠାର ।
ଇସାରା, } ଯଥା—ସେ ଇସାରା ଦେବାରୁ ମୁଁ ଯାଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲି ।

ଇଶିଇଶି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ମୁଖର ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନିବିଶେଷ । ଯଥା—

କାହା ଇଶିଇଶି ଶ୍ରୀମୁଖକୁ ଶଶିକଳା
ହାର ପଳାଇଲା । ର. କ.

ଇଷ, } ବ. (ଇଷ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ-ଯହିଁ
ଈଷ, } ଜିଗୀଷୁଗଣ ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ଗମନ କରନ୍ତି) ଆଶ୍ୱିନମାସ । (ସ୍ୟାଦାଶ୍ୱିନ ଇଷୋଽପ୍ୟାଶ୍ୱ-ଯୁଜୋଽପି—ଅମର ।)

ଇଷି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପୀଡ଼ାସୂଚକ । ଯଥା—

ମନ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ ଇଷି ବଚନ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

(ଈଷତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଅଳ୍ପ । ଯଥା—

ଇଷି ସେ କଥା ସୁମର, ଏକଷ୍ଟି ପ୍ରେମ ଅଙ୍କୁର । ଲ. ବ.

ଇଷିକା, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇଷ୍ = ଗମନ କରିବା-
ଇଷୀକା, } ଇକନ୍, ଈକନ୍) ହସ୍ତିର ଚକ୍ଷୁର
ଇଶୀକା, } ଗୋଳକ । (ଇଷିକାସ୍ତ୍ୱକ୍ଷିକୂଟକଂ
ଈଷିକା, } —ଅମର ।) ତୂଳ ବା ଶଳାକା-
ଈଷୀକା, } ଭେଦ । (ଈଷିକା ତୂଳିକା ସମେ —ଅମର ।)

ଇଷୁ, ବ. (ଇ = ଗମନ କରିବା-ଉ) ଶର, ବାଣ; ପାଞ୍ଚ ସଂଖ୍ୟାର ଚିହ୍ନ ।

ଇଷୁଧି, ବ. (ଇଷୁ = ବାଣ-ଧା-ଇ) ବାଣାଧାର, ତୂଣ ବା ତୂଣୀର ।

ଇଷ୍ଟ, ବଂ. (ଇଷ୍-ତ) ବାଞ୍ଛିତ, ଅଭିଳଷିତ; ପ୍ରିୟ; ପ୍ରଶଂସିତ; ପ୍ରାର୍ଥିତ; ଅଭିପ୍ରେତ । କ୍ରି. ବଂ. ଯଥେପ୍ସିତ (କାମଂ ପ୍ରକାମଂ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତଂ ନିକାମେଷ୍ଟଂ ଯଥେପ୍ସିତଂ—ଅମର ।) ବ. (ଯଜ୍ = ପୂଜା କରିବା-ତ, ଯ = ଇ) ଯଜ୍ଞାଦି କର୍ମ । (ତ୍ରିଷ୍ୱଥ ଜଗୁକମେଷ୍ଟଂ—ଅମର ।)

ଇଷ୍ଟକ, } ବି. (ଇଷ୍-ତକ) ଦଗ୍ଧ ମୃତ୍ଖଣ୍ଡ,
ଇଷ୍ଟକା, } ଇଟା ।

ଇଷ୍ଟକାପଥ, ବି. (ଇଷ୍ଟକା-ପଥ) ଇଷ୍ଟକନିର୍ମିତ ମାର୍ଗ, ପକ୍କା ରାସ୍ତା । (ଇଷ୍ଟ-କାପଥ) ଉଶୀର, ବେଣା ।

ଇଷ୍ଟଗନ୍ଧ, ବିଂ. (ଇଷ୍ଟ-ଗନ୍ଧ) ସୁଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ । (ଇଷ୍ଟଗନ୍ଧଃ ସୁଗନ୍ଧଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର) ବି. ସୁବାସ; ବାଲୁକା ।

ଇଷ୍ଟଦେବ, } ବି. (ଇଷ୍ଟ-ଦେବ, ଦେବତା)
ଇଷ୍ଟଦେବତା, } ମନ୍ତ୍ରଦାତା ଗୁରୁ, ଗୁରୁ-ଦେବ; ନିଜର ଉପାସ୍ୟ ଦେବତା; ଗୃହର ଅଧିଷ୍ଠ ଦେବତା ।

ଇଷ୍ଟାପତ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇଷ୍ଟ-ଆପତ୍ତି = ପ୍ରାପ୍ତି) ଅଭିଳଷିତପ୍ରାପ୍ତି, ଇଷ୍ଟସିଦ୍ଧି; ଲାଭ; ଉପକାର; କାବ୍ୟର ଅଳଂକାରବିଶେଷ ।

ଇଷ୍ଟାଳାପ, ବି. (ଇଷ୍ଟ-ଆଳାପ) ସଦାଳାପ, ପରସ୍ପର ଭଦ୍ରାଳାପ ।

ଇଷ୍ଟି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇଷ୍-ତି) ଇଚ୍ଛା । (ଯଜ୍=ପୂଜା କରିବା-ତି, ଯ=ଇ) ଯାଗ । (ଇଷ୍ଟି ଯାଗେ-ଚ୍ଛୟୋଃ—ଅମର ।)ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ;ସଂଗ୍ରହ-ଶ୍ଳୋକ; ମାତ୍ରା । (ଇଷ୍ଟିର୍ମାତାଭିଳାଷେଽପି ସଂଗ୍ରହଶ୍ଳୋକଯାଗୟୋଃ—ମେଦିନୀ ।)

ଇଷ୍ଟିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇଷ୍ଟି-କ-ଆ) ଯାଗାଦି କର୍ମ ।

ଇଷ୍ୱସନ, ବି. (ଇଷୁ-ଅସ୍ = ନିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅନ-ଯାହାଦ୍ୱାରା ବାଣ ନିକ୍ଷେପ କରାଯାଏ) ଧନୁ, ଚାପ ।

ଇଷ୍ୱାସ, ବି. (ଇଷୁ-ଅସ୍ = ନିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅ—ଯାହାଦ୍ୱାରା ବାଣ ନିକ୍ଷେପ କରାଯାଏ) ଧନୁ, ଚାପ । (ଧନୁଶ୍ଚାପୌଧନ୍ୱଶରାସନ କୋଦଣ୍ଡ କାର୍ମୁକଂ । ଇଷ୍ୱାସଃ—ଅମର ।) ବିଂ. ଧନୁର୍ଦ୍ଧର; ଶରକ୍ଷେପକ ।

ଇସ୍, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟବୋଧକ;
ଇଶ୍, } ଘୃଣାସୂଚକ ।

ଇସାମାର୍ଗ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏହିପରି କ୍ରମରେ ।

ଇସି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଭାବସୂଚକ । ଯଥା—
ଇସି କି ମଧୁର ନାମକୁ ଶୁଣିଲି ଭାବେ ରସବତୀ ।
ବି. ଚ. ମ.

ଇସ୍ତକ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅବଧି, ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ଇସ୍ତଫା, } ବି. (ଯାବନିକ) କର୍ମତ୍ୟାଗ ପତ୍ର;
ଇସ୍ତାଫା, } ବିଶେଷ ଖଜଣା ପଡ଼ିଥିବା ଜମି ମୋତେ ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ବୋଲି ରଯ଼ତ ଭୂସ୍ୱାମିଙ୍କୁ ଦେବା ସମ୍ମତିପତ୍ର, ଛାଡ଼ପତ୍ର ।

ଇସ୍ତିହାର, }
ଇସ୍ତାହାର, } ବି. (ଯାବନିକ) ବିଜ୍ଞାପନ ।

ଇସ୍ତି, } ବି. (ଯାବନିକ) ଧୌତବସ୍ତ୍ରର
ଇସ୍ତ୍ରୀ, } ଚିକ୍କଣତାକାରକ ରଜକମାନଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ଏବଂ ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟ ।

ଇହ, ଅଂ. (ଇଦମ୍=ଏହା-ହ-ସପ୍ତମୀ ଅର୍ଥରେ ନିପାତନ) ଏହି ସ୍ଥାନରେ, ଏହି କାଳରେ ଇତ୍ୟାଦି । ଏହି ଜଗତରେ, ନର-ଲୋକରେ । ଯେପରି—ଇହଲୋକ ।

ଇହକାଳ, ବି. (ଇହ-କାଳ) ଜନ୍ମଠାରୁ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟ ।

ଇହଲୋକ, ବି. (ଇହ-ଲୋକ) ଏହି ଜଗତ୍, ଭୂଲୋକ, ନରଲୋକ ।

ଇହା, ବି. (ଇ = କନ୍ଦର୍ପ-ହନ୍-କ୍ୱିପ୍) ଶିବ, ମହାଦେବ । ବିଂ. କାମଧ୍ୱଂସକ । (ଇଦମ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଏହା ।

ଈ, ବି. (ଇ = ଗମନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ଚତୁର୍ଥ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ; କନ୍ଦର୍ପ । ସ୍ତ୍ରୀ. ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଅଂ. କୋପ; ଦୁଃଖ ।

ଈଃ, ଅଂ. ଯନ୍ତ୍ରଣାବୋଧକ; କ୍ରୋଧାଦ-ବୋଧକ ।

ଈକାର, ବି. (ଈ-କାର) ଈ ବର୍ଣ୍ଣ ।

ଈକ୍ଷଣ, ବି. (ଈକ୍ଷ୍-ଦେଖିବା-ଅନ) ଦୃଷ୍ଟି, ଦର୍ଶନ । (ଦର୍ଶନାଲୋକନେକ୍ଷଣଂ—ଅମର ।) ଚକ୍ଷୁ, ନୟନ । (ଈକ୍ଷଣଂ ଚକ୍ଷୁରକ୍ଷିଣୀ—ଅମର ।)

ଈକ୍ଷଣିକ, ବି. (ଈକ୍ଷଣ-ଇକ) ଦୈବଜ୍ଞ, ଶୁଭାଶୁଭଦର୍ଶୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦୈବଜ୍ଞା, ଶୁଭାଶୁଭବକ୍ତ୍ରୀ । (ବିପ୍ରଶ୍ନିକାତ୍ତ୍ୱୀକ୍ଷଣିକା ଦୈବଜ୍ଞା—ଅମର ।)

ଈକ୍ଷା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଈକ୍ଷ-ଅ-ଆ) ଦର୍ଶନ, ଦେଖିବା ।

ଈକ୍ଷିତ, ବିଂ. (ଈକ୍ଷ୍-ତ) ଦୃଷ୍ଟ । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ବି. ଦର୍ଶନ ।

ଈକ୍ଷିତା, ବି. (ଈକ୍ଷିତୃ = ଈକ୍ଷ୍-ତୃ) ଦ୍ରଷ୍ଟା, ଦର୍ଶକ । (ଈକ୍ଷ-ତ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବି. ଦୃଷ୍ଟା ।

ଈଡ଼ା, ଈଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଈଡ଼୍ = ସ୍ତୁତି କରିବା-ଅ—ଆ, ଡ଼ = ଳ) ସ୍ତୁତି; ସ୍ତବ, ପ୍ରଶଂସା ।

ଈଡ଼ିତ, ଈଳିତ, } ବିଂ. (ଈଡ଼୍ = ସ୍ତୁତି କରିବା-ତ, ଡ = ଳ) ସ୍ତୁତ, ପ୍ରଶଂସିତ । (ଭାବ-ବାଚ୍ୟରେ ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ବି. ସ୍ତବ ।

ଈଡ଼୍ୟ, ବିଂ. (ଈଡ଼୍-ଯ) ସ୍ତୁତ୍ୟ, ସ୍ତବର ଯୋଗ୍ୟ, ସ୍ତବନୀୟ ।

ଈତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଈ = ଗମନ କରିବା-ତି) ଅତିବୃଷ୍ଟି, ଅନାବୃଷ୍ଟି, ମୂଷିକ, ପତଙ୍ଗ, ପକ୍ଷୀ ଏବଂ ନିକଟସ୍ଥ ଶତ୍ରୁରାଜା, ଶସ୍ୟର ଏହି ଷଡ଼୍‌ବିଧ ବିଘ୍ନ । (ଅତିବୃଷ୍ଟିରନାବୃଷ୍ଟିଃ ମୂଷିକାଃ ଶଲଭାଃ ଖଗାଃ, ପ୍ରତ୍ୟାସନ୍ନାଶ୍ଚ ରାଜାନଃ ଷଡେତେ ଈତୟଃ ସ୍ମୃତାଃ ।) ଗତି; ପ୍ରବାସ । (ଈତିର୍ଡିମ୍ବପ୍ରବାସୟୋଃ—ଅମର ।) ପୂର୍ବରେ ଉକ୍ତ ଷଡ଼୍‌ବିଧ ଈତିକୁ କେହି କେହି ସପ୍ତବିଧ କହନ୍ତି । (ଅତି-ବୃଷ୍ଟିରନାବୃଷ୍ଟିଃ ଶଲଭାଃ ମୂଷିକାଃ ଶୁକାଃ । ସ୍ୱଚକ୍ରଂ ପରଚକ୍ରଂ ଚ ସପ୍ତୈତା ଈତୟଃ ସ୍ମୃତାଃ ।)

ଈଦୃକ୍, ଈଦୃକ୍ଷ, ଈଦୃଶ, } ବିଂ. [ଇଦମ୍ ଦୃଶ୍-କ୍ୱିପ୍, ଅ—ଅନ୍ୟପକ୍ଷେ ସ (ସକ୍)-ଅ] ଏହିରୂପ, ଏତାଦୃଶ, ଏହିପ୍ରକାର, ଏବଂଭୂତ ।

ଈପ୍‌ସା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆପ୍ = ପାଇବା-ସ-ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ-ଅ-ଭାବେ, ସନନ୍ତରେ ଆକାର ଈକାର ହେଲା) ପାଇବାର ଇଚ୍ଛା, ପ୍ରାପ୍ତୀଚ୍ଛା; ବାଞ୍ଛା ।

ଈପ୍‌ସିତ, ବିଂ. (ଆପ୍ = ପାଇବା-ସ-ଇଚ୍ଛାର୍ଥରେ-ତ) ବାଞ୍ଛିତ, ଅଭିଲଷଣୀୟ, ଯାହା ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ଇଚ୍ଛା, ମନୋରଥ ।

ଈପ୍‌ସୁ, ବିଂ. (ଆପ୍-ସ-ଉ-ଆ = ଈ) ପ୍ରାପ୍ତୀଚ୍ଛୁ, ପାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ, ଯେ ପାଇବା ଇଚ୍ଛା କରେ ।

ଈରଣ, ଈରିଣ, } ବି. (ଋ = ଗମନ କରିବା-ଅନ, ଇନନ୍—ସଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଊଷରଭୂମି, କ୍ଷାରଭୂମି, ଜଳବୃକ୍ଷାଦଶୂନ୍ୟ ଭୂଭାଗ । ବିଂ. ଶୂନ୍ୟ ।

ଈରାଣ, ବି. (ଈରଣ ଶବ୍ଦଜ) ଦେଶବିଶେଷ, ଅନେକେ କହନ୍ତି କ ଏହାର ନାମାନ୍ତର ଉତ୍ତର କୁରୁ ।

ଈରିତ, ବିଂ. (ଈର୍ = ବ୍ୟାପିବା, ପ୍ରେରଣ କରିବା, ବୋଲିବା-ତ) ପ୍ରେରିତ; କ୍ଷିପ୍ତ; ବିସର୍ଜିତ, ବିସୃଷ୍ଟ; କଥିତ; ଗୃଳିତ; କମ୍ପିତ । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) କଥନ ।

ଈର୍ମ, ବି. (ଈର୍ = ପ୍ରେରଣ କରିବା-ମ—ଯେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ କ୍ଷେପଣ କରେ) ବ୍ରଣ, କ୍ଷତ, ଘା । (ବ୍ରଣୋଽସ୍ତ୍ରିୟାମୀର୍ମମରୁଃ କ୍ଲୀବେ—ଅମର ।)

ଈର୍ଷା, ଈର୍ଷ୍ୟା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଈର୍ଷ୍ୟ = ଦ୍ୱେଷ କରିବା-ଅ-ଆ) ପରଶ୍ରୀକାତରତା, ଅକ୍ଷମା, ହିଂସା । (ଅକ୍ଷାନ୍ତିରୀର୍ଷ୍ୟା—ଅମର ।) ଦ୍ୱେଷ; ଅନ୍ୟର ସୌଭାଗ୍ୟ ଓ ସୁଖସମୃଦ୍ଧିରେ ଅସୂୟାଭାବ; ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷର ପରସ୍ପର ବ୍ୟଭିଚାର ଶଙ୍କା ।

ଈଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଈଡ଼୍ = ସ୍ତବ କରିବା-ଅ-ଆ) ପୃଥିବୀ; ବାଣୀ, ସରସ୍ୱତୀ; ଧେନୁ ।

ଈଳିତ, ବିଂ. (ଈଡ଼୍ = ସ୍ତୁତି କରିବା-ତ, ଡ = ଳ) ସ୍ତୁତ, ପ୍ରଶଂସିତ ।

ଈଶ୍, } ବି. (ଈଶ୍ = ଆଧିପତ୍ୟକରି-କ୍ୱିପ୍, ଅ)
ଈଶ, } ପ୍ରଭୁ, ଈଶ୍ୱର; ଶିବ । (ପ୍ରଭୁ-ଶଙ୍କରୟୋରୀଶଃ ।) ବିଂ. ସ୍ୱାମୀ; ନିୟନ୍ତା; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା ପ୍ରଧାନ; ସମର୍ଥ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଲାଙ୍ଗଳ ଦଣ୍ଡ । (ଈଶା ଲାଙ୍ଗଳଦଣ୍ଡଃ ସ୍ୟାତ୍ —ଅମର) ଲାଙ୍ଗଳଶଗନତ ଲମ୍ବାକୃତି ଭୂଭାଗ, ଲାଙ୍ଗଳଶିଆର; ଦୁର୍ଗା, ଈଶ୍ୱରୀ ।

ଈଶ, } ବି. (ଈଶା ବା ଈଷା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ଈଷ, } ଲାଙ୍ଗଳର ଦଣ୍ଡ । ଯଥା—

ବୋଇଲ ମୋ ଦାଣ୍ଡ ଲାଙ୍ଗଳର ଈଶ,
ବପ୍ର ତୁମ୍ଭେ ହେବ କରିବ ଚାଷ । ବୈ. ବ.

ଈଶାନ, ବି. (ଈଶ୍-ଆନ = ଶାନ) ମହେଶ୍ୱର; ଏକାଦଶ ରୁଦ୍ରରୁ ଅଷ୍ଟମ ରୁଦ୍ର; ଶିବଙ୍କ ଅଷ୍ଟମୂର୍ତ୍ତିଅନ୍ତର୍ଗତ ସୂର୍ଯ୍ୟମୂର୍ତ୍ତି । ବିଂ. ପ୍ରଭୁ, ସ୍ୱାମୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ନୀ) ମହେଶ୍ୱରୀ, ଦୁର୍ଗା ।

ଈଶିତା, ବି. (ଈଶିତୃ-ଈଶ୍-ତୃ) ଈଶ୍ୱର । ବିଂ. ପ୍ରଭୁ, ଅଧିପତି । (ଈଶ୍ୱରଃପତିରୀଶିତା—ଅମର ।) ସମର୍ଥ; ପ୍ରଧାନ ।

ଈଶିତା, } ବି. (ଈଶି = ଈଶ୍-ଇ = ଈଶ୍ୱର-ତା,
ଈଶିତ୍ୱ, } ତ୍ୱ-ଭାବେ) ଈଶ୍ୱରତ୍ୱ, ସର୍ବ-ପ୍ରାଧାନ୍ୟ, ପ୍ରଭୁତ୍ୱ, ଆଧିପତ୍ୟ; ସାମର୍ଥ୍ୟ; ଅଣିମାଦି ଅଷ୍ଟ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱାମିତ୍ୱ-ରୂପୀ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଥିବାରୁ ସ୍ଥାବରାଦି ସର୍ବଭୂତ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଆଜ୍ଞାକାରୀ ହୁଅନ୍ତି ।

ଈଶ୍ୱର, ବି. (ଈଶ୍-ବର) ବ୍ରହ୍ମ; ପରମେଶ୍ୱର; ଶିବ; କନ୍ଦର୍ପ; ପ୍ରଭବାଦି ମଧ୍ୟରେ ଏକାଦଶ ବତ୍ସର । ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଅଧିପତି; ସମର୍ଥ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ସରସ୍ୱତୀ; ଦୁର୍ଗା ।

ଈଷତ୍, ଅଂ. (ଈଷ୍ = ଗମନ କରିବା, ପାଇବା-ଅତ୍—ଯେ ନ୍ୟୂନତାକୁ ପାଏ) ଅଳ୍ପ, କିଞ୍ଚିତ୍, କିଛି ।

ଈଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଈଷ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ-ଆ) ଲାଙ୍ଗଳଦଣ୍ଡ; ଲାଙ୍ଗଳଶିଆର; ଶକଟର ପାର୍ଶ୍ୱକାଷ୍ଠ; ରଥାବୟବବିଶେଷ ।

ଈଷିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଈଷ୍ = ଆଘାତ କରିବା,
ଈଷୀକା, } ଗମନ କରିବା-ଇକନ୍, ଈକନ୍-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ହସ୍ତିର ନେତ୍ରଗୋଳକ; ତୂଳିକା, ତୂଳି; କାଶତୃଣ; ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଈଷିତ, } ଅଂ. (ଈଷତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଅଳ୍ପ ।
ଇଷିତ, }

ଈସ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପୂର୍ବସୁଖସ୍ମରଣ
ଈଷ, } ସୂଚକାର୍ଥ । ଯଥା—

କାମଦାହେ ଈଶଈଶ ପ୍ରେମବଶେ ଈଷଈଷ,
ଗିରେ ଥିବ ଯେ ଆଶ୍ଳେଷ ଶ୍ଳେଷ ହେ । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.

ଈସ୍ପାତ, } ବି. (ପୋର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ଶବ୍ଦ) ଟାଣ
ଇସ୍ପାତ, } ଲୁହା ଅର୍ଥାତ୍ କାନ୍ତ ଲୁହା ।

ଈହମାନ, ବିଂ. (ଈହ୍ = ଚେଷ୍ଟା କରିବା-ମାନ = ଶାନ) ଯେ ଚେଷ୍ଟା କରିଅଛି, ଚେଷ୍ଟାମାନ ।

ଈହା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଈହ୍ = ଚେଷ୍ଟା କରିବା, ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଅ-ଆ) ଚେଷ୍ଟା, ଯତ୍ନ, ଉଦ୍ୟମ; ଇଚ୍ଛା, ଅଭିଳାଷ । (ଇଚ୍ଛାକାଙ୍କ୍ଷା ସ୍ପୃହେହାତୃଟ୍ ବାଞ୍ଛା ଲିପ୍ସା ମନୋରଥଃ ।)

ଈହାମୃଗ, } ବି. (ଈହା = ଚେଷ୍ଟା—ମୃଗ—
ଈହାବୃକ, } ଯାହାର ମୃଗବଧ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା, ଈହା-ବୃକ—ମୃଗଚେଷ୍ଟାରେ ସ୍ଥିତ ବୃକ) ହେଟାବାଘ, କୁକୁରାକୃତି ଗୋଟି ବାଘ । ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟାନ୍ତର୍ଗତ ଏକପ୍ରକାର ରୂପକ, ଏହା ଚାରି ଅଙ୍କରେ ନିବଦ୍ଧ ।

ଈହିତ, ବିଂ. (ଈହ୍ = ଚେଷ୍ଟା କରିବା-ତ) ଯେ ବିଷୟରେ ଯତ୍ନ ବା ଚେଷ୍ଟା କରା ଯାଇଅଛି, ଚେଷ୍ଟିତ; ଇଷ୍ଟ; ଆକାଙ୍କ୍ଷିତ । (କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ଉଦ୍ୟତ । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ବି. ଚେଷ୍ଟା; ଇଚ୍ଛା; ଉଦ୍ୟୋଗ, ଉଦ୍ୟମ ।

ଉ, ପଞ୍ଚମ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ । ବି. ଶିବ; ବ୍ରହ୍ମା । ଅଂ. ସମ୍ବୋଧନାର୍ଥ; କ୍ରୋଧାନନ୍ଦସୂଚକ; ଦୟା, ନିଯୋଗ; ପାଦପୂରଣାର୍ଥ । (ଉ ସମ୍ବୋଧନ-ରୋଷୋକ୍ତ୍ୟୋରନୁକମ୍ପାନିଯୋଗୟୋଃ । ପଦପୂରଣେ ଚ ପାଦପୂରଣେଽପି ଚ ଦୃଶ୍ୟତେ—ମେଦିନୀ ।)

ଉଁ, ଅଂ. (ଉମ୍ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) କ୍ରୋଧ । ଯଥା—ଉଁ, କାହିଁକି ଆଜ କହୁଅଛ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା । ଯଥା—ଉଁ, କଣ କରି ପାରିବ ନାହିଁ ? ଦେଖାଯିବ ପରେ । ସ୍ୱୀକାର; ପ୍ରଶ୍ନ । (ହୁଁ ଶବ୍ଦଜାତ) ବିତର୍କ ।

ଉଁଉଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଦୁଃଖସୂଚକ ।

ଉଃ, ଅଂ. କ୍ରୋଧସୂଚକ; ଦୁଃଖବୋଧକ ।

ଉଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅରୁଆ । ଯଥା—

ଉଆଗୃଉଳ ପେଜ ଯାଉ,
ରାନ୍ଧିବା ମାନଙ୍କେ ଓହ୍ଲାଉ । ଦାଂ ର.

ଉଆପକ୍ଷିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଗୃଉଳ
ଉଆପଖିଆ, } ଅଳ୍ପ ଉଷ୍ମ ଧାନ୍ୟକୁ ଶୁଖାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ, ଉଆଗୃଉଳ ସଦୃଶ ।

ଉଆଁସ, } ବି. (ଅମାବାସ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ) ଚନ୍ଦ୍ରହୀନ
ଉଆଁଶ, } ତିଥି । ଯଥା—

ଉଆଁସ ଅନ୍ଧାର ଅଜ୍ଞାନକୁ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରମା । ବି. ଚ. ମ.

ଉଆଁସୀ, } ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଉଆଁସରେ
ଉଆଁଶୀ, } ଜାତ । ଯଥା—

ଉଆଁସୀ କନ୍ୟାକୁ ବିଭା ହୁଏ ଯେ ପୁରୁଷ,
ତାହାର ଦେହ ଲାଗନ୍ତେ ତୁଟଇ ଆୟୁଷ । ସା.ଭ.ଆ.

ଉଆଜ, ବି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଖ୍ୟାତ; ପ୍ରକଟ । ଯଥା—

ଦେଶଯାକ ଉଆଜ, ନ କର ଲୋ ଭଉଜ ।

ଉଆପସ, ବି. (ହିନ୍ଦି) ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ ।

ଉଆରସ, ବି. (ଯାବନିକ) ଜ୍ଞାତି, ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ।

ଉଆଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସକରା । (ଝାଟିପାଟି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଉଆରଣ୍ଟ, ବି. ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ଆଦେଶପତ୍ର ।

ଉଆରଜା, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେଉଁ ଖାତାରେ ବ୍ୟାବହାରିକ ବିଷୟ ସବୁ ଠିକଣା କରି ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧରୂପେ ଲେଖାଯାଏ ।

ଉଆସ, ବି. (ଆବାସ ଶବ୍ଦଜ) ନଅର, ରାଜଗୃହ । ଯଥା—

ତରୁ ଯେଣେ ରାଜା ମିଳନ୍ତିକ ଉଆସରେ,
ସ୍ନାନ କରି ଯାଇ ରାଣୀ ଅଇଲେ ଉଚ୍ଚୁଟେ । ସା.ଭ.ଆ.

ସର୍ବସାମାନ୍ୟ ଗୃହ । ଯଥା—

ଦଇବ ବିଡମ୍ବଣେ ମୋ ଘରେ ନାହିଁ କିଛି,
ଉଆସ ଅଧିକ ତେଣୁ ଉଚ୍ଚ ହୋଇଅଛି । ସା.ଭ.ଆ.

ଉଇଁବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉଦୟ ହେବା । ଯଥା—

ମୋତଜାଲ ଝଲେ ସୁଧା ସିଞ୍ଚୁଛି କି
ବଚନ ବଜୁଲି ଉଇଁ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଉଇଁଲା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉଦୟ ହୋଇ-
ଉଇଁବା, } ଥିବା, ଉଦିତ । ଯଥା—

ଉଇଁଲା ରବି ଏ ଧୀରଚନ୍ଦ୍ର ସୁଖସୀମା । ବି. ଚ. ମ.

ଉଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ପିପୀଲିକାବିଶେଷ । ଯଥା—

ଗର୍ତ୍ତରେ ମୁଖ ଗଳାଇ ସୁଖ ପାଇଣ କେହି,
ବଲ୍ମୀକରକ୍ଷ ମୃତ୍ତିକା ଖୋଳି କରନ୍ତି ଭକ୍ଷ ଭୁଞ୍ଜିତ ଉଇ ।
ସୁ. ପ.

ଉଇଟାଙ୍କୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ହୁଙ୍କା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଉଇବସା ।

ଉଇଟିକିରା, ବି. (ଦେଶଜ—ବିଶେଷତଃ ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଉଇହୁଙ୍କା ।

ଉଇପୀଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବଳା । ଯଥା—

ଉଇପୀଡ଼ ପରି ତ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଗିରି,
ତା ଧରିବାର ନକି ଚମତ୍କାର କରି । କୃ.ସିଂ.ଭ.ସ.

ଉଇଲ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଚରମପତ୍ର ଅର୍ଥାତ୍ ମରଣ ସମୟରେ ଆପଣା ସମ୍ପତ୍ତିର ଉତ୍ତରାଧିକାର ଅନ୍ୟକୁ ଦେବାପାଇଁ ଲେଖିବା ପତ୍ର ।

ଉଁକାରିବା, } କ୍ରି. (ଓଁ କରଣ ଶବ୍ଦଜ)
ଉକାରିବା, } ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବାର । ଯଥା—

ଉଁକାରଣେ ତକାର ରତିବୀଜ,
ନ୍ୟାସି କାମଗାୟତ୍ରୀକି ସହଜ । ବ. ଚ. ମ.

ଉକ, ବି. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା ଉଲ୍କା ଶବ୍ଦଜ) ଉଲ୍କା, ଉଡ୍ଡୀୟମାନ ଅଗ୍ନିକଣା ।

ଉକଟେଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲଟକାଇବା ।
ଉକୁଟେଇବା, }

ଉକଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱରବିଶେଷ । ଯଥା—

ମାଦଳଟାଏ କଟିଦେଶରେ ବାନ୍ଧି କରି,
ବଜାଇ ନାଚୁଛନ୍ତି ଉକଟ ଉଚ୍ଚାରି । କୃ. ଖ. ବି.

ଉକଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ମଞ୍ଜି; ଗଛବିଶେଷ ।

ଉକର, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୋଷ ଦେଖାଇ ଗାଳିଦେବା, ବଂଶମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ଦୋଷ ଉଲ୍ଲେଖପୂର୍ବକ ଗାଳି ।

ଉକା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାନ୍ତି, ବମନ । (ଉଲ୍କା ଶବ୍ଦଜ) ଅଗ୍ନିଶିଖା; ଜ୍ୱଳନ୍ତ ତୃଣ ।

ଉକାର, ବି. (ଉ-କାର—ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଉ ବର୍ଣ୍ଣ । (ଉ-କାର—ସ୍ୱରୂପାର୍ଥେ) ଶିବ । (ଅକାରୋ ବିଷ୍ଣୁରୁଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉକାରସ୍ତୁ ମହେଶ୍ୱରଃ ।)

ଉକାଳ, ବି. (ଉଦ୍‌ଗାର ଶବ୍ଦଜ) ବାନ୍ତି ।

ଉକାଳିବା, କ୍ରି. ବାନ୍ତି କରିବା ।

ଉଁକି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁପ୍ତଦୃଷ୍ଟି, ଗୋପନରେ ରହି ଦେଖିବା । (ହିକା ଶବ୍ଦଜ) ଉଦ୍‌ଗାର ।
ଉଙ୍କି, }

ଉକିଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ବିଚାରାଳୟରେ କ୍ଷମତା ପାଇଥିବା ବାଦୀ ପ୍ରତିବାଦୀର ପ୍ରତିନିଧି । ଯଥା—

ଖାଇଲେଣି ଟଙ୍କା ସବୁ ଉକିଲ ମୁକ୍ତାର,
ବଳୁଆ ଶାଗୁଣା ଯେସନ୍ତେ ଖାଆନ୍ତି ମୁର୍ଦ୍ଦାର । ଉ. ଭୂ.

ଉକୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆରମ୍ଭ, ଘଟନା । ଯେପରି ମକଦମାର ଉକୁ ସ୍ଥଳ ।

ଉକୁଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାନ୍ଧି ଲମ୍ବାଇବା । ବିଂ. ବନ୍ଧନରେ ଲମ୍ବମାନ ।

ଉକୁଚିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବାନ୍ଧି ଲମ୍ବାଇବା । ଯଥା—

ତୈଳକାରସୁତ ଗଲେ ବଳେ ଦେଇ ଫାଶ,
ଶିଂଶପା ବୃକ୍ଷେ ଉକୁଚି କଲା ପ୍ରାଣ ନାଶ । ବେ. ପ.

ଜଳାଦିରେ ଭାସିବା । ଯଥା—

ରୁଧିର ନଦୀ ବହିଲ ବନସ୍ତ ଭିତରେ,
କଦଳୀ ଭେଳା ପରାୟେ ଉକୁଚନ୍ତି ଖରେ । ସା. ଖ୍ର. ଆ.

ଉପରକୁ ଡେଇଁବା ।

ଉକୁଟିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପିତଳ ପ୍ରଭୃତି ଧାତୁନିର୍ମିତ ପାତ୍ରରେ ଅମ୍ଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିକୃତ ରସ ହେବା । ଯଥା—ଏ ଦହିତକ ଏଥିରେ ଉକୁଟି ଗଲାଣି । ଜାତ ହେବା କିମ୍ବା ପ୍ରକାଶ ପାଇବା । ଯଥା—
ଉକ୍କୁଟିବା, }

ଉକୁଟନ୍ତେ ତାଳ ସୁସ୍ୱରଗୀତ ଗୀତ,
ଉତ୍ସବକୁ ନ ମଣେ ରୁଚି ତ ଚିତ୍ତ । ବ. ଚ. ମ.
ତହୁଁ ସ୍ଥଳକମଳ ଉକ୍କୁଟିଲେ,
ଚୁମ୍ବି ଦେବାକୁ ରୋଳମ୍ବ ଘୋଟିଲେ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଖୋଦିତ କରି ଲେଖିବା । ଯଥା—

ରଜତ ପଦେ କି ଉକୁଟିଛୁ ହେମବଲ୍ଲୀ । ଲା. ବ.

ଉକୁଟାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବୋଳି ହେବା । ଯଥା—
ଉକ୍କୁଟାଇବା, }

କୁଙ୍କୁମ ଉକୁଟାଇ ହୁଅନ୍ତି ନାରୀ ଯହିଁ,
ହରିଦ୍ରାରେ ଆଦର କରିବେ କାହିଁପାଇଁ । ଲା. ବ.

ଚର୍ଚ୍ଚିତ କରାଇବା । ଯଥା—

ହରିତାଳୀ କାଳୀ ଚିତା, ଉକୁଟାଇଛୁ ବନିତା । ଲା. ବ.

ଖୋଦିତ କରି ଲେଖାଇବା; ପୋଛି ଛଡ଼ାଇବା । ଯଥା—

ବିଶ୍ୱ ଚତୁରୀ ଉକୁଟାଇ କସ୍ତୁରୀ,
ଯେନେ କୁଙ୍କୁମ ଗୃତୁରୀ ବଶେ । ବୈ. ବ.
ଦ୍ରବ୍ୟ ପୀଠ ତୁଳ ପାଦେ ବସାଇ,
ହରିଦ୍ରା ଲେପ ଦେଇ ଉକ୍କୁଟାଇ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଉକୁଟାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ନ ଥିବା କଥାକୁ ଜାତ କରି ହାସ୍ୟ କରିବା ।

ଉକୁଣି, ଉକୁଣୀ, ଉକଣି, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉତ୍କୁଣ ଶବ୍ଦଜ) ମସ୍ତକସ୍ଥ କୀଟବିଶେଷ । ଯଥା—

ପଛେ ବସି ଆନ କେହ୍ନ ମାରଇ ଉକୁଣୀ । ମ. ଯା.

ଉକ୍‌କଣ୍ଠ, ବ. (ଉତ୍କଣ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ-ପ୍ରାକୃତ) ଉତ୍ସୁକତା ।

ଉକ୍ତ, ବିଂ. (ବଚ୍=କହିବା-ତ,ବ=ଉ) କଥିତ, ଭାଷିତ; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ; ଉଲ୍ଲିଖିତ । (ଭାବ-ବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ବ. କଥନ ।

ଉକ୍ତି, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଚ୍-ତି, ବ=ଉ) ବଚନ, କଥନ, ବାକ୍ୟ ।

ଉକ୍‌ଥ, ବ. (ବଚ୍-ଥ) ସାମବେଦ, ଦ୍ୱିତୀୟ ବେଦ; ସାମବେଦର ଅଂଶବିଶେଷ; ଯଜ୍ଞବିଶେଷ ।

ଉକ୍ଷ, ବିଂ. (ଉକ୍ଷ୍=ଆର୍ଦ୍ର କରିବା-ଅ) ସିକ୍ତ, ଧୌତ ।

ଉକ୍ଷଣ, ବ. (ଉକ୍ଷ୍-ଅନ) ସେଚନ, ପ୍ରୋକ୍ଷଣ ।

ଉକ୍ଷତର, ବ. (ଉକ୍ଷନ୍=ବୃଷ-ତ-ଅଳ୍ପାର୍ଥେ) ବଡ଼ ବୃଷଭ, ବଡ଼ ଷଣ୍ଢ, ପ୍ରୌଢ଼ ବୃଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଗତଯୌବନା ଗବୀ, ପ୍ରୌଢ଼ ଗାଈ ।

ଉକ୍ଷନ୍, ଉକ୍ଷା, } ବ. (ଉକ୍ଷ୍-ଅନ୍-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ବୃଷ, ବଳଦ । (ଉକ୍ଷା ଭଦ୍ରୋ ବଲୀବର୍ଦ୍ଦଃ—ଅମର ।) ଋଷଭ ନାମକ ଔଷଧି ।

ଉକ୍ଷିତ, ବିଂ. (ଉକ୍ଷ୍-ତ) ସିକ୍ତ, ଅଭିଷିକ୍ତ; ଲିପ୍ତ ।

ଉଖା, ବ. (ଉଖ୍=ଗମନ କରିବା-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ—ଯହିଁରେ ପାଚ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଗମନ କରେ) ପାକସ୍ଥାଳୀ, ପାକପାତ୍ର, ହାଣ୍ଡି । (ପିଠରଃ ସ୍ଥାଲ୍ୟୁଖା କୁଣ୍ଡଂ—ଅମର ।)

ଉଖାରିବା, ଉଖୁରିବା, } କ୍ରି. (ଉତ୍କାର ଶବ୍ଦଜ) ଏଣେ-ତେଣେ ଘାଣ୍ଟିବା; ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା । ଯଥା—ନିଆଁକୁ ଟିକିଏ ଉଖାରି ଦିଅ; ତୁ ତାକୁ ଉଖାରି ଦେବାରୁ ସେ ଭଲେଇଁ ଚଳିଲା ।

ଉଖୁଡ଼ା, ବ. (ଦେଶଜ ଅଥବା ଉତ୍‌ଖଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଡ଼ ବା କନ୍ଦମିଶ୍ରିତ ଲିଆ । ଯଥା—

ବାଲିଭଜା ହୋଇଥିବ ଯେ ଚୂଡ଼ା,
ଗୋଟି ଗୋଟି ମିଶିଥିବ ଉଖୁଡ଼ା । ହା. ତ.

ଉଖୁଣି, ବ. (ଦେଶଜ) ଧାନ ବେଙ୍ଗଳା ପକାଇ ପାଳକୁଟା ଯହିଁରେ ଝାଡ଼ନ୍ତି, ଲମ୍ବା ବାଉଁଶର ଅଗ୍ରରେ ଏକ ବକ୍ରାକାର ଲୁହା ଲଗାଇ ଉଖୁଣି ତିଆର କରନ୍ତି । ଏହାକୁ କେହି କେହି କଣ୍ଟିବାଡ଼ କହନ୍ତି ।

ଉଖୁରା, ବ. (ଦେଶଜ) ଅଧିକ ତାଳ ଅଳ୍ପ ଗୁଡ଼ଜଳ ଏକତ୍ର ଭାଜି କରିବା ଜାଉ ।

ଉଖୁରାଇବା, କ୍ରି. (ଉତ୍କାର ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍ତେଜିତ କରାଇବା ।

ଉଖୁରିଆ, ବ. (ଦେଶଜ) ଉଖୁରିବା ଲୋକ, ଯେ କୌଣସି ଲୋକକୁ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଯେ ଉତ୍ତେଜିତ କରେ ।

ଉଖ୍ୟ, ବିଂ. (ଉଖା-ଯ-ପାକାର୍ଥେ) ସ୍ଥାଳୀପକ୍ୱ (ମାଂସାଦି) । (ଶୂଲାକୃତଂ ଭଟିତ୍ରଂ ସ୍ୟାଚ୍ଛୂଲ୍ୟମୁଖ୍ୟଂ ତୁ ପୈଠରଂ—ଅମର ।)

ଉଗଡ଼ାଇବା, ଉଗଡ଼େଇବା, ଉଗୁଡ଼ାଇବା, ଉବୁଡ଼ାଇବା, ଉବୁଡ଼େଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମୁହଁ ମାଡ଼ି ପକାଇବା ।

ଉଗରଣ, ବ. (ଉଦ୍‌ଗୀରଣ ଶବ୍ଦଜ) ଉଦ୍‌ଗାର, ବମନ ।

ଉଗଳା, ବ. (ଦେଶଜ) ଅଟକିବା । ବିଂ. ଅଟକ କରାଯିବା, ନିରୁଦ୍ଧ । ଯଥା—

ଦୁର୍ବାସା ମହାଋଷି ଉଗଳା ହୋନ୍ତେ ଦ୍ୱାରେ,
ତାହା ମହାପ୍ରଭୁ ମଧ ଜାଣିଲେ ମନରେ । ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଚ.

ଉଗାର, ବ. (ଉଦ୍‌ଗାରର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବାନ୍ତି, ଉଦ୍‌ଗାର ।

ଉଗାରିବା, କ୍ରି. ବାନ୍ତି କରିବା; ପ୍ରକାଶିତ କରିବା; ବହିର୍ଗତ କରିବା । ଯଥା—

ଘର୍ଘର ଘୂରଇ ଚକ୍ର ଉଗାରି ଅନଳ । କ. ବ.

ଉଗାଳ, ବ. (ଦେଶଜ) ଗୋପାଳମାନଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତରସୂଚକ ଗୀତ ।

ଉଗାଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅଟକାଇବା । ଯଥା—

ଅଗମ୍ୟ ବନେ ପଶିଗଲ, ସିଂହ ଦେଖିଣ ଉଗାଳିଲ ।
ଷ. ଦ. ସ୍କ.

ଉଗୁଇବା, ଉଗେଇବା, କ୍ରି. (ଉଦ୍‌ଗମନ ଶବ୍ଦଜ) ଉପରକୁ ଉଠିବା ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ରୋଧ ବା ଗର୍ବରେ ଡେଇଁବା । ଯଥା—

ଯେସନେ କେ ବଜ୍ରସୂଚୀ ଆକାଶୁଁ ପଡ଼ଇ,
ଗଳଗାଜ ଭୀମସେନ ଉଠିଲ ଉଗେଇ । ସା.ଭା.ଆ.
ଅମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ କରିବେ ବୋଲିଣ ବିବାଦ,
ଉଗୁଇଁ କହୁଛୁ ପୁଚ୍ଛରେ ଚଳୁଛୁ
ହୋଇଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରମୋଦ । ବି. ସ୍ୱ.

ଉଗୁଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ ଅଥବା ଉଦ୍‌ବର୍ତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଅଧିକ, ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । ଯଥା—

ରଥ ଚକ ଅଟଇ ଯେ କଣସ୍ୟ ପିରୁଳ,
ଚଳବାର ବେଗ ତାର ପବନୁ ଉଗୁଳ । ସା. ଭା. ବ.

ଉଗୁଳିବା, କ୍ରି. (ଉଦ୍‌ବର୍ତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଉପର ଅଧିକ ଥିବା । ଯଥା—

ଶତେକ ବରଷରୁ ଖଣ୍ଡ ବରଷ ତୁଟେ,
ଆବରହି ଉଗୁଳିଣ ଛନ ମାସ ଅଟେ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ଉଗ୍ର, ବିଂ. (ଉତ୍=ସମବେତ ବା ମିଳିତ କରିବା-ର=ରକ୍—ସଙ୍ଗାର୍ଥେ) କ୍ରୁଦ୍ଧ, କୋପନ; ପ୍ରଖର, କଟୁ; ଉତ୍କଟ; ପ୍ରଚଣ୍ଡ; ଭୟାନକ; କ୍ରୂର, ନିଷ୍ଠୁର; କର୍କଶ । ବ. ଶିବ; ଶିବଙ୍କର ବାୟୁମୂର୍ତ୍ତି; ଶୂଦ୍ରାର ଗର୍ଭରେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଔରସଜାତ ଜାତି-ବିଶେଷ, ଆଗୁରି ଜାତି । (ଶୂଦ୍ରାକ୍ଷତ୍ରିୟ-ୟୋରୁଗ୍ରଃ—ଅମର ।) ନକ୍ଷତ୍ରଗଣବିଶେଷ; ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ରବିଶେଷ; କେରଳଦେଶ; ରକ୍ତସଜନାଗଛ; କ୍ରୋଧ ।

ଉଗ୍ରଗନ୍ଧା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉଗ୍ର-ଗନ୍ଧ) ବଚ; ଯମାନୀ, ଜୁଆଣି, ଅଜମୋଦା । (ପୁଂଲିଙ୍ଗ ହେଲେ) ହିଙ୍ଗୁ; ରସୁଣ; ଚମ୍ପକପୁଷ୍ପ । ବିଂ. ଉତ୍କଟ-ଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ ।

ଉଗ୍ରଚଣ୍ଡା, ଉଗ୍ରତାରା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉଗ୍ର-ଚଣ୍ଡା, ତାରା) ଭଗବତୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିଭେଦ ।

ଉଗ୍ରଶ୍ରବା, ବ. (ଉଗ୍ର-ଶ୍ରବସ୍=ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଶ୍ରୁତିଧର) ରୋମହର୍ଷଣପୁତ୍ର ସୂତ; ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ପୁତ୍ରବିଶେଷ । ବିଂ. ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଶ୍ରୁତିବିଶିଷ୍ଟ, ପ୍ରଧାନ ଶ୍ରୁତିଶକ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ ।

ଉଗ୍ରା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉଗ୍ର-ଆ) ଜୁଆଣି; ବଚ; ଧଣିଆ; ଦୁଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ; ଯୋଗିନୀବିଶେଷ ।

ଉଘା, ଉହା, ବ. (ଦେଶଜ) ଘର୍ଷଣାର୍ଥ ଲୌହ-ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଉଘାଇବା, ଉଘେଇବା, କ୍ରି. (ଉଦ୍‌ଘୋଷ ଶବ୍ଦଜ) ଅନ୍ୟର ଦୋଷ ଦେଖାଇ କଟୁବଚନ କହିବା । ଯଥା—

ଏଡ଼େ କଥା ଉଘାଇ ତୁ କହିଲୁଣି ଯେବେ,
ମହାଦେବ ପଦ ମୋର ଭାସିଗଲା ତେବେ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ସା.

ଉଘାଡ଼, ବ. (ଉଦ୍‌ଘାଟ ଶବ୍ଦଜ) ମଞ୍ଚଭେଦ ।

ଉଘାଣ, ଉଦା, ବ. (ଉଦ୍‌ଘୋଷଣ ଶବ୍ଦଜ) ଉଘାଇବା ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟର ଦୋଷ ଦେଖାଇ ଉଚ୍ଚରେ କଟୁକଥା କହିବା ।

ଉଙ୍କିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲୁଚି କରି ଦେଖିବା । ଯଥା—

ପଟଅନ୍ତରାଳେ ସର୍ବହରା କରି,
ଚନ୍ଦ୍ର ଶୋକରୂପେ ଉଙ୍କ ମାରେ ପରି ।
ଉ. ସା. ତ୍ର. ଭା. ଅ. ସଂ.

ଉଚ, ବିଂ. (ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଉନ୍ନତ । ବ. ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଭାଗ ।

ଉଚପାଚ, ଉଚବାଚ, ବ. (ଉଚ୍ଚ-ବାକ୍—ଏହି ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଉତ୍ତର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର କରିବା । ଯଥା—

ପୁଙ୍କେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ପଞ୍ଚମରେ,
ଲାଗିଲ ଉଚପାଚ ଯେ ହିମାଳି ଖେଳରେ । ସା.ଭା.ଆ.
ଉରୁପଣ ଥିବ ଅପ୍ରମିତ ମିତ,
ଉଚବାଚ ହେବ ତ ବସ ତ ସତ । ବ. ଚ. ମ.

ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ କଳହ । ଯଥା—

ଦୁହିଙ୍କର ଉଚବାଚେ ବୃକ୍ଷ ଭସ୍ମ କଲେ,
ମୁହିଁ ମଧ୍ୟ ଜଳିଗଲି ସେ ବୃକ୍ଷର ତୁଳେ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ଉଚଲ, } ବ. (ଦେଶଜ) ଦସ୍ତ ଖେଳରେ
ଉଚଳ, } ରଜା ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ଅନ୍ୟ ଲୋକ ହାତରେ ରହି ଯିବା ସମୟରେ ଦହି ଏବଂ ଏକା ସହି ଖେଳିଲେ ଉଚଲ ।

ଉଚୁଟ, } ବ. (ଉଚାଟ ଓ ଉଚାଟନ ଶବ୍ଦର
ଉଚୁଟନ, } ଅପଭ୍ରଂଶ) ଉଚାଟନ । ଯଥା—

ବିହି ରଚିମନ୍ତ୍ର ଧୂଳି ଲବଣ କପଟ,
ସଖୀ ସହ୍ୟାଭିଯୋଗରେ ପକାଇ ଉଚୁଟେ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

ଉଚିତ, ବିଂ. (ବଚ୍ = କହିବା-ଇ-ତ, ଅଥବା ଉଚ୍-ତ) ନ୍ୟାଯ୍ୟ; ଯୋଗ୍ୟ; କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; ପରିଚିତ; ଅଭ୍ୟସ୍ତ; ଉପଯୁକ୍ତ, ଯଥାର୍ଥ, ଯୁକ୍ତିସିଦ୍ଧ; ନ୍ୟସ୍ତ ।

ଉଚ୍ଚ, ବିଂ. (ଉତ୍ = ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ଚି—ଚୟନ କରିବା-ଅ) ଉନ୍ନତ । ଯଥା—ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ ।

ଉଚ୍ଚଟା, ବ. (ଉତ୍-ଚଟ୍ = ବଧ କରିବା, ଭେଦ କରିବା-ଅ—ଯେ ରୋଗ ନାଶ କରେ) ଗୁଞ୍ଜା; ନାଗରମୁଥା, ରସୁଣ ।

ଉଚ୍ଚଣ୍ଡ, ବିଂ. (ଉତ୍ = ଅତିଶୟ ଚଣ୍ଡ = ରୁଷ୍ଟ ହେବା-ଅ) ପ୍ରଚଣ୍ଡ, ଭୟାନକ, ଅତି କୋପନ; ଉତ୍ତରାନ୍ୱିତ, ତୂର୍ଣ୍ଣ । (ଉଚ୍ଚଣ୍ଡ-ମବଲମ୍ବିତ—ଅମର ।)

ଉଚ୍ଚୟ, } ବ. (ଉତ୍-ଚି-ଅ) ଚୟନ;
ଉଚ୍ଚାୟ, } ପରିଧାନ ବସ୍ତ୍ରର ଗଣ୍ଠି, ମାଳା; ରାଶି, ପୁଞ୍ଜ ।

ଉଚ୍ଚା, ବ. (ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦଜ) ଉଚ୍ଚତା ।

ଉଚାଟ, ବ. (ଉଚ୍ଚ-ଅଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଚଞ୍ଚଳତା, ଉଦ୍‌ବେଗ, ଉତ୍କଣ୍ଠା । ଯଥା—

କରୁଥିଲି କେ କୁନ୍ତଳ ମାର୍ଜ୍ଜନ,
କରିଇଲି ଉଚାଟ ତା ବର୍ଜ୍ଜନ । ର. କ.

ଉଚାଟନ, ବ. (ଉଚ୍ଚ-ଅଟନ, ଅଥବା—ଉତ୍ = ଉପରି-ଚଟ୍ = ଭେଦ କରିବା-ଣିଚ୍-ଅନ) ଚଞ୍ଚଳକରଣ, ଉଦ୍‌ବେଗ, ଉତ୍କଣ୍ଠା, ବ୍ୟାକୁଳତା; ଉତ୍ପୀଡ଼ନ; ମନର ବ୍ୟାକୁଳତା ଜନ୍ମାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନବିଶେଷ । ଯଥା—

ସ୍ତମ୍ଭନ ମୋହନ ବଶ୍ୟ ଉଚାଟନ
ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ କଲି ଦଇବ । ଲ. ବ.

ଉଚ୍ଚାର, ବ. (ଉତ୍-ଚର୍ = ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଅ) ମଳ, ବିଷ୍ଠା । (ଉଚ୍ଚାରାବସ୍କରୌଶମଲଂ ଶକୃତ୍—ଅମର ।) ଉଚ୍ଚାରଣ ।

ଉଚ୍ଚାରଣ, ବ. (ଉତ୍-ଚୁର-ଅନ) କଥନ, ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ; କୀର୍ତ୍ତନ ।

ଉଚ୍ଚାର୍ଯ୍ୟମାଣ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଚୁର-ମାନ, ଯ ଆଗମ) ଯାହା ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଯାଇଅଛି ।

ଉଚ୍ଚାବଚ, ବିଂ. (ଉଦକ୍ = ଉଦ୍‌ଗତ, ଅବାଚ୍ = ଉନ୍ନତ, ଅବନତ—ଏହି ଅର୍ଥରେ ଉଚ୍ଚାବଚ ନିପାତନ) ବିବିଧ, ନାନା ପ୍ରକାର । (ଉଚ୍ଚାବଚଂ ନୈକଭେଦଂ—ଅମର ।) ଅସମାନ, ନିମ୍ନୋନ୍ନତ; ଭଲ ମନ୍ଦ ।

ଉଚ୍ଚୈଃ, ଅଂ. (ଉଚ୍ଚୈସ୍-ଉତ୍ = ଅଧିକ-ଚି = ଏକତ୍ର କରିବା-ଡୈସ୍) ଉଚ୍ଚ, ଉନ୍ନତ; ପ୍ରଚୁର, ଯଥେଷ୍ଟ, ଅଧିକ ।

ଉଚ୍ଚୈଃଶ୍ରବା, ବ. (ଉଚ୍ଚୈଃଶ୍ରବସ୍-ଉଚ୍ଚୈ = ଉଚ୍ଚଶ୍ରବସ୍ = କର୍ଣ୍ଣ) ଉନ୍ନତ କର୍ଣ୍ଣ; ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଘୋଡ଼ା । ବିଂ. ବଧିର; ଉଚ୍ଚକର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ।

ଉଚ୍ଚୈର୍ଘୁଷ୍ଟ, ବ. (ଉଚ୍ଚୈଃ-ଘୁଷ୍ = ଧ୍ୱନିକରିବା-ତ) ଘୋଷଣା । (ଉଚ୍ଚୈର୍ଘୁଷ୍ଟଂ ତୁ ଘୋଷଣା—ଅମର ।)

ଉଛ, ବ. (ଉତ୍ସ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରସ୍ରବଣ, ପର୍ବତ-ଝରଣା; ପ୍ରବାହ ।

ଉଛଣା, } ବ. (ଦେଶଜ) ଘରର ଓଳା ।
ଉଛନା, }

ଉଛନ, ବ. (ଉଚ୍ଛନ୍ନ ବା ଉତ୍ସନ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ନାଶ, ସର୍ବନାଶ । ବିଂ. ଦୂରବସ୍ଥ ।

ଉଛବ, ବ. (ଉତ୍ସବ ଶବ୍ଦଜ) ସମାରୋହ । ଯଥା—

ଆସନ୍ତୁ ଶେଷଦେବ ସାନ ବଧୂକୁ ଘେନ,
ଚନ୍ଦନଉଛବଯାତ୍ରା କରିବା ମେଦନୀ । ନୃ. ପୁ. ତୃ. ଚ.

ଉଚ୍ଛୁଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶଯ୍ୟାଦି
ଉଚ୍ଛେଇବା, } ବିଚ୍ଛୁଇବାର ।

ଉଚ୍ଛୁବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲୁଗାର ଚଉଡ଼ା ଫିଟାଇ ସମ୍ଭବତଃ ସଜାଡ଼ିବାର । ଯଥା—

ଉଚ୍ଛୁ କୁଞ୍ଚ ଯତନେ ପିନ୍ଧାଉଥିବ ନେତ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଯୁକ୍ତ କରିବାର । ଯଥା—

ଉଚ୍ଛୁ ସୁମନ ଗନ୍ଧେ କାହ୍ନା କବରୀ
ସାଜିବ ଭ୍ରମ ଗଉରୀ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଉଚ୍ଛୁଡ଼ିନେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବଳାତ୍କାରେ ଓଟାରି ନେବା । ଯଥା—

ଯେତେ ଅଳଙ୍କାର ସେ ଅଙ୍ଗେ ଥିଲେ ଭରି,
ତାହା ସବୁ ଅମ୍ବାସୁର ଯେନ ନେଲା ଉଚ୍ଛୁଡ଼ି । ସା.ଭା.ବ.

ଉଚ୍ଛୁଡ଼ିବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଝିଙ୍କିବାର । ଯଥା—

ଏତେ ବୋଲି ଖାର, ଧରି ଉଚ୍ଛୁଡ଼ିଲା ଶିର,
ଦଶ ଶିରୁଁ ଦଶ ମୁକୁଟ ଛଣ୍ଡାଇ ବର୍ଷିଲା ଭୂମିର । ବି.ରା.

ଆକ୍ରମଣ କରିବାର । ଯଥା—

ଛଡ଼ା ପକାଇଣ ବେଣ୍ଟମାନ କରେ ଧରି,
ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସେ ଉଚ୍ଛୁଡ଼ିଲେ କୋପ କରି । ସା.ଭା.ଆ.

ଉଚ୍ଛୁଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଘରଚୁଳର ଓଳ ।

ଉଚ୍ଛୁଣି, ଉଚ୍ଛୁଣିକା, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏହିକ୍ଷଣି ।

ଉଚ୍ଛୁର, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଳମ୍ବ । ଯଥା—

ଉଚ୍ଛୁର ହେଲାଣି ମାଗୁଛୁ ମେଲାଣି
ଭାଷେ ବିଶ୍ୱବିମୋହିନୀ । କ. ମ.

ଉଚ୍ଛୁଳ, ବିଂ. (ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ଶବ୍ଦଜ) ଅବାଧ; ଉଦ୍ଧତ । ଯଥା—

କେତେ ତନସ୍ତ ଗୋପପୁରେ ନାହିଁ,
ଏଡ଼େ ଉଚ୍ଛୁଡ଼ ପୁଅ ଅଛୁ କାହିଁ । ଗୋ. ଭ.

ଉଚ୍ଛୁଳିବାର, ଉଚ୍ଛଳିବାର, ଉଚ୍ଛଲିବାର, } କ୍ରି. (ଉଚ୍ଛଳନ ଶବ୍ଦଜ) ତରଳ ପଦାର୍ଥ ଉପରକୁ ଉଠିବା । ଯଥା—

କୁମ୍ଭରୁ ଉଚ୍ଛୁଳି ସୁଧା ସୁଧାରେ,
ବହିଯାଉଛି ଏ ବସୁଧାରେ । ସୁ. ପ.

ବ୍ୟାପ୍ତ ହେବାର । ଯଥା—

ନିଶାଣ ମଣ୍ଡୂକ ନାଦ ଜଗନ୍ତ ଉଚ୍ଛୁଳି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବାର । ଯଥା—

ଉଚ୍ଛୁଳିଲା ପୁରଦ୍ୱାର ବାଦ୍ୟରେ । ଲ. ବ.

ଉଚ୍ଛେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶଯ୍ୟାଦି ବିଛାଇବାର ।

ଉଚ୍ଛିନ୍ନ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଛିନ୍ନ) ନଷ୍ଟ, ଧ୍ୱସ୍ତ, ବିନାଶିତ; ଉତ୍ଥିତ । ଓଡ଼ିଆରେ ପ୍ରଚଳିତ କଥାରେ—ଚଞ୍ଚଳ, ବ୍ୟଗ୍ର । ଯଥା—

ଏକାଳେ ଉଗରୁ ଦଅଇ ନାଗରି
ଶୁଣି ନଗରଜନେ ଉଚ୍ଛନ୍ନ । ଲ. ବ.

ଉଚ୍ଛଳିତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଶଲ୍ = ଗମନ କରିବା-ତ) ଉଦ୍ଗତ, ଉତ୍କ୍ଷିପ୍ତ, ଉତ୍ଥିତ ।

ଉଚ୍ଛାଦନ, ବି. (ଉତ୍-ଛଦ୍-ଣିଚ୍-ଅନ) ଉଦ୍ବର୍ତ୍ତନ; ଘର୍ଷଣାଦିଦ୍ୱାରା ଦେହରୁ ମଳି ଛଡ଼ାଇବା ।

ଉଚ୍ଛାସ୍ତ୍ର, ବିଂ. (ଉତ୍-ଶାସ୍ତ୍ର) ଶାସ୍ତ୍ରବିରୁଦ୍ଧ, ଅଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ।

ଉଚ୍ଛିତ୍ତି, ବି. (ଉତ୍-ଛିଦ୍-ତି) ଉଚ୍ଛେଦ, ସମୂଳେ ଉତ୍ପାଟନ, ବିନାଶ ।

ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଶିଷ୍ = ଶେଷ ରଖିବା-ତ) ଭୋଜନର ପରେ ପାତ୍ରରେ ଯାହା ଅବଶିଷ୍ଟ ରହେ, ଅଇଁଠା; ଭୋଜନ ପରେ ଅକ୍ଷାଳିତ । ଯଥା—ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ମୁଖ । ଅନୁଭୂତାବଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ବସ୍ତ୍ର; ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ତାମ୍ବୁଳ । ତ୍ୟକ୍ତ, ପରିତ୍ୟକ୍ତ ।

ଉଚ୍ଛୀର୍ଷକ, ବି. (ଉତ୍ = ଉଦ୍ଗତ-ଶୀର୍ଷ-କ—ସମାସାନ୍ତେ) ଉପାଧାନ, ବାଲିଶ, ତକିଆ । ବିଂ. ଉନ୍ନତମସ୍ତକ ।

ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ, ବିଂ. (ଉତ୍ = ନାହିଁ-ଶୃଙ୍ଖଳା = ଶିକୁଳି, ବନ୍ଧ, ନିୟମ) ବିଶୃଙ୍ଖଳ; ଅନିୟନ୍ତ୍ରିତ; ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ; ଅନିୟମିତ ।

ଉଚ୍ଛେଦ, ବି. (ଉତ୍-ଛିଦ୍-ଅ) ଉତ୍ପାଟନ, ଉନ୍ମୂଳନ; ବିନାଶ ।

ଉଚ୍ଛ୍ରୟ, ଉଚ୍ଛ୍ରାୟ, } ବି. (ଉତ୍-ଶ୍ରି-ଅ) ଉଚ୍ଚତା; ଉନ୍ନତି ।

ଉଚ୍ଛ୍ରିତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଶ୍ରି-ତ) ଉନ୍ନତ; ରହିତ; ଉତ୍ପନ୍ନ, ପ୍ରବୃଦ୍ଧ; ଉନ୍ନଦ୍ଧ ଅର୍ଥାତ୍ ଦୃପ୍ତ । (ଜାତୋନ୍ନଦ୍ଧପ୍ରବୃଦ୍ଧାଃ ସ୍ୟୁରୁଚ୍ଛ୍ରିତାଃ—ଅମର ।)

ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଶ୍ୱସ୍-ତ) ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ; ସ୍ଫୀତ; ବର୍ଦ୍ଧିତ; ଜୀବିତ; ଆନନ୍ଦିତ । ବି. ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ; ନିଃଶ୍ୱାସ; ସ୍ଫୁରଣ; କମ୍ପନ ।

ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ, ବି. (ଉତ୍-ଶ୍ୱସ୍-ଅ) ନିଃଶ୍ୱାସ; ପ୍ରାଣ; ବିଶ୍ଳେଷ; ଅବକାଶ; ଆଶ୍ୱାସ; ପରିଚ୍ଛେଦ; ଶୋକ ହେତୁ ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ; ସ୍ଫୀତି । ଯେପରି—ଆନନ୍ଦୋଚ୍ଛ୍ୱାସ, ପ୍ରେମୋଚ୍ଛ୍ୱାସ ।

ଉଜ, ବି. (ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ତେଜ । ଯଥା—

କନ୍ୟାଉଜ କନ୍ୟାଉଜ ଭୂପା କହଇ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯଥା—

କନ୍ୟାଉଜେ କନ୍ୟା ଉଜ ଶୁଭିଲ ବାଣୀ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଉଜଳ, ବି. (ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ତେଜ, କାନ୍ତି । ବିଂ. କାନ୍ତିଯୁକ୍ତ ।

ଉଜଳଧର, } ବି. (ଦେଶଜ) ଧୋବା ।
ଉଜଳହର, }

ଉଜଳାମାଧୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୋଟା ଧୋବ ଧାନବିଶେଷ ।

ଉଜଳିବା, କ୍ରି. (ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହେବା, ପ୍ରକାଶ କରିବା । ଯଥା—

ଆଶା ଉଜଳେ ଯଥା ଆସ୍ତିକମୁଖ । ରୁ. ସୁ.

ଉଜଳୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଧୋବଣୀ ।
ଉଜୁଳୀ, }

ଉଜା, } ବି. (ଉଦ୍‌ଯାପନ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ରତୋ-
ଉଜୁଆଁ, } ପାସନା ଶେଷ କରିବା । ଯଥା—

ମୋର ବାରବରଷ ବ୍ରତ ଉଜଆଁ ସରିଲେ ମୁଁ ବିଭା ହେବି । ଉ. ସା. ଅ. ଭି. ନ. ଘ.

ଉଜାଇବା, କ୍ରି. (ଉଦ୍‌ଯାପନ ଶବ୍ଦଜାତ) ବ୍ରତୋପାସନା ଶେଷ କରିବାର । ଯଥା—

ଧାଇଲେ ପୁରକୁ ଯେ ଚଳିଲେ ମନ୍ଦିରକୁ,
ଷଷ୍ଠୀବ୍ରତ ଉଜାଇଣ ଆସିଲେ ଗୃହକୁ । ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ଉଜାଗର, ବି. (ଉଜ୍ଜାଗରର ଅପଭ୍ରଂଶ) ନିଦ୍ରାର ଅଭାବ । ଯଥା—

ଯେ ହସିଥାଇ ସାଗରେ, ଶିବରାତ୍ରି ଉଜାଗରେ
ବଞ୍ଚେ କୈଳାସନଗରେ, ବଧଯୋଗରେ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ବିଂ. ଅନିଦ୍ରା । ଯଥା—

କ୍ରମଶ କ୍ରମଶ ତ୍ରିଯାମାକୁ ଶେଷ
କରେ ହୋଇ ଉଜାଗର । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଉଜାଡ଼, } ବି. (ଉତ୍‌ଜଟ ଶବ୍ଦଜ) ନାଶ ବା
ଉଜାଡ଼ି, } କ୍ଷତି । ଯଥା—

ସର୍ବ ସୈନ୍ୟ ମୋର ଗଲେ ନାଶ,
ଉଜାଡ଼ ହୋଇଲା ଗ୍ରାମ ଦେଶ । ସୁ. ପ.

ଏ ତୋହର ତୋଟାଲ ଉଆର କରି ଭରି,
ଆଜହୁଁ ପଦାର୍ଥ ତୋର ନ କର ଉଜାଡ଼ି । ସା. ଭି. ସ.

ଉଜାଡ଼ମସ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧ୍ୱଂସ ।

ଉଜାଡ଼ିବାର, କ୍ରି. (ଉତ୍-ଜଟ୍ ଧାତୁଜ) ନାଶ ବା ନିର୍ମୂଳ କରିବାର । ଯଥା—

ଜନପଙ୍କ-ପଙ୍କଜବନକୁ ଉଜାଡ଼ିବେ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଉଜାଣି, ବି. (ଉଦ୍‌ଯାନ ଶବ୍ଦଜ) ନଦୀର ସ୍ରୋତ ବିପରୀତ ଆଡ଼କୁ ଉଠିବା । ଯଥା—

ମାନି ଭଜନ କି ଭବେ କେଉଁ ପ୍ରାଣୀ,
ଭସିବାକୁ କାଳପ୍ରବାହେ ଉଜାଣି । ନ. କେ.

ଉପରକୁ ଉଠିବା । ଯଥା—

ଚଞ୍ଚଳ ଉଜାଣି ଲହରୀ,
ଅଳପ ଧୀରେ ବହେ ବାରି । ଭି. ଦ. ସ୍ମୃ.

ଉଜାଣିବାର, କ୍ରି. ନଦୀର ସ୍ରୋତ ବିପରୀତ-ଦିଗକୁ ବହିବାର; ଉପରକୁ ଉଠିବାର ।

ଉଜାଣିବାର, } କ୍ରି. (ଉଦ୍‌ଯାନ ଶବ୍ଦଜ)
ଉଜ୍ଜାଇବାର, } ନିରୋଧ କରିବାର । ଯଥା—

ପବନ ଉଜ୍ଜାଇଲେ ସେ ନବ ଦ୍ୱାର ବାଟେ,
ତାହା ବନ୍ଧନ କରି କାଳୀତେ ସାଧେ ଘଟେ ।
ସା. ଭି. ଆ.

ଉଜାଳିବାର, କ୍ରି. (ଉଜ୍ଜ୍ୱଳନ ଶବ୍ଦଜ) ସତେଜ କରିବାର ।

ଉଜି, ବି. (ଦେଶଜ) ଖେଳରେ ଦୁହେଁ ଏକ ହେବା, ମେଳା ହେବା ।

ଉଜିର, ବି. (ଯାବନିକ) ମନ୍ତ୍ରୀ ।

ଉଜୁଆଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ରତ ଶେଷ କରିବା, ସମାପନ କରିବା, ସମାପ୍ତି ।

ଉଜୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ନାଶକ, ଯେ ନାଶ କରେ । ଯଥା—

ବନ୍ଧା ସୁମନରେ ଜୁଡ଼ା ଯେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଉଜୁଡ଼ା ସେ ।
ବୈ. ବି.

ଉଜୁଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନାଶ ହେବା, ନଷ୍ଟ ହେବା ।

ଉଜ୍ଜୟିନୀ, ଉଜ୍ଜୟନୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉତ୍-ଜି-ଇନ୍, ଅନ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଅବନ୍ତୀ ନଗର, ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ରାଜଧାନୀ, ଏହି ସ୍ଥାନ-ଲୋକମାନେ ପ୍ରାୟଶଃ ଜୟାକାଙ୍‌କ୍ଷୀ ବୋଲି ଏହି ସ୍ଥାନର ନାମ ଉଜ୍ଜୟିନୀ ।

ଉଜ୍ଜାସନ, ବି. (ଉତ୍-ଜାସି = ବଧ କରିବା-ଅନ) ମାରଣ, ହନନ, ବଧ । (ଉଦ୍‌ବାସନ ପ୍ରମଥନ ନିଥନୋଜ୍ଜାସନାନି ଚ— ଅମର ।)

ଉଜ୍ଜୀବନ, ବି. (ଉତ୍-ଜୀବ୍-ଅନ) ମୂର୍ଚ୍ଛା ବା ଅଚୈତନ୍ୟ ପରେ ଚୈତନ୍ୟଲାଭ, ଚୈତନ୍ୟଲାଭ; ଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ହୋଇ ପୁନର୍ବାର ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିବା ।

ଉଜ୍ଜୃମ୍ଭ, ଉଜ୍ଜୃମ୍ଭିତ, } ବି. (ଉତ୍-ଜୃମ୍ଭ୍-ଅ-ତ) ବିକାଶ । ବିଂ. ପ୍ରକାଶିତ, ବିକଶିତ । ଯଥା—ଉଜ୍ଜୃମ୍ଭ ବଦନା-ମ୍ଭୋଜ । ସମୁଜ୍ଜୃମ୍ଭିତ ସରୋଜନିକର ।

ଉଜ୍‌ଝିତ, ବିଂ. (ଉଦ୍‌ଝ = ତ୍ୟାଗ କରିବା-ତ) ତ୍ୟକ୍ତ, ବର୍ଜିତ, ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ।

ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, ବିଂ. (ଉତ୍ = ଅତିଶୟ-ଜ୍ୱଳ୍ = ଦୀପ୍ତି-ପାଇବା-ଅ) ଦୀପ୍ତିମାନ୍, ଚାକ୍‌ଚକ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ, ପରିଷ୍କୃତ, ନିର୍ମଳ; ଶୋଭମାନ । ବି. ଶୃଙ୍ଗାରରସ; ସୁବର୍ଣ୍ଣ, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ । (ଶୃଙ୍ଗାରଃ ଶୁଚିରୁଜ୍ଜ୍ୱଳଃ—ଅମର ।)

ଉଝଟ, ବିଂ. (ଉଜ୍‌ଝଟ ଶବ୍ଦଜ) ଅସ୍ଥିର, ଖେଚଡ଼ା, ଦୁଷ୍ଟ । ଯଥା—

କାଳିଆ ବଳଦ ଭାରି ଉଝଟ,
ନଡିନ୍ଧି ଭାଙ୍ଗଇ ଡାଟି କବାଟ । ଉ. ଆ. ଅ. ଭା. ଅ. ସ.

ଉଝାଳିବା, କ୍ରି. (ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଓ ଉଜ୍ଜଳ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ସଫା କରିବା, ପରିଷ୍କାର କରିବା; ପଙ୍କୋଦ୍ଧାର କରିବା, ପଙ୍କୋଦ୍ଧାର ଦ୍ୱାରା ଜଳ ଉପରକୁ ଉଠିଲା ପରି କରିବା; ଆପଦାଦିରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ।

ଉଝୋଇଁ, ଉଝୋଇଁ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅକାରଣରେ ବା ମିଛାଲିଆ ।

ଉଞ୍ଚ, ବିଂ. (ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦଜ) ଉଚ୍ଚ, ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । ଯଥା—ସେ ବଡ଼ ଉଞ୍ଚକପାଳିଆ ଲୋକ ।

ଉଞ୍ଚକପାଳୀ, ଉଞ୍ଚୁକପାଳୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଓଡ଼ିଆ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର କପାଳ ଉଚ୍ଚ । (ଏହା ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦ ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି କଥିତ ।)

ଉଞ୍ଚା, ବି. (ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା ।

ଉଞ୍ଚାଇବା, ଉଞ୍ଚେଇବା, } କ୍ରି. ଆଘାତ ପାଇ ଶବ୍ଦାଦି ଠେକିବା । ଯଥା—

ଖଡ଼୍‌ଗ ଧରି ନିଜ ମଥା କାଟିବାର ପାଇଁ,
ଉଞ୍ଚାନ୍ତେ ସେ ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀ କହିଲେ ବୁଝାଇ । ବେ. ପ.

ଉଞ୍ଚୁଆ, ବିଂ. (ଉଞ୍ଚ-ଉଆ—ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଉଚ୍ଚ ।

ଉଞ୍ଛ, ବି. (ଉଞ୍ଛ୍ = ଖୁଣ୍ଟିନେବା, ବାଛିନେବା-ଅ) ଜୀବିକାନିର୍ବାହାର୍ଥ ଧାନ୍ୟାଦି ଖୁଣ୍ଟି-ନେବା, ଇତସ୍ତତ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଧାନ୍ୟାଦି ବାଛିନେବା; ବୃତ୍ତିବିଶେଷ ।

ଉଞ୍ଛଶିଳ, ଉଞ୍ଛଶୀଳ, } ବି. (ଉଞ୍ଛ = ବାଛିନେବା-ଶିଳ = ଆହରଣ, ଉଞ୍ଛ-ଶୀଳ) ଉପେକ୍ଷିତ ଶସ୍ୟାଦି ବାଛିନେବା, ବୃତ୍ତିବିଶେଷ । (ଉଞ୍ଛଃ କଣଶ ଆଦାନଂ କଣିଶାଦ୍ୟର୍ଜ୍ଜନଂ-ଶିଳଂ—ଯାଦବ ।) ବିଂ. ଉଞ୍ଛଜୀବୀ, ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ଶସ୍ୟର ଶେଷ ଆହରଣକର୍ତ୍ତା ।

ଉଞ୍ଛିବା, କ୍ରି. (ଉଞ୍ଛନ ଶବ୍ଦଜ) ଶାଉଁଳିବାର । ଯଥା—

ସେବତୀଦଳ ବଞ୍ଚି ଉଞ୍ଛି ଅତରେ
ଶେଜାଇଲେ ଝିନବାସ । ଲ. ବ.

ଲୁଗାର କୁଞ୍ଚ ସଜାଡ଼ିବାର । ଯଥା—

ବାହାର ବଣନଳରେ ଉଞ୍ଛିଲେ କୁଞ୍ଚିଲେ ସଖୀ ଯେ ।
ଲ. ବ.

ବୃକ୍ଷରୁ ଡାଳ କମ୍ବା ପତ୍ରାଦି ଓଟାରି ପକାଇବା ।

ଉଟ, ବି. (ଉଷ୍ଟ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଉଷ୍ଟ୍ର, ଲମ୍ବୋଷ୍ଟ । (ଉ = ଶବ୍ଦକରିବା-ଟ—ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ତୃଣ, ପର୍ଣ୍ଣ ।

ଉଟଜ, ବି. (ଉଟ=ତୃଣପର୍ଣ୍ଣାଦି-ଜନ୍-ଅ)ମୁନି-ମାନଙ୍କର ପର୍ଣ୍ଣରଚିତ ଗୃହ, ପର୍ଣ୍ଣଶାଳା, କୁଟୀର; କୁଡ଼ିଆ । (ପର୍ଣ୍ଣଶାଲୋଟଜୋଽସ୍ତ୍ରିୟାଂ—ଅମର ।)

ଉଟମୁହାଁ, ବିଂ. (ଉଷ୍ଟ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦଜାତ) ଯେ ଉପରକୁ ମୁଖ କରିଥାଏ, ଯାହାର ମୁଖର ଆକୃତି ଉଷ୍ଟ୍ରର ମୁଖ ପରି ଥାଏ ।

ଉଠନ୍ତା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବାହାରିଥିବା, ଉଠିଥିବା, ଉନ୍ନତ ।

ଉଠା, ବି. (ଉତ୍ଥାନ ଶବ୍ଦଜ) ଉଠିବା । ଯଥା—

ଆର ଡେଣାକେ ବୃକ୍ଷକୁ ଧରିଥାନ୍ତି ଭିଡ଼ି,
ଡେଣାକେ ଉଠା ବସା ହୁଅନ୍ତି ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି । ନୃ. ପୁ. ପ. ସା.

ବିଂ. ଉଠିଥିବା, ଉତ୍ଥିତ ।

ଉଠାଇବା, କ୍ରି. (ଉତ୍ଥାନ ଶବ୍ଦଜ) ନିଦ୍ରାରୁ ସଚେତ କରାଇବା । ଯଥା—ରାମ ଶୋଇ-ଅଛି ଉଠାଇ ଦିଅ; ତୋଳିଧରିବା । ଯଥା—ଯାହା ଭାଗ ସେ ଉଠାଇ ନିଅ । ଠିଆ କରିବା । ଯଥା—ପିଲାଟି ଧାଇଁ ଧାଇଁ ପଡ଼ିଗଲା, ଉଠାଇ ଦିଅ । ଦୂର କରିବାର । ଯଥା—

ସପତ୍ନୀର ପୂଜା ଉଠାଇବା ଆଶେ,
ଆଣିଲ ବାତୁଳ ତୋତେ ଏ ପ୍ରବାସେ । ନ. କେ.

ଉଠାଚୂଲି, ବି. (ଉତ୍ଥାନ, ଚୁଲ୍ଲୀ—ଏହି ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଯେଉଁ ଚୂଲିକୁ ଏକସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟସ୍ଥାନକୁ ନିଆଯାଇ ପାରେ ।

ଉଠାଦୋକାନ, ବି. ସାମୟିକ ଦୋକାନ ।.

ଉଠାଣ, ବି. (ଉତ୍ଥାନ ଶବ୍ଦଜ) ଉଚ୍ଚ ଭୂମି; ଉତ୍ତୋଳନ; ଉଠିବା; ଦୋକାନଦାରଠାରୁ କାଲି ଆଣିବା; ମେଘର ନଦୀ ଉତ୍ପତ୍ତି-ଆଡ଼କୁ ଗମନ ।

ଉଠାଣି, ବି. (ଉତ୍ତ-ସ୍ଥାନ ଶବ୍ଦଜ) ପଥ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଆଡ଼କୁ ଯାଇଥାଏ ।

ଉଠିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଗଣା, ଯାହା ବିନା ବ୍ୟୟରେ ମିଳେ । ବିଂ. ଉଚ୍ଚ କରାଯିବା (ଜମି) । ଯଥା—

ଦଣ୍ଡୀ ଗୋପଥ ଗ୍ରାଙ୍ଗ ଉଠିଆ ଯେତେ ଭୂମି,
ଛିଣ୍ଡିଲୁ କର ଆଦାୟ କଲ ଦେବସ୍ୱାମୀ । ସା ଭା. ଆ.

ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ଉନ୍ନତ ।

ଉଠିଆରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିଶୁଜନ୍ମର ସପ୍ତମ ଦିବସର ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଯଥା—

ବିଯୋଗ ନିଦ୍ରାରେ କାମମଧୁରେ ବାଦ,
ବିରଚ ଏ ପାଞ୍ଚ ଉଠିଆରି ସମ୍ବାଦ । ବୈ. ବି.

ଉଠିବା, କ୍ରି. (ଉତ୍ଥାନ ଶବ୍ଦଜ) ଅଙ୍କୁରୋତ୍ପତ୍ତି ହେବା । ଯଥା—ମଞ୍ଜି ଉଠିଲି । ଉନ୍ନତ ହେବା । ଯଥା—କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସେ ଉଠୁଅଛି । ପ୍ରକାଶ ପାଇବା । ଯଥା—ଏ ସମ୍ବାଦ ସର୍ବତ୍ର ଉଠିଲି । ଉତ୍ଥିତ ହେବା । ଯଥା—

ଅଗ୍ନି ଯେ କୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟେ ଥିଲା,
ବିପ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗତେ ଉଠିଲା । ଭା. ଏ. ସ୍କ

ଉଡ଼ଙ୍ଗ, ବି. (ଉରଗ ବା ଉରଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ସର୍ପ । ଯଥା—

କଳିକାଳ ବିଧ୍ୱଂସି ଗୋ ମୋହନୀ ଦୁଲଣୀ,
ଉଡ଼ଙ୍ଗମାଳ ହୃଦରେ ବାହୁଟୀ କଙ୍କଣୀ । ସା. ଭା. ଆ.

ପତାକା, ଧ୍ୱଜ । ଯଥା—

କଣସ୍ୱମୟ ରଥରେ ଉଡ଼ୁଛି ପାତାଙ୍ଗ,
କେଶରିଲାଞ୍ଛିର ଚନ୍ଦ୍ର ଉଡ଼ଇ ଉଡ଼ଙ୍ଗ । ସା. ଭା. କ.

ଉଡ଼ା, ବି. (ଉତ୍-ଡୀ ଧାତୁଜ) ଆକାଶ ମାର୍ଗରେ ଉଠିବା । ଯଥା—

କଉରୁକିଙ୍କ କାଗଜଚକ ଉଡ଼ା ବେଳ,
ରବିମଣ୍ଡଳକୁ ବୋଲି ଦେଉଅଛି ପେଲ । ସୁ. ପ.

କ୍ରି. ଉଡ଼ାଅ । ବିଂ. ଉଡ଼ୁଥିବା, ଅନିଶ୍ଚିତ । ଯେପରି—ଉଡ଼ା ଖବର ।

ଉଡ଼ାଇବା, } କ୍ରି. (ଉଡ୍-ଡୀ-ଧାତୁଜ) ଉଡ଼େଇବା, } ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ପବନଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ କରିବା । ଯଥା—

ଉଡ଼ାଇ କାକକୁ ଚଞ୍ଚୁ, ଏମନ୍ତ ତର୍କି ଯେ । କୋ.ବ୍ର.ସ୍ତୁ.

ଅପବ୍ୟୟ କରିବା, ହରାଇ ଦେବା । ଯଥା—

ଧନଞ୍ଜୟ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ,
ପଶା ଖେଳି କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଦେଲା ତା ଉଡ଼ାଇ । ବେ.ପ.

ନିନ୍ଦିତ କରିବା । ଯଥା—

ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଥିଲେ ସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟା ଦାସୀ,
ମୋତେ ସେହିକାଳେ ଉଡ଼ାଇଦେଲେ ହସି ।
କୃ. ଷ. ସ. ପ.

ମିଥ୍ୟା ବା ଅନୁଚିତ ବୋଲି କହିବା ।

ଉଡ଼ାଣ, ବି. (ଉଡ୍‌ଡୀନ ଶବ୍ଦଜ) ଉଡ଼ିବା, ଯେପରି ପକ୍ଷିଉଡ଼ାଣ । ଯୁଦ୍ଧ ବ୍ୟାୟାମ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଉଡ଼ାଣ ବୁଡ଼ାଣକି ମାରଣପନ୍ଥା ମାର୍ଗ,
ଯାବତ ଧାରଣପୂର୍ବ ସଧାନ୍ତ ନୃସିଂହ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

ଉଡ଼ାଣିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅପବ୍ୟୟୀ । ଯଥା—ସେ ବଡ଼ ଉଡ଼ାଣିଆ ଲୋକ । ଅନସ୍ଥିତ; ଉଡ଼ୁଥିବା ।

ଉଡ଼ାବୁଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୁଷ୍ଟ । ଯଥା—

ଉଡ଼ାବୁଡ଼ା ଘରବୁଡ଼ା ଅଟେ ଅପାର୍ଥିକ,
ବହୁ ପାପ କରିଅଛୁ ଏହୁ ମୂର୍ଖ ଲୋକ । ନୃ. ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ଉଡ଼ିଆ, ବି. (ଉଡ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଜାତିବିଶେଷ ।

ଉଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଉଡ୍-ଡୀ-ଧାତୁଜ) ଆକାଶ ମାର୍ଗରେ ବୁଲିବା, ପବନରେ ଚାଳିତ ହେବା; ନାଶ ହେବା । ଯଥା—

ଧନ୍ୱୋର ଦୂରେ **ଆଉ ସାହସ ଉଡ଼ିଲା । ବେ. ପ.**

ଉଡ଼ିଶା, ବି. (ଉଡ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍କଳଦେଶ, ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମକ୍ଷେତ୍ର ।

ଉଡ଼ିଶୀ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉଡ଼ିଶାଦେଶ ନିବାସୀ; ଉଡ଼ିଶାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ବି. ଭଣ୍ଡାରି ଜାତିର ଶାଖାବିଶେଷ ।

ଉଡ଼ୁ, ବି. (ଉଡ୍ = ସୂତକରିବା, ଉ-ସଙ୍ଗାର୍ଥେ, କିମ୍ବା ଉଡ୍-ଡୀ = ନଭୋଗମନ-ଉ) ତାରା, ନକ୍ଷତ୍ର । (ତାରକାପ୍ୟୁଡୁର୍ବାସ୍ତ୍ରିୟାଂ— ଅମର ।) ଜଳ ।

ଉଡ଼ୁକୁମତ୍ସ୍ୟ, ବି. (ଓଡ଼ିଆ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; ଯେଉଁ ମତ୍ସ୍ୟ ଉଡ଼ିପାରେ ।

ଉଡ଼ୁପ, } ବି.(ଉଡ଼ୁ = ଜଳ-ପା = ରକ୍ଷା କରିବା- ଉଡ଼ୂପ, } ଅ—ଯେ ଜଳରୁ ରକ୍ଷା କରେ) ନୌକା; ଭେଳା; ଡଙ୍ଗା । (ଉଡୁପଂତୁପ୍ଳବଃ କୋଳଃ—ଅମର ।) ଚର୍ମାବନଦ୍ଧ ପାନ-ବିଶେଷ । (ଉଡ଼ୁ = ନକ୍ଷତ୍ର, ପ = ପାଳକ ବା ପତି) ଚନ୍ଦ୍ର, ତାରାପତି । ଯଥା—

ସଲିଳେ ଉଡ଼ୁପ ଦେଖ ରେ ହୋଇଅଛୁ ଶୋଭନ,
ସଖିରେ ଉଡ଼ୁପବଦନା ଖେଳିବାକୁ ମୋ ମନ । ଲ. ବ.

ଉଡ଼ୁମ୍ବର, ବି. (ଉଡ଼ୁଂ = ନକ୍ଷତ୍ରକୁ-ବୃ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅ-ଯେ ଫଳରୂପ ନକ୍ଷତ୍ରଗଣକୁ ଆଚ୍ଛାଦନ କରେ) ଡିମ୍ବିରି ଗଛ; ଡିମ୍ବିରି ଗଛର ଫଳ । ଯଥା—

ଉଡ଼ୁମ୍ବର ଫଳ ଏ ବାୟୁ ସ୍ମରଣେ,
ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅଇ ମଧୁର ରସେ । ମେ. ଦୂ.

ତାମ୍ର, ତମ୍ବା; କର୍ଷ, ଦୁଇ ତୋଳା ପରିମାଣ; ଦେହଳୀ, ଦ୍ୱାରବନ୍ଧର ତଳ କାଷ୍ଠ; କୁଷ୍ଠରୋଗବିଶେଷ ।

ଉଡ୍‌ଡୟନ, ବି. (ଉତ୍-ଡୀ = ଆକାଶେ ଗମନ କରିବା-ଅନ) ଆକାଶବିହାର, ଶୂନ୍ୟ ଗମନ, ଉଡ଼ିବା ।

ଉଡ୍‌ଡୟମାନ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଡୀ-ଆନ = ଶାନ, ଯ-ଆଗମ, ଆନ = ମାନ) ନଭୋଗମନ-କାରୀ, ଯେ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ୁଅଛୁ ।

ଉଡ୍‌ଡାମର, ବିଂ. (ଉତ୍ = ଉତ୍କୃଷ୍ଟ-ଡାମର) ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ; ଅତି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ।

ଉଡ୍‌ଡୀନ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଡୀ-ତ, ତ = ନ) ଯେ ଉଡ଼ିଅଛୁ, ଉତ୍ପତିତ, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗତ; ଶୂନ୍ୟ-ଗାମୀ; (ଭାବବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ବି. ଶୂନ୍ୟରେ ଗମନ, ଉଡ଼ିବା । (ପ୍ରଡୀନୋଡ୍‌ଡୀନ ସଣ୍ଡୀନାନ୍ୟେତାଃ ଖଗ-ଗତିକ୍ରିୟାଃ—ଅମର ।)

ଉଡ଼ୁଡ଼ୀୟମାନ, ବଂ. (ଉଡ୍‌-ଡ଼ୀ-ଆନ=ଶାନ, ଯ ଆଗମ, ଆନ=ମାନ) ଯେ ଉଡ଼ୁଅଛୁ, ଆକାଶଗାମୀ ।

ଉଡ଼ାଳ, ଉଡ଼ୁଆଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଆଢ଼ୁଖା । ଯଥା—

ପାହର ଉଡ଼ାଳେ ରହିଥିବ ଡର,
ବିଦେଶି ସମ୍ମୁଖେ କାହିଁଶିକ ପର । ଦରବାର ।
ଦୁଇ ରାଜାଙ୍କ ସଂଗ୍ରାମ ହେବ ଯେତେବେଳେ,
କୌତୁକେ ଦେଖିବୁଁ ଆମ୍ଭେ ରହି ଉଡ଼ୁଆଳେ । ବୈ.ପ.

ଉଡ଼ୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଆଚ୍ଛାଦନ ବସ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ । ଯଥା

ରଜନୀ ଶେଷରେ ଉଢ଼ୁଣୀ ଶେଯରେ
ରଖାଇଲୁ ଜନଚନ୍ଦ୍ର,
ଏମନ୍ତ ଯାମିନୀ ଯୋଗରେ କାମିନୀ
ଅଛି ସୁଖେ ବନ୍ଦୀଦ୍ରୁତ । କ. ମ.

ଉଡ଼ଣା, ଓଡ଼ଣା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବଗୁଣ୍ଠନ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ମୁଖାଚ୍ଛାଦନବସ୍ତ୍ର ।

ଊଣା, ବଂ. (ଊନ ଶବ୍ଦଜ) ନ୍ୟୂନ ଅର୍ଥାତ୍ କମ । ବି. ନିନ୍ଦା । ଯଥା—

ବୋଇଲୁ ମୁଁ ଅନାଥରେ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ ଅନା ଥରେ ।
ଲଭି ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ହେଲ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି
ଊଣା ଏ ପ୍ରୀତି ପଥରେ । ବି. ଚ. ମ.

ଊଣାଧିକ, ବଂ. (ନ୍ୟୂନାଧିକ ଶବ୍ଦଜ) କଞ୍ଚିତ୍ ବହୁତ । କି. ବଂ. ପ୍ରାୟଶଃ । ଯଥା—

ଏ ମଧ୍ୟ ଊଣାଧିକରେ ତାର ପର ଅଟେ ।

ଊଣିଶି, ଊଣାଇଶ, ଊଣେଇଶ, ଊଣୋଇଶ, ଅଣିଶି, } ବଂ. (ଊନବଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ୧୯ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ତୈତିଲ ନାମେ କରଣ ପ୍ରୀତି ନାମେ ଯୋଗ,
ମେଷ ସଂକ୍ରାନ୍ତିକ ଊଣୋଇଶ ଦନ ଭୋଗ । ସା. ଭ୍ର. ଆ.

ଊଣ୍ଡିବା, କି. (ଦେଶଜ) ଠଉରିବା; ଦୋଷ-ତର୍କଣା କରିବା; ଜାଣିବା । ଯଥା—

ବେଳ କାଳ ଊଣ୍ଡି କାର୍ଯ୍ୟ କର,
ହୋଇବଟି ଲଭ ଯଶ ଅଖର ।

ଖୋଜିବା; ବସ୍ତୁକୁ ପ୍ରଥମେ ପିନ୍ଧିବା ।

ଉତ, ବଂ. (ବେ=ବୁଣିବା-ତ) ତନ୍ତୁସନ୍ତତ, ସ୍ୟୂତ, ତନ୍ତୁବାୟନିର୍ମିତ, ବୁଣା । (ଉତଂସ୍ୟୂତ ମୁତଂଚେତ ତ୍ରିଂତୟଂ ତନ୍ତୁ-ସନ୍ତତେ—ଅମର ।)

ଅଂ. ପ୍ରଶ୍ନ; ବିତର୍କ; ବିକଳ୍ପ; ସମୁଚ୍ଚୟ (ଉତପ୍ରଶ୍ନବିତର୍କୟୋଃ, ସମୁଚ୍ଚୟେ ବିକଳ୍ପେ ଚେତି—ହୈମଃ ।)

ଉତପନ, ବି. (ଉତ୍ପନ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ଜନ୍ମ । ଯଥା—

ସେହି ଅନାଦି ନାଥିର କଣ୍ଠାଷନସ୍ଥଳେ,
ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟମୋହିନୀ କନ୍ୟା ହେଲେ ଉତପନେ ।
ସା. ଭ୍ର. ଆ.

ବଂ. ଉତ୍ପନ୍ନ, ଜାତ ।

ଉତପାତ, ବି. (ଉତ୍ପାତ ଶବ୍ଦଜ) ଗର୍ବ; ଉପଦ୍ରବ ।

ଉତପିଛୁବା, କି. (ଉତ୍ପିସ୍ରୁ ବା ଉତ୍ପତତ୍ସୁ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରକାଶ କରିବା, ପ୍ରକାଶ ହେବା; ଉପରକୁ ଉଠିବା ।

ଉତରଣ, ବି. (ଉତ୍ତରଣର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଉତ୍ତୁରିବା ।

ଉତରୋଳ, ବି. (ଉତ୍ତରଳ ଶବ୍ଦଜ) ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ; ଗଣ୍ଡଗୋଳ ।

ଉତଳନ, ବି. (ଉତ୍ତୋଳନ ଶବ୍ଦଜ) ଉନ୍ନତ ହେବା; ଓହ୍ଲାଇବା ।

ଉତଲ, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ।

ଉତସଲ, ଉତସଳ, } ବଂ. (ଦେଶଜ) ଉନ୍ମତ୍ତ । ଯଥା—

ସମର ଭୂମି ଦେଖି ହୁଅନ୍ତି ଉତସଲ,
ବୋଲନ୍ତି ଏହି ଲୋକେ ହେଲେ ମୃତ୍ୟୁତୁଲ୍ୟ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ଉତାରଖାନା, ବି. (ଉତାର=ଉତ୍ତରଣ-ଖାନା =ସ୍ଥାନ) ପାନ୍ଥଶାଳା; ଚଟି ।

ଉତାରିବା, କି. (ଉତ୍ତାରଣ ଶବ୍ଦଜ) ଲିଖିତ-ପାଠାଦି ପୃଥକ୍ କରିବା କିମ୍ବା ପୃଥକ୍‌ରୂପେ ଲେଖି ନେବା; ଓହ୍ଲାଇବା; କାଢ଼ିବା କିମ୍ବା ବାହାର କରିବା । ଯଥା—

ଏକା କହି ପାଦୁଁ କଳନାଦ-ଭୂଷା,
ଉତାରିଲୁ ଖେଳ-ଖଞ୍ଜରୀଟଦୃଶା । ନ. କେ.

ଉତାହ, ଅଂ. (ଉତାହୋ—ଉତ-ଆହୋ—ସମାହାରଦ୍ୱନ୍ଦ) ପ୍ରଶ୍ନ; ବିକଳ୍ପ । ଆହୋ-ଉତାହୋ କିମୁତ ବିକଳ୍ପେ କିଂ କିମୁତ ଚ—ଅମର ।) ବିସ୍ମୟ, ଚିନ୍ତା ।

ଉତଆଣି, ବି. (ଉତ୍ତାନଶୟ ଶବ୍ଦଜ ?) ଦୁଗ୍ଧପୋଷ୍ୟ ଶିଶୁ, ଅପରିଆଣି ସନ୍ତାନ ।

ଉତ୍ତୁକଣ୍ଠ, ବିଂ. (ଉତ୍କଣ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରବଳ । ଯଥା—

ସିଂହପରି ହୋଇ ବଳ ଉତ୍ତୁକଣ୍ଠ,
ନାନାକାଣ୍ଡ ଯୁଦ୍ଧ କରନ୍ତି ପ୍ରକଟ । କୃ. ଭା. ଆ. ପ.

(ଯାବତୀୟ ଉତ୍‌ଉପସର୍ଗପୂର୍ବକ ସାଧୁ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଆପଭ୍ରଂଶିକ ଶବ୍ଦ ସବୁ ଏତାଦୃଶ କ୍ରମରେ ଗଠିତ ହୁଏ, ଗ୍ରନ୍ଥ-ବିସ୍ତୃତି ଭୟରୁ ସେ ସବୁ ଦେବା ଅନାବଶ୍ୟକ ବୋଧ କଲୁଁ ।)

ଉତ୍ତୁରି, ଉତ୍ତୁରୀ, ଉତରି, ଉତ୍ତରି, ଉତ୍ତରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉତ୍ତରୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ଦେହ ଉପରେ ଧରିଥିବା ଲୁଗା ପ୍ରଭୃତି । ଯଥା—

ହୃଦରେ ଆଭରଣ ଉତ୍ତରି ସର୍ପଫେରୁ,
ଅନ୍ତରୀକ୍ଷେ ବାଜଇ ନବ ଲକ୍ଷ ଡମ୍ବୁରୁ । ସା. ଭା. ଆ.
ନବଗୁଣ ପଇତା ଯେ କନ୍ଧରେ ଉତ୍ତୁରି,
ଅଧସ୍ତନ ମନ୍ତ୍ରପୋଥି ହାତେ ଛନ୍ତି ଧରି । ସା. ଭା. ଆ.
ଏମନ୍ତ କୁବୁଜୀ ବଚନ୍ତି,କୃଷ୍ଣର ଧଇଲା ଉତ୍ତରି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଉତ୍ତୁରିବାର, କ୍ରି. (ଉତ୍ତରଣ ଶବ୍ଦଜ) ଉପସ୍ଥିତ ହେବା । ଯଥା—

ଦିବ୍ୟ ମନ୍ଦିରେ ଉତ୍ତୁରି ପଲ୍ୟଙ୍କେ ବସୁଁ ଚତୁରୀ । ଲା. ବ.

ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ଅର୍ଥାତ୍ ଓହ୍ଲାଇବା । ଯଥା—

ପାଲଙ୍କୀ ଅଙ୍କରୁ ଉତ୍ତୁରି ବାଳକ
ଏମନ୍ତ ଚତୁରୀରତନ । ଲା. ବ.

ଦୁଗ୍‌ଧାଦି ଗରମ ହୋଇ ପାତ୍ରରେ ସ୍ଫୀତ ହେବା । ଯଥା—

ଚୁଲିରେ ବସିଥିଲା କ୍ଷୀର, ବୁଝିଲେ ପ୍ରଭୁ ଚକ୍ରଧର ।
ତକ୍ଷଣେ ଉଠିଲା ଉତ୍ତୁରି, ଦେଖି ଧାଇଁଲେ ନନ୍ଦନାରୀ ।
ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା କିମ୍ବା ଉଦ୍ଧାର ହେବା । ଯଥା—

ବିଲୋକିଲେ ଶଙ୍କରି ସେ ଜନ ନ ଉତ୍ତୁରି
ସୁଗ୍ରୀବ ଗ୍ରୀବ ମୋଡ଼ି ମାରି । ବୈ. ବି.

ସାଗରାଦି ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ବା ଲଙ୍ଘିବା; କପିସେନାମାନେ ସମୁଦ୍ର ଉତ୍ତୁରି ଆସି ସୁବେଳରେ ଶିବିର ସନ୍ନିବେଶ କଲେ ।

ଉତ୍ତୁରୁଳି, ଉତ୍ତୁରୁଳି, ଉତ୍ତୁର୍ଲି, ଉତ୍ତୁରୁଡ଼ି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଲତା-ବିଶେଷ ।

ଉତ୍ତୁସଲ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସନ୍ତୁଷ୍ଟ । ଯଥା—

ତୁମ୍ବୁରୀ ବଜାଇ କେ ମୃଦଙ୍ଗ ଧରି ପିଟି,
ତାଳି ବେଣୀ ଶବଦ କେ ବଜାଏ ଅଧାଟି ।
ଏମନ୍ତେ ଉତ୍ତୁସଲ ହୁଅନ୍ତି ଦେବତାଏ,
ଶୁଣ ହେ ନାରଦ କହୁଛନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମାଏ । ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ଉତ୍କ, ବିଂ. (ଉତ୍-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଉନ୍ମନା, ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ; ଉତ୍ସୁକ; ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ।

ଉତ୍କଟ, ବିଂ. (ଉତ୍-କଟ-କଟଚ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଅତି ପ୍ରବଳ, ଦୁଃସାଧ; ଉଦ୍ଦାମ; ଅଧିକ; ତୀବ୍ର; ଉନ୍ମତ୍ତ । (ଉତ୍କଟସ୍ତୀବ୍ରମତ୍ତୟୋ—ହେମ ।) ବି. ମତ୍ତହସ୍ତୀ; ଇକ୍ଷୁପତ୍ର ବା ତାଳପତ୍ର; ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ୍ । (ତ୍ୱକ୍‌ପତ୍ରମୁତ୍କଟଂ ଭୃଙ୍ଗତ୍ୱଚଂ ଚୋଚଂ ବରାଙ୍ଗକଂ—ଅମର ।)

ଉତ୍କଣ୍ଠ, ବିଂ. (ଉତ୍ = ଉନ୍ନତ-କଣ୍ଠ) ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ; ଶୃଙ୍ଗାରବନ୍ଧବିଶେଷ ।

ଉତ୍କଣ୍ଠା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉତ୍-କଣ୍ଠ୍ = ଚିନ୍ତା କରିବା-ଅ) ଉଦ୍‌ବେଗ, ଚିନ୍ତା, ଭାବନା; ବେଦନା; ଇଷ୍ଟ ଲାଭାର୍ଥ କାଳକ୍ଷେପରେ ଅସହିଷ୍ଣୁତା; ଔତ୍ସୁକ୍ୟ । ଯଥା—

ଉତ୍କଣ୍ଠାକୁଳ ହୋଇ ଘନକୁ ଭାଷେ,
ସଜୀବ ମଣି ହୃଦ କଥା ପ୍ରକାଶେ । ମେ. ଦୂ.

ଉତ୍କର, ଉତ୍କାର, } ବି. (ଉତ୍ = ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-କୃ-ଅ, ଯାହା କ୍ରମଶଃ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ କରାଯାଏ) ରାଶି, ପୁଞ୍ଜ, ଗଦା, ସମୂହ । (ସ୍ୟାନ୍ନିକାୟଃ ପୁଞ୍ଜରାଶିତୂତ୍କରଃ କୂଟମସ୍ତ୍ରିୟାଂ—ଅମର ।) ପ୍ରସାରଣ; ବିକ୍ଷେପ ।

ଉତ୍କର୍ଷ, ବି. (ଉତ୍ = ଅଧିକ-କୃଷ୍ = ଟାଣିବା-ଅ) ଉତ୍ତମତା, ଶ୍ରେଷ୍ଠତା; ଆଧିକ୍ୟ; ଅତିଶୟ; ବୃଦ୍ଧି ବା ଉନ୍ନତି । ବିଂ. ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ।

ଉତ୍କଳ, ବି. (ଉତ୍ = ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, କଳ୍ = କଳନା କରିବା, ଅବଗତ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି—କଳଃ କାମଧେନୁଃ କଳାନାଂ-ଅ-ଯେ ସମସ୍ତ ସମ୍ମୁତ୍କୃଷ୍ଟ ବିଷୟକୁ ଅବଗତ କରି ପାରେ) ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦେଶବିଶେଷ, ଓଡ଼ିଆ ଦେଶ, ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଦେଶ; ସୁଦ୍ୟୁମ୍ନ ବା ଇଳାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଧ୍ରୁବଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର । ବିଂ. ଉତ୍କଣ୍ଠିତ । ଯଥା—

ଉତ୍କଳେ ଉତ୍କଳ ହୋଇ ବିରହେ ଭାରି,
ଗଢ଼ନ୍ତି ଏ ଗଉରବ ଗଉଡ଼େ କରି । ଲା. ବ.

ଉତ୍କଳିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉତ୍=ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-କଲ୍=ଗମନ କରିବା-ଅକ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଲହରୀ, ଢେଉ; ଫୁଲର କଢ଼ି; ଉତ୍କଣ୍ଠା, ଉଦ୍‌ବେଗ । ବିଂ. (ଉତ୍‌କଳିକା) ସଂଜାତକୋରକ, ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷର କଳିକା ବା କୋରକ ଜନ୍ମିଥାଏ ।

ଉତ୍କାର, ବି. (ଉତ୍=ଉପରକୁ-କୃ=ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅ) ଧାନ୍ୟୋତ୍କ୍ଷେପଣ, ଧାନର ଅଗାଡ଼ି ଝାଡ଼ି ରାଶୀକରଣ । (ଉତ୍କାରଶ୍ଚ ନିକାରଶ୍ଚ ଦ୍ୱୌ ଧାନ୍ୟୋତ୍କ୍ଷେପଣାର୍ଥକୌ —ଅମର ।)

ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ଉତ୍-କୃ-ତ) ଉତ୍‌କ୍ଷିପ୍ତ; ଖତ; କ୍ଷୋଦିତ; ଉଲ୍ଲିଖିତ; ବିଦ୍ଧ । (ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣାଇବ ବାସଯଷ୍ଟିଷୁ ନିଶା ନିଦ୍ରାଳସା ବର୍ହିଣଃ— ବି. ଉ. ନା ।) ରଚିତ; ଲିଖିତ; ଶାଣରେ ଘଷା ହୋଇ ପରିଷ୍କୃତ । ଯଥା—

ଶାଣେ ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ କି ବରାଙ୍ଗ ଏସନ ଆସଇ ଚରେ ।
ଉଷା ।

ଉତ୍କୁଣ, ବି. (ଉତ୍=ଉପରି-କୁଣ୍=ହିଂସା କରିବା-ଅ) ଦେଶକୀଟ, ଉକୁଣି ।

ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଉତ୍-କୃଷ୍-ତ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ପ୍ରଧାନ, ଉତ୍ତମ; ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଆକୃଷ୍ଟ ।

ଉତ୍କୋଚ, ବି. (ଉତ୍-କୁଚ୍-ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା-ଅ) ଲାଞ୍ଚ,ରିସବତ୍ । ଯଥା—ଉତ୍କୋଚଜୀବୀ ।

ଉତ୍କ୍ରମ, ବି. (ଉତ୍-କ୍ରମ୍-ଅ) ବ୍ୟତିକ୍ରମ; ବିଲୋମ; ନିଃସରଣ; ନିର୍ଗମନ; ମରଣ ।

ଉତ୍କ୍ରାନ୍ତ, ବିଂ. (ଉତ୍-କ୍ରମ୍-ତ) ଉଦ୍‌ଗତ; ଅତିକ୍ରାନ୍ତ; ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ; ମୃତ ।

ଉତ୍କ୍ରୋଶ, ବି. (ଉତ୍-କ୍ରୁଶ=କ୍ରନ୍ଦନ କରିବା-ଅ) କୁରରୀ ପକ୍ଷୀ ବା କୁରର ପକ୍ଷୀ । (ଉତ୍କ୍ରୋଶକୁରରୌସମୌ—ଅମର) ଚକ୍ରାର ।

ଉତ୍‌ଖାତ, ବି. (ଉତ୍-ଖନ୍-ତ) ଉତ୍ପାଟିତ; ଉନ୍ମୂଳିତ । ଯଥା—ବିଶିଖ ପ୍ରଭୃତି ଶରୀରରୁ ଉତ୍‌ଖାତ କରା ଯାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ବାକଶଲ୍ୟ ହୃଦୟରୁ କୌଣସିମତେ ଉତ୍‌ଖାତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ସମୂଳେ ବିନାଶିତ; ବିଦାରିତ ।

ଉତ୍‌ଖେଳା, ବି. (ଉତ୍-ଖେଳା) ଗଜ ବୃଷାଦିର ଦନ୍ତ ଓ ଶୃଙ୍ଗ ଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ତିକା ଉତ୍ତୋଳନ-ପୂର୍ବକ କ୍ରୀଡ଼ା । ଯଥା—

କୃତାଶ୍ଳେଷାନ୍ୱିତ ଘନକୁ ଆଲୋକିଲା ଯକ୍ଷକାମୀ,
ଖାତୋତ୍‌ଖେଳା ପରିଣତ ଗଜ ପ୍ରାୟ ଆଷାଢ଼ ଆଦ୍ୟେ ।
ମେ. ଦୂ.

ଉତ୍ତ, ବିଂ (ଉନ୍ଦ୍=ଆର୍ଦ୍ର କରିବା-ତ) ଆର୍ଦ୍ର, ଓଦା । (ଆର୍ଦ୍ରଂ ସାର୍ଦ୍ରଂ କ୍ଲିନ୍ନଂ ତିମିତଂ ସ୍ତିମିତଂ ସମୁନ୍ନମୁତ୍ତଂ ଚ—ଅମର ।)

ଉତ୍ତଂସ, ବି. (ଉତ୍-ତନସ୍=ଭୂଷିତ କରିବା-ଅ) କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ; ଶିରୋଭୂଷଣ । (ପୁଂସ୍ୟୁତ୍ତଂସାବତଂସୌ ଦ୍ୱୌ କର୍ଣ୍ଣପୂରେ ଚ ଶେଖରେ —ଅମର ।) (କୌଣସି ଶବ୍ଦର ପରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଲେ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ପ୍ରଧାନ । ଯଥା—

ରାଘବୋତ୍ତଂସ କି ଲୋକପ୍ରିୟ ଶମ ବିଭବ ଶ୍ରୀୟ
ଶୌର୍ଯ୍ୟେ ଅଗ୍ରଗୀ । କା. ପ. ନା.

ଉତ୍ତପ୍ତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ତପ୍-ତ) ଉତ୍ତାପବିଶିଷ୍ଟ; ସନ୍ତପ୍ତ; ଦଗ୍ଧ; ସ୍ନାତ । ବି. ଶୁଷ୍କ ମାଂସ (ଉତ୍ତପ୍ତଂ ଶୁଷ୍କମାଂସଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।)

ଉତ୍ତମ, ବିଂ. (ଉତ୍-ତମ=ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଅ) ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ପ୍ରଧାନ; ଚରମ; ଉପାଦେୟ । ବି. ସୁରୁଚିଗର୍ଭଜାତ ଉତ୍ତାନପାଦ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ।

ଉତ୍ତମର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ଉତ୍ତମ=ପ୍ରଧାନ ଋଣ=ଉପଚୟ ହେତୁ ଯାହାର ଋଣ ପ୍ରଧାନ ଅଟେ) ଋଣଦାତା, ମହାଜନ । (ଉତ୍ତମର୍ଣ୍ଣୋ ଧନସ୍ୱାମୀ ।)

ଉତ୍ତମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉତ୍ତମ-ଆ) ଗୁଣୋତ୍କୃଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ, ନାୟିକାବିଶେଷ । (ବରାରୋହା ମତ୍ତକାଶିନ୍ୟୁତ୍ତମା ବରବର୍ଣ୍ଣିନୀ—ଅମର ।)

ଉତ୍ତମାଙ୍ଗ, ବି. (ଉତ୍ତମ-ଅଙ୍ଗ) ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ; ମସ୍ତକ, ମୁଣ୍ଡ । (ଉତ୍ତମାଙ୍ଗଂ ଶିରଃ ଶୀର୍ଷଂ —ଅମର ।)

ଉତ୍ତମ୍ଭନ, ବି. (ଉତ୍-ସ୍ତନ୍ଭ୍-ଅନ) ଅବଲମ୍ବନ, ବର୍ଦ୍ଧନ; ଖୁଣ୍ଟ, ଖମ୍ବ; ନିବୃତ୍ତି; ସ୍ତମ୍ଭୀଭବ

ଉତ୍ତର, ବି. (ଉତ୍ = ଉପରି-ତୃ=ପାର ହେବା-ଅ) ପ୍ରତିବଚନ; ସିଦ୍ଧାନ୍ତ; ପ୍ରତିକାର; ବିରାଟ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଦିଗବିଶେଷ । (ଉତ୍ତରଂ ପ୍ରତିବାକ୍ୟେ ସ୍ୟାତ୍—ବିଶ୍ବ ।) ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଯୋଗ୍ୟ; ଉତ୍ତମ; ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ; ଅସାଧାରଣ । ଯେପରି—ଲୋକୋତ୍ତର । ଯାହା ପରେ ଘଟିବ, ଭାବୀ, ଭବିଷ୍ୟ । ଯଥା—ଉତ୍ତର କାଳରେ କଣ ହେବ, କହାଯାଇ ନ ପାରେ । ଉତ୍ତରଦିଗସମ୍ବନ୍ଧୀୟ, ଉତ୍ତର-ଦିଗସ୍ଥ; ଉପରିସ୍ଥ । (ଉପର୍ଯ୍ୟୁଦୀଚ୍ୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠେ-ଷ୍ୱପ୍ୟୁତ୍ତରଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।) କ୍ରି. ବିଂ. ଅନନ୍ତର, ପଶ୍ଚାତ୍ । ଯଥା—ସେ ଶ୍ରବଣୋତ୍ତର ଏହି କଥା କହିଲେ ।

ଉତ୍ତରକୁରୁ, ବି. (ଉତ୍ତର-କୁରୁ) ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପର ବର୍ଷବିଶେଷ; ଦେଶବିଶେଷ । କେହି କେହି ଈରାନ ରାଜ୍ୟର ଅପର ଭାଗକୁ ଉତ୍ତରକୁରୁ କହନ୍ତି । ଯଥା—

ବହୁତ ଜନ ଜୀବନ ନେଇ,
ଉତ୍ତରକୁରୁ ପ୍ରଦେଶେ ଯାଇ ।
ଉତ୍ତର ନ ଦେଉ ନ ସହି,
ଇନ୍ଦ୍ରେ ନ ମାନ ଯେ । ବୈ. ବି.

ଉତ୍ତରକ୍ରିୟା, ବି. (ଉତ୍ତର-କ୍ରିୟା) ସାମ୍ବତ୍ସରିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି କାର୍ଯ୍ୟ; ପ୍ରତିବଚନ ପ୍ରଦାନ ।

ଉତ୍ତରଚ୍ଛଦ, ବି. (ଉତ୍ତର = ଉପରି-ଛଦ) ଉପରି ଆସ୍ତରଣବସ୍ତ୍ର, ବିଛଣାର ଗୁଦର, ଶେଯପଡ଼ା, ଆଚ୍ଛାଦନବସ୍ତ୍ର ।

ଉତ୍ତରପକ୍ଷ, ବି. (ଉତ୍ତର = ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗାମୀ-ପକ୍ଷ = ଅନୁମେୟ ବସ୍ତୁର ଆଧାର) ପୂର୍ବ ପକ୍ଷ ବା ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତାର ନିରାସକ ବା ବିପରୀତ ପକ୍ଷ, ସିଦ୍ଧାନ୍ତପକ୍ଷ; ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷରେ ମାସାରମ୍ଭ ହେଲେ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଉତ୍ତରପକ୍ଷ; କୃଷ୍ଣପକ୍ଷରେ ମାସାରମ୍ଭ ହେଲେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷକୁ ଉତ୍ତରପକ୍ଷ କହନ୍ତି ।

ଉତ୍ତରଳ, ବିଂ. (ଉତ୍-ତରଳ) ଅତି ଚଞ୍ଚଳ, ଚଞ୍ଚଳ । ଯଥା—

ଉତ୍ତରଳ ଭାବ ବହ୍ନି ତାପେ ବହି,
ତୈଳକ୍ଷେପେ ହେଲେ ପସ୍ତ ପଡ଼େ ନହିଁ । ନ. କେ.

ଉତ୍ତରସାଧକ, ବିଂ. (ଉତ୍ତର-ସାଧକ) ସହକାରୀ, ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ।

ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ, ବି. (ଉତ୍ତରାଧିକାର-ଇନ୍) ଦାୟାଦ, ଉଆରସ ।

ଉତ୍ତରାପଖିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ; ଏହି ଧାନଗୁଡ଼ିକ ଚକା ସରୁ ଓ ଧୋବ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଏହାର ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ପକ୍ଷିପରି ଆକୃତି ଥାଏ ।

ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗ, ବି. (ଉତ୍ତର = ଉପରିସ୍ଥିତ-ଆସଙ୍ଗ —ଆ-ସନ୍‌ଜ୍-ଅ) ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର, ଆଚ୍ଛାଦନବସ୍ତ୍ର, ଗୁଦର । (ଭୃଗୁତ୍ତରାସଙ୍ଗ-ବତୀମଧୀତିନ୍ନଂ—କୁ. ସ.)

ଉତ୍ତରୀୟ, ବି. (ଉତ୍ତର = ଉପରେ-ଈୟ) ନାଭି-ଦେଶର ଉପରିସ୍ଥିତ ଅଙ୍ଗର ଆଚ୍ଛାଦନବସ୍ତ୍ର, ଓଢ଼ଣୀ, ଗୁଦର ।

ଉତ୍ତରେଦ୍ୟୁ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଉତ୍ତରେ ଦ୍ୟୁସ୍—
ଉତ୍ତରେଦ୍ୟୁଃ, } ଉତ୍ତର = ପଶ୍ଚାତ୍-ଏଦ୍ୟୁସ୍-ଦିବାର୍ଥେ) ପରଦିନରେ, ଆଗାମୀ ଦିବସରେ, କାଲି ।

ଉତ୍ତରୋତ୍ତର, କ୍ରି. ବିଂ. (ଉତ୍ତର-ଉତ୍ତର) କ୍ରମେ କ୍ରମେ, ପରେ ପରେ ।

ଉତ୍ତାନ, ବିଂ. (ଉତ୍ = ଉପରି-ତନ୍ = ବିସ୍ତାର ହେବା-ଅ) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖରେ ସ୍ଥିତ, ଚିତ ହେବା । ଯଥା—

ଉତ୍ତାନେ ଶୋଇଛୁ ଦୁଃଖିନୀ ନାୟିକା,
ପର୍ଯ୍ୟସ୍ତିତ ପଦ୍ମ ପ୍ରାୟ ତନୁ ଫିକା । ନ. କେ.

ଉତ୍ତାନପାଦ, ବି. (ଉତ୍ତାନ-ପାଦ) ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ-ମନୁଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଧ୍ରୁବଙ୍କ ପିତା । ବିଂ. ଉଲ୍‌ଟା-ପାଦବିଶିଷ୍ଟ ।

ଉତ୍ତାନଶୟ, ବି. (ଉତ୍ତାନ-ଶୀ-ଅ) ଅର୍ଭକ, ଶିଶୁ । (ସ୍ୟାଦୁତ୍ତାନଶୟା ଡ଼ିମ୍ଭାଃ—ଅମର ।) ବିଂ. ଯେ ଚିତ ହୋଇ ଶୟନ କରିଅଛି ବା କରେ, ଉତ୍ତାନଶାୟୀ ।

ଉତ୍ତାପ, ବି. (ଉତ୍-ତପ୍-ଅ) ଉଷ୍ଣତା, ଉଷ୍ମ, ତାପ ।

ଉତ୍ତାରୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନନ୍ତର । ଯଥା—
ଧୀରେ ଧୀରେ ଶୁଣ ଏ ଉତ୍ତାରୁ ଚରିତ । ବି. ଚ. ମ.

ଉତ୍ତାଳ, ବିଂ. (ଉତ୍-ତଲ୍ = ଉନ୍ନତ ହେବା-ଅ) ଉତ୍କଟ; ମହତ୍, ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଉନ୍ନତ; ଭୀଷଣ; ଭୟାନକ । ଯଥା—
ଚେତନା ବୁଡ଼ାଇଲା କ୍ରମେ ସେ ରବ ଉତ୍ତାଳ ।
ବିକଟଶବ୍ଦକାରୀ । (ଉତ୍ତାଳତାଳୀବନସଂପ୍ରବୃତ୍ତଃ—ମାଘ ।)

ଉତ୍ତିଷ୍ଠମାନ, ବିଂ. (ଉତ୍-ସ୍ଥା-ଆନ, ସ୍ଥା = ତିଷ୍ଠ, ଆନ = ମାନ) ଉତ୍ଥାନଶୀଳ, ଯେ ଉଠିଅଛି; ବର୍ଦ୍ଧମାନ; ବୃଦ୍ଧିଶୀଳ ।

ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ଉତ୍-ତୃ-ତ) ଯେ ପାର ହୋଇଅଛି, ନଦୀ ପ୍ରଭୃତିରୁ ଉତ୍ଥିତ; ନିର୍ଗତ; ଅତିକ୍ରାନ୍ତ; ନିଷ୍କୃତିପ୍ରାପ୍ତ; କୃତକାର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—ସେ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲା, ବିପଦରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ଉପସ୍ଥିତ । ଯଥା—ସେ ଯାଇ କାଶୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ।

ଉତ୍ତେଜନ, ଉତ୍ତେଜନା, } ବି. (ଉତ୍-ତିଜ୍-ଅନ, ଆ) ଶାଣାଦିଦ୍ୱାରା ତୀକ୍ଷ୍ଣୀକରଣ, ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ । ଯଥା—ତୁମେ ତାହାର ଉତ୍ତେଜନାରେ ମାତିଅଛ । ଧମକାଇବା; ଉଦ୍ଦୀପନ; ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବା; ଉତ୍ସାହଦାନ; ଉତ୍ପୀଡ଼ନ; ଉପଦ୍ରବ କରିବା ।

ଉତ୍ତୋଳନ, ବି. (ଉତ୍-ତୋଳନ) ଉତ୍ଥାପନ, ଉଠାଇବା, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ନେବା, ତୋଳିବା ।

ଉତ୍ଥ, ବିଂ. (ଉତ୍ = ଉପରି-ସ୍ଥା-ଅ) ଉତ୍ଥିତ, ଜାତ, ଉତ୍ପନ୍ନ ।

ଉତ୍ଥଳିବା, ଉଥୁଳିବା, ଉଥଳିବା, } କ୍ରି. (ଉତ୍ତୋଳନ ଶବ୍ଦଜ) ଉପରକୁ ଉଠିବା, ଉତ୍ଥିତ ହେବା; ପ୍ରକଟିତ ହେବା । ଯଥା—
ଯହିଁ ଶୁଣ ତହିଁ ସଙ୍ଗୀତ ଉତ୍ଥଳେ । ନ. କେ.

ଉତ୍ଥାନ, ବି. (ଉତ୍-ସ୍ଥା-ଅନ) ଉଦୟ; ଉନ୍ନତି; ଉତ୍ପତ୍ତି; ଶଯ୍ୟା ପ୍ରଭୃତିରୁ ଉଠିବା—ଯେପରି ଗାତ୍ରୋତ୍ଥାନ; ଉଦ୍‌ଯୋଗ; ଆଳସ୍ୟ ପରିହାର; ଯତ୍ନ; ଉଦ୍ୟମ; ଉତ୍ସାହ; ହର୍ଷ; ପୌରୁଷ; ରାଜ୍ୟଚିନ୍ତା; ଯୁଦ୍ଧ; ପୁସ୍ତକ; ପ୍ରାଙ୍ଗଣ । (ଉତ୍ଥାନମୁଦ୍ୟମେ ତନ୍ତ୍ରେ ପୌରୁଷେ ପୁସ୍ତକେ ରଣେ । ପ୍ରାଙ୍ଗଣୋଦ୍‌ଗମହର୍ଷେଷୁ ମଳରୋଗେଽପିନଦ୍ୱୟୋଃ—ମେଦିନୀ ।)

ଉତ୍ଥାପନ, ବି. (ଉତ୍-ସ୍ଥା-ଣିଚ୍-ଅନ) ଉତ୍ତୋଳନ, ଉଠାଇବା; ପ୍ରେରଣ; ପ୍ରବୋଧନ; ଯେ କୌଣସି ବିଷୟର ପ୍ରସ୍ତାବ କରିବା, ପ୍ରସ୍ତାବନା; ଉପସ୍ଥିତ କରିବା ।

ଉତ୍ଥିତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ସ୍ଥା-ତ) ଉତ୍ପନ୍ନ; ଉଦ୍‌ଗତ; ଉଦ୍ୟତ; ବର୍ଦ୍ଧିତ ।

ଉତ୍ପତ, ବି. (ଉତ୍ = ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ପତ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ପକ୍ଷୀ । ବିଂ. ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗାମୀ ।

ଉତ୍ପତନ, ବି. (ଉତ୍-ପତ୍-ଅନ) ଉତ୍ପତ୍ତି, ଉଦୟ; ଉତ୍ଥାନ; ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗମନ; ଉଡ୍‌ଡୟନ; ଉତ୍କ୍ଷେପଣ ।

ଉତ୍ପତିତା, ଉତ୍ପତିଷ୍ଣୁ, } ବିଂ. (ଉତ୍ପତିତୃ ଉତ୍-ପତ୍-ତୃ, ଇଷ୍ଣୁ) ଉତ୍ପତନଶୀଳ, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗାମୀ, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗମନବିଶିଷ୍ଟ । (ଉତ୍ପତିଷ୍ଣୁସ୍ତୂତ୍ପତିତା—ଅମର ।)

ଉତ୍ପତ୍ତି, ବି. (ଉତ୍-ପଦ୍ = ଗମନ କରିବା-ତି) ଉଦ୍ଭବ, ଜନ୍ମ, ଆବିର୍ଭାବ ।

ଉତ୍ପଥ, ବି. (ଉତ୍-ପଥିନ୍) ବିରୁଦ୍ଧ ପଥ, ଅସତ୍ ପଥ, କୁପଥ ।

ଉତ୍ପଦ୍ୟମାନ, ବିଂ. (ଉତ୍-ପଦ୍-ଆନ = ଶାନ, ଯ ଆଗମ, ଆନ = ମାନ) ଜାୟମାନ, ଯାହାର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଅଛି ।

ଉତ୍ପନ୍ନ, ବିଂ. (ଉତ୍-ପଦ୍-ତ) ଜାତ, ଉତ୍ଥିତ, ଲବ୍ଧ ।

ଉତ୍ପଳ, ବି. (ଉତ୍-ପଲ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଜଳଜ, ପଦ୍ମ । ଯଥା—

ଉତ୍ପଳ କେଶର ଦେଇ ପରସ୍ପର ମୁଖେ,
ରଥାଙ୍ଗମିଥୁନ ଏଥି ବସିଥିଲେ ସୁଖେ । କ. ବ.

କୁମୁଦ, ନୀଳୋତ୍ପଳ । (ସ୍ୟାଦୁତ୍ପଳଂ କୁବଳୟଂ—ଅମର ।) କୁଷ୍ଠବୃକ୍ଷ; କୁଡ଼ । ବିଂ. (ଉତ୍ = ନାହିଁ-ପଳ = ମାଂସ) ନିର୍ମାଂସ, ମାଂସଶୂନ୍ୟ ।

ଉତ୍ପଳିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉତ୍ପଳ—ଇନ୍-ସମୂହାର୍ଥେ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପଦ୍ମିନୀ, ପଦ୍ମସମୂହ, ପଦ୍ମବନ; କୁମୁଦିନୀ, କୁମୁଦସମୂହ, କୁମୁଦବନ ।

ଉତ୍ପଳଶାରିବା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉତ୍ପଳ-ଶାରିବା) ସୁଗନ୍ଧୀ, ସୁଆଁ ଲଇ; ସୁବାସଯୁକ୍ତ ଔଷଧ-ମୂଳକାବିଶେଷ ।

ଉତ୍ପାଟନ, ବି. (ଉତ୍-ପାଟନ) ଉନ୍ମୂଳନ, ଉତ୍ତୋଳନ । ଯଥା—ବୃକ୍ଷୋତ୍ପାଟନ ।

ଉତ୍ପାତ, ବି. (ଉତ୍ = ଅକସ୍ମାତ୍‌ରୂପେ-ପତ୍-ଅ) ଉପଦ୍ରବ, ଅତ୍ୟାଚାର; ଦୈବଦ୍ୱାରା ଅମଙ୍ଗଳ ଘଟନା—ଯେପରି ଭୂକମ୍ପାଦି ।

ଉତ୍ପାଦନ, ବି. (ଉତ୍-ପଦ୍-ଇ-ଅନ) ଜନ୍ମାଇବା, ଉତ୍ପତ୍ତିକରଣ ।

ଉତ୍ପାଦକ, } ବିଂ. (ଉତ୍-ପଦ୍-ଅକ, ଉତ୍-
ଉତ୍ପାଦୟିତା, } ପଦ୍-ଇ-ତୃ) ଯେ ଉତ୍ପାଦନ କରେ, ଉତ୍ପତ୍ତିକାରକ, ଜନକ, ଜନ୍ମଦାତା ।

ଉତ୍ପାଦ୍ୟମାନ, ବିଂ. (ଉତ୍-ପଦ୍-ମାନ, ଯ ଆଗମ) ଜନ୍ୟମାନ, ଯାହାର ଉତ୍ପାଦନ ହେଉଅଛି ।

ଉତ୍ପିଞ୍ଜର, ବିଂ. (ଉତ୍ = ବହିର୍ଗତ-ପିଞ୍ଜର) ପିଞ୍ଜରମୁକ୍ତ, ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ, କାରାମୁକ୍ତ ।

ଉତ୍ପିତ୍ସୁ, ବିଂ. (ଉତ୍-ପତ୍-ସନ୍-ଉ) ଉତ୍ପତନେଚ୍ଛୁ, ଯେ ଉତ୍ପତନ ଇଚ୍ଛା କରେ ।

ଉତ୍ପୀଡ଼, } ବି. (ଉତ୍-ପୀଡ଼୍-ଅ, ଅନ)
ଉତ୍ପୀଡ଼ନ, } ବାଧା; ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ; ଉତ୍ତେଜନ; ଠେଲାଠେଲି, ଠେସାଠେସି; କ୍ଲେଶଦେବା; ଆଧିକ୍ୟ; ଉପଦ୍ରବ; ଅତ୍ୟାଚାର ।

ଉତ୍ପ୍ରାସ, } ବି. (ଉତ୍-ପ୍ର-ଅସ୍-ଅ, ଅନ)
ଉତ୍ପ୍ରାସନ, } ଈଷତ୍ ହାସ୍ୟ, ଉପହାସ, ଉତ୍କ୍ଷେପ ।

ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା, } ବି. (ଉତ୍-ପ୍ର-ଈକ୍ଷ୍-ଆ, ଅନ)
ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷଣ, } ଅର୍ଥାଲଙ୍କାରବିଶେଷ; ପ୍ରକୃତ ବସ୍ତୁରେ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ସମ୍ଭାବନା, ବିତର୍କ; ଅନୁମାନ; ଉପେକ୍ଷା; ଦର୍ଶନ ।

ଉତ୍ପ୍ଲବ, } ବି. (ଉତ୍-ପ୍ଲବ, ପ୍ଲବନ)
ଉତ୍ପ୍ଲବନ, } ଉଲ୍ଲମ୍ଫନ, ଉନ୍ମଜ୍ଜନ; ଜଳ ଉପରେ ଭାସିବା; କୁଦିବା, ଡେଇଁବା ।

ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଫୁଲ୍ଲ = ବିକସିତହେବା-ଅ) ବିକସିତ, ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ, ଆନନ୍ଦିତ ।

ଉତ୍ଥାନ, ବିଂ. (ଉତ୍ତାନ ଶବ୍ଦଜ) ଚିତ, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖରେ ନିପତିତ । ଯଥା—

କୁନ୍ତ ଧରି ହୃଦେ ତା ମାଇଲା ପାଦଘାତ,
ଉତ୍ଥାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ଦୁର୍ଯୋଧନ ଭ୍ରାତ । ସା. ଖ୍ର. ଆ.

ଉତ୍ସ, ବି. (ଉନ୍ଦ୍ = ଆର୍ଦ୍ରହେବା-ସ) ପ୍ରସ୍ରବଣ, ପର୍ବତର ଝରଣା ।

ଉତ୍ସଙ୍ଗ, ବି. (ଉତ୍-ସନ୍ଜ୍ = ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା-ଅ) କ୍ରୋଡ଼, କୋଳ; ଊରୁ । ଯଥା—

ଶତ ମହର୍ଷିର ଉତ୍ସଙ୍ଗେ ଲଳିତା,
ଶଶିକଳା ପ୍ରାୟେ ବଢ଼ିଲା ଲଳିତା । ନ. କେ.

ମଧ୍ୟଭାଗ । (ଦଶ୍ୟଗୃହୋତ୍ସଙ୍ଗନିଷକ୍ତଭାସଃ—କୁ. ସ.) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଭାଗ । (ସୌଧୋତ୍ସଙ୍ଗ-ପ୍ରଣୟବିମୁଖୋ ମାସ୍ମଭୂରୁଜ୍ଜୟିନ୍ୟାଃ—ମେ. ଦୂ.) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱତଳ । ବିଂ. ନିଃସଙ୍ଗ, ସଙ୍ଗରହିତ; ଉତ୍ପନ୍ନ; ନଷ୍ଟ ।

ଉତ୍ସନ୍ନ, ବିଂ. (ଉତ୍-ସଦ୍-ତ, ଦ = ତ = ନ) ନଷ୍ଟ, ଧ୍ୱସ୍ତ, ବିନାଶିତ; ଉତ୍ଥିତ ।

ଉତ୍ସର୍ଗ, } ବି. (ଉତ୍-ସୃଜ୍ = ତ୍ୟାଗ କରିବା-
ଉତ୍ସର୍ଜନ, } ଅ, ଅନ) ପରିତ୍ୟାଗ; ଦାନ; ଦେବତା ଉଦ୍ଦେଶରେ ଦାନ; ବ୍ୟାକରଣରେ ସାମାନ୍ୟ ବିଧି; ଯାଗବିଶେଷ ।

ଉତ୍ସର୍ପଣ, ବି. (ଉତ୍-ସୃପ୍ = ଧୀରେ ଧୀରେ ଗମନ କରିବା-ଅନ) ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ; ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ଗମନ; ତ୍ୟାଗ ।

ଉତ୍ସବ, ବି. (ଉତ୍-ସୁ = ପ୍ରସବ କରିବା-ଅ— ଯେ ସୁଖ ପ୍ରସବ କରେ) ଆନନ୍ଦଜନକ ବ୍ୟାପାର; ଆନନ୍ଦ । ଯଥା—ପ୍ରିୟଜନ-ଦର୍ଶନୋତ୍ସବ । ଉତ୍ସେକ ବା ଉଦ୍‌ଗତ; ଅମର୍ଷ ବା କୋପ; ଇଚ୍ଛାପ୍ରସର ବା ଇଚ୍ଛାର ବେଗ; ଆନନ୍ଦାବସର । (ଉତ୍ସେକାମର୍ଷ-ୟୋରିଚ୍ଛାପ୍ରସରେ ମହଉତ୍ସବଃ—ଅମର ।)

ଉତ୍ସାଦନ, ବି. (ଉତ୍-ସଦ୍-ଇ-ଅନ) ଉଦ୍‌ବର୍ତ୍ତନ, ତୈଳଚନ୍ଦନାଦିଦ୍ୱାରା ପରିଷ୍କରଣ, ମଳ-ଶୋଧନ; (ଉଦ୍‌ବର୍ତ୍ତନୋତ୍ସାଦନେଦ୍ୱେ—ଅମର ।) ଉତ୍ସନ୍ନ କରିବା, ବିନାଶନ; ଉନ୍ମୂଳନ । (ଉତ୍ସାଦନାର୍ଥଂ ଲୋକାନାଂ ଧୂନ୍ଧୁର୍ନାମ ମହାସୁରଃ—ଭାଗବତ ।)

ଉତ୍ସାହ, ବି. (ଉତ୍ = ଅତିଶୟ-ସହ୍ = ସହ୍ୟ କରିବା, ପାକ କରିବା-ଅ) ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନୁରାଗ, ଉଦ୍‌ଯୋଗିତା, ତତ୍ପରତା, ବ୍ୟଗ୍ରତା ବା ଆଗ୍ରହ; ଅଧ୍ୟବସାୟ । (ଉତ୍ସାହୋଽଧ୍ୟବସାୟଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।) ଉଦ୍ୟମ; ଉଦ୍‌ଯୋଗ; ଦୃଢ଼ତର ଯତ୍ନ; ବୀରରସର ସ୍ଥାୟୀଭାବ ।

ଉତ୍ସାହବର୍ଦ୍ଧନ, ବି. (ଉତ୍ସାହ-ବୃଧ୍-ଅନ) ବୀର-ରସ । (ଉତ୍ସାହବର୍ଦ୍ଧନୋବୀରଃ ।) ଉତ୍ସାହ-ବୃଦ୍ଧି । ବିଂ. ଉତ୍ସାହବର୍ଦ୍ଧକ, ଯେ ଉତ୍ସାହ ବଢ଼ାଏ । ଯଥା—ଉତ୍ସାହବର୍ଦ୍ଧନ ବାକ୍ୟ ।

ଉତ୍ସିକ୍ତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ସିଚ୍ = ସିକ୍ତ କରିବା, ଗର୍ବ କରିବା-ତ) ଗର୍ବିତ; ଉଦ୍ଧତ; ଉପରି-ଭାଗରେ ସିକ୍ତ ।

ଉତ୍ସୁକ, ବିଂ. (ଉତ୍-ସୁ = ଅନୁରକ୍ତ ହେବା, ପ୍ରସବ କରିବା-କ) ସବିଶେଷ ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ତତ୍ପର; ଅଭୀଷ୍ଟ ବିଷୟରେ ଉଦ୍‌ଯୁକ୍ତ; ଉତ୍କଣ୍ଠିତ । (ଇଷ୍ଟାର୍ଥୋଦ୍ୟୁକ୍ତ ଉତ୍ସୁକଃ—ଅମର ।) ଅନୁରକ୍ତ ।

ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଉତ୍-ସୃଜ୍-ତ) ତ୍ୟକ୍ତ, ପରି-ତ୍ୟକ୍ତ; ଦତ୍ତ, ଉପହୃତ; ଯାହାର ଉତ୍ସର୍ଜନ ହୋଇଅଛି; ନିବେଦିତ ।

ଉତ୍ସେକ, ବି. (ଉତ୍-ସିଚ୍-ଅ) ଗର୍ବ, ଅହଂକାର, ଦର୍ପ; ଉଦ୍ରେକ । (ଅନୁତ୍ସେକସ୍ତ ସତାମଲଂ-କାରଃ—ଶ. ନ.) ଉପରି ସେକ ।

ଉତ୍ସେଧ, ବି. (ଉତ୍ = ଉପରି-ସିଧ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଉଚ୍ଚତା; ଉନ୍ନତି; ଔଦ୍ଧତ୍ୟ; (ଶୁକ୍ର ଓ ଶୋଣିତରେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଏ ବୋଲି) ଦେହ; (ଉତ୍ସେଧଃ କାୟ-ଉନ୍ନତିଃ—ଅମର ।) ବଧ; ଉପରିଭାଗ ।

ଉଦ୍, } ଅଂ. (ଉ-କ୍ୱିପ୍) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ; ଉଚ୍ଚତା;
ଉତ୍, } ଔଦ୍ଧତ୍ୟ; ବିପରୀତ; ତ୍ୟକ୍ତ; ଉତ୍କର୍ଷ; ପ୍ରକାଶ; ଲାଭ; ବିଭାଗ; ପ୍ରାବଲ୍ୟ; ସାମର୍ଥ୍ୟ; ବନ୍ଧନ; ମୋଚନ; ନୈକଟ୍ୟ । ।

ଉଦ, } ବି. (ଉନ୍ଦ୍-ଅ-କ—ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଜଳ,
ଉଦକ, } ପାଣି । ଯଥା—କ୍ଷୀରୋଦ; ଲବଣୋଦକ ।

ଉଦକ୍, } ଅଂ. (ଉତ୍—ଉପରି-ଅନଚ୍-କ୍ୱିପ୍,
ଉଦଚ୍, } ଅନଚ୍ = ଗମନ କରିବା) ଉତ୍ତର ଦିଗ୍ ଦେଶ ବା କାଳ; ଉତ୍ତରାଭିମୁଖ; (ଦିଗ୍‌ଦେଶକାଳେ ପୂର୍ବାଦୌ ପ୍ରାଗୁଦକ୍ ପ୍ରତ୍ୟଗାଦୟଃ— ଅମର ।)

ଉଦକାଶୟ, ବି. (ଉଦକ-ଆଶୟ) ପୁଷ୍କରିଣୀ, ପୋଖରୀ, ଜଳାଧାର ।

ଉଦକାଶୟେ ପଞ୍ଚବ ଜୀବ ଯିବ,
ଉଚରିତେ ଏ ହେବ କି ଦଶୀବ ଶୀବ । ବି. ଚ. ମ.

ଉଦକ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉଦକ-ଯ—ଯୋଗ୍ୟ-ତାର୍ଥେ—ପବିତ୍ର କରିବାପାଇଁ ଜଳ ଯାହାର ପ୍ରୟୋଜନୀୟ) ରଜସ୍ୱଳା, ଋତୁମତୀ ସ୍ତ୍ରୀ; (ଋତୁମତ୍ୟପ୍ୟୁଦକ୍ୟାପି—ଅମର ।)

ଉଦଗ୍ର, ବିଂ. (ଉତ୍ = ଉପରି—ଅଗ୍ର = ଶେଷ) ଉନ୍ନତ, ଉଚ୍ଚ । ଯଥା—ଉଦଗ୍ର ପ୍ରାକାର । ଉଦ୍ଧତ । (ମଦୋଦଗ୍ରାଃ କକୁଦ୍‌ମନ୍ତଃ—ର. ବଂ.) ଉତ୍କଟ; ବୃହତ୍; ମହତ୍; ତୀବ୍ର; ଦୀର୍ଘ ।

ଉଦଙ୍ମୁଖ, ବିଂ. (ଉଦକ୍=ଉତ୍ତର-ମୁଖ) ଉତ୍ତର-ମୁଖ, ଯେ ଉତ୍ତର ଦିଗକୁ ମୁଖ କରିଅଛି ।

ଉଦଚ୍, } ବିଂ. (ଉତ୍=ଉପରି-ଅନ୍ଚ୍=ଗମନ
ଉଦଞ୍ଚ, } କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ଉତ୍ତରାଭିମୁଖୀ । ଅଂ. ଉତ୍ତର ଦିଗ ଦେଶ ବା କାଳ; ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗତ । (ରବେରୁଦଗାବୃତ୍ତି ପଠେନ ।)

ଉଦଜ, ବି. (ଉତ୍-ଅଜ୍=କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅ) ପଶୁପ୍ରେରଣ । (ଉଦଜସ୍ତୁ ପଶୁପ୍ରେରଣଂ—ଅମର ।)

ଉଦଞ୍ଚନ, ବି. (ଉତ୍-ଅନ୍ଚ୍=ଗମନ କରିବା, ପୂଜା କରିବା-ଅନ) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକ୍ଷେପଣ; ଉଦ୍-ଗମନ; ପୂଜନ; ଆଚ୍ଛାଦନପାତ୍ର, ଢାଙ୍କୁଣି; ଜଳୋତ୍ତୋଳନପାତ୍ର ।

ଉଦଣ୍ଡ, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜୋପକରଣ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଏକ ଲକ୍ଷ ଉଦଣ୍ଡ ମୟୂରପଙ୍ଖା ଲକ୍ଷେ,
ଭେରୀ ମର୍ଦ୍ଦଳ କାହାଳୀ ଦୁଇ ଦୁଇ ଲକ୍ଷେ । ସା.ଖ୍ର.ଆ.

(ଉଦ୍ଦଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଷ୍ଟ; ଦ୍ରନାପାନ୍ୱିତ । ଯଥା—ଏ ପିଲା ସମୟରେ ବଡ଼ ଉଦଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲା ।

ଉଦଧି, ବି. (ଉଦ-ଧା-ଇ) ସମୁଦ୍ର, ସାଗର । ଯଥା—ଉଦଧିବଳୟିତା ଧରଣୀ ।

ଉଦନ୍ତ, ବି. (ଉତ୍=ବିଭେଦକ-ଅନ୍ତ=ଶେଷ) ବାର୍ତ୍ତା, ବୃତ୍ତାନ୍ତ, ସମ୍ବାଦ । ଯଥା—

ହନୁମାନ ଗନ୍ଧମାଦନଗମନଲୀଳା,
ଭରତ ଉଦନ୍ତ ପ୍ରାପ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଜୀଇଁଲା । ଲ. ବ.

ସାଧୁ ।

ଉଦନ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉଦ=ଜଳ-ମା ନେବା-ଆ, ଅଥବା ଉଦକ-ଯ—ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ—ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, କ=ନ) ଉଦକପାନଇଚ୍ଛା, ପିପାସା । (ଉଦନ୍ୟାତୁପିପାସାତୃଟ୍—ଅମର ।)

ଉଦନ୍ୱାନ୍, ବି. (ଉଦକ-ବତ୍, କ=ନ) ଉଦଧି, ସମୁଦ୍ର । (ଉଦନ୍ୱାନୁଦଧିଃ ସିନ୍ଧୁଃ—ଅମର ।)

ଉଦପାନ, ବି. (ଉଦ=ଜଳ-ପାନ=ପାନର ସ୍ଥାନ) କୂପ ନିକଟସ୍ଥ ଜଳାଧାର, କୁଣ୍ଡ ।

ଉଦୟ, ବି. (ଉତ୍-ଇ-ଅ) ପୂର୍ବପର୍ବତ, ଉଦୟ ପର୍ବତ; ଉତ୍ପତ୍ତି; ଉତ୍ଥାନ; ଉତ୍କର୍ଷ; ଆବିର୍ଭାବ; ବୃଦ୍ଧି; ଲାଭ; ଉତ୍ପତ୍ତି । ଯଥା—ଜ୍ଞାନୋଦୟ । ଆବିର୍ଭାବ । ଯଥା—ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ।

ଉଦର, ବି. (ଉଦ୍=ଉପର-ଋ=ଗମନ କରିବା-ଅ, ଯେ ଉପରକୁ ଗମନ କରେ ବା ଉଠେ ଅର୍ଥାତ୍ ଆହାରଦ୍ୱାରା ସ୍ଫୀତ ହୁଏ) ଜଠର, ପେଟ । ଯଥା—ମନ୍ଦୋଦରୀ । ଅଭ୍ୟନ୍ତର । ଯଥା—ଗିରିକନ୍ଦରୋଦର । (କୁସୁମମିବପିନଦ୍ଧଂ ପାଣ୍ଡୁପତ୍ରୋଦରେଣ) ବୃଦ୍ଧି ।

ଉଦରପରାୟଣ, ବିଂ. (ଉଦର-ପରାୟଣ=ଅନୁରକ୍ତ) ଉଦର ପୂରଣରେ ବ୍ୟଗ୍ର, ଉଦର ପୂରଣ କେବଳ ଯାହାର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ, ଔଦରିକ, ଉଦରସର୍ବସ୍ୱ, ପେଟୁ ।

ଉଦରମ୍ଭରି, ବିଂ. (ଉଦର-ଭୃ-ଇ) ଆତ୍ମମ୍ଭରି, ସ୍ୱୋଦରପୂରକ, ପେଟୁ ।

ଉଦରାବର୍ତ୍ତ, ବି. (ଉଦର-ଆବର୍ତ୍ତ=ଘୂର୍ଣ୍ଣନ) ନାଭି ।

ଉଦର୍କ, ବି. (ଉଦ୍=ଅତିଶୟ-ଋଚ୍=ସ୍ତବ କରିବା-ଅ) ଯେ ଫଳର ଦ୍ୟୋତନରେ କର୍ମ କରେ, ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଫଳ । (ଉଦର୍କଃ ଫଳମୁତ୍ତରଂ—ଅମର ।) ଭାବୀ କାଳ । (ପଶ୍ଚାଦୁଦର୍କେ କ୍ଷ୍ମାସ୍ୟସି ।)

ଉଦର୍ଚ୍ଚିଃ, ବିଂ. (ଉଦର୍ଚ୍ଚିସ୍-ଉତ୍=ଉଦ୍‌ଗତ-ଅର୍ଚ୍ଚିସ୍=ପ୍ରଭା) ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ, ଉଦ୍‌ଗତଶିଖ । ବି. ଅଗ୍ନି; ଶିବ; କନ୍ଦର୍ପ ।

ଉଦବସିତ, ବି. (ଉଦ=ଜଳ-ବସ୍=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ତ—ଜଳ ନିବାରଣାର୍ଥ ଯାହା ଆଚ୍ଛାଦିତ ହୁଏ, ଅଥବା ଉଦ୍-ଅବ-ସି=ବନ୍ଧନ କରିବା-ତ) ଗୃହ, ଭବନ, ବସତି । (ଗୃହଂଗେହୋଦବସିତଂ—ଅମର ।)

ଉଦଶ୍ୱିତ୍, ବି. (ଉଦ=ଜଳ-ଶ୍ୱି=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-କ୍ୱିପ୍—ଯେ ଜଳଦ୍ୱାରା ବଢ଼େ) ଅର୍ଦ୍ଧଜଳଯୁକ୍ତ ଘୋଳ; ଚହ୍ଲା । (ତକ୍ରଂ ହ୍ୟୁଦଶ୍ୱିନ୍ମଥିତଂ—ଅମର ।)

ଉଦସ୍ତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଅସ୍=କ୍ଷେପଣ କରିବା-ତ) ବିକ୍ଷିପ୍ତ, ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ; ବହିଷ୍କୃତ, ଅପସାରିତ ।

ଉଦାତ୍ତ, ବି. (ଉତ୍ = ଉଚ୍ଚ-ଆ-ଦା=ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା, ଦାନ କରିବା-ତ) ବେଦର ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରବିଶେଷ । (ଉଦାତ୍ତଦ୍ୟାସ୍ତସ୍ୟଃ ସ୍ୱରାଃ—ଅମର) ଦାନ; ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଅର୍ଥାଲଂକାରବିଶେଷ । ବିଂ. ଦାତା; ମହାନ୍; ହୃଦୟଙ୍ଗମ; ବିଖ୍ୟାତ; ଦୟାଳୁ ।

ଉଦାନ, ବି. (ଉତ୍-ଆ-ଅନ୍ = ବଞ୍ଚିବା-ଅ) କଣ୍ଠସ୍ଥ ବାୟୁ । (ଉଦାନଃ କଣ୍ଠଦେଶସ୍ଥଃ ।) ନାଭି; ସର୍ପବିଶେଷ; ପକ୍ଷ୍ମ ।

ଉଦାବଡ଼, ବିଂ. (ଉଦାରବର ଶବ୍ଦଜ) ବିଷୟାନଭିଜ୍ଞ; ଅକର୍ମଣ୍ୟ ।

ଉଦାର, ବିଂ. (ଉତ୍-ଆ-ଋ = ଗମନ କରିବା, ଦାନ କରିବା-ଅ) ଦାତା; ମହାତ୍ମା; ମହତ୍ତ୍ୱ, ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । (ଉଦାରୋ ଦାତୃମହତୋଃ—ଅମର ।) ସରଳ, ଅକପଟ; ଦକ୍ଷିଣ । (ଦକ୍ଷିଣେ ସରଳୋଦାରୌ—ଅମର ।) ଗମ୍ଭୀର । ଯଥା—

କାଚଧାର ପ୍ରାୟେ ସ୍ୱଚ୍ଛ ଜଳଧାର,
ଦେବମନ ପ୍ରାୟେ ଦିଶଇ ଉଦାର । ନ. କେ.

ଦାତା, ବଦାନ୍ୟ ।

ଉଦାରି, ବିଂ. (ଉଦାର ଶବ୍ଦଜ) ଉଦାସୀନ ।

ଉଦାବର୍ତ୍ତ, ବି. (ଉତ୍ = ଉପରି-ଆବର୍ତ୍ତ—ଆ-ବୃତ୍ = ରୋଧ କରିବା-ଅ) ରୋଗବିଶେଷ, ମଳ ମୂତ୍ର ଓ ବାୟୁର ରୋଧକ ରୋଗ ।

ଉଦାସ, ବି. (ଉତ୍-ଆସ୍ = ଉପବେଶନ କରିବା -ଅ) ସମସ୍ତ ବିଷୟରେ ବିରାଗ, ବିଷୟବିରକ୍ତି; ଉପେକ୍ଷା; ନିରୁତ୍ସାହିତା । ଯଥା—

ଏଥି ନୁହେ ଉଦାସ ଦାସ କରିବା ଦାସ
ଆଣୁ ସେ ପାଣେ ପାଶେ ଧରି । ଲ. ବ.

(ଉତ୍-ଅସ୍-ଅ) ଉତ୍କ୍ଷେପ; ଉଚ୍ଚତା । ବିଂ. ଉଦାସୀନ, ବିରାଗୀ ।

ଉଦାସୀନ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଆସ୍-ଈନ, ଅଥବା ଉତ୍=ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ଆସୀନ) ନିଃସଙ୍ଗ, ବୈରାଗୀ ବା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ; ବିଷୟବିରକ୍ତ; ନିଃସମ୍ବନ୍ଧ, ନିଃସମ୍ପର୍କ; ଅସଂଲଗ୍ନ । ଯଥା—

ଉଦାସୀନ ବାଣୀ ଅଟଳ ଗୃହିଣୀ,
ହୃତହୃଦୟର କହଇ କାହାଣୀ । ନ. କେ.

ତଟସ୍ଥ; ମଧ୍ୟସ୍ଥ, ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ପକ୍ଷରେ ଲିପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ, ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ଶତ୍ରୁ ନୁହେ କି ମିତ୍ର ନୁହେ । (ଉଦାସୀନୋ ପରତରଃ—ଅମର ।)

ଉଦାହରଣ, } ବି. (ଉତ୍-ଆ-ହୃ-ଅନ, ଅ) ଯେ
ଉଦାହାର, } କୌଣସି ବିଷୟକୁ ସପ୍ରମାଣ କରିବାପାଇଁ ଅନ୍ୟ ବିଷୟର ଉଲ୍ଲେଖ, ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ; ନିଦର୍ଶନ; ପ୍ରୟୋଗପ୍ରଦର୍ଶନ; ବକ୍ଷ୍ୟମାଣ ବିଷୟର ଉପଯୋଗୀ ଅର୍ଥବର୍ଣ୍ଣନ, ଉପୋଦ୍‌ଘାତ । (ଉପୋଦ୍‌ଘାତ ଉଦାହାରଃ—ଅମର ।) ପ୍ରକୃତ ବିଷୟ ସମର୍ଥନ କରିବା ନିମିତ୍ତ କଥାପ୍ରସଙ୍ଗ । (ଚିନ୍ତାଂ ପ୍ରକୃତସିଦ୍ଧ୍ୟର୍ଥାମୁପୋଦ୍‌ଘାତଂ ପ୍ରଚକ୍ଷତେ—ତଦେବ ଉଦାହାରଂ ।)

ଉଦାହୃତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଆ-ହୃ-ତ) ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରୂପେ କଥିତ; କଥିତ, ବର୍ଣ୍ଣିତ; ଉଚ୍ଚାରିତ; ଉଲ୍ଲିଖିତ ।

ଉଦିତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଇ-ତ) ଉଦୟପ୍ରାପ୍ତ; ଉତ୍ଥିତ, ଉଦ୍‌ଗତ, ଉନ୍ନତ; ଉତ୍ପନ୍ନ, ପ୍ରାଦୁର୍ଭୂତ; ଉକ୍ତ, କଥିତ । (ଉକ୍ତଂ ଭାଷିତମୁଦିତଂ—ଅମର ।) ବଦ୍ଧ, ବନ୍ଧନପ୍ରାପ୍ତ । (ବଦ୍ଧେ ସନ୍ଦାନିତଂ ମୂତମୁଦିତଂ ସନ୍ଦିତଂ ସିତଂ—ଅମର ।) (ଭାବବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ଉଦୟ; ଲଗ୍ନ ।

ଉଦୀଚୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉଦର୍ = ଉତ୍ତର-ଈପ୍ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ) ଉତ୍ତରଦିଗ ।

ଉଦୀଚୀନ, ବିଂ. (ଉଦୀଚୀ-ଈନ—ଇଦମର୍ଥେ) ଉତ୍ତରଦିଗସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଉତ୍ତରଦିକ୍‌ସମ୍ଭୂତ ।

ଉଦୀଚ୍ୟ, ବି°. (ଉଦୀଚୀ-ଯ) ଉତ୍ତରଦିଗ୍-ଦେଶୀୟ । ବି· ସରସ୍ୱତୀ ନଦୀର ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ ଦେଶ; ପ୍ରାକ୍ ଉତ୍ତରଦିକ୍‌ସ୍ଥ ଦେଶ; କୁରୁବେଲ ନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ । (ଦେଶଃ ପ୍ରାକ୍ ଦକ୍ଷିଣଃ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଉଦୀଚ୍ୟଃ ପଶ୍ଚିମୋ-ତ୍ତରଃ । ବାଳଂ ହ୍ରୀବେରବର୍ହିଷ୍ଠୋଦୀଚ୍ୟଂ କେଶାମ୍ବୁନାମ ଚ—ଅମର ।)

ଉଦୀରଣ, ବି. (ଉତ୍-ଈର୍ = ଗମନ କରିବା-ଅନ) ଉଚ୍ଚାରଣ, କଥନ; ବିଜୃମ୍ଭଣ ବା ଉଦ୍ଦୀପନ; ପ୍ରେରଣ; ଉତ୍ପତ୍ତି; ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବା ବର୍ଣ୍ଣନା; ଉତ୍କ୍ଷେପଣ ।

ଉଦୀର୍ଣ୍ଣ, ବି°. (ଉତ୍-ଈର୍-ତ କମ୍ବା ଉତ୍-ଋ-ତ) ଉଦ୍‌ଗତ; ଉଦ୍ଧତ; ଉଦ୍ଦୀପ୍ତ; ଉଦ୍‌ରିକ୍ତ; ଉତ୍କଟ ବା ପ୍ରବଳ ।

ଉଦୁଆଁ, ବି°. (ଦେଶଜ—ବାଲେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଖୋଲା, ମେଲା, ଅନାଚ୍ଛାଦିତ ।

ଉଦୁଉଦିଆ, ବି°. (ଦେଶଜ—ଖରା ଶବ୍ଦ ସହିତ କେବଳ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ) ପ୍ରଚଣ୍ଡ, ଅତି ତୀକ୍ଷ୍ଣ । ଯଥା—

ଉଦୁଉଦିଆ ଖରାବେଳେ,
ବାଟୋଇ ବସେ ତରୁତଳେ ।

ଉଦୁଗାର, ବି. (ଉଦ୍‌ଗାର ଶବ୍ଦଜ) ଉଦ୍‌ଗାର ।

ଉଦୁଗାରିବା, କ୍ରି. (ଉଦ୍‌ଗାର ଶବ୍ଦଜ) ବାନ୍ତି କରିବା । ଯଥା—

ଦେଖିଲେ ସେ ରକ୍ଷନଗର ରକ୍ଷାକାରୀ,
ଗଡ଼ଅଛୁ ମର ରକତ ଉଦୁଗାରି । କୃ. ଭା. ଆ. ପ.

ଗର୍ଭସ୍ଥ ବିଷୟ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଦେବା ।

ଉଦୁମ୍ବର, ବି. (ଉଡ଼ୁମ୍ବର ଦେଖ) ଡିମିରି ଗଛ, ଡିମିରି ଗଛର ଫଳ; କୁଷ୍ଠରୋଗବିଶେଷ; ଦେହଳୀ; କ୍ଳୀବ; ତାମ୍ର ।

ଉଦୁମ୍ବରପର୍ଣ୍ଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଦନ୍ତିକା ବୃକ୍ଷ, ଦନ୍ତି-ଗଛ ।

ଉଦୁଯୋଗ, ବି. (ଉଦ୍‌ଯୋଗ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଯତ୍ନ । ଯଥା—

ଯାହାର କର୍ମରେ ଯେଉଁ ଯୋଗ ଥାଇ,
ଉଦୁଯୋଗ କଲେ ପାଇବ କାହିଁ । ସୁ. ପ.

ଉଦୂଖଳ, ଉଲୂଖଳ, } ବି. (ଉତ୍ = ଉପରି-ଖଳ = ଯେ ଗମନ କରେ, ଅଥବା ଉଦ୍ = ଉପରି-ଖ = ଆକାଶ-ଳ—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ—ଯାହାର ମୁଖ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦିଗରେ-ନିପାତନ) ଧାନ୍ୟାଦି କଣ୍ଡନାର୍ଥ କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ପାତ୍ର-ବିଶେଷ, ଏହି ପାତ୍ରରେ ତଣ୍ଡୁଳାଦି ଭରି ମୁଷଳପ୍ରହାରଦ୍ୱାରା ପରିଷ୍କାର କରନ୍ତି, ଢିଙ୍କି ଭରଣି; ଗୁଗ୍‌ଗୁଳ ।

ଉଦୂଢ଼, ବି°. (ଉତ୍-ବହ୍-ତ-ନିପାତନ) ଧୃତ; ବାହିତ; ବିବାହିତ, ପରିଣୀତ; ସ୍ଥୂଳ; ଉନ୍ନତ ।

ଉଦେ, ବି. (ଉଦୟ ଶବ୍ଦଜ) ଉଦୟ, ପ୍ରକାଶ । ଯଥା—

ନବଘନେ ତାରି ହୃଦେ ପରମେଶ
ନୋହେ ସମସ୍ତେ ଦେଖିଥାଇଁ । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.

ଉଦେଜୟ, ବି°. (ଉଦ୍-ଏଜ୍ = କମ୍ପିତ କରିବା-ଣିଚ୍ = ଏଜି-ଅ) ଉତ୍କମ୍ପଜନକ, ଭୟପ୍ରଦ । (ଉଦେଜୟାନ୍ ଭୂତଗଣାନ୍ ନ୍ୟଷେଧୀତ୍—ଭଟ୍ଟି ।)

ଉଦ୍‌ଗତ, ବି°. (ଉତ୍-ଗମ୍-ତ) ଉଦିତ; ଉତ୍ଥିତ; ଉତ୍ପନ୍ନ; ନିର୍ଗତ ।

ଉଦ୍‌ଗମ, ଉଦ୍‌ଗମନ, ଉଦ୍‌ଗତି, } ବି. (ଉତ୍-ଗମ୍-ଅ, ଅନ, ତି) ଉତ୍ପତ୍ତି, ଉଦୟ, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗମନ, ଉଠିବା ।

ଉଦ୍‌ଗମନୀୟ, ବି. (ଉତ୍-ଗମ୍-ଅନୀୟ) ଧୌତ-ବସ୍ତ୍ରଯୁଗଳ, ଧୁଆ ଯୋଡ଼ି । (ତତ୍ସ୍ୟା-ଦୁଦ୍‌ଗମନୀୟଂ ଯତ୍ ଧୌତୟୋର୍ବସ୍ତ୍ରୟୋ-ର୍ଯୁଗଂ—ଅମର ।)

ଉଦ୍‌ଗାଢ଼, କ୍ରି. ବି°. (ଉତ୍-ଗାଢ଼) ଅତିଶୟ, ଅଧିକ, ଅତିମାତ୍ର ।(ଅତିବେଲଭୃଶାତ୍ୟର୍ଥା-ତିମାତ୍ରୋଦ୍‌ଗାଢ଼ନିର୍ଭରଂ—ଅମର ।)

ଉଦ୍‌ଗାତା, ବି. (ଉଦ୍‌ଗାତୃ—ଉଦ୍ = ଉଚ୍ଚ-ଗାତା = ଯେ ଗାନ କରେ) ସାମବେଦ-ପାଠକ । (ଅଧ୍ୱର୍ଯୂଦ୍‌ଗାତୃହୋତାରୋ ଯଜୁଃ-ସାମର୍ଗ୍ୱିଦଃ କ୍ରମାତ୍—ଅମର) ବି°. ଉଚ୍ଚୈ-ର୍ଗାୟନକର୍ତ୍ତା, ଯେ ଉଚ୍ଚରେ ଗାନ କରେ । ଯଥା—ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁମାନ ଭୀମସେନ ଉଦ୍‌ଗାତା ଓ ସ୍ତୋତା ପ୍ରାୟ ହେଲେ ।

ଉଦ୍‌ଗାର, } ବି. (ଉଦ୍-ଗ = ଭୋଜନ
ଉଦ୍‌ଗିରଣ, } କରିବା-ଅ, ଅନ) ଉଚ୍ଚାରଣ; ବମନ; ନିଃସରଣ; ମୁଖଦ୍ୱାରା ବାୟୁନିର୍ଗମ, ହାକୁଟି ।

ଉଦ୍‌ଗୀଥ, ବି. (ଉତ୍ = ଉଚ୍ଚାରଣ-ଗୈ = ଗାନ କରିବା-ଥ—ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ସାମବେଦର ଅଂଶବିଶେଷ; ପ୍ରଣବ; ସାମବେଦ ଧ୍ୱନି; ସାମଗାନ; ସାମବେଦର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ । (ଉଦ୍‌ଗୀଥରମ୍ୟ ପଦପାଠବତାଂ ଚ ସାମ୍ନାଂ —ଚଣ୍ଡୀ ।)

ଉଦ୍‌ଗୀର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଗ-ତ) ବମିତ; ଉଚ୍ଚାରିତ; ଉଥିତ; ଅନୁରଞ୍ଜିତ; ଅନୁବନ୍ଧ; ଉତ୍‌ସୃଷ୍ଟ; ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ; ନିର୍ଗତ ।

ଉଦ୍‌ଗୂର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଗୁର୍ = ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା-ତ) ଉତ୍ତୋଳିତ (ଶସ୍ତ୍ରାଦି); ଉଦ୍ୟତ । (ଉଦ୍‌ଗୂର୍ଣ୍ଣଲଗୁଡ଼ାସ୍ତୁଭିଃ ।)

ଉଦ୍‌ଗ୍ରହ, } ବି. (ଉତ୍-ଗ୍ରହ୍-ଅ, ଅନ)
ଉଦ୍‌ଗ୍ରହଣ, } ଗ୍ରହଣ; ଗିଳନ ବା ଗିଳିବା ।

ଉଦ୍‌ଗ୍ରାହ, ବି. (ଉତ୍-ଗ୍ରହ୍-ଅ) ଗ୍ରହଣ; ଉନ୍ନିବନ୍ଧ; ବିଦ୍ୟାବିସ୍ତର ।

ଉଦ୍‌ଗ୍ରାହିତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଗ୍ରହ୍-ତ, ଗ୍ରାହିତ = ମିତ) ବଦ୍ଧ; ଆହାନ୍ତ; ଅନ୍ତଃକରଣରେ ଅର୍ପିତ; ଉପନ୍ୟସ୍ତ; ଗ୍ରାହିତ; ଉନ୍ନମିତ ।

ଉଦ୍‌ଘ, ବିଂ. (ଉତ୍ = ଅଧିକ-ଘଣ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ, ଣ ଲୋପ) ପ୍ରକାଣ୍ଡ, ପ୍ରଶସ୍ତ । (ମତଲ୍ଲିକା ମଚର୍ଚ୍ଚିକା ପ୍ରକାଣ୍ଡମୁଦ୍‌ଘତଲ୍ଲଜୌ । ପ୍ରଶସ୍ତବାଚକାନ୍ୟମୂନ—ଅମର ।) ବି. ପ୍ରଶଂସା; ବହ୍ନି; ବାୟୁ, କରପୁଟ ।

ଉଦ୍‌ଘନ, ବି. (ଉତ୍ = ଉପରି-ହନ୍ = ବଧ କରିବା-ଅ) ଲୌହମୟ ବା କାଷ୍ଠମୟ ଆଧାର, କର୍ମକାର ବା ବଢ଼ାଇମାନେ ଯାହା ଉପରେ ରଖି କାଷ୍ଠାଦି ପରିଷ୍କାର କରନ୍ତି । (ନିଧାୟ ତକ୍ଷତେ ଯତ୍ର କାଷ୍ଠେ କାଷ୍ଠଂ ସ ଉଦ୍‌ଘନଃ—ଅମର ।)

ଉଦ୍‌ଘାଟ, ବି. (ଉତ୍-ଘଟ୍-ଅ) ଉଦ୍‌ଘାଟନ; ପଣ୍ୟାଦି ଦ୍ରବ୍ୟ ଦର୍ଶନାର୍ଥ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ସ୍ଥାନ; ରାଜସ୍ୱଗ୍ରହଣ ସ୍ଥାନ; କୁତ ନେଇଥିବା ଘାଟ ।

ଉଦ୍‌ଘାଟକ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଘଟ୍-ଣିଚ୍-ଅ) ଉନ୍ମୋଚନକାରୀ; ଉଲ୍ଲେଖକ; ପ୍ରକାଶକ; ଉତ୍ତୋଳନକାରୀ । ବି. କୂପରୁ ଜଳ ତୋଳିବାର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଘୃବ ।

ଉଦ୍‌ଘାଟନ, ବି. (ଉତ୍-ଘଟ୍-ଅନ) କୂପରୁ ଜଳ ତୋଳିବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ, କୂପରୁ ଜଳ ବାହାର କରିବାପାଇଁ ରଜ୍ଜୁସହିତ ଚର୍ମ-ପାତ୍ରବିଶେଷ । (ଉଦ୍‌ଘାଟନଂ ଘଟୀଯନ୍ତ୍ରଂ ସଲିଲୋଦ୍‌ବାହନଂ ପ୍ରହେଃ—ଅମର ।) ଉନ୍ମୋଚନ । ଯଥା—ଦ୍ୱାରୋଦ୍‌ଘାଟନ; ଉଲ୍ଲେଖ; ପ୍ରକାଶକରଣ । ଯଥା—ସେହି-ଠାରେ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବର ଉଦ୍‌ଘାଟନ ଅନାବଶ୍ୟକ । ବିଂ. ଯାହାଦ୍ୱାରା ଉନ୍ମୋଚନ କରାଯାଏ । (ଧର୍ମଂ ଯୋ ନ କରୋତି ନିଷ୍ଫଳମତିଃ ସ୍ୱର୍ଗର୍ଗଲୋଦ୍‌ଘାଟନଂ ।)

ଉଦ୍‌ଘାତ, ବି. (ଉତ୍-ହନ୍-ତ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ମୁଦ୍‌ଗର ପ୍ରଭୃତି ଅସ୍ତ୍ର; ମୃତ୍ତଘାତ । (ଯଥାବନୁଦ୍‌ଘାତସୁଖେନ ମାର୍ଗଂ—ରଘୁ-ବଂଶ ।) ଆରମ୍ଭ, ଉପକ୍ରମ, ସ୍ୱବପାତ । (ସ୍ୟାଦଭ୍ୟାଦାନ ମୁ ଦ୍ ଘା ତ ମା ର ମ୍ଭଃ—ଅମର ।) ବାଧା; ପାଦସ୍ଖଳନ; ଗ୍ରନ୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ; ଅଧ୍ୟାୟ; ସୂଚନା, ପ୍ରସ୍ତାବନା; ଉଲ୍ଲେଖ; ନିଦର୍ଶନ ।

ଉଦ୍‌ଘୋଷ, ବି. (ଉତ୍-ଘୁଷ୍-ଅ) ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ଇଙ୍ଗିତ, ଉଚ୍ଚସ୍ୱରରେ କହିବା; ପୁନଃପୁନଃ କଥନ ।

ଉଦ୍ଦଣ୍ଡ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଦଣ୍ଡ) ଉତ୍କଟଦଣ୍ଡଧାରୀ, ପ୍ରତାପାନ୍ୱିତ । ଯଥା—
ବହିଲ ଉଦ୍ଦଣ୍ଡ ଫୁଲ-କୋଦଣ୍ଡ ଦଣ୍ଡକୁ । ଲ. ବ.
ବି. ଉଦ୍‌ଗତ ଦଣ୍ଡ, ଉତ୍ତୋଳିତ ଯଷ୍ଟି ।

ଉଦ୍ଧାନ, ବି. (ଉଦ୍ = ବିରୁଦ୍ଧ-ଦା = ପାଳନ କରିବା-ଅନ) ବନ୍ଧନ; ପୋଷଣ । (ଉତ୍-ଦୋ = ଛେଦନ କରିବା-ଅନ) ଚୁଲ୍ଲୀ; ବାଡ଼ବାନଳ; କଟିଦେଶ । (ଅଗ୍ନ୍ୟନ୍ତ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ଲଗ୍ନ; ମଧ୍ୟ ।

ଉଦ୍ଦାମ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଦମ୍ = ଶାନ୍ତ ହେବା, ମୁକ୍ତ ହେବା-ଅ) ଉତ୍କଟ; ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ, ବନ୍ଧନରହିତ; ସ୍ୱେଚ୍ଛାଗାମୀ; ସ୍ୱେଚ୍ଛାବିହାରୀ । ଯଥା—ଉଦ୍ଦାମ ଗଜ ।

ଉଦ୍ଦାମନ୍, ବିଂ. (ଉତ୍—ଦାମନ୍ = ବନ୍ଧନ) ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ, ସ୍ୱେଚ୍ଛାଗାମୀ; ଉତ୍କଟ; ବନ୍ଧନରହିତ; ଅତିଶୟ । ବି. ବରୁଣ ।

ଉଦ୍ଦାଳ, ବି. (ଉତ୍-ଦଲ୍-ଇ-ଅ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ; ବନକୋଦ୍ରବ । (ଭେଜ୍ୟାଃ ପ୍ରୁବଣଶାମାକକୋଦ୍ରବୋଦ୍ଦାଳଶାଳୟଃ ।) ବହୁବାରବୃକ୍ଷ । (ଉଦ୍ଦାଳୋ ବହୁବାରକଃ—ଅମର ।) କୁଳ ।

ଉଦ୍ଦିତ, } ବିଂ. (ଉତ୍-ଦୋ = ଅବଖଣ୍ଡନ-ତ)
ଉଦ୍ଦତ, } ବନ୍ଧନପ୍ରାପ୍ତ, ବଦ୍ଧ ।
(ବଦ୍ଧେ ସନ୍ଦାନିତଂ ମୂତମୁଦ୍ଦିତଂ ସନ୍ଦିତଂ ସିତଂ—ଅମର ।)

ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଦିଶ୍-ତ) ଅଭିପ୍ରେତ; ଉପଦିଷ୍ଟ; ଯାହାର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରାଯାଇଅଛି; ଲକ୍ଷୀକୃତ ।

ଉଦ୍ଦୀପନ, } ବି. (ଉତ୍ = ଅଧିକ-ଦୀପ୍-ଅନ)
ଉଦ୍ଦୀପନା, } ଉତ୍ତେଜନ, ଦୀପ୍ତକରଣ; ପ୍ରଜ୍ୱଳନ; ଅଭିବ୍ୟକ୍ତୀକରଣ; ଉତ୍ସାହବାକ୍ୟ; କାମ କ୍ରୋଧ ପ୍ରଭୃତିକୁ ପ୍ରବଳ କରିବା; ଅଳଂକାର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବିଭାବବିଶେଷ ।

ଉଦ୍ଦୀପିତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଦୀପ୍-ଇ-ତ) ଉତ୍ତେଜିତ; ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ; ପ୍ରକାଶିତ; ବର୍ଦ୍ଧିତ ।

ଉଦ୍ଦେଶ, ବି. (ଉତ୍-ଦିଶ = ବୋଲିବା, ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା, ଦାନ କରିବା-ଅ) ଲକ୍ଷ୍ୟ; ଅନୁସନ୍ଧାନ, ଅନ୍ୱେଷଣ; ଅଭିସନ୍ଧି, ଅଭିପ୍ରାୟ । ଯଥା—କି ଉଦ୍ଦେଶରେ ଆପଣ ଆସିଅଛନ୍ତି ? ବାର୍ତ୍ତା, ସମ୍ବାଦ । ଯଥା—ତାହାର କିଛି ଉଦ୍ଦେଶ ମିଳୁ ନାହିଁ । ଉଲ୍ଲେଖ; ପ୍ରଦେଶ ।

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଦିଶ୍-ଯ) ଯାହା ଉଦ୍ଦେଶ କରାଯାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଲକ୍ଷ୍ୟ; ଅଭିପ୍ରେତ । ବି. ଅଭିପ୍ରାୟ, ଅଭିସନ୍ଧି, ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ।

ଉଦ୍ଦ୍ୟୋତ, ବି. (ଉତ୍-ଦ୍ୟୁତ୍—ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଅ) ପ୍ରକାଶ; ଆତପ ।

ଉଦ୍ଦ୍ରାବ, ବି. (ଉତ୍-ଦ୍ରୁ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଦ୍ରୁ ଉପପଦରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ, ପଳାୟନ, ଅସ୍ଥୈର୍ଯ୍ୟ ।

ଉଦ୍ଦ୍ରୁତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଦ୍ରୁ-ତ) ପଳାୟିତ, ଚଳିତ ।

ଉଦ୍ଧତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ହନ୍-ତ) ଅବିନୀତ; ଧୃଷ୍ଟ; ଦୁରନ୍ତ; ଉତ୍କଟ; ଉତ୍କ୍ଷିପ୍ତ; ଅହଂକୃତ ।

ଉଦ୍ଧତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉତ୍ ହନ୍-ତି) ଉତ୍ପତନ, ଔଦ୍ଧତ୍ୟ; ଧୃଷ୍ଟତା; ଗର୍ବ; ଉନ୍ନତି ।

ଉଦ୍ଧର୍ଷ, ବିଂ. (ଉତ୍ = ଅଧିକ-ହୃଷ୍-ଅ) ଉତ୍ସବ । (ଉଦ୍ଧର୍ଷୋ ମହ ଉଦ୍ଧବ ଉତ୍ସବଃ—ଅମର ।)

ଉଦ୍ଧର୍ଷଣ, ବି. (ଉତ୍-ହୃଷ୍-ଅନ) ରୋମାଞ୍ଚ ।

ଉଦ୍ଧବ, ବି. (ଉତ୍-ଧୂ=ଆନନ୍ଦ କରିବା, କମ୍ପିବା-ଅ) ଉତ୍ସବ, ଆନନ୍ଦଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ । (ଉଦ୍ଧର୍ଷ ଦେଖ ।) ସତ୍ୟକଙ୍କ ପୁତ୍ର, କୃଷ୍ଣଙ୍କ ସଖା, ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ଓ ବୃଷ୍ଣି ବଂଶର ମନ୍ତ୍ରୀ, ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଦେବଶ୍ରବା । (ବୃଷ୍ଣୀନାଂ ସମ୍ମତୋ ମନ୍ତ୍ରୀ କୃଷ୍ଣସ୍ୟ ଦୟିତଃ ସଖା । ଶିଷ୍ୟୋ ବୃହସ୍ପତେଃ ସାକ୍ଷାତ୍ ଉଦ୍ଧବୋ ବୁଦ୍ଧିସତ୍ତମଃ ।) (ଉତ୍-ହୁ = ହୋମ କରିବା-ଅ) ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ।

ଉଦ୍ଧାତ, ବି. (ଉତ୍-ଧା-ତ) ପ୍ରକ୍ରମ, ଉପକ୍ରମ, ଆରମ୍ଭ । (ସ୍ୟାଦଭ୍ୟାଦାନମୁଦ୍ଧାତ ଆରମ୍ଭଃ —ଅମର ।)

ଉଦ୍ଧାନ, ବି. (ଉତ୍-ଧା-ଅନ) ଚୁଲ୍ଲୀ । (ଅଶ୍ମନ୍ତ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ବିଂ. ଉଦ୍‌ଗତ; ବମିତ ।

ଉଦ୍ଧାର, ବି. (ଉତ୍-ଧୃ-ଅ) ଉତ୍ତୋଳନ । (ଉତ୍ -ହୃ-ଅ) ମୋଚନ, ପରିତ୍ରାଣ; ପତିତ ବା ସମାଜଚ୍ୟୁତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମାଜରେ ପୁନର୍ଗ୍ରହଣ; ନଷ୍ଟ ବା ଅପହୃତ ବସ୍ତୁର ପୁନର୍ବାର ଅଧିକାର; ଋଣ । (ଉଦ୍ଧାରୋଽର୍ଥପ୍ରୟୋଗସ୍ତୁ —ଅମର ।) ଭଗ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଗୁଡୂଚୀ ।

ଉଦ୍ଧୃତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଧୃ-ତ) ପୁନର୍ବାର ଅଧିକୃତ; ଉତ୍ଥାପିତ; ସମାଜରେ ଗୃହୀତ; ଉତ୍ତୋଳିତ, ଉଦ୍ଧାରଦ୍ୱାରା ବିଭକ୍ତ ।

ଉଦ୍ଧ୍ମାନ, ବି. (ଉତ୍-ଧ୍ମା=ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରିବା-ଅନ) ଚୁଲ୍ଲୀ । (ଅଶ୍ମନ୍ତ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଉଦ୍ବନ୍ଧନ, ବି. (ଉତ୍-ବନ୍ଧ୍-ଅନ) ବେକରେ ଦଉଡ଼ି ଦେଇ ଉପରେ ବାନ୍ଧିବା, ବେକରେ ଦଉଡ଼ି ଦେଇ ମରିବା । ବିଂ. ବନ୍ଧନଭ୍ରଷ୍ଟ ।

ଉଦ୍ବୁଦ୍ଧ, ବିଂ. (ଉତ୍-ବୁଧ୍-ତ) ବିକସିତ, ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ; ଜାଗରିତ; ଉଦିତ; ଅନୁସ୍ମୃତ, ଯାହା ମନେ ପଡ଼ିଅଛି ।

ଉଦ୍ବୋଧନ, ବି. (ଉତ୍-ବୁଧ୍-ଅନ) ଜ୍ଞାପନ, ବୋଧୋତ୍ପାଦନ । ବିଂ. ଯାହାଦ୍ୱାରା ଉଦ୍ବୋଧ ଜନ୍ମେ, ଜ୍ଞାପକ, ଜ୍ଞାନୋତ୍ପାଦକ । ଯଥା—

ଉଷା ଉଦ୍ବୋଧନ ଭେରିତଥା ସ୍ୱନ ଶୁଭିଲା ବିରଲେ । — ଉଷା ।

ଉଦ୍ଭଟ, ବିଂ. (ଉତ୍=ଉଚ୍ଚ-ଭଟ୍=ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଅ—ଯାହାର ଉଚ୍ଚ ମନ) ଉତ୍କଟ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ଉଦାର, ମହାଶୟ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । ଯଥା—ଉଦ୍ଭଟ କବିତା । ଗ୍ରନ୍ଥବହିର୍ଭୂତ । ବି. କଚ୍ଛପ; ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ଉଦ୍ଭବ, ବି. (ଉତ୍-ଭୂ-ଅ) ଉତ୍ପତ୍ତି, ଜନ୍ମ । (ଜନୁରୁତ୍ପତ୍ତିରୁଦ୍ଭବଃ—ଅମର ।) ବିଂ. ଉତ୍ପନ୍ନ ।

ଉଦ୍ଭାବନ, ବି. (ଉତ୍=ଉପରି-ଭୂ-ଇ-ଅନ) କଳ୍ପନା; ଉତ୍ପାଦନ; ଉନ୍ନୟନ ବା ଅଜ୍ଞାତ ବିଷୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା; ଚିନ୍ତନ । ବିଂ. ଉଦ୍ଭାବନକାରୀ, ପ୍ରକାଶକ ।

ଉଦ୍ଭାସନ, ବି. (ଉତ୍-ଭାସ୍-ଅନ) ଉଦ୍ଦୀପନ; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳୀକରଣ; ପ୍ରକାଶନ । ବିଂ. ଦୀପ୍ତିକାରକ; ପ୍ରକାଶକ; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳକାରକ ।

ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ, ଉଦ୍ଭିଦ, ଉଦ୍ଭିଦ୍, } ବି. (ଉତ୍-ଭିଦ୍-କ୍ୱିପ୍=ଉଦ୍ଭିଦ୍=ଉଦ୍ଭେଦନ-ଜନ୍-ଅ = ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ=ଉଦ୍ଭେଦନରୁ ଯେ ଜନ୍ମେ, ଉତ୍-ଭିଦ୍-ଅ, କ୍ୱିପ୍—ଯାହା ଭୂମି ଭେଦ କରି ଜନ୍ମେ) ତରୁଲତାଦି, ଗୁଳ୍ମ ପ୍ରଭୃତି । (ଉଦ୍ଭିଦସ୍ତରୁଗୁଳ୍ମାଦ୍ୟା ଉଦ୍ଭିଦୁଦ୍ଭିଜ୍ଜମୁଦ୍ଭିଦଂ—ଅମର ।)

ଉଦ୍ଭେଦ, ବି. (ଉତ୍-ଭିଦ୍-ଅ) ଉତ୍ପତ୍ତି; ସ୍ଫୁରଣ; ରୋମାଞ୍ଚ; ପ୍ରକାଶ; ଉଦ୍ଗମ ।

ଉଦ୍ଭ୍ରମ, ବି. (ଉତ୍-ଭ୍ରମ୍-ଅ) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଭ୍ରମଣ; ଉଦ୍ବେଗ; ବୁଦ୍ଧିଭ୍ରମ; ଆକୁଳତା ।

ଉଦ୍ୟତ, ବିଂ. (ଉତ୍=ବିପରୀତ-ଯମ୍=ବିରତ ହେବା-ତ) ଉଦ୍ୟୁକ୍ତ । ଯଥା— ସେ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହରେ ଉଦ୍ୟତ ଅଛି । ତତ୍ପର; ପ୍ରବୃତ୍ତ । ଯଥା—ରାଜା ସର୍ବଦା ରାଜ୍ୟଶାସନରେ ଉଦ୍ୟତ; ଉନ୍ମୁଖ । ଯଥା—ସେ ବିଦେଶ ଗମନରେ ଉଦ୍ୟତ ହେବାର କାରଣ କଣ ? ଉତ୍ଥିତ, ଉତ୍ତୋଳିତ । ଯଥା—ଉଦ୍ୟତାୟୁଧ ।

ଉଦ୍ୟମ, ବି. (ଉତ୍=ବିପରୀତ-ଯମ୍-ବିରତ ହେବା-ଅ) ଉଦ୍ୟୋଗ, ଚେଷ୍ଟା; ଉତ୍ସାହ; ଉତ୍ଥାନ, ଉତ୍ତୋଳନ । (ହସ୍ତୋଦ୍ୟମଂ ବିନା ବକ୍ତ୍ରେ ପ୍ରବିଶେନ୍ନ କଥଂ ଚନ ।)

ଉଦ୍ୟାନ, ବି. (ଉତ୍=ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ଯା-ଅନ) ଉପବନ, କ୍ରୀଡ଼ାବନ; ରାଜାମାନଙ୍କର କ୍ରୀଡ଼ାବନ । (ପୁମାନାକ୍ରୀଡ଼ଉଦ୍ୟାନଂ—ଅମର ।) ନିଃସରଣ; ପ୍ରୟୋଜନ । (ସ୍ୟାଦୁଦ୍ୟାନଂ ନିଃସରଣେ ବନଭେଦେ ପ୍ରୟୋଜନେ—ଅମର ।)

ଉଦ୍ଯାପନ, ବି. (ଉଦ୍-ଯା-ଇ=ଯାପି-ଅନ) ଆରବ୍ଧ ବ୍ରତାଦିର ସମାପନ, ବ୍ରତ ଉଜାଁଇବା ।

ଉଦ୍ୟୁକ୍ତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଯୁଜ୍-ତ) ଉଦ୍ୟୋଗବିଶିଷ୍ଟ, ଉଦ୍ୟୋଗଶୀଳ; ଉତ୍ସାହାନ୍ୱିତ; ଯତ୍ନବାନ୍; ଉତ୍ସୁକ; ଚେଷ୍ଟିତ ।

ଉଦ୍ୟୋଗ, ବି. (ଉତ୍-ଯୁଜ୍-ଅ) ଚେଷ୍ଟା, ଆୟୋଜନ, ଉଦ୍ୟମ, ଯତ୍ନ, ଉତ୍ସାହ ।

ଉଦ୍ର, ବି. (ଉନ୍ଦ୍=ଆର୍ଦ୍ର ହେବା-ର) ଜଳମାର୍ଜାର, ଜଳଜନ୍ତୁବିଶେଷ । (ତଦ୍ଭେଦାଃ ଶିଶୁମାରୋଦ୍ରଶଙ୍କବୋ ମକରାଦୟଃ—ଅମର ।)

ଉଦ୍ରାବ, ବି. (ଉତ୍=ଉଚ୍ଚ-ରାବ) ଉଚ୍ଚ ଧ୍ୱନି, ଉଚ୍ଚ ରବ ।

ଉଦ୍ରିକ୍ତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ରିଚ୍=ବିଯୁକ୍ତ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ଉତ୍ଥିତ; ଉତ୍ତେଜିତ; ଅତିଶୟିତ; ସ୍ଫୁଟ ।

ଉଦ୍ରେକ, ବି. (ଉତ୍-ରିଚ୍ = ବିଯୁକ୍ତ ହେବା, ଉଠିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଉତ୍ଥାନ, ଉଦୟ, ଆବିର୍ଭାବ; ଉତ୍ତେଜନ; ବୃଦ୍ଧି; ଆଧିକ୍ୟ; ଉପକ୍ରମ ।

ଉଦ୍ବର୍ତ୍ତ, ବି. (ଉତ୍-ବୃତ୍-ଅ) ଅତିରେକ, ଆଧିକ୍ୟ, ଉଦ୍ବୃତ୍ତ ଅଂଶ । ବିଂ. ଅବଶିଷ୍ଟ, ଅତିରିକ୍ତ ।

ଉଦ୍ବର୍ତ୍ତନ, ବି. (ଉଦ୍-ବୃତ୍-ଅନ) ଗନ୍ଧାଦି-ଦ୍ୱାରା ବିଲେପନ, ଗାତ୍ରମାର୍ଜନ । (ଉଦ୍-ବର୍ତ୍ତନୋତ୍ସାଦନେ ଦ୍ୱେ—ଅମର ।) ଗାତ୍ର-ମର୍ଦ୍ଦନ; ଓଲଟପାଲଟ କରିବା; ଉତ୍ପତନ; ବିଲେପନ ଦ୍ରବ୍ୟ ।

ଉଦ୍ବହ, ବି. (ଉତ୍-ବହ୍-ଅ) ସନ୍ତାନ, ବଂଶଧର । ଯଥା—ରଘୂଦ୍ବହ । ବର; ନାୟକ; ବାୟୁବିଶେଷ; ବିବାହ । ବିଂ. ଉତ୍ପାଦକ । ଯଥା—ସୁଖୋଦ୍ବହ ।

ଉଦ୍ବହନ, ବି. (ଉତ୍-ବହନ) ବିବାହ; ବହନ ।

ଉଦ୍ବାନ୍ତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ବମ୍-ତ) ବମିତ, କୃତ-ବମନ, ଉଦ୍ଗୀର୍ଣ୍ଣ; ଉଦ୍ଗତ । ବି. ମଦହୀନ ହସ୍ତୀ । (ଉଦ୍ବାନ୍ତନିର୍ମଦୌ—ଅମର ।)

ଉଦ୍ବାସନ, ବି. (ଉତ୍-ବସ୍-ଇ-ଅନ) ବିସ-ର୍ଜନ, ଅଗ୍ନ୍ୟାଧାନର ଅଙ୍ଗସ୍ୱରୂପ ସଂସ୍କାର-ବିଶେଷ । ମାରଣ, ବଧ । (ଉଦ୍ବାସନ-ପ୍ରମଥନକ୍ରଥନୋଜ୍ଜାସନାନି ଚ—ଅମର ।)

ଉଦ୍ବାହ, ବି. (ଉତ୍-ବହ୍-ଅ) ପରିଣୟ, ବିବାହ । (ତଥାପରିଣୟୋଦ୍ବାହୋ-ପଯାମାଃ ପାଣିପୀଡ଼ନଂ—ଅମର ।)

ଉଦ୍ବିଗ୍ନ, ବିଂ. (ଉତ୍-ବିଜ୍ = ଭୟ କରିବା-ତ) ଯାହାର ଉଦ୍ବେଗ ଜନ୍ମିଅଛି; ଉତ୍କଣ୍ଠିତ; ଭୀତ; କ୍ଷୁଭିତ ।

ଉଦ୍ବୃତ୍ତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ବୃତ୍-ତ) ଜାତ; କ୍ଷୁଭିତ; ଉତ୍କ୍ଷିପ୍ତ; ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ବା ଅବାଧ; ଉଦ୍-ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ; ବାନ୍ତ ବା ବମିତ; ଉତ୍ଥିତ; ଯାହାର ଉଦ୍ବର୍ତ୍ତ ଅଛି ଅର୍ଥାତ୍ ଅତିରିକ୍ତ; ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ।

ଉଦ୍ବେଗ, ବି. (ଉତ୍-ବିଜ୍-ଅ) ଚିନ୍ତା, ଉତ୍କଣ୍ଠା, ଆକୁଳତା । ଯଥା—
ଇନ୍ଦ୍ରାପଦ ପ୍ରାପ୍ତେ ଉଦ୍ବେଗେ ଥରିଲା
ବେନି ହୃଦୟ । ଉଷା ।
ଭୟ; ତ୍ୱରା; କ୍ଷୋଭ । (ଉଦ୍ବେଗ ଉଦ୍ଭ୍ରମେ—ଅମର ।) ଉଦ୍ଗମନ; ବିରହଜନ୍ୟ ଦୁଃଖ; ଗୁବାକ ଫଳ । (ଗୁବାକଃ ଖପୁରୋଽସ୍ୟତୁ—ଫଳମୁଦ୍ବେଗଂ—ଅମର ।) ବିଂ. ବେଗବାନ୍; ବେଗହୀନ ।

ଉଦ୍ବେଜକ, } ବିଂ. (ଉତ୍-ବିଜ୍-ଅକ, ଇ-
ଉଦ୍ବେଜୟିତା, } ତୃ) ଉଦ୍ବେଗଜନକ, ଉଦ୍ବେଗକାରକ; କଷ୍ଟକର; ବିରକ୍ତି-ଜନକ ।

ଉଦ୍ବେଜନ, ବି. (ଉତ୍-ବିଜ୍-ଅନ) ଉଦ୍ବେଗ; ଭୟ; କମ୍ପନ; କଷ୍ଟ । ବିଂ. ଭୟପ୍ରଦର୍ଶକ; ଉତ୍ତେଜନକାରୀ ।

ଉଦ୍ବେଳ, } ବିଂ. (ଉତ୍ = ଅତିକ୍ରାନ୍ତ,
ଉଦ୍ବେଳିତ, } ବେଳା = ସୀମା ବା ତୀର-ଅ, ଇତପ୍ରତ୍ୟୟ) ଉଚ୍ଛଳିତ, ଯେ ଉଚ୍ଛଳି ଉଠେ; ସୀମାତିକ୍ରାନ୍ତ; କୂଳାତିକ୍ରାନ୍ତ । ଯଥା—ତାହାଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ଉଦ୍ବେଳିତ ହୋଇ ଉଠିଲା; ସମୁଦ୍ର ଉଦ୍ବେଳିତ ହେଲା ।

ଉଧଃ, } ବି. (ବହ୍ = ବହନ କରିବା-ଅସ୍-
ଉଧସ୍, } ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ, ଯେ ଦୁଗ୍ଧ ବହନ କରେ) ଗବାଦିର ସ୍ତନ, ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତିର ପହ୍ଲା ।

ଉଧ, } ବି. (ଉଦ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଜଳବିଡ଼ାଳ
ଉଧୁଆ, } ନାମକ ଜଳଜନ୍ତୁବିଶେଷ ।

ଉଧାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଭାତ ରାନ୍ଧିବାପାଇଁ ଚୁଲ୍ଲିରେ ବସାଇଥିବା ପାଣିହାଣ୍ଡି । ଯଥା—
ଚୁଲିରେ ବସାଇ ଦେଇ ଉଧାଣି,
ବେଗେ ଯାଅ ତୁମେ ଚାଉଳ ଆଣି ।

ଉଧାର, ବି. (ଉଦ୍ଧାର ଶବ୍ଦଜ) ମୁକ୍ତ । ଯଥା—ତାକୁ ତୁମେ ଉଧାର କର । ଫେର ଶୁଝି ଦେବାପାଇଁ ଆଣିବା ହାତ ବଦଳ । ଯଥା—
କି ଅବା ମାଗ ଯାଚ କଲୁ,
ଉଧାର କରି କି ଆଣିଲୁ । ଦା. ର.

ଉଧାରିବାର, କ୍ରି. (ଉଦ୍ଧାର ଶବ୍ଦଜ) ଉଦ୍ଧାର କରିବାର । ଯଥା—
ରାଜା ହୋଇକରି ଯେବେ ପଶିଲି ଶରଣ,
ଭକତ ଉଧାରିଲି ସେ କରିଲି କାରଣ । ସା. ଭ. ସ.
ହାତ ବଦଳ ନେବା ।

ଉଧାରେଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉଦ୍ଧାରଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଉଦ୍ଧାରକର୍ତ୍ତ୍ରୀ, ଉଦ୍ଧାରକାରଣୀ । ଯଥା—

ବୋଲନ୍ତ ରକ୍ଷା କର ଶ୍ରୀହର ପାଟରାଣୀ,
ସକଳ ଉଧାରେଣୀ ତୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକାରେଣୀ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଉଧି, ବି. (ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଶବ୍ଦଜ) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱସ୍ତମ୍ଭ । (ଦେଶଜ) ଯହିଁରେ ଶଗଡ଼ର ଫଳ ଲାଗେ ସେହି କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡବିଶେଷ ।

ଉଧୁରିବାର, କ୍ରି. (ଉଦ୍ଧାର ଶବ୍ଦଜ) ଉଦ୍ଧାର ହେବାର, ଉଦ୍ଧାର ପାଇବାର; ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ପାଇବାର ।

ଉଧେଇବାର, କ୍ରି. (ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱାୟନ ଶବ୍ଦଜ) ବଢ଼ିବାର, ସ୍ଫୀତ ହେବାର ।

ଉନ, ବିଂ. (ଊନ ଶବ୍ଦରୁ ଅପଭ୍ରଂଶ) ଊଣା; ନ୍ୟୂନ ।

ଉନୁମାଦ, ବି. (ଉନ୍ମାଦ ଶବ୍ଦଜ) ଉନ୍ମତ୍ତତା । ଯଥା—

କେ ଉନୁମାଦକ କେ ଖେଦଦାୟକ
ଦାହକ କେହି ଶୋଷଣ । ର. କ.

ଉନ୍ଦରୁ, ଉନ୍ଦୂରୁ, ଉନ୍ଦୁର, ଉନ୍ଦୂର, ବି. (ଉନ୍ଦ୍ = ଆର୍ଦ୍ର ହେବା-ଅରୁ, ଊରୁ, ଉର, ଊର) ଇନ୍ଦୁର, ମୂଷା, ମୂଷିକ । (ଉନ୍ଦୂରୁର୍ମୂଷିକୋଽପ୍ୟାଖୁଃ—ଅମର ।)

ଉନ୍ନତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ନମ୍-ତ) ଉଚ୍ଚ; ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ, ସ୍ଫୀତ; ଗୌରବପ୍ରାପ୍ତ—ସେ ବଡ଼ ଉନ୍ନତ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଉନ୍ନତାନତ, ବିଂ. (ଉନ୍ନତ-ଆନତ) ବନ୍ଧୁର, ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ।

ଉନ୍ନତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉତ୍-ନମ୍-ତି) ଗରୁଡ଼ଙ୍କ ପତ୍ନୀ; ସମୃଦ୍ଧି; ସୌଭାଗ୍ୟ; ଗୌରବ; ବୃଦ୍ଧି; ଉଦୟ; ଉଚ୍ଚତା ।

ଉନ୍ନଦ୍ଧ, ବିଂ. (ଉତ୍ = ଉପରି-ନହ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ତ) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ବନ୍ଧନପ୍ରାପ୍ତ; ଉତ୍କଟ; ଦୃପ୍ତ; ସ୍ଫୀତ ।

ଉନ୍ନମନ, ବି. (ଉତ୍-ନମ୍-ଇ-ଅନ) ଉତ୍ତୋଳନ, ଉପରକୁ ଉଠାଇବା ।

ଉନ୍ନମିତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ନମ୍-ଇ-ତ) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱୀକୃତ, ଉତ୍ତୋଳିତ, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଉତ୍ଥାପିତ ।

ଉନ୍ନୟ, ଉନ୍ନାୟ, ବି. (ଉତ୍ = ଉପରି-ନୀ = ନେବା-ଅ, କ୍ରୁତ୍-ନୀ-ଇ-ଅ) ଉନ୍ନତି; ଉତ୍ଥାନ; ସାଦୃଶ୍ୟ; ଉତ୍ତୋଳନ, ଉପରକୁ ନେବା ।

ଉନ୍ନୟନ, ବିଂ. (ଉତ୍-ନୀ-ଅନ) ଉତ୍ତୋଳନ, ଉପରକୁ ନେବା; ଉନ୍ନତି; ଅନୁମାନ; ତର୍କ, ବିତର୍କ; ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର; ଉଦ୍ଭାବନ ।

ଉନ୍ନାହ, ବି. (ଉତ୍ = ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ନହ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅ) ଉତ୍ତୋଳନପୂର୍ବକ ବନ୍ଧନ; କାଞ୍ଜିକା, କାଞ୍ଜୀ ।

ଉନ୍ନିଦ୍ର, ବିଂ. (ଉତ୍ = ନାସ୍ତ୍ୟର୍ଥ-ନିଦ୍ରା) ବିକସିତ । ଯଥା—ଉନ୍ନିଦ୍ରପୁଷ୍ପଚୟ । ନିଦ୍ରାବିହୀନ, ନିଦ୍ରାରହିତ । ଯଥା—

ଉନ୍ନିଦ୍ରରେ ହେଲ ପ୍ରତର୍ଦ୍ଦନ ଦୀନ,
ଉଲ୍ଲସଇ ଗାତ୍ର ନେତ୍ର ଅନଥନ । ବି. ଚ. ମ.

ସତର୍କ, ସାବଧାନ । ଯଥା—ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉନ୍ନିଦ୍ରହୃଦୟ ରହ ।

ଉନ୍ମଜ୍ଜନ, ବି. (ଉତ୍-ମସ୍ଜ୍-ଅନ) ଜଳାଦିରୁ ଉତ୍ଥାନ, ଭାସିବା ।

ଉନ୍ମତ୍ତ, ବିଂ. (ଉତ୍ = ଅତିଶୟ-ମତ୍ତ) ଉନ୍ମାଦଗ୍ରସ୍ତ, ପାଗଳ; ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ । (ଉନ୍ମତ୍ତ ଉନ୍ମାଦବତି—ଅମର ।) ଧୂତୁରା ବା ଦୁଦୁରାଗଛ; ମୁଚୁକୁନ୍ଦବୃକ୍ଷ । (ଉନ୍ମତ୍ତ ଉନ୍ମାଦବତି ଧୂସ୍ତୂରମୁଚୁକୁନ୍ଦୟୋଃ—ବିଶ୍ୱପ୍ରକାଶ ।)

ଉନ୍ମଥ, ଉନ୍ମଥନ, ବି. (ଉତ୍-ମଥ୍ = ବଧ କରିବା-ଅ) ବଧ, ହନନ, ମାରଣ । (ଘାତୋନ୍ମଥବଧା ଅପି—ଅମର ।)

ଉନ୍ମଦ, ଉନ୍ମଦିଷ୍ଣୁ, ବିଂ. (ଉତ୍ = ଅତିଶୟ-ମଦ୍-ଅ, ଇଷ୍ଣୁ) ଉନ୍ମତ୍ତ, ଉନ୍ମାଦଯୁକ୍ତ, ପାଗଳ । (ଉନ୍ମଦସ୍ତୂନ୍ମଦିଷ୍ଣୁଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।) ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ । ଯଥା—

କେ ଅବା ଉନ୍ମଦ ଶୂନ୍ୟେ ଭୂଷଇ ତ୍ରିଶୂଳ । କ. ବ.

ଉନ୍ମନାଃ, ବିଂ. (ଉନ୍ମନସ୍-ଉତ୍ = ଉପରି, ଚଞ୍ଚଳ-ମନସ୍ = ମନ) ଉତ୍କଣ୍ଠିତଚିତ୍ତ, ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ; ବ୍ୟାକୁଳ; ଉତ୍ସୁକ; ଅନ୍ୟମନସ୍କ ।

ଉନ୍ମାଥ, ବି. (ଉତ୍-ମନ୍ଥ୍-ଅ) ମୃଗବଧୋପଯୁକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର, ପାଶ । (ଉନ୍ମାଥଃ କୂଟଯନ୍ତ୍ରଂ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।) ବିଲୋଡ଼ନ; ଖେଦ; ହନନ । (ଘାତୋନ୍ମାଥବଧା ଅପି—ଅମର ।) ବିଂ. ଘାତକ ।

ଉନ୍ମାଦ, ବି. (ଉତ୍-ମଦ୍-ଅ) ଚିତ୍ତବିଭ୍ରମ । (ଉନ୍ମାଦଶ୍ଚିତ୍ତବିଭ୍ରମଃ—ଅମର ।) ବାୟୁରୋଗବିଶେଷ, ପାଗଳ ହେବା, ବାତୁଳତ୍ୱ; ବୁଦ୍ଧିଭ୍ରଂଶ । ଯଥା—
ଡେଇଁଗଲଣି ବିବେକ ଉନ୍ମାଦ ଅତିରେକ,
ଦଣ୍ଡଦଣ୍ଡକେ ମୂର୍ଚ୍ଛା ଯାଉଛୁ ବାରେ ରଖ ।

ଉନ୍ମାଦନ, ବି. (ଉତ୍-ମଦ୍-ଇ-ଅନ) କନ୍ଦର୍ପର ବାଣବିଶେଷ; ଉନ୍ମତ୍ତକରଣ । ବିଂ. ଉନ୍ମତ୍ତତାକାରକ ।

ଉନ୍ମାର୍ଗ, ବି. (ଉତ୍—ମାର୍ଗ) ଅସତ୍‌ପଥ; ଗର୍ହିତ ଆଚରଣ, ନିନ୍ଦିତ ବ୍ୟବହାର । ବିଂ. କୁପଥଗାମୀ ।

ଉନ୍ମିଷିତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ମିଷ୍ = ବିକସିତ ହେବା-ତ) ଉନ୍ମୀଳିତ, ବିକସିତ; କିଞ୍ଚିତ୍ ପ୍ରକାଶିତ । ବି. (ଭାବବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ଉନ୍ମେଷ, ଉନ୍ମୀଳନ ।

ଉନ୍ମୀଳନ, ବି. (ଉତ୍-ମୀଲ୍-ଅନ) ବିକାଶ, ଉନ୍ମେଷ, ପ୍ରକାଶ, ଉଦ୍‌ଘାଟନ; ଚକ୍ଷୁପଲକ ଟେକିବା, ଖୋଲିବା । ଯଥା—ନେତ୍ର ଉନ୍ମୀଳନ କର ।

ଉନ୍ମୁଖ, ବିଂ. (ଉତ୍ = ଉନ୍ନମିତ-ମୁଖ) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖ; ଉଦ୍ୟତ, ତତ୍ପର; ଉତ୍ସୁକ; ଉଦ୍ୟୁକ୍ତ ।

ଉନ୍ମୂଳନ, ବି. (ଉତ୍-ମୂଳ୍-ଅନ) ଉତ୍ପାଟନ; ବିନାଶକରଣ ।

ଉନ୍ମୃଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଉତ୍-ମୃଜ୍-ତ) ପରିଷ୍କୃତ, ମାର୍ଜିତ, ବିମଳୀକୃତ ।

ଉନ୍ମେଷ, ବି. (ଉତ୍-ମିଷ-ଅ) ଉନ୍ମୀଳନ; ପ୍ରକାଶ; ଉଦୟ; ଚକ୍ଷୁ ଖୋଲିବା । ଯଥା—
ମର୍ତ୍ତ୍ୟନାରୀ ବୋଲି ଚହ୍ଲାଇ ଦେଉଛୁ ନେତ୍ର ଉନ୍ମେଷ ।
ଉଷା ।

ଉନ୍ମୋଚନ, ବି. (ଉତ୍-ମୁଚ୍-ଅନ) ମୋଚନ, ଖୋଲିବା; ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା; ଛଡ଼ାଇ ନେବା ।

ଉପ, ଅଂ. (ବପ୍-ଅ) ଆଧିକ୍ୟ; ହୀନତା; ସାମୀପ୍ୟ; ସାଦୃଶ୍ୟ; ଆରମ୍ଭ; ସାମର୍ଥ୍ୟ; ଭୂଷଣ; ଦୋଷାଖ୍ୟାନ; ଦାନ; ମାରଣ; ଇଚ୍ଛା; ବ୍ୟାପ୍ତି; ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟକରଣ; ପୂଜା; ତିରସ୍କାର; ଆନୁକୂଲ୍ୟ; ଉଦ୍‌ଯୋଗ; ନିଦର୍ଶନ ।

ଉପକଣ୍ଠ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଉପ = ସମୀପ—କଣ୍ଠ) ସମୀପ, ନିକଟ । ଯଥା—
କୂପ ଉପକଣ୍ଠେ ତୋ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ମଜ୍ଜା ରେ ।
ବି. ଗ୍ରାମାନ୍ତ; ଘୋଡ଼ାର ଗତିବିଶେଷ । ଅଂ. କଣ୍ଠସମୀପରେ ।

ଉପକଥା, ବି. (ଉପ = ସଦୃଶ-କଥା) ଆଖ୍ୟାୟିକା, କଳ୍ପିତକଥା ।

ଉପକରଣ, ବି. (ଉପ = ସାହାଯ୍ୟ-କୃ-ଅନ) ରାଜାମାନଙ୍କର ଛତ୍ର ଚାମରାଦି ଚିହ୍ନ; ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ବିଷୟ ବା ଦ୍ରବ୍ୟ । ଯେପରି ନୈବେଦ୍ୟର ଉପକରଣ ଫଳମୂଳାଦି, ରନ୍ଧନର ଉପକରଣ କାଷ୍ଠ ଅଗ୍ନି ଜଳପାତ୍ର ପ୍ରଭୃତି, ପୂଜାର ଉପକରଣ ନୈବେଦ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ।

ଉପକର୍ତ୍ତା, ବିଂ. (ଉପ = ସାହାଯ୍ୟ-କୃ-ତୃ) ଉପକାରୀ; ଉପକାରକର୍ତ୍ତା । (ଉପ = ଅପ୍ରଧାନ-କର୍ତ୍ତା) ଯେ ପ୍ରଧାନକର୍ତ୍ତା ନୁହେ ।

ଉପକାର, ବି. (ଉପ = ସାହାଯ୍ୟ-କୃ-ଅ) ଅନୁଗ୍ରହ; ଆନୁକୂଲ୍ୟ; ସାହାଯ୍ୟ; ଫଳ; ପ୍ରୟୋଜନ; ଉପକରଣ ।

ଉପକାରିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପକାରକ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଅକ = ଇକ) ଉପକାରକର୍ତ୍ତ୍ରୀ, ଯେ ସ୍ତ୍ରୀ ଉପକାର କରିଅଛି; ରାଜଗୃହ, ରାଜବାଟୀ; ପଟଭବନ; ରାଜାଙ୍କ ବାସଯୋଗ୍ୟ ଗୃହ । (ସୌଧୋଽସ୍ତ୍ରୀରାଜସଦନମୁପକାର୍ଯ୍ୟୋପକାରିକା—ଅମର) ଧାନ୍ୟାଦିରକ୍ଷଣ ସ୍ଥାନ, କୋଠି, ଧାନ ରଖିବା ମରାଇ, ଡ଼ୋଲି; ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ ।

ଉପକାର୍ଯ୍ୟ, ବି°. (ଉପ=ସାହାଯ୍ୟ-କୃ-ଯ) ଉପକାରଯୋଗ୍ୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବି. ରାଜଗୃହ, ରାଜାଙ୍କ ଆବାସଯୋଗ୍ୟ ପଟ୍ଟଭବନାଦି; କୋଠି; ଧାନ୍ୟାଦି ରଖିବା ସ୍ଥାନ, ଧାନ ରଖିବା ମରାଇ ବା ଡ୍ରୋଲ ।

ଉପକୁଞ୍ଚିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ-କୁଞ୍ଚିକା) କୃଷ୍ଣ-ଜୀରକ, କଳାଜିରା ।

ଉପକୁଲ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ=ସମୀପ-କୁଳ=ରାଶି କରିବା-ଯ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପିପ୍ପଳୀ । (କୃଷ୍ଣୋପକୁଲ୍ୟା ବୈଦେହୀ ମାଗଧୀ ଚପଳା କଣା—ଅମର ।) ଜଳନାଳୀ, ମାହାଳା, ଖାଲ । ଯଥା—

ଉପକୁଲ୍ୟା ଆଦି ଉପକରଣକୁ
ଅଛୁ ସେ ଗର୍ଭଗତ କରି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଉପକୂଳ, ବି. (ଉପ=ସମୀପ-କୂଳ) ବେଳା-ଭୂମି, ସମୁଦ୍ରସନ୍ନିହିତ ଭୂମି ।

ଉପକୃତ, ବି°. (ଉପ=ସାହାଯ୍ୟ-କୃ-ତ) ଉପକାରପ୍ରାପ୍ତ, ବାଧିତ, ଅନୁଗୃହୀତ ।

ଉପକ୍ରମ, ବି. (ଉପ-କ୍ରମ୍=ଆରମ୍ଭ କରିବା, ଗମନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଆରମ୍ଭ, ସମ୍ୟକ୍ ବିବେଚନାପୂର୍ବକ ଆରମ୍ଭ । (ଜ୍ଞାତ୍ୱାରମ୍ଭ ଉପକ୍ରମଃ—ଅମର ।) ବଶୀ-କରଣ; ଧର୍ମାଦିଦ୍ୱାରା ଭୃତ୍ୟପରୀକ୍ଷା; ଚିକିତ୍ସା; ବିକ୍ରମ । (ଉପକ୍ରମଃସ୍ୟାଦୁପଧା ଚିକିତ୍ସାରମ୍ଭବିକ୍ରମ°—ଇତି ବିଶ୍ୱଃ ।) ଗମନ, ପଳାୟନ; ଉପାୟ । (ତାନାନୟେତ୍ତ୍ବଶଂ ସର୍ବାନ୍ ସାମାଦିଭିରୁପକ୍ରମୈଃ ।)

ଉପକ୍ରମଣିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ-କ୍ରମ-ଅନ-ଇକ-ଆ) ପ୍ରଥମ ସୂତ୍ରପାତ; ଉପସ୍ଥିତ ବିଷୟର ସଂକ୍ଷେପରେ ଅଭିପ୍ରାୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ; ବକ୍ଷ୍ୟମାଣ ବିଷୟର ଆଭାସ ।

ଉପକ୍ରାନ୍ତ, ବି°. (ଉପ-କ୍ରମ୍-ତ) ପ୍ରକ୍ରାନ୍ତ, ଆରବ୍ଧ; ବିସ୍ତୃତ ।

ଉପକ୍ରିୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ=ସାହାଯ୍ୟ-କ୍ରିୟା=କାର୍ଯ୍ୟ) ସାହାଯ୍ୟ; ଉପକାର ।

ଉପକ୍ରୋଶ, ବି. (ଉପ-କ୍ରୁଶ=ନିନ୍ଦା କରିବା, କ୍ରନ୍ଦନ ଓ ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ନିନ୍ଦା, ଅପବାଦ, ଭର୍ତ୍ସନା । ବି°. ଆସନ୍ନକ୍ରୋଶ । ଅ°. କ୍ରୋଶସମୀପେ ।

ଉପକ୍ଷେପ, ବି. (ଉପ-କ୍ଷିପ୍-ଅ) ଉଲ୍ଲେଖ, ପ୍ରସ୍ତାବ; ଆକ୍ଷେପ; ନାଟ୍ୟାଦିରେ ଇତି-ହାସର ଉଲ୍ଲେଖ ।

ଉପଗତ, ବି°. (ଉପ-ଗମ୍-ତ) ସ୍ୱୀକୃତ; ପ୍ରାପ୍ତ; ଜ୍ଞାତ; ଆସକ୍ତ; ଉପସ୍ଥିତ; ସନ୍ନିହିତ । ବି. ପ୍ରାପ୍ତିସୂଚକ ପତ୍ର ବା ରସିଦ ।

ଉପଗମ, ବି. (ଉପ-ଗମ୍-ଅ) ଅଙ୍ଗୀକାର, ଉପସ୍ଥିତ ବା ନିକଟେ ଗମନ; ପ୍ରାପ୍ତି; ଜ୍ଞାନ; ଘଟନା; ଆସକ୍ତି; ଲୋଭ ।

ଉପଗୂଢ଼, ବି°. (ଉପ-ଗୁହ୍=ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା, ଗୋପନ କରିବା-ତ) ଆଲିଙ୍ଗିତ, ଗୁପ୍ତ । ବି. ଆଲିଙ୍ଗନ, ଗ୍ରହଣ ।

ଉପଗୂହନ, ବି. (ଉପ-ଗୁହ୍-ଅନ) ଆଲିଙ୍ଗନ, ଆଶ୍ଳେଷଗ୍ରହଣ; ଗୋପନ । (ପରିଷ୍ୱଙ୍ଗ ଉପଗୂହନଂ—ଅମର ।)

ଉପଗ୍ରହ, ବି. (ଉପ-ଗ୍ରହ୍-ଅ) ରୋଧ, କାରା-ବନ୍ଧନ, କଏଦ । (ପ୍ରଗ୍ରହୋପଗ୍ରହୌ ବନ୍ଦ୍ୟାଂ—ଅମର ।) ଅନୁରୋଧ, ପ୍ରାର୍ଥନା; ଆନୁକୂଲ୍ୟ; ସାହାଯ୍ୟ; ଉପଯୋଗ । (ଉପ=ନ୍ୟୂନ-ଗ୍ରହ) ଗ୍ରହ ସହିତ ଭ୍ରମଣକାରୀ କ୍ଷୁଦ୍ରଗ୍ରହ । ଯେପରି ଚନ୍ଦ୍ର ପୃଥିବୀର ଉପଗ୍ରହ ।

ଉପଗ୍ରାହ, } ବି. (ଉପଗ୍ରହ-ଅ, ଯ) ଉପ-
ଉପଗ୍ରାହ୍ୟ, } ଢୌକନ, ଉପହାର, ଭେଟି । (ଉପାୟନମୁପଗ୍ରାହ୍ୟଂ—ଅମର ।)

ଉପଘାତ, ବି. (ଉପ=ଅଧିକ-ହନ୍-ଅ) ଆଘାତ; କ୍ଷତ; ବିନାଶ; ବିକଳତା; ବିକୃତି; ରୋଗ ।

ଉପଘ୍ନ, ବି. (ଉପ=ସମୀପ-ହନ୍=ଗମନ କରିବା-ଅ, ହ=ଘ) ନିକଟସ୍ଥ ଆଶ୍ରୟ; ସମୀପ । (ସ୍ୟାଦୁପଘ୍ନୋଽନ୍ତିକାଶ୍ରୟେ—ଅମର ।)

ଉପଚୟ, ବି. (ଉପ-ଚି-ଅ) ବୃଦ୍ଧି; ଉନ୍ନତି; ଆଧିକ୍ୟ; ସଂଗ୍ରହ; ସମୂହ; ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଲଗ୍ନର ତୃତୀୟ ଷଷ୍ଠ ଦଶମ ଓ ଏକାଦଶ ସ୍ଥାନ । (ଅଥୋପଚୟସଂଜ୍ଞା ସ୍ୟାତ୍ ବିଲଭରସ୍ୟକର୍ମଣାଂ ।)

ଉପଚରିତ, ବିଂ. (ଉପ-ଚର୍-ତ) ସେବିତ, ଉପାସିତ, ଆରାଧିତ । (ଉପାସିତଂ ସ୍ୟୁପଚରିତେ ଚ—ଅମର ।) ଲକ୍ଷଣାଦ୍ୱାରା ବୋଧିତ ।

ଉପଚର୍ଯ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ-ଚର୍-ଯ-ଆ) ସେବା, ଶୁଶ୍ରୂଷା; ଚିକିତ୍ସା ।

ଉପଚାଯ୍ୟ, ବି. (ଉପ-ଚି-ଯ—ନିପାତନ) ସଂସ୍କୃତ ଅଗ୍ନି, ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି; ଯଜ୍ଞାଗ୍ନିଧାରଣାର୍ଥ ସ୍ଥଳବିଶେଷ । (ସମୂହ୍ୟଃ ପରିଚାଯ୍ୟୋ-ପଚାଯ୍ୟାବଗ୍ନୌ ପ୍ରୟୋଗିଣଃ—ଅମର ।)

ଉପଚାର, ବି. (ଉପ-ଚର୍-ଅ) ଶୁଶ୍ରୂଷା, ସେବା; ଚିକିତ୍ସା । ଯଥା—
ଧନକୁ ଉପଚାର ଧନକୁ କି ବିଚାର,
ପେଷ ଭି ନ ପଚାର ଚାର ରେ । ଲ. ବ.
ସମ୍ମାନ; ବ୍ୟବସାୟ; ଆରୋପ; ଉପକରଣ । ଯେପରି ଷୋଡ଼ଶୋପଚାର ପୂଜା । ଉତ୍କୋଚ, ସଜ୍ଜା; ବ୍ୟବହାର; ଛଳ, ଖୁଣ୍ଟୁଆ, ମିଥ୍ୟାବାକ୍ୟ । (ଉପଚାରପଦଂ ନ ଚେଦିଦଂ —କୁ. ସଂ.) ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ ମାତ୍ର ।

ଉପଚିକୀର୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ-କୃ-ସନ୍-ଆ) ଉପକାର କରିବାର ଇଚ୍ଛା, ପରୋପକାରରେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ।

ଉପଚିକୀର୍ଷୁ, ବିଂ. (ଉପ-କୃ-ସନ୍-ଉ) ଯେ ଉପକାର କରିବାର ଇଚ୍ଛା କରେ, ଉପକାର କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ।

ଉପଚିତ, ବିଂ. (ଉପ-ଚି-କ୍ତ) ସମୃଦ୍ଧ, ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ, ପରିପୁଷ୍ଟ; ସଂଚିତ; ରଚିତ; ସମାହିତ; ଦଗ୍ଧ ।

ଉପଚ୍ଛନ୍ଦ, ବି. (ଉପ-ଛନ୍ଦ-ଅ) ପ୍ରାର୍ଥନା, ଅନୁରୋଧ; ଉପମନ୍ତ୍ରଣା, ମନ୍ତ୍ରଣା ଦେବା ।

ଉପଜାପ, ବି. (ଉପ=ଗୋପନୀୟରୂପେ—ଜପ୍=ଜପ କରିବା-ଅ) ଭେଦ, ବିଚ୍ଛେଦ, ଅନୈକ୍ୟ, ବିରୋଧ ଘଟାଇଦେବା, କୁଚକ୍ର, ଫିକୁର । (ଭେଦୋପଜାପୌ—ଅମର ।)

ଉପଜୀବୀ, ବିଂ. (ଉପଜୀବିନ୍—ଉପ-ଜୀବ୍-ଇନ୍) ଜୀବିକାବଲମ୍ବୀ, ଆଶ୍ରିତ । ଯଥା— ବାଣିଜ୍ୟୋପଜୀବୀ, ବିଦ୍ୟୋପଜୀବୀ ।

ଉପଜୀବ୍ୟ, ବିଂ. (ଉପ-ଜୀବ୍-ଯ) ଜୀବନଧାରଣ ନିମିତ୍ତ ଅବଲମ୍ବନୀୟ, ଆଶ୍ରୟଣୀୟ ।

ଉପଜ୍ଞା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ=ଆରମ୍ଭ-ଜ୍ଞା-ଅ-ଆ, ଅଥବା କ୍ୱିପ୍) ଆଦ୍ୟ ଜ୍ଞାନ, ପ୍ରଥମ ଜ୍ଞାନ, ଉପଦେଶବ୍ୟତିରେକେ ପ୍ରଥମଜ୍ଞାନ । (ଉପଜ୍ଞା ଜ୍ଞାନମାଦ୍ୟଂ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।)

ଉପଢୌକନ, ବି. (ଉପ=ସମୀପ-ଢୌକ୍=ଗମନ କରିବା-ଅନ) ଉପହାର, ଭେଟି; ଉତ୍କୋଚ ।

ଉପତପ୍ତା, ବିଂ. (ଉପତପ୍ତୃ—ଉପ-ତପ୍-ତୃ) ତାପକାରୀ, ଦୁଃଖକାରକ, ଯେ ସନ୍ତାପ ପ୍ରଦାନ କରେ । ବି. ରୋଗ ।

ଉପତାପ, ବି. (ଉପ=ଅତିଶୟ-ତପ୍-ଅ) ପୀଡ଼ା, ସଂତାପ, ଉତ୍ତାପ । ଯଥା—
ଉପତାପରେ ବଢ଼େ ହୃଦର ଦର । ବି. ଚି. ମ.
କ୍ଳେଶ, ଦୁଃଖ; ଅଶୁଭ; ତ୍ୱରା; ରୋଗ । (ସ୍ତ୍ରୀ ରୁଗ୍‌ରୁଜା ଚୋପତାପରୋଗବ୍ୟାଧି-ଗଦାମୟାଃ—ଅମର ।)

ଉପତ୍ୟକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ=ନିକଟ-ତ୍ୟକନ୍-ଆ) ପର୍ବତର ନିକଟସ୍ଥ ଭୂମି, ପର୍ବତର ସନ୍ନିହିତ ଅଧଃସ୍ଥିତ ଭୂମି । (ଉପତ୍ୟକା-ଦ୍ରେରାସନ୍ନା ଭୂମିରୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱମଧିତ୍ୟକା —ଅମର ।)

ଉପଦଂଶ, ବି. (ଉପ=ଅତିଶୟ-ଦନ୍ଶ-ଅ) ମଦ୍ୟପାନକାଳୀନ ମୁଖରୋଚକ ଭକ୍ଷ୍ୟ ବସ୍ତୁ; ଭକ୍ଷ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ; ମେଢ୍ରରୋଗବିଶେଷ ।

ଉପଦର୍ପ, ବି. (ଉପଦ୍ରବ ଶବ୍ଦଜ) ଉପଦ୍ରବ, ଭୟ ।

ଉପଦା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ-ଦା-ଅ) ଉପାୟନ, ଉପଢୌକନ, ଭେଟି । (ଉପାୟନ-ମୁପଗ୍ରାହ୍ୟମୁପହାରସ୍ତଥୋପଦା—ଅମର ।) ଉତ୍କୋଚ, ଲାଞ୍ଚ ।

ଉପଦଷ୍ଟ, ବଂ. (ଉପ-ଦଶ୍-ତ) ଯାହାକୁ ଉପଦେଶ ଦିଆ ହୋଇଅଛି, ଶିକ୍ଷିତ; ଆଦିଷ୍ଟ; ପ୍ରଦର୍ଶିତ; କଥିତ । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ଉପଦେଶ ।

ଉପଦେବତା, ବି. (ଉପ-ଦେବତା) ଭୂତ ପ୍ରେତ ଯକ୍ଷ ପ୍ରଭୃତି ଦେବଯୋନି ।

ଉପଦେଶ, ବି. (ଉପ-ଦିଶ୍-ଅ) ଶିକ୍ଷାଦାନ; ପରାମର୍ଶଦାନ; ଉଦ୍ଦେଶ; ଶିକ୍ଷାବାକ୍ୟ; ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ବାକ୍ୟ; ମନ୍ତ୍ରଦାନ; ନାମ; ଅନୁଶାସନ ।

ଉପଦ୍ରବ, ବି. (ଉପ-ଦ୍ରୁ = ଅନିଷ୍ଟ କରିବା-ଅ) ଉତ୍ପାତ, ଅମଙ୍ଗଳ ଘଟନା; ଅତ୍ୟାଚାର, ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ; ରୋଗର ବିକାରବିଶେଷ । (ବ୍ୟାଧେରୁପରି ଯୋ ବ୍ୟାଧିଃ ସ ଉପଦ୍ରବ କଥ୍ୟତେ ।)

ଉପଦ୍ରୁତ, ବଂ. (ଉପ-ଦ୍ରୁ-ତ) ଉପଦ୍ରବଯୁକ୍ତ; ବ୍ୟାକୁଳ; ଯାହା ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର କରା ହୋଇଅଛି ।

ଉପଧା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ-ଧା-ଅ) ଧର୍ମାଦିର ଉପନ୍ୟାସଦ୍ୱାରା ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭୃତିର ପରୀକ୍ଷା; ଧର୍ମାଦିଦ୍ୱାରା ଭୃତ୍ୟପରୀକ୍ଷା । (ଉପଧା ଧର୍ମାଦ୍ୟୈର୍ୟତ୍ପରୀକ୍ଷଣଂ—ଅମର ।) ଛଳ; ଉପାୟ; ଅନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣର ପୂର୍ବ ବର୍ଣ୍ଣ ।

ଉପଧାନ, ବି. (ଉପ-ଧା-ଅନ) ବାଲିଶ, ତକିଆ; ଧାରଣ; ପ୍ରଣୟ; ବିଷ । (ତକିଆ ଅର୍ଥରେ ଉପଧାନ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଉପଧାୟକ, ବଂ. (ଉପ-ଧା-ଅକ-ଯ, ଆଗମ) ଜନକ, ଉତ୍ପାଦକ; ଉପଯୋଗୀ ।

ଉପଧି, ବି. (ଉପ-ଧା-ଇ) ଛଳ, ଗୃଢ଼ୁଗି, କପଟ । (କପଟୋଽସ୍ତ୍ରୀବ୍ୟାଜଦମ୍ଭୋପଧୟଃ ଛଦ୍ମକୈତବେ—ଅମର ।) ଭୟ; ରଥଚକ୍ର ।

ଉପଧୂପିତ, ବଂ. (ଉପ-ଧୂପ୍-ତ) ସନ୍ତାପିତ; ମୁମୂର୍ଷୁ ।

ଉପନ, ବି. (ଉପାୟନ ଶବ୍ଦଜ) ଉପହାର ।

ଉପନତ, ବଂ. (ଉପ = ସମୀପ-ନମ୍-ତ) ସମୀପାଗତ, ନିକଟସ୍ଥିତ; ଶରଣାଗତ; ପ୍ରାପ୍ତ । (ଅତିରୋପନତାଂ ସ ମେଦିନୀଂ ।)

ଉପନୟ, ଉପନୟନ, ଉପନାୟ, ଉପନାୟନ, } ବି. (ଉପ-ନୀ-ଅ, ଅନ; ଉପ-ନୀ-ଇ-ଅ, ଅନ) ଦ୍ୱିଜାତିର ଯଜ୍ଞସୂତ୍ରଧାରଣ ସଂସ୍କାର-ବିଶେଷ; ଆନୟନ ।

ଉପନାହ, ବି. (ଉପ-ନହ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅ) ବନ୍ଧନ; ବୀଣାଦିର ନିମ୍ନଭାଗ; ଯେ ସ୍ଥଳେ ତନ୍ତ୍ରୀ ସକଳ ନିବଦ୍ଧ ରହେ । (କୋଳମ୍ବସ୍ତୁ କାୟୋଽସ୍ୟାଦୁପନାହୋ ନିବନ୍ଧନଂ—ଅମର ।) ପ୍ରଲେପ, ବ୍ରଣ ପ୍ରଭୃତିର ଉପଶମନାର୍ଥ ଲେପନ ଦ୍ରବ୍ୟ ।

ଉପନିଧାନ, ଉପନିଧି, } ବି. (ଉପ-ନି-ଧା-ଅନ, ଇ) ନ୍ୟାସ, ଗଚ୍ଛିତ ରଖିବା । (ପୁମାନୁପନିଧିର୍ନ୍ୟାସଃ—ଅମର ।)

ଉପନିପାତ, ବି. (ଉପ-ନି-ପତ୍-ଅ) ସମୀପେ ଆଗମନ; ହଠାତ୍ ଆଗମନ ।

ଉପନିବେଶ, ବି. (ଉପ-ନି-ବିଶ୍-ଅ) ଦେଶାନ୍ତରରେ ନିବାସ, ଏକ ଦେଶରୁ ଯାଇ ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ଗୃହ କରିବା ।

ଉପନିଷଦ୍, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ-ନି-ସଦ୍ = ଗମନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ବେଦର ଶିରୋଭାଗ, ବେଦାନ୍ତ; ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା; ଧର୍ମ; ବିଦ୍ୟା; ରହସ୍ୟ ବା ବିଜନ ସ୍ଥାନ; ସତ୍ୟ । (ଧର୍ମେ ରହସ୍ୟୁପନିଷଦ୍—ଅମର ।)

ଉପନିଷ୍କର, ବି. (ଉପ-ନିଃ-କୃ-ଅ, ଅଥବା ଉପ-ନି-କ୍ରମ୍-ଅ, ସ ଆଗମ) ନଗରର ମାର୍ଗ, ରାଜପଥ । (ଘଣ୍ଟାପଥଃ ସଂସରଣଂ ତତ୍ପୁରସ୍ୟୋପନିଷ୍କରଂ—ଅମର ।)

ଉପନୀତ, ବଂ. (ଉପ-ନୀ-ତ) ଯେଉଁ ବାଳକର ଉପନୟନ ସଂସ୍କାର ହୋଇଅଛି; ଆନୀତ; ଆଗତ, ଉପସ୍ଥିତ । ଯଥା—

ଭ୍ରମୁ ଭ୍ରମୁ ଏକ ସ୍ଥାନେ ହେଲ ଉପନୀତ,
ଭୀଷଣ ଶ୍ମଶାନ ଯହିଁ ଅଟେ ବିରାଜିତ । କ. ବ.

ଉପନ୍ୟାସ, ବି. (ଉପ-ନି-ଅସ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅ) ବାକ୍ୟାରମ୍ଭ, ବଚନାରମ୍ଭ । (ଉପନ୍ୟାସସ୍ତୁ ବାଙ୍ମୁଖଂ—ଅମର ।) ଉଲ୍ଲେଖ, ପ୍ରସ୍ତାବ; ଶ୍ରୋତା ଓ ପାଠକମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନାର୍ଥ କଳ୍ପିତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ, ଉପକଥା ।

ଉପପତି, ବି. (ଉପ-ପତି) ଜାର, ଅଧର୍ମ ପତି, ଗୁପ୍ତ ପତି ।

ଉପପତ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ-ପଦ୍-ତି) ଉତ୍ପତ୍ତି; ସଙ୍ଗତି; ସଂସ୍ଥାନ; ଯୁକ୍ତି; ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, ମୀମାଂସା; ପୂର୍ବାପର ବିରୋଧ ପରିହାର; ସିଦ୍ଧି; ଉପାୟ; କାରଣ, ହେତୁ ।

ଉପପତ୍ନୀ, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ-ପତ୍ନୀ) ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଉପପଦ, ବି. (ଉପ-ପଦ) ପଦର ସମୀପସ୍ଥ ପଦ, ପୂର୍ବ ପଦ, ଅପ୍ରଧାନ ପଦ; ଉପାଧି ।

ଉପପନ୍ନ, ବି. (ଉପ-ପଦ୍-ତ) ଯୁକ୍ତଯୁକ୍ତ; ସମ୍ଭାବିତ; ଉତ୍ପନ୍ନ; ମିଳିତ; ଆଗତ; ଉଚିତ; ସିଦ୍ଧ; ପ୍ରାପ୍ତ; ସଙ୍ଗତ; ଅବିରୁଦ୍ଧ ।

ଉପପାଦନ, ବି. (ଉପ-ପାଦ-ଅନ) ସମ୍ପାଦନ, ସାଧନ; ଯୁକ୍ତିଦ୍ୱାରା ସମର୍ଥନ; ମୀମାଂସାକରଣ, ପୂର୍ବାପର ବିରୋଧ ପରିହାର କରିବା ।

ଉପପ୍ଳବ, ବି. (ଉପ-ପ୍ଳୁ-ଅ) ପ୍ରତିବନ୍ଧ, ବିପଦ, ଉପଦ୍ରବ; ଭୟ; ରାହୁ; ଚନ୍ଦ୍ରାଦି ଗ୍ରହଣ; ପ୍ରଭୁଶକ୍ତିର ପ୍ରତିକୂଳରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ; ଆକାଶରୁ ଉଲ୍କାପାତ; ଅଶୁଭ, ଅମଙ୍ଗଳ ।

ଉପପ୍ଳବ୍ୟ, ବି. (ଉପପ୍ଳବ-ଯ) ବିରାଟନଗରର ନିକଟସ୍ଥ ପୁରବିଶେଷ ।

ଉପବର୍ହ, ବି. (ଉପ-ବର୍ହ = ବିସ୍ତାର କରିବା-ଅ) ଉପଧାନ, ବାଲିଶ । (ଉପଧାନଂତୂପବର୍ହଃ—ଅମର ।) ଉପପୀଡ଼ନମ୍ ।

ଉପଭୁକ୍ତ, ବିଂ. (ଉପ-ଭୁଜ୍-ତ) ଯାହା ଭୋଗ କରି ଯାଇଅଛି, ଭକ୍ଷିତ; ବ୍ୟବହୃତ ।

ଉପଭୃତ୍, ବି. (ଉପ-ଭୃ-କ୍ୱିପ୍) ଏକପ୍ରକାର ସ୍ରୁଚ, ହୋମପାତ୍ରବିଶେଷ । (ଧ୍ରୁବୋପଭୃଜ୍ଜୁହୂର୍ନାତୁ—ଅମର ।)

ଉପଭୋଗ, ବି. (ଉପ-ଭୁଜ-ଅ) ସୁଖାଦି ଭୋଗ; ଭକ୍ଷଣ; ବ୍ୟବହାର ।

ଉପମର୍ଦ୍ଦ, ବି. (ଉପ-ମୃଦ୍-ଅ) ଆଲୋଡ଼ନ; ହିଂସା, ପୀଡ଼ନ ।

ଉପମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ=ତୁଲ୍ୟ-ମା = ପରିମାଣ କରିବା-ଅ, ଆ) ସାଦୃଶ୍ୟ, ତୁଲ୍ୟତା; ଅର୍ଥାଲଂକାରବିଶେଷ; ପ୍ରତିକୃତି, ପ୍ରତିମା । ବିଂ. ତୁଲ୍ୟ; ସଦୃଶ ।

ଉପମାତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପମାତୃ—ଉପ-ମା-ତୃ) ଧାତ୍ରୀ, ଧାଈ; ମାତୃତୁଲ୍ୟା, ମାଉସୀ ପିଉସୀ ପ୍ରଭୃତି । ବିଂ. ଉପମାନକର୍ତ୍ତା, ଯେ ଉପମା ଦିଏ ।

ଉପମାନ, ବି. (ଉପ-ମା-ଅନ) ସାଦୃଶ୍ୟ, ଉପମା, ତୁଳନା; ଯାହାର ସହିତ ଉପମା ଦିଆଯାଏ, ଚନ୍ଦ୍ର, ପଦ୍ମ ପ୍ରଭୃତି । ପ୍ରତିକୃତି, ପ୍ରତିମା । (ଉପମା ଶବ୍ଦ ଦେଖ)

ଉପମିତି, ବି. (ଉପ-ମା-ତି) ଉପମା, ସାଦୃଶ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ।

ଉପଯନ୍ତା, ବି. (ଉପଯନ୍ତୃ—ଉପ-ଯମ୍-ତୃ) ବର, ବିବାହକାରକ; ସଂଯମନକର୍ତ୍ତା ।

ଉପଯମ, ଉପଯାମ, ଉପଯମନ, } ବି. (ଉପ-ଯମ୍-ଅ, ଅନ) ବିବାହ । (ବିବାହୋପଯମୌ ସମୌ—ଅମର ।)

ଉପଯମନ, ବି. (ଉପ-ଯମ୍-ଅନ) ବିବାହ; ବୈବାହିକ ମନ୍ତ୍ର ।

ଉପଯାତ, ବିଂ. (ଉପ—ଯାତ) ଉପଗତ, ସମୀପାଗତ; ପ୍ରାପ୍ତ ।

ଉପଯାନ, ବି. (ଉପ—ଯାନ) ପ୍ରାପ୍ତି; ନିକଟାଗମନ ।

ଉପଯୁକ୍ତ, ବିଂ. (ଉପ-ଯୁଜ୍-ତ) ଯୋଗ୍ୟ; ସମର୍ଥ; ଉଚିତ; କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ; ଭୁକ୍ତ ।

ଉପଯୋଗ, ବି. (ଉପ-ଯୁଜ୍-ଅ) ଉପକାର; ଆବଶ୍ୟକତା; ଉପଯୋଗିତା; ଭୋଜନ; ଆନୁକୂଲ୍ୟ; ବ୍ୟୟ; ନୈକଟ୍ୟ; କାରଣ; ଇଷ୍ଟସିଦ୍ଧିସାଧନ ବ୍ୟାପାର । ଯଥା— (ଅନଙ୍ଗଲେଖକ୍ରିୟୟୋପଯୋଗଂ—କୁ. ସଂ.)

ଉପଯୋଷମ୍, ଅ°. ଆନନ୍ଦ ।

ଉପର, ବି. (ଉପରି ଶବ୍ଦଜ) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ, ଉପରଭାଗ । ଯଥା—

ଉପରକୁ ଗୃହିଁ ହୁଏ ଛନଛନ । ବି. ଚ. ମ.

ଅନ୍ୟ । ଯେପରି—ଉପରଓଳି ।

ଉପରଓଳି, ବି. (ଅପର ବେଳା ପଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଦିବା ଦୁଇ ପ୍ରହର ଉତ୍ତାରୁ ଯେଉଁ ସମୟ, ଅପରାହ୍ଣ ।

ଉପରକ୍ତ, ବି°. (ଉପ-ରନ୍ଜ୍-ତ)(ରନଜ=ଗ୍ରାସ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି) ଅନୁରକ୍ତ; ପୀଡ଼ାଗ୍ରସ୍ତ । (ବ୍ୟସନାର୍ତ୍ତୋପରକ୍ତୌ ଦ୍ୱୌ—ଅମର ।) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ବି. ରାହୁ; ରାହୁଗ୍ରସ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ । (ସୋପପ୍ଲବୋପରକ୍ତୌ ଦ୍ୱୌ—ଅମର ।)

ଉପରକ୍ଷ, ବି. (ଉପ=ସମୀପ-ରକ୍ଷ-ଅ) ଯେ ସୈନ୍ୟଗଣର ସମୀପସ୍ଥ ହୋଇ ସେନା ରକ୍ଷା କରେ । ସୈନ୍ୟସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ରକ୍ଷକ ।

ଉପରକ୍ଷଣ, ବି. (ଉପ-ରକ୍ଷ୍-ଅନ) ରକ୍ଷଣାର୍ଥ ସୈନ୍ୟାଦି ସ୍ଥାପନ; ରକ୍ଷାକରଣ । (ସଜ୍ଜନଂ ତୂପରକ୍ଷଣଂ—ଅମର ।)

ଉପରତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ-ରମ୍-ତି) ବିରାମ; ନିବୃତ୍ତି; ବୈରାଗ୍ୟ; ବାସନାତ୍ୟାଗ; ମୃତ୍ୟୁ; ବିପରୀତ ରତି ।

ଉପରମ, } ବି. (ଉପ-ରମ୍-ଅ) ନିବୃତ୍ତି;
ଉପରାମ, } ବୈରାଗ୍ୟ; ମୃତ୍ୟୁ ।

ଉପରାଗ, ବି. (ଉପ-ରନ୍ଜ୍-ଅ) ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ, ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ । (ଉପରାଗୋ ଗ୍ରହୋ ରାହୁଗ୍ରସ୍ତେ ତ୍ୱିନ୍ଦୌ ଚ ପୂଷ୍ଣି ଚ—ଅମର ।) ରାହୁ; ଯନ୍ତ୍ରଣା; ଉପଦ୍ରବ; ବିରାଗ; ବିପଦ; ଅପବାଦ; ପ୍ରବୃତ୍ତି; ସମ୍ବନ୍ଧ; ନିନ୍ଦା; ବ୍ୟସନ ।

ଉପରଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଓଢ଼ଣ ବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ଉର୍ଣ୍ଣନାଭସୂତ୍ର ମାନସରୁ ସରୁ,
ଉପରଣକୁ ମଣେ ନଗରୁ ଗରୁ । ବି. ଚ. ମ.

(ଉପ—ରଣ) ସାଧାରଣ ଶପଥ ।

ଉପରି, ଅ°. (ଉପ=ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ରି) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ, ଉପରେ; ଅନନ୍ତର, ପରେ । (ଦେଶଜ) ବି°. ଇତର । ଯଥା—

ଉପରି କି ଆମ୍ଭେ ଗୋ ରମଣୀମଣି,
ଉତ୍ତର ନ କହ କି ଗୁଣି ଗୁଣି । ବି. ଚ. ମ.

ଅ°. ତାହା ଉତ୍ତାରୁ । ଯଥା—

ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ବୋଇଲା ଏ ବରଷ ଖନ୍ଦ ଖାଅ,
ଯେତେ ପାରିବ ଚଷି ଘରକୁ ବହନଅ ।
ଉପରି ଚଷିଲେ ପଛେ ମୋତେ ଭାଗ ଦେବ,
ବେଠି ହଳଚନା ଭଣ୍ଡ ଗୁଣ୍ଡାଇ କାଟିବ । ନୃ. ପୃ. ପ. ଚ.

ଉପରୋଧ, ବି. (ଉପ-ରୁଧ୍-ଅ) ପ୍ରତିବନ୍ଧ; ଅନୁରୋଧ, ସୁପାରିସ; ଖାତିର; ଆବରଣ; ପୀଡ଼ା ।

ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି, ଅ°. (ଉପରି—ଉପରି) ଉପରେ ଉପରେ; ଥରକୁଥର, ମୁହୁର୍ମୁହୁ ।

ଉପଲ, ବି. (ଉପ-ଲା-ଅ) ପାଷାଣ, ପଥର । ଯଥା—

ଉପଲେ ସୈକତେ ସ୍ୱଚ୍ଛ ସ୍ରୋତ ଯାର ନିରତେ ବହି । ଉଷା ।

ବହୁମୂଲ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତର, ରତ୍ନ । ଯେପରି ନୀଳୋପଲ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପ୍ରସ୍ତରମୟ ଭୂମି; ଶର୍କରା ।

ଉପଲକ୍ଷ, } ବି. (ଉପ—ଲକ୍ଷ୍ୟ) ଅବଲମ୍ବନ;
ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ, } ପ୍ରୟୋଜନ; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ଉପଲକ୍ଷଣ, ବି. (ଉପ-ଲକ୍ଷଣ) ଅନ୍ୟର ଉଦ୍ବୋଧକ, ଅଧିକ ସୂଚକ, ଲକ୍ଷଣାଦ୍ୱାରା ଅଧିକ ବୋଧକ ଶବ୍ଦ ।

ଉପଲକ୍ଷିତ, ବି°. (ଉପ-ଲକ୍ଷ୍-ତ) ସୂଚିତ; ଅନୁମିତ; ଯୁକ୍ତିପ୍ରାପ୍ତ; ଯୁକ୍ତ ବା ବିଶିଷ୍ଟ ।

ଉପଲଛ, ବି. (ଉପଲକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଉପମା, ସାଦୃଶ୍ୟ । ବି°. ସଦୃଶ ।

ଉପଲବ୍ଧ, ବିଂ. (ଉପ-ଲଭ୍-ତ) ଜ୍ଞାତ; ଅନୁଭୂତ; ପ୍ରାପ୍ତ ।

ଉପଲବ୍ଧାର୍ଥା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପଲବ୍ଧ-ଅର୍ଥ-ଆ) ଆଖ୍ୟାୟିକା,ଅନୁଭୂତାର୍ଥ ପ୍ରତିପାଦକ କଥା । (ଆଖ୍ୟାୟିକୋପଲବ୍ଧାର୍ଥା—ଅମର ।)

ଉପଲବ୍ଧି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ-ଲଭ୍ = ପାଇବା, ଜାଣିବା-ତି) ପ୍ରାପ୍ତି, ଲାଭ; ବୋଧ; ଜ୍ଞାନ, ଅନୁଭବ;ବୁଦ୍ଧି । (ପ୍ରେକ୍ଷୋପଲବ୍ଧିଶ୍ଚିତ୍ ସଂବିତ୍—ଅମର ।)

ଉପଲମ୍ଭ, ବି. (ଉପ-ଲଭ୍-ଅ, ମ ଆଗମ) ଉପଲବ୍ଧି, ଅନୁଭବ । (ଉପଲମ୍ଭସ୍ତ୍ୱନୁଭବଃ—ଅମର ।) ତିରସ୍କାର ।

ଉପଲେଖିବା, କ୍ରି. (ଉପେକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) ତ୍ୟାଗ କରିବାର । ଯଥା—

ରାଜ୍ୟ ଲୋକେ ମୋହର ତୋତେ ସର୍ବେ ଦେଖୁ
ରାଜ୍ୟ ମୋହର ସୁଲଭ କର୍ପାଁ ଉପଲେଖୁ ।
ସା. ଭା. ସ.

ଉପଲେଛିବା, } କ୍ରି. (ଉପଲକ୍ଷିତ ଶବ୍ଦଜ)
ଉପଲେସିବା, } ଅନୁମାନତଃ ଦେଖି ନେବା । ଯଥା—

ହମନ୍ତଗୋପ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଲେଉନ୍ତ ଉପଲେସି,
କେଉଁଣ ସ୍ଥାନେ ଗୋପନ ହୋଇଛନ୍ତ ବସି ।
ସା. ଭା. ଆ.

ଉପବନ, ବି. (ଉପ = ସଦୃଶ-ବନ) କୃତ୍ରିମ ବନ, ଉଦ୍ୟାନ, ବୃକ୍ଷବାଟିକା ।

ଉପବର୍ଣ୍ଣନ, ବି. (ଉପ = ଅତିଶୟ-ବର୍ଣ୍ଣ୍-ଅନ) ସମ୍ୟକ୍ କୀର୍ତ୍ତନ, ସ୍ୱରୂପଲକ୍ଷଣ ଗୁଣାଦି କଥନ ।

ଉପବର୍ତ୍ତନ, ବି. (ଉପ ବୃତ୍-ଅନ) ଜନପଦ, ଦେଶ । (ନୀବୃଜ୍ଜନପଦୋ ଦେଶବିଷୟୌ ତୂପବର୍ତ୍ତନଂ—ଅମର ।)

ଉପବସଥ, ବି. (ଉପ-ବସ୍-ଅଥ) ଗ୍ରାମ ।

ଉପବସ୍ତ, } ବି. (ଉପ-ବସ୍-ତ, ଉପବସ୍ତ-ଅ-
ଔପବସ୍ତ, } ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଉପବାସ, ଅନାହାର । ବିଂ. ଉପୋଷିତ । (ଉପବସ୍ତଂ ତୂପବାସଃ—ଅମର ।)

ଉପବାଦ, ବି. (ଉପ= ହୀନ-ବଦ୍-ଅ) ଅପବାଦ, ନିନ୍ଦା ।

ଉପବାସ, ବି. (ଉପ-ବସ୍-ଅ) ଅନଶନ, ଅନାହାର; ବାସ ।

ଉପବିଷ, ବି. (ଉପ = ତୁଲ୍ୟ-ବିଷ) କୃତ୍ରିମ ବିଷ, ଅର୍କକ୍ଷୀର, ଧୂତୁରା, ସିଜୁକ୍ଷୀର, କନିଅର ପ୍ରଭୃତି । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଅତୁଡ଼ୀ ।

ଉପବିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଉପ-ବିଶ୍-ତ) ଯେ ବସିଅଛି, ଆସୀନ ।

ଉପବୀତ, ବି. (ଉପ-ବୀ = ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେବା-ତ) ଯଜ୍ଞସୂତ୍ର, ପଇତା ।

ଉପବେଦ, ବି. (ଉପ = ତୁଲ୍ୟ-ବେଦ) ଆୟୁର୍ବେଦ; ଧନୁର୍ବେଦ; ଗାନ୍ଧର୍ବ ବେଦ; ସ୍ଥାପତ୍ୟ ବେଦ ।

ଉପବେଶନ, ବି. (ଉପ ବିଶ୍-ଅନ) ସ୍ଥିତି; ବସିବା;ରଖିବା;ବସାଇବା, ବସାଇଦେବା ।

ଉପଶମ, ବି. (ଉପ-ଶମ୍-ଅ) ଶାନ୍ତି, ନିବୃତ୍ତି; ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିଗ୍ରହ; ରୋଗର ଉପଦ୍ରବ ନିବୃତ୍ତି ।

ଉପଶୟ, ବି. (ଉପ = ସମୀପେ-ଶୀ = ଶୟନ କରିବା-ଅ) ରୋଗର ବିପରୀତ ଔଷଧାଦି ହେତୁରୁ ସୁଖକର ଉପଯୋଗ । (ହେତୁ-ବ୍ୟାଧି ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତବିପର୍ଯ୍ୟାସ୍ତାର୍ଥକାରିଣାଂ ଔଷଧାନ୍ନବିହାରାଣାମୁପଯୋଗଂ ସୁଖାବହଂ । ବିଦ୍ୟାଦୁପଶୟଂ ବ୍ୟାଧେଃ—ନିଦାନ ।) ମୃଗ ମାରଣାର୍ଥ ବ୍ୟାଧର ଆତ୍ମଗୁପ୍ତି ସ୍ଥାନ; ଗର୍ତ୍ତବିଶେଷ; ନୋଉ; ସମୀପରେ ଶୟନ । କ୍ରି. ବିଂ. ହସ୍ତ ସମୀପରେ ।

ଉପଶଲ୍ୟ, ବି. (ଉପ = ସମୀପ-ଶଲ୍ = ଗମନ କରିବା-ଯ, ଅଥବା ଉପ = ଉପଗତ-ଶଲ୍ୟ = ଅସ୍ଥି ସ୍ଥାନ) ଗ୍ରାମର ପ୍ରାନ୍ତଭାଗ, ଗ୍ରାମାନ୍ତ । (ଗ୍ରାମାନ୍ତମୁପଶଲ୍ୟଂ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।)

ଉପଶାୟୁ, ବିଂ. (ଉପ= ପର୍ଯ୍ୟାୟ କ୍ରମରେ-ଶାୟୁ = ଶୀ-ଅ) ପ୍ରହରୀମାନଙ୍କର ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମରେ ଶୟନ, ଚୌକିଦାରମାନଙ୍କର ପାଳିକ୍ରମରେ ଶୟନ । ଉପଶାୟୋ ବିଶାୟଶ୍ଚ ପର୍ଯ୍ୟାୟଶୟନାର୍ଥକୌ—ଅମର ।)

ଉପଶ୍ରୁତ, ବି°·(ଉପ-ଶ୍ରୁ = ଅଙ୍ଗୀକାର କରିବା-ତ) ଅଙ୍ଗୀକୃତ, ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ।

ଉପଶ୍ରୁତି, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ·(ଉପ-ଶ୍ରୁ = ଅଙ୍ଗୀକାର କରିବା, ଶୁଣିବା-ତି) ଅଙ୍ଗୀକାର, ସ୍ୱୀକାର; ଦୈବ ଶୁଭାଶୁଭ ପ୍ରଶ୍ନ; ନିଜର ପ୍ରଶ୍ନାନୁସାରେ ଅନ୍ୟ ମୁଖରୁ ଅତର୍କିତ ଭାବରେ ଶୁଭିବା ଅନୁକୂଳ ବା ପ୍ରତିକୂଳ ବଚନ ।

ଉପଶ୍ଲେଷ, ବି. (ଉପ-ଶ୍ଲିଷ୍-ଅ) ଏକଦେଶ-ସମ୍ବନ୍ଧ; ଆଲିଙ୍ଗନ; ବଞ୍ଚନା ।

ଉପଷ୍ଟମ୍ଭ, ବି. (ଉପ-ସ୍ତନ୍ଭ୍-ଅ) ଉପକ୍ରମ, ଆରମ୍ଭ; ଉଦ୍ରେକ; ସ୍ତମ୍ଭନ; ଉପଲକ୍ଷ; ପ୍ରୟୋଜନ ।

ଉପସଂବ୍ୟାନ, ବି. (ଉପ-ସମ୍-ବ୍ୟେ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅନ) ଯାହାଦ୍ୱାରା ଶରୀର ଆଚ୍ଛାଦନ କରାଯାଏ, ପରିଧାନ ବସ୍ତ୍ର, ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର ।

ଉପସଂହାର, } ବି. (ଉପ-ସମ୍-ହୃ-ଅ, ଅନ)
ଉପସଂହରଣ, } ନାଶ, ମୃତ୍ୟୁ; ପରିଶେଷ; ସମାପ୍ତି ଶେଷ; ସଂଗ୍ରହ; ଆରବ୍ଧ ବା ପ୍ରସ୍ତାବିତ ବିଷୟର ଶେଷ କରିବା; ନିବର୍ତ୍ତନ; ଆକ୍ରମଣ; ସଙ୍କୋଚ ।

ଉପସତ୍ତି, ବି. (ଉପ-ସଦ୍-ତି) ସଙ୍ଗମାନ; ସେବା; ପ୍ରତିପାଦନ; ଦାନ; ନିକଟରେ ଗମନ ।

ଉପସନ୍ନ, ବି°. (ଉପ ସଦ୍-ତ) ଉପସ୍ଥିତ, ସମୀପସ୍ଥ, ଆସନ୍ନ ।

ଉପସମ୍ପନ୍ନ, ବି°. (ଉପ-ସମ୍-ପଦ୍-ତ) ପକ୍ୱ; ମୃତ; ଯାଗାର୍ଥ ହତ (ପଶୁ) । (ବାଚ୍ୟଲିଙ୍ଗାଃ ପ୍ରମୀତୋପସଂପନ୍ନ ପ୍ରୋକ୍ଷିତାହତେ—ଅମର ।) ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ; ଲବ୍ଧ, ପ୍ରାପ୍ତ; ପ୍ରସ୍ତୁତ (ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି) । (ପ୍ରଣୀତମୁପସମ୍ପନ୍ନଂ—ଅମର ।) ସଂସ୍କୃତ; ଯୁକ୍ତ; ବିଶିଷ୍ଟ ।

ଉପସର, ବି. (ଉପ-ସୃ-ଅ) ନିର୍ଗମନ, ଗାଈ ପ୍ରଭୃତିର ଗର୍ଭାଧାନାର୍ଥ ବୃଷଭାଦି ନିକଟକୁ ଗମନ; ଗର୍ଭଗ୍ରହଣ । (ପ୍ରଜନଃ ସ୍ୟାଦୁପସରଃ—ଅମର) (ଦେଶଜ) ପ୍ରୟୋଜନ । ଯଥା—ଏଥିରୁ ଆମର କି ଉପସର ହେବ ?

ଉପସର୍ଗ, ବି°. (ଉପ = ଉପସ୍ଥିତ-ସର୍ଗ = ସୃଷ୍ଟି, ହଠାତ୍ ଉପସ୍ଥିତ ସୃଷ୍ଟି) ଭୂକମ୍ପାଦି ଉତ୍ପାତ, ଉପଦ୍ରବ; ବିଘ୍ନ, ବ୍ୟାଘାତ; ପୀଡ଼ା; ରୋଗ-ଜାତ ବିକାର । (ଉପ = ସମୀପ ବା ସହିତ-ସର୍ଗ = ଯେ ସୃଷ୍ଟିକରେ, ଯେମାନେ ଧାତୁର ସମୀପକୁ ଯାଇ ନାନାବିଧ ଅର୍ଥର ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି) ପ୍ର, ପରା, ସମ୍ ପ୍ରଭୃତି ବିଂଶତି ଅବ୍ୟୟ ଶବ୍ଦ ।

ଉପସର୍ଜନ, ବି°. (ଉପ = ନୀଚ-ସୃଜ୍-ଅନ) ଗୌଣ, ଅପ୍ରଧାନ । (ଅପ୍ରଧାନୋପସର୍ଜନେ—ଅମର ।) ବି. ଦୈବାଦି ଉପଦ୍ରବ ତ୍ୟାଗ, ବ୍ୟାକରଣରେ ସମାସରେ ପ୍ରଥମାନ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବା ଏକ ବିଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ ପଦ ।

ଉପସର୍ପଣ, ବି. (ଉପ-ସୃପ୍-ଅନ) ସମୀପରେ ଉପସ୍ଥିତି ।

ଉପସର୍ଯ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ-ସୃ-ଯ-ଆ) ଋତୁମତୀ ଗାଈ, ଆସନ୍ନଗର୍ଭଗ୍ରହଣୀ ଗାଈ । (କାଲ୍ୟୋପସର୍ଯ୍ୟା ପ୍ରଜନେ—ଅମର ।)

ଉପସୂର୍ଯ୍ୟକ, ବି. (ଉପ-ସୂର୍ଯ୍ୟ-କ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ମଣ୍ଡଳାକାର ପରିଧି, ସୂର୍ଯ୍ୟ-ମଣ୍ଡଳ । (ଉପସୂର୍ଯ୍ୟ-କ-ତୁଲ୍ୟାର୍ଥେ) ଚନ୍ଦ୍ର-ମଣ୍ଡଳ । (ଉପସୂର୍ଯ୍ୟକମଣ୍ଡଲେ—ଅମର ।)

ଉପସ୍କର, } ବି. (ଉପ-କୃ-ଅ, ସ ଆଗମ—ଯେ
ଉପସ୍କାର, } ବାକ୍ୟର ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନର ଉପକାର କରେ) ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟର ବୋଧ ନିମନ୍ତେ ଶବ୍ଦର ଅଧ୍ୟାହାର; ବ୍ୟଞ୍ଜନର ମସଲା, ବ୍ୟଞ୍ଜନ ସଂସ୍କାରାର୍ଥ ରଚିତ ହରିଦ୍ରାସର୍ଷପ ମରିଚାଦି ଚୂର୍ଣ୍ଣ । (ବେଶବାର ଉପସ୍କରଃ—ଅମର ।) ଉପକରଣ; ଗୃହସ୍ଥର ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟସାମଗ୍ରୀ; ସନ୍ନିକରଣ ।

ଉପସ୍ଥ, ବି°. (ଉପ = ସମୀପ-ସ୍ଥା-ଅ) ସମୀପସ୍ଥ; ଉପବିଷ୍ଟ । ବି. ପୁରୁଷଚିହ୍ନ, ସ୍ତ୍ରୀଚିହ୍ନ, ଯେଉଁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମେ; କୋଡ଼ ।

ଉପସ୍ଥାନ, ବି. (ଉପ-ସ୍ଥା-ଅନ) ଉପସ୍ଥିତି; ଉପାସନା; ଆଗମନ; ଉତ୍ତରଣ, ଉତ୍ତୁରିବା । ଯେପରି—ଉପସ୍ଥାନଶାଳା ।

ଉପସ୍ଥିତ, ବିଂ. (ଉପ-ସ୍ଥିତ) ଆଗତ; ନିକଟ-ସ୍ଥିତ; ଉପାସିତ; ଜ୍ଞାତ; ପ୍ରାପ୍ତ ।

ଉପସ୍ପର୍ଶ, } ବି. (ଉପ-ସ୍ପୃଶ-ଅ, ଅନ)
ଉପସ୍ପର୍ଶନ, } ଆଚମନ । (ଉପସ୍ପର୍ଶସ୍ତ୍ୱାଚମନଂ —ଅମର ।) ସ୍ନାନ; ପାନ; ସ୍ପର୍ଶ । (ଉପସ୍ପର୍ଶଃ ସ୍ପର୍ଶମାତ୍ରେ ସ୍ନାନାଚମନୟୋରପି—ମେଦିନୀ ।)

ଉପହତ, ବିଂ. (ଉପ-ହନ୍-ତ) ଆହତ; ଦୂଷିତ; ତିରସ୍କୃତ; ପ୍ରତିବନ୍ଧ, ନିବାରିତ; ଆକ୍ରାନ୍ତ, ଅଭିଭୂତ । ଯଥା—ଶୋକୋ-ପହତଚେତା, ଦୁଃଖୋପହତଚେତା ।

ଉପହସ୍ତିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ-ହସ୍ତ-ଇକ-ଆ) ତାମ୍ବୂଳାଧାର, ତାମ୍ବୂଳପାତ୍ର, ପାନବଟା ।

ଉପହାର, ବି. (ଉପ-ହୃ-ଅ) ଉପାୟନ, ଭେଟି । (ଉପାୟନମୁପଗ୍ରାହ୍ୟମୁପହାର-ସ୍ତଥୋପଦା—ଅମର ।) ସମର୍ପଣ; ଉପ-ଢୌକନ ଦ୍ରବ୍ୟ । (ଉପ-ହାର) ହାରର ସମୀପସ୍ଥ ଦ୍ରବ୍ୟ । କ୍ରି. ବିଂ. ହାରସମୀପରେ ।

ଉପହାସ, ବି. (ଉପ-ହସ୍-ଅ) ଥଟ୍ଟା, ବିଦ୍ରୂପ, ପରିହାସ; ଘୃଣାଯୁକ୍ତ ହାସ ।

ଉପହିତ, ବି. (ଉପ-ଧା-ତ, ଧା = ହି) ଅର୍ପିତ, ବିନ୍ୟସ୍ତ; ଦତ୍ତ, ଗୃହୀତ; ଅର୍ପିତ; ଆରୋପିତ ।

ଉପହୃତ, ବିଂ. (ଉପ-ହୃ-ତ) ଉପହାରରୂପେ ଦତ୍ତ; ଆନୀତ; ଆହୃତ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ।

ଉପହ୍ୱର, ବି. (ଉପ-ହ୍ୱୃ = କୁଟିଳ ହେବା-ଅ) ବିଜନ; ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନ; ସମୀପ । (ରହୋ-ଽନ୍ତିକମୁପହ୍ୱରେ—ଅମର ।) ରଥ; ଯୁଦ୍ଧ ।

ଉପାଂଶୁ, ବି. (ଉପ-ଅଂଶୁ = କିରଣ) ପର-ଶ୍ରବଣାଯୋଗ୍ୟ ଜପବିଶେଷ । ଅଂ. ନିର୍ଜ-ନରେ; ଗୋପନୀୟରୂପେ । (ରହଶ୍ଚୋପାଂଶୁ-ଚାଲିଙ୍ଗେ—ଅମର ।)

ଉପାକରଣ, ବି. (ଉପ-ଆ-କୃ-ଅନ) ସଂସ୍କାର-ପୂର୍ବକ ବେଦଗ୍ରହଣ; ସଂସ୍କାରପୂର୍ବକ ପଶୁ-ହନନ । (ସଂସ୍କାରପୂର୍ବଂ ଗ୍ରହଣଂ ସ୍ୟାଦୁପା-କରଣଂ ଶ୍ରୁତେଃ—ଅମର ।) ଆରମ୍ଭ ।

ଉପାକୃତ, ବିଂ. (ଉପ-ଆ-କୃ = ପାଠ କରିବା, ବଧ କରିବା, କରିବା-ତ) ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହତ ବା ହନ୍ତବ୍ୟ (ଜନ୍ତୁ) । (ଉପାକୃତଃ ପଶୁରସୌ ଯୋଽଭିମନ୍ତ୍ର୍ୟ କ୍ରତୌ ହତଃ—ଅମର ।) ଉପଦ୍ରୁତ; ଆରବ୍ଧ । ବି. ଅମଙ୍ଗଳ ।

ଉପାଖ୍ୟାନ, ବି. (ଉପ-ଆଖ୍ୟାନ) ଉପନ୍ୟାସ, କଳ୍ପିତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ; ଇତିବୃତ୍ତ, ଆଖ୍ୟାନ; ବିଶେଷକଥନ ।

ଉପାଗମ, ବି. (ଉପ-ଗମ୍-ଅ) ସ୍ୱୀକାର; ଅନୁଭବ; ଉପସ୍ଥିତି; ପ୍ରାପ୍ତି ।

ଉପାଡ଼, ବି. (ଉତ୍ପାଟନ ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍ପାଟନ; ଉନ୍ମୂଳନ ।

ଉପାଡ଼ିବା, } କ୍ରି. (ଉତ୍ପାଟନ ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍ପାଟନ
ଓପାଡ଼ିବା, } କରିବାର । ଯଥା—
ବକ୍ଷେ ଶିରେ ପାଦ ଗୁପି ଉପାଡ଼େ ସେ କର । ବୈ.ସଂ
ତରୁ ଓପାଡ଼ଣ ଫଳ ଭୁଞ୍ଜେ ବସି । ବ. ରା.

ଉପାତ୍ତ, ବିଂ. (ଉପ = ସମୀପ-ଆତ୍ତ = ଗୃହୀତ) ଗୃହୀତ; ସ୍ୱୀକୃତ; ପ୍ରାପ୍ତ; ଅର୍ଜିତ । ବି. ନିର୍ମଦ ହସ୍ତୀ ।

ଉପାତ୍ୟୟ, ବି. (ଉପ-ଅତି-ଇ-ଅ) ଆଗୃହୀତ-କ୍ରମ, ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ । (ପର୍ଯ୍ୟୟୋଽତିକ୍ରମ-ସ୍ତସ୍ମିନ୍ନତିପାତ ଉପାତ୍ୟୟଃ—ଅମର ।) ନାଶ ।

ଉପାଦାନ, ବି. (ଉପ = ସମୀପ-ଆଦାନ = ଗ୍ରହଣ) ସମବାୟିକାରଣ, କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଯେଉଁ ବସ୍ତୁରେ ନିର୍ମିତ ବା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଯଥା—ବସ୍ତ୍ରର ଉପାଦାନ ସୂତ୍ର, ଇଷ୍ଟକର ଉପାଦାନ ମୃତ୍ତିକା ଇତ୍ୟାଦି । ଆଦାନ, ଗ୍ରହଣ; ସ୍ୱ ସ୍ୱ ବିଷୟରୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାକର୍ଷଣ । (ପ୍ରତ୍ୟାହାର ଉପାଦାନଂ—ଅମର ।)

ଉପାଦେୟ, ବିଂ. (ଉପ-ଆ-ଦା-ଯ) ଗ୍ରାହ୍ୟ; ରମଣୀୟ;ଉତ୍କୃଷ୍ଟ,ଉତ୍ତମ; ବିଧେୟ (କର୍ମ) ।

ଉପାଧି, ବି. (ଉପ-ଆ-ଧା-ଇ) ଧର୍ମଚିନ୍ତା । (ଉପାଧିର୍ନା ଧର୍ମଚିନ୍ତା—ଅମର ।) ସମୃଦ୍ଧି; ଆଧାର; କାରଣ; ଛଳ; ଭେଦକର୍ମ; ଉପନାମ, ଜାତିବଂଶବିଦ୍ୟା ପ୍ରଭୃତିର ପରିଚାୟକ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—ଶର୍ମା, ବର୍ମା, ତର୍କାଲଙ୍କାର, ବି. ଏ. ଇତ୍ୟାଦି । ନ୍ୟାୟରେ ସାଧ୍ୟବ୍ୟାପକ ସାଧନବ୍ୟାପକ ଧର୍ମ । ବିଂ. କୁଟୁମ୍ବ-ପୋଷଣାଦି ବ୍ୟାପାରରେ ଯୁକ୍ତ । (ସ୍ୟାଦ-ଭ୍ୟାଗାରିକସ୍ତସ୍ମିନ୍ନୁପାଧିଷ୍ଟ ପୁମାନୟଂ—ଅମର ।) (ଦେଶଜ) ଦେବାଳୟରେ ନିର୍ଦ୍ଧିତ ଭୋଗ ଅପେକ୍ଷା ଅତିରିକ୍ତ ଅନ୍ନାଦି ଭୋଗକୁ ଉପାଧି କହନ୍ତି ।

ଉପାଧ୍ୟାୟ, ବି. (ଉପ-ଅଧି-ଇ-ଅ) ଅଧ୍ୟାପକ; ଉପଦେଷ୍ଟା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଈ) ବିଦ୍ୟୋପଦେଶିନୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଆନୀ) ଉପାଧ୍ୟାୟପତ୍ନୀ, ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା । (ଉପାଧ୍ୟାୟ୍ୟୁପାଧ୍ୟାୟୀ—ଅମର ।) (ଉପାଧ୍ୟାୟାନ୍ୟୁପାଧ୍ୟାୟୀ—ଅମର ।)

ଉପାନତ୍, } ବି. (ଉପ-ଆ-ନହ୍-କ୍ୱିପ୍) ଚର୍ମ-
ଉପାନହ, } ପାଦୁକା, ଜୋତା ।

ଉପାମ, ବି. (ଉପମା ଶବ୍ଦଜ) ଉପମା । ଯଥା—

ଏଣେ ଜଗତମୟ ନାମ ।
କି ଅବା କରିବି ଉପାମ । ଭ୍ର. ଦ. ସ୍କ.

ଉପାୟ, ବି. (ଉପ-ଇ=ସମ୍ପାଦନ କରିବା-ଅ) ସାମ, ଦାନ, ଭେଦ, ଦଣ୍ଡ ବା ନିଗ୍ରହ ଅର୍ଥାତ୍ ଶତ୍ରୁ ସହିତ ସନ୍ଧି, ଶତ୍ରୁକୁ ଅର୍ଥଦାନ, ଶତ୍ରୁର ଗୃହବିଚ୍ଛେଦ ଏବଂ ଶତ୍ରୁ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ଏହି ଚାରି ଉପାୟ । (ସାମଦାନେ ଭେଦ-ଦଣ୍ଡାବିତ୍ୟୁପାୟଚତୁଷ୍ଟୟଂ—ଅମର ।) ଗତି; ସାଧନ, ପ୍ରତୀକାରର ପଥ; ଉପାର୍ଜନ; ଉପାଗମନ; କୌଶଳ ।

ଉପାୟନ,ବି. (ଉପ-ଆ-ଇ-ଅନ) (ଉପ-ଅୟ=ଗମନ କରିବା-ଅନ) ଭେଟି, ଉପହାର; ସମୀପଗମନ; ବ୍ରତାଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ।

ଉପାରତ, ବିଂ. (ଉପ-ଆ-ରମ୍-ତ) ନିବୃତ୍ତ, ବିରତ; ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ।

ଉପାର୍ଜନ, ବି. (ଉପ-ଅର୍ଜନ) ଅର୍ଜନ, କୃଷିବାଣିଜ୍ୟାଦିଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥଲାଭ କରିବା; ଲାଭ; ସଞ୍ଚୟ ।

ଉପାଲମ୍ଭ, ବି. (ଉପ-ଆ-ଲଭ୍-ଅ) ତିରସ୍କାର, ଭର୍ତ୍ସନା,ସରୋଷ ବାକ୍ୟ;ଦୁଃଖବାକ୍ୟ;ପ୍ରାପ୍ତି ।

ଉପାଲବ୍ଧ, ବିଂ. (ଉପ-ଆ-ଲଭ୍-ତ) ତିରସ୍କୃତ, ଭର୍ତ୍ସିତ ।

ଉପାବର୍ତ୍ତନ, ବି. (ଉପ-ଆ-ବୃତ୍-ଅନ) ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ; ଘୂର୍ଣ୍ଣନ; ପାର୍ଶ୍ୱପରିବର୍ତ୍ତନ ।

ଉପାବୃତ୍ତ, ବିଂ. (ଉପ-ଆ-ବୃତ୍-ତ) ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ, ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟମାନ; ପ୍ରତିନିବୃତ୍ତ; ପ୍ରତ୍ୟାଗତ; ସମ୍ପାଦିତ; ଶ୍ରମଶାନ୍ତି ନିମିତ୍ତ ପୁନଃପୁନଃ ଭୂମିରେ ଲୁଣ୍ଠିତ (ଅଶ୍ୱାଦି) । (ନିବୃତ୍ତାବୃତ୍ତ-ଲୁଠିତୌ ପରିବୃତ୍ତେ ମୁହୁର୍ଭୁବି—ଅମର ।)

ଉପାସ, ବି. (ଉପବାସ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ରତାନୁଷ୍ଠାନ ବା ଅନାହାରରେ ରହିବା । ଯଥା—

କି ଉଲ୍ଲାସେ ବେନି କରୁଥାନ୍ତି
ଦିବା ଉପାସେ ଅଧୀରମନା । ଯ. କେ.

ଉପାସଙ୍ଗ,ବି.(ଉପ-ଆ-ସନ୍ଜ୍-ଅ) ବାଣାଧାର, ତୂଣ, ତୂଣୀର । (ତୂଣୋପାସଙ୍ଗ ତୂଣୀର-ନିଷଙ୍ଗାଃ—ଅମର ।)

ଉପାସନ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(ଉପ-ଆସ୍ = ଉପବେଶନ
ଉପାସନା, } କରିବା-ଅନ—ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ତି)
ଉପାସ୍ତି, } ସେବା, ଶୁଶ୍ରୂଷା; ଆରାଧନା, ପୂଜା; ଉପକାର ପ୍ରତ୍ୟାଶାରେ ଅନ୍ୟର ଅନୁବୃତ୍ତି । ଯଥା—ସେ ଅନ୍ୟର ଉପାସନା କରନ୍ତି ନାହିଁ । (ଉପ-ଅସ୍=କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅନ)ଶରକ୍ଷେପ ଶିକ୍ଷାର୍ଥେ ଶରାଭ୍ୟାସ (ଶରାଭ୍ୟାସ ଉପାସନଂ—ଅମର ।)

ଉପାସିତ, ବିଂ. (ଉପ-ଆସ୍-ଇ-ତ) ସେବିତ, ଆରାଧିତ; ଉପକାର ପ୍ରତ୍ୟାଶାରେ ଯାହାର ଅନୁବୃତ୍ତି କରାଯାଇଅଛି । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ଉପାସନା ।

ଉପାହିତ, ବି. (ଉପ-ଧା-ତ) ସଂଯୋଜିତ; (ସଂଯୋଜିତ ଉପାହିତଃ—ଅମର ।) ଆରୋପିତ; ନ୍ୟସ୍ତ । ଉଲ୍‌କାପାତାଦି ଉପଦ୍ରବ । (ଅଗ୍ନ୍ୟୁତ୍ପାତ ଉପାହିତଃ—ଅମର ।)

ଉପିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମାଠିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଚିକଣ କରିବା । ଯଥା—

ଉପିଲେପି କୁଙ୍କୁମ ଢଅନ୍ତି ନେଇ କରେ,
ହେବ କ-ନୋହିବ ସମ ଏମନ୍ତ ଶଙ୍କାରେ । ଲ. ବ.

ଉପୁଚିଆଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉପରକୁ
ଉପୁଚ୍ୟାଇବା, } ପ୍ରକାଶ ପାଇବା । ଯଥା—
ଉପୁଚିବା, }

ପାଶମାନ ତାଙ୍କର ଫେନପ୍ରାୟ ହୋଇ,
ଦିଶୁଛନ୍ତି ସେ ଜଳ ମଧ୍ୟେ ଉପୁଚ୍ୟାଇ । ବୃ. ଖ. ସ. ପ.

ଜଳରେ ଭାସିବା । ଯଥା—

ଯମୁନା ନଦୀରେ ସେ ଗଲା ଉପୁଚିଆଇ,
ଈଶାନମୂର୍ତ୍ତି ହୋଇ ସେ ହେଣ୍ଟବୁଡ଼ ହୋଇ ।
ସା. ଖ. ଆ. ପ.

ଉପୁଚିବା, } କ୍ରି. (ଉପଜାତ ଶବ୍ଦଜ)
ଉପୁଜିବା, } ଜନ୍ମିବା । ଯଥା—

ଯାବତ ଆତ୍ମାକୁ ସେ ପାରନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ସଞ୍ଚି,
ଜଳରୁ ଆସଇ ଯେହ୍ନେ ଲହରୀ ଉପୁଚି । ନୃ.ପୁ.ବୃ.ଚ.

ଷଣେ ନିବିଡ ତମ ଗ୍ରାସଇ ଧରା,
ଷଣେ ଉପୁଜେ ପୁଣି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଖରା । ରୁ. ସୁ.

ଉପୁଜାଇବା, କ୍ରି. (ଉପଜାତ ଶବ୍ଦଜ) ଜନ୍ମାଇବା, ପ୍ରକାଶ କରିବା । ଯଥା—

ପୂର୍ବଜରେ ପୂର୍ବଗଳ ଭାବ ଉପୁଜାଇ,
ପଦ୍ମିନୀ ବଜାୟ କଲେ ଝୁଲଇ ଝୁଲଇ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

ଉପୁଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଉତ୍ପାଟ ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍ପାଟିତ ହେବା । ଯଥା—

କଅବା ଉପୁଡ଼ି ପଡ଼େ ହିମାଦ୍ରିଶିଖର । କ. ବ.

ଉପେକ୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ-ଈକ୍ଷ୍-ଅ-ଆ) ଅନାଦର; ଔଦାସୀନ୍ୟ; ତ୍ୟାଗ; ଅସ୍ୱୀକାର ।

ଉପେଖିବା, କ୍ରି. (ଉପେକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) ତ୍ୟାଗ କରିବା; ଅନାଦର କରିବା । ଯଥା—

ତହିଁ ମଲେହେଁ ଦୁଃଅଳ୍ପ କାରଣ,
ଯାହା ଉପେଖି ଗଲେ ନାରାୟଣ । ଗୋ. ସ୍ତ.

ଉପେତ, ବିଂ. (ଉପ = ସମୀପ-ଇ-ତ) ମିଳିତ; ପ୍ରାପ୍ତ; ଗତ ।

ଉପେନ୍ଦ୍ର, ବି. (ଉପ = ପଶ୍ଚାତ୍—ଇନ୍ଦ୍ର, ଯେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରେ ଜନ୍ମି ଅଛନ୍ତି, ପୌରାଣିକ ମତରେ ଇନ୍ଦ୍ରଲୋକର ଉପରେ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଉପେନ୍ଦ୍ର) ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା, ବିଷ୍ଣୁ । (ଉପେନ୍ଦ୍ର ଇନ୍ଦ୍ରା ବରଜଃ—ଅମର ।) ଓଡ଼ିଆର ସର୍ବପ୍ରଧାନ କବି ।

ଉପେୟ, ବିଂ. (ଉପ-ଇ-ଯ) ପ୍ରାପ୍ୟ; ଉପାୟସାଧ୍ୟ ।

ଉପୋଢ଼, ବିଂ. (ଉପ-ବହ୍-ତ) ବିବାହିତ; ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ; ନିକଟ । ବି. ସୈନ୍ୟବିଶେଷ, ବ୍ୟୂହ ।

ଉପୋଦକୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉପ-ଉଦକ-ଈ,
ଉପୋଦିକା, } ଅକ = ଇକ-ଆ) ପୋଇଶାଗ, ପୋଇଗଛ ।

ଉପୋଦ୍‌ଘାତ, ବି. (ଉପ-ଉତ୍-ହନ୍ = ଆରମ୍ଭ କରିବା, ବଧ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ, ହନ୍ ସ୍ଥାନେ ଘାତ) ଉପକ୍ରମ; ଉଦାହରଣ । (ଉପୋଦ୍‌ଘାତ ଉଦାହାରଃ—ଅମର ।) ଗ୍ରନ୍ଥସଂଗତିବିଶେଷ; ପ୍ରକୃତୋପଯୋଗୀ ଚିନ୍ତା । (ଚିନ୍ତାଂ ପ୍ରକୃତସିଦ୍ଧ୍ୟର୍ଥାମୁପୋଦ୍‌ଘାତଂ ପ୍ରଚକ୍ଷତେ) ଆରମ୍ଭ, ସୂଚନା; ପ୍ରସ୍ତାବନା ।

ଉପୋଷ, } ବି. (ଉପ-ବସ୍-ଅ, ଅନ)
ଉପୋଷଣ, } ଉପବାସ, ଅନାହାର ।

ଉପ୍ତ, ବିଂ. (ବପ୍-ତ) ଯାହା ବପନ କରା ହୋଇଅଛି, ନିକ୍ଷିପ୍ତ; ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ ବିହନ ବୁଣା ହୋଇଥାଏ ।

ଉପ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବପ୍-ତି) ବପନ, ବୁଣା, ଧାନ୍ୟାଦି ରୋପଣ ।

ଉପ୍ରୋଧ, ବି. (ଉପରୋଧ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅନୁରୋଧ । ଯଥା—

କାମ ଉପ୍ରୋଧେ ମନ ହଁସ୍ତେ
ଦେବୁ ତାହାକୁ ମୋତେ । ର. କ.

ମୁଖପ୍ରୀତି; ଚକ୍ଷୁପ୍ରୀତି । ଯଥା—

ବନବାସ ଦୁଃଖ ମନରେ ଚଟୋଇ,
ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ମାରିବେ ସେ ଉପ୍ରୋଧ ଗୁଡ଼ ଦେଇ । ସା.ଭା.ସ.

ଉବଲିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବଳାତ୍କାରେ ପଶିବା । ଯଥା—

ଆମ୍ଭେ ଋଷି ବୋଲିଣ ସେହୁ ତ ଯାନ୍ତି ଚଳି,
ତୁମ୍ଭେ ତ ଭାରିଯା ବୋଲି ପଶନ୍ତି ଉବଳି ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ଉବାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ନିଷେଧ । ବିଂ. ଅଜ୍ଞାତ, ଅଜଣା । ଯଥା—

କେ ସ୍ୱାମି ମୋତେ କ ପଚ୍ଚର,
ତୋତେ କ ଅଛଇ ଉବାଇ । ଦା. ର.

ଉବୁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଚ, ଉନ୍ନତ ।

ଉବୁଡ଼ା, ଉବୁଡ଼ହେବା, } ବି. (ଦେଶଜ) ପିଠି ଉପରକୁ କରି ପଡ଼ିବା । ବିଂ. ପିଠି ଉପରକୁ କରି ପକା ଯାଇଥିବା ଓ ରଖା ଯାଇଥିବା ।

ଉବୁରି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ, ବଳକା । ଯଥା—

ତାଙ୍କର ଉବୁରି ଯେ ପିଇଲେ ନତ ନତ,
ସାଲେହଜୀବ ସେମାନେ ହେଲେ ପକ୍ଷୀ ପତ । ସା.ଭା.ସ.

ଉବୁରାଉବୁରି, ଉବୁଡ଼ାଉବୁଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ଜଣକ ଉପରେ ଜଣେ ପଡ଼ିବା, ଅନ୍ୟକୁ ଅତିକ୍ରମି ଅଗ୍ରସର ହେବା । ଯଥା—

ଘନ ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଆୟୁତନ ସେ କଣସ୍ଥଗିରି,
ଦୁଇ ସୈନ୍ୟ ଉଠି ହେଲେ ଉବୁରାଉବୁରି । ସା.ଭା.ସ.

ଉବୁରିବା, କ୍ରି. (ଉଦ୍‌ବର୍ତ୍ତନ ଶବ୍ଦଜାତ) ବିପଦାଦିରୁ ଉଦ୍ଧାର ହେବା । ଯଥା—

ଅସୁର ବଳ ତୃଣ ଶର କ ହୁତାଶନ
ଜଣେହେଁ ନ ଗଲେ ଉବୁରି । ବ. ବି.

ଉପରକୁ ଉଠିବା, ବଢ଼ିବା । ଯଥା—

ତହିଁ ଉପରେ ଯାଇ ଉଠିଲେ ସଦାଶିବ,
ତେବେ ବୃକ୍ଷ ଉବୁରିଲା ଘନ ହାତ ଲମ୍ବ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ସମ୍ଭାଳି ରହିବା । ଯଥା—

ଏକ ନିଃଶ୍ୱାସକେ ଶତେ ଭାଇମାନ ମାରି,
ସୋମଦତ୍ତ ଶକୁନି ନ ରହିଲେ ଉବୁରି । ସା. ଭା. ବି.

ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ରହିବା, ବଳିବା । ଯଥା—

ତାର ଅଂଶଭାଗ ଉବୁରିଲା ଏକ ପବ,
ବଂଶୀ ଗୋଟିଏ କଲେ ତା ପିତାମହଦେବ । ସା.ଭା.ବ.

ଉଭ, ଉଭୟ, } ସର୍ବଂ. (ଉଭ୍ = ପରିପୂର୍ତ୍ତି କରିବା-ଅ, ଅୟ) ଦୁଇଜଣ, ଦୁଇ ।

ଉଭ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଦୃଶ୍ୟ ।

ଉଭୟଦ୍ୟୁ, ଉଭୟେଦ୍ୟୁ, } ଅଂ. (ଉଭୟ-ଦ୍ୟୁସ୍, ଏଦ୍ୟୁସ୍-ଦିବାର୍ଥେ) ଦୁଇ ଦିନେ, ଉଭୟ ଦିନରେ । (ଉଭୟଦ୍ୟୁରୁଭୟେଦ୍ୟୁଃ—ଅମର ।)

ଉଭା, ବି. (ଦେଶଜ) ଠିଆ ହେବା, ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେବା । ଯଥା—

ଉଭାରେ ଉଭାରେ ପୁଂସ କଲା ଆଲିଙ୍ଗନ,
ବୋଇଲା ପାଶୁଁ ଯିବାକୁ ନ ବଳଇ ମନ । ଲ. ବ.

ବିଂ. ଠିଆ, ଦଣ୍ଡାୟମାନ ।

ଉଭାଇଯିବା, ଉଭେଇବା, ଉଭେଇଯିବା, ଉଭିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା । ଯଥା—

ନିମିଷେ ଉତ୍ତରକାଳେ ଗଲେ ସର୍ବ ଦେବତା ଉଭି,
ବାଳୁବାରୁ ଯହିଁ କଳାପାହାଡ଼ର ରଣଦୁନ୍ଦୁଭି । ଉଷା.

ଉଭାଏ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଠିଆରେ । ଯଥା—

ଗୁରୁ ସମୀପେ ଭୃତ୍ୟ ପ୍ରାଜ୍ଞେ,
ପ୍ରଥମେ ଥିବ ସେ ଉଭାଏ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଉଭାର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଠିଆ । ଯଥା—

ହସ୍ତିର କୁମ୍ଭେ ଦେଇ କର,
ଦନ୍ତ କରାଇଲା ଉଭାର । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଉଭାରିବା, ଉହାରିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଠିଆ କରିବା । ଯଥା—

ସମର ଗୁଡ଼ ରଥ ନେଲା,
ଅର୍ଦ୍ଧ ଯୋଜନେ ଉଭାରିଲା । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଠିଆ ହେବା । ଯଥା—

କୁଳଶହୁଦ ମାଳେ ଉଭାରିଥିବେ ଭଲେ
କାହା ମୁଖୁଁ ବଞ୍ଚିବ ହରି ସେ । ର. କ.

ଉଭୁଡ଼ାପଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମୁଁ ମୁଁ ବୋଲି ଆଗଭୁଷ୍ଟ ହେବା; ଏକର ଉପରେ ଅନ୍ୟ ପଡ଼ିବା । ଯଥା—

ନଗଦାନଗଦ ଦେଇ କଉଡ଼ି ।
କଣ୍ଢେଉଛନ୍ତି ପିଲେ ଉଭୁଡ଼ାପଡ଼ି । ଉ. ସୁ.

ଉମ୍, ଉଁ, } ଅଂ. କ୍ରୋଧ । ଯଥା—ଉଁ, କଣ କହିଲୁ ରେ ମୂଢ଼ ! ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ସ୍ୱୀକାର; ପ୍ରଶ୍ନ; ଅନୁନୟ । (ଉମ୍ ପ୍ରଶ୍ନେଽନୁନୟେ—ଅମର ।)

ଉମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉ = ହେ—ମା = ନିଷେଧ) ପାର୍ବତୀ, ଦୁର୍ଗା । (ଉ-ମା = ପରିମାଣ କରିବା, ଖ୍ୟାତି ପାଇବା-କ୍ୱିପ୍) ହରିଦ୍ରା; କୀର୍ତ୍ତି; କାନ୍ତି; ଶାନ୍ତି; ଧାନ୍ୟବିଶେଷ । (ଅତସୀ ସ୍ୟାଦୁମା କ୍ଷୁମା—ଅମର ।)

ଉମେଦୁଆର, ଉମେଦବାର, ଉମେଦାର, } ବିଂ.(ଯାବନିକ) ଚାକିରିପ୍ରାର୍ଥୀ, ଉପକାର ପ୍ରତ୍ୟାଶାରେ ଯେ ଅନ୍ୟର ଉପାସନା କରେ ।

ଉମ୍ବର, ବି. (ଉତ୍-ବୃ-ଅ) ଦେହଳୀ, ଦୁଆର, ବନ୍ଧର ଉପର କାଠ ।

ଉମ୍ଭାଇ, ଉହ୍ମାଇ, ଉମ୍ଭେଇ, ଉହ୍ମେଇ, ଉମାଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅଗ୍ନି ରଖିବା ମୃତ୍ପାତ୍ର । ଯଥା—

ଖାଟିବେ ଶବର ରୂପ ଧରି ।
ଅଗ୍ନି ଉହ୍ମାଇ ସଜ କରି । ଦା. ର.

ଉରଃ, ଉର, } ବି. (ଉରସ୍-ଋ = ଗମନ କରିବା, ପାଇବା-ଅସ୍, ଋ = ଉର୍) ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ, ହୃଦୟ । ବିଂ. ପ୍ରଧାନ; ଉତ୍ତମ ।

ଉରକ୍ଷାତସ, ବି. (ଉରଃକ୍ଷତ ଶବ୍ଦଜ) ରୋଗିବିଶେଷ । ଯଥା—

କାଶ ଅନ୍ତକୋଷ ପୁଣି ଯେ ଉରକ୍ଷାତସ,
ଏରୂପେ ରୋଗ ହୋଇ କରନ୍ତି ଗ୍ରହେ ନାଶ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ଉରଗ, ଉରଙ୍ଗ, ଉରଙ୍ଗମ, } ବି. (ଉରସ୍-ଗମ୍-ଅ, ବିକଳ୍ପେ ମକାରାଗମ ଓ ମକାର ଲୋପ) ସର୍ପ, ଭୁଜଙ୍ଗ, ସୀସକ ।

ଉରଗାରି, ଉରଗାଶନ, } ବି. (ଉରଗ-ଅରି-ଅଶନ) ଗରୁଡ଼; ମୟୂର; ନକୁଳ ।

ଉରଜ, ବି. (ଉରୋ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ତନ, କୁଚ । ଯଥା—

ଉରଜ କନ୍ଦୁକ ଚକ୍ରବାକ ସମ୍ପୁଟକ । ଲ. ବ.

ଉରଣ, ଉରଭ୍ର, } ବି. (ଋ-ଅନ, ଉରୁ = ଅଧିକ-ଭ୍ରମ୍-ଅ ଉ-ଲୋପ) ମେଷ, ମେଣ୍ଢା ।
(ମେଢ୍ରୋରଭ୍ରୋରଣୋର୍ଣ୍ଣାୟୁମେଷବୃଷ୍ଣୟ ଏଡ଼କେ—ଅମର ।)

ଉରଣାକ୍ଷ, ଉରଣାଖ୍ୟ, } ବି. (ଉରଣ-ଅକ୍ଷି, ଆଖ୍ୟା—ଏହାର ପୁଷ୍ପ ମେଷଚକ୍ଷୁ ପରି, ଅନ୍ୟମତେ ଉରଣର ଆଖ୍ୟା ଯାହାର) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ, ଦଦ୍ରୁମର୍ଦ୍ଦନ ବୃକ୍ଷ, ଚକୁଣ୍ଡା ଗଛ ।

ଉରପୁଟ, ବି. (ଦେଶଜ, କିମ୍ବା ଉରୁ-ପଟହ ଶବ୍ଦଜାତ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । (ଚୁଚପୁଟ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଉରରୀ, ଉରରୀ, ଉରୀ, ଉରୀ, ଉରୁରୀ, ଉରୁରୀ, } ଅଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବେ = ବୁଣିବା-ରୀକ୍-ରୁରୀକ୍) ଅଙ୍ଗୀକାର; ବିସ୍ତାର; ପରିତ୍ୟାଗ । (ଉରର୍ଯ୍ୟୁରୀଚୋରରୀ ଚ ବିସ୍ତାରେଽଙ୍ଗୀକୃତୌତ୍ରୟଂ—ଅମର ।)

ଉରରୀକୃତ, ଉରୀକୃତ, ଉରୀକୃତ, } ବିଂ. (ଉରରୀ, ଉରୀ-କୃତ) ଅଙ୍ଗୀକୃତ; ପ୍ରସାରିତ, ବିସ୍ତାରିତ; ପରିତ୍ୟକ୍ତ ।

ଉରଶ୍ଛଦ, ଉରସ୍ତ୍ର, ଉରସ୍ତ୍ରାଣ, } ବି. (ଉରସ୍-ଛଦ୍-ଅ, ତ୍ରୈ-ଅ, ତ୍ରୈ-ଅନ) କବଚ, ସାଞ୍ଜୁ, ବର୍ମ ।

ଉରସ, ବି. (ଉରସ୍ ଶବ୍ଦଜାତ) ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ ।

ଉରସଲ, ବି. (ଉରଃଶଲ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଉପାଧିବିଶେଷ; ଅଧିପତି । ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯଥା—

ମୁହିଁ ସର୍ବ ରାଜାଙ୍କର ଉପରେ ଉରସଲ,
ମୋହର ଉପରେ କେକେ ବୋଲାଇ ମହାମଲ୍ଲ ।
ସା. ଖ୍ରୀ. ସ.

ଉରସିଜ, ବି. (ଉରସି-ଜନ୍-ଅ) ବକ୍ଷୋଜ, ସ୍ତନ । ଯଥା—

କମଳ କଳିକା ପରାସ୍ତେ ଲଳିତ
ଉରସିଜେ ଚାରୁ ଉର ବନ୍ଧୁରିତ । ନ. କେ.

ଉରସିଳ, ବିଂ. (ଉରସ୍-ଇଳ) ଯାହାର ବକ୍ଷସ୍ଥଳ ପ୍ରଶସ୍ତ ।

ଉରସ୍ୟ, ବି°. (ଉରସ୍-ଯ-ଭବାର୍ଥେ) ଔରସ-ଜାତ ସନ୍ତାନ । (ସ୍ୱଜାତେ ତ୍ୱୌରସୋ-ରସ୍ୟୌ—ଅମର ।)

ଉରସ୍ୱାନ୍, ବି°.(ଉରସ୍-ବତ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ପ୍ରଶସ୍ତ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳବିଶିଷ୍ଟ, ବିଶାଳବକ୍ଷା । (ସ୍ୟାଦୁ-ରସ୍ୱାନୁରସିଳଃ—ଅମର ।)

ଉରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହର ଉପରସ୍ଥ କାଷ୍ଠୋ-ପକରଣବିଶେଷ ।

ଉରୁ,ବି.(ଊର୍ଣ୍ଣୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଉ,ନକାର ଲୋପ) ବିଶାଳ, ମହତ୍, ବଡ଼ । ଯଥା—

ଉରୁପଣ ଯିବ ଅପ୍ରମିତ ମିତ । ବି. ଚ. ମ.

ଉରୁବୁକ, ଉରୁବୂକ, ଉରୁବୁକ, ବି. (ଉରୁ=ମହତ୍-ବୈ=ଶୁଷ୍କ କରିବା-ଉକ, ଉକ—ଯେ ମହତ୍ ପୀଡ଼ା ନାଶ କରେ) ଏରଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷ, ଗବ ଗଛ ।

ଉରୁମ୍ଫି, ବି°. (ଦେଶଜ) ଅମୁହାଁ, ବିକଳ; ରୁଦ୍ଧଶ୍ୱାସ ।

ଉରୋଜ, ବି. (ଉରସ୍-ଜନ୍-ଅ) ସ୍ତନ, କୁଚ ।

ଊର୍ଣ୍ଣନାଭ, ଊର୍ଣ୍ଣନାଭି, ଊର୍ଣ୍ଣନାଭ, ଊର୍ଣ୍ଣନାଭ, ବି. (ଊର୍ଣ୍ଣା=ସୂତ୍ର—ନାଭି) ମାକଡ଼ସା, ବୁଢ଼ିଆଣୀ ।

ଊର୍ଣ୍ଣା, ଊର୍ଣ୍ଣା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଊର୍ଣ୍ଣୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅ=ଆ) ମେଷାଦି ଲୋମ, ପଶୁ ଲୋମ; ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଲଲାଟସ୍ଥ ଲୋମସମୂହା-ତ୍ମକ ଚିହ୍ନବିଶେଷ । (ଊର୍ଣ୍ଣା ମେଷାଦି-ଲୋମ୍ନି ସ୍ୟାଦାବର୍ତ୍ତେ ଚାନ୍ତରାଭ୍ରୁବୋଃ —ଅମର ।)

ଉର୍ବର, ଉର୍ବରା, ଊର୍ବରା, ବି. (ଉରୁ-ଅ, ଆ) ଯେଉଁ ଭୂମିରେ ସର୍ବପ୍ରକାର ଶସ୍ୟ ଜନ୍ମେ, ଯେଉଁ ଭୂମିର ଶସ୍ୟୋତ୍ପାଦିକା ଶକ୍ତି ଅଧିକ ଥାଏ । (ଉର୍ବରା ସର୍ବଶସ୍ୟାଢ୍ୟା—ଅମର ।)

ଉର୍ବଶୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉରୁ-ବଶ୍-ଅ-ଈ) ସ୍ୱର୍ଗର ବେଶ୍ୟାବିଶେଷ ।

ଉର୍ବାରୁ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇର୍ବାରୁ ଦେଖ) କର୍କଟୀ ଫଳ, କାକୁଡ଼ି ।

ଉର୍ବୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉରୁ-ଈ-ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗେ, ଅତି ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ଭୂମିର ନାମ ଉର୍ବୀ ହେଲା) ଭୂମି, ପୃଥିବୀ । (ବସୁଧୋର୍ବୀ ବସୁନ୍ଧରା—ଅମର ।)

ଉଲ, ଓଲ, ବି. (ଉଲ୍ଯ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ କନ୍ଦବିଶେଷ ।

ଉଲକୋବି, ଓଲ୍କୋବି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକଜାତୀୟ କୋବି ।

ଉଲଖ, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜୋପକରଣ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଆଲମ୍ବ ଉଲଖ ଯେ ଉଦଣ୍ଡ ଲକ୍ଷ ଗୃହ,
ବେନି ଲକ୍ଷ ଶ୍ୱେତ ଅଶ୍ୱ ହସ୍ତୀ ଲକ୍ଷ ଗୃହ । ସା.ଭା.ବି.

ଉଲଘୁଣା, ଉଲୁଗୁଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଚଘଇବା ।

ଉଲଙ୍ଗ, ଉଲ୍ଲଙ୍ଗ, ବି°. (ଉଲ୍ଲଗ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ବିବସ୍ତ୍ର, ବସ୍ତ୍ରହୀନ । ଯଥା—

କରିଅଛୁ ଯଉବନ ଏ ଗରବ
ଜଳରେ ଉଲଙ୍ଗ ହୋଇଲୁ । ର. କ.

ଆବରଣହୀନ, ଖୋଲା । ଯଥା—

କେବେ ସବ୍ୟ କରେ ଫଳା
ସବ୍ୟେତରେ ଅସି ଉଲଙ୍ଗ । ଉଷା.

ଉଲଟ, ଉଲଟା, ବି°. (ଦେଶଜ) ବିପରୀତ । ଯଥା—

ଏମନ୍ତ ଯେ ଦର୍ପଣ ଚନ୍ଦ୍ର ଆପୁରେ ଥିଲା,
ନାଶି ଚନ୍ଦ୍ରିଲା ଯୋଗେ ଉଲଟ ଦିଶିଲା । ଲା. ବ.

ଲେଉଟି ଥିବା । ଯଥା—

ବେନି ଜାନୁ ଘଟଣ ଯେ ଉଲଟ କଦଳୀ,
ବେନି ଆକର୍ଷଣେ ଲୀଳା ଗମନରେ ଚଳି । ସା.ଭା.ସ.

ଉଲଟକମଳ, ବି. (ଓଡ଼ିଆ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣ) ଏକଜାତୀୟ ବୃକ୍ଷ ଓ ପୁଷ୍ପ; ଲେଉଟି ପଡ଼ିଥିବା ପଦ୍ମ ।

ଉଲଟପାଲଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ବଦଳାଇବା, ବିନିମୟ କରିବା ।

ଉଲଟାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ଥାନ କରିବା, ଲେଉଟାଇବା । ଯଥା—

ବୁଜବାରୁ ଶୋଭି ନେତ୍ର କି ଋଚଳେନ୍ଦୀବରପତ୍ର
ଉଲଟାଇ ଥୋଇଛୁ ଦର୍ପଣେ କୁତୁକେ । ଲା.ବ.

ଉଲଟିଆ, ବି°. (ଦେଶଜ) ବିପରୀତ, ପ୍ରତିକୂଳ । ଯଥା—
କାହିଁପାଇଁ ସ୍ବାନ୍ତୁ ଦେଖିଲି ବେଲରୁ ମୋତେ ବନ-ବାସର ଉଲଟିଆ ବିକାର ମାଡ଼ି ପଡୁଛି । ଶ. ନା.

ଉଲଟିବା, ଓଲଟିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ଥାନ ହେବା । ଯଥା—
କ୍ଷଣେ ପଡ଼େ କ୍ଷଣେ ଉଠେ କ୍ଷଣେ ଉଲଟଇ । କ. ବ.
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ନିରଞ୍ଜନ ଧରମ ଯୁଧିଷ୍ଠି,
ଯା କର ଓଲଟନ୍ତେଣ ଓଲଟଇ ସୃଷ୍ଟି । ସା.ଭ୍ର.ସ.
ଲେଉଟିବା, ଫେରିବା ।

ଉଲସିବା, କ୍ରି. (ଉଲ୍ଲସନ ଶବ୍ଦଜ) ସନ୍ତୋଷରେ ଫୁଲିବା ।

ଉଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ନିର୍ବୋଧ ।

ଉଲଖ, ବି. (ଉଲ୍ଲେଖ ଶବ୍ଦଜ) ପଦାର୍ଥର ଉପରେ ଲେଖିବାର ନାମ; ଉପରିସ୍ଥ ଚିହ୍ନ । ଯଥା—
ମାଣିକ୍ୟର ଉଲଖ ଯେ ମାଳାରେ ଖଞ୍ଜୁଣୀ,
ହୋଇ ଝଟକନ୍ତି ଧନୁ ଦାବାନଳ ଜାଣି । ସା. ଭ୍ର. ବ.

ଉଲଖଦେବା, କ୍ରି. (ଉଲ୍ଲେଖ ଶବ୍ଦଜାତ) ପ୍ରମାଣସ୍ୱରୂପ ଦେଖାଇବା । ଯଥା—
କଥାକଥକେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଚଗଡ଼ମାଳି ଗୀତ ଖଣାବଚନ ଶ୍ଳୋକ ଉଲଖ ଦେବାର ଅଭ୍ୟାସ ଥିଲା । ଉ. ସା.

ଉଲଗି, ବି. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା ଉଲ୍ଲଗ୍ନ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ବେଶ ଉଦ୍ଘାଟଇବା । ଯଥା—
ଦାଢି ନଖାନ୍ତି ପକାଇ କିମୁଣ୍ଡି ଜଟା ଫେରାଇ
ତନ ଭ୍ରାନ୍ତି କରନ୍ତି ଉଲଗି । ବି. ଗୀ.

ଉଲଗିକରିବା, ଉଲଗିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଫିଟାଇବାର, ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ କରିବାର । ଯଥା—
କବାଟ ଉଲଗି କଲେ ମାଳାଦ୍ରିପୁରେ,
କୃପାସିନ୍ଧୁ ଅପଦ୍ରୁତ ହେଲେ ସତ୍ୱରେ । ର. କ.
ପିନ୍ଧିବା ବସ୍ତ୍ର ଓ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କରିବା । ଯଥା—
ରବି ଉଦେ ନୋହୁଁ ତୁହି ଉଲଗିବୁ ଶଯ୍ୟା,
ଏ ମାର୍ଗେ ନ ଥିଲେ ହୁଏ ନଷ୍ଟେ ଗର୍ଭି କାୟା ।
ନୃ. ପୂ. ପ୍ର. ଭ.
ବେଶ ଉଦ୍ଘାଟଇବାର ।

ଉଲାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଘର ଉପରୁ ଛଣ ବାହାର କରିବା ।

ଉଲାସ, ବି. (ଉଲ୍ଲାସ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଆନନ୍ଦ ।

ଉଲି, ଉଲମୀ, ଓଲମୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ନିର୍ବୋଧ ସ୍ତ୍ରୀ, ବୁଦ୍ଧି ବିଗ୍ଭର ଓ ବ୍ୟବହାର-ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟା ।

ଉଲୁକ, ବି. (ଉଲୂକ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପେଚକ, ପେଚା । ଯଥା—
ଉପବନ ତରୁକୁଞ୍ଜେ ଉଲୁକର ଧ୍ୱନି । ଦ. ବ.

ଉଲୁକବିଦ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଓଡ଼ିଆ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣ) କୁହୁକ ବିଦ୍ୟାବିଶେଷ । ଯଥା—
ଯେବଣ ଉଲୁକବିଦ୍ୟା ବ୍ୟାସ ଦେଇଛନ୍ତି,
ସେ ବିଦ୍ୟାର ବଳେ ଦେବୀ ଚଳେ ନିଶାଗତି ।
ସା. ଭ୍ର. ବ.

ଉଲୁକା, ଉଲୂକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉଲ୍କା ଶବ୍ଦଜ) ନିଆଁ-ହୁଳା । ଯଥା—
ବହ୍ନିପ୍ରାୟେ ଆଡ ହୋଇ ଯେ ଥିଲେ,
ଉଲୂକା ଯେସନ ସୈନ୍ୟରେ ପଶିଲେ । ବି. ଗୀ.
ଉତ୍ପାତାଗ୍ନି । ଯଥା—
ଉଲୁକା ପଡ଼ିବାରେ ହାତି ଘୋଡାଙ୍କର,
ଅବଚ୍ଛିନ୍ନେ ଚମକି ପଡୁଛି ଶରୀର । କୃ. ଭ୍ର. ବ. ପ.

ଉଲୁଖୀ, ଉଲ୍ଖୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀଜାତିର ଦେହର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଚିହ୍ନ ।

ଉଲୁଗୁଣା, ଉଲୁଘୁଣା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଗଞ୍ଜଣା । ଯଥା—
ଦେଖିବା ଲୋକ ଉଲୁଗୁଣା
କରନ୍ତି, କେଡ଼େ କର୍ମ ଉଣା ।

ଉଲୁରି, ଉଲୁସି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଆଜ୍ଞାପତ୍ର, ଆଦେଶପତ୍ର । ଯଥା—
କଂସର ଉଲୁସି ନେଇଁ ନନ୍ଦଙ୍କ କରେ ଦେଇ
ସକଳ ସନ୍ଦେଶ କହିଲେ । ର. କ.

ଉଲୁରିବା, ଉଲରିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଇତସ୍ତତ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ଦୋହଲିବା । (କେଶ ପ୍ରତି ସଦା ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ)
ଫୁଲର ଫୁଲ ତ ବିପ ଉଲୁରି ଅଛି ଅନିଶ
କଙ୍କତିକାର ସ୍ମରଣ-ରଙ୍କ ତ ହେଲଣି କେଶ
ହେବୁ ପରି ଜଟା-ଅନୁରାଗୀ ।
ଉଲରି ଅନିଶ ଥିଲା ଯେଉଁ କେଶ
ଫୁଲର ତରଳ ଶାମଳ । ସୁ. ପ.

ଉଲୁସିବା, ଉଲସିବା, ଉଲ୍ଲସିବା, } କ୍ରି. (ଉଲ୍ଲସନ ଶବ୍ଦଜ) ଫୁଲି ଉଠିବା, ସ୍ଫୀତ ହେବା । ଯଥା—

ମଙ୍କାଯାଏ ତନୁ ଉଲ୍ଲସି ଉଠିଲି
କି ମଧୁର ସୁଖେ ରସି । ଯ. କେ.

ଉଲୁସେଇବା, ଉଲୁସାଇବା, } କ୍ରି. (ଉଲ୍ଲସନ ଶବ୍ଦଜ) ଫୁଲାଇବା, ସ୍ଫୀତ କରାଇବା । ଯଥା—

ଟାଙ୍ଗଣା ଟିକକ ଉଲୁସେଇ ଦେଲେ
ଫୁଲିଯାଏ କେଡ଼େ ବଡ଼ ।

ଉଲୂକ, ଉଲ୍ଲୂକ, } ବି. (ବଲ୍ = ବଳବାନ୍ ହେବା-ଉକ) ପେଚକ, ପେଚା; ଇନ୍ଦ୍ର; ଶକୁନିଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଦେଶବିଶେଷ ।

ଉଲୂଖଳ, ବି. (ଉଦୂଖଳ ଦେଖ, ଦ = ଖ) ଧାନ୍ୟାଦି କୁଟିବା ନିମିତ୍ତ କାଷ୍ଠମୟ ପାତ୍ର, ଢିଙ୍କିଭରଣି । (ଉଦୂଖଳମୁଲୂଖଳଂ—ଅମର) ଗୁଗ୍‌ଗୁଳ । (ଉଦୂଖଳଂ ଗୁଗ୍‌ଗୁଲୌ ସ୍ୟାତ୍—ମେଦିନୀ ।)

ଉଲୂପୀ, ଉଲ୍ଲୂପୀ, ଉଲୁପୀ, } ବି. (ଉଲୂପିନ୍-ଉ = ଶିବ-ରୂପ-ଇନ୍—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ଶିବଙ୍କ ପରି ଯାହାର ରୂପ, ଅଥବା ଉତ୍-ଲୂପ୍-ଇନ୍) ଶିଶୁକ, ଶିଶୁମାର ନାମକ ଜଳଜନ୍ତୁ, ଶିଶୁମାରାକାର ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ । (ଉଲୂପୀ ଶିଶୁକଃ ସମୌ—ଅମର ।) ସ୍ତ୍ରୀ. ନାଗକନ୍ୟା, ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ପତ୍ନୀ । (ଉଲୂପୀ ନାମ ପନ୍ନଗୀ—ଭାରତ ।)

ଉଲୂଲୁ, ବି. (ଉରୁ-ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ର = ଳ, ନିପାତନ) ମାଙ୍ଗଳିକ ଧ୍ୱନି, ହୁଳହୁଳି ।

ଉଲ୍‌କା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉଷ୍ = ଦାହ କରିବା-ଅ, ଷ = ଲ—କ, କିମ୍ବା ଉଲ୍-ସୌତ୍ରଧାତୁ—ଏହାର ଅର୍ଥ ଦାହ କରିବା) ଆକାଶରୁ ପତିତ ଅଗ୍ନି; ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ, ଅଗ୍ନିଶିଖା, ଅଗ୍ନିକଣା; ତେଜଃପୁଞ୍ଜ । ଯଥା—

ଉଲ୍‌କାରେ ଉଡ଼ି ଆସିଲି ଆକାଶେ ଜ୍ୟୋତି ବହୁତ ।
ଉଷା ।

ଉଲ୍‌କାମୁଖୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉଲ୍‌କା-ମୁଖ-ଈ) ଶୃଗାଳୀବିଶେଷ, ଭେରଣ୍ଡା; କୋକଶିଆଳୀ । ବିଂ. କ୍ରୋଧବଶତଃ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ମୁଖ ସର୍ବଦା ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ ।

ଉଲ୍ମୁକ, ବି. (ଉଷ୍ = ଦଗ୍ଧ କରିବା + ମୁକ, ଷ = ଲ) ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଙ୍ଗାର, କୋଇଲି । (ଅଙ୍ଗାରୋଽଲାତମୁଲ୍ମୁକଂ—ଅମର ।) ବଳରାମଙ୍କ ପୁତ୍ରବିଶେଷ ।

ଉଲ୍ଲଳ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଲଲ୍-ଅ) ରୋମଶ, ରୋମଯୁକ୍ତ ।

ଉଲ୍ଲଳିତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଲଲ୍ = କମ୍ପିବା-ତ) ଆନ୍ଦୋଳିତ, ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ; କମ୍ପମାନ; ତରଳିତ; ବ୍ୟାକୁଳିତ ।

ଉଲ୍ଲାଘ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଲଘ୍ = ପାରଗ ହେବା-ଅ) କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ; ଯେ ରୋଗମୁକ୍ତ ହୋଇ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସୁସ୍ଥ ଓ ସବଳ ହୋଇଅଛି । (ଉଲ୍ଲାଘୋ ନିର୍ଗତୋ ଗଦାତ୍—ଅମର ।) ଶୁଚି ।

ଉଲ୍ଲାସ, ବି. (ଉତ୍-ଲସ୍-କ୍ରୀଡ଼ା, ଦୀପ୍ତି ପାଇବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଆନନ୍ଦ, ଆହ୍ଲାଦ; ପ୍ରକାଶ; ଶୋଭା; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା; ବୃଦ୍ଧି; ଗ୍ରନ୍ଥର ପରିଚ୍ଛେଦବିଶେଷ ।

ଉଲ୍ଲିଖିତ, ବିଂ. (ଉତ୍-ଲିଖିତ) କଥିତ, ଯାହା ପୂର୍ବେ କୁହା ଯାଇଅଛି; ଖନିତ; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ; ଉପରିଲିଖିତ; ଉତ୍‌କ୍ଷିପ୍ତ; ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ; ଚର୍ଚ୍ଚିତ ।

ଉଲ୍ଲେଖ, ଉଲ୍ଲେଖନ, } ବି. (ଉତ୍-ଲେଖ, ଲେଖନ) ଖନନ । ଯଥା—ଭୂମିର ଉଲ୍ଲେଖନ । ବମନ; ନିର୍ଦ୍ଦେଶ, କୀର୍ତ୍ତନ, କଥନ; ଗୁଞ୍ଚିବା; କୁନ୍ଦିବା ।

ଉଲ୍ଲୋଚ, ବି. (ଉତ୍-ଲୋଚ୍ = ଦେଖିବା-ଅ) ଚନ୍ଦ୍ରାତପ, ଚାନ୍ଦୁଆ । (ଅସ୍ତ୍ରୀ ବିତାନମୁଲ୍ଲୋଚଃ—ଅମର ।)

ଉଲ୍ଲୋଳ, ବି. (ଉତ୍-ଲୋଡ଼୍-ଅ, ଡ଼ = ଳ) କଲ୍ଲୋଳ, ବୃହତ୍ ତରଙ୍ଗ । (ମହତ୍ସୂଲ୍ଲୋଳକଲ୍ଲୋଳୌ—ଅମର ।) ବିଂ. ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନ ।

ଉଲ୍ୱ, ବି. (ଉଚ୍ = ସମବେତ କରିବା-ବ, ଚ = ଳ, ବଲ-ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ବ, ବ = ଉ) ଜରାୟୁ, ଗର୍ଭାଶୟ । (ଗର୍ଭାଶୟୋ ଜରାୟୁଃ ସ୍ୟାଦୁଲ୍ୱଂ ଚ—ଅମର ।)

ଉଲ୍ବଣ, ବି°. (ଉତ୍ = ଉପରି-ଲ୍ବୀ = ଯୋଗ କରିବା-ଅନ, ନିପାତନ) ସ୍ପଷ୍ଟପ୍ରତୀୟମାନ; ପ୍ରବଳ, ଉତ୍କଟ; ବିଶଦ; ଉଦ୍ଭଟ; ବ୍ୟାପ୍ତ; ବ୍ୟକ୍ତ; ତୀକ୍ଷ୍ଣ । ଯଥା—ବିଷୋଲ୍ବଣାଃ ସର୍ପାଃ । ବି. ଶରୀରସ୍ଥିତ ବାତପିତ୍ତାଦିର ପ୍ରାବଲ୍ୟନିବନ୍ଧନ ରୋଗ । ଯେପରି—ବାତୋଲ୍ବଣ, ପିତ୍ତୋଲ୍ବଣ, କଫୋଲ୍ବଣ ।

ଉଶତୀ, ଉଷତୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଶ୍ = ଅଭିଳାଷ କରିବା- ଉଷ୍ = ଦଗ୍ଧ କରିବା-ଅତ୍-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଅମଙ୍ଗଳ ବାକ୍ୟ । (ଉଷତୀବାଗକଲ୍ୟାଣୀ—ଅମର ।)

ଉଶନାଃ, ଉଶନସ, } ବି. (ବଶ୍ = ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଅନସ୍) ଅସୁରଗୁରୁ, ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ; ମୁନିବିଶେଷ ।

ଉଶୀର, ଉଷୀର, } ବି. (ବଶ୍-ଈର) ବେଣାର ମୂଳ, ଗନ୍ଧତୃଣବିଶେଷର ମୂଳ । ଯଥା—

ବିବିଧ କୁସୁମ ଉଷୀର ଚନ୍ଦନ-ସୌରଭେ ପୂତ । ଉଷା

ଉଷ, ବି. (ଉଷ୍ = ଦାହ କରିବା-ଅ) ପ୍ରଭାତ; କାମୁକ; କ୍ଷାର ମୃତ୍ତିକା; ଗୁଗ୍‌ଗୁଳୁ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବାଣାତ୍ମଜା, ଅନିରୁଦ୍ଧ ପତ୍ନୀ; ଗାଭୀ; ରାତ୍ରି; ପ୍ରଭାତ, ଅରୁଣୋଦୟର ପୂର୍ବକ୍ଷଣ, ବ୍ରାହ୍ମ ମୁହୂର୍ତ୍ତ । (ଉଷାରାତେ-ରବସାନେ—ଅମର ।)

ଉଷଣ, ଉଷଣ, } ବି. (ଉଷ୍ = ଦାହ କରିବା-ଅନ) ଯେ କଣ୍ଠଦାହ କରେ; ମରିଚ; ପିପ୍‌ପଳୀ ମୂଳ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପିପ୍‌ପଳୀ; ଶୁଣ୍ଠୀ ।

ଉଷର୍ବୁଧ, ବି. (ଉଷସ୍ = ପ୍ରଭାତ-ବୁଧ୍ = ଜାଣିବା-ଅ—ଯାହାକୁ ପ୍ରଭାତ ବୋଲି ବୋଧ କରନ୍ତି) ନିଆଁ, ଅଗ୍ନି । ଯଥା—

ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ତି ବିନା ହୋଇ ଲୁପ୍ତମନୋରଥ,
ଜଟା ବଲ୍‌କଲଧାରୀ ମୁଁ ପ୍ରବେଶିବି ଉଷର୍ବୁଧ ।
ଜା. ପ. ନା.

ଉଷସ୍, ବି. (ଉଷ୍-ଅସ୍) ପ୍ରତ୍ୟୂଷ, ପ୍ରଭାତ । (ଉଷଃ ପ୍ରତ୍ୟୁଷସୀ ଅପି—ଅମର ।)

ଉଷସୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉଷ୍-ସୋ = ଶେଷ କରିବା-ଅ-ଈ) ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ ।

ଉଷସ୍ୟ, ବି°. (ଉଷସ୍-ଯ) ପ୍ରାଭାତିକ, ଉଷାକାଳୀନ ।

ଉଷାପତି, ଉଷାରମଣ, } ବି. (ଉଷା-ପତି, ରମଣ) ଅନିରୁଦ୍ଧ, କାମଦେବଙ୍କ ପୁତ୍ର ।

ଉଷିତ, ବି°. (ଉଷ୍-ତ) ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ, ବାସି; ଦଗ୍ଧ । (ପ୍ରୁଷ୍ଟପ୍ଲୁଷ୍ଟୋଷିତା ଦଗ୍ଧେ—ଅମର ।) (ବସ୍ = ବାସକରିବା-ତ) ସ୍ଥିତ; ନିବିଷ୍ଟ; ଉଦ୍ଧତ ।

ଉଷ୍ଟ୍ର, ବି. (ଉଷ୍-ଷ୍ଟ୍ରନ୍, ଯେ ମରୁଭୂମିରେ ଦଗ୍ଧ ପ୍ରାୟ ହୁଏ) ଉଟ ବା ଓଟ ।

ଉଷ୍ଣ, ବି. (ଉଷ୍ = ଦାହ କରିବା-ଣ) ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ; ରୌଦ୍ର, ଆତପ; ପଲାଣ୍ଡୁ । ବି°. ତପ୍ତ; ତୀବ୍ର; ଅନଳସ, ତତ୍ପର; ଦକ୍ଷ । (ଦକ୍ଷେ ଚତୁରପେଶଲପଟବଃ ସୂତ୍ଥାନ ଉଷ୍ଣଶ୍ଚ । ଉଷ୍ଣତ୍ୱଂ ଶୀଘ୍ରକାରଭ୍ରମସ୍ୟାସ୍ତ୍ରିଭ୍ୟୁଷ୍ଣଃ—ଅମର ।)

ଉଷ୍ଣକ, ବି°. (ଉଷ୍ଣ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) କ୍ଷିପ୍ରକାରୀ, ଅନଳସ; ପ୍ରଣତ । ବି. ଜ୍ୱର ।

ଉଷ୍ଣଗୁ, ବି. (ଉଷ୍ଣ-ଗୋ = ଗୁ = କିରଣ) ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ଉଷ୍ଣରଶ୍ମି, ଉଷ୍ଣାଂଶୁ, } ବି. (ଉଷ୍ଣ-ରଶ୍ମି, ଅଂଶୁ = କିରଣ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଅର୍କବୃକ୍ଷ ।

ଉଷ୍ଣିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ଉଷ୍ଣ = ତପ୍ତ (ଅନ୍ନ)-ଇକ-ଆ, ଅଥବା ଅନ୍ନ-ଇକ, ଅନ୍ନସ୍ଥାନେ ଉଷ୍ଣାଦେଶ] ଯବମଣ୍ଡ, ଯବାଗୂ, ଯାଉ । (ଯବାଗୂରୁଷ୍ଣିକାଶ୍ରାଣା—ଅମର ।)

ଉଷ୍ଣୀଷ, ବି. (ଉଷ୍ଣ = ତାପ-ଈଷ୍ = ନାଶ କରିବା-ଅ, ଯେ ତାପ ନଷ୍ଟ କରେ) ଶିରୋବେଷ୍ଟନ, ପାଗ । ଯଥା—

ଖସି ଯାଉଛି କି ଯୋଦ୍ଧା ମସ୍ତକରୁ
ଉଷ୍ଣୀଷ ଏମନ୍ତ ଦିଶେ । ଲ. ବ.

କିରୀଟ, ମୁକୁଟ ।

ଉଷ୍ଣୋପଗମ, ଉଷ୍ଣାଗମ, ଉଷ୍ଣାଭିଗମ, ଉଷ୍ମାଗମ, } ବି. (ଉଷ୍ଣ = ରୌଦ୍ର-ଉପଗମ, ଆଗମ, ଅଭିଗମ = ଆଗମନ) ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ, ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁ ।

ଉଷ୍ମ, } ବି. (ଉଷ୍ = ଦାହ କରିବା-ମକ୍,
ଉଷ୍ମନ୍, } ମନ୍) ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ; ଉତ୍ତାପ; ତୀବ୍ରତା;
ଉଷ୍ମା, } କ୍ରୋଧ । ଶ, ଷ, ସ, ହ-ବର୍ଣ୍ଣ ।

ଉଷ୍ମକ, ବି. (ଉଷ୍ମ-କ) ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ । (ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଉଷ୍ମକଃ—ଅମର ।)

ଉଷ୍ମାଣ, ବି. (ଉଷ୍ମ-ଆଣ) ଉଷ୍ମା, ଉତ୍ତାପ ।

ଉସତ, } ବିଂ. (ଉଲ୍ଲସିତ ଶବ୍ଦଜ) ଆନନ୍ଦିତ ।
ଉଷତ, } ଯଥା—

ତାହା ଦେଖି ହୋଉଥାଇ ଉସତ,
ମତ୍ତଗରବେ ହୋଉଥାଇ ମତ୍ତ । ଗୋ. ଭ.

ବି. ଆନନ୍ଦ । ଯଥା—

ଉସତରେ ଶୁଣ ହେ ସୁଧୀରେ ଧୀରେ । ବ. ଚ. ମ.

ଉସନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଡ଼ଜାତରେ ବ୍ୟବହୃତ) ବିଛଣା, ଶେଯ ।

ଉସନାପାଡ଼ିବା, କ୍ରି. ଶେଯ ପକାଇବା ।

ଉସା, ବି. (ଉପବାସ ଶବ୍ଦଜ) ଅନଶନ ବ୍ରତ; ସାଧାରଣ ବ୍ରତ ।

ଉସୁନା, ବି. (ଦେଶଜ) ସିଝା ହୋଇଥିବା ଧାନର ଚାଉଳ ପ୍ରଭୃତି । ଯଥା—

ଉସୁନା ଧାନ ଗଜା ହେବ,
ଏ ପୁଣି ଯାଇ ରଜା ହେବ ।

ଉସୁନାହାଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ଧାନ ସିଝାନ୍ତି । ଯଥା—

ଉସୁନାହାଣ୍ଡି କଜଳ ଘେନିଛୁ ନୟନ,
ଲଉଫୁଲ ବନମାଳା ପିନ୍ଧିଛୁ ହୃଦେଶ । ମ. ଫ.

ଉସୁମ, } ବି. (ଉଷ୍ମ ଶବ୍ଦଜ) ଉଷ୍ମତା ।
ଉଷୁମ, } ଯଥା—

ନଖାରେ ନସାରେ ଆଦର ତେଜନ୍ତୁ
ତନୁ ଉସୁମରୁ ଯତ । ଲ. ବ.

ଉଷ୍ମ, ଗରମ । ଯଥା—

ଉସୁମ ପାଣି ଆଣି ଶରୀରଯାକ ଧୋଇ,
ହୃଦରେ ଦେଲ ଲେପି କର୍ପୂର ଗନ୍ଧ ନେଇ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ଉସୁମାଇବା, } କ୍ରି. ଗରମ କରିବା । ଯଥା—
ଉସୁମେଇବା, } ଜଳ ଟିକିଏ ଉସୁମାଇ ଦିଅ ।

ଶରୀରର ଉଷ୍ମ ହେବାର ଉପଚାର କରିବା । ଯଥା—

ଏ ମାଘ ମାସ ଜାଡ଼ ବସ୍ତ୍ର ଆମ୍ଭର ନାହିଁ,
ପାଉଁସଗୁଡ଼ାଏ ଆଣି ଶୋଇବା ଉସୁମାଇ । ସା. ଗ୍ର. ଆ.

ହଂସ ପ୍ରଭୃତି ଜନ୍ତୁ ନିଜର ଡିମ୍ବକୁ ଫୁଟାଇବା । ଯଥା—

ପୁଣି ସେ ଡିମ୍ବ ପରେ ବସି ଉସୁମାଇ,
ତେବେ ଚୋର ବାଳକ ବସିବେ ଦେହ ବନ୍ଧି ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା ।

ଉସୁମୁଟାଣିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶୀତ ସମୟରେ ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ ହୋଇ ବସିରହିବା, ଶୀତ ନିବାରଣାର୍ଥ ଉପଚାର କରିବା ।

ଉସୁମୁଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପଚ୍ଚ (ଗନ୍ଧ), ପଚି ଯାଇଥିବା ।

ଉସୁରୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଭିଶାପ । (ସ୍ତ୍ରୀଲୋକେ ଏ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ସମଧିକ ଭାବରେ କରିଥାନ୍ତି ।)

ଉସ୍କେଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତେଜିତ
ଉସ୍କୋଇବା, } କରିବା; ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ।

ଉସ୍ତ, ଉସସ୍ତ, } ବି. (ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମ-
ଉଶସ୍ତ, } ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଉସ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ହେଳା ।

ଉସ୍ତବକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଓଲୁ, ବୁଦ୍ଧିହୀନ ।

ଉସ୍ର, ବି. (ବସ୍ = ବାସ କରିବା-ର, ବ=ଉ) କିରଣ, ଆଲୋକ । (କିରଣୋସ୍ରମୟୂଖାଂଶୁଗଭସ୍ତିଘୃଣିରଶ୍ମୟଃ—ଅମର ।) ବୃଷ; ଷଣ୍ଢ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଗାଈ, ଧେନୁ । (ଗୌରୁସ୍ରା ମାତା ଚ ଶୃଙ୍ଗିଣୀ—ଅମର ।)

ଉସ୍ୱାସ, ଉଶ୍ୱାସ, } ବିଂ. ଭାରହୀନ, ହାଲୁକା ।
ଉସୁଆସ, } ଯଥା—

କହିଲ ଯେତେକ ସ୍ୱର୍ଗବାସିଯାକ
ତୁଳରେ ସମସ୍ତେ ଉସ୍ୱାସ । ର. କ.

ଊଣା, ଅଳ୍ପ । ଯଥା—

ଏଡ଼େ ଉଶ୍ୱାସ ବୁଦ୍ଧି ଅଟନ୍ତି ସ୍ତ୍ରି ସୀ ଗୁର,
ଭୋ ଦେବ ନୃସିଂହ ଏହାଙ୍କ କଥା ବିଗୁର ।
ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ତ.

ହୀନ, ତୁଚ୍ଛ । ଯଥା—

ଅସାଧୁ ଅବିବେକ ଉଶ୍ୱାସ ଯେଉଁ ପ୍ରାଣୀ,
ଅତହିଁ କୋପ ହୋଇ ଯେ କହେ କଥା ଟାଣି ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ଉସ୍ୱାସିବା, କ୍ରି. ଭାରରହିତ କରିବା, ଦୁଃଖ ଦୂର କରିବା ।

ଉହା, ବି. (ଊହ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅନୁମାନ; ବିଚାର । (ଉଖା ଶବ୍ଦଜ) ମୃତ୍‌ପାତ୍ର-ବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) କୁମ୍ଭାରର ଚୁଲ୍ଲୀ; ଲୋହ ଘଷିବା ନିମିତ୍ତ ଲୁହାରର ଯନ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ; ଜ୍ୱରକାଳୀନ ନାଶାରୋଗ-ବିଶେଷ ।

ଉହାଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ତରାଳ ବା
ଓହାଡ଼, } ଆଢ଼ୁଆ । ଯଥା—

ଉହାଡ଼ରେ ସେ କୃଷ୍ଣ ନିହିତ ହିତ । ବି. ଚ. ମ.
ଶ୍ରୀରାମ ତରୁ ଓହାଡ଼େ ଥାଇ
ବେନି ଭାଇଙ୍କି ଚିହ୍ନି ନ ପାରିଲେ । ବି.ରା.

ଆଚ୍ଛାଦନ ବା ଘୋଡ଼ଣି । ଯଥା—

ଗୃହାନ୍ତେ ଝଟକ ଦିଶେ ଦର୍ପଣର ବାଡ଼,
ରଥତଳ ଚକଡ଼ା କୁରୁବିନ୍ଦ ଉହାଡ଼ । ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ଆଶ୍ରୟ । ଯଥା—

ଚଢ଼ିଲେ ଯାଇ ବୃକ୍ଷତଳରେ ଯାଇ ପଡ଼େ,
ସେ ବୃକ୍ଷ ଉହାଡ଼ ଯା ହୁଙ୍କେ କେଉଁଆଡ଼େ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ଘୁମ୍ଟା; ପର୍ଦ୍ଦା, ଆବରଣ ।

ଉହାଡ଼ିବା, କ୍ରି. ଆଡ଼କରିବା । ଯଥା—

ଓଢ଼ଣା ଉହାଡ଼ି ମାରିଇ ଛନ୍ଦି ନେଯାନ୍ତି କୁନ୍ତ ।

ଘୋଡ଼ାଇବା । ଯଥା —

ଯେହ୍ନେ ମକର କୁହୁଡ଼ି ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ଉହାଡ଼ି,
ତେସନ ରାମଙ୍କୁ ବେଢ଼ି ପଡ଼ିଲେ ମାଡ଼ି । ବି. ରା.

ଉହାଶାଳ, } ବି. (ଉଖା-ଶାଳ ଶବ୍ଦଜ) କମାର-
ଉହାସାଳ, } ଶାଳ, କୁମ୍ଭାରଙ୍କର ହାଣ୍ଡି ପ୍ରଭୃତି ପୋଡ଼ିବାର ଗୃହ ।

ଉହିବା, କ୍ରି. (ଊହ୍ ଧାତୁଜ) ତର୍କିବା, ଅନୁମାନ କରିବା । ଯଥା—

ଉହିବ ଏହି ବୋଲି କୃପାକଳ୍ପବଲ୍ଲୀଟି । କ.କ.ଚ.

ଉହୁଁ, ଅଂ. ନିଷେଧାର୍ଥ । ଯଥା—

ଉହୁଁ ଉହୁଁ କରି ଛିଲେ ତାଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣଯୁଗଳେ
ଆନ୍ଦୋଳିତେ ହେଜ ପାରୁ ନାହିଁ । ଚ. ଚ.

ଉହୁଙ୍କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଉପରକୁ ଲମ୍ଫ ଦେବା ।

ଉହୁଙ୍କିବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉପରକୁ ଲମ୍ଫ ଦେବାର । ଯଥା—

ବକଲେ ରାବୁଁ ରାବୁଁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଉଡ୍‌ଡୀନ,
ଉହୁଙ୍କି ଶିଶୁକଙ୍କି ଦେଲି ଗିଳଣ । ରୁ. ସ୍ତ.

ଉହ୍ୟମାନ, ବିଂ. (ବହ୍ = ବହନ କରିବା-ଆନ = ଶାନ, ଯ ଓ ମ ଆଗମ) ଆକୃଷ୍ୟ-ମାଣ, ନୀୟମାନ, ଯାହା ବହନ କରାଯାଏ ।

ଉ, ବି. (ଅବ୍ = ଗମନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍, ଅବ୍ = ଊ) ଷଷ୍ଠ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ; ଚନ୍ଦ୍ର; ଶିବ । ବିଂ. ରକ୍ଷକ । ଅଂ. ଶୋକଦୁଃଖାଦିସୂଚକ ସମ୍ବୋଧନ; ବାକ୍ୟାରମ୍ଭ; ରକ୍ଷା; ଦୟା ।

ଊଖଳ, } ବି. (ଉଦୂଖଳ ଶବ୍ଦଜ) ଉଦୂଖଳ,
ଉଖଳ, } ଧାନ କୁଟିବା ପାତ୍ର, ଢ଼ିଙ୍କିଭରଣି ।

ଊଢ଼, ବିଂ. (ବହ୍-ତ) ବିବାହିତ, ଯାହାର ବିବାହ ହୋଇ ଯାଇଅଛି; ବହନୀୟ, ଯାହା ବହନ କରାଯାଏ; ଧୃତ; ଅଙ୍ଗୀକୃତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପରିଣୀତା ।

ଊଢ଼ି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହ୍-ତି) ବହନ; ବିବାହ ।

ଊଣଞ୍ଚାଶ, } ବିଂ. (ଊନପଞ୍ଚାଶତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ୪୯
ଉଣଞ୍ଚାଶ, } ସଂଖ୍ୟା ।

ଊଣଷାଠି, } ବିଂ. (ଊନଷଷ୍ଟି ଶବ୍ଦଜ) ୫୯
ଉଣଷଠି, } ସଂଖ୍ୟା ।

ଊଣା, } ବିଂ. (ଊନ ଶବ୍ଦଜ) ଅଳ୍ପ ।
ଉଣା, } ଯଥା—

କରୁଣା ଊଣା ଜଣାଗଲି ରେ ନବ ଛଇଲା ।

ତୁଚ୍ଛ, ସାମାନ୍ୟ । ଯଥା— ସେ ବଡ଼ ଊଣାରେ ବନ୍ଧୁ କଲେ । ବି. ଲୋକସାନ । ଯଥା—

ପ୍ରଭୁ ଥାଉଁ ଦାସ ଭସିଗଲେ ଲୋକେ
ଏ ଊଣା କାହାକୁ ହେବ ।

ଊଣାଇଶ, } ବିଂ. (ଊନବିଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ୧୯
ଉଣାଇଶ, } ସଂଖ୍ୟା ।

ଊତ, } ବି°. (ବେ=ବୁଣିବା-ତ) ଯେ ବସ୍ତ୍ରାଦି
ଊତ, } ବୁଣା ହୋଇଅଛି; ଗ୍ରଥିତ, ଯାହା ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଅଛି; ସ୍ୟୂତ, ଯେଉଁ ବସ୍ତ୍ରାଦି ସିଲାଇ କରା ହୋଇଅଛି । (ଊତଂ ସ୍ୟୂତମୁତଂ ଚେତ୍ତି ତ୍ରିତୟଂ ତନ୍ତୁସନ୍ତତେ—ଅମର ।) (ଅବ୍-ତ, ଅବ୍=ଊ) ରକ୍ଷିତ ।

ଊଧସ୍, } ବି. (ବହ୍-ଅସ୍, ବହ୍-ଊଧ)
ଊଧଃ, } ପଶୁସ୍ତନ, ପହ୍ନା ।

ଊନ, ବି°. (ଊନ୍=ନ୍ୟୂନକରିବା-ଅ) ନ୍ୟୂନ; ହୀନ; ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ; ଦୁର୍ବଳ ।

ଊମ୍, ଅ°. (ଅବ୍=ରକ୍ଷା କରିବା-ମନ୍) ଗର୍ବ; କ୍ରୋଧ; ନିନ୍ଦା; ଭର୍ତ୍ସନା; ପ୍ରଶ୍ନ । (ଊମ୍ ପ୍ରଶ୍ନେ—ଅମର ।)

ଊରବ୍ୟ, } ବି. (ଊରୁ-ଯ-ଭବାର୍ଥେ, ଊରୁ-
ଊରୁଜ, } ଜନ୍-ଅ) ବୈଶ୍ୟଜାତି, ଯେଉଁ ଜାତି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଊରୁଦେଶରୁ ଜାତ । (ଊରବ୍ୟା ଊରୁଜା ଅର୍ଯ୍ୟାଃ—ଅମର ।)

ଊରୁ, ବି. (ଊର୍ଣ୍ଣୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଉ, ଣ ଲୋପ) ଜାନୁର ଉପରିଭାଗ ।

ଊରୁପର୍ବନ୍, } ବି. (ଊରୁ-ପର୍ବନ୍=ଗ୍ରନ୍ଥି)
ଊରୁପର୍ବା, } ଜାନୁ, ଆଣ୍ଠୁ ।

ଊର୍ଜ୍ଜ, ବି. (ଊର୍ଜ୍ଜ=ଜୀବିତ ହେବା, ବଳିଷ୍ଠ ହେବା-ଅ) କାର୍ତ୍ତିକମାସ; ଯତ୍ନ; ଚେଷ୍ଟା; ଉତ୍ସାହ; ବଳ, ସାମର୍ଥ୍ୟ, ଶକ୍ତି, ନିଃଶ୍ୱାସ ।

ଊର୍ଜ୍ଜସ୍, ବି. (ଊର୍ଜ୍ଜ-ଅସ୍) ବଳ; ଉତ୍ସାହ; ତେଜ; ପ୍ରାଣନ ।

ଊର୍ଜ୍ଜସ୍ୱଳ, ବି°. (ଊର୍ଜ୍ଜସ୍-ବଳ—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବଳବାନ୍, ମହାବଳ, ଦୃଢ଼କାୟ ।

ଊର୍ଜ୍ଜସ୍ୱୀ, ବି°. (ଊର୍ଜ୍ଜସ୍ୱିନ୍-ଊର୍ଜ୍ଜସ୍-ବିନ୍—ବିଦ୍ୟମାନାର୍ଥେ) ବଳବାନ୍; ତେଜସ୍ୱୀ । (ଊର୍ଜ୍ଜସ୍ୱଳଃ ସ୍ୟାଦୂର୍ଜ୍ଜସ୍ୱୀ—ଅମର ।) ବାକ୍ୟାଳଙ୍କାରବିଶେଷ ।

ଊର୍ଜ୍ଜିତ, ବି°. (ଊର୍ଜ୍ଜ୍-ତ) ବିଖ୍ୟାତ; ତେଜସ୍ୱୀ; ଉଦାର; ବର୍ଦ୍ଧିତ । ବି. (ଭାବବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ବଳ, ସାମର୍ଥ୍ୟ; ଉତ୍ସାହ ।

ଊର୍ଣ୍ଣାୟୁ, ବି. (ଊର୍ଣ୍ଣା-ୟୁ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ମେଷଲୋମର ଆସନ, କମ୍ବଳ । (ମେଷକମ୍ବଳ ଊର୍ଣ୍ଣାୟୁଃ—ଅମର ।) ମେଷ; ମାକଡ଼ସା, ବୁଢ଼ିଆଣୀ; ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ ।

ଊର୍ଣ୍ଣାବନ, ବି°. (ଊର୍ଣ୍ଣା-ବନର୍—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଊର୍ଣ୍ଣାୟୁକ୍ତ, ମେଷଲୋମରେ ନିର୍ମିତ ।

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ, ବି°. (ଉତ୍-ହା=ତ୍ୟାଗ କରିବା, ଗମନକରିବା-ବ, ଉତ୍=ଊର୍, ଦ୍=ଧ) ଉଚ୍ଚ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ଉପରିସ୍ଥ; ତ୍ୟକ୍ତ; ଅନନ୍ତର । ବି. ଉଚ୍ଚତା; ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦେଶ ।

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକ, ବି. (ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-କୈ=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ—ଯେ ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ କରେ) ମୃଦଙ୍ଗବିଶେଷ ।

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଚରଣ, ବି. (ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ଚରଣ) ଶରଭ, ଏହାର ଅଷ୍ଟ ଚରଣ କିନ୍ତୁ ଚାରିଗୋଟି ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଥାଏ; ତପସ୍ୱିବିଶେଷ । ବି°. ଯାହାର ଚରଣ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଗତ, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱପାଦ ।

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଜାନୁ, ବି°. (ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ଜାନୁ) ଯାହାର ଜାନୁ ଉଚ୍ଚ, ଉନ୍ନତଜାନୁ ।

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଜ୍ଞ, } ବି. (ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ଜାନୁ, ଜାନୁ=ଜ୍ଞ)
ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଜ୍ଞୁ, } ଉନ୍ନତଜାନୁ, ଯାହାର ଜାନୁ ଉନ୍ନତ । (ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଜ୍ଞୁରୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱଜାନୁଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।)

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦେହ, ବି. (ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ=ମରଣୋତ୍ତର ଦେହ) ମରଣାନ୍ତେ ଉତ୍ପନ୍ନ ଦେହ, ଲିଙ୍ଗଦେହ ।

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱପୁଣ୍ଡ୍ର, ବି. (ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ=ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖ-ପୁଣ୍ଡ୍ର=ତିଳକ) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖ ତିଳକ ।

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେତା, ବି. (ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ରେତସ୍) ଶିବ; ଶୁକ୍ରସଂଯମନକାରୀ ଯୋଗିବିଶେଷ; ଭୀଷ୍ମ; ମୁନିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଲଜ୍ଜାରୁ ଏବେ ପର୍ବତ ଜାତ ହେଲି
ଗୃହୀଁ କର୍ମୀ ବେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେତା । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱାମ୍ନାୟ, ବି. (ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ଆମ୍ନାୟ) ସଂହିତା-ବିଶେଷ, ଏଥିରେ ଗୁରୁଭକ୍ତି କୃଷ୍ଣପୂଜା ବିଧି ପ୍ରଭୃତି ଉକ୍ତ ଅଛି ।

ଊର୍ମି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଋ=ଗମନ କରିବା-ମି) ତରଙ୍ଗ, ଲହଡ଼ା । ଯଥା—ଗଙ୍ଗୋର୍ମି । ସ୍ରୋତ; ଅଙ୍ଗୁଳୀୟ । ବସ୍ତ୍ର ଉପରେ ଚୁନଟ କାର୍ଯ୍ୟ; ଭଙ୍ଗି, ବେଗ, ଉତ୍କଣ୍ଠା; ଭ୍ରାନ୍ତି; ସଙ୍ଗ; ପ୍ରକାଶ; ପୀଡ଼ା; କୋଷ; ସମୂହ; ଅଶ୍ୱର ଗତିବିଶେଷ; ଦେହର ଷଡ଼୍‌ବିଧ ଧର୍ମ । ଯଥା—

ବୁଭୁକ୍ଷା ଚ ପିପାସା ଚ ପ୍ରାଣସ୍ୟ ମନସଃ ସ୍ମୃତୌ ।
ଶୋକମୋହୌ ଶରୀରସ୍ୟ ଜରା ମୃତ୍ୟୁ ଷଡୂର୍ମୟଃ ।

ଊର୍ମିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଊର୍ମି-କ-ଆ)ତରଙ୍ଗ;ବସ୍ତ୍ରର କୁଞ୍ଚ; ଉତ୍କଣ୍ଠା; ଭ୍ରମର ଧ୍ୱନି; ଅଙ୍ଗୁରୀୟ । (ଅଙ୍ଗୁରୀୟକମୂର୍ମିକା—ଅମର ।)

ଊର୍ମିମାନ୍,ବିଂ. (ଊର୍ମିମତ୍-ଊର୍ମି-ମତ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଊର୍ମିଯୁକ୍ତ, ତରଙ୍ଗିତ; ବକ୍ର, କୁଞ୍ଚିତ । (ଊର୍ମିମତ୍ କୁଞ୍ଚିତଂ ନତଂ—ଅମର ।)

ଊଷ, ବି. (ଊଷ୍=ରୋଗଯୁକ୍ତ ହେବା-ଅ)କ୍ଷାର ମୃତ୍ତିକା; ପ୍ରତ୍ୟୂଷ, ପ୍ରଭାତ;ଗର୍ତ୍ତ;ଚନ୍ଦନାଦି ।

ଊଷର, } ବିଂ.(ଊଷ=କ୍ଷାରମୃତ୍ତିକା-ର,ବତ୍
ଊଷବାନ୍, } ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଖାର ଭୂମି, ନୁଣିଆ ଭୂମି, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ କ୍ଷାରମୟ ।

ଊହ, ବି. (ଊହ୍ =ତର୍କ କରିବା-ଅ) ବିତର୍କ, ଅନୁମାନ, ଯୁକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଦୁରୂହ ବା ଅଜ୍ଞାତ ବିଷୟର ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଚେଷ୍ଟା, ଅଧ୍ୟାହାର । (ଅଧ୍ୟାହାରସ୍ତର୍କ ଊହଃ—ଅମର ।)

ଊହାପୋହ, ବିଂ. (ଊହ=ତର୍କାଦି-ଅପୋହ= ଅପଗତ ଊହ) ଆନ୍ଦୋଳିତ ବିଷୟରେ ଯାହାର ପୁନରପି ତର୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ, ଯାହାର ତର୍କଦ୍ୱାରା ସଂଶୟଚ୍ଛେଦ ହୋଇଅଛି; ଅଧ୍ୟୟନାଦିରେ ସଂଶୟହୀନ; ସୁହୃଦ୍ ପ୍ରାପ୍ତି ବିଷୟରେ କୃତନିଶ୍ଚୟ; ଦାନ ଦେବାରେ ଦ୍ୱିଧାମତଶୂନ୍ୟ ।

ଊହ୍ୟ,ବିଂ.(ଊହ୍-ଯ) ଅଧ୍ୟାହାର୍ଯ୍ୟ, ଅଧ୍ୟାହାରର ଯୋଗ୍ୟ; ତର୍କଣୀୟ; ଅନୁମେୟ ।

ଋ, ବି. ସପ୍ତମ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ । ସ୍ୱର୍ଗ । ସ୍ତ୍ରୀ. ଦେବ-ମାତା, ଅଦିତି । ଅଂ. ହାସ୍ୟ; ପରିହାସ, ନିନ୍ଦା; ବାକ୍ୟ; ପ୍ରାପ୍ତି ।

ଋକ, ବି. (ଋଚ୍=ସ୍ତବ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ବେଦ-ବିଶେଷ, ଋଗ୍‌ବେଦ, ବେଦମନ୍ତ୍ର; ଗାୟତ୍ରୀ ।

ଋକ୍‌ଥ, ବି. (ଋକ୍=ସ୍ତବ କରିବା-ଥକ୍) ଦାୟ, ଧନ, ସମ୍ପତ୍ତି । (ରିକ୍‌ଥମୃକ୍‌ଥଂ ଧନଂ ବସୁ—ଅମର ।) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ।

ଋକ୍ଷ, ବି. (ଋଷ୍=ବଧ କରିବା-ଅ, କିମ୍ବା ଋଷ୍ =ଗମନ କରିବା-ସ=ଷ, ଷ=କ) ଭଲ୍ଲୂକ, ଭାଲୁ ; ଋକ୍ଷବାନ୍ ପର୍ବତ । (ଋକ୍ଷାଚ୍ଛଭଲ୍ଲ-ଭଲ୍ଲୂକାଃ—ଅମର ।) ଯଦୁବଂଶୀୟ ରେବତଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଶୋନାକବୃକ୍ଷ; ନକ୍ଷତ୍ର; ମେଷାଦି ରାଶି । ବିଂ. ଶ୍ୱେତ ।

ଋଚୀଷ, } ବି. (ଋଜ୍=ଭର୍ଜନ କରିବା-ଈଷ,
ଋଜୀଷ, } ଜ=ଚ) ପିଷ୍ଟକଭର୍ଜନପାତ୍ର, ପିଠା ଭଜିବା ତେଲଉଣୀ । (ଋଜୀଷଂ ପିଷ୍ଟପଚନଂ —ଅମର ।) ଧନ; ନରକବିଶେଷ ।

ଋଜୀକ, ବି. (ଋଜ୍-ଈକ) ଇନ୍ଦ୍ର; ଧୂମ ।

ଋଜୁ, ବିଂ.(ଋଜ୍=ଗମନ କରିବା-ଉ) ସରଳ, ଅକୁଟିଳ, ସିଧା; ସହଜ, ଅକଠିନ; ଅକପଟ, ଶୁଦ୍ଧହୃଦୟ ।

ଋଜୁରୋହିତ, ବି. (ଋଜୁ-ରୋହିତ) ମେଘପ୍ରତି-ଫଳିତ ଧନୁରାକାର ରବିରଶ୍ମି, ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ । (ଇନ୍ଦ୍ରାୟୁଧଂ ଶକ୍ରଧନୁ ସ୍ତଦେବ ଋଜୁରୋହିତଂ —ଅମର ।)

ଋଣ, ବି. (ଋ=ଗମନ କରିବା, ପାଇବା-ତ) କରଜ, ଧାର; ଜଳ; ଦୁର୍ଗ; ବିଯୋଗ ଚିହ୍ନ ବା ଫେଡ଼ିବା ଚିହ୍ନ ।

ଋଣଲେଖ୍ୟ, ବି. (ଋଣ = ଋଣସୂଚକ-ଲେଖ୍ୟ = ପତ୍ର) ଋଣଗ୍ରହଣସୂଚକ ବ୍ୟବହାରୋପଯୋଗୀ ପତ୍ର, ତମସୁକ ।

ଋଣୀ, ବିଂ. (ଋଣିନ୍—ଋଣ-ଇନ୍) ଋଣଗ୍ରସ୍ତ, ଯେ ଧାର ନିଏ; ଉପକାରରୂପ ଋଣରେ ଆବଦ୍ଧ ।

ଋତ, ବି. (ଋ = ଗମନ କରିବା-ତ) ପରବ୍ରହ୍ମ; ସତ୍ୟ; ଜଳ; ଉଞ୍ଛବୃତ୍ତି; ଦକ୍ଷକନ୍ୟା ଗର୍ଭଜାତ, ଧର୍ମପୁତ୍ର; ଦେବବିଶେଷ । ବିଂ. ପୂଜିତ; ପୀଡ଼ିତ; ସତ୍ୟ ବା ଯଥାର୍ଥ; ଦୀପ୍ତ; ଗତ ।

ଋତଧାମା, ବି. (ଋତଧାମନ୍—ଋତ = ଦୀପ୍ତ-ଧାମନ୍ = ବାସସ୍ଥାନ) ବିଷ୍ଣୁ, ପରମେଶ୍ୱର; ତ୍ରୟୋଦଶ ମନ୍ୱନ୍ତର ମନୁ ।

ଋତପର୍ଣ୍ଣ, ବି. (ଋତ-ପର୍ଣ୍ଣ) ଅଯୋଧ୍ୟାଧିପତି ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜବିଶେଷ । ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ନଳରାଜା ବାହୁକବେଶରେ ଏହାଙ୍କ ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ ।

ଋତସଦ୍, ବି. (ଋତ = ଯଜ୍ଞ-ସଦ୍ = ସ୍ଥିତ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ଅଗ୍ନି । ବିଂ. ଯେ ଯଜ୍ଞରେ ସ୍ଥିତି କରେ, ଯଜ୍ଞାଧିଷ୍ଠାତା ।

ଋତସଦନ, ବି. (ଋତ = ଯଜ୍ଞ-ସଦ୍ = ସ୍ଥିତି କରିବା-ଅନ) ଯଜ୍ଞାର୍ଥ ଉପବେଶନ ସ୍ଥାନ । (ଋତସଦନମାସୀଦ—ଶ୍ରାଦ୍ଧବିଧି ।)

ଋତସ୍ପତି, ବି.(ଋତ-ପତି, ସ ଆଗମ) ଯଜ୍ଞପତି, ଯଜ୍ଞକର୍ତ୍ତା ।

ଋତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଋ-ତି) ସୌଭାଗ୍ୟ; ପଥ; ଶୁଭ; ଗତି, ଗମନ; ନିନ୍ଦା; ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା; ବର୍ଦ୍ଧନ; ଘୃଣା ।

ଋତିସ୍କର, ବିଂ. (ଋତି-କୃ-ଅ) ଶୁଭଜନକ ।

ଋତୀୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଋତ୍ = ନିନ୍ଦା କରିବା-ଯ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ନିନ୍ଦା; ଲଜ୍ଜା; ଘୃଣା । (ଅର୍ତ୍ତିନଂ ଚ ଋତୀୟା ଚ ହୃଣୀୟା ଚ ଘୃଣାର୍ଥକାଃ—ଅମର ।)

ଋତୁ, ବି. (ଋ = ଗମନ କରିବା-ତୁ-ଯେ ନିୟମାନୁସାରେ ଆସେ ଯାଏ) ବସନ୍ତାଦି ଷଟ୍‌କାଳ; ସ୍ତ୍ରୀରଜଃସମୟ; ଦୀପ୍ତି ।

ଋତୁମତୀ, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଋତୁ-ମତ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ—ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଋତୁ ହୋଇଅଛି, ରଜସ୍ୱଳା, ପୁଷ୍ପବତୀ ।

ଋତୁସ୍ନାନ, ବି. (ଋତୁ-ସ୍ନାନ) ରଜସ୍ୱଳା ସ୍ତ୍ରୀର ଚତୁର୍ଥ ଦିବସର ସ୍ନାନ, ରଜସ୍ୱଳା ଚତୁର୍ଥ ଦିବସରେ ଶୁଚି ହେବା ।

ଋତେ, ଅଂ. (ଋତ୍ = ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଏ) ବିନା, ବ୍ୟତିରେକେ । (ପୃଥକ୍ ବିନାନ୍ତରେଣର୍ତେହିରୁଙ୍ନାନା ଚ ବର୍ଜନେ—ଅମର ।) (ଋତେ ପୁଣ୍ୟାତ୍ ସ୍ୱର୍ଗତିର୍ନ) ।

ଋତ୍ୱିକ୍, } ବି. (ଋତୁ-ଯଜ୍ = ପୂଜା କରିବା-
ଋତ୍ୱିଜ୍, } କ୍ୱିପ୍—ଯେ ଋତୁରେ ଯାଗ କରେ) ପୁରୋହିତ, ଋତୁଯାଜୀ, ଯାଜକ । (ଋତ୍ୱିଜୋ ଯାଜକାଶ୍ଚତେ—ଅମର ।)

ଋଦ୍ଧ, ବିଂ. (ଋଧ୍ = ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ତ) ଯାହାର ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଅଛି, ସମୃଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ; ସଞ୍ଚିତ; ପ୍ରଚୁର; ସମ୍ପନ୍ନ; ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ । ଯଥା—

ତାହାଙ୍କ ଋଦ୍ଧକୁଳ ସେ ସତ ଦେଖି ନାହିଁ । କା.ପ.ନା.

ବି. ପକ୍ୱମର୍ଦ୍ଦିତ ଧାନ୍ୟ, ଅପନୀତ ତୃଣ ଓ ରାଶୀକୃତ ଧାନ୍ୟ । (ଋଦ୍ଧମାବସିତଂ ଧାନ୍ୟଂ —ଅମର ।) ସିଦ୍ଧାନ୍ତ; ବିଷ୍ଣୁ ।

ଋଦ୍ଧି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଋଧ୍-ତି) ବୃଦ୍ଧି; ସମୃଦ୍ଧି, ସମ୍ପତ୍ତି; ସୌଭାଗ୍ୟ; ମଙ୍ଗଳବିଷୟକ କାର୍ଯ୍ୟ; ମାତୃକାବିଶେଷ; ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ପାର୍ବତୀ; ସିଦ୍ଧି; ଋଦ୍ଧି ଓ ବୃଦ୍ଧି ନାମକ ଔଷଧବିଶେଷ । (ଯୋଗ୍ୟମୃଦ୍ଧିଃ ସିଦ୍ଧିଲକ୍ଷ୍ମ୍ୟୌ ବୃଦ୍ଧେରପ୍ୟାହ୍ୱୟାଇମେ—ଅମର ।)

ଋଭୁ, ବି. (ଋ = ଦେବତା-ଭୂ = ହେବା-ଉ) ଦେବତା । (ଆଦିତ୍ୟା ଋଭବୋଽସ୍ୱପ୍ନାଃ—ଅମର ।) ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମାନସ ପୁତ୍ର; ମୁନିବିଶେଷ । ବିଂ. ମେଧାବୀ ।

ଋଭୁକ୍ଷ, ବି. (ଋଭୁ = ଦେବତା-କ୍ଷି = ବାସ କରିବା, ଗମନ କରିବା, ନାଶ କରିବା-ଅ) ସ୍ୱର୍ଗ; ଇନ୍ଦ୍ର; ବଜ୍ର ।

ଋଭୁକ୍ଷା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଋଭୁକ୍ଷିନ୍-ପଥିନ୍ ଶବ୍ଦବତ୍) ଇନ୍ଦ୍ରପତ୍ନୀ, ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ, ଶଚୀ । (ଆଖଣ୍ଡଳଃ ସହସ୍ରାକ୍ଷ ଋଭୁକ୍ଷାସ୍ତସ୍ୟ ତୁ ପ୍ରିୟା—ଅମର ।)

ଋଭୁକ୍ଷୀ, ବ. (ଋଭୁକ୍ଷିନ୍-ଋଭୁକ୍ଷ = ସ୍ୱର୍ଗ ବା ବଜ୍ର-ଇନ୍—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଦେବରାଜ,ଇନ୍ଦ୍ର ।

ଋଷଭ, ବ. (ଋଷ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅଭ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ବୃଷ । (ଋଷଭୋ ବୃଷଭୋ ବୃଷଃ—ଅମର ।) ମୁନିବିଶେଷ; ରାଶି-ବିଶେଷ; କୈଳାସ ନିକଟସ୍ଥ ପର୍ବତ-ବିଶେଷ; ଋଷଭ ନାମକ ଔଷଧିବିଶେଷ । (ଶୃଙ୍ଗୀ ତୁ ଋଷଭୋ ବୃଷଃ—ଅମର ।) କର୍ଣ୍ଣକୁହର; କୁମ୍ଭୀର ପୁଚ୍ଛ; ସ୍ୱରବିଶେଷ; କୌଣସି ବିଶେଷ୍ୟ ପଦର ପରେ ରହିଲେ ଶ୍ରେଷ୍ଠାର୍ଥ ବାଚକ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯଥା— ପୁରୁଷର୍ଷଭ, ଦେବର୍ଷଭ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଶ୍ମଶ୍ରୁଯୁକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ; ବିଧବା ।

ଋଷଭକୂଟ, ବ. ହେମକୂଟ ପର୍ବତ ।

ଋଷି, ବ. (ଋଷ୍ = ଗମନ କରିବା-ଇ) ମୁନି, ସପ୍ତବିଧ ଋଷି । (ଶ୍ରୁତର୍ଷି, କାଣ୍ଡର୍ଷି, ପରମର୍ଷି, ମହର୍ଷି, ରାଜର୍ଷି, ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି ଓ ଦେବର୍ଷି ।) ସତ୍ୟବାଦୀ, ଋଷି ତୁଲ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି । (ଋଷୟଃ ସତ୍ୟବଚସଃ—ଅମର ।) ଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରଣେତା; ଦୀଧିତି; ମନ୍ତ୍ରଦ୍ରଷ୍ଟା; ବେଦାଂଶବିଶେଷ; ସଂସାରତ୍ୟାଗୀ । ଯଥା—

ଋଷି ରହିବେ ସଂସାର କରିବାକୁ
ଯୋଗେ ହେଲେ ନୈଷ୍ଠିପତନ । ଲ. ବ.

(ସ୍ତ୍ରୀ-ଋଷୀ) ମୁନିପତ୍ନୀ ।

ଋଷିକୁଲ୍ୟା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଋଷି-କୁଲ୍ୟା) ଋଷିମାନଙ୍କ କୃତ୍ରିମ ନଦୀ, କୃତ୍ରିମ ସରୋବର; ନଦୀ-ବିଶେଷ, ଏହି ନଦୀ ଗଞ୍ଜାମରେ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ସମୁଦ୍ରରେ ପତିତ ହୋଇଅଛି ।

ଋଷିଶ୍ରାଦ୍ଧ, ବ. (ଋଷି-ଶ୍ରାଦ୍ଧ) ଋଷିମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶ୍ରାଦ୍ଧ; ଏକପ୍ରକାର ପ୍ରବଚନ, ଆଡ଼ମ୍ବରବହୁଳ ଓ ଫଳଶୂନ୍ୟ କ୍ରିୟା । (ଅଜାଯୁଦ୍ଧେ ଋଷିଶ୍ରାଦ୍ଧେ ପ୍ରଭାତେ ମେଘଡ଼ମ୍ବରେ, ଦମ୍ପତ୍ୟୋଃ କଳହେ ଚୈବ ବହ୍ୱାରମ୍ଭୋ ଲଘୁକ୍ରିୟା ।)

ଋଷ୍ଟ, ବ. (ଋଷ୍-ତ) ଶ୍ୱେତ ବିନ୍ଦୁରେ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ହରିଣ । ବିଂ. ଅଶୁଭଦାୟକ ।

ଋଷ୍ଟି, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଋଷ୍-ତି) ଗ୍ରହଦୋଷ, ଅଶୁଭ; ଦ୍ୱିଧାର ଖଡ୍ଗ; ଖଡ୍ଗ । (ଋଷ୍ଟିଃ ଖଡ୍ଗପ୍ରହରବା-ଗ୍ରନ୍ତ—ତ୍ରିକାଣ୍ଡଶେଷଃ ।) (ଚନ୍ଦ୍ରହାସାସି-ଋଷ୍ଟୟଃ—ଅମର ।)

ଋଷ୍ୟ, ବ.(ଋଷି-ଯ କମ୍ବା ଋଷ୍-ଯ) ଶ୍ୱେତବିନ୍ଦୁ ବିଶିଷ୍ଟ ହରିଣ, ଶୀଘ୍ରଗାମୀ ମୃଗବିଶେଷ ।

ଋଷ୍ୟମୂକ, ବ. (ଋଷ୍ୟ=ମୃଗ-ମୂକ, ନିର୍ଭୟଚିତ୍ତରେ ଯେ ସ୍ଥଳରେ ମୃଗମାନେ ନୀରବ ହୋଇ ସୁଖରେ ରହନ୍ତି) ଦକ୍ଷିଣଦେଶୀୟ ପର୍ବତ-ବିଶେଷ, ଏଥିରେ ଶ୍ରୀରାମ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ସହ ବାସ କରିଥିଲେ ।

ଋଷ୍ୟଶୃଙ୍ଗ, ବ. (ଋଷ୍ୟ = ମୃଗ-ଶୃଙ୍ଗ, ମୃଗର ଶୃଙ୍ଗ ପରି ଯାହାର ଶୃଙ୍ଗ ଅଛି) ମୁନିବିଶେଷ, ବିଭାଣ୍ଡକ ମୁନିଙ୍କ ପୁତ୍ର, ଦଶରଥଙ୍କ କନ୍ୟା ଶାନ୍ତା ଦେବୀଙ୍କ ପତି । ଏହାଙ୍କ ଇଚ୍ଛାମାତ୍ରେ ବର୍ଷା ହୁଏ । ଯଥା—

ବରଷା କରିବ ଋଷ୍ୟଶୃଙ୍ଗ ଆଗମନେ,
ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ପରି ଯେବେ ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର ମନେ । ବୈ. ବି.

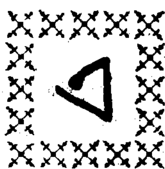
ଌ, ବ. ଅଷ୍ଟମ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ; ଶିବ; ଦୈତ୍ୟ; ସ୍ୱର୍ଗ; ବାକ୍ୟାରମ୍ଭ । ସ୍ତ୍ରୀ. ଦନ୍ତ; ଅଦିତି; ଦନୁ; ଗତି; ରକ୍ଷା; ସ୍ମୃତି; ମାତା; ଅଷ୍ଟମୀ; ବାମ ନାସିକା । ଅଂ. ଭୟ; କଦା ।

ଋ, ବି. ନବମ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ । ସ୍ତ୍ରୀ. ପୃଥିବୀ; ଅଦିତି; ନବମୀ ଦେବତା; ପରମା ଦେବୀ । ପୁଂ. ପର୍ବତ; ଶ୍ରୀଧର; ରୁଦ୍ର; ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱର; ମହେନ୍ଦ୍ର ।

ଌ, ବି. ଦଶମ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ; ଶିବ; ହୃଷୀକେଶ; ଗଣପତି; ଆକାଶ । ସ୍ତ୍ରୀ. ଦୈତ୍ୟମାତା; ଦେବନାରୀ; ଦନୁ; କମଳା; ଦଶମୀ ।

ଏ, ଏକାଦଶ ସ୍ୱର । (ଇ = ଗମନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ବିଷ୍ଣୁ । ସ୍ତ୍ରୀ. ପୃଥିବୀ । ଅଂ. ସ୍ମୃତି, ସ୍ମରଣ । ଯଥା—ଏ, ତେବେ ଅବଶ୍ୟ ଏହା କରିବାକୁ ହେବ । ସମ୍ବୋଧନ, ଆହ୍ୱାନ, ଆମନ୍ତ୍ରଣ । ଯଥା—ଏ ମହାଶୟ! ଏଆଡ଼କୁ ଆସନ୍ତୁ । ଦୟା । ଯଥା—ଏ, ଲୋକଟା କେଡ଼େ କଷ୍ଟ ପାଇଲା ଯେ! ଅସୂୟା । ଯଥା—ଏ, କଣ ଗୁଡ଼ାଏ କହୁଅଛ । (ଏତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ସର୍ବଂ, ଏହା, ଏହି । ଯଥା—

ଏ ରଣ ଜିଣିଲେ ହେବୁ ତୁହି ଧନ୍ୟ । ନ. କେ.

ଏଇ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ହେଉଛି; ଅଗ୍ରସ୍ଥିତ, ସମ୍ମୁଖସ୍ଥିତ । ଯଥା—ଆର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ! ଏଇ ଆସିଲି । ଶ. ନା. (ଏତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଏହି । ଯଥା—ଏଇ ଲୋକଟି ବଡ଼ ଭଲ ।

ଏଇକ୍ଷଣି, ଏଇକ୍ଷୁଣି, ଏଇକ୍ଷିଣି, କ୍ରି. ବିଂ. (ଏତଦ୍—କ୍ଷଣ ଏହି ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ବର୍ତ୍ତମାନ ।

ଏଇଟା, ଏଉଟା, ସର୍ବଂ. (ଏତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଏହି ଅର୍ଥର ଅନାଦର ।

ଏଇଟି, ଏଉଟି, ସର୍ବଂ. (ଏତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଏହି ଅର୍ଥର ଆଦର ।

ଏଇତା, ସର୍ବଂ. (ଏତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଏହା ।

ଏକ, ସର୍ବଂ. (ଇ = ଗମନ କରିବା-କ) ଏକ ସଂଖ୍ୟା । ବିଂ. ଏକସଂଖ୍ୟାବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—ଏକ ଲୋକ, ଏକ ବୃକ୍ଷ । ଏକାକୀ, କେବଳ, ଅଦ୍ୱିତୀୟ । (ଏକମେବାଦ୍ୱିତୀୟଂ ବ୍ରହ୍ମ ।) ପ୍ରଧାନ, ମୁଖ୍ୟ; ଅନ୍ୟ, ଅନ୍ୟତମ । (ଏକେ ମୁଖ୍ୟାନ୍ୟକେବଳାଃ—ଅମର ।) ପ୍ରଥମ; ସମାନ । ଯଥା—ଆପଣଙ୍କ କଥା ମୋର କଥା ଏକ ଅଟେ । (ବି. ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦୁର୍ଗା ।

ଏକଅ'ରକେ, ଏକଆରେକ, ଏକକୁ ଆଉକ, ଏକକୁ ଆରେକ, ସର୍ବଂ. କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଜଣକୁ ଆଉ ଜଣେ ବା ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ । ଯଥା—

ଏକ ଆରକେ ଘନ୍ତ କିଣି,
ଚରଣେ ନୂପୁର ବାଜେଣି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.
ଏକ ଆରେକ ପୀଢ଼ କରି,
ଗୋଡ଼ାଇଅଛନ୍ତି ମୁରାରି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.
ଶୁଣି ହସିଲେ ଗୋପଲୋକେ,
କହନ୍ତି ଏକକୁ ଆରକେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.
ସୁନ୍ଦରପଣକୁ ନାହିଁ ପଟାନ୍ତର
ଏକକୁ ଆରେକ ବଳି । କେ. ଗୌ.

ଏକଇ, ବିଂ. (ଏକଶବ୍ଦଜାତ) ଗୋଟିଏ, ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର । ଯଥା—

ଏକଇ କୁମର ଦେଖି କୁଳାଙ୍ଗାର
ମୋଢ଼ି ମରେ ଚନ୍ଦ୍ରାନନେ । କ. ମ.

ଗୋଟିଏ; କୌଣସି । ଯଥା—

ପୁଣ୍ୟପୁର ନାମେ ଅଛି ଏକଇ ନଗର । ବେ. ପ.

ଏକକ, ବିଂ. (ଏକ-କ—ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଏକାକୀ, ଅସହାୟ, ଏକଲା । (ଏକାକୀ ତ୍ୱେକ ଏକକଃ—ଅମର ।) ଏକଠାରୁ ନଅ ଅଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଙ୍କକୁ ଏକକ ବୋଲାଯାଏ ।

ଏକକାଳୀନ, ବି°. (ଏକକାଳ-ଈନ) ସମକାଳୀୟ, ସମସାମୟିକ । ଯଥା—ସେ ଦୁହେଁ ଏକକାଳୀନ ଥିଲେ । ଏକାଥରକେ ଘଟିଥିବା । ଯଥା—ଏକକାଳୀନ ଦାନ ।

ଏକକୁଣ୍ଡଳ, ବି. (ଏକ-କୁଣ୍ଡଳ) ବଳରାମ; କୁବେର । ବି°. ଯେ ଏକମାତ୍ର କୁଣ୍ଡଳ ପରିଧାନ କରେ ।

ଏକଗୁଆଁ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଅବାଧ୍ୟ, ଯେ ନିଷେଧ ମାନେ ନାହିଁ, ଯେ ଆପଣା କଥା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ କାହାର ଯୁକ୍ତି ତର୍କ ମାନେ ନାହିଁ ।

ଏକଘନି, ବି. (ଏକଘ୍ନୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ମୋହନା ଜଳପାଶୀ ଦହନା ଅଗ୍ନି ଶର,
ନାରାୟଣଅସ୍ତ୍ର ଯେ ଏକଘନି ଆବର । ନୃ. ପୁ. ଚ. ଭ.

ଏକଘରିଆ, } ବି°. (ଦେଶଜ) ସମାଜଚ୍ୟୁତ
ଏକଘରକିଆ, } ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାର ଘର ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ଗଣନୀୟ ନୁହେ ।

ଏକଙ୍ଗି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧ
ଏକଅଙ୍ଗି, } କନ୍ଦ, ଏହାକୁ ଅଁଳାରେ ମିଶାଇ ବାଟି ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗାନ୍ତି । ବାତରୋଗବିଶେଷ ।

ଏକଚକ, } ବି°. (ଏକ-ଚକ୍ର-ଶବ୍ଦଜ)
ଏକଚକଡ଼ା, } ଏକତ୍ର ଥିବା ବିସ୍ତୃତ ଭୂମିଖଣ୍ଡ ।

ଏକଚକ୍ର, ବି. (ଏକ-ଚକ୍ର) ଯାହା ଏକ ଚକ୍ରରେ ଯାଏ, ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ରଥ । (ଏକଚକ୍ରୋ ରଥୋ ଯସ୍ୟ) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଗଣ୍ଡାର ନାମକ ଜନ୍ତୁ; ନଗରୀବିଶେଷ, ଏହି ସ୍ଥାନରେ ଭୀମ ବକାସୁରକୁ ନିହତ କରିଥିଲେ, ଏହାଟି ପାଟନା ଜିଲ୍ଲାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଆପରା ନିକଟରେ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

ଏକଚର, ବି°. (ଏକ-ଚର୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଏକାକୀ, ଯେ ବିଜନ ସ୍ଥାନରେ ରହେ । (ମୁନିରେକଚରଃ ଶ୍ରୀମାନ୍ ।) ଗଣ୍ଡାର ନାମକ ଜନ୍ତୁ ।

ଏକଚରି, ବି°. (ଏକଚର ଶବ୍ଦଜ) ଆତ୍ମମ୍ଭରି; ଏକାକୀ ।

ଏକଚୁଟିଆ, } ବି°. (ଏକତନ୍ତ୍ରିକ ଶବ୍ଦଜ)
ଏକଚେଟିଆ, } ଏକାଧୀନ ବା ଏକହାତିଆ; ରାଜାଦେଶରେ ଯେଉଁ ବାଣିଜ୍ୟରେ ଏକ ଜଣ ମାତ୍ର କରିବାର ଅଧିକାରୀ ।

ଏକଚାଳା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଘର
ଏକଚାଳ, } ଉପରେ ଏକପାଖିଆ ଛପର ଥାଏ ।

ଏକଚାଳିଶ, } ବି°. (ଏକଚତ୍ୱାରିଂଶ ଶବ୍ଦଜ)
ଏକଚାଳିଶି, } ୪୧ ସଂଖ୍ୟା ।

ଏକଚାଳିଶା ମନ୍ତ୍ର, ବି. (ଏକଚତ୍ୱାରିଂଶ-ମନ୍ତ୍ର ଏହାର ଅପଭ୍ରଂଶ) କର୍ମକାଣ୍ଡ ଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଏକଜ, } ବି°. (ଏକ-ଜନ୍-ଅ, ତ) ଏକ
ଏକଜାତ, } ପିତାମାତାଠାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ; ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ।

ଏକଜନ୍ମା, ବି. (ଏକ=ପ୍ରଧାନ-ଜନ୍ମନ୍=ଜନ୍ମ) ରାଜା । (ଏକବାର ଯାହାର ଜନ୍ମ ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାର ସାବିତ୍ରୀ ଦୀକ୍ଷା ନାହିଁ) ଅଦ୍ୱିଜ, ଶୂଦ୍ର ଜାତି ।

ଏକଜାତି, ବି. (ଏକ—ଜାତି = ଜନ୍ମ) ଯାହାର ଏକମାତ୍ର ଜନ୍ମ, ଶୂଦ୍ର ଜାତି ।

ଏକଠାଏ, } ସର୍ବ°. କ୍ରି. ବି°. (ଏକ-ସ୍ଥାଧାତୁଜ)
ଏକଠାଁଏ, } ଏକସ୍ଥାନରେ । ଯଥା—

କାନ୍ତା ଉଚ୍ଚକୁଚପ୍ରାନ୍ତେ ବସିଛନ୍ତି
କୋକମିଥୁନ ଏକଠାଏ । ର. କ.

ଏକଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରେଣୀ ଓ ଯାହାର ପ୍ରାନ୍ତଭାଗ । ଯଥା—

ସେ ଯାହାର ଏକଣାରେ ତାର ଘର ଅଛି ।

ଏକତଃ, ଅ°. (ଏକ-ତସ୍-ପଞ୍ଚମୀ ବା ସପ୍ତମୀ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଏକପକ୍ଷରେ; ଏକଆଡ଼େ; ଏକଦିଗରେ; ଏକଦିଗରୁ ।

ଏକତନ୍ତ୍ରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଏକ-ତନ୍ତ୍ର-ଈ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ବି°. ଏକପ୍ରଭୁକ, ଏକତନ୍ତ୍ରଯୁକ୍ତ; ଏକମତାବଲମ୍ବୀ ।

ଏକତମ, ବି°. (ଏକ-ତମ—ବହୁ ମଧ୍ୟରେ ଏକର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣାର୍ଥ ।) ଅନେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ।

ଏକତର, ବିଂ. (ଏକ-ତର—ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରେ ଏକର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣାର୍ଥେ) ଦୁଇଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଏକ। (ଦ୍ୱୟୋରେକତରେ ବୃଦ୍ଧିଃ କ୍ଷିପ୍ୟତାଂ) ଭିନ୍ନାର୍ଥକ। (ଭିନ୍ନାର୍ଥକା ଏକତର ଏକତ୍ୟୋଽନ୍ୟେତରାବପି—ଅମର।)

ଏକତରଫ, ବି. (ଯାବନିକ) ଏକଦିଗ, ଏକପକ୍ଷ।

ଏକତରଫିଆ, ବିଂ. ଏକପକ୍ଷାବଲମ୍ବୀ।

ଏକତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଏକ-ତା—ଭାବାର୍ଥେ) ଏକତ୍ୱ, ଐକ୍ୟ; ମିଳନ; ଅଭେଦ; ସାମ୍ୟ; ମୁକ୍ତିବିଶେଷ।

ଏକତାନ, ବିଂ. (ଏକ-ତାନ=ବିଷୟ, ସ୍ୱରବିଶେଷ) ଏକବିଷୟରେ ଯାହାର ଦୃଢ଼ ମନଃସଂଯୋଗ ଅଛି, ଅନନ୍ୟବୃତ୍ତି, ଏକବିଷୟାସକ୍ତ। (ଏକତାନୋଽନନ୍ୟବୃତ୍ତିଃ—ଅମର।) ବି. ଏକଯୋଗସ୍ୱର, ଲୟ।

ଏକତାରା, ବି. (ଏକତନ୍ତ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ବୀଣାଜାତୀୟ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ।

ଏକତାଳ, ବି. (ଏକ-ତାଳ=ଗାନବାଦ୍ୟବିଷୟରେ କାଳ ପରିମାଣ) ସମାନ ତାଳ, ସମନ୍ୱିତ ଲୟ। (ସମନ୍ୱିତଲୟସ୍ତ୍ୱେକତାଳଃ—ଅମର।) ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ସ୍ୱର; ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ନୃତ୍ୟଗୀତାଦି। (କ୍ଲୀ-ଇ) ଏକସ୍ୱରଯୁକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ତାଳବିଶେଷ; ଗାନବିଶେଷ।

ଏକତ୍ର, ଅଂ. (ଏକ-ତ୍ର, ସପ୍ତମୀସ୍ଥାନେ) ଏକସ୍ଥାନରେ; ଏକବିଷୟରେ; ଏକାଠି; ଏକଦିଗରେ।

ଏକତ୍ରିଂଶ, ଏକତ୍ରିଂଶତ୍, } ବିଂ. (ଏକ-ତ୍ରିଂଶତ୍) ୩୧ ସଂଖ୍ୟା।

ଏକତ୍ୱ, ବି. (ଏକ-ତ୍ୱ—ଭାବାର୍ଥେ) ଐକ୍ୟ; ଅଭେଦ; ସାମ୍ୟ; ମୁକ୍ତିବିଶେଷ।

ଏକଦଂଷ୍ଟ୍ର, ଏକଦନ୍ତ, } ବି. (ଏକ-ଦଂଷ୍ଟ୍ରା=ଦନ୍ତ) ଗଣପତି, ଗଣେଶ।

ଏକଦା, ଅଂ. (ଏକ-ଦା—କାଳାର୍ଥେ, ସପ୍ତମୀ ସ୍ଥାନେ) ଏକକାଳେ, ଏକସମୟରେ।

ଏକଦୃକ୍, ଏକଦୃଶ୍, ଏକଦୃଷ୍ଟି, } ବି. (ଏକ-ଦୃକ୍, ଦୃଶ୍, ଦୃଷ୍ଟି) କାକ; ଶିବ। ବିଂ. କାଣ; ସମଦର୍ଶୀ।

ଏକଦେଶ, ବି. (ଏକ-ଦେଶ=ସ୍ଥାନ) ଏକାଂଶ, କିଞ୍ଚିଦଂଶ; ଅବୟବ।

ଏକଧା, ଅଂ. (ଏକ-ଧା-ପ୍ରକାରାର୍ଥେ) ଏକପ୍ରକାରେ।

ଏକଧୁର୍, ଏକଧୁର, ଏକଧୁରା, ଏକଧୁରୀଣ, ଏକଧୁରାବହ, } ବିଂ. (ଏକ-ଧୁର୍ = ଭାର-କ୍ୱିପ୍, ଏକ-ଧୁର୍-ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଏକ-ଧୁର୍ - ଈନ - ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ଏକଧୁରା - ବହ୍ = ବହନ କରିବା-ଅ) ଏକବିଧ ଭାରବାହୀ ଗବାଦି; ଏକପିଠିଆ ଗୋରୁ। (ଊଢ଼ାବେକଧୁରୀଣୈକଧୁରାବେକଧୁରାବହେ—ଅମର।)

ଏକନ୍ତ, ବିଂ. (ଏକାନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଏକକୁ ଆରକ ଲଗିଥିବା, ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରାନ୍ତଭାଗ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟସଂଲଗ୍ନ। ଯଥା—

ଏକନ୍ତ ହୋଇଣ ଯେବେ ଲଗିଥିବ ତୃଣ,
ଆଡ଼କେ ଶୃଗାଳ ଥିବ ଆଡ଼କେ ବ୍ରାହ୍ମଣ। ନା. ର. ଗୀ.

ଏକପଟା, ବି. (ଏକ-ପଟ ଶବ୍ଦଜ) ଓଢ଼ଣୀ ବା ଚଦର।

ଏକପଟିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକପଷିଆ, ଏକୁଟିଆ।

ଏକପତ୍ନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଏକ-ପତି=ସ୍ୱାମୀ ଯାହାର, ନ ଆଗମ) ସତୀ, ପତିବ୍ରତା; ପ୍ରଧାନ ଭାର୍ଯ୍ୟା; ସପତ୍ନୀ। (ତାଂ ଚାବଶ୍ୟଂ ଦିବସଗଣନା-ତତ୍ପରାମେକପତ୍ନୀଂ—ମେ. ଦୂ.)

ଏକପଦ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଏକ-ପଦ=ପାଦ, ଶବ୍ଦ) ତତ୍କାଳେ, ତତ୍କ୍ଷଣେ; ଏକପଦରେ; ଏକ ଉଦ୍ୟମରେ; ଅକସ୍ମାତ୍। ବି. ଶୃଙ୍ଗାରବନ୍ଧବିଶେଷ। ବିଂ. ଯାହାର ଗୋଟିଏ ଗୋଡ଼, ଏକଗୋଡ଼ିଆ।

ଏକପଦିଆ, ବିଂ. (ଏକପଦ ଶବ୍ଦଜ) ଏକଗୋଡ଼ିଆ; ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ। ବି. ନାନାପ୍ରକାରମିଶ୍ରିତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ କରି ଯେଉଁ କାଗଜରେ ଲେଖାଯାଏ।

ଏକପଦୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଏକ-ପଦୀ) ପଥ, ବାଟ, ରାସ୍ତା। (ବର୍ତ୍ମନ୍ୟେକପଦୀତି ଚ—ଅମର।)

ଏକପାଖ, ବି. (ଏକପକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପାର୍ଶ୍ୱ, ଏକପକ୍ଷ ।

ଏକପାଖିଆ, ବିଂ. (ଏକପକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପକ୍ଷରେ ଥିବା; ଏକପାର୍ଶ୍ୱରେ ଆଉଜିଥିବା ।

ଏକପାଣିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକ ବର୍ଷ ବାନ୍ଧିବା ହଳଆ ବଳଦ ।

ଏକପିଙ୍ଗ, ଏକପିଙ୍ଗଳ, } ବି. (ଏକ-ପିଙ୍ଗ, ପିଙ୍ଗଳ—ଯାହାର ଏକ ଚକ୍ଷୁର ମଧ୍ୟରେ ଏକ ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ ଚିହ୍ନ ଅଛି) କୁବେର, ଯକ୍ଷ ।

ଏକପୁଡ଼ା, ବି. (ଏକପୁଟ ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦୋସର କମଭେଣ୍ଟ ପଟହ ଏକପୁଡ଼ା,
ଦୋପାଟିଆ ମହୁରୀ ବାଜଇ ଯୋଡ଼ା ଯୋଡ଼ା ।
ନୃ. ପୁ. ହି. ତ.

ଏକପୁରିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଦେହର ହାଡ଼ ମୋଟ ନୁହେଁ । ଯେପରି ଏକପୁରିଆ ଦେହ । ଅକାଣ୍ଡିଆ—କେବଳ ଗୁଡ଼ଳ ଶବ୍ଦରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ । ଯେପରି— ଏକପୁରିଆ ଗୁଡ଼ଳ ।

ଏକବାଗି, ଏକବାଗୀ, ଏକବାଗିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମନୁଆ, ଏକଗୁଣିଆ ।

ଏକବର୍ଣ୍ଣି, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଏକବର୍ଣ୍ଣୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଏକବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟା (ଗାଭୀ) ।

ଏକବୁଝା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅବୋଧ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ପ୍ରଥମେ ଯାହା ବୁଝିଥାଏ ତାହା ନିଶ୍ଚୟ କରି ଆଉ କିଛି କିଏ କହିଲେ ଶୁଣେ ନାହିଁ ।

ଏକଭକ୍ତ, ବି. (ଏକ-ଭକ୍ତ = ଭୋଜନ, ଯହିଁରେ ଏକବାର ମାତ୍ର ଭୋଜନ କରିବାକୁ ହୁଏ) ବ୍ରତବିଶେଷ । ବିଂ. ଯେ ଏକବାରମାତ୍ର ଭୋଜନ କରେ; ପ୍ରଧାନ ଭକ୍ତ, ଅଦ୍ୱିତୀୟ ଭକ୍ତ ।

ଏକଭୁକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ରରହିତ । ଯଥା—

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଉଚ୍ଚ ହେଲେ ଜାଣିକ ଗୁଣ ବକ,
ବୁଝିଲେ ଗଉଡ଼ ଲୋକେ ଜାଣ ଏକଭୁକ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ଏକମୁନା, ଏକମୁନିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଅବା ସେ ବିରହ-ଭୁଧିରେ ଲୋହିତ
ମଦନର ଏକମୁନା । ପାବଣ୍ଡୀ ।

ଏକଯଷ୍ଟିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଏକ-ଯଷ୍ଟିକା) ଏକାବଳୀ, ହାରବିଶେଷ । (ଏକାବଲ୍ୟେକଯଷ୍ଟିକା—ଅମର ।)

ଏକରଙ୍ଗି, ବି. (ଏକ-ରଙ୍ଗ-ଏଥିରୁ ଜାତ) ଏକ ପ୍ରକାର ବୈଦେଶିକ ଖେଳ, ସାରଖେଳବିଶେଷ । ସାର ଗୋଳାଇ ଭଙ୍ଗି କାଟିବା ସମୟରେ ଯେଉଁ ରଙ୍ଗର ସାର ଉପରେ ରହେ, ସେହି ରଙ୍ଗର ବାଜ ଅର୍ଥାତ୍ ରଜା ସାର ଯାହାଙ୍କ ହାତକୁ ଯାଏ ସେ ପ୍ରଥମେ ଖେଳିବେ । ଏଥିରେ ଦସ୍ତ ଖେଳ ପରି ସାର ହୁକୁମ ହୁଏ । ଯାହାଙ୍କ ହାତରେ ତୁଲ୍ୟ ରଙ୍ଗ ସାର ନ ଥାଏ ସେ ଲୋକଟି ଖେଳୁଥିବା ଲୋକ ମାଗିବା ସାରଟିକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଦେବେ ।

ଏକରାର, ବି. (ଯାବନିକ) ସ୍ୱୀକାର ।

ଏକରାରନାମା, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଙ୍ଗୀକାରଲିପି ।

ଏକରୂପ, ବିଂ. (ଏକ = ସମାନ-ରୂପ) ସମାନ ରୂପ, ତୁଲ୍ୟ ରୂପ ।

ଏକଲ, ବିଂ. (ଏକ-ଲ-ଅସହାୟାର୍ଥେ) ଏକାକୀ, ଏକୁଟିଆ ।

ଏକଲା, ବିଂ. (ଏକଲ ଶବ୍ଦଜ) ଏକାକୀ, ଅସହାୟ ।

ଏକଲାଖାଜି, ବି. (ଦେଶଜ—ଗଞ୍ଜାମୀ) ଗାତରେ ପକାଇ ପକାଇ ଖେଳିବା ବାଟି ଖେଳର ପ୍ରଥମ ଆଘାତ ।

ଏକଲେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉଢ଼ଣୀ ବା ଏକପଟା ଗୁଦର ।

ଏକବାକ୍ୟ, ବି. (ଏକ-ବାକ୍ୟ) ଏକ କଥା । ବିଂ. ଏକମତ, ଏକମତାବଲମ୍ବୀ; ଏକପରାମର୍ଶୀ ।

ଏକବିଂଶତି, ବିଂ. (ଏକ-ବିଂଶତି) ୨୧ ସଂଖ୍ୟା ।

ଏକଶେଷ, ବି. (ଏକ-ଶେଷ) ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସମାସର ପ୍ରକାରଭେଦ; ଶେଷସୀମା; ଉତ୍କର୍ଷ । ବିଂ. ଅତିଶୟ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ।

ଏକଷଠି, } ଵି°. (ଏକଷଷ୍ଟି ଶବ୍ଦଜ) ୬୧
ଏକସଠି, } ସଂଖ୍ୟା ।

ଏକଷଷ୍ଟି, ବି. (ଏକ-ଷଷ୍ଟି) ୬୧ ସଂଖ୍ୟା ।

ଏକସର, ଵି°. (ଦେଶଜ) ଏକାକୀ, ଅସହାୟ ।

ଏକସର, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶରୀରେ ଶୋଭଇ ମୟୂରକଣ୍ଠା ଝାଲ,
ଶବର ରୂପ ପ୍ରାପ୍ତେ ଭୁଲଇ ଏକସର । ସା. ଭା. ବ.

ଏକସର୍ଗ, ଵି°. (ଏକ = ଏକ ବିଷୟେ-ସର୍ଗ = ନିଶ୍ଚୟ) ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତ । (ଅପ୍ୟେକସର୍ଗ ଏକାଗ୍ର୍ୟଃ—ଅମର ।)

ଏକସ୍ତର, ଏକସ୍ତୋର, } ଵି°. (ଏକସପ୍ତତି
ଏକସତୁରି, ଏକସତୋରି, } ଶବ୍ଦଜ) ୭୧ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟନାଥ ଏହି ଅମର ଭୁବନକୁ,
ଭୋଗ ସେ କଲେ ଏକସ୍ତର ଗଣ୍ଡା ଯୁଗକୁ । ସା.ଭା.ଆ.

ଏକହାତିଆ, ଵି°. (ଦେଶଜ) ଏକାଧୀନ ।

ଏକହାୟନୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଏକ-ହାୟନ =
ଏକବର୍ଷିକା, } ବତ୍ସର, ଯାହାର ଏକ ବର୍ଷ ବୟଃକ୍ରମ) ଏକବର୍ଷବୟସ୍କା ଗାଈ, ଏକ ବର୍ଷର ବାଛୁରୀ ।

ଏକହାରା, ଵି°. (ଦେଶଜ) କୃଶ, ଦୁର୍ବଳ-ଶରୀର ।

ଏକା, ଵି°. (ଏକାକୀ ଶବ୍ଦଜ) ଏକାକୀ, ଅସହାୟ । ଯଥା—

ଏହି ମୁଖେ ବନେ ବନେ ଗଲ ଏକା । ନ. କେ.

କେବଳ । ଯଥା—

ରାଜା ରାଣୀଙ୍କର ନନ୍ଦନମା ପ୍ରାପତ,
ଇଚ୍ଛାକୁ ଏକା ନ ଛାଡ଼ଇ ଚିତ୍ତ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

(ଏକ ଶବ୍ଦଜ) ଏକ ବା ଗୋଟିଏ । ଯଥା—

ଏକା ନମିଷକେ ତିନଲୋକଯାକ
ସହାର ପାରଇଛି ତାଙ୍କର ଶାୟକ । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ଗଞ୍ଜପା ସାରରେ ଗୋଟିଏ ଟିପଯୁକ୍ତ ସାର ।

ଏକାକଡ଼କେ, } କ୍ରି. ଵି°. (ଦେଶଜ) ଏକ
ଏକାକଡ଼କରେ, } ପାଖରେ, ଏକପାର୍ଶ୍ୱରେ । ଯଥା—ତାର ଆଜି ଏଡ଼େ କିଦ ଯେ ଏକା କଡ଼କେ ଗାଡ଼ ପୁଆଇ ଦେଲା ।

ଏକାକୀ, } ଵି°. (ଏକ-ଆକିନ୍-
ଏକାକିନ୍, } ଅସହାୟାର୍ଥେ) ଯାହାର ସଙ୍ଗରେ କେହି ନାହିଁ, ଏକଲା ।

ଏକାକେ, କ୍ରି. ଵି°. (ଏକାକୀ ଶବ୍ଦଜ) ଏକାନ୍ତ-ରୂପେ, ଏକୁଟିଆ ହୋଇ । ଯଥା—

ଏତେ ବୋଲି ମନକୁ ନବେଣୀ ବସ୍ତୁ ଠାରେ,
ଏକାକେ ବସି ସୁମରେ ରାମ କୃଷ୍ଣ ହରେ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ଏକାଗ୍ର, } ଵି°. (ଏକ-ଅଗ୍ର-ଯ— ଯାହାର
ଏକାଗ୍ର୍ୟ, } ଅଗ୍ରରେ ଏକ ମାତ୍ର ଅଛି) ଏକ ବିଷୟରେ ଆସକ୍ତ, ଏକମନା, ଏକତାନ । ଯଥା—ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତରେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଅବଶ୍ୟ ସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିବ । ସ୍ୱସ୍ଥ, ଅନାକୁଳ । (ଅନାକୁଳେଽପି ଚୈକାଗ୍ରଃ—ଅମର ।)

ଏକାଘାନ୍ତ, } କ୍ରି. ଵି°. (ଦେଶଜ) ଏକ-
ଏକଘାନ୍ତ, } କ୍ଷଣରେ । ଯଥା—

ତ୍ରେତୟାଯୁଗେ ସେ ହୋଇଲ ମହାକ୍ଷତ୍ରି,
ସେତୁବନ୍ଧ ପର୍ବତେ ବାନ୍ଧିଲ ଏକାଘାନ୍ତ । ସା. ଭା. ଆ.

ଏକାଟିଆ, ଵି°. (ଦେଶଜ) ଏକାକୀ ।

ଏକାଠି, } ସର୍ବ°. କ୍ରି. ଵି°. (ଦେଶଜ)
ଏକାଠିଁ, } ଏକ ସ୍ଥାନରେ । ଯଥା—
ଏକାଠେଁଇ, }

ବାଘ ଗୁଗ ପାଣି ଏକାଠି ପିଅନ୍ତି,
ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ପ୍ରତାପ ଭୂପତି । କ. ମ.

ଏକତ୍ର ବା ମୋଟ । ଯଥା—ତୃଣ ସବୁ ଏକାଠି କଲେ ରଜ୍ଜୁ ହୁଏ ।

ଏକାଣୋଇ, } ଵି°. (ଏକନବତି ଶବ୍ଦଜ)
ଏକାନବେ, } ୯୧ ସଂଖ୍ୟା ।
ଏକାଁଣୋଇ, }

ଏକାଣ୍ଡ, ବି. (ଏକ-ଅଣ୍ଡ = ବୃଷଣ) ଅଶ୍ୱ ।

ଏକାଥରକେ, କ୍ରି. ଵି°. (ଦେଶଜ) ଯୁଗପତ୍, ଏକାବେଳକେ; ଥରେ ମାତ୍ର ।

ଏକାଦଶ, ଵି°. (ଏକ-ଦଶନ୍ = ଦଶ) ୧୧ ସଂଖ୍ୟା । (ଏକାଦଶନ୍-ଅ-ପୂରଣାର୍ଥେ) ଏକାଦଶର ପୂରଣ ।

ଏକାଦଶୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଏକାଦଶ-ଈ) ଏକାଦଶ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣୀ ତିଥି, ହରିବାସର ।

ଏକାଦନବିଂଶତି, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଏକ-ଆଦୁକ୍ = ନ୍ୟୂନାର୍ଥେ, ନ ଆଗମ) ଏକୋନବିଂଶତି ।

ଏକାଦିକ୍ରମ, ବି. (ଏକ-ଆଦି-କ୍ରମ) ଅନୁକ୍ରମ, ଆନୁପୂର୍ବିକ ।

ଏକାଦୁଶୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଏକାଦଶୀ ଶବ୍ଦଜ) ତିଥିବିଶେଷ, ହରିବାସର ।

ଏକାନ୍ତ, ବିଂ. (ଏକ-ଅନ୍ତ = ଶେଷ) ଅତ୍ୟନ୍ତ, ଅତିଶୟ, ନିତାନ୍ତ । (ଖିନ୍ନୈକାନ୍ତ-ନିତାନ୍ତାନି—ଅମର ।) ଅବଧାରିତ; ଯେ ସ୍ଥଳରେ କେବଳ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଥାଏ, ନିର୍ଜନ । ଯଥା—

ଏକାନ୍ତେ ସୁକାନ୍ତ ତନୁଜା-ଙ୍କରେ ଶୈଳ-ବିହାର
ଛୁଞ୍ଚ ଦେବୀଦ୍ୱାର ଚଣ୍ଡିକା ବିଜେ ସିଂହଦୁଆର । ଚ. ଭି.

ଏକାନ୍ତତଃ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଏକାନ୍ତ-ତସ୍) ଏକାନ୍ତରେ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟରେ ।

ଏକାନ୍ନ, ବିଂ. (ଏକ-ଅନ୍ନ-ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସ) ଏକତ୍ର ଅନ୍ନଭୋକ୍ତା, ସହଭୋଜୀ, ସଂସୃଷ୍ଟ; ଏକଭୋଜୀ, ଥରେ ଯେ ଭୋଜନ କରେ । ବି. ବ୍ରତବିଶେଷ; ଏକଭକ୍ତ ବ୍ରତ; ଏକପାକ, ଏକ ହାଣ୍ଡିରେ ।

ଏକାବନ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ୫୧ ସଂଖ୍ୟା ।

ଏକାବେଳେ, ଏକାବେଳକେ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକ-ସମୟରେ, ଏକାଥରକେ । ଯଥା—

ତିନ ଦିନ ଏକ ରଜନୀ ମଧ୍ୟରେ
ଏକାବେଳକେ ଦେଖାଇଲା । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ମଣ୍ଡି ଆକାଶେ ଏକାବେଳେ ପ୍ରକାଶେ
କିବା ଅନେକ ସୌଦାମିନୀ । ଲ. ବ.

ଏକାବ୍ଦା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଏକ-ଅବ୍ଦ—ଯାହାର ଏକ ବର୍ଷ ବୟଃକ୍ରମ) ଏକବର୍ଷ ବୟସ୍କା ଗାଈ, ଏକ ବର୍ଷର ବାଛୁରୀ ।

ଏକାମୁହାଁ, ବିଂ. (ଏକ-ମୁଖ-ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ପ୍ରଧାନ, ସର୍ବ ମଧ୍ୟେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ଏକାମୁହାଁକେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକାବେଳକେ ।

ଏକାମ୍ର, ବି. (ଏକ-ଆମ୍ର) ଗୋଟିଏ ପବିତ୍ର ତୀର୍ଥ ସ୍ଥାନ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ତୀର୍ଥ । ଯଥା—

ବନ୍ଦେ ସେ ଭୁବନଈଶ୍ୱରୀ ହେମଗିରିବାସିନୀ ।
ଏକାମ୍ର କାନନ ଦେବତା ବନପୁଷ୍ପଶୋଭିନୀ । ଚ. ଭି.

ଏକାୟନ ବିଂ. (ଏକ-ଅୟନ = ଗମନ, ବିଷୟ) ଏକାଗ୍ର, ଏକବିଷୟାସକ୍ତ, ଏକତାନ । (ଏକତାନୋଽନନ୍ୟବୃତ୍ତିରେକାଗ୍ରୈକାୟନାବପି—ଅମର ।) ଏକମାତ୍ର ଅବଲମ୍ବନୀୟ । (ଏବମେକାୟନଂ ଧର୍ମଂ ।) ଏକମାତ୍ର ଗମନଯୋଗ୍ୟ । (ଅସ୍ତି ଏକାନୟନେ ମାର୍ଗେ କଦଳୀଷଣ୍ଡମଣ୍ଡିତେ ।)

ଏକାୟନଗତ, ବିଂ. (ଏକାୟନ-ଗମ୍-ତ) ଏକାଗ୍ର, ଏକବିଷୟାସକ୍ତ, ଏକତାନ । (ଅପ୍ୟେକସର୍ଗ ଏକାଗ୍ର୍ୟୋଽପ୍ୟେକାୟନଗତୋଽପିଚ—ଅମର ।)

ଏକାବଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଏକ-ଆବଳୀ = ଶ୍ରେଣୀ) ଏକସରିଆ ହାର; ଏକାଦଶାକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ; ଅର୍ଥାଲଂକାରବିଶେଷ ।

ଏକାଶି, ଏକାଶୀ, ଏକାଅଶୀ, } ବିଂ. (ଏକାଶୀତି ଶବ୍ଦଜ) ୮୧ ସଂଖ୍ୟା ।

ଏକାହ୍ନିକ, ବିଂ. (ଏକ-ଅହନ୍-ଇକ) ଏକଦିନସାଧ୍ୟ, ଏକଦିନେ ଉତ୍ପାଦ୍ୟ । ଯଥା—ଏକାହ୍ନିକ ଜ୍ୱର ।

ଏକି, ଅଂ. (ଏତଦ୍ ଓ କିଂ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ । ବିଂ (ଏକ ଶବ୍ଦଜ) ତୁଲ୍ୟ, ସମାନ ।

ଏକୀକରଣ, ବି. (ଏକ-ଚ୍ୱି-ଅଭୂତତଦ୍ଭାବାର୍ଥେ-କୃ-ଅନ) ଏକତ୍ର ସଂସ୍ଥାପନ, ବହୁଦ୍ରବ୍ୟ ଏକତ୍ର ଯୋଗ କରି ରଖିବା ।

ଏକୀଭବନ, ବିଂ (ଏକ-ଚ୍ୱି-ଅଭୂତ ତଦ୍ଭାବାର୍ଥେ-ଭୂ-ଅନ) ଏକତ୍ର ମିଳିତ ହେବା, ଏକତ୍ୱ ।

ଏକୀଭାବ, ବି. (ଏକ-ଚ୍ୱି-ଅଭୂତ ତଦ୍ଭାବେ-ଭୂ-ଅ) ଏକତ୍ୱ, ଏକତ୍ର ମିଳିତ ହେବା ।

ଏକାସ୍ତ, ବଂ. (ଏକ-ଈସ୍ତ-ଭାବାର୍ଥେ) ଏକପକ୍ଷାବଲମ୍ବୀ, ସହାୟ; ଏକସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଏକୁ, କ୍ରି. ବଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଥମତଃ । (ଏକେ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଏକୁଆ, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଦିନାନ୍ତରେ ଆକ୍ରମଣକାରୀ (ଜ୍ୱର) । ଯଥା—

ବୁଝିକର ବାପା ଗ୍ରୁଡ଼ିଲେ ଘର,
ମାଆକୁ କଲଣି ଏକୁଆ ଜର । ଉ. ସା. ୮. ୮.

ଏକୁଏକ,
ଏକୁଆରେ,
ଏକୁଆରେକ,
ଏକକୁଆରେକ,
ଏକୁଆରେକେ, } କ୍ରି. ବଂ. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ । ଯଥା—

ବଳବନ୍ତ ଏକୁ ଏକ, ଆଜ୍ଞାକୁ ମଲ୍ଲ ଅନେକ
ଯତ୍ନେ ଓଟାଣ ଆଣିଲେ ମଲ୍ଲଯୂପ ଗୋଟି । ବୈ. ବ.

ବୋଲନ୍ତ ଏକୁ ଆରେ ଗୁହିଁ,
ଅମ୍ଭେ ଗୋ କ କରିବୁଁ ସହି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଏକୁ ଆରେକେ ପ୍ରହାରିଲେ ।
ଅନେକ ଅସୁର ମାଇଲେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଏକୁଟିଆ, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଏକାକୀ ।

ଏକୁନ, ବଂ. (ଦେଶଜ) ମୋଟ ବା ଠୁଳ, ସମୁଦାୟ ।

ଏକେ,
ଏକୁ, } କ୍ରି. ବଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଥମତଃ । ଯଥା—

ଏକେ ସୁନ୍ଦର ଗିରି ଝର-ଶୀତଳ ।
ଦୁଜେ ମଧ୍ୟରେ ଋତେ ବରଷାକାଳ । ରୁ. ସୁ.

ଏକୁ ମହାବଳଆର ବେନି ଗଦା ହସ୍ତେ ।
ବାଆନ ବାଆନ ଭାର ଗଦା କ ପର୍ବତେ । ସା.ଭା.ଆ.

ଏକୋଇଶ,
ଏକୋଇଶି, } ବଂ. (ଏକବିଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ୨୧ ସଂଖ୍ୟା ।

ଗରୁଡ଼ପୁରାଣ ଏକୋଇଶ ସହ ଲେଖି । ନା.ର.ଗୀ.

ଏକୈକ, କ୍ରି. ବଂ. (ଏକ-ଏକ) ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ, ଏକା ଏକା ।

ଏକୈକଶଃ, କ୍ରି. ବଂ. (ଏକୈକ-ଶସ୍) ଏକ ଏକ କରି, ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ।

ଏକୋଦକ, ବଂ. (ଏକ-ଉଦକ) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱତନ ସପ୍ତମ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋତ୍ରଜ ।

ଏକୋଦର, ବି. (ଏକ-ଉଦର) ସହୋଦର, ଭ୍ରାତା; ସମାନ ଉଦର ।

ଏକୋଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ବି. ବଂ. (ଏକ-ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ) ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଦ୍ଦେଶରେ ଯେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରାଯାଏ ।

ଏକ୍ଷଣି,
ଏକ୍ଷଣେ, } କ୍ରି. ବଂ. (ଏତତ୍‌କ୍ଷଣ ଶବ୍ଦଜ) ଏବେ, ଏ ସମୟରେ । ଯଥା—

ଇଥି ସେ କଥା ସୁମର ।
ଏକ୍ଷଣି ପ୍ରେମ ଟାଙ୍କୁର । ଲ. ବ.

ଏଗାର, ବଂ. (ପ୍ରାକୃତ-ଏଗାରହ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ୧୧ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ଏକରେ ଏକ ସ୍ଥାପି ଏଗାର ତେବେ ହୋଇ ।
ଏକଘନ ଶବଦ ଅଙ୍କରୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଇ । ନୃ.ପୁ.ଋ.ତ.

ଏଗ୍ରିମେଣ୍ଟ, ବି. (ଇଂରାଜି ଶବ୍ଦ) ଏକପ୍ରକାର ନିୟମପତ୍ର, ଚୁକ୍ତିପତ୍ର ।

ଏଘାନ୍ତ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏଥରକ । ଯଥା—

ଏଘାନ୍ତକ ପାଲି ଭାତ ମୋତେ ଦେଇ ଶୁଅ,
ଏକାଆକୁ ପିତା ମନେ ତୁ ଆନ ନ ବୁଝ । ସା.ଭା.ଆ.

ଏକ୍ଷଣି । ଯଥା—

ଆହ୍ମେ ଏଘାନ୍ତ ସେ ଖିର ଖାଇବା ସମସ୍ତେ ।
ଦୁଇ ପଦ୍ମ ଗାଈ ଆଣୁଅଛଇ କିଶତେ । ସା.ଭା.ବ.

ଏଜନ, ବି. (ଏଜ୍=କମ୍ପିତ କରିବା-ଅନ) କମ୍ପନ, ଉତ୍ତେଜନ । ସର୍ବଂ. (ଯାବନିକ) ଏ, ଏହା, ଏହି ।

ଏଜଲାସ, ବି. (ପାର୍ସି) କଚେରୀ ।

ଏଜାତି,
ଏଜାତିକା,
ଏଜାତିଆ, } ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ) ଏହିପରି । ଯଥା—

ଝୁଲକମଲେ କେଉଁ ରୂପର ଭାତି ।
ନିର୍ଗୁଣ ହେଲେ ଲୋକ ହୁଏ ଏଜାତି । ରୁ. ସୁ.

ଏଜହାର,
ଇଜେହାର,
ଇଜାହାର, } ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରକାଶକରଣ, କୌଣସି ବିଷୟ ବିଚାରପତିଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ।

ଏଠା, ବି. ବଂ. (ଏତଦ୍ ଶବ୍ଦ ଓ ସ୍ଥା ଧାତୁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଏସ୍ଥାନ, ଏସ୍ଥାନର ।

ଏଠାଁଇ, କ୍ରି. ବଂ. (ଦେଶଜ) ଏସ୍ଥାନରେ ।

ଏଠାକାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଏହିସ୍ଥାନର ।

ଏଠି, ଏଠିଁ, } ଅ°. (ଏତଦ୍-ସ୍ଥା ଧାତୁଜ) ଏସ୍ଥାନରେ ।

ଏଠେଇଁ, ଏଇଠେଇଁ, } ଅ°. (ଦେଶଜ) ଏହିଠାରେ ।

ଏଡ଼, ବି°. (ଆ-ଈଡ଼ = ସ୍ତୁତି କରିବା-ଅ, କିମ୍ବା ଇଳ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅ, ଳ = ଡ଼) ବଧିର, କାଲ । (ଏଡ଼ାଦେଡ଼େ ବଧିରଃ—ଅମର ।) ମେଷ ।

ଏଡ଼କ, ବି. (ଇଳ = ଗମନ କରିବା-ଅକ, ଳ = ଡ଼) ମେଷ, ମେଣ୍ଢା; ବନ୍ୟ ଛାଗ ।

ଏଡ଼ଗଜ, ଏଳଗଜ, } ବି. ଏକପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମ, ଚକୁଣ୍ଡା ଗଛ । (ପ୍ରପୁନ୍ନାଡ଼ସ୍ତ୍ୱେଡ଼ଗଜଃ—ଅମର ।)

ଏଡ଼ମୂକ, ବି. (ଏଡ଼ = ବଧିର-ମୂକ) ବାଗିନ୍ଦ୍ରିୟ ଓ ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟ ରହିତ, ଯାହାର କହିବା ଓ ଶୁଣିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । (ଏଡ଼ମୂକସ୍ତୁ ବକ୍ତୁଂ ଶ୍ରୋତୁମଶିକ୍ଷିତେ—ଅମର ।)

ଏଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ତ୍ୟାଗ, ବର୍ଜନ ।

ଏଡ଼ାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଛଡ଼ାଇବା କିମ୍ବା ଦୂର କରାଇବା । ଯଥା—

ଦଣ୍ଡଦଣ୍ଡକେ ଉଦଣ୍ଡ ଫୁଲକାଣ୍ଡ
ଦଣ୍ଡ ସୁଖ ଏଡ଼ାଇଲାଣି । ବୈ. ଚ. ମ.

ଏଡ଼ିକ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଏତେ, ଏତାବତ୍ ପରିମିତ । ଯଥା—

ଏଡ଼ିକ ଅଶ୍ୱଗ୍ରୀବନ୍ତି ମୁଁ ସେ ବାଳା
ହୋଇଛୁ ଅନ୍ତର । ଲ. ବ.

ଏଡ଼ିବା, କ୍ରି (ଦେଶଜ) ତ୍ୟାଗ କରିବା । ଯଥା—

ଦେଖ ଏ ପୁଣ୍ୟଭୂମି ଛାଡ଼ି ।
ଋଷି ବ୍ରାହ୍ମଣ ସଙ୍ଗ ଏଡ଼ି । ଖ. ଦ. ସ୍କ.

ଅତିକ୍ରମ କରିବା । ଯଥା—

ତୁମ୍ଭ ଭଲ କଥା ଦେଇଥିଲି ହେଲେ ଏଡ଼ି । ଛ. ବ.

ବି°. ତ୍ୟକ୍ତ । ବି. ତ୍ୟାଗ ।

ଏଡ଼ୁକ, ଏଡ଼ୂକ, ଏଡ଼ୋକ, } ବି. (ଈଡ଼ = ସ୍ତବ କରିବା, ନିକ୍ଷେପ କରିବା, ପ୍ରେରଣ କରିବା-ଉକ, ଊକ-ନିପାତନ) ଦୃଢ଼ ହେବ ବୋଲି ଯେଉଁ ଭିତ୍ତିର ଅନ୍ତରେ ଅସ୍ଥି ନ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥାଏ, ଅନ୍ତର୍ନ୍ୟସ୍ତାସ୍ଥି କୁଡ୍ୟ । (ଭିତ୍ତିଃ ସ୍ତ୍ରୀ କୁଡ୍ୟମେଡ଼ୂକଂ ଯଦନ୍ତର୍ନ୍ୟସ୍ତ କୀକସଂ—ଅମର ।) (ଭବଦେଡ଼ୋକମେଡ଼ୂକଂ—ଦ୍ୱିରୂପକୋଷ ।) ଭିତ୍ତି; ହିଂସା; ଶ୍ମଶାନଚୈତ୍ୟ; ସମାଧି ମନ୍ଦିର । (କଳୌ ଏଡ଼ୂକାନ୍ ପୂଜୟିଷ୍ୟନ୍ତି ବର୍ଜୟିଷ୍ୟନ୍ତି ଦେବତାଃ)

ଏତେ, ଏତେକ, } ଅ°.(ଏତାବତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ପରିମାଣ-ବୋଧକ । ଯଥା—

ହସିଲା ଭୃଷିଲା ବଢ଼ିଲାକୁ କାହ୍ନୁ
ହେଲୁ ଏତେ ଅପାଠିଆ । ବୈ. ଚ. ମ.

ଏମନ୍ତ ଦେଖିଣ ଭୃଗୁ ଦେଲେକ ଶାପ ।
ବୃଷ୍ଟ ଅକାରଣେ କଲ ଏତେକ ପାପ । ବ. ଗୀ.

ଏଣ, ଏଣି, } ବି°. (ଦେଶଜ) ଏହି ଆଡ଼ର କିମ୍ବା ଏ । ଯଥା—

ଏଣକୂଳେ ମଠ କରି ତେଣକୂଳେ ତପ,
ମହାବ୍ରହ୍ମ ଦେବଋଷି ହୁଁଦେ ନାହିଁ ପାପ । ନା.ର.ଗୀ.

ଏଣ, ଏଣକ, } ବି. (ଇ = ଗମନ କରିବା-ଣ, କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ମୃଗ, ହରିଣ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ହରିଣୀ ।

ଏଣିକ, ଅ°. (ଦେଶଜ) ଏଆଡ଼କୁ । ଯଥା—

ଏଣିକ ଥରେ ଚାହଁ ରେ, ମୋ ପ୍ରିୟସଙ୍ଗିନି !

ଏ ଉତ୍ତାରୁ, ଅତଃପର । ଯଥା—

କଥାକଥାକେ ଏଣିକି ଉଆଇବା ଛନ୍ଦ । ଲ. ବ.

ଏଣୁ, ଏଣୁକରି, } ଅ°. (ଦେଶଜ) ଏ ହେତୁରୁ । ଯଥା—

ଏଣୁ କ୍ଷେତ୍ର ନରେନ୍ଦ୍ର ପଦ ତ ସମ୍ଭାବିତ,
ବିନାଶ ଭୁଜଙ୍ଗ ଦୋଷ ତାକୁ କେତେମାତ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଏଣୁକରି ରାମଚରିତ ବଖାଣ କରିବାକୁ ହେଲି ମନ ।
ବ. ରା.

ଏଣୁ, ଅ°. (ଦେଶଜ) ଏ ଉତ୍ତାରୁ; ଏ ଦିଗରୁ; ଏ କାରଣରୁ ।

ଏଣେ, ଏଣେଁ, } ଅ°. (ଦେଶଜ) ଏହାଦ୍ୱାରା । ଯଥା—

ଦେଖ ମୋ ନାରାଚ ପ୍ରଚଣ୍ଡ,
ଏଣେ କାଟିବି ତୋର ମୁଣ୍ଡ । ଖ. ଦ. ସ୍କ.

ଏଥିରେ, ଏ ବିଷୟରେ । ଯଥା—

ସୁଜନେ ଏଣେ ମନ ଦେଲେ,
କୃଷ୍ଣ ଭେଟିବ ତୁମ୍ଭେ ଭଲେ । ଖ. ଦ. ସ୍କ.

ଏଆଡ଼େ, ଏଦିଗରେ ।

ଏଣେତେଣେ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏଆଡ଼େ
ଏଣେଁ ତେଣେଁ, } ସେଆଡ଼େ, ଇତସ୍ତତଃ ।

ଏଣ୍ଡୁଅ, } ବି. (ଦେଶଜ) ସରଟ ନାମକ
ଏଣ୍ଡା, } ସର୍ବପ୍ରସିଦ୍ଧ ଏକ ସରୀସୃପ ଜନ୍ତୁ ।
ଯଥା—
ଚଉପାଶେ ବନ ବେଢ଼ିପି ଏଣ୍ଡୁଅ ହେଲା । ବି. ଗୀ.
ଏଣ୍ଡାର ଭଗା ବଇରେ ବଳ । ପ୍ରବଚନ ।

ଏଣ୍ଡୁରି, } ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ରୀହି ଓ ତଣ୍ଡୁଳ-
ଇଣ୍ଡୁରି, } ଚୂର୍ଣ୍ଣରେ ନିର୍ମିତ ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ ।

ଏଣ୍ଡୁଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ଏତ, ବିଂ. (ଇ=ଗମନ କରିବା-ତ) କର୍ବୁର-
ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ, ନାନାବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । (ଚିତ୍ରଂ
କିର୍ମିରକଲ୍ମାଷଶବଳୈତାଶ୍ଚ କର୍ବୁରେ—
ଅମର) ବି. ହରିଣ; କାଳସାର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ)
ହରିଣୀ । (ଆ-ଇ-ତ) ଆଗତ ।

ଏତକ, } ବିଂ. (ଏତଦ୍ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ)
ଏତିକ, } ଏତତ୍ ପରିମାଣ । ଯଥା—
ଏତକ ଭାତ ତ ଅଣ୍ଟିବ ନାହିଁ,
ଅଲ୍ପ କିଛି ଥିଲେ ବାଢ଼ ଗୋସାଇଁ । ହା. ତ.
ପରମବିବେକ ସିଂହଳାପୁର,
କି ହେଲା ରହିଲା ଏତିକ ମାତ୍ର । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଏତତ୍, ସର୍ବଂ. (ଏତଦ୍-ଇ=ଗମନ କରିବା-
ତଦ୍) ଏହା, ଏହି, ଏ, ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ।

ଏତନ, ବି. (ଆ-ଇ = ଗମନ କରିବା-ତନ
—ସତତ ଗମନ ହେତୁରୁ) ନିଃଶ୍ୱାସ ।

ଏତଲା, } ବି. (ଯାବନିକ) ସମ୍ବାଦ ଦେବାର,
ଏତଲାଇ, } ଜଣାଇଦେବାର, ଖବର ।

ଏତଲାନାମା, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଦାଲତର
ବିଜ୍ଞାପନପତ୍ର, ସମ୍ବାଦପତ୍ର ।

ଏତା, ସର୍ବଂ. (ଏତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଏହା ।

ଏତାକେତା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଠିକିଠିକି,
ଚରିଚର ।

ଏତାଦୃକ୍, } ବିଂ. (ଏତଦ୍-ଦୃଶ୍-କ୍ୱିପ୍, ଅ)
ଏତାଦୃଶ, } ଏହିପରି, ଏରୂପ, ଏହିପ୍ରକାର ।

ଏତାବତା, ଅଂ (ଏତାବତ୍-ଆ) ଏହାଦ୍ୱାରା,
ଏହା ହେବାଦ୍ୱାରା । ଯଥା—ଏତାବତା
ଏହା ଅବଧାରିତ ହେଲା ।

ଏତାବାନ୍, ବିଂ. (ଏତାବତ୍-ଏତଦ୍-ବତ୍—
ପରିମାଣାର୍ଥେ) ଏତତ୍ ପରିମାଣ, ଏତେ;
ଏହିମାତ୍ର, ଏହାହିଁ କେବଳ, ଏତିକ ।

ଏତେ, } ଅଂ. (ଈପ୍ସିତ-ଶବ୍ଦଜ) ଏତାବତ୍-
ଏତେକ, } ପରିମାଣ । ଯଥା—
ଏଥିଲାଗି କପାଁ ଏତେ କଷ୍ଟାକଷ୍ଟି । ଦ. ବା.
ଭାଗ୍ୟ ଏତିକ ଜନ୍ମ ଲେଖେକ ଖାଇ ଯେତିକ ଚନ୍ଦ୍ର,
ବାସେ ପୋଛିବ ସେ କି ମୂର୍ଛିବ ଏ କି ପୁଚ୍ଛିବ ଖାଦ୍ୟ ।
ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଏତେଯାଏଁ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏତେବେଳ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଯଥା—
ଏତେ ଯାନ୍ତି ପଥର କାହିଁକି ମାରୁଥାନ୍ତି,
ଡାଳକୁ ଲଥନ୍ତି ବୃକ୍ଷ ଫଳ ତୋଳି ନିଅନ୍ତି ।
ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ତ.

ଏତେବେଳକୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏତେ ସମୟ
ଅତୀତ ହେଲା ପରେ, ଏତେ ବିଳମ୍ବରେ ।
ଯଥା—
ଏତେବେଳକୁ ମୁଖ ଦିଶିଲା ଆଜ । ଗୋ. ପ. ନା.

ଏତେବେଳୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏ ସମୟରୁ,
ଏ କାଳରୁ ।

ଏତେବେଳେ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏ ସମୟରେ,
ବର୍ତ୍ତମାନ । ଯଥା—
ଯାର ଆଜ୍ଞାବଳେ ଯାଜ୍ଞସେନୀଙ୍କ ଦୁର୍ଗତି
କଲୁ ଦୁଷ୍ଟ ! ନୋହିଲା ସେ ଏତେବେଳେ ସାହା । କ. ବ.

ଏତେସର, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏପରି
ଏତେସରିକ, } ଅବସ୍ଥା । ଯଥା—
ଗୃହିଁଲେ କି ପୁଣି ନୋହିବ ମୁଦ୍ରିତ-
ନୟନେ ତ ଏତେ ସର । ଯ. କେ.

ଏଥ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏଠାକୁ । ଯଥା—
ଅକ୍ରୂର ହସ୍ତେ ଦେଇ ରଥ,
ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଅଣାଇଲା ଏଥ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.
ଏଠାରେ, ଏଥିରେ । ଯଥା—
ମୁହିଁ କରିତ ରାଜାର ସହୋଦର ଭ୍ରାତ,
ଦ୍ରୁପଦ ଭୟେ ମୁହିଁ ଲୁଚିଥାଏ ଏଥ । ସା. ଭା. ଆ.

ଏଥକୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏଠାକୁ । ଯଥା—

କମର୍ଥେ ଅଇଲୁ ଏଥକୁ,
ସଙ୍ଗତେ ଆଣିଛୁ ପ୍ରିୟାକୁ । ମା. ମା.

ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ, ଏହାପାଇଁ । ଯଥା—ଏଥକୁ କ ଉପାୟ ଅଛି, କହ ।

ଏଥର, ଏଥରକ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏବେ । ଯଥା—

କନଶ୍ରୁତ ଯାହା କହୁଥିଲ ତାହା
ଦେଖିଲ ନେତ୍ରେ ଏଥର । ପାର୍ବତୀ ।

ଅତଃପର, ଏଣିକି । ଯଥା—

ଇଷୁ ଯୋଚଲଣି ମାରବ ଏଥର ସଂଶୟ ତ ନାହିଁ ।
ବି. ଚ. ମ.

ଏହିବାର । ଯଥା—ଏଥର କମ୍ବା ଏଥରକ ମାନ ମୋତେ ରକ୍ଷା କର ।

ଏଥି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏଠାରେ; ଏଥିରେ । ଯଥା—

କୁମ୍ଭ ଭେଳାରେ ହୁଅନ୍ତି ପାର,
ତାହିଁ ତ ଏଥି ନାହାନ୍ତି କର । ର. କ.

ଏଥିକ, ଏଥିକୁ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏବିଷୟକୁ, ଏ ବିଷୟପାଇଁ ।

ଏଥିପାଇଁ, ଏଇଥିପାଇଁ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏନିମନ୍ତେ; ଏହେତୁରୁ ।

ଏଥିଲଗି, ଏଇଥିଲଗି, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏନିମନ୍ତେ ।

ଏଥୁଁ, ଏଥୁ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏ ବିଷୟରୁ । ଯଥା—

ଏଥୁଁ ଏ ଧାଷା ସିନା ଲଭେ ହୃଦୟ । ଉ. ସ୍ତ.

ଏହିଠାରୁ । ଯଥା—

ପାଞ୍ଚଲେ ଗନ୍ଧର୍ବରାଜ ଆଜ ଏଥୁଁ ଯିବା,
କାଲ ପ୍ରଭାତେ ପୁଣି ଆସି ପହଞ୍ଚିବା । ବେ. ପ.

ଏଥୁଅନ୍ତେ, ଏଥୁଅନ୍ତରେ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏଉତ୍ତରୁ । ଯଥା—

ଶୁଣ ରସିକେ ରସ ଏଥୁଅନ୍ତରେ । ଲ. ବ.

ଏଥେଁ, ଏଥେ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏଥିରେ । ଯଥା—

ନୁହ ଏଥେଁ ଉଦାସ ଦାସ କରବା ଦାସ,
ଆଶ୍ରୁ ସେ ପାଶେ ପାଶେ ଧର । ଲ. ବ.

ଏହାଦ୍ୱାରା । ଯଥା—

ତୁମ୍ଭର ତ ଧନୁ ଅଟଇ ଦୁର୍ବଳ,
ଏଥେ କ ମରସିବେ ମହାରଥକୁଳ । କୃ. ଖ. ବ.

ଏଧ, ଏଧସ୍, } ବି. (ଏଧ୍ = ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ଅ, ଅସ୍, ଯାହାଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ନି ବୃଦ୍ଧି ପାଏ) ଇନ୍ଧନ, କାଷ୍ଠ, ତୃଣ । (କାଷ୍ଠଂ ଦାର୍ବିନ୍ଧନଂ ତ୍ୱେଧ ଇଧ୍ମମେଧଃ ସମିତ୍ ସ୍ତ୍ରିୟାଂ—ଅମର ।)

ଏଧମାନ, ବିଂ. (ଏଧ୍ = ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ଆନ, ଆନ = ମାନ) ବର୍ଦ୍ଧମାନ, ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ।

ଏଧା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଏଧ୍-ଅ-ଆ) ବୃଦ୍ଧି, ଉପଚୟ; ସମୃଦ୍ଧି । (ଏଧା ସମୃଦ୍ଧୌ—ଅମର ।)

ଏଧିତ, ବିଂ. (ଏଧ୍—ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ତ) ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ, ବର୍ଦ୍ଧିତ; ବିସ୍ତାରିତ । (ପ୍ରବୃଦ୍ଧଂ ପ୍ରୌଢ଼ମେଧିତଂ—ଅମର ।) ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ।

ଏନସ୍, ଏନଃ, } ବି. (ଇ = ଗମନ କରିବା-ଅସ୍, ନ ଆଗମ, ମନୁଷ୍ୟ ଯାହାଦ୍ୱାରା ଅଧୋଗମନ କରେ) ପାପ; ଅପରାଧ; ନିନ୍ଦା । (ସର୍ବୈନସାମପଧ୍ୱଂସି ଜାପ୍ୟଂ ।)

ଏନ୍ତା, ବିଂ. (ପ୍ରାଦେଶିକ, ଗଡ଼ଜାତରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଏମନ୍ତ ।

ଏପାଳି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏବେ ବା ଏଣିକି । ଯଥା—

ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର ସରିଲା ସମୟ ତ,
ଏ ପାଳି କୁରୁଏ ହୋଇବେ ବିନାଶିତ । କୃ.ଖ.ସ.ପ.

ଏବ, ଏବେ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଉପସ୍ଥିତ ସମୟ । ଯଥା—

ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଆଜ୍ଞା କଲେ ଶୁଣ ହେ ସହଦେବ,
ମଧୁଚ୍ଛପଣେ ମାମୁ ଆସିଅଛନ୍ତି ଏବ । ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ଏବକୁ, ଏବୁକୁ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏହି କାଳକୁ; ଏହି ଅଳ୍ପ ସମୟକୁ ।

ଏବର, ଅଂ. (ଦେଶଜ—ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ।

ଏମତ, ଏମନ୍ତ, ଏମନ୍ତ, ଏମିତି, ଏମତେ, } ଅଂ· (ଦେଶଜ) ଏହିପରି ।

ଶଙ୍ଖଧରପଦେ ବରଭକ୍ଷା ଯିବା କଲା ଏମନ୍ତେ । ହୃଷା. କପାଇଁ ସାର୍ଥ ନୋହିବ ଏମନ୍ତ ବଗୁର । କୋ. ବ୍. ସୁ.

ଏମାରତ, ବି· (ଯାବନିକ) ଅଟ୍ଟାଳିକା, ପକ୍କାବାଡ଼ି ।

ଏରକା, ବି· (ଇ = ଗମନ କରିବା-ରକ୍-ଆପ୍) ଗ୍ରନ୍ଥିହୀନ ତୃଣବିଶେଷ, ଶରଗଛ । ମଦମତ୍ତ ଯାଦବମାନେ ଏଥିରେ ହଣାହଣି ହୋଇ ମରିଥିଲେ । (ଏରକାଣାଂ ଛଦା ମୁଷ୍ଟିଂ କୋପାକ୍ରାନ୍ତ କେଶବଃ ।)

ଏରଣ୍ଡ, ବି· (ଆ-ଇର୍ = ଗମନ କରିବା-ଅଣ୍ଡର୍) ଗବଗଛ, ଜାଲଗଛ । ଯଥା—

ବଗୁଡ଼ବନେ ଓଠାରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ମଲ୍ଲ ହସ୍ତରେ,
ଏରଣ୍ଡଦଣ୍ଡ ପଡ଼ିଲା ପରି ଭାଜିଲା । ବୈ. ବ.

ଏରା, ବି· (ଦେଶଜ) ଜଳଚର ପକ୍ଷିବିଶେଷ, ଏହାର ଶୁକ୍ଳ ପକ୍ଷଗୁଡ଼ିକୁ ପାଇକମାନେ ଭୂଷଣ ସ୍ୱରୂପ ଟୋପରରେ ଲଗାନ୍ତି । ଯଥା—

କଳରବେ ଏରା ହଂଜଣ ହିଁ ଦରୁ;
ଅରଣ୍ୟେ ଲେଉଟନ୍ତି ଯେଝା ମାଡ଼ଭରୁ । ଚିଲିକା ।

ଏରୁଣ୍ଡି, ଏରଣ୍ଡି, } ବି· (ଦେଶଜ) ଦ୍ୱାରବନ୍ଧ । ଯଥା—

ଗୁରୁଣ୍ଡି ଗୁରୁଣ୍ଡି ଏରୁଣ୍ଡି ଉପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବସନ୍ତି ଯାଇ,
ମାଆଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇଁ ଅନାଇଁ
ମାଟି ଦେଉଥାନ୍ତି ଖାଇ । ବ.ଚ.ମ.

ଏର୍ବାରୁ, ଇର୍ବାରୁ, } ବି· (ଇରୁ = ବୀଜ-ଆର = ଯେ ଗମନ କରେ କମ୍ବା ପାଏ, ଯେ ବୀଜପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ) କାକୁଡ଼ିବିଶେଷ, ଫୁଟିକାକୁଡ଼ି ।

ଏଳବାଳୁ, ଏଳବାଳୁକ, ଏଳବାଳୁକା, ଏଳାବାଳୁକ, } ବି· ସଂ· ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ, ଗନ୍ଧବାଳୁକା ।

ଏଳା, ଏଳିକା, } ବି·ସ୍ତ୍ରୀ· (ଇଳ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ—ଯେ ମୁଖର ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ନଷ୍ଟ କରେ) ଅଳାଇଚଲତା; ଅଳାଇଚଫଳ ।

ଏଲାକା, ଇଲାକା, } ବି. (ଯାବନିକ) ସମ୍ବନ୍ଧ ବା ସମ୍ପର୍କ । ଯଥା—ତାର ସହିତ ମୋର କୌଣସି ଏଲାକା ନାହିଁ । ଦଖଲ, ଅଧିକାର । ଯଥା—ଏହି ସ୍ଥାନଟି ମୋର ଏଲାକାରେ ଅଛି ।

ଏଲାଗେ, ଏହିଲାଗେ, } ଅଂ· (ଦେଶଜ) ଏବେ, ଏହିକ୍ଷଣି । ଯଥା—

ଯେ ହେବାର ହେଲାଣି ଭୂଲ ସବେଁ ବେଗେ,
ଖ୍ରାମନ୍ତି ଆସି ଯେବେ ମିଳିବ ଏଲାଗେ । କୃ.ଖ୍ରା.ବ.ପ.

ଏଳାପର୍ଣ୍ଣୀ, ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଏଳା-ପର୍ଣ୍ଣ-ଈ, ଯାହାର ଏଳାର ପରି ପତ୍ର) ସାମାନ୍ୟ ରାସ୍ନା, ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଏଲାମ, ବି· (ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ନିଲାମ ।

ଏଳୁକ, ବି· ସଂ· ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ, ଗନ୍ଧବାଳୁକା ।

ଏବ, ଅଂ· (ଇ = ଗମନ କରିବା-ବ) ଅବଧାରଣ; ନିୟମ; ପରିସଂଖ୍ୟା; ସାଦୃଶ୍ୟ; ବ୍ୟବଚ୍ଛେଦ; ବାକ୍ୟପୂରଣ; ନିଶ୍ଚୟ ।

ଏବଂ, ଅଂ· (ଇ = ଗମନ କରିବା-ବମ୍) ଏହିପ୍ରକାର, ଏତାଦୃଶ । (ଇବେତ୍ଥମର୍ଥୟୋରେବଂ —ଅମର ।) ଅଙ୍ଗୀକାର; ଅବଧାରଣ; ଉପମା; ସାଦୃଶ୍ୟ । (ଏବଂପ୍ରକାରୋପମୟୋରଙ୍ଗୀକାରେଽବଧାରଣେ—ହେମଚନ୍ଦ୍ର ।) ନିଶ୍ଚୟ, ପ୍ରଶ୍ନ, (ଓଡ଼ିଆରେ) ପୁଣି, ପୁଣ ।

ଏବମ୍ବିଧ, ବିଂ· (ଏବଂ-ବିଧା = ପ୍ରକାର) ଏହିପ୍ରକାର; ଏହିରୂପ, ଈଦୃଶ ।

ଏବଂଭୂତ, ବିଂ· (ଏବଂ-ଭୂତ = ଯେ ହୋଇଅଛି) ଏହିପ୍ରକାର, ଈଦୃଶ, ଏହିରୂପ ।

ଏଷଣ, ବି· (ଆ-ଇଷ୍ = ଗମନ କରିବା, ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା-ଅନ) ଲୌହମୟ ବାଣ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଅନ୍ୱେଷଣ; ଇଚ୍ଛା; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ନିକିତି ।

ଏଷଣିକା, ଏଷଣୀ, } ବି· ସ୍ତ୍ରୀ· (ଏଷଣ-ଇକ-ଆ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ନିକିତି, ସୁନାରିମାନଙ୍କର ନାରାଚକୃତି ଲୌହଶଳାକା; ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । (ନାରାଚୀ ସ୍ୟାଦେଷଣିକା—ଅମର ।)

ଏଷଣୀୟ, } ବି°. (ଇଷ୍ = ଇଚ୍ଛା କରିବା-
ଏଷ୍ଟବ୍ୟ, } ଅନୀୟ, ତବ୍ୟ) ବାଞ୍ଛନୀୟ ।
ଏଷିତା, } ବି°. (ଇଷ୍ = ଇଚ୍ଛା କରିବା-ତୃ)
ଏଷ୍ଟା, } ଇଚ୍ଛୁକ ।
ଏଷ୍ଟିମେଟ୍, ବି. (ଇଂରାଜି ଶବ୍ଦ) ବ୍ୟୟ-ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ।
ଏସନ, ଏସନକ, } ଅ°. (ଦେଶଜ) ଏହି-
ଏସନେ, ଏସନେକ, } ପରି । ଯଥା—

ଏସନରେ ହୋଇ ବିମନରେ ବୋଲନ୍ତି ଛନରେ
ସ୍ନେହ ଘେନ । ବ. ଚ. ମ.

ଏବାର ଏସନେ   ବାଣ ଶରାସନେ
ବହାଇ ବନ୍ଧନ୍ତେ ବୀର । ବି. ଗୀ.

ଏସନକ ଆଜ୍ଞା ଯହୁଁ ଦେଲେ ଦଣ୍ଡଧାରୀ,
ଗର୍ଭେ ଥାଇ ବାଳୁତ ଡାକିଲେ ଆଣ୍ଠ କରି । ନା.ର.ଗୀ.
ଏସନେକ ସମ୍ଭବେ ହେଲା ବିଭା ଯୁକତେ,
ଶଯ୍ୟାରେ ବରକନ୍ୟା ଏ ପହୁଡ଼ି ନିଶିନ୍ତେ । ସା.ଭା.ଆ.

ଏହା, } ସର୍ବ° (ଏତଦ୍ ଓ ଇଦମ୍ ଶବ୍ଦର
ଏହି, } ରୂପାନ୍ତର, ଏହା—ଅବ୍ୟକ୍ତବାଚକକୁ ଏବଂ ଏହି—ବ୍ୟକ୍ତ ଓ ଅବ୍ୟକ୍ତବାଚକକୁ ବୁଝାଏ । ଏ ପଦାର୍ଥ, ଏ ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—
ଏହା ଭଲ ନୁହେ ।

ଏ ରଣ ଜିଣିଲେ ହେବୁ ତୁହି ଧନ୍ୟ,
ଏହି ଦେବୀ ହେବେ ସାହା ସୁପ୍ରସନ୍ନ । ନ. କେ.

ଏହିଡେନ, ଅ°. (ଦେଶଜ) ଏହେତୁରୁ । ଯଥା—

କଣବର ସ୍କନ୍ଧେ ଅଛୁ ଚଢ଼ି,
କହୁଅଛୁ ଏହିଡେନ ବଢ଼ି । ର. କ.

ଏହିଠାଏ, ସର୍ବ°. (ଦେଶଜ) । ଯଥା—

କହିଲେ ବିଜୟ କର ଏହିଠାଏ । ର. କ.

ଏହିଧାପେ, } କ୍ରି. ବି°. (ଦେଶଜ) ଏହିକ୍ଷଣି ।
ଏଧାପେ, } ଯଥା—

ମୁହିଁ ଥିଲେ ଖୋଜିଣ ମାରିବ ଏହି ଧାପେ,
ମୁଁ ଏ ଧିଙ୍ଗାସ ଶୁଣି ରହିବି କେଉଁ ରୂପେ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ଏହିତା, } ସର୍ବ°. (ଦେଶଜ) ଏହା ।
ଏଇତା, }

ଏହିମନ୍ତ, ଏମନ୍ତ, ଏମିନ୍ତ, ଏମନ୍ତକା, ଏମିନ୍ତକା, } ଅ°. (ଏତଦ୍-ଏବଂ-ମନ୍ତ — ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଏପରି । ଯଥା—

ଏହିମନ୍ତ ଶତଜନ୍ମ ହୋଏ ଯେବେ ଶେଷ,
ଫୁଟିଲେଣ ପୁଣ୍ୟ ଉଦେ ପୃଷ୍ଠ କରେ ବାସ । ନା.ର.ଗୀ.

ଏହୁ, ସର୍ବ°. (ଏତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଏହି । ଯଥା—

ଏହୁ ଘନଏ ହରନ୍ତି ଚଉ ଧରନ୍ତି । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଏହେତୁ, ଅ°. (ଦେଶଜ) ଏନିମନ୍ତେ ।
ଏହେନେକ, } ଅ°. (ଦେଶଜ) ଏପରି ।
ଏହ୍ନେକ, } ଯଥା—

ଏହେନେକ ଶାପ ସେ ମୁନି ଦେଲେ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ,
ବ୍ୟାସ ବୋଇଲେ ସେ ବଡ଼ ଦୁର୍ଭାର ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ।
ସା. ଭା. ଆ.

ଏହ୍ନେ, ଅ°. (ଦେଶଜ) ଏପରି । ଯଥା —

ଏହ୍ନେ ପ୍ରବଳା ଦୁଃଖଦୁର୍ବଳା ହୋଇ ଅବଳାମଣି ।
ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଏଣୁକରି ବା ଏହାଦ୍ୱାରା । ଯଥା—

ଧନ୍ୟ ଏ କର୍ଣ୍ଣେ ତୋର କୁଣ୍ଡଳ ବେନି ଅଛି,
ଏହ୍ନେ ତୋତେ ଜାଣିଲି ପବନର ବଚ୍ଛ ।
ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ଐ, ବି. ଦ୍ୱାଦଶ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ; ଶିବ । ଅ°. ଆହ୍ୱାନ, ଆମନ୍ତ୍ରଣ, ସମ୍ବୋଧନ; ସ୍ମରଣ । (ଦେଶଜ) ବିମନେଚ୍ଛା ।
ଐକ, ବି°. (ଏକ-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଏକାର୍ଥ-ବୋଧକ, ଏକସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।
ଐକତାନ, ବି. (ଏକତାନ-ଅ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ, ଭିନ୍ନଜାତୀୟ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଯନ୍ତ୍ର ଏକତ୍ର ବାଦିତ ହେଲେ ଐକତାନ କହନ୍ତି ।
ଐକପତ୍ୟ, ବି. (ଏକପତି-ଯ) ଏକାଧିପତ୍ୟ ।
ଐକମତ୍ୟ, ବି. (ଏକମତ-ଯ) ଏକବିଧ ଅଭିପ୍ରାୟ, ତୁଲ୍ୟସମ୍ମତି । ଯଥା—ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର ଐକମତ୍ୟ ବିନା ସମାଜରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ନ ପାରେ ।
ଐକରାଜ୍ୟ, ବି. (ଏକରାଜ-ଯ) ଏକାଧିପତ୍ୟ ।

ଐକବାକ୍ୟ, ବି. (ଏକବାକ୍ୟ-ଯ) ଏକ-
ବାକ୍ୟତା, କଥାର ମେଳ ।

ଐକାଗାରିକ, ବି. (ଏକ=ଅସହାୟ ଆଗାର=
ଗୃହ-ଇକ—ପ୍ରୟୋଜନାର୍ଥେ) ଚୋର,
ଦସ୍ୟୁ; ଏକାଗାରବାସୀ । (ଚୌରୈକା-
ଗାରିକସ୍ତେନ ଦସ୍ୟୁତସ୍କରମୋଷକାଃ—
ଅମର ।)

ଐକାତ୍ମ୍ୟ, ବି. (ଏକାତ୍ମା=ଏକାତ୍ମ-ଯ—
ଭାବାର୍ଥେ) ଐକ୍ୟ, ଏକସ୍ୱରୂପତ୍ୱ; ଅଭେଦ ।

ଐକାନ୍ତିକ, ବିଂ. (ଏକାନ୍ତ-ଇକ) ନିଶ୍ଚିତ;
ପ୍ରଗାଢ଼; ଦୃଢ଼; ଆତ୍ୟନ୍ତିକ ।

ଐକାନ୍ୟିକ, ବିଂ. (ଏକ-ଅନ୍ୟ=ଅଧ୍ୟୟନର
ବିପରୀତଭାବ-ଇକ) ଯେଉଁ ଛାତ୍ର ଏକପ୍ରକାର
ଅଧ୍ୟୟନ କରଇ, ପରୀକ୍ଷା କାଳରେ ଅନ୍ୟ
ପ୍ରକାର ଉତ୍ତର ଦିଅଇ, କୁପାଠକ ।

ଐକାହ୍ନିକ,ବିଂ.(ଏକ-ଅହନ୍-ଇକ)ଯାହା ଏକ-
ଦିନ ଅନ୍ତର ହୁଏ; ଏକଦିନସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଏକ-
ଦିନନିଷ୍ପାଦ୍ୟ; ଏକଦିନବ୍ୟାପକ (ଜ୍ୱର) ।

ଐକ୍ୟ, ବି. (ଏକ-ଯ—ଭାବାର୍ଥେ) ଏକତା,
ଅବିରୋଧ, ମେଳ; ଏକୀଭାବ, ଏକରୂପତା ।
(ତେଷାଂଦ୍ୱୟୋର୍ଦ୍ୱୟୋରୈକ୍ୟଂ—ର.ବଂ.।)

ଐଚ୍ଛିକା, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଏକ୍ଷଣି ।
ଅଇଚ୍ଛିକା, }

ଐଚ୍ଛିକ, ବିଂ. (ଇଚ୍ଛା-ଇକ—ଇଦମର୍ଥେ)
ଇଚ୍ଛାଧୀନ, ଇଚ୍ଛାନୁଯାୟୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ)
ଇଚ୍ଛାନୁଯାୟିନୀ ।

ଐଣ, } ବିଂ. (ଏଣ=ହରିଣ-ଅ, ଏୟ—
ଐଣେୟ, } ଇଦମର୍ଥେ) କୃଷ୍ଣମୃଗସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।
କୃଷ୍ଣସାର ମୃଗଜାତ (ଚର୍ମାଦି) । ଯଥା—

ପୃଷ୍ଠେ ଲମ୍ବିତ ଐଣ ଚର୍ମ ବନ୍ଧ
ସନ୍ତୋଷେ ଗମେ ତାପସ । କା. ପ. ନା.

ଐଣିକ, ବିଂ. (ଏଣ=ମୃଗ-ଇକ) ମୃଗହନ୍ତା ।

ଐତିହାସିକ, ବିଂ. (ଇତିହାସ-ଇକ-ଇଦମର୍ଥେ)
ଇତିହାସସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଇତିହାସବେତ୍ତା ।

ଐତିହ୍ୟ, ଅଂ. (ଇତିହ-ଯ) ପରମ୍ପରାଗତ
ଉପଦେଶ ବାକ୍ୟ । ଯେପରି ଏହି ବୃକ୍ଷରେ
ଭୂତ ଅଛି ଇତ୍ୟାଦି ବାକ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।
ପ୍ରମାଣବିଶେଷ । (ପାରମ୍ପର୍ଯ୍ୟୋପଦେଶେ
ସ୍ୟାଦୈତିହ୍ୟମିତିହାବ୍ୟୟଂ—ଅମର ।)

ଐନ୍ଦବ, ବିଂ. (ଇନ୍ଦୁ=ଚନ୍ଦ୍ର-ଅ-ଇଦମର୍ଥେ)
ଚନ୍ଦ୍ରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଯଥା—

ସଙ୍ଗୀତାମ୍ବୁଧି-ଜାତ ଐନ୍ଦବ କଳା ବୀଣାପ୍ରବୀଣପ୍ରିୟା ।
ବହ୍ଲଣୀୟ କାବ୍ୟ ।

ବି. ମୃଗଶିରା ନକ୍ଷତ୍ର; ଚାନ୍ଦ୍ରାୟଣ ବ୍ରତ-
ବିଶେଷ । (କର୍ତ୍ତବ୍ୟମୈନ୍ଦବଦ୍ୱୟଂ—ସ୍ମୃତି)
ଚାନ୍ଦ୍ର ମାସ । ଐନ୍ଦବସ୍ତିଥିଭିସ୍ତଦ୍ୱତ୍ସଂକ୍ରାନ୍ତ୍ୟା
ସୌର ଉଚ୍ୟତେ ।)

ଐନ୍ଦ୍ର, ବି. (ଇନ୍ଦ୍ର-ଅ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ, ଇଦମର୍ଥେ)
ବାଳୀ, ସୁଗ୍ରୀବ, ଜୟନ୍ତ, ଅର୍ଜୁନ; ପୂର୍ବ-
ଦେଶୀୟ ଜାତିବିଶେଷ । ବିଂ. ଇନ୍ଦ୍ର
ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ; ପୂର୍ବଦିକ୍;
ଶକ୍ତିବିଶେଷ; ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ନକ୍ଷତ୍ର ।

ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ, ବିଂ. (ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ=କୁହୁକ-
ଇକ-ଇଦମର୍ଥେ) ଯେ ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ କରେ,
କୁହକୀ, ବାଜୀକର, ମାୟାକାରକ; ଇନ୍ଦ୍ର-
ଜାଲସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଐନ୍ଦ୍ରଲୁପ୍ତିକ, ବିଂ. (ଇନ୍ଦ୍ରଲୁପ୍ତ-ଇକ) କେଶ-
ନାଶକ ରୋଗବିଶିଷ୍ଟ, ଯାହାର ମୁଣ୍ଡରୁ ବାଳ
ଉପୁଡ଼ି ଯାଇ ଟାଙ୍ଗରା କରିଦିଏ ।

ଐନ୍ଦ୍ରି, ବି. (ଇନ୍ଦ୍ର-ଇ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଜୟନ୍ତ;
ବାଳୀ; ସୁଗ୍ରୀବ; ଅର୍ଜୁନ; କାକ ।

ଐର, ବି. (ଇରା-ଅ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ନୃପତି-
ବିଶେଷ, ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ଜଣେ
ସୁଖ୍ୟାତିସମ୍ପନ୍ନ ରାଜା । ଯଥା—

ଦାଣ୍ଡିମାଳ ଯାର ଗଳିଲ ବକ୍ଷରେ
ଐର ଯଶ ଲେଖା ଅକ୍ଷୟ ଅକ୍ଷରେ । ନ. କେ.

ଐରାବଣ, ବି. (ଇରାବତ୍=ସମୁଦ୍ର, ମେଘ-ଅ-
ଇଦମର୍ଥେ) ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ହସ୍ତୀ, ପୂର୍ବଦିଗର
ହସ୍ତୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ-ଐରାବଣୀ) ବିଦ୍ୟୁତ୍,
ବିଜୁଳୀ ।

ଐରାବତ, ବ. (ଇରାବତ୍ = ସମୁଦ୍ର, ମେଘ-ଅ, ଇଦମର୍ଥେ-ଯେ ସମୁଦ୍ରରୁ ଜନ୍ମି ଅଛି) ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ହସ୍ତୀ, ପୂର୍ବଦିଗର ହସ୍ତୀ । (ଐରାବତୋଽ-ଭ୍ରମାତଙ୍ଗୈରାବଣାଭ୍ରମୁବଲ୍ଲଭାଃ—ଅମର ।) (ବିଦ୍ୟୁତ୍ର ପ୍ରାପ୍ୟ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତି ଫଳ ଥିବାରୁ) ନାଗରଙ୍ଗ ବା ନାରଙ୍ଗ । (ଐରାବତୋ ନାଗରଂଗଃ—ଅମର ।) ସରଳ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ-ଐରାବତୀ) ବିଦ୍ୟୁତ୍, ବିଜୁଳି; ଐରାବତ ହସ୍ତିର ସ୍ତ୍ରୀ; ଐରାବତୀ ନଦୀ, ଏହାର ଆଧୁନିକ ନାମ ରାବୀ ।

ଐର, **ଅଇର**, } ବ. (ଅର ଶବ୍ଦଜ) ଶତ୍ରୁ ।

ଐରଗଉଡ଼, ବ. (ଆଭୀରର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଏକ-ଜାତୀୟ ନଟ, ସେମାନେ ବାଉଁଶ ଉପରେ ନାନାବିଧ କ୍ରୀଡ଼ା ଦେଖାନ୍ତି ।

ଐରଣ, ବି. (ଇରଣ-ଅ-ଇଦମର୍ଥେ) ଲବଣ-ବିଶେଷ, ପଙ୍କା ଲବଣ ।

ଐରୁତା, ବି. (ଅରତା ପଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଶତ୍ରୁତା ।

ଐରେୟ, ବି. (ଇରା = "ସୁରା" ଅନ୍ନ-ଏୟ) **ଅନ୍ନ**ଭବ ମଦ୍ୟ, ଅନ୍ନରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମଦ ।

ଐଳ, ବି. (ଇଳା = ବୁଧଙ୍କ ପତ୍ନୀ-ଅ) ଚନ୍ଦ୍ର-ବଂଶୀୟ ପୁରୂରବା ରାଜା ।

ଐଳବିଳ, ବି. (ଇଳବିଳା = ପୁଲସ୍ତି ଋଷିଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା, କୁବେରଙ୍କ ପିତାମହୀ-ଅ—ଅପ-ତ୍ୟାର୍ଥେ, ନାତିକ ମଧ୍ୟ ଅପତ୍ୟ ବୋଲି-ଯାଏ) ଇଳବିଳାଙ୍କ ପୁତ୍ର, କୁବେର ।

ଐଳେୟ, ବି. (ଏଳା-ଏୟ-ଭାବାର୍ଥେ) ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ, ଗନ୍ଧାଳୁକା । (ଏଳା-ବାଳୁକମୈଳେୟଂ ସୁଗନ୍ଧି ହରିବାଲୁକଂ—ଅମର ।)

ଐଶ, **ଐଶିକ**, **ଐଶ୍ୱର**, } ବିଂ. (ଈଶ-ଅ, ଇକ; ଈଶ୍ୱର-ଅ-ଇଦମର୍ଥେ) ଈଶସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଐଶାନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଈଶାନ = ଶିବ-ଅ) ଈଶାନ-କୋଣ; ଶକ୍ତିବିଶେଷ; ପାର୍ବତୀ ।

ଐଶାନ୍ୟ, ବି. (ଈଶାନ-ଯ) ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ କୋଣ, ଈଶାନକୋଣ ।

ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ଈଶ୍ୱର-ଯ—ଭାବାର୍ଥେ) ପ୍ରଭୁତ୍ୱ; ଈଶ୍ୱରତ୍ୱ; ସମ୍ପତ୍ତି; ଅଣିମାଦି ଅଷ୍ଟବିଧ ଶକ୍ତି । (ବିଭୂତି ର୍ଭୂତିରୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟମଣିମାଦି-କମଷ୍ଟଧା—ଅମର ।)

ଐଷମଃ, **ଐଷମସ୍**, } ଅଂ. (ଇଦମ୍-ସମସ୍—ବର୍ଷାର୍ଥେ) ଏହିବତ୍ସର, ଏବର୍ଷ । (ପରୁତ୍ ପରାର୍ଯ୍ୟୈଷମୋଽବ୍ଦେ ପୂର୍ବେ ପୂର୍ବତରେ ଯତି—ଅମର ।)

ଐହିକ, ବିଂ. (ଇହ = ଇହକାଳେ-ଇକ—ଭାବାର୍ଥେ) ଇହକାଳୋଭବ, ଏହିକାଳର; ଇହଲୋକସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଓ, ବି. ତ୍ରୟୋଦଶ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ, ବ୍ରହ୍ମା । ଅଂ. ସମ୍ବୋଧନ; ଅଭିପ୍ରାୟ; ସ୍ମରଣ; ଦୟା; (ଓମ୍ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱୀକାରସୂଚକାର୍ଥ; ଆହ୍ୱାନ ଶୁଣିଅଛି ବୋଲି ଜଣାଇବା । (ଦେଶଜ) ଏବଂ, ଆଉ । ଯଥା—ରାମ ଓ ଗୋବିନ୍ଦ ଆସିଲେ ।

ଓଃ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଖେଦସୂଚକାର୍ଥ । ଯଥା—ଓଃ, ତୋର ବାକ୍ୟଶର ବାଜି କି ପୀଡ଼ା ବୋଧହୁଏ ।

ଓଁ, ଅଂ. (ଓମ୍ର ରୂପାନ୍ତର) ପ୍ରଣବ, ଓଙ୍କାର, ଆଦ୍ୟବୀଜ ।

ଓଆର୍, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଘଟୀଯନ୍ତ୍ର ।

ଓଉ, **ଓଆଉ**, } ବି. (ଓଜାବିକ ଶବ୍ଦଜ) ଅମ୍ଳଫଳ-ବିଶେଷ ।

ଓକ, ବି. (ଉଚ୍ = ଏକତ୍ର କରିବା-କ-ନିପାତନ) ପକ୍ଷୀ; ବୃଷଳ, ଶୂଦ୍ର; ଗୃହ; ଆଶ୍ରୟ; ସ୍ଥାନ ।

ଓକ, } ବି. (ଉଚ୍ = ଏକତ୍ର କରିବା-ଅସ୍)
ଓକସ୍, } ସ୍ଥାନ; ଆଶ୍ରୟ; ଗୃହ । (ଓକଃ ସଦ୍ମାଶ୍ରୟଶ୍ଚୌକାଃ—ଅମର ।)

ଓକଡ଼ାଫଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ ।

ଓକର, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହଛିଦ୍ର; ଇଙ୍କୁର ।

ଓ କରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆହ୍ୱାନ ଶୁଣି 'ମୁଁ ଅଛି' ବୋଲି ଜଣାଇବା । ଯଥା—

ଓ କରିବ ଆଲୋ ଦାସୀ, ଡାକଲେ କଣେଶୀ । ବି.ଚି.ମ.

ଓକାର, } ବି. (ଉଦ୍‌ଗାର ଶବ୍ଦଜ) ବାନ୍ତି,
ଓକାଳ, } ଉଦ୍‌ଗାର ।

ଓକାଲତି, } ବି. (ଯାବନିକ ଓକାଲତ୍ ଶବ୍ଦ-
ଓକିଲତି, } ଜାତ) ଓକିଲଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ ବା ଜୀବିକା ।

ଓକିଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ବିଚାରାଳୟରେ କ୍ଷମତା ପାଇ ବାଦୀ ଓ ପ୍ରତିବାଦୀର ଯେ ପ୍ରତିନିଧି ହୁଏ । ଯଥା—

ନ ଥିବେ ଓକିଲ ଲଢ଼ି ଯେ ମାମଲା,
କରିଥିବେ ଯୁକ୍ତିବଳେ କଳା ଧଳା । ଦରବାର ।

ଓକୋଦନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଓକସ୍ = ଆଶ୍ରୟ-ଅଦ୍= ଭକ୍ଷଣକରିବା-ଅନ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ—ଯେ ନିଜର ଆଶ୍ରୟ ଭକ୍ଷଣ କରେ) ଆଶ୍ରୟଭକ୍ଷିଣୀ; ଉକୁଣୀ ।

ଓଖ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଭ୍ୟାସ ।

ଓଖର, ବି. (ଗୋକ୍ଷୀର ଶବ୍ଦଜ) ଗୋକ୍ଷୀର, ଦୁଗ୍‌ଧ । (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖଜା, ଯବଚୂର୍ଣ୍ଣ ନବାତ ନାରିକେଳ ପ୍ରଭୃତିରେ ଏହାକୁ ତିଆର କରନ୍ତି ।

ଓଗଳା, ବି. (ଅର୍ଗଳ ଶବ୍ଦଜ) ଅଟକାଇବା ।

ଓଗାଳ, ବି. (ଅର୍ଗଳ ଶବ୍ଦଜ) ଅଟକାଇବା; ଗୋପାଳମାନଙ୍କ ଗୀତ, ଯାହାକୁ ଗାଇ ଗାଇ ସେମାନେ ନଉଡ଼ିଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପରକୁ ଓଗାଳନ୍ତି ।

ଓଗାଳିବାର, }
ଅଟ୍‌ଗାଳିବାର, } କ୍ରି. (ଅର୍ଗଳ ଶବ୍ଦଜ)
ଆଗୁଳିବାର, } ଅଟକାଇବାର । ଯଥା—

ବର୍ମେ ଓଗାଳି ମାଳ   କରନ୍ତେ ଚଣଗୋଳ
ଅଙ୍ଗଦ ହନୁମନ୍ତ ମେଳ ଯେ । ବୈ. ବି.

ଦ୍ରୋଣଙ୍କ ବୋଲ କୁରୁ ସେନାଏ ଘେନିଲେ,
ବ୍ୟୂହ ଗୁଡ଼ି ଅରଜୁନଙ୍କୁ ଅଟଗୋଳିଲେ । କୃ. ଖ୍ରୀ. ବି. ପ.

ଲେଉଟି ଚରଣେ ପଡ଼ି ଜଣାନ୍ତେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ,
ଆଗୁଳି ବରାହ ସ୍ୱାମୀ ଦେଖି ବଧାତାଙ୍କୁ । ନୃ.ପୁ.ତୃ.ତ.

ଓଗେର, ଅଂ. (ଯାବନିକ ବା ହିନ୍ଦି) ପ୍ରଭୃତି ।

ଓଘ, ବି. (ଉଚ୍ = ଏକତ୍ର କରିବା-ଅ, ଚ = ଘ) ସମୂହ, ବୃନ୍ଦ; ସ୍ରୋତ, ଜଳବେଗ, ପ୍ରବାହ । (ଓଘୋ ବୃନ୍ଦେଽମ୍ଭସାଂ ରୟେ—ଅମର ।) ତରଙ୍ଗ; ପରମ୍ପରା; ଦ୍ରୁତନୃତ୍ୟ, ନୃତ୍ୟରେ ଦ୍ରୁତଗମନ; ଉପଦେଶ । (ଘାତବ୍ରୀଘ-ଭକ୍ତି-ମୁଦ୍‌ବହନ୍ ।) ଦ୍ରୁତନୃତ୍ୟ । (ବିଳମ୍ବିତଂ ଦ୍ରୁତଂ ମଧ୍ୟଂ ତତ୍ତ୍ୱମୋଘୋ ଘନଂକ୍ରମାତ୍ —ଅମର ।)

ଓଙ୍କାର, ବି. (ଓମ୍-କୃ-ଅ) ପ୍ରଣବ, ଆଦ୍ୟ ବୀଜ । (ଓଙ୍କାରପ୍ରଣବୌ ସମୌ—ଅମର ।)

ଓଗ୍ରାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିରେଚନ । ଯଥା—

ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ କି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବାନ୍ତି ଓଗ୍ରାଳ କରି,
ତରାଟି ବେଳ ଆଖି ଗୃହନ୍ତି କି ପୁରାରି । ନୃ.ପୁ.ତୃ.ତ.

ବିଂ. ଉଦ୍‌ଗାରିତ । ଯଥା—

ଓଗ୍ରାଳ ରଥ ବୋଲିଣ ନ ଚଢ଼ିଲା ତହିଁ,
ସେହିଠାରୁ ବୁଲିଲା ମୃଗବାହନ ହୋଇ । ନୃ.ପୁ.ପ.ତ.

ଓଜନ, } ବି. (ଦେଶଜ) ତୁଳାଦଣ୍ଡଦ୍ୱାରା
ଉଜନ, } ପରିମାଣ କରିବା ।

ଓଜର, ବି. (ଦେଶଜ) ଆପତ୍ତି ।

ଓଜସ୍, ବି. (ଉର୍ଜ୍ = ଜୀବିତ ହେବା-ଅସ୍) ତେଜ, ଧାତୁ ତେଜ; ବଳ; ଅବଷ୍ଟମ୍ଭ ବା ପରାକ୍ରମ; ଦୀପ୍ତି; ଶୋଭା । (ଓଜୋଦୀପ୍ତୌ ବଳେ—ଅମର ।) (ଓଜୋଦୀପ୍ତିପ୍ରକାଶୟୋଃ । ଅବଷ୍ଟମ୍ଭେ ବଳେ ଧାତୁତେଜସି—ହୈମଃ ।) ବାକ୍ୟର ପ୍ରୌଢ଼ତାଦି ଗୁଣ; ସମାସବହୁଳ ଦୀର୍ଘପଦଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟ ।

ଓଜସ୍ୱଳ, ବିଂ. (ଓଜସ୍-ବଳ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବଳବାନ୍, କ୍ଷମତାଶାଳୀ ।

ଓଜସ୍ୱୀ, ବିଂ. (ଓଜସ୍ୱିନ୍-ଓଜସ୍-ୱିନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ତେଜସ୍ୱୀ, ବଳବାନ୍; ଦୀପ୍ତ; ଓଜୋଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ଓଜିଷ୍ଠ, ଓଜୀୟସ୍, ଓଜୀୟାନ୍, } ବି. (ଓଜସ୍-ଇଷ୍ଠ, ଈୟସ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ତେଜୀୟାନ୍, ବଳଶାଳୀ; ଓଜୋଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ; ଦୀପ୍ତ ।

ଓଝ, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିମାଣ ।

ଓଝ, ଓଜ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବର୍ଗମୂଳ ବାହାର କରିବା । ଯେପରି ୨୫ର ଓଝ = ୫ ।

ଓଝା, ବି. (ଉପାଧ୍ୟାୟ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଓବଜ୍ଝାଅରୁ ଜାତ) ଶିକ୍ଷକ; ବିଷବୈଦ୍ୟ, ସାପୁଆ, କୁହୁକୀ, ମାୟାବୀ, ବାଜୀକର; ଭୂତବୈଦ୍ୟ, ଯେ ଭୂତ ଛଡ଼ାଏ । ଯଥା—

ଗଲେଣି ହରି ଜଣା ବୁଝିଣ ଥାନ୍ତୁ ସନ୍ତ,
ସଙ୍ଗଙ୍କ ଓଝା ଆଗେ ରହେ କି ଗ୍ରହ ଭୂତ ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ତ.

ଗଣିତାଧ୍ୟାପକ । ଯଥା—

କାହାଣି ସହିତେ ଯାହାକୁ ମାଗିବୁ
ମୂଳ ଅଟେ ତାର ସେହି,
ଓଝା କରଣଙ୍କ ପ୍ରୟୋଜନ ଅର୍ଥେ
ଲୀଳାବତୀ ସୂତ୍ରେ କହି । କାଣୀନଳ ସୂତ୍ର ।

ମାଟିବଂଶ ନାୟକ; ବଢ଼େଇ କମାରଙ୍କ ସଂଜ୍ଞା ।

ଓଝାଳିବା, କ୍ରି. (ଉଦ୍ଧରଣ ଶବ୍ଦଜ) କୂପାଦିର ମୃତ୍ତିକା ଉଦ୍ଧାର କରିବା; ଗୁପ୍ତ ବା ଆଚ୍ଛନ୍ନ ଥିବା ବିଷୟକୁ ପ୍ରକାଶିତ ବା ଦୀପ୍ତ କରିବା ।

ଓଟ, ଉଟ, } ବି. (ଉଷ୍ଟ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଉଷ୍ଟ୍ର । ଯଥା—

ଓଟ ମହିଷୀ ଗୋରୁ ନର,
ଗର୍ଦ୍ଦଭ କେ ଅଶ୍ୱ ଉଗର । ଖ. ଦ. ସ୍କ.
ଉଟଶାଳମାନ ଗୃହ ମେବଛ ଯେ ଲକ୍ଷ । ସା. ଖ. ସ.

ଓଟରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଠେଣା ଖାଁଚ । ବିଂ. ଗଡ଼ାଣିଆ । ଯଥା—ଏ ବାଟଟା ବଡ଼ ଓଟରି ପଡ଼ୁଛି ।

ଓଟରିଓଟରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଠେଣାଠେଣି, ଝିଙ୍କାଝିଙ୍କି, ଜଣକୁ ଜଣେ ଠାଣିବା ।

ଓଟାର, ବି. (ଉଦ୍‌ଗାର ଶବ୍ଦଜ) ବାନ୍ତି ଆସିବା । ଯଥା—ହଳଦି ଟିକିଏ ସୁଙ୍ଘି ଦେଲେ ଓଟାର ରହିଯାଏ । ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗଡ଼ାଣିଆ, ବୁଲି । (କେବଳ ମାର୍ଗାର୍ଥଶବ୍ଦରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ)

ଓଟାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଝିଙ୍କିବା, ବଳେ ଟାଣି ଆଣିବା । ଯଥା—

ବଳବନ୍ତ ଏକୁଏକ ଆଜ୍ଞାକୁ ମଲ୍ଲ ଅନେକ
ଯତ୍ନେ ଓଟାରି ଆଣିଲେ ମଞ୍ଜୁଷ । ବୈ. ବି.

ଓଠ, ବି. (ଓଷ୍ଠ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅଧର । (ଓଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ କିନ୍ତୁ ଅର୍ଥ ଭିନ୍ନ) ଚିବୁକ ।

ଓଡ଼, ବି. (ଉଡ୍ର ବା ଓଡ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍କଳର ଆଦିମ ନିବାସୀ । ଯଥା—ଏହି ଉତ୍କଳରେ ପ୍ରଥମତଃ ଓଡ଼ମାନେ ନିବାସ କରିଥିଲେ । (ଦେଶଜ) ଥରେ । ଯଥା—କୋହଳ ପାଇଲେ ଦିଓଡ଼ ଚଟନ୍ତି ।

ଓଡ଼ଚଷା, ବି. (ଓଡ୍ର-କୃଷକ-ଏଥିରୁ ଜାତ) ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ ।

ଓଡ଼ପୁଷ୍ପ, ବି. (ଓଡ୍ରପୁଷ୍ପ ଶବ୍ଦଜ) ଜବାପୁଷ୍ପ ।

ଓଡ଼ଶ, ଓଡ଼ଶ, ଉଡ଼ଶ, } ବି. (ଉଦ୍ଦଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ଖଟମଲ୍ଲି, ଗୁରପୋକ ।

ଓଡ଼ଶମାରି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ, ଯାହାର ଫଳ ଘରେ ରଖିଥିଲେ ସେ ଘରେ ଓଡ଼ଶ ରହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଓଡ଼ାଙ୍କ, ବି. (ଦେଶଜ) ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରଣାଳୀର ଅଙ୍କ ମିଶାଣ ।

ଓଡ଼ାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍କ ମିଶାଣ ।

ଓଡ଼ାମଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର କୁବାକ୍ୟ, ଏକପ୍ରକାର ଗାଳି ।

ଓଡ଼ି, ବି. (ଉଦ୍‌ଗାର ଶବ୍ଦଜ) ଉଦ୍‌ଗାର । ଯଥା-

ଦେଖିଲେ ନିରାକାର ଶଯ୍ୟାରେ ଛନ୍ତି ପଡ଼ି,
ଉଦରେ ବେଗ ଦେଇ ମାରନ୍ତି ଗୋଟା ଓଡ଼ି ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ତ.

ଓଡ଼ିଆ, ଓଡ଼ିୟା, } ବି. (ଓଡ୍ରୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍କଳବାସୀ । ଯଥା—ଓଡ଼ିଆ ପୂର୍ବେ କର୍ଣ୍ଣାଟ ଜୟ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆଭାଷା । ଯଥା—ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତ ଓ ପ୍ରାକୃତରୁ ଜାତ । ଉତ୍କଳର ଶୂଦ୍ର ଜାତିବିଶେଷ, ଏମାନେ ଖୋରଧା ଅଞ୍ଚଳରେ ଏବଂ ଗଞ୍ଜାମର ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଅଛନ୍ତି । ଯଥା—

ହେବ କି ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ମସ୍ତିଷ୍କ ଚାଳିତ,
ସାଧିବାକୁ ଚିରଦୁଃଖୀ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ହିତ । କ. ମ.

ଓଡ଼ଆଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) କଟିମେଖଳା ।
ଓଡ଼ଆଣୀ, } ଯଥା—

କରେ କଚଟୀ ବାହୁଟୀ ମଧ୍ୟଦେଶେ
ରତ୍ନ ଓଡ଼ଆଣି ଶୋହେ । ର. କ.

(ଓଡ଼ଆ-ଆଣୀ) ଉତ୍କଳସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—
ଓଡ଼ଆଣୀ ମୁଣ୍ଡେ ଓଢ଼ଣା ଜାତିର ସୂଚନା ।
ଉତ୍କଳ ଜାତିବିଶେଷର ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଓଡ଼ିଶା, ବି. (ଉଡ୍ର ଦେଶ ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍କଳଦେଶ, ଓଡ଼୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ।

ଓଡ଼୍ର, ବି. (ଆ-ଉଡ଼୍ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା-ର— ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ, ଯେ ସାଦରେ ଭ୍ରାତୃଭାବରେ ଅନ୍ୟକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରନ୍ତି) ଉତ୍କଳଦେଶ । ଯଥା—

ତ୍ରୈଲୋଡ଼୍ର ଦ୍ରାବିଡ଼ାନ୍ଧ୍ର ମଗଧାଧୀଶାଦ୍ଧ ରାଜାଗଣେ ।
ଜା. ପ. ନା.

(ଓଡ଼୍ର କ୍ଷେତ୍ରସୁପ୍ରସିଦ୍ଧଂ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ-ସଂଜ୍ଞକଂ ।) ଉତ୍କଳବାସୀ; ପୁଷ୍ପ ବୃକ୍ଷ-ବିଶେଷ, ଜବାପୁଷ୍ପ ।

ଓଡ଼୍ରା, } ବି. (ଓଡ଼୍ର-ଆ, ଆଖ୍ୟା) ଜବା-
ଓଡ଼୍ରାଖ୍ୟା, } ପୁଷ୍ପର ବୃକ୍ଷ; ଓଡ଼୍ର ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଓଡ଼୍ରପୁଷ୍ପ, ବି. (ଓଡ଼୍ର-ପୁଷ୍ପ) ଜବାପୁଷ୍ପ । (ଓଡ଼୍ରପୁଷ୍ପଂ ଜବାପୁଷ୍ପଂ—ଅମର ।)

ଓଢ଼ଣଷଷ୍ଠୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବଗୁଣ୍ଠନ-ଷଷ୍ଠୀ-ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶୀତବସ୍ତ୍ର-ଗ୍ରହଣ ତିଥି ଅର୍ଥାତ୍ ମାର୍ଗଶୀର୍ଷ ଶୁକ୍ଳ ଷଷ୍ଠୀ ।

ଓଢ଼ଣା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବଗୁଣ୍ଠନ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ତ୍ରୀ-
ଓଢ଼ଣି, } ମାନଙ୍କର ମୁଖାଚ୍ଛାଦନ ବସ୍ତ୍ର ।
ଉଢ଼ଣା, } ଯଥା—ଉତ୍କଳୀୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସମଧିକ ଓଢ଼ଣା ଦିଅନ୍ତି । ଦେହ ଉପରସ୍ଥ ବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ଆଦରେ କେଦାର ହୃଦେ ଜଡ଼ାଇଲି
ରୁଧିରେ ଆର୍ଦ୍ର ଓଢ଼ଣା । କେ. ଗୌ.

ଓଢ଼ଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବଗୁଣ୍ଠନ ଶବ୍ଦଜ) ଉପରଣି
ଓଢ଼ୁଣୀ, } ଅର୍ଥାତ୍ ଦେହ ଉପରେ ପକାଇବା ବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ଓଢ଼ଣୀ ବସନ ମସ୍ତୀଚରଣରେ ଲୋଟି,
ନୀବିବନ୍ଧଛନ୍ଦ ଅଛି ମନ୍ଦମନ୍ଦ ଫିଟି । ବି. ରା.

ଓଢ଼ିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା,
ଓଢ଼ହେବା, } ଘୋଡ଼ି ହେବା । ଯଥା—

ନୀଳ ନିଚୋଳକୁ ଓଢ଼ିଥିବେ ସର୍ବାଙ୍ଗେ । ଲ. ବ.

ଓତ, ବି. (ଆ-ବେ=ବସ୍ତ୍ରାଦି ବୁଣିବା-ତ) ପ୍ରୋତ; ଅନ୍ତର୍ବ୍ୟାପ୍ତ; ଲୁଗାର ଲମ୍ବଆଡ଼ର ସୂତା, ଲୁଣ୍ଡି ।

ଓତପ୍ରୋତ, ବିଂ. (ଓତ-ପ୍ରୋତ) ସ୍ଥାନବ୍ୟାପ୍ତ, ସର୍ବସ୍ଥାନ ବ୍ୟାପି ରହିଥିବା ।

ଓତା, ବି. (ହୋତା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ସଂଜ୍ଞାବିଶେଷ । ଯଥା—

ହରିଭଗତ ଆମ୍ଭ ପିତା,
ମୋ ନାମ ଦାମୋଦର ଓତା । ଦା. ର.

(ଓତ ବା ଉଭଶ୍ୱାପ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଗୃଦର ।

ଓତୁ, ବି. (ଅବ୍=ଗମନ କରିବା-ତୁନ୍) ବିଡ଼ାଳ, ବିରାଡ଼ି । (ଓତୁର୍ବିଡ଼ାଲୋମାର୍ଜାରଃ—ଅମର ।)

ଓଥରା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅବିବାହିତ ଅର୍ଥାତ୍
ଓଥଡ଼ା, } ଯାର ବିବାହ ସମୟ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ବିବାହ ହୋଇ ନ ଥାଏ ।

ଓଦନ, ବି. (ଉନ୍ଦ୍=ଆର୍ଦ୍ର ହେବା-ଅନ) ସିଦ୍ଧତଣ୍ଡୁଳ, ଅନ୍ନ, ଭକ୍ତ, ଭାତ । ଯଥା— ଦଧ୍ୟୋଦନ ।

ଓଦର, ବି. (ଉର୍ଦ୍ଦର ଶବ୍ଦଜ) ଧାନ୍ୟାଧାରଭେଦ ।

ଓଦା, } ବିଂ. (ଆର୍ଦ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଆର୍ଦ୍ର ।
ଉଦା, } ଯଥା—

ପ୍ରକାଶି ଦଶେ ଜାନୁ ସ୍ତନ,
ଓଦା ବସନେ କି ସୁବର୍ଣ୍ଣ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଓଧ, } ବି. ଉଭୟଚୃତ୍ତ୍ୱ ଜନ୍ତୁବିଶେଷ ।
ଓଧୁଅ, }

ଓଧାଣି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭାତ ରାନ୍ଧିବାପାଇଁ
ଉଧାଣି, } ଚୁଲିରେ ବସାଇଥିବା ଜଳଭାଣ୍ଡ ।

ଓଧି, ବି. (ଦେଶଜ) କଦଳୀର ମୂଳପିଣ୍ଡ ।

ଓପ୍ରଧ, } ବି. (ଉପରୋଧ ଶବ୍ଦଜ) ଅନୁରୋଧ;
ଓପ୍ରୋଧ, } ମୁହଁ ଦେଖା; ମୁଖପ୍ରୀତି । ଯଥା—

ନିର୍ଦ୍ଦୟ ନିରପେକ୍ଷ ରାଡ଼, ଓପ୍ରଧ ନ କରଇ ମୂଢ଼ । ମା.ମା.
ବନ୍ଧୁ ଓପ୍ରୋଧେ ବଳରାମ, ଯାଦବ ବଳ କର ଶାମ୍ୟ ।
ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଓମ୍, ଅଂ. (ଅବ୍ = ରକ୍ଷା କରିବା-ମ୍, କମ୍ବା ଅ = ବିଷ୍ଣୁ, ଉ=ଶିବ, ମ୍ = ବ୍ରହ୍ମା— ସନ୍ଧିଦ୍ୱାରା ଓମ୍) ପ୍ରଣବ, ସକଳ ମନ୍ତ୍ରର ଆଦ୍ୟୋଚ୍ଚାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ; ସ୍ୱୀକାର; ଅନୁମତି; ଆରମ୍ଭ; ପ୍ରଶ୍ନ; ରୋଷ; ଅପାକରଣ; ଅବଧାରଣ । (ଓମିତ୍ୟୁମତେ ପ୍ରୋକ୍ତଂ ପ୍ରଣବେ ଚାପ୍ୟୁପକ୍ରମେ, ଏବଂ ପ୍ରକାରେପମଯ୍ୟୋରଙ୍ଗୀକାରେଽବଧାରଣେ—ବିଶ୍ୱ ।) ମଙ୍ଗଳ; ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ, ମହେଶ୍ୱର, ଏହି ବର୍ଣ୍ଣାତ୍ମକ ବୀଜ ।

ଓମୁଣ୍ଡି,
ଓମୁଣ୍ଡିଆ,
ଓଡ଼ମୁଣ୍ଡିଆ,
ଓହମୁଣ୍ଡିଆ } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ । ଏହି ଶବ୍ଦମାନ ବିଶେଷତଃ ସ୍ଥାନାର୍ଥ ଶବ୍ଦ ସହିତ ପ୍ରୟୋଜ୍ୟ ।

ଓର, ବି. (ଦେଶଜ) ସୁବିଧା, ଉପାୟ । ଯଥା—

କେତେ ଦିନ ହେଲା ଖୋଜେ ନିରନ୍ତର,
ନାଶିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ପାଇ ନାହିଁ ଓର ।

ଅନୁସନ୍ଧାନ । ଯଥା—

କାହିଁ ଅଛନ୍ତି ମିତ ତୋର, ଦେଖିବୁ ପରା କର ଓର ।

ଓରଦା, ବି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଧାନ ରୋଇବା ଭୂମିର ଭାଗ । ଯଥା—ତଳି ରୋଇବା ଭଳି ହେଲାରୁ ଜମିକୁ ଦୁଇ ତିନି ଥର ଚଷି ଓରଦା କରିବାକୁ ହେବ—କୃଷିଶିକ୍ଷା ।

ଓରଫ, ବି. (ଯାବନିକ) ଅପର ନାମ । ଯଥା—ଘନଶ୍ୟାମ ଓରଫ ଘନିଆ । ପ୍ରତିନିଧି; ମାରଫତ ।

ଓରମାନ,
ଓରମାନା, } ବି. (ଦେଶଜ) ମନର ବାସନା, ସଂକଳ୍ପ; ଅଭିଳାଷ ।

ଓରମାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହର । ଯଥା—

ବନ୍ଧ କୂଡ଼ାକୁ ବେଢ଼ିଛି ଅଁଅଳାଇ ଫୁଲ,
ଉଧରି ଧରିଛି ଭଲି କଲା ଓରମାଳ । ଲ. ବ.

ଓରମ୍ବା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ ନ କରି ଇତସ୍ତତ ଫେରି ବୁଲୁଥାଏ, ଲମ୍ପଟ ।

ଓରା,
ଉରା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହର କାଷ୍ଠବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଘରର ଉପରିଭାଗରେ ପକାଇବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ (ଚୌକି ଶବ୍ଦ ଦେଖ, ଭୁଣ୍ଡିଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଓରିଗିବା,
ଓହରିଯିବା,
ଓରିବା,
ଓହାରିବା
ଓହୋରିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପଶ୍ଚାତ୍ପଦ ହେବା, ନିବର୍ତ୍ତିବା । ଯଥା—

ମୋହ ପରା ଲେକ ଅର୍ଜୁନକୁ ଡ଼ର
କେହି ଯୁଦ୍ଧ ନକରି ରହିବ ଓହରି । କୃ.ଭ.ବ.ପ.

ସେ କଥାମାନ ଦେଖି ଗରୁଡ଼ ଓହାରନ୍ତେ,
ଗର୍ବେ ଉନ୍ମତ୍ତ ନାଗ ଧଇଲେ କୋଳାଗ୍ରତେ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ଓଲ,
ଓଲୁଅ, } ବି. (ଉଲ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ କନ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ବନଫଳମାନ ଅଣାଇଲେ ଯେ ସୁବାହୁ,
ଆଳୁ ସାରୁ ଓଲୁଅ ହାଲଦ୍ଧି ମିଳେ ଯେହୁ । ସା.ଭା.ସ.

ଓଲକୋବି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର କୋବି ।

ଓଳଗ,
ଓଳଗି,
ଓଳୋଗ,
ଓଳକ,
ଓଲକ, } ବି. (ଦେଶଜ) ନମସ୍କାର, ପ୍ରଣାମ । ଯଥା—

ବିବସ୍ତ୍ରାନ ଉଦେ ଗୃହିଁ । ବାହାର ଓଳଗ ବିହି । ବୈ.ବି.

ହନୁ ବୀର ତାହା ଶୁଣୁଣ ଥିଲେ ।
ବେନି ପାଦ ଛୁଇଁ ଓଳଗି କଲେ ॥ ବି. ଗୀ.

ଓଳକବାର,
ଓଳଗିବାର,
ଓଳକହେବାର, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଣାମ କରିବାର । ଯଥା—

କୁଶଳେ ଆସନ୍ତି ବୋଲି ଆରତରେ
ଧର୍ମଙ୍କୁ ହୁଅନ୍ତି ଓଳକ । ର. କ.

ସେକ୍ଷଣି ମିଳି ସୁଲକ୍ଷଣୀ ମିତଣୀ
ସଙ୍ଗେ ମାଙ୍ଗଳ୍ୟାକୁ ଓଳଗି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଓଲଟା,
ଓଲ୍‌ଟା, } ବିଂ. (ଉଲ୍ଲୁଣ୍ଠନ ଶବ୍ଦଜ) ବିପରୀତ । ଯଥା—

ଓଲଟା ଯୋଖିଲେ ସେହି ବାଣ ପୁଣି ବିରାଗ ଆଣେ ।
ଚ. ଭା.

ଓଲଟାଇବାର, କ୍ରି. (ଉଲ୍ଲୁଣ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ବିପରୀତ କରିବାର । ଯଥା—

ଦେବ ହେଲେ ଶକ୍ତ ନାହିଁ ଓଲଟାଇ
ଦେବାକୁ ବିଧିକରଣୀ । ଯ. କେ.

ଓଲଟିବାର, କ୍ରି. (ଉଲ୍ଲୁଣ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ବିପରୀତ ହେବା ।

ଓଳନ, ବି. (ଦେଶଜ) ମାପସୁତା, ବଢ଼େଇ-ମାନଙ୍କ ସୂତ୍ରଯୁକ୍ତ ସୀସା, ରାଜମିସ୍ତ୍ରିର ପରିମାଣ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଓଳନାଳ, କ୍ରି. (ଦେଶଜ—ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଯିବା ଆସିବା । ଯଥା—କାହିଁକି ବୃଥାରେ ଥରକୁଥର ଓଳନାଳ ହେଉଚୁ ।

ଓଳମ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରାଚୀର ପ୍ରଭୃତି
ଓଳମ୍ବ, } ସମଲମ୍ବରେ ଉଠୁଅଛି କି ନାହିଁ ଇତ୍ୟାଦି ପରୀକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ରାଜମିସ୍ତ୍ରି-ମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । (ଅବଲମ୍ବ ଶବ୍ଦଜ) ଲମ୍ବମାନ ରଜ୍ଜୁ; ତଳକୁ ଲମ୍ବିବା ।

ଓଲମା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିର୍ବୁଦ୍ଧି, ବୁଦ୍ଧିହୀନ ।

ଓଳମିବାର, } କ୍ରି. (ଅବଲମ୍ବ ଶବ୍ଦଜ)
ଓଳମ୍ବିବାର, } ତଳକୁ ଲମ୍ବିବାର ।
ଓଳମ୍ବି ପଡ଼ିବାର, } ଯଥା—

ତୃଣକୁ ଦୁଇ ଗୋଡ଼େ ରାମ୍ପୁଡ଼ି ଧଇଲା,
ତଳକୁ ଶିର କରି ଓଳମ୍ବି ପଡ଼ିଲା । କୃ.ଭା.ସ୍ତ୍ରୀ.ପ.

ଓଳରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଓଳାରିଥିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଛପରବନ୍ଧ ଫିଟାଇଥିବା । ବି. ଛପରବନ୍ଧ ଫିଟାଇବା ।

ଓଳା, ବି. (ଅବଲେପ ଶବ୍ଦଜ) ଝାଡ଼ୁ । ଯେପରି —ଘରଓଳା ।

ଓଲ୍, ବି. (ଦେଶଜ) ଲଡ଼ୁବିଶେଷ ।

ଓଲଉଠା, ବି. (ଦେଶଜ) ବିସୂଚୀରୋଗ ।

ଓଲାରିବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଛପରବନ୍ଧ ଫିଟାଇବାର । ଯଥା—

ଛନଗଢ଼ଠାରୁ ଓଲାରି ଛଣ,
ରନ୍ଧାରନ୍ଧି କଲା ଭାତ ତିଅଣ । ହା. ତ.

ବାହାର କରିବା, ଆଚ୍ଛାଦନ ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିବା । ଯଥା—

ଓଲାରି ଖାପରୁ ଖଣ୍ଡା ବଜ୍ରମୁଷ୍ଟି ଧରି,
ବୋଇଲେ ସେ ସକ୍ଷପଦେ ସମ୍ବୋଧନ କରି ।
ଭ. ସା. ୮. ୯.

ଓଳି, ବି. (ବଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ଛପରର ଶେଷଭାଗ । ଯଥା—ଓଳିରୁ କୁଠା ହିଙ୍କ ନାହିଁ । (ବେଳା ଶବ୍ଦଜ) ଦିନାର୍ଦ୍ଧ । ଯଥା—

ଏ ଓଳି ଅନ୍ନ ମୋତେ ଦେବୁ,
ପ୍ରଭାତୁ ଅନ୍ତେ ଚଳିଯିବୁ । ଦା. ର.

(ଦେଶଜ) ମୃତ୍ତିକାପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାଳୁତ ଖେଳରେ ସେ ହୋଇଲା ବାରୁଆଳି,
ଭବ ଶାପରେ ହୋଇଲା ପାଷାଣର ଓଳି ।
ସା. ଭା. ସ. ପ.

ପ୍ରକାର ବା ଆକୃତି । ଯେପରି—ଏ ପିଲାଟିର ମାଆ ଓଳି, ଏ ପିଲାଟିର ବାପର ଓଳି । ବିଂ. ପ୍ରକାର ବା ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ । ଯେପରି—ଏ ପିଲାଟି ବାପର ଓଳି, ଏ ପିଲାଟି ମାଆ ଓଳି ।

ଓଳିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟାଦି ଯେଉଁ ପାଳ-ନିର୍ମିତ ବଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧି ରଖନ୍ତି । ଯଥା—

ଯେଉଁମାନେ ଭିହୁଁ କର୍ପୂରମାଳିଆ,
ବଢ଼ିଛୁ ତାଙ୍କ ଗଣ୍ଡି ଯେସନେ ଓଳିଆ । କୃ.ଭା.ଆ.ପ.

ଓଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ସବିନ୍ଦ ଆକ୍ରମଣ କରି ପଶି ହୁରିଜୁରି କରିନିଏ, ଯେ ଏଣେ ତେଣେ ପଶି ଖାଏ । ଯେପରି—ଓଳିଆ ଗାଈ ।

ଓଳିକ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଣାମ; ଓଳିକପାଇଁ । ଯେପରି—ତାକୁ ଏ ଓଳିକ ଭିଡ଼ ନାହିଁ ।

ଓଳିକିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକ ଓଳି-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ, ଏକ ଓଳିର ମାନ । ଯଥା—

ତେବେ ହେଲେ ଜଣ କେତେ ଉଆଗୁଳିଆ,
ଭିକ୍ଷାନ୍ନେ ଉଦରପୂର୍ତ୍ତି କରି ଓଳିକିଆ ।
ରଖିଛନ୍ତି ନିଜ ଠେକ ନିଜେ ଅଣ୍ଟା ଭିଡ଼ି ।
ଭ. ସା. ୧୮. ୯.

ଓଳିତଳ, ବି. (ବଳୀ-ତଳ-ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ପାଣି ଘର ଉପରୁ ଗଡ଼ି ଆସି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼େ ।

ଓଲୁ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିର୍ବୋଧ, ଅଚତୁର ।
ଉଲୁ, } ଯଥା—

ଦୂତ ହୋଇ ନ ଆସିଥିଲେ ତାର ଗାଲୁ
ଭିଆନ୍ତି ସଖିଲୋକମାନଙ୍କୁ କରି ଓଲୁ । କୃ.ଭା.ଦୂ.ପ.

ଓଲୁଅ, ବି. (ଉଲ୍ବ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ କନ୍ଦବିଶେଷ ।

ଓଳେଇବାର, } କ୍ରି. (ଅବଲେପ ଶବ୍ଦଜ)
ଓଳାଇବାର, } ଝାଡ଼ୁ କରିବାର । ଯଥା—ଘର ଓଳେଇ ଦିଅ ।

ଓଶଥ, } ବି. (ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ଉସ୍ତ,

ଓଷ, ବି. (ଉଷ = ଦାହ କରିବା-ଅ) ଦାହ, ଦହନ । (ଓଷଃ ପ୍ଲୋଷେ—ଅମର ।)

ଓଷଣ, ବି. (ଉଷ୍ = ଦାହ କରିବା-ଅନ) କଟୁ ରସ । ବିଂ. ଦାହକାରକ ।

ଓଷଧି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଓଷ = ଉଷ୍ମ-ଧା-ଇ-ଯେ
ଓଷଧୀ, ଉଷ୍ମ ଧାରଣ କରେ) ଜ୍ୟୋତିର୍ଲତା, ଯେ ସକଳ ଲତା ରାତ୍ରିକାଳରେ ଜ୍ୱଳଇ; ଫଳପାକାନ୍ତ ବୃକ୍ଷାଦି, ଫଳ ପକ୍ୱ ହେଲେ ଯେ ସବୁ ତରୁ ଲତା ତୃଣ ପ୍ରଭୃତି ଶୁଷ୍କ ହୋଇଯାଏ, ଧାନ୍ୟ, କଦଳୀ ପ୍ରଭୃତି । (ଓଷଧ୍ୟଃ ଫଳପାକାନ୍ତାଃ—ଅମର ।)

ଓଷଧୀଶ, } ବି. (ଓଷଧି-ଈଶ, ଓଷଧୀ-ପତି)
ଓଷଧୀପତି, ଚନ୍ଦ୍ର, ନିଶାପତି । (ଓଷଧୀଶୋ ନିଶାପତିଃ—ଅମର ।) (ଚନ୍ଦ୍ର ନାମଭିତ୍ତୁ) କର୍ପୂର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସୋମଲତା ।

ଓଷଧ, } ବି. (ଔଷଧ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ଓଷଦ, ଔଷଧ ।
ଓଷଧ୍,

ଓଷଷ୍ଟ, } ବି. (ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ଉଶଥ, ଯଥା—

ନାନା ପାପକୁ ମନ ଦେଇ,
ଓଷଷ୍ଟ ବୃକ୍ଷ ଯେ କାଟଇ । ବି. ପୁ.

ଓଷୁଅ, ଓସୁଅ, } ବି. (ଔଷଧ ଶବ୍ଦଜ)
ଓଷ୍ୱ, ଓସ୍ୱ, ଓସ୍, ଔଷଧ ।

ଓଷ୍ଠ, ବି. (ଉଷ୍ = ଦଗ୍ଧ ହେବା-ଠ = ଥନ୍, କଟୁ ଅମ୍ଳାଦିଦ୍ୱାରା ବା ଉଷ୍ଣତାଦ୍ୱାରା ଯେ ଦଗ୍ଧ ହୁଏ) ଦନ୍ତଚ୍ଛଦ, ଓଠ । ଯଥା—

ବଦନ ଓଷ୍ଠ ସୁଷମା କରି
ପୁଷ୍ଟ ପୌର୍ଣ୍ଣମୀ ପ୍ରାଚୀ କି । ବୈ. ବି.

ଓଷ୍ଠପୁଷ୍ପ, ବି. (ଓଷ୍ଠ=ଓଷ୍ଠୋପମାନ-ପୁଷ୍ପ) ବନ୍ଧୁକ ପୁଷ୍ପ, ବଧୁଲି ଫୁଲ; ବନ୍ଧୁକ ପୁଷ୍ପର ଗଛ ।

ଓଷ୍ଠୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଓଷ୍ଠ-ଈ) ବିମ୍ବଫଳ, ଟୋରଡ଼ା ।

ଓଷ୍ଠ୍ୟ, ବିଂ. (ଓଷ୍ଠ-ଯ-ଇଦମର୍ଥେ) ଓଷ୍ଠୋଚ୍ଚାର୍ଯ୍ୟ (ବର୍ଣ୍ଣ), ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣ ଓଷ୍ଠ ସ୍ଥାନରୁ ଉଚ୍ଚାରିତ ।

ଓସ, ବି. (ଔଷଧ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧ ।

ଓଷା, ଓଷା, } ବି. (ଉପବାସ ଶବ୍ଦଜ) ଅନଶନ
ଉସା, ବ୍ରତ । ଯଥା—

ସିଂହ ମାସ ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଷଷ୍ଠୀ ଦିନ,
ଓଷା ପୂଜିବାକୁ ମାଏ କଲେକ ଗମନ । ନୂ.ପୁ.ଭୂ.ତ.

ଓସାର, ବି. ବିଂ. (ପ୍ରସାର ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରସ୍ଥ ଅର୍ଥାତ୍ ବିସ୍ତାର । ଯଥା—

ଦଶ ଯୋଜନ ଓସାର ଦିବ୍ୟ ରମ୍ୟ ସ୍ଥାନ । ବି. ସ୍ୱ.

ବିସ୍ତୃତ । ଯଥା—ଓସାର ଲୁଗା, ଓସାର ବଖରା ।

ଓସାରିଆ, ବିଂ. (ଓସାର-ଇଆ) ଚଉଡ଼ା, ଓସାରଯୁକ୍ତ ।

ଓସୁଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ଜମା ।

ଓସ୍ତାତ, } ବିଂ. ବି. ମଲ୍ଲ ବା ଶୂର; କାର୍ଯ୍ୟ-
ଓସ୍ତାଦ, କୁଶଳ; ଗୁରୁ ।

ଓସ୍ତାତି, } ବି. (ଯାବନିକ) ଚମତ୍କାରିତା ବା
ଓସ୍ତାଦି, କୌଶଳ । ଯଥା—

ମନ ମାନିଗଲା ପରା ଦେଖି ସେ ଓସ୍ତାଦି,
କଟକର କାରିଗିରି ଦ୍ରବ୍ୟ ନାନାଜାତି । ଉ. ଭ୍ର.

ଶୂରତା ।

ଓହ, ବି. (ଆ-ବହ୍ = ବହନ କରିବା-ଅ) ସମ୍ୟକ୍ ବହନ । ବିଂ. ବାହକ; ପ୍ରାପକ । (ଉଭ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଉଭୟ । ଯଥା—

ଓହ ବଳ ଆଟ ଯାଇ ହୋଇଲେକ ଭେଟ,
ଭୀଷ୍ମ ଦ୍ରୋଣ ପ୍ରବେଶିଲେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ନିକଟ । ସା.ଭା.ସ୍ୱ.ପ.

ଓହଳ, ବି. (ଅବରୋହ ଶବ୍ଦଜ) ବର ପ୍ରଭୃତି ଗଛ ଡାଳରୁ ଚେର ପରି ଯେଉଁ ଅଂଶ ବାହାରି ତଳକୁ ଲମ୍ବିଥାଏ । ଯଥା—

ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଓହଳ ପରାଏ ଜଟିଳ ପର୍ଣ୍ଣଛନ୍ନ ତଳବାସୀ ।
ପାବର୍ଣ୍ଣ ।

ଓହଳା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଲମ୍ବିତ । ବି.
ଓହୋଳା, ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ପରଶିଲେ ଥିଲା ଯେବେ ସମ୍ପତ୍ତି ଅଚଳା,
ବିକ ହୋଇ ପଟେ ହେଲେ ଏଣିକି ଓହଳା ।
ଉ. ସା. ୧୮. ୯.

ଓହଳାଇବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲଟକାଇବାର, ଝିଙ୍କି ନତ କରିବାର ।

ଓହଳବାର, ଓହୋଳିବାର, ଓହ୍ଲଳବାର, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲମ୍ବିବାର; ଦୋଳିବାର । ଯଥା—

କୃଷକର ହୁଆ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅଇ ସେକାଳେ,
ଓହଳ ରହିଛୁ ଝଙ୍କା ଥଳ ମାଳେ ମାଳେ । ବୃକ୍ଷସୁଛ ।

ଓହୋ, ଅଂ. (ଅହୋ ଶବ୍ଦଜ) ଖେଦାର୍ଥସୂଚକ । ଯଥା—

ଓହୋ ! ମୁଁ ତାପସ ବାଳକ ଜଳ ନେବାପାଇଁ । ଦ.ବ.

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟସୂଚକ । ଯଥା—ଓହୋ ! ଏତେ ବେଗି ଏପରି ହୋଇଗଲ !

ଓହ୍ଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ନିମ୍ନଭାଗକୁ ଆଣିବା, ତଳକୁ ଆସିବା ।

ଓହ୍ଲାଇବାର, ଓହ୍ଲେଇବାର, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉପରୁ ତଳକୁ ଆସିବାର । ଯଥା—

ନବୀନ ସୁନ୍ଦର ଲଟବାସ ଘେନ
କଦମ୍ବବୃକ୍ଷରୁ ଓହ୍ଲାଇ । ବ.ଚ.ମ.

ଔ, ବି. ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ; ଅନନ୍ତ; ଶବ୍ଦ । ସ୍ତ୍ରୀ. ପୃଥିବୀ । ଅଂ. ଆହ୍ୱାନ, ସମ୍ବୋଧନ; ନିଷେଧ; ବିରୋଧ; ନିର୍ଣ୍ଣୟ ।

ଔକଥ୍ୟ, ବି. (ଉକଥ = ଗର୍ଗମୁନି-ଯ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ—ଭାବାର୍ଥେ) ଗର୍ଗମୁନିଙ୍କ ପୁତ୍ର; ସାମବେଦର ଅର୍ଥବିଶେଷ ।

ଔଖ୍ୟ, ବିଂ. (ଉଖା-ପାତ୍ରବିଶେଷ-ଯ-ନିଷ୍ପନ୍ନାର୍ଥେ) ସ୍ଥାଳୀପକ୍ୱ (ଅନ୍ନାଦି) ।

ଔଘ, ବି. (ଓଘ-ଅ) ଜଳସଂଘାତ, ଜଳରାଶି ।

ଔଚିତୀ, ଔଚିତ୍ୟ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉଚିତ-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, ଉଚିତ-ଯ) ଉଚିତତା, ଉପଯୁକ୍ତତା, କର୍ତ୍ତବ୍ୟତା, ନ୍ୟାଯ୍ୟତା । (ଔଚିତ୍ୟମୌଚିତୀ—ଅମର ।)

ଔଜସିକ, ବିଂ. (ଓଜସ୍-ଇକ-ଇଦମର୍ଥେ) ତେଜସ୍ୱୀ, ବଳଶାଳୀ; ଶୂର ।

ଔଜସ୍ୟ, ବି. (ଓଜସ୍-ଯ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ତେଜସ୍ୱିତ୍ୱ, ପ୍ରଖର ଭାବ, ଉଗ୍ରତା ।

ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ, ବି. (ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ-ଯ-ଭାବାର୍ଥେ) ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା, ଦୀପ୍ତି ।

ଔଡ଼ୁମ୍ବର, ଔଦୁମ୍ବର, } ବିଂ. (ଉଡ଼ୁମ୍ବର-ଅ-ଭାବେ) ଉଡ଼ୁମ୍ବରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ, ଉଡ଼ୁମ୍ବର କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ; ତାମ୍ର ବା ରଜତନିର୍ମିତ (ପାତ୍ର) । (ବୃହଦ୍ଭୌଡ଼ୁମ୍ବରପାତ୍ରଂ ।) ବି. ତାପସବିଶେଷ; ତାମ୍ର; ମହାକୁଷ୍ଠରୋଗବିଶେଷ; ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଯମାନ୍ତର୍ଗତ ଯମ । (ଔଡ଼ୁମ୍ବରାୟ ଦଧ୍ନାୟ ନୀଳାୟ ପରମେଷ୍ଠିନେ ।)

ଔଡ଼୍ର, ବି. (ଓଡ଼୍ର-ଅ-ପାଳନାର୍ଥେ) ଓଡ଼୍ରଦେଶର ରାଜା ।

ଔତ୍କଣ୍ଠ୍ୟ, ବି. (ଉତ୍କଣ୍ଠା-ଯ-ଇଦମର୍ଥେ) ଉଦ୍‌ବେଗଜନ୍ୟ କ୍ଲେଶ, ଚଞ୍ଚଳତା, ମନର ଅସ୍ଥିରତା ।

ଔତ୍କର୍ଷ୍ୟ, ବି. (ଉତ୍କର୍ଷ-ଯ-ଇଦମର୍ଥେ) ଉନ୍ନତି; ବୃଦ୍ଧି; ଉତ୍କର୍ଷତା ।

ଔତ୍ପାତିକ, ବିଂ. (ଉତ୍ପାତ-ଇକ-ଇଦମର୍ଥେ) ଦୈବସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଉତ୍ପାତବିଶିଷ୍ଟ; ଉପଦ୍ରବାନ୍ୱିତ; ଅଶୁଭସୂଚକ ।

ଔତ୍ସୁକ୍ୟ, ବି. (ଉତ୍ସୁକ-ଯ-ଭାବାର୍ଥେ) ଉତ୍ସୁକତା; ଉତ୍କଣ୍ଠା; ଉଦ୍‌ଯୁକ୍ତତା; ଆଗ୍ରହ; ବ୍ୟଗ୍ରତା ।

ଔଦନିକ, ବିଂ. (ଓଦନ=ଭାତ-ଇକ—ପାଚକାର୍ଥେ) ସୂପକାର, ପାଚକ । (ସୂଦା ଔଦାନିକା ଗୁଣାଃ—ଅମର ।)

ଔଦରିକ, ବିଂ. (ଉଦର-ଇକ-ଆସକ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଉଦରମ୍ଭରି, ପେଟୁକ, ଯେ ନିଜର ପେଟ ପୂରାଇବାପାଇଁ କେବଳ ବ୍ୟାକୁଳ; ଉତ୍କର୍ଷେଚ୍ଛାରହିତ । (ଆଦ୍ୟୂନଃ ସ୍ୟାଦୌଦରିକୋ ବିଜିଗୀଷାବିବର୍ଜିତେ—ଅମର ।)

ଔଦାର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ଉଦାର-ଯ) ଉଦାରତା, ମହତ୍ତ୍ୱ, ବଦାନ୍ୟତା, ଦାତୃତ୍ୱ ।

ଔଦାସୀନ୍ୟ, ବି. (ଉଦାସୀନ-ଯ) ଉଦାସୀନତା, ଉପେକ୍ଷା; ନିଃସମ୍ପର୍କ ।

ଔଦାସ୍ୟ, ବି. (ଉଦାସ-ଯ) ବୈରାଗ୍ୟ; ଅମନୋଯୋଗ; ଉପେକ୍ଷା ।

ଔଦ୍ଧତ୍ୟ, ବି. (ଉଦ୍ଧତ-ଯ) ଧୃଷ୍ଟତା, ପ୍ରଗଲ୍‌ଭତା, ଅନମ୍ରତା, ଅଶିଷ୍ଟତା ।

ଔଦ୍‌ବାହିକ, ବିଂ. (ଉଦ୍‌ବାହ-ଇକ-ଇଦମର୍ଥେ) ବିବାହ କାଳରେ ଲବ୍‌ଧ (ଯୌତୁକ) । ବିବାହକାଳେ କୃତ; ବିବାହସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଔଧସ୍ୟ, ବି. (ଉଧସ୍‌-ଯ-ଇଦମର୍ଥେ) ପଶୁର ସ୍ତନ୍ୟ ଦୁଗ୍‌ଧ ।

ଔନ୍ନତ୍ୟ, ବି. (ଉନ୍ନତ-ଯ) ଉନ୍ନତି; ଉଚ୍ଚତା ।

ଔପଗ୍ରହିକ, ବିଂ. (ଉପଗ୍ରହ-ଇକ) ଉପଗ୍ରହସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ବି. ଉପଗ୍ରହ ।

ଔପଦେଶିକ, ବିଂ. (ଉପଦେଶ-ଇକ) ଉପଦେଶୋପଜୀବୀ; ଉପଦେଶଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ ।

ଔପନାୟନିକ, ବିଂ. (ଉପନୟନ-ଇକ-ପ୍ରୟୋଜନାର୍ଥେ) ଉପନୟନପ୍ରୟୋଜକ, ଉପନୟନସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଔପନୀବିକ, ବିଂ. (ଉପ-ନୀବି-ଇକ) ନୀବି ସମୀପରେ ସ୍ଥିତ ।

ଔପପତ୍ତିକ,ବିଂ. (ଉପପତ୍ତି-ଇକ) ନିୟମ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବା ଗ୍ରନ୍ଥଦ୍ୱାରା ଯାହା ପ୍ରତିପନ୍ନ ହୁଏ ।

ଔପମିକ, ବିଂ. (ଉପମା-ଇକ-ନିର୍ଦ୍ଦେଶାର୍ଥେ) ଉପମାଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ।

ଔପମ୍ୟ, ବି. (ଉପମା-ଯ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ସାଦୃଶ୍ୟ, ତୁଲ୍ୟତା ।

ଔପୟିକ, ବିଂ. (ଉପାୟ-ଇକ-ଇଦମର୍ଥେ) ଉପାୟଲବ୍‌ଧ; ନ୍ୟାଯ୍ୟ, ଉପଯୁକ୍ତ; ଉପଯୋଗୀ । ବି.ଉପାୟ;ଯୁକ୍ତି । (ଯଦବୌପୟିକଂ କାର୍ଯ୍ୟଂ ତଦିନ୍ଦ୍ରିୟୈର୍ମହସି—ଭାରତ ।)

ଔପସର୍ଗିକ, ବିଂ. (ଉପସର୍ଗ = ଉପଦ୍ରବ-ଇକ) ଉପସର୍ଗସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ବି. ସନ୍ନିପାତରୋଗବିଶେଷ ।

ଔପାଧ୍ୟାୟକ, ବିଂ. (ଉପାଧ୍ୟାୟ-କ-ଇଦମର୍ଥେ) ଉପାଧ୍ୟାୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଉପାଧ୍ୟାୟଙ୍କଠାରୁ ଲବ୍‌ଧ ।

ଔପାୟିକ, ବିଂ. (ଉପାୟ-ଇକ) ଉପାୟସାଧ୍ୟ ।

ଔରଭ୍ର, ବି. (ଉରଭ୍ର = ମେଷ-ଅ-ଇଦମର୍ଥେ) କମ୍ବଳ; ଊର୍ଣ୍ଣାନିର୍ମିତ ଆସନ; ଗାଲିଚା;ମେଷସମୂହ; ମେଷମାଂସ । ବିଂ. ମେଷସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଔରଭ୍ରକ, ବି. (ଉରଭ୍ର=ମେଷ-କ-ସମୂହାର୍ଥେ) ମେଷସମୂହ ।

ଔରସ, } ବିଂ. (ଉରସ୍ = ଶ୍ରେଷ୍ଠ-ଅ, ଯ)
ଔରସ୍ୟ, } (ଦ୍ୱାଦଶ ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ) ଧର୍ମପତ୍ନୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ସ୍ୱୟଂଉତ୍ପାଦିତ(ସନ୍ତାନ) । (ସ୍ୱଜାତେ ତ୍ୱୌରସୌରସ୍ୟୌ—ଅମର ।)

ଔର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦେହିକ, } ବି. (ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ଦେହ-ଇକ)
ଔର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦୈହିକ, } ଦେହ ଧ୍ୱଂସ ପରେ କ୍ରିୟମାଣ ଦାହତର୍ପଣାଦି କର୍ମ, ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି,ପ୍ରେତକୃତ୍ୟ । ବିଂ. ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଔର୍ବ, ବି. (ଉର୍ବ-ଅ-ଇଦମର୍ଥେ) ବାଡ଼ବାନଳ, ସମୁଦ୍ରୀୟ ଅଗ୍ନି । (ଔର୍ବସ୍ତୁ ବାଡ଼ବୋବଡ଼ବାନଳଃ—ଅମର ।) ଉର୍ବମୁନିଙ୍କ ଊରୁଜାତ ପୁତ୍ର । (ଉର୍ବୀ-ଅ) ବିଂ. ପାର୍ଥିବ, ପୃଥ୍ୱୀସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଔର୍ବଶେୟ, ବି. (ଉର୍ବଶୀ-ଏୟ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଉର୍ବଶୀପୁତ୍ର; ଅଗସ୍ତ୍ୟ ।

ଔଲୂକ, ବି. (ଉଲୂକ-ଅ-ସମୂହାର୍ଥେ) ପେଚକସମୂହ, ପେଚାସମୂହ ।

ଔଲୂକ୍ୟ, ବି. (ଉଲୂକ-ଯ ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ) ଉଲୂକପ୍ରଣୀତ ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନବିଶେଷ; ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନପ୍ରଣେତା ।

ଔଶନସ, ବି. (ଉଶନସ୍-ଅ) ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣୀତ ଉପପୁରାଣ; ଦଣ୍ଡପ୍ରୟୋଗରୂପ ଶାସ୍ତ୍ର । ବିଂ. ଉଶନସସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପୁତ୍ରୀ, ଦେବଯାନୀ ।

ଔଶୀର, } ବି. (ଉଶୀର-ଅ-ଭବାର୍ଥେ)ଗୁମର-
ଔଷୀର, } ଦଣ୍ଡ; ଉଶୀରମୟ ଶଯ୍ୟନାସନ ।
(ଔଶୀରଶ୍ଚାମରେଦଣ୍ଡେଽପ୍ୟୌଶୀରଂ ଶଯ୍ୟ-
ନାସନେ—ଅମର ।)

ଔଷଧ, ବି. (ଓଷଧି-ଅ-ଭବାର୍ଥେ)ରୋଗନାଶକ
ବସ୍ତୁ, ଭେଷଜ, ଓଷଧି ।

ଔଷଧାଜୀବ, ବି. (ଔଷଧ-ଆଜୀବ = ବୃତ୍ତି) ଔଷଧ
ବିକ୍ରୟଦ୍ୱାରା ଯେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ,
ଔଷଧବ୍ୟବସାୟୀ ।

ଔଷଧାଳୟ,ବି.(ଔଷଧ-ଆଳୟ) ଯେ ସ୍ଥାନରେ
ଔଷଧ ଥାଏ, ଡାକ୍ତରଖାନା ।

ଔଷର,ବି.(ଉଷର-ଅ-ଇଦମର୍ଥେ) ପାଂଶୁଲବଣ
ବିଂ. ଉଷରଭୂମିଜାତ ।

ଔଷସ, ବିଂ. (ଉଷସ୍-ଅ-ଇଦମର୍ଥେ) ଉଷା-
ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଔଷ୍ଟ୍ର, ବିଂ. (ଉଷ୍ଟ୍ର-ଅ) ଉଷ୍ଟ୍ରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଔଷ୍ଟ୍ରକ, ବି. (ଉଷ୍ଟ୍ର-କ-ସମୂହାର୍ଥେ) ଉଷ୍ଟ୍ରସମୂହ ।

ଔଷ୍ଠ୍ୟ, ବିଂ. (ଓଷ୍ଠ-ଯ) ଓଷ୍ଠୋଚ୍ଚାର୍ଯ୍ୟ (ବର୍ଣ୍ଣ) ।

ଔଷ୍ମ, } ବି. (ଉଷ୍ମ-ଅ, ଯ—ଭବାର୍ଥେ)
ଔଷ୍ମ୍ୟ, } ଉଷ୍ମତା, ସନ୍ତାପ, ଉତ୍ତାପ ।

ଔଷ୍ଣୀଷକ, ବିଂ. (ଉଷ୍ଣୀଷ-କ-ଶୋଭାର୍ଥେ)
ଉଷ୍ଣୀଷଧାରୀ । ବି. ରାଜା ।

ଔଷ୍ଣ, } ବି. (ଉଷ୍ଣନ୍-ଅ, ଯ) ଉଷ୍ଣତା,
ଔଷ୍ଣ୍ୟ, } ଉଷ୍ମତା ।

କ, ବି. ପ୍ରଥମ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ । (କୈ = ଶବ୍ଦ
କରିବା କିମ୍ବା କର୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ)
ବିଷ୍ଣୁ; ବ୍ରହ୍ମା; ରୁଦ୍ର; ବାୟୁ; ଯମ; ସୂର୍ଯ୍ୟ;
ଆତ୍ମା; ରାଜା; ଅଗ୍ନି; ଦକ୍ଷ; ମୟୂର; କନ୍ଦର୍ପ;
କାଳ; ପକ୍ଷୀ; ଦୀପ୍ତି; ରୋଗ; ଶରୀର; ଶବ୍ଦ;
କେଶ; ମସ୍ତକ; ଜଳ; ସୁଖ; ମନ; ଧନ ।
(କୋ ବ୍ରହ୍ମଣି ସମୀରାତ୍ମଯମଦକ୍ଷେଷୁ
ଭାସ୍କରେ । ମୟୂରେଽଗ୍ନୌ ଚ ପୁଂସି ସ୍ୟାତ୍
ସୁଖଶୀର୍ଷଜଳେଷୁ କଂ—ମେଦିନୀ ।)

କଁକଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣଧ୍ୱନିବିଶେଷ ।

କଅଁକଅଁ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶିଶୁର
କ୍ରନ୍ଦନଧ୍ୱନି ।

କଅଁଣ, }
କଅଣ, } ସର୍ବଂ. (କିମ୍ ଶବ୍ଦଜ) କିସ ।
କଣ, }

କଅଁରା, } ବିଂ.(ଦେଶଜ) ପାଣ୍ଡୁରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।
କନ୍ଦରା, } ଯଥା—
କରଚରଣ୍ଣ ଗଣ୍ଡି ଦଶଇ ଯାର ଛଚ ।
ଅତି କଅଁରା ହୋଇ ଦଶଇ ପରପଞ୍ଚ । ନୃ.ପୁ ତୃ.ତ.

କଅଁଳ, } ବିଂ. (କୋମଳ ଶବ୍ଦଜ,
କଅଁଳିଆ, } କଅଁଳ-ଇଆ—ସ୍ୱାର୍ଥେ) ମୃଦୁ ।
ଯଥା—
ପିଲାଟିର ଶରୀର ବଡ଼ କଅଁଳ । ନବୀନ ।
ଯଥା—
ଆରେ, କଅଁଳିଆ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏଇ ଆମ୍ବ
ବଉଳଟି,
ଗଣ୍ଡି ଛୁଣ୍ଟାଇ ଦେବାକୁ କେମିତି ସୁଗନ୍ଧ ହେଉଚି ।
ଶ. ନା. ସ୍ୱ. ଯୁ.

କଅଁଳା, ବିଂ. (କୋମଳ ଶବ୍ଦଜ) ସଦ୍ୟଜାତ ।
ଯଥା—
କଣବ ତୁମ୍ଭେ ଏତେକ, କଅଁଳା ପୁଅ ଯେତେକ
ମାରିବାକୁ ଯେ ଯାହାରେ ଚଢ଼ିବ ଝାକ । ର. କ.
ଅତି ଅଳ୍ପବୟସ୍କ । ଯଥା—
କାଳକଯାକ ହେଲା ଗୋପରେ ଡକା ।
କଅଁଳା ପୁଅର ଗ୍ରେଶ-ଜୀବିକା । ର. କ.
ପ୍ରସବ କରିଥିବା ଗାଈ ପ୍ରଭୃତି । ଯଥା—
କଅଁଳା ଗାଈ, ମାଡ଼ ଆସୁଥାଇ ଦେଖିଣ ଗୁହାଇ । ଢ଼ଗ ।
ସୁକୁମାର । ଯଥା—
କେ ବୋଲନ୍ତୁ ପୋଡ଼ଯାଉ ଆମ୍ଭ ରାଜ୍ୟ ସୁଖ ।
ପାଇଲେ କଅଁଳା ପୁଅ ରାଜା ଏତେ ଦୁଃଖ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

କଅଁଳାଇବାର, } କ୍ରି.(ଦେଶଜ)ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତି
କଁଳାଇବାର, } ଜନ୍ମ କରିବାର । ଯଥା—
ତାଙ୍କ ଗାଈଟି ଅଣ୍ଡିରା ବାଛୁରୀ କଅଁଳାଇଚି ।

କଅଁଳାଇବାର } କ୍ରି. କୋମଳ ବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା
କଅଁଳେଇବାର } ଭଣ୍ଡାଇବାର ।

କଅଁଳବାର, } କି. (କୋମଳ ଶବ୍ଦଜ)
କଅଳବାର, } ପଲ୍ଲବିବା । ଯଥା—
ମନୋଜ ତରୁରେ ପଲ୍ଲବ କଅଳ ଫୁଟିଲା ପରା ପ୍ରସୂନ । ଉର୍ବଶୀ

ଅଙ୍କୁରିବାର କିମ୍ବା ଜାତ ହେବାର । ଯଥା—
ପୁଣିହି ମାଂସ କାଟିପକାନ୍ତେ କୋପାନଳେ ।
ଏଣେ କାଟନ୍ତେ ତେଣେ କଅଁଳେ ତତକାଳେ । ନୃ. ପୁ. ଚ. ଡ.

କଅଁଳକୁହା, ବି. କୋମଳ ବାକ୍ୟରେ କହିବା ।
ବିଂ. ଯେ କୋମଳ ବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା ଭଣ୍ଡାଏ ।

କଇଁ, ବି. (ଦେଶଜ) କୁମୁଦ ପୁଷ୍ପ । ଯଥା—
ବିତରଇ ନୀଳକଇଁ ଅପ୍ରଗଲ୍‌ଭ ସ୍ନିଗ୍ଧ ସୌରଭେ । ଉଷା

କଇଁକଇଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ରନ୍ଦନର ଅନୁକରଣ ।

କଇଁଆ, } କଙ୍ଗୁଁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅପକ୍ୱ ତିନ୍ତୁଳି ଫଳ ।

କଇଁଚ, } କଇଁଛ, } ବି. (କଚ୍ଛପ ଶବ୍ଦଜ) କୂର୍ମ । ଯଥା—
କୁନ୍ତୀ ଜଳେ ମୋତେ ଭସାଇ ଦେଇଥିଲେ ।
ଧର୍ମବଳେ ମାଛ କଇଁଚ ନ ଖାଇଲେ । କୃ. ଖ. ଦ୍ୱ. ପ.

କଇଁଚଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଚେମା ଖେଳରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର କଉଡ଼ି ଚିତ୍ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ।

କଇଁଚୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର
କଇଞ୍ଚୀ, } କୁଶି ବା କତୁରି ।

କଇଁଚକାକୁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ୟଫଳ ।

କଇଁଚଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ରୋଗବିଶେଷ ।

କଇଁଥ, ବି. (କପିତ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ଫଳବିଶେଷ ।

କଇଁଥା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦରସିଝା; ଠାଣୁଆ ।

କଇଁବେଣ୍ଟ, ବି. (କୁମୁଦ-ବୃନ୍ତ-ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) କଇଁ ନାଡ଼ ମୂଳରେ ଯେଉଁ ଗୋଲାକାର ପଦାର୍ଥ ଥାଏ, ତାହା ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ମଞ୍ଜି ବାହାରେ ।

କଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାନ୍ତି, ବମନ ।

କଇଠ, } କଇଥ, } କଇଥି, } କଇଁଥ, } ବି. (କପିତ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ବୃକ୍ଷ ଓ ଫଳବିଶେଷ । ଯଥା—
କଇଥି ଗଛ ଦେଖି ପୋଏ ।
ଗ୍ରାମକୁ କହିଲେ ଥୋକାଏ ॥ ଖ. ଦ. ସ୍କ.
ଜାମ୍ବୁ କଇଥ ନରକୋଳି ।
ଅମୃତ ସବୁ ଆଦି ମେଳି ॥ ବ. ପୁ.

କଇଦଖାନା, } ବି. (ଯାବନିକ) ବନ୍ଦିଘର,
କଏଦଖାନା, } କାରାଗାର ।

କଇଦି, } ବିଂ. (ଯାବନିକ) ବନ୍ଦୀ, ଯେଉଁ
କଏଦି, } ଅପରାଧୀକୁ ଅଟକ ରଖାଯାଏ ।

କଇଫିଅତ, } ବି. (ଆରବ୍ୟ) ଦୋଷିଠାରୁ
କୈଫିୟତ, } ଦୋଷର ବିବରଣ ଲେଖାଇନେବା ପତ୍ର ।

କଇର, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟାଦି ରଖିବାପାଇଁ ବେତ କିମ୍ବା ବାଉଁଶନିର୍ମିତ ବୃହତ୍ପାତ୍ର ।

କଇଲାଣ, } ବି. (କଲ୍ୟାଣ ଶବ୍ଦଜ) ଆଶୀର୍ବାଦ ।
କଇଲ୍ୟାଣ, } ଯଥା—
ତୁମ୍ଭ କଇଲାଣେ ତାର କ୍ଷୟ ଯାଉ ଦୁଃଖ ।
ଯୁଦ୍ଧେ ପାରକରିଦେବ ପିତାକୁ ମୋର ରଖ । ନା.ର.ଗୀ.

କଇସାର, } କଇଁସାର, } କଂସାର, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(ଦେଶଜ) ଲତାବିଶେଷ । ଯଥା—
କଇଁସାର ଲତା-ଶ୍ୟାମଳ ବାଲିସ୍ତୂପର ଗ୍ରୀବା ।
ଦିବା ଅବସାନ ଜାଣିଣ କମେ ବିସ୍ତାରେ କାସ୍ତା । ଚ.ଖ.

କଉଁ, } ସର୍ବଂ. (କିମ୍ ଶବ୍ଦଜ) କେଉଁ ।
କେଉଁ, } ଯଥା—
କେଉଁ ଲୋକ ଅଙ୍ଗ ନ କରଇ ପୁଲକ । ର. କ.

କୌଣସି । ଯଥା—କେଉଁ ସମୟରେ ।

କଉ, ବି. (କବୟୀ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ମାଛ, ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ମତ୍ସ୍ୟ ।

କଉକଉଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

କଉଡ଼ି, ବି. (କପର୍ଦ୍ଦ ଶବ୍ଦଜ) ବରାଟକ । ଯଥା—
ଘର ବିକିଲେ ସବୁ ତୋର ।
ନୋହିବ ପଣେ କଉଡ଼ିର ॥ ଦା. ର.

ଧନ, ପଇସା । ଯଥା—
କୋମଳ ପତ୍ର ହୋଇଛୁ କଉଡ଼ି । ର. କ.
ସୁରୂପ ଗୁଣ୍ଡି, କୁରୂପ ଲେଣ୍ଡି,
ସାନ ବଡ଼ ନାହିଁ ମୂଳ କଉଡ଼ି । ର. ପ.

କଉଡ଼ିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମୂଲ୍ୟବାନ୍; ଧନବାନ୍; ଠାଣୁଆ ।

କଉତରା, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଭୂମି ଭିତରେ ଥିବା କଳକତରା ପୋକ ।

କଉପ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୀତଳଲୁଗାବିଶେଷ । ଯଥା—

କଉଷେୟ କଉପ ଅଙ୍ଗେ ଦେଇ,
କମନୀୟ ଶିରସ୍ତ୍ରାଣ ଲଗାଇ । ର. କ.

କଉପିନୀ, କଉପୁନୀ, କୌପୁନ, କୌପୁନୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୌପୀନ ଶବ୍ଦଜ) ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବସନଖଣ୍ଡ । ଯଥା— ତାର କୌପୁନୀ ବିନା ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ବୈଷ୍ଣବମାନେ ଭେକ ଗ୍ରହଣ ସମୟରେ ଯେଉଁ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ ପରିଧାନ କରନ୍ତି । ଯଥା—

ଡୋର କୌପୁନୀ ଆଶ୍ରେ କରି,
ଭବେଶ ଭଜଇ ଶ୍ରୀହରି । ଦା. ର.

କଏଦ, କଇଦ, କୟେଦ, } ବି. (ଯାବନିକ) ବନ୍ଦ ବା ଅଟକ; କାରାଗାରରେ ରଖିବା ।

କଏବାର, କଇବାର, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯଶୋବର୍ଣ୍ଣନ, ସ୍ତୁତି । ଯଥା—

କେତେ କଏବାର କଲେ ବନ୍ଦିଗଣ । ର. କ.
ଭାଟେ କଇବାର କରନ୍ତି ଆଗେ ଚନ୍ଦ୍ର,
ଛଡ଼ିଦାରମାନେ ଅଛନ୍ତି ଛୁଡ଼ା ହୋଇ । କୃ. ଭୂ. ଆ. ପ.

କଂଶ, କଂସ, } ବି. (କମ୍ = ବାଞ୍ଛା କରିବା-ଶ, ସ) କଂସାସୁର, ମଥୁରାଧିପ ଉଗ୍ରସେନଙ୍କ ପୁତ୍ର (କଂସ); ତୈଜସ ଦ୍ରବ୍ୟ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରଜତାଦିନିର୍ମିତ ପାନପାତ୍ର । (କଂସୋଽସ୍ତ୍ରୀ ପାନଭାଜନଂ—ଅମର ।) ତାମ୍ରରଙ୍ଗମିଶ୍ରିତ ଧାତୁ, କଂସା । (କଂସଂ ସୌରାଷ୍ଟ୍ରିକଂ ଘୋଷଂ ଘୃତ୍ତଲୋହଂ ଚ କାଂଶ୍ୟକଂ—ପର୍ଯ୍ୟାୟ ମୁ. ବ.) ତୈଜସ ଦ୍ରବ୍ୟ ପରିମାଣ-ପାତ୍ରବିଶେଷ; ପରିମାଣପାତ୍ରବିଶେଷ, ଆଢ଼କ । (ପ୍ରସ୍ଥାଷ୍ଟଭାର ଆଢ଼କଃ । ମାତା-ପାତଷ୍ଟ କଂସଷ୍ଟ—ପର୍ଯ୍ୟାୟ ମୁ. ବ.)

କଂସକ, ବି. (କଂସ-କ-ତୁଲ୍ୟାର୍ଥେ, ଯାହା ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ ସଦୃଶ) ହୀରାକସ ।

କଂସକଚଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶକ୍ତ କଚଡ଼ା । (ପୌରାଣିକ କଂସକୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏକା କଚଡ଼ାକେ ମାରି ପକାଇଥିଲେ ।)

କଂସକାର, ବି. (କଂସ-କାର = କୃ-ଅ) ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ, କଂସାରି ଜାତି, ଯେଉଁମାନେ କାଂସ୍ୟପାତ୍ରାଦି ନିର୍ମାଣ କରନ୍ତି ।

କଂସା, ବି. (କାଂସ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଧାତୁବିଶେଷ । ଯଥା—

କୁନ୍ଦ ରଖିଛୁ ବଧୂ କଂସାଗୁଳ । ର. ପ.

କାଂସ୍ୟ ଧାତୁନିର୍ମିତ ପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା— ସେ ଥରକେ ଦୁଇ କଂସା ଭାତ ଖାଏ ।

କଂସାରାତି, ବି. (କଂସ-ଅରାତି) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ।

କଂସାରି, ବି. (କଂସ-ଅରି = ଶତ୍ରୁ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ । ଯଥା—

କଂସାରି ପଦ ମୋ ଶରଣ, ସଂସାରୁ କରିବେ ତାରଣ ।

(କାଂସ୍ୟକାରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଜାତିବିଶେଷ, ଯେ କାଂସ୍ୟରେ ନାନାପ୍ରକାର ପାତ୍ର ତୟାର କରେ । ଯଥା—

ରତି ନିର୍ମାଣେ କଂସାରି, ରତନରେ କଂସା ଝରି ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

(ଦେଶଜ) ଲତାବିଶେଷ, କଇଁସାରି ଲତା ।

କଂସାଳ, ବି. ସଂ. ଝାଞ୍ଜ । ଯଥା—

କଂସାଳ ତାଳ କଂସାଳ ପଟହ ଝର୍ଝରୀ ।

କକଡ଼ା, ବି. (କର୍କଟ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳଜନ୍ତୁବିଶେଷ; ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବା ସୌର ମାସବିଶେଷ । ଯଥା—

ତୁଳ ବିଛା ଧନୁ ମକର କୁମ୍ଭ ମୀନ ମେଷ,
ବୃଷ ମିଥୁନ କକଡ଼ା ହେଲ ଦଶ ମାସ । ସା. ଭୂ. ଆ.

ରାଶିବିଶେଷ ।

କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କର୍କଟଶୃଙ୍ଗୀ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

କକଥିନା, କକରଥିନା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଆତୁରତା ବା ବୈକ୍ଳବ୍ୟ ।

କକା, କକାଇ, କକେଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଖୁଡ଼ୁତା, ପିତାଙ୍କ ସାନ ଭ୍ରାତା ।

କକୁତ୍ସ୍ଥ, ବି. (କକୁଦ୍ = ଛନ୍ଦାଦ ରାଜଚିହ୍ନ-ସ୍ଥା-ଅ, ଅଥବା କକୁଦ୍ = ବୃଷଭର ଚୂଳ-ସ୍ଥା-ଅ, ବୃଷରୂପ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କକୁଦରେ ଯେ ସ୍ଥିତ କରିଥିଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜାବିଶେଷ, ଅଯୋଧ୍ୟାର ନୃପତିବିଶେଷ । ଏ ରାଜା ବୃଷରୂପଧାରୀ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କକୁଦରେ ବସି ଅସୁରମାନଙ୍କୁ ନିହତ କରିଥିଲେ ।

କକୁଦ୍, } ବି. (କ = ସୁଖ-କୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା-
କକୁଦ, } ଦ୍, ଦ—ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ବୃଷଭର ଚୂଳ; ଛତ୍ର ଗୃମରାଦି ରାଜଚିହ୍ନ; ପର୍ବତ-ଶୃଙ୍ଗ । ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ପ୍ରଧାନ । (ପ୍ରାଧାନ୍ୟେ ରାଜଲଙ୍ଗେ ଚ ବୃଷାଙ୍ଗେ କକୁଦୋଽସ୍ତ୍ରିୟାଂପ୍ରଧାନମେବ ପ୍ରାଧାନ୍ୟଂ—ଅମର ।)

କକୁଦାକ୍ଷ, ବିଂ. (କକୁଦ = ରାଜଚିହ୍ନ-ଅକ୍ଷ୍ = ଧାରଣ କରିବା-ଅ) ରାଜଚିହ୍ନଧାରୀ ।

କକୁଦ୍ମତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କକୁଦ୍ = ବୃଷାଂସ ପରି ମାଂସପିଣ୍ଡ-ମତ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କଟି-ଦେଶ । (କଟିଃ ଶ୍ରୋଣିଃ କକୁଦ୍ମତୀ—ଅମର ।)

କକୁଦ୍ମାନ୍, ବି. (କକୁଦ୍ = ବୃଷାଙ୍ଗ-ମତ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ମତ୍ତ ବୃଷଭ, ଷଣ୍ଢ । (ଦୃପ୍ତଃ କକୁଦ୍ମାନିବ ଶଙ୍କୁକୂଟଃ—ର. ବଂ.) ଗିରି, ପର୍ବତ ।

କକୁଦ୍ମୀ, ବି. (କକୁଦ୍-ମିନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବୃଷଭ; **ପର୍ବତ**; ନୃପବିଶେଷ; ରେବତୀଙ୍କ ପିତା । (ରେବସ୍ୟ ରୈବତଃ ପୁତ୍ରଃ **କକୁଦ୍ମୀ** ନାମ ଧାର୍ମିକଃ ।)

କକୁନ୍ଦର, } ବି. (କ = ଦେହ, ପୃଷ୍ଠଦେଶ-କୁ
କୁକୁନ୍ଦର, } = ନିତମ୍ବସ୍ଥ ଭୂମି-ଦୃ = ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା-ଅ) ପୃଷ୍ଠ ଦେଶର ଅଧଃସ୍ଥିତ ଆବର୍ତ୍ତବତ୍ ଗର୍ତ୍ତଦ୍ୱୟ; ନିତମ୍ବସ୍ଥ ଆବର୍ତ୍ତ-ବତ୍ ଗର୍ତ୍ତଦ୍ୱୟ । (କୂପକୌ ତୁ ନିତମ୍ବସ୍ଥୌ ଦ୍ୱୟହୀନେ କକୁନ୍ଦରେ—ଅମର ।)

କକୁଭ୍, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ = ବାୟୁ-ସ୍କୁନ୍ଭ୍ =
କକୁଭା, } ବିସ୍ତାର କରିବା-କ୍ୱିପ୍, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ —ଯେ ବାୟୁକୁ ବିସ୍ତାର କରେ, ସ ଓ ନ ଲୋପ) ଦିଗ; ଶୋଭା; ଦେଶ; ଚମ୍ପକ-ମାଳା; ଚମ୍ପକଶାଖା; ରାଗିଣୀବିଶେଷ; ବୈଦିକ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ; ଶାସ୍ତ୍ର ।

କକୁଭ, ବି. (କ = ବାୟୁ-ସ୍କୁନ୍ଭ୍ = ବିସ୍ତାର କରିବା-ଅ) ରାଗିଣୀବିଶେଷ; ବୀଣାର ପ୍ରାନ୍ତସ୍ଥ ବକ୍ରକାଷ୍ଠ; ବୀଣାର ଅଧଃସ୍ଥ ଅଲାବୁ । (ବୀଣାଦଣ୍ଡଃ ପ୍ରବାଳଃ ସ୍ୟାତ୍ କକୁଭସ୍ତୁ ପ୍ରସେବକଃ—ଅମର ।) (ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣଶାଖତ୍ୱାତ୍) ଅର୍ଜୁନବୃକ୍ଷ । (ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ରୁଃ କକୁଭୋଽର୍ଜୁନଃ —ଅମର ।) ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

କକ୍‌କୋଲ, ବି. (କକ୍ = ଅହଂକାର କରିବା-କୁଲ୍ = ରାଶି କରିବା-ଅ) ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ-ବିଶେଷ । କକ୍‌କୋଳ ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର-ଫଳ, ହିନ୍ଦୀରେ ଏହାକୁ ଶୀତଲ ଚିନି କହନ୍ତି ।

କକ୍‌ଖଟ, } ବିଂ. (କକ୍ଖ୍ = ହାସ୍ୟ କରିବା-
ଖକ୍‌ଖଟ, } ଅଟ) କଠିନ, ଦୃଢ଼ । (କକ୍-ଖଟଂ କଠିନଂ କ୍ରୂରଂ କଠୋରଂ ନିଷ୍ଠୁରଂ ଦୃଢ଼ଂ—ଅମର ।)

କକ୍‌ଖଟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କକ୍ଖ୍ = ହାସ୍ୟ କରିବା-ଅଟ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କଠିନୀ, ଖଡ଼ୀ; ଖଡ଼ି ପଥର ।

କକ୍ଷ, ବି. (କଷ୍ = ହିଂସା କରିବା-ସ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ପ୍ରକୋଷ୍ଠ । ଯଥା—ଏହିଟି ଗୃହର ପ୍ରଥମ କକ୍ଷ । (ଦ୍ୱାନ୍ତାନପୂର୍ବଂ କମଳାସନେନ-କକ୍ଷାନ୍ତରାଣ୍ୟଦ୍ରିପତେର୍ବିବେଶ ।) ବାହୁମୂଳ, କାଖ; କଚ୍ଛ, କଚ୍ଛା; ଶୁଷ୍କତୃଣ; ତୃଣ; ଜଙ୍ଗଲ, ବନ; ଶୁଷ୍କବନ; ଲତା । (କକ୍ଷୋ-ବୀରୁଧ୍ୟଦୋର୍ମୂଲେ କଚ୍ଛେ ଶୁଷ୍କତୃଣେ ବନେ —ହେମ ।) (କକ୍ଷୌ ତୁ ତୃଣବୀରୁଧୌ —ଅମର ।) ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ରର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ, ବସ୍ତ୍ରାଞ୍ଚଳ; ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ପରିଭ୍ରମଣର ଗୋଲାକାର ପଥ; ପାର୍ଶ୍ୱଭାଗ । (କକ୍ଷମାସୀତ ପଣ୍ଡିତଃ ।) ରାଜାନ୍ତଃପୁର, ରାଜାଙ୍କ ଭିତର ଉଆସ । (ନୃପତିଃ ପ୍ରୀତିଯୁକ୍ତୋଽସୌ ଶନୈଃ **କକ୍ଷଂ** ସମାବିଶତ୍ ।) ପାପ (କକ୍ଷମୁଦ୍ଦେବଦର୍ଶନଂ ।) ସ୍ପର୍ଦ୍ଧାସ୍ପଦ, ପ୍ରତି-ଯୋଗୀ, ବିରୋଧୀ । ଯେପରି—ସମକକ୍ଷ ।

କକ୍ଷା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଷ୍ = ହିଂସା କରିବା-ସ-
କକ୍ଷ୍ୟା, } ଆ, ଯ-ଆ) ଗୃହଭିତ୍ତି । (କକ୍ଷାନ୍ତର୍ଗତୋ ବାୟୁର୍ଯା ମୂତଇବ ଗର୍ଜତି ।)ରୋଗବିଶେଷ । (ପିତ୍ତପ୍ରକୋପାତ୍ ସମ୍ଭୂତାଂ କକ୍ଷାମିତି ବିନିର୍ଦ୍ଦିଶେତ୍ ।) ହସ୍ତିର ଗଳା ବା କକ୍ଷବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ; କାଞ୍ଚୀ ବା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କଟିବନ୍ଧ, ମେଖଳା; କୋଠରି; ମହଲ, ହର୍ମ୍ମ୍ୟାଦିର ପ୍ରକୋଷ୍ଠ; ରାଜାନ୍ତଃପୁର । (କକ୍ଷା ପ୍ରକୋଷ୍ଠେ ହର୍ମ୍ମ୍ୟାଦେଃ କାଞ୍ଚ୍ୟାଂ ମଧ୍ୟେ ଭିବନ୍ଧନେ—ଅମର ।) ସାଦୃଶ୍ୟ; ଉଦ୍‌ଯୋଗ । (କକ୍ଷା ଗୃହପ୍ରକୋଷ୍ଠେ ସ୍ୟାତ୍ ସାଦୃଶ୍ୟୋଦ୍‌ଯୋଗକାଞ୍ଚିଷୁ—ହୈମ ।) ରଥର ଅନ୍ତଃସ୍ଥାନବିଶେଷ; ପ୍ରତିଯୋଗିତା, ସ୍ପର୍ଦ୍ଧାସ୍ଥାନ; ବସ୍ତ୍ରାଞ୍ଚଳ; କଚ୍ଛ ।

କକ୍ଷାପଟ, ବି. (କକ୍ଷା = କଟିବନ୍ଧ-ପଟ = ବସ୍ତ୍ର) କୌପୀନ, କୌପୁନି ।

କକ୍ଷାବେକ୍ଷକ, ବି. (କକ୍ଷା-ଆବେକ୍ଷକ = ଯେ ଦେଖେ) ଦ୍ୱାରପାଳ, ଉଦ୍ୟାନପାଳ; ଅନ୍ତଃପୁରରକ୍ଷକ; ଚିତ୍ରକର; ଲମ୍ପଟ ।

କକ୍ଷୀକୃତ, ବିଂ. (କକ୍ଷ-ଈ-କୃତ) ଆୟତ୍ତୀକୃତ ।

କକ୍ଷ୍ୟ, ବିଂ. (କକ୍ଷ-ଯ) କକ୍ଷଜାତ, କକ୍ଷୋଦ୍ଭବ; କକ୍ଷପୂରକ । ବି. ରୁଦ୍ରବିଶେଷ । (ନମୋ-ବନ୍ୟାୟ ଚ କକ୍ଷ୍ୟାୟ ଚ ।) ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର; ହର୍ମ୍ମ୍ୟାଦି ପ୍ରକୋଷ୍ଠ; ରାଜାନ୍ତଃପୁର; ପ୍ରାରମ୍ଭ-କୋଷ୍ଠ; ସାଦୃଶ୍ୟ; କକ୍ଷବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ; ମେଖଳାଦି ବନ୍ଧନର ରଜ୍ଜୁ; ପାର୍ଶ୍ୱଭାଗ ।

କଖାରୁ, ବି. (କର୍କାରୁ ଶବ୍ଦଜ) ଲତାଫଳ-ବିଶେଷ । ଏହା ଦୁଇପ୍ରକାର, ପାଣିକଖାରୁ, ବୋଇତକଖାରୁ । ଯଥା—

କଖାରୁ କାକୁଡ଼ି ଯେ କଇଁ,
ବଇଲ ହରଡ଼ର ଛୁଇଁ । . ବି. ସୁ.

କଖାରୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ; ସୋଲରେ ନିର୍ମିତ କୃତ୍ରିମ ପୁଷ୍ପବିଶେଷ; କଖାରୁ ଆକୃତି ଅଡ଼ଙ୍ଗ, ପିଣ୍ଡା ।

କଙ୍କ, ବି. (କକ୍-କ୍ = ଗମନ କରିବା, ପାଇବା-ଅ—ସଜ୍ଞାର୍ଥେ) କାଙ୍କପକ୍ଷୀ (ଏହି ପକ୍ଷିର ପକ୍ଷରେ ବାଣପୁଙ୍ଖ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ); ଛଦ୍ମବେଶୀ ଦ୍ୱିଜ (ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଅଜ୍ଞାତବାସ କଲାବେଳେ ବିରାଟ ନଗରରେ ଏହି ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୋଇଥିଲେ); ଯମ । (ଲୋହପୃଷ୍ଠସ୍ତୁ କଙ୍କଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।) (କଙ୍କଶ୍ଛଦ୍ମଦ୍ୱିଜେ ଖ୍ୟାତୋ ଲୋହପୃଷ୍ଠକୃତାନ୍ତୟୋଃ ।) କ୍ଷତ୍ରିୟ; କଂସାସୁରର ଭ୍ରାତା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଉଗ୍ରସେନଙ୍କ ପୁତ୍ରୀ; ଗୋଶୀର୍ଷଚନ୍ଦନ ।

କଙ୍କଟ, } ବି. (କଂ = ବାୟୁକୁ-କଟ୍-ଆବ-
କଙ୍କଟକ, } ରଣ କରିବା-ଅ, ସ୍ୱାର୍ଥେ-କ) କବଚ, ବର୍ମ୍ମ, ଉରଶ୍ଛଦ, ସାଞ୍ଜୁ । (ଉରଶ୍ଛଦଃ କଙ୍କଟକଃ—ଅମର ।)

କଙ୍କଡ଼ା, ବି. (କର୍କଟ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳଜନ୍ତୁବିଶେଷ । ଯଥା—

ପିମ୍ପୁଡ଼ି ବାପୁଡ଼ା ବାଘ ହୋଇଗଲା
ଗଗନେ ଉଡ଼ଇ ଧୂଳି,
ବିଲ କଙ୍କଡ଼ା ମୃଦଙ୍ଗ ବଜାଉଛି
ବେଙ୍ଗ ଦିଏ ହୁଳହୁଳି । ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

କଙ୍କଣ, ବି. [କଣ୍ = (ଯଙ୍ ଲୁ ଗନ୍ତଧାତୁ) ଶବ୍ଦ-କରିବା-ଯ-ଅ, ମ୍ ଆଗମ] କରଭୂଷଣ-ବିଶେଷ । (କଙ୍କଣଂ କରଭୂଷଣଂ—ଅମର ।) ହସ୍ତସୂତ୍ର । (କଙ୍କଣୋ ନା ପ୍ରତିସରଃ—ରତ୍ନକୋଷ ।) ଶେଖର । (ଦାନେନ ପାଣିର୍ନ ତୁ କଙ୍କଣେନ ବିଭାତି ।) ଦେଶବିଶେଷ । (ଏହି ଦେଶ ସହ୍ୟାଦ୍ରିଠାରୁ ସମୁଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ; କଥିତ ଅଛି, ପର୍ଶୁରାମ ପୃଥ୍ୱୀ ଅକ୍ଷତ୍ରିୟା କଲା ପରେ ସମସ୍ତ ପୃଥ୍ୱୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଇ ନିଜର ନିବାସାର୍ଥ ସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ଏହି ଦେଶ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ।) (କଂ = ଜଳ-କଣ = ବିନ୍ଦୁ) ଲୋତକ । ଯଥା—

କଣ୍ଠ ଗଦ୍‌ଗଦରୁ ବାଣୀ ନ ପାରେ କହି,
କଙ୍କଣ ବେନି ନୟନୁ ଯାଉଛି ବହି । ର. କ.

(ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ-କଙ୍କଣୀ) କ୍ଷୁଦ୍ରଘଣ୍ଟିକା, ଘାଗୁଡ଼ି । (କଙ୍କଣଃ ସ୍ୟାତ୍ ପ୍ରତିସରଃ କଙ୍କଣୀ କ୍ଷୁଦ୍ରଘଣ୍ଟିକା—ଶବ୍ଦ ।)

କଙ୍କଣପଇତା, ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣ) ବିବାହ ସମୟରେ ଦେବା ପଇତା । ଯଥା—

ବ୍ରାହ୍ମଣେ ମନ୍ତ୍ରିଣ ଦେଲେ ଅସରଳ ସୂତା,
ଗ୍ରମ କଙ୍କେ ପକାଇଲେ କଙ୍କଣ ପଇତା । ମ. ସ.

କଙ୍କତ, କଙ୍କତି, କଙ୍କତିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କନ୍କ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅତ—ଯାହା କେଶ ମଧ୍ୟରେ ଗମନ କରେ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, ଇକ-ଆ) କେଶମାର୍ଜନୀ, ଚିରୁଣୀ, ପାନିଆ । (କଙ୍କତଂ ତୁ ପ୍ରସାଧନଂ—ଅମରମାଳା ।) (ପ୍ରସାଧନୀ କଙ୍କତିକା—ଅମର ।) ଯଥା—

ମର୍ଦ୍ଦଳାକାର କଙ୍କତିକା ଝଳ,
କାଙ୍ଗୁଲ କମ ସୁଷମା ପିଲୁଲୀ ।
ସୁସଞ୍ଚ ଘଞ୍ଚ ଦଶନ ଆବଳୀ,
ଗଳିବ କି ନାହିଁ କୁନ୍ତଳ ଖଳି ।
ଆଳୀ ଖଣ୍ଡିକା ଗଳାଇ ଯେ । ଲ. ବ.

କଙ୍କପତ୍ର, ବି. (କଙ୍କ-ପତ୍ର) କଙ୍କପକ୍ଷିର ପର; ବାଣ, ଶର । ବିଂ. କଙ୍କପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ।

କଙ୍କପୁରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଙ୍କ = ସୁଖଦାୟିନୀ-ପୁରୀ) ବାରାଣସୀ, କାଶୀପୁରୀ ।

କଙ୍କମୁଖ, ବି. (କଙ୍କ-ମୁଖ—କଙ୍କପକ୍ଷିର ମୁଖ ପରି ଯାହାର ମୁଖ) ଚିମୁଟା, ସଣ୍ଡୁଆସୀ, ଶଲ୍ୟୋଦ୍ଧାରକ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

କଙ୍କର, ବି. (କଂ-କୃ-ଅ—ଯେ ଆଘାତ ପାଇଲେ କଂ ଶବ୍ଦ କରେ, କିମ୍ବା କଂ = ଜଳ-କର = ଯେ କରେ) କାଙ୍କର, ସାନ ଗୋଡ଼ି; ଘୋଳଦହି ବା ତକ୍ର । ବିଂ. କର୍କଶ ।

କଙ୍କଶାୟୀ, ବି. (କଙ୍କ = କାଙ୍କପକ୍ଷୀ-ଶାୟୀ = ଯେ ଶୟନ କରେ) କୁକ୍କୁର ।

କଙ୍କାଳ, ବି. (କଙ୍କ୍ = ଗମନ କରିବା-ଆଳ) ଅସ୍ଥିପଞ୍ଜର; ଶରୀରର ରକ୍ତ ମାଂସ ଚର୍ମାଦି ବିଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଦେହଗତ ଯେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଅସ୍ଥିସଂସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ଭଗ୍ନାୟୁଧ ଭିନ୍ନବର୍ମ ଛିନ୍ନଢାଲ,
ସଙ୍ଗେ ପଡ଼ିଅଛି ଅସଂଖ୍ୟ କଙ୍କାଳ । ନ. କେ.

କଟିକଙ୍କାଳ ।

କଙ୍କାଳମାଳୀ, ବି. (କଙ୍କାଳମାଳା-ଇନ୍—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଅସ୍ଥିମାଳାଧାରୀ, ରୁଦ୍ର, ଶିବ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ-ମାଳିନୀ) ରୁଦ୍ରାଣୀ ।

କଙ୍କି, ବି. (ଦେଶଜ) ଫିରିକ ନାମକ ପତଙ୍ଗ । ଯଥା—

ଦେଖ ଦେଖ ଅଗ୍ରତେ ସରସୀଜଳେ,
ପଡ଼ି ମଣ୍ଡୂକ ଫୁର ଅଛି କବଳେ ।
ବକଲେ ରବୁ ରବୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଉଡ୍ଡୀନ,
ଛିଦ୍ରଙ୍କି ଶିଶୁକଙ୍କି ଦେଲ ଗିଳାଣ । ଭୁ. ପ୍ର.

କଙ୍କେଳ, କଙ୍କେଲି, କଙ୍କେଲ୍ଲି, } ବି. ସଂ. ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ ।

କଙ୍ଗାଳ, କଙ୍ଗାଳି, କାଙ୍ଗାଳି, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ନକଷ୍ଟ ବା ଗରିବ । ଯଥା—

କଙ୍ଗାଳ ବେଶକୁ ଏବେ ବହିବ,
ଠେଙ୍ଗା ତୁମ୍ବା ଘେନ ବନେ ପଶିବ । ସୁ. ପ.
କଙ୍ଗାଳ ବରତ ଥାଇ ସେ ମୋର ତ,
ନାମ ଗଲାର ତ ଦୁଃଖ ଯୋଳ । ବି. ଚ. ମ.

କଙ୍ଗାଇ, କଙ୍ଗେଇ, କଂଘାଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପାନିଆ, କେଶ-ପ୍ରସାଧନୀ ।

କଂଗୁ, କଂଗୂ, } ବି. ସଂ. ଧାନ୍ୟବିଶେଷ, କାଙ୍ଗୁ-ଧାନ୍ୟ । (ସ୍ତ୍ରିୟୌ କଙ୍ଗୁ ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ ଦ୍ୱେ—ଅମର ।)

କଚ, ବି. (କଚ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି -ଅ) କେଶ, ଚୂଡ଼ା । (କଚଃ କେଶଃ ଶିରୋରୁହଃ—ଅମର ।) ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଶୁଷ୍କବ୍ରଣ; ମେଘ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ହସ୍ତିନୀ ।

କଚକଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ବକବକ କିମ୍ବା ବିବାଦ । କ୍ରି. ବିଂ. ଅନୁକରଣାତ୍ମକ ଶବ୍ଦ; ଅବ୍ୟକ୍ତଶବ୍ଦ ।

କଚଗ୍ରହ, ବି. (କଚ-ଗ୍ରହ୍-ଅ) କେଶାକର୍ଷଣ-ପୂର୍ବକ ଘର୍ଷଣ ।

କଚକଚିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଜଟିଆ, ଜଟିଳ ।

କଚଟି, କଚଟୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତାଳଂକାର-ବିଶେଷ । ଯଥା—

କରେ କଙ୍କଣ କଚଟି ବାହୁଟି । ର. କ.

କଟିପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ହାଡ଼ ।

କଚଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଡ଼ ଖସି ଛେଚି
କଚଡ଼ି, } ହୋଇ ପଡ଼ିବା । ଯଥା—

ପ୍ରୀତିପଥ ବଡ଼ ଖସଡ଼ା, ପଦେ ପଦେ ତହିଁ କଚଡ଼ା । ଚଗ ।

କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ନେଇ ବା ଠେକି ସବଳେ ନିମ୍ନରେ ନିକ୍ଷେପ କରିବା, (କଚଡ଼ିବା ପଦ ଦେଖ) ଧାନ ଗଛର ମୂଳରୁ କାଟି ବିଡ଼ା ବାନ୍ଧିଲେ ସେ ବିଡ଼ାକୁ କଚଡ଼ା କହନ୍ତି; ସ୍ଥୂଳ ଦୀର୍ଘ ରଜ୍ଜୁ ।

କଚରକଚର, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) କର୍ଦ୍ଦମମୟ;
କଚରମଚର, } ଯାହା ମୁଖରୋଚକ ନୁହେ ।
ବି. ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ ।

କଚରି, ବି. (କଚ୍ଚର ଶବ୍ଦଜ) ଅଳଆ । ବିଂ. ସନ୍ତସନ୍ତଆ ଅର୍ଥାତ୍ କାଦୁଅଯୁକ୍ତ ।

କଚ୍ଚା, } ବିଂ. (କାଚା ହିନ୍ଦୀ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ)
କଚା, } ଅପକ୍ୱ, ଅନୁତ୍ତମ । (ଦେଶଜ) ଧୂଆ ବା ଧୋଇଥିବା, ଧୌତ । ଯେପରି—କଚ୍ଚା ଲୁଗା । ବି. ଧୋଇବା । ଯେପରି—ଏ ଧୋବାର ଲୁଗା କଚ୍ଚା ଭଲ ନୁହେ ।

କଚ୍ଚକଚି, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଲ କରି କାଚିବା । (କଚ-କଚ-ଇ-ବିପରୀତାର୍ଥେ) କେଶାକେଶି ।

କଚ୍ଚଡ଼ିବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଠେକି ତଳକୁ ସବଳେ ଛେଚିବାର । ଯଥା—

କରେ ଧରି କୁମାରୀକି, କଚ୍ଚଡ଼ନ୍ତେ ଶିଳେ ଠେକି । ର. କ.

କଚ୍ଚନ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଧୌତ । ବି. ବିବାଦ, ବାକ୍‌କଳହ ।

କଚି, ବି. (ଦେଶଜ) କରର ମଣିବନ୍ଧପ୍ରଦେଶ । ବିଂ. କୋମଳ ।

କଚିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ତୃଣଚ୍ଛେଦନ ଅସ୍ତ୍ର ଅର୍ଥାତ୍ ବଡ଼ ଦା ।

କଚିବାର, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଛେଚିବାର;
କଚିବାର, } ଉପରକୁ ଉଠାଇ ତଳକୁ ଛାଡ଼ି ଦେବାର । ଯଥା—

ଏକକୁ ଧରି ଆରେକ ପରେ ନେଇଁ କଚି,
କେ କାହାର ପରେ ନେଇ ବନ୍ଧେ ଶର ଯୋଚି । ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

କଚିମ, କଚ୍ଛିମ, ବି. (ଦେଶଜ) କୂର୍ମ ।

କଚୁରି, } ବି. (କଚ୍ଚୌରିକା ଶବ୍ଦଜ) ପିଷ୍ଟକ-
କଚୌରି, } ବିଶେଷ ।

କଚେରି, } ବି. (ଯାବନିକ) ବିଚାରାଳୟ;
କଚରି, } ଜମିଦାରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାଗଜପତ୍ର ରହିବା ସ୍ଥାନ ।

କଚେରିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) କଚେରିସଂକ୍ରାନ୍ତ,
କଚିରିଆ, } କଚେରିରେ ଥିବା; କଚେରି ଦରବାର କରିବାରେ ଯେ ବୁଲେ ।

କଚ୍ଚର, ବିଂ. (କୁ=କୁତ୍ସିତ, କୁ ର କଦାଦେଶ-ଚର୍=ଗମନ କରିବା-ଅ) ମଳଦୂଷିତ, ମଳିନ, କୁତ୍ସିତ । ଯଥା—

ପାର୍ଶ୍ୱେ ଶୁଷ୍କ ମୃଣାଳ ହାର
ବଳୟଶ୍ରେଣୀ ଦିଶେ କଚ୍ଚର । ଜା. ପ. ନା.

(କଚ୍ଚରଂ ମଳଦୂଷିତଂ—ଅମର ।) ଦୁର୍ବୃତ୍ତ, ଦୁରାତ୍ମା । ବି. ତକ୍ର, ଘୋଳ ଦହି ।

କଚ୍ଚିତ୍, ଅଂ. (କୁ=କୁତ୍ସିତ, କୁ ର କଦା-ଦେଶ-ଚିତ୍, ଅଥବା କତ୍-ଚି=ଚୟନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ଅଭିଳାଷପ୍ରକାଶ, ଇଷ୍ଟ-ବିଷୟର ପ୍ରଶ୍ନ । (କଚ୍ଚିତ୍ କାମପ୍ରବେଦନେ —ଅମର ।)

କଛ, } ବି. (କଚ୍ଛପ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) କୂର୍ମ,
କଚ୍ଛ, } କଚିମ । ଯଥା— ମାଛ କଚ୍ଛ ଆଦି ଜଳଜନ୍ତୁ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅବତାରବିଶେଷ । ଯଥା—ମଚ୍ଛ କଚ୍ଛ ଆଦି ଅବତାର । (କକ୍ଷ ବା କକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) ଅଂଶ କିମ୍ବା ସମଭାଗ । ଯଥା—

ସମରେ ସମ୍ମୁଖ ଯେ ହୋଇଲେ ବେନି କଛେ,
ଦୁଇ ବଳେ ସମ୍ଭାଳି ନୋହିଲେ କେହୁ ପଛେ । ସା. ଭ. ସ.

କକ୍ଷ ବା ମାପ, ପରିମାଣ; ସାମ୍ୟ ବା ତୁଳନା । ଯଥା

ମାଣିକ୍ୟ ତୁଲେ ଆଣି କାଚକୁ କଲ କଛ,
ରତ୍ନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଭୁଲେ ରଙ୍ଗତା ଦେଲ ନଛ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ବିଂ. (କକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ସମର୍ଥ । ଯଥା—

ଗର୍ବରେ ଏ ବୀରଙ୍କୁ ମଣିକରି ତୁଚ୍ଛ,
ମନେ ମନେ ହେଉଥାନ୍ତି ବଡ଼ କଚ୍ଛ । କୃ. ଭ. ଉ. ପ.

ତୁଲ୍ୟ, ସମାନ । ଯଥା—

ଗୃହିଣୀ ତାହାଙ୍କର ଅଟଇ ତେଜରଛ,
ଭୁରୁ ବେନି କାମଧନୁକୁ ହେବ କଛ । କୃ.ଭ.ଆ.ପ.

କଚ୍ଥ, ବି. (କଚ୍ଛ ଶବ୍ଦଜ) ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗାର ପଶ୍ଚାତ୍ ଭାଗ । (କଚ୍ଛା ଶବ୍ଦଜ) ଝିଙ୍କାର ପକ୍ଷୀ ।

କଚ୍ଥିବାର, କ୍ରି. (କଷ ଶବ୍ଦଜ) ତୁଳ୍ୟ କରିବାର, ତୁଳନା କରିବାର; ତୁଳ୍ୟ ହେବାର ।

କଚ୍ଥୁଟି,
କଚ୍ଛୁଟି, ବି. (କଚ୍ଛୋଟିକା ଶବ୍ଦଜ) କଚ୍ଥର ବେଷ୍ଟନ ।

କଚ୍ଛ, ବି. (କ = ଜଳ—ଛୋ = ଛେଦନ କରିବା-ଅ, ଅଥବା କର୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଛ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ, ଗୟାଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଗଛ । (କୁଣିଃ କଚ୍ଛଃ କାନ୍ତଲକୋ ନନ୍ଦୀବୃକ୍ଷଃ କୁବେରକଃ—ପର୍ଯ୍ୟାୟମୁକ୍ତାବଳୀ) ଜଳସନ୍ନିହିତ ଭୂଭାଗ, ଜଳମୟ ଦେଶ ବା ସ୍ଥାନ; ନଦୀ ହ୍ରଦ ପୁଷ୍କରିଣୀ ପ୍ରଭୃତିର ତୀର । (ଜଳପ୍ରାୟମନୂପଂ ସ୍ୟାତ୍ ପୁଂସି କଚ୍ଛସ୍ତଥାବିଧଃ—ଅମର ।) ନୌକାର ପଶ୍ଚାଦ୍ଭାଗ । ଯେପରି—ନୌକାର କଚ୍ଛଦେଶ । ଭାରତବର୍ଷର ପଶ୍ଚିମ ଭାଗସ୍ଥ ଦେଶବିଶେଷ, କଚ୍ଛଦେଶ; ପର୍ବତର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସମତଳ ପ୍ରଦେଶ; ଜଳମୟ ବା ପଙ୍କିଳ ସ୍ଥାନ; ସମ୍ପୁଟ; ଗୋଳ । ବିଂ. ଜଳପ୍ରାନ୍ତସ୍ଥିତ । ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ରର ପଶ୍ଚାଦ୍ଭାଗ, କଚ୍ଥ; ଝିଙ୍କାର ପକ୍ଷୀ ।

କଚ୍ଛଟିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ରର ପଶ୍ଚାଦ୍ଭାଗ, କଚ୍ଥ ।

କଚ୍ଛପ, ବି. (କଚ୍ଛ = ଜଳଆ ଭୂମି-ପା = ପାଳନ କରିବା-ଅ—ଯେ ଜଳଭୂମିରେ ବାସ କରେ, ଅଥବା କଚ୍ଛ = ସମ୍ପୁଟ ବା କଚ୍ଛିମର ଖୋଳା-ପା = ପାନ କରିବା, ରକ୍ଷା କରିବା-ଅ) କୂର୍ମ, କଚ୍ଛିମ । (କୂର୍ମେ କମଠକଚ୍ଛପୌ—ଅମର ।) କୁବେରଙ୍କ ନିଧିବିଶେଷ; ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧର ବନ୍ଧବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ-କଚ୍ଛପୀ) ବୀଣାବିଶେଷ; ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ବୀଣାବିଶେଷ; କ୍ଷୁଦ୍ର କଚ୍ଛପ ବା ମାଈ କଚ୍ଛପ; ରୋଗବିଶେଷ । (କଚ୍ଛପୀ ବଲ୍ଲକୀଭେଦେ ତୁଚ୍ଛୀ କ୍ଷୁଦ୍ରଗଦାନ୍ତରେ । ପୁଂସି ନିଧ୍ୟନ୍ତରେ କୂର୍ମେ ମଲ୍ଲବନ୍ଧାନ୍ତରେଽପି ଚ—ବିଶ୍ୱ ଓ ମେଦିନୀ ।)

କଚ୍ଛରୁହା, ସ୍ତ୍ରୀ. (କଚ୍ଛ = ଜଳଆ ଭୂମି-ରୁହା) ଦୂବା, ଦୁବ ।

କଚ୍ଛୁ,
କଚ୍ଛୂ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଷ୍ = ହିଂସା କରିବା-ଉ, ଊ, ଷ = ଛ-ଦ୍ୱିତ୍ୱ) କାଛୁ, କୁଣ୍ଡିଆ ରୋଗ ।

କଚ୍ଛୁମତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଚ୍ଛୁ-ମତ୍-ଉତ୍ପାଦନାର୍ଥେ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଶୂକଶିମ୍ବୀ, ବାଇଡଙ୍କ ।

କଚ୍ଛୁର, ବିଂ. (କଚ୍ଛୁ-କାଛୁ-ର—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) କଣ୍ଡୁରୋଗବିଶିଷ୍ଟ, କାଛୁରୋଗୀ । (ସମୌ ପାମନକଚ୍ଛୁରୌ—ଅମର ।) (କୁ = ପାପ-ଛୁର୍ = ରତ୍ତ କରିବା-ଅ, କୁ ର କଦାଦେଶ) ପରସ୍ତ୍ରୀଗାମୀ, ପାମର ।

କଚ୍ଛୁରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଚ୍ଛୁର-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବେଶ୍ୟା; ଶୂକଶିମ୍ବୀ ବା ବାଇଡଙ୍କ । (ମର୍କଟୀ-କଣ୍ଡୁରାଧ୍ୱଣ୍ଡାସ୍ୱଗୁପ୍ତାକଚ୍ଛୁରାଜଡ଼ା—ପର୍ଯ୍ୟାୟମୁକ୍ତାବଳୀ ।) ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ, ଦୁଲ୍ଲଭା, ଦୁରାଳଭା । (ରୋଦନୀ କଚ୍ଛୁରାନନ୍ତା-ସମୁଦ୍ରାନ୍ତାଦୁରାଳଭା—ପର୍ଯ୍ୟାୟମୁକ୍ତାବଳୀ ।)

କଚ୍ଛୋଟିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଚ୍ଛା-ଉଟିକା = ବେଷ୍ଟନ) କଚ୍ଛାଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟନ ।

କଜଳ, ବି. (କଜ୍ଜଳ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) କଜ୍ଜଳ, ଅଞ୍ଜନ ।

କଜଳପାତି,
କଜ୍ଜଳପାତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଜ୍ଜଳପତୀ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ, ଖଞ୍ଜନ ପକ୍ଷୀ; କଜ୍ଜଳ ରଖିବା ପାତ୍ର । ଯଥା—
ସିନ୍ଦୂର ଫରୁଆ କଜଳପାଢ,
ନାଆଁ ପାଉଁସରେ ହେଲଣି ପୋଢ । ଉ. ସା.

କଜଳପାତିଆ,
କଜ୍ଜଳପାତିଆ, ବି. (ଦେଶଜ—କଜ୍ଜଳ-ପକ୍ଷୀର ଆକୃତି ସାଦୃଶ୍ୟରୁ ଏହି ନାମ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ; ପକ୍ଷିବିଶେଷ, ଖଞ୍ଜନ ପକ୍ଷୀ ।

କଜଳା,
କଜ୍ଜଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ । ବିଂ. କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

କଜିଆ,
କଯିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) କଳହ । ଯଥା—
କଜ୍ୟା,

ମଞ୍ଚ ପାଶେ କପାଁ ଏତେ ଲୋକ ଠିଆ,
ଲଗିଅଛୁ ପରା ଆସନ କଜିଆ । ଦରବାର ।
ଯେବଣ ଗ୍ରାମେ ଦେବ ନୋହିବ କେହୁ କଜ୍ୟା,
ପାଇ ସନ୍ତୋଷ ହେବେ ଯୁଧିଷ୍ଠି ମହାରାଜା । ନୃ.ପୁ.ସ.ଚ.

କଜିଆଖୋର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ କଳହ କରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ।

କଜିଆଗୋଇ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କଳହପ୍ରିୟ, କଳହ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।

କଜ୍ଜଳ, ବି. (କୁ = କୁତ୍ସିତ-ଜଳ = ବାରି କମ୍ବା ରସ) ଅଞ୍ଜନ; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—
ଇନ୍ଦୁଳନକୁଞ୍ଜେ କଜ୍ଜଳକୁନ୍ତଳା । ନ. କେ.
କୁତ୍ସିତଜଳ । (ଅଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣଭିରୁ) ମେଘ; କାଳିମା, କଳଙ୍କ । (ଧିକ୍ ମାଂ ବଗର୍ହିତଂ ସଦ୍ଭିଃ ଦୁଷ୍କୃତଂ କୁଳକଜ୍ଜଳଂ ।) କାଳି, ମସି । (ଅସିତଗିରିସମଂ ସ୍ୟାତ୍ କଜ୍ଜଳଂ ସିନ୍ଧୁପାତ୍ରଂ ।) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

କଜ୍ଜଳପକ୍ଷୀ, ବି. (କଜ୍ଜଳ-ପକ୍ଷ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ଯାହାର ପକ୍ଷ କଜ୍ଜଳ ପରି କଳା) ଖଞ୍ଜନ-ପକ୍ଷୀ । ଯଥା—
କଜ୍ଜଳପକ୍ଷିର ପବନ ନିଃସ୍ୱନ,
ଜଗତେ ସୂଚଇ ଉଷା ଆଗମନ । ନ. କେ.

କଜ୍ଜଳରୋଚକ, ବି. (କଜ୍ଜଳ-ରୁଚ୍-ଣିଚ୍-ଅକ) ଦୀପାଧାର ।

କଜ୍ଜଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଜ୍ଜଳର ବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛି ବୋଲି) ପାରଦ ଓ ଗନ୍ଧକର ରସାୟନିକ ମିଶ୍ରଣରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଔଷଧବିଶେଷ ।

କଜ୍ଜ୍ୱଳ, ବି. (କୁ = କୁତ୍ସିତ, ଜ୍ୱଳ = ଅଗ୍ନିଶିଖା —କୁ ର କଦାଦେଶ) ଅଞ୍ଜନ ।

କଞ୍ଚ, } ବି. (ଦେଶଜ) ତାସଣ ପରେ ଯାହା-
କଞ୍ଚୀ, } ଦ୍ୱାରା ସୂତା ଘଷନ୍ତି ।

କଞ୍ଚଟ, } ବି. (କଂ = ଜଳ-ଚଟ୍ = ପୃଥକ୍
କଞ୍ଚଡ, } କରିବା-ଅ) ଜଳଜ ଶାକବିଶେଷ ।

କଞ୍ଚଣ, } ବି. (କାଞ୍ଚନ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ
କଞ୍ଚନ, } ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷବିଶେଷ । ଯଥା—

କଳଶଉରଜା କେହି ଫୁଲ୍‌ତୋଳା ବ୍ୟାଜେ,
କଞ୍ଚଣ ବିଟପିମୂଳେ ଦୃଷ୍ଟେ ପ୍ରୀତି ସର୍ଜେ । ର. ପ.
ଥାଳବିଶେଷ ।

କଞ୍ଚା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅପକ୍ୱ ଅର୍ଥାତ୍ ପାଚି ନ ଥିବା । ଯଥା—କଞ୍ଚା ଆମ୍ବ । ପାକ କରାଯାଇ ନ ଥିବା । ଯଥା—କଞ୍ଚା ଫଳମୂଳ, କଞ୍ଚା ପିଠା । ଶୁଖି ନ ଥିବା କମ୍ବା ପୋଡା ହୋଇ ନ ଥିବା । ଯଥା—
ବେଦୀରେ ଚଣ୍ଡୀ ତ ସେହି ଚକ ବଧାନକୁ ବନ୍ଧି,
ଶର ସୂନ୍ଧେ ସୂନ୍ଧେ କଞ୍ଚା ଖଣ୍ଡିର ଭୁଲେ ।
ବିଚ୍ଛେଦି ଶରେ ରାଘବ ଦଶଗ୍ରୀବ ଦଶଗ୍ରୀବ,
ବିଚ୍ଛେଦି ନୋହିଲା ଲବ ଲାଗେ ତଳ୍ପାଲେ । ବୈ.ବି.
ମନ୍ଦ ବା ଅପଟୁ । ଯଥା—
ବୟସ ପକ୍‌କା ହେଲେ ବୁଦ୍ଧି ଅଛି କଞ୍ଚା,
ଏଣୁ ସେ ଯେନ ନ ପାରଲେ ପୁଅ ପଞ୍ଚା । କୃ.ଭ.ବି.ପ.

କଞ୍ଚାଖାଇ,
କଞ୍ଚାସୁଆଦ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା କଞ୍ଚା ଅବସ୍ଥାରେ ଖାଇ ହୁଏ । ଯଥା—କଞ୍ଚାଖାଇ ଆମ୍ବ ।
କଞ୍ଚାସୁଆଦଆ,

କଞ୍ଚାଖାଣ୍ଡି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀ-ବିଶେଷ । (ଜାଙ୍ଗୁଳା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

କଞ୍ଚାର, ବି. (କଂ = ଜଳ-ଚର୍ = ଶୋଷଣ କରିବା-ଅ) ସୂର୍ଯ୍ୟ । (ସୂର୍ଯ୍ୟପର୍ଯ୍ୟାୟୁଭିରୁ) ଅର୍କବୃକ୍ଷ ।

କଞ୍ଚାଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ କଞ୍ଚା ଥାଏ ।

କଞ୍ଚି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) କୋଲପକାଠି ।
କଞ୍ଚୀ, } ଯଥା—
ଯେଉଁ ଦ୍ୱାର କଞ୍ଚୀ ନନ୍ଦକା ସୁନ୍ଦରୀ,
ନ୍ୟାସଭ୍ରାନ୍ତେ ରଖିଥିଲା ଯତ୍ନ କରି । ନ. କେ.
କୋଲପ । ଯଥା—
କଞ୍ଚି ପକାଇ କାଠି ଧରି,
ଗଲେ ଭଣ୍ଡାର ଅଧିକାରୀ । ଦା. ର.
ବାଉଁଶକଣୀ, ବେଣୁର ପ୍ରଶାଖା ।

କଞ୍ଚିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ବେଣୁର ଶାଖା,
କଞ୍ଚୀ, } ବାଉଁଶକଣୀ ।

କଞ୍ଚୁକ, ବି. (କନ୍ଚ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଉକ) ନିର୍ମୋକ ଅର୍ଥାତ୍ ସାପକାତି । (ସମୌ କଞ୍ଚୁକନିର୍ମୋକୌ—ଅମର ।) କବଚ, ସାଞ୍ଜୁ; ଅଙ୍ଗରଖା, ଜାମା; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କାଞ୍ଚୁଲି । ପୁତ୍ରାଦି ଜନ୍ମୋତ୍ସବରେ ଭୃତ୍ୟ-ମାନେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟରୁ ଯେଉଁ ବସ୍ତ୍ର କାଢ଼ି ନିଅନ୍ତି; ବସ୍ତ୍ର; ଅନ୍ତଃପୁରାଧ୍ୟକ୍ଷ । ଯଥା—

ଉରଗ କଞ୍ଚୁକେ ବେଷ୍ଟିତ ହେବାରେ
ରବି ଦିବସେ ଭୟଙ୍କର ।

କଞ୍ଚୁକାଳୁ, ବି. (କଞ୍ଚୁକ-ଆଳୁ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ସର୍ପ । ବିଂ. କଞ୍ଚୁକବିଶିଷ୍ଟ ।

କଞ୍ଚୁକୀ, କଞ୍ଚୁକିନ, } ବି. (କଞ୍ଚୁକିନ୍—କଞ୍ଚୁକ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଅନ୍ତଃପୁରର କ୍ଲୀବ ସେବକ ବା ରକ୍ଷକ, ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରର ଅଧିକାରୀ ପୁରୁଷ । (ଅନ୍ତଃପୁରଚରୋବୃଦ୍ଧୋ ବିପ୍ରୋ ଗୁଣଗଣାନ୍ୱିତଃ । ସର୍ବକାର୍ଯ୍ୟାର୍ଥ-କୁଶଳଃ କଞ୍ଚୁକୀତ୍ୟଭିଧୀୟତେ ।) କବଚ-ଧାରୀ ପୁରୁଷ; ସର୍ପ; ଲମ୍ପଟ; ଯବ; ଚଣକ; କ୍ଷୀରୀଶ ବା କ୍ଷୀରକଞ୍ଚୁକୀ ବୃକ୍ଷ । ଏ ଶବ୍ଦଟି ଓଡ଼ିଆରେ କଞ୍ଚୁକୀ ଓ କଞ୍ଚୁକିନ ରୂପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—

ବିହିଣ ସନ୍ଧ ସଦନେ ବିହିଣ ସନ୍ଧ ସଦନେ ଧନ ।
ବେଢ଼ି ଡ଼ାକୁଥାନ୍ତି କଞ୍ଚୁକିନ ବେଢ଼ି ଡ଼ାକୁଛନ୍ତି କଞ୍ଚୁକିନ ।
ବୈ. ବି.

କଞ୍ଚୁଳିକା, କଞ୍ଚୁଳୀକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କନ୍ଚ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଉଳ-ଈପ୍-କ)କାଞ୍ଚୁଲି, ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଅଙ୍ଗରକ୍ଷକବିଶେଷ ।

କଞ୍ଚୁଳ, ବି. (କଚ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଉଳ ର୍-ଭାବବାଚ୍ୟରେ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଅଳଙ୍କାର-ବିଶେଷ, ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ଆଭରଣ ।

କଞ୍ଜ, ବି. (କଂ = ସୁଖ, ଜଳ ଇତ୍ୟାଦି-ଜନ୍, ଅ-ଯେ ଜଳରୁ ଜନ୍ମିଅଛି) ବ୍ରହ୍ମା; ପଦ୍ମ; ଅମୃତ । (ଯେ ମସ୍ତକରୁ ଜନ୍ମିଅଛି) କେଶ । **ବିଂ. ଜଳଜାତ । ପଦ୍ମ । ଯଥା—**

କଞ୍ଜଖଞ୍ଜନଗଞ୍ଜନଲୋଚନା । ଲ. ବ.

କଞ୍ଜକ, କଞ୍ଜଳ, } ବି. (କଞ୍ଜ-କ-ଳ) ଶାରିକା ପକ୍ଷୀ ।

କଞ୍ଜଜ, ବି. (କଞ୍ଜ-ଜନ୍-ଅ, କଞ୍ଜ ଯେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନାଭିପଦ୍ମ ତହିଁରୁ ଯାର ଜନ୍ମ) ବ୍ରହ୍ମା ।

କଞ୍ଜର, କଞ୍ଜାର, } ବି. (କଞ୍ଜ = ପଦ୍ମ ଇତ୍ୟାଦି-ର୍ = ଘୃଣା କରିବା, ବଧ କରିବା-ଅ, କମ୍ବା କଂ = ଜଳ-ଜୃ = ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା-ଣିଚ୍-ଅ) ବ୍ରହ୍ମା; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଉଦର; ମୟୂର; ହସ୍ତୀ ।

କଞ୍ଜାର, ବି. (କଞ୍ଜର ଦେଖ) ମୁନି; ବ୍ରହ୍ମା; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ହସ୍ତୀ; ଅର୍କବୃକ୍ଷ; ଉଦର ।

କଟ, ବି. (କଟ୍ = ବର୍ଷଣ କରିବା, ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅନ୍) (ମଦବର୍ଷଣ ହେତୁରୁ) ହସ୍ତିର ଗଣ୍ଡଦେଶ; ଶ୍ରୋଣି, କଟିପ୍ରଦେଶ । (ଗଜଗଣ୍ଡ କଟୀକଟୌ—ଅମର ।) କ୍ରିୟା-କାର ଅର୍ଥାତ୍ ନୂତନ ସ୍ତବ; କଲଞ୍ଜ ଅର୍ଥାତ୍ ତୃଣାଦିନିର୍ମିତ ଆସନବିଶେଷ; ବଂଶାଦି-ନିର୍ମିତ ଚଟି; ତୃଣନିର୍ମିତ ପରଦା; ଚକ୍ରା; ତୃଣାସନ;ଅତିଶୟ; ଶବ; ଶବରଥ; ସମୟ । (କଟଃ ଶ୍ରୋଣୌ କ୍ରିୟାକାରେ କଲଞ୍ଜେଽ-ତିଶୟେ ଶବେ । ସମୟେ ଗଜଗଣ୍ଡେଽପି — ବିଶ୍ୱ ।) ତୃଣରଚିତ ରଜ୍ଜୁବିଶେଷ, ବଡ଼ି; ଶ୍ମଶାନ; ଶର । (ଦେଶଜ) କଡ଼ା ଅର୍ଥାତ୍ ଗଣ୍ଡାର ଚତୁର୍ଥାଂଶ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପିପ୍ପଳୀ । (ପିପଲ୍ୟାଂ ତୁ କଟୀ ମତା—ବିଶ୍ୱ ।)

କଟକ, ବି. (କଟ୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଅକ) ପର୍ବତର ନିତମ୍ବଦେଶ, ପର୍ବତର ମଧ୍ୟ-ପ୍ରଦେଶ । (କଟକୋଽସ୍ତ୍ରୀ ନିତମ୍ବୋଽଦ୍ରେଃ —ଅମର ।) ବଳୟ, କରଭୂଷଣବିଶେଷ; ପାଦଭୂଷଣବିଶେଷ । (କଟକୋ ବଳୟେଽସ୍ତ୍ରିୟାଂ—ଅମର ।) (ବଳୟତୁଲ୍ୟରୁ) ଚକ୍ର; ରାଜଧାନୀ ବା ପ୍ରଧାନ ନଗର । ଯଥା—

ଯେଉଁ କଟକରେ ଛଟକେ ବରାଟକେ ମକଟ ।
ର. ହା. ଆ.

ଓଡ଼ିଆ ରାଷ୍ଟ୍ରର ରାଜଧାନୀ; ସୈନ୍ୟ; ସେନା-ସନ୍ନିବେଶ ସ୍ଥାନ, ଶିବିର; ସାମୁଦ୍ର କ ଲବଣ; ସୈନ୍ଧବ; ଗଜଦନ୍ତମଣ୍ଡଳ ।

କଠକଠ, ବିଂ. (କଠ-ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ପ୍ରକାରାର୍ଥେ) ଅତ୍ୟନ୍ତ, ଅତିଶୟିତ, ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ । ବି. ମହାଦେବ । (ନମୋ କଠକଠାୟ ଚ ।) ଶବ୍ଦବିଶେଷ । (ତତଃ କଠକଠାଶବ୍ଦୋ ବଭୂବ ।)

କଠକଠ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ
କଠ୍‌କଠ୍, } ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ଜଉତୁକ ଦେଲା ଖଠ, ଖଠ ହେଲା କଠକଠ । ହ୍ରା. ତ.

ବ୍ରଣାଦି ବନ୍ଧିବା କମ୍ବା ଧକ ଧକ ହେବା ।

କଠକଠିଆବେଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ମଣ୍ଡୂକ-ବିଶେଷ ।

କଠକଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ବା ତାକତ୍, ନିୟମ, ଆକଠ ।

କଠକମା, } ବି. (ଦେଶଜ) ବୈବାହିକ
କଠକମ୍ବା, } କନ୍ୟାଦାନ ସମୟରେ କନ୍ୟା
କଠକମ୍ପା, } ପିତା ଯେଉଁ ମସିଣାରେ ବସନ୍ତି; (ଶୂଦ୍ରମାନେ ଏସ୍ଥଳରେ ଗୋଟିଏ ଛଣ ବଡ଼ା ପକାଇ ବସନ୍ତି ।) ଏପରି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି ଯେ ରାମଙ୍କ ବିବାହ ସମୟରେ କଠକମା ଅସୁର ଆସିଥିଲା, ଦଶରଥ ତାହାକୁ ନିହତ କରି ରାମଙ୍କୁ ବିବାହ ଦେଲେ । ଯଥା—

ଲଗ୍ନଶୁଦ୍ଧିକୁ ଋଷି ଖୋଜିଲେ ଅନୁକୂଳ,
କଠକମ୍ବା ଗୋଟିକ ଆଣିଲେ ବେଦମୂଳ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଶ୍ରୀମାନ୍ ସାରଳାଦାସ କବି ନିଜ ମହାଭାରତରେ କଠକମା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ କଥା ଲେଖିଅଛନ୍ତି ।

କଠକାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରାର ଅନୁକୂଳ ବା ଉଦ୍ୟମ । ଯଥା—

ମଞ୍ଚେ ଏହାର ସାଧ୍ୟ ନାହିଁ,
ସ୍ୱର୍ଗେ ବା କଠକାଇ କରଇ । ଲ. ନ.

କଠକାଇବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ଉଦ୍ୟମ କରି ଯିବାର ।

କଠକୋଳ, ବି. (କଠ = ନିଷ୍ଠୀବନ 'କଳ-କୋଳ=ସଞ୍ଚାନାଧାର) ନିଷ୍ଠୀବନ ପାତ୍ର, ପିକଦାନ ।

କଠଖାଦ, ବି. (କଠ = ଅଧିକ ବା ଶବ-ଖାଦ୍-ଅକ) କାକ; ଶୃଗାଳ; କାଚକଲଶ । ବିଂ. ପେଟୁକ, କୁକ୍ଷିମ୍ଭରି ।

କଠଙ୍କଠ, ବି. (କଠ = ଶବ-କଠ୍ = ଦାହ କରିବା-ଅ-ମ ଆଗମ) ଅଗ୍ନି; ଗଣେଶ; ମହାଦେବ ବା ଶିବ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ଚମ୍ପକ ବୃକ୍ଷ ।

କଠ ବନ୍ଧକ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ପତ୍ର-
କଠ କବାଲା, } ଦ୍ୱାରା ଜମି ବନ୍ଧା ଦେଇ ଟଙ୍କା ଋଣ ନିଆଯାଏ ଓ ଜମିର ଉତ୍ପନ୍ନ ଦ୍ରବ୍ୟରୁ କେତେକ ବର୍ଷରେ ଉକ୍ତ ଋଣ ପରିଶୋଧିତ ହୁଏ ।

କଠଖ୍ରି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ ଲତା, ଲତା ଶିରିଷ ।

କଠମଠ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ । ବିଂ. କଠିନ । ଯଥା—ସେ ଏହା ବଡ଼ କଠମଠରେ ଦେଲା, ସେ ଦେବାପାଇଁ ବଡ଼ କଠମଠ ହୋଇଥାଏ ।

କଠମଠିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗୋଳମାଳିଆ;
କଚିମିଚିଆ, } କଠିନ, ଦୁରୂହ ବା ଜଟିଳ ।

କଠମ୍ବରି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଏକପ୍ରକାର ଔଷଧ
କଠମ୍ଭରି, } ଦ୍ରବ୍ୟ କଟୁରୋହିଣୀ ବା କଟୁକ-ରୋହିଣୀ,ପ୍ରସାରଣୀ ଗଛ;(କଠ-ଭୃ-ଅ-ଆ) ହସ୍ତିମ୍ନା ।

କଠରକଠର, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ
କଠରମଠର, } ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

କଠରା, } ବି. (କଣ୍ଠୋରା ଶବ୍ଦଜ) ମୃଣ୍ମୟ
କଠୋରା, } ପାତ୍ରବିଶେଷ, ତାଟିଆ କମ୍ବା ଗିନା ।

କଟା, ବି. (କର୍ତ୍ତନ ଶବ୍ଦଜ) କାଟିବା, ଛେଦନ; ଯେପରି—ଫଳ କଟା । ଅଙ୍କନ । ଯେପରି —ରେଖାକଟା । ବିଯୋଗକରଣ । ଯଥା— ଏ ମାସରେ ତାଙ୍କ ବର୍ତ୍ତନରୁ କଟା ହେବ । ଦସ୍ତ ଖେଳରେ ସାର ଗୋଳାଇ ଭାଙ୍ଗିଲା ପରେ ଉପରୁ ସାର କାଢ଼ି ନିମ୍ନରେ ରଖିବା । ଯଥା—ସାରକଟା ସାରବଣ୍ଟା ଜଣେ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବିଂ. କଟା ଯାଇଥିବା, କର୍ତ୍ତିତ । ଯଥା—

ଶ୍ରେରମାନେ କହିଲେ ହେ ଅବମାନାସ୍ପଦ,
ଶବମୁଖେ ଏ ନାଶର କଟା ନାକ ଦେଖ । ବୈ. ପ.

ଯେ କାଟେ, କର୍ତ୍ତକ । ଯଥା—

ଘୁଣ-କଟା କାଠ ସମ ହୃଦକୁ କାଟିଲା । ବୈ. ପ.

କଟାକଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ତର ବା ନିଯୋଗକରଣ; ହଣାହଣି, ସ୍ୱାର୍ଥ ସକାଶେ ଝଣାଓଟରା । ଯଥା—

ଅଲଙ୍ଘନ ସ୍ଥିତିପାଇଁ ଭବଚଣ୍ଡୀ,
ଏଥିଲାଗି କମ୍ପା ଏତେ କଟାକଟି । ଦରବାର ।

କଟାକ୍ଷ, ବି. (କଟେ = ନେତ୍ରଦେଶେ ଅକ୍ଷର୍ଣୋତିତ କଟାକ୍ଷଃ, କଟ = ନେତ୍ରର ବହିର୍ଭାଗ-ଅକ୍ଷ = ବ୍ୟାପିବା-ଅ, ନେତ୍ରର ବହିର୍ଭାଗରେ ଯାହା ବ୍ୟାପେ) ଅପାଙ୍ଗଦର୍ଶନ, ନେତ୍ରପ୍ରାନ୍ତଦୃଷ୍ଟି, ଆଡ଼ଚାହାଣି । (କଟାକ୍ଷୋଽପାଙ୍ଗଦର୍ଶନେ—ଅମର ।) ଅତ୍ୟଳ୍ପ କାଳ, ଅକ୍ଷିପାତପରିମିତ କାଳ । ଯଥା—

ବେନି ଶରେ ନକୁଳକୁ କଲା ଅଚେତନ,
କଟାକ୍ଷେ ଛେଦିଲା ସହଦେବର ଶରାସନ । କ.ବ.

କଟାବର୍ଣ୍ଣ, ବି. (କଡ଼ାର ଶବ୍ଦଜ) ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

କଟାର, କଟାରି, କଟାରୀ, କଟରୀ, } ବି. (କଟ୍ଟାର ଶବ୍ଦଜ) ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ବନ୍ଧେ ଅନାଇଁ କଟାରି, କଲିଜାରେ ଗଲା ମାରି । ସ.ସ.

କଟାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ବଟକରା ଅର୍ଥାତ୍ ଯହିଁରେ ପରିମାଣ ଜ୍ଞାନାର୍ଥ ତୌଲ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଯଥା—ନିକିତିର ଏକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ କଟାଳ ଅନ୍ୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ମୁଦ୍ରିକା । ନିର୍ବନ୍ଧ ବା ଅଟକ । ଯଥା—ତାକୁ ଅର୍ଦ୍ଧପଥରେ ସେ କଟାଳ କଲା । ଅନୁରୋଧ । ଯଥା—

କଟାଳ କର ନାନାମତେ,
ବୃଦ୍ଧିର ଦାନପଣ କେତେ । ଦା. ର.

(କଙ୍କାଳ ଶବ୍ଦଜ) ତାମ୍ରଭାଣ୍ଡ ।

କଟାଳି, କଟାଳୀ, } ବି. (ଦେଶଜ) କାଟିବା ଲୋକ । ଯଥା—

କାଟି ଏ ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ପଥ କର ପରିଷ୍କାର,
ଆମ୍ଭମାନେ କଟାଳି ଲଗିଲେ ବହୁତର । ବୈ.ପ.

କଟାଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅନୁରୋଧ କରିବା । ଯଥା—

ଜୀବ ନେବ କାମ ଅଛି କଟାଳି । ଲ. ବ.

ନିର୍ବନ୍ଧ କରିବା । ଯଥା—

କରେ ଇଚ୍ଛା ମନରେ, କଟାଳିବାକୁ ଥରେ । ର.କ.

କଟାଶ, କଟାସ, } ବି. (କଟାଶ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ୟ ବିଡ଼ାଳ । ଯଥା—କଟାସ ଦେଖି ବାଘଛୁଆ ବୋଲି ଡରିଲା ।

କଟାହ, ବି. (କଟ = ଅଧିକ ଇତ୍ୟାଦି-ଆ-ହନ୍ = ଆଘାତ କରିବା-ଅ) ଦୁଗ୍ଧାଦି ପାକପାତ୍ର, କରେଇ; ପଲମ; ବଟକାଦି ଭାଜିବାର ପାତ୍ର, ତେଲଉଣି; କଚ୍ଛପ ଖୋଳ; ଶିଶୁ ମହିଷ; କର୍ପର, ଖପରା, ଖପୁରି; ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ; ନରକବିଶେଷ; ସୂପ ବା ବ୍ୟଞ୍ଜନ । (କଟାହୋ ଘୃତତୈଳାଦିପାକପାତ୍ରେଽପି କର୍ପରେ, କଟାହଃ କୂର୍ମପୃଷ୍ଠେ ଚ ସୂପେ ଚ ମହିଷୀଶିଶୌ—ବିଶ୍ୱ ।) (କଟାହଃ କୂର୍ମକର୍ପରେ ଦ୍ୱୀପସ୍ୟ ଚ ପ୍ରଭେଦେ ଚ—ମେଦିନୀ ।)

କଟି, କଟୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଇ) କଣ୍ଟା, କମର । ଯଥା—କଟିରେ ପୀତଧଟୀ । ହସ୍ତି ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳ । (ଦେଶଜ) ରେମା ଖେଳରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର କଉଡ଼ି ଚିତ୍ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ଦାନ ।

କଟିତ୍ର, ବି. (କଟି-ତ୍ରୈ = ତ୍ରାଣ କରିବା-ଅ—ଯେ କଟିକୁ ରକ୍ଷାକରେ) କଟିବସ୍ତ୍ର, କମରବନ୍ଧ; କାଞ୍ଚୀ, ରସନା ।

କଟିପ୍ରୋଥ, ବି. (କଟି-ପ୍ରୋଥ୍ = ସ୍ଥିର ହେବା-ଅ) କଟିଦେଶସ୍ଥ ମାଂସପିଣ୍ଡ, ପିଚ୍ଛ । (ସ୍ତ୍ରିୟାଂ ସ୍ଫିଚୌ କଟିପ୍ରୋଥୌ—ଅମର ।)

କଟିଲି, କଠିଲି, ସଂ. ବି. କଳସ ।

କଟିବନ୍ଧ, ବି. (କଟି-ବନ୍ଧ୍-ଅ) କମରବନ୍ଧ, ଯେଉଁ ସୂତ୍ରାଦିଦ୍ୱାରା କଟିବନ୍ଧନ କରାଯାଏ, କଟିସୂତ୍ର; ଭୂଗୋଳରେ—ପୃଥିବୀର ମଧ୍ୟସ୍ଥାନବେଷ୍ଟିତ କଳ୍ପିତ ରେଖା ।

କଟୀତଳ, ବି. ସଂ. କଟିଦେଶଧାର୍ଯ୍ୟ ନ୍ୟୁବ୍ଜ ଖଡ୍ଗ, ବଙ୍କା ଖଣ୍ଡା ।

କଟୀର, କଟୀରକ, } ବି. (କଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଈର, ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ, ପକ୍ଷେ କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) କଟି, କମର; ଜଘନ; ଗିରିଗହ୍ୱର ।

କଟୁ, ବିଂ. (କଟ୍=ଗମନ କରିବା-ଉ) ରାଗୁଆ; ତିକ୍ତ; ବିସ୍ୱାଦ, ବିରସ; ଅପ୍ରିୟ, କର୍କଶ । ଯେପରି—କଟୁବାକ୍ୟ । ପରଶ୍ରୀକାତର । ଯଥା—ଏଟା ବଡ଼ କଟୁ ଲୋକ । ଉଗ୍ର, ତୀକ୍ଷ୍ଣ । ଯଥା—କଟୁରସ । ଉଷ୍ମ; ସୁରଭି; ଦୁର୍ଗନ୍ଧ; କୁତ୍ସିତ; ଅକାର୍ଯ୍ୟ । ବି. କଟୁତା; ପିପ୍ପଲ୍ୟାଦି ରସଭେଦ । (ରସେ କଟୁଃ କଟ୍ୱକାର୍ଯ୍ୟେ ତ୍ରିଷୁ ମତ୍ସରତୀକ୍ଷ୍ଣୟୋଃ—ଅମର ।)

କଟୁଆଳ, କତୁଆଳ, କତ୍ୱାଳ, } ବି. (କୋଷ୍ଠପାଳ ଶବ୍ଦଜ) ନଗରରକ୍ଷକ । ଯଥା—

କଟୁଆଳଙ୍କ ତସ୍କରଙ୍କ ପ୍ରଭା ପ୍ରଭାତ ନେଲା । ର. କ.
ଚିହ୍ନିବ ସେ ରାଜକନ୍ୟା ଅଙ୍ଗ ଆଭରଣ,
କତୁଆଳକୁ ଡ଼କାଇ କହିବ ତତ୍‌କ୍ଷଣ । ବେ. ପ.
ବିଂ. ଅବାଧ । ଯଥା—

ଗାନ୍ଧାରୀ ବଡ଼ପୁତ୍ର ଆଗହୁଁ କଟୁଆଳ,
ଉପାୟେ ରକ୍ଷା ଗଲୁ ତୁ ବଞ୍ଚିଲୁ ଏକାଳ । ସା. ଭା. ସ.

କଟୁକ, ବି. (କଟୁ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ତ୍ରିକଟୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଶୁଣ୍ଠୀ ପିପ୍ପଳୀ ଓ ମରିଚ; ସୁଗନ୍ଧ ତୃଣ; ଅଲାବୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଲାଉ; କଟୁରସ; ପଟୋଳ; କୁଟଜବୃକ୍ଷ; ଅର୍କଗଛ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପାନ; ରାଇସୋରିଷ; ପିତାଲାଉ ।

କଟୁକନ୍ଦ, ବି. (କଟୁ-କନ୍ଦ) ରସୁଣ; ଅଦା ।

କଟୁକୀଟ, କଟୁକୀଟକ, } ବି. (କଟୁ=ଭୟାନକ-କୀଟ, ସ୍ୱାର୍ଥେ-କ) ମଶକ, ମଶା ।

କଟୁର, ବି. ସଂ. ତକ୍ର; ଘୋଳ ।

କଟୁରି, ବି. (କଟାର ଶବ୍ଦଜ) ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଖଣ୍ଡା ବା କଟୁରି କୁରାଢ଼ୀ,
ଯେ ତୋର ହସ୍ତେ ଥିବ ପଡ଼ି । ଦା. ର.

କଟୁବୀରା, ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଲଙ୍କାମରିଚ ।

କଟୁସ୍ନେହ, ବି. (କଟୁ-ସ୍ନେହ=ତୈଳ) ସୋରିଷ । ଶ୍ୱେତସର୍ଷପ; ସୋରିଷତେଲ ।

କଟୋର, ବି. (କୋଟର ଶବ୍ଦଜ) କୋରଡ଼, ବୃକ୍ଷ ଗହ୍ୱର । ଯଥା—

ରହନ୍ତି ବକଟେ କଟୋରର ଦ୍ୱାରେ
ଯହିଁ ଉଲୂକେ ସଘନେ । ଉ. ସା. ୮. ୪.

କଟୋରା, ବି. (କଟ୍=ଆବରଣ କରିବା-ଓରନ୍-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ମୃଣ୍ମୟ ପାନପାତ୍ର; ଠାଟିଆ, ଗିନା ।

କଟୋଳ, ସଂ. ବି. ଚଣ୍ଡାଳ; କଟୁରସ ।

କଟ୍‌କଟ୍, କଟ୍‌କକ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ; ପୀଡ଼ାଦ୍ୟୋତକ ଶବ୍ଦ ।

କଟ୍‌ଫଳ, ବି. (କଟୁ-ଫଳ, ଏହାର ଫଳ କଟୁ ବୋଲି କଟ୍‌ଫଳ ନାମ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ, କାଫଡ଼ ଗଛ ଏବଂ ଏହାର ଫଳ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଗମ୍ଭାରିଗଛ ଓ ଫଳ । କାକମାଚୀ; ଦେବଦାଳୀ; ବୃହତ୍ତୀ ।

କଟ୍‌ଟିଆ, କଟମଟିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଟୋଳମାଳିଆ; କଠିନ, ଶକ୍ତ; ଦୁରୂହ ।

କଣ୍ଠାର, କଟ୍ୱାର, } ବି. ସଂ. କଟାରି ନାମକ ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

କଟ୍ୱଙ୍ଗ, ବି. (କଟୁ-ଅଙ୍ଗ) ଶୋନାକବୃକ୍ଷ, ଫଣିଫଣାଗଛ; ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜାବିଶେଷ । ବିଂ. ଯାହାର ଅଙ୍ଗ କଠିନ, କଠିନାଙ୍ଗ ।

କଟ୍ୱର, ବି. (କଟ୍=ବର୍ଷଣ କରିବା-ବର) ତକ୍ର । (ଦଧ୍ନସ୍ତୁ ସସରସ୍ୟାନ୍ତ ତକ୍ରଂ କଟ୍ୱର ମୁଚ୍ୟତେ) ଦଧିର ସର; ବ୍ୟଞ୍ଜନ ।

କଠ, ବି. (କଠ୍=ଦୁଃସ୍ଥ ହେବା-ଅ) ମୁନିବିଶେଷ । ଏ ବୈଶମ୍ପାୟନଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ଏବଂ ଏହାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟମାନେ ସାମବେଦାଧ୍ୟାୟୀ ଥିଲେ । କଠଶାଖାଧ୍ୟାୟୀ । ଋଗ୍‌ବେଦ, ଉପନିଷଦ୍‌ବିଶେଷ; କ୍ଳେଶ ।

କଠା, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ରଫଳ; ମଞ୍ଜି ନଡ଼ିଆ, ଯେଉଁ ନଡ଼ିଆ ଛାଡ଼ି ପକାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ ।

କଠାଉ, କଠଉ, କଠୌ, } ବି. (କାଷ୍ଠପାଦୁକା ଶବ୍ଦଜ) କାଷ୍ଠପାଦୁକା । ଯଥା—

କଠାଉ ଦଣ୍ଡ ଶିକାଭରିବାଡ଼ି
ଆଣ୍ଠା ହେଲାନ ଟେଡେବେଙ୍କୁ । ର. କ.

କଠିଞ୍ଜର, ବି. (କଠିନଂ ଜରୟତୀତି କଠିଞ୍ଜରଃ-କଠିନଂ-ଜ-ଅ-ନିପାତନ) ତୁଳସୀଗଛ, ପଳାଶବୃକ୍ଷ ।

କଠିନ, ବିଂ. (କଠ୍ = ଦୁଃସ୍ଥ ହେବା-ଇନ) ଦୃଢ଼, ଶକ୍ତ । ଯଥା—କଠିନ ମୃତ୍ତିକା । ନିଷ୍ଠୁର, ନିର୍ଦ୍ଦୟ । ଯଥା—କଠିନହୃଦୟ । ଯାହାକୁ ସହଜରେ ତୁଷ୍ଟ କିମ୍ବା ବଶ୍ୟ କରାହୋଇ ନ ପାରେ । ଯଥା—ସେ ବଡ଼ କଠିନ ଲୋକ । ଯାହା ସହଜରେ ବୁଝିହୁଏ ନାହିଁ, ଦୁରୂହ, ଦୁର୍ବୋଧ । ଯଥା—ଏହିଟି ତୁମ୍ଭ ପକ୍ଷେ କଠିନ ପୁସ୍ତକ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ଦୁଃସହ । ଯଥା—କଠିନ ଦଣ୍ଡ । ବିଷମ, ଭୟାନକ । ଯଥା—ଏ ବଡ଼ କଠିନ ବ୍ୟାପାର ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ।

କଠିନୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଠିନ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, କ)
କଠିନିକା, } କାଠବାଡ଼; ଖଡ଼ି; ଖଡ଼ିମାଟି ।

କଠିଲ୍ଲକ, } ବି. ସଂ. କଲରାଗଛ, କଲରା ।
କଠିଲ୍ଲକ, }

କଠେର, ବିଂ. (କଠ୍ = ଦୁଃସ୍ଥ ହେବା-ଏରକ୍) କୃଚ୍ଛ୍ରଜୀବୀ, କଷ୍ଟଜୀବୀ, ଦରିଦ୍ର ।

କଠୋର, ବିଂ. (କଠ୍=ଦୁଃସ୍ଥ ହେବା-ଓରନ୍) କଠିନ, ଦୃଢ଼ । ଯଥା—କଠୋର ମନ । ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—କଠୋରବାତବେପମାନ କଳେବର । ଜରଠ, ବୃଦ୍ଧ । ଯଥା—
କଠୋର ପାର୍ବ୍ବତକଣ୍ଠମଚଳଂ ବପୁଃ । ଉ.ରା.ଚ.ନା.

କଠୋଳ, ବିଂ. (କଠ୍ = ଦୁଃସ୍ଥହେବା-ଓଳଚ୍) କଠିନ, ଦୃଢ଼ ।

କଡ଼, ବିଂ. (କଡ଼୍ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା, ଉନ୍ମତ୍ତ ହେବା-ଅ-କର୍ମବାଚ୍ୟ ଓ କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ) ଭକ୍ଷ୍ୟ; ଉନ୍ମତ୍ତ; ଅଜ୍ଞ । (ଦେଶଜ) ପଖା, ପାର୍ଶ୍ୱ । ଯଥା—

ଏକା କଡ଼କରେ ଶୁଏ ଏକାଅଙ୍ଗେ ଗୁଲେ,
ଏକା ଅଙ୍ଗରେ ଖାଇ ଏକା ଅଙ୍ଗରେ ବୁଲେ ।
ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ଡ.

ନଦ୍ୟାଦିର ତୀର । ଯଥା—ନଦୀର ଦୁଇ କଡ଼ରେ ଦୁଇ ଧାର ବହୁଅଛି । ମତ୍ସ୍ୟାଦି ଧରିବାର ସୂତ୍ରବିଶେଷ ।

କଡ଼କ, ବି. (କଡ଼୍ = ପୃଥକ୍ କରିବା-ଅକ) କରକଚ ଲବଣ ।

କଡ଼କଚ, ବି. (ଦେଶଜ) କରକଚ ଲବଣ, ସାମୁଦ୍ରିକ ଲବଣ ।

କଡ଼କା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସନ୍ତାପିତ । ଯଥା—

କରୁ ଯା ଥିଲି ମନରେ ଦକା,
ତାହା ଶୁଣିଲେ ମନ୍ଦରଟେକା ।
କାମ ଜୀବନ ନ ନେଲି ଯାହା,
କରି କଡ଼କା ରେ । ର. କ.

କଡ଼କଡ଼ ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ରୁଦ୍ଧ, କ୍ରୋଧଯୁକ୍ତ, ସାସୂୟ । ଯଥା—ମୋତେ ଦେଖିଲେ ସେ କଡ଼କଡ଼ ହୋଇ ଯାଉଚି । ଅଂ. ଚାଉଳ ବେଳର ଶବ୍ଦ; ଅନୁକରଣାତ୍ମକ ଶବ୍ଦ ।

କଡ଼ଙ୍କର, } ବି. (କଡ଼ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ର
କଡ଼ଙ୍ଗର, } —ଅଙ୍ଗ ଆଗମ, ଅଥବା କଟତି ଖଳମାବୃଣୋତୀତି କଟ୍-ତଚାଙ୍ଗଂ ରୂପଂ ଯସ୍ୟ ସ କଡ଼ଙ୍ଗରଃ, ଧାନ ଖଳାରେ ଯେ ବ୍ୟାପିଥାଏ) ଭୂଷି, ଧାନର ତଣ୍ଟା; ତୁଷ, କୁଣ୍ଡା । (କଡ଼ଙ୍ଗରୋ ବୁସଂ କ୍ଲୀବେ ଧାନ୍ୟ-ତ୍ୱଚି ତୁଷଃ ପୁମାନ୍—ଅମର ।)

କଡ଼ପକାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶୋଇବା ।
କଡ଼ ପାରିବା, } ଯଥା—

ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ସନ୍ତୋଷ ହେବାପାଇଁ ହରି,
ସେ ଘରେ କଡ ପାରି ରଜନୀ ଦେଲେ ହରି ।
କୃ. ଭ. ଉ. ପ.

କଡ଼ପଡ଼ିବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିଦ ଲାଗିବାର । ଯଥା—

କ୍ଷୁଧ ରେ କଡ଼ ନ ପଡ଼ଇ,
କେତେହେଁବେଳେ ରାତି ପାହି । ମା. ମା.

କଡ଼ମଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଅବ୍ୟକ୍ତଶବ୍ଦବିଶେଷ; କ୍ରୋଧରେ ଦାନ୍ତ-ରଗଡ଼ା ।

କଡ଼ମା, ବି. (କଲମ ଶବ୍ଦଜ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ ।

କଡ଼ମ୍ବ, ବି. (କଡ଼ = ପୃଥକ୍ କରିବା-ଅମ୍ବ) ଖଡ଼ା, ଶାକାଦିର ଡଙ୍କ; ଅଗ୍ରଭାଗ; ଅଙ୍କୁର, କଳିକା; କଦମ୍ବ; ବାଣ । (ଦେଶଜ—ଅଙ୍କୁରାର୍ଥ ଅନୁକରଣରେ ବ୍ୟବହୃତ) ବଂଶର ଅବଲମ୍ବନ ସ୍ୱରୂପ ଶିଶୁ, ଯାହାର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ବଂଶରକ୍ଷାର ଆଉ ଉପାୟ ନାହିଁ ।

କଡ଼ମ୍ବା, } ବି. (କଡ଼ମ୍ବ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ)
କଡ଼ବା, } ବୃକ୍ଷାଦିର ଗଜା ବା ଅଙ୍କୁର; ବନ୍ୟମୂଳବିଶେଷ ।

କଡ଼ା, ବିଂ. (କଟୁ ଶବ୍ଦଜ) ଉଗ୍ର । ଯେପରି— ସେ ବଡ଼ କଡ଼ା ଲୋକ । ଶ୍ଳକ୍ଷ୍ଣ, କଠୋର । ଯଥା—ତାର ବଚନ ବଡ଼ କଡ଼ା । ବି. ଏକ ଗଣ୍ଡାର ଚତୁର୍ଥାଂଶ । ଯଥା—

କଥା କଡ଼ାକରେ ଲେଖା ନୋହେ । ର. କ.

ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ଯାଇଣ ରଣସ୍ଥାନେ ହୋଇଲେ ପରବେଶ,
କଡ଼ା ମର୍ଦ୍ଦଳ ଘୁମୁରି ବାଜେ ବଜ୍ରଘୋଷ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଭ.

ବେଣ୍ଟ ବା ମୁଠା; ଅଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟ; କପର୍ଦ୍ଦକ, କଉଡ଼ି; ଦେଶଭାଗବିଶେଷ, ଏହା ଆଲ୍ଲାହାବାଦ ପ୍ରଦେଶର ଗୋଟିଏ ନଗର ।

କଡ଼ାକଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୋଟିଆ ବା ମୂଲିଆ । ବିଂ. ତୁଚ୍ଛ ବା ନୀଚ । ଯଥା— ସେ ନିତାନ୍ତ କଡ଼ାକଆ ଲୋକଟା ।

କଡ଼ାଗଣ୍ଡାପଣିକିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ପଣିକିଆରେ କଡ଼ା, ଗଣ୍ଡା, ବୋଡ଼ି, ପଣ, କାହାଣ ଥାଏ ।

କଡ଼ାର, ବି. (କଡ଼୍ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଆରନ୍) ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ-ବିଶିଷ୍ଟ । (କଡ଼ାରଃ କପିଳଃ ପିଙ୍ଗପିଶଙ୍ଗୌ କଦ୍ରୁପିଙ୍ଗଳୌ—ଅମର ।)

କଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଣ୍ଠିକାଠ । (କର୍ଣ୍ଣିକା ଶବ୍ଦଜ) ଖାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

କଡ଼ଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଦକନ୍ଦା, ମଳ-
କଡ଼ିଆ, } ଦ୍ୱାରର ଅନ୍ତଃସ୍ଥ ବଳି ।

କଡ଼ଆଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଡ଼ାର ବାଖର ।
କଡ଼ୟାଳ, } ଯଥା—

କଡ଼ଆଳ ନ ଥାଇ ଘୋଡ଼ାକୁ ଚଢ଼ି କରି,
ଧୁଆଁ ଇବାକୁ କଁପା ଅଛି ଇଚ୍ଛା କରି । କୃ. ଖ.

ବିଂ. ଧନୀ, ଆଢ଼୍ୟ ।

କଡ଼ଆଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତାଭରଣବିଶେଷ, ହସ୍ତବଳୟ । ଯଥା—

ସେ ଭୁଜେ ବାନ୍ଧିଛୁ ରୂପା ସୁତା ବିଦମାଳି,
ପାଣିରେ ପାଣିକାଚ ମିହ୍ନା କଡ଼ଆଳି । ଲ. ବ.

କଡ଼ୁଆ, ବିଂ. (କଟୁକା ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ବଡ଼ ରାଗ ହେବା, ଅଧିକ କଟୁରସଯୁକ୍ତ; କ୍ରୋଧ-ଯୁକ୍ତ; ଦୁଃସହ ।

କଡ଼େଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ତେଲଉଣୀ,
କରେଇ, } ଭର୍ଜନ ପାତ୍ର ।
କଡ଼ାଇ, }

କଡ଼େଇବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପାଖେଇବାର ।

କଢ଼, } ବି. (କଳୀ ବା କଳିକା ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ)
କଢ଼ି, } ମୁକୁଳ ଅର୍ଥାତ୍ ଫୁଟି ନ ଥିବା ଫୁଲ । ଯଥା—

କରେ କର ଷତ ଉରଜ ବୃନ୍ତୁ ନୀରଜ କଢ଼େ । ଲ.ବ.
କଢ଼ି କୁସୁମକୁ ଫୁଟାଇ ବାସକୁ
ପ୍ରବେଶ କରିଛୁ କେହ୍ନେ । ର. କ.

ବିଂ. ଅସ୍ଫୁଟ, ଅପ୍ରକାଶ ।

କଢ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

କଢ଼ା ମରଦଳ ଆଦି ଘୁମୁରି ବାଜନ୍ତି,
ମଦ୍ଦରି ରସ ପାନେ ଖେମଟା ନାଚ ଖଣ୍ଡି । ସା.ଭା.ସ.

କାଢ଼ିବା କିମ୍ବା ବାହାର କରିବା । ବିଂ. କାଢ଼ିଥିବା ।

କଢ଼ାଇବାର, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦେଖାଇ-
କଢ଼େଇବାର, } ବାର । ଯଥା—

ପ୍ରାତୁ ନିତ୍ୟକୃତ୍ୟ ବଢ଼ାଇଲେ,
ମୁନି ଆଗେ ପଥ କଢ଼ାଇଲେ । ବି. ରା.

ବାହାର କରାଇବାର । ଯଥା —

କବି ଭାରତୀ ଅଗୋଚର ମାର୍ଗରେ
କବି ଭାରତୀକି କଢ଼ାଇ । କୋ. ବ୍ର. ପୁ.

କଢ଼ାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାହାର କରିବା, ପ୍ରଥମ ହଳ କରିବା ।

କଢ଼ାଣମୁଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଲଙ୍ଗଳମୁଣ୍ଡା ।

କଢ଼ି, ବି. (କଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ମୁକୁଳ । (କଢ଼ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

କଡ଼ିଲୋଥ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଲୋଥର
କଡ଼ିନୋଥ, } ଗୁରପାଖରେ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ସୁବର୍ଣ୍ଣ କଡ଼ି ଖଞ୍ଜା ହୋଇଥାଏ ।

କଡୁଆଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ପଥଦର୍ଶକ । ଯଥା—

ଯେଣେ ମନ ତେଣେ ବୁଲୁଅଛୁ ନାହା,
ନାହିଁ କଡୁଆଳ ଦେଖାଇବ ବାହା । ଦରବାର ।

କଣ, ବି. (କଣ୍ = ସଙ୍କୋଚ କରିବା-ଅ) ବସ୍ତୁର ଅତ୍ୟଳ୍ପ ଅଂଶ, ଲବମାତ୍ର । (ଲବଲେଶ-କଣାଣବଃ—ଅମର ।) ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଂଶ, ରେଣୁ, ଗୁଣ୍ଡ; ଶସ୍ୟର କ୍ଷୁଦ୍ରାଂଶବିଶେଷ । (କଣୋଽତିସୂକ୍ଷ୍ମଃ ଧାନ୍ୟାଂଶେ—ଅମର) କୁମ୍ଭୀରମକ୍ଷିକା । (କୋଣ ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହର ଏକ ପ୍ରାନ୍ତ । ଯଥା—

ରାତିକାଳେ ପିଟିଲ ଯେ କବାଟ କଣେଣ । ସା.ଭ୍ର.ଅ.

(କମ୍ ଶବ୍ଦଜ—ପ୍ରାକୃତ) କଣ, ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ ।

କଣକଣି, କଣକଣିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅତିଶଯ୍ୟ ଶୀତଳ ଯେପରି—କଣକଣିଆ ପବନ । କୋଣସ୍ଥିତ । ବି. ବେଦନା, ପୀଡ଼ା ।

କଣନଖା, କଣିନଖା, } ବି. (କୁନଖ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଆଙ୍ଗୁଠି ଟିପରେ ହେବା ରୋଗବିଶେଷ ।

କଣପ, ବି. (କଣ = ଲୌହଗୁଳିକା-ପା = ପାନ କରିବା-ଅ) ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ବନ୍ଧୁକ । (ଅୟଃକଣପରକ୍ଷାଶ୍ଚଭୂଶୁଣ୍ଡ୍ୟୁଦ୍ୟତବାହବଃ ।)

କଣବାରିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୌଣସି କୋଣରେ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ଯାହାକୁ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଯଥା—

ଏଣିକି ଓଡ଼ିଶାଟା ଯାହା କଣବାରିଆ ହୋଇ ରହିଥିଲା, ତାହା ନ ହୋଇ ଚଉପଟାଙ୍ଗ ହୋଇ ବାନାପଟା ଖେଳିବ । ଉ. ସା. ୧୮. ୯.

କଣଭ, ବି. (କଣ=ଅଗ୍ନି-ଭା=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ) ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ କୀଟବିଶେଷ; ଅଣସୋରିଷ । (ଖାଦ୍ୟୋତେପ୍ୟଥକଣଭଃ—ପର୍ଯ୍ୟାୟମୁକ୍ତାବଳୀ ।)

କଣୟ, କ୍ୱଣୟ, } ବି. (କନକ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ କଣ-ଅରୁ ଜାତ) ସୁବର୍ଣ୍ଣ, ସୁନା । ଯଥା—

ଏ କପିଳାସପୁରରେ ବର୍ଷଯାକେ ଥରେ,
ହୁଅଇ କ୍ୱଣୟ ବୃଷ୍ଟି ସମୃଦ୍ଧବାସରେ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ଚ.

କଣଲଭ, ବି. (କଣ-ଲଭ-ଯହିଁରୁ ପଦାର୍ଥ କଣରୂପେ ଲାଭ ହୁଏ) ପେଷଣସାଧନ-ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ଘୋରଣା ପ୍ରଭୃତି ।

କଣଶଃ, ଅଂ. (କଣଶସ୍-କଣ-ଶସ୍-ବୀପ୍ସାର୍ଥେ) ଅଳ୍ପେ ଅଳ୍ପେ, ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ କରି । (ତଦିଦଂ କଣଶୋ ବିକୀର୍ଯ୍ୟତେ—କୁ. ସ.)

କଣା, ବି.(କଣ୍ = ସଙ୍କୋଚ କରିବା-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଅତ୍ୟଳ୍ପ ଅଂଶ; କୁମ୍ଭୀରମକ୍ଷିକା; ପିପ୍ପଳୀ । (ବୈଦେହୀ ମାଗଧୀ କଣା—ଅମର ।) ଜିରା । (କ୍ଷୀରକୋଜରଣୋଽଜାଜୀ କଣା—ଅମର ।) ବିଂ. (କାଣ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଯାହାର ଗୋଟିଏ ଆଖି ନଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା—

ଅନ୍ଧ ଆନ୍ତିଚନ୍ଦ୍ର ହେଲେ ଦୈତ୍ୟଗୁରୁ ଶୁଣି,
କଣା ହୋଇଛୁ ବଧିର ହୁଅଇ ନ ଶୁଣି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

(କାଣ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ରନ୍ଧ୍ର । ଯଥା—
ଏ ତାଳରେ ଦୁଇଟି କଣା ହୋଇଅଛି ।

କଣାଟୀନ, କଣାଟୀର, } ବି. (କଣ-ଅଟ୍=ଗମନ କରିବା-ଈନ, ଈର) ଖଞ୍ଜନ ପକ୍ଷୀ ।

କଣାଦ, ବି. (କଣ = ଅଳ୍ପ-ଅଦ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ଅ, ଯେ ଅଳ୍ପ ଆହାର କରନ୍ତି ଅଥଚ ଯେ ପରମାଣୁର ବିଷୟ ଆବିଷ୍କୃତ କରନ୍ତି) ଋଷିବିଶେଷ, ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନର ପ୍ରଣେତା; କାଶ୍ୟପ ମୁନି; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାର; ଚଟକ । ବିଂ. ଅତ୍ୟଳ୍ପଭୋଜୀ ।

କଣି, କଣୀ, } ବି. (କଣ ଶବ୍ଦଜ) ମୁଗ ବିରି ପ୍ରଭୃତିର କ୍ଷୁଦ୍ରାଂଶ । ଯଥା—ବିରି କଣି; ମୁଗ କଣି । ସୂକ୍ଷ୍ମାଂଶ । ଯଥା—

କାହୁଁ ନକ୍ଷତ୍ର ବୋଲି ଯେ ଦିଶୁଛୁ,
କୁନ୍ଦା କଣି ଚୂଣି ହୋଇ ଯାଇଛୁ । ର. ପ.

ବାଉଁଶର ଶାଖା । ଯଥା—

ରୁଅବତାରୂପେ କରେ ଗୃହ ଆବରଣ,
ବୃନ୍ଦ ସସାଧଇ ଦେଇ କଣି ପଣ ପଣ । ବୃକ୍ଷସ୍ତୁତି ।

କଣିଅର, କଣିଆର, କନଅର, } ବି. (କର୍ଣ୍ଣିକାର ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ତଜ୍ଜାତୀୟ ପୁଷ୍ପ ।

କଣିଆଇବାର, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନେତ୍ର-
କଣେଇବାର, } କୋଣରେ ଦେଖିବା ।
ଯଥା—
କଣିଆଇ ଗୃହିଁ ପଢମଢ କର ଛନ୍ଦ । ର. ପ.
ଏକ କୋଣକୁ ଯିବା । ଯଥା—ଗୋବନ୍ଦ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି କଣିଆଇ ହୋଇଗଲା ।

କଣିକ, ବି°. (କଣ=ଅଳ୍ପ-ଇକ-ସ୍ୱଦ୍ୟ-ମାନାର୍ଥେ) କଣା; ଗୋଧୂମ ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ମଇଦା; ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମାଂଶ; ଶତ୍ରୁ; ମାରଜନ ବଧି ।

କଣିକା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ-ଇକ-ଆ) ଏକ କଣା ମାତ୍ର, କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ; ଜୟନ୍ତୀ ବୃକ୍ଷ କମ୍ବା ଗଣିକାରକା ବୃକ୍ଷ । (କଣିକା ଗଣିକାରକା —ଅମର ।)

କଣିଶ, ବ. (କଣ=ଅଳ୍ପ-ଶ) ଶସ୍ୟର ମଞ୍ଜରୀ, ଧାନ୍ୟ ପ୍ରଭୃତିର ଶିଷା । (କଣିଶଂ ଶସ୍ୟ-ମଞ୍ଜରୀ—ଅମର ।)

କଣୀ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, ଇକ-ଆ)
କଣିକା, } ବସ୍ତୁର ଅତ୍ୟଳ୍ପ ଅଂଶ, କ୍ଷୁଦ୍ରାଂଶ; କୁମ୍ଭୀରମକ୍ଷିକା ।

କଣୀଚି, ବ. (କଣ୍=ନୟନ ମୁଦ୍ରିତ କରିବା-ଈଚ—ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଗୁଞ୍ଜା, କାଇଁଚ; ଶକଟ ।

କଣୀୟାନ୍, ବି°. (କଣୀୟସ୍-କଣ=ଅଳ୍ପ-ଈୟସ୍-ଅତ୍ୟର୍ଥେ) ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର, ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ; କନିଷ୍ଠ ।

କଣେରା, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍=ଗମନ କରିବା-
କଣେରୁ, } ଏର, ଏରୁ) ବେଶ୍ୟା; କରିଣୀ । ପୁଂ. କର୍ଣ୍ଣିକାର ବୃକ୍ଷ ।

କଣ୍ଟ, ବ. (ଦେଶଜ) ଅବଧି । ଯଥା—
ବଳଲେ କଣ୍ଟ ବଳଷ୍ଟ ରଘୁନାଥ ବଳବନ୍ତ
କରିବ ପୂଣି ହେ ବାଉଳ । ବୈ. ବ.
ମାପ, ପରିମାଣ । ଯଥା—ହାତର କଣ୍ଟ ନେଇ ବଳୟ ତୟାର କର ।

କଣ୍ଟକ, ବ. (କଣ୍ଟ୍=ଗମନ କରିବା-ଅକ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ, କଣ୍ଟା; କ୍ଷୁଦ୍ର ଶତ୍ରୁ; ସୂଚ୍ୟଗ୍ର; ରୋମହର୍ଷ । (ସୂଚ୍ୟଗ୍ରେ କ୍ଷୁଦ୍ରଶତ୍ରୌ ଚ ରୋମହର୍ଷେ ଚ କଣ୍ଟକଃ—ଅମର ।) କର୍ମସ୍ଥାନ; ଦୋଷ; ବେଣୁ ବା ବାଉଁଶ, ବାଉଁଶ ବାଡ଼ । (କଣ୍ଟକଃ କ୍ଷୁଦ୍ର-ଶତ୍ରୌ ଚ କର୍ମସ୍ଥାନକ ଦୋଷୟୋଃ । ରୋମାଞ୍ଚେ ଚ ଦ୍ରୁମାଙ୍ଗେ ଚ କଣ୍ଟକୋ ମସ୍କରେଽପି ଚ—ବିଶ୍ୱପ୍ରକାଶ ।) ମତ୍ସ୍ୟାଦିର ହାଡ଼; ନ୍ୟାୟରେ ଦୋଷୋକ୍ତି; ବିଘ୍ନ, ବ୍ୟାଘାତ । (କଣ୍ଟକୋ ନ ସ୍ତ୍ରିୟାଂ କ୍ଷୁଦ୍ର-ଶତ୍ରୌ ମତ୍ସ୍ୟାଦିକୀକସେ । ନୈଯୋଗିକାଦି-ଦୋଷୋକ୍ତୌ—ମେଦିନୀ ।) ଯାହା କଷ୍ଟ-କର ବା ବିରକ୍ତିଜନକ; ଜ୍ୟୋତିଷ-ଶାସ୍ତ୍ରରେ—କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥାନ । ବି°. କଷ୍ଟ-ଦାୟକ; ଅସୁଖକାରକ; କ୍ଲେଶକର ।

କଣ୍ଟକପାଲ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଟୁକାପାଳୀ
କଣ୍ଟକପାଳୀ, } ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧିବୃକ୍ଷବିଶେଷ,
କଣ୍ଟିକପାଲ, } ହୁଡ଼ୁପି ।

କଣ୍ଟକଫଳ, } ବ. (କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ ଫଳ ଯାହାର)
କଣ୍ଟକଫଳ, } ପଣସ ଗଛ । (ପନସଃ କଣ୍ଟକ-
କଣ୍ଟକୀଫଳ, } ଫଳଃ—ଅମର ।) ପଣସ ଫଳ; ଧୁତୁରା ଗଛ; ଗୋଖରା ଗଛ ।

କଣ୍ଟକାରିକା, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଟକ-ଋ=ଗମନ
କଣ୍ଟକାରୀ, } କରିବା-ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, କ ଯୋଗେ କଣ୍ଟକାରିକା) ଅଙ୍କରନ୍ତୀ ନାମକ ଗୁଳ୍ମଜାତୀୟ ବୃକ୍ଷ ଏବଂ ତାହାର ଫଳ ।

କଣ୍ଟକିତ, ବି°. (କଣ୍ଟକ=ରୋମାଞ୍ଚ-ଇତ) ରୋମାଞ୍ଚିତ । ଯଥା—କଣ୍ଟକିତ କଳେବର । କଣ୍ଟାଯୁକ୍ତ । (ପ୍ରୀତିକଣ୍ଟକିତଂ ଦୁଃଖଂ—କୁ. ସ.)

କଣ୍ଟକିଳ, ବ. (କଣ୍ଟକ-ଇଳ) କଣ୍ଟାବାଉଁଶ । ବି°. କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ ।

କଣ୍ଟା, ବ. (କଣ୍ଟକ ଶବ୍ଦଜ) ଟଭ କମଳା ବରକୋଳି ପ୍ରଭୃତି ଗଛମାନଙ୍କର ସୂଚ୍ୟଗ୍ର-ସ୍ୱରୂପ ଅବୟବବିଶେଷ । ଯଥା—
କଣ୍ଟା ବନେ ଲୁଗି ପନ୍ତେ ବାଳାର
ସହସା ଗଲା ଅଟକ । ଲବଣୀ ।
ଲୋହକୀଳ; ମାଛର ଅସ୍ଥି; ଧାନ୍ୟାଦି ବସ୍ତୁ ପରିମାଣରେ ଓଜନ କରିବାର ଯନ୍ତ୍ର; ଶତ୍ରୁ; ବିଘ୍ନ, ବ୍ୟାଘାତ ।

କଣ୍ଟାଇକୋଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ
କଣ୍ଟିକୋଳ, } କୋଳଗଛ ।

କଣ୍ଟାଖାଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଟକଖାଦକମୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ସର୍ପମୁଖୀ କାଗୁଲା ମୋହନୀ କଣ୍ଟାଖାଇ,
ସଞ୍ଜାଇବଟୀ ତାର ହିଙ୍ଗୁଳା ଗଙ୍ଗୁଳାଇ । ନୃ.ପୁ.ଷ.ଚ.

କଣ୍ଟାବାଉଁଶ, } ବି. (କଣ୍ଟକବଂଶ ଶବ୍ଦଜ)
କଣ୍ଟାବାଉଁସ, } ଏକପ୍ରକାର ବାଉଁଶ । ଯଥା—

ଧାମଣା କାଠ ଧନୁ କଣ୍ଟାବାଉଁସ ଗୁଣ,
ଫିରକ ଫଳ ନାରାଚ ପୂରାଇଣ ତୃଣ । ସା. ଭା. ଆ.

କଣ୍ଟାମଏଣ, ବି. (କଣ୍ଟକ-ମଦନ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

କଣ୍ଟାକୁସୁମ, } ବି. (କଣ୍ଟକକୁସୁମ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷ
କଣ୍ଟାଫୁଲ, } ଓ ତଜ୍ଜାତ ପୁଷ୍ପବିଶେଷ ।

କଣ୍ଟାଲେଉଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶାକବିଶେଷ ।

କଣ୍ଟି, ବି. (କୁଣ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ଲଙ୍ଗଳରେ ଥିବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡବିଶେଷ; ଲତାବିଶେଷ ।

କଣ୍ଟିଆଳି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଟକ କର୍କଟୀ
କଣ୍ଟିଆଳି କାକୁଡ଼ି, } ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଏକପ୍ରକାର ସୁସ୍ୱାଦୁ ଲତାଫଳ ।

କଣ୍ଟିକପାଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଟକାପାଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧିବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

କଣ୍ଟିକିଳା, ବି. (କୁଣ୍ଠକୀଳ ଶବ୍ଦଜ) ଲଙ୍ଗଳ-ସଂଯୁକ୍ତ କଣ୍ଟିର କୀଳକ ।

କଣ୍ଟିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ମୁହଁ ପାଖରେ
କଣ୍ଟିଆଳ, } କଣ୍ଟା ଥିବା ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

କଣ୍ଟିବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମାପିବାର । ଯଥା —

ଦେଖି ପାଦ କଣ୍ଟି ଗୃଲୁ ଗୃଲୁ ହେଲ ଏତେ ମା । ଲ.ସ.

ଦଂଶିବା, ଗ୍ରୈବାଇବା । ଯଥା—

ଦନେ ଦେହରେ କଣ୍ଟିଲ୍ଲ ମଶା ଯେ ଗୋଟିଏ,
ଧୀରେ ଅଡ଼ାଇଣ ଦେଲେ ବାଳୁତ ତନୟେ । ସା.ଭା.ଆ

(ଝାଳ) ବହିବାର ଉପକ୍ରମ ହେବା; ସୂଚନା କରିବାର, ଦେଖାଇବାର । ଯଥା—

ଦେବୀଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଅଛୁ ବୋଲି କକ୍ଖଟୀ ଜାଣି,
ପଥ କଣ୍ଟଇ ଆଗେ ଚଳେ । ବୃ. ଚ. ବିହାର ।

କଣ୍ଟିଳ, ବି. (କଣ୍ଟକଳ ଶବ୍ଦଜ) ଲତା-ବିଶେଷ । ଯଥା—

କଣ୍ଟିଳ ଲତା ପ୍ରାପ୍ତେକ ତା ଦେହ ହୋଇଲା,
ଶୃଙ୍ଗାର ଅନ୍ତେ ଇନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ କୋପ ବଢ଼ିଲା ।
ସା. ଭା. ଆ.

ବିଂ. କଣ୍ଟାଯୁକ୍ତ ।

କଣ୍ଟେଇକୋଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର
କଣ୍ଟାଇକୋଳ, } ଗୁଳ୍ମ ।

କଣ୍ଟେକ, ବି. (କଣ୍ଟକ ଶବ୍ଦଜ) କଣ୍ଟା; କଣ୍ଟା ପ୍ରାୟ ଯେ ଦୁଃଖ ଦିଏ । ଯଥା —

ବ୍ରାହ୍ମଣ କୁଳକୁ ଯେ କଣ୍ଟେକ ଅଟୁ ବାବୁ,
ଦାନ ନ ପାଇବୁ ଯେ ପ୍ରାଣରେ ନାଶ ଯିବୁ । ସା.ଭା.ଆ.

କଳଙ୍କ । ବିଂ. ଦୁଃଖଦାୟକ; ବ୍ୟାଘାତ-କାରକ ।

କଣ୍ଟୋଳୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଠ୍ୟତେ ଅଭି-
କଣ୍ଡୋଳୀ, } ରକ୍ଷ୍ୟତେ ଚଣ୍ଡାଳେନେତି
କଣ୍ଟୋଳବୀଣା, } କଣ୍ଡୋଳା, କଣ୍ଡୋଳା ଚ ସା
କଣ୍ଡୋଳବୀଣା, } ବୀଣା ଚ କଣ୍ଡୋଳବୀଣା;
କଣ୍ଟୋଳବୀଣା ଚ, କଡ଼ିଭେଦାଭି-ରକ୍ଷଣୟୋଃ) ଚଣ୍ଡାଳରକ୍ଷିତ ବୀଣା, ଅନ୍ତ୍ୟଜଜାତିବୀଣା ।

କଣ୍ଠ, ବି. (କଣ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଠ) ଗଳଦେଶ, ଗଳା । (କଣ୍ଠୋ ଗଳଃ—ଅମର ।) କଣ୍ଠ-ଧ୍ୱନି; ନିକଟ । (ତଦୀୟ ଅର୍ଥାନୁକରଣରେ ତଦ୍‌ଭବ ଶବ୍ଦସ୍ୱରୂପ ହେଲେ) ଗଳାର ସ୍ୱର । ଶୁକପକ୍ଷିର ଗଳାର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁବର୍ଣ୍ଣାଭ ରେଖା ।

କଣ୍ଠଗତ, } ବିଂ. (କଣ୍ଠ-ଗତ, ଆଗତ) କଣ୍ଠ
କଣ୍ଠାଗତ, } ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଗତ, କଣ୍ଠ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପସ୍ଥିତ । ଯଥା—

କଣ୍ଠାଗତ ପ୍ରାଣ ହେଲେ ବଡ଼ଲୋକ,
କେତେବେଳେ ନ ଛାଡ଼ଇ ନିଜ ଟେକ । ର.କ.

କଣ୍ଠାଗ୍ରତ, ବିଂ. (କଣ୍ଠାଗତପଦର ଅନୁ-କରଣରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଉତ୍କ୍ରାନ୍ତ; ନିତାନ୍ତ ବାଧାପୂର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—ଏବେ ଏହା ତାକୁ କଣ୍ଠାଗ୍ରତ ହେଲାଣି ।

କଣ୍ଠଭୂଷା, } ବି. (କଣ୍ଠ-ଭୂଷା,ଭୂଷଣ)·ମାଳା,
କଣ୍ଠଭୂଷଣ, } ହାର, କଣ୍ଠି ପ୍ରଭୃତି ।

କଣ୍ଠସ୍ଥ, ବିଂ. (କଣ୍ଠ-ସ୍ଥା-ଅ) ମୁଖସ୍ଥ; ଯାହା ଉତ୍ତମ ଅଭ୍ୟସ୍ତ; କଣ୍ଠରେ ଯାହା ଅଛି; କଣ୍ଠରେ ଯାହା ପ୍ରବେଶ କରିଅଛି ।

କଣ୍ଠା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଠ-ସ୍ତ୍ରୀ-
କଣ୍ଠୀ, } ଆ, ଈ) ଗଳଦେଶ; ଗଳା ।

କଣ୍ଠା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଠିକା ଶବ୍ଦଜ) କଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ଧାନର ଅଗାଡ଼ବିଶେଷ ।

କଣ୍ଠାଝଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଖଳାରେ ଯେଉଁ ଧାନ ବିଡ଼ାରୁ ମନକୁ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିଥାଏ ।

କଣ୍ଠାମାଧୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୋଟା ଓ ଚକା ହେବା ଶୁକ୍ଳ ବଗଡ଼ା ଧାନ ।

କଣ୍ଠାଳ, ବି. (କଣ୍ଠ-ଅଳ୍ = ଭୂଷିତ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଶୂରଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଓଲୁଅକନ୍ଦା; ଉଷ୍ଟ୍ର; ଯୁଦ୍ଧ ।

କଣ୍ଠି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଠିକା ଶବ୍ଦଜ) କଣ୍ଠା-
କଣ୍ଠୀ, } ଭରଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ନିଜ କଣ୍ଠୁ ରତ୍ନକଣ୍ଠି ନେଇ ତାର
କଣ୍ଠରେ ଦେଲି ଲମ୍ବାଇ । ଯ. କେ.

କଣ୍ଠିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଠ-ଇକ-ଆ) ଏକା-
କଣ୍ଠୀ, } ବଳୀମାଳା; କଣ୍ଠାଭରଣ; ଅଶ୍ୱର କଣ୍ଠବେଷ୍ଟନ ରଜ୍ଜୁ; ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର କଣ୍ଠସ୍ଥ ତୁଳସୀକାଷ୍ଠମାଳା ।

କଣ୍ଠିମାଳ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଠମାଳା ଶବ୍ଦଜ)
କଣ୍ଠିମାଳୀ, }
କଣ୍ଠିମାଳ, } କଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ । ଯଥା—

କଣ୍ଠି ସୁନାକଣ୍ଠିମାଳୀ,
ପ୍ରବାଳେ ହୋଇଛି ଝଳି । ଲ. ବ.

କଣ୍ଠିହାର, ବି. (କଣ୍ଠିକା-ହାର—ଏ ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ । (ଚଉକି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

କଣ୍ଠୀରବ, ବି. (କଣ୍ଠୀ = କଣ୍ଠ-ରବ—କଣ୍ଠେ ରବୋ ଯସ୍ୟ ସ କଣ୍ଠୀରବଃ—ଯାହାର କଣ୍ଠରେ ପ୍ରଶସ୍ତ ରବ ଅଛି) ସିଂହ । ଯଥା—

କଣ୍ଠୀରବମଧ୍ୟା ମୋ ଗଣ୍ଡିରଞ୍ଜନ,
ମୋ କଣ୍ଠେ ହୁଅ ତୁ ହାର ରେ ।

ହସ୍ତୀ, କପୋତ ।

କଣ୍ଠେକାଳ, ବି. (କଣ୍ଠେ-କାଳ = କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ବିଷ କଣ୍ଠରେ ଅଛି ଯାହାର) ନୀଳକଣ୍ଠ, ମହାଦେବ ।

କଣ୍ଡନ, ବି. (କନ୍ଡ୍ = ନିସ୍ତୁଷ କରିବା-ଅନ ତୁଷନିଷ୍କାସନ, କାଣ୍ଡିବା ।

କଣ୍ଡନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କନ୍ଡ୍-ଅନ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଉଦୂଖଳ; ମୂଷଳ; ଢେଙ୍କି ।

କଣ୍ଡରା, ବି. (ଦେଶଜ—ତଥାପି ବୋଧହୁଏ କାଣ୍ଡାଶ୍ର ଶବ୍ଦଜାତ) ମାଛଜାତିବିଶେଷ । ଯଥା—

ମାଡ଼ ଖାଇ କାଞ୍ଚୀ ଗଲାଇ ଖରେ,
ଯାଇଣ ପଶିଲ କଣ୍ଡରା ଘରେ । ହା. ତ.

କଣ୍ଡରାଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) କଣ୍ଡରା-
କଣ୍ଡୁରୁଣୀ, } ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀ; କଣ୍ଡରାର ଭାର୍ଯ୍ୟା ।
କଣ୍ଡରୁଣୀ, } ଯଥା—

ଏଣୁ କଣ୍ଡୁରୁଣୀ ତେଣୁ କଣ୍ଡୁରା,
ଭାଙ୍ଗିଲେ କଲେ ସେ ଅତି ଧାବରା । ହା. ତ.

କଣ୍ଡା, ବି.(କଣ୍ଡନ ଶବ୍ଦଜ)କାଣ୍ଡିବା, ପରିଷ୍କାର । ବିଂ. କଣ୍ଡାଯିବା, ପରିଷ୍କୃତ । (ଦେଶଜ) ତନ୍ତୁବୁଣିବା ସୂତ୍ରଯୁକ୍ତ କାଠି ।

କଣ୍ଡୁ, ବି. (କନ୍ଡ୍-ଉ) ମୁନିବିଶେଷ, ଏ କଣ୍ଡମୁନିଙ୍କ ପୁତ୍ର; କୁଣ୍ଡିଆ; କୁଣ୍ଡାଇବା ।

କଣ୍ଡୂ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଡୂ-କ୍ୱିପ୍, ତି)
କଣ୍ଡୂ, } କୁଣ୍ଡିଆ; କୁଣ୍ଡେଇବା; ଚର୍ମ ସଡ଼ସଡ଼
କଣ୍ଡୂତି, } ହେବା । (କପୋଳକଣ୍ଡୂଃ କରିଭିର୍ବିନେତୁଂ—କୁ. ସ.) (କଣ୍ଡୂତି ବ୍ରଣନାଶନଃ—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ।)

କଣ୍ଡୁରା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(କଣ୍ଡୂ, କଣ୍ଡୂ-ରା = ଦାନ
କଣ୍ଡୂରା, } କରିବା-କ୍ୱିପ୍-ଯେ କଣ୍ଡୂ ଦିଏ) ବାଇଡଙ୍କ,ବାଇଡଙ୍କଗଛ । (ମର୍କଟୀ କଣ୍ଡୁରା ଧ୍ୱାଙ୍କ୍ଷା—ପ. ମୁକ୍ତାବଳୀ ।)

କଣ୍ଡୂୟନ, ବି. (କଣ୍ଡୂ-ଯ-ଅନ) କୁଣ୍ଡିଆ; କୁଣ୍ଡାଇବା ।

କଣ୍ଡୂୟମାନ, ବିଂ. (କଣ୍ଡୂ-ଯ-ମାନ) କଣ୍ଡୂୟନକାରୀ, ଘର୍ଷଣକାରୀ ।

କଣ୍ଡୂୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଡୂ-ଯ-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) କୁଣ୍ଡିଆ, ଚର୍ମବିକାରବିଶେଷ । (କଣ୍ଡୂଃ ଖର୍ଜୂଶ୍ଚ କଣ୍ଡୂୟା—ଅମର ।)

କଣ୍ଡୂର, ବି. (କଣ୍ଡୂ-ର=ଦାନ କରିବା-ଅ) ମାଣକନ୍ଦାଗଛ, ଯାହାକୁ ଧରିଲେ କଣ୍ଡୂ ହୁଏ—କଣ୍ଡୂଦାୟକ । (କଣ୍ଡୂରୋ ମାଣୋ ବିଷବିନାଶନଃ—ପ. ମୁକ୍ତାବଳୀ ।)

କଣ୍ଡୂଳ, ବିଂ. (କଣ୍ଡୂ-ଲା=ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) କଣ୍ଡୂଯୁକ୍ତ, କୁଣ୍ଡିଆରୋଗୀ; ଯେ ଗାତ୍ର କଣ୍ଡୂୟନ କରେ ।

କଣ୍ଢୋଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାକପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଏକ କଣ୍ଢୋଇ ଗୋଟିକେ ଭାତ ଯେ ରାନ୍ଧିଲେ,
ଆଠଯାକକୁ ଅଣ୍ଟେ ନ ସରେ ପରଷିଲେ । ସା.ଭା.ଆ.

କଣ୍ଡୋଳ, କଣ୍ଡୋଳକ, } ବି. (କନ୍ଡ୍=ରକ୍ଷା କରିବା-ଓଳ, ସ୍ୱାର୍ଥେ-କ-ଯାହାଦ୍ୱାରା-ଧାନ୍ୟାଦି ରକ୍ଷିତ ହୁଏ) ଧାନ୍ୟାଦି ରକ୍ଷାଣାର୍ଥ ବଂଶାଦିନିର୍ମିତ ପାତ୍ର, ଡୋଲି ।

କଣ୍ଡୋଳବୀଣା, କଣ୍ଡୋଳୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଣ୍ଡୋଳୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ଚଣ୍ଡାଳ ରକ୍ଷିତ ବୀଣା, ଅନ୍ତ୍ୟଜ ଜାତି ବୀଣା । (କଣ୍ଡୋଳ-ବୀଣା ଚଣ୍ଡାଳବଲ୍ଲକୀ—ଅମର ।)

କଣ୍ଢୁଇ, କଣ୍ଢେଇ, କୁଣ୍ଢୁଇ, କୁଣ୍ଢେଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବାଳକମାନେ ଖେଳିବାପାଇଁ କାଷ୍ଠାଦିନିର୍ମିତ ପିତୁଳା । ଯଥା—

କନ୍ୟାବର କରିଥିବା କଣ୍ଢୁଇ,
କନ୍ୟା ବର ଚଢ଼ୁ ଦେଲା ଛଡ଼ାଇ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

କଣ୍ୱ, ବି. (କଣ୍=ଶବ୍ଦ କରିବା-ବ) ମୁନିବିଶେଷ, ଏ ପୁରୁବଂଶୀୟ ଅପ୍ରତିରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର, ଶକୁନ୍ତଳାଙ୍କ ପାଳକ ପିତା;ପାପ;ତଣ୍ଡୁଳାଦି ନିର୍ମିତ ସୁରାର ବୀଜବିଶେଷ । (ସାଧନଂ ସ୍ୟାଦଭିଷବଃ କଣ୍ୱଂ ପୁଂସି ତୁ ନଗ୍ନହୂଃ—ଅମର ।)

କତକ, ବି. (କ=ଜଳ-ତକ=ପ୍ରକାଶ) ଏହି ଫଳ ଘର୍ଷଣ କଲେ ଜଳ ନିର୍ମଳ ହୁଏ, ଜଳପରିଷ୍କାରକ ଫଳବିଶେଷ । (କତକଂ ଚ ଫଳଂ ମେନ୍ୟଂ ଜଳନିର୍ମଳତାକରଂ ।)

କତମ, ବିଂ. (କମ୍-ତମ) ଅନେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ।

କତର, ବିଂ. (କମ୍-ତର) ଦୁଇ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ବସ୍ତୁ ।

କତରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଛୁଣ୍ଡା ମର୍ଶିଣା । ଯଥା—

କନା କତରା ବାଲକ ଘେନ ବୁଝି ଖରେ,
ଆଗେ ଆଗେ ଗଣିକା ଗମନ୍ତି ତା ପଛରେ । ବୈ.ପ.

ବିଂ. (କତର-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦୁଇଗୋଟି ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ।

କତରାଲଗା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ରୋଗରେ ଶଯ୍ୟାଗତ, ରୋଗରେ ନିତାନ୍ତ ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ ।

କତଲ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ, ଛିନ୍ନ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ । ଯଥା—

ଓଡ଼ିଆ ବୀର ସେ ଖଣ୍ଡାରେ
କେତେ କଲେ ମୋଗଲ କତଲ । ଉ. ସା. ୧୮. ୮.

କତା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରୋରା ବା ଚୁଳା; ନଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତି ଫଳର ଉପରସ୍ଥ ଚୋପା । ଯେପରି—ନଡ଼ିଆ କତା ।

କତାଲିଆ,ବିଂ.(ଦେଶଜ) ଥୋଣ୍ଟୁଆ (ମାଂସାଦି), ଯାହା କି ଦାନ୍ତରେ ଛିଡ଼େ ନାହିଁ; ବହୁକତାଯୁକ୍ତ ।

କତି, ବିଂ. (କମ୍-ଅତି-ପରିମାଣାର୍ଥେ) କେତେଜଣ; କଯୃତ୍ପରିମାଣ, କେତେ । (ଦେଶଜ) ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ଆଜ ଜାଣିବା ଯିବୁ କେଉଁ କତି,
ମିଛ ପ୍ରାୟେ ମଣେ ନନ୍ଦ ଯୁବତୀ । ଗୋ. ଭା.

ନିକଟ, ପାଖ । ଯଥା—ମୋ କତିରେ ବସ । ବଳର ହାଡ଼ ବାନ୍ଧିବା ।

କତିଚତ୍, କତିପୟ, } ଅଂ. ବିଂ. (କତି-ଚତ୍—ଅସାକଲ୍ୟାର୍ଥେ, କତି-ଅୟ, ପ ଆଗମ) କେତେକ, କଯୃତ୍ସଂଖ୍ୟକ, କେତେଗୁଡ଼ିଏ ।

କତିଥ, କତିବିଧ, କତିଧ, } ବିଂ. (କତି-ଥ, ବିଧା-ପ୍ରକାରାର୍ଥେ) କେତେପ୍ରକାର ।

କତ୍ତୁରି, ବିଂ. (କର୍ତ୍ତିତ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହା କଟା ଯାଇଥାଏ । ଯଥା—

କତ୍ତୁରି କୁରୁଳ ଝଳ ବାତେ ଚଳେ ଅଳଆଳ । ଲ.ବ.

ବି. କତ୍ତୁରିବା ।

କତ୍ତୁରିଆମ୍ବୁଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆମ୍ବରୁ ଶସ ଗୁଞ୍ଜି ଯେଉଁ ଅମ୍ବୁଲ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥାଏ ।

କତ୍ତୁରି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କର୍ତ୍ତରୀ ଶବ୍ଦଜ) କାଟିବା
କତ୍ତୁରୀ, } ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାଲା ଗୁଳଦେଲା ନେହାନ୍ତୁ ଗୁରୁରୀ କତ୍ତୁରୀ । ଲ. ବ.

କତ୍ତୁରିବାର, କ୍ରି. କର୍ତ୍ତନ କରିବାର, କତ୍ତୁରିରେ କାଟିବାର ।

କତ୍ତୃଣ, ବି. (କୁ-ତୃଣ, କୁ = କତ୍) ରାମକପୁରି; ସୁଗନ୍ଧ ବୃକ୍ଷ ।

କତ୍ତୋୟ, ବି. (କୁ-ତୋୟ, କୁ = କତ୍) ମଦ୍ୟ ।

କଥଂ, ଅଂ. (କଥମ୍-କମ୍-ଥମ୍-ପ୍ରକାରାର୍ଥେ) କପରି, କପ୍ରକାରେ; କାହିଁକି, କି ନିମନ୍ତେ; ପ୍ରଶ୍ନ । (ସ ବ୍ରୂତେ କଥମେତତ୍) ସମ୍ଭ୍ରମ । (କଥମହୋଭବାନ୍ ସ୍ୱୟମାଗତଃ ।) ନିନ୍ଦା; ସମ୍ଭାବନା; ଘୃଣା; ଆହ୍ଲାଦ, ହର୍ଷ; ଯତ୍ନ । (ଏ ଶବ୍ଦଟି ଓଡ଼ିଆରେ ଠିକ୍ ଅବିକଳ ବ୍ୟବହୃତ ନାହିଁ, ଏତଦର୍ଥକ ତଦ୍ଭବ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ସମ୍ୟକ୍ ଚଳୁଅଛି ।)

କଥକ, ବିଂ. (କଥ୍-ଅକ) ବକ୍ତା; କଥୋପଜୀବୀ, ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ପୁରାଣ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରେ ।

କଥଙ୍କାର, ଅଂ. (କଥଂକାରମ୍-କଥଂ-କାର-ଅମ୍) କପ୍ରକାରେ ।

କଥଞ୍ଚନ, } ଅଂ. (କଥଂ-ଚନ, ଚିତ୍—
କଥଞ୍ଚିତ୍, } ଅସାକଲ୍ୟାର୍ଥେ) କପ୍ରକାରେ; କି ଉପାୟରେ ।

କଥନ, ବି. (କଥ୍-ଅନ) ଉକ୍ତି, କହିବା ।

କଥନ, ବି. (କଥନ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଉପକଥା, କଥାର କଥା ।

କଥନୀୟ, ବିଂ. (କଥ୍-ଅନୀୟ) କହିବାର ଯୋଗ୍ୟ, ବକ୍ତବ୍ୟ ।

କଥମପି, ଅଂ. (କଥଂ-ଅପି) କୌଣସିପ୍ରକାରେ ହେଲେ; କଷ୍ଟରେ; ଅତିଶୟରୂପେ; ଅତିଶୟ ଯତ୍ନରେ ।

କଥମ୍ଭାବ, } ବିଂ. (କଥଂ-ଭାବ, ଭୂତ)
କଥମ୍ଭୂତ, } କପ୍ରକାର, କରୂପ ଭାବାପନ୍ନ ।

କଥା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(କଥ୍-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଉକ୍ତି; ଉଚ୍ଚାରଣ; ଗଳ୍ପ, ଉପାଖ୍ୟାନ; କାହାଣୀ, ସତ୍ୟମିଶ୍ର-କଳ୍ପିତ ଗଳ୍ପଗ୍ରନ୍ଥ ।

କଥାକଥାକେ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରତି-
କଥାକେ କଥାକେ, } କଥାରେ । ଯଥା—

କଥା କଥାକେ ଏଣିକ ଭିଆଇବା ଛନ୍ଦ । ଲ. ବ.

କଥାକୁହା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ କଥା
କଥାକୁହାଳ, } କହିପାରେ । ଯଥା—

କଥାକୁହା ପିକ ଶୁକ ସାରିକା ଅନେକ । ଲ. ବ.

ଯେ ଏଣୁତେଣୁ କଥାଗୁଡ଼ାଏ କହେ, ବକୁଆ ।

କଥାପ୍ରସଙ୍ଗ, ବି. (କଥା-ପ୍ରସଙ୍ଗ = ପ୍ରସ୍ତାବ, ଯାହା ମୁଖରୁ ଅନେକ କଥାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଉଠେ) କଥାର ପ୍ରସ୍ତାବ କିମ୍ବା ଆରମ୍ଭ, କଥୋପ-କଥନ । (କଥାପ୍ରସଙ୍ଗେନ ଜନୈରୁଦା-ହୃତାତ୍—ଭାରବି ।) ଗଳ୍ପକାରକ; ବିଷବୈଦ୍ୟ, ସାପୁଆ; ବାତୁଳ ।

କଥାବାର୍ତ୍ତା, ବି. (କଥା-ବାର୍ତ୍ତା—ଏ ଦୁଇଟି ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ସତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ପରି ବ୍ୟବହୃତ) କଥୋପକଥନ, ସମ୍ଭାଷଣ ।

କଥିତ, ବିଂ. (କଥ୍-ତ) ଉକ୍ତ; ବର୍ଣ୍ଣିତ; ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ; ଉଚ୍ଚାରିତ । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ବି. କଥନ ।

କଥୀକୃତ, ବିଂ. (କଥା-କୃଭ-ଚ୍ୱି-ଅଭୂତ-ତଦ୍ଭାବାର୍ଥେ) କଥାମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ ।

କଥୋପକଥନ, ବି. (କଥା-ଉପକଥନ) କଥାବାର୍ତ୍ତା, ଉକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟୁକ୍ତି ।

କଥ୍ୟ, } ବିଂ. (କଥ୍-ଯ, ଅନୀୟ) କହିବାର
କଥନୀୟ, } ଉପଯୁକ୍ତ, ବକ୍ତବ୍ୟ ।

କଦ, ବିଂ. (କ = ସୁଖ, ଜଳ-ଦା-ଅ) ସୁଖଦାୟକ । ବି. ମେଘ ।

କଦକ, ବି. (କଦ=ମେଘ—ଯେ ମେଘ ପ୍ରାୟ ଛାୟା ପ୍ରଦାନ କରେ) ବିତାନ, ଚାନ୍ଦୁଆ ।

କଦକ୍ଷର, ବି. (କୁ-ଅକ୍ଷର, କୁ=କଦ୍) କୁତ୍ସିତ ଅକ୍ଷର, ଶୋଭାହୀନ ଲେଖା । ବିଂ. ଯାହାର ହସ୍ତଲେଖା ଲିପି କୁତ୍ସିତ ।

କଦଗ୍ନି, ବି. (କୁ-ଅଗ୍ନି, କୁ=କଦ୍) ମନ୍ଦାଗ୍ନି, ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ । ବିଂ. ଯାହାର ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ ହୋଇଅଛି ।

କଦଧ୍ୱା, ବି. (କଦଧ୍ୱନ୍—କୁ-ଅଧ୍ୱନ୍, କୁ=କଦ୍) ନିନ୍ଦିତ ପଥ, କୁମାର୍ଗ । ବିଂ. କୁମାର୍ଗଗାମୀ ।

କଦନ, ବି. (କଦ୍=ବ୍ୟାକୁଳ ହେବା, ବିନାଶ କରିବା-ଅନ) ମାରଣ, ବିନାଶ; ପୀଡ଼ନ । ଯଥା—ପଡ଼ିଲ ମାରକଦନରେ—ଗୀତ । ପାପ; ଯୁଦ୍ଧ; ମର୍ଦ୍ଦନ; ଅବସାଦ । (ତଥା ପ୍ରଜାନାଂ କଦନଂ କରୋତି କଦନପ୍ରିୟଃ ।)

କଦନ୍ନ, ବି. (କୁ-ଅନ୍ନ, କୁ=କଦ୍) କୁତ୍ସିତ ଅନ୍ନ, ସମ୍ୟକ୍ ପକ୍ୱ ନ ହେବା ଅନ୍ନ; ପରଠାରୁ ମାଗି ଆଣିବା ଅନ୍ନ । ବିଂ. କୁତ୍ସିତ ଅନ୍ନପ୍ରିୟ ।

କଦପତ୍ୟ, ବି. (କୁ-ଅପତ୍ୟ, କୁ=କଦ୍) କୁତ୍ସିତ ସନ୍ତାନ । ବିଂ. କୁପୁତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ।

କଦବଦ, ବି. (ଦେଶଜ) କଲବଲ । ବିଂ. ବାଧାଯୁକ୍ତ ।

କଦବା, } ଅଂ. (କଦା ଶବ୍ଦଜ) କୌଣସି
କଦ୍ଭା, } ସମୟରେ ।

କଦମ, ବି. (କଦମ୍ବ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) କଦମ୍ବ ବୃକ୍ଷ ଓ ପୁଷ୍ପ । ଯେପରି—କଦମ୍ବ ଗଛ । (ଯାବନିକ) ପଦକ୍ଷେପ, ପାଦବିକ୍ଷେପ; ଅଶ୍ୱଗତିବିଶେଷ । ଯଥା—

କାହିଁ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ଘେନ ଅଶ୍ୱବର ।
କଦମେ ବୁଲାଇ ଦଅଇ ଚକ୍କର । ନ. କେ.

ମହିମା, ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

କଦମା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତରୁଣ । (ଶବ୍ଦଟି
କଦମ୍ବା, } ମହିଷ ପ୍ରଭୃତିଠାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯେପରି—କଦମା ପୋଡ଼ା ।) ମିଷ୍ଟ-ଖାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

କଦମ୍ବ, } ବି. (କଦ୍=ବ୍ୟାକୁଳ ହେବା,
କଦମ୍ବକ, } ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା-ଅମ୍ବର୍-ସ୍ୱାର୍ଥେ-କ, କିମ୍ବା କଦଂ=ବର୍ଷାକାଳ-ବା=ଗମନ କରିବା, ବୋଧ କରିବା-ଅ, ଯେ ବର୍ଷା-କାଳ ଜଣାଇଦିଏ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷ ଓ ତାହାର ପୁଷ୍ପ; ସମୂହ; ସର୍ଷପ, ସୋରିଷ । (ସର୍ଷପେ ତୁ ଦ୍ୱୌ ତନ୍ତୁଭକଦମ୍ବକୌ—ଅମର ।)

କଦମ୍ବଗୋଳକନ୍ୟାୟ, ବି. ସଂ. ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ କଦମ୍ବ ପୁଷ୍ପର ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ଯେ ସମସ୍ତ କେଶର ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ତତ୍ସମୁଦାୟ ଏକ କାଳରେ କେବଳ ସମଭାବରେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଏ, ସୁତରାଂ କି ଅଳ୍ପବୟସ୍କ କି ଅଧିକ-ବୟସ୍କ କି ଶ୍ରେଷ୍ଠ କି ବଡ଼ ସକଳ କଦମ୍ବ-ପୁଷ୍ପ କ୍ଷୁଦ୍ରାବସ୍ଥାବଧି ବୃହଦବସ୍ଥା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଲାକାରରେ କେବଳ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଏପରି ଯେବେ କୌଣସି ଏକ ବସ୍ତୁ ବା ବିଷୟର ସର୍ବଦା ଏକ ଭାବ ରହେ, କାଳେ ଅବୟବ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ ନାହିଁ, ତେବେ ସେ ସ୍ଥଳରେ କଦମ୍ବଗୋଳକ-ନ୍ୟାୟ ଶବ୍ଦ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।

କଦମ୍ବା, ବି. (ଦେଶଜ) ମିଷ୍ଟଖାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

କଦର, ବି. (କ=ଜଳ ଇତ୍ୟାଦି-ଦ=ବିଦାର୍ଣ୍ଣ କରିବା-ଅ) ବବୁର ଗଛ, କଣ୍ଟା ବାବୁଲ-ଗଛ; ପାୟସ; ଯତ୍ନ; ଉପାୟ; କୌଶଳ; କ୍ଷୁଦ୍ରରୋଗବିଶେଷ; ଶୁକ୍ଳ ଖଇର । (କଦରଃ ଖଦିରେ ସିତେ—ଅମର ।)

କଦର୍ଥ, ବି. (କୁ-ଅର୍ଥ, କୁ=କଦ୍) କୁତ୍ସିତ ପ୍ରୟୋଜନ । ବିଂ. ବ୍ୟର୍ଥ, ନିରର୍ଥକ; କୁତ୍ସିତ ଅର୍ଥକାଙ୍କ୍ଷୀ ।

କଦର୍ଥନ, ବି. (କୁ-ଅର୍ଥ୍-ଅନ, କୁ=କଦ୍) କୁତ୍ସିତ ଅର୍ଥକରଣ; ଅବମାନନା; ବିଡ଼ମ୍ବନା; ପୀଡ଼ନ, ପୀଡ଼ା ଦେବା ।

କଦର୍ଯ୍ୟ, ବିଂ. (କୁ-ଅର୍ଯ୍ୟ=ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଅଧିକାଙ୍କ୍ଷୀ, କୁ=କଦ୍) କୁତ୍ସିତ; କୃପଣ; ଲୋଭୀ; କ୍ଷୁଦ୍ର; ନୀଚ । (କଦର୍ଯ୍ୟଃ କୃପଣଃ କ୍ଷୁଦ୍ରଃ—ଅମର ।)

କଦଳ, ବି. (କ = ବାୟୁ-ଦଳ୍ = ଭେଦ କରିବା-ଅ—ଯେ ବାୟୁକର୍ତ୍ତୃକ ଦଳିତ ହୁଏ) ରମ୍ଭା ଗଛ, ରମ୍ଭା ଫଳ। (କଦଳସ୍ତୁ କଦଳ୍ୟସୌ—ବ୍ୟାଡ଼ି।)

କଦଳି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଦଳ-ଇ, ଈ) ରମ୍ଭା
କଦଳୀ, } ଗଛ, ରମ୍ଭା ଫଳ; ମୃଗବିଶେଷ, ମୃଗୀବିଶେଷ; ପତାକା; ହସ୍ତିର ଉପରେ ରଖିବା ନିଶାଣ।

କଦଳିଆ, ବିଂ. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) କଦଳୀସଦୃଶ, ଯେପରି କଦଳିଆ ଆମ୍ବ।

କଦଳିଆଚମ୍ପା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ।

କଦଳିବାସୁଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) କଦଳୀପଟ୍ଟ।

କଦଳିଓଧି, ବି. (ଦେଶଜ) କଦଳୀ ଗଛର ମୂଳ କନ୍ଦା।

କଦଳିଚକଟା, ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ମିଶ୍ରଣ) ପାଚିଲା କଦଳୀରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସୁମିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ।

କଦଳିମଞ୍ଜି, } ବି. (କଦଳୀମଜ୍ଜା ପଦରୁ
କଦଳିମଞ୍ଜା, } ଉତ୍ପନ୍ନ) କଦଳୀସ୍ତମ୍ଭ ମଧ୍ୟସ୍ଥ
କଳିମଞ୍ଜି, } ମଜ୍ଜାଦଣ୍ଡ।

କଦା, ଅଂ. (କିମ୍-ଦା କାଳାର୍ଥେ) କେବେ, କେଉଁ ସମୟରେ।

କଦାଚ, ଅଂ. (କଦାଚନ ଶବ୍ଦଜ) କଦାଚିତ୍, କେବେ।

କଦାଚନ, } ଅଂ. (କଦା-ଚନ, ଚିତ୍—
କଦାଚିତ୍, } ଅସାକଲ୍ୟାର୍ଥେ) କୌଣସି ସମୟରେ, କେବେ, କେବେହେଲେ।

କଦାଚିତେ, } ଅଂ. (କଦାଚିତ୍ ଶବ୍ଦଜ)
କଦାଶ୍ଚିତେ, } କୌଣସି ସମୟରେ। ଯଥା—

ମାନବ ବିଷ୍ଣୁ ବୋଲିଣ ହାସ୍ୟ କଲ ମୋତେ,
ତେଣୁକରି ଦେଖା ମୁଁ ନ ଦେଲି କଦାଶ୍ଚିତେ।
ନୃ. ପୁ. ଭ୍ରଂ. ତ.

କଦାପି, ଅଂ. (କଦା-ଅପି = ନିଶ୍ଚୟ) କେବେ ହେଲେ, କେବେହେଁ। ଯଥା—ମୁଁ ତାହାଙ୍କଠାରୁ କଦାପି ଯିବି ନାହିଁ। କୌଣସି ଏକ ସମୟରେ। ଯଥା—ଆପଣ ଏଠାକୁ ଆଉ ଥରେ କଦାପି ଆସି ପାରିବେ?

କଦ୍ଵ, ଅଂ. (କଦା ଶବ୍ଦଜ) କଦାଚ; କଦାପି।

କଦୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲାଉ ନାମକ ଫଳ।

କଦୁଷ୍ଣ, ବିଂ. (କୁ = ଈଷତ୍-ଉଷ୍ଣ) ଅଳ୍ପ ତପ୍ତ।

କଦ୍ରୁ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କମ୍ = ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଉ, ର ଆଗମ, ମ = ଦ) ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ। (କଦ୍ରୁ ପିଙ୍ଗଳୌ—ଅମର।) କଶ୍ୟପଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା-ବିଶେଷ; ନାଗମାତା। (କଦ୍ରୂସ୍ତୁ ସୁଷୁବେ ନାଗାନ୍।)

କଦ୍ବଦ, ବିଂ. (କୁ = କୁତ୍ସିତ-ବଦ୍-ଅ) କୁତ୍ସିତ ବକ୍ତା, ଅଶୁଦ୍ଧ ବକ୍ତା; ମନ୍ଦକଥକ; କଟୁଭାଷୀ, ଦୁଃଶ୍ରବ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ; ଗର୍ହ୍ୟବାଦୀ। (ଗର୍ହ୍ୟ-ବାଦୀ ତୁ କଦ୍ବଦଃ—ଅମର।)

କନକ, ବି. (କନ୍ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଅକ) ସୁବର୍ଣ୍ଣ, ସୁନା। ଯଥା—

କନକାଲଂକାର କେହ୍ନ ଧରେ କାନ୍ତାର ମୋହର।
ଜା. ପ. ନା.

ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ପୁଷ୍ପର ବୃକ୍ଷ, ପଲାଶ ପ୍ରଭୃତି; ଧୂସ୍ତୂର ବୃକ୍ଷ; ନାଗକେଶର ବୃକ୍ଷ; କାଞ୍ଚଣ ଗଛ, କାଞ୍ଚଣ ଫୁଲ; ଚମ୍ପା ଗଛ, ଚମ୍ପା ଫୁଲ।

କନକକ୍ଷାର, ବି. (କନକ-କ୍ଷାର) ସୋହାଗା, ଟାଙ୍ଗଣା।

କନକନ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟାକୁଳ; ଦୁଃଖରେ ଚଞ୍ଚଳ। ଯଥା—

ମନ ମନମନ ଧ୍ୱନି ଶ୍ରବଣ ଇଚ୍ଛାଇ,
କନକନ କନକାଙ୍ଗୀ ମୃଗୀ ପରି ଉଠଇ। ବି. ଚ. ମ.

କନକଗିରି, }
କନକମହୀଧ୍ର, }
କନକମହୀଧର, } ବି. ସଂ. ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପର୍ବତ, ସୁମେରୁ ପର୍ବତ।
କନକାଚଳ, }
କନକଶିଖରୀ, }

କନକା, } ବି. (କନକ ଶବ୍ଦଜ) ମଳନିଃସାରକ
କନିକା, } ବୀଜବିଶେଷ; ଓଡ଼ିଶାର ରାଜ୍ୟ-ବିଶେଷ।

କନକାଳୁ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କନକ-ଆଳୁ = ଜଳ-
କନକାଳୁକା, } ପାତ୍ର, ସ୍ୱାର୍ଥେ-କ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ କଳଶ, ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଘଟ; ସୁନାର ଝରି। (ଭୃଙ୍ଗାରୁଃ କନକାଳୁକା—ଅମର।)

କନକାମ୍ର, } ବି.(କନକ-ଆମ୍ରା, ଆମ୍ରସ୍ୟ =
କନକାମ୍ରସ୍ୟ, } ନାମ) ଦୁଦୁରା ଗଛ ଓ ଫୁଲ;
ନାଗେଶ୍ୱର ଗଛ ଓ ଫୁଲ; କନକା ।

କନଖଳ, ବି. ସଂ. କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରର ଉତ୍ତରସ୍ଥିତ ଗଙ୍ଗାଦ୍ୱାର ସମୀପସ୍ଥ ତୀର୍ଥବିଶେଷ ।

କନଡ଼ାଗଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁନ୍ଥିବାର କୌଶଳ ବିଶେଷ, ଗ୍ରନ୍ଥନ ଶିଳ୍ପବିଶେଷ । ଯଥା—

କାହାର ଫୁଲ ଗୁନ୍ଥା ଅଟେ କନଡ଼ାଗଡ଼,
କେ ବିନା ସୂତାରେ ଫୁଲ ଗୁନ୍ଥେ ଧାଡ଼ ଧାଡ଼ ।
ନୃ. ସୁ. ତୃ. ତ.

କନା, ବି. (କନ୍ଥା ଶବ୍ଦଜ) ଛିଣ୍ଡା ଲୁଗା । ଯଥା—

କନା ଖଣ୍ଡି ଧୋଇ ଶୁଖାଇ ଦେବ,
ଶୁଖିଗଲେ ତୋଳି ଘରେ ଥୋଇବ । ହା. ତ.

ବୃକ୍ଷର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ଡ଼ାଳ ବାହାରଥାଏ; କ୍ଷୁଦ୍ରଶାଖା ।

କନାଉଜ, } ବି. (କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ ଶବ୍ଦଜ) ଦେଶ-
କନୌଜ, } ବିଶେଷ, କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ ଦେଶ ।
ଯଥା—

ଘର ତା କନାଉଜ ଦେଶେ,
ବଡ଼ାଇ ଧନୀ ସେ ବିଶେଷେ । ମା. ମା.

କନଅର, } ବି. (କରବୀର ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମ-
କନୟର, } ଖ୍ୟାତ ପୁଷ୍ପବିଶେଷ । ଯଥା—

ନୀଳ କୁସୁମ ପଦ୍ମସାର, ସୁଗନ୍ଧ ପୁଷ୍ପ କନଅର । ଭ୍ର.ଦ.ସ୍କ.

କନିଆଁ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କନ୍ୟା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
କନିଆଁ, } କୁମାରୀ, ଅବିବାହିତା ଦୁହିତା ।
(ଗଡ଼ଜାତରେ) ସ୍ତ୍ରୀ ।

କନିଷ୍ଟବଳ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦର ଅନୁକୃତ) ନଗରରକ୍ଷକ ସିପାଇ ।

କନିଷ୍ଠ, ବିଂ. (ଯୁବନ୍, ଅଳ୍ପ-ଇଷ୍ଠ,ଯୁବନ୍, ଅଳ୍ପ = କନ୍) ଅନୁଜ, ସାନ ଭାଇ । (କନିଷ୍ଠ-ଯବୀୟୋଽବରଜାନୁଜାଃ—ଅମର ।) ବୟସରେ ସାନ; ଅଳ୍ପ, କ୍ଷୁଦ୍ର; ଆକୃତିରେ ଛୋଟ । (କନିଷ୍ଠୋଽତି ଯୁବାଲ୍ପୟୋଃ—ଅମର ।) ବି.(କନ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଇଷ୍ଠ) ମହାଦେବ । (ନମୋ ଜ୍ୟେଷ୍ଠାୟ ଚ କନିଷ୍ଠାୟ ଚ—ରୁଦ୍ରାଧ୍ୟାୟ ।)

କନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କନ୍-ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କନ୍ୟା, ଦୁହିତା ।

କନୀନକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କନ୍ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଈନ-ସ୍ୱାର୍ଥେ—କ, ଅକ = ଇକ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଚକ୍ଷୁର ତାରା । (ତାରକାକ୍ଷ୍ଣଃ କନୀନକା—ଅମର) କନିଷ୍ଠାଙ୍ଗୁଳି; କନିଷ୍ଠା ଭଗିନୀ ।

କନୀୟାନ୍, } ବିଂ. (କନୀୟସ୍-ଯୁବନ୍, ଅଳ୍ପ-
କନୀୟାନ, } ଈୟସ୍,ଯୁବନ୍, ଅଳ୍ପ = କନ୍)
କନୀୟସ, } କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା; ସବୁ କନିଷ୍ଠ;
ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର, ଅତି ଅଳ୍ପ । (କନୀୟାଂସ୍ତୁ-ଯୁବାଲ୍ପୟୋଃ—ଅମର ।) (ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ କନୀୟସୀ,—ଓଡ଼ିଆରେ କନୀୟାନ ଓ କନୀୟସ ସ୍ୱରାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

କନେକ, ବି. (କନକ ଶବ୍ଦଜ) ସୁବର୍ଣ୍ଣ, ସୁନା । ଯଥା—

ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ପରେ ହେଉଛୁ କନେକ ବୃଷ୍ଟି ,
ବାର ଯୋଜନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଅନ୍ତ ସାଉଁଟି । ସା.ଭା.ଆ.

କନେକଚମ୍ପା, ବି. (କନକଚମ୍ପକ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପବିଶେଷ ।

କନେକସ୍ନାହାନ, ବି. (କନକସ୍ନାନ ଶବ୍ଦଜ) ସିଂହାସନରେ ବସିବା ପୂର୍ବରୁ ରାଜାମାନେ ଯେଉଁ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି; କନକମୁଦ୍ରାରେ ସ୍ନାନରୂପକ ପୁରସ୍କାର ।

କନ୍ତାର, ବି. (କାନ୍ତାର ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ । ଯଥା—

ଏମନ୍ତେ କେତେଦିନ ଗଲା,
ଦଇବେ କନ୍ତାର ପଡ଼ିଲା । ଦା. ର.

କନ୍ତାର, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାନ୍ତାରୀ ଶବ୍ଦଜ)
କନ୍ତାରୀ, } ଇକ୍ଷୁଭେଦ, ଏକପ୍ରକାର ଆଖୁ ।

କନ୍ଥୁ, ବି. (କମ୍ = ଇଚ୍ଛା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତୁ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) କନ୍ଦର୍ପ । ଯଥା—

ପ୍ରେମଆକୁଳ ଗୋପ ଗୋକୁଳ କୁଳକାମିନୀ କନ୍ଥୁ ।
ଗୋବିନ୍ଦ ଦାସ ।

ଚିତ୍ତ, ହୃଦୟ । ବିଂ. ସୁଖାନ୍ୱିତ ।

କନ୍ଥଡ଼ା, ବି. (କନ୍ଥା ଶବ୍ଦଜ) ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତ୍ରରେ କରିବା ଆଚ୍ଛାଦନ । ଯଥା—

କନା କନ୍ଥଡ଼ା ଯେତେ ଥିଲା,
ଯତନେ ଶେଯ ଶୋଯାଇଲା । ଦା. ର.

କନ୍ଥା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁନ୍ଥ୍ = ଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହେବା-ଆ, କୁ = କ, ଅଥବା କମ୍ = ଅଭିଳାଷ କରିବା-ଥନ୍, ଅତ୍ର ଶୀତାର୍ତ୍ତ ଯାହାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା କରେ) ଜୀର୍ଣ୍ଣବସ୍ତ୍ରରେ ରଚିତ ଆଚ୍ଛାଦନ; ମୃଣ୍ମୟ ଭିତ୍ତି, କାନ୍ଥ । (କନ୍ଥା ମୃଣ୍ମୟଭିତ୍ତୌ ଚ ତଥା ପ୍ରାବରଣାନ୍ତରେ—ମେଦିନୀ ।)

କନ୍ଦ, ବି. (କନ୍ଦ୍ = ଆର୍ଦ୍ର ହେବା-ଅ) ଆଳୁ ଓଲୁଅ ପ୍ରଭୃତି; ଶସ୍ୟର ମୂଳ । (କଂ = ଜଳ-ଦା-ଅ) ମେଘ, ଜଳଦ; କର୍ପୂର; ଯୋନିରୋଗବିଶେଷ । (କନ୍ଦୋଽସ୍ତ୍ରୀ ସୂରଣେ ଶସ୍ୟମୂଳେ ଜଳଧରେ ପୁମାନ୍—ମେଦିନୀ ।) (ଦେଶଜ) ଅସଭ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ । ଯଥା—

କନ୍ଦ ଯୋଧବୃନ୍ଦ ମହାଧନୁର୍ଦ୍ଧାରୀ । ନ. କେ.

ଗୁଣବିକୃତି; ନବାତ ।

କନ୍ଦଟ, ବି. (କନ୍ଦ୍-ଅଟନ୍) ଶ୍ୱେତପଦ୍ମ; ସୁନ୍ଧା ନାମକ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ।

କନ୍ଦଡ଼ା, ବି. (କନ୍ଦର ଶବ୍ଦଜ) ଗୁହା ।

କନ୍ଦମାଳ, ବି. (କନ୍ଦ-ମାଳ) କନ୍ଦସମୂହ; ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତବିଶେଷ ।

କନ୍ଦମାଳିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) କନ୍ଧମାଳ-
କନ୍ଧମାଳିଆ, } ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; କନ୍ଦମାଳର ଲୋକ ।

କନ୍ଦମୂଳ, ବି. ସଂ. ମୂଳକ; କନ୍ଦମୂଳ ବା କନ୍ଧମୂଳ ନାମକ ସୁମିଷ୍ଟ ମୂଳ ।

କନ୍ଦର, } ବି. (କଂ = ଜଳ-ଦୃ = ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ
କନ୍ଦରା, } ହେବା-ଅ) ପର୍ବତଗହ୍ୱର; (ସ୍ତ୍ରୀ-
କନ୍ଦରୀ, } ଆ, ଈ) ପର୍ବତର ଗୁହାକାର କୃତ୍ରିମ ବିବର । (ଦରୀ ତୁ କନ୍ଦରୋ ବା-ସ୍ତ୍ରୀ—ଅମର ।) (କଂ = ଗଜମସ୍ତକ-ଦୃ-ଅ) ଅଙ୍କୁଶ; ଆର୍ଦ୍ରକ, ଅଦା; ଓଲୁଅ; ଗୃଞ୍ଜନ, ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ମୂଳବିଶେଷ ।

କନ୍ଦର୍ପ, ବି. (କଂ = ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ-ଦୃପ୍ = ସନ୍ଦୀପ୍ତ କରିବା-ଅ, ଯେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସନ୍ଦୀପ୍ତ କରେ, ଅଥବା କଂ = କାହାକୁ-କଂ ନ ଦର୍ପୟତୀତି କନ୍ଦର୍ପଃ— ଏ କାହାକୁ ସନ୍ଦୀପିତ ନ କରେ) ମଦନ, କାମଦେବ ।

କନ୍ଦଳ, ବି. (କଂ = ସୁଖ-ଦଳ୍-ଅ) କଳଧ୍ୱନି । (କନ୍ଦ୍-ଅଳ = କଳଚ୍) ଗଣ୍ଡଦେଶ; ଉପରାଗ । (କମ୍ = କମନୀୟ-ଦଳ) ନୂତନ ଅଙ୍କୁର । (କନ୍ଦ୍-ଅଳ) କଳହ, ବିବାଦ; ଯୁଦ୍ଧ । ଯଥା—

କରି ଉଶ୍ୱାସ କନ୍ଦଳଯାକ ନନ୍ଦବାଳ । ର. କ.

ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ସମୂହ । (କ = ବାୟୁ-ଦଳ = ଦଳିତ, ଯେ ବାୟୁଦ୍ୱାରା ଦଳିତ ହୁଏ) ଭୂମିକଦଳୀ ବୃକ୍ଷ; ପତାକା; ପଦ୍ମବୀଜ; କନ୍ଦଳୀପୁଷ୍ପ ।

କନ୍ଦଳିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ କନ୍ଦଳ ବା
କନ୍ଦଳୟା, } ବିବାଦ କରେ, କଳିହା ବା କଳହକାରୀ । ଯଥା—

ପ୍ରୀତିକନ୍ଦଳିଆ ସେ ନବକାଳିଆ । ଗୀତ ।

କନ୍ଦଳଯୁକ୍ତ । ଯେପରି—ଆନନ୍ଦକନ୍ଦଳିଆ ।

କନ୍ଦଳିନ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କନ୍ଦଳ-ଇନ, କନ୍ଦଳ-
କନ୍ଦଳୀ, } ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଭୂମିକଦଳୀ ବୃକ୍ଷ; ପାଣିକେନ୍ଦୁଳୀ ଗଛ ଏବଂ ତାର ଫୁଲ । ଯଥା—

ଏଥି ବିକସିତ ନବକନ୍ଦଳୀ କୁସୁମ । କ. ବ୍.

ପତାକା; ପଦ୍ମବୀଜ; ମୃଗବିଶେଷ ।

କନ୍ଦା, ବି. (କନ୍ଦ ଶବ୍ଦଜ ଏବଂ ସ୍କନ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) ଆଳୁ ଓଲ ପ୍ରଭୃତିର ମୂଳ । ଯଥା—ଆଳୁକନ୍ଦା, ବୁରକନ୍ଦା । ବୃକ୍ଷର ଅଗ୍ରସ୍ଥ କୋମଳ ଅଂଶବିଶେଷ । ଯଥା—ଖଜୁରିକନ୍ଦା, ବେତକନ୍ଦା । ଅଙ୍ଗୁଳି ପ୍ରଭୃତି ସନ୍ଧିସ୍ଥାନଜାତ କ୍ଷତରୋଗବିଶେଷ ।

କନ୍ଦା, } ବି. (କ୍ରନ୍ଦନ ବା ଆକ୍ରନ୍ଦନ
କନ୍ଦାକଟା, } ଶବ୍ଦଜ) କାନ୍ଦିବା, କାନ୍ଦବୋବାଳି । ଯଥା—

କଏ ଜାଣିଥିଲା ପୋଡ଼ପାଡ଼ ଭାଲେ
ଥିଲା ବୋଲି ଏତେ କନ୍ଦା । ଉ. ସା. ୩. ୯.

କନ୍ଧ, } ବି. (କେନ୍ଦ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଇ ଘରର
କନ୍ଦୀ, } ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ, ଗଳି ।
କନ୍ଧି, } ଯଥା—

ଏମନ୍ତରୂପେ ଗ୍ରାମ ଫେରି, କନ୍ଦ ବିକନ୍ଦ ଆଦି କରି ।
ଦା. ର.

କନ୍ଦୁ, ବି.(ସ୍କନ୍ଦ୍—ଗମନ କରିବା-ଉ, ସ ଲୋପ) ମଦ୍ୟନିର୍ମାଣୋପଯୋଗୀ ଭାଟୀ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପାତ୍ରବିଶେଷ, ମଦ୍ୟରନ୍ଧା ପାତ୍ରବିଶେଷ । (କନ୍ଦୁର୍ବା ସ୍ୱେଦନୀ ସ୍ତ୍ରିୟାଂ— ଅମର ।) ଲୌହମୟ ପାକପାତ୍ର, କରେଇ, ତାଉଆ । (କନ୍ଦୁପକ୍ୱାନି ତୈଳେନ ପାୟସଂ ଦଧିଶକ୍ତବଃ । ଦ୍ୱିଜୈରେତାନି ଭୋଜ୍ୟାନି ଶୂଦ୍ରଗେହକୃତାନ୍ୟପି ।)

କନ୍ଦୁକ, } ବି. (ସ୍କନ୍ଦ-ଉକ, ଉକ-ସ୍କନ୍ଦ୍ୟତେ
କନ୍ଦୂକ, } ପୀଡ୍ୟତେ ଇତି କନ୍ଦୁକଃ, ଯାହାକୁ ଆଘାତରେ ପୀଡ଼ା ଦିଆଯାଏ) ଖେଳିବାର ଗୁଟିକା, ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ଖେଳନାବିଶେଷ, ପେଣ୍ଡୁକ । ଯଥା—

କନ୍ଦୁକକ୍ରୀଡ଼ାରେ ସୁନ୍ଦରୀ ଆଜ ରତ ଏ ସ୍ଥଳେ । ଚ.ଭା.

ତ୍ରୟୋଦଶାକ୍ଷରର ଛନ୍ଦର ବୃତ୍ତିବିଶେଷ, ଏହାର ପ୍ରଥମ, ଚତୁର୍ଥ ଓ ଦଶମ ଅକ୍ଷରମାନ ଲଘୁ । ପ୍ରମାଣ, ଯଥା—ରଖନ୍ତୁ ପ୍ରଭୋ ସନ୍ତୋଷେ ଦେବଦେବେଶ ।

କନ୍ଦେଇବାର, } କ୍ରି. (କ୍ରନ୍ଦ୍ ଧାତୁରୁ ଜାତ)
କନ୍ଦାଇବାର, } ରୋଦନ କରାଇବାର, ବାଧାରେ ନିତାନ୍ତ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରିବାର ।

କନ୍ଧ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାର୍ବତ୍ୟଜାତିବିଶେଷ । (ସ୍କନ୍ଧ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅଂସଦେଶ । ଯଥା—

ବସ୍ତ୍ରର ନୋହିବାକୁ ଗଣ୍ଠି ପକାଇ
କନ୍ଧେ ବନ୍ଧିଲନି ବସନ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

କନ୍ଦମୂଳ, ବି. (କନ୍ଦମୂଳ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ମିଷ୍ଟ ମୂଳ ।

କନ୍ଧର, } ବି. (କଂ = ମସ୍ତକ-ଧୃ-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ)
କନ୍ଧରା, } ଗ୍ରୀବା, କାନ୍ଧ । (ଗ୍ରୀବାୟାଂ ଶିରୋଧିଃ କନ୍ଧରେତ୍ୟପି—ଅମର ।) (କଂ = ଜଳ-ଧୃ-ଅ) ମେଘ; ମୁଥା ।

କନ୍ଧରଗାଁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ
କନ୍ଧରପଲି, } ଥିବା ଶବର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ପଲ୍ଲୀ ।

କନ୍ଧି, ବି. (କଂ = ଜଳ, ମସ୍ତକ-ଧା = ଧାରଣ କରିବା-ଇ, ଯହିଁରେ ଜଳ କିମ୍ବା ମସ୍ତକ ରହେ) ସମୁଦ୍ର; ଗ୍ରୀବା ।

କନ୍ଧୁଅକରିବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କାନ୍ଧରେ ବସାଇବାର ।

କନ୍ଧୁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ—କନ୍ଧ-ସ୍ତ୍ରୀ-
କନ୍ଧଆଣୀ, } ଉଣୀ, ଇଆଣୀ) କନ୍ଧଜାତି ସ୍ତ୍ରୀ, କନ୍ଧର ଭାର୍ଯ୍ୟା । ଯଥା—

ତାହା ଶୁଣି ବିପ୍ର କନ୍ଧୁଣୀକି ଧରି,
ଗରୁଡ଼ଙ୍କ ପେଟ ଭିତରୁ ଅବତରି । କୃ. ଭା. ଆ. ପ.

କନ୍ୟକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କନ୍ୟା-ଆକାରର ପୂର୍ବେ ଅକ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ପୁତ୍ରୀ; ଦଶ ବର୍ଷବୟସ୍କା କୁମାରୀ । (ଦଶମେ କନ୍ୟକା ପ୍ରୋକ୍ତା) ଅବିବାହିତା ନାରୀ; ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ରରେ— ନାୟିକାବିଶେଷ ।

କନ୍ୟକାଜାତ, ବି. (କନ୍ୟକା-ଜନ୍-ତ) ଯେ କନ୍ୟକା ଗର୍ଭରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରେ । ଯେପରି—ବ୍ୟାସ, କର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭୃତି ।

କନ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କନ୍ = ପ୍ରୀତ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି ଯ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ତନୟା, ଆତ୍ମଜା; ଦଶ ବର୍ଷବୟସ୍କା ଅବିବାହିତା ବାଳିକା । (ଦଶବର୍ଷା ଭବେତ୍କନ୍ୟା) ଘୃତକୁମାରୀ, ଘିଅକୁଆଁରୀ ଗଛ; ମେଷାଦି ମଧ୍ୟରେ ଷଷ୍ଠ ରାଶି, ଚତୁରକ୍ଷର ଛନ୍ଦର ବୃତ୍ତିବିଶେଷ । ଯଥା—ଭାସ୍ୱତ୍କନ୍ୟା ସେବ୍ୟା ଧନ୍ୟା ।

କପ୍‌କପ୍, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ; ବନ୍ଧନାଦିଜନିତ ପୀଡ଼ାସୂଚକ ଶବ୍ଦ ।

କପଟ, ବି. (କ = ବ୍ରହ୍ମା-ପଟ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅ—ଯେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆଚ୍ଛାଦନ କରିପକାଏ, ଅଥବା କ = ମସ୍ତକ, ପଟ = ବସ୍ତ୍ର, ଯାହା ମସ୍ତକରେ ପଟର ପରି ଆଚ୍ଛାଦକ ହୁଏ) ଛଳ, ଶଠତା, ବଞ୍ଚନା; ମାୟା ।

କପର୍ଦ୍ଦ, } ବି. [କ=(ଗଙ୍ଗା) ଜଳ କିମ୍ବା
କପର୍ଦ୍ଦକ, } ସୁଖ, ମସ୍ତକ-ପୃ=ପାଳନ,ପୂରଣ କରିବା-ଦ, ସ୍ୱାର୍ଥେ କ] ଶିବଜଟା; କଉଡ଼ି ।

କପର୍ଦ୍ଦୀ, ବି.(କପର୍ଦ୍ଦିନ୍-କପର୍ଦ୍ଦ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଶିବ, ମହାଦେବ । ଯଥା—

କଳଙ୍କ ଥିଲେ ଶୀତ- କର ସବୁ ରହିତ
କପର୍ଦ୍ଦିମସ୍ତକ ଭୂଷଣ ଗୋ । ର. କ.

ବିଂ. ଜଟାଯୁକ୍ତ, ଯାହାର ଜଟା ଅଛି ।

କପା, ବି. (କାର୍ପାସ ଶବ୍ଦଜ) ତୁଳା । ଯଥା—
କପା ଗହମ ବଡ଼ଚଣା, ଉନ୍ମୁଳ ମଲ୍ଲୀ କୁଶଅନା । ବି. ପୁ.

କପାଟ, } ବି. (କ=ବାୟୁ-ପଟ୍=ଗମନ
କବାଟ, } କରିବା, ପାଇବା-ଣିଁ-ଅ-ଯେ ବାୟୁଗମନର ପ୍ରତିବନ୍ଧକତା ପାଏ, ପ=ବ) ଦ୍ୱାରର ଆବରଣ ।

କପାଳ, ବି. [କ=(ଲକ୍ଷଣାର୍ଥରେ) ମସ୍ତକସ୍ଥ ଘୃତ-ପାଳ୍-ଅ, ଯେ ରକ୍ଷା କରେ] ଶିରୋଽସ୍ଥି ଖଣ୍ଡ, ମୁଣ୍ଡର ଖପୁରି; ଲଲାଟ । ଯଥା—

କପାଳେ ସିନ୍ଦୂର ଛଟା,
ଘନେ ଶୋଭେ ରବିଛଟା । ଗୀତ ।

ଅଦୃଷ୍ଟ, ଭାଗ୍ୟ । (ଫଳତି କପାଳଂ ନ ଭୂପାଳଃ) କଳସର ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶ ଖପରା; ଭିକ୍ଷାପାତ୍ର; ସମୂହ; କୁଷ୍ଠରୋଗବିଶେଷ ।

କପାଳଫଟା, ବିଂ. (ସଂସ୍କୃତ ଓଡ଼ିଆମିଶ୍ରିତ) କର୍ମହୀନ, ଭାଗ୍ୟହୀନ । ଯଥା—

ଏହିରୂପେ ସହସ୍ର ଚେଷ୍ଟା, କଲି ଦୁର୍ଜନ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା,
କଲି ତାକୁ ସଠାବଠା କପାଳଫଟା ହେବାରୁ । ସୁ. ପ.

କପାଳଭୃତ୍, } ବି. (କପାଳ-ଭୃ-କ୍ୱିପ୍,
କପାଳମାଳୀ, } କପାଳମାଳା-ଇନ୍) ଶିବ; ଭିକ୍ଷୁକ । ବିଂ. କପାଳଧାରୀ; ଅସ୍ଥିମାଳାଧାରୀ ।

କପାଳିଆ, } ବିଂ. (ସଂସ୍କୃତଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ
କପାଳିୟା, } ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଭାଗ୍ୟବାନ୍, ଅଦୃଷ୍ଟବନ୍ତ । ଯଥା— ସେ ବଡ଼ କପାଳିଆ ଲୋକ ।

କପାଳିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କପାଳ-ଇକ-ସ୍ୱାର୍ଥେ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆପ୍) କ୍ଷୁଦ୍ର କପାଳ ।

କପାସିଆ, ବି. (କାର୍ପାସୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ଲୁଗା; କପାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବସ୍ତୁ ।

କପି, ବି. (କପ୍=କମ୍ପିବା-ଇ, କିମ୍ବା କ-ପା= ରକ୍ଷା କରିବା-ଇ) ବାନର । ଯଥା—

କପି ସେନାମାନେ ମନୁଷ୍ୟବେଶ,
ଧରିଲେ ଲଭିଣ ରାମ ଆଦେଶ । କ. ବ.

ବିଷ୍ଣୁ; ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; ବରାହ; କପିଳବର୍ଣ୍ଣ ।

କପିକେତନ, } ବି. (କପି-କେତନ, ଧ୍ୱଜା=
କପିଧ୍ୱଜ, } ପତାକା, ଚିହ୍ନ) ଅର୍ଜୁନ; ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ରଥ । ଯଥା—
କପିଧ୍ୱଜେ ବିଜେ କଲେ ସଙ୍ଗେ ଚକ୍ରପାଣି । କ. ବ.

କପିଞ୍ଜଳ, ବି. (କ-ପିନ୍ଜ୍=ବଧ କରିବା, ଦୀପ୍ତି ପାଇବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅଳ=କଳଚ୍) ଚାତକପକ୍ଷୀ;ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ ତିତ୍ତିରିପକ୍ଷୀ;ମୁନିବିଶେଷ ।

କପିତ୍ଥ, } ବି. (କପି-ସ୍ଥା-ଅ, ସ=ଥ, ପ୍ରାୟ
କବିତ୍ଥ, } କପିଗଣ ଏହି ବୃକ୍ଷରେ ରହନ୍ତି) କଇଥଗଛ; କଇଥଫଳ ।

କପିଳ, } ବିଂ.(କମ୍=ବାଞ୍ଛା କରିବା-ଇଳ୍,
କବିଳ, } ମ=ପ, କିମ୍ବା କପି-ଳ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ଯେ କପିର ତୁଲ୍ୟ) ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ; ପୀତଆଭାଯୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ । ବି. ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ; ସାଂଖ୍ୟଦର୍ଶନପ୍ରଣେତା ମୁନି; ନାଗବିଶେଷ; ନଗରୀବିଶେଷ, ଏହାର ପୂର୍ବ ନାମ କପିଳବାସ୍ତୁ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ; ବିଷ୍ଣୁ; ଅଗ୍ନି; କୁକ୍କୁର ।

କପିଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(କପିଳ-ଅ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦିକ୍‌ହସ୍ତିନୀବିଶେଷ । (କରେଣ୍ୱୋଽଭ୍ରମୁ- କପିଳା ପିଙ୍ଗଳାନୁପମାଃ କ୍ରମାତ୍—ଅମର ।) ଶିଂଶପାବୃକ୍ଷ । (କପିଳାଭସ୍ମଗର୍ଭ ସା— ଶିଂଶପାପର୍ଯ୍ୟାୟରେ—ଅମର ।) କାମଧେନୁ; ଧେନୁ; ରେଣୁକାଖ୍ୟ ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ । (କପିଳା ଭସ୍ମଗନ୍ଧିନୀ—ଅମର ।) ଜଳୌକା; ନଦୀବିଶେଷ । (ପ୍ରଚଳିତ କଥାରେ) ବିଂ. କପିଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

କପିଳାସ, ବ. (କୈଳାସ ଶବ୍ଦଜ) ମହାଦେବଙ୍କ ନିବାସସ୍ଥାନ; ଢେଙ୍କାନାଳସ୍ଥ ପର୍ବତ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

କପିଳାସ ଖୋଲନିବାସୀ ଶବର,
ରଣରଙ୍କ ଢେଙ୍କା ଯା ବଂଶଶେଖର । ନ. କେ.

କପିଳାସିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ, କପିଳାସ-ଇଆ) କପିଳାସସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

କପିଳାସିଆଛତା, ବ. (ଦେଶଜ) ଢେଙ୍କାନାଳରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକପ୍ରକାର ତାଳପତ୍ର ଛତା ।

କପିବଲ୍ଲୀ, ବ. (କପି-ବଲ୍ଲୀ—ଯାହାର ବଲ୍ଲୀ କପିଲୋମନ୍ୟାୟ ଲୋମରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ) ଗଜପିପ୍ପଳୀ ।

କପିଶ, ବ. (କପି-ଶ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ—ଯେ କପିର ତୁଲ୍ୟ) ନୀଳପୀତମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ନୀଳ-ପୀତମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ମଦ୍ୟ-ବିଶେଷ; ନଦୀବିଶେଷ; ମାଧବୀଲତା; ପିଶାଚମାତା ।

କପିତନ, ବ. (କପି-ତନ=ଯେ ବିସ୍ତାର କରେ, ଯେ କପିମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ଦିଏ) ଆମ୍ବିଡ଼ାଗଛ; ଗଜପିପ୍ପଳୀ; ଶିରୀଷବୃକ୍ଷ ।

କପୁର, ବ. (କର୍ପୂର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) କର୍ପୂର । ଯଥା—

କପୁର ଗଲାଣି କନା ଅଛି ପଡ଼ି । ଡା. ବ.

କପୁରକାନ୍ତି, ବ. (କର୍ପୂରକାନ୍ତିରୁ ଜାତ) ଏକ-ପ୍ରକାର ପାନ ।

କପୁରନଲି, ବ. (କର୍ପୂରନାଳିକା ଶବ୍ଦଜ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ ।

କପୁରି, ବ. (କର୍ପୂରି ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର
ରାମକପୁରି, ଚନ୍ଦନ ।

କପୂୟ, ବ. (କୁ=କୁତ୍ସିତ-ପୂୟ=ଦୁର୍ଗନ୍ଧ-
କୁପୂୟ, ହେବା-ଅ) କୁତ୍ସିତ, ନିନ୍ଦ୍ୟ । (କୁପୂୟ କୁତ୍ସିତାବଦ୍ୟ ଖେଟ ଗର୍ହ୍ୟାଣକାଃ ସମାଃ—ଅମର ।)

କପୋତ, ବ. (କ=ବାୟୁ-ପୋତ=ନୌକା, ଯେ ବାୟୁର ପୋତ ତୁଲ୍ୟ) ପାରାବତ, ପାରାପକ୍ଷୀ; କବତାପକ୍ଷୀ; ପକ୍ଷୀ ।

କପୋତପାଳିକା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କପୋତ-ପାଳ
କପୋତପାଳୀ, =ରକ୍ଷା କରିବା-ଅକ, ଅକ=ଇକ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଈ) ପାରା ରହିବାର କୋଠରି ବା ସ୍ଥାନ, ପାରାଭଡ଼ି; ଚଢ଼େଇଆଖାନା ।

କପୋତାରି, ବ. (କପୋତ-ଅରି=ଶତ୍ରୁ) ଶ୍ୟେନପକ୍ଷୀ, ଛଞ୍ଚାଣପକ୍ଷୀ ।

କପୋଳ, ବ. (କ=ମୁଖ-ପୋଲ୍=ବୃହତ୍ ହେବା-ଅ) ଗଣ୍ଡଦେଶ, ଗାଲ । ଯଥା—

ନୟନାଞ୍ଜନରେ ତଥା ମିଶି
ବହି ଅଶ୍ରୁ କପୋଳକୁଙ୍କୁମେ,
ଅରବିନ୍ଦ ପରାଗଭୂଷିତ
ଭ୍ରମରୀର ପରି ମନୋରମେ । କା.ପ.ନା.

କପୋଳକଳ୍ପନା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କପୋଳ-କଳ୍ପନା) ଅବାସ୍ତବିକ ରଚନା, ରଚିତ ଗଳ୍ପ, ଗାଲଗଳ୍ପ ।

କପୋଳକଳ୍ପିତ, ବିଂ. (କପୋଳ-କଳ୍ପିତ) ଯାହାର ବାସ୍ତବିକ ସତ୍ତା ନାହିଁ କେବଳ କଳ୍ପନାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବା ଉକ୍ତ, ମନଗଢ଼ା ।

କଫ, ବ. (କ=ଜଳ-ଫଲ୍=ନିଷ୍ପନ୍ନ ହେବା-ଅ—ଯେ ଜଳଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ, ଲ ଲୋପ; ଅଥବା କ=ମସ୍ତକ-ଫଲ୍-ଅ—ଯେ ମସ୍ତକରେ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ) ଶ୍ଳେଷ୍ମା, ଶରୀରସ୍ଥ ଧାତୁବିଶେଷ । (ମାୟୁଃ ପିତ୍ତଂ କଫଃ ଶ୍ଳେଷ୍ମା—ଅମର ।) (ବ୍ୟାବହାରିକ ଭାଷାରେ) ଶରଦି ।

କଫକୂର୍ଚ୍ଚିକା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଫ-କୂର୍ଚ୍ଚିକା=ଗାଢ଼ଦୁଗ୍ଧ) ଲାଳ, ଖଙ୍କାର; ସିଙ୍ଘାଣି, ନାସାନ୍ତର୍ଗତ ଶ୍ଳେଷ୍ମା ।

କଫୀ, ବିଂ. (କଫିନ୍-କଫ-ଇନ୍—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) କଫଯୁକ୍ତ, ଶ୍ଳେଷ୍ମାଧିକଶରୀର । ବ. ହସ୍ତୀ, ଗଜ ।

କଫୋଣି, ବ. (କ=ସୁଖ-ଫଣ୍=ଗମନ
କଫଣି, କରିବା-ଇ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ବାହୁର
କପୋଣି, ନିମ୍ନସ୍ଥ ଗଣ୍ଠି । (କଫୋଣିଃ କଫଣିର୍ଦ୍ୱୟୋଃ—ଶବ୍ଦାର୍ଣ୍ଣବ ।)

କବଟା, ବ. (କର୍ପଟ ଶବ୍ଦଜ) ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ ।

କବନ୍ଧ, ବି. (କ = ମସ୍ତକ-ବଧ୍ = ବଧ କରିବା-ଅ, କମ୍ବା କ = ଜଳ-ବନ୍ଧ୍ = ବନ୍ଧନକରିବା-ଅ) କ୍ରିୟାଯୁକ୍ତ ନିର୍ମସ୍ତକ ଦେହ । (କବନ୍ଧୋଽସ୍ତ୍ରୀ କ୍ରିୟାଯୁକ୍ତମପମୂର୍ଦ୍ଧ କଳେବରଂ—ଅମର ।) (ମସ୍ତକ ନ ଥିବାରୁ) ରାହୁ; ଧୂମକେତୁ; ଜନସ୍ଥାନବାସୀ ରାକ୍ଷସବିଶେଷ; ଜଳ; ତୁଣ୍ଡ; ଉଦର । (କବନ୍ଧଂ ସଲିଳେ ତୁଣ୍ଡେ କବନ୍ଧୋ ରାହୁରକ୍ଷସୋଃ ।) ରୁଦ୍ର ।

କବର, ବି. (ଯାବନିକ) ସମାଧି ବା ଶବ ପୋତିବା ସ୍ଥାନ ।

କବରଖାନା, ବି. (ଯାବନିକ) ଶ୍ମଶାନ ।

କବଲ, ବି. (ଯାବନିକ କବୁଲରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଭୂମି ବିକ୍ରୟ ପତ୍ର ।

କବାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ବୀର ପୋଷାକବିଶେଷ । ଯଥା —

କବଚ କବାଇ ବାଗଜର ଟୋପି
ବକତର ଏହିପ୍ରକାର । ଲ. ବ.

କବାଜ, } ବି. (ଯାବନିକ) ସିପାହିମାନଙ୍କର
କବାଚ, } ବ୍ୟାୟାମ ।

କବାଟ, ବି. (କପାଟ ଶବ୍ଦର ରୂପାନ୍ତର) ଦ୍ୱାରର ଆବରଣ ।

କବାଟକଣ, } ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ
କବାଟକୁଣ, } ମିଶ୍ରଣ) କବାଟ ଆଉଜାଇ ଦେଲେ କବାଟ ଓ କାନ୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ କୋଣ ବା ବ୍ୟବଧାନ ହୁଏ ।

କବାଟପରଚ୍ଛ, ବି. (କପାଟ-ପରୀକ୍ଷକ—ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଦେଉଳର ଦ୍ୱାରବନ୍ଧ ଉପରେ କପାଟ ଲଗାଇବାପାଇଁ ପକାଇଥିବା ଲମ୍ବା ପଥର ।

କବାବ, ବି. (ଦେଶଜ କମ୍ବା ଯାବନିକ) ମାଂସପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

କବାବଚିନି, ବି. (ଯାବନିକ) ଶୀତଳା ମରିଚ ।

କବାଲ, ବି. (ଯାବନିକ) କ୍ରୟବିକ୍ରୟ ପତ୍ର ।

କବିରାଜ, ବି. (ଯାବନିକ) ବୈଦ୍ୟ ।

କବିରାଜି, ବି. (ଯାବନିକ) ଆୟୁର୍ବେଦୀୟ ପ୍ରଣାଳୀ । ବୈଦ୍ୟବୃତ୍ତି ।

କବିଲ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯାବନିକ) ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

କବୁତର, ବି. (କପୋତ ଶବ୍ଦଜ) ପାରା ।

କବୁତରବାଜ, ବି. (ଯାବନିକ) ପାରାରକ୍ଷକ ।

କବୁତରଶ୍ରେଷ୍ଠା, ବି. (ଯାବନିକ) ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠା, ଗାଳିବିଶେଷ ।

କବୁଲ, } ବି. (ଯାବନିକ) ସ୍ୱୀକାର ପତ୍ର,
କବୂଲ, } ଅଙ୍ଗୀକାର ବା ସମ୍ମତି । ଯଥା—

ମନ୍ଦରେ ମନ୍ଦ ହେବ ଭଲରେ ହେବୁ ଭଲ,
ଏକଥା ଅଶ୍ଳୀଳ ତୋତେ ଦେଲି ମୁଁ କବୂଲ ।
ନୂ. ପୁ. ଚ. ତ.

କବୁଲନାମା, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଙ୍ଗୀକାର ପତ୍ର ।

କବୁଲୟତ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଜମିଦାର
କବୁଲତ, } ନିକଟରେ ରୟତର ଜମି ଚଷିବା ଇତ୍ୟାଦି ଏବଂ ଖଜଣା ଦେବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସ୍ୱୀକାର ପତ୍ର ।

କବେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

କବେରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କବରୀ ଶବ୍ଦଜ) କେଶପାଶ । ଯଥା—

ତଇଲ ଅର୍ପିଲା ଚନ୍ଦନ ଶିରେଣ ବୋଲି,
ସୁବାସିତ ଜଳ ଢାଳି କବେରୀ ପଖାଳି । ସା. ଭୂ. ଆ.

କବ୍‌ଜା, } ବି. (ଯାବନିକ) କବାଟଯୋଜକ
କବଜା, } ଲୌହନିର୍ମିତ କଳ; ହସ୍ତର ମଣିବନ୍ଧ ନିକଟସ୍ଥ ଗ୍ରନ୍ଥି; ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀରସ୍ଥ ଦୁଇ ଅସ୍ଥିସଂଯୋଜକ ଚକ୍ର ।

କମ୍, ବି. (କର୍ମ ଶବ୍ଦଜ) ହସ୍ତାଭରଣବିଶେଷ । ଯଥା—

କମ ଆଦି ଖଞ୍ଜୁ ବାହୁ, ହସ୍ତରେ ଶୋଭୁ ଏ । ଲ. ବ.

ଅଳଙ୍କାର । ଯଥା—

ବହୁଜାତି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେ କମ ଯେତେକ ଥିଲା,
ସବୁ ଆଣି ଶରୀରେ ଭୂଷଣ ତାହା ହେଲା । ନୂ.ପୁ.ଷ.ତ.

ନକଶା ବା ସୂକ୍ଷ୍ମଶିଳ୍ପ । ଯଥା—

ମର୍ଦ୍ଦଲାକାର କଙ୍କଣକା ଝଳି,
କାଙ୍ଗୁରା କମ ସୁଷମ ପିଉଳୀ । ଲ. ବ.

(କମ୍ ଧାତୁଜ) କମନୀୟ, ସୁନ୍ଦର । ଯଥା—

ଏବର୍ଣ୍ଣ ସୁବର୍ଣ୍ଣ କମ, ହୁଅନ୍ତା କ ତାରତମ
ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାଣି ହେଲା ରତନ ଯୋଗେ । ଲ.ବ.

ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ଯୋଡ଼ା ଶଙ୍ଖ ଯୋଡ଼ା କମ ବାହାରେ ବାଜଇ,
ବାଦ୍ୟନାଦ ଶବଦରେ ସିନ୍ଧୁ ଉଚ୍ଛୁଳଇ । ମ. ସ.

ବିଂ. ଅଳ୍ପ, ଊଣା । ଯଥା—ତାହାର ବେତନ ଏତେ କମ କାହିଁକି ? ମୋ ଅପେକ୍ଷା ଆପଣଙ୍କ ବୟସ କେତେ କମ ହେବ ?

କମକମ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଦୁଷ୍ଟ ।

କମଠ, ବି. (କମ୍ = ଇଚ୍ଛା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅଠ—ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) କଚ୍ଛପ, କୂର୍ମ । (କୂର୍ମେ କମଠକଚ୍ଛପୌ—ଅମର ।) ସନ୍ନ୍ୟାସିମାନଙ୍କର ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ; ବାଉଁଶ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ-କମଠୀ) କଚ୍ଛପୀ, ମାଈ କଇଁଚ ।

କମଣା, ବି°. (ଦେଶଜ) ପାଜି ବା ମିଚ-ପ୍ରକୃତିକ ।

କମଣ୍ଡଳୁ, ବି. (କ = ବ୍ରହ୍ମା, ଜଳ-ମଣ୍ଡ = ଭୂଷଣ-ଲା = ଦାନ କରିବା-ଉ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଓ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ମୃଣ୍ମୟ ବା କାଷ୍ଠମୟ ଜଳପାତ୍ର । (ବୈଣବଂ ଧାରୟେଦ୍ୟଷ୍ଟିଂ ସୋଦକଂ ଚ କମଣ୍ଡଳୁଂ) ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷ, ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ।

କମତି, ବି. (ଯାବନିକ) ନ୍ୟୂନତା । ବି°. ଅଳ୍ପ, ଊଣା ।

କମନ, ବି°. (କମ୍ = ବାଞ୍ଛା କରିବା-ଅନ) କାମୁକ, ଲମ୍ପଟ । (କମନଃ କାମନୋଽଭିକଃ—ଅମର) ସୁନ୍ଦର, ରମଣୀୟ, ଅଭିରୂପ । (ତ୍ରିଭୁବନକମନଂ ତମାଳବର୍ଣ୍ଣଂ ।) ବି. ବ୍ରହ୍ମା; କାମଦେବ; ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ ।

କମନୀୟ, ବି°. (କମ୍-ଅନୀୟ) ସୁନ୍ଦର, ମନୋହର । ଯଥା—

ଶ୍ୟାମ ସମ କମନୀୟ ତ ନାହିଁ ଆଉ । କ. ଚ. ଚ.

ଅଭିଳଷଣୀୟ, ସ୍ପୃହଣୀୟ । (ରମଣୀ-କମନୀୟ-କପୋଳତଳେ ।)

କମନ୍ଧ, ବି. (କବନ୍ଧ = କମନ୍ଧ) ଜଳ; କବନ୍ଧ ।

କମର, ବି°. (କମ୍-ଅରଚ୍) କାମୁକ । (ଯାବନିକ) ଅଣ୍ଟା; ଅଣ୍ଟାରେ ବାନ୍ଧିବା ପଟବନ୍ଧନ । ଯଥା—

ଶ୍ରୀକୃପାସିନ୍ଧୁ—ଯେ କମର ମହିମା ଅଟଇ ଅଗୋଚର ।
ଆଣ୍ଟେ କଟିରେ ଥାଅ ଭିଡ଼ି, ନ ଯିବ ସଂଗ୍ରାମକୁ ଛାଡ଼ି । ଦା. ର.

କମରପଟି, } ବି. (ଯାବନିକ) ଅଣ୍ଟାରେ
କମରବନ୍ଧ, } ବାନ୍ଧିବା ବସ୍ତ୍ର ।

କମରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହର ଉପରସ୍ଥ ଶ୍ରେଣିର ଆଧାର ।

କମରି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅଣ୍ଟା ଦରଜ । ବି°.
କମସ୍ତି, } ଯାହାର ଅଣ୍ଟା ଦରଜ ହୋଇଅଛି ।

କମଳ, ବି. (କମ୍-ଜଳ-ଅଳ୍-ଭୂଷିତ କରିବା-ଅ) ପଦ୍ମ । (କମ୍ = ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଅଳ୍—ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଜଳ; ତାମ୍ର, ତମ୍ବା; ଔଷଧ; ମୃଗବିଶେଷ; ବ୍ୟୋମ, ଆକାଶ । (କମଳଂ ସଲିଲେ ତାମ୍ରେ ଜଳଜେ ବ୍ୟୋମ୍ନି ଭେଷଜେ, ମୃଗଭେଦେଽପି କମଳଃ—କୋଷାନ୍ତର ।) ସାରସ ପକ୍ଷୀ; ତାଳବିଶେଷ । (ସପ୍ତଦଶାକ୍ଷରୈର୍ୟୁକ୍ତଃ କମଳୋଽୟଂ ଉଦ୍ୟାନକେ) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ବରସ୍ତ୍ରୀ, ପ୍ରଧାନ ସ୍ତ୍ରୀ । (କମଳା ଶ୍ରୀବରସ୍ତ୍ରିୟୋଃ) ପ୍ରହ୍ଲାଦଙ୍କ ଜନନୀ; ନଦୀବିଶେଷ; କମଳାଲେମ୍ବୁ; ଲେମ୍ବୁବିଶେଷ; ନାରଙ୍ଗୀବିଶେଷ । (ରମ୍ଭାଫଳଂ ତନ୍ତୁଡ଼ୀକଂ କମଳଂ ନାଗରଙ୍ଗକଂ । ଫଳାନ୍ୟେତାନି ଭୋଜ୍ୟାନି) (କମଳା—ଫଳବିଶେଷାର୍ଥରେ ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ ବ୍ୟବହୃତ ।) ଯଥା —

ଫଳେ ହେଲେ କମଳା କୁମ୍ଭୀ ଜମ୍ବୀର ଯେ । ଲ. ବ.

କମଳଣୀ, }
କମଳାଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କମଳିନୀ ଶବ୍ଦଜ)
କମଳିଣୀ, } ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଯଥା—

ବିପ୍ରବତ୍ସଳ ଚକ୍ରପାଣି,
ଯାର କଟାକ୍ଷେ କମଳଣୀ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.
ଭୋଳାନାଥ ଶୁଣ ମୋର ବାଣୀ,
ଆମ୍ଭର ଘରେ କମଳଣୀ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଶ୍ରେଷ୍ଠା ସ୍ତ୍ରୀ; ପଦ୍ମିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।

କମଳଯୋନି, } ବି. (କମଳ-ଯୋନି = ଜନ୍ମ-
କମଳାସନ, } ସ୍ଥାନ, ଆସନ) ବ୍ରହ୍ମା ।

କମଳାକର, ବି. (କମଳ-ଆକର) ଯେଉଁ ଜଳାଶୟରେ ଅନେକ ପଦ୍ମ ଜନ୍ମେ, ପୁଷ୍କରିଣୀ; ପଦ୍ମସମୂହ ।

କମଳିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କମଳ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ସମୂହାର୍ଥେ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପଦ୍ମିନୀ, ପଦ୍ମବନୀ; ପଦ୍ମିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ପୁଷ୍କରିଣୀ ।

କମଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କମଳା ଶବ୍ଦଜ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅର୍ଥବୋଧକ ନାମ ।

କମଳୋତ୍ତର, ବ. (କମଳ-ଉତ୍ତର = ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ଯାହା କମଳସଦୃଶ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ) କୁସୁମ୍ଭପୁଷ୍ପ, କୁସୁମ ଫୁଲ; କୁସୁମାରଙ୍ଗ । (କମଳୋତ୍ତରଂ ସ୍ୟାତ୍ କୁସୁମ୍ଭଂ—ଅମର ।)

କମା, ବ. (ଦେଶଜ) ତୈଲିଙ୍ଗ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଯଥା—

ଦେଶ ଖାଇଲେ କମା, ଧାନ ଖାଇଲେ ଭମା ।

ଅର୍ଜନ ।

କମାଇବାର, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅର୍ଜନ
କମେଇବାର, } କରିବାର । ଯଥା—

ଏକାନ୍ତେ ନିର୍ମଳସ୍ଥାନେ ବସି ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇ,
ଭକ୍ତିକି କମାଇବ ନିଶ୍ଚଳ ମନେ ରହି । ନୃ. ପୁ. ପ. ତ.

ଅଳ୍ପ କରିବାର, ଊଣା କରିଦେବାର । ଯଥା—କର୍ମଚାରୀର ଅପରାଧ ଦେଖି ବେତନ ଦୁଇ ଟଙ୍କା କମାଇଦେଲେ । ନଖ ଓ କେଶାଦି ଛେଦନ କରିବାର; (ପାଇଖାନା) ସଫା କରିବାର ।

କମାଣ, } ବ. (କାର୍ମୁକ ଶବ୍ଦଜ) ଧନୁ ।
କମାଯୁଣ, } ଯଥା—

ତା ସଙ୍ଗେ ଛନ୍ଦିଲା ଭୃମ୍ଭଙ୍କୁ ସିନା ଫୁଲକମାଣ । ଚ. ଭା.
କରେ ଶୋଭିବନ ଭାର ଶର କମାଯୁଣ,
ଏକ ମୁଖେ ଭେଟିଲ ସେ ନୃପତି ସୁଜାଣ । ସା. ଶ୍ଚ. ପ.

ତୋପ ।

କମାଣ, ବ. (ଦେଶଜ) ଫୁଲଗଛ ପ୍ରଭୃତିକୁ କଟାକଟିରେ ଶୁଭ୍ର କରିବା; ଗଛକୁ ସତେଜ ଓ ସବଳ କରିବା ।

କମାଣି, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) କଟାକଟିରେ
କମାଣୀ, } ନଖାଦି ଶୁଭ୍ର କରିବା । ଯଥା—

ବାରିକର ଝିଅ କମାଣି କରିବାକୁ ସବୁଦିନେ ଉଆସକୁ ଯାଏ । କମାବ୍ରାହ୍ମଣ ସ୍ତ୍ରୀ ।

କମାଣିବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମାର୍ଜନାରେ ନଖାଦି ଶୁଭ୍ର କରିବାର; ଗଛକୁ ସତେଜ ଓ ସବଳ କରିବାର ।

କମାନ, ବ. (ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଗସ୍ତ । ଯଥା—ମାନେଜର ସାହେବ ବର୍ତ୍ତମାନ କମାନରେ ଅଛନ୍ତି ।

କମାର, ବ. (କର୍ମକାର ବା କର୍ମାର ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ଜାତି ଲୁହା କାମ କରନ୍ତି, ଯେ ଲୁହାର ନାନାପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରାଦି ତିଆର କରେ । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ର କାଞ୍ଚୀ ପଳାଇଲା ବେଗରେ,
ଯାଇଣ ପଶିଲା କମାର ଘରେ । ଦ୍ୱା. ତ.

କମାରସାଳ, } ବ. (କର୍ମକାରଶାଳା ଶବ୍ଦଜ)
କମାରଶାଳ, } କମାରର ଦୋକାନ ବା କାରଖାନା ।

କମାରୁଣୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) କମାରର ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ଏଣୁ କମାରୁଣୀ ତେଣୁ କମାର,
କାଞ୍ଚିକି ଦେଲେ ଦ୍ୱାରୁଡ଼ା ପ୍ରହାର । ଦ୍ୱା. ତ.

କମି, ବ. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନ୍ୟୂନ; ନ୍ୟୂନତା ।

କମିଜ, ବ. (ଯାବନିକ) କୁର୍ତ୍ତାବିଶେଷ ।

କମିନା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପାଜି ବା ମନ୍ଦ ।

କମିବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଊଣା ହେବାର, ନ୍ୟୂନ ହେବାର ।

କମେଇ, ବ. (ଦେଶଜ) ଅର୍ଜନ; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ କରିବା ।

କମ୍ପ, } ବ. (କମ୍ପ୍-ଅ, ଅନ) କମ୍ପିବା,
କମ୍ପନ, } ଥରିବା; ହଲିବା । ଯଥା—

ବାଲା ବାଲହରଣୀଙ୍କ ବଚନ,
କଲା ଭୟରୁ କରଇ କମ୍ପନ ।

କମ୍ପକମ୍ପିଆ, ବ. (ଦେଶଜ) କୀଟବିଶେଷ ।

କମ୍ପଜର, ବ. (କମ୍ପ-ଜ୍ୱର-ଏ ଉଭୟ ଶବ୍ଦଜ) ଜ୍ୱରବିଶେଷ, ଯେଉଁ ଜ୍ୱରରେ କମ୍ପ ଜାତ ହୁଏ ।

କମ୍ପନ, ବ. (କମ୍ପ୍-ଅନ) କମ୍ପିବା; ହଲିବା । (କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ ଅନ ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ବିଂ. କମ୍ପଯୁକ୍ତ । (କମ୍ପ୍-ଣିଚ୍-ଅନ) କମ୍ପକାରକ । (ଚଳନଂ କମ୍ପନଂ କମ୍ପ୍ରଂ—ଅମର ।)

କମ୍ପାଣ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀବିଶେଷ ।

କମ୍ପିତ, ବିଂ. (କମ୍ପ୍-ତ) କମ୍ପଯୁକ୍ତ; ଖ୍ୟାତ; ଚୂଳିତ । (ଆନ୍ଦୋଳିତପଲ୍ଲବକମ୍ପିତକାର୍ମ୍ମିକ୍ଷ୍ଟ୍ୟୁତପଲ୍ଲବଫଳଶବଳୈଃ—କାଦମ୍ବରୀ ।) ବ. କମ୍ପନ; ଘୂଳନ । (ଅନୋକହାକମ୍ପିତପୁଷ୍ପଗନ୍ଧଃ ।)

କମ୍ର, ବିଂ. (କମ୍ପ୍‌-ର—ଶୀଳାର୍ଥେ) କମ୍ପିତ, ଚଳିତ; ଖିତ ।

କମ୍ବଳ,ବି.(କମ୍‌ = ଇଚ୍ଛା କରିବା-ବଳ)ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ ମେଷାଦି ଲୋମରଚିତ ଆସନ; ନାଗବିଶେଷ; ଉତ୍ତରୀୟ; ପ୍ରାବାର ଅର୍ଥାତ୍ ଶୀତରେ ଘୋଡ଼ାଇ ହେବା ବସ୍ତ୍ର; କୃମି; ସାସ୍ନା ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋରୁଙ୍କ ଗଳକମ୍ବଳ । (ପ୍ରାବାରେଽପି ଚ କମ୍ବଳଃ—ଅମର ।) (ସାସ୍ନାୟାଂ ନାଗରାଜେଽପି କୃମାବପି ଚ କମ୍ବଳଃ—କୋଷାନ୍ତର ।) ମୃଗବିଶେଷ; ଜଳ ।

କମ୍ବଳା, ବି. (କମଳା ଶବ୍ଦଜ) ଫଳବିଶେଷ, ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ ଫଳ ।

କମ୍ବଳିବାହ୍ୟକ, ବି. (କମ୍ବଳୀ-ବହ୍‌-ଯ-ସ୍ୱାର୍ଥେ —କମ୍ବଳିଭିର୍ବୃଷୈର୍ବାହ୍ୟଂ ବୋଢ଼ବ୍ୟଂ) ବୃଷବହନୀୟ ଶକଟ; ବଳଦବନ୍ଧା ଗଡ଼ି ।

କମ୍ବି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କମ୍‌ = ଇଚ୍ଛା କରିବା-ବି)
କମ୍ବୀ, } ଦର୍ବୀ, କରଚୁଲ୍ଲି; ଚଟୁ; ଜାଲଚଟୁ ପ୍ରଭୃତି; ବାଉଁଶର ପବ । (ଦର୍ବୀ କମ୍ବିଃ ଖଜାକା ଚ—ଅମର ।)

କମ୍ବୁ, ବି. (କମ୍ବ୍‌ = ଗମନ କରିବା-ଉ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଶଙ୍ଖ; ବଳୟ; ଅଙ୍ଗୁରୀୟ । (କମ୍ବୁର୍ନା ବଳୟେ ଶଙ୍ଖେ—ଅମର ।) ଗଜ; ଶମ୍ବୂକ । (ଗଜଶମ୍ବୂକୟୋରପି କମ୍ବୁଃ—କୋଷାନ୍ତର ।) କର୍ବୁରବର୍ଣ୍ଣ; ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ । (କମ୍ବୁ କେୟୂରଧାରଣ୍ୟୋ ନିଷ୍କକଣ୍ଠାଃ ସ୍ୱଳଂକୃତାଃ) ଗଳଦେଶ; ଫମ୍ପାହାଡ଼ । ସ୍ତ୍ରୀ. ଗ୍ରୀବା । ବିଂ. ଚର୍ଚ୍ଚିତ, ଚନ୍ଦନ-ବିଚିତ୍ର, କର୍ବୁର, ନାନାବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ।

କମ୍ବୁଗ୍ରୀବା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କମ୍ବୁ = ଶଙ୍ଖ-ଗ୍ରୀବା) କମ୍ବୁ ପରି ରେଖାତ୍ରୟଯୁକ୍ତ ଗଳଦେଶ । (କମ୍ବୁ-ଗ୍ରୀବା ତ୍ରିରେଖା ସା—ଅମର ।)

କମ୍ବୋଜ, ବି. (କମ୍ବ୍‌ = ଗମନ କରିବା-ଓଜ) ଶଙ୍ଖବିଶେଷ; ଦେଶବିଶେଷ; ହସ୍ତିବିଶେଷ ।

କମ୍ର, ବିଂ.(କମ୍‌ = ଇଚ୍ଛା କରିବା-ର-ଶୀଳାର୍ଥେ) ଅଭିଳାଷୀ; କାମୁକ, ମୈଥୁନେଚ୍ଛାଯୁକ୍ତ । (କର୍ମବାଚ୍ୟରେ ହେଲେ) କମନୀୟ, ମନୋହର ।

କମ୍ବାଁ, ବି. (ଦେଶଜ) କଞ୍ଚା ତେନ୍ତୁଳି ଫଳ ।

କୟାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲୁଣ ପ୍ରଭୃତିର ଓଜନ କରିବାର ସରଦାର ।

କର, ବି. (କୃ-ଅ, କୃ = ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅ) କିରଣ; ରାଜସ୍ୱ; ଶୁଳ୍କ;ହସ୍ତ । (ବଳିହସ୍ତାଂଶବଃ କରାଃ—ଅମର ।) କରକା ଅର୍ଥାତ୍ କୁଆପଥର । (ହସ୍ତଭୁକ୍ତ) ହସ୍ତିଶୁଣ୍ଡ; ପ୍ରତ୍ୟୟ; ବିଷୟ । (କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) କର୍ତ୍ତା । (ଉପପଦ ପୂର୍ବେ ରହିଲେ) କାରକ, ଜନକ । ଯେପରି—ସୁଖକର ଇତ୍ୟାଦି ।

କରକ, ବି. (କୃ = ବଧ କରିବା-ଅକ) ଦାଡ଼ିମ ବୃକ୍ଷ; ପକ୍ଷିବିଶେଷ; ପାତ୍ରବିଶେଷ, କମଣ୍ଡଳୁ; ବର୍ଷୋପଳ ବା କୁଆପଥର । (କରକସ୍ତୁ ପୁମାନ୍ ପକ୍ଷିବିଶେଷେ ଦାଡ଼ିମେଽପି ଚ । ଦ୍ୱୟୋର୍ମେଘୋପଳେନ ସ୍ତ୍ରୀ କରକଂ ଚ କମଣ୍ଡଳୌ—ମେଦିନୀ ।) ନାରିକେଳ-ମାଳା । (କର-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ରାଜସ୍ୱ ।

କରକଚ, ବି. (କଡ଼କ ଶବ୍ଦଜ) ସାମୁଦ୍ର ଲବଣ । (ଦେଶଜ) ଅଡ଼ୁଆ ।

କରକଚ୍ଚ, ବି. (କର୍କର ଶବ୍ଦଜ) ଚୂନମିଶ୍ରିତ ସାନ ସାନ ଗୋଡ଼ି ।

କରକଚ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୋମଳ; ଅପୁଷ୍ଟ; ଅପକ୍ୱ ।

କରକଚିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦରସିଝା ।

କରକଚ୍ଛପିକ, } ବି. (କର-କଚ୍ଛପ-ଇକ, ଆ)
କରକଚ୍ଛପିକା, } କୂର୍ମମୁଦ୍ରା ।

କରକଣ୍ଟକ, ବି. (କର-କଣ୍ଟକ) ନଖ ।

କରକର, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ କମ୍ପା କର୍କ
କର୍କର, } ଧାତୁଜ) ହାସର ଅନୁକରଣ ।
ଯଥା—
କରକର ହୋଇ ଗୋପୀ ହସନ୍ତି । ର. କ.
ବିଂ. ହସହସ, ହାସଯୁକ୍ତ । ଯଥା—
ଲୋକନନ୍ଦାକୁ ଦେଖି ତାହାର ନାହିଁ ଡ଼ର,
ଯୁବତୀଙ୍କ ଛବି ଦେଖି ହୁଏ କରକର । ନୃ.ପୁ.ପ.ତ.

କରକା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କରକ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବର୍ଷୋପଳ, କୁଆପଥର । (ବର୍ଷୋପଳସ୍ତୁ କରକା—ଅମର ।)

କରଗଖୋଜ, ବ. (କରଗ = କଙ୍କର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ-ଖୋଜ) ନାରକେଳର ଖୋଳ ।

କରଗ୍ରହ, ବ. (କର-ଗ୍ରହ୍-ଅ) ପାଣିଗ୍ରହଣ, ବିବାହ; ହସ୍ତଧାରଣ; ପ୍ରଜାଙ୍କ ନିକଟରୁ କର ନେବା ।

କରଗ୍ରାହ, ବି°. (କର-ଗ୍ରହ୍-ଅ—କର୍ତ୍ତୃ-ବାଚ୍ୟରେ) ଯେ କର ଗ୍ରହଣ କରେ; ପାଣିଗ୍ରାହକ, ପତି, ଭର୍ତ୍ତା; ଯେ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କରେ ।

କରଙ୍କ, ବ. (କୃ = କରିବା-ଅଙ୍କ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ, ଅଥବା କ = ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅଙ୍କ) କମଣ୍ଡଳୁ; ଶରୀରାସ୍ଥି; ନଡ଼ିଆସଢ଼ାଇ, ନାରକେଳ ଖୋଳ; ମସ୍ତକ; ମୁଣ୍ଡର ଖୋଳପା; ଭିକ୍ଷାପାତ୍ର; ଖୁର୍କୀ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷୁଦ୍ର-ପେଟିକା; ଡ଼ବା; ଖପର; ଇକ୍ଷୁବିଶେଷ; ପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—ତାମ୍ବୂଳକରଙ୍କ-ବାହିନୀ ।

କରଙ୍ଗ, ବ. (କରଙ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳପାତ୍ର-ବିଶେଷ ।

କରଚୁଲି, } ବ. (କର-ଚୁଲ୍ଲୀ-ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ)
କରୁଲି, } ଧାତୁନିର୍ମିତ ପାତ୍ରବିଶେଷ । ଏହି ପାତ୍ରକୁ କରରେ ଧରି ଚୁଲ୍ଲୀ ଉପରେ ସ୍ଥାପନ ବିନା କେତେକ ପାକକ୍ରିୟା କରି ଦେବାକୁ ହୁଏ, ଅତଏବ ଏହାର ଏତାଦୃଶ ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି ।

କରଜ, ବ. (କର = ହସ୍ତ-ଜନ୍ = ଜନ୍ମିବା-ଅ) ନଖ । ଯଥା—

କରଜ ବରଜ ରାଜେ କାରଚଞ୍ଚୁ ପ୍ରକାର । ଜା.ପ.ନା.

ବି°. ହସ୍ତଜାତ । (କ = ଜଳ-ରନ୍ଜ୍ = ରଞ୍ଜନ କରିବା-ଅ, କଂ ଜଳଂ ରଞ୍ଜୟତୀତି କରଜଃ—ଅମର ଟୀକା ।) କରଞ୍ଜ ଗଛ; ବ୍ୟାଘ୍ରନଖନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ।

କରଜ, କର୍ଜ, ବ. (ଯାବନିକ) ଋଣ ।

କରଜଦାର, ବି°. (ଯାବନିକ) ଦେଣଦାର, ଯାହାର ସମଧିକ ଋଣ ।

କରଞ୍ଜ, } ବ. (କ = ଜଳ-ରନ୍ଜ୍-ଅ, ସ୍ୱାର୍ଥେ
କରଞ୍ଜକ, } କ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

କରଟ, ବ. (କ = ଆତ୍ମା-ରଟ୍ = ଘୋଷଣା କରିବା-ଅ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ—ଯେ ଆପଣାକୁ ଘୋଷଣା କରେ, କିମ୍ବା କୃ = କରିବା-ଅଟ) କାକ; ହସ୍ତିଗଣ୍ଡ; କୁସୁମ୍ଭବୃକ୍ଷ; କୁସୁମ ଫୁଲ ଓ ଗଛ; ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଏକାଦଶାହ ଶ୍ରାଦ୍ଧ । ବି°. ନାସ୍ତିକ; ନିନ୍ଦ୍ୟ-ଜୀବୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦୁଃଖଦୋହ୍ୟା ଗାଭୀ, ଯେଉଁ ଗାଈ କଷ୍ଟରେ ଦୁଧ ଦିଏ । (କରଟୋ ଗଜଗଣ୍ଡେ ସ୍ୟାତ୍ କୁସୁମ୍ଭେ ନିନ୍ଦ୍ୟଜୀବନେ । ଏକାଦଶାହାଦି ଶ୍ରାଦ୍ଧେ ଦୁର୍ଦ୍ଦୁରୂଢ଼େଽପି ବାୟସେ । କରଟୋ ବାଦ୍ୟଭେଦେ—ମେଦିନୀ ।)

କରଟକ, ବ. (କରଟ-କ) କାକ । (ସ୍ତ୍ରୀ. କରଟୀ, କରଟିକା) କାକୀ ।

କରଡ଼ା, ବ. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । ବି°. ଦୃଢ଼; କଡ଼ା । ଯଥା—ସେ ବଡ଼ କରଡ଼ା ଲୋକ ।

କରଡ଼ାପତିଆ, } ବ.(ଦେଶଜ) ବ୍ୟାଘ୍ରବିଶେଷ;
କଲରାପତିଆ, } କରଡ଼ାପତ୍ର ଆକୃତି ଚିହ୍ନ-ମାନ ଦେହରେ ଥିବାରୁ ଏହାର ଏପରି ନାମ ହୋଇଅଛି ।

କରଡ଼, } ବ. (କଗିର ଶବ୍ଦଜ) ବଂଶାଙ୍କୁର
କରଡ଼, } ଖଣ୍ଡ ।

କରଡ଼, ବ. (ଦେଶଜ) ଜଠରାଗ୍ନି । ଯଥା—

ଲୋକରେ କରଡ଼ ଜଳିଲା,
ଆହାର ପାଇ ନ ପାରିଲା ।

କରଡ଼ଗଜା, ବ. (କଗିର ଶବ୍ଦଜ) ବଂଶାଙ୍କୁର ଦଣ୍ଡ ।

କରଣ, ବ. (କୃ=କରିବା-ଅନ) କାରକ-ବିଶେଷ । ଯଥା- -କରଣ କାରକ; ଶୂଦ୍ରା-ଗର୍ଭଜାତ ବୈଶ୍ୟପୁତ୍ର, ଜାତିବିଶେଷ । (ଶୂଦ୍ରାବିଶୋସ୍ତୁ କରଣଃ—ଅମର ।)କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ସାଧନ, କାରଣ; କ୍ଷେତ୍ର, ସ୍ଥାନ; ଶରୀର; କାର୍ଯ୍ୟ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ । (କରଣଂ ସାଧନେ କ୍ଷେତ୍ରେ—ବିଶ୍ୱ ।) (କରଣଂ ସାଧକତମଂ କ୍ଷେତ୍ର ଗାତ୍ରେନ୍ଦ୍ରିୟେଷ୍ୱପି—ଅମର ।) ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ବବ ବାଳବାଦି ଏକାଦଶ କରଣ; ଅନୁଷ୍ଠାନ; ହସ୍ତଦ୍ୱାରା ଲେପନ; ନୃତ୍ୟ ଗୀତରେ କରାଦିଦ୍ୱାରା ଅଭିନୟ; କାୟସ୍ଥ; ବ୍ରତବନ୍ଧ; ବାନର । (କରଣଂ କରଣେ କାୟେ ସାଧନେନ୍ଦ୍ରିୟକର୍ମସୁ । କାୟସ୍ଥେ ବ୍ରତବନ୍ଧେ ଚ ନାଟ୍ୟଗୀତପ୍ରଭେଦୟୋଃ । ପୁମାନ୍ ଶୂଦ୍ରାବିଶୋଃ ପୁତ୍ରେ ବାନରେଽପି ଚ କୀର୍ତ୍ତ୍ୟତେ—ଅଜୟ ।)

କରଣି, } ବ. (କରଣ ଶବ୍ଦଜ) ମହିମା ।
କରଣୀ, } ଯଥା—

ବଂଶକର କରଣିକ ନାହିଁ ସର ରକ୍ଷ । ବୈ. ବ.

କ୍ଷମତା । ଯଥା—

ଲଭ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ନୁହଇ,
ଯିବା ଜୀବ ରଖିବା କରଣିକ ନୁହଇ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—ତୋର କରଣି ଭଲ ନୁହେ । ଓଡ଼ିଆର କଟିଳ ଅକ୍ଷର-ବିଶେଷ । ଯଥା—କରଣି ଅକ୍ଷର ଶୀଘ୍ର ପଢି ହୁଏ ନାହିଁ । ରାଜମିସ୍ତ୍ରିମାନଙ୍କର ଲୌହନିର୍ମିତ ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

କରଣୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କରଣ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଯେଉଁ ରାଶିର ମୂଳ ସୂକ୍ଷ୍ମରୂପେ ନିଷ୍କାଶିତ ହୁଏ ନାହିଁ, ଗଣିତବିଶେଷ ।

କରଣୀୟ, ବିଂ. (କୃ-ଅନୀୟ) କର୍ତ୍ତବ୍ୟ (କାର୍ଯ୍ୟ) । ଯଥା—ଏହା ତୁମ୍ଭ କରଣୀୟ । ଯାହା କରିବା ଉଚିତ ।

କରଣ୍ଡ, ବ. (କୃ=କରିବା-ଅଣ୍ଡ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଥଳି; ପେଟରା, ପେଡ଼ି; ବଂଶାଦିକୃତ ପାତ୍ର-ବିଶେଷ; ମଧୁକୋଷ, ମଧୁଚକ୍ର; ଖଡ଼୍ଗ; କାରଣ୍ଡ ନାମକ ପକ୍ଷିବିଶେଷ; ଶୈବାଳ-ବିଶେଷ । (କରଣ୍ଡୋ ମଧୁକୋଷାସି-କାରଣ୍ଡେଷୁ ଦଳାଢକେ—ହୈମ ।) ଥଳି, ପେଟରା । ଯଥା—ଏହି ଅଖଣ୍ଡ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କରଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କର ବିଶୁଦ୍ଧତର କୀର୍ତ୍ତିକର୍ପୂରସନ୍ତତି ସଂରକ୍ଷିତ । ଭ. ରା. ନା. (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ=କରଣ୍ଡା) ଯକୃତ-ରୋଗ ।

କରଣ୍ଡିକ, ବ. (କରଣ୍ଡ-ଇକ—ଇଦମର୍ଥେ) ଯେଉଁ ସବୁ ଜନ୍ତୁଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଚର୍ମମୟ କରଣ୍ଡବତ୍ ଥଳି ଅଛି, ଦ୍ୱିଗର୍ଭ ଜନ୍ତୁ ।

କରତ, ବ. (କରପତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) କାଠ ଚିରିବା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା —

କରତଟି ଏହି କେତକୀ । ର. କ.

କରତଗୁଣ୍ଡି, } ବ. (ଦେଶଜ) କାଠ କରତା-
କରତଗୁଣ୍ଡ, } ଇଲେ ଯେଉଁ ଗୁଣ୍ଡ ଝଡ଼େ ।

କରତପ, ବିଂ. (କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

କରତଳ, ବ. (କର=ହସ୍ତ-ତଳ=ନିମ୍ନସ୍ଥାନ) ହାତର ପାପୁଲି; ହସ୍ତ । (ନଖାନି ବିଧୁ-ଶଙ୍କୟା କରତଳେନ ତନ୍ୱ୍ୟାବୃଣୋତ୍ ।)

କରତାଇବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ କମ୍ପା କର୍ତ୍ତନ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) କର୍ତ୍ତନ କରିବାର । ଯଥା—

କରତାଉଛ ଅନୁଗତ ଜନେ
ଏ କି ରୀତି ଶ୍ରେଷ୍ଠଙ୍କର ହେ, ସୁନ୍ଦର । ବ. ଚ. ମ.

କରତାଳ, } ବ. (କର— ତାଳ=ଗାନର
କରତାଳୀ, } ପରିମାଣ; ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, ଇକ-ଆ)
କରତାଳିକା, } ଦୁଇ ହସ୍ତର ପରସ୍ପର

ଅଭିଘାତ, ହାତତାଳି; କାଂସ୍ୟନିର୍ମିତ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ବାଦ୍ୟ-ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । (ଉଚାଟନୀୟଃ କରତାଳି-କାନାଂ ଦାନାଦିଦାନୀଂ ଭବତୀଭିରେଷଃ —ନୈଷଧ ।)

କରତାଳି, ବ. (କରତାଳୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ହାତତାଳି ।

କରତି, **କର୍ତ୍ତି**, } ବ. (ଦେଶଜ ବା କୃତ୍
କରତିଆ, } ଧାତୁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଯେଉଁ ଲୋକ କର୍ତ୍ତନ କରେ ।

କରତ୍ତବାର, } କ୍ରି. (କର୍ତ୍ତନ ଶବ୍ଦରୁ
କରତ୍ତ ପକାଇବାର, } ଜାତ) କର୍ତ୍ତନ କରିବାର । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ରାମୂରତ ଚନ୍ଦ୍ରୁ କରତ୍ତ ପକାଉଅଛୁ କାମ ଗ୍ରନ୍ଥ । ବି. ଚ.

କରତୋୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କର = ହସ୍ତ-ତୋୟ = ଜଳ—ଗୌରୀ ବିବାହ ସମୟରେ କନ୍ୟାଦାନୋଦକରୁ ଜାତ) ନଦୀବିଶେଷ ।

କରଦ, ବିଂ. (କର-ଦା-ଅ) ଯେ ଅନ୍ୟକୁ କର ପ୍ରଦାନ କରେ, କରପ୍ରଦ । ଯେପରି —କରଦ ରାଜ୍ୟ ।

କରନ୍ତା, ବିଂ. (କୃ ଧାତୁଜ) ଯେ କରିଅଛି କରୁଅଛି, କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—

କାନ୍ତା । କୃଷ୍ଣ କୃପାରେ ସୁରସବନ୍ତା,
କାହାରହିଁ ମନେ ନାହିଁ ଚିନ୍ତା,
କେଳିକଳାପ ଜାତ କରନ୍ତା । ର. କ.

କ୍ରି. କରିଥାଆନ୍ତା ।

କରନ୍ଦା, } ବି. (କାରମର୍ଦ୍ଦ ଶବ୍ଦଜ) କୋଳି
କେରନ୍ଦା, } ଗଛବିଶେଷ । ଯଥା—

ଜାମ୍ବୁ ଜମ୍ଭିଲ ବରକୋଳି,
ଲେମ୍ବୁଛି କେରନ୍ଦା କଦଳୀ । ମା. ମା.

କରନ୍ୟାସ, ବି. (କର—ନ୍ୟାସ) ମନ୍ତ୍ର ସହକାରେ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠାଦିରେ ନ୍ୟାସ କରିବା; ହସ୍ତବିନ୍ୟାସ, ହସ୍ତାର୍ପଣ ।

କରପକ୍ଷ, ବି. (କର-ପକ୍ଷ—ହସ୍ତ ଯାହାର ପକ୍ଷସ୍ୱରୂପ) ବାଦୁଡ଼ି, ଚମଚଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ।

କରପଟ୍ଟ, ବି. (କର୍ପଟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

କୁଶବିଡ଼ି ଆଦି କରି କସା କରପଟ୍ଟ,
ବିହନରେ ପୂରାଇ କରଇ ଭସ୍ମ ନଷ୍ଟ । ସା. ସ୍ୱ. ଆ.

କୌପୀନ; ଛିଣ୍ଡାଲୁଗା ।

କରପତ୍ର, ବି. (କର-ପତ୍ର—ଯେ କରପତ୍ରର ତୁଲ୍ୟ) କକଚ, କରତ । (କ୍ରକଚୋଽସ୍ତ୍ରୀ କରପତ୍ରଂ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।) ଜଳକ୍ରୀଡ଼ା ।

କରପାଳ, } ବି. (କର-ପାଳ୍-ଅ—କରଂ
କରବାଳ, } ପାଳୟତି, କର୍-ବଲ୍-ଅ—କରେ ବଳତି) ଖଡ୍‌ଗ, ତରବାରି; ହସ୍ତଯଷ୍ଟି, ହାତବାଡ଼ି । (ଶ୍ୱଧିତ୍ରକରପାଳକଃ ପାଳକଃ ।) (ଦନ୍ତୈର୍ଷ୍ଟିକ୍ତିଘିରେଲ୍ଲନକରବାଳାଃ ପଦାତୟଃ—ମାଘ ।)

କରପାଳିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କରପାଳ, କରବାଳ-
କରପାଳୀ, } ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଈ, ଇକ) ଛୁରି ବା
କରବାଳିକା, } ଗୁପ୍ତି ନାମକ ଶସ୍ତ୍ର; କ୍ଷୁଦ୍ର
କରବାଳୀ, } ଗଦାକାର ହସ୍ତଦଣ୍ଡ, ମୁଦ୍‌ଗର ।

କରପୀଡ଼ନ, ବି. (କର-ପୀଡ଼ନ) ବିବାହ । (କରପୀଡ଼ନବିଧେରନନ୍ତରଂ ।) କରମର୍ଦ୍ଦନ ।

କରପୁଟ,ବି.(କର-ପୁଟ)ବଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି,ଯୋଡ଼ହାତ ଯଥା—କରପୁଟେ ନିବେଦନ କଲେ ।

କରବା, ବି. (କାରବୀ ଶବ୍ଦଜ) ମୂଳବିଶେଷ ।

କରବାଡ଼, ବି. (କର୍ବଟ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଦ୍ରଗ୍ରାମ । ଯେପରି—ପୁରୀରେ ଷୋଳ ଶାସନ ବତିଶି କରବାଡ଼ ।

କରଭ, ବି. (କୃ = କରିବା-ଅଭ—ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ, ଅଥବା କର-ଭ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ) ମଣିବନ୍ଧଠାରୁ କନିଷ୍ଠାଙ୍ଗୁଳି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହସ୍ତର ବହିର୍ଭାଗ । (ମଣିବନ୍ଧାଦାକନିଷ୍ଠଂ କରସ୍ୟ କରଭୋ ବହିଃ—ଅମର ।) ହସ୍ତିଶାବକ; ଉଷ୍ଟ୍ରଶାବକ; ଉଷ୍ଟ୍ର । (ଉଷ୍ଟ୍ରେ କ୍ରମେଳକମୟମହାଙ୍ଗାଃ କରଭଃ ଶିଶୁଃ—ଅମର ।) ଅଶ୍ୱତର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ହସ୍ତିଶାବକ ସ୍ତ୍ରୀ ।

କରଭୂ, ବି. (କର-ଭୂ-କ୍ୱିପ୍) ନଖ ।

କରଭୂଷଣ, ବି. (କର-ଭୂଷଣ) କଙ୍କଣ, ହସ୍ତର ଅଳଙ୍କାର ।

କରମ, ବି. (କର୍ମର ଅପଭ୍ରଂଶ ବା ଦେଶଜ) ଭାଗ୍ୟ । ଯଥା—

ମୋର କରମ ସଡେ କି ଏହିପରି ରେ । ଫ. ଶ. ନା.

କରମଙ୍ଗା, ବି. (କର୍ମରଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ଫଳବିଶେଷ । ଯଥା—

ସଫଳ ତହିଁ ଗୁଆ ନାରଙ୍ଗ ଶ୍ରୀଫଳ ତୁଙ୍ଗ ।
ସୁମାତୁଲଙ୍ଗ ଲଙ୍ଗଳୀ କରମଙ୍ଗାହିଁ ସଙ୍ଗ
ବିପୁଳ ହିବ ଯେ । ଲ. ବ.

କରମଙ୍ଗିଆ, ବିଂ.(ଦେଶଜ)କରମଙ୍ଗାର ଆକୃତି-ବିଶିଷ୍ଟ, ଯେ କର ଦେବାରେ ମଙ୍ଗିଅଛି ।

କରମର୍ଦ୍ଦ, ବି. (କର-ମୃଦ୍ = ମର୍ଦ୍ଦନକରିବା-ଅ) କରଞ୍ଜବୃକ୍ଷ; କରଦ୍ୱାରା ମର୍ଦ୍ଦନ ।

କରମ୍ଭ, ବି. (କୃ = କରିବା-ଅମ୍ଭର୍, ଅଥବା କ = ଜଳ-ରମ୍ଭ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ, କେନ = ଜଳେନ ରମ୍ଭତେ) ମିଶ୍ରଣ; ଦଧି-ମିଶ୍ରିତ ଶକ୍ତୁ । ବିଂ. ମିଶ୍ରିତ ।

କରମ୍ଭ, କରମ୍ଭକ, କରମ୍ଭ, | ବି. (କ = ଜଳ-ରମ୍ଭ୍ = ପ୍ରେରଣ-କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଦଧିମିଶ୍ରିତ ଶକ୍ତୁ । [କରମ୍ଭା (କରମ୍ଭାଃ) ଦଧିଶକ୍ତବଃ—ଅମର ।]

କରରୁହ, ବି. (କର-ରୁହ୍ = ଜନ୍ମିବା-ଅ) ନଖ, ନଖର । ଯଥା—

କରରୁହ ମୂନ କୁନ୍ତଘାତ ଦାନ
ମାଗିବା ବଢ଼ାଇ ମୁହିବା । ର. କ.

ଅଙ୍ଗୁଳି; କରବାଳ ।

କରବାଳ, ବି. (କର-ବାଳ = ଶିଶୁ-ହସ୍ତର ଶିଶୁ ତୁଲ୍ୟ ଅଥବା ବାଳକର ସମାନ,ଅଥବା ବଳ୍-ଣ୍ଣି = ବାଳି = ବଳବାନ୍ ହେବା-ଅ) ନଖ; ଖଡ୍ଗ । (କରବାଳଃ କୃପାଣବତ୍—ଅମର ।)

କରବୀର, ବି. (କର = ଏହି ସ୍ଥଳରେ କର ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ମୂଳ-ବୀର୍ = ଶୌର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା-ଅ—ହୟମାରକଗଛରୁ ଯେ ମୂଳ-ଦ୍ୱାରା ଅଶ୍ୱ ପ୍ରତି ଶୌର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରେ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷ;ଖଡ୍ଗ;ନାଗବିଶେଷ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ; ଶ୍ମଶାନ; ଦେଶବିଶେଷ; ପୁଷ୍ପବିଶେଷ;ତୀର୍ଥବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ରୀ) ଅଦିତି; ଉତ୍ତମ ଗାଈ; ଏକପୁତ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ; ପୁତ୍ରବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।

କରଶାଖା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କର-ଶାଖା) ଅଙ୍ଗୁଳି, ଆଙ୍ଗୁଠି । ଯଥା—

କେ ଅଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗୀ କରି ହାଇ ମାରେ,
କର୍ଣ୍ଣକଣ୍ଡୁ କରଶାଖାରେ ବାରେ । ର. କ.

କରଶୀକର, (କର = ହସ୍ତିଶୁଣ୍ଡ-ଶୀକର = ମଦ-ଜଳବିନ୍ଦୁ) ହସ୍ତିଶୁଣ୍ଡନିଃସୃତ ଜଳକଣା । (ବମଥୁଃ କରଶୀକରଃ—ଅମର ।)

କରହାଇ, କରାଇ, କରେଇ, } ବି. (କଟାହ ଶବ୍ଦଜ) ପାକପାତ୍ର-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦଶ ଲକ୍ଷ ଦେବ ଯେ ସୁବର୍ଣ୍ଣର କରାଇ । ସା. ଭା. ସ.

କରହାଟ, ବି. [କରହ = (କ = ଜଳ-ରହ୍ = ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଅ) ପଦ୍ମ-ଅଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ଅଥବା କର = ହସ୍ତ-ହଟ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା, ଭୂଷିତ କରିବା-ଅ] ପଦ୍ମ ପ୍ରଭୃତିର ମୂଳ । (କରହାଟଃ ଶିଫାକନ୍ଦଃ—ଅମର ।) ମଦନବୃକ୍ଷ; ଦେଶବିଶେଷ; ଏହି ଦେଶର ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

କରାଖାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ ।

କରାଟ, ବି. (କରଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ସାନ ସମ୍ପୁଟକ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅଣ୍ଟାରେ ଯାହା ଖୋଷନ୍ତି । ଯଥା—

କରାଟରେ ପୂରାଇ ଥୋଇଲେ ବେଦଗୋଷ୍ଠି,
ଗୁପ୍ତେ ଥୋଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କି ବୋଇଲେ ପରମେଷ୍ଠି ।
ନ. ପୁ. ତୃ. ତ.

କରାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

କରାଣ୍ଡି, ବି. (ବୋଧହୁଏ କାଣ୍ଡି ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) କାଣ୍ଡି; ଏକଖଣ୍ଡ, ପୁସ୍ତକର ଭାଗବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦ୍ୱାଦଶ ବର୍ଣ୍ଣରେ ଶତା ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଲକ୍ଷଣ ।
କାଖେଣ ବେଦକରାଣ୍ଡି ସ୍ୱରୂପେ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ସା. ଭା. ଆ.

ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ, କେରାଣ୍ଡି ମାଛ ।

କରାମତ, କରାମତି, } ବି. (ଦେଶଜ) ପରାକ୍ରମ ବା ଶକ୍ତି । ଯଥା—

ଦେଖିବା ତାର କରାମତ,
ତା ଶୁଣି ଚଳିଗଲେ ଦୂତ । ଦା. ର.

କରାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଙ୍ଗୀକାର ।

କରାରନାମା, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଙ୍ଗୀକାରପତ୍ର ।

କରାସ୍ତ, କରାରି, } ବି. (ଯାବନିକ) ସ୍ୱୀକାର ।

କରୁଁରେଟ,ବି.(କର = ହସ୍ତ-ରୁଟ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା -ଅ) ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ।

କରାଳ, ବି. (କର-ଅଲ୍ = ପାରକ ହେବା–ଅ, କରୋତି ଭୟମିତି କରାଳଃ—ଅମର-ଟୀକା ।) ଜନକବଂଶୀୟ ରାଜବିଶେଷ; ରାବଣର ଅନୁଚର ରାକ୍ଷସବିଶେଷ । ଯଥା—

ବସ୍ତ୍ର ଆରେ କରାଳ । କା. ପ. ନା.

ଝୁଣା; ତୈଳବିଶେଷ; ସର୍ଜରସ ତୈଳ; କୃଷ୍ଣ ତୁଳସୀ; କୁନ୍ଦପୁଷ୍ପ । (କରାଳୋ ଦନ୍ତୁରେ ତୁଙ୍ଗେ ଭୀଷଣେ ଗନ୍ଧଧେୟବତ୍ । ସ ସର୍ଜରସତୈଳେ ନା କ୍ଳୀବଂ କୃଷ୍ଣ-କୁଠେରକେ—ମେଦିନୀ ।) (ମାଘ୍ୟଂ କୁନ୍ଦଂ ନିରାମୋଦଂ କରାଳଂ କଳକଂ ଶିତଂ—ପ. ମୁକ୍ତାବଳୀ ।) ବିଂ. ବୃହତ୍, ମହତ୍; ବ୍ୟାପ୍ତ; ଦନ୍ତୁର, ଦାନ୍ତୁରା, ଉଚ୍ଚ । (କରାଳେ ଦନ୍ତୁରେ ତୁଙ୍ଗେ—ଅମର ।) ଭୟାନକ, ଭୟଙ୍କର । ଯଥା—

ମୌର୍ବୀବଲ୍ଲୀକି ଚକ୍ରୀକୃତ କରି
ଅଧୁନା ରାମ କୋପେ କରାଳ । କା.ପ.ନା.

(ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଈ—ଳା, ଳୀ) ଚେମଡ଼ା ଲଇ । (ଗୋପବଲ୍ଲୀ କରାଳା ଚ— ପ. ମୁକ୍ତାବଳୀ ।) ଚଣ୍ଡିକା । ଯେପରି—କାଳୀ କରାଳୀ । (ଯାବନିକ କରାର ଶବ୍ଦଜ) ଅଙ୍ଗୀକାର । (ଦେଶଜ) ଅଠାବିଶେଷ । ଯଥା—

ଜଉ ମହଣ କି କରାଳ,
କାହୁଁ ଖଞ୍ଜିଲ ଏତେ ବାଲ । ଦା. ର.

କରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାମୁଛା ।

କରିଜ, ବି. (କରିନ୍-ଜନ୍-ଅ) ହସ୍ତିଶାବକ ।

କରିପ, ବି. (କରିନ୍-ପା = ପାଳନ କରିବା-ଅ) ହସ୍ତିପାଳକ; ମାହୁନ୍ତ ।

କରିବନ୍ଧ, ବି. (କରି = ହସ୍ତି-ବନ୍ଧ = ବନ୍ଧନ) ହସ୍ତିବନ୍ଧନ ସ୍ତମ୍ଭ ।

କରିବର, ବି. (କରବୀର ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପବିଶେଷ । (କରିନ୍-ବର) ହସ୍ତିଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

କରିମୁଖ, ବି. (କରିନ୍ = ହସ୍ତି-ମୁଖ) ହାତିର ମୁହଁ; ଗଣେଶ ।

କରିର, } ବି. (କୃ = ବିକ୍ଷେପଣ କରିବା
କରୀର, } ଇତ୍ୟାଦି—ଇରନ୍, ଈରନ୍—ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ) ବଂଶାଙ୍କୁର, କରଡ଼; ବୃକ୍ଷ-ବିଶେଷ; ଘଟ । (ବଂଶାଙ୍କୁରେ କରୀରୋଽସ୍ତ୍ରୀ ତରୁଭେଦେ ଘଟେ ଚ ନା—ଅମର ।) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଈ—ରା, ରୀ) ହସ୍ତି ଦନ୍ତର ମୂଳ ।

କରିଷ, } ବି. (କର୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ପଳର
କରିଷି, } ଚତୁର୍ଥାଂଶ ।

କରିଷ୍ୟମାଣ, ବିଂ. (କୃ-ସ୍ୟମାନ-ଭବିଷ୍ୟଦର୍ଥେ) ଯେ କରିବେ; ଯାହା କରାଯିବ । ଯଥା—କରିଷ୍ୟମାଣ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଏବେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କର ।

କରୀ, ବି. (କର-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ହସ୍ତୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, କରିଣୀ) ହସ୍ତିନୀ, ମାଈ ହାତୀ ।

କରୀଷ, ବି. (କୃ = ବିକ୍ଷେପ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଈଷନ୍) ଶୁଷ୍କ ଗୋମୟ, ଘଷି । (ଗୋବିଟ୍ ଗୋମୟମସ୍ତ୍ରିୟାଂ, ତତ୍ତୁ ଶୁଷ୍କଂ କରୀଷଃ—ଅମର ।)

କରୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଲେଞ୍ଚିଆ ବଲା କୁମ୍ଭ ଯେତେ,
ଯେ ସ୍ଥାଳୀ କରୁଆ ସହିତେ । ଦା. ର.

ଏକପ୍ରକାର ଗୃହ, ଏତାଦୃଶ ଗୃହକୁ ବଙ୍ଗ ଭାଷାରେ "କରୁଇ" କହନ୍ତି । ଯଥା—

କନ୍ଧ ବିକନ୍ଧ ମାର୍ଗେ କରିବୁ ମଞ୍ଚଭଞ୍ଜ,
କରୁଆ କାହୁରା ମେଲ ଗୁରୁଜ ଯେ କାଢ଼ି । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

କରୁଣ, ବିଂ. (କୃ = ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଉନ) ରସବିଶେଷ; ଅନୁଗ୍ରହ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । ବିଂ. ସଦୟଚିତ୍ତରୁ ପରଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖିତ । ଯେପରି—କରୁଣହୃଦୟ । ଶୋକଘଟିତ, ଶୋକସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଯଥା—କରୁଣ ରସ । କାତର; ଶୋକାର୍ତ୍ତ; ଦୟାଳୁ । ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦୟା, କୃପା, ଅନୁଗ୍ରହ । (କାରୁଣ୍ୟଂ କରୁଣା ଘୃଣା—ଅମର ।)

କରୁଣା, ବି. (କରୁଣ ଶବ୍ଦଜ) ଫଳବିଶେଷ । ଯଥା—

ବେଲ କରୁଣା କରମଙ୍ଗା,
ଭର୍ତ୍ତିତ ତେନ୍ତୁଳି ସ୍ୱନଙ୍ଗା । ମା. ମା.

କରେଟ୍ଟୁ, } ବି. (କୁ=କୁତ୍ସିତ, କମ୍ବା କ=
କରଟ୍ଟୁ, } ଜଳ-ରେଟ୍=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଉ, କୁ=କ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ, ଅଶୁଭବାଦୀ ପକ୍ଷୀ ।

କରେଣୁ, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃ=କରିବା-ଏନୁ-କର୍ତ୍ତୃ-ବାଚ୍ୟରେ) ପାନ; ଶୋକାଣ୍ଡି । ବି. (କ=ମସ୍ତକରେ ରେଣୁ ଥାଏ ବୋଲି କରେଣୁ) ହସ୍ତିନୀ । (ପୁଂଲିଙ୍ଗ ହେଲେ) ହସ୍ତୀ । (କରେଣୁରିଭ୍ୟାଂ ସ୍ତ୍ରୀ ନେଭେ—ଅମର ।)

କରେଣୁକା, ସ୍ତ୍ରୀ. (କରେଣୁ-କ-ଆ) ହସ୍ତିନୀ ।

କରୋଟ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(କ=ମସ୍ତକ-ରୁଟ୍=ରକ୍ଷା
କରୋଟି, } କରିବା-ଅ, ଇ, ଈ) ମୁଣ୍ଡର
କରୋଟୀ, } ଖପୁରି, ମସ୍ତକର ଅସ୍ଥିସନ୍ଧି । (ଶିରୋଽସ୍ଥନି କରୋଟିଃ ସ୍ତ୍ରୀ—ଅମର ।)

କର୍କ, ବି. (କୃ-କ) ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ଅଶ୍ୱ । (ସିତଃ କର୍କେ ରଥ୍ୟୋ ବୋଢ଼ା ରଥସ୍ୟ ଯଃ—ଅମର ।) ତଳ; ଦର୍ପଣ; ଜଳ; ଅଗ୍ନି; କଙ୍କଡ଼ା; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; କଣ୍ଟକ; କର୍କଟରାଶି; ଘଟ; କ୍ଷୁଦ୍ର କଳସ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । ବିଂ. ଶୁଭ୍ର; ଉତ୍ତମ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

କର୍କଟ, } ବି. (କର୍କ୍=ହାସ୍ୟ କରିବା-ଅଟନ୍
କର୍କଟକ, } -କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) କଙ୍କଡ଼ା; କର୍କଟରାଶି; ପକ୍ଷିବିଶେଷ; ଅଲାବୁ ବୃକ୍ଷ; ପଦ୍ମକନ୍ଦ, (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ-ଟୀ, ଟିକା) ମାଈ କଙ୍କଡ଼ା; କାକୁଡ଼ୀ; ସର୍ପବିଶେଷ; କଳସୀ ।

କର୍କନ୍ଧୂ, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(କର୍କ=ଶ୍ରେଷ୍ଠ-ଧା=ଧାରଣ
କର୍କନ୍ଧୁ, } କରିବା-ଉ, ଊ, କେହି କେହି କର୍କ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଏ ସ୍ଥଳରେ କଠୋର କଣ୍ଟକ କହନ୍ତି) ବଦରୀ, ବରକୋଳି ଗଛ । (କର୍କନ୍ଧୂର୍ବଦରୀ କୋଲିଃ—ଅମର ।)

କର୍କର, ବି. (କର୍କର=ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ରା=ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ଦର୍ପଣ; ଗେଙ୍ଗୁଟି, ଗୋଡ଼, ମୁଦ୍ଗର । ବିଂ. କର୍କଶ, କଠିନ, ଦୃଢ଼ । (କନୋ କର୍କରକର୍କରୈଃ ପ୍ରିୟଶତୈଃ ।) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଜଳପାତ୍ର, ଘଟୀ, ସନାଳ ଜଳପାତ୍ର ବା ଗଡ଼ୁ ଅଥବା ଝରି । (କର୍କର୍ଯ୍ୟାଲୁର୍ଗଳନ୍ତିକା—ଅମର ।)

କର୍କରାଟୁ, } ବି. (କର୍କର=କଠିନ ଇତ୍ୟାଦି-
କର୍କରେଟୁ, } ରଟ, ରେଟ୍=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଉ)
କର୍କରାଟୁକ, } ପକ୍ଷିବିଶେଷ, କରକଟିଆ ପକ୍ଷୀ ।

କର୍କରେଟ, ବି. (କର୍କର=କଠିନ-ଇଟ୍=ଗମନ କରିବା-ଅ) ଗଳହସ୍ତ, ତଣ୍ଟିଆ ମାରିବା ।

କର୍କଶ, ବିଂ. (କର୍କ୍=ହାସ୍ୟ କରିବା-ଶ) ସାହସିକ; ବିବେକହୀନ; କଠିନ; ଅମସୃଣ ବା ଖଦଡ଼ା, ଅଚିକ୍କଣ; ଖରସ୍ପର୍ଶବିଶିଷ୍ଟ । (ସ୍ୟାତ୍କର୍କଶଃ ସାହସିକଃ କଠୋରାମସୃଣାବପି—ଅମର ।) କ୍ରୂର; ନିର୍ଦ୍ଦୟ; ପରୁଷ, ଶ୍ରୁତିକଟୁ; କୃପଣ; ଦୃଢ଼ । ବି. କରଞ୍ଜବୃକ୍ଷ; ଇକ୍ଷୁ; ଆଖୁ; କାସମର୍ଦ୍ଦ, କାଶିନ୍ଦାଗଛ; କାମ୍ପିଲ୍ଲଲତା । (କର୍କଶଃ ପରୁଷେ କ୍ରୂରେ କୃପଣେ ନିର୍ଦ୍ଦୟେ ଦୃଢ଼େ; ଇକ୍ଷୌ ସାହସିକେ କାସମର୍ଦ୍ଦେ କାମ୍ପିଲ୍ଲ୍ୟୋରପି—ଅମର ।)

କର୍କାରୁ, ବି. (କର୍କ=ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣ-ଋ=ଗମନ କରିବା-ଉ) କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ; କଖାରୁ ।

କର୍କୋଟ, } ବି. (କର୍କ-ଓଟ-କ) ନାଗ-
କର୍କୋଟକ, } ବିଶେଷ, କଳିନାଶକ ନାଗ । (କର୍କୋଟକସ୍ୟ ନାଗସ୍ୟ ଦମୟନ୍ତ୍ୟା ନଳସ୍ୟ ଚ, ଋତୁପର୍ଣ୍ଣସ୍ୟ ରାଜର୍ଷେଃ କୀର୍ତ୍ତନଂ କଳିନାଶନଂ) ବିଲ୍ୱବୃକ୍ଷ; ଇକ୍ଷୁ; କାଙ୍କୁଡ଼, ଲତାଫଳବିଶେଷ; ହରିତାଳ ।

କର୍ଚ୍ଚୂର, } ବି.(କର୍ବ୍=ରଞ୍ଜିତ କରିବା-ଉର,
କର୍ଚ୍ଚୂରୀ, } ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, ଇକ-ଆ, ବ=ର୍ଚ)
କର୍ଚ୍ଚୂରିକା, } ପୂରିକାବିଶେଷ; କଚୁରୀ ।

କର୍ଚ୍ଚୂର, ବି. (କର୍ଜ୍=ଦୁଃଖଦେବା-ଉର) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; କର୍ବୁରବର୍ଣ୍ଣ; ଗନ୍ଧସାର । ବିଂ. କର୍ବୁରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

କର୍ଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ଋଣ ।

କର୍ଣ୍ଣ, ବି. (କର୍ଣ୍ଣ=ଶ୍ରବଣ କରିବା-ଅ) ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟ, କାନ; ନୌକାର ମଙ୍ଗଧରା ନାମକ ଦଣ୍ଡ; କୁନ୍ତୀଙ୍କର କନ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ଜାତ ପୁତ୍ର, ଅଙ୍ଗରାଜ । (କୃ=ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ତ) ରେଖାବିଶେଷ, ଗଣିତର ରେଖାଙ୍କନ ।

କର୍ଣ୍ଣଜଳୁକା, କର୍ଣ୍ଣଜଳୌକା, କର୍ଣ୍ଣଜଳୌକସ୍, } ବି. (କର୍ଣ୍ଣ-ଜଳୌକସ୍) କାନକୁଠେଇ ।

କର୍ଣ୍ଣଧାର, ବି. (କର୍ଣ୍ଣ-ଧୃ-ଅ) ନାବିକ । (କର୍ଣ୍ଣଧାରସ୍ତୁ ନାବିକଃ—ଅମର ।)

କର୍ଣ୍ଣପୂର, ବି. (କର୍ଣ୍ଣ-ପୂର୍-ଅ) କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ, କର୍ଣ୍ଣାଳଂକାର; ନୀଳପଦ୍ମ, ନୀଳୋତ୍ପଳ; ଶିରୀଷ ବୃକ୍ଷ; ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ ।

କର୍ଣ୍ଣଫୁଲ, କର୍ଣ୍ଣଫୁଲ, } ବି. (କର୍ଣ୍ଣପୁଷ୍ପ ଶବ୍ଦଜ) କର୍ଣ୍ଣାଳଂକାରବିଶେଷ । ଯଥା—

ହାର କଙ୍କଣ କର୍ଣ୍ଣଫୁଲ,

ନୂପୁର ବଳୟ ଅମୂଲ୍ୟ । ଶ୍ରୀ. ଦ. ସ୍କ.

କର୍ଣ୍ଣବେଧ, ବି. (କର୍ଣ୍ଣ-ବେଧ) ସଂସ୍କାରବିଶେଷ, ଚୂଡ଼ାକରଣ, କାନଫୋଡ଼ା ।

କର୍ଣ୍ଣବେଷ୍ଟନ, କର୍ଣ୍ଣବେଷ୍ଟକ, } ବି. (କର୍ଣ୍ଣ-ବେଷ୍ଟନ, ବେଷ୍ଟକ, ଯେ ବେଷ୍ଟନ କରେ) କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ, କୁଣ୍ଡଳ । (କୁଣ୍ଡଳଂ କର୍ଣ୍ଣବେଷ୍ଟନଂ —ଅମର ।)

କର୍ଣ୍ଣଶଷ୍କୁଲୀ, ବି. (କର୍ଣ୍ଣ-ଶଷ୍କୁଳ = କର୍ଣ୍ଣଛିଦ୍ର) କର୍ଣ୍ଣବିବର ।

କର୍ଣ୍ଣାକର୍ଣ୍ଣି, କର୍ଣ୍ଣାକର୍ଣ୍ଣିକ, କର୍ଣ୍ଣାକର୍ଣ୍ଣିକା, } ବି. ସଂ. (କର୍ଣ୍ଣରେ କର୍ଣ୍ଣରେ ଯେ ମନ୍ତ୍ରଣା ହୁଏ) କାନାକାନି, ପରସ୍ପର ରହସ୍ୟରେ କହିବା ।

କର୍ଣ୍ଣାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭେରୀ; କାହାଳୀ ।

କର୍ଣ୍ଣିକା, ବି. (କର୍ଣ୍ଣ = କାନ-ଇକ-ଆ) କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ; ପୁଷ୍ପମଧ୍ୟ; ହସ୍ତିଶୁଣ୍ଡାଗ୍ର; ହସ୍ତିର ହସ୍ତ; ପଦ୍ମର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବୀଜକୋଷ; ଲେଖନୀ; କୁଟ୍ଟିନୀ; ହସ୍ତର ମଧ୍ୟ; ଅଙ୍ଗୁଳି; ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ ବୃକ୍ଷ । (କର୍ଣ୍ଣିକା କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣେ କରିହସ୍ତେଽଙ୍ଗୁଲୌ ପଦ୍ମବୀଜକୋଷ୍ୟାଂ ନିଷ୍ପୂତ୍ତରେ—ଅମର ।) (କର୍ଣ୍ଣିକା କରିହସ୍ତାଗ୍ରେ କରମଧ୍ୟାଙ୍ଗୁଳାବପି—ମେଦିନୀ ।)

କର୍ଣ୍ଣିକାର, ବି. (କର୍ଣ୍ଣିକା = କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ-ଋ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷବିଶେଷ, ଏହାର ପୁଷ୍ପଗୁଡ଼ିକ ମନୋହର କିନ୍ତୁ ସୁଗନ୍ଧବିହୀନ । (ବର୍ଣ୍ଣପ୍ରକର୍ଷେ ସତି କର୍ଣ୍ଣିକାରଂ ଦୁନୋତି ନିର୍ଗନ୍ଧତୟା ସ୍ମ ଚେତଃ—କୁ. ସଂ.)

କର୍ଣ୍ଣୀରଥ, ବି. (କର୍ଣ୍ଣୀ—କର୍ଣ୍ଣେ କ ଦେଶରେ ବୁହାଯିବା ରଥ) ସ୍କନ୍ଧବାହ୍ୟ ଯାନ, ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଗମନାର୍ଥ ବସ୍ତ୍ରାଚ୍ଛାଦିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗାଡ଼ି । (କର୍ଣ୍ଣୀରଥସ୍ଥାଂ ରଘୁବୀରପତ୍ନୀଂ ।)

କର୍ଣ୍ଣେଜପ, ବିଂ. (କର୍ଣ୍ଣେ = କାନରେ-ଜପ୍ = ପୁନଃ ପୁନଃ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା-ଅ) ଖଳ; ଖଚୁଆ, କୁପରାମର୍ଶଦାତା । (କର୍ଣ୍ଣେଜପଃ ସୂଚକଃ ସ୍ୟାତ୍ ପିଶୁନୋ ଦୁର୍ଜନଃ ଖଳଃ —ଅମର ।)

କର୍ତ୍ତନ, ବି. (କୃତ୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଅନ) ଛେଦନ, କାଟିବା ।

କର୍ତ୍ତନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କର୍ତ୍ତନ—କୃତ୍-ଅନ, କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କତୁରୀ, କର୍ତ୍ତନଯନ୍ତ୍ର ।

କର୍ତ୍ତରୀ, କର୍ତ୍ତରିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃତ୍ = କାଟିବା-ଅରନ୍, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, ଇକ-ଆ) କତୁରୀ; କଟାରୀ, ଗୁଆକାତି; ଛୁରୀ ।

କର୍ତ୍ତବ୍ୟ,ବିଂ. (କୃ = କରିବା-ତବ୍ୟ) କରଣୀୟ, କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ; ଉଚିତ, ବିଧେୟ ।

କର୍ତ୍ତା, କର୍ତ୍ତ୍ରୀ, } ବିଂ. (କୃ = କରିବା-ତୃ) କାରକବିଶେଷ; କାର୍ଯ୍ୟକାରକ; ପ୍ରଣେତା; ବିଧାତା; ପ୍ରଭୁ; ଅଧ୍ୟକ୍ଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପ୍ରଧାନା ସ୍ତ୍ରୀ; ଗୃହିଣୀ ।

କର୍ତ୍ତୁକାମ, ବିଂ. (କର୍ତ୍ତୁଂ = କରିବାକୁ-କାମ = ଇଚ୍ଛା,ମଲୋପ) କରିବାପାଇଁ ଯାହାର ଇଚ୍ଛା ହୋଇଅଛି, କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ।

କର୍ତ୍ତ୍ରିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃତ୍ = କର୍ତ୍ତନ କରିବା-ତ୍ରକ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଡ୍ଗ । (ହାସ୍ୟଯୁକ୍ତାଂ ନିନେସାଂ ଚ କୃପାଣକର୍ତ୍ତ୍ରିକାକରାଂ ।)

କର୍ଦ୍ଦ, କର୍ଦ୍ଦମ, } ବି. (କର୍ଦ୍ଦ୍ = କୁତ୍ସିତ ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ; ଅମ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) କାଦୁଅ, ପଙ୍କ, ପାପ; ମାଂସ ।

କର୍ପଟ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃପ୍ = ପାରଗ ହେବା-
କର୍ପଟିକା, } ଅଟନ୍) ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବା ଶୀର୍ଣ୍ଣ ପରିଚ୍ଛଦ,
କର୍ପଟୀ, } ପୁରାତନ ବସ୍ତ୍ର; ମଳିନ ବସ୍ତ୍ର । (ସମୌ ନକ୍ତକ କର୍ପଟୌ—ଅମର ।)(କ = ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅ = କର-ପଟ = ବସ୍ତ୍ର) ଧର୍ମାଦି ମାର୍ଜନାର୍ଥ ହସ୍ତସ୍ଥିତ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ; ପର୍ବତବିଶେଷ ।

କର୍ପଟିକ, } ବି. (କର୍ପଟ-ଇକ, ଇନ୍) କର୍ପଟ-
କର୍ପଟୀ, } ଧାରୀ, କୌପୀନବାନ୍, ଭିକ୍ଷୁକ ।

କର୍ପର, ବି. (କୃପ୍ = ପାରଗ ହେବା-ଅରନ୍) ମୁଣ୍ଡର ଖପୁରି; ଖପରା । (ସ୍ୟାତ୍କର୍ପରଃ କପାଲୋଽସ୍ତ୍ରୀ—ଅମର ।) କଟାହ; ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; କୂର୍ମର ପୃଷ୍ଠ ଅସ୍ଥି; ମାଟିପାତ୍ରଖଣ୍ଡ ।

କର୍ପରାଂଶ, ବି. (କର୍ପର-ଅଂଶ) ଖପରାଖଣ୍ଡ, ବାଲିଖପରା ଗୁଣ୍ଡ ।

କର୍ପାସ, ବି. (କୃ-ପାସ) କପାତୁଳା; କପାଗଛ ।

କର୍ପୂର, ବି. (କୃପ୍ = ପାରଗ ହେବା-ଊର) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ସୁଗନ୍ଧ ଶୀତଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ।

କର୍ବୁର, } ବି. (କର୍ବ୍ = ଗମନ କରିବା
କର୍ବୂର, } ଇତ୍ୟାଦି-ଉର, ଊର) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, ସୁନା । (ଗାଙ୍ଗେୟଂ ଭର୍ମ କର୍ବୁରଂ—ଅମର ।) ଜଳ; ପାପ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ; ରାକ୍ଷସ । (କର୍ବୂରେ ନିକଷାତ୍ମଜଃ—ଅମର ।) ବିଚିତ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତୁ; ଶଟୀ; ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠି; ହରିଦ୍ରା; ହରିତାଳ । ବିଂ. ବିଚିତ୍ରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । (ଚିତ୍ରଂ କିର୍ମୀରକଲ୍ମାଷଶବଲୈତାଶ୍ଚ କର୍ବୁରେ—ଅମର ।) ପାପାତ୍ମା ।

କର୍ମ, ବି. (କର୍ମନ୍-କୃ = କରିବା-ମନ୍) କାର୍ଯ୍ୟ, ଅଦୃଷ୍ଟ; ପାପ ପୁଣ୍ୟ; କାରକବିଶେଷ । ଅଦୃଷ୍ଟ । ଯଥା—

କର୍ମ ଅବଲକୁ ବିରହ ବେଳକୁ ଅମୃତ ହୁଏ ଗରଳ,
ହେ ତମାଳ । ର. କ.

କର୍ମକର, } ବିଂ. (କର୍ମନ୍-କୃ-ଅ) ଯେ
କର୍ମକାର, } ବେତନ ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ଅନ୍ୟର ନିକଟରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ, ଭୃତ୍ୟ; କାରିଗର, କମାର, ଲୌହକାର; କର୍ମନିର୍ବାହକ । (ଭୃତକୋ ଭୃତିଭୁକ୍ କର୍ମକରୋ ବୈତନିକୋଽପି ସଃ—ଅମର ।) (ଭରଣ୍ୟଭୁକ୍ କର୍ମକରଃ କର୍ମକାରସ୍ତୁ ତତ୍କ୍ରିୟଃ—ଅମର ।)

କର୍ମକର୍ମାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି କ୍ରିୟାନୁଷ୍ଠାନର ବୈଦିକ ପାଠ ।

କର୍ମକାଳକ, ବି. ଫ. ରଜକ, ଧୋବା ।

କର୍ମଚାରୀ, ବିଂ. (କର୍ମଚାରିନ୍-କର୍ମନ୍-ଚର୍-ଇନ୍) ବେତନ ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ଯେ ଅନ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।

କର୍ମଠ, ବିଂ. (କର୍ମନ୍-ଠ, କୁଶଳାର୍ଥେ) କର୍ମକୁଶଳ, କର୍ମକ୍ଷମ, ପାରଗ । (କର୍ମଶୀଳସ୍ତୁ କର୍ମଠଃ—ଅମର ।)

କର୍ମଣ୍ୟ, ବିଂ. (କର୍ମନ୍-ଯ) କର୍ମଯୋଗ୍ୟ, ଯାହା କୌଣସି କର୍ମରେ ଲାଗେ, କର୍ମଦକ୍ଷ, କର୍ମକୁଶଳ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବେତନ । (କର୍ମଣ୍ୟା ତୁ ବିଧାଭୃତ୍ୟାଭୃତୟୋ ଭର୍ମ ବେତନଂ—ଅମର ।)

କର୍ମଣ୍ୟଭୁକ୍, } ବି. (କର୍ମଣ୍ୟ-ଭୁଜ୍-କ୍ୱିପ୍)
କର୍ମଣ୍ୟଭୁଜ୍, } ବେତନ ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ, ବେତନୋପଯୋଗୀ ।

କର୍ମଧାରୟ, ବି. (କର୍ମ-ଧୃ-ଣିଚ୍-ଅ) ସମାସବିଶେଷ, ବିଶେଷଣ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦର ସମାସ ।

କର୍ମନାଶା, ସ୍ତ୍ରୀ. (କର୍ମନାଶକ ଶବ୍ଦଜ) ନଦୀବିଶେଷ, ବେହାର ଓ କାଶୀ ମଧ୍ୟଦେଶସ୍ଥ ନଦୀ ।

କର୍ମନ୍ଦନ, } ବି. (କର୍ମନ୍-କର୍ମ-ଅନ୍ଦ =
କର୍ମନ୍ଦିନ୍, } ବନ୍ଧନ କରିବା-ଇନ୍) ଭିକ୍ଷୁକ, ମସ୍କରୀ, ସନ୍ନ୍ୟାସୀ । (ଭିକ୍ଷୁଃ ପରିବ୍ରାଟ୍ କର୍ମନ୍ଦୀ ପାରାଶର୍ଯ୍ୟପି ମସ୍କରୀ—ଅମର ।)

କର୍ମଭୋଗ, ବି. (କର୍ମନ୍-ଭୋଗ) କର୍ମର ଫଳ ଅନୁଭବ କରିବା, କୌଣସି ବିଷୟରେ ବୃଥା କଷ୍ଟ ପାଇବା, ଅନର୍ଥକ କଷ୍ଟଭୋଗ ।

କର୍ମମୂଳ, ବି. (କର୍ମନ୍-ମୂଳ = ଚେର) କୁଶ ।

କର୍ମଯୁଗ, ବି. ଫ. କଳିଯୁଗ ।

କର୍ମରଙ୍ଗ, ବି. ଫ. କରମଙ୍ଗା ଫଳ ।

କର୍ମବିପାକ, ବି. (କର୍ମନ୍-ବିପାକ = ପରିଣାମ) କର୍ମଜନ୍ୟ ଫଳଭୋଗ; ଅନୁଷ୍ଠିତ ଶୁଭାଶୁଭ କର୍ମର ପରିଣାମ ।

କର୍ମବ୍ୟତିହାର, ବି. ଘ. ପରସ୍ପରର ଏକକାର୍ଯ୍ୟ କ୍ରିୟାକରଣ ।

କର୍ମଶୀଳ, ବିଂ.(କର୍ମନ୍-ଶୀଳ) କର୍ମ ନିର୍ବାହରେ ଯାର ଚେଷ୍ଟା ଅଛି, ଯେ ଯତ୍ନପୂର୍ବକ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କରେ ।

କର୍ମଶୂର, ବିଂ.(କର୍ମନ୍-ଶୂର) କର୍ମଠ,କର୍ମଦକ୍ଷ।

କର୍ମସଚିବ, ବି. (କର୍ମନ୍-ସଚିବ) କର୍ମ ନିର୍ବାହ ବିଷୟରେ ଯେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ, ସହକାରୀ ।

କର୍ମାଣି, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) କର୍ମନିଷ୍ଠ,
କର୍ମାଣିଆ, } କର୍ମକାରୀ । ଯଥା—

ମୂଳ ଲାଗିଲେ ମୂଳ କାହାକୁ ନ ମିଳେ କି,
ସେହିରୂପେ ଫଳ ମିଳେ ସଂସାରେ କର୍ମାଣିକି ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଚ.

କର୍ମାର, ବି. (କର୍ମନ୍-ଋ = ଗମନ କରିବା-ଅ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଲୋହକାର, କମାର; ବାଉଁଶ ଗଛ; ବଂଶବିଶେଷ । (ବଂଶେ ତ୍ୱକ୍‌ସାର-କର୍ମାରତ୍ୱଚିସାରତୃଣଧ୍ୱଜାଃ—ଅମର ।)

କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ, ବି. (କର୍ମନ୍-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ) କର୍ମନିର୍ବାହର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ବାକ୍, ପାଣି, ପାଦ, ପାୟୁ ଓ ଉପସ୍ଥ ଏ ପାଞ୍ଚ । (କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟଂ ତୁ ପାଯ୍ୱାଦି—ଅମର ।)

କର୍ବର, ବି. (କୃ = ବଧ କରିବା-ବର—ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ବ୍ୟାଘ୍ର; ରାକ୍ଷସ ।

କର୍ବୁର, } ବି. (କର୍ବୁର-ବର୍ଗୀୟ ବକାର
କର୍ବୁର, } ଦେଖ ।)

କର୍ଶିତ, ବିଂ. (କୃଶ୍-ଇ-ତ) କୃଶୀକୃତ, ଦୁର୍ବଳୀକୃତ ।

କର୍ଷ, ବି. (କୃଷ୍ = ଭୂମି ଚଷିବା-ଅ) କର୍ଷଣ; ପରିମାଣବିଶେଷ, ପଳର ଚତୁର୍ଥାଂଶ । (ପଳଂ କର୍ଷଚତୁଷ୍ଟୟଂ—ଅମର ।)

କର୍ଷକ, ବିଂ. (କୃଷ୍-ଭୂମି ଚଷିବା-ଅକ) କୃଷିଜୀବୀ, କୃଷୀ; ଯେ ଆକର୍ଷଣ କରେ, ଆକର୍ଷଣକାରୀ । ବି. ଯେଉଁ ପକ୍ଷିମାନେ ନଖଦ୍ୱାରା ଭୂମି କର୍ଷଣ କରି ଆହାର ଅନ୍ୱେଷଣ କରନ୍ତି; ଏକକର୍ଷ ପରିମାଣ ।

କର୍ଷାପଣ, } ବି. (କର୍ଷ-ଆପଣ) ଷୋଳ ପଣ,
କାର୍ଷାପଣ, } ଏକ କାହାଣ ।

କର୍ଷିତ, ବିଂ. (କୃଷ୍-କର୍ଷଣ କରିବା-ତ) ଯାହା କର୍ଷଣ କରା ଯାଇଅଛି, କୃଷ୍ଟ ।

କର୍ଷୂ, ବି. (କୃଷ୍ ଭୂମି ଚଷିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଊ) କରୀଷାଗ୍ନି, ଘସିନିଆଁ ; କୁଲ୍ୟା, କୃତ୍ରିମ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟ; ଜୀବିକା; କୃଷି । (କର୍ଷୂର୍ବାର୍ତ୍ତା କରୀଷାଗ୍ନିଃ କର୍ଷୂଃ କୁଲ୍ୟାଭିଧାୟିନୀ—ଅମର ।)

କର୍ହି, ଅଂ. (କମ୍-ର୍ହି—କାଳାର୍ଥେ) କୌଣସି ସମୟରେ, କେବେ ।

କର୍ହିଚିତ୍, ଅଂ. (କର୍ହି-ଚିତ୍-ଅସାକଲ୍ୟାର୍ଥେ) କଦାଚିତ୍, କେବେହେଁ, କୌଣସି ସମୟରେ ।

କଳ, ବି. (କଳ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା, ଗଣନା କରିବା-ଅ, କ-ଲା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁର ଧ୍ୱନି । (ଧ୍ୱନୌ ତୁ ମଧୁରାସ୍ଫୁଟେ କଳଃ—ଅମର ।) ଭ୍ରମରାଦିର ଗୁଞ୍ଜୁ ଗୁଞ୍ଜୁ ଶବ୍ଦ; ସ୍ରୋତର ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁର ଧ୍ୱନି; ସାଳବୃକ୍ଷ; ଶୁକ୍ର । (ଦେଶଜ) ଯନ୍ତ୍ର । ଯେପରି—ସୁତାକଳ, ଲୁଗାବୁଣା କଳ । ଯଥା—

କରିବାକୁ ରଞ୍ଜକ ବହ୍ନିଯୁତ,
କଳ ଚାଳିଲେ ସରବ ମହାଭୂତ । ର. ପ.

କୌଶଳ । ଯଥା—

କରିଦେବି ବଳ କଳରେ ଦଳନ । କୃ. ଭା. ବି. ପ.

ସୁବିଧା । ଯଥା—କରିବାପାଇଁ ଅକଳ ହେଲି । ମୁଖର ଗହ୍ୱର । ଯଥା—

ବିଧାନେ କଳପାନ୍ତି ଦଶନକୁ ଉପାନ୍ତି
ଦୈତ୍ୟ ପଙ୍‌ପାନ୍ତୀ ନାଶିଲ ସେ । ବୈ. ବି.

(କବଳ ଶବ୍ଦଜ) ଗ୍ରାସ । ଯଥା—

କଳେ ଖାଅ ରେ କୁମରେ ଅସିକର । ର. କ.

ପୂଜା । ଯଥା—

ବୋଲେ ଶିବରାମ ପୁଅ ନ ଥିଲେ ମୁଁ
କାମୁଡ଼ିଥାଆନ୍ତ କଳେ । ହା. ଚ.

କଳକଣ୍ଠ, ବି·(କଳ=ମଧୁରଧ୍ୱନି-କଣ୍ଠ=ଗଳ) କୋକିଳ; ହଂସ; ପାରାବତ । ବି·ଯାହାର କଣ୍ଠର ଧ୍ୱନି ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁର ଅଟେ । (କଳକଣ୍ଠଃ କଳଧ୍ୱାନେ ହଂସେ ପାରାବତେ ପିକେ)

କଲକଲ, ବି· (ଦେଶଜ) ଅସ୍ଥିର ।

କଳକଳ, ବି· (କଳର ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି) ସମବେତ ବହୁ ଲୋକର ମିଶ୍ରିତ ଶବ୍ଦ, କୋଳାହଳ । (କୋଳାହଳଃ କଳକଳଃ—ଅମର ।)

କଳକଳାଇବାର, } କ୍ରି· (କଳକଳ ଶବ୍ଦରୁ
କଳକଳେଇବାର, } ଜାତ) କଳକଳ ଧ୍ୱନି କରିବାର । (ଦେଶଜ) ପାତ୍ରାଦି ଧୌତ କରିବାର ।

କଳକଳାୟମାନ, ବି· (କଳକଳ-ଆୟ-ମାନ) କଳକଳ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ଅନର୍ବଚନ ସାରଙ୍କ କଳକଳାୟମାନ ସ୍ୱନ । ଜା.ପ.ନା.

କଳଙ୍କ, ବି· (କ=ବ୍ରହ୍ମା, ସୁଖ ଇତ୍ୟାଦି-ଲଙ୍କ୍ =ମଳିନ କରିବା-ଅ, ଅଥବା କଲ୍ୟତେ ଜ୍ଞାୟତେ ଅନେନେତି କଳଙ୍କଃ, କଳ-ସଂଖ୍ୟାନେ—ଅମରଟୀକା, କଳ୍-ଅଙ୍କ) ଚିହ୍ନ; ତାମ୍ରାଦି ପାତ୍ରର ଦାଗ; ଅଖ୍ୟାତି; ଦୁର୍ନାମ; ଅପଯଶ; ଲୌହାଦି ଧାତୁର ମଳ । (କଳଙ୍କୋଽଙ୍କେଽପବାଦେ ଚ କାଳାୟସମଳେଽପିଚ—ମେଦିନୀ)

କଳଙ୍କଷ, ବି· (କଳଂ=କଳରବ-କଷ=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ସିଂହ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ହାତଛାଳି ।

କଳଙ୍କି, ବି· (କଳ୍କି ଶବ୍ଦଜ) ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଦଶମାବତାର । ଯଥା—

ବଉଦ କଳଙ୍କି ମିଶି ଦଶ ଅବତାର
ଏ ପ୍ରଭୁମାନଙ୍କର ପ୍ରକାଶ ଅଗୋଚର । ନୃ. ପୁ. ତ୍. ତ.

କଳଙ୍କିବାର, କ୍ରି· (କଳଙ୍କ ଶବ୍ଦଜାତ) ତାମ୍ରାଦି ପାତ୍ରରେ ଅମ୍ଳାଦି ଉପଯୋଗେ ବିକୃତ ହେବାର; ଦୋଷଯୁକ୍ତ ହେବାର; ଦୋଷଯୁକ୍ତ କରିବାର ।

କଳଙ୍କିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଳଙ୍କ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଅପବାଦଯୁକ୍ତା, ଦୂଷିତା, କଳଙ୍କଯୁକ୍ତା ।

କଳଙ୍କୁଣୀ, ବି·. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଳଙ୍କିନୀ ଶବ୍ଦଜ) କୁଳଟା, କଳଙ୍କଯୁକ୍ତା । ଯଥା—

ଏଡ଼େ ରାଜକୁଳେ ଜନ୍ମ ଲଭି ତୁହି
ହେଲୁ ପୁଣି କଳଙ୍କୁଣୀ । ଯ. କେ.

କଳଙ୍କୁର, ବି· (କଳମ୍=ଶବ୍ଦକୁ ·କୁର୍-ଶବ୍ଦ ନିର୍ଗତ କରିବା-ଅ) ଜଳାବର୍ତ୍ତ, ଜଳ-ଭଉଁରି ।

କଳଣା, ବି· (କଳନ ଶବ୍ଦଜ) ଗଣନା, ଇତ୍ୟାଦି ।

କଳତ୍ର, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଳ=କ୍ଷୀଣ-ତ୍ରୈ=ପାଳନ କରିବା-ଅ, ଏବଂ ଗଲ୍=ନିସୃତ ହେବା-ଅତ୍ର, ଗ=କ) ଭାର୍ଯ୍ୟା, ସ୍ତ୍ରୀ; ନିତମ୍ବ; କଟିଦେଶ । (କଳତ୍ରଂଶ୍ରୋଣିଭାର୍ଯ୍ୟୟୋଃ—ଅମର ।) ଜଘନ; ଦୁର୍ଗ ।

କଳଧୌତ, } ବି· (କଳ=କଳୁଷତା, ଧୌତ)
କଳଧୂତ, } ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ରୌପ୍ୟ । (କଳଧୌତଂ ରୌପ୍ୟହେମ୍ନୋଃ—ଅମର·।) ମଧୁର ଧ୍ୱନି ।

କଳନ, } ବି· (କଳ୍=ଗଣନା କରିବା
କଳନା, } ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଧାରଣ; ପରିଧାନ; ଗ୍ରହଣ; ଦର୍ଶନ; ଗଣନ; ଜ୍ଞାନ । (କାଳୋଽନ୍ୟ କଳନାତ୍ମକଃ ।) ଗ୍ରସନ, ଗ୍ରାସ । (କଳନାତ୍ ସର୍ବଭୂତାନାଂ ସ କାଳଃ ପରିକୀର୍ତ୍ତିତଃ) ଲଙ୍ଘନ; ଚିହ୍ନ; ଦୋଷ; ଶବ୍ଦ କରିବା; ଗର୍ଭରେ ମିଶ୍ରିତ ଶୁକ୍ରଶୋଣିତ; ବେତସ ବୃକ୍ଷ; ବଶୀଭୂତତ୍ୱ, ବଶତା । ଲଙ୍ଘନ । ଯଥା—

ଆହା ମୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଜଳଧି କଳନେ
କର୍ଣ୍ଣଧାର ପ୍ରକାର । ଜା. ପ. ନା.

କଳନ୍ତର, ବି· (କଳାନ୍ତର ଶବ୍ଦଜ) ଋଣ ଦେଇ ଆଣିବା ସୁଦ । ଯଥା—

କଳନ୍ତର ଲୋଭେ ଗଲା ମୂଳ । ର. କ·

କଲବଲ, ବି· (ଦେଶଜ) ଆର୍ତ୍ତି ବା ପୀଡ଼ା । ଯଥା—

କଲ କଲବଲ ତ, କାନ୍ତା କାନ୍ତ ଭିନ୍ନ ମୃତ୍ୟୁ ସତ ।
ବି. ଚି. ମ.

କଳବସ୍ର, } ବି· (ଦେଶଜ) ହ୍ରସ୍ୱବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
କଳବାସ୍ର, }

କଳଭ, ବି. (କଲ୍-ଲଭ୍, ଅଥବା କର=କର-ଭା=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ) ତ୍ରିଂଶବର୍ଷୀୟ ହସ୍ତିଶାବକ । (କଳଭଃ କରଶାବକଃ—ଅମର ।) ଉଷ୍ଟ୍ରଶାବକ; ଧୁତ୍ତୂର ବୃକ୍ଷ ।

କଲମ, ବି. (କଳ୍=ଗଣନା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅମ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ, ହେମନ୍ତ ଧାନ୍ୟ; ଚୌର; ଧୂର୍ତ୍ତ; (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷାଦି ଶାଖାରୁ ଉପାୟବିଶେଷଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଛ । ଯେପରି—କଲମ ଆମ୍ବ ଗଛ । କାଳୀ ଲେଖନୀ ।

କଲମ, } ବି. (କଲମ୍ବୁ ଶବ୍ଦଜ) ଶାକ-
କଲମ୍ବ, } ବିଶେଷ ।

କଲମଖାସ, ବି. (ଦେଶଜ) ସାନ ଛୁରି, କଲମକଟା ଛୁରି ।

କଲମଦାନ, } ବି. (ଦେଶଜ କଲମ୍ବା କଲମ-
କଲମଦାନ, } ଆଧାନ, ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) କଲମ ରଖିବା ପାତ୍ର ।

କଲମସ, } ବି. (କଲ୍ମଷ ଶବ୍ଦଜ) ମଇଳା;
କଲମୁଷ, } ଦୁଷ୍କୃତ, ପାପ । ଯଥା—

ଅଭୟ ପାଦପଦ୍ମ ଦେଖିଲି ଆସି ଏଥ,
ନେତ୍ର କଲମୁଷ ଘୁଚର ଉଦ୍ଧବ କ ଗାତ୍ର । ନୃ.ପୂ.ଦ୍ୱି.ଚ.

କଲମା, ବି. (ଯାବନିକ) ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଉପାସନା ମନ୍ତ୍ର; ସେମାନଙ୍କ ଭଜନା-ବିଶେଷ । ବିଂ. କଲମ କରାଯିବା (ଗଛ) । ଯେପରି—କଲମା ଗଛ ।

କଲମି, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) କଲମ କରାଯିବା
କଲମୀ, } ଗଛରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ । ଯେପରି — କଲମୀ ଆମ୍ବ ।

କଲମୁଆଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଧାନ ।

କଲମ୍ବ, ବି. (କଡ଼୍ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅମ୍ବକ୍) ବାଣ, ଶର । (କଲମ୍ବମାର୍ଗଣଶରାଃ —ଅମର ।) ଶାକର ଖଡ଼ା । (କଲମ୍ବସ୍ତୁ କଡ଼ମ୍ବସ୍ତୁ—ଅମର ।) କଦମ୍ବ ବୃକ୍ଷ ।

କଲମ୍ବୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ = ମସ୍ତକ-ଲମ୍ବ୍
କଲମ୍ବିକା, } = ବିଶ୍ରାମ କରିବା-ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଶାକବିଶେଷ, କଲମ ଶାକ ।

କଳରବ, ବି. (କଳ = ମଧୁରସ୍ଫୁଟ-ରବ = ଧ୍ୱନି) କପୋତାଦିର ଧ୍ୱନି, କଳକଳଧ୍ୱନି । ପାରାବତ, କପୋତ । (ପାରାବତଃ କଳରବଃ —ଅମର ।) କୋକିଳ ।

କଲରା, ବି. (କାରବେଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ଲତାଫଳ-ବିଶେଷ, ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଫଳ ।

କଲରାପତିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟାଘ୍ର-
କଲରାପତ୍ରିଆ, } ବିଶେଷ ।

କଲଲ, ବି. (କଳ୍ = ଗଣନା କରିବା-ଅଲ) ଜରାୟୁ, ଗର୍ଭାବରଣ ଚର୍ମ, ଭ୍ରୂଣ । (ଗର୍ଭାଶୟୋ ଜରାୟୁଃ ସ୍ୟାତ୍ ଉଲ୍ବଂ ଚ କଲଲୋଽସ୍ତ୍ରିୟାଂ—ଅମର ।)

କଳବିଙ୍କ, ବି. (କଳ = ମଧୁର ଧ୍ୱନି-ବନ୍କ = ଗମନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ, ନିପାତନ) ଚଟକ, ଚଟିଆପକ୍ଷୀ । (ଚଟକଃ କଳବିଙ୍କଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ, ଇନ୍ଦ୍ର-ଯବ ଗଛ; କଳଙ୍କ, ଲାଞ୍ଛନ; ଦାଗ; ଶ୍ୱେତ-ଚାମର ।

କଳଶ, } ବି. (କଳ = ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁରଧ୍ୱନି-
କଳସ, } ଶୋ = କ୍ଷୀଣ କରିବା-ଅ, କ = ଜଳ-ଲସ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଅ) ଜଳପାତ୍ର, ଘଟ । (କଲଶସ୍ତୁ ତ୍ରିଷୁ ଦ୍ୱୟୋଃ-ଘଟଃ—ଅମର ।) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କଳସୀ । ଯଥା—

ଏହି ବାରପୂର୍ଣ୍ଣ ସଚ୍ଛିଦ୍ର ସୁବର୍ଣ୍ଣ
କଳସ ମୋ ବକ୍ଷେ ଦେଇ । ପାବଣି ।
ଭାଙ୍ଗିଲି କେ ମୋର ପ୍ରେମଜଳର କଳସୀ ।

କଳସାର୍ଣ୍ଣବ, } ବି. ସଂ. ସମୁଦ୍ର ।
କଳସୋଦଧି, }

କଳହ, ବି. (କଳ = ଶୁଶ୍ରାବ୍ୟ ଶବ୍ଦ-ହନ୍-ଅ) ବିବାଦ, ଝଗଡ଼ା; ଯୁଦ୍ଧ । (ରଣଃ କଳହ-ବିଗ୍ରହୌ—ଅମର ।) ଖଡ଼୍ଗକୋଷ; ପଥ; ଭଣ୍ଡତା ।

କଳହଂସ, ବି. (କଳ = ମନୋହର ଶବ୍ଦ-ହଂସ) ରାଜହଂସ । ଯଥା—

କରୁଥିବ ହଂସ ପରାସ୍ତେ ଗମନ
କେବେଁ କଳହଂସ ଗମନା । ର. କ.

ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଉତ୍ତମ ରାଜା; ବ୍ରହ୍ମ; ପରମାତ୍ମା; ରାଗିଣୀବିଶେଷ; ତ୍ରୟୋଦଶ ଛନ୍ଦର ବୃତ୍ତ ବିଶେଷ ।

କଳହପ୍ରିୟ, ବି. (କଳହ-ପ୍ରିୟ) ନାରଦମୁନି । ବିଂ. ଯେ ସର୍ବଦା କଳହ ଇଚ୍ଛା କରେ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସାରିକା ପକ୍ଷୀ ।

କଳହାନ୍ତରିତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଳହ-ଅନ୍ତରିତା = ଆଚ୍ଛାଦିତା) ନାୟିକାବିଶେଷ, ଯେଉଁ ନାୟିକା ନାୟକ ସହିତ କଳହ କରି ପଛେ ଅନୁତାପ କରେ ।

କଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଲ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ-ଆ) ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଷୋଡ଼ଶ ଭାଗ । (କଳା ତୁ ଷୋଡ଼ଶୋ ଭାଗଃ—ଅମର ।) ଗୀତ ବାଦ୍ୟ ନୃତ୍ୟାଦି; ଆଲେଖ୍ୟାଦି ରୂପ; ରତ୍ନ ପରୀକ୍ଷା; ଆକରଜ୍ଞାନାଦି; ଚତୁଃଷଷ୍ଟି ଶିଳ୍ପକଳା; ଅଳ୍ପ ସମୟ । (କଳା ଶିଳ୍ପେ କାଳଭେଦେ—ଅମର ।) କାଳର ଅଂଶବିଶେଷ, ତ୍ରିଂଶତ୍-କାଷ୍ଠାତ୍ମକକାଳ; ଟଙ୍କାର ସୁଧ, କଳାନ୍ତର; କଳନ । (କଳା ସ୍ୟାତ୍ ମୂଳରୈବୃଦ୍ଧୌ ଶିଳ୍ପାଦାବଂଶମାତ୍ରକେ । ଷୋଡ଼ଶାଂଶେ ଚ ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ୟ କଳନା କାଳମାନୟୋଃ—ମେଦିନୀ ।) କପଟ; ବିଭୂତି; ସାମର୍ଥ୍ୟ; ଶୌର୍ଯ୍ୟାଦି ଗୁଣ; ନୌକା; ସଂଖ୍ୟା; ସ୍ତ୍ରୀରଜଃ; ବିଭୀଷଣଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା କନ୍ୟା; ମରୀଚଙ୍କ ପତ୍ନୀ । (କାଳ ଶବ୍ଦଜ) କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—

କେବେହେଁ ନିମ୍ବ ନୋହେ ମଧୁର,
ସଂଯୋଗ କଲେ ନେଇ ସାକର,
କଳାକୁ ନ ଛାଡ଼ଇ ଅଙ୍ଗାର,
ଦୁଧେ ଧୋଇଲେ ଯେ । ର. କ.

କାଳୀ, ମସୀ । ଯଥା—

ଗାଲେ ଚୂନ କଳା ଢୋର ଲଗାଇ,
ଉଡ଼ଦେଲେ କେ ବା ରଖିବ ଯାଇ । ହା. ଭ.

କଳଙ୍କ । ଯଥା—

ଦେଖ ଏ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣର ବଳା,
ଆମ୍ଭର କୁଳେ ଦେଲ କଳା । ଭା. ଦ. ସୁ.

(କଳନା ଶବ୍ଦଜ) କଳନା କରିବା । ବିଂ. କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ଯେପରି—କଳା ଲୋକ, ଧଳା ଲୋକ ।

କଳାଇ, କଳୈ, କଳେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) କଆଁରିରେ ପଡ଼ିଥିବା କଣ୍ଠା ଧାନଗଛ ବିଡ଼ା । (କଳାୟ ଶବ୍ଦଜ) ଶସ୍ୟବିଶେଷ ।

କଳାଈ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାଳମାୟୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । (ପାଟେଳୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

କଳାକନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ କନାରେ ହାଣ୍ଡି କୁଣ୍ଡେଇ ଘଷାମଜା ହୋଇ ଧୂଆଯାଏ ।

କଳାକହ୍ନାଇ, କଳାକହ୍ନେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ସରୁ ଚକା ଓ ଛୋଟ ହୋଇ ଦୁଇ ପାଖ ଧୋବ ମଝି ଅଳ୍ପ କଳା ହେବା ଧାନ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ । ଯଥା—

ଆରେ କଳା କହ୍ନାଇ । ଗୀତ ।

କଳାକର, କଳାଧାର, ବି. (କଳା = ଷୋଡ଼ଶ କଳା-ଆକର = ସ୍ଥାନ, ଆଧାର) ଚନ୍ଦ୍ର । ଯଥା—

କଳାକରବଦନା ତୁହି ଅରେ ନବୀନା,
ମୋଠାରେ କେବେ ତୁ ବିମନା ।

କଳାଜାୟିମନ୍ଦା, କଳାଜାଇମନ୍ଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶରୀରରେ ଜନ୍ମକାଳରୁ ପରିଦୃଶ୍ୟମାନ ବୃହତ୍ କୃଷ୍ଣତଳ, ତିଳାକୃତି ଦାଗବିଶେଷ ।

କଳାଜିରା, ବି. (କାଳଜୀରକ ଶବ୍ଦଜ) କୃଷ୍ଣଜୀରକ ।

କଳାଜିରି, କଳାଜୀରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ ।

କଳାଦ, ବି. (କଳା = ଶିଳ୍ପବିଦ୍ୟା-ଦା-ଅ, ଅଥବା କଳା = ଅଂଶ, ଆଦ = ଯେ ଗ୍ରହଣ କରେ, ଅଳଙ୍କାର ଗଠନ କରିବାକୁ ଦେଲେ ତାହାର ଅଂଶ ଯେ ଗ୍ରହଣ କରେ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାର, ସୁନାରି । (କଳାଦଃ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାରକଃ—ଅମର ।)

କଳାନିଧି, ବି. (କଳା=ଷୋଡ଼ଶ କଳା, ନିଧି—ଆଧାର) ଚନ୍ଦ୍ର । (ଗ୍ଲୌର୍ମୃଗାଙ୍କଃ କଳାନିଧିଃ—ଅମର ।)

କଳାପ, ବି. (କଳା-ଆପ୍ = ପାଇବା-ଅ) ଭୂଷଣ; ମୟୂରପୁଚ୍ଛ; ତୂଣୀର ଅର୍ଥାତ୍ ଶରପୂର୍ଣ୍ଣ ମୂଣା; ସମୂହ, ରାଶି । (କଳାପୋ ଭୂଷଣେ ବର୍ହେ ତୂଣୀରେ ସଂହତାବପି— ଅମର ।) କାଞ୍ଚୀ, ମେଖଳା (କାଞ୍ଚ୍ୟାଂ କଳାପଶବ୍ଦଃ ସ୍ୟାତ୍) ତୂଣୀର । ଯଥା—

ଅଂସେ ନବେଶି ଗୁରୁ ଗୁରୁ କଳାପ ଭାର । କା.ପ.ନା.

ଚନ୍ଦ୍ର । (କଳାପବତ୍ତ୍ୱାତ୍ କଳାପଃ) ବିଦଗ୍ଧ ବା ଚତୁର ବ୍ୟକ୍ତି । (ବିଦଗ୍ଧାସ୍ତୁଃ କଳାପେନ ସୁଖସନ୍ତୋଷବର୍ଦ୍ଧନଂ) ଧନୁ । (ନକୁଳସ୍ୟ କଳାପୋଽସ୍ତୁଂ ପଞ୍ଚ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ଲକ୍ଷଣଃ) ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାର ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ନାରାଚାସ୍ତ୍ର । (ଖଡ୍ଗାଂଶ୍ଚ ପ୍ରାସାନ୍ ପର୍ଶାଂଶ୍ଚ କଳାପାଂଶ୍ଚ ମହାଧନାନ୍) ଶର, ବାଣ (କଳାପିନୌ ଧନୁଷ୍ପାଣିଶୋଭମାନୌ ଦଶୋ ଦଶ) ଗ୍ରାମବିଶେଷ; ବ୍ୟାକରଣବିଶେଷ ।

କଳାପକ, ବି. (କଳାପ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) କଳାପ; ହସ୍ତିକଣ୍ଠବନ୍ଧନରଜ୍ଜୁ; ସମୂହ; ମିଶ୍ରିତ ଚାର-ଗୋଟି ଶ୍ଳୋକ । (କଳାପକଂ ଚତୁର୍ଭିଶ୍ଚ ।)

କଳାପାଡି, କଳାପାଣ୍ଡି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଜାହାଜ ବା ନୌକାରେ ଝୁଣା ଲଗାଇବା; (କଜ୍ଜଳପକ୍ଷୀ ଶବ୍ଦଜ) କଜଳପାଣ୍ଡି ପକ୍ଷୀ; ନେତ୍ରାଞ୍ଜନ ବା କଳା ରଖିବାର ପାତ୍ର ।

କଳାପୀ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମାୟାବୀ, କପଟୀ, ଯେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଜାଣେ । ବି. (କଳାପିନ୍— କଳାପ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ମୟୂର । ଯଥା— କଳାପୀ କଳା ଠେକ ନାଚଇ । (କଳ = ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁର ଧ୍ୱନି-ଆପ୍ = ପାଇବା-ଇନ୍) କୋକିଳ ।

କଳାବନ୍ତ, ବିଂ. (ଦେଶଜ ବା କଳାବତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ରୀମନ୍ତ, ବିଶେଷଲକ୍ଷଣଯୁକ୍ତ; ରସିକ । ଯଥା—

କଳାବନ୍ତ ଲୋକ ଯେହୁ, ଦୁରନ୍ତ ଅଟନ୍ତ ସେହୁ ।

କଳାବୋଇତ, ବି. (ଦେଶଜ) କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ମୋଟ ଲୁଗା । (କାଟେଣୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ)

କଳାମଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନଗଛ ସବୁ କଳାବର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ଉତ୍ତାରୁ ତାହା ଉପରେ ଓଡ଼େ ବା ଦଓଡ଼ ମଇ ଚଳାଇବା ।

କଳାମାଣିକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ; ଉପେନ୍ଦ୍ର-ଭଞ୍ଜଙ୍କ ରଚିତ ପୁସ୍ତକବିଶେଷ ।

କଳାମୁଗ, ବି. (କାଳମୁଦ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ମୁଗ ଯାହା କି ହବିଷ୍ୟରେ ଉପଯୁକ୍ତ ।

କଳାମେଘୀ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କଳାମେଘର ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ (ଲୁଗା) । ଯଥା—

କଳାମେଘୀ ଶାଢ଼ୀ ଏକ ପିନ୍ଧିଅଛି । ର. କ.

କଳାୟ, ବି. (କ = ବାୟୁ-ଲା = ଗ୍ରହଣ ଓ ଦାନ କରିବା-ଯ) ଶସ୍ୟବିଶେଷ । (ବଙ୍ଗଭାଷାରେ କଡ଼ାଇ କହନ୍ତି ।)

କଳାବଠ, କଳାବଏଠ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ।

କଳାବଠଘର, କଳାବଏଠଘର, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଜଗମୋହନର ନିକଟ । ଯଥା—

ନାଚଇ କଳାବଠ ଘରେ,
ତା ଭଙ୍ଗୀ କହିଲେ ନ ସରେ । ଦା. ର.

କଳାବାନ୍, ବିଂ. (କଳାବତ୍—କଳା-ବତ୍— ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଯାହାର ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାରେ ନୈପୁଣ୍ୟ ଓ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଅଛି; ଶିଳ୍ପନିପୁଣ । ବି. ଚନ୍ଦ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ତୁମ୍ବୁରୁ ଗନ୍ଧର୍ବଙ୍କ ବୀଣା; କଳାକୁଶଳା ନାୟିକା । ଯଥା—

କଳାବତି କଳାକର ଲପନ କଳା ନ କର । ସ. ସା.

କଳି, ବି. (କଲ୍ = ଗମନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଇ) କଳିଯୁଗ, ଚତୁର୍ଥ ଯୁଗ । (ଚତୁର୍ଥେଽପି ଯୁଗେ କଳିଃ—ଅମର ।) ଦ୍ୱେଷ; କଳହ; ଯୁଦ୍ଧ; ଶୂର; କଳିକା, କଢ଼ି । (କଳିଃ ସ୍ତ୍ରୀ କଳିକାୟାଂ ନା ଶୂରାଜିକଳହେ ଯୁଗେ— ମେଦିନୀ ।) (ଦେଶଜ) ଗଳା ବା ଗଳଦେଶ । ଯଥା—ସେ ତାର କଳି ମୋଡ଼ିଦେଲା ।

କଳ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ତିଳକ;
କଳୀ, } କୋରକ, କଡ଼ି; ପଦସନ୍ତତିଯୁକ୍ତ
କଳିକା, } ରଚନାବିଶେଷ । (କଳିକା
କୋରକଃ ପୁମାନ୍—ଅମର ।)

କଲି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଳୀ ବା କଳିକା ଶବ୍ଦଜ)
କଲ୍ଲି, } ନୂତନ ମଞ୍ଜରୀ । ଯଥା—

ଗୁଚ୍ଛ ପଲ୍ଲବରୂପ   ସିନା କାଶ କୁଶ
କଲ ମିଳାଇ ସଜ୍ଜିଗଲ । ବି.ଚ.ମ.

କଡ଼ି । ଯଥା—

କନକ କମଳ କଲ ଯା ଜଳେ ଝକଶେ,
ସଦା ଯହିଁ ପକ୍ଷବାଲା କ୍ରୀଡ଼ନ୍ତି ହରଷେ । କ. ବ.

ତିଳକବିଶେଷ । ଯଥା—

ଅଖିଳଜନନୀ ନାସା ମୃଗମଦ କଲିଛି । କ. ଚ. ଚ.

ଶାମୁକର ଚୂନ; କେଶଭଙ୍ଗୀବିଶେଷ । (କଲା ହେଲେ) ଗଳା ବା ଗଳଦେଶ । ଯେପରି—

ସେ ମୋର କଲ ମୋଡ଼ିଦେଲା ।

କଲିଆ, } ବିଂ. (କଳୀୟ ବା କଳିପ୍ରିୟ ଶବ୍ଦଜ)
କଲିହା, } କଳିପ୍ରିୟ; କଳହଇଚ୍ଛୁକ ।
କଲିୟା, } ଯଥା—

ଛୁଚ୍ଛ ଭଲଲୋକ ଯେବେ ଭଲ ବୋଲ ତାଙ୍କୁ,
କଲିଆ ଖଲୁଆ ଆଉ ବୋଲିବ କାହାକୁ । ଧ. ଭୁ.
ଶ୍ରୀହରି ବୋଇଲେ ନାରଦଙ୍କ ମୁଖ ଚୁହିଁ,
କଲିହା ମୁନିଏ କେଉଁ କଥା ଛନ୍ତି ଭ୍ୟାଇ । ସା.ଭା.ଆ.

କଲିଆଣ, ବି. (କଲ୍ୟାଣ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଆଶୀର୍ବାଦ । ଯଥା—

ଋଷିମାନେ କଲେ ତହିଁ କଲିଆଣ ବାଞ୍ଛା । ସା. ଭା. ସ.

କଲିଆର, } ବି. (ଦେଶଜ) ହାତ ଖଡ଼ୁ-
କଡ଼ିଆଲ, } ବିଶେଷ । ଯଥା—

କରେ ତାଡ଼ ଚୂଡ଼ି କଲିଆର ରଙ୍ଗେ । ର. କ.
ଯାଉଁଲ ତାଡ଼ ସଜାଡ଼ି   କଡ଼ିଆଲ ଶଙ୍ଖ ଚୂଡ଼ି
ସେ ପ୍ରୀତିର ପେନବାରୁ କାନ୍ତ ଅଧିକା । ଲ.ବ.

କଲିକତରି, } ବି. (ଦେଶଜ) ମାଟି ଭିତରେ
କଲିକାତରି, } ଥିବା ଏକପ୍ରକାର ପୋକ ।
ଯଥା—

ମଣ୍ଡୂକୀ ମାଙ୍କଡ଼ୁଛି   ଝିମୂଳ କଠାଉ
ଶୃଗାଲ ହୋଇଛି ରଜା,
କଲିକତରି ଯେ   କରତା ହୋଇଛି
ହସ୍ତିକ କଲେ ପରଜା । ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ବିଂ. କଲିହା, କଳହପ୍ରିୟ ।

କଲିଗୋଳ, ବି. (ଦେଶଜ) କଳହ । ଯଥା—

ନ ହୁଅନ୍ତା ଏହି କଲିଗୋଳ ଘୋର । ନ. କେ.

କଳିଙ୍ଗ, ବି. (କଳି = କଳହ ଇତ୍ୟାଦି-ଗମ୍-ଅ) ଦେଶବିଶେଷ, ଓଡ଼ିଶା, ଦକ୍ଷିଣ ଦ୍ରାବିଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୁଦ୍ରତୀରସ୍ଥ ଦେଶ; କଳିଙ୍ଗ ଦେଶ ସ୍ଥାପନକର୍ତ୍ତା; କଳିଙ୍ଗ ଦେଶ ରାଜା; ମସ୍ତକଚୂଡ଼ ପକ୍ଷୀ; ଧୂମ୍ୟାଟ ପକ୍ଷୀ । (କଳିଙ୍ଗ-ଭୃଙ୍ଗଧୂମ୍ୟାଟାଃ—ଅମର ।) କୁଟଜବୃକ୍ଷ, ଇନ୍ଦ୍ରଯବ । (ଏତସ୍ୟୈବ କଳିଙ୍ଗେନ୍ଦ୍ରଯବ-ଭଦ୍ରଯବଂ ଫଳେ—ଅମର ।) ପୂତିକରଞ୍ଜ ବୃକ୍ଷ; ଶିରୀଷବୃକ୍ଷ; ପ୍ଲକ୍ଷବୃକ୍ଷ । ବିଂ. କଳିଙ୍ଗ-ଦେଶଜାତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ନତମସ୍ତିନୀ, ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ଚତୁର, ଚଉଡ଼ ।

କଳିଙ୍ଗା, ବି. (କାଳିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଏକ-ପ୍ରକାର ବଡ଼ ବଳଦ; କଳିଙ୍ଗଦେଶଜାତ ବଳଦ ।

କଲିଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ହୃଦୟସ୍ଥ କୋମଳ ମାଂସଗ୍ରନ୍ଥି ବିଶେଷ । ଯଥା—

ସହଚରି ! ଗଲି ସରି, ନବୀନା ନବକିଶୋରି !
ବନେ ଅନାଇ କଠୋର କଲିଜାରେ ଗଲି ମାରି । ଫ.ସ.

ଦମ୍ଭ; ମର୍ମ ।

କଳିତ, ବିଂ. (କଳ୍ = ଗଣନା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ଜ୍ଞାତ; ଧୃତ; ପ୍ରାପ୍ତ; ଉପାର୍ଜିତ; ଗଣିତ; ଆଶ୍ରିତ; ଅନୁଗତ; ପୃଥକ୍କୃତ; ବିଗୃହୀତ; ବଦ୍ଧ; ଉକ୍ତ; ଗୃହୀତ । (କରକଳିତକପାଳଃ) ଦୃଷ୍ଟ ।

କଳିଦ୍ରୁମ, ବି. (ନଳଶରୀରରେ ପ୍ରବେଶକାଳେ ଛିଦ୍ରାନୁସନ୍ଧାନାର୍ଥ କଳି ଏହି ବୃକ୍ଷର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ) ବିଭୀତକ ବୃକ୍ଷ, ବାହାଡ଼ା ଗଛ ।

କଳିନ୍ଦ, ବି. (କଳି-ଦା-ଅ, ମ ଆଗମ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ପର୍ବତବିଶେଷ, ଏହି ପର୍ବତରୁ ଯମୁନା-ନଦୀର ଉତ୍ପତ୍ତି; ବିଭୀତକ ବୃକ୍ଷ ।

କଳିଳ, ବିଂ. (କଳ୍ = ଗଣନା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଇଳ) ଗହନ, ଯାହା ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରି ହୁଏ ନାହିଁ । (କଳିଳଂ ଗହନଂ ସମେ—ଅମର ।) ମିଶ୍ରିତ ।

କଳସ୍ଥୂର, ବି. (ଖଳୀନ ଶବ୍ଦଜ) ଘୋଡ଼ାର ତୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ଦେବା ଲୌହବିଶେଷ।

କଳହୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) କଳଗୋଳ କରିବା ଲୋକ।

କଳହୁଡ଼ୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଦୁଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ। ଯଥା—
କଳହୁରୀ, }

କଳହୁରୀ ବଧୂ ଶାଶୂ ଲଭିବେ ଦୁନସ୍ତା। ବେ. ପ.
ଗୁଲୁ ଗୁଲୁ ବୁଢ଼ୀ   କହେ କଳହୁଡ଼ୀ
ବଡ଼ ସାନ ବହୂ ମୋର। କ. ମ.

କଳୁଷ, ବି. (କଳ୍-ଉଷନ୍) ପାପ। (କଳୁଷଂ ବୃଜିନୈନୋଦଂ—ଅମର।) ମଳିନତା, ମଇଳା। ଯଥା—

କଳୁଷ ନଦୀଜଳରୁ ଭୂଟିଲେ। ର. କ.

ବିଂ. ଆବିଳ, ଗୋଳିଆ; ମଳିନ। (କଳୁଷୋଽନଚ୍ଛ ଆବିଳଃ—ଅମର) କଷାୟିତ; ଅସମର୍ଥ। (ଭବାବବୋଧକଳୁଷା ଦୟିତେବ ରାତୌ) ଦୁଃଖିତ; ଗର୍ହିତ; ପାପୀ; କ୍ଷୁବ୍ଧ।

କଳେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) କାଟିବା ଧାନଶିଂସା, ଧାନହଳା। ଯଥା—

ଝଳା ଅଗଣାରେ   କଳେଇ ଗଦାର
ଆମୋଦ ସଙ୍ଗତେ ମିଶି। ଭବଣୀ।

କଲେଜ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାଳୟ।

କଲେକ୍ଟର, } ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦଜ) ଜିଲ୍ଲାର
କଲେଖ୍ଟର, } ପ୍ରଧାନ ଶାସକ।

କଳେବର, ବି. (କଳେ = ବୀର୍ଯ୍ୟରେ, ଶୁକ୍ରରେ-ବର = ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା ଆବୃତ, ଅଥବା କଲ୍ୟତେ ଆଦି ଯୁତେ ଇତି ବା କଳେବର—ଅମର-ଟୀକା) ଶରୀର, ଗାତ୍ର।

କଳ୍କ, ବି. (କଳ୍ = ଗଣନା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି -କ) ଖଳ; କର୍ଣ୍ଣମୂଳ; ମଳ, ବିଷ୍ଠା; ଶିଠା; ପ୍ରତାରଣା; ଦମ୍ଭ; ଅହଙ୍କାର; ମାଛ ପ୍ରଭୃତିର କାତି; ଶିଳାପିଷ୍ଟ ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟ; ବିଭୀତକ ବୃକ୍ଷ; ପାପ। ବିଂ. ପାପିଷ୍ଠ, ପାପାଶୟ। (ତ୍ରିଷୁ ପାପାଶୟେ କଳ୍କୋଽସ୍ତ୍ରୀ ବିଟ୍ କିଟ୍ଟୈଭ ଦନ୍ତୟୋଃ—ବିଶ୍ୱ।) (କଳ୍କୋଽସ୍ତ୍ରୀ ଘୃତତୈଳାଦିଶେଷେ ଦମ୍ଭେ ବିଭୀତକେ—ମେଦିନୀ।)

କଳ୍କ, } ବି. (କଳ୍କକନ୍-କଳ = ଗମନ
କଳ୍କି, } କରିବା-କ, ଏବଂ କଳ୍କ-ଇନ୍) ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର କଳିଯୁଗର ଶେଷ ଅବତାର।

କଳଙ୍କି, ବି. (କଳଙ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ଧାତୁମାନଙ୍କରେ ଲାଗିଥିବା ମଳ। (କଳ୍କ ଶବ୍ଦଜ) କଳ୍କି ଅବତାର।

କଳ୍ପ, ବି. (କୃପ୍ = ପାରଗ ହେବା-ଅ, ର୍ = ଅଲ୍) ବେଦାଙ୍ଗ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ; ପୁରାଣମତେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଏକ ଅହୋରାତ୍ର; ପ୍ରଳୟ। (ସଂବର୍ତ୍ତଃ ପ୍ରଳୟଃ କଳ୍ପଃ—ଅମର।) ସଂକଳ୍ପ, ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ବିକଳ୍ପ; ପକ୍ଷ। ଯଥା—ମୁଖ୍ୟକଳ୍ପ, ନିକୃଷ୍ଟକଳ୍ପ। ନ୍ୟାୟ; ନିୟମ ବା ବିଧି; ବେଦବିଧିବିଶେଷ; ଅଭିପ୍ରାୟ; କଳ୍ପବୃକ୍ଷ; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ପରେ ରହିଲେ ତୁଲ୍ୟାର୍ଥ।

କଳ୍ପନ, } ବି. (କୃପ୍ = ପାରଗ ହେବା-ଅନ,
କଳ୍ପନା, } ର୍ = ଅଲ୍, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ରଚନା, ଉଦ୍ଭାବନ। ଯେପରି—ଦୋଷକଳ୍ପନା। ସମ୍ଭାବନା। ଯଥା—ଯେଉଁ ବିଷୟର କଳ୍ପନା ଥିଲି ତାର କଣ ହେଲି। ସଂକଳ୍ପ, ମାନସ। ଯଥା—ମୁଁ ଏହି କଳ୍ପନା କରିଅଛି। ମନନ; ସାମର୍ଥ୍ୟ; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତି; ଛେଦନ; ନାୟକର ଆରୋହଣାର୍ଥ ହସ୍ତିର ସଜ୍ଜୀକରଣ। (କଳ୍ପନା ସଜ୍ଜନା ସମେ—ଅମର।)

କଳ୍ପପାଦପ, } ବି. (କଳ୍ପ-ପାଦପ, ବୃକ୍ଷ) କଳ୍ପ-
କଳ୍ପବୃକ୍ଷ, } ତରୁ, ଅଭୀଷ୍ଟପ୍ରଦ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବୃକ୍ଷ।

କଳ୍ପିତ, ବିଂ. (କୃପ୍-ଇ-ତ, ର୍ = ଅଲ୍) ରଚିତ, ଉଦ୍ଭାବିତ; ସମ୍ପାଦିତ; ସଜ୍ଜିତ; ଦତ୍ତ; ଆରୋପିତ; ନିର୍ମିତ; ଅବଧାରିତ। ବି. ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ସଜ୍ଜିତ ହସ୍ତୀ।

କଳ୍ପିବାର, କ୍ରି. (କଳ୍ପ ଶବ୍ଦଜ) ରଚିବା। ଯଥା—
ଗାଧେୟ ଅବା ସପ୍ରାପ୍ତ ବାଞ୍ଛା ସଫଳ କଳ୍ପିବେ।
ଜା. ପ. ନା.

କଳ୍ମଷ, ବି. (କଳ୍-ମଷ) ପାପ। (ପାପଂ କଳ୍ମଷ କଳୁଷଂ—ଅମର।) ନରକବିଶେଷ। ବିଂ. ମଳିନ; ପାପିଷ୍ଠ।

କଲ୍ମାଷ, ବି. (କଲ୍-ମାଷ, ଅଥବା କଲ୍-ମଷ୍ =ହାନି କରିବା-ଅ, ଯେ ଅନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ନଷ୍ଟ କରେ) ବିଚିତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ; ଶ୍ୱେତକୃଷ୍ଣ-ମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ । (ଚିତ୍ରଂ କର୍ମିରକଲ୍ମାଷ-ଶବଲୈତାଶ୍ଚ କର୍ବୁରେ—ଅମର ।) ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ; ରାକ୍ଷସ; ଅଗ୍ନିବିଶେଷ; ନାଗବିଶେଷ । ବିଂ. ବିଚିତ୍ରବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ, ନାନାବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ।

କଲ୍ୟ, ବି. (କଲ୍=ଗଣନା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଯ) ପ୍ରାତଃକାଳ । ଯଥା—କଲ୍ୟରୁ ଗାତ୍ରୋତ୍ଥାନ କରୁ । ଗତ ଦିନ । ଯଥା—କଲ୍ୟ ସେ ଆସି-ଥିଲେ । ଆଗାମୀ ଦିବସ । ଯଥା—କଲ୍ୟ ପ୍ରାତଃକାଳରୁ ମୁଁ ଯିବାର ସ୍ଥିର କରିଅଛି । ମଦ୍ୟ; ଲଗ୍ନବିଶେଷ; କଲ୍ୟାଣବଚନ । ବିଂ. ସଜ୍ଜିତ; ନୀରୋଗ, ସୁସ୍ଥ । (କଲ୍ୟୌ ସଜ୍ଜନିରାମୟୌ—ଅମର ।) ସମର୍ଥ; ଦକ୍ଷ; ଅତ୍ୟୁତ୍ତମ । ଯଥା—

ସୀତା ବୈଦଗ୍ଧ ତେଣୁ ନିଭୁବନପରିଚିତୋଷଦ
ପ୍ରାପ୍ତ କଲ୍ୟ । ଜା. ପ. ନା.

କଲ୍ୟାଣକର । ଯଥା—

ଭୂସ୍ୱାଦିଯୋଗରୁ ହେଲ କଲ୍ୟା ।
ମୋ ନାମ ହେ ରାମ ଅଟେ ଅହଲ୍ୟା । ଜା.ପ.ନା.

ବଧିର,ବାଗିନ୍ଦ୍ରିୟ ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟଶକ୍ତିରହିତ । (କଲ୍ୟଂ ପ୍ରଭାତେ କ୍ଲୀବଂ ସ୍ୟାତ୍ କଲ୍ୟୋ ବାକଶ୍ରୁତିବର୍ଜିତେ । ସଜ୍ଜନୀରୋଗଦକ୍ଷେଷୁ କଲ୍ୟାଣବଚନେଽପି ଚ—ମେଦିନୀ ।)

କଲ୍ୟାଣ, ବି. (କଲ୍ୟ=ସୁସ୍ଥ-ଅଣ୍ ହେବା, ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ମଙ୍ଗଳ । (କଲ୍ୟାଣଂ ମଙ୍ଗଳଂ ଶୁଭଂ—ଅମର ।)ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ସୁଖ; ହିତ; ସମୃଦ୍ଧି; ରାଗିଣୀବିଶେଷ । ବିଂ. ସୁଖୀ; ସାଧୁ; ଶୁଭଦ; ଶୁଭଯୁକ୍ତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ବସ୍ତରୀ ।

କଲ୍ୟାଣୀୟ, ବିଂ. (କଲ୍ୟାଣ-ଈୟ) ମଙ୍ଗଳାସ୍ପଦ; କଲ୍ୟାଣଯୋଗ୍ୟ ।

କଲ୍ଲୋଳ, ବି. (କଲ୍ଲ୍=ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ କରିବା-ଓଳ)ମହାତରଙ୍ଗ;ଆନନ୍ଦ।(ମହତ୍ସୁ କଲ୍ଲୋଳ-କଲ୍ଲୋଳୌ—ଅମର ।) ବିଂ. ଶତ୍ରୁ ।

କଲ୍ଲୋଳିନୀ, ବି-ସ୍ତ୍ରୀ. (କଲ୍ଲୋଳ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ନଦୀ ।

କବକ, ବି. (କୁ-ଅକ) ଛତୁ, ଛତାକ ।

କବଚ, ବି. (କୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅଚ, ଅଥବା କ=ବାୟୁ-ବନ୍ଚ୍=ବଞ୍ଚନା କରିବା-ଅ) ସନ୍ନାହ, ସାଞ୍ଜୁ; ମନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ନାଗରା ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର; ଗର୍ଦ୍ଦଭାଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷ ।

କବୟୀ, କବୟିନ୍, ବି. (କ=ଜଳ-ବୟ୍=ଗମନ କରିବା-ଇନ୍) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ, କଉମାଛ ।

କବର, ବିଂ. (କୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅର) ପାଠକ; କର୍ବୁରବର୍ଣ୍ଣ; ସମ୍ପୃକ୍ତ; ଖଚିତ । ବି. (କ=ମସ୍ତକ-ବୃ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅ) କେଶ-ବିନ୍ୟାସ; (ଜଳସମ୍ପର୍କରେ ଜଳରୂପେ ପରିଣତ ହୁଏ ବୋଲି) ଲବଣ; (ଦର୍ଶନ-ମାନେ ମୁଖରୁ ଜଳ କ୍ଷରଣ ହୁଏ ବୋଲି) ଅମ୍ଳ; (କ=ପବନର ମସ୍ତକ ବା ଉପରଭାଗ -ବୃ-ଅ—ବର=ଆଚ୍ଛାଦନ କରେ ବୋଲି) ପବନର ଆବରଣ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କେଶ-ବିନ୍ୟାସ; ଖୋସା, ଜୁଡ଼ା ।

କବଳ,ବି.(କ=ଜଳ-ବଲ୍=ବଳବାନ୍ ହେବା-ଅ—ଯାହାଦ୍ୱାରା ଆତ୍ମା ବଳବାନ୍ ହୁଏ) ଗ୍ରାସ । (ଆସ୍ୱାଦବଦ୍ଭିଃ କବଳୈସ୍ତୃଣାନାଂ) ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ;ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ,ବାଳିଆ ମାଛ ।

କବି, ବି. (କବ୍=ସ୍ତୁତି କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଇ, ଅଥବା କୁ=ଶବ୍ଦକରିବା-ଇନ୍)କାବ୍ୟକର୍ତ୍ତା; ବାଲ୍ମୀକି,ପଣ୍ଡିତ;ସୂର୍ଯ୍ୟ;ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ; ବ୍ରହ୍ମା । (କବୀ=ଲଗାମ) (ଉଶନା ଭାର୍ଗବଃ କବିଃ । ସଂଖ୍ୟାବାନ୍ ପଣ୍ଡିତଃ କବିଃ—ଅମର ।)

କବିକ, କବିକା, କବିୟ, ବି. (କୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଇ-କ—ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଲଗାମ । (କୁ-ଇୟ—ନାଯ୍ୟାଂ କବୀ ଖଲୀନଂ କବିୟଂ ବା ନା ତୁରଙ୍ଗମୁଖଭାଣ୍ଡଂ—ଇତି ବୋପାଳିତଃ । କବିକା ତୁ ଖଳୀନୋଽସ୍ତ୍ରୀ—ଅମର ।) (କବତେ ଦନ୍ତେନ ଶବ୍ଦାୟତେ କବିକ) କଉମାଛ; ପୁଷ୍ପବିଶେଷ ।

କବତା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କବ-ତା —ଭାବାର୍ଥେ) କବତ୍ୱ, କବକୃତ; ଶ୍ଳୋକ ।

କବୋଷ୍ଣ, ବଂ. (କୁ = ଈଷତ୍—ଉଷ୍ଣ, କୁ = କବ) ଈଷଦୁଷ୍ଣ, ଅଳ୍ପ ଗରମ । (କୋଷ୍ଣଂ କବୋଷ୍ଣଂ ମନ୍ଦୋଷ୍ଣଂ—ଅମର ।)

କବ୍ୟ, ବ. (କୁ = ଶବ୍ଦ କରବା ଇତ୍ୟାଦ-ଯ) ପିତୃଲୋକଙ୍କୁ ଦେୟ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ । (ହବ୍ୟ-କବ୍ୟେ ଦୈବପୈତ୍ର୍ୟେ—ଅମର ।)

କଶମ୍, ବ. (କଶ୍ = ଗମନ କରବା-ଅମ୍, ଯେ ନମ୍ନରେ ଗମନ କରେ) ଜଳ ।

କଶା, ବ. (କଶ୍ = ବଧ କରବା-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଗୃବୁକ, କୋରଡ଼ା । (ଅଶ୍ୱାଦେସ୍ତାଡ଼ନୀ କଶା—ଅମର ।) ଲଗାମ ।

କଶାର୍ହ, ବଂ. (କଶା = କଶାଘାତ-ଅର୍ହ = ଯୋଗ୍ୟ) କଶାଘାତଯୋଗ୍ୟ ।

କଶିପୁ, ବ. (କଶ୍ = ବଧ କରବା-ପୁ, ନପା-ତନ) ଅନ୍ନବସ୍ତ୍ର, ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ । (କଶିପୁ ଭକ୍ତମାଚ୍ଛାଦନଂ ଦ୍ୱୟଂ—ଅମର ।) ଶଯ୍ୟା, ଆସନବଶେଷ । (କ୍ଳୃପ୍ତୈଃ କଶିପୁଭିଃ କାନ୍ତଂ ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କବ୍ୟଜନାସନୈଃ ।)

କଶେରୁ, କସେରୁ, ବ. (କ-ଶ—ହିଂସା କରବା-ଊ, ର = ଏର) ପୃଷ୍ଠର ଅସ୍ଥି, ମେରୁ-ହାଡ଼, ମେରୁଦଣ୍ଡ; ତୃଣମୂଳବଶେଷ, କେସୁର ।

କଶେରୁକା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଶେରୁ-କ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପୃଷ୍ଠର ଅସ୍ଥି, ମେରୁଦଣ୍ଡ । (ପୃଷ୍ଠାସ୍ଥି ନ କଶେରୁକା—ଅମର ।)

କଶ୍ମଳ, କସ୍ମଳ, ବ. (କଶ-ଗମନ କରବା-ମଳଚ) ମୂର୍ଚ୍ଛା, ମୋହ । (ମୂର୍ଚ୍ଛା ତୁ କଶ୍ମଳଂ ମୋହଃ—ଅମର ।) ପାପ; ଦୁର୍ବଗ୍ରହ । ବଂ. ପାପୀ; ମଳନ; କୁତ୍ସିତ ।

କଶ୍ୟ, ବ. (କଶ୍ -ବଧ କରବା, ଆଘାତ କରବା, ଶାସନ କରବା-ଯ) ଅଶ୍ୱର କଟି-ଦେଶ,ଅଶ୍ୱର ମଧ୍ୟଦେଶ । (କଶ୍ୟଂ ତୁ ମଧ୍ୟମ-ସ୍ଥାନଂ—ଅମର ।) ମଦ୍ୟବଶେଷ । (ମଦର କଶ୍ୟମଦ୍ୟେ ଚ—ଅମର ।) ବଂ. କଶା-ଘାତଯୋଗ୍ୟ, କୋରଡ଼ା ଖାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ । (କଶ୍ୟଃ କଶାର୍ହେ—ଅମର ।)

କଶ୍ୟପ, ବ. (କଶ୍ୟ-ମଦ୍ୟ-ପା = ପିଇବା-ଅ, ମଦ୍ୟପାନ କରନ୍ତି ବୋଲ ଏ ନାମ) ମୁନ-ବଶେଷ; ମୃଗବଶେଷ; ମତ୍ସ୍ୟବଶେଷ ।

କଷ, ବ. (କଷ୍ = ହିଂସା କରବା, ଆସ୍ୱାଦନ କରବା, ପରୀକ୍ଷା କରବା-ଅ) କଷ୍ଟିପଥର, କଷଟିପଥର । (କଷପାଷାଣନଭେ ନଭ-ସ୍ଥଳେ—ନୈଷଧ ।)(କଷସ୍ତୁ ନକଷୋପଳଃ — ଅମର ।)

କଷଣ, ବ. (କଷ୍ = ହିଂସା କରବା-ଅନ) ଘର୍ଷଣ; କଣ୍ଡୁୟନ; ପ୍ରସ୍ତରରେ ଘର୍ଷଣ ପୂର୍ବକ ପରୀକ୍ଷା କରବା, କଷିବା ।

କଷଣ, ବ. (ଦେଶଜ ବା କଷ୍ ଧାତୁର ଅର୍ଥାନୁକରଣରେ ଜାତ) କ୍ଳେଶ । ଯଥା—

କୋମଳ କପୋଳେ ଦାରୁଣ କଷଣ
ମାରଛି ନଜ ମୁଦ୍ରକା । ପାର୍ବତୀ ।

କଷଣି, କଷଣୀ, କଷୁଣୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପାଦାଙ୍ଗୁଳର ଅଳଂକାରବଶେଷ । ଯଥା—

ବୁଢ଼ାଙ୍ଗୁଳରେ ହିରା କଷୁଣୀ ଗୋଟି ମାଣ୍ଡ,
କନ୍ଧରେ ନବଗୁଣ ପଇତା ଅଛ ପଡ଼ । ନୂ. ପୁ. ସ. ଚ.

ଧନୁର୍ଗୁଣ ଆକର୍ଷଣ କରବା ନମିତ୍ତ ଅଙ୍ଗୁଳରେ ଲଗାଇବା ମୁଦ୍ରକା । ଯଥା—

ସେ ବାମା ନାସାରେ ହିରାଜେ ନଥ,
ତୂଣୀର ଉପରେ ସ୍ୱକର କଷଣୀ ଥୋଇଚ କ ମନମଥ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

କଷା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଶା ଶବ୍ଦର ରୂପାନ୍ତର—କଶା ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ଗୃବୁକ, କୋରଡ଼ା । (କୁଚ୍ଛେ୍ରଣ ପୃଷ୍ଟେ କଷୟା ଚ ତାଡ଼ିତଃ ।) (ଦେଶଜ—ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ ବ୍ୟବହୃତ)କୋଇଲ ।

କଷା, କସା, ବ. (କଷାୟ ଶବ୍ଦଜ) କଷାୟ ରସ । ଯଥା—

ନ ଖାଇଲେ ପିତା କଷାରେ ଇଚ୍ଛା,
ଉଠିବାକୁ ବଳ କାହୁଁ ହେଉଛି । ହା. ଭ.

ବଂ. କଷାୟରସବଶିଷ୍ଟ । ଯେପର—କଷା-ଫଳ । କୃପଣ, ବ୍ୟୟକୁଣ୍ଠ ।

କଷାୟ, ବି. (କଷ୍ ହିଂସା କରିବା-ଆୟ)ରସ-ବିଶେଷ, କସାରସ; ରସ, କ୍ୱାଥ; ସୁଗନ୍ଧ ଲେପନ ଦ୍ରବ୍ୟ; ନିର୍ଯ୍ୟାସ । (ନିର୍ଯ୍ୟାସେଽପି କଷାୟୋଽସ୍ତ୍ରୀ—ଅମର ।) ସୌରଭ । (ରାଗେ କ୍ୱାଥେ କଷାୟୋଽସ୍ତ୍ରୀ ନିର୍ଯ୍ୟାସେ ସୌରଭେ ରସେ) ବିଲେପନ, ଅଙ୍ଗରାଗ । (କଷାୟୋ ରସଭେଦେ ସ୍ୟାଦଙ୍ଗରାଗେ ବିଲେପନେ—ବିଶ୍ୱ ।) ଶୋନାକ ବୃକ୍ଷ; କଳିଯୁଗ । ବିଂ. ରକ୍ତ ପୀତ ମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ; ରଞ୍ଜିତ । (ଚୂତାଙ୍କୁରସ୍ୱାଦକଷାୟକଣ୍ଠଃ) ଲୋହିତ; ସୁଶ୍ରାବ୍ୟ; ସୁରଭି; ଅପଟୁ ।

କଷାୟିତ, ବିଂ. (କଷାୟ-ଇତ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ରଞ୍ଜିତ; ବିଲେପିତ; କୃତଲୋହିତ । ଯେପରି—ରୋଷକଷାୟିତ ଲୋଚନ ।

କଷିବାର, } କ୍ରି. (କଷ୍ ଧାତୁଜ) ପରୀକ୍ଷା
କସିବାର, } କରିବାର । ଯଥା—
ବର୍ଷ୍ଟଣିଲେ ତାହା ତନୁ ସୁବର୍ଣ୍ଣ କଷିବ । ବୈ. ବି.
ଆୟତ୍ତ କରିବାର । ଯଥା—
ତୋ ଦେହ ତମାଲଶ୍ୟାମ ମୋ ମରକ୍ତ କଷିଲା ।
କ. ଚ. ଚ.
ଭିଡ଼ିବାର କମ୍ବା ଟାଣିବାର; ଗଞ୍ଜିବାର । ଯଥା—ସେ ତାକୁ ବଡ଼ କଷି ପକାଇଲାଣି ।

କଷ୍ଟ, ବି. (କଷ୍=ହିଂସା କରିବା-ତ) କ୍ଲେଶ, ଯନ୍ତ୍ରଣା, ଦୁଃଖ । ବିଂ. କ୍ଲିଷ୍ଟ; ଦୁଃଖଜନକ; ଗହନ । (କଷ୍ଟେ ତୁ କୃଚ୍ଛ୍ର ଗହନେ—ଅମର ।) କ୍ଲେଶିତ । (କଷ୍ଟା ବୃତ୍ତିଃ ପରାଧୀନା) ।

କଷ୍ଟଶ୍ରିତ, ବିଂ. (କଷ୍ଟ-ଶ୍ରିତ=ଆଶ୍ରିତ) ଯେ କଷ୍ଟ ପାଇଅଛି; ଯେ କଠୋର ବ୍ରତ କରିଅଛି ।

କଷ୍ଟସୃଷ୍ଟେ, କ୍ରି. ବିଂ. (କଷ୍ଟ-ସୃଷ୍ଟ—ଶ୍ରେଷ୍ଟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅତି କ୍ଲେଶରେ, ବଡ଼ ଆୟାସରେ ।

କଷ୍ଟଫେଡ଼; ବି. (ଦେଶଜ) ମଧୁରନିନାଦୀ ବନପକ୍ଷିବିଶେଷ । (ବଙ୍ଗୀୟ ନାମ—ବଉ କଥା କଓ) । ଯଥା—
ରବିଚନ୍ଦ୍ର ଅସ୍ତକାଳେ କଷ୍ଟଫେଡ ଶୁଆ । ମ. ଯା.

କଷ୍ଟି, କଷଟି, } ବି. (କଷ୍ ଶବ୍ଦଜ) ପରୀକ୍ଷା
କସଟି, } କରିବା, ସୁନା ପରୀକ୍ଷା କରିବା ପଥର । ଯଥା—
ଯେସନେ କାଞ୍ଚନ ଦହନ କଷଟି
କଷଟିରେ କଷାଇଲେ । ବି. ଗ୍ରା.

କସ, ବି. (କଷ ଶବ୍ଦଜ) କଷିବା କମ୍ବା ମୂଲ୍ୟ ନିରୂପଣ କରିବା; ପରଖିବା । ଯଥା—
ସୁନା ରୁପା ନାନା ଦ୍ରବ୍ୟ କସତୁଲ ଅଛି,
ମୋହ ନାମଠାରେ ପାଥ ମାପ୍ୟା ନାହିଁ କିଛି । ନା.ର.ଗୀ.
(କଷାୟ ଶବ୍ଦଜ) ରଞ୍ଜିତବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—
ସେ ସବୁବେଳେ କସ ପିନ୍ଧିଥାଏ ।

କସ, କଷା, } ବିଂ. (କଷାୟ ଶବ୍ଦଜ) ରାଗ ମିଳ
କସା, } ପୀତାଦିରେ ରଞ୍ଜିତ । ଯଥା—
କଷାବସନ ପରିଧାନ,
ସର୍ବାଙ୍ଗେ ବିଭୂତି ଲେପନ । ଦା. ର.
ବି. ରଞ୍ଜନ, ରଞ୍ଜିତ କରିବା । ଯଥା—
ଯନ୍ତ୍ର ଭୂମିକ ନୀଳକସ କଲ । ଲ. ବ.

କସବୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯାବନିକ) ବେଶ୍ୟା ।

କସରା, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ, (ପାଟଭିଲ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ଧବଳ ଓ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ।

କସା, } ବି. (କଷାୟ ଶବ୍ଦଜ) କସା ଆସ୍ୱାଦ,
କଶା, } କସା ରସ । ବିଂ. କସ ହୋଇ-ଥିବା । ଯଥା—
କସା ବସନ ଶିଖା ପଇତା,
ଅଙ୍ଗରେ ମଣ୍ଡିଛୁ ଦ୍ୱାଦଶ ଚିତା । ବି. ଗ୍ରା.
ଭିଡ଼ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା, କସ ଦିଆ ଯାଇଥିବା (ଚର୍ମାଦି) ।

କସାଇ, }
କସେଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ମାଂସ କାଟି
କଂସେଇ, } ବିକ୍ରୟ କରେ । ଯଥା—
କସାଇରୁ ବଳେ ଚିତ୍ତେ ଦୟା ନାହିଁ ତାର,
ଜୀବନ ବଧିବାପାଇଁ ତାକୁ କେତେ ଦୂର । ବେ.ପ.

କସାକସି, } କ୍ରି. ବିଂ. (କଷ ଧାତୁଜ—କ୍ରିୟା
କଷାକଷି, } ବ୍ୟତୀହାର) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା
କଶାକଶି, } କରିବା । ଯଥା—
ସେକାଳେ ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟ ହୋଇ ମିଶାମିଶି,
ହେଲେ ଶରମୁନକୁ ଦେହରେ କସାକସି । କୃ.ଭ.ବି.ପ.
ଭାବ ଲଜ ଏ କଷାକଷି,
ହାବ ନୟନ ମିଶାମିଶି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

କସି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅତି ସାନ ଫଳ ।
କଶି, } ଯଥା—

କେତେ ବା କଶିରୁ ଝଡ଼ଇ,
କେତେ ବା ବଢ଼ିଣ ପଡ଼ଇ । ଦା. ର.

ଚେମା ଖେଳରେ ଗୋଟିଏ କଉଡ଼ି ଚିତ୍ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ଦାନ । ବିଂ. କଶି ଅବସ୍ଥାପନ୍ନ । ଯେପରି—କଶି ଫଳ ।

କସିବାର, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ରଙ୍ଗ କରିବାର;
କଶିବାର, } ଭିଡ଼ି ବାନ୍ଧିବାର; ସିଝାଇବାର;
କଷିବାର, } ବିଶେଷ ଦେବା ସ୍ଥାନରେ ଅଳ୍ପ ଦେବାର; ପ୍ରହାର କରିବାର; ସଜ କରିବାର । ଯେପରି—ଘୋଡ଼ା କସିବା । (କଷ୍ ଧାତୁଜ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପରୀକ୍ଷା କରିବାର; ପରୀକ୍ଷା କରିବାର ।

କସୁର, } ବି. (ଯାବନିକ) ଦୋଷ, ତ୍ରୁଟି;
କସର, } ଊଣା କରିବା । ଯେପରି—କାଠ
କସୋର, } କସର ।

କସ୍ତୁରିକା, କସ୍ତୂରିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କସ୍ =
କସ୍ତୁରୀ, କସ୍ତୂରୀ, } ଗମନ କରିବା-ତୁର,
ତୂର-କ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ-ଇକ-ଆ) ମୃଗନାଭି । (କସ୍ତୂରୀମୃଗନାଭିଃ ଲଲାଟପଟକେ ।)

କସ୍ୱର, ବିଂ. (କସ୍ = ଗମନ କରିବା-ବର) ଗମନଶୀଳ; ହିଂସକ ।

କହକହ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ଟହ ଟହ ହସିବାରେ ଶୁଭେ ଘୋର ରବ,
କହ କହ ନାଦ କରି ଚଳିଲେ ଦାନବ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ଚ.

କହଣା, } ବି. (କଥନ ଶବ୍ଦଜ) କଥା କିମ୍ବା
କହଣ, } ବଚନ । ଯଥା—

ସତ୍ୟ କଲେ ତୋତେ ମାଗିବୁ ସିନା ଦକ୍ଷିଣା,
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ରହିବ ତୋହର ଯେ କହଣା ।
ସା. ଭା. ଆ.

କହିବା । ଯଥା—

ଶୁଣିଣ ହାଡ଼ପକାଏ ବିସ୍ମୟ (ବିସ୍ମିତ) ହୋଇଲା,
ଅପୂର୍ବ କି ଲୋକ ପାପ କହଣା ନ ଗଲା । ସା. ଭା. ସ.

ବିଂ. କଥିତ ।

କହରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

କହା, } ବି. ବିଂ. (କହ୍ ଧାତୁର ରୂପ) କହିବା;
କୁହା, } କଥିତ ।

କହିବା, } କ୍ରି. (କଥ୍ ଧାତୁଜ) କଥନ-
କହିହେବା, } କରିବା । ଯଥା—

କହେ ଅବଗାହେ ପାପବ୍ୟୂହ ଦହନରେ । କୋ ବ୍ର.ପୁ.

ଏମନ୍ତ ବୋଲି କହନ୍ତୁଅଛନ୍ତି ଯେଝା ତୁଣ୍ଡେ,
କହୁଁ କହୁଁ ଅସୁରେ ବୁଲିଲେ ବ୍ରଜଦାଣ୍ଡେ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଚ.

କହୁଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଫୋଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ବାହୁ
କହୁଣୀ, } ଏବଂ ମଣିବନ୍ଧର ଯୋଗସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ସେ ସକାଶୁଁ ଅର୍ଜୁନ କହୁଣିର ହାଡ଼,
ଫୁଟିଯାଇ ଶବଦ କଲା ମଡ଼ ମଡ଼ । କୃ. ଭା. ବ. ପ.

ସେହି ସ୍ଥାନର ପ୍ରହାର । ଯଥା—

ଚରଣ ଠେକି ନାଚୁଥାଉ,
ଯେଣୁଟି କହୁଣି ନ ପାଉ । ଦା. ର.

କହୁଣିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) କହୁଣିମାଡ଼
କହୁଣିଆ, } ଖାଇବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ମାଡ଼ୁଆ । ବି. ପିଣ୍ଡା ଖୁଣ୍ଟର ମଧ୍ୟଭାଗରୁ ଯେଉଁ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ବାହାରି ଘରର ଅବଶିଷ୍ଟ ଚାଳକୁ ଧରି ରଖିଥାଏ ।

କହ୍ନା,
କହ୍ନାଇ, } ବି. (କୃଷ୍ଣ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ।
କହ୍ନେଇ, } ଯଥା—
କନେଇ,

ନବନାଗର କହ୍ନା ମୁରଲୀ ବଜାଏ
ଶୁଖିଲା ତରୁକୁ ପଲ୍ଲବାଏ । ଫ. ସ.

କଦମ୍ବ ବୃକ୍ଷରେ ଦୋଳି କରି ବସିଅଛନ୍ତି
ନାଗର କହ୍ନାଇ । ର. କ.

ଆରେ କହ୍ନମାମୁ ଶରଦଶଶୀ,
କହ୍ନେଇ ହାତରେ ପଡ଼ିବୁ ଖସି । ଉ.ସା. ୭.୪.

କହ୍ନେଇବାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ ।

କହ୍ଲାର, } ବି. (କ-ଜଳ-ହାର-ମୁକ୍ତାହାର
କଲ୍ହାର, } ମାଳା, ଲ ଆଗମ, ଜଳର ହାରସଦୃଶ, ଅଥବା କ = ଜଳ-ହ୍ଲାଦ୍ = ହୃଷ୍ଟହେବା-ଅ, ଦ = ର) ଶ୍ୱେତୋତ୍ପଳ । (ସୌଗନ୍ଧିକଂ ତୁ କହ୍ଲାରଂ—ଅମର ।)

କହ୍ୱ, ବି. (କ-ଜଳ—ହ୍ୱେ = ଆହ୍ୱାନ କରିବା-ଅ) ବକ, ବଗ ପକ୍ଷୀ । (କ୍ରୁଙ୍ କ୍ରୌଞ୍ଚୋଽଥ ବକଃ କହ୍ୱଃ—ଅମର ।)

କା, ସର୍ବ. (କମ୍ ଶବ୍ଦଜ) କାହାର । ଯଥା—କା ବରହ ବ୍ୟାଧି ନାଶ, ନ କରେ ଲେଶ । ର.କ. ଅଂ. ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ ।

କାଆଁକା, ବି. (କାମଳ ଶବ୍ଦଜ) ରୋଗବିଶେଷ ।

କାଆ, ବି. (ଦେଶଜ) କାକପକ୍ଷିର ଧ୍ୱନି । ଯଥା—

କାଆ କାଆ ବସି ରାବ ଦେଉଅଛୁ
ବନସ୍ପତି ଡାଳେ କାଉ । ଭ.ସା. ୩.୪.

କାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆମ୍ବ ପ୍ରଭୃତି ଗଛମାନଙ୍କରେ ଥିବା ଜଦା ସଦୃଶ ଏକଜାତୀୟ ପୋକ । ଯଥା—

ସେ ପିନାଟି ପର ଆମ୍ବ ତୋଳଇ,
କାଇ କାମୁଡ଼ାକୁ ଯେ ପାରେ ସହି । ତା. ବ.

କାଇଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆକଟ, ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନରେ ନିଷେଧ କରିବା । ଯଥା—ପିଲାଙ୍କୁ କାଇଦା ନ କଲେ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ହୁଅନ୍ତି ।

କାଇପୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) କାଇପୋକର ଆବାସ ପତ୍ରସମ୍ପୁଟ ।

କାଇଲ୍, ବି. ବିଂ. (ଦେଶଜ—ଏ ଶବ୍ଦଟି ଖାଣ୍ଟି ଓଡ଼ିଆ ନୁହେ, ତୈଲଙ୍ଗୀର ଅନୁକୃତ) ରୋଗ, ପୀଡ଼ା; ରୋଗାର୍ତ୍ତ, ପୀଡ଼ାଯୁକ୍ତ, ଦୁଃଖାର୍ତ୍ତ । ଯଥା—

କାଇଲ ପଣ୍ଡିବ ଯେବେ ବାଟ ଗୃହବାରୁ,
ଔଷଧ ପାଇବ ତତକ୍ଷଣେ ରଜାଠାରୁ । ଭ. ଭୂ.

କାଇଲି, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ହାରି କମ୍ପା ଦୋଷ-
କାଇଲ, } ଯୁକ୍ତ । ଯଥା—ଏଠାରେ ତାର କାଇଲ ହୋଇଗଲା । ବି. ଦୋଷୀ ବୋଲି ପ୍ରତିପନ୍ନ ହେବା ବା ସ୍ୱୀକାର କରିବା ।

କାଇଁଚ, ବି. (କାକଚିଞ୍ଚା ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଞ୍ଜାଫଳ । ଯଥା—

କାଇଁଚମାଳୟା ଘନଶ୍ୟାମଳୟା
ହରଷେ ହୁଅନ୍ତି ଅସ୍ଥିର । ର. କ.

କାଇଁଚମାଳଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ
କାଇଁଚମାଳୟା, } କାଇଁଚର ମାଳା ପିନ୍ଧିଥାଏ ।

କାଇଁଶ, } ବି. (କାଶ ଶବ୍ଦଜ) ତୃଣଜାତୀୟ
କାଇଁସ, } ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ । ଯଥା—

କାଇଁଶ-କଙ୍କଣ କରେ,
କାଇଁଚ ମାଳା ହୃଦରେ । ର. କ.

କାଇଁସିରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଭିତରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ତୃଣବିଶେଷ ।

କାଉଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ବିକୃତ ଧ୍ୱନି, ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନିବିଶେଷ । ଯଥା—ଏହା ଶୁଣିଲାକ୍ଷଣି ସେ କାଉଁକରି ଉପରକୁ ଉଠିଲା ।

କାଉଁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଶାକ-ଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମ ।

କାଉଁର, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପ୍ରହରଣ । ଯଥା—

ଗୋପପୁରଯାକ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇବା,
କରେ କାଉଁର ଲଉଡ଼ି ଧରିବା । ଗୋ. ଭ୍ର.

ହୃଦୟପୁର ସ୍ଥାନବିଶେଷ । ଯଥା—

କାଉଁରମଣ୍ଡଳେ ଯାଇ ପଶି ଗୋଲାହାଟେ,
କାଳନ୍ଦୀ ଜଳ ଅଛି ଦେଖିବ ହ୍ରଦତଟେ । ନୃ.ପୁ.ଚୂ.ଚ.

କୁମାରୀ; ଦେଶବିଶେଷ ।

କାଉଁରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶାକଭେଦ, ଲଳିତା ବା ନଳିତା ଓ ଧଣ୍ଡିଗୁ ପ୍ରଭୃତି ଗଛର ଉଦ୍ଭିକ୍ଷୀନ ଅଂଶ । ବିଂ. କାଉଁରଦେଶ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

କାଉଁରଭାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଯାତ୍ରିମାନେ ବଦ୍ରୀନାରାୟଣରୁ ଗଙ୍ଗାଜଳ ବହି ଆଣି ଯେଉଁ ଭାରରେ ରାମେଶ୍ୱର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଅନ୍ତି ।

କାଉଁରିହାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) କୁମାରୀ କନ୍ୟାର ଅସ୍ଥି ।

କାଉ, ବି. (କାକ ଶବ୍ଦଜ) କୁଆ; ଧ୍ୱନିବିଶେଷ ।

କାଉକାଉ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିରକ୍ତି, ଗୋଳ-ମାଳ । ବିଂ. ବିରକ୍ତ ।

କାଉଚିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କର ଗତିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଭିଆଁ ଯୋଡ଼ା କାଉଚିଆ ଭଙ୍ଗୀ କି ଜାଣନ୍ତି,
ଯୁଦ୍ଧକାଳେ କେବେହେଁ କାତର ନୁହନ୍ତି । କୃ.ଭା.ବି.ପ.

ଧାମନଜାତୀୟ ସର୍ପବିଶେଷ ।

କାଉଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ଥିରତା,
କାଉଳମାଉଳ, } କ୍ଷୋଭ । ଯଥା—

ଏରୂପେ ସୋମବଂଶରେ ହୁଅନ୍ତେ କାଉଳ,
ସତ୍ୟବତୀ ବୋଇଲେ ନ ବସ ଆଉ ଭଳ । ନୃ.ପୁ.ସ.ଚ.

ବିଂ. ଅସ୍ଥିର, କ୍ଷୁବ୍ଧ ।

କାଏ, ସର୍ବ°. (କମ୍ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ, ଗଡ଼ଜାତରେ ବ୍ୟବହୃତ, ଲିଖିତରୂପେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ନାହିଁ) କ, କଣ, କଏ ।

କାଏଥ, ବି. (କାୟସ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) କରଣଜାତିବିଶେଷ ।

କାଏଥି, ବି°. (କାୟସ୍ଥ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) କରଣମାନେ ଲେଖିଥିବା, କରଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ବି. ଭାଷାବିଶେଷ । ଯଥା—

ରାଜା ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଜା ଓଡ଼ିଆ କିନ୍ତୁ ଅଦାଲତର
ଭାଷା ହିନ୍ଦୀ, ଅକ୍ଷର କାଏଥି । ଉ.ପ୍ରା. ୮. ୧.

କାଓଆ, ବି. (ଯାବନିକ) କାଫି ।

କାଁକ, } ବି. (କଙ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।
କାଙ୍କ, } ଯଥା—

ବୃଦ୍ଧ କାଙ୍କର ପ୍ରାଏ ରହିଛି ଦେହ ବନ୍ଧ,
ତୁହି ବୋଲି ଅଛୁ ଜାଣ ବଂଶଯାକ ଖାଇ । ନୃ.ପ୍ର.ସ.ଚ.

(କଙ୍କମୁଖ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ମାଟିଖୋଳିବା ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

କାଁଶ, } ବି. (କାଶ ଶବ୍ଦଜ) ତୃଣଜାତୀୟ
କାଁସ, } ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

କାଁଶବାଁସ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍କଳର ନଦୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ସରହାର, ଯାର ଝଙ୍କୁ ଝରୁଅଛି ପବିତ୍ର ଧାର,
କାଁଶବାଁସ ନାମେ ମୋର କଣ୍ଠେ ଗଜମୁକ୍ତା ହାର ।
ଉଷା ।

କାଂସ, } ବି. (କଂସ-ଅ, ଯ—ସ୍ୱାର୍ଥେ)
କାଂସ୍ୟ, } ପାନପାତ୍ର, ଭୋଜନପାତ୍ର; ମିଶ୍ରଧାତୁବିଶେଷ, କଂସା; ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

କାକ, ବି. (କୈ=ଶବ୍ଦ କରିବା-କ, କିମ୍ବା କା=ଶବ୍ଦବିଶେଷ କୈ-ଅ—ଯେ 'କା' ଏହି ଶବ୍ଦ କରେ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପକ୍ଷିବିଶେଷ । (କାକଃ କୃଷ୍ଣଃ ପିକଃ କୃଷ୍ଣଃ କୋ ଭେଦଃ ପିକକାକୟୋଃ ।) ବରାଟକର ଚତୁର୍ଥାଂଶ । (କ=ଜଳ-ଅକ୍=ଗମନ କରିବା-ଅ) ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ; ତିଳକବିଶେଷ; ଈଷତ୍ ଜଳ; ଖଞ୍ଜ (ଯେ କୁତ୍ସିତଭାବେ ଗମନ କରେ ।)

କାକଚଞ୍ଚା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାକ-ଚଞ୍ଚା=ଅଗ୍ରଭାଗ
କାକଚଞ୍ଚୁ, } —ଯାହାର ଅଗ୍ରଭାଗ କାକ ପରି
କାକଚଞ୍ଚୀ, } କଳା) ଗୁଞ୍ଜା, କାଇଁଚ । (କାକଚଞ୍ଚା ଗୁଞ୍ଜେ ତୁ କୃଷ୍ଣଲା—ଅମର ।)

କାକତ, } ବି. (ଦେଶଜ ବା କାଗଜ୍
କାଗଚ, } ଯାବନିକ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ)
କାଗଜ, } ଯହିଁରେ ସିହାଇ ଓ କଲମଦ୍ୱାରା ଲେଖିବାକୁ ହୁଏ । ଯଥା—

ବର୍ଣ୍ଣିବିରୁ ହାରିଦ୍ର କାକତ,
ବର୍ଣ୍ଣ ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ରଙ୍ଗେ ଲିଖିତ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.
ବର କାଗଚ ଚକ,
ବଳେକ୍ତ ଯେମନ୍ତ କୁରୁଙ୍କା । ବୈ. ବି.
ଭଣ୍ଡିବାର ତାକୁ ନୁହଇ ସହଜ,
ନଖାଗ୍ର ନଖାଗ୍ର ଦେଖେ ସେ କାଗଜ । ଦରବାର ।

କାକତଚକୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା
କାଗଜଚକୀ, } କାଗଜଚକ୍ର ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ପିଲାମାନେ ଏହାକୁ ପବନରେ ଧରି ଉଡ଼ାନ୍ତି । ଯଥା—

ପ୍ରଭାହୀନ ପ୍ରଭାକର, ହିଙ୍ଗୁଳ କୁରୁଙ୍କୀ ସାର,
ଉଡାଇ କାକତ ଚକୀ, ଏମନ୍ତ ତର୍କି ଯେ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

କାକତନ୍ଦ୍ରା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାକପ୍ରାପ୍ୟ ନିଦ୍ରା)
କାକନିଦ୍ରା, } ଅତି ସତର୍କ ନିଦ୍ରା ।

କାକତାଳୀୟ, ବି°.(କାକ=ଏସ୍ଥଳରେ କାକଗମନ-ତାଳ=ଏସ୍ଥଳରେ ତାଳଫଳ ପତନଈୟ—ତୁଲ୍ୟାର୍ଥେ—ଏହା କାକ ଓ ତାଳବିଷୟକ ଏକ ଗଳ୍ପକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଅଛି) ହଠାତ୍କୃତ, ଅକସ୍ମାତ୍କୃତ କାକର ଆଗମନ ଓ ତାଳର ପତନ ଏ ଉଭୟର ଯେପରି କାର୍ଯ୍ୟକାରଣଭାବ କଳ୍ପନା କରାଯାଏ, ସେପରି ବାସ୍ତବିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣଭାବ ବିଦ୍ୟମାନ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାଦୃଶ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣବଶରୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣଭାବ କଳ୍ପନା ଯହିଁରେ କରାଯାଏ । (ତଦ୍ବଦଂ କାକତାଳୀୟଂ ବୈରମାସାଦିତଂ ତ୍ୱୟା ।)

କାକତାଳୀୟନ୍ୟାୟ, ବି. (କାକ-ତାଳ-ଈୟ) ପକ୍ୱତାଳର ଉପରସ୍ଥ କାକ ଉଡ଼ିଯିବା ମାତ୍ରେ ଯଦି ପକ୍ୱତାଳ ପତିତ ହୁଏ ତେବେ ଲୋକେ କହନ୍ତି କାକ ତାଳ ନିକ୍ଷେପ କରିଅଛି, କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବିକ ତାହା ନୁହେ; ସୁପକ୍ୱ ତାଳର ପତନ ସମୟ ହେବାରୁ ସେ ପଡ଼ିଅଛି । ଏଥିରେ ତାଳ-ପତନ ପ୍ରତି କାକ ବାସ୍ତବିକ କାରଣ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆପାତତଃ କାରଣ ବୋଲି ବୋଧ ହେଉଅଛି । ଯେ ଯେ ସ୍ଥଳରେ ଏରୂପ ଘଟନା ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ କାରଣ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟକୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର କାରଣ ବୋଲି ଭ୍ରମ ହୁଏ ସେହି ସକଳ ସ୍ଥଳରେ କାକତାଳୀୟ ନ୍ୟାୟ ଘଟିଥାଏ ।

କାକପକ୍ଷ, ବି. (କାକ-ପକ୍ଷ) ଶିଖଣ୍ଡକ, ମସ୍ତକର ଦୁଇପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ କେଶରଚନାବିଶେଷ, କାକ-ପକ୍ଷ ତୁଲ୍ୟ ଉଭୟ ଗଣ୍ଡରେ ଲମ୍ବମାନ ଅନତିଦୀର୍ଘ ସ୍ୱଳ୍ପକେଶ । (କାକପକ୍ଷଃ ଶିଖଣ୍ଡକଃ—ଅମର ।)

କାକପୁଷ୍ଟ, ବି. (କାକ-ପୁଷ୍ଟ = ପ୍ରତିପାଳିତ, ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅଛି କି କୋକିଳ କାକନୀଡ଼ରୁ ତତ୍କାକୀୟ ଡିମ୍ବ ଅପସାରିତ କରି ସ୍ୱୀୟ ଡିମ୍ବ ତହିଁରେ ସ୍ଥାପନ କରେ ଏବଂ କାକୀ ନିଜ ଡିମ୍ବ ଜ୍ଞାନରେ ତାହା ପ୍ରତିପାଳନ କରେ) କୋକିଳ ।

କାକଫଳ, ବି. (କାକ-ଫଳ) ନିମ୍ବ ଗଛ; ନିମ୍ବଫଳ ।

କାକବନ୍ଧ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାକ-ବନ୍ଧ୍ୟା—ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ ସମାସ, ଯେ କାକ ପରି ଏକ-ମାତ୍ର ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରେ) ଏକମାତ୍ର ପ୍ରସବିନୀ, ଏକଗର୍ଭା, ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଏକ ସନ୍ତାନର ଜନ୍ମ ପରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଗର୍ଭ ହୁଏ ନାହିଁ ।

କାକବଳି, ବି. (କାକ-ବଳି) କାକର ଭୋଜନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ଅନ୍ନାଦି ।

କାକଭୀରୁ, } ବି. (କାକ-ଭୀରୁ, ବୈରି)
କାକବୈରି, } ପେଚକ, ପେଚା । ବିଂ. କାକଠାରୁ ଭୟପ୍ରାପ୍ତ ।

କାକଯବ, ବି. (କାକ-ଯବ) ଧାନଚଟା, ଅଗାଡ଼ି ।

କାକର, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିଶିର । ଯଥା—

କାକର ପ୍ରାୟେ ଝାଳ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ,
କଳିତ କରିଛି ଶ୍ରୀମୁଖ ଇନ୍ଦୁ । ର. କ.

ବିଂ. ଶୀତଳ, ଥଣ୍ଡା ।

କାକରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୃତପକ୍ୱ ପିଷ୍ଟକ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଗଜା କାକରାଦି ପାଚିଲି,
ରାନ୍ଧଣୀ ଏକୁ ଏକ ଭଲି । ଦା. ର.

କାକରିଆ, ବିଂ. (କାକର-ଇଆ—ଦେଶଜ) ଶୀତଳ, ଥଣ୍ଡା ।

କାକରୁହା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଅନ୍ୟ ଗଛ ଉପରେ ଜନ୍ମିଥିବା ଗଛ, ମଲ୍ଲାଙ୍ଗ ।

କାକଳ, ବି. (କୁ = ଈଷତ୍-କଳ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) କଣ୍ଠଭୂଷଣ, କଣ୍ଠମଣି ।

କାକଲିଦ, ବି. (ଦେଶଜ, ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଆଦର; ବିନୟ ।

କାକଳି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁ-କଳ୍-ଇନ୍) ସୂକ୍ଷ୍ମ
କାକଳୀ, } ଅଥଚ ମଧୁର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଧ୍ୱନି; ପକ୍ଷୀ ପ୍ରଭୃତିର ସୂକ୍ଷ୍ମ ମଧୁର ଶବ୍ଦ । (କାକଳୀ ତୁ କଳେ ସୂକ୍ଷ୍ମେ—ଅମର ।) ମଧୁରଧ୍ୱନି; ଦୂରସ୍ଥିତ ଯନ୍ତ୍ରସମୂହର ଏକୀଭୂତ ମଧୁର ଅସ୍ଫୁଟ ଧ୍ୱନି; ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ରତ୍ନବିଶେଷ ।

କାକଶୀର୍ଷ, ବି. ସଂ. (କାକ-ଶୀର୍ଷ = ମସ୍ତକ) ବକପୁଷ୍ପର ଗଛ ।

କାକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆମିଷ କମ୍ପା ମାଛ; କୁଆର ଧ୍ୱନି ।

କାକାକ୍ଷିଗୋଳକ ନ୍ୟାୟ, ବି. ସଂ. ନ୍ୟାୟ-ବିଶେଷ, କାକର ଏକମାତ୍ର ଚକ୍ଷୁ ଯେପରି ଉଭୟ ଗୋଳକର ବିଷୟୀଭୂତ ଉଭୟ ଚକ୍ଷୁର କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରେ, ସେପରି ଏକ ବିଷୟର ସହିତ ଉଭୟର ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଲେ କାକାକ୍ଷିଗୋଳକ ନ୍ୟାୟ ହୁଏ ।

କାକାରି, ବି. (କାକ-ଅରି = ଶତ୍ରୁ) ପେଚକ, ପେଚା ।

କାକାଳ, ବି. (କାକ-ଅଲ୍ = ପାରଗ ହେବା-ଅ, ଅଥବା କାକାଳୀ-ଅ, କମ୍ବା-କା-କଲ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ, ଯେ 'କା' ଏହି ଶବ୍ଦ କରେ) ଦ୍ରୋଣ କାକ ।

କାକଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କକ୍ = ଚଞ୍ଚଳ ହେବା-
କାକମୀ, } ଅନ-ଈ-ନପାତନ) ବିଂଶତି କପର୍ଦ୍ଦକ, ପଣର ଚତୁର୍ଥାଂଶ; ମାନଦଣ୍ଡ; ଗୁଞ୍ଜା; ଏକ କଡ଼ା କମ୍ବା କଉଡ଼ି, ଉନ୍ମାନର ଅଂଶ ବା ଆଢ଼କର ପଞ୍ଚାଶତ୍ତମ ଭାଗ । (କାକଣୀ ପଣତୁର୍ଯ୍ୟାଂଶେ ମାନଦଣ୍ଡେ ଚ ଦୃଶ୍ୟତେ । କୃଷ୍ଣେ କୈକ ବରାଟେୟାଃ ସ୍ୟାତ୍ ଉନ୍ମାନଶ୍ୟାଂଶକେଽପିଚ—ମେଦିନୀ ।)

କାକୁ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କକ୍ = ଚଞ୍ଚଳ ହେବା-ଉ) ଭୟ ଶୋକାଦିଦ୍ୱାରା ବିକୃତ କଣ୍ଠଧ୍ୱନି । (କାକୁଃ ସ୍ତ୍ରିୟାଂ ବିକାରୋ ଯଃ ଶୋକ-ଭୀତ୍ୟାଦିଭିର୍ଧ୍ୱନେ—ଅମର ।) ବକ୍ରୋକ୍ତି; ଦୈନ୍ୟୋକ୍ତି । (ଭିନ୍ନ କଣ୍ଠଧ୍ୱନିର୍ଧୀରୈଃ କାକୁରିତ୍ୟଭିଧୀୟତେ—ଅମର ।)

କାକୁଡ଼, କାକୁଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କର୍କଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ଲତାଫଳବିଶେଷ ।

କାକୁଡ଼ିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ତୃଣବିଶେଷ ।

କାକୁତ୍ସ୍ଥ, } ବି. (କାକୁତ୍ସ୍ଥ-ଅ, ଯ—
କାକୁତ୍ସ୍ଥ୍ୟ, } ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଭୃତି, କକୁତ୍ସ୍ଥବଂଶୀୟ ରାଜା । (କାକୁତ୍ସ୍ଥ-ମାଲୋକୟତାଂ ନୃପାଣାଂ) ସୂରଞ୍ଜୟ ରାଜା ।

କାକୁତି,
କାକୁତି, } ବି. (କାକୂକ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) କାତର
କାକୁର୍ତ୍ତି, } ବଚନ । ଯଥା—
କାକୁର୍ତ୍ତି,

ପ୍ରହ୍ଲାଦ କାକୁତ୍ତି ଶୁଣି ବିଶ୍ୱପତି
ଧରି ରୂପ ଭୟଙ୍କର,
ସ୍ତମ୍ଭୁ ଆବିର୍ଭାବ ହେଲେ ଦେବଦେବ
ବ୍ୟାପିଛନ୍ତି ଚରାଚର । କ. ମ.

ବିଂ. ବିକଳ ବା କାତର । ଯଥା—

ତେଣୁ ଗର୍ଭସ୍ଥିତ ସୁତ ମୁଖେ ପଡ଼ୁଥାଇ,
ବିଷମ ଗ୍ରାସ କଲେ କାକୁର୍ତ୍ତି ଏକା ହୋଇ। ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଚ.

କାକୁଦ, ବି. (କକୁଦ୍ = ମସ୍ତକ-ଅ ଅଥବା କାକୁ-ଦା-ଅ—କାକୁସ୍ୱର ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ବୋଲି) ତାଳୁ । (ତାଳୁ ତୁ କାକୁଦଂ—ଅମର ।)

କାକୂକ୍ତି, ବି. (କାକୁ-ଉକ୍ତି) କାତର ବାକ୍ୟ, ବକ୍ରୋକ୍ତି ।

କାକୁସ୍ତ, } ବିଂ. (କାକୁ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ)
କାକୁସ୍ଥ, } ବିମିତ । ଯଥା—

କାକୁସ୍ତତର ହୋଇ କର ଯୋଡ଼ି ଜଣାଇ
ଗରୁଡ଼ସ୍ତମ୍ଭ ସନ୍ନିଧାନେ । ଆ. ଚ.

କାକୁସ୍ଥ ହୋଇ ଧୀରେ କହନ୍ତି କୋମଳରେ
କଙ୍କଣ ନୟନରେ ରଖି । ର. କ.

କାତର ।

କାକେକ୍ଷୁ, ବି. (କାକ-ଇକ୍ଷୁ) ତୃଣବିଶେଷ, କାଶବିଶେଷ ।

କାକୋଦର, ବି. (କାକ = ବକ୍ରଗାମୀ—କୁ = କୁତ୍ସିତ-ଅକ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ-ଉଦର = ପେଟ) ସର୍ପ, ସାପ । (କାକୋଦରଃ ଫଣୀ—ଅମର ।)

କାକୋଳ, ବି. (କକ୍ = ଚଞ୍ଚଳ ହେବା-ଓଳ) କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାବର ବିଷ; ଗରଳ । (କାକୋଳମୁଗ୍ରତେଜାଃ ସ୍ୟାତ୍ କୃଷ୍ଣଚ୍ଛବି ମହାବିଷଂ ।) ଦ୍ରୋଣକାକ । (ଦ୍ରୋଣକାକସ୍ତୁ କାକୋଳଃ—ଅମର ।) ଶୂକରବିଶେଷ; ସର୍ପବିଶେଷ; କୁଲାଳ; ନରକବିଶେଷ । (ଯେ ସ୍ଥଳରେ କାକ ଭକ୍ଷଣ କରେ ।)

କାକୋଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କକୋଳ ଶବ୍ଦଜ) ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧି ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

କାକୋଳି , } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁ = ଈଷତ୍—କଲ =
କାକୋଳୀ, } ଶବ୍ଦ କରିବା-ଇ—ଈ) ମୃଷ୍ଟ ମଧୁରାସ୍ଫୁଟ ଧ୍ୱନି; ଜ୍ୱରନାଶକ ଔଷଧି-ବିଶେଷ ।

କାକ୍ଷ, ବି. (କୁ = କୁତ୍ସିତ ବା ଈଷତ୍—ଅକ୍ଷି = ଚକ୍ଷୁ-ଅ, କୁ = କା) କଟାକ୍ଷ । ବିଂ. କୁତ୍ସିତ-ଚକ୍ଷୁ ।

କାକ୍ଷୀକ, ବି. ସଂ. ଶୋଭାଞ୍ଜନ ବୃକ୍ଷ, ରକ୍ତ ସଜନା ଗଛ; ଗୌତମଙ୍କଠାରୁ ଔଶନରୀ ନାମକ ଶୂଦ୍ରାଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର ।

କାଖ, ବି. (କକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ବାହୁମୂଳ । ଯଥା— ଯେଉଁ ବାଳୀ ରାବଣଙ୍କୁ କାଖେ ଯାକିଥିଲା । ବି.ରା. ବାହୁମୂଳରେ ଧରିବା । ଯଥା—ପିଲାଟିକୁ କାଖ କର ।

କାଖ କରିବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବାହୁମୂଳରେ ଆଶ୍ଳେଷି ଧରିବାର ।

କାଖ ହେବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବାହୁମୂଳରେ ଆଶ୍ଳିଷ୍ଟ ରହିବାର ।

କାଖବାଳୁଆ, ବିଂ.(ଦେଶଜ)ଯାହାର କାଖରେ ବାଳ ହୋଇଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ବୟସ୍କ ।

କାଗଜ, ବି. (ଯାବନକ)ଲେଖିବାର ଉପକରଣ ପତ୍ର ।

କାଗଜା, ବି. (ଯାବନକ) ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ କାଗଜି ।

କାଗଜି, କାଗଜୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଲେମ୍ବୁ ।

କାଙ୍କ, ବି. (କଙ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ବକପକ୍ଷୀ; (ଦେଶଜ ବା କଙ୍କମୁଖ ଶବ୍ଦଜ) ମାଟି ଖୋଳିବା ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଲେଖିଣ ଧନଶର ଧରଣ ପଦ୍ମ କୋଟି,
କୋଦାଳ କୋଡ଼ି କାଙ୍କ ଧରଣ ହସ୍ତ ଗୋଟି ।
ନୃ. ସୁ. ଚ. ଚ.

କାଙ୍କଡ଼, ବି. (କର୍କଟ ଶବ୍ଦଜ) ଲତାଫଳ-ବିଶେଷ ।

କାଙ୍‌କ୍ଷା,ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(କାଙ୍‌କ୍ଷ=ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଅ—ଆ) ଅଭିଳାଷ, ବାଞ୍ଛା, ଇଚ୍ଛା । (ଇଚ୍ଛା କାଙ୍‌କ୍ଷା ସ୍ପୃହେହା ତୃଡ୍—ଅମର ।)

କାଙ୍‌କ୍ଷିତ, ବିଂ. (କାଙ୍‌କ୍ଷ=ଇଚ୍ଛା କରିବା-ତ) ଅଭିଳଷିତ, ବାଞ୍ଛିତ । ବି. ଅଭିଳାଷ ।

କାଙ୍‌କ୍ଷୀ, ବିଂ. (କାଙ୍‌କ୍ଷ=ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଇନ୍) ଇଚ୍ଛୁକ, ଯେ ବାଞ୍ଛା କରେ ।

କାଙ୍ଗାଳ, କାଙ୍ଗାଲ, କାଙ୍ଗାଳୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଃଖୀ, ରଙ୍କ, ପ୍ରାର୍ଥୀ, ଭିକ୍ଷୁକ ।

କାଙ୍ଗୁ, ବି. (କଙ୍ଗୁ ଶବ୍ଦଜ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ; ଭଣ୍ଡାର ଜାତିର ଶାଖାଭେଦ; ହରଡ଼ର ପ୍ରକାରଭେଦ ।

କାଙ୍ଗୁରା, କାଙ୍ଗୁଲା, ବି. (ଦେଶଜ) କମ ପ୍ରାଚୀରବିଶେଷ, କାରୁକାର୍ଯ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ମର୍ଦ୍ଦଳାକାର କଙ୍କଡକା ଝଳ,
କାଙ୍ଗୁରା କମ ସୁସମପିରୁଳୀ । ଲା. ବ.

ସୁମେରୁ ମଣ୍ଡପ ପୁର ଦ୍ରବ୍ୟ ରୂପ
ବିଚିତ୍ର ଅଟ୍ଟାଳୀମାନେ,
ପ୍ରାଚୀର ପ୍ରାସାଦ ପ୍ରାକାରେ ବିସ୍ତାର
କାଙ୍ଗୁଲାରେ ଦ୍ରବ୍ୟପାନେ । ବି. ରା.

ହରଡ଼ର ପ୍ରକାରଭେଦ ।

କାଚ, ବି. (କଚ୍=ଚକଚକ କରିବା, ଦୀପ୍ତି ପାଇବା, ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅ) ବାଲି ଏବଂ କ୍ଷାରରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; ମଣି-ବିଶେଷ । (ଆକରେ ପଦ୍ମରାଗାଣାଂ ଜନ୍ମ କାଚମଣେଃ କୁତଃ) ନେତ୍ରରୋଗବିଶେଷ; ମହମ; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଲବଣ; ଶିକ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଦଧିଭାଣ୍ଡାଦିଲମ୍ବନାର୍ଥ ରଜ୍ଜୁସମୂହ କୃତ ଆଶ୍ରୟବିଶେଷ । (କାଚଃ ଶିକ୍ୟ ମୃଦ୍ଭେଦ-ଦୃଗ୍ରୁଜଃ—ଅମର ।)

କାଚକାଗଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖଳା କାଗଜ, (ଏଥିରେ ଘଷିଲେ କାଠର ଜିନସ ଚିକ୍‌କଣ ହୁଏ ।)

କାଚର, ବିଂ. (କୁ=ଈଷତ୍-ଚର୍=ଗମନ କରିବା-ଅ) ପୀତବର୍ଣ୍ଣ ।

କାଚରା, କାଞ୍ଚରା, ବିଂ (କାଚକାର ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ-ମାନଙ୍କର କାଚ ବିକିବା ବୃତ୍ତି । ଯଥା—

କେତେବେଳେ କାଚରା ଶଙ୍ଖାରି କହିବନ୍ତି । ର. କ.

କାଚମାଳ, କାଚମାଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାଚ-ମାଳା ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ସ୍ତ୍ରୀକଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ଯୋଡ଼ିମାଳ କାଚମାଳ ଯେ,
ଆଉ ମାଳ ଆଳୀ କେତେହେଁ କହିବା
ଯେତେକ ମଣ୍ଡିଲେ ଆଳୀ ଯେ । ଲ.ବ.

କାଚିତ,ବିଂ.(କାଚ=ଶିକାରେ ଝୁଲାଇ ରଖିବା -ତ) ଶିକାରେ ଆରୋପିତ, ଶିକା ଉପରେ ରଖିଥିବା । (କାଚିତ ଶିକ୍ୟତେ—ଅମର ।)

କାଚବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରସ୍ତରାଦିରେ ପିଟି ବସ୍ତ୍ର ଧୌତ କରିବାର । ଯଥା—

ନତ୍ୟ ଏ ମଠିଆ ଲ ନେଇ,
କାଳନ୍ଦୀ ନଦୀରେ କାଚଇ । ଖ୍ରୀ. ଦ. ସ୍ବ.

କାଛ, କାଛଟା, କାଛଟି, କାଛେଟି, କାଛେଣି, କାଛେଣୀ, } ବି. (କଚ୍ଛ ଓ କଚ୍ଛ-ପଟ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ସୁନ୍ଦର କ୍ଷୁଦ୍ର ବସ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ । ଯଥା—

କାଛରେ ଇଚ୍ଛଇ ତୁଚ୍ଛ କ୍ଷଣକରେ
କରେ ଧୂଳି ଗାତ୍ରମଣ୍ଡନ । ବ. ଚ. ମ.

କଟୀ ଭୂଷଣ କରି ବସନ କାଛେଟି,
ଶିରେ ଜଟାଭାର ଶୋହେ ତନୁରେ ଭ୍ରୁକୁଟୀ ।
ସା. ଖ୍ରୀ. ଆ.

କାଳନ୍ଦୀକୂଳିଆ କାଛେଣୀ,
କଟିରେ ଭିଡିଥାଅ ପୁଣି । ଦା. ର.

ଏକମାନ ଦୁର୍ବାସନା ଦୋଷ ଯେନ ଚରେ,
ବଳ କାଛଟା ପାଇଲେ ଜନ୍ମେ ଯୋନ ଗାଁରେ ।
ନୃ. ପୁ ପ୍ର. ତ.

କଟିଦେଶେ ବାଲପୁଚ୍ଛ କାଛଟାକୁ ଭିଡ଼ି,
ବେନି କରେ ଧରେ କେନ୍ଦୁ ଶର ଯେ ଲଉଡ଼ି ।
ସା. ଖ୍ରୀ. ବି. ପ.

କାଛି, ବି. (କକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ମଲ୍ଲମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ଲେଙ୍ଗୁଟିବିଶେଷ ।

କାଛିବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କାଛ ପିନ୍ଧିବାର, କାଛ ପିନ୍ଧିଲା ପରି ଛନ୍ଦିବାର କମ୍ବା ପିନ୍ଧିବାର । ଯଥା—

ବସନ ପୀତପଟରେ କାଛି ପିନ୍ଧାଇଲେ । ବ. ଗ୍ରୀ.

କାଛିକୁଛିହେବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କଚ୍ଛି ପକାଇ ପିନ୍ଧିବାର । ଯଥା—

ଏଥୁଅନ୍ତେ ମାଦ୍ରୀଦେବୀଙ୍କ ସାନ ବଚ୍ଛ,
ଚଲଣାଟିଏ ପିନ୍ଧି ହେଲେ କାଛିକୁଛି । କୃ.ଖ୍ରୀ.ବ.ପ.

କାଛୁ, ବି. (କଚ୍ଛୁ ଶବ୍ଦଜ) କୁଣ୍ଡିଆ ରୋଗ । ଯଥା—

ସନ୍ତାପେ କଣ୍ଡୁ କାଛୁ ଶୋକ,
ଏମନ୍ତ ହୁଅଇ ଯେ ଲୋକ । ବ. ପୁ.

କାଛୁଆ, ବିଂ. (କଚ୍ଛୁର ଶବ୍ଦଜ), ଯାହାର ବିଶେଷ କୁଣ୍ଡିଆ କାଛୁ ହୋଇଥାଏ ।

କାଛେକାଛେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ । ଯଥା—

ସପତ୍ନୀଏ ଜଗି ମୋର ଚିହ୍ନନ୍ତି କାଛେ କାଛେ,
ଏହା ସେ କାଣିଲେ ଧାଇଁ ଆସନ୍ତେଣି ପଛେ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ଛ.

କାଜର, ବି. (କଜ୍ଜଳ ଶବ୍ଦଜ) କଜ୍ଜଳ, ଅଞ୍ଜନ ।

କାଜି, କାଜି, କାଜୀ, } ବି. (କାର୍ଯ୍ୟୀ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଗ୍ରାମର ବିଚାରକ ।

କାଜକୋଟ, ବି. (ଇଂରାଜୀ—**Court of small causes**) ଅଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟର ମକଦ୍ଦମା ଯେଉଁ ଅଦାଲତରେ ବିଚାର କରାଯାଏ ।

କାଞ୍ଚନ, ବି. (କନ୍‌ଚ୍=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅନ) ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ; ଧନ; (ସ୍ବର୍ଣ୍ଣପର୍ଯ୍ୟାୟତ୍ତରୁ) କାଞ୍ଚଣ-ପୁଷ୍ପ; ଚମ୍ପକପୁଷ୍ପ; ହରିତାଳ; ଧାନ୍ୟ-ବିଶେଷ; ଦୀପ୍ତି; ନାଗକେଶର ବୃକ୍ଷ । ବିଂ. କାଞ୍ଚନବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ, ସ୍ବର୍ଣ୍ଣମୟ; (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ହରିଦ୍ରା, ହଳଦି; ସ୍ବର୍ଣ୍ଣକ୍ଷୀରୀ ବୃକ୍ଷ; ଗୋରୋଚନା ।

କାଞ୍ଚନକନ୍ଦର, ବି. (କାଞ୍ଚନ-କନ୍ଦର ଗହ୍ୱର) ସ୍ବର୍ଣ୍ଣଖଣି ।

କାଞ୍ଚନଗିରି, କାଞ୍ଚନପର୍ବତ, } ବି. (କାଞ୍ଚନ-ଗିରି, ପର୍ବତ) ସୁମେରୁପର୍ବତ, ସ୍ବର୍ଣ୍ଣମୟ ପର୍ବତ ।

କାଞ୍ଚଲି, କାଞ୍ଚୁଲି, କାଞ୍ଚେଲି, କାଞ୍ଚୋଲି, କାଞ୍ଚୋଲି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. 'କଞ୍ଚୁଳିକା ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ପରିଧେୟ କୁର୍ତ୍ତା-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଘନକୁଚକଲୀ ଆବରଣେ ଦେଲା
ସୁଗିରୁ ଚନ୍ଦ୍ର କାଞ୍ଚଲି । ଯ.କେ.

କାହା ରଙ୍ଗ କେତପା କାଞ୍ଚୁଲି
କୁଚଭରେ ଉଠିଅଛି ଫୁଲି । ର.କ.

(କଞ୍ଚୁକ ଶବ୍ଦଜ) ସାପକାତି, କାଞ୍ଚଲି । ଯଥା—

କୁଣ୍ଡଳୀପରାଏ କେ ନିଜ ଇଚ୍ଛାଏ
କାଞ୍ଚୁଲି କରେ ବାହାର । ର. କ.

(ଦେଶଜ) ତେଲ ରଖିବା ଗ୍ଲେଟ ପାନ ।

କାଞ୍ଚ, କାଞ୍ଚୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କନ୍‌ଚ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା, ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଇ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ମେଖଳା, କଟିର ଅଳଂକାରବିଶେଷ । (କାଞ୍ଚୀଗୁଣ-ସ୍ଥାନମନନ୍ଧତାଯୁଃ)ନଗରୀବିଶେଷ, (ଏହାର ଆଧୁନିକ ନାମ କାଞ୍ଚୀବରମ୍—**Conjeveram**) ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଦେଶର ରାଜଧାନୀ । (ଅଯୋଧ୍ୟା ମଥୁରା ମାୟା କାଶୀ କାଞ୍ଚି ଅବନ୍ତିକା ପୁରୀ ଦ୍ୱାରବତୀ ଚୈବ ସପ୍ତୈତା ମୋକ୍ଷଦାୟିକାଃ ।)

କାଞ୍ଚୀପଦ, ବି. (କାଞ୍ଚୀ-ପଦ = ସ୍ଥାନ) ଜଘନ, ନିତମ୍ବ ।

କାଞ୍ଜିକ, କାଞ୍ଜୀକ, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(କ = ଜଳ ଅଥବା
କାଞ୍ଜିକା, କାଞ୍ଜୀ, } କୁ = କୁତ୍ସିତ-ଅନ୍‌ଜ୍ = ଗମନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଇକ) କାଞ୍ଜି, ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ ଅନ୍ନର ଅମ୍ଳଜଳ । (କାଞ୍ଜିକଂ ରେଚନଂ ରୁଚ୍ୟଂ ପାଚନଂ ବହ୍ନିଦୀପନଂ) (କାଞ୍ଜିକା ସଫଳା ଗ୍ରାହ୍ୟା ।)

କାଞ୍ଜି, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(କାଞ୍ଜୀ ଶବ୍ଦର୍ ଅପଭ୍ରଂଶ)
କାଞ୍ଜିପାଣି, } ଖଟା ତୋରାଣୀରେ ପାକ କରିଥିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନ । ଯଥା—

ତୁମ୍ଭପାଇଁ ରାନ୍ଧ ଗୃହଲ ମାଣେ,
କାଞ୍ଜି କାଞ୍ଜିପାଣି ଦଧି ପିଦ୍ଧାଣେ । ଦ୍ୱା. ତ.

ଖଟା ତୋରାଣୀ ।

କାଞ୍ଜିଅଁଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ତିଥିବିଶେଷ, ଅଁଳାନବମୀ, ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀ ବାସୀ ।

କାଞ୍ଜିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନଷ୍ଟ, ଯେ ବହୁତ କାଞ୍ଜୀ ଖାଏ ।

କାଞ୍ଜିଗାତ, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀଲୋକେ ଚଉଦ ଗୋଟି ଗାତ କରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗାତରେ ତିନିଗଣ୍ଡା ହିସାବରେ ଆପୁଚ ବା କାଇଁଚ ପକାଇ ଯେଉଁ ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି ।

କାଟ, କ୍ରି. (କର୍ତ୍ତନ ଶବ୍ଦଜ) କର୍ତ୍ତନ । ଯଥା—

ସତୀ ସାଧ୍ୱୀ ଉନ୍ମାଦିନୀ ସତୀତ୍ୱ ହରଣ,
କରିଲେ ମୁଣ୍ଡକାଟ ଶାସ୍ତି ଦେବ ଜାଣ । ବେ.ପ.

କ୍ରି. ଛେଦନ କର । ଯଥା—ତୁମ୍ଭେ ଯାଇ ଶୀଘ୍ର ତାର ମୁଣ୍ଡ କାଟ । (ଦେଶଜ)ବି.,ବିଂ. ଲଗୁଆ, ରାଶି ଅନୁସାରେ ଦୁଗ୍‌ଧାଦି ସ୍ପର୍ଶ କରିବା । ଯଥା—ପିଲାକୁ କାଟ ଦୁଧ ଖୁଆଉଅଛୁ । ଧରଣ ବା ପ୍ରକାର; ଊଣା କରିବା ।

କାଟତି, ବି. (ଦେଶଜ) ବିକ୍ରୟ । ଯଥା—
ବଜାରରେ କାଟତି ହେବାର ପ୍ରୟୋଜନ ଓ ଇଚ୍ଛା ଧନକୁ ଧନ ଯେତେ ବଢ଼ୁଅଛୁ, ଶିକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀର ଅପବ୍ୟବହାର ତେତେ ବଢ଼ୁଅଛୁ । ଢ଼. ସା. ୩. ୯.

କାଟପାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ମନ୍ତ୍ରିତ ଜଳବିଶେଷ ।

କାଟବ୍ୟ, ବି. (କଟୁ-ଯ—ଭାବାର୍ଥେ) କଟୁତା, କର୍କଶତା ।

କାଟା, ବି. (ଏହିଟି ତେଲୁଗୁ ଶବ୍ଦ—ତଥାପି ଗଞ୍ଜାମୀ ଓଡ଼ିଆରେ ପ୍ରଚୁରଭାବେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଯାଇଅଛି) ଝଟିପଟାଦିର ବିଡ଼ା ।

କାଟିବାର, କ୍ରି. (କର୍ତ୍ତନ ଶବ୍ଦଜ ବା କର୍ତ୍ତନ ଶବ୍ଦଜ) ଛେଦନ କରିବାର । ଯଥା—

ରମ୍ୟ ଆରାମ ରାମନେତ୍ରୀ ସକାଶୁଁ
ମାଳ ଭଳି ତ କାଟିଲଣି । ବି. ଚ. ମ.

କଷ୍ଟ ବୋଧ କରିବାର, କଷ୍ଟ ବୋଧ ହେବାର । ଯଥା—

ଗୃହରେ ଲାଗଇ ଶୀତ,
ପୁଣି ଗଲେ ଖରାକୁ କାଟଇ ଝରା । ଲୁବଣୀ ।

ଊଣା କରିବାର । ଯଥା—
ପଣ୍ଡିତା ବୋଲେ କହିବାରୁ ଅକ୍ଷରେ
କାଟି ରଖ ଗୋ ଏକାଦଶ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

କାର୍ଯ୍ୟର ଉପଯୁକ୍ତ ହେବାର । ଯଥା—
ଏଣୁକରି ଔଷଧ କାଟେ ତାଙ୍କୁ ଜାଣ,
ତୁମ୍ଭେ ଆତୁର ହେଲେ ହୋଇବ କେଉଁ ଗୁଣ ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ତ.

ତିଆର କରିବାର ବା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର । ଯଥା—
ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ଅଟେ ନାବ୍ୟ ନଦୀହୀନ,
କଟାଇଛନ୍ତି ଅଛି ତହିଁ ଖାଲମାନ । କ. ମ.

ଅତିବାହିତ କରିବାର, ଯାପିତ କରିବାର । ଯଥା—
କାଟୁଥାନ୍ତି ଆୟୁ ଶେଷ ନକାଅନେ । ଚିଲିକା ।

ଗାଳିଦେବାର, ଶପିବାର । ଯଥା—
କଲେ ତେଜ ! କାଟୁଅଛୁ ଗୁଆଳି,
ତୋତେ କି କଲା ମୋର ବନମାଳୀ । ଗୋ. ଲୀ.

ତେଜିବାର । ଯଥା—
ଶୀଘ୍ରରେ ପଶନ୍ତ ଘୋଡ଼ାଇଲେ
ମୁଁ ତ ଶିଶିର ଭୟ କାଟିବି । ବି.ଚ.ମ.

ପ୍ରଭାବ ଦେଖାଇବାର । ଯଥା—
ତଥାପି ଦେଲୁ ମନ୍ତ୍ର ନୋହିବ ପରା ସିଦ୍ଧି,
ବଳେ ଯାଚଦେଲେ କରେ କାଟେ ମହୌଷଧି ।
ନୃ. ପୁ. ତ. ତ.

ସୁତା ତିଆର କରିବାର । ଯଥା—
ବରଷକେ କାଟେ ଧନ ତାକୁଡ଼ି ଯେ
ଦିନକେ କାଟଇ ଖିଏ । ଦ୍ୱା. ତ.

କାଠୁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ ଚକର
କାମି, } ଚାରିଆଡ଼େ ବୁଲିଥିବା ଲୁହା ବଳୟ । (ଗଞ୍ଜାମରେ ତୈଲଙ୍ଗମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଅର୍ଥରେ କେବଳ ଉକ୍ତ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି) ନକସ ଖେଳ ଖେଳିବା ସମୟରେ ହୁଡ଼ କରି ବାନ୍ଧିବା ପଇସା-ଗୁଡ଼ିକର ନାମ କାଠୁ ।

କାଟେଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଧରଣି, ସୁତା
କାଟେଣୀ, } କାଟିବାର ଧରଣ । ଯଥା—

ବାପ୍ପାମାର ସରୁକାଟେଣୀ,
ପୁଅକୁ ପିନ୍ଧାଏ ପାଟପଡ଼ନୀ । ଉ. ସା. ୭. ୪.

କାଠ୍ୟ, ବିଂ. (କଠ୍ ଧାତୁଜ) ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ୍ୟ, ଖଣ୍ଡନୀୟ ।

କାଠ, ବି. (କାଷ୍ଠ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଦାରୁ, ଇନ୍ଧନ, ଜାଳେଣି କାଷ୍ଠ । ଯଥା—

କାଠ କାଠ କାଠୁ କାଠୁ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଅକ୍ଷର ।
ବହ୍ଲଣୀସ୍ଥ କାବ୍ୟ ।

ବିଂ. ଠାଣୁଆ, କଠିନ ।

କାଠକାଠ, ବିଂ. କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅନିଚ୍ଛୁକ; ପରାଙ୍ମୁଖ; ପଶ୍ଚାତ୍ପଦ, ଥକେଇ ଥକେଇ ।

କାଠଖୁମ୍ପି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର
କାଠଖୁମ୍ପୀ, } ପକ୍ଷୀ ।

କାଠଘୋଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ପେଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ରଖିବା ପାଇଁ କାଷ୍ଠମୟ ଆଧାରବିଶେଷ ।

କାଠଚମ୍ପା, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁଷ୍ପ ଓ ବୃକ୍ଷ-ବିଶେଷ ।

କାଠଛତୁ, ବି. (କାଷ୍ଠ=କାଠ-ଛତୁ=ଛତ୍ରାକ) କାଷ୍ଠ ଓ ବୃକ୍ଷାଦିରେ ଜାତ ଛତୁବିଶେଷ ।

କାଠଠୋକରା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର
କାଠହଣା, } ପକ୍ଷୀ, ଏହି ପକ୍ଷିମାନଙ୍କର ଚଞ୍ଚୁ ଏପରି ଦୃଢ଼ ଯେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା କାଷ୍ଠ ଛେଦନ କରି ପାରନ୍ତି ।

କାଠନେକାର, ବି. (କାଠ=କାଷ୍ଠ—ନେକାର =ନ୍ୟକ୍କାର) ଶୁଷ୍କବମନ ।

କାଠପତ୍ର, ବି. (ଦେଶଜ) ଶାଳୁଆ ଗଛର ପତ୍ର ।

କାଠବରୁଣ୍ଡ, } ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଖଜାତ ବ୍ରଣ-
କାଠଭରଣ୍ଡ, } ବିଶେଷ ।

କାଠବେଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ମଣ୍ଡୂକ । ଯଥା—

ଏ ବ୍ରତର ନ କରନ୍ତି ଯେଉଁ ସ୍ତିରି ଜନ,
କାଠବେଙ୍ଗ କରି ତାକୁ ଜନ୍ମ କରେ ଯମ । ସା.ଭା.ଆ.

କାଠଘର, ବି. (କାଷ୍ଠାଗାର ଶବ୍ଦଜ) କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ଗୃହ ।

କାଠି, ବି. (କାଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର କାଷ୍ଠ-ଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

ତୁ ଏବେ ଏମନ୍ତ କରିବୁ,
ଢୋଲରେ କାଠିଏ ମାରିବୁ । ବି. ପୁ.

କଞ୍ଚିର କୀଳକ । ଯଥା—

କଞ୍ଚି ପକାଇ କାଠି ଧରି,
ଗଲେ ଭଣ୍ଡାର ଅଧିକାରୀ । ଦା. ର.

(ଦେଶଜ) ପରିମାଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ଚଉବିଂଶ କାଠି ଅଟେ ଗଙ୍ଗାର ସେ ପାଣି,
ସେ ବ୍ରହ୍ମ ଦେବତାଙ୍କୁ ହୋଇଲା ଆଣୁଆଣି ।
ସା. ଖ. ସ. ପ.

ମିସ୍ତ୍ରିମାନଙ୍କର ଗଜବତା; ଘୋଡ଼ାର ଚାରି-ଯାମା; ସାପ; ଦାନ୍ତକାଠି ।

କାଠିନ୍ୟ, ବି. (କଠିନ-ଯ) କଠିନତା, ଦୃଢ଼ତା; ନିର୍ଦ୍ଦୟତା ।

କାଠିପିଞ୍ଛ, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜୋପକରଣ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

କେ ଛତ୍ର ଟେକିଛି କେହୁ ଚାମର ବିଞ୍ଚଇ,
କେ କାଠିପିଞ୍ଛ ଧରିଣ ପଛରେ ପକାଇ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

କାଠିମକୁଟ, } ବି. (କାଠି=କାଷ୍ଠମୟ-ମୁକୁଟ)
କାଠିମୁକୁଟ, } ବିବାହର ଚତୁର୍ଥୀ ଦିନ ବର କନ୍ୟା ଯେଉଁ ମୁକୁଟ ଧାରଣ କରନ୍ତି ।

କାଠିଲଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜାମାନଙ୍କର ଦନ୍ତ-ଧାବନ କାର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—

କାଠିଲଗି ନୀତି ମଣୋହି ପହଡ଼
ଯେନ୍ତ କହେ ତୁମ୍ଭେ ନର ମଧ୍ୟେ ବଡ଼ । ଦରବାର ।

କାଠୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ହଳଦି ପ୍ରଭୃତି ରଖିବା ନିମିତ୍ତ କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯେପରି—ହଳଦି କାଠୁଆ । କ୍ଷୁଦ୍ର ନାବ ।
ବିଂ. ନିର୍ଦ୍ଦୟ; ଅଳସୁଆ; କଠିଣ । ଯେପରି—ସେ ବଡ଼ କାଠୁଆହୃଦୟ । କୃପଣ (ଇତର-ସ୍ୱାର୍ଥେ); ତରଳର ବିପରୀତ ଅର୍ଥାତ୍ ଘନ । ଯଥା—ହଳଦି ଟିକିଏ କାଠୁଆ କରି ବାଟ ।

କାଠୁଆଅମ୍ଳପିତ୍ତ, ବି. (କାଠୁଆ = କାଷ୍ଠ-ଅମ୍ଳପିତ୍ତ) ରୋଗବିଶେଷ, ପଦ୍ମକାଷ୍ଠକ ରୋଗ ।

କାଠୁଆକଦଳୀ, } ବି. (କାଷ୍ଠକଦଳୀ ଶବ୍ଦଜ)
କାଠିଆକଦଳୀ, } କଦଳୀଫଳବିଶେଷ ।

କାଠୁରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯାହାର କାଷ୍ଠ ହାଣିବା ବୃତ୍ତି; କାଷ୍ଠଚ୍ଛେଦକ । ଯଥା—

ତହିଁରେ ଚୁଲ୍ଲୀ ଜାଳ କାଠୁରିଆଙ୍କର,
ବରଜନ ମଧ୍ୟ କରିବଇ ମୋର । କୃ. ଖ୍ରୀ. ବି. ପ.

କାଢ଼େ, ଅଂ. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ ବ୍ୟବହୃତ) କେଉଁଆଡ଼େ ।

କାଢ଼, କାଢ଼ୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିଶ୍ରମ ।

କାଢ଼ଣ, ବି. (ଦେଶଜ) କାଢ଼ିବା, ବଳଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣ; ବାହାର କରିବା ।

କାଢ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଚନବିଶେଷ ।

କାଢ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଉଠାଣ ସ୍ଥାନରୁ ବଳପୂର୍ବକ ଝିଙ୍କି ଆଣିବା କାଷ୍ଠବୋଝ । ଯେପରି —ଦୁଇ କାଢ଼ି କାଠ ।

କାଢ଼ିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉଠାଣ, ଧାର । ଯଥା—

କାଢ଼ିଆ ମାଲରେ ବହୁତ ଦୋଷ,
କଲନ୍ତର ବଢ଼ି ବୁଡ଼େ ସର୍ବସ୍ୱ । ଉ. ସା. ୮. ୮.

କାଢ଼ିବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବାହାର କରିବାର । ଯଥା—

ବାସରୁ କାଢ଼େ ବିଶାଖା ସେ ମୂରଛ । ବି. ଚ. ମ.

କାଢ଼ୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପରିଶ୍ରମୀ ।

କାଣ, ବି.(କାଣି = ନୟନ ମୁଦ୍ରିତ କରିବା-ଅ) କାକ । ବିଂ. ଏକଚକ୍ଷୁହୀନ, କଣା । (ଅକ୍ଷ୍ଣା କାଣଃ—ବ୍ୟାକରଣ ।) (ଦେଶଜ— ଗଡ଼ଜାତରେ ବ୍ୟବହୃତ ।) ଅଂ. କଣ । (କର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) କାନ, କର୍ଣ୍ଣ ।

କାଣମୁଡ଼ା, ବି. (କର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ଶବ୍ଦଜ ପରି ?) କର୍ଣ୍ଣମୂଳ ।

କାଣା, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାଣ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଗୋଟିଏ ଚକ୍ଷୁ ନଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି ।

କାଣାଦ, ବି. (କଣାଦ-ଅ) କଣାଦମୁନିନିର୍ମିତ ଶାସ୍ତ୍ର, ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ।

କାଣିଆଙ୍ଗୁଟି, } ବି. (କନିଷ୍ଠ-ଅଙ୍ଗୁଳି-ଏଥିରୁ
କାଣିଆଙ୍ଗୁଠି, } ଜାତ) ଶେଷ ଅଙ୍ଗୁଳି । ଯଥା—

ଡାହାଣ ପାଦ କାଣି ଆଙ୍ଗୁଠି ଗୋଟି ବାଜି,
ସାତ ଯୋଜନ ପର୍ବତ ଶୃଙ୍ଗ ଗଲା ଭାଜି । ସା. ଖ୍ରୀ. ଆ.

କାଣିକଉଡ଼, ବି. (କାଣ-କପର୍ଦ୍ଦ—ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) କଣାକପର୍ଦ୍ଦିକା । ଯଥା—

ଝଲକ ଲଡ଼ୁରେ ସରଧା ଭରି,
ହାତରେ ନାହିଁଟି କାଣିକଉଡ଼ି । ଉ.ସା.୭.୭.

କାଣିଲେଉଟିଆ, } ବି.(ଦେଶଜ)ଶାକଭେଦ ।
କାଣୀଲେଉଟିଆ, }

କାଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାଣା ଶବ୍ଦଜ) ଏକଚକ୍ଷୁହୀନା ସ୍ତ୍ରୀ । (କାକଣୀ ଶବ୍ଦଜ); ବିଶ୍ୱାର ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ; ହସ୍ତର କହୁଣୀଠାରୁ କାଣିଆଙ୍ଗୁଠି ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିମାଣ ।

କାଣୀନଳ, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ବାହାର କରିବାର ନିୟମବିଶେଷ । ଏହି ନଳର ଦୀର୍ଘତା ଓ ପ୍ରସ୍ଥରେ ବିଶ୍ୱା ଓ କାଣୀ ପ୍ରଭୃତି ପରିମାଣ ଥିବାରୁ ଏହାର ଏପରି ନାମ ହେଲା ।

କାଣୀନେଉଟିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶାକ-
କାଣୀଲେଉଟିଆ, } ବିଶେଷ ।

କାଣେଡ଼ା, } ବି. (କର୍ଣ୍ଣାଟ ଶବ୍ଦଜ କମ୍ବା
କନଡ଼ା, } ଦେଶଜ) ରାଗବିଶେଷ; ଦେଶବିଶେଷ ।

କାଣ୍ଠ, ବି. (କଣ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ତୈଳାଦିର ମଇଳା; ଦେଉଳ ପୀଢ଼ମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ ।

କାଣ୍ଡିଆ, ବି. (ଦେଶଜ)ରେଶମର ଅସାରାଂଶରେ ନିର୍ମିତ ବସ୍ତ୍ର, ମୋଟା ମଠା ।

କାଣ୍ଡିବଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ବକଜାତୀୟ ମଳିନବର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

କାଣ୍ଡ, ବି. (କନ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଡ଼-ଅ) ବୃନ୍ତ, ଡେମ୍ଫ; ନାଳ । (କାଣ୍ଡଂ ନାଳଂ) ଗଛର ଗଣ୍ଡି, ବୃକ୍ଷର ଯେଉଁ ଅଂଶରୁ ସର୍ବ-ପ୍ରଥମେ ଶାଖା ନିର୍ଗତ ହୁଏ । (ବୃକ୍ଷକାଣ୍ଡ-ମିତୋ ଭବ) ଗୁଚ୍ଛ । (କାଣ୍ଡାତ୍ କାଣ୍ଡାତ୍ ପ୍ରରୋହନ୍ତୀଃ ।) ସ୍ତମ୍ଭ । (ଊରୁଦ୍ୱୟଂ ମୃଗ-ଦୃଶଃ କଦଳସ୍ୟ କାଣ୍ଡୌ) ଅଧ୍ୟାୟ, ପରିଚ୍ଛେଦ, ପ୍ରକରଣ । ଯେପରି ଅଯୋଧ୍ୟା-କାଣ୍ଡ; ଲଙ୍କାକାଣ୍ଡ; ଶ୍ରାଦ୍ଧକାଣ୍ଡ; କର୍ମକାଣ୍ଡ । ବାଣ, ଶର; ଦଣ୍ଡ; ଅବସର; ପ୍ରସ୍ତାବ; ସମୂହ; ଜଳ । (କାଣ୍ଡୋଽସ୍ତ୍ରୀଦଣ୍ଡବାଣାର୍ବ-ବର୍ଗାବସରବାରିଷୁ—ଅମର ।) ବ୍ୟାପାର, ଘଟନା । ଯଥା—କ୍ରିୟାକାଣ୍ଡ । ବିଂ. ନିର୍ଜନ; ନୀଚ; ପାପିଷ୍ଠ । (ଦେଶଜ ରୂପରେ) ବି. ବ୍ୟବହାର, ଆଚରଣ । ଯଥା—

ଭୟଙ୍କର କାଣ୍ଡ ଦେଖି ମଣିଲେ ବିସ୍ମୟ,
ସ୍ୱପନ କି ସତ କରି ନ ପାରିଲେ ଅୟ । ଉ.ସା.୮.୯.

କାଣ୍ଡକାଣ୍ଡକ, ବି. (କାଣ୍ଡ-ଦ୍ୱିତ୍ୱ-କ ଯୋଗ) କାଶତୃଣ ।

କାଣ୍ଡକାଣ୍ଡିଆ, ବି. (କାଣ୍ଡକାଣ୍ଡକ ଶବ୍ଦଜ) ବିଲରେ ଜନ୍ମିଥିବା ତୃଣବିଶେଷ ।

କାଣ୍ଡଜ୍ଞାନ, ବି. (କାଣ୍ଡ = ପ୍ରକରଣ-ଜ୍ଞାନ = ବୋଧ) ପ୍ରକରଣବୋଧ, ବିବେଚନା; ସ୍ଥୂଳ ଜ୍ଞାନ । ଯଥା—ସେ ଲୋକଟିର କାଣ୍ଡଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ।

କାଣ୍ଡପଟ, } ବି. (କାଣ୍ଡ = ନିର୍ଜନ-ପଟ = ବସ୍ତ୍ର)
କାଣ୍ଡବସ୍ତ୍ର, } ଯବନିକା, ପର୍ଦ୍ଦା; ତମ୍ବୁ ।

କାଣ୍ଡପୃଷ୍ଠ, ବି. (କାଣ୍ଡ = ବାଣ-ପୃଷ୍ଠ = ପିଠି) ଶସ୍ତ୍ରଜୀବି, ଆୟୁଧଜୀବୀ । (ଶସ୍ତ୍ରାଜୀବେ କାଣ୍ଡ-ପୃଷ୍ଠାୟୁଧୀୟାୟୁଧିକାଃ ସମାଃ—ଅମର ।) ବ୍ୟାଧ । (କାଣ୍ଡପୃଷ୍ଠୈର୍ଚ୍ଚିରଂ କାଳଂ ଅନ୍ୱୈବ ପରିବର୍ତ୍ତିତ) ବେଶ୍ୟାପତି; କର୍ଣ୍ଣଧନୁ । ବିଂ. ଦୁଷ୍ଟଚରିତ୍ର; ନିନ୍ଦ୍ୟଜୀବୀ । (ସ୍ୱକୁଳଂ ପୃଷ୍ଠତଃ କୃତ୍ୱା ଯୋ ବୈ ପରକୁଳଂ ବ୍ରଜେତ୍ । ତେନ ଦୁଷ୍ଟଚରିତେନାସୌ କାଣ୍ଡପୃଷ୍ଠ ଇତି ସ୍ମୃତଃ ।)

କାଣ୍ଡବଭା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡାରି ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତି ଜାତିରେ କନ୍ୟା ବିବାହ ନ କରିବା ପୂର୍ବେ ରଜୋବତୀ ହେଲେ ପ୍ରଥମେ କାଣ୍ଡ ଗୋଟିଏ ପୋତି ତାହା ସହ କନ୍ୟାର ବିବାହ କରନ୍ତି; ପରେ ଅନ୍ୟକୁ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି, ଏହି ନିୟମର ନାମ କାଣ୍ଡବଭା ।

କାଣ୍ଡସର, ବି. (କାଣ୍ଡ ଶର—ଏହାର ଅନୁକୃତ) ତୃଣଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

କାଣ୍ଡାର, } ବି. (କର୍ଣ୍ଣଧାରୀ ଶବ୍ଦଜ) ନାବିକ;
କାଣ୍ଡାରୀ, } ଉଦ୍ଧାରକ । ଯଥା—

ଆହେ ଦୟାମୟ ଦେବ, ସତେ ଏ ପାପିକୁ ନେବ,
ଯହିଁ ଖେଳେ ଚିରପ୍ରେମ ଆନନ୍ଦଲହରୀ,
ତୁମ୍ଭବିନା ଆଉ କିଏ ଏ ପାପିର **କାଣ୍ଡାରି** । କ.ମ.

କାଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ) ବେଦର ମନ୍ତ୍ରପାଠ । ଯଥା—

ସେ ବେଦ ଶ୍ରବଣ ଅଟଇ ଯେ ଭିକ୍ଷାଅଶୀ,
ତା ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱିଜମାନେ ବେଦ କାଣ୍ଡିଏ ଋଷି ।
ସା. ଭା. ଆ.

ଗୋଦାମ ।

କାଣ୍ଡିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିକୁ ଧରିବାପାଇଁ ଅଠାକାଠି । ଯଥା—

ଅଠାକାଣ୍ଡିଆ ବେଣ୍ଟ କରି,
ପକ୍ଷୀ ଆଣଇ କଲ୍ୟେ ମାରି । ଦା. ଭ.

ବିଂ.(କଣ୍ଡିତ ଶବ୍ଦଜ) ପରିଷ୍କୃତ । ଯେପରି, କାଣ୍ଡିଆ ଗୁଡ଼ଳ, ଅକାଣ୍ଡିଆ ଗୁଡ଼ଳ ।

କାଣ୍ଡିଆକୁଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ସରୁକୁଣ୍ଡା ।

କାଣ୍ଡିବାର, କ୍ରି. (କଣ୍ଡନ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଡ଼ଳ ପ୍ରଭୃତିରୁ କୁଣ୍ଡା ଓ ବୋଳ ବାହାର କରି-ବାର । ଯଥା—ଗୁଡ଼ଳ କାଣ୍ଡୁଅଛୁ । ମାରିବାର; କୁଟିବାର; ପରାଭବ ଦେବାର ।

କାଣ୍ଡୀର, ବି. (କାଣ୍ଡ-ଈର) କାଣ୍ଡବାନ୍, ଶର-ଧାରୀ; (ସ୍ୟାତ୍ କାଣ୍ଡବାଂସ୍ତୁ କାଣ୍ଡୀରଃ—ଅମର ।) ବିଂ. ନିନ୍ଦ୍ୟଙ୍ଗୀ ।

କାଣ୍ଡୂ, ବି. (କଣ୍ଡୂ ଶବ୍ଦଜ) କଣ୍ଡୂ; ଦୁଷ୍ଟାମି, ଦୁର୍ବୃତ୍ତତା ।

କାଣ୍ଡୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କାମାତୁର; ଦୁଷ୍ଟ । (କାଣ୍ଡ-ଉଆ) କାଣ୍ଡଜୀବୀ; ନିନ୍ଦ୍ୟଜୀବୀ ।

କାଣ୍ୱଶାଖା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(କଣ୍ୱ-ଅ = କାଣ୍ୱ—ଶାଖା) ଯଜୁର୍ବେଦୀୟ ଶାଖାବିଶେଷ; କଣ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବେଦର ଭାଗବିଶେଷ ।

କାଣ୍ୱାୟନ, ବିଂ. (କଣ୍ୱ-ଅ = କାଣ୍ୱ—ଅୟନ = ଆଧାର, ଅଥବା କଣ୍ୱ-ଆୟନ—ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) କଣ୍ୱଗୋତ୍ରଜାତ, କଣ୍ୱବଂଶ-ଉତ୍ପନ୍ନ ।

କାତ, ବି. (ଦେଶଜ) ନୌକାଦି ବାନ୍ଧି ନେବା-ପାଇଁ ବଡ଼ ବାଉଁଶଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

ଶୁଣି ତହିଁ ତୁଠେ ଜଗିଲ୍ଲି ବାଲଶିଷୀ,
କାଛ କେଳୁଆର ଧରି ନାବେ ଅଛି ବସି । ନା.ର.ଗୀ.

ନକସ ପ୍ରଭୃତି ଖେଳ ଖେଳିବା ସମୟରେ ଥୁଆ କରି ବାନ୍ଧିବା ପଇସା କୁଡ଼, କଉଡ଼ି କାଇଁଚ କୁଡ଼ ।

କାତର, ବିଂ. (କୁ—ଈଷତ୍—ତର—ଯେ ପାର ହୁଏ, ତୃ-ଅ = ତର, କୁ = କା) ବ୍ୟାକୁଳ, ଅଧୀର; ଦୁଃଖିତ; ଭୀତ; ଚଞ୍ଚଳ; ବିବଶ; ଆକୁଳ । (ଚେତସା କାତରେଣ—ମେ.ଦୂ.) (କ = ଜଳ-ଆ-ତୃ = ଭାସିବା-ଅ) ଭେଳା, ନାବ; ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତମ ଧୂଆଁ ପତର ।

କାତରତା, } ବି. (କାତର-ତା, ଯ) ଦୁଃଖ;
କାତର୍ଯ୍ୟ, } ଭୀରୁତା; ବ୍ୟାକୁଳତା ।

କାତି,ବି.(କର୍ତ୍ତ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

କାତି ହେଲ୍ଲ ସେ ଏବେ କାଟିଦେବାକୁ ଗଲା । ର.କ.

(ଦେଶଜ) ମାଛ ସାପ ପ୍ରଭୃତିର ଦେହ ଉପରିସ୍ଥ ଆବରଣ । ଯେପରି—ମାଛ କାତି; ସାପ କାତି ଛାଡ଼ିଅଛି ।

କାତୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) କୃଷକମାନଙ୍କର ପାତଳ ସାବଳ ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

କାତ୍ୟ, ବି. (କତ = ମୁନିବିଶେଷ-ଯ—ଅପ-ତ୍ୟାର୍ଥେ) ମୁନିବିଶେଷ, କାତ୍ୟାୟନ ମୁନି ।

କାତ୍ୟାନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାତ୍ୟାୟନୀର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଦୁର୍ଗା; ଅର୍ଦ୍ଧବୃଦ୍ଧା କାଷାୟବସନା ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀ ।

କାତ୍ୟାୟନ, ବି. (କାତ୍ୟ = କାତ୍ୟାୟନ ମୁନି-ଆୟନ—ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରବକ୍ତା ମୁନି-ବିଶେଷ; ବରରୁଚି, ବ୍ୟାକରଣର ବାର୍ତ୍ତିକ-କାର ।

କାତ୍ୟାୟନୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାତ୍ୟାୟନ—ଈ)
କାତ୍ୟାୟନିକା, } ଦୁର୍ଗା, ଭୈରବୀ । (କତ୍ୟା-ୟନ ମହାମାୟେ) ଅର୍ଦ୍ଧବୃଦ୍ଧା କାଷାୟବସ୍ତ୍ରା ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀ । (କତ୍ୟାୟନ୍ୟର୍ଦ୍ଧବୃଦ୍ଧା ଯା କାଷାୟବସନାଧବା—ଅମର ।) (ପଞ୍ଚାଶତ୍ ବର୍ଷଦେଶୀୟାଂ ବୀରାଂ ସଂସ୍ଥିତଭର୍ତ୍ତୃକାଂ ବଦନ୍ତି କାତ୍ୟାୟନିକାଂ ଧୃତକାଷାୟ-ବାସସଂ ।)

କାଥିକ,ବିଂ.(କଥା—ଇକ—ପଟୁତାର୍ଥେ) କଥା ରଚନା ବିଷୟରେ ପଟୁ ।

କାଦ, ବି. (ଦେଶଜ) କାତ, ନୌକା ବାନ୍ଧିବା ବାଉଁଶ ।

କାଦ, } ବି. (କର୍ଦ୍ଦମ ଶବ୍ଦଜ) ପାଣି ପଡ଼ିବାରେ
କାଦୁଅ, } ପଙ୍କ ପରି ହେବା ମାଟି ।

କାଦପାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାହର ପଞ୍ଚମ ଦିବସ । ଯଥା—

ତେତିଶ କୋଟି ଦେବଙ୍କ କନ୍ୟା ବିଭା ହେଲ୍ଲ,
ଚଉଠି କାଦପାଣି ସାତମଙ୍ଗଳା କଲ୍ଲ । ନୃ.ପୁ.ଭୃ.ତ.

ଗୋଳିଆ ଜଳ ।

କାଦମ୍ବ, ବି. (କଦମ୍ବ-ଅ—ଭାବାର୍ଥେ, ଅଥବା କଦ୍-ଣିଚ୍-ଅମ୍ବଚ୍) କଦମ୍ବବୃକ୍ଷ; ଇକ୍ଷୁ; ଶ୍ୟାମପକ୍ଷ କଳହଂସ । (କାଦମ୍ବଃ କଳ-ହଂସଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।) ବାଣ, ଶର । (କାଦମ୍ବାନାମେକପାତେ ରସୀବ୍ୟତ୍—ମାଘ ।) କଦମ୍ବପୁଷ୍ପ, କଦମ୍ବ ବୃକ୍ଷସମୂହ । ବିଂ. କଦମ୍ବସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (କାଦମ୍ବ-ମର୍ଦ୍ଧୋଦ୍ଗତକେଶରଂ ଚ ।)

କାଦମ୍ବର, ବି· (କାଦମ୍ବ-ର=ଦାନ କରିବା-ଅ) ଦଧିର ସର; ମଦ୍ୟବିଶେଷ । (ନିଷେବ୍ୟ ମଧୁମାଧବଃ ସରସମିବ କାଦମ୍ବରଂ) ଇକ୍ଷୁଗୁଡ଼ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ସରସ୍ୱତୀ; ସ୍ତ୍ରୀପକ୍ଷୀ; ଶାରିକା; କୋକିଳା; ସଂସ୍କୃତ ଗଦ୍ୟକାବ୍ୟବିଶେଷ । (କୁ = ନୀଳ—ଅମ୍ବର = ବସ୍ତ୍ର, କୁ = କା) ବଳରାମ । (କାଦମ୍ବର-ଈ) ସୁରା, ଗୌଡ଼ୀ ମଦିରା । (କାଦମ୍ବରୀ ମଦବିଘୂର୍ଣ୍ଣିତ ଲୋଚନସ୍ୟ, ଯୁକ୍ତଂ ହି ଲାଙ୍ଗଳଭୃତଃ ପତନଂ ପୃଥିବ୍ୟାଂ ।)

କାଦମ୍ବିନୀ,ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(କାଦମ୍ବ = କଦମ୍ବ ଫୁଲ-ଇନ୍—ସମୂହାର୍ଥେ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ମେଘମାଳା, ମେଘଶ୍ରେଣୀ । (କାଦମ୍ବିନୀ ମେଘମାଳା—ଅମର ।)

କଦାଚିତ୍କ, ବିଂ. (କଦାଚିତ୍ = କୌଣସି ସମୟ-କ) ଯାହା କଦାଚିତ୍ ଘଟେ, ଯାହା ସଚରାଚର ଘଟେ ନାହିଁ ।

କାଦୁଅ, ବି. (କର୍ଦ୍ଦମ ଶବ୍ଦଜ) କର୍ଦ୍ଦମ ।

କାଦୁଅଖୁମ୍ପି, } ବି· (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର
କାଦୁଅଖୁମ୍ପୀ, } ପକ୍ଷୀ ।

କାଦୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କାଦ ମିଶିଥିବା, କର୍ଦ୍ଦମିତ (ଜଳ ପ୍ରଭୃତି); ଏକପ୍ରକାର ପଣସ ।

କାଦୁଆପଟା, } ବି· (ଦେଶଜ) ଦ୍ୱାରବନ୍ଧକୁ
କାଦୁଅପଟା, } ଲାଗି ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବସିଥିବା ପଟା ।

କାଦ୍ରବେୟ, ବି· (କଦ୍ରୁ-ଏୟ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) କଦ୍ରୁଙ୍କର ସନ୍ତାନ, ସର୍ପ । (ନାଗାଃ କାଦ୍ରବେୟା ସ୍ତ୍ରୀଦାଶୀରାଃ—ଅମର ।)

କାନ, ବି·(କର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟ । ଯଥା—
ରାମନାମ ସ୍ଥନା ରାମ ରାମ ସୁମର
ଅଙ୍ଗୁଳି ଦେଲେ ଦୁଇ କାନେ । ବି. ଚ. ମ.

କାନକ, ବିଂ. (କନକ-ଅ-ବିକାରାର୍ଥେ) କନକ ବା ସୁବର୍ଣ୍ଣନିର୍ମିତ, ସୁବର୍ଣ୍ଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ବି. ଜୟପାଳ ବୀଜ, କନକା ମଞ୍ଜି ।

କାନକଟା,ବି.(ଦେଶଜ)କୀଟବିଶେଷ । ଯଥା—
କାନକଟା କୀଟ କା କାନ କାଟିଛି । ଭୂ. ଚଉତିଶା ।
ବିଂ. ଯେ କାନ କାଟେ ।

କାନକଟୁରି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ କମ୍ବା
କାନକୁଟୁରି, } କର୍ଣ୍ଣକୀଟ ଶବ୍ଦଜ) କୀଟ-
କାନକୁଟୁଲୀ, } ବିଶେଷ ।
କାନକୋଟେଲୀ, }
କାନକୁଟୁରୁ,

କାନକୁହା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଖଚୁଆ, ଯେ କାନରେ ସବୁବେଳେ ଅନ୍ୟ ନାମରେ ମିଛ ଖଚ କହୁଥାଏ । ଯଥା—
ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ଖଲ ଖଣ୍ଡ କାନକୁହା । ଦରବାର.

କାନକୋଳ, ବି· (ଦେଶଜ) କୋଳବିଶେଷ, ଏକପ୍ରକାର କ୍ଷୁଦ୍ର କୋଳ ।

କାନଖଡ଼ିକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରବଣକାରୀ କମ୍ବା ଜାଗରିତ ।

କାନଖଡ଼ିକା, } ବି· (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ କାଠିରେ
କାନକାଠି, } କାନ କୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ହୁଏ ।

କାନଗୁହ, ବି· (କର୍ଣ୍ଣଗୂଥ ଶବ୍ଦଜ) କର୍ଣ୍ଣର ମଳ ।

କାନଗୋଇ, } ବି· (ଯାବନିକ) ମଜୁମଦାର
କାନୁନଗୋଇ, } ଅର୍ଥାତ୍ ଜମି ଜରିପ ଆଦିର
କାନୁନଗୋ, } କର୍ମକାରକ ।

କାନଝୁଲପି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଣ୍ଡକୁ ଲମ୍ବିଥିବା ବାଳ । ଯଥା—
କି ମଧୁର ହସେ ଗୌର ଗଣ୍ଡେ
କଳା କାନଝୁଲପି । ଉଷା.

କାନନ, ବି· (କାନ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅନ)ବନ । (ଗହନଂ କାନନଂ ବନଂ—ଅମର ।)ଗୃହ । (କ-ବ୍ରହ୍ମା-ଆନନ-ମୁଖ) ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମୁଖ ।

କାନପଡ଼ା, ବିଂ. (କର୍ଣ୍ଣପାତି ଶବ୍ଦଜ) ଗୋପନରେ ଶୁଣୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ପରର କଥା ଯେ ଗୁପ୍ତଭାବରେ ଶୁଣେ ।

କାନପତା, ବି· (କର୍ଣ୍ଣପତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) କର୍ଣ୍ଣର ତଳଭାଗ; କାନ ପାଲିବା ।

କାନଫାଶିଆ, ବି· (କର୍ଣ୍ଣପାଶ ଶବ୍ଦଜ) କାନରେ ଲଗାଇବା ସାନ ଗୁଣା ।

କାନଫୁଲ, ବି· (କର୍ଣ୍ଣପୂର ଶବ୍ଦଜ) କର୍ଣ୍ଣର ଅଳଂକାରବିଶେଷ ।

କାନଫୋଡ଼ା, ବି. (କର୍ଣ୍ଣସ୍ଫୋଟନ ଶବ୍ଦଜ) କର୍ଣ୍ଣବେଧ ନାମକ ଶୁଭକର୍ମ, କାନରେ ରନ୍ଧ୍ର କରିବା ।

କାନମୁଣ୍ଡା, ବି.(କର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ଶବ୍ଦଜ) କର୍ଣ୍ଣମୂଳ ।

କାନା, ବି. (କୃଷ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ; କୃଷ୍ଣନାମ-ଧାରକ ବ୍ୟକ୍ତି ।

କାନାକାନି, ବି. (କର୍ଣ୍ଣାକର୍ଣ୍ଣିକ ଶବ୍ଦଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟତଃ ଶୁଣିବା, ଜଣକଠାରୁ ଅନ୍ୟ ଶୁଣିବା; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟତଃ ରହସ୍ୟଭାବରେ କୁହାକୁହି ହେବା ।

କାନି, ବି. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ରର ଶେଷଭାଗ, ପ୍ରାନ୍ତ । ଯଥା—

ପୋଛଇ ବଦନ ରେମାଲ କାନିରେ । ଦ. ବା.

କାନିକା, ବି. (ଦେଶଜ) ମହାପ୍ରସାଦବିଶେଷ ।

କାନିକଲି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଅନିକାଳ ଶବ୍ଦଜ)
କାନିକଳା, } ଗାଡ଼ିର ଚକକୁ ଅଟକାଇବା ଖିଲ ।

କାନିପଣନ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ରର ଶେଷ ଅଞ୍ଚଳ । ଯଥା—

ବୃକ୍ଷର ଛାହାଡ଼େ ଯାଇ କାନ୍ଦଣ ବସିଲେ,
କାନିପଣନ୍ତ ଦେଇ ମୁଖକୁ ଘୋଡ଼ାଇଲେ ।
ନୃ. ସୃ. ଚ. ତ.

କାନୀନ, ବି. (କନ୍ୟା-ଅ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ-ନିପାତନ, କନ୍ୟା-ଈନ, କନ୍ୟା = କନ) ଅବିବାହିତା କନ୍ୟାର ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ; **ବ୍ୟାସ; କର୍ଣ୍ଣ** । (କାନୀନଃ କନ୍ୟକାଜାତଃ—ଅମର ।)

କାନୁ, ବି. (କୃଷ୍ଣ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ; **କୃଷ୍ଣ**ନାମଧାରକ ବ୍ୟକ୍ତି; (ଦେଶଜ) ଚେମା ଖେଳରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର କଉଡ଼ି ଚିତ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ଦାନ ।

କାନୁନ, ବି. (ଯାବନିକ) ଜମିଦାରୀସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ।

କାନେଇବାର, କ୍ରି (ଦେଶଜ) ଗୁପ୍ତଭାବରେ ଶୁଣିବାର, କାନ ଦେବାର ।

କାନ୍ତ, ବିଂ. (କମ୍ = ବାଞ୍ଛା କରିବା-ତ) କମନୀୟ, ମନୋରମ । (କାନ୍ତଂ ମନୋହରଂ ରୁଚ୍ୟଂ—ଅମର ।) ଶୋଭନ । ବି° ଚନ୍ଦ୍ର; ବସନ୍ତକାଳ; କୃଷ୍ଣ; ସ୍ୱାମୀ; କୁଙ୍କୁମ; ଲୌହ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ-କାନ୍ତା) ଭାର୍ଯ୍ୟା; ସ୍ତ୍ରୀ-ବିଶେଷ, ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁଲତା; ନାଗରମୁଥା । (ପ୍ରସ୍ତର ଅର୍ଥ ହେଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଅୟସ୍ ଶବ୍ଦ ସହିତ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।) ଯଥା—ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତ; ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ; ଅୟସ୍କାନ୍ତ ଇତ୍ୟାଦି ।

କାନ୍ତକରେଇ, ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣ) ଲୌହର ଢ଼ଳା କରେଇ ।

କାନ୍ତରାଟକାର, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦଜାତ) ଯେ ଚୁକ୍ତି କରି କର୍ମ କରେ ।

କାନ୍ତରାଟି, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦଜାତ) ଚୁକ୍ତି ।

କାନ୍ତାମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାତ୍ୟାୟନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀ, ଦୁର୍ଗା । ଯଥା—

ବିଜୟେ କାନ୍ତାମା ଏଥେ ପ୍ରସନ୍ନା ହୁଅନ୍ତୁ,
ଜନ୍ମାନ୍ତରେ ଦରିଦ୍ର ସେ ଖଟେ ଏକବେଳା ।
ଧା ଭା ସ. ପ.

ଡ଼ାକିନୀ,—ଅଲକ୍ଷଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।

କାନ୍ତାୟସ, } ବି. (କାନ୍ତ-ଅୟସ୍-ଅ,
କାନ୍ତଲୌହ, } ଲୌହ) ଅୟସ୍କାନ୍ତ ମଣି ।

କାନ୍ତାର, ବି. (କାନ୍ = କେଉଁମାନଙ୍କୁ-ତୃ-ଣିଚ୍—ତାର୍ = ଗମନ କରାଇବା-ଅ—ଯେ କାହାକୁହିଁ ଯିବାକୁ ଦିଏ ନାହିଁ) (କାଂଶ୍ଚିନ୍ନତାରୟତୀତି କାନ୍ତାରଂ—ଅମର-ଟୀକା ।) ଦୁର୍ଗମ ପଥ, ବୈର କଣ୍ଟକାଦିରେ ଦୂଷିତ ପଥ । (କାନ୍ତାରଂ ବର୍ତ୍ମ ଦୁର୍ଗମଂ—ଅମର ।) ଗହନ; ବନ, ଜଙ୍ଗଲ; ଲୋକାଳୟହୀନ ସ୍ଥାନ; ବିଳ, ଗହ୍ୱର; ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ; (କାନ୍ତ—କମନୀୟ ରସ-ର୍=ଗମନ କରିବା, ପ୍ରଦାନ କରିବା-ଅ) ଇକ୍ଷୁବିଶେଷ । (କାନ୍ତାରବର୍ତ୍ମସ୍ତ୍ରୀ ମହାରଣ୍ୟେ ବିଳେ ଦୁର୍ଗମବର୍ତ୍ମନି, ପୁଂସିସ୍ୟାଦିକ୍ଷୁଭେଦେ ଚ—ମେଦିନୀ ।)

କାନ୍ତାରୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ବିଶେଷ । (କୌତ୍ସସ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

କାନ୍ତ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କମ୍-ତ୍ତି) ଶୋଭା; ଦୀପ୍ତି; ଲାବଣ୍ୟ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; କାମନା, ଇଚ୍ଛା; କମନୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ; ଦୁର୍ଗା; ଚନ୍ଦ୍ରକଳା; (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଘୃତପକ୍ୱ ପିଷ୍ଟକ । ଯଥା—

କାନ୍ତ କାକରା ଆଦି ପିଠା,
ସେ ସରପଣା ଦଧି ମିଠା । ଡା. ର.

କାନ୍ତକ, ବି. (କାନ୍ତ-କୈ-ଅ) ଲୌହବିଶେଷ, କାନ୍ତଲୌହ ।

କାନ୍ଥ, ବି. (ଭିତ୍ତି ଅର୍ଥବୋଧକ କନ୍ଥା ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ମାଟି ଆଦିରେ ନିର୍ମିତ ବାଡ଼ । ଯଥା—

କାନ୍ଥ ହେଲା ବେଳ ମଧ୍ୟେ ଅନ୍ତରାଳ । କେ. ଗୌ.

କାନ୍ଥକୁରା, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(କନ୍ଥା,ଭିତ୍ତି ଅର୍ଥବୋଧକ-
କାନ୍ଥଖୁରା, } କନ୍ଦରା-ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଗୃହର ଉପକରଣ ରଖିବାପାଇଁ କାନ୍ଥ ଖୋଳି ଏହାକୁ କରନ୍ତି । ଯଥା—କାନ୍ଥକୁରାରେ ଗିଲାସଗୁଡ଼ିକ ରଖିଅଛି ।

କାନ୍ଥଡ଼ା, ବି. (କାନ୍ଥଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ 'ଡ଼ା' ପ୍ରତ୍ୟୟ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) କାନ୍ଥ । ଯଥା—

ଅନ୍ଧକୂପ ବୋଲି ଗୋଟାଏ ଘର ଥିଲେ ତାହାର
କାନ୍ଥଡ଼ା ତ ଥାନ୍ତା । ଛ. ମା. ଆ. ୮.

କାନ୍ଦ, ବି. (କ୍ରନ୍ଦ୍ ଧାତୁଜ) କାନ୍ଦିବା,କାନ୍ଦୁଣି । କ୍ରି. ରୋଦନ କର । ବିଂ. (କନ୍ଦ-ଅ— ଭାବାର୍ଥେ) କନ୍ଦଜାତ, କନ୍ଦସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

କାନ୍ଦକାନ୍ଦ, ବି. (କ୍ରନ୍ଦ୍ ଧାତୁଜ) କାନ୍ଦିଲାପରି ହେବା, କ୍ରନ୍ଦନୋନ୍ମୁଖ ।

କାନ୍ଦ,
କାନ୍ଦଣା, } ବି. (କ୍ରନ୍ଦନ ଶବ୍ଦଜ) ରୋଦନ ।
କାନ୍ଦୁଣି, } ଯଥା—

ତୋହର କାନ୍ଦଣା ଦେଖି ଯେ ତୋତେ ପୁଚ୍ଛିବ,
ତାହାକୁ କହିବୁ କାନ୍ତ ଦେଲା ପରାଭବ । ବୈ. ପ.

କାହିଁକି ବୃଥାରେ କାନ୍ଦୁଣି,
ଆରେ ମୋର ପ୍ରାଣ ମିତଣି । ଗୀତ ।

କାନ୍ଦବୋବାଳି,ବି. (ଦେଶଜ) ଡ଼ାକାବୋବାଳି, ଉଚ୍ଚ କ୍ରନ୍ଦନ ।

କାନ୍ଦବ,ବି.(କନ୍ଦୁ=ଭର୍ଜନପାତ୍ର-ଅ)ଭକ୍ଷ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ-ବିଶେଷ, ମିଷ୍ଟାନ୍ନ, ମିଠାଇ ପ୍ରଭୃତି ।

କାନ୍ଦବିକ, ବି. (କାନ୍ଦବ-ଇକ-କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟାର୍ଥେ) ପିଷ୍ଟକାଦି ବିକ୍ରେତା, ଭକ୍ଷ୍ୟକାରକ । (ଆପୂପିକଃ କାନ୍ଦବିକୋ ଭକ୍ଷ୍ୟକାର ଇମେ ତ୍ରିଷୁ—ଅମର ।)

କାନ୍ଧ, } ବି. (ଦେଶଜ) କଳଦ ଭଡ଼ା ଦେଇ
କାନ୍ଧ, } ଯେଉଁ ଧାନ୍ୟ ମିଳେ; କଦଳୀ ପ୍ରଭୃତିର ପେଣ୍ଡା । ଯଥା—

କାନ୍ଧ କାନ୍ଧ ହୋଇ ତାଳ ଫଳିଲା,
ଛନ୍ଦ ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦ ଶୋଭା ପାଇଲା ।
ଖରାବେଳେ ପିଲାମାନେ ଲଗି ଅଗ୍ରେ ବାନ୍ଧ,
ଧାଆଁ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ କାଟନ୍ତି ତା କାନ୍ଧ । ବୃକ୍ଷସ୍ତୁତି ।

କାନ୍ଦିଗ୍ଭୂତ, ବିଂ. (କାଂ-ଦିଶଂ-ଭୂତ=ପ୍ରାପ୍ତ-ନିପାତନ) (କାଂ ଦିଶଂ ଯାମୀତ୍ୟାକୁଳଃ= କାନ୍ଦିଗ୍ଭୂତଃ) କେଉଁ ଦିଗକୁ ଯିବି ବୋଲି ହତାଶ । (କାନ୍ଦିଗ୍ଭୂତୋ ଜୀବିତାର୍ଥୀ ପ୍ରଦୁଦ୍ରାବୋତ୍ତରାଂ ଦିଶଂ ।)

କାନ୍ଦିଶୀକ, ବିଂ. (କାଂ-ଦିଶ୍=ଦିକ୍-ଈକ, କାଂ ଦିଶଂ ନ ପଶ୍ୟତୀତି କାନ୍ଦିଶୀକଃ—ଭୟରେ ଏପରି ପଳାୟନ କରେ ଯେ କୌଣସି ଦିଗ ଦେଖି ପାରେ ନାହିଁ) ଭୟରେ ପଳାୟିତ, ଭୟଦ୍ରୁତ । (କାନ୍ଦିଶୀକୋ ଭୟଦ୍ରୁତଃ—ଅମର ।) (କନ୍ଦ=ବୈକ୍ଳବ୍ୟ ବିକଳତା-ଭାବାର୍ଥେ-ଇନ୍=କାନ୍ଦି-ଶୀକ= ଅଶ୍ରୁପତନଶୀଳ-ଅ) ବୈକ୍ଳବ୍ୟଯୁକ୍ତ । (ବନ୍ଧୂନାଂ ପ୍ରଳପ୍ୟୋ ଜାତଃ କାନ୍ଦିଶୀକ-ମଭୂଜ୍ଜଗତ୍ ।)

କାନ୍ଦିବାର, କ୍ରି. (କ୍ରନ୍ଦ୍ ଧାତୁଜ) ରୋଦନ କରିବାର, ଖେଳରେ ହାରି ବୃଥା ଗୋଳ କରିବାର ।

କାନ୍ଧ, ବି. (ସ୍କନ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) ବାହୁର ଉପରିଭାଗ । ଯଥା—

କେତେବେଳେ ନନ୍ଦ କାନ୍ଧେ ବସି ବୃନ୍ଦ
ମାଗନ୍ତି ରଜନୀ ସମସ୍ତେ । ର.କ.

କାନ୍ଧହେବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସ୍କନ୍ଧରେ ବସିବାର ।

କାନ୍ଧ, ବି.(ଦେଶଜ)ସବାର କାନ୍ଧୁଆ ବେହେରା-ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ସବାର କାନ୍ଧେଇଥାନ୍ତି; କଦଳୀ ପ୍ରଭୃତିର ପେଣ୍ଡା ।

କାନ୍ଧଆଇବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସ୍କନ୍ଧ ଉପରେ ଧରିବାର ।

କାନ୍ଧୁଅ କରିବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସ୍କନ୍ଧରେ ବସାଇବାର ।

କାନ୍ଧୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ—କାନ୍ଧ-ଉଆ-ବୃତ୍ତ୍ୟର୍ଥରେ) ଯେ କାନ୍ଧରେ ବସାଏ; ଯେ ସ୍କନ୍ଧରେ ଧରେ ବା ବହେ; ସ୍କନ୍ଧରେ ବସେ ।

କାନ୍ଧେଇବାର, କାନ୍ଧୋଇବାର, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସ୍କନ୍ଧରେ ବହିବାର; ସ୍କନ୍ଧରେ ବସାଇବାର ।

କାନ୍ୟକୁବ୍‌ଜ, ବି. (କନ୍ୟା-କୁବ୍‌ଜ-ଅ) କନୋଜ ବା କନାଉଜ ଦେଶ; କନୋଜଦେଶସ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

କାପ, ବି. (ଦେଶଜ) କର୍ଣ୍ଣାଳଂକାରବିଶେଷ । ଯଥା—

> କର୍ଣ୍ଣେ ଶୋଭିତ ବେନି କାପ,
> ଷଣଷଣକେ ମୋହେ ରୂପ । ଖ୍ରି. ଦ. ସ୍ନ.

ଛଦ୍ମବେଶ । ବିଂ. କପଟୀ; କୌତୁକକାରୀ ।

କାପଟିକ, ବି. (କପଟ = ଶଠତା ଇତ୍ୟାଦି-ଇକ ଇଦମର୍ଥେ) ଛାତ୍ର । ବିଂ. କପଟବ୍ୟବହାରୀ; ଶଠ; ଧୂର୍ତ୍ତ ।

କାପଟ୍ୟ, ବି. (କପଟ-ଯ-ଭାବାର୍ଥେ) କପଟତା, ଶଠତା ।

କାପଡ଼, କାପଡ଼ା, କାପଡ଼, କପଡ଼ା, } ବି. (କର୍ପଟ ଶବ୍ଦଜ) ବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

> ଦନ୍ତ ଧାବନକୁ ଆଣି ଆମ୍ବପତ୍ରଗୁଡ଼ି,
> ପଖାଳ ପିଢ଼ାରେ ଶୁଖାନ୍ତି ଲଟ କାପଡ଼ । ସା.ଭା.ଆ.
> ବୃଦ୍ଧ ଯେ କାପଡ଼ା ଗୃହ ହୁଡ଼ାଆର ଥୋଇ,
> ବରବାଛ ବୋଲି ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଟ ଦେଲେ ନେଇ । ମ. ଫ.

କାପଡ଼, କାପିଡ଼, କାପେଡ଼ିଆ, କାପୋଡ଼ିଆ, କାପୋଡ଼, କାପେଡ଼, } ବି. (କାର୍ପଟିକ ଶବ୍ଦଜ) ଭିକ୍ଷୁକ-ବିଶେଷ; (ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ ଆଖ୍ୟାୟିକା ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କରେ ଏ ଶବ୍ଦମାନ ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ଅଛି) ବସ୍ତ୍ରବିକ୍ରେତା, ଯେ ଲୁଗା ବିକଇ । ଯଥା—

> ମାରୁଆଡ଼ି କାପୋଡ଼ିଆ ଭୋଜପୁରୀ ମୁଦ୍ର,
> ବାଣିଜ୍ୟ ବେପାର ଦ୍ୱାର ରଖିଛନ୍ତି ମୁଦ୍ର । ଉ. ଭ୍ର.

କାପଥ, ବି. (କୁ-ପଥିନ୍, କୁ = କା = କୁତ୍ସିତ) କୁପଥ, କୁତ୍ସିତମାର୍ଗ । ବିଂ. କୁତ୍ସିତମାର୍ଗା-ବଲମ୍ବୀ ।

କାପାଳିକ, ବି. (କପାଳ-ଇକ) ବାମାଚାରୀ ତାନ୍ତ୍ରିକ; ଜାତିବିଶେଷ । ବିଂ. କପାଳ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

କାପାଳୀ, କାପାଳିନ, } ବି. (କପାଳ-ଇନ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଶିବ । ବିଂ. ବ୍ରତାର୍ଥ ବ୍ରହ୍ମ-କପାଳଧାରୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ବେଶ୍ୟା; ନାପିତ-ପତ୍ନୀ । (ନଟୀ କାପାଳିନୀ ବେଶ୍ୟା କୁଳଟା ନାପିତାଙ୍ଗନା—ଚନ୍ଦ୍ରସାର ।) ବିଂ. ବ୍ରତାର୍ଥ ବ୍ରହ୍ମକପାଳଧାରିଣୀ ।

କାପିଳ, ବି. (କପିଳ-ଅ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) କପିଳପ୍ରଣୀତ ସାଂଖ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର; ସାଂଖ୍ୟମତା-ବଲମ୍ବୀ । ବିଂ. ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

କାପିଳେୟ, ବି. (କପିଳା, କପିଳ-ଏୟ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) କପିଳାନାମ୍ନୀ ବ୍ରାହ୍ମଣୀର ଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର; କପିଳଶିଷ୍ୟ, ପଞ୍ଚଶିଖ ନାମକ ଋଷି ।

କାପୁରୁଷ, ବି. (କୁ-ପୁରୁଷ, କୁ = କା) କୁତ୍ସିତ ବ୍ୟକ୍ତି, ନିନ୍ଦିତ ବ୍ୟକ୍ତି । ବିଂ. ଭୀତ ବା ସାହସହୀନ ।

କାପୋତ, ବି. (କପୋତ-ଅ—ସମୂହାର୍ଥେ) କପୋତସମୂହ । (କପୋତମାନେ ସ୍ୱଳ୍ପ ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି ବୋଲି) କପୋତବୃତ୍ତି, ଉଞ୍ଛବୃତ୍ତି; (କାପୋତୀଂ ବୃତ୍ତିମାସ୍ଥିତଃ ।) ସୌବୀରାଞ୍ଜନ; କ୍ଷାରବିଶେଷ । ବିଂ. କର୍ବୁରବର୍ଣ୍ଣ । (କୁ-ପୋତ = ଅର୍ଭକ, କୁ-କା = କୁତ୍ସିତ ଏପରି ଅର୍ଥ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ) କୁତ୍ସିତ ଶିଶୁ; କୁତ୍ସିତ ନୌକା ।

କାପ୍ତା, କାବତା, କାପୋତା, କାପତା, } ବି. (କପୋତ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ, ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପକ୍ଷୀ । (ଚାଲିଆ-ଖାଣ୍ଟ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

କାପତୀ, କାବତୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାପତା-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ସ୍ତ୍ରୀ-କପୋତ ।

କାଫଡ଼, ବି. (କଟ୍‌ଫଳ ବା କାଫଳ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧି ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ, ବୃକ୍ଷବିଶେଷର ଛେଲି ।

କାଫର, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ନାସ୍ତିକ, ଅନ୍ୟଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ।

କାଫରି, ବି. (ଯାବନିକ) ଆଫ୍ରିକାଦେଶର ଆଦିମ ନିବାସୀ ।

କାଫଳ, ବି. (କୁ=କା—ଫଳ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ, କଟ୍‌ଫଳର ଗଛ ।

କାଫି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯଥାର୍ଥ; କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ । ବି. ରାଗ ଓ ରାଗିଣୀବିଶେଷ; ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପାନଯୋଗ୍ୟ ପଦାର୍ଥ; ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷ ଓ ଫଳ ।

କାଫିଗଛ, କାଫିବୃକ୍ଷ, } ବି. (ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷ, ଏହାର ବୀଜକୁ ଚିକ୍‌କଣ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି ତପ୍ତ ଦୁଗ୍ଧାଦିରେ ମିଶ୍ରଣ ପୂର୍ବକ ପାନ କରନ୍ତି ।

କାଫିବାର, କ୍ରି.(ଦେଶଜ) ଫଳବନ୍ତ ହେବାର ।

କାବକାଣିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ—ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ହଠାତ୍ ଅଦୃଶ୍ୟ ହେବା, ହଠାତ୍ ନ ଦିଶିବା । ଯଥା—

ଏକ୍ଷଣି ଏଠିଁ ପୁସ୍ତକଟି ଥିଲା, କୁଆଡ଼େ କିପରି କାବକାଣିଆ ହୋଇଗଲା ।

କାବରି, ବି. (ଦେଶଜ-ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ, ଏହି ତୈଲଙ୍ଗି ଶବ୍ଦ ହେଲେହେଁ ଓଡ଼ିଆରେ ପ୍ରଚୁର) ଶରୀର ବହୁରାବଣ ।

କାବା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ । ଯଥା—

ସୁଜ୍ଞଜନେ ତୁମ୍ଭ ନାଟ ଦେଖି କାବା,
ଜନତା କୁହାଟେ ବାହାବା ବାହାବା । ଦରବାର ।

କାବାଡ଼, କାବାଡ଼ି, କାବାଡ଼ିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିର୍ବୁଦ୍ଧି, ଓଲୁ; ଅସାର, ତୁଚ୍ଛ ।

କାବାଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ା ସ୍ତ୍ରୀ ।

କାବୁ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ବଶୀଭୂତ । ଯଥା—

କରି ନେବେ ଯେବେ ତୋତେ ସେହି କାବୁ,
ସେଠାରେ ନ ଥିବେ କେହି ଦେଶୀ ବାବୁ । ଦରବାର ।

କାବୁଚ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆୟତ୍ତ, ଅଧୀନ ।

କାମ, ବି. (କମ୍=ଇଚ୍ଛା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି—ଇ-ଅ) କନ୍ଦର୍ପ । (କାମଃ ପଞ୍ଚଶରଃ ସ୍ମରଃ—ଅମର ।) ରେତ; ବଳରାମ; ଇଚ୍ଛା, ବାଞ୍ଛା । (ସଂକଳ୍ପମୂଳୋ କାମୋ ବୈ) ଅନୁରାଗ; ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷର ସଂଭୋଗ ପ୍ରବୃତ୍ତି । (ଦେଶଜ—କର୍ମ ଶବ୍ଦଜାତ) କାର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—

ହଳ କାମ ସାରି ଚଷା ମହା ଆନନ୍ଦରେ ।
ନାନା ରଙ୍ଗେ ଗୀତ ଗାଇ ବାହୁଡ଼ଇ ଘରେ । ଗ୍ରା.ମା.

କ୍ରି. ବିଂ. ଯଥେପ୍‌ସିତ, ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ, ଯଥେଷ୍ଟ । (କାମଂ ପ୍ରକାମଂ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତଂ ନିକାମେଷ୍ଟଂ ଯଥେପ୍‌ସିତଂ—ଅମର ।)

କାମକାର, ବିଂ. (କାମ-କାର) ଯଥେଚ୍ଛକ୍ରିୟ । ବି. ଇଚ୍ଛାର ଗତି, ଇଚ୍ଛାର ପ୍ରସର ।

କାମଗ, କାମଗମ, କାମଗାମୀ, କାମଂଗାମୀ, } ବିଂ. (କାମ=ଇଚ୍ଛାପୂର୍ବକ, ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ—ଗମ୍-ଅ-, ଇନ୍ ପକ୍ଷେ ମକାରାଗମ) ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ଶୀଘ୍ର ଓ ସର୍ବତ୍ର ଗମନକ୍ଷମ । (କାମଂଗାମ୍ୟନୁକାମୀନଃ—ଅମର ।)(କାମଗେନ ଚ ସୋମେନ ଶାଲ୍ୱଃ ପୁନରୁପାଗମତ୍ ।)

କାମଚର, ବିଂ. (କାମ=ଇଚ୍ଛାପୂର୍ବକ-ଚର୍-ଅ) ଯେ ସର୍ବତ୍ର ଯାଇପାରେ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ । (ତାଂ ନାରଦଃ କାମଚରଃ କଦାଚିତ୍ ।)

କାମଚାର, ବି. (କାମ=ଇଚ୍ଛାପୂର୍ବକ-ଚର୍-ଅ) ଆପଣା ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ଚଳିବା, ଯଥେଚ୍ଛାଚାର, ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର; (ନ କାମଚାରୋ ମୟି ଶଙ୍କ୍ୟମାପୂଃ) ବିଂ. ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ।

କାମଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୃଢ଼ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବାଡ଼ କମ୍ବା ଗୃହଚାଳରେ ଯେଉଁ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ବତା ରଜ୍ଜୁଦ୍ୱାରା ଏକତ୍ର ବନ୍ଧାଯାଏ । ଯଥା—ବାଡ଼ରେ ପ୍ରଥମେ କାମଡ଼ାଗୁଡ଼ିକ ବନ୍ଧା ହେଲେ ମାଟି ଗୁଡ଼ିଦେବ । ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା କ୍ଷତ କରିବା । (କାମୁଡ଼ାକାମୁଡ଼ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

କାମଦୁଘା, } ବି. (କାମ=କାମନା-ଦୁହ୍ =
କାମଦୁହା, } ପୂରଣ କରିବା-ଅ-ଆ, ହ=ଘ, ପକ୍ଷେ କ୍ୱିପ୍) ଅଭିଳଷିତଦାୟିନୀ ଗବୀ, କାମଧେନୁ; ସର୍ବାର୍ଥଦାୟିନୀ । (ସର୍ବକାମଦୁଘାଂ ପୃଥ୍ୱୀଂ ଦୁଦୁହୁଃ; ସର୍ବକାମଦୁଘାଂ ଧେନୁଂ) (ଅବେହି ମାଂ କାମଦୁଘାଂ ପ୍ରସନ୍ନାଂ—ର. ବଂ.)

କାମନ,
କାମୟନ,
କାମୟମାନ,
କାମୟିତା, } ବିଂ. (କାମି=ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଅନ, ଆନ ବା ମାନ, ତୃ) କାମୁକ, ଲମ୍ପଟ; ଅଭିଳାଷୁକ । (କମ୍ରଃ କାମୟିତାଽଭୀକଃ କମନଃ କାମନୋଽଭିକଃ—ଅମର ।)

କାମନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କମ୍-ଅନ-ଆ) ଇଚ୍ଛା, ବାଞ୍ଛା, ମନୋରଥ ।

କାମପାଳ, ବି. (କାମ=କନ୍ଦର୍ପ, ଅଭିଳାଷ-ପାଳ=ଯେ ପାଳନ କରେ) ବଳରାମ । (କାମପାଳୋ ହଳାୟୁଧଃ—ଅମର ।)

କାମରା, ବି. (ଦେଶଜ) ବଖରା ।

କାମରୂପ, ବି. (କାମ=ଇଚ୍ଛା-ରୂପ=ଆକୃତି) ଭାରତର ପ୍ରାଚ୍ୟ ଦେଶବିଶେଷ, ଆସାମ ଅଞ୍ଚଳସ୍ଥିତ ଦେଶ; ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ ରୂପ । ବିଂ. ମନୋଜ୍ଞରୂପ, ସୁନ୍ଦର; ସ୍ୱେଚ୍ଛାପୂର୍ବକ ରୂପଧାରୀ । (ଜାନାମି ତ୍ୱାଂ ପ୍ରକୃତିପୁରୁଷଂ କାମରୂପଂ ମଘୋନଃ—ମେ. ଦୂ.)

କାମଳ, ବି. (କାମ=ଇଚ୍ଛା-ଲା=ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ବସନ୍ତକାଳ; ମରୁଭୂମି । ବିଂ. କାମୁକ, କାମୀ ।

କାମଳ, } ବି. (କାମ-ଲୂ=ଛେଦନ କରିବା
କାମଳା, } -ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ରୋଗବିଶେଷ, ଏହି ରୋଗରେ ଚକ୍ଷୁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅବୟବ ହରିଦ୍ରାବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ ।

କାମାକ୍ଷୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାମ=ଶୋଭନ-ଅକ୍ଷି,
କାମାଖ୍ୟା, } ଆଖ୍ୟା) ଦେବୀବିଶେଷ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ନୟନ ଓ ନାମ ଅତି ସୁନ୍ଦର ।

କାମିକ,
କାମକା, } ବିଂ. (କାର୍ମିକ ଶବ୍ଦଜ) କର୍ମଦକ୍ଷ ।

କାମିତ, ବିଂ. (କାମି=ଇଚ୍ଛା କରିବା-ତ) ପ୍ରାର୍ଥିତ, ଅଭିଳଷିତ, ଈପ୍ସିତ ।

କାମୀ, } ବିଂ. (କାମ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ)
କାମିନ୍, } କାମବିଶିଷ୍ଟ, କାମୁକ; (ଅତିଶୟ କାମୁକ ଥିବାରୁ) ଚକ୍ରବାକ, କପୋତ; ଚଟକ, ଚଟିଆ; ସାରସପକ୍ଷୀ; ଚନ୍ଦ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ-କାମିନୀ) ସ୍ତ୍ରୀ, ନାରୀ; ଅତିଶୟ କାମଯୁକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ; ଭୀରୁ ସ୍ତ୍ରୀ; ମଦିରା ।

କାମୀନ, ବିଂ. (କାମ-ଈନ) କାମାନୁଗତ, କାମୁକ ।

କାମୁକ, ବିଂ. (କମ୍-ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଉକ) ରମଣାଭିଳାଷୀ; ଅଭିଳାଷୀ; ବିଳାସୀ । ବି. ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ; ମାଧବୀଲତା; ଚଟକ, ଚଟିଆ; (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ-କାମୁକା) ଇଚ୍ଛାବତୀ, ଭୋଗାଭିଳାଷିଣୀ । (ଇଚ୍ଛାବତୀ କାମୁକା ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ-କାମୁକୀ) ରମଣାଭିଳାଷିଣୀ । (ବୃଷସ୍ୟନ୍ତୀ ତୁ କାମୁକୀ—ଅମର ।)

କାମୁଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା କ୍ଷତ
କାମୋଡ଼ା, } କରିବା । ବିଂ. ଯେ କାମୁଡ଼ଇ ।

କାମୁଡ଼ିବାର,
କାମୋଡ଼ିବାର,
କାମଡ଼ିବାର, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା କ୍ଷତ କରିବାର । ଯଥା—

ବୋଲେ ଶିବ ରାମ ପୁଅ ନ ଥିଲେ ମୁଁ
କାମୁଡ଼ିଥାଆନ୍ତି କଲେ । ହା. ତ.

ଆସିଥିଲେ ଦମ୍ଭେ ଓଷ୍ଠ କାମୋଡ଼ଣ
ପଡ଼ିଲେ ମାଟି କାମୋଡ଼ି । ପାର୍ବତୀ ।

କାମୁଡ଼ାକାମୁଡ଼,
କାମୋଡ଼ାକାମୋଡ଼,
କାମଡ଼ାକାମଡ଼, } ବି.(ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଗ୍ରେବାଇବା । ଯଥା—

ଧ୍ୱଜମାନଙ୍କରେ କୁଆମାନେ ବସି,
ହେଉଛନ୍ତି କାମଡ଼ାକାମଡ଼ି ହୋଇ ରୋଷୀ ।
କୃ. ଭା. ବ. ପ.

ଅନ୍ୟୋନ୍ୟତଃ କଳହ କରିବା । ଯଥା—

ଅକଞ୍ଚନ କେହ୍ନୁ କହେ ହାତ ଯୋଡ଼ି,
ବୃଥା ଲାଗି କପାଁ କାମୋଡ଼ାକାମୋଡ଼ । ଦରବାର ।

କାର୍ମ୍ମି, } ବି. (କର୍ମ୍ମଠ ଶବ୍ଦଜ) କୃପଣ ।
କାର୍ମ୍ମି,

କାମ୍ବବିକ, ବି. (କମ୍ବୁ=ଶଙ୍ଖ-ଇକ-ନିଷ୍ପନ୍ନାର୍ଥେ) ଶଙ୍ଖକାର, ଶଙ୍ଖାରି । (ସ୍ୟାତ୍ ଶାଙ୍ଖିକଃ କାମ୍ବବିକଃ—ଅମର ।)

କାମ୍ବଳ, ବି. (କମ୍ବଳ-ଅ-ଅଚ୍ଛାଦନାର୍ଥେ) କମ୍ବଳାବୃତ ରଥ । (ରଥେ କମ୍ବଳ-ବାସ୍ତାଦ୍ୟାଃ କମ୍ବଳାଦିଭିରାବୃତେ— ଅମର ।)

କାମ୍ବୋଜ, ବି. (କମ୍ବୋଜ=ଉତ୍ତରଦେଶ-ଅ-ଜାତାର୍ଥେ, ସ୍ୱାର୍ଥେ) କାମ୍ବୋଜଦେଶୀୟ ଅଶ୍ୱ; ପୁନ୍ନାଗ ବୃକ୍ଷ; ଦେଶବିଶେଷ; ଜାତିବିଶେଷ; ଶ୍ୱେତ ଖଇର ।

କାମ୍ୟ, ବିଂ. (କମ୍=ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଇ-ଯ) ଶ୍ଳାଘ୍ୟ, ଅଭିଳଷଣୀୟ; କମନୀୟ, ସୁନ୍ଦର । ବି. ଅଭୀଷ୍ଟ କର୍ମ ।

କାମ୍ୟକ, ବି. (କାମ୍ୟ=ସୁନ୍ଦର-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ବନବିଶେଷ, ଏହି ବନ ସରସ୍ୱତୀ ନଦୀ-ତୀରରେ ସ୍ଥିତ, ପାଣ୍ଡବମାନେ ଏଥିରେ ବହୁଦିନ ବାସ କରିଥିଲେ ।

କାମ୍ୟମାନ, ବିଂ. (କମ୍-ଯ ଆଗମ-ଆନ) ପ୍ରାର୍ଥ୍ୟମାନ ।

କାମ୍ଳ, ବି. (କୁ=ଈଷତ୍-ଅମ୍ଳ) ଅଳ୍ପ ଅମ୍ଳରସ । ବିଂ. ଈଷତ୍ ଅମ୍ଳରସଯୁକ୍ତ ।

କାୟ,ବି. (କ=ବ୍ରହ୍ମା-ଅୟ ଇ=ଗମନ କରିବା-ଅ, ଯାହା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କଠାରୁ ବା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କଠାରେ ଗମନ କରେ; ଅଥବା ଚି=ଏକତ୍ର କରିବା-ଅ, ଚ=କ) ଶରୀର, ଦେହ । (କାୟୋ ଦେହଃ କ୍ଳୀବପୁଂସୋଃ—ଅମର ।) ସମୂହ; ଲକ୍ଷ; ସ୍ୱଭାବ; ଗୃହ; ବ୍ରହ୍ମା; ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥା; ମୂଳଧନ । (କାୟାବିରୋଧିନୀ ଶଶ୍ୱତ୍ ପଣାର୍ଦ୍ଧାଦ୍ୟା ତୁ କାୟିକା) କରତଳସ୍ଥ କନିଷ୍ଠାଙ୍ଗୁଳିର ଅଧଃସ୍ଥାନ; ମନୁଷ୍ୟତୀର୍ଥ । (ଅଙ୍ଗୁଲ୍ୟଗ୍ରେ ତୀର୍ଥଂ ଦୈବଂ ସ୍ୱଳ୍ପାଙ୍ଗୁଲ୍ୟୋର୍ମୂଳେ କାୟଂ—ଅମର ।)

କାୟମାନ, ବି. (କାୟ-ମା=ପରିମାଣ କରିବା-ଅନ) ପର୍ଣ୍ଣକୁଟୀର; କଉପାର୍ଯ୍ୟ । ଅର୍ଥାତ୍ ରାଜଆବାସଯୋଗ୍ୟ ପଟଭବନାଦି ।

କାୟସ୍ଥ, ବି. (କାୟ=ଶରୀର-ସ୍ଥା=ରହିବା-ଅ) ଆତ୍ମା; ଜାତିବିଶେଷ, ଏକପ୍ରକାର କରଣ-ଜାତି । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) କାୟସ୍ଥ ସ୍ତ୍ରୀ; ହରୀତକୀ, ହରଡ଼ା ।(କାୟସ୍ଥା ପୂତନାମୃତା—ଅମର ।) ଧାତ୍ରୀବୃକ୍ଷ; କାକୋଳୀ; ଆମଳକୀ; ତୁଳସୀ ।

କାୟା, ବି. (କାୟ ଶବ୍ଦଜ) ଶରୀର, ଦେହ ।

କାର, ବି. (କୃ=କରିବା-ଅ) କାର୍ଯ୍ୟ; ନିଶ୍ଚୟ; ଯତ୍ନ । (କ=ହିଂସା କରିବା-ଅ) ବଧ; ପୂଜୋପହାର । ବିଂ. (କର୍ମପଦର ପରେ ରହିଲେ) କର୍ତ୍ତା । ଯେପରି—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାର, କୁମ୍ଭକାର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବନ୍ଧନାଳୟ, ଜେଲ-ଖାନା । (କାରା ସ୍ୟାତ୍ ବନ୍ଧନାଳୟେ— ଅମର ।) (ଦେଶଜ) ସର୍ବଂ. (କମ୍ ଶବ୍ଦର ରୂପ) କାହାର । ଯଥା—

ଶିକ୍ଷାଷଅଙ୍ଗୀ ଅଙ୍ଗୀକାର କାର ରେ । ଙ. ସ.

କାରକ, ବିଂ. (କୃ=କରିବା-ଅକ) କର୍ମକର୍ତ୍ତା । (ଜଗତାଂ କାରକଃ କୃଷ୍ଣଃ) କର୍ତ୍ତା, କର୍ମ, କରଣ ପ୍ରଭୃତି ଷଟ୍‌କାରକ । (କ୍ରିୟାର ସହିତ ଯାହାର ଅନ୍ୱୟ ହୁଏ) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ-କାରକା) ପଦ୍ୟ । ଯେପରି—ଗୃହଙ୍କାରକା, ସମାସକାରିକା, କାରିକାବଳୀ ।

କାରକୁନ, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେଉଁ କର୍ମଚାରୀ ଜମା ଜମି ଅସୁଲ ତହସିଲ ଆଦିର କାଗଜ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ ।

କାରଖାନା, ବି. (ଯାବନିକ-କାରୁ=ଶିଳ୍ପ-ଖାନା) ନାନାପ୍ରକାର ଶିଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟର ଗୃହ; ନାନାପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ ।

କାରଜ, ବି. (କାର୍ଯ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ୟବସାୟ । ଯଥା—

ନ ଭରି ବିଶ୍ୱକେତୁରେ, ଗୁରୁ କାରଜ ହେତୁରେ, ବସନ୍ତ ଆଦି ଋତୁରେ, କେଉଁ ଗୃହରେ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

କାରଜ, } ବି. (କାର୍ଯ୍ୟୀ ଶବ୍ଦଜ) ଗ୍ରାମାଧିକାରୀ,
କାର୍ଜି, } ନିମ୍ନାଧିକାରୀ ।

କାରଣ, ବି. (କୃ = କରିବା-ଅନ) ହେତୁ, ନିମିତ୍ତ; ମୂଳବୀଜ; ଯାହାହେତୁରୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଯଥା—ଘଟର କାରଣ ମୃତ୍ତିକା । ଯାହାର ଯତ୍ନରେ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ ହୁଏ । ଯଥା—ଘଟର କାରଣ କୁମ୍ଭକାର । ଯାହାର ସହଯୋଗ ଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯଥା—ଘଟର କାରଣ ଦଣ୍ଡ ସଲିଳ ସୂତ୍ର ପ୍ରଭୃତି । ଉଦ୍ଦେଶ, ପ୍ରୟୋଜନ । ଯଥା—ତୁମେ କି କାରଣରେ ଆସିଅଛ ? କଲ୍ପ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ; ଦେହ । (କୃ = ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅନ) ବଧ; ଗୀତବିଶେଷ, ବାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

କାରଣା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃ = ହିଂସା କରିବା-ଅନ, ଆ) ତୀବ୍ରବେଦନା, ଗାଢ଼ବେଦନା; ନରକଭୋଗ । (କାରଣା ତୁ ଯାତନା ତୀବ୍ରବେଦନା—ଅମର ।)

କାରଣିକ, ବିଂ. (କାରଣ-ଇକ—ଇଦମର୍ଥେ) ପରୀକ୍ଷକ; ବିଚାରକ । (ପରୀକ୍ଷକଃ କାରଣିକଃ —ଅମର ।) କାରଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

କାରଣ୍ଡବ, ବି. (କରଣ୍ଡ=ପଞ୍ଜର-ଅ=କାରଣ୍ଡ-ବା = ଗତି କରିବା-ଅ, ଅଥବା କାରଣ୍ଡ = ଜଳ-ବା = ଗମନ କରିବା, ସଞ୍ଚରଣ କରିବା -ଅ) ହଂସବିଶେଷ, ଏହି ପକ୍ଷୀଟି କାକତୁଣ୍ଡ ଦୀର୍ଘପାଦ ଓ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ । ଯଥା—

କ୍ରୀଡ଼ା କଲେ ହଂସ ବକ କାରଣ୍ଡବ କୋକ
ହଂସବଳୀ ସନ୍ତତ । ର. କ.

କାରନ୍ଧମ, କାରନ୍ଧମୀ, କାରନ୍ଧମିନ୍, } ବି. (କାରମ୍ = କାର୍ଯ୍ୟ-ଧ୍ମା = ଅଗ୍ନିସଂଯୋଗ କରିବା-ଅ-ଇନ୍) କାଂସ୍ୟକାର, କଂସାରି । (ନାଡ଼ୀନ୍ଧମ ପରି କାରନ୍ଧମ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହେଲା)

କାରବାର, ବି. (ଦେଶଜ କମ୍ବା ଯାବନିକ) କାର୍ଯ୍ୟ, କର୍ମ । ଯଥା—

ତାହା କାରବାର କର ମୋ ପେଟଗୋସ,
ଯେତେକ ହେବ ତା କରିବ ନରାଧିଶ । କୃ.ଭ.ବ.ପ.

ବ୍ୟବହାର, ବିକାକିଣା । ଯଥା—

ହାଟକୁ ଆସି ଯେହ୍ନେ କାରବାର କରି,
ସେହିରୂପେ ଗଲେ କି ଏ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ବାହାରି ।
ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ତ.

ଆଚରଣ, ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଯଥା—ତୋର କାରବାର କିଛି ଭଲ ନୁହେ ।

କାରବାରି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ କାରବାର କରେ ।

କାରୟିତା, ବିଂ. (କୃ-ଇ-ତୃ) ଯେ ଅନ୍ୟକୁ କୌଣସି କର୍ମ କରାଏ ।

କାରବୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ = ଜଳ-ଆ-ରୁ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ମୟୂରଶିଖା ବା ରୁଦ୍ରଜଟା ଗଛ, କଳାଜିରା; ହିଙ୍ଗୁପତ୍ରୀ; ଗ୍ରେଟ କଲରା; ପାନମହୁରୀ ।

କାରବେଲ୍ଲ, କାରବେଲ୍ଲକ, } ବି. (କାର = ନିଶ୍ଚୟ-ବେଲ୍ଲ = ଯେ ଗମନ କରେ, କ—ସ୍ୱାର୍ଥେ) କଲରାଗଛ, କଲରାଫଳ । (କାର-ବେଲ୍ଲଃ କଠିଲ୍ଲକଃ—ଅମର ।)

କାରସାଜ, କାରସାଜି, କାରସାଜି, କାରସାଦି, } ବି. (ଦେଶଜ, ବଙ୍ଗଭାଷାରେ ସମଧିକ ବ୍ୟବହୃତ) ଛଳ ବା କପଟ ।

କାରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃ = ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅ) ଯେ ସ୍ଥାନରେ ଅପରାଧୀକୁ ବିକ୍ଷିପ୍ତ କରିବାକୁ ହୁଏ, ବନ୍ଧନସ୍ଥାନ, ବନ୍ଦୀଗାର; ବନ୍ଧନ, ବୀଣାର ଅଧଃସ୍ଥିତ କାଷ୍ଠମୟ ଭାଣ୍ଡ; ପୀଡ଼ା । (କୁ = କୁତ୍ସିତ—ର = ଗମନ କରିବା-ଅ-ଆ) ଦୂତୀ; କୁଟ୍ଟନୀ; ସୁବର୍ଣ୍ଣକାରିକା ।

କାରି, ବି. (କୃ = କରିବା-ଇ) କାର୍ଯ୍ୟ, କର୍ମ; ଶିଳ୍ପକର୍ମ, ପ୍ରଶ୍ନାଖ୍ୟାନ ବିଷୟ । ଯଥା— (କାରିମକାର୍ଷୀଃ ।) ବିଂ. ଶିଳ୍ପକାରୀ ।

କାରିକର, ବି. (କାରି=ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟ-କୃ-ଅ) ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଶିଳ୍ପ କର୍ମ କରେ, ଶିଳ୍ପୀ ।

କାରକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃ-ଅକ—ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବିବରଣ ଶ୍ଳୋକ; ସ୍ୱଳ୍ପାକ୍ଷର ବୃତ୍ତିଦ୍ୱାରା ବହୁ ଅର୍ଥଜ୍ଞାପିକା କବିତା; ନଟୀ; କର୍ତ୍ତ୍ରୀ; ଶିଳ୍ପକର୍ମ; ଯାତନା; କୃତି; କାର୍ଯ୍ୟ;ମର୍ଯ୍ୟାଦା, ଯତ୍ନ; ସ୍ଥିର, ବୃଦ୍ଧି । (କାରିକା ଯାତନା କୃତ୍ୟୋଃ—ଅମର ।) (କାରିକା ନଟ-ଯୋଷିତି; କୃତୌ ବିବରଣଶ୍ଳୋକେ ଶିଳ୍ପଯାତନୟୋରପି, ନପୁଂସକଂ ତୁ କର୍ମାଦୌ କାରକେ କର୍ତ୍ତରି ତ୍ରିଷୁ— ମେଦିନୀ ।)

କାରିକ, ବି. (କାରୁକ ଶବ୍ଦଜ) କାରିଗର ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଯଥା—

ଚଉଷଠି ସହସ୍ର ଯେ ଅଛନ୍ତି କାରିକ,
ରତ୍ନକର୍ମେ ଅଷ୍ଟରତ୍ନେ ତହିଁରେ ସୁରେଖି । ସା.ଭା.ସ.

କାରିଗର, ବି. (କାରିକର ଓ କାରୁକର ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଯଥା—

ନୀଳମାଧବଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠାନ ଗିରି-ତଟବାସୀ କାରିଗର,
ଗଢ଼ୁଅଛନ୍ତି ଭଙ୍ଗେ ସୁଢଳ ତାମ୍ବୁଲକରଙ୍କ ମନ୍ଦିରାଙ୍କର ।
ପାଙ୍କଶ୍ରୀ ।

କାରିଗରି, } ବି. (କାରକାରିତା ଶବ୍ଦଜ)
କାରିଗିରି, } ଶିଳ୍ପବିଦ୍ୟା, କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—

ଯେ ଲୋକ ନ ଜାଣେ ଓଡ଼ିଶାର କାରିଗିରି,
ଦେଖୁ ସେ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଦେଉଳ ଖଣ୍ଡଗିରି । ଉ. ଭ୍ର.

କାରିତ, ବିଂ. (କୃ-ଇ-ତ) ଯାହା କରା ଯାଇଅଛି । (କାରିତାସ୍ତେ ଯତୋଽତସ୍ତ୍ୱାଂ କଃ ସ୍ତୋତୁଂ ଶକ୍ତିମାନ୍ ଭବେତ୍—ଦେବୀ-ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।)

କାରୀଷ, ବି. (କରୀଷ=ଘଷି-ଅ-ସମୂହାର୍ଥେ) ଶୁଷ୍କ ଗୋମୟସମୂହ, ଘଷିଗଣି ।

କାରୁ, ବି. (କୃ=କରିବା-ଉ) ବିଶ୍ୱକର୍ମା, ଯେ ଶିଳ୍ପକର୍ମ କରେ; ଯେ ଚିତ୍ରଲେଖାଦି କର୍ମ କରେ । ବିଂ. ଶିଳ୍ପକାରକ; ନିର୍ମାତା, ନିର୍ମାଣକର୍ତ୍ତା; କର୍ତ୍ତା ।

କାରୁଣିକ, ବିଂ. (କରୁଣା-ଇକ) ଯାହାର କରୁଣା ଅଛି, ଦୟାଳୁ; ସୁହୃଦୟ । (ସ୍ୟାତ୍ ଦୟାଳୁଃ କାରୁଣିକଃ—ଅମର ।)

କାରୁଣ୍ଡୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଜଳୌକା, ଜୋକ ।

କାରୁଣ୍ୟ, ବି. (କରୁଣା-ଯ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) କରୁଣା, ଦୟା । (କାରୁଣ୍ୟଂ କରୁଣା ଘୃଣା—ଅମର ।)

କାରୁଷ୍ୟ, ବି. (କରୁଷ-ଯ-ପାଳନାର୍ଥେ) କରୁଷ-ଦେଶାଧିପତି, ଦନ୍ତବକ୍ର; ନେତ୍ରମଳ ।

କାରେଣି, } ଅ. (କାରଣ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ)
କାରେଣୀ, } କର୍ତ୍ତା, କାର୍ଯ୍ୟର ହେତୁ । ଯଥା—

ସ୍ନାନ ଭୋଜନାର ପୁଣ ପତ୍ନୀକୁ ଡକାଇଲା,
ଘରଯାକ ସମର୍ପି କାରେଣି କରାଇଲା । ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ତ.
ଦୁଇ ଜୀବ ହତ୍ୟାର ଯେ ହୋଇବ କାରେଣୀ,
ମନ୍ତ୍ରି ବିନା କେମନ୍ତେ ଚଳିବ ନୃପମଣି । ବେ. ପ.

ବିଂ. ସୁଖଦାୟକ । ଯଥା—

ଏ ଯାଗର ନାମ ଅଟେ ବୈକୁଣ୍ଠ ବାରେଣି,
ଅନ୍ତଃକାଳକୁ ଏ ଯାଗ ସଂସାରେ କାରେଣୀ ।
ନୃ. ପୁ. ତ. ତ.

କାରୋତ୍ତର, ବି. (କାର=ସୁରାପାଚନପ୍ରକ୍ରିୟା-ଉତ୍ତର=ଉଦ୍ଧୃତ ବସ୍ତୁ, ଅଥବା କାର=କାର୍ଯ୍ୟ-ଉତ୍ତର=ଅତ୍ୟୁତ୍ତମ, ଉତ୍ତମସ୍ଥାନେ-ଉତ୍ତର, କାରୋତ୍ତମ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ହୁଏ)ସୁରାମଣ୍ଡ; ମଦ୍ୟର ଅଗ୍ରଭାଗ । (କାରୋତ୍ତରଃ ସୁରାମଣ୍ଡଃ—ଅମର ।) କୂପ ।

କାର୍ତ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟ, ବି. (କୃତବୀର୍ଯ୍ୟ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ସହସ୍ରାର୍ଜୁନ, ମାହିଷ୍ମତୀର ପତି ।

କାର୍ତ୍ତସ୍ୱର, ବି. (କୃତସ୍ୱର=ଖନିବିଶେଷ-ଅ-ଇଦମର୍ଥେ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ଧୁସ୍ତୁର । (ରୁକ୍ମଂ କାର୍ତ୍ତସ୍ୱରଂ ଜାମ୍ବୂନଦମଷ୍ଟାପଦୋଽସ୍ତ୍ରିୟାଂ—ଅମର ।)

କାର୍ତ୍ତାନ୍ତିକ, ବି. (କୃତାନ୍ତ=ଦୈବ-ଇକ-ଜ୍ଞାନାର୍ଥେ) ଦୈବଜ୍ଞ; ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍, ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ।

କାର୍ତ୍ତିକ, ବି. (କାର୍ତ୍ତିକୀ=କୃତ୍ତିକାନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତା ପୌର୍ଣ୍ଣମାସୀ-ଅ-ତଦ୍ୟୁକ୍ତ ମାସାର୍ଥେ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ମାସ, ସପ୍ତମ ମାସ, ତୁଳା ମାସ । (କୃତ୍ତିକା-ଅ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଷଡ଼ାନନ, କାର୍ତ୍ତିକେୟ ।

କାର୍ତ୍ତିକକ, ବି. (କାର୍ତ୍ତିକ-ଇକ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ । ବିଂ. କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

କାର୍ତ୍ତିକେୟ, ବି. (କୃତ୍ତିକା-ଏୟ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) କୁମାର, ଷଡ଼ାନନ ।

କାର୍ତ୍ସ୍ନ୍ୟ, ବି. (କୃତ୍ସ୍ନ = ସକଳ-ଯ-ଭାବାର୍ଥେ) ସାକଲ୍ୟ, ସମୁଦାୟ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା ।

କାର୍ପଟ, ବି. (କର୍ପଟ-ଅ) ଜତୁ, ଜଉ; ବସ୍ତ୍ର-ଖଣ୍ଡ । ବିଂ. କାର୍ଯ୍ୟାର୍ଥୀ; ଉମେଦୁଆର ।

କାର୍ପାଟିକ, ବିଂ. (କର୍ପଟ-ଇକ-ବିଚରଣାର୍ଥେ) ଯେ କାଷାୟ ବସ୍ତ୍ର ଖଣ୍ଡ ଧରି ବିଚରଣ କରେ, ତୀର୍ଥସେବୀ । (ବିଶ୍ରାନ୍ତକାର୍ପଟିକ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ଚରଣଧୂଳିଧୂସରଃ) ମର୍ମଜ୍ଞ ।

କାର୍ପଣ୍ୟ, ବି. (କୃପଣ-ଯ-ଭାବାର୍ଥେ) ବ୍ୟୟ-କୁଣ୍ଠତା; ଦାରିଦ୍ର୍ୟ; ଦୀନତା; କାତରତା । (କାର୍ପଣ୍ୟଦୋଷୋପହତସ୍ୱଭାବଃ ।) (ମନସ୍ୱୀ ମ୍ରିୟତେ କାମଂ କାର୍ପଣ୍ୟଂ ନ ତୁ ଗଚ୍ଛତି ।)

କାର୍ପାସ, ବି. (କୃ = କରିବା-ପାସ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) କପା ଗଛ; ତୁଳା । ବିଂ. କାର୍ପାସନିର୍ମିତ ।

କାର୍ପୁଣ୍ୟ, ବି. (କାର୍ପଣ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ବିନୟ, ଦୈନ୍ୟ । ଯଥା—

ଅନେକ କାର୍ପୁଣ୍ୟ ହୋଇଲି,
ଚରଣେ ଓଳଗି ଶୋଇଲି । ମା. ମା.

କାର୍ମ, ବିଂ. (କର୍ମନ୍-ଅ-ଶୀଳାର୍ଥେ) କର୍ମଶୀଳ, ପରିଶ୍ରମୀ । (ସ କାର୍ମଃ କର୍ମଶୀଳୋ ଯଃ—ଅମର ।)

କାର୍ମଣ,ବି.(କର୍ମଣ-ଅ-ହିତାର୍ଥେ) (ଔଷଧୀନାଂ ମୂଳୈରୁଚାଟନାଦି ଯତ୍ କର୍ମ ତତ୍ କାର୍ମଣଂ) ମୂଳକର୍ମ, ମନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ରାଦିଦ୍ୱାରା ବଶୀକରଣାଦି । (ମୂଳକର୍ମ ତୁ କାର୍ମଣଂ —ଅମର ।) ବିଂ. କର୍ମନିର୍ବାହରେ ନିପୁଣ, କର୍ମଦକ୍ଷ, କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ ।

କାର୍ମାର, ବି. (କର୍ମାର-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) କମାର ।

କାର୍ମୁକ, ବି. (କର୍ମନ୍-ଉକ) ଧନୁ । (ଶରାସନ-କୋଦଣ୍ଡକାର୍ମୁକଂ—ଅମର ।) ବାଉଁଶ; ମହାନିମ୍ବ; ହିଞ୍ଜଳ; ଶ୍ୱେତଖଦିର; ଧନୁରାଶି । (କାର୍ମୁକଂ ତୁ ପରିତ୍ୟଜ୍ୟ ଝିଷଂ ସଂହମତେ ରବିଃ ।) ବିଂ. କର୍ମସମ୍ପାଦକ; କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ ।

କାର୍ଯ୍ୟ, ବି. (କୃ = କରିବା-ଯ) କର୍ମ; ନିମିତ୍ତ, ପ୍ରୟୋଜନ । ଯଥା—ଏଥିରେ ଆମ୍ଭର କି କାର୍ଯ୍ୟ ଅଛି । ହେତୁ; ଫଳ; ଉପକାର । ଯଥା—ବୃଥା ପରିଶ୍ରମରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ବିବାଦ । ବିଂ. କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

କାର୍ଯ୍ୟପୁଟ, ବିଂ. (କାର୍ଯ୍ୟ-ଅଭିପ୍ରାୟ, କାରଣ ଇତ୍ୟାଦି-ପୁଟ୍ = ନାଶ କରିବା-ଅ) ନିର୍ଲ୍ଲଜ୍ଜ; ଉନ୍ମତ୍ତ; ଅନର୍ଥକର ।

କାର୍ଯ୍ୟୀ, ବିଂ. (କାର୍ଯ୍ୟ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) କାର୍ଯ୍ୟାର୍ଥୀ; ଉମେଦୁଆର ।

କାର୍ଶ୍ୟ, ବି. (କୃଶ-ଯ-ଭାବାର୍ଥେ) କ୍ଷୀଣତା, କୃଶତା; ସାଳ ବୃକ୍ଷ; କଚୁର; ଲକୁଚ ।

କାର୍ଷାପଣ, ବି. (କର୍ଷ = ତୋଳକ ପରିମାଣ-ଆପଣ-ବ୍ୟବହାର) ଷୋଳ ପଣ, କାହାଣ ।

କାର୍ଷିକ, ବି. (କର୍ଷ = ତୋଳକ ପରିମାଣ-ଇକ-ଇଦମର୍ଥେ) ପାଞ୍ଚ ଗଣ୍ଡା; ଏକ ତୋଳା; କୃଷକ ।

କାଳ, ବି. (କଳ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ସମୟ; ରାଗ ରାଗିଣୀ ଗାଇବାର ସମୟ; ଅବସର; ଯମ; ମୃତ୍ୟୁ, ମରଣ; ଶନି; କୋକିଳ; ସର୍ବସଂହାରକ ରୁଦ୍ର; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅନନ୍ତମୂର୍ତ୍ତି; ରକ୍ତଚିତ୍ରକ, ରଙ୍ଗରତାପାରୁ; କାସମର୍ଦ୍ଦ, କାସନ୍ଦ ଗଛ; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ; ଲୌହ । ବିଂ. କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । (କାଳୋମୃତ୍ୟୌ ମହାକାଳେ ସମୟେ ଯମକୃଷ୍ଣୟୋଃ—ମେଦିନୀ ।)

କାଳ, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଜାତିବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ଗବ ଗଛ; ଗବ ଗଛର ଫଳ ।

କାଲ, } ବିଂ. (କଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ବଧିର ।
କାଲ୍, } ଯଥା—

ରଜକ ଛଦ୍ମେ ଯେ କାଲ,
ନ ଶୁଣେ ରାମ କୃଷ୍ଣ ବୋଲ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

(ଦେଶଜ) ଶୀତଳ ।

କାଳକ, ବି. (କଳ୍ = ଗଣନା କରିବା-ଅକ) ଜଡୁଲ ଅର୍ଥାତ୍ ଦେହଗତ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଚିହ୍ନବିଶେଷ । (ଜଡୁଲଃ କାଳକଃ ପିପ୍ଲୁଃ—ଅମର ।) କଳାକାସୁନ୍ଦି ଶାକ; ସର୍ପବିଶେଷ । (କଲ୍ = ପ୍ରେରଣ କରିବା-ଅକ—ଯେ ସମସ୍ତ ରକ୍ତ ପ୍ରେରଣ କରେ) ଯକୃତ୍ ରୋଗ । ବିଂ. କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ । (ଦେଶଜ) କାଳଯାକ । ଯଥା—

କାଳକ ଏ ଶୋଭିଶିରି ନକ ଥିବ । ବି. ଚ. ମ.

କାଳକଣ୍ଠ, } ବି. (କାଳ-କଣ୍ଠ, କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ)
କାଳକଣ୍ଠକ, } ନୀଳକଣ୍ଠ, ଶିବ; ମୟୂର; ଖଞ୍ଜନପକ୍ଷୀ; ଡାହୁକ, ଦାତ୍ୟୂହ । (ଦାତ୍ୟୂହଃ କାଳକଣ୍ଠକଃ—ଅମର ।) କାଳକଣ୍ଠକ ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ଯଥା—

କାଳକଣ୍ଠକ ରବେ ବଢ଼ିଲା କାମ ଉତ୍ସବ । ର. କ.

କାଳକୂଟ, ବି. (କାଳ = ଯମ-କୁଟ୍ = ନଷ୍ଟ କରିବା-ଅ-ଯେ ଯମକୁ ମଧ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରେ) ଗରଳ; ସ୍ଥାବର ବିଷବିଶେଷ ।

କାଳକେୟ, ବି. (କାଳକା-ଏୟ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) କାଳକାଗର୍ଭସମ୍ଭୂତ ଅତି ଦୁର୍ଦ୍ଧାନ୍ତ ଷଷ୍ଠି ସହସ୍ର ଅସୁରଗଣବିଶେଷ । (କାଳକେୟା ଇତି ଖ୍ୟାତା ଗଣାଃ ପରମଦାରୁଣାଃ ।)

କାଳକ୍ଷେପ, } ବି. (କାଳ-କ୍ଷିପ୍-ଅ, ଅନ)
କାଳକ୍ଷେପଣ, } କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମରେ କାଳ ଲଙ୍ଘନ କରିବା, ଛଳ କରି ସମୟ ବାହିତ କରିବା, ସମୟ କଟାଇବା । ଯଥା—

କାଳକ୍ଷେପେ ରହିଯିବ ପରି
ମୋ ପ୍ରିୟାର୍ଥେ ତ ଯାଚୀ । ମେ. ଦୂ.

କାଳଖଣ୍ଡ, ବି.(କାଳ=କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ-ଖଣ୍ଡ = ଅଂଶ) ଯକୃତ୍ ରୋଗବିଶେଷ; ଦକ୍ଷିଣକୁକ୍ଷିଗତ ମାଂସପିଣ୍ଡ । (କାଳଖଣ୍ଡଯକୃତୀ ତୁ ସମେ ଇମେ—ଅମର ।)

କାଳଗଙ୍ଗା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. କାଳିନ୍ଦୀ ନଦୀ ।

କାଳଧର୍ମ,ବି.(କାଳ = ସମୟ, ଯମ-ଧର୍ମ=କ୍ରିୟା) ମୃତ୍ୟୁ, ମରଣ । (ସ୍ୟାତ୍ ପଞ୍ଚତା କାଳଧର୍ମୋ-ଦିଷ୍ଟାନ୍ତଃ ପ୍ରଳୟୋଽତ୍ୟୟଃ—ଅମର ।) କାଳର ଧର୍ମ, କାଳକ୍ରମେ ଯାହା ଅବଶ୍ୟ ଘଟିବ ।

କାଳନେମି, ବି. ସଂ. ରାକ୍ଷସବିଶେଷ; ଦାନବବିଶେଷ; ହିରଣ୍ୟକଶିପୁର ପୁତ୍ର ।

କାଳପର୍ଯ୍ୟୟ, ବି. (କାଳ-ପର୍ଯ୍ୟୟ) କାଳର ବୈପରୀତ୍ୟ, କାଳର ବିପରୀତ ଗତି; ଶୁଭକାଳର ଅଶୁଭଦାୟକତ୍ୱ ଓ ଅଶୁଭକାଳର ଶୁଭଦାୟକତ୍ୱ ।

କାଳପୃଷ୍ଠ, ବି. (କାଳ-ପୃଷ୍ଠ) କଙ୍କପକ୍ଷୀ; ମୃଗବିଶେଷ; କର୍ଣ୍ଣଙ୍କର ଧନୁ ।

କାଳଭୈରବ, ବି. (କାଳ-ଭୀରୁ-ଅ) ଶିବାଂଶଜାତ ଭୈରବବିଶେଷ ।

କାଳମାଈ,ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (କାଳମାୟା ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । (ପାଟେଲୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

କାଳଯବନ, ବି. (କାଳ = କାଳ ସଦୃଶ-ଯବନ) ଯବନରାଜବିଶେଷ, ଶୂଳପାଣିଙ୍କ ନିଯୋଗରେ ଗାର୍ଗ୍ୟ ମୁନିଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟାଠାରୁ ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ ।

କାଳରାତ୍ରି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାଳ = ମୃତ୍ୟୁ-ରାତ୍ରି) ଯେ ରାତ୍ରରେ ମୃତ୍ୟୁ ବା ବିପଦ ଘଟେ, ଭୟାନକ ରାତ୍ରି; କଳ୍ପାନ୍ତ ରାତ୍ରି ।

କାଳବାତ, ବି. (ଦେଶଜ) ରୋଗବିଶେଷ ।

କାଳବେଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାଳ = ଶନି-ବେଳା) ଅଶୁଭ ସମୟବିଶେଷ, ଯେଉଁ ସମୟରେ କୌଣସି ବିଷୟ କରିବା ଓ କୌଣସି କର୍ମ କରିବାପାଇଁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ଯିବା ବିଧେୟ ନୁହେ ।

କାଳଶେୟ, } ବି. (କଲଶ, କଳସୀ-ଏୟ,
କାଳସେୟ, } ଯାହା କଳସୀରେ ମନ୍ଥନ କରିବାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ) ଘୋଳ, ତକ୍ର, ଚହ୍ଲା । (ଦଣ୍ଡାହତଂ କାଳଶେୟମରିଷ୍ଟମପି ଗୋରସଃ—ଅମର ।)

କାଳସାର, ବି. (କାଳ = କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ-ସାର = ସ୍ଥିରାଂଶ) କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ହରିଣବିଶେଷ, କୃଷ୍ଣସାର; ପୀତଚନ୍ଦନ ।

କାଳସୂତ୍ର, ବି. (କାଳ-ସୂତ୍ର = ଶାସନ, କ ଯୋଗେ କାଳସୂତ୍ରକ ମଧ୍ୟ ହୁଏ) ନରକ-ବିଶେଷ, ଏହା ପ୍ରତପ୍ତ ତାମ୍ରମୟ ।

କାଳସ୍କନ୍ଧ, ବି. (କାଳ = କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ-ସ୍କନ୍ଧ = ଗଛର ଗଣ୍ଡି) ତମାଳ ବୃକ୍ଷ । (କାଳସ୍କନ୍ଧ-ସ୍ତମାଳଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।) କେନ୍ଦୁ ଗଛ; ଜୀବକ ଦ୍ରୁମ; ଉଦୁମ୍ବର ।

କାଲ୍, ବିଂ. (କଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟ ଶକ୍ତି-ହୀନ । (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ) ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା; କୃଷ୍ଣ-ନିବୃତା; ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା; ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା; ପାଟଳୀ ବୃକ୍ଷ ।

କାଳାଗୁରୁ,ବି.(କାଳ-ଅଗୁରୁ) କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ସୁଗନ୍ଧ କାଷ୍ଠବିଶେଷ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦନ । ଯଥା—

ଗୋଲା ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡ କାଳାଗୁରୁ ସରସ-
ମନେ ଇଚ୍ଛିଲି ମଲ୍ଲିମାଳା । ବନ୍ଧୁଲକ୍ଷଣକାବ୍ୟ ।

କାଳାସୁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାଳାଶିମ ଶବ୍ଦଜ)
କାଳୁସୁଣୀ, } ଦେବୀବିଶେଷ । (ପାଟେଳୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

କାଲି, ବି. (କାଳ ଶବ୍ଦଜ) ମସୀ । ଯେପରି— କାଲି ଘଡ଼ି । କଳାଗୁଣ୍ଡ, ମସୀଗୁଣ୍ଡ । ଯଥା—

ଅଷ୍ଟଗିରି ପୋଡ଼ିଣ ଯେ ଚୂର କଲୁ କାଲି,
ସପତ ସମୁଦ୍ର ପାଣି ଭିତରେଣ ଗୋଳି । ନା.ର.ଗୀ.

କଳଙ୍କ । ଯଥା—

କି କର୍ମ କଲୁ ଏହୁ ବାଳୀ,
ବଂଶେ ତ ଲଗାଇଲୁ କାଲି । ଦା. ର.

(ଦେଶଜ) କର୍ଜ ବା ଉଧାର, ନଗଦ ମୂଲ୍ୟ ନ ଦେଇ ପଦାର୍ଥ କିଣିବା । ଯଥା—

ଗୁଡ଼ିଆଣୀ ଘେନ ମୁଢ଼ି ଉଖୁଡ଼ା,
ବିକଇ ଯାହାକୁ ଯେତିକ ଲୋଡ଼ା ।
କାଲି ମାଗିଲେ ସେ ଦେଖାଏ ଆଖି,
କଉଡ଼ି ନ ଥାଇ ହେଲୁ ମୁଁ ଦୁଃଖୀ । ଉ.ସା.୭.୭.

କାଲି, ବି. (କଲ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଆଗାମୀ ଦିବସ । ଯଥା—

ଦୋଲୋତ୍ସବ ସଙ୍ଗ ବିଜୟ ଉତ୍ସବ
ମିଶିବ କାଲି ଏ ପୁରେ । ପାର୍ବତୀ ।

ଗତ ଦିବସ । ଯଥା—

କୁଟିଳ କରି ବୋଲେ ଚତୁରୀ
କିଛି ହେଲ କି କାଲି । ର. କ.

କାଳିଆ, ବିଂ. (କାଳ-ଇଆ-ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ବି. ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ । ଯଥା—

କାଳୀ କାଳିଆ ଚରଣେ ଦଳ ହୋଇଲି । ର. କ.

କୃଷ୍ଣନାମଧାରକ ବ୍ୟକ୍ତି ।

କାଳିକା, ବି. (କାଳ = କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ-ଇକ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦେବୀବିଶେଷ, କାଳୀ; ଚଣ୍ଡିକା; ଘନା-ବଳୀ, ମେଘମାଳା । ଯଥା—

ଦେଖି ନବ କାଳିକା ବକାଳିକାମାଳିକା
ଆଳୀ କାଳିକାକାନ୍ତ ସ୍ମର । ଲ. ବ.

କୁଜ୍‌ଝଟିକା; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ; ରୋମାବଳୀ; ସ୍ତ୍ରୀ କାକ; ଶ୍ୟାମାପକ୍ଷୀ; ଶୃଗାଳୀ; ମସୀ; ପଟୋଳ ଶାଖା; ସୁରା; କଳଙ୍କ ।

କାଲିକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗତ କାଲିଠାରୁ ହୋଇଥିବା; ଯେ ଅଳ୍ପ ଦିନର । ଯେପରି, ଏହା କାଲିକା କଥା ।

କାଳିଜହ୍ନିତ, ବି. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ଏକପ୍ରକାର ଲୁଗା । (ଛକଲିଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

କାଳିଞ୍ଜ, ବି. (ଦେଶଜ) କଲିଜା, ଯେପରି କାଳିଞ୍ଜ ମାଂସ ।

କାଳିଦାସ, ବି. (କାଳୀ = ଦୁର୍ଗା-ଦାସ, ପୂର୍ବ ସ୍ୱର ହ୍ରସ୍ୱ ହୁଏ, ଈ = ଇ) ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ ମହାକବି, ମେଘଦୂତାଦି କାବ୍ୟ ଓ ଶକୁନ୍ତଳାଦି ନାଟକପ୍ରଣେତା । (ଯସ୍ୟା-ଶ୍ଚୋରଶ୍ଚିକୁରନିକରଃ କର୍ଣ୍ଣପୂରୋ ମୟୂରଃ । ହାସୋହାସଃ କବିକୁଳଗୁରୁଃ କାଳିଦାସୋ-ବିଳାସଃ ।)

କାଳିନାଗୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷି-ବିଶେଷ । (ବାଲି ଶବ୍ଦ ଦେଖ) (କାଳୀ-ନାଗୀ ଶବ୍ଦଜ) କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ତ୍ରୀନାଗ ସର୍ପ ।

କାଳନ୍ଦୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଳିନ୍ଦ = ପର୍ବତବିଶେଷ-ଅ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଯମୁନା ନଦୀ । (କାଳିନ୍ଦୀ ସୂର୍ଯ୍ୟତନୟା ଯମୁନା ଶମନସ୍ୱସା —ଅମର ।) କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପତ୍ନୀ; ଅସୁରକନ୍ୟା-ବିଶେଷ; ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତିନୀ, ରଙ୍ଗଉଡ଼ି ।

କାଳନ୍ଦୀଭେଦନ, ବି. (କାଳନ୍ଦୀ-ଭେଦନ) ବଳରାମ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଗ୍ରଜ । (କାଳନ୍ଦୀଭେଦନୋ ବଳଃ—ଅମର ।)

କାଲପରି, କ୍ରି.ବିଂ. (ଦେଶଜ) କାଲି ବା ତାର ପର ଦିବସରେ । ଯଥା—

ସାଧୁ ଶୁକ ବ୍ରହ୍ମଗୃହୀ, ପରବେଶ କାଲପରି ।
ଘେନି ତାହାର ସନ୍ଦେଶ, ହେବେ ଏ ଦେଶ ଯେ । ଲ.ବ.

କାଳିମା, କାଳିମନ୍, } ବି. (କାଳ-ଇମନ୍) କୃଷ୍ଣତା, ମଳିନତା ।

କାଳିୟ, ବି. (କାଳ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ-ଇୟ) ନାଗବିଶେଷ, କାଳନ୍ଦୀଗତ ସର୍ପବିଶେଷ । (କାଳିୟ ବିଷଧରଗଞ୍ଜନଂ ।) ବିଂ. କାଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

କାଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାଳ = କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ-ଈ) କାଳିକାଦେବୀ, ଶିବପତ୍ନୀ; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣା ସ୍ତ୍ରୀ; ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧା; ନବ ମେଘଶ୍ରେଣୀ; କୃଷ୍ଣପକ୍ଷରାତ୍ରୀ; (କାଳ ଶବ୍ଦଜ) ମସୀ; ଅଯଶ; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ।

କାଳି, କାଳ, } ବି. (କାଳିୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଯମୁନାରେ ଥିବା କାଳିୟସର୍ପ । ଯଥା—

କାଳୀ କାଳିଆ ଚରଣେ ଦଳି ହୋଇଲା । ର. କ.

(ଦେଶଜ) ଶିକାର ସମୟରେ ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ତଡ଼ିବା । ଯଥା—

ସେ ଗ୍ରାମୁଁ ଜୀବ ସତ୍ୱରେ କାଳୀ,
ଦେଇ କୁହାଟ ଟମକ ତାଳୀ ।
ଫିଙ୍ଗିଲେ ସାଙ୍ଗ କୁନ୍ତ ସାବଳୀ
ବାନ୍ଧିଲେ ଶର ଯେ । ଲ. ବ.

କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣା ସ୍ତ୍ରୀ; ନଗଦ ମୂଲ୍ୟ ନ ଦେଇ ପଦାର୍ଥ କିଣିବା ।

କାଳୀନ, ବିଂ. (କାଳ-ଈନ, ଏହି ଶବ୍ଦର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ ନାହିଁ) କାଳେ ଯାହା ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ବା ଘଟେ । ଯଥା— ପୂର୍ବକାଳୀନ ବୃତ୍ତାନ୍ତ, ଉତ୍ତରକାଳୀନ ଲୋକ, ଗମନକାଳୀନ ଆଦେଶ ଇତ୍ୟାଦି ।

କାଳୀୟ, ବି. (କାଳ = କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ-ଈୟ) କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦନ ।

କାଳୀୟକ, ବି. (କାଳ=କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ-ଈୟ, କ) କୁଙ୍କୁମ; ଦାରୁହରିଦ୍ରା; ଶୈଳଜ ।

କାଲୁ, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଗ୍ରାମଦେବତା ପୂଜକ ।

କାଲୁଆ, ବି.(ଦେଶଜ) ହାତ ଗୋଡ଼ ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା ବାତବିକାରବିଶେଷ, ଜାଡ୍ୟ । ବିଂ. ଶୀତଳ । ଯଥା—କାଲୁଆ ପବନ ।

କାଲୁଆମନ୍ତ୍ର, ବି. (ଓଡ଼ିଆ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ମିଶ୍ରଣ) ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଶରୀରର ଜାଡ୍ୟ ଜନ୍ମେ । ଯଥା—

ସାରଥି ସେ କାଣ୍ଡ ହିମାନଙ୍କ ହାତରେ,
କାଢ଼ି ପକାଇଲା କାଲୁଆ ମନ୍ତ୍ରରେ । କୃ.ଭ୍ର.ଦ୍ୱ.ପ.

କାଲୁଆମାରିବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ହାତ ଗୋଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ଜଡ଼ପ୍ରାୟ ହେବାର ।

କାଲୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ-କାଲ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଉଣୀ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର କାନକୁ ଶୁଭେ ନାହିଁ, ବଧିରା ।

କାଲୁସୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଅସୁନ୍ଦର କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣା ସ୍ତ୍ରୀ ।

କାଲେ, କାଲେକେ, କାଲକେ, } କ୍ରି. ବିଂ. ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସମ୍ଭାବନା କିମ୍ବା ବିକଳ୍ପାର୍ଥ ସୂଚକ । ଯଥା—

ବଞ୍ଚିଇ ସନ୍ନପନ୍ନ ହୋଇ,
କାଲେକେ ମୃତ୍ୟୁ ପୁଣ ହୋଇ । ମା. ମା.

ସମୟରେ । ଯଥା—

କାଳେ କର୍ମବୃକ୍ଷ ଫଳେ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏ ଲେଖା । ଜ.ବ.

କାଳେୟ, ବି. (କାଳ ବା କଳି-ଏୟ—ଭବାର୍ଥେ) ଯକୃତ୍; କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦନ । ଯଥା— (ଆଶ୍ୟାନ କାଳେୟକୃତାଙ୍ଗରାଗାନ୍) (କାଳି-ଏୟ—ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ । ବିଂ. କାଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; କଳିକାଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

କାଳ୍ପନିକ, ବିଂ. (କଳ୍ପନା-ଇକ—କୃତାର୍ଥେ) ଯାହା ବାସ୍ତବିକ ନୁହେ, ଅବାସ୍ତବିକ, ଆରୋପିତ, ଅମୂଳକ । ଯଥା—କାଳ୍ପନିକ ବୃତ୍ତାନ୍ତ । ଯାହା ଛଳନା କରିବା ନିମିତ୍ତ କରାଯାଏ । ଯଥା—କାଳ୍ପନିକ ବେଶ । ଯାହା ଆନ୍ତରିକ ନୁହେ । ଯଥା—କାଳ୍ପନିକ ସ୍ତୁତି; କାଳ୍ପନିକ ଯତ୍ନ ।

କାଲ୍ୟ, ବଂ. (କାଳ = ସମୟ-ଯ—ଭବାର୍ଥେ) କାଳଜ, କାଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ବ. ପ୍ରତ୍ୟୂଷ, ଅହର୍ମୁଖ । (ପ୍ରତ୍ୟୂଷୋଽହର୍ମୁଖଂ କାଲ୍ୟଂ—ଅମର ।) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ—କାଲ୍ୟା) ଯେଉଁ ଗବୀର ଗର୍ଭଗ୍ରହଣ କାଳ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛି ; (କାଲ୍ୟୋପସର୍ଯ୍ୟା ପ୍ରଜନେ—ଅମର ।)

କାବେର, ବ. (କବ୍ = ରଙ୍ଗ କରିବା-ଏର) କୁଙ୍କୁମ ।

କାବେରୀ, ବ.ସ୍ତ୍ରୀ. (କ = ଜଳ, ବେର = ଶରୀର-ଈ) ଦ୍ରାବିଡ଼ଦେଶରେ ପ୍ରବାହିତା ନଦୀ-ବିଶେଷ, ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଦୀ । (କୁ—ବେର = ଶରୀର, କୁ = କା) ବେଶ୍ୟା; ହରିଦ୍ରାବିଶେଷ ।

କାବ୍ୟ, ବ. (କବି-ଯ—ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଭବାର୍ଥେ) ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ; ରସସଂଯୁକ୍ତ କବିତା । ଯେପରି—କୁମାରସମ୍ଭବ କାବ୍ୟ, ନୈଷଧ କାବ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି; ରହସ୍ୟ କଥା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ-କାବ୍ୟା) ବୁଦ୍ଧି ; ପୂତନା । ବଂ. କବିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

କାଶ, } ବ. (କାଶ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ, କାସ = କାସ, } ଗମନ କରିବା-ଅ) କାଶ ଗଛ, କାଶ ଫୁଲ, କାଶ ତୃଣ; କାସରୋଗ; ପ୍ରକାଶ; ଗଣ୍ଡ; ମୂଷିକ । ବଂ. ପ୍ରକାଶମାନ, ଶୋଭମାନ ।

କାଶନ୍ଦ, କାସିନ୍ଦ, କାଶିନ୍ଦ, କାଶୁଣ୍ଡି, କାସୁନ୍ଦ, } ବ. (କାସମର୍ଦ୍ଦ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

କାଶି, **କାଶିକା,** **କାଶୀ** } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାଶ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଇ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, କଣ-ଆ) ବାରାଣସୀ । ବଂ.ପ୍ରକାଶଶୀଳ; କାଶରୋଗଯୁକ୍ତ ।

କାଶ୍ମୀର, ବ. (କାଶ୍ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ମୀର) ଦେଶ-**ବିଶେଷ; ପଦ୍ମର** ମୂଳ । (ମୂଳେ ପୁଷ୍କର **କାଶ୍ମୀର ପଦ୍ମପତ୍ରାଣି** ପୌଷ୍କରେ—ଅମର ।) **କୁଙ୍କୁମ; ଟାଙ୍ଗଣା । ବଂ. କାଶ୍ମୀର** ଦେଶଜାତ; ତଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରାଜା **ବା ଅଧିବାସୀ** । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ-କାଶ୍ମୀରୀ) ଗମ୍ଭାରୀ; (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ-କାଶ୍ମୀରା) ଅନ୍ତର୍ବିଷା, ଅଗୁରୁସୀ, କପିଳଦ୍ରାକ୍ଷା ।

କାଶ୍ମୀରଜ, } ବ. (କାଶ୍ମୀର-ଜନ୍-ଅ) କାଶ୍ମୀରଜନ୍ମା, } କୁଙ୍କୁମ; ପଦ୍ମମୂଳ ।

କାଶ୍ୟପ, ବ. (କଶ୍ୟପ-ଅ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) କଶ୍ୟପ ମୁନିବଂଶୀୟ; ଗୋତ୍ରବିଶେଷ; କଣାଦମୁନି; ମୃଗବିଶେଷ; ଅରୁଣ, ସୂର୍ଯ୍ୟସାରଥି; ମାଂସ ।

କାଶ୍ୟପି, ବ. (କଶ୍ୟପ-ଇ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଅରୁଣ, ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସାରଥି, ଗରୁଡ଼ାଗ୍ରଜ । (କାଶ୍ୟପି ର୍ଗରୁଡ଼ାଗ୍ରଜଃ—ଅମର ।) ଗରୁଡ଼ ।

କାଶ୍ୟପି, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଶ୍ୟପ-ଇ-ଦେୟାର୍ଥେ, କାଶ୍ୟପୀ, } ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଭୂମି, ପୃଥିବୀ । (ପରଶୁରାମ ପୃଥିବୀକୁ ନିଃକ୍ଷତ୍ରିୟା କରି ତାହା କଶ୍ୟପଙ୍କୁ ଦାନ କରିଥିଲେ) (କ୍ଷୋଣିର୍ଜ୍ୟା କାଶ୍ୟପୀ କ୍ଷିତିଃ—ଅମର ।)

କାଷାୟ, ବଂ.(କଷାୟ-ଅ-ଇଦମର୍ଥେ) କଷାୟ-ଯୁକ୍ତ, ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣରଞ୍ଜିତ । ଯଥା—କାଷାୟା-ମ୍ବର । ବ· କସାରଙ୍ଗ, କସାବର୍ଣ୍ଣ ।

କାଷ୍ଠ, ବ·(କାଶ୍ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଥ, ଯାହାଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ନି ଦୀପ୍ତ ହୁଏ) କାଠ ।

କାଷ୍ଠକ, ବ· (କାଷ୍ଠ-କ-ଯୋଗାର୍ଥେ) ଅଗୁରୁ, ସୁଗନ୍ଧ କାଷ୍ଠବିଶେଷ । ବଂ. କାଷ୍ଠଯୁକ୍ତ ।

କାଷ୍ଠକୁଦ୍ଦାଳ, } ବ· (କାଷ୍ଠ-କୁଦ୍ଦାଳ = କାଷ୍ଠକୁଦ୍ଦାଲ, } କୋଦାଳ) ନୌକାଦିର ଜଳ ସେଚନାର୍ଥ କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ପାତ୍ର । (ଅଭ୍ରିଃସ୍ତ୍ରୀ କାଷ୍ଠକୁଦ୍ଦାଳଃ ସେକପାତ୍ରଂ ତୁ ସେଚନଂ—ଅମର ।)

କାଷ୍ଠତକ୍ଷ, } ବ· (କାଷ୍ଠ-ତକ୍ଷ = ଛେଦନ କାଷ୍ଠତକ୍ଷି, } କରିବା-କ୍ୱିପ୍, ଅ, ଅକ) କାଷ୍ଠତକ୍ଷକ, } ବଢ଼େଇ ।

କାଷ୍ଠମଲ୍ଲ, ବ· (କାଷ୍ଠ-ମଲ୍ଲ = ପାତ୍ରବିଶେଷ) ଶବଯାନ, କୋକେଇ ।

କାଷ୍ଠା, ବି. (କାଷ୍ଠ-ଆ) ଦିଗ; ପ୍ରଦେଶ । (ଦିଶସ୍ତୁ କକୁଭଃ କାଷ୍ଠାଃ— ଅମର ।) ଅଷ୍ଟାଦଶନିମେଷାତ୍ମକ କାଳ । (ଅଷ୍ଟାଦଶନିମେଷାସ୍ତୁ କାଷ୍ଠା—ଅମର ।) ସୀମା । ଯେପରି—ସେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟରେ ପରାକାଷ୍ଠା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଅଛନ୍ତି । ସ୍ଥିତି । (କାଷ୍ଠାଂ ଭଗବତୋ ଧ୍ୟାୟେତ୍) ଉତ୍କର୍ଷ । (କାଷ୍ଠାଗତସ୍ନେହ ରସାନୁବିଦ୍ଧଂ ।) ଯଥା— ତାହାଙ୍କର ଏତାଦୃଶ ସ୍ନେହକାଷ୍ଠାରେ କିଏ ବା ପରିତୁଷ୍ଟ ନ ହେବ ? ଦାରୁହରିଦ୍ରା; କାଶ୍ୟପପତ୍ନୀବିଶେଷ ।

କାସମର୍ଦ୍ଦ, } ବି. (କାସ=କାଶରୋଗ-ମୃଦ୍-ଅ)
କାଶମର୍ଦ୍ଦ, } କାସିନ୍ଦି ଗଛ ଓ ମୂଳ ।

କାସର,ବି. (କ=ଜଳ-ଆ-ସୃ=ଗମନ କରିବା-ଅ) ଯେ ଜଳମୟ ସ୍ଥାନରେ ରହିବାକୁ ଭଲ ପାଏ) ମହିଷ । (ମହିଷୋ ବାହଦ୍ୱିଷତ୍ କାସରସୈରିଭଃ—ଅମର ।)

କାସାର,ବି. (କ=ଜଳ-ଆ-ସୃ-ଗମନ କରିବା -ଅ) ସରୋବର, ଜଳାଶୟ । (କାସାରଃ ସରସୀ ସରଃ—ଅମର ।) ଚନ୍ଦ୍ରୋନ୍ନବିଶେଷ; ଦଣ୍ଡକଜାତୀୟ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ ।

କାସିନ୍ଦିମାରିବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କାଞ୍ଜିଗାତ ଖେଳରେ ଜିଣିବାର ।

କାସୂ,ବି.(କସ୍=ଗମନ କରିବା,ଦୀପ୍ତି ପାଇବା, ଅଥବା କାସ୍=ରୋଗହେତୁକ କୁତ୍ସିତ ଶବ୍ଦ କରିବା-ଊଣ୍—ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଅସ୍ପଷ୍ଟ ବାକ୍ୟ; ଶକ୍ତିଅସ୍ତ୍ର । (କାସୂର୍ବିକଳବାଚ ସ୍ୟାତ୍ କାସୂଃ ଶକ୍ତ୍ୟାୟୁଧେଽପି ଚ—ବିଶ୍ୱ ।)

କାହଣ, } ବି. (କାର୍ଷାପଣ ଶବ୍ଦଜ) ଷୋଳ
କାହାଣ, } ପଣ । ଯଥା—

ଶୁଖିଲା ନଡ଼ିଆରୁ ଏକ ପଣ,
ପାଚିଲା କଦଳୀ ଦୁଇ କାହାଣ । ହା. ଚ.

ବିଂ. ଅସଂଖ୍ୟ ।

କାହଳ, ବି. (କ=ସୁଖ, ମସ୍ତକ ଇତ୍ୟାଦି-ଆ-ହଲ୍=କର୍ଷଣ କରିବା କିମ୍ବା ଭଗ କରିବା-ଅ, ଅଥବା କୁ=କୁତ୍ସିତ-ହଲ୍=କର୍ଷଣ କରିବା-ଅ) କୁକ୍କୁଟ; ବିଡ଼ାଳ; କୋଳାହଳ; ବୃହତ୍ ଢ଼କ୍କା; ଅବ୍ୟକ୍ତ କାବ୍ୟ । ବିଂ. ଶୁଷ୍କ; ଖଳ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବାଦ୍ୟଭାଣ୍ଡବିଶେଷ (କାହଳୀ); ଅପ୍ସରାବିଶେଷ; ତରୁଣୀ, ଯୁବତୀ ।

କାହା, ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ-କିମ୍ ଶବ୍ଦର ରୂପ) କିସ କିମ୍ବା କିଏ । ଯଥା—

ଆଗ କରି ଅର୍ଜୁନ ମୁଁ ଭୋଗ କରେ ତାହା,
ତୁ କିସ ନ ଜାଣୁ ତୋତେ ବୁଝାଇବି କାହା ।
ନା. ର. ଗୀ.

କାହାର । ଯଥା—ଏହିଟି କାହା ପୁସ୍ତକ ।

କାହାଣି , } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଥନ ଶବ୍ଦଜ) ବୃତ୍ତାନ୍ତ ।
କାହାଣୀ, } ଯଥା—

ଶ୍ରୀମୁଖରେ ଦୁଃଖକାହାଣୀ ଏରୂପେ
ବୋଇଲା ଗଦ୍‌ଗଦ ଭାଷେ । ଉର୍ବଶୀ ।

କାଳ୍ପନିକ ଚଳ୍ପ, ଗଳ୍ପ । ଯଥା—
ମନଦେଇ ଶୁଣ ସିଏ କହିବଇଁ ଗୂଢ଼କାହାଣୀ । ଉଷା ।

କାହାର, } ସର୍ବଂ.(ଦେଶଜ-କିମ୍ ଶବ୍ଦର ରୂପ)
କାହାରି, } କେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଜନ୍ତୁ ବା
କାହା, } ପଦାର୍ଥର । ଯଥା—

ଉପମା ଦେବ କାହା ପରଶଂସାରେ,
ତୁଳ୍ୟ କରି ତ ନାହିଁ ବିଧି ସଂସାରେ । ବ. ଚ. ମ.

କାହାରିକି, ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ-କିମ୍ ଶବ୍ଦର ରୂପ) କାହାକୁ । ଯଥା—କାହାରିକି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସ କର ନାହିଁ ।

କାହାରେ, ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ-କିମ୍ ଶବ୍ଦର ରୂପ) କାହାଦ୍ୱାରା । ଯଥା—

ସୁଗୁପତ କଥା ଖ୍ୟାତ କରିବାରେ
ହେବ ଏ କାହାରେ । ର. କ.

କାହାଳ , } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କାହାଳ ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟ-
କାହାଳୀ, } ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

କେ କାହାକୁ ବଳି ପଟହ କାହାଳ
ବଜାନ୍ତି ମହାମନୋହରେ । ର. କ.

ଯନ୍ତରେ କରିବା ପିକା । ଯଥା—
ତହିଁ ପରେ (ତଳିର ଉପରେ) ମୟୂରବରହ କାହାଳ,
ରଖିଲେ ସହଦେବ ସୁନ୍ଦର ହେବ ଭଲ । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

କାହାଳଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ କାହାଳ
କାହାଳୟା, } ବଜାଏ, ରାଜୋପଚାରର ନିର୍ବାହକ ନିଯୋଗିବିଶେଷ । ଯେପରି— କାହାଳଆରତନ ।

କାହିଁ, ଅ°. (ଦେଶଜ) କେଉଁଠାରେ । ଯଥା—
କାହିଁ ଶୂଳାକୃତ ଭଲ୍ଲାକୃତ କାହିଁ ତୋରଣାକୃତ । ଉଷା ।
କେଉଁଠାରେ ଅଛି ବୋଲିବା ପ୍ରଶ୍ନ । ଯଥା—
ଏହି ଗୁରୁତର ବିଷୟ ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବାକୁ ତାର ସାମର୍ଥ୍ୟ କାହିଁ ?

କାହିଁକି, ଅ°. (ଦେଶଜ) କି ହେତୁରୁ; କି ନିମନ୍ତେ । ଯଥା—
ଘର ତ ତାହାର କରତ ନ ଆସଇ କାହିଁକି ।ବି.ଚ.ମ.

କାହିଁଚି, } ଅ°. (ଦେଶଜ) କେଉଁଠାରେ
କାହିଁଛି, } ବୋଲିବା ପ୍ରଶ୍ନବାଚକ । ଯଥା— କାହିଁଛି ଲକ୍ଷେ ଲକ୍ଷଣା ଯେ । କାହିଁ ଅଛି, କେଉଁଠାରେ ଅଛି ।

କାହିଲ, ବି°. (ଯାବନିକ) ଦୁର୍ବଳ, କ୍ଷୀଣ, କୃଶ ।

କାହୁଁ, ଅ°. (ଦେଶଜ, ପ୍ରଶ୍ନବାଚକ) କେଉଁଠାରୁ । ଯଥା—ସେ କାହୁଁ ଆସିଲେ ? କିପରି, କେମନ୍ତେ । ଯଥା—
ସମାନେ କାହୁଁ ଭିଆଇବା ବର,
ଏମାନେ ସଚବଚତ୍ତ ଅଧୀର । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

କାହୁଁଅଇଲା, ବି°. (ଦେଶଜ) ଅଜ୍ଞାତକୁଳଶୀଳ (ବ୍ୟକ୍ତି) । ଯଥା—କାହୁଁଅଇଲା ଲୋକକୁ ନିଜ ଗୃହରେ ବାସ ଦେବା ଭଲ ନୁହେ ।

କାହୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ନିବାସବିଶେଷ, ଏକପ୍ରକାର ଗୃହ । ଯଥା—
କନ୍ଦବିକନ୍ଦମାର୍ଗେ କରିବୁ ମଣ୍ଡଖଣ୍ଡ,
କରୁଆ କାହୁରି ମେଲି ଗୁରୁଜ ଯେ କାଢ଼ି ।ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

କାହ୍ନୁ, } ବି. (କୃଷ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ।
କାନୁ, } ଯଥା—
ସେ କାହ୍ନୁ, କାମିମାନଙ୍କର କାମଧେନୁ । ର. କ.
କାନୁ ଗଉଡ଼ ।

କି, ସର୍ବ°. ଅ°. (କିମ୍ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବା ବିସ୍ମୟାର୍ଥ । ଯଥା—କି ହେଲା ଯେ ! ଜିଜ୍ଞାସାବୋଧକ । ଯଥା—ତୁମେ ଯିବ କି ? ପ୍ରଶ୍ନ । ଯଥା—ସେ କି କହିଲା ? ବିତର୍କ । ଯଥା—ଏପରି ହେବ କି ସତେ । କୁତ୍ସା । ଯଥା—କି କଥାଗୁଡ଼ାଏ କହୁଅଛ ।

କିଆଁ, ଅ°. (ଦେଶଜ-କିମ୍ ଶବ୍ଦଜ) କାହିଁକି । ଯଥା—
କିଆଁ ଏଡେ ମଠ ବାବୁ ଆଣ ଜଳ ବେଗେ । ବ. ବ.

କିଆ, } ବି. (କେତକ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପବିଶେଷ,
କିୟା, } କେତକ ପୁଷ୍ପ । ଯଥା—
ଚମ୍ପା ବଉଳ ମଲ୍ଲୀ ମାଳତୀ କଣିଅର,
କେତକୀ କିଆ କୁନ୍ଦ ତଗର ନାଗେଶ୍ୱର ।ନୃ.ପୁ.ତୃ.ତ.

କିଆଖଇର,ବି. (ଦେଶଜ, କେତକ-ଖଦିର-ଏ ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) କିଆ ପନି ମଧରେ ପୂରାଇ ଯେଉଁ ଖଇରକୁ ସୁବାସିତ କରା ଯାଇଥାଏ ।

କିଆପନି, } ବି. (କେତକ ପର୍ଣଜ ବା କେତକ
କିଆପନି , } ପର୍ଣୀଜ) ମସ୍ତକର ଅଳଂକାର-
କିଆପନୀ, } ବିଶେଷ । ଯଥା—
ଲୋଟଣୀ କରି ବେକତଳକୁ ବାନ୍ଧି ଜୁଡ଼ା,
କରିଥିବ ତହିଁରେ କିଆପନି ବେଢ଼ା । କୃ.ଷ୍ଟୋ.ବି.ପ.
ଯୋଗିଜନମନମୃଗବନ୍ଧନେ
କି କଲେ କିଆପନୀ ବାନ୍ଧି ଯେ । ଲା. ବ.
କର୍ଣ୍ଣର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ ।

କିଆରି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କେଦାର ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷେତ୍ର
କିଆରୀ, } ବା ବିଲ । ଯଥା—
ବହୁ ଯାଉଅଛି ବାରି ଭେଦି କିଆରି,
ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଲଙ୍ଘଇ ଯଥା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାରୀ । ରୁ. ସୁ

କିଏ, } ସର୍ବ°. (କିମ୍ ଶବ୍ଦଜ) କେହି ।
କିଏସେ, } ଯଥା— କିଏ ଡାକୁଅଛି ବା କିଏସେ ଡାକୁଅଛି ।

କିଂଶାରୁ, ବି. (କିମ୍-ଶୃ = ବଧ କରିବା-ଉ— ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଶସ୍ୟଶୂକ । (କିଂଶାରୁର୍ଧାନ୍ୟଶୂକଂ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।) ବାଣ; କଙ୍କପକ୍ଷୀ ।

କଂଶୁକ, ବି. (କଂ = ବିତର୍କ-ଶୁକ = ପକ୍ଷି-ବିଶେଷ—ଶୁକଚଞ୍ଚୁ ତୁଲ୍ୟ ପୁଷ୍ପ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିବାରୁ ଏହାର ପୁଷ୍ପ ଶୁକପକ୍ଷୀ କି ! ଏହି ବିତର୍କ ହୁଏ ବୋଲି ଏହାର ନାମ କଂଶୁକ) ପଲାଶ ବୃକ୍ଷ ଏବଂ ତାହାର ପୁଷ୍ପ । (ପଲାଶେ କଂଶୁକଃ ପର୍ଣ୍ଣଃ—ଅମର ।)

କଂସ୍ୱିତ୍, ଅ. (କଂ-ସ୍ୱିତ୍) ପ୍ରଶ୍ନ, ବିତର୍କ, ବିକଳ୍ପ ।

କଙ୍କର, ବି. (କ = କଞ୍ଚିତ୍-କୃ-ଅ) ଦାସ, ଭୃତ୍ୟ, ସେବକ । ଯଥା—

ଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ସଦା ଯାର ଆଜ୍ଞାକାରୀ କଙ୍କର ।
ଉଷା ।

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଅନୁଗତ ରାକ୍ଷସବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଦାସୀ । ଯଥା—

ହେବ କଙ୍କରୀ ତାଙ୍କ କି କର ସଜନି ଗୋ ।
ବି. ଚି. ମ.

କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ବିଂ. (କମ୍-କର୍ତ୍ତବ୍ୟ = କରିବା ଉଚିତ) କଣ କରିବାକୁ ହେବ ବା କରିବା ଉଚିତ କିମ୍ବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯଥା—ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଚାର ସର୍ବଥା ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ।

କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼, ବିଂ. (କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ବିମୂଢ଼) କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟରେ ଅସମର୍ଥ । ଯଥା—ତାହାଙ୍କର ଏପରି ଅପୂର୍ବ କଥା ଶୁଣି ମୁଁ କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇପଡ଼ିଲି ।

କଙ୍କିଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଂ = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-
କଙ୍କିଣୀ, } କଣ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଣ୍ଟିକା; କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଣ୍ଟିକାଯୁକ୍ତ କଟି-ଭୂଷଣ, କଟିଭୂଷଣବିଶେଷ । (କଙ୍କିଣୀ କ୍ଷୁଦ୍ରଘଣ୍ଟିକା—ଅମର ।) ବିକଙ୍କତ ବୃକ୍ଷ; ଦ୍ରାକ୍ଷାଫଳ ।

କଙ୍କୁ, ବିଂ (ଦେଶଜ—ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଯେ ଚଳିହୁଏ, ଯେ ରଗିଉଠେ । ଯଥା—ସେ ବଡ଼ କଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟ ।

କଚ୍ଚି, ବିଂ. (କିଞ୍ଚିତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଅଳ୍ପ । ଯଥା—
ଆଜ କେ ବୋଇଲ ରୁ ନ ଜାଣୁ ବିଷେ କଚ୍ଚି ।
ବି. ଚି. ମ.

କଞ୍ଚକ, ବି. (କୀଚକ ଶବ୍ଦଜ) ବିରାଟ ନୃପତିଙ୍କ ଶାଳକ, ଏହାକୁ ଭୀମ ବିରାଟ ରାଜ୍ୟରେ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ହେତୁରୁ ନିହତ କରିଥିଲେ । ଯଥା—

ସେଠା ଦୁଃଖ କସ ହେ କହିବି ନାରାୟଣ,
ଦ୍ରୌପଦୀ ରୂପ ଦେଖି କଞ୍ଚକ ମଲା ପୁଣ । ନୃ.ପୁ.ସ.ଚ.

କଞ୍ଚନ, } ଅଂ.(କଂ-ଚନ, ଚିତ୍-ଅସାକଲ୍ୟାର୍ଥେ)
କଞ୍ଚିତ, } କିଛିମାତ୍ର । ଯେପରି—ଅକଞ୍ଚନ ଲୋକ; ଅକଞ୍ଚିତ୍କର ।

କଞ୍ଚିଳିକ, } ବି. (କଂ = କଞ୍ଚିତ୍-ଚଳ୍ = ଗମନ
କଞ୍ଚୁଳୁକ, } କରିବା-ଇକ, ଉକ, ଉକ—
କଞ୍ଚିଲୁକ, } ନିପାତନ, ଯେ କଞ୍ଚିତ୍ କ୍ଷଞ୍ଚିତ୍
କଞ୍ଚୁଳିକ, } ଗୁଳେ) ମହୀଲତା, କେଞ୍ଚୁଆ । (ଗଣ୍ଡୂପଦଃ କଞ୍ଚୁଳିକଃ— ଅମର ।)

କଞ୍ଜଳ, } ବି.(କ = କଞ୍ଚିତ୍-ଜଳ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ
କଞ୍ଜଳକ, } କରିବା-ଅ, କ) କେଶର । ଫୁଲର ପାଖୁଡ଼ା; ପଦ୍ମର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସୂକ୍ଷ୍ମ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ । (କଞ୍ଜଳକଃ କେଶରୋଽସ୍ତ୍ରିୟାଂ—ଅମର ।) ନାଗକେଶର ପୁଷ୍ପ ।

କଟ୍‌କଟା, ବିଂ. (ମଳନାର୍ଥ କଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ମଳିନ, ଅତିଶୟ ମଇଳାଯୁକ୍ତ ।

କଟି, ବି. (କଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଇ) ଶୂକର । (କୋଳଃ ପୋତ୍ରୀ କିରିଃ କଟିଃ—ଅମର ।)

କଟିକାଠା, ବି. (ଦେଶଜ) ଖୋଟ ଦଉଡ଼ି ଓ ବାଉଁଶ ଖଣ୍ଡ ସାହାଯ୍ୟରେ ଦୁଇଗୋଟି ପଦାର୍ଥକୁ ଭିଡ଼ିବାର ପ୍ରଣାଳୀ ।

କଟିକଟି,ବି. (ଦେଶଜ) ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ସପ୍ତସିନ୍ଧୁ ଆଦି ମେରୁ ପରବତଯାଏ,
କଟିକଟି ନାଦ କରି କମ୍ପେ ସବୁଠାଏ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଚ.

କଟ୍ଟ,ବି.(କଟ୍ = ଶରୀର ପ୍ରଭୃତିରୁ ନିର୍ଗତ ହେବା -ତ) ଧାତୁମଳ; ତୈଳାଦିର କାଣ୍ଟି ।

କଡ଼ମିଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦନ୍ତ ଘର୍ଷଣର
କଡ଼ମିଡ଼ି, } ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ; ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧ୍ୱନି ।

କଣ, ବି. (କଣ୍=ପାଇବା-ଅ) ଘର୍ଷଣଚିହ୍ନ; ଶୁଷ୍କ ବ୍ରଣ, ବଣ୍ଡି; ଧନୁର ଜ୍ୟାଘାତ ଚିହ୍ନ; ଶସ୍ତ୍ରକ୍ଷତ ଚିହ୍ନ; କୀଟବିଶେଷ ।

କଣା, ବି. (କ୍ଷୀଣ୍ ଧାତୁଜ) କଣିବା । ଯଥା—

ବିପଣି ବସିଛି କାଠଯୋଡ଼ ବନ୍ଧେ,
ବିକା କଣା ଲଗିଅଛି ନାନା ଛନ୍ଦେ । ନ. କେ.

ବିଂ. କଣିଥିବା, କ୍ଷୀତ । ଯଥା—

ବୋଇଲେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭ କଣା କଙ୍କର । ବି.ଚ.ମ.

କଣିକଣି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) କଙ୍କିଣି ପ୍ରଭୃତିର ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନି । ଯଥା—

କଟିକଙ୍କିଣି କଣିକଣି ବାଜେ । ର. କ.

କଣିଖିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହ ପ୍ରଭୃତି ନ କରି ସବୁଦିନେ ମୂଲ୍ୟ ଦେଇ କିଣି ଖାଇବା । ବିଂ ଯେ ଗୃହ ପ୍ରଭୃତି ତ୍ୟାଗ କରି ସବୁଦିନେ କିଣି ଖାଏ ।

କଣିବାର, କ୍ରି. (କ୍ରୀ ଧାତୁଜ) କ୍ରୟ କରିବାର; ବଶ କରିବାର, ଅଧୀନ କରିବାର । ଯଥା—

ଭଲ ସାଜେଣି ବାଜେଣି କଟିରେ କଙ୍କିଣୀ ପୁଣି
କଣି କଣିନେବ ମାନସ ମାନଙ୍କୁ କଣିକଣି ହେଲାକ୍ଷଣି ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ସେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ନେହରେ କିଣି ପକାଇଅଛନ୍ତି ।

କଣିଲ, } କଣିବା, } ବି. (ଦେଶଜ, କଣ୍ ଧାତୁର ପଦ) କଣିଥିବା । ଯଥା—

କେଣୁ କୁଷ୍ଠର ମୋ ଶରୀର,
କଣିଲ ସେବକ ତୁ ତାର । ଭ. ଦ. ସ୍କ.

କତ, } କତା, } ବି. (ଯାବନିକ) ଭୂମିର ଏକଖଣ୍ଡ; ଖଣ୍ଡ ।

କତବ, ବି. (କ=କଂ, ତବ=ତୁମର—ତୁମର କଣ କି, ଏହା ଯେ ବୋଲେ, ନିପାତନ) ଧୂର୍ତ୍ତ, ପ୍ରତାରକ । (କିତବୋ ଧୂର୍ତ୍ତଃ— ଅମର ।) ଦ୍ୟୂତକ୍ରୀଡ଼ାକାରୀ, ଜୁଆଡ଼ିଆ । (ଧୂର୍ତ୍ତୋଽକ୍ଷଦେବୀ କିତବଃ—ଅମର ।) ବିଦଗ୍ଧ; ମତ୍ତ । ବି. ଧୁସ୍ତୂର, ଦୁଦୁରାଗଛ ।

କତାପ, ବି. (ଯାବନିକ କିତାବ୍ ଶବ୍ଦଜ) ପୁସ୍ତକ ।

କନ୍‌ଖାପ, } କଂଖାପ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଜରି ଲୁଗା ।

କନା, ଅଂ. (କନ୍ନୁ ଶବ୍ଦଜ) ଅନୁମତି ଅର୍ଥ । ଯଥା—

କେବଳ ଏଥି ବେଶ ମୋ ସଖି
ଆଗେ ଦେଖାଅ କନା ।
କରେ ସେ ଧୀପ ଘେନି ଏରୂପ
କରନ୍ତୁ ବନ୍ଦାପନା । ର. କ.

କଷ୍ଟପ୍ରାର୍ଥ । ଯଥା—

ଭକତଙ୍କୁ ସେବି ମୋତେ କରିବ ଭଜନା,
କେତେବେଳେ ସେ ପ୍ରାଣୀ ମୁକତ ହୁଏ କନା ।
ନା. ର. ଗୀ.

କନାତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଘେର, ତଟ; ବସ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତିର ଧଡ଼ି; ପାର୍ଶ୍ୱ; ପାଖ ।

କନାତି, } କନାତ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହାର କନାତ ଥାଏ ।

କିନ୍ତୁ, ଅଂ. (କିଂ-ତୁ) ପରନ୍ତୁ, ପୁନଃ, ଅଥଚ, ପ୍ରଥମ କଥିତର ବୈପରୀତ୍ୟ ବା ସଙ୍କୋଚ- ବୋଧକ ଶବ୍ଦ; ପୂର୍ବ ବିଷୟରେ ଅସୁବିଧା, ଆପତ୍ତି, ଅସମ୍ମତି, ବୈପରୀତ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ବୋଧାର୍ଥ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—ମୁଁ ତାଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିଅଛି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସଫଳ ହୋଇ ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ, } କେନ୍ତୁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ରୋଷ, ମନୋଦୁଃଖ । ଯଥା—

ହୃଦରେ କିନ୍ତୁ ବନ୍ଧି ବୋଇଲା ଏ ଚିନ୍ତାହ । ସା.ଭା.ଆ.

ଗର୍ବ, ଅଭିମାନ । ଯଥା—

ସର୍ବଭୂତେ ନାରାୟଣ ଏ ଧର୍ମର ହେତୁ,
ମୂଢ଼ ଏହା ନ ବୁଝିଣ ଧରେ ବାଦ କିନ୍ତୁ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଚ.
ଏତେ ବୋଲିଣ ଇନ୍ଦ୍ର ରଖିଲା ମନେ କେନ୍ତୁ,
ଦବାରନ୍ଧେ ପାଞ୍ଚ ଥାଇ ପବନକୁ ମୁଖ୍ୟ । ନୃ. ପୁ. ପ. ତ.

କିନ୍ନର, ବି. (କିଂ=କୁତ୍ସିତ-ନର=ମନୁଷ୍ୟ, ଅଶ୍ୱର ପରି ମୁଖ, ନରର ପରି ଶରୀର ହେବାରୁ) କିଂପୁରୁଷ, ଦେବଲୋକର ଗାୟକ ।

କିନ୍ନରେଶ, ବି. (କିନ୍ନର-ଈଶ) କୁବେର ।

କପର, ଅଂ. (ଦେଶଜ) କେମନ୍ତେ, କିପ୍ରକାରେ ।

କପରକା, ଅଂ. (ଦେଶଜ) କେଉଁପ୍ରକାରର ।

କମ୍ପାଇ, କମ୍ପା, କମ୍ପା, } ଅଂ. (ଦେଶଜ କମ୍ବା ପ୍ରାକୃତଜ) କ ହେତୁରୁ । ଯଥା—
କମ୍ପାଇ ସାର୍ଥ ନୋହିବ ଏମନ୍ତ ବଗୃର । କୋ·ବ୍ର.ସୁ.
କମ୍ପା ଘନରସ ନ ବରଷେ ହେ ସୁନ୍ଦର । ବ. ଚ. ମ.
ମୋ ପର ପ୍ରଭୁ ସେବା କଣ,
ଆନ ଗୁରକୁ କମ୍ପା ଡ଼ର । ଦା. ର.
କବା, କମ୍ବା, } ଅଂ.(କଂ-ବା-ଏଥିରୁ ଜାତ)ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥ। ଯଥା—
କବା ଆନନ୍ଦ ଆହ୍ଲାଦ ମୂରତ,
ସେ ନାମରେ କେବଲ ଇଚ୍ଛେ ମୁଁ ରତ ।ବି.ଚ.ମ.
ମାଧିଆ କମ୍ବା ସାଧୁଆ ଏପର କରଥିବ ।
କବୋଲ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) କପର । ଯଥା—
ମଲ୍ଲୀକ ବୋଇଲ ଏହା ବୋଇଲୁ କବୋଲ,
ଦେହ ତ କମ୍ପିଲ ମୋର ତାଳୁକାକୁ ବୋଲ ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ତ.
କମ୍, ଅଂ. ସଂ. କୁତ୍ସିତ; ପ୍ରଶ୍ନ; ନିନ୍ଦା; ନିଷେଧ; ବିତର୍କ; ସଂଶୟ; ପ୍ରୟୋଜନାଭାବ ।
କମତ, ବି. (ଯାବନିକ) ମୂର୍ଖ ।
କମର୍ଥମ୍, କମର୍ଥ, } ଅଂ. କାହିଁକି, କ ନିମନ୍ତେ, କ କାରଣରେ ।
କମର୍ଥେ, ଅଂ. (କମର୍ଥଂ ଶବ୍ଦଜାତ) କାହିଁକି, କ ନିମନ୍ତେ । ଯଥା—
ଛାଡ଼ ଛାଡ଼ ବୃହନ୍ନଳା ଆଜ ରୁହ ମୋତେ,
ମହାଭୟ ଲଗିଲଣି ଧଶକୁ କମର୍ଥେ । ସା.ଷ୍ଠା.ବି.ପ.
କମାକାର, ବିଂ. (କଂ-ଆକାର) କ ଆକାରର, କରୂପ । (ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲେ) କୌଣସିପ୍ରକାର, କୌଣସିପ୍ରକାରରେ ।
କମିଆଁ ବି. (ଯାବନିକ) ମନ୍ଦ । ଯଥା—
ସେ ଉନ ସଙ୍ଗାତ କହିଲେ ତା ହାଡ଼ ଖଣ୍ଡେ ତ ମିଳନ୍ତେ ଆମେ ବଣ୍ଟେଇ ଦେବୁଁ, ଆମଠେଇଁ କମିଆଁ ଅଛୁ । ଉ. ସା. ୮. ୯.
କମିତ, କମିତକା, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) କେଉଁ ପ୍ରକାରେ, କେଉଁ ପ୍ରକାରର ।
କମ୍ପଚ, କମ୍ପଚାନ, } ବିଂ. (କଂ = କଂଚିତ୍-ପଚ୍ = ପାକ କରିବା-ଅ, ଆନ, ଅଥବା କଂ = କଂଚିତ୍-ପଚ୍ = ପାକ-ଅନ୍ = ଜୀବନ-ଧାରଣ କରିବା-ଅ-ଯେ କଂଚିତ୍ ପାକ କର ବୋଲେ ଏବଂ କଂଚିତ୍‌ମାତ୍ର ପାକରେ ଜୀବନ ଧାରଣ କରେ)ବ୍ୟୟକୁଣ୍ଠ, କୃପଣ । (କଦର୍ଯ୍ୟେ କୃପଣକ୍ଷୁଦ୍ର, କମ୍ପଚାନମିତମ୍ପଚାଃ —ଅମର ।)
କମ୍ପୁରୁଷ, ବି. (କଂ = କୁତ୍ସିତ-ପୁରୁଷ)ଦେବ-ଯୋନିବିଶେଷ, କନ୍ନର; ହିମାଳୟ ଓ ହେମକୂଟ ପର୍ବତର ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ ଦେଶ-ବିଶେଷ ।
କମ୍ବଦନ୍ତ , କମ୍ବଦନ୍ତୀ, } ବି. (କମ୍-କୌଣସି-ବଦ୍ = ବୋଲିବା-ଅନ୍ତ-ଈ) ଜନଶ୍ରୁତି, ଜନରବ ।(କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଜନଶ୍ରୁତିଃ—ଅମର ।) ଲିପିବଦ୍ଧ ନ ହୋଇ ମୁଖପରମ୍ପରାରେ ବହୁକାଳ ଚାଲି ଆସିବା ।
କମ୍ପିର, କମ୍ଭୀର, କହ୍ମର, କହ୍ମୀର, } ବି. (କୁମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜଳଜନ୍ତୁ-ବିଶେଷ । ଯଥା—
ନୂଆ ବୋହୂଟି, ନଈକି ଗାଧୋଇ ଯିବୁ ନାହିଁଟି,
ଅଣ୍ଡିଆ କମ୍ଭୀର ଜଗି ବସିଛୁ, ଟାକୁକନ ଗିଳିଦେବଟି ।
ଉ. ସା. ୮. ୧୧.
କମ୍ଭୂତ, ବି. (କଂ-ଭୂତ = ଯାହା ହୋଇଅଛୁ) କାଦୃଶ, କପ୍ରକାର ।
କୟତ୍, କୟାନ୍, } ବି. ବିଂ.(କମ୍-ଯତ୍-ପରମାଣାର୍ଥେ-ନିପାତନ) କେତେ, କପରିମାଣ; ଅଳ୍ପ ପରିମାଣ, କଛି । (ସ୍ତ୍ରୀ-କୟତୀ ।)
କର, ବି. (କ = ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅ) ଶୂକର ।
କରଟି, ବିଂ. (କିରୀଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ମୁକୁଟଧାରୀ । ବି. ଅର୍ଜୁନ, ପାଣ୍ଡବ । ଯଥା—
ଆବର କଥାଏ ତୋତେ କହିବା କରଟି,
ଗୁରୁଦ୍ରୋହ କଲ ଶିଷ୍ୟ ଏମନ୍ତ ଭାବଟି । ନା. ର. ଗୀ.
କରଣ, ବି. (କ = ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅନ)ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ତେଜ; ଅଂଶୁ; କେତେକ ଗ୍ରନ୍ଥର ପରିଚ୍ଛେଦ ବା ବର୍ଗ । ଯେପରି— ଅଭିନବଚନ୍ତାମଣି ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଥମ କରଣ, ଦ୍ୱିତୀୟ କରଣ ଇତ୍ୟାଦି ।

କରଣି, } ବି. (ପୋର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ଶବ୍ଦ) ଗୁମାସ୍ତା,
କରଣ, } ହିସାବ ଲେଖକ । ଯଥା—

ହାକମ ଓକିଲ ସବୁ ଅଟନ୍ତି ବିଦେଶୀ,
ଡାକଘର କରଣିଟି ନୁହେ ମଧ୍ୟ ଦେଶୀ । ଉ. ଭ୍ର.

କରଟ, ବି. (କର = ଅବ୍ୟକ୍ତଶବ୍ଦକାରକ-ଅଟ = ସତତ ଗମନ କରିବା-ଅ) ବଚନର, ବନ୍ୟଜାତି; ଭୂନିମ୍ବ; ଅଶ୍ୱପାଳ, ସଇସ; ଦେଶବିଶେଷ ।

କରଭୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ସଉଭୁଣୀ । ଯଥା—

ସେ ବୋଲେ ମୁଁ କରଭୁଣୀ ଅଟେ ବନଚର ।
ସା. ଭ. ଆ.

କରି, ବି. (କ୍ = ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଇ) ଶୂକର, ବରାହ । (କୋଳଃ ପୋତ୍ରୀ କରିଃ କିଟିଃ—ଅମର ।) (ଯେ ଜଳ କ୍ଷେପଣ କରେ) ମେଘ ।

କରିଆ, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଶପଥ ।

କରିକରି, ବି. (କଳକଳା ଶବ୍ଦଜ) ହର୍ଷସ୍ୱନ ।

କରିକରେଇବାର, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆନନ୍ଦରେ ହସିବାର । ଯଥା—ସେ କରିକରେଇ ହସିଉଠିଲେ ।

କରିତନ, ବି. (କୀର୍ତ୍ତନ ଶବ୍ଦଜ) ଉଚ୍ଚରେ ଗାଇବା; ହରି ସଂକୀର୍ତ୍ତନ । ଯଥା—

କଥାର ସ୍ୱରୂପ ଶୁଣି ହରି କରିତନ,
ମନରେ ଭାଳଇ ଏହୁ ଅଟେ ମହାଜନ ।
କୃ. ସୁ. ତୃ. ଚ.

କରୀଟ, ବି.(କ୍ = ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଈଟ)ଶିରୋଭୂଷଣବିଶେଷ, ମୁକୁଟ ।

କରୀଟୀ,ବି.(କରୀଟ-ଇନ୍—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଅର୍ଜୁନ, ବିଷ୍ଣୁ । ବିଂ. କରୀଟଧାରୀ ।

କରେ,ଅଂ.(ଦେଶଜ) ସମ୍ବୋଧନାର୍ଥ । ଯଥା—କରେ ଗୋପାଳ ।

କର୍ମୀର, ବି. (କ୍ = ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ମିରନ୍) ବକରାକ୍ଷସ ଭ୍ରାତା; ନାରଙ୍ଗବୃକ୍ଷ । ବିଂ. ନାନାବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ, ଚିତ୍ରିତ । (ଚିତ୍ରଂ କର୍ମୀର କଲ୍ମାଷ—ଅମର ।)

କଲ, ଅଂ. (କଲ୍ = ପ୍ରବେଶ କରିବା, ଆଦେଶ କରିବା-ଅ) ବାଞ୍ଛା, ସମ୍ଭାବନା, କଷ୍ଟସ୍ୟୁ ଇତ୍ୟାଦି ।

କଲକଲ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କଲ = କ୍ରୀଡ଼ା—ଦ୍ୱିତ୍ତ)
କଲକଲା, } ବାନରାଦିର ହାସ୍ୟ ଶବ୍ଦ, ହର୍ଷଧ୍ୱନି, ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ ।

କଲକଲି, ବି. (କଲକଲ ଶବ୍ଦଜ) ହାସ୍ୟଧ୍ୱନି, ହର୍ଷଧ୍ୱନି, ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ ।

କଲଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(କୀଳକ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହାଦ୍ୱାରା
କଲୁଣୀ, } କବାଟ ରୁଦ୍ଧ କରାଯାଏ, ହୁଡ଼ୁକା ।
କଳିଣି, } ଯଥା—

ଈଶ୍ୱର ଆଜ୍ଞାରେ ଦୃଢ଼ କରଣ ବାନ୍ଧିଲେ,
ବାହାର କଲଣି ଦେଇ କବାଟ କଲିଲେ । ସା.ଭ.ଆ.

କଲା, ବି.(କୀଳକ ଶବ୍ଦଜ)ସରୁ କାଠି ବା ଖୁଣ୍ଟି ।

କଲି, } ବି. (ଯାବନିକ) ଗଡ଼ ।
କଲ୍ଲା, }

କଲ୍ଲିଜାତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଗଡ଼ଜାତ ମହାଲ ।

କଲାଟ, ବି. (କଲ-ଅଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ନଷ୍ଟ ଦୁଗ୍ଧ ପାକ କଲେ ଯେଉଁ ପିଣ୍ଡାକୃତି ପଦାର୍ଥ ହୁଏ, କ୍ଷୀରବିକୃତି ।

କଲକଲା, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (କଲକଲ ଶବ୍ଦଜ) ହର୍ଷ-
କିଲିକିଲା, } ଜନିତ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପୂରିତ ହେଲା କଲକଲା ଘୋଷ । ବୈ. ବି.
ବାଜିଲା ଢୋଲ ଟମକ ଭେରୀ
ଶଙ୍ଖ ଅସଂଖ୍ୟ ଶୃଙ୍ଗ ମହୁରୀ,
ବ୍ୟାଧମାନଙ୍କ କିଲିକିଲା ହୁରି
କମ୍ପିଲା ମହୀ ଯେ । ସୁ. ପ.

କଲକଲି, ବି. (କଲକଲ ଶବ୍ଦଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

କଲକଲି କୋଲାହଲ ବାଜଇ ଉଣ୍ଡଲୀ,
ଝାଇଁ ଝାଇଁ ଝଁଝଁ ଶବ୍ଦେ ବାଜେ କରତାଳି ।
କୃ. ସୁ. ଦ୍ୱି. ଚ.

କଲବାର, କ୍ରି. (କୀଳନ ଶବ୍ଦଜ) ରୁଦ୍ଧ କରିବାର । ଯଥା—

ଏତେ କହି କବାଟ ଓଟାରି ଆଣି କଲା । ଲ. ବ.
ଦେହକୁ ଶତ୍ରୁ ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା କରିବାର; ଆବିଷ୍ଟ ଭୂତପ୍ରେତାଦିଙ୍କୁ ବନ୍ଧନ କରିବାର ।

କଲେ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ନୀଚ ସ୍ତ୍ରୀସମ୍ବୋଧନ । ଯଥା—

କାନ୍ତକୁ ସୁଖ କଲେ ହେଉ ବକଲ । ମେ. ଦୂ.

କଲ୍‌ମଷ, ବି. (କଲ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ମଷ) ପାପ; ରୋଗ; ଦୋଷ, ଅପରାଧ ।

କଶଳ, କସଳ, କଶଳୟ, କସଳୟ, } ବି. (କ = କଂଶବ୍ଦ-ଶଳ୍ = ଗମନ କରିବା -ଅ, ଅୟ) ନବ ପଲ୍ଲବ, ନୂତନ ପତ୍ର । (ପଲ୍ଲବୋଽସ୍ତ୍ରୀ କଶଳୟଂ—ଅମର ।)

କଶୋର, ବିଂ. (କମ୍ = କ = କୁତ୍ସିତରୂପେ-ଶୃ = ଗମନ କରିବା-ଓର) ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ, ଏଗାର ବର୍ଷ ଅବଧି ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (ଆଷୋଡ଼ଶାଚ୍ଚ କୈଶୋରଂ) ବି. ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଅଶ୍ୱଶିଶୁ ।

କଷ୍କିନ୍ଧା, କଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଙ୍ଘ. ବାଲରାଜଧାନୀ, ଅନେକେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଏହି ନଗରୀ ମହୀଶୂରରାଜ୍ୟର ଉତ୍ତରରେ ଥିଲା ।

କଷ୍କୁ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୈ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଇଷ୍କୁ) ଦ୍ୱାଦଶ ଅଙ୍ଗୁଳ ପରିମାଣ; କହୁଣୀର ଅଧଃପ୍ରଦେଶଠାରୁ ମଣିବନ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ହସ୍ତ । ବିଂ. କୁତ୍ସିତ ।

କସ, ଅଂ. (କମ୍ ଶବ୍ଦଜ—ପ୍ରାକୃତ) କଣ । ଯଥା—

ଲଭି ନାହିଁ ଯେ ବଲ୍ଲଭୀ ସୁରସ,
ମହାସମ୍ପତ୍ତି ଥାଇ ହେବ କସ । ଲ. ବ.

କସମ, ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରକାର ।

କସମତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଦୃଷ୍ଟ; ଭାଗ ବା ପ୍ରାପ୍ୟ ଅଂଶ ।

କସମତଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଂଶୀ, ଭାଗୁଆଳ ।

କସମିସ୍, ବି. (ଯାବନିକ) ଦ୍ରାକ୍ଷାଫଳ ।

କସ୍ତି, ବି. (ଯାବନିକ) ନୌକା; ନିର୍ଦ୍ଧାର୍ଯ୍ୟ ସମୟ; ରାଜସରକାରରେ ଟଙ୍କା ଦେଇ କରିବାର ନିରୂପିତ କାଳ, ଲଟବନ୍ଦୀ ।

କସ୍ତିବନ୍ଦୀ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ।

କୀକଶ, କୀକସ, } ବି. (କମ୍-କଶ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ଅସ୍ଥି, ହାଡ଼ । (କୀକଶଂ କୁଲ୍ୟମସ୍ଥି ଚ—ଅମର ।) କୀଟବିଶେଷ । ବିଂ. କର୍କଶ, କଠିନ ।

କୀକି, ବି. (କୀ = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-କୈ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଇ) ଚାଷପକ୍ଷୀ ।

କୀଚକ, ବି. (ଚୀକ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅକ, ଚୀକ୍ = କୀଚ୍) ପବନ ଯୋଗରେ ଯେଉଁ ବାଉଁଶରୁ ଶବ୍ଦ ନିର୍ଗତ ହୁଏ । (ବେଣବଃ କୀଚକାସ୍ତେ ସ୍ୟୁ ର୍ଯେ ସ୍ୱନନ୍ତ୍ୟନିଲୋଦ୍ଧତାଃ —ଅମର ।) ବିରାଟ ରାଜାଙ୍କ ଶଳା; ରାକ୍ଷସ-ବିଶେଷ ।

କୀଟ, ବି. (କୀଟ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା, ରଙ୍ଗ କରିବା-ଅ) କୃମି, ପୋକ । ବିଂ. କଠିନ ।

କୀଟାଣୁ, ବି. (କୀଟ-ଅଣୁ) ଚକ୍ଷୁର ଅଗୋଚର ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର କୀଟ ।

କୀଦୃକ୍, କୀଦୃଷ, କୀଦୃଶ, } ବିଂ. (କମ୍-ଦୃଶ୍-କ୍ୱିପ୍, ସ,ଅ) କିପ୍ରକାର, କିପରି ।

କୀନାଶ, ବି. (କିଂ = କୁତ୍ସିତ-ନଶ୍-ଇ-ଅ) ଯମ; ବାନରବିଶେଷ । ବିଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର; ନୀଚ; ଲୋଭୀ; ପଶୁଘାତକ; ଗୁପ୍ତହତ୍ୟାକାରୀ ।

କୀର, ବି. (କୀ = ଶବ୍ଦବିଶେଷ-ଈର୍ = ପ୍ରେରଣ କରିବା-ଅ) ଶୁକପକ୍ଷୀ; ମାଂସ ।

କୀର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (କୃ = ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ତ, ର = ଈର) ବିକ୍ଷିପ୍ତ; ବ୍ୟାପ୍ତ; ହିଂସିତ; ଆଚ୍ଛନ୍ନ; ନିହତ ।

କୀର୍ତ୍ତନ, ବି. (କୃତ୍ = ପ୍ରଶଂସା କରିବା-ଅନ) ବର୍ଣ୍ଣନ, କଥନ; ଯଶଃଖ୍ୟାପନ; ଗୁଣ-କଥନ; କୃଷ୍ଣଲୀଳା ଗାନ ।

କୀର୍ତ୍ତନିଆ, କିର୍ତ୍ତନିଆ, } ବିଂ. (କୀର୍ତ୍ତନ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଯେ ହରିକୀର୍ତ୍ତନ କରେ, ଗାୟକ ।

କୀର୍ତ୍ତି, ବି. (କୃତ୍ = ପ୍ରଶଂସା କରିବା-ତି) ଯଶ, ସୁଖ୍ୟାତି; ପ୍ରସାଦ; ଦାନାଦିପ୍ରଭବ ମହତ୍ତ୍ୱ । (ଦାନାଦିପ୍ରଭବା କୀର୍ତ୍ତିଃ ଶୌର୍ଯ୍ୟାଦିପ୍ରଭବଂ ଯଶଃ ।) ବିସ୍ତାର; କର୍ଦ୍ଦମ । (କୀର୍ତ୍ତିଃ ପ୍ରସାଦଯଶସୋର୍ବିସ୍ତାରେ କର୍ଦ୍ଦମେଽପି ଚ— ହୈମ ।)

କୀର୍ତ୍ତିଶେଷ, ବି. (କୀର୍ତ୍ତି-ଶେଷ) ମରଣ, ମୃତ୍ୟୁ । ବିଂ. ମୃତ ।

କୀର୍ଯ୍ୟମାଣ, ବିଂ. (କୃ = ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଆନ, ଯ ଆଗମ, ଆନ = ମାନ) ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ।

କୀଳ, ବି. (କୀଳ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅ) ଶଙ୍କୁ; ଖୁଣ୍ଟ; ଖିଲ; ମୁଷ୍ଟ୍ୟାଘାତ; ଅଗ୍ନିଶିଖା ।

କୀଳକ, ବି. (କୀଳ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଖୁଣ୍ଟ; ଦୋହନାର୍ଥ ବନ୍ଧନ ସ୍ତମ୍ଭ; ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଦେବତାବିଶେଷ; ମନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ବର୍ଷବିଶେଷ ।

କୀଲା, } ବି. (କୀଳକ ଶବ୍ଦଜ) ଖୁଣ୍ଟ; ଖିଲ ।
କିଲା, } ଯଥା—

ଜୀବମାନେ ଭ୍ରମିଣ ପଡ଼ିଲେ ଭେଲା ଭେଲା,
ଅଷ୍ଟଦିଗୁ ହୁଗୁଳ ପଡ଼ିଲେ ଅଷ୍ଟ କିଲା । ନୃ.ପୁ.ଚୂ.ତ.

କୀଲାଲ, ବି. (କୀଳ=ଅଗ୍ନିଶିଖା-ଅଲ୍=ନିବାରଣ କରିବା-ଅ) ଜଳ; ରକ୍ତ; ମଧୁ; ପଶୁ ।

କୀଶ, ବି. (କ = ବାୟୁ-ଈ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ—କୀ=ହନୁମାନ-ଈଶ—ହନୁମାନ୍ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅଧିପତି) ବାନର; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ପକ୍ଷୀ । ବିଂ. ବିବସ୍ତ୍ର, ଉଲଙ୍ଗ ।

କୁ, ବି. (କୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଉ) ପୃଥିବୀ । ଅଂ. ପାପ; ଦୋଷ; ଅମଙ୍ଗଳ; ମନ୍ଦ, କୁତ୍ସିତ; ନିନ୍ଦା । ବିଂ. ନିନ୍ଦନୀୟ ।

କୁଅ, କୁଅଁ, ବି. (କୂପ ଶବ୍ଦଜ) କୂପ ।

କୁଆଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ସଦ୍ୟୋଜାତ ଶିଶୁର କ୍ରନ୍ଦନଧ୍ୱନି । ଯଥା—

କୁଆଁ କୁଆଁ ବାଣୀ ଶୁଣି,
ଉଠିଲେ ରକ୍ଷକଶ୍ରେଣୀ । ର. କ.

କୁଆଁର, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାଈଗୋଠ । (କୁମାର ଶବ୍ଦଜ) ପୁଅ ।

କୁଆଁରପୁରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ହଳଦି ।

କୁଆଁରପୁନେଇ, } ବି. (କୁମାର = କାର୍ତ୍ତିକେୟ, ପୌର୍ଣ୍ଣମୀ-ଏଥିରୁ
କୁଆଁରପୌର୍ଣ୍ଣମୀ, } ଉତ୍ପନ୍ନ) ଆଶ୍ୱିନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ।

କୁଆଁରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁମାରୀ ଶବ୍ଦଜ) କୁମାରୀ, ପୁତ୍ରୀ; ଘିଅକୁଆଁରୀ ଗଛ ।

କୁଆ, ବି. (କାକ ଶବ୍ଦଜ) କାକ । (କୁତୂ ଶବ୍ଦଜ) ଚର୍ମନିର୍ମିତ ପାତ୍ରବିଶେଷ । ଚର୍ମନିର୍ମିତ ତୈଳପାତ୍ର ।

କୁଆକୁଣ୍ଠା, ବି. (ଦେଶଜ) ହଠହଠା ।

କୁଆକେନ୍ଦୁ, ବି. (କାକେନ୍ଦୁ ଶବ୍ଦଜ) ଧୂସର କେନ୍ଦୁ ।

କୁଆଡ଼େ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) କେଉଁ ଦିଗରେ; କେଉଁ ଦିଗକୁ । ଯଥା—

ଯଦ୍ୟପି ନ ପାରିବ ଯାଇ,
କୁଆଡ଼େ ଯିବ ବଣା ହୋଇ । ମା. ମା.

କୁଆତରା, } ବି. (କାକ୍ୟତାରା ଶବ୍ଦଜ)
କୁଆତାରା, } ପ୍ରଭାତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ
କୁଆଁତରା, } ତାରା ଉଦୟ ହୁଏ । ଯଥା—

ଭେଦ କୁଆତରା ମଣ୍ଡିଲେ ଗଗନ । ନ. କେ.

କୁଆପଥର, ବି. (ଦେଶଜ) ବର୍ଷୋପଳ, ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡାକୃତି ଘନୀଭୂତ ବରଫ ।

କୁଆବୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ଥିର ବା ବ୍ୟସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ । ଯଥା—

ପ୍ରୀତିଚ୍ଛୁରି ଶାଣଦିଆ ରେ,
ଯାହା ସଙ୍ଗେ ଯେତେ ପୀରତି କରଇ
ଚେତକ କରଇ କୁଆବୁଆ ରେ । ଗୀତ ।

ଦୁଃଖିତ । ଯଥା—

ହୋମରେ ଘୃତ ପୋଡ଼ି ବୋଲେ ଯେ ସ୍ୱାହା ସ୍ୱାହା,
ସେ ମୋତେ କନ୍ଦାଇଲେ କରିଣ କୁଆବୁଆ ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.

କୁଆମଉଡ଼ା, ବି. (କାକମାତା ଶବ୍ଦଜ) ବିମ୍ବଫଳ ଲତା ।

କୁଇ, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଦହିହାଣ୍ଡି ।

କୁଇନ୍ତା, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁନ୍ତୀ ଶବ୍ଦଜ) କୋଇନ୍ତା, } ପାଣ୍ଡବମାତା, କୁନ୍ତୀଦେବୀ ।
ଯଥା—
ଅଗସ୍ତି ବୋଇଲେ ଶୁଣ ଗୋ ଦେବ କୁଇନ୍ତେ,
ଦୁର୍ବାସାଙ୍କ ମହାମନ୍ତ୍ର ଅଛୁ ତବ ହସ୍ତେ । ସା. ଭା. ଆ.
କୋଇନ୍ତା ମାଦ୍ରୀ ତୋ ଦୁଇ ନାରୀଙ୍କି ହକାର,
ତୁ ଏବେ ଆପଣେ ଆଜ୍ଞା ଦେବୁନା ଉଆର । ସା.ଭା.ଆ.

କୁଇନ୍ଧ, ବ. (କୁଇନ୍ଧ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) କୁତ୍ସିତ ଇନ୍ଧ୍ୟ । ଯଥା—
କୁଯୋନକ କୁଇନ୍ଧ ବଅନ୍ତି ଯେତେ ଲୋକ,
ତାହାଙ୍କର ବୀର୍ଯ୍ୟଟି ଲଭଇ କଷ୍ଟପାକ । ନୃ.ପୁ.ଉ. ଡ.

କୁକାପ, ବଂ. (ଦେଶଜ) କୁତ୍ସିତ ।

କୁକୁଡ଼ା, ବ. (କୁକ୍କୁଟ ଶବ୍ଦଜ) ମୁରଗୀ ।

କୁକୁଡ଼ାଜଟ, ବ. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ ।

କୁକୁନ୍ଦର, ବ. (କୁ = ନିତମ୍ବଭୂମି-ସ୍କନ୍ଦ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅର) ନିତମ୍ବର ଉପରସ୍ଥ ଆବର୍ତ୍ତାକାର କୂପକଦ୍ୱୟ ।

କୁକୁର, ବ. (କୁକ୍କୁର ଶବ୍ଦଜ) କୁକ୍କୁର ।

କୁକୁରଗୁଳିଆ, ବ (କୁକ୍କୁରଗୁଡ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମ ।

କୁକୁରଫୁଳିଆ, ବ. (ଦେଶଜ) (ଏ ଶବ୍ଦଟି ଘା କିମ୍ବା ବ୍ରଣ ଶବ୍ଦ ପ୍ରତି କେବଳ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ) ଘା ଶୁଖିଯାଇ ଫେର ଜକେଇବା ।

କୁକ୍କୁଟ, ବ. (କୁ = ପୃଥିବୀ-କୁଟ୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଅ-କ ଆଗମ)କୁକୁଡ଼ା; ତୃଣୋଲ୍କା; ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଅନୃତାଚରଣ; ମାଈ କୁକୁଡ଼ା ।

କୁକ୍କୁର, ବ. (କୁକ୍ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-କୁର) କୁକୁର ।

କୁକ୍ଷି, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁକ୍ = ନିର୍ଗତ ହେବା-କ୍ସି) ଉଦର, ପେଟ; ଅଭ୍ୟନ୍ତର ସ୍ଥାନ; ଗୁହା ।

କୁକ୍ଷିମ୍ଭରି, ବ. (କୁକ୍ଷିଂ=ଉଦରକୁ-ଭୃ=ପୋଷଣ କରିବା-ଇ) ପେଟୁକ, ଯେ କେବଳ ଆତ୍ମୋଦର ପରିପୂରଣ କରେ । (କୁକ୍ଷିମ୍ଭରିଃ ସ୍ୱୋଦରପୂରକେ—ଅମର ।)

କୁଙ୍କୁଡ଼ିବାର, } କ୍ରି. (କୁଞ୍ଚନ ଶବ୍ଦଜ) ସଙ୍କୁଚିତ କାଙ୍କୁଡ଼ିବାର, } ହେବାର ।

କୁଙ୍କୁମ, ବ. (କୁନ୍କ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଉମ) କାଶ୍ମୀରଦେଶଜ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

କୁଚ, } ବ. (କୁଚ୍ = ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା-ଅ) କୂଚ, } ଯୁବତୀସ୍ତନ ।

କୁଛ, ବ. (କୁତ୍ସା ଶବ୍ଦଜ) ନିନ୍ଦା, ଦୁର୍ନାମ ।

କୁଜ, ବ. (କୁ = ପୃଥ୍ୱୀ-ଜନ୍-ଅ) ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ; ନରକାସୁର; ବୃକ୍ଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସୀତା; କାତ୍ୟାୟନୀ ଦେବୀ । (କୁବ୍ଜ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପୃଷ୍ଠର ବକ୍ରତା; ବକ୍ରତା । ଯଥା—
କୁବୁଜା କୁଜ ହରି କୁବଳୟ ସଂହାରି
ମାହୁନ୍ତ ମାଲକୁ ମାରିବେ । ର. କ.
ବଂ. କୁବ୍ଜ । ଯଥା—
ତେଣୁ କ୍ରୋଧେ କରିଣ ସମର,
କୁଜ କଲେ କନ୍ୟାଙ୍କ ଶରୀର । ବ. ରା.

କୁଜା, ବ. (କୁ = ପୃଥ୍ୱୀ-ଜନ୍-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସୀତା । (କୁବ୍ଜ ଶବ୍ଦଜ) ବଂ. ବକ୍ର; ଯାହାର ପୃଷ୍ଠ କୁବ୍ଜ ହୋଇଥାଏ ।

କୁଜସାରୁ, ବ. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା କୁବ୍ଜସାରୁକ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଗୋଟି ଗୋଟି ସାରୁ ।

କୁଜହଂସ, } ବ. (କୁବ୍ଜ-ହଂସ ଶବ୍ଦଜ) କୁଜରାଜହଂସ, } ହଂସବିଶେଷ । ଯଥା—
କୁଜରାଜହଂସେ ଧାଉଁଥିଲେ ପଛେ ପଛେ ଗହନେ ।
ଉଷା ।

କୁଜୀ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁବ୍ଜା ଶବ୍ଦଜ) ବକ୍ର-କୁଜି, } ଦେହା ସ୍ତ୍ରୀ । ବଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର ।

କୁଜଝଟି, } ବଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ = ଜଳ-ଉଦ୍ର = କୁଜଝଟୀ, } ଉଦ୍ଧ୍ୱ-ଝଟ୍ = ମିଳିତ ହେବା କୁଜଝଟିକା, } -ଇ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) କୁହୁଡ଼ି ।

କୁଞ୍ଚ, } ବ. (କୁଞ୍ଚନ ଶବ୍ଦଜ) ପରିଧାନ କୁଞ୍ଚା, } ବସ୍ତ୍ରର କୁଞ୍ଚିତ ଫେର । ଯଥା—
ପିନ୍ଧାଇ ଅଛୁ ବାସ କୁଞ୍ଚା ଦେଇ । ଲ. ବ.
ବଂ. କୁଞ୍ଚାଯୁକ୍ତ । ଯଥା—
ବସ୍ତ୍ର କୁଞ୍ଚା ଚପଳ ଗ୍ରୀବରେ ସେ ମଣ୍ଡନ । ବୈ.ବି.

କୁଞ୍ଚନ, ବି. (କୁଞ୍ଚ୍ =ବକ୍ର ଗମନ କରିବା, ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା-ଅନ) ସଙ୍କୋଚ କରିବା; ବକ୍ରକରଣ; ଅନାଦର; ନେତ୍ରରୋଗ-ବିଶେଷ ।

କୁଞ୍ଚଲଗି,ବି.(ଦେଶଜ) ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବା । ଯଥା—
କୁଚକକୁଚିର କୁଞ୍ଚଲଗି ରୁଚ ଲୁଚ ଦେଖୁଥିଲ ଘନେ । ସଂ. ସ.

କୁଞ୍ଚକୁଞ୍ଚଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୁଞ୍ଚିତ, କୁଟିଳ ।
କୁଞ୍ଚିକୁଞ୍ଚିଆ, } ଯେପରି—କୁଞ୍ଚିକୁଞ୍ଚିଆ ବାଳ ।

କୁଞ୍ଚା, ବି. (ଅଷ୍ଟମୁଷ୍ଟି ପରିମାଣବାଚକ କୁଞ୍ଚୀ ଶବ୍ଦଜ) ସାନ ମୃତ୍ତିକାପାତ୍ର । ଯଥା—
ଏଥୁଅନନ୍ତରେ ମାନଗୋବିନ୍ଦ ନୃପତି,
କୁଞ୍ଚାଏ ଅନ୍ନ ପୁଣି ପେଷିଲାକ ଭଡତ । ନୃ. ପୁ. ଚ.ଛ.

କୁଞ୍ଚାଇବାର, କ୍ରି. (କୁଞ୍ଚ୍ ଧାତୁଜ) କୁଞ୍ଚିତ କରିବାର । ଯଥା—
କୁଞ୍ଚାଇ ତରଙ୍ଗମାଳେ ତଟିନୀର ବେଣୀ । ମ. ଯା.

କୁଞ୍ଚି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଞ୍ଚ୍ = ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା-
କୁଞ୍ଚୀ, } ଇ, ଈ) ଅଷ୍ଟମୁଷ୍ଟି ପରିମାଣ । (ଅଷ୍ଟମୁଷ୍ଟିର୍ଭବେତ୍ କୁଞ୍ଚିଃ) (କୁଞ୍ଚିତ ଶବ୍ଦଜ) ବିଂ. କୁଞ୍ଚିତ । ଯଥା—
କରେ ଶୋଯାଇ ଶୋଳକୁ ଚଦ୍ଦରେ,
କୁଞ୍ଚି ପ୍ରଚ୍ଛଦ ପଟ ତହିଁ ଉପରେ । ର. ପ.
(କୁଞ୍ଚିକା ଶବ୍ଦଜ) କୋଲପ, ଗୃବ ।

କୁଞ୍ଚିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଞ୍ଚ୍ =ବକ୍ର ଗମନ କରିବା-ଅକ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଅକ = ଇକ) କାଳିଚ; କୋଲପ; ଗୃବ ।

କୁଞ୍ଚିକାଠି, ବି. (ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ) କୋଲପକାଠି ।

କୁଞ୍ଚିତ, ବିଂ. (କୁଞ୍ଚ୍ = ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା-ତ) ବକ୍ରୀକୃତ; ସଙ୍କୁଚିତ; ଅନାଦୃତ; କୁଟିଳ ।

କୁଞ୍ଚିବାର, କ୍ରି. (କୁଞ୍ଚ୍ ଧାତୁଜ) ବସ୍ତ୍ରକୁ ସୁସଜ୍ଜ କରିବାର ।

କୁଞ୍ଜ, ବି. (କୁଜ୍ = ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ, ଞ ଆଗମ)ଲତାଗୃହ; ଦନ୍ତଦନ୍ତ; ଦନ୍ତହନୁ ।

କୁଞ୍ଜର, ବି. (କୁଞ୍ଜ = ପ୍ରଶସ୍ତ ଦନ୍ତ କମ୍ବା ଶୁଣ୍ଡ-ର-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ହସ୍ତୀ; କେଶ; ଦେଶ-ବିଶେଷ । (ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶବ୍ଦର ପରେ ପ୍ରୟୋଗ କଲେ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯେପରି ବୀର-କୁଞ୍ଜର ।

କୁଞ୍ଜଲ, ବି. (କୁ = କୁତ୍ସିତ-ଜଳ, ଞ ଆଗମ) କାଞ୍ଜୀ । (କୁଞ୍ଜଳାନ ଚ କାଞ୍ଜିକେ—ଅମର)

କୁଟ, ବି. (କୁଟ୍ =ବକ୍ର ଗମନ କରିବା-ଅ) ବୃକ୍ଷ; ଘଟ, କଳସୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କୁଡ଼ିଆ; ବାସ ।

କୁଟଜ,ବି.(କୁଟ=ଶୃଙ୍ଗ-ଜନ୍-ଅ) ଗିରିମଲ୍ଲିକା; କୁଡ଼େଇ ଗଛ ।

କୁଟଣୀ, } ବି. (କୁଟ୍ଟନ ଶବ୍ଦଜ) ଭଡ଼ୁଆ ବା
କୁଟୁଣୀ, } ବେଶ୍ୟାପଣ୍ଡ; କୁଟିବା ।

କୁଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୁଖିଲା ନଡ଼ା । ଯଥା—
ଜାଳିବାକୁ କାଠ କୁଟା ତ ନାହିଁ,
ଅଳସୀ ଅଗରେ କହିଲା ଯାଇ । ହା. ତ.
(କୁଟ୍ଟନ ଶବ୍ଦଜ) କୁଟିବା । ଯେପରି—
ଧାନକୁଟା । ବିଂ. କୁଟିଥିବା । ଯଥା—
ହଳଦି ସୋରିଷ ଯେ ଅଦା,
କୁଟା ଚେଲୁଲି ମୁଦା ମୁଦା । ଦା. ର.

କୁଟାଇବାର, କ୍ରି. (କୁଟ୍ଟ ଧାତୁଜ) ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସୂଚୀ କଣ୍ଟା ପ୍ରଭୃତିଦ୍ୱାରା ଚିତା ଲେଖାଇ-ବାର । ଯଥା—
କୁଟାଇଛୁ ଚିବୁକେ ମକ୍ଷିକା ଗୁରୁଚନ୍ଦ୍ର । ଲ. ବ.
ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଧାନ୍ୟରୁ ତଣ୍ଡୁଳ କରାଇବାର ।

କୁଟାଳ,ବି.(ଦେଶଜ) ଯେ ଢିଙ୍କିଦ୍ୱାରା କୁଟେ ।

କୁଟିବାର, କ୍ରି. (କୁଟ୍ଟନ ଶବ୍ଦଜ) ଛେଚି ସାର ବାହାର କରିବାର; ପ୍ରହାର କରିବାର । ଯଥା—
ଚୋଷେ ସିନା ଖାଲି କୁଟୁଛି ଚଞ୍ଚୁ । ଦ. ବା.

କୁଟିଳ, ବିଂ. (କୁଟି=କୌଟିଲ୍ୟ-ଳ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବକ୍ର; କ୍ରୂର; ଶଠ, ଧୂର୍ତ୍ତ ।

କୁଟୀର, } ବି. (କୁଟ୍ = ବକ୍ର ଗମନ କରିବା-
କୁଟିର, } ଈର, ଇର) କୁଡ଼ିଆ, ବାସସ୍ଥାନ ।

କୁଟୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଟ୍ଟିନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତିନୀ ହୋଇ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷର ବ୍ୟଭିଚାର ଦୋଷ ଘଟାଏ । ଯଥା—
ଶୁଣି ଅତି କୋପମତି ହୋଇଲା ରାଜବାଳୀ,
ବୋଇଲା କୁଟୁଣୀ ରହ ମହତ ସମ୍ଭାଳି । ବେ. ପ.
(ଦେଶଜ) ଢେଙ୍କିମୁଣ୍ଡେ ପୋତା ହେବା କାଠ ବା ପଥର; ଧାନ ପ୍ରଭୃତି କୁଟିବା-ପାଇଁ ନିମ୍ନଭାଗରେ ଲୁହାସମା ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ । ଯଥା—
ହସ୍ତେ କୁଟୁଣୀ ଧରି ଧାନ୍ୟକୁ ଯେସନ୍ତେ କୁଟି,
ସେରୂପେ ତାଙ୍କୁ ମାଡ଼ି ବସିଲେ ଗରୁଡ଼ କି । ନୃ. ପୁ. ଚ. ଛ

କୁଟ୍ଟଣୀପ୍ରତିମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଓଡ଼ିଆ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ମିଶ୍ରଣ) ନଟୁଆଇବା ପିତୁଳା । ଯଥା—
କୁଟ୍ଟଣୀପ୍ରତିମା ପରାୟେ ଆଜ ତ
ଆମ୍ଭଙ୍କୁ କଲେ ନନ୍ଦସୁତ । ଭ. କ.

କୁଟ୍ଟଭୁଣୀ, କୁଟ୍ଟଇଭୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଧାନ କୁଟି ଜୀବିକା-ନିର୍ବାହ କରେ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତ୍ୟହ ଢେଙ୍କି କୁଟେ ।

କୁଟୁମ୍ବ, ବି. (କୁଟୁମ୍ବ୍ = ପୋଷଣ କରିବା-ଅ) ଜ୍ଞାତି; ପରିବାର; ବାନ୍ଧବ ।

କୁଟ୍ରି, କୁଟ୍ରା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୃଗବିଶେଷ । ଯଥା—
କୁଟ୍ରୁରି ମେଷ ଛେଳି ଯେ ଗୋରୁ ଭେକ ସର୍ପ,
ଏ ବିଧି ଚଉପାଦା ଜନ୍ତୁ ଲେଖିଲି ଅଳପ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଛ.

କୁଟ୍ଟନ, ବି. (କୁଟ୍ଟ୍ = କାଟିବା-ଅନ) ଛେଦନ; କୁଟିବା; ଦୂଷଣ । (ସ୍ତ୍ରୀ-କୁଟ୍ଟନୀ) ଦୂତୀ, ବ୍ୟଭିଚାରକାରିଣୀ ।

କୁଟ୍ଟିମ, ବି. (କୁଟ୍ଟ୍ = କାଟିବା-ଇମ) ରତ୍ନର ଖଣି; ମସୃଣ ଭୂମି; ପକ୍କା ଘରର ତଳ; ପ୍ରସ୍ତରାଦିବଦ୍ଧ ଭୂମି; ଡାଳିମ୍ବ ଗଛ; କୁଟୀର ।

କୁଟ୍ମଳ, କୁଡ୍ମଳ, ବି. (କୁଟ୍, କୁଡ୍ = ଛେଦନ କରିବା-ମଳ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ମୁକୁଳ, କଳିକା, ଫୁଲକଢ଼ି ।

କୁଠ, ବି. (କୁଠ୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଅ) ବୃକ୍ଷ ।

କୁଠର, ବି. (କୁଠ୍-ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଅର) ମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ, ବନ୍ଧନସ୍ତମ୍ଭ ।

କୁଠାର, ବି. (କୁଠ = ବୃକ୍ଷାଦି-ଋ = ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା-ଅ ଅଥବା କୁଠ୍ = ଛେଦନ କରିବା -ଆର) କୁରାଢ଼ି ପ୍ରଭୃତି କାଷ୍ଠ କାଟିବା ଅସ୍ତ୍ର ।

କୁଠାଲ, ବି. (କୁଠାର ଶବ୍ଦଜ) କୁରାଢ଼ିନାମକ ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

କୁଡ଼ିଆ, ବି. (କୁଟୀର ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଦ୍ରଗୃହ । ଯଥା—
ନାହିଁ ବୋଲିକରି ଯାକୁ କଏ ସେ ବୋଲିବ,
କୁଡ଼ିଆ ଉପାଡ଼ି ଏ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାରିବ । ସା. ସ୍ୱ. ଆ.
ପର୍ଣ୍ଣଶାଳା ।

କୁଡ଼ଆ, କୁଡ଼ୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୃତ୍ତିକାପାତ୍ର-ବିଶେଷ; ମହାପ୍ରସାଦ ପାତ୍ର-ବିଶେଷ । ଯଥା—
ବନ୍ଧୁ ଚଳିଲି ଏହା ଶୁଣି,
ଅଭଡ଼ା କୁଡ଼ୁଆଏ ଅଣି । ଦା. ର.

କୁଡ଼ୁକ, କୁଡ଼ୁକଗିନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୋଜନପାତ୍ର-ବିଶେଷ । (ଖୋରା ଶବ୍ଦ ଦେଖ)

କୁଡ୍ୟ, କୁଡ୍ୟ, ବି. (କୁଡ୍ = ରାଶୀକୃତ କରିବା-ଯ) ଭିତ୍ତି, କାନ୍ଥ । (ଭିତ୍ତିଃସ୍ତ୍ରୀ କୁଡ୍ୟ-ମେଡୁକଂ—ଅମର ।) ବ୍ୟଗ୍ରତା; ବିଲେ-ପନ; କୌତୂହଳ ।

କୁଡ଼, ବି. (କୁଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧିଦ୍ରବ୍ୟ-ବିଶେଷ । ଯଥା—
କଣ୍ଟରେହ୍ୱଣୀ କୁଡ଼ କାଙ୍କଡ଼ ସୁଣ୍ଠୀ ମୁଥା,
ଆଦ୍ରକ ଲମ୍ବ ଜାଣ ମହାଲମ୍ବଷ୍ଟି ଯଥା । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଛ.
(ରାଶୀକୃତ କରିବା ଅର୍ଥବୋଧକ କୁଡ୍ ଧାତୁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଗଦା । ଯଥା—
ଯେବଣ ଚକୋରମୋହ୍ନା, କର୍ପୂର କୁଡ଼ଚନ୍ଦ୍ର ଗୃହିଁ,
ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ପାଇଲେ ଯଥା ତଥା ଏ କଥା ଯେ । ଲ.ବ.

କୁଡ଼ଇ, କୁଡ଼େଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଛ ।

କୁଡ଼କେଲି, କୁଡ଼ାକେଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ, ବାଳକକୁଡ଼ରେ କେତେକ ଜଣ ଜଗି ରହି ଏହି ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି ।

କୁଡ଼ମୂଳ, ବି. (କୁଷ୍ଠମୂଳ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଔଷଧିଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

କୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଦା କରିବା । ବିଂ. ଗଦା କରିଥିବା, ରାଶୀକୃତ ।

କୁଡ଼ାଇବାର, କୁଡ଼େଇବାର, କ୍ରି. (ରାଶୀକୃତ କରିବା ଅର୍ଥବୋଧକ କୁଡ୍ ଧାତୁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଗଦା କରିବାର, ଏକତ୍ରିତ କରିବାର । ଯଥା—
କାଠ କୁଡ଼ାଇ ଅଗ୍ନି ଲଗାଇ
ଦହନ ତାଙ୍କୁ କଲେ । ବି. ରା.

କୁଡ଼ିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଳସୁଆ ।

କୁଡ଼ିତଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଡ଼ତା ବା ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟତା ।

କୁଡ଼ିବୋବାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଡ଼ ପ୍ରାୟ ହୋଇ କରିବା ରୋଦନ ।

କୁଣନ, ବ. (କୁଣ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅନ) ଶବ୍ଦ; (ଦେଶଜ—ବଙ୍ଗଭାଷାରେ ସମଧିକ ବ୍ୟବହୃତ) ବେଦନା ।

କୁଣପ, ବ. (କୁଣ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅପ) ଶବ । (କୁଣପଂ ଶବମସ୍ତ୍ରିୟାଂ—ଅମର ।) ଦୁର୍ଗନ୍ଧ; ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

କୁଣିଆ, କୁଣୁଆଁ, କୁଣୁହା, } ବ. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଧୁ; ଅଭ୍ୟାଗତ ବନ୍ଧୁ । ଯଥା—

ମଧ୍ୟେ କେତେ ଘନ ମାତର କୁଣିଆ,
ଏଥିପାଇଁ ପୁଣି ନ ଅଣ୍ଟେ ଦୁନିଆ । ଦରବାର.

କୁଣ୍ଠ, ବଂ. (କୁଣ୍ଠ୍ = ଆଳସ୍ୟ କରିବା-ଅ) ଜଡ଼, ଅଳସ । (କୁଣ୍ଠୋ ମନ୍ଦଃ କ୍ରିୟାସୁ ଯଃ—ଅମର ।) ସଂକୁଚିତ; ପ୍ରତିବନ୍ଧ; ଅକ୍ଷମ; କାତର । ଯେପରି—ବ୍ୟୟକୁଣ୍ଠ । ମୂର୍ଖ; ଅକର୍ମଣ୍ୟ ।

କୁଣ୍ଠିତ, ବଂ. (କୁଣ୍ଠ୍-ଇତ, ଅଥବା, କୁଣ୍ଠ୍ ଧାତୁରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଲଜ୍ଜିତ, ସଙ୍କୁଚିତ; ଅପ୍ରତିଭ; ଅକ୍ଷମ; କାତର । ଯଥା—ବ୍ୟୟକୁଣ୍ଠିତ ।

କୁଣ୍ଡ, ବ. (କୁନ୍ଡ୍ = ଦାହ କରିବା, ରକ୍ଷା କରିବା-ଅ) ଜୀବତ୍‌ପତିକା ସ୍ତ୍ରୀର ଜାରଜ ପୁତ୍ର । (ଅମୃତେ (ପତ୍ୟୌ) ଜାରଜଃ କୁଣ୍ଡଃ—ଅମର ।) ଅଗ୍ନି ରକ୍ଷାର୍ଥ ଭୂମିନିଷ୍ଠ ଗର୍ତ୍ତ; ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ; ଦେବଜଳାଶୟ; ଚୌବାଚ୍ଚା; ପରିମାଣ ପାତ୍ରବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କମଣ୍ଡଳୁ; ପାକପାତ୍ର; (ଦେଶଜ) ବକ୍ଷର ପୂର୍ବଭାଗରେ ପ୍ରସାରିତ ଦୁଇ ହସ୍ତର ବଳୟାକୃତି ପରିମାଣ । ଯଥା—ଏ କାଠ-କଡ଼କୁ କୁଣ୍ଡ ପାଏ ନାହିଁ ।

କୁଣ୍ଡଳ, ବ. (କୁଣ୍ଡ୍ = ଶୋଭା ପାଇବା-ଅ) କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ; ବଳୟ, କଙ୍କଣ; ଗୋଡ଼ର ବେଢ଼ୀ; ବଳୟାକୃତି ବନ୍ଧନୀ; ସମୂହ ।

କୁଣ୍ଡଳୀ, ବ. (କୁଣ୍ଡଳିନ୍-କୁଣ୍ଡଳ = କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ସର୍ପ ଏବଂ ମୟୂରପୁଚ୍ଛସ୍ଥ ଚକ୍ଷୁ କୁଣ୍ଡଳପ୍ରାୟ ଦେଖାଯାଏ) ସର୍ପ, ମୟୂର । (କୁଣ୍ଡଳାକୃତି ପାଶ ଅସ୍ତ୍ର ଅଛି ବୋଲି) ବରୁଣ; ଚିତ୍ରମୃଗ । ବଂ. କୁଣ୍ଡଳଧାରୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-କୁଣ୍ଡଳିନୀ) ସର୍ପୀ; ଗୁଡ଼ୂଚ ।

କୁଣ୍ଡା, ବ. (କଣ୍ଡଙ୍ଗର ଶବ୍ଦଜ) ଚଷୁଛଡ଼ା ଧାନ୍ୟର ଅନ୍ୟ ଅସାରାଂଶ । ଯଥା—

ନ ପାଇଲେ ଦୁଃଖୀ ପ୍ରଜା ଖୁଦ କୁଣ୍ଡା । ଦରବାର.

କୁଣ୍ଡାଇବାର, କୁଣ୍ଡିଆଇବାର, କୁଣ୍ଡେଇବାର, } କ୍ରି. (କଣ୍ଡୂୟନ ଶବ୍ଦଜ) ଆମ୍ପୁଡ଼ିବାର; କେଶାଦି ପରିଷ୍କାର କରିବାର । ଯଥା—

ନଖେ ଟଙ୍କାର ଦେଇ ବେଶକାରୀ
ଦେଲ୍ କେଶ କୁଣ୍ଡିଆଇ ଯେ । ଲ. ବ.

କୁଣ୍ଡାଖିଆ, ବ. (ଦେଶଜ) କୁଣ୍ଡା ଖାଇବା । ବଂ. ଯେ କୁଣ୍ଡା ଖାଏ । ଯେପରି—କୁଣ୍ଡାଖିଆ ବଳଦ ।

କୁଣ୍ଡାଝଡ଼ା, କୁଣ୍ଡାଝର, } ବ. (ଦେଶଜ) ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଫୋପାରେ ବର୍ଷିବା, କୁଣ୍ଡା ଝାଡ଼ିଲ ସମରେ ବୃଷ୍ଟି ।

କୁଣ୍ଡିଆ, କୁଣ୍ଡିୟା, କୁଣ୍ଡିଆଣ, କୁଣ୍ଡିଆଣି, } ବ. (କଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) କଣ୍ଡୁ, କଣ୍ଡୁବିକାର । ଯଥା—

ରୂପା ନନ୍ଦାର ଏ ବେଭାର,
କୁଣ୍ଡିଆ ନକୁଛ ଆବର । ବ. ପୁ.

କୁଣ୍ଡୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଣ୍ଡ-ଈ ଅଥବା କଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ—ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ) ଭାଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତି ଘୋଟିବା ନିମିତ୍ତ ପ୍ରସ୍ତରନିର୍ମିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାତ୍ରବିଶେଷ; ସ୍ନାନାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତରନିର୍ମିତ ପାତ୍ରବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ମୋଟା ସ୍ତ୍ରୀ, ସ୍ଥୂଳଶରୀର ସ୍ତ୍ରୀ, ଲୁଣ ରାନ୍ଧିବା ସମୟରେ ଲବଣ ରସକୁ ନିଗଡ଼ାଇ ରଖିବା ଗର୍ତ୍ତ ।

କୁଣ୍ଡୀର, ବଂ. (କୁଣ୍ଡ୍-ଈର) ବଳବାନ୍ ।

କୁଣ୍ଢ, ବ. (ଦେଶଜ) ବିସ୍ତୃତ ଓ ସମିଳ ବାହୁଦ୍ୱୟର ପରିଧିପରିମାଣ । ଯଥା—

ସେ ଗଛର ଗଣ୍ଡିକି ଦଶଜଣ କୁଣ୍ଢ,
ନ ପାଇବ ଏକାବେଳକେ କଲେ ରୁଣ୍ଡ । କୃ. ଭା. ବ. ପ.

କୁଣ୍ଢା, ବ. (ଦେଶଜ) ଆଲିଙ୍ଗନ ।

କୁଣ୍ଢାଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପିଲାମାନେ ଧରି
କୁଣ୍ଢେଇ, } ଖେଳିବା କାଷ୍ଠ ପିତୁଳା । ଯଥା—

ବାହାରିଲେ ସୁକର କୁଣ୍ଢ଼ାଇ ପରକାର,
ବହି କକ୍ଷେ ଧରି କରି ଶିଶୁ ବାମାବର । ବୈ. ବି.

କୁଣ୍ଢାଇବାର, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଲିଙ୍ଗନ
କୁଣ୍ଢିଅାଇବାର, } କରିବା କିମ୍ବା ପୋଟାଳିବା ।
କୁଣ୍ଢେଇବାର, } ଯଥା—

ଜାଗି ଦେଖୁଥିଲି କରମାଣ୍ଡି ମାତ୍ର
କୁଣ୍ଢାଇଛି ଭ୍ରାନ୍ତିସୁଖେ । ଯ. କେ.
ଏଅନ୍ତରେ ଦୁଇ ବାହୁକୁ ଲମ୍ବାଇ,
ଦ୍ରୌପଦୀ ଉଠାଇଲେ ଭୀମକୁ କୁଣ୍ଢିଅାଇ । କୃ.ଖ୍ର ବି.ପ.

କୁଣ୍ଢାକୁଣ୍ଢି ଉଆଁସ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭାଦ୍ରବଦ ଅମାବାସ୍ୟା ।

କୁଣ୍ଢି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(ଦେଶଜ) ଟୋକାଇ, ବାଉଁଶ
କୁଣ୍ଢୀ, } ନିର୍ମିତ ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

କୁଣ୍ଢିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଆଲିଙ୍ଗନ,
କୁଣ୍ଢେଇ, } ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଆଲିଙ୍ଗନ ।
କୁଣ୍ଢାକୁଣ୍ଢି, }

କୁଣ୍ଢୋଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଟୋକାଇ, ବାଉଁଶ
କୁଣ୍ଢି, } ନିର୍ମିତ ପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଲକ୍ଷେ ରଜାଙ୍କର ଥିଲେ ଯେତେକ ସଇନ,
ସର୍ବେ ତୃପ୍ତ ହେବେ କୁଣ୍ଢୋଇଏ ଅନ୍ନ ଦେନ । ସା.ଖ୍ର.ସ.

କୁତ,ବି. (ଦେଶଜ) ଆନୁମାନିକ ମୂଲ୍ୟନିରୂପଣ । ଯଥା—ଏହି ଗଛର ଆମ୍ବଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ତିନି ଟଙ୍କାରେ କୁତ କରି ନେଲେ । (ଏପରି ସ୍ଥଳରେ କେବଳ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।)

କୁତପ, ବି. (କୁ=କୁତ୍ସିତ୍-ତପ=ତାପ—ଏହି ସମୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟତାପ ମନ୍ଦୀଭୂତ ହୁଏ ବୋଲି) ଦିବସର ପନ୍ଦର ଭାଗରୁ ଅଷ୍ଟମ ଭାଗ ସମୟ; ଶ୍ରାଦ୍ଧର ସମୟ । (ଅଷ୍ଟମୋଽହ୍ନଃ କୁତପୋଽସ୍ତ୍ରିୟାଂ—ଅମର ।) (ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟତ୍ୱରୁ) ବାଦ୍ୟ; ଛାଗଲୋମଜ କମ୍ବଳ; କୁଶ; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଅଗ୍ନି; ଅତିଥି; ଭାଗିନେୟ; ଦୌହିତ୍ର; ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଗୋରୁ ।

କୁତସ୍ତ୍ୟ,ବିଂ.(କୁତସ୍-ତ୍ୟ—ସ୍ଥିତ୍ୟର୍ଥେ) କେଉଁ ସ୍ଥାନସ୍ଥ, କିରୂପେ ଜାତ ।

କୁତା, } ବି. (ଯାବନିକ) କୁକୁର,
କୁତ୍ତା, } ଶ୍ୱାନ ।

କୁତି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ମାଈ କୁକୁର ।
କୁତ୍ତି, } ଯଥା—

ଘୋଡ଼ାଠାରୁ ବାଛୁରି କୁତିରୁ ବିଲୁଆ,
ମନୁଷ୍ୟ ଜାତ କରେ ଶରଭ ହାତିଛୁଆ । କୃ.ଖ୍ର.ଖ୍ର.ପ.

କୁତିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆନୁମାନିକ ମୂଲ୍ୟ ନିରୂପଣ କରିବା ।

କୁତୁକ, ବି. (କୁତୁ=ଶବ୍ଦ—କୈ=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) କୁତୂହଳ, ଔତ୍ସୁକ୍ୟ; ଆନନ୍ଦ ।

କୁତୁକୁତୁ, ବି. (ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ—କୁତୁକ ଶବ୍ଦଜ) ଦେହର ସନ୍ଧିସ୍ଥାନରେ ଅଙ୍ଗୁଳି ଚାଳନ, ସନ୍ଧିସ୍ଥାନରେ ଅଙ୍ଗୁଳି ଚାଳି ହାସ୍ୟ ଜନ୍ମାଇବା ।

କୁତୁକୁତେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ ବା କୁତୁକ ଶବ୍ଦଜ) କୁତୁକୁତୁ କରିବା ।

କୁତୁହାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ—କୁତୁକ ଶବ୍ଦର ଅନୁକୃତ) କୌତୁକ କରିବା । ଯଥା—

ଗଣ୍ଡା ହରିଣ ମାଂସମାନ ଦେଲେକ ଖେଳି,
ପରସନ୍ତି କୁତୁହାଇ ଯେତେ ଯେ ପାରେ ଭୁଞ୍ଜି । ସା.ଖ୍ର.ଆ.

କୁତୂ, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(କୁ=କୁତ୍ସିତ-ତନ୍=ବିସ୍ତାର
କୁତୁପ, } କରିବା-ଊ, ନ ଲୋପ, ଊ=ଊ) ଚର୍ମନିର୍ମିତ ତୈଳପାତ୍ର, କୁଆ; ଚର୍ମନିର୍ମିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ତୈଳପାତ୍ର । (କୁତୂଃ କୃତ୍ତେଃ ସ୍ନେହପାତ୍ରଂ ସୈବାଲ୍ପା କୁତୁପଃ ପୁମାନ୍—ଅମର ।)

କୁତୂହଳ, ବି. କ୍ଳୀ. ଔତ୍ସୁକ୍ୟ, ଆନନ୍ଦ । ବିଂ. ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ।

କୁତେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିମାଣ, ସୀମା ।

କୁତ୍ର, } ଅଂ. କ୍ଳୀ. କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ,
କୁତ୍ରଚିତ୍, } କୌଣସିଠାରେ ।

କୁତ୍ରାପି, ଅଂ. କ୍ଳୀ. କୌଣସି କୌଣସିଠାରେ, କୌଣସିଠାରେ ହେଲେ ।

କୁତ୍ସନ, } ବି. (କୁତ୍ସ୍=ନିନ୍ଦା କରିବା-ଅନ,
କୁତ୍ସା, } ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ନିନ୍ଦା, ଭର୍ତ୍ସନା; ଦୋଷକୀର୍ତ୍ତନ ।

କୁତ୍ସିତ, ବିଂ. (କୁତ୍ସ୍-ତ) ନିନ୍ଦିତ, ଅବଜ୍ଞେୟ; ଦୋଷଯୁକ୍ତ ।

କୁଥ, ବି. (କୁଥ୍=ଯୁକ୍ତ କରିବା-ଅ) ହସ୍ତି-ପୃଷ୍ଠରେ ଆସ୍ତରଣାର୍ଥ ଚିତ୍ରକମ୍ବଳ, ଝୁଲ; କୁଶତୃଣ; କାଠ; କନ୍ଥା; ପ୍ରାତଃସ୍ନାୟୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

କୁଦ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଢିପ ଅର୍ଥାତ୍ ଉଚ୍ଚ
କୁଦା, } ଭୂମି । ଯଥା—

ସେ ଶାଳକେଦାରେ ଦୂରୁ ଦିଶେ ଯାର
ସିକତା କୁଦ । ଉଷା ।

ସମୂହ । ଯଥା—

ଖୋଜ ଖୋଜ ପୁଞ୍ଜା ପୁଞ୍ଜା କୁଦା କୁଦା ହୋନ୍ତି,
ପଳାଇ ଆଗୁ କେହି ପଛରେ ଲୁଚି ଦିଅନ୍ତି ।ନୃ.ପୁ.ଚୃ.ଚ.

ଢିଅା, ଲମ୍ଫ ।

କୁଦାମାରିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନାଚିବା,
କୁଦିବା, } ଡେଇଁବା । ଯଥା—

ଏହା କହି କୁହାଣ୍ଟି ଧଇଲ ବେନି ଗଦା,
ରେରେକାର ଶବଦେ ମାଇଲ ବେନି କୁଦା ।ସା.ଭା.ସ.

କୁଦାଳ, } (ବି. (କୁ=ଭୂମି-ଦଲ୍=ବିଦାରଣ
କୁଦ୍ଦାଳ, } କରିବା-ଅ, କୁ=ଭୂମି-ଉତ୍-ଦଲ୍-
କୁଦ୍ଦାଳ, } ଅ—ଏକପକ୍ଷେ "ଉ" ଲୋପ ହୁଏ,
କୁଦାର, } ଯେ ଭୂମି ବିଦାରଣ କରେ, କୁ-ଦୃ
କୁଦ୍ଦାର, } -ଅ କୁ-ଉତ୍-ଦୃ-ଅ— ପକ୍ଷେ
ଉକାର ଲୋପ) ଭୂମି ଖନନ ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ, କାଙ୍କ ପ୍ରଭୃତି ।

କୁଦିବା, କ୍ରି. (କୂର୍ଦ୍ଦନ ଶବ୍ଦଜ) ଗୋଡ଼ରେ ଚକଟିବା ।

କୁନଟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁ-ନଟୀ) କୁତ୍ସିତ ନର୍ତ୍ତକୀ; ମନଃଶିଳା ।

କୁନକାନକଥା, ବି. (କର୍ଣ୍ଣାକର୍ଣ୍ଣିକ ଶବ୍ଦଜ) କାନକୁହା କଥା । ଯଥା—

ଶକୁନି କୁନକାନ କଥା ଗୁଞ୍ଜିଦେଇ,
ହାନି ଲଭ ନ ଘେନି କ୍ରୋଧ ମନେ ବହି ।କୃ.ଭା.ଦ୍ରୋ.ପ.

କୁନ୍ତ, ବି. (କୁ=କୁତ୍ସିତ-ଅନ୍ତ=ନାଶ, ଅଥବା କୁ=ମସ୍ତକ-ଉନ୍ଦ=ଆର୍ଦ୍ର ହେବା-ଅ, ଦ=ତ) ପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ ବାଣ; ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ପ୍ରାସ ଅସ୍ତ୍ର । (ଦେଶଜ—ବାଲେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ବଡ଼ ମାଠିଆ ।

କୁନ୍ତଳ, ବି. (କୁନ୍ତ=ପ୍ରାସ ଅସ୍ତ୍ର-ଲା=ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) କେଶ; ଦେଶବିଶେଷ; ପାନପାତ୍ର; ଲାଙ୍ଗଳ ।

କୁନ୍ତି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପିତାଙ୍କର କୁନ୍ତିଭୋଜ
କୁନ୍ତୀ, } ନାମାନୁସାରେ ଏ ନାମ ହୋଇଅଛି) ପାଣ୍ଡବ ମାତା; ଦେଶବିଶେଷ ।

କୁନ୍ଥନ, ବି (କୁନ୍ଥ୍=କ୍ଳେଶ ଦେବା-ଅନ) କ୍ଳେଶଦ୍ୟୋତନ, କୁନ୍ଥାଇବା ।

କୁନ୍ଥା, ବି. (କୁନ୍ଥନ ଶବ୍ଦଜ) କୁନ୍ଥନ ।

କୁନ୍ଥାଇବା, } କ୍ରି. (କୁନ୍ଥ୍ ଧାତୁଜ) କୁନ୍ଥନ
କୁନ୍ଥେଇବା, } କରିବା । ଯଥା—

ଖାଇପିଇକରି ଶୁଅଇ ଖଟେ,
ଗୁରୁସ୍ତକୁ ଦେଖି କୁନ୍ଥାଇ ଉଠେ । ହା. ତ.

କୁନ୍ଥାଣି, ବି. (କୁନ୍ଥନ ଶବ୍ଦଜ) ବାଧାରେ ଉଁ ଉଁ ଶବ୍ଦ କରିବା ।

କୁନ୍ଥୁକୁନ୍ଥୁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅନିଚ୍ଛୁକ ।

କୁନ୍ଦ, ବି. (କୁ=ଭୂମି-ଉନ୍ଦ୍=ଆର୍ଦ୍ର କରିବା-ଅ) ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ ପୁଷ୍ପବିଶେଷ; କୁବେରଙ୍କ ନିଧିବିଶେଷ; ବର୍ଷପର୍ବତବିଶେଷ ।

କୁନ୍ଦ, } ବି. (ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)
କୁନ୍ଦନ, } କାରିଗରର ଭ୍ରମିଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

କୁନ୍ଦେ କଣ୍ଟା ପ୍ରାୟେ ଏ ନିତମ୍ବ ତୋର
ଦେଖି ହେଲି ବଡ଼ ଶୋକ । ଯ. କେ.
ନାସା ଫୁଲିବାରେ ଚଲେ ଶ୍ୱାସ୍ବସା
କୁନ୍ଦନ ନିବାଡ଼ ଗୁଣା । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

ନକସ ଖେଳ ଖେଳିବା ସମୟରେ ହୁଣ୍ଡି କରି ବାନ୍ଧିବା ପଇସା କୁଣ୍ଡ; ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଅଳଙ୍କାର ଉପରେ ବହୁମୂଲ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତରାଦି ବସାଇବା ପ୍ରଣାଳୀବିଶେଷ ।

କୁନ୍ଦା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୁନ୍ଦରେ ସାଫ କରାଯିବା । ଯଥା—

କହି ନକ୍ଷତ୍ର ବୋଲି ଯେ ଦିଶୁଛି,
କୁନ୍ଦା-କଣି ଚୁଣି ହୋଇ ଯାଇଛି । ର. ଘ.

ବି. କୁନ୍ଦିବା, କୁନ୍ଦନ ।

କୁନ୍ଦାରୁ, } ବି. (କୁନ୍ଦ-କାରୁ-ଶବ୍ଦଜ) ଯେ
କୁନ୍ଦଗର, } କୁନ୍ଦ କରେ, କୁନ୍ଦନ ଶିଳ୍ପୀ ।

କୁନ୍ଦିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଯନ୍ତ୍ରରେ ବସାଇ ଚକ୍‌କଣ କରିବା । ଯଥା—

କୁନ୍ଦ ରଖିଛୁ ବଧୂ କଂସାଗୁଳ । ର. ପ.

ମାଡ଼ ଦେବା ।

କୁନ୍ଦୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)
କୁନ୍ଦଣୀ, } ପୁଷ୍ପାର୍ଥ କୁନ୍ଦ ଶବ୍ଦର ଅନୁକୃତ, ସ୍ତ୍ରୀନାମବିଶେଷ ।

କୁନ୍ଦୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ପାନବିଶେଷ । (ଏହାର ଠିକ୍ ଅର୍ଥ ଜଣା ଯାଇ ନାହିଁ, ଏତାଦୃଶ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଶବ୍ଦ ସାରଳା ମହାଭାରତରେ ଏବଂ ନୃସିଂହ ପୁରାଣରେ ଦେଖାଯାଏ ।) ଯଥା—

ହସ୍ତି ଦନ୍ତ କମ ଦଶଲକ୍ଷ ଯେ ସିଂହଡ଼ା,
ସ୍ଥୂଳ କମ ନରମାଣ ଲକ୍ଷେକ କୁନ୍ଦୁରି । ସା.ଭା.ସ.

ବିଂ. ଦୁଷ୍ଟ, କଳହୁଡ଼ା ।

କୁନ୍ଦୁରୁଖୋଟି, ବି. (କୁନ୍ଦୁରୁ ଶବ୍ଦଜ) ସୁଗନ୍ଧବିଶିଷ୍ଟ ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ।

କୁପାଇବା, କ୍ରି. (କୁପ୍ ଧାତୁଜ) କୋପଯୁକ୍ତ କରାଇବା । ଯଥା—

କୁପାଇଲୁ କି ସେ ପାଇଲୁ ରେ । ଗୀତ ।

କୁପିତ, ବିଂ. (କୁପ୍-ତ) କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ; ବିରକ୍ତ ।

କୁପିବା, କ୍ରି. (କୁପ୍ ଧାତୁଜ) କ୍ରୋଧଯୁକ୍ତ ହେବା ।

କୁପୂୟ, ବିଂ. (କୁ = କୁତ୍ସିତ-ପୂୟ୍ = ଭାଗ କରିବା, ଚଳିବା-ଅ) କୁତ୍ସିତ; ନିନ୍ଦିତ ।

କୁବୁଜ, ବିଂ.(କୁବ୍‌ଜ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) କୁଜା । ଯଥା—

ଖଞ୍ଜ କୁବୁଜ ପାଦହୀନ, କର୍ମଟି ଅଛଇ ପ୍ରମାଣ । ମା.ମା.

କୁବୁଜା, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁବ୍‌ଜା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
କୁବୁଜୀ, } କୁଜୀ ସ୍ତ୍ରୀ, କୁବ୍‌ଜା । ଯଥା—

କାଣୀ କୁବୁଜୀ ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ କେମ୍ପୀ,
ହୋଇଣ ଥିବ ସେ ଯଦ୍ୟପି । ଦା. ର.

ମାଥୁରା ସ୍ତ୍ରୀବିଶେଷ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯାହାକୁ ସଦ୍‌ଗତି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।

କୁବେର, ବି. (କୁ = କୁତ୍ସିତ-ବେର = ଶରୀର) ଯକ୍ଷରାଜ, ଧନାଧିପ ।

କୁବ୍‌ଜ, ବି. (କୁ = ଈଷତ୍-ଉବ୍‌ଜ୍ – ଋଜୁହେବା-ଅ-ଯାହାର ଈଷତ୍‌ମାତ୍ର ଋଜୁତା ଅଛି) ଉଚ୍ଚପୃଷ୍ଠ, କୁଜା; (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) କୁଜୀ, କଂସର ସୈରିନ୍ଧ୍ରୀବିଶେଷ ।

କୁଭ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକତ୍ରିତ ବା ଗଦା । ଯଥା—

ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ପନ୍ତି ପନ୍ତି କୁଭ କୁଭ ହୋଇ ।
ବାଜଇ ନାନା ବାଦ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଚମକାଇ ॥
ନୃ. ପୁ. ଷ. ତ.

ସଂ. (କୁ = କୁତ୍ସିତ, ପୃଥ୍ୱୀ-ଭା = କାନ୍ତି) କୁତ୍ସିତଦୀପ୍ତି, ପୃଥ୍ୱୀ ଛାୟା ।

କୁମର, ବି. (କୁମାର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପୁତ୍ର । ଯଥା—

ମରକତକେଶୀ ଓଷ୍ଠ ସୁଧା ପାନୁଁ
ନ ଭରସଇ ହଂସକୁମର । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

କାର୍ତ୍ତିକେୟ ।

କୁମର, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଞ୍ଜାପାସାରର ଏକରଙ୍ଗ, ଏହାକୁ ହରିତାଳରେ କଇଥ ଅଠା ମିଶାଇ କରନ୍ତି ।

କୁମାର, ବି. (କୁ = କୁତ୍ସିତ, ଅଳ୍ପ-ମାର = କନ୍ଦର୍ପ, ଅଥବା କୁମାର୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଅ) କାର୍ତ୍ତିକେୟ; ଯୁବରାଜ; ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ବାଳକ; ପୁତ୍ର; ଅଶ୍ୱବାରକ ବୃକ୍ଷ; ଶୁକପକ୍ଷୀ । (କୁମାରଃ ସ୍ୟାତ୍ ଶୁକେ ସ୍କନ୍ଦେ ଯୁବରାଜେଽଶ୍ୱବାରକେ—କୋଷାନ୍ତର ।) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଅବିବାହିତା କନ୍ୟା; ଷୋଡ଼ଶବର୍ଷୀୟା ବାଳିକା; ବାଳିକା; ଘୃତକୁମାରୀ ବୃକ୍ଷ; ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ; ରାଗିଣୀବିଶେଷ ।

କୁମୁଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ବୈଶ୍ୟଜାତି । ଯଥା—

ଦେଖନ୍ତି ଜନଗହଳ ମହାନଗର ଗୋଟି,
ସମସ୍ତେ ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ ମହାଜନ କୁମୁଟି । ସା.ଭା.ଆ.

କୁମୁଦ, ବି. (କୁ = ପୃଥ୍ୱୀ-ମୁଦ୍ = ହୃଷ୍ଟ ହେବା -ଅ) ଶ୍ୱେତୋତ୍ପଳ; ରକ୍ତପଦ୍ମ; ରୌପ୍ୟ; ନୈଋର୍ତ କୋଣର ହସ୍ତୀ; ବାନରବିଶେଷ; ସର୍ପବିଶେଷ; ଗରୁଡ଼ପୁତ୍ର; କାର୍ତ୍ତିକମାସ; କର୍ପୂର ।

କୁମୁଦନାଥ, କୁମୁଦବାନ୍ଧବ, କୁମୁଦାନନ୍ଦ, } ବି. ପୁଂ. ଚନ୍ଦ୍ର । (ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରକାଶରେ କୁମୁଦ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ବୋଲି)

କୁମୁଦବତୀ, କୁମୁଦ୍‌ବତୀ, କୁମୁଦିନୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁମୁଦ, କୁମୁଦ୍-ବତ୍ - ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ - ସ୍ତ୍ରୀ - ଈ, ଅନ୍ୟତ୍ର ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଇନ୍-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କୁମୁଦଲତା, କୁମୁଦବନ, କୁମୁଦସମୂହ ।

କୁମ୍ପ, ବିଂ. (କୁନ୍ପ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅ) ବନହସ୍ତ, କେମ୍ପା ।

କୁମ୍ପା, କୁମ୍ପୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୂପୀ ଶବ୍ଦଜ) ତରଳ ପଦାର୍ଥ ରଖିବା ପାତ୍ରବିଶେଷ; ଛୋଟ ଛୋଟ କାଷ୍ଠପାତ୍ରବିଶେଷ ।

କୁମ୍ପାସ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଲାକୃତି ଇଟା କମ୍ବା ପଥର ପାଇଟି କରିବା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ମାପ କରିବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

କୁମ୍ଭ, ବି. (କ = ଜଳ-ଉନ୍ଭ୍ = ପୂରଣ କରିବା-ଅ) ଘଟ; ଗଜକୁମ୍ଭ; ରାକ୍ଷସବିଶେଷ; ପରିମାଣବିଶେଷ; ରାଶିବିଶେଷ; ବେଶ୍ୟାର ପୁତ୍ର; ବେଶ୍ୟାର ଉପପତି ।

କୁମ୍ଭକାର, ବି (କୁମ୍ଭ-କୃ-ଅ) ଜାତିବିଶେଷ, କୁମ୍ଭାର ।

କୁମ୍ଭଜ, କୁମ୍ଭଜନ୍ମା, କୁମ୍ଭଯୋନି, କୁମ୍ଭସମ୍ଭବ, } ବି. ପୁଂ. ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୁନି; ବଶିଷ୍ଠ; ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟ ।

କୁମ୍ଭାଟୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

କୁମ୍ଭାଟୁଆ ଖଗ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଡଗରା,
ରଙ୍ଗେ ବଜାଇଲା କାନନ ନାଗରା । ନ. କେ.

କୁମ୍ଭାର, ବି. (କୁମ୍ଭକାର ଶବ୍ଦଜ) ମାଟିର ହାଣ୍ଡି ପ୍ରଭୃତି ତିଆର କରିବା ଜାତି । ଯଥା—

ମୁଣ୍ଡ ରଜାଙ୍କରେ ଗଣ୍ଡି କୁମ୍ଭାରଶାଳରେ,
ପାଦ ଦୁଇ ପଡ଼ିଲା ଯେ ତେଲିର ଗୃହରେ । ବେ. ପ.

କୁମ୍ଭାରଶାଳ, କୁମ୍ଭାରସାଳ, } ବି. (କୁମ୍ଭକାରଶାଳା ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ଘରେ କୁମ୍ଭାରମାନେ ହାଣ୍ଡି ପୋଡ଼ନ୍ତି ।

କୁମ୍ଭାରୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁମ୍ଭକାରିଣୀ ଶବ୍ଦଜ) କୁମ୍ଭାରର ସ୍ତ୍ରୀ ।

କୁମ୍ଭିଳ, କୁମ୍ଭିଳକ, } ବି. ପୁଂ. ଚୋର; ଶ୍ଳୋକାର୍ଥ-ଚୋର ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ପରର ଶ୍ଳୋକର ଅଂଶ ନେଇ ନିଜ ରଚନାରେ ମିଶାଇଦିଏ ।

କୁମ୍ଭୀ, ବି. (କୁମ୍ଭ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ହସ୍ତୀ; କୁମ୍ଭୀର; ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ । (କୁମ୍ଭ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କ୍ଷୁଦ୍ର କଳସୀ; ବେଶ୍ୟା; କଟ୍‌ଫଳ ।

କୁମ୍ଭୀପାକ, ବି. ପୁଂ. ନରକବିଶେଷ ।

କୁମ୍ଭୀର, କୁମ୍ଭୀଳ, } ବି. (କୁମ୍ଭୀ = ମତ୍ସ୍ୟାଦି-ରା, ଲା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ଜଳ ପ୍ରବଳ ଅତି ହିଂସ୍ର ଜଳଜନ୍ତୁବିଶେଷ ।

କୁୟାତି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୁଷ୍ଟ ।

କୁରଙ୍ଗ, କୁରଙ୍ଗକ, } ବି. (କୁର୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅଙ୍ଗ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ମୃଗ ।

କୁରଣ୍ଟ, କୁରଣ୍ଟକ, } ବି. (କୁର୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅଣ୍ଟ-କ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଦାସକୁରଣ୍ଟା ଗଛ ।

କୁରଣ୍ଡ, ବି. (କୁ-ରମ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଡ଼, ଯେ ବୀର୍ଯ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରେ) ବୃଦ୍ଧିଶୀଳ ଅଣ୍ଡକୋଷ ।

କୁରର, ବି. (କୁର୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଅର, ଯେ କରୁଣଧ୍ୱନିଦ୍ୱାରା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରେ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ, ଉତ୍କ୍ରୋଶ ପକ୍ଷୀ । (ଉତ୍କ୍ରୋଶ କୁରରୌ ସମୌ—ଅମର ।)

କୁରଳ, ବି. ପୁଂ. କୁରର ପକ୍ଷୀ; ଅଳକ, ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳ ।

କୁରବକ, କୁରୁବକ, } ବି. ପୁଂ. ଦାସକୁରଣ୍ଟା ଗଛ, ଦାସକୁରଣ୍ଟା ଫୁଲ ।

କୁରହାଡ଼, କୁରାଡ଼ି, କୋରାଡ଼ି, କୁହ୍ରାଡ଼, } ବି. (କୁଠାର ଶବ୍ଦଜ) କାଷ୍ଠ ହାଣିବା ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଏପାଖେ ଧୋବଣୀ ସେପାଖେ ଧୋବା,
କାନ୍ତୀକି ମାଇଲେ କୋରାଡ଼ି ଗୋବା । ହା. ଚ.

କୁରାଇସୁଣୀ, କୁଟରିସୁଣୀ, କୁଲାଇସୁଣୀ, କୁଟଲେଇସୁଣୀ, } ବି. (କୃଷ୍ଣସିଂହ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ ।

କୁରାଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ମୃଗଜାତୀୟ ପଶୁ ।

କୁରାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ମୁଖରାବ । ଯଥା—

ଅନେକ ଲୋକ ତହିଁ ମିଳି
ଦେଉଛନ୍ତି କୁହାଟ କୁରାଳି । ଦା. ର.

କୁରୁ, ବି. (କୁର୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଉ—ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ, ଯେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜାମାନଙ୍କର ବୀର୍ଯ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରେ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ରାଜା; ଦେଶବିଶେଷ; କୁରୁବର୍ଷ, ଉତ୍ତରକୁରୁବର୍ଷ ।

କୁରୁଆଁ, କୋରୁଆଁ, } ବି. (କୁରୁବକ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଶାକ ।

କୁରୁକୁରୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ହାସର ଅନୁକରଣ । ଯଥା—

ଏମନ୍ତ ପାଞ୍ଚ ରାଜା ହସିଲେ କୁରୁକୁରୁ । ସା. ଭା. ଆ.

କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର, ବି. (କୁରୁ—କ୍ଷେତ୍ର = ଭୂମି) କୁରୁପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କର ରଣଭୂମି, ଆଧୁନିକ ନାମ ଥାନେଶ୍ୱର ।

କୁରୁଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ପାତ୍ରବିଶେଷ । (ଏହା କାଦୃଶ ତାହା ଠିକ୍ ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଏତାଦୃଶ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ସାରଳା ମହାଭାରତରେ ଅନେକତ୍ର ଦେଖାଯାଏ ।) ଯଥା—

ତମ୍ବା ଗଡୁ ପବିତ୍ର କାଖେଣ ବେଦ ପୋଥି,
କୁରୁଣି ପିଠି ପିଢ଼ା କରେଣ ଗଡୁ ପାଣି । ସା. ଭା. ଆ.

କୁରୁଣ୍ଟ, ବି. (କୁ = କୁତ୍ସିତ-ରୁନ୍ଟ୍ = ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ଅ) ଦାସକରଣ୍ଟୀଗଛ; କାଷ୍ଠପୁତ୍ତଳୀ, କାଠକୁଣ୍ଢାଇ ।

କୁରୁତାନ୍ତ, ବି. (କୃତାନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଯମ । ଯଥା—

ବୋଇଲେ ପାପିଷ୍ଠକୁ ଘୋଟିଲା ସନ୍ନିପାତ,
ଏହାକୁ ନେବାପାଇଁ ବସିଛି କୁରୁତାନ୍ତ । ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.

କୁରୁମ, କୂର୍ମ, କୃମ, } ବି. (କୂର୍ମ ଶବ୍ଦଜ) କଇଁଛ; କୂର୍ମ । ଯଥା—

ଚଳିଲେ ଚତୁରଙ୍ଗ ବଳ କୁରୁମ ଟଳମଳ,
ସମୁଦ୍ରମନ୍ଥନପ୍ରାୟେକ ଶୁଭୁଛି ମୁଖରାବ ଚହଳ । ବି. ରା.

ଶ୍ରୀ ମତ୍ସ କୃମ ବରାହ ନୃସିଂହ ବାମନ,
ପର୍ଶୁରାମ ଶ୍ରୀରାମ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବଳରାମ । ନୃ. ପୁ. ଚୂ. ତ.

କୁରୁମି, ବି. (କୃମି ଶବ୍ଦଜ) ପୋକ । ଯଥା—

ବିଷ୍ଠା ମୂତ୍ର କୁରୁମିଗଣ,
ଏଥିରେ ହୋଇଛୁ ନର୍ମାଣ । ସୁ. ପ.

କୁରୁଳ, କୁରୁଳୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳାର୍ଥକ କୁରଳ ଶବ୍ଦଜ) ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳ ଏବଂ ତା ତଳକୁ ଥିବା ବାଳ । ଯଥା—

କାହା କଉରୀ କୁରୁଳୀ, କପୋଳେ ଯାଇଛି ଝୁଲି । ର. କ.
କଳିନ୍ଦନନ୍ଦନୀ ଲହରୀ ବଳି,
କପାଳତଳେ ଅଳକଆବଳୀ,
କୁରୁଳରେ ଯାଇଅଛି ଝୁଲି,
କମ୍ପେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଝଲକମାଳୀ । ର. କ.

(ଦେଶଜ) ହସି ଗଡ଼ି କରିବା ଧ୍ୱନି । ଯଥା—

ପୁରାଣ ନିକଟେ ଗଡ଼ଇ, କୁହାଟ କୁରୁଳି ଗୁଞ୍ଜଣ । ଦା. ର.

ଗୃହର ଉପକରଣବିଶେଷ ।

କୁରୁଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଧ୍ୱନି କରିବା । ଯଥା—

ସୁସଙ୍ଗ ପରିମଳ ଗନ୍ଧ କରେ ସୁବାସ,
ଲୁବ୍ଧ ମଧୁପ କୁରୁଳୁଛନ୍ତି ଚଉପାଶ । ସା. ଭା. ଆ.

କୁରୁବିନ୍ଦ, ବି. (କୁରୁ = କୁରୁଦେଶ-ବିନ୍ଦ୍ = ପାଇବା-ଅ, ଯାହା ଏହି ଦେଶରେ ମିଳେ) ପଦ୍ମରାଗମଣି, ମୁସ୍ତା, ମୁଥା; ଦର୍ପଣ; ହିଙ୍ଗୁଳ ।

କୁରେଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନି । ଯଥା—

ରେରେକାର ଶବଦେ ସେ ପାଡ଼ନ୍ତି କୁରେଳି;
ଧାଇଁଲେ ସେ ବହୁତର କଟୁକଥା ବୋଲି । ସା. ଭା. ସ.

କୁର୍ତ୍ତା, କୁରୁତା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗରଖାବିଶେଷ ।

କୁର୍ଦ୍ଦନ, କର୍ଦ୍ଦନ, } ବି. (କୁର୍ଦ୍ଦ, କୂର୍ଦ୍ଦ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା -ଅନ) ଆସ୍ଫାଳନ; କୁଦିବା ।

କୁର୍ନିଶ, ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରଣାମ । ଯଥା—

ସେ ଲୋକ ସଲଜ୍ଜଭାବରେ କୁର୍ନିଶ କରି ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲା । ଉ. ସା. ସ

କୂର୍ପର, } ବି.(କୁର୍ = ଛେଦନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-
କର୍ପର, } ପର) କଫୋଣି, କହୁଣି; ଜାନୁ ।

କୂର୍ପାସ, } ବି. (କୂର୍ପର = କହୁଣି-ଅସ୍ =
କୂର୍ପାସକ, } ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ,
କୃର୍ପାସକ, } କ—ସ୍ୱାର୍ଥେ) କଞ୍ଚୁଳିକା, କାଞ୍ଚୁଲି ।
(ଚୋଳଃ କୂର୍ପାସକୋଽସ୍ତ୍ରିୟାଂ—ଅମର ।)

କୁଳ, ବି. (କୁ = ପୃଥ୍ୱୀ-ଲା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ, ଅଥବା କୁଳ୍ = ଏକତ୍ରିତ ହେବା-ଅ) ବଂଶ । ଯେପରି—ଯଦୁକୁଳ । ଗୋଷ୍ଠୀ; ଜାତି; ଜନପଦ; ଗୃହ । ଯେପରି—ଗୁରୁକୁଳ ବାସ । ଯୂଥ, ସମୂହ । ଯଥା—ମୃଗକୁଳ, ଅଳକକୁଳାବୃତାନନ ।

କୁଳକ, ବି. (କୁଳ-କ) ଏକାନ୍ୱୟସମନ୍ୱିତ ଚତୁରଧିକ ଶ୍ଲୋକସମୁଦାୟ; ବଲ୍ମୀକ; କୁଳଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

କୁଳଛଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୁଳକୁ ଯେ ତ୍ୟାଗ କରେ; କୁଳରୁ ଯେ ବାହାର କରିଦିଏ । ଯଥା—

କୁଳଛଡ଼ା ବଂଶୀ ଧରି ଧୀରେ ସେ । ର. କ.

କୁଳଟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(କୁଳ-ଅଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ—ଯେ କୁଳରୁ ବାହାରିଯାଏ) ଅସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ, ଭ୍ରଷ୍ଟା, ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ ।

କୁଳବୁଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ଲୋକ କୁଳଧର୍ମ ଲୋପ କରେ, ଯେ ଅକ୍ରିୟା କରେ ।

କୁଳତା, ବି. (ଦେଶଜ—କେବଳ ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଚଷା ।

କୁଳପାଂସନ, ବିଂ.(କୁଳ୍-ପିନ୍ସ୍ = ନାଶ କରିବା-ଅନ) କୁଳଦୂଷକ, କୁଳମର୍ଯ୍ୟାଦାନାଶକ ।

କୁଳପାଳିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଳ-ପାଳ୍-ଅକ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଅକ = ଇକ) ସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ, କୁଳସ୍ତ୍ରୀ ।
(କୁଳସ୍ତ୍ରୀ କୁଳପାଳିକା—ଅମର ।)

କୁଳା, ବି. (କୂଲ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଧାନ ଚାଉଳ ପାଛୋଡ଼ିବା ନିମିତ୍ତ ବାଉଁଶନିର୍ମିତ ପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାହାଘରେ ଯେଉଁ ମାଛ,
ତାକୁ କୁଳାରେ ପକାଇ ବାଛ । ଢ଼ା. ଉ.

କୁଳାବା, } ବି. (ଦେଶଜ) କୁଳାଦ୍ୱାରା ବିଞ୍ଚିବା ।
କୁଳାବାଁ, }

କୁଳାଙ୍ଗାର, ବିଂ.(କୁଳ-ଅଙ୍ଗାର) ଯାହା ହେତୁରୁ କୁଳ ମଳିନ ହୁଏ, ଯାହାର ଚରିତ୍ରଦୋଷରୁ କୁଳରେ କଳଙ୍କ ଲାଗେ ।

କୁଳାୟ, ବି. (କୁଳ-ଅୟ୍ = ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ଅ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପକ୍ଷିକୁଳର ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ) ନୀଡ଼, ପକ୍ଷିମାନଙ୍କର ବସା ଘର । (କୁଳାୟୋ ନୀଡ଼ମସ୍ତ୍ରିୟାଂ—ଅମର ।) (ସ୍ତ୍ରୀ—କୁଳାୟିକା) ଚଡ଼ିଆଖାନା ।

କୁଳାଳ, ବି. (କୁ = ମୃତ୍ତିକା-ଲଲ୍ = ଲାଳସା କରିବା-ଅ, ଯେ ମୃତ୍ପାତ୍ରଯୋଗ୍ୟ ମୃତ୍ତିକା ବାଞ୍ଛା କରେ) କୁମ୍ଭକାର, କୁମ୍ଭାର । (କୁମ୍ଭକାରଃ କୁଳାଳକସ୍ତୁ—ଅମର ।)

କୁଳି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିନ୍ଦୁକ । ବି. ତୁଣ୍ଡରେ ପାଣି ରଖି କୁଳୁକୁଞ୍ଚା କରିବା ।

କୁଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ମୂଲିଆ; ମୂଲିଆର ମୂଲ ।

କୁଳିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୂଲିଆ ।

କୁଳିଆକାତରା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଆଖିବୁଜାଳି
ଉଳିଆକାତରା, } ଖେଳ ।

କୁଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିନ୍ଦା କରିବା ।

କୁଳିର, } ବି. (କୁଳ୍ = ବିସ୍ତାର କରିବା-ଇର,
କୁଳୀର, } ଈର) କର୍କଟ, କଙ୍କଡ଼ା; କର୍କଟ ରାଶି । (ସ୍ୟାତ୍ କୁଳୀରଃ କର୍କଟକଃ—ଅମର ।)

କୁଳିଶ, } ବି. (କୁଳ = ହସ୍ତ-ଶୀ = ଶୋଇବା-
କୁଳୀଶ, } ଅ—ଯେ ଇନ୍ଦ୍ର ହସ୍ତରେ ଶୟନ କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସର୍ବଦା ସୁଖରେ ଥାଏ, ଅଥବା କୁଳ = ପର୍ବତ-ଶୋ = ବିଦାରଣ କରିବା-ଅ, ଇ ଆଗମ) ବଜ୍ର । (କୁ-ଲିଶ୍-ଅ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; ଅଗ୍ରଭାଗ ।

କୁଳୀନ, ବିଂ. (କୁଳ-ଈନ) ସତ୍କୁଳୋଦ୍ଭବ, କୁଳଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

କୁଳୁକୁଳା, ବି. (ଦେଶଜ—ଗଞ୍ଜାମରେ ସମଧିକ ବ୍ୟବହୃତ) ଭର୍ତ୍ସନା ।

କୁଳୁକୁଞ୍ଚା, ବି. (ଦେଶଜ) ତୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ପାଣି ଧରି କଳକଳ କରି ପକାଇଦେବା । ଯଥା- -

ଦ୍ୱାଦଶ କୁଳୁକୁଞ୍ଚା କଲେ,
ଜଳରେ ଯାଇଣ ପଶିଲେ । ମା. ମା.

କୁଳୁକୁଳୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ; ଜଳପ୍ରବାହର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ ।

କୁଲ୍‌କୁଲ୍, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ଥିର ହେବା, ଖଜବଜ ହେବା ।

କୁଳୁଚି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋରୁଙ୍କୁ ଦେବାପାଇଁ ଅଧକୁଟା ଧାନ ପ୍ରଭୃତି । ଯଥା—

କୁଣ୍ଡା କୁଳୁଚି ଖାଇ ଖାଇ, ବହୁତ ଦୁଧ ଦିଏ ଗାଈ ।

କୁଲୁମି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଲହିଣ, ଚିତ୍ରକାରମାନେ ଏହି ଶସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ମୁକୁଟ ପ୍ରଭୃତିର କୁନ୍ଦନ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ।

କୁଳୁହାଁ, ବି. (ଦେଶଜ) କୁଣିଆଁ, ଅଭ୍ୟାଗତ ବନ୍ଧୁ ।

କୁଲ୍ମାଷ, } କୁଲ୍ମାସ, } ବି. ସଂ. କାଞ୍ଜି ।

କୁଲ୍ୟ, ବି. (କୁଲ୍=ରାଶି କରିବା-ଯ) ଅସ୍ଥି, ହାଡ଼ । (କୀକ ସଂକୁଲ୍ୟମସ୍ଥି ଚ— ଅମର ।) ମାଂସ; ସୂର୍ପ; କୁଲ୍ । ବିଂ. (କୁଳ=ବଂଶ-ଯ) ସତ୍କୁଳୋତ୍ପନ୍ନ; ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ।

କୁଲ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଲ୍=ରାଶି କରିବା-ଯ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) କୃତ୍ରିମ କ୍ଷୁଦ୍ରନଦୀ; ଗଡ଼ଖାଇ; ପ୍ରବାହ; କ୍ଷୁଦ୍ରଖାତ; ପୟଃପ୍ରଣାଳୀ; କୁଳସ୍ତ୍ରୀ ।

କୁବଳୟ, ବି. (କୁ=ପୃଥ୍ୱୀ-ବଲ୍=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ଅୟ) ନୀଳପଦ୍ମ, ନୀଳୋତ୍ପଳ । (ନୀଳୋତ୍ପଳଂ କୁବଳୟଂ—ଅମର ।) ଶ୍ୱେତ ପଦ୍ମ ।

କୁବଳୟାପୀଡ଼, ବି. (କୁବଳୟ-ଆପୀଡ଼=ଶିରୋଭୂଷଣ) କଂସାସୁରର ହସ୍ତୀ । ବିଂ. ନୀଳୋତ୍ପଳ ଯାହାର ଭୂଷଣ ହୋଇଅଛି ।

କୁଶ, ବି. (କୁ=ପୃଥିବୀ-ଶୀ=ଶୟନ କରିବା-ଅ—ଯେ ଭୂମିରେ ଶୋଇଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ସୁଖରେ ଥାଏ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ତୃଣ; ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ; ଜଳ; ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପୁତ୍ର । ବିଂ. ମତ୍ତ; ପାପିଷ୍ଠ । (ସ୍ତ୍ରୀ-କୁ=ପୃଥିବୀ-ଶୋ=ନାଶ କରିବା-ଅ-ଈ) ଲଙ୍ଗଳଫାଳ; ଲୌହବିକାର ।

କୁଶବିଟାଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଓଡ଼ିଆ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣ) ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବା ପୂର୍ବେ ବିଧବା ହେବା ଶୂଦ୍ରକନ୍ୟା ।

କୁଶଳ, ବି. (କୁ=କୁତ୍ସିତ-ଶୋ=ନାଶ କରିବା-ଅ ଏବଂ କୁଶ-ଲା=ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) କଲ୍ୟାଣ, ମଙ୍ଗଳ; ନିରାପଦ; ପୁଣ୍ୟ; ସାମର୍ଥ୍ୟ । ବିଂ. ନିପୁଣ, ଦକ୍ଷ; ଶିକ୍ଷିତ; କଲ୍ୟାଣଯୁକ୍ତ । (ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତିକ୍ଷେମପୁଣ୍ୟେଷୁ କୁଶଳଂ ଶିକ୍ଷିତେ ତ୍ରିଷୁ—ଅମର ।)

କୁଶୀଦ, } କୁସୀଦ, } କୁଷୀଦ, } ବି. (କୁଶ=ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା-ଈଦ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ବୃଦ୍ଧିଜୀବିକା, ସୁଦ; ରକ୍ତଚନ୍ଦନ । ବିଂ. ବୃଦ୍ଧିଜୀବୀ, ଯେ ସୁଦପାଇଁ ବୃତ୍ତି କରିଥାଏ ।

କୁଶୀଦକ, } କୁସୀଦକ, } ବିଂ. (କୁଶୀଦ-ଇକ) ଯେ ସୁଦ ପାଇବାକୁ ଟଙ୍କା କରଜ ଦିଏ ।

କୁଶେଶୟ, ବି. (କୁଶେ+ଜଳରେ-ଶୀ=ଶୋଇବା-ଅ) ପଦ୍ମ; ସାରସ ପକ୍ଷୀ; କର୍ଣ୍ଣିକାର ବୃକ୍ଷ ।

କୁଷ୍ଠ, ବି. (କୁଷ୍=ସ୍ଥିର ହେବା-ଠ, ଅଥବା କୁ=କୁତ୍ସିତ-ସ୍ଥା-ଅ) କୁଷ୍ଠରୋଗ; କୁଡ଼, ଔଷଧି ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ, } କୂଷ୍ମାଣ୍ଡ, } ବି. (କ=ପୃଥିବୀ-ଉଷ୍ମ-ଅଣ୍=ବଞ୍ଚିବା-ଡ଼) ପାଣିକଖାରୁ; ଶିବ ଅନୁଚରବିଶେଷ; ଗର୍ଭିଣୀର ଗର୍ଭସ୍ଥଳୀ; ଜରାୟୁ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଦୁର୍ଗା ।

କୁସ, ବି. (କୁଶ ଶବ୍ଦଜ—ପ୍ରାକୃତ) କୁଶ ବା ଦର୍ଭ ।

କୁସାଙ୍ଗୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବାଉଁଶକଣ୍ଠା ।

କୁସୁମ, ବ. (କୁସ୍ = ଧାପ୍ତି ପାଇବା-ଉମ— ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ପୁଷ୍ପ; ଫଳ; ସ୍ତ୍ରୀ ଋତୁସମୟ; ଚକ୍ଷୁରୋଗବିଶେଷ; (କୁସୁମ୍ଭ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

କୁସୁମାରଙ୍ଗ, ବ. (ଦେଶଜ) କୁସୁମ୍ଭପୁଷ୍ପର ରଙ୍ଗ ।

କୁସୁମ୍ବା, ବ. (ଦେଶଜ) ଭାଙ୍ଗ, ବଳଯ୍ୟାଯୁକ୍ତ ପାମାପୃ ।

କୁସୁମ୍ଭ, ବ. (କୁସ୍ = ଧାପ୍ତି ପାଇବା-ଉମ୍ଭ) କୁସୁମଫୁଲ; କୁସୁମ୍ଭପୁଷ୍ପର ରଙ୍ଗ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; କମଣ୍ଡଳୁ ।

କୁସୃତ, ବ. (କୁ = କୁତ୍ସିତ-ସୃ = ଗମନ କରିବା-ତ) ଶଠତା, ଧୂର୍ତ୍ତତା ।

କୁସ୍ତାକସ୍ତି, } ବ. (ଦେଶଜ) ଦୁଇଜଣ ମଲ୍ଲ
କୁସ୍ତାକୁସ୍ତି, } ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ।

କୁସ୍ତି, ବ. (ଦେଶଜ) ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ ।

କୁସ୍ତିବାଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ କୁସ୍ତି କରେ ।

କୁହକ, ବ. (କୁହ = ବିସ୍ମୟାପନ୍ନ କରିବା-ଅକ) ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ; ପ୍ରତାରଣା ।

କୁହର, ବ. (କୁ = ପୃଥିବୀ-ହୃ-ଅ) ଗହ୍ୱର, ଛିଦ୍ର ।

କୁହରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କୁହୁକୁହୁ ଶବ୍ଦ କରିବା । ଯଥା—
କୁହରୁ ପିକ ଘନ ଘନ,
ଶୁଭଇ କୁହୁକୁହୁ ସ୍ୱନ । ଉ. ସା. ୩.୯.

କୁହା, ବ. (କଥ୍ ଧାତୁଜ) କହିବା । ଯଥା—
କୁହା ନୋହେ ଏଥୁ ଆନ ଲକ୍ଷରେ । ର.ପ.
ବି°. କହିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।

କୁହାଇବା, କ୍ରି. (କଥ୍ ଧାତୁଜ) ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଅବଗତ କରାଇବା ।

କୁହାକୁହି, } ବ. (କଥ୍ ଧାତୁଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ
କୁହାକୋହି, } କଥା ହେବା । ଯଥା—
କୁହାକୁହି ହୋଇ କୃଷ୍ଣ ସୁଖଦାୟୀ
ସଦ୍ମରେ ହୋଇଲେ ବାହାର । ର. କ.

କୁହାଟ, ବ. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଚ ଡାକ । ଯଥା—
ଦେଇ କୁହାଟ ଚମକ ଚାଲ । ଲ. ବ.

କୁହାଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଚଡାକ ଦେବା । ଯଥା—
କେବଣ ପ୍ରହରୀ ସାବଧାନ କର
କୁହାଟଇ ହାଇ ହାଇ । କ. ମ.

କୁହାର, } ବ. (ଦେଶଜ) ଗାଈ ରଖିବା-
କୁହାଁର, } ସ୍ଥାନ ।

କୁହୁ, } ବ. (କୁହ = ବିସ୍ମୟାପନ୍ନ କରିବା-
କୂହୂ, } ଉ, ଊ) ଅମାବାସ୍ୟା; କୋକିଳ-ଧ୍ୱନି ।

କୁହୁକ, ବ. (କୁହକ ଶବ୍ଦଜ) ମାୟା । ଯଥା—
କୁହୁକ ଲଗାଇଦେଲେ ତହିଁ ଶୂର କୃତ୍ତିକାସୁତ ।
ଭକ୍ଷା ।

କୁହୁକଆ, } ବି°. (କୁହକାୟ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ
କୁହୁକୟା, } ମାୟା ପ୍ରକାଶ କରେ । ଯଥା—
କୃଷ୍ଣ କୁହୁକଆ ସୁପ୍ରଶସ୍ତ ନୁଆ-
ଜବନକା ଦରଶନ ସୁଖୀ । ବ. ଚ. ମ.

କୁହୁକୁହୁ, ଅ°. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ । ଯଥା—
ରେରେକାର ଶବଦରେ ମା ଗୋ କୁହୁକୁହୁ ଝିପି,
ଟମଟମଟମ୍ଭାଣ ମା ଗୋ ଝ୍ୟୁଂଝ୍ୟୁଂକାର ପାସି । ସା.ଭ.ସ.

କୁହୁଡ଼, ବ. (କୁହେଳିକା ଶବ୍ଦଜ) କୁଜ୍ଝଟିକା । ଯଥା—
କୁହୁଡ଼ରେ ବୃକ୍ଷ ଦଶନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୂଷେ
ଯେସନ ଆଚ୍ଛାଦିତମାନ । ପାବ୍ଦା ।

କୁହୁଳା, ବ. (ଦେଶଜ) ଅଗ୍ନିସଂଯୋଗରେ ପ୍ରଥମେ ଜଳିବାକୁ ଆରମ୍ଭ ହେବା; ନିଆଁ ଲୁଣ୍ଡା । ଯଥା—
ନିଆଁ ଆଣିଲେ ଚୂଲ୍ଲୀରେ କୁହୁଳା ପକେଇବା ।
ଉ.ସା. ୮.୯.

କୁହୁଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିଆଁ ଭିତରେ ଭିତରେ ଜଳିବା । ଯଥା—
ଦୁଷ୍କୃତ କୁହୁଳୁଥାଏ ଅଲକ୍ଷିତେ ଦେବ । ଦ. ବ.
ପୋଡ଼ିଯିବା ।

କୁହୁଣ୍ଡା, ବ. (ଦେଶଜ) ଶିକୁଳି ଲଗାଇବା ନିମିତ୍ତ ଦ୍ୱାରବନ୍ଧରେ ଯୁକ୍ତ ରଖିଥିବା ଲୁହାକଣ୍ଟା ।

କୁହେଳିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁ = ପୃଥିବୀ-ହେଡ୍ =
କୁହେଡ଼ିକା, } ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଅକ, ଅକ =
ଇକ, ସ୍ତ୍ରୀ—ଆ, ଡ଼ = ଳ) କୁହୁଡ଼ି ।

କୁହ୍ଳିଆ, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଶୃଗାଳ ।

କୂଜନ, } ବି. (କୂଜ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅନ, ତ
କୂଜିତ, } —ଭାବବାଚ୍ୟରେ) ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧ୍ୱନି; ପକ୍ଷିଧ୍ୱନି ।

କୂଟ, ବି. (କୂଟ୍ = ବନ୍ଧ ହେବା-ଅ)ପର୍ବତଶୃଙ୍ଗ; ସମୂହ; କପଟ; ମୃଗାଦିବନ୍ଧନ ଯନ୍ତ୍ର ।

କୂପ, ବି. (କୁ = ଈଷତ୍-ଅପ୍ = ଜଳ-ଅ, ନିପାତନ) କୁଅଁ, ଗର୍ତ୍ତ, ଛିଦ୍ର । ଯେପରି—ଲୋମକୂପ ।

କୂପକ, ବି. (କୂପ-କ)କୁଅଁ ;ନଦୀମଧ୍ୟର ଆବର୍ତ୍ତାକାର ଚିହ୍ନ; ନୌକା ପ୍ରଭୃତିର ମାସ୍ତୁଲ ।

କୂର୍ଚ୍ଚ, ବି. (କୂର୍ଚ୍ଚ୍ = ପ୍ରଶଂସା କରିବା-ଅ) ଶ୍ମଶ୍ରୁ, ଦାଢ଼ି; ଛଳ; ଦମ୍ଭ; ମୟୂରପୁଚ୍ଛ ।

କୂର୍ଚ୍ଚିକା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(କୂର୍ଚ୍ଚ୍-ଇକ,ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ)ଶଳାକା; କୁଞ୍ଚିକା; କୁଟ୍ମଳ, କଢ଼ି; କ୍ଷୀର ବିକୃତିବିଶେଷ ।

କୂର୍ମ, ବି. (କୂ = ଈଷତ୍-ଊର୍ମି = ବେଗ-ଅ—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) କଚ୍ଛପ, କଇଁଚ ।

କୂଳ, ବି. (କୂଲ୍ = ଆବରଣ କରିବା-ଅ)ତଟ; ସ୍ତୂପ, ରାଶି; ସମୀପ ସ୍ଥାନ ।

କୂଳଆ,ବିଂ.(ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) କୂଳ ବା ତଟରେ ଥିବା । ଯଥା—
ପୁରଞ୍ଜନ ବୋଲେ ମୁଁ ଗଙ୍ଗାକୂଳଆ ଦ୍ୱିଜ,
ଅର୍ଥର୍ବବେଦୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ସର୍ବଗାହ୍ୟ । ସା.ଭା.ଆ.

କୃକଳାଶ, } ବି. (କୃକ = ଶିରଃ, ଗ୍ରୀବା, କଣ୍ଠ-
କୃକଲାସ, } ଲସ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଅ, ଯେ
କୃକୁଲାସ, } ଶିରେ ପ୍ରଭୃତି ନଚାଏ) ସରୀସୃପବିଶେଷ, ଏଣ୍ଡୁଅ ।

କୃକବାକୁ,ବି. (କୃକ = ଶିର-ବଚ୍ = ବୋଲିବା-ଉ) କୁକ୍କୁଟ; ମୟୂର; ଏଣ୍ଡୁଅ ।

କୃକାଟିକା,ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(କୃକ = କଣ୍ଠ-ଅଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ, ଅକ = ଇକ) ଗ୍ରୀବାର ଉନ୍ନତ ପ୍ରଦେଶ; ଗ୍ରୀବାର ଉପରିଭାଗ ।

କୃତ, ବି. (କୃ = ଛେଦନ କରିବା-ତ) ସତ୍ୟଯୁଗ; କାର୍ଯ୍ୟ; ହିଂସା । ବିଂ. ରଚିତ; ହିଂସିତ; ଉପଯୁକ୍ତ; ବିହିତ ।

କୃତକ, ବିଂ. (କୃତ-କ) କଳ୍ପିତ, ଯାହା ସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେ, କୃତ୍ରିମ ।

କୃତକୃତ, ବିଂ. (କୃତ୍ୟକୃତ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) କୃତାର୍ଥ, ଚରିତାର୍ଥ । ଯଥା—
ସୁଖେ ବସାଇ କୃଷ୍ଣଦୂତ,
ଆନନ୍ଦେ ହୋଇ କୃତକୃତ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

କୃତକୃତ୍ୟ, ବିଂ. (କୃତ-କୃତ୍ୟ) କୃତାର୍ଥ, ଚରିତାର୍ଥ; କୃତକର୍ମା; ବିଦ୍ୱାନ୍ ।

କୃତଘ୍ନ, ବିଂ. (କୃତ-ହନ୍-ଅ, ହନ୍ = ଘ୍ନ) ଯେ ଉପକାର ସ୍ୱୀକାର କରେ ନାହିଁ; ଘାତକ ।

କୃତଜ୍ଞ, ବିଂ. (କୃତ-ଜ୍ଞା-ଅ) ଯେ ଉପକାର ଚିରକାଳ ମନେ ରଖେ, ଯେ ଉପକାରର ପ୍ରତ୍ୟୁପକାର କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରେ; କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଷୟରେ ମନୋଯୋଗୀ ।

କୃତବନ୍ଦ, ବି. (କୁରୁବିନ୍ଦ ଶବ୍ଦଜ) ପଦ୍ମରାଗମଣି । ଯଥା—
ଧନୁର ବେନି କୂଳରେ କୃତବନ୍ଦ ଶ୍ରେଣୀ,
ଦିଶଇ ସେ ଶାୟକ ନିର୍ଦ୍ଧୂମ ଅଗ୍ନି ଜାଣି ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

କୃତବେଲି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ
କୃତବେଲ୍ଲି, } ଏକଜାତୀୟ ସୁଗନ୍ଧ ଫୁଲ ।
କୃତବେଲ୍ଲୀ, } ଯଥା—
କୁରୁବେଲି, }
କୃତବେଲ୍ଲୀ ମଲ୍ଲୀ ମାଧବୀ ଚୁଇଥିଲା
ହେମକେତକୀ କରବୀର । ର. କ.

କୃତହସ୍ତ, ବିଂ. (କୃତ = ଅଭ୍ୟସ୍ତ-ହସ୍ତ) ଶରକ୍ଷେପଣେ ସୁପଣ୍ଡିତ, କ୍ଷିପ୍ରହସ୍ତ; କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ ।

କୃତାନ୍ତ, ବି. (କୃତ-ଅନ୍ତ = ନାଶ, ଶେଷ) ଯମ; ଦୈବ; ଶନିବାର; ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ବିଂ. ଜ୍ଞାତସିଦ୍ଧାନ୍ତ ।

କୃତାର୍ଥ, ବିଂ (କୃତ-ଅର୍ଥ = ପ୍ରୟୋଜନ) ଚରିତାର୍ଥ, କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ।

କୃତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃ = କରିବା-ତି) କରଣ; ରଚନା; କାର୍ଯ୍ୟ; ଯତ୍ନ, ଚେଷ୍ଟା ।

କୃତୀ, ବିଂ. (କୃ-କରିବା-ତିନ୍; କୃତ-କାର୍ଯ୍ୟ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ପଣ୍ଡିତ; ସମର୍ଥ; ପୁଣ୍ୟବାନ୍; କୁଶଳ; କୃତାର୍ଥ; କର୍ମକ୍ଷମ ।

କୃତେ, ଅଂ. ସଂ. ନିମନ୍ତେ ।

କୃତ୍ତ, ବିଂ. (କୃତ୍-କର୍ତ୍ତନ କରିବା-ତ) ଛିନ୍ନ; ବିଭକ୍ତ; ଅଭିପ୍ରେତ; ବେଷ୍ଟିତ ।

କୃତ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃତ୍ = କର୍ତ୍ତନ କରିବା-ତି) ମୃଗାଦି ଚର୍ମ । ଯେପରି—କୃତ୍ତିବାସ । ଭୂର୍ଜପତ୍ର; କୃତ୍ତିକା ନକ୍ଷତ୍ର ।

କୃତ୍ତିବାସ, ବି. (କୃତ୍ତି = ଗଜାସୁର ଚର୍ମ—ବାସ = ବସ୍ତ୍ର) ମହାଦେବ ।

କୃତ୍ୟ, ବି. (କୃ = କରିବା-ଯ, ତ ଆଗମ) କାର୍ଯ୍ୟ; ପ୍ରୟୋଜନ; କାରଣ; ଧାତୁର ଉତ୍ତର ତବ୍ୟ ଅନୀୟାଦି ପ୍ରତ୍ୟୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ-କୃତ୍ୟା) କ୍ରିୟା, କାର୍ଯ୍ୟ; ଅଭିଚାରିକ ବ୍ୟାପାର; ଦେବତା । (କୃତ୍ୟା କ୍ରିୟାଦେବତୟୋଃ—ଅମର ।)

କୃତ୍ରିମ, ବିଂ. (କୃ = କରିବା-ତ୍ରିମ) କଳ୍ପିତ; ଅଯଥାର୍ଥ; ଅବିଶୁଦ୍ଧ ।

କୃତ୍ସ୍ନ, ବି. (କୃତ୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ସ୍ନ) ସମୁଦାୟ, ସକଳ ।

କୃନ୍ତନ, ବି. (କୃତ୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଅନ-ନକାରାଗମ) ଛେଦନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-କୃନ୍ତନିକା) ଛେଦନାସ୍ତ୍ର ।

କୃପଣ, ବିଂ.(କୃପ୍-ପାରଗ ହେବା-ଅନ)ଅର୍ଥ-ବ୍ୟୟକାତର; ଲୁବ୍ଧ; ଦୀନ, କାତର; ନୀଚ ।

କୃପା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃପ୍ = ପାରଗ ହେବା-ଅ-ଆ) ଦୟା ।

କୃପାଣ, ବି. (କୃପ୍ = ପାରଗ ହେବା-ଆନ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଖଡ୍‌ଗ । (ସ୍ତ୍ରୀ-କୃପାଣିକା) ଛୁରି ।

କୃପାଳୁ, ବିଂ. ସଂ. ଦୟାଳୁ ।

କୃପୀଟଯୋନି, ବି.(କୃପୀଟ = କାଷ୍ଠ ବା ଇନ୍ଧନ, ଯୋନି = ଜନ୍ମସ୍ଥାନ) ଅଗ୍ନି ।

କୃମି, } ବି. (କ୍ରମ୍ = ଗମନ କରିବା-ଇ-
କ୍ରିମି, } ନିପାତନ) କୀଟ, ପୋକ ।

କୃଶ, ବିଂ. (କୃଶ୍ = ସୂକ୍ଷ୍ମ କରିବା-ତ, ନିପାତନ) କ୍ଷୀଣ; ଦୁର୍ବଳ; ଅସମର୍ଥ; ଦରିଦ୍ର; କ୍ଷୁଦ୍ର; ଅଳ୍ପ ।

କୃଶାନୁ, ବି. (କୃଶ୍ = ସୂକ୍ଷ୍ମ କରିବା-ଆନୁ) ଅଗ୍ନି ।

କୃଷକ, ବି. (କୃଷ୍ = ଚଷିବା-ଅକ) କୃଷୀ । ବିଂ. କର୍ଷଣକାରୀ ।

କୃଷି, ବି. (କୃଷ୍ = କର୍ଷଣ କରିବା-ଇ) କୃଷ; ଭୂମି ।

କୃଷ୍ଣ, ବି.(କୃଷ୍ = ଆକର୍ଷଣ କରିବା-ତ, ତ-ନ) ଶ୍ରୀଭଗବାନ୍, ରାଧାପତି; ବ୍ୟାସଦେବ; ଅର୍ଜୁନ; କୋକିଳ; କାକ; ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ; ଲୌହ । ବିଂ. ନୀଳବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦ୍ରୌପଦୀ ।

କୃଷ୍ଣବର୍ତ୍ମା, ବି.(କୃଷ୍ଣ-ବର୍ତ୍ମ-ମାର୍ଗ, ଯାହାର ପଥ ଅନ୍ଧକାର) ଅଗ୍ନି; ରାହୁ । ବିଂ. ଦୁରାଚାର ।

କୃଷ୍ଣକଜଳ, ବି. (ଦେଶଜ—କୃଷ୍ଣ ଓ କଜ୍ଜଳ ଶବ୍ଦର ଅନୁକୃତ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ ।

କୃଷ୍ଣସାର, } ବି. (କୃଷ୍ଣ = କଳାରଙ୍ଗ-ସାର =
କୃଷ୍ଣଶାର, } ସ୍ଥିରାଂଶ) ହରିଣବିଶେଷ ।

କୃଷ୍ଣାଜନ, ବି. (କୃଷ୍ଣ-ଅଜନ) କୃଷ୍ଣସାର । ମୃଗର ଚର୍ମ ।

କୃଷ୍ଣାଞ୍ଜିନ, ବି. (କୃଷ୍ଣାଜନ ଶବ୍ଦଜ) ମୃଗଚର୍ମ, କୃଷ୍ଣସାର ମୃଗର ଚର୍ମ । ଯଥା—

ଗୋମୟ ଲିପିଣ ଚନ୍ଦନର ଛେରା ଦ୍ୟନ୍ତି,
କୃଷ୍ଣାଞ୍ଜନ ମୃଗଛାଲ ତହିଁ ଉପରେ ପକାନ୍ତି ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

କ୍ଳୃପ୍ତ, ବିଂ. (କ୍ଳପ୍ = ସମର୍ଥ ହେବା-ତ) କୃତ, ରଚିତ, କଳ୍ପିତ, ସ୍ୱୀକୃତ; ନିର୍ମିତ ।

କେଁ କେଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

କେ, } ସର୍ବ°. (କିମ୍ ଶବ୍ଦର ରୂପ) କେଉଁ
କାଏ, } ବ୍ୟକ୍ତି ।

କେଁକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସକେଇ କାନ୍ଦିବା ।

କେଉଁ, ସର୍ବ°. (କିମ୍ ଶବ୍ଦର ରୂପ) କେବଣ ।

କେଉଁଠି, } ସର୍ବ°. (ଦେଶଜ) କେଉଁଠାରେ ।
କେଇଁଠି, }

କେଉଁଣସି, ସର୍ବ°. (କିମ୍ ଶବ୍ଦଜ) କେଉଁ, କୌଣସି । ଯଥା—

କେଉଁଣସିରୂପେ ରଜା ଚଉ ଚନ୍ତା ଦୂର,
ନ ହୋଇଲା କମେ ତାହା ହେଲା ଦୃଢ଼ତର । ଦେ.ପ.

କେଉଁପର, ଅ°. (ଦେଶଜ) କପର ।

କେଉଟ, ବି. (କୈବର୍ତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ କେଉଟରୁ ଜାତ) ମାଛ ଧରିବା ଏବଂ ଲିଆ ପ୍ରଭୃତି ବିକିବା ଜାତିବିଶେଷ । ଯଥା—

ତହୁଁ ଗଲା କାଞ୍ଚୀ ପଳାଇ ଘରେ,
ଯାଇ ସେ ପଶିଲା କେଉଟ ଘରେ । ହା. ତ.

କେଉଟଚମ୍ପା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟ-
କେଉଟିଆଚମ୍ପା, } ବିଶେଷ ।

କେଉଟମୁଥା, ବି. (କୈବର୍ତ୍ତମୁସ୍ତକ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ମୁଥା ।

କେଉଟୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) କେଉଟ ସ୍ତ୍ରୀ ।

କେଉଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) କୀଟବିଶେଷ, ସାପବିଶେଷ ।

କେକର, ବି°. (କେ=ମସ୍ତକେ, କର=କୃ-ଅ, ଯେ ନେତ୍ରଦ୍ୱୟ ମସ୍ତକାଦ୍ଧରକୁ ଗମନ କରେ) ବାଙ୍କାଖି, ଟେରା ।

କେକା, ବି. (କେ=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-କୈ= ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ମୟୂରଧ୍ୱନି ।

କେକାବଳ, } ବି. (କେକା-ବଳଚ୍—ଅ, ଇନ୍
କେକୀ, } —ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ମୟୂର ।

କେଙ୍ଗେରୁ, ବି. ଉର୍ଭିଦଭୋଜୀ ଜନ୍ତୁବିଶେଷ ।

କେଜାଣି, ଅ°. (ଦେଶଜ)ହଠାତ୍; କନମନ୍ତେ ।

କେଞ୍ଚା, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଛକୁ କେଞ୍ଚିକରି ମାରିବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

କେଞ୍ଚଡ଼, } ବି°. (ଦେଶଜ) ପାକଳ ନ
କେଞ୍ଚୁଡ଼, } ହେବା ।

କେଞ୍ଚିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭୁଷିବା ।

କେଞ୍ଚୁଆ, ବି.(କିଞ୍ଚୁଲକ ଶବ୍ଦଜ) ଜିଆ । ଯଥା—
ନ ଜାଣିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଏ ଜୀବ ଜଣା ହୋଇ,
ମହୀଲତା ବୋଇଲେଟି କେଞ୍ଚୁଆକୁ କହି । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

କେଞ୍ଚେଡ଼ପୋକ, ବି.(ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ତେଲୁଣି-ପୋକ ।

କେତେ, } ବି°. (ଦେଶଜ) ପରିମାଣାର୍ଥ ।
କେତେକ, } ଯଥା—

କୃଷ୍ଣବଲ୍ଲଭ ଏ ଗୋ କେତେକ ବଳଆର,
ପୁରଙ୍କ ଛଳେ ତାକୁ ଦେଖିବ ଯମପୁର । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

କେଣେ, } ଅ°. (ଦେଶଜ) କେଉଁଆଡ଼େ ।
କେଣିକି, } ଯଥା—

ଏ ଭାଗ୍ୟ ମୁଁ ଅରଜିବ ବାନ୍ଧବୀକି ନ ତେଜିବି,
ଜୀବତେ କେଣେ ନ ଯିବି ଖେବେ ମଜିବି । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.
ଲୁଚିଥିଲେ ଆସ ଆସ ମୋର ପ୍ରାଣସଖି !
ପଳାଇ କେଣିକି ଗଲ ମୋର ଦୁଃଖ ଦେଖି । ବି. ରା.

କାହିଁକି, ଯଥା—ମୋତେ କେଣେ ଏଠାକୁ ଡାକି ଆଣିଲ ।

କେଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟଗୁଚ୍ଛ ।

କେତକ, ବି. (କିତ=ବାସ କରାଇବା-ଅକ) କିଆ ଫୁଲ ଓ ତାର ଗଛ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଉତ୍କୃଷ୍ଟଜାତିପୁ କେତକପୁଷ୍ପ ।

କେତକୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)
କେତକି, } ମସ୍ତକ ଅଳଂକାରବିଶେଷ । ସଂ. ପ୍ରଶସ୍ତକେତକପୁଷ୍ପ ।

କେତକୀଖଇର, ବି. (କେତକୀ-ଖଦିର-ଏଥିରୁ ଜାତ) କେତକୀ ପାଖୁଡ଼ା ମଧରେ ରଖି ଯେଉଁ ଖଇରକୁ ସୁବାସିତ କରନ୍ତି ।

କେତନ, ବି. (କିତ୍=ବାସ କରିବା-ଅନ) ପତାକା । ଯଥା—କପିକେତନ ରଥ । ଚିହ୍ନ; ଗୃହ; କାର୍ଯ୍ୟ ।

କେତପା, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଚ୍ଛଦ ପଟବିଶେଷ, ଆସ୍ତରଣ ପଟବିଶେଷ । ଯଥା—

କଲା କେତପା ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ମଧେ
କି ରଜତ ଜରି ନାୟକ,
କଉତୁକରେ ତାହା ଗୃହେ
ଦର୍ପଣ ଖଞ୍ଜାଇ ଅଛୁ ଅନେକ । ର. କ.

କେତାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଓଟାରିବା
କେତକେତାଇବା, } କିମ୍ବା ଓଟାରି ବୁଲାଇବା । (ବାଳ କିମ୍ବା କେଶାର୍ଥ ଶବ୍ଦ ସହିତ କେବଳ ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ ।) ଯଥା—ତାର ଚୁଟି ଧରି କେତାଇ ଦେଲା ।

କେତାକେତା, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଟିକଟିକି ।

କେତୁ, ବି. (କିତ୍=ବାସ କରିବା-ଉ) ଗ୍ରହବିଶେଷ; ପତାକା; ଚିହ୍ନ, ଉତ୍ପାତଚିହ୍ନ, ଶତ୍ରୁ; ରୋଗ ।

କେତେ, ଅଂ. (କତି ଶବ୍ଦଜ) ପରିମାଣବାଚକ, ଅପରିମିତ । ଯଥା—

ହାଟ ନାଟ କାହିଁ କେତେ କରନ୍ତି । ବି. ଚ. ମ.

କେତେକ, } ଅଂ. (କତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦଜ—
କେତେହେଁକ, } କେଉକ, ପ୍ରାକୃତ ଶବ୍ଦରୁ ଆଗତ) ପରିମାଣବାଚକ । ଯଥା—

ଏଥୁଅନନ୍ତରେ ଗଲା କେତେହେଁକ କାଳ,
ଲଗ୍ନ ବୁଝି ଜଉତିଷ କହେ ଅନୁକୂଳ । ମା.ଫ.

କେତେକରି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପପରିମାଣବୋଧକ, ଅତି ସାମାନ୍ୟ । ଯଥା—

ଅର୍ଜୁନ ଅଟେ କେତେକରଟି ମାନବ । କୃ.ଭି.ବି.ପ.

କେତେମାସ, } କ୍ରି.ବିଂ.(ଦେଶଜ)କଦାପି ।
କେତେହେଲେ, }

କେତୋଟି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କେତେଗୋଟି ।

କେଦାର, ବି. (କେ=ଜଳରେ-ଦ=ବିଦାରଣ କରିବା-ଅ—ଜଳ ହେଲେ ଯାହାର ବିଦାରଣ ହୁଏ) କ୍ଷେତ୍ର, ବିଲ; ଆଳବାଳ; କ୍ଷେତ୍ରବନ୍ଧ, ବିଲହୁଡ଼ା; ଶିବ ।

କେନା, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷର ସାନ ଶାଖା ।

କେନାଲ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) କୃତ୍ରିମ ନଦୀ, ନାଳ ।

କେନେ, ଅଂ. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ—ଲିଖିତ ଭାଷାରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ନାହିଁ) କେଉଁଠାରେ । (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ କହନ୍ତି) କାହିଁକି ?

କେନ୍ଦରା, } ବି. (କଣ୍ଡୋଲୀ ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟ-
କେନ୍ଦେରା, } ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଚଣ୍ଡାଳବୀଣା । ଯଥା—

କେଁ କେଁ କେନ୍ଦରା ମୁଁ କେତେ ବଜାଇବି ।

କେନ୍ଦୁ,ବି.(କେନ୍ଦୁକ ଶବ୍ଦଜ)ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷ ଓ ଫଳବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାମ କର କପୋଳ ତଳ,
କେନ୍ଦୁ ପଲ୍ଲବେ କି ଥୁଆ କମଳ । ଲ. ବ.

ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ।

କେନ୍ଦୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ବ୍ୟାଘ୍ର ।

କେନ୍ଦୁଡ଼ି, } ବି. (କନ୍ଦଳ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପଜାତୀୟ
କେନ୍ଦୁଲି, } ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ, ଏହି ଗଛର କନ୍ଦା ଥାଏ ।

କେନ୍ଦ୍ର, ବି. (କ-ଇନ୍ଦ୍ର) ଲଗ୍ନ; ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ପ୍ରାନ୍ତ; ଗୋଲବସ୍ତୁର ଠିକ୍ ମଧ୍ୟଭାଗ; ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଗ୍ରହାଦିର ଦୂରତ୍ୱ ।

କେନ୍ଦ୍ର, } ବି. (ଦେଶଜ) ଖେଳରେ
କେନ୍ଦ୍ରି, କେନ୍ଦରି, } କୃତ ଷଡ଼୍ଯନ୍ତ୍ର ବା ଗୋଳମାଳ । ଯଥା—

ସେହି ମଣି ଲଗିଛି ଜିଣିଲା ତୋତେ ଇନ୍ଦ୍ର,
ଖେଳରେ ବସିନେଲା ଲଗାଇ ନାନା କେନ୍ଦ୍ର ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

କେବକୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) କେବେ । ଯଥା—

କେ ବୋଲେ ଭଗବତୀ ମାତାର କେତେ ହେଲା,
କେବକୁ କରିବେ ସବୁ ଯୋଗାଡ଼ ସଙ୍ଗୋଲା ।
ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

କେବଣ, ସର୍ବ. (କିମ୍. ଶବ୍ଦଜ) କୌଣସି । ଯଥା—

ପଗ୍ଭରିଲ ମୋତେ ତୁମ୍ଭେ କେବଣ କାରଣେ । ବେ.ପ.

କେବା, ଅଂ. (ଦେଶଜ) କିଏ ଅବା ।

କେବେ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) କେଉଁ ସମୟରେ ।
କେଭେ, }

କେମନ୍ତ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) କିପ୍ରକାରରେ ।
କେମନ୍ତେ, } ଯଥା—

ଯଦ୍ୟପି ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ରେ ଦେବା ଆମ୍ଭେ ଏଥି,
ଇନ୍ଦ୍ର ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କ କୋପେ ବର୍ତ୍ତିବା କେମନ୍ତ । ସା.ଭି.ଆ.

କେମ୍ପା, ବଂ. (କୁମ୍ପ ଶବ୍ଦଜ) ହସ୍ତ ଯାହାର ବାଙ୍କ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ଯଥା—

ଖ୍ରେଟା କେମ୍ପା କଣା ରୋଗିଙ୍କି ଏ ଅନ୍ନ,
ଦଆଇଲେ ଯାଇଟି କରନ୍ତୁ ଭୋଜନ । କୁ. ଖ୍ବା. ବ. ପ.

କେମ୍ପୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁମ୍ପ ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ହସ୍ତ ବକ୍ର ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । (କୁବୁଜ୍ଞା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

କେୟୂର, ବ. (କେ = ମସ୍ତକରେ, କନ୍ଧ ଏସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଶସ୍ତ ଦେଶରେ-ଯୁ = ଯୋଗ କରିବା-ଉର) ବାହୁଭୂଷଣ, ତାଡ଼ ।

କେରଣ୍ଡ, ବ. (ଦେଶଜ—ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ) ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ପଣ, କଷା ଏତାଦୃଶ ଅର୍ଥବୋଧକ । ଯଥା—

ଆରେ ଆରେ ଦୈତ୍ୟ ମାଲଯୁଦ୍ଧର ଏ ବାଟ,
କସ କେରଣ୍ଡରେ ମରଣ ହୋଇଲୁ ନକଟ । ସା.ଭା.ଆ.
ଅସୁର ବୋଇଲା ଆହେ କେରଣ୍ଡ ମୋହର,
ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧେ ହାରିଲ ରେ ଗୁଡ଼ ମହାବୀର । ସା. ଭା. ଆ.

କେରପାଳ, } କେରପାଲ, } ବ. (ଦେଶଜ) ସୂତା ଦଉଡ଼ି-ମାନଙ୍କରେ ବୁଣା ହେବା ମୋଟା ପରିଚ୍ଛଦବିଶେଷ ।

କେରା, } କେର, } ବ. (ଦେଶଜ) ତୃଣାଦିର ଅଳ୍ପ ପରି-ମିତ ବିଡ଼ା । ଯଥା—

ଅଳସୀ ସେଠାରୁ ଧୀରେ ଉଠିଲା,
କୁଟା କେରାକରେ ଦାନ୍ତ ଘସିଲା । ହା. ଡ.
ମଇଳା ପଛେ ଚୂଟି କେର,
ପବନେ ଉଡ଼େ ଫେରି ଫେରି । ଦା. ର.

କେରାଣ୍ଡି, } କେରାଣ୍ଡୀ, } କରାଣ୍ଡୀ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.(ଦେଶଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ, ଶଫରୀ ମାଛ । ଯଥା—

କରାଣ୍ଡି କି **ଅଣ୍ଟେ** ଅଣ୍ଟେ ଧରେ ହେଲ୍ଲେ ବଳ,
ଧରନ୍ତୁ ଯାହିଁକୁଁ ଆସି ତେସନେ ସେବକ । ଉ.ଭ୍ର.

କେଲା, ବ. (କେରଳ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ କରେ, ଏମାନେ ନାନାପ୍ରକାର ନାଟ ହାଟ ଦେଖାନ୍ତି ।

କେଲା, କେଲ୍, ବ. (ଯାବନିକ) କଦଳୀ ।

କେଲାଇବା, କ୍ରି.(ଦେଶଜ) ଚୋପା ଛଡ଼ାଇବା । ଯଥା—

ପକ୍ୱ କଦଳୀ କେଲାଇ କେ କରଇ ରଢ଼,
ତେମନ୍ତ ଢାଲ କେହୁ ରେତ ପକାବନ୍ତି । ସା.ଭା.ଆ.

ମାଛ ପ୍ରଭୃତି କାଟିବା । ଯଥା—ମାଛ କେଲାଉ ଅଛି ।

କେଳ, } କେଳୀ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କେଲ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଇ) କ୍ରୀଡ଼ା, କୌତୁକ, ପରିହାସ ।

କେଳୁଆର, } କେଳୁଆଳ, } ବ. (ଦେଶଜ) ନାବର ମଙ୍ଗଧରା କାଷ୍ଠବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶୁଣି ତରୀ ତୁଠରେ ଜଗିଲା ବାଳଶିଖୀ,
କାତ କେଳୁଆର ଧରି ନାବେ ଅଛି ବସି । ନା.ର.ଗୀ.

କେଳୁଣୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (କେରଳୀ ଶବ୍ଦଜ) କେଳାର ସ୍ତ୍ରୀ; ନୀଚ ସ୍ତ୍ରୀ; ଦୁଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ ।

କେବଟ, ବ. ସଂ. ଜଳଧାରାର୍ଥ ଗର୍ତ୍ତରୂପ କୂପ ।

କେବଳ, ବଂ.(କେବ୍ = ସେଚନ କରିବା-ଅଳ) ଅଦ୍ୱିତୀୟ;ଅମିଶ୍ରିତ;ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ; ନିଷ୍ଠିୟ;ଶୁଦ୍ଧ ।

କେଶ, ବ. (କ = ମସ୍ତକ-ଈଶ = ପ୍ରଭୁତ୍ୱ କରିବା-ଅ) ବାଳ । (କ = ଜଳ-ଈଶ) ବରୁଣ, ବିଷ୍ଣୁ ।

କେଶପାଶ, } କେଶପକ୍ଷ, } କେଶହସ୍ତ, } ବ. (କେଶ-ପାଶାଦି-ସମୂହାର୍ଥେ) ବାଳଗୁଚ୍ଛ । (ପାଶଃ ପକ୍ଷଶ୍ଚ ହସ୍ତଶ୍ଚ କଳାପାର୍ଥାଃ କଚାତ୍ପରେ —ଅମର ।)

କେଶର, } କେସର, } ବ. (କେ = ଜଳେ-ଶୃ = ହିଂସା କରିବା, ସୃ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ଯେ ଜଳରେ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପଡ଼େ) କିଞ୍ଜଳ୍କ, ପୁଷ୍ପର କେଶାକାର ନାଡ଼ୀ; ସିଂହ ଅଶ୍ୱାଦିର ଗ୍ରୀବାର ବାଳ; ବକୁଳପୁଷ୍ପ, ବଉଳ ଗଛ; ନାଗେଶ୍ୱର ବୃକ୍ଷ ଓ ପୁଷ୍ପ; ପୁନ୍ନାଗ ବୃକ୍ଷ ।

କେଶରୀ, } କେସରୀ, } ବ. (କେଶର, କେସର-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ସିଂହ; ଅଶ୍ୱ; ବାନର-ବିଶେଷ । ବଂ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ପରେ ରହିଲେ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯେପରି—ବୀର-କେଶରୀ ।

କେଶବ, ବ. (କେଶ-ବ-ପ୍ରାପ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଯେ ପ୍ରଶସ୍ତ କେଶ ପାଇଅଛନ୍ତି) କୃଷ୍ଣ, ବିଷ୍ଣୁ; (କେ = ଜଳେ-ଶବ) ଜଳସ୍ଥ ମୃତ ଦେହ । ବିଂ. ପ୍ରଶସ୍ତ କେଶବିଶିଷ୍ଟ ।

କେଶାକେଶି, କ୍ରି. ବିଂ. (କେଶ-କେଶ-ଇ-ବୈପରୀତ୍ୟାର୍ଥେ) କେଶେ କେଶେ ଗ୍ରହଣ କରି ଯେ ଯୁଦ୍ଧ ହୁଏ ।

କେସନ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) କିପରି । ଯଥା—
କେସନେ, }

ପାରଦ ରହିବ ମୁଠା ଭିତରେ କେସନ । ଲ. ବ.

କେହ୍ନ, ସର୍ବ. (କିମ୍ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଦେହରୁ ଆଗତ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି । ଅଂ. କିପରି । ଯଥା—

ସେ ଗୃଦ୍ଧୃଣୀକି ତର୍କ ବୋଲୁଁ ମୁଁ ଚତୁରଣୀକି
କେହ୍ନ ଲୁଚବ କଖରେହ୍ନ । ର. ପ.

କେହୁ, ସର୍ବ. (କିମ୍ ଶବ୍ଦଜ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ।

କେହୁଣି, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) କେଉଁ ହେଲେ,
କେଉଁଣି, } ଯେ କୌଣସି । ଯଥା—

କେହୁଣି ଆଡ଼କୁ ନୋହିଲ,
ତା ଶୁଣି କୁମର ବୋଇଲା । ଦା. ର.
ଆଉ ତ କେଉଁଣି ଆଡ଼େ ସ୍ଥାନ ମାନ ନାହିଁ,
ମନ୍ତ୍ର ଉପଦେଶ ପୁଣି କହିଦେବା କାହିଁ । ନା. ର. ଗୀ.

କେହ୍ନେ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) କିପରି ।

କୈତବ, ବି. (କିତବ-ଅ) ଛଳ, କପଟ; ଦ୍ୟୂତକ୍ରୀଡ଼ା ।

କୈମୁତିକ, ବି. (କିମ୍-ଉତ-ଇକ) ନ୍ୟାୟବିଶେଷ, ଫଳେ ଫଳେ ଯହିଁରେ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ଯଥା—ଯେଉଁ ଭାର ଦୁର୍ବଳ ବହନ କରିବାକୁ ପାରେ, ତାହା ଯେ ବଳବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ବହନ କରି ପାରିବ, ସେ ବିଷୟରେ ଆଉ ବକ୍ତବ୍ୟ କଣ ?

କୈରବ, ବି. (କେରବ-କେ = ଜଳରେ-ରବ = ଯେ ରବ କରେ = ହଂସ-ଅ, ତତ୍ପ୍ରିୟାର୍ଥେ) କୁମୁଦ, ଶ୍ୱେତୋତ୍ପଳ; କିତବ; ଶତ୍ରୁ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ = କୈରବୀ) ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା, କୌମୁଦୀ ।

କୈରବିଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୈରବ-ଇନ୍-ସମୂହାର୍ଥେ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କୁମୁଦିନୀ, କୁମୁଦବନ ।

କୈଳାସ, ବି. (କୈଳ = କେଳି-ଅ-ସମୂହାର୍ଥେ = କ୍ରୀଡ଼ାସମୂହ, ସୁଖ-ଆସ = ଆସନ) ଶିବ ଏବଂ କୁବେରଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ପର୍ବତ ।

କୈବର୍ତ୍ତ, ବି. (କେ = ଜଳେ-ବର୍ତ୍ତତେ ଇତି କୈବର୍ତ୍ତଃ, କେ = ଜଳରେ-ବୃତ୍-ଅ = କେବର୍ତ୍ତ, ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) କେଉଟ, ଧୀବର; (କୈବର୍ତ୍ତେ ଦାସ ଧୀବରୌ—ଅମର ।)

କୈବଲ୍ୟ, ବି. (କେବଳ-ଯ-ଭାବାର୍ଥେ-ଦେହ ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ତ୍ୟାଗକରଣ ପୂର୍ବକ ଆତ୍ମାର କେବଳତ୍ୱ) ସଂସାରମୁକ୍ତି; ମୁକ୍ତି, ଦୁଃଖ ନିବୃତ୍ତିରୂପ ମୋକ୍ଷ ।

କୋ, ସର୍ବ. (କିମ୍ ଶବ୍ଦଜ) କେଉଁ । ଯଥା—କୋ କଥା କହୁଅଛ ?

କୋଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀ ଆଉଟିବା ପାତ୍ର ।

କୋଇଲ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗାର ।
କୋୟିଲ, } ବିଂ. ପାଣ୍ଡୁରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

କୋଇଲି, ବି. (କୋକିଳ ଶବ୍ଦଜ) କୋକିଳ, ପିକ । ଯଥା—

କୋଇଲି, କେଶବ ଯେ ମଥୁରାକୁ ଗଲା ।
କେ. କୋ.

(ଦେଶଜ) ଆମ୍ବ ବୀଜମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗିଠା ।

କୋଇଲପାଣି, } ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାହ
କୌଲପାଣି, } ଦିବସର ପାହାନ୍ତରେ କରିବା ସ୍ନାନ ନିମନ୍ତେ ରଖିଥିବା ପାଣି । ଯଥା—

ପାହିଲା ରଜନୀ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେକ ଜନନୀ,
ସ୍ନାହାନ କରିବେ ସୀତା ଦିଅ କୌଲପାଣି ।
ମ. ହ.

କୋଇଲବାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ ।

କୋଇଲବୁଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାହଦିବସର
କୌଲବୁଡ଼, } ପାହାନ୍ତରେ କରିବା ସ୍ନାନ ।

କୋଇଲସୁତା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକ ପ୍ରକାର ସୂକ୍ଷ୍ମଲତା । ଯଥା—

କୋଇଲ ସୁତା ପଇତା ଦେଲା ବାମ କାନ୍ଧେ,
କାଇଁନାଳ ଉତ୍ତୁରି ଲଗାଇଲା ସଗ୍ରନ୍ଥେ । ସା. ଭ୍ର. ଆ.

କୋଇଲପାରଡ଼ା, କୋଇଲପାଡ଼ୁରୁ, କୋଇଲପାଡ଼୍ରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଆମ୍ବରେ ରୋଗ ଧରିଥାଏ, ଅପକ୍ୱାବସ୍ଥାରେ ରୋଗ ହେତୁରୁ ପାଚିଲା ପରି ହୋଇ ଯାଇ ଥିବା ଆମ୍ବ ।

କୋଇଲେଖା, କୋଇଲଖା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୋକିଳାକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧ ଲତାବିଶେଷ ।

କୋକ, ବି. (କ = ଜଳ-ଉକ୍ = ଗମନ କରିବା -ଅ) ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ; ଭେକ; ବିଷ୍ଣୁ; ବୃକ, ହେଣ୍ଟାବାଘ ।

କୋକ, କୋକମିନା, କୋକବାୟା, ବି. (ଦେଶଜ) ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଡରାଇବାପାଇଁ କହିବା ଶବ୍ଦ ।

କୋକନଦ, ବି. (କୋକ = ଚକ୍ରବାକ-ନଦ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଣିଚ୍-ଅ-ଚକ୍ରବାକାଙ୍କ୍ଷନରେ ଯେ ଚକ୍ରବାକକୁ ଶବ୍ଦ କରାଏ) ରକ୍ତପଦ୍ମ ।

କୋକନ୍ଦ, କୋକନ୍ଦହେବା, କ୍ରି.ବି.(ଦେଶଜ, ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଏଣେ ତେଣେ ହେବା ।

କୋକିଳ, ବି. (କୁକ୍ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଇଳ-ଯେ କୁହୁରବଦ୍ୱାରା ମନ ଗ୍ରହଣ କରେ) ପିକ, କୋଇଲି; ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଙ୍ଗାର ।

କୋକଶିଆଳ, କୋକଶିଆଲ, ବି. (କ୍ରୁଗାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଶୃଗାଳ ଜାତୀୟ ପଶୁବିଶେଷ ।

କୋକୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯାହାକୁ ଦେଖିଲେ ସମସ୍ତେ ଭୟ କରନ୍ତି କମ୍ବା ଯହିଁରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଭୟ ହୁଏ । ଯଥା—

ରାମର ଅଗ୍ରତେ କହିବେ,
କୋକୁଆ ଭୟ ହେଲା ଏବେ । ବି. ପୁ.

କୋକେଇ, କୁକେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶବକୁ ଯହିଁରେ ବହି ନଅନ୍ତି । ଯଥା—

ନେବ ମୋତେ ଯେବେ କୋକେଇରେ କାଢ଼ି । ଦ.ବା.

କୋଚ, ବି. (ଦେଶଜ) କଳା; ଲୌହାଦ୍ଧ ଖାଳକ ।

କୋଚୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଣକଠାରୁ କଣି ଆଣି ବକବା, ଖୁଚୁରା ବିକି । ଯଥା—

ତହିଁରୁ କୋଚୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ମାଗିଲେ ଟିକେ ଟିକେ,
ଏକଥା ନ ଚହ୍ନନ୍ତି ମର୍ତ୍ତ୍ୟମଣ୍ଡଳ ଲୋକେ । ନ୍ୟୁ.ସ.ତ.

କୋଚଆ, ବି. (କୁଚକ ଶବ୍ଦଜ) ସର୍ପାକୃତି ଜଳଜନ୍ତୁବିଶେଷ ।

କୋଚିଲା, କୋଚିଲ, ବି. (କୁଚେଲା ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷ-ବିଶେଷ, ଏହା ଏକପ୍ରକାର ସ୍ଥାବର ବିଷ ।

କୋଚିଲାଖାଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷି-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଅଚଳେ କୋଚିଲଖାଇଙ୍କର ରାବ । ନ. କେ.

କୋଚୁଆନ, ବି. (କୋଚ୍‌ମେନ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଯେ ଗାଡ଼ି ବାହି ନିଏ ।

କୋଟ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଅଙ୍ଗରଖାବିଶେଷ ।

କୋଟର, ବି. (କୋଟ = ବକ୍ରତା-ରା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ବୃକ୍ଷସ୍ଥ ଗହ୍ୱର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ବିବସ୍ତ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ ।

କୋଟା, ବି. (କୁଣ୍ଡକ ଶବ୍ଦଜ) ଅଙ୍କଭେଦ, (ଦେଶଜ) କେଉଁଠା ।

କୋଟି, କୋଟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁଟ୍ = ବକ୍ର ହେବା, ଛେଦନ କରିବା-ଇ, ଈ) ଖଡ୍ଗାଦିର ଧାର; ଅଗ୍ରଭାଗ । ଯେପରି—ଧନୁଃ କୋଟି । ଶତଲକ୍ଷ ସଂଖ୍ୟା; ଉତ୍କର୍ଷ; ମଧ୍ୟ ।

କୋଟୀର, ବି. (କୁଟ୍ = ବକ୍ରହେବା-ଈର) ମୁକୁଟ ।

କୋଠ, ବିଂ. (କୋଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ଇଜମାଲି, ଯାହା କି ସର୍ବ ସାଧାରଣଙ୍କର; ସ୍ତ୍ରୀୟ । ଯଥା—

ସଖୀ ଅନୁରୋଧେ ଇନ୍ଦ୍ରିରା ଦେଲେ ଯେ କୋଠଭଣ୍ଡାରୁ । ଚ. ଭ୍ର.

କୋଠକରଣ, ବି. (କୋଷ୍ଠକରଣ ଶବ୍ଦଜ) ଗ୍ରୁମୁକରଣ ।

କୋଠର, କୋଠରୀ, କୋଠିର, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୋଷ୍ଠାଗାର ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍‌କାଗୃହ । ବିଂ. ଧନରକ୍ଷକ ।

କୋଠା, ବି. (କୋଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ଅଟ୍ଟାଳିକା ବା ପକ୍‌କାଗୃହ; ବଖରା । ଯେପରି—ମଝି କୋଠା । ଯଥା—

ଏକଗୋଟି ମଞ୍ଜୁ କାଟି ଆଣିଲ୍ଲ,
ମଝି କୋଠାରେ ତା ବସ୍ଥାଇ ଦେଲ୍ଲ । ହା.ଚ.

କୋଠାରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୋଷ୍ଠରକ୍ଷୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । (ବାକେଶ୍ୱରୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

କୋଠି, କୋଠୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୋଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ଶସ୍ୟାଗାର । ଯଥା—

ଭସାଇ ଗୋଶାଳା ଖଳା ମଞ୍ଚ ଧାନ କୋଠି । ମ.ଯା.

ପକ୍‌କା ଘର । ଯଥା—

ଦେଇଅଛ କେତେ କୋଠି ଭଡ଼ା ଗ୍ରୁଡ଼ି । ଦ. ବା.

ବଖରା । ଯଥା—

ପ୍ରତି କୋଠିରେ କଲା ଚଉଅଁଠିରେ
ପ୍ରତିମାମାନ ନିବାଡ଼ି । ଲ. ବ.

ପଶା ଆଦିର ପାଲି । ଯଥା—

ପଶା କୋଠି କାଟିଦେଲେ ଧରମ ଯୁଧିଷ୍ଠି । ସା.ଭା.ସ.

(କୋଷ୍ଠୀ ଶବ୍ଦଜ) ମଣ୍ଡଳ । ଯଥା—

ନାନାବର୍ଣ୍ଣରେ ଲେଖି କୋଠୀ,
ପକାଇ ମୃଗଗ୍ରୁଲ୍ ଗୋଟି । ଦା. ର.

ମୁଣ୍ଡନଦ୍ୱାରା କେଶର ଭଙ୍ଗିବିଶେଷ ।

କୋଠିଆ, ବି.(ଦେଶଜ) କୃଷି କରିବା ସକାଶେ ନିଯୁକ୍ତ ମୂଲିଆ ।

କୋଡ଼, ବି. (କ୍ରୋଡ଼ର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଉତ୍ସଙ୍ଗ ।

କୋଡ଼ପୋଛା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସର୍ବଶେଷ । (କେବଳ ସନ୍ତାନାର୍ଥବାଚକ ଶବ୍ଦ ସହ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ) ଯେପରି—କୋଡ଼ପୋଛା ପିଲ୍ଲା ।

କୋଡ଼ଗାତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଇ ଜଙ୍ଘର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ ।

କୋଡ଼ମେଇଁ, କୋଡ଼ମାଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ ରଖିବା ଡୋଲି । ଯଥା—

କପର ହୋଇଲ୍ଲ ପେଟରେ ଥାନ,
କୋଡମେଇଁ ତୋର ପେଟ ସମାନ । ଛ.ସା.୮.୮.

କୋଡ଼ାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଯୋଖିବା, ବିନ୍ୟାସ କରିବା । ଯଥା—

ବ୍ୟାଜ ସିନ୍ଦୂରଟୀକା ଯେ ସୁନ୍ଦର ଦିଶଇ,
ମଦନ ରାଜନ ହୋଇ ହୃଷ୍ଟମନ
ମାଣିକ୍ୟ ଖିଲ୍ କି କୋଡ଼ାଇ । ସୁ. ପ.

କୋଡ଼ରେ ଖୋଳାଇବା ।

କୋଡ଼ାକୋଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ମରାମରି । ଯଥା—

ଭୁଜେ ଭୁଜ ଧରି ମୁଥେ ମୁଥ ମରାମରି,
ହୁଙ୍କାର ଶବଦେ ସେହୁ ହୁଅନ୍ତି କୋଡ଼ାକୋଡ଼ି ।
ସା. ଭା. ଆ.

କୋଡ଼ରେ ଭଲ କରି ଖୋଳିବା ।

କୋଡ଼ି, କୋଡ଼ୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୋଟୀ ବା କୁଦ୍ଦାଳ ଶବ୍ଦଜ) ମାଟି ଖୋଳିବା ଲୌହ-ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ୨୦ ସଂଖ୍ୟା ।

କୋଡ଼ିଏ, ବିଂ. (କୋଟି ଶବ୍ଦଜ) ୨୦ ସଂଖ୍ୟା ।

କୋଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କୋଡ଼ିଦ୍ୱାରା ମାଟି ହାଣିବା; ମାରିବା; ଛେଚିବା । ଯଥା—

ଦୁଃଖେ ମୁଣ୍ଡ କୋଡ଼ି ରକ୍ତେ ଅଶ୍ରୁଜଳେ
ସିକ୍ତ କଲି ମୁହିଁ ମହୀ । ପାର୍ବତୀ ।

ଆଘାତ କରିବା ।

କୋଢ଼ି, ବିଂ. (କୁଷ୍ଠୀ ଶବ୍ଦଜ) ପଙ୍ଗୁ ।

କୋଢ଼ିଆ, ବିଂ. ପଙ୍ଗୁ, ଅଳସୁଆ ।

କୋଣ, ବି. (କୁଣ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ଗୃହାଦିର ବିଦିକ । ଯଥା—ଗୃହକୋଣ । ଅସ୍ତ୍ରର ଦାଢ଼; ଲଗୁଡ଼; ବୀଣାଦି ବାଦନ ଦଣ୍ଡ । (କୋଣୋବୀଣାଦିବାଦନେ—ଅମର ।) ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହ; ଶନି ।

କୋଣିଆଁଇବା, କୋଣିଆଁଇଗୁହିଁବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବକ୍ର କରିବା । ଯଥା—

କୋଣିଆଇ ଗୃହିଁବାରେ ଆଖିଲଟା । ର. କ.

କୋତ, ବି. (କୁତୂ ଶବ୍ଦଜ) ଚର୍ମାଦି ନିର୍ମିତ ତୈଳପାତ୍ର; ବଡ଼ କଳସୀ ବା ମାଠିଆ ।

କୋତର, ବି°. (କୁତ୍ସିତର ଶବ୍ଦଜ) ମଳିନ; ଜୀର୍ଣ୍ଣ । ଯେପରି—କୋତର କାଠ ।

କୋଢବା, କ୍ରି. (କୁଢ଼୍ ଧାତୁଜ) କଣ୍ଡିବା । ଯଥା—

ରଢପଢ ଯେ ଏବେ ଶକୋଢ କୋଢ ହେ ।
ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

କୋଥଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଣି; ଛୋଟ ମୁଣା । ଯଥା—

ଗ୍ରାମ ନାଶ କରେ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଗଳି,
କର୍ମ ନାଶ କରେ ପୂଜା କୋଥଳି । ଉ.ସା.୩.୧୯.

କୋଦଣ୍ଡ, ବି. (କୁଣ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅଣ୍ଡଚ୍, ଣ = ଦ) ଧନୁକ; ଧନୁର୍ଗୁଣ ।

କୋଦା,
କୋଧା,
କୋଧାଳିଆ, } ବି°. (ଦେଶଜ) ମୋଟା ।

କୋଦାଳ,
କୋଦାଳି, } ବି. (କୁଦ୍ଦାଳ ଶବ୍ଦଜ) କୋଡ଼ି ଅର୍ଥାତ୍ ମାଟିଖୋଳା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

କୋଦୁଅ, ବି. (କୋଦ୍ରବ ଶବ୍ଦଜ) ତୃଣଧାନ୍ୟବିଶେଷ ।

କୋପ, ବି. (କୁପ୍ = କ୍ରୋଧ କରିବା-ଅ) କ୍ରୋଧ, ରାଗ; ଅସନ୍ତୋଷ ।

କୋପନ, ବି°. (କୁପ୍ = କ୍ରୋଧ କରିବା-ଅନ) କ୍ରୋଧଯୁକ୍ତ ।

*କୋପରି, ବି. (ଦେଶଜ) ପାତ୍ରବିଶେଷ । (ଏହାର ଠିକ୍ ଅର୍ଥ ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ, ଏତାଦୃଶ ଅନେକ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ସାରଳା ମହାଭାରତରେ ଦେଖାଯାଏ ।) ଯଥା—

ଅଣି ଅଇବ୍ରତ ଦେବ ! ସୁବର୍ଣ୍ଣ କୋପରି,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଧୂପରୁଖା ଦେବ ! ଅଇବ୍ରତେ ଖୁରି । ସା.ଭା.ସ.

କୋବା, ବି. (ଦେଶଜ) କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ପିଟଣା; ଖୋଳସା । (ଏହାକୁ ପୋଡ଼ ବାଡ଼ି ବେଢ଼ାନ୍ତି ।)

କୋବିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପିଟିବା; କୋବାରେ ଆଘାତ କରିବା ।

କୋମଣ,
କମଣ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷାଦି ଲଗାଇ କରିବା ରୀସାଯୁନିକ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ; ଉତ୍ତମରୂପେ କର୍ଷଣ ।

କୋମଳ, ବି°. (କମ୍ = ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଅଳ, ଅ = ଓ) ଅକଠିନ, ନରମ; ସୁକୁମାର; ମଧୁର, ଲଳିତ । ଯେପରି—କୋମଳ ରଚନା । ବି. ଜଳ ।

କୋୟୁର, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଙ୍କର । ଯଥା—

ବନ୍ଧୁ ! ତେମନ୍ତ ମୁଁ ଚୋର ।
ସବୁଠାରେ କୁହାଉଛୁ ସୁନ୍ଦରୀ କୋୟୁର । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

କୋୟଷ୍ଟିକ, ବି. (କ = ଜଳ-ଯଷ୍ଟି = ପଂକ୍ତି-କ, ଏ ପକ୍ଷୀ ଜଳମୟ ସ୍ଥାନରେ ଦେଖାଯାଏ, ଅ = ଓ) ଟିଟ୍ଟିଭ ପକ୍ଷୀ । (କୋୟଷ୍ଟିକଃ ଟିଟ୍ଟିଭକଃ—ଅମର ।)

କୋୟି,
କୋଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ସୁବର୍ଣ୍ଣାଦି ଆଉଟାଇବା ପାତ୍ର ।

କୋର, ବି. (ଦେଶଜ) ନଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତିର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ ।

କୋରକ, ବି. (କୁର୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଅକ) ମୁକୁଳ, କଢ଼ି; ଅସ୍ଫୁଟାବସ୍ଥା; ମୃଣାଳ; କକ୍କୋଳ ।

କୋରଖ,
କୋରଖି, } ବି. (ଯାବନିକ) ସରକାରୀ ଆଦେଶରେ ବଳାତ୍କାରରେ ଗୃହରୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ନେଇଯିବା ।

କୋରଡ଼, ବି. (କୋଟର ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗର୍ତ୍ତ । ଯଥା—

ଆବର ପଞ୍ଚାଶୋଇ ବରଷ ଯେବେ ହୁଏ,
କୋରଡ଼ ପ୍ରାପ୍ତେ ଚକ୍ଷୁ ବଶଇ ଯେଉଁଠାଏ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଭ.

(କ୍ରୋଡ଼ ଶବ୍ଦଜ) ସଂଖ୍ୟାବିଶେଷ । ଯଥା—

ଲକ୍ଷରୁ କୋଟି ଜାଣ କୋଟିରୁ କ୍ରୋଡ଼େ ପାଞ୍ଚେ,
କୋରଡ଼େ ହୋଇଲେ ପୁଣି ଇନ୍ଦ୍ର ପଦ ଇଚ୍ଛେ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ଭ.

କୋରଡ଼ା,
କୋରେଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଚାବୁକ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଶ୍ୱାଦି ଚାଳନ କରିବା ଯଷ୍ଟିଣି । ଯଥା—

ସିପାଇମାନଙ୍କର କୋରଡ଼ା ଧରି ହାତ,
ଛୁଡ଼ କରନ୍ତି ଏ ଯୁଦ୍ଧଭୂମି ସାଥ । କୃ.ଭା.କ.ପ.

କୋରଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ନଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତି କୋରିବା ।

କୋରଣା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ନଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତି
କୋରୁଣି, } କୋରିବା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

କୋରୁଣିରେ କୋରି କୋରା ପରମାନ୍ନ ସଙ୍ଗେ,
ମିଶାଇ ରାନ୍ଧିଲେ ସବେ ଖାଇଥାନ୍ତି ରଙ୍ଗେ । ବୃ.ସୁ.

କୋରା, ବି. (ଦେଶଜ) କୋରିବା; ନଡ଼ିଆ କୋର ଓ ନବାତମିଶ୍ରିତ ଖଜା । ବିଂ. କୋରିଥିବା ଓ କୋରିବାର ଯୋଗ୍ୟ (ନଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତି) ।

କୋରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତି କୋରଣାରେ ବିଦାରଣ କରି କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ ବାହାର କରିବା । ଯଥା—

ସରୁ ସରୁ କୋରି ନଡ଼ିଆଯାକ,
ଏ ସବୁ ମିଶାଇ କରିବ ଠିକ । ହା. ଛ.

ବିଦାରଣ କରିବା ।

କୋର୍ଟ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) କଚେରି ।

କୋଳ, ବି. (କୁଳ୍=ରାଶି କରିବା-ଅ) ଶୂକର । (କୋଳଃ ପୋତ୍ରୀ କିରିଃ କିଟିଃ—ଅମର ।) ଶନିଗ୍ରହ; ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଆଲିଙ୍ଗନ । (କ୍ରୋଡ଼ ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍ସଙ୍ଗ । ଯଥା—

କଟିତଟରେ ପୀତବସନ,
କଳାମେଘ କୋଳରେ ବିଜୁଳି ଯେସନ ।

କୋଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ୟଜାତିବିଶେଷ । ଯଥା—

ସୁବର୍ଣ୍ଣତଟିନୀ ଶୁଭ୍ରକୋଲେ କୋଲେ
କରନ୍ତି ସ୍ପର୍ଶ ସଞ୍ଚୟ । ପାବଣ୍ଡି ।

କାକର ହେତୁରୁ ଦେହ ସାଙ୍କୁଡ଼ିଯିବା । ଯଥା—

ଖାଇବାରୁ ପଖାଳ ଭାତ, କୋଲ ମାରିଲା ପାଟି ହାତ ।

କୋଳକରିବା, କ୍ରି. (ଆଲିଙ୍ଗନାର୍ଥ କୋଳ ଶବ୍ଦଜ) ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା, କୋଳରେ ଧରିବା । ଯଥା—

ଭାବେ କୋଳ କଲା ଲୋଳ ଗୃହାଣି ବାଳ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

କୋଳଥ, ବି. (କୁଳତ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ଶସ୍ୟବିଶେଷ ।

କୋଳଥିଆବଏର, ବି. (ଦେଶଜ) ଲତାବିଶେଷ ।

କୋଲପ, ବି. (ଦେଶଜ) ତାଲା ବା କୁଞ୍ଚି ।

କୋଲପି, ବି. (ଦେଶଜ) ଜମାଟ ହୋଇଥିବା ଦୁଗ୍ଧ ।

କୋଲପଶିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ହିମ ମାରୁ
କୋଲମାରିବା, } ସାଙ୍କୁଡ଼ିଯିବା, ଥଣ୍ଡା ଯୋଗୁଁ ଅବଶ ହୋଇଯିବା ।

କୋଳାଗ୍ରତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଲିଙ୍ଗନ । ଯଥା—

ଦେଖି ମୋତେ ରୋହିଣୀସୁତ,
କେବେ କରିବେ କୋଳାଗ୍ରତ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

କୋଳାକୋଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ
କୋଳାକୋଳି, } ଆଲିଙ୍ଗନ । ଯଥା—

ନବ ବୟସ ସଙ୍ଗମ ମେଳ,
ହୋଇ ହେବାରୁ କୋଳାକୋଳ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.
ବାହିଁ ଗଙ୍ଗା ଛବି ଲଭେ କୋଳାକୋଳି ହୋଇ ।
ବୈ. ବି.

କୋଳାହଳ, ବି. (କୁଳ୍-ଅ=କୋଳ-ହଲ୍-ଅ) କଳ କଳ ଶବ୍ଦ; ଚହଳ, ଗୋଳମାଳ ।

କୋଳି, ବି. (କୋଳ ଶବ୍ଦଜ) ସାନ ପାଚିଲା ଫଳ । ଯଥା—

କୋଳିକ କୋଲ କରି ରାଗେ । ର. କ.

କୋବଲ, ବି. (ଯାବନିକ କବ୍‌ଲ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱୀକାର ପତ୍ର ।

କୋବି, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଦେଶୀୟ ଖାଦ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ, ଏହା ତିନିପ୍ରକାର—ଓଲ-କୋବି, ଫୁଲକୋବି, ବନ୍ଧାକୋବି ।

କୋବିଦ, ବି. (କୋ—କୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ-ବେଦ-ବିଦ୍=ଜାଣିବା-ଅ, ଯେ ବେଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜାଣନ୍ତି) ଜ୍ଞାନୀ, ପଣ୍ଡିତ । ବିଂ. ନିପୁଣ, ଦକ୍ଷ ।

କୋଶ, } ବି. (କୁଶ୍, କୁଷ୍=ନିର୍ଗତ ହେବା-
କୋଷ, } ଅ, ଯହିଁରୁ ଗନ୍ଧାଦି ନିର୍ଗତ ହୁଏ) କୁଟ୍ମଳ, କଢ଼ି; ଅଣ୍ଡ; ତ୍ୱଗାଦି ଆବରଣ; ଖଡ଼୍‌ଗାଦିର ଖାପ । ଯେପରି—ଖଡ଼୍‌ଗ-କୋଷ । ଧନାଗାର । ଯଥା—ରାଜକୋଷରୁ ଧନ ଦିଆଯାଉ । ପୋକଖୋଷା । ଯେପରି—କୃମିକୋଷ । ମଞ୍ଜୁଷା; ପଣସ ଖୋଷା; ମାଂସପେଶୀ; ଶବ୍ଦାଦି ସଂଗ୍ରହ; ଅଭିଧାନ । (କ୍ରୋଶ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଦୁଇ ମାଇଲ । ଯଥା—

ଯାର ପହଣ୍ଡକ ଶତେ କୋଶ,
ତାର ମେରୁ ଲଙ୍ଘିବାକୁ ଆଶ । ଲ. ବ.

କୋଶଳ, କୋସଳ, କୋଷଳ, } ବି. (କୁଶ୍ = ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇବା-ଅଳ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଅଯୋଧ୍ୟା ପ୍ରଦେଶ ସହିତ କାଶୀର ଉତ୍ତରସ୍ଥ ସମସ୍ତ ଭୂଭାଗ; ଶାକବିଶେଷ ।

କୋଶଳା, କୋସଳା, ଖୋସଳା, } ବି. (କୋଶଳ ଶବ୍ଦଜ) ଶାକ-ବିଶେଷ ।

କୋଷ୍ଠ, ବି. (କୁଷ୍ = ନିର୍ଗତ ହେବା-ଥ) ଶସ୍ୟାଗାର; ଗୃହମଧ୍ୟ; ଉଦରମଧ୍ୟ; ଉଦର ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ ମଳଭାଣ୍ଡ ।

କୋଷ୍ଣ, ବିଂ. (କୁ = ଈଷତ୍-ଉଷ୍ଣ-କୁ = କା) ଅଳ୍ପ ଉଷ୍ଣ ।

କୋହ, ବି. (କ୍ରୋଧ ଶବ୍ଦଜ) କୋପ । ଯଥା—

ଜଳେ ପ୍ରତିବିମ୍ବ ନିରେଖି କେଶରୀ
ଯେମନ୍ତ କଲାକ କୋହ । ଲା. ବ.

କ୍ରନ୍ଦନ, ଶୋକ ବା ଦୁଃଖ । ଯଥା—

ଏବେ ତୁମ୍ଭେ ଶସ୍ତ୍ର ପକାଇ ନ ରହ,
ଦ୍ରୋଣ ମଲେ ବୋଲି ହୃଦରେ ବହ କୋହ ।
କୃ. ଭା. କ. ପ.

କୋହମୋହ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ।

କୋହଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦୁଃଖିତା । ଯଥା—

କାନ୍ଦେ ଚଳକା ସୁନ୍ଦରୀ,
ଉର୍ମିମାଳା ଟେକ ହୋଇ କୋହଣୀ । ମୁକୁର ୨.୧୨.

କୋହଳ, ବିଂ. (କୋମଳ ଶବ୍ଦଜ) ନରମ, କୋମଳ । ଯଥା—

କୋହଳ ପାଇଲେ ଦଉଡ଼ ଚଷନ୍ତି ।

କୁହୁଳା । ସଂ. (କୁ-ହଲ୍ = ଆକର୍ଷଣ କରିବା-ଅ) ମଦ୍ୟବିଶେଷ; ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ନାଟକାଦିର ରଚପ୍ରିତ୍ତ ବିଶେଷ ।

କୌକ୍ଷେୟ, କୌକ୍ଷେୟକ, } ବି. (କୁକ୍ଷି-ଏୟ-କ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଖଡ଼୍‌ଗ; କୁକ୍ଷିବଦ୍ଧ ଖଡ଼୍‌ଗ ।

କୌଣପ, ବି.(କୁଣପ-ଅ-ଭୋଜନାର୍ଥେ ଅଥବା କୁଣପା-ରାକ୍ଷସୀ-ଅ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ରାକ୍ଷସ ।

କୌତସ୍କୁତ, ବିଂ. (କୁତଃ-କୁତଃ-ଅ) କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥାନଜାତ ।

କୌତୁକ, ବି. (କୁତୁକ-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) କୁତୂହଳ; ହସ୍ତସୂତ୍ର; ଉତ୍ସବ; ପରିହାସ; ଆନନ୍ଦ; ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ।

କୌତୂହଳ, ବି. (କୁତୂହଳ-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) କୁତୂହଳ; ଅଭିଳାଷ; ଔତ୍ସୁକ୍ୟ ।

କୌତ୍ସ, ବି. (କୌତ୍ସ ଶବ୍ଦଜ) ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣବିଶେଷ । ଯଥା—

କୌତ୍ସ ମଡ଼ିଆ ବସୁ କାଲ୍ଡାରୁ ଗୋରଡ଼ା,
ଏ ସବୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକୁ ନୂଆ ଅଭିଧାନ ଲୋଡ଼ା ।
ଉ. ସା. ୧୮. ୯.

କୌପୀନ, ବି. (କୂପ-ଈନ—ପ୍ରବେଶ ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ) (ଏହା କୂପ ମଧ୍ୟେ ପ୍ରବେଶ-ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି) ଚୀରବସନ, କୌପୁନି ।

କୌମୁଦୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୁମୁଦ = ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ-ଅ-ବିକାରାର୍ଥେ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଚନ୍ଦ୍ରିକା, ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା; କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ କୃତ ଉତ୍ସବ; ଆଶ୍ୱିନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ।

କୌସ୍ତୁଭ, ବି. (କୁସ୍ତୁଭ—କୁ=ପୃଥିବୀ-ସ୍ତୁଭ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ଅ-ଇଦମର୍ଥେ, ଅଥବା କୁସ୍ତୁଭ୍= ସମୁଦ୍ର-ଅ-ଭବାର୍ଥେ) କୃଷ୍ଣଙ୍କ ହୃଦ୍‌ଭୂଷଣ ମଣି ।

କ୍ରତୁ, ବି. (କୃ = କରିବା-ଅତୁ) ଯାଗ; ପୂଜା; ଋଷିବିଶେଷ; ଇନ୍ଦ୍ର; ବିଷ୍ଣୁ ।

କ୍ରଥନ, ବି. (କ୍ରଥ୍ = ବଧ କରିବା-ଅନ) ମାରଣ; ଛେଦନ ।

କ୍ରନ୍ଦନ, କ୍ରନ୍ଦିତ, } ବି. (କ୍ରନ୍ଦ୍ = କାନ୍ଦିବା-ଅନ, ତ) ରୋଦନ; ଆହ୍ୱାନ ।

କ୍ରମ, ବି.(କ୍ରମ୍ = ଗମନ କରିବା, ପାଦ ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅ) ଅନୁକ୍ରମ; ଅବିଚ୍ଛେଦ; ପ୍ରଣାଳୀ, ପଦ୍ଧତି; ବିକ୍ରମ; ନିୟମ; ବୈଦିକ ବିଧାନ ।

କ୍ରମ, କରମ, } ବି. (କର୍ମ ଶବ୍ଦଜ) କାର୍ଯ୍ୟ; ଅଦୃଷ୍ଟ ବା ଭାଗ୍ୟ । ଯଥା—

ଯେ ଯାହା କ୍ରମ ଦୋଷ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ନାନା ଫଳ,
ପ୍ରାଣୀ ଏହା କ ଚଣ୍ଡି ବିଷୟ୍ୟା କରେ ମୂଳ । ନୃ.ପୁ.ତୃ ୮.

କ୍ରମଶଃ, କ୍ରି. ବିଂ. (କ୍ରମ-ଶସ୍-ବ୍ୟାପ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) କ୍ରମେ କ୍ରମେ, ଅନୁକ୍ରମେ; ଶନୈଃ ଶନୈଃ, ଧୀରେ ଧୀରେ ।

କ୍ରମୁ, } ବି. (କ୍ରମ୍=ଗମନ କରିବା-ଉ,ଉକ)
କ୍ରମୁକ, } ଗୁବାକ, ଗୁଆ ଗଛ ।

କ୍ରମେଲ, } ବି. (କ୍ରମ୍ = ଗମନ କରିବା-ଏଲ-
କ୍ରମେଲକ, } କ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଉଷ୍ଟ୍ର, ଓଟ ।

କ୍ରୟ, ବି. (କ୍ରୀ = କିଣିବା-ଅ) କିଣିବା ।

କ୍ରବ୍ୟାଦ୍, } ବି. (କ୍ରବ୍ୟ = ମାଂସ-ଅଦ୍=ଭକ୍ଷଣ
କ୍ରବ୍ୟାଦ, } କରିବା-କ୍ୱିପ୍, ଅ) ରାକ୍ଷସ; ମାଂସାଶୀ ଜନ୍ତୁ । ବିଂ. ମାଂସଖାଦକ ।

କ୍ରାନ୍ତ, ବି. (କ୍ରମ୍ = ଗମନ କରିବା-ତ) ଆକ୍ରମଣ; ଗତି; ରାଶିଚକ୍ରର ମଧ୍ୟରେଖା ।

କ୍ରିୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃ = କରିବା-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଯ ଆଗମ, କୃ = କ୍ରି) କାର୍ଯ୍ୟ; ସାମାଦି ଉପାୟ ପ୍ରୟୋଗ; ଶିକ୍ଷା; ପୂଜା; ଚେଷ୍ଟା; ଅଭ୍ୟାସ; ଚିକିତ୍ସା ।

କ୍ରୀଡ଼, କ୍ରୀଡ଼ା, } ବି. (କ୍ରୀଡ଼୍ = ଖେଳା
କ୍ରୀଡ଼ନ, କ୍ରୀଡ଼ନକ, } କରିବା-ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଅନ, କ—ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଖେଳନ, ଖେଳା । (ଉଦକକ୍ରୀଡ଼ନଂ ନାମ କାରୟାମାସ ଭାରତ —ମ. ଭା.) କ୍ରୀଡ଼ା ସାଧନ । (କ୍ରୀଡ଼ନବର୍ନ୍ନିରାକୃତଃ) (କ୍ରୀଡ଼ସେ ତ୍ୱଂ ନରବ୍ୟାଘ୍ର ବାଲୈଃ କ୍ରୀଡ଼ନକୈରିବ) ପରିହାସ; ଅବଜ୍ଞା ।

କ୍ରୀତଦାସ, ବି. (କ୍ରୀତ- କଣା-ଦାସ) କଣା କିଙ୍କର; ଗୋଲାମ ।

କ୍ରୁଦ୍ଧ, ବିଂ. (କ୍ରୁଧ୍-ତ)କ୍ରୋଧଯୁକ୍ତ । ବି. କ୍ରୋଧ ।

କ୍ରମୁକ, ବି. ସଂ. ଗୁବାକ ।

କ୍ରୂର, ବିଂ. (କୃତ୍ = ଛେଦନ କରିବା-ର, **କୃତ୍** = କ୍ରୂ) ନିଷ୍ଠୁର, ନିର୍ଦ୍ଦୟ; ନୃଶଂସ; **ଅଶୁଭକର** ।

କ୍ରୋଡ଼, ବି. (କ୍ରୁଡ଼୍ = ଘନ ହେବା-ଅ) ଶୂକର; **ବୃକ୍ଷ କୋଟର**; କୋଳ; ବକ୍ଷ ।

କ୍ରୋ**ଡ଼ପତ୍ର, ବି.** ସଂ. ଅତିରିକ୍ତ ପତ୍ର ।

କ୍ରୋଧ, ବି. (କ୍ରୁଧ୍-ଅ) କୋପ, ଦ୍ୱେଷ ।

କ୍ରୋଧନ, ବିଂ. (କ୍ରୁଧ୍-ଅନ) ସହସା ଯାହାର କ୍ରୋଧ ଜନ୍ମେ, କ୍ରୋଧୀ ।

କ୍ରୋର, ବି. (କୋଟି ଶବ୍ଦଜ) ଏକଶତ ଲକ୍ଷ; କୁରର ପକ୍ଷୀ ।

କ୍ରୋଶ, ବି. (କ୍ରୁଶ୍ = କ୍ରନ୍ଦନ କରିବା-ଅ) ଦୁଇ ମାଇଲ; ରୋଦନ; ଆହ୍ୱାନ ।

କ୍ରୋଷ୍ଟୃ, } ବି. (କ୍ରୁଶ-ତୃ) ଶୃଗାଳ, ଶିଆଳ ।
କ୍ରୋଷ୍ଟା, }

କ୍ରୌଞ୍ଚ, ବି. (କ୍ରୁନ୍ଚ୍-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ବକବିଶେଷ; ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ; ପର୍ବତବିଶେଷ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ ।

କ୍ଲମ, } ବି. (କ୍ଲମ୍ = କ୍ଲାନ୍ତ ହେବା-ଅ, ତି)
କ୍ଲାନ୍ତି, } ଆୟାସ, ଶ୍ରମ; ଖେଦ, ଗ୍ଲାନି ।

କ୍ଲିନ୍ନ, ବିଂ. (କ୍ଲିଦ୍ = ଆର୍ଦ୍ର ହେବା-ତ) ଆର୍ଦ୍ର, କ୍ଲେଦଯୁକ୍ତ ।

କ୍ଲୀବ, ବି. (କ୍ଲୀବ୍ = କୁଣ୍ଠିତ ହେବା-ଅ) ଯାହାର ପୁରୁଷତ୍ୱ ନାହିଁ; ନପୁଂସକ । ବିଂ. ଅକ୍ଷମ; ବିକ୍ରମହୀନ; ବ୍ୟର୍ଥ, ନିଷ୍ଫଳ ।

କ୍ଲେଦ, ବି. (କ୍ଲିଦ୍ = ଆର୍ଦ୍ର ହେବା-ଅ) ମଳଯୁକ୍ତ ଜଳ; ପୂୟାଦି; ଆର୍ଦ୍ରଭାବ ।

କ୍ଲେଶ, ବି. (କ୍ଲିଶ୍-ଅ) ଦୁଃଖ, ଯନ୍ତ୍ରଣା, ଶ୍ରମ ।

କ୍ୱଚନ, } କ୍ରି. ବିଂ. (କ୍ୱ-ଚନ, ଚିତ୍—
କ୍ୱଚିତ୍, } ଅସାକଲ୍ୟାର୍ଥେ) କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ, କୌଣସି ଅଂଶରେ ।

କ୍ୱଣିତ, ବି. (କ୍ୱଣ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ତ) ଧ୍ୱନି । ବିଂ. ଶବ୍ଦାୟମାନ, ଧ୍ୱନିତ ।

କ୍ଷଉଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅକ୍ଷୌହିଣୀ ଶବ୍ଦର
କ୍ଷୌଣି, } ଅପଭ୍ରଂଶ) ସୈନ୍ୟ ପରିମାଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦଶ ଲକ୍ଷ ରଥ ସଙ୍ଗେ ପାଞ୍ଚ ଲକ୍ଷ ହସ୍ତୀ,
ଚୌଦ ଲକ୍ଷ ଅଶ୍ୱ ପାଞ୍ଚ କ୍ଷଉଣୀ ପାଦାତି । ସା.ଭା.ଆ.

କ୍ଷଣ, ବି. (କ୍ଷଣ୍ = ବଧ କରିବା-ଅ) ତ୍ରିଂଶତ୍ କଳା ପରିମିତ କାଳ; ଉତ୍ସବ; ଅବକାଶ; ସୁଯୋଗ; ବ୍ୟାପାର ।

କ୍ଷତ, ବି. (କ୍ଷଣ୍ = ଆଘାତ କରିବା-ତ)ଆଘାତ; ଘା; ଛିଣ୍ଡିବା; ବିଦାରଣ । ଯେପରି—ନଖକ୍ଷତ । ବିଂ. ବିଦାରିତ; ଆହତ; ଦଷ୍ଟ; ବିଦ୍ଧ; ନଷ୍ଟ ।

କ୍ଷତି, ବି. (କ୍ଷଣ୍=ଆଘାତ କରିବା-ତି) ହାନି; ନାଶ; ଅସ୍ୱାଦି ଚିହ୍ନ ।

କ୍ଷତ୍ତା, ବି.(କ୍ଷଦ୍=ସମ୍ବରଣ କରିବା-ତୃ) ସାରଥି; ଦ୍ୱାରପାଳ ।

କ୍ଷତ୍ର, କ୍ଷତ୍ତ୍ର, } ବି. (କ୍ଷତ୍-ତ୍ରୈ=ତ୍ରାଣ କରିବା-ଅ, କ୍ଷତ୍ତ୍ର ହେବାସ୍ଥଳେ ସୁବିଧା ନିମନ୍ତେ କ୍ଷତ୍ର ମଧ୍ୟ ଲେଖାଯାଏ)କ୍ଷତ୍ରିୟଜାତି; ଶରୀର ।

କ୍ଷତ୍ରିୟ,ବି. (କ୍ଷତ୍ର-ଇୟ—ସ୍ୱାର୍ଥେ)ଦ୍ୱିତୀୟବର୍ଣ୍ଣ ।

କ୍ଷପା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ୍ଷପ୍=କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅ-ଆ) ରାତ୍ରି; ହରିଦ୍ରା ।

କ୍ଷମ, ବି. (କ୍ଷମ୍=ସହ୍ୟ କରିବା-ଅ)ଯୋଗ୍ୟତା, ସାମର୍ଥ୍ୟ । ବିଂ. ନିପୁଣ; ସମର୍ଥ; ସହିଷ୍ଣୁ ।

କ୍ଷମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ୍ଷମ୍=ସହ୍ୟ କରିବା-ଅ-ଆ) ଶାନ୍ତି, ନିବୃତ୍ତି; ଅପକାର ସହନ; ପୃଥିବୀ; ଦୁର୍ଗା; ରାତ୍ରି ।

କ୍ଷୟ, ବି. (କ୍ଷି=କ୍ଷୀଣ ହେବା-ଅ) ହ୍ରାସ; ନାଶ, ପ୍ରଳୟ; ରୋଗବିଶେଷ; ବର୍ଷବିଶେଷ ।

କ୍ଷରଣ, ବି. (କ୍ଷର୍=ସ୍ରବିବା-ଅନ) ସ୍ରବିବା; ନାଶ; ନିଃସରଣ; ସ୍ୱେଦନ ।

କ୍ଷାନ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ୍ଷମ୍=ସହ୍ୟ କରିବା-କ୍ତି)କ୍ଷମା, ସହିଷ୍ଣୁତା; ନିବୃତ୍ତି ।

କ୍ଷାମ, ବିଂ. (କ୍ଷୈ=କ୍ଷୀଣ ହେବା-ତ, ତ=ମ) କ୍ଷୀଣ, ଦୁର୍ବଳ; ଶୁଷ୍କ । ଯଥା—କ୍ଷୁତ୍କ୍ଷାମକଣ୍ଠ ।

କ୍ଷାର, ବି. (କ୍ଷର୍-ଅ) ଲବଣରସ; ଯବକ୍ଷାର; କାଚ; ଭସ୍ମ; ଟାଙ୍ଗଣା; ଲୁଣିଆ ମାଟି ।

କ୍ଷାଳନ, ବି. (କ୍ଷାଳ୍=ଧୌତ କରିବା-ଅନ) ଧୋଇବା; ଶୋଧନ; ପରିଷ୍କାରକରଣ ।

କ୍ଷିଅର, ବି. (କ୍ଷୌର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)ବପନକର୍ମ । ଯଥା—

କ୍ଷିଅର ନୁହନ୍ତି ତାର ଚନ୍ଦ୍ରଶୁଦ୍ଧି ଗଣି,
କାଟିଛନ୍ତି ବାଳ କରି ଦଅଣି ଛଅଣି ।

ଉ. ପା. ୧୮. ୯.

କ୍ଷିତି, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (କ୍ଷି=ବାସ କରିବା, କ୍ଷୀଣହେବା-କ୍ତି) ପୃଥିବୀ; ବାସସ୍ଥାନ;ପ୍ରଳୟ କାଳ;କ୍ଷତ ।

କ୍ଷିପ୍ତ, ବିଂ. (କ୍ଷିପ୍=କ୍ଷେପଣ କରିବା-ତ)ନିକ୍ଷିପ୍ତ; ପ୍ରେରିତ; ହତ; ନିନ୍ଦିତ; ଅନ୍ୟାସକ୍ତ; ବାତୁଳ ।

କ୍ଷିପ୍ର, କ୍ରି. ବିଂ. (କ୍ଷିପ୍=କ୍ଷେପଣ କରିବା-ର) ଶୀଘ୍ର ।

କ୍ଷିରି, ଖିରି, କ୍ଷିରିସା, } ବି. (କ୍ଷୀରିକା ଶବ୍ଦଜ) ପାୟସ ।

କ୍ଷିରିସାହାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ବୃହତ୍ ବୃକ୍ଷ ।

କ୍ଷିରିକୋଳି, ଖିରିକୋଳି, ଖିରିକୋଳି, } ବି. (କ୍ଷୀର, କୋଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ଏକଜାତୀୟ ବୃକ୍ଷ ଓ ଫଳବିଶେଷ ।

କ୍ଷିରୋଦ୍ର, ଖିରୋଦ୍ର, } ବି. (କ୍ଷୀରୋଦ ଶବ୍ଦଜ) ଶୁକ୍ଳ ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

କ୍ଷିରୋଦ ପାଟ ପିନ୍ଧି ରତ୍ନ ଆସନେ ବସି,
ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ସୁମରି ମାରି ଛନ୍ତି ରାଜବଂଶୀ । ନୃ.ପୁ.ଭ୍.ତ.

କ୍ଷୀଣ, ବିଂ. (କ୍ଷି=କ୍ଷୀଣ ହେବା-ତ, ତ=ନ) ଦୁର୍ବଳ; ସୂକ୍ଷ୍ମ; ଶୁଷ୍କ; କୃଶ ।

କ୍ଷୀବ, ବିଂ. (କ୍ଷୀବ୍=ମତ୍ତ ହେବା-ଅ) ମତ୍ତ ।

କ୍ଷୀର, ବି.(ଘସ୍=ଭୋଜନ କରିବା-ଈର୍, ଘ=କ୍ଷ,ଘସ୍ୟତେ ଇତି କ୍ଷୀରଂ ଘସ୍ଲ୍ ଅଦନେ—ଅମର ଟୀକା) ଦୁଗ୍ଧ; ଜଳ; ନିର୍ଯ୍ୟାସ ।

କ୍ଷୁଣ୍ଣ, ବିଂ. (କ୍ଷୁଦ୍=ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା-ତ) ଚୂର୍ଣ୍ଣୀକୃତ; ଅଭ୍ୟସ୍ତ; ଦୁଃଖିତ ।

କ୍ଷୁଦ୍ର, ବିଂ. (କ୍ଷୁଦ୍=ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା-ର) ଛୋଟ; ନୀଚ; ଅଳ୍ପ; ଅପ୍ରଶସ୍ତ; କ୍ରୂର; କୃପଣ ।(ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବେଶ୍ୟା; ନଟୀ; ମଧୁମକ୍ଷିକା ।

କ୍ଷୁଧ, କ୍ଷୁଧା, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(କ୍ଷୁଧ୍=ଭୋଜନ ଇଚ୍ଛା କରିବା-କ୍ୱିପ୍-ଆ) ଭୋଜନଇଚ୍ଛା; ଲାଳସା । ଯେପରି—କାମକ୍ଷୁଧା ।

କ୍ଷୁବ୍ଧ, କ୍ଷୁଭିତ, } ବିଂ. (କ୍ଷୁଭ୍=ଚଞ୍ଚଳ ହେବା,କାତର ହେବା-ତ) କ୍ଷୋଭପ୍ରାପ୍ତ, ବିଚଳିତ; ତାପିତ; ଦୁଃଖିତ; ବ୍ୟାକୁଳ ।

କ୍ଷୁର, ବି. (କ୍ଷୁର୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଅ) ନାପିତର ଅସ୍ତ୍ର; ଖଣ୍ଟର ଖୁରା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଛୁରୀ; (କ୍ଷୁର୍-ଇନ୍) ନାପିତ ।

କ୍ଷେତ, } ବି. (କ୍ଷେତ୍ରର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସ୍ଥଳ ।
ଖେତ, } ଯଥା—

କୃଷକେ ଉପାଡ଼ନ୍ତି ବାଳୁଙ୍ଗା କ୍ଷେତୁ । ରୁ. ସ୍ତ୍ର.

କ୍ଷେତପାପଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଔଷଧି-ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

କ୍ଷେତ୍ର, ବି. (କ୍ଷି = ବାସ କରିବା-ତ୍ର) ଭୂମି; ସ୍ଥାନ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ; ମନ; ଶରୀର; କଳତ୍ର ବା ପତ୍ନୀ; ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ; ସିଦ୍ଧଭୂମି ।

କ୍ଷେତ୍ରାଜୀବ, ବି. (କ୍ଷେତ୍ର-ଆଜୀବ=ବୃତ୍ତି) କୃଷକ ।

କ୍ଷେତ୍ରି, } ବି. (କ୍ଷତ୍ରିୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) କ୍ଷତ୍ରିୟ ।
କ୍ଷତ୍ରି, } ଯଥା—

ସତ୍ୟଯୁଗେ ତପ ବ୍ରାହ୍ମଣ କରଇ
ତ୍ରେତାଯୁଗେ କ୍ଷେତ୍ରି କରେ । ବି. ଗ୍ରୀ.
ଦେଖି ତାହାର କ୍ଷତ୍ରିପଣ,
କୁରୁ କଲେକ୍ତି ଘୋରରଣ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

କ୍ଷେପ, } ବି. (କ୍ଷିପ୍-ଅ, ଅନ) ନିକ୍ଷେପ;
କ୍ଷେପଣ, } ଅପସାରଣ; ପରିତ୍ୟାଗ; ପ୍ରେରଣ; ନିନ୍ଦା ।

କ୍ଷେପଣି, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (କ୍ଷିପ୍=କ୍ଷେପଣ କରିବା-
କ୍ଷେପଣିକା, } ଅନି-କ-ଆ) ନୌକାଦଣ୍ଡ; ଜାଲବିଶେଷ; କ୍ଷେପଣୀୟ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

କ୍ଷେପା, ବି. (କ୍ଷେପଣ ଶବ୍ଦଜ) ଉଆଁ । ଯଥା—

ପୁଣି କ୍ଷେପା ମାରି, କ୍ରୋଧ ସମ୍ଭାରି ନ ପାରି,
ରାବଣ ଆସନ ଉପରେ, ବସିଲେ ପେଲି ଦେଇ କରି ।
ବି. ରା.

(କ୍ଷେପଣିକା ଶବ୍ଦଜ) ଜାଲବିଶେଷ; ନଡ଼ିଆ ଓ ଖଜୁରିଗଛ ଇତ୍ୟାଦିରେ ଚଢ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ଚିହ୍ନାକୃତ ରଜ୍ଜୁ ।

କ୍ଷେମ, ବି. (କ୍ଷି = କ୍ଷୟ କରିବା-ମ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) କଲ୍ୟାଣ, ଲବ୍ଧ ବସ୍ତୁର ରକ୍ଷା; ମଙ୍ଗଳ; ମୁକ୍ତି । ବିଂ. ମଙ୍ଗଳଦାୟକ, ଶୁଭକର ।

କ୍ଷୋଣି, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (କ୍ଷୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-
କ୍ଷୋଣୀ, } ଣି-ଣୀ) ପୃଥିବୀ ।

କ୍ଷୋଦ, ବି. (କ୍ଷୁଦ୍=ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା-ଅ) ଚୂର୍ଣ୍ଣନ, ପେଷଣ; ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଖୁଦ; ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାର ପାତ୍ର ।

କ୍ଷୋଭ, ବି. (କ୍ଷୁଭ୍ = ଚଞ୍ଚଳ ହେବା-ଅ) ବାଧା; ଘର୍ଷଣ; ଶୃଙ୍ଖଳା; ଆଘାତ; ସ୍ଖଳନ; ମନସ୍ତାପ; ବିଲୋଡ଼ନ ।

କ୍ଷୌଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ୍ଷୁର୍ = ଗମନ କରିବା-
କ୍ଷୌଣୀ, } ନି) ପୃଥିବୀ ।

କ୍ଷୌଦ୍ର, ବି. (କ୍ଷୁଦ୍ରା = ମଧୁମକ୍ଷିକା-ଅ-କୃତାର୍ଥେ) ମଧୁ, ମହୁ; ଜଳ; ଚମ୍ପାଫୁଲ । ବିଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

କ୍ଷୌମ, } ବି. (କ୍ଷୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ମ)
କ୍ଷୋମ, } ଅଟ୍ଟାଳିକା; ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର; ଶଣ । ବିଂ. ମସିଣା ସୂତ୍ରନିର୍ମିତ ।

କ୍ଷୌର, ବି. (କ୍ଷୁର-ଅ-ଇଦମର୍ଥେ) ମୁଣ୍ଡନ । ବିଂ. କ୍ଷୁରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

କ୍ଷ୍ୱେଡ଼, ବି. (କ୍ଷ୍ୱିଦ୍=ଶବ୍ଦ କରିବା ପ୍ରଭୃତି-ଅ) ବିଷ, ଗରଳ; ସିଂହନାଦ; ଧ୍ୱନି । ବିଂ. ନିଷ୍ଠୁର; କୁଞ୍ଚିତ ।

କ୍ଷ୍ୱେଳା, } ବି. (କ୍ଷ୍ୱେଳ୍=କମ୍ପିବା-ଆ, ଅନ)
କ୍ଷ୍ୱେଳନ, } କ୍ରୀଡ଼ନ; ସଞ୍ଚଳନ ।

ଖ, ବି. ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅକ୍ଷର । (ଖନ୍ = ବିଦାରଣ କରିବା-ଅ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଆକାଶ; ସ୍ୱର୍ଗ; ସୁଖ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ; ଦେହ; ନଗର; ବ୍ରହ୍ମା ।

ଖଇ, ବି. (ଖଦିକା ଶବ୍ଦଜ) ଲିଆ । ଯଥା—

ଖଇ ଚମ୍ପାଗୁଡ଼ ସଙ୍ଗେ ହୁଅଇ ଉଖୁଡ଼ା,
କେହି କେହି ଖାଇଥାନ୍ତି ତା ସଙ୍ଗରେ ଚୂଡ଼ା । ବୃ.ସ୍ତୁ.

ଲିଆରେ ମିଶ୍ରିତ ଧାନର ଚୋପା । ଯଥା—

ବଣଜନ୍ତୁଙ୍କ କଙ୍କାଳ ହେଉଥିବ ଯହିଁ,
ଲିଆ ଖଇ ପଡ଼ିଥିବ କୁଚି କୁଚି ହୋଇ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

ଖଇଙ୍ଗା, } ବି. (ଦେଶଜ) ସମୁଦ୍ରଜାତ
ଖଇଁଗା, } ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ଖଇଗୃ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦରପନ୍ତରିଆ ।

ଖଇଞ୍ଚ, } ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଖଡ଼କାଠିରେ ନିର୍ମିତ
ଖଇଞ୍ଚୀ, } ମାଛ ଧରିବା ଏବଂ ଲିଆ ଚଳାଇବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଖଇର, } ବି. (ଖଦିର ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷର
ଖୟର, } ନିର୍ଯ୍ୟାସ, ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଖଇରା, ବିଂ (ଦେଶଜ) ଧଳା ଓ କଳା ମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ।

ଖଇରାତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଦାନ ।

ଖଇରାତି, ବି. (ଯାବନିକ) ଦତ୍ତ; ନଷ୍ଟ, ବ୍ୟୟିତ ।

ଖଇରି, ବି. (ଖଦିରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଶାକବିଶେଷ ।

ଖଇହାକୁଟି, } ବି.(ଦେଶଜ)ଆର୍ଦ୍ଧିଲହାକୁଟି ।
ଖଇରହାକୁଟି, } ଅଜୀର୍ଣ୍ଣଜ୍ଞାପକ ହାକୁଟି ।

ଖଉରିବା, କ୍ରି. (କ୍ଷୌର ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୌରକରିବା ।

ଖଉରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲୁଖୁରା, ତୈଳହୀନ ।

ଖଏରାତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଦାନ ।

ଖକଣ୍ଡି, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦଜ) ଖଡ଼ିଶ ମାଛ ।

ଖଗ, } ବି.(ଖ=ଆକାଶ-ଗମ୍-ଅ,ଖ ଚର୍-
ଖଚର, } ଅ) ପକ୍ଷୀ; ବାଣ; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ମେଘ; ଦେବତା; ଶଲଭବିଶେଷ; ବାୟୁ । ବିଂ. ଆକାଶଗାମୀ; ଆକାଶଗୃହୀ ।

ଖଗପତି, ବି. (ଖଗ=ପକ୍ଷୀ-ପତି) ଗରୁଡ଼ ।

ଖଗଲ୍, ବିଂ. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ହସଲ ।

ଖଗ୍‌ଗଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଇଙ୍ଗଡ଼ କାଠି, ଏଥିରେ କାଠିକଲମ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।

ଖଙ୍କର, ବି. (ଦେଶଜ) ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳ ।

ଖଙ୍କା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୂନ୍ୟ; ତୁଚ୍ଛ ।

ଖଙ୍କାର, ବି. (ଦେଶଜ) କଫମିଶ୍ରିତ ଛେପ । ଯଥା—

ସେହିରୂପେ ଖଙ୍କାର ପକାଇ ନ ଥିବ,
ଯେବେ ତା ପକାଇବ କେହି ନ ଜାଣିବ। କୃ·ଭ·ବ·ପ·

ଖଙ୍କାରଖା, } ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ମତ୍ସ୍ୟ-
ଖଙ୍କାରଖାଇ, } ବିଶେଷ; ଏକପ୍ରକାର ଗଳ-ଧ୍ୱନି । ବିଂ. ଯେ ଖଙ୍କାର ଖାଇଦିଏ ।

ଖଙ୍କାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ)ଗଳଧ୍ୱନି କରି ଛେପ ପକାଇବା ।

ଖଙ୍କାଳ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ—ପେଟ ଶବ୍ଦ ସହ
ଖଂଖାଳ, } ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ) ଖାଲି ହୋଇ ଭିତରକୁ ପଶି ଯାଇଥିବା । ଯଥା—

କଟିତଟ କୋତା ବେଢ଼ିକୁ ବଳିଛୁ,
ଖଂଖାଲ ପେଟ ତାର ପିଠିକି ଲଗିଛୁ । କୃ·ଭ·ଆ·ପ·

ଖଙ୍କାଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପେଟ ସଙ୍କୋଚ କରିବା ।

ଖଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଭିମାନ; ଦୁଃଖ । ଯଥା—

ଢଥାଇଲେ ପିତା କଥାକୁ କରି ଖଙ୍ଗ,
କହୁଅଛୁ କଥା ଧରି ହୃଦେ ରାଗ । କୃ· ଭ· ଢ· ପ·

ବିଂ. ଦୁଃଖିତ । ଯଥା—

ଏ ବାହାରେ ଛକୋଡ଼ି ସହସ୍ର ତୁରଙ୍ଗ,
ସେ ଦ୍ରବ୍ୟ ବହିବାରେ ମନ କଲେ ଖଙ୍ଗ । କୃ·ଭ·ଆ·ପ·

ଖଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚୁଗୁଲି ବା ପରର ହାନି ନିମିତ୍ତ କହିବା କୁଟିଳ ବଚନ । ଯଥା—
ଖଚୁଆ କହେ ଖଚ ।

ଖଚଡ଼, } ବିଂ.(ଦେଶଜ) ବଦଜାତ ବା ଜାତିରୁ
ଖଚର, } ଆନ । ବି. ଘୋଡ଼ାସଙ୍ଗମିଶା ଗଧ ।

ଖଚମିଛ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚୁଗୁଲି ।

ଖଚିତ, ବି. (ଖଚ୍=ଯୋଜନ କରିବା-ତ) ଜଡ଼ିତ; ରଚିତ; ମିଶ୍ରିତ; ବ୍ୟାପ୍ତ; ଅନ୍ତର୍ନିହିତ; ବଦ୍ଧ; ରଞ୍ଜିତ । (ରତ୍ନଚ୍ଛାୟା-ଖଚିତବଲିଭିଷ୍ଟାମରୈଃ ।)

ଖଚୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ଖଚ କହେ, ଚୁଗୁଲିଆ ।

ଖଜଣା, ବି. (ଯାବନିକ) କର । (ଖେଠି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଖଜଣାଖାନା, ବି. (ଯାବନିକ) ଧନାଗାର ।

ଖଜବଜ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ଥିର ।

ଖଜା, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ଖଜ୍=ମନ୍ଥନ କରିବା-ଅ-
ଖଜାକା, } ଅକ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ହତା, ଚଟୁ ।
(ଦର୍ବୀ କମ୍ବୀ ଖଜାକା ଚ—ଅମର ।)

ଖଜା, ବି. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା ଖଜକା ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ୱ ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ ।

ଖଜାପଣସ, ଖଜୁରିପଣସ, } ବି. (ଖର୍ଜୁର-ପନସ ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଏକପ୍ରକାର ସୁମିଷ୍ଟ ପନସ ।

ଖଜାଣଚି, ଖଜାଞ୍ଚି, } ବି. (ଯାବନିକ) ରାଜଧନାଧ୍ୟକ୍ଷ ।

ଖଜୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ । (ଖର୍ଜୁର ଶବ୍ଦଜ) ଶୁଖିଲା କାବୁଲି ଖର୍ଜୁର ।

ଖଜୁରି, ଖଜୁରୀ, ଖଜୁର, } ବି. (ଖର୍ଜୁର ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରଖ୍ୟାତ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ, ତଜ୍ଜାତ ଫଳ ।

ଖଜୁରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଡ଼ର ଖାବରେ ବସିଥିବା ଇଠା ।

ଖଜୁରିପଟି, ବି. (ଖର୍ଜୁରପଟ୍ଟିକା ଶବ୍ଦଜ) ଖଜୁରି ପତରରେ ନିର୍ମିତ ଆସନ ।

ଖଞ୍ଜ, ବିଂ. (ଖଞ୍ଜ୍-ଖ୍ଲୋଟେଇ ଚାଲିବା-ଅ) ବିକଳପଦ, ଲେଙ୍ଗଡ଼ା, ଖ୍ଲୋଟା । (ଦେଶଜ) ଉପାୟ; ସୁବିଧା ।

ଖଞ୍ଜଖାଞ୍ଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ସୁବିଧା ।

ଖଞ୍ଜଣୀ, ଖଞ୍ଜଣି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଖଞ୍ଜିବା । ଯଥା—

ମୁକୁତା ପ୍ରବାଳ ଖଞ୍ଜଣୀ,
ଉପରେ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ଟାଣି । ଖ୍ରୀ. ଦ. ସ୍କ.

ଖଞ୍ଜଣୀ, ଖଞ୍ଜରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଝଙ୍କାର ଝଙ୍କାର ଖଞ୍ଜରୀଟପ୍ରାନ୍ତ
ହତ ସୁବାଦ୍ୟରେ ବାଦିତ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

ଖଞ୍ଜନ, ଖଞ୍ଜରୀଟ, } ବି. (ଖଞ୍ଜ୍=ଖ୍ଲୋଟେଇ ଚାଲିବା-ଅନ, ଖଞ୍ଜ-ଋ=ଗମନ କରିବା-ଈଟ-ନିପାତନ) ଖଞ୍ଜନପକ୍ଷୀ, ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପକ୍ଷୀ ।

ଖଞ୍ଜପଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସୁବିଧା ହେବା ।

ଖଞ୍ଜର, ବି. (ଯାବନିକ) ଗୋଳା ।

ଖଞ୍ଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଗୃହ ବା ପ୍ରାଚୀରବେଷ୍ଟିତ ନିବାସସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ଦ ଛନ ଖଞ୍ଜା ଡେଇଁ ଗଲ,
ମଝି ମଣ୍ଡପେ ପ୍ରବେଶିଲ ।

ନିଯୋଗ । ଯଥା—ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜସରକାରରୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ପାଉଣା ତାହାଙ୍କର ଖଞ୍ଜା ଅଛି । ଯୋଡ଼ା ବା ସଂଯୋଗ । ଯଥା—

କଚ୍ଛଦୂର ପରସନ୍ତେ ଖଞ୍ଜାରୁ ଛୁଡ଼ଇ,
ନିଃଶ୍ୱାସ ଶୋଷନ୍ତେ ଚୂଳ ବାହୁଡ଼ି ବସଇ । ସା.ଖ୍ରୀ.ଆ.

ବିଂ. ଯୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା । ଯଥା—

ଝଣ ଝଣ ନୂପୁର ଖଞ୍ଜା ପାହୁଡ଼ ଚରଣେ । ଲ. ବ.

କାର୍ଯ୍ୟୋପଲକ୍ଷରେ ଦତ୍ତ । ଯଥା—

ମୋ ନିତ ଖଞ୍ଜା ତାମ୍ବୂଳ ପଦ୍ମଦଳ
ଶଯ୍ୟାକୁ ଗଲ ତହିଁ ପାଇଁ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

ନିଯୁକ୍ତ । ଯଥା—ଖଞ୍ଜା ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

ଖଞ୍ଜାକାଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦେବତାମାନଙ୍କ ସେବକମାନେ ଯେଉଁ ଦେବୋତ୍ତର ଜମି ଚାଷ କରିଥାନ୍ତି ସେହି ଜମିର ଖଞ୍ଜଣାରୁ ସେମାନଙ୍କ ସେବା ନିମନ୍ତେ ଯାହା କଟିଯାଏ ।

ଖଞ୍ଜାବାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃତ୍ତି । ଯଥା—

ସୁଖେ ଏବେ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ମିଳିବ ଖଞ୍ଜାବାଡ଼,
ଶୁଣି ତା ନୂଆ ଯମ ବସିଲେ ନିସ ମୋଡ଼ି ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ଖଞ୍ଜିବା, କ୍ରି. (ଖଚ୍ ଧାତୁଜ) ସୁଚାରୁରୂପେଯୁକ୍ତ କରିବା କିମ୍ବା ଯୋଡ଼ିବା । ଯଥା—

କି ସୁନ୍ଦର ତହିଁ ଖଞ୍ଜି କଙ୍କିଣୀ,
ଏଣୁ କଟି ଥିବା ହେଉଛୁ ଜାଣି । ଲ. ବ.

ନିୟମାନୁସାରେ ଦେଉଥିବାକୁ ସ୍ଥିର କରିବା । ଯଥା—

ଗିରିଜା ନିର୍ମିଭ ପୁଣି ଦେଲେ ସେ ଚିତା କାଛେଣୀ,
ଖଞ୍ଜିଲେ ମନ୍ଦାର ମାଳ ଉପନ ବଳି ଯେ । ଲ. ବ.

ଯୋଗ୍ୟ ହେବା । (ପିଞ୍ଜିବା ପଦ ଦେଖ ।)

ଖଞ୍ଜିଖାଞ୍ଜ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗଚ୍ଛାଗଚ୍ଛି ।

ଖଟ, ବି. (ଖଟ୍ = ଆକାଙ୍କ୍ଷା କରିବା, ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା-ଅ) ତୃଣ; ଲଙ୍ଗଳ କମ୍ବା ଟଙ୍କ ନାମକ ଶସ୍ତ୍ର; ପ୍ରହାର; କଫ । (ଖଟସ୍ତୃଣେ କଫେ ଟଙ୍କୋଽନ୍ଧକୂପେ ପ୍ରହାରେ— ହୈମ ।) (ଖଟ୍ୱ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସାମାନ୍ୟ ପଲ୍ୟଙ୍କ । ଯଥା—

ଖାଗ ଖଣ୍ଡାଧାର ଖଟ ମଣି ତୁ ଶୋଇଲୁ ରେ ।
କ. ଚ. ଚ.

ଖଟଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ସେବା ।
ଖଟଣୀ, } ଯଥା—

ଖଟଣି ବଢ଼ାଇ ଆସିଥିଲୁ ଆଜ
ଏ ବନେ ଭ୍ରମିବା ଲାଗି । ଉର୍ବଶୀ ।

ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାତ୍ୟହିକ ଖଞ୍ଜା ଭୋଗାଦି । ଯଥା—

ବୋଇଲ ମୁଁ ଆସଇ ଦେଖାଇ ଘୋଷପଥ,
ଖଟଣି ପୁଷ୍ପିଟି ଯତ୍ନେ ମୋପରରେ ଗୁନ୍ଥ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

ବିଂ. ଯେ ସେବା କରୁଥାଏ । ଯଥା—

ଜାତ ନଳିନୀ ଖଟଣି-ମାଳିନୀଏ
ତେଣୁ ବିରଚଲେ ଏ ଭାବ । କୋ.ବ୍ର ସୁ.

ଖଟଣିକାର, ବି. (ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ସଂମିଶ୍ରଣ) ସେବକ । ଯଥା—

ଯାହାର ଆଜ୍ଞାରେ ଆସି ଦଶ ଦିଗପାଳ ।
ଖଟଣିକାର ହୋଇ ଖଟନ୍ତି ପାଦତଳ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଓ.

ଖଟମଲ, ବି. (ଖଟ୍ୱ-ମଲ୍ଲ-ଏହାର ଅନୁକୃତ) ଓଡ଼ଶ କୀଟ, ଘୁରପୋକ ।

ଖଟା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅମ୍ଳରସ । ବିଂ.
ଖଟ୍ଟା, } ଅମ୍ଳରସଯୁକ୍ତ ।

ଖଟାଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଆମ୍ବିଳ, ଅମ୍ଳ
ଖଟେଇ, } ପଦାର୍ଥ ।

ଖଟାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବାନ୍ଧିବା । ଯଥା—

କନ୍ୟା ସ୍ତମ୍ଭେ ଖଟାଇ ଦୋଳି,
କୁମରକୁ ଶୁଆଇ ଦେଲେ ହୁଳହୁଳି । ର. କ.

କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇବା । ଯଥା—ମୋ ପାଦେ ତାଙ୍କୁ ଖଟାଇବି । ପ୍ରୟୋଗ କରିବା । ଯଥା—ଏ ସ୍ଥଳରେ ଏହା ଖଟାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଖଟାକଅା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପଖଟା ।

ଖଟିଆ, ବି. (ଖଟ୍ୱା ଶବ୍ଦଜ) ଯାନବିଶେଷ । ବିଂ. ଯେ ଖଟେ ।

ଖଟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଖଟ୍ = ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା-ଈ) କଠିନୀ, ଖଡ଼ି । (ଏହି ଅର୍ଥରେ ଖଟିନୀ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।) (ଦେଶଜ) ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ ବିକ୍ରୟ ସ୍ଥାନ; ସମଶ୍ରେଣୀର ମାଦକସେବିମାନଙ୍କର ସଂମେଳନର ସ୍ଥଳ ।

ଖଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସେବା କରିବା । ଯଥା—

ଖଟନ୍ତି ଯା ପାଦେ ନୀଳ ଅମ୍ବୁପତି । କ. ବ.

ସ୍ତ୍ରୀ ରଜସ୍ୱଳା ହୋଇ ଶାଶୁ ଘରକୁ ଯିବା; କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।

ଖଟୁଲି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ ବା ଖଟ୍ୱା
ଖଟୁଲୀ, } ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର କାଷ୍ଠାସନବିଶେଷ, ଏଥିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଶାଳଗ୍ରାମ ପୂଜନ୍ତି । ଯଥା—

ଦେଖିଲେ ଦେବତା ଖଟୁଲି,
ବନ୍ଧୁ ଆଣିଲେ କସ ବୋଲି । ଦା. ର.

ଖଟେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପରିଶ୍ରମ କରାଇବା; ବାନ୍ଧିବା, ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ।

ଖଟ୍ୱା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଖଟ୍ = ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା-ବ-ଆ) ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ, ଖଟ ।

ଖଟ୍ୱାଙ୍ଗ, ବି. (ଖଟ୍ୱା-ଅଙ୍ଗ) ଖଟର ଖୁରାତୁଲ୍ୟ ମୁଦ୍‌ଗର; ଖଟର ଅଙ୍ଗ; ମହାଦେବଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ: ପୃଥ୍ୱୀବଂଶ; ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ନୃପବିଶେଷ ।

ଖଡ଼, ବି. (ତୃଣାର୍ଥ ଖଟ ଶବ୍ଦଜ) ତୃଣଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ଖଡ଼ଉ, ବି. (ଦେଶଜ) କଠାଉ ।

ଖଡ଼କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଖଡ଼କା, ନଡ଼ିଆ ବା ତାଳପତ୍ରର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶିରା । ଯଥା—

ଅଗଣା ଖଡକା ପହରା, ଚନ୍ଦନ ଗୋଳି ଦ୍ୟନ୍ତି ଛେରା ।
ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଖଡ଼କ୍କା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଖଡ଼କ୍ = ଅବ୍ୟକ୍ତ
ଖଡ଼କ୍କିକା, } ଶବ୍ଦ କୃ-କରିବା-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ,ର ଲୋପ) ଗୁପ୍ତଦ୍ୱାର; ଖଡ଼ଖଡ଼ି ।

ଖଡ଼ଖଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ସ୍ୱମର୍ଦ୍ଦିତ ଶୁଷ୍କପତ୍ର ଖଡ଼ଖଡ଼େ ଚମକ ପଡ଼ଲା ପ୍ରାସ୍ତେ । ଛବଂଶୀ ।

ବିଂ. ଶୁଖିଲା ।

ଖଡ଼ଖଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ଶିବିକା-ବିଶେଷ; ଝିଲିମିଲି ।

ଖଡ଼ପ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗଉଡ଼ମାନେ ଖଡ଼ପା, } ପାଲିଙ୍କି କାନ୍ଧେଇ ଯିବାବେଳେ ଗୋଡ଼ରେ କଣ୍ଟା ଇତ୍ୟାଦି ପଶିଲେ ତାହା ବାହାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଠିଆ ହେବା-ପାଇଁ ଡ଼ାକ ନ କହି 'ଖଡ଼ପ' ଏହି ଶବ୍ଦ କହନ୍ତି ।

ଖଡ଼ମ, ବି. (ଦେଶଜ) କଠାଉ । ଯଥା—

ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଖଡ଼ମ, କୁନ୍ଦନ୍ତି ବରଜ ଚରମ ।

ଖଡ଼ରା, } ବି. (ଯାବନିକ) ଅଶ୍ୱଗାତ୍ର ଖଡ଼ୋରା, } ମାର୍ଜନ ନିମିତ୍ତ ଲୌହନିର୍ମିତ ପାନିଆବିଶେଷ ।

ଖଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶାକବିଶେଷ । ଶାକର ବଡ଼ବଡ଼ ନାଡ଼ ।

ଖଡ଼ିକନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚିତ୍ର କରିବା ପୂର୍ବେ ପିତୁଳାରେ ଲଗାଇବା କନା ।

ଖଡ଼କା, ବି. (ଦେଶଜ) ନଡ଼ିଆ ବା ତାଳପତ୍ର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶିରା । ଯଥା—

ଖରଖର କରି ଖରକେ ଘର,
ଖଡ଼କା ରଖଇ ଚୂଲିମୁଣ୍ଡର । ହା. ତ..

ଖଡ଼କାମୁଠା, ବି. (ଦେଶଜ) ଝାଡ଼ୁଣୀ ବା ପହଁରା ।

ଖଡ଼ି, ଖଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଖଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ଶୁକ୍ଳ ପାଷାଣ । ଯଥା—

ଶୁଭ୍ର ତନ୍ମୁ ଶୋଭେ ଖଡ଼ିଶୈଳ ପ୍ରାସ୍ତେ । ନ. କେ.

ଖଡ଼ିଛୁଆଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ ।

ଖଡ଼ିଛୁଆଁଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ କରିବା । ଯଥା—

କ୍ରମେ ଖଡ଼ି ଛୁଆଁଇଲେ,
ସକଳ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ । ସୁ. ପ.

ଖଡ଼ିଛୁଇଁବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବିଦ୍ୟା ପଢ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବା ।

ଖଡ଼ୀନ, ବି. (ଖ-ଡ଼ୀନ) ପକ୍ଷିମାନଙ୍କର ଗତିବିଶେଷ ।

ଖଡ଼ୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତାଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ପାଦାଳଂକାରବିଶେଷ ।

ଖଡ଼ୁବାହି, ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତାଳଙ୍କାର-ବିଶେଷ । ଯଥା—

କମ ଆଦି ଖଡ଼ୁବାହି ହସ୍ତରେ ଶୋହି ଏ । ଲ. ବ.

ଖଡ଼୍ଗ, ବି. (ଖଡ଼୍ = ଭେଦ କରିବା-ଗ) ଗଣ୍ଡକ-ମୃଗ; ଗଣ୍ଡକର ଶୃଙ୍ଗ; ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ତରବାରି ।

ଖଡ଼୍ଗୀ, ବି. (ଖଡ଼୍ଗ = ଗଣ୍ଡକର ଶୃଙ୍ଗ-ଇନ୍— ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଗଣ୍ଡକ ମୃଗ; ଖଡ଼୍ଗଧାରୀ ।

ଖଣତା, ଖଣିତ, } ବି. (ଖନିତ୍ର ଓ ଖନ୍ତା ଖଣିତା, ଖଣିତ୍ର, } ଶବ୍ଦଜ) ମାଟି ଖୋଳିବା ଖଣନ୍ତା, } ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଖଣା, ବି. (ଖନି ଶବ୍ଦଜ) ବଡ଼ ଗାତ । ଯଥା—

ଖଣା ଖୋଳାଇ ଯତ୍ନ କର । ଦା. ର.

ଖଣି, ବି. (ଖନି ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦିର ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥାନ; ଯେଉଁ ଗାତ ଖୋଳି ଧାନ ପୋତି ରଖନ୍ତି ।

ଖଣ୍ଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଡ଼କାଏତ । ଯଥା—

ସର୍ବସ୍ୱ ମୋର ବାଣ୍ଟୁ ଖଣ୍ଟ ପିଟି ନେଲେ,
ତୁମ୍ଭଠାକୁ ଆସିଛୁ ରହିବାକୁ ଭଲେ । କୃ. ଖ. ବ. ପ.

ଠକ । ଯଥା—

ଭଲ ବୁଝିଛି କି ଏହି ଖଣ୍ଟକୁ । ବ. ଚ. ମ.

ଜାତିବିଶେଷ ।

ଖଣ୍ଡ, ବି. (ଖନ୍ଦ୍ = ଭଗ୍ନ କରିବା-ଅ) ଭେଦ; ଛେଦ; ଅଂଶ; ଗ୍ରନ୍ଥର ଭାଗବିଶେଷ, ପରିଚ୍ଛେଦ; ଖଣ୍ଡି । ଯେପରି—ଏକ ଖଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ । ଇକ୍ଷୁବିକାର । ଯେପରି—ଖଣ୍ଡ ମୋଦକ । ବିଂ. ଖଣ୍ଡିତ ।

ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡିଆ, ବିଂ. (ଖଣ୍ଡ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଖଣ୍ଡିତ; ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ଯହିଁରେ ମିଶିଥାଏ ।

ଖଣ୍ଡଣି, ବଂ. (ଖଣ୍ଡିନ୍ ଶବ୍ଦଜ-ପ୍ରାକୃତ) ଯେ ଖଣ୍ଡନ କରେ । ଯଥା—

ଅରକ୍ଷି-ଅପଦ-ଆଦ୍ଧ ଦୁଷ୍କୃତଖଣ୍ଡଣି,
ପର ଦୁଃଖେ କାତର ଗୋ ଚଣ୍ଡୀ ଗୋସାମଣି ।
ସା. ସ୍ତ୍ର. ଆ. ପ.

ବି. ଖଣ୍ଡନ ।

ଖଣ୍ଡନ, ବି. (ଖନ୍ଡ୍ = ଭଗ୍ନ କରିବା-ଅନ) ନିବାରଣ । ଯଥା—ମତ ଖଣ୍ଡନ; ଭଞ୍ଜନ; ଛେଦନ ।

ଖଣ୍ଡପରଶୁ, } ବି.(ଖଣ୍ଡ-ପରଶୁ,ପର୍ଶୁ=କୁଠାର)
ଖଣ୍ଡପର୍ଶୁ, } ପର୍ଶୁରାମ; ମହାଦେବ; ଚୂର୍ଣ୍ଣ-ଲେପନକାରକ; ରାହୁ; ଭଗ୍ନଦନ୍ତ ହସ୍ତୀ । (ଖଣ୍ଡପର୍ଶୁଃ ପର୍ଶୁରାମେ ଶଙ୍କରେ ଚୂର୍ଣ୍ଣ-ଲେପିନି—କୋଷାନ୍ତର ।)

ଖଣ୍ଡପାଠୁଆ, ବଂ. (ଖଣ୍ଡପାଠ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ଅଳ୍ପ ପଢ଼ିଥାଏ ।

ଖଣ୍ଡଶାକର, ବି. (ଖଣ୍ଡ-ଶର୍କରା—ଏଥିରୁ ଜାତ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ ।

ଖଣ୍ଡା, ବି. (ଖଡ଼୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ତରବାରି । ଯଥା—

ଶତ୍ରୁ ଖଣ୍ଡାଘାତେ ଗଡ଼ାଇଲେ ମୁଣ୍ଡ । ନ. କେ.

ଖଣ୍ଡାଇତ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଜାତିବିଶେଷ,
ଖଣ୍ଡାଏତ, } ଏକପ୍ରକାର ପାଦାତିକ ଜାତି । ଯଥା—

ଖଣ୍ଡାରୁ ଖଣ୍ଡାଇତ ହେଲେ,
ଅନେକପ୍ରକାରେ ବଢ଼ିଲେ । ବି. ପୁ.

ଖଣ୍ଡାମଗର, ବି. (ଦେଶଜ) ମଗରଜାତୀୟ ଜଳଜନ୍ତୁବିଶେଷ ।

ଖଣ୍ଡି, ବି. (ଖଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

କନା ଖଣ୍ଡି ଧୋଇ ଶୁଖାଇଦେବ,
ଶୁଖିଗଲେ ତୋଳ ଘରେ ଥୋଇବ । ହା. ତ.

ଗୋଟିଏ, ଖଣ୍ଡିଏ । ଯଥା—

କୁମର ଗୁମର ଖଣ୍ଡି ମଣ୍ଡି କରେ । କୌ. ବ୍ର. ସୁ.

(ଦେଶଜ) ନଦୀର ତଟପ୍ରଦେଶ । ଯଥା—

ଶୁଣିବା ହେଉ ଆଗ କାଳରେ ସେହି ରାଜ ଋଷି ଗୌତମୀ ନଦୀର ଖଣ୍ଡିରେ ଘୋର ତପ କଲେ । ଶ. ନା. ସୁ. ପୁ.

ଖଣ୍ଡିଆ, ବଂ. (ଖଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ବିକଳାଙ୍ଗ, କ୍ଷତଯୁକ୍ତ, ଭଗ୍ନ । ଯେପରି—ଖଣ୍ଡିଆ ହାତ ।

ଖଣ୍ଡିଆଭୂତ, ବି. (ଦେଶଜ) ପବନବିଶେଷ, ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ ।

ଖଣ୍ଡିଆଳ, ବଂ. (ଦେଶଜ) ବିରୋଧୀ । ଯଥା—

ପର୍ବତ ଚୂର ଗଲେ ତାହାଙ୍କ ଦେହେ ପଡ଼ି,
କାଳସର୍ପ ସଙ୍ଗେ ତୁମ୍ଭେ ନୁହ ଖଣ୍ଡିଆଳ । ସା. ସ୍ତ୍ର. ଆ.

ଖଣ୍ଡିଉଡ଼ା, ବି. (ଖଣ୍ଡ ଉଡ଼୍ଡୀନ ଶବ୍ଦଜ) ଅଳ୍ପ ଉଡ଼ିବା । ଯଥା—

ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ଖଣ୍ଡ ପ୍ରାୟେ ଖଣ୍ଡିଉଡ଼ା
ଦେଇ ବୁଲେ ବାଲିଶୁଆ । ପାର୍ବଣୀ ।

ଖଣ୍ଡିକୁହା, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ଛିଗୁଲାଇ କଥା କହେ, ଯାହାର କଥାରେ ମର୍ମକୁ ବାଧେ; ଯେ ପରସ୍ପରଠୁ ସବୁ କହେ ନାହିଁ ।

ଖଣ୍ଡିଗଣିଆ,ବଂ. (ଦେଶଜ) କୃପଣ । ଯେପରି—ଏ ବଡ଼ ଖଣ୍ଡିଗଣିଆ ଲୋକ ।

ଖଣ୍ଡିବା, କ୍ରି. (ଖନ୍ଡ୍ ଧାତୁଜ) ହରିବା, ନାଶ କରିବା । ଯଥା—

ଦର୍ଶନେ ଖଣ୍ଡିଲୁ ହୃଦୁଁ ସର୍ବ ଦୁଃଖ । ନ. କେ.

କାଟିବା । ଯଥା—

କତୁରୀରେ ଅଳକାକୁ ନୂତନ ଖଣ୍ଡିଛି । ଲ୍ଲ. ବ.

ଖଣ୍ଡୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ ବା ଯାବନିକ) ଓଢ଼ଣି ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ପିନ୍ଧିଛି ପଡ଼ନୀ ଫେଟା ଫର ନୀବୀ କଣ,
ରଙ୍ଗ ପାଟ ଖଣ୍ଡୁଆ ଏ କଟିରେ ମାଧୁରୀ । ଲ୍ଲ. ବ.

ଖତ, ବି. (ଦେଶଜ) ପଚ୍ଚ ଗୋବର ପ୍ରଭୃତି, ସାର; ତୃଣପତ୍ର ।

ଖତକୁଣ୍ଡ, } ବି. (ଦେଶଜ)ଅଳିଆ ପକାଇବାର
ଖତକୁଡ଼, } ସ୍ଥାନ ।

ଖତମ, ବି. (ଯାବନିକ) ଶେଷ । ଯଥା—

ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ବଳ ବୀର୍ଯ୍ୟ ଓ ନୈତିକ ସାହସ ଖତମ ହେଉଅଛି । ଉ. ସା. ୧୮. ୧୧.

ଖତମାଳ, ବି. (ଖ=ଆକାଶ-ତମାଳ, ଆକାଶରେ ତମାଳ ବୃକ୍ଷର ପରି ଯାହା କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖାଯାଏ) ମେଘ । ଯଥା—

ଚଳ ଚଳ ପ୍ରିୟା ପାଶେ ଖତମାଳମାଳ ହେ ।
ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଧୂମ ।

ଖତା, ବି.(ଦେଶଜ)ମୁଖବିକାରରେ ପରିହାସ ।

ଖତାଇବା, ଖତେଇବା, ଖତାଇହେବା, ଖତେଇହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନେତ୍ର ବଦନାଦି ବିକୃତ କରି ପରିହାସ କରିବା । ଯଥା—

ରାବଣ ମୁଖରୁ ନନ୍ଦୀ ଏ ବଚନ ଶୁଣି,
ବୋଇଲେ ରେ ଅମ୍ଭକୁ ଖତାଉ ବଂଶପାଣି । ବି. ରା.

ଖତାନ, ବି. (ଯାବନିକ) ଗଣନ, ହିସାବର ନିଷ୍ପତ୍ତିକରଣ ।

ଖତିୟାନ, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେଉଁ କାଗଜରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଜମି ଜମା ବିଶେଷରୂପେ ନିରୂପିତ ହୁଏ ।

ଖଦଖଦ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗୁଳର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—

ଶୁଣିଣ ପୁତ୍ରମାନେ ଉଠିଲେ ଖଦଖଦ,
ନୃସିଂହ ସ୍ତମ୍ଭରେ ଯାଇ ମିଳିଲ ପ୍ରହଲ୍ଲାଦ ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ଭ.

ଖଦଡ଼ା, ଖଦଡ଼ିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଟକ୍‌କଣ; ଅନିର୍ମଳ । ଯଥା—

ପ୍ରିୟଜନ ପ୍ରୀତି ପୀୟୂଷ ପ୍ରବାହ
ହୁଅଇ ଯେବେ ଖଦଡ଼ା । ଗୀତ ।

ଖଦା, ବି. (କ୍ଷୋଦ ଶବ୍ଦଜ) ପିଠା ବା ମଇଳା; ହାଣ୍ଡି ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ବାଡ଼ାବନ୍ଧ; ଖତ ।

ଖଦାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପ୍ରଜା । ଯଥା—

ରାଜାହିଁ କରଇ ରଣ ଖଦାଇଙ୍କ ତହୁଁ
ତେଣୁକରି ତାର ଚିନ୍ତା ନ ସରଇ କହୁଁ ।
ନା. ର. ଗୀ.

(ଖଦାଇ ଶବ୍ଦର ଠିକ୍ ଅର୍ଥ ଧରାଯାଇ ପାରି ନାହିଁ ।)

ଖଦାଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଚଜାତିବିଶେଷ, ପଞ୍ଚମ ଜାତିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଖଲ କହନ୍ତି ଯେଉଁ ଜନ, ଖଦାଲ ହୁଅନ୍ତି ସେମାନ ।
ବି. ପୁ.

ଖଦି, ଖଦୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଗୁମର । ଯଥା—

ଖଦି ଗୁମର ରାଜ ଉପଗ୍ରର
ଖଳି କେହି କେହି କରେ ପ୍ରଗ୍ରର । ଲ. ବ.

କ୍ଷୁଦ୍ର ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯେପରି—ଛ ହାତିଆ ଖଦି ।

ଖଦିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଖଇ, ଲିଆ ।

ଖଦିର, ବି. (ଖଦ୍=ହିଂସା କରିବା-ଇର) ଖଇର; ଇନ୍ଦ୍ର; ଚନ୍ଦ୍ର ।

ଖଦ୍ୟୋତ, ବି. (ଖ=ଆକାଶ-ଦ୍ୟୁତ୍=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ) ଜ୍ୟୋତିରିଙ୍ଗଣ କୀଟ, ଜୁକୁଜୁକିଆ ପୋକ; ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ଖନନ, ବି. (ଖନ୍=ଖୋଳିବା-ଅନ) ଖାତକରଣ, ଖୋଳିବା ।

ଖନା, ଖନି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ କଥା କହି ନ ପାରେ, ଯେ ସାନୁନାସିକ କଥା କହେ । ଯଥା—

ବୀଣାପ୍ରବୀଣା ବାଣୀ ଶୁଣି ଲଜରେ,
ଖନାପରାୟେ ସ୍ୱନ କଲା । ବି. ଚ. ମ.

ବି. ଏକପ୍ରକାର ବାତ ବିକାର, ଏହି ବିକାର ହେତୁରୁ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ କଥା କହି ପାରଇ ନାହିଁ । ଯଥା—

ବ୍ୟଥା ହୁଏ କଟି ଗ୍ରୀବା ଭୁଣ୍ଡ ହୁଏ ଖନି,
ଶ୍ରୀହରି ନାମ ଜପି ହେଲା କେତେ ଜ୍ଞାନୀ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ଭ.

ଖନି, ଖନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଖନ୍=ଖୋଳିବା-ଇ, ଈ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦି ଉତ୍ପତ୍ତିର ସ୍ଥାନ, ଆକର; ଗର୍ତ୍ତ । (ଖନିଃ ସ୍ତ୍ରିୟାମାକରଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର)

ଖନିତ୍ର, ବି. (ଖନ୍=ଖୋଳିବା-ଇତ୍ର) ଖନନାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ଖଣିତା ।

ଖନ୍ଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଳକ; ଫସଲ । ଯଥା—

ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ବୋଇଲା ଏ ବରଷ ଖନ୍ଦ ଖାଅ,
ଯେତେ ପାରିବ ଚଷି ଘରକୁ ବହି ନିଅ ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ଭ.

ଖନ୍ଦକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାତ, ଗର୍ତ୍ତ ।

ଖନ୍ଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାତ । ଯଥା—
ଶବ ପକାଇ ମହାସତୀ,
ଆପଣେ ଖନ୍ଦାଏ ଖୋଳନ୍ତି । ଦା. ର.
ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ଚୁଲ୍ଲୀ; ଚୁଲ୍ଲି । ଯଥା—
ଭାତ ବରତନ ଦେଇ ମୁଁ ତୃପ୍ତ କରେ,
କରାଇବି ନିଯୁକ୍ତ ଯୋଗଣ ଖନ୍ଦାରେ । କୃ.ଲୀ.ବି.ପ.
ଧାଡ଼ି । ଯଥା—ପଣିକିଆ ଖନ୍ଦା ।

ଖପଖପ, ଖପରଖପର, } କ୍ରି. ବିଂ. (କ୍ଷିପ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଶୀଘ୍ର ।

ଖପର, ବି. (ଖର୍ପରର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଉପଧାତୁ-ବିଶେଷ; ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ଶକତି ଶୂଳ ଭଲ୍ଲ ଭୁଷଣ୍ଡି ଶର ଲେଣ୍ଡି,
ପଣ୍ଡିଘ ମୁଦ୍‌ଗର ଖପର ଛୁରି କାଣ୍ଡି । ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.

ଖପରା, ବି. (ଖର୍ପର ଶବ୍ଦଜ) ମାଟି ହାଣ୍ଡି ପ୍ରଭୃତିର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ ।

ଖପରାଲୁକାଣି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବାଲରେ ଖପରା ଲୁଚାଇ ଖେଳିବା ଖେଳ ।

ଖପା, ଖପ୍ପା, } ବି. (ଯାବନିକ) କ୍ରୋଧ । ଯଥା—
ଖପା ହୁଅ ନାହିଁ ନାମ ହେଲା ନାହିଁ ଛପା,
ଘରୁ ଖାଇ ପର କାମ କିଏ କରେ ବାପା । ଉ. ଭ୍ର.
ବିଂ. କ୍ରୋଧଯୁକ୍ତ, ବିରକ୍ତ ।

ଖପୁର, ବି. (ଖ=ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ପୃ=ପୁଷ୍ଟି କରିବା-ଅ) ଗୁବାକ, ଗୁଆ । (ଗୁବାକଃ ଖପୁରୋଽସ୍ୟ ପୁଂ —ଅମର ।) ଘଟ, କଳସ । ବିଂ. ଅଳସ ।

ଖପୁରି, ଖପରି, } ବି. (ଖର୍ପରୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମୁଣ୍ଡର ଖୋଳପା । ଯଥା—
ବାମ କରେ ଖପର (ଖପୁରି) ଶୂଳ ଦକ୍ଷ ପାଣି,
କଣ୍ଠେ ତାମ୍ର ମୁଦ୍ରା ନିଶାକାଳେ ଭ୍ରମନ୍ତି । ସା.ଭା.ସ.

ଖପୁରି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଭଙ୍ଗୁଡ଼ା ତିଆରି ହାଣ୍ଡି ।

ଖପୁରେଲ, ଖପରେଲ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଖପରା ଛାଉଣି ଘର ।

ଖପ୍ପି, ଖପତି, } ବିଂ. (କ୍ଷିପ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଷ୍ଟ; ବ୍ୟୟଶୀଳ ବା ଅପବ୍ୟୟୀ ।

ଖବର, ବି. (ଯାବନିକ) ବାର୍ତ୍ତା, ସମ୍ବାଦ । ଯଥା—
ହାବୋଡ଼େ ଆସି ଯେ ନ ଦେଇ ଖବର । ଦ. ବା.

ଖବରକାଗଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ସମ୍ବାଦପତ୍ର ।

ଖବରଦାର, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ସାବଧାନ । ଯଥା—
ଆହୁରି ପୁଙ୍କେ କ ଛଡ଼ା ଅଛି ଦରକାର,
କମେ କମେ କରି ଯିବ ବାପା ଖବରଦାର । ଉ. ଭ୍ର.

ଖବରଦାରି, ବି. (ଯାବନିକ) ସମ୍ବାଦ ।

ଖମା, ବି. (ଦେଶଜ) ଖଣା, ଖାଲ ।

ଖମାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟାଦି ରଖିବା ସ୍ଥାନ; ଜମିଦାରଙ୍କ ନିଜ ଚାଷର ଜମି ।

ଖମାରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଜମାରେ ଖମାର ଥାଏ ।

ଖମ୍ବ, ଖମ୍ଭ, } ବି. (ସ୍ତମ୍ଭ ଶବ୍ଦଜ) ଖୁଣ୍ଟି । ଯଥା—
ଅଦ୍ୟାପି ମାଣିକ ଖମ୍ବ ନାମେ ଲୋକେ ହୁଏ ପ୍ରଖ୍ୟାତ । ଉଷା.
ଟିକି ଟିକି ମଚ୍ଛି ଖମ୍ଭକୁ ହାଣି । ହା. ତ.

ଖମ୍ବଆଳୁ, ବି. (ସ୍ତମ୍ଭାଳୁ ଶବ୍ଦଜ) ଲମ୍ବାକୃତି ଆଳୁବିଶେଷ ।

ଖୟରାତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଦାନ ବା ବିତରଣ ।

ଖୟରାତିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦାନଯୋଗ୍ୟ; ଦାନଗ୍ରହୀତା ।

ଖର, ବି.(ଖ=ମୁଖବିବର-ର—ଯାହାର ମହତ୍ ମୁଖବିବର ଅଛି) ଗର୍ଦ୍ଦଭ, ଅଶ୍ୱତର; କାକ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ; ବର୍ଷବିଶେଷ;ଘର୍ମ; ଉଷ୍ଣତା । ବିଂ. ଉଷ୍ଣ; ଅତି ଉତ୍କଟ । ଯେପରି— ଖରଜାଳ । କଠିନ; ଉଗ୍ର । କ୍ରି. ବିଂ. ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—
ଦେଖୁ ଦେଖୁ ତାହା ଭୂମିରେ ପ୍ରାଚୀରେ
ମିଶିଗଲା ଖରେ ଆସି । ପାବଣୀ ।

ଖରକଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚୁଞ୍ଚୁଣୀ ।

ଖରକିବା, ଖଡ଼କିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଝିଙ୍କୁ କରିବା । (ଖଡ଼କା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଖରଖର, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ଷିପ୍ର; ତରତର; ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । (ଖଡ଼କା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଖରଗୋଶ, ବି. (ଦେଶଜ) ସାନ ଠେକୁଆ ।

ଖରଚ, ଖର୍ଚ୍ଚ, ଖରଚବାରଚ, ଖର୍ଚ୍ଚବାର୍ଚ୍ଚ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟୟ; ବ୍ୟୟ ନିମିତ୍ତ ଧନ ।

ଖରଚି, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟୟଶୀଳ ।

ଖରଜନ୍ତୁ, ବି. (ଦେଶଜ ସ୍ୱରୂପ ବ୍ୟବହୃତ) ସର୍ପ ।

ଖରଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାଲଗ୍ରୁ । ଯଥା—

କେ ଖରଡ଼ ପାଶବାରେ ରଞ୍ଜନା । ଲ. ବ.

ଖରଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶାଗଭଜା; ଘୋଡ଼ାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଲୌହ ପାନଆ; ଗାଲଗ୍ରୁବିଶେଷ । ଯଥା—

ରତ୍ନ ଖରଡ଼ାରେ ଯେ ଦଅନ୍ତ କମ ଯୋଡ଼,
ପୁଞ୍ଜି ପୁଞ୍ଜି କରି ତହିଁ ଲେଖିଲେ ଘାଗୁଡ଼ି । ମ. ଫ.

ଖରଡ଼ାପଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଜମିଦାରମାନଙ୍କର ବାଜେ ଆୟ ।

ଖରଡ଼, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବିଲ ଶୁଖିଥିଲେ ଧାନ ବୁଣିବା ।

ଖରଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶାକ ପ୍ରଭୃତି ଭାଜିବା ।

ଖରତର, କ୍ରି.ବିଂ. (ଦେଶଜ ସ୍ୱରୂପ ବ୍ୟବହୃତ) ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—

ଗୋପୀ ଗୋପାଳେ ଖରତର,
ପଶିଲେ କାଳିନ୍ଦୀ ଭିତର । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଖରମୁଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ଫଳବିଶେଷ ।

ଖରଶୋଧ, ବି. (ଦେଶଜ) କର୍ମକାରଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ । (ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଖରସଦା ବା ଖରସଧା ପଞ୍ଚ-ନାୟକ ନାମରେ ପ୍ରୋକ୍ତ ଉପାଧି ଚଳୁଅଛି ।) ଯଥା—

ଦେଉଳ ଖରଶୋଧା ପଣେ,
ଶାଢ଼ୀ ଯେ ଦେବୁ ତୁ ଆପଣେ । ଦା. ର.

ଖରସଦା, ବି. (ଦେଶଜ—ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ପଣ୍ଡିତ ବା ନାୟକ ଜାତିର କୁଳାଧିକାରିବିଶେଷ; ଏ ଜାତିରେ ନାୟକ, ପାତ୍ର, ଖରସଦା, ଭଲଭାଇ ଏପରି ଗୃହଜଣ ଅଧିକାଂଶ ରହନ୍ତି । କେତେକ କରଣମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଏହି ଉପାଧି ଅଛି ।

ଖରା, ବି. (ଖର ଶବ୍ଦଜ) ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଉତ୍ତାପ । ଯଥା—

ଝାଳ ବହୁଥିବ ଅଙ୍ଗ ଲଗି ଝାଞ୍ଜି ଖରା । ବି. ଚି. ମ.

ଖରାପ, ବି. (ଯାବନିକ) ନଷ୍ଟ; ଦୁଷ୍ଟ । ଯଥା—

ଖରାପ ତୁ ହେଲୁ ରେ,
ଖେଳଲୋଳ ଖଞ୍ଜନାକ୍ଷି କି ସାହସ କଲୁ ରେ ।
କ. ଚ. ଚ.

ଖରିଦ, ବି. (ଯାବନିକ) ମୂଲ୍ୟ ।

ଖରିଦକରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କିଣିବା ।

ଖରିଦଦାର, ବିଂ. (ଯାବନିକ) କ୍ରେତା, ଯେ ମୂଲ୍ୟ ଦେଇ କିଣି ନିଏ ।

ଖରିଦା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ରୀତ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା କିଣା ହେଲା ।

ଖରିଦାଜମାବନ୍ଧ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୂମିରେ ଏକପ୍ରକାର ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱ ।

ଖରୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ରଗାମୀ; କର୍କଶ ।

ଖରୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାତିବିଶେଷ,ଏମାନେ କଂସା ପିତ୍ତଳ ବାସନମାନ ବିକ୍ରୟ କରନ୍ତି ।

ଖର୍ଚ୍ଚାନ୍ତ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ସର୍ବସ୍ୱ ବ୍ୟୟ କରିଦିଏ । ବି. ଅତିରିକ୍ତ ବ୍ୟୟ ।

ଖର୍ଜୂର,ବି.(ଖର୍ଜ=କୁଣ୍ଡାଇବା, ବ୍ୟଥିତ ହେବା -ଊର) ଖଜୁରି ଗଛ; ଖଜୁରି ଫଳ, ରୁପା; କୀଟବିଶେଷ, ସମ୍ବାଳୁଆ ପୋକ; ବୃଶ୍ଚିକ ।

ଖର୍ପର, ବି. (କୃପ୍=ପାରଗ ହେବା-ଅର, କ=ଖ) ଚୋର; ଧୂର୍ତ୍ତ; ଭିକ୍ଷାଭାଣ୍ଡ; ମାଟି ପାତ୍ରର ଭଗ୍ନ ଅଂଶ, ଖପରା; ମୁଣ୍ଡର ଖୋଳ ବା ଖପୁରି । ଯଥା—

ମେଦିଆ ଶୋଣିତେ ନିରନ୍ତେ ପୂରିତ
ଯାର ଖର୍ପର । ଉଷା.

ଖର୍ବ, ବି. (ଖର୍ବ୍=ଗମନ କରିବା, ଗର୍ବିତ ହେବା-ଅ) ସଂଖ୍ୟାବିଶେଷ, ଦ୍ୱାଦଶ ବୃନ୍ଦ ସଂଖ୍ୟା; କୁବେରଙ୍କ ନିଧିବିଶେଷ; କୁବ୍ଜକ ବୃକ୍ଷ । ବିଂ. ବାମନ, ବାଙ୍ଗର

ଖର୍ବଟ, ବି. (ଖର୍ବ-ଅଟ, ଅଥବା ଖର୍ବ-ଅଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଗୁରି ଶତ ଗ୍ରାମର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗ୍ରାମ; ପର୍ବତ ପ୍ରାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମ ।

ଖଳ, ବି. (ଖଳ୍ = ସଂଗ୍ରହ କରିବା, ହାନ କରିବା-ଅ) ଧାନ୍ୟାଦିର ଖଳା; ଔଷଧ ମର୍ଦ୍ଦନ ପାତ୍ର, ଖଲ; ତୈଳର ସିଠା; ମୃତ୍ତିକା; ମଳ; ଜଞ୍ଜାଳ । ବିଂ. ଦୁର୍ଜନ; ନୀଚ; ହିଂସକ; କୁଟିଳ । (ଖ = ଆକାଶ-ଲି = ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହେବା-ଅ) ସୂର୍ଯ୍ୟ । (ଖ = ଆକାଶ-ଲା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ତମାଳ ବୃକ୍ଷ । (ଦେଶଜ) କଳହ ।

ଖଲ, ବି. (ଖଲ୍ଲ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଔଷଧାଦି ବାଟିବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତର ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଖଳଖଳ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ; ଜଳାଦି ବହିବାର ଶବ୍ଦାନୁ-କରଣ । ଯଥା –

ଦୁହିଙ୍କର ଦେହରୁ ବହଇ ଶ୍ରମର୍ଜ୍ଜଳ,
ବାଣ ପଡ଼ି ଶୋଣିତ ବହଇ ଖଳଖଳ ।
ନୃ. ପୁ. ଷ. ତ.

ଖଲଖଲ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ହାସର ଅନୁ-କରଣାର୍ଥ । ଯଥା—

ଏଥିରୁ କନ୍ୟା ଲୁଚଏ ଜାତ କରୁଥିଲ,
ଶୁଣି ହସିଲେ କଶ୍ୟପ ଋଷି ଖଲଖଲ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ଖଳତ, ବି. (ଖଳତା ଶବ୍ଦଜ, ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) କଳହ କମ୍ବା ଗୋଳମାଳ । ଯଥା—ସେ ଆସି ସିନା ଏତେ ଖଳତ ବାଡ଼ିଚ ।

ଖଳବ, ବି. (ଦେଶଜ) କଳହ ।

ଖଳବଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଖିନ୍ନ । ଯଥା—

ସେ ପୃଥ୍ୱୀ ଜନ ଜନ୍ତୁ ହୋଇଲେ ଖଳବଳ,
ପଳାଇ ପଶିଲେ ଯାଇ ପର୍ବତ କନ୍ଦର ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ଖଳବା, ଖଳବ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) କଳହା, ଦୁଷ୍ଟ ।

ଖଳବୀ, ଖଳବୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ, ଖଳ ଶବ୍ଦଜ) କଳହକ୍ରୀ ।

ଖଳମ୍ଭ, ବି. (ଦେଶଜ—ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) କଳହ ।

ଖଳା, ବି. (ଖଳ ଶବ୍ଦଜ) ଧାନ୍ୟାଦି କାଟିବା ପରେ ରଖିବା ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ଖଳା କରି ଗ୍ରାମ ସୀମାରେ ଧାନ ଅମଳ କରି । ଗ୍ରା.ମା.

ଖଳାବାଡ଼, ବି. (ଖଳାବାଟିକା ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଖଳା ହୋଇଅଛି ।

ଖଲାସ, ବି. (ଯାବନକ) ମୁକ୍ତ ପାଇବା; ପାର ହେବା । ବିଂ. ମୁକ୍ତ; ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—

ସଙ୍କଟରୁ ହେବ ଖଲାସ,
ମୋର ପାତିବ୍ରତ୍ୟ ଦଇବ ରଖିଲେ
ତା କଥାରେ ହେବ ଲାଲସ । ସୁ. ପ.

ଖଲାସି, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁକ୍ତ ।

ଖଲାସୀ, ଖଲାସି, } ବି. (ଯାବନକ) କଳ ପ୍ରଭୃତିର କର୍ମଗୃହବିଶେଷ; ଜାହାଜ ପ୍ରଭୃତିର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମଗୃହରର ଉପାଧି ।

ଖଳି, ବି. (ଖଳ୍ = ସଂଗ୍ରହ କରିବା-ଇ) ତୈଳାଦିର ସିଠା, କାଣ୍ଡି । (ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ) ଧୋବା ଓ ତନ୍ତ୍ରମାନେ ଯାହା ବସ୍ତ୍ରରେ ଦେଇ ଟାଣ କରନ୍ତି । ଯଥା—

ଦଳ ଦେନ ଲୋକେ ଯାଆନ୍ତି ବଳ,
ନୋହେ ମାଠ ବସ୍ତ୍ର ନ ଦେଲେ ଖଳି । ଭ.ସା.୩.୧୦.

ଚୂନା ଓ ଗୁଡ଼କୁ ପାକ କଲେ ଯାହା ପିଣ୍ଡୀଭୂତ ହୁଏ; ଔଷଧ ଗୁଳାବିଶେଷ ।

ଖଲି, ଖଲିପତ୍ର, } ବି. (ଦେଶଜ) ପତ୍ରରେ ସିଁଇଥିବା ପାତ୍ର ।

ଖଲିଆ, ବିଂ. (ଖଲ୍ଲୀ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ଗ୍ଲେଟେଇ ଗୁଲେ । ଯଥା—

ଖଲିଆ ଗୁଲଇ ଖଲେଇ ଖଲେଇ
ବୋଲଇ ରଙ୍ଗରେ । ଗୀତ ।

ଖଳକାଗଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ କାଗଜ ଘଷି କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ବସ୍ତୁକୁ ଚକ୍‌କଣ କରନ୍ତି ।

ଖଳକାର, ବି. (ଦେଶଜ) ସାପୁଆ କେଳା । ଯଥା—

ଖଳକାର ନୋହୁ କଳା ନାଗକୁ ଗୁଳାଲୁରେ ।
କ. ଚ. ଚ.

ଖଲପଶିବା, } କ୍ରି. (ଖଲ୍ଲୀ-ପ୍ର-ବଶ-ଏଥିରୁ
ଖୋଲପଶିବା, } ଜାତ) ବାତ ବିକାରରୁ
ହାତ ଗୋଡ଼ ସାଙ୍କୁଡ଼ିଯିବା । ଯଥା—

ହସ୍ତ ଖଲ ପଶଇ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠି ହୁଏ ମେଣ୍ଟ,
ନଖମାନ ଖଣ୍ଡ ହୁଏ ଚକ୍ଷୁ ହୁଏ ଖୁଣ୍ଟ । ନୃ. ପୁ. ପ. ଚ.

ଖଲବା, କ୍ରି. (ଖଲ୍ଲନ ଶବ୍ଦଜ) ଖଲରେ ମର୍ଦ୍ଦନ କରି ମିଶାଇବା ।

ଖଳୁ, ଅଂ. ସଂ. ନିଷେଧ; ବାକ୍ୟାଳଂକାର; ନିଶ୍ଚୟ; ଅନୁନୟ; ଜିଜ୍ଞାସା ।

ଖଳୁଆ, ବିଂ. (ଖଳ ଶବ୍ଦଜ) ଖଳ । (କଳଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଖଳେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଖଳଆ ପରି ଚାଲିବା । (ଖଳଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଖଳ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଖଳ-ଯ-ସମୂହାର୍ଥେ-ଆ) ଖଳାସମୂହ ।

ଖଲ୍ଲି, ବି. (ଖଲ୍ = ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଲ) ଔଷଧ ମର୍ଦ୍ଦନାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତରପାତ୍ର; ଗର୍ତ୍ତ; ଚାତକ ଚର୍ମ ।

ଖସଖସ, ବି. (ଯାବନିକ) ବେଣାଚେର ।

ଖସଖସିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଚିକ୍କଣ ।

ଖସଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚିକ୍କଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଯହିଁରେ ଗୋଡ଼ ଖସେ । ଯଥା—

ସଖି ପ୍ରୀତିପଥ ବଡ଼ ଖସଡ଼ା,
ପଦେ ପଦେ ହୁଏ ତହିଁ କଚଡ଼ା ।

ପ୍ରଥମ ଲେଖ୍ୟ ବା ଛଠା ଖାତା ।

ଖସଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଧିକାର; କାଦୁଅ ପଥ ।

ଖସରିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଖସଡ଼ାରେ
ଖସଡ଼ିବା, } ଗୋଡ଼ ଖସିବା । ଯଥା—

ଯେମନ୍ତ ଖାଲ ଢ଼ିପ ଯାଗାରେ ମୋ ଆଖି ଖସଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି । ଶ. ନା. ସୁ. ପୁ.

ଖସରି ତା ଗୋଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ ପଡ଼ିଲା କଗ୍ଗଡ଼ି । ମ. ଯା.

ଖସା, ବି. (ଦେଶଜ) ତଳ ।

ଖସିବା, କ୍ରି. (ସ୍ଖଳନ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ପତିତ ହେବା । ଯଥା—

ଗଲା ମନ ତାର ନିଜବଶୁଁ ଖସି । ନ. କେ.

ଗଡ଼ ପଡ଼ିବା । ଯଥା—

ଲପନ ଚନ୍ଦନ ଖସି ଦିଶିଲା ଏମନ୍ତ,
ସେ ତନ ଶୃଙ୍ଗୁ କି ଜାତ ତରଳ ରଜତ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଓହ୍ଲାଇବା । ଯଥା—

ଶବ ଘେନି ତଳକୁ ଯେ ଖସିଲେ ରାଜନ । ବେ. ପ.

ଦୂର ହେବା । ଯଥା—

ତାହା ଦେଖିଥିବା ଦୈତ୍ୟ ପଳାଇଲେ ଖସି ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଚ.

ଢ଼ିଲା ହେବା । ଯଥା—

ସହଜେ ସେ ତ ଗଉରୀ, ରସାଣ କନକ ପରି,
ବଢଣ ଅର୍ଦ୍ଧ ବସ୍ତ୍ରସ୍ରୀ ଏଥିରୁ ଖସି । ସୁ. ପ.

ଖଷ, } ବି. ସଂ. ମ୍ଲେଚ୍ଛଜାତିବିଶେଷ ।
ଖଶ, } ଯଥା—

ବାଣିଷ୍ଟ ବ୍ରହ୍ମତେଜେ ଜନତ ଖଷ ଶକ
ମ୍ଲେଚ୍ଛମାନେ ସରେ଼ୋଷେ । ଜା. ପ. ନା.

ଖଷ୍ପ, ବି. ସଂ. କ୍ରୋଧ; ବଳାତ୍କାର ।

ଖାଁ, ବି. (ଯାବନିକ) ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ଖାଁକରମୁଖୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣ) ଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ । ଯଥା—

ଖାଁକରମୁଖୀ ମା ଗୋ ଖେଚରୀ ଖଗେଶ୍ୱରୀ,
ଖଗବୈରୀ ଖଞ୍ଜାକ୍ଷୀ କି ଖପରଖଣ୍ଡାଧାରୀ । ନୃ. ପୁ. ପ. ଚ.

ଖାଁଚ, ଖାଞ୍ଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଓଟରି ।

ଖାଁଚିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଓଟାରିବା ।
ଖାଞ୍ଚିବା, }

ଖାଇ, ବି. (ଖେୟ ଶବ୍ଦଜ) ପରିଖା ଅର୍ଥାତ୍ ଗଡ଼ର ଚାରିପାଖରେ ଥିବା ଜଳାଶୟ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଗୃହ ପାଖେ ବେଢ଼ିଅଛି କନକ ପାଚେରି,
ତଥିପରେ ଖାଇନଳୀ ଜଳ ଅଛି ପୂରି । ବି. ରା.

କପାପିଞ୍ଜିବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଖାତ; ପାତ୍ର-ବିଶେଷ । ଯେପରି—ଚୂନଖାଇ ।

ଖାଇବା, କ୍ରି. (ଖାଦ୍ ଧାତୁଜ) ଭୋଜନ କରିବା, ଗ୍ରାସିବା; ନଷ୍ଟ କରିବା ।

ଖାଉଟିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ କରଜ ନେଇ ଦିଏ ନାହିଁ ।

ଖାଉଣିଆ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଯେ ବିଶେଷ ଖାଏ ।

ଖାଉତି, ବି. (ଦେଶଜ) ଆହାର । ବି°. ଯେଉଁ ଲୋକ ଦୋକାନରୁ କାଲି ଆଣେ ।

ଖାଉନ୍ଦ, ଖାମିନ୍ଦ, } ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରଭୁ କମ୍ବା ମୁନିବ ।

ଖାଙ୍କର, ଖାଁକର, ଖାଙ୍ଗର, } ବି°.(ଦେଶଜ) ମୁକୁଳା, ବନ୍ଧନ-ରହିତ । ଯଥା—

ଝଣ୍ଟ ପର୍ବତ ସ୍ତନ ବେନି,
ଖାଙ୍କର କେଶ ତା ମୂର୍ଦ୍ଧନି । ସ୍ବ. ଦ. ସ୍କ.

ଖାଙ୍କା, ବି°. (ଦେଶଜ) ରୁଗ୍ଣ; ଶୂନ୍ୟ ।

ଖାଙ୍କି, ବି.(ଦେଶଜ)ବୈରାଗିବିଶେଷ । ଯଥା—

ନାଗା ନମୌଣ୍ଡି ଖାଙ୍କି ଯେତେ,
ବିରକ୍ତ ନମୌଣ୍ଡି ସହିତେ । ଦା. ର.

ଖାଙ୍କେର, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାତିବିଶେଷ । ଯଥା—

ମାତା ଖାଙ୍କେରକ ପୁତ୍ର ଯେ ଭଣ୍ଡାର
କାଖେ ଯାକଅଛୁ ଖଲି,
ପୁତ୍ରକୁ ହୋଇଛୁ ଅଠର ବରଷ
ମାତା ଜନ୍ମାଇଛୁ କାଲି । ନୃ. ପୁ. ସ. ଚ.

ଖାଙ୍କୋଲୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ଗୁମଡ଼ା ଚର୍ଚ୍ଚିକା ଯେ ଭୈରବୀ ଭଦ୍ରକାଳୀ,
ଖାଙ୍କୋଲୀ ବେତାଳୀ ପୁଣି ଅଭୟା ବାସେଲୀ ।
ସା. ଗୁ. ଅ.

ଖାଜଣା, ଖାଜ୍ଞଣା, ଖଜଣା, } ବି. (ଯାବନିକ) ରାଜସ୍ୱ, କର ।

ଖାଜଣାଖାନା, ବି. (ଯାବନିକ) ଅର୍ଥାଗାର ।

ଖାଜାଞ୍ଚି, ଖାଜ୍ଞାଞ୍ଚି, ଖାଜଞ୍ଚି, } ବି. (ଯାବନିକ) କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ ।

ଖାଞ୍ଜି, ବି. (ଦେଶଜ) ଖୋଳ ।

ଖାଟି, ଖାଟୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ମଡ଼ାଖଟ । ବି°. ନବୋଳ । (ଏହି ପଦକୁ ସଂସ୍କୃତ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇ ପାରେ—ଖଟ୍=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଇ) ।

ଖାଡ଼ଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜଦତ୍ତ ଉପାଧି-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଖାଡ଼ଙ୍ଗା ପାଡ଼ୁଛି ବଡପଣ୍ଡା ରାଇଗୁରୁ,
ଆଦ ପଦ ମିଳୁଥିଲା ପାଞ୍ଚ ବରଷରୁ । ଉ. ସା. ୮. ୯.

ଖାଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) କାଠି ।

ଖାଡ଼ିତେଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ତେଲିଜାତିର ଏକ ଶାଖା ।

ଖାଣ୍ଡ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଊଣା ବା ନଅଣ୍ଟ ।

ଖାଣ୍ଟି, ବି°. (ଦେଶଜ) ଯଥାର୍ଥ; ଉତ୍ତମ; ଅମିଶ୍ରିତ । ଯଥା—

ଜାଣି ଶୁଣି ସିନା ବଣିକର ପାଣ୍ଡି,
କରନ୍ତି ଭେଲକୁ ହୁଡ଼ି ସୁନା ଖାଣ୍ଟି । ଦ. ବା.

ଖାଣ୍ଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଊଣା କରିବା ।

ଖାଣ୍ଡବ,ବି.(ଖଣ୍ଡ୍-ଅ-ବ) ବନବିଶେଷ,ଅର୍ଜୁନ ଏହି ବନ ଦହନଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ନିଦେବଙ୍କୁ ତୁଷ୍ଟ କରିଥିଲେ; ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ ସନ୍ନିହିତ ଦେଶ-ବିଶେଷ ।

ଖାଣ୍ଡବପ୍ରସ୍ଥ, ବି. ସଂ. ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ, ଦିଲ୍ଲୀ ।

ଖାଣ୍ଡି, ବି. (ଖଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ମହାପ୍ରସାଦ କୁଡ଼ୁଅର ଭଗ୍ନାଂଶ ।

ଖାଣ୍ଡିଖିଆ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଯେ ଖାଣ୍ଡିରେ ଖାଏ, ଦରିଦ୍ର; ବିଟାଳ ।

ଖାତ, ବି. ଖନ୍=ଖୋଳିବା-ତ) ପୁଷ୍କରିଣୀ; ଗର୍ତ୍ତ, ଖାଇ । (ଭାବ ବାଚ୍ୟରେ-ତ) ଖନନ ।

ଖାତକ, ବି. (ଖାତ-କ) ପରିଖା, ଖାଇ । (ଖାତ-କୈ-ଅ) ଅଧମର୍ଣ୍ଣ, ଋଣୀ । (ଉତ୍ତ-ମର୍ଣ୍ଣୋ ଧନସ୍ୱାମୀ ଅଧମର୍ଣ୍ଣସ୍ତୁ ଖାତକଃ ।) ଖନକ; ପରସୈନ୍ୟବିଦାରକ ।

ଖାତର, ଖାତିର, ଖାତିର, } ବି. (ଯାବନିକ) ଆଦର, ଶ୍ରଦ୍ଧା । ଯଥା—ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ମମତା ବା ଖାତିର ରହିଲା ନାହିଁ ।

ଖାତା, ଖାତାପତ୍ର, } ବି. (ଯାବନିକ) ହିସାବ ପୁସ୍ତକ ।

ଖାତବନ୍ଦୀ, ବି. (ଯାବନିକ) ଖାତାଦ୍ୱାରା ଭୂମିର କରନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପ୍ରଣାଳୀ ।

ଖାଦ, ବି. (କ୍ଷୋଦ ଶବ୍ଦଜ) ମୟଳା; ଅସାର ବା ଅଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟର ପଦାର୍ଥ । ଯେପରି—
ଟଙ୍କାର ଖାଦ କଳାରୂପା ।

ଖାଦନ, ବି. (ଖାଦ୍ = ଖାଇବା-ଅନ) ଭୋଜନ । ବିଂ. ଖାଦ୍ୟ; ଖାଦକ ।

ଖାଦ୍, } ବି. (ଖାଦନ ଶବ୍ଦଜ) ଭୋଜନ ।
ଖାଦପିଦ, } ବିଂ. ଖାଦ୍ୟ ।

ଖାଦୀ, }
ଖାଦକ, } ବିଂ. (ଖାଦ୍-ଇନ୍, ଅକ, ଉକ) ଭକ୍ଷକ; ଧ୍ୱଂସକ ।
ଖାଦୁକ, }

ଖାନସମା, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଉପାଧିବିଶେଷ; ଅର୍ଥାତ୍ ଭଣ୍ଡାର ଅଧିକାରୀ ।

ଖାନ୍ସୁମାରି, } ବି. (ଯାବନିକ) ମନୁଷ୍ୟ
ଖାନସୁମାରି, } ଗଣନା । (**Census**)

ଖାନକୀ, }
ଖାନଗୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯାବନିକ) ବେଶ୍ୟା ।

ଖାନାପୁରି, } ବି. (ଯାବନିକ) ଭୂମି ମାପି-
ଖାନାପୁରୀ, } ବାର ପ୍ରଣାଳୀବିଶେଷ ।

ଖାନାତଲ୍ଲାସି, ବି. (ଯାବନିକ) ରାଜାଦେଶରେ ଘର ତଦାରଖ ।

ଖାନି, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରକାର । ଯଥା—
ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ଯେ ପତଙ୍ଗ ଆଦି କୀଟ,
ଚଉରଖାନି ଭିତରେ କେବଣ ଜନ୍ତୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ନା. ର. ଗୀ.
ସ୍ୱେଦଜ ଅଣ୍ଡଜ ଆଦି ଯେତେ ଜୀବଖାନି,
ବିନା ଅଗ୍ନିରେ କେହି ହେନ ବର୍ତ୍ତିନ୍ତୁ ପ୍ରାଣୀ ।
ସା. ଭ୍ର. ଅ.

(ସଂସ୍କୃତ ହେଲେ—ଖନ୍ = ଖୋଳିବା-ଇ, ରତ୍ନାଦି ପାଇବାପାଇଁ ଯାହା ଖୋଳାଯାଏ) ଖନି, ଆକର ।

ଖାନ୍ଦାନ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ସମ୍ମାନିତ, ବଡ଼ିଆ । ଯଥା—
ପୁରୁଣା ଖାନ୍ଦାନ ଘରଯାକ ଭାଙ୍ଗି ଚୂନା ହୋଇ ଗଲଣି ।
ଉ. ସା. ୧. ୧. ୬.

ଖାପ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରାଧାର । ଯଥା—
ବଳାତ୍କାରେ ଖାପରୁ ଖଣ୍ଡାଏ ବାହାରି,
ଦେଲେ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ଜଂଘମାନ ଚିରି ।
କୃ. ଭ୍ର. ବି. ପ.

ବସ୍ତ୍ରର ସୂତା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ବ୍ୟବଧାନ ।

ଖାପଖାଇ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଖାପଯୁକ୍ତ ହେବା । ଯଥା—
ଏ ଅନ୍ତେ ଭୀମ ଗଲେ ବିରାଟ ନଗରେ,
ଖାପଖାଇ ଖଣ୍ଡା ଗୋଟିଏ ଧରି କରେ । କୃ. ଭ୍ର. ବି. ପ.

ଖାବଖାବୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଚ ନୀଚ, ଯାହା ସମତଳ ନ ଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ବନ୍ଧୁର ବା ଉନ୍ନତାନତ ।

ଖାବଖାବୁଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଚିକ୍କଣ ।

ଖାବଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖାଞ୍ଜ, ଖୋଳ ।

ଖାମ, ବି. (ଦେଶଜ) ନାନାରୂପ ବିକଟ ଶବ୍ଦ । (ଯାବନିକ) ପତ୍ରର ଆଚ୍ଛାଦନ ।

ଖାମଖିଆଲ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଇଚ୍ଛା
ଖାମଖେୟାଲ, } କମ୍ବା ଅଭିମତ । ଯଥା—
ଏଥି ଉପରେ ପରୀକ୍ଷକମାନଙ୍କର ଖାମଖେୟାଲ ଅଛି ।
ଉ. ସା. ତୃ. ଅ. ୩. ୮.

ଖାମଖା, କି. ବିଂ. (ଯାବନିକ) ହଠାତ୍, ଅକସ୍ମାତ୍ । (ଦେଶଜ) ନିଶ୍ଚୟ । ଯଥା—ସେ ଖାମଖା ଆସିବେ ।

ଖାମୁଚିବା, କି. (ଦେଶଜ) ଚମୁଚିବା ।

ଖାର, ବି. (କ୍ଷାରଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଲବଣରସ । ଯଥା—
ମିଶିଗଲଣି ଯେବେ କ୍ଷୀରଖଣ୍ଡରେ ଖାର,
ବୁଝି କେ ସ୍ୱାଦୁ ବାରି ପାରିବ ରେ । ଫ. ସ.
ଭସ୍ମ ବା ପାଉଁଶ । ଯଥା—
ଖାର ଅଙ୍ଗାର ଭସ୍ମ ଅଠା,
ଘରର ବାଡ଼ ସଜ କଣ୍ଟା । ଭ୍ର. ଦ. ସ୍ମ.

ଖାରଜ, ବିଂ. (ହିନ୍ଦୀ) ଅଧିକାରଚ୍ୟୁତ ।

ଖାରଭୁଇଁ, ବି. (କ୍ଷାରଭୂମି ଶବ୍ଦଜ) ଖାରିଭୂମି । ବିଂ. ବ୍ୟର୍ଥ; ତୁଚ୍ଛ । ଯଥା—
ସବୁରି କରପଦ୍ମେ ବସିବେ ଧର୍ମ ଯାଇ,
ଧର୍ମ ନ କଲା ହସ୍ତ ଅଟଇ ଖାରଭୁଇଁ ।
ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ଖାରସ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋରୁମାନଙ୍କର ରୋଗବିଶେଷ । ଏଥିରେ ଗୋରୁମାନଙ୍କର ଦେହ ଓ ଗୋଡ଼ର ଲୋମ ଚମ ବାହାରିପଡ଼ି ଘା ହୁଏ ।

ଖାରି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଖାଣ୍ଟି ବା ଠିକ । ଯଥା—

ଖାରି ଖଣ୍ଡାଧାର ଖଟ ମଣି ତୁ ଶୋଇଲୁ ରେ ।
କ. ଚ. ଚ.

ଖାରିସାଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି-
ଖାରସାଡ଼, } ମାନଙ୍କର ଲୋମନାଶକ ରୋଗ-ବିଶେଷ ।

ଖାରି, } ବିଂ. (କ୍ଷାର ଶବ୍ଦଜ) ଲୁଣିଆ ଅର୍ଥାତ୍
ଖାରିଆ, } ଯହିଁରେ କ୍ଷାରସତ୍ତ୍ୱ ଅଧିକ ଥାଏ, ଯାହା ମିଠା ନୁହେ ।

ଖାରି, ବି. ସଂ. ଶସ୍ୟପରିମାଣ ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଖାରୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଲାଲରଙ୍ଗର ମୋଟା ଲୁଗା ।

ଖାଲ, ବି. (ଖଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ଗାତ । ବିଂ. ନିମ୍ନ । ଯେପରି—ଖାଲ ଜମି ।

ଖାଲଢ଼ିପ,
ଖାଲଢ଼େପ, } ବିଂ.(ଦେଶଜ)ଉଚ୍ଚନୀଚ ହେବା ।
ଖାଲଖମଣି,

ଖାଲି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କେବଳ, ଏକମାତ୍ର । ଯଥା—

ବିଶ୍ୱାସକର ବିପଦମେପ୍ସୁଣର
ଖାଲିକ ତ ରକ୍ଷା ନାହିଁ । ଉର୍ବଶୀ ।

ଶୂନ୍ୟ । ଯଥା—

କନ୍ୟା ଅଙ୍ଗ ଖାଲି ଦେଖି ଜନନୀ ତାହାର,
କାଢ଼ି ପିନ୍ଧାଇଲା ନିଜ ସବୁ ଅଲଙ୍କାର । ବୈ. ପ.

ମାହାଲିଆ । ଯଥା—ଖାଲି ମିଳିଲେ ସମସ୍ତେ ଗ୍ରହାନ୍ତି ।

ଖାଲିତ୍ୟ, } ବି. (ଖଳତି-ଯ, ସ୍ଖଳ୍-ଅତି) ଇନ୍ଦ୍ର-
ଖଳତି, } ଲୁପ୍ତ ନାମକ କ୍ଷୁଦ୍ରରୋଗ, ମୁଣ୍ଡ ଟାଙ୍ଗରା ହେବା ।

ଖାଲୋଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଛ ଧରିବା ପାତ୍ର-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଖାଲୋଇ ମଧ୍ୟେ ମାଛ ଯେରୂପେ ପଶି ରହେ,
ତୋଟା କୋଣକେ ଯାଇ ରହିଲେ ଅପ୍ରମେୟେ ।
ନୃ. ପୂ. ଚ. ଭ.

ଖାଲସା, ବି. (ଯାବନିକ) ରାଜାଙ୍କ ନିଜ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱାଧୀନରେ ଯେ ସକଳ ଗ୍ରାମ ଥାଏ; ପଞ୍ଜାବ ଓ କାଶ୍ମୀରର ଶିଖସମ୍ପ୍ରଦାୟ ।

ଖାସା, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଉତ୍ତମ; ଉପାଦେୟ ।

ଖାସ୍, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ବିଶେଷ, ଅସାଧାରଣ; ନିଜର ।

ଖାସ୍‌ଖମାର, } ବି. (ଯାବନିକ) ରାଜାଙ୍କ ନିଜ
ଖାସ୍‌ମାହାଲ, } କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱାଧୀନରେ ସେ ସକଳ ଜମି ରହେ, ଯେଉଁ ଜମି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ କର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନିମନ୍ତେ ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ ।

ଖାସି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଛାଗଳର
ଖାସୁ, } ପୁଂସ୍ତ୍ୱ ନଷ୍ଟ କରାଯାଇ ଥାଏ । ବିଂ. ଯାହାର ଅଣ୍ଡକୋଷ କଟା ହୋଇଥାଏ ।

ଖିଅ, } ବି. (କ୍ଷିପ୍ ଶବ୍ଦଜ) ସୂତାଆଦିର ଏକ
କ୍ଷିଅ, } ସର । ଯଥା—

ବରଷକେ କାଟେ ଦିନ ଚାକୁଡ଼ି ଯେ
ଦିନକେ କାଟଇ ଖିଏ । ହା. ଡ.

ମାଛ ଧରିବା ଲୁଗା ।

ଖିଆ, ବି.(ଖାଦିକା ଶବ୍ଦଜ) ଭୋଜନ, ଖାଇବା; ଅନୁଭବ କରିବା । ଯଥା—

ଯୁଧିଷ୍ଠିର ମଧ୍ୟ ବିରାଟ ପାଶେ ଥିଲେ,
ମୋ ମାଡ଼ଖିଆ ଦେଖି ଦୁଃଖେ ଭୁକହେଲେ ।
କୃ. ଷ୍ଣ. ବ. ପ.

ବିଂ. ଯେ ଖାଏ ବା ଅନୁଭବ କରେ । ଯଥା—

କପଟ ଧାଇ ପରାଣଖିଆ । ର. କ.

ଖିଆଲ, } ବି. (ଯାବନିକ) ପରିହାସ ।
ଖିୟାଲ, } ଯଥା—

ଖିଆଲ ପର ଧନ ମନରେ ମଣିଲୁ ରେ । କ. ଚ. ଚ.

ସ୍ମରଣ ।

ଖିଙ୍କରି, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଖବିକାରରେ କ୍ରୋଧ କରି କହିବା ।

ଖିଙ୍କାରିହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମୁଖବିକାର କରି ଚଳି ହୋଇ କହିବା ।

ଖିଟିଖିଟିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବିରକ୍ତ, ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ

ଖିଡ଼କ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅର୍ଗଳୀ । ଯଥା—
ଖିଡ଼ିକା, }

ଦେଖିଣ ଭଗବତୀ ମନରେ କଲେ ଶଙ୍କା,
ଲେଉଟି ଘରେ ପୂରିଇ କଲଲେ ଖିଡ଼କା ।
ନୃ. ପୁ. ତୃ. ଭ.

ଖିଡ଼କ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଖଡ଼କ୍କା ଶବ୍ଦଜ) ଜଳା-
ଖିଡ଼କୀ, } କବାଟୀ । ଯଥା—

ଖିଡ଼କ ଦୁଆର ବାଟେ ଢଅ ବେଗେ କାଢ଼ି,
ଶୁଣିବା ମାତ୍ରକେ ସଖୀମାନେ ଗଲେ ବେଢ଼ି । ବୈ.ପ.

କଙ୍କଣବିଶେଷ । (ଭୁଡ଼୍କ ଶବ୍ଦ ଦେଖ)

ଖିଦ୍ୟମାନ, ବିଂ. (ଖିଦ୍ = ଶୋକ କରିବା-ଆନ, ଆନ = ମାନ; ଯ ଆଗମ) ଯେ ଖେଦ କରୁଅଛି, ଯେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛି ।

ଖିନ୍ନ, ବି. (ଖିଦ୍ = ଦୁଃଖିତ ହେବା-ତଂ, ତ = ନ) ଶ୍ରାନ୍ତ, କ୍ଲାନ୍ତ; ଦୁଃଖିତ; ଅଳସ ।

ଖିରସା, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଛେନା; ଖିରିବିଶେଷ ।

ଖିର, ଖୀର, ବି. (କ୍ଷୀର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଦୁଗ୍ଧ; ବୃକ୍ଷନିର୍ଯ୍ୟାସ ।

ଖିରି, ବି. (ଦେଶଜ) କାକୁଡ଼ି ।

ଖିରି, ଖୀରି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କ୍ଷୀରିକା ଶବ୍ଦଜ) ପାୟସ । ଯଥା—

ରୁଟି ଖେଚଡ଼ି ପୂରି ଖିରି,
ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନଆଦି କରି । ଦା. ର.

ଖିରିକୋଳି, ବି. (କ୍ଷୀରିକୋଳୀର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଖିରିସା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପାୟସ । ଯଥା—

ପୁରିଇଲେ ନେଇ ପିଠା ଖିରସା ଯେ ସର,
ଆଚମନ ସାରି ଦେବୀ ହୋଇଲେ ବାହାର । ସା.ଖ୍ର.ଆ.

ଖିରସାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଡ଼ାର ଧ୍ୱନି । ଯଥା—

ହସ୍ତିଙ୍କର ଘଣ୍ଟାରବ ଗର୍ଜ୍ଜନର ବାଣୀ,
କ୍ଷତ୍ରିର ଟଙ୍କାର ଅଶ୍ୱଙ୍କର ଖିରସାଣି । ସା. ଖ୍ର. ବ. ପ.

ଖିଳ, ବିଂ. (ଖ = ଶୂନ୍ୟ-ଲ୍ଲ = ପାଇବା-ଅ, ଇ ଆଗମ) ଅପ୍ରହତ; ଦୁର୍ଗମ; ଅକୃଷ୍ଟ (ଭୂମି); ଉତ୍ପନ୍ନ; ପରିଶିଷ୍ଟ । ବି. ବସ୍ତୁ । (ଖିଳୋ ନାରାୟଣଃ ପ୍ରୋକ୍ତ ସ୍ତଦ୍‌ଗୁଣା ବହବଃ ସ୍ମୃତାଃ) ।

ଖିଲ, ବି. (କୀଳ ଶବ୍ଦଜ) ଅର୍ଗଳ ବା କଳା । (ଦେଶଜ) ପାନବଡ଼ଆ ।

ଖିଲକାଣ୍ଡି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଆକାଣ୍ଡି;
ଖିଳକାଣ୍ଡି, } ସାନ ଛୁରି ।

ଖିଲତ୍, ବି. (ଯାବନିକ) ଉପାଧି; ଉପହାର ।

ଖିଲ୍ଲଣ, } ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ଇଷ୍ଟକାଦିର ଅର୍ଦ୍ଧ-
ଖିଲ୍ଲନ, } ଗୋଳାକାର ଗ୍ରନ୍ଥନବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଉପରି ଚୌକିବିହୀନ ଫଳକା । ଯଥା—

ବିରଳ ତରଳ ତାରକା ଗୁମ୍ଫିତ
ସୁନୀଳ ନଭ ଖିଲ୍ଲନ । ପାର୍ବତୀ ।

ଖିଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ପାନବଡ଼ଆ ।

ଖିଲିକାଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଆକାଣ୍ଡି ।

ଖୁଆ, ବି. (କ୍ଷୁବ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) ଦଧିମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ । ଯଥା—

ଖୁଆ ଦଉଡ଼ି ଧରି କରେ,
ଦଧି ମନ୍ଥିଲେ ଧୀରେ ଧୀରେ । ଖ୍ର. ଦ. ସ୍କ.

ବାହୁମୂଳ । ଯଥା—

ପଥେ ରଥ କ୍ଷୋଭୁଁ ଭେଟିବାରୁ ନଳ
ଖୁଆରେ ଖୁଆ ପ୍ରିୟାର । ଉର୍ବଶୀ ।

ଦୁଗ୍ଧରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଖୁଆଇବା । ବିଂ. ଯେ ଖୁଆଏ ।

ଖୁଆଖୋଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଖୁଆଇବା; ବଗଡ଼ ଆଦି ପଶୁମାନଙ୍କର କାମୁଡ଼ାକାମୁଡ଼ି; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ କଳହ ।

ଖୁଆଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋରୁ ରହିବା ସ୍ଥାନ; ଗୋରୁମାନଙ୍କର ସମୂହ ।

ଖୁଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତାଗ୍ରରେ ବା ଯଷ୍ଟି-ଅଗ୍ରରେ ଗେଞ୍ଜିବା ।

ଖୁଙ୍ଗାଖୁଙ୍ଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଖୁଙ୍ଗିବା ।

ଖୁଙ୍ଗିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତାଗ୍ରରେ କମ୍ବା ଯଷ୍ଟି ଅଗ୍ରରେ ଗେଞ୍ଜିବା ।

ଖୁଙ୍ଗୀ, ଖୁଙ୍ଗି, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ପେଟିକା ।

ଖୁଜୁବୁଜ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଷ୍ଟପଣ;
ଖୁଜୁବୁଜୁ, } ଅସ୍ଥିରତା ।

ଖୁଜୁବୁଜଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୁଷ୍ଟ ।

ଖୁଜୁମୁଜୁ, ବି. (ଦେଶଜ-ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) କେହି ପ୍ରିୟଜନ ବିଦେଶ ଗମନ କରିଥିଲେ ତାହାଙ୍କ ସ୍ମରଣରେ ମନରେ ଜାତ ବିଗୃର ।

ଖୁଜୁଲି, } ବି. (ଦେଶଜ) କାଛୁ ବା
ଖୁଜୁଲି, } କୁଣ୍ଡିଆ ।

ଖୁଞ୍ଚ, } ବି. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା କୁଟକୀ
ଖୁଞ୍ଚା, } ଶବ୍ଦଜ) କାଳକ । ଯଥା—

ପଥକୁ ଗ୍ରୁଡ଼ି ଯେବେ ଗ୍ଭଲିବ ଅମଡ଼ାଟି,
କଣ୍ଟକ ଖୁଞ୍ଚ ବାଜ ଚରଣ ଯାଏ ଫାଟି । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ଖୁଞ୍ଚା, ବି. (ଦେଶଜ) ନେତ୍ରବିକାର ସମ୍ବନ୍ଧ ପୀଡ଼ା । ଯେପରି—ଆଖିଖୁଞ୍ଚା । ଗ୍ଭହର ଦୁଇଟି ରୁଅ ମଧ୍ୟରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ରୁଅ ପ୍ରଭୃତି ଗୁଞ୍ଜି ରଖିବା । ଗ୍ଭଳ ପ୍ରଭୃତିରେ ଯେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଗୁଞ୍ଜି ରଖିବା । (ଏହିଟି ବିଶେଷଣ ପଦ ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ଯେପରି—ଖୁଞ୍ଚା ରୁଅ ।)

ଖୁଞ୍ଚିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନେତ୍ରପୀଡ଼ା ହେବା; ଦୁଇଟି ରୁଅ ମଧ୍ୟରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗେଞ୍ଜିବା; ଗ୍ଭଳ ପ୍ରଭୃତିରେ ଯେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଗେଞ୍ଜି ରଖିବା ।

ଖୁଞ୍ଚ ହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନେତ୍ରପୀଡ଼ା ହେବା । (ଖଲପଶିବା ପଦ ଦେଖ ।)

ଖୁଡ଼ୁଖୁଡ଼ୁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।
ଖୁଡ଼ୁଖୁଡ଼ୁ, } ଯଥା — କଣ ଖୁଡ଼ୁଖୁଡ଼ୁ ଶୁଭୁଅଛି ।

ଖୁଡ଼ୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କଳିହୁଡ଼ା ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ କଳି କରେ ।

ଖୁଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ଖୁଲ୍ଲ (ତାତ) ଶବ୍ଦଜ] ପିତାଙ୍କ ସାନ ଭାଇଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

ଖୁଡ଼ୀଶାଶୁ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ଖୁଲ୍ଲଶ୍ୱଶ୍ରୂ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତୃପତ୍ନୀ ।

ଖୁଡ଼ୁତା, ବି. (ଖୁଲ୍ଲତାତ ଶବ୍ଦଜ) ପିତାଙ୍କ ସାନ ଭାଇ । ଯଥା—

କାହାର ପୁଅ ଗୋଡ଼ାଇଲା,
ଶ୍ୱଶୁର ଖୁଡ଼ୁତା ମହଲା । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଖୁଣ, ବିଂ. (କ୍ଷୁଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୀଣ । ବି. ଦୋଷ । ଯଥା—

ଖୁଣ ଥିବ ବୋଲିଣ ଯାଅନ୍ତି ଅପସରି,
ପିତାଙ୍କର ଚିନ୍ତା ମୋତେ ଲଗିଲ ଶ୍ରୀହରି । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ. ରକ୍ତ ।

ଖୁଣି, } ବି. (ଦେଶଜ) ହତ୍ୟା । ଯଥା—
ଖୁନ, } ଗ୍ଭରି ଖୁଣି ମାଫ ।

ଖୁଣିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅପରାଧୀ ବା କ୍ରୂର ।

ଖୁଣିଦାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ମନୁଷ୍ୟ ମାରି ପକାଇଅଛି ।

ଖୁଣିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୋଷାରୋପଣ କରିବା । ଯଥା—

ରୂପ ମୋର ନବଯୁବା ମୁଖ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତି,
ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବୋଲି କପାଁ ଖୁଣିଲି ମୋତେ ଯନ୍ତି ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ଖୁଣ୍ଟ, ବି. (ଦେଶଜ) କୀଳକ, ମେଖ । ଯଥା—

ବଡ଼ ବିଚକଟିଆ ସେ କଣ୍ଟାଖୁଣ୍ଟ ଭୂମି,
ଗ୍ଭଲି ନ ପାରନ୍ତି ମାତା ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସ୍ୱାମୀ । ସା.ଭା.ଆ.
ଶୁଷ୍କବୃକ୍ଷର ଅବଶିଷ୍ଟ ମୂଳ; ସ୍ତମ୍ଭ । ବିଂ. ପ୍ରଧାନ, ନେତା ।

ଖୁଣ୍ଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ମେଖ ବା କଳା; ଦରପୋଡ଼ା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ; ଶୁଷ୍କବୃକ୍ଷମୂଳ । ଯଥା—

ବୃକ୍ଷ ଲତା ଖୁଣ୍ଟା ଯେତେ ଥିଲେ ତହିଁ,
ଲୋକଙ୍କ ହାତେ ତାହା ଦେଲେ ସେ କଢ଼ାଇ ।
କୃ. ଭା. ଆ ପ.

ଅପବାଦ; ଦୋଷ ଉଦ୍ଧେଇବା । ଯଥା—

ଟାଣ ଖୁଣ୍ଟା ଗୁରୁଜନ ଗଞ୍ଜଣାରୁ ମୋ ପ୍ରାଣସଖୀ ସରିବ ।
କ. ଚ. ଚ.

ଖୁଣ୍ଟି, ବି. (ଦେଶଜ) କାଷ୍ଠମୟ ସ୍ତମ୍ଭ । ଯଥା—

ବଢ଼ାଇ ସାହିରୁ ବାରସି ଆଣ,
ଟିକିଟିକି ମଡ଼ି ଖୁଣ୍ଟିକି ହାଣ । ହା. ତ.

ଖୁଣ୍ଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ସେବକବିଶେଷର ଉପାଧି ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ରାଜା ବିଜେ ହେଲା ସମୟରେ ଲୋକଙ୍କୁ ସାବଧାନ କରାଇ ଦିଏ । ଯଥା—

ପ୍ରଥମେ ଗୁରୁ ହୁଁ ଖୁଣ୍ଟିଆ, ସେ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀମୁ ଖୁଣ୍ଟିଆ । ବି. ଚି. ମ.

କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ ।

ଖୁଣ୍ଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗୋଟାଇବା; ଚେଟିକବା । ଯଥା—

ପଡ଼ିଥିବା ଅଇଁଠା ଭାତକୁ ଅଙ୍ଗେ ଖୁଣ୍ଟି,
ପେଟକୁ ତୋଷ କଲେ ଆନନ୍ଦ ବଢ଼ିଛି । କୃ. ଖ. ବି. ପ.

ପଥର ପ୍ରଭୃତିକୁ ଲୁହାଣରେ ହାଣିବା; କାଠିରେ ଦାନ୍ତମୂଳକୁ ଖୋଳିବା । ଯଥା—

ସୁବର୍ଣ୍ଣ କଟୋରାରେ ଆଚମନ ନୀର,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଖଡ଼ିକାରେ ଖୁଣ୍ଟାଇ ଦନ୍ତପନ୍ତ । ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ଖୁଣ୍ଟୁଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦାନ୍ତଖୁଣ୍ଟିବାର କାଠି । ଯଥା—

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ମିତ ଖଡ଼ିକା ଦାନ୍ତଖୁଣ୍ଟୁଣି,
ଦେଖି ପ୍ରଶଂସିଲେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ନୃପମଣି । ସା. ଖ୍ର. ଆ.

ଖୁଦ, } ବି. (କ୍ଷୋଦ ଶବ୍ଦଜ) ତଣ୍ଡୁଳ-
ଖୁଦକଣି, } କଣା । ଯଥା—
ଖୋଦକଣି, }

ନ ପାଇଲେ ଦୁଃଖୀ ପ୍ରଜା ଖୁଦ କୁଣ୍ଡା । ଦ. ବା.
ଆପଣେ ତାହା ଧରି କିଟାଇ ନାରାୟଣ,
ଦେଖିଲେ ଖୁଦକଣି ମୁଠିଏ ଅଛି ପୁଣ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ଖୁଦକୁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) କୁମାରୀ-
ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ, } ମାନଙ୍କର ଭାଦ୍ରପଦ ମାସ ରବିବାରର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଓଷା ।

ଖୁଦପିଠା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବା ଯାଉ; ଖୁଦ ଏବଂ ଲମ୍ବପତ୍ର ମିଶାଇ ଏହା ରାନ୍ଧନ୍ତି ।

ଖୁଦ୍ଦର, } ବିଂ. (କ୍ଷୁଦ୍ର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ଖୁଦ୍ର, } ସାନ, ଗ୍ରେଟି । ବି. ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ-ବିଶେଷ, କ୍ଷୁଦ୍ର ମୃଗବିଶେଷ । ଯଥା—

ଜମ୍ବୁକ ବ୍ୟାଘ୍ର ଭାଲୁ ଗସ୍ତଳ ମାଳ ମାଳ,
କସ୍ତୁରି ଖୁଦ୍ଦର ମୂଷା ନକୁଳ ନେପାଳ । ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.

ଖୁନ୍ଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଥ ବା ମୁଖି, ଖୁନ୍ଦିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଯାକିବା ।

ଖୁନ୍ଦାଖୁନ୍ଦି, ବି. (ଦେଶଜ) ଯକାଯକି, ଭଲ କରି ଯାକିବା; ଖୁନ୍ଦାମଗ୍ରାମରି, ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଖୁନ୍ଦା ମାରିବା ।

ଖୁନ୍ଦଖୁନ୍ଦ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଅଙ୍ଗାରେ କେତେ ସ୍ୱର୍ଗ ଘାଗୁଡ଼ି ହେଲ ଛନ୍ଦ,
ପଦ୍ମରେ ହୁଁ ମୁକ୍ତ ବଳା ବାଜେ ଖୁନ୍ଦଖୁନ୍ଦ । ନୃ. ପୁ. ଷ. ତ.

ଖୁନ୍ଦିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଯାକିବା ।

ଖୁପରିଖୁପରି, } ବି. (ଦେଶଜ) କଳହ
ଖୁପୁରିଖୁପୁରି, } କରିବା । ଯଥା—

ଖୁପରିଖୁପରି ହେବାକୁ, ଖଳ ଯେ ହୁଏ ଟାକୁ ଟାକୁ ।

ଖୁପୁରାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କଳହ
ଖୁପୁରେଇବା, } ଆରମ୍ଭ କରିବା ନିମନ୍ତେ
ଖୁପୁରିବା, } ପ୍ରଥମେ ଉସ୍କାଇବା ।

ଖୁବ୍, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ।

ଖୁମା, ବିଂ. (ଦେଶଜ-ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ମୋଟା ।

ଖୁମୁଲା, ବିଂ. (ଦେଶଜ-ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଅଲଗା, ପୃଥକ୍, ଭିନ୍ନ ।

ଖୁମ୍ପା, ବି.(ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତିରେ ଆଘାତ ।

ଖୁମ୍ପିବା, କ୍ରି.(ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗ ଆଦିରେ ଆଘାତ କରିବା । ଯଥା—

ଖୁମ୍ପି ଖାଇଥାନ୍ତେ ମୋତେ ପଣ୍ଡେ ହୋଇ ଠୁଳ,
ଶୈଳକୁ ମାଡ଼ିବସେ ଯେମନ୍ତେ ପୋହୁଳ । ଉ. ଭ୍ର.

ଖୁର, ବି. (କ୍ଷୁର ଶବ୍ଦଜ, ଏହି ଅର୍ଥରେ ଏହିଟି ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ହୁଏ) ଭଣ୍ଡାରିର କାତି । ଯଥା—

ଖୁର ଘର ଦାଢ଼ ଯେତେକ ଅଛି ଶର,
ଜାଣ ଆହେ ଉତ୍ତର ସେ ସବୁ ଅର୍ଜୁନର । କୃ. ଖ. ବି. ପ.

ସଂ. (ଖୁର = ଛେଦନ କରିବା-ର, ର ଲୋପ) କ୍ଷୌରକର୍ମର ଅସ୍ତ୍ର । (ଖୁରନ୍ତି ବିଲଖନ୍ତି କ୍ଷ୍ମାଂ ଖୁରଃ) ଘୋଡ଼ା ପ୍ରଭୃତିର ପାଦର ଖୁରା । (ସଫଂ କ୍ଲୀବେ ଖୁରଃ ପୁମାନ୍ —ଅମର ।) ନଖୀ ନାମକ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ (ଶୁକ୍ତିଃ ଶଂଖଃ ଖୁରଃ କୋଳଦଳଂ ନଖଂ— ଅମର ।) ଖଟର ଖୁରା ।

ଖୁରଙ୍ଗ, } ବି. (କୁରଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ମୃଗ ।
ଖୁରୁଙ୍ଗ, } ଯଥା—

ଖୁରାଣ୍ଡି ଖୁରୁଙ୍ଗ ଯେ ସୁରଭି ସିଂହ କଖା,
ଶିବା ବ୍ୟାଘ୍ର ବଲିଆ ଯେ ନେଉଳ ମଞ୍ଜାରୀ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଚ.

ଖୁରଣସ୍, } ବିଂ. (ଖୁର = ଅଶ୍ୱାଦିର ଟାପୁ-
ଖୁରଣସ, } ନାସିକା, ନାସିକା = ନସ୍) ଚେପଟାନାକା ।

ଖୁରଲି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଖୁର୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଅଳ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ବ୍ୟାୟାମ; ଅସ୍ତ୍ରଶିକ୍ଷା; ରଣ-କୌଶଳଶିକ୍ଷା ।

ଖୁରା, ବି. (ଖୁର ଶବ୍ଦଜ) ଖଟ ପ୍ରଭୃତିର ଖୁରା; ଅଶ୍ୱାଦିର ଗୋଡ଼ର ଖୁରା । ଯଥା—

ଶଙ୍ଖ ମଣି ଖୁରା ବଇଡ଼ୂର୍ଯ୍ୟ । ବି. ରା.

ପାହର ବଇଠି । ଯଥା —

ଖୁରାରୁ ଚମ୍ପକ ଝଟିଛି ଅଲଗା
ହୋଇଗଲେ ଯଥା ଦଶେ । ପାବଣ୍ଡି ।

ଖୁରାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ସଂଖ୍ୟାବିଶେଷ; ଅଶ୍ୱ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ରଥ କୋଟିଏକ ତହିଁ ଗଜ ପାଞ୍ଚ ଖର୍ବ,
ପରା ପରାର୍ଦ୍ଧ ଖୁରାଣି ରେଖା ଯେ ତୁରଙ୍ଗ । ସା.ଭା.ଆ.

(ଏହାଟି ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ, ସାରଳା ଭାରତରେ ଅନ୍ୟାର୍ଥରେ ସୁଦ୍ଧା ଅନେକବାର ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି । ତଥାପି ତାହାର ଅର୍ଥ ଠିକ୍ ଜଣାଯାଉ ନାହିଁ ।)

ଖୁରାଣ୍ଡି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦେଶଜ) ମୃଗବିଶେଷ ।
ଖୁରାଣ୍ଡୀ, } ଯଥା—
ଖୁରାଣ୍ଡି, }

ଖୁରାଣ୍ଡି ଭାଲୁ ଯେ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ,
ଗଣ୍ଡା ଯେ ହରିଣ ଗସ୍ତୁଳ । ମା. ମା.

ଖୁରି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରେଷ୍ଟ ପାନ-
ଖୁରୀ, } ବିଶେଷ । ଯଥା—
ଖୋରି, }

ଭାନୁ ଖୁରି ବୁଡ଼ିବାକୁ ଗୃହିଁ ଛନ୍ତି । ର. ପ.

ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁବର୍ଣ୍ଣର ଥାଳ ଗିନା ଖୋରି,
ଜଣେ ଜଣେ ବସିଲେ ସେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଝରି । ସା.ଭା.ସ.

ଘଣ୍ଟା । ଯଥା—

ସେ ଧନ ବେଳର ଷଡ଼ଖୁର ହୁଏ ଭୋଗ । ଲ. ବି.

ଅଶ୍ୱାଦି ଗୋଡ଼ର ଟାପୁ । ଯଥା—

ହସ୍ତୀ ହରନାମ ବିକ୍ରମ ବଶେ,
ଖୁର ମାରିବାରୁ କେ୍ୟାଢ଼ଷ କ ସେ । କୋ. ବ୍ର. ପୁ.

ଶୃଙ୍ଗ ବା ଟାପୁଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ତିକା ତାଡ଼ନ ।

ଖୁରିଏ, କ୍ରି. ବି. (ଦେଶଜ) ଏକକ୍ଷଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯଥା—

ଏହିରୂପେ ଖୁରିଏଯାଏ ମନେ ବଧ,
ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ବଗ୍ରର ଦୁହେଁ କଲେ ଯୁଦ୍ଧ । କୃ.ଭା.ବି.ପ.

ଖୁରିଖାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶୃଙ୍ଗ ବା ଟାପୁ-ଦ୍ୱାରା ମୃତ୍ତିକା ତାଡ଼ନ କରିବା ।

ଖୁରିଶାସି, ବି. (ଖରଶାସମ୍ନୀୟ ପଦରୁ ଜାତ) ଅଶ୍ୱବିଶେଷ, ଉତ୍କୃଷ୍ଟଜାତୀୟ ଅଶ୍ୱ । ଯଥା—

ମତୁଆଲ ବାଦ୍ୟରେ ମନ୍ଦୁର ଗ୍ରମତାଳ,
ଗୃଳନ୍ତି ଖୁରିଶାସି ଦଅନ୍ତି ହୁଲହୁଲ । ସା. ଭା. ସ.

(ଏତାଦୃଶ ଅସ୍ପଷ୍ଟାର୍ଥ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ଗୁଡ଼ିଏ ସାରଳା ଭାରତରେ ଅନେକବାର ଉକ୍ତ ଅଛି ।)

ଖୁରିସାଣି, } ବି. (ଖରଶାସମ୍ନୀୟ ପଦରୁ ଜାତ)
ଖୁରୁଷାଣି, } ଉତ୍କୃଷ୍ଟଜାତୀୟ ଅଶ୍ୱ । ଯଥା—

ଗ୍ରେଖାର ତୁରଙ୍ଗମ ପବନୁ ବେଗ ବାଜି,
ଙ୍ଖେପୁଛନ୍ତି ଖୁରିସାଣି ଘଣ୍ଟାରବ ତେଜି । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ଚ.

ଗ୍ରେଖାର ତୁରଙ୍ଗମ ଖୁରୁଷାଣି ଶତବଳ;
ସେ ରାଜାର ଅଛଇ ଯେ ଏହିପରି ବଳ । ସା. ଭା. ଦ.

ଖୁରୁଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶୁଖିଲା ନଡ଼ିଆ,
ଖୁରୁଡ଼ି, } ଜଳହୀନ ଓ ଖୋଳରହିତ
ଖୁରୁଣ୍ଡି, } ନଡ଼ିଆ ।

ଖୁରୁମା, } ବି.(ଯାବନିକ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ ।
ଖୁରମା, }

ଖୁରୁଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଡ଼ାର ଦେହ ପରିଷ୍କାରକରଣାର୍ଥ ଲୌହନିର୍ମିତ ଏକ-ପ୍ରକାର ଯନ୍ତ୍ର, ଏହା ଧରି ଘୋଡ଼ାର ଦେହ ଘଷିଲେ ମଇଳା ଛାଡ଼ିଯାଏ ।

ଖୁର୍ପା, ଖୁର୍ପି, ଖୁରପ, ଖୁରପା, } ବି. (କ୍ଷୁରପ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଘାସ ଛେଲିବା ଅସ୍ତ୍ର ।

ଖୁଲଣା, ଖୁଲଣାସୁନ୍ଦରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଧନପତି ବଣିକର ପତ୍ନୀ; ଅପ୍‌ସରା-ବିଶେଷ; ଏହି ଚରିତର ଓଡ଼ିଆ ପୁସ୍ତକ-ବିଶେଷ ।

ଖୁଲମ, ଖୁଲ୍ଲମ, ବି. (ଦେଶଜ) ମାର୍ଗ, ପଥ ।

ଖୁଲୁଖୁଲିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଭିତରେ ହୋଇଥିବା ବାଳୁଙ୍ଗା ପରି ଏକପ୍ରକାର ତୃଣ ।

ଖୁଲ୍ଲତାତ, ବି. (ଓଡ଼ିଆ ଏବଂ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ସଂମିଶ୍ରଣ—ଖୁଲ୍ଲ = କନିଷ୍ଠ-ତାତ) ଖୁଡ଼ୁତା; କକେଇ ।

ଖୁସ୍‌ଖାସ୍, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଜ୍ଞାତ ଅନୁଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ ।

ଖୁସ୍‌ଖାସ୍ ହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଧୀର ଧୀର ଗୁପ୍ତରେ କଥା ହେବା ।

ଖୁସାମତ, ଖୋସାମତ, } ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତୁତି, ଚାଟୁକ୍ତି ।

ଖୁସାମଦିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସ୍ତୁତିବାଦକାରୀ, ସ୍ତାବକ ।

ଖୁସି, ଖୁସୀ, ଖୁସ୍, } ବିଂ. (ଯାବନିକ) ତୁଷ୍ଟ । ଯଥା—

ଖୁଣିଣ ହେଲା ଖୁସୀ ମଦନାବତୀସାଇଁ,
ବୋଇଲା ଶଶୀକୁ ମୋ ସଂହାର ଆସ ଯାଇ ।
ନୃ. ପୃ. ଚ. ତ.

ବି. ଆନନ୍ଦ । ଯଥା—

ଭାଗ୍ୟେ କେତେ ଦିନେ ଆସିଛନ୍ତି ଜୁଆଁଇ,
ଢଳେହେଁ ତୋ ଚକ୍ଷେ ଖୁସି ଦେଖୁ ନାହିଁ ମୁହିଁ ।
ବୈ. ପ.

ଇଚ୍ଛା ।

ଖେଁଖେଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ହାସର ଅନୁକରଣ; ହାସ୍ୟ ।

ଖେଇ, କ୍ଷେଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦେବାଳୟ ପ୍ରସାଦରୁ ସେବକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଦେୟର ପରିମାଣ, ସେବକର ପ୍ରାପ୍ୟ ପ୍ରସାଦାନ୍ନ ।

ଖେଉଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ଘଉଡ଼ିବା ।

ଖେଉଦିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଘଉଡ଼ିନେବା । ଯଥା—

ମଦନ ତା ଜାଣି ରଦନ ଭିଡ଼ିଲା,
ଧକାମାରି ତାଙ୍କୁ ଖେଉଦି କି ଦେଲା । କୃ.ଭା.ଆ.ପ.

ଖେଙ୍କଶିଆଳ, ଖେଙ୍କଶିଆଳୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଉଲ୍‌କାମୁଖୀ ।

ଖେଙ୍କିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଖିଙ୍କାରି ହେବା; ଅବହେଳା କରିବା ।

ଖେଚଡ଼ି, ଖେଚଡ଼ା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅବାଧ ବା ଦୁଷ୍ଟ; ଲୋଚ୍ଚା ବା ତୁଚ୍ଛ ।

ଖେଚଡ଼ି, ଖେଚଡ଼ା, ଖେଚିଡ଼ା, ଖେଁଚଡ଼ି, } ବି. (ଖେଚରାନ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ଡାଲି ଓ ଚାଉଳ ମିଶ୍ରିତ ପକ୍ୱ ଅନ୍ନ । (ଖିରି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଖେଚନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖୁଆ ମାରିବା ।

ଖେଚର, ବିଂ. (ଖେ = ଆକାଶେ-ଚର୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଆକାଶଗାମୀ । ବି. ପକ୍ଷୀ; ସୂର୍ଯ୍ୟାଦି ଗ୍ରହ; ବିଦ୍ୟାଧର ପ୍ରଭୃତି ।

ଖେଜା, ଖେଜ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ସମୂହ । ଯଥା—

ଖେଜ ଖେଜ ପୁଞ୍ଜ ପୁଞ୍ଜ କୁଦା କୁଦା ହୋନ୍ତି,
ପଳାଇ ଆଗୁ କେହି ପଛରେ ଲୁଗି ଦ୍ୟନ୍ତି ।
ନୃ. ପୃ. ତୃ. ତ.

ଖେଞ୍ଚା, ବି. (ଦେଶଜ) ଝିଙ୍କା ବା ଟଣା ।

ଖେଞ୍ଚିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଝିଙ୍କିବା, ଟାଣିବା ।

ଖେଟ, ବି. (ଖିଟ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ଅ) ଭକ୍ଷକ; ଘୋଟକ; ଫଳକ ବା ଢାଲ; ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମ; କଫ; ତୃଣ; ମୃଗୟା । (ଖେ = ଆକାଶେ-ଅଟ୍-ଅ) ସୂର୍ଯ୍ୟାଦି ଗ୍ରହ । ବିଂ. ଅଧମ, ନୀଚ । (ଖେଟ ଗର୍ହ୍ୟାଣକାଃ ସମାଃ—ଅମର ।)

ଖେଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଳା ବା ଗଭା । ଯଥା—

ଲୋହିତବର୍ଣ୍ଣ ଶରୀର ଅଟେ ଅଂଶୁ ଅଗ୍ନି,
ମଲ୍ଲି ଖେଟା ଘେନ ମଉଳରେ ଧବଳାଙ୍ଗୀ ।
ସା. ଭା. ସ.

ବିଂ. (ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ ଅଥଚ ତୈଲଙ୍ଗ ଭାଷାରେ ସୁଦ୍ଧା ଚଳେ) ପୃଥକ୍ ।

ଖେଣ୍ଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅର୍ପିବା; ସମାନ ହେବା; ପହୁଞ୍ଚିବା ।

ଖେଣ୍ଟୁନାହିଁ, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପାଉ ନାହିଁ, ସରି ହେଉ ନାହିଁ, ଅଣ୍ଟୁ ନାହିଁ ।

ଖେଡ଼, ବି. (ଖେଳା ଶବ୍ଦଜ) କ୍ରୀଡ଼ା । ଯଥା—
କେଳି କଉତୁକ ଖେଡ଼ରେ ଗଡ଼ନ୍ତି । ର. କ.

ଖେଡ଼ାଳି, ଖେଳାଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ଖେଳି ପାରେ; ରସିକ ।

ଖେଡ଼ୁଆଳି, ଖେଳୁଆଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ଖେଳାସକ୍ତ । ଯଥା—
ଖେଡ଼ୁଆଳି ମନ୍ଦ ଗୁଡରେ ବାବୁ,
ଖଡ଼ି ଛୁଆଁଇଲେ ପାଠ ପଢ଼ିବୁ । କ. ମା.
ନିପୁଣ । ଯଥା—
ପାଦେ ସୁନାଶିକୁଳି ବାଜଇ ରୁଣଝୁଣ,
ଷୀରଧୂଳିରେ ଖେଳୁଆଳି କରନ୍ତି ବେନି ଭୂଣ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଚ.

ଖେଡ଼ୁଆଳି, ବି. (ଦେଶଜ) କୌତୁକ । ଯଥା—
ସୁଜନ ପାଦପଦ୍ମେ ଲଗେ ମୁଁ ଖେଡ଼ୁଆଳି,
ଦେଖିଲେ ମୂର୍ଖଜନ ସେଠାରୁ ଯାଏ ଚଳି ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ଉ.

ଖେଣ୍ଟା, ବି°. (ଦେଶଜ) ନିର୍ଲଜ୍ଜ; ଖରଦା । ବି. ପରଲୋକ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳହ ଜନ୍ମାଇବାର ଚେଷ୍ଟା ।

ଖେଣ୍ଟାଇବା, ଖେଣ୍ଟେଇବା, ଖେଣ୍ଟେଇକହିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପର ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଦ୍ରୋହଜନନାର୍ଥ ଖଚ କହିବା ।

ଖେତ, ବି. (କ୍ଷେତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ବିଲ, କିଆରି ।

ଖେତା, ବି. (ଦେଶଜ) ଉଲୁ । ଯଥା—
ଚେଲଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ସନା ଅଚନ୍ତି ବିପ୍ରପୋଏ,
ବାତୁଳ ଖେତା ଲୋକ ଜାଣେ କି ଭଲ ନ୍ୟାପ୍ତେ ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ଉ.

ଖେତାବ, ବି. (ଯାବନିକ) ଉପାଧି ।

ଖେଦ, ବି. (ଖିଦ୍ = ଶୋକ କରିବା-ଅ) ଦୁଃଖ; ଶୋକ; ଶ୍ରମ; ଅବସନ୍ନତା; କ୍ଳାନ୍ତି ।

ଖେଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ପଲ ବା ପୁଞ୍ଜା; ଚାଳ ପକର ବଡ଼ା । ଯଥା—
ଚେତାପାଇ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ହୃଦରେ ସ୍ମରନ୍ତେ,
ଗଣେଶ ଧ୍ୟାନ କରି ଧଇଲେ ଖେଦା ହସ୍ତେ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଉ.
ଘଉଡ଼ିବା, ଛଡ଼ିବା ।

ଖେଦାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଘଉଡ଼ିବା, ଛଡ଼ିବା; ଦୂର କରିବା; ଗୁଣିଆମାନେ ଭୂତ ପିଶାଚାଦିଆବିଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କୁ ଝାଡ଼ିବାବେଳେ ଯେ ବାକ୍ୟାବଳୀ ପଢ଼ନ୍ତି ।

ଖେଦି, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁଞ୍ଜା । ଯଥା—
ଖେଦି ଖେଦି ହୋଇ ବଡଦାଣ୍ଡଯାକେ ପୂରି
ପକାନ୍ତି ହୁଳହୁଳି ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରଭୁ କରି । ନୃ. ପୁ. ଚ. ଉ.

ଖେଦିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟାପିବା । ଯଥା—
ଖେଦଇ ନାହିଁ ଉରଗମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି,
କ୍ଷଣେ ବିଶ୍ରାମ ନାହିଁ ସଲିଳ ବୃଷ୍ଟି । ଜା. ସ୍କ. ଚ.
ଘଉଡ଼ିବା, ଛଡ଼ିବା । ଯଥା—
ପ୍ରପଦରେ କଂସାମୁନ୍ଦ, ଶବଦେ ଧଇର୍ଯ୍ୟ ଖେଦି । ଲ. ବ.
ଆସକ୍ତ କରିବା । ଯଥା—
ସାଧୁ ଚରିତ ତୋର ବୁଦ୍ଧି,
କୃଷ୍ଣ ଚରଣେ ଦେଉ ଖେଦି । ଭ. ଦ. ସ୍କ.

ଖେପ, ବି. (ନିଃକ୍ଷେପ ଶବ୍ଦଜ) ନିଃକ୍ଷେପ । ଯଥା—
ତହିଁର ଭିତରେ ପୁଣି ଅଛି ରସକୂପ,
ଅଷ୍ଟଲୋହ ପଡ଼ିଲେ ବିବିଧ ରସ ଖେପ । ସା.ଭ୍ର.ଆ.
ବାର କମ୍ବା ଥର । ବି°. ଭିନ୍ନ; ମୌଳିକରୁ ପୃଥକ୍ । ଯଥା—ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥରେ ୫୦ ଗୋଟି ଖେପ ବାକ୍ୟ ଅଛି ।

ଖେପା, ବି. (କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁଜ) ଲମ୍ଫ ବା ଡିଆଁ; ବୃକ୍ଷାଦିରେ ଚଢ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ଗୋଲାକୃତ ରଜ୍ଜୁ ।

ଖେପାଜାଲ, ଖେପିଜାଲ, ବି. (ଖେପ-ଜାଲ-ଶବ୍ଦଜ) ମାଛ ଧରିବା ଜାଲବିଶେଷ ।

ଖେପିବା, } କ୍ରି. (କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁଜ) ବ୍ୟାପିବା ।
କ୍ଷେପିବା, } ଯଥା—

ଭଦ୍ରାଶ୍ୱପରେ ବସି ସତ୍ୱରେ ଶୂନ୍ୟେ ଗଲା ସେ ଖେପି । ଧ୍ରୁ. ପ.

ଉପରକୁ ଉଠିବା । ଯଥା—

ମରବା ବେଲକୁ କେତେ ଖେପଇ ପବନ,
ଏହା ମୋତେ ବୁଝାଇ କହିବା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ । ନା.ର.ଗୀ.

ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଯିବା, କୁଦା ମାରିବା; ଆକ୍ରମିବା । ଯଥା—

ଛୁଟଗଲ ପଳେଟି ଯେସ୍ନେ ଖେପେ ମତ୍ତବ୍ୟାଘ୍ର,
ତେସନେକ ଗଢ ବଗରର ଅତ ବେଗ । ସା. ଖ୍ର. ବ.

ଖେମଟା, } ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ ।
କ୍ଷେମଟା, } ଯଥା—

କ୍ଷେମଟା ବାଦ୍ୟ କରତାଳ,
ନାଚନ୍ତି ଆନନ୍ଦେ ଗୁଆଲୀ । ଖ୍ର. ଦ. ସ୍ୱ.

ନର୍ତ୍ତନବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାଜନ୍ତି ବଜ୍ରଘୋଷ ଯେ ମୃଦଙ୍ଗ ଦାଉଣ୍ଡି,
ପ୍ରଦେଶି ଯୋଦ୍ଧା ଦେଖି ଖେମଟା ନାଚଖଣ୍ଡି । ସା.ଖ୍ର.ସ.

ଖେମଟାବାଲି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଖେମଟା ନାଚିବା ନର୍ତ୍ତକୀ ।

ଖେୟ, ବି. (ଖନ୍ = ଖୋଳିବା-ଯ) ଗଡ଼ଖାଇ, ପରିଖା । (ଖେୟଂ ତୁ ପରିଖାଧାରସ୍ତ୍ୱମ୍ଭସାଂ —ଅମର ।) ବିଂ. ଖନନଯୋଗ୍ୟ ।

ଖେଳ, ବି. (ଖେଳା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) କ୍ରୀଡ଼ା; ନାନାପ୍ରକାର ବ୍ୟାୟାମ ।

ଖେଳନ, } ବି. (ଖେଳ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଅନ,
ଖେଳା, } ଅ, ଆ) କ୍ରୀଡ଼ା; ପରିହାସ ।

ଖେଳନା, ବି. (ଖେଳନ ଶବ୍ଦଜ) ଖେଳର ଉପକରଣ ବା କ୍ରୀଡ଼ାବସ୍ତୁ ।

ଖେଳବାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଖଣ୍ଡା ପ୍ରଭୃତି ଧେନ ଯେ ଖେଳା କରେ । ଯଥା—

କାହିଁ ତଲବାର ଖେଳବାଡ଼ କରେ । ନ. କେ.

ଖେଳିବା, କ୍ରି. (ଖେଳ୍ ଧାତୁଜ) କ୍ରୀଡ଼ିବା ।

ଖେଳୁଆପକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ କିଆରି ଭିତରେ ବହଳ ହବାଠାରୁ କାଢ଼ି ପାତଳ ସ୍ଥାନରେ ଧାନଗଛ ପୋତିବା ।

ଖେସର, } ବି. (ଯାବନିକ) କ୍ଷତି,
ଖେସାର, } ଲୋକସାନ୍ ।

ଖେସାରତ, ବି. (ଯାବନିକ) ହାନି, ଅପଚୟ ।

ଖେସାରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଚଣା ନାମକ ଶସ୍ୟବିଶେଷ ।

ଖୈରାତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଦାନ; ବ୍ୟୟ ।

ଖୋଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଭ୍ୟାସ; ସ୍ୱଭାବ; ଅଭିଳାଷ ବା ଆସକ୍ତି ।

ଖୋଖୋ, ଅଂ. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଓହୋ ! (ଦେଶଜ) ସବାରିବାହକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ଡାକ ବା ଶବ୍ଦ ।

ଖୋଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ପଶୁ ଆଦିର ପାଦ ଚିହ୍ନ । ଯେପରି—ବାଘ ଖୋଜ, ବାରିଆ ଖୋଜ । ଖୋଜିବା କିମ୍ବା ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା । କ୍ରି. ଅନ୍ୱେଷଣ କର ।

ଖୋଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୱେଷଣ; ମୁଷଲମାନ ଜାତିବିଶେଷ । ବିଂ. (ଯାବନିକ) ପୁରୁଷତ୍ୱ-ହୀନ, ନପୁଂସକ ।

ଖୋଜିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା ।

ଖୋଡ଼, } ବିଂ. (ଖୋଡ଼୍ = ଖଞ୍ଜ ହେବା,
ଖୋର, } ଗ୍ଲେଟେଇ ଚଲିବା-ଅ, ଡ = ର,
ଖୋଲ, } ଡ—ଲ) ଖଞ୍ଜ, ଲେଙ୍ଗଡ଼ା । (ଖଞ୍ଜକେ ଖୋଡ଼ଖୋରୌ—ରଭସ ।)

ଖୋଦ୍, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ନିଜେ, ଆପେ; କେବଳ । ଯଥା—

ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଥିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାର ଖୋଦ୍ ଲେଖକର । ଉ. ସା. ୧୯. ୧.

ଖୋଦନ, ବି. (କ୍ଷୋଦନ ଶବ୍ଦଜ) ଖୋଳାଇ କାର୍ଯ୍ୟ; ଶିଳ୍ପ ଖୋଦାଇ କାର୍ଯ୍ୟ ।

ଖୋଦାଇ, ବି. (କ୍ଷୋଦନ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରସ୍ତରାଦିରେ ଖୋଳିବା ।

ଖୋଦାବନ୍ଦ, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ହଜୁର; ଆପଣ ।

ଖୋପ, ବି. (କ୍ଷୁପ ଶବ୍ଦଜ) ପାର ଘର; କ୍ଷୁଦ୍ର କୋଠରି ।

ଖୋପା, ବି. (ଦେଶଜ) ମସ୍ତକର କେଶଗ୍ରନ୍ଥି-ବିଶେଷ ।

ଖୋର୍, ⎫ ବି. (ଦେଶଜ) ପାନପାତ୍ର-
ଖୋର୍କମ୍, ⎭ ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଅଧାମ ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇଛୁ ମହୁର୍ ଜାତି,
ତହୁଁ ଖୋର୍ଏ ଦେଲେକ ଭୀମସେନ କତି ।
ସା. ଭି. ଆ.

ଗଡ଼ୁ ସୁନା ଗରିଆ ନାକୁଆ ଖୋର୍କମ୍,
କୁଡ଼ୁକ କଂସା ଥାଳ ପାଗ୍ରେଣି ପଲମ ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ଭ.

ଖୋର୍କ, ⎫ ବି. (ଯାବନିକ) ଆହାର । ଯଥା—
ଖୋର୍ାକ, ⎭

ଏ ତ ତୁମ୍ଭ ବଡ଼ ଗୋଟେ ରାତର ଖୋର୍ାକ । ଉ. ଭ୍ର.

ଖୋରାପ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଇ ଡୁଲିଆ ବଡ଼ ଜାହାଜର ନାମ ।

ଖୋରାସାଣି, ବି (ଦେଶଜ) ଯୁଆଣିର ପ୍ରକାର-ଭେଦ ।

ଖୋରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୋଜନପାତ୍ରବିଶେଷ । (ଖୁରି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଖୋର୍ଦକ, ବି. (ଯାବନିକ) ଏକପ୍ରକାର ଆନଦ୍ଧ ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର ।

ଖୋଳ, ବି. (ଖୋଳକ ଶବ୍ଦଜ) ମୃଦଙ୍ଗ ବାଦ୍ୟ । ଯଥା—

ଖୋଳ କୀର୍ତ୍ତନ କରି ବୈକୁଣ୍ଠ ଘେନିଗଲେ ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ଭ.

ପଦାର୍ଥର ଉପରର ଆବରଣ । ଯଥା—

ଗ୍ରେଲ ଖୋଳେ ରଖି କୁଚ ମର୍ଦ୍ଦିଲା । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ବୃକ୍ଷାଦିର ଚୋପା । ଯଥା—

ବାଉଁଶ ଖୋଳ ଗୋଟିଏ ଆଣିଦେବ ହରି,
ନଖରେ ଚିରିଲେ ଦେବ ବେନି ଫାଳ କରି ।
ସା. ଭି. ଆ.

ଖୋଲ, ⎫ ବି. (ଗର୍ତ୍ତାର୍ଥ ଖଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁହା ।
ଖୋଲ୍, ⎭ ଯଥା—

କପିଳାସ ଖୋଲନିବାସୀ ଶବର । ନ. କେ.
ନାସିକାରନ୍ଧ୍ର ଦିଶେ ପର୍ବତ ଖୋଲ ପ୍ରାନ୍ତେ,
ନାସା ପବନ ଚଳେ ବତାସ ଯେହ୍ନେ ବହେ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଭ.

ଖୋଳପା, ବି. (ଖୋଳକ ଶବ୍ଦଜ) ଫଳର ଚୋପା; ଖପରା; ପଗଡ଼; ସର୍ପ ପ୍ରଭୃତିର ତ୍ୱକ୍; ହାଣ୍ଡି ଆଦି ପାତ୍ର; ନଡ଼ିଆ ସଡ଼େଇ; ଗୁଆ ପ୍ରଭୃତିର ଖୋଷା; ବଲ୍କଳ; ଉପରିସ୍ଥ ଆବରଣ ।

ଖୋଳରି, ବି. (ଦେଶଜ) ମସ୍ତକର ଆଭରଣ-ବିଶେଷ; ଟୋପି ପଗଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି । ଯଥା—

ପାଦରେ କଠାଉ ଆଉ ବେନି କରେ ଯଷ୍ଟି,
ମଥାରେ ଖୋଳରି କରେ ବାଉଁଶର ଗୋଟି । ସା.ଭି.ସ.

ଖୋଳସ, ବି. (ଦେଶଜ) ସାପ ଆଦିର କାତି ।

ଖୋଳସା, ବି. (ଦେଶଜ) କୋବା—ଏହାକୁ ପୋଡି ବାଡ଼ି ବେଢ଼ନ୍ତି ।

ଖୋଲ୍, ବିଂ. (ହିନ୍ଦୀ) ଅନାବୃତ, ଅନବରୁଦ୍ଧ; ଉନ୍ମୁକ୍ତ; ସହଜ ।

ଖୋଳା, ବି. (ଖନ୍ ଧାତୁଜ— ପ୍ରାକୃତ) ଖନନ । ବିଂ. ଖୋଳା ହୋଇଥିବା; ଖୋଦିତ । ଯଥା—

ସୁନାପଟା ଖୋଳା ବ୍ୟକତ ମର୍କତ
ମିନାଫୁଙ୍କା ଲିପି ଝଳିତ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଖୋଲ୍ସା, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଅକୁଟିଳ; ସର୍ବଦା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ । ଯେପରି—ସେ ବଡ଼ ଖୋଲ୍ସା ଲୋକ ।

ଖୋଳି, ବି. ସଂ. ତୂଣୀର, ତୂଣୀ । (ଖୋଳକ ଶବ୍ଦଜ) ବଲ୍କଳ ବା ଚୋପା ।

ଖୋଳିବା, କ୍ରି. (ଖନ୍ ଧାତୁଜ—ପ୍ରାକୃତ ଧାତୁର ରୂପ) ଖନନ କରିବା; ଖୋଦିତ କରିବା ।

ଖୋଳମି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦ୍ୱାରବନ୍ଧ ପ୍ରଭୃତି କାଷ୍ଠରୁ ଖୋଳି ବଦୁ ବା କମ ବାହାର କରିବାପାଇଁ ବଢ଼ାଇମାନଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ ।

ଖୋସଣି, ⎫ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) କଟିର
ଖୋସଣୀ, ⎭ ବସ୍ତ୍ରବନ୍ଧନବିଶେଷ; ଅଣ୍ଟାରେ ଖୋସିବା; ସଞ୍ଚିତ ଧନ, ପାଇଥିବା ଧନ; ଅଣ୍ଟାରେ ଖୋସିବା ପାଇଁ ଧନ, ଲାଞ୍ଚ ।

ଖୋସା, ⎫ ବି. (କୋଷ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଆ
ଖୋଷା, ⎭ ପ୍ରଭୃତିର ଖୋଳପା; ପଣସ ପ୍ରଭୃତିର ଫୁଟି; ଗ୍ରନ୍ଥି; ଏକପ୍ରକାର ଖଜା; କବରୀ ବା ଜୁଡ଼ା । ଯଥା—

ଟଭ୍ରଫାଳ ପରି ଖୋଷା, ଖୋସିଛୁ ଯୋଷା । ଲ୍ଭ.ବ.

ଖୋସାଣି, ବ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ସାନ ସାନ ଖଣ୍ଡିତରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଗଛର ମୂଳ ଖୋଳନ୍ତି; ଗଛର ମୂଳକୁ ଖୋଳି ମାଟି ଶିଥିଳ କରିବା ।

ଖୋସିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗୁଞ୍ଜିବା ।
ଖୋଷିବା, } ଯଥା—

କଳାକୁଟିଳ କୁନ୍ତଳେ ଖୋଷା ଖୋଷି । ର. କ.

ଖଣ୍ଡିତରେ ଗଛ ମୂଳର ମାଟି ଖୋଳିବା ।

ଖ୍ୟାତଗର୍ହଣ, ବଂ. (ଖ୍ୟାତ-ଗର୍ହଣ) ଯାହାର ନିନ୍ଦା ଲୋକରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି, ନିନ୍ଦିତ । (ଅବଗୀତ ଖ୍ୟାତଗର୍ହଣୌ— ଅମର ।)

ଖ୍ୟାତି, ବ. (ଖ୍ୟା = ପ୍ରକଥନ-ତି) ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ଯଶୋଘୋଷଣା; ଜ୍ଞାନ; କଥନ ।

ଖ୍ୟାପନ, ବ. (ଖ୍ୟା = ପ୍ରକଥନ-ଣିଚ୍-ଅନ) ଘୋଷଣା, ପ୍ରଚାର; କଥନ ।

ଗ, ବ. ତୃତୀୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ । ଗଣେଶ; ଗନ୍ଧର୍ବ; ଗଗନ; ଗୀତ, ସୁମେରୁ; ସ୍ୱର୍ଗ; ଗୁରୁ । ବଂ. ଗାୟକ; ଗମନକାରୀ ।

ଗଁ ଗଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) କଷ୍ଟସୂଚକ ଧ୍ୱନିର ଅନୁକରଣ ।

ଗ, } ବ. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା ମଳତ୍ୟାଗାର୍ଥ ଗୁ
ଗଅ, } ଧାତୁଜ) ମଳ ।

ଗଇ, ବ. (ଦେଶଜ) ପେଚ ବା ଗୁପ୍ତଦୋଷ । ଯଥା—

ଶୁଣିଣ ମନେ ମନେ ହସିଲେ ଜଗନାଥା,
ବୋଇଲେ ଗଇ ତାର ଅଛଇ ଶୁଣ ଯାହା ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଡ.

କର୍ଣ୍ଣମଳ । ଯଥା—ସେ କାନରୁ ଗଇ କାଢ଼େ ନାହିଁ ।

ଗଇଗ୍ଗା, ବ. (ଦେଶଜ) ଗୁଡ଼ଜଳଚୁନାରେ କୃତ ସିଝା ପିଠାବିଶେଷ ।

ଗଇଣ୍ଠାଳ, } ବ. (ଗ୍ରନ୍ଥିଳ ଶବ୍ଦଜ) ବିବାହ
ଗଇଁଠାଳ, } ସମୟରେ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ଲୁଗାରେ ଯେଉଁ ଗଣ୍ଠି ପକାଯାଏ । ଯଥା—

ସାତ ହନଯାଏ ସେହୁ ଗଇଣ୍ଠାଳ ପାଡ଼ି,
ଭୁଞ୍ଜନ୍ତ ପତି ପତ୍ନୀ ଏକ ଆସନେ ମାଣ୍ଡି । ନୃ.ପୁ.ଭ୍.ଡ.

ଗଇନ୍ତି, ବ. (ଦେଶଜ) ମାଟି ଖୋଳିବା ଲୌହ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଗଇଶ, } ବ. (ଗୋଶୀର୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପଜାତୀୟ
ଗଇଁଶ, } ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ । ଯଥା—
ଗୟୁଶ, }

ଅରଖ ଦୁଦୁରା ଗୟୁଶ, ଗନ୍ଧ ଚନ୍ଦନ ଚମ୍ପା ପୁଷ୍ପ । ମା.ମା.

ଗଉଚ୍ଛୁଣି, ବ. (ଦେଶଜ) ଛନ୍ଦିକରି ପିନ୍ଧିବା । ଛନ୍ଦିକରି ପିନ୍ଧିବା ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଡମ୍ବରୁ ଅଣ୍ଟାକୁ ହବ୍ୟ ହେମ ଓଢ଼ଆଣୀ,
ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗେ ଚନ୍ଦନ ଘଷି ନେତ ଗଉଚ୍ଛୁଣି । ନା.ର.ଗୀ.

ଗଉଁଚିବା, ଗଉଞ୍ଚିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ)
ଗଇଚ୍ଛିବା, ଗଇଞ୍ଛିବା, } ଦେହରେ ଲୁଗା ଗୁଡ଼ାଇ ବାନ୍ଧିବା ।

ଗଉଡ଼, } ବ. (ଗୋପାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଶୂଦ୍ରଜାତି-
ଗୌଡ଼, } ବିଶେଷ, ଉତ୍ତମ ଶୂଦ୍ରଜାତି ଗୋରୁ; ଜଗୁଆଳ । ଯଥା—

ତେଜଇ ବେଗେ ପଦ୍ମୁଡ଼,
ଗୋଧନ ଘେନ ଗଉଡ଼ । କ. ବ.

ଗଉଡ଼ଖଡ଼ିକା, ବ. (ଦେଶଜ) ଗଙ୍ଗଶିମୁଳି ଫୁଲ ଓ ତାହାର ଗଛ ।

ଗଉଡୁଣୀ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଗଉଡ଼ ସ୍ତ୍ରୀ,
ଗୌଡୁଣୀ, } ଗୋପାଳୁଣୀ ।

ଗଉଣି, ଗଉଣୀ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋଣିଶବ୍ଦଜ)
ଗୌଣି, } ଧାନ୍ୟାଦି ମାପିବା ନିମନ୍ତେ ପରିମାଣ ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଗଉରୀ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୌରୀଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ଗଉରୀ, } ପାର୍ବତୀ । ଯଥା—

କାଶୀ ନଗରରେ ସେ ରଜାର ଅଟେ ବାସ,
ସେ ବନେ ହର ଗଉରୀ ଥିଲେ ଦଶ ମାସ । ସା.ଭ୍ର.ସ.

ଗଗଛ, ବ. (ଗୋବସ୍ତ୍ରଶବ୍ଦଜ ?) ଗାଈ ପ୍ରଭୃତିର ଗର୍ଭସ୍ରାବ ।

ଗଗଚ୍ଛୁବା, କ୍ରି. (ଗୋବସ୍ର ଶବ୍ଦଜ ପର ?) ଗାଈ ପ୍ରଭୃତିର ଗର୍ଭସ୍ରାବ ହେବା ।

ଗଗନ, ବି. (ଗମ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ଅନ-ବିଶ୍ୱକୁ ଯେ ବ୍ୟାପେ) ଆକାଶ । (ନଭୋଽନ୍ତରୀକ୍ଷଂ ଗଗନଂ---ଅମର ।)

ଗଙ୍ଗା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଂ = ପୃଥିବୀକୁ-ଗମ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ମ ଲୋପ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସ୍ୱନାମ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଦୀ, ଭାଗୀରଥୀ; ଗଙ୍ଗାଦେବୀ; ଦୁର୍ଗାଦେବୀ ।

ଗଙ୍ଗାକୂଳିଆ, ବିଂ. (ଗଙ୍ଗାକୂଳ-ଇଆ-ତଦ୍ଭବ ଶବ୍ଦ) ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ଜାତ; ଗଙ୍ଗାକୂଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (ଗଙ୍ଗାକୂଳୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ଗଙ୍ଗା-ବଂଶୀୟ । ବି. କାଗଜିବିଶେଷ ।

ଗଙ୍ଗାଜଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ) ମିଥ୍ୟାସାକ୍ଷ୍ୟଦାୟୀ ।

ଗଙ୍ଗାଜଳୀ, ଗଙ୍ଗାଜଳ, } ବି. (ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ) ଗଙ୍ଗାଜଳ ସ୍ପର୍ଶପୂର୍ବକ ଶପଥ; ଏକଜାତି ବ୍ରାହ୍ମଣ । ବିଂ. ଗଙ୍ଗାଜଳବିଶିଷ୍ଟ ।

ଗଙ୍ଗାତରିଆ, ବି. (ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ) ଏକପ୍ରକାର ବାଇଗଣ ଫଳ ।

ଗଙ୍ଗାଧର, ବି. (ଗଙ୍ଗା-ଧୃ = ଧରିବା-ଅ) ମହାଦେବ; ସମୁଦ୍ର ।

ଗଙ୍ଗାବଂଶ, ଗଙ୍ଗବଂଶ, } ବି.(ଗଙ୍ଗା-ବଂଶ = ଜାତି) ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜବଂଶ; ଓଡ଼ିଶା ପାରଳାଖେମଣ୍ଡି ପ୍ରଭୃତିର ରାଜବଂଶପ୍ରଣାଳୀ ।

ଗଙ୍ଗାଶିମୁଳି, ଗଙ୍ଗଶିମୁଳି, ଗଙ୍ଗଶିଉଳି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଙ୍ଗା-ଶେଫାଳୀ-ଶବ୍ଦଜ) ଶେଫାଳିକା ପୁଷ୍ପ ଓ ବୃକ୍ଷ । ଯଥା—

ତପନ କିରଣ ଲଗିଲେ ଯେସନ
ହୋଇଯାଏ ଗଙ୍ଗଶିଉଳି । ମ. ମ.

ଗାଙ୍ଗୁଳାଈ, ଗଙ୍ଗୁଳାଈ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀ-ବିଶେଷ । (କଣ୍ଠାଖାଇ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଗଛ, ବି. (ଗଚ୍ଛଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବୃକ୍ଷ ।

ଗଚ୍ଛ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା ।

ଗଚ୍ଛୁଗାଚ୍ଛୁବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଜାଗ୍ରତ କରିବା ।

ଗଚ୍ଛୁବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦେବା କିମ୍ବା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା । ଯଥା—

ଗଚ୍ଛିବାକୁ ନାହିଁ ବର ଶୋଭାମୂର୍ତ୍ତି । ବ. ଚ. ମ.

ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା । ଯଥା—

ସ୍ୱାଙ୍କୁ ମାଇଲେ ଧର୍ମ ନ ଗଚ୍ଛେ ମୋତେ କେବେ ।
ନୃ. ପୁ. ଷ. ଚ.

ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେବା । ଯଥା—

ଯେବେ ଏପରି ଆଚରଣ କରୁଅଛ,
ଲୋଭପଣେ ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କି ଗଚ୍ଛ । କୃ. ଖ୍ରୀ.ଆ.ପ.

ଗଚ୍ଛୁହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସମାନ ହେବା । ଯଥା—

ଅନେକପ୍ରକାରରେ ଗୁରୁ ସଂସାରରେ ଅଛୁ,
ମୂଳ ଗୁରୁ ସଙ୍ଗତେ ଯେ କେହି ନୋହେ ଗଚ୍ଛ ।
ନା. ର. ଗୀ.

ଗଚ୍ଛ, ବି. (ଗମ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ଗମ୍ = ଗଚ୍ଛ) ବୃକ୍ଷ, ଗଛ ।

ଗଚ୍ଛିତ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିକ୍ଷିପ୍ତ, ନ୍ୟସ୍ତ, ରଖାଯିବା ।

ଗଜ, ବି. (ଗଜ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ହସ୍ତୀ; ବାନରବିଶେଷ । (ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲେ) ପରିମାଣବିଶେଷ, ଦୁଇହସ୍ତ ପରିମାଣ । ଯଥା—

ନିଜକୁ ନିଜର ବଡ଼ମାନ ଗଜେ,
ମାପି ବଡ଼ ତୁମ୍ଭେ ହେଉଛ ସହଜେ । ଦ. ବା.

ନଳୀରେ ବାରୁଦ ପକାଇ ଯେଉଁ କାଠିରେ ଯାକନ୍ତି । ଯଥା—

ଗଜଭଙ୍ଗାର ଗଜକାଠି,
ନଳୀରେ ଧରିଥାଅ ଯୋଖି । ଦା. ର.

ଗଜଗଜ, ବିଂ (ଦେଶଜ) ତରଳ ପଦାର୍ଥର ଏକପ୍ରକାର ପତନ ଶବ୍ଦ ।

ଗଜତା, ବି. (ଗଜ-ତା---ସମୂହାର୍ଥେ) ହସ୍ତି-ସମୂହ ।

ଖଜବତା, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଛିଆମାନଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ପରିମାଣଦଣ୍ଡବିଶେଷ ।

ଗଜରା, ବି. (ଦେଶଜ) ସଦ୍ୟଦୁଗ୍ଧ; ଭୂଷଣ-ବିଶେଷ ।

ଗଜଲ, ବି. (ଯାବନକ) ନାୟକ ନାୟିକା ଏବଂ ବିରହାଦିବର୍ଣ୍ଣିତ ପାରସ୍ୟ ଭାଷାର ସଙ୍ଗୀତବିଶେଷ ।

ଗଜସାହ୍ୱୟ, ବି. (ଗଜ-ସମ୍-ଆହ୍ୱୟ = ନାମ) ହସ୍ତିନା, ଦିଲ୍ଲୀ । (ନ ଯଯୁର୍ଗଜସାହ୍ୱୟାତ୍ ।)

ଗଜା, ବି.(ଦେଶଜ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ । ଯଥା—

ନାଡ଼ୀ ଯେ ସରପୁଲି ଗଜା,
ଅମାଲୁ ଆଦି ଦିବ୍ୟ ଖଜା । ଦା. ର.

ଅଙ୍କୁର । ଯଥା—ଧାନ ଗଜା ହେଲା; କୋମଳ ଓ ନୂତନ ଶାଖା । ବିଂ. ତରୁଣ ବା ନୂତନ । ଯେପରି—ଗଜା ବୟସ, ଗଜା ଟୋକା ।

ଗଜାନନ, ଗଜବଦନ, ଗଜାସ୍ୟ, } ବି. (ଗଜ-ଆନନ, ବଦନ, ଆସ୍ୟ) ଗଣେଶ ।

ଗଜାବଉଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ମେଘାଙ୍କୁର ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ଷାରମ୍ଭସୂଚକ ଦିଗ୍‌ବଳୟଭେଦୀ ବୃକ୍ଷାକାର ମାଳ ମେଘ । ଯଥା—

ଗଜା ବଉଦର ଭ୍ରମ ଚଢ଼େ ଉପୁଜାଇ,
କାହିଁ ଅବା ଶିଶୁ ଶୈଳ ଆବରେ ଉଡ଼ାଲେ । ମ. ଯା.

ଗଜାମରୁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ ଗଜାବେଳେ ଖରାହେତୁ ଶୁଷ୍କ ହୋଇଗଲେ ତାହାକୁ ଗଜାମରୁଡ଼ କହନ୍ତି ।

ଗଜାରି, ବି. (ଗଜ-ଅରି = ଶତ୍ରୁ) ସିଂହ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ଗଜାସୁରନାଶକ ଶିବ ।

ଗଜି, ବି. (ଦେଶଜ) କେଶକୀଟବିଶେଷ ।

ଗଜୁରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍କୁରିତ ହେବା ।

ଗଞ୍ଜ, ବି. (ଗନ୍‌ଜ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ଅବଜ୍ଞା, ଗଞ୍ଜଣା, ଅବମାନନା;ଗୋଗୃହ;ରତ୍ନାଗାର; ଭଣ୍ଡାର ଗୃହ; ଧନାଗାର; ଧାନ୍ୟ ତଣ୍ଡୁଳାଦିର ବିକ୍ରୟ ସ୍ଥାନ, ହଟ୍ଟ, ହାଟ; ରତ୍ନାଦିର ଖଣି । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ-ଗଞ୍ଜା) ମଦିରାଗୃହ । (ଗଞ୍ଜା ତୁ ମଦିରାଗୃହଂ—ଅମର ।) ମଦ୍ୟପାତ୍ର; ପାମର ଗୃହ; ଖଣି ।

ଗଞ୍ଜଡ଼, ଗଞ୍ଜେଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗଞ୍ଜାଖୋର; ନିର୍ବୋଧ ।

ଗଞ୍ଜଣା, ବି. (ଗଞ୍ଜନ ଶବ୍ଦଜ) ତିରସ୍କାର, ଭର୍ତ୍ସନା; ବାକ୍ୟଯନ୍ତ୍ରଣା ।

ଗଞ୍ଜନ, ବି. (ଗନ୍‌ଜ୍—ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅନ) ତିରସ୍କରଣ । ବିଂ. ତିରସ୍କାରକ; ତୁଚ୍ଛକାରକ । ଯଥା—କାଳୟୂବିଷଧରଗଞ୍ଜନ । (ଯୁଷ୍ମଲ୍ଲତେ ଖଞ୍ଜନଗଞ୍ଜନାକ୍ଷି ।)

ଗଞ୍ଜନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଞ୍ଜନ-ଆ) ଯାତନା,ଦୁଃଖ; ଲାଞ୍ଛନା; ଗ୍ଲାନିସୂଚକ ବାକ୍ୟ; ଭର୍ତ୍ସନା, ତିରସ୍କାର ।

ଗଞ୍ଜପା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ ।

ଗଞ୍ଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଣ୍ଡିରା କୁକୁଡ଼ା । (ଗଞ୍ଜିକା ଶବ୍ଦଜ) ଗଞ୍ଜାଇ ।

ଗଞ୍ଜାଇ, ଗଞ୍ଜା, ଗଞ୍ଜେଇ, } ବି. (ଗଞ୍ଜିକା ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ପହିଲୁ ଗଞ୍ଜାଇ ଗରବ ଗଞ୍ଜାଇ ସମ୍ଭୁବାଏ ପରମାଦ,
ପର୍ବ ଶର୍ବଶ୍ରୀଶକରନ୍ନକରରୁ ବଳେ ତାହା ଆହ୍ଲାଦ ।
ର. ଚ.

ଗଞ୍ଜାଖୋର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ସମଧିକ ଗଞ୍ଜାଇ ଖାଏ, ଗଞ୍ଜାସେବୀ ।

ଗଞ୍ଜାଗୋଲା, ବିଂ (ଦେଶଜ) ଯେଉଁଠାରେ ଗଞ୍ଜାଇ ରକ୍ଷିତ ହୁଏ ।

ଗଞ୍ଜିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଞ୍ଜା = ଗଞ୍ଜିକା, ଅଥବା ଗଞ୍ଜଇକ-ଆ) ମଦିରା ଗୃହ; ଗଞ୍ଜାଇ ।

ଗଞ୍ଜିବା, କ୍ରି. (ଗଞ୍ଜନ ଶବ୍ଦଜ) ଭର୍ତ୍ସନା କରିବା, ଅପମାନିତ କରିବା; ଦମନ କରିବା । ଯଥା—

ଭ୍ରୂଲତା, ଗଞ୍ଜିଲାଣି କାମଶାରଙ୍ଗ । ଗୀତ.

ଗଞ୍ଜିହେବା, କ୍ରି. (ଗଞ୍ଜନ ଶବ୍ଦଜ) ଆପେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହେବା; ଆପଣାକୁ ଆପେ ଅପମାନିତ ମନେ କରିବା । ଯଥା—

ତୁମ୍ଭଙ୍କ କମ୍ପା ସେବା କଲି,
ତୁଚ୍ଛାକୁ ଗଞ୍ଜି ହୋଇ ମଲି । ମା. ମା.

ଗଠନ, ବି. (ଗଠ୍ = ନିର୍ମାଣ କରିବା-ଅନ) ନିର୍ମାଣ; ରଚନା, ଗଢ଼ା ।

ଗଡ଼, ବି. (ଗଡ୍ = ଷରିତ ହେବା-ଅ) ବାଧା, ଅଟକ; ପରଦା; ପରିଖା; ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ, ଗଡ଼ିଶା ମାଛ; ଦୁର୍ଗ । ଯଥା—

ଆଶା ଗ୍ରଡ଼ ରୁନ୍ଧ କର ଗଡ଼ଦ୍ୱାର । ନ. କେ.

ଦେଶବିଶେଷ; ସାମାନ୍ୟ ରାଜ୍ୟ । ଯଥା—

ଉତ୍କଳସେ ଗଡ଼ଜନ୍ତ ଗଡ଼ବାସୀ ଜନେ । ନ. କେ.

(ଦେଶଜ) ଖଣ୍ଡ । ଯଥା -

ମୋ ରଥର ଜୁଆଳ ହେଲା ଦୁଇ ଗଡ଼,
କାଣ୍ଡଘାତେ କ୍ଷୁଭିଲା ମୋ ରଥ ମଡ଼ମଡ଼ । କୃ.ଭା.ଉ.ପ.

ବୃକ୍ଷର ଗଣ୍ଡି ।

ଗଡ଼କ, ବି. (ଗଡ଼-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଶେଉଳ ମାଛର ପିଲା; ଗଡ଼ିଶା ମାଛ । (ଗଡ଼କଃ ଶକୁଳାର୍ଭକଃ —ଅମର ।)

ଗଡ଼ଗଡ଼ ହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଏଣେତେଣେ ଗଡ଼ିବା ।

ଗଡ଼ଗଡ଼ା, ଗଡ଼ଗଡ଼ିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ରଙ୍କ ।

ଗଡ଼ଗଡ଼େଇବା, ଗଡ଼ଗଡ଼ାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସମଧିକଭାବେ ଗଡ଼ିବା; ଶୋଇବା । ଯଥା—

ବୁଢ଼ୀ ସେତେକ ଶେଷଦେଲା,
ଯାଇ ମହି ଅଗଣାରେ ଗଡ଼ଗଡ଼େଇଲା । ଉ.ସା.୮.୯.

ଗଡ଼ଧାଲି, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) (ଏହି ପଦଟି ସର୍ବଦା ଏପରି ଅସମାପିକା କ୍ରିୟାର ତୁଲ୍ୟ-ରୂପରେ କେବଳ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ।) ଦଣ୍ଡବତ୍ ପଡ଼ି ପ୍ରଣାମ କରିବା । ଯଥା—

ଏମନ୍ତେ ଗଡ଼ଧାଲି ଶୋଇ,
କମ୍ପଇ କୃଷ୍ଣ ମୁଖ ଚୁହିଁ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଦଣ୍ଡବତ୍ ନିପତିତ ହେବା । ଯଥା—

ଶରବୃଷ୍ଟି କଲା ନରଘାତ ପ୍ରାପ୍ତେ କର,
ଶରଘାତେ ସଇନ ପଡ଼ିଲେ ଗଡ଼ଧାଲି । ସା.ଭା.ସ.

ଗଡ଼ଜାତ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବନ୍ୟ; ଜଙ୍ଗଲଜାତ । ବି. ଜଙ୍ଗଲ ।

ଗଡ଼ନାୟକ, ବି. (ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ) ରାଜସେବକବିଶେଷ; ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ଗଡ଼ନ୍ତ, ଗଡ଼ନ୍ତିଆ, } ବିଂ.(ଦେଶଜ) ନିମ୍ନନମ୍ର (ସ୍ଥାନ) । ବି. ନିମ୍ନନମ୍ର ସ୍ଥାନ ।

ଗଡ଼ପଡ଼, ଗଡ଼ପଡ଼ି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶୋଇବା; ଗଡ଼ିବା । ଯଥା—

ଭୂମିରେ ଗଡ଼ପଡ଼ ଭିଡ଼ାଭିଡ଼ି ହୋଇଲେ,
ଲେଉଟି ମାଣ୍ଡିବସି ହୃଦକୁ ଭାଡ଼ି ଦେଲେ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

ଗଡ଼ପାକ, ବି. (ଦେଶଜ—ଏହାଟି ପ୍ରାଚୀନ ଶବ୍ଦ, ଏହାର ଠିକ୍ ଅର୍ଥ ଧୃତ ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ) ନ୍ୟାଯ୍ୟାନୁମୋଦିତ ବ୍ୟବହାର । ଯଥା—

ଥିଲା ନ ଥିଲାର ସାନ ବଡ ପରିଯନ୍ତ୍ରେ,
ଗଡପାକ ଭିଆଣ ଆମ୍ଭର ଏହିମତେ । ନା.ର.ଗୀ.

ଗଡ଼ବଡ଼, ଗଡ଼ବଡ଼ି, } ବି.(ଯାବନିକ)ଗୋଳମାଳ; ଓଲଟ-ଉଠା ପ୍ରଭୃତି ଉପଦ୍ରବ ।

ଗଡ଼ମାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଡ଼ଜାତ ପ୍ରାପ୍ତ ।

ଗଡ଼ମାଳି, ଗଡ଼ମାଳିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡାରି ଜାତିର ଶାଖାଭେଦ ।

ଗଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୋଟ ଲୁଗାର ଥାନ; ସଡ଼କ ଓ ବନ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦିରୁ ଗାଡ଼ି ଓହ୍ଲା-ଇବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ଗଡ଼ାଣିଆ ପଥ; ଗଡ଼ିବା ।

ଗଡ଼ାଇବା, ଗଡ଼େଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) "ଲୁହ" ବୁହାଇବା । ଯଥା—

ବୃଥାରେ ଲୁହ ଗଡାଉଛୁ, କପାଇଁ ଦୁଃଖ ପାଉଅଛୁ ।

ଗୋଟାଏ ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ପଦାର୍ଥକୁ ଭୂମିରେ ଗତି କରାଇବା ।

ଗଡ଼ାଗଡ଼ି, ଗଡ଼ାଗଡ଼ିହେବା, } କ୍ରି.ବିଂ.(ଦେଶଜ) ଭୂମିରେ ଓଲଟପାଲଟ ହେବା । ଯଥା—

କେତେ ରମ୍ଭାଉରୁ ବସି ଅଛନ୍ତି,
ଅଇରାବତ ଗଡାଗଡ଼ି ହୁଅନ୍ତି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଗଡ଼ାଣିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିମ୍ନଗ; ନିମ୍ନଗ ।

ଗଡ଼, ବ. (ଗଡ଼୍ = କ୍ଷରିତ ହେବା-ଇ) ବାଳୁଙ୍ଗା; ଅଳସ ପଶୁ । (ଅସଂଜାତକଣସ୍କନ୍ଧଃ ସୁଖଂ ସ୍ୱପିତି ଗୌର୍ଗଡ଼ିଃ) (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼; କଡ଼-କାଠ; ଗୃହର ଛପରବନ୍ଧର ନିମ୍ନୋନ୍ନତ ଭାଗ । ଯଥା—

ଉନ ଗଡ଼ିଠାରୁ ଓଲର ଛଣ,
ରନ୍ଧାରନ୍ଧ କଲ ଖାତ ଉଅଣ । ହା. ଡ.

ଗଡ଼ିଆ, ବ. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁଷ୍କରଣୀ; ଗଡ଼-ଜାତୀୟ ଲୋକ । ବିଂ. ଗଡ଼ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ, ଗଡ଼ଜାତସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଗଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲୋଟିବା । ଯଥା—

ପଲ୍ଲବେ ଗଡ଼ଇ ଭୂମିଙ୍କୁ ଲୋଡଇ । ର. ପ.

ଅତିବାହିତ ହେବା । ଯଥା—ବେଳ ଗଡ଼ିଗଲା; ଖସିବା କିମ୍ବା ଖସିପଡ଼ିବା; ବହିବା । ଯଥା—ଏହି ଜଳଧାରା ଉପରୁ ଗଡ଼ି ଆସୁଅଛି । ଭୂମିରେ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ହେବା; ରଙ୍କ ପରି ହେବା । ଯଥା—

ତୁମ୍ଭେ ପୋଷି ନ ହେବାକୁ ଆସ ମୋତେ ଲୋଡ଼ି,
ପୂର୍ବେ ନ ପୋଷି କାହାର ବାପ ଗଲା ଗଡ଼ି ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ଭ.

ଗଡ଼ିଯିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ରଙ୍କ ପରି ହେବା । ଯଥା—

ଗଡ଼ିଗଲା ଲୋକର ପ୍ରାୟ ଦଶଇ ଉଦର,
ଦୁଇ ଗୋଡ଼ ମୋଟ ତାର ଅଟଇ ଗୋଦର । ମ. ଫ.

ଗଡ଼ିଶ, ଗଡ଼ିସ, ଗଡ଼ିଶା, ଗଡ଼ିସା, ଗଡ଼େଇ, } ବ. (ଗଡ଼କ ଶବ୍ଦଜ) ମତ୍ସ୍ୟ-ବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଶେଉଳ-ମାଛର ପିଲା ।

ଗଡ଼ିଶା, ଗଡ଼ିସା, } ବ. (ଦେଶଜ) ଡବଲ ପୌଣ୍ଟିର ପରିମାଣ, ସାଢ଼େ ସାତ ଭରଣର ପରିମାଣ ।

ଗଡ଼ୁ, ବ. (ଗଡ଼୍ = କ୍ଷରିତ ହେବା-ଉ) କୁଜ, ପୃଷ୍ଠର ଯେ ଅଂଶ ସ୍ଫୀତ ହୋଇ ଉଠେ; ଆବୁ, ଗଳଗଣ୍ଡ ପ୍ରଭୃତି; ଗ୍ରନ୍ଥି; କେଞ୍ଚୁଆ; ଶଲ୍ଲାସ୍ତ । ବିଂ. କୁବ୍ଜ । (ଗଡ଼ୁଃ ପୃଷ୍ଠଗୁଡ଼େ କୁବ୍ଜେ—ବିଶ୍ୱ ।) (ଗଡ଼ୁକ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

କନ୍ଧରେ ଶୋଭଇ ପଇତା,
ଧରଣ ପାଣୀ ଗଡ଼ୁ ଛତା । ଦା. ର.

କ୍ରି. ଲୋଟିବା ।

ଗଡ଼ୁଆ, ବ. (ଗଡ଼୍ଡୁକ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳପାତ୍ର-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ବେନି ଚରଣ ତଳେ ଗଡ଼ୁଆଗୋଟି ଥୋଇ,
ଧୋଇବ ଗୁରୁ ପାଦ ସାନନ୍ଦମନ ହୋଇ ।
ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ଭ.

ଗଡ଼ୁର, ଗଡ଼ୁଳ, ବିଂ. (ଗଡ଼ୁ = କୁଜ-ର, ଲ, ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) କୁବ୍ଜ । (କୁବ୍ଜେ ଗଡ଼ୁଳଃ—ଅମର ।)

ଗଡ଼ୋଳ, ବ. (ଗଡ଼୍ = କ୍ଷରିତ ହେବା-ଓଳ) ଗ୍ରାସ; ଗୁଡ଼ ।

ଗଡ଼୍ଡର, ଗଡ଼୍ଡଳ, } ବ. (ଗଡ଼୍ = କ୍ଷରିତ ହେବା-ଡର, ଡଳ) ମେଷ, ଗାରଡ଼ ।

ଗଡ଼୍ଡରିକା, ଗଡ଼୍ଡଳିକା, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଡ଼୍ଡର, ଗଡ଼୍ଡଳ-କ ସ୍ୱାର୍ଥେ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଅକ = ଇକ) ମେଷପଲର ଅଗ୍ରଗାମିନୀ ମେଷୀ; ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନଗତି ଅଜ୍ଞାତପ୍ରବାହ ମୂଳଧାରାବାହୀ ନଦୀବିଶେଷ; ପ୍ରସ୍ରବଣ ।

ଗଡ଼୍ଡରିକାପ୍ରବାହ, ଗଡ଼୍ଡଳିକାପ୍ରବାହ, } ବ. ସଂ. ଗଡ଼୍ଡଳିକା ଯେଉଁ ଦିଗକୁ ଯାଏ ସେହିଦିଗକୁ ଯିବା ଅର୍ଥାତ୍ କୌଣସି ବିଚାର ନ କରି ସମସ୍ତଙ୍କର ଦେଖାଦେଖି ପ୍ରଚଳିତ ମତର ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଚଳିବା ।

ଗଡ଼୍ଡଳିକାପ୍ରବାହନ୍ୟାୟ, ବ. ସଂ. ପଲ ମଧ୍ୟରୁ ଯଦି ଗୋଟିଏ ଗଡ଼୍ଡଳିକା ଜଳରେ ପଡ଼େ ତେବେ ସବୁଗୁଡ଼ାକ ଜଳରେ ପଡ଼ନ୍ତି, ଏହିରୂପେ କୌଣସି ପ୍ରଧାନ ଲୋକ ଯାହା କରେ ଅନ୍ୟମାନେ ତାହା ଦେଖି କରିଯାନ୍ତି, ଯଥାର୍ଥତା କେହି ବିଚାର କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଗଡ଼୍ଡୁକ, ଗଡ଼୍ଡୂକ, } ବ. (ଗଡ଼୍ = କ୍ଷରିତ ହେବା-ଡୁକ, ଡୂକ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଜଳପାତ୍ର-ବିଶେଷ, ଗଡ଼ୁ ।

ଗଢ଼ଣ, } ବି. (ଗଠନ ଶବ୍ଦଜ) ନିର୍ମାଣ ।
ଗଢ଼ନ, }

ଗଢ଼ା, ବି. (ଗଠନ ଶବ୍ଦଜ) ଗଠନ । ବିଂ. ନିର୍ମିତ, ଗଠିତ । ଯଥା—

ବୀର ରକ୍ତ ପିଣ୍ଡେ ଗଢ଼ା ଯାର ମାଟି । ଧ. ବା.

ଗଢ଼ିବା, କ୍ରି. (ଗଠ୍ ଧାତୁଜ) ଗଠନ କରିବା, ନିର୍ମାଣ କରିବା । ଯଥା—

କେମନ୍ତେ ଗଢ଼ିଲୁ ବନ୍ଧୁ ଆୟୁଷ୍ୟ କେତେ । ଲ୍. ବ.

ଗଣ, ବି. (ଗଣ୍ = ସଂଖ୍ୟା କରିବା-ଅ) ସମୂହ । ଯେପରି—ଦୈତ୍ୟଗଣ; ଦଳ । ଯେପରି—ମନୁଷ୍ୟଗଣ । ଚତୁରଙ୍ଗ ସେନାବିଶେଷ; ସ୍ୱଜାତୀୟ; ସ୍ୱପକ୍ଷ । ଯେପରି—ପ୍ରମଥଗଣ । ଗଣନା, ସଂଖ୍ୟା ।

ଗଣକ, ବି. (ଗଣ୍ = ସଂଖ୍ୟା କରିବା-ଅକ) ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍, ଦୈବଜ୍ଞ । (ଦୈବଜ୍ଞ-ଗଣକାବପି—ଅମର ।) ବିଂ. ଯେ ଗଣନା କରେ ।

ଗଣଗଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଛି ଆଦିର ଶବ୍ଦ ।

ଗଣତା, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷପାତ ।

ଗଣତି, ଗଣତ୍ତି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଣନ ଶବ୍ଦଜ)
ଗଣିତା, } ଗଣନା । ଯଥା—

ପ୍ରକୃତିକ ସ୍ତରେ ସ୍ତରେ ରଖିଥିଲୁ
ଗଣତି ଲାଗି ସଜାଡ଼ି । ଘ. କେ.

ସଇନ୍ୟ ଗଣିତା ଯେ କରନ୍ତି ରାଜାବର୍ଗ,
କାହାର ଅଧେ ନାହିଁ କାହାର ଦୁଇଭାଗ । ସା. ଗ୍ର. ଆ.

ଗଣନ, } ବି. (ଗଣ୍ = ସଂଖ୍ୟା କରିବା-ଅନ-
ଗଣନା, } ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସଂଖ୍ୟା କରିବା; ଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା । ଯେପରି—ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଗଣନା କରେ ନାହିଁ । ଅବଧାରଣ; ନକ୍ଷତ୍ରାଦିର ଶୁଭାଶୁଭ ନିରୂପଣ; ଉଲ୍ଲେଖ । (ଅୟଂ ନିଜଃ ପରୋବେତି ଗଣନା ଲଘୁଚେତସାଂ ।)

ଗଣନାଥ, } ବି. (ଗଣ-ନାଥ, ପତି, ଅଧିପ)
ଗଣପତି, } ଗଣେଶ । (ପ୍ରମଥଗଣାଧିପତି)
ଗଣାଧିପ, } ଶିବ; ବହୁଜନକର୍ତ୍ତା, ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ।

ଗଣନୀୟ, } ବିଂ. (ଗଣ୍ = ସଂଖ୍ୟା କରିବା-
ଗଣେୟ, } ଅନୀୟ, ଯ, ଗଣେୟ-ନିପାତନ) ଗଣନାର ଯୋଗ୍ୟ; ଗ୍ରାହ୍ୟ; ଉଲ୍ଲେଖ-ଯୋଗ୍ୟ ।

ଗଣରାତ୍ର, ବି. ସଂ. ନିଶାସମୂହ । (ଗଣରାତ୍ରଂ ନିଶାବହ୍ୱଃ—ଅମର ।)

ଗଣଶଃ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଗଣ-ଶସ୍ = ବୀପ୍ସାର୍ଥେ) ବହୁଶଃ, ଦଳେ ଦଳେ ।

ଗଣା, ବି. (ଗଣନ ଶବ୍ଦଜ) ଗଣନ । ଯଥା—

ଧନଜନମତେ ଧନଦ ଊଣା,
ନ ଯିବାରୁ ତାଙ୍କ ପୁସ୍ତକ ଗଣା । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ବିଂ. ଗଣିତ । ଯଥା—

ଶ୍ରୀ ପଦସାରସରେ ଗଣା ହେବ ଦାସରେ । ବି.ଚ.ମ.

ଗଣାପୁଚ୍ଛା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶୁଭଲଗ୍ନାଦି
ଗଣାପୋଚ୍ଛା, } ବୁଝିବା । ଯଥା—

ଗଣକ ଅଣାଇ ରାଜା ଗଣାପୋଚ୍ଛା କଲେ । ବେ.ପ.

ଗଣିଆ, ବି. (ଗଣେଶ ଶବ୍ଦଜ) ଗଣେଶ । ଯଥା—

ଥୋଇଲ ଥୋନ୍ଦପେଟା, ନାଚଇ ଗଣିଆ ଗୋଟା । ଗ. ସୁ.

ଏକପ୍ରକାର ମାଛ ।

ଗଣିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଣ୍ = ଗଣନା କରିବା-ଅକ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଅକ = ଇକ, ଅଥବା ଗଣ = ସମୂହ-ଇକ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବେଶ୍ୟା । (ବାରସ୍ତ୍ରୀ ଗଣିକା ବେଶ୍ୟା—ଅମର ।) ହସ୍ତିନୀ; ଯୂଥିଫୁଲ । (ଗଣିକା ଯୂଥିକାମ୍ବଷ୍ଠା —ଅମର ।)

ଗଣିତ, ବିଂ. (ଗଣ୍ = ସଂଖ୍ୟା କରିବା-ତ) ଯାହାର ସଂଖ୍ୟା କରାଯାଇଅଛି । ବି. ପରିମାଣ ଓ ଅଙ୍କବିଷୟକ ଶାସ୍ତ୍ର । (ଭାବେ ତ) ଗଣନା ।

ଗଣିବା, କ୍ରି. (ଗଣ୍ ଧାତୁଜ) ସଂଖ୍ୟା କରିବା; ତୁଳନା କରିବା; ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା କିମ୍ବା ମାନିବା । ଯଥା—

ନ ଗଣୁଛ କି ଗୋପଯୁବତୀଙ୍କି । ବି. ଚ. ମ.

ଗଣୁରା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବୋଝ ବା
ଗଣ୍ଠିରି, } ବଡ଼ା; ମୋଟ; ଗଣ୍ଠି ବା ବୁଜୁଳା ।

ଗଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯୋଡ଼ା, ଗଣ୍ଡାଇବା ।

ଗଣ୍ଠାଇବା,
ଗଣ୍ଠେଇବା,
ଗଣ୍ଠିଆଇବା, } କ୍ରି.(ଦେଶଜ)ଯୋଡ଼ି ବାନ୍ଧିବା ।

ଗଣ୍ଠି, ବି. (ଗ୍ରନ୍ଥି ଶବ୍ଦଜ-ପ୍ରାକୃତ) ବନ୍ଧନ । ଯଥା—

କଳକଣ୍ଠକଣ୍ଠୀ ପଣତରେ ଗଣ୍ଠି
କ ମମତାରେ ପାଡ଼ିଲାଣି । ବି. ଚି. ମ.

ଟଙ୍କା ସୁନା ପ୍ରଭୃତିର ବୁଜୁଳା । ଯଥା—

ମନ କୃପଣଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଚରଣରତନ,
ଗଣ୍ଠି କରି ଥୋଇଅଛୁ କରି କି ଯତନ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

ବାଉଁଶ ଆଦିର ସନ୍ଧି । ଯଥା—

ପଞ୍ଚସିକଡ଼ି ତଳେ ଗଣ୍ଠି,
ଆମ୍ଭ ଏହାର ଛଡ଼ଗୋଟି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଶରୀରର ସନ୍ଧି । ଯଥା—

ଗଣ୍ଠି ଶିରା ବିବର୍ଜିତ, ତନୁରେ ମାପ ଆସୃତ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ମର୍ମ କଥା, ସାର କଥା । ଯଥା—

କହୁଥିଲେ ମଙ୍ଗରାଜେ ଜାଣିଛନ୍ତି ଗଣ୍ଠି,
ତାଙ୍କ ବଡ଼ ବାପା ଥିଲେ ବସ୍ତ୍ରସରେ ଖାଣ୍ଟି ।
ଉ. ସା. ୧୮. ୯.

ରୋଗବିଶେଷ; ବନ୍ଧତା ।

ଗଣ୍ଠିଅନା, ବି. (ଗ୍ରନ୍ଥିପର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧି ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଗଣ୍ଠିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗଣ୍ଠିଯୁକ୍ତ; କୃପଣ; କୁଟିଳ । ଯଥା—ଭଙ୍ଗୀ ବିଷୟରେ କୃଷ୍ଣ ଗଣ୍ଠିଆ । ଜଟିଳ; ଚତୁର । ଯଥା—

ଶ୍ରୀହରି କହିଲେ ତୁ ଯେ ଗଣ୍ଠିଆଙ୍କ ଗୁରୁ,
କଥାର ପରମ ସନ୍ଧି ଖୋଜି ଆଣି ପାରୁ । ନା.ର.ଗୀ.

ବି. କର୍ଣ୍ଣାଳଂକାରବିଶେଷ ।

ଗଣ୍ଠିଆବାତ,
ଗଣ୍ଠିବାତ, } ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ବାତ-ରୋଗବିଶେଷ ।

ଗଣ୍ଠିଆଳ, ବି. (ଗ୍ରନ୍ଥିମାଳ ଶବ୍ଦର ଅନୁକୃତ) ଗଇଁଠାଳ, ବର କନ୍ୟାଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥିଯୁକ୍ତ ବୈବାହିକ ବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ବାହାରିଲେ ଗଣ୍ଠିଆଳ ଅଳଂକୃତ ହୋଇ,
ବଣ୍ଟିକେଉରଣାରମ୍ଭେ କି ସେ ଶାଢ଼ୀ ପାଇ । ବୈ. ବି.

ଗଣ୍ଠିକଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ହାଟ ଚୋରର ବା ପ୍ରଧାନ ଚୋର ।

ଗଣ୍ଠିଧନ, ବି. (ଗ୍ରନ୍ଥି ଧନ-ଏଥିରୁ ଜାତ) ବାନ୍ଧି ରଖିଥିବା ଧନ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦରର ପାତ୍ର । ଯଥା—

ଗଙ୍ଗାରୁ ବିଷଦ ଗଙ୍ଗାର ତୋ ହୃଦ
ଗଣ୍ଠିଧନ ତୋର ସ୍ନେହ । କ. ଚ. ଚ.

ଗଣ୍ଠିସି,
ଗଣ୍ଠିସି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦେଶଜ) ବୁଜୁଳା, ଲୁଗା ଇତ୍ୟାଦିର ବୋଝ ବା ବୋକଚ୍ଛ ।

ଗଣ୍ଡ, ବି. (ଗନ୍ଡ୍ = ବଦନୈକଦେଶ ହେବା-ଅ) କପୋଳ, ଗାଲ; ଗଜକୁମ୍ଭ; ହସ୍ତି-କପୋଳ; ଅଶ୍ୱଭୂଷଣ; ଗଣ୍ଡାର ନାମକ ମୃଗବିଶେଷ; ବୀର; ଚିହ୍ନ; ବୁଦ୍‌ବୁଦ; ଗ୍ରନ୍ଥି; ସପ୍ତବିଂଶତି ଯୋଗ ମଧ୍ୟରେ ଦଶମ ଯୋଗ; ଜାତିବିଶେଷ । ବିଂ. ପ୍ରଧାନ । (ଗୋଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଚଣ୍ଡାୟୁଧ ଗଣ୍ଡଯୁଦ୍ଧେ ହୋଇ ରୁଣ୍ଡ । ନ. କେ.

(ଦେଶଜ) ଗଙ୍ଗାର ଜଳଖାତ । ଯଥା—

ସ୍ୱପ୍ନେ କରୁଅଛୁ ସପ୍ତକୋଶି ଗଣ୍ଡେ
ବନ୍ୟ ଜମ୍ବୁରସ ପାନ । ପାବଣୀ ।

ମୂର୍ଖ ବା ନିର୍ବୋଧ । ଯଥା—

ଗଣ୍ଡଗୋପାଳ ଲେକ ମୂର୍ଖରେ ଲେଖା ହୋଇ ।
ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ତ.

ଗଣ୍ଡକ, ବି. (ଗଣ୍ଡ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଗଣ୍ଡାର ମୃଗ; ସଂଖ୍ୟାବିଶେଷ, ଗଣ୍ଡା; ଅନ୍ତରାୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ନଦୀବିଶେଷ, ଶାଳଗ୍ରାମ ନଦୀ ।

ଗଣ୍ଡଗୋଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାଦ । ଯଥା—

ଯୁଦ୍ଧକାଳେ ସୈନ୍ୟ ମଧ୍ୟେ ହେବ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ।
ସା. ଭା. ସ.

ଅତିଶୟ କୋଳାହଳ ।

ଗଣ୍ଡଗୋଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ବିବାଦରେ ନିତ୍ୟ କୋଳାହଳ କରେ ।

ଗଣ୍ଡବୁଦ୍ଧିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହାର ମୂର୍ଖ ବୁଦ୍ଧି, ମୋଟା ବୁଦ୍ଧି ଯାହାର ।

ଗଣ୍ଡଭେରଣ୍ଡ,
ଗଣ୍ଡଭୈରବ, } ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ ବ୍ୟବହୃତ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ଗଣ୍ଡମଳା, ବି. (ଗଣ୍ଡମାଳା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ରୋଗବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) କାଠବିଶେଷ । ଯଥା—

ମୁଁ ହେଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସ୍ବାଙ୍କ ମଣ୍ଡୁଚ୍ଚ ଏମନ୍ତ,
ଗଣ୍ଡମଳା ପୋକ ପ୍ରାୟେ ହୁଅନ୍ତ ସେ ଜାତ ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ଭ.

ଗଣ୍ଡମାଳା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଣ୍ଡ-ମାଳା) ରୋଗବିଶେଷ ।

ଗଣ୍ଡମୂର୍ଖ, ବି. (ଗଣ୍ଡ = ପ୍ରଧାନ-ମୂର୍ଖ) ଅତିଶୟ ମୂଢ଼, ଘୋର ନିର୍ବୋଧ ।

ଗଣ୍ଡଶୈଳ, ବି. (ଗଣ୍ଡ = ଗାଲ-ଶୈଳ = ପର୍ବତ) ଭୂକମ୍ପାଦିଦ୍ୱାରା ପର୍ବତରୁ ପତିତ ବୃହତ୍ ପ୍ରସ୍ତର; କ୍ଷୁଦ୍ର ପର୍ବତ; ଲଲାଟ ।

ଗଣ୍ଡା, ବି. (ଗଣ୍ଡକ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ୟ ଜନ୍ତୁବିଶେଷ । ଯଥା—

ମାରନ୍ତି ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ଗଣ୍ଡା ଯାକ ଅନେକ । ବି. ଧ.

ଚାରିଗୋଟି ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—ଗଣ୍ଡାକ ଚାରି କଉଡ଼ା । ପ୍ରାପ୍ୟ କଉଡ଼ି ବା ଧନ । ଯଥା—

ଏକାକୀ ଲୋକ ପାଇକରୁ,
ରାଜାର ଗଣ୍ଡା ନାଶ କରୁ । ଧା. ର.

(ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଗ୍ରାମଦଣ୍ଡାସି ବା ବାରିକ ।

ଗଣ୍ଡାକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚାରି କଉଡ଼ା ମାନ ।

ଗଣ୍ଡାର, ବି. (ଗଣ୍ଡକ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବନ୍ୟ ଜନ୍ତୁ ।

ଗଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଧୋବାମାନଙ୍କର ଲୁଗା କାଚିବା ପଥର ବା କାଷ୍ଠ । ଯେପରି— ଧୋବାମାନଙ୍କର ଗଣ୍ଡି ପୂଜା । ରାଜକୋଷରୁ ମାଲିକାନାସ୍ୱରୂପ ପ୍ରାପ୍ୟ ଧନ; ଖେଳରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ବାଛି ନେବାପାଇଁ ଦୁଇ ଦୁଇ ଜଣ ଉଜି ବା ମେଳ ହେବା । ଯଥା—

ଶଲ୍ୟ ସହଦେବ ଦୁହେଁ ପୂର୍ବେ ଗଣ୍ଡି ହେଲେ,
ଯୁଧିଷ୍ଠିରେ ସହଦେବ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷେ ଶଲ୍ୟେ । ସା.ଭା.ଆ.

ଦେହ । (ଓଳଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।) ଦେହର ମଧ୍ୟଭାଗ । ଯଥା—

ଗଣ୍ଡି ମଧ୍ୟେ ଗୁଳି ଗଲପରି ଗଲା
ବିବେକ ଦେଲା ଯଉଛି । କା.ଚ.ଚ.

ଗଛର ମୁଣ୍ଡି ଅର୍ଥାତ୍ ଆଦ୍ୟଭାଗ । ଯଥା—

ବଡ଼ ବଡ଼ କାଠମାନଙ୍କ ଗଣ୍ଡି ମୋଡ଼ି,
ବିଧାମାରି ତାକୁ ଦେବ ମୁହିଁ ପୋଡ଼ି । କୃ. ଭ. ବ. ପ.

ଗଣ୍ଡିପୂଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ମକରସଂକ୍ରାନ୍ତି ସମୟରେ ଧୋବାମାନଙ୍କର ଉତ୍ସବବିଶେଷ ।

ଗଣ୍ଡିରି, } ବି. (ଦେଶଜ) ବୋକଠି ।
ଗଣ୍ଡରି, } ଯଥା—

କଂସାଦି ପାଏ ମଞ୍ଜୁଷ ପେଡ଼ା ପେଡ଼ି
ଗଣ୍ଡିରିମାନ କରି ଠୁଳ । ଲ. ବ.

ଗଣ୍ଡୁ, } ବି. (ଗନ୍ଡ୍ = ବଦନୈକଦେଶ
ଗଣ୍ଡୂ, } ହେବା-ଉ, ଊ) ବର୍ତ୍ତୁଳାକୃତି ଉପାଧାନ ବା ବାଲିଶ; ଗ୍ରନ୍ଥି ।

ଗଣ୍ଡୁପଦ, ବି. (ଗଣ୍ଡୁ = ଗ୍ରନ୍ଥି-ପଦ) ଜିଆ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଜିଆ ।

ଗଣ୍ଡୂଷ, ବି. (ଗନ୍ଡ୍ = କ୍ଷରିତ ହେବା-ଊଷ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ହସ୍ତତଳ; ମୁଖପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଳ; ଏକପୋଷ ଜଳ, ଗୋକର୍ଣ୍ଣାକୃତି ହସ୍ତରେ ଯେତେ ଜଳ ଧରେ; ବ୍ରାହ୍ମଣାଦିଙ୍କର ଭୋଜନର ଅଗ୍ରେ ଓ ଶେଷେ ମୁଖରେ ଯେ ଜଳ ପ୍ରୟୋଗ, ଚଳୁ; କୁଲ୍ଲି; ହସ୍ତିର ଶୁଣ୍ଡାଗ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ—ଗଣ୍ଡୂଷା ।)

ଗଣ୍ଡୋପଳ, ବି. (ଗଣ୍ଡ = ଗଣ୍ଡାକୃତି-ଉପଳ = ପଥର) କରକା, କୁଆପଥର ।

ଗଣ୍ଡୋଳ, ବି. (ଗନ୍ଡ୍ = କ୍ଷରିତ ହେବା-ଓଳ) ଗୁଡ଼; ଗ୍ରାସ ।

ଗଣ୍ୟ, ବିଂ. (ଗଣ୍ = ଗଣନା କରିବା-ଯ) ଗଣନୀୟ; ବିବେଚନୀୟ; ଗ୍ରାହ୍ୟ; ପ୍ରଧାନ ।

ଗତ, ବିଂ. (ଗମ୍ = ଗମନ କରିବା-ତ, ମ୍ ଲୋପ) ଅତୀତ; ମୃତ; ପ୍ରସ୍ଥିତ । ଯେପରି— ତାହାଙ୍କର ପିତା ଗତ ହେଲେ । ପତିତ; ସମାପ୍ତ; ଜ୍ଞାତ; ପ୍ରାପ୍ତ । ବି. (ଭାବବାଚ୍ୟରେ ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ଗମନ ।

ଗତା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜୁଆଳକୁ ଯେଉଁ ଚମ ଦଉଡ଼ି ବା କତା ଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧନ୍ତି । ଝୁଁଟକୁ ଗତାକୁ ଏତିକିମାତ୍ର ଭେଦ ଯେ ଚମ ଦଉଡ଼ି ଝୁଁଟ, ଚମ ଦଉଡ଼ି ଏବଂ କତା ଦଉଡ଼ି ଗତା ।

ଗତାଗତ, } ବି. (ଗତ-ଆଗତ, ଆୟାତ)
ଗତାୟାତ, } ଯିବା ଆସିବା ।

ଗତାନୁଗତିକ, ବିଂ. (ଗତ-ଅନୁଗତିକ = ଯେ ପଶ୍ଚାତ୍ ଯାଏ) ଅନୁକାରୀ, ଲୋକଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ; ଯେ ସ୍ୱୟଂ ବିବେଚନା ନ କରି ଅନ୍ୟର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅନୁସାରେ ଚଳେ । (ଗତାନୁଗତିକୋ ଲୋକଃ) ବି. ନ୍ୟାୟବିଶେଷ ।

ଗତାନୁଗତିକ ନ୍ୟାୟ, ବି.ସଂ. କେତେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ତର୍ପଣାର୍ଥ ତଟରେ କୁଶାଦି ରଖି ଗଙ୍ଗାରେ ଅବଗାହନ କଲେ, ସ୍ନାନ ପରେ ଯେ ଯାହାର କୁଶ ଚିହ୍ନି ନ ପାରି ବିନିମୟ କ୍ରମରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏହା ଏକ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାଣି ପାରି ଦିନେ ନିଜର କୁଶାଦି ଉପରେ ଏକ ବାଲୁକା ପିଣ୍ଡ ରଖି ସ୍ନାନାର୍ଥ ଗଙ୍ଗାରେ ପଶିଲେ, ବୃଦ୍ଧ କୁଶୋପରି ବାଲୁକା ପିଣ୍ଡ ରଖିବାର ଦେଖି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ନିଜ କୁଶୋପରି ବାଲୁକା ପିଣ୍ଡ ରଖିଦେଲେ । ବୃଦ୍ଧ ଆସି ନିଜ କୁଶ ଚିହ୍ନି ନେବାପାଇଁ ଦେଖିଲେ ଯେ ସମସ୍ତ ଏକ ଚିହ୍ନରେ ଚିହ୍ନିତ । ତେତେବେଳେ ସେ ହାସ୍ୟ କରି କହିଲେ, ଏ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ସମସ୍ତ ଲୋକ ଗତାନୁଗତିକ, ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ କେହି ବିବେଚନା କରେ ନାହିଁ, ଯଦି ଏମାନେ ବୁଦ୍ଧିପୂର୍ବକ କରନ୍ତେ ତାହାହେଲେ ଏକପ୍ରକାର ଚିହ୍ନ ଦିଅନ୍ତେ ନାହିଁ । ଏହିରୂପେ ଲୋକେ ଗଡ୍ଡଳିକାପ୍ରବାହ ନ୍ୟାୟ କିମ୍ବା ଅନ୍ଧପରମ୍ପରା ନ୍ୟାୟ ସଂସାରାନ୍ଧକୂପରେ ପଡ଼ି ରହନ୍ତି ।

ଗତାର୍ତ୍ତବା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗତ-ଆର୍ତ୍ତବ = ଋତୁସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଫଳ) ବୃଦ୍ଧା ସ୍ତ୍ରୀ; ବନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଗତି, ବି. (ଗମ୍ = ଗମନ କରିବା-ତି, ମ୍ ଲୋପ) ଗମନ; ଜୀବନଯାତ୍ରା, ଅବସ୍ଥା; ଜ୍ଞାନ; ସଞ୍ଚାର; ପରିଣାମ; ପ୍ରକାର; ସ୍ୱରୂପ; ପ୍ରାପ୍ତି; ନିର୍ବାହ; ପଥ । (ଭିନ୍ନଗତିର୍ହି ଲୋକଃ) ଆଶ୍ରୟ । (ଗତିରେକା ପତିର୍ନାର୍ଯ୍ୟାଃ) ଉପାୟ, ଅବଲମ୍ବନ; ପ୍ରମାଣ; ଭାଗ୍ୟ ।

ଗତ୍ୱର, ବିଂ. (ଗମ୍ = ଗମନ କରିବା-ବର— ଶୀଳାର୍ଥେ ତ୍ ଆଗମ) ଗମନଶୀଳ; ଅସ୍ଥାୟୀ, ଯେ ସ୍ଥିର ରହେ ନାହିଁ ।

ଗଦ, ବି. (ଗଦ୍ = କହିବା, ପୀଡ଼ିତ ହେବା-ଅ) ରୋଗ, ପୀଡ଼ା; କୃଷ୍ଣଙ୍କ କନିଷ୍ଠଭ୍ରାତା; କଥନ; ବିଷ । (ଅ-ଗଦଙ୍କର) ସର୍ପୌଷଧି ବୃକ୍ଷମୂଳବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶ୍ରୀମହାପ୍ରସାଦ ଗଦ-ପଦ ଦଣ୍ଡ ଘୋଷ,
ଭକ୍ଷଣେ ଶ୍ରବଣେ ଯେ-କାଳ୍‌ବିଷ ବିଷ ନାଶ ।
କୋ. ବ୍. ସୁ.

ଗଦଗଦ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଗଦ୍‌ଗଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ଗଦ୍‌ଗଦ, } ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଯଥା—

ଗଦ୍‌ଗଦ ଶବଦେ ଗୋଦାବରୀ ଯହିଁ,
କୁହରେ ପଡ଼ୁଛି ଭୃଗୁ ଦେହେ ଡେଇଁ । ଚିଲିକା. ପୂର୍ଣ୍ଣି ।

ଗଦା, ବି. (ଗଦ୍-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଲୋହାଦିମୟମୁଦ୍‌ଗର; ଲୌହାଦିନିର୍ମିତ ସ୍ଥୂଳଯଷ୍ଟି । (ଦେଶଜ) ଠୂଳ, ସମୂହାର୍ଥ । ଯଥା—

ରଙ୍ଗସ୍ଥଳେ ଦଳେ ଦଳେ ଆସି ହେଲେ ଦର୍ଶକେ ଗଦା ।
ଉଷା.

ସ୍ତୂପ । ଯଥା—

ଦଣ୍ଡଦେବୀ ଅଧିଷ୍ଠିତ ସେହି ଶୈଳେ
ସାଳକାଷ୍ଠ କରି ଗଦା । ପାର୍ବତୀ ।

(ଗଦାଧର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଗଦାଧର ନାମଧାରକ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଗଦାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତୂପୀକରଣ, ଗଦାକରିବା ।

ଗଦାଧର, } ବି. (ଗଦା-ଧୃ-ଅ, ଗଦ-ଅଗ୍ରଜ,
ଗଦାଗ୍ରଜ, } ଗଦା-ଭୃ-କ୍ୱିପ୍, ଗଦା-ପାଣି)
ଗଦାଭୃତ୍, } ବିଷ୍ଣୁ । ବିଂ. ଯେ ଗଦା ଧରି-
ଗଦାପାଣି, } ଅଛି ।

ଗଦ, } ବି. (ବାସାର୍ଥ ଗର୍ଦ୍ଦ ଧାତୁଜ) ତୁଳାଦି-
ଗାଦ, } ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥୂଳ ଆସ୍ତରଣ; ରାଜାଙ୍କ ଆସନବିଶେଷ । ଯଥା—କେତେକ ବର୍ଷ ପରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଫେର ହସ୍ତିନାର ରାଜଗଦି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ଆସନ । ଯଥା—

ତାଙ୍କ ପାଦତଳେ କଲେ ପାଉଁଶର ଗଦ,
କୁନ୍ତୀ ବୋଇଲେ ସେଠାରେ ଶୁଅ ଗୋ ଦ୍ରୌପଦୀ ।
ସା. ଭା. ଆ.

ବାଣିଜ୍ୟାଳୟ ।

ଗଦୀ, } ବି. (ଗଦା-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ)
ଗଦିନ୍, } ବିଷ୍ଣୁ । (କିରୀଟିନଂ ଗଦିନଂ ଚକ୍ରିଣଂ ଚ—ଗୀତା) ବିଂ. ଗଦାଧାରୀ; ରୋଗୀ, ପୀଡ଼ିତ ।

ଗଦେଇ, } ବି. (ଗଦା ବା ଗଦାଧର ଶବ୍ଦଜ)
ଗଦାଇ, }
ଗଦେି, } ଗଦାଧର ନାମଧାରକ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଗଦେଇବା, କ୍ରି. ଗଦା କରିବା ।

ଗଦ୍‌ଗଦ,ବି. (ଗଦ୍=ବୋଲିବା-କ୍ୱିପ୍,ଗଦ୍=ଅ) ହର୍ଷଶୋକାଦିରେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଉଚ୍ଚାରିତ । ଯଥା—ସେ ଭାବଗଦ୍‌ଗଦ ବଚନମାନ କହିଲେ । ମୋହିତ, ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—ସେ ଭାବରେ ଗଦ୍‌ଗଦ ହେଲେ । ବିଂ. ହର୍ଷାଦିଜନିତ ଅବ୍ୟକ୍ତ କଣ୍ଠଧ୍ୱନି ।

ଗଦ୍ଦି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପରିହାସ; କୌତୁକ ।

ଗଦ୍ୟ, ବି. (ଗଦ୍=ବୋଲିବା-ଯ) ସହଜଭାଷା । ବିଂ. କଥନୀୟ ।

ଗଧ, ବି. (ଗର୍ଦ୍ଦଭ ଶବ୍ଦଜ) ଖର, ଗର୍ଦ୍ଦଭ ।

ଗଧା, ବିଂ. (ଗର୍ଦ୍ଦଭ ଶବ୍ଦଜ) ଅଳସୁଆ ।

ଗଧିଆ, } ବି. (ଗର୍ଦ୍ଦଭ ଶବ୍ଦଜ) ଗର୍ଦ୍ଦଭାକୃତି
ଗଧୁଆ, } ବ୍ୟାଘ୍ରବିଶେଷ । ବିଂ. ଅଳସୁଆ ।

ଗନ୍ତବ୍ୟ, ବିଂ. (ଗମ୍=ଗମନ କରିବା-ତବ୍ୟ) ପ୍ରାପ୍ୟ; ଗମନୀୟ, ଯେ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ଉଚିତ; ଜ୍ଞେୟ ।

ଗନ୍ତା, } ବିଂ. (ଗମ୍=ଗମନ କରିବା-ତୃ) ଯେ
ଗନ୍ତୃ, } ଯାଇଅଛନ୍ତି ବା ଯିବେ; ପ୍ରାପ୍ତିଶୀଳ । (ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗରଖାବିଶେଷ, ଏଥିରେ ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଦଉଡ଼ି ଥାଏ, ପିନ୍ଧିଲା ପରେ ଗଣ୍ଠି ପକାଯାଏ । ଯଥା—

ପାଗ ଯେ ପଟୁକା ଗନ୍ତା ପାଚ୍ଛୁଡ଼ି ବେଢ଼ାଇ,
ଫୁଲପଣ କରଣ ଦାଣ୍ଡରେ ବୁଲୁଥାଇ । ନା. ର. ଗୀ.

ଭଣ୍ଡାରଘର ।

ଗନ୍ତାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଜାମା । ଯଥା—

ରାଉତଗଣମାନେ ବିଚିତ୍ର ବେଶ ହୋଇ,
ପଟୁକା ପାଗ ଅଙ୍ଗି ଗନ୍ତାଇ ଯାର ଲାଇ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

ଗନ୍ତାଇତ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡାର-
ଗନ୍ତାଯତ, }
ଗନ୍ତାଯୁଉ, } ଅଧିକାରୀ । ଯଥା —

କଂସ ଗନ୍ତାଇତ ଦେଖି ହୋଇଲା । ର. କ.

ସରଘରିଆ ।

ଗନ୍ତାଘର, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡାରଘର । ଯଥା—

ଗନ୍ତାଘର ହେଲ ତୁମ୍ଭର ସର୍ବସ୍ୱ । ଦ. ବା.

ଗନ୍ତାଘରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡାରଘରର ଅଧିକାରୀ ।

ଗନ୍ତୁ, ବି. (ଗମ୍=ଗମନ କରିବା-ତୁମ୍) ଭ୍ରମଣକାରୀ ପଥିକ ।

ଗନ୍ତୁକାମା, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗନ୍ତୁଂ=ଯିବାକୁ-କାମ—ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବାହାରି ଯିବାକୁ ଉତ୍ସୁକା, ଗମନେଚ୍ଛୁକା । ଯଥା—

ମୋଠାରେ ସେ ବହୁ ବିମୁଖିତା ହୋଇଗଲା ଗନ୍ତୁକାମା,
ଜାଲୁକ୍ଲେ ମୁଁ ସ୍ତବଚ ଅରେ ଭାଷିଲା ନାହିଁ ବାମା ।
ବିହ୍ଲଣକାବ୍ୟ ।

ଗନ୍ତ୍ରୀ, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗନ୍ତାପଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗପଦ) ଗମନଶୀଳା । ବି. (ଗମ୍-ତ୍ର-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ)ଗୋରୁଗାଡ଼ି, ଗୋରୁଶଗଡ଼ । (ଗନ୍ତ୍ରୀ କମ୍ବଳିବାହ୍ୟକଂ —ଅମର ।)

ଗନ୍ଥା, ବି. (କନ୍ଥା ଶବ୍ଦଜ) ଜୀର୍ଣ୍ଣବସ୍ତ୍ରନିର୍ମିତ ଶଯ୍ୟାବିଶେଷ, ପ୍ରସ୍ତ ପ୍ରସ୍ତରେ ଅନେକ ବସ୍ତ୍ର ଦେଇ ସିଲାଇଦ୍ୱାରା ଏହାକୁ ତିଆର କରନ୍ତି ।

ଗନ୍ଧ, ବି. (ଗନ୍ଧ୍ = ବଧ କରିବା-ଅ) ବସ୍ତୁର ଯେଉଁ ଗୁଣ ଘ୍ରାଣଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ; ଆମୋଦ; ଚନ୍ଦନ; ଗନ୍ଧକ; ଗର୍ବ; ସମ୍ପର୍କ; ସମ୍ବନ୍ଧ; ଲେଶ; ଅଳ୍ପ; ନୃତ୍ୟ; କୃଷ୍ଣାଗୁରୁ ।

ଗନ୍ଧକ, ବି. (ଗନ୍ଧ-କ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୀତବର୍ଣ୍ଣ-ଧାତୁ ।

ଗନ୍ଧନ, ବି. (ଗନ୍ଧ୍ = ବଧ କରିବା-ଅନ) ସୂଚନା; ହିଂସା; ଉତ୍ସାହ ।

ଗନ୍ଧବନ୍ଧୁ, ବି. ସଂ. ଆମ୍ର ବୃକ୍ଷ ।

ଗନ୍ଧମାତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗନ୍ଧ-ମାତୃ = ମାତା) ପୃଥିବୀ ।

ଗନ୍ଧମାରୀ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଔଷଧିଦ୍ରବ୍ୟ-ବିଶେଷ ।

ଗନ୍ଧମାଦନ, ବି. (ଗନ୍ଧ-ମଦ୍ = ମତ୍ତ ହେବା-ଇ-ଅନ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପର୍ବତ; ଗନ୍ଧକ; ଭ୍ରମର; ବାନରବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଗନ୍ଧମାଦନୀ) ସୁରା, ମଦ୍ୟ ।

ଗନ୍ଧମାର୍ଜାର, ବି. (ଗନ୍ଧ-ମାର୍ଜାର = ବିଡ଼ାଳ) ବନ୍ୟମାର୍ଜାର, କଟାସ ।

ଗନ୍ଧମୃଗ, ବି. ସଂ. କସ୍ତୁରୀ ମୃଗ ।

ଗନ୍ଧର୍ବ, ବି. (ଗ = ଗାନ-ଧର୍ମ, ନିପାତନ-ଯାହାର ଗାନ କେବଳ ଧର୍ମ) ସ୍ୱର୍ଗଗାୟକ; ଦେବଯୋନିବିଶେଷ; ଗାୟକ; କୋକିଳ; ପୁଂସ୍କୋକିଳ; ମୃଗବିଶେଷ; ଘୋଟକ । (ଗନ୍ଧର୍ବସ୍ତୁ ନଭଶ୍ଚରେ ପୁଂସ୍କୋକିଳେ ଗାୟନେ ଚ ମୃଗଭେଦେ ତୁରଙ୍ଗମେ— ହୈମ ।)

ଗନ୍ଧର୍ବବିଦ୍ୟା, ବି. ସଂ. ସଙ୍ଗୀତବିଦ୍ୟା ।

ଗନ୍ଧର୍ବବିବାହ, ବି. ସଂ. ଯେଉଁ ବିବାହରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଆପେ ପୁରୁଷକୁ ମନୋନୀତ କରି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କରେ ।

ଗନ୍ଧଲିକୁକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଏଳବାଳୁକ ଶବ୍ଦଜ)
ଗନ୍ଧକାଳୁକା, } ଏକପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧି ଦ୍ରବ୍ୟ ।

ଗନ୍ଧଲୋଲୁପା, ବି. (ଗନ୍ଧ-ଲୋଲୁପ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ମାଛି, ମକ୍ଷିକା ।

ଗନ୍ଧବତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗନ୍ଧ-ବତ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଈ) ପୃଥିବୀ; ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧା, ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ ମାତା; ସୁରା; ନବମଲ୍ଲିକା; ବରୁଣଙ୍କ ପୁରୀବିଶେଷ ।

ଗନ୍ଧବହ, } ବି. (ଗନ୍ଧ-ବହ୍ = ବହିବା-ଅ)
ଗନ୍ଧବାହ, } ପବନ; କସ୍ତୁରୀ ମୃଗ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ନାସିକା । ବିଂ. ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ।

ଗନ୍ଧଶେଖର, ବି. (ଗନ୍ଧ-ଶେଖର = ପ୍ରଧାନ) କସ୍ତୁରୀ ।

ଗନ୍ଧସାର, ବି. (ଗନ୍ଧ-ସାର = ସ୍ଥିରାଂଶ) ଚନ୍ଦନ; ଚନ୍ଦନ ବୃକ୍ଷ ।

ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଡି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଡୀ ଶବ୍ଦଜ) ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧିଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଗନ୍ଧସୋମ, ବି. (ଗନ୍ଧ-ସୋମ = ଚନ୍ଦ୍ର, ରାତିରେ ଏହା ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହୁଏ ବୋଲି) କୁମୁଦ, ଶ୍ୱେତୋତ୍ପଳ ।

ଗନ୍ଧଷଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାହ ଅଧିବାସ ବା ପୂର୍ବ ଦିବସ । ଯଥା—

ପ୍ରଦୋଷ ନାଶରେ କଲେ ଗନ୍ଧଷଣ ବିଧି । ଲ. ବ.

ଗନ୍ଧଷିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗନ୍ଧଷଣ ଅତିବାହିତ କରିବା । ଯଥା—

ବରକନ୍ୟା ଗନ୍ଧଷିଲେ ଗନ୍ଧ ପୁଷ୍ପ ଦେଇ । ବୈ. ବି.

ଗନ୍ଧହସ୍ତୀ, ବି. ସଂ. ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ହସ୍ତୀ; ବୌଦ୍ଧ-ବିଶେଷ; ସ୍ତୂପ ।

ଗନ୍ଧାଧିବାସ, ବି. (ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ-ଅଧିବାସ = ଗନ୍ଧ ମାଲ୍ୟାଦିଦ୍ୱାରା ସଂସ୍କାର) ଆଭ୍ୟୁଦୟିକାଦି କର୍ମରେ ଚନ୍ଦନ ଓ ପୁଷ୍ପମାଲ୍ୟାଦିଦ୍ୱାରା ଯେ ଅଧିବାସ ହୁଏ ।

ଗନ୍ଧାବାସ, ବି. (ଗନ୍ଧାଧିବାସର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବିବାହର ପୂର୍ବଦିବସ; ସେହି ଦିନର ବୈବାହିକ କାର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—

ବରୁଣ ପୂଜା ସାରି ସଙ୍କଳ୍ପ ଉଚାରିଲେ,
ଗନ୍ଧାବାସ କରି ବୈଶାଳି ପୋଡାଇଲେ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଛ.

ଗନ୍ଧେଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୁର୍ଗନ୍ଧ କରିବା;
ଗନ୍ଧାଇବା, } ଅପାନ ବାୟୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା ।

ଗନ୍ଧ, ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଧ ଓ କଆରମାନଙ୍କରେ ହୋଇଥିବା ଶିଉଳ: ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ।

ଗନ୍ଧଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୁର୍ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ।

ଗନ୍ଧେଲ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ା ନିକଟକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଗଲେ ସେ ଖେଙ୍କାର ହୁଏ ।

ଗନ୍ଧୋତ୍ତମା, ବି. (ଗନ୍ଧ-ଉତ୍ତମ) ମଦିରା, ମଦ୍ୟ ।

ଗପ, ଗପ୍ସ, ଗଫ, } ବି. (ଗଳ୍ପ ଶବ୍ଦଜ) କଥା, କାହାଣି ।

ଗପଡ଼ି, ଗଫଡ଼ି, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଲୋକ ବେଶି ଗଳ୍ପ କରେ ।

ଗପା, ଗଫା, } ବି. (ଗଳ୍ପନ ଶବ୍ଦଜ) ସମଧିକ କହିବା, ବିଶେଷ ଗପିବା ।

ଗପିବା, କ୍ରି. (ଗଳ୍ପ ଧାତୁଜ) ବିଶେଷ କହିବା ।

ଗପୁଆ, ଗଫୁଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବକୁଆ, ଗପଡ଼ି ।

ଗବ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏରଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷ । ଯଥା—

କଳପ ଗଛକୁ ବୋଲେ ଗବଗଛ ଏ ସେ,
ସପତ ସମୁଦ୍ର ପାଣିଥୋପା ପ୍ରାଏ ଦିଶେ । ନା.ର.ଗୀ.

ଗବକାଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗବ ରାନ୍ଧି ତେଲ ବାହାର କରି ନେଲା ପରେ ଯେଉଁ ଜଳ ଅବଶିଷ୍ଟ ରହେ ।

ଗବଗରଗଡ଼ଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏଣୁତେଣୁ ଅସାରାଂଶରେ ମିଶ୍ରିତ ।

ଗବସଣ୍ଡା, ଗବସଣ୍ଢା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗବଗଛର ଅଙ୍କୁର; ଗବପତ୍ରରେ ଥିବା ଏକଜାତୀୟ ପୋକ ।

ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ, ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ, } ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦଜ) ରାଜ-ସରକାର ।

ଗଭସ୍ତି, ବି. (ଗ-ସ୍ୱର୍ଗାର୍ଥ ଗୋଶବ୍ଦଜ—ଭସ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ତି) ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ତେଜ: କିରଣ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଗଭସ୍ତୀ) ସ୍ୱାହା, ଅଗ୍ନିପତ୍ନୀ ।

ଗଭା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) କେଶପାଶରେ ଲଗାଇବା ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛ । ଯଥା—

କଲେ ଫଲଗଭା ପ୍ରାଏ ମୋଚେ ଶୋଭା
ସୁରସିକ ସୁଖସୀମା ଏ ମୋହନ । ଉ. କ.

ଗମ୍ଭୀର, ବିଂ. (ଗମ୍ = ଗମନ କରିବା-ଈର, ମ = ଭ) ଅତି ନିମ୍ନ, ଯାହାର ଜଳ ଅଗାଧ । ଯଥା—ଗମ୍ଭୀର କୂପ । ଦୁଷ୍ପ୍ରବେଶ, ଯାହା ଅନାୟାସେ ଜାଣି ହୁଏ ନାହିଁ । ଯଥା—ଗମ୍ଭୀର ବୁଦ୍ଧି । ଯାହା ବହୁଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପିଅଛି । ଯଥା—ଗମ୍ଭୀର ଅରଣ୍ୟ । ଅତି ଉଚ୍ଚ ଓ ଅଧିକକ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ । ଯଥା—ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦ । ଦୁର୍ଗମ; ଦୁର୍ବାର, ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ; ଗମ୍ଭୀର ।

ଗମ, ବି. (ଗମ୍-ଅ) ଗମନ; ପଥ । (ଦେଶଜ) ବିଂ. ପୁରାତନ ହୋଇ ଖରାପ ହୋଇଯିବା ।

ଗମକ, ବି. (ଗମ୍-ଇ-ଅକ) ଜ୍ଞାପକ, ବୋଧକ; ପ୍ରେରକ; ଗମୟିତା ।

ଗମଗମ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ସ୍ୱେଦର ଗମଗମ । ବି. ଚ. ମ.

ଗମଗମୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସମୟ ।

ଗମନ, ବି. (ଗମ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅନ) ଗତି; ପ୍ରସ୍ଥାନ; ପଥ ।

ଗମରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମଇଳା ଧରିଥିବା, ଫିମ୍ପି ମାରିଯିବା ।

ଗମା, ଗହ୍ମା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରାବଣପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ପୂଜାଦି କରିବାପାଇଁ କୃତ ମୃତ୍ତିକା-ସ୍ତୂପ ।

ଗମାଗମ, ବି. (ଗମ-ଆଗମ) ଚରାଚର, ସଂସାର; ଗମନାଗମନ ।

ଗମାପୁନେଇଁ, ଗହ୍ମାପୁନେଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରାବଣ-ପୌର୍ଣ୍ଣମୀ ।

ଗମାର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତୁଚ୍ଛ; ଅମର୍ଯ୍ୟାଦ ।

ଗମିତ, ବିଂ. (ଗମ୍-ଇ-ତ) ପ୍ରାପିତ; ଜ୍ଞାପିତ; ଅତିବାହିତ ।

ଗମିବା, କ୍ରି. (ଗମ୍ ଧାତୁଜ) ଗମନ କରିବା; ପ୍ରବେଶ କରିବା; ବୁଝି ପାରିବା; ଧାରଣା କରି ପାରିବା । ଯଥା—

ଗୋପ୍ୟ ଗୁଣାବଳି ବେଦ ଖୋଜ ଦୁଃଖେ,
ଗମି ନ ପାରି ନିଗମ ନାମ ରଖେ । ବି. ଚ. ମ.

(ଦେଶଜ) ସଳନ୍ତରେ ବାସିଯିବା, ଗମିଯିବା ।

ଗର୍ମ୍ଭିଗ୍ର, ଗର୍ମ୍ଭିର, } ବି. (ଗର୍ଭାଗାର ଶବ୍ଦଜ)
ଗର୍ମ୍ଭୀର, ଗର୍ମ୍ଭୀଗ୍ର, } କୋଠରି ଘର । ଯଥା—

ଶିଳାରେ ଅଛୁ ମୋର ଘର,
ଗର୍ମ୍ଭିର ବଡଇ ଅନ୍ଧାର । ଖ୍ରି. ଦ. ସ୍କ.

ଅନ୍ଧକାରମୟ କୋଠରି ।

ଗମ୍ଭାରି, ଗମ୍ଭାରୀ, ବି. ସଂ. ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଗର୍ମ୍ଭିରଦେଉ,
ଗର୍ମ୍ଭିରସାଆନ୍ତ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯୁବରାଜ ।
ଗର୍ମ୍ଭୀରସାମନ୍ତ,

ଗମ୍ଭୀର, ବିଂ. (ଗମ୍=ଗମନ କରିବା-ଈର, ମ ଆଗମ, ମ=ଭ) ଗଭୀର, ଅଗାଧ; ନିବିଡ଼; ଉଦାର; ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଗମ୍ୟ, ବିଂ. (ଗମ୍=ଗମନ କରିବା-ଯ) ଗମନ-ଯୋଗ୍ୟ (ସ୍ଥାନ); ପ୍ରାପ୍ୟ; ଊହ୍ୟ; ଅନୁମେୟ; ଜ୍ଞେୟ; ଭୋଗ୍ୟ ।

ଗୟ, ବି. (ଗମ୍ କମ୍ବା ଗୈ=ଗାନ କରିବା-ଅୟ) ଅସୁରବିଶେଷ; ବାନରବିଶେଷ; ନୃପବିଶେଷ ।

ଗୟଳ, } ବି. (ଗବୟ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ-
ଗଇଳ, } ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଜଳାର୍ଥୀ ଗୟଳ ମୃଗ ବଗ୍ରାହାଡ କରି । ଦ. ବି.

(ଦେଶଜ) ବଡ଼ ବଡ଼ କାଠ ।

ଗୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୟ=ରାଜବିଶେଷ-ଅ-କରିବା ଅର୍ଥରେ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପୁରୀବିଶେଷ, ପ୍ରସିଦ୍ଧ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ । ଏହିଠାରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କଲେ ପିତୃମାନେ ସଦ୍‌ଗତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।

ଗୟାଳି, ବି. (ଗୟାଳୟ ଶବ୍ଦଜ) ଗୟା ପଣ୍ଡା; ଗୟାକ୍ଷେତ୍ରର ଅଧିକାରୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ ।

ଗର, ବି. (ଗୃ=ଭୋଜନ କରିବା-ଅ) ବିଷ; ଉପବିଷ; ରୋଗ । (ଦେଶଜ) ମୁଣ୍ଡିକାଠ; ଖଣ୍ଡ; ସ୍ଥୂଳ ଶରୀର ।

ଗରଗଡ଼, ବି. (ଗବେଡ଼ୁ ଶବ୍ଦଜ) ଧାନ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର-ଜାତ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ଶସ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ମୁକ୍ତାକୁ ଛାଡ଼ିଲୁ ରେ ପ୍ରାଣ, ଗରଗଡ଼ ହେଲୁ ଭୂଷଣ । ଦା. ଭ.

ଗରଗର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ରାଗାନ୍ୱିତ । ଯଥା—

ଗରଗର ପ୍ରେମ ହୃଦୟକୁ କରି । ବି. ଚ. ମ.

ଜଡ଼ିତ, ଆସକ୍ତ । ଯଥା—

ପ୍ରେମରେ ଗରଗର, ଡାକୁଛୁ ହର ହର । ବି.ଚ.ମ.

ଗରଜ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ପ୍ରୟୋଜନ, ଆବଶ୍ୟକ ।

ଗରଜାଇବା, କି. (ଦେଶଜ) ଦୁଗ୍ଧକୁ ଈଷତ୍ ଉଷ୍ମ କରିବା; ଗର୍ଜନ କରାଇବା ।

ଗରଜିବା, କି. (ଗର୍ଜ୍ ଧାତୁଜ) ଉଚ୍ଚରେ ଧ୍ୱନି କରିବା । ଯଥା—

ଦମ୍ଭୋଳି ଆରବେ ପୁଣି ଗରଜି ଗମ୍ଭୀର । ବେ.ସ.

ଗରଣ, ବି.(ଗୃ=ସେଚନ କରିବା, ଗ୍ରାସ କରିବା -ଅନ) ସେଚନ; ଭକ୍ଷଣ; ବିଷ ।

ଗରବ, ବି. (ଗର୍ବ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଗର୍ବ । (ଦେଶଜ) ଡାଲ୍‌କି ବାଉଁଶର ମୂଳଦେଶ ।

ଗରବିଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗର୍ବିଣୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଗର୍ବଯୁକ୍ତା । ଯଥା—

ରୂପ-ଗରବିଣୀ ସୁଗନ୍ଧଦାୟିନୀ । କ. ମ.

ଗରଭ, ବି. (ଗର୍ଭ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଗର୍ଭ; ବ୍ୟବଧାନ; ମଧ୍ୟଭାଗ । (ଏହିଟି ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରେ—ଗୃ=କ୍ଷରିତ ହେବା-ଅଭ) ଗର୍ଭ ।

ଗରମ, ବିଂ. (ଘର୍ମ ଶବ୍ଦଜ) ତତଲା । ଯେପରି —ଗରମ ଜଳ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ । ଯେପରି—ଗରମ ପଦାର୍ଥ । ବି. ଉଷ୍ମତା ବା ତାତ ।

ଗରମଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନକିଆରି ବିଦାରେ ଦୁଇଓଡ଼ ଚଷି ଦୁଇ ଏକଓଡ଼ ମଇ ଚଳାଇବା ।

ଗରମ ମସଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲବଙ୍ଗ, ଡାଲଚିନି, ତେଜପତ୍ରୀ, ଧନିଆ ଇତ୍ୟାଦିର ସମିଶ୍ରଣରେ କୃତ ମସଲା ।

ଗରମି, } ବି. (ଦେଶଜ) ରୋଗବିଶେଷ;
ଗର୍ମି, } ସାମାନ୍ୟ ଜ୍ୱର । ଯଥା—ତାକୁ ଗର୍ମି ଦେଲା । ଉଷ୍ମତା ।

ଗରହାଜର, ବି. (ଯାବନିକ) ଅନୁପସ୍ଥିତ ।

ଗରଳ, ବି. (ଗୃ-ଅଲ୍) ବିଷ; ସର୍ପବିଷ; ଘାସର ବିଡ଼ା, ପରିମାଣବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଗଡ଼ୁଇ ମାଛ ।

ଗରା, ଗଗରା, ଗାଗରା, } ବି. (ଗର୍ଗରୀ ଶବ୍ଦଜ) ପିତଳ ମାଠିଆ । ଯଥା—

ପୋଛିପାଛି କରି ସବୁ ଖାଇଲା,
ତା ପରେ ଗରାଏ ପାଣି ପିଇଲା । ହା. ତ.

ଗରାକ, ଗରାଖ, ଗରାହକ, } ବି. (ଗ୍ରାହକ ଶବ୍ଦଜ) ଗ୍ରହଣକର୍ତ୍ତା ବା କିଣିବା ଲୋକ । ଯଥା—

ଗୁଡ଼ିଆଣୀ ଆଣି ପାଣିରେ ଗରାକକୁ କହଇ,
ତୋହର ପରାସ୍ତେ ମୋତେ ଗରାଖ ଅଛି ଅପାର । ସୁ.ପ.

ଗରାବଡ଼ୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦେବତାଦିଙ୍କୁ ସ୍ନାନ କରାଇବା ସେବକ; ରାଜାଙ୍କର ଜଳ-ଚନ୍ଦନାଦି ଯୋଗାଇବା ସେବକ ।

ଗରି, ଗଡ଼ି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହ ଛପରର ଭାଗ-ବିଶେଷ ।

ଗରିଆ, ଗରିଯ୍ବା, } ବି. (ଗର୍ଗରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳାଦି ପାତ୍ର-ବିଶେଷ ।

ଗରିଆବଡ଼ୁ, ଗରାବଡ଼ୁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜସେବକ ବ୍ରାହ୍ମଣବିଶେଷ ।

ଗରିବ, ଗରୀବ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଦରିଦ୍ର । ଯଥା—

ସେ ପ୍ରୀତିରସରେ ଧନ ମୁହିଁ ସିନା ଗରିବ । ବି. ଚି. ମ.

ଗରିମା, ଗରିମନ୍, } ବି. (ଗୁରୁ-ଇମନ୍-ଭାବାର୍ଥେ) ଗୌରବ; ମାହାତ୍ମ୍ୟ; ଭାର, ଗୁରୁତ୍ୱ; ମହିମା; ଗର୍ବ, ଅହଙ୍କାର; ଆତ୍ମ-ଶ୍ଳାଘା । ଯଥା—

ରେ କୃଷ୍ଣ ନ ବହ ଗରିମା । ଜା. ପ. ନା.

ଗରିଷ୍ଠ, ଗରୀୟାନ୍, ଗରୀୟସ୍, } ବିଂ. (ଗୁରୁ-ଇଷ୍ଠ, ଈୟସ୍-ଅତ୍ୟର୍ଥେ) ମର୍ଯ୍ୟାଦାପନ୍ନ; ଗୁରୁତର, ବଡ଼ ଭାରି; ଅତି ମହତ୍ତ୍ୱ; ଅତି ଗୌରବାନ୍ୱିତ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । ଯଥା—

ସେ ଲଙ୍କା ବିରଜିଲ ଯେ ଥିଲା ଗରିଷ୍ଠା । ଜା.ପ.ନା.

ଗରୁ, ଗରୁଆ, } ବିଂ. (ଗୁରୁ ଶବ୍ଦଜ) ମହତ୍ତ୍ୱ, ବଡ଼ । ଯଥା—

ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ଗରୁ ରଣ,
ମହାକ୍ଷତ୍ରି ଅଟନ୍ତି ବେନି ଜଣ । ବି. ରା.

ଭାରି । ଯଥା—

ଉପରାଣକୁ ମଣେ ନଗରୁ ଗରୁ । ବି. ଚି. ମ.

ଋଶ୍ୱାସ ଭାଗ ଉଠିଲା, ଗରୁଆ ତଳକୁ ଗଲା । ବି.ଚି.ମ.

ଗରୁଧରି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗର୍ଭିଣୀ ।

ଗରୁଡ଼, ବି. (ଗରୁତ୍=ପକ୍ଷ-ଡ଼ୀ=ଉଡ଼ିବା-ଅ, ତ ଲୋପ, ଯେ ପକ୍ଷୀ ପରି ଉଡ଼େ; ଅଥବା ଗୁରୁ-ଡ଼ୀ-ଅ, ଉ-ଲୋପ, ଯେ ଗୁରୁତର ଭାର ବହନ କରି ଉଡ଼େ) ବୈନତେୟ, ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ବାହନ; ବ୍ୟୂହବିଶେଷ ।

ଗରୁଡ଼ଗୋବିନ୍ଦ, ବି. ସଂ. ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ବିଗ୍ରହବିଶେଷ ।

ଗରୁଡ଼ଧ୍ୱଜ, ବି. (ଗରୁଡ଼-ଧ୍ୱଜ = ବାହନ, ଚିହ୍ନ) ବିଷ୍ଣୁ, କୃଷ୍ଣ ।

ଗରୁଡ଼ାଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(ଗରୁଡ଼ଯାମୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀ-ବିଶେଷ । (ସକାଈ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଗରୁଡ଼ାଗ୍ରଜ, ବି. (ଗରୁଡ଼-ଅଗ୍ରଜ = ଜ୍ୟେଷ୍ଠ) ଅରୁଣ, ସୂର୍ଯ୍ୟସାରଥି ।

ଗରୁଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଜଳଚର ପକ୍ଷୀ । ଯଥା—

ଗରୁଣ ରାଜହଂସ ସାରଙ୍ଗ ବଡ଼ କାଙ୍କ,
ଏମନ୍ତେ ଜଳେ ପକ୍ଷୀ ଚରନ୍ତି ଏକୁଏକ । ନୃ.ସୁ.ଚ.ତ.

ଗରୁତ୍, ବି. (ଗୃ=ଶବ୍ଦ କରିବା, ଆର୍ଦ୍ର କରିବା-ଉତ୍) ପକ୍ଷ, ପକ୍ଷି, ପକ୍ଷିର ଡେଣା ।

ଗରୁତ୍ମାନ୍, ଗରୁତ୍ମତ୍, } ବି.(ଗରୁତ୍=ପକ୍ଷ-ମତ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଗରୁଡ଼; ପକ୍ଷୀ । (ଗରୁତ୍ମାନ୍ ଗରୁଡ଼ଃ —ଅମର ।) ବିଂ. ପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପକ୍ଷବିଶିଷ୍ଟା ।

ଗରୁଶୀଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିପୁଣ । ଯଥା—

ଯେଉଁ ଲୋକ ଗୃହରେ ହୁଅଇ ଗରୁଶୀଳ,
ଅପ୍ରମେୟ ହୋଇକରି କ୍ଷଣେ ମାଘୀ ତଳ । ନା.ର.ଗୀ.

ଗରୁହଂସ, ଗରୁହଂସି, } ବି. (ଦେଶଜ—
ଗରୁହଂସୀ, ଗୁରୁହଂସୀ, } ଉଭୟଲିଙ୍ଗ)ଉତ୍କୃଷ୍ଟ,
ଯେ କାହାରିକୁ ମାନେ ନାହିଁ । ଯଥା—

ବଡ଼ାଇ ଗରୁହଂସ ସେ ଅଟେ ମହାରାଜା,
ତେପନ ଯୁଗର ସେ ଧାର୍ମିକ ମହାତେଜା । ସା.ଭା.ସ.
ଯୋଗୀ-ତପସ୍ୱୀ ଧାଇଲ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭିକ୍ଷାଣୀ,
ମାଗି ଖାଅନ୍ତି ଏ ଯେ ଅଟନ୍ତି ଗରୁହଂସି । ସା. ଭା. ଆ.
ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କି ଶତେଗୁଣ ଅଟୁ ତୁ ଗରୁହଂସୀ,
ବିଅର୍ଥେ ମରଗଲୁ ଧର୍ମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆସି । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ଗର୍ଗ, ବି. (ଗୃ = ଭୋଜନ କରିବା-ଗନ୍) ମୁନି-ବିଶେଷ, ଏ ଯାଦବମାନଙ୍କର କୁଳଗୁରୁ ।

ଗର୍ଗର, } ବି. (ଗର୍ଗ = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ଋ =
ଗର୍ଗରୀ, } ଦାନ କରିବା-ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଘଟ, କଳସ; ଦଧିମନ୍ଥନ ପାତ୍ର । (ମନ୍ଥନୀ ଗର୍ଗରୀ-ସମେ—ଅମର ।)

ଗର୍ଜ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗର୍ଜ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ,
ଗର୍ଜା, } ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଗର୍ଜନ, ମେଘ ହସ୍ତୀ ପ୍ରଭୃତିର ଶବ୍ଦ ।

ଗର୍ଜନ, } ବି. (ଗର୍ଜ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅନ, ତ)
ଗର୍ଜିତ, } ନାଦ, ଶବ୍ଦ; ଉଦ୍ଧତ ଶବ୍ଦ; ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା; ମେଘର ଧ୍ୱନି । (ସ୍ତନିତଂ ଗର୍ଜିତଂ ମେଘ-ନିର୍ଘୋଷେ—ଅମର ।) ସିଂହ ହସ୍ତୀ ସର୍ପାଦିର ଶବ୍ଦ । (ତସ୍ୟାନ୍ତଗର୍ଜିତଂ ଶ୍ରୁତ୍ୱା) ।

ଗର୍ଜନ୍ତା, ବିଂ. (ଗର୍ଜନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଗର୍ଜନକାରୀ । ଯଥା—

ଗର୍ଜନ୍ତା ନୀଳମେଘପ୍ରଭମ ଲଳିତ ଏ ବୀର ସନ୍ତାନ ଶ୍ରମ ।
ଜା. ପ. ନା.

ଗର୍ତ୍ତ, ବି. (ଗୃ = ଭୋଜନ କରିବା-ତନ୍) ଛିଦ୍ର, ଗହ୍ୱର । (ଗର୍ତ୍ତରୁଦ୍ଧ ଇବୋରଗଃ) ଗାତ; ତ୍ରିଗର୍ତ୍ତ ଦେଶ; ସ୍ତ୍ରୀ ନିତମ୍ବର କୁକୁନ୍ଦର ଅର୍ଥାତ୍ ଆବର୍ତ୍ତାକାର ଚିହ୍ନ; ରୋଗବିଶେଷ ।

ଗର୍ତ୍ତିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗର୍ତ୍ତ-ଇକ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଆ) ତନ୍ତୁଶାଳା, ତନ୍ତଘର ।

ଗର୍ଦ୍ଦଭ, ବି. (ଗର୍ଦ୍ଦ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅଭ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଗଧ; ଶ୍ୱେତକୁମୁଦ; ବିଡ଼ଙ୍ଗ; (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ମାଈଗଧ ।

ଗର୍ଦ୍ଧ, ବି. (ଗୃଧ୍ = ଲାଭ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଅ) ଲୋଭ; ସ୍ପୃହା ।

ଗର୍ଦ୍ଧନ, ବିଂ. (ଗୃଧ୍ = ଲାଭ ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଅନ) ଲୋଭୀ, ଲୁବ୍ଧ; କୃପଣ ।

ଗର୍ଭ, ବି.(ଗୃ = ଗ୍ରାସ କରିବା-ଭ) ଗର୍ଭାଶୟଗତ ଶୁକ୍ରଶୋଣିତମୟ ପିଣ୍ଡ; ଭ୍ରୂଣ; ଶିଶୁ; ଅଗ୍ନି; କୁକ୍ଷି; ଯେ ସ୍ଥାନରେ ଶୁକ୍ରଶୋଣିତ ସମବେତ ହୋଇ ସନ୍ତାନରୂପେ ପରିଣତ ହୁଏ; ଉଦର, ପେଟ; ଅଭ୍ୟନ୍ତର; ପନସକଣ୍ଟକ; ଅନ୍ନ; ପୁତ୍ର; ନାଟ୍ୟରେ ସନ୍ଧିବିଶେଷ ।

ଗର୍ଭକ, ବି. (ଗର୍ଭ=ଅଭ୍ୟନ୍ତର-କ, ସ୍ଥିତ୍ୟର୍ଥେ) କେଶମଧ୍ୟ ପରିଷ୍କୃତ ମାଲ୍ୟ;ଖୋଷା ଭିତରେ ଥିବା ମାଳା, କେଶଭୂଷଣ ପୁଷ୍ପ; ଦୁଇ ରାତ୍ରି ଏକ ଦିନ ।

ଗର୍ଭଣା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗର୍ଭିଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ତୁଳାସଂକ୍ରାନ୍ତି ବା ତୁଳା ମାସର ଆଦ୍ୟ ଦିବସ । ଯଥା—

ଆଗେ ବୁଣ ପଛେ ବୁଣ, ଗର୍ଭଣାକୁ ଟୁଣ ଟୁଣ । ଡ଼ା.ବ.

ଗର୍ଭବତୀ । ଯେପରି—ଗର୍ଭଣା ଗାଈ ।

ଗର୍ଭଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗର୍ଭିଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଗର୍ଭିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଗର୍ଭାଗାର, ବି. (ଗର୍ଭ=ଅଭ୍ୟନ୍ତର-ଆଗାର=ବାସଗୃହ) ବାସଗୃହ; ଅନ୍ତର୍ଗୃହ; ସୂତିକା ଗୃହ ।

ଗର୍ଭାଧାନ, ବି. (ଗର୍ଭ-ଆଧାନ = ସ୍ଥାପନ, ଉତ୍ପାଦନ) ନିଷେକ କ୍ରିୟା, ଗର୍ଭରେ ଶୁକ୍ରଶୋଣିତର ସମବାୟ ।

ଗର୍ଭାଶୟ, ବି. (ଗର୍ଭ=ଭ୍ରୂଣ-ଆଶୟ=ଶୟନୀୟ ସ୍ଥାନ) ଜରାୟୁ, ଯେ ସ୍ଥାନରେ ଶୁକ୍ରଶୋଣିତ ସମବେତ ହୋଇ ସନ୍ତାନରୂପେ ପରିଣତ ହୁଏ ।

ଗର୍ଭିଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗର୍ଭ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଈ) ଗର୍ଭବତୀ ।

ଗର୍ଭିତ, ବିଂ. (ଗର୍ଭ-ଇତ-ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ) ଅନ୍ତର୍ଗତ; ଗର୍ଭଯୁକ୍ତ ।

ଗର୍ଭୋପଘାତ, ବି.(ଗର୍ଭ-ଉପଘାତ)ଜାତଗର୍ଭର ନାଶ; ମେଘର ଜଳୋତ୍ପାଦନ ଶକ୍ତି ନାଶ ।

ଗର୍ଭୋପଘାତିନୀ,ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ଗର୍ଭ-ଉପ-ହନ୍-ଇନ୍-ଈ, ହନ = ଘାତ) ଅସମୟରେ ବୃଷୋପଗମନାଦିଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଗାଈର ଗର୍ଭପାତ ହୁଏ ।

ଗର୍ବ, ବି. (ଗର୍ବ୍ = ଅହଂକୃତ ହେବା-ଅ) ଦର୍ପ, ଅହଙ୍କାର; ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ଅବଜ୍ଞା ।

ଗର୍ବର, ବିଂ. (ଗର୍ବ-ର-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଯେ ଗର୍ବ କରେ, ଅହଙ୍କାରୀ ।

ଗର୍ବାଟ, ବି. (ଗର୍ବ-ଅଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଦ୍ୱାରପାଳ ।

ଗର୍ହଣ, } ବି.(ଗର୍ହ୍ = ନିନ୍ଦା କରିବା-ଅନ, ଆ)
ଗର୍ହଣା, } ନିନ୍ଦା, ଦୋଷାରୋପ; ତିରସ୍କାର ।

ଗର୍ହା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗର୍ହ୍-ଅ-ଆ) ନିନ୍ଦା;ତିରସ୍କାର।

ଗର୍ହିତ, ବିଂ. (ଗର୍ହ୍ = ନିନ୍ଦା କରିବା-ତ)ନିନ୍ଦିତ; ନିଷିଦ୍ଧ; ମନ୍ଦ, କୁତ୍ସିତ ।

ଗର୍ହ୍ୟ, ବିଂ. (ଗର୍ହ୍-ଯ) ନିନ୍ଦନୀୟ; ନିନ୍ଦାର ଯୋଗ୍ୟ; ଅଧମ ।

ଗଳ, ବି. (ଗଲ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ଅ) କଣ୍ଠ, ଗଳା; ଝୁଣା; ବାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ଗଳକମ୍ବଳ, ବି. (ଗଳ-କମ୍ବଳ) ଗୋରୁର ଗଳ-ଲମ୍ବିତ କମ୍ବଳାକୃତି ମାଂସ ।

ଗଳଗଣ୍ଡ, ବି. (ଗଳ-ଗଣ୍ଡ = ମାଂସପିଣ୍ଡ) ରୋଗ-ବିଶେଷ; ହାଡ଼ଗିଳା ପକ୍ଷୀ ।

ଗଳଗଳ, ବି. (ଦେଶଜ) କୁଣ୍ଠାଇ ହେବା ।

ଗଳଗାଜିବା, କ୍ରି. (ଗଳଗର୍ଜନ ଶବ୍ଦଜ) ଗଳ-ଗର୍ଜନ କରିବା । ଯଥା—

ବାସବ ଦେହୁ ଶ୍ରମ ଭାଜି,
ପୁଣି ପିଟିଲି ଗଳଗାଜି । ବ୍ର. ଦ. ସ୍କ.

ଗଳଗ୍ରହ, ବି. (ଗଳ-ଗ୍ରହ୍ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ସ୍ୱୟଂ ଉତ୍ଥାପିତ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଆପଦ; ଅକାରଣରେ ଅନିଚ୍ଛାପୂର୍ବକ ଯାହାର ଭାର ନେବାକୁ ହୁଏ, ଗଳାର ବୋଝ; ମତ୍ସ୍ୟକଣ୍ଟା; ଅସମାପ୍ତ କର୍ମ ।

ଗଳଥା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଟଣିଆ, ଗଳ-ଦେଶରେ ପ୍ରହାର, ଅପମାନ । ଯଥା —

ସୁହୃଦ ମୂଢ଼ ବରସି ପୃଚ୍ଛ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେବାପାଇଁ,
ଗଳଥା ପାଇଲ ଯାଇ ଲୋକେଶ ପାଶ । ସୁ. ପ.

ଗଳଥିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗଳଦେଶରେ ପ୍ରହାରିବା । ଯଥା—

ଆସ୍ଥାନୁ ଧରି ପାଚକ୍ଷ ନେଲେକ ଗଳଥି,
ବାହୁଡ଼ାଇ ଆଣ ବୋଲି ବୋଲେ କୁରୁପତି । ସା.ଭ.ସ.

ଗଳନ, ବି. (ଗଲ୍ = କ୍ଷରିତ ହେବା-ଅନ) ଦ୍ରବ ହେବା, ତରଳିବା; ଗଳିପଡ଼ିବା, ନିର୍ଗତ ହେବା ।

ଗଳନ୍ତିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଲ୍-ଅନ୍ତ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ-କ-ଆ) ଯହିଁରୁ ଜଳ କ୍ଷରିତ ହୁଏ, ଗଡ଼ୁ ଓ ଝଞ୍ଝରିବିଶେଷ । (କର୍କର୍ଯ୍ୟାଲୁର୍ଗଳନ୍ତିକା— ଅମର ।)

ଗଳବ୍ରତ, ବି. (ଗଳ = ଗର = ସର୍ପ ଭକ୍ଷଣ ବ୍ରତ ଯାହାର) ମୟୂର ।

ଗଳଶୁଣ୍ଡିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଳ = କଣ୍ଠ-ଶୁଣ୍ଡିକା = ହାତିର ଶୁଣ୍ଢ-ହାତିର ଶୁଣ୍ଢ ପରି ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନ ଗୋଲ ଏବଂ ମାଂସମୟ ପଦାର୍ଥ) ଘଣ୍ଟିକା, ଗଳା ଭିତରେ ବାହାରିବା ଜିହ୍ୱାକୃତି ମାଂସଖଣ୍ଡ ।

ଗଳହସ୍ତ, ବି. ସଂ. ଅବମାନନା ସହିତ ବହିଷ୍କୃତ କରିଦେବାପାଇଁ ଗଳାରେ ହାତ ଦେବା, ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର, ଗଳାଧକ୍କା; ତର୍ଜନୀଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ବିସ୍ତାର ।

ଗଳା, ବି. (ଗଳ ଶବ୍ଦଜ) ଗଳଦେଶ, କଣ୍ଠ; କଣ୍ଠଧ୍ୱନି, କଣ୍ଠସ୍ୱର । ଯଥା—ଏହାର ଭଲ ଗଳା ଅଛି, ତାର ଗଳା ନାହିଁ, କଣ ଗାଇବ ? (ଗଲ୍ ଧାତୁଜ) କ୍ରି. ଗଳିବା । ବିଂ. ଗଳିତ ।

ଗଳାଇବା, } କ୍ରି. (ଗଲ୍ ଧାତୁଜ) ପ୍ରବେଶ
ଗଳେଇବା, } କରାଇବା । ଯଥା—

ଗଣ୍ଡିରେ ମୁଖ ଗଳାଇ ସୁଖ ପାଇଣ କେହି । ସୁ. ପ.

ତରଳାଇବା ।

ଗଳାଖଙ୍କାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଳଗର୍ଜନ ।

ଗଳାଖଙ୍କାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗଳଗର୍ଜନ କରିବା ।

ଗଳାଧଃକରଣ, ବି. (ଗଳ-ଅଧଃକରଣ) ଭୋଜନ ।

ଗଳାସି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଗୋରୁମାନଙ୍କର
ଗଳାସୀ, } ଗଳବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ ।
ଗଳି, ବି. (ଦେଶଜ) କନ୍ଦି, ଅଳ୍ପ ଓସାର ବାଟ । ଯଥା—
ଚନ୍ଦ୍ରାପୁରେ ଅଛ୍ଛ ଯେତେ ଗଳି କୁଞ୍ଜ,
ରହି ନ ପାରେ ତା ଆଲୋକରେ ଲୁଚ । ଦ. ବା.
ଗଳିଆ, ବି. (ଗଳିତ ଶବ୍ଦଜ) ବଲ ହୁଡ଼ା ପ୍ରଭୃତିରେ ହୋଇଥିବା ପାଣି ରହିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଗାତ ବା ରନ୍ଧ୍ର । (ଗଳା ଶବ୍ଦଜ) ଲଣ୍ଠି ।
ଗଳିଆରକ୍ତ, ବି.(ଦେଶଜ) ବାତରୋଗବିଶେଷ।
ଗଳିଜ, } ବି. (ଯାବନିକ) ମଳ ବା ବିଷ୍ଠା ।
ଗଳିଯି, }
ଗଳିତ, ବିଂ. (ଗଳ୍=କ୍ଷରିତ ହେବା-ତ) ସ୍ରୁତ, କ୍ଷରିତ; ଦ୍ରବୀଭୂତ; ପତିତ; ସ୍ଖଳିତ; ଜୀର୍ଣ୍ଣ, ଶୀର୍ଣ୍ଣ; ନଷ୍ଟ; ଶିଥିଳ ।
ଗଳିବା, କ୍ରି. (ଗଳ୍ ଧାତୁଜ) ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥଳରେ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ପ୍ରବେଶ କରିବା । ଯଥା—
ଇନ୍ଦ୍ର ମଞ୍ଜାରି ରୂପ ଧରି,ଗଳି ପଳାଇଗଲା ଡରି । ମା.ମା
ସ୍ରବିବା । ଯଥା—
କନ୍ୟାଗାତ୍ର ଅମ୍ବୁଦାନେ କମ୍ବୁହ୍ରଦ ଜଳ,
ଗଳେ କି ମୁଖ ପୋଛିବା ବ୍ୟାଜେ ଶ୍ରମଛଳ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.
ପତିତ ହେବା; ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହେବା ।
ଗଳୁ , ବି. (ଦେଶଜ) କୁଣ୍ଡେଇ ହେବା, ଗଲ୍-ଗଲ୍ ।
ଗଳୁମାରିବା, ବି. (ଦେଶଜ) କଣ୍ଡୁ ନିବାରଣ । ଯଥା—
ଅମଲ ଓ ପିଆଦାଙ୍କ ଅଙ୍ଗାର ଗଳୁ ମାରିବ
ତେବେ ଯାଇ ତୃପ୍ତି ପାଇବ । ଭ. ସା.
ଗଳେଇ, } ବି. (ଗୁଡ଼ୂଚୀ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଳୁଚୀ-
ଗଳିଆ, } ଲତା ।
ଗଳ୍ପ, ବି. (ଭାଷଣାର୍ଥ ଜଳ୍ପ୍-ଅ, ଜ=ଗ) ଉପନ୍ୟାସ; ଉପକଥା ।
ଗଳ୍ଭ, ବିଂ. (ଗଲ୍ଭ୍=ଗର୍ବ କରିବା-ଅ) ଗର୍ବକାରୀ; ଧୃଷ୍ଟ ।

ଗଲ୍ଲ, ବି. (ଗଲ୍-ଲ—ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଗଣ୍ଡ, ଗାଲ ।
ଗଲ୍ଲକ, ବି. (ଗଲ୍ଲ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଚଷକ, ମଦ୍ୟପାତ୍ର ।
ଗଲ୍ଲଚତୁରୀ, ବି. (ଗଳ୍ପଚାତୁର୍ଯ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଗଳ୍ପ କହିବାରେ ଚତୁରତା ।
ଗବୟ, ବି. (ଗୋ=ଗୋରୁ-ଅୟ୍=ଗମନ କରିବା-ଅ, ଯେ ଗୋ ସଦୃଶ ଗମନ କରେ) ଗଳକମ୍ବଳଶୂନ୍ୟ ଗୋ ତୁଲ୍ୟ ଜନ୍ତୁ; ବାନରବିଶେଷ ।
ଗବରାଜ, ବି. (ଗବ=ଗୋସମୂହ-ରାଜା) ବୃଷଭ, ଷଣ୍ଢ ।
ଗବଲ, ବି. (ଗୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅଲ) ବନ୍ୟ-ମହିଷ; ମହିଷଶୃଙ୍ଗ । (ଗବଲଂ ମାହିଷଂ ଶୃଙ୍ଗଂ—ଅମର ।)
ଗବାକ୍ଷ, ବି. (ଗୋ=କିରଣ-ଅକ୍ଷ୍=ବିସ୍ତୃତ କରିବା-ଅ, ଅଥବା ଗୋ=ଗୋରୁ-ଅକ୍ଷି= ଚକ୍ଷୁ—ଯେ କିରଣ ବିସ୍ତାର କରେ ଅଥବା ଗୋରୁର ଚକ୍ଷୁ ତୁଲ୍ୟ) ଝିଡ଼କି, ବାତାୟନ; ବାନରବିଶେଷ । (ବାତାୟନଂ ଗବାକ୍ଷଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।)
ଗବାଦନ, ବି. (ଗୋ=ଗୋରୁ-ଅଦନ) ଘାସ, ତୃଣ ।
ଗବାଶନ, ବି. (ଗୋ-ଅଶ୍=ଖାଇବା-ଅନ) ଗୋଖାଦକ; ନୀଚଜାତିବିଶେଷ ।
ଗବୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋ=ଗୋରୁ, ବାକ୍ୟ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ମାଈ ଗୋରୁ; ବାଣୀ ।
ଗବେଡ଼ୁ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋ=ଗୋରୁ ବା
ଗବେଡ଼ୁକା, } ପୃଥ୍ୱୀ-ଏଡ଼୍=ରକ୍ଷା କରିବା-ଉ) ମେଘ; ତୃଣଧାନ୍ୟବିଶେଷ, ଗରଗଡ଼ ।
ଗବେଧୁ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋ=ଜଳ-ଏଧ୍=
ଗବେଧୁକା, } ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ଉ, ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ-କ -ଆ) ତୃଣଧାନ୍ୟ, ଗରଗଡ଼ ।
ଗବେଷଣ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗବେଷ୍=ଅନ୍ୱେଷଣ
ଗବେଷଣା, } କରିବା-ଅନ, ଆ) କୌଣସି ବିଷୟର ତତ୍ତ୍ୱ ନିରୂପଣ ନିମିତ୍ତ ଅନ୍ୱେଷଣ, ଅନୁସନ୍ଧାନ; ଜଳର ଅନୁସନ୍ଧାନ; ନୃପ-ବିଶେଷ ।

ଗବ୍ୟ, ବିଂ. (ଗୋ-ଯ-ଇଦମର୍ଥେ, ଭାବାର୍ଥେ, ବିକାରାର୍ଥେ) ଗୋସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ଦୁଗ୍ଧ ଘୃତାଦି) । (ଗବ୍ୟଂ ତ୍ରିଷୁ ଗବାଂ ସର୍ବଂ—ଅମର) । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଗୋସମୂହ; ଗୋରୋଚନା ।

ଗବ୍ୟୂତ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋ = ପୃଥିବୀ-ଯୁ =
ଗବ୍ୟୂତି, } ଯୋଗ କରିବା-ତ, ତି) ଦୁଇ କ୍ରୋଶ ପରିମାଣ । ଗବ୍ୟୂତିଃ ସ୍ତ୍ରୀକ୍ରୋଶ-ଯୁଗଂ—ଅମର ।)

ଗସ୍ତ, ବି. (ଯାବନିକ) ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ଯିବା ।

ଗସ୍ତଖର୍ଚ୍ଚା, ବି. (ଦେଶଜ) କାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ଗମନାଗମନର ବ୍ୟୟ ।

ଗସ୍ତାଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱେଚ୍ଛାନୁସାରେ ପର ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗ କରେ; ବେଶ୍ୟା ।

ଗହଗହ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣ । ଯଥା—

ଶଙ୍ଖ ଶବଦର ଗହଗହ ଘୋଷବାଣୀ,
ଦୁଷ୍ଟ ରାଜାଙ୍କ ହୃଦ କମ୍ପିଲା ତାହା ଶୁଣି । ସା.ଭା.ଆ.

ଗହକ, ବି. (ଗ୍ରାହକ ଶବ୍ଦଜ) ଗ୍ରାହକ, ଗରାଖ । ଯଥା—

ଭୁଲାଇବାପାଇଁ ଗହକ ମନ,
ହାଟୁଆଙ୍କ ଦେଖ କେଡ଼େ ଯତନ । ଉ. ସା. ୮. ୮.

ଗହଣ, ବି. (ଗହନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ବନ; ସମାଜ ବା ଲୋକସମୂହର ସହାର୍ଥ, ସଙ୍ଗ । ଯଥା—

ବୋଇଲେ ଏ କଥା ମୋତେ ନ ବୋଲିବ ଭାଇ,
ଗହଣେ ତୁମ୍ଭର ମୁଁ ତ ନ ପାରିବ ଯାଇ । ଦୀନବନ୍ଧୁ ।

(ଗହନା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପୋଷାକ, ଅଳଂକାର । ଯଥା—

ଆରଦିନ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ନରରାଣ,
ଘେନ କୁରୁ ରଥିଙ୍କି ଲଗାଇ ଗହଣ । କୃ.ଭା.ବି.ପ.

ଗହଣା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗହନା ଶବ୍ଦଜ) ପୋଷାକ, ଅଳଂକାର । ଯଥା—

ସୁଗନ୍ଧ ଗହଣା ପିନ୍ଧି ତାର ସର୍ବ ଅଙ୍ଗେ,
ଝଲକନ୍ତି ହୀରା ନୀଳା ଗଜାଦିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ । ସା.ଭା. ସ.

(ଦେଶଜ) ତେଲ ପେଡ଼ିବାର ଯନ୍ତ୍ର; ସାନ ଗଛମାନଙ୍କର ବଂଶାଦିନିର୍ମିତ ଆବରଣ । (ସମ୍ବଲପୁରରେ) ବନ୍ଧକ ।

ଗହନ, ବିଂ. (ଗହ୍ = ନିବିଡ଼ ହେବା, ବୁଝିବାକୁ କଠିନ ହେବା-ଅନ) ଦୁର୍ଗମ, ଦୁଷ୍ପ୍ରବେଶ୍ୟ; ଦୁରୂହ, ଦୁର୍ବୋଧ । ବି. ବନ । (ଗହନଂ କାନନଂ ବନଂ—ଅମର) । ଯାତନା, ଦୁଃଖ; ଗହ୍ୱର; ପରମେଶ୍ୱର ।

ଗହବ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗହଳ ବା ଘଞ୍ଚ । ଯଥା—

ଗହବ ଚମ୍ପା ଧଣ୍ଡା, ନିର୍ମିତ ଗଜଶୁଣ୍ଡା
ଦଣ୍ଡକୁ ନିନ୍ଦ ଗୁହିଁ ଯାହାକୁ ଗୋ । ଗୀତ ।

ଗହମ, ବି. (ଗୋଧୂମ ଶବ୍ଦଜ) ଶସ୍ୟବିଶେଷ ।

ଗହମ, } ବି. (ଗୋଦୁଗ୍ଧା ଶବ୍ଦଜ)
ଗହମକାକୁଡ଼ି, } ସୁସ୍ୱାଦୁ ଲତାଫଳବିଶେଷ ।

ଗହଳ, } ବି. (ଗହନ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥାନୁକରଣରେ
ଗହଳି, } ଦେଶଜ) ଗୋଳମାଳ; ଘଞ୍ଚତା । ଯଥା—

ଚଣ୍ଡିକା ଦେଉଳେ ଲାଗିଛି ଗହଳ । ନ. କେ.
ଗୋଳଆ ନ ରଖି କହ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖି !
ଗହଳ ନ ଥିବା ବେଳେ । କ. ଚ. ଚ.

ବିଂ. ଘଞ୍ଚ । ଯଥା—

ଏଆଦି ଗହନପାଦପେ ଗହଳ ଥିଲା ସେ ସ୍ଥଳୀ । ଉଷା ।

ଗହ୍ୱା, ବି. (ଗୁହା ଶବ୍ଦଜ) ଗୁହା, କନ୍ଦରା, ଖୋଲ, ପର୍ବତ ଗର୍ତ୍ତ ।

ଗହ୍ୱଡ଼ା, } ବି. (ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦଜ) ଖାତ,
ଗହ୍ୱରା, } ଗମ୍ଭୀରପ୍ରଦେଶ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ନିମ୍ନସ୍ଥାନ ।

ଗହ୍ୱର, ଗମ୍ହାର, } ବିଂ. (ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦଜ)
ଗହ୍ୱଡ଼ା, ଗହ୍ୱରା, } ଗମ୍ଭୀର । ବି. ଗମ୍ଭୀର ସ୍ଥାନ, ନିମ୍ନସ୍ଥାନ ।

ଗହ୍ୱରି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦଜ) ଖାଲ
ଗହ୍ୱରୀ, } ଭୂମି ।

ଗହ୍ୱରଖର୍ଚ୍ଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଡ଼ଙ୍ଗାରୁ ମାଲ ଇତ୍ୟାଦି ନିରୂପିତ ସମୟରେ ଖଲାସ ନ କଲେ ମାଲବାଲା ଡ଼ଙ୍ଗାବାଲାକୁ ଯେଉଁ ଖେସାରୀ ଦିଏ ।

ଗହ୍ମା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରାବଣପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନାର୍ଥ ନିର୍ମିତ ମୃତ୍ତିକା ସ୍ତୂପ; ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ । ଯଥା—

ଆବର କେହ୍ମ ଖେଳଇ ପଶା ନ୍ୟାୟବଳ,
ଗହ୍ମା ସାତପହଣ୍ଡି ଫୋପଡ଼ା ଗୁଣ୍ଡିମାଲ । ନୃ.ପୁ.ଭୃ.ଚ.

ଗହ୍ୱର, ବି. (ଗୋ = ପୃଥିବୀ-ହ୍ୱୃ = କୁଟିଳ ହେବା-ଅ) ଦେବଖାତ, ଗର୍ତ୍ତ; ଗିରିଗୁହା; ଗହନ; ଦମ୍ଭ; ନିକୁଞ୍ଜ, ଲତାଗୃହ ।

ଗାଁ, ଗାଆଁ, ବି. (ଗ୍ରାମ ଶବ୍ଦଜ) ଗ୍ରାମ, ପଲ୍ଲୀ । ଯଥା—ପ୍ରତି ଗାଁରୁ ଜଣେ ଜଣେ ଆସିବେ ।

ବୁଝିଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଯେ ଅଟନ୍ତି ଅଲସୁଆ,
ପାଇଲେ ଖାଇବାକୁ ନ ଯାନ୍ତି ଆନ ଗାଆଁ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଚ.

ଗାଇ, ଗାଈ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗବୀ ଶବ୍ଦଜ) ମାଈ ଗୋରୁ; ଦଶ ସଂଖ୍ୟା (ଗୁବାକ) ।

ଗାଇଆଳ, ବି. (ଗବୀପାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଗାଈ ଜଗିବା ଲୋକ ।

ଗାଇବା, କ୍ରି. (ଗୈ ଧାତୁଜ) ଗାନ କରିବା; କହିବା । ଯଥା—

ଭବନରେ ବିନୋଦ ଏହା ଗାଇଲା । ହା. ଚ.

ଗାଉଁଟିଆ, ଗୌନ୍ତିଆ, } ବି. (ସମ୍ବଲପୁରରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଗ୍ରାମର ଅଧିକାରୀ; (ଦେଶଜ) ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ ।

ଗାଉଁଲି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରାମବାସୀ ।

ଗାଉଁଲିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୂଢ଼; ଗ୍ରାମ୍ୟ, ଗ୍ରାମବାସୀ; ଓଲୁ ।

ଗାଉଁଲିଗାଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମ । ବିଂ. ଗ୍ରାମବାସୀ ବା ଗ୍ରାମ୍ୟ ।

ଗାଏ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୋଟ ।

ଗାଏଣୀ, ଗାୟିଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାୟନ ଶବ୍ଦଜ) ଗାନ କରୁଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ । ଯଥା—

ସିଲୋକ କମ୍ପନ୍ତି ଯା ଧନୁଘୋଷ ଶୁଣି,
ହୋଇଛନ୍ତି ଏବେ ସେ ବିରାଟ ଗାଏଣୀ । କୃ.ଭ୍ର.ବ.ପ.

ଗାଗର, ବି. (ଗର୍ଗର ଶବ୍ଦଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ଗାଗ୍ରବ, ବି. (ଗାର୍ଗବ ଶବ୍ଦଜ) ଋଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଏକୋଇଶ ରାତ୍ରିରେ ଗାଗ୍ରବ ଯଜ୍ଞ କଲେ,
ଜାତକ ନାମଟି ବୁଝି କର୍ଣ୍ଣରେ କହିଲେ । ନୃ.ପୁ.ସ.ଚ.

ଗାଙ୍ଗ, ବି. (ଗଙ୍ଗା-ଅ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ, ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ) ଭୀଷ୍ମ; କାର୍ତ୍ତିକେୟ; ଇଲିଶ ମାଛ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; କେସୁର । ବିଂ. ଗଙ୍ଗାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (ଗାଙ୍ଗବାରି ମନୋହାରି ।)

ଗାଙ୍ଗଟ, ଗାଙ୍ଗାଟ, ଗାଙ୍ଗଟେୟ, } ବି. (ଗଙ୍ଗା-ଅଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ ନିପାତନ, ଗାଙ୍ଗଟ-ଏୟ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାଛ ।

ଗାଙ୍ଗବ, ବି. (ଗାଙ୍ଗ କିମ୍ବା ଗାଙ୍ଗେୟ ଶବ୍ଦଜ) ଭୀଷ୍ମ । ଯଥା—

ଧନ୍ୟରେ ପାଣ୍ଡବେ ବୋଲି ଗାଙ୍ଗବେ ବୋଇଲେ,
କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ରଥରେ ନେଇ ସାରଥି ସେ କଲେ ।
ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ଚ.

ଗାଙ୍ଗୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ଗଙ୍ଗାଦେବୀ । ଯଥା—

ଗଙ୍ଗା ବୋଲି ମୋତେ ବୋଲୁଥିବୁ ଅନୁବ୍ରତେ,
ଗାଙ୍ଗୀ ବୋଇଲେ କଦାପି ନ ପାଇବୁ ମୋତେ ।
ସା. ଭା. ଆ.

ତନ୍ନାମଧାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଗାଙ୍ଗେୟ, ଗାଙ୍ଗାୟନ, } ବି. (ଗଙ୍ଗା-ଏୟ, ଆୟନ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଭୀଷ୍ମ; କାର୍ତ୍ତିକେୟ । ବିଂ. ଗଙ୍ଗାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଗାଙ୍ଗୋଇ, ଗଙ୍ଗାଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଚଳମତ୍ସ୍ୟେ ଛଳିମାରନ୍ତି ଗାଙ୍ଗୋଇ । ଚିଲ୍ଲିକା ।

ଛଡ଼ିର ତାମ୍ରଚୂଡ଼ ଯେ ଗଙ୍ଗାଇ ଡୁବାଇ,
ଏ ଆଦି ଦଶିଲେ ଅଛି ଯାବତ ଚଢ଼ାଇ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଚ.

ଗାଁଜ, ଗାଞ୍ଜ, ବି. (ଦେଶଜ) କଳସୀମୁହଁର ବଣ୍ଠା ।

ଗାଁଜିବା, ଗାଞ୍ଜିବା, ଗେଞ୍ଜିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଧୁକ ପ୍ରଭୃତିରେ ବାରୁଦ ଖୁନ୍ଦିବା ।

ଗାଜର, ବ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ ବ୍ୟବହୃତ) ଗୁଞ୍ଜନ, ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ମୂଳବିଶେଷ ।

ଗାଞ୍ଜିଆ, ବ. (ଦେଶଜ) ଟଙ୍କା ପଇସା ରଖିବା ଥଳିବିଶେଷ ।

ଗାଞ୍ଛି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୃପଣ, ଲୋଭୀ ।

ଗାଡ଼, } ବ. (ଗର୍ତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଗାତ,
ଗାଡ଼ଆ, } ଗର୍ତ୍ତ ।

ଗାଡ଼ା, ବ. (ଦେଶଜ, ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଏକପ୍ରକାର ଗର୍ଭ, ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଗାଡ଼ଆ, ବ. (ଗଡ଼୍ଡ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟ ।

ଗାଡ଼ୀ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାନ୍ତ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଧାନ
ଗାଡ଼ି, } ଶକଟ, ଅଶ୍ୱଶକଟ, ଗୋଶକଟ । ଯଥା—

ସେ ଦାରୁଣ ଦରବାରେ ଯିବାପାଇଁ,
ଗାଡ଼ୀ ଘୋଡ଼ାଅଦ୍ଧ ଲୋଡ଼ା ହେବ ନାହିଁ ।ଦ. ବା.

ଗାଡ଼ୋୟାନ, } ବ. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ଆ,
ଗାଡ଼ୁଆନ, } ଗାଡ଼ିଚାଳକ ।
ଗାଡ଼ିଆଳ, }

ଗାଢ଼, ବିଂ. (ଗାହ୍ = ବିଲୋଡ଼ନ କରିବା, ଅବଗାହନ କରିବା-ତ) ଅତିଶୟ, ଅତିରିକ୍ତ । ଯଥା—ଗାଢ଼ ପରିଶ୍ରମ । ଦୃଢ଼ । ଯଥା—ଗାଢ଼ ଶରୀର । ଘନ, ଯାହା କି ତରଳ ନୁହେ ଦୃଢ଼ (ପଦାର୍ଥ) । ସେବିତ; ଗମ୍ଭୀର; ଭାରି ।

ଗାଢ଼ୁଆ, ବିଂ. (ଗାଢ଼ ବା ଗାଢ଼ମୁଷ୍ଟି ଶବ୍ଦଜ) କଠିନ; କୃପଣ; ଆଣ୍ଠ; ନିଷ୍ଠୁର, ନିର୍ଦ୍ଦୟ ।

ଗାଢ଼ୁସିକ, ବ. (ବାର୍ଦ୍ଧୁଷିକ ଶବ୍ଦଜ ପରା ?) ବଡ଼ ଧନୀ । (ଏ ଶବ୍ଦଟି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବଣିକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।)

ଗାଣ, ବ. (ଗାନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଗାଇବା, ଗାନ ।

ଗାଣିତିକ, ବିଂ. (ଗଣିତ-ଇକ-ଜ୍ଞାତାର୍ଥେ, ଇଦମର୍ଥେ) ଗଣିତଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ; ଗଣିତସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଗାଣ୍ଠି, ବ. (ଗ୍ରନ୍ଥ୍-ଇ) ଗ୍ରନ୍ଥି, ଗଣ୍ଠି । (ଦେଶଜ) ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର ଓ ତନ୍ନିକଟସ୍ଥ ଅଂଶ; ପିଚ୍ଛ ।

ଗାଣ୍ଡିମ, ବ. (ଗାଣ୍ଡୀବ ଶବ୍ଦଜ) ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ଧନୁ । ଯଥା—

ପାର୍ଥହାତେ ଗାଣ୍ଡିମ ନକୁଳ ହାତେ କୁନ୍ତ ।ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ଗାଣ୍ଡିବ, } ବ. (ଗାଣ୍ଡି = ପ୍ରମାଣ ଗ୍ରନ୍ଥି-ବ-
ଗାଣ୍ଡୀବ, } ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ଧନୁ; ଧନୁକ ।

ଗାଣ୍ଡୁ, ବ. (ଦେଶଜ) ତର୍ଜନା ବଚନ । ଯଥା—

ଏରୂପରେ ପୂର୍ବାହ୍ନ ସମସ୍ତେ କୁରୁ ପାଣ୍ଡୁ,
ଆଟ ପିଟାପିଟି ହେଲେ ବୋଲି ଗାଣ୍ଡୁ । କୃ.ଭା.ଖି.ପ.

ଗାଣ୍ଡୁଆ, ବ. (ଦେଶଜ) ଟୋକେଇ ।

ଗାତ, ବ. (ଗର୍ତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଖାଲ; ରନ୍ଧ୍ର ।

ଗାତବ୍ୟ, ବିଂ. (ଗୈ = ଗାନ କରିବା-ତବ୍ୟ) ଗାନର ଯୋଗ୍ୟ ।

ଗାତା, ବିଂ. (ଗୈ = ଗାନ କରିବା-ତୃ) ଗାୟକ ।

ଗାତୁ, ବ. (ଗୈ = ଗାନ କରିବା-ତୁନ୍, ଗୈ = ଗା) କୋକିଳ; ଭ୍ରମର; ଗନ୍ଧର୍ବ ।

ଗାତୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ଗାତରେ ବାସ କରେ । ବ. କଙ୍କଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ।

ଗାତ୍ର, ବ. (ଗମ୍ = ଗମନ କରିବା-ତ୍ରନ୍—ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଶରୀର; ଅଙ୍ଗ; ହସ୍ତିର ଅଗ୍ରଜଙ୍ଘାର ଆଦିଭାଗ ।

ଗାଥକ, ବ. (ଗୈ = ଗାନ କରିବା-ଥକ—ଶିଳ୍ପି-ଅର୍ଥେ) ଗାୟକ, ଗାନକାରୀ । (କ୍ୱଣଦ୍ଭିରଳଗାଥକୈଃ—ଭଟ୍ଟି ।)

ଗାଥା, ବ. (ଗୈ = ଗାନ କରିବା-ଥନ୍-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଶ୍ଳୋକ, ପଦ୍ୟ; କବିତା; ଗାନ, ଗୀତ; ବର୍ଣ୍ଣନ ।

ଗାଦ, ବ. (ଦେଶଜ) ତେଲ ପ୍ରଭୃତିର କାଣ୍ଟି; ମଇଳା ।

ଗାଦ୍ଦ, ବ. (ଯାବନିକ ଗଦ୍ଦ ଶବ୍ଦଜ) ସିଂହାସନ; ଆସନ; ସମାଧି; ରାଶି, ସ୍ତୂପ; ଏକତ୍ରୀକରଣ ।

ଗାଧ, ବ. (ଗାଧ୍ = ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା, ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଅ) ତଳସ୍ପର୍ଶ; ସ୍ଥାନ; ଲୋଭ । ବିଂ. ଅଗଭୀର ।

ଗାଧା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା ଗାଥା ଶବ୍ଦଜ) ଧନ୍ଦା; ଜଟିଳତା ।

ଗାଧି, ବ. (ଗାଧ୍ = ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା-ଇ) ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ପିତା; ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ନୃପତି-ବିଶେଷ ।

ଗାଧୁଆ, ଗାଧୁଆପାଧୁଆ, } ବ. (ଗାତ୍ରଧାବନ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ନାନ । ବିଂ. ସ୍ନାନ କରିଥିବା ।

ଗାଧେୟ, ବ. (ଗାଧି = ଋଷି-ଏୟ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର, ଗାଧିପୁତ୍ର ।

ଗାଧୋଇବା, କ୍ରି. (ଗାତ୍ରଧାବନ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ନାନ କରିବା ।

ଗାନ, ବ. (ଗୈ = ଗାନ କରିବା-ଅନ,ଗୈ = ଗା) ଗାଇବା, ଗୀତ; ସାମବେଦର ଧ୍ୱନି ।

ଗାନ୍ତ୍ରୀ,ବ.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗନ୍ତ୍ରୀ-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ-ଈ) ବୃଷବାହ୍ୟ ଶକଟ; ଗୋରୁ ଶଗଡ଼; ପୃଥିବୀ; ଗୋରୁ ।

ଗାଙ୍ଗିନୀ, ବ. (ଗୋ = ସ୍ୱର୍ଗ-ଦା-ଇନ୍-ଈ, ମ ଆଗମ) ଗଙ୍ଗାନଦୀ; ଗଙ୍ଗାଦେବୀ; ଅକ୍ରୂର-ମାତା ।

ଗାନ୍ଧାର, ବ. (ଗାନ୍ଧ୍-ଋ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ପ୍ରାଚୀନ ଦେଶବିଶେଷ, ବର୍ତ୍ତମାନ ନାମ କାନ୍ଦାହାର; ସ୍ୱରବିଶେଷ; ରାଗବିଶେଷ; ସିନ୍ଦୂର; ଗନ୍ଧକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ମହିଷୀ । ବିଂ. ଗାନ୍ଧାର ଦେଶସ୍ଥ ।

ଗାବ, ବ. (ଗୌ ଶବ୍ଦଜ) ଗାଈ । ଯଥା—

ଗଜ ଅଶ୍ୱ ଗାବ ହିରଣ୍ୟ ବସନ,
ବିପ୍ରେ ଦେଲେ ବହୁ ଦାନ । ବି. ରା.

(ଏହି ଶବ୍ଦଟି ବିଶେଷତଃ ପଦ୍ୟରେ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ) (ଦେଶଜ) ମୃଦଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତି ବାଦ୍ୟ-ଯନ୍ତ୍ରରେ ଦେବା ଏକପ୍ରକାର ଲେପ ।

ଗାବିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ଗାବ ଧାତୁଜ) ଗାନ କରିବା । ଯେପରି—ମଧୁରେ ଗାବଇ ।

ଗାଭୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗବୀ ଶବ୍ଦଜ) ମାଈ ଗୋରୁ; ଧେନୁ ।

ଗାମଘ୍ସ, ଗାମୁଚ୍ଛ, ଗାମୁଛା, } ବ. (ଦେଶଜ) ଦେହ ଘଷିବା ଗୋଟିଏ ବସ୍ତ୍ର ।

ଗାମୀ, ଗାମୁକ, } ବିଂ. (ଗମ୍-ଇନ୍, ଉକ) ଯେ ଗମନ କରିବେ, ଗନ୍ତା, ଗମନକାରୀ; ଗମନଶୀଳ । ଯେପରି—ଦ୍ରୁତଗାମୀ; ବେଗଗାମୀ ।

ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ,ବ.(ଗମ୍ଭୀର-ଯ-ଭାବାର୍ଥେ)ଗମ୍ଭୀରତା; ପ୍ରଗାଢ଼ତା । ଯଥା—ଅର୍ଥଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ । ଅବକାଶଭୂମି; ଅଗ୍ରପଳ ।

ଗାୟ, ବ. (ଗୈ = ଗାନ କରିବା-ଅ) ଗାନ ।

ଗାୟକ, ଗାୟନ, } ବିଂ. (ଗୈ = ଗାନ କରିବା-ଅକ, ଅନ) ଗାନକାରକ, ସଙ୍ଗୀତ-ବ୍ୟବସାୟୀ । (ତଥା ଗାୟନ୍ତି ଗାୟକାଃ ।)

ଗାୟଣି, ବ. (ଗାନ ଶବ୍ଦଜ) ଗାନ । ଯଥା—

ସାରିକା ଶୁକ ଗାୟଣି,
ସାର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଗୀତ ଶୁଣି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଗାୟତ୍ରୀ, ଗାଇତ୍ରୀ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାୟତ୍ରୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଗାୟତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ର; ଗାୟତ୍ରୀ ଦେବୀ । ଯଥା—

ଚିର ମୁଖ ଚିର ଭୁଜ ଚିର ପାଦ ଧରି,
ଲୋହିତ ବର୍ଣ୍ଣ ଧରି ଜନ୍ମିଲେ ଗାୟତ୍ରୀ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ଗାୟତ୍ରୀ, ଗାୟତ୍ରି, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଗାୟତ୍ର = ଗାନକାରୀ-ତ୍ରୈ = ପାଳନ କରିବା-ଅ-ଈ, ଯେ ଗାନକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ତ୍ରାଣ କରେ) ବେଦମନ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ; ବେଦମାତା ।

ଗାର, ବ. (ଦେଶଜ) ଏକରେଖା ପରିମିତ । ଯଥା—

ପାରେ ନାହିଁ ଯେଉଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ,
ବେଳାଭୂମି ସୀମା ଲଙ୍ଘିବାକୁ ଗାରେ । ନ.କେ.

ଲେଖା ବା ଗଣନା । ଯଥା—

ଗୁଣଗଣ ଗଣନେ ଗଣକ ବାରେ,
ଗଣେଶହିଁ ସହି ! ନ ପଡ଼ିବେ ଗାରେ । ବି.ଚ.ମ.

ଗିରି । ଯଥା—

ଭରତ କଲ୍ପନ ଅଗାରଗାର ରେ । ସ. ସ.

ଓଜନ କରିବା ପରିମାଣବିଶେଷ ।

ଗାରଡ଼, ବି. (ଗଡ଼୍‌ଡ଼ର ଶବ୍ଦଜ) ଅଣ୍ଡିରା ମେଷ ।

ଗାରଡ଼, }
ଗାରଡ଼, } ବି. (ଗାରୁଡ଼ ଶବ୍ଦଜ) ମାୟା
ଗାରେଡ଼, } ବିଦ୍ୟା । ଯଥା—

ବଡ଼ ଯେ ମୂର୍ଖ ସେହୁ ଜନ,
ଗାରଡ଼ ମନ୍ତ୍ର ଯେ କୁଜ୍ଞାନ । ବି. ପୁ.
ସ୍ତମ୍ଭନ ମୋହନ ଯେ ମାରଣ ଉଚ୍ଚାଟନ,
ଧରଣ ଧାରଣ ଲେପ ଗାରେଡ଼ ବା ଗଣ । ନୃ. ପୁ. ସ. ଡ.

ଗାରଦ, ବି. (ଯାବନିକ) ବନ୍ଦୀଗୃହ, ସାମାନ୍ୟ ବନ୍ଧସ୍ଥାନ ।

ଗାରଣ୍ଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ଜବାବ, ସମ୍ମତି ବା ସ୍ୱୀକାର କରିବା । ଯଥା—

ଏ ସବୁ ଉପାଦାନ ସଫଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ବିବାଦ ଓ ଅଭାବକୁ ଗୃହୀ ଉପଯୁକ୍ତ ମାନ୍ଛିଟିଏ ଯେ କାଳରେ ପଡ଼ିଥିବ, ତାହା କିଏ ଗାରଣ୍ଟି ଦେବ ।
ଉ. ସା ୧୯. ୮.

ଗାରଗାରିଆ, }
ଗାରଗାରିକିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗାରଯୁକ୍ତ ।
ଗାରଗାରିଆ, }

ଗାରିଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ମେଣ୍ଢା ।

ଗାରିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗାର ପକାଇବା;
ଗାରିଦେବା, } ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ।

ଗାରିମା, ବି. (ଗରିମା ଶବ୍ଦଜ) ବଡ଼ାଇ । ଯଥା—

ଏହିଠାରେ ଆଇ ଦର୍ଶନେ ନ ଆସୁ
ଏଡ଼େ ଗାରିମା ତୋହର । ମ. ମ.

ଗାରୁଡ଼, ବି. (ଗରୁଡ଼-ଅ-ଇଦମର୍ଥେ) ବିଷଶାସ୍ତ୍ର, ବିଷମନ୍ତ୍ର; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ମରକତମଣି । ଯଥା—

ବକ୍ତ୍ରାଭିଶାରଦେନ୍ଦୁ ପ୍ରଥମ ଭୁଜଯୁଗେ
ଗାରୁଡ଼ ସ୍ତମ୍ଭ ସାମ୍ୟ । ଜା. ପ. ନା.

ବ୍ୟୂହବିଶେଷ; ପୁରାଣବିଶେଷ; ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ବିଂ. ଗରୁଡ଼ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଗାରୁଡ଼ିଆ, }
ଗାରଡ଼ିଆ, } ବି. (ଗାରୁଡ଼ିକ ଶବ୍ଦଜ) ସାପୁଆ,
ଗାରିଡ଼ିଆ, } ଯେ ଗାରଡ଼ି କରେ । ଯଥା—

ଗୁରୁ ଭୁରୁଲତା ତା ସଙ୍ଗେ ଖେଳଇ,
ମାର ଗାରୁଡ଼ିଆ ଖେଳାଏ କି ଅହି । ନ. କେ.

ମହିମା ଗାରଡ଼ିଆ ପ୍ରକାଶି ଏ ସର୍ପ,
ସନ୍ତାପକୁ ଏବେ କରିଦିଅ ଲୋପ । କୃ. ଷ୍ମ. ବ. ପ.

ଗାରୁଡ଼ିକ, ବି. (ଗାରୁଡ଼ = ବିଷମନ୍ତ୍ର-ଇକ-ଜ୍ଞାତାର୍ଥେ) ବିଷବୈଦ୍ୟ ।

ଗାରୁତ୍ମତ, ବି. (ଗରୁତ୍ମତ୍-ଅ) ମରକତମଣି । (ଗାରୁତ୍ମତଂ ମରକତଂ—ଅମର ।) ଗରୁଡ଼ ଦେବତାତ୍ମକ ଅସ୍ତ୍ର ।

ଗାର୍ଗି, } ବି. (ଗର୍ଗ-ଇ, ଯ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ)
ଗାର୍ଗ୍ୟ, } ଗର୍ଗମୁନିପୁତ୍ର ।

ଗାର୍ଭିଣ, ବି. ସଂ. ଗର୍ଭିଣୀସମୂହ ।

ଗାର୍ହପତ୍ୟ, ବି. (ଗୃହପତି-ଯ-ଇଦମର୍ଥେ) ସାଗ୍ନିକ ଗୃହୀର ଯଜ୍ଞାଦି କ୍ରିୟା; ଗୃହସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ବୈଦିକ ମତରେ ଯେଉଁ ଅଗ୍ନି ରଖିଥାନ୍ତି । ବିଂ. ଗୃହପତିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଗାର୍ହମେଧ, }
ଗାର୍ହସ୍ଥ, } ବି. (ଗୃହମେଧ-ଅ, ଗୃହସ୍ଥ-ଅ, ଯ) ଗୃହସ୍ଥ ଧର୍ମ; ଗୃହସ୍ଥ
ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ, } କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; ପଞ୍ଚଯଜ୍ଞରୂପ କର୍ମ;

ଦ୍ୱିତୀୟ ଆଶ୍ରମ । ବିଂ. ଗୃହସ୍ଥସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଗାଲ, ବି. (ଗଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) କପୋଳ ।

ଗାଲତୁର, }
ଗାଲତୁରି, } ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଖବାଦ୍ୟ-
ଗାଲତୂର, } ବିଶେଷ । ଯଥା—

ତାଳ ମୁରଳୀ ଗାଲତୁର,
ନାଚନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଠାକୁର । ଭ୍ର. ଦ. ସ୍କ.
ଗାଲତୁର ମାରିଣ ହସିଲ ଭୀମସେନ । ସା. ଭ୍ର. ସ.

ଗାଲଚୋଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାଲଚପା ।

ଗାଲଚୋଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗାଲଚିପି ମାରିବା ।

ଗାଲନ, ବି. (ଗଳ-ଇ = ଗାଳି-ଅନ) ଗାଳିବା । ଯେପରି—ମଣ୍ଡି ଗାଲନ ।

ଗାଲପାଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ତଳପାଟି ।

ଗାଲବ, ବି. ସଂ. ମୁନିବିଶେଷ; ଲୋଧ୍ର ବୃକ୍ଷ; କେନ୍ଦୁକ ବୃକ୍ଷ ।

ଗାଲବାଦ୍ୟ, ବି. (ଓଡ଼ିଆ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ମିଶ୍ରଣ) ମୁଖବାଦନ; ମୁଖବାଦ୍ୟ ।

ଗାଲମୋଚ୍ଛ, }
ଗାଲମୁଛ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗାଲରେ
ଗାଲମୋଚ୍ଛ, } ରେଖା ଆକାରରେ ରଖିଥିବା ବାଳ । ଯଥା—

ଗାଲମୋଚ୍ଛଧାରୀ ତାଳଚେରେଶ୍ୱର । ନ. କେ.
ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳେ ଗାଲମୋଚ୍ଛ ମୁଗିଶ ରଖିଲ । ମ. ସଂ.

ଗାଳ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗାଳ=କ୍ଷରଇବା-ଇ, ଈ)
ଗାଳୀ, } ଅଭିସମ୍ପାତ, ଶାପ; କଟୁବାକ୍ୟ ।
(ଦଦତ୍ତ ଦଦତ୍ତ ଗାଳିଂ ଗାଳିମନ୍ତୋ ଭବନ୍ତଃ, ବୟମପି ତଦଭାବାତ୍ ଗାଳି-ଦାନେଽସମର୍ଥାଃ ।)

ଗାଳଗୁଲାଜ, } ବ.(ଗାଳ ଶବ୍ଦଜ) କଟୂବାକ୍ୟ ।
ଗାଳଗୁଲଜ, } ଯଥା—
ଏତେ ଗାଳଗୁଲାଜ ଦେଇ ପାଟି କାହିଁ ଖରାପ କରୁଛ । ଭ. ସା.

ଗାଲ, ବ. (ଦେଶଜ) ମଞ୍ଜିର ଯେଉଁଠାରୁ ଗଜା ବାହାରେ । ଯଥା—
ପାଚିଲା ଆମ୍ବର ମୁଣ୍ଡି ଓ ଗାଲ ଗୁଣ୍ଡ ଦେଇ ଦୁଇପାଖ ଛୁରୀରେ ତାଚ୍ଛି ଟାକୁଆ ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଛଡ଼ା କରି ରୋପଣ କରିବ । କୃଷିଶିକ୍ଷା ।
ମାଛର ଗାଲ ।

ଗାଲଚ୍ଛ, ବ. (ଯାବନିକ) ମେଷଲୋମନିର୍ମିତ ବିଛଣାବିଶେଷ ।

ଗାଲତ, ବିଂ. (ଗଳ୍-ଈ-ତ) ଦ୍ରବୀଭୂତ; ଯାହା ଗଳି ଯାଇଅଛି ।

ଗାଲମ୍ମା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ ।

ଗାଲପାଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଡେଇଁ ଶୋଇବା; ଲୁକ୍କାୟିତଭାବରେ କୌଣସି କଥା ଶୁଣିବା ।

ଗାଳିବା, କ୍ରି. (ଗାଳନ ଶବ୍ଦଜ) ପେଜ ପ୍ରଭୃତି ନିଗାଡ଼ିବା; କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ବାହାର କରିବା । ଯେପରି—ମୂଷା ମାଟି ଗାଳିବା, ଓଳିଆରୁ ଧାନ ଗାଳିବା ।

ଗାଲମ, ବ. (ଯାବନିକ) ଶତ୍ରୁ ।

ଗାଲସି, ବ. (ଦେଶଜ) ମାଛର ଗାଲ ।

ଗାଲୁ, ବ. (ଦେଶଜ) ସତକୁ ମିଛ ମିଛକୁ ସତ କରି କହିବାର ଶକ୍ତି । ଯଥା—
ସେ ମୋତେ କହୁଥାଇ କଥାରେ ଗାଲୁ ବନ୍ଧି,
ଦେବ ତାକୁ କରି ଶାଳୁକୁ ପଠାଇ । କୃ. ଭା. ବ. ପ.
ଭଙ୍ଗୀ ବା ଚମତ୍କାର । ଯଥା—
ଯୁଧିଷ୍ଠିର ରଜା ପେଷିଲେ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ,
ତୁମ୍ଭର ପଶାଖେଳ ଗାଲୁ ଭଙ୍ଗିବାକୁ । କୃ. ଭା. ବ. ପ.

ଗାଲୁଭୁରୁଡ଼ୁ, ବ. (ଦେଶଜ) ମିଥ୍ୟା ଆସ୍ଫାଳନ; ମିଥ୍ୟାରେ ଭଣ୍ଡିବା ।

ଗାଲୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମିଛୁଆ; ଠେଁସା, ଅମାନିଆ । ବ. ଗାଲରେ ଜନ୍ମିବା ଫୁଲ, ଗାଲରେ ହେବା ଏକପ୍ରକାର ବ୍ରଣଶୋଥ ।

ଗାଲୁକରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭୁରୁଡ଼ାଇବା ।

ଗାବଲ୍‌ଗଣି, ବ. (ଗବଲ୍‌ଗଣ-ଇ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଗବଲ୍‌ଗଣପୁତ୍ର, ସଞ୍ଜୟ ।

ଗାୱା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଗାଭୀ, ମାଈ ଗୋରୁ ।

ଗାହନ, ବ. (ଗାହ୍ = ବିଲୋଡ଼ନ କରିବା-ଅନ) ବିଲୋଡ଼ନ; ମଜ୍ଜନ ।

ଗିଆନ, ବ. (ଜ୍ଞାନ ଶବ୍ଦଜ) ବୁଦ୍ଧି; ଚେତନା । ଯଥା—
ଢାଳ ତା ରସେ ମଜାଇ ପ୍ରେମ ଉପୁଜାଇ,
ନୋହିଲେ ହେବ ଗିଆନ ଆନ । ବ. ଚ. ମ.

ଗିଡ଼ଗିଡ଼, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ । ଯଥା—
ଘୁମୁଘୁମୁ ଘୁମୁରୁ ବାଜଇ ଶଙ୍ଖ ଯୋଡ଼ି,
ଦମାଲୁ ଦୁଲୁଦୁଲୁ ମର୍ଦ୍ଦଲ ଗିଡ଼ିଗିଡ଼ି । ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଉ.

ଗିଣିଗିଣା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁସ୍ୱାରଯୁକ୍ତ;
ଗିଣିଗିଣିଆ, } ଅତ୍ୟନ୍ତ ସରୁ । ବ. ମକ୍ଷିକା-ବିଶେଷ ।

ଗିଣିଗିଣି, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣ-ବିଶେଷ । (ଘଣ୍ଟିଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।) ବିଂ. ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ।

ଗିଦଡ଼, ବ. (ଦେଶଜ) ଶୃଗାଳ । ବିଂ. ଅକର୍ମଣ୍ୟ ।

ଗିଧଡ଼, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗଧା ।

ଗିନା, ବ. (ଦେଶଜ) ଧାତୁନିର୍ମିତ କ୍ଷୁଦ୍ର କଟୋରା ।

ଗିନି, ବ. (ଦେଶଜ) କଂସାରେ ନିର୍ମିତ ଛୋଟ କରତାଳ, ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । (ଇଂରାଜୀ) ସୁବର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରାବିଶେଷ ।

ଗିର, } ବ. (ଗୃ = ଶବ୍ଦ କରିବା-କ୍ୱିପ୍, ଆ,
ଗିରା, } ଋ = ଇର୍) ବାକ୍ୟ, ବଚନ ।

ଗିରଫ, ବ. (ପାରସିକ ଶବ୍ଦ) ଧରିନେବାର ଆଦେଶ ।

ଗିରଫତାର, } ବି. (ପାରସିକ ଶବ୍ଦ) ଧରି-
ଗିରଫଦାର, } ନେବା ।

ଗିରସ୍ତ, ବି. (ଗୃହସ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ଭର୍ତ୍ତା, ସ୍ୱାମୀ ।

ଗିରି, ବି. (ଦେଶଜ) ରେଖା ବା ଗାର । ଯଥା—
ସ୍ନାର କାଣ୍ଡମାର୍ଗ ତୁଲ୍ୟ ଅଞ୍ଜନ ଗିରି । ଫ. ସ.
ଅଂଶ ବା ଭାଗ; କଣ୍ଢିର କୋମଳତମ ମଧ୍ୟଭାଗ ।

ଗିରସ, ବି. (ଗ୍ରାସ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଗ୍ରାସ, କବଳ । ଯଥା—
ପଞ୍ଚ ଗିରାସ ତୁଣ୍ଡେ ଭରି,
ଅନ୍ନ ପୁଡ଼ାଏ ହସ୍ତେ ଧରି । ଖ. ଦ. ସ୍କ.

ଗିରି, ବି. (ଗୃ=ଗ୍ରାସ କରିବା-ଇ) ପର୍ବତ; ସନ୍ନ୍ୟାସିବିଶେଷ; ପରିବ୍ରାଜକମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ । ଯେପରି—ଆନନ୍ଦ ଗିରି । ନେତ୍ରରୋଗବିଶେଷ; ଗେଣ୍ଡୁକ; ନିଗରଣ; ଭକ୍ଷଣ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ବାଳମୂଷିକା । (ଦେଶଜ) କଣ୍ଢିର କୋମଳତମ ମଧ୍ୟଭାଗ ।

ଗିରିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗିରି-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ-ଆ) ବାଳମୂଷିକା, ଛୋଟ ମୂଷା ।

ଗିରିଗୁଡ଼ୁ, ବି. (ଏହି ଦୁଇ ଶବ୍ଦର ଏକ ଅର୍ଥ—ଗୋଲା) (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ ବ୍ୟବହୃତ) କନ୍ଦୁକ, ଗେଣ୍ଡୁ ।

ଗିରିଜ, ବି. (ଗିରି-ଜନ୍=ଜନ୍ମିବା-ଅ) ଅଭ୍ର; ଗୈରିକ; ଶିଳାଜତୁ; ଲୌହ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦୁର୍ଗା, ପାର୍ବତୀ; ଗିରିମଲ୍ଲିକା ।

ଗିରିଜା, } ବି. (ପୋର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ଶବ୍ଦ) ଭଜନା-
ଗିଜା, } ଳୟ ।

ଗିରିପୁ, } ବି. (ଦେଶଜ-ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ
ଗିରୁପୁ, } ବ୍ୟବହୃତ) ଗର୍ବ ।

ଗିରିବାଣ, ବି. (ଦେଶଜ-ଏହିଟି ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ—ତୈଲଙ୍ଗମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଶବ୍ଦକୁ ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ କରନ୍ତି) ଗର୍ବ ।

ଗିରିବ୍ରଜ, ବି. ସ. ବେହାରର ଅନ୍ତଃପାତୀ ନଗରବିଶେଷ, ମଗଧଦେଶାନ୍ତର୍ଗତ ଜରାସନ୍ଧ ରାଜାଙ୍କର ପୁରୀ, ଏହା ଗଙ୍ଗା ଓ ଶୋଣ-ନଦୀର ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳରେ ଥିଲା ।

ଗିରିମଲ୍ଲିକା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ଗିରି-ମଲ୍ଲିକା)କୁଟଜବୃକ୍ଷ ।

ଗିରିଶ, } ବି. (ଗିରି=ପର୍ବତ=କୈଳାସ-
ଗିରିଶୟ, } ଶୀ=ଶୋଇବା-ଅ, ଗିରି-ସଦ୍
ଗିରିଷଦ୍, } =ବାସ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ଶିବ, ମହାଦେବ ।

ଗିରିସଙ୍କଟ, ବି. (ଗିରି-ସଙ୍କଟ) ପର୍ବତଶ୍ରେଣୀର ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ସ୍ଥିତ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ନିମ୍ନଭୂମି ।

ଗିରିସମ, } ବି. (ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଶବ୍ଦଜ) ନିଦାଘକାଳ ।
ଗିରିଷମ, } ଯଥା —
ଗ୍ରିସମ, }
ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲା ଗ୍ରିସମ ସମୟ । ଲ. ବ.
ବୃଦ୍ଧି ଯଉଳୁ ଦିନକୁଦିନୁ ଗିରିସମରେ ଦଶିଲ୍ଲ
ତଲୁ ଗିରିଷମରେ ଏ ଅନୁମାନୁ ନୁହଇ ଆନ ଯେ ।
ବୈ. ବି.

ଗିରିସାର, ବି. (ଗିରି-ସାର=ସାରାଂଶ) ମଳୟ ପର୍ବତ; ଲୌହ; ଟିନ; ରଙ୍ଗ ।

ଗିରୀଶ, ବି. (ଗିରି=କୈଳାସ ପର୍ବତ-ଈଶ=ସ୍ୱାମୀ) ମହାଦେବ; ହିମାଳୟ ପର୍ବତ । (ଗିର୍=ବଚନ-ଈଶ=ପତି) ବାଚସ୍ପତି, ବୃହସ୍ପତି ।

ଗିରୁଡ଼ି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯେପରି—ଗିରୁଡ଼ି ଆମ୍ବ ।

ଗିଳ, ବିଂ. (ଗୃ=ଗ୍ରାସ କରିବା-ଅ, ଋ=ଇର, ର=ଳ) ଗ୍ରାସକ, ଯେ ଗ୍ରାସ କରେ । ଯେପରି—ତିମିଙ୍ଗିଳ ।

ଗିଳନ, ବି. (ଗୃ=ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଅନ, ଋ=ଇର, ର=ଳ) ଗ୍ରାସକରଣ, ଗଳାଧଃକରଣ ।

ଗିଲ, ବି. (ଦେଶଜ) କଣ୍ଟକଲତା ଫଳ-ବିଶେଷ ।

ଗିଲଅଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗିଲଗଛର ଅଗ୍ରଭାଗ; ଏହାର ଅଭିନବ କୋମଳ ପତ୍ର ।

ଗିଲଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ସନ୍ଧିସ୍ଥାନରେ ଫୁଲି ଗଣ୍ଠି ହୋଇଥିବା ଶିର ।

ଗିଳା, ବି. (ଗିଳନ ଶବ୍ଦଜ) ଗିଳିବା କିମ୍ବା ଗଳାଧଃ କରିବା । ଯଥା—
ଗିଳା ଲେହ୍ୟା ଚୋବା ପିଆ ଏ ଚତୁର ବିଶେଷ ।
ନୃ. ସୂ. ପ. ଭ.
ବିଂ. ଗିଳୁକ, ଯେ ଗିଳଇ; ପେଟୁ ।

ଗିଲ୍, ବି°. (ଦେଶଜ) ଅସୁସ୍ଥ; ଅଚଞ୍ଚଳ ।
ଗିଳାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଖୁଆଇବା । (ଅନାଦରାର୍ଥରେ) ଖାପ ପ୍ରଭୃତିରେ ଖଣ୍ଡା ପ୍ରଭୃତିକୁ ସଂଯୁକ୍ତ ରଖିବା ।
ଗିଲାସ, ବି. (ଯାବନିକ) ପାନପାତ୍ର; କାଚନିର୍ମିତ ପ୍ରପାତ୍ର ।
ଗିଲଟି, } ବି°. (ଯାବନିକ) କୃତ୍ରିମ, ଭେଲ ।
ଗିଲ୍‌ଟି, } ଯେପରି—ଗିଲ୍‌ଟି ସୁନା
ଗିଳିତ, ବି°. (ଗୃ=ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ତ, ଋ=ଇର, ର=ଳ) ଭକ୍ଷିତ; ଗ୍ରସ୍ତ ।
ଗିଳିବା, କ୍ରି. (ଗିଳ୍ ଧାତୁଜ) ଗ୍ରାସ କରିବା ।
ଗିଲିସି, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।
ଗୀତ, ବି. (ଗୈ=ଗାନ କରିବା-ତ, ଗୈ=ଗୀ) ଗାନ, ସଙ୍ଗୀତ । (ଗୀତଂ ଗାନମିମେ-ସମେ—ଅମର ।) ପୁନଃପୁନ ଏକବାକ୍ୟ-କଥନ । ବି°. ବର୍ଣ୍ଣିତ; ଉଚ୍ଚାରିତ; ଯାହା ଗାନ କରାଯାଇଅଛି ।
ଗୀତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(ଗୀତ-ଆ) ଗୁରୁଶିଷ୍ୟ କଳ୍ପନା-କ୍ରମରେ ଆତ୍ମବିଦ୍ୟାର ଉପଦେଶାତ୍ମକ କଥା; ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ ।
ଗୀତାଯନ, ବି. ସଂ. ଗୀତସାଧନ ବେଣୁ-ମୃଦଙ୍ଗାଦି ।
ଗୀତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୈ=ଗାନ କରିବା-ତି, ଗୈ=ଗୀ) ଗାନ; ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ ।
ଗୀତିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୀତି-କୈ=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ-ଆ) ଗୀତି ତୁଲ୍ୟ ଗାଥା । (ଗୀତି-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ -ଆ) ଗାନ ।
ଗୀତୀ, } ବି°. (ଗୀତ-ଇନ୍, ବିଦିତାର୍ଥେ)
ଗୀତିନ୍, } ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାରେ ନିପୁଣ, ଗୀତଜ୍ଞ ।
ଗୀର୍ଣ୍ଣ, ବି°. (ଗୃ=ଶବ୍ଦ କରିବା, ଗ୍ରାସ କରିବା-ତ, ଋ=ଈର, ତ=ନ) ପ୍ରଶଂସିତ; କଥିତ; ଗିଳିତ, ଭକ୍ଷିତ; ଗ୍ରସ୍ତ; ସ୍ୱୀକୃତ ।
ଗୀର୍ଣ୍ଣି, ବି. (ଗୃ-ତି) ଭକ୍ଷଣ; ପ୍ରଶଂସା, ସ୍ତୁତି ।
ଗୀର୍ବାଣ, ବି. (ଗୀର୍=ବାକ୍ୟ-ବାଣ—ବାକ୍ୟ କେବଳ ଯେଉଁମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟସାଧନରୂପ ଅସ୍ତ୍ର) ଦେବତା ।
ଗୀର୍ପତି, } ବି.(ଗୀର୍=ବାକ୍ୟ-ପତି) ବୃହସ୍ପତି;
ଗୀଃପତି, } ପଣ୍ଡିତ ।
ଗୀଷ୍ପତି, }
ଗୁ, ବି. ସଂ. ବିଷ୍ଠା, ପୁରୀଷ ।
ଗୁଆ, ବି. (ଗୁବାକ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁବାକ । (ଗବ୍ୟଯୁ ଶବ୍ଦଜ) ବି°. ଗୋସମ୍ବନ୍ଧୀୟ, ଗବ୍ୟ । ଯେପରି—ଗୁଆ ଘିଅ, ଗୁଆ ଲହୁଣି ।
ଗୁଆଖୋଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଆ ଫଳର
ଗୁଆଖୋଳପା, } ଉପରିସ୍ଥ ଆବରଣ ବା ଖୋପା ।
ଗୁଆକଉଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) କିଆରି ଭଣ୍ଡାରି ଗଉଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ପାଠକମାନେ ବିବାହ କଲେ ବେଦିବରଠାରେ ବର ଘର ଦଶ ପୁଞ୍ଜା ଗୁଆ, ଦୁଇ ଅଣା ଏବଂ କନ୍ୟା ଘର ଦଶ ପୁଞ୍ଜା ଗୁଆ, ଦୁଇ ଅଣା ଦିଅନ୍ତି, ଏହାକୁ ଗୁଆ କଉଡ଼ି କହନ୍ତି ।
ଗୁଆଘିଅ, ବି. (ଗବ୍ୟଘୃତ ଶବ୍ଦଜ) ଗୋଦୁଗ୍ଧ-ଜନିତ ଘୃତ ।
ଗୁଆଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ଭ, ଉଦର । ଯଥା—
ଯେତେ ଯୋଗାଡ଼ ଦେବ ତୁମ୍ଭର ମାଢ଼ଫୁଲ,
ତୁମ୍ଭେ ମଣୋହି ନ କରୁଁ ସମସ୍ତ ପାଇଲ ।
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଣ ଦେଖ ମୋହର ଗୁଆଣି,
ଗନ୍ଧ ଆମୋଦଇ ଯେ କର୍ପୂର ରସ ଜାଣି । ସାକ୍ଷି.ଆ.
ଗୁଆନୋ, ବି. (ଯାବନିକ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ ଏବଂ ତାହାର ମଳଜାତ ଖତ ।
ଗୁଆପକାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗୁବାକ
ଗୁଆଦେବା, } ଦେଇ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ।
ଗୁଆଁର, } ବି°. (ଦେଶଜ) ନିର୍ବୋଧ, ମୂର୍ଖ ।
ଗମାର, } ଯଥା—
କହେ ସଜନୀ ଏଡ଼େ ଗୁଆଁର,
ଏହା ଦେଖିଲେ କରେ ପ୍ରହାର । ର. ପ.

ଗୁଆଁଶୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ନିର୍ବୋଧ ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ଦେଖିବ ଆହୁରି ରଖିବ ଦମ୍ଭ କେଉଁ ଗୁଆଁଶୀ,
କଙ୍କଣୀ ହେବାକୁ ଶଙ୍କଣୀ ରମା ହେବେ ଆଭୁଷୀ ।
ବି. ଚି. ମ.

ଗୁଆଳ, ଗୋଆଳ, } ବି. (ଗୋପାଳ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଗଉଡ଼ । ଯଥା —

ବନେ ଗୋଗୋଷ୍ଠେ ରହିଲେ ଗୁଆଳ,
ଗ୍ୱେରରୂପ ଧଇଲ ନନ୍ଦବାଳ । ଗୋ. ଖ.

ଗୁଆଳୀ, ଗୁଆଳି, ଗୋଆଳୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋପବାଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ଗଉଡୁଣୀ । ଯଥା—

କିଲେ ତେଜ କାହିଁ ଅଛୁ ଗୁଆଳି,
ତୋତେ କି କଲି ମୋର ବନମାଳୀ । ଗୋ. ଖ.

(ଗୁହାଳୟା ଶବ୍ଦଜ) ଲତାବିଶେଷ ।

ଗୁଆଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାହ ପରେ ବର କନ୍ୟା ବନ୍ଧୁଗୃହମାନଙ୍କୁ ସମାରୋହ ସହିତ ଯିବା; ବ୍ରତ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଗୁଆଲ ହୁଏ । ଯଥା—ଗୁଆଲ ସଞ୍ଜ ।

ଗୁଆଳୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଗଉଡୁଣୀ ।

ଗୁଇଁଗାଇଁ, ଗୁଇଁପୁଇଁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ପଷ୍ଟଭାବରେ ବିରକ୍ତିପ୍ରକାଶ ।

ଗୁଇ, ବି. (ଗୁପ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ଗୋପନୀୟ କଥା; ଗୁପ୍ତ ଦୋଷ । ଯଥା—ସେ ମୋର ଗୁଇ ଖୋଜୁଛି ।

ଗୁଇନ୍ଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁପ୍ତଚର ।

ଗୁଗୁଚିଆ, ଗୁଗୁର୍ଚିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ତୃଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ଉପାଙ୍ଗ ଆଣ ହେ ଗୁଗୁଚିଆରୁ ଲୁଚଏ,
କୃପଙ୍କୁ ବେ ଇଲେ ଭରଦ୍ୱାଜଙ୍କ ତନୟେ । ସା. ଖ. ଆ.

ଗୁଗୁଳ, ବି. (ଗୁଗ୍‌ଗୁଳୁର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ ଧୂପବିଶେଷ ।

ଗୁଗ୍‌ଗୁଳ, ଗୁଗ୍‌ଗୁଳୁ, } ବି. (ଗୁଜ୍-କ୍ୱିପ୍ = ଗୁଗ୍—ଏ ସ୍ଥଳରେ ବ୍ୟାଧି ଅର୍ଥ-ଗୁଡ଼ = ରକ୍ଷା କରିବା-ଅ, ଡ—ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ ଡ଼ = ଳ, ଯେ ବ୍ୟାଧିରୁ ରକ୍ଷା କରେ) ବୃକ୍ଷନିର୍ଯ୍ୟାସବିଶେଷ, ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଗୁଚ୍ଛା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁନ୍ଥା, ଗ୍ରଥନ ।

ଗୁଚ୍ଛିବା, ଗୁର୍ଚ୍ଛିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗୁନ୍ଥିବା । ଯଥା—

ଦଳମାନ ହରି କରି ସେବତୀ,
ଗୁଚ୍ଛୁ ଅଛୁ ମାଳଆ କେ ଯୁବତୀ । ଲ. ବ.

ଗୁଚ୍ଛ, ଗୁତ୍ସ, ଗୁଚ୍ଛକ, } ବି. (ଗୁ—ଶବ୍ଦକରିବା-ଛ, ଗୁଚ୍ଛ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଯହିଁରେ ଭ୍ରମରମାନେ ଶବ୍ଦ କରନ୍ତି ଅଥବା—ଗୁଧ୍ = ଖେଳା କରିବା, ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଛ (ସ—ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ, ଧ = ଦ = ତ) ସ୍ତବକ; ପୁଷ୍ପପେଣ୍ଡା; ତୃଣାଦି ଗୋଛା; ମୟୂରପୁଚ୍ଛ; ହାରବିଶେଷ, ମୁକ୍ତାମାଳା । (ଗୁଚ୍ଛ ସ୍ତବକହାରୟୋଃ—ଅମର ।) ମଲ୍ଲିକାଦି ଗଛ । (ମୂଳତ ଏବ ଯସ୍ୟ ଲତାସମୂହୋ ଭବନ୍ତି ନ ଚ ପ୍ରକାଣ୍ଡୋନ ତେ ଗୁଚ୍ଛା ମଲ୍ଲିକାଦୟଃ ।)

ଗୁଚ୍ଛପତ୍ର, ବି. ସଂ. ତାଳ ଗଛ ।

ଗୁଚ୍ଛଫଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଦ୍ରାକ୍ଷାଲତା; କଦଳୀ ବୃକ୍ଷ ।

ଗୁଜ, ଗୋଜ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଘର ଗ୍ୱଳର କାଷ୍ଠୋପକରଣବିଶେଷ ।

ଗୁଜରାଟ, ବି. (ଗୁର୍ଜ୍ଜର ଶବ୍ଦଜ) ଦେଶବିଶେଷ ।

ଗୁଜରାଟୀ, ଗୁଜୁରାଟୀ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗୁଜରାଟଦେଶୀୟ ।

ଗୁଜରାଣ, ଗୁଜୁରାଣ, ଗୁଜୁରାନ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଜୀବନୋପାୟ; ସାମୟିକ ପ୍ରୟୋଜନ; ଗରଜ ।

ଗୁଜରାତି, ଗୁଜୁରାତି, } ବି. (ଦେଶଜ) ମସଲାବିଶେଷ, ଗୁେଟ ଅଳାଇଚ । ବିଂ. ଗୁଜରାଟଦେଶୀୟ ।

ଗୁଜୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ପାହୁଡ଼ ।

ଗୁଜୁରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କାଳକାଟିବା ।

ଗୁଜ୍ଜରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ରାଗିଣୀବିଶେଷ ।

ଗୁଞ୍ଜ, ବି. (ଗୁନ୍‌ଜ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ, ଯେ ସ୍ଥଳେ ଭ୍ରମରମାନେ ଶବ୍ଦ କରନ୍ତି) ଗୁଚ୍ଛ, ସ୍ତବକ; ଗୁଞ୍ଜନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ = ଗୁଞ୍ଜା) କାଇଁଚ । ଅବ୍ୟକ୍ତ ମଧୁରଧ୍ୱନି; ମନ୍ଦସ୍ୱରଗୁଞ୍ଜ; ପଟହ, ଢକ୍କା; ପରିମାଣବିଶେଷ । (ଗୁଞ୍ଜା ତୁ କାକଚିଞ୍ଚାୟାଂ ପଟହେ ଚ କଳଧ୍ୱନୌ —ମେଦିନୀ ।)

ଗୁଞ୍ଜନ, } ବି. (ଗୁନ୍‌ଜ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅନ,
ଗୁଞ୍ଜିତ, } ତ) ଗୁଣୁଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ ।

ଗୁଞ୍ଜର, ବି. (ଗୁଞ୍ଜ୍ ଧାତୁଜ) ଗୁଣୁଗୁଣୁ ଶବ୍ଦ କରିବା । ଯଥା--

କୋକିଳ କୁହରେ ଭ୍ରମର ଗୁଞ୍ଜରେ ।

(ଦେଶଜ) ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳ; ସ୍ତ୍ରୀ-ହସ୍ତାଳଙ୍କାର-ବିଶେଷ; ଏକଜାତୀୟ ପୋକ । (କୁଞ୍ଜର ଶବ୍ଦଜ) ହସ୍ତୀ ।

ଗୁଞ୍ଜରମୁଣ୍ଡାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳ । ଯଥା—

କପାଳ ତଟେ କି ଶୋଭି ଦିଶେ ଗୁଞ୍ଜରମୁଣ୍ଡାଳ,
କିବା ଅରବିନ୍ଦ ପାଶେ ଅଳିବୃନ୍ଦ ରହେ
ଅଙ୍ଗକୁ ଅଙ୍ଗ ଯୋଡ଼ି । ର. କ.

ଗୁଞ୍ଜରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଭରଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ମଣି ଗୁଞ୍ଜରି ଶିରେ ଧରି,
ଗୋପୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନଚାରୀ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଗୁଞ୍ଜରିପାଟି, } ବି. (ଦେଶଜ) କପାଳର
ଗୁଞ୍ଜୁରିପାଟି, } ଚିତା; ଆଭରଣବିଶେଷ ।
ଗୁଞ୍ଜୁରି, } ଯଥା—

ଗୁଞ୍ଜରିପାଟି ଅଲକାବଳିକ,
ମକର କୁଣ୍ଡଳ ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳୀକ । ବି. ଚି. ମ.

ଗୁଞ୍ଜୁରିପାଟି ତାଳୁମୂଳେ,
ରତ୍ନକୁଣ୍ଡଳ ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

କରେଣ ମନ୍ଦାର ଫୁଲ ଗୁଞ୍ଜୁରି ଲଲାଟେ,
ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସାମରଥା ଧାମନ୍ତି ଓଷ୍ଠପୁଟେ । ସା. ଭା. ସ.

ଗୁଞ୍ଜରିବା, କ୍ରି. (ଗୁଞ୍ଜ୍ ଧାତୁଜ) ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧ୍ୱନି କରିବା, ଗୁଞ୍ଜନ କରିବା । ଯଥା—

ଗୁଞ୍ଜରିଲ ଅଳି ଉଠିଲା କାକଳୀ ଲହରୀ କି ସୁଲଳିତ ।
କ. ମ.

ଗୁଞ୍ଜା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. କାଇଁଚ । (ଦେଶଜ) ପେଲା, ଠେଲିବା । ବିଂ. ପେଲା ହୋଇଥିବା । ଯେପରି—ଗୁଞ୍ଜା ରୁଅ । ଗୁଞ୍ଜି ହୋଇ ପଶିବା ଲୋକ, ଲେଉଡ଼ା ।

ଗୁଞ୍ଜାଗୁଞ୍ଜି, ବି. (ଦେଶଜ) ପେଲାପେଲି; ଗଳାଗଳି । ଯଥା—

ପିଲାଏ ଖେଳନ୍ତି କାଠି ଗୁଞ୍ଜାଗୁଞ୍ଜି,
କେତେ ଶୋଭିବନ୍ତି ଦିଶେ ଦାଣ୍ଡ ମଝି ।
ଭଡ଼ ।

ଗୁଞ୍ଜିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁଞ୍ଜା-କ-ଆ) କାଇଁଚ; ଏକକାଇଁଚପରିମାଣ ।

ଗୁଞ୍ଜିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପେଲିବା; ଗଳାଇବା; ଭ୍ରମରବତ୍ ଧ୍ୱନି କରିବା । ଯଥା—

ଜଗଦ୍‌ବ୍ୟାପି ପ୍ରେମ ଜଗତ କଲ୍ୟାଣ
ଗୁଞ୍ଜେ ଭ୍ରମର ମାଳ ମାଳ । ସ୍ୱ. ନା.

ଗୁଞ୍ଜୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଭ୍ରମରଜାତୀୟ ପକ୍ଷି-ବିଶେଷ । (ଏହାକୁ ଫିରିକି ଏବଂ ଝିଣ୍ଟିକା କହନ୍ତି) । ଯଥା—

କୁମାର କରରେ ବନ୍ଧନେ ସୂତରେ
ଗୁଞ୍ଜୁରି ଯେହ୍ନେ ଭ୍ରମଇ । ର. କ.

ଗୁଟି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁଡ଼୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-
ଗୁଟିକା, } ଟିକ୍-ଆ, ଈ, ଡ଼ = ଟ) ବଟିକା;
ଗୁଟୀ, } ଗୁଳି, ଗୁଳ ।

ଗୁଟିପୋକ, ବି. (ଦେଶଜ) କୀଟବିଶେଷ ।

ଗୁଡ଼, ବି. (ଗୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଡ଼) ଇକ୍ଷୁରସ ପ୍ରଭୃତିରୁ ଜାତ ମିଷ୍ଟଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ । ହସ୍ତି-ସନ୍ନାହ, ହସ୍ତିର ସଜ୍ଜା; ଗ୍ରାସ; ଗୋଲାକାର ବସ୍ତୁ । ବିଂ. ମିଷ୍ଟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସ୍ନୁହୀବୃକ୍ଷ, ସିଝୁଗଛ । (ଦେଶଜ) ବାଳକମାନଙ୍କର ଲିଙ୍ଗ ।

ଗୁଡ଼କନ୍ଦ, ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ମିଶ୍ରଣ) ଅପରିଷ୍କୃତ ନବାତ ।

ଗୁଡ଼କଙ୍କ, ବି. (ଦେଶଜ) ବର୍ତ୍ତୁଳାକୃତି ସମୁଦ୍ରକ୍ଷାରଜାତ ଫଳବିଶେଷ । ଯଥା—

ଗୁଡ଼କଙ୍କ ଯେହ୍ନ କନ୍ଦୁକ କ୍ରୀଡ଼ା କରେ ସମୀର । ଚ. ଭା.

ଗୁଡ଼ଚୀ, ଗୁଡ଼ୁଚୀ, ଗୁଡ଼ୂଚୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ଗୁଡ଼ = (ରୋଗରୁ) ରକ୍ଷା କରିବା-ଅ-ଉର୍, ଉଚ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ] ଗୁଳୁଚଲତା ।

ଗୁଡ଼ଡମାଖୁ, ବି. (ଯାବନିକ) ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ-ବିଶେଷ ।

ଗୁଡ଼ଡ୍ଭଚ, ଗୁଡ଼ଭ୍ରକ, ବି. (ଗୁଡ଼ = ମିଷ୍ଟ-ଭ୍ୱର୍ = ଚଳି) ଦାରୁଚିନି ।

ଗୁଡ଼ଭ୍ଵକ, ଗୁଡ଼ୁଚକ, ବି. (ଗୁଡ଼ଭ୍ଵକ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଦାରୁ-ଚିନି ।

ଗୁଡ଼ପୁଷ୍ପ, ବି. (ଗୁଡ଼ = ମିଷ୍ଟ-ପୁଷ୍ପ) ମହୁଲ ଓ ତାର ଗଛ ।

ଗୁଡ଼ବଣା, ଗୁଡ଼କାଣ୍ଡି, ଗୁଡ଼କାଣିକା, ଗୁଡ଼କଣ୍ଡ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଡ଼ ରଖିବା ମାଠିଆ; ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ଗୁଡ଼ ତୟାର ସମୟରୁ ରଖି ଥାନ୍ତି ।

ଗୁଡ଼ଳ, ବି. (ଗୁଡ଼-ଲା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ଗୁଡ଼ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ମଦ୍ୟ । ବିଂ. ଗୁଡ଼ୋତ୍-ପନ୍ନ ।

ଗୁଡ଼ା, ବି. (ଗୁଡ଼୍ ଧାତୁଜ) ଗୁଡ଼ାଇବା । ବିଂ. ବେଷ୍ଟିତ । ଯଥା—

ତତକ୍ଷଣେ ହରିଙ୍କି ଧରିଣ ଯାମଳରେ,
ଗୋଳରେ ଗୁଡ଼ା କରି ବାନ୍ଧିଲେ କୋପଭରେ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

କ୍ରି. ଗୁଡ଼ାଇବାକୁ ଆଦେଶ ଦେବା ।

ଗୁଡ଼ା, ଗୁଡ଼ାଏ, ଗୁଡ଼ାକ, ଗୁଡ଼େ, ଗୁଡ଼ିଏ, ଗୁଡ଼ିକ, ଗୁଡ଼ି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନେକ ପରିମାଣ । ଯଥା—

ଏ ମାଘ ମାସର ଜାଡ ବସ୍ତ୍ର ଆମ୍ଭର ନାହିଁ,
ପାଉଁଶ ଗୁଡ଼ା ପାଡ଼ି ଶୋଇବା ଉଷୁମାଇ । ହା. ଭା. ଆ.
ଦନ୍ତ ଧାବନକୁ ଆଣି ଆମୃପତ୍ର ଗୁଡ଼ା,
ପଖାଳି ପିଢ଼ାରେ ଶୁଖାନ୍ତି ଲଟ କାପଡ଼ା । ହା. ଭା. ଆ.

ଗୁଡ଼ାଇବା, ଗୁଡ଼ଆଇବା, ଗୁଡ଼ୟାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବେଢ଼ାଇବା, ବେଷ୍ଟନ କରିବା । ଯଥା—
ବନାରସୀ ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧିଲେ ଗୁଡ଼ୟାଇ । କୃ. ଭା. ବି. ପ.

ଗୁଡ଼ାକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁଡ଼୍-ଆକ-ଆ) ତନ୍ଦ୍ରା; ନିଦ୍ରା; ଆଳସ୍ୟ ।

ଗୁଡ଼ାଖୁ, ଗୁଡ଼ାଖୁ, ବି. (ଯାବନିକ) ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ-ବିଶେଷ ।

ଗୁଡ଼ାକେଶ, ବି. (ଗୁଡ଼ା = ସିଜୁଗଛ-କେଶ, ଯାହାର କେଶ ସିଜୁପତ୍ର ପରି, ଗୁଡ଼ାକା = ନିଦ୍ରା-ଈଶ = ପ୍ରଭୁ) ମହାଦେବ, ଶିବ; ଅର୍ଜୁନ । (ଗୁଡ଼ାକେଶୋ ଧନଞ୍ଜୟଃ ।)

ଗୁଡ଼େର, ବି. (ଗୁଡ଼୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଏର —ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଗ୍ରାସ ।

ଗୁଡ଼ି, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦଜ) ମନ୍ଦିର; ଲୁଗାର ଗୁଡ଼ାହୋଇଥିବା ଅଂଶ; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ବସ୍ତ୍ରା-ଞ୍ଚଳର ଗଣ୍ଠି; କାଗଜରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକ-ପ୍ରକାର ଖେଳନା ଯାହା ପବନରେ ଉଡ଼େ ।

ଗୁଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା ଗୁଟିକା ଶବ୍ଦଜ) ସାନ ସାନ ପଥର ।

ଗୁଡ଼ିଆ, ଗୁଡ଼ିୟା, ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଜାତିବିଶେଷ, ଗୁଡ଼କାର ।

ଗୁଡ଼ିଆଣୀ, ଗୁଡ଼ିୟାଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଗୁଡ଼ିଆର ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଗୁଡ଼ୁଗାଡ଼ି, ଗୁଡ଼ୁଶଗଡ଼, ବି. (ଗଞ୍ଜାମରେ ଚଳେ) ଗୃହ-ଆଡ଼ୁ ଛପାବନ୍ଧା ଶଗଡ଼ ।

ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ । ଯେପରି—ଶଗଡ଼ ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ୁ ଚାଲୁଚି । ବି. ଗଡ଼ ଗଡ଼ ଚାଲିବା । ଯେପରି —ପିଲାଟି ଗୁଡ଼ୁଗୁଡ଼ୁ ହାମୁଡ଼ୁଛି ।

ଗୁଡ଼ୁମୁଗୁଡ଼ୁମୁ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ପଡ଼ୁଅଛି ତୋପ ଗୁଡ଼ୁମୁଗୁଡ଼ୁମୁ । ଦ. ବା.

ଗୁଣ, ବି. (ଗୁଣ୍ = ମନ୍ତ୍ରଣା କରିବା, ଅଭ୍ୟାସ କରିବା, ଗୁଣିତ କରିବା-ଅ) ଉତ୍କର୍ଷ; ଆବୃତ୍ତି; ତ୍ୟାଗ; ସତ୍ତ୍ୱରଜସ୍ତମୋରୂପକ ଗୁଣ; ଦୟା ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ବିନୟ ସୌଜନ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି; ଜ୍ଞାନ ବିଦ୍ୟା ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରଭୃତି; ରୂପ ଲାବଣ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି; କବିତାର ପ୍ରସାଦ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଓଜ ପ୍ରଭୃତି; ଶୁକ୍ଲରକ୍ତପୀତାଦି; କାଠିନ୍ୟାଦି; ତିକ୍ତାଦି; ବ୍ୟାକରଣରେ ଇ, ଉ ଆଦିରେ ଏ, ଓ ପ୍ରଭୃତି ହେବା; ଫଳ; ଉପକାର; ଗୁଣନ, ଏକ ଅଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ଅଙ୍କର ପୂରଣ କ୍ରିୟା; ନ୍ୟାୟମତେ, ରୂପରସଗନ୍ଧାଦି; ଶରୀରସ୍ଥ କଫପିତ୍ତାଦି; ଅପ୍ରଧାନ; ସୂତ୍ର; ରଜ୍ଜୁ; ମୌର୍ବୀ; ଧନୁର ରଜ୍ଜୁ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ; ଅଭ୍ୟାସ; ବୃଦ୍ଧି; ଦଣ୍ଡନୀତିରେ ସନ୍ଧିବିଗ୍ରହାଦି; ଅଂଶ, ଭାଗ; ସୂଦ, ପାଚକ । (ମୌର୍ବ୍ୟାଂ ଦ୍ରବ୍ୟାଶ୍ରିତେ ସତ୍ତ୍ୱଶୌର୍ଯ୍ୟସନ୍ଧ୍ୟାଦିକେ ଗୁଣଃ —ଅମର ।) (ଗୁଣୋ ମୌର୍ବ୍ୟାମପ୍ରଧାନେ ରୂପାଦୌ ସୂଦ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ, ତ୍ୟାଗେ ଶୌର୍ଯ୍ୟାଦିସତ୍ତ୍ୱାଦିସନ୍ଧ୍ୟାଦ୍ୟାବୃତ୍ତିରଜ୍ଜୁଷୁ । ଶୁକ୍ଲାଦାବପି ବିଂଶ୍ୟାଂ ଚ—ମେଦିନୀ ।) (ଘୁଣ ଶବ୍ଦଜ) କୀଟବିଶେଷ ।

ଗୁଣନ, ବି. (ଗୁଣ୍-ଅନ) ମନ୍ତ୍ରଣା; ଅଭ୍ୟାସ; ପୂରଣ; ଏକ ଅଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ଅଙ୍କର ଗୁଣନ କରିବା; ଆବୃତ୍ତି; ବର୍ତ୍ତନ ।

ଗୁଣନିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁଣନ-କ-ଆ, ଅକ = ଇକ) ଗୁଣନ; ଆମ୍ରେଡ଼ନ, ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି; ଅଭ୍ୟାସ; ନୃତ୍ୟ; ପାଠନିଷ୍ପତ୍ତିକରଣ ।

ଗୁଣବୃକ୍ଷ, } ବି. (ଗୁଣ = ରଜ୍ଜୁ-ବୃକ୍ଷ) ନୌକା
ଗୁଣସ୍ତମ୍ଭ, } ଜାହାଜର ମାସ୍ତୁଲ ।

ଗୁଣସଙ୍ଗ, ବି. (ଗୁଣ = ସୁଖଦୁଃଖାଦି-ସଙ୍ଗ) ସୁଖ ଦୁଃଖାଦିରେ ଆସକ୍ତି ।

ଗୁଣା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ନାସିକାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଫଲଗୁଣା ମାଠଗୁଣା ବିବେକ କରିଇ ବଣା,
ନାସାପୁଟକେ ପୁଟକେ ଥାଇ ଝଟକେ । ଲ. ବ.

ବନ୍ଧୁକ ଆଦିରେ ବାନ୍ଧିବା ପାଡ଼ୁଆ । ଯଥା—
ବେଣୀ ନଲ ଝଟକେ ଗୁଣା କରି ହାଟକେ
ମୁଠା ବାନ୍ଧିଲେ କ ଛଟକେ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

(ଗୁଣ ଶବ୍ଦଜ) ବୀଣା ପ୍ରଭୃତିର ତାର । ଯଥା—

କେଳୀପ୍ରବୀଣା ବୀଣା ବାଉଁ ଗୁଣା ହତ ମତରେ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

(ଗୁଣନ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଣିବା; X ଏହି ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ ।

ଗୁଣାଗାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ, ଜରିମାନା ।

ଗୁଣାଣ, ବି. (ଗୁଣନ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଣନ, ଅଙ୍କ ଗୁଣିବା ପ୍ରଣାଳୀ ।

ଗୁଣି, ଗୁଣୀ, ବି. (ଗୁଣ ଶବ୍ଦଜ) ଯନ୍ତ୍ରାଯନ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟା ।

ଗୁଣିଆ, } ବି. (ଗୁଣୀ ପଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଭୂତ
ଗୁଣିୟା, } ପ୍ରେତ ଛଡ଼ାଇବା ଲୋକ । ଯଥା—

ବେଶରେ ମନ୍ତ୍ରରେ ଯୁକ୍ତ ଗୁଣିଆ ଘେନି,
ବାହୁର ହୋଇଲା ସୂର୍ପଣଖା ଡ଼ାକିନୀ । ବୈ. ବି.

ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ । ଯଥା—

ବନ୍ଧୁରେ ! ତୁ ମୋ ଗୁଣିଆ ଗୁରୁ,
ବରିଛି କେ ଯିବ ତୋହ ଆଗରୁ । ବି. ଚି. ମ.

ଗୁଣିତ, ବିଂ. (ଗୁଣ୍-ତ) ପୂରିତ, ଅନ୍ୟ ଅଙ୍କଦ୍ୱାରା ଯେ ଅଙ୍କର ଗୁଣନକ୍ରିୟା ହୋଇଅଛି; ଗଣିତ ।

ଗୁଣିବା, କ୍ରି. (ଗୁଣ୍ ଧାତୁଜ) ଗୁଣନ କରିବା । ଯେପରି— ୩ X ୪ = ୧୨ । ଭାବିବା; ବିଚାର କରିବା; ସ୍ମରଣ କରିବା; ପଠନ କରିବା । ଯଥା—ସେ ପ୍ରତ୍ୟହ ବିଷ୍ଣୁ-ସହସ୍ରନାମ ଗୁଣୁଅଛନ୍ତି ।

ଗୁଣୀ, ବିଂ. (ଗୁଣିନ୍—ଗୁଣ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଗୁଣବାନ୍, ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ; ଧର୍ମୀ । ବି. ଧନୁକ । (ଦେଶଜ-ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ବେଶ୍ୟା ।

ଗୁଣୁଗୁଣୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଆନନ୍ଦଜନିତ ମୃଦୁ ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣ ଧ୍ୱନି । ବି. ଭ୍ରମର ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଗୁଣୁଗୁଣୁହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ଅଶ୍ରୁତଭାବରେ କଥା ହେବା; ଧୀରେ ଧୀରେ ନିଜେ ନିଜେ କଥା କହିବା ।

ଗୁଣ୍ଠ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୂମିର ପରିମାଣବିଶେଷ, ଏକମାଣର ୨/୫ ଅଂଶ । ବିଂ. କ୍ଷୁଦ୍ରକାୟ, ବାମନ ।

ଗୁଣ୍ଠନ, ବି. (ଗୁଣ୍ଠ୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଅନ) ବେଷ୍ଟନ । ଆବରଣ ।

ଗୁଣ୍ଠିଣୀ, ଗୁଣ୍ଠୁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ରକାୟ ବା ଖର୍ବକାୟ । ଯେପରି— ଗୁଣ୍ଠୁଣୀ ହାଣ୍ଡି ।

ଗୁଣ୍ଠିତ, ଗୁଣ୍ଡିତ, ବିଂ. (ଗୁଣ୍ଠ୍-ତ) ଧୂଳିଲିପ୍ତ, ଧୂଳିଯୁକ୍ତ ।

ଗୁଣ୍ଡ, ଗୁଣ୍ଡକ, } ବି. (ଗୁଣ୍ଡ୍ = ଚୂର୍ଣ୍ଣକରିବା-ଅ, କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଧୂଳି; ମୟଳା; ତୃଣବିଶେଷ; କଳଧ୍ୱନି; ସ୍ନେହପାତ୍ର । (ଗୁଣ୍ଡଦେଶଜ ପ୍ରାୟ ହେଲେ-ଧୂଳି ଅର୍ଥ) । ଯଥା—ସେ ତ ପଟାରେ ଗୁଣ୍ଡ ପକାଇ ନାହିଁ, ପାଠ କାହୁଁ ବୁଝିବ । (ଗୁଣ୍ଡିକୈଃ ସିତ ପୀତୈଷ୍ଟ ମଣ୍ଡୟନ୍ତୀ ଗୃହାଙ୍ଗଣଂ ।)

ଗୁଣ୍ଡି, ଗୁଣ୍ଡି, } ବି. (ଗୁଣ୍ଡିକା ଶବ୍ଦଜ) ଧୂଆଁପତ୍ର ଓ ଭଜା ଧଣିଆ ପ୍ରଭୃତିରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାନରେ ଖାଇବା ପଦାର୍ଥ; ଚୂର୍ଣ୍ଣ, ଧୂଳି । ଯଥା—

ସହସ୍ର କରେ ସେ ଭୂତଳେ
ଫିଙ୍ଗିଲେ ଅନଳ ଗୁଣ୍ଡି (ଚୁଣ) । ଋଷା ।

ମୁରୁଜ । ଯଥା—

ଶୀତଗୁଣ୍ଡି ଅଳ୍ପେ ପାଣ୍ଡବେ ଭୋଜନକୁ,
ସାରଲେ ଦେନ ସଙ୍ଗେ କୃଷ୍ଣ ପାଞ୍ଚାଳୀଙ୍କୁ । କୃ.ଖ.ବ.ପ.

ଗୁଣ୍ଡା, ଗୁଣ୍ଡି, } ବି. (ଗୁଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଧୂଳି, ଚୂର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—

ବଜ୍ର ଗ୍ରାବେ ମାରଣ ଗୁଣ୍ଡା ହେଲ ତକ୍ଷଣ
ଅସ୍ଥି ସହ ରକ୍ଷନପୂଣ । ବୈ. ବି.

(ଦେଶଜ) ଗ୍ରାସ, କବଳର ମାତ୍ରାବିଶେଷ । ଯଥା—

ଉଦକ ଭକ୍ଷି ଦେଖୀ ତନ ଗୁଣ୍ଡି ଭକ୍ଷିଲେ,
ଏମନ୍ତ ସମସ୍ତେ ଡମ୍ବରୁ ବାଦ୍ୟ ଶୁଣିଲେ । ସା.ଖ୍ରା.ଆ.

ଗୁଣ୍ଡା, ବି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକ; ବଦମାଏସ; ମୂର୍ଖ; ନୀଚ; ଚୂର୍ଣ୍ଣ; କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ; ଗ୍ରାସ; ଭୋଜନର ମାତ୍ରାବିଶେଷ ।

ଗୁଣ୍ଡାମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗୁଣ୍ଡା ଗୁଣ୍ଡା ଖାଇବା । ଯଥା—

ଅଳସୀ ମାରଇ ଫାଲୁଆ ଗୁଣ୍ଡା,
ଗୃହି ରହୁଥାଏ ଗେରସ୍ତ ହୁଣ୍ଡା । ହା. ଡ.

ଗୁଣ୍ଡି, ବି. (ତୈଲଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ କିନ୍ତୁ ଗଞ୍ଜାମୀ ଓଡ଼ିଆରେ ପ୍ରଚୁର) କୋଚାମ । (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ବସନ୍ତରୋଗ; ଉଜ୍ଜ ବା ଖେଳରେ ଖେଳୁଆଳିମାନଙ୍କର ମେଳ । ଯଥା—

ଶଲ୍ୟ ସହଦେବ ଦୁହେଁ ପୁଣି ଗୁଣ୍ଡି ହେଲେ,
ଯୁଧିଷ୍ଠିରେ ସହଦେବ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷେ ଶଲ୍ୟେ । ସା.ଖ୍ରା.ଆ.

ଗୁଣ୍ଡିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ହୃଦୟ; ଧୈର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—ଅହୋ ! ତୋର କେଡ଼େ ଗୁଣ୍ଡିଆ ।

ଗୁଣ୍ଡିକ, ଗୁଣ୍ଡିକା, } ବି. (ଗୁଣ୍ଡ୍-ଅକ, ଇ-ଆଗମ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ତଣ୍ଡୁଳାଦି ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ମୁରୁଜ ।

ଗୁଣ୍ଡିଚା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. (ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ମହାରାଜଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଗୁଣ୍ଡିଚାଦେବୀଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ଗୁଣ୍ଡିଚା) ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ରସ୍ଥ ମଣ୍ଡପ ବା ପ୍ରାସାଦବିଶେଷ । ଏଥିରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ରଥୋତ୍ସବ ସମୟରେ ସପ୍ତାହ କାଳ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି ।

ଗୁଣ୍ଡିଚାଯାତ୍ରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁଣ୍ଡିଚା-ଯାତ୍ରା) ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ରଥୋତ୍ସବ ।

ଗୁଣ୍ଡିତ, ବିଂ. (ଗୁଣ୍ଡ୍-ତ) ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ; ଚୂର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ, ଧୂଳିଯୁକ୍ତ, ଧୂଳିଲିପ୍ତ ।

ଗୁଣ୍ଡିମାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖେଳବିଶେଷ । (ଗଡ୍ଡା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଗୁଣ୍ଡିର, ଗୁଣ୍ଡର, ଗୁଣ୍ଡୁର, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ, ଚଟକାକୃତି ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

କପୋତ ପାରୁଆ ଗୁଣ୍ଡୁର,
କ୍ଷୀର ଗୋବର୍ଗ ଆଦି କରି । ଦା. ର.

ଏକପ୍ରକାର ପୋକ, ଏହି ପୋକ ଧୂଳି ଭିତରେ ରହେ ।

ଗୁଣ୍ଡୂଚ, } ବି. (ଦେଶଜ) ମୃତ୍ତିକାବିଶେଷ ।
ଗୁଣ୍ଡିଚ, } ଯଥା—

କପୋତ ଗିରିବଲେ ଭରୁଷଣ୍ଡେ ଲୁଚ,
ପଞ୍ଚ ଅନ୍ତରଗଲେ ଗିରିବଲେ ଗୁଣ୍ଡୂଚ । ନ. କେ.
ଗୁଣ୍ଡିଚମୂଷା ଖାଅନ୍ତ ଯାକୁ ଅବହେଳେ । ବୃ.ସ୍ତୁ.

ଗୁଣ୍ଡେଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗୁଣ୍ଡା କରିବା ।
ଗୁଣ୍ଡାଇବା, }

ଗୁଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲୁଚକାଳି (ଖେଳ) ।

ଗୁଡା, } ବି. (ତେଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ କିନ୍ତୁ ଗଞ୍ଜାମୀ
ଗୁଣ୍ଠ, } ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଜମିର ରାଜଭାଗ ଠିକ୍ କରି ଦେବା ଇଜାରା ।

ଗୁଡା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ର ଜୁଆଳିକି
ଗଡା, } ଯେଉଁ ଚମଦଉଡ଼ି କଡ଼ାଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧନ୍ତି ସେହି ଦଉଡ଼ିର ନାମ ।

ଗୁତ୍ସ, } ବି. (ଗୁଧ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ସ, ଧ-
ଗୁତ୍ସକ, } ଦ=ତ—କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଭ୍ରମରମାନେ ଯହିଁରେ କ୍ରୀଡ଼ା କରନ୍ତି) ସ୍ତବକ, ଗୁଚ୍ଛ; ସ୍ତମ୍ଭକ; ଗ୍ରନ୍ଥର ପରିଚ୍ଛେଦ; ହାରବିଶେଷ ।

ଗୁଦ, ବି. (ଗୁ = ବିଷ୍ଠା ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଦ, ଅଥବା ଗୁଦ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଅ) ଗୁହ୍ୟ-ଦ୍ୱାର, ମଳଦ୍ୱାର ।

ଗୁଦକୀଳ, ବି. (ଗୁଦ-କୀଳ) ଅର୍ଶରୋଗ ।

ଗୁଦଗ୍ରହ, ବି. (ଗୁଦ-ଗ୍ରହ-ଅ) ଉଦାବର୍ତ୍ତରୋଗ, ମଳବନ୍ଧ ହେବା ।

ଗୁଦଡ଼ି, } ବି. (ଯାବନିକ) କନ୍ଥା, ସନ୍ନ୍ୟାସି-
ଗୁଧଡ଼ି, } ମାନଙ୍କର ଗାତ୍ରାଚ୍ଛାଦନ; ଜୀର୍ଣ୍ଣବସ୍ତ୍ର ।

ଗୁନା, ବି. (ଦେଶଜ-ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଜଳ ପ୍ରଭୃତି ରଖିବାପାଇଁ ବୃହତ୍ ମୃତ୍ତିକା ଭାଣ୍ଡ ।

ଗୁନ୍ଥା, ବି. (ଗ୍ରଥନ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଗୁଂଥରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଗୁନ୍ଥିବା । ଯଥା—

ସେବାରେ ଅଳୀ, ଫୁଲ ଗୁନ୍ଥାରେ ମାଳୀ । ଲ. ବ.

ବିଂ. ଗ୍ରଥିତ । ଯଥା—

ବ୍ୟାଳସାହସ ଗୁନ୍ଥା ମାଳା ସଦ୍ଗୁଣ ପ୍ରବେଶ ତହିଁ ଝସାଇ । ବୈ. ବି.

ଗୁନ୍ଥିତ, ବିଂ. (ଗ୍ରଥିତ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁନ୍ଥା ହୋଇ-ଥିବା । (ଚଉସରି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଗୁନ୍ଥିବା, କ୍ରି. (ଗ୍ରଥନ ଶବ୍ଦଜ) ଫୋଡ଼ିବା; ମାଳା କରିବା । ଯଥା—

ରାଜାଙ୍କ ସକାଶେ ଗୁନ୍ଥି ଦେଉଥିଲି ସୁରଭି କୁସୁମହାର ।
ପାବଙ୍ଗ ।

ଗୁନ୍ଦୁରି, ବି. (ଗୁନ୍ଦ୍ରା ଶବ୍ଦଜ) ମିଥ୍ୟା । ବିଂ. ମିଥ୍ୟାବାଦୀ; ଗୋଳିଆ ।

ଗୁନ୍ଦୁରେଇବା, କ୍ରି. (ମିଥ୍ୟାର୍ଥକ ଗୁନ୍ଦ୍ର ଧାତୁଜ) ମିଥ୍ୟା କହିବା ।

ଗୁନ୍ଦ୍ର, ବି. (ଗୁଦ୍ = ଖେଳା କରିବା-ର, ନ ଆଗମ) ଶରତୃଣ, ଶରଗଛ । (ଗୁନ୍ଦ୍ରସ୍ତେ ଜନକଃ ଶିରଃ—ଅମର ।)

ଗୁନ୍ଦ୍ରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ମୁଥାବିଶେଷ, ନାଗରମୁଥା । (ସ୍ୟାଦ୍ ଭଦ୍ରମୁସ୍ତକୋ ଗୁନ୍ଦ୍ରା—ଅମର ।) ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ ବୃକ୍ଷ । (ଲତାଗୋବନ୍ଦନୀ ଗୁନ୍ଦ୍ରା ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁଃ—ଅମର ।)

ଗୁପ୍ତ, ବିଂ. (ଗୁପ୍ = ରକ୍ଷା କରିବା, ଗୋପନ କରିବା-ତ) ରକ୍ଷିତ; ଗୂଢ଼; ଲୁକ୍କାୟିତ; ଅଦୃଶ୍ୟ; ଅଲକ୍ଷିତ, ଅପରିଜ୍ଞାତ; ସଂବୃତ । ବି. ବୈଶ୍ୟର ଉପାଧି । (ଗୁପ୍ତଦାସାତ୍ମକଂ ନାମପ୍ରଶସ୍ତଂ ବୈଶ୍ୟଶୂଦ୍ରୟୋଃ ।)

ଗୁପ୍ତି, ବି. (ଗୁପ୍-ତି) ରକ୍ଷା; ପହରା; ଗୋପନ; ସଂବରଣ; ଭୂମିର ଗହ୍ୱର; କାରାଗାର; ଅବସ୍କର ସ୍ଥାନ; ରଥ ନୌକାଦିର ଗର୍ଭ; ଯମ; ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଗୁନ୍ଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଠାବିଶେଷ ।

ଗୁବା, ବି. (ଦେଶଜ) କପିଥାକୃତି ଗୋଟା ଗୋଟା ହୋଇଥିବା ଦେହସ୍ଥ ମାଂସପିଣ୍ଡ, ଯାହା କି ଦେହରେ ଗୋଟା ଗୋଟା ହୋଇ ଉଠିଥାଏ । ଯଥା—

ତକ୍ଷଶିଳା ଚାଲ ଗୁବା ଭେଦ ଲଖି ହୋଇ ଦୋହଲିଲା ।
ମ. ଯା.

ପଶୁମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଓ ଗୋଡ଼ରେ ଗୁବା ଗୁବା ହୋଇ ଫୁଲିଯାଇ ଘା ହୋଇଯାଏ । କୃ. ଶି.

ଗୁମ୍, ବି. (ଦେଶଜ) ନିସ୍ତବ୍ଧ । ଅଂ. ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଗୁମ୍‌ଖାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚୁପ୍ ହେବା । ଯଥା—

ଆମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରଥମେ ଏ କଥା ଶୁଣି ଟିକିଏ ଗୁମ୍‌ଖାଇ ଗଲୁଁ । ଉ. ସା.

ଗୁମ୍‌ହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବାଜିବା, ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବା ସବୁଆଡ଼େ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ହେବା ।

ଗୁମର, ବି. (ଦେଶଜ) ଅହଙ୍କାର, ଦମ୍ଭ; ଅଭିମାନ; ଇଙ୍ଗିତ, ଭିତର କଥା; ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ ।

ଗୁମରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅଭିମାନ କରିବା; ଅହଙ୍କାର କରିବା । ଯଥା—

ଅତୀତ ଭାବନାରାଶି ଉଠେ ପ୍ରାଣେ ଗୁମରି,
ଶୋଇଲି ମୁଁ ବର୍ଷଶେଷେ ଗତ କଥା ସୁମରି ।
ଉ. ସା. ୧୯. ୧.

ଗୁମା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୋଟା ଅଥଚ ଅଳ୍ପ ଉଚ୍ଚ ।

ଗୁମାନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଟେକ । ଯଥା—

ଘନଶ୍ୟାମ ଗୁଣମାନ ରଖିଅଛୁ କି ମୋ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଗୁମାନ ।
ବି. ଚି. ମ.

ଅଭିମାନ । ଯଥା—

ଗୁମାନ କରି ଗୋରି ରହି ପାରିବୁ କେବେ ? ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗୁମାନି, ଗୁମାନୀ, ଗୁମାନିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଭିମାନୀ ।

ଗୁମାସ୍ତା, ଗୋମାସ୍ତା, } ବି. (ଯାବନିକ) ଜମିଦାରି କଚେରିର ହିସାବପତ୍ର ରଖିବା ମୋହରିର ।

ଗୁମାସ୍ତାଗିରି, ବି. (ଯାବନିକ) ଗୁମାସ୍ତା ପଦର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ବା ଅଧିକାର ।

ଗୁମୁଗାମ, ଗୁମୁଗୁମୁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଷ୍ଟି ପ୍ରହାର; ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଗୁମଟ, ଗୁମୁଟ, } ବି. ଗ୍ରୀଷ୍ମ, ଉତ୍ତାପ, ଗର୍ମି ।

ଗୁମୁଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଲୁଅବିହୀନ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୃହ । ଯଥା—

ଗୁମୁଟି ଘରେ ନେଇଁ ଭରି,
ତହୁଁ ସଜାଲେ ଧୂଆଁ କରି । ବି. ପୁ.

ଗୁମୁହାଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁପ୍ତକ୍ରୋଧୀ ।

ଗୁମୁସୁମ, ଗୁମ୍‌ସୁମ, ଗୁମସୁମ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପର ପ୍ରତି ଅସୂୟା ସହ ଗୁପ୍ତ ବିଦ୍ବେଷ । ଯଥା—

ସାଆନ୍ତ ମହଲେ ଆଜ ଭାରି ଗୁମୁସୁମ,
ପିଟିବାକୁ ଘଣ୍ଟା ହେଲା ପଣ୍ଡାକୁ ହୁକୁମ । ଉ.ସା.୮.୯.

ଗୁମ୍ଫ, ବି. (ଗୁନ୍ଫ୍ = ଗ୍ରନ୍ଥନ କରିବା-ଅ) ଗ୍ରନ୍ଥନ, ଗୁନ୍ଥିବା; ଶ୍ମଶ୍ରୁ, ନିଶ; ବାହୁଭୂଷଣ; ପ୍ରବନ୍ଧସନ୍ଦର୍ଭ; ଗୁଚ୍ଛ । ଯଥା—

ସୁକୁମାରୀ ନାହିଁ ଛଳେ କମ୍ପାଇଲା
କର୍ଣ୍ଣୋତ୍ପଲକା ମୋତି ଗୁମ୍ଫ । ର. ପ.

(ତଦ୍ଭବ ଶବ୍ଦରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲେ) ଗୁହା ବା କୋଡ଼ । ଯଥା—

ରୁପିଲି ତରୁ ମୁଁ ତୋର ବିରହାଗ୍ନି
ନ ଥୁଅ ମୋ ହୃଦ ଗୁମ୍ଫ । ଲ. ପ.

ଗୁମ୍ଫନ, ବି. (ଗୁନ୍ଫ୍-ଅନ) ଗ୍ରନ୍ଥନ ।

ଗୁମ୍ଫିତ, ବିଂ. (ଗୁନ୍ଫ୍-ତ) ଗ୍ରଥିତ, ନିବଦ୍ଧ, ଗୁନ୍ଥା ।

ଗୁମ୍ଫା, ବି. (ଦେଶଜ-ଗୁମ୍ଫ ଶବ୍ଦାନୁକୃତ) ଗୁଚ୍ଛ । ଯଥା—ଏହାର ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ ଗୁମ୍ଫା ଗୁମ୍ଫା ହୋଇ ଫୁଟିଅଛି । ବାହୁର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ । ଯଥା—

ତାଡ଼ ଗୁମ୍ଫା ସରଳ ବାହୁଟି ଜଗଦଳା,
ହୃଦସ୍ଥ ଭୂଷଣ କର୍ଣ୍ଣଫୁଲ ରତ୍ନମାଳା । ସା. ଭା. ସ.

ଗୁହା, ଶିଳାଗର୍ତ୍ତ । ଯଥା—

ଗୁଳ୍ମାକୀର୍ଣ୍ଣ ଯାର ଅସଂଖ୍ୟ ଗୁମ୍ଫାରୁ ବୋଧିସତ୍ତ୍ୱର ଶିଳା ।
ଯ. କେ.

ଗୁମ୍ବଜ, ଗୁମ୍ବେଜ, ଗୁମ୍ବୁଜ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଖିଲାନ ଘର ।

ଗୁମ୍ଫାଁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗୁପ୍ତ ଅଭିମାନୀ, ଯେ ଭିତରେ ଭିତରେ ଅଳ୍ପ କଥାରେ ଅଭିମାନ କରେ ।

ଗୁରସ୍ତ, } ବି. (ଗୃହସ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ପଣ୍ଡ ।
ଗେରସ୍ତ, } ଯଥା—

ଗେରସ୍ତ ଝାଣରେ ତାକେ ଗୁହାଇ,
ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ିରେ ଘର ଦେଇ ଉଡ଼ାଇ । ହା. ଭ.

ଗୁରାଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

କେବଣ ରାଣ୍ଡୀସୁତ ଦରାଣ୍ଡି ହୋଇ ମାଇଲା
ଧରି ଭୁଷଣ୍ଡୀ ଭୁଷିଲା,
ମଧ୍ୟେ କେତେ ଗୁରାଣ୍ଡି ହେଣ୍ଡି ମାଇଲା ହେ । ସୁ. ପ.

ଗୁରାଣ୍ଡି ହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗୋଳାଇବା ।

ଗୁରାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) କୋଳାହଳ; ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତତା ସହ ଧ୍ୱନି ।

ଗୁରାଳହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅତି ବ୍ୟସ୍ତ-ଭାବରେ କୋଳାହଳ କରିବା; ଅତି ବ୍ୟସ୍ତ-ଭାବରେ ଦରାଣ୍ଡି ହେବା । ଯଥା—

ବଳିଭୂକମାନେ ପକାଇ ବୋବାଳି,
ଧାଇଁଲେ ଗିଳିବାକୁ ହୋଇଣ ଗୁରାଳି । କୃ.ଖ୍ରି.ଆ.ପ.

ଗୁରୁ, ବି. (ଗୃ = ଶବ୍ଦ କରିବା, ବୋଲିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଉ) ଆଚାର୍ଯ୍ୟ; ଅଧ୍ୟାପକ; ଉପଦେଶକ; ମନ୍ତ୍ରୋପଦେଷ୍ଟା; ଧର୍ମୋ-ପଦେଷ୍ଟା, ପୁରୋହିତ; ନିଷେକକାରକ; ବୃହସ୍ପତି; ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟ; ପିତାମାତା ପ୍ରଭୃତି; ନାଟ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ; ଦୁଇମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଓ ସଂଯୁକ୍ତା-କ୍ଷର ପୂର୍ବ ବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ଅଲଘୁ; ଭାରି; ଉତ୍କଟ; ଶ୍ଲାଘ୍ୟ; ଦୁସ୍ତର; ଦୁର୍ବହ; ମହତ୍; ବୃହତ୍; କଠିନ; ଅଧିକ; ଅତିଶୟ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ।

ଗୁରୁକାନ, ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ମିଶ୍ରଣ) ଗୁରୁ ଯେଉଁ କାନରେ ମନ୍ତ୍ର ଦିଅନ୍ତି, ଦକ୍ଷିଣ କର୍ଣ୍ଣ ।

ଗୁରୁଗୁରୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ମହିଷ ଟିପାର ଗୁରୁଗୁରୁ ଧ୍ୱନି । ଚିଲିକା ।

ଗୁରୁଜ, ବି. (ଦେଶଜ) କବାଟ ବନ୍ଦ କରିବା-ପାଇଁ ଦ୍ୱାରବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ ଲୋହଖଣ୍ଡ ଯୁକ୍ତ ଥାଏ; ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ବୋଇଲା ଖଡ଼ଗଫଳା ଧନୁ ଯେ ବାଣ,
ପଟା ଶକତି ଗୁରୁଜ ଗଦାଯୁଦ୍ଧ ଜାଣ । ସା.ଖ୍ରି.ଆ.

ଗୁରୁଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ ରଖିବା ଡୋଲି । ବିଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର ଆମ୍ବ ।

ଗୁରୁଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ହାମୁଡ଼ା ଅର୍ଥାତ୍ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଆଣ୍ଠୁ ଭରରେ ଚାଲି ।

ଗୁରୁଣ୍ଡିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶିଶୁମାନେ ଆଣ୍ଠୁରେ ଚାଲିବା । ଯଥା—

ଗୁରୁଣ୍ଡି ଗୁରୁଣ୍ଡି ଏରୁଣ୍ଡି ଉପରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବସନ୍ତି ଯାଇ ।
ବି. ଚି. ମ.

ଗୁରୁଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ମାଇଲେ ତୀକ୍ଷ୍ଣ କାଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡା,
ଗଦା ଗୁରୁଦା ଲୋହ ଦଣ୍ଡା । ବି. ରା.

ଗୁରେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟାଦି ପାଛୁଡ଼ିବା, ପାଛୁଡ଼ିଲାବେଳେ ତୁଚ୍ଛ ଅଂଶ ବାହାର କରିବା ।

ଗୁର୍ଜ୍ଜର, ବି. ସଂ. ଗୁଜରାଟ ଦେଶ; ତଦ୍ଦେଶ-ବାସୀ; ରାଗିଣୀବିଶେଷ ।

ଗୁର୍ବିଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗର୍ବ୍ = ଅହଙ୍କୃତ ହେବା-
ଗୁର୍ବୀ, } ଇନ୍-ଈ, ଅ = ଉ, ଅଥବା ଗୁରୁ = ଗର୍ଭସ୍ଥସତ୍ତ୍ୱ- ଇନ୍ - ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଗର୍ଭିଣୀ, ଅନ୍ତଃସତ୍ତ୍ୱା ।

ଗୁର୍ବୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁରୁ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଗୌରବବତୀ; ଗୁରୁପତ୍ନୀ; ଗର୍ଭିଣୀ ।

ଗୁଳ, ବି. (ଗୁଡ଼ = ଗୁଳ—ଡ଼ ଓ ଳର ଅଭେଦତ୍ୱରୁ) ଇକ୍ଷୁବିକାର ।

ଗୁଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୋଡ଼ା ଗୁଡ଼ାଖୁ କମ୍ପା ପିକାର ଭସ୍ମାକାର ଅଂଶ ।

ଗୁଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ବଟିକା; ଗୁଟିକା । ଯଥା—
ସମସ୍ତ ଭୁଙ୍ଗଳରେ ବେଗ ବଞ୍ଚଗୁଳା କଲ ପାନ ।
ର. ପ.

ଶଗଡ଼ର ଚକଦ୍ୱୟ ଯିବାର ମାର୍ଗ; ଭୂମି ବିଭାଗକରଣର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଥ; ଧନାଦି ବିଭାଗ କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରି ରଖିଥିବା ପଥ । ଯଥା---
ଭୁମ୍ଭର ଆମ୍ଭର ଆସ ପକାଇବା ଗୁଳା,
ଯାହା ଭଗେ ପଡ଼ିବ ସେ ହେବେ ଚୋର ବଳା ।
ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ନଡ଼ଆର ଚୋପା ଛଡ଼ାଇଲେ ଯେଉଁ ଗୁଟିକା ରହେ; ଶଗଡ଼ର ଉଧ୍ୱ ପାଖରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଦଣ୍ଡା ବାଉଁଶ; ଦୂରତାର ପରିମାଣ ବିଶେଷ; ଆଖୁର ମଞ୍ଜି; ବାଳକମାନଙ୍କ ଲିଙ୍ଗ ।

ଗୁଲାଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ରଙ୍ଗଫଗୁ । ଯଥା—
ନବ ତରୁଣୀଙ୍କ ଅମଳ କପୋଳ
ଅରୁଣ ଗୁଲାଲ ପାଞ୍ଚେ । ପାର୍ବତୀ ।

ଗୁଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; ବାଉଁଶରେ ନିର୍ମିତ ଚୋକାଇ । (ଏହା ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ ।)

ଗୁଲିଖୋର, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଯେ ଗୁଲି ସେବନ କରେ ।

ଗୁଳି, } ବି. (ଗୋଳକ ଓ ଗୁଳିକା ଶବ୍ଦଜ)
ଗୁଲି, } ଗୁଟିକା । ଯଥା—
କୁନ୍ଦ ରଖିଛୁ ବିଧୁ କଂସା ଗୁଳି । ର. ପ.

ବାଟୁଳି, ମୃତ୍ତିକାନିର୍ମିତ ଗୁଟିକା; ବନ୍ଧୁକରେ ପକାଇବା ନିମିତ୍ତ ଶିଂସାଗୋଳା । ଯଥା—
ରଙ୍କକ ପରିଗ ପକାଇଛୁ ଅଳି ଗୁଳି । ର. ପ.

ଶକଟାଦିର ଚକ; ଦୂରତାର ପରିମାଣବିଶେଷ, ଯେତେଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୁଳି ଯାଏ ।

ଗୁଳିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲୁଣ ବ୍ୟବସାୟରେ ଅଗ୍ରିମ ଟଙ୍କା ଗ୍ରହଣକାରୀର ଉପାଧି ନାମ ।

ଗୁଳିଆଗୁଳି, ବି. (ଶବ୍ଦଜାତ ଶବ୍ଦ) ମନ୍ଥର ଗମନ । (ଦେଶଜ) ଘଣ୍ଟାଘଣ୍ଟି । ବିଂ. ଗୋଳିଆ (ଜଳ ପ୍ରଭୃତି) ।

ଗୁଳିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁଡ୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଅକ-ଆ, ଅକ = ଇକ, ଡ଼ = ଳ) ଗୁଟିକା, ଗୁଳି; ବନ୍ଧୁକର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଲୌହଗୋଳା; ବାଟୁଳି; ଶକଟଚକ୍ର ।

ଗୁଳିକାଣ୍ଡ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଟୁଳି । ଯଥା—
ଅର୍ଜୁନ ପଦବୀ ତହିଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ,
କାଣ୍ଡ ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ତାଙ୍କ ଆୟୁଧ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଗୁଳିଗେଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ସାନ ଗେଣ୍ଡା ।

ଗୁଳିଚକାଠ, } ବି. (ଦେଶଜ) ମାଲଖମ୍ବ ।
ଗୁଳୁଚକାଠ, } ଯଥା—
ଜାନୁ ଗୁଳୁଚ କାଠ ଦେ ହଲାଇ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଗୁଳିମେଖ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲୁହା ମେଖ ବା ଲୁହାକଣ୍ଟାବିଶେଷ ।

ଗୁଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁଡ୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଅ—ଈ, ଡ଼ = ଳ) ଗୁଟିକା, ଗୁଳି; ବସନ୍ତରୋଗ ।

ଗୁଳୁଗୁଚ୍ଛ, } ବି. (ଦେଶଜ) ସାନ ଶିଶୁମାନେ
ଗୁଳୁଗୁଞ୍ଚା, } ପେଟେଇବା । ଯଥା—
ଗୁଳୁଗୁଚ୍ଛରେ ଅଧରୁ ବହଇ ଲାଳ,
ଝାଳ ବିନ୍ଦୁ ଗଳିତ ଶ୍ରୀମୁଖମଣ୍ଡଳ । ବି. ର.
ଗୁଲନ୍ତି ଆଗେ ଗୁଳୁଗୁଞ୍ଚା,
କ୍ଷଣ କ୍ଷଣକେ ପଛୁଘୁଞ୍ଚା । ଭ୍ର. ଦ. ସ୍କ.

ଗୁଳୁଗୁଞ୍ଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଶର । ଯଥା—
ବିମୁନା ଏକମୁନା ନାମ ତା ଗୁଳୁଗୁଞ୍ଚ ।
ଲଲାଟକୁ ଲକ୍ଷ କରି ଧନୁରେ ଅମଞ୍ଚି । ନୃ.ପୁ.ଷ.ତ.

ଗୁଳୁଗୁଳି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଘର୍ମ, ଗ୍ରୀଷ୍ମତାପ ।
ଗୁଳିଗୁଳି, }

ଗୁଲୁଗୁଲୁ, ବି. (ଦେଶଜ) କଣ୍ଡୁ । ଅଂ. ଶବ୍ଦାନୁକରଣବିଶେଷ ।

ଗୁଳୁଚ, }
ଗୁଳୁଞ୍ଚ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁଳୂଚୀ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମ-
ଗୁଳୂଞ୍ଚ, } ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲତାବିଶେଷ ।

ଗୁଳୁଚପାଣୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଳୁଚ ଲତାକୁ ଚେଚି ପାଣିରେ ପକାଇଲେ ତା ତଳେ ଏକ ପ୍ରକାର ଶୁକ୍ଳ ପଦାର୍ଥ ବସିଯାଏ, ତାହାକୁ ଶୁଖାଇ କରିବା ଗୁଣ୍ଡର ନାମ ।

ଗୁଳୁଞ୍ଚ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଚ୍ଛ, ସ୍ତବକ ।
ଗୁଳୁଞ୍ଛି, }

ଗୁଳୁମ, ବି. (ଗୁଳ୍ମ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଉଦର ରୋଗବିଶେଷ । ଯଥା—

ଇଅଁଳା ପିଅଁଳା ହଡ଼ଗଣ୍ଡି ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଧୂମ,
ଅନ୍ତ ଦନ୍ତ ବାତ ପିତ୍ତ ପିଳୋଦ୍ଧ ଗୁଳୁମ । ନୃ.ପୁ.ପ.ଢ.

ନଅଗୋଟି ରଥ, ନଅଗୋଟି ଗଜ, ସତାଇଶି ଗୋଟି ଘୋଡ଼ା, ପଞ୍ଚଚାଳିଶି ଗୋଟି ପାଇକ, ଏତାଦୃଶ ଚତୁରଙ୍ଗ ସେନାର ସମୂହ । ଯଥା—

ଏରୂପେ ସେନାମୁଖ ତିନରେ ଗୁଳୁମ,
ଗୁଳ ତିନଗୋଟି ହେଲେ ଗଣ ନାମ । କୃ. ଖ୍ରୀ.ଆ. ପ.

ଗୁଳୁର, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଣ୍ଟାରେ ପିନ୍ଧିବା ଏକପ୍ରକାର ଅଳଙ୍କାର ।

ଗୁଳ୍ଖାଲୁ, } ବି. (ଦେଶଜ, ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଗଞ୍ଜପାସାରର ଏକପ୍ରକାର ରଙ୍ଗ; ଶଙ୍ଖ ବାଟି କଇଥ ଅଠା ମିଶାଇ ଏହା ବର୍ତ୍ତିକୁ ତପ୍ୟାର କରନ୍ତି ।
ଗୁଳଆଲୁ, }

ଗୁଳ୍ଫ, ବି. (ଗୁଳ୍ = ଗମନ କରିବା-ଫ) ପାଦମୂଳ, ଗୋଇଠି ।

ଗୁଳ୍ମ, ବି.(ଗୁଡ଼୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ମକ୍, ଡ଼ = ଳ) ଉଦରରେ ସମ୍ଭୂତ ରୋଗବିଶେଷ, ପ୍ଳୀହାବୃଦ୍ଧି ରୋଗ; ସ୍ତମ୍ଭ, ଗଣ୍ଡି ରହିତ ଗଛ; ଗ୍ରେଠ ଗ୍ରେଠ ଗଛ; ଲତାଗୁହ; ସୈନ୍ୟସଂଖ୍ୟାବିଶେଷ । (ଗୁଳୁମ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ଘାଟ; ଥାନା; ଥାନାରେ ସ୍ଥାପିତ ସୈନ୍ୟ । (ଗୁଳ୍ମଃ ସେନାଘଟ୍ଟଭିଦୋଃ ସୈନ୍ୟରକ୍ଷଣରୁଗଭିଦୋଃ । ସ୍ତମ୍ବେ— ମେଦିନୀ ।)

ଗୁଳ୍ମିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁଳ୍ମ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଈ) ବିସ୍ତୃତ ଲତା, ଲତା ।

ଗୁବାକ, } ବି. (ଗୁ = ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଆକ) ଗୁଆ; ଗୁଆଗଛ ।
ଗୁବାକ, }

ଗୁହ, ବି. (ଗୁହ୍ = ସଂବରଣ କରିବା-ଅ) କାର୍ତ୍ତିକେୟ । (ସେନାନୀରଗ୍ନିଭୂର୍ଗୁହଃ— ଅମର ।) ବିଷ୍ଣୁ । (ବିକର୍ତ୍ତା ଗହନୋ ଗୁହଃ —ବି. ସହସ୍ରନାମ ।) ଶୃଙ୍ଗବେରପୁରାଧିପ ମ୍ଳେଚ୍ଛବିଶେଷ; ବେଗବାନ୍ ଅଶ୍ୱ; କାୟସ୍ଥମାନଙ୍କ ଉପାଧି ।

ଗୁହ, } ବି. (ଦେଶଜ) ମଳ, ବିଷ୍ଠା ।
ଗୁଅ, }

ଗୁହା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁହ୍ = ସଂବରଣ କରିବା-ଅ-ଆ) ପର୍ବତାଦିର ଗହ୍ୱର; ଗର୍ତ୍ତ; ଅଭ୍ୟନ୍ତର । (ଆତ୍ମା ଗୁହାୟାଂ ନିହିତୋଽସ୍ୟ ଜନ୍ତୋଃ ।)

ଗୁହା, } ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଗୋହା ଶବ୍ଦଜ) ସାକ୍ଷୀ ।
ଗୁହାଇ, }

ଗୁହାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋରୁମାନେ ଘାସ କୁଟା ଖାଇବାପାଇଁ ମଡ଼ାଇ ରଖିବା ପଠାବାଡ଼ି ।

ଗୁହାରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଫେରାଦ । ଯଥା—

ନରପତି ଆଗେ କରି ଗୁହାରି,
ଦଣ୍ଡ ଦିଆଇବୁଁ ହେ ବଂଶୀଧାରି !

ନିବେଦନ । ଯଥା—

ଆର୍ତ୍ତିଜନ ଗୁହାରିକି ସାବଧାନ ହେବ ହେ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

ଗୁହାରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । ବିଂ. ଯେ ଗୁହାରି କରେ । ଯଥା—

ଭୂବରାଜର ଆଗେ ଗୁହାରିଆ,
ରହିଅଛନ୍ତି ହୋଇ କେତେ ଠିଆ । ସୁ. ପ.

ଗୁହାଳ, ବି. (ଗୋଶାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଗୋରୁ ରଖିବା ଘର ।

ଗୁହାଳଖଲିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ବଳଦ ଗୁହାଳରୁ ବାହାରି ଖଣ୍ଡେଦୂର ଗୋଡ଼ ଘୋଷାଡ଼ି ଚାଲେ ।

ଗୁହାଳପୋଛା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁହାଳ ପୋଛା ଗୋବର ଇତ୍ୟାଦି ଯେଉଁ ଟୋକାଇରେ ଧରି ଫିଙ୍ଗାଯାଏ; ବିଂ. ଗୁହାଳପୋଛା ବା ଯେ ଗୁହାଳ ପୋଛେ ।

ଗୁହ୍ୟ, } ବିଂ. (ଗୁହ୍-ଯ) ଗୋପନୀୟ; ବିଜନ, ନିର୍ଜନ; ଦୁର୍ବୋଧ । ବି. ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନ; ମଳଦ୍ୱାର; ଉପସ୍ଥ; କଚ୍ଛପ; ଅହଙ୍କାର ।
ଗୋହ୍ୟ, }

ଗୁହ୍ୟକ, ବି. (ଗୁହ୍-କଣ୍, ଯ ଆଗମ, ଯେ ନିଧି ରକ୍ଷା କରେ) ଦେବଯୋନିବିଶେଷ, କୁବେରଙ୍କ ଅନୁଚର ।

ଗୁହ୍ୟକେଶ୍ୱର,ବି.(ଗୁହ୍ୟକ-ଈଶ୍ୱର) କୁବେର ।

ଗୂଢ଼, ବିଂ. (ଗୁହ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ତ) ଅନ୍ତରିତ; ଅଜ୍ଞାତ; ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ; ଗୁପ୍ତ; ଯାହା ସହଜେ ବୋଧଗମ୍ୟ ନୁହେ । ଯଥା—

ହେ ରାମ ଏ ରାକ୍ଷସ ଗୂଢ଼ବେଶ । ଜା. ପ. ନା.

ବି. ରହଃ ।

ଗୂଢ଼ପାଦ୍, ଗୂଢ଼ପାଦ, } ବି. (ଗୂଢ଼ = ଲୁକ୍କାୟିତ-ପାଦ୍, ପାଦ) ସର୍ପ, ସାପ । ବିଂ. ଗୁପ୍ତପଦବିଶିଷ୍ଟ, ଆଚ୍ଛନ୍ନପଦବିଶିଷ୍ଟ ।

ଗୂଢ଼ପୁରୁଷ, ବି. (ଗୂଢ଼ = ଲୁକ୍କାୟିତ-ପୁରୁଷ) ଗୂଢ଼ଚର, ଛଦ୍ମବେଶୀ ଦୂତ ।

ଗୂଢ଼ମୈଥୁନ, ବି. (ଗୂଢ଼=ଲୁକ୍କାୟିତ-ମୈଥୁନ =ସଙ୍ଗମ) କାକ, କୁଆ ।

ଗୂଥ, ବି. (ଗୂ= ବିଷ୍ଠା ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଥ) ବିଷ୍ଠା, ମଳ ।

ଗୂନ, ବିଂ. (ଗୂ=ବିଷ୍ଠା ତ୍ୟାଗ କରିବା-ତ, ତ=ନ) ଯେ ମଳ ତ୍ୟାଗ କରିଅଛି; ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ; ତ୍ୟକ୍ତ ।

ଗୂରଣ, ଗୋରଣ, ଗୁରଣ, } ବି.(ଗୂର୍, ଗୁର୍ = ଚେଷ୍ଟା କରିବା-ଅନ) ଉଦ୍ୟମ, ଚେଷ୍ଟା; ଉତ୍ତୋଳନ, ଉଠାଇବା ।

ଗୃଞ୍ଜନ, ବି. (ଗୃନ୍ଜ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅନ) ରସୁଣ; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ମୂଳବିଶେଷ, ଗାଜର; ବିଷାକ୍ତ ପଶୁମାଂସ ।

ଗୃଧ୍ନ, ଗୃଧ୍ନୁ, } ବିଂ.(ଗୃଧ୍=ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆକାଂକ୍ଷା କରିବା -ତ, ନୁ) ଲୋଲୁପ, ଲୋଭୀ; ଅଭିଳାଷଯୁକ୍ତ ।

ଗୃଧ୍ୟ, ବିଂ. (ଗୃଧ୍=ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆକାଙ୍କ୍ଷା କରିବା-ଯ) ଅଭିଳଷଣୀୟ, ବାଞ୍ଛନୀୟ ।

ଗୃଧ୍ର, ବି. (ଗୃଧ୍-ର) ଶକୁନିପକ୍ଷୀ, ଶାରୁଗୁଣା ପକ୍ଷୀ ।

ଗୃହ, ବି. (ଗ୍ରହ୍ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ,ର=ର) ଘର; ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ; ଭାର୍ଯ୍ୟା । (ନ ଗୃହଂ ଗୃହମିତ୍ୟାହୁର୍ଗୃହିଣୀ ଗୃହମୁଚ୍ୟତେ ।) ମେଷାଦି ରାଶି ।

ଗୃହଗୋଧିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୃହ-ଗୋଧିକା = ଗୋଇ) ଝିଟିପିଟି ।

ଗୃହପତି, ବି. (ଗୃହ-ପତି) ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମୀ, ଗୃହସ୍ୱାମୀ; ମନ୍ତ୍ରୀ ।

ଗୃହସ୍ଥ,ବି.(ଗୃହ-ସ୍ଥା-ଅ) ସଂସାରୀ, ଦ୍ୱିତୀୟାଶ୍ରମୀ; ଗୃହପତି, ଗୃହସ୍ୱାମୀ । ବିଂ. ଗୃହସ୍ଥିତ ।

ଗୃହାଗତ,ବି.(ଗୃହ-ଆଗତ) ଆଗନ୍ତୁକ, ଅତିଥି ।

ଗୃହାରାମ, ବି. (ଗୃହ-ଆରାମ) ଗୃହ ନିକଟସ୍ଥ ଉଦ୍ୟାନ ।

ଗୃହାବଗ୍ରହଣୀ,ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୃହ-ଅବଗ୍ରହ=ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅନ-ଈ) ଦେହଳୀ, ଏରୁଣ୍ଡି ।

ଗୃହିଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୃହୀ ଦେଖ) ପତ୍ନୀ, ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

ଗୃହୀ, ବି. (ଗୃହିନ୍-ଗୃହ = ଭାର୍ଯ୍ୟା-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଗୃହସ୍ଥ, ଗୃହପତି ।

ଗୃହୀତ, ବିଂ. (ଗ୍ରହ୍-ଇ-ତ) ପ୍ରାପ୍ତ; ସ୍ୱୀକୃତ, ଯାହା ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ଅଛି; ଆକ୍ରାନ୍ତ; ଧୃତ; ଆଶ୍ରିତ; ଅଭ୍ୟସ୍ତ; ଜ୍ଞାତ ।

ଗୃହୀତା, ବି. (ଗୃହୀତୃ-ଗ୍ରହ୍ =ଗ୍ରହଣ କରିବା-ତୃ) ଗ୍ରାହକ, ଗ୍ରହଣକର୍ତ୍ତା ।

ଗୃହ୍ୟ, ବିଂ. (ଗ୍ରହ୍-ଯ) ଅଧୀନ, ଆୟତ୍ତ; ଗ୍ରହଣର ଯୋଗ୍ୟ; (ଗୃହ-ଯ) ଗୃହପାଳିତ; ଗୃହୋତ୍ପନ୍ନ; ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ ।

ଗେଙ୍ଗୁଟି, ଗେଙ୍ଗୁଟୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପଥର ଚୂନର ଉପାଦେୟ ବସ୍ତୁବିଶେଷ; ପ୍ରସ୍ତରବିଶେଷ । ଯଥା---

ପୁଣି କେତେ ଥର ଗିଳିଅଛୁ ଆହା
ଗୁଡ଼ ବୋଲିଣ ଗେଙ୍ଗୁଟି । ଉ. ହା.

ଗେଞ୍ଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭିଡ଼, ଓସାର । ଯଥା—

ଏ ବାଣ୍ଟ ଅଳ୍ପ ଗେଞ୍ଚ । ବିଂ. ହୀନ ।

ଗେଞ୍ଜା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭିଡ଼ରେ ଯାକିବା,
ଗେଞ୍ଜା, } ଭିଡ଼ରେ ମାଡ଼ିବା ।

ଗେଞ୍ଜିବା, } କ୍ରି.(ଦେଶଜ) ଭିଡ଼ରେ ଯାକିବା;
ଗେଞ୍ଜିବା, } ଗୋଞ୍ଜିଦେବା ।

ଗେଞ୍ଜିହେବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କେଞ୍ଚି ହେବା,
ଗେଞ୍ଜିହେବା, } ବନ୍ଧ ହେବା । ଯଥା—

କାଣ୍ଡମାନେ ବାଜ ଘୋଡ଼ାଏ ହୋଇ ଗେଞ୍ଜି,
ପ୍ରିୟ ପ୍ରାଣଟିକି ଗୁଞ୍ଜିଲେ ଦୁଃଖେ ମଞ୍ଜି । କୃ.ଖ୍ର.ଖି.ପ.

ଗେଞ୍ଜଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗେଞ୍ଜିବା, ଯେଉଁ କାଠିଦ୍ୱାରା ଚୁଲ୍ଲୀର ନିଆଁକୁ ଗେଞ୍ଜାଯାଏ ।

ଗେଟମ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବାଙ୍ଗୁରିଆ,
ଗେଟମା, } ବାମନ ।

ଗେଟମୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବାଙ୍ଗୁଣି ।

ଗେଟିରିଉତରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଚକା ସରୁ ଅଳ୍ପ ଡେଙ୍ଗ ଧାନ, ଏହାର ଚାଉଳ ଧୋବ ହୁଏ ।

ଗେଟେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ ।

ଗେଠା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗୋଲମ ।

ଗେଠି, ବି. (ଦେଶଜ) ପଥର ଗୋଡ଼ି ।

ଗେଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବାଙ୍ଗର, ଠୁଙ୍ଗା ।

ଗେଡ଼ୀ, ବିଂ.(ଦେଶଜ) ବାଙ୍ଗୁଣି, ଖର୍ବାକୃତି ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଗେଣ୍ଠି, ବି. (ଦେଶଜ) ଚୂନଗୋଡ଼ି ।

ଗେଣ୍ଡା, ବି. (ଗଣ୍ଡୂକ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳରେ ଥିବା ଶମ୍ବୂକ ଜନ୍ତୁବିଶେଷ ।

ଗେଣ୍ଡାମାଟି, ବି. (ଗଣ୍ଡୂକ-ମୃତ୍ତିକା ଶବ୍ଦଜ) ଗେଣ୍ଡା ଗାଳିଥିବା ମାଟି ।

ଗେଣ୍ଡାଳିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଉଡ଼ିଗଲା ଗେଣ୍ଡାଳିଆ ଝାଡ଼ିଦେଲା ପର,
ଜେମାଦେଈ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି ଦେଖି ବୁଢ଼ାବର ।

ଗେଣ୍ଡୁ, ବି. (ଗେଣ୍ଡୂକ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପବିଶେଷ । ଯଥା—

ମଧୁ ଗୃଖି ଗୃଖି ପ୍ରଜାପତି ବୁଲେ
ଗେଣ୍ଡୁଫୁଲେ କୁରୁବକେ । ଛବଣୀ ।

ଏକପ୍ରକାର ଧାତୁ; କଉଡ଼ିବିଶେଷ ।

ଗେଧ, ବି. (ଦେଶଜ) ବୁଢ଼ା ମାଙ୍କଡ଼ । ଦଳପତି ମାଙ୍କଡ଼ ।

ଗେଧା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମୋଟା ।

ଗେନ୍ଦାଫୁଲ, ବି. (ସମ୍ବଲପୁରରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଗେଣ୍ଡୁଫୁଲ ।

ଗେନ୍ଦୁକ, } ବି. (ଗେ = ଗଗନେ ଇନ୍ଦୁରିବ
ଗେଣ୍ଡୂକ, } ଗେନ୍ଦୁକଃ, ଗଗନରେ ଇନ୍ଦୁପ୍ରାୟ
ଗେଣ୍ଡୁକ, } ଦିଶୁଥିବାରୁ, କଡ଼୍ୟତେ ଭିଦ୍ୟତେ
ଗେଣ୍ଡୁ, } ଇତି କଣ୍ଡୁକଃ, କଡ଼ ଭେଦନେ, କେହି କେହି କଡ଼୍ ଧାତୁର ଅର୍ଥ ଭିଦ୍ୟ ହୁଏ ବୋଲି କଣ୍ଡୁକ କହନ୍ତି—କଡ଼୍-ଉକ, ମ ଆଗମ, ଗମ୍ = ଗମନ କରିବା-ଇଣ୍ଡୁ, କ—ସ୍ୱାର୍ଥେ) କନ୍ଦୁକ, ବର୍ତ୍ତୁଳାକୃତି ଖେଳନାବିଶେଷ ।

ଗେବିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ—ଅନାଦର ଅର୍ଥରେ) ଖାଇବା ।

ଗେରସ୍ତ, ବି. (ଗୃହସ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହସ୍ୱାମୀ ।

ଗେରସ୍ତାଣୀ, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୃହସ୍ଥ-ଆନୀ—ଏଥିରୁ
ଗେରଡାଣୀ, } ଜାତ)ଗୃହାଧିକାରିଣୀ । ଯଥା—

କି କରିବେ ଭାଇ ବାପା ତୋହର,
ଘର ଗେରଡାଣୀ ମୁହିଁ ମୋ ଘର । ହ୍ରା. ତ.

ଗେରୁ, ବି. (ଗୈରିକ ଶବ୍ଦଜ) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ପର୍ବତ-ମୃତ୍ତିକାବିଶେଷ । ଯଥା—

ମନଶିଳେ ଗେରୁ ଘୋଷଣ ତିଳକ
ରଚିଲେ ମୋର ଲଲାଟେ । ବି. ଚି.

ଗେରୁଆ, ବିଂ. (ଗେରୁ-ଉଆ) ଗେରୁର ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ, କଷାୟ ।

ଗେଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରଦ୍ଧା । ଯଥା—

କେ ବୋଲେ କି ବୋଲ ମଧୁକର ଗେଲ
ବଢ଼େ ନିଦ୍ରା ପଦ୍ମକୋଳକୁ । ର.କ.

ପ୍ରେମ, ସ୍ନେହ । ଯଥା—

କରନ୍ତି ଗେଲ ନାନା ସୁଖ ପାଇ । ର. କ.

ଇଙ୍ଗିତ ବା ଭଙ୍ଗୀ । ଯଥା—

ବୋଲିଦେଲି ସିନା ଗେଲେ ହସି,
ବିଶ୍ୱେ ତୋ ସମେ ନାହିଁ ବିଶ୍ୱାସୀ । କ.ଚ.ଚ.

ଗେଲବସର, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ନେହ, ଆଦର । ବିଂ. ଗେହ୍ଲା, ସ୍ନେହ ବା ଆଦରର ପାତ୍ର । ଯଥା—

ପିଲା ତ ଆଗରୁ ଗେଲବସର ସେରନ୍ତାରେ ବଢ଼ିଛି । ଭ. ସା.

ଗେଲା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସେରନ୍ତା, ସ୍ନେହ
ଗେହ୍ଲା, } ବା ଆଦରର ପାତ୍ର ।

ଗେଲାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସ୍ନେହ ବା
ଗେହ୍ଲେଇବା, } ଆଦର କରିବା । ଯଥା—
ଗେହ୍ଲାଇବା, }

ନୃତନାଙ୍କୁ କହୁଛନ୍ତି ଗେହ୍ଲାଇ । ବ. ଚ. ମ.

ଭଙ୍ଗୀ କରିବା । ଯଥା—

ମୁଖ ହଲାଇ ଗେହ୍ଲାଇ ଭାଷା କହୁବାର । ଲ. ବ.

ଗେଲାଣି, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସେରନ୍ତୀ, ସ୍ନେହ
ଗେହ୍ଲାଣି, } ବା ଆଦରର ପାତ୍ରୀ ।

ଗେହ, ବି. (ଗୃହ୍ଣାତି ପୁରୁଷେଣାର୍ଜିତଂ ଧନମିତି ଗୃହଂ ଗେହଂ ଚ—ଅମର ଟୀକା ।) ଗୃହ ।

ଗେହେଶୂର, ବି. (ଗେହେ = ଘରେ-ଶୂର୍) କାପୁରୁଷ, ଅକ୍ଷମ ବ୍ୟକ୍ତି । ବିଂ. ଗୃହରେ ବସିରହି ଆତ୍ମଶ୍ଳାଘାକାରୀ ।

ଗୈରିକ, ବି. (ଗିରି = ପର୍ବତ-ଇକ) ଗେରୁ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ । (ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣେଽପି ଗୈରିକଂ—ଅମର ।) ବିଂ. ଗିରିସମ୍ଭୂତ ।

ଗୈରେୟ, ବି. (ଗିରି-ଏୟ) ଶିଳାଜତୁ; ପର୍ବତଜାତ ବସ୍ତୁ ।

ଗୋ, ଗୌ, ବି. (ଗମ୍ = ଗମନ କରିବା-ଓ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ପଶୁ; ବୃଷ; ଚନ୍ଦ୍ର; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ସ୍ୱର୍ଗ; ଚକ୍ଷୁ; ବାଣ; ବଜ୍ର; ଜଳ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ; କେଶ; କିରଣ; ଯାଗବିଶେଷ । ସ୍ତ୍ରୀ. ଧେନୁ; ଦିଗ; ବାକ୍ୟ; ପୃଥିବୀ; ମାତା; ଗାୟତ୍ରୀ । (ସ୍ୱର୍ଗେଷୁପଶୁବାକ୍‌ବଜ୍ରଦିକ୍‌-ନେତ୍ରଘୃଣିଭୂଜଳେ, ଲକ୍ଷ୍ୟଦୃଷ୍ଟ୍ୟା ସ୍ତ୍ରିୟାଂ ପୁଂସି ଗୌଃ—ଅମର ।) (ଗୌଃ ସ୍ୱର୍ଗେ ବୃଷଭେ ରଶ୍ମୌ ବଜ୍ରେ ଶୀକରେ ପୁମାନ୍, ଅ ର୍ଜୁ ନୀ ନେ ତ୍ର ଦି କ୍ ବା ଣ ଭୂବାଗାଦିଷୁ ଯୋଷିତି— ବିଶ୍ୱ ।) (ଗୌର୍ନାଦିତ୍ୟେ—

କୋଷାନ୍ତର ।) (ଦେଶଜ) ଅଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. ସମ୍ବୋଧନ । ଯଥା—

ଶିଶୁ ସଙ୍ଗେ ମାଗୋ ଏହିରୂପେ
ମୋର ଜୀବନେ ହେଲା ସମାଧି । ପାର୍ବତୀ ।

ଗୋଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ମର୍ମ; ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ ବିଷୟ । (ଗୁପ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହଚ୍ଛିଦ୍ର; ଗର୍ତ୍ତ । (ଗୋଧି ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଗୋଇ ସାପ ନାମକ ବିଳେଶୟ ଜନ୍ତୁ ।

ଗୋଇଠା, ବି.(ଦେଶଜ)ପାଦାଘାତ । ଯଥା—

ଗୋଇଠା ପ୍ରହାର ନେବେ ତା ମୁଖୁ ଉଠାର । ମ.ଯା.

ଗୋଇଠି, ବି. ପାଦମୂଳ । (ଘୁଣ୍ଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଳ୍‌ଫ; ପାଦମୂଳରେ କରିବା ପ୍ରହାର ।

ଗୋଈ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋପୀ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ)
ଗୋଇ, } ଗଉଡ଼ୁଣୀ; ଗୋପାଙ୍ଗନା । ଯଥା—

କଷ୍ଟ କଷ୍ଟେ ଗୋଈ କ୍ରୋଧଭର ହୋଇ
ବୋଇଲେ ଶୁଣ ହେ କରୁଣା । ର. କ.

ଗୋଏନ୍ଦା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଚର ବା ଦୂତ,
ଗୋଇନ୍ଦା, } ଯେ ସମ୍ବାଦ ଦିଏ; ଗୁପ୍ତଚର ।

ଗୋକର୍ଣ୍ଣ, ବି. (ଗୋ = ଗୋରୁ-କର୍ଣ୍ଣ = କାନ) ଅନାମିକାଯୁକ୍ତ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ପରିମାଣ, ବିତସ୍ତି; ଗଣ୍ଡୁଷ; ମୃଗବିଶେଷ; ଅଶ୍ୱତର; ସର୍ପ; ତୀର୍ଥବିଶେଷ ।

ଗୋକୁଳ, ବି. (ଗୋ-କୁଳ-ସମୂହ) ଗୋସମୂହ; ଗୋଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ, ଯମୁନାନଦୀତୀରସ୍ଥ ଗ୍ରାମ-ବିଶେଷ; (ଗୁଗ୍ଗୁଳ ଶବ୍ଦଜ—ପୁରୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଗୁଗ୍ଗୁଳ ନାମକ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ । ଯେପରି—ଝୁଣା ଗୋକୁଳ ।

ଗୋକ୍ଷୁର, } ବି. ସଂ. କଣ୍ଟକ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।
ଗୋକ୍ଷୁରକ, } (ଗୋକଣ୍ଟକୋ ଗୋକ୍ଷୁରକଃ —ଅମର ।)

ଗୋଖର, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଷଧର ସର୍ପବିଶେଷ; କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ ।

ଗୋଖର୍ବ, } ବି. (ଗୋକ୍ଷୁର ଶବ୍ଦଜ) କଣ୍ଟକ
ଗୋଖୁର୍ବ, } ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ମୂର୍ଖ, ମୂଢ଼ । ଯଥା—

ଗୋଖର୍ବ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏ ଅଟଇ ମହାଦୁଷ୍ଟ । ସା. ଭ୍ର. ଆ.

ଗୋଖା, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଚଜାତିବିଶେଷ ।
ଯଥା—
ହାଡ଼ି ବାଉରି ଗୋଖା ଆର,
କଣ୍ଡରା ପାଣ ଅଗ୍ରେ ବର । ବି. ପୁ.
ବିଂ. ଯାହାର ଦେହ ମୋଟା ଓ ଦୃଢ଼; ହୁଣ୍ଡା; ମୂର୍ଖ ।

ଗୋଗୋଛବାଡ଼ିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଲ ମନ୍ଦ ନ ବିଚାରି ପିଟିବା ।

ଗୋଗ୍ରନ୍ଥି, ବି. ସଂ. ଗୋଷ୍ଠ; ଶୁଷ୍କ ଗୋମୟ ବା ଘସି ।

ଗୋଙ୍ଗାନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ ।

ଗୋଚର, ବି. (ଗୋ = ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ଗୋରୁ-ଚର୍-ଅ) ଆଶ୍ରୟ; ବିଷୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ଅନୁଭବ କରାଯାଏ । ଯେପରି—ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଗୋଚର, ଚକ୍ଷୁଗୋଚର ଇତ୍ୟାଦି । ସାକ୍ଷାତ୍କାର; ଗୋରୁ ଚରିବା ସ୍ଥାନ; ଜ୍ୟୋତିଷରେ ତାତ୍କାଳିକ ଗ୍ରହସଞ୍ଚାର । ବିଂ. ଆଶ୍ରିତ, ସ୍ଥିତ ।

ଗୋଚନା, } ବି. (ଗୋରୋଚନା ଶବ୍ଦଜ)
ଗୋର୍ଚ୍ଚିନା, } ଗୋରୋଚନା ।
ଗୋରୁଚନା, }

ଗୋଛ, } ବି. (ଗୁଚ୍ଛ ଶବ୍ଦଜ) ବିଡ଼ା; ସମୂହାର୍ଥ ।
ଗୋଛା, }

ଗୋଛାଗୋଛା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବିଡ଼ା ବିଡ଼ା; ପଲ ପଲ; ପ୍ରଚୁର ।

ଗୋଛାଇତ, } ବି. (ଦେଶଜ) ସଂଜ୍ଞାବିଶେଷ;
ଗୋଛେଇତ, } ହାଡ଼ି ।

ଗୋଛି, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଂସପେଶି; ସନ୍ଧିସ୍ଥାନ ।

ଗୋଛିକାର, ବି. (ଦେଶଜ) ସଂଜ୍ଞାବିଶେଷ; ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେବକବିଶେଷ ।

ଗୋଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ମେଖ; ଗୃହର ପକ୍ଷିଆ ପ୍ରଭୃତିରେ ବସାଇବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ । ବିଂ. ସୂକ୍ଷ୍ମାଗ୍ରକୁଞ୍ଚିତ । ଯଥା—
ମ୍ଲେଚ୍ଛେ କରୁଥାଇ ଅଧର ଗୋଜ,
ଚୁମ୍ବନ ନ ଦିଏ ବାରଇ ଲଜ । ସୁ. ରେ.

ଗୋଜଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ନଆଁ ଖେଳାଇବା ଖୁଣ୍ଟା ।

ଗୋଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ତୃଣ ଆଦିର ପତ୍ର ।
ଯଥା—
ତୃଣ ବ୍ରହ୍ମସ୍ୱ ନେବା ଲୋକଙ୍କୁ ଡ଼କାଇଲା,
ଗୋଜା ଚେର ମୂଳ କଳନ୍ତର ଛାଡ଼ିଦେଲା । ନୃ. ପୁ. ପ. ଛ.
ଭୂମି ବାଣ୍ଟିର ନିର୍ଣ୍ଣୟସୂଚକ; ମେଖ ବା କୀଳକ । ବିଂ. ସୂକ୍ଷ୍ମାଗ୍ରକୁଞ୍ଚିତ; ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ମୁନିଆ ।

ଗୋଜକାଠି, ବି. (ଦେଶଜ) ସିନ୍ଧି କରିବାର ଅସ୍ତ୍ର, ସିନ୍ଧିକାଠି; ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଜୁଡ଼ାରେ ପିନ୍ଧିବା ଏକପ୍ରକାର କାଠି ।

ଗୋଟମା, ବି. (ଦେଶଜ) ନଡ଼ିଆକଷି ।

ଗୋଟା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବର୍ତ୍ତୁଳ; କଡ଼ା, ଏକ ।

ଗୋଟାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚଳୁ ବାଛି-
ଗୋଟେଇବା, } ନେବା; ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା; ଶସ୍ୟାଦି ତୋଳିବା ।

ଗୋଟାଏ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକ, ଏକଗୋଟି ।
ଗୋଟିଏ, }

ଗୋଟାକେତେ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କେତେକ ।
ଯଥା—
ଝିଙ୍କାଝିଙ୍କି କରି ପକାଇ ମୋତେ ଡଲେ,
ଗୋଇଠା ଗୋଟାକେତେ ମାଇଲା ତ ବଳେ ।
କୃ. ଖ୍ରୀ. ବି. ପ.

ଗୋଟାଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଲାକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଡ଼ି ।

ଗୋଟି, ଗୋଟିଏ, }
ଗୋଟିକ, (ଆଦରାର୍ଥ) } ବିଂ. ଏକମାତ୍ର ।
ଗୋଟା, ଗୋଟାଏ, }
(ଅନାଦରାର୍ଥ) ଗୋଟାକ, }

ଗୋଟି, ବିଂ. (ଗୋଷ୍ଠୀ ଶବ୍ଦଜ) ଏକତ୍ରିତ ।
ଯଥା—
ଏମାନଙ୍କ ଧନୁକୁ କାଣ୍ଡରେ ମୁଁ କାଟି,
ଆଣନ୍ତୁ କ୍ଷଣକରେ ମୋ ଗାଈ କରି ଗୋଟି ।
କୃ. ଖ୍ରୀ. ବି. ପ.

ଗୋଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ରଥ ଚକ୍ର ପରି ଚକ୍ର ଥିବା ଏକବଳଦିଆ ଶଗଡ଼ । ଯଥା—
ଟାଙ୍ଗା ଦେଖିଲେ ଆମ ଗଡ଼ଜାତଆଙ୍କର ଗୋଟିଆ ମନେ ପଡ଼େ । ଖ୍ରୀ. ସା. ୧୧ ଖ୍ରୀ.
ବିଂ. ଏକମାତ୍ର ।

ଗୋଟିକରବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଏକତ୍ରିତ କରବା, ସମ୍ମିଳିତ କରବା । ଯଥା—

କୋଟିଏ ମଦନ ଯାର ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗକୁ,
ଗୋଟି କଲେ ହେଲେ ଯୋଟି ନୋହିବେ କାଳକୁ । ସୁ. ପ.

ଗୋଟିକା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକୁଟିଆ,
ଗୋଟିକିଆ, } ଏକମାତ୍ର ଯୁକ୍ତ ।

ଗୋଟିଗୋଟି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକ ଏକ ।

ଗୋଟିପୁଅ, } ବି. (ଦେଶଜ) ନାଟୁଆପିଲା;
ଗୋଟିପୋ, } ଏକପ୍ରକାର ନାଚ । (ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ପିଲା ମାତ୍ର ନାଚ କରି ବନ୍ଧମାନ ଭଙ୍ଗି ଦେଖାଉଥାଏ ।) ଯଥା—

ସତ କଥା ଓଡ଼ିଆକୁ କେ ଯିବ ଆଦର,
ଗୋଟିପୋମାନେ ଯେ ଦେଇଛନ୍ତି ଶ୍ରାଦ୍ଧ କର । ଛ. ଭ୍ର.

ଗୋଟିପୋକ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଟପୋକ, ଏହି କୀଟ ଟସର ସୂତା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ ।

ଗୋଟିହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଏକତ୍ରିତ ହେବା, ସମ୍ମିଳିତ ହେବା ।

ଗୋଠ, ବି. (ଗୋଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ—ପ୍ରାକୃତ ଗୋଠ୍ଠରୁ ଜାତ) ଗୋରୁ ରଖିବା ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ଗୋଠକୁ ଗଡ଼ଉ ନେଉଛୁ ଗୋଧନ । ଗୁ. ମା.

ଗୋଗ୍ଚରଣ ଭୂମି; କଟିଦେଶର ଭୂଷଣ; ଫଳ ।

ଗୋଠଫଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଭକ୍ଷ୍ୟ କାକୁଡ଼ି ବା ଗୋରକ୍ଷ କାକୁଡ଼ି । ଯଥା—

ଦୁଇ କଲେ ଦୁଇ ଗୁଆ ଯାଉଅଛୁ ବର,
ଗୋଠଫଳ ବଳଦ ଶ୍ରେବାଏ ଧୀର ଧୀର । ମ. ସଂ.

ଗୋଠିଆ, ବିଂ. (ଗୋଷ୍ଠୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ଗୋଠରେ ଥିବା (ଗାଈ ପ୍ରଭୃତି) ।

ଗୋଠୀ, } ବି. (ଗୋଷ୍ଠୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ଗୋଠି, } ସମୂହ ବା ସମାଜ ।

ଗୋଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ରଞ୍ଜା, ଜହ୍ନି କାକୁଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ମାଡ଼ିବାପାଇଁ ପୋତିବା ଖୁଣ୍ଟି; ମୂଳ ବା ଆଦି । (ପ୍ରାକୃତ ଗୋଡ୍ଡୋ ଶବ୍ଦଜ) ପାଦ, ଚରଣ । ଯଥା—

ଫରକଟା ଗୋଡ଼େ ପୂର୍ଣି ହୁଏ ଠିଆ । ଦ. ବା

ଗୋଡ଼କନା, } ବି. (ଦେଶଜ) ମୋଜା ।
ଗୋଡ଼ମୁଣା, }

ଗୋଡ଼ଦେବା, କ୍ରି. ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ।

ଗୋଡ଼ାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପଛରେ
ଗୋଡ଼େଇବା, } ଧାଇଁବା । ଯଥା—

କେକାଶିଶୁ ପଛେ ଗୋଡ଼ାନ୍ତି । ଧ. କ.

ଗୋଡ଼ାଉକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶତ୍ରୁର ପଛରେ ଯେ ଗୋଡ଼ାଏ । ଯଥା—

ଖୁଷ୍ଟ ପଗ୍ଚରନ୍ତ ଦ୍ରୋଣଗୁରୁ ନକଟର,
ପଳାଉକ ଗୋଡ଼ାଉକ ଅଟେ କେ ବଗ୍ଚର । ସା.ଖ୍ରି.ବ.ପ.

ଗୋଡ଼ି, } ବି. (ଦେଶଜ) ସାନ ସାନ
ଗୁଡ଼ି, } ପଥର ।

ଗୋଡ଼ିବାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଗୋଡ଼ଶାଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) କାଷ୍ଠର ଯୋଡ଼ିବା
ଗୋଡ଼ଗ୍ଚାଲ, } ସ୍ଥାନରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବା କଣ୍ଟା ।

ଗୋଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁନ୍ = ଗଣନା କରବା-ଅ-ଈ) ପରିମାଣବିଶେଷ; ପରିମାଣବିଶେଷର ପାତ୍ର; ଥଳି, ବସ୍ତା ।

ଗୋଣ୍ଡ, ବି. (ଗୁଣ୍ଡ୍ = ବେଷ୍ଟନ କରବା, ଜଡ଼ାଇବା-ଅ) ନୀଚଜାତିବିଶେଷ; ନାଭିଦେଶର ବର୍ଦ୍ଧିତ ମାଂସ; ବର୍ଦ୍ଧିତ ନାଭି; ନାଭି । (ଗୋଣ୍ଡଃ ପାମରଜାତୌ ଚ ବୃଦ୍ଧନାଭୌ ଚ ସମତଃ—ରୁଦ୍ର ।)

ଗୋତ, } ବି. (ଗୋତ୍ର ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ
ଗୋତ୍ତ, } ଗୋତ୍ତ) ବଂଶ ।

ଗୋତମ, } ବି. ସଂ. ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରଯୋକ୍ତାମୁନି;
ଗୌତମ, } (ଗୋ = ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ) ବୌଦ୍ଧମତପ୍ରଗ୍ଚାରକ ମୁନି । (ବର୍ଦ୍ଧିମାଂ ଗୋତମଂ-କୃତ୍ସ୍ନ ।)

ଗୋତର, ବି. (ଗୋତ୍ର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପୂର୍ବ ବଂଶଧର ନାମ ।

ଗୋଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୁବନ ।

ଗୋଡାମରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦଗାଦାର; ଧୂର୍ତ୍ତ । ବି. ପାଣିର ଏକ ସ୍ଥାନରେ ବୁଡ଼ି ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ବାହାରିବା ।

ଗୋତାମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିବା ।

ଗୋତ, ବି. (ଦେଶଜ) ପର ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ମାଗି ପେଟ ପୋଷିବା । ବିଂ. ଯେ ଗୋତ ପଶିଥାଏ । ଯଥା—

ଆବର କୁଟୁମ୍ବ ଲୋକେ ପଶନ୍ତ ଯାଇ ଗୋତ,
ଗୋତ ଶବଦ ବନ୍ଧ ହୁଅଇ ପୋଷା କଥ । ନୃ.ପୁ.ସ.ଚ.

ଗୋତପଶା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ପର
ଗୋତପସା, } ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ମାଗି ପେଟ ପୋଷିଥାଏ ।

ଗୋତପଶିବା, କ୍ରି. ଶରଣାପନ୍ନ ହେବା ।

ଗୋତ୍ର, ବି. (ଗୋ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ତ୍ର— ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ, ଯେ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ କହେ) ବଂଶ; ନାମ; କୁଳପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଋଷି; ଅରଣ୍ୟ; କ୍ଷେତ୍ର; ପଥ; ଛତ୍ର; ଗୋଗୃହ । (ଗୋ = ପୃଥିବୀ-ତ୍ରୈ-ଅ) ପର୍ବତ । (ଗୋତ୍ରଂ ଶୈଳେ କୁଳେଽପି ଚ; ଗୋତ୍ରଂ କୁଳାଖ୍ୟୟୋଃ କାନନକ୍ଷେତ୍ରବର୍ତ୍ମସୁ— ମେଦିନୀ ।)

ଗୋତ୍ରଭିଦ୍, ବି. (ଗୋତ୍ର = ପର୍ବତ-ଭିଦ୍-କ୍ୱିପ୍) ଇନ୍ଦ୍ର ।

ଗୋତ୍ରମାରୁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଦଗାଦାର, ଦଗାବାଜି ।

ଗୋତ୍ରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ପୃଥିବୀ; ଗୋସମୂହ ।

ଗୋଦ, ବି. (ଗୋ = ବାକ୍ ଇତ୍ୟାଦି-ଦା-ଅ) ମସ୍ତିଷ୍କ, ମଗଜ; ଗୋଦାବରୀ ନିକଟସ୍ଥ ଦେଶବିଶେଷ । ବିଂ. ଗୋଦାତା ।

ଗୋଦ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବାତବିକୃତିରେ
ଗୋଦର, } ସ୍ଥୂଳ ହୋଇ ଯାଇଥିବା
ଗୋଦରି, } ଚରଣାଦି, ଶ୍ଳୀପଦ ।

ଗୋଦଣି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଚରଣରେ ଶ୍ଳୀପଦ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା—

ଗୋଦଣି ଲୋ ଗୋଡ଼କୁ ଗୁହାଁ ।

ଗୋଦା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋ = ଜଳ, ସ୍ୱର୍ଗ-
ଗୋଦାବରୀ, } ଦା-କ୍ୱିପ୍) ନଦୀବିଶେଷ ।

ଗୋଦାମ, ବି. (ଯାବନିକ) ବିକ୍ରୟାର୍ଥ ବା ଅନ୍ୟ ଅଭିପ୍ରାୟରେ ରକ୍ଷିତ ପଦାର୍ଥମାନ ରଖିବା ସ୍ଥାନ, ଗଞ୍ଜ ।

ଗୋଦାମରଦ୍ଦ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଅକର୍ମଣ୍ୟ ।

ଗୋଦାରଣ, ବି. (ଗୋ = ଭୂମି-ଦାରଣ) ଲଙ୍ଗଳ; କୋଦାଳ, କୋଡ଼ି ।

ଗୋଧଡ଼ି, } ବି.(ଦେଶଜ) ଚିରାକନ୍ଥା; ଚିରାକନ୍ଥା
ଗୋଧଡ଼ି, } ମୁଣା; ଯେ ଗୋଧଡ଼ି ଧରିଥାଏ,
ଗୋଦଡ଼ି, } ଭିକ୍ଷୁ ବା ଯୋଗୀ । ଯଥା—

ଗୋଧଡ଼ି ଧର୍ମ ଆଶ୍ରେ କରି,
ଜ୍ଞାନଗୋଧଡ଼ି ଝୋଲ ଧରି । ଦା. ର.
ତା ଦେଖି ସେ ଜ୍ଞାନଗୋଧଡ଼ି,
ମନେ ପାଇଲା ତାପ ବଡ଼ି । ଦା. ର.

ଗୋଧନ, ବି. (ଗୋ-ଧନ = ସମୂହ) ଗୋରୁ-ସମୂହ; ଗୋରୂପ ଧନ ।

ଗୋଧରି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅକର୍ମଣ୍ୟ ।

ଗୋଧା, } ବି. (ଗୁଧ୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଅ-
ଗୋଧିକା, } ଆ-ଆକାରର ପୂର୍ବେ ଇକ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଗୋଇସାପ; ଧନୁର୍ଗୁଣାଘାତ ନିବାରଣାର୍ଥ ପ୍ରକୋଷ୍ଠର ଚର୍ମମୟ ଆବରଣ ।

ଗୋଧି, ବି.(ଗୋ = ଚକ୍ଷୁ, ଜଳ-ଧା-ଇ, ଅଥବା ଗୁଧ୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଇ) ଲଲାଟ ଦେଶ; ଗୋଧା । (ଲଲାଟମଲିକଂ ଗୋଧିଃ— ଅମର ।) (ଗୋଧିକା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଗୋଇସାପ ।

ଗୋଧୂମ, } ବି. (ଗୁଧ୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-
ଗୋଧମ, } ଉମ, ଅମ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଗହମ ।

ଗୋଧୂଳି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋ-ଧୂଳି) ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ସମୟ; ଗୋରୁର ପାଦଧୂଳି ।

ଗୋନର୍ଦ୍ଦୀ, } ବି. (ଗୋ = ଜଳ-ନର୍ଦ୍ =
ଗୋନର୍ଦ୍ଦ, } କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଇନ୍, ନର୍ଦ୍ଦ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ସାରସ ପକ୍ଷୀ; ପର୍ବତ-ବିଶେଷ; ଦେଶବିଶେଷ; କାଶ୍ମୀର ନୃପ-ବିଶେଷ ।

ଗୋପ, ବି.(ଗୋ = ଗୋରୁ, ପୃଥିବୀ-ପା = ପାଳନ କରିବା-ଅ) ଗଉଡ଼ ଜାତି; ରାଜା, ଭୂପତି । ବିଂ. ଗୋରକ୍ଷକ । (ଗୁପ୍ = ରକ୍ଷାକରିବା-ଅ) ରକ୍ଷକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଗୋପାଳୁଣୀ; ରକ୍ଷିକା ।

ଗୋପଗୋଣ୍ଡ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋପାଳିକା ଶବ୍ଦଜ) ଗୋପସ୍ତ୍ରୀ ।

ଗୋପତ୍ତମାରୁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବିଶ୍ୱାସଘାତକ; ରହସ୍ୟଭେଦକାରୀ ।

ଗୋପନ, ବି. (ଗୁପ୍ = ରକ୍ଷା କରିବା, ଲୁକ୍କାୟିତ କରିବା-ଅନ) ରକ୍ଷଣ, ରଖିବା; ଅଦୃଶ୍ୟକରଣ, ଲୁଚାଇବା ।

ଗୋପନୀୟ, ବିଂ. (ଗୁପ୍-ଅନୀୟ) ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ, ଗୋପ୍ୟ; ରକ୍ଷଣୀୟ ।

ଗୋପାନସୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୁପ୍ = ରକ୍ଷା କରିବା-ନସ୍-ଈ, ଆ ଆଗମ) ବଡ଼ଭି, ଘରର ଚାଳର ନିମ୍ନସ୍ଥ ବନ୍ଧକାଷ୍ଠ ।

ଗୋପାୟନ, ବି. (ଗୁପ୍-ଆୟ୍ = ଗୋପାୟ୍-ଅନ) ଗୋପନ; ରକ୍ଷା । ବିଂ. ରକ୍ଷକ ।

ଗୋପାୟିତ, ବିଂ. ରକ୍ଷିତ; ପୁଷ୍ଟ ।

ଗୋପାଳ, ବି. (ଗୋ = ଭୂମି, ଗୋରୁ-ପାଳ୍-ଅ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ; ଗୋପ; ଭୂପତି ।

ଗୋପୁର, ବି. (ଗୁପ୍ = ରକ୍ଷା କରିବା-ଉର) ପୁରଦ୍ୱାର; ନଗର ଦ୍ୱାର, ଦ୍ୱାର; ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ ଗୃହବିଶେଷ ।

ଗୋପ୍ତା, ବିଂ. (ଗୁପ୍-ତୃ) ରକ୍ଷକ; ପ୍ରତିପାଳକ; ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ।

ଗୋପ୍ୟ, ଗୋପ୍ତବ୍ୟ, } ବିଂ. (ଗୁପ୍-ଯ, ତବ୍ୟ) ଗୋପନୀୟ; ରକ୍ଷଣୀୟ ।

ଗୋପ୍ୟାନ, ବି. (ଗୋପନ ଶବ୍ଦଜ) ଗୋପନ । ବିଂ. ଗୁପ୍ତ । ଯଥା—

ମନୁ ବୋଇଲେ ଏମାନେ ହୋଇଲେ ଦାହସ୍ୟ,
ଗୋପ୍ୟାନେ ପାଣ୍ଡବେ ଯେ ରହିଲେ ଅଇଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ । ସା. ଭ. ଆ.

ଗୋବ, ବି. (ଦେଶଜ) ଇଟା ବା ଡାଳ ଚଡ଼ାଇ ବାନ୍ଧିବା ସ୍ଥାନରେ ବସାଇବା; ଛଳ ।

ଗୋବର, ବି. (ଗୋମଳ ଶବ୍ଦଜ) ଗୋମଳ ବା ଗୋମୟ ।

ଗୋବରଗଣେଶ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅକର୍ମଣ୍ୟ, ଯେ ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର ଓ ସ୍ଥୂଳ ଅଥଚ ଭିତରେ କିଛି ବିଦ୍ୟା ବା ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ ।

ଗୋବରଛତୁ, ବି. (ଗୋମୟଛତ୍ରାକ ଶବ୍ଦଜ) ଗୋବରଗଦାରେ ଉଠିବା ଛତୁ ।

ଗୋବରପୋକ, ଗୋବରିଆପୋକ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋମୟକୀଟ ।

ଗୋବରା, ଗୋବରାଚଢ଼େଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । (ଗୁଣ୍ଡୁରି ଶବ୍ଦ ଦେଖ)

ଗୋବରି, ଗୋବରୀ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶ୍ୟାମଳ ଶଙ୍ଖଚିଲ କେଶର ଖଣ୍ଡଭୁଆ,
ମୟୂର ମାଟିଚିଲ ଗୋବରୀ ଭଦାଲିଆ । ନୃ. ପୁ. ଚ. ଚି.

ଗୋବରେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗୋରୁର ଗର୍ଭସ୍ରାବ ହେବା ।

ଗୋବା, ଗେବା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯଷ୍ଟିର ଅଗ୍ରଭାଗରେ କରିବା ପ୍ରହାର । ଯଥା—

ଏପାଖେ ଧୋବୁଣୀ ସେପାଖେ ଧୋବା,
କାଞ୍ଜୀକି ମାଇଲେ କୁରଚି ଗେବା । ହା. ଚ.

ଗୋବବା, ଗେବବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଯଷ୍ଟି ଅଗ୍ରରେ ପ୍ରହାରିବା ।

ଗୋବହେବା, ଗେବହେବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ତ୍ରାଦି କ୍ଷତ କରି ଭିତରେ ପଶିବା । ଯଥା—

କର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ହୃଦୟସାଙ୍କୁ ଫୁଟାଇଲ,
ପିଠିଆଡ଼େ ନକଲ ମଧ୍ୟରେ ଗେବହେଲ । କୃ. ଭା. ବ. ପ.

ଗୋମୟ, ବି. (ଗୋ-ମୟଟ୍-ପୁରୀଷାର୍ଥେ) ଗୋବର ।

ଗୋମାୟୁ, ବି. (ଗୋ = ଶବ୍ଦ ଇତ୍ୟାଦି-ମା = ପରିମାଣ କରିବା-ଉ, ଯ ଆଗମ) ଶୃଗାଳ, ଶିଆଳ; ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ ।

ଗୋମେଦ, ବି. (ଗୋ = ଚକ୍ଷୁ-ମିଦ୍ = ସ୍ନିଗ୍ଧ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ପୀତବର୍ଣ୍ଣ ମଣିବିଶେଷ; ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ ।

ଗୋମେଧ, ବି.(ଗୋ = ଗୋରୁ-ମିଦ୍-ଅ, ଦ = ଧ) ଗୋସବନାମକ ଯଜ୍ଞବିଶେଷ ।

ଗୋର, ବି. (ଯାବନିକ) ସମାଧି, ଶ୍ମଶାନ ।

ଗୋରଖା, ବି. (ଗୋରକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ହିମାଳୟ ପ୍ରଦେଶର ବୀରସୈନ୍ୟଜାତିବିଶେଷ ।

ଗୋରଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋରୁଖିଆଡ଼; ବଗିଗୃ; ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣବିଶେଷ । ଯଥା—

କୌସ୍ତୁଭ ମଢ଼ିଆ ବସୁ କାନ୍ତାରୁ ଗୋରଡ଼ା,
ଏ ସବୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକୁ ନୂଆ ଅଭିଧାନ ଲୋଡ଼ା ।
ଉ. ସା. ୧୮. ୯.

(ଗୋରୁ ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ସମ୍ବଳ ଥିବାରୁ ଏହି ନାମ ହୋଇଅଛି ।)

ଗୋରଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋରୁର ହମ୍ବାରବ ।

ଗୋରସ, ବି. (ଗୋ = ଗୋରୁ-ରସ) ଗାଈ-ଦୁଗ୍ଧ; ଦଧି; ଘୃତ; ନବନୀତ ।

ଗୋରସଜ, ବି. (ଗୋରସ-ଜନ୍-ଅ) ଛେନା, ଚହ୍ଲା ।

ଗୋରା, ବିଂ. (ଗୌର ଶବ୍ଦଜ) ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ, ଶୁଭ୍ର । ବି. ଚୈତନ୍ୟଦେବ । (ଦେଶଜ) ଇୟୁରୋପୀୟ ସୈନ୍ୟବିଶେଷ, ଇୟୁରୋପୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି, ଶ୍ୱେତକାୟ ପୁରୁଷ ।

ଗୋରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୌରୀ ଶବ୍ଦଜ-ପ୍ରାକୃତ) ଗୌରବର୍ଣ୍ଣା ସ୍ତ୍ରୀ; ଗୌରୀଦେବୀ ।

ଗୋରୁ, ବି. (ଗୋ ଶବ୍ଦଜ) ଗାଈ ବଳଦ ପ୍ରଭୃତି ।

ଗୋରୁଖିଆ, ବି. (ଗବାକ୍ଷୀ ଶବ୍ଦଜ) ଲତା-ବିଶେଷ; ଯେଉଁ ଜାତି ମୃତ ଗୋରୁ ଖାଆନ୍ତି ।

ଗୋରୁମାହାର, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗାଈ ଜଗିବା
ଗାଈମାହାର, } ଲୋକ । ଯଥା—

ଗୋପାଳପୁଅମାନେ ଶିଖିଥିବେ ସବୁ,
ଗୋରୁମାହାର ପିଲାକୁ କେ ପାଶବ ବାବୁ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ଗୋରେଖ, ବି. (ଗୋରକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ସନ୍ନ୍ୟାସି-ବିଶେଷ, ମତ୍ସ୍ୟେନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ।

ଗୋରେଖକାକୁଡ଼, } ବି. (ଗୋରକ୍ଷ କର୍କଟୀ
ଗୋରକ୍ଷକାକୁଡ଼, } ଶବ୍ଦଜ) ଲତାବିଶେଷ; ଲତାଫଳବିଶେଷ । (କେହି କେହି ବୁଦୁକା କହନ୍ତି ।)

ଗୋରେଖଗୁଡ଼ଳ, } ବି. (ଗୋରକ୍ଷ ତଣ୍ଡୁଳ
ଗୋରକ୍ଷଗୁଡ଼ଳ, } ଶବ୍ଦଜ) ଗରଗଡ଼ ।

ଗୋରୋଚନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋ-ରୋଚ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅନ-ଆ) ଗୋମସ୍ତକସ୍ଥିତ ଶୁଷ୍କ ପିତ୍ତ ।

ଗୋର୍ଚିନା, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋରୋଚନା ଶବ୍ଦଜ)
ଗୋରୁଚନା, } ଗୋରୋଚନା ।

ଗୋଲ, } ବି. (ଗୁଡ଼୍ = ଗୋଲ ହେବା-ଅ-କ
ଗୋଲକ, } -ସ୍ୱାର୍ଥେ) ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ବସ୍ତୁ । ଯଥା—ଅୟୋଗୋଲକ, ତହିଁରେ ପୃଥିବୀ ଓ ଆକାଶର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଅଙ୍କିତ ଅଛି । ପତିର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଉପପତିଠାରୁ ଜାତ ସନ୍ତାନ । (ମୃତେ ଭର୍ତ୍ତରି ଗୋଲକଃ) ମଣ୍ଡଳ । (ଦେଶଜ) ଗୋଳମାଳ; ବାଦାନୁବାଦ । ଯଥା—

ବିବେକୀ ଯଜମୀ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଗୋଳେ,
ବଳେ ଛଡ଼ାଇ ଦେଖାଇ କପୋଳେ । ବୈ. ବି.

ଅଳି । ଯଥା—

କଲେ ସେହିକ ଯେରୂପେ ଗୋଳ,
କ୍ରୋଧେ ଯଶୋଦା ଖଟାଇଲେ ଖୋଳ । ର. କ.

କଳହ । ଯଥା—

କୃଷ୍ଣ ଯେ ଗଲେ ଏକା ରଥେ,
ନ ପୁଣ ଗୋଳ ହୁଏ ପଥେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

କୋଳାହଳ । ଯଥା—

ଶୁଭଇ ମୁଖରବ ଗୋଳ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ବି. ମିଶାଅ ।

ଗୋଲଆଳୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଲାତି ଆଳୁ ।

ଗୋଲକଧନ୍ଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ବିଶେଷ ଧନ୍ଦା ଲଗାଏ ।

ଗୋଲକୁଣ୍ଡା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଅସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ, ଦୁଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ଏସନ ବେଭାର ଖଣ୍ଡଙ୍କର ଅଟେ ଜାଣ,
ଗୋଲକୁଣ୍ଡା ଅଟନ୍ତି ତାହାଙ୍କର ଯୁବତୀ । ସା. ଭା. ଆ.

ଗୋଲକୁଣ୍ଡା, } ବି. (ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରେ
ଗୋଲୁକୁଣ୍ଡା, } ବ୍ୟବହୃତ) ଏକପ୍ରକାର ଶିମ୍ବ ବା ଝୁଣ୍ଟା ।

ଗୋଲଖ, ବି. (ଗୋଳକ ଶବ୍ଦଜ) ବିଧବାପୁତ୍ର । ଯଥା—

ବୋଲଇ ବସୁଛ ହୋ ଗୋଲଖପୁଅ,
ତୋ ବାପ ଭାଇ ନାମ କହିଲ ଶୁଣିଥାଅ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ଗୋଲ, } ବିଂ. (ଗୋଳ ଶବ୍ଦଜ) ବର୍ତ୍ତୁଳ ।
ଗୋଲଗାଲ, } ବି. କୋଳାହଳ; ମେଳ ।

ଗୋଳଧାଣ୍ଡ, ବିଂ. (ଦେଶଜ, ସ୍ତ୍ରୀ ସମାଜରେ ସମଧିକ ପ୍ରଚଳିତ) ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ; ଦୁରବସ୍ଥା-ଜର୍ଜରିତ । ବି. ଗୋଳମାଳ, ଧନ୍ଦା ।

ଗୋଲଞ୍ଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ମହିଷୀଦଳ ଗୋରୁ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ବାହୁଟିଆ,
ଗୋଲଞ୍ଜା କାଳମୁଖା ମାର୍ଜାରି ବଣଭୂଆ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.
ମର୍କଟବିଶେଷ ।

ଗୋଲନ୍ଦାଜ, ବି. (ଯାବନିକ) ବନ୍ଧୁକଧାରୀ ସୈନ୍ୟ, ଯେମାନେ ବନ୍ଧୁକରେ ନିପୁଣ ।

ଗୋଳବାନ୍ଧିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମେଳ କରିବା ।

ଗୋଲମରିଚ, } ବି. (ଗୋଳକ-ମରୀଚ-ଏହାର
ଗୋଳମରିଚ, } ଅପଭ୍ରଂଶ) କଳା ମରିଚ ।

ଗୋଳମାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚହଳ; ବାଦାନୁ-ବାଦ; କଳହ ।

ଗୋଳମାଳିଆ, ବିଂ.(ଦେଶଜ) ଯେ ଗୋଳମାଳ କରେ; ଜଟିଳ; ଅଡ଼ୁଆ ।

ଗୋଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଳିବା, ମିଶ୍ରିତ କରିବା । ଯଥା—

ଛୋଲା ନୋହିବାରୁ ଲତାରୁ କୁସୁମ,
ଗୋଳା ନୋହିବାରୁ ଚନ୍ଦନ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ବିଂ. ଗୋଳଥିବା, ମିଶ୍ରିତ । ଯଥା—

ଗୋଳା ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡ କାଳାଗୁରୁ ସରସ ମନେ
ଇଚ୍ଛିଲି ମଲ୍ଲିମାଳା । ବି. କା.

ଘଣ୍ଟା ହୋଇଥିବା । (ଗୋଳକ ଶବ୍ଦଜ) ବି. ବନ୍ଧୁକର ଗୁଳି । ଯଥା— ସୈନ୍ୟମାନେ ପ୍ରଥମତଃ ଗୋଳା ବର୍ଷଣ କଲେ । ଗୋଲ-କାର କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦାର୍ଥ ।

ଗୋଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଗଉଡ଼ରୁ ଗୋଲାଯାଏ ଯେତେ ଥିଲେ,
ମାରିବ ଥିଲେ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ପଳାଇଲେ । କୃ.ଖ୍ରୀ.ଶ.ପ.

(ଗୋଳକ ଶବ୍ଦଜ) ଗୋଲାକାର ଲୌହ-ପିଣ୍ଡ; ବନ୍ଧୁକ ଗୁଳି; ଧାନ୍ୟାଦିର ଆଗାର; ଲୁଣ ରନ୍ଧା ହେଲି ପରେ ଯେଉଁଠାରେ ଜମା ରଖନ୍ତି ।

ଗୋଲାଆଖୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲଗାଇବାପାଇଁ ଯେଉଁ ଆଖୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି କାଟି ରଖିଥାନ୍ତି ।

ଗୋଳାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥ
ଗୋଳିବା, } ସହ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ମିଶାଇବା; ଘାଣ୍ଟିବା ।

ଗୋଲାପ, }
ଗୁଲାପ, } ବି. (ଯାବନିକ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ
ଗୁଲାବ, } ପୁଷ୍ପବିଶେଷ ।

ଗୋଲାପଜାମୁ, ବି. (ଯାବନିକ) ସୁସ୍ୱାଦୁ ଫଳବିଶେଷ; ଏକପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ।

ଗୋଲାପପାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଲାପ ପୁଷ୍ପରେ ସୁବାସିତ ଜଳ ।

ଗୋଲାପି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗୋଲାପ ଫୁଲର ରଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ ।

ଗୋଲାମ, } ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଦାସ ।
ଗୋଲାମୁ, } ଯଥା—

ଲେଙ୍ଗୁଟି ପିନ୍ଧା ଲୋକକୁ ପାଗ ଛତା
ଗୋଲାମକୁ ବଡ଼ପଣ ।

ବି. ଗଞ୍ଜାପାସାରର ଏକପ୍ରକାର ରଙ୍ଗ; ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ ।

ଗୋଲାମି, ବି. (ଯାବନିକ) ଦାସତ୍ୱ ।

ଗୋଲାହାଟ, } ବି. (ଗୋଲୋକହଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ)
ଗୋଲାହାଟ, } ହୃଦପୁର ଏକ ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

କାଉଁରିମଣ୍ଡଳେ ଯାଇ ପଶି ଗୋଲାହାଟେ,
କାଳନ୍ଦୀ ଜଳ ଅଛି ଦେଖିବ ହୃଦତଟେ । ନୃ.ପୁ.ତୃ.ତ.

ଜୀବବୃତ୍ତି ବା ସଂସାର । ଯଥା—

ଈଶ୍ୱର ବସାଇଲେ ଯେବଣ ଗୋଲାହାଟ,
ସେ ହାଟେ ବିକା କଣା କରନ୍ତି ଜନପୃଷ୍ଠ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

ଗୋଲଆ, ବ. (ଦେଶଜ) କପଟ । ଯଥା —
ଗୋଲଆ ନ ରଖି କହ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖି । କ. ଚ. ଚ.
ବିଂ. ଅନିର୍ମଳ, ଆବିଳ; ଯେ ଗୋଳାଏ ବା ଘାଣ୍ଟେ; କପଟୀ ।

ଗୋଲ, ବ. (ଗୋଳକ ଶବ୍ଦଜ) ବାଳକକ୍ରୀଡ଼ନକବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ଦୂରତ୍ୱର ପରିମାଣ ।

ଗୋଲସୂତା, ବ. (ଦେଶଜ) କଳପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକପ୍ରକାର ସୂକ୍ଷ୍ମ ସୂତା ।

ଗୋଲହେବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଘାଣ୍ଟି
ଗୋଲଗାଲହେବା, } ହେବା । ଯଥା—
ଏସକାଶୁଁ ମୋ ମନ ହେଉଅଛୁ ଗୋଲ,
ଫିଟାଇ କହିଲ ହେ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ବନମାଳ । କୃ.ଭ.ସ.ପ.
ସ୍ୱୟଂ ନାରାୟଣ ପ୍ରଭୁ ଭକ୍ତ ଭବତ୍ରାଣ,
ଗୋଲଗାଲ ହେଉଅଛୁ କର ମୋତେ ତ୍ରାହି ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ତ.

ଗୋଲେଖ, ବ. (ଗୋଲୋକ ଶବ୍ଦଜ) ବୈକୁଣ୍ଠ ।

ଗୋଲୋକ, ବ. (ଗୋ = ସ୍ୱର୍ଗ-ଲୋକ୍ = ପ୍ରକାଶ କରିବା-ଅ, ଅଥବା ଗୋ = ଗାଭୀ-ଲୋକ) ବୈକୁଣ୍ଠ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସ୍ଥାନ; ସ୍ୱର୍ଗଧାମ ।

ଗୋଲୋମୀ,ବ.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋଲୋମସଦୃଶୀ ବୋଲି) ଶ୍ୱେତଦୂବା ।

ଗୋବଳୀବର୍ଦ୍ଦନ୍ୟାୟ, ବ. ସଂ. ବଳୀବର୍ଦ୍ଦ ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ମହାବୃଷଭ ଅର୍ଥବୋଧ ହେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଗୋଶବ୍ଦପୂର୍ବକ ବଳୀବର୍ଦ୍ଦ ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ଶୀଘ୍ର ପ୍ରୋକ୍ତ ଅର୍ଥ ଜ୍ଞାତ ହୁଏ ।

ଗୋବଶା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋ-ବଶା = ବନ୍ଧ୍ୟା) ବନ୍ଧ୍ୟା ଗାଭୀ ।

ଗୋବାଟ, ବ. ସଂ. ଗୋଶାଳା; ଗୋଷ୍ଠ ।

ଗୋବିନ୍ଦ, ବ. (ଗୋ = ବେଦଭାଷା, ସ୍ୱର୍ଗ, ଗୋରୁ, ପୃଥ୍ୱୀ-ବିନ୍ଦ୍ = ଜାଣିବା, ଅଥବା ବିଦ୍ = ପାଇବା, ଜାଣିବା-ଅ, ଯେ ବେଦର ଭାଷା ଜାଣନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କ ହେତୁରୁ ସ୍ୱର୍ଗ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ, ଯେ ଗୋରକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ସୁଖ ପାନ୍ତି, ଯେ ବିଶ୍ୱସମୂହକୁ ଜାଣନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ; ବୃହସ୍ପତି । ବିଂ. ଗୋପାଳକ ।

ଗୋବ୍ରଜ, ବ. (ଗୋ-ବ୍ରଜ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଗୋଷ୍ଠ ।

ଗୋଶଲ୍, ବ. (ଯାବନିକ) ସ୍ନାନ ।

ଗୋଶଲଖାନା, ବ. (ଯାବନିକ) ସ୍ନାନଗୃହ ।

ଗୋସା, ଘୋସା, ବ. (ଯାବନିକ) ରାଗ ବା କୋପ ।

ଗୋସାଇଁ, } ବ. (ଗୋସ୍ୱାମୀ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଭୁ;
ଗୋସେଇଁ, } ସ୍ୱାମୀ । ଯଥା—
ବାଳମୁକୁନ୍ଦ ସ୍ୱରୂପ ହେଲେ ଗୋସାଇଁ । ର. କ.
ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମ୍ବୋଧନ । ଯଥା—
କ ଗୋସାଇଁ ଏଥି ଅଧିକ ବୋଲ,
ଆମ୍ଭ ବଂଶରେ ନାହିଁ ଏହା ତୁଲ । ଲ. ବ.
ପ୍ରଧାନ ମଠମାନଙ୍କର ମହନ୍ତ । ଯେପରି— ଗଦାଧର ଗୋସାଇଁ ।

ଗୋସାଇଁଖିଆ, }
ଗୋସେଇଁଖିଆ, } ବ. (ଦେଶଜ)ଗାଳିବିଶେଷ ।
ଗୋସାଣିଖିଆ, }

ଗୋସାଉଳ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଲତା-
ଗୋସାଉଳୀ, } ବିଶେଷ ।

ଗୋସାଣୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋସ୍ୱାମିନୀ ଶବ୍ଦଜ) ମାତା ଏବଂ ଗୋସାଇଁମା । ଯଥା—
ପୁଣି ନଅରରୁ ଗୋସାଣୀ ମଣିମାଙ୍କ ଅଜ୍ଞା ଧର କରଭକ ଆସିଅଛୁ । ଶ. ନା. ସୁ. ଯୁ.
ପିଶାଚୀ, ଡ଼ାହାଣୀ; ଦେବୀବିଶେଷ ।

ଗୋସାଣୀଆ, ବ. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଗାଳିବିଶେଷ । ବିଂ. ପିଶାଚୀଗ୍ରସ୍ତ ।

ଗୋସାମଣୀ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋସ୍ୱାମିନୀ ଶବ୍ଦଜ)
ଗୋସାମଣି, } ପ୍ରଭୁ ବା ସ୍ୱାମିନୀ । ଯଥା—
ଯୋଗେଣ ଯୋଗେଶ୍ୱରୀ ତୁ ଅଟୁ ଗୋସାମଣୀ,
ଆପଦଖଣ୍ଡନୀ ଗୋ ସୁରଲୋକରକ୍ଷିଣୀ । ସା.ଭା.ଆ.

ଗୋସୁଆର, } ବ. (ଯାବନିକ) ସାବକ
ଗୋସୁଆଁର, } ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ (**Revenue Settlement**) ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା କାଗଜବିଶେଷ, ଯହିଁରୁ ଭୂମିର ପରିମାଣ ଜଣାଯାଏ ।

ଗୋସ୍ତନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଦ୍ରାକ୍ଷା, ଅଙ୍ଗୁର ।

ଗୋସ୍ୱାମୀ, ଗୋସ୍ୱାମିନ୍, } ବି. (ଗୋ = ଗୋରୁ, ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ, ସ୍ୱର୍ଗ ପୃଥିବୀ-ସ୍ୱାମିନ୍ = ପ୍ରଭୁ) ଗୋସମୂହର ଅଧିକାରୀ; ଯେ ସାଂସାରିକ ବ୍ୟାପାରରେ ଲିପ୍ତ ନ ଥାଇ ଧର୍ମଚିନ୍ତାରେ ମନୋନିବେଶ କରେ; ଧର୍ମୋପଦେଷ୍ଟା; ବାଚସ୍ପତି; ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଭକ୍ତ ଅଦ୍ୱୈତାଦି ଓ ତଦ୍ବଂଶୀୟମାନଙ୍କ ଉପାଧି-ବିଶେଷ ।

ଗୋଷ୍ଠ, ବି [ଗୋ = ପଶୁ-ସ୍ଥା (ଷ୍ଠା)-ଅ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଗୋରୁମାନେ ରହନ୍ତି] ଗୋଠ ।

ଗୋଷ୍ଠାଗାର, ବି. (ଗୋଷ୍ଠ = ସଭା-ଆଗାର) ସଭା ଗୃହ; ବହୁଜନର ଆଗାର; ଗଞ୍ଜା; ଗୋପଗୃହର ଗୃହ ।

ଗୋଷ୍ଠୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋଷ୍ଠ = ସମାବେଶ କରିବା, ଏକତ୍ର କରିବା-ଅ-ଈ) ସଭା; ପରିବାର, ପୋଷ୍ୟବର୍ଗ; ଜ୍ଞାତି; ସଂଳାପ । (ଗୋଷ୍ଠୀ-ସୁଖମନୁଭବନ୍ତି) ଏକପ୍ରକାର ଉପରୂପକ ।

ଗୋଷ୍ପଦ, ବି. (ଗୋ-ପଦ, ସ ଆଗମ) ଗୋରୁ ଖୁରେ ଚହ୍ନର ପରିମିତ ସ୍ଥାନ; ଗୋରୁର ପଦଚିହ୍ନ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଗୋରୁର ସର୍ବଦା ଗତାୟାତ ଅଛି ।

ଗୋହରି, ଗୋହିରି, ଗୋହିରିବାଟ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗଳି ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବାଡ଼ ଥିବା ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ପଥ ।

ଗୋହରୀତକୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ବେଲଗଛ ।

ଗୋହଳ, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ୨୫ ଗୋଟି ବାଉଁଶର ବିଡ଼ା ।

ଗୋହାଳ, ଗୁହାଳ, } ବି. (ଗୋଶାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଗୋରୁ ବାନ୍ଧିବା ଗୃହ ।

ଗୋହା, ବିଂ. (ଗୋହନ୍—ଗୋ-ହନ୍ = ବଧ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ଗୋହତ୍ୟାକାରୀ ।

ଗୋହି, ବି. (ଗୋଧୀ ଶବ୍ଦଜ) ଗୋଇସାପ ।

ଗୋହିଖିଆ, ବି. (ଗୋହି ଯେ ଖାଏ, ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଗାଳି । ବିଂ. ନୀଚ । ଯଥା—

ଏହି ଗୋହିଖିଆ ଧିବରଟା । ଶ. ନା. ସୁ. ଯୁ.

ଗୋହିରି, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଣି ବହି ଯାଉଥିବା ଖାଲ ଭୂମି; ଦୁଇ ପାଖରେ ବାଡ଼ ଥିବା ଖାଲ ଦାଣ୍ଡ । ଯଥା—

ଗ୍ରାମର ଦକ୍ଷିଣ ଗୋହିରି,
ତହିଁରେ ଯେଉଁ କୃଷି କରି । ବି. ପୁ.

ଗୌଡ଼, ବି. (ଗୁଡ଼-ଅ) ଦେଶବିଶେଷ; ତଦ୍ଦେଶୀୟ ଲୋକ । ଏହି ଗୌଡ଼ମାନେ ପଞ୍ଚପ୍ରକାର । ଯଥା—ସାରସ୍ୱତ, କାନ୍ୟକୁବ୍ଜ, ଗୌଡ଼, ମୈଥିଳ ଓ ଉତ୍କଳ । (ପଞ୍ଚ-ଗୌଡ଼ା ଇତି ଖ୍ୟାତା ବିନ୍ଧ୍ୟସ୍ୟୋତ୍ତର-ବାସିନଃ) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଗୁଡ଼ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ସୁରା; ରାଗିଣୀବିଶେଷ; କାବ୍ୟର ବୃତ୍ତିବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଓଜଗୁଣବ୍ୟଞ୍ଜକ ଶବ୍ଦବିନ୍ୟାସ; ସଙ୍ଗୀତର ରୀତିବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ଗୋପାଳଜାତି ।

ଗୌଡ଼ିଆମତ, ବି. (ଗୌଡ଼ୀୟ ମତ ଶବ୍ଦଜ) ଚୈତନ୍ୟମତ, ବୈଷ୍ଣବମତ ।

ଗୌଣ, ବି. (ଗୁଣ-ଅ) ଅପ୍ରଧାନ । ଯେପରି—ଦେବାସୁରଗଣ ସାଗର ମନ୍ଥନ କରିଥିଲେ । ଏସ୍ଥଳରେ ସାଗରର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ନ ବୁଝାଇ ଅମୃତର ମୁଖ୍ୟତ୍ୱ ବୁଝାଏ, ସୁତରାଂ ସାଗର ମନ୍ଥନ ଧାତୁର ଗୌଣକର୍ମ । ଗୁଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ବିଳମ୍ବ । ଯଥା—କିଛି ଗୌଣରେ ଯିବ । ଅପେକ୍ଷା । ଯଥା—ଏହା ସେ କିଛି ଗୌଣ କରି ଦେଇଅଛି । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଶବ୍ଦର ବୃତ୍ତି-ବିଶେଷ ।

ଗୌଣୀ, ଗଉଣି, ଗଉଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୋଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ପରିମାଣ-ବିଶେଷ; ଯେଉଁ ପରିମାଣ ପରିମିତ ପାତ୍ର । ଯଥା—

ସୁନା କାକେର ଗୋଟି ଧରି,
ଧାନ ଗଉଣୀ ପରେ ଭରି ।
ପୂଜା କରନ୍ତି ଗୁରୁବାର,
ତାହା ଦେଖିଲି ଏକ ନର । ଦା. ଭ.

ଗୌତମ, ବି. (ଗୋତମ-ଅ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ସତାନନ୍ଦ ଋଷି; ବୁଦ୍ଧ । ବିଂ. ଗୋତମ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଦ୍ରୋଣଭାର୍ଯ୍ୟା, କୃପୀ; ଗୋଦାବରୀ ନଦୀ; ରାକ୍ଷସୀବିଶେଷ; ଦୁର୍ଗା । ବିଂ. ଗୋତମସମ୍ବନ୍ଧୀୟା; ଗୋତମବଂଶୀୟା ।

ଗୌଧାର, ଗୌଧେୟ, ଗୌଧେର, } ବି. (ଗୋଧା-ଆର, ଏୟ, ଏର-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଗୋଧିକାତ୍ମଜ, ଗୋଇ ସାପର ପିଲ । (ଦ୍ୱିତ୍ରୌ ଗୌଧେରଗୌଧାରଗୌଧେୟା ଗୋଧିକାତ୍ମଜେ—ଅମର ।)

ଗୌର, ବିଂ. (ଗୁଡ଼୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଅ, ଡ଼ = ର) ଶ୍ୱେତ; ପୀତ; ଶ୍ୱେତରକ୍ତ; ଲୋହିତ; ପରିଷ୍କୃତ; ବିଶୁଦ୍ଧ । ବି. (ଶ୍ୱେତ ସୋରିଷ;ଚନ୍ଦ୍ର;ପଦ୍ମକିଞ୍ଜଳ୍କ; ପଦ୍ମକେଶର; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; କୁଙ୍କୁମ । (ଗୌରଃ ପୀତେଽରୁଣେ ଶ୍ୱେତେ ବିଶୁଦ୍ଧେ ଚାଭିଧେୟବତ୍ । ନା ଶ୍ୱେତସର୍ଷପେ ଚନ୍ଦ୍ରେ ନ ଦ୍ୱୟୋଃ ପଦ୍ମ-କେଶରେ— ମେଦିନୀ ।)

ଗୌରବ, ବି. (ଗୁରୁ-ଅ) ଗୁରୁତ୍ୱ, ଭାର; ଆଦର; ମହିମା; ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ଉତ୍କର୍ଷ । (ବିଶେଷଣ ହେଲେ—ଗୌରବିତ ।)

ଗୌରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୌରୀ ଶବ୍ଦଜ) ପାର୍ବତୀ । ଯଥା—

ଗୌରୀ ଦେବୀ ତହୁଁ ବୋଇଲେ ଯେ କୁତୂହଳେ,
ଧାନ ଗୃହଳ ଆମ୍ଭର ଅଛୁ କ ରହିଲେ । ସା.ଭା.ଆ.

ଗୌରବର୍ଣ୍ଣା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଗୌରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୌର-ଈ) ଗୌରବର୍ଣ୍ଣା ସ୍ତ୍ରୀ; ପାର୍ବତୀ; ଅବିବାହିତା ଅଷ୍ଟବର୍ଷା କନ୍ୟା; ପୃଥିବୀ; ଗୋରୋଚନା; ହରିଦ୍ରା; ରାଗିଣୀବିଶେଷ; ନଦୀବିଶେଷ ।

ଗ୍ରଥିତ, ଗ୍ରନ୍ଥିତ, } ବି. (ଗ୍ରନ୍ଥ୍ =ଗୁନ୍ଥିବା-ତ) ଗୁମ୍ଫିତ; ରଚିତ ।

ଗ୍ରନ୍ଥ, ବି. (ଗ୍ରନ୍ଥ୍ = ଗୁନ୍ଥିବା-ଅ) ଗୁନ୍ଥା;ସମ୍ପର୍କ; ସନ୍ଦର୍ଭ; ଶାସ୍ତ୍ର; ସମ୍ପତ୍ତି ।

ଗ୍ରନ୍ଥନ, ଗ୍ରନ୍ଥନା, } ବି. (ଗ୍ରନ୍ଥ୍-ଅନ-ଆ) ଗୁମ୍ଫନ, ଗୁନ୍ଥା; ରଚନା ।

ଗ୍ରନ୍ଥି, ବି. (ଗ୍ରନ୍ଥ୍ = ଏକତ୍ର କରିବା-ଇ) ବଂଶାଦିର ସନ୍ଧି, ଗଣ୍ଠି; ଶରୀରର ସନ୍ଧି; ରୋଗବିଶେଷ; ବନ୍ଧନ; ବକ୍ରତା ।

ଗ୍ରନ୍ଥିକ, ବି. (ଗ୍ରନ୍ଥ୍-ଇକ-ଜ୍ଞାତାର୍ଥେ) ଦୈବଜ୍ଞ, ଗଣକ; କନିଷ୍ଠ ପାଣ୍ଡବ, ସହଦେବ ।

ଗ୍ରନ୍ଥିଳ, ବିଂ. (ଗ୍ରନ୍ଥି-ଳ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବହୁ ଗ୍ରନ୍ଥିବିଶିଷ୍ଟ; କର୍କଶ । ଯଥା—ଦୁରହଙ୍କାର ଗ୍ରନ୍ଥିଳ ହୃଦୟ ।

ଗ୍ରସନ, ବି. (ଗ୍ରସ୍ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଅନ) ଗ୍ରାସ କରିବା; ଗିଳିବା ।

ଗ୍ରସ୍ତ, ବିଂ. (ଗ୍ରସ୍-ତ) ଆଚ୍ଛାଦିତ; ଭକ୍ଷିତ; ଆକ୍ରାନ୍ତ । ବି. ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟ, ଲୁପ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ପଦ ବା ବାକ୍ୟ । (ଲୁପ୍ତବର୍ଣ୍ଣପଦଂ ଗ୍ରସ୍ତଂ —ଅମର ।)

ଗ୍ରହ, ବି. (ଗ୍ରହ୍ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ସୂର୍ଯ୍ୟାଦି ନବଗ୍ରହ; ବାଳାଘାତକାରୀ ପୂତନାଦି ଗ୍ରହ; ଗ୍ରହଣ; ସ୍ୱୀକାର; ଆଗ୍ରହ; ଜ୍ଞାନ; ଧାରଣ । ଯେପରି—କେଶଗ୍ରହ । ଗ୍ରାସ; ନିର୍ବନ୍ଧ; ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ ।

ଗ୍ରହଣ, ବି. (ଗ୍ରହ୍-ଅନ) ସ୍ୱୀକାର; ଅବଲମ୍ବନ । ଯେପରି --ଶରୀର ଗ୍ରହଣ । ବୋଧ, ଅନୁଭବ । ଯେପରି—ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥଗ୍ରହଣ । ଧାରଣ । ଯେପରି – ନେତ୍ରରେ ବାଷ୍ପବିନ୍ଦୁ ଗ୍ରହଣ । ଗ୍ରହ ବା ଉପଗ୍ରହର ଛାୟାପତନଦ୍ୱାରା ଅଦର୍ଶନ । ଯେପରି—ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ, ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ।

ଗ୍ରହୀତା, ଗ୍ରହୀତୃ, } ବିଂ. (ଗ୍ରହ୍-ତୃ) ଗ୍ରହଣକର୍ତ୍ତା, ଗ୍ରାହକ ।

ଗ୍ରାମ, ବି.(ଗମ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ-ନିପାତନ) ବାସସ୍ଥାନ, ଗାଁ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ପରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଲେ) ସମୂହ । ଯଥା—ଗୁଣ-ଗ୍ରାମ । ସ୍ୱରସମୂହ ।

ଗ୍ରାମଟିକା, ଗ୍ରାମଟୀ, ଗ୍ରାମଟି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ ।

ଗ୍ରାମଣୀ, ବି. (ଗ୍ରାମ-ନୀ = ନେବା-କ୍ୱିପ୍) ଗ୍ରାମର ପ୍ରଧାନ ଲୋକ; ଅଧିପତି; ଭୋଗିକ; ନାପିତ । ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ । (ଗ୍ରାମଣୀର୍ଭୋଗିକେ ପତ୍ୟୌ ପ୍ରଧାନେ ନାପିତେଽପି ଚ—ବିଶ୍ୱପ୍ରକାଶ ।)

ଗ୍ରାମତା, ବି. (ଗ୍ରାମ-ତା-ସମୂହାର୍ଥେ) ଗ୍ରାମସମୂହ ।

ଗ୍ରାମ୍ୟ, ବିଂ. (ଗ୍ରାମ-ଯ-ଭବାର୍ଥେ) ଗ୍ରାମ୍ୟଜାତ । ଯଥା—ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜନ । ନୀଚ; ଜଘନ୍ୟ; ଅସଭ୍ୟ; ଅଶ୍ଳୀଳ; ମୂଢ଼; ପ୍ରାକୃତ ।

ଗ୍ରାମ୍ୟଧର୍ମ, ବି. ସଂ. ସ୍ତ୍ରୀସଂସର୍ଗ, ମୈଥୁନ ।

ଗ୍ରାବା, ଗ୍ରାବନ୍, ଗ୍ରାବ, } ବି. (ଗ୍ରହ୍ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ବନ୍) ପ୍ରସ୍ତର, ପଥର; ପର୍ବତ । (ଗ୍ରାବାଣୌ ଶୈଳପାଷାଣୌ—ଅମର ।) ମେଘ । ବିଂ. ଦୃଢ଼ ।

ଗ୍ରାସ, ବି. (ଗ୍ରସ୍ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଅ) କବଳ; କୁକ୍କୁଟାଣ୍ଡପରିମିତ ଅନ୍ନ; ଭକ୍ଷଣ ।

ଗ୍ରାହ, ବି. (ଗ୍ରହ୍ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ଗ୍ରହଣ; ଜ୍ଞାନ; ଆଗ୍ରହ; ନିର୍ବନ୍ଧ; ନକ୍ର, କୁମ୍ଭୀର; ଜଳହସ୍ତୀ ।

ଗ୍ରାହକ, ବିଂ. (ଗ୍ରହ୍-ଅକ) ଗ୍ରହଣକର୍ତ୍ତା; କ୍ରେତା, ଯେ କ୍ରୟ କରେ; ଶ୍ୟେନ, ବାଜପକ୍ଷୀ; ବ୍ୟାଳଗ୍ରାହୀ, ସାପୁଆ; ରକ୍ଷିପୁରୁଷ ।

ଗ୍ରାହ୍ୟଯ୍ୟ, ବିଂ. (ଗ୍ରାହ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ । ଯଥା—

ପୁରଞ୍ଜନ ବୋଲେ ମୁଁ ଗଙ୍ଗାକୂଳଆ ଦ୍ୱିଜ,
ଅଥର୍ବବେଦୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ସର୍ବ ଗ୍ରାହ୍ୟଯ୍ୟ । **ସା.ଭି ଆ.**

ଗ୍ରାହ୍ୟ, ବିଂ. (ଗ୍ରହ୍-ଯ) ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ; ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ; ଜ୍ଞେୟ; ଉପାଦେୟ; ଗଣନୀୟ; ଆଦରଣୀୟ ।

ଗ୍ରୀବା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୃ = ଭୋଜନ କରିବା-ବ-ଆ) କନ୍ଧରା, ବେକ । ଯଥା—

ଦାସେରକ ଆଗ୍ରା କର ତରୁତଳ,
ଗ୍ରୈବାଉଚ୍ଚ ଗ୍ରୀବା ଟେକି ନମ୍ରଦଳ । ନ. କେ.

ଗ୍ରୀଷ୍ମ, ବି. (ଗ୍ରସ୍ = ନେବା ଇତ୍ୟାଦି-ମ—ନିପାତନ) ଉଷ୍ଣ ଋତୁ; ଉତ୍ତାପ, ଉଷ୍ମା । ବିଂ. ଉଷ୍ଣ ।

ଗ୍ରୈବ, ଗ୍ରୈବେୟ, ଗ୍ରୈବେୟକ, } ବି. (ଗ୍ରୀବା-ଅ, ଏୟ୍-ଇଦମର୍ଥେ, କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) କଣ୍ଠଭୂଷଣ; କଣ୍ଠ-ବନ୍ଧନ । ବିଂ. ଗ୍ରୀବାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଗ୍ଲପନ, ବି. (ଗ୍ଲୈ-ଣିଚ୍-ଅନ) ଗ୍ଲାନିକରଣ; କୁତ୍ସା, ନିନ୍ଦା । ବିଂ. ଗ୍ଲାନିକାରକ ।

ଗ୍ଲସ୍ତ, ବିଂ. (ଗ୍ଲସ୍ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ତ) ଭକ୍ଷିତ ।

ଗ୍ଲହ, ବି. (ଗ୍ଲହ୍ = ପାଇବା-ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ପଶାଖେଳର ବାଜି ବା ପଣ, ଦ୍ୟୂତ ।

ଗ୍ଲାନ, ଗ୍ଲାସ୍ନୁ, } ବିଂ. (ଗ୍ଲୈ = ମ୍ଲାନ ହେବା-ତ, ସ୍ନୁ-ଗ୍ଲୈ = ଗ୍ଲା) ଗ୍ଲାନିଯୁକ୍ତ, ଶ୍ରାନ୍ତ; ଅସୁସ୍ଥ, ବ୍ୟାଧିଯୁକ୍ତ ।

ଗ୍ଲାନି, ବି. (ଗ୍ଲୈ-ତି) ଶ୍ରାନ୍ତି, କ୍ଲାନ୍ତି; ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ; ହାନି; ଅବସନ୍ନତା ।

ଗ୍ଲେୟ, ବିଂ. (ଗ୍ଲୈ = ମଳିନ ହେବା, କ୍ଲାନ୍ତ ହେବା-ଯ, ଗ୍ଲୈ = ଗ୍ଲା) ଗ୍ଲାନିଯୋଗ୍ୟ ।

ଗ୍ଲୌ, ବି. (ଗ୍ଲୈ = କ୍ଷୟ ପାଇବା-ଔ) ଚନ୍ଦ୍ର; କର୍ପୂର । (ଗ୍ଲୌର୍ମୃଗାଙ୍କଃ କଳାନିଧିଃ—ଅମର ।)

ଘ, (ହନ୍ = ଆଘାତ କରିବା-ଅ) ବ୍ୟଞ୍ଜନ-ମାଳାର ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଣ୍ଣ; ଘଣ୍ଟା; ଘୁଙ୍ଗୁର; ଠନ୍ ଠନ୍ ଶବ୍ଦ; ଘର୍ଘରଧ୍ୱନି; ବହିର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) କାଞ୍ଚୀ; ଆଘାତ ।

ଘଇତା, ବି. (ଗୃହୀତା ପଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସ୍ୱାମୀ, ଭର୍ତ୍ତା ।

ଘଉଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୂରୀକରଣ ।

ଘଉଡ଼ିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୂର କରିବା,
ଘୌଡ଼ିବା, } ତଡ଼ିଦେବା ।

ଘଙ୍ଗୁର, } ବି. (ଦେଶଜ) ଘଣ୍ଟି ।
ଘୁଙ୍ଗୁର, }

ଘଞ୍ଚ, ବିଂ. (ଘନ ଶବ୍ଦଜ) ଗହଳ । ଯଥା—
ସଞ୍ଚ ଘଞ୍ଚ ଘନ ବିରଳ ଫରଳ ବର୍ତ୍ତୁଳ ମୁକୁତାମାଳୀ ।
ବି. ଚି. ମ.

ଘଞ୍ଚାଘଞ୍ଚ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅତି ଗହଳ ।
ଘଞ୍ଚାଘଞ୍ଚି, } ଯଥା—
ହୃଦସ୍ଥ ପୂର ପଦକ ଘଞ୍ଚାଘଞ୍ଚି ପଦ୍ମମାଳ ପାଦତଳ । ବି.ଗୀ.

ଘଞ୍ଚାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରତିରୋଧ । ଯଥା—
ବାଟେ ଆସୁଁ ଘଞ୍ଚାଳ କଲେ ରେଣୁକାସୁତ,
ବୋଇଲେ ତୋ ନାମ କସ କହ ମୋତେ ସତ ।
ନୃ. ପୁ. ସଂ. ତ.

ଘଟ, ବି. (ଘଟ୍ = ଚେଷ୍ଟା କରିବା-ଅ) ଧାତୁ ଅଥବା ମୃତ୍ତିକାନିର୍ମିତ କୁମ୍ଭ, କଳସ; ଗଜକୁମ୍ଭ; ଶ୍ୱାସରୋଧକ କୁମ୍ଭକ; କୁମ୍ଭରାଶି; ପରିମାଣ ବିଶେଷ । (ଦେଶଜ)(ଘଟ ଦ୍ରବ୍ୟର ଆଧାରଭୂତ, ସେହିପରି ଦେହ ଜୀବର ଆଧାରଭୂତ ହୋଇଥିବାରୁ ଘଟ ନାମ ପାଇଅଛି) ଦେହ । ଯଥା—
କୃପା କର ହେ ନରହରି,
ଘଟ ଘଟକେ ଅଛ ପୂରି । ଦା. ର.

ଘଟକ, ବିଂ. (ଘଟ୍-ଅକ) ଯେ ଘଟାଇଦିଏ । ବି. ଦୂତ; ଯେ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥିର କରନ୍ତି ।

ଘଟଣ, ବି. (ଘଟନ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଘଟିବା । ବିଂ. ସୁନ୍ଦର । ଯଥା—
ଘଟଣ ନ ହୋଇ ପୁର ନ ଥିଲେ ଗୋବିନ୍ଦ । କେ.କୋ.

ଘଟଣା, ବି. (ଘଟନ ଶବ୍ଦଜ) ଘଟିବା ।

ଘଟଣି, ବି. (ଘଟନ ଶବ୍ଦଜ) ସମ୍ପାଦନ; ନିର୍ମାଣ । ଯଥା—
ବିଶାଣଏ ବିଖରିରେ ଘରେକ ନିର୍ମାଣି,
ଗୁଳ ପିଢ଼ା ଆଦି ସବୁ ପାଷାଣେ ଘଟଣି । ସା.ଭ.ସ.

ଘଟତି, ବି. (ଦେଶଜ) ଘଟଣା । ଯଥା—
ଅଗ୍ନିକାର ମହାରୂପି ଅର୍ଜିଲେ ଏ କୀର୍ତ୍ତି,
ପୂର୍ବର ପରାକୃତ ଏ ଦଇବ ଘଟତି । ସା. ଭ. ଆ.

ଘଟନ, } ବି.(ଘଟ୍=ଚେଷ୍ଟା କରିବା-ଅନ-ଆ)
ଘଟନା, } ହସ୍ତିସୈନ୍ୟ; ଯୋଜନ । ଯଥା—
ଅଘଟନ ଘଟନାପଟୀୟସୀ ମାୟା ।
ମେଳନ, ସଂଘଟନ; ଆକସ୍ମିକ ବ୍ୟାପାର; ଦୈବଗତି, ବିଧିନିବନ୍ଧ ।

ଘଟରଘୁମା, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—
ହୁଲହୁଲି ହର୍ଷେ ଦିଅନ୍ତି ସଘନେ
ଘଟରଘୁମା ଘରଣୀ । ଉଦ୍ଦଣୀ ।

ଘଟସୂତ୍ର, ବି. (ଘଟ-ସୂତ୍ର-ଏଦୁଇଟି ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ସତ୍ୟ ତଥାପି ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ପରି ବ୍ୟବହୃତ । ଅଥଚ ଦୈବର ଘଟସୂତ୍ର, ବିଧାତାର ଘଟସୂତ୍ର ଏପରି ସ୍ଥଳରେ କେବଳ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ) ଘଟଣା । ଯଥା—
ଦଇବ ଘଟସୂତ୍ରମାନ,
କେ କରି ପାରେ ତାହା ଆନ । ଦା. ର.
ଘଟନାକ୍ରମ । ଯଥା—
ଦଇବର ଘଟସୂତ୍ର ଏହା ଅଛି ପୂର୍ବେ,
ଉଭୟକୁଳ ଅଭାବ ହେବେ କଉରବେ । ସା. ଭ. ବି.

ଘଟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଜାକଜମକ; ସମୂହ; ହସ୍ତିସମୂହ; ଯୁଦ୍ଧରେ ହସ୍ତିସମୂହର ଏକତ୍ର ମିଳନ । ସମୂହ । ଯଥା—
ଦେଖନ୍ତେ ବ୍ୟୋମ ମାୟାଜନିତ ରଜଘଟା-ବ୍ୟାପ୍ତ ।
ଜା.ପ.ନା.
(ଘୃଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ଦାଗ; ଦେହରେ ଲଗାଇବା ଘଷି । ଯଥା—
ଘଟା ବଟାଇ ଆଣି ବୋଲଲେ ଦେହସାକେ,
ବିକାଶେ ଲକ୍ଷ୍ମୀରୂପ ଅଧିକେ ହଇଲେକେ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ଘଟାଇବା, କ୍ରି. (ଘଟ୍ ଧାତୁଜ) ଆଣି ଉପସ୍ଥିତ କରାଇବା; ମିଳାଇବା । ଯଥା—
ଅଘଟ ଘଟଣା ଦେଲ ଘଟାଇ । ହା. ତ.

ଘଟାଘଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ମିଳାମିଳି । ବିଂ. ଉଦ୍ଭ୍ରାନ୍ତ । ଯଥା—ତାହାର ଘଟାଘଟି ସମୟ ହେଲାଣି ।

ଘଟାଗ୍ନି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘଟଧାରିଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀ-ବିଶେଷ । (ସକାଇ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଘଟି, ବି. (ଘୃଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ଦେହର ମଳ ଛଡ଼ାଇବାପାଇଁ ଲେପନାର୍ଥ ଚୂର୍ଣ୍ଣ । (ଘଟୀର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଲୋଟା, ଡ଼ାଳ ।

ଘଟିକା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘଟି-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ-ଆ) ମୁହୂର୍ତ୍ତ; ଦଣ୍ଡାତ୍ମକ କାଳ; ଦିବସ ବା ରାତ୍ରିର ଦ୍ୱାଦଶ ଭାଗ, ଅଢ଼ାଇ ଦଣ୍ଡ; ପାଦଗ୍ରନ୍ଥି; ଘଟୀ, କଳସୀ । (ଘଟ୍ = ଚେଷ୍ଟା କରିବା-ଣିଚ-ଅକ-ଆ, ଅକ = ଇକ) ଯୋଜନକାରିଣୀ ।

ଘଟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘଟ-ଈ) କାଂସ୍ୟ ପିତ୍ତଳାଦିନିର୍ମିତ ଅନତିବୃହତ୍ ଜଳପାତ୍ର; ଘଡ଼ି, କାଳନିର୍ଣ୍ଣୟାତ୍ମକ ଯନ୍ତ୍ର; ଦଣ୍ଡାତ୍ମକ କାଳ; ମୁହୂର୍ତ୍ତ ।

ଘଟୁଆଳ, ବି. (ଦେଶଜ) କର ଆଦାୟ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—

ଦୂରରୁ ଯେ ବଣିକଗଣେ ଆସିଥାନ୍ତି,
ତାଙ୍କଠାରୁ ଉଚିତ କର ଯା ପ୍ରାପତି ।
ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଘଟୁଆଳେ ଘେଅନ୍ତି କି ତାହା,
ଆହେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ନରକୁଳନାହା । କୃ. ଭା. ସ. ପ.

ଘଟ୍ଟ, ବି. (ଘଟ୍ଟ = ଚଳିତ କରିବା-ଅ) ନଦୀ ପ୍ରଭୃତିର ଘାଟ, ତୋଠ; ଶୁଳ୍କଗ୍ରହଣ ସ୍ଥାନ; ଅବତରଣ ସ୍ଥାନ ।

ଘଟ୍ଟନ, ବି. (ଘଟ୍ଟ = ଚଳିତ କରିବା-ଅନ) ଆଘାତ; ଘର୍ଷଣ; ଘୋଟିବା; ସଂଘଟନ; ଚାଳନା ।

ଘଡ଼ଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜସେବକବିଶେଷ । (ଘଡ଼ତାଳ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଘଡ଼ଘଡ଼, ଅଂ. ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ଘଡ଼ ଘଡ଼ କରି ମାରେ ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି । ହା. ତ.

ଘଡ଼ଘଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ମେଘଧ୍ୱନି; ଚଡ଼କ ।

ଘଡ଼ି, ଘଡ଼ୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘଟୀ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଦୁଇ ଦଣ୍ଡପରିମିତ କାଳ; ସମୟବୋଧକ ଯନ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ସମସ୍ତ ଜାଣିବା ମିଛ ବାହାନାରେ,
ଘଡ଼ି କାଢ଼ି କେହି ଦେଖାଏ ବାହାରେ । ଦ. ବା.

ମୃତ୍ତିକାପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଯାଇ ଯମୁନାପାଣିକି, ତୁ ନ ବୁଡ଼ାଇ ଘଡ଼ିକି । ଗୀତ.

ଘଡ଼ିଆଳ, ବି. (ଦେଶଜ) କୁମ୍ଭୀରବିଶେଷ, ଘଡ଼ିମୁହାଁ । ଯଥା—

ଗଣ୍ଡ ଜାଗା ଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଗୋମୁହାଁ କୁମ୍ଭୀରର
ଉପଦ୍ରବ ଭାରି, ଦାଣ୍ଡିଆଣୀ ଘଡ଼ିଆଳ ତ ପଣ ପଣ ।
ଛ. ଆ. ଗୁ.

ଘଡ଼ିଘଡ଼ିକ, ଘଡ଼ିକଘଡ଼ି, ଘଡ଼ିଘଡ଼ିକେ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ଷଣକ୍ଷଣ । ଯଥା—

ଆସୁଥିବ ପରି ବୋଲି ଘଡ଼ିଘଡ଼ିକ ନିବଛଇଲି,
ଡୋଳ ସଘନେ ଭ୍ରୂ ବଲ୍ଲୀ
ଘୁରୁଁ ଥିବେ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନା ରେ । ଙ. ସା.

ଘଡ଼ିତାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜସେବକବିଶେଷ । ଯଥା—

ପାଞ୍ଚ ମନ୍ତ୍ରୀ ଅମାତ୍ୟ ସେନାପତିଗଣ,
ଯେ ଯାହା ଆସନ ମାଡ଼ି ବସିଲେ ବେହରଣ ।
ଖଣ୍ଡିଆ ପଡ଼ିହାରି ଘଡ଼ଇ ଘଡ଼ିତାଳ,
ପାଇକ ମାହୁନ୍ତ ଅଶ୍ୱପାଳ ମାଳ ମାଳ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

(ଏହି ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଠିକ୍ ଜଣା ଯାଉନାହିଁ । ଏତାଦୃଶ ଆହୁରି ଅନେକ ଶବ୍ଦ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖାଯାଏ ।)

ଘଣା, ଗହଣା, } ବି. (ଦେଶଜ) ତିଳ ସୋରିଷ ପ୍ରଭୃତିରୁ ତୈଳ ବାହାର କରିବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା

ତେଲିରୁ ମହାପାପୀ ନାହିଁ,
ଘଣାରେ ଗୋରୁ ଦୁଃଖ ଦେଇ । ବ. ପୁ.

ଘଣାପକାଇବା, କ୍ରି. ଘଣାଯନ୍ତ୍ର ଚାଳନ କରିବା ।

ଘଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ର ଚକଦ୍ୱାରା ରାସ୍ତା ଉପରେ ହୋଇଥିବା ଖାଲ ।

ଘଣ୍ଟ, ବି. (ଘଣ୍ଟ୍ = ଘାଣ୍ଟିପାଇବା, ଅଥବା ହନ୍-ଟ-ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ, ହ = ଘ) ମତ୍ସ୍ୟ ଶାକ ପ୍ରଭୃତିର ବ୍ୟଞ୍ଜନବିଶେଷ, ଘଣ୍ଟାତିଅଣ । (ଘଣ୍ଟାଶବ୍ଦଜ) କାଂସ୍ୟନିର୍ମିତ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; କାଂସ୍ୟନିର୍ମିତ ବଡ଼ ଘଙ୍ଗୁରି । ଯଥା—

ଘଣ୍ଟ ଯେ କରତାଳମାନ,
ଶିଙ୍ଗା ବଜାଇ ଘନ ଘନ । ଦା. ର.

ଘଣ୍ଟପାଟୁଆ, ବି.(ଦେଶଜ)ସାରଳାଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଆଜ୍ଞାପ୍ରଚାରକବିଶେଷ । କାକଟପୁର ସର୍ବମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ସେବକ ।

ଘଣ୍ଟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହନ୍ = ଆଘାତ କରିବା-ଟ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ-ଆ, ହ = ଘ) କାଂସ୍ୟାଦିନିର୍ମିତ ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । (ରଘୁପତେଃ କୋଦଣ୍ଡ-ଘଣ୍ଟାରବଃ) ସାର୍ଦ୍ଧ ଦ୍ୱିଦଣ୍ଡାତ୍ମକ କାଳ । (ବ୍ୟଞ୍ଜନାର୍ଥ ଘଣ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ବେସର ଛିଅଣ; (ଘଟ୍ଟନ ଶବ୍ଦଜ) ଘାଣ୍ଟିବା କିମ୍ବା ଆଲୋଡ଼ନ। ବିଂ. ଆଲୋଡ଼କ, ବିକ୍ଷୋଭକ; (ଘଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ଘଟିକା ଯନ୍ତ୍ର ।

ଘଣ୍ଟାକୋଳ, ବି. (ଘଣ୍ଟକୋଳ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର କୋଳ ।

ଘଣ୍ଟାଚକଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଳମାଳ ।

ଘଣ୍ଟାପଥ, ବି. (ଘଣ୍ଟା-ପଥ-ଯହିଁରେ ହସ୍ତି-ପ୍ରଭୃତି ଘଣ୍ଟାଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଗମନ କରନ୍ତି) ଘଣ୍ଟାବାଦୀ ହସ୍ତ୍ୟାଦିର ଗମନଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରଧାନ ମାର୍ଗ; ବଡ଼ଦାଣ୍ଡ ।

ଘଣ୍ଟି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘଣ୍ଟିକା ବା ଘଣ୍ଟୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସାନ ଘଣ୍ଟ; ଘାଗୁଡ଼ି । ଯଥା—

ବ୍ୟାଧ ଯେସନେ ମୃଗ ମାର,
ଶବଦେ ଘଣ୍ଟି ଗୁଳେ ଧର । ଖ୍ରୀ. ଦ. ସ୍କ.

ଘଣ୍ଟିଆ, ବି. (ଘଣ୍ଟିକା ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଘାଗୁଡ଼ି କିମ୍ବା ଏକପ୍ରକାର ଅଳଂକାର । ଯଥା—

କଟିରେ ଘଣ୍ଟିଆ ଯେ ଶୁଭଇ କିଣି କିଣି,
ଗୁଲ୍ଫଲେ ହେମଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ିଆ ବାଜଇ ଗିଣି ଗିଣି ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ଚ.

ଘଣ୍ଟିଆ, ଘଣ୍ଟୁଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ଘଣ୍ଟା ବଜାଏ । (ଘଣ୍ଟା-ଇଆ, ଉଆ)

ଘଣ୍ଟିକା, ଘଣ୍ଟୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଣ୍ଟା; ଗଳାର ଭିତର ଭାଗ, ତାଳୁର ନିମ୍ନ ଜିହ୍ୱା ।

ଘଣ୍ଟୁ, ବି. (ଘଣ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଟୁ) ହସ୍ତିର ଗଳଲମ୍ବିତ ଘଣ୍ଟା; ପ୍ରତାପ ।

ଘତ, ବି. (ଦେଶଜ) କୌଶଳ । ଯଥା—

ତାଙ୍କପାଇଁ ତ ଟିକିଏ ନାକ କାନମୋଡ଼ା କରି ଖଣ୍ଡେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଘତ ଆରମ୍ଭ କରିବାର ଦରକାର । ଉ. ସା. ୮. ୯.

ଧରଣ; ଗୀତ ବାଦ୍ୟର ପ୍ରକାର ।

ଘତଘାତ, ବି. (ଦେଶଜ) କୌଶଳ; ସାବଧାନତା ।

ଘନ, ବି. (ହନ୍-ଆଘାତ କରିବା-ଅ, ହ-ଘ) କରତାଳ, ମର୍ଦ୍ଦଳ, ଘଣ୍ଟା, ଘୁଙ୍ଗୁର ପ୍ରଭୃତି ଧାତୁମୟ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର; ପ୍ରଧାନ ନୃତ୍ୟ; ଲୌହ; ଚର୍ମ; ମେଘ; ଲୌହମୁଦ୍ଗର; ଜମାଟ, ଭିଡ଼; ଦୃଢ଼ତା, କାଠିନ୍ୟ; ମୁଥା; ବିସ୍ତାର; ଦେହ; ଅଭ୍ରକ; କୌଣସି ରାଶିକୁ ସେହି ରାଶିଦ୍ୱାରା ଦୁଇଥର ଗୁଣନ । ଯଥା—୨ର ଘନ = ୮, ୩ର ଘନ = ୨୭ । ବିଂ. ସାନ୍ଦ୍ର, ଘଞ୍ଚ; କଠିନ, ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ; ସ୍ଥିର; ପୁଷ୍ଟ; ଅଧିକ; ସ୍ଥାୟୀ; ଅବିରତ ।

ଘନକ୍ଷେତ୍ର, ବି. ସଂ. ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ପ୍ରସ୍ଥ ଓ ବେଧ-ବିଶିଷ୍ଟ କ୍ଷେତ୍ର ।

ଘନଚତୁଷ୍କୋଣ, ବି. ସଂ. ଦୈର୍ଘ୍ୟ, ପ୍ରସ୍ଥ ଓ ବେଧବିଶିଷ୍ଟ ଚତୁଷ୍କୋଣ ।

ଘନଜ୍ୱାଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ବଜ୍ରାଗ୍ନି, ବିଜୁଳି ।

ଘନଘନ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର; ପୁନଃପୁନ ।

ଘନଘାଇ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନିରେ, ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନିପୂର୍ବକ । ଯଥା—

ଶବଦ ଯୋଡ଼ାଙ୍କଙ୍କେ ଚମକୁଥାନ୍ତି ମଣ୍ଡା,
ଗହଳେ ଲକ୍ଷ ଡ଼ାକ ପଡ଼ନ୍ତି ଘନଘାଇ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଚ.

ଘନଫଳ, ବି. ସଂ. କୌଣସି ରାଶିକୁ ସେହି ରାଶି ଦ୍ୱାରା ଦୁଇଥର ଗୁଣନ କଲେ ଯେଉଁ ଫଳ ହୁଏ । ଯଥା—୪ × ୪ × ୪ = ୬୪ ।

ଘନରସ, ବି. (ଘନ = ମେଘ, ନିବିଡ଼-ରସ = ଜଳ, ଶୃଙ୍ଗାର ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଭୃତି) ଜଳ; ପ୍ରଚୁର ସନ୍ତୋଷ ।

ଘନବଲ୍ଲିକା, ଘନବଲ୍ଲୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ବିଦ୍ୟୁତ୍, ବିଜୁଳି; ଲତାବିଶେଷ; ନିବିଡ଼ ଲତା ।

ଘନସାର, ବି. ସଂ. କର୍ପୂର; ପାରଦ; ଜଳ; ଚନ୍ଦନ ।

ଘନାଗମ, ବି. (ଘନ-ଆଗମ) ବର୍ଷାକାଳ; ମେଘାଗମନ ।

ଘନାଘନ, ବି. (ହନ୍ = ବଧ କରିବା-ଅ, ହ = ଘ, ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ଅ = ଆ) ଇନ୍ଦ୍ର; ଅପକାରକ ହସ୍ତୀ, ମତ୍ତହସ୍ତୀ; ବର୍ଷଣକାରୀ ମେଘ; ପରସ୍ପର ସଙ୍ଘର୍ଷଣ । ବିଂ. ସତତ ଘାତୁକ; ନିରନ୍ତର; ସାନ୍ଦ୍ର; ନିଷ୍ଠୁର । (ଶକ୍ରଘାତୁକମତ୍ତେଭ-ବର୍ଷୁକାବ୍ଦା ଘନାଘନଃ—ଅମର ।)

ଘନାତ୍ୟୟ, ଘନାନ୍ତ, ବି. (ଘନ = ମେଘ-ଅତ୍ୟୟ, ଅନ୍ତ = ନାଶ) ଶରତ୍‌କାଳ ।

ଘନିଷ୍ଠ, ବିଂ. (ଘନ-ଇଷ୍ଠ) ଅତିଶୟ ଘନ । (ଦେଶଜରୂପେ) ନିକଟସ୍ଥ, ଆସନ୍ନ, ଅତି ନିକଟ ।

ଘନୀଭୂତ, ବିଂ. (ଘନ-ଭୂତ-ଚ୍ୱି-ଅଭୂତ ତଦ୍ଭାବଅର୍ଥରେ) ସାନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ, ଯାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଘନ ହୋଇଅଛି ।

ଘନୋପଳ, ବି. (ଘନ = ମେଘ-ଉପଳ = ପଥର) କରକା, କୁଆପଥର ।

ଘବଘବ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଜଳପ୍ରବେଶ ଶବ୍ଦ ।

ଘମଘମ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣାର୍ଥବିଶେଷ । ଯଥା—ଘମ ଘମ ବାସୁଅଛି, ଘମ ଘମ ଝାଳ ବହୁଅଛି ।

ଘମାଘୋଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦ; ଜାକଜମକ । ବିଂ. ନିବିଡ଼, ଗାଢ଼ । ଯଥା—ଘମାଘୋଟ ନିଦ୍ରା ।

ଘମିର, ଘମିରି, ବି. (ଘର୍ମଚର୍ଚ୍ଚିକା ଶବ୍ଦଜ) ଝାଳ-ମାଛି; ଝାଳଯୋଗୁଁ ଦେହରେ ଜନ୍ମିବା କ୍ଷୁଦ୍ର ବ୍ରଣ ।

ଘର, ବି. (ଗୃହ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଗୃହ; କାର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଶେଷରେ ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ । ଯଥା—ବିଭାଘର, ବ୍ରତଘର ଇତ୍ୟାଦି । ପୋଷା ହାତିଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—ଦୁଇଘର ହାତୀ, ତିନିଘର ହାତୀ । ଗୃହିଣୀ ଅର୍ଥ । ଯଥା—ଘରେ ମୋତେ ଯିବାପାଇଁ ନାହିଁ କଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ମୋତେ ଯିବାପାଇଁ ଭାର୍ଯ୍ୟା ନାହିଁ କଲେ ।

ଘରକରଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହଧର୍ମ; ଘର ଚଳାଇବା । ବିଂ. ଗୃହୀ । ଯଥା—

ଯେ ଘରକରଣା ନୋହିବେ ସେ ବଣା
ଘୁନେଇ ପଡ଼ିବେ କେବେ ।

ଘରକରିବା, ଘରଦୁଆର କରିବା, କ୍ରି. ଗୃହ ପରିଚାଳନ କରିବା ।

ଘରଘର, ଘଡ଼ଘଡ଼, ଅଂ. ଘର୍ଘର ଶବ୍ଦ ।

ଘରଜୁଆଇଁ, ଘରଜୋଇଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଜ୍ୱାଇଁ ଶ୍ୱଶୁର ଘରେ ଆସି ରହେ ଓ ଶ୍ୱଶୁରର ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଅଧିକାରୀ ହୁଏ ।

ଘରଚଟିଆ, ବି. (ଗୃହଚଟକ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷୀ ।

ଘରଟ୍ଟ, ବି. (ଘର୍-ଅଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ଯେ ଘର୍ ଘର୍ ଶବ୍ଦ କରି ଭ୍ରମଣ କରେ) ପେଷଣଯନ୍ତ୍ର, ଘୋରଣା ।

ଘରଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୃହିଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଭାର୍ଯ୍ୟା । ଯଥା—

ଘରର ଘରଣୀ ମୁଁ ପରା ତୋର,
କିଛି ନ ବୁଝିଲୁ ଖବର ମୋର । ହା. ତ.

ଘରତଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଘରକୁ ଲାଗିଥିବା ଜମି ।

ଘରଧରିବା, କ୍ରି. କନ୍ୟା ରଜସ୍ୱଳା ହେବା, ପ୍ରଥମତଃ ଋତୁମତୀ ହେବା; ଚିନ୍ତାରେ ମଗ୍ନ ହେବା ।

ଘରପୋଡ଼ା, ଘରପୋଡ଼ିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗୃହ-ଦାହକ ।

ଘରପୋଡ଼ିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଔଷଧି ଗୁଳ୍ମ ।

ଘରବାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଭିଟାଜମି, ବାସ୍ତୁ; ଯାହା କିଛି ପୈତୃକ ସମ୍ପତ୍ତି ।

ଘରବୁଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ଘର ବୁଡ଼ାଇ ଦିଏ ଅର୍ଥାତ୍ ସର୍ବନାଶ କରେ । ଯଥା—

କୁକାଟିକା ନକଟକୁ କମନୀୟ ଜୁଡ଼ା,
କେତକୀପାଖୁଡ଼ାବେଢ଼ା ନାରୀଘରବୁଡ଼ା । ର. କ.

ବି. ଘର ବୁଡ଼ାଇବା ଅର୍ଥାତ୍ ସର୍ବନାଶ କରିବା । ଯଥା—

କେଉଁ କାମିନୀ ଲେଖଣୀ ଜୁଡ଼ା,
କଟାକ୍ଷରେ କରେ ଘରବୁଡ଼ା । ର. କ.

ଘରବୁଡ଼ାଇବା, କ୍ରି. ନାଶ କରିବା କିମ୍ବା ସର୍ବସ୍ୱ ହରିବା ।

ଘରଭଙ୍ଗା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ କୁମନ୍ତ୍ରଣାଦ୍ୱାରା ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦବୀଜ ରୋପଣ କରେ ।

ଘରି, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିମାନଙ୍କ ବସା, ନୀଡ଼; ଛିଦ୍ର ।

ଘରିଖାଇବା, କ୍ରି. ତୁଣ୍ଡରୁ ଠିକ୍ କଥା ନ ବାହାରି ଜାଡ଼ୁଜାଡ଼ୁ ହେବା; ଚକ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଖୋଲରେ ଅଖ ଘଷି ହୋଇ ସେ ଛିଦ୍ରକୁ ବଡ଼ କରିଦେବା ।

ଘରେଇ, ଘରୁଆ, ଘରୋଇ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗୃହରେ ବ୍ୟବହୃତ । ଯଥା—ଘରେଇ ଭାଷା, ଘରୋଇ ଭାଷା ।

ଘର୍ଘର, ବି. (ଘୃ-ଯଙ୍‌ଲୁଗନ୍ତ = ଘର୍ଘ = ଶବ୍ଦବିଶେଷ-ରି-ଅ) ପର୍ବତର ପଥ; ପେଚକ; ଧ୍ୱନିବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, ଆ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଣ୍ଟିକା; ବୀଣାବିଶେଷ । ବିଂ. ଘର୍ଘର ଶବ୍ଦବିଶିଷ୍ଟ ।

ଘର୍ମ, ବି. (ଘୃ = କ୍ଷରିତ ହେବା-ମ) ଗ୍ରୀଷ୍ମ; ରୌଦ୍ର; ଝାଳ । ଯେପରି—ଘର୍ମାକ୍ତ ଦେହ । ବିଂ. ଉଷ୍ଣ ।

ଘର୍ମାନ୍ତ, ବି. (ଘର୍ମ-ଅନ୍ତ = ଶେଷ) ବର୍ଷାକାଳ ।

ଘର୍ଷଣ, ବି. (ଘୃଷ-ଅନ) ଘଷିବା, ମାର୍ଜନ ।

ଘଷରି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଘର୍ଷଣଦ୍ୱାରା କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ; ଅଚଳ ।

ଘସା, ବି. (ଦେଶଜ) ଘସିବା । (ପୁରୀରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଚୂଡ଼ାଘସା, ଚୂଡ଼ା ନଡ଼ିଆ ଘିଅମିଶ୍ରିତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ ।

ଘସା, ଘଷା, } ବି. (ଘର୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଘସିବା । ଯଥା—

କଲିଁ ଦେଲା କାଳେ ଶିଳାପଦଙ୍କୀ,
ଗ୍ରୀମା ଚରଣଘସା ଭଲ ଭାବ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ବିଂ. ଘର୍ଷିତ । ଯଥା—

କମ୍ପି କମ୍ପାଇଲା ଯେ ଘସା ଚନ୍ଦନବସା ଦଣ୍ଡୀ । ସଙ୍ଗୀତ ।

ଘସାଘସି, ବି. (ଦେଶଜ) ଘସିବା; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଘସିବା ।

ଘସାପାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ମସଲାମିଶ୍ରିତ ସୁପେୟ ଜଳ ।

ଘସାମଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଲକରି ଘସିବା ।

ଘସି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୁଷ୍କ ଗୋମୟ । (ଘସ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ଇ) ଭକ୍ଷଣ, ଭୋଜନ ।

ଘସିବା, ଘଷିବା, } କ୍ରି. (ଘର୍ଷଣ ଶବ୍ଦଜ) ଘର୍ଷଣ କରିବା; ପାଦାଦ୍ଧ ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା । (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଲିପିବା; ବାଟିବା ।

ଘସ୍ମର, ବିଂ. (ଘସ୍ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ମର-ଶୀଳାର୍ଥେ) ଖାଦକ ।

ଘସ୍ର, ବି. (ଘସ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ର—ଯହିଁରେ ଲୋକେ ଭୋଜନ କରନ୍ତି) ଦିନ, ଦିବସ । ଯଥା—

ତୋ ବକ୍ତ୍ରାଭା ଲାଞ୍ଛନସ୍ଥାନା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣା,
ଘସ୍ରେ ରାତ୍ରେ ସୁନ୍ଦରତାରେ ଦ୍ୟୁତଧାମା । ବି. କା.

ଘା, ଘାଆ, } ବି. (ଘାତ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷତଚିହ୍ନ । ଯଥା—

ଅର୍ଜୁନ ଘାଆରେ ସେନ୍ଥୁ କଲା ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି । ସା. ଭା. ସ.

ବ୍ରଣ । ଯଥା—

ଅସର୍ପା ହୋଇବୁ ଆବର,
ଭକ୍ଷିବୁ ଘାଆର ରୁଧିର । ବି. ପୁ.

ଆଘାତ, ପ୍ରହାର । ଯଥା—

ଜଙ୍ଘସନ୍ଧି ବିଦାରଣ କଲା ମୁଥ ଘାରେ । ସା. ଭା. ସ.
କେତେ ମତ୍ତ ହସ୍ତୀ କାଣ୍ଡ ଘାଆ ପାଇ,
ପଳାଇଲେ ଖରେ ମୁଣ୍ଡକୁ ସାଙ୍କୁଡ଼ାଇ । କୁ. ଭା. ଆ. ପ.

ଘାଇ, } ବି. (ଘାତ ବା ଘାଣ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ନଦୀ
ଘାଣ୍ଡି, } ଆଦି ବୃଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧ ଆଦି ଭଗ୍ନ
ହୋଇ ଯେଉଁ ଜଳପଥ ହୁଏ । ଯଥା—
ପବନକୁ ଉଡ଼ଘାଇ ଧରି କେ ପାଇଛୁ,
ଘାଇ ବୋଲି ସମୁଦ୍ର ବାନ୍ଧିଲେ କି ଶୁଖିଛୁ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

ଘାଇଲା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ଷତଯୁକ୍ତ ।

ଘାଉଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ଷତଯୁକ୍ତ; ଆହତ । ଯଥା—
କୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନ ହେଲେନ ଘାଉଆ,
କାଣ୍ଡେ ଆସି ଫୋଡ଼ିଦେବା ତାଙ୍କ ହସ୍ତା । କୃ.ଖ.ଶ.ପ.

ଘାଉଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ସାପକାମୁଡ଼ା ।
ଘାଉଡ଼ି, } ଯଥା—
ଯୁଧିଷ୍ଠିର କ୍ରୋଧ ସର୍ପର ଘାଉଡ଼,
ହେଲେ ଯିବ ମିଳାଇ କୁରୁଙ୍କର ହାଡ । କୃ.ଖ.ଉ.ମ.
ଘାଉଡ଼-ଘାଆ ଯେତେ ଫୁଙ୍କିଲେ ଯିବ ଉଡ଼ି,
ନ ଫୁଙ୍କି ରହିଲେ କେହ୍ନେ ବିଷ ଦେବେ ଝାଡ଼ି ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.

ଘାଏ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକ ଆଘାତରେ; ଆଘାତରେ । ଯଥା—
ବଡକିଲେ ସେ ମଇନାକ ଉଡ଼ି,
ବଜ୍ର ଘାଏ ବହୁତ ଦୂରେ ପଡ଼ି । ବୈ. ବି.
ଦାଉରେ । ଯଥା—ବୁଢ଼ାଟିଏ ହେଲଣି, ହଠାତ୍ ଏଡ଼େ ଘାଏ ନାଆଁ ହୋଇ ଯାଉଅଛି କିଆଁ । (ଗଡ଼ଜାତରେ ସମଧିକ ବ୍ୟବହୃତ) ଥରେ ।

ଘାଗଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର-
ଘାଗରା, } ବିଶେଷ ବା ଅଙ୍ଗରକ୍ଷାବିଶେଷ ।

ଘାଗଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) କଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ ।

ଘାଗୁଡ଼ି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘର୍ଘର ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର
ଘାଗୁରି, } ଘଣ୍ଟିକା । ଯଥା—
ନାସାତଳକ ଦ୍ରବ୍ୟ ଫଳକ ବଡ,
ଯେ ଯେନ ଶଙ୍ଖ ବଚନ ଘାଗୁରିଯୁକ୍ତ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.
କଟିଭୂଷଣବିଶେଷ; ପାଦାଭରଣବିଶେଷ ।

ଘାଟ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘଟ୍ = ହିଂସା କରିବା-
ଘାଟା, } ଇ-ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଇକ) ଗ୍ରୀବା
ଘାଟିକା, } ଶିରଃସନ୍ଧିର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ; ଗ୍ରୀବା ।
(ଅବଟୁର୍ଘାଟା କୃକାଟିକା—ଅମର ।)

ଘାଟ, ବି. (ଘଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ନଦୀ ପାର ହେବା ସ୍ଥାନ । ଯଥା—
କେତେବେଳେ ଘାଟୁଆଳ ଘାଟ ସାଧି ବାଟେ । ର.କ.
ଜଳରେ ଅବତରଣ କରି ସ୍ନାନ କରିବା ସ୍ଥାନ । ଯଥା—
ଦିନେ ଗଲି ମୁଁ ଘାଟେ ନୀର ଆଣି । ଗୋ. ଖ.
ନଦୀ ପାର କରିବା ମୂଲ । ଯଥା—
ଜଗି ଦଧି ବିକ ଯିବା ବାଟକୁ,
ଗୋପୀଙ୍କି ମାଗନ୍ତି ଦିଅ ଘାଟକୁ । ବ. ଚ. ମ.
ଠାଣା, ପ୍ରଧାନ ଦ୍ୱାର । ଯଥା—
ହର କପିଳାସ ଘାଟ, ହ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟେ ବାଟ । ଜ୍ଞା.କୋ.
ଦୁଃସହ ଘଟଣା । ଯଥା—
ସେ କଥା ଶୁଣି କୃଷ୍ଣ ମନରେ ବଡ଼ ହସି,
ପାଞ୍ଚିଲେ କଥା ଘାଟ ପଡ଼ିଲା ଏବେ ଆସି । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.
ପର୍ବତ; ଦୁର୍ଗମ ସ୍ଥାନ । ଯଥା—ପୂର୍ବ ଘାଟ, ପଶ୍ଚିମ ଘାଟ ।

ଘାଟି, } ବି. (ଘଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ପର୍ବତମଧ୍ୟସ୍ଥ
ଘାଟୀ, } ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ରାସ୍ତା; ଦୁଃସହ ଘଟଣା;
ଉତ୍ତପ୍ତ ଲୌହଦ୍ୱାରା ଦାଗ; ଗିରିସଙ୍କଟ; ସନ୍ଧିସ୍ଥଳ; ସଙ୍କଟ ସମୟ, ବିପଦ । ଯଥା—
ଦେଖ ଏତେ ଦିନ ଖାଇଅଛ ଯାହା ଲୁଣ,
ଘାଟି ବେଳ ପଡ଼ିଅଛି ମାନ ତାଙ୍କ ଗୁଣ । ଉ. ସା.

ଘାଟିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ନଦୀ ପାର କରିବା
ଘାଟୁଆ, } ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—
ତପନତନୟା ତଟେ, କେଳିକଦମ୍ବ ନିକଟେ,
କପଟ ତେଜିଣ ବାଟେ, ସେ ନୂଆ ଘାଟିଆ । ଫ.ସା.
ବିଂ. ଠାଣା ବା ଦୁଃସ୍ଥାନରେ ଯେ ଜଗିଥାଏ । ଯଥା—
ରାମ ରାମ ରାମ ରାମ ପଡ଼ିଲଣି ଥକା,
ଘାଟିଆ ବାମୁଣଗଣ ସଙ୍ଗେ ବକା ବକା । ଉ. ଭୁ.

ଘାଟୁଆଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଘାଟ ଜଗିବା ଲୋକ । (ଘାଟ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଘାଣ୍ଟ, ବି. (ଘଟ୍ଟ ଧାତୁଜ) ଘଟ୍ଟନ; ମିଶାମିଶି ଘାଣ୍ଟ ଛଅଣ । କ୍ରି. ଆଲୋଡ଼ନ କର ।

ଘାଣ୍ଟଚକଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଳମାଳ ।

ଘାଣ୍ଟତରକାରି, ଘାଣ୍ଟତିଅଣ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବେସର ତରକାରି ।

ଘାଣ୍ଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟବିଶେଷ; ତର୍କାରି-ବିଶେଷ । ବିଂ. ଗୋଳିଆ ।

ଘାଣ୍ଟିକ, ବି. (ଘଣ୍ଟା-ଇକ-ବାଦନାର୍ଥେ) ଯେଉଁମାନେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ଦେବତା ସମ୍ମୁଖରେ ଘଣ୍ଟା ବଜାଇ ଆରାଧନା କରନ୍ତି । ବିଂ. ଘଣ୍ଟାବାଦକ; ସ୍ତୁତିପାଠକ-ବିଶେଷ । (ବୈତାଳିକା ବୋଧକରାସ୍ତାନ୍ତିକା ଘାଣ୍ଟିକାର୍ଥକାଃ—ଅମର ।)

ଘାଣ୍ଟିବା, କ୍ରି. (ଘଣ୍ଟ ଧାତୁଜ) ଗୋଳିବା; ତଳ ଉପର ଆଲୋଡ଼ନ କରିବା ।

ଘାଣ୍ଟିହେବା, କ୍ରି. (ଘଣ୍ଟଧାତୁରୁ ଅନୁକୃତ) କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବା, କଳବଳ ହେବା । ଯଥା—

ଘାଣ୍ଟି ହେଉଛୁଁ ମାଘ ଭନ୍ନିତ୍ର ଶତପଥ-
ନେହା ଯା ଆନ୍ତୁ ବଣ ନୋହିଲୁ ଗୋ । କ.ଚ.ଚ.

ଗୋଳାଇ ହେବା; ବୋଳି ହେବା । ଯଥା—

ପିଲାଦିନେ ଖେଳ ଧୂଳିରେ ଘାଣ୍ଟି ହୋଇ,
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର କୋଳରେ ବସଇ ମୁଁ ଯାଇ । କୃ.ଷ୍ଣ.ଶ୍ରୀ.ପ.

ଦୁଃଖିତ ହେବା । ଯଥା—

ଖୋଜିକ ଯେଉଁ ଧନ ନ ମିଳେ ଅନ୍ୟସ୍ଥାତେ,
କୁଟୁମ୍ବି ଆକୁଳେ ମନ ଘାଣ୍ଟି ହୁଏ ନତେ୍ୟ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

ଘାତ, ଘାତନ, } ବି. (ହନ୍=ବଧ କରିବା-ଅ, ଅନ, ହନ୍=ଘାତ୍) ପ୍ରହାର; ବଧ; କ୍ଷତ; ଅଙ୍କଗୁଣନ । (କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ ଘାତକ ଓ ଘାତନ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଘାତୁକ, ବିଂ. (ହନ୍-ଉକ,ହନ୍=ଘାତ୍) ହିଂସ୍ର, ନାଶକ; ନିଷ୍ଠୁର; କ୍ରୂର ।

ଘାନ୍ତି, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ଷଣମାତ୍ର । ଯଥା—

କୁଳକୁ ବୃଦ୍ଧି କେ କହନ୍ତି,
ମରଣ ହୋଇଲା ଏ ଘାନ୍ତି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ବାର ବା ଥର । ଯଥା—

ଯେଥି ସ୍ନାନ କଲେ ହୁଏ ଯେତେ ଫଳଶ୍ରୁତି,
ଏକ ଘାନ୍ତି ମଥା ଯେତୁ ସେ ତୀର୍ଥେ ବୁଡ଼ାନ୍ତି । ସା.ଭା.ଆ.

ଘାନ୍ତେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ଷଣେ; ଥରେ ।

ଘାବରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ; ଭୀତ ।

ଘାବରେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭୀତ ହେବା ।

ଘାବା, ବିଂ. (ପ୍ରାକୃତ ଘାବ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ।

ଘାରିବା, କ୍ରି. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ଘୋଟିବା । ଯଥା—

ଅଙ୍ଗ ଘାରଇ ଯାର ଅନଙ୍ଗବାଣ । ମେ. ଦୂ.

ଘାଲିବା; ଢୁଳାଇବା; ଲାଗିବା କମ୍ବା ବୋଧ ହେବା । ଯଥା—

ବେର କ ହୁଏ ଭୋର,
ବିଷପ୍ରାପ୍ତେ ଘାରେ ମୋ ଶରୀର । ବୈ. ବି.

ଘାରିମାନ, ବିଂ.(ଘୂର୍ଣ୍ଣମାନ ଶବ୍ଦଜ) ବିକ୍ଷୋଭିତ । ଯଥା—

ଏରୂପେ କନ୍ୟାଯାକ ହୋଇଣ ଘାରିମାନ,
ମନକୁ ଝିଙ୍ଗାସନ୍ତି ହୃଦରେ ବସ୍ତ୍ର ଚହ୍ନି । ନୃ.ପୁ.ଭୂ.ତ.

ଘାରିହେବା, କ୍ରି. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ୍ ଧାତୁଜ) ବିକ୍ଷୋଭିତ ହେବା । ଯଥା—

ବିଦେହେ ବିଦେହଶରେ ହୋଇଲେ ଘାରି । ବୈ. ବି.

ଘାଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ମିଥ୍ୟାରେ ଶୋଇଲା ପ୍ରାୟ ହେବା, ଠେଲ ଠେଲ ଅବସ୍ଥା ।

ଘାଲପଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶୋଇବାର ବାହାନା କରିବା, ଚେଇଁ ଶୋଇବା ।

ଘାଲିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଠେଲିବା; ପେଷଣ କରି ମିଶାଇବା ।

ଘାଲହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମିଥ୍ୟାରେ ଶୋଇଥିଲା ପରି ହେବା, ଠେଲିବା ।

ଘାଲୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖେଳିବା ନିମନ୍ତେ ବସାଇଥିବା କଉଡ଼ି ଗଦା ।

ଘାସ, ବି. (ଘସ୍=ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଅ) ଦୁର୍ବାତୃଣ ।

ଘାସି, ବି. (ଘସ୍=ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଇ) ଅଗ୍ନି । (ଦେଶଜ) ପଞ୍ଚମଜାତିବିଶେଷ, ମେହେନ୍ତର; ଏକପ୍ରକାର ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ । (ସାରୁଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଘାସିଆ, ଘାସିଆରି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ଘାସ ବିକ୍ରୟ କରେ; ଯେ ଘୋଡ଼ା ନିମନ୍ତେ ଘାସ କାଟେ ।

ଘିଅ, ବ. (ଘୃତ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଘୃତ ।

ଘିଅକୁଆଁସି, ଘିଅକୁଆର, ଘିକୁଆର, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘୃତକୁମାରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ଘିଅକୋରୁଅ, ବ. (ଦେଶଜ) ଲହୁଣୀକୁ ନିଆଁରେ ବସାଇବା ।

ଘିଙ୍ଘାରହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଖେଙ୍କାର ହେବା, ରାଗରେ ଧମକାଇବା ।

ଘିଞ୍ଚିବା, କ୍ରି. (ଗଡ଼ଜାତରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଟାଣିବା ।

ଘିଡ଼ଘିଡ଼, ବ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ଝମକ ଦମା ଢୋଲ ନିଶାଣ ଘିଡ଼ଘିଡ଼ । ନୃ.ସୁ.ସ.ଚ

ଗ୍ରେଟ ଶଗଡ଼ର ଶବ୍ଦ ।

ଘିନିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଘେନିବା କିମ୍ବା ଗ୍ରହଣ କରିବା; ନେବା; ଶୋଷ ପାଇବା; ପ୍ରକୋପ ହେବା । ଯଥା—ଘା ଘିନିବା ।

ଘିନଘିନ, ଘିନଘିନି, } ବିଂ. (ଘୃଣା ଶବ୍ଦଜ) ଘୃଣାଜନକ ।

ଘିନଖାଇବା, କ୍ରି. (ସମ୍ବଲପୁରରେ ବ୍ୟବହୃତ) କିଣି ଖାଇବା ।

ଘିନାଇବା, ଘିନେଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶୋଷ ପାଇବା ।

ଘିମିରି, ଡିମିରି, } ବ. (ଘର୍ମ କିମ୍ବା ଘର୍ମଚର୍ଚ୍ଚିକା ଶବ୍ଦଜ) ଝାଳ ହେବାରୁ ହେବା କଣ୍ଡୁବିଶେଷ ।

ଘିର୍‌କୋଇ, ବ. (ଦେଶଜ) ଷଣ୍ଢକୁ ଡାକିବା ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଘିରଘିରାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗୃହଆଡ଼େ ବୁଲାଇବା । ଯଥା—

ଖଞ୍ଜକ ଅଣ୍ଟାରେ ହାତ ପୂରାଇ,

ଓଟାର ନେଲା ସେ ଘିରଘିରାଇ । ହା. ଚ.

ଘୁଘୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣବିଶେଷ । ଯଥା—ପବନ ଘୁ ଘୁ ବହୁଅଛି । ବ. ପକ୍ଷିବିଶେଷ, ବନକପୋତ ।

ଘୁଘୁହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଘୁ ଘୁ ଶବ୍ଦ କରିବା । ଯଥା—ପେଟ ଘୁ ଘୁ ହେଉଅଛି ।

ଘୁଙ୍ଗା, ବ. (ଦେଶଜ) କାପଡ଼ା ପକ୍ଷୀ । ବିଂ. ମୂକ; ବାକ୍‌ଶକ୍ତିହୀନ ।

ଘୁଙ୍ଗୀ, ବ.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବାକ୍‌ଶକ୍ତିରହିତା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼, ଘୁମୁଡ଼, } ବ. (ଦେଶଜ) ଶୟନକାଳରେ ନାସିକାର ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ; ବନ୍ଦ ଗୁରୁଜ ନଥିବା କବାଟକୁ ଭୂମିରେ ଯେଉଁ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ପୋତି ତାର ଉପରେ ରଖନ୍ତି ସେହି କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ।

ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ା, ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ିଆ, ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ସ୍ୟା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ବିଶେଷ ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାରଇ । ଯଥା—

ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହେ ଅଳସୀପଣ,

ଘୁମା ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ସ୍ୟା ପାଜୁରା ଗାଣ୍ଡ । ହା. ଚ.

ଘୁଙ୍ଗୁର ବ. (ଦେଶଜ) କଟିଦେଶର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ଘାଗୁଡ଼ି; ପାଦର ଆଭରଣବିଶେଷ ।

ଘୁଞ୍ଚା, ବ. (ଦେଶଜ) ଅପସରଣ, ଆଗ ବା ପଛକୁ ଗୃଳିଯିବା ।

ଘୁଞ୍ଚାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବା । ଯଥା—

କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ କପୋଳୁଁ ଘୁଞ୍ଚାଉଥିବ । ମେ. ଦୂ.

ଦୂର କରିବା କିମ୍ବା ନାଶ କରିବା । ଯଥା—

ରସନାଧରେ ଏ ବିଧିରେ

ବଞ୍ଚାନ୍ତୁ ଘୁଞ୍ଚାନ୍ତୁ ଅଳପ ତାପ । ବ.ଚ.ମ.

ଘୁଞ୍ଚିବା, କ୍ରି. ସ୍ଥାନାନ୍ତର ହେବା; ଦୂର ହେବା ।

ଘୁଟ, ଘୁଟି, ଘୁଟୀ, ଘୁଟିକା, ଘୁଟିକ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘୁଟ୍ = ବ୍ୟାଘାତ କରିବା-ଅ, ଇ, ଈ, କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଆ) ଗୁଲ୍‌ଫ, ଗୋଇଠି ।

ଘୁଡ଼ୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘୂର୍ଣ୍ଣି ଶବ୍ଦଜ) କାଗଜରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଶୂନ୍ୟଗାମୀ କ୍ରୀଡ଼ନକବିଶେଷ; କାଗଜଚଙ୍ଗ ।

ଘୁଡୁକ, ଧୁଡୁକ, } ବ. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ । ଯଥା—

ଯୋଡ଼ିକ ମୋଡ଼ି ଦେଇ ଆଉଁସିଲେ ଟେକ,

ସିଂହଦ୍ୱାରେ ହେଲେ ବଜାଇ ଘୁଡୁକ । କୃ.ଖ.ଆ.ପ

ଘୁଣ, ବି. (ଘୁଣ୍ = ଭ୍ରମଣ କରିବା-ଅ) କାଠ-
କୀଟବିଶେଷ । ଯଥା—ଘୁଣାକ୍ଷର ନ୍ୟାୟ ।

ଘୁଣ୍ଟ, } ବି. (ଘୁଟ୍ = ବ୍ୟାଘାତ କରିବା-ଅ,
ଘୁଣ୍ଟିକ, } ମ ଆଗମ, କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଗୁଳ୍ଫ,
ଗୋଇଠି ।

ଘୁଣ୍ଟିକ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ବନସ୍ଥ କରୀଷ,
ଘୁଣ୍ଟିକା, } ବଲଘସି ।

ଘୁଣ୍ଡି, } ବି. (ଦେଶଜ) ବୋତାମ ।
ଗୁଣ୍ଡି, }

ଘୁମ, ବି. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ନିଦ । ଯଥା—
ବିଷ୍ଣୁମାୟାରେ ପୁଣ ଲଗିଲା ମାୟାଘୁମ,
ସ୍ୱପନ ଚେତନ ଦେଖା ଦେଖିଲେ ଜ୍ୟୋତିବ୍ରହ୍ମ ।
ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ଢୁଳା । ଯଥା—
ପଙ୍ଖା ବାନ୍ଧିଥିଲା ପଛରେ ରହି,
ଘୁମ ଯୋଗେ ତାହା ଦେଲା ପକାଇ । ହ୍ୱା. ତ.
(ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟାଦି ରଖିବା ନିମିତ୍ତ ମାଟିରେ
ପ୍ରସ୍ତୁତ ବଡ଼ ବଡ଼ ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଘୁମଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଡ଼ଣୀ; ଓଢ଼ଣା ।

ଘୁମା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟାଦି ରଖିବା ନିମନ୍ତେ
ମାଟିର ବଡ଼ ପାତ୍ର; ଗୋରୁର ରୋଗ-
ବିଶେଷ, ଏଥିରେ ଗୋରୁ ସର୍ବଦା ଆଖି
ବୁଜିଥାଏ; ଢୁଳା, ନିଦ । ବିଂ. ଯେ ଘୁମାଏ
ବା ଢୁଳାଏ ।

ଘୁମାଇବା, } କ୍ରି. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ୍ ଧାତୁଜ) ଢୁଳାଇବା;
ଘୁମେଇବା, } ଅମଳରେ ଘାରିହେବା ।
ଯଥା—
ଘୂମାଇବାର ସମ୍ଭବଇ ନାହିଁ କି ? କ. ଚ. ଚ.
ବୁଲାଇବା; ଆଘାତାଦିରୁ ଭ୍ରମ ପାଇବା ।
ଯଥା—
ଭୀମର ମୁଥଘାତେ କର୍ଣ୍ଣବୀର ଘୁମାଇ,
ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ରଥ ଟେକିଲେ ବ୍ୟଗ୍ର ନେଇଁ । ସା. ଭ୍ର. ଆ.

ଘୁମିବା, କ୍ରି. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ୍ ଧାତୁଜ) ବୁଲିବା ।

ଘୁମୁଘୁମୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣ-
ବିଶେଷ । ଯଥା—
ଘୁମୁଘୁମୁ ଘୁମୁରା ଶୁଭଇ ଭେଷ ନାଦ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଚ.

ଘୁମୁରା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ ।
(ଘୁମୁଘୁମୁ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ଘୁମୁରିବା;
ଘୁମୁରିବାର ଶବ୍ଦ ।

ଘୁମୁରିବା, କ୍ରି. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ୍ ଧାତୁଜ) ଶବ୍ଦବିଶେଷ
କରିବା କିମ୍ବା ଗର୍ଜିବା । ଯଥା—
ଭିକ୍ଷାଣୀ ଲୋକ ଆସି ମାଗିବ ଯେବେ ଦ୍ୱାରେ,
ଚକ୍ଷୁ ତାକୁ ତରାଟି ଘୁମୁରଇ ଘରେ । ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.
ଘାରିବା । ଯଥା—ପାରା ଘୁମୁରିବା ।

ଘୁରଣ, ବି. (ଘୂର୍ଣ୍ଣନ ଶବ୍ଦଜ) ଘୂର୍ଣ୍ଣନ; ବୁଲିବା ।

ଘୁରଣିଆ, ବିଂ. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ୍ ଧାତୁଜ) ଘୂର୍ଣ୍ଣମାନ;
ଭ୍ରମଯୁକ୍ତ ।

ଘୁରାଇବା, କ୍ରି. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ୍ ଧାତୁଜ) ବୁଲାଇବା ।
ଯଥା—
ଦକ୍ଷିଣ କରେ ପଦ୍ମଯୋନି,
ଧୀରେ ଘୁରାନ୍ତ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ । ଭ୍ର. ଦ. ସ୍କ.

ଘୁରାଘୁର, ବି. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ୍ ଧାତୁଜ) ବୁଲାବୁଲି,
ଘୁରିଆଡ଼େ ବୁଲିବା । ଯଥା—
ବସ୍ତ୍ରାଙ୍କ ଲଞ୍ଜ ପୋଏ ଧର,
ଯେସନେ ହୁଅନ୍ତ ଘୁରାଘୁର । ଭ୍ର. ଦ. ସ୍କ.
ଚେର ମୂଳ ଔଷଧ ।

ଘୁରିବା, } କ୍ରି. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ୍ ଧାତୁଜ) ଚାରିଆଡ଼େ
ଘୂରିବା, } ବୁଲିବା । ଯଥା—
ସଂଶୟ ପ୍ରବାହେ ଚନ୍ତାକୁଳ ମନ ବୁଲଇ ଘୁରି । ଉଷା.

ଘୁର୍ଘୁର, ବି. (ଘୁର୍ = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ଘୁର୍—
ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ଘୁର୍ଘୁରିଆ ପୋକ; ଶବ୍ଦ-
ବିଶେଷ; କଳକଟର ।

ଘୁର୍ଘୁରିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଘୁର୍ଘୁର = ବରାବଧ୍ୱନି-
ଇକ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଆ) ରୋଗବିଶେଷ; ଗଳା
ଘଡ଼ଘଡ଼ ।

ଘୁଲଘୁଞ୍ଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ଖେଳବିଶେଷ ।
(ଚଉରଙ୍ଗି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଘୁଷ୍, ଘୁସ୍, ବି. (ଯାବନିକ) କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧି ନିମିତ୍ତ
ଗୋପନରେ ଦେବା ଧନ, ଉତ୍କୋଚ ।

ଘୁଷ୍‌ଖୋର, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଲାଞ୍ଚୁଆ, ଯେ
ଉତ୍କୋଚ ନେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।

ଘୁଷା, } ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ରୋଧ ।
ଘୋଷା, } ଯଥା—

ନ ପାଇଲେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଅର୍ଣ୍ଣାଖୁସା,
ଚମକବ ଦେଖି ବୀରମାନଙ୍କର ଘୁଷା । ଉ. ଭ୍ର.

ଘୁଷା, } ବି. (ଦେଶଜ) ପରସ୍ପର ବନ୍ଧୁ-
ଘୁଷି, } ଭାବରେ ମୁଷ୍ଟିପ୍ରହାର, ମୁର୍ଷ୍ଟି ।

ଘୁଷାଘୁଷି, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଥ ମଗମର ।

ଘୁଷିତ, } ବିଂ. (ଘୁଷ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ତ)
ଘୁଷ୍ଟ, } ଶବ୍ଦିତ, ନାଦିତ । ବି. ଘୋଷଣା ।

ଘୁଷିବା, କ୍ରି. ବଳପୂର୍ବକ ପ୍ରବେଶ କରିବା ।

ଘୁଷୁରି, } ବି. (ଘୃଷ୍ଟି ଶବ୍ଦଜ) ଗ୍ରାମ୍ୟ
ଘୁସୁରି, } ଶୂକର ।

ଘୁଷୁରିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୂକର-
ଘୁସୁରିଆ, } ରକ୍ଷକ ।

ଘୁଷୁରିଆଚଟା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଖଜୁରିପତ୍ରରେ
ଘୁସୁରିଆଟି, } ବୁଣା ହୋଇଥିବା ଏକ-
ପ୍ରକାର ଆସନ ।

ଘୁଷୁରିବା, } କ୍ରି. ଭୂମିରେ ଲୋଟିବା ।
ଘୁସୁରିବା, }

ଘୁସ୍କୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଗୁପ୍ତବେଶ୍ୟା, ଯେ
ସ୍ତ୍ରୀ ଗୋପନରେ ଉପଦେଶ କରେ ।

ଘୁସୃଣ, ବିଂ. (ଘୁନ୍ସ୍ = ଭୂଷିତ କରିବା-ଋଣ)
କୁଙ୍କୁମ ।

ଘୂକ, ବି. (ଘୂ = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-କୈ = ଶବ୍ଦ
କରିବା-ଅ) ପେଚକ ।

ଘୂର୍ଣ୍ଣି, } ବି. (ଘୂର୍ଣ୍ଣ = ଘୂରିବା-ଅ, ଅନ, ଇ)
ଘୂର୍ଣ୍ଣନ, } ପରିଭ୍ରମଣ । (କର୍ମବାଚ୍ୟରେ
ଘୂର୍ଣ୍ଣି, } ତ୍ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ ହୁଏ)

ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟମାନ, ବିଂ. [ଘୂର୍ଣ୍ଣ୍-ଆୟ (ନାମଧାତୁ)-
ମାନ] ଯେ ମଣ୍ଡଳାକାରରେ ପରିଭ୍ରମଣ
କରୁଅଛି ।

ଘୂର୍ଣ୍ଣ୍ୟମାନ, ବିଂ. [ଘୂର୍ଣ୍ଣ୍-ମାନ-(ଶାନ), ଯ
ଆଗମ] ଭ୍ରାମିତ, ଯେ ଘୂରି ଯାଇଅଛି ।

ଘୃଣା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘୃଣ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ-ଆ,
ଅଥବା ଘୃ = ସେକ କରିବା-ଣ-ଆ, କାରୁ-
ଣ୍ୟରେ ହୃଦୟକୁ ଆର୍ଦ୍ର କରେ ବୋଲି)
ଦୟା; ଅବଜ୍ଞା, ଅଶ୍ରଦ୍ଧା; କୁତ୍ସିତ ବା
ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ବିରାଗ; ଲଜ୍ଜାବୋଧ;
ଜୁଗୁପ୍ସା ।

ଘୃଣି, ବି. (ଘୃଣ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଇ) ଚନ୍ଦ୍ର ଓ
ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କିରଣ; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଶିଖା । (ଘୃ =
ସେଚନ କରିବା-ନି) ତରଙ୍ଗ; ଜଳ ।

ଘୃଣିତ, ବିଂ. (ଘୃଣ୍-ତ କିମ୍ବା ଘୃଣା-ଇତ—
ଯାହାକୁ ସମସ୍ତେ ହେୟଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି)
ନିନ୍ଦିତ; ଅବଜ୍ଞାତ; ଅନୁଗ୍ରହପ୍ରାପ୍ତ; ଦୟାର୍ହ ।

ଘୃତ, ବି. (ଘୃ = କ୍ଷରିତ ହେବା, ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-
ତ) ଆଜ୍ୟ, ଘିଅ; ଜଳ; ଦୀପ୍ତି । ବିଂ. ଦୀପ୍ତ ।

ଘୃତକୁମାରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଙ. (ଏହାର ସହିତ
କୁମାରୀର କୋମଳ ଓ ସୁନ୍ଦରତାର ଉପମା
ହୁଏ ବୋଲି) ଘିଅକୁଆଁରି ଗଛ ।

ଘୃତାଚୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘୃତ-ଅନ୍ଚ୍ = ପୂଜା
କରିବା-କ୍ୱିପ୍-ଈ) ଅପ୍ସରାବିଶେଷ ।

ଘୃମ, ବି. (ଘର୍ମ ଶବ୍ଦଜ) ଘର୍ମ । ଯଥା—

ଚର୍ମଗୋଟି ରହିଅଛି ତେଜ ଶୀତ ଘୃମେ,
ଉଦରଗୋଟି ଅଛି କେବଳ ଭକ୍ଷ୍ୟ କର୍ମେ ।
ନୃ. ପୃ. ସ. ଚ.

ଘୃମିତ, ବିଂ. (ଘର୍ମାକ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଘର୍ମଯୁକ୍ତ ।

ଘୃଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଘୃଷ୍ = ଘର୍ଷଣ କରିବା-ତ) ମାର୍ଜିତ;
ଯାହା ଘଷା ଯାଇଅଛି । ବି. ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ-
ବିଶେଷ, ଅଗୁରୁ ପ୍ରଭୃତି । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ
'ତି' ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ ଘୃଷ୍ଟି ହୁଏ ।)

ଘେତିବା, କ୍ରି. (ଗ୍ରହଣାର୍ଥ ପ୍ରାକୃତ ଘେତ୍ତ
ଧାତୁଜ) ଗ୍ରହଣ କରିବା । ଯଥା—

ରାଜାର ଆଜ୍ଞାରେଣ ମନ୍ତ୍ରୀ,
ଦେଖିଲେ କରେ ପାଞ୍ଜି ଘେତି । ମା. ମା.

ଘେନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରହଣ । ଯଥା—

ମୋ ଦୋଷଯାକ ମିତ ! ଘେନା ନ କର । ଉ.ବ.

ବିଂ. ଗ୍ରହଣ କରାଯିବା, ଗୃହୀତ । କୌଣସି
କୌଣସିଠାରେ "ଯେ ଗ୍ରହଣ କରେ" ଏ
ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କରେ । ଯଥା—

କାହିଁ ଛନ୍ତି ଗୋପାଙ୍ଗନା ଜୀବନଘେନା,
ସଜନ ଶ୍ରୋ । ଇ. କ.

ଘେନାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବୁଝାଇବା । ଯଥା—

ଘେନାଇ ଆମ୍ଭେ ଯେତେ କହିଲୁଁ ଗୋ,
ଘେନିଲୁ ନାହିଁ ବାଳା ପଢ଼ିଲୁ ଗୋ । କ. ଚ. ଚ.

ମନାଇବା; ଘେନାଇ କଥା କହିବା । ଯଥା—

ଏ ନୁହଇ ଘେନ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କେମନ୍ତ ଦର୍ଶିଲା । ଲା. ବ.

ରଞ୍ଜାଇବା । (ମନ ଓ ହୃଦୟ ଶବ୍ଦ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ) ଯଥା—

ରହସ୍ୟେ ମନ ଘେନାଇବ । ପ୍ରେ ସୁ. ନି.

ଗ୍ରହଣ କରାଇବା ।

ଘେନାକ, ବି. (ଗ୍ରାହକ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ଭାବ-ଗ୍ରହଣ କରି ପାରେ, ଭାବୁକ ।

ଘେନାଘେନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଠେକାଠେକି କରିବା, ତୋଷାମଦ, ଗୁହାରି । ଯଥା—

ଘନପୀନସ୍ତନା ଭ୍ରମରବେଣୀ,
ଘେନାଘେନ କେତେ ଜାଣୁ ପୁଣି । କା. ଚ.

ଭାବ । ଯଥା—

ଘେନାଘେନ ଚମତ୍କାର, ଭାବନା ତୋର ତାହାର । ସଙ୍ଗୀତ ।

ଘେନି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ନିମନ୍ତେ, ପାଇଁ । ଯଥା—

ତୋ ଘେନି ତମାଳଶ୍ୟାମ ମୋ ମରଜ କଷିଲା । କ. ଚ. ଚ.

ହେତୁରୁ । ଯଥା—

ମାରି ତସ୍କର ଘେନି ଦରି ଅଛୁ । ଲା. ବ.

କ୍ରି. ଗ୍ରହଣ କରି ।

ଘେନିବା, କ୍ରି. (ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁଜ ପ୍ରାକୃତ ଗେଣ୍ହରୁ ଜାତ) ଗ୍ରହଣ କରିବା । (ଗଡ଼ଜାତରେ) କିଣିବା ।

ଘେନିଯିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଧରି ବାହାରି-ଯିବା ।

ଘେର, } ବି. (ଦେଶଜ) ବେଷ୍ଟନ, ବାଡ଼ । ଘେରା, } ଯଥା—

ତୋର ଲାଗି ଘେର ପଡ଼ିବା ହେବଟି । କ.ଚ.ଚ.

ପାଚେରି, ବେଢ଼, ପରିଧି ।

ଘେରଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ବେଷ୍ଟନ । ବିଂ. ବେଷ୍ଟିତ ।

ଘେରବନ୍ଧ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଡ଼, ବାଡ଼ାବନ୍ଧ ।

ଘେରାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ଆବରଣ କରିବା ।

ଘେରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବାଡ଼ବେଢ଼ିବା; ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଆବରଣ କରିବା; ବେଷ୍ଟନ କରିବା ।

ଘୈତା, } ବି. (ଗୃହୀତା ପଦଜାତ) ପତି । ଘଇତା, } ଯଥା—

ଦୁର୍ଯୋଧନ ବୋଇଲେ ଆସି ସେ ସଭାକୁ,
ପଗ୍ଭରନ୍ତୁ ଏହା ସେ ତାଙ୍କର ଘଇତାକୁ । କୃ.ଭା.ସ.ପ.

ଘୋଘା, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଗୋଳମାଳ ସୂଚକ ଘୋଘୋ, } ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—

ପଶେ ଘୋଘୋ ରବେ ଯଥା ନନ୍ଦୀକୁଳେଶ୍ୱରୀ । ମ.ଯା.

ଘୋଟ, } ବି. (ଘୁଟ୍ = ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିବା-ଘୋଟକ, } ଅ, ଅକ, ଯେ ଭୂମିରେ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହୋଇ ଲୁଣ୍ଠିତ ହୁଏ) ଅଶ୍ୱ, ଘୋଡ଼ା ।

ଘୋଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲେଲକ । ଯଥା—

ବହୁତ ଧନ ଯାହାର ତାକୁ ଘୋଟ ଲଗାଇ କି କଲା ଦଇବ । ବୈ.ବ.

ଗିଲଟ ବା ଗୁଡ଼ିଣି । ଯଥା —

ସେ ସାଙ୍ଗୁ ଉପରେ ହୋଇଛୁ ସୁନା ଘୋଟ । କୃ. ଭା. ବ. ପ.

ବିଂ. ଅଧିକ । କ୍ରି. ମର୍ଦ୍ଦନ କରି ।

ଘୋଟଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଟିବା, ପେଷଣ ।

ଘୋଟଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚଷାଙ୍କପାଇଁ ବିଲକୁ ନେଇ ଦେବା ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ।

ଘୋଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଟିବା; ଭାଙ୍ଗ ନାସ ପ୍ରଭୃତି ଘୋଟିବା ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଘୋଟାବାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ନାସ ଚୂରିବା ଓ ଭାଙ୍ଗ ଘୋଟିବା ଠେଙ୍ଗା ।

ଘୋଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା କିମ୍ବା ବାଟିବା । ଯଥା—

ଘୋଟି କତବ ମୂଳ । କ. ଚ. ଚ.

ବ୍ୟାପିବା । ଯଥା—ବନରେ ଦାବାଗ୍ନି ଘୋଟିଲା । ଆଚ୍ଛାଦିବା । ଯଥା—ମେଘ ଘୋଟିଅଛି ।

ଘୋଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଚ୍ଛାଦନ । ବିଂ. ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ, ଗୁପ୍ତ ।

ଘୋଡ଼ଚ, ବି. (ଦେଶଜ) କାଠର ବେଞ୍ଚ, ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ରଖିବା ନିମନ୍ତେ କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ଚତୁଷ୍ପଦ ଆସନବିଶେଷ ।

ଘୋଡ଼ଣା, ଘୋଡ଼ଣୀ, ଘୋଡ଼ଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଢାଙ୍କୁଣୀ । ଯଥା---

ଗେଲା ଘୋଡ଼ଣୀକି ମନ୍ତ୍ରନ ଦ୍ୱାର । ସଙ୍ଗୀତ ।

ଘୋଡ଼ମେଇବା, ଘୋଡ଼ମ୍ୱେଇବା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶିଶୁମାନଙ୍କର ହାମ୍ୁଡ଼ିବା ।

ଘୋଡ଼ଲାଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ଶୀତକାଳର ବସ୍ତ୍ରଭୂଷଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦାରୁବ୍ରହ୍ମରୁ କେ ବଡ଼ ଘୋଡ଼ଲାଗି
କାଡ଼ିକୁ ଡରଣ । ଲ. ବ.

ଘୋଡ଼ା, ବି. (ଘୋଟକ ଶବ୍ଦଜ) ଅଶ୍ୱ; କଦଳୀବୃକ୍ଷର ଗଣ୍ଡି । (ଦେଶଜ) ବି. ଆଚ୍ଛାଦନ । ବିଂ. ଆଚ୍ଛାଦିତ ।

ଘୋଡ଼ାଇବା, ଘୋଡ଼େଇବା, ଘୋଡ଼ିବା, } କ୍ରି. ଢାଙ୍କିବା । ଯଥା—

ବଢ଼ିଲେ ଜଡ଼ିଲେ ଘୋଡ଼ିଲେ ଖୋଲିଛି
ବେଢ଼ି ଚକୋରପନ୍ତ ଅଳକା । ବୈ. ବି.

ଘୋଡ଼ାଯିବା, କ୍ରି. ଆଚ୍ଛାଦିତ କରାଯିବା । ଯଥା—

ସବୁକେ ନଭ ପୁଣି ଘୋଡ଼ାଯାଇଛି । ବି. ଚ. ମ.

ଘୋଡ଼ାବଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକଜାତୀୟ ବଚ; ଘୋଡ଼ା ପାଟିରୁ ଯେଉଁ ଫେଣ ବାହାରେ ।

ଘୋଡ଼ାଶୁଣ୍ଠୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘୋଟକ-ଶୁଣ୍ଠୀ-ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଘୋଡ଼ିଆଇହେବା, କ୍ରି. ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଆଚ୍ଛାଦିତ ହେବା ।

ଘୋଡ଼ହେବା, ଘୋଡ଼ାଇହେବା, ଘୋଡ଼େଇହେବା, } କ୍ରି. ଆଚ୍ଛାଦିତ ହେବା ।

ଘୋଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘୋଟକୀ ଶବ୍ଦଜ) ମାଈ ଘୋଡ଼ା; କଦଳୀକାନ୍ଦିର ଡେମ୍ଫ ।

ଘୋଣା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ଘୁଣ୍=ଭ୍ରମଣ କରିବା-ଅ-ଆ) ନାସିକା; ଅଶ୍ୱର ନାସିକା । (ଘୋଣା ନାସା ଚ ନାସିକା—ଅମର ।)

ଘୋଣୀ, ବି. (ଘୋଣିନ୍-ଘୋଣା-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଶୂକର ।

ଘୋମଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅବଗୁଣ୍ଠନ, ମୁଖାଚ୍ଛାଦନ ।

ଘୋର, ବି. (ଘୁର୍ = ଭୟଙ୍କର ହେବା-ଅ) ଶିବ; ଋଷିବିଶେଷ; ଭୟ; ବିଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଭୟାନକ ରାତ୍ରି । ବିଂ. ଭୟଙ୍କର; ଗାଢ଼, ଘନ; ଅତ୍ୟନ୍ତ । ଯଥା—ଘୋର ନିଦ୍ରା । ଅସଦୃଶ; ମହତ୍; ବିଷମ; ଦାରୁଣ; ଦୁର୍ଗମ । ଯଥା—ଘୋର ଜଙ୍ଗଲ ।

ଘୋରଣା, ବି. (ଘୂରଣ ଶବ୍ଦଜ) ଚୂରିବା ଯନ୍ତ୍ର, ପେଷଣା, ଚକ ।

ଘୋରି, ବି. (ଘୃଷ୍ ଧାତୁଜ) ଘୋରିବା; ଘୋରି କରି ଦେବା ଔଷଧ; (ଗଡ଼ଜାତରେ) ବଟିକା । ବିଂ. ଘୋରିଥିବା । ଯଥା—

ମୋ ଘୋରି ଚନ୍ଦନ ଯେ ହୋଇବ ବୋଳ,
ଗ୍ରୀଷ୍ମେ ବାତକୁ ନ ବସିବ ଖୋଳ । କୃ. ଖ୍ରୀ. ବି. ପ.

ଘୋରିଘୋରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋରିବା, ଭଲ କରି ଘୋରିବା । ଯଥା—

ଶରଧା କରି ତାହା ଧରି,
ବୋଲେ କରିବ ଘୋରିଘୋରି । ଦା. ର.

ଚେରମୂଳ ଔଷଧ ।

ଘୋରସଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ପିଲାମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଔଷଧ ସଂଗ୍ରହ । ଯଥା—(ବଚ; ପିପ୍ପଳୀ; ଶୁଣ୍ଠୀ; ଜିରା; ଜୁଆଣି; ଜାଇଫଳ; ଲବଙ୍ଗ; ଜାଇପତ୍ରୀ ଇତ୍ୟାଦି କେତେକ ଚୂର୍ଣ୍ଣକା ଔଷଧ ।)

ଘୋରିବା, କ୍ରି. (ଘର୍ଷଣ ଶବ୍ଦଜ) ଘଷି ଘଷି ଛୁଞ୍ଚାଇବା କିମ୍ବା ସାରିବା । ଯଥା—

ଘୋଟି କିତବମୂଳ ଘୋରି ଘୋରି ଜାଙ୍ଗଲ । କି. ଚ. ଚ.

ଘୋରଣାରେ ଚୂରିବା । ଯେପରି—ଗହମ ଘୋରୁଅଛି । ଡାଲି ତରକାରି ଖିରି ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଅଣକରେ ଘୋରିବା ।

ଘୋଳ, ବ. (ଘୁର୍-ଅ-ର = ଳ) ମଥିତ ଦଧି, ତକ୍ର । (ଯତ୍ତୁ ସସ୍ନେହମଜଳଂ ମଥିତଂ ଘୋଳମୁଚ୍ୟତେ ।)

ଘୋଳଦହି, ବ. (ଘୋଳଦଧି ଶବ୍ଦଜ) ପାଣିଆ ଦହି ।

ଘୋଳପଥର, ବ. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ) କୁଆପଥର ।

ଘୋଳା, ବ. (ଦେଶଜ) ଗୋଡ଼ ହାତ ବନ୍ଧା । ଯଥା—

ଘୋଳାରେ ପଡ଼ିଛେ ମରୁ ଆଜ ତୋ ହୁକୁମରୁ
ନକୁଞ୍ଚ ଦଉଡ଼କୁ ବନ୍ଧିଲୁ ଗୋ । କ.ଚ.ଚ.

ବିଂ. କର୍ଦ୍ଦମଯୁକ୍ତ, ଅନିର୍ମଳ ।

ଘୋଳାବନ୍ଧା, } ବ. (ଦେଶଜ) ଗୋଡ଼ ହାତ
ଘୋଳାମିଳା, } ବଥା ।

ଘୋଳାଇବା, } କ୍ରି. ଗୋଡ଼ ହାତ ବନ୍ଧିବା ।
ଘୋଳେଇବା, }

ଘୋଳଆ, } ବ. (ଦେଶଜ) କଂଆର ପ୍ରଭୃତିର
ଗଳଆ, } ଜଳ ନିର୍ଗମନ ଛିଦ୍ର ।

ଘୋଳହେବା, କ୍ରି. ଗୋଡ଼ ହାତ ବନ୍ଧାହେବା; ଘୋଳା ବନ୍ଧା ସହିବା । ଯଥା—

ପଳାଏ ସେ ଭୀମସେନ ମଲ୍ଲକୁ ନ ରୁନ୍ଧି,
ପଞ୍ଚାଶ ଯୋଜନ ପଳାଇଲା ଘୋଳ ହୋଇ । ସା.ଭା.ଆ.

ପାଣି ଫାଟିଯିବା ।

ଘୋଷ, ବ. (ଘୁଷ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ଗଉଡ଼-ପଲ୍ଲୀ, ଗଉଡ଼ପଡ଼ା, ଗଉଡ଼ସାହି । (ଘୋଷ ଆଭୀରପଲ୍ଲୀ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।) ଧ୍ୱନି, ମେଘଧ୍ୱନି; କଂସା; କାଯ଼ସ୍ଥମାନଙ୍କର ଉପାଧି; ଗଉଡ଼ ।

ଘୋଷଣ, } ବ. (ଘୁଷ୍-ଅନ-ଆ) ଉଚ୍ଚଶବ୍ଦ;
ଘୋଷଣା, } ଇତସ୍ତତଃ ବିଜ୍ଞାପନ ପ୍ରଚାର; ସର୍ବତ୍ର ରଟନ । (ଏ୍ରିବିଜନମଶୌର୍ଯ୍ୟାଣାଂ ଘୋଷଣଂ ଗର୍ହିତଂ ଭବେତ୍) (ଏହାର ବିଶେଷଣ ପଦ—ଘୋଷିତ ।)

ଘୋଷଯାତ୍ରା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘୋଷ = ଘୋଷପଲ୍ଲୀ-ଯାତ୍ରା = ଗମନ) ଘୋଷପଲ୍ଲୀକୁ ଯିବା । ପୂର୍ବେ ରାଜାମାନେ ଆପଣାର ଅଧୀନ ଘୋଷପଲ୍ଲୀକୁ ଗମନ କରି ଗୋ-ସମୂହର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରନ୍ତି । କୁରୁରାଜ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଏହି ଘୋଷଯାତ୍ରା ଛଳରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । (ଅନେକେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ରଥଯାତ୍ରାକୁ ମଧ୍ୟ ଘୋଷଯାତ୍ରା କହନ୍ତି ।)

ଘୋଷିବା, କ୍ରି. (ଘୁଷ୍ ଧାତୁଜ) ପାଠ ମୁଖସ୍ଥ କରିବା; ପୁନଃପୁନଃ କହିବା । ଯଥା—

ତପନଜାତଟକୁ ତୁ, ତରୁଣୀଙ୍କ କେଉଁ କୁତୂହଳରୁ
ଆସିଲୁ ହେତୁ, କହ ବୋଲି ଘୋଷିଲା । କ.ଚ.ଚ.

ଘୋଷା, ବ. (ଦେଶଜ) ବେଷ ବା ରାଗ; ଖପ୍ପା; ଅବରୋଧପ୍ରଥା; ଗୀତର ଉହା ବା ଧ୍ରୁବ ପଦ । (ଘୁଷ୍ ଧାତୁଜ) ପାଠ ମୁଖସ୍ଥ କରିବା ।

ଘୋସରା, } ବ.(ଦେଶଜ)ଝିଙ୍କିନେବା । ଯେପରି,
ଘୋଷରା, } ମଲାଠଉଁ ଘୋଷରା ବାଧେ । ନଦୀବନ୍ଧ ଉପରୁ ଶଗଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ଗଡ଼ିଯିବା ନିମନ୍ତେ ତଳକୁ ଯେଉଁ କ୍ରମନିମ୍ନ ବାଟ ତପ୍ତାର ହୋଇଥାଏ । ବିଂ. ଟଣାଓଟରା ।

ଘୋସରାଇବା,ଘୋଷରାଇବା, } କ୍ରି.(ଦେଶଜ)
ଘୋସଡ଼ାଇବା,ଘୋଷଡ଼ାଇବା, } ଝିଙ୍କାଇବା ।

ଘୋସରିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲମ୍ବି ତଳେ
ଘୁସୁରିବା, } ଇତସ୍ତତଃ ହେବା, ତଳେ ଲମ୍ବି ଲୋଟିବା । ଯଥା—

କାନ୍ଧରୁ ଖସିପଡ଼ି ପଣନ୍ତ ଘୋଷରିଲା,
ଉଡ଼ି ଫରହର ଶବଦ ଜାତ ହେଲା । କୃ.ଭା.ବ ପ.

ଘୋସାରିବା, } କ୍ରି.(ଦେଶଜ)ଝିଙ୍କିବା,ଟାଣିବା;
ଘୋଷାରିବା, } ଭୂଇଁରେ ଭୂଇଁରେ ଟାଣିକରି
ଘୋସାଡ଼ିବା, } ନେବା ।
ଘୋଷାଡ଼ିବା, }

ଘୋସିହେବା, } କ୍ରି.(ଘୁଷ୍ ଧାତୁଜ) ସବୁବେଳେ
ଘୋଷିହେବା, } କହିବା, ସତତ ମନେ ପକାଇବା ।

ଘ୍ରାଣ, ବ. (ଘ୍ରା = ଗନ୍ଧ ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅନ) ନାସିକା, ଗନ୍ଧଗ୍ରହଣ । ବିଂ. ଆଘ୍ରାତ ।

ଘ୍ରାଣତର୍ପଣ, ବି. (ଘ୍ରାଣ-ତର୍ପଣ = ଯେ ତୃପ୍ତି-କରେ) ସୁରଭି; ଅତି ସୁଗନ୍ଧ । ବିଂ. ନାସାତୃପ୍ତିକାରକ ।

ଘ୍ରାତ, ବିଂ. (ଘ୍ରା-ତ) ଯାହା ଘ୍ରାଣଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି, ଆଘ୍ରାତ ।

ଘ୍ରାତବ୍ୟ, ବିଂ. (ଘ୍ରା-ତବ୍ୟ) ଯାହା ଘ୍ରାଣଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ ବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଘ୍ରାଣ, ବି. (ଘ୍ରା = ଗନ୍ଧଗ୍ରହଣ କରିବା-ଣ) ଆଘ୍ରାଣ, ସୁଙ୍ଘିବା; ନାସିକା ।

ଘ୍ରେୟ, ବିଂ. (ଘ୍ରା-ଯ) ଯାହା ଆଘ୍ରାଣ କରି ଯାଇ ପାରେ ।

ଙ, ବି. ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ପଞ୍ଚମ ବର୍ଣ୍ଣ । (ଙୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ବିଷୟ; ବିଷୟସ୍ପୃହା; ବିଷୟରକ୍ଷା; ଉଭୟ; ଧ୍ୱନି; ଭୈରବ ।

ଚ, ବି. ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଷଷ୍ଠ ବର୍ଣ୍ଣ । ଅଂ. (ଚି = ଏକତ୍ର କରିବା-ଅ) ସମୁଚ୍ଚୟ; ଏବଂ, ଓ; ସମାହାର; ଆନୁଷଙ୍ଗିକତା; ଅବଧାରଣ; ପାଦପୂରଣ । ବି. ଚୋର; ଚନ୍ଦ୍ର; ଚଣ୍ଡେଶ୍ୱର; କୂର୍ମ ।

ଚଅଁଚଅଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପିଇବାବେଳେ ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଚଅଁର, ବି. (ଚମର ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଚମରୀପୁଚ୍ଛ-ନିର୍ମିତ ବ୍ୟଜନବିଶେଷ; ନଡ଼ିଆ ଖଜୁରି ପ୍ରଭୃତି ଗଛରୁ ଫଳ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ଗୁଚ୍ଛ ବାହାରିଥାଏ ।

ଚଅଁରପକାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚାମରରେ ବ୍ୟଜନ କରିବା ।

ଚଅଁରେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନାରିକେଳ ବୃକ୍ଷ ପ୍ରଭୃତି ଚଅଁର ପକାଇବା କିମ୍ବା ଜନ୍ମାଇବା ।

ଚଇତ, } ବି. (ଚୈତ୍ର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ଚୈତ, } ମାସବିଶେଷ ।

ଚଇତନ, ବି. (ଚୈତନ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଚେତା; ଜ୍ଞାନ । ଯଥା—

ଚଇତନ ଦମ୍ଭ ଯାଉଛୁ ଭାଗି । ବ. ଚ. ମ.

ତନ୍ନାମଧାରକ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଚଇତାହରଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ବୁଣିବା ହରଡ଼ ।

ଚଇତଆଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚୈତ୍ର ମାସରେ ହେବା; ଚୈତ୍ରମାସସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଚଇତଘୋଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚୈତ୍ର ପୌର୍ଣ୍ଣମୀରେ କେଉଟମାନେ ବସ୍ତ୍ର ଇତ୍ୟାଦିରେ ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ା କରି ନାଚନ୍ତି ।

ଚଇନ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସ୍ଥିର ।

ଚଉ, } ବିଂ. (ଚତୁଃଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଚାରି ।
ଚୌ, } ଯଥା—

କି ଏ ବେନି ମତ୍ତଗଜ ସେ,
ଚଉଦନ୍ତେ କରେ ଯୁଦ୍ଧ । ବ. ସା.

ଚାରିଗୁଣ । ଯଥା—ଦୁଇ ଚଉ ଆଠପଣ ।

ଚଉକ, } ବି. (ଚତୁଷ୍କ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ
ଚୌକ, } ଚଉକ୍କାରୁ ଜାତ) ଚାରି ଅଙ୍ଗୁଳ ପରିମାଣ । ଯଥା—

ପ୍ରତି ଯେ ତନୁ ହାତ ଜାଣ,
ଚଉକେ ବହଳ ପ୍ରମାଣ । ଦା. ର.

ଗୃହର ଦାରୁସ୍ତମ୍ଭ ଉପରିସ୍ଥ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

ସେଥିରେ ଏଗାର ଚଉକ ଚୌବନ୍ଧ କବାଟ,
ହୁଡ଼ୁକା ଅବଦ କରିଇ ବହୁବିଧ ଥାଟ । ବୃ. ସୁ.

ଚତୁଷ୍ପଥ ।

ଚଉକଠ, } ବି. (ଦେଶଜ) କବାଟର ଚାରି
ଚଉକାଠ, } ପାଖରେ ଲାଗିଥିବା ଚାରି ଖଣ୍ଡ କାଠରେ ତିଆରି ଆଡ଼ା ।

ଚଉକଣ୍ଠ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହପାଖ । ଯଥା—
ବେଢ଼ିଛନ୍ତି ଚଉକଣ୍ଠ ପଥପନ୍ଥ
କି ଆଜ୍ଞା ଦେବେ ସମ୍ରାଟ । ବୈ. ବି.

ଚଉକନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟବିଶେଷ । (ନିକନା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଚଉକ, ବି. (ଚତୁଷ୍କ ଶବ୍ଦଜ) କାଷ୍ଠାସନ-ବିଶେଷ । ଯଥା—
କାଠିଲଗି ପାଇଁ ଚଉକରେ ଯାଇ
ଭୁରତେ ବିଜେ କଲେ । ର. କ.
କଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ । ଯଥା—
କଣ୍ଠରେ ଚଉକ ଧାମ ହୃଦେ କଣ୍ଠି ହାର । ନ. ସ.
ଗ୍ରାମ ରକ୍ଷା କରିବା ବିଭାଗବିଶେଷ ।

ଚଉକଆ, ଚଉକଦାର, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରାମରକ୍ଷକ କର୍ମଚାରୀବିଶେଷ ।

ଚଉକଦେବା, କ୍ରି. ଗ୍ରାମ ଜଗିବା ।

ଚଉଠ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହ ଭାଗରୁ ଏକଭାଗ ।

ଚଉଠି, ଚଉଠୀ, ଚୌଠୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚତୁର୍ଥୀ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଚୌଠ୍ଠିରୁ ଜାତ) ଚତୁର୍ଥୀ ତିଥି; ବିବାହର ଚତୁର୍ଥ ଦିବସ । ଯଥା—
ବରବର୍ଣ୍ଣିନୀ ବରଙ୍କ ଚଉଠି ଉତ୍ସବ,
ବରବର୍ଣ୍ଣିନୀ କ୍ରୀଡ଼ାକୁ ରଚଲେ ବାନ୍ଧବ । ବୈ. ବି.

ଚଉଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରସ୍ଥ । ବିଂ. ପରସ୍ଥ ।

ଚଉଡ଼ୋଳ, ଚଉଦୋଳ, ଚଉଦଳ, ଚୌଦୋଳ, } ବି. (ଚତୁର୍ଦ୍ଦୋଳ ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହକଣ ବନ୍ଧିବା ଶିବିକା-ବିଶେଷ । ଯଥା—
ଡ଼ଗର ମୁଖେ ବାରତା ପାଇ ବୀରବର,
ଆପଣେ ବିଜୟେ କଲା ଚୌଦୋଳ ଉପର । ସା.ଖ୍ର.ସ.

ଚଉତ, ଚଉତା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହଭାଙ୍ଗ । ବିଂ. ଗୃହଭାଙ୍ଗ କରା ଯାଇଥିବା ।

ଚଉତନା, ଚଉତୁନା, ଚୌତନା, ଚୌତୁନା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରାମାଲ । ଯଥା—
ବେଢ଼ିଛନ୍ତି ଶିଷ୍ୟ ଉପଶିଷ୍ୟ ବେଶ ହୋଇ,
କେ ଚଉତନା କେ ପାଗ ମୁଣ୍ଡେ ମୁଣ୍ଡିଅଇ । ଲ୍. ବ.

ଚଉତଗ, ଚଉତୁଗ, } ବି. (ଚତ୍ୱର ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହଦମ୍ଭ ।

ଚଉଡ଼, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଚଉପଧା ବା ପଦ୍ୱଟୋଲ୍ ।

ଚଉଡବା, ଚୌଡବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ରକୁ ଗୃହ-ପୁର କରି ସଜାଡବା ।

ଚଉତରିଶ, ଚଉତରିଶି, ଚଉତିସ, ଚଉତିସି, } ବିଂ. (ଚତୁସ୍ତ୍ରିଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ୩୪ ସଂଖ୍ୟା ।

ଚଉଥ, ଚୌଥ, } ବି. (ଦେଶଜ) ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଯେଉଁ ସ୍ୱକର ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ ।

ଚଉଦ, ଚୌଦ, } ବିଂ. (ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଚଉଦହରୁ ଜାତ) ୧୪ ସଂଖ୍ୟା ।

ଚଉଦଳ, ବି. (ଚତୁର୍ଦ୍ଦଳ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ । ଯଥା—
କାହିଁ ଜୁଅ ଖେଳ ବିବାଦରେ ହୋନ୍ତି ମେଳ,
କାହିଁରେ ନ୍ୟାସ୍ତବଳ ଖେଳନ୍ତି ଚଉଦଳ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଚଉଦଗ, ବି. (ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହଦଗ; ଗୃହଆଡ଼ ।

ଚଉଦଗା, ବିଂ. (ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ-ବ୍ୟାପୀ ।

ଚଉଦୁଆର, ବିଂ. (ଚତୁର୍ଦ୍ଦ୍ୱାର ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହ ଦ୍ୱାରବିଶିଷ୍ଟ ।

ଚଉପଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହଆଡ଼, ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ । ଯଥା—
ବାଗ ରଜ୍ଜୁ ଧରଣ କଷଣି କରେ ଗ୍ରଟ,
କେବଣ ଅଶ୍ୱ ଗୃଲେ ଚମକ ଚଉପଟ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.
ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ । (ଦଙ୍ଗା ଫିସାଦ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଚଉପଦ୍ଧ, ଚଉପଧା, ଚୌପଧା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚତୁଷ୍ପଦା ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହ-ପଦଆ ଗୀତ; ପଦ୍ୱଟୋଲ୍ । ଯଥା—
ଚମ୍ପକ ପ୍ରସୂନମାନ ତୋଳିବାକୁ ସମ୍ମତ,
ଜାନକୀ ଧରି ପ୍ରମୁଗ୍ଧ ପଦ୍ମପର୍ଣ୍ଣ—ଚୌପଧା । ଜା.ପ.ନା.

ଚଉପାଶ, } ବି. (ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱ ଶବ୍ଦଜ)
ଚୌପାଶ, } ଚାରିପାଖ ।

ଚଉବନ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ୫୪ ସଂଖ୍ୟା ।

ଚଉବନ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କଣ୍ଟକ (ସେର); ଚାରିବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ଚଉବର୍ଗ, } ବି. (ଚତୁର୍ବର୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ଧର୍ମ
ଚୌବର୍ଗ, } ଅର୍ଥ କାମ ଓ ମୋକ୍ଷ । ଯଥା—

ସେ କମ୍ବୁକଣ୍ଠକ ରାଜା ଦେବ ଜଗନ୍ନାଥ,
ଚାରିବର୍ଣ୍ଣେ ଚଉବର୍ଗ ଦେବାକୁ ସମର୍ଥ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଚଉଭିତେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚାରିଆଡ଼େ । ଯଥା—

ଶୀଘ୍ର ହସ୍ତିପୃଷ୍ଠେ ଚଢ଼ିଣ ମାହୁନ୍ତେ,
ବେଢ଼ିଲେ ଭୀମସେନଙ୍କର ଚଉଭିତେ । କୃ.ଖ୍ରି.ବି.ପ.

ଚଉମଥା, } ବି. (ଚତୁର୍ମସ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ରହ୍ମା ।
ଚଉମସ୍ତା, } ଯଥା—

କସ ଭିଆଇଲା ଚଉମଥା ଏ । ସୁ. ପ.

ଚଉରଙ୍ଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ଖେଳବିଶେଷ । ଯଥା—

କାହିଁରେ ଦୁଲୁଦୁଞ୍ଚା ଖେଳନ୍ତ ଚଉରଙ୍ଗି,
ସବୁ ଦେବଙ୍କୁ ଜିଣି ହୋଇଲେ ଏକଅଙ୍ଗି ।
ନୃ. ପୂ. ଦ୍ୱି. ଛ.

ଛକବାଠ ।

ଚଉରସ, } ବିଂ. (ଚତୁରସ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଚାରିଆଡ଼
ଚୌରସ, } ସମାନ ପରିମାଣ ହେବା; ସମତୁଲ । ଯଥା—

ଅଳକାପୁରୁଁ ପୁର ଅଧିକ ଶୋଭା ଦିଶେ,
ଦେଖିଲୁଁ ମାଣ କହୁ ନ ପାରୁଁ ଚଉରସେ । ନୃ.ପୂ.ଷ.ଛ.

ମଜଭୁତ, ଶକ୍ତ ।

ଚଉରସିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସମତୁଲ ।

ଚଉରା, ଚଉଁରା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ କମ୍ବା
ଚୌରା, ଚୌଁରା, } ଚତ୍ୱର ଶବ୍ଦଜ) ତୁଳସୀ-ବୃକ୍ଷ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ଇଷ୍ଟକାଦିରେ କରିବା ସ୍ତୂପ । ଯଥା—

ପ୍ରତିଦୁଆରେ ଦ୍ୱାରୀ ପୂଣ,
ତୁଳସୀ ଚଉରା ଶୋଭନ । ଦା. ର.

ଚଉରାଅଶି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ୮୪ ସଂଖ୍ୟା ।

ଚଉରାଣୋଇ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ୯୪
ଚଉରାନବେ, } ସଂଖ୍ୟା ।

ଚଉରାଳିଶି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ୪୪ ସଂଖ୍ୟା ।

ଚଉଁରି, ଚଉଁରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚମରୀ ଶବ୍ଦଜ)
ଚଉରୀ, ଚୌଁରୀ, } କେଶବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଗର୍ଭକ କଲା ଚଉଁରୀ ରୁପା ଭଉଁରୀ ଯେ । ଲ. ବ.

(ଦେଶଜ) ଏକମହଲା କୋଠରୀ । ଯଥା—

ନିଜ ଚଉଁରିକି ନେଇଗଲେ ତାର
ହସ୍ତ ଧରି ମହାଦରେ । ଯ. କେ.

ଚଉରିଭୁଣ୍ଡି, } ବି. (ଦେଶଜ) କେଶର
ଚଉରିମୁଣ୍ଡି, } ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ ।

ଚଉସମ, ବି. (ଚତୁଃସମ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଚାରିଗୋଟି ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ—ଚନ୍ଦନ, ଅଗୁରୁ, କସ୍ତୂରୀ ଓ କୁଙ୍କୁମ ।

ଚଉସରା, }
ଚଉସରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚତୁଃସର ଶବ୍ଦଜ)
ଚୌସରି, } ଚାରିଗୋଟି ସୋରା । ଯଥା—

ଲମ୍ବିତ ଚଉସରା ଯେ ଗଳର ମୁକୁତା । ସା. ଖ୍ରି. ସ.

ବିଂ. ଚାରିସୋରାଯୁକ୍ତ(ଆଭରଣ) । ଯଥା—

ଆଉ କେହି ଚଉସରି କେହି ନବସର ।
କେ ମାଳ ଗୁନ୍ଥଇ କେ କବରୀ ବାନ୍ଧ କରି । ନୃ.ପୂ.ତୃ.ଛ.

ଚତୁରସ୍ର । ଯଥା—

ଅଷ୍ଟରତ୍ନେ ଚଉସରା ମଣ୍ଡପର ସ୍ଥଳୀ,
କୁତୂହଳେ ରାଜାମାନେ ନେବେ ପରିକଳି । ସା.ଖ୍ରି.ସ.

ଚଉଷଠି, } ବିଂ. (ଚତୁଃଷଷ୍ଟୀ ଶବ୍ଦଜ,
ଚୌଷଠୀ, } ପ୍ରାକୃତ ଚଉଷଠିରୁ ଜାତ) ୬୪ ସଂଖ୍ୟା ।

ଚଉସ୍ତରି, } ବିଂ. ୭୪ ସଂଖ୍ୟା ।
ଚଉସ୍ତୋରି, }

ଚକ, ବି. (ଚକ୍ର ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଚକ୍କରୁ ଜାତ) ଶଗଡ଼ ପ୍ରଭୃତିର ଗୁଲ । ଯଥା—

ରଥଚକହିଁ ନ ଚଳିଲେ,
ସମସ୍ତେ ଦେଖିଣ ଭାଳିଲେ । ଦା. ର.

(ଚତୁଷ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ବିସ୍ତୃତ ଭୂଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

ତାହା ଜୀବନ ଗୋଟି ଅଛଇ ଜାଣ ଧିକ,
ବୁଝିଲେ ପଞ୍ଚ ରାଜ୍ୟ ମୋହର ସୁନାଚକ । ନୃ.ପୂ.ସ.ଛ.

ଚତୁଃଶାଳାର ମଧ୍ୟସ୍ଥାନ; ଗ୍ରାମର ମଧ୍ୟରେ କାନ୍ଥପରିମିତ ଭୂମି; ବେଦୀ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ଆସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ସକଳ ଯୁବତୀ ତହିଁ ହୋଇ କଉତୁକ,
ବେଦୀରେ ପ୍ରବେଶ ହୋଇ ବନ୍ଦାଇଲେ ଚକ । ମଂ. ସଂ.

(ଚକ୍—ବ୍ୟାଘାତ କରିବା-ତୃପ୍ତ ହେବା-ଅ) ଖଳ; ସାଧୁ ।

ଚକଖଣ୍ଡି, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦଜ) ସୀମାଚିହ୍ନ ।

ଚକଚକ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦୀପ୍ତି ।
ଚକମକ, } ଯଥା—

ଚକଚକ କରି ମାରଇ ବିଜୁଳି
ଦେଖୁ ଦେଖୁ କାହିଁ ଲୁଚେ । ଢ. ସା.

ବିଂ. ସୁନ୍ଦର । ଯଥା—

ପରିଧାନ ମୃଗଛାଲ ଗଣ୍ଡିରେ ଅଟକ,
ନୀଳ କଣ୍ଠେ ଲଗିବାରୁ ଦିଶେ ଚକଚକ । କ.ଫ.

ଚକଚକିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୀପ୍ତିମାନ୍;
ଚକମକିଆ, } ଅତି ସୁନ୍ଦର । ଯଥା—

ପିନ୍ଧି ନୂଆ ଚକଚକିଆ ପୋଷାକ,
ଥୋକାଏ ବିହ୍ୱଳନ୍ତି ମନେ ବଡ ଜାଁକ । ଦ. ବା.

ରଙ୍ଗିଲି ।

ଚକଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଧ ପାଚିଲା କଦଳୀ ପ୍ରଭୃତି ମିଶ୍ରିତ ସୁମିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଦଳିତ ମିଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ । ଯେପରି—କଦଳୀ-ଚକଟା, ଛେନାଚକଟା । ଦଳିବା । ବିଂ. ଦଳିତ ।

ଚକଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କୁନ୍ଦିବା । ଯଥା—

ଚକଟିଲି ପ୍ରାବୃଷ୍ଟ ଗଜ ନଳିନ । ର. ପ.

ଦଳିବା । ଯଥା—କଦଳୀ ଚକଟୁଅଛି ।

ଚକଡ଼ା, } ବି. (ଚକ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ବିସ୍ତୃତ ଭୂଖଣ୍ଡ;
ଚକଲି, } ସୁବିସ୍ତୃତ ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ରଥ ଚକଡ଼ାରେ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ହୋଇଅଛି ଚୂଡ଼ା ।
ନୃ. ପୂ. କ. ଛ.

ପ୍ରଦେଶ ବା ଭାଗ । ଯଥା—

ଗୃହାଁଲେ ଝଟକ ଦିଶେ ଦର୍ପଣର ବାଡ଼,
ରଥ ତଳ ଚକଡ଼ା କୁରୁବିନ୍ଦ ଉହାଡ଼ । ନୃ.ପୂ.ପ.ଛ.

ଚକତି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଲାକାର କାଗଜ-ଖଣ୍ଡ । ଯଥା—ଟଙ୍କାଟା ରୁପାର ଖଣ୍ଡିଏ ଚକତି ।

ଚକବନ୍ଦୀ, ବି. (ଯାବନିକ) କୌଣସି ଜମି ବା ସମ୍ପତ୍ତିର ସୀମା ନିରୂପଣ କରିବା; ପୁଲିସ ଲୋକଙ୍କର ଯେତେଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଧୀନ ସ୍ଥାନ; ଗ୍ରାମର ସୀମା ନିରୂପଣ କରିବା ।

ଚକମକ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ) ଆଭା, କାନ୍ତି ।

ଚକମକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଗ୍ନି ଉତ୍ପାଦକ ପ୍ରସ୍ତର; ଝଟକ ବା କାନ୍ତି ।

ଚକର, } ବି. (ଚକ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଚକ୍ରାକୃତି,
ଚକ୍କର, } ଚକ୍ରାକାର; ଚକ୍ରାକାର ଗତି ।

ଯଥା—

କାହିଁ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ଯେନ ଅଶ୍ୱବର,
କର୍ଦ୍ଦମେ ବୁଲଇ ଧାଇଁ ଚକ୍କର । ନ. କେ.

ଚକା, ବି. (ଚକ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ମାଲ ଯେଉଁ ପାଷାଣ ଖଣ୍ଡ ଟେକଇ । ଯଥା—

ଏକ ସ୍ତନ ଚକାରେ ହସ୍ତ ନ୍ୟସ୍ତ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଜାନୁ ଛନ୍ଦି ବସିବା । (ଚକାମାଡ଼ିବା ଦେଖ) ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ବିଜେସ୍ଥ ପୀଠ । ଯଥା—

ସ୍ନାହାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ,
ଚକାରେ ବିଜେ ଜଗନ୍ନାଥେ । ଦା. ର.

ବିଂ. ବର୍ତ୍ତୁଳ । ଯଥା—

ଚକାନୟନକୁ ଡକା ରେ ମାନସ
ଚକାନୟନକୁ ଡକା । ସଙ୍ଗୀତ ।

ଚକାପାଡ଼ିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଜାନୁ ଛନ୍ଦି
ଚକାମାଡ଼ିବା, } ବସିବା । ଯଥା—
ଚକାମାରିବା, }
ଚକାପକାଇବା, }

ଏହା କହି ଚକାମାଡ଼ି ବସିଲି,
ଭାତ ଛାଅଣକୁ ଗୋଳାଇ ଦେଲି । ହା. ତ.

ଚକାପିଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାନୁ ଛନ୍ଦି ବସିବା; ବର୍ତ୍ତୁଳ ପୀଠ ।

ଚକାପିଡ଼ାମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଜାନୁ ଛନ୍ଦି ବସିବା ।

ଚକାମହୁରି, } ବି. (ଦେଶଜ) ପିଲା-
ଚକାମାଉଳି, } ମାନଙ୍କର ଚକ୍ରାକୃତି
ଚକାଚକାମହୁରି, } ବୁଲିବା ଖେଳବିଶେଷ ।

ଯଥା—ଚକା ଚକା ମହୁରି, ମାମୁଘର ଚଉରି—ଇତ୍ୟାଦି (ଏହି ଗୀତ ଗାଇ ଖେଳନ୍ତି ।)

ଚକାମାଉଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ପିଲାମାନଙ୍କର ଚକ୍ରାକୃତି ବୁଲିବା ଖେଳବିଶେଷ; ଜାନୁ ଛନ୍ଦି ବସିବା ପ୍ରଣାଳୀ ।

ଚକାମାଣ୍ଡୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାନୁ ଛନ୍ଦ ବସିବା ।

ଚକାମାଣ୍ଡୁ ପକାଇବା, କ୍ରି. ଜାନୁ ଛନ୍ଦ ବସିବା ।

ଚକାସିତ, ବିଂ. (ଚକାସ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ତ) ଦୀପ୍ତ, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ; ଶୋଭିତ; ପ୍ରକାଶିତ ।

ଚକି, ବି. (ଚକ୍ର ଶବ୍ଦଜ) କାଗଜରେ ନିର୍ମିତ ପଦାର୍ଥବିଶେଷ, ଯାହା ସୂତଦ୍ୱାରା ଉଡ଼ାଯାଏ । ଯଥା—

ନରେଖି କାଗଜଚକି ଯଥା ଲୁରୁକା । ଲ. ବ.

ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ରି ଦେଖିଲା ଜ୍ୟୋତିମୟେ,
ବିଚନ୍ଦ୍ର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଚକିଏ । ଦା. ର.

ଘୋରଣା,ପେଷଣାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତର ଯନ୍ତ୍ର; ଗୋଡ଼ର ଆଣ୍ଠୁରେ ଥିବା ବର୍ତ୍ତୁଳ ହାଡ଼ଖଣ୍ଡ ।

ଚକିତ, ବିଂ. (ଚକ୍ = ଭ୍ରାନ୍ତ ହେବା, ବ୍ୟାଘାତ କରିବା-ତ) ଭୟାଦି କାରଣରୁ ଯାହାର ଚିତ୍ତରେ ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ଜନ୍ମିଅଛି, ଭୀତ; କମ୍ପିତ; ତ୍ରସ୍ତ । ବି. ଭୟ ।

ଚକୁ, ଚକ୍କୁ, } ବି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଛୁରୀ ।

ଚକୁଆ, ବି. (ଚକ୍ରାହ୍ୱ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଚକ୍କୋଓରୁ ଜାତ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ, ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ ।

ଚକୁଳି, ଚକୁଳୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶଷ୍କୁଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ ।

ଚକୁଳିଆପଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ନୀଚଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

ଚକେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବସିବାତକ ସ୍ଥଳର ପରିମାଣରେ ।

ଚକୋଆ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଚକ୍କୋଓରୁ ଜାତ) ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ । ଯଥା—

ପଦ୍ମପତ୍ରରେ ଲୁଚିଥିଲେ ହେଲେ ଚକୋଆକୁ ଅନେଇ ନ ପାରି ଚକୋଇ କମ୍ପିଣ ରଡ଼ୁଛି । ଶ. ନା. ସୁ. ଯୁ.

ଚକୋଇ, ଚକୋଈ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରାକୃତ) ଚକ୍ରବାକୀ ।

ଚକୋର, ବି. (ଚକ୍ = ତୃପ୍ତ ହେବା-ଓର) ପକ୍ଷିବିଶେଷ, ଯେଉଁ ପକ୍ଷୀ ଚନ୍ଦ୍ରକାପାନରେ ତୃପ୍ତ ହୁଏ ।

ଚକ୍କି, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୋଲାକାର କାଗଜ ବା ଚମ ।

ଚକ୍ର, ବି. (କୃ = କରିବା-ଅ, କ ଦ୍ୱିତ୍ୱ, କ = ଚ) ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ । (ଚକ୍ = ତୃପ୍ତ ହେବା-ର) ସୈନ୍ୟ; ରାଜ୍ୟ, ଦେଶ, ପ୍ରଦେଶ; ସମୂହ; ରଥାଦିର ଚକ; ତୀକ୍ଷ୍ଣଧାର ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଗ୍ରାମସମୂହ; କୁମ୍ଭକାରର ଚକ; ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ; ଜଳଭଉଁରି; ସୈନ୍ୟବ୍ୟୂହ; ଛଳ, କୂଟବୁଦ୍ଧି, କୁମନ୍ତ୍ରଣା; ହସ୍ତସ୍ଥ ରେଖାବିଶେଷ; ଦେବାର୍ଚ୍ଚନ ଯନ୍ତ୍ର ।

ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ, ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତିନ୍, } ବି. (ଚକ୍ର = ଦେଶସମୂହ-ବୃତ୍-ଇନ୍) ଆସମୁଦ୍ରକ ଗ୍ରାହୀ, ବହୁତ ରାଜା ଯାହାଙ୍କୁ କର ଦିଅନ୍ତି, ସମ୍ରାଟ୍ । (ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ସାର୍ବଭୌମଃ ।) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତିନୀ ।)

ଚକ୍ରବାକ, ବି. (ଚକ୍ର-ବାକ = ଉକ୍ତ-ବଚ୍-ଅ —ଯେ ଚକ୍ର ନାମରେ ଅଭିହିତ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପକ୍ଷୀ ।

ଚକ୍ରବାଡ଼, ଚକ୍ରବାଳ, } ବି. (ଚକ୍ର = ଦେଶସମୂହ-ବଲ୍ = ଆବରଣ କରିବା-ଅ, ବାଡ୍ = ନିର୍ଗତ ହେବା-ଅ—ଅନ୍ଧକାରରୁ ଯେ ଚକ୍ର ପର ଉଦୟ ହୁଏ) ଲୋକାଲୋକପର୍ବତ; ମଣ୍ଡଳାକାର ଦିକ୍‌ସମୂହ । (ଚକ୍ରବାଳଂ ତୁ ମଣ୍ଡଳଂ—ଅମର ।) (Horizon) କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦୃଷ୍ଟିନିକ୍ଷେପ କଲେ ଯେ ସ୍ଥଳେ ପୃଥିବୀ ଓ ଆକାଶ ପରସ୍ପର ମିଳିତ ବୋଧ ହୁଏ ।

ଚକ୍ରାଙ୍ଗ, ବି. (ଚକ୍ର-ଅଙ୍ଗ = ଅବୟବ) ରଥ; ଗାଡ଼ି; ବଗିରୁ; ହଂସ ।

ଚକ୍ରାଟ, ବି. (ଚକ୍ର-ଗ୍ରାମସମୂହ-ଅଟ୍ = ଭ୍ରମିବା-ଅ) ଯେ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଭ୍ରମଣ କରୁଥାଏ; ସାପୁଆ, ଜାଙ୍ଗଳିକ; ଧୂର୍ତ୍ତ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା ।

ଚକ୍ରାନ୍ତ, ବି. (ଚକ୍ରାଟ ଶବ୍ଦଜ) କୁମନ୍ତ୍ରଣା । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନିଷ୍ଟସାଧନାର୍ଥ ପାଞ୍ଚଜଣ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ମନ୍ତ୍ରଣା କରିବା ।

ଚକ୍ରାବର୍ତ୍ତ, ବି. (ଚକ୍ର-ଆବର୍ତ୍ତ = ଘୂର୍ଣ୍ଣନ) ମଣ୍ଡଳାକାରରେ ଭ୍ରମଣ ।

ଚକ୍ରିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଜାନୁ, ଆଣ୍ଠୁ ।

ଚକ୍ରୀ, ଚକ୍ରିନ୍, } ବି. (ଚକ୍ର-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) କୁମ୍ଭକାର; ଚକ୍ରବାକ; ସର୍ପ; ସମ୍ରାଟ୍; ତେଲି; ବାଜୀକର; କୁମନ୍ତ୍ରଣାକାରକ; ଦେଶାଧିପ; କାକ; ଗର୍ଦ୍ଦଭ । ବିଂ. ଯେ ସତତ ପରର ଅନିଷ୍ଟ ଚିନ୍ତା କରେ; ଯେ ଅନ୍ୟକୁ କୁମନ୍ତ୍ରଣା ଦିଏ; ଖଳ ।

ଚକ୍ରୀବାନ୍, ବି. (ଚକ୍ରୀବତ୍—ଯେ ଚକ୍ରର ପରି ଭ୍ରମଣ କରେ) ଗର୍ଦ୍ଦଭ, ଗଧ ।

ଚକ୍ଷଣ, ବି. (ଚକ୍ଷ୍ = ବୋଲିବା, ଖାଇବା-ଅନ) ଚଟଣି; କଥନ; ମଦ୍ୟପାନ ରୋଚକ ଭକ୍ଷଦ୍ରବ୍ୟ ।

ଚକ୍ଷୁଃ,ବି.(ଚକ୍ଷୁସ୍-ଚକ୍ଷ୍ = ଦେଖିବା,ବୋଲିବା-ଉସ୍) ନୟନ, ନେତ୍ର ।

ଚକ୍ଷୁଃଶ୍ରବା, ଚକ୍ଷୁଃଶ୍ରବସ୍, } ବି. (ଚକ୍ଷୁସ୍-ଶ୍ରବସ୍ = କର୍ଣ୍ଣ,ଯେ ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱାରା ଶ୍ରବଣ କରେ) ସର୍ପ, ସାପ ।

ଚକ୍ଷୁଷ୍ୟ, ବିଂ. (ଚକ୍ଷୁସ୍-ଯ-ହିତାର୍ଥେ) ଚକ୍ଷୁର ହିତଜନକ; ସୁନ୍ଦର; ପ୍ରିୟଦର୍ଶନ ।

ଚଖା, ବି.(ଖାଦନାର୍ଥ ଚକ୍ଷ୍ ଧାତୁଜ) ଜିହ୍ୱାଦ୍ୱାରା ସ୍ୱାଦଗ୍ରହଣ । ବିଂ. ଯେ ଚାଖେ ଅର୍ଥାତ୍ ଜିହ୍ୱାଦ୍ୱାରା ସ୍ୱାଦ ଗ୍ରହଣ କରେ; ଯେ ସବୁ ପଦାର୍ଥ ଚାଖେ କିନ୍ତୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଖାଏ ନାହିଁ ।

ଚଗଲ,ବିଂ.(ଜଗଲ ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଷ୍ଟ; ଅସ୍ଥିରମନା ।

ଚଗଲି, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. ଅସ୍ଥିରମନା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଚଗଲାମି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଷ୍ଟପଣ; ଚଞ୍ଚଳପଣ ।

ଚଙ୍କିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ହାଲିବା; ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେବା ।

ଚଙ୍କ୍ରମଣ, ବି. (କ୍ରମ୍ = ପାଦ ବିକ୍ଷେପ କରିବା, ଚାଲିବା-ଯଙ୍-ମ ଆଗମ = ଚଙ୍କ୍ରମ-ଅନ, କ = ଚ) ପୁନଃପୁନଃ ଗମନ; ପୁନଃପୁନଃ ଭ୍ରମଣ ।

ଚଙ୍ଗ, ବିଂ. (ପ୍ରାକୃତ) ସୁନ୍ଦର; ଦକ୍ଷ, ନିପୁଣ ।

ଚଙ୍ଗଚଙ୍ଗହେବା, ଚେଙ୍ଗଚେଙ୍ଗହେବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଜର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଥିଲି ପରି ଦେଖାଇ ନିରଙ୍କୁଶ ହେବା; ଚଞ୍ଚଳ ହେବା ।

ଚଜା, ବି. (ତର୍ଜ୍ ଧାତୁଜ) ତର୍ଜନା; ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନ ।

ଚଜାଚଜି, ବି. (ତର୍ଜ୍ ଧାତୁଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ତର୍ଜନା କରିବା । ଯଥା—

ବାହାସ୍ଫୋଟ ମାରି ଅଣ୍ଟ ବଡ଼ କରି,
ଚଜାଚଜି ହେଲେ କରେ ଗଦା ଧରି । କୃ.ଖ.ପୃ.ମ.

ଚଜିବା, ଚଢ଼ିବା, } କ୍ରି. (ତର୍ଜ୍ ଧାତୁଜ) ତର୍ଜନ କରିବା । ଯଥା—

ମନେ ଆସେ ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚ ଶାର୍ଙ୍ଗଧନୁ
ଚଜେ ଅବା ମନୋଭବ । ଘ. କେ.

ଚଞ୍ଚତ୍, ବି. (ଚନ୍ଚ୍ = ଚଞ୍ଚଳହେବା-ଅତ୍) ଚଞ୍ଚଳ ।

ଚଞ୍ଚରୀକ, ବି.(ଚର୍-ଯଙ୍ = ପୁନଃପୁନଃ ଗମନକରିବା-ଈକ, ମ ଆଗମ—ଯଙ୍ ଲୋପ) ଭ୍ରମର ।

ଚଞ୍ଚଳ,ବିଂ.(ଚଲ୍-ଯଙ୍ = ପୁନଃପୁନଃ ଚଳିବା-ମ ଆଗମ-ଅ) ଅସ୍ଥିର; ଚପଳ; ଲୋଲୁପ; କମ୍ପିତ; ବିଚଳିତ; ଲମ୍ପଟ । ବି. ବାୟୁ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବିଦ୍ୟୁତ୍; ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

ଚଞ୍ଚା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚଞ୍ଚ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ,ଆ) ନଳନିର୍ମିତ ଆସ୍ତରଣ, ଚଞ୍ଚ; ତୃଣରଚିତ ମନୁଷ୍ୟାକୃତି ।

ଚଞ୍ଚା, ଚଞ୍ଚୁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ନଡ଼ିଆପତ୍ରର ମୂଳରେ ଥିବା ଜାଲି ଆକାରବିଶିଷ୍ଟ ବଲ୍କଳ । ଆମ୍ବର ନୂତନ ଠାକୁଆ ।

ଚଞ୍ଚା, ଚଞ୍ଚୀ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଭିକ୍‌ବିହୀନ ବା ଗୋଡ଼ପାଛଡ଼ା । ଯଥା—

ଗୃହାଣିରେ ପକାଇ ବନ୍ଦନମାଳା,
ଚଞ୍ଚା ନାଳଉପରେ କରିଣ ହେଲା । ର. ପ.

ଯାହାକୁ ଗୁଞ୍ଜି ଥାନ୍ତି । ବି. (ତକ୍ଷ୍ ଧାତୁଜ) ଗୁଞ୍ଜିବା ।

ଚଞ୍ଚୁ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚଞ୍ଚ୍ = ଖାଇବା-ଉ, ଊ)
ଚଞ୍ଚୂ, } ଥୋଣ୍ଟି, ପକ୍ଷିର ଥଣ୍ଟ ।

ଚଞ୍ଚୁକା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚଞ୍ଚୁ-କ = ସ୍ୱାର୍ଥେ-ଆ) ପକ୍ଷିର ଥଣ୍ଟ ।

ଚଞ୍ଚୁର, ବିଂ. (ଚଞ୍ଚ୍ = ଗମନ କରିବା-ଉର) ଦକ୍ଷ, ନିପୁଣ ।

ଚଟ୍, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର ।

ଚଟକ, ବ. (ଚଟ୍ = ଭେଦ କରିବା-ଅକ) ଚଟିଆପକ୍ଷୀ । (ଦେଶଜ) ବାହ୍ୟାଡ଼ମ୍ବର । ଯଥା—

ଦୁଇ ଦିନ ହସ୍ତରେ ବାହାରର ଚଟକଟା ଗୁଲଗଲେ ବିଷମ ବିଭ୍ରାଟ୍ ଘଟେ । ମୁ. ୨ ଭା. ୫୨ ପୃ.

ଚଟକଣା, ବ. (ଦେଶଜ) ଗୃହପୁଡ଼ା ।

ଚଟକଣି, ବ. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୃହପୁଡ଼ା ।

ଚଟକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚେପଟା ।

ଚଟକାମୁଖ, ବ. (ଚଟକାକାର-ମୁଖ) ଅସ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ ।

ଚଟଚଟ, } ବ. (ଦେଶଜ) ଅଗ୍ନିଜ୍ୱାଳାର
ଚଟଗୁଟ, } ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—

କି ସେ ମାଡ଼ ତାଙ୍କ ପଳାଇବେ ଶୁଣି
ସେ ଅନଳ ଚଟଚଟ । ପାବଂଶ ।

ଅଠା ପରି ଲାଗିବା ।

ଚଟଚଟିଆ,ବିଂ.(ଦେଶଜ) ଅଠା ଅଠା ହେବା ।

ଚଟତ୍କାର, ବିଂ. (ଚଟତ୍-ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ-କୃ-ଅ) ଅବ୍ୟକ୍ତଶବ୍ଦକାରକ । ବ. ଅସ୍ଫୁଟଶବ୍ଦ-କରଣ ।

ଚଟପଟି,ବ.(ଚର୍ମପଟ୍ଟିକା ଶବ୍ଦଜ) ଭଣ୍ଡାରୀମାନେ ଯେଉଁ ଚର୍ମଖଣ୍ଡରେ ଖୁର ଘଷନ୍ତି ।

ଚଟପଟିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ଥିର, ଚଞ୍ଚଳ ।

ଚଟରପଟର, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣ-ବିଶେଷ ।

ଚଟା, ବ. (ଦେଶଜ) ରାଗ; ଗୁଟିବା । ବିଂ. ଚେପ୍ଟା; ଯେ ଗୁଟେ ।

ଚଟାଇ, } ବ. (ଚଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ତୃଣାସନ ବା
ଚଟେଇ, } ମସିଣା ।

ଚଟାଣ, ବ. (ଦେଶଜ) ସମତଳ ଭୂମି; ଗୃହର ତଳ ।

ଚଟାଲ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର ।

ଚଟି, ଚଟୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ମାର୍ଗମଧ୍ୟସ୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୃହ । ଯଥା—

ଅଲ୍ପଦିନ ସ୍ଥିତିପାଇଁ ଭବଚଟୀ । ଦ. ବା.

ଚର୍ମପାଦୁକାବିଶେଷ । ଯେପରି—ପାଦେ ଚଟି ହାତେ ଛତା । ବିଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର ।

ଚଟିଆ, ବ. (ଚଟକ ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହ ଗୁଳରେ ନିବାସ କରିବା ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ଚଟୁ, ବ. (ଚଟ୍-ଭେଦ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଉ) ଗୃଟୁ, ପ୍ରିୟବାକ୍ୟ; ବ୍ରହ୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ଆସନ-ବିଶେଷ; ଉଦର, ପେଟ । (ଚର୍ଦ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନ ପ୍ରଭୃତି ଘାଣ୍ଟିବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

କେତେ ଘାଣ୍ଟିବ ଘାଣ୍ଟୁ,
ଲୁଣ ସୁଆଦ କି ଜାଣିବ ଚଟୁ । ଡ଼ା. ବ.

ଚଟୁଆ, ବ. (ଦେଶଜ) ମୃଗାଦିର ଫାନ୍ଦଆ । ଯଥା—

ବେନି ହାତ ଚଟୁଆ ଗୋ ଧନୁ ପ୍ରାୟ ଭଙ୍ଗି,
ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠିରେ ନାଇଛୁ ସ୍ଫଟିକ ରଙ୍ଗ ମୁଦି । ମଂ. ଫ.

ଚଟୁଣି, } ବ. (ଚଷ୍ଟଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ରୁଚିକୁ
ଚଟୁଣୀ, } ରୁଚିବାପାଇଁ କରିବା ଅପକ୍ୱ
ଚଟଣୀ, } ବ୍ୟଞ୍ଜନ । ଯଥା—

ଅଲ୍ପ ବଢ଼ିଲେ ଅମୃତ କରନ୍ତି ଚଟଣୀ,
ରୁଦ୍ରାଣୀ ସଙ୍ଗେ ପିଅନ୍ତି ସୁରଭି ଲସଣୀ । ବୃ. ସ୍ତୁ.

ଚଟୁଳ, ବ. (ଚଟ୍ = ଭେଦ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଉଳ କିମ୍ବା ଚଟୁ-ଳ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଚଞ୍ଚଳ । ଯଥା—ଚଟୁଳା ଶଫରୀ । ଶୀଘ୍ର; ସୁନ୍ଦର; ପ୍ରିୟବାଦୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବିଦ୍ୟୁତ୍ ।

ଚଟୁଲୋଳ, ବିଂ. (ଚଟୁ = ସୁନ୍ଦର-ଲୋଳ = ଚଞ୍ଚଳ) ଅତିଶୟ ଚଞ୍ଚଳ; ଅତିଶୟ ସୁନ୍ଦର; ଗୃଟୁକାର ।

ଚଡ଼କ, ବ. (ଦେଶଜ) ବଜ୍ର । ଯଥା—

ଚଡ଼ ଚଡ଼ ଚଡ଼କେ ଯେବେ ପଡ଼ଇ ଚଡ଼କ । ବେ. ଫ.

ଚଡ଼ଚଡ଼, } କ୍ରି.ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣ-
ଚଡ଼ଗୁଡ଼, } ବିଶେଷ; ପୀଡ଼ାର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—

ତ୍ରିଗୁଣ କହନ୍ତି ଗର୍ଭବାସ ବଡ଼ କଷ୍ଟ,
ନବ ମାସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ଚଡ଼ଚଡ଼ ପେଟ । ନୃ. ପୂ. ପ୍ର. ଛ.

ଚଡ଼ଚଡ଼ରେ ଗୃହପୁଡ଼ାଗୁଡ଼ାଏ ବାହାରିଲେ ।

ଚଢ଼ନ, ବି. (ଯାବନିକ) ଆରୋହଣ ।
ଚଢ଼ନଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଶ୍ୱାଦି ଚଢ଼ିବା ଲୋକ ।
ଚଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଆରୋହଣ; ଦ୍ୱୀପ ବା
ଚଢ଼ା, } ଜଳମଧ୍ୟସ୍ଥ ଭୂଭାଗ; ପଟୁ ।
ଚଡ଼ାଇ, ଚଢ଼ାଇ, } ବି. (ଚଟକ ଶବ୍ଦଜ
ଚଡ଼େଇ, ଚଢ଼େଇ, } ଅନୁକରଣରେ ଜନ୍ମି ସ୍ୱଜାତିସ୍ଥ ପକ୍ଷି ଅର୍ଥବୋଧକ ହୋଇଥିବା) ପକ୍ଷୀ । ଯଥା—
ଚପଲେ ବାଧି ବଗୁର ଏତେ,
ଚଡ଼ାଇ ଚଢ଼ି ଅଇଲେ ଭୁରତେ । ବି. ଚ. ମ.
ଚଡ଼ାଇମାର, } ବି. (ଚଟକମାରକ ଶବ୍ଦଜ)
ଚଢ଼େଇମାରୁ, } ବ୍ୟାଧ; ଶାକୁନିକ ।
ଚଡ଼ୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ତପ୍ତ ଲୌହଦ୍ୱାରା ଦାଗ । ଯଥା—
ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର କେହି ସାହା ନାହିଁ ବୋଲି ମାହାନ୍ତ ଆମର ଶିର ଦେଖି ଚଡ଼ୁଟାଏ ବସାଇ-ଦେଲେ ପରା । ଛ. ମା.
କୃମି ଦୋଷାଦି ନିବାରଣ ନିମିତ୍ତ ଶିଶୁ ପିଲାମାନଙ୍କ ପେଟରେ ତପ୍ତ ଲୌହ-ଶଳାକାରେ ଚଡ଼ୁ ଦିଆଯାଏ ।
ଚଡ଼ୁଆ, }
ଚଢ଼ୁଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଥାଳି । ଯଥା—
ରତ୍ନ ଆସନୁ ତୋଳି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଚଡ଼ୁଆରେ,
କରନ୍ତି ସ୍ନାନ ପୂଜା ଷୋଡଶ ଉପଚାରେ । ନୃ.ପୁ.ଭୂ.ତ.
ଚଡ଼ୁକାଠି, ବି. (ଦେଶଜ) ସାନ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଲଗାଇବା ଲୌହଶଳାକାବିଶେଷ ।
ଚଡ଼ୁଦେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତପ୍ତଲୌହଦ୍ୱାରା ଦାଗିବା ।
ଚଢ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆରୋହଣ । ଯଥା—
ଅଶ୍ୱଚଢ଼ାରେ ସେହୁ ଦକ୍ଷ,
କ୍ଷତ୍ରି ସ୍ୱଗଣେ ଅଟେ ମୁଖ୍ୟ । ଦା. ର.
ସ୍ଥିରଅଛି ଜଳରେ ଭାସି ଆସିବା ପଟୁ । ଯଥା—ଚଢ଼ା ପଡ଼ିବାରୁ ପୋଖରୀଟି ପଦର ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ସାରିଲାଣି; ବୃଦ୍ଧି । ବିଂ. ଯେ ଚଢ଼ିଥାଏ, ଆରୂଢ଼; ବୃଦ୍ଧ; ବଢ଼ିଥିବା ।

ଚଢ଼ାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବସାଇବା; ମଢ଼ାଇବା । ଯଥା—
ଚଢ଼ାଇଦେଲି ସୂରୁ- ତର ଚନ୍ଦନ ତରୁ
ଚୂଳେ ମର୍କଟୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସ୍ଥିରକୁ ରେ । ସଙ୍ଗୀତ ।
ଖାଦ୍ୟ ପାନ ଅର୍ଥରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—ପାନେ ଔଷଧ ଚଢ଼ାଇ-ଦେବା ।
ଚଢ଼ାଉ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆକ୍ରମଣ । ଯଥା—
ସେହି ମୂର୍ତ୍ତି ତୋର ଉଛଳେ ଚଢ଼ାଉ,
କରି ଦେଖିଥିଲା ଦୈତ୍ୟ ରକ୍ତବାହୁ । ଚଲିକା ।
କ୍ରି. ଆରୋହଣ କରାଅ ।
ଚଢ଼ାପଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମୂଲ୍ୟାଦି ବୃଦ୍ଧି କରିବା; ଜଳରେ ଭାସି ଆସିବା ଅଳିଆ ପ୍ରଭୃତିରେ ନିମ୍ନ ସ୍ତର ପୋତି ହେବା ।
ଚଢ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆରୋହଣ କରିବା ।
ଚଢ଼େଇଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ଚଢ଼େଇ ଧରି ପେଟ ପୋଷେ ।
ଚଣକ, ବି. (ଚଣ୍ = ଦାନ କରିବା-ଅ-କ ଯୋଗ) ଚଣା; ବୁଟ; ମୁନିବିଶେଷ ।
ଚଣା, ବି. (ଚଣକ ଶବ୍ଦଜ) ବୁଟବିଶେଷ । ଯଥା—
ଟାଣ ଚଣା ନାରଦ ଖୋଇଲା ମର । ବି.ଚ.ମ.
(ସମାନ ଆକୃତି ଯୋଗୁଁ) ଆମ୍ବକଷିର ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥା ।
ଚଣାଫଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ର ଉଧିର ଆଗ ଓ ପଛରେ ଥିବା ଫଳ ଦୁଇଟି ।
ଚଣ୍ଡ, ବି. (ଚଣ୍ଡ୍ =କ୍ରୋଧକରିବା-ଅ) ତିନ୍ତିଡ଼ୀ-ବୃକ୍ଷ; ଯମଦୂତ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ; ଉଷ୍ଣତା; କ୍ରୋଧ; ତୀକ୍ଷ୍ଣତା; ଉଗ୍ରତା । ବିଂ. ଉଷ୍ଣ; ତୀକ୍ଷ୍ଣ; ଉଗ୍ର; ଅତିଶୟ କ୍ରୁଦ୍ଧ ।
ଚଣ୍ଡରଶ୍ମି, } ବି. (ଚଣ୍ଡ = ଉଷ୍ଣ, ତୀକ୍ଷ୍ଣ-ରଶ୍ମି,
ଚଣ୍ଡାଂଶୁ, } ଅଂଶୁ = କିରଣ) ସୂର୍ଯ୍ୟ ।
ଚଣ୍ଡାତକ, ବି. (ଚଣ୍ଡା = କୋପନା ସ୍ତ୍ରୀ-ଅତ୍-ଗମନ କରିବା-ଅକ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଅର୍ଦ୍ଧୋରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସ୍ତ୍ର; ଲହଙ୍ଗା । (ଅର୍ଦ୍ଧୋରୁକଂ ବରସ୍ତ୍ରୀଣାଂ ସ୍ୟାଚ୍ଚଣ୍ଡାତକମଂଶୁକେ — ଅମର ।)

ଚଣ୍ଡାଳ, } ବି. (ଚଣ୍ଡ = ନୀଚ-ଅଳ୍ = ପାରଗ
ଚାଣ୍ଡାଳ, } ହେବା-ଅ-ଯେ ଅନୁଚିତ କର୍ମରେ ପାରଗ ହୁଏ) ନିଷାଦ ଜାତି; ଶୂଦ୍ରର ଔରସରେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀର ଗର୍ଭଜାତ ଜାତି; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର କିଛିମାତ୍ର ଦୟା ଓ ମମତା ନାହିଁ ।

ଚଣ୍ଡାଳୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ପାପିନୀ; ଚଣ୍ଡାଳ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଚଣ୍ଡିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚଣ୍ଡ-ଈପ୍, ଆପ୍-ଇକ)
ଚଣ୍ଡୀ, } ପାର୍ବତୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିଭେଦ; ଯୋଗିନୀବିଶେଷ; ଅତି କୋପନା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଚଣ୍ଡିମା, ବି. (ଚଣ୍ଡ-ଇମନ୍) ଚଣ୍ଡତ୍ୱ, ଉଗ୍ରତା, କୋପନତା ।

ଚଣ୍ଡୁ, ବି. (ଚଣ୍ଡ୍=କ୍ରୋଧ କରିବା-ଉ) ଇନ୍ଦୁର; ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଚତରା, ବି. (ଚତ୍ୱର ଶବ୍ଦଜ) ଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ସମତଳ । ବିଂ. ବିସ୍ତୃତ, ଝାମ୍ପୁଲ ।

ଚତୁଃଶାଲ, ବି. (ଚତୁଃ = ଚାରି, ଶାଲ = ଗୃହ ସମାହାର) ଯେଉଁ ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ ଚାରିଟି ଗୃହ ଅଛି; ପରସ୍ପରାଭିମୁଖ ଚାରି ଗୃହ; କୋଠାଘର; ମୁନିମାନଙ୍କ ଗୃହ ।

ଚତୁଃଷଷ୍ଟି, ବିଂ. (ଚତୁଃ=ଚାରି, ଷଷ୍ଟି=ଷାଠିଏ) ୬୪ ସଂଖ୍ୟା ।

ଚତୁର୍, } ବିଂ. (ଚତ୍ = ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା-
ଚତ୍ୱାର, } ଉର୍-ବାର) ଚାରି; ଚତୁର୍ବାଚକ ଶବ୍ଦ—ଯେପରି ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ, ମୋକ୍ଷ ଚତୁର୍ବର୍ଗ; ବ୍ରାହ୍ମଣ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବୈଶ୍ୟ ଶୂଦ୍ର ଚତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ; ସାମ ଋକ ଯଜୁ ଅଥର୍ବ ଚତୁର୍ବେଦ; ସତ୍ୟ ତ୍ରେତା ଦ୍ୱାପର କଳି ଚତୁର୍ଯୁଗ । ଇତ୍ୟାଦି ।

ଚତୁର, ବିଂ. (ଚତ୍-ଉର) କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ, ନିପୁଣ; ସୁନ୍ଦର । (ନପୁଂସକରେ ଚତୁରଂ ବପୁଃ) ନେତ୍ରଗୋଚର; ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ, ଚାଲାକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ନିପୁଣା, କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷା । (ଦେଶଜ) ଶଠ, ଧୂର୍ତ୍ତ । (ଚତୁଃ ଶବ୍ଦଜ) ୪ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ଏକଇ ବୃକ୍ଷେ ତିନି ଫଳ,
ଚତୁର ରସ ଛନ୍ନ ମୂଳ । ଗୀ. ଦ. ସ୍କ.

ଚତୁରଙ୍ଗ, ବିଂ. (ଚତୁର୍-ଅଙ୍ଗ) ସର୍ବାଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନ; ଯେପରି ଚତୁରଙ୍ଗ ସେନା; ଚାରିଅଙ୍ଗଯୁକ୍ତ । ବି. ହସ୍ତୀ ଅଶ୍ୱ ରଥ ପଦାତିରୂପ ଚାରିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ସେନା; ପାଶକ୍ରୀଡ଼ାବିଶେଷ, ପଶା ଖେଳ; ସତରଞ୍ଜ ଖେଳ ।

ଚତୁରନ୍ତ, ବିଂ. (ଚତୁଃ-ଅନ୍ତ = ଶେଷଭାଗ) ଯାହା ଚତୁର୍ବିଧ ପଦାର୍ଥରେ ପରିବୃତ ।

ଚତୁରଶୀତି, ବିଂ. (ଚତୁଃ-ଅଶୀତି) ୮୪ ସଂଖ୍ୟା ।

ଚତୁରଶୀତିତମ, ବି. ସଂ. ଚତୁରଶୀତି ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ ।

ଚତୁରସ୍ର, ବିଂ. (ଚତୁର୍=ଚାରି-ଅସ୍ର=କୋଣ) ଚତୁଷ୍କୋଣ, ଚାରିକୋଣିଆ; ଚୌରସ ଯାହା ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ନୁହେ । ଯଥା—ଚତୁରସ୍ର ସ୍ଥାନ; ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ, ଅବ୍ୟଭିଚରିତ । ଯଥା—ଚତୁରସ୍ର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ।

ଚତୁରାଇପଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚତୁରପଣ, ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—

କହୁଥାଅ ଚତୁରାଇପଣ ତ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ । ର. କ.

ଚତୁରାଙ୍ଗ, ବି. (ଚାତୁର ଶବ୍ଦଜ) ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—

ସାଧୁତ ବଚନସୁ ବାଣୀ ଶୁଣି ଭାବଗ୍ରାହୀ,
ବୋଇଲେ ଚତୁରାଙ୍ଗ ବିଚାର କଲ ଏହି । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଛ.

ଚତୁରାଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ଚତୁରତା ପ୍ରକାଶ କରିବା

ଚତୁରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚତୁରା ଶବ୍ଦଜ) ଚତୁରତା ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଚତୁରୁ, ବିଂ. (ଚତୁର ଶବ୍ଦଜ) ଦକ୍ଷ, ନିପୁଣ; ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ।

ଚତୁର୍ଗତି, ବି. (ଚତୁଃ = ଚାରି, ଗତି = ଗମନ) କଚ୍ଛପ; ଆଶ୍ରମଚତୁଷ୍ଟୟର ଯେ ଗତିସ୍ୱରୂପ, ପରମେଶ୍ୱର ।

ଚତୁର୍ଥ, ବିଂ. (ଚତୁର୍-ଥଟ୍-ପୂରଣାର୍ଥେ) ଚାରି ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ତିଥିବିଶେଷ; ବିବାହର ଚତୁର୍ଥ ଦିବସ ।

ଚତୁର୍ଥାଂଶକ୍, ବି. (ଚତୁର୍ଥ = ଚତୁର୍ଥାଂଶ-ଭଜ୍-କ୍ୱିପ୍) ଚତୁର୍ଥାଂଶଗ୍ରାହୀ ନୃପ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ, ବି°. (ଚତୁଃ = ଚାରି-ଦଶ) ୧୪ ସଂଖ୍ୟା; ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ତିଥିବିଶେଷ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶବିଦ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଚାରି ବେଦ; ଆୟୁର୍ବେଦାଦି ବେଦର ଷଡ଼ଙ୍ଗ; ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର, ପୁରାଣ, ମୀମାଂସା ଓ ତର୍କ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦୋଳ, ବି. (ଚତୁର୍ = ଚାରି ବାହକ ଦୋଳ) ଚାରିଜଣରେ ବହନୀୟ ଶିବିକା-ବିଶେଷ, ଚୌଦୋଳ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଧା, ଅ°. (ଚତୁର୍ = ଚାରି-ଧା-ପ୍ରକାରାର୍ଥେ) ଚାରିପ୍ରକାର; ଚାରିବାର ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଧାମ, ବି. (ଚତୁର୍-ଧାମ) ରାମନାଥ, ବୈଦ୍ୟନାଥ, ଜଗନ୍ନାଥ, ଦ୍ୱାରକାନାଥ ।

ଚତୁର୍ମାସ୍ୟା ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚାତୁର୍ମାସ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ରାବଣାଦି ଚାରି ମାସ । ଯଥା—
ବୃକ୍ଷ ତଳରେ କଲେ ବସା,
ଦୁଃଖେ ବଞ୍ଚିଲେ ଚତୁର୍ମାସ୍ୟା । ମା. ମା.

ଚତୁର୍ମୁଖ, ଚତୁର୍ବକ୍ତ୍ର, ଚତୁରାନନ, } ବି. (ଚତୁର୍ = ଚାରି-ମୁଖ, ବକ୍ତ୍ର, ଆନନ) ବ୍ରହ୍ମା ।

ଚତୁର୍ବିଧ, ବି°. (ଚତୁର୍ = ଚାରି-ବିଧା-ପ୍ରକାରାର୍ଥେ) ଚାରିପ୍ରକାର ।

ଚତୁଷ୍କ, ବି. (ଚତୁର = ଚାରିକୋଣ-କ, ଅଥବା ଚତୁର୍-କୈ = ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇବା-ଅ) ଚତ୍ୱର; ଚତୁସ୍ତମ୍ଭଯୁକ୍ତ ମଣ୍ଡପ; ଚାରିକୋଣିଆ ପୁଷ୍କରିଣୀ; ମଶାରି; ଚୌକ ।

ଚତୁଷ୍ଟୟ, ବି°. (ଚତୁଃ-ତୟଟ୍-ଅବୟବାର୍ଥେ) ଚାରି ଅଂଶରେ ବିଭକ୍ତ ବା ଗଣିତ; ଚାରିବିଧ, ଚାରି ସଂଖ୍ୟା ।

ଚତୁଷ୍ପଥ, ବି. (ଚତୁଃ-ପଥ) ଚୌରାସ୍ତା; ଚାରି-ମୁହାଣି; ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

ଚତୁଷ୍ପଦ, ଚତୁଷ୍ପଦୀ, } ବି. (ଚତୁଃ-ପଦ-ଇନ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଚଉପଦୀ, ଚାରିଚରଣବିଶିଷ୍ଟ ପଦ୍ୟ; ପଶୁ ।

ଚତୁଷ୍ପାଠୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚତୁଃ-ପୀଠ = ଆଧାର) ଚାରି ଶାସ୍ତ୍ରର ଅଧ୍ୟୟନାଳୟ; ଚୌପାଢ଼ି ।

ଚତୁଃସମ, ବି. (ଚତୁଃ-ସମ) ଚନ୍ଦନ, ଅଗୁରୁ, କସ୍ତୁରୀ, କୁଙ୍କୁମ ଏହି ଚାରିଦ୍ରବ୍ୟ; ଲବଙ୍ଗ, ସୈନ୍ଧବ, ହରୀତକୀ, ଜୁଆଣି ଏହି ଚାରିଦ୍ରବ୍ୟ ।

ଚଭୁ, ବି°. (ଚତୁଃ ଶବ୍ଦଜ) ୪ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—
ଶଙ୍ଖ ଚକ୍ର ଗଦା ପଦ୍ମ ଘେନି ଚଭୁ କରେ,
ଶ୍ରୀବତ୍ସ ଚିହ୍ନ ଫୁଟି ଦିଶଇ ହୃଦ ପରେ । ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.
(ଚତୁର ଶବ୍ଦଜ) ଦକ୍ଷ, ଚତୁର ।

ଚତ୍ୱର, ବି. (ଚତ୍ = ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା-ବର, କିମ୍ବା ଚତ୍ = ଗମନ କରିବା-ବର) ଅଗଣା; ଯଜ୍ଞସ୍ଥାନ; ହୋମାର୍ଥ ପରିଷ୍କୃତ ଭୂମି; ରଙ୍ଗସ୍ଥାନ ।

ଚତ୍ୱାର, ବି. ସଂ. ଚତୁଃସଂଖ୍ୟା; ଚାରି ।

ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍, ବି. ସଂ. ୪୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ଚଦର, ବି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଚଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ତର୍ଜନା ।

ଚଦିବା, ଚକିବା, } କ୍ରି. (ତର୍ଜନ ଶବ୍ଦଜ) ଧମକାଇବା । ଯଥା—
ଆବରନ୍ତି ଜାତି ଯେତେ ଅଛଇ ସଂସାରେ,
ସେ ଦୋଷ କଲେ ନ ମାରିବ ଚକିବ ବାକ୍ୟରେ ।
ନ. ଯୁ. ପ୍ର. ତ.

ଚନ୍ଦ, ଚାନ୍ଦ, } ବି. (ଚନ୍ଦ୍ର ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଚନ୍ଦ୍ର । ଯଥା—
ଆପେ ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ଣୁ ଆପେ ସେହି ରୁଦ୍ର ଇନ୍ଦ୍ର,
ଆପେ ଆପେ ବରୁଣ ଆପେ ସେ ରବି ଚନ୍ଦ୍ର ।
ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ତ.
ଚାନ୍ଦ ଉଦିତ ଦ୍ୱିତୀୟା ତିଥିକି,
ବାଜେଣୀ ନୂପୁର ବାନ୍ଧି ନର୍ତ୍ତକୀ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଚନ୍ଦନ, ବି. (ଚନ୍ଦ୍ = ଆହ୍ଲାଦିତ କରିବା-ଅନ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷ; ବାନରବିଶେଷ; ଚନ୍ଦନକାଠ; ନଦୀବିଶେଷ ।

ଚନ୍ଦନପୁଷ୍ପ, ବି. ସଂ. ଲବଙ୍ଗ ।

ଚନ୍ଦନାଚଳ, ଚନ୍ଦନାଦ୍ରି, } ବି. (ଚନ୍ଦନ-ଅଚଳ, ଅଦ୍ରି = ପର୍ବତ) ମଳୟପର୍ବତ ।

ଚନ୍ଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚନ୍ଦ୍ର; ଅନାବୃତ ସ୍ଥାନ ।

ଚନ୍ଦିର, ବି. (ଚନ୍ଦ୍ = ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇବା-ଇର) ଚନ୍ଦ୍ର; ହସ୍ତୀ ।

ଚନ୍ଦ୍ର, ଚନ୍ଦ, ବି. (ଚନ୍ଦ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ର, ଅ) ଚନ୍ଦ ; କର୍ପୂର; ଜଳ; ମୟୂରଚନ୍ଦ୍ରିକା; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ହୀରକ; ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ; କୌଣସି ଶବ୍ଦର ପରେ ରହିଲେ—ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯେପରି -- କବିଚନ୍ଦ୍ର, ବୈଦ୍ୟଚନ୍ଦ୍ର ଇତ୍ୟାଦି । (ଦେଶଜ) ଗଞ୍ଜପା ତାସର ଏକପ୍ରକାର ରଙ୍ଗ, ଏହାକୁ ଧୋପକଳାରେ କଇଥ ଅଠା ମିଶାଇ କରନ୍ତି । ବିଂ. ଆହ୍ଲାଦଜନକ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଉଦଆ, ବି. (ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ଶବ୍ଦଜ) ଚନ୍ଦ୍ର-ଦୀପ । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ରଉଦଆ କେତେ ଦେବେ ଜାଳ । ର. ପ.

ଚନ୍ଦ୍ରକ, ବି. (ଚନ୍ଦ୍ର-କ-ତୁଲ୍ୟାର୍ଥେ) ମୟୂରପୁଚ୍ଛର ଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ଚିହ୍ନ; ମଣ୍ଡଳ; ଚନ୍ଦ୍ରମାଛ; ନଖ । (ଚନ୍ଦ୍ର-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଚନ୍ଦ୍ର ।

ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ, ବି. (ଚନ୍ଦ୍ର-କାନ୍ତ = କମନୀୟ, ପ୍ରିୟ) ମଣିବିଶେଷ; ଚନ୍ଦନ କାଷ୍ଠ; କୁମୁଦ । ବିଂ. ଚନ୍ଦ୍ରବତ୍ ସୁନ୍ଦର ।

ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ, ବି.(ଚନ୍ଦ୍ର-କାନ୍ତ=ଦୀପ୍ତି) ରୌପ୍ୟ, ରୁପା ।

ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼, ଚନ୍ଦ୍ରମୌଳି, ଚନ୍ଦ୍ରାପୀଡ଼, } ବି. (ଚନ୍ଦ୍ର, ଚୂଡ଼ା, ମୌଳି, ଆପୀଡ଼ = ଶିରୋଭୂଷଣ) ମହାଦେବ, ଶିବ; ପର୍ବତବିଶେଷ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗ = ହିମାଳୟର ଏକାଂଶ-ଅ-ଭବାର୍ଥେ) କାଶ୍ମୀରଦେଶସ୍ଥ ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଦୀ; ଉତ୍କଳଦେଶର ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଦୀ ।

ଚନ୍ଦ୍ରମା, ଚନ୍ଦ୍ରମସ୍, } ବି. (ଚନ୍ଦ୍ର = କର୍ପୂର-ମସ୍ = ତୁଲ୍ୟ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ଚନ୍ଦ୍ର; ନଦୀବିଶେଷ ।

ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ, ବି.ସଂ. ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାରଯୁକ୍ତ ବିନ୍ଦୁ ।

ଚନ୍ଦ୍ରବିହଙ୍ଗମ, ବି. ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ର ତୁଲ୍ୟ ଶୁଭ୍ର ବିହଙ୍ଗମ, ପକ୍ଷୀ; ବକପକ୍ଷୀ ।

ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା, ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚନ୍ଦ୍ର-ଶାଳା ଚନ୍ଦ୍ର-ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା) ଅଟ୍ଟାଳିର ବା ପ୍ରାସାଦର ଶିରୋଗୃହ ।

ଚନ୍ଦ୍ରହାସ, ବି. (ଚନ୍ଦ୍ର-ହସ୍ = ହସିବା-ଅ—ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତାରେ ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଉପହାସ କରେ) ଖଡ୍‌ଗ; ରାବଣର ଖଡ୍‌ଗ; ରୌପ୍ୟ; କଂସା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଗୁଳୁଚୀ ।

ଚନ୍ଦ୍ରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଅଳାଇଚ; ଚନ୍ଦ୍ରୁଆ; ଗୁଳୁଚୀ । (ଚନ୍ଦ୍ରାଉଳୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ; ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀ, ଚନ୍ଦ୍ରଭାନୁଙ୍କ କନ୍ୟା, ଗୋପସ୍ତ୍ରୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ରା ସୁରତ ଚିହ୍ନୁ କରତ ପକାଉଅଛୁ କାମ ଗ୍ରନ୍ଥ । ବି. ଚି. ମ.

(ଚନ୍ଦ୍ର ଶବ୍ଦଜ ଅନାଦରାର୍ଥକ) ଚନ୍ଦ୍ରନାମା ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଚନ୍ଦ୍ରାତପ, ବି. (ଚନ୍ଦ୍ର-ଆତପ = କିରଣ) ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା । (ଚନ୍ଦ୍ର-ଆତ = ଗମନ-ପା = ରକ୍ଷା କରିବା-ଅ) ଚନ୍ଦ୍ରୁଆ ।

ଚନ୍ଦ୍ରିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚନ୍ଦ୍ର-ଇକ-ଆ) ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା । ନେତ୍ରତାରକା; ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ନଦୀ; ଚନ୍ଦ୍ରମାଛ; (ଚନ୍ଦ୍ରକ ଶବ୍ଦଜ) ମୟୂରପୁଚ୍ଛର ଚନ୍ଦ୍ରାକୃତି ଚିହ୍ନ; ଅଭ୍ରକର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଅଂଶ ।

ଚନ୍ଦ୍ରୋପଳ, ବି. (ଚନ୍ଦ୍ର-ଉପଳ = ପ୍ରସ୍ତର ବା ମଣି) ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତମଣି ।

ଚଣ୍ଢା, ଚନ୍ଧା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଟାଙ୍ଗରା ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ମୁଣ୍ଡରେ ବାଳ ନ ଥାଏ; ଖାଲି ।

ଚନ୍ନ, ବି. (ଚନ୍ଦନ ଶବ୍ଦଜ) ଚନ୍ଦନ ।

ଚନ୍ନଲଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ଚନ୍ଦନ ଲଗାଇବା । ବିଂ. ଚନ୍ଦନଚର୍ଚ୍ଚିତ ।

ଚପ, ବି.(ଦେଶଜ)ମାଂସପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ଚପକନ, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଙ୍ଗରଖାବିଶେଷ ।

ଚପଟ, ଚପେଟ, ଚପେଟକ, ଚପେଟିକା, } ବି. (ଚପ୍ = ଚୂର୍ଣ୍ଣକରିବା-ଅଟ, ଇଟ, ଅଥବା ଚମ୍ = ସାନ୍ତ୍ୱନାର ନିମିତ୍ତ-ଇଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଆ) ଚାପୁଡ଼ା; କରତଳ ପ୍ରହାର । ଯଥା —

ଯାହା ବଜ୍ରଚପେଟିକା ଲଭି ଜଳ ପ୍ରଦ୍ରାବ ଐରାବତ । ଜା. ପ. ନା.

ଚପଟ, ବି. (ଚପେଟ ଶବ୍ଦଜ, ମତ୍ତ ଅର୍ଥ କଳ୍ପିତ ଭିନ୍ନ) ପୀଡ଼ା; ଆଘାତ ।

ଚପରାସ, } ବି. (ଯାବନିକ) ସରକାରୀ ବା
ଚପରାସି, } ଜମିଦାରୀ କଚେରିସ୍ଥ ନିମ୍ନତମ କର୍ମଚାରୀ । ଯଥା—

ଚପରାସଚରସ୍ତ ଯେତେ କଂସରାସ୍ତ
ବନ୍ଧେ।ଷେ ନେବ କ ଭଣ୍ଡ । ଙ୍. ଘ.

ଚପରାସ, ବି. (ଯାବନିକ) ଚପରାସିମାନେ ଧାରଣ କରିଥିବା ଢୋଦା ।

ଚପଳ, ବିଂ. (ଚପ୍ ବା ଚୁପ୍=ଗମନ କରିବା-ଅଳ) ଚଞ୍ଚଳ; ଚଭଳ; ଅନବସ୍ଥିତ । କ୍ଷଣିକ; ଦୁର୍ବିମାତ; ଛକଳ; ଧୃଷ୍ଟ; ପ୍ରଗଳ୍ଭ । କ୍ରି. ବିଂ. ଶୀଘ୍ର । ବି. ପାରଦ; ପ୍ରସ୍ତରବିଶେଷ; ଚୌର୍; ମୀନ, ମତ୍ସ୍ୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ବିଜୁଳି; ବେଶ୍ୟା; ସୁରା; ଜିହ୍ୱା ।

ଚବକା, ବି. (ଦେଶଜ) ସାମାନ୍ୟ ପୋଖରୀ, ଚୁଆ ।

ଚବଶ, } ବିଂ. (ଚତୁର୍ବିଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ୨୪
ଚବଶି, } ସଂଖ୍ୟା ।

ଚମ, ବି. (ଚର୍ମ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଚମ୍ମ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଛାଲ, ଚର୍ମ । ଯଥା—

ଅମର ପଣ ଦେହ ଚମର ତେଜ ଦଶେ । କୃ.ଷା.ବ.ପ.

ଚମଉକୁଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦେହଚର୍ମରେ ଜାତ କୀଟବିଶେଷ ।

ଚମକ, ବି. (ଚମତ୍କାର ଶବ୍ଦଜ) କୌଣସି ଶବ୍ଦାଦି ଶୁଣି କିମ୍ବା ଭୟଙ୍କର ରୂପ ଦେଖି ହଠାତ୍ ଯେ ଭୟ ହୁଏ; ଭୟ; କମ୍ପ । ଯଥା—

ଛଟାରଣେ କୃଷ୍ଣ ଅବିରତ ରତ,
ଛଟେ ଗାତରେ ଚମକ ଶତ ଶତ । କ. ଚ. ମ.

ବିଂ. ଅସ୍ଥିର; ଭୟକାରକ, କମ୍ପକାରକ । ଯଥା—

ହଂସକ ନୂପୁର ପାଦେ ଚୂଳ ଝୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରପଦେ,
ଚେତନା ଚମକ ପକାଇଦେବ ଏ
ଝମକ ଚମକ ନାଦେ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଚମକଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚମକଠା ଶସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ସୁନାର ଯେ ନହୁରୁଣୀ ରୁପା ଚମକଡ଼ା । ମଂ. ଙ୍.

ଚମକାଇବା, କ୍ରି. ଭୟରେ କମ୍ପାଇବା ।

ଚମକିବା, କ୍ରି. ଭୟରେ କମ୍ପିବା ।

ଚମଚଟା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଚେମିଣି
ଚମଚଟିଆ, } ଚଢ଼ାଇ, ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦାନ୍ତ
ଚମରଚଟୁ, } ଥିବା ପକ୍ଷୀ, ଗୃହର ଅଟୁରେ
ଚମରଚଟୁଆ, } ଲମ୍ବି ହୋଇଥାଏ । ଯଥା—

ଧର୍ମିରକୁ ଡାକି ବାଜନ୍ତ ବଳନେ
ପକ୍ଷବାଦେ ଚମଚଟା । ପାଙ୍କତା ।

ଚମଡ଼ା, ବି. (ଚର୍ମ ଶବ୍ଦଜ) ଛାଲ ବା ଚମ ।

ଚମତ୍, ଅଂ. ସଂ. ଚମକିବା ।

ଚମତ୍କରଣ, ବି. (ଚମତ୍=ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟବୋଧକ ଶବ୍ଦ-କୃ=କରିବା-ଅନ) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟବୋଧ ଜନ୍ମାଇବା, ଚମତ୍କୃତ କରିବା ।

ଚମତ୍କାର, ବି. (ଚମତ୍-କୃ-ଅ) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ବିସ୍ମୟ; ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଆନନ୍ଦ । ବିଂ. ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ।

ଚମତ୍କାରକ, } ବିଂ. (ଚମତ୍-କୃ-ଅକ, ଇନ୍)
ଚମତ୍କାରୀ, } ବିସ୍ମୟକର; ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ବିସ୍ମୟୋତ୍ପାଦିକା; ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜ୍ଞାପିକା ।

ଚମଦଳା, ବି. (ଚର୍ମଦଳ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ରୋଗବିଶେଷ, ଏହି ରୋଗ ଚମକୁ ଦଳି କୁଣ୍ଡିଆ ଏବଂ ଘା ଜାତ କରାଏ ।

ଚମର, ବି. (ଚମ୍-ଭକ୍ଷଣ ଓ ଗମନ କରିବା-ଅର) ବାଳବ୍ୟଜନ, ଚାମର; ମୃଗବିଶେଷ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ମୃଗୀବିଶେଷ ।

ଚମସ, ବି. (ଚମ୍-ଅ) ଯଜ୍ଞପାତ୍ରବିଶେଷ; ଚାମର, କରଚୁଲି । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ; ଏକପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ।

ଚମାର, ବି. (ଚର୍ମକାର ବା ଚର୍ମାର ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଚମ୍ମାର ଶବ୍ଦଜାତ) ମୋଚିଜାତି, ଚାଳପତ୍ରବ୍ୟବସାୟୀ ।

ଚମୀକର, ବି. ସଂ. ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଖଣି ।

ଚମୂ, ବି. (ଚମ୍=ଶତ୍ରୁକୁ ଭକ୍ଷଣ କରିବା, ଧ୍ୱଂସ କରିବା-ଊ) ସେନାଦଳ; ରଥଗଜାଦି ଚତୁରଙ୍ଗ ସେନାର ପରିମାଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ସହସ୍ର ରାକ୍ଷସଚମୂ ପ୍ରମତ୍ତାଗ୍ରଣୀ । ଜା.ପ.ନା.

ଚମୂରୁ, ଚମୂରୁ, ଚମୂରୁକ, } ବି. (ଚମ୍ = ଭକ୍ଷଣ ଓ ଗମନ କରିବା-ଊରୁ, ଉର, କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ହରିଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ଖିରୁ ଚମୂରୁକସମୂହର ଦୃଷ୍ଟି ଦେଖି ଅଜ୍ଞାତ-ଭାବ
ଶବରେ ନ ଲଭନ୍ତି ତୃଷ୍ଣ । କା. ପ. ନା.

ଚମ୍ପକ, ବି. (ଚମ୍ପ୍ = ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇବା-ଅକ) ଚମ୍ପାଗଛ; ନଗରବିଶେଷ; ଚମ୍ପାଫୁଲ; ଚମ୍ପକକଦଳୀ ।

ଚମ୍ପତି, ବି. (ଚମୂପତି ଶବ୍ଦଜ) ସେନାପତି; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜାମାନଙ୍କର ଉପାଧି ।

ଚମ୍ପା, ବି. (ଚନ୍ପ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ-ଆ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଗରୀ; ନଦୀବିଶେଷ; କର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ପତ୍ନୀ । (ଚମ୍ପକ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପ-ବିଶେଷ; ବାଣବିଶେଷ ।

ଚମ୍ପାଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚମ୍ପକା ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଚମ୍ପାଇ ଅପରାଜିତା ରୂପାଇ ପିଙ୍ଗଳା,
ବାହ୍ମଣ ମାରକମା ମାରକମା ହିଙ୍ଗୁଳା । ନୃ.ପୂ.ଚ.ତ.

ଚମ୍ପାବତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚମ୍ପକବତୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ । (ଚମ୍ପେଶୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଚମ୍ପାବାଣ, ବି. (ଚମ୍ପକବତୀ ଶବ୍ଦଜ) ଏକ-ପ୍ରକାର ଆତସବାଜି । ଯଥା—

ନର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତି ନଟ ଘଟେ ଯେ କୀର୍ତ୍ତନ,
ଠାବେ ଠାବେ ଝର ଝର ଫୁଟେ ଚମ୍ପାବାଣ ।

ଚମ୍ପାମହିପାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଶୁକ୍ଳ ବଡ଼ଧାନ ।

ଚମ୍ପୂ, ବି. (ଚମ୍ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା, ଗମନ କରିବା-ଉ, ପ ଆଗମ) ଗଦ୍ୟପଦ୍ୟମୟୀ ବାଣୀ ।

ଚମ୍ପେଇନଳ, ଚମ୍ପେଇନଉଳ, ଚମ୍ପେଇନେଉଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଧି-ଜାତୀୟ ବିଳେଶୟ ଜନ୍ତୁବିଶେଷ । ଯଥା—

ଚମ୍ପେଇନଳ, ବାଉଁଶ ଲଟିରେ ଯାଉଛି ଗଳ । ଡ଼ା.ବ.

ଚମ୍ପେକ, ବି. (ଚମ୍ପକ ଶବ୍ଦଜ) ଚମ୍ପାଫୁଲ । ଯଥା—

ନବକଙ୍କଣୋଶ, ଚମ୍ପେକଗୋଶ ବମ୍ବୃଅଧର ରେ । ଗ.କ.

ଚମ୍ପେଶୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚମ୍ପକେଶୀ ଶବ୍ଦଜ) ନାମବିଶେଷ । ଯଥା—

ଗୃଚକା ଗ୍ରମଣ୍ଡା ଗୋ ଚଣ୍ଡିକା ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତି,
ଚଣ୍ଡଘଣ୍ଟା ଚମ୍ପେଶୀ ଗୃଚେଶ୍ୱୀ ଚମ୍ପାବତୀ । ନୃ.ପୂ.ପ.ତ.

ଚମ୍ବୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଘଟୀ, ଢାଳ; ଲୋଟା ।

ଚୟ, ବି. (ଚି = ଏକତ୍ର କରିବା-ଅ) ସମୂହ, ରାଶୀ; ବପ୍ର, ଭେଡ଼ି; ପୋସ୍ତା; ପ୍ରାକାର; ସଞ୍ଚୟ; ଆହରଣ; ଅଗ୍ନ୍ୟାଦିର ଚୟନରୂପ ସଂସ୍କାରବିଶେଷ ।

ଚୟନ, ବି.(ଚି-ଏକତ୍ରିତକରିବା-ଅନ) ସଂଗ୍ରହ, ସଙ୍କଳନ; ପୁଷ୍ପାଦି ତୋଳିବା; ଇଷ୍ଟକାଦିଦ୍ୱାରା ନିର୍ମାଣ; ସଂସ୍କାରସାଧନ ବସ୍ତୁ ।

ଚୟନୀୟ, ବିଂ. (ଚି-ଅନୀୟ) ଚୟନଯୋଗ୍ୟ; ଯାହା ଚୟନ କରିବା ଉଚିତ ବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଚର, ବି.(ଚର୍-ଗମନ କରିବା-ଅ) ଗୁପ୍ତଦୂତ; କପର୍ଦ୍ଦକ; ଅକ୍ଷକ୍ରୀଡ଼ାବିଶେଷ; ଖଞ୍ଜନପକ୍ଷୀ; ଗୋଚାରଣଭୂମି; ମେଷ କର୍କଟ ତୁଳା ଓ ମକରରାଶି; ସ୍ୱାତି, ପୁନର୍ବସୁ ଓ ଶ୍ରବଣା ନକ୍ଷତ୍ର; ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ; ନଦୀମଧ୍ୟସ୍ଥ ବାଲୁକା-ମୟ ଭୂଭାଗ । ବିଂ. ଜଙ୍ଗମ, ଗମନଶୀଳ ।

ଚରକ, ବି. (ଚର୍ ଅକ) ଆୟୁର୍ବେଦବିତ୍ ଋଷିବିଶେଷ; ତତ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥ; ଭିକ୍ଷୁକ; ଦୂତ, ଚର ।

ଚରଖ, ଚରଖା, ଚରଖି, ଚର୍ଖି, } ବି. (ଚକ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ସୂତା-କାଟିବା ଯନ୍ତ୍ର ଅର୍ଥାତ୍ ଅରଟ; ନଦୀରେ ଭାସିଯାଉଥିବା କାଠ ଧରିବା ନିମନ୍ତେ ଆଙ୍କୁଡ଼ି; ଚଣାସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ଚାଟୁଆମାନେ ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଓହଳି ବୁଲନ୍ତି ।

ଚରଖୀ, ବି. (ଚକ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ବାଣବିଶେଷ ।

ଚରଗ୍ଗ, ବି.(ଚର୍ଚ୍ଚା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସମ୍ମାନନା-ପୂର୍ବକ ଭୋଜନାଦି ଦେବା । ଯଥା—

ଜଣ ଜଣକେ ଚରଗ୍ଗ କଲେ ଭୂତଦ୍ୱାର । ବ. ରା.

ଚରଗ୍ଭ, } ବି. (ଚର୍ଚ୍ଚା ଶବ୍ଦଜ) ରାଜସେବକ
ଚରଚଆ, } ବା ନିଯୋଗିବିଶେଷ; କୌଣସିଠାରୁ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ରାଜଦ୍ୱାରକୁ ଆସିଲେ ରାଜାଜ୍ଞାନୁସାରେ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ବସା ସଜ୍ଜା ଆଦି ସମର୍ପଣ କରେ । ଯଥା—

ପଇଦ ତଗର ଯେ ମହାସୁଆର ଭୋଇ,
ଚହ୍ଲାଣ ଚରଚଆ ଯେ ସୁଆର ପୋଲଇ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଚରଚିବା, କ୍ରି. (ଚର୍ଚ୍ଚ୍ ଧାତୁଜ) ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା, ଭୋଜନାଦିରେ ଯୋଗାଡ଼ କରିବା । ଯଥା—

ଭୋଜ୍ୟଦରମାନଙ୍କେ ବହୁତ ଲୋକ ହେଲେ,
ଚରଚୁ ଚରଚୁ କେ ବା ଭୋକେ ରହେ ଭଲେ ।
ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ଚରଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ମାଳବଣି ରାଜବଣି ଡେଣ୍ଟୁଆ ଛଞ୍ଚାଣ,
ଚରଡ଼ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଯେ ବାଟଗୁଲି ପୁଣ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

ଚରଣ, ବି. (ଚର୍ = ଗମନ କରିବା-ଅନ) ପଦ; ଶ୍ଳୋକର ଚତୁର୍ଥାଂଶ; ଗୋତ୍ର; ମୂଳ; ଭ୍ରମଣ, ଚଳନ; ଭକ୍ଷଣ, ଚରିବା; ଆଚରଣ ।

ଚରଣାମୃତ, ବି. (ଚରଣ-ଅମୃତ = ଜଳ) ବିଷ୍ଣୁପାଦୋଦକ; ବ୍ରାହ୍ମଣପାଦୋଦକ ।

ଚରଣାୟୁଧ, ବି. (ଚରଣ-ଆୟୁଧ, ଯାହାର ଚରଣ କେବଳ ତାହାର ଅସ୍ତ୍ର) କୁକ୍କୁଟ, କୁକୁଡ଼ା ।

ଚରଣାବରଣ, ବି. (ଚରଣ-ଆବରଣ) ମୋଜା ।

ଚରଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରାସ । ଯଥା—

ହସ୍ତି ଘୋଡ଼ାଙ୍କୁ ଦେଉ ଚରଣି ଆଦି କରି,
ଏମନ୍ତ ଦ୍ରୁପଦ ଆଉ ଦ୍ରୋଣ ଯେ ସମ୍ଭାଳି । ସା.ଭା.ଆ.

ଗୋ ମହିଷାଦିମାନେ ଘାସ ଚରିବା; ଗୋ ମହିଷାଦି ଚରିବା ନିମନ୍ତେ ରାଜାଙ୍କୁ ଯେଉଁ କର ଦିଆଯାଏ ।

ଚରବି, ଚର୍ବି, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ମାଂସର ରସ ।

ଚରମ, ବିଂ. (ଚର୍ = ଗମନ କରିବା-ଅମ) ଅନ୍ତ, ଶେଷ; ପଶ୍ଚିମ; ପଶ୍ଚାତ୍ । ବି. ଅନ୍ତିମ କାଳ ।

ଚରମଲେଖ, ବି. (ଚରମ = ଶେଷ ସମୟର ଲେଖ) ଉଇଲ ।

ଚରସ୍ } ବି. (ଦେଶଜ) ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ-
ଚରସ, } ବିଶେଷ, ଗଞ୍ଜାଇର ଅଠା ।

ଚରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚରିବା; ତୃଣାଦି ଗ୍ରାସ । (ଚର ଶବ୍ଦଜ) ନଦୀତଟରେ ଜମିଥିବା ପଟୁ; ନଦୀମଧ୍ୟସ୍ଥ ଭୂଭାଗ । ଯଥା—

ନୈରାଶ୍ୟ ଚରାରେ ଲାଗି ରହିଲ ସେ
ବାହୁଡ଼ିବ ନାହିଁ ଆଉ । ଘ. କେ.

ବିଂ. ଚରୁଥିବା । ଯଥା—ଚରା ମେଘ ।

ଚରାଇବା, କ୍ରି. (ଚର୍ ଧାତୁଜ) ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତି ପଶୁଙ୍କୁ ବୁଲାଇ ଖୁଆଇବା, ବୁଲାଇବା । ଯଥା—

ଘୂରି ହୁରିଡରେ ଯେଣି ଚରାଉଥାନ୍ତି ବାଛୁରି । କ.ଚ.ଚ.

ଚରାଚର, ବିଂ. (ଚର = ଜଙ୍ଗମ, ଅଚର = ସ୍ଥାବର) ଜଗତ୍ ।

ଚରିତ, ବି. (ଚର୍ = ଆଚରଣ କରିବା-ତ) ଆଚରଣ; ବିଚରଣ; ଅନୁଷ୍ଠାନ; ଖ୍ୟାତି; ଫରୁର; କାର୍ଯ୍ୟ । ବିଂ. ଅନୁଷ୍ଠିତ, କୃତ; ସିଦ୍ଧ, ସମ୍ପନ୍ନ । ଯେପରି— ଚରିତାର୍ଥ । ଫଳିତ; ଭକ୍ଷିତ; ଆଶ୍ରିତ ।

ଚରିତାର୍ଥ, ବିଂ. (ଚରିତ = ସଫଳ, ସମ୍ପନ୍ନ-ଅର୍ଥ = ପ୍ରୟୋଜନ) କୃତକାର୍ଯ୍ୟ, ସଫଳ-ପ୍ରୟୋଜନ; କୃତକୃତ୍ୟ ।

ଚରିତ୍ର, ବି. (ଚର୍-ଇତ୍ର-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ସ୍ୱଭାବ; ଆଚରଣ ।

ଚରିବା, କ୍ରି. (ଚର୍ ଧାତୁଜ) ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତି ବୁଲି ଖାଇବା ।

ଚରିଷ୍ଣୁ, ବିଂ. (ଚର୍-ଇଷ୍ଣୁ-ଶୀଳାର୍ଥେ) ଗମନଶୀଳ; ଜଙ୍ଗମ; କୀର୍ତ୍ତିମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିର ପୁତ୍ର ।

ଚରୁ, ବି. (ଚର୍ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଉ, ଯାହା ଦେବତାମାନେ ଭକ୍ଷଣ କରନ୍ତି) ଯଜ୍ଞୀୟ ପାୟସାନ୍ନ ।

ଚର୍ଚ୍ଚରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର୍ଚ୍ଚ = ବୋଲିବା; ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅର-ଈ) ଉତ୍ସବ; ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଗାନବିଶେଷ ।

ଚର୍ଚ୍ଚା, ବି. (ଚର୍ଚ୍ଚ୍=ଅନୁଶୀଳନ କରିବା-ଅ-ଆ) ଆଲୋଚନା, ଅନୁଶୀଳନ; ଲେପନ; ଚିନ୍ତା, ଅନୁଧ୍ୟାନ; ବିଗ୍ରହ ।

ଚର୍ଚ୍ଚିତ, ବିଂ. (ଚର୍ଚ୍ଚ୍-ତ କିମ୍ବା ଚର୍ଚ୍ଚା-ଇତ) ଚନ୍ଦନାଦିଦ୍ୱାରା ଲେପିତ; ଆଲୋଚିତ, ଅନୁଶୀଳିତ; ଚିନ୍ତିତ, ଅନୁଧ୍ୟାତ । ବି. ଚନ୍ଦନଲେପନ ।

ଚର୍ପଟ, ବି. (ଚର୍ପ୍=ନମ୍ର ବା ବିସ୍ତୃତ ହେବା-ଅଟ) ଚପେଟ, ଚାପୁଡ଼ା; ବିସ୍ତାର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଈ) ଚାପୁଡ଼ାଧ୍ୱନି; ଦୁଇ ହାତର ଚାପୁଡ଼ାଧ୍ୱନି ।

ଚର୍ମ, } ବି. (ଚର୍=ଗମନ କରିବା-ମ, ମନ୍)
ଚର୍ମନ୍, } ଛାଲ, ଚମଡ଼ା; ବଲ୍କଲ; ଢାଲ; ବର୍ମ ।

ଚର୍ମକାର, } ବି. (ଚର୍ମନ୍-କୃ-ଅ, ଚର୍ମ-ଋ-ଅ)
ଚର୍ମାର, } ଚମାର, ମୁଚି ।

ଚର୍ମଚଟକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର୍ମ-ଚଟକ, ଚର୍ମ-
ଚର୍ମଚଟୀ, } ଚଟ୍=ଆଘାତ କରିବା-ଅ-ଈ) ଚମଚଟିଆ; ବାଦୁଡ଼ି ।

ଚର୍ମଣ୍ୱତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର୍ମନ୍-ବତ୍—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଈ) ଦଶପୁରର ନଦୀ, ଆଧୁନିକ ନାମ ଚମ୍ବଲ; କଦଳୀଗଛ ।

ଚର୍ମପାଦୁକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର୍ମନିର୍ମିତ-ପାଦୁକା) ଉପାନତ୍, ଜୋତା, ପାଦରକ୍ଷକ ।

ଚର୍ମପ୍ରଭେଦିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର୍ମ-ପ୍ର-ଭିଦ୍=ଭେଦ କରିବା-ଅକ, ଅକ=ଇକ-ଆ) ଚର୍ମବେଧନାସ୍ତ୍ର ।

ଚର୍ମପ୍ରସେବକ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର୍ମ-ପ୍ର-ସିବ୍=
ଚର୍ମପ୍ରସେବିକା, } ସିଲାଇ-ଅକ, ଅକ=ଇକ, ଆ) ଭସ୍ତ୍ରା, ଜନ୍ତ । (ଭସ୍ତ୍ରା ଚର୍ମପ୍ରସେବିକା—ଅମର ।)

ଚର୍ମୀ, } ବି. (ଚର୍ମ=ଢାଲ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ)
ଚର୍ମିନ୍, } ଯେ ଢାଲ ଧରିଥାଏ, ଚର୍ମଧାରୀ । (ଚର୍ମୀଫଳକପାଣିଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।)

ଚର୍ଯ୍ୟ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର୍=ଆଚରଣ କରିବା-
ଚର୍ଯ୍ୟା, } ଯ-ଆ) ଆଚରଣ, ବ୍ୟବହାର; ଚରିବ; ଗତି; ଭୋଜନ ।

ଚର୍ବିତ, ବିଂ. (ଚର୍ବ୍=ଚୋବାଇବା-ତ) ଚୋବାଇଥିବା, ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ; ଭକ୍ଷିତ; ସ୍ୱାଦିତ । (ବିଶେଷ୍ୟ ହେଲେ—ଚର୍ବଣ) ।

ଚର୍ବ୍ୟ, ବିଂ. (ଚର୍ବ୍-ଯ) ଚର୍ବଣଯୋଗ୍ୟ; ଯାହା ନ ଚୋବାଇଲେ ଖାଇ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଚଳ, ବିଂ. (ଚଲ୍=ଚଳିବା-ଅ) ଚଞ୍ଚଳ, ଅସ୍ଥିର; ଜଙ୍ଗମ; କମ୍ପିତ; ଚଳିତ; ବ୍ୟବହୃତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ବିଜୁଳି । ବି. ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ । (ଦେଶଜ) ରାଗ ବା କ୍ରୋଧ; ହସ୍ତଦ୍ୱାରା ଯେତେ ପାଣି ଧରେ; ଚଳନ । କ୍ରି. ଚାଲ, ଯାଅ ।

ଚଳକା, ବି. (ଚୁଳୁକ ଶବ୍ଦଜ) ହସ୍ତକୋଷ ।

ଚଳଣ, ବି. (ଚଳନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଚଳିବାର ରୀତି ।

ଚଳଣ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଲତାଫଳବିଶେଷ;
ଚଳଣା, } ଏକପ୍ରକାର କାଛ ବା ଲେଙ୍ଗୁଟି । ଯଥା—

ଏଥୁଅନ୍ତେ ମାଦ୍ରୀ ଦେବୀଙ୍କ ସାନ ବତ୍ସ,
ଚଳଣାଟିଏ ପିନ୍ଧି ହେଲେ କାଛୁକୁଛ । କୃ. ଖ. ବ. ପ.

ଚଳଣି, } ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟବହାର, ଚାଲ;
ଚଲଣି, } ଦେଶାଚାର ।

ଚଳତ୍, ବିଂ. [ଚଲ୍-ଅତ୍ (ଶତୃ)] ଚଞ୍ଚଳ; ଯେ ଯାଉଅଛି, ଯେ ଚାଳିତ ହେଉଅଛି; ଧାବମାନ; ଗମନଶୀଳ; କମ୍ପମାନ; ଯାହା ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ।

ଚଳଦଳ, } ବି. ସଂ. ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷ ।
ଚଳପତ୍ର, }

ଚଳନ, ବି. (ଚଲ୍-ଅନ) ଗମନ; ଭ୍ରମଣ; ରୀତି; ଆଚାର; କମ୍ପନ; ଚରଣ । ବିଂ. ଚଳନଶୀଳ; କମ୍ପଯୁକ୍ତ ।

ଚଳନାକାଛ, ବି. (ଚଳନ୍ତ-କଚ୍ଛ ଶବ୍ଦଜ) ଚାଳିତ ହେବା ଅର୍ଥାତ୍ ଲମ୍ବିଥିବା କାଛ । ଯଥା—

ପିନ୍ଧି ଚଳନା କାଛକୁ ବାନ୍ଧନ୍ତି ତହିଁ । ଲା. ବ.

ଚଳନ୍ତା, } ବିଂ. (ଚଳନ୍ତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଚଳୁଥିବା;
ଚଳନ୍ତ, } ପ୍ରଚଳିତ ।

ଚଳନ୍ତପ୍ରତିମା, ବି. (ଚଳନ୍ତ ପ୍ରତିମା ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ଦେବମୂର୍ତ୍ତିମାନ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେବାର ଅସମ୍ଭବ, ସେହି ଦେବମୂର୍ତ୍ତିମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିସ୍ୱରୂପ କ୍ଷୁଦ୍ର ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଦେବାଳୟରେ ରଖା ହୋଇଥାଏ, ସେହି ଚଳନ୍ତି ପ୍ରତିମାମାନ ଜାନଯାତ୍ରା ସମୟରେ ବାହାରକୁ ବାହାରନ୍ତି । ବିଂ. କେବଳ ଗତିମାନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ, ବୁଦ୍ଧି ବିଚାରଶୂନ୍ୟ ।

ଚଳମାଡିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବିରକ୍ତ ବୋଧ ହେବା ।

ଚଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଟିପ୍ପଣୀ, ଅତି ସଂକ୍ଷେପରେ ଯହିଁରେ ଟଙ୍କା ପ୍ରଭୃତିର ହିସାବ ରଖାଯାଏ ।

ଚଲ୍, ବି. (ଚଲ୍ ଧାତୁଜ) ଛଲିବା । (ଦେଶଜ) ଘୋଳ ଦହି ।

ଚଲ୍ଇବା, କ୍ରି. (ଚଲ୍ ଧାତୁଜ) ଛଲନ କରିବା; ଧାନ ପ୍ରଭୃତି ଛଲୁଣୀରେ ଶୁଦ୍ଧ କରିବା ।

ଚଳାଇବା, ଚଳେଇବା, } କ୍ରି. (ଚଲ୍ ଧାତୁଜ) ପଦବ୍ରଜରେ ଭ୍ରମଣ କରାଇବା; ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟାଦି ସମାଧା କରିବା; ରାଗାନ୍ୱିତ କରିବା; କୌଣସି ନୂତନ ରୀତି ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବା ।

ଚଲ୍କ, ଚଲ୍ଖ, ଛଲ୍କ, ଛଲ୍ଖ, } ବିଂ. (ପାରସ୍ୟ) ଚତୁର ।

ଚଲ୍କି, ଚଲ୍ଖି, ଛଲ୍କି, ଛଲ୍ଖି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଚତୁରତା ।

ଚଲ୍କ, ଛଲ୍କ, ବି. (ଚଲ୍ ଧାତୁଜ) ପାଦଗମନ ।

ଚଲଣ, ବି. (ଯାବନିକ) ଛୁଡ଼ଚିଠୀ, ପ୍ରେରଣ; ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିଚାର ନିମନ୍ତେ ପ୍ରେରଣ; ଟଙ୍କା ଦାଖଲ କରିବାର ଟିପ୍ପଣୀ ।

ଚଳାଚଳ, ବିଂ. (ଚଲ୍-ଅ-ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ଚଳ ସ୍ଥାନେ ଚଳାଚଳ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚଞ୍ଚଳ । (ଚଳଂ ଲୋଳଂ ଚଳାଚଳଂ—ଅମର ।) (ଚଳ-ଅଚଳ) ଚଳିତ, ଅଚଳିତ; ପ୍ରଚଳିତ, ଅପ୍ରଚଳିତ; ବ୍ୟବହୃତ, ଅବ୍ୟବହୃତ । ବି. କାକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଅତି ଚଞ୍ଚଳା । (ଦେଶଜ) ବ୍ୟବହାର ଚଳିବା ନ ଚଳିବା ।

ଚଳିତ, ବିଂ. (ଚଲ୍-ତ) ଗତ; ଅସ୍ଥିର; କମ୍ପିତ । ବି. ଚଳନ, ଗତି । (ଦେଶଜ) ବିଂ. ଯାହାର ଚଳନ ବା ବ୍ୟବହାର ହେଉଅଛି, ପ୍ରଚଳିତ, ବ୍ୟବହୃତ ।

ଚଳିବା, କ୍ରି. (ଚଲ୍ ଧାତୁଜ) ଗମନ କରିବା; ହଲିବା; ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେବା । ଯଥା—ଏପରି କୌଣସି ରୀତି ସମାଜରେ ଚଳେ । (ଦେଶଜ)ରାଗିବା; କାର୍ଯ୍ୟ-ନିର୍ବାହ ହେବା ।

ଚଳିଷ୍ଣୁ, ବିଂ. (ଚଲ୍-ଇଷ୍ଣୁ-ଶୀଳାର୍ଥେ) ଗମନଶୀଳ, ଯାହା ସ୍ଥିର ନୁହେ; ପ୍ରସ୍ଥାନୋଦ୍ୟତ ।

ଚଳୁ, ବି. (ଚଲ୍-ଉ) ଗଣ୍ଡୂଷ; ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଭୋଜନ ପୂର୍ବରେ ଓ ପରେ ନିୟମିତ ଆଚମନ; ଆଚମନ ମନ୍ତ୍ର; ଭୋଜନ ।

ଚଳୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ରୋଧୀ । ଯଥା—

ଚଳୁଆ ସେ କୁକୁପଢ ପ୍ରକାର । ର. ପ.

ଚଳୁକ, ବି. (ଚଲ୍-ଉକ-ପରିମାଣାର୍ଥେ) ପ୍ରସୃତି, ହସ୍ତକୋଷ; କ୍ଷୁଦ୍ରଭାଣ୍ଡ ।

ଚଳେ, ବି. (ଚଳୁକ ଶବ୍ଦଜ) ଏକ ଗଣ୍ଡୂଷ ବା ଏକ ପୋଷ ।

ଚଳେନ୍ଦ୍ରିୟ, ବିଂ. (ଚଳ=ଚଞ୍ଚଳ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ) ଅଳ୍ପ କାରଣରେ ଯାହାର ମନରେ କ୍ରୋଧ, ବିରାଗ ବା ବିକାର ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ; ଅସ୍ଥିରଚିତ୍ତ ।

ଚଶମା, ଚସମା, } ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରଚକ୍ଷୁ, ପ୍ରତିଚକ୍ଷୁ । ଯଥା—

ହୃଦେ ଲମ୍ବମାନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ତକମା,
ନାସିକା ଶୋଭନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଚସମା । ଦ. ବା.

ଚସମେଁ, ଚସମଇ, ଛସମେଁ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଶିର ।

ଚଷକ, ବି. (ଚଷ୍=ଭୋଜନ କରିବା-ଅକ) ମଦ୍ୟପାନପାତ୍ର; ମଦ୍ୟବିଶେଷ । (ଚଷକୋଽସ୍ତ୍ରୀ ପାନପାତ୍ରଂ— ଅମର ।)

ଚସା, ଚଷା, } ବି. (ଦେଶଜ) କୃଷକ ।
ତସା, } ଯଥା—

ସିଂହ ପରେ ବଳ ବସାଇ ଶଶାଙ୍କୁ,
କରଣ ଉପରେ ବସାଏ ଚଷାକୁ । ଦ. ବା.

ଚଷାଣ୍ଡିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଖାଡ଼ୁ, ନିର୍ବୋଧ ।

ଚଷାପକ୍ଷୀ, } ବି. (କୃଷପକ୍ଷୀ ଶବ୍ଦଜ) ଭଦ-
ଚଷାପୁଅ, } ଭଦଲଆ ପକ୍ଷୀ, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଚାତକ-
ବିଶେଷ । ଯଥା —

ବିହଲେ କାନ୍ତାରେ କୁକ୍କୁଟ କୌଶିକ,
ଚଷାପୁଏ ମିଳି ହସା ତୌର୍ଯ୍ୟତ୍ରିକ । ନ. କେ.

ଚଷାଭୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଖାଡ଼ୁଆ ।

ଚଷାଳ, ବି. (ଚଷ୍—ଭୋଜନ କରିବା-ଆଳର୍) ଯଜ୍ଞୀୟ ପଶୁବନ୍ଧନାର୍ଥ କାଷ୍ଠ; ଯୂପକଟକ, ଯୂପୋପରିସ୍ଥ କାଷ୍ଠ ବା ଲୌହନିର୍ମିତ ବଳୟ; ମଧୁ ସ୍ଥାନ । (ଚଷାଳୋ ଯୂପ-କଟକଃ—ଅମର ।)

ଚଷିବା, ଚସିବା, } କ୍ରି. (କୃଷ୍ ଧାତୁଜ)
ତସିବା, } ଲାଙ୍ଗଳରେ ଭୂ କର୍ଷଣ
କରିବା । ଯଥା—

ନଖଲାଙ୍ଗଳେ ଚଷିଲି ଭୂଧର । ଲ. ବ.

କର୍ଷଣ କରିବା । ଯଥା—

କରଜରେ ମଣ୍ଡି ଚଷିଲଣି । ବ. ଚ. ମ.

ଚଷୁ, ଚସୁ, } ବି. (ତୁଷ ଶବ୍ଦଜ) ଧାନର
ତସୁ, } ଚୋପା । ଯଥା—

ବନ୍ଧୁ ବ୍ୟସ୍ତେ ଏହି ବହୁଶୀର୍ଷ ପଶୁ,
ଚୋପି ପିନା ଖାଲି କୁଟୁଅଛ ତସୁ । ଦ. ବା

ଚଷୁକୁଟା, } ବି. (ଦେଶଜ) ତସୁ କୁଟିବା;
ତସୁକୁଟା, } ବୃଥା ପରିଶ୍ରମ; ନିଷ୍ଫଳୋଦ୍ୟମ ।

ଚହଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୋଭା; କାନ୍ତି । ଯଥା—

ବଦନ ଅଞ୍ଜନ ହସ୍ତ ନୟନ,
ଅନବରତ ଚହଟ ଚଳନ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ପ୍ରକାଶ; ପ୍ରଚାର । ଯଥା—

ନୋହୁ ଏ କଥା ଗୋପରେ ଚହଟ । ବ. ଚ. ମ.

ବିଂ. ପ୍ରକାଶିତ ।

ଚହଟଚମ୍ପା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆଡ଼ମ୍ବର-
ଚହଟଚକଣ, } ଯୁକ୍ତ; ଶୋଭାମୟ ।

ଚହଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ବିସ୍ତୃତ ଭୂଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

ସେ ଚହଟା ଭିତରେ ଅଛି ଯେଉଁ ମନ୍ଦିର,
ଭିତ୍ତିରେ ଶବଦ ଶୁଭେ ଦ୍ୱାଦଶ ପ୍ରକାର । ନୃ.ପୁ.ଛ.ତ.

ଚହଟାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆମୋଦରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା; ପ୍ରକାଶିତ କରିବା ।

ଚହଟିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୋଭା ବା କାନ୍ତିରେ ଯୁକ୍ତ ।

ଚହଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରକାଶିତ ହେବା । ସୁଗନ୍ଧ ପ୍ରସରିବା । ଯଥା—

ବାସ ଚହଟି ଅଙ୍ଗୁ ଯାଉଥିଲା,
ବେଢ଼ିଥିଲେ ରଥେ ଭ୍ରମରମାଳା । ବୈ. ବି.

ଚହଟିହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ବରେ ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲିତ ହେବା; ପ୍ରକାଶିତ ହେବା । ଯଥା—

ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଳେ ଜନ୍ମି ବିଷ୍ଣୁ ବଲ୍ଲଭ ପୋଏ,
ଚହଟି ହେଉଛନ୍ତି ଶଫରୀ ମୀନ ପ୍ରାୟେ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

ଚହଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଳମାଳ ବା ମୁଖରବ । ଯଥା—

କାହିଁ ଏବେ ସେ ଚହଳ ଯାର ଘୋର ରୋଳ,
କରିଥିଲା ଏତେ କାଳ ଶ୍ରବଣ ବଧିର । କ. ବ.

ଗମନାଗମନର ଭିଡ଼ ।

ଚହଳା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚଞ୍ଚଳ; ଉଦ୍ଧତ । ଯଥା—

କୁଳେ ଜାତ ଲୋକେ କାଠରେ ଅଗ୍ନି ଥିଲା,
ପର ଚହୁଥାନ୍ତି ନୋହଣ ଚହଳା । କୃ.ଭା.ଉ.ପ.

ଚହଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତରଳପଦାର୍ଥ ପ୍ରଭୃତି ଦୋହଲିବା କମ୍ପା ହଲିବା । ଯଥା—

ସେ ପୃଥିବୀ ଟଳଟଳ ହୋଇ ଚହଲିଲା,
ଚହଲନ୍ତେ ପୃଥିବୀକି ପିତା ପଚାରିଲା । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ଚହଲାଇବା, କ୍ରି. (ପ୍ରୟୋଜନାର୍ଥ) ଦୋହୋଲାଇବା ।

ଚହ୍ଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ପାତଳ ଦହି ।

ଗୃ, ବି. (ଯାବନିକ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷର ପତ୍ର; ଅଳତା ।

ଗୃ, } ବି. (ଇଚ୍ଛା ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ପୃହା, ବାଞ୍ଛା । ଗୃହା, } (ଯାବନିକ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷର ପତ୍ର ।

ଗୃଇଁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚଞ୍ଚଳ, ଚପଳ । ଅଂ. ଚାଟ୍ଟି, ଘୃଣାରୋଧ ।

ଗୃଇଁକରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚାଟିବା; ଗୃଇଁ ଶବ୍ଦ କରିବା ।

ଗୃଇଁକାଠ, ବି. (ଚବ୍ୟକାଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧ-ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଗୃଇଁପଖାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚାଟିଲି ପଖାଳ; ରାନ୍ଧିଲାକ୍ଷଣି ପଖାଳିବା ଭାତ; ସଜ ପଖାଳ ।

ଗୃଇଁମାରିବା, କ୍ରି. ଧପାମାରିବା ।

ଗୃଉଳ, ବି. (ଗୃକନାଦ୍ୱାରା ପରିଷ୍କୃତ ହୋଇ-ଥିବାରୁ ବୋଧହୁଏ ଏହି ନାମ ହୋଇଅଛି) ତଣ୍ଡୁଳ; ନମୁଷ ବୀଜ । ଯେପରି —ଜିରଗୃଉଳ, ଧନିଆଗୃଉଳ ।

ଗୃଉଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତଣ୍ଡୁଳବ୍ୟବସାୟୀ; ଅଳ୍ପ କଠିନ । ବି. ବୃକ୍ଷବିଶେଷ, ଫଳ-ବିଶେଷ; ପିଦୁଡ଼ି; ବଡ଼ ବଡ଼ ଜାମୁଫଳକୁ ମଧ୍ୟ ଗୃଉଳିଆ କହନ୍ତି । ଯଥା—

ବୁଦ୍ଧି ପାଉଥିଲେ ଗୁଣ ତେଜ ତା ସୁନାମ,
କଦାପି କହନ୍ତୁ ନ ଥାନ୍ତେ ଗୃଉଳିଆ ନାମ । ବୃ. ସୁ.

ଗୃଉଳିଆପୋକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟଖାଦକ-କୀଟ ।

ଗୃକର, ବି. (ଯାବନିକ) କର୍ମଗୃହୀ । ଯଥା—
ରୁ ସିନା ଅଢ଼ାଇ ଦିନର ଗୃକର । ଦ. ବା.
ଦାସ; ଯେ ଗୃହା କରନ୍ତି ।

ଗୃକରଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦାସୀ ।

ଗୃକରାନ, ବି. (ଯାବନିକ) ଇନାମ; ନିରୂପିତ ଗୃକରର ବିନିମୟରେ ରାଜପ୍ରଦତ୍ତ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି; ଗୃକରମାନେ ।

ଗୃକରି, } ବି. (ଯାବନିକ) କାର୍ଯ୍ୟ; ଦାସତ୍ୱ, ଗୃକରୀ, } ସେବା । ଯଥା—

ଗୃକର କରିବା ଆଶା ତାର ବଳିଥିଲି,
ଅପେକ୍ଷାରେ ଅପେକ୍ଷାରେ ବର୍ଷେ ଗତ ହେଲି । ବେ.ପ.

ଗୃକରିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦାସ । ଗୃକରିଅା, }

ଗୃକରିଆଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦାସୀ । ଗୃକରିଆଣୀ, }

ଗୃକଚକ୍ୟ, ବି. (ଚକ୍-ଅ-ଦ୍ୱି ଭ୍-ଯ) ଦୀପ୍ତି; କାନ୍ତି; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା ।

ଗୃକୁ, ଗୃକ୍‌କୁ, ବି. (ଯାବନିକ) ସାନଛୁରୀ । ଯଥା—

ଗୃକୁ ମୁନରେ ଚରସି କରି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ,
ଯେ ଅଟେ ହୃଦୟାମୟ କାରଣ ପ୍ରଚଣ୍ଡ । ବୃ. ସୁ.

ଗୃକୁଣ୍ଡା, ବି. (ଚନ୍ଦ୍ରମର୍ଦ୍ଦ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଳ୍ମ-ବିଶେଷ । ବିଂ. ଏକାନ୍ତ ବିଷୟାସକ୍ତ । ଯଥା—

ଦାର ସୁତ ଧନରେ ହୁଅନ୍ତି ଯେହୁ ମୋହି,
ଗୃକୁଣ୍ଡା ବୋଲି ତାକୁ ସଂସାରଯାକେ କହି । ନୃ.ପୁ.ଷ.ତ.

ଗୃକ୍ଷୁଷ, ବିଂ. (ଚକ୍ଷୁସ୍-ଅ) ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱାରା ଯାହା ଜନ୍ମେ । ଯେପରି—ଗୃକ୍ଷୁଷ ଜ୍ଞାନ, ଗୃକ୍ଷୁଷ ପ୍ରମାଣ । ଚକ୍ଷୁଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତ, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ଚକ୍ଷୁଗୋଚର ।

ଗୃଖଣା, } ବି. (ଚଷଣ ଶବ୍ଦଜ) ଗୃଖିବା; ଗୃଖେଣା, } ଭୋଜନ ସମୟରେ ଗୃଖିବା ଆଗୃର ପ୍ରଭୃତି ।

ଗୃଖଣ୍ଡ, ବି. (ଦେଶଜ ବା ଗୃପଖଣ୍ଡ ପଦରୁ ଜାତ) ଦ୍ୱାଦଶ ଅଙ୍ଗୁଳ ପରିମାଣ । ଯଥା—
ଆଗ୍ରିଲେ ସେ ସପ୍ତ ଗୃଖଣ୍ଡର ତଳ । ଚଳକା ।

ଗୃଖି, ଗୃଖୀ, } ବି. (ଚକ୍ଷ୍ ଶବ୍ଦଜ) ବାଳିଙ୍ଗି ଗୃକ, } ବା ଗନ୍ଧ । ଯଥା—

ଶ୍ରୀମଙ୍କର କହିବା ବଚନ ଗୃଖି ଖଣ୍ଡି,
ଶୁଣିଲେ ସନ୍ଧି ପାରିବ କି ମୋର ଗଣ୍ଡି । କୃ.ଖ.ସୌ.ପ.
ବାଗୃଖାନ, କହିବାର ପଟୁତା ।

ଗୃଖିବା, କ୍ରି. (ଚକ୍ଷ୍ ଧାତୁଜ) ଆସ୍ୱାଦନ କରିବା । ଯଥା—
ଗୃଖିବା ଦେଖିବା ସ୍ମରଣ ନାହିଁ,
ବିକାରବଳେ ଚଢ଼ାହାଏ ସେହି । ବି. ଚି. ମ.

ଗୁଖୁଣିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗୁଖିବା ବ୍ୟକ୍ତି, ଯେ ଗୁଖେ ।

ଗୁଗଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେବକବିଶେଷ । (ମୁଦିରଥ ଶବ୍ଦ ଦେଖ)

ଗୁଙ୍ଗଡ଼ା, ଗୁଙ୍ଘଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଡ଼ାଲା । ଯଥା—

ବନପୁଷ୍ପମାଳା ମାଳିକ,
ବକ୍ଷସ୍ଥଳୁ ଗୁଙ୍ଗଡ଼ାରୁ ଟେକିଲି ଦ୍ରୁତ । ବୈ. ବି.

ଗୁଙ୍ଗଡ଼ାମେଇପ, ଗୁଙ୍ଗଡ଼ାମେକାପ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେବକବିଶେଷ । ଯଥା—

ଗୁଙ୍ଗଡ଼ାମେଇପ ଯେ ଦଇତାପତି ହୋଇ,
ସେବାପୂଜା କରି ମୋ ଖଞ୍ଜାରେ ଥିବ ରହି ।
ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ଗୁଙ୍ଗାସି, ଚଙ୍ଗାରି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବଂଶନିର୍ମିତ ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଗୁଙ୍ଗୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ନାଟ । ଯଥା—

ସିଦ୍ଧପାଳ ବସି ଶିଖରେ ଜୁଆଙ୍ଗେ
କରୁଥିବେ ଗୁଙ୍ଗୁ ନାଟ । ପାର୍ବତୀ ।

ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାଜିଲା ଢୋଲ ଟମକ ଭେରି,
ଶଙ୍ଖ ଅସଂଖ୍ୟ ଗୁଙ୍ଗୁ ମହୁରି । ର. ପ.

ଗୁଙ୍ଗୁମାଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ଆବର ବଜାଉଛନ୍ତି କଂସାଳ କାହାଳୀ,
ଦୋସରି ଗୁଙ୍ଗୁମାଡ଼ା ମୃଦଙ୍ଗ ସିମତାଳୀ । ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ଗୁଙ୍ଗୁଡ଼ା, ଗୁଙ୍ଗୁଡ଼ୀ, ଗୁଙ୍ଗୁଡ଼ି, ଗୁଙ୍ଘଡ଼ା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଡ଼ାଲା ବା ପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାଳକ ବାଳିକା ଧରିଣ ଗୁଙ୍ଗୁଡ଼ୀ,
ଫୁଲ ତୋଳୁଛନ୍ତି ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି । ଗ୍ରା. ମା.
ଗୁଙ୍ଘଡ଼ା ଭୂଷଣ ପେଡ଼ି ଯେ । ଲ. ବ.

ଗୁଚକା, ଗୁଚିକା, ଗୁଚିକେଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର୍ଚ୍ଚିକା ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ମତୁଆଳି ଖେଳରସେ ହୃଦେ ମୁଣ୍ଡମାଳି,
ଖେଚରୀ ଭୂଚରୀ ଦେବୀ ଗୁଚିକା ଚଞ୍ଚଳୀ । ସା. ଭ୍ର. ଆ.

ଗୁଚପୁଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ, ବାଦ୍ୟତାଳବିଶେଷ । ଯଥା—

ଉରପୁଟ ଗୁଚପୁଟ ପୁଟଣ ଗରଜି,
ନବଲକ୍ଷ ଡ଼ମ୍ବରୁ ଯେ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷେ ବାଜି । ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ଗୁଚେରି, ଗୁଚେରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର୍ଚ୍ଚରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦୋଳଯାତ୍ରା ସମୟର କ୍ରୀଡ଼ା; ଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ । (ଚମ୍ପେଶୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ)

ଗୁଞ୍ଜ, ଗୁଞ୍ଜରି, ଗୁଞ୍ଜଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ନାରିକେଳ ପତ୍ର କମ୍ବା ବାଉଁଶରେ ନିର୍ମିତ ତାଟୀ ।

ଗୁଞ୍ଜଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ତାଟୀର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରସ୍ତର ଆସ୍ତରଣ । ଯଥା—ପଥରଗୁଞ୍ଜଡ଼ା ।

ଗୁଚର, ଚାଁଚର, ଗୁଚୁଚର, } ବି. (ଦେଶଜ) କାଟି କୁଞ୍ଚିତ କରିଥିବା ବାଳ ଅର୍ଥାତ୍ ଜୁଲୁପି; କୁଞ୍ଚିତକେଶ । ଯଥା—

ଗୁଚେର ଚକୁରେ ପୁଣି ଖୋସିଲେ ସେ ଖୋସା,
ମଣ୍ଡିଲେ ମଲ୍ଲୀ ମାଳତୀ ଆଦି ଫୁଲ ମିଶା । ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ଗୁଞ୍ଜି, ଗୁଞ୍ଜୁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ନଡିଆପତ୍ର ମୂଳରେ ହୋଇଥିବା ଜାଲିଆକାର ବଲ୍କଳ; ଆମ୍ବର ନୂତନ ଠାକୁଆ ।

ଗୁଞ୍ଜିବା, ଚାଞ୍ଛିବା, } କ୍ରି. (ତକ୍ଷ୍ ଧାତୁଜ) ବାରସି ପ୍ରଭୃତିରେ କାଠର ଗୁଳି ଛଡ଼ାଇବା; ଉପରର ପାତଳା ଅଂଶ କାଢ଼ିନେବା ।

ଗୁଟ, ବି. (ଦେଶଜ) କମ୍ବା (ଚଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ଛାତ୍ର, ଶିଷ୍ୟ । ଯଥା—

କେଳୀତଳେ ନୂଆ ଗୁଟକୁ ଯେସନ
ଗୁରୁ ଧରି ଅବଧାନ । ଘ. କେ.

କୁମାର । ଯଥା—

କେ ବୋଲେ ନନ୍ଦଗୁଟକୁ ଗୋ ମୂର୍ଚ୍ଛିଲେ ଏ ଗୋପେ
କେଉଁ ଗୋପୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ ରଖି ପାରିବ ଘଟକୁ । ବ. ଚ. ମ.

ବଡ଼ ଡ଼ାଲା, ତାଟ; ମୁଖରୋଚନାର୍ଥ ଖାଦ୍ୟବିଶେଷ; ମଦ୍ୟପାନକାଳୀନ ମାଂସ ପ୍ରଭୃତିର ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି । ଯଥା—

କେତେକ ଜଣ ମାଂସ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଓ ଗୁଟ ପ୍ରସ୍ତୁତରେ ଲାଗିଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ମୁ. ୨ଖ. ୭୮. ପୃ.

ଗୁଟକେର, ଗୁଟକେଇର, } ବି. (ଚଟକା-ଏର, ଈର— ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଚଟକାସନ୍ତାନ; ଚଟକାର ପୁତ୍ର ।

ଚଟଶାଳ, ଚଟଶାଳୀ, ଚଟଶାଳି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚଟ୍ଟଶାଳା ଶବ୍ଦଜ) ପାଠଶାଳା । ଯଥା—

ହର୍ଷେ ଶିଶୁଗଣ ପୋଥି ଧରି ହାତେ,
ଚଟଶାଳୀ ଯାନ୍ତି ଆନନ୍ଦେ ପ୍ରଭାତେ । ଗ୍ରା. ମା.

ଚଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ଡାଲା । ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ ଲବଣ ପୋଖ୍ରାନ ହୁଏ ସେ ସ୍ଥାନକୁ ଚଟି କହନ୍ତି ।

ଚଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲେହନ କରିବା ।

ଚଟୁ, ବି. (ଚଟ୍ = ଭେଦ କରିବା-ଉ) ସ୍ତୁତି-ବାକ୍ୟ, ଖୋଷାମୁଦିଆ କଥା; ମିଥ୍ୟା ପ୍ରିୟବାକ୍ୟ ।

ଚଟୁଆଇବା, କ୍ରି. (ଚଟୁଶବ୍ଦଜାତ) ଚଟୁ କହିବା । ଯଥା—

କନକକଞ୍ଜଭାଙ୍ଗୀ ଜନକସୁତାକୁ
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଚଟୁଆଇ । ଲା. ବି

ଚଟୁକାର, ବିଂ. (ଚଟୁ = ସ୍ତୁତିବାକ୍ୟ-କୃ-ଅ) ମିଥ୍ୟା ପ୍ରିୟଭାଷୀ, ଖୋଷାମୁଦିଆ ।

ଚଟୁପଟୁ, ବିଂ. (ଚଟୁ-ପଟୁ = ନିପୁଣ) ଭଣ୍ଡ, ପ୍ରତାରକ; ତୋଷାମଦକାରୀ ।

ଚଣକ୍ୟ, ବି. (ଚଣକ ମୁନି-ଯ—ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ପ୍ରାଚୀନ ପଣ୍ଡିତବିଶେଷ; ତତ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥ-ବିଶେଷ ।

ଚଣୂର, ଚନୂର, } ବି. (ଚଣ୍, ଚନ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଉର) ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ, କଂସର ମଲ୍ଲବିଶେଷ ।

ଚଣ୍ଡ, ଚଣ୍ଡେ, ଚହାଣ୍ଡ, ଚହାଣ୍ଡେ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—

ଫୁଲକାଣ୍ଡ ଫୁଲକୋଦଣ୍ଡେ ଚଣ୍ଡେ ଆକର୍ଣ୍ଣ ଟାଣି ।
ଚ. ଭା.

ଚଣ୍ଡାଳ, ବି. (ଚଣ୍ଡାଳ-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ନିଷାଦ ।

ଚତକ, ବି. (ଚତ୍ = ମାଗିବା-ଅକ, ଯେ ମେଘକୁ ଜଳ ଯାଚ୍ଞା କରେ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପକ୍ଷୀ ।

ଚତନ, ବି. (ଚତ୍-ଣିଚ୍-ଅନ) ପୀଡ଼ନ, କ୍ଲେଶ ଦେବା ।

ଚତର, ଚତରୀ, } ବି. (ଚତୁର ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଚତୁର୍ଯ୍ୟ, କୌଶଳ, କଥାଦ୍ୱାରା ବଢ଼ାଇ; ବାଲିଙ୍ଗି ବା ଗର୍ବ ।

ଚତୁର, ବି. (ଚତୁର-ଅ-ଇଦମର୍ଥେ) ଗୋଲ-ବାଲିଶ; ଚତୁର୍ଜନବାହ୍ୟ ଶକଟ; ଚତୁରତା । ଯଥା—

ନ ଡରି ବିଶ୍ୱକେତୁରେ ଗ୍ରହର କାରକ ହେଉଚରେ,
ବସନ୍ତ ଆଦି ଋତୁରେ କେଉଁ ଚତୁରେ । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.

ବିଂ. ପ୍ରିୟଭାଷୀ ।

ଚତୁରି, ବି. (ଚତୁରୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଚତୁରତା; ପ୍ରବଞ୍ଚନା, ଶଠତା । ଯଥା—

ନୁହେ ଏହା ଜ୍ଞାନ ଗୁମାନ ଚତୁରି । ଦ. ବା.

ଚତୁରୀ, ଚତୁରିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚତୁର-ଅ-ଈ) ଚତୁରତା, ନୈପୁଣ୍ୟ ।

ଚତୁର୍ମାସିକ, ଚତୁର୍ମାସ୍ୟ, } ବି. (ଚତୁର୍ମାସ-ଇକ, ଯ ଭାବାର୍ଥେ) ଚତୁର୍ମାସବ୍ୟାପୀ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା; ଚତୁର୍ମାସସାଧ୍ୟ ବ୍ରତବିଶେଷ ।

ଚତୁର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ଚତୁର-ଯ-ଭାବାର୍ଥେ) ଚତୁରତା ନୈପୁଣ୍ୟ । (ଦେଶଜଭାବରେ) ପ୍ରବଞ୍ଚନା, ଶଠତା ।

ଚତୁର୍ହୋତ୍ର, ବି. (ଚତୁର୍ହୋତ୍ର-ଅ-ଇଦମର୍ଥେ) ଚତୁର୍ହୋତ୍ର ମନ୍ତ୍ରର ବ୍ୟାଖ୍ୟା; ହୋତୃ-ଚତୁଷ୍ଟୟର କର୍ମ । ବିଂ. ଚତୁର୍ହୋତ୍ର-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଚଦର, ବି. (ଯାବନିକ) ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର ।

ଚଦରବିଜୁଳି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଏକ-ପ୍ରକାର ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଯହିଁରେ ମେଘ ବ୍ୟାପି ଆଲୋକ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ।

ଚନ୍ଦ, ବି. (ଚନ୍ଦ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଚନ୍ଦ୍ର । ଯେପରି— ଚନ୍ଦବଦନୀ । (ଚନ୍ଦ୍ରଦର୍ଶନାଦିର ପ୍ରଧାନତ୍ୱ ଥିବାରୁ) ବିବାହର ଚନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଦାପନା, ବିବାହ ପରେ ଶୁକ୍ଲପକ୍ଷ ତୃତୀୟା ଦିନ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ; କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଭୋଗ ହୋଇଥିବା ନୈବେଦ୍ୟ; ଶୁକ୍ଳଚନ୍ଦ୍ର; କୁମାରପୌର୍ଣ୍ଣମୀ ଦିନ ଦୁଇ ଜଣ ଚନ୍ଦ ଦିଆଦେଇ ହୋଇ ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁତା ବସାନ୍ତି ।

ଚନ୍ଦକଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ମୁଣ୍ଡରେ ଝୋପି ଘେନିବା କଳାବିଶେଷ ।

ଚନ୍ଦନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ରଇତ ଜମିରେ ଘର କରିଥାଏ; ଘରବାଡ଼ି ଜମି ।

ଚନ୍ଦନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚନ୍ଦ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ, ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା; ଚଉତରା ପିଣ୍ଡା । ଯଥା—

ତେଣେ ନୃପତିନନ୍ଦିନୀ ରୁଚିରତର ଚନ୍ଦନୀ
ଶୀଷ ରେ ମଣ୍ଡି ଚନ୍ଦନୀ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଚାହିଁ । ଲ. ବ.

ଚନ୍ଦବନ୍ଦା, ଚନ୍ଦବନ୍ଦାପନା, } ବି. (ଚନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଦାପନା ଶବ୍ଦଜ) ବିବାହ ପରେ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ତୃତୀୟା ଦିନ କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—

ଆନନ୍ଦ ହୁଅନ୍ତି ବାଳୀ ଚନ୍ଦ ପୂଜିବାରେ,
ଚନ୍ଦବନ୍ଦୀ ଶଧିମାନ ଥୋଇଲେ ବେଦୀରେ । ମଂ. ସ.

ଚନ୍ଦା, ବି. (ଯାବନିକ) ଭେଦା ।

ଚନ୍ଧ, ବି. (ଯାବନିକ) ରୂପାବିଶେଷ । ଯଥା—

କଳା କେତପା ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ମଧ୍ୟେ କ
ରଜତଜର ନାୟକ,
କଉତୁକରେ ତାର ଚନ୍ଧ ଦର୍ପଣ
ଖଞ୍ଜାଇଅଛୁ ଅନେକ । ର. କ.

(ଚନ୍ଦ୍ରିକା ଶବ୍ଦଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ, ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ମାଛ, ଗୋଡ଼ି ତଳପା ।

ଚନ୍ଧଆ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଜୀବ ମୁଣ୍ଡରେ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ଚିହ୍ନ ଥାଏ । (ଘୋଡ଼ା ଗୋରୁ)

ଚନ୍ଦୁଆ, ବି. (ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ଶବ୍ଦଜ) ବିତାନ । ଯଥା—

ସେ ନୀରନ୍ଧ୍ର ପର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦୁଆ ଚୁମ୍ବାରେ
ଦଶିଲ ଯା ଏବେ ଶୁଣ । ଯ. କେ.

ଚନ୍ଦ୍ର, ଚନ୍ଦ୍ରମସ, } ବି°. (ଚନ୍ଦ୍ର, ଚନ୍ଦ୍ରମସ୍-ଈ) ଚନ୍ଦ୍ର-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ଚନ୍ଦ୍ରମସୀ ହୁଏ ।)

ଚନ୍ଦ୍ରାୟଣ, ବି. (ଚନ୍ଦ୍ର-ଆୟନ) ବ୍ରତବିଶେଷ, ଚନ୍ଦ୍ରବ୍ରତ; ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତବିଶେଷ ।

ଚନ୍ଦ୍ରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚନ୍ଦ୍ର-ଅ-ଈ) ଚନ୍ଦ୍ରପତ୍ନୀ; ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ।

ଚପ, ବି. [ଚପ୍-(ବାଣ) ନିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅ, ଅଥବା ଚପ୍-ବଂଶବିଶେଷ-ଅ-ବିକାରାର୍ଥେ] ଧନୁ; ବୃତ୍ତକ୍ଷେତ୍ରର ଅର୍ଦ୍ଧ । (ଦେଶଜ) ବିହାରନୌକା । ଯଥା—

ଦିବ୍ୟ ଚନ୍ଦନକାଠେ ଚପ ଶୋଭା,
ତହିଁ ମଣ୍ଡପ କାମରଥ ଅବା । ବି. ଗୀ.

ଓଜନ ବା ଭାର । ଯେପରି—ପାଦ ଚପ; କଣ୍ଠର ଏକପ୍ରକାର ଅଳଙ୍କାର । ଯଥା—

କଣ୍ଠରେ ସୁନା ଚପ ଦିଶଇ ଶୋଭିବନ । ନୃ.ପୁ.ତୃ.ଚ.

ଚପଖେଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନୌକାବିହାର କରିବା ।

ଚପଡ଼, ଚପଡ଼ା, ଚପୁଡ଼ା, ଚପୋଡ଼, ଚପୋଡ଼ା, } ବି. (ଚପେଟ ଶବ୍ଦଜ) କରତଳ ପ୍ରହାର । ଯଥା—

ଚପୁଡ଼େ ମାଇଲେ ଅଶ୍ୱ ପର,
ଅଶ୍ୱ ମରନ୍ତେ ଦୁଃଖ ଅସୁର । ବି. ଗୀ.

ଚପଡ଼ାଇବା, ଚପୁଡ଼ାଇବା, ଚପଡ଼େଇବା, ଚପୁଡ଼େଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚପେଟାଘାତ କରିବା ।

ଚପଳ, ଚପଳ୍ୟ, } ବି. (ଚପଳ-ଅ, ଯ-ଭାବାର୍ଥେ) ଚପଳତା; ଅସ୍ଥୈର୍ଯ୍ୟ; ଔଦ୍ଧତ୍ୟ ।

ଚପସରି, ଚପସୋରି, ଚପ, } ବି. (ଦେଶଜ ଅଥବା ଚମ୍ପକସର ଶବ୍ଦଜ) କଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ଚପସୋରିରେ ମନୋହର ଗଳା । ଲ. ବ.

ଏକପ୍ରକାର ଅଣ୍ଟାସୁତା ବା କଟିର ଅଳଙ୍କାର । ଯଥା—

କୁବନ୍ଦକୁରୁଜାତ କଟିରେ ଚପସରି,
ସୁବର୍ଣ୍ଣସୁତାରେ ଖଞ୍ଜି ଛନ୍ତି ଯତ୍ନ କରି । ନୃ. ପୁ. ସ. ଚ.

ଚପିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଓଜନ ବା ଭାର ପ୍ରଦାନ କରିବା । ଯଥା—

ବଳିଷ୍ଠ ବଳକ ଚପି ଅଧୋଭୁବନରେ । ବୈ. ବି.

ଭିଡ଼ିବା । ଯଥା—

ଭୟଙ୍କର ହୁଙ୍କାରେ ଅଧରେ ଦନ୍ତ ଚପି । କ. ବ.

ଚବ, ଚବୀ, ଚବକାଠି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯାବନିକ) କୋଲପର କାଠି; କୁଞ୍ଚିର କାଠି । ଯଥା—

ମୋର ହସ୍ତେ ନ୍ୟସ୍ତ ନଗରର ଚବ,
ସମ୍ମାନେ ମୋହର ସର୍ବୋପରି ଦାବୀ । ଦ. ବା.

ଚାବଦେବା, ଚାବପକାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କୋଳପଦ୍ୱାରା ଗୁହ୍ୟ ରୁଦ୍ଧ କରିବା ।

ଚାବୁକ, ବି. (ଯାବନିକ) କୋରଡ଼ା ବା ଛାଟଣୀ । ଯଥା—

ଟେଙ୍ଗି ଚାବୁକ ଛାଟ ଖିଟି,
ସବୁଙ୍କୁ କଲେ ସାତ ବେଣ୍ଟି । ଦା. ର.

ଚାବୁକସବାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେ କୋରଡ଼ାଦ୍ୱାରା ଘୋଡ଼ାକୁ ଶିକ୍ଷିତ କରନ୍ତି ।

ଚାମଚ, ଚାମଚ୍ଚ, ଚାମଚି, } ବି. (ଚମସ ଶବ୍ଦଜ) ପାତ୍ରବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଡ଼ଙ୍କି ।

ଚାମଚଟିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚର୍ମ-ଚଟିକା ଶବ୍ଦଜ) ଚମଚଟିଆ ।

ଚାମଡ଼ା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚାମୁଣ୍ଡା ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ଚାମଡ଼ା ଚର୍ଚ୍ଚିକା ଯେ ଭୈରବୀ ଭଦ୍ରକାଳୀ,
ଖାଙ୍କୋଲୀ ବେତାଳୀ ପୁଣି ଅଭୟା ବାସେଲୀ ।
ସା. ଭା. ଆ.

ଚାମର, ଚାମରା, ଚାମରୀ, } ବି. (ଚମର = ମୃଗବିଶେଷ-ଅ—ଇଦମର୍ଥେ) ସ୍ତ୍ରୀ. ଚମରୀପୁଚ୍ଛନିର୍ମିତ ବ୍ୟଜନବିଶେଷ; ରୋମଗୁଚ୍ଛ; ଚମରମୃଗ । (ଚାମରୀ ଚମରେ ବାଳବ୍ୟଜନେ ରୋମଗୁଚ୍ଛକେ—ରଭସ ।)

ଚାମରୀ, ଚାମରିନ୍, } ବି. (ଚାମର-ଇନ୍—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଘୋଟକ; ମୃଗ । ବିଂ. ଚାମରଯୁକ୍ତ ।

ଚାମୀକର, ବି. (ଚମୀକର = ଖନି-ଅ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ ।

ଚାମୁଣ୍ଡା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଦୁର୍ଗା । ଚଣ୍ଡ ଓ ମୁଣ୍ଡ ନାମକ ଅସୁରଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ନାଶି ଆଣିଥିବାରୁ ଚାମୁଣ୍ଡା ନାମ ହେଲା । (ଯସ୍ମାତ୍ ଚଣ୍ଡଂ ଚ ମୁଣ୍ଡଂ ଚ ଗୃହୀତ୍ୱା ତ୍ୱମୁପାଗତା । ଚାମୁଣ୍ଡେତି ତତୋ ଲୋକେ ଖ୍ୟାତା ଦେବି ! ଭବିଷ୍ୟସି —ଦେବୀମାହାତ୍ମ୍ୟ ।)

ଚାମ୍ପ, ବି. (ଦେଶଜ) ନାରିକେଳଫଳ ଯାହାର ଆଶ୍ରୟରେ ଗଛରେ ଲମ୍ବି ରହିଥାଏ; ନାରିକେଳ ଗଛର ଅବୟବବିଶେଷ । ଯଥା —

ଲମ୍ବାନ୍ତି ଚାମ୍ପ ରଜ୍ଜୁରେ ବାନ୍ଧି ନାରିକେଳ,
ବୃକ୍ଷରେ କୃତିବ କିଏ ? ତାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ଖେଳ । ବୃ. ସ୍ତୁ.

ଚାମ୍ପେୟ, ବି. (ଚମ୍ପା = ଦେଶବିଶେଷ-ଏୟ) ଚମ୍ପକପୁଷ୍ପ; ନାଗକେଶର; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; କିଞ୍ଜଳ୍କ ।

ଚାର, ବି. (ଚର୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଗତି, ସଞ୍ଚାର; ବନ୍ଧନ; କାରାଗାର; ଶୃଙ୍ଖଳ; କୃତ୍ରିମ ବିଷ; ଗୁପ୍ତଚର । (ଚାରସ୍ତୁ ଗୂଢ଼ପୁରୁଷଃ)

ଚାରଣ, ବି. (ଚର୍-ଣିଚ୍-ଅନ) ନଟ; ଦେବଯୋନିବିଶେଷ; ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରପାଠକ; ସ୍ତୁତିପାଠକ; ଚରାଇବା । ଯେପରି— ଗୋଚାରଣ । ବିଂ. ଧୂର୍ତ୍ତ ।

ଚାରଣା, ବି. (ଦେଶଜ-ଚାରିଅଣା) ଟଙ୍କାର ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ । ଯଥା—

ରୁଏ ଅଭିଷେକ ପାଇଁ ଦକ୍ଷିଣା ଚାରଣା,
ତା ସଙ୍ଗେ ସଞ୍ଚାଟିଏ ପଢ଼ିବ ଦେଅଣା । ଉ.ସା.୧୮.୯.

ଚାରଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଚାରି ଅଣାର ରୌପ୍ୟମୁଦ୍ରା ।

ଚାରିମାଚାଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ- -ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଖାତରେ ପକାଇ ଖେଳିବା ବାଟିର ଚତୁର୍ଥ ଆଘାତ ।

ଚାରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଶ୍ରୟ; ଲତାଦିର ଆଶ୍ରୟ; ମଞ୍ଜିରୁ ଜାତ ନୂତନ ଗଜା; କ୍ଷୁଦ୍ରବୃକ୍ଷ; ଉପାୟ । ଯଥା---

ଅପ୍ରକଟ ହୋଇ ରହିବାପାଇଁ କାହିଁ ତା ଚାରା । ଚ.ଭା.

ଚାରି, ବିଂ. (ଚତୁର୍ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ୪ ସଂଖ୍ୟା ।

ଚାରିଆଖି, ବି. (ଦେଶଜ) ସାକ୍ଷାତ୍କାର; ବ୍ରହ୍ମା ।

ଚାରିଆଖିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ରହ୍ମା ।

ଚାରିଆଖିହେବା, କ୍ରି. ସାକ୍ଷାତ୍ କରିବା ।

ଚାରିକାତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଇ ହାତ ଦୁଇ ଗୋଡ଼ । ଯଥା—ଚାରିକାତ ଛାଡ଼ି ଶୋଇଅଛି ।

ଚାରିକାତଛାଡ଼ିବା, ଚାରିକାତଛାଟିବା, } କ୍ରି. ଗୋଡ଼ ହାତ ଚାରି ନିଶ୍ଚଳଭାବରେ ନିଃକ୍ଷିପ୍ତ କରିବା ।

ଚାରିଖାନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚତୁର୍ବିଧ ଜନ୍ତୁ । ଯଥା—

ପଙ୍କଜରୁ ଉପୁଜି ବୋଲନ୍ତି ପଦ୍ମଯୋନ,
ବୋଲନ୍ତି ଚତୁର୍ମୁଖ ସୃଜିଣ ଚାରିଖାନ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ

ବିଂ. ଚତୁର୍ବିଧ । ଯଥା—

ସ୍ୱେଦଜ ଅଣ୍ଡଜ କୀଟ ଉଦ୍ଭିଜ ଜରାୟୁଜ,
ସ୍ଥାବର ଜଙ୍ଗମ ଆଦି ଚାରିଖାନ ହେଲେ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଚାରିଗଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ, ଗୁଳେଇ ଖେଳ । (ଚାରିଗଣ୍ଡା କଉଡ଼ିରେ ଖେଳନ୍ତି ବୋଲି ଏ ଖେଳର ନାମ ଚାରିଗଣ୍ଡା) ଷୋଡ଼ଶ ।

ଚାରିଚେମା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ; ଏହାକୁ ଚାରିଟା କଉଡ଼ିରେ ଖେଳନ୍ତି ।

ଚାରିଜାମା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଶ୍ୱରେ ଆରୋହଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସାଜବିଶେଷ ବା ଆସ୍ତରଣବିଶେଷ ।

ଚାରିପାଠ, ବି. (ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ) ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ନାଗରୀ ଓ ଫାରସୀ ।

ଚାରିପାୟା, } ବି. (ଦେଶଜ) କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ
ଚାରିପାଇ, } ଚାରି ଗୋଡ଼ବିଶିଷ୍ଟ କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଟବିଶେଷ ।

ଚାରିମା, ବି. (ଚାରୁ-ଇମନ୍-ଭାବାର୍ଥେ) ଚାରୁତା, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ।

ଚାରୁ, ବିଂ. (ଚର୍ = ଗମନ କରିବା-ଉ) ସୁନ୍ଦର; ସୁଦୃଶ୍ୟ; ସମ୍ୟକ୍; ଅସାଧାରଣ । ବି. ବୃହସ୍ପତି; ରୁକ୍ମିଣୀତନୟ । (ଦେଶଜ-ମନୋହରଭରୁ) ମୁଖରୋଚକ ସୁପକ୍ୱ ଅମ୍ଳରସ । ଯେପରି—ଆମ୍ବୁଲ ଚାରୁ, ତେନ୍ତୁଳ ଚାରୁ ।

ଚାର୍ଚ୍ଚିକ୍ୟ, } ବି. (ଚର୍ଚ୍ଚିକୈବ ଚାର୍ଚ୍ଚିକ୍ୟଂ—
ଚର୍ଚ୍ଚିକା, } ଅମରଟୀକା ।) (ଚର୍ଚ୍ଚ = ସୁନ୍ଦର ହେବା-ଅକ-ଆ—ଚନ୍ଦନାଦିଦ୍ୱାରା ବିଲେପନ, ଯ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଦେହରେ ଚନ୍ଦନାଦି ବିଲେପନ ।

ଚାର୍ବାକ, ବି. (ଚାରୁ-ବାକ୍=ବାକ୍ୟ, ନିପାତନ) ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ଶିଷ୍ୟବିଶେଷ; ନାସ୍ତିକବିଶେଷ; ତାର୍କିକବିଶେଷ ।

ଚାଳ, ବି. (ଦେଶଜରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ) ଗୃହର ଉପରି ଆଚ୍ଛାଦନ । ଯେପରି—ଘରଚାଳ । କ୍ରି. (ଚଲ୍ ଧାତୁଜ) ଚାଳନ କର ।

ଚାଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧରଣ ବା ରୀତି; ପ୍ରଥା; ଆଚରଣ ।

ଚାଲଚଲଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଚରଣ, ବ୍ୟବହାର, ଚରିତ୍ର ।

ଚାଳକ, ବିଂ. (ଚଲ୍-ଣିଚ୍-ଅକ) ଯେ ଚଳାଏ; ଯେ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ନିଏ । ବି. ମତ୍ତହସ୍ତୀ । (ଏହାର ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ଚାଳନ ଓ ଚାଳନା ।)

ଚାଳନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚଲ୍-ଣିଚ୍-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଚାଲୁଣୀ, ଧାନ୍ୟ ପରିଷ୍କୃତ କରିବା ପାତ୍ର ।

ଚାଳନୀନ୍ୟାୟ, ବି. ସଂ. ଯେପରି ଚାଲୁଣୀ ଚଲାଇବାଦ୍ୱାରା ତଣ୍ଡୁଳାଦିର ସ୍ଥାନାନ୍ତର ପତନ ହୁଏ, ତଦ୍ରୂପ ।

ଚାଲବୁଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯିବା ଆସିବା ।

ଚାଲି, ବି. (ଚଲ୍ ଧାତୁଜ) ଗତି, ଗମନ । ଯଥା—

କରୁଛୁ ପ୍ରତେ, ମନରେ ଏତେ, ଏ ଚାଲି ଅନୁମାନୁ ।
ର. କ.

ଆଚରଣ । ଯଥା—

ଜଣା ପଡ଼ିଲା ରେ ବଣା ମୃଗାକ୍ଷି ତୋ ଚାଲି,
ଅଣାଇ ନକଟେ ବଣା କରି ବାଟେ
ଝଣାକୁ ଦେବାର ପେଲି । ସଙ୍ଗୀତ ।

ଚାଲିବା, କ୍ରି. (ଚଲ୍ ଧାତୁଜ) ଗମନ କରିବା; ପରିଚାଳିତ ହେବା । ଯଥା—ତାଙ୍କର ଆଦେଶରେ ଚଳୁଅଛୁ; ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେବା ।

ଚାଳିଶ, } ବିଂ. (ଚତ୍ୱାରିଂଶ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ)
ଚାଳିଶି, } ୪୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ଚାଳିଶା, ବି. (ଦେଶଜ) ନେତ୍ରବିକାରବିଶେଷ । ପ୍ରାୟଶଃ ୪୦ ବର୍ଷ ବୟସ୍କର ଏହି ବିକାର ଜନ୍ମୁଥିବାରୁ ଚାଳିଶା ନାମ ହେଲା; ୪୦ ନମ୍ବରିଆ ସୂତା । ବିଂ. ଚାଳିଶି ପରିମାଣରେ ପରିମିତ ।

ଗୃଲୁଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୃଲମା ଶବ୍ଦଜ) ତଣ୍ଡୁଳାଦି
ଗୃଲୁଣୀ, } ଚଲେଇବା ନିମିତ୍ତ ବହୁ ଛିଦ୍ର-
ଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର ।

ଗୃଲୁଣିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ରଣରୋଗବିଶେଷ ।

ଗୃଷ, ଗୃସ, ବି. (ଚଷ୍ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଅ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଗୃଡକ, ଭିଦାରିଦଳିଆ ପକ୍ଷୀ; ଇକ୍ଷୁ, ଆଖୁ । (ଇକ୍ଷୁପକ୍ଷିଭିଦୋଷ୍ଟାସଃ—ରୁଦ୍ର ।) କୃଷିକର୍ମ, ଭୂମିକର୍ଷଣ ।

ଗୃଷଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଚଷାର ସ୍ତ୍ରୀ ।
ଗୃସୁଣୀ, } ଯଥା—

ଏହିଠାରେ ଗୃସୁଣୀ ସେହିଠାରେ ଚଷା । ହ୍ୱା. ତ.

ଗୃହା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃ, ବୃକ୍ଷବିଶେଷର ପତ୍ର । (ପ୍ରାକୃତ) ଇଚ୍ଛା ।

ଗୃହାଁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦୃଷ୍ଟି ବା ଅନାଇବା ।
ଗୃ , } ଯଥା—

କଥା ନ କହନ୍ତି ଜଗତ ମୋହନ୍ତି
ସବୁଠାରେ ସମ ଗୃହାଁ । ର. କ.

କ୍ରି. ଦେଖ । ଯଥା—

ଗୃହାଁ ରେ ନିକୁଞ୍ଜ ଶେଯକୁ । ସଙ୍ଗୀତ ।

ଗୃହାଁଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦେଖାଇବା । ଯଥା—

ଗଗନେ ଗୃହାଁଇ ବଦନ,
ଚନ୍ଦ୍ରଇ କମଳଲୋଚନ । ଖ୍ରି. ଉ. ସ୍କ.

ଗୃହାଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜଦାସୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ପୋଇଲି ପରିବାରୀ ଗୃହାଡ଼ା ମୃଦୁସୁଲୀ,
ଧରନ୍ତି ଟେକି ସବେ ରାଣୀଙ୍କ ହିଠ ବୋଲି ।
ନୃ. ପ୍ର. ଚ. ତ.

ଗୃହାଁଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦୃଷ୍ଟି ।
ଗୃହାଣୀ, } ଯଥା—

ଜନକ ନୃପତି କନ୍ୟା ଗୃରୁ ଗୃହାଁଣି ଭଙ୍ଗୀ । ଜା.ପ.ନା

ଗୃହାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃଟଶାଳ ବା ପାଠଶାଳା । ଯଥା—

କାହିଁ ବା ଗୃଟେ ଗୃହାଳରେ,
ପଢ଼ନ୍ତି ପୋଥି ଧୀରେ ଧୀରେ । ଗ୍ରୁ. ମା.

ଗୃହି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆବଶ୍ୟକ; ଲୋଡ଼ା ।

ଗୃହିକଚକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃକଚକ୍ୟ ।

ଗୃହିକଚକଣ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚକଚକ; ବାଦ୍ୟାଡମ୍ବରଯୁକ୍ତ ।

ଗୃହିତା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯତ୍ନ ।

ଗୃହିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ଗୃହା ଶବ୍ଦଜାତ) ଇଚ୍ଛିବା; ମାଗିବା । ଯଥା—

ନୃପତି ବୋଇଲେ ଆଉ ଯା ଗୃହିବ ଦେବି,
ଏ ଗ୍ରେରକୁ କେବେହେଁ ଗୃକ୍ତ ନ ପାରିବି । ବେ. ପ.

ଗୃହିଁବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦେଖିବା, ଅନାଇବା । ଯଥା—

କାହା ମୁଖ ଗୃହିଁବି ଏ ମହାକ୍ଷରେ । ବି ଚ. ମ.

ଗୃହୁକମ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଯୁଦ୍ଧବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ନଉସାଗରଯାଏ ସେ ବାଜଇ ଭିତ୍ତମ୍ବ,
ପଞ୍ଚାଶୋଇ ସାଗର ବାଜଇ ଗୃହୁକମ । ନୃ.ପ୍ର.ପ.ଚ.

ଚିଁ, ଚଇଁ, ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଚଆଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ତପ୍ତ ଲୌହାଦିଦ୍ୱାରା ପଶୁ କିମ୍ବା ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ଦାଗ ଦେବା; ଚେତା ।

ଚଆଁଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚେତା ହେବା;
ଚେଇଁବା, } ସଚେତ କରାଇବା ।

ଚଆଁଇଥିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସଚେତ ରହିବା । ଯଥା—

ଗ୍ରେର ବିଶେଷ ଛନ୍ତି ଏ ଦେଶ,
ଚଆଁଇଥିଲେ ଧନେ ଥାଇ ଆଶ । ଭ. ଯ.

ଚଆଁପଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜାମାନେ ବିଶ୍ରାମ ନିମନ୍ତେ ବିଛଣାରେ ନିଦ୍ରିତ ନ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ।

ଚଆର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତୀକ୍ଷ୍ଣ । ଯଥା—

ଚନା ପ୍ରମାଣେ ନ ରହୁ ମାନେ,
ଚଆର କାଣ୍ଡ କ ରମ୍ଭାଛିଦନେ । ର. ପ.

ବି. ଶର, ବାଣ । ଯଥା—

ସାତ୍ୟକି କ୍ରୋଧ ହୋଇ ଖ୍ରିପ୍ରଙ୍କ ଗଣ୍ଡି ଟିକି,
ଗଳାଇଦେଲେ ବିନ୍ଧ ଚଆର ମୁନ୍ଟିକି । କୃ.ଖ୍ରି.ଖ୍ରି.ପ.

ଚିଇଁବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଜଳାଦ୍ର କରିବା ।
ଯେପରି—ତଳରେ କ୍ଷୀର ଟିପକ ଚିଇଁଗଲା ।

ଚିଉତାଣି, ବି. (ଚିତ୍ ଧାତୁଜ) ଚିନ୍ତନ, ସ୍ମରଣ । ଯଥା—
ତାହା ଦେଖିବାରେ ମହାରାଜାଙ୍କ ମନ ଭିତରେ ଥିବା କୌଣସି ଲୋକର ଚିଉତାଣି ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି । ଶ. ନା. ସୁ. ଯୁ.

ଚିଉଡିବା, କ୍ରି. (ଚିତ୍ ଧାତୁଜ) ସ୍ମରଣ କରିବା । ଯଥା--
ମୁଁ ତ ଶାପ ପାଇବାର ଚିଉଡ ପାରୁ ନାହିଁ ।
ଶ. ନା. ସୁ. ଯୁ.

ଚିକ, ବି. (ଦେଶଜ) କଣ୍ଠାଭରଣ; ବାଉଁଶକାଠି-ନିର୍ମିତ ପରଦାବିଶେଷ; ତୁଚ୍ଛାର୍ଥବୋଧକ ।
ଯେପରି—ଅଧମ **ଚିକ**, ମୂର୍ଖ ଚିକ ।

ଚିକଚିକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଜିକଜିକ, ଚକଚକ ।

ଚିକଟ, ଚିକଟା, ଚିକଟା, ବିଂ. (ଚିକଳ ଶବ୍ଦଜ) ଅଠାପରି ଥିବା; କୃପଣ ।

ଚିକଟାମାଟି, ଚିକଟାଜମି, ବି. (ଚିକଳ ମୃତ୍ତିକା ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ମାଟିରେ ବାଲିଠାରୁ କାଦୁଅ ନଅ ଗୁଣ ଅଧିକ ଥାଏ ।

ଚିକଟାଦୋରସା, ବି.(ଚିକଳ-ଦ୍ୱିରସ-ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ମାଟିରେ କାଦୁଅ ବାଲିଠାରୁ ଦ୍ୱିଗୁଣ ଅଧିକ ଥାଏ ।

ଚିକଣ, ଚିକଣା, ଚିକଣିଆ, ବିଂ. (ଚିକ୍କଣ ଶବ୍ଦଜ) ମସୃଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଖଦଡ଼ିଆ ନ ହେବା; ସ୍ନିଗ୍ଧ ବା ତୈଳାକ୍ତ; ଉତ୍ତମ, ସୁନ୍ଦର । ଚିକଚିକିଆ । ଯଥା—
ବୃରୁ ସୁନାମକୁ ବୃନ୍ଧି ଚିକଣ କାଳିଆ କହଇ ।
ବି. ଚି. ମ.

ଚିକଣ, ବି. (ଚିକ୍କଣ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥାନୁକରଣରେ ବ୍ୟବହୃତ) ତେଲ, ତୈଳ । ଯଥା—
ବାଳକ ଦିନରୁ ସେହୁ କରନ୍ତି ତପସ୍ୟା,
ଚିକଣ ନ ଦେନ୍ତି ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଅମାବାସ୍ୟା । ନୃ.ପୃ.ପ୍ର.ତ.

ଚିକଣକୁହା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ମିଠାକଥା କହେ, କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟତଃ କିଛି ନୁହେ ।

ଚିକଣାଚିକଣି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସୁନ୍ଦର; ସୁନିର୍ମଳ ।

ଚିକଣାଚିକଣିହେବା, ଚିକଣାଇବା, ଚିକଣାଇବା, ଚିକଣେଇବା, ଚିକଣେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତୈଳାକ୍ତ କରିବା; ମସୃଣ କରିବା; ସୁନ୍ଦର କରିବା ।

ଚିକଣାମାଟି, ବି. (ଚିକ୍କଣ-ମୃତ୍ତିକା-ଶବ୍ଦଜ) କୁମ୍ଭାରମାଟି ।

ଚିକା, ବି. (ଗଞ୍ଜାମର ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଆଶା, ପ୍ରଲୋଭନ; ବିଷୟର ଆସ୍ୱାଦନ ।

ଚିକାଦେଖାଇବା, କ୍ରି. ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇବା; କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରଥମତଃ ଆସ୍ୱାଦନ କରାଇବା ।

ଚିକିତ୍ସକ, ବି. (କିତ୍=ରୋଗନଷ୍ଟ କରିବା-ସନ୍-ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ-ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ଅକ) ଯେ ରୋଗ ଦୂର କରିବାର ଇଚ୍ଛା କରେ, ବୈଦ୍ୟ ।

ଚିକିତ୍ସା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (କିତ୍-ସନ୍-ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଆ) ରୋଗର ପ୍ରତୀକାର । (ତ ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ଚିକିତ୍ସିତ ଓ ଯ ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ଚିକିତ୍ସ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଚିକିଲ, ବି. (ଚିକ୍=ବ୍ୟାଘାତ କରିବା-ଇଲ) ପଙ୍କ, କାଦୁଅ ।

ଚିକୀର୍ଷା ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (କୃ-ସନ୍-ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଆ) କରିବାର ଇଚ୍ଛା । (ଉ ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ଚିକୀର୍ଷୁ ଏବଂ ତ ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ଚିକୀର୍ଷିତ ହୁଏ ।)

ଚିକୁର, ଚିକୂର, ବି. (ଚି=ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବା ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ-କୁର, କୂର) କେଶ; ପର୍ବତ; ସରୀସୃପ; ସର୍ପ; ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ବିଂ. ଚପଳ, ବିଚାରଶୂନ୍ୟ, ଅପରାଧୀ । (ଚପଳଶ୍ଚିକୁରଃ ସମୌ—ଅମର ।)

ଚିକ୍କ, ବି. (ଚିକ୍-ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-କୈ=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ଛୁଚୁନ୍ଦରୀ, ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରା ।

ଚିକ୍କଣ, ବିଂ. (ଚିତ୍=ବୋଧ କରିବା-କଣ; ତ୍-କ) ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଚିକଣ । ବି. ସୁପାରିଗଛ, ସୁପାରି । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଉତ୍ତମା ଗାଈ ।

ଚିଙ୍ଗଟ, ଚିଙ୍ଗେଟ, ଚିଙ୍ଗଟୀ, ଚିଙ୍ଗଡ଼ି, ବି. (ଚିଙ୍ଗ=ସୁନ୍ଦର-ଅଟ, ଏଟ=ଯେ ଗମନ କରେ, ଅଡ଼=ଯେ ବ୍ୟାପେ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ, ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ିମାଛ ।

ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି, ଚୁଙ୍ଗୁଡ଼ି, } ବି. (ଚିଙ୍ଗଡ଼ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ିଆଦଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଦଳ ।

ଚିଜ, ଚୀଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ପଦାର୍ଥ ।

ଚିଞ୍ଚା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ତିନ୍ତିଡ଼ୀବୃକ୍ଷ, ତେନ୍ତୁଳି ।

ଚିଟର, ଚିଟ୍ରା, } ବି. (ଚିତ୍ରକ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ବ୍ୟାଘ୍ର ।

ଚିଟା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବିରକ୍ତ । ଯଥା—
ଚିଟା ହୋଇ ରହିଲୁ ତା ଫଳ ଏହି । ର. ପ.
ଅଠାଅଠା । ଯଥା—
ଏ ସ୍ଥାନର ମିଠା କଥା ଚିଟା ଗୁଡ଼ ବଳି,
ପାଚିଲ ସାଳିମା କମ୍ବା ଶର୍କରା କଦଳୀ । ଉ. ଭ୍ର.

ଚିଟାଉ, ବି. (ଦେଶଜ) ପତ୍ର । ଯଥା—
ରାଜସୁତା ପ୍ରୀତିକହଣଲାକୁ ଚିଟାଉ । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.

ଚିଟାକର୍ପୂର, ଚିଟକର୍ପୂର, } ବି. (ଚୀନକର୍ପୂର ଶବ୍ଦଜ) କୃତ୍ରିମ କର୍ପୂର ।

ଚିଟୁକୁଣୀ, ଚିଟୁକୁଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ତିର୍ଯ୍ୟକ୍-ଭାବରେ ମୁଷ୍ଟିପ୍ରହାର ।

ଚିଠା, ବି. (ଦେଶଜ) ଖସଡ଼ା, (**Draft**) ବ୍ୟୟର ହିସାବର ଖାତା; ଜମିପରିମାଣ ଖାତା ।

ଚିଠାସିହା, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକ ବା ଖାତାରେ ଦୈନିକ ଆୟର ହିସାବ ସର୍ବ-ପ୍ରଥମେ ଲେଖାଯାଏ ।

ଚିଠି, ଚିଠୀ, ଚିଟ୍ଠୀ ଚିଠିପତ୍ର, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପତ୍ର ବା ଚିଟାଉ ।

ଚିଠିକରିବା, ଚିଟିକରିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲିଖିତଆଦେଶ ପଠାଇବା ।

ଚିଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବିରକ୍ତ ।

ଚିଡ଼ଚିଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କନ୍ଦଲିଆ, କଳିହା, କ୍ରୋଧୀ ।

ଚିଡ଼ଚିଡ଼ିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ରୋଧୀ ।

ଚିଡ଼ମାଡ଼ିବା, ଚିଡ଼ିମାଡ଼ିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବିରକ୍ତ ବୋଧ ହେବା ।

ଚିଡ଼ା, ବିଂ. (ଚଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ରୋଧୀ, ରାଗୀ । ବି. କ୍ରୋଧ, ବିରକ୍ତ ।

ଚିଡ଼ିଆ, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ପକ୍ଷୀ ।

ଚିଡ଼ିଆଖାନା, ଚିଡ଼ିୟାଖାନା, } ବି. ପକ୍ଷିମାନଙ୍କୁ ରଖିବା ସ୍ଥାନ ।

ଚିଡ଼ିଆମାର, ଚିଡ଼ିଆମାରୁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟାଧ । ଯେ ପକ୍ଷୀ ଧରେ ଓ ମାରେ ।

ଚିଡ଼ିତନ, ଚିଡ଼ିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ତାସ ଖେଳର ଏକପ୍ରକାର ରଙ୍ଗ ।

ଚିଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେବା, ରାଗିବା । ଯଥା—
ଯେଉଁପରି ମନରେ ଚିଡ଼ିବ ଭୀମସେନ,
ସେପରି ଛଳନା କରି କହେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ । ସା.ଭା.ଆ.

ଚିଡ଼େଇବା, ଚିଡ଼ାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଖତେଇ ହେବା; ଚଳାଇବା; ବିରକ୍ତ କରାଇବା ।

ଚିଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ସାନ । ଯଥା—
ଶ୍ରାଦ୍ଧ ପିଣ୍ଡ ସମ କରି ଚିଣି ପିଣ୍ଡମାନ । ବୃ. ସ୍ମୃ.

ଚିଣିଚିଣି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ । ଯଥା—
ଚିଣି ଚିଣି କିଣି କିଣି ଝିଙ୍କ ଭେରୀ ନାଦ,
ତାଳ କଂସାଳ ମୃଦଙ୍ଗ ବଇଁଶୀ ଶବଦ । ନୃ.ପୂ.ପ୍ର.ତ.

ଚିଣିସିନ୍ଦୂର, ଚେଣିସିନ୍ଦୂର, } ବି. (ଚୀନସିନ୍ଦୂର ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସିନ୍ଦୂର ।

ଚିଣିଚମ୍ପା, ଚେଣିଚମ୍ପା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପୁଷ୍ପ ।

ଚିତ୍, ବି. (ଚିତ୍ = ବୋଧ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ଜ୍ଞାନ, ଚୈତନ୍ୟ । ଅଂ. ଅସାକଲ୍ୟ । ଯଥା—
କଦାଚିତ୍, କିଂଚିତ୍ ।

ଚିତ, ବିଂ. (ଚି = ସଂଗ୍ରହ କରିବା-ତ) ସଞ୍ଚିତ, ସମ୍ପାଦିତ; ରଚିତ । ବି. ଚୟନ । (ଚିତ୍ତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମନ, ଚିତ୍ତ । ଯଥା—
ଶାଣେ ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ କି ବିରାଙ୍ଗ ଏମନ ଆସଇ ଚିତେ ।
ଉଷା ।
(ଦେଶଜ) ବିଂ. ଉତ୍ତାନ । ଯଥା—ଚିତ ହୋଇ ଶୋଇବା ।

ଚିତଉ, ଚିତୋଉ, ଚିତାଉ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ ।

ଚିତଉଉଆଁସ, ଚିତୋଉଉଆଁସ, ଚିତୋଉଅମାସ୍ୟା, } ବି. (ଯେଉଁ ଅମାବାସ୍ୟାରେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥମହାପ୍ରଭୁଙ୍କରି ଚିତାଉ ଭୋଗ ହୁଏ) ଶ୍ରାବଣ ଅମାବାସ୍ୟା ।

ଚିତକରିବା, ଚିତ୍‌କରିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମାଲମାନେ କୁସ୍ତାକୁସ୍ତି ହେଲାବେଳେ ବଳିଷ୍ଠତର ମଲ୍ଲ ଅପର ମଲ୍ଲକୁ ଚିତ କରି ପକାଇଦେବା । (ଏହା ଜୟସୂଚକ)

ଚିତଳ, ବି. (ଚିତ୍ରଫଳ ଶବ୍ଦଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ଚିତପଟାଙ୍ଗ, ଚିତ୍‌ପଟାଙ୍ଗ, ଚିତ୍ତପଟାଙ୍ଗ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପିଠିମାଡ଼ି ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଯିବା । ଯଥା—

ଏଣିକି ଓଡ଼ଶାଢ଼ା ଚିତ୍ତପଟାଙ୍ଗ ହୋଇ ବାନାପଟା ଖେଳିବ । ଉ.ସା.୧୮.୯.

ଚିତା, ବି. (ଚି=ସଂଚୟ କରିବା-ତ-ଆ) ଶବଦାହସ୍ଥାନ, ଶବଦାହାର୍ଥ ସଂଚିତ କାଷ୍ଠରାଶି ବା ଚୁଲ୍ଲୀ; ଋଇ । (ଚିହ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ତିଳକ । ଯଥା—

କୁଆଁତରା ତହିଁ ମଧ୍ୟେ ବିରାଜିତା,
ଗ୍ରାଚୀ କରିଛି କି ରାମାନନ୍ଦୀ ଚିତା । ନ. କେ.

ସ୍ତ୍ରୀମାନେ କପାଳରେ ଲଗାଇବା ଅଭ୍ରାଦି ଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

ଗିରିଜା ନମିତେ ପୁଣି,
ଦେଲେ ଯେ ଚିତା କାଢ଼ିଣି । ଲ୍ଲ. ବ.

ଔଷଧି ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଚିତାପାରୁ; ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପିଠୋଉ ପ୍ରଭୃତିରେ ଲେଖିବା ରଙ୍ଗବଲ୍ଲୀ; ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଛୁଞ୍ଚି ଓ କଳାଦ୍ୱାରା ହସ୍ତାଦିରେ ଯେଉଁ ଚିହ୍ନ କୁଟାନ୍ତି ।

ଚିତାକାଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତିଳକ ଘେନିବା; ଠକିବା ।

ଚିତାକୁଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଛୁଞ୍ଚି ଓ କଳାଦ୍ୱାରା ହସ୍ତାଦିରେ ଚିହ୍ନ କରିବା ।

ଚିତାଦେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କାନ୍ଥ ପ୍ରଭୃତିରେ ପିଠୋଉଦ୍ୱାରା ଚିହ୍ନ ଲେଖିବା ।

ଚିତାପାର, ଚିତାପାରୁ, } ବି. (ଚିହ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧି ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ । (ବେଗୁନିଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ)

ଚିତାପେଡ଼ି, ଚିତାପେଡ଼ି, } ବି. (ଚିହ୍ନପେଟିକା ଶବ୍ଦଜ) ତିଳକପେଡ଼ି, ଚନ୍ଦନପେଡ଼ି । ଯଥା—

ସେମାନଙ୍କ ଦେହ ତ ଅଟଇ ବିଶାଳ,
ଚିତାପେଡ଼ି ନିନ୍ଦଇ ଗ୍ରୁଢର ଓସାର । କୃ. ଖ. ବ. ପ.

ଚିତାବାଘ, ବି. (ଚିତ୍ରବ୍ୟାଘ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ୟାଘ୍ରବିଶେଷ ।

ଚିତ୍ତ, ବି. (ଚି = ସଂଚୟ କରିବା-ତ୍ତ) ଶବଦାହାଗ୍ନି, ଚିତା; ସମୂହ; ରାଶି; ଇଷ୍ଟକାଦି ପୁଞ୍ଜି; ନିର୍ବିଷୟଜ୍ଞାନ । ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତାନ, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖ । ଯଥା—

ସୈରିନ୍ଧ୍ରୀ ସେ କାଳେ କରକୁ ଗ୍ରହିଦେଲେ,
ଚିତ୍ତ ହୋଇ କୀଚକ ମଣ୍ଡିଲ ଯାଇ ତଳେ । କୃ.ଖ.ବ.ପ.

ବି. ସର୍ପବିଶେଷ । ଯଥା—

ପାଣିହୁଳା ଧଣ୍ଡା ଚିତ୍ତ ଆଦି ସାପେ,
ରହିଲେ ପଟ ଧରି କର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ସମୀପେ । କୃ ଖ.କ.ପ

ଚିତ୍ତମାତ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତାନ ହୋଇ ନିପତିତ ।

ଚିତ୍ତମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମାଛମାନେ ମରିବା ପୂର୍ବରୁ ଚିତ୍ତ ହୋଇ ପାଣି ଉପରେ ଭାସିଉଠିବା; ଗାମୁଛା ବା ଲୁଗାରେ କଳା ବା ଧଳା ଦାଗ ପଡ଼ିବା; ମାଲମାନେ ଶୂନ୍ୟ ଲମ୍ଫ ଦେଇ ଚିତ୍ତ ହେବା ।

ଚିତ୍ତସାପ, ଚିଟିସାପ, } ବି. (ଚିତ୍ରସର୍ପ ଶବ୍ଦଜ) ସର୍ପବିଶେଷ; ଏହାର ଦେହ ଶ୍ୱେତ ଓ କୃଷ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣରେ ଚିହ୍ନିତପ୍ରାୟ ଦିଶୁଥାଏ ।

ଚିତ୍ତହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତାନ ବା ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖ ହେବା । ଯଥା—

ଚିତ୍ତହୋଇ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ଅବା ପାରୁଣେ । ମ. ଯା.

ଚିତୁ, ଚିତ୍ତ, ଚିତ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଖେଳର ବାଉଳି କଉଡ଼ି ଉତ୍ତାନ ହୋଇ ପଡ଼ିବା । ବିଂ. ଉତ୍ତାନପତିତ ।

ଚିତୁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ—ଏହି ତେଲୁଗୁ ଶବ୍ଦ, ମାତ୍ର ଗଞ୍ଜାମୀ ଓଡ଼ିଆରେ ଚଳେ) ରଦ୍ଦି । ଯେପରି—ଚିତୁ କାଗଜ ।

ଚିତ୍ତୁଆଇବା, ଚିତୋଇବା, ଚିତ୍ତୁଆଇବା, ଚିତ୍ତେଇବା, } କ୍ରି. (ଚିତ୍ ଧାତୁଜ) ମନେ ପକାଇବା । ଯଥା—

ଚିତ୍ତୁଆଇ କେ ଦଅନ୍ତା ଏହି ଚନ୍ଦ୍ରମା ଅହନ୍ତା,
ଚିତ୍ତେଇ ତ ନାହିଁ ସିନ୍ଧୁ ଅମ୍ଭ କର୍ମରୁ । ର. ପ.

ଚିତ୍ତୁଆଣ, ବି. (ଚନ୍ଦନ ଶବ୍ଦଜ) ଚନ୍ଦନ । ଯଥା—

ତନତନକର ପରିଧାନ ଖାଣ,
ଚିତୁଆଣକୁ ଏ କରଷା ଦୃଷ୍ଟି । ଲ. ବ.

ଚିତ୍ତୁଲୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଉଁଳଖେଳରେ ସବୁ ବାଉଁଳ ଚିତ୍ ହୋଇ ପଡିଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ତାନ ହୋଇ ପଡିଲେ ଚିତ୍ତୁଲୁ ।

ଚିତ୍ତ, ବି. (ଚିତ୍=ବୋଧ କରିବା-ତ) ମନ, ହୃଦୟ, ଅନ୍ତଃକରଣ । (ଦେଶଜ—ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଆଜ୍ଞା, ଅବଧାନ ।

ଚିତ୍ତାବେଗ, ବି. (ଚିତ୍ତ—ଆବେଗ) ମନୋବୃତ୍ତି ।

ଚିତ୍ର, ବି. (ଚିତ୍ର-ତ୍ରୈ=ତ୍ରାଣ କରିବା-ଅ) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ; ଆଲେଖ୍ୟ; ଛବି; ଚିତ୍ରଫଳକ । (ଆଲେଖ୍ୟାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟୟୋଶ୍ଚିତ୍ରଂ—ଅମର ।) ଆକାଶ; ତିଳକ; ନାନାବର୍ଣ୍ଣ । (ଚିତ୍ରଂ ଖେ ତିଳକେଽଦ୍ଭୁତେ !) ରଙ୍ଗଦେବା; ଯମ; ଏରଣ୍ଡବୃକ୍ଷ; ଅଶୋକବୃକ୍ଷ; ଚିତାପାରୁଗଛ । ବିଂ. ନାନାବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ; ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ; ନାନାବିଧ ।

ଚିତ୍ରକର, ଚିତ୍ରକାର, ଚିତ୍ରକୃତ୍, } ବି. (ଚିତ୍ର-କର, କାର, କୃତ୍) ଜାତିବିଶେଷ; ଯେ ଚିତ୍ର କରେ ।

ଚିତ୍ରକାଠି, ଚିତ୍ରଖାଡ଼ି, } ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ମିଶ୍ରଣ) ଚିତ୍ରଶଳାକା, ଯେଉଁ କାଠିରେ ଚିତ୍ର କରନ୍ତି ।

ଚିତ୍ରକାବ୍ୟ, ବି. (ଚିତ୍ର-କାବ୍ୟ) ପଦ୍ମବନ୍ଧ ପ୍ରଭୃତି ଘଟିତ କାବ୍ୟ, ଯେଉଁ କାବ୍ୟରେ କେବଳ ବନ୍ଧ କବିତାମାନ ଥାଏ । ଯେପରି, ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କର ବନ୍ଧୋଦୟ ।

ଚିତ୍ରକୂଟ, ବି. (ଚିତ୍ର—ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ଚିତ୍ରିତ-କୂଟ—ଶିଖର) ରାମଗିରି, ବର୍ତ୍ତମାନ ବୁନ୍ଦେଲଖଣ୍ଡରେ ଚିତ୍ରକୋଟ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପର୍ବତ ।

ଚିତ୍ରଗୁପ୍ତ, ବି. (ଚିତ୍ର=ଲେଖନ-ଗୁପ୍ତ=ଯେ ରକ୍ଷା କରେ) ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଯମରୁ ଏକ ଯମ, ଯମଙ୍କ ଲେଖକ ।

ଚିତ୍ରଣ, ବି. (ଚିତ୍ର୍=ଚିତ୍ରିତ କରିବା-ଅନ) ଚିତ୍ରକରଣ; ଲିଖନ ।

ଚିତ୍ରପଟ, ବି. (ଚିତ୍ର=ଛବି, ପଟ=ବସ୍ତ୍ର) ଆଲେଖ୍ୟପଟ, ଯେଉଁ ବସ୍ତ୍ରର ଉପରେ ଛବିମାନ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଚିତ୍ରପାଦା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚିତ୍ର=ବିଚିତ୍ରିତ, ଚିହ୍ନଯୁକ୍ତ ପାଦ) ସାରିକା ପକ୍ଷିଣୀ ।

ଚିତ୍ରପାଲୁ, ବି. (ଦେଶଜ—ତୈଲଙ୍ଗମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ମୁଖରେ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ପରି ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଅଛି) କାଠ ଚିକ୍କଣ କରିବା ଅସ୍ତ୍ର, ରନ୍ଦା ।

ଚିତ୍ରଫଳକ, ବି. (ଚିତ୍ର—ବିଚିତ୍ର-ଫଳକ) ଯାହା ଉପରେ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରିବାକୁ ହୁଏ ।

ଚିତ୍ରଭାନୁ, ବି. (ଚିତ୍ର=ବିଚିତ୍ର-ଭାନୁ=କିରଣ) ଅଗ୍ନି; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାରଦ୍ୱୟ; ଚିତାପାରୁଗଛ ।

ଚିତ୍ରରଥ, ବି. (ଚିତ୍ର=ଚିତ୍ରିତ-ରଥ) ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ; ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ଚିତ୍ରଲେଖା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ବାଣରାଜାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରିଙ୍କ କନ୍ୟା, ଉଷାଙ୍କର ସଖୀ; ଅପ୍ସରାବିଶେଷ; ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ ବା ବୃତ୍ତବିଶେଷ ।

ଚିତ୍ରଶାଳା, ଚିତ୍ରଶାଳିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚିତ୍ର=ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ବସ୍ତୁ-ଶାଳା = ଗୃହ **Museum**) ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରକୃତ ଇତିବୃତ୍ତ, ପଦାର୍ଥମୀମାଂସା ଓ ସାହିତ୍ୟ-ବିଦ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଏବଂ ଶିଳ୍ପସାଧିତ କୌତୂହଳଜନକ ବସ୍ତୁ ସକଳ ସ୍ଥାପିତ ରହେ; ଚିତ୍ରକରଗୃହ ।

ଚିତ୍ରଶିଖଣ୍ଡିଜ, ବି. (ଚିତ୍ରଶିଖଣ୍ଡୀ=ସପ୍ତର୍ଷି ମଧ୍ୟରେ ଏକ, ଅଙ୍ଗିରା-ଜନ୍-ଅ) ବୃହସ୍ପତି ।

ଚିତ୍ରଶିଖଣ୍ଡୀ, ବି. (ଚିତ୍ରଶିଖଣ୍ଡିନ୍ ଚିତ୍ର= ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ-ଶିଖଣ୍ଡ-ଚୂଡ଼ା-ଇନ୍—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ସପ୍ତର୍ଷି । (ମରୀଚି ରଙ୍ଗିର ଅତ୍ରିଃ ପୁଲସ୍ତ୍ୟଃ ପୁଲହଃ କ୍ରତୁଃ ବଶିଷ୍ଠଶ୍ଚେତି ସପ୍ତୈତେ ଜ୍ଞେୟାଶ୍ଚିତ୍ରଶିଖଣ୍ଡିନଃ ।)

ଚିତ୍ରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚିତ୍ର-ଆ) ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ; ଅପ୍ସରାବିଶେଷ; ଚିତିସାପ; ମାୟା; ଛନ୍ଦ ବା ବୃତ୍ତବିଶେଷ ।

ଚିତ୍ରିତ, ବିଂ. (ଚିତ୍ର୍ =ଚିତ୍ରିତ କରିବା-ତ) ଚିତ୍ରାର୍ପିତ, ନାନାବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଚିହ୍ନଯୁକ୍ତ ।

ଚିତ୍ରୋତ୍ପଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ମହାନଦୀ, ଉତ୍କଳର ଗଙ୍ଗା, ଉତ୍କଳରାଜଧାନୀର ମେଖଳା-ସ୍ୱରୂପିଣୀ ।

ଚିଦାଭାସ, ବି. (ଚିତ୍=ଜ୍ଞାନ, ଆଭାସ=ଦୀପ୍ତି) ଜ୍ଞାନର ଆଭାସ, ଜ୍ଞାନର ପ୍ରକାଶ; ଜ୍ଞାନ; ଜୀବାତ୍ମା ।

ଚିନ, ବି. (ଚୀନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଚୀନ, ଚୀନଦେଶ ।

ଚିନମାଟି, } ବି. (ଦେଶଜ) ବାସନ ଇତ୍ୟାଦି
ଚୀନମାଟି, } ତିଆରି କରିବା ନିମନ୍ତେ ଏକ-ପ୍ରକାର ଧଳାମାଟି ।

ଚିନା, } ବି. (ଚୀନ ଶବ୍ଦଜ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ ।
ଚିହ୍ନା, } (ଚିହ୍ନକ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଞ୍ଜ କାଇଁଚର ତୁଳ ବା ପରିମାଣ । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ରକନକ ମଣ୍ଡି ଶ୍ରମକୁ ପାଇ,
ଚିନାଏ ସୁଧା ଦେବେ କାହାନ୍ତି ପାଇ । ର. ପ.

ଯବକଞ୍ଜରପରିମାଣ । ଯଥା—

ଗୁରୁମାରୁତରୁ ତରୁ- ତଳ ଶୀତଳ ହେତୁରୁ
ଚିନାଏ ତ ଖେଦ ନାହିଁ ମୋର । କ. ଚ. ଚ.

ଚିହ୍ନିବା, ପରିଚୟ କରିବା । ବିଂ. ପରିଚିତ । ଯେପରି—ଚିହ୍ନା ଲୋକ । ଚୀନଦେଶଜାତ; ଚୀନଦେଶବାସୀ ।

ଚିନାମାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ମେଣ୍ଢା ଓ ଛାଗଳର କୋଷ ।

ଚିନାମାଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚୀନ-ମାଳା ଶବ୍ଦଜ) କଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ସବୁ ବୃଥା ହେଲ ଦଶହରା ଗଲ
ନ ପାଇଲି ଚିନାମାଳୀ । କ. ମ.

ଧାନ୍ୟବିଶେଷ ।

ଚିନି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ମିଠା; ଏକପ୍ରକାର ନବାତ । ଯଥା—

ଅଧାମଗୋଟିକା ସର ସାକର ଲବଣୀ,
ପଇଡ଼ପାଣି ଖଜା ଖଜୁରି ଖଣ୍ଡଚିନି । ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ଚିନିଚମ୍ପା, ବି. ଏକପ୍ରକାର ପୁଷ୍ପ ।

ଚିନିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପରିଚିତ
ଚିହ୍ନିବା, } କରିବା ।

ଚିନିବାସନ, ବି. (ଚିନି-ବାସନ) ଚିନିମାଟିରେ ତିଆରି ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଚିନିସିନ୍ଦୁର, } ବି. (ଚୀନସିନ୍ଦୂର ଶବ୍ଦଜ)
ଚିନିସୁନ୍ଦୁରି, } ଏକପ୍ରକାର ସିନ୍ଦୂର ।

ଚିନ୍ତନ, } ବି.(ଚିନ୍ତ୍ =ଭାବନା କରିବା-ଅନ-
ଚିନ୍ତନା, } ଆ,ଚିନ୍ତ୍-ଅ-ଆ)ଧ୍ୟାନ, ଉପାସନା;
ଚିନ୍ତା, } ଭାବନା; ଉଦ୍‌ବେଗ; ସ୍ମରଣ; ଶଙ୍କା ବା ଭୟ; ଆଲୋଚନା, କୌଣସି ବିଷୟ ସ୍ଥିର ବା ସ୍ମରଣ କରିବାପାଇଁ ମନରେ ଆନ୍ଦୋଳନ । (ଅକ ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ଚିନ୍ତକ ଏବଂ ତ ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ଚିନ୍ତିତ ହୁଏ ।)

ଚିନ୍ତାମଣି, ବି.(ଚିନ୍ତା-ମଣି) ବାଞ୍ଛିତ ଫଳଦାୟକ ରତ୍ନବିଶେଷ; ସ୍ପର୍ଶମଣି; ବ୍ରହ୍ମା; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଚିପ, ବି. (ଦେଶଜ) କୁରାଢ଼ି ପ୍ରଭୃତିର ବେଣ୍ଟ ଆଣ୍ଟରେ ରହିବାପାଇଁ ସଂଲଗ୍ନ ରଖିବା କ୍ଷୁଦ୍ର କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ; ମୁଦ୍‌କାର ଆନୁଷଙ୍ଗିକ କ୍ଷୁଦ୍ର ବଳୟ ।

ଚିପା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚିପିବା । ଯଥା—

ସେ ଅଙ୍ଗୁଳି ଚିପା ହୋଇଲ ଅତଡ଼ିଆ,
ଭୀମ ସର୍ପ ମଣ୍ଡଳଗଲେ ନୋହୁ ଠିଆ । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

(ଗଞ୍ଜାଡିରେ) ଗ୍ରୋଟ କଂସା । ବିଂ. କୃପଣ । ଯଥା—ସେ ବଡ଼ ଚିପା ଲୋକ । ଯାହାକୁ ଚୁପ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ, ସଂକୋଚିତ ।

ଚିପିଟ, ଚିପିଟକ, } ବି. (ଚି-ପିଟ୍=ଚେପଟା
ଚିପୁଟ, ଚିବିଟ, } କରିବା ଅ-ନିପାତନେ) ଚୁଡ଼ା । ବିଂ. ଚେପ୍‌ଟା; ବିସ୍ତୃତ; ବିସ୍ତୃତ-ନାସିକ ।

ଚିପିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚୁପ ଦେଇ ସଂକୋଚନ କରିବା ।

ଚପୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ର କାଷ୍ଠବିଶେଷ ।

ଚପୁଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତଦ୍ୱାରା ସଂପୀଡ଼ିତ
ଚୁପୁଡ଼ା, } କରି ରସ ନିର୍ଗତ କରିବା । ବିଂ. ଯାହାକୁ ଚପୁଡ଼ିଥାନ୍ତି ।

ଚପୁଡ଼ିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସଂପୀଡ଼ନରେ
ଚୁପୁଡ଼ିବା, } ରସ ନିର୍ଗତ କରିବା । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ରରୁ ଚପୁଡ଼ି ସୁଧାଝର,
ଚିର ତୃଷିତର ମୁଖେ ଭର । କ. ଚ. ଚ.

ଚପୁଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖୋଲ ଜୋତା; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ପାଦର ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଳିର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ ।

ଚମୁଟା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଇ ନଖଦ୍ୱାରା
ଚୁମୁଟା, } ଆଘାତ ବା କ୍ଷତ କରିବା; ସୁନାରିମାନଙ୍କର ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଚମୁଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୁଇ ନଖରେ ଆଘାତ ବା କ୍ଷତ କରିବା ।

ଚିମିନି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଲଣ୍ଠନର ଆଲୋକଦାୟୀ କାଚନାଳିକା ।

ଚମୁଣି, ଚମୁଣିଆ, } ବି. (ଚର୍ମଚଟିକା ଶବ୍ଦଜ)
ଚେମିଣୀ, } ବାଦୁଡ଼ୀ ପକ୍ଷୀ । ଯଥା—

ଚମୁଣି ଚଷାପୁଅ ମହୁଲ ନାମେ ପକ୍ଷୀ । ଜ.ପୃ.ଚ.ତ

ତତର ଚମୁଣିଆ ଡ଼ାକନ୍ତି କଣି କଣି । ନୃ.ପୂ.ପ.ତ.

ଚମୁଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ବୋଝ ବହିବା ସମୟରେ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଦେବା ମଣ୍ଡଳାକୃତି କନାବିଣ୍ଡା ।

ଚିର, କ୍ରି. ବିଂ. (ଚି=ଚୟନ କରିବା-ର) ବହୁକାଳ ଯାଏ, ଅନାଦି କାଳରୁ । ବିଂ. ବହୁକାଳସ୍ଥାୟୀ । ବି. ଦୀର୍ଘକାଳ (ଚୀର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତିର ସ୍ତନାଗ୍ର । ଯଥା—

ଦୁହାଁଳ ଦୁଇ ଯଦୁକୁ ଗୋପାଳେ ଦୁହନ୍ତି,
ପ୍ରଥମରୁ ଚିରେ ଚିରେ ଭୂମିରେ ପକାନ୍ତି । ସା.ଭ୍ର.ଆ.

ଚିରକାରୀ, } ବିଂ. (ଚିରଂ-କୃ=କରିବା-
ଚିରକାରୀ, } ଇନ୍-ଚିର-କ୍ରିୟା) ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ,
ଚିରକ୍ରିୟ, } ବିଳମ୍ବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରକ, ଯେ ସତ୍ୱର କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିପାରେ ନାହିଁ ।

ଚିରକୁଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଛିଣ୍ଡା କାଗଜ ।

ଚିରକୁଟି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଳେଙ୍କଡ଼ା ଲୁଗା ।
ଚିରିକୁଟି, } ଯଥା—

ଚିରକୁଟି ବିପ୍ରେକ କଟିରେ ଅଛି ପିନ୍ଧି । ସା.ଭ୍ର.ଆ.

କଟିରେ କାଛେଟି ତାଙ୍କ କଣ୍ଠେ ଚିରିକୁଟି । ସା.ଭ୍ର.ସ.

ଚିରଗୁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚୀରକୁଣୀ ଶବ୍ଦଜ)
ଚିରୁଗୁଣୀ, } ଅନ୍ଧକାର ରାତିରେ ନିର୍ଜନ
ଚିରକୁଣୀ, } ସ୍ଥାନରେ ଯେଉଁ ଅସ୍ଥିର ଆଲୋକ ଦେଖାଯାଏ । ରାକ୍ଷସୀ; ଡ଼ାଆଁଣୀ ।

ଚିରଚିର, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୟରେ ଚିତ୍କାର କରିବା ।

ଚିରଚିରାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭୟରେ
ଚିରଚିରେଇବା, } କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ଚିତ୍କାର କରିବା ।

ଚିରଜୀବୀ, } ବି. (ଚିର-ଜୀବ୍=ପ୍ରାଣ ଧାରଣ
ଚିରଞ୍ଜୀବୀ, } କରିବା-ଇନ୍) ବିଷ୍ଣୁ; କାକ;
ଚିରଞ୍ଜୀବିନ୍, } ମାର୍କଣ୍ଡେୟ; ଶାଲ୍ମଳୀ ବୃକ୍ଷ; ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା; ବଳି; ବ୍ୟାସ; ହନୁମାନ; ବିଭୀଷଣ; କୃପ; ପରଶୁରାମ । ବିଂ. ବହୁକାଳସ୍ଥାୟୀ; ଅମର ।

ଚିରଟୀ, ଚିରଣ୍ଟୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚିରଂ-ଅଟ୍,
ଚିରିଟୀ, ଚିରିଣ୍ଟୀ, } ଇଟ୍=ଗମନ କରିବା-ଅ-ଈ, ନିପାତନ) ବିବାହିତା ହେଉ କିମ୍ବା ଅବିବାହିତା ହେଉ ପିତୃକୁଳ ସ୍ନେହ ହେତୁ ଯେ ପିତୃକୁଳରେ ଚିରକାଳ ରହେ, ପିତୃଗୃହସ୍ଥିତା କନ୍ୟା; ଦୀର୍ଘାୟୁବୟସ୍କା କନ୍ୟା । (ସୁବାସିନ୍ୟାଂ ଚିରଣ୍ଟୀ ସ୍ୟାତ୍ ଦ୍ୱିତୀୟେ ବୟସି ସ୍ତ୍ରିୟାଂ—ରୁଦ୍ର ।)

ଚିରନ୍ତ, } ବିଂ. (ଚିର-ନ୍ତ, ତନ-ସ୍ୱାର୍ଥେ)
ଚିରନ୍ତନ, } ଚିରକାଳୀନ; ପୁରାତନ; ଯାହା ବହୁକାଳରୁ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ।

ଚିରଂ, ଚିରରାତ୍ରାୟ, } ଅଂ. ସଂ. ବହୁକାଳ;
ଚିରସ୍ୟ, ଚିରାତ୍, } ବାରମ୍ବାର ।
ଚିରାୟ, ଚିରେଣ, }
ଚିରେ, }

ଚିରା, ବିଂ. (ଚୀର ଶବ୍ଦଜ) ଛିଣ୍ଡା, ଲେଙ୍କଡ଼ା ।
ଯଥା—
ଚିରା ପଣନ୍ତ କରେ ଧରି,
ହରିଙ୍କି ବଞ୍ଚିଲେ ସୁନ୍ଦରୀ । ଦା. ର.
କ୍ଷତବିକ୍ଷତ । ଯଥା—
ସହସ୍ରେ କାଣ୍ଡ ବିନ୍ଧି ସାତ୍ୟକି ମହାବୀର,
କଲେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମାଙ୍କ ଦେହଟିକି ଚିରା । କୃ.ଭ.ଦ୍ରୋ.ପ.
ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା କଟାଯିବା । ବି. (ଦେଶଜ) ଡିଆଁ । ଯଥା—
ଶୁଣି ବଇନତେୟ ଆଉ ଚିରାଏ ମାରି,
ବସିଲା ମୁରି ଆଗେ ବେନି ଖଗକୁ ଡେରି । ନୃ.ସ୍ତ.ଷ.ଚ.
ଚିରିବା; ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା କାଟିବା ।

ଚିରାଇତା, ଚିରାୟିତା, ଚିରେତା, ଚିରେଇତା, } ବି. (କିରାତତିକ୍ତ ବା ଚିରତିକ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଭୂନିମ୍ବ ।

ଚିରାମରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଜୀର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—
ଚିରାମରା ଶୃଙ୍ଗବେଣୁ ବାଦ୍ୟ ନାଦ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ
ଶେଷ ହୁଏ ଦିନ ଦିନେ ଦିନେ ଗୋ । କ.ଚ.ଚ.

ଚିରାମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଡେଇଁବା; ଲମ୍ଫ ମାରିବା । (ଚିରା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଚିରାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ପତାକା । ଯଥା—
ବିଷ୍ଣୁଦ୍‌ଗଙ୍ଗା ବୀଚି ରୁଚକ ଧରିବା ପାଇଁ ଚିରାଳ ଚଳସି ।
ବୈ. ବି.

ଚିରଣି, ଚିରଣୀ, ଚିରୁଣି, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପାନିଆଁ, କଙ୍କତିକା ।

ଚିରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଫାଡ଼ିବା; କାଟିବା; ଦ୍ୱିଫାଳ କରିବା; କ୍ଷତବିକ୍ଷତ କରିବା । ଯଥା—
ଶ୍ୱାସ ପ୍ରଖରେ ବନ୍ଦେ ଦୁଃଖରେ ଧରି ନଖରେ ଚିରେ ।
ଲ. ବ.

ଚିର୍ଭଟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. କାକୁଡ଼ୀ; ଫୁଟିକାକୁଡ଼ୀ ।

ଚିଲ, ବି. (ଚିଲ୍ଲ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପକ୍ଷୀ ।

ଚିଲମ, ଚିଲିମି, } ବି. (ଯାବନିକ) ଗଞ୍ଜେଇ ଗୁଡ଼ାଖୁ ଇତ୍ୟାଦି ସେବନ କରିବାର ଅଗ୍ନିପାତ୍ର ।

ଚିଲମିଲିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚିର-ମିଲ୍=ଚକ୍‌ଚକ୍ କରିବା-ଇକ-ଆ, ର=ଳ) ଖଦ୍ୟୋତ; ବିଦ୍ୟୁତ୍; କଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ ।

ଚିଲରା, ବି. (ଦେଶଜ-ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଟଙ୍କା ଦେଇ ଦିଅଣି ପଇସା ପ୍ରଭୃତି ଆଣିବା । ବିଂ. ସାମାନ୍ୟ ବା ସାଧାରଣ; ତୁଚ୍ଛ ।

ଚିଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିମାନଙ୍କର ଝାମ୍ପ; ମାଟିଆରଙ୍ଗ ।

ଚିଲାଇବା, ଚିଲେଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଚରେ ରଡ଼ିବା । ଯଥା—
ଆଚ୍ଛା ଏକ କଥା ଅଛି କରି ବୁଦ୍ଧି ଯାଇ,
ପଣ୍ଡ ଶୋଇବା ଠାବରେ କାନ୍ଦ ତୁ ଚିଲାଇ । ବେ.ପ.

ଚିଲାଖିଆ, ଚିଲଆଖିଆ, } ବିଂ. (ଚିଲ୍ଲାକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଲିନ୍ନ-ନେତ୍ର; ଯାହାର ଆଖି ଚିଲର ଆଖି ପରି ।

ଚିଲାମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିମାନଙ୍କର ଝାମ୍ପମାରିବା । ଯଥା—
ଚିଲମଧ୍ୟେ ଚିଲା ମାରନ୍ତି ଗାଙ୍ଗୋଇ । ଚିଲିକା ।

ଚିଲିମିଲିପୋକ, ବି. (ଚିଲମିଲିକା ଶବ୍ଦଜ) ଖଦ୍ୟୋତ ।

ଚିଲିମିଲିମାଳି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚିଲମିଲିକା ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ତ୍ରୀକଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ ।

ଚିଲ୍ଲୀ, ଚିଲି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚିଲ୍ଲିକା ଶବ୍ଦଜ) ଭ୍ରୂ, ଭ୍ରୂଲତା । ଯଥା—
ରଖି କମାଣ ସେ କରେ କମ୍ପାଇଲେ
ନଚାଇବୁ ତୁ ଏକା ତୋ ଚିଲ୍ଲୀ । ବ.ରା.

ଚିଲ୍ଲ, ବି. (ଚିଲ୍ଲ=ବିଳାସ କରିବା-ଅ) ଚିଲପକ୍ଷୀ । ବିଂ. କ୍ଲିନ୍ନାକ୍ଷ ।

ଚିଲ୍ଲିକା, ଚିଲ୍ଲୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଭ୍ରୂ, ଭ୍ରୂଲତା । ଯଥା—
ଚିଲ୍ଲୀ ବଲ୍ଲୀ ବିହାରରେ ମିଳିତ ଯେ । ଉଦ୍ଧବଦୂତ ।

ଚିବ, ଚିବୁ, ଚିବୁକ, } ବି. (ଚିବ୍=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଇ, ଉ, କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଥୋଡ଼ି ।

ଚିହୁଁକା, ଚିହୁଙ୍କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚମକ ।

ଚହ୍ନିଁକାଇବା, } କ୍ରି. ଭୟ ଦେଖାଇ
ଚହ୍ନକାଇବା, } ଚମକାଇବା । ଯଥା—
ଚହ୍ନି କ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସଙ୍ଗେ, ଭ୍ରମରଚକୁର ମୋତେ
ଚହ୍ନିଁକାଇ ପଗୃଇଲୁ କହ ଗୋ । କ. ଚ. ଚ.

ଚହ୍ନିଁକବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚମକବା ।
ଚହ୍ନକିବା, }

ଚହ୍ନିଁକପଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚମକବା ।

ଚହ୍ନ, ବି. (ଚିହ୍ନ—ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା-ଅ) କଳଙ୍କ; ଦାଗ; ଲକ୍ଷଣ; ସଙ୍କେତ; ପତାକା । (ବିଶେଷଣାର୍ଥକ ହେଲେ ତ ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ଚହ୍ନିତ ହୁଏ ।)

ଚହ୍ନଟ, } ବି. (ଚହ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ପରିଚୟ । ବିଂ.
ଚହ୍ନୋଟ, } ଯେ ପରିଚୟ କରାଇ ଦିଏ, ପରିଚୟକ ।

ଚହ୍ନାରି, ଚହ୍ନିରି, } ବିଂ. (ଚହ୍ନ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ)
ଚିନାରି, ଚହ୍ନାରି, } ଯେ ଚହ୍ନି ପାରଇ । ଯଥା—
ଜାଣିଲ ପରି ମୁଁ ସେହୁ ଚିନାରି,
ଚହ୍ନନ୍ତି କେ କାଚ କେଉଁଟା ହୀରି । ଉ. ସା.
ପ୍ରେମବିପଣୀରେ ଚହ୍ନିରି ଗ୍ରାହକ
ତାର ସିନା ପ୍ରେମିଜନ । ଉର୍ବଶୀ ।

ଚହ୍ନା, ବି. (ଦେଶଜ ବା ଚହ୍ନ୍ ଧାତୁଜ) ପରିଚୟ । ଯଥା —
ନରଦାସେ ଯଥା ନରଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି ଚହ୍ନା । ଦ. ବ.
(ଚହ୍ନକ ଶବ୍ଦଜ) ଘର କାଇଁଚର ଓଜନ ।
ବିଂ. ପରିଚିତ; ଯେ ଚହ୍ନି ପାରେ । ଯଥା—
ବ୍ରହ୍ମଚହ୍ନା ଲୋକକୁ ବୋଲନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନୀ । ନୃ.ପୁ.ତୃ.ଡ.

ଚହ୍ନାକ, ବି. (ଚହ୍ନକ ଶବ୍ଦଜ) ଏକଚାନା । ବିଂ. ଚହ୍ନିପାରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଚହ୍ନାଚହ୍ନି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ପରିଚୟ । ଯଥା—
ସାନ୍ଦ୍ର ତମସରେ ଚହ୍ନାଚହ୍ନି ନୋହି
ପୁରୁଷ ବନିତା ଜହି । ର. ପ.

ଚହ୍ନାଳି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚହ୍ନିପାରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଚହ୍ନିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭଲ ମନ୍ଦ ବିବେଚନା କରିବା । ଯଥା—
ମୂଲ୍ୟ ଚହ୍ନି ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ କେବଳ ଜାଣନ୍ତି ବୀରେ ।
ଉଷା.

ଚୀନ, ବି. (ଚୀ—ଚୟନ କରିବା-ନ, ଇ—ଈ) ମୃଗବିଶେଷ; ଦେଶବିଶେଷ; ଧାନ୍ୟବିଶେଷ; ଚୀନଦେଶୀୟ ଲୋକ; ତଦ୍ଦେଶୀୟ ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । (ଚୀନାଂଶୁକମିବ କେତୋଃ— ଶ. ନା.) ପତାକା ।

ଚୀନା, ବି. (ଚୀନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଶସ୍ୟବିଶେଷ ।

ଚୀନାଂଶୁକ, ବି. (ଚୀନ-ଅଂଶୁକ) ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ବଡ଼ ସରୁ ଲୁଗା । (ଚୀନାଂଶୁକମିବ ପୀନସ୍ତନଜଘନାୟାଃ କୁଳୀନାୟାଃ ।)

ଚୀର, ବି. (କୃ=ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅ, କ—ଚ) ଟାଣ ଚୀର; ଛିନ୍ନବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ; ଗଛର ଛାଲି; ରେଖା ଓ ଲେଖାବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ.ଈ-ଚୀରୀ) ଝିଲ୍ଲୀ, ଝିଲ୍ଲିକା (ପୋକ) । (ଚୀରୀ ଝିଲ୍ଲ୍ୟାଂ ନପୁଂସକଂ । ଗୋସ୍ତନେ ବସ୍ତ୍ରଭେଦେ ଚ ରେଖାଲେଖନଭେଦୟୋଃ—ମେଦିନୀ ।)

ଚୀର୍ଣ୍ଣ, ବି. (ଚର୍=ବିଭାଗ କରିବା, ଖଣ୍ଡନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ନ) କୃତ; ସଞ୍ଚିତ; ଅନୁଶୀଳିତ;ବିଭକ୍ତ;ଖଣ୍ଡିତ;ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ;ସମ୍ପାଦିତ ।

ଚୀବର,ବି.(ଚୀ—ଚୟନ କରିବା-ବର)ଯୋଗୀ ବା ସନ୍ନ୍ୟାସିମାନେ ଯେଉଁ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଓ ଛିନ୍ନବସ୍ତ୍ର ଧାରଣ କରନ୍ତି, ଚୀର; କୌପୀନ ।

ଚୁଁ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-
ଚୁଁକାର, } ବିଶେଷ । ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ତଃପୁରସ୍ଥା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସାଙ୍କେତିକ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—
ଗୁରୁ ଢଗରେ ଦେଖି ସଖୀ ସଲଜ୍ଜ,
ଚୁଁକାରେ ତାକୁ ଧରି ଅଧରଗୋଳ । ର. ପ.

ଚୁଆଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ନୂତନ କୁଳବଧୂମାନଙ୍କର ଚୁଁ ଚୁଁ ଶବ୍ଦ ।

ଚୁଆଁ ଚୁଇଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁରୁଜନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ କୁଳବଧୂଦ୍ୱୟର ସାଙ୍କେତିକ ଚୁଁ-ଶବ୍ଦରେ କଥୋପକଥନ ।

ଚୁଆଁଚୁହ୍ନିଁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ
ଚୁହ୍ନାଁଚୁହ୍ନିଁ, } ଶୁହ୍ନିଁବା । ଯଥା—
ମାନଗୋବିନ୍ଦର ଏସନ ବଚନ ଶୁଣି,
ମୁହିଁ ଚୁଆଁ ଚୁହ୍ନି ହେଲେ ବିବେକ ନୃମଣି । ସା.ଭ୍ର.ଆ.

ଚୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ସୁଗନ୍ଧ ତୈଳବିଶେଷ । (ଚୁଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ନଦୀବାଲିରେ ଖୋଳିବା କୁଅଁ; କ୍ଷୁଦ୍ର ତଡ଼ାଗ ।

ଚୁଆଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବକଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବସ୍ତୁରୁ ଅର୍କ ବାହାର କରିବା ।

ଚୁଆଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଙ୍ଗଲିଜାତିବିଶେଷ ।

ଚୁଉଁଚୁଉଁ, ବି. (ଦେଶଜ) କୁଳବଧୂମାନେ ଶ୍ୱଶ୍ରୂ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ କଥା ନ କହି ଏହି ଶବ୍ଦରେ ଡାକନ୍ତି ଓ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଯଥା—
ଚୁଉଁ ଚୁଉଁ କରି ଡାକିବୁ ମୋତେ,
ହାତଠାରି ଶିଖି ଠାରିବୁ ଯେତେ । ଭ. ସା.

ଚୁକ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ପରିଶୋଧ ।

ଚୁକ୍‌ଚୁକ୍, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଗ୍‌ଧାଦି ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ପାନ କରିବାର ଶବ୍ଦ; ବାଳକର ସ୍ତନ୍ୟପାନ ଶବ୍ଦ ।

ଚୁକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତନ୍ୟପାନ କରିବା; ଭ୍ରମରେ ପଡ଼ିବା ।

ଚୁକ୍ତି, ବି. (ଯାବନିକ) ସମାଧା, ନିଷ୍ପତ୍ତି; ଅଙ୍ଗୀକାର ।

ଚୁକ୍ତିପତ୍ର, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗୀକାରପତ୍ର । (**Agreement, Deed of contracts.**)

ଚୁକ୍ତିଭଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗୀକାରଲଙ୍ଘନ, ନିୟମଲଙ୍ଘନ ।

ଚୁକ୍ର, ଚୁକ୍ରକ, ବି. (ଚୁକ୍ = ତୃପ୍ତହେବା-ର,କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ପାଳଙ୍ଗ ଶାକବିଶେଷ; ଅମ୍ଳବେତସ ଶାକ, କାଞ୍ଜିକବିଶେଷ । (ଚୁକ୍ରସ୍ତ୍ୱମ୍ଳେଽମ୍ଳ-ବେତସେ—ହୈମ ।)

ଚୁଗୁଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଖଚ ।

ଚୁଗୁଲିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଖଚୁଆ ।

ଚୁଗୁଲିଖୋର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଖଚୁଆ, ଯେ ଖଚ କହେ, ଯେ ଖଚ ଶୁଣେ ।

ଚୁଙ୍ଗଚୁଙ୍ଗିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ଥିର,
ଚୁଙ୍ଗୁଚୁଙ୍ଗିଆ, } ଚପଳ ।

ଚୁଙ୍ଗ, ଚୁଙ୍ଗୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ନଳୀ,
ଚୁଙ୍ଗା, } ନଳା, ଖୋଳ, ବାଉଁଶନଳ ।

ଚୁଙ୍ଗି, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ) ଉବି ।

ଚୁଙ୍ଗିଭଡ଼ାକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଡ଼ାଖୁ ଖାଇ-ବାର ଯନ୍ତ୍ର, ହୁକା ।

ଚୁଚ, ଚୁଁଚ, } ବି. (ଚୁଚୁକ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ତ୍ରୀ-
ଚୁଞ୍ଚି, } ସ୍ତନାଗ୍ରଭାଗ, ଯୁବତୀସ୍ତନ ।

ଚୁଚୁକ, } ବି. (ଚୁ ଚୁ = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-କୈ
ଚୂଚୁକ, } = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) କୁଚାଗ୍ର, ସ୍ତନର ଶିଖରଭାଗ ।

ଚୁଚୁ, ଚୁଚୁକାଳି, ବି. (ଦେଶଜ) କୁକୁର ବିରାଡ଼ି ଆଦିକୁ ଚୁ ଚୁ କରି ଡାକିବା ଶବ୍ଦ ।

ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରା, } ବି. (ଛୁଚ୍ଛୁନ୍ଦରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଗନ୍ଧ-
ଚୁଚୁନ୍ଦୁରା, } ମୂଷିକ । ଯଥା—
ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରାକୁ ନାଗ ଧରିଲା ଦୁର୍ଯୋଗ
ବିଧାତା ସମ୍ପାଦିଥିଲା କାହିଁ । ବି. ଚି. ମ.

ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରୀ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବାଣବିଶେଷ,
ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରା, } ଚର୍ମନଳାରେ ବାରୁଦ ଦେଇ
ଚୁଚୁନ୍ଦୁରୀ, } ଏହା ତିଆରି କରନ୍ତି; ରୋଗ-ବିଶେଷ ।

ଚୁଞ୍ଚୁ, ବିଂ. ସ. କୌଣସି ଶବ୍ଦର ପରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଲେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ, ଖ୍ୟାତ, ନିପୁଣ । ଯେପରି, ବିଦ୍ୟାଚୁଞ୍ଚୁ, ଅକ୍ଷରଚୁଞ୍ଚୁ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଚୁଟି,ଚୁଟୀ,ବି.(ଚୂଡ଼ା ଶବ୍ଦଜ) ବାଳ । ଯଥା—
ରୋଗବ୍ୟାଜେ କାଲ ଥରେ ଥରେ ଚୁଟୀ,
ଝିଙ୍କିଦେଲେ ଏହି ଦର୍ପ ଯାଏ ତୁଟି । ଦ. ବା. ଶିକ୍ଷା ।

ଚୁଟିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହାର ଅତି ଅଳ୍ପ ଶିଖା ଥାଏ ।

ଚୁଟିଆମୂଷା, ବି. (ଚୂଡ଼ା-ମୂଷିକ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୂଷିକବିଶେଷ । ଯଥା—
ପୋଷାକ ଚୁଟିଆମୂଷାର ଅନ୍ଧାର । ଦ. ବା.

ଚୂଡ଼ା, ବି. (ଚିପିଟ ଶବ୍ଦଜ) ଧାନ୍ୟରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ଚୂଡ଼ାଦହି, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ରାହ୍ମଣଭୋଜନ; ଚୂଡ଼ା ଓ ଦହିର ଚକଟା ।

ଚୂଡ଼ାଦହିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚୂଡ଼ା ଓ ଦହିର ପ୍ରିୟ ।

ଚୂଡ଼ି, ଚୂଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀ ହସ୍ତାଭରଣବିଶେଷ; କମିଜର ହସ୍ତପ୍ରାନ୍ତର ପଟି ।

ଚୂଡ଼ିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଚୂଡ଼ିତିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲିଆର ଜାତି ।

ଚୂନ, ବି. (ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପ୍ରସ୍ତର ଶମ୍ବୁକ ପ୍ରଭୃତିର ଭସ୍ମ । (ଚୂନ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଚୂନକୋଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର କୋଳି ଫଳ । (ରାଜଜାମୁ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଚୂନଗବ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର କାଲଗଛ ବା ଏରଣ୍ଡ ଗଛ ଓ ଫଳ ।

ଚୂନଚୂନ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର; ଛିକଛିକ ।

ଚୂନିବା, କ୍ରି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) କାଠରେ କଣ୍ଟୁ ଗଢ଼ିବା ।

ଚୂପ୍, ଚୂପୁ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ମୌନ, ନୀରବ ।

ଚୂପୁଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଦର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ ।

ଚୂମ୍ଖାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚୁମ୍ବନ କରିବା ।

ଚୂମା, ଚୂମ୍ବା, ବି. (ଚୁମ୍ବନ ଶବ୍ଦଜ) ଚୁମ୍ବନ ।

ଚୂମିବା, ଚୂମ୍ବିବା, କ୍ରି. (ଚୁମ୍ବ ଧାତୁଜ) ଚୁମ୍ବନ କରିବା, ଚୁମ୍ବନ ଦେବା ।

ଚୂମ୍ବ, ଚୂମ୍ବନ, ବି. (ଚୁମ୍ବ୍-ଅ, ଅନ) ମୁଖରେ ମୁଖସ୍ପର୍ଶ, ଚୂମା । ଯଥା—

କାହାକୁ ଚୁମ୍ବ ଦେଇ ବୋଲନ୍ତି
ପ୍ରାପ୍ତେ କରନ୍ତୁ ଭୋଗ । ର. କ.

ଚୁମ୍ବକ, ବି. (ଚୁମ୍ବ୍-ଅକ) ଲୌହାକର୍ଷକ ମଣି; ଚୁମ୍ବକପଥର; ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣ । ବିଂ. ଧୂର୍ତ୍ତ, ଲମ୍ପଟ; ସଂଗ୍ରହକର୍ତ୍ତା; ଏକଦେଶାଭିଜ୍ଞ; ଚୁମ୍ବନକାରୀ ।

ଚୂରଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୁଷ୍କତାମ୍ରକୂଟନିର୍ମିତ ନାଳ; ଧୂଆଁ ପାନନିମିତ୍ତ ଶଳାକା, ପିକା । ଯଥା—

ଏବେ ତାହା ସ୍ଥାନେ ଦ୍ରବ୍ୟ ଚୁରଟ,
ବସିଛି ବିସ୍ତାରି ଧୂପ ଉତ୍କଟ । ଉ. ସା. ୩. ୫.

ଚୂରମା, ବି. (ଦେଶଜ) ଖାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ଚୂରମାର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଧ୍ୱସ୍ତ; ବିନଷ୍ଟ ।

ଚୂରୁକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିଖା, ମସ୍ତକର ମଧ୍ୟଭାଗସ୍ଥ ମୁଷ୍ଟ କେଶଗୁଚ୍ଛ । ଯଥା—

ଚୂରୁକ ରଖିବା ଓ ଦାଢ଼ି କାଟିବା ନୀତିବିରୁଦ୍ଧ ।
ଉ. ସା. ୧୮. ୧୧.

ଚୂଳ, ବି. (ଚୂଡ଼ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମସ୍ତକଭୂଷଣବିଶେଷ; କେଶ ଓ ଶିଖାଗୁଚ୍ଛ । ଯେପରି—ମୟୂରଚୂଳ । ଉପରକୁ ଉଠିଥିବା ମାଂସପିଣ୍ଡ । ଯେପରି—ବୃଷଭଚୂଳ ।

ଚୂଳି, ବି. (ଚୂଳ ଶବ୍ଦଜ) କଠାଉର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଥିବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ, ଯାହା କି ଅଙ୍ଗୁଳି ସନ୍ଧିରେ ରହେ ।

ଚୂଲି, ଚୂଲ୍ଲି, ଚୂହ୍ଲି, ଚୂହ୍ଲା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚୁଲ୍ଲୀ ଶବ୍ଦଜ) ଯହିଁରେ ଅଗ୍ନି ଜାଳି ରନ୍ଧନପାତ୍ର ବସାନ୍ତି ।

ଚୂଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ, ଚୂଳ-ଇଆ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଯାହାର ଚୂଳ ଥାଏ । ଯଥା—
କେକପୁଚ୍ଛ ଗୁରୁଚୂଳିଆ । ର. କ.
ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ଚୂଳିଝୁଣ୍ଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଦାଙ୍ଗୁଳିର ଅଳଙ୍କାର । ଯଥା—

ହଂସକ ନୂପୁର ପାଦେ,
ଚୂଳିଝୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରପଦେ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଚୂଳିଟିଙ୍କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚୂଲି ଉପରେ ହାଣ୍ଡି ବସିବା ନିମନ୍ତେ ବାହାରିଥିବା ମାଟିପିଣ୍ଡ ।

ଚୂଳିପଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚୂଲିର ଟିଙ୍କା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ବ୍ୟବଧାନ ।

ଚୂଲମୁହଁ, ବି. (ଚୁଲ୍ଲୀମୁଖ ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ବାଟେ ଚୂଲକୁ ଜାଳ ଦିଅନ୍ତି ।

ଚୂଲୁକ, ବି. (ଚୁଲ୍ = ମଜ୍ଜନ କରିବା, ପାନ କରିବା-ଊକ) ପଙ୍କ, କର୍ଦ୍ଦମ; କ୍ଷୁଦ୍ରପାତ୍ର; ଗଣ୍ଡୂଷ; ଗୋତ୍ରପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଋଷିବିଶେଷ; ମାଷମଜ୍ଜନୋପଯୁକ୍ତ ଜଳ ।

ଚୂଲୁକିତ, ବିଂ. (ଚୁଳୁକ-ଇତ) ଗଣ୍ଡୂଷଦ୍ୱାରା ପୀତ; କର୍ଦ୍ଦମିତ ।

ଚୂଲ୍ଲ, ବିଂ. (ଚୁଲ୍ଲ୍ = ବିଳାସ କରିବା-ଅ) କ୍ଳିନ୍ନ ଅକ୍ଷିବିଶିଷ୍ଟ । ବି. କ୍ଳିନ୍ନ ଅକ୍ଷି ।

ଚୂଲ୍ଲକୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚୁଲ୍ଲ୍ = ବିଳାସ କରିବା-ଅକ-ଈ) ଶିଶୁମାର; ପାତ୍ରବିଶେଷ; ନଦୀ ପ୍ରଭୃତିର ପର ପାର ।

ଚୂଲ୍ଲି, ଚୂଲ୍ଲୀ, ଚୂଲ୍ଲା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚୁଲ୍ଲ୍ = ବିଳାସ କରିବା-ଇ, ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, ଆ) ଅଗ୍ନିସ୍ଥାନ, ଚୂଲ; ଦାହସ୍ଥାନ ।

ଚୂଷିବା, କ୍ରି. (ଚୁଷ୍ ଧାତୁଜ) ଶୋଷିବା ।

ଚୂହାଁଚୂହିଁ ହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟତଃ ଚୂହିଁବା । ଯଥା—

ଏକକୁ ଅରେକ ମୁଖ ହୋଇନ୍ତି ଚହାଁଚହିଁ,
ଶ୍ରୀମହାପୁରାଣ କେ ଶ୍ରୀମୁଖରେ ପାରେ କହି । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଛ.

ଚୂହାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷତ୍ରିୟବିଶେଷ; ରାଜସେବକବିଶେଷ; ଗୃହଦାହକ । ଯଥା—

ଶୂନ୍ୟଘରଗୁଡ଼ାଏ ଅଇଲା ସବୁ ଲୋକ,
ଚୂହାଣକୁ ବୋଇଲେ ରେ ଘର ଦିଅ ପୋଡ଼ି ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଛ.

ଚୂଡ଼ା, ଚୂଳା, ବି. (ଚୂଦ = ପ୍ରେରଣ କରିବା-ଅ, ଆ, ଚୂଦ - ଚୂଡ଼) ସଂସ୍କାରବିଶେଷ; ମୟୂରର ମସ୍ତକ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶିଖା; ମସ୍ତକର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଶିଖା; ଶିଖା, କେଶ; ଅଗ୍ରଭାଗ; ଶିଖର; ଶିରୋଭୂଷଣ, ମୁକୁଟ; ବାହୁଭୂଷଣ; ଭୂଷଣ । ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯଥା—ବଂଶର ଚୂଡ଼ା ।

ଚୂଡ଼ାକରଣ, ବି. (ଚୂଡ଼ା-କୃ-ଅନ) ବ୍ରାହ୍ମଣାଦିଙ୍କର ସଂସ୍କାରବିଶେଷ, ବାଳକଟା ।

ଚୂଡ଼ାନ୍ତ,ବି.(ଚୂଡ଼ା = ଶିଖା-ଅନ୍ତ = ଶେଷ)ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି; ପରାକାଷ୍ଠା; ଚୂଡ଼ାର ଶେଷ ।

ଚୂଡ଼ାଳ, ବିଂ. (ଚୂଡ଼ା = ଶିଖା-ଲ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଚୂଡ଼ାବିଶିଷ୍ଟ, ଶିଖାଯୁକ୍ତ । ବି. ମସ୍ତକ ।

ଚୂତ, ବି. (ଚୁଷ୍ = ଶୋଷିବା-ତ) ଆମ୍ରବୃକ୍ଷ, ଆମ୍ର । (ଚ୍ୟୁତ୍ - କ୍ଷରିତ ହେବା-ଅ, ନିପାତନ) ଗୁହଦ୍ୱାର; ପ୍ରସବସାର ।

ଚୂନ, ଚୂନ, ବି. (ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଚୁର୍ଣ୍ଣରୁ ଜାତ) ପ୍ରସ୍ତର ଶମ୍ବୂକାଦିର ଭସ୍ମ ।

ଚୂନରୀ, ଚୂନରୀ, } ବି. (ଚୂର୍ଣ୍ଣକାର ଶବ୍ଦଜ) ଚୂନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଲୋକ ।

ଚୂନା, ଚୁନା, ଚୂନି, } ବି. (ଚୂର୍ଣ୍ଣଶବ୍ଦଜ) ଗୁଣ୍ଡ ବା ଚୂର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—

ଅନାଇଣୀ ନରତ, ଚୂନା କର ଦୁରିତ । କ.ଚ.ଚ.
ବାକେ ଡ଼ାଳମ୍ବ ଛଲ ଅବନୀ,
ବୁଣିଲ ପ୍ରାଏ ମାଣିକ୍ୟ ଚୂନି । ଲ. ବ.

ଚୂନ, ଚୂନ, (ଚୂର୍ଣ୍ଣଶବ୍ଦଜ) ଗହମଅଟାର ଖଦଡ଼ା ଅଂଶ; କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ । ଯେପରି—ହୀରଚୂନି । ଶସ୍ୟାଦିର ଚୋପା ।

ଚୂର, ଚୁର, } ବି. (ଚୂର୍ଣ୍ଣଶବ୍ଦଜ) ଗୁଣ୍ଡ । ଯଥା—

ଘନସାର ଚୂରରେ ପୂରିତ କଲ ସୃଷ୍ଟି । ଲ. ବ.
ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିଶାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କମ୍ପା ଭୋଳା । କ୍ରି. ଚୂର୍ଣ୍ଣ କର ।

ଚୂରିବା, ଚୁରିବା, } କ୍ରି. (ଚୁର୍ ଧାତୁଜ) ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା । ଯଥା—

ସୈନ୍ଧବ ପିପ୍ପଳୀ ନୀଳ, ଚୂରି ବାସେ ଗୁଡ଼ ଦଳ । ଲ.ବ.

ଚୂର୍ଣ୍ଣ ବି. (ଚୂର୍ଣ୍ଣ = ଧୂଳ କରିବା-ଅ) ଗୁଣ୍ଡ, ଧୂଳ; ଅବୀର; ଚୂନ; ଶକ୍ତୁ; ସୁଗନ୍ଧ ଧୂଳ । ବିଂ. ଯାହା ଗୁଣ୍ଡ ହୋଇଅଛି; ଖଣ୍ଡିତ; ଯାହା ନଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ଯଥା—ତାହାର ଦର୍ପ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ।

ଚୂର୍ଣ୍ଣିକ, ବି. (ଚୂର୍ଣ୍ଣ-କ) ଧୂଳ; ଶକ୍ତୁ, ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ; ଅଭିପ୍ରାୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ; ଗଦ୍ୟବିଶେଷ; କଠୋର ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଦୀର୍ଘ ସମାସରହିତ ଗଦ୍ୟ ।

ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳ, ବି. (ଚୂର୍ଣ୍ଣ=ଖଣ୍ଡିତ-କୁନ୍ତଳ=କେଶ) ଅଳକା; ଜୁଲପି ।

ଚୂର୍ଣ୍ଣଚଉଁରା, ଚୂନଚଉଁରା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଦେଶଜ) ଗୃହଆଡ଼େ ଥିବା ଚୂନଘର । ଯଥା—

ଧାପଦଣ୍ଡି ଲଭି ମରାଳପନ୍ତି ଢଏ ଭଉଁରୀ,
ବଡ଼ ବଡ଼ଭାଙ୍କ ବେଢ଼ି କି ଶୋଭା ଚୂର୍ଣ୍ଣଚଉଁରୀ । ଲା.ବ.

ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ, ବିଂ. (ଚୂର୍ଣ୍ଣ-ତ) ଯାହା ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରା ଯାଇଅଛି, ଚୂର୍ଣ୍ଣୀକୃତ ।

ଚୂଳ, ଚୂଳକ, ବି. ସଂ. କେଶ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଚୂଡ଼ା, ପ୍ରାସାଦୋପରିସ୍ଥ ଶିରୋଗୃହ ।

ଚୂଳିକ, ବି. (ଚୂଳ୍=ଉନ୍ନତ ହେବା-ଇକ) ଘୃତପକ୍ୱ ଗୋଧୂମପିଷ୍ଟକ, ପୁରୀ ପ୍ରଭୃତି । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ହସ୍ତିକର୍ଣ୍ଣର ମୂଳ; ଚୂଡ଼ା; ନାଟ୍ୟାଙ୍ଗବିଶେଷ ।

ଚୂଷଣ, ବି. (ଚୂଷ୍-ଅନ) ଜିହ୍ୱାଦ୍ୱାରା ରସାକର୍ଷଣ ।

ଚେଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପିଠା ଭଜା ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣ ।

ଚେଁଖେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗୋଟେ, ଘାଏ । ଯଥା—

ଅରେ ହେଲେ ଯେବେ ଯାକୁ ଆମ କଳରେ ପାଇବା
ତେବେ ଆଗ୍ର କରି ଚେଁଖେ ଦବା । ଢ.ସା.

ଚେଇଁବା, କ୍ରି. (ଚିତ୍ ଧାତୁଜ) ସଚେତନହେବା ।

ଚେଇଁଶୋଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗାଲପାଡ଼ି ଶୋଇବା, ନିଦ୍ରିତ ଥିବାର ବାହାନା କରିବା । ଯଥା—

ଚେଇଁ ଶୋଇବ ଯେ, ତାକୁ ଉଠାଇବ କେ ।

ଚେଉ, ଚ୍ୟାଉ, } ବି. (ଦେଶଜ) କରଣମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ଚେକା, ବି. (ଚକ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଘାସ ଲାଗିଥିବା ଚକ୍ରାକୃତି ମୃତ୍ତିକାଖଣ୍ଡ; ଚକ୍ରାକୃତିଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

ମୋର ବୁଦ୍ଧି ମାଟିଚେକା ପରି,
ତା ମୁଁ ସତ କରି ଘେନିଲି । ଶ. ନା. ସୁ. ଯୁ.

ପଦ୍ମାସନ । ବିଂ. ଗୋଲ ।

ଚେକାବନ୍ଧୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଟିହାଡ଼ରେ ଘାସ ଚେକା ଗୁଡ଼ିଣି କରିବା ।

ଚେକାମାଉଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଳକମାନେ ଘୂରି ଘୂରି ଯେଉଁ ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି ।

ଚେଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦାଗ, ଦଗା ।

ଚେଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଞ୍ଜାପାସାରର ରଙ୍ଗବିଶେଷ, ହରିତାଳ ଓ ନାଲି ବାଟି କଇଥ ଅଠା ମିଶାଇ ଏହା କରନ୍ତି ।

ଚେଙ୍ଗ, ଚେଙ୍ଗା, } ବି. (ଦେଶଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; ବାଣବିଶେଷ; ପ୍ରହାରବିଶେଷ ।

ଚେଙ୍ଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଓ ତର୍ଜନୀଦ୍ୱାରା ଜଙ୍ଘ ମୋଡ଼ି ଛୁଣ୍ଡିବା । (ଲୁବୁକ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଚେଟ, ଚେଟକ, ଚେଡ଼କ, } ବି.(ଚିଟ୍=ପ୍ରେରଣ କରିବା-ଅ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଦାସ, ଭୃତ୍ୟ; ଉପନାୟକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଚେଟୀ, ଚେଟିକା, ଚେଡିକା ।)

ଚେଡ଼, ବି. (ଚେଟ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଦାସ ।

ଚେଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚେଟୀ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଦାସୀ । ଯଥା—

ତହୁଁ ଶିବିକାର ଆବରଣ ଫେଡ଼ି,
କେମାକୁ ଦେଖିଲେ ନିଦ୍ରାଗତ ଚେଡ଼ୀ । ନ. କେ.

ଚେଡ଼ୀପୁଅ, ଚେଡ଼ିପୋ, } ବି. (ଚେଟୀପୁତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଦାସୀପୁତ୍ର; ନୀଚ; ଅଧମ । ଯଥା—

ଏ ନର ଚେଡ଼ିପୋକୁ କରି ଆମ୍ଭେ ପୂଜା,
କଲୁଁ ତ ସ୍ୱର୍ଗପୁରେ ଅଣି ରାଜା । କୃ. ଲୀ. ହ. ପ.

ଚେଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ । ଯଥା—

ମନୋହର ଚେଣି ଭୁଞ୍ଜି ହୋଇଲା ସନ୍ତୋଷ,
ମଦନାବତୀଙ୍କ ସେ କରଇ ପଉରୁଷ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଚେଣସିନ୍ଦୂର, ବି. (ଚୀନସିନ୍ଦୂର ଶବ୍ଦଜ) ସିନ୍ଦୂରବିଶେଷ ।

ଚେଣିଚମ୍ପା, ଚେରିଚମ୍ପା, } ବି. (ଦେଶଜ) ପୁଷ୍ପବିଶେଷ ।

ଚେଷ୍ଟା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ବିରକ୍ତ କରେ; କଳହୁଡ଼ା ।

ଚେଣ୍ଢେଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚେଣ୍ଠୀ ଶବ୍ଦଜ) ସାମାନ୍ୟ ବାଳିକା ।

ଚେଣ୍ଢେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଧିକମାକ ହେବା; ବିରକ୍ତ କରିବା ।

ଚେଣ୍ଠିହାତ, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ) ବାମହସ୍ତ ।

ଚେଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଣ୍ଡିରା ମହିଷ, ଦାମୁଡ଼ି । ଯେପରି—ଚେଣ୍ଡାପୋଡ଼ା । ବିଂ. ଯୁବାବୟସ୍କ ।

ଚେଣ୍ଡିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ନୂତନ ଯୁବା । ଯଥା—

ଶେଉଳ ମାଛ ପ୍ରାୟେ ସେ ହେଲେ ମନ୍ଦା ଜାଣ,
ଭେଣ୍ଡିଆ ଚେଣ୍ଡିଆ ବୁଦ୍ଧି କାହିଁ କେତେ ପୁଣ ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ଛ.

ଚେତ୍, ଅଂ. ଯଦି, ବିବେଚନା ।

ଚେତଃ, ଚେତସ୍, ବି. (ଚିତ୍ = ଜାଣିବା-ଅସ୍) ମନ, ଅନ୍ତଃକରଣ, ଚିତ୍ତ; ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି । ବିଂ. ଜ୍ଞାତା ।

ଚେତନ, ବି. (ଚିତ୍-ଜାଣିବା-ଅନ) ଆତ୍ମା; ଚିତ୍ତ । ବିଂ. ଚୈତନ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ; ଜାଗ୍ରତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସଞ୍ଜ୍ଞା; ବୁଦ୍ଧି; ଜ୍ଞାନ, ଚୈତନ୍ୟ; ଜାଗରଣ; ମନ ।

ଚେତା, ବି. (ଚିତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଜ୍ଞାନ । ଯଥା—

ଚେତା ବୁଡ଼ାଇଲୁ କିମେ ସେ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଭାବ ଉଦ୍ଭୁଲ ।
ଉଷା.

ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ ବା ଜାଗରଣ । ଯଥା—

ସେ ବେଣି ମୋତେ ଛୁଆଁଇ,
ତକ୍ଷଣେ ମୋ ଚେତା ହୋଇ । ଲ. ବ.

ବିଂ. ଗତନିଦ୍ର ବା ନିଦ୍ରାରୁ ଉତ୍ଥିତ; ମୋହରୁ ବିମୁକ୍ତ । ଯଥା—

ତୁମ୍ଭେ ଏଣିକ ଚେତା ହୁଅ,
ଚିର ନୁହେଁଟି ନର ଦେହ । ଦା. ର.

ଚେତାଇବା, ଚେତେଇବା, କ୍ରି. (ଚିତ୍ ଧାତୁଜ) ସ୍ମରଣ କରାଇବା; ନିଦ୍ରାରୁ ଉଠାଇବା; ସତର୍କ କରାଇବା ।

ଚେତାଉଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ସତର୍କ କରିବା; ଉତ୍ତେଜନା ।

ଚେତାନ, ବି. (ଚିତ୍ ଧାତୁଜ) ଉତ୍ତେଜନା ।

ଚେତାଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସତର୍କ, ସାବଧାନ ।

ଚେତିତ, ବିଂ. (ଚିତ୍-ଣିଚ୍-ତ) ଜ୍ଞାତ ।

ଚେତିବା, କ୍ରି. (ଚିତ୍ ଧାତୁଜ) ଜାଗ୍ରତ ହେବା କିମ୍ବା ନିଦ୍ରାରୁ ଉଠିବା । ଯଥା—

ଚେତି ଚଉଦିଗ ଗୃହିଲ ନିଶି ନାଶେ
ପାଶେ ନାହିଁ ଦ୍ରବ୍ୟ ତରୁଣ । ଲ. ବ.

ସ୍ମରଣ କରିବା । ଯଥା—

କିଛୁ କହନ୍ତୁ ଅବା ଚେତି ଶବ୍ଦେ । ର. କ.

ସତର୍କ ହେବା । ଯଥା—

ଚେତି ଉଭା ହେଲେ ସୈନ୍ୟେ ଖଡ୍ଗ ଲଭି । ନ. କେ.

ଜାଣିବା । ଯଥା—

ତୋ ଭାବ ମୁଁ ଚେତି ଅଛି ।

ଚେତୁଆ, ଚେତୁଆଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଜାଗରୂକ । ଯଥା—

ପୋତା ଶାଳ, ଉଭା ଚାଳ, ରୁଅ ହେନ୍ତାଳ,
ଗଣ୍ଡି ବେତାଳ, ଘରଣୀ ଚେତୁଆଳ, ଏ ଘର ରହଇ ଅପାରକାଳ । ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ଛ.

ଚେତେଇବା, ଚିତୋଇବା, କ୍ରି. (ଚିତ୍ ଧାତୁଜ) ସ୍ମରଣ କରାଇବା ।

ଚେନ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଶିକୁଳି; ଘଡ଼ିର ଶିକୁଳି । ଯଥା—

ନାନା ଅଳଙ୍କାର କଲେ ଝଲମଲ,
ନବ୍ୟ ଘଣ୍ଟି ଚେନ ପ୍ରାଚୀନ କୁଣ୍ଡଳ । ଦ. ବା.

ମାପିବାର ଶିକୁଳି ।

ଚେନମେନ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ମାପ କରିବା କୁଲି ବା ମୂଲିଆ ।

ଚେନା, ଚେନ, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ଥୁଲ ପ୍ରାୟ ପାତୁଆଖଣ୍ଡ; କ୍ଷୁଦ୍ରଖଣ୍ଡ ।

ଚେନାଇବା, ଚେନେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କାଠ ପ୍ରଭୃତିରୁ ସ୍ଥୁଲ ବାହାର କରିବା; କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡ କରିବା ।

ଚେପା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚୌଲ; ଚେପ୍ଟା । (ଲେପେଡ଼ା ଶବ୍ଦ ଦେଖ) । ବି. (ଅଶିକ୍ଷିତ ସମାଜରେ) ପେଟୁ ।

ଚେପ୍ଟା, ଚେପଟା, ଚେପେଟା, ବିଂ. (ଚପିଟ ଶବ୍ଦଜ ଚେପା, ଚୌଲ ।

ଚେମଡ଼, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ସହଜରେ
ଚେମଡ଼ା, } ଛିଣ୍ଡେ ନାହିଁ, ଚର୍ମର ଗୁଣ-
ବିଶିଷ୍ଟ ।

ଚେମଡ଼କୁତ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିକାରୀକୁକ୍କୁର-ବିଶେଷ, ଲାଗଣିକୁକୁର ।

ଚେମଡ଼ଚଟୁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଚେମିଣି-
ଚେମରଚଟୁ, } ଚଢ଼ାଇ । ବିଂ. ଜିଦଖୋର ।

ଚେମଡ଼ାଲଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ସହଜରେ ନ
ଚେମଡ଼ଲଇ, } ଛିଡ଼ିବା ବୃକ୍ଷଜାତ ରଜ୍ଜୁ-
ଚେମଣିଲଇ, } ବିଶେଷ; ସୁଗନ୍ଧ ନାମକ
ଔଷଧି ଲତା ।

ଚେମଣିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚମଚଟିଆ ।

ଚେମା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର
ଆଠଚେମା, } ଖେଳ; ଏହାକୁ ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି
କଉଡ଼ିରେ ଖେଳନ୍ତି ।

ଚେମ୍ବାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଶର, ବାଣ । ଯଥା—
ସମର୍ପିଦେଲୁ କାମଚେମ୍ବାଡ଼କୁ । ସଙ୍ଗୀତ ।

ଚେୟାର, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ବେତ୍ରାସନ, ସୁଖାସନ; ଚଉକି ।

ଚେର, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷମୂଳ । ଯଥା—
ମାସ୍ତା ଚେର ତଳେ ଭେଦିବ ଯେତିକ,
ଅନ୍ତକ ରଗଡ଼େ ହିଙ୍କିବ ତେତିକ । ଦ. ବା.
(ଚୀର ଶବ୍ଦଜ) ପଶୁ ସ୍ତନର ଅଗ୍ରଭାଗ ।

ଚେରଚଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟବିଶେଷ,ଭୂଇଁ-ଚଣା; ମୁଗଫଳ (Groundnut)

ଚେରଷ୍ଟା, } ବି. (ଚେଷ୍ଟା ଶବ୍ଦଜ) ଆଚରଣ;
ଚେରେଷ୍ଟା, } କାର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—
ଅନେକ କାଳର ସେ ଅଟଇ ବୁଢ଼ୀ ଗୋଟା,
ତାହାଠାରେ ହେଲା ମୋର ଏଡ଼େକ ଚେରଷ୍ଟା ।
ସା. ଭା. ଆ.
ଜ୍ଞାନ ।

ଚେରାଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୀପ୍ତି ।

ଚେରପୋ, } ବି. (ଚେଟୀପୁତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଦାସୀ-
ଚେଡ଼ପୋ, } ପୁତ୍ର, ପୋଇଲୀପୁଅ ।

ଚେରୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ-ଚେର-ଉଆ) ଚେର-ପୂର୍ଣ୍ଣ, ଚେରଯୁକ୍ତ । ଯେପରି—ଚେରୁଆ ଆମ୍ବ ।

ଚେରେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚେରମାଡ଼ିବା; ଠିକଏ ସବଳ ହେବା ।

ଚେଲ, ବି. (ଚିଲ୍-ପରିଧାନ କରିବା-ଅ)ବସ୍ତ୍ର; ପରିଚ୍ଛଦ । ବିଂ. ଅଧମ; କୁତ୍ସିତ । ଯଥା—
ଚେଲ ଚୀବର ।

ଚେଲା, ବି. (ଚେଲୁକ ଶବ୍ଦଜ) ବୈଷ୍ଣବ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସିମାନଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଶିଷ୍ୟ; ଟହଲିଆ, ସେବାକାରୀ । ଯଥା—
ବଶିଷ୍ଠଙ୍କର ଚେଲା ପଞ୍ଚାଶ ସପ୍ତ ଶିଷ୍ଟି,
ଅରୁନ୍ଧତୀ ବଢ଼ାଇଦିଅନ୍ତି ସଙ୍ଗେ ପଶି । ସା.ଭା.ଆ.

ଚେଲା, ବି. (ଚେଲ ଶବ୍ଦଜ) ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଚେଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୁଞ୍ଜ ବା ମାଚ (ଦ୍ଲୋକ) । (ଖେତା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଚେଲକା, }
ଚେଲୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ପରିଚ୍ଛଦ ।

ଚେଷ୍ଟା, } ବି. (ଚେଷ୍ଟ୍-ଅ-ଆ,ତ) ବ୍ୟାପାର;
ଚେଷ୍ଟିତ, } କାର୍ଯ୍ୟ; ଗତି; ସାହସ; ଯତ୍ନ ।
(ଅକ ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ଚେଷ୍ଟକ ହୁଏ) ।
ଯଥା—
ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଉଦାର ସୃଷ୍ଟିର ମହା ଗମ୍ଭୀର ହୃଚ୍ଚେଷ୍ଟିତ ।
ଜା. ପ. ନା.

ଚେହେଁକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୟରେ ଚମକିବା ।

ଚେହେରା, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ଗଠନ, ଗଠନ-ପ୍ରଣାଳୀ । ଯଥା—
ସେ ନ ମାନେ ଭାଇ ଫେଶନ ଚେହେରା । ଦ. ବା.
ମୁଖଶ୍ରୀ ।

ଚୈତନ୍ୟ, ବି. (ଚେତନ-ଯ-ସ୍ୱାର୍ଥେ—ଭାବାର୍ଥେ) ଭଗବାନଙ୍କ ଅବତାରବିଶେଷ, ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର ଓ ଶଚୀଦେବୀଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଚେତନର କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଧର୍ମ; ଜ୍ଞାନ; ଚେତନା; ଜାଗରଣ; ବ୍ରହ୍ମ; ପ୍ରକୃତି ।

ଚୈତ୍ୟ, ବି. (ଚିତ୍ୟ=ଅଗ୍ନି-ଅ—ଇଦମର୍ଥେ) ମୃତାସ୍ଥାନ; ଯଜ୍ଞସ୍ଥାନ । (ଚୀୟତେ ପାଷାଣାଦିନା ଚୈତ୍ୟଂ) ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ଦେବାଳୟବିଶେଷ; ଶ୍ମଶାନପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ବୌଦ୍ଧଗଣପୂଜନୀୟ ବୃକ୍ଷ; ଶ୍ମଶାନତରୁ; ରଥ୍ୟାବୃକ୍ଷ; ପୂଜନୀୟ ବୃକ୍ଷ । ବିଂ. ଚିତା-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଚୈତ୍ର, ଚୈତ୍ରିକ, } ବ. (ଚୈତ୍ରୀ=ଚିତ୍ରାନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା-ଅ ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ, ଇକ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ବସନ୍ତକାଳର ପ୍ରଥମ ମାସ, ମଧୁମାସ ।

ଚୈତ୍ରରଥ, ବ. (ଚିତ୍ରରଥ=ଏହି ଉଦ୍ୟାନ-ରକ୍ଷକ-ଅ-ରକ୍ଷାର୍ଥେ) କୁବେରଙ୍କ ଉଦ୍ୟାନ; ମୁନିବିଶେଷ; ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ ।

ଚୋକଡ଼, ବ. (ଦେଶଜ) ତଣ୍ଡୁ, କୁଣ୍ଡା, ଭୁଷି ।

ଚୋକ୍ଷ, ବି°. (ଚୁକ୍ଷ୍-ଯ, ଯ=କ) ନିପୁଣ; ତୀକ୍ଷ୍ଣ; ମନୋଜ୍ଞ; ନିର୍ମଳ; ଗୀତ । ବ. ପର୍ବତର ବନପ୍ରଦେଶ ।

ଚୋଖ, ବ. (ଚୋକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ରୋଧ । ଯଥା—

ଚୋଖରେ ଲଳିତା ଭାଷେ,
ଚନ୍ଦ୍ରି ନାହୁଁ ତୁମ୍ଭେ କେସେ । ବି. ଚ. ମ.

ଆଧିକ୍ୟ; ମନୋଜ୍ଞତା । ଯଥା—

ତୋ ଶ୍ରୀମୁଖ ଚୋଖ ସେ ଶୀତମୟୂଖ
ଦେଖି ଦୁଃଖୀ ହୁଏ ମାନସେ । ସୁ. ପ.

ସଂଯୋଗ । ଯଥା—

ଗୁରୁ ହରଷ ସମ୍ବଳା ଭାବରେ,
ଚୋଖ ହୋଇଛୁ ପୁଣି ମୃକ୍ଷ୍ମାଳଂକାରେ । ର. ପ.

ବି°. ସଂଯୁକ୍ତ; ତୀକ୍ଷ୍ଣ; ଉତ୍ତମ; ମନୋହର । ଯଥା—

ଉରଜ ଚକ୍ରବାକ, କରଜ କହ୍ଲାରକ,
ଚକୁର ଶୈବାଳରୁ ଚୋଖ । ସୁ. ପ.

ଚୋଖା, ଚୋଖାର, } ବି°. (ଚୋକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ତୀକ୍ଷ୍ଣ; ବିଶୁଦ୍ଧ; ଶୀଘ୍ରଗାମୀ । ଯଥା—

ରଥ କୋଟିଏକ ଚଢ଼ି ଗଜ ପାଞ୍ଚ ଖର୍ବ,
ବାର ପଦ୍ମଙ୍କ ଖୁରୁଣି ଚୋଖା ଯେ ତୁରଙ୍ଗ । ସା.ଭା.ଆ.
ଧବଳ ତୁରଙ୍ଗମ ଚୋଖାର ବେନି ବାଜୀ,
ତାହା ଆରୋହିଲେ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ସ୍ୱାମୀ ସାଜି । ସା.ଭା.ଆ.

ଚୋଖାର, ବ. (ଚୋକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) (ପୁରାଣ-ମାନଙ୍କରେ ଏ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ସମଧିକ, ଅନେକ ସ୍ଥଳର ପ୍ରାକରଣିକ ଅର୍ଥାନୁସାରେ ଏହାର ଅର୍ଥ ସ୍ଥିର କରିଅଛୁଁ) ବେଗଗାମୀ ଘୋଡ଼ା । ଯଥା—

ଚୋଖାର ଜଣାଇଲା କି ମୁଣ୍ଡାସୁର ଆଗେ,
ହେ ଦେବ ! କଥାଏ ଏବେ ଶୁଣିବା ହେଉ ବେଗେ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ଚୋଙ୍ଗି, ବ. (ଚୂଳିକା ଶବ୍ଦଜ) ଶାକବିଶେଷ । (ଗୀତାର୍ଥ ଚୋକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ରାଗିଣୀବିଶେଷ; ବାଲଙ୍ଗି ବା ଗର୍ବ ।

ଚୋଗା, ବ. (ଯାବନିକ) ଚପକନ ବା କୋଟ ଉପରେ ପିନ୍ଧିବା ପୋଷାକବିଶେଷ ।

ଚୋଚମା, ଚୁଚୁମା, } ବ. (ଚୁଷ୍ ଧାତୁ ଚୋଷଣ ଶବ୍ଦଜ) ପୁନଃପୁନଃ ଚୁଷିବା ।

ଚୋଚମିବା, ଚୁଚୁମିବା, } କି. (ଚୁଷ୍ ଧାତୁଜ) ଚୁଷିବା ।

ଚୋଟ, ବ. (ଦେଶଜ) ଆଘାତ, ଅସ୍ତ୍ରର ଆଘାତ । ଯଥା—

ଭଲ୍ଲରେ ଭଲ ଭଲ୍ଲ ଭୁଷିଲେ
ମଲ୍ଲ ଯୁଝିଲେ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ ତୁଲେ,
ଖଡ଼୍ଗ ଚୋଟ ପରୀକ୍ଷା କଲେ ଖଡ଼୍ଗ ପରେ ଯେ । ଲ.ବ.

ନଳକରେ ଗୁଳି ପକାଇବା । ଯଥା—

ଶ୍ରୀଚକ୍ରଧର ଚୋଟ ପକାଇଥିବ ଅଣ୍ଡେ,
ଶ୍ରୀନାରାୟଣ ଗଜ ପୂରାଇ ନଳ ବାଟେ । ମ°. ସ.

ବାର ବା ଥର ।

ଚୋଡ଼, ଚୋଳ, } ବ. (ଚଲ=ଉନ୍ନତ ହେବା-ଅ) ଦେଶବିଶେଷ; ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର ।

ଚୋଦନ, ବ. (ଚୁଦ୍=ପ୍ରେରଣ କରିବା-ଣିଚ୍-ଅନ) ପ୍ରେରଣ । ବି°. ପ୍ରେରକ । (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀସମ୍ଭୋଗ । (ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଓ ପ୍ରେରକାର୍ଥରେ ଚୋଦକ ଏବଂ ଚୋଦୟିତା ହୁଏ ।)

ଚୋଦନା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚୁଦ୍-ଣିଚ୍-ଅନ-ଆ) ପ୍ରେରଣା; ତର୍ଜନା; ପ୍ରବର୍ତ୍ତନା । (ପ୍ରେରିତ ଓ ନିଯୋଜିତାର୍ଥରେ ଚୋଦିତ ହୁଏ ।)

ଚୋପ, ବ. (ଦେଶଜ) ରାଗ, କ୍ରୋଧ; ଶର, ବାଣ । ଯଥା—

କର ପ୍ରତାପ ଦେଖାଇ ଅଳ୍ପ ନୃପରେ
ଚୋପ ସନ୍ଧ ଯେ ନୃପ । ସୁ. ପ.

ଦାନପତ୍ର, ଅଧିକାରପତ୍ର; ବାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ଚୋପଦାର, ବ. (ହିନ୍ଦ-ଚୋପ=ଅଧିକାରପତ୍ର ଯେ ପାଇଅଛି) ରାଜାଙ୍କ ଆଗମନ ସମୟରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଯେ ସାବଧାନ କରାଏ । ଯଥା—

ଆଗରେ ଚୋପଦାର ହୋଇଣଛନ୍ତି ହରି । ନୃ.ସୁ.ତୃ.ତ.

ଚୋପା, } ବି. (ଚୋଚ ଶବ୍ଦଜ) ଛେଲ
ଚୋପି, } ଅର୍ଥାତ୍ ବୃକ୍ଷାଦିର ବଲ୍‌କଳ; ଆମ୍ବ
କଦଳୀ ପ୍ରଭୃତିର ଉପରିସ୍ଥ ଅଂଶ; ମୁଗାଦିର
ତୁଷ । ଯଥା—
ବାହାଘରେ ଯେଉଁ ବର ଡ଼ାଲ,
ଅଧେ ଚୋପା ଅଧେ ନଇବାଲ । ହା. ତ.

ଚୋବା, } ବି. (ଚର୍ବ ଧାତୁଜ) ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା
ଚୋବାଣ, } ପେଷଣ ।

ଚୋବାଇବା, } କ୍ରି. (ଚର୍ବ ଧାତୁଜ) ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା
ଚୋବେଇବା, } ପେଷଣ କରିବା; ଦଂଶନ
କରିବା । ଯେପରି—ସାପ ଚୋବାଇଲା ।

ଚୋର, } ବି. (ଚୁର୍ = ଚୋରି କରିବା-ଅ =
ଚୌର, } ଚୋର-ଅ—ସ୍ୱାର୍ଥେ = ଚୌର)
ତସ୍କର, ଡକାଇତ; ପରସ୍ୱାପହାରକ ।

ଚୋରଣୀ, } ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ
ଚୋରୁଣୀ, } ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ
ଚୋରିକରେ ।

ଚୋରା, ବିଂ. (ଚୋର ଶବ୍ଦଜ) ଅପହାରକ,
ଯେ ଚୋରାଏ । (ପୂର୍ବପଦରେ ସହିତ
ହେଲେ ଏହି ଅର୍ଥ ହୁଏ ।) ଯଥା—
ପାମର ଅଜ୍ଞାନ ଆରେ ତୁମ୍ଭେ ଗାଈଚୋରା,
ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟମାନ କାଢ଼ିବ ଛେଳି ଯେ ପହିଁରା । ସା.ଭା.ସ.
ଅପହୃତ । ଯଥା—
ଚୋରା ସୁଖେ ରତ ହୋଇ କଟାଇଲେ
ଦିନ ଅତି ହୃଷ୍ଟମନେ । ଯ. କେ.
ବି. ଚୋରି କରିବା ।

ଚୋରାଇବା, } କ୍ରି. (ଚୁର୍ ଧାତୁଜ) ଚୋରି
ଚୋରେଇବା, } କରିବା, ଲୁଚାଇବା ।

ଚୋରାବସନ୍ତ, } ବି. (ଚୌର-ବସନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ)
ଚୋରବସନ୍ତ, } ବସନ୍ତ ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ବହିବା
ପବନ । ଯଥା—
ନଅାଲୀ ବିକାଶି- ଚୋରାବସନ୍ତକୁ
ବନେ ଯଥା ଫୁଲଚୁଇଁ । ଯ. କେ.

ଚୋରି, ଚୋରୀ, ବି. (ଚୋରିକା ଶବ୍ଦଜ)
ଚୌର୍ଯ୍ୟବୃତ୍ତି, ତସ୍କରତା । ଯଥା—
ଚୋରୀ କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ ଚୋରମାନେ । ବେ.ପ.

ଚୋରିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚୋର-ଇକ-ଆ)
ଚୌରିକା, } ତସ୍କରତା, ଚୌର୍ଯ୍ୟବୃତ୍ତି ।

ଚୋରିତ, ବିଂ. (ଚୁର୍-ତ) ଅପହୃତ; ଯାହା
ଚୋରି କରିଅଛନ୍ତି । ଯଥା—
ଦୈତ୍ୟଦ୍ୱାରା ଜନକତନୟା ଚୋରି ତା ବୋଲି ମାନ ।
ଜା. ପ. ନା.

ଚୋଳ, ବି. (ଚୁଲ୍ = ଉନ୍ନତ ହେବା-ଅ)
ଦେଶବିଶେଷ, ତାଞ୍ଜୋର, ପାଣ୍ଡ୍ୟମଣ୍ଡଳର
ଉତ୍ତର ପିନାକିନୀ ନଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି
ଦେଶର ସୀମା; କାଞ୍ଚୁଲି । ଯଥା—
ସାଲଂକାର ସୁଚେଲା ନ ଗମିଣ ବହିରେ ହୋଇଲା
ବଦ୍ଧଚୋଳା । ବିଦଗ୍ଧଶକାବ୍ୟ ।

ଚୋଳକ, ବି. (ଚୁଲ୍-ଅକ) ସାଞ୍ଜୁ; ବଲ୍‌କଳ;
କାଞ୍ଚୁଲି ।

ଚୋଷ୍ଠ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଶକ୍ତ; ଚଉରସ ।

ଚୋଷଣ, ବି. (ଚୁଷ୍ = ଚୁଚୁମିବା-ଅନ)
ଚୁଚୁମିବା ।

ଚୋଷିବା, କ୍ରି. (ଚୁଷ୍ ଧାତୁଜ) ଶୋଷିବା,
ଚୁଷିବା ।

ଚୋହାଣ, } ବି. (ଚୌହମାନ ଶବ୍ଦଜ) ରାଜ-
ଚୁହାଣ, } ପୁତମାନଙ୍କର ଶାଖାବିଶେଷ;
ଚୌହାନ, } ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ଚୋହଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ଉଦ୍ଧତ; ଅସଭ୍ୟ;
ଉନ୍ମତ୍ତ । ଯଥା—
ଚୋହଲା ହୋଇ ଏ ଗୀତ ଗାଇ,
ଚରୁ ଭୋଜନେ କେ ଶ୍ୱାନକୁ ନେଇ । ର. ପ.

ଚୋହାଡ଼, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସଭ୍ୟ,
ଚୁଆଡ଼, } ବନ୍ୟ ।

ଚୌକ, ବି. (ଚତୁଷ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ଚତୁଷ୍ପଥ ରାସ୍ତା,
ଛକ; ଘରର ଦୁଆରପାଖେ ଥିବା ଖମ୍ବ
ଉପରିସ୍ଥ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡମାନ । (ଚଉକ ଶବ୍ଦ
ଦେଖ) ଚୌକାଠ । (ଦେଶଜ) ଦୁଆରପଣ ।

ଚୌକସ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚତୁର । ଯଥା—
ଆବା ! ତାର କେଡ଼େ ଚୌକସପଣିଆଁ !
ମଜଭୁତ ।

ଚୌକାଠ, } ବି. (ଚତୁଷ୍କାଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ଦ୍ୱାର-
ଚୌକଠ, } ବନ୍ଧ ।

ଚୌକା, } ବି. (ଚତୁଷ୍କୋଣ ଶବ୍ଦଜ) ଚାରି-
ଚଉକା, } କୋଣିଆ; ଗଡ଼ିଆ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟ । ବି. (ଦେଶଜ) ପାକସ୍ଥାନ; ଭୋଜନ ସ୍ଥାନ ଲିପିବା; ଗଞ୍ଜପା ସାରରେ ଚାରିଗୋଟି ଟିପଥିବା ସାର; ତାସ ଖେଳରେ ୪ ସଂଖ୍ୟାପରିମିତ କାଗଜ ।

ଚୌକାଦେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭୋଜନ ସ୍ଥାନ ଲିପିବା ।

ଚୌକି, } ବି. (ଚତୁଷ୍କ ଶବ୍ଦଜ) କାଷ୍ଠାସନ-
ଚଉକି, } ବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ପହରା ବା ରକ୍ଷା, ଜଗୁଆ; ଜଗୁଆଳି । ଯଥା—

ନଗ୍ର ଚାରିପାଖଯାକ ଚଉକି ଜଗାଇ,
ପୂର୍ବ ପୋଢ଼ିମରୁ ବୋଲି ଲଗାଇଲି କୁଇ । ନୃ.ପୁ.ତୃ.ଚ.

ଚୌକିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରହରୀ ବା
ଚୌକିଦାର, } ଜଗୁଆଳି ।

ଚୌକୁଣ୍ଡି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର
ଚୌକୁଣି, } ଖେଳ, ଏଥିରେ ଆଠଜଣରେ ଖେଳନ୍ତି, ଚାରିକୋଣରେ ଚାରିଜଣ ଜଗିଥାନ୍ତି, ଆଉ ଚାରିଜଣ ପାଳି ଭିତରକୁ ଆସିବାପାଇଁ ସତର୍କତାରେ ଠିଆ ହୋଇ-ଥାନ୍ତି ।

ଚୌଠ, ଚୌଥ, } ବି.(ଚତୁର୍ଥ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ
ଚଉଠ, ଚଉଥ, } ଚଉତ୍ଥରୁ ଜାତ) ଚାରି-
ଚୌଠା, ଚଉଠା, } ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ ¼ ।

ଚୌଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ ବା ଚଉଡ଼ର ଶବ୍ଦଜ)
ଚଉଡ଼ା, } ଓସାର, ପ୍ରସ୍ଥପରିମାଣ । ବିଂ. ଓସାରିଆ ।

ଚୌଡ଼, } ବି. (ଚୂଡ଼ା-ଅ-ଭାବାର୍ଥେ, ଡ଼=ଳ)
ଚୌଳ, } ଚୂଡ଼ାକରଣ ସଂସ୍କାର । ବିଂ. ଚୂଡ଼ାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଚୌତିରିଶି, } ବିଂ. (ଚତୁସ୍ତ୍ରିଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ୩୪
ଚୌତିଶି, } ସଂଖ୍ୟା ।

ଚୌତିଶା, } ବି. (ଚତୁସ୍ତ୍ରିଂଶ ଶବ୍ଦଜ) କାବ୍ୟ
ଚଉତିଶା, } ଅକ୍ଷରକ୍ରମରେ ରଚିତ ଚତୁସ୍ତ୍ରିଂଶ
ଚୌତିଂଶା, } ପଦବିଶିଷ୍ଟ କବିତା । ଯଥା—

ଆଉ ଛନ୍ଦରେ ତାହା ହେବ ରଚିତ,
ଚଉତିଶାରେ ଯମକ ଯୁତ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଚୌଦ, ବିଂ. (ପ୍ରାକୃତ ଚୌଦ୍ଦହ ଶବ୍ଦଜ) ୧୪ ସଂଖ୍ୟା ।

ଚୌଦପାହୁଣ୍ଡିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ, ଏହି ଖେଳକୁ କେହି ସାତ-ପାହୁଣ୍ଡିଆ ଖେଳ କହନ୍ତି । (ସାତପାହୁଣ୍ଡିଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଚୌଦ୍ଦୁଢ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ନିତାନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସ ।
ଚଉଦ୍ଦୁଢ଼, } ଯଥା—

ତାହା କାଙ୍କୋଲା ଅସୁର ଚଉଦ୍ଦୁଢ଼ କରି,
ଗୁରୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ପାଳିଥାଏ ବସୁନ୍ଧରୀ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ଚ.

ଚୌଧୁରୀ, } ବି. (ଚତୁର୍ଦ୍ଧୁରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଗ୍ରାମର
ଚଉଧୁରୀ, } ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି; ଉପାଧିବିଶେଷ । ବିଂ. ମୋଟ ।

ଚୌପାଢ଼ି, } ବି. (ଚତୁଷ୍ପାଠୀ ଶବ୍ଦଜ) ଚାରି
ଚୌପାଡ଼ି, } ବେଦ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ସ୍ଥାନ
ଚୌପାଠି, } ବା ଟୋଲ; ସମସ୍ତେ ବସି ଉଠା କରିବାପାଇଁ ନିର୍ମିତ ବାହ୍ୟ ବିଖରୀ ।

ଚୌପାୟୀ, ବି. (ଚତୁଷ୍ପାଦ ଶବ୍ଦଜ) ଚାରିପାଦ ବା ଚାରିଖୁରାବିଶିଷ୍ଟ ଆସନ ।

ଚୌପିଠିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ସବୁ-କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦକ୍ଷ; ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ।

ଚୌବଚ୍ଚା, ବି. (ଯାବନିକ) ଜଳକୁଣ୍ଡ ।

ଚୌବନ, ବିଂ. (ପ୍ରାକୃତ ଚୌବଣ ଶବ୍ଦଜ) ୫୪ ସଂଖ୍ୟା ।

ଚୌବନ୍ଧ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦ୍ୱାରବନ୍ଧ ।
ଚୌବନ୍ଦ, }

ଚୌବାହା, } ବି. (ଚତୁର୍ବାହୁ ଶବ୍ଦଜ) ଚତୁ-
ଚଉବାହା, } ର୍ଭୁଜ; ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ । ଯଥା—

ରୁକ୍ମିଣୀ କହୁଛନ୍ତି ଯାହା,
ଭୋନାଥ ଶୁଣ ଚଉବାହା । ଖ୍ରୀ. ଦ. ସ୍କ.

ଚୌବିଂଶ, ବିଂ. (ଚତୁର୍ବିଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ୨୪ ସଂଖ୍ୟା ।

ଚୌମଥା, } ବି. (ଚତୁର୍ମସ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ରହ୍ମା ।
ଚୌମାଥ, } ଯଥା—
ଚଉମାଥ, }

ଏତେ କହିଣ ଚଉମାଥ,
ଆୟୁଧ ଦେଲେ ଶିବ ହସ୍ତ । ମା. ମା.

ଚୌରଣୋଇ, } ସଂ. ୯୪ ସଂଖ୍ୟା । (ଚତୁ-
ଚୌରାନବେ, } ର୍ନବତି ଶବ୍ଦଜ ।)

ଚୌରାଶି, } ସଂ. (ଚତୁରଶୀତି ଶବ୍ଦଜ)
ଚୌରାଅଶି, } ୮୪ ସଂଖ୍ୟା ।

ଚୌର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ଚୋର-ଯ) ତସ୍କରତା ।

ଚୌଶାଳ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚତୁଃଶାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଚାରିପାଖରୁ ଉପୁଜି ହେବା ଗୃହ; ମୁନି-ମାନଙ୍କ ଶାଳ ।

ଚୌସାର, } ବି. (ଚତୁଃସାର ଶବ୍ଦଜ)
ଚଉସାର, } ପଶାପାଳି ।

ଚ୍ୟବନ, ବି. (ଚ୍ୟୁ=ପତିତ ହେବା-ଅନ) ଋଷିବିଶେଷ, ଭୃଗୁନନ୍ଦନ; କ୍ଷରଣ, ଗଳିବା; ଛନ୍ଦ ।

ଚ୍ୟୁତ, ବିଂ. (ଚ୍ୟୁ=ଗମନ କରିବା, ପତିତ ହେବା-ତ) ଭ୍ରଷ୍ଟ; ପତିତ । ଯଥା—ବୃକ୍ଷ-ଚ୍ୟୁତ; କ୍ଷରିତ, ଗଳିତ; ନଷ୍ଟ । (ତ ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ବିଶେଷ୍ୟାର୍ଥରେ ଚ୍ୟୁତି ହୁଏ ।)

ଛ, ବିଂ. ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ସପ୍ତମ ବର୍ଣ୍ଣ । (ଛୋ=ଛେଦନ କରିବା-ଅ) ନିର୍ମଳ; ତରଳ; ଛେଦକ; କମ୍ପିତ । ବି. ଛେଦ, ଖଣ୍ଡ । (ଛଦ୍=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅ)ଗୃହ; ମାହାତ୍ମ୍ୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଛା) ଗୋପନ; ଆଚ୍ଛାଦନ; ଶିଶୁ ।

ଛ, ଛଅ, ବିଂ. (ଷଟ୍‌ପଦଜାତ ପ୍ରାକୃତ) ୬ ସଂଖ୍ୟା ।

ଛଅର, ଛର, ବି. (କ୍ଷୌର ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୌର ।

ଛଅରବାଆର, ବି. (ଦେଶଜ) ମୃତବ୍ୟକ୍ତି ଶୁଦ୍ଧହେବା ସମୟରେ ଜ୍ଞାତିମାନଙ୍କର କେଶମୁଣ୍ଡନ ।

ଛଅଷଠି, } ବି. (ଷଟ୍‌ଷଷ୍ଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ୬୬
ଛଷଠି, } ସଂଖ୍ୟା ।

ଛଇ, ବି. (ଛବି ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ରୂପ, ଛବି; ବିଳାସ; ଛଟକ । ଯଥା—

ଶାରଦ ଘନାନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲୀଳାମୟୀ,
ପ୍ରକାଶନ୍ତି କେତେ ନବ ନବ ଛଇ । ଚନ୍ଦ୍ରିକା ।

(ଛବି ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ନୌକା ଆଦିର ଛାତ; ଛାତର ବା ଗର୍ବ । ଯଥା—

ବିପ୍ରମାନଙ୍କ ଛଇ ଅଳପ ଅଟଇ କି,
ଆପେ ଆପେ କହିହୋନ୍ତି ସାନ୍ତପଣ ଟେକି ।
ନୃ. ପୁ. ଷ. ଉ.

ଛଇଳ, } ବିଂ. (ଛବିଳ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ
ଛଇଲ, } ଛଇଲ୍ଲରୁ ଜାତ) ଚତୁର; ସୁନ୍ଦର । ଯଥା —

ଛଇଲଲୋକର ନବଗୁଣବନ୍ତି ଛବି । ବି. ଚ. ମ.

ଛଇଳା, ଛଇଲି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଛଇଲ-ଆ, ଈ)
ଛଇଲୀ, } ସୁନ୍ଦରୀ । ଯଥା—

ବେଗେ ପଳାଇଲି ଛଇଳା ଲାଜଭୟେ ଅଧୀରୀ । ଚ.ଭା.

ରସିକା । ଯଥା—

ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପ୍ରାପତ ନୁହେ କଦାଚିତ ଏ ନବଛଇଲୀ । ସୁ.ପ.

ଛଉ, ବି. (ଶ୍ୱିତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଦ୍ରରୋଗବିଶେଷ, ଦେହରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଯେଉଁ ଧୋବ ଚିହ୍ନ ହୁଏ । (ଦେଶଜ) ଛେଲି; ଗର୍ବ-ବିଶେଷ; (ଗଡଜାତରେ ପ୍ରଚଳିତ) ବନ୍ୟ-ଜାତିଙ୍କର ନୃତ୍ୟବିଶେଷ ।

ଛଉକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚତୁର; ଗୁପି-ଗୁପିକିଆ ।

ଛଉର, ବି. (ଦେଶଜ) ସାଞ୍ଜୁ, କବଚ । ଯଥା—

ଶସ୍ତ୍ରମାନେ ପଡ଼ିଲେ ଯେ ଗାଈଙ୍କ ଶରୀରେ,
ବଜ୍ର ଛଉରରେ ପଡ଼ି ଚୂର ସବୁ ଶରେ । ସା.ଭା.ଆ.

ବଜ୍ରଲେପ । ଯଥା—

ସର୍ବଶରୀରେ ଲେପିଲେ ବଜ୍ର ଯେ ଛଉର,
ମହାମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ଅଙ୍ଗଯାକ ଦେଲେ ଝାଡ଼ି । ସା.ଭା.ଆ.

ଆଚ୍ଛାଦନ; ଆସ୍ତରଣ । ଯଥା—

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପିଢ଼ାରେ କୃଷ୍ଣାଜିନ ଛଉର,
ପୂଜା ପାଇ ବସିଲେ ସକଳ ତପସ୍ୱୀ । ସା.ଭା.ସ.

ଛକ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଚାରିବାଟ ମିଶିଥିବା
ଛକି, } ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ଛକେ ଛକେ ଜଗି ଅଛନ୍ତି ଚର । ବି. ଚ. ମ.

× ଚିହ୍ନ; ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥଳ ।

ଛକଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭଡ଼ାଗାଡ଼ି ବା
ଛକଡ଼ା, } ଶଗଡ଼ି ।

ଛକପାଗଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶକଟା ଖେଳର ଦାନବିଶେଷ, ଛଅ ଏକ ।

ଛକଲଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାମାବିଶେଷ ।

ଛକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜିଗିବା; ଲୁଚିବା । (ଷଟ୍ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ ଛକ୍କା ଶବ୍ଦଜାତ) ଗଞ୍ଜପା ଖେଳରେ ଛଅଗୋଟି ଚିପଥିବା ସାର; ତାସ ଖେଳର ୬ ସଂଖ୍ୟକ ପତ୍ର ।

ଛକାଛକି,ବି. (ଦେଶଜ) ଜଗାଜଗି, ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଜଗିବା; ଲୁଚାଲୁଚି; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟତଃ ସାବଧାନ ରହିବା; ସତର୍କତା ।

ଛକାପଞ୍ଝା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧୂର୍ତ୍ତତା; ସତର୍କତା; ଗଞ୍ଜପା ଖେଳର ଛଅ ଚିପ ଓ ପାଞ୍ଚ ଚିପ ଥିବା ସାର ।

ଛକି, ବି. (ଦେଶଜ) ଚତୁଷ୍ପଥ; X ଚିହ୍ନ ।

ଛକିବା, } କ୍ରି.(ଦେଶଜ) ଛକରେ ଜଗିବା;
ଛକିଛକିବା, } X ଚିହ୍ନ ହେବା; ଲୁଚିବା ।
ଯଥା—

ସାକ୍ଷାତ ଅନଙ୍ଗ ପ୍ରାୟେ ସୃଷ୍ଟି କରି,
ଛକି ଅନଙ୍ଗ କି ଲଭିବ ଧୂର୍ଜଟି । ନ. କେ.

ଛକିବାଟ, ବି. (ଓଡ଼ିଆ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ମିଶ୍ରଣ) ଚତୁଷ୍ପଥ ।

ଛଖଣ୍ଡି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶବ ଘେନିଯିବା
ଛଖଣ୍ଡିଆ, } ଶଯ୍ୟା; ଛଅଖଣ୍ଡି ।

ଛଗଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୁଷ୍କ ଗୋମୟ, ଘସି ।

ଛଗଳ, } ବି. (ଚ୍ଛୋ = ଛେଦନ କରିବା-
ଛଗଳକ, } କଳ, କ = ଗ, କ ସ୍ୱାର୍ଥେ, ସ୍ତ୍ରୀ-
ଛଗଳୀ, } ଈ) ସ୍ତ୍ରୀ ଛାଗଳ; ମାଳବର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତ୍ର; ଅଜି ମୁନି ।

ଛଙ୍କା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିର୍ମଳ, ବିଶୁଦ୍ଧ, ଛଣା; ଘୃତପକ୍ୱ; ଯେ ଛୁଙ୍କେ । ବି. ଛୁଣିବା, ଛୁଙ୍କିବା ଯଥା—

ବସନ୍ତମୁଖାଁ କି ଉପମା ଖଟୁ,
କାମକାକର ଛଙ୍କା ଜାଲଚଟୁ ।

ଛଚିତ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଉଁଳ ଖେଳରେ ସବୁ ବାଉଁଳ ଅର୍ଥାତ୍ ଛଅଟା ଯାକ ଚିତ୍ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ।

ଛଚିନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଛଡିଅନା ଗଛ । (ଷଟ୍-ଚିହ୍ନକ ଶବ୍ଦଜ) ପରିମାଣବିଶେଷ ।

ଛଛନ୍ଦ, ବି. (ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ।

ଛଚ୍ଛିନ୍ଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲମ୍ବି ଲତାଫଳବିଶେଷ ।

ଛଞ୍ଚା, ବି. (ସଞ୍ଚୟ ଶବ୍ଦଜ) ସଞ୍ଚୟ; ପାକ ନିମିତ୍ତ ସାମଗ୍ରୀ । ବିଂ. ସଞ୍ଚିତ; ଯେ ସଞ୍ଚୟ କରେ ।

ଛଞ୍ଚା, ଛଅଞ୍ଚା, ବି. (ଶୌଚ ଶବ୍ଦଜ) ମଳ-ଶୌଚ ।

ଛଞ୍ଚାଣ, ବି. (ସେ୍ୟନ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । (ସଞ୍ଚାଣ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଛଞ୍ଚିବା, } କ୍ରି. (ସଞ୍ଚୟ ଶବ୍ଦଜ) ସଞ୍ଚୟ
ଛଚିବା, } କରିବା । (ଶୁଚ୍ ଧାତୁଜ) ମଳ
ଛଅଁଚିବା, } ଶୌଚ କରିବା ।

ଛଟକ, ବି. (ଛଟା ଶବ୍ଦଜ) ଶୋଭା; ଛଟା । ଯଥା—

କଟକ ନିର୍ମାଣ ଛଟକ ଦେଖି,
ବିଶ୍ୱକର୍ମା ମସ୍ତ ବୁଲାଣ ଆଖି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଭଙ୍ଗୀ । ଯଥା—

ନେତ୍ର ଛଟକ ଅଟକେ ଧୃତ । ସଙ୍ଗୀତ ।

ଛଟପଟ, ବି. (ଦେଶଜ) କଲବଲ । ଯଥା—

ଛୁଟି ଯାଇ ବଚେତନା,
ଛଟପଟ ହେବ ସିନା । କ. ଚ. ଚ.

ବିଂ. ଅସ୍ଥିର, ବାଧାରେ ଅସ୍ଥିର ।

ଛଟରପଟର, ବି. (ଦେଶଜ) କଲବଲ । ବିଂ. ଯେ କଲବଲ ହୁଏ ।

ଛଟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଚ୍ଛୋ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଅଟ-ଆ) ଦୀପ୍ତି, ଆଲୋକ; ଶୋଭା, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; ସମୂହ; ରେଖା; ପରମ୍ପରା । ଯେପରି— ଶ୍ଳୋକଚ୍ଛଟା । (ଦେଶଜ) ଛୁଟିବା । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ର ଛଟା ଲଗିଣ ବିଚିତ୍ର ଅଣ୍ଡ ଅଂଶ,
ଜଗତଜନର ଯହିଁ ପାପ ହୁଏ ଧ୍ୱଂସ । ଜା. ର. ଗୀ.

ଛଳ; ଧୂର୍ତ୍ତତା; ଗୋଳମାଳ ।

ଛଟାଙ୍କ, } ବି. (ଦେଶଜ) ସେରକର
ଛଟାଙ୍କି, } ଷୋଡ଼ଶାଂଶ; ତରଳପଦାର୍ଥର
ଛଟେଇଙ୍କି, } ପରିମାଣ ଏବଂ ଓଜନବିଶେଷ ।

ଛଟାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଛାଟିବା ।

ଛଟାଭା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଛଟା=ରେଖା-ଭା) ବିଦ୍ୟୁତ୍, ବିଜୁଳି ।

ଛଡ଼, ବିଂ. (ଷଟ୍ ଶବ୍ଦଜ) ୬ ସଂଖ୍ୟା । (ଦେଶଜ) ସଳଖ ଯଷ୍ଟି ।

ଛଡ଼, ଛଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ହାତବାଡ଼ି । ଯଥା—

ଲମ୍ବା ଛଡ଼ିଏ ଧରି କରେ,
ଚାଲନ୍ତି ଅତି ଧୀରେ ଧୀରେ । ଦା. ର.

ଛଡ଼ରସ, ବି. (ଷଟ୍‌ରସ ଶବ୍ଦଜ) କଟୁ, ତିକ୍ତ, ଅମ୍ଳ, କଷାୟ, ମିଷ୍ଟ ଓ ଲବଣ ଏହି ଛଅ ପ୍ରକାର ରସ । (ଦେଶଜ) ନାନାବିଧ ବିକାର; ବହୁ ଦୁଶ୍ଚେଷ୍ଟା ।

ଛଡ଼ା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଅପ୍ରସୂତା ଗାଈ, ଯେଉଁ ଗୋରୁ ପ୍ରସବ କରି ନ ଥାଏ; ଛରା, ଛରାପାଣି । ଯଥା—

ରଙ୍ଗେ ଦିଅନ୍ତି ପକାଇ   ପାଣିରେ ମିଶାଇ କସ୍ତୁରୀ
ଛଡ଼ା ବିଧାନବଶେ । ର. ପ.

ଦୂର ବା ତ୍ୟାଗ କରିବା; କଦଳୀ ପଣସ ପ୍ରଭୃତିର ଚୋପା କାଢ଼ିବା; ପାଦର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ । ବିଂ. ଅନ୍ତର ବା ଦୂର । ଯଥା—

କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଛଡ଼ା ଦଶ କୋଶ,
ଯେ ବାଣପୁର ନାମେ ଦେଶ । ଦା. ର.

ଯାହା ତ୍ୟାଗ କରିଥାଉଁ । ଯଥା—

ଏଥିରେ ନ କର ମୁହାଂସ,
ଛାଡ଼ିଲି ଯେହ୍ନେ ଛଡ଼ାପୁଷ୍ପ । ଦା. ର.

ଚୋପା ପ୍ରଭୃତି ଯାହାର ଛଡ଼ାଇଥାନ୍ତି; ଯେ ଛଡ଼ାଏ । ଯଥା—

ସେକାଳେ ବିରସ ଛଡ଼ା ଫଡ଼ିରୁ ମତ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଯେ ଛାଡ଼େ । ଯେପରି—କୁଳଛଡ଼ା । ଅଂ. ବିନା । ଯଥା—ଏହା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଣ କହିବେ । କ୍ରି. ଛଡ଼ାଅ, ଦୂର କରାଅ । ଯଥା—

ଛଡ଼ାସୁମନ ଛଡ଼ାସୁମନ-ଛାପ କରିବି ହାରି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଛଡ଼ାଇବା, } କ୍ରି (ଦେଶଜ) ତ୍ୟାଗ କରାଇବା;
ଛଡ଼େଇବା, } ଦୂର କରାଇବା; କାଢ଼ିନେବା ।
ଯଥା—

ଚାମର ଛଡ଼ାଇ ଚିକୁର ଶଙ୍କା,
ବସନ ପ୍ରସନ୍ନକୁ କବନକା । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଛଡ଼ାଛଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ତର । ଯଥା—

ଘନିଷ୍ଠ ପ୍ରଣୟ କଲି କୂଟେ ତା ସଙ୍ଗରେ,
ଛଡ଼ାଛଡ଼ି ନ ହୁଅଇ ନିଶି ଦିବସରେ । ବେ. ପ.

ପରସ୍ପର ଛାଡ଼ିବା; ଓଟରାଉଟର, ଠେଣାଠେଣି । ଯଥା—

ଦୁଇଜଣ ଝିଙ୍କାଝିଙ୍କି ଛଡ଼ାଛଡ଼ି ହେଉଁ । ବେ. ପ.

ଛଡ଼ାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଛାଡ଼ିବା, ତ୍ୟାଗ କରିବା; ଅନ୍ତର, ବ୍ୟବଧାନ ।

ଛଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ହାତଧରା ବାଡ଼ି, କ୍ଷୁଦ୍ର ଯଷ୍ଟି; ଆଡ଼ମ୍ବର ।

ଛଡ଼ିଦାର, ବି. (ଯାବନିକ ବା ଦେଶଜ) ପାଇକ ବା ସିପାଇ । ଯଥା—

ଏମନ୍ତ ବିଚାରୁଁ ତା ମନେ,
ବାଦ୍‌ସାର ଛଡ଼ିଦାରମାନେ । ଦା. ର.

ବିଂ. ଯେ ବିଶେଷ ଆଡ଼ମ୍ବର କରେ ।

ଛଣ, ବି. (ଶଣ ଶବ୍ଦଜ) ଶୁଷ୍କତୃଣବିଶେଷ । (କ୍ଷଣ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଅଳ୍ପକାଳ ।

ଛଣଖାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହ ଚାଳର ନିମ୍ନ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଲାଗିଥିବା ପଟା ।

ଛଣପଟ, ବି. (ଶଣପୁଷ୍ପିକା ଶବ୍ଦଜ) ତୃଣ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ପୁଷ୍ପେ ଶୋଭିତ ଛଣପଟ କିଆରି,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜିଣି କାନ୍ତି କି ମନୋହାରୀ । ଛା. ମା.

ଛଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଛାଣିବା, ପରିଷ୍କାର । ବିଂ. ପରିଷ୍କୃତ । ଯଥା—

ଛଣା ସୁଧାସର-   ପଣାରୁ ମଧୁର
ଲାଗୁଥିଲି ଶ୍ୟାମ ପ୍ରୀତି । ସଙ୍ଗୀତ ।

ଛଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶାଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଛଣପଟ-
ଛଣୀ, } ନିର୍ମିତ ରଜ୍ଜୁ; ଠଙ୍କା ରଖିବା ଥଳୀ ।

ଛତ, ବି. (ଛଦ ଶବ୍ଦଜ) କୋଠାର ଛାତ ।

ଛତର, } ବି. (ସତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ସଦାବର୍ତ୍ତ ବା
ଛତ୍ର, } ଯେଉଁଠାରେ ଅନ୍ନଦାନ ହୁଏ ।
ଯଥା—
ବିରାଟ ବୋଇଲା ସ୍ୱାମି ଶୁଣ ଭୀମସେନ,
ସାତ କ୍ଷୌଣୀ ସୈନ୍ୟ ଛତ୍ରେ କରନ୍ତି ଭୋଜନ ।
ସା. ଭା. ସ. ପ.

ଛତରଖାଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁମାନେ
ଛତରଖିଆ, } ନଅ ଅଙ୍କରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ
ଛତ୍ରରେ ଖାଇବାରୁ ନିଜ ନିଜର ଜାତି
ହରାଇଥିଲେ; ଛତରରେ ଖାଇବା । ବିଂ.
ଯେଉଁମାନେ ଛତରରେ ଖାଆନ୍ତି ।

ଛତରଙ୍ଗି, ଛତରଞ୍ଜି, } ବି. (ଚତୁରଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ)
ସତରଞ୍ଜି, ସତରଞ୍ଜି, } ଏକପ୍ରକାର ସୂତ୍ରନିର୍ମିତ
ଗାଲିଚ୍ଛ; ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ ।

ଛତରା, ବିଂ. (ଛିତ୍ୱର ଶବ୍ଦଜ) ଧୂର୍ତ୍ତ, ଭଣ୍ଡ;
ବସ୍ତୁତ; ଯେ ଏଣେତେଣେ ବୁଲେ ।

ଛତା, ବି. (ଛତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଛତ୍ର, ଆତପତ୍ର ।
ବିଂ. ଝାମଲା, ବସ୍ତୁତ ।

ଛତାଉରୀ, ଛତାବରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶତାବରୀ
ଛତୌରୀ, ଛତୁଆରି, } ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର
ଔଷଧି ଲତା ।

ଛତାମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଛତାକାର ହେବା;
ଛତାକାରରେ ପଡ଼ିବା । ଯଥା—
ଏତିକିବେଳକୁ ଗାଡ଼ି ଛତାମାରି ଓଲଟି ପଡ଼ିଲା ।
ଉ. ସା. ୧୯ ଖ. ୧ ସ.

ଛତି, ବି. (ଛତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଆତପତ୍ର । ଯଥା—
ପ୍ରେମିକା କୁଳେ ମୁଁ ଟେକାଇବି ଛତି । ନ. କେ.
ମୁଣ୍ଡି, ଅଗ୍ରଭାଗ ।

ଛତିଅନା, } ବି. (ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷ-
ଛତିନା, } ବିଶେଷ ।

ଛତିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତୁତ । ବି. ଜିହ୍ୱାର
ମଳ ।

ଛତିକଣ୍ଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଉପରେ ଛତାକୃତିଯୁକ୍ତ
ଏକପ୍ରକାର ଲୌହକଣ୍ଟା ।

ଛତିବତି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ।

ଛତିଶ, ଛତିଶି, } ବିଂ. (ଷଟ୍‌ତ୍ରିଂଶ ଶବ୍ଦଜ)
ଛତ୍ରିଶ, } ୩୬ ସଂଖ୍ୟା ।

ଛତିଶା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚାଲାକ; ଦୁଷ୍ଟ;
ଚତୁର; ଷଟ୍‌ତ୍ରିଂଶ ପରିମାଣରେ ପରିମିତ ।

ଛତୁ, } ବି. (ଶକ୍ତୁ ଶବ୍ଦଜ) ଯବାଦି ଚୂର୍ଣ୍ଣ ।
ଛତୁଆ, } ଯଥା—
ଉଞ୍ଛବୃତ୍ତି ଦ୍ୱିଜ ଛତୁଆଗୁଡ଼ାଏ
ପୂର୍ବେ ଦେଲେ ଦ୍ୱିଜଗଣଙ୍କୁ ଏ ରସ୍ତେ ।
ସେ ଦ୍ୱିଜଙ୍କ ଛତୁ ମୋ ଦେହ ଅଧିକରେ
ପଡ଼ିବାରୁ ଗଣନା ହୋଇଲି ସେ ସୁନାରେ ।
କୃ. ଭା. ଅ. ପ.
(ଛତ୍ରିକା ଶବ୍ଦଜ) ଶିଲୀନ୍ଧ୍ର । ଯଥା—
ଛତୁ ଯେ ଛତ୍ରପ୍ରାପ୍ତେ ହୋଇ,
ରାଜାର ପ୍ରାପ୍ୟ ଦଶେ ମହି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଛତୁଫାଟିଯିବା, ବି. (ଦେଶଜ) ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ
ନଷ୍ଟ ବା ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବା ।

ଛତୁରସ, ବି. (ଶକ୍ତୁରସ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର
ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ।

ଛତ୍ର, } ବି. (ଛଦ୍‌-ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଣିଚ୍‌-
ଛତ୍ର୍, } ର, ତ୍ର) ଆତପତ୍ର; ଆଚ୍ଛାଦନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-
ଆ) ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।

ଛତ୍ରକ, ବି. (ଛତ୍ର-କ) ଛତ୍ର; ମାଛରଙ୍କା ପକ୍ଷୀ;
ଈଶ୍ୱରଗୃହବିଶେଷ ।

ଛତ୍ରଖାଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଯେ
ମାଗି ଖାଇବାରୁ ଜାତି ହରାଏ; ନୀଚଶ୍ରେଣୀର
ବେଶ୍ୟା ।

ଛତ୍ରଖିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଛତ୍ରରେ ଖାଇବା ।
ଛତରଖିଆ, } ବିଂ. ଯେ ଛତ୍ରରେ ଖାଏ, ଯେ
ମାଗିଖାଏ ।

ଛତ୍ରଦଣ୍ଡ, ବି. (ଛତ୍ରସ୍ୱରୂପ ଦଣ୍ଡ) ରାଜଛତ୍ର ।

ଛତ୍ରପତ୍ର, ବି. (ଛତ୍ର-ପତ୍ର) ସ୍ଥଳପଦ୍ମ; ଭୂର୍ଜପତ୍ର
ବୃକ୍ଷ ।

ଛତ୍ରଭଙ୍ଗ, ବି. (ଛତ୍ର-ଭଙ୍ଗ=ନାଶ—ଏ ସ୍ଥଳରେ
ଛତ୍ର ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ରକ୍ଷଣ ବା ରାଜଚିହ୍ନ)
ବୈଧବ୍ୟ; ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ; ନୃପନାଶ; ଅରାଜକତା;
ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରୁ ପଳାୟନ ।

ଛତ୍ରସାଇ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଛତ୍ରାକୃତି ଶିରସ୍ତ୍ରାଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ମସ୍ତକେ ତାର ଛତ୍ରସାଇ ପାଗ ଭିଡ଼,
ପାଟଦିଆ ପାଟଖଣ୍ଡା କରେ ଧରି । କୃ.ଖ୍ରୀ.ଆ.ପ.

ଛତ୍ରା, ବି°. (ଛତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ବିସ୍ତୃତ; ଯେ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲୁଥାଏ ।

ଛତ୍ରାକ, ବି. (ଛତ୍ର-ଅକ୍=ଗମନ କରିବା, ତୁଲ୍ୟ ହେବା-ଅ) ଶିଳୀନ୍ଧ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ରାସ୍ନା ।

ଛଦ, ବି. (ଛଦ୍=ଣିଚ୍-ଅ) ପତ୍ର; ପକ୍ଷ, ପକ୍ଷୀ; ଆଚ୍ଛାଦନ; ତମାଳବୃକ୍ଷ; ଗ୍ରନ୍ଥିପର୍ଣ୍ଣୀ ବୃକ୍ଷ ।

ଛଦନ, ବି. (ଛଦ୍-ଅନ) ଆଚ୍ଛାଦନ; ପତ୍ର; ପକ୍ଷ ।

ଛଦି, ବି. (ଛଦ୍-ଇ) ଗୃହର ଛାତ, ଚାଳ; ଆଚ୍ଛାଦନ ।

ଛଦ୍ମ, ଛଦ୍ମନ୍, ବି. (ଛଦ୍-ମନ୍) ଛଳ, କପଟ ।

ଛଦ୍ରମ, ବି. (ଛଦ୍ମ ଶବ୍ଦଜ) କପଟ; ବାହାନା । ଯଥା—

ରଜକ ଛଦ୍ରମରେ କାଳ,
ନ ଶୁଣେ ରାମକୃଷ୍ଣ ବୋଲ । ଖ୍ରୀ. ଦ. ସ୍କ.

ଛନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୟ । ଯଥା—
ଆତଙ୍କ ହୋଇ ସଖୀଏ ଛନେ ପଚାରନ୍ତି । ବି.ଚି.ମ.

ଛନଛନ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଭୀତ । ଯଥା—
ଉପରକୁ ଚାହିଁ ହୁଏ ଛନଛନ । ବି. ଚି. ମ.
ଭୟରେ ଅସ୍ଥିର ।

ଛନକ, ଛନକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୟ; ଚେହେଁକା । ଯଥା—
ଅବଶେ ଆଖି ବୁଜିଲି ଛନକେ । ନ. କେ.
ଛନକାରେ ନିଦ୍ରା ତୁଟିଗଲା ରାଣୀ ଉଠିଲେ ଖରେ । ଉଷା.

ଛନଛତ୍ର, ଛିନଛତ୍ର, ବି°. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ । (ସ୍ୱନକ୍ଷତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଜନ୍ମନକ୍ଷତ୍ର-ଦିବସ ।

ଛନ୍ନ, ବି°. (ଛଦ୍-ତ) ଗୁପ୍ତ; ଆଚ୍ଛାଦିତ; ଲୁପ୍ତ, ନଷ୍ଟ । ବି. ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନ ।

ଛନ୍ଦ, ବି. (ଛନ୍ଦ୍=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅ) ଅଭିପ୍ରାୟ; ବଶତା; ଅଭିଳାଷ; ପ୍ରବୃତ୍ତି; ବିଷ । ବି°. ଗୋପନୀୟ । (ଦେଶଜ) କପଟ; ଢଙ୍ଗ, ଭଙ୍ଗୀ । ଯଥା—

ବିପଣୀ ବସିଛି କାଠଯୋଡ଼ି ବନ୍ଧେ,
ବିକା କିଣା ଲାଗିଅଛି ନାନା ଛନ୍ଦେ । ନ. କେ.

ପ୍ରକାର । ଯଥା—
ନାନା ଛନ୍ଦେ ବାଜେ ତୂର । ସୁ. ପ.

ଗୋଦୋହନ ସମୟରେ ବାଛୁରୀକୁ ବାନ୍ଧିବାର ରଜ୍ଜୁ । ଯଥା—

କେ ଗୋପୀ ଦୁହୁଁ ଥିଲା ଗାଈ,
ବାଛୁରୀ ବାନ୍ଧି ଛନ୍ଦ ଦେଇ । ଗୋ. ଖ୍ରୀ.

ଛନ୍ଦଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଧନ ।

ଛନ୍ଦଣି, ଛନ୍ଦଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଗାଈମାନଙ୍କୁ ଛନ୍ଦିବା ଦଉଡ଼ି । ଯଥା—

ଚରଣେ ଛନ୍ଦିଲେ ଛନ୍ଦଣୀ । ର. କ.

ବନ୍ଧନ । ଯଥା—
କଟଟି ବାନ୍ଧୁଛି ହେମସୂତ୍ରେ ଛନ୍ଦଣୀ,
କଟିତଟେ ପୀତାମ୍ବର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମଣିଶ୍ରେଣୀ । ବି. ଗ୍ର.

ଛନ୍ଦଦଉଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାଈ ବାଛୁରୀ-ମାନଙ୍କୁ ଛନ୍ଦିବା ଦଉଡ଼ି । ଯଥା—

ଛନ୍ଦ ଦଉଡ଼ି କାନ୍ଧେ ଘେନି,
ଗୋବିନ୍ଦ କଲେ ଶିଙ୍ଗାଧ୍ୱନି । ଖ୍ରୀ. ଦ. ସ୍କ.

ଛନ୍ଦସ୍, ବି. (ଛନ୍ଦ୍ =ଦୀପ୍ତିପାଇବା, ଆନନ୍ଦ କରିବା-ଅସ୍) ପଦ୍ୟବନ୍ଧ, ପଦ୍ୟର ଭେଦ-ବୋଧକ ସଂଜ୍ଞା ବା ଜାତି; ଇଚ୍ଛା; ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର; ବେଦ ।

ଛନ୍ଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଧନ, ବାନ୍ଧିବା; ଚତୁଷ୍ପଥ । ବି°. ଛନ୍ଦିଥିବା, ଯେ ଛନ୍ଦେ ।

ଛନ୍ଦାଛନ୍ଦି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ବନ୍ଧନ; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ । ଯଥା—

ତରୁବ୍ରତତୀର ପ୍ରେମେ ବନ୍ଧାବନ୍ଧି
ଛନ୍ଦାଛନ୍ଦି ଘେନାଘେନି । ଯ. କେ.

ଛନ୍ଦିବା, କି. (ଦେଶଜ) ସଂଯୋଗ କରିବା; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ଘଟାଇବା । ଯଥା—

ତା ସଙ୍ଗେ ଛନ୍ଦିଲା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସିନା ଫୁଲଧନୁ । ଚ.ଖ୍ରୀ.

ଘୂରିଆଡ଼େ ଗୁଡ଼ାଇବା । ଯଥା—
ଭଦ୍ରକ ଯା ପଦେ ବେଢ଼ିଅଛି ଛନ୍ଦି । ନ. କେ.

ବାନ୍ଧିବା । ଯଥା—
ହାତେ ହାତେ ହାତେ ବନ୍ଧୁ ଛନ୍ଦନ୍ତି ପ୍ରୀତିରେ ।
ବି. ଝ. ମ.

ଛପଛପିକା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଚର୍ବିତ ।
ଛପଛପିକଆ, }

ଛପନ, ବଂ. (ପ୍ରାକୃତ ଛପ୍ପଣରୁ ଜାତ) ୫୬ ସଂଖ୍ୟା ।

ଛପର, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ଛାଞ୍ଚ; ଆଚ୍ଛାଦନ ।

ଛପରବନ୍ଧ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହାଦିର ଛାଞ୍ଚକୁ ଗ୍ରନ୍ଥଣି କରିବା ।

ଛପା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଉଁଶନିର୍ମିତ ଆସ୍ତରଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ଯେତେ ଆସିଥିଲେ ସଙ୍ଗତେ ବୈଦ୍ୟଶ୍ରେଣୀ
ରହିଲେ ସେ ଶିବିର କରି ଛପା ଟାଣି । କୃ.ଖ.ଉ.ପ.

ଲୁଚିବା; ପୁସ୍ତକାଦି ମୁଦ୍ରଣ; ମୋହୋର (Seal) । ବଂ. ମୁଦ୍ରିତ । ଯେପରି—ଛପା ପୁସ୍ତକ । ଅବିଦିତ ବା ଲୁକ୍କାୟିତ ।

ଛପାମୁଦି, ବଂ. (ଦେଶଜ) ନାମାଙ୍କିତ ମୁଦ୍ରିକା ।

ଛପିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲୁଚିବା । ଯଥା—

ବସିନଲେ ଦୀପ୍ତ ନୋହି ଛପି ଦ୍ୱୀପୀ ପରି । ବୈ. ବି.

ଲଭିବା (ଅଦୃଶ୍ୟଭାବରୁ) ।

ଛବଶ, ଛବିଶି, ବଂ. (ପ୍ରାକୃତ ଛବ୍ବିସା ଶବ୍ଦଜ) ୨୬ ସଂଖ୍ୟା ।

ଛମଣ୍ଡ, ବଂ. (ଛନ୍ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଅଣ୍ଡ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଅନାଥ ଶିଶୁ, ପିତୃହୀନ ବାଳକ ।

ଛମାଖ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଉଳଖେଳରେ ସବୁ ବାଉଳ ଅର୍ଥାତ୍ ଛଅଟାଯାକ ମାଖ ଉବୁଡ଼ିହୋଇ ପଡ଼ିବା ।

ଛୟାଣୋଇ, } ବଂ. (ଷଣ୍ଣବତି ଶବ୍ଦଜ) ୯୬ ସଂଖ୍ୟା ।
ଛୟାଣେଇ, }
ଛୟାନବେ, }

ଛୟାଳିଶି, ବଂ. (ଦେଶଜ) ୪୬ ସଂଖ୍ୟା ।

ଛୟାଶି, ଛୟାଅଶି, ବଂ. (ଦେଶଜ) ୮୬ ସଂଖ୍ୟା ।

ଛର, } ବି. (କ୍ଷୌର ଶବ୍ଦଜ) କେଶମୁଣ୍ଡନ ।
ଛଅର, }

ଛରା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଛିଟା ଛିଟା ଜଳ
ଛେରା, } ସିଞ୍ଚିବା । ଯଥା—

କର୍ପୂର ଚନ୍ଦନ ଛରା ଯିବା ବାଟରେ,
କରିଛୁ ପାଏଡ଼ା ସବୁ ରଙ୍ଗପାଟରେ । ର. କ.

ଛରାପହରା, } ବି. (ଦେଶଜ) ସମ୍ମାର୍ଜନୀରେ
ଛେରାପହରା, } ପହଁରି ଜଳସେଚନ କରିବା ।
ଛଡ଼ାପହରା, } ଯଥା—
ଛଡ଼ାପାଣି, }

ଛେରାପହରା କରିବ ତହିଁ ପ୍ରଭବିନେ,
ଆମନ୍ତ୍ରିତ ରାଜାଙ୍କର ଭୋଜନର ସ୍ଥାନେ । ସା. ଖ. ପ.

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦେବସ୍ନାନ ମଣ୍ଡପ ଓ ରଥ ଉପରେ ସୁଗନ୍ଧ ଚନ୍ଦନର ଜଳସେଚନ ।

ଛର୍ଦ୍ଦନ, ଛର୍ଦ୍ଦି, } ବି. (ଛର୍ଦ୍ = ବମନ
ଛର୍ଦ୍ଦିସ୍, ଛର୍ଦ୍ଧି, } କରିବା-ଅନ, ଇ, ଇସ୍)

ବମନ, ବାନ୍ତି, ଉଦ୍‌ଗାର ।

ଛଳ, ବି. (ଛ୍ଳେ = ସାରଲ୍ୟ ଛେଦନ କରିବା-ଳ) କପଟତା, ଶଠତା, ପ୍ରତାରଣା; ଚାତୁରୀ । କୌଶଳ; ଆପତ୍ତି; ଅଭିସନ୍ଧି; ମନୋଭିଳାଷ । ବାକ୍ୟଦୂଷଣବିଶେଷ; ବିପରୀତାର୍ଥ ଆରୋପଣ । (ଦେଶଜ) ବାହାନା; ମାନ, ଅଭିମାନ ।

ଛଳନ, } ବି. [ଛଳ-ଇ = ଛଳ (ନାମଧାତୁ)
ଛଳନା, } ସ୍ତ୍ରୀ-ଅନ, ଆ, ଭାବେ ତ] ପ୍ରତାରଣା,
ଛଳିତ, } ଶଠତା । (କର୍ମବାଚ୍ୟରେ ତ

ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ ପ୍ରତାରିତ ଅର୍ଥ ।)

ଛଳଛଳ, } ବଂ. (ଦେଶଜ) ଅଶ୍ରୁପ୍ଲାବିତ ।
ଛଳଛଳ, } ଯଥା—

ନେତ୍ର ଛଳଛଳ ଦିଶୁଅଛି ।

ଛଳାଇବା, } କ୍ରି. (ଛଳ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ଳେଷରେ
ଛଳେଇବା, } କହିବା । ଯଥା—

ସ୍ୱମତକ ଛଳାଇବ, ସୁବିଟିବାକୁ ବଳାଇବ । ବ.ଚ.ମ.

ଛଳିବା, କ୍ରି. (ଛଳ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରତାରଣା କରିବା; ଶ୍ଳେଷରେ କହିବା ।

ଛଲ୍ଲି, ଛଲ୍ଲୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଶଠ; ବଲ୍‌କଳ; ଛାଲ; ସନ୍ତାନ; ଲତା ।

ଛବି, ବି. (ଛ୍ଳେ=ଅନ୍ଧକାର ଛେଦନ କରିବା-ଇ) ଦୀପ୍ତି; ଶୋଭା; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତା; ଚିତ୍ରିତ ମୂର୍ତ୍ତି, ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ।

ଛଅସ୍ତର, ଛସ୍ତର, ଛସ୍ତୋର, ଛଅସ୍ତୋର, } ବିଂ. (ପ୍ରାକୃତ ଛେହତ୍ତର ଶବ୍ଦଜ) ୭୬ ସଂଖ୍ୟା ।

ଛଷଠି, ଛଅଷଠି, } ବିଂ. (ଷଟ୍‌ଷଷ୍ଟି ଶବ୍ଦଜ) ୬୬ ସଂଖ୍ୟା ।

ଛୁଆଣ, ଛୁଆଣି, ଛୁଆଣି, } ବି. (ଛଦନ ଶବ୍ଦଜ) ଆଚ୍ଛାଦନ । ଯଥା—

ତହିଁପରେ ଛୁଆଣି ଯେ ପଦ୍ମପତ୍ର ଶେଯ । ନୃ.ପୂ.ପ.ଚ.

ଛପରବନ୍ଧ ।

ଛୁଇ, ବି. (ଛୁପ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ) ଅନାତପ ଅର୍ଥାତ୍ ଖରାର ଅଭାବ; ପ୍ରତିବିମ୍ବ । ଯଥା—

ଛୁଇକ ଅନାଇଁ ଛୁଇକ ଫୁଲାଇ ବିଭଙ୍ଗେ,

ମୁଗମ୍ମା ବନାଢ଼ଥାଉ କ ବୃତ୍ତୁଣ୍ଡ ରଙ୍ଗେ । ବ. ଚ. ମ.

ଛୁଉଣି । ଯଥା—

ସବୁ ଆୟୁଧରେ ପ୍ରଧାନ ଅଟଇ,

ପିଠିଯାକ ହୋଇଛୁ କୁନ୍ଦନସୁନା ଛୁଇ । କୃ.ଖ.ବ.ପ.

ଛୁଇବା, ଛୁଇଁବା, } କ୍ରି. (ଛଦ୍ ଧାତୁଜ) ଆଚ୍ଛାଦବା । ଯଥା—

ଧୂମାକାରେ ଦୂରେ ପର୍ବତର ଛୁଇ,

ମାଡ଼ିଆସୁଅଛୁ ଜଳ ସ୍ଥଳ ଛୁଇ । ନ. କେ.

ଛପରବନ୍ଧ କରିବା । ଯଥା—

ମଣ୍ଡପ ଛୁଅଁ ବୋଲି ସଭଙ୍କି ଆଜ୍ଞା ଦେଲା । ନୃ.ପୂ.ଚ.ତ.

ଛୁଇତଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହାର ତଳେ ସର୍ବଦା ଛୁଇ ପଡ଼େ, ଯେ ଛୁଇତଳେ ଥାଏ ।

ଛୁଇନିଦ, ବି. (ଛୁପ୍ୟା-ନିଦ୍ରା-ଶବ୍ଦଜ) ସଚେତ-ନିଦ୍ରା, ନିଦ୍ରାର ପ୍ରାରମ୍ଭ ।

ଛୁଇବାଇଲେନ୍ଦରୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୂର ଓ ନିକଟ ସମ୍ପର୍କ ।

ଛୁଉଣି, ଛୁଉଁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଛଦ ଶବ୍ଦଜ) ଶିବିର, ତମ୍ବୁ; ଗୃହର ଛପରବନ୍ଧ ।

ଛୁଉଣି, ଛୁଉଣୀ, ଛୁଅଣି, ଛୁପୁଣି, ଛୁଏଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରାକୃତ ଛୁବଣି ଶବ୍ଦଜ) ଆଚ୍ଛାଦନ । ଯଥା—

ଅଛି ପଞ୍ଜର ଗୃହପାଶେ,

ଛୁହଣି ନଖ ଲୋମ କେଶେ । ଭା. ଏ. ସ୍କ.

ଖିଷ୍ଣୁଙ୍କ ରତ୍ନବର କନକ ଛୁପୁଣି । ସା. ଭ. ଆ.

ଛପରବନ୍ଧ । ଯଥା—

ସୁବର୍ଣ୍ଣ କାନ୍ଥ ତହିଁ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଛୁଏଣି । ସା. ଭ. ସ.

ଶିବିର, ତମ୍ବୁ ।

ଛୁଏଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱୟଂ ।

ଛୁଗ, ଛୁଗଳ, ଛୁଗଳକ, } ବି. (ଛଗ, ଛଗଳ-ଅ, କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଅଜ, ଛେଳି ।

ଛୁଙ୍କିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗୃହଲୁଣୀରେ ଚଲାଇବା; ଛୁଣିବା ।

ଛୁଙ୍କୁଣୀ, ଛୁଙ୍କୁଣି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଗୃହଲୁଣୀ ।

ଛୁଙ୍କ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତମ ।

ଛୁଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ନବାତ ।

ଛୁଚକୋରା, ବି. (ଦେଶଜ) ନାରିକେଳ ଓ ନବାତରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ ।

ଛୁଚଧଡ଼ିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଲୁଗାର ଶୁକ୍ଳ ଧଡ଼ି ଥାଏ ।

ଛୁଞ୍ଚ, ବି. (ସଞ୍ଚ ଶବ୍ଦଜ ?) ପ୍ରତିମାଦି ତପ୍ୟାର କରିବାର ଆଦର୍ଶ । ଯଥା—

ବିଶ୍ୱକାନ୍ତ ସାର ଗୋଲ ଅବା ମାର

ଢାଳିଅଛୁ ପ୍ରେମ ଛୁଞ୍ଚେ । ଯ. କେ.

ଲିଖିତ ନ ହେବା ଛାଳପତ୍ର ପୁସ୍ତକ;

ଧାତୁ ଢ଼ାଳିବା ପାତ୍ର । (ଦେଶଜ) ଛାପରା ।

ଛୁଞ୍ଚୁଣି, ଛୁଞ୍ଚୁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍ମାର୍ଜନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଝାଡ଼ୁ ।

ଛୁଟ, ଛୁଟଣି, ଛୁଟେଣି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃବୁକ । ଯଥା—

ଅଶ୍ୱକୁ ସାରଥି କଲେ ଛୁଟଣି ପ୍ରହାର । କ. ବ.

ଟ୍ଟେଟ ସରୁ ଯଷ୍ଟି । ଯଥା—

କେଳିତଳେଁ ନୂଆ ଗୃଟକୁ ଯେସନ

ଛୁଟ ଧରି ଅବଧାନ । ଯ. କେ.

ଛୁଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ, ଛୁଟ-ଇ-ଆ) ପାଇକ, ଚୌକିଆ । ଯଥା—

ରାଜାଙ୍କ ହୁକରା ଆସିଲା ଦାସଙ୍କ ପ୍ରତି,

ଛୁଟିଆ ଆସିଲେ ନେଇଯିବେ ଗ୍ରାମୁଙ୍କ କତି । ତ.ବ.

ବିଂ. ଯେ ଛୁଟ ଧରିଥାଏ; ଯେ ଛୁଟ ଧରି ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା କରେ ।

ଘୁଟିପିଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ହାତ ଗୋଡ଼ ଛୁଞ୍ଚାଡ଼ ଦେବା । ବିଂ. ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ । ଯଥା—
ତା ଦେଖି କୁରୁମୁନେ ହୋଇଲେ ଘୁଟିପିଟି,
ମଲଇଁ ବୋଲି ଭାଜଲେ ହୋଇ ଗୋଟି ଗୋଟି ।
କୃ. ଖ. ବ. ପ.

ଘୁଟିପିଟିହେବା, କ୍ରି. ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହେବା; ହାତ ଗୋଡ଼ ଛୁଞ୍ଚାଡ଼ିବା । ଯଥା—
ଖାଇବାମାତ୍ରକେ ଚେତା ହଜିଇ ପଡ଼ିଲା,
ଘୁଟିପିଟି ହୋଇକରି ଜୀବନ ଛାଡ଼ିଲା । ବେ. ପ.

ଘୁଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିଃକ୍ଷେପଣ କରିବା । ଯଥା—
ସୈରନ୍ଧ୍ରୀ ସେକାଳେ କରକୁ ଘୁଟିଦେଲେ । କୃ.ଖ.ବ.ପ.
ଲେଶିବା । ଯଥା—
ରାମା କେ ଭଗିର ବାଟୁଛୁ ଘୁଟୁଛୁ
ବାତାସୁନି ବାଟଫାଟକୁ । ବ. ଚ. ମ.
ଝିଙ୍କିବା । ଯଥା—
ବାଣାଗୋଟି ହାତୁ ମୋର ନେବ ବଲେ ଘୁଟି ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ଵି. ଚ.

ଘୁଟେଣି, ଘୁଟେଣୀ, ଘୁଟିଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତକୋଷ ବା ମୌଜା । ଯଥା—
ଏହା ଶୁଣି ଅର୍ଜୁନ ଘୁଡ଼ ସ୍ତ୍ରିୀବେଶ,
ଘୁଟେଣି ଦୁଇ କରେ ବାନ୍ଧଲେ ବନ୍ଧ ତୋଷ ।
କୃ. ଖ. ବ. ପ.
ଗ୍ଲୋଟ ଘୁଟ ବା ଗ୍ରବୁକ; ନିକ୍ଷେପଣ । ଯଥା—
ଘୁଣେ ଶର ଘୁଟେଣି କରଣେ ବ୍ରହ୍ମଶର,
ବୋଲନ୍ତି ଏବେ କେଣେ ଯିବୁ ରେ ମୂଢ଼ସୁର ।
ନୃ. ପୁ. ଷ. ଚ.
ଟେକା ଫୋପାଡ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ଢେଉଡ଼ ।

ଘୁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ, ହିନ୍ଦୀ ଗ୍ଲୋଡ଼ ଶବ୍ଦର ଅନୁକୃତ) ତ୍ୟାଗ । ଯଥା—
ଘୁଡ଼ ଯାଉ ନାହିଁ ମନୁ । କ. ଚ. ଚ.
ବାହାଲ; ହ୍ରାସ (remission) । ବିଂ. ତ୍ୟକ୍ତ । ଯଥା—
କପାଳେ ଦଣ୍ଡ ଘୁଡ଼ ହେଲା,
ତୋର କି ସମର୍ପଣ ଗଲା । ଦା. ର.
କ୍ରି. ଘୁଡ଼ିବାକୁ ଅନୁମତି ବା ଆଦେଶ ଦେବା ।

ଘୁଡ଼ଖାଇ, ବି. (ଦେଶଜ, ଯହିଁ ଘୁଡ଼ = ତ୍ୟକ୍ତ ପଦାର୍ଥ ଫେର ଖାଇବାକୁ ହୁଏ) କାର୍ତ୍ତିକ ପୌର୍ଣ୍ଣିମାର ପରଦିବସ ।

ଘୁଡ଼ପତ୍ର, ବି. (ଦେଶଜ, ଘୁଡ଼—ତ୍ୟାଗପତ୍ର) ଶୂଦ୍ର ଜାତିରେ ଭାର୍ଯ୍ୟା ଭର୍ତ୍ତାର ମନ ନ ମିଳିଲେ ଭାର୍ଯ୍ୟାକୁ ଭର୍ତ୍ତା କମ୍ବା ଭର୍ତ୍ତାକୁ ଭାର୍ଯ୍ୟା ଘୁଡ଼ଦେବା ସମ୍ପର୍କରେ ଲେଖିଦେବା ପତ୍ର ।

ଘୁଡ଼ିବା, ଘୁଡ଼ିଛୁଡ଼ିବା, } କ୍ରି. ତ୍ୟାଗ କରିବା; ଅନ୍ତର ହେବା; ଅନ୍ତର କରିବା ।

ଘୁଣିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ରାଦିଦ୍ଵାରା ଦ୍ରବ-ପଦାର୍ଥର ସାରାଂଶ ବାହାର କରିବା । ଯଥା- -
ଅମୃତ ମିଶାଇ ବାଟି ଘୁଣିଲା । ବ. ଚ. ମ.
ଜଳରୁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଉପରକୁ ବାହାର କରିବା ।

ଘୁତ, ବିଂ. (ଗ୍ଲୋ=ଛେଦନ କରିବା-ତ) ଛିନ୍ନ; ଦୁର୍ବଳ; କ୍ଷୀଣ । (ଛଦ ବା ଘୁଦ ଶବ୍ଦଜ) ଉପରସ୍ଥ ଆଚ୍ଛାଦନ; ଘୃଳ ।

ଘୁତ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ; ହୃଦୟ; ସାହସ; ଧୈର୍ଯ୍ୟ ।

ଘୁତ୍ର, ବି. (ଛତ୍ର-ଅ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ଅଥବା ଛତ୍ର = ଗୁରୁଙ୍କ ଦୋଷାବରଣ-ଅ-ଶୀଳାର୍ଥେ—ଯେ ଗୁରୁଙ୍କ ଦୋଷକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖେ) ଶିଷ୍ୟ, ପଢ଼ୁଆ; ମଧୁବିଶେଷ ।

ଘୁତ୍ରବୃତ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଘୁତ୍ର-ବୃତ୍ତି) ଘୁତ୍ରର ଜୀବିକା; ଘୁତ୍ର ନିମନ୍ତେ ମାସିକ ବା ବାର୍ଷିକ ସାହାଯ୍ୟ ।

ଘୁଦ, ଘୁଦନ, } ବି. (ଛଦ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅ, ଅନ) ଆଚ୍ଛାଦନ;ଘୁତ; ପତ୍ର; ଘୁଲ । (ବିଶେଷଣାର୍ଥରେ ଘୁଦକ ଓ ଘୁଦତ ହୁଏ)

ଘୁନ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାତଳ ଚମଡ଼ା ।

ଘୁନଆ, ଘୁନୟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୟ । ବିଂ. ଭୀତ; ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ ।

ଘୁନ୍ଦ, ବି. (ଛନ୍ଦସ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଛନ୍ଦୋବଦ୍ଧ ପଦ୍ୟ-ବିଶେଷ ।

ଘୁପ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଦ୍ରା ବା ଚିହ୍ନ; ହରି-ନାମାବଳୀ ଚିହ୍ନିତ ଫଳକବିଶେଷ । ଯଥା—
ତା ନାମ ଘୁପରେ ଘୁଇ ସ୍ଵରୂପରେ ବସିବ ତପରେ ।
ବ. ଚ. ମ.
ଛେପ ।

ଛାପଚକଣ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦେଖିବାକୁ ମନୋହର; ଚର୍ଚ୍ଚିତ ।

ଛାପା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଦ୍ରାଙ୍କନ; ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ର; ହରିନାମ ମୁଦ୍ରା । ଯଥା—
ଛାପା ତିଳକ ମାଳ ଭରି,
କପଟେ ହୋଇ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ । ଦା. ର.
ଚନ୍ଦ୍ର ବା ବିନ୍ୟାସ । ଯଥା—
ଶୋଣିତ ଛାପା ପ୍ରାୟେ ଦଶିଲ ଚନ୍ଦ୍ର ଝଳ । ନୃ.ପୂ.ପ.ତ.
ବିଂ. ମୁଦ୍ରିତ ।

ଛାପାଖାନା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ରାଳୟ ।

ଛାପାମୁଦି, ବି. ଯେ ମୁଦିରେ ନାମ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଛାପିଛାପିକିଆ, ଛପିଛପିକିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଛାୟାଯୁକ୍ତ; ସବଳ ବା ନାନାବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ । ଯଥା—
ମାଡ଼ି ଆସୁଥିଲା କ୍ରମେ ପୂର୍ବମୁଖେ ପ୍ରସାରି ବିରାଟ କାୟା,
ଝିଲ୍ଲି ସଙ୍ଗେ ଖରା ଛାପିଛାପିକିଆ
ପ୍ରଦୋଷର ମହାଛାୟା । ଯ. କେ.

ଛାପିବା, କ୍ରି. ଲୁଚିବା; ଦ୍ରବପଦାର୍ଥକୁ ବସ୍ତ୍ରାଦି ଦ୍ୱାରା ଶୁଖାଇବା; ମୁଦ୍ରାଙ୍କନ କରିବା ।

ଛାବଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ । (ଧୂଳିଗୁଞ୍ଜାଇ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଛାମୁ, ବି. [ଦେଶଜ କିମ୍ବା ପ୍ରାକୃତ ସାମୁହ (ସମ୍ମୁଖ) ଶବ୍ଦଜ] ସମୀପ; ରଜା ଏବଂ ବଡ଼ଲୋକମାନଙ୍କ ସମ୍ବୋଧନ ।

ଛାମୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ସମ୍ମୁଖରେ ଥିବା ଲୋକ । ଯଥା—
ସବୁ ଦେବେ ସବୁକାଳେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁହାଁ,
ହୋଇଥାନ୍ତି ଯିନା ଶ୍ରୀଛାମୁ ଛାମୁଆ । ଦ. ବା.

ଛାମୁକରଣ ବି. (ସମ୍ମୁଖ-କରଣ) ହିସାବପତ୍ର ରଖିବା କର୍ମଚାରୀବିଶେଷ; ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ଛାମୁଦୁଆର, ବି. (ସମ୍ମୁଖଦ୍ୱାର ଶବ୍ଦଜ) ସଦର ଦରଜା; ଘରର ଓଳି । ଯଥା—
ପୁନେଇପରବେ ସେ ଅଲକ୍ଷଣୀ,
ଛାମୁଦୁଆରକୁ ଓଲାର ଆଣି । ହା. ତ.

ଛାମୁଡ଼ିଆ, ଛାମୁଣ୍ଡିଆ, ଛାମୁଣ୍ଡି, ଛାମୁଣ୍ଡା, } ବି.(ଛାୟାମଣ୍ଡପ ଶବ୍ଦଜ) ଛାୟାମଣ୍ଡପ । ଯଥା—
ଅଶ୍ୱଶାଳ ଗଜଶାଳ ରଚି ନଦୀକୂଳେ,
ନାନାବିଚିତ୍ର ଛାମୁଣ୍ଡି ଭିଆଇଲେକ ହେଲେ । ସା.ଖ୍ର.ଆ.

ଛାମୁଦାନ୍ତ,ବି. (ସମ୍ମୁଖଦନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ)ଆଗଦାନ୍ତ ।

ଛାୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ଛୋ=(ରୌଦ୍ର) ଛେଦନ କରିବା-ଯ-ଆ] ଅନାତପ; ଅନ୍ଧକାର; ପ୍ରତିବିମ୍ବ; କାନ୍ତି, ଦୀପ୍ତି; ଆଲୋକ; ସୂର୍ଯ୍ୟ-ପତ୍ନୀ; ଶ୍ରେଣୀ; ଦୁର୍ଗା; ପାଳନ; ଉତ୍କୋଚ ।

ଛାୟାତରୁ, ବି. ପୁଂ. ଛାୟାପ୍ରଧାନ ବୃକ୍ଷ, ବୃହତ୍ ବୃକ୍ଷ; ନମେରୁ ବୃକ୍ଷ; ସୁରପୁନ୍ନାଗ ବୃକ୍ଷ ।

ଛାୟାପଥ, ବି. (ଛାୟା=ଦୀପ୍ତି-ପଥ) ରାତ୍ରିରେ ଦୃଶ୍ୟମାନ ନକ୍ଷତ୍ରସମାକୁଳ ପରି ପ୍ରତୀୟ-ମାନ ନଭୋମଣ୍ଡଳର ତରଙ୍ଗିନ ଅଂଶ-ବିଶେଷ । (Milky Way)

ଛାୟାବାଜି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାରୁଡ଼ି; କୁହୁକ । ଯଥା—
ଗୁହୁଁ ଗୁହୁଁ ହେଲା ଛାୟାବାଜି ବତ,
ଗମ୍ଭୀର କନ୍ଦର ହୃଦେ ପରିଣତ । ନ. କେ.

ଛାଏଁ, ଛାଏଁ, ଅଂ. (ସ୍ୱୟଂ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱୟଂ; ସ୍ୱେଚ୍ଛାତଃ ।

ଛାର, ବିଂ. (ଅସାର ଶବ୍ଦଜ) ମନ୍ଦ; ଅଧମ; ଜ୍ଞାନହୀନ; ଅଗଣନୀୟ, ତୁଚ୍ଛ ।

ଛାରଖାର, ବି. (ଦେଶଜ) ସର୍ବନାଶ । ବିଂ. ଉଚ୍ଛିନ୍ନ ବା ବିନଷ୍ଟ । ଯଥା—
ବୈରୀର କରି ନଗରକୁ କଲା ଛାରଖାର । ବୈ. ପ.

ଛାରପୋକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଓଡ଼ଶ, ଗନ୍ଧକୀଟ ।

ଛାଲ, ବି. (ଛଲ୍ଲି ଶବ୍ଦଜ) ଚର୍ମ; ବୃକ୍ଷର ବକଳ ।

ଛାଲି, ବି. (ଛଲ୍ଲି ଶବ୍ଦଜ) ବଲ୍କଳ ।

ଛି, ଛିଇ, ଛିଆ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ନିନ୍ଦା; ଘୃଣା; ଧିକ୍କାର । ଯଥା—
ଆମ୍ରପୁରୁଷ ଆଗ ବାସନା ହିଏ ଖାଇ,
ପ୍ରକୃତିଗଣେ ପଛେ ବୋଲନ୍ତି ଛିଇ ଛିଇ । ନୃ.ପୂ.ଷ.ତ.

ଛୁଆଁ, ବି°. (ଷିପ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଚଞ୍ଚା ହୋଇଥିବା କମ୍ବା ଗ୍ଲେପାଛଡ଼ା ହୋଇଥିବା । ବି. ଛେଇବା ।

ଛୁଆଁଇବା, କି. ଗ୍ଲେପା ଛଡ଼ାଇବା, ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଛେଇବା ।

ଛୁକାର, ବି. (ଶୀତ୍କାର ଶବ୍ଦଜ) ଶୀତ୍କାର ।

ଛୁଙ୍କ, ଛୁଙ୍କା, ବି. (ଛିକ୍କା ଶବ୍ଦଜ) ନାସିକା ଧ୍ୱନି ।

ଛୁଙ୍କିବା, କି. ନାସିକାଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦ କରିବା ।

ଛୁଚୁକୁନ୍ଦା, ବି.(ଦେଶଜ-ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ପରର ଦୋଷ ଦେଖାଇ ସୁଖୀ ହେବା ।

ଛୁଞ୍ଚ, ବି. (ସେଚନ ଶବ୍ଦଜ) ସେଚନ; ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଲେପନ ।

ଛୁଞ୍ଚଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ବିକ୍ଷେପଣ; ପବନଯୋଗୁଁ ବର୍ଷାଜଳର ତିର୍ଯ୍ୟକ୍‌ପତନ ।

ଛୁଞ୍ଚଦେବା, କି. ଗୃହର ତଳଭାଗ କନାରେ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଲିପିବା ।

ଛୁଞ୍ଚକନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲିପିବାର କନା ।

ଛୁଞ୍ଚପତର, ବି. (ଦେଶଜ) ପତ୍ରାକୃତି ପତଳା ସରୁ ଚକୁଳି; ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ ।

ଛୁଞ୍ଚା, ବି. (ସେଚନ ଶବ୍ଦଜ) ସେଚନ । ବି°. ସେଚିତ ହୋଇଥିବା; ବନାଉତିର ପ୍ରକାରଭେଦ ।

ଛୁଞ୍ଚାଡ଼ିବା, କି. (ଦେଶଜ) ବିକ୍ଷେପଣ କରିବା; ବଳପୂର୍ବକ ଛୁଟିବା । ଯଥା—

ଶୁଣି ଅସୁର ଧଇଲେ ଗୃଣ ବୀର,
ବାହୁ ଛୁଞ୍ଚାଡ଼ନ୍ତେ ସେ ପଡ଼ିଲେ ଭୂମିର । ବି. ରା.

ଛୁଞ୍ଚିବା, କି. (ସିଚ୍ ଧାତୁଜ) ସେଚନ କରିବା ।

ଛୁଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚିତ୍ରିତ ବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ଆଣି ଛୁଟ ଜବନିକା ବାନ୍ଧି,
କଲେ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ଶୋଭାକୁ ବୃଦ୍ଧି । ଲା. ବି.

ଛୁଟକା, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଥା, ବନ୍ଧା; ଛୁଟା, ବିନ୍ଦୁ ।

ଛୁଟକିବା, କି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଧିବା ।

ଛୁଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ବିନ୍ଦୁ । ଯଥା—

ଛୁଟା ଉଠି ପଡ଼ୁଥିଲି କି ଆସି ତା
ହୁମଛଲେ ଧରଣୀରେ । ଯ. କେ.

ଦାଗ, କୌଣସି ପଦାର୍ଥରେ ଦାଗ ଲଗିଯିବା; ପରିମାଣବିଶେଷ ।

ଛୁଟାଇବା, କି. ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ପ୍ରକ୍ଷେପ କରିବା ।

ଛୁଟାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରୋକ୍ଷଣ ।

ଛୁଟିକା, ଛୁଡ଼କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଛୁଟା ।

ଛୁଟିକଣୀ, ଛୁଟୁକୁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ମୂଷାମଗ୍ନ ନଳ, ପ୍ରାଚୀର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ତିର୍ଯ୍ୟକ୍ ଗଡ଼ । ଯଥା—

ଛୁଟିକଣିମାନ ପାଚଗ୍ଲ ବେଢ଼ିଣ ଶୋଭା,
ଯେଉଁ ଦୁର୍ଗକୁ ଦେଖିଲେ ସୁରଦେବ ଲୋଭା । ବି. ରା.

ଡେରଛ ହୋଇ ପୋତା ହୋଇଥିବା ବଣା; ଠେକା ଫୋପାଡ଼ିବା ନିମନ୍ତେ ଦଉଡ଼ି; ଏହି ଦଉଡ଼ି ଛନ୍ଦରେ ଫୋପାଡ଼ିବା ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

ଗମନ କରୁ କରୁ ଫୁଟାଉଛନ୍ତି ବାଣ,
ଦେଖନ୍ତେ ଛୁଟୁକୁଣୀ ପଡ଼ୁଛି ଆଟରେଣ । ନୃ. ପୁ. ଷ. ଉ.

ଛୁଟିକବା, କି. (ଦେଶଜ) ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ କରି ନିକ୍ଷିପ୍ତ ହେବା । ଯଥା—

ଅସିଲେ ରଥାଙ୍ଗେ ବେଗେ ରକ୍ତ ଛୁଟିକାଇ । ମ. ଯା.

ବନ୍ଧିବା ।

ଛୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଠିଆ; ଛୁଡ଼ିବା । ଯଥା—

ବିକର୍ଣ୍ଣ ଦେଖିକରି ନିଜ ଧନୁ ଚଡ଼ା,
ପଳାଇଲେ ଡେଇଁ ରଥରେ କୋହି ଛୁଡ଼ା ।
କୃ. ଭା. ବ. ପ.

ବି°. ଛିନ୍ନ ।

ଛୁଡ଼କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଛୁଟା, ବିନ୍ଦୁ ।

ଛୁଡ଼କବା, କି. ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥ ନିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ପଡ଼ିବା । ଯଥା—

କ୍ଷୀରୋଦ ଫେନ ବସ୍ତ୍ରୁ ଅଙ୍ଗେ ଛୁଡ଼କ । ରୁ. ସୁ.

ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ନିକ୍ଷିପ୍ତ ହେବା । ଯଥା—

ବହୁତର ଦୂରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଲି ଛୁଡ଼କ,
କୁତାନ୍ତକ ମଣ୍ଡିକ କେ ପାରଇ ବା ରଖି । ଗୀ. ଭା. ସ.

(ଦୁଗ୍ଧ ଶବ୍ଦ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ) ପାଣିଫାଟିଯିବା ।

ଛିଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେବା । ଯଥା—ସେ ବିଷୟ ଆଜ ଛିଡ଼ିଲା । ଛିନ୍ନ ହେବା । ଯଥା—ମାଳା ଛିଡ଼ିଗଲା । ଦୁଧ ପାଣି ଫାଟିଯିବା ।

ଛିଣ୍ଡା, ବିଂ. (ଛିଦ୍ ଧାତୁ ବା ଛିନ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ଛିନ୍ନ । ଯଥା—ଛିଣ୍ଡା କନା । ବି. ଛିଡ଼ିବା; ଛିଣ୍ଡିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଇ ନଖଦ୍ୱାରା କ୍ଷତ କରିବା; ନଦୀବଢ଼ି ଘୁଞ୍ଚିଗଲେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଅଂଶମାନଙ୍କରେ ପାଣି ରହେ ।

ଛିଣ୍ଡାଇବା, } କ୍ରି. (ଛିଦ୍ ଧାତୁଜ) ଛିନ୍ନ
ଛିଣ୍ଡେଇବା, } କରିବା; ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା ।

ଯଥା—

ଏ ବିଭୂର ଛିଣ୍ଡାଇ ବାହାର ହେବଟି କି । ଲ. ବି.

ଛିଣ୍ଡାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଛିଣ୍ଡାଇବା ।

ଛିଣ୍ଡାଳ, }
ଛିଣ୍ଡାଳି, } ବିଂ. (ହିନ୍ଦୀ ଛିନାଳ ଶବ୍ଦଜ) ନଷ୍ଟା ବା କୁଳଟା ।
ଛିନାଳି, }

ଛିଣ୍ଡିବା, କ୍ରି. (ଛିଦ୍ ଧାତୁଜ) ଦୁଇ ନଖଦ୍ୱାରା କ୍ଷତ କରିବା; ଖସିପଡ଼ିବା, ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହେବା ।

ଛିତ, ବିଂ. (ଛିଦ୍-ତ) ଛିନ୍ନ, ଛିଣ୍ଡା ।

ଛିତ୍ତି, ବି. (ଛିଦ୍=ଛେଦନ-କ୍ତି) ଛେଦନ ।

ଛିତ୍ୱର, } ବିଂ. (ଛିଦ୍-ବର, ଦ=ତ ବିକଳ୍ପେ)
ଛିଦ୍ୱର, } ଧୂର୍ତ୍ତ; ଶତ୍ରୁ; ଛେଦକ ।

ଛିତିବିତି, ବିଂ. (ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ, ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ । ବି. ଏଣେ ତେଣେ ହେବା; ନିକ୍ଷେପ ।

ଛିଦୁର, ବିଂ. (ଛିଦ୍-ଉର) ଛିନ୍ନ; ଛେଦକ; ପ୍ରତାରକ; ଶତ୍ରୁ । (ଇ ଓ ଇର୍ ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ଛିଦି, ଛିଦିର ହୁଏ)

ଛିଦ୍ର, ବି. (ଛିଦ୍-ର) ବିବର; ଦୋଷ; ଅବକାଶ; ଅପକର୍ଷ; ନ୍ୟୂନତା ।

ଛିନଛନ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଇତସ୍ତତଃ ନିକ୍ଷିପ୍ତ । ଯଥା—

ଆଜ୍ଞା ପ୍ରମାଣେ ବୈନତେୟ ଚଳିଗଲା,
ସର୍ପଯାକ ଭାଙ୍ଗିଣ ଛିନଛନ କଲା । ନୃ. ପୁ. ସ. ଚ.

ଯେଉଁମାନେ ଇତସ୍ତତଃ ପଳାନ୍ତି । ଯଥା—

ଅବଶ୍ୟେ ସେ ରହୁ ଥିକଲ ଛିନଛନ । ନୃ.ପୁ.ପ.ଚ.

ଛିନଘୁଷ୍ଟେ, }
ଛିନଘୁଷ୍ଟିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର; ହୀନ ।

ଛିନା, ବିଂ. (ଗଡ଼ଜାତୀୟ) ନିର୍ଜନ ।

ଛିନାଇବା, କ୍ରି. (ଛିନ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ଛିଣ୍ଡାଇବା । ଯଥା—

ଯୁବା ଦମ୍ଭ ତରୁ କିବା ଛିନାଉ ରେ । ର. ପ.

ଛିନାଳ, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ହିନ୍ଦୀ) ନଷ୍ଟା ବା କୁଳଟା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଛିନାଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଭିଚାର । ଯଥା—

କହିବ ଛିନାଳି ନାଳୀକାକ୍ଷୀ ନବବାଳୀ
ବାଳଣ ମୁଁ ଦିଅ ସେବା ପାଳି ପାଳି । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.

ଛିନ୍ନ, ବିଂ. (ଛିଦ୍=ଛେଦନ କରିବା-ତ, ତ=ନ) ଯାହା କଟା ଯାଇଅଛି, କର୍ତ୍ତିତ; ଯାହା ଛିଡ଼ି ଯାଇଅଛି; ଉତ୍ପାଟିତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବେଶ୍ୟା; ଗୁଳୁଚୀ ।

ଛିନ୍ନଭିନ୍ନ, ବିଂ. (ଛିନ୍ନ-ଭିନ୍ନ) ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ; ଯାହାଁ ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡ ହୋଇଅଛି; ବିନଷ୍ଟ ।

ଛିରିକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଙ୍ଗି, ସାଦୃଶ୍ୟ । ଯେପରି—ଏ ପିଲାଟିଁ ମାର ଛିରିକା ଅଛି, ଏ ପିଲାଟିଁ ବାପର ଛିରିକା ଅଛି । ଭାବ ପ୍ରଦର୍ଶନ ।

ଛିରିକାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଅନ୍ୟକୁ ଖିନ୍ନ କରିବା । ଯଥା—

ପଢ଼ାଇଲ ଅଗ୍ର ପାଠ ଆଜଯାଏ ନେଇ.
ଏତେ ବୋଲି ପୁତ୍ରକୁ ଦେଲେ ଛିରିକାଇ । ନୃ.ପୁ.ସ.ଚ.

ଛିଲକା, }
ଛିଲ୍‌କା, } ବି. (ଛିଲ ଶବ୍ଦଜ) ବଳ୍କଳ । ଖୋଳପା, ଛାଲ; କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ ।
ଛିଲିକା, }

ଛୁ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ପଳାୟନ, ଦଉଡ଼ ।

ଛୁଁଛୁ, }
ଛୁଁଚୁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗନ୍ଧମୂଷିକ, ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରା ।

ଛୁଅ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉପାୟ । ଯଥା—

କ୍ରୋଧରେ ବସଇ ଆରମ୍ଭି ଛୁଅ । ର. କ.

ମର୍ମ; କୌଶଳ । ଯଥା—

କର୍ଣ୍ଣ ତ ଯୁଦ୍ଧଛୁଅ ତରକ ଜାଣନ୍ତି,
ପଳାଇଲେ ହେଲେ ବିନ୍ଧିଲେ ଶର ଅତି । ନୃ.ପୁ.କ.ପ.

ଛୁଆଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଋତୁମତୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ଋତୁମତୀ ହେବା; ସ୍ପର୍ଶ କରିବା; ଛପରବନ୍ଧ । ଯଥା—
ଘରଛୁଆଁ ଲାଗିଅଛି । ବିଂ. ଅଶୁଚିମନ୍ତ, ଦୂଷିତ; ଆଚ୍ଛାଦିତ । ଯଥା—
ବାଘଛାଲଛୁଆଁ ଖଣ୍ଡାନ୍ତି ଶ୍ରମଙ୍କର,
ଚିହଖାପ ଖଣ୍ଡାକୁ ବହନ୍ତି ଯୁଧିଷ୍ଠିର । କୃ.ଭା.ବି.ପ·
ଛପରବନ୍ଧ ହୋଇଥିବା (ଘର); ସ୍ପୃଷ୍ଟ; ଆର୍ତ୍ତବଯୁକ୍ତା ।

ଛୁଆଁଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା; ଛପରବନ୍ଧ କରିବା । ଯଥା—
ମନସିଜ ବେନ୍ନ କୁଟୀର ଭିଆଇ,
ପଦ୍ମାବଳରେ ଯତନେ ଛୁଆଁଇ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.
ସ୍ପର୍ଶ କରାଇବା ।

ଛୁଆଁଛୁଇଁ, ଛୁଆଁଛୁଡି, } ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ପର୍ଶ । ଯଥା—
ସାବଧାନ ହୋଇ ତୁମ୍ଭେ ଶୁଣ ପୀତବାସ,
କି କି ଦ୍ରବ୍ୟ ଛୁଆଁ ଛୁଇଁ କଲେ ନାହିଁ ଦୋଷ ।
ନା. ର. ଗୀ·
ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା । ଯଥା—
କରୁଛନ୍ତି ନିତି ନିତି କେତେ ଅନାଚାର,
ନାହିଁ ତାଙ୍କଠାରେ ଛୁଆଁଛୁଡିର ବ୍ୟବହାର ।

ଛୁଆଁଚ, ଛୁଆଁଞ୍ଚ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଶୁଚିମନ୍ତ, ଦୂଷିତ । ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଆର୍ତ୍ତବ; ଅଶୁଚ ।

ଛୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା ଶାବକ ଶବ୍ଦଜ) ପିଲା, ଶିଶୁ । ବିଂ. କ୍ଷୁଦ୍ର ।

ଛୁଆଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଛପରବନ୍ଧ । ବିଂ. ଆଚ୍ଛାଦିତ, ଛପରବନ୍ଧ ହୋଇଥିବା ।

ଛୁଆରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଖଜୁରି ।

ଛୁଆଳି, ଛୁଆଁଳି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଛପରବନ୍ଧ କରିବା ଲୋକ ।

ଛୁଇଁ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ—ଛିମୀ ଶବ୍ଦଜ) ଫଳବିଶେଷ; ସୋରିଷ ପ୍ରଭୃତି ଫଳଗୁଚ୍ଛର ନାଡ଼ ।

ଛୁଇଁବା, ଛୋଇଁବା, ଛୁଆଁଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସ୍ପର୍ଶ କରିବା; ଛପରବନ୍ଧ କରିବା ।

ଛୁକରିବା, ଛୁଦେବା, ଛୁବତାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପଳାୟନ କରିବା ।

ଛୁଚୁନ୍ଦ୍ରା, ଚୁଚୁନ୍ଦ୍ରା, ଚୁଚୁନ୍ଦୁରି, } ବି. (ଛୁଚ୍ଛୁନ୍ଦରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଗନ୍ଧମୂଷିକ ।

ଛୁଞ୍ଚା, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ) ଗନ୍ଧମୂଷିକ ।

ଛୁଞ୍ଚି, ଛୁଞ୍ଚୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୂଚୀ ଶବ୍ଦଜ) ସୂଚୀ ।

ଛୁଞ୍ଚିପତ୍ର, ଛିଞ୍ଚିପତ୍ର, } ବି. (ଦେଶଜ—ପିଠୋଉ ଛିଞ୍ଚି ଛିଞ୍ଚି ତଯ୍ୟାର କରିବାରୁ ଏହାର ନାମ ଛିଞ୍ଚିପତ୍ର) ଏକପ୍ରକାର ଅତି ସରୁ ଚକୁଳି । (ପିଠୋଉରେ ଦୁବଘାସ କେରାଏ ବୁଡ଼ାଇ ଘିଅବୋଳା ପଲମରେ ଛିଞ୍ଚି ଏହାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରନ୍ତି ।)

ଛୁଟି, ଛୁଟୀ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ବିଦାୟ; ଘୁଞ୍ଚ ।

ଛୁଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନଷ୍ଟ ହେବା, ନଷ୍ଟ କରିବା । ଯଥା—
ଛୁଟିଯାଇ ବିଚେତନା,
ଛଟପଟ ହେବୁ ସିନା । କ. ଚ. ଚ.
ଅତିବାହିତ ହେବା; ଦଉଡ଼ିବା; ଜୋରରେ ଚାଲିବା ।

ଛୁତକଆ, ଛୁତରିକା, ଛୁତିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୂତକ ବା ସୂତିକା ଶବ୍ଦଜ) ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମରେ ଅଶୌଚ ।

ଛୁନା, ବିଂ. (କ୍ଷୁଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଃଖିତ, ଚିନ୍ତିତ । କ୍ରି. ଛୁଁଅ ନାହିଁ । ଯଥା—
ସୁନା ତନୁ ଛୁ ନା ମୋର,
ସହଜେ ତୋ ଖାତି ଘୋର । ର. ପ.

ଛୁପ, ଛୋପ, } ବି. (ଛୁପ୍ = ସ୍ପର୍ଶ କରିବା-ଅ) ସ୍ପର୍ଶ; ଯୁଦ୍ଧ; ଚପଳତା । (କ୍ଷୁପ୍ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ବୁଦା, କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଛ ।

ଛୁରି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଛୁରିକା ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ଛୁରୀ । (ଦେଶଜ—ଛୁରୀ ପରି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ହେବାରୁ ଛୁରି ନାମ ହେଲା) ଚାଖଣ୍ଡେ ମାନ ଉଠିଥିବା ପତ୍ର ଫୁଟି ନ ଥିବା ନଡ଼ିଆ ଗଜାଗଛ । (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଖୁରା ।

ଛୁରି, ଛୁରିକା, ଛୁରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଛୁର୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଇ, ଅକ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, ଅକ = ଇକ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ବନ୍ଧ୍ୟା ଗୋରୁ ।

ଛୁରିଅନା, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷବିଶେଷ । ଯଥା—

ସ୍ମର ଛୁରୀ ପରି ମଣେ ଛୁରିଅନା । ନ. କେ.

ଛୁରିତ, ବି. (ଛୁର୍ = ରଞ୍ଜିତ କରିବା-ତ) ଲିପ୍ତ; ଖଚିତ; ବ୍ୟାପ୍ତ; ଶୋଭିତ; ରଞ୍ଜିତ ।

ଛେ, ଛେତ୍, ଅଂ.(ଦେଶଜ) ଅସୂୟାସୂଚକାର୍ଥ ।

ଛେଇବା, କି. (ଛିଦ୍ ଧାତୁଜ) ହାଣିବା କିମ୍ବା କାଟିବା, ଗ୍ରେପା କାଟିବା । ଯେପରି—ନଡ଼ିଆ ଛେଉଅଛି । ମୁଣ୍ଡ କାଟିବା । ଯଥା—

ପୁଣି ପେଷିଲେ ବାଣ ନୃସିଂହ ସାନ ଭାଇ,
ସାରଥିଙ୍କ ରଥଉପରେ ଦେଲେକ ଛେଇ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

ଛେଉଣ୍ଡ, ଛେଉଣ୍ଡା, ଛେମଣ୍ଡ, ବିଂ. (ଛମଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ପିତୃମାତୃହୀନ ବାଳକ ।

ଛେକ, ବିଂ. (ଛେ = ଛେଦନ କରିବା-ଇକ, ନିପାତନ) ବିଦଗ୍ଧ; ପାଳିତ ପକ୍ଷି ମୃଗାଦି; ଅନୁପ୍ରାସବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ବିରାମ । ଯେପରି—ବୃଷ୍ଟିର ଛେକ; ଚରିତର ବିରାମ (**Para**) ।

ଛେଚ୍, ବି. (ଛିଦ୍ ଧାତୁଜ) ଛେଚିବା, କଚୁଡିବା ।

ଛେଚିବା, କି. କୁଟିବା; ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଟେକି ନିପାତିତ କରିବା । ଯଥା—

ଯେରୂପେ ତାଙ୍କୁ ଛେଚିଲି ପଥରରେ,
ସେରୂପେ ଛେଚ ମୁଷ୍ଟି କ୍ଷୀଚକ ଉପରେ । କୃ.ଭା.ବି.ପ.

ଛେଚିହେବା, କି. ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରୁ ଆପେ ପତିତ ହେବା; ବହୁ ଆୟାସରେ ଯତ୍ନକରିବା । ଯଥା—

ଅର୍ଜୁନ ଜଳଧାରି ସର୍ଜନା କଲି ଯାହା,
ଛେଚ ହେଲେ ନୁହନ୍ତି କାହାର ହାତେ ତାହା ।
କୃ. ଭା. ଭୀ. ପ.

ଛେଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ବଢ଼ାଇମାନେ ପଟା ପ୍ରଭୃତି ଗୁଞ୍ଜିବା; ଖଣିତ ଆକୃତି ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଛେଣୀ, ଛେଣି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଲୌହ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ପଥର ବା ଲୌହ କାଟିବା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଷ୍ଟାମ୍ପ କୋର୍ଟଫିସ ଇତ୍ୟାଦିରେ ଛିଦ୍ର କରିବା ନିମିତ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ (**Perforator**) ।

ଛେତଦୂବ, ବି. (ଶ୍ୱେତ ଦୂବା ଶବ୍ଦଜ) ଶୁକ୍ଳଦୂବା ।

ଛେତସୋରିଷ, ବି. (ଶ୍ୱେତ ସର୍ଷପ ଶବ୍ଦଜ) ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ସର୍ଷପ ।

ଛେତା, ଛେତ, ବିଂ. (ଶ୍ୱେତ ଶବ୍ଦଜ) ଶୁକ୍ଳ ।

ଛେତ୍ତା, ଛେତ୍ତୃ, ବି. (ଛେ-ଛେଦନ କରିବା-ତୃ) ଛେଦକ; ଯେ ଛେଦନ କରେ ।

ଛେଦ, ବି. (ଛିଦ୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଅ) ଛେଦନ; ବିରାମ; ପରିଚ୍ଛେଦ; ଅଧ୍ୟାୟ; ଖଣ୍ଡ, ଭାଗ, ଖଣ୍ଡନ । (ଏଥିରୁ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ଛେଦନ ଓ ବିଶେଷଣ ଛେଦକ, ଛେଦିତ, ଛେଦନୀୟ ଓ ଛେଦ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଛେଦରି, ବି. (ଛିଦ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ସୂତ୍ରଭେଦ; ଗଣ୍ଠିଆ ସୂତା । (ଦେଶଜ) ଇତସ୍ତତଃ ହେବା । ବିଂ. ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ।

ଛେଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧଡ଼ି ନ ଥିବା ଲୁଗାବିଶେଷ; ସାନ ସାନ ଆଖୁ ଖଣ୍ଡ; ଦଧିବିଶେଷ, ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡିଆ ଦହି । (ଛିଦ୍ ଧାତୁଜ) ଛେଦିବା, ହଣା, ହାଣିବା । ବିଂ. ଛେଦିତ । ଯଥା—

ବରଣ ପାଶେ ଥିଲି ଛେଦା ଶବ ଗୃହିଁଲି
ଏ ଦଣେ ପ୍ରଭୁ ଘୋଷି ସେ । ବୈ. ବି.

ଛେଦିବା, କି. (ଛିଦ୍ ଧାତୁଜ) ହାଣିବା ।

ଛେଦିରିବା, ଛେଦ୍ରିବା, କି. (ଦେଶଜ) ଇତସ୍ତତଃ ହେବା ।

ଛେନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦଧି ଦୁଧରୁ ଜାତ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; ଆମିକ୍ଷା (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଘସି, ଶୁଷ୍କ ଗୋମୟ ।

ଛେଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଠିଆ ।

ଛେପ, ଥୁପ, ବି. (ନି-ଷ୍ଠେବ ଶବ୍ଦଜ) ଥୁ ଥୁ ।

ଛେବଳ, ବିଂ. (ଚପଳ ଶବ୍ଦଜ) ଚପଳ; ବାଳ-ସ୍ୱଭାବ ।
ଛେମ, ବି. (କ୍ଷମ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷମତା; ଯୋଗ୍ୟତା ।
ଛେର, ବି. (ଦେଶଜ) ତରଳ ପୁରୀଷ; ସୁଗନ୍ଧ ଜଳସେଚନ । ଯଥା—
ଅଗଣା ଖଡକା ପହଁର,
ଚନ୍ଦନେ ଗୋଳ ଦ୍ୟନ୍ତ ଛେର । ଭା. ଦ. ସ୍କ.
ବିଂ. ଯେ ତରଳ ପୁରୀଷ ତ୍ୟାଗ କରେ ।
ଛେରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତରଳ ପୁରୀଷ ନିଃସାରଣ କରିବା ।
ଛେଲ, } ବି. (ଶଲ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।
ଛେଲ୍, } ଯଥା—
ଗଦା ମୁଦ୍ଗର ଛେଲ ଶକ୍ତ କୋଦଣ୍ଡ । ନୃ.ପୁ. ଦ୍ୱି.ତ.
ଛେଲ୍, ବି. (ଛଲ୍ଲି ଶବ୍ଦଜ) କାଷ୍ଠ ଗୁଞ୍ଛିଲେ ବାହାରିବା ଖଣ୍ଡ; ଗୁଞ୍ଛିବା; ପରିମାଣ-ବିଶେଷ । ଗୁଡ଼ = ୧୨ ବିଶା, କପା = ୪୦ ବିଶା ।
ଛେଲାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗୁଞ୍ଛିବା;
ଛେଲେଇବା, } ଛେଲ୍ ବାହାରିଲା ପରି ହାଣିବା ।
ଛେଳି, ବି. (ଛାଗଳ = ପ୍ରାକୃତ ଛାଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ଛାଗଳ; ଭଯ୍ୟାଳୁ ଲୋକ ।
ଛେଳିପାଗୁଳିଆ, ବି.(ଦେଶଜ) ହ୍ରସ୍ୱବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ଛେଲି, } ବି. (ଛଲ୍ଲି ଶବ୍ଦଜ) ବଳ୍କଳ; କାଠ-
ଛାଲି, } ଚଞ୍ଛା ଛାଲି ।
ଛେଲିବା, କ୍ରି. ଗୁଞ୍ଛିବା ।
ଛେଁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ନୌକା ପ୍ରଭୃତିର
ଛଇ, } ଉପରିଭାଗର ଆବରଣ ।
ଛୋକର, ବି. (ଯାବନିକ) ପିଲା, ଟୋକା ।
ଛୋକାର, } ବି. (ଶକାର ଶବ୍ଦଜ) ବେଶ୍ୟା-
ଛୋକାରିଆ, } ପୁତ୍ର, ଭଉଁଆ, ନିର୍ଲ୍ଲଜ୍ଜ ଲୋକ; ଭଣ୍ଡ ଲୋକ ।
ଛୋକାରୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ନିର୍ଲ୍ଲଜା ସ୍ତ୍ରୀ ।
ଛୋଟ, ବିଂ. (ଦେଶଜ କମ୍ବା ପ୍ରାକୃତ ଛୋଟି ଶବ୍ଦଜ) ସାନ । ଯେପରି—ଛୋଟ ଦଉଡ଼ । କନିଷ୍ଠ । ଯେପରି—ଛୋଟ ଭାଇ । କ୍ଷୁଦ୍ର, ଅଧମ । ଯେପରି—ଛୋଟ ଲୋକ ।
ଛୋଟଓଷା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଛୋଟ ଧାନ ।
ଛୋଟମହୀପାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ ।
ଛୋଟା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଲେଙ୍ଗଡ଼ା ।
ଛୋଟାଇବା, } କ୍ରି. ଲେଙ୍ଗଡ଼ାଇ ଚାଲିବା;
ଛୋଟେଇବା, } ଛୋଟ ବା କ୍ଷୁଦ୍ର କରିବା ।
ଛୋଟିଆ, ବିଂ.(ଦେଶଜ) (ଛୋଟ-ଇଆ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ସାନ; କ୍ଷୁଦ୍ର ।
ଛୋଟୀ, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. ଲେଙ୍ଗଡ଼ୀ, ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲେଙ୍ଗଡ଼ାଇ ଚାଲେ । (ଛୁଟ୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଇନ୍ = ଛୋଟିନ୍) । ବି. ଧୀବର ।
ଛୋଟିକା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ଛୁଟ୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଅକ-ଆ,ଅକ = ଇକ) ଅଙ୍ଗୁଳଧ୍ୱନି । (ଛୋଟିକାଭି-ର୍ଦ୍ଦଶଦିଗ୍ ବନ୍ଧନଂ କୃତ୍ୱା—ଭୂତଶୁଦ୍ଧି ।)
ଛୋପର, } ବି. (ଦେଶଜ) ବେଲ, ଭଗଲ;
ଛୋପଡ଼ା, } କୌତୁକ । ବିଂ. କୌତୁକୀ ।
ଛୋର, ବି. (ଛୁରିକା ଶବ୍ଦଜ) ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।
ଛୋଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚଣାବିଶେଷ; ବୁଟ । ବିଂ. ଛାଲ କଡ଼ା ହୋଇଥିବା ।
ଛ୍ୟା, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଧିକ୍ ଶବ୍ଦାର୍ଥ;
ଛ୍ୟାଛ୍ୟା, } ହେୟଜ୍ଞାନାର୍ଥ; ଘୃଣାର୍ଥ ।
ଛିଆ, }

ଜ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଅଷ୍ଟମ ଅକ୍ଷର । (ଜି = ଜୟ କରିବା-ଅ) ଶିବ; ବିଷ୍ଣୁ; ଉତ୍ପତ୍ତି; ଧାପ୍ତି; ବେଗ । ବିଂ. ଜୟଯୁକ୍ତ; ଭୁକ୍ତ; ଜାତ ।
ଜଇଲ, ଜେଲ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ବନ୍ଦୀଘର ।
ଜଉ, ଜୌ, ବି. (ଜତୁ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଲାଖ ।

ଜଉଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନଗଛ ଇତ୍ୟାଦିର ରୋଗବିଶେଷ ।

ଜଉତିଷ, } ବି. (ଜ୍ୟୋତିଷ ଶବ୍ଦଜ) ଜ୍ୟୋତିଃ-
ଜୌତିଷ, } ଶାସ୍ତ୍ର । ବିଂ. (ଜ୍ୟୋତିଷ ଶବ୍ଦଜ) ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ରବେତ୍ତା ।

ଜଉତୁକ, ବି. (ଯୌତୁକ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବର ଓ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ଦେବା ଉପହାର ।

ଜଉପୋକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକ ଜାତୀୟ ଭ୍ରମର, ସେମାନେ ଜଉପରି ପଦାର୍ଥରେ ବସା ନିର୍ମାଣ କରନ୍ତି ।

ଜଉଶାଳ, ବି. (ଜଉ-ଶାଲ୍ = ଶାଳ) ଜଉରେ ନିର୍ମିତ ଘର, ଯେଉଁ ଘରରେ ବିଶେଷ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । (ଦେଶଜ) ଚିଟିର ଝିଲ ବାହାର କରିବା । (ଚିଟିକାରମାନେ ଚିଟିର ଝିଲ ବାହାର କରିବାପାଇଁ ଜଉଫେନ ଦେଇ ଚଟୁ ଛାପ ଦେଖାଇ କନାରେ ପୋଛନ୍ତି ।)

ଜକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଳଥିବା ସ୍ଥାନ; ତେଜ; ମୌଳିକ ସତ୍ତ୍ୱ । ଯଥା—ତାହାର ଆହୁରି ଟିକିଏ ଜକ ଅଛି, ସେହେତୁ ଗୀରମା ଗୁଡ଼ି ନାହିଁ ।

ଜକଜକ, ବିଂ. (ଚକ୍‌ଚକ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ; ଚକ୍‌କଣ । ଯଥା—

ମୁଖ ମାଟି ତଇଲେ କରିଛୁ ଜକଜକ । ଲ. ବ.

ଜକରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଝିର ।

ଜକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାକିବା । ବିଂ. ଯେ ଜାକେ; ଜାକିଥିବା । ଯଥା—

କଲଜକା ଗୁଆ ଗୁଆଘୃତ ଦେଲେ ନେଇ । ମ. ପ.

ଜକାଜକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭିଡ଼; ଭିଡ଼ାଭିଡ଼ି; ଠେଲାଠେଲି ।

ଜକ୍ଷ୍ମ, ଜକ୍ଷ୍ମା, ବି. (ଜକ୍ଷ୍ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ମ, ମନ୍) ରୋଗବିଶେଷ ।

ଜଖ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଜକ୍‌ଖ ଶବ୍ଦଜ) ସୁନାକୁ ଅନେକ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୋତି ରଖିଲେ ଜନ୍ତୁ ପାଲଟି ଯାଇ ବାହାରେ ବୁଲେ ବୋଲି ଲୋକେ କହନ୍ତି, ସେହି ପୋତା ସୁନାକୁ ଜଖ କହନ୍ତି ।

ଜଖମ, ବି. (ଦେଶଜ) ପବନ ଅଟକି ଯିବା; ଆକସ୍ମିକ ଆଘାତ; ହାତ ଗୋଡ଼ ଆଦିର ବେଦନା ହେବା । ବିଂ. କ୍ଷତ; ଭଗ୍ନ ।

ଜଗ, ବି. (ଜଗତ୍ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବିଶ୍ୱ, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ; ସଂସାର । ଯଥା—

ଜୟ ଜୟ ଜଗପତି ଜଗତଶରଣ । ନୃ.ପୁ.ତୃ.ଚ.

ଜଗଜିଣା ବିଂ. (ଜଗଜ୍ଜେତା ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ଜଗତ୍ ଜିଣି ପାରେ । ବି. ଜଗତ୍ ଜିଣିବା ।

ଜଗଜିତା, } ବିଂ. (ଜଗଜ୍ଜେତା ଶବ୍ଦଜ) ଯେ
ଜଗଜ୍ଜିତା, } ଜଗତ ଜୟ କରେ; ଯେ ବିଶ୍ୱ
ଜଗୁଜିତା, } ଜୟ କରି ପାରେ । ଯଥା—

ଅଧରେ ଦନ୍ତ ଲୁପିଣ ମୂର୍ତ୍ତି ଜଗଜିତା । ସା.ଭା.ଆ.

ବିଂ. ମହାନ୍, ମହଦର୍ଥ ।

ଜଗଜେଠି, } ବିଂ. (ଜଗଜ୍ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ)
ଜଗଜ୍ଜେଠି, } ସର୍ବପ୍ରଧାନ; ସର୍ବପ୍ରଧାନ ବୀର । ଯଥା—

ବାହୁବୀମାନେ ଜଗଜ୍ଜେଠିମାନଙ୍କେ
ଏ ବିଧିର ରଣଚକ । ବୈ. ବି.

ଜଗଝମ୍ପ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର-
ଜଗଝମ୍ପା, } ବିଶେଷ । ପୂର୍ବେ ଯୁଦ୍ଧବାଦ୍ୟ-ସ୍ୱରୂପ ବ୍ୟବହୃତ ଥିଲା । ଯଥା—

ତୁରୀ ଭେରୀ ଢକ୍‌କା　　ଢୋଲ୍ ମଧୁରିକା
ଝରଝରି ଜଗଝମ୍ପା । ସ. କେ.

ଜଗଣା, ବି. (ଜି ଧାତୁଜ) ଜୟଶାଳୀ । ଯଥା—

ଏକକୁ ଆରେକେ ଦୈତ୍ୟେ ଅଟନ୍ତି ଜଗଣା,
ଆଗ ପଛେ ଗୁଲିଛନ୍ତି ହୋଇଣ ଅରଣା । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ଚ.

ଜଗତ୍, } ବି. (ଗମ୍-କ୍ୱିପ୍-ଅତ୍, ନିପାତନ—
ଜଗତ, } ଗମ୍ = ଜଗ୍ ଆଦେଶ) ବିଶ୍ୱ, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ; ପୃଥିବୀ; ଶରୀର; ବାୟୁ । ବିଂ. ଜଙ୍ଗମ, ଅସ୍ଥାୟୀ ।

ଜଗତ୍‌ପ୍ରାଣ, } ବି. (ଜଗତ୍-ପ୍ରାଣ, ଜଗତ୍-
ଜଗଦାୟୁ, } ଆୟୁ) ପବନ ।

ଜଗତ୍ତ୍ରି, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜଗତ୍-ତ୍ରି) ପୃଥ୍ୱୀ; ଭୁବନ; ପୃଥିବୀସ୍ଥ ଲୋକ; ବଡ଼ ଅଟ୍ଟାଳିକା ।

ଜଗନ୍ନାଥ, ବ. (ଜଗତ୍-ନାଥ) ଉତ୍କଳୀୟ ପୁରୀ-ଧାମର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବମୂର୍ତ୍ତି, ନାରାୟଣ; ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ର ।

ଜଗଦଳ, ଜଗଦଳା, ବ. (ଜଗଦ୍ଦଳ ଶବ୍ଦଜ) ବାହୁଅଳଂକାରବିଶେଷ; ବାହୁର ଅଳଂକାର-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାହେ ବାହୁଟି ରତ୍ନ ଶୋଭଇ ଜଗଦଲ । ନୃ.ପୁ.ଭୃ.ତ.

ଜଗନାଥ, ବ. (ଜଗନ୍ନାଥ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଲକ୍ଷ୍ମୀପତି ।

ଜଗନାହା, } ବ. (ଜଗନ୍ନାଥ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ)
ଜଗନ୍ନାହା, } ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ।

ଜଗବନ୍ଧୁ, ବ. (ଜଗତ୍=ଜଗ-ବନ୍ଧୁ) ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ନାଥ; ଲୋକବନ୍ଧୁ ।

ଜଗମୋହନ, ବ. (ଜଗତ୍‌ମୋହନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ; ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରର ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ମନ୍ଦିର । ଯଥା—

ଜଗମୋହନେ ଗଡ଼ିଯାଇ,
ଗରୁଡ଼ ପଛେ ଉଭା ହୋଇ । ଦା. ର.

ଜଗର, ବ. (ଗର୍-ଯ—ଯଙ୍ ଲୁଗନ୍ତ-ଅ, ଗ=ଜ) କବଚ; ମଦବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ଗୋମସ୍ଥ । ବିଂ. ଧୂର୍ତ୍ତ ।

ଜଗଦ୍ଧୂତ, ବ. (ଜଗଦ୍ଭୂତ ଶବ୍ଦଜ) ଜଗନ୍ନାଥ । ଯଥା—

ଏହନ ବାଣୀ ଶ୍ରବଣ କରି ଜଗଦ୍ଧୂତ,
ବୋଇଲେ ବଡ଼ ଦୁକାର ଅଟଇ ସାଧୁ ତା । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଜଗହୁଲା, ବ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଦୀପବିଶେଷ । ଯଥା—

ରାତ୍ରି କାଳେ ଲଗିଲା ଜଗହୁଲା ଅଲୁଅ,
ଦ୍ୱିଗୁଣ ପ୍ରହାର କରେ ପବନର ପୁଅ । ସାଁ.ଭା.ଆ.

ଜଗା, ବ. (ଜାଗୃ ଧାତୁଜ) ଜଗିବା । ବିଂ. ଜଗିବା ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—

କଲେ ଏ ଘେନ ଅଲଗା, ସୁରଭିଜଗା । ର. କ.

ଜଗାଜଗି, ବ. (ଜାଗୃ ଧାତୁଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଜଗିବା ।

ଜଗାଜଗିହେବା, କ୍ରି. (ଜଗୃ ଧାତୁଜ) ଅନ୍ୟୋ-ନ୍ୟତଃ ସତର୍କ ରହିବା; ସମସ୍ତେ ସତର୍କ ରହିବା । ଯଥା—

ଆଜଠାରୁ ସମସ୍ତେ ଜଗାଜଗି ହେବା,
ଏ କଥା କାହା ଆଗେ ପ୍ରକାଶ ନ କରିବା । କୃ.ଭା.ଆ.ପ.

ଜଗାଳ, ବ. (ଜାଗୃ ଧାତୁର ଅନୁକୃତ) ଜଗିବା ଲୋକ । ଯଥା—

ରଜକ ଗଢ଼ଡ଼ ଭଣ୍ଡାର,
ଗ୍ରାମ ଜଗାଳ ଆଦିକରି । ଦା. ର.

ଜଗିଆ, } ବ. (ଦେଶଜ) ଜଗିବା; ଜଗିବା
ଜଗୁଆ, } ଲୋକ । ଯଥା—

ଏ ସବୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଧନ,
ମୁଁ ଏଥି ଜଗିଆ ସମାନ । ଦା. ର.

ନକସଖେଳରେ ଫେର ସାର ନ ମାଗି ରହିବା ।

ଜଗିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ଜଗ୍ ଧାତୁଜ) ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିବା; ସତର୍କ ରହିବା ।

ଜଗୁ, ବ. (ଜଗତ୍ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଜଗତ୍, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ । ଯଥା—

ଜଗୁଜୀବନ ଦାଶରଥି,
ଜାନକୀ ଦେବୀ ପ୍ରାଣପତି । କ. ଲୋ.

ଜଗୁଆଳ, } ବ. (ଦେଶଜ) ଜଗିବା ଲୋକ ।
ଜଗୁଆଲି, } ଯଥା—

ଶଙ୍କର ଜଗୁଆଳ ସେଠାରେ । ଜ୍ଞା. କୋ.

ଜଗୁଆଳ ସଦା କେମାର ଗହଣେ
ଅଲକ୍ଷିତେ ଫୁଲଶର । ଯ. କେ.

ଜଗୁନାହା, ବ. (ଜଗୁ=ଜଗତ୍-ନ, ହା=ନାଥ) ଜଗନ୍ନାଥ ।

ଜଗ୍ଧ, ଜଗ୍ଧି, ବ. ସଂ. ଭୋଜନ । (ଜଗ୍ଧ=ଭୁକ୍ତ, ଭକ୍ଷିତ ।)

ଜଘନ, ବ. (ହନ୍-ଯ-ଯଙ୍ ଲୁଗନ୍ତ-ଅନ—ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ନ ଲୋପ, ହ=ଘ, ଘ=ଜ) କଟିଦେଶର ସମ୍ମୁଖଭାଗର ନିମ୍ନଦେଶ ।

ଜଘନ୍ୟ, ବିଂ. (ଜଘନ-ଯ-ଭବାର୍ଥେ) ଅଧମ; ଗର୍ହିତ; ଚରମ; ଶୂଦ୍ର; ମେଢ୍ର ।

ଜଘନ୍ୟଜ, ବ. (ଜଘନ୍ୟ-ଜନ୍-ଅ) ଶୂଦ୍ର । ବିଂ. କନିଷ୍ଠ ।

ଜଙ୍ଗମ, ବିଂ. (ଗମ୍—ଯଙ୍ ଲୁଗନ୍ତ-ଯ-ଅ) ଗମନଶୀଳ ।

ଜଙ୍ଗମ, ଜଙ୍ଗମୁ, ଜଙ୍ଗୁମୁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶିବପୂଜକ ଜାତିବିଶେଷ ।

ଜଙ୍ଗଳ, ଜଙ୍ଗଲ, } ବି. ସଂ. ବନ, ଅରଣ୍ୟ; ମାଂସ । ବିଂ. ନିର୍ଜନ, ବନ୍ୟ ।

ଜଙ୍ଗଲାଟ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅରଣ୍ୟମୟ ।

ଜଙ୍ଗଲି, ବିଂ. (ଜାଙ୍ଗଲୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ୟ; ଅସଭ୍ୟ ।

ଜଙ୍ଘ, ବି. (ଜଙ୍ଘା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଆଣ୍ଠୁର ଉପରଭାଗ ।

ଜଙ୍ଘା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନ୍=ଜନ୍ମିବା-ଅ-ଆ, ଜନ୍ ସ୍ଥାନେ ଜଙ୍ଘ୍ ଆଦେଶ) ଆଣ୍ଠୁର ଉପରସ୍ଥ ଭାଗ ।

ଜଂଘାଳ, ଜଂଘିଳ, ଜଂଘାକରିକ, } ବିଂ.(ଜଂଘା-ଅଳ, ଇଲ, ଜଂଘା-କର-ଇକ, ଯେ ପଦବ୍ରଜରେ କର ଆଦାୟ କରେ) ଦ୍ରୁତଗାମୀ, ଧାବକ ।

ଜଂଘି, ଜଂଘିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ-ଜଂଘ-ଇ, ଇଆ) ପାଜାମା । ବିଂ. ଦ୍ରୁତଗାମୀ ।

ଜଂଘିହରଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ଳୋଟ ହରଡ଼ା ।

ଜଂଘିଲାଟ, ବି. ଇଂରାଜୀ ସୈନ୍ୟଙ୍କର ଭାରତୀୟ ସେନାପତି ।

ଜଜ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ବଡ଼ ଅଦାଲତର ଅଧିକାରୀ ।

ଜଜାଙ୍ଗ, ଜଜାଙ୍ଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ହ୍ରସ୍ୱ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଜଂଜପୂକ, ବିଂ. (ଜପ୍-ଯ-ଯଙ୍-ଲୁଗନ୍ତ-ଊକ, ମ ଆଗମ) ଯେ ସର୍ବଦା ଜପ କରେ; ଗର୍ହିତ ଜପକାରୀ ।

ଜଞ୍ଜାଳ, ବି. (ଜନ୍-ଯ—ଯଙ୍ ଲୁଗନ୍ତ-ଅ—ଯେ ବାରମ୍ବାର ଜନ୍ମାଏ = ଜଞ୍ଜ-ଆଳ—ପୂରଣାର୍ଥେ) ଆବର୍ଜନା; ଉତ୍ପାତ ।

ଜଞ୍ଜାଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାପ୍ତ) ଯେ ବିଶେଷ ଅଳି କରେ; ବିଷୟଧନ୍ଦାରେ ଆସକ୍ତ ।

ଜଞ୍ଜାଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ବିଶେଷ ଗୋଳମାଳ କରେ । ଯଥା—

ତା ଶୁଣି ବୋଇଲା ଜଞ୍ଜାଳୀ
ମୋ ମୁଖେ ଦେବ ପଗ୍ର କାଳି । ଦା. ର.

ଜଞ୍ଜିର, ଜଞ୍ଜିରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିକୁଳି ।

ଜଟ, ବି. (ଜଟା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) କେଶବିନ୍ୟାସବିଶେଷ ।

ଜଟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜଟ୍ = ଏକତ୍ର ହେବା-ଅ-ଆ) ସଂହତକେଶ, ଜଟ; ସିଂହାଦି ମସ୍ତକର ବାଳଗୁଚ୍ଛ; ବୃକ୍ଷର ଅବରୋହ; ବେଦପାଠବିଶେଷ ।

ଜଟାଜଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡାଭଣ୍ଡି ।

ଜଟାଜୂଟ, ବି. (ଜଟା-ଜୂଟ = ସମୂହ) ଜଟାସମୂହ; ମହାଦେବଙ୍କର ଜଟାପଟଳ ।

ଜଟି, ବି. (ଜଟା ଶବ୍ଦଜ) ଜଟା । ଯଥା—

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ପଞ୍ଚଦଶ ନେତ୍ର ଶିରେ ଶୋହେ ଜଟି । ସା.ଖ୍ରୀ.ଆ.

ଜଟିଆ, ବିଂ. (ଜଟାଳ ବା ଜଟିଳ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହାର ଜଟା ଅଛି; ଗୋଳମାଳିଆ । ବି. ମହାଦେବ; ଉତ୍କଳର ପର୍ବତବିଶେଷ ।

ଜଟିଳ, ଜଟାଳ, ଜଟୀ, } ବି.(ଜଟା-ଳ,ଇଲ,ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ;ବଟବୃକ୍ଷ;ସିଂହ; ପ୍ଳକ୍ଷବୃକ୍ଷ; ମହାଦେବ । ବିଂ. ଜଟାଧାରୀ (ଦେଶଜରୂପେ) ଜଟିଳ = ଯହିଁରେ ଅନେକ ଗୋଳମାଳ ଅଛି, ଦୁର୍ବୋଧ ।

ଜଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡି ନେବା; ଭଣ୍ଡି କହିବା । ଯଥା—ସେ ମୋତେ ଜଟିଦେଇ ଗଲେ ।

ଜଠ, ଜଠ୍ର, } ବି. (ଜଠର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଉଦର, ଗର୍ଭ । ଯଥା—

ବୋଇଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ବିଧବା ସ୍ତ୍ରିୟେ ଅଟୁଁ,
କରୂପେ କହ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମିବେ ଆମ୍ଭ ଜଠୁଁ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ଜଠର, ବି. (ଜନ୍ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଅର, ମ ସ୍ଥାନେ ଠ) ଉଦର, ଜରାୟୁ, ଗର୍ଭ; କଠିନ, କର୍କଶ; ବୃଦ୍ଧ । (ଜଠରଃ କଠିନେଽପି ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।)

ଜଡ଼, ବିଂ. (ଜଲ୍ = ଜମା କରିବା, ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅ, ଲ = ଡ଼) ଶୀତଳ, ନିସ୍ତେଜ; ନିଃସ୍ପନ୍ଦ; ନିରୁଦ୍ୟୋଗ; ମୂର୍ଖ; ଅଚେତନ; ମୂକ; ସୀମା; ଜଳ; (ଦେଶଜ) ଅସଲ । ବି. ଚେର ବା ମୂଳ ।

ଜଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏରଣ୍ଡତୈଳ; ସଂଲଗ୍ନ ହେବା; ଆସକ୍ତ ହେବା; ସଂଯୋଗ । ବିଂ. ଜଡ଼ିତ । ଯଥା —

ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ଅଷ୍ଟରତ୍ନ ଜଡ଼ା ମୁଦ୍ର ଜଡ଼ । ସା. ଭ୍ର. ଆ. (ଜଡ଼ ଶବ୍ଦଜ) ମୂକ ।

ଜଡ଼ାଉ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଆଭରଣ
ଜଡ଼ଉ, } ପରିଧେୟାଦିରେ ରତ୍ନାଦି ଜଡ଼ିତ କରାଇବା । ଯଥା—

ନାନା ରତ୍ନେ ଖଞ୍ଜି ନାନା ଜଡ଼ାଉ କରାଇ,
ସରହର ଗନ୍ଧମାନ କଲେକ ଖଞ୍ଜାଇ । ସା.ଭ୍ର.ସ.

ଜଡ଼ାଜଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ସଂଲଗ୍ନ ହେବା, ସଂଯୋଗ । ବିଂ. ସଂଲଗ୍ନ; ସଂଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ଶୋଭା ପ୍ରଭାଏ ଭଡ଼ାଭଡ଼,
ହରଷ ରସ ଜଡ଼ାଜଡ଼ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଜଡ଼ି, ବି. (ଜାଗ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଚେରମୂଳ ଔଷଧ-ବିଶେଷ । (ଜଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ବଟବୃକ୍ଷ; ପ୍ଲକ୍ଷବୃକ୍ଷ ।

ଜଡ଼ିତ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସଂଯୁକ୍ତ; ସଂସକ୍ତ; ମଗ୍ନ ।

ଜଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମିଶିବା; ଆସକ୍ତ ହେବା; କାରୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ମଣ୍ଡିତ କରିବା ।

ଜଡ଼ିମା, } ବି. (ଜଡ଼-ଇମନ୍-ଭାବାର୍ଥେ)
ଜଡ଼ିମନ୍, } ଜଡ଼ତା; ମୂର୍ଖତା ।

ଜଡ଼ିମୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) କେଳାର ନାନା ପ୍ରକାର ଗଦ ବା ଜଡ଼ିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁଣା ।

ଜଡ଼ୁଳ, } ବି. ସଂ. ଦେହ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା
ଜଡ଼ୁର, } ତିଳାକୃତି ଚିହ୍ନ ।
ଜଟୁଳ, }

ଜଣ, ବି. (ଜନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ବ୍ୟକ୍ତି । ଯେପରି—ଦୁଇଜଣ, ଗୁରୁଜଣ ।

ଜଣକ, ବି. ଏକଜଣ । ଯଥା—ଜଣକପାଇଁ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ଆୟୋଜନ ।

ଜଣକେତେ, ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ) କେତେଜଣ ।

ଜଣକିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକଜଣର
ଜଣିକିଆ, } ଯୋଗ୍ୟ ।

ଜଣା, ବିଂ. (ପ୍ରାକୃତ ଜାଣ ଧାତୁଜ) ଜ୍ଞାତ । ଯଥା—ତାହା ମୋର ଜଣା କଥା । ବି. ଜ୍ଞାନ, ବୋଧ । ଯଥା—ତାର ଜଣା ନିମନ୍ତେ ବିଜ୍ଞାପନ । ରାଜାଙ୍କୁ ଜଣା କରିବା ।

ଜଣାଇବା, } କ୍ରି. ବିଜ୍ଞାପନ କରିବା; ନିବେଦନ
ଜଣେଇବା, } କରିବା ।

ଜଣାଣ, ବି.(ପ୍ରାକୃତ ଜାଣ ଧାତୁଜ) ନିବେଦନ । ଯଥା—ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଜଣାଣ କଲେ । ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ରଚିତ ସ୍ତୁତି । ଯେପରି—କୃପାସିନ୍ଧୁ ଜଣାଣ ।

ଜଣାମଣା, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଜ୍ଞାନାର୍ଥ ଜାଣ ଓ ମୁଣ ଧାତୁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ନିବେଦନ । ଯଥା—

ମୁଁ ଏହି ଅଭିଳାଷେ ଶିବ ଶିବାଙ୍କ ପାଶେ
କରୁ ଯେ ଥାଇ ଜଣାମଣା ରେ । ସ. ସ.

ଜତୁ, ବି. (ଜନ୍ = ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା-ଉ, ନ ସ୍ଥାନେ ତ) ଲାଖ, ଜଉ ।

ଜତ୍ରୁ, ବି. (ଜନ୍ = ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା-ରୁ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ, ନ ସ୍ଥାନେ ତ) କଣ୍ଠର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଅସ୍ଥିଦ୍ୱୟ; ସ୍କନ୍ଧ ଓ ବକ୍ଷସ୍ଥଳର ସନ୍ଧି ।

ଜଥା, ବି. (ଦେଶଜରୂପେ ଗଞ୍ଜାମରେ ମାତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ, କିନ୍ତୁ ଏହି ତୈଲଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ) ପିଢ଼ା ଓଡ଼ଣୀ ।

ଜନ, ବି. (ଜନ୍ = ଜନ୍ମିବା-ଅ) ଲୋକ, ବ୍ୟକ୍ତି; ଭୁବନ; ଜନଲୋକ, ମହଃପରବର୍ତ୍ତୀ ଲୋକ ।

ଜନକ, ବି. (ଜନ୍-ଣିଚ୍ = ଜନ୍ମଦେବା-ଅକ) ପିତା; ଜନକ ରାଜା । (ପିତୃସାଦୃଶ୍ୟରୁ) ରାଜା । ବିଂ. ଉତ୍ପାଦକ । (ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ଜନିକା) । (ଜନକୋତ୍ପାଦକେ ତାତେ ନା ନୃପେ ନିମିବଂଶଜେ—କୋଷାନ୍ତର ।)

ଜନନ, ବି. (ଜନ୍-ଣିଚ୍ = ଜନ୍ମ ଦେବା-ଅନ) ପିତା, ଜନକ; ଉତ୍ପାଦକ । (ଜନ୍-ଅନ) ଉତ୍ପତ୍ତି, ବଂଶ । (ବିଶେଷଣରେ ଜନିତ, ଜନକ, ଜନତା ଏବଂ ଜନୟିତା ହୁଏ ।)

ଜନନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନନ-ଈ) ମାତା; ଉତ୍ପାଦିକା; ଦୟା; ସୂତିକା; ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।

ଜନପଦ, ଜନପାଦ, ବି.(ଜନ-ପଦ=ସ୍ଥାନ-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଦେଶ, ଲୋକାଳୟ; ଲୋକ ।

ଜନରବ, ବି. (ଜନ-ରବ) ଲୋକପ୍ରବାଦ; କୋଳାହଳ, ଏକତ୍ରିତ ବହୁଲୋକଙ୍କ ଧ୍ୱନି ।

ଜନଶ୍ରୁତି, ଜନବାଦ, ଜନପ୍ରବାଦ, ବି. ସଂ. କିମ୍ବଦନ୍ତୀ; ଲୋକପ୍ରବାଦ ।

ଜନାଗ୍ର, ବି. (ଦେଶଜ, ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଲୋକଗଣନା ।

ଜନାର୍ଦ୍ଦନ, ବି. (ଜନ=ଲୋକ, ଅସୁରବିଶେଷ-ଅର୍ଦ୍ଦ=ଗତି, ପୀଡ଼ାଦେବା-ଅନ) ବିଷ୍ଣୁ । ବିଂ. ଲୋକଗତିଦାୟକ; ଲୋକପୀଡ଼କ ।

ଜନି, ଜନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନ୍=ଉତ୍ପତ୍ତି-ଇ, ଈ) ଉତ୍ପତ୍ତି, ଜନ୍ମ । (ଜନୁ, ଜନୂ ଓ ଜନୁସ୍ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।) ମାତା; ନାରୀ; ଜାୟା; ସ୍ନୁଷା ବା ପୁତ୍ରବଧୂ ।

ଜନି, ଜହ୍ନି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନୀ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲତାଫଳବିଶେଷ ।

ଜନ୍ତ, ଜନ୍ତା, ଯନ୍ତା, ବି. (ଯନ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) କମାରର ଯନ୍ତ୍ର, ଏଥିଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ନି ଉତ୍ତେଜନ କରିବାକୁ ହୁଏ; ବ୍ୟାଘ୍ରାଦି ଜନ୍ତୁ ଧରିବାପାଇଁ ପେଡ଼ିକା ତୁଲ୍ୟ କାଷ୍ଠଗୃହ; କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡକୁ ଆୟତ୍ତ ରଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବଢ଼େଇମାନେ ଯେଉଁ ଚଉକାଠ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି; ଦଳିତ ହେବା ।

ଜନ୍ତାଜନ୍ତ, ଯନ୍ତାଯନ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭିଡ଼ ବା ଜଣକ ଉପରେ ଜଣେ ମାଡ଼ି ପଡ଼ିବା । ଯଥା—

ବାଜି ଟପଟକୁ ଗଜ ଚହଟକୁ
ସ୍ଥାନ ନୋହି ଜନ୍ତାଜନ୍ତ । ବୈ. ବି.

ଚକଟାଚକଟି ।

ଜନ୍ତାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦେବୀଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ କରିବା ଭୋଜି ।

ଜନ୍ତିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗୋଟିକ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଲଗାଲଗି କରି ରଖିବା । ଯଥା—

ହାଟବାଟରେ ପୂରି,
ରହିଗଲେ ଲୋକେ ଜନ୍ତି ହୋଇ ପରି । ସୁ. ପ.

ଜନ୍ତିହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା; ବିନଷ୍ଟ ହେବା । ଯଥା—

ମୃତପିଣ୍ଡ ଲାଗନ୍ତେ ଶ୍ରୀ ହୁଅଇଟି ଜନ୍ତି । ସା.ଭ.ଆ.

ସଙ୍କୁଳ ବା ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଗାଢ଼ ସଂଲଗ୍ନ ହେବା । ଯଥା—

ବହୁତ ଜଳଜନ୍ତୁ ଜନ୍ତି ହୋଇଛନ୍ତି । କୃ.ଖ.ଆ.ପ.

ଜନ୍ତୁ, ବି. (ଜନ୍=ଜନ୍ମିବା-ତୁ) ଜନ୍ମଶୀଳ, ଜୀବ, ପ୍ରାଣୀ । (ଯୁ ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ଜନ୍ୟୁ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।) (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଛେଳି ଓ ମେଣ୍ଢା । ଯେପରି—ଜନ୍ତୁ ମାରିବା । ସାପ । ଯେପରି—ଜନ୍ତୁ କାମୁଡ଼ିଲା । (ଏହି ଦୁଇ ଅର୍ଥ ଗଞ୍ଜାମର କେତେ ଅଂଶରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ଅଛି ।)

ଜନ୍ତୁଜନ୍ତା, ଜନ୍ତୁଜୁନ୍ତା, ବି. (ତଦ୍ଭବ ଶବ୍ଦସ୍ୱରୂପ) ନାନାବିଧ ଜନ୍ତୁ; ସରୀସୃପ ।

ଜନ୍ତୁଫଳ, ବି. ସଂ. ଡିମ୍ବିରି ଗଛ ଓ ଫଳ ।

ଜନ୍ଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ବଡ଼ ପିପୀଲିକା-ବିଶେଷ । ଯେପରି—ଗୁଡ଼ରେ ଜନ୍ଦା ପିମ୍ପୁଡ଼ି ।

ଜନ୍ଦାଖାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ, ଏହିଁ ବୃକ୍ଷରେ ନିବାସ କଲେ ଜନ୍ଦା ମରିଯାନ୍ତି ।

ଜନ୍ମ, ଜନ୍ମନ, ବି. (ଜନ୍-ମନ୍) ଉତ୍ପତ୍ତି; ସଂସାର, ଲୋକ ।

ଜନ୍ୟ, ବିଂ. (ଜନ୍=ଜନ୍ମିବା-ଯ) ଜାୟମାନ; ଉତ୍ପାଦ୍ୟ; ଉତ୍ପାଦକ; ଜନହିତକର । (ସ୍ତ୍ରୀ—ଜନ୍ୟା) ମାତୃସଖୀ; ମାତା । ବି. ହଟ୍ଟ; ଅପବାଦ; ଜନ୍ମକାଳୀନ କୁଲକ୍ଷଣ; ଯୁଦ୍ଧ; ପ୍ରୀତି; ବରର ବୟସ୍ୟ ।

ଜପ, ଜାପ, } ବି. (ଜପ୍=ପାଠ କରିବା,ଜପିବା
ଜପନ, } -ଅ, ଅନ) ମନ୍ତ୍ରାଦିର ଯଥାବିଧି
ପୁନଃପୁନଃ ଉଚ୍ଚାରଣ । ବିଂ. ଜପକାରକ ।
ଯଥା-- କର୍ଣ୍ଣେଜପ । (ବିଶେଷଣାର୍ଥରେ
ଜାପକ, ଜପିତ, ଜାପ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଜପମାଳି, ବି. (ଜପମାଳା ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ
ମାଳାରେ ଜପ କରନ୍ତି ।

ଜପା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜପ୍=ମନ୍ତ୍ର ଜପିବା-ଅ-ଆ)
ମନ୍ଦାର ଗଛ ଓ ଫୁଲ । (ଦେଶଜ) ଜପ
କରିବା; ସବୁବେଳେ ଭାବିବା ।

ଜପିବା, କ୍ରି. (ଜପ୍ ଧାତୁଜ) ଜପ କରିବା;
ସବୁବେଳେ ଭାବିବା ଓ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ।

ଜବ୍, ଅଂ. (ହିନ୍ଦୀ—ଯବ ଶବ୍ଦଜ) ଯେବେ ।
ଯଥା—

ଜାନ ଜବାପେକ୍ଷୀ ପରଦର୍ପହାନେ । ଲ. ବ.

[ଏ ସ୍ଥଳରେ ଶ୍ଳେଷାର୍ଥରେ ଜବ ଶବ୍ଦର
(ଯେବେ) ଏମନ୍ତ ଅର୍ଥ ହେଉଅଛି, କିନ୍ତୁ
ଏ ଶବ୍ଦଟି ଏହି ଅର୍ଥରେ ଓଡ଼ିଆରେ ସର୍ବତ୍ର
ପ୍ରଚଳିତ ନୁହେ ।] ହଂସାକୁ ଜବ୍ ବିପତ୍ତି
ପଡ଼େ କାକର ଚୁମ୍ବି ଚୁମ୍ବି ଖାଏ । ଲବଣ୍ୟ-
ବତୀର ଲୋକନାଥ ଦାସ ଟୀକା । ଲୁଣ-
ରନ୍ଧା ଘାସ କାଟିବା ଅସ୍ତ୍ର ।

ଜବର, ବି. (ଯାବନିକ-ଆରବୀୟ) କ୍ଷମତା;
ବଳ । ବିଂ. ବଳିଷ୍ଠ; ଦୃଢ଼ ।

ଜବରଦସ୍ତ, ବିଂ. (ଆରବୀୟ) ଟାଣ, ଦୃଢ଼,
ମଜବୁତ; ବଳିଷ୍ଠ । ଯଥା —

ଜବରଦସ୍ତ ଲୋକଟା ସେ ଖୁବ୍ ଥିଲା ବଳ,
ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ଓଡ଼ିଆମଣ୍ଡଳ । ଝ. ଭ୍ର.

ଜବରଦସ୍ତି, ବି. (ଆରବୀୟ) ବଳ; ଅତ୍ୟାଚାର ।

ଜବରାନ୍, କ୍ରି. ବିଂ. (ଯାବନିକ) ବଳପୂର୍ବକ ।

ଜବାନ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଯୁବା; ବଳିଷ୍ଠ ।
ବି. ମୋକଦ୍ଦମାରେ ବାଦୀ ନାଲିସ ଦାଏର
କଲାରୁ ପ୍ରତିବାଦୀ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତରସ୍ୱରୂପ ଯେଉଁ
ବର୍ଣ୍ଣନାପତ୍ର ଦାଖଲ କରେ; ଭାଷା,
ବାକ୍ୟ ।

ଜବାନବନ୍ଦି, ବି. (ଯାବନିକ) ମୋକଦ୍ଦମାରେ
ପକ୍ଷ ଓ ସାକ୍ଷିମାନଙ୍କର ଏଜାହାର ବା ଉକ୍ତି ।

ଜବାନି, ବି. (ଯାବନିକ) ମୌଖିକରୂପେ
କହିବା ।

ଜବାବ, ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର । ଯଥା—

ମୂର୍ଖପଣେ ଗୁରୁଙ୍କୁ ନଜର ନ କରଇ,
ଗୁରୁଙ୍କୁ ଜବାବ ଦିଏ ଗର୍ବପଣ ବହି । ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ତ.

ବାକ୍ୟ; ସ୍ୱୀକାର । ଯଥା—ଏପରି ଜବାବ
କର ।

ଜବାବଦେହି, ବି. (ଯାବନିକ) ଦାୟିତ୍ୱ ।

ଜବ୍ଦ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ପରାଜିତ, ଅପମାନିତ ।

ଜମ, ବି. (ଯମ ଶବ୍ଦଜ-ପ୍ରାକୃତ) ଯମ, ମୃତ୍ୟୁ-
ଦେବତା ।

ଜମକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଡ଼ମ୍ବର । ବିଂ.
ଆଡ଼ମ୍ବରଯୁକ୍ତ ।

ଜମଜମାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୈଶିକ ଖେଳ-
ବିଶେଷ; ପିଲାଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର କଉଡ଼ି-
ଖେଳ ।

ଜମଚିଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଶେଷ ଝାଳ,
ଗାଢ଼ପରିଶ୍ରମଜନିତ ଝାଳ ।

ଜମା, ବି. (ଯାବନିକ) ଆୟ । ଯଥା—

ଜମା ଅନୁରୂପେ ବ୍ୟୟ ଲାଗି ଦାୟୀ । ଦ. ବା.

ବାର୍ଷିକ ଖଜଣାର ପରିମାଣ । ଯଥା—

ଘରବାଡ଼ି ଜମିଜମା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ । ଦ. ବା.

ସଞ୍ଚିତ ଧନ । ବିଂ. ଏକତ୍ରିତ; ସଞ୍ଚିତ ।

ଜମାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସଞ୍ଚୟ କରିବା,
ଜମେଇବା, } ଏକତ୍ରିତ କରିବା; ଆଡ଼ମ୍ବର-
ଯୁକ୍ତ କରିବା । ଯଥା—ଧାନ୍ୟ ଜମେଇବା ।

ଜମଉତ, ଜମାତ୍, } ବି. (ଦେଶଜ) ବୈରାଗି-
ଜମାଉତ, ଜମୌତ, } ଦଳ । ଏପରି ବୈରାଗି-
ମାନେ ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ ଏକ ମହନ୍ତ
ନିଷ୍ପତ୍ତି କରି ଆଡ଼ମ୍ବର ସହିତ ତୀର୍ଥାଟନ
କରୁଥାନ୍ତି । ଯଥା—

ଅତିଥି ଜମାଉତ ହୋଇ,
ଅଇଲେ ତୀର୍ଥ ଯିବାପାଇଁ । ଦା. ର.

ଜମାଖରଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆୟ ବ୍ୟୟ;
ଆୟବ୍ୟୟ ହିସାବ ।

ଜମାଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାକ, ଭିଡ଼; ମିଷ୍ଟ ଗୋଟି । ବିଂ. ଏକତ୍ରିତ, ରାଶୀକୃତ, ଘନୀଭୂତ ।

ଜମାଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ସିପାଇମାନଙ୍କ ଅଧିକାରୀ ।

ଜମାବନ୍ଦି, ବି. (ଯାବନିକ) ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ବାର୍ଷିକ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ।

ଜମାରୁ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆଦୌ, ମୂଳରୁ ।

ଜମି, ଜମୀ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭୂମି । (ଜମା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଜମିଦାର, ଜମୀଦାର, } ବି. (ଯାବନିକ) ଭୂମ୍ୟଧିକାରୀ; ସାମାନ୍ୟ ରାଜା ।

ଜମିଦାରି, ବି. (ଯାବନିକ) ଭୂସମ୍ପତ୍ତିବିଶେଷ; ଯେଉଁ ଭୂସମ୍ପତ୍ତିର ସମଧିକ ଅଂଶ ରାଜ-ସରକାରଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ହୁଏ ।

ଜମିବାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ।

ଜମ୍ପତି, ବି. (ଜାୟା-ପତି, ଜାୟାର ଜମ୍ ଆଦେଶ) ଭାର୍ଯ୍ୟା ଭର୍ତ୍ତା ।

ଜମ୍ବାଳ, ବି. (ଜମ୍=ଗ୍ରାସ କରିବା, ବାଳ-ସଙ୍କାର୍ଥେ—ଯେ ଲୋକଙ୍କ ଗତିକୁ କମ୍ପା ବସ୍ତୁକୁ କବଳିତ କରିଦିଏ) କାଦୁଅ, ପଙ୍କ; ଶୈବାଳ; କେତକୀବୃକ୍ଷ ।

ଜମ୍ବିର, ଜମ୍ବୀର, } ବି. (ଜମ୍=ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଇର, ଈର, ବ ଆଗମ) ଅମ୍ଳଫଳବିଶେଷ ।

ଜମ୍ବିଳ, ଜମ୍ବିଲ, } ବି. (ଜମ୍ବୀର ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଫଳ ।

ଜମ୍ବୁ, ଜମ୍ବୂ, } ବି. (ଜମ୍=ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଉ, ଊ, ବ ଆଗମ) ଜାମ୍ବଗଛ ଓ ଫଳ; ନଦୀବିଶେଷ; ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ । (ଜାମ୍ବବ ଶବ୍ଦଜ) ଭାଲୁ ।

ଜମ୍ବୁକ, ଜମ୍ବୂକ, } ବି. (ଜମ୍=ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଉକ, ଊକ, ବ ଆଗମ) ଶୃଗାଳ; ନୀଚ-ବ୍ୟକ୍ତି; ଗୋଲପଜାମୁଗଛ; ବରୁଣ ।

ଜମ୍ବେବ, ଜାମ୍ବେବ, ଜମ୍ବୈବ, } ବି. (ଜାମ୍ବବ ଶବ୍ଦଜ) ଭାଲୁ; ରାମଙ୍କ ସେନାପତିବିଶେଷ ।

ଜମ୍ଭ, ବି. (ଜନ୍ଭ୍ = ନଷ୍ଟ କରିବା-ଅ) ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ; ଜମ୍ବିରଫଳ; ତୂଣ; ଭକ୍ଷ୍ୟ; ଦନ୍ତ; ଭକ୍ଷଣ ।

ଜମ୍ଭଭେଦୀ, ଜମ୍ଭଭେଦନ୍, } ବି. (ଜମ୍ଭ-ଭିଦ୍-ଇନ୍) ଇନ୍ଦ୍ର ।

ଜୟ, ବି. (ଜି = ଜିଣିବା-ଅ) ଶତ୍ରୁଦମନ; ବଶୀକରଣ; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପାର୍ଶ୍ୱଚର; ବିରାଟଙ୍କ ଭବନରେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ନାମ; ଜୟନ୍ତ; ବିଷ୍ଣୁ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପାର୍ବତୀ; ହରୀତକୀ; ହରଡ଼ା; ଜୟନ୍ତୀବୃକ୍ଷ; ଗଞ୍ଜାଇ, ଗଞ୍ଜାଇ-ଭାଙ୍ଗ; ତୃତୀୟା, ଅଷ୍ଟମୀ, ତ୍ରୟୋଦଶୀ ତିଥି; ପତାକାବିଶେଷ ।

ଜର, ବି. (ଜ୍ୱର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ ପ୍ରାକୃତ) ଜ୍ୱର ବେଗ ।

ଜରଜର, ବିଂ. (ଜର୍ଜର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଶିଥିଳ ବା ଅବସନ୍ନ । ଯଥା—
କଣାନ୍ତ ସମୀରେ ଦେହ ହେଲା ଜରଜର । ପାର୍ବତୀ ।
ଲିପ୍ତ । ଯଥା—
କୁଙ୍କୁମେ ହୋଇଅଛୁ ସେ ଜର ଜର । ଲ. ବ.
ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—ଝାଳରେ ଜରଜର ।

ଜରଜାତକ, ବି. (ଜାରଜାତ ଶବ୍ଦଜ) ପର-ପୁରୁଷ ଔରସରେ ଜାତ ସନ୍ତାନ ।

ଜରଠ, ବିଂ. (ଜୃ=ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା-ଅଠ) କଠିନ, କର୍କଶ; ନିଷ୍ଠୁର; ଜୀର୍ଣ୍ଣ; ବୃଦ୍ଧ; ପରିଣତ । ବି. ଜରା ।

ଜରଦ୍‌ଗବ, ବି. (ଜରତ୍-ଗୋ) ବୃଦ୍ଧ ବୃଷ; ଗୃଧ୍ରବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ବୁଢ଼ିଗାଈ ।

ଜରସମନ, ଜରସମିନ, } ବି. (ଯାବନିକ) ମୂଲ୍ୟ ।

ଜରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜୃ = ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା-ଅ-ଆ) ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ; ଜୀର୍ଣ୍ଣତା; ରାକ୍ଷସୀବିଶେଷ ।

ଜରାୟୁ, ବି. (ଜରା-ଇ = ପାଇବା-ଉ)ଗର୍ଭାଶୟ (Uterus); ଜଟାୟୁ ପକ୍ଷୀ; ଗର୍ଭ ।

ଜର, } ବ. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ରରେ ବୁଣିଥିବା
ଜରି, } ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦିର ସୂକ୍ଷ୍ମ ତନ୍ତୁରେଖା । ଯଥା—
ଜରିଲୁଗା । [ଏହାର ଅନ୍ୟ (ଯାବନିକ) ନାମ ଜର କସି ।]

ଜରିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଜରିଯୁକ୍ତ । ଯେପରି— ଜରିଆ ଲୁଗା । (ଯାବନିକ) ଦ୍ୱାରା । ଯେପରି ମୋ ଜରିଆ, ତୁମ ଜରିଆ ।

ଜରଗୁଲ୍ମ, ବ. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଗଛ; ଏହି ବୃକ୍ଷ ପ୍ରସ୍ତରଗୃହର ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ଖ୍ୟାତ । ଯଥା—

ଜରଗୁଲ୍ମାକ୍ରାନ୍ତ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ସୌଧରାଜ । ଯ. କେ.

ଜରିପ, } ବ. (ଯାବନିକ) ଭୂମିର ପରିମାଣ
ଜରିବ, } ସ୍ଥିର କରିବା; ଭୂମିମାପ ।

ଜରିବଅମିନ୍, ବ. ଯେ ଭୂମିର ପରିମାଣ ସ୍ଥିର କରେ ।

ଜରିବା, କ୍ରି. (ଜୃ ଧାତୁଜ) ଜଡ଼ିତ ହେବା । ଯଥା—

ପିନ୍ଧିବା ବସନୁ ଜରି,
ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗେ ଯାଇଛୁ କରି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଦ୍ରବପଦାର୍ଥ ଦେହାଦିରେ ପଡ଼ି ଶୁଖିଯିବା; ଅଗ୍ନି ଉତ୍ତାପରେ ତୈଳାଦିରୁ ଜଳସତ୍ତ୍ୱ ଶୁଖିଯିବା ।

ଜରିମାନା, } ବ. (ଯାବନିକ) ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ ।
ଜୋରିମାନା, }

ଜରିପଞ୍ଜର, } ବ. (ଦେଶଜ) ଜରିନାମକ
ଜରପଞ୍ଜର, } ସ୍ୱଚ୍ଛପଦାର୍ଥରେ ନିର୍ମିତ ପଞ୍ଜର ବା ଦୀପାଧାର । ଯଥା—

ପ୍ରଦୀପ ଜରିପଞ୍ଜରେ ଆଚ୍ଛାଦି । ର. ପ.

ଜର୍ଜର, ବିଂ. (ଜୃ-ଅ-ଦ୍ୱିତ୍ତ୍ୱ ଅଥବା ଜର୍ଜ-ଅର) ଜୀର୍ଣ୍ଣ; ବିଶୀର୍ଣ୍ଣ; ଶିଥିଳ । (ଜର୍ଜରିତର ମଧ ଏହି ଅର୍ଥ) ବ. ଶୈଳଜ; ଇନ୍ଦ୍ରଧ୍ୱଜ ।

ଜଳ, ବ. (ଜଳ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅ) ବାରି, ପାଣି । ବିଂ. ଶୀତଳ ।

ଜଳକା, ବ. (ଦେଶଜ) ନେତ୍ରବିକାରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଜଳକା ନୟନେ ଯା ଦିଶେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ଦ. ବା.

ବିଂ. ଯେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖି ପାରେ ନାହିଁ ।

ଜଳଖିଆ, ବ. (ଦେଶଜ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନ; ଶୁଷ୍କ ଲଘୁଖାଦ୍ୟ ।

ଜଳଚର, } ବ. (ଜଳ-ଚର୍ = ଗମନ-
ଜଳଚାରୀ, } କରିବା-ଅ, ଇନ୍) ଜଳଜନ୍ତୁ;
ଜଳେଚର, } ମତ୍ସ୍ୟ ବକ ପ୍ରଭୃତି ।

ଜଳଜ, } ବ. (ଜଳ-ଜନ୍-ରୁହ୍-ଅ) ପଦ୍ମ
ଜଳରୁହ, } ପ୍ରଭୃତି; ଶଙ୍ଖ । ବିଂ. ଜଳଜାତ ।

ଜଳଜଳ, ବିଂ. (ଜାଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଚକଚକ, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ; ନିର୍ନିମେଷ (ଦୃଷ୍ଟି) । ବ. ଚକ୍ଷୁ ମେଲି ଏକଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁବା । ଯଥା—

ସ୍ୱାମୀ ତାର ଉଚ୍ଚରବେ ଚମକି ଉଠିଲି,
ବକ ପରି ହୋଇ ଜଳଜଳ ଚାହିଁ ଥିଲି । ବେ. ପ.

ଜଳଜଳା, ବିଂ.(ଦେଶଜ) ବେଙ୍କାଯୁକ୍ତ, ଅଲଜ୍ଜକ; ଛିଦ୍ରବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—ଜଳଜଳା ହାଣ୍ଡିରେ ଜଳ ରହି ପାରେ କି ?

ଜଳଜଳାହାଣ୍ଡି, ବ. (ଦେଶଜ) ଅଶୌଚଗୃହରେ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ପାକହାଣ୍ଡି, ବାଇଜ ହାଣ୍ଡି ।

ଜଳଦ, ବ. (ଜଳ-ଦା = ଦାନ କରିବା-ଅ) ମେଘ; ମୁସ୍ତକ, ମୁଥା । ବିଂ. ଜଳଦାତା; ଜଳପଞ୍ଜରୀ । ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଝରକା ।

ଜଳଦି, କ୍ରି . ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଶୀଘ୍ର, ଝଟିତି ।

ଜଳଧି, ଜଳନିଧି, ବ. (ଜଳ-ଧା-ଇ, ଜଳ-ନି-ଧା-ଇ) ସମୁଦ୍ର ।

ଜଳପଞ୍ଜରୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଝରକା । ଯଥା—

ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ (ସୁନ୍ଦର) ରୂପ ଦେଖି କାମେ ହୋନ୍ତି ଘାର,
ଜଳପଞ୍ଜରୀ ବାଟେ ଚାହାନ୍ତି ଅନୁସର । ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ଜଳପାଡଆ, ବ. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ । ଯଥା—

କୋକିଳ ସାରି ଶୁଆ ଯେ ବୃକ୍ଷେ ଦ୍ୟନ୍ତି ରବ,
ବାଦରି ଜଳପାଡଆ କୁମ୍ଭାଟୁଆ ଖବ । ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.

ଜଳପ୍ରାପ୍ୟ, ବି. (ଜଳ-ପ୍ରାପ୍ୟ = ପ୍ରଚୁର) ଜଳମୟ ଦେଶ ।

ଜଳା, ବି.(ଜାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଛିଦ୍ର, ରନ୍ଧ୍ର । ଯଥା—
ଯଷ୍ଟି ଯେନ ଫୋଡ଼ିଲେ ଦଧିଖଣ୍ଡ,
ଜଳା ସଲଖେ ପାଡ଼ଅଛି ତୁଣ୍ଡ । ଗୋ. ଖ୍ରୀ.
(ଜ୍ୱାଳା ଶବ୍ଦଜ) ଜଳା ପୋଡ଼ା ।

ଜଳାକବାଟି, ଜଳାକବାଟ, } ବି. (ଜାଳକବାଟିକା ଶବ୍ଦଜ) ଝରକା, ଖିଡ଼କି । ଯଥା—
ଜଳାକବାଟି ବାଟେ ଯାଇ,
ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ ପ୍ରକାଶଇ । ଖ୍ରୀ. ଦ. ସ୍ମ.

ଜଳାଞ୍ଜଳି, ବି. (ଜଳ-ଅଞ୍ଜଳି) ଜଳର ଅଞ୍ଜୁଳା; ଅଞ୍ଜଳିପ୍ରମାଣ ଜଳ; ଜଳତର୍ପଣ; ପରିତ୍ୟାଗ । ଯଥା—ଏହି ବାଳକଟି ଲେଖାପଢ଼ାରେ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇଅଛି ।

ଜଳାଧାର, ଜଳାଶୟ, } ବି. (ଜଳ-ଆଧାର = ଆଶ୍ରୟ, ଆଶୟ = ଆ-ଶୀ-ଅ) ପୁଷ୍କରିଣୀ; ସମୁଦ୍ର; ନଦୀ; ଜଳପାତ୍ର ।

ଜଳାପଞ୍ଜରି, ବି. (ଜାଳପିଞ୍ଜର ଶବ୍ଦଜ) ଝରକା । ଯଥା—
ଜଳାପଞ୍ଜରମାନ ବସାଇ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଲେପ ଦେଇଣ ଆସିଲେ ବାହୁଡ଼ି । ନୃ.ପୁ.ସ.ଚ.

ଜଲ୍ଲାଦ, ଜଲ୍ଲାଦ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଘାତକ ବା ଯେ ଫାଶି ଦିଏ; ଚଣ୍ଡାଳ ।

ଜଲଦି, କ୍ରି. ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଶୀଘ୍ର । ଯଥା— ଜଲଦି ଆସ ।

ଜଲି, ବି.(ଜଲୀର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପରିଖା । ଯଥା—
ଦ୍ୱିତୀୟ ସାଗର ପରି ବେଢ଼ିଅଛି ଜଲି । ସୁ. ପ.

ଜଲଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନାନାବିଧ ଔଷଧ ଖାଇ, ପଛକୁ ଔଷଧ କାଟି ନ କଲେ ସେ ରୋଗକୁ "ଔଷଧଜଲଆ" ବୋଲି କହନ୍ତି । ଯେପରି—ଜଲଆ ଔଷଧ ।

ଜଳିବା, କ୍ରି. (ଜ୍ୱଳ୍ = ଜଳ ପ୍ରାକୃତ ଧାତୁଜ) ପ୍ରଦୀପ୍ତ ହେବା; ଶରୀରରେ ଦାହ ହେବା; କ୍ଷତରେ ଖାର ଲାଗିଲେ ପୀଡ଼ା ହେବା ।

ଜଳୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପାଣିଚିଆ, ପାଣିପରି; ଜଳାର୍ଦ୍ର; ଜଳା ବା ଜ୍ୱାଳା ଯେ କରେ । ଯେପରି—ଜଳୁଆ ଲେପ ।

ଜଳୌକା, ଜଳାକା, ଜଳୁକା, ଜଲୂକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ଜଳୌ-କସ୍, ଜଳ-ଓକସ୍ = ସ୍ଥାନ, ଜଳ-ଅକ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ଆ, ଜସ୍ = (ରକ୍ତ) ମୋଚନ କରିବା-ଊକ, ଊକ-ସ୍ୱାର୍ଥେ, ସ୍=ଳ] ଜୋକ; ଜଳାଧିଷ୍ଠିତ ଜନ୍ତୁମାତ୍ର । (ଜଳୌକସାଂ ସସତ୍ତ୍ୱାନାଂ ବଭୂବ ପ୍ରିୟଦର୍ଶନଃ ।)

ଜଳ୍ପ, ଜଳ୍ପନ, ଜଳ୍ପିତ, | ବି. (ଜଳ୍ପ୍ = କହିବା, ଗଳ୍ପ କରିବା-ଅ, ଅନ, ତ) କଥନ, ଉକ୍ତି; ପର ମତ ଖଣ୍ଡନପୂର୍ବକ ସ୍ୱମତ ସ୍ଥାପନ; ଅନେକ ବକବା; ବାଗ୍‌ବ୍ୟଳତା; ପ୍ରସ୍ତାବ । (ବିଶେଷଣରେ ଜଳ୍ପକ, ଜଳ୍ପାକ ଓ ଜଳ୍ପିତ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଜବ, ଜବନ, } ବି. (ଜବ୍ = ବେଗେ ଚଳିବା-ଅ, ଅନ) ବେଗ । ବିଂ. ବେଗବାନ୍ । (ଆରବ ଦେଶ-ମୁସଲମାନ୍‌ଜାତି ଓ ମୃଗ-ବିଶେଷକୁ ମଧ୍ୟ ଜବନ କହନ୍ତି ।)

ଜବନିକା, ଜବନୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜୁ = ପାଇବା-ଅନ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ—ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଯାହା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି) ତିରସ୍କରିଣୀ, ପରଦା; ଜବନସ୍ତ୍ରୀ ।

ଜବସ, ବି. (ଜ = ଶୀଘ୍ର ଜନ୍ମିବା-ଅସ) ଘାସ ।

ଜହର, ବି. (ଯାବନିକ) ଗରଳ, ବିଷ । ଯଥା—
ଘୋଟି କାଉବମୂଳ ଘୋର ଘୋରଜାଙ୍ଗଲ,
ଜହର ତୁଲେ ତାହା ପିଇଲୁ ରେ । କ. ଚ. ଚ.
ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ । ବିଂ. ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ, ଯଥେଷ୍ଟ, (ଗଞ୍ଜାମରେ ଏହି ଅର୍ଥ ସମଧିକ ବ୍ୟବହୃତ ।)

ଜହର ଦେବା, କ୍ରି. ବିଷ ଖୁଆଇବା ।

ଜହରତ, ଜବାହାର, ଜହୁରତ, } ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ରତ୍ନଅଳଙ୍କାର, ରତ୍ନାଦି ଅଳଙ୍କାର; ବହୁମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନାଦି ।

ଜହୁରି, ବି. (ଯାବନିକ ବା ହିନ୍ଦୀ) ଯେ ବହୁମୂଲ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତରାଦିରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରେ ।

ଜହ୍ନ, ଜନ୍ନ, ଜନ, ଜନମାମୁ, } ବି. (ନଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଶବ୍ଦଜାତ ପ୍ରାକୃତ ଜଣ୍ହା ଶବ୍ଦଜ) ଚନ୍ଦ୍ର । ଯଥା—

କର ମନ ତୋଷ ଜହ୍ନମାମୁ ଆସ
ଆସ ବୋଲନ୍ତି ନନ୍ଦଘୋଷେ । ର. କ.

ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ । ଯଥା—କି ସୁନ୍ଦର ପିଠୋଉ ପରି ଜନ ପଡ଼ିଛି ।

ଜହ୍ନପକ୍ଷ, ଜନପକ୍ଷ, ଜନପଖ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ । ଯେପରି—ଜନପଖ ରାତି ।

ଜହ୍ନା, ଜନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—ଜହ୍ନାଳିଆ । ଫୁଟିଫୁଟିକା (ଗୁଳ୍ମ) ।

ଜହ୍ନି, ଜହ୍ନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନୀ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ ଲତାଫଳବିଶେଷ ।

ଜହ୍ନିପୋକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜୁଳୁଜୁଳିଆ ପୋକ । (ଜହ୍ନିଫୁଲର କାନ୍ତି ପରି ଏହାର କାନ୍ତି ଥିବାରୁ ଏହାକୁ ଜହ୍ନିପୋକ କହନ୍ତି ।)

ଜହ୍ନୁକନ୍ୟା, ଜହ୍ନୁସୁତା, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜହ୍ନୁ = ରାଜର୍ଷିବିଶେଷ-କନ୍ୟା, ସୁତା) ଗଙ୍ଗା । ଏହି ଋଷି ପ୍ରଥମତଃ ନିଜ ଯଜ୍ଞଶାଳାଗତା ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ପାନ କରି ଦେଇଥିଲେ, ଭଗୀରଥଙ୍କ ସ୍ତୁତିରେ ପରେ କର୍ଣ୍ଣମାର୍ଗ ଦେଇ ବହିର୍ଗତ କରିଥିଲେ ।

ଜା, ଜାଆ, ଯାଆ, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ଯାତା ପଦଜାତ ପ୍ରାକୃତ) ଦିଅର ଓ ଦେଢ଼ଶଶୁରଙ୍କ ପତ୍ନୀ ।

ଜାଇ, ଜାଈ, ଯାଇ, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜାତି ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୁଷ୍ପବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ଡ଼ାଳି; ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟସୂଚକ ଦେହସ୍ଥ ଚିହ୍ନ-ବିଶେଷ, ଜାଇମନ୍ଦା । ଯଥା—

ଶରୀରଯାକ ତାହାର ଦିଶେ ଗୋଟା ଜାଇ,
କେତେ ତହିଁ ଲକ୍ଷଣ ତ କହିଲେ ନ ସରଇ ।
ନୃ. ପୁ. ସ୍ତ୍ର. ତ.

ଜାଇକାଠି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ତୃଣ, ଏହାର ପାଉଆରେ ପଟି ବିଞ୍ଚଣା ପ୍ରଭୃତି ପାରଳାଖିମଣ୍ଡିରେ ବୁଣାଯାଏ ।

ଜାଇପତ୍ରି, ଜାଇପତ୍ରୀ, ଜାଇତ୍ରି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜାତିପତ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧ-ଦ୍ରବ୍ୟ ।

ଜାଇଫଳ, ବି. (ଜାତିଫଳ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟ ।

ଜାଇରଗଡ଼ା, ଜାଇବାଇରଗଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ଶୁଭଦିନ ଦେଖି ବିବାହ ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ଦିନ ଜାଇ ଚୂରିବା ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି ।

ଜାଇମନ୍ଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶରୀରସ୍ଥ କଳା ବା ଧଳା ଚିହ୍ନବିଶେଷ ।

ଜାଉ, ଯାଉ, ବି. (ଯବାଗୂ ଶବ୍ଦଜ) ଚାଉଳ ଆଦି ଚୂନାରେ କରିବା (ପାମସୂ) ଖାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଅନ୍ନମଣ୍ଡ ।

ଜାଉଁଳା, ଯାଉଁଳା, ଯାଆଁଳା, ଜାଆଁଳା, } ବିଂ. (ଯାମଳ ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଇଗୋଟି ମିଶିଥିବା । ଯଥା—

ଜାଉଁଳ ତାଡ଼ ସଜାଡ଼ି, କଡ଼ିଆଲୀ ଶଙ୍ଖା ଚୂଡ଼ୀ । ଲ୍ଳ.ବ.

ବି. ଏକାଥରକେ ଜାତ ଦୁଇଗୋଟି ସନ୍ତାନ; ଯୋଡ଼ି ।

ଜାଉଁଳ, ଯାଉଁଳ, } ବି. (ଯୁଗଳ ଶବ୍ଦଜ) ଏକମାତ୍ର ବସ୍ତ୍ରରେ ବନ୍ଧାହେବା ଦୁଇଗୋଟି ବୁଜୁଳା । ଯଥା—

ଲଲାଟେ ଶ୍ରୀହରିମନ୍ଦିର, ପୁସ୍ତକ ଯାଉଁଳ କନ୍ଧର । ଦା.ର.

ଜାଉଁଳଗୁଣା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ନାସିକା-ଭରଣବିଶେଷ ।

ଜାଉଁଳାପାଲା, ବି. ବାଦି ପାଲା, ଦୁଇ ଦଳ ଠିଆ-ପାଲିବାଲଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଯାତ୍ରା ହୁଏ ।

ଜାଉଁଳାବନ୍ଧା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଲୋକ ଜାଉଁଳି ବାନ୍ଧି କାନ୍ଧରେ ନିଏ; ଭିକମଗା, ଦରିଦ୍ର ।

ଝାଁକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ବ । ଯଥା—

ପିନ୍ଧି ନୂଆ ଚକଚକିଆ ପୋଷାକ,
ଥୋକାଏ ବହନ୍ତି ମନେ ବଡ଼ ଝାଁକ । ଦ. ବା.

ଝାଁକଜମକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ବି. ଆଡ଼ମ୍ବର ।

ଜାକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଭିଡ଼; ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ । ବି. ଭିଡ଼ ହେବା ।

ଜାକଜମକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ । ବି. ଖୁବ୍ ଆଡ଼ମ୍ବର ।

ଜାକସାର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ।

ଜାକସିର, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ଅଳଙ୍କାର ।

ଜାକବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗୁଆ ପ୍ରଭୃତି କଳରେ ଧରିବା; ଛାଡ଼ି ନ ଦେବା; ବ୍ୟସ୍ତ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହେବା; ଭିଡ଼ିବା । ଯଥା—
ଚକିତ ଶିଶୁକୁ ହସ୍ତେ ଧଇଲ ଜାକି । ମ. ଯା.

ଜାକଜୁକ ହେବା, କ୍ରି (ଦେଶଜ) ଦେହ ସଙ୍କୁଚିତ କରିବା; ନାନା ବାବତରୁ ବ୍ୟସ୍ତ ସଙ୍କୋଚ କରିବା

ଜାକେଟ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଏକପ୍ରକାର ପରିଚ୍ଛଦ ।

ଜାଗର, ଜାଗରଣ, ଜାଗର୍ତ୍ତି, } ବି. (ଜାଗୃ = ନିଦ୍ରାକ୍ଷୟ-ଅ, ଅନ ଏବଂ ତି) ଅନିଦ୍ରା, ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ; ସତର୍କତା; ନିଦ୍ରାରୁ ଉତ୍ଥାନ । (ବିଶେଷଣରେ ଜାଗରକ, ଜାଗରୂକ, ଜାଗର୍ତ୍ତି, ଜାଗରଣ ଓ ଜାଗରିତ ହୁଏ ।)

ଜାଗା, ଜେଗା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଆଖଡ଼ା; ସ୍ଥାନ । ଯଥା—
ପଦାର୍ଥ ରଖିବାକୁ ନ ପାଇ ଘରେ ଜାଗା,
କାହିଁ କେତେ ଦ୍ରବ୍ୟ ରହିଥାଏ ହୋଇ ଫିଙ୍ଗା ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଚ.

ଜାଗାଘର, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଖଡ଼ା ।

ଜାଗିବ, କ୍ରି. (ଜାଗୃ ଧାତୁଜ) ଜାଗ୍ରତ ଥିବା । ଯଥା—
ତା ରୂପମାଧୁରୀ ଜାଗିଛି ମୋ ମନରେ । ବେ. ପ.

ଜାଗିର, ଜାୟଗିର, } ବି. (ପାରସ୍ୟ ଜାଯୂ ର ଶବ୍ଦଜ) ରାଜଦତ୍ତ ପୁରସ୍କାରସ୍ୱରୂପ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ।

ଜାଗୁଲାଇ, ଜାଗୁଲେଇ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । (ସକାଈ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଜାଗୁଲି, ଜାଗୁଲୀ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦହି ବସାଇବା ନିମିତ୍ତ ମୃତ୍ତିକାନିର୍ମିତ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପାତ୍ର ।

ଜାଗ୍ରତ୍, ବିଂ. (ଜାଗୃ-ଅତ୍ = ଶତୃ) ଜାଗରଣଶୀଳ, ଜାଗରଣବିଶିଷ୍ଟ । ବି. ଜାଗରଣାବସ୍ଥା ।

ଜାଗ୍ରତ, ବିଂ. (ଜାଗ୍ରତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ସାବଧାନ, ସତର୍କ; ଜାଗରୂକ ।

ଜାଙ୍ଗଳ, ବି. (ଜଙ୍ଗଲ-ଅ) ହରିଣାଦି ପଶୁ; ଜଳହୀନ ଦେଶ । ବିଂ. ବନ୍ୟ; ଅସଭ୍ୟ ।

ଜାଙ୍ଗଲିକ, ବି. (ଜଙ୍ଗଲ-ଇକ-ନିବାସାର୍ଥେ, ଜ୍ଞାନାର୍ଥେ) ବିଷବୈଦ୍ୟ, ସାପୁଆ; ଜଙ୍ଗଲବାସୀ ।

ଜାଙ୍ଗୁଲା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜାଙ୍ଗୁଳିକା ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । ଯଥା—
ପିଶାଚୀ କଙ୍କାଳୀ ବନଦେବୀ ଶୋଷିଣୀ,
ସର୍ପମୁଖୀ ଜାଙ୍ଗୁଲା ବିମଳା ବିମୋଚନୀ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଚ.

ଜାଙ୍ଘିକ, ବିଂ. (ଜଙ୍ଘା-ଇକ) ଦ୍ରୁତଗାମୀ । ବି. ଉଷ୍ଟ୍ର ।

ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ, ବି. (ଜ୍ୱଲ୍-ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଯ—ଯଙନ୍ତ, ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଆନ, ଆ = ମା) ଦେଦୀପ୍ୟମାନ, ଅତି ଜ୍ୱଳନ୍ତ ।

ଜାଠ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୃପଣ । ବି. କାନ୍ଧ ।

ଜାଠି, ଜଠି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ଧନୁ ଫଳା ମୁଦୁଗର କମାଣ ଯେ ଜାଠି,
ନାନା ଶସ୍ତ୍ରମାନ ଧରି ମହାକ୍ରୋଧେ ଉଠି । ସା.ଖ୍ରୀ.ଆ.

ଜାଠିମହୁ, ଯାଠିମହୁ, } ବି. (ଯଷ୍ଟିମଧୁ ବା ମଧୁଯଷ୍ଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ସୁଗନ୍ଧି ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଜାଡ଼, ବି. (ଜାଡ଼୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ହିମ; ଶୀତ । ଯଥା—
ବ୍ୟାଘ୍ରପ୍ରାପ୍ତେ ଜାଡ଼ ମାଡ଼ିବସୁଁ ଲୋକେ
ମୋଡ଼ି ହୋଇ ଇପି ଇପି ଛପି । ବୈ. ବି.

ଜାଡ଼ା, ଜଡ଼ା, ବି. (ଜଡ଼ ଶବ୍ଦଜ) ମୂକ ।

ଜାଡ଼ବା, ଜାଡ଼ିପିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପାଟି ଖନି ମାରିପିବା; ଜଡ଼ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା; କାକର ହେବା । ଯଥା—
ନାସା ଶ୍ରବଣ-ପାଦ ପାଣି,
ଜାଡ଼ିଲ ହିମପ୍ରାପ୍ତେ ପୁଣି । ମା.-ମା.

ଜାଡ଼ୀ, ବିଂ. (ଜଡ଼ ଶବ୍ଦଜ) ମୂକ । ବି ଜଡ଼ତା । ଯଥା—
ବହିଲା ଜାଡ଼ୀ ଶୁଷ୍କ କଣ୍ଠେ ରହିଲା ନାହିଁ । ବୈ. ବି.

ଜାଡ଼ୁଆ, ବି. (ଜଡ଼ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ଭଲ କରି ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ନ ପାରେ । ଯଥା—
ସେ ନର ଜାଡ଼ୁଆ ହୁଅଇ,
ଏମନ୍ତ ଶ୍ଳେଷ୍ମା ସେ ହୁଅଇ । ବି. ପୁ.

ଜାଡ଼ୁଆଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୀତବସ୍ତ୍ର । ବିଂ. ଶୀତକାଳୀନ ।

ଜାଡ୍ୟ, ବି. (ଜଡ଼-ଯ) ଜଡ଼ତା; ମୂର୍ଖତା; ସ୍ତମ୍ଭୀଭାବ; ଆଳସ୍ୟ ।

ଜାଣନ୍ତା, ବିଂ. (ଜାନତ୍ ପଦଜାତ) ଯେ ଜାଣଇ । ଯଥା—
କୃଷ୍ଣ ଗୋପୀ ବିନୁ ଅନୁଭବ ଜାଣନ୍ତା ନାହିଁ କହି । ର. କ.

ଜାଣି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ତୁଲ୍ୟାର୍ଥ । ଯଥା—
ଦଶଇ ସେ ଶାମ୍ବୁକ ନିର୍ଧୂମ ଅଗ୍ନି ଜାଣି । ନୃ.ସୁ.ପ୍ର.ଉ.

ଜାଣିବା, କ୍ରି. (ଜ୍ଞା ଧାତୁଜ, ପ୍ରାକୃତ ଜାଣଧାତୁ-ଜାତ) ଜ୍ଞାତ ହେବା, ଅବଗତ ହେବା ।

ଜାଣୁମଣି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବିବେକତା । ଯଥା—
ଜାଣ ଜାଣୁମଣି ମାନସରୋବରେ
ଚଞ୍ଚୋରେ ଉପଗତ । ଲ. ବ.

ଜାତ, ବିଂ. (ଜନ୍-ତ) ଉତ୍ପନ୍ନ; ପ୍ରଶସ୍ତ; ବ୍ୟକ୍ତ; ଶିଶୁ । ବି. ଜାତି; ସମୂହ; ବ୍ୟକ୍ତି; ଉତ୍ପତ୍ତି ।

ଜାତ, } ଯାତ, } ବି. (ଯାତ୍ରା ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୋତ୍ସବ, ନୃତ୍ୟୋତ୍ସବ । ଯଥା—
କରିବି ଧନୁଜାତ ଆଣିବି ନନ୍ଦସୁତ
ଜନକ ଜନନୀ ସହିତେ । ର. କ.

ଜାତକ, ବି. (ଜାତ-କ-ଇଦମର୍ଥେ) ଜନ୍ମପତ୍ରିକା; ଜାତ ବାଳକର ଶୁଭାଶୁଭ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ; ଜାତକର୍ମ । ବିଂ. ଉତ୍ପନ୍ନ ।

ଜାତବେଦସ୍, } ଜାତବେଦ, } ବି. (ଜାତ=ଉତ୍ପନ୍ନ-ବେଦ=ଶ୍ରୁତି-ଅସ୍) ଅଗ୍ନି ।

ଜାତି, ବି. (ଜନ୍=ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା-ତି) ପ୍ରକାର; ଭେଦ; ଶ୍ରେଣୀ; ବଂଶ; ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି ବର୍ଣ୍ଣ; ମାଳତୀପୁଷ୍ପ; ଜାଇଫୁଲ ।

ଜାତିସ୍ମର, ବି. (ଜାତି=ପୂର୍ବଜନ୍ମ-ସ୍ମର=ଯେ ସ୍ମରଣ କରେ) ପୂର୍ବଜନ୍ମର ବୃତ୍ତାନ୍ତସ୍ମାରକ; ଯାହାର ପୂର୍ବଜନ୍ମର କଥା ସ୍ମରଣ ରହେ ।

ଜାତୀପତ୍ରୀ, ବି. (ଜାତୀ-ପତ୍ର) ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଜାତୀଫଳ, ବି. ସଂ. ଜାଇଫଳ ।

ଜାତୀୟ, ବିଂ. (ଜାତି-ଈୟ) ଜାତିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପ୍ରକାର; ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ନିବିଷ୍ଟ । ଯଥା— ସଜାତୀୟ, ବିଜାତୀୟ ।

ଜାତୁ, ଅଂ. ସଂ. କଦାଚିତ୍; ନିଷେଧ ।

ଜାତୁଧାନ, ବି. (ଜାତୁ=କଦାଚିତ୍-ଧାନ=ସଦ୍‌ବିଧାନ) ରାକ୍ଷସ ।

ଜାତୁଷ, ବିଂ. (ଜତୁ-ଅ-ବିକାରାର୍ଥେ ଷ ଆଗମ) ଜତୁନିର୍ମିତ ।

ଜାତ୍ୟ, ବିଂ. (ଜାତି-ଯ-ସାଧୁ ଅର୍ଥେ) କୁଳୀନ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ; କମନୀୟ ।

ଜାତ୍ୟନ୍ଧ, ବିଂ. (ଜାତି=ଜନ୍ମ-ଅନ୍ଧ) ଆଜନ୍ମ ଦୃଷ୍ଟିହୀନ ।

ଜାତ୍ୟା, } ଜାତିଆ, } ବିଂ. (ଜାତ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) କୁଳୀନ । ଯେପରି—ଜାତ୍ୟା ସାନ୍ତ ।

ଜାଦୁ, ବି. (ଯାବନିକ) କୁହୁକ ବା ମାୟା । (ଯାଦବ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣନାମକ । (ଦଦ୍ରୁ ଶବ୍ଦଜ) ଦଦ୍ରୁ, ଚର୍ମରୋଗବିଶେଷ ।

ଜାଦୁକର, } ଜାଦୁଗର, } ବି. (ଯାବନିକ) ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ; ମାୟାବୀ ।

ଜାଦୁ କରିବା, କ୍ରି. ଭୁଲାଇବା, ଯନ୍ତ୍ରମନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ।

ଜାଦୁଖାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଜାଦୁଘର, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଗୃହରେ ଦର୍ଶନୀୟ ସାମଗ୍ରୀମାନ ଠୁଳ କରି ରଖା ହୋଇଥାଏ (**Museum**) ।

ଜାନ, ବି. (ଜୀବନ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରାଣ । ଯଥା—
ଜାନ ଯିବାପେକ୍ଷୀ ପର ଦର୍ପ ସ୍ଥାନେ । ଲ. ବ.
ଜାନ ଯାଉ ପଛେ ମାନ ରହୁ,
ମାନ ବିଗିବର ଜାନକୁ !
ଲାବଣ୍ୟବତୀ ଟୀକା—ଲେ. ଦା.
(ଯାନ ଶବ୍ଦଜ) ବାହନ ।

ଜାନାନା, } ବି. (ଯାବନିକ) ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ।
ଜନାନା,

ଜାନୁ, ବି. [ଜନ = (ଗତି) ଜନ୍ମାଇବା-ଉ— ଯେ ଗତି ଜନ୍ମାଏ] ଆଣ୍ଠୁ, ଉରୁସନ୍ଧି ।

ଜାନୁଅ଼ାର, } ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଜନ୍ତୁ ।
ଜାନୋର,

ଜାପକ, ବିଂ. (ଜପ୍-ଅକ) ଯେ ଜପ କରେ ।

ଜାପନ, ବି. (ଜପ୍-ଣିଚ୍-ଜାପି = ବଳବାନ୍-ଅନ) ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ; ନିବର୍ତ୍ତନ, ନିଷ୍ପାଦନ ।

ଜାପଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟରାଶିରେ ମାରିବା ମୁଦ୍ରା ।

ଜାବୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃପୋଡ଼ା; ଦୃଢ଼ରେ ଧରିବା ।

ଜାବୁଡ଼ିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୃଢ଼ଭାବରେ
ଜାବୋଡିବା, } ଧରିବା ।

ଜାମଦାନ, ବି. (ଯାବନିକ) (ସୂକ୍ଷ୍ମରନ୍ଧ୍ର ଯୁକ୍ତ) ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଜାମା, ବି. (ଯାବନିକ) କୁର୍ତ୍ତି ବା ଅଙ୍ଗରଖା । ଯଥା—

ଖାଇତେ ସରୁ ଜାମା ଅଙ୍ଗରେ ପରିହରି । କୃ.ଭା.ଆ.ପ.

ଜାମାଜୋଡ଼, } ବି. (ଯାବନିକ) ବସନାଦି-
ଜାମାଯୋଡ଼, } ଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜା ।

ଜାମାତା, ବି. (ଜାମାତୃ-ଜା = ଜାୟା-ମାତୃ) କନ୍ୟାର ପତି, ଜୁଆଁଇ; ସ୍ୱାମୀ ।

ଜାମାରୁ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଜାମି, ଜାମୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନ୍-ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା-ମି) ଭଗିନୀ; ଦୁହିତା; ସ୍ନୁଷା; କୁଳକାମିନୀ; ପତିବ୍ରତା ସ୍ତ୍ରୀ । (ଜାମିଃ ସ୍ୱସୃ କୁଳସ୍ତ୍ରିୟୋଃ—ଅମର ।)

ଜାମିନ, ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରତିଭୂତି; ଅନ୍ୟର ଋଣ ବା କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଦାୟିତ୍ୱ ।

ଜାମିନଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରତିଭୂ; ଯେ ଅପରର ଋଣ ବା କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଦାୟୀ ରହେ ।

ଜାମ୍ବୁ, ଜମ, ବି. (ଜମ୍ବୁ ଶବ୍ଦଜ) ଜାମ୍ବୁଗଛ । ଯଥା—

ବାଣ ତ ନୋହିବ ତାହା ବଣଜାମୁଫଲବାଙ୍କୁଚୁ । ଉଷା ।

ଜାମୁକ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଣୁଆମାନେ ନଳୀ ଲଚ୍ଛିବାପାଇଁ ଯେଉଁ ଦଉଡ଼ିରେ ନିଆଁ ରଖିଥାନ୍ତି । ଯଥା—

ବିଜୁଳୀ ଜାମୁକା ଘନାଳୀ ନଳୀ,
ସ୍ତନିତ ତ୍ୱ ଶବ୍ଦ କୁଳଶ ଗୁଳି । ଲ ବ.

ଜାମୁଡ଼ାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାମ୍ବୁଗଛର ଗୁଆ; ଜାମୁଗଛର କଅଁଳ ପତ୍ର ଓ ଶିଖା । ଯଥା—

କଦମ୍ବ କୁସୁମ ଶୋଭାକୁ ସୁଷମ
ଦିଶଇ ରଙ୍ଗ ଜାମୁଡାଳ । ର. କ.

ଜାମ୍ବୁ, ବି. (ଜମ୍ବୁ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷ ।

ଜାମ୍ବବ, ବି. (ଜମ୍ବୁ-ଅ-ଫଳାର୍ଥେ) ଜାମ୍ବୁକୋଳି; ଭଲ୍ଲୂକରାଜ, ଜାମ୍ବୁବାନ୍ ।

ଜାମ୍ବୁନଦ, ବି. (ଜମ୍ବୁନଦୀ-ଅ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—

ସ୍ୱଚ୍ଛାମ୍ବୁଃ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜାମ୍ବୁନଦ କଳଶ ତଥା
ଗୃମର ଛତ୍ରମାନ । ଜା. ପ. ନା.

ଧୁସ୍ତୁର ପୁଷ୍ପ ।

ଜାମ୍ମୁ, ବି. (ଯାବନିକ) ବିବରଣ ବା ତାଲିକା; ସମ୍ପତ୍ତି । ବିଂ. ଉତ୍ତମ; ନ୍ୟାଯ୍ୟାନୁଗତ ।

ଜାୟବନ୍ଧକ, ବି. (ଯାବନିକ) ଦଖଲବନ୍ଧକ; ଟଙ୍କା କରଜ ନେଇ ତାହାର ସୁଧ ନିମନ୍ତେ ଜମି ଭୋଗ କରିବାର ଚୁକ୍ତି ।

ଜାୟଦାଦ, } ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ସମ୍ପତ୍ତି ।
ଜାଏଦାଦ,

ଜାୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜନ୍ = ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା-ଯ) ଭାର୍ଯ୍ୟା, ପତ୍ନୀ; ସପ୍ତମ ଲଗ୍ନ ।

ଜାୟାଜୀବୀ, } ବି. (ଜାୟା ଜୀବ୍ = ବଞ୍ଚିବା-
ଜାୟାନୁଜୀବୀ, } ଇନ୍) ନଟ; ବେଶ୍ୟାପତି ।

ଜାର, ବି. (ଜୃ=ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା-ଅ) ଉପପତି ।

ଜାରଜ, ବି. (ଜାର-ଜନ୍-ଅ) ଉପପତିଦ୍ୱାରା ଜାତ ପୁତ୍ର । (ଜରାୟୁଜ ଶବ୍ଦଜ) ମନୁଷ୍ୟ ଆଦି ଜନ୍ତୁ । (ଗୃରିଖାନି ଶବ୍ଦ ଦେଖ) କ୍ଷେତ୍ରଜ ସନ୍ତାନ ।

ଜାରଣ, ବି. (ଜୃ-ଣିଚ୍-ଅନ) ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା, ପରିପାକ କରିବା ।

ଜାରିଜରି, ବି.(ଦେଶଜ)ଅସାର ଅଂଶ । ଯଥା—
ଏହି କାଠର କେଉଁଠି ଜାରିଜରି ନାହିଁ ।

ଜାରି, ଜାରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଔଷଧିବିଶେଷ, ଜାଡ଼ୀ; (ଯାବନିକ) ଅଧିକାର; ବଳାତ୍କାର; ପ୍ରଚୁର; ଶାସନ । ବିଂ. ପ୍ରଚୁରିତ; ପ୍ରଚଳିତ; ଶାସିତ । ଯଥା—ସମନ ଜାରୀ କରିବା ।

ଜାରିବା, କ୍ରି. (ଜୃ ଧାତୁଜ) ଜଳୀୟ ଅଂଶକୁ ଶୁଷ୍କ କରିବା; ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା; ଭସ୍ମସାତ୍ କରିବା । ଯଥା—
ପଡେ ପତଙ୍ଗ ଯେସନେହି ଧରି,
ଯଥା ଅନଳ ତାହାକୁ ଜାରି । ଲ. ବ.

ଜାଲ, ବି. (ଜଲ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅ) ମତ୍ସ୍ୟାଦି ବା ପକ୍ଷିପ୍ରଭୃତି ବନ୍ଧନାର୍ଥ ସୂତ୍ରାଦିନିର୍ମିତ ଯନ୍ତ୍ର (ଜାଲ); ରଥାଦିର ଆବରଣବିଶେଷ; ଗବାକ୍ଷ; ସମୂହ; ଇନ୍ଦ୍ର-ଜାଲ; ଛଳ; କପଟ; ପ୍ରତାରଣା; ଦମ୍ଭ; କଳିକା ବା କୋରକ । (ଜ୍ୱାଲ ଶବ୍ଦଜ) କାଷ୍ଠ ଆଦି । ଯଥା—
ସେଠାରେ ଦେଖିଲି ଜାଲ ତ ନାହିଁ,
କିପରି କରିବି ରୋଷାଇ ମୁହିଁ । ହା. ତ.
(ଜ୍ୱାଳା ଶବ୍ଦଜ) ଅଗ୍ନି,ତେଜ ।

ଜାଲ, ବି. (ଦେଶଜ) କୃତ୍ରିମ ଲେଖ୍ୟ; କପଟତା । ବିଂ. କୃତ୍ରିମ ।

ଜାଲକ,ବି. (ଜାଳ-କ) କଳିକା;ଜାଳ; ସମୂହ; ଭୂଷଣବିଶେଷ; ଦମ୍ଭ; କୁଳାୟ; ଗବାକ୍ଷ ।

ଜାଲମୁଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଥଳି ।

ଜାଳା,ବି.(ଜ୍ୱାଳା ଶବ୍ଦଜ) ବାଧା; ଦାଉ; ତାପ ।

ଜାଲି, ଜାଲୀ, ବି. (ଜାଲ ଶବ୍ଦଜ) ଜାଲ ପରି ଛିଦ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ଶିରୋଭୂଷଣବିଶେଷ । ଯଥା—
କୁଡ଼ାଜାଲି ଏ ସଦୃଶ ଯେ, ଶ୍ୟାମଳ କମଳକଳିରେ
କି କଲି ସେଠଣି ସୁଧା ବରଷା ଯେ । ଲ. ବ.
ଅନେକ ଛିଦ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ଜାଲି; ଦୋଷ । ଯଥା—
ଭୃତ୍ୟ ତାଙ୍କର ଯେବେ ହୋଇଛୁ ବୋଲିବୋଲି,
ଘରେ ପଶିଲେ ଆଉ ଥାଏ କି କଥା ଜାଲି ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.
ବାଧା । ଯଥା—
ସ୍ୱର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ପାତାଳ ଘଉଡ଼ିକି ପାରେ ବୁଲି,
ତହିଁରେ ବସିଥିଲେ ନ ଲଗେ ଶତ୍ରୁ ଜାଲି । ନୃ.ପୁ.ପ.ତ.

ଜାଲିଆ, ବି. (ଜାଳିକ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ଜାଲରେ ମାଛ ମାରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ । ବିଂ. କପଟୀ; କୃତ୍ରିମ ଲେଖ୍ୟର କର୍ତ୍ତା ।

ଜାଲିକ, ବି. (ଜାଲ-ଇକ) ଧୀବର; ବ୍ୟାଧ; ମାକଡ଼ସା; ମର୍କଟ । ବିଂ. ପ୍ରତାରକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ମୁଖବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଜୋକ; ବିଧବା ।

ଜାଲିକବାଟ, ଜାଲିକବାଟି, } ବି. (ଜାଲକପାଟ ଶବ୍ଦଜ) ମଧ୍ୟରେ ଜାଲିକମ ହେବା କବାଟ ।

ଜାଲିଚଟୁ, ଜାଲ୍ଲିଚଟୁ, } ବି. (ଜାଲଚର୍ମ ଶବ୍ଦଜ) ପୁରି ବା ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ପିଷ୍ଟକ ଘୃତରୁ ଉଠାଇବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ଛିଦ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ଲୌହ ଅଣକବିଶେଷ ।

ଜାଲିଜାଲୁଆ, ଜାଲଜାଲୁଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ପଷ୍ଟ (ଦେଖାଯିବା); ଜାଲି ପରି ଛିଦ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ।

ଜାଳିଣିକାଠ, ଜାଳେଣି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଚୁଲି ଜାଳିବା କାଠ । ଯଥା—
ଛନ୍ଦି ସୃଗାଳକୁ ଯେ ଜାଳେଣି ଆଦି କରି,
ପାକ ହେବ ନଳବଧି ଗଉର ଶଉର । ସା. ଷ୍. ସ.

ଜାଳିବା, କ୍ରି. (ଜ୍ୱଲ୍ ଧାତୁଜ) ଦହନ କରିବା; ଅଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରିବା; ଉତ୍ତପ୍ତ କରିବା ।

ଜାଲିବାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ବାଡ଼ ବା ଆବରଣରେ ଜାଲିକାମ ହୋଇଥାଏ ।

ଜାଲିନଥ, ବି. (ଦେଶଜ) ନାସିକାର ଅଳଂକାରବିଶେଷ । ଯଥା—
ଆଉ ପାଶେ ଜାଲିନଥ ଫାନ୍ଦ ପାତି,
କି ମନ୍ମଥ ଦୃଷ୍ଟି ମୃଗ ଧରିବାକୁ କରିଛି ମତି । ବି.ଚ.ମ.

ଜାଲୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ଜାଳ ଆଣେ; ଯେ ଜାଳକାଠ ଯୋଗାଏ ।

ଜାଲ୍ମ, ବି. (ଜଲ୍-ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ମ) ନୀଚ ବ୍ୟକ୍ତି । ବିଂ. ଅବିବେଚକ; ମୂର୍ଖ; ଜଡ଼; କ୍ରୂର; ପାମର; ଦୁରାତ୍ମା; ନିର୍ଦ୍ଦୟ ।

ଜାହାଜ, ବ. (ଯାବନକ) ବୋଇତ ।
ଜାହାଜଆ, ବ. (ଦେଶଜ) ନାବକ । ବଂ. ଜାହାଜସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।
ଜାହାଲ, ଜାହାଁଲ, } ବ. (ଦେଶଜ) ନଦଆ ଅର୍ଥାତ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ କୁଣ୍ଡ; ବଡ଼ ବଡ଼ ହାଣ୍ଡି ।
ଜାହିର, ବ. (ଯାବନକ) ପ୍ରକାଶ; ଶାସନ । ବଂ. ଅବଗଣ୍ଡିତ; ପ୍ରକାଶିତ ।
ଜାହ୍ନବୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜହ୍ନୁ = ମୁନବିଶେଷ-ଅ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଜହ୍ନୁକନ୍ୟା, ଗଙ୍ଗା ।
ଜିଆ, ଜିଆନାଡ଼, ବ. (ଦେଶଜ) କେଞ୍ଚୁଆ ।
ଜିଆଁ, ବଂ. (ଜୀବତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ସଜୀବ । ବ. ଜିଇଁବା, ପ୍ରାଣରେ ବଞ୍ଚିବା ।
ଜିଆଁଇବା, କ୍ରି. (ଜୀବ୍ ଧାତୁଜ) ଜୀବିତ କରିବା । ଯଥା—

ହର କୋପାନଳେ ଦଗ୍ଧ ମଦନକୁ
ଜିଆଁଇଥାନ୍ତା ତା ହେଲେ । ଯ. କେ.

ଜିଆଦ, ଜ୍ୟାଦ, ବ. (ଦେଶଜ) ମୃଗବିଶେଷ । ଯଥା—

ଘୁରଣ୍ଡି ସିଂହ ଜ୍ୟାଦ ଯେ ଆବର ଭେରଣ୍ଡା,
ଚମରୁ ବନଗୋରୁ ଶରଭଚ୍ଛୁଆ ଗଣ୍ଡ । ନୃ. ପୁ. ଚ. ଭ.

ଜିଆଁଯିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରାଣରେ ବଞ୍ଚି ରହିବା । ଯଥା—

ବଗୃଶଲେ ଏହା ନାମ ତ ଜାଣି ନାହିଁ,
ବଞ୍ଚି ହେବ ମୁଁ ଏ ଜିଆଁଯିବ କେହି । କୃ.ଭ୍ର.ଆ.ପ.

ଜିଇଁବା, ଜୀଇଁବା, } କ୍ରି. (ଜିବ୍ ଧାତୁଜ) ଜୀବନ ଧାରଣ କରିବା, ସଜୀବ ରହିବା । ଯଥା—

ଶ୍ରୀରାଧିକା ବିନା ମୁଁ ତ ଜିଇଁବିନା
ଅମର-ନବୀନା ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ବ. ଚ. ମ.

ଜିଉଚ୍ଛି, ଜୀଉଚ୍ଛି, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜୀବତ୍‌ବତ୍ସା ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । ଯଥା—

(ଜୀଉଚ୍ଛି) ଜିଉଛୀ ଜାଗୁଳାଇ ଜଗତମାତା ଜୟ୍ଯ,
ଯୋଗିନୀ ଯୋଗରୂପା ଯେ କେନାବଲୀ ଜୟ୍ଯ ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ଭ.

ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ସନ୍ତାନ ସବୁ ଜିଅନ୍ତି । ଯଥା—

ମଡ଼ଚ୍ଛ ଗର୍ଭକଷ୍ଟ ଯେ ଅବା ହୋଇଥିବ,
ଭଜିଲେ ମୁରାର ନାମ ଜୀଉଚ୍ଛ ହୋଇବ । ନୃ.ପୁ.ଷ.ଭ.

ଜିଓଲ, ବ. (ଦେଶଜ, ସମଧିକତଃ ବଙ୍ଗ-ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ) ମାଗୁର ପ୍ରଭୃତି ମାଛ; କଚ୍ଛପ ପ୍ରଭୃତି ।
ଜିଗର, ବ. (ଦେଶଜ) ବାରମ୍ବାର ଅନୁରୋଧ, ଜିଦ୍ । ଯଥା—

ଏହି ମନ୍ତ୍ରଟି ସମ୍ମିଳନୀରେ ଆବୃତ୍ତି ହେବା ସକାଶେ ଆମର ଜିଗର । ଉ. ସା. ୧୮. ୯.

ଜିଗମିଷା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗମ୍-ସନ୍-ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ—ସନନ୍ତ ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ଇ ଆଗମ, ଆ) ଗମନେଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ଜିଗମିଷୁ ହୁଏ) । ଯଥା—

ତାହାଙ୍କୁରେ ବନ ଜିଗମିଷୁ ପ୍ରାଣନାଥଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ।
ଜା. ପ. ନା.

ଜିଗୀଷା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜି = ଜିଣିବା-ସନ୍—ସନନ୍ତ ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ଇ ଆଗମ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଜୟ କରିବାର ଇଚ୍ଛା; ଉଦ୍ୟମ; ପ୍ରକର୍ଷ । (ବିଶେଷଣରେ ଜିଗୀଷୁ, ଜିଗୀଷିତ ହୁଏ ।)
ଜିଘତ୍ସା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅଦ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ସନ୍—ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ, ଅଦ୍ = ଘସ୍, ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ଘ = ଜ, ଇ ଆଗମ, ସ୍ତ୍ରୀ—ଆ) ଭୋଜନେଚ୍ଛା, କ୍ଷୁଧା । (ବିଶେଷଣରେ ଜିଘତ୍ସୁ ହୁଏ ।)
ଜିଘାଂସା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହନ୍ = ବଧ କରିବା-ସନ୍ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ, ହନ୍ = ଘା, ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ମ ଆଗମ-ଆ) ହନନେଚ୍ଛା, ବଧଚେଷ୍ଟା । (ବିଶେଷଣରେ ଜିଘାଂସୁ, ଜିଘାଂସିତ ହୁଏ) । ଯଥା—

ନଷ୍ଟେ ତାହା ଶିର କରତଳେ ହୋନ୍ତି ଶସ୍ତ୍ରେ ଜିଘାଂସୁ ।
ଜା. ପ. ନା.

ଜିଘୃକ୍ଷା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗ୍ରହ୍ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ସନ୍—ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ, ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଆ) ଗ୍ରହଣେଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ଜିଘୃକ୍ଷୁ, ଜିଘୃକ୍ଷିତ ହୁଏ ।)
ଜିଘ୍ନସେନୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯାଜ୍ଞସେନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦ୍ରୌପଦୀ । ଯଥା—

କୁନ୍ତୀ ଗାନ୍ଧାରୀ ଜିଘ୍ନସେନୀ,
ଆବର ଯେତେକ ତରୁଣୀ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଜିଜୀବିଷା, ବ.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜୀବ୍ = ପ୍ରାଣଧାରଣ କରିବା-ସନ୍ ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଜୀବନେଚ୍ଛା, ବଞ୍ଚିବାର-ଇଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ଜିଜୀବିଷୁ ହୁଏ ।)

ଜିଜ୍ଞାସା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ଞା-ସନ୍—ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଅ-ଆ) ଜାଣିବାର ଇଚ୍ଛା; ପ୍ରଶ୍ନ; ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ଜିଜ୍ଞାସୁ, ଜିଜ୍ଞାସମାନ, ଜିଜ୍ଞାସିତ, ଜିଜ୍ଞାସ୍ୟ ଓ ଜିଜ୍ଞାସ୍ୟମାନ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ଜିଡ଼ି, ବି. (ଜଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ଲକ୍ଷବୃକ୍ଷ ।

ଜିଣନ୍ତା, ବିଂ. (ପ୍ରାକୃତ ଜିଣ୍ ଧାତୁଜ) ଜେତା, ଯେ ଜିଣେ । ଯଥା—
ବଜ୍ର ସମାନ ତାହାର କାଣ୍ଡମୂଳ
ଜିଣନ୍ତା ନାହିଁ ଭୂତଳେ । ବି. ଗୁ.

ଜିଣା, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଜିଣ୍ ଧାତୁଜ) ଜୟ । ଯଥା—
ସବୁଙ୍କର ହରି ଜିଣା ଦେଖିଣ ଚନ୍ଦ୍ରସେନ,
ସହି ନ ପାରଣ ଦେବଙ୍କର ଅପମାନ । ନୃ.ପୂ.ଦ୍ୱି.ତ.
ବିଂ. ଯାହା ଜୟ କରାଗଲା, ଜିତ । ଯଥା—
ଦେଖ ଜୁଅ-ଜିଣା ଦ୍ରବ୍ୟକୁ କଲେ ଭେଖ । କୃ.ଖ୍ରି.ବ ପ.
ଯେ ଜୟ କରିଥାଏ । ଯଥା—
ସେକାଳେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର କଲେ ଜିଣାମଣା,
ତୁମ୍ଭେ ମହାପ୍ରଭୁ ତ୍ରିଜଗଲୋକଜିଣା । କୃ. ଖ୍ରି. ଦ୍ୱ. ପ.

ଜିଣାଣ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଜିଣ୍ ଧାତୁଜ) ଜୟ ।

ଜିଣିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ଜିଣ୍ ଧାତୁଜ) ଜୟ କରିବା । ଯଥା—
ସାରି ସଂସାର ଜିଣିଲି ସେ । ବି. ଚି. ମ.
ଅତିକ୍ରମ କରିବା, ଲଂଘିବା । ଯଥା—
ବିହାସ୍ୟେ ବିହର ସାଗର ଜିଣିଯାଇ,
ବର୍ତ୍ତିକସ୍ୱରୂପ ଧୃତ କେଁ କେଁ କେଁ କେଁ କହି । ବୈ.ବି.

ଜିତ, ବିଂ. (ଜି=ଜିଣିବା-ତ) ପରାଜିତ, ସ୍ୱାୟତ୍ତୀକୃତ; ଜୟଲବ୍ଧ ।

ଜିତା, ବି. (ଜିତ ଶବ୍ଦଜ) ଜୟ । ବିଂ. (ଜେତା ଶବ୍ଦଜ) ଜେତା ଅର୍ଥାତ୍ ଜୟୀ । ଯଥା—
ବାଳକେ ମଣିବାରୁ ନ କରେ ମୁହିଁ ଚିନ୍ତା;
ଦେଖିବ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ଜିଣି ଦେବ କେଡ଼େ ଜିତା ।
ନୃ. ପୂ. ଚ. ତ.

ଜିତିବା, କ୍ରି. (ଜିଣ୍ ଧାତୁଜ) ଜିଣିବା । ଯଥା—
ପାରନ୍ତି ସେ ଜିତି   କାଣନ୍ତି ଯେ ମାତି
ଭୂଷିତ ହୋଇଛି କ୍ଷିତି । ବ. ରା.

ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ, ବି. (ଜିତ-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ) ତପସ୍ୱୀ, ଯେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନ ଜୟ କରିଅଛି ।

ଜିତ୍ୱର, ବିଂ. (ଜି=ଜୟ କରିବା-ବର-ଶୀଳାର୍ଥେ, ତ୍ ଆଗମ) ଜୟଶୀଳ ।

ଜିଦ, ଯିଦ, ଜିଦ୍ଦ, } ବି. (ଯାବନିକ) ମନୋଗର୍ବ; ନିର୍ବନ୍ଧ; ଆଗ୍ରହାତିଶୟ ।

ଜିଦଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣାର କଥା ରକ୍ଷା କରିବାପାଇଁ ଅନ୍ୟର ଯୁକ୍ତି ତର୍କ ମାନେ ନାହିଁ ।

ଜିଦାଜିଦ୍ଦି, ବି. (ଯାବନିକ) ଚିତ୍ତଭିମାନ ।

ଜିଦ୍ଦମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କୌଣସି ଏକ ବିଷୟରେ ଦୁଇ ପକ୍ଷ ବିଭିନ୍ନମତ ହୋଇ ଉଭୟଙ୍କ ମତ ଠିକ୍ ବୋଲି ଉଭୟ ପକ୍ଷ ଆଗ୍ରହ। କରିବାର ନାମ ଜିଦ୍ଦମରାମରି ହେବା ।

ଜିନ୍, ବି. (ଯାବନିକ) ଘୋଡ଼ାର ଗଦି ।

ଜିନ୍‌କର, ଜିନ୍‌ଗର, } ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଯେ ଘୋଡ଼ାର ଜିନ୍ ବା ଗଦି ତିଆରି କରେ ।

ଜିନ, ବି. (ଜି=ଜୟ କରିବା-ନ—ଯେ ତପସ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଭୁବନ ଜୟ କରେ) ବୌଦ୍ଧ-ମତପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ମୁନି; ବିଷ୍ଣୁ । ବିଂ. ଜୟଶୀଳ ।

ଜିନ୍‌ସବାରି, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ାରେ ଚଢ଼ାଯାଏ ।

ଜିନିସ, ବି. (ଦେଶଜ) ପଦାର୍ଥ, ଦ୍ରବ୍ୟ । ଯଥା—
ବହୁତ କାଳର ବହୁତ ଜିନିସ,
ବହୁକ୍ଲେଶ ନ ସରଇ ରାତ୍ରି ଯେ ଦିବସ । ସା.ଖ୍ରି.ସ.

ଜିନିସପତର, ଜିନିସପତ୍ର, ଜିନିସପାତି, ଜିନିସାତି, } ବି. (ଦେଶଜ) ପଦାର୍ଥ ସକଳ ।

ଜିବ, ଜିଭ, ବି. (ଜିହ୍ୱା ଶବ୍ଦଜ) ଜିହ୍ୱା । ଯଥା—
କସ୍ତୁରୀକ ଖଳଙ୍କ ଜିଭେ ରଖନ୍ତା । ର. କ.

ଜିବ୍ରା, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ **Zebra**) ଅଶ୍ୱ-ଜାତୀୟ ବିଚିତ୍ର ଜନ୍ତୁବିଶେଷ, ଏହାର ସର୍ବାଙ୍ଗ ଶ୍ୱେତ ଓ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ରେଖାରେ ଚିତ୍ରିତ ।

ଜମା, ବି. (ଯାବନିକ) ମାରଫତ, ନିକଟ । ଯଥା—
କଣ୍ଟୁଆଳ ଡ଼ାକ ଛାର ଜମା କରିଦେଲା,
ନୃପସୁତ ନୃପ ପାଶେ ଧରା ହୋଇଗଲା । ବୈ. ପ.

ଜମାଦାର, ବିଂ. (ଯାବନିକ) କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ଯାହା ଜମାରେ ଥାଏ ।

ଜମିଖାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ତୋଡ଼ଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ଜମ୍ବୁଳ, ଜଅଳ, ବି. (ଜଳପ୍ରିୟ ଶବ୍ଦଜ) କଚ୍ଛପ; ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ଜିରା, ଜୀରା, ବି. (ଜୀରକ ଶବ୍ଦଜ) ସୁଗନ୍ଧ ମସଲା ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—
ଜିରା ମରିଚ ହିଙ୍ଗୁ ଧାର,
ପକାଇ କଲେକ ମହୁର । ଦା. ର.

ଜିରାଇତ, ଜିରାଇତି, ଜିରାୟତ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ରଇତି ଜମି ଅର୍ଥାତ୍ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷାଧୀନରେ ମୁଗୁଲିକା ବାନ୍ଧି ପାଇଥିବା ଜମି ।

ଜିରେଫା, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ—**Giraffe**) ଲମ୍ବ ପଦ ଓ ଗ୍ରୀବାବିଶିଷ୍ଟ ଉଷ୍ଟ୍ରାକାର ଜନ୍ତୁବିଶେଷ ।

ଜିଲଦ, ବି. (ଯାବନିକ) ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡ (**Volume**) ।

ଜିଲା, ଜିଲ୍ଲା, ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରଦେଶର ଅଂଶ ବା ବିଭାଗବିଶେଷ ।

ଜିଲପି, ଜିଲ୍‌ବି, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୃତପକ୍ୱ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ-ବିଶେଷ ।

ଜିଷ୍ଣୁ, ବି. (ଜି = ଜୟ କରିବା-ଷ୍ଣୁକ୍—ଶୀଳାର୍ଥେ) ବିଷ୍ଣୁ; ଇନ୍ଦ୍ର; ଅର୍ଜୁନ; ସୂର୍ଯ୍ୟ । ବିଂ. ଜୟଶୀଳ ।

ଜିହୀର୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହୃ = ହରଣ କରିବା-ସନ୍—ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ-ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ହ = ଜ-ଅ-ଆ) ହରଣେଚ୍ଛା, (ବିଶେଷଣରେ ଜିହୀର୍ଷୁ, ଜିହୀର୍ଷିତ ହୁଏ ।) ଯଥା—
ଷ୍ଟେର ପ୍ରାପ୍ତେ ଯଦ ନ ଲୁଚ ସେ ହୋଇଥାନ୍ତା ଜିହୀର୍ଷ । ଜା. ପ. ନା.

ଜିହ୍ମ, ବିଂ. [ହା = (ରଜୁତା) ତ୍ୟାଗ କରିବା-ମ—ନିପାତନ] କୁଟିଳ, ବକ୍ର; ଖଳ; ଜଡ଼; କୁଣ୍ଠିତ; ଅପ୍ରସନ୍ନ; ଅଧାର୍ମିକ; ମନ୍ଦ ।

ଜିହ୍ମଗ, ଜିହ୍ମଗାମୀ, ବି. (ଜିହ୍ମ—ବକ୍ର-ଗମ୍-ଅ, ଇନ୍) ଶର । ବିଂ. ବକ୍ରଗାମୀ ।

ଜିହ୍ୱ, ଜିହ୍ୱା, ବି. (ଲିହ୍ = ଆସ୍ୱାଦନ କରିବା-ବ, ଲ = ଜ-ଆ) ରସନେନ୍ଦ୍ରିୟ, ଜିଭ ।

ଜିହ୍ୱାପ, ବି. (ଜିହ୍ୱା-ପା = ପିଇବା-ଅ) କୁକ୍‌କୁର; ବ୍ୟାଘ୍ର; ବିଡ଼ାଳ; ଭଲ୍ଲୁକ ।

ଜୀମୂତ, ବି. (ଜୀ = ଜୀବନ-ମୂ—ବନ୍ଧନ କରିବା-ତ, ଜୀବନ = ଜଳ—ଜୀବନର ଜୀ ଆଦେଶ-ମୂତ = ବଦ୍ଧ) ମେଘ; ପର୍ବତ; ଇନ୍ଦ୍ର । (ଜୀମୂତୌ ମେଘପର୍ବତୌ—ଅମର ।)

ଜୀର, ଜୀରକ, ବି. ସଂ. ଜିରା ।

ଜୀର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ଜୃ = ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା-ତ, ଋ = ଈର, ତ = ନ) ପୁରାତନ; ଜର୍ଜରିତ । ଯଥା—ଜୀର୍ଣ୍ଣଗୃହ । ପରିପକ୍ୱ । ଯେପରି—ଅନ୍ନ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ।

ଜୀବ, ବି. (ଜୀବ୍ = ବଞ୍ଚିବା-ଅ) ଜୀବାତ୍ମା; ପ୍ରାଣ; ଚେତନାବିଶିଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ; ପ୍ରାଣୀ, ଜନ୍ତୁ; ବୃହସ୍ପତି; ବୃତ୍ତି, ଜୀବନୋପାୟ; ଜୀବନ; ଛିଙ୍କକାଳୀନ କଲ୍ୟାଣସୂଚକ ବାକ୍ୟ । ଯଥା—
ଆହା ତାହା ନହୁତ ରହିଲ ସର୍ବଦା ସ୍ମୃତିକୋଷେ,
ଯଦି କାଲେ ମୁହିଁ ପୁଣି ଛିଙ୍କିଦେବାରୁ ପାଶେ ।
କୋଧାବେଶୁ ବ୍ୟକତ ନ କଲ "ଜୀବ" ଏ ଉଚ୍ଚାରଣକୁ,
ତାଙ୍କେ ତା ଶ୍ରବଣ ମୁଦିଲ ପାଇ ଯେ ମୂକତାକୁ । ବ. କା.

ଜୀବଜୀବ, ଜୀବଞ୍ଜୀବ, ଜୀବଜୀବକ, ବି. (ଜୀବ = ଜୀବନକାଳ-ଜୀବ୍-ଇ-ଅ, ଯେ ଦୀର୍ଘକାଳ ବଞ୍ଚେ, ସ୍ୱାର୍ଥେ-କ) ଚକୋର ପକ୍ଷୀ ।

ଜୀବନ, ବି. (ଜୀବ୍ = ବଞ୍ଚିବା-ଅନ) ପ୍ରାଣ; ପ୍ରାଣ-ଧାରଣ; ଜୀବିକା; ଜଳ; ପବନ; ମଜ୍ଜା ।

ଜୀବନ୍ତ, ଜୀବନ୍ତା, ଜୀଅନ୍ତା, ଜିଅନ୍ତା, ବିଂ. (ଜୀବନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ବଞ୍ଚିଥିବା; ଜୀବିତ । ଯଥା—
ଶିଶୁ ସଙ୍ଗେ ମାଗୋ ଏହି ରୂପେ ମୋର
ଜୀବନ୍ତେ ହେଲା ସମାଧି । ପାର୍ବତୀ ।
ଜୀବନ୍ତା ନ ବୋଲି ତାକୁ ମଲା ସଙ୍ଗେ ଲେଖି । ନା. ର. ଗୀ.

ଜୀବାତୁ, ବି. (ଜୀବ୍-ଆତୁ) ଜୀବିକା; ଜୀବନୌଷଧ; ଅନ୍ନ ।

ଜୀବକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜୀବ୍-କଣ୍-ଆ) ବୃତ୍ତି, ଜୀବନୋପାୟ; ଜୀବନ ।

ଜୀବତ, ବି. (ଜୀବ୍-ବଞ୍ଚିବା-ତ) ଆୟୁ; ପ୍ରାଣ; ଜୀବନକାଳ; ଜୀବନ । ବି°. ଯେ ପ୍ରାଣ ଧାରଣ କରିଅଛି, ଜୀବନ୍ତ ।

ଜୁ, ଜୋ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶକ୍ତି, ସାମର୍ଥ୍ୟ ।

ଜୁଅ, ଜୂଅ, } ବି. (ଦ୍ୟୂତ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଖେଳବିଶେଷ । ଯଥା—

ଧନର ଲୋଭେ ନିଜ ଧନ,
ଜୁଅରେ ହାରଇ ଯେସନ । ସ୍ବ. ଦ. ସ୍କ.

ଜୁଆଁଇ, ଜୋଁଇ, ଜ୍ୱାଇଁ, } ବି. (ଜାମାତୃ ଶବ୍ଦଜ) ଝିଅର ପତି । ଯଥା—

ଝିଅ ଜ୍ୱାଇଁ ନାତି ତିନଙ୍କି ଦେଖିଲି ରାଜା,
ଅନେକ ରତ୍ନ ଦେଇଣ କଲା ପାଦପୂଜା । ସା. ଭ୍ର. ଆ.

ଜୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆମ୍ବ ପ୍ରଭୃତିକୁ ଲୁଣ ମରିଚ ଆଦିରେ ସିଝି କରିବା । ବି°. ଲୁଣ ମରିଚ ଆଦିରେ ସିଝା । ଯେପରି— ଜୁଆ ଆମ୍ବ । (ଦ୍ୟୂତ ଶବ୍ଦଜ) ଦ୍ୟୂତକ୍ରୀଡ଼ା ।

ଜୁଅଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାର୍ବତୀୟ ଜାତିବିଶେଷ । ଯଥା—

ମାଲ୍ୟଗିରିବାସୀ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଜୁଆଙ୍ଗ । ନ. କେ.

ଜୁଆଚୋର, ବି. (ଦେଶଜ) ନାନା କପଟରେ ଯେ ଜୁଆ ଖେଳେ । ବି°. ଶଠ, ପ୍ରବଞ୍ଚକ ।

ଜୁଆଣି, ଜୁଆଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯମାନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଜୁଆଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୃଗବିଶେଷ । ଯଥା—

ଋଷି ବୋଇଲେ ହୁଅନ୍ତୁ ଗଜ ଗୋରୁ ବାଛ,
ମୃଗ ସିଂହ ଜୁଆଦ ହରିଣ ପୁଞ୍ଜି ପୁଞ୍ଜି । ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ଚ.

ଜୁଆନ, ଜୁଆଣ, } ବି. (ଯୁବା ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଯୁବା ।

ଜୁଆନସ୍ତ୍ରୀ, ଜୁଆଣିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଭିତରେ ହେବା ତୃଣବିଶେଷ ।

ଜୁଆର, ବି. (ଦେଶଜ) ସମୁଦ୍ରଉଚ୍ଛ୍ୱାସ । ଯଥା—

ଖେଳାଇ ଜୀବନ ଜଳଧିରେ ସୁଖ
ଦୁଃଖର ଜୁଆର ଭଟା । ଘ. କେ.

ବି°. ଯେ ଜୁଆ ଖେଳଇ, ଦ୍ୟୂତକାର । ଯଥା—

ଯାହାଙ୍କୁ ବେଶ୍ୟା ସ୍ତ୍ରି ଗ୍ରି ନାଟୁଆ ଜୁଆର,
ପ୍ରଶଂସନ୍ତି ଜାଣ ବ୍ୟର୍ଥ ତା ଶରୀର । କୃ.ଭ୍ର.ଉ.ପ.

ଜୁଆର, ଜୁଆଗ୍ର, ଜୁଆରିଆ, ଜ୍ୱାରିଆ, } ବି°. (ଦେଶଜ) ଯେ ଜୁଆ ଖେଳେ । ଯଥା—

ବୋଇଲ ବଣିକାର ଜୁଆଗ୍ର ଯେ ଚୋର,
ବୈଦ୍ୟ ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର ନାଟୁଆ ଆଦି ନର । କୃ.ଭ୍ର.ଉ.ପ.

ଯେଉଁଠାରେ ଜୁଆର ହୁଏ ।

ଜୁଆଳି, ଯୁଆଳି, } ବି. (ଯୁଗ ଶବ୍ଦଜ) ଲଙ୍ଗଳ ଓ ଶଗଡ଼ ବାନ୍ଧିବା ସମୟରେ ବଳଦର କାନ୍ଧରେ ଯେଉଁ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ରହେ; ଜୁଆ ଖେଳିବା ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—

ଥୋକାଏ ଖେଳଇ ଜୁଅ ଜୁଆଳିଙ୍କ ମେଳେ,
ବୁଝାଇ କହିଲେ କଥା ନ ବୁଝଇ ଭଲେ । ନା.ର.ଗୀ.

ଜୁଇ, ବି. (ଯୂଥୀ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପବିଶେଷ; (ଜୀବକ ଶବ୍ଦଜ) ହ୍ରସ୍ୱବୃକ୍ଷବିଶେଷ; (ଦେଶଜ) ନିଆଁ । ଯଥା— .

ନଗ୍ର ଗ୍ରାମପାଖଯାକ ଚଉକି ଜଗାଇ,
ପୁଚ୍ଛ ପୋଡ଼ିମରୁ ବୋଲି ଲଗାଇଲି ଜୁଇ । ନୃ.ପୁ.ତୃ.ତ.

ଶବଦାହ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଗ୍ନି; ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଭଉଁରି ବାଜପୋଇ କୋଇଲି କରଖାଇ,
ସାଗୁଣା ମାଛିଚଣା ବାଇଚାହୋର ଜୁଇ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

ଜୁଇଗାଡ଼, ଜୁଇଗାତ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଗର୍ତ୍ତ ଉପରେ ଚିତା ଅଗ୍ନି ଜଳେ ।

ଜୁଇବା, ଜୁଆଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆମ୍ବ ପ୍ରଭୃତିକୁ ଲୁଣ ମରିଚ ମସଲା ଦେଇ ସୁସିଦ୍ଧ କରିବା ।

ଜୁଗୁପ୍‌ସନ, ଜୁଗୁପ୍‌ସା, } ବି. (ଗୁପ୍-ନିନ୍ଦା କରିବା-ସନ୍-ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଅନ୍,ଅ-ଆ) ନିନ୍ଦା; ଘୃଣା । (ବିଶେଷଣରେ ଜୁଗୁପ୍‌ସକ, ଜୁଗୁପ୍‌ସିତ, ଏବଂ ବିଶେଷ୍ୟରେ ଜୁଗୋପିଷା ହୁଏ ।)

ଜୁଟ୍‌ହେବା, ଜୁଟ୍‌ହେବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଏକତ୍ରିତ ହେବା ।

ଜୁଟାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ହାବୁଡ଼ାଇବା ।

ଜୁଟିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା;
ଯୁଟିବା, } ମିଳିତ ହେବା । ଯଥା—

କର୍ମଯୁଗେ ନ ମିଳିବ ନଷିକର ଦାନ,
ଅଭିଷେକ କଲେ ଆଉ ନ ଜୁଟିବ ଅନ୍ନ । ଭ.ସା.୮.୯.

ଜୁଡ଼ା, ଜୂଡ଼ା, ବି. (ଜୂଟ ଶବ୍ଦଜ) କେଶ-ବିନ୍ୟାସବିଶେଷ । ଯଥା—

ରଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗି ଭରି ଦିବ୍ୟ ଜୁଡ଼ାକୁ,
ସଜାଡ଼ିଲେ ସୁବା ଛାନବୁଡ଼ାକୁ । ଲ. ବ.

ଜୁଣ, ବି. (ଯୋଜନ ଶବ୍ଦଜ) ଚାରିକ୍ରୋଶ । (ଜୂର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ତୃଣବିଶେଷ ।

ଜୂତ, ବି. (ଦ୍ୟୂତ ଶବ୍ଦଜ) ଜୁଆଖେଳ ।

ଜୁତା, ଜୋତା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚର୍ମପାଦୁକା । ଯଥା—

ହଲ କଲ ଲୋକ ଜୋତା ମାଡ଼ିବାର
ଏ କଥା କି ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ।

ଶଗଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ବାନ୍ଧିବା ମୋଟା ଦଉଡ଼ି ।

ଜୁର, ଜୂର, ବି. (ଦେଶଜ) ବଳାତ୍କାର ହରଣ । ଯଥା—

ଏଣୁ ବସନ ଜୁରେ ଇଚ୍ଛେ ମଧୁ । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.

ବିନାଶ କରିବା ।

ଜୁରମାରି, ବି. (ଦେଶଜ) ବଳାତ୍କାରରେ ଜୁରିନେବା ।

ଜୁରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବଳାତ୍କାରରେ ହରିବା । ଯଥା—

ଯାଚକ କାମନା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି,
ବଇରିବୃନ୍ଦର ଅର୍ଥକୁ ଜୁରି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଜୁରି, ବି. (ଯାବନିକ) କ୍ଷମତାପନ୍ନ ପଞ୍ଚାୟତ । ଜଜସାହେବଙ୍କ ବିଚାର ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ବିଚାରରେ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ବସନ୍ତି (Jury) ।

ଜୁଲ, ଜୁଲୁକା, ବି. (ଦେଶଜ) କବାଟର କିଳଣି ଅଟକିବାର ଲୌହ ବା କାଷ୍ଠର ଅଟକବିଶେଷ; ଗାଈକୁ ଦୁହିଁବା ବେଳେ ତାର ଗୋଡ଼କୁ ବାନ୍ଧିବା ଦଉଡ଼ି ।

ଜୁଲପି, } ବି. (ଦେଶଜ) କତୁରିବା ବାଳ ।
ଝୁଲପି, } ଯଥା—

ଜୁଲପି-ମଣ୍ଡିତ ଗଣ୍ଡ ଉଜ୍ଜଳ ପ୍ରକାରେ । ମ. ଯା.

ଜୁଲମ, } ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ବଳାତ୍କାର;
ଜୁଲୁମ, } ଅତ୍ୟାଚାର ।

ଜୁଲମବାଜ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଅତ୍ୟାଚାରୀ ।

ଜୁଲାପ, ବି. (ଦେଶଜ) ଝାଡ଼ା କରାଇବା ଔଷଧ ।

ଜୁଳୁଜୁଳା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଜ୍ୟୋତିରିଙ୍ଗଣ ।
ଜୁଳୁଜୁଳିଆ, } ଯଥା—

ଦିବସେ ଜୁଳୁଜୁଳା ପୋକ,
ପ୍ରକାଶି ପାରେ କି ଆଲୋକ । ଖ. ଦ. ସ୍କ.

ଜୁଲ୍ଲା, ବି. (ଝିଲ୍ଲି ଶବ୍ଦଜ) କୀଟଜାତିବିଶେଷ ।

ଜୁହାର, ବି. (ଦେଶଜ) ନମସ୍କାର ।

ଜୁହାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନମସ୍କାର କରିବା । ଯଥା—

ମାତୃ ପାଦପଦ୍ମ ଉଦ୍ଦେଶେ ଜୁହାରି । ନ. କେ.

ଜୂଟ, ବି. (ଜୁଟ୍-ଅ) ଜଟା; ମହାଦେବଙ୍କ ଜଟା; ସମୂହ; ବନ୍ଧନ ।

ଜୃମ୍ଭ, ଜୃମ୍ଭା, } ବି. (ଜୃମ୍ଭ୍ =ହାଇ ମାରିବା-
ଜୃମ୍ଭିକା, } ଅ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଅକ=ଇକ-ଆ)
ହାଇ; ପ୍ରକାଶ, ପ୍ରସ୍ଫୁଟନ ।

ଜୃମ୍ଭକ, ବି.(ଜୃମ୍ଭ୍-ଅକ) ହାଇ; କୃଶାଶ୍ୱ ମୁନି-ପୁତ୍ରଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠିତ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ରୁଦ୍ରଗଣ-ବିଶେଷ । ବିଂ ନିଦ୍ରାକାରକ; ଯେ ଜୃମ୍ଭଣ କରେ, ଯେ ସର୍ବଦା ହାଇ ମାରେ ।

ଜୃମ୍ଭଣ, ବି. (ଜୃମ୍ଭ୍ = ହାଇ ମାରିବା-ଅନ) ମୁଖବିକାଶ, ହାଇ; ପ୍ରକାଶ, ପ୍ରସ୍ଫୁଟନ । (ବିଶେଷଣରେ ଜୃମ୍ଭମାଣ, ଜୃମ୍ଭିତ ହୁଏ ।)

ଜୃମ୍ଭିତ, ବିଂ. (ଜୃମ୍ଭ୍-କ୍ତ) ପ୍ରକାଶମାନ, ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ । ଯଥା—

ଜୃମ୍ଭନ୍ନୀଲୋତ୍ପଳଦଳସମଶ୍ୟାମଙ୍ଗମୁଗ୍ଧଗାତ୍ର ।
ଜା. ପ. ନା.

ଜେଉଟ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଫଳବିଶେଷ ।
ଜେଉଠ, } ଯଥା—

ଆମ୍ର ପନସ ପୁନ୍ନାଗ ଜେଉଟ,
ବେଲ ବରୁଣ କପିତ୍ଥ ପ୍ରକଟ । ଦା. ର.

ଜେଜେ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଣାମ; ବାଆଁ ଦେବତା; ବୃଦ୍ଧ ଗୁରୁଜନ ।

ଜେଜେମା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପିତାଙ୍କ
ଜେଜାମା, } ମାତା ।

ଜେଜେବାପା, ବି. (ଦେଶଜ) ପିତାଙ୍କ ପିତା ।

ଜେଠାଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟେଷ୍ଠ-ଆର୍ଯ୍ୟା =
ଦେଠାଣି, }
ଜେଠେଣି, } ଆଣି ଶବ୍ଦଜ) ପିତାଙ୍କ ବଡ଼
ଦେଠେଣି, } ଭାଇଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା । ଯଥା—

ଗୋହତ୍ୟା ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା ଅନେକ ଅଛୁ କରି,
ଜେଠାଇ ମାଉସୀ ଖୁଡ଼ୀ ସବୁ ଅଛୁ ହରି । ନୃ.ପୁ.ସ.ଡ.

ଜେତା, ଜିତୃ, ବିଂ. (ଜି = ଜୟ କରିବା-ତୃ) ଯେ ଜୟ କରେ, ଯେ ଜୟ କରିଅଛି । (ବିଂ. ଜୟଯୋଗ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଜେତବ୍ୟ, ଜଯ୍ୟ, ଜେୟ ହୁଏ ।)

ଜେନା, ବି. (ଦେଶଜ-ଜି ଧାତୁର ଅନୁକରଣରେ ଗଠିତ) ରାଜପୁତ୍ର । ଯଥା—
ଆମ୍ଭେ ଗୋପାଲ ପୁଅ ସିନା,
ବ୍ରଜରାଜଙ୍କ ସାନ ଜେନା । ଦା. ର.
କ୍ଷତ୍ରିୟ ଅନ୍ତର ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ଉପାଧି; ଦଳୁଆମାନଙ୍କର ଘରର ନାମ ।

ଜେନାବଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । (ଖାଉଣ୍ଟି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଜେମନ, ବି. (ଜିମ୍ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଅନ) ଭୋଜନ, ଖାଇବା ।

ଜେମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ—ଜେନାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗପଦ) ରାଜପୁତ୍ରୀ । ଯଥା—
ଜୟକାଞ୍ଚୀଜେମା ବିଶ୍ୱମନୋରମା । ଚଲକା ।

ଜେର, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଭାଷା) ଗତ, ବିନଷ୍ଟ ।

ଜେରା, ବି. (ଯାବନିକ) କୂଟପ୍ରଶ୍ନ ।

ଜେଲ,ଜେଲଖାନା,ବି. (ଯାବନିକ) କାରାଗାର ।

ଜୈତ୍ର, ବିଂ. (ଜେତୃ-ଅ, ଅଥବା ଜି = ଜୟ କରିବା-ତ୍ର-ଶୀଳାର୍ଥେ) ଯେ ଜୟ କରିପାରେ, ଜୟଶୀଳ । ବି. ଔଷଧ; ପାରଦ ।

ଜୈବାତୃକ, ବି. (ଜୀବ୍ = ବଞ୍ଚିବା-ଆତୃକ)ଚନ୍ଦ୍ର; କର୍ପୂର; ପୁତ୍ର; ଔଷଧ । ବିଂ. ଦୀର୍ଘଜୀବୀ, ଦୀର୍ଘାୟୁ; କୃଶ । (ଯେଉଁମାନେ କୃଶ ପରବର୍ତ୍ତେ କୃଶ ଅର୍ଥ କହନ୍ତି—ଜୈବାତୃକଃ ପୁମାନ୍ ସୋମେ ଦୀର୍ଘାୟୁଃ କୃଶୟୋରପି ଷୁ ।)

ଜୋ, ବି. (ଯୋଗ ଶବ୍ଦଜ) ସୁବିଧା; ବୀଜବପନାଦିର ପ୍ରକୃତ ସମୟ ।

ଜୋକ, ବି. (ଜଳୌକା ଶବ୍ଦଜ) ରକ୍ତଶୋଷକ ଜଳଚର କୀଟବିଶେଷ, ଏ ଜନ୍ତୁ ଜଳରେ ରହି ଗୋ ମହିଷାଦିଙ୍କ ଦେହରେ ବିଶେଷ ଲାଗେ । ଯଥା—
ଜୋକ ଯେ ଏକଇ ଚରଣେ,
ଯେସନେ ସଞ୍ଚରଇ ତୃଣେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଜୋକଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦାନ୍ତମୂଳ ଫୁଲା; ଏକପ୍ରକାର ଲୁହାକଣ୍ଟା ।

ଜୋଖା, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ଥୂଳତଃ ପରିମାଣ କରିବା; ଦନ୍ତମୂଳରେ ମାଂସବୃଦ୍ଧି ।

ଜୋଗଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜାମାନଙ୍କର ଭୋଜନ ।

ଜୋଗଣାହାରି, } ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜାଙ୍କର
ଜୋଗଣିଆ, } ପାଚକ, ଯେ ଜୋଗଣ ଠିକଣା କରେ; ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେବକବିଶେଷ ।

ଜୋଗାଡ଼,ବି. (ଦେଶଜ) ବିଷୟର ଆୟୋଜନ; କନ୍ୟା ଶାଶୁ ଘରକୁ ଯିବା ସମୟରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପକରଣ ସାମଗ୍ରୀ; ଠିକ ସଂସ୍ଥାପନ ।

ଜୋଗାଡ଼ଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ଯୋଗାଡ଼ କରେ ।

ଜୋଗାଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖିବା, ଠିକ ଠିକଣା କରି ରଖିବା; ସାମଗ୍ରୀ ଠିକ କରି ରନ୍ଧନ ଆରମ୍ଭ କରିବା; ଆୟୋଜନ କରିବା ।

ଜୋଡ଼, } ବି. (ଯୁଗ୍ମ ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଇଟି; ଏକତ୍ର;
ଜୋଡ଼ା, } ଦୁଇଟି ପରିଚ୍ଛଦ । ଯଥା—
ପାଟଯୋଡ଼ । (ଦେଶଜ) ପ୍ରସ୍ତରାଦି ଭାଙ୍ଗିଗଲେ ଭଙ୍ଗା ସ୍ଥାନକୁ ଜୋଡ଼ିବା ।

ଜୋଡ଼, } ବିଂ. (ଯୁଗ୍ମ ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଇଗୋଟି ।
ଜୋଡ଼ା, } ବି. ଭଗ୍ନପଦାର୍ଥ ଜୋଡ଼ିବା ।

ଜୋଡ଼ହସ୍ତ,ବି. (ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣ) ବଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି, ପୁଟାଞ୍ଜଳି ।

ଜୋଡ଼ବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭଗ୍ନଖଣ୍ଡଦ୍ୱୟ ମିଶାଇବା ।

ଜୋଡ଼ଜମକ, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ଦୁଇଗୋଟି ଏକସ୍ଥାନରେ ଥିବାରୁ ଶୋଭା-ଯୁକ୍ତ ଦେଖାଯାଏ ।

ଜୋର,ବି.(ଯାବନିକ) ବଳ;ବେଗ (force) ।

ଜୋର, ଜୋଡ଼, ଜୋଢ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବର୍ଷାଜଳ ଯେଉଁ-ଠାରେ ଜମା ହୋଇ ରହେ ।

ଜୋଲ, ଜୋଲୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଲଙ୍ଗଳର ଫାଳ କାଳା ।

ଜୋଷ, ଜୋଷମ୍, ବି. (ଜୁଷ = ତୃପ୍ତ ହେବା, ତୃପ୍ତ କରିବା-ଅ) ସୁଖ; ସନ୍ତୋଷ; ମାଉନରେ; ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ; ପ୍ରଶଂସା; ଲଙ୍ଘନ । (ତୁଷ୍ଣୀମର୍ଥେ ସୁଖେ ଜୋଷଂ ।) (ଜୋଷଂ ସୁଖେ ସ୍ତୁତୌ ତୃପି ମୌନଲଙ୍ଘନୟୋରପି —ହୈମ ।)

ଜୋଷା, ଜୋଷିତ୍, ଜୋଷିତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜୁଷ୍=ତୃପ୍ତ କରିବା-ଅ, ଆ, ଜୁଷ୍-ଇତ୍, ଇତ-ଆ) ନାରୀ, ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଜ୍ଞ, ବଂ. (ଜ୍ଞା=ଜାଣିବା-ଅ) ଜ୍ଞାନୀ, ଯେ ଜାଣେ; ପଣ୍ଡିତ । (ଧୀରୋ ମନୀଷୀ ଜ୍ଞଃ—ଅମର ।) ବି. ବ୍ରହ୍ମା; ଚନ୍ଦ୍ର; ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ; ବୁଧଗ୍ରହ ।

ଜ୍ଞପ୍ତି, ବି. (ଜ୍ଞା-ଇ=ଜ୍ଞପ୍=ଜଣାଇବା-ତି) ବୁଦ୍ଧି; ଜ୍ଞାନ; ବିଜ୍ଞାପନ; ଜାଣିବା । (ବିଶେଷଣରେ ଜ୍ଞପିତ ଓ ଜ୍ଞପ୍ତ ହୁଏ ।)

ଜ୍ଞାତ,ବି.(ଜ୍ଞା-ତ) ଦାୟାଦ; ସଗୋତ୍ର ; ସପିଣ୍ଡ ।

ଜ୍ଞାନ, ବି. (ଜ୍ଞା=ଜାଣିବା-ଅନ) ବୁଦ୍ଧି, ପ୍ରଜ୍ଞା; ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ । (ବିଶେଷଣରେ ଜ୍ଞାତ, ଜ୍ଞାତବ୍ୟ, ଜ୍ଞାତା ଓ ଜ୍ଞେୟ ପଦ ସାଧିତ ହୁଏ ।)

ଜ୍ଞାପନ, ବି. (ଜ୍ଞା-ଣିଚ୍-ପ ଆଗମ-ଅନ) ଆବେଦନ, ବିଦିତକରଣ; ବିଜ୍ଞାପନ । (ବିଶେଷଣରେ ଜ୍ଞାପିତ, ଜ୍ଞାପକ, ଜ୍ଞାପୟିତା ଓ ଜ୍ଞାପନୀୟ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ଜ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟା = ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା-କ୍ୱିପ୍) ପୃଥିବୀ । (ପ୍ରସବ ହେତୁ ଯାହାର ଶରୀର ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ) ମାତା; ଧନୁର୍ଗୁଣ ।

ଜ୍ୟାୟାନ୍, ଜ୍ୟେଷ୍ଠ, ବଂ. (ଜ୍ୟାୟସ୍-ପ୍ରଶଂସ୍ୟ ବା ବୃଦ୍ଧ-ଈୟସ୍, ଇଷ୍ଠ-ଅତ୍ୟର୍ଥେ, ପ୍ରଶସ୍ୟ ବା ବୃଦ୍ଧ ସ୍ଥାନରେ ଜ୍ୟ) ଅଗ୍ରଜ, ଯେ ବୟସରେ ବଡ଼; ପ୍ରବୃଦ୍ଧ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଜ୍ୟାୟସୀ)

ଜ୍ୟୋଛନା, ଜୋଛନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଶବ୍ଦଜ) କାନ୍ତି; ରଶ୍ମି । ଯଥା—

ବିମ୍ବ ଗ୍ରାସ କରିବାରୁ ପୂର୍ବେ ଈଶ
କରିଛୁ କି ତାର ଜ୍ୟୋଛନା । ଧ୍ୟ. ପ.

ଜ୍ୟୋତିଃ, ଜ୍ୟୋତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟୋତସ୍-ଦ୍ୟୁତ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଇସ୍-ଦ୍ୟ = ଜ୍ୟ) ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ପଦାର୍ଥ; ତେଜ; ଚୈତନ୍ୟ; ଚକ୍ଷୁ; ଆତ୍ମା; ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ର; ଅଗ୍ନି; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ପୁତ୍ର; ଆଲୋକ; ଶିଖା; ଜ୍ୱାଳା; ଦୀପ୍ତି ।

ଜ୍ୟୋତିରିଙ୍ଗ, ଜ୍ୟୋତିରିଙ୍ଗଣ, ବି. (ଜ୍ୟୋତିଃ-ରିଙ୍ଗ, ଇଙ୍ଗଣ—ଇନ୍ଗ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ଅନ) ଖଦ୍ୟୋତ, ଜୁଳୁଜୁଳିଆ ପୋକ ।

ଜ୍ୟୋତିଷ, ଜ୍ୟୌତିଷ, ବି. (ଜ୍ୟୋତିଷ୍-ଅ—ଇଦମର୍ଥେ) ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟା, ବେଦାଙ୍ଗଶାସ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ । ବଂ. ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ।

ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟୋତିସ୍-ନ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଆ, ଇ ଲୋପ) ଚନ୍ଦ୍ରିକା; ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ; କାନ୍ତି, ଶୋଭା ।

ଜ୍ୱର, ବି. (ଜ୍ୱର୍ = ସନ୍ତପ୍ତ ହେବା-ଅ) ସ୍ୱନାମ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରୋଗ; ସନ୍ତାପ; ରୋଗପୀଡ଼ା; ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ; ଯାତନା । (ବିଶେଷଣରେ ଜ୍ୱରୀ, ଜ୍ୱରିତ ହୁଏ ।)

ଜ୍ୱଳନ, ବି.(ଜ୍ୱଲ୍ = ଦୀପ୍ତ ହେବା-ଅନ) ଦୀପନ; ଜ୍ୱାଳା; ଅଗ୍ନି; ଦୀପ୍ତି; ଦାହ । (ବିଶେଷଣରେ ଜ୍ୱଳିତ, ଜ୍ୱଳତ ଓ ଜ୍ୱାଳିତ ହୁଏ ।)

ଜ୍ୱାଳ, ବି. (ଜ୍ୱଲ୍‌—ପ୍ରଦୀପ୍ତ ହେବା-ଅ) ଅଗ୍ନିଶିଖା; କ୍ଷତ ଓ ଆହତ ସ୍ଥାନର ଦାହ; ଦୁଃଖ, କ୍ଲେଶ, ଯାତନା । ବିଂ. ଦୀପ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ; ଅଗ୍ନି ଶିଖା । ଯଥା—

ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡାଦ୍ରି-ପ୍ରଭବମରୁତ ଜାଳଜାଳ ପ୍ରକାଶେ ।
ଜା. ପ. ନା.

ଝ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ନବମ ବର୍ଣ୍ଣ । (ଝଝ୍‌ = ଏକାଠି କରିବା-ଅ) ବି. ବୃହସ୍ପତି; ଦୈତ୍ୟପତି; ଇନ୍ଦ୍ର । ସ୍ତ୍ରୀ. ଝଞ୍ଜାବାତ; ଜଳବର୍ଷଣ; ଶବ୍ଦ । ବିଂ. ନଦ୍ରିତ; ନଷ୍ଟ ।

ଝଁଝଁ, ଝଅଁ ଝଅଁ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣ-ବିଶେଷ ।

ଝକ, ବି. (ଦେଶଜ) କାନ୍ତି । ଯଥା—
ହେବାରୁ ବ୍ୟାପିଲା ଝକ ପ୍ରଭାବରେ
ଲୁଣ୍ଠିବା ଲୋଭିଲା ମନ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଝକଝକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ ।

ଝକମକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ । ଯଥା—
କଉସ୍ତୁଭ ସମ କରେ ଝକମକ,
ପ୍ରଭୁ ଛାତି ବକ୍ଷେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ପଦକ । ନ. କେ.

ଝକମକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଗ୍ନିଉତ୍ପାଦକ ପ୍ରସ୍ତରବିଶେଷ ।

ଝକମକିଆ, ବିଂ. ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ । ଯଥା—
ଝକମକିଆ ଅଳଂକାର,
ପିନ୍ଧିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନୁହେ କାହାର ।

ଝକମାର, ଝକମାରି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅପରାଧ, ତ୍ରୁଟି; ବେକୁବୀ ।

ଝଗଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜସ୍ନାନ ।

ଝଗଡ଼, ଝଗଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) କଳହ, ବିବାଦ । ଯଥା—
ଝଗଡ଼ କରି ଅତନୁ,
ଝିଙ୍କିଛି କୁସୁମଧନୁ । ବି. ଚି. ମ.

ଝଗଡ଼ ହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅକାରଣ ବକ ହେବା । ଯଥା—
ଝଗଡ଼ ମାନ ହେଲ ହେ ଶ୍ୟାମ । କ. ଚ. ଚ.
ବ୍ୟର୍ଥରେ ଆସକ୍ତିପୂର୍ବକ ଧନ୍ଦା ପାଇବା । ଯଥା—
ଅନେକ କୁଟ ଛନ୍ଦ କରି,
ଝଗଡ଼ ହୋଇଣ ସେ ମରି । ମା. ମା.

ଝଙ୍କଝଙ୍କ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପବନ ବହିବା ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣ ।

ଝଙ୍କା, ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ଠୋକାଇ ।

ଝଙ୍କାଝୋର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଚୁର, ଯଥେଷ୍ଟ ।

ଝଙ୍କାର, ଝଙ୍କୃତ, ବି. (ଝମ୍‌—ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-କୃ-ଅ, ତ) ଧ୍ୱନିବିଶେଷ, ଝନଝନ ଶବ୍ଦ; ଭ୍ରମରାଦିର ଶବ୍ଦ ।

ଝଙ୍କାଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଝାମ୍ପୁରା, ଝାମ୍ପୁଲା; ବିସ୍ତୃତ । ଯଥା—
ଝଙ୍କାଳିଆ ଗୁମ୍ଫା ତରୁ ମଞ୍ଜୁ କୁଞ୍ଜେ ଶୁଭୁଥାଇ ଅନୁକ୍ଷଣ ।
ଯ. କେ.

ଝଙ୍କୀ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣା କଥା ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯୁକ୍ତି ତର୍କ ମାନେ ନାହିଁ ।

ଝଜକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଉପରେ ପଶ୍ଚାତ୍ପଦ ହେବା ।

ଝଜକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉପରେ ପଶ୍ଚାତ୍ପଦ ହେବା ।

ଝଜକଝଜକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—
ଝଜକ ଝଜକ ଶବ୍ଦ ଶୁଭେ ବାଜିବାରୁ । ନୃ.ପୂ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଝଜି, ବି. (ଦେଶଜ, ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ସାନ ଗାମୁଛା ।

ଝଞ୍ଜଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଳମାଳ; ଅଡୁଆ; ଲେଞ୍ଜରା; ଜଞ୍ଜାଳ; ଭଳ ବା କାର୍ଯ୍ୟାତିଶଯ୍ୟ; କ୍ଲେଶ ।

ଝଞ୍ଜା, ବି. (ଝମ୍‌-ଝଟ୍‌ କମ୍ପା ଜନ୍‌-ଅ-ଆ, ଝଙ୍କାର ଶବ୍ଦ ଯେ ଜନ୍ମାଏ) ବୃଷ୍ଟି; ଝଡ଼, ଝଡ଼; ଧ୍ୱନିବିଶେଷ; ତୃପ୍ତି ।

ଝଞ୍ଜାନଳ, ଝଞ୍ଜାବାତ, ଝଂଝାବାତ, } ବି. (ଝଞ୍ଜା-ଅନଳ, ବାତ) ଝଡ଼, ତୋଫାନ; ବର୍ଷାକାଳୀନ ପବନ ।

ଝଞ୍ଜାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସର୍ବସ୍ୱ ଉତ୍କର୍ଷ ପ୍ରକାଶ କରିବା, ଜଣିବା; ଇତସ୍ତତଃ ସ୍ଖଳିତ କରିବା । ଯଥା—

ଆଣ୍ଠୁରେ ମାରି କର ଝଞ୍ଜାରିଲେ ଫରି । କୃ.ଭ୍ର.ଆ.ପ.

ଝଞ୍ଜାଳ, ଝଞ୍ଜାଳି, } ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାଇଲେ ବୀଣାଯନ୍ତ୍ର ତାଳ,
କଂସାଳ ଝଞ୍ଜାଳ ମର୍ଦ୍ଦଳ । ମା. ମା.

ଝଞ୍ଜାଳ ବେଣୁ ବୀଣା ବଜାନ୍ତି କେହୁ ଅବା । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଡ.

ଝଞ୍ଜିରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିକୁଳି ।

ଝଂଝଟିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ; ଦୁଷ୍କର, କଠିଣ; ଗୋଳମାଳିଆ ।

ଝଟ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଝଟିତି ଶବ୍ଦଜ) ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—

ବିବସ୍ତ୍ର ହୋଇଣ ପଳାଇଲେ କୁନ୍ତିଭଟେ,
ସୂପକାର ଆଦିଙ୍କି ଭେଟିଲେ ଯାଇ ଝଟେ । ସା.ଭ୍ର.ବି.

ଝଟଝଟ, ଝଟ୍‌ଝଟ୍, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—

ଭାନୁକର ଲାଗି ଝଟକଇ ଝଟ ଝଟ । ଲ୍ଲ. ବ.

କ୍ରି. ବିଂ. ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—

ସୁବର୍ଣ୍ଣନିର୍ମିତ ପହଁରି ନିଜ କରେ ଧରି,
ରାଜପୁତ୍ରେ ପହଁରନ୍ତି ଝଟ ଝଟ କରି । ସା. ଭ୍ର. ସ.

ଝଟକ, ବି. (ଦେଶଜ) କାନ୍ତି । ବିଂ. ଯାହା କ୍ଷଣକାଳ ନିମନ୍ତେ ତେଜ ପ୍ରକାଶ କରେ । ଯଥା—

ଝିନପଟନୀ ଅଙ୍ଗେ ଶୋଭା,
ଝଟକ ବିଜୁଳିର ଆଭା । କ. ଲୋ.

କ୍ରି. ବିଂ. ଶୀଘ୍ର ।

ଝଟକା, ବି. (ଯାବନିକ) ସାନ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି ।

ଝଟକଣି, ଝଟକନ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର, ହଠାତ୍ । ଯଥା—

ନକ୍ଷତ୍ର ବାର ତିଥି କରଣ ଯୋଗ ଆଦି,
ଏମାନ ଝଟକଣି ଢଣନ୍ତି ହୃଦେ ଭେଦି । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ଝଟକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ ହେବା ।

ଝଟତି, କ୍ରି. ବିଂ. (ଝଟିତି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଶୀଘ୍ର ।

ଝଟସୀ, ଝଟନେସୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ । (ଝାଡ଼େଶ୍ୱରୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଝଟପଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ସତ୍ୱର ।

ଝଟପରି, କ୍ରି.ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର, ଅତିଶୀଘ୍ର । ଯଥା—

ଝଟପରି ନିଦ୍ରା ଭାଜିଗଲା ମୋର ଜାଡ଼ର ଯାସେ । ଲ୍ଲ.ବ.

ଝଟବରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ । (ଝାଡ଼େଶ୍ୱରୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଝଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିମ୍ବ; ଝୁଟି ଅର୍ଥାତ୍ ମୁକୁଳ ଆଦିରେ ଲେଖିବା ଚିତା । ଯଥା—

ଆମ୍ରମଗୋଟି ଲିପି ଆପଣା ଝଟା ଦେବ,
ପାଣିଝରିଏ ଫଳରୁ ଗୁଣ୍ଡିଏ ଆଣିବ । ସା. ଭ୍ର. ଆ.

ଝାଟି ଅର୍ଥାତ୍ ବୃକ୍ଷ ଗୁଳ୍ମାଦିର ସରୁ ସରୁ ଶାଖା ।

ଝଟାପଟି, ଝଟାପଟା, } ବି. (ଦେଶଜ) କଳହ, ମରାମରି; ମୁହାଁମୁହିଁ ।

ଝଟାପଟା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ଲାଗିଲେ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ । ଯଥା—

କପ କଣ୍ଟା, କାନାକୋଲି କଣ୍ଟା,
ଯହିଁରେ ଲାଗିବ ଝଟାପଟା । କଥାର ଲଥା ।

ଝଟାଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଝାଟିପୂର୍ଣ୍ଣ; ଯେଉଁ ମୃଗର ଶୃଙ୍ଗମାନ ବଡ଼ ଓ ବିଶେଷ ଶାଖାଯୁକ୍ତ ।

ଝଟିକା, ବି. (ପ୍ରାକୃତିକ) ତୋଫାନ, ବାତ୍ୟା ।

ଝଟିତି, କ୍ରି. ବିଂ. (ଝଟ୍-ଇତ) ଶୀଘ୍ର, ଦ୍ରୁତ, ବେଗ ।

ଝଡ଼, ଝଡ, ବି. (ଝଟିକା ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ବୃଷ୍ଟିସହ ପ୍ରବଳ ପବନ, ତୋଫାନ ।

ଝଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଝାଡ଼ିବା; ପହଁରିବା; ମନ୍ତ୍ରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଭୂତ ପ୍ରେତାଦି ଲାଗିଥିଲେ ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ମାର୍ଜନ କରିବା; ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛ । ଯଥା—

ଝଡ଼ା ସଜଡ଼ାକାଲେ ସୁମନସରେ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଏକପ୍ରକାର ପିଠା । ଯଥା—

ଝଡ଼ାବଡା ଲଡ଼ୁ କୋରା ଷଡରସ ବିଧି । ନୃ.ପୁ.ଭୃ.ତ.

୧୨୫

ଗଛରୁ ଝଡ଼ିବା । ବିଂ. ଯାଉ । ଯେପରି— ଝଡ଼ା ମଞ୍ଜି । ଯେ ଝାଡ଼ଇ; ଯାହାକୁ ଝାଡ଼-ଥାଉଁ । କ୍ରି. ବିଂ. ନିଃଶେଷରେ । ଯଥା—

ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ଗାଦି ଖାଲିଅଛି ପଡ଼ି,
ଯାବନ୍ତ ଶାସନଝଡ଼ା ପାଉଛନ୍ତି ରଡ଼ି । ଉ. ଭ୍ର.

ଝଡ଼ାମହୁର, ଝଡ଼ାବେଶର, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ମହୁର ଭିଆଣ ବା ବେଶର ଭିଆଣରୁ ମାଛକଣ୍ଟା କଢ଼ା ହୋଇଥାଏ ।

ଝଡ଼ପୋକ, ଝରପୋକ, ଝଡ଼ିଆପୋକ, ଝରିଆପୋକ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବୃଷ୍ଟିସୂଚକ କୀଟବିଶେଷ ବା ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ଉଇ ।

ଝଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷାଦିରୁ ଖସିପଡ଼ିବା; କ୍ଷୀଣ ହେବା । ଯଥା—

ଝଡ଼ିବ ବଳ କୋମଳ ଗୁଡ଼ିରୁ,
ଝସିଯିବ ଝାଡ଼ିପିଡ଼ା ତାଡ଼ିରୁ । କ. ଚ. ଚ.

ଅନ୍ନ ଆଦି ପେଟରେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ।

ଝଡ଼େଇବା, ଝଡ଼ାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତଳକୁ ଖସାଇପକାଇବା; ଅନ୍ନାଦିକୁ ବ୍ୟାୟାମ-ଦ୍ୱାରା ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରାଇବା ।

ଝଣଝଣ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ ।

ଝଣତ୍କାର, ଝନତ୍କାର, ବି. (ଝନତ୍-କାର) ଝନ୍‌ଝନ୍ ଶବ୍ଦ; ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ ।

ଝଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଳା । ଯଥା—

ଯୋଗବାସିଙ୍କର ଦୁରିତବାଣ ମଙ୍ଗଳଝଣ୍ଡା । ଉଷା ।

ଝନଝନ, ଝନଝନା, ଝନନ, ଝନ୍‌ଝନ୍, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଗମ୍ଭୀର ସମର ବାଦ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ରର ଝନ୍‌ଝନା । କ. ବ.
ନାହିଁ ଏଥି ରଣବାଦ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ରର ଝନଝନା । ଜା. ପ.
ଝନନ କଙ୍କିଣୀ ମଧୁର । ବ. ଚ. ମ.

ଝପ, ଝପକିନ, ଝପକିନା, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର ।

ଝପଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦଉଡ଼, ଧାଇଁବା । ଯଥା—

ଘୋଟକ ଝପଟ ଧୂଳି ଘୋଟେ ନଭସ୍ଥଳ । କ. ବ.

ଝପଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦଉଡ଼ିବା, ଧାବମାନ କରିବା ।

ଝପଟାଇବା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାବମାନ କରାଇବା । ଯଥା—

ଝପଟାଇଦେଲି ଖରେ ତୁରଙ୍ଗମ ସେ କାନ୍ତାର ପଥେ ।
ଯ. କେ.

ଝବା, ଝୁବା, ଝୋବା, ବି. (ଦେଶଜ) ସାନ କଳସୀ । ଯଥା—

ଝବା ବିନା ନକ ବାରି,
ଝାଙ୍କରେ ହୋଇବ ଧରି । ବ. ଚ. ମ.

ଝମକ, ଝମକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧମକ, ଦାଉ । ଯଥା—

ଏ ମହାଭୈରବ ଅସ୍ତ୍ରର ଝମକ । ଦ. ବା.

ଝମଝମ ଶବ୍ଦ, ଝଙ୍କାର ଶବ୍ଦ । ଯଥା—

ଝିଙ୍କାର ଝଙ୍କାର ଝୁଣ୍ଟିଆ ଝମକ
ଚମକ ପକାଇ ଯିବାରେ । ଲ. ବ.

ଝମକିବା, ଝମକାଇବା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧମକାଇବା । ଯଥା—

ଝମକ, ଝଗଡ଼ା ଦୁଷ୍ଟେ କରନ୍ତୁ । ବ. ଚ. ମ.

ଦବିଯିବା । ଯଥା—

ଅନ୍ଧାର ଗୁଡ଼ରେ କଣା ଝମକେ,
ଯାହା ପାଏ ତାହା ଅଣ୍ଟାରେ ଜାକେ ।

ଝମଝମ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଳଙ୍କାରାଦିର ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ ।

ଝର, ବି. (ଝୃ—ଚ୍ୟୁତ ହେବା-ଅ) ନିର୍ଝର, ଉତ୍ସ ।

ଝରକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଖିଡ଼କି ।

ଝରଝର, ଝର୍ଝର, } ବି. (ଦେଶଜ) ଜଳଝରଣର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—

ଝର୍ଝର ଶବଦେ ଭୃଗୁରୁ ଭୃଗୁକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ଇ । ଉଷା ।

ଝରଝଗ, ବି. (ଝର୍ଝର ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ତୁରୀ ଭେରୀ ଢକ୍‌କା ଢୋଲ ମଧୁରିକା
ଝରଝଗ ଜଗଝମ୍ପା । ଯ. କେ.

ଝରଣ, ବି. (ଝର ଶବ୍ଦଜ) ନିର୍ଝର ।

ଝଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛ; ସାନ ମହାଦେଇ । ଯେପରି—ଝଗଦେଈ ।

ଝଗକାଠି, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଶିରୋ-ଭୂଷଣବିଶେଷ । ଯଥା—

କଣିକା ଝଗକାଠିକି ଦେଖାଇ ଯେ । ବୈ. ବ.

ଝର, ଝର୍ଣ୍ଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାରି ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲି କାଚଝର୍ଣ୍ଣ,
ନାନା ଜାତି କୁସୁମକୁ ଭରି । ଲ. ବ.

ଉପରେ ସାନ ସାନ ଛିଦ୍ର ହେବା ପରିମାର ପାଣି ଛିଞ୍ଚିବାର ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଝରିବା, କ୍ରି. (ଝର୍ ଧାତୁଜ) କ୍ଷରିବା; ନିର୍ଗତ ହେବା ।

ଝର୍ଝର, ବି. (ଝର୍ଝ୍—ରବ କରିବା-ଅର) ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ; ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; କଳିଯୁଗ; ବେତ୍ରନିର୍ମିତ ଦଣ୍ଡବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଝର୍ଝରୀ) ବେଶ୍ୟା ।

ଝଲକ, ବି. (ଦେଶଜ) କାନ୍ତି; କଂସାଳବାଦ୍ୟ । ଆନ୍ଦୋଳନ । ଯଥା—

ହାହା ବାଲୀ ଫୁଲ ଝଲକା ଝଲକ
ପଲକ ଘଉଡ଼ି ଦେଉଛି । ଲ. ବ.

ବିଂ. ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ; ଦୀପ୍ତ । ଯଥା—

ଝଲକଅଙ୍ଗୀ ତ କରୁଛୁ ଭଙ୍ଗୀ ତ
ବଗିଚରେ କେଉଁଠେ ଗୁରୁ ।

ଝଲକଲଡ଼ୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅତ୍ୟୁତ୍କୃଷ୍ଟ ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ ।

ଝଲକା, ବି. (ଦେଶଜ) କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ । (ଝଲକାଇବା ପଦ ଦେଖ ।) (ଗଡ଼ଜାତ) ଝରକା, ବାତାୟନ; ଝଲକଦଣ୍ଡି ; ଆଘାତ-ଦ୍ୱାରା ଉପରକୁ ଛିଞ୍ଚିଡ଼ିବା ଜଳ ବା ତାହାର ପରିମାଣ ।

ଝଲକାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବା, ଚହଲାଇବା । ଯଥା—

ଝଲକାଉ ତ ଝଲକା ହଂସକୁ କରି କି ମଜା ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଝଲକାଏ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମନ୍ଦାଏ । (ତରଳ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ।)

ଝଲକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚହଲିବା, ଆନ୍ଦୋଳିତ ହେବା; ସଞ୍ଚରିବା; ଝଟକିବା । ଯଥା—

ଏତେ ବୋଲି ଈଶ୍ୱର ହୋଇଲେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ,
ଅଗ୍ନି ଝଲକଲା ପ୍ରାୟେ କମ୍ପିଲେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ । ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଭ.

ଆନ୍ଦୋଳିତ ହେବା ଅର୍ଥରେ । ଯଥା—

ଝଲକଗଲା କୃଷ୍ଣ ଅକାରଣେ । କ. ଚ. ଚ.

ସଞ୍ଚରିବା ଅର୍ଥରେ । ଯଥା—

ଶତ ମନୋରଥ ଝଲକେ ଯେଣ୍ହେ ଆଶାକାନନେ ।
ଚ. ଘ୍ରା.

ଝଲଝଲିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୀପ୍ତିଯୁକ୍ତ ।

ଝଳଝଳିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତିକର୍ଣ୍ଣ; ଆସ୍ଫାଳନ । ବିଂ. ସରୁ । ଯଥା—

ରୁପାର ଜରି ପଞ୍ଝା କି ଚକଚକିଆ,
ବନ୍ଧିଅଛୁ ପାଗୁଡ଼ି ସେ ଝଳଝଳିଆ ।

ଝଲମ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦେଉଳ ପୀଢ଼ ବା ଗୃହମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଭାଗ ପଦାକୁ ବଳିଥାଏ ।

ଝଲମଲ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଜକଜକ ବା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ଯଥା—

ହସୁ ଦଣେ ସୁନାଖିଲ ଝଲମଲ ଦନ୍ତେ । ଲ. ନ.

ଝଲମଲିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କାନ୍ତିଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ସେହି ପରି ଝଲମଲିଆ ଶାଢ଼ୀ,
ପିନ୍ଧି ଯାଉଥିଲା ମୁହଁକୁ ମୋଡ଼ି ।

ଝଲସିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚମକିବା; ଝଟକିବା ।

ଝଲସିପଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଖି ନିମୀଳିତ ହେବା; ଚମକି ପଡ଼ିବା ।

ଝଲସାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟ ମନକୁ ରଞ୍ଜିତ କରିବା; ଚମତ୍କୃତ କରିବା ।

ଝଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଝାଳିବା, ଧାତୁଖଣ୍ଡ-ଦ୍ୱୟକୁ ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା; ଉଭୟ ପଦାର୍ଥର ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ସଂଯୋଗ ।

ଝଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୀପ୍ତି । ବିଂ. ଦୀପ୍ତ । ଯଥା—

ତରୁଣ କଦଳୀ ତରୁରୁ ହୋଇଛୁ
ଅରୁଣକଞ୍ଚା ଜାତ ଝଲି । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଝଲିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସୁନ୍ଦର ଦିଶିବା; କାନ୍ତି ପ୍ରକାଶିତ କରିବା । ଯଥା—

ପୀତକର କାଳେ ଝଲୁଛି ଭୁବନ । ନ. କେ.

ଲାଗି ରହିବା । ଯଥା—

କଦା ଅରବନ୍ଦ ପାଶେ ଅଳିବୃନ୍ଦ
ରହେ ଅଙ୍ଗକୁ ଅଙ୍ଗ ଝଲି । ଉ. କ.

ଝଲ୍ଲକ, ବି. (ଝଲ୍ଲ = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-କୈ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) କାଂସ୍ୟନିର୍ମିତ ବାଦ୍ୟ-ବିଶେଷ।

ଝଲ୍ଲରୀ, ଝଲରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଝଲ୍ଲି-ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ରା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ, ଈ) ବାଦ୍ୟ-ବିଶେଷ, ହୁଡୁକ୍କ, ହୁଡୁକା।

ଝଷ, ଝଷ, ବି. (ଝଷ୍ = ବଧ କରିବା-ଅ) ମତ୍ସ୍ୟ; ତାପ; ବନ; ମୀନରାଶି।

ଝଷକେତନ, ଝଷକେତୁ, } ବି. (ଝଷ-କେତନ, କେତୁ) କନ୍ଦର୍ପ; ମୀନକେତନ, ମଦନ।

ଝସାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସାହସରେ ପଶିବା। ଯଥା—

ଝସାଇ ପଶିଲେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଆଡ। ବି. ରାମାୟଣ।

ଝାଇଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୂର୍ଚ୍ଛା। । ବିଂ. ଊତ୍ତ୍ର, ଉପ୍ର। ଯଥା—

ଗୃହଳ ଭଜଲ ଝାଇଁ,
ଝାଇଁପାଣିଖିଆ ବାଚ୍ଛୁର ଘୋଡ଼ା ଅସ୍ତ୍ର କରଦେଉ ନାହିଁ।

ଅଂ. ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ। ଯଥା—

ବନଭୂମି ଝଙ୍କାରିଲା ଝାଇଁ ଝାଇଁ ରବେ। ଦ. ବି.

ଝାଇଁପଖାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗରମ ପଖାଳ।

ଝାଇଁମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଢୋଳ ହେବା, ଝାଇଁ ଝାଇଁ ହେବା।

ଝାଇଁମୁଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରୀଷ୍ମଦିନରେ ଅମଳ ହେବା ମୁଗ, ଧଳାମୁଗ।

ଝାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଡ଼ଆ ଗୁଡ଼ରେ ପାଗ ଧରିବା; ପୋଡ଼ିବା।

ଝାଉଁ, ଝାଉ, ବି. (ଝାବୁକ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷ-ବିଶେଷ।

ଝାଉଁଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ନୈବେଦ୍ୟକାର-ବିଶେଷ; ମଉଳିବା। ବିଂ. ମଉଳି ଥିବା।

ଝାଉଁଳି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନସ୍ତେଜ।

ଝାଉଁଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମଉଳିବା। ବିଂ. ଯେ ମଉଳିଥାଏ। ଯଥା—

ଝାଉଁଳିବା ନବତମାଳ ରମା,
ଝିଙ୍କି ଆଣି ଅଙ୍ଗେ କଲଣି ଜମା। କ. ଚ. ଚ.

ଝାଙ୍କ, ବି. (ଦେଶଜ) ମତ୍ତତା; ବାତୁଳତା; ବଡ଼ ଟୋକାଇ ବା ଝଙ୍କା; ଡ଼ାଲ; ସମୂହ। ଯଥା—

ଗଜ ତୁରଙ୍ଗ ଶାଳପାଖେ,
କସ୍ତୂରୀ ମୃଗ ଝାଙ୍କେ ଝାଙ୍କେ। ଭ୍ର. ଦ. ଷ୍ଟ.

ଝାଙ୍କରା, ଝାଙ୍କଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବିସ୍ତୃତ। ଯଥା—

ବୈତରଣୀ କୂଳେ ଝାଙ୍କଡ଼ା ହୋଇ ଲୋ
ଅଛଇ ଗୋଟିଏ ବର। ଉ. ଯା. ୧୮. ୮.

ଝାଙ୍କିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ ଖାଇ ମତ୍ତ ହେବା; ଲୁଚ ଅନାଇବା। ଯଥା—

ଠାବେ ଠାବେ ଅଭ୍ରଖଣ୍ଡ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାନ୍ତ,
ଶିର ତୋଳ ଶୈଳ ଶିଖେ ଝାଙ୍କୁଥାନ୍ତ। ଚଳିବା। ଟାଣିବା। ଯଥା—

ପୁଣି ଅଧାଚନ୍ଦ୍ର ବାଣ ପେଷିଲା ଅସୁର,
କର୍ଣ୍ଣର ମୂଳଯାଏ ଝାଙ୍କିଲା ଧାଡକାର। ନୃ.ପୁ.ଚ.ଚ.

ଗଛ ପ୍ରଭୃତି ଦୋହଲାଇବା; ଅତର୍କିତଭାବରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବା। ଯଥା—

ସେ ବୃକ୍ଷମୂଳେ ଟିକଏ ବିଶ୍ରାମନ୍ତ ବସି,
ଝାଙ୍କିଲା କାଳନିଦ୍ରା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅଙ୍ଗେ ଆସି। ନୃ.ପୁ.ସ.ଚ.

ଝାଞ୍ଜ, ବି. (ଝନଝନ ଶବ୍ଦଜ) କରତାଳ; ମନ୍ଦିରାବିଶେଷ।

ଝାଞ୍ଜଷ୍ଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଗୁଲୁଣି।

ଝାଞ୍ଜି, ଝାଞ୍ଜୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ତାତ; ସନ୍ତାପ। ଯଥା—

ଝଡ଼ିବ ବଳ କୋମଳ ଗ୍ରୁଡରୁ,
ଝଷଧ୍ୱଜ ଝାଞ୍ଜି ପୀଡ଼ା ତାଡରୁ। କ. ଚ. ଚ.

ଝାଞ୍ଜିମୁଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧଳାମୁଗ।

ଝାଞ୍ଜିରି, ବି. (ଦେଶଜ) ନାଳମୁହଁରେ ଦେବା ଲୋହପଟୀ।

ଝାଞ୍ଜିରାମଙ୍ଗଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀ-ବିଶେଷ।

ଝାଞ୍ଜୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରୀଷ୍ମ, ଉଷ୍ଣପବନ, ତାତ।

ଝାଟ, ଝାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ନିକୁଞ୍ଜ।

ଝାଟପାଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଞ୍ଜୁଣିରେ ଝାଡ଼ିବା କମ୍ପା ଓଳାଇବା । ଯଥା—
ଝାଟପାଟ ଉଆଳ ରଖିବ ଭୂମ୍ଭ ପାଶେ । ନୃ.ପୂ.ଚ.ଭ.
ଝାଟି, ଝାଟୀ, ବି. (ଯଷ୍ଟି ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷର ସରୁ ଶାଖା; ବାଉଁଶକଣି ।
ଝାଟିମାଟି, ବି. (ଯଷ୍ଟି-ମୃତ୍ତିକା ଶବ୍ଦଜ) ଝାଟିର ବାଡ଼ ଦେଇ ତା ଉପରେ ମାଟି ଲେପି ଯେଉଁ କାନ୍ଥ ତିଆରି ହୁଏ ।
ଝାଟୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଞ୍ଜୁଣୀ । ଯଥା—
ସବୁ ପକାଇଦେଲା ଦୂରେ,
ଝାଟୁଆ ଧୂଳର ପ୍ରକାରେ । ଦା. ର.
ଗୁଞ୍ଜୁଣୀରେ ଝାଡ଼ିବା ଅଳିଆ ।
ଝାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବଣ । ଯଥା—
ଝାଡ଼ବନୋଦଆ ହରି, ସଂକେତକଲୁ ଡ଼ରି । ବି.ଚି.ମ.
ଗୁଚ୍ଛ ବା କାନ୍ଧ; ଗଛ; ପରିଷ୍କାର । (ହିନ୍ଦୀ) କାଚନିର୍ମିତ ଆଲୋକାଧାର ।
ଝାଡ଼ଗୁରୁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବଣଚୋଟାରେ ଯେଉଁ ଛୋଟ ଛୋଟ ଆମ୍ବ ହୁଏ ।
ଝାଡ଼ଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ସମ୍ମାର୍ଜନୀ ।
ଝାଡ଼ବାସିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଝାଡ଼ = ବନ-ବାସିନୀ) ଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ । (ଝାଡ଼େଶ୍ୱରୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)
ଝାଡ଼ା, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ମଳ; ମଳ ନିଃସରଣ ବା ଅତିସାର; ହଗଣା ।
ଝାଡ଼ାକଇ, ଝାଡ଼ାବାନ୍ତି, ବି. (ଦେଶଜ-ଝାଡ଼ା = ଅତିସାର-କଇ, ବାନ୍ତି) ଓଲଉଠା ରୋଗ । ଯଥା—
ଝାଡ଼ାକଇ ରୋଗେ ପାଣି ପଡ଼ୁଛ ହତାଶେ,
କେ ଯିବ ଔଷଧ ଦେନ ଆଉ ତାହା ପାଶେ । ଉ. ଭ୍ର.
ଝାଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ, ଜଙ୍ଗଲ ।
ଝାଡ଼ିବା, ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମନ୍ତ୍ର-ପାଠ କରି ଭୂତାଦି ଛଡ଼ାଇବା । ଯଥା—
ବିଦେହ ପ୍ରେତ ଝାଡ଼ିବାକୁ
ଅନ୍ତରଗରୁଁ ତୋ ବାଣୀ ମନ୍ତ୍ରର । ବୈ.ବି.
ପରିଷ୍କାର କରିବା; ଗାଳିଦେବା; ଦୋହଲାଇ ଫଳାଦି ତଳେ ପଡ଼ିଲା ପରି କରିବା; କମ୍ପାଇବା, ଦୋହଲାଇବା । ଯଥା—
କାନ୍ଧ ଝାଡ଼ଇ ନାଡ ମାରି,
ଗଗନେ ପଡ଼ୁଅଛି ହରି । ଶ୍ରୀ. ଦ. ସ୍କ.
ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରିବା । ଯଥା —
କରଇ ନିବେଦନ ଧୀନସ୍ଥାନ ଅଜ୍ଞାନ
ଦଶା ଦେବାରୁ ସଦା ଝାଡ଼ ହେ ।
ଲୋ. ଜଣାଣ ।
ଝାଡ଼ୁ, ବି. (ଝଟୁକ ଶବ୍ଦଜ) ସଂମାର୍ଜନୀ, ଗୁଞ୍ଜୁଣୀ । କ୍ରି. ପରିଷ୍କାର କରୁ ।
ଝାଡ଼ୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସମ୍ବଲପୁରରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଏକ ଶାଖା ।
ଝାଡ଼ପୁଡ଼, ଝାଡ଼ୁପୁଡ଼ୁ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିଃଶେଷ । ଯଥା—ସବୁ ଝାଡ଼ପୁଡ଼ ହୋଇଗଲା ଅର୍ଥାତ୍ ନିଃଶେଷ ହେଲା ।
ଝାଡ଼େଣୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାଳି, ଭର୍ତ୍ସନା ।
ଝାଡ଼େଶ୍ୱରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଝାଡ଼-ଈଶ୍ୱରୀ) ଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ । ଯଥା—
ଝାଡ଼େଶ୍ୱରୀ ଝଟବଶୀ ଝାଡର ବାସିନୀ,
ଝଟଝୀ ଝଟନେଶୀ ଗୋ ଝଟକଦଶନୀ । ନୃ.ପୂ.ପ.ଭ.
ଝାଡି, କ୍ରି. ବିଂ. (ଝଟିତି ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଝଡ଼ିରୁ ଜାତ) ଶୀଘ୍ର । (ଏତେକ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)
ଝାଡକା, ଝାଡକାର, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଝଟିତି ଶବ୍ଦଜ) ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—
ଶୁଣି ନାମ ଭ୍ରମ ହେଲା ଯେ ଝାଡକାରେ ଗୁଟୁ କଲେ ।
ବି. ଚି. ମ.
ଝାପସା, ଝାପ୍ସା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ପଷ୍ଟ । (ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ବନ୍ଧରେ) ଜାଲଜାଲୁଆ ।
ଝାମ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭ୍ରମ । ଯଥା—
କହୁ କହୁ କାମ ହୋଇଲା ଝାମ । ର. କ.
ଅଗ୍ନିର ତାତି; ଶଗଡ଼ ଚକର ଲୌହ-ପରିଧି; ଅଗ୍ନିପୂର୍ଣ୍ଣ ଗର୍ତ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ପଣା-ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ଯେଉଁ ଅଗ୍ନି ଉପରେ ଚାଲନ୍ତି । ଯଥା—
କାମ ଚଳଇଲା ସରଣୀ ଝାମରେ
ନାଗରୀ ଦୋଷୀ ବିଦେଶୀ । ଲା. ବି.

ଝାମମାରିବା, କ୍ରି. ଝୋଲମାରିବା, ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହେବା ।

ଝାମା, ବି. (ଦେଶଜ) ପୋଡ଼ା ଇଟା ।

ଝାମି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ସ୍ୱାଦୁଫଳ, ଗୁଡ଼ଲଆ ଫଳ ।

ଝାମୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଝାଉଁଗଛ ।

ଝାମ୍ପ, ବି. (ଝମ୍ପ ଶବ୍ଦଜ) ଲମ୍ଫ, କୁଦା; ମାଛ ଧରିବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଚଢ଼ିରା ଗଛ; ବର୍ଷା ସମୟରେ ମୁଣ୍ଡରେ ଦେବା ତାଳପତ୍ରର ଛତ୍ରବିଶେଷ; ବଡ଼ ଟୋକାଇ; ପକ୍ଷିମାନଙ୍କର ଗୋଡ଼ନଖଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରମଣ । ଯଥା—

ଏତେ ବୋଲି ଚିଲପକ୍ଷି ଝାମ୍ପ ତାକୁ ଦେଲା,
ଦନାରୁ ଅଧିକ ଧରି ଚିରପକାଇଲା । ନା. ର. ଗୀ.

ଝାମ୍ପଲ, ବିଂ. ବିସ୍ତୃତ ବା ଚଢ଼ିରା ।

ଝାମ୍ପି, ବି. (ଦେଶଜ) ପତ୍ରନିର୍ମିତ ମସ୍ତକାବରଣ ।

ଝାମ୍ପିବା, କ୍ରି. (ଝମ୍ପ ଧାତୁଜ) ଉପରକୁ ହଠାତ୍ ଆକ୍ରମଣ କରିବା । ଯଥା—

ଅର୍ଜୁନ କୁରୁମୃଗମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁକାଳେ,
ପଡ଼ିଲେ ସିଂହପ୍ରାୟେ ଝାମ୍ପି ଆସି ହେଲେ । କୃ. ଭା. ବି. ପ.

ପକ୍ଷିଆଦି ମନୁଷ୍ୟାଦିଙ୍କଠାରୁ ଅତର୍କିତଭାବରେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ନେଇଯିବା ।

ଝାମ୍ପଡ଼ା, ଝାମ୍ପୁରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହାର ମୁଣ୍ଡ ବା ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ପ୍ରଭୃତି ଇତସ୍ତତଃ ବିସ୍ତୃତ, ଚଢ଼ିରା ବା ଛତରା ।

ଝାମ୍ପୁଲ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବହୁ ଶାଖାପ୍ରଶାଖାଯୁକ୍ତ, ଚଢ଼ିରା ।

ଝାଳ, ବି. (ଝଳ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱେଦ । (ଦେଶଜ) ଭଙ୍ଗ ହେବା ପାତ୍ରାଦିର ପୁନଃସଂଯୋଗ ।

ଝାଳପାତିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାତ୍ରାଦି ଝାଳିବା ସମୟରେ ସଂଯୋଗ କରିବା ଧାତୁଖଣ୍ଡ ।

ଝାଲର, ଝାଲରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଚନ୍ଦୁଆ ପ୍ରଭୃତିର ଚାରିଆଡ଼େ ଝୁଲୁଥିବା ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ମୟୂରର ବିସ୍ତୃତ ପୁଚ୍ଛ । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ତଳେ ଝୁଲିଇ ମଞ୍ଜୁଳ,
ଝାଲର ପରସ୍ପେ ପତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଫୁଲ । ଚିଲିକା ।

ଝାଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଧାତୁନିର୍ମିତ ପାତ୍ର ଓ ଅଳଙ୍କାରାଦି ମରାମତି କରିବା ଏବଂ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବା; ଭିନ୍ନ ବସ୍ତୁକୁ ସଂଯୋଗ କରିବା । ଯଥା—

ଏ ଦେହ ମଣ୍ଡୁଛୁ ଅନ୍ତର ଭିତର
ସ୍ୱାର୍ଥ ବାନ୍ଧ କି ଝାଳିଲଣି । ବି. ଚ. ମ.

ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବା ।

ଝାଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ମୟୂର ପୁଚ୍ଛ ବା ସାଧାରଣ ପୁଚ୍ଛ; ଆଗର କିମ୍ବା ଅଡ଼ଙ୍ଗା । (ଏହି ଅର୍ଥ ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ ।) ଝାଲର । ଯଥା—

ଶିରରେ ଶୋଭଇ ମୟୂରକଣ୍ଠୀ ଝାଲି । ସା. ଭା. ବି.

ଝାଳେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଘର୍ମଯୁକ୍ତ ହେବା ।

ଝାବୁକ, ଝାବୁ, ବି. ସଂ. ଝାଉଁ ଗଛ ।

ଝାସ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଗାଧ ଜଳାଦିରେ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରିବା; ଅଗ୍ନିରେ ପ୍ରବେଶ । ଯଥା—

ସିନ୍ଧୁରେ ସିନ୍ଧୁରେ ଝାସ ଯୁବା ପାଞ୍ଚିଲେ । ପ୍ରେ ସୁ. ନି.

ଅଗ୍ନି ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ତେଜ ବା ତାତି; କାନ୍ତି । ଯଥା—

ତନୁ ତୋ ନୀଳଘନ ଝାସ,
ବିଜୁଳିପ୍ରାୟ ପୀତବାସ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଝାସଦେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସହସା ପ୍ରବେଶିବା; ଆକ୍ରମଣ କରିବା । ଯଥା—

ରବି ପାଞ୍ଚଘଡ଼ି ଦେଢ଼ ପ୍ରହର ପ୍ରବେଶ,
ଧାମେ ବୃକୋଦର ଯେ ସମରେ ଦେବ ଝାସ । ସା. ଭା. ବି.

ଝାସିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଜଳାଦିରେ ପଶି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିବା ।

ଝିଁଝିଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ ।

ଝିଅ, ଝିଉଅ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ, ପ୍ରାକୃତ ଧୀଆ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ପୁତ୍ରୀ, କନ୍ୟା । ଯଥା—

ଶରଣ ପଶୁଛି ଦୁଃଖି ଝିଅକୁ ମା ରଖ ଶ୍ରୀଚରଣ ତଳେ । ପାଞ୍ଚାଳୀ ।

ଝିଅଝିଆଣି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) କନ୍ୟା ।

ଝିଆରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଭ୍ରାତୃଷ୍ପୁତ୍ରୀ ଅର୍ଥାତ୍ ସାନ ଓ ବଡ଼ ଭାଇର ଝିଅ ।

ଝିଆରୀଜୋଇଁ, ବି. ଝିଆରୀର ସ୍ୱାମୀ ।

ଝିକା, ବି. (ଦେଶଜ) ସବଳେ ଆକର୍ଷଣ କରିବା ।

ଝିକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସବଳେ ଆକର୍ଷଣ କରିବା । ଯଥା—

ନରେ ସ୍ୱର୍ଗେ ଟେକିଦେବାକୁ ଅମରେ
ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ଆଣିବାକୁ ଝିକ । ଯ. କେ.

ଝିଙ୍କ, ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ୟଜନ୍ତୁବିଶେଷ, ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶୁଭୁଅଛି ନଇକୂଳରେ ଝିଙ୍କପକ୍ଷୀ ସ୍ୱନ । ବ. ଗ୍ର.

ଝିଙ୍କକାଠି, ବି. (ଦେଶଜ) ଝିଙ୍କପକ୍ଷୀ ବା ପଶୁର ଦେହରେ ଥିବା କାଠି । ଏହା ପୋଥିରେ ଲାଗେ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ କେଶର ଆଭରଣ ସ୍ୱରୂପ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ଝିଙ୍କର, ବି. (ଦେଶଜ) ଘରଚୁଆଣି କରିବା ଖପରି; ବନ୍ୟଜନ୍ତୁବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଝିଙ୍କ । (ଶାଳେହା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।) ଭଙ୍ଗାହାଣ୍ଡି ଖଣ୍ଡ ।

ଝିଙ୍କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚୁଲିର ଉପରେ ଥିବା ଗୋବ କମ୍ବା ସ୍ତୂପ, ଯାହା ଉପରେ ହାଣ୍ଡି ବସେ । ସ୍ତ୍ରୀ ମସ୍ତକାଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ଓଟରା କମ୍ବା ସବଳେ ଆକର୍ଷଣ । କ୍ରି. ଆକର୍ଷଣ କରାଯିବା; ଉଣା ।

ଝିଙ୍କାଝିଙ୍କି, ବି. (ଦେଶଜ) ଓଟରାଓଟରି । ଯଥା—

ସେ କଠିନ ଝିଙ୍କାଝିଙ୍କିରୁ ନିସ୍ତାର,
ଲଭି ଲାଗି ହୁଅ ଅଗ୍ରୁ ହୁସିଆର । ଦ. ବା.

ଝିଙ୍କାରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପୋକ ।

ଝିଙ୍କିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସବଳେ ଆକର୍ଷଣ କରିବା । ଯଥା—

ଝଗଡ଼ା କରି ଅତନୁ, ଝିଙ୍କିଛି କୁସୁମଧନୁ । ବ. ଚ. ମ.

ଉଣା କରିବା ।

ଝିଙ୍ଗାସ, } ବି. (ଧିକ୍‌ଭାଷଣ ଶବ୍ଦଜ) କୁବଚନ,
ଧିଙ୍ଗାସ, } ଭର୍ତ୍ସନା । ଯଥା—

ସହଦେବଙ୍କୁ ବୋଲେ କୁମାରପୁଙ୍ଗବ ବସ,
ହୃଦରେ କିମ୍ପା ବହ୍ନି ବୋଇଲ ଏ ଝିଙ୍ଗାସ । ସା. ଭା. ଆ.

ଝିଙ୍ଗାସିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭର୍ତ୍ସନା କରିବା । ଯଥା—

ମାଣେ ତଣ୍ଡୁଳ ପ୍ରକାଶିଲେ,
ସକଳ ଲୋକେ ଝିଙ୍ଗାସିଲେ । ଦା. ର.

ଝିଞ୍ଜାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସାରହୀନ କରିବା; ପୋକ ଲୁଗା କାଟିବା; ଘୁଣ ଓ ଉଇ ଲାଗି ନଷ୍ଟ ହେବା; ବିଦାରିବା । ବିଂ. ଅସାର ।

ଝିଞ୍ଜିରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିକୁଳି ।

ଝିଞ୍ଜିରିପୋଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିକୁଳିରେ ଲଟକାଇ ଯେଉଁ ପୋଲ (Bridge) ତିଆରି ହୋଇଥାଏ ।

ଝିଟପିଟ, ଝିଟିପିଟି, ଝିଣ୍ଟିପିଟି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହଗୋଧିକା; ଗୃହଦ୍ୱାରର ନିମ୍ନସ୍ଥ କାଷ୍ଠଫଳକ; ଦଣ୍ଡାରେ ଯୁକ୍ତଥିବା ସାନ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡମାନ ।

ଝିଟିକା, ଝିଣ୍ଟିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପତଙ୍ଗବିଶେଷ । ଯଥା—

ପିଲାଧନେ ଈଷିକା କାଣ୍ଡଟିଏ ନେଇ,
ଶୂଳ ଦେଲ ତହିଁ ଝିଟିକାଟିଏ ମୁହିଁ । କୃ. ଭା. ଆ ପ.

ଝିଣ୍ଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ଲତାବିଶେଷ ।

ଝିଣଝିଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ସମୟେ ସମୟେ ଗୋଡ଼ ପ୍ରଭୃତିରେ ଏପରି ଏକ ବିକାର ହୁଏ ଯେ ଛୁଇଁଲେ କାଟେ ନାହିଁ ।

ଝିନ, ଝୀନ, ବିଂ. (କ୍ଷୀଣ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଝୀଣ ଶବ୍ଦଜାତ) ପାତଳ । (ଝଟକ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଝିପିଝିପି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଟୋପାରେ ବର୍ଷା ହେବା; ବର୍ଷା ପ୍ରତି ପ୍ରୟୋଗ ହେବା ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—

ଝିପି ଝିପି ପଡ଼େ   ବରଷାର ବାରି
ସିରି ସିରି ବହେ ବାୟୁ । ଭ. ସା ।

ଝିମା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ବାତ ବିକାର ।

ଝିମାଣି, ଝିମିଚି, ଝିମିଣି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଖେଳବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଡୁଡୁ ଖେଳ । ଯଥା—

ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ ଆଖଡ଼ାରେ କୁତୂହଳ କୃତେ,
ରସେ ଭିଆଇଲେ ଝିମିଚି ଖେଳ ପକ୍ଷାନ୍ତେ । ସା.ଭା.ଆ.ପ.

ଝିମାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଝିମିଶାଳ ଅର୍ଥାତ୍ ଶସ୍ତ୍ର ତିଆର କରିବା ଶାଳାର ଅଗ୍ନି । ଯଥା—

ଝିମାଣି ଅଗ୍ନି ଆଣିଲ କରେ ସେହୁ କାଳ । ସା.ଭା.ଆ.

ଝିମିଝିମି, ଅ°. (ଝିମ୍ଝିମ ଶବ୍ଦଜ) ଅଙ୍ଗବିଶେଷରେ ରକ୍ତସଞ୍ଚାଳନର ବ୍ୟାଘାତ ହେଲେ ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଯଥା—

ଝିମିଝିମି କଳେବର ଯେ,
ଝାଳ ବହେ ଝର ଝର । ବି. ଚ. ମ.

ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ଝିମିଝିମି ଢମିଢମି ଧାଢଙ୍ଗି ଧାଢଙ୍ଗି,
ଏରୂପେ କର ପାଦ ବୁଲନ୍ତ କରି ଭଙ୍ଗୀ । ନୃ.ପୂ.ଦ୍ୱି.ଚ.

ଝିମିଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ । ଯଥା—

ଝଗଡ଼ା ମାନ ହେଲା ହେ ଶ୍ୟାମ,
ଝିମିଟ ହେବାକୁ ସହସ୍ରେ ଯାମ । କ. ଚ. ଚ.

ଝିମିରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ତ୍ରାଦି ଯେ ତିଆର କରନ୍ତି । ଯଥା—

ଝିମିରିମାରଣାମାନେ ଅଛନ୍ତି ବାହୁଣାରେ । ସା.ଭା.ସ.

ଝିମିଶାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ତ୍ର ତିଆର କରିବା ଶାଳା । ଯଥା—

ପାଞ୍ଚଶ ଲକ୍ଷ ଯେ ଉଠିଅଛି ଝିମିଶାଳ,
ଲୌହକର୍ମରେ ଘଟଣ କରିବେ ସକଳ । ସା.ଭା.ସ.

ଝିଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଳପାଟ; ଦହ ।

ଝିଲମିଲ, ଝିଲମିଲି, ବି. (ଦେଶଜ) କବାଟବିଶେଷ ।

ଝିଲି, ଝିଲ୍ଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖଜା, ଘୃତପକ୍ୱ ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ ।

ଝିଲପି, ଝିଲିପିଲି, ଝୁଲପି, } ବି. (ଦେଶଜ) କର୍ଣ୍ଣମୂଳକୁ ଲମ୍ବିବା ବାଳ ।

ଝିଲିପି, ବି. (ଦେଶଜ) ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ ।

ଝିଲମିଲି, ଝିଲମିଲିକା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଜୁଳୁଜୁଳିଆ ପୋକ । ଯଥା—

ଏକା ଅଗ୍ନି ଧାପରେ ଜଳବେ ଯେବେ ଗ୍ରହେ,
କ ହେବ ତା ପାଶେ ଥାଇ ଝିଲ୍‌ମିଲ୍ ଶତେ ।
ନ. ପୁ. ପ୍ର. ଚ.

କବାଟବିଶେଷ; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସୀମନ୍ତଭୂଷଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ଝିଲ୍‌ମିଲ୍ ପାନପତ୍ରୀରେ ଅତିଶୋଭନ,
ମାରି ମଙ୍ଗଳ ପଲ୍ଲବତୋରଣ ପତ୍ର । ଲ. ବ.

ଝିଲ୍ଲିକା, ଝିଲ୍ଲୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଝିଲ୍ଲ-ଇକ-ଆ, ଈ) ପତଙ୍ଗବିଶେଷ, ଝିଙ୍କାରି । ଯଥା—

ଦିଗଦିଗନ୍ତରେ ଶୁଭେ ଝିଲ୍ଲୀସ୍ୱନ,
କିବା ସେ ଯାମିନୀ ନୂପୁରକଙ୍କଣ । ନ. କେ.

ଝୁଙ୍କ, ଝୁଙ୍କି, ବି°. (ଦେଶଜ) ବିହ୍ୱଳ । ବି. ମାଦକ ପଦାର୍ଥର ପ୍ରଭାବ । ଯଥା—

ନିଶା ଝୁଙ୍କେ ହଜିଯାଏ ମାନବ ଚେତନା,
ପ୍ରୀତିରସେ ବୁଡ଼ିଯାଏ ସମାଜମାନନା । ଉ.ସା ୧୮.

ନିଶା; ଘୂର; ନତ ହେବା ।

ଝୁଙ୍କିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ ଖାଇ ଢଳିବା; ନତ ହେବା । ଯଥା—

ଶିଗ୍‌ଲଶରୀର ବସ୍ତ୍ରୋଧର୍ମେ ତାର
ଆଗକୁ ପଡ଼ୁଛି ଝୁଙ୍କି । ପାବନ୍ତି ।

ଝୁଞ୍ଜିଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାଜିଲି ବଜଘୋଷ ଝୁଞ୍ଜିଲ ପଖାଉଜ । ନୃ.ପୂ.ଦ୍ୱି.ଚ.

ଝୁଟା, ବି°. (ଯାବନିକ) ମିଥ୍ୟା; କୃତ୍ରିମ; ଅଇଣ୍ଠା ।

ଝୁଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ନାନାବର୍ଣ୍ଣରେ ଲେଖିବା ଚିତା ବା ଚିତ୍ର; ଚିତ୍ରବଲ୍ଲୀ ।

ଝୁଣା, ବି. (ଧୂନା ବା ଧୂନକ ଶବ୍ଦଜ) ଶାଳଗଛର ନିର୍ଯ୍ୟାସ; ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା ସବଳେ ଆଘାତ କରିବା; ଶୁଷ୍କ ନଡ଼ିଆ ।

ଝୁଣିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ରକ୍ତଶୋଷଣପୂର୍ବକ କାମୁଡ଼ିବା ବା ଚୁଚୁମିବା । ଯଥା—

ପାଞ୍ଚଟା ମୁଣ୍ଡ ଥିବା ସର୍ପପ୍ରାୟେ ହୋଇ,
ଶୁଣି ଯୁଦ୍ଧ କଲେ ଦୁହେଁ କୋପ ବହି । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ଝିଙ୍କିବା । ଯଥା—

କେ ପେ ରାଣୀର କେଶ ଝୁଣିଲ ନୃପମଣି । ସା.ଭା.ଆ.

ମସ୍ତକବାଚକ ଶବ୍ଦ ସହିତ—କମ୍ପିବା । ଯଥା—

ଅତି କାନ୍ଦର କଥା ଶୁଣି,
ବେଗେ ଉଠିଲ ଶିର ଝୁଣି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଝୁଣୁଝୁଣିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।
ଝୁଣୁଝୁଣୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣ-ବିଶେଷ ।
ଝୁଣ୍ଟା, ବି. (ଝୁଣ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ଅକାଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷ; ଅନ୍ୟର ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମହଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମରେ ଗଣ ପକାଇବା; ଚାଲୁ ଚାଲୁ କୌଣସି କଠିନ ପଦାର୍ଥରେ ପାଦ ହାବୁଡିବା ।
ଝୁଣ୍ଟାମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟର ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମହଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମରେ ଗଣ ପକାଇବା ।
ଝୁଣ୍ଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀ ପାଦାଙ୍ଗୁଳିର ଅଳଂକାରବିଶେଷ । ଯଥା—
ଝିଲ୍ଲୀ ଡାକ କର୍ଣ୍ଣେ ଶୁଣି,
ଝୁଣ୍ଟିଆ ପଦ୍ମସ୍ତେ ମଣି । ବି. ଚ. ମ.
ଝୁଣ୍ଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚାଲୁ ଚାଲୁ କୌଣସି କଠିନ ପଦାର୍ଥରେ ପାଦାଙ୍ଗୁଳି ଆଘାତ ପାଇବା ।
ଝୁପଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) କୁଡ଼ିଆ ।
ଝୁମା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୂର୍ଚ୍ଛା, ଭ୍ରମ; ନିଶା ଖୋଳରେ ଟଳିବା ।
ଝୁମିବା, ଝୁମାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମୂର୍ଚ୍ଛା ବା ଭ୍ରମ ପାଇବା । ଯଥା—
ସେ ସକାଶୁଁ ଖ୍ୟାତ ରଥର କୁବର,
ଧରି ଝୁମି ରହିଲେ ନ କରି ସମର । କୃ. ଖ. ବି.
ଝୁମୁକା, ବି. (ଦେଶଜ) କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ଖେଳନା; ସ୍ତ୍ରୀ କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ଝୁମୁକ, ବି. (ଦେଶଜ) ନାଚିବା ସମୟରେ ଗୋଡ଼ରେ ବାନ୍ଧିବା ଘାଗୁଡ଼ିମାଳ । ଯଥା—
ଏଥେ ଗରବ ତୋର ଏଡ଼େ,
ଝୁମୁକ ବାନ୍ଧିଅଛୁ ଗୋଡ଼େ । ଦା. ର.
ଝୁମୁକକଠାଉ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ କଠାଉରେ ଘାଗୁଡ଼ି ଲାଗିଥିବାରୁ ଚାଲିବା ସମୟରେ ଝୁଣୁ ଝୁଣୁ ଶବ୍ଦ ହୁଏ ।
ଝୁମୁଝୁମୁ, ଝୁମ୍‌ଝୁମ୍, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅଳଙ୍କାରାଦିର ମଧୁର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—
ବାଲା ଅଳତା ଝୁମୁଝୁମୁ ସ୍ୱନିତ । ବୈ. ବି.
ଝୁମ୍ପା, ବି. (ଦେଶଜ) ଫୁଲ; ଗୁଚ୍ଛ ବା ଥୋପା; କେଶ ବନ୍ଧନ ନିମିତ୍ତ ଯେଉଁ ପାଟଫୁଲ ହୁଏ ତାହାର ସୀମାସ୍ଥିତ ରଞ୍ଜିତ ଗ୍ରନ୍ଥି । ଯଥା—
ଝିଙ୍କି ସଜଡ଼ା କବରୀ ଯେ, ଝୁମ୍ପାଫୁଲ ପ୍ରଭେ କରି ।
ଝୁମ୍ପି, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀ କର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ଜୁଡ଼ାଲମ୍ବିତ ଭୂଷଣବିଶେଷ; ଫୁଲ; କପାଳ ଉପରକୁ ଲମ୍ବିଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର କେଶ; କେଶ ବନ୍ଧନ ନିମିତ୍ତ ଯେଉଁ ପାଟଫୁଲ ହୁଏ ତାହାର ସୀମାସ୍ଥିତ ଗ୍ରନ୍ଥି । ଯଥା—
ତାର ଚନ୍ଦ୍ର ଝୁମ୍ପି ଖଞ୍ଜିଲେ,
ଖଞ୍ଜିଲେ କି ଅବା ମନ ରଞ୍ଜିଲେ । ଲ. ବି.
ଝୁମ୍ପୁଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ; କୁଡ଼ିଆ ଘର; କ୍ଷୁଦ୍ର ବୁଦା ବା କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୁଳ୍ମ ।
ଝୁରା, ବି. (ଧୁରା ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଶଗଡ଼ର ଜୁଆଳି, ଯାନାଗ୍ରସ୍ଥିତ ସଚ୍ଛିଦ୍ର ପ୍ରାନ୍ତ ଦାରୁ-ବିଶେଷ; ଚୂନା; ଗୁଣ୍ଡିଆ; ଝୁରିବା; ଶଗଡ଼ ଜୁଆଳିକି ଯେଉଁ ଚମଡ଼ାଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧନ୍ତି ସେ ଦଉଡ଼ିର ନାମ ଝୁରା; କତା ଦଉଡ଼ି ହେଲେ ଗତା କହନ୍ତି ।
ଝୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ସାନ ଚୁଲିଜାଳ କାଠ । (ଗଡ଼ଜାତ) ସାନ ଗଛ; ଚୂନା ।
ଝୁରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ବିରହରେ ତାହାର ଗୁଣ ସ୍ମରଣ କରି ଖେଦ ଲଭିବା । ଯଥା—
ଏବେ ମରୁଅଛୁ ଝୁରି,
ଦରିଦ୍ର ରତନ ପାଇ ହରାଇଲା ପରି । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.
ଝୁଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଗ୍ନିକଣା; ହସ୍ତି ଉପରେ ପକାଇବା ଆସ୍ତରଣ; ଘରର ଅଳନ୍ଧୁ; ଯାହା ଝୁଲୁଅଛି; ମଯୂରାଦିର ବର୍ହ । ଯଥା—
ଅଧି ଶୋଭା ଶୋହୁଛି ମଯୂର ଝୁଲ ଯେମନ୍ତ । ଲ. ବି.

ଝୁଲଣ, ବ. (ଦୋଳନ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ରାବଣ ଶୁକ୍ଲ ଦଶମୀଠାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହେବା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଉତ୍ସବ; ଆନ୍ଦୋଳନ ।

ଝୁଲଣା, ବ. (ଦୋଳନ ଶବ୍ଦଜ) ଦୋଳୀ । ଯଥା—

ଝୁଲଣା ରାଧା କୃଷ୍ଣଙ୍କର,
ଝୁଲାଇ ଦେବ କ ଏ ପର୍ଣ୍ଣ ବକ
ଭାବେ ସାମନ୍ତସିଂହାର । ବ. ଚ. ମ.

ଝୁଲ୍, ବ. (ଦେଶଜ) ଲଟକାଇବା; ଝୁଲିବା; ସଙ୍ଗୀତର ଏକପ୍ରକାର ତାଳ; ଏକପ୍ରକାର ଧାନ ।

ଝୁଲାଇବା, କ୍ରି. (ଦୁଲ୍ ଧାତୁଜ) ଦୋହଲାଇବା । ଯଥା—

ପଦ୍ମଶ୍ରିବକ୍ଷସ୍ଥ କଲେ ଝୁଲାଇ ଝୁଲାଇ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଓହଳବା; ବାନ୍ଧ ଲମ୍ବାଇବା । ଯଥା—

ସେ ବୃକ୍ଷ ଡ଼ାଳରେ ଝୁଲାଇଛୁ ଏକ ଶବ,
ସତ୍ୱର ଯାଅ ତାହାକୁ ଏଠାକୁ ଆଣିବ । ବେ. ପ.

ଝୁଲି, ବ. (ଦେଶଜ) ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ଜପମାଳା ରଖିବା ମୁଣା; ଖନ୍ଦା ।

ଝୁଲିବା, କ୍ରି . (ଦୁଲ୍ ଧାତୁଜ) ତଳକୁ ଓହୋଳ ଦୋହଲିବା; ଦୋହଲିବା । ଯଥା—

ମନ୍ଦାନିଳେ ଝୁଲୁଅଛୁ ସିଂହାସନ । ନ. କେ.

ଝେବ, ଝେବା, ଝୋବ, ଝୋବା, ଝୋଆ, } ବ. (ଦୋହ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର କଳସି ବା ଦୋହନପାତ୍ର ।

ଝୋଟ, ବ. (ଦେଶଜ) ନଳିତା ବା କାଉଁରିଆ ନାମକ ଗୁଳ୍ମଭିତରୁ ନିର୍ଗତ ସୂତ୍ରବତ୍ ପଦାର୍ଥ ।

ଝୋଟି, ଝୁଟି, ବ. (ଦେଶଜ) ମୁରୁଜରେ ବା ପିଠୋଉରେ ଦେବା ଚିତା ବା ଚିତ୍ର । ଯଥା—

ଏତେ ବୋଲି କନ୍ୟାଏ ବ୍ରତ ଉତ୍ସବ କଲେ,
ଯାବତ ପୁରେ ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରତିମା ଝୋଟି ଦେଲେ ।
ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ଡ.

ଝୋଁପ, ଝୋପ, ବ. (କ୍ଷୁପ୍ ଶବ୍ଦଜ) ବୁଦା, କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଛ ।

ଝୋଳ, ବ. (ଦେଶଜ) ଅଣ, ଭଅଣର ପାଣି ।

ଝୋଲ୍, ବ. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଯାନ; ବଡ଼ ଥାଳିଆ; ପାତଳା ଗୁଦର । ଯଥା—

କୁସୁମ ପାଖୁଡ଼ା ବଞ୍ଚି ଝୋଲ୍ ପକାଇ । ର. କ.

ମୁଣି । ଯଥା —

ଗୋଧଡ଼ି ଧର୍ମ ଆଗ୍ରେ କର,
ଜ୍ଞାନଗୋଧଡ଼ି ଝୋଲ୍ ଧର । ଦା. ର.

ଝୋଲ୍ମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅଚେତନ ହେବା, ଭ୍ରମ ଜାତ ହେବା । ଯଥା—

ଝଲ ପଞ୍ଚାଳୀ ଝଟକେ ନାହିଁ କ,
ଝୋଲ୍ ମାରଲ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କାହିଁକ ? କ. ଚ. ଚ.

ଝୋଲ୍ମରା, ବ. (ଦେଶଜ) ଅଚେତନ, ଭ୍ରମ ।

ଝୋଲ, ଝୋଲି, ବ. (ଦେଶଜ) ମୁଣା । ଯଥା—

କଙ୍ଗାଳୀ ବରତଥାଳୀ ସେ ମୋର ତ
ନାମ ଗଳାର ତ ଦୁଃଖ ଝୋଲ । ବ.ଚ.ମ.

ଞ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଦଶମ ବର୍ଣ୍ଣ । ବ. ଗାୟନ; ଗାୟକ; ଘର୍ଘରଧ୍ୱନି; ବଳବର୍ଦ୍ଧ; ଶୁକ୍ର; ଯୋଗୀ; ଶବ୍ଦ । ବଂ. ସ୍ୱଧର୍ମଭ୍ରଷ୍ଟ; କ୍ରୂର ।

ଟ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଏକାଦଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବ. (ଟକ୍-ଅ) ଶବ୍ଦ; ପାଦ; ଶିବ; ବାମନ; ଟଙ୍କାରଧ୍ୱନି; କରଙ୍କ । ବଂ. ତ୍ରିଭୁବନ-ବିଖ୍ୟାତ ।

ଟକ, ବ. (ଦେଶଜ) ଖାଇବା ଇଚ୍ଛା; ଅମ୍ଳରସ ବା ଖଟା ।

ଠକଠକ, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଚଞ୍ଚଳ; ବ୍ରଣର ବେଦନା; ଘାତଦ୍ରବ୍ୟ ଫୁଟିବା ଶବ୍ଦବିଶେଷ।

ଠକଠକା, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଲୋଭୀ; ଲାଳସାଯୁକ୍ତ; ତରତରିଆ ।

ଠକମକ, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଧ୍ୱନିଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ବନସ୍ତ ଠକମକ ଲୋ କଏ ସେ ଭାଙ୍ଗଇ ଜାଲ ।

ଅଂ. ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣବିଶେଷ ।

ଠକମକ, ଠକରମକର, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଘାତ ପ୍ରଭୃତି ଫୁଟିବାର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ ।

ଠକ ଠକ, ଠକା ଠକ } ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଆକ୍ଷେପ କରିବା; ଦୁଇ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ କନ୍ଦ ବା ଜଗଡ଼ା । ଯଥା—

ପଦ୍ମପଟରେ ଛନ୍ଦି ଠକାଠକ ହୋଇ,

ବନ୍ଧାବନ୍ଧ ହେଲେ ଦୁହେଁ ରୋଷ ବହି । କୃ. ଭ. କ.

ଠକ୍କର, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଜିମାରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଧକାକରିବା; ସମକକ୍ଷତା; ପ୍ରତିଯୋଗିତା; ଠୋକର ଅର୍ଥାତ୍ ଆଘାତ ।

ଠକ୍ରୁ, ବି. (ସଂସ୍କୃତ) ତାକୁଡ଼ି (**Spindle**) ।

ଠଗର, ବି. (ତଗର ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ତଗରଠ । ଯଥା—

ଅଶିତ ଅପରାଜିତା ଧବଳ ଠଗର । କ. ବ.

ଠଗରପାଦ, ବି. (ତଗରପାଦ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଜଳଜାତ ଲତାବିଶେଷ ।

ଠଙ୍କ, ବି. (ଠନ୍କ୍=ବନ୍ଧ କରିବା-ଅ) ପାହାଡ଼ । ଯଥା—

ବନାନ୍ତେ ପଶିଲ ଯାଇ ଗିରିଠଙ୍କେ । ନ. କେ.

ବିଦାର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସ୍ତରଭାଗ; ପରମାଣବିଶେଷ; ଖଡ୍ଗକୋଷ; ଏକପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ର; ପ୍ରସ୍ତରଭେଦନାସ୍ତ୍ର; ଖନନାସ୍ତ୍ର । (ଦେଶଜ) ଅମ୍ଳରସ ବା ଖଟା । ଯଥା—

ଠଙ୍କ ନ ଥାଇ ଠଭା ।

ଖଡ୍ଗ; କ୍ରୋଧ; ଠଙ୍କା; ଗର୍ବ ।

ଠଙ୍କଧର, ବି. (ଠଙ୍କ-ଧୃ-ଅ) ମହାଦେବ ।

ଠଙ୍କବଥୂଆ, ବି. (ଠଙ୍କବାସ୍ତୁକ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଶାକ ।

ଠଙ୍କଶାଲା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଠଙ୍କ-ଶାଲା) ଯେଉଁ ଗୃହରେ ଠଙ୍କା ନିର୍ମାଣ କରନ୍ତି ।

ଠଙ୍କା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଠନ୍କ୍ ଶବ୍ଦଜ) ରୌପ୍ୟମୁଦ୍ରା; ଏକ ଠଙ୍କାକ ଷୋଳ ଅଣା । ଯଥା—

ମହାଜନେ ପାଟଣାର ପଶ୍ଚିମରେ ବସନ୍ତୁ,

ବିଶୋଇ ନାୟକ ଠଙ୍କା ଆଗେ ନ ବାନ୍ଧନ୍ତୁ ।

ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଚ.

ଠଙ୍କାଠୋକର, ବି. (ଦେଶଜ) ଧନସମ୍ପତ୍ତି ।

ଠଙ୍କାଶାଳ, ଠଙ୍କାଶାଳା, } ବି. (ଠଙ୍କଶାଲା ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ଗୃହରେ ଠଙ୍କା ତିଆର ହୁଏ ।

ଠଙ୍କାର,ବି.(ଠନ୍-କୃ-ଅ)ଧନୁକର ଜ୍ୟାର ଶବ୍ଦ; ବିସ୍ମୟ, ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ; ଖ୍ୟାତି, ପ୍ରସିଦ୍ଧି । ବଂ. ଠଙ୍କାରଯୁକ୍ତ । ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ତାରାଦେବୀ ।

ଠଙ୍କି, ବି. (ଦେଶଜ) ଲାଖରାଜ ଭୂମିରେ ନିରୂପିତ ରାଜକରବିଶେଷ ।

ଠଙ୍କିତ, ବଂ. (ଠଙ୍କ୍-ତ) ଶଙ୍କିତ; ଉଲ୍ଲିଖିତ; ବଦ୍ଧ ।

ଠଙ୍କିଦାର, ବି. (ଦେଶଜ)ଯେଉଁ ଲାଖରାଜଦାରମାନେ ଠଙ୍କି କର ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ।

ଠଙ୍କିଳ, ବଂ. (ଠଙ୍କ-ଇଲ) ପାହାଡ଼ମୟ । ଯଥା—

ଘୋ କଟକ ଠେକ ଠଙ୍କିଲ ଛତିଆ । ନ. କେ.

ଠଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାନ୍ଧି ଲମ୍ବାଇବା । ବଂ. ଯାହା ବାନ୍ଧି ଲମ୍ବାଇଥାଉଁ ।

ଠଙ୍ଗାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲଟକାଇବା ।

ଠଣକା, ବି. (ଠନ୍କ୍ ଧାତୁଜ ବା ଠନକା ଶବ୍ଦଜ) ଟାଣିଧରିଥିବା ରକ୍ତ ।

ଠଣଠଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ରଣାଦିର ପକ୍ୱାବସ୍ଥାର ବେଦନା; ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଠଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଟାଣିବା; ବେଦନା । ଯଥା—

ପାଣ୍ଡବ କୁରୁଙ୍କର ଗୋଳରୁ ସାଗୁଣା,

ବଳୁଆଏ ମାଂସରେ କରିବେ ପେଟଠଣା । କୃ.ଭା.ଦ୍ରୋ.ପ.

ଟଣାଟଣି, ବି. (ଟନ୍‌କ୍ ଧାତୁଜ) ଓଟରାଓଟର । ଯଥା—

ପ୍ରେମ ଲଙ୍କା ମଧ୍ୟେ ବଳ ଟଣାଟଣି
ଲାଗି ପ୍ରେମଶୀଳା ମନେ । ଯ. କେ.

ଟପଟପ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଜଳବିନ୍ଦୁ ପତନର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ ।

ଟପରଟପର, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଜଳବିନ୍ଦୁ ପତନର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—

ମେଘ ବରଷିଲା ଟପର ଟପର
କେଶ୍ୱର ମାଇଲା ଗଜା । ଲ. ସା.

ଟପା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାନବିଶେଷ; ଡ଼ାକ (Post) । ଯଥା—

ସିପାହିମାନେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଘୋଡ଼ା ଧୂପା,
ଧାଇଁଲେ ଯମଠାକୁ ଘେନି ଯୁଦ୍ଧ ଟପା । ଲ୍ମ.ଖ୍ର.ଖ୍ଲୀ.ପ.

ଟପିବା, ଟପିଯିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅତିକ୍ରମ କରି-ଯିବା । ଯଥା—

ଖେଳ ଭାଙ୍ଗି ଯିଲେ ହରିବୋଲ ଦେଇ
ଦଉଡ଼ି ଆସନ୍ତି ଘରେ,
ଅର୍ଦ୍ଧପଥେ ମେଘ ଗୋଡ଼ାଇ ଧରଇ
ଟପିଯାଏ ତାଙ୍କୁ ଖରେ । ଲ. ସା.

ଟବ୍, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଜଳାଦି ତରଳ ପଦାର୍ଥରେ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥର ପତନ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—

ଟହକହାସୀ ଇଶୋଗ୍ରୀ ମନ,
ଟବ୍ ପଶ ରସେ ବୁଡ଼ିବ ଯେନ । କ. ଚ. ଚ.

ପୁଷ୍ପ ରଖିବାପାଇଁ ମୃତ୍ତିକାନିର୍ମିତ ପାତ୍ର-ବିଶେଷ; ନହଥା ଅର୍ଥାତ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ କୁଣ୍ଡ ।

ଟଭା, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଫଳ । ଯଥା—

ଟଭାଫାଳ ପର ଖୋସା, ଖୋସିଛି ଯୋଷା ଏ । ଲ.ବ.

ଟମକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଷଣା, ଢେଣ୍ଡୁରା ।

ଟମକଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଟମକ ବଜାଇବା ଲୋକ ।

ଟମଟମ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଇଚକିଆ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି ।

ଟମଟମା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଘୋଷଣା ।

ଟଷ୍ଟି, ଟରଣି, ବି. (ଯାବନିକ) ମୁକ୍ତାର ବା ଓକିଲ ନିକଟରେ ଅର୍ଥଲୋଭରେ ମୌକଲ ସଂଗ୍ରହକାରୀ ।

ଟରଟର, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ ।

ଟର୍ରର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସତେଜ; ପୁଷ୍ଟ ।

ଟଳଟଳ, ଟଳମଳ, ଟଳମଟଳ, } ବିଂ. (ଟଲ୍ ଧାତୁଜ) ଅସ୍ଥିର, ଚଞ୍ଚଳ । ଯଥା—

ବେଣୁରାଜାର ଅନ୍ତକାଳେ,
ଭୂମି କମ୍ପିଲା ଟଳମଳେ । ଖ୍ର. ଦ. ସ୍ମ.

ଟଳଟଳିଆ, ବିଂ. (ଟଲ୍ ଧାତୁଜ) ଚଞ୍ଚଳ । ଯଥା—

ଟଳଟଳିଆ ନ କର ମନ,
ଟସକର ବହି ନେବେ ତୋ ଧନ । ଜ୍ଞା. କୋ.

ଟଳାଟଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡାଭଣ୍ଡି ।

ଟଳିବା, କ୍ରି. (ଟଲ୍ ଧାତୁଜ) ଗଡ଼ପଡ଼ିବା । ଯଥା—

ଟଳିଲା ହସ୍ତିନା ହର୍ମ୍ୟରାଜି ଟଳଟଳେ । କ. ବ.

ଦୋହଲିବା; ଅନ୍ୟଥା ହେବା । ଯଥା—

ବଇଦେହୀ ଚରିତ୍ର ନ ଟଳିବ । ବୈ. ବ.

ନାଶ ହେବା । ଯଥା—

ଜୀବନାଶା ଟଳି ଯାଉଅଛୁ କଳି
ପାରୁନାହିଁ ମୁଁ ମୋ ହୃଦନ୍ତର । କ.ଚ.ଚ.

ଟସକର, ଟସ୍କର, ବି. (ତସ୍କର ଶବ୍ଦଜ) ଚୋର । (ଟଳଟଳିଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଟସର, ବି. (ତ୍ରସରଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ପାଟସୂତ୍ର-ବିଶେଷ ।

ଟହକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସୁନ୍ଦର; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ; ମନୋହର । ଯଥା—

ଟହକହାସୀ, କୁଟିଳ ଲୋକେ ନିକ
ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ ବେଭାର ରେ । ଲ. ବ.

ଟହଟହ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅତି ଲାଲ । ଅଂ. ହାସର ଅନୁକରଣ । ଯଥା—

ଦେଖିଣ ବଳୁପ ରାମ ଟହ ଟହ ହସେ,
ଛିନ୍ନ କର୍ଣ୍ଣ ନାସିକା କେ ଆସେ ମୋର ପାଶେ । ବ.ରା.

ଟହଲ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ଭ୍ରମଣ, ମଜଲିସ ଭ୍ରମଣ; ସେବା; ସେବାକାରୀର ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ଟହଲିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ସେବାକାରୀ (Orderly); ଭ୍ରମଣକାରୀ ।

ଟହଲିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭ୍ରମଣ କରିବା ।

ଟାଉଟାଉ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତରତର ।

ଟାଉଁଟାଉଁ, କି. ବି°. (ଦେଶଜ) କର୍କଶ-ସ୍ୱରରେ (କଥା କହିବା) ।

ଟାକର, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗୁଳିଗ୍ରନ୍ଥି ଦ୍ୱାରା ମସ୍ତକରେ ଆଘାତ କରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଠଣା । ଯଥା—

ପର ପରିବାଦ ମୁଣ୍ଡେ ଟାକର ବରଷ । କ.ଚ.ଚ.

ଭର୍ତ୍ସନା ବା ପରାଭବ ।

ଟାକରା, ବି. (ଦେଶଜ) ତାଳୁ; ତାଳୁକା ଓ ଜିହ୍ୱାସଂଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ।

ଟାକରାଫୁଟାଇବା, } କି. (ଦେଶଜ) ତାଳୁ ଓ
ଟାକରାମାରିବା, } ଜିହ୍ୱାଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦ କରିବା ।

ଟାକିବା, କି. (ଦେଶଜ) ଜଗିବସିବା; ଅପେକ୍ଷା କରିବା; ଲକ୍ଷି ରହିବା ।

ଟାକୁଆ, ଟାକ୍ୱା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆମ୍ବବାଜ, କୋଇଲିର କଠିନ ଆବରଣ; ମିଷ୍ଟାନ୍ନ-ବିଶେଷ; ବାଣି କାଟିବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ବି°. ଆମ୍ବଟାକୁଆ ଭଳି ଚେପଟା ।

ଟାଙ୍କ, ବି. (ଟଙ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ଜଙ୍ଘା ।

ଟାଙ୍କିବା, କି. (ଦେଶଜ) ହାତଦ୍ୱାରା କୌଣସି କ୍ଷୁଦ୍ର ପଦାର୍ଥ ଓଜନ କରିବା; ସିଲାଇ କରିବା ।

ଟାଙ୍କୁ, ଟାଙ୍କୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆମ୍ବଟାକୁ; ଉଇହୁଙ୍କା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଉଇବସା ।

ଟାଙ୍କୁରିବା, ଟାଙ୍କୋରିବା, କି. (ଦେଶଜ) ରୋମାଞ୍ଚ ହେବା । ଯଥା—

ରୋମମୂଳମାନ ଟାଙ୍କୁରି ଉଠିଲା । ପାବଣ ।

ଟାଙ୍କେ,କି.ବି°. (ଦେଶଜ)ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ (ମାଡ଼ ଦେବା) । ବି°. ଅନେକ ।

ଟାଙ୍ଗଣ, ଟାଙ୍ଗଣା, ବି. (ଟଙ୍ଗଣ ଶବ୍ଦଜ) ସୋହାଗା; ସାନ ଘୋଡ଼ା; ଟଡ଼ୁ ଘୋଡ଼ା ।

ଟାଙ୍ଗର, ବି. (ଦେଶଜ) କେଶଶୂନ୍ୟ ମସ୍ତକ । ଯଥା—

ଟାଙ୍ଗରମୁଣ୍ଡେ ହସ୍ତ ଦେଲେ,
କେଶ ତୋ କଅଁ ଳୁ ବୋଇଲେ । ଦା. ର.

ବୃକ୍ଷାଦିଶୂନ୍ୟ ପାହାଡ଼ିଆ ଭୂମି । ଯଥା—

ଫିଟିଛୁ ଝର ଦେଖ ଟାଙ୍ଗର ଅଙ୍ଗେ । ଭୁ. ପ୍ର.

(ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଟେକା ।

ଟାଙ୍ଗରା, } ବି°. (ଦେଶଜ) ଯାହା ମୁଣ୍ଡରେ
ଟେଙ୍ଗରା, } ବାଳ ନ ଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଚନ୍ଦା-ମୁଣ୍ଡିଆ । ବି. ରନ୍ଧନଗୃହରେ ହାଣ୍ଡି ପ୍ରଭୃତି ରଖିବା ସ୍ଥାନ ।

ଟାଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଟିକିଆ ବଳଦ କିମ୍ବା ଘୋଡ଼ାର ଦୁଇଚକିଆ ଗାଡ଼ି । (ଗୋଟିଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଟାଙ୍ଗି,ଟାଙ୍ଗିଆ,ଟାଙ୍ଗୀ,ବି.(ଟଙ୍ଗ ବା ଟଙ୍କଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ପାହାଡ଼; ପ୍ରସ୍ତରମୟ ପ୍ରଦେଶ; କୁଠାରବିଶେଷ । ଯଥା—

ତେଣୁ ଏକମୁନା ଟାଙ୍ଗି ଆଦି ଶସ୍ତ୍ର ଧରି । ମ. ଯା.

ଟାଙ୍ଗିବା, କି. (ଟଙ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ହାଣିଦେବା; ଲଟକାଇବା । ଯଥା—

ଫାଶ ଲଗାଇ ତା ଗଳାରେ,
ଟାଙ୍ଗନ୍ତି ଶିମୁଳି ବୃକ୍ଷରେ । ବି. ପୁ.

ଟାଙ୍ଗେରା, ବି. (ଟଙ୍ଗଦ୍ରୁଣ ଶବ୍ଦଜ) (ମୁଣ୍ଡ) ହଲାଇବାର କ୍ରିୟା ।

ଟାଙ୍ଗାରିବା, } କି. (ଦେଶଜ) (ମୁଣ୍ଡ)
ଟାଙ୍ଗୁରିବା, } ହଲାଇବା ।
ଟୁଙ୍ଗାରିବା, }

ଟାଟ୍ଟୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଟଘୋଡ଼ା (**pony**) ।

ଟାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁମାନ ବା ଗର୍ବ; କାଠିନ୍ୟ; ସ୍ପୃହା (**tendency**) । ଉଚ୍ଚସ୍ୱର । ଯଥା—

ଗେରସ୍ତ ଟାଣରେ ଡ଼ାକେ ଉଠାଇ,
ଦୁଙ୍ଗୁଡ଼ିରେ କର ଦେଉ ଉଡ଼ାଇ । ହା. ତ.

ବି°. କଠିଣ । ଯଥା—

ବାଳାବଚନ କୁଳିଶ ଟାଣ ।

ଅସହ୍ୟ । ଯଥା— ଟାଣ ଖରା ।

ଟାଣହଟା, ବି°. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ବଳଦ ମାଡ଼ ଖାଇଲେହେଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।

ଟାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ରର ଲମ୍ବ ସୂତା । (ତୌଡ଼ା ବାଗରେ ଯେଉଁ ସୂତା ଥାଏ ତାକୁ ଭରଣୀ କହନ୍ତି ।)

ଠାଣିବା, କ୍ରି. (ତନ୍ ଧାତୁଜ) ଆକର୍ଷଣ କରିବା; ଓଟାରିବା । ଯଥା—
ଠାଣୁଛୁ କର୍ଣ୍ଣଯାଏ ଶରାସନ । ବ. ଚ. ମ.
ଛନ୍ଦାଦି ବିସ୍ତୃତ କରିବା; (ପେଟ ବା କାନ) ବ୍ୟଥା କରିବା; ଗର୍ବ କରିବା । ଯଥା—
ଆମ୍ଭେ ତ ନିଗର୍ଭିକୁ ବଳ୍ଲବବଲେ ଜିଣି,
କହୁଥାଇଁ ସଭା ମଧ୍ୟେ କଥା ଠାଣି । କୃ. ଖ. ବ. ପ.

ଠାଣିହେବା, ଠାଣିଠଣି ହେବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ବରେ କହିବା; ଓଟାରିହେବା । ଯଥା—
ଭୀଷ୍ମ ଦ୍ରୋଣ କର୍ଣ୍ଣ ଶଲ୍ୟଙ୍କୁ ନ ଜିଣି,
ନ କହ ସଭାମଧ୍ୟେ ହୋଇ ଠାଣିଠଣି । କୃ.ଖ.ଉ.ପ.

ଠାଣୁଆଁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶ୍ଳକ୍ଷ୍ଣ ବା କଠିଣ; ସବଳ ।

ଠାଣୁଠୁଣୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ବ ।

ଠାପରି, ଠାପରିଠାପରି, } ବି. (ଦେଶଜ) ପରିହାସ, ଥଟ୍ଟା, ରହସ୍ୟ । ଯଥା—
ଠାପରିଯୋଗ୍ୟ କେ କହିଲେ ବନ୍ଧୁ,
ଠାକ ରହିଛୁ ତୋ ଅଙ୍କାକୁ ମୁହିଁ । ବ. ଚ. ମ.

ଠାପରିଖେଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପରିହାସ କରିବା ।

ଠାପୁ, ଠାପ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦ୍ୱୀପ; ମନୁଷ୍ୟ-ମାନଙ୍କର ପାଦ । ଯଥା—
ନଟଗୋପାଳଆର ଗଞ୍ଜାଇ ଆପୁ,
ଢନେ କୋହିଲେ ଯେ ନ ଚଳେ ଠାପୁ । ହା. ତ.
(ବିଶେଷତଃ ହାସ୍ୟରସରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଅଶ୍ୱାଦି ପଶୁମାନଙ୍କର ପାଦ । ଯଥା—
କମ୍ପାଇବ ଅଶ୍ୱବାର ଅଶ୍ୱକ୍ଷୁର ଠାପୁ । ମ. ଯା.
ମନୁଷ୍ୟର ଚାରିକାତ—ଦୁଇ ହାତ ଦୁଇ ଗୋଡ଼ । ଯଥା—
ଅଙ୍କା ପ୍ରମାଣେ ଶର ଚଳିଲା ଶୀଘ୍ରେ ଯାଇ,
ଚାରି ଠାପୁ ଛେଦି ମୁଣ୍ଡ ଭୂରେ ଦେଲା ଥୋଇ ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.

ଠାମଜନ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଏକପ୍ରକାର ସବାରି ।

ଠାଳଠୁଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡାଭଣ୍ଡି, ଠକାଠକି, କାଳକ୍ଷେପଣ; ଠାଳିବା ।

ଠାଳମଠାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡାଭଣ୍ଡି; ଠାଳିବା ।

ଠାଳମଠାଳ କରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉଲଟାଇବା ।

ଠାଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟଥା କରିବା; ମୂଳୋତ୍ପାଟନ କରିବା; ଭାଙ୍ଗିବା: କୌଣସି ଛଳନାଦ୍ୱାରା କାଳକ୍ଷେପଣ କରିବା; ଥଟ୍ଟା ବା ପରିହାସ କରିବା ।

ଠାଁସ, ଠାଁସା, ଠାଁଆସା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) କର୍କଶ (କେଶ ବା ଲୋମ) ।

ଠାଁସମାଲପା, ବି. (ଗଞ୍ଜାମରେ) ଏକପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ ।

ଠାହି, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିହାସ ।

ଠାହିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପରିହାସ କରିବା ।

ଠାହୁଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିହାସ ।

ଠାହୁଲିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପରିହାସପ୍ରିୟ ।

ଠି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦବିଶେଷ; ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥ; ପାଦପୂରଣାର୍ଥ । ଯଥା—
ଛୋଟ ବୟସରେ ଆମ୍ଭ ବୁଦ୍ଧି ସରେ
ଗୁହିଁବୁ ତୋପରେ କାହାକୁଠି । ବ. ଚ. ମ.

ଠିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଶୁଆ; ଶୁକ-ପକ୍ଷିବିଶେଷ; ଉତ୍ତେଜନା ।

ଠିଆଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତେଜନା କରିବା ।

ଠିଆମଠା, ବି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତେଜନା ।

ଠିକ, ଠିକକ, ଠିକି, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସାମାନ୍ୟ; ଛୋଟ, କ୍ଷୁଦ୍ର; ଅଳ୍ପ । ଯଥା—
ବୋଟମାନ ବହିକରି ଆନେ ବାଳକେ,
ତଷା କଲା ବାଟେ ଜଳ ନ ମିଳିଲା ଟିକେ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.
ଟିକକ ଦୋଷକୁ ରାମା ଏତେ ରୁଷା ରୁଷିଲା । ର. ଚ

ଠିକଠିକ, ଠିକିଠିକ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ ଯଥା—
ମୃଦୁନାଦେ କାହିଁ ରଟେ ଟିକଟିକ
ବିହଙ୍ଗମ ଜାଙ୍ଗଲବାସୀ । ଉର୍ବଶୀ
ବିଂ. ଅତି ଅଳ୍ପ ବା କ୍ଷୁଦ୍ରଖଣ୍ଡ ।

ଠିକର, ବି (ଦେଶଜ) କୁଦ ବା ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ଯଥା—ଟିକର ଭୂଇଁରେ ନ କର ଚାଷ ।

ଟିକସ୍, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉଚ; ଅଳ୍ପ । ଯଥା—
କେବେ ନ କରବୁ ଟିକସ୍ ଗୃଷ,
କର ଦେବୁ ନାହିଁ ଲଭରେ ଆଶ । ଉ. ସା.
ବି. ଚଷାମାନେ ବିଲରୁ ପଶୁ ପକ୍ଷି ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଚମକାଇ ତଡ଼ିବାପାଇଁ ଯେଉଁ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଗଣ୍ଡିଆ ବାଉଁଶ ବଜାନ୍ତି ।

ଟିକଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ପଞ୍ଚଦ୍ୱାସ ।

ଟିକା, ଟୀକା, ବି. (ଦେଶଜ) ତିଳକବନ୍ଦ । (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଭେଟି ନଜୁବା ପାଦପୂଜା; ବସନ୍ତରୋଗ ନିବାରଣାର୍ଥ ହସ୍ତରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଛିଦ୍ର କରି ରୋଗବୀଜ ଗ୍ରହଣ କରିବା; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରୌପ୍ୟାଦିନିର୍ମିତ ପଦକ । ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ଟିକାଏ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପ; ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ । ଯଥା—
ଟେକ ଆନ ଟେକ ଆନ ବାଞ୍ଛା ପରିଣସନ୍ଧ,
ଟିକାଏ ରସ ଟୀକାଏ ଚଢ଼ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପର ରୁନ୍ଧ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଟିକାଇତ, ଟୀକାଇତ, ଟିକାୟତ, ଟିକାଏତ, } ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜାଙ୍କ ବଡ଼ ପୁଅ । ଯଥା—
ଟିକାଏତ ଅଷ୍ଟଦୁର୍ଗର କହିଇ ଶ୍ୟାମ ଏ କ ଆଚରିତ । କ. ଚ. ଚ.
ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପାଧିପ୍ରାପ୍ତ ବା ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଟିକି, ଟିକିକି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପ; ସାନ, ଛୋଟ । ଯଥା—
ଟିକିଦିନୁ ହେବେ ଜଣା ରୂମ୍ଭର । ବ. ଚ. ମ.
ଖଣ୍ଡ । ଯଥା—
ଶଲ୍ୟ ଛୁର ନାଦଣ ସାତ୍ୟକ ଧନୁଚିକ,
ମୁଠିଠାରୁ କରିଦେଲେ ଦୁଇ ଟିକି । କୃ.ସ୍ତ.ଶ.ପ.

ଟିକିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୁଡ଼ାଖୁ ବା ଗୁଳରେ ନିଆଁ ଧରାଇବା ନିମନ୍ତେ ଅଙ୍ଗାର ଗୁଣ୍ଡିରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗୋଲକାର ଖଣ୍ଡ । ଯଥା—
ଟିକିଆ ଖଣ୍ଡ ଖାଣ୍ଡି ନିଅ ଝୁଲ ସବୁ ଲୁଗାପଟାଯାକ ଭୁଷି ପଡ଼ିଲି । ଛ. ଆ. ଗୁ.

ଟିକିଟିକି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ । ବି. ଝିଟିପିଟି ।

ଟିକିପେ, ଟିକିଏ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପ;
ଟିକାଏ, } ଅଳ୍ପକାଳ । ଯଥା—
କି କହେ ସଖୀଏ ରହ ଗୋ ଟିକିଏ
ଡାକ ଆଣେ ଅଭଡାକୁ । କ. ମ.

ଟିକିର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ବା ଛୋଟ ।

ଟିକିଲ, ଟିକିଲି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଭ୍ରୂଦ୍ୱୟର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅଳଙ୍କରଣବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଏକମକାର ଟିପା; ଡାକରେ ବ୍ୟବହୃତ ଷ୍ଟାମ୍ପ (Postage stamp)

ଟିଙ୍କ, ଟିଙ୍କି, ବି. (ଦେଶଜ) ପଶୁ ଦେହର ରକ୍ତଶୋଷକ କୀଟ ।

ଟିଙ୍କିଶୁଳା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚଡ଼ା, ଯେ ଅଳ୍ପ କଥାରେ ଚଡ଼େ ବା ରାଗେ ।

ଟିଟିଭ, ବି. (ଟିଟ୍ଟିଭର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ଟିଟ୍ଟିଭ, ଟିଟ୍ଟିଭକ, ବି. (ଟିଟ୍ଟି = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ଭାଷ୍-ଅ, କ—ସ୍ୱାର୍ଥେ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ଟିଟିର, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ଟିଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଉପଧାତୁବିଶେଷ; ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ; ରାଗୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଅଳ୍ପ କଥାରେ ଚଡ଼ି ଉଠେ ।

ଟିନ, ଟିଣ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଉପଧାତୁବିଶେଷ; ଟିଣନିର୍ମିତ ପାତ୍ର ।

ଟିପ, ବି. (ଟିପ୍ ଧାତୁଜ) ଅଙ୍ଗୁଳିର ଅଗ୍ର । ଯଥା—
ବରଷକୁ ଟିଏ ଗୋଡ଼ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠି ଟିପେ ରହି,
ତପ କଲୁ ତା କରି ନ ପାରିଲେ କେହି । କୃ.ସ୍ତ.ଦ.ପ.
ଅଙ୍ଗୁଳି ଅଗ୍ର ମର୍ଦ୍ଦିତ । ଯଥା—ଗୃହଟିପ ନାସ । କରନପଣ । ଏଥିରେ ଟିପଚିହ୍ନ ଅର୍ଥାତ୍ finger impression ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବାରୁ) (ପୁଞ୍ଜିପଟା ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ଗଞ୍ଜପା ସାରରେ ଏକଠାରୁ ଦଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଖିବା ଚିହ୍ନ; ସ୍ୱଳ୍ପ ଦୋଷ । ଯଥା—
ଆହ ଆହ ଗୁଣ କେଉଁ ବିଚକ୍ଷଣ
ଟିପ ଦେବ ଦଶୁ ନାହିଁ । ବ. ଚ. ମ.

ଟିପଚିହ୍ନ, ବି. କାଗଜ ଉପରେ ଅଙ୍ଗୁଳି ଅଗ୍ରଭାଗଦ୍ୱାରା କାଳିରେ ଚିହ୍ନ ଦେବା କ୍ରିୟା । (**finger impression**) ।

ଟିପଣା, ଟିପଣୀ, } ବି. (ଟିପ୍ପଣୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସ୍ମରଣାର୍ଥ କୌଣସି ବିଷୟ ଲେଖି ରଖିବା ପତ୍ର; ଜାତକ ବା ଜନ୍ମପତ୍ରିକାର ସଂକ୍ଷେପ ଲିପି; ଟୀକା ।

ଟିପଦେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୋଷ ଦେଖାଇବା । (ଟିପ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଟିପମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦସ୍ତଖେଳରେ ହୁକୁମ ସାର ଭୁଲେ ବିନା ସାର ଘେନିବା ।

ଟିପା, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ମାରକ ପତ୍ର; ଚିଠା । ଯଥା—

ଚୂନ କଳା ଦଣ୍ଡ ଆଣି ଗୋଳାଇ,
ଟିପା ଦେଲା ଭିକା ମୁଖରେ ନେଇ । ହା. ଚ.

ଟିପାଇ, ଟିପେଇ, ତିପାଇ, } ବି. (ତ୍ରିପଦୀ ଶବ୍ଦଜ) ଶଗଡ଼ ଝୁଙ୍ଗାମୁଣ୍ଡି ଟେକି ଧରିବା କାଷ୍ଠ; ତିନପାଦବିଶିଷ୍ଟ କ୍ଷୁଦ୍ର ମେଜ ବା କାଷ୍ଠାଧାରବିଶେଷ ।

ଟିପାକାଠି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏହି କାଣ୍ଡଦଣ୍ଡରେ ନୋଳିଆମାନେ ବସି ଅବହେଳାରେ ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଲନ୍ତି । ଯଥା—

ଟିପାକାଠି ପୃଷ୍ଠେ ତରଙ୍ଗେ ନୋଳିଆ
ଗାଏ ଜୟ ଗଙ୍ଗେଶ୍ୱର । ପାର୍ବତୀ ।

ଟିପାଟିପି, ବି. (ଦେଶଜ) ଠାରାଠାରି; ସଂକ୍ଷେପରେ ଲେଖାଲେଖି ।

ଟିପିଟିପିକିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହାର ଟିପିଟିପି ଚିହ୍ନ ଥାଏ । ଯଥା—

ଟିପିଟିପିକିଆ ହରିଣୀଟିଏ ଲୋ ନିତି ଆସୁଥାନ୍ତି ଧରି ।
ଉ. ସା. ୧୮. ୮.

ଟିପିଦେବା, କ୍ରି. (ଟିପ୍ ଧାତୁଜ) ଇସାରା କରିବା; (ଠୋପ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ଚିପିଦେବା; ସଂକ୍ଷେପରେ ଲେଖିଦେବା; ସଂକ୍ଷେପରେ ଲେଖି ରଖିବା ।

ଟିପିବା, କ୍ରି. (ଟିପ୍ପଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଟିପଦ୍ୱାରା ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା । ଯଥା—

କାଖରେ କଲଧୌତକଡ଼ କରେ ବୀଣା ଟିପି । ନୃ. ସୁ. ପ୍ର. ଚ.

ସ୍ମରଣାର୍ଥ କୌଣସି ବିଷୟ ଲେଖିବା; ସଙ୍କେତରେ କହିବା । ଯଥା—

ବାପାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ହୃଦର ଭୟରେ,
ଆଖି ଟିପି ବାପାଙ୍କୁ ନିବାରଣ କଲେ । କୃ. ଭା. ବି. ପ.

(ଟିପ୍ ଧାତୁଜ) ଆଘାତ କରିବା । ଯଥା—

କରରୁହ ଟିପି ନାନାପ୍ରକାର । ର. ପ.

ଟିପୁଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚିତ୍ରକାରମାନେ ରୂପଚିତ୍ରର ପୂର୍ବେ ରୂପ ଗାରେଇଥିବା ପଟ ପ୍ରଭୃତି ।

ଟିପେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଣିରେ ଭସାଇ ମାଛ ଧରିବା ଯନ୍ତ୍ର । ଯେପରି—ସୋଲ ଟିପେଇ ।

ଟିପ୍ପଣୀ, ବି. (ଟିପ୍ ଧାତୁଜ) ଜନ୍ମପତ୍ରିକାର ସଂକ୍ଷେପ-ଲିପି; ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଟୀକା ।

ଟିଭିକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାର ।

ଟିମ, ବି. (ଡିମ୍ବ ଶବ୍ଦଜ) ଶିଶୁ ।

ଟିମା, ଟିମକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଖର୍ବକାୟ, ବାଙ୍ଗର ।

ଟିରିକ, ବି. (ଦେଶଜ) ମେରୁଦଣ୍ଡର ନିମ୍ନସ୍ଥାନ ।

ଟିଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଘର ପକାଇବା ସମୟରେ ଦୋଷ ନିବାରଣାର୍ଥ ତର୍ଜନୀ ଓ ମଧ୍ୟମାଙ୍ଗୁଳିଦ୍ୱୟକୁ ଛନ୍ଦି ରଖିବା ।

ଟୀକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଟୀକ୍=ଗମନ କରିବା-ଅ-ଆ -ଯାହାଦ୍ୱାରା ମୂଳଗ୍ରନ୍ଥର ଅର୍ଥ ବୁଝିଲେ) ବିବୃତି, ବ୍ୟାଖ୍ୟା ।

ଟୁକି, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ ବ୍ୟବହୃତ) ପଥର ବାଟି ।

ଟୁକିବା, ଟୋକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗୋଟାଇ କରି ଖାଇବା, ଖାଇବା ।

ଟୁକୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଡ଼ଜାତ) ଟୋକୀ ବା ବାଳିକା ।

ଟୁକୁଣା ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଡାଳ, ନୋଠା ।

ଟୁକୁମଟାମ, ବି. (ଦେଶଜ) ଇଟା ପଥର ବାନ୍ଧ ସମାନ ଦେଖିବା ଯନ୍ତ୍ର ।

ଟୂକୁଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କା କନ୍ୟା ଅର୍ଥାତ୍ ଟୋକୀ ।

ଟୂଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ୟଖାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ଟୂଙ୍ଗୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଆଖଡ଼ା ।

ଟୂଙ୍ଗେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର-ମୂଷିକ ।

ଟୂଣଟୂଣ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରକାଶୋନ୍ମୁଖ । ଯଥା—ଗର୍ଭିଣୀଙ୍କୁ ଟୂଣଟୂଣ । ବି. ଘଣ୍ଟିର ଶବ୍ଦ ।

ଟୂଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାରଡ଼, ମାୟା ।

ଟୂଣୁକା, ବି. (ଦେଶଜ) ସାମାନ୍ୟ ଉପାଦାନ-ବିଶିଷ୍ଟ ଔଷଧ ।

ଟୂଣୁକାଟୂଣୁକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏଣୁତେଣୁ ଉପଚାର ।

ଟୂଣୁଟୂଣୁ, ଟୂଣ୍ଣୁଣୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ; ଘଣ୍ଟିର ଶବ୍ଦ ।

ଟୂପା, ବି. (ସମ୍ବଲପୁରରେ) ସାନ ପାଛୁଆ ।

ଟୂରା, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ) ମାତୃପିତୃହୀନ ବାଳକ ।

ଟୂରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଡ଼ଜାତ) ମାତୃପିତୃହୀନ ବାଳିକା ।

ଟେକ, ବି. (ଦେଶଜ) ମହତ୍ତ୍ୱ; ଆଧିକ୍ୟ; ପ୍ରାଧାନ୍ୟ । ଯଥା—

ନିଜ ସ୍ଥଳୀ ବୋଲି ସ୍ୱର୍ଗ ଟେକ ସିନା
ବଢ଼ାନ୍ତି ଅମରଗଣ । ଉର୍ବଶୀ ।

ପ୍ରଶଂସା । ଯଥା—

କନ୍ଧି ନୁହଇ ସୁରଙ୍ଗ ଅଧର ଟେକ । ର. କ.

ଗୁମାନ । ଯଥା—

ଟାଣ ଚଣା ଚର୍ବଣ ନାରଦ କଲି ପଣ,
ଟେକ ଓଜ ଭଜିବ ଅବଶ୍ୟ ଶ୍ରମ କରି । ବି.ଚି.ମ.

ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ । (ଟିକାଏ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) କ୍ରି. ଉଠାଅ ।

ଟେକା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୃତ୍ତିକାଖଣ୍ଡ । ଟେକବା । ଯଥା—

କାହିଁ କୂର୍ମ ରୂପରେ ହୋଇଛ ପୃଥ୍ୱୀ ଟେକା ।
ନୃ.ପୂ.ପ.ଭ.

ବିଂ. ଟେକବା ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—

କରୁ ଯା ଥିଲି ମନରେ ଦକା,
ତାହା ଶୁଣିଲେ ମନ୍ଦରଟେକା । ର. କ.

ଯାହାଙ୍କୁ ଟେକଥାନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ତୋଳିତ । ଯଥା—

ଢ଼ାଳନ୍ତି ଚାମର ଶ୍ୱେତଛତ୍ର ଟେକା ଛନ୍ତି । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

ଟେକାଟେକ, ବି. (ଦେଶଜ) ତୋଷାମଦ, ଗୃଚ୍ଛୁ; ଧରାଧରି ।

ଟେକାପାଣି, ଟେକାଭାତ, } ବି. ଯେଉଁ ଲୋକ ଜାତିରୁ ଅଟେକ ହୁଏ ସେ ଅପର ଲୋକ-ବ୍ୟବହୃତ ପାତ୍ରରେ ଖାଏ ନାହିଁ ବା ପାଣି ପିଏ ନାହିଁ, ତାଙ୍କୁ ଟେକକରି ଭାତ ବାଢ଼ି ଦିଅନ୍ତି ଓ ପାଣି ଗଡ଼ାଇଦେଲେ ସେ ଅଞ୍ଜୁଳି କରି ପିଏ ।

ଟେକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତୋଳନ କରିବା; ପ୍ରଶଂସା କରିବା ।

ଟେକହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ବ ବଢ଼ିବା; ଉପରକୁ ଉଠିବା ।

ଟେଙ୍ଗରି, ତେଙ୍ଗଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ରନ୍ଧନଗୃହରେ ହାଣ୍ଡି ପ୍ରଭୃତି ରଖିବା ସ୍ଥାନ ।

ଟେଙ୍ଗାଇବା, ଟେଙ୍ଗିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ ପ୍ରଭୃତିର ଏକଭାଗ ଉପରକୁ ଟେକିବା ।

ଟେଣ୍ଟୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ମାଛଲ ସେଣା ପକ୍ଷୀ ବାୟସା କ୍ଷୁଦ୍ର ଚଲ,
ଶୁକ ପିକ ଟେଣ୍ଟୁଆ ଯେ କୁମ୍ଭାଟୁଆ କୁଳ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଭ.

ଟେଣ୍ଟୋଇ, ବି. (ଟିଟ୍ଟିଭ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ନଭେ ରବ ରବ ଯାଉଛି ଟେଣ୍ଟୋଇ
ସୁନୀଳ ଚଳକା ମୁଖେ । ପାର୍ବତୀ ।

ଟେବଲ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଲେଖନାଦିର ଆଧାର ।

ଟେର, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରାମାଣ୍ୟ; ଅନୁସନ୍ଧାନ ।

ଟେର, ଟେରକ, } ବିଂ. ସଂ. ଯାହାର ଚକ୍ଷୁ ବକ୍ର ହୋଇଥାଏ, ଟେରା ।

ଟେଗ, ବି. (ଟେରକ ଶବ୍ଦଜ) ବକ୍ରଦୃଷ୍ଟିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି, ଯାହାର ଗୋଟିଏ ଚକ୍ଷୁ ସାନ ଅନ୍ୟଟି ବଡ଼ ହୋଇଥାଏ । (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଯବନିକା । ଯଥା—
ଉପରେ ଚନ୍ଦ୍ରାତପ ଦର୍ପଣର ଟେଗ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଚ.

ଟେଗବାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଯବନିକା ବା ବସ୍ତ୍ରାବରଣ, କନାର ବାଡ଼ ।

ଟେଗୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଟେରକ ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଗୋଟିଏ ଚକ୍ଷୁ ବଡ଼ ଅନ୍ୟଟି ସାନ ହୋଇଥାଏ; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଦୃଷ୍ଟି ବକ୍ର ।

ଟେଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ବଡ଼ ଖଣ୍ଡ; ଟେକା । ଯଥା—
ଟେଳା ମାଇଲେ କି ସ୍ୱାମି ଟଳଇ ମନ୍ଦର । ସା.ଭୂ.ସ.

ଟେଲିଗ୍ରାମ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ତାରସମ୍ବାଦ ।

ଟେହିବା, ଟେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା; ମନ୍ଦକାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା ।

ଟୋକଣୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ପିତଳହାଣ୍ଡୀ ।

ଟୋକା, ବି. (ତୋକ ଶବ୍ଦଜ) ପିଲା ବା ବାଳକ । ଯଥା—
ଟୋକାବେଳହୁଁ କାହ୍ନୁ ଘରବୁଡ଼ା । ଗୋ. ଭି.

ଟୋକାଇ, ଟୋକେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଉଁଶ ବା ବେତନିର୍ମିତ ଆଧାରବିଶେଷ ।

ଟୋକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୋଷ ଦେବା; ଚର୍ବଣ କରିବା; ଖାଇବା; ଖୁଣ୍ଟି କରି ଖାଇବା; ଝୁଣ୍ଟିବା; ବାରିବା ।

ଟୋକୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୋକ ଶବ୍ଦଜ) ବାଳିକା; ଯୁବତୀ । ଯଥା—
ଟୋକୀ କେ ଉଦ୍ଧବ ଗୋପେ ତା ଶୁଣି,
ଟାହି ଟାହି ହେବେ ସୁରମଣୀ । ବି. ଚ. ମ.

ଟୋକେଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବେତାଦିନିର୍ମିତ ଆଧାରବିଶେଷ; ପୋଇଲି ବା ମାଚ ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—
ଟୋକେଇ ପୁଅ ଫୁଲରସ ଟେର ଭ୍ରମର ସ୍ୱାଙ୍କର ମୁହଁଆଡ଼କୁ ଚକୁଚ । ଶ. ନା. ସୁ. ସୁ.

ଟୋପ,ବି.(ଦେଶଜ)ଖାଲ; କାଗଗୁହ । ଯଥା—
ଚିପିଦେଲେ କଂସ ଆଗେ କେ ନୃଶଂସ
ନନ୍ଦ ବନ୍ଦୀ ହେବେ ଟୋପେ । ବି. ଚ. ମ.

ହାତୀ ଧରିବା ସକାଶେ ଯେଉଁ ଗର୍ତ୍ତ ଖୋଳାଯାଏ । ଯଥା—
ଟାଣ କି ଅଛ କହନ୍ତୁ ହରି,
ଟୋପ ଗଧା ମୋ ମନ କରି । ବି. ଚ. ମ.

ଟୋପର, ବି. (ଦେଶଜ) ବନପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—
ବାସର ଯୌବନ ଘୋଷିଲେ ଧପନେ ବନ ଟୋପର । ଉଷା ।
(ପ୍ରାକୃତ ଟୋପ୍ପର ଶବ୍ଦଜ) ପତ୍ର ବା ବାଉଁଶ ନିର୍ମିତ ମୁଣ୍ଡର ଢାଙ୍କୁଣୀବିଶେଷ; ମସ୍ତକାବରଣ ବା ଟୋପି (**Hat**); ମୁକୁଟ । ଯଥା—
ଯେ ନାମ ଭଜେ ଟଙ୍କଧର, ସେ ଅଟେ ଶ୍ୟାମ ଟୋପର ।
ତାହାକୁ ଶିରେ ଥିଲେ ଭର, ଶତ୍ରୁ ଦେଖିଣ ଭସ୍ମ କର । ଦା. ଭ.

ଟୋପା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଳାଦି ତରଳ ପଦାର୍ଥର ବିନ୍ଦୁ; ଜଳକବିନ୍ଦୁ ।

ଟୋପି, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଳକାଦି ବିନ୍ଦୁ; ଶିରସ୍ତ୍ରାଣ ବା ମସ୍ତକାବରଣ; ଜଳାଦି ବିନ୍ଦୁ । ଯଥା—
ଯେହ୍ନେ ଶୂନ୍ୟରୁ ଖସିଣ ପଡ଼େ ଟୋପି ଜଳ । ନ. ପୁ. ପ୍ର. ଚ.
ଡ଼ାଲି ବା ଗୁଛ ଗୁଛ ଗୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ।

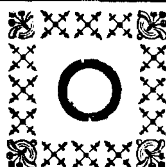
ଟୋଲ, ବି. (ବଙ୍ଗୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ସଂସ୍କୃତ ପାଠଶାଳା । ଯଥା—
ଢେର ଢଳୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ପିଟା ଅଛି ଢୋଲ,
ବାଲେଶ୍ୱରେ ଫିଟାଇଛି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଟୋଲ । ଢ. ଭ୍ର.

ଟୋଳକ, ବି. (ଦେଶଜ) ବୋଇତକଖାରୁ ।

ଟୋଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ପଲ୍ଲୀ ବା ଗ୍ରାମ; ଚେପା; ଧାତୁନିର୍ମିତ ଜଳପାତ୍ରାଦିର କୌଣସି ଅଂଶ ଆଘାତଦ୍ୱାରା ଦବିଗଲେ ତାହାକୁ ଟୋଲି କହନ୍ତି; କେତେକ ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ । ଯେପରି— ଟୋଲି ମିଶ୍ରେ ।

ଟୋଲି, ବି. (ଦେଶଜ—ଗଞ୍ଜାମୀ, ଏ ତେଲୁଗୁ ଶବ୍ଦ, କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ) ଅଧପାହା ।

ଟୌ, ଟଉ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉପଧାତୁବିଶେଷ ।

ଠ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଦ୍ୱାଦଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବି. ଶିବ; ମହାଧ୍ୱନି; ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ; ଶୂନ୍ୟ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୋଚର ।

ଠଉଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଠାରୁ; ପଞ୍ଚମୀବୋଧକ ।

ଠଉର, ଠୌର, ବି. (ସ୍ଥିର ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ଥିରତା; ଅନୁମାନ; ଠିକଣା ।

ଠଉରଠିକଣା, ବି. ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ।

ଠଉରାଇବା, ଠଉରେଇବା, କ୍ରି. (ସ୍ଥିର ଶବ୍ଦଜ) ଖୋଜିବା; ଅନୁମାନ କରିବା; ସ୍ଥିର କରିବା ।

ଠଉରିବା, କ୍ରି. (ସ୍ଥିର ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ଥିର ରହିବା । ଯଥା—

ନ ମିତ ନ ଜାତି ଶୀଳ, ନ କୁଳ ବରତଫଳ,
ଠଉର ନ ପାରେ ମୋ ମତି ରେ । ବି. ଚ. ମ.

ସ୍ଥିରୀକୃତ ହେବା । ଯଥା—ଦୋଷ ଠଉରିବା ।

ଠକ୍‌ଠକ୍, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ; ଡେଇଁବା ।

ଠକ, ଠଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରତାରକ ବା ପ୍ରବଞ୍ଚକ । ଯଥା—

ଠକ ନୋହେ ଗୁରୁ ବଇଷ୍ଣବ ଯେହୁ,
ଠିକେ ଏଥି ମର୍ମ ଜାଣି ପାରିବେଟି ସେହୁ । ବି.ଚ.ମ.

ବିଂ. କପଟୀ; ନିଷ୍ଠୁର; ଖଳ । ଯଥା—

ଠକପଣିଆ ନ ଆଚର, ମୋ ବେଦନାକୁ ବିଚାର,
ଅକପଟ ଜ୍ଞାନ ବିଧି ତୋତେ ଉଚିତ ରେ । କ.ଚ.ଚ.

ଠକଠକ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିପଦ; ଉତ୍ପାତ; ଝଞ୍ଜଟ ।

ଠକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଠକିବା; (ସମ୍ବଲପୁରରେ) ଠିକ୍ ।

ଠକାଠକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡାଭଣ୍ଡି ।

ଠକାଇବା, ଠକେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରତାରିତ କରାଇବା; ଅବଲମ୍ବନ କରିବା; କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇବା ନିମନ୍ତେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ [ଯେନକେନପ୍ରକାରେ ସମ୍ପନ୍ନ କରିବା ।

ଠକାମି, ଠକାମୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରବଞ୍ଚନା; ପ୍ରତାରଣା ।

ଠକାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଠକପଣ । ଯଥା—

ଠିକେ ଜାଣିତ ଠିକେ କ ରତିକାତ ବର୍ତ୍ତିଲ୍‌କୁ ଚେ,
ଠକାର ପର ଠକାର ପରିହରି ନ ପାରୁ ନିଷ୍ଟେ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

କପଟ । ଯଥା—

ଏତେ ବୋଲି ଠକାରେ ନିଦ୍ରା ଗଲେ ହରି,
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମିଳଲେ ଯାଇ ଚନ୍ଦନ ପୁଷ୍ପ ଧରି । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ଚ.

ଠକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରତାରିତ କରିବା ।

ଠକ୍‌କୁର, ବି. ସଂ. ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରତିମା, ଠାକୁର ।

ଠଗି, ଠଗୀ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଛଦ୍ମବେଶଧାରୀ ।

ଠ-ଠା-ଠି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘନାବସ୍ଥା ।

ଠଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗର ଶୋଭା । ଯଥା—

ଠଣ ସେ ପୁଣ ଏ ପରି ରେ । ଲ. ବ.

ଗଠନ । ଯଥା—

ଠଣ ସୁନ୍ଦର ଶିରୋମଣି,
ଠିକେ କମଳା ଯାର ରାଣୀ । କ. କୋ.

ଠଣଠଣ, ଠନଠନ, ଠଣଠାଣ, ଅଂ. (ଠଂଠଂ ଶବ୍ଦଜ) ଟଙ୍କା ବାଜିବାର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଠଣା, ବି. (ସ୍ଥାନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ ଠାଣରୁ ଜାତ) ପ୍ରତିହାରର ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ବଣାରୁ ଦନ୍ତ ବାତ ଠଣାରୁ ପଳାୟିତ
ଇତର କପି ଇତସ୍ତତ । ବୈ. ବି.

ବଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଳଦ୍ୱାରା ମସ୍ତକାଘାତବିଶେଷ । ଯଥା—

ଠଣାଠୁକି ଡାପ ଜ୍ଞାସ, ମୁଣ୍ଡେ ମନମଥ ପାଶ,
ବନ୍ଧନରୁ କରନ୍ତୁ ପିନା ମୋତେ ମୋଚନ ରେ । କ.ଚ.ଚ.

କାନ୍ଥଖୁଣ୍ଟି ବା କାନ୍ଥଖୋଳା ।

ଠଣୁନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ; ରିକ୍ତତାବୋଧକ ।

ଠବର୍ତ୍ତୁଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଠ ପରି ଗୋଲ ବା ଅତି ଗୋଲ । ଯଥା—

ଠିକେ ଠବର୍ତ୍ତୁଳ ଚନ୍ଦ୍ରାନନ ତୋ ଚଉରେ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଠମକ, ବି: (ଦେଶଜ) ଭାବହାବ, ପ୍ରାଗଲ୍ଭ୍ୟ ।

ଠରା, ବି. (ଦେଶଜ) ସଙ୍କେତଦ୍ୱାରା ମନୋଭାବ କହିବା ।

ଠରାଠରି, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସଙ୍କେତ କରାକରି । ଯଥା—

ଆମ୍ଭକୁ ନ କହିଣ, ଠରାଠରି ହୋଇଣ
ଅଗମ୍ୟ ବନରେ ପଶିଲେ । ବ. ରା.

ଠସ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଞ୍ଜ; ପରିହାସ । ଯଥା—

ଶଠ ଦୁଷ୍ଟ ଧୃଷ୍ଟ ଲମ୍ପଟ ନାୟକ, ବିଦେଶକୁ ଯିବା କଥା,
ସତ କି ଅବା ଠସ ।

ଠସକାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଶକ୍ତତା ।

ଠସା, ବି. (ଦେଶଜ) ଟାପରା; ଗୁଞ୍ଜ ।

ଠଁ, ଠା, ଠାଆଁ, ଠାଆ, ବି. (ସ୍ଥାନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଭୋଜନ ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ଭୋଜନ ମଧ୍ୟରେ ବିଜେ କଲେ ଭାବଗ୍ରାହୀ,
ଠାଁସଜ ନିର୍ମାଣ କରିଅଛନ୍ତି କମଳାଈ । ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ଆନ ଠାକୁ ନ ବାହାରିଲା ଯୋଗୀ,
ହୃଦ ଲଖି କଲା କସ ଦେଖି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଜାଗା ବା ପାଏ; ଭୋଜନ ସ୍ଥାନରେ ମୁରୁଜଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ; ଭୋଜନ ।

ଠାଅପିଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୋଜନସ୍ଥାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା । ଯଥା—

ଠାଅପିଡ଼ା କରି କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଘେନିଗଲେ,
ଭଦ୍ରଅଙ୍ଗେ ଘଷୁ ବଢ଼ାବଢ଼ି କଲେ । କୃ.ଭା.ଉ.ପ.

ଭୋଜନ ।

ଠାଁପୁରୁ, ବିଂ. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ସମୁଦାୟ ।

ଠାଁସଜ, ଠାଆଁସଜ, ଠାଆସଜ, ଠାସଜ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭୋଜନପାତ୍ରାଦିସମୂହ । ଯଥା—

ତଦୁତ୍ତରୁ ଶୁଣି ଯାହା ଦେଲେ ପ୍ରଜାପତି,
ଠାଆଁସଜ କରି ସେହୁ ବନ୍ଧୁ ପରଶନ୍ତି । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ଠାଇଁ, ଠେଇଁ, } ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଠାଇଁ ପଦଜାତ) ଧୂଆଧୋଇ ବା ଶୂଦ୍ରାଦି ବିଧବାର ପୁନର୍ବିବାହ । ଅଂ. ନିକଟରେ ବା ପାଖରେ । ଯଥା—

ଥିଲା ତା ମାଇପ ନାମ ଅଲୁଈ,
ସବୁ ଅଲକ୍ଷଣ ଥାନ୍ତି ତା ଠାଇଁ । ହ୍ନା. ତ.

ସ୍ୱାଙ୍କଠେଇଁ ମୋର ଭାଇସ୍ନେହ ରହୁଚି । ଶ.ନାଟକ.

ସ୍ଥାନରେ । ଯଥା—

ବ୍ୟାସ ଋଷି ଜନମ ହେଲେ କେଉଁଠାଇଁ । ନା.ର.ଗୀ.

ଠାଉକଆ, ଠାଉଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚୈର ।

ଠାଏଁ, ଠାଏ, ଅଂ. (ପ୍ରାକୃତ ଠାଇଁ ପଦଜାତ) ସ୍ଥାନରେ । ଯଥା—

ଏ ସୃଷ୍ଟି ରହେ ସର୍ବଠାଏଁ,
ତୁ ଯେସନ୍ତେ ବୁଲୁ ନାନାଦେହେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଏକସ୍ଥାନରେ; ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟୟ । ଯଥା—

ଏଥକୁ ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛଇ ଉପାୟେ,
ଉତ୍ତମ ସାଧୁ ଯେବେ ମିଳଇ ମୂର୍ଖଠାଏ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଠାକରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ବାଣକାଷ୍ଠ ଖଞ୍ଜି ମଝିରେ ଗାତ କରି ତହିଁରେ ଦାରୁ ଖୁନ୍ଦି ଏ ବାଣ ତିଆରି କରନ୍ତି ।

ଠାକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସ୍ଥିର ହେବା । ଯଥା—

ମୂଳଶୂନ୍ୟ ପରେ ବାସ, ଠାକିଛି ପରମହଂସ । ଜ୍ଞା.କୋ.

ଠାକୁର, ଠକୁର, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଠକ୍କୁରୋ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବତା । ଯଥା—

କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ଏମନ୍ତ ଠାକୁର
ଥିବାର ଶୁଣିଛ କାହିଁ । ର. କ.

ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା ମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ପ୍ରଭୁ । ଯେପରି—
ଠାକୁର ରାଜା ।

ଠାକୁରକୋଠି, ଠାକୁରଘର, ଠାକୁରବାଡ଼ୀ, } ବି. (ଠକ୍କୁର ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ; ଠକ୍କୁର ଗୃହ ଶବ୍ଦଜ; ଠକ୍କୁର ବାଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବାଳୟ ।

ଠାକୁରବାପା, ବି. (ଠକ୍‌କୁର-ବପ୍ରା ଶବ୍ଦଜ) ପିତାମହ ।

ଠାକୁରମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଠକ୍‌କୁର-ମାତା ଶବ୍ଦଜ) ପିତାମହୀ ।

ଠାକୁରାଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀ । ଯଥା—

ଠାକୁର ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପଦାମ୍ବୁଜ ଧ୍ୟାନରଙ୍କ । କ.ଚ.ଚ

ରାଣୀ ବା ସ୍ୱାମିନୀ; ଗୃହିଣୀ; ବସନ୍ତ ରୋଗ; ଗୋରୁମାନଙ୍କୁ ହେବା ରୋଗବିଶେଷ ।

ଠାକୁରାଣୀଲାଗିବା, ବି. (ଦେଶଜ) କୌଣସି କୌଣସି ଲୋକଙ୍କଠାରେ ଠାକୁରାଣୀ ଆବିର୍ଭୂତ ହେବା ।

ଠାକେରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଝାଙ୍ଗରା । ଯଥା—

ଠାକେରା ବୁଢ଼ା ନିରେଖ ନିରମାଖି ଜନ,
ଏହାକୁ ଦୋହିତା ଦେଲେ କେମନ୍ତ ରାଜନ । ମଂ. ଘ.

ଠାଟ, ଠାମ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଙ୍ଗୀ । ବିଂ. ମନୋହର ବା ସୁଦୃଶ୍ୟ ।

ଠାଠିକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସୁନ୍ଦର । ଯଥା—

ଠାଠିକ ଦିଶେ ଅମ୍ବୁଜରୁ ଖସେ କି
ଅବମୀକ ବକାଳିକା ରେ । ଲ. ବ.

ଠାଣା, ବି. (ସ୍ଥାନ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଠାଣ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଜଗିବା ସ୍ଥାନ ।

ଠାଣି, ଠାଣୀ, ଠାଣିମାଣି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ । ଯଥା—

ରହିଲା ଅଣଆୟୁଦ୍ଧେ ସେ ସେହି ଠାଣିରେ । ଲ. ବ.
ଠାଣିମାଣିରେ ଉଭା ହୋଇଲା ଯେ ଅର୍ଜୁନ,
ବାବୁ ମୋ ଅସୂୟା ଘେନ ଚାଖ ବୋଲେ ଦ୍ରୋଣ ।
ସା. ଭ. ଆ.

ଆକୃତି । ଯଥା—

ଭଲ ସେ ରୂପ ଠାଣି କାହିଁ ନାହିଁ ରେ । ସଙ୍ଗୀତ ।

ଠାପୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଳସୁଆ, ମଠୁଆ । ଯଥା—

କେହି ବା ଠାପୁଆପଣେ ଧର୍ମଧ୍ୱଜ ପର,
ପରଠାରୁ ସଦା ଅର୍ଥଶୋଷଣପ୍ରୟାସୀ । ମ. ଧା.

ସାମାନ୍ୟ, ଯେଉଁ ଲୋକ କୌଣସି ଛଳରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ନାହିଁ ।

ଠାପୋଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଅଳସୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଠାବ, ବି. (ସ୍ଥାନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ ଠାଁ ଶବ୍ଦଜାତ) ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

କୁଞ୍ଜକାନନରେ ଯେତେ ବିନୋଦ ଠାବ । ର. କ.

ଠିକଣା । ଯଥା—

ହୃଦପଦ୍ମେ ବିଗ୍ରହଣ ମୂର୍ତ୍ତି କଲି ଠାବ,
ଏହା ମୋତେ ପ୍ରସନ୍ନେ କହିବା ପଦ୍ମନାଭ । ନା.ର.ଗୀ.

ଠାବକରିବା, କ୍ରି. ଅନୁସନ୍ଧାନଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର କରିବା ।

ଠାର, ବି. (ଦେଶଜ) ସଙ୍କେତ; ଅପର ଲୋକ ଯେପରି ବୁଝି ନ ପାରିବ ସେହିପରି ଭାଷାରେ କଥା କହିବା । ଯଥା— ଶଶିଠାର, ଫୁଲଠାର ।

ଠାରଠୁର, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ନେତ୍ର-ସଙ୍କେତ । ଯଥା—

ଠାରଠୁର କଥା ହୋଇ ସରସରେ,
ଆଚମନ କରି ସେଠାରୁ ଉଠିଲେ । କୃ.ଖି.ଆ.ପ.

ଠାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସଙ୍କେତ କରିବା । ଯଥା—

ଠାରିଦେଲେ ନେତ୍ରାଞ୍ଚଳେ । କ. ଚ. ଚ.

କାଗଜ ବା ତାଳପତ୍ରରେ ଟିପି ରଖିବା; ସୂଚନା କରିବା । ଯଥା—

କହିବା ଆଗେ ବୋଲିଣ ଯେତେ ଅଛୁ ଠାରି,
ଏହିଠାରୁ ଶୁଣ ତୁମ୍ଭେ ଏ କଥା ପଚାରି । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ଠିଁ, ଠି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଠାରେ । ଯଥା—

ଦ୍ରୁପଦ ବୋଇଲେ ପଣ୍ଡା କହିଲ ତ ଅମାତ,
ଏକ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ କେଉଁଠି ଅଛୁ ପାଞ୍ଚ ପତି । ସା. ଭ. ଆ.

ଠିଅ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଭିମାନ ବା ଆଧିକ୍ୟ । ଯଥା—

ଆଜ ଏଣିକ ରାଜା ଅଛନ୍ତି କେତେ କହ,
ତାଙ୍କୁ ବର ଆଣିଲେ ରହିବ ମୋର ଠିଅ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଡ଼ିରା, ଅବଲମ୍ବନ ।

ଠିଆ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଟିଆ ଶବ୍ଦଜ) ଉଭା ହେବା । ବିଂ. ଉଭା ହୋଇଥିବା; ସଳଖ ।

ଠିଅଠାଣି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସୁଗଠିତ; ମନୋହର । ଯଥା—

ଗୋବିନ୍ଦ ବୋଇଲେ ସ୍ୱାମି ଦେଖ ହଳପତ୍ର,
ଶୁରବର ଅର୍ଜୁନର ଠିଅଠାଣି ମୂର୍ତ୍ତି । ସା.ଖ୍ର.ଆ.

ବି. ଠିଆହେବାର; ମନୋହର ଛଟା ।

ଠିଆଚଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲମ୍ବକରି ଲଟେଇବା ଖଣ୍ଡକ । ଯଥା--

ଗୋମସ୍ତେ ଦେଲେ ଠିଅଚଡା,
ଯେ ପ୍ରଭୁ ଗୋବ୍ରାହ୍ମଣହିତା । ଖ୍ର. ଦା. ସ୍କ.

ଠିକ, ବି (ଦେଶଜ) ନିଷ୍ଟୟ । ଯଥା—

ଠିକେ ମୁଁ କହୁଛୁ ତୋତେ, ଠାବ ଦେଇଥିବୁ ଶତ୍ରୁ ।

ସମଷ୍ଟି । ବିଂ. ଉତ୍ତମ ବା ଭଲ । ଯଥା—

ଠିକ ଯେତେ ନେତେ ପାତକାଁଟି ନାଗ
ନାଗନାରଜ ଯେମନ୍ତ । ବ. ଚ. ମ.

ନିଶ୍ଚିତ । ଯଥା—ତାହା ଠିକ କର ।

ଠିକଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ନିଦର୍ଶନ; ଠାବ; ନିଷ୍ଚୟ ।

ଠିକଣବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନେନ ନିର୍ନିମେଷ ହେବା; ଝଲକ ପଡିବା । ଯଥା—

ଠିକର ପଡୁଛୁ ଠାବେ ଠାବେ ନେନ
ହେଣ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରମା ହାଟ । ପାବଳୀ ।

ଠିକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ତରକ୍ତ; ଠୁଳ ବା ମୋଟ; ଚୁକ୍ତି ବା ନିଷ୍ପତ୍ତି । ବିଂ. ଅସ୍ଥାୟୀ (temporary) ।

ଠିକ୍କା, ବି. (ଦେଶଜ) ତାସଖେଳରେ ୧ ସଂଖ୍ୟକ ପତ୍ର ।

ଠିକାଠିକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବା ବିରଳ ।

ଠିକବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ତରକ୍ତ ହେବା, ସମ୍ବନ୍ଧକ ହେବା; ନିଶ୍ଚିତ ହେବା । ଯଥା—

ଠିକେ କରତ ଠିକେ କ ରଚନାତ ବର୍ତ୍ତୁଳ କୁଚେ,
ଠକାର ପର ଠକାର ପରହର ନ ପାରୁ ନିଷ୍ଠେ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ବାଧା ପାଇବା । ଯଥା—

ଥରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ପଶି ନ ଠିକବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।
ଉ. ସା. ୧୧. ୪.

ଠିକର, ବି. (ଦେଶଜ) ତାସଖେଳର ଏକପ୍ରକାର ରଙ୍ଗ ।

ଠୁକ୍‌ଠୁକ୍, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ବି. ଧୀର (ଗୃଳ) । ଯଥା—

ଠୁକ୍ ଠୁକ୍ ଗୃଳକ, ସର ଲୁହେ ଯୋଡ଼ା ପାଲଙ୍କି ।

ଠୁକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧୀରଭାବରେ ଆଘାତ କରିବା ।

ଠୁକିବା, ଠୁଙ୍କିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗୁଳି ବା କରତଳଦ୍ୱାରା ଆଘାତ କରିବା । ଯଥା—

କଟ୍‌ସନ୍ଧ ପ୍ରଣ୍ଣ ପର୍ଭିଣୀ କାମନାଗରା ଠୁଙ୍କଇ ହେତହୃ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ପ୍ରହାର କରିବା ।

ଠୁକେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରହାର କରିବା; ଧୀରଭାବରେ ଆଘାତ କରିବା ।

ଠୁଙ୍ଗା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶାଖାପତ୍ରାଦିବିହୀନ (ବୃକ୍ଷ), ମୁଣ୍ଡା; ଏକୁଟିଆ ।

ଠୁଣା, ଠୁଣୁକା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବାଙ୍ଗର, ଟ୍ଟଣ୍ଠ ବା ହୀନ ।

ଠୁଣୁଠୁଣୁକା, ଠୁଣୁଠୁଣୁକିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସାମାନ୍ୟ, ସାଧାରଣ । ବି. ସାଧାରଣ ଉପାୟ ।

ଠୁରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଖର୍ବ । ଯଥା—

କ ବେଙ୍ଗ—ଠୁରା ବେଙ୍ଗ । ଉ. ସା.

ଠୁଳ, ବିଂ. (ସ୍ଥୁଳ ଶବ୍ଦଜ) ଏକତ୍ରିତ; ଠିକ । ଯଥା—

ଠୁଳେ ଗଙ୍ଗାରୁ ଜଳ ଅଣି,
ଘନ କ ପତନ କରଇ ଧରାରେ । ଲ. ବ.

ମୋଟ ବା ସମଷ୍ଟି । ଯଥା—

ଭୂମ୍ଭେ କହିଲ ଠୁଳ କରି,
ଯେ ସ୍ଥାନମାନ ଯେ ବଗୃର । ବ. ପୁ.

ଠୁଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ମସ୍ତକାବରଣ ହାଡ଼ ଅର୍ଥାତ୍ ଖପୁରି ।

ଠେଁ, ଠେ, } ଅଂ. (ସ୍ଥାନେ ଏହି ପଦଜାତ, ପ୍ରାକୃତ ଠେଁ ପଦରୁ ସଜାତ) ସ୍ଥାନରେ ।

ଠେକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅବଲମ୍ବନ, ଡିରା । ବିଂ. ଉଚ୍ଚ । ଯଥା—

ମଥା ଉପରେ କେଶ ବାନ୍ଧିଣ ଠେକ ଜୁଡ଼ା,
କଟିରେ ଢିନବାସ କରିଛନ୍ତି ଦୋସଡ଼ା । ନୃ.ପୁ.ପ.ଚ.

ଠେକରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଠେକ; ଗୃପସରି । ଯଥା—
ହୀରା ଠେକରା ଘରା ରଜ,
ଝଲକା ସୁମଣ୍ଡଣି ହେଜ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଠେକରା, ବି. (ଦେଶଜ) ପାକ ନିମନ୍ତେ ହାଣ୍ଡି ।

ଠେକା, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଗପ୍ରାପ୍ତ ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧିବା ଲୁଗା ।

ଠେକି, ଠେକା, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ମୃତ୍ତିକା-ଘଟବିଶେଷ ।

ଠେକୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଶକ, ଖୁଦୁର ।

ଠେଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଚ ଭୂମି; ମନୁଷ୍ୟର କଟିତଳର ହାଡ଼ ।

ଠେଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ବାଡ଼ି । ଯଥା—
କରେ ଘେନିଛୁ ଠେଙ୍ଗାଗୋଟି,
ମୋତେ ଏ ପକାଇବ ପିଟି । ଦା. ର.
ଜ୍ୱରବିଶେଷ । ଯେପରି—ଠେଙ୍ଗା ଜର ।

ଠେଙ୍ଗାଇବା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଠେଙ୍ଗାରେ
ଠେଙ୍ଗେଇବା, } ପିଟିବା ।

ଠେଙ୍ଗା, ଠେଙ୍ଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଡ଼ିଆବାଡ଼ି; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଠେଙ୍ଗାରେ ମାଡ଼ ମାରିବା ।

ଠେଙ୍ଗିଣି, ଠେଙ୍ଗୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ସାନ ଠେଙ୍ଗା; ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ପିଠିର ହାଡ଼ ।

ଠେଙ୍ଗୁ, ବି. (ଦେଶଜ) କଟିତଳ ହାଡ଼ । ଯଥା—
ଘରେ ବାହାରେ ଯେ ପାଏ
ସେ ଠେଙ୍ଗୁରେ ଗୋଟେ ହାଣିଦିଏ । ଛ ସା.

ଠେଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭିଡ଼ । ଯଥା—
ସବୁଦିନେ ଅତିଥିଙ୍କ ଲାଗିଥାଏ ଠେଲ,
ଜଣାଯାଏ ଏହା ହେବ ପବ୍ଲିକ ହୋଟେଲ । ଉ. ଭ୍ର.

ଠେଲ୍, ବି. (ଦେଶଜ) ପେଲିବା ।

ଠେଲ୍‌ଠେଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ପେଲ୍‌ପେଲି ।

ଠେଲିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ଠେଲ ଧାତୁଜ) ପେଲିବା । ଯଥା—
ଗହଳେ ଗଲେ ପେଲ୍‌ପେଲି,
ସ୍ୱାମିଙ୍କି ପକାଇବେ ଠେଲି । ଖ. ଦ. ସ୍କ.

ଠେଁସ, ଠେସ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅବଲମ୍ବନ; ପେଲ୍; ଧକ୍କା ।

ଠେସଦେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅବଲମ୍ବନ ବା ଆଶ୍ରୟ କରିବା, ଦେବା ।

ଠେଁସା, ଠେସା, ବି. (ଦେଶଜ) ପେଲ୍; ଅତିକ୍ରମ । ବିଂ. ଅଳସୁଆ ।

ଠେସିବା, ଠେଁସିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ)
ଠେସେଇବା, } ପେଲିବା । ଯଥା—
କୁଚମନ୍ଦର ଠେଁସି ହୃଦର ଦିଅ ମୋ ଦର ନାହିଁ । ଲ୍ଲ. ବ.
ଆଘାତ କରିବା । ଯଥା—
ଉରେ ଉରଜ ଦେଇଥାଇ ଠେସି । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.
କହିଲେ ନ ମାନିବା । ଯଥା—
ବଡ ଲୋକ ବାକ୍ୟ କହିଲେ ଯେ ଜନ ଠେଁସେ,
ଛନ ବରଷ ମଧ୍ୟେ ପଡଇ ଦଣ୍ଡ ଦୋଷେ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ଠୋ, ଠୋଓ, ଠୋଠୋ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—
ଠୋକର ଛୁଣ୍ଡାଇ ଦେ ନା । କ. ଚ. ଚ.
ଯିବାଘାତେ କାଣ୍ଡିମାନେ ଠୋଓ ରଡ଼ି,
ନାଦା କଲେ ପ୍ରଳୟକାଳ ଘଡଘଡ଼ି । କୃ. ଖ. ଖି. ପ.
କାଠ ହାଣୁ ଠୋ ଠୋ, ବାଘ ମାମୁ ରୁ ଅଲେଇସି ଯା ।
ଉତ୍କଳକାହାଣୀ ।

ଠୋକ, ବି. (ଦେଶଜ) ସମଷ୍ଟି ।

ଠୋକର, ଠୋକରା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଧା; ଆଘାତ; ଗୃପୋଡ଼ା ।

ଠୋଠୋ, ଠୋଠା, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—
ସେ ଅସ୍ତ୍ରେ ଠୋଠୋ ହୋଇ ଗୁଣରୁ ବାହାରିଲେ,
ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରକୁ ସେ କିଛି ନ ହାରିଲେ । କୃ. ଖ. ବ.

ଠୋଙ୍ଗଠକ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ; ଠୋକନ ।

ଠୋଲକା, } ବି. (ଦେଶଜ) ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ ।
ଠୋଲ୍ଲୋକା, } ବିଂ. ଫୁଲ୍ ।

ଠୋଲ୍, ଠୋଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ପଦାଧାର, ଦନା । ଯଥା—
ଏକ ନଗରରେ ଯାଇ ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲ,
ପଲାଶ ପତ୍ରର ଠୋଲ୍ଲ ଗଡ଼ିଏ ସିଝିଲ । ବେ. ପ.

ଠୋସ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଟାଣ ବା ଦମ୍ଭ ।

ଡ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ତ୍ରୟୋଦଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବି. ଶିବ; ଶବ୍ଦ; ଗୃଷପକ୍ଷୀ: ତ୍ରାସ; ବାଡ଼ବାଗ୍ନି: ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ସ୍ତ୍ରୀ. ଡ଼ାକିନୀ ।

ଡ଼ଂସିବା, କ୍ରି. (ଦଂଶନ ଶବ୍ଦଜ) କାମୋଡ଼ିବା ।

ଡ଼ାଇଁ, ଡୁଇଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖେଳରେ ହାରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଡଉଁରିଆ, ଡେଉଁରିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତାଭରଣ ଓ କଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ । ଯଥା—

କରତଟେ ଡଉଁରିଆ ମାଳ ବାନ୍ଧି । ର. କ.

ଡଉଲ, ଡୌଲ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସୁନ୍ଦର । ବି. ଆଚରଣ; ଛାନ୍ଦ; ଗଠଣ ।

ଡ଼କରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆହ୍ୱାନ ।

ଡ଼କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚହଳ । (କଅାଁଳା ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ଆହ୍ୱାନ; ଚିତ୍କାର ଶବ୍ଦ; ଜନ୍ଦନ । ଯଥା—

ଡ଼କା ଦେବା ଧନେ ଅଣସ୍ଥେ ଭତ୍ତ୍ରନେ
ଦେଖିଲୁ ଶକଟ ଦଶା । କ. ଚ. ଚ.

ଡ଼କାଇତ, ଡ଼କାଏତ, ଡ଼କେଇତ, } ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ଖଣ୍ଟ ବା ଚୋର । ଯଥା—

କେଉଁ ଅରଣ୍ୟରେ କେଉଁ ଗୋପୀଠାରେ
ନୋହିଛୁ ଡକାଏତପଣ । ର. କ.

ଡ଼କାଇତି, ଡ଼କାଇତି, ଡ଼କାଇତପଣ, } ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ଚୌର୍ଯ୍ୟ ବା ଚୋରି ।

ଡ଼କାଇବା, ଡ଼କେଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆହ୍ୱାନ କରିବା; ଡ଼ାକିବା ନିମନ୍ତେ ଲୋକ ପଠାଇବା ।

ଡ଼କାଡ଼କି, ବି. (ଦେଶଜ) ପରସ୍ପର ଆହ୍ୱାନ । ଯଥା—

ଆସ ଆସ ଡ଼କାଡକରେ
ସେ ଡ଼କା ପକାଉଅଛନ୍ତି ପିକେ । କୋ. ବ୍ର. ସୃ.

ଡ଼ାକବୋବାଳି, ବି. (ଦେଶଜ) କାନ୍ଦବୋବାଳି ।

ଡ଼କାହକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଆହ୍ୱାନ । ଯଥା—

ବଉଳ ! ଅଶୋକା ! ହୋଇ ଡକାହକା
ଚଳିଲେ ଅନେକ ନାରୀ । କ. ମା.

ଡ଼ଗଡ଼ଗ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର ।

ଡ଼ଗଡ଼ଗା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ଥିର; ଯେ ପେଟରେ କୌଣସି କଥା ରଖି ନ ପାରି ଶୀଘ୍ର ବାହାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଦିଏ ।

ଡ଼ଗର, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୂତ । ଯଥା—

ଆଜ୍ଞା ପ୍ରମାଣେ ଡ଼ଗର ଅଇଲା,
କଂସ ଆଜ୍ଞା ବୋଲି ଗୋପେ କହିଲା । ଗୋ. ଭ.

ଡ଼ଗରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଘୋଷଣା ପ୍ରଚରିତ ହୁଏ । ଯଥା—

କୁମ୍ଭାଟୁଆ ଖଗ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଡ଼ଗରା,
ରଙ୍ଗେ ବଜାଇଲା କାନନ ନାଗରା । ନ. କେ.

ଗ୍ରା: ଖଣ୍ଡାଏତମାନଙ୍କର ଶାଖାବିଶେଷ ।

ଡ଼ଗରାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଘୋଷଣା ପ୍ରଚରିତ କରିବା ।

ଡ଼ଗରାଇଜାଗିର, ଡ଼ଗରେଇଜାଗିର, } ବି. (ଦେଶଜ) ଡ଼ଗର କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ରାଜସରକାରରୁ ମିଳିଥିବା ଜମି ।

ଡ଼ଙ୍କ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲତାର ଅଗ୍ର; କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ଅଗ୍ର ବା ମୁଣ୍ଡ । ଯଥା—ଡ଼ଙ୍କ ମୋଡ଼ିଦେବା ।

ଡ଼ଙ୍କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଣକ; ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଢେଣ୍ଡୁରା ।

ଡଙ୍କାରି, ବି. (ଦେଶଜ) କଣ୍ଟକବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଡ଼ଙ୍କି, ବି. (ଦେଶଜ) ତମ୍ବା ପିତଳନିର୍ମିତ ସାନ ହତା ।

ଡ଼ଙ୍କୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଡ଼ାକିନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଡ଼ାଆଁଣୀ ।

ଡ଼ଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ନୌକା । ଯଥା—

ଭଙ୍ଗା ଭୁଠ ଡଙ୍ଗାରେ ବସାଇ ତାକୁ ଆଇ,
କଳୁଷିନ ଅନ୍ତରେ ଶିଖିଲି ନାବ ବାହି । ନା. ରୁ. ଗୀ.

ଡ଼ଙ୍ଗୀ, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ନୌକା । ଯଥା—
କ ସେ ମନମଥ ମହାନଦୀ ଡ଼ଙ୍ଗୀ । ର. କ.

ଡ଼ଜନ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ୧୨ ଗୋଟି ।

ଡ଼ବଡ଼ବ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ । ଯଥା—
ଡବଡବ ବାର ନଃସରବ ଘୃର ପ୍ରହରେ ନୟନଯୁଗୁଁ ।
କ. ଚ. ଚ.

ଡ଼ବଡ଼ବା, ବି. (ଦେଶଜ) ଡ଼ମ୍ଫା ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ପେଟରେ କଥା ରହେ ନାହିଁ ।

ଡ଼ବା, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃହତ୍ ହୁକାବିଶେଷ; ବାଉଁଶ ଖୋଳବିଶେଷ; ରେଲର ମାଲ-ଗାଡ଼ିର ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ।

ଡ଼ଭର, ଡ଼ମ୍ଭର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆଡ଼ମ୍ବର-ଯୁକ୍ତ ।

ଡ଼ମ, ଡ଼ମ୍ବ, ବି. (ଦେଶଜ) ନୀଚଜାତିବିଶେଷ ।

ଡ଼ମଣି, ଡ଼ମୁଣି, ବି. (ଦେଶଜ) କବାଟରେ ଲଗାଇବା କଲ୍‌କାବିଶେଷ; ଡ଼ମର ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଡ଼ମର, ବି. (ଡ଼ମ୍-ଅର) ଦଙ୍ଗା, ମରାମରି; ଆକ୍ରମଣ; ବିପ୍ଲବ; ଭୟେ ପଳାୟନ ।

ଡ଼ମରୁ, ବି. (ଡ଼ମ = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ଋ = ଗମନ କରିବା-ଉ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ଡ଼ମାଡ଼ୋଲ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅମିତବ୍ୟୟୀ ।
ବି. ଅଯଥା ଆଡ଼ମ୍ବର ।

ଡ଼ମୁଣୀ, ଡ଼ମୁଣୀ, ଡ଼ମୁଣିଆଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଡ଼ମର ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଡ଼ମ୍ଫ, ବି. (ଦମ୍ଭ ଶବ୍ଦଜ) କପଟ ।

ଡ଼ମ୍ଫା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆଗଚଲା ବା ଆଗବୋଲା; ଉଦ୍ଧତ; ଫମ୍ପା; ବାକ୍‌ସର୍ବସ୍ୱ ।

ଡ଼ମ୍ବର, ବିଂ. (ଡ଼ମ୍ବ-ଅର) ଉଦ୍ଧତ, ବିଖ୍ୟାତ । ବି. ଉତ୍କର୍ଷ ।

ଡ଼ମ୍ବରୁ, ବି. (ଡ଼ମରୁ ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ଡ଼ର, ବି. (ଦର ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଡ଼ରେରୁ ଜାତ) ଭୟ ।

ଡ଼ରକୁଳା, ବିଂ. (ଦରାକୁଳ ଶବ୍ଦଜ) ଭୀତ ବା ଭୟାକୁଳ ।

ଡ଼ରା, ଡ଼ରାହରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୟ ଦେଖାଇବା ।

ଡରାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭୟ ଦେଖାଇବା ।

ଡରାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଡରାଇବା ।

ଡରିବା, ଡରିହରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭୀତ ହେବା ।

ଡରୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୟାକୁଳ । ଯଥା—
ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଡରୁଆ କର୍ଣ୍ଣକୁ ସଙ୍ଗେ ଘେନ,
ପ୍ରତି ଯୁଦ୍ଧେ କରୁଛୁ ଆମ୍ଭର ଓଜହାନ । କୃ.ଖ୍ରୀ.ବ.ପ.

ଡହକ, ବି. (ଦାହ ଶବ୍ଦଜ) ତାତି । ବିଂ. ତପ୍ତ ।

ଡହଡ଼, ଡହଡହ, ଦହଡ଼, ଦହଦହ, } ବିଂ. (ଦହ ଧାତୁଜ) ଉତ୍ତପ୍ତ । ଯଥା—
ଡହଡହ ହେବ ମୃଦୁ ଅବୟବ
ଶ୍ୟାମ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ଟି ଭେମ୍ଭ । କ. ଚ. ଚ.

ଡହଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ । (ଧୂଳିଗୁଞ୍ଜାଇ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଡହରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଡମ୍ଫା ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ପେଟରେ କଥା ରହେ ନାହିଁ । ବି. ନାରଦ ।

ଡହଳବିକଳ, ବିଂ. (ଦାହାକୁଳ ଶବ୍ଦଜ) ପୀଡ଼ାରେ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ; ଶୋକାକୁଳ ।

ଡାଆଁଣା, ଡାହାଣା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଖାଦ୍ୟଲୋଭୀ ।

ଡାଆଣିଆ ଖରା, ବି. (ଦେଶଜ) ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ସମୟର ଖରା । ଯଥା—
ଡାଆଣିଆ ଖରା ପଡ଼ୁଛୁ ବେଳ ଯାଉଛୁ ବୁଡ଼ି,
ଅସ୍ତାଚଳ ଶିଖେ ତପନ ଯାଉଅଛନ୍ତି ବୁଡ଼ି । ଉ.ଶା.

ଡାଆଁଣୀ, ଡାହାଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଡାକିନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଯୋଗିନୀବିଶେଷ; ଅପଦେବତାର ଗୁଣ-ଯୁକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ; ଖାଦ୍ୟଲୋଭସକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଡାଆଁସ, ଡାଉଁଶ, ବି. (ଦଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ମକ୍ଷିକା-ବିଶେଷ ।

ଡାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରାଘାତ ।

ଡାଉଁରାଇବା, କ୍ରି (ଦେଶଜ) ସୁବିଧା ଅପେକ୍ଷା କରିବା ।

ଡାକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦ; ପିଶାଚବିଶେଷ; ପ୍ରେରିତ ସମ୍ବାଦକୁ ଶୀଘ୍ର ଠିକଣାରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବାର ପ୍ରଣାଳୀ (post); ଆହ୍ୱାନ । ଯଥା—
କରି ଉଚ୍ଚସ୍ୱର କଲ ରେରେକାର
ଗଣ୍ଡାକୁ ଅନେକ ଡାକ ଦେଲ ।
ବିଂ. ବିଖ୍ୟାତ ।

ଡ଼ାକଘର, ଡ଼ାକଚୌକା, ଡ଼ାକଚୌକି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଚିଠିପତ୍ର ଆଦାନ-ପ୍ରଦାନାର୍ଥ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସରକାରୀ ଗୃହ ।

ଡ଼ାକପାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରିୟଜନ ବିଦେଶରୁ ଆସିବାପାଇଁ କରିବା ଉପାୟ । ଯଥା—

କେ କହେ ଲୋ ମିତ ମୋର ପ୍ରାଣନାଥ
ପାଙ୍କଣେ ନଇଲେ ଘରେ,
ଉପାୟ ମିତଣୀ କହେ 'ଡ଼ାକପାଣି'
କର ଗୁଣୀ ଆଣି ଖରେ । କ. ମ.

ଡ଼ାକଡ଼ଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ନୌକାରେ ଡ଼ାକ ବୁହାଯାଏ (**Mail Boat**) ।

ଡ଼ାକରେଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ରେଲରେ ଡ଼ାକ ବୁହାଯାଏ (**Mail train**) ।

ଡ଼ାକନାମ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଖ୍ୟାତ ନାମ ।

ଡ଼ାକପୁଲନ୍ଦା, ଡ଼ାକଲଫାଫା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚିଠାବଡ଼ା; ଡ଼ାକରେ ପତ୍ର ପଠାଇବାର କାଗଜର ଆବରଣ ।

ଡ଼ାକରା, ବି. (ଦେଶଜ) ନିମନ୍ତ୍ରଣ; ଆହ୍ୱାନ ।

ଡ଼ାକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଡ଼ମ୍ବରୁ । ଯଥା—

ଡ଼ାକମଧ୍ୟମାଙ୍କୁ ଡ଼ାକ ଆଣିବାକୁ ଏଠାକୁ କାହା ସାହସ ।
କ. ଚ. ଚ.

ଡାକବା, ଡାକହାକବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆହ୍ୱାନ କରିବା; ଶବ୍ଦ କରିବା ।

ଡ଼ାକୁ, ବିଂ.(ଦେଶଜ)ବିଖ୍ୟାତ । ବି. ଡ଼କାଇତ ।

ଡାକୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆହ୍ୱାନକାରୀ; ଭଣ୍ଡାରି; ଦଣ୍ଡାସି । ଯଥା—

କାଲି ଯିବା ବୋଲି ଚମକ ବଜାଇ,
ଡ଼ାକୁଆଙ୍କୁ ବୋଲ ଦେଇଯାଉ କହି । କୃ.ଖ.ଉ.ପ.

ଡ଼ାକେଣୀ, ଡାକିଁଣୀ, ଡ଼ାକେଁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଡ଼ାକିନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଯୋଗିନୀ-ବିଶେଷ ।

ଡ଼ାକେଶ୍ୱରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଅଷ୍ଟାଦଶ ଦେବୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ! (ବାକେଶ୍ୱରୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଡାକୁଣୀ, ଡାକଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଡ଼ାକିନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଡାଆଣୀ, ଯୋଗିନୀ, ଦେବୀବିଶେଷ ।

ଡାକ୍ତର, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦଜ) ବୈଦ୍ୟ, ଚିକିତ୍ସକ ।

ଡାଗର; ବି. (ଦେଶଜ) କେଶକାଟବିଶେଷ; ଡ଼ଙ୍ଗା ।

ଡାଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) କାଠି; ବାଡ଼ି; ସାନ ଯଷ୍ଟି । ଯଥା—

ଡ଼ାଙ୍ଗ ଯେନ ଫୋଡ଼ିଲେ ଦଧିଖଣ୍ଡ,
କଲା ସଳଖେ ପାତଦେଇ ତୁଣ୍ଡ । ଗୋ. ଭ.

ଯଷ୍ଟି, ବାଡି । ଯଥା—

ଅକାଶେ ବୁଲାଇଲା ସେ ଧରି ଲୁହା ଡାଙ୍ଗେ,
ପଙ୍କଭେ ଚୂର ହୋଇଲେ ପଡ଼ି ତାର ଅଙ୍ଗେ ।
ସା. ଭା. ବି.

ଡ଼ାଙ୍ଗି, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର କାଠି ।

ଡାଙ୍ଗିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଯଷ୍ଟି; ପାଳିତ ଗୋରୁ ଚଢ଼ାଇବା ନିବାସଭୂତ ଯଷ୍ଟି; ଗୃହର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

ଖାରି ଲାଗି ଡ଼ାଙ୍ଗିଆରେ ଖଞ୍ଜି ଅଛୁ ମଞ୍ଚା,
ମୁକୁତାରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଛୁ ଘର ସଞ୍ଚା । ନୃ.ପୁ.ପ.ଭ.

ଡାଙ୍ଗରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚାଠ ।

ଡ଼ାଫଣ, ଡ଼ାମ୍ଫ, ଡାମ୍ଫଣ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ ଚୁଞ୍ଚି; ଫୋଡଣୀ ।

ଡାବ, ବି. (ଦେଶଜ) ପଇଡ ବା ନାଲ ନଡ଼ିଆ; ଏକପ୍ରକାର ଯବାଗୁ; ଔଷଧିଲତିକା; ଆଡମ୍ବର । ଯଥା—

ସଦାଶିବ କାବ୍ୟକଣ୍ଠେ ରଖିବେ ମନରେ,
ଆପଣ ନାହାନ୍ତି ଏହି ପଣ୍ଡିତଡ଼ାବରେ । ଉ. ଭ୍ର. ବଂ. ସୁନ୍ଦର ।

ଡାବଖଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଇଆଡ଼େ ଧାର-ଥିବା ଖଣ୍ଡା । ଯଥା—

ବେନି କହେ ବେନି ତୂଣୀ ଛନ୍ଦିଲେ,
ଭଙ୍ଗ ଡାବଖଣ୍ଡା ବାମେ ସେ ବାନ୍ଧିଲେ । କୃ.ଖ.ବ.ପ.

ଡାବରାକାଉ, ଡାବରା, ଡାମରାକାଉ, ଡାମରା, ଡ଼ାବରାକୁଆ, ଡ଼ାମରାକୁଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ ବଡ଼ କୁଆ, ଦ୍ରୋଣକାକ ।

ଡ଼ାମର, ବି. (ଡ଼ମ-ଅର) ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ବିଂ. ଉଦ୍ଧତ ।

ଡାଳ, ବି. (ଦାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଶାଖା ।
ଡାଳଚାନ, ବି. (ଦେଶଜ ବା ଦାଳଚୂର୍ଣ୍ଣକ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଡଭୁକ ।
ଡାଳଭଙ୍ଗାକୋଶ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖଣ୍ଡେ ଡାଳ ଭାଙ୍ଗି ସେ ଡାଳ ଝାଉଁଳି ପଡିବା ସମୟରେ ଯେତେ ପଥ ଅତିକ୍ରମ କରାଯାଏ । (ଗୃଳଦ୍ୱାର) ସେହି ପଥର ଦୂରତାକୁ "ଡାଳଭଙ୍ଗା କୋଶ" ବୋଲାଯାଏ ।
ଡାଳମାକୁଡ, ଡାଳମାକଡ଼, ଡାଳମାଙ୍କୁଡ, ଡାଳମାଙ୍କିଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—ପିଲାମାନେ ମାଙ୍କଡ଼ ପରି ଏକ ଡାଳରୁ ଅନ୍ୟ ଡାଳକୁ ଡେଇଁ ଏ ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି । (ଧୂଳିଗୁଞ୍ଜାଇ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)
ଡାଲ, ବି. (ଡଲୁକ ଶବ୍ଦଜ) ଶୃଙ୍ଗ ବା ବାଉଁଶନିର୍ମିତ ପାତ୍ରବିଶେଷ; ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଯିବା ଖାଦ୍ୟସାମଗ୍ରୀ ଉପଢୌକନ ।
ଡାଳ, ଡାଳୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାରଧିବିଶେଷ— ଏହି ପାରଧିରେ ମୁଣ୍ଡରେ ଡାଳ ଅର୍ଥାତ୍ ଜ୍ୱଳନ୍ତା ନିଆଁ ଧରି ଶବରମାନେ ବନରେ ବୁଲନ୍ତି, ତାହା ଦେଖି ମୃଗମାନେ ଧାଇଁ ଆସନ୍ତି । ଯଥା—
ଜଳେ ତହିଁ ଜ୍ୱଳନ କାମଡ଼ାଳ ବହି,
ଆସୁଥିଲେ ଉପମାକୁ ସେ ବାମା ଲଭଇ । ଲ. ବ.
ଶାଖା ଡାଳ ଆକୃତି; ଚଟ; କ୍ଷୁଦ୍ର ଡାଳ; ସବାରି ବା ଗାଡ଼ିରେ ଲଣ୍ଠନ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ଲୌହ ଶାଖା ବାହାରି ଥାଏ ।
ଡାଳଆ, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ) ସାନ କଳସୀ; କ୍ଷୁଦ୍ର ଡାଳ ।
ଡାଳମ, ଡାଳମ୍ବ, ଡାଳବ, } ବି. (ଦାଡ଼ିମ୍ବ ଶବ୍ଦଜ) ଫଳବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ଡାଳମହୁ, ବି. (ଦାଳମଧୁ ଶବ୍ଦଜ) ଡାଳରେ ଯେଉଁ ମହୁ ହୋଇଥାଏ ।
ଡାଳମ୍ବା, ଡାଳମ୍ବ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଡାଳମ୍ବବୀଜଗଠିତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ବା ଗଜା । (ପାରିଜାତ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)
ଡାଳମ୍ବା, ଡାଳମ୍ବାମନଶିଳା, } ବି. (ଦାଡ଼ିମୀ ମନଃଶିଳା ଶବ୍ଦଜ) ମନଃଶିଳା-ଭେଦ ।
ଡାଳହଳଦୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦାରୁହରିଦ୍ରା ।
ଡାଲି, ବି. (ଦାଲୀ ଶବ୍ଦଜ) ହରଡ଼ ମୁଗ ପ୍ରଭୃତିର ଜାଇ; ଜାଇ ତିଅଣ; ବନ୍ଧୁ-ବାନ୍ଧବମାନଙ୍କୁ ପଠାଯିବା ଖାଦ୍ୟସାମଗ୍ରୀ ଉପଢୌକନ । (ଦେଶଜ) ସଉରାମାନେ ବେଠିସ୍ୱରୂପ ଆଣି ଦେବା ପରିବା ପ୍ରଭୃତି, ଏକପ୍ରକାର ଭେଟି ।
ଡାଳୁଅ, ଦାଳୁଅ, ବି. (ଦାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଗ୍ରୀଷ୍ମ-ଋତୁରେ ହେବା ଧାନ୍ୟବିଶେଷ ।
ଡାହା, ବି. (ଦାହ ଶବ୍ଦଜ) ପୋଡ଼ା; ଛପ୍ତ । ଯଥା—
ଡାହା ହରିର୍ଣ୍ଣ ରସାଣ ହେମପାନେ
ଛିବ କ ମାଣିକ୍ୟମଣି ରେ । ଲ. ବ.
ଦେହଜ୍ୱାଳା । ବଂ. ପୋଡ଼ା, ଦଗ୍ଧ ।
ଡାହାଣ, ବି. (ଦକ୍ଷିଣ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଦାହିଣ ଶବ୍ଦଜାତ) ଦକ୍ଷିଣ, ଖାଇବା (ହାତ) ।
ଡାହାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ଗାଳି; କୌଣସି ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ବା ସୁନ୍ଦର ପଦାର୍ଥରେ ଲୋଭାସକ୍ତ ହେବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଏ ଗାଳି ଦିଆଯାଏ; ଯାହାର ଜିହ୍ୱା ଲାଳସା ଥାଏ ।
ଡାହାଳ, ଡାହାଳ କୁକୁର, ଡାହାଳଆ କୁତ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବେଣ୍ଟ-କୁକୁର, ଏକପ୍ରକାର ଶିକାରୀ କୁକୁର ।
ଡାହି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶାଖା ।
ଡାହୁକ, ବି. (ଦାତ୍ୟୂହ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ; ରଥବାହକ ।
ଡଆଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲମ୍ଫ; ବାଡ଼; କୁଦା; କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଗୋରୁମାନେ ପଶି ପାରିବେ ନାହିଁ ଅଥଚ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଡେଇଁ କରି ଯାଇ ପାରିବେ ଏଭଳି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେଉଁ

ଦୁଇଖଣ୍ଡି ବାଉଁଶ ବା ଦୋକାନିଆ କାଠ-
ଖଣ୍ଡିଏ ଛକ କରିଆଡ଼ୋଇ ପୋତା ହୋଇ-
ଥାଏ, ତାହାକୁ ଡ଼ଆଁ କହନ୍ତି । ବିଂ. ଯେ
ଡ଼ଏଁ; ଫନ୍ଦାତ୍ମକ । ଯେପରି—ଡ଼ଆଁ ବେଗ ।

ଡ଼ଆଁଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିକ୍ଷେପ କରିବା ।
ଯଥା—

ଖଣ୍ଡାକୁ ଉପରକୁ ଦେଇଣ ଡ଼ଆଁଇ,
ବାହାରିଲେ ଦାଣ୍ଡକୁ ଗ୍ରଢକୁ ଫୁଲାଇ । କୃ. ଖ. ବି. ପ.

ଡଆଁମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଡ଼େଇଁବା ।
ଯଥା—

ଦେଖ ଶ୍ରୀରାମ ସେନ ପ୍ଲବଗଣ
ଡ଼ଆଁ ମାରି ବୃକ୍ଷାଗ୍ରୁ ବୃକ୍ଷେ । ଜା. ପ. ନା.

ନାଚିବା; ପଳାଇବା ।

ଡ଼ିକରି, ଡ଼ିକ୍ରି, ଡ଼ିଗ୍ରୀ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ମକଦ୍ଦମାରେ ବାଦିର ଜୟଲାଭ;
ମକଦ୍ଦମା ଫଇସଲ ହେବା ହୁକୁମ ବା
ଲିପି । ଯଥା—

ଜଣେ କରି ଘର ଦ୍ୱାର ବିକରି,
ମାଲ କିଣି ଘରେ ନେଲା ଡ଼ିକରି । ଉ. ସା.

ଡ଼ିଗ୍ରୀଦାର, ବି. ଯେ ଡ଼ିଗ୍ରୀ ଲଭିଅଛି ।

ଡ଼ିଗ୍ରୀଚୂଡ଼ାନ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଡ଼ିଗ୍ରୀର
ଅନ୍ୟଥା ହେବ ନାହିଁ ।

ଡ଼ିଗ୍ରୀଜାରି, ବି. ଡ଼ିଗ୍ରୀ ଅମଲ ଚଳାଇବା ।

ଡ଼ଙ୍ଗର, ବି. (ଦେଶଜ) ସେବକ, ଦାସ;
କଣା; ପାହାଡ଼ପ୍ରଦେଶ । ଯଥା—

ବନ ଡ଼ଙ୍ଗର ଜିଣିଣ ଆସୁଛି ରଥୀଏ । ସା. ଭ. ହ.

ବିଂ. ଧୂର୍ତ୍ତ । ଯଥା—

କୋଇଲ ଡ଼ଙ୍ଗର ରାବଣ ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ । କା. କୋ.

ଡ଼ଙ୍ଗା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ଉଲୁଣୀ ।

ଡ଼ଙ୍ଗାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଟାଣିହେବା ।

ଡ଼ଙ୍ଗୀ, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ନୌକା ।

ଡ଼ିଡ଼ିମ, ବି. (ଡ଼ିଣ୍ଡିମ ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ ।
ଯଥା—

ଶଙ୍ଖ କମ କାହାଳୀ ଡ଼ିଡ଼ିମ ଡ଼ିବଡ଼ିବ,
ପଢ଼ାର ଡମ୍ବୁର ବଂଶୀ ମିଷ୍ଟସ୍ୱରେ ଶୁଭ । ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଚ.

ଡ଼ଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ପାନ ରଖିବା ପାତ୍ର-
ବିଶେଷ; ଧାନ୍ୟାଦି ମାପିବା ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଡ଼ିଣ୍ଡିମ, ବି. (ଡ଼ିଣ୍ଡି=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ମି=
କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅ) ନାଗରା ।

ଡ଼ିଣ୍ଡିର, ଡ଼ିଣ୍ଡୀର, ବି. (ହିଣ୍ଡୀର ଶବ୍ଦଜ)
ସମୁଦ୍ର ଫେନ ।

ଡ଼ବା, ଡ଼ବିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାନ ରଖିବା
ପାତ୍ରବିଶେଷ; ଧାନ୍ୟାଦି ମାପିବା ପାତ୍ର-
ବିଶେଷ; ଧାତୁନିର୍ମିତ ଆବରଣଯୁକ୍ତ
କ୍ଷୁଦ୍ର ପାତ୍ର ।

ଡ଼ିବି, ବି. (ଦେଶଜ) କେରାସିନ ତେଲ
ଜାଳିବା ପ୍ରଦୀପ ।

ଡ଼ିବିଡ଼ିବି, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଧ୍ୱନିବିଶେଷ ।

ଡ଼ିବିକରାଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାତରେ ପକାଇ
ଖେଳିବା ବାଟିଖେଳର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅ.ଘ.ତ ।

ଡ଼ିବିରି, ବି. (ଦେଶଜ) କେରାସିନ ଜାଳିବା
ପ୍ରଦୀପ; ପେଚକୁ (screw) ଅଟକାଇ
ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ଲୌହଖଣ୍ଡ ଦିଆ
ଯାଇଥାଏ ।

ଡ଼ିମ, ବି. (ଡ଼ିମ୍ବ ଶବ୍ଦଜ) ଅଣ୍ଡ, ଡ଼ିମ୍ବ ।

ଡ଼ିମିରି, ଡ଼ିମିରି, ଡ଼ିମ୍ବିରି, ଡିମ୍ବିରି, ବି. (ଡ଼ୁମ୍ବୁରିକ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଡ଼ିମିଡ଼ିମି, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଧ୍ୱନିବିଶେଷ ।
(ଟାକଟ ଟାକଟ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଡ଼ିମ୍ବ, ବି. (ଡ଼ିନ୍‌ବ-ଅ) ଅଣ୍ଡ, ଡ଼ିମ; ଅଳ୍ପ-
ବୟସ୍କ ଜନ୍ତୁ; ଭୟଜନିତ ବିକାରାଦି;
ବିବାଦ, କଳହ, ବିପ୍ଳବ; ପ୍ଳୀହା ।

ଡ଼ିମ୍ଭ, ଡ଼ିମ୍ଭକ, ବି. (ଡ଼ିନ୍‌ଭ-ଅକ) ଶିଶୁ ।
ଯଥା—

ସୀତା କଲା କପଟ ଆଦର ମନ୍ତ୍ରୀଡ଼ିମ୍ଭେ । ଜା.ପ.ନା.

ବିଂ. ମୂର୍ଖ; ଅଜ୍ଞ ।

ଡ଼ିଲ୍ଲି, ଡ଼ିଲ୍ଲୀ, ଦିଲ୍ଲି, ଦିଲ୍ଲୀ, ବି. (ଦେହଲୀ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳୀୟ ନଗର-
ବିଶେଷ ।

ଡ଼ହ, ଡଅ, ବ. (ଦେଶଜ) ବାସଯୋଗ୍ୟ ଉଚ୍ଚ-ଭୂମି; ବାଡଖଣ୍ଡ; ଯଷ୍ଟ୍ୟଗ୍ର ଆଘାତ । ଯଥା—
ବାଡ଼ ଧର ବୁଢ଼ୀ ଦରଇ କୋହ୍ନ,
ଆଉ ହହାଡ଼ଙ୍କୁ ମାରଇ ଡ଼ହ ।

ଡହକୁତ, ବ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ କୁତ ଖାଇବା ଅପେକ୍ଷାରେ ଜଗି ରହିଥାଏ; ଏପର ଡହ-ବଳୁଆ ।

ଡ଼ହମୁଗ, ବ. (ଦେଶଜ) କଳାମୁଗ ।

ଡ଼ୁଇଁ, ବ. (ଦେଶଜ) ଖେଳରେ ହାରିବା । ବଂ. ବ୍ୟାକୁଳ । ଯଥା—
ଡ଼ୁଇଁ ହେବୁ ପିନା ଆମ୍ଭେ ଫଳ ବନା
ନ ପଡ଼ୁ ତା ଆମ୍ଭ କାନେ । କ. ଚ. ଚ.

ଡ଼ୁଗି, ବ. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ସାର ଖେଳ । ଏଥିରେ ୨୪ ଗଣ୍ଡା ସାର ବ୍ୟବହାର କର ଚାରିଜଣରେ ଖେଳନ୍ତି, ସମୟେ ସମୟେ ଦୁଇ ଦୁଇ ହାତ ଉଜ ହୋଇଥାନ୍ତି । ବିଶେଷ ହୁକୁମ ସାର ଏବଂ ଧାଡ଼ ସାର (ଅଣି) ଟାଇଥିବା ଖେଳାଳ ପ୍ରଥମେ ଖେଳଇ । ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଡ଼ୁଙ୍ଗିବା, କ୍ରି. (ଗଡ଼ଜାତ) ଲୁଚ ଗୃହିଁବା । (ଦେଶଜ) ଫୋଡ଼ିବା ।

ଡ଼ୁଡ଼ୁ, ବ. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ ।

ଡ଼ୁବକ, ଡ଼ୁବର, ଡ଼ୁବୁର, ଡ଼ୁବୁରି, ଡ଼ୁବୁରୁ, } ବ. (ଦେଶଜ) ଡ଼ୁବିବା ଲୋକ ।

ଡ଼ୁବନ, ବ. (ଦେଶଜ) ନିମଜ୍ଜନ, ଡ଼ୁବିବା; ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସ୍ନାନ (**Baptism**) ।

ଡ଼ୁବା, ବ. (ଦେଶଜ) ଡ଼ୁବିବା ।

ଡ଼ୁବାଇ, ଡ଼ୁବେଇ, ବ. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । (ଡିଡିର ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।) କାଂସ୍ୟପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଡ଼ୁବିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଜଳାଦିରେ ବୁଡ଼ିବା; ଆସକ୍ତ ହେବା; ଅଧୋଗତି ହେବା । ଯଥା—
ସୁବଙ୍କ ଲୋକ ଯେବେ ଗ୍ରାମରେ ଜଣେ ଥାଇ,
ତାହାଙ୍କ ଲାଗି ପୃଥ୍ୱୀ କେବେହେଁ ନ ଡ଼ୁବଇ ।
ନୃ. ପୃ. ସ. ତ.

ଡ଼ୁବୁରି, ବ. (ଦେଶଜ) ଜଳରେ ବୁଡ଼ିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଡ଼ୁହା, ଦୁହା, ବ. (ଦେଶଜ) ଗାଥା; ଏକ-ପ୍ରକାର ଗୀତ । ଯଥା—
ଭାଟେ କସ୍ୱେବାର କରନ୍ତି ସେ ଡ଼ୁହା ପଢ଼ି,
ଆଗରେ ଖାରକାହାଳୀ ବାଜେ ଯୋଡ଼ି ଯୋଡ଼ି ।
ନୃ. ପୂ. ଭୂ. ଚ.

ଡେ଼ଇଁବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲମ୍ଫ ଦେବା; ଚକ୍ଷୁ ଆଦି ସ୍ଫୁରଣ ହେବା; ଲଙ୍ଘିବା । ଯଥା—
ବରଣ ଡେ଼ଇଁଣ ରଣ ଆରମ୍ଭି ପଡ଼ି ମାରଣ
ବାରଣ ଦାରଣ ହସ୍ତୁ କର । ବୈ.ବ.

ଡେଉରିଆ, ଡେ଼ଉଁରିଆ, ଡୌରିଆ, ଡଉଁରିଆ, } ବଂ. (ଦର୍ପ ଶବ୍ଦଜ) ଏହାକୁ ପଞ୍ଚ-ଲୋହରେ ତୟାର କର ଭୟନିବାରଣାର୍ଥ ହାତରେ ବାନ୍ଧି ଥାଆନ୍ତି; ହସ୍ତ ଓ କଣ୍ଠର ଆଭରଣବିଶେଷ ।

ଡେ଼ଉଁରିଆମାଳ, ବ. (ଦେଶଜ) ଡେ଼ଉଁରିଆମୂର୍ତ୍ତି ଏକପ୍ରକାର ଅଳଙ୍କାର ।

ଡେ଼କ୍‌ଚି, ବ. (ଯାବନକ) ଧାତୁନିର୍ମିତ ପାକ-ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଡେ଼କସ, ବ. (**Desk**) କାଷ୍ଠପେଟିକାବିଶେଷ ।

ଡେ଼ଙ୍ଗ, ଡେ଼ଙ୍ଗା, ବ. (ଦେଶଜ) ଲମ୍ବା । ଯଥା—
ଲମ୍ବ ମୁହଁ ଉଚ୍ଚ ଯେ କପାଳ ଡେ଼ଙ୍ଗା ନାକ । ମଂ. ଫ.
ଉଚ୍ଚ । ଯଥା—ଡେ଼ଙ୍ଗା ମୁଣ୍ଡରେ ଠେଙ୍ଗା ।

ଡେ଼ଙ୍ଗୀ, ଡେ଼ଙ୍ଗାଣି, ଡେ଼ଙ୍ଗେଣି, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଚଶରୀରା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଡେ଼ଙ୍ଗୁଜ୍ୱର, ବ. (ଦେଶଜ) ପୂର୍ବବଙ୍ଗ ଆସାମରେ ଏକପ୍ରକାର ଜର ।

ଡେ଼ଙ୍ଗୁରା, ବ. (ଦେଶଜ) ଧେଣ୍ଡୁରା, ନାଗରା, ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—
ଅବା ଡେ଼ଙ୍ଗୁରା ଦେଇ କି ଅପସରସା,
ବଳାତ୍କାରେ ଶୋଭାଗୁଣେ ଛଡ଼ାଇ ରସା । ବୈ.ବ.

ଡେ଼ଣା, ବ. (ଡୀ ଧାତୁଜ) ବାହା, ପକ୍ଷ । ଯଥା—
ଡେ଼ଣାରୁ ଶିଶିର ବିନ୍ଦୁ ଝାଡ଼ିଦିଏ ନଭେ ଯେ ଦେଖ ।
ଉଷା ।

ଡେ଼ଣୁଆ, ବ. (ଦେଶଜ) ଠେକା; ଠେଲା ।

ଡେ଼ବର, ବି°. (ଦେଶଜ) ବାମଭାଗର ହସ୍ତ-
ପାଦାଦି । ଯଥା—

ଏ ଧନୁକୁ ଶତ ବରଷ କୁଣଧାରୀ,
ଡେ଼ବରି କରପୁଟେ ଥିଲେଟି ଜାଣ ଧରି । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ଡେ଼ମ୍ଫ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରାଦେଶ ପରିମାଣ;
ଫଳ ଫୁଲର ବୃନ୍ତ । ଯଥା—

ଡେ଼ମ୍ଫେ ଡେ଼ମ୍ଫେ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପର୍ଣ୍ଣକୋଷ
ସଜାଡ଼ୁଅଛୁ ବାସଙ୍ଗ । ଉର୍ବଶୀ ।

ଡେ଼ମ୍ଫନାଗରା, ଡେ଼ମ୍ଫ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟ-
ବିଶେଷ ।

ଡେ଼ରା, ବି. (ଯାବନିକ) ବସ୍ତ୍ରନିର୍ମିତ ଗୃହ ।
(ଗଡ଼ଜାତରେ) ବସାଘର । (ଦେଶଜ)
ଲୁଗା ବୁଣିବା ଜାତିବିଶେଷ ।

ଡେ଼ରିବା, ବି°. ଡେ଼ରିଥିବା । ଯଥା—

ବ୍ୟାକୋଷ ପୁଷ୍ପମଣ୍ଡନ କୋଷସ୍ଥାନ
ପଛିଣ କି ଡେ଼ରି ହୋଇ ଯେ । ବୈ. ବି.

ଡେ଼ରି, ଦେରି, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ବିଳମ୍ବ । ଯଥା—

ଯୁଧିଷ୍ଠିର ବୋଇଲେ ପାର୍ଥ କଲୁ ବହୁ ଡେ଼ରି । ସା.ଭା.ସ.

ଡେ଼ରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶୁଣିବାକୁ କାନ-
ପାତିବା । ଯଥା—

କହୁଛୁ ଶ୍ରବଣ ଡେ଼ରି ଶୁଣ ନରସାଇଁ । ବେ.ପ.

ଆଉଜାଇବା; ସଂଲଗ୍ନ କରି ଥୋଇବା;
ବିସ୍ତାରିବା । ଯଥା—

ସେକାଳ ଶୋଭାକୁ ଚନ୍ଦ୍ର ନେଦେ ହେରି,
ବସିଲେ ଆକାଶରେ ଗ୍ରହକ ଡେ଼ରି କରି । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ଡୋ଼କରା, ବି°. (ଦେଶଜ) ଅତି ବୁଢ଼ା । ବି.
ଅତି ବୃଦ୍ଧବ୍ୟକ୍ତି ।

ଡୋ଼କରି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଅତି ବୁଢ଼ୀ ।

ଡୋ଼ବ, ବି. (ଦେଶଜ) କର୍ଦ୍ଦମାକ୍ତ ସ୍ଥାନ ।

ଡୋ଼ଭା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆବୁ । ଯଥା—

ମୁକୁଟ ବାନ୍ଧିଲେ ତାକୁ ନ ଦିଶଇ ଶୋଭା,
କପୋଳ ନିରେଖି ଅନା ଗାଲ ପାଖେ ଡୋ଼ଭା । ମ°.ଫ.

ଡୋ଼ର, ବି. (ଡୋ଼ରକ ଶବ୍ଦଜ) ସାନ ଦଉଡ଼ି ।

ଡୋ଼ରା, ବି. (ଦେଶଜ) ସୋରା, ଧାଡ଼ି । ଯଥା—

ଡୋ଼ରା ଡୋ଼ରା ହୋଇ ପରଶିଛି ଶିଖ । ଚିଲିକା ।

ଡୋ଼ରି, ବି. (ଡୋ଼ରକ ଶବ୍ଦଜ) ରଜ୍ଜୁ । ଯଥା—

ଅଲକ୍ଷିତେ ଫିଙ୍ଗଇ ଦୂରୁ ପ୍ରେମଡୋରି । ନ. କେ.

ଡୋ଼ରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ରେଖାରଞ୍ଜିତ ବସ୍ତ୍ର ।
ଯଥା—

ଶିରେ ଡୋ଼ରିଆ ଶୋଭନ,
ଅଙ୍ଗେ ଗୋଧଡ଼ି ଆବରଣ । ଦା. ର.

ଡୋ଼ଳ, ଡୋ଼ଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଖିର
ପିତୁଳା । ଯଥା—

ଡୋ଼ଳାପ୍ରତିମାକୁ ପରିଏ ଭୂମ୍ବକୁ
ଯଶୋଦା ଅଛନ୍ତି ପାଳି । କ. ଚ. ଚ.

କର୍ଣ୍ଣି ହୋଇଲା କପୋଳ,
ଭ୍ରୂସନ୍ଧିକ ଲୁଚ ଲୁଚ ଯା ବେନି ଡୋ଼ଳ । ବି.ଚ.ମ.

ଡୋ଼ଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାହାଜର ମାସ୍ତୁଲ ।

ଡୋ଼ଲି, ବି. (ଦୋଳା ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଚୂର-
ପାୟାଯୁକ୍ତ ଖଟିଆବିଶେଷ ।

ଡୋ଼ଳି, ବି. (ଦୋଳା ଶବ୍ଦଜ) ଚୂରପାୟାଯୁକ୍ତ
ଖଟିଅ ବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାରବାନ ସୁନା ଡୋ଼ଳିମାନଙ୍କରେ,
ଧରିଇଲେ ତାଙ୍କ ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ ! କୃ. ଭା. ସ. ପ.

(କଣ୍ଡୋଳ ଶବ୍ଦଜ) ଧାନ୍ୟାଦି ରଖିବା
ପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଛଟ୍ଟିରୁ ଡୋ଼ଳିଏ ରଖାଅ ଆଣି,
ସାତ ନବାତରେ ମିଶାଇ ପାଣି । ହା. ତ.

ଶସ୍ୟପରିମାଣବିଶେଷ; ଗୁଳିଶ ଗଉଣି ବା
ଦୁଇ ପଉଟି ।

ଡୌଲ, ଡ଼ଉଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଠଣ, ଭାବ-
ଭଙ୍ଗୀ । ବି°. ସୁନ୍ଦର, ସୁଗଠିତ ।

ଡୌଲତ, ବି°. (ଯାବନିକ) ଜାକଜମକ,
ଆଡ଼ମ୍ବର ।

ଢ଼, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବି. ଢକ୍କା; କୁକ୍କୁର; କୁକ୍କୁରଲାଙ୍ଗୁଳ; ସର୍ପ; ଧ୍ୱନି । ବିଂ. ନିର୍ଗୁଣ ।

ଢ଼ିଁ ଢ଼ିଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ । ବି. ଉଚ୍ଚ ଅପାନ ବାୟୁ ।

ଢକ, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିମାଣବିଶେଷ, ବଣ୍ଟକରି ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦି ତୌଲ କରିବା ପ୍ରସ୍ତରବିଶେଷ ।

ଢକଢ଼କ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପିଇବାର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ ।

ଢକାଇ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଢାକାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ (ଶାଢ଼ୀ) ।

ଢ଼କାର, ଢକ୍କାର, ବି. (ଦେଶଜ) ହାକୁଟି ।

ଢକ୍କା, ବି. ସଂ. ପଟହବାଦ୍ୟ, ବଡ଼ ଢୋଲ ।

ଢ଼ଗ, ଢ଼େଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଛିଟା; ଉପକଥା । ଯଥା—

ରତୁ ବସନ୍ତେ ଯୁବା ଚରିତେ
ରଚେ ଖୀରବର ଢ଼ଗ ପ୍ରତିରେ । ର. ପ.

ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ବା ଇତର ସାଧାରଣ ଲୋକ ଯେଉଁସବୁ ପ୍ରବଚନ ଉଦାହରଣ ଛଳରେ କହନ୍ତି । ଯେପରି—

ଯେତେ ମାଠିରୁ ମାଠ, ମୁଁ ସେଇ ଦରପୋଡ଼ା କାଠ ।

ଢ଼ଙ୍କର, ଢଙ୍କସର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିତାନ୍ତ ପାଣିଆ । ଯେପରି—ଢଙ୍କର ଡ଼ାଲି ।

ଢଙ୍କା, ବି.(ଦେଶଜ) ଆଚ୍ଛାଦନ । ବିଂ. ଆଚ୍ଛାଦିତ ବା ଢାଙ୍କି ହୋଇଥିବା । (ଢ଼କା ଶବ୍ଦଜ) ଜୟବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ମାଢ ଖାରମଦେ ସବେ ମହାନନ୍ଦେ
ଯେବେ ପିଟି ଜୟ ଢ଼ଙ୍କା । କ. ମ.

ଢ଼ଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଚରଣ; ଭଙ୍ଗୀ; ଶୋଭା । ଯଥା—

ଉଥିପରେ ମଲ୍ଲି କଢ଼ି, ମର୍କତ ରଚନେ ଜଡ଼ି,
ପାଟଳ କୁସୁମେ ଭୃଙ୍ଗ ଚୁମ୍ବିଲା ଢ଼ଙ୍ଗ । ପ୍ର. ପ.

ଢ଼ଙ୍ଗଢ଼ାଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଡ଼ମ୍ବର, ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ ।

ଢ଼ଣ, ବି. (ଧନୁ ଶବ୍ଦଜ) ଧନୁ ।

ଢ଼ଣା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପରିଶ୍ରାନ୍ତ ।

ଢ଼ଣୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁହାଁଳ ଗାଈ । ବିଂ. ଦୁଧିଆଳୀ, ଯେ ବହୁତ ଦୁଧ ଦିଏ ।

ଢ଼ପ, ବି. (ଦେଶଜ) ଛାଇ ବା ଆକୃତି ଅର୍ଥାତ୍ ଗଠନ ।

ଢ଼ପଢ଼ପ, ଅଂ.(ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣବିଶେଷ ।

ଢ଼ବା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପୋଲା ।

ଢ଼ମ, ଢ଼ାମ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ବ । ଯଥା—

ଢ଼ମ ଯେ କଲା ରାସ୍ତ କଂସ,
ଢାଲେ ଆପଣେ ଗଲା ନାଶ । କ. ଲୋ.

ଆଡ଼ମ୍ବର ।

ଢମଣା, ଢ଼ାମଣା, ବି. (ଧର୍ମଣ ଶବ୍ଦଜ) ସର୍ପ-ବିଶେଷ ।

ଢ଼ମା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋରୁଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡା ପାଣି ଖୁଆଇବା ବାଉଁଶନିର୍ମିତ ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଢ଼ମାଳି, ବି. (ଦେଶଜ) କବିତ୍ୱହୀନ ରଚନା । ଯଥା—

ଢ଼ମପଣେ ବର୍ଣ୍ଣୁଅଛି ମୁଁ ଗୋବିନ୍ଦ ଚରିତ,
ଢ଼ଗଢ଼ମାଳି ହେଲେହେଁ ତଥାପି ଅମୃତ । ବି. ଚ. ମ.

ହାସ୍ୟ । ଯଥା—

ଢ଼ମାଳି ନୁହେ ଏ ସତ ରେ । ଲ. ବ.

ଢ଼ମାଳୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ମାଚଦେଖା । ଯଥା—

ସବୁ ଯୁବତୀ ପରେ ତୁମ୍ଭେ ସେ ଠାକୁରାଣୀ,
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନ ପୂଜି ଲୋକେ ପୂଜନ୍ତି ଢ଼ମାଳୁଣୀ ।
ନୃ. ପ୍ର. ଚ. ତ.

ଢଳଢ଼ଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତରଳ ବା ପାଣିଆ । ଚଞ୍ଚଳ । ଯଥା—

ଢ଼ଳଢ଼ଳ ନୁହେ ଲୋ ନୟନ ସାରସ । ବି.ଚ.ମ.

ଚକଚକ ବା ତେଜୋଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ଢଳ ଢ଼ଳ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଧୌତ ଆକାଶ । ଭୁ. ପ୍ର.

ଢଳଢ଼ଳ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଚଞ୍ଚଳ । ଯଥା—
କମଳଦଳେ ଢଳଢ଼ଳ କାଳନ୍ଦୀ ଜଳ
ପଗ୍ରସ୍ତେ ଢ଼ୋଲା ଢଳୁଛି । ଲ୍ଲ. ବ.
ସୁନ୍ଦର । ଯଥା—
ଢଳଢ଼ଳ ଚୂତପଲ୍ଲବେ ଯେମନ୍ତ ମତ୍ତ ପିକ ଚଞ୍ଚୁଘାତ ।
ଲ୍ଲ. ବ.
ଝକଝକ । ଯଥା—
କାଚ ଘଟେ ଜଳ ଦିଶେ ଢଳଢ଼ଳ
ପ୍ରତିଚକ୍ଷୁରେ ବର୍ଣ୍ଣି ପ୍ରାସ୍ତେ । ର. କ.

ଢଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଢଳିବା । ବି°. ଢ଼ଳିଥିବା ।

ଢଳାଢଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକ ପାତ୍ରରୁ ଅନ୍ୟ ପାତ୍ରକୁ ନେବା । ବି°. ଅତି ଉନ୍ମତ୍ତ ।

ଢଳିତ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଚଞ୍ଚଳ । ଯଥା—
ବିଡମ୍ବି ନୂତନ ମଞ୍ଜରୀ ଢ଼ଳିତ କି ପବନେ,
ନିଡ଼ମ୍ବିଣୀ ଅନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଯେ ଟଳ ଟଳ ଗମନେ । ବୈ. ବି.

ଢଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଟଳିବା; ଆଉଜିବା; ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଯିବା; ଦୋହଲିବା । ଯଥା—
କନକଲତା ନୀଳମଣି ସ୍ଥଳରେ
ପବନେ ଢ଼ଳିଲା ପ୍ରାସ୍ତେ । ର. କ.
ବି°. ଟଳିଯାଇଥିବା ।

ଢାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଣ୍ଡକୁ ମୁଣ୍ଡ ଲଢ଼ାଇ । ଅ°. ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଢାଉଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟ ।

ଢାଉଁଢାଉଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରର ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଢାଉ, ଢଉ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗେରୁ ।

ଢାଉରଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଞ୍ଜପାସାରର ଫସର ରଙ୍ଗ ।

ଢାକ, ବି. (ଢକ୍କା ଶବ୍ଦଜ) ବୃହତ୍ ବାଦ୍ୟ-ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଢାକା, ବି. (ଢକ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ଦେଶବିଶେଷ ।

ଢାକଚ, ବି. (ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଜଗୁଆ; ଯତ୍ନ ।

ଢାଙ୍କିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା ।

ଢାଙ୍କୁଣି, ଢାଙ୍କୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଆଚ୍ଛାଦନ । ଯଥା—
ଲୋକ ଆସିବା ବେଳ ଜାଣି,
ପଣନ୍ତ ଢ଼ଅଇ ଢାଙ୍କୁଣି । ମା. ମା.
ଆବରଣ ପାତ୍ର । ଯଥା—
ଦନ୍ତଦନ୍ତ ସମୁଦ୍ଗକ, ପ୍ରବାଳ ଢାଙ୍କୁଣୀ ଟେକ,
ଦିଗ ବଣିକ କି ଫେଇ ଭଳେ ଥୋଇଛି । ବି. ଚ. ମ.

ଢାଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତମ୍ଭ, ଖମ୍ବ, ଧରଣା ।

ଢାମ୍ପ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ଢାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍କାଉ; ଗୁଡ଼ଣି । ଯଥା—
ପରେ ମନୋହର ହେମ ଢାଳ । ଲ୍ଲ. ବ.
ଧାତୁନିର୍ମିତ ଗ୍ଳୋଟ ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ । (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ) ତେଲଉଣି ।

ଢାଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଫଳକ ଅର୍ଥାତ୍ ତରବାରି ଆଘାତରୁ ଆପଣାକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ନିମିତ୍ତ ଚର୍ମନିର୍ମିତ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ଭଗ୍ନାୟୁଧ ଭିନ୍ନବର୍ମ ଛିନ୍ନଢ଼ାଲ । ନ. କେ.
ବର୍ମବିଶେଷ ।

ଢାଳା ବି. (ଗଞ୍ଜାମର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଆଗ ଭରସା ।

ଢାଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଢାଳିବା; ଧାତୁ ଇତ୍ୟାଦି ତରଳ କରି ଗ୍ରାଞ୍ଚରେ ଢାଳି ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା; ଚ୍ଚମରାଦି ଇତସ୍ତତଃ ଚାଳନା କରିବା । ଯଥା—
ଢ଼ାଳନ୍ତି ଚ୍ଚମର ଶ୍ୱେତଛନ୍ଦେଟେକା ତହିଁ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଢାଳିଆ, ବି°. (ଦେଶଜ) ବିସ୍ତୃତ । ବି. ଗୋରୁଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡା ପାଣି ଦେବାପାଇଁ ବାଉଁଶନିର୍ମିତ ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଢାଲୁ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଗଡ଼ାଣିଆ; ବନ୍ଧ ।

ଢାଳେ, କ୍ରି. ବି°. (ଦେଶଜ) ନିଶ୍ଚୟରେ; ଅକ୍ଲେଶରେ, ଅବଲୀଳାକ୍ରମେ । ଯଥା—
ଢ଼ାଳେ ଅସୁର ଗଲ ନାଶ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.
ବାରେ ବା ଥରେ । ଯଥା—
ଢ଼ାଳେ ତ ଢ଼ାଳିଲୁ ନାହିଁ କୃପାସୁଧା ଝଙ୍କିକ ରେ ।
କ. ଚ. ଚ.

ଢିଙ୍କି, ଢେଙ୍କି, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ କୁଟିବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । (ଗୁଞ୍ଜୁଣୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ।

ଢିଙ୍କିଶାଳ, ଢେଙ୍କିଶାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଶାଳରେ ଢିଙ୍କିରେ ଧାନ କୁଟାହୁଏ ।

ଢିପ, ଢେପ, ବ. (ଦ୍ୱୀପ ଶବ୍ଦଜ) ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ।
ଢିରି, ବ. (ଦେଶଜ) ଠେକ ବା ଧାରଣା, ଠେଁସ । ଯଥା—
ଢ଼ାଳେ ବୋଝକଥା ମଥା ସେ ଜାଣଇ
ଢିରିବାଡ଼ି ଆମ୍ଭେମାନେ । ଗୀତ ।
ଢିଲମଢ଼ିଲ୍ଲ, କ୍ରି. ବଂ. (ଦେଶଜ) ଅମନୋଯୋଗରେ, ଅଯତ୍ନଭାବରେ ।
ଢ଼ିଳା, ବ. (ଦେଶଜ) ଢେଳା । (ଢିଲ୍ଲ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ।
ଢ଼ିଲ୍ଲ, ବଂ. (ଶିଥିଳ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ସିଢ଼ିଲରୁ ଜାତ, ନଚେତ୍ ପ୍ରାକୃତ ଠିଲ୍ଲା ଶବ୍ଦଜ) ଝୁଗୁଳା; ଅଳସୁଆ; ଅନେକ ରଜ୍ଜୁଯୁକ୍ତ ଗୋବନ୍ଧନୀବିଶେଷ; କୁହାଁଇନରେ ଗୋରୁ ବାନ୍ଧିବା ନିମନ୍ତେ ଏହାକୁ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ଏଥିରେ ଅନେକ ପଘା ଖଞ୍ଜା ହୋଇଥାଏ ।
ଢ଼ୁକା, ଢ଼ୋକା, ବ. (ପ୍ରାକୃତ ଢୁକ୍ ଧାତୁଜ) ଢୋକିବା ବା ପିଇବା ।
ଢୁକିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ଢୁକ୍ ଧାତୁଜ) ପ୍ରବେଶ ହେବା, ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ।
ଢୁକିବା, ଢ଼ୋକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପିଇବା ।
ଢ଼ୁକାଇବା, ଢ଼ୁକେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରାଣ ଛାଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ଅଙ୍ଗକୁ କ୍ଷୀଣଭାବରେ ଇତସ୍ତତଃ ଚାଳନ କରିବା ।
ଢୁଢୁଆବାଇଗଣ, ବ. (ଦେଶଜ) ବାଙ୍କିର ସ୍ଥାନବିଶେଷରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ବୃହଦାକର-ବିଶିଷ୍ଟ ବାଇଗଣ ।
ଢ଼ୁଙ୍କୁରି, ବ. (ଦେଶଜ) ଢ଼ୁଳା ।
ଢ଼ୁଙ୍କୁରାଇବା, କ୍ରି (ଦେଶଜ) ଢ଼ୁଳାଇବା ।
ଢ଼ୁମ୍ପା, ବ. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—
କର୍ଣ୍ଣାଳ କାହାଳ ବଜଘୋଷ ବେଣୁ ଢୁମ୍ପା । ଲ. ବ.
ଢ଼ୁମ୍ପାବାଷ୍ପା, ବ (ଦେଶଜ) କନ୍ଦଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମ-ବିଶେଷ ।
ଢ଼ୁଳ, ଢ଼ୁଳା, ବ. (ଦେଶଜ) ନିଦ୍ରାବେଶରୁ ଚଳକପତନ । ଯଥା—
ବସିଥିଲି ଜାଗରେ, ରଜନୀ ଅଷ୍ଟ ପ୍ରହରେ
ଅଳପ ଆସିଲା ଢ଼ୁଳ, ଏମନ୍ତ ବେଳ ଯେ । ଲ. ବ.
ଢ଼ୁଳାଇବା, ଢ଼ୁଳେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିଦ୍ରା-ବେଶ ହେବା ।
ଢ଼ୁଲୁଢ଼ୁଲୁ, ବ. (ଦେଶଜ) ନିଦରେ ଘାରି ହେବା । ବଂ. ନିଦ୍ରାରେ ଆସକ୍ତ । ଯଥା—
କାହୁଁଟି କାହାକୁ ନ ଡାଏ ଧରି,
ଢ଼ୁଲୁ ଢ଼ୁଲୁ ଆଖି ଶୋଇବ ପରି । ଉ. ସା. ୧୯. ୯.
ଢ଼ୁସାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସଜୋରରେ ଆଘାତ କରାଇବା । ଯଥା—
ସହଦେବ ଦୁଃଶାସନର ଗଣ୍ଡିଟିକି,
ଢ଼ୁସାଇ କାଣ୍ଡମାନ ଏଡ଼ିଲେ ଧନୁ ଟେକି । କୃ.ଭା.କ.ପ.
ଢ଼ୁସିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସଜୋରରେ ଆଘାତ କରିବା ।
ଢ଼ୁସିହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚାଲିବାବେଳେ କୌଣସି ଆବରଣ ବା ପ୍ରତିରୋଧର ଆଘାତ ପାଇବା । ଯଥା—
ଫିଟିବା ଦୁଆରମାନଙ୍କୁ ଲେଉଟିଲେ,
ନ ଫିଟିବା ଦୁଆରମାନଙ୍କେ ଢ଼ୁସିହେଲେ । କୃ.ଭା.ସ.ପ.
ଢ଼ୁସୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପତନର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—
ସେ ଘାତରେ ଦୁଃଶାସନ ଢ଼ୁସୁ ହୋଇ,
ପଡ଼ିଲା ରଥଦଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡକୁ ଢ଼ୁସାଇ । କୃ. ଭା. କ. ପ.
ଢେଉ, ବ. (ଦେଶଜ) ଲହରୀ । ଯଥା—
ଢାଙ୍କୁଣି ଫିଟିଛୁ ଅନା,ଢାଳେହେ ପଦାରେ ପଡ଼ିଛୁ ସୁନା
ଢେଉକୁ ଜଗି ଗ୍ରେଉକୁ ଧରି,
ଢ଼ୁଳାଇଲେ ଘରେ ପଶିବ ଗ୍ରେଉ । ଜ୍ଞା. କୋ.
ଢେଗାଫଳ, ବ. (ଦେଶଜ) ବର୍ତ୍ତୁଳାକୃତି ଫଳବିଶେଷ । ଯଥା—
ଅସୁରଙ୍କ ଆଖି ହେଲେ ଅଟେ ଖର ଦୃଷ୍ଟି,
ଢେଗାଫଳ ପ୍ରାୟେ ଡୋଳା ଦିଶୁଥାଇ ଫୁଟି ।
ନୃ. ପୁ. ଷ. ତ.
ଢେଙ୍କଳା, ବ. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଟେକା ।
ଢେଙ୍କା, ବ. (ଦେଶଜ) ଢିରି; ଢାକା ଦେଶୀ ଅପଭ୍ରଂଶ । (ଢକା ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ଢେଣ୍ଡରା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଷଣା
ଢେଣ୍ଡୁରା, } ବାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ଢେମଣ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଜାର ବା ଉପପତି;
ଢେମଣା, } ଅଳଜୂକ; ସର୍ପବିଶେଷ ।

ଢେମଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବେଶ୍ୟା; କୁଳଟା ।

ଢେର, ବିଂ. (ଯାବନକ) ଯଥେଷ୍ଟ, ବହୁତ । (ଢୌଲ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଢେଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଢେକା ।

ଢୋଢୋ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ ।

ଢୋକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକ କବଳପରିମିତ ଜଳ । ଯଥା—
ଢୋକୁଟିଏ ପିଇ ନାହିଁ,
ମୋ ପାଣ ଯାଉଛି ଲୁଟି । କ. ଚ. ଚ.

ଢୋକାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପିଆଇବା; ମୃତ୍ୟୁପୂର୍ବକାଳୀନ କ୍ରିୟା ।

ଢୋକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗିଳିବା, ପିଇବା ।

ଢୋଲ, ବି. (ଢୋଲକ ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ବଡ଼ ପେଟ; ଫମ୍ପା; ଢୋଲସମାନ ପଦାର୍ଥ ।

ଢୋଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଫମ୍ପା, ପେଟଆ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାର ପେଟ ବଡ଼ ।

ଢୋଲାଇ, ଢୁଲାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ ଇତ୍ୟାଦିରେ ଜିନିଷ ବୋହିଆଇ କରିବା ।

ଢୋଲଆ, ଢୋଲି, ବିଂ. (ଢୋଲ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ଢୋଲ ବଜାଏ ।

ଢୋଲି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଅତି ମୋଟା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଢୋଲେଇ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବୋହିଆଇ ନେଇ ଯିବା ।

ଣ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ପଞ୍ଚଦଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବି. ଜ୍ଞାନ; ନିଶ୍ଚୟ, ନିର୍ଣ୍ଣୟ; ଶିବ; ଭୂଷଣ; ଜଳାଶୟ । ଅଂ. (ନନୁ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଅସମାପିକା କ୍ରିୟାବାଚକ ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥ । ଯେପରି—ଖାଇଣ ଗଲି, ଦେଇଣ ଗଲି ଇତ୍ୟାଦି ।

ଣ୍ୟ, ବି. ବ୍ରହ୍ମଲୋକସ୍ଥ ସରୋବରବିଶେଷ ।

ତ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଷୋଡ଼ଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବି. (ତକ୍=ହାସ୍ୟ ଓ ସହ୍ୟ କରିବା-ଅ) ଚୌର; ବୃଷ; ଅମୃତ; ପୁଚ୍ଛ; ମ୍ଳେଚ୍ଛ; କ୍ରୋଡ଼; ରତ୍ନ । ଅଂ. (ତୁ ଶବ୍ଦଜ) ନିଯୋଗାର୍ଥ; ପ୍ରଶଂସାର୍ଥ; ସମୁଚ୍ଚୟାର୍ଥ; ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥ; ପାଦପୂରଣାର୍ଥ । ଯଥା—
ଗୋବିନ୍ଦ ବଚନ କଲେ ତ ରଚନ,
ସେ ଯାଏ ବନ୍ଧନ କି ହୁଅଇ । ବି. ଚ. ମ.
ଅବଧାରଣାର୍ଥ । ଯଥା—
ଏବେ ଦହ ତ ପବନ ବନପସି
ଭ୍ରମର ବୋଲି ଛଳାଇବ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ତଅଁର, ବି. (ତନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ରଞ୍ଜିତ ସୂତ୍ର-ବିଶେଷ ।

ତଅଁଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆରଣ୍ୟକ ଜାତି-ବିଶେଷ । ଯଥା—
ଝର କୁପବାତଧାସି ସପ୍ତଶଯ୍ୟା ଶିଖସି ଶୃଙ୍ଗେ ତଅଁଳା ।
ପାର୍ବତୀ ।

ତଇଲୁଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀଙ୍କ ନାମ-ବିଶେଷ । ଯଥା—
କି ଅମ୍ବିକା ତଇଲୁଳା କି ଲୋହମା ତରା,
କି ଲୋଚନୀ କି ମୋହନୀ ତାରେଣୀ କି ପୁରା ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ତ.

ତଇଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ନୂତନ ଆବାଦଯୋଗ୍ୟ ଜଙ୍ଗଲ ଜମି ।

ତଇଳ, ବି. (ତୈଳ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ତେଲ; ତେଲରେ ନାନାବିଧ ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟ ପକାଇ ପାକ କରିବା ମର୍ଦ୍ଦନାର୍ଥ ଔଷଧବିଶେଷ ।

ତଇଲପିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତେଲ ପିଆଇଥିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଲଗାଇଥିବା । ଯଥା—

ତଇଲପିଆ କାଣ୍ଡ ବାହୁଣ ପକ୍ଷଗି,
ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ହୃଦସ୍ଥଳୁ ବାନ୍ଧଲେ ଉଦେଶି ।

(ତୈଳପାୟିକା ଶବ୍ଦଜ) ପତଙ୍ଗବିଶେଷ ।

ତଉଁଖି, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଲୁଗାବିଶେଷ ।

ତଉଲ, ତୌଲ, ତୌଲ୍, } ବ. (ଦେଶଜ) ତୁଳିବା, ଓଜନ କରିବା ।

ତଉଲିବା, ତୌଲିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତୌଲ କରିବା, ତରାଜୁଦ୍ୱାରା ଓଜନ କରିବା । ଯଥା—

ଏହୁ ଦଣ୍ଡେ ଧାତା ତଉଲନ୍ତି ଅବା
ନରଭାଗ୍ୟ ମହୀତଳେ । ପାବତୀ ।

ତକ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଯଥା— ସନ୍ଧ୍ୟାତକ ରହିଥିବ । ସମୁଦାୟ; ସମୁଚ୍ଚୟାର୍ଥ । ଯଥା—ଘିଅତକ ଗଡ଼ିଗଲା । ଠାରେ ନ୍ୟସ୍ତ । ଯଥା—ଅମୁକ କାର୍ଯ୍ୟ ଅମୁକତକ ଅଛି ।

ତକମା, ବ. (ଯାବନିକ) ପଦକ (Medal) । ଯଥା—

ହୃଦେ ଲମ୍ବମାନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ତକମା,
ନାସିକାଶୋଭନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ତପମା । ଦ. ବା.

ତକରାର, ବ. (ଯାବନିକ) ବାଦାନୁବାଦ; କଳହ; ଭଲ ମନ୍ଦ ଓ ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ବିଚାର; ଅନୁସନ୍ଧାନ ।

ତକସିର, ତକସିର, ତଗସିର, } ବ. (ଯାବନିକ) ଅପରାଧ, ଦୋଷ ।

ତକ୍ର, ବ. (ତକ୍-ର) ଚହ୍ଲା, ଘୋଳଦହି ।

ତକ୍ରାଟ, ବ. (ତକ୍ର-ଅଟ) ଖୁଆ, ମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ ।

ତକାଇବା, ତକେଇବା, କ୍ରି. (ତର୍କ ଧାତୁଜ) ଅପେକ୍ଷା କରିବା । ଯଥା—

ତକା ନୟନକୁ ତକା ରେ ମାନସ ।

ତକିଆ, ବ. (ଆରବ୍ୟ ତକ୍କୀୟା ଶବ୍ଦଜାତ) ଅପସର ବା ମାଣ୍ଡି । ଯଥା—

ଟୋପି ତକିଆ ଶୀତନାଶ,
କାଞ୍ଚିଲି ଅଙ୍ଗରଖାମାନ । ଦା. ର.

ତକ୍ତ, ବ. (ଯାବନିକ) ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ ।

ତକ୍ତପୋଷ, ତକତପୁରୁଷ, } ବ. (ଯାବନିକ) କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ଶୟନାଧାର ବା ଖଟ ।

ତକ୍ତା, ବ. (ଯାବନିକ) କାଠପଟା; କାଗଜର ବଡ଼ ଫର୍ଦ୍ଦ ।

ତକ୍ଷକ, ବ. (ତକ୍ଷ୍ = କାଷ୍ଠାଦି ଗୁଣ୍ଡିବା-ଅକ) ନାଗବିଶେଷ; ବିଶ୍ୱକର୍ମା, ବଢ଼େଇ; ସୂତ୍ରଧାର ।

ତକ୍ଷଣ, ତକ୍ଷଣେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ତତ୍କ୍ଷଣ ଶବ୍ଦଜ) ଶୀଘ୍ର ।

ତକ୍ଷଶିଳା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତକ୍ଷ୍ = ଗୁଣ୍ଡିବା-ଶିଳା=ପଥର) ପଞ୍ଜାବ ଅନ୍ତର୍ଗତ ନଗରୀବିଶେଷ ।

ତଗର, ବ. (ତ = କୋଡ଼-ଗୃ=ଗ୍ରାସ କରିବା-ଅ) ଟଗର ଫୁଲର ଗଛ; ଟଗର ଫୁଲ ।

ତଗରା, ବ. (ଦେଶଜ) ରାଜସେବକବିଶେଷ । (ଯନ୍ତ୍ରତାଳ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ତଗାଇଦା, ବ. (ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ମକଦ୍ଦମା ।

ତଗ୍ୟ, ବ. (ତତ୍-ଜ୍ଞା—ଏଥିରୁ ଜାତ) ଜ୍ଞାନ; ସ୍ମରଣ ।

ତଜବିଜ, ତଜବୀଜ, } ବ. (ଆରବୀ ଭାଷା) ବିଚାର; ପରୀକ୍ଷା ।

ତଟ, ବ. (ତଟ୍ = ଉନ୍ନତ ହେବା-ଅ) କୂଳ, ତୀର । (ସ୍ତ୍ରୀ—ରେ ତଟୀ ହୁଏ) । ଯଥା—

ତା ବକ୍ଷୋଜ ତଟୀ,
ନତାନ୍ତ ଶିଥିଳା ଆଲୋକ ଏ ଯାବତ । ଜା. ପ. ନା.

ତଟକା, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ନୂତନ ବା ନୂଆ, ସଦ୍ୟ ।

ତଟସ୍ଥ, ବିଂ. (ତଟ-ସ୍ଥା-ଅ) ବ୍ୟସ୍ତ; ଚମତ୍କୃତ; ଅପକ୍ଷପାତୀ; ତୀରସ୍ଥ ।

ତଟାକ, ତଟାଗ, ତଡ଼ାଗ, ତଡ଼ାକ, } ବ. (ତଟ-ଅକ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅକ, ଅଗ; ତଡ଼୍ = ଆଘାତ କରିବା-ଆଗ, ଆକ) ବୃହତ୍ ପୁଷ୍କରିଣୀ ।

ତଟିନୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତଟ-ଇନ୍-ଈ) ନଦୀ ନିମ୍ନଗା ।

ତଟୁ, ବ. (ଯାବନିକ) ସାନ ଘୋଡ଼ା ।

ତଡ଼, ବି. (ତଟ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) କିନାର; ପ୍ରାନ୍ତ ।

ତଡ଼ଉ, ତଡ଼ଉ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦେଉଳରେ କରଣ କାର୍ଯ୍ୟବିଶେଷ ।

ତଡ଼କା, ତଡ଼କ, ବି. (ତାଟଙ୍କ ଶବ୍ଦଜ) କର୍ଣ୍ଣ-ଭୂଷଣବିଶେଷ । ଯଥା—
କର୍ଣ୍ଣେ ତଡ଼କା ଭଳି କାପ, ହରୁଛୁ ମୁନି ମନ ଦର୍ପ । ମା. ମା.
ହୀରାର ତଡ଼କ-ବେନି କର୍ଣ୍ଣମୂଳେ ସାଜେ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ଚ.

ତଡ଼ତାବୁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ-ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଧନ୍ଦା ।

ତଡ଼ଛି, ତଡ଼ନ୍ତି, କ୍ରି. ବିଂ. (ଝଟିତି ଶବ୍ଦଜ) ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—
ହଉରେ ଯାଅ ତଡ଼ଢକି ମୋ ବନ୍ଧୁ ହେ । ବି. ଗୀ.

ତଡ଼ପ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତମ ବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—
କୁସୁମ ମାଳକୁ ପକାଇ ତନୁକୁ ତଡପ ଲଗିହୋଇଲେ । ର. କ.

ତଡ଼ବଡ଼, ତଡ଼ବଡ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—
ତଡ଼ବଡ଼ ହୋଇଣ ସେ ନାବ ବୁଡ଼ିଗଲା । ସା. ଭା. ଆ.
ବିଂ. ଚଞ୍ଚଳ । ଯଥା—
ଶିବର ନିକଟେ ତ ଉପପ୍ଲବ ଗଡ଼,
ବାହାରଲେ ସେଠାକୁ ହୋଇ ତଡ଼ବଡ ।
କୃ. ଭ. ସୌ. ପ.

ତଡ଼ବଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ଧୂମଧାମ; ବେଗ;
ତଡ଼ାବଡ, } ବେଗଜନିତ ଧ୍ୱନି । ଯଥା—
ଘୋଡାଙ୍କର ତଡ଼ବଡ଼ ହସ୍ତି ଘଣ୍ଟି ରବ,
ଗାଈଙ୍କର ହେମା ଆଦି କଳକଳା ରବ । ସା.ଭା.ବ.ପ

ତଡ଼ବେଗ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—
ଶୁଣିଣ ବଜସ୍ତ ଦ୍ୱାରୀ ଗଲା ତଡବେଗେ,
ଯାଇ ଜଣାଇଲା ହର ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଆଗେ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ଚ.

ତଡ଼ାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୂର କରିବା । ଯଥା—
ମନ୍ଦିରୁ ଦେବୁ ତଡ଼ାଇ ଯେ । ବି. ଚ. ମ.

ତଡ଼ାଉ, ତଡ଼ାଉ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୋଷାକ; ଆଭରଣ । ଯଥା—
ମଣିମୟ ତଡ଼ାଉ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗେ ଲଗିକରି,
ଭାଲପଟରେ ସୁନ୍ଦୂର ଢଳକ ଦେଲେ ନାରୀ । ବି. ଗୀ.

ତଡ଼ାପଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତବ୍ଧ ହେବା । ଯଥା—
ବଜର ଡ଼ାକରେ କାନ ତଡ଼ା ପଡ଼େ
ଏକା ଜଗନ୍ନାଥ ସାହା । ଉ. ସା. ୧୮. ୮.

ତଡ଼ିତ୍, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତଡ଼୍ = ଆଘାତ କରିବା-ଇତ୍) ବିଜୁଳି, ବିଦ୍ୟୁତ୍, ଚପଳା ।

ତଡ଼ିତ୍ୱାନ୍, ବି. (ତଡ଼ିତ୍ = ବିଜୁଳି-ବତ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ମେଘ । ବିଂ. ବିଦ୍ୟୁତ୍ୟୁକ୍ତ ।

ତଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୂର କରିବା, ବାହାର କରିଦେବା; ବଳପୂର୍ବକ ପଛଆଡ଼କୁ ପେଲିଦେବା ।

ତଣ୍ଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଡୁଆ, ଆପଦ ।

ତଣ୍ଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଳଦେଶ । ଯଥା—
ଦୁଃଖୀ ରଙ୍କି ତଣ୍ଟି ଚିପି ବାରମ୍ବାର,
ଦାତାପଣ କେତେ କରୁଛ ପ୍ରଚୁର । ଦ. ବା.

ତଣ୍ଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଳାରେ ହସ୍ତ ଦେଇ ପେଲିବା ।

ତଣ୍ଟି ଘା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋରୁମାନଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ରୋଗ, ଗଳବ୍ରଣ ।

ତଣ୍ଡ, ବି. (ଦଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ ଅର୍ଥାତ୍ ଜରିମାନା । ଯଥା—
ଚପରାସଚୟ ପେଷି କଂସରାୟ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶେ ନେବ କି ତଣ୍ଡ ।

ତଣ୍ଡକ, ବି. (ତନ୍ଡ଼ = ଆଘାତ ଓ ବଧ କରିବା -ଅକ) ଖଞ୍ଜନପକ୍ଷୀ; ଫେନ; ବଞ୍ଚକ; ତରୁ-ସ୍କନ୍ଧ । ବିଂ. ବିନାଶକ; ବହୁରୂପୀ ।

ତଣ୍ଡକାର, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଯେ ଅର୍ଥଦଣ୍ଡ ନିଏ; ପୁରାକାଳରେ ରଜାଙ୍କ ତରଫରୁ ଯେଉଁ ବରକନ୍ଦାଜମାନେ କର ଅସୁଲ କରନ୍ତି । ବି. ସଂ. ରୁଷିବିଶେଷ ।

ତଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହର ଛପରଯୋଗ୍ୟ ତୃଣବିଶେଷ । ଯଥା—
ବିରୂପା ତଟିମା ତଣ୍ଡି ପଠାଗୁରି ରଥାଙ୍ଗ ବଧୂ ବଲାପେ । ଯ. କେ.

ତଣ୍ଡିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ତଣ୍ଡି ନେବା ଲୋକ, ଯେ ତଣ୍ଡି ନିଏ । ଯଥା—
ମଡ଼ାତଣ୍ଡିଆ ଧନ ଆସି,
ମାଗିଲେ ହୁଅ ତାର ଦାସୀ । ଦା. ର.

ତଣ୍ଡିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଜରିମାନା କରି ଅର୍ଥ ଆଣିବା । ଯଥା—

ତଣ୍ଡି ଦୁଃଖୀ ରଙ୍କି ଅରକ୍ଷିତ ଖଣ୍ଡ ।

ତଣ୍ଡୀ, ତଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପୁଷ୍ପ-ଜାତୀୟ ଗଛ । ଯଥା—

କାମଦେବ ଶ୍ୱେତ ଚାମର ପ୍ରାୟେ,
କାଶତଣ୍ଡୀ ଫୁଲ ଢଳନ୍ତି ବାୟେ । ର. କ.

ତଣ୍ଡୁଳ, ବି. (ତଣ୍ଡ=ଆଘାତ କରିବା-ଉଳ) ଚାଉଳ ।

ତଣ୍ଡୁଳିକାଶ୍ରମ, ବି. (ତଣ୍ଡୁଳିକ-ଆଶ୍ରମ) ତୀର୍ଥ-ବିଶେଷ ।

ତଣ୍ଡେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଜରିମାନା କରାଇବା ।

ତଣ୍ଡେଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଝିର ସହକାରୀ ।

ତତ, ବି. (ତନ୍=ବିସ୍ତାର କରିବା-ତ) ବାୟୁ; ବୀଣାଦି ବାଦ୍ୟ । ବିଂ. ବିସ୍ତୃତ, ବ୍ୟାପ୍ତ ।

ତତଃ, ଅଂ. ସଂ. ତଦନନ୍ତର; ତେବେ; ସେଠାରେ; ତହିଁରେ ।

ତତକ୍ଷଣ, ତତକ୍ଷଣି, ତତକ୍ଷଣାନ୍ତ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ତତ୍‌କ୍ଷଣ ଶବ୍ଦଜ) ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—

ବୁଡ଼ନ୍ତେ ନଉକା ଭସାଇଲେ ବ୍ରହ୍ମଜାତ,
ନଦୀରେ ପୁତ୍ରକୁ ପକାଇଲେ ତତକ୍ଷଣାନ୍ତ । ସା. ଖ୍ରି. ଆ.

ତଦଗତ, ତତଘତ, ତଦ୍‌ଗତ, } ବି. (ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଜ୍ଞାନ ବା ଚେତନା । ଯଥା—ତାର ତତଘତ ଗୁଡ଼ିଗଲାଣି ।

ତତଲା, ବିଂ. (ତପ୍ତଳ ଶବ୍ଦଜ) ଗରମ ।

ତତାଇବା, ତତେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗରମ କରିବା ।

ତତ୍ତୁ, ତତ୍ତୁ, ବି. (ତତ୍ତ୍ୱ ଶବ୍ଦଜ) ତତ୍ତ୍ୱ । ଯଥା—

ପିଣ୍ଡ ପ୍ରାଣ ଯାହାଙ୍କର ଅଟେ ଏକ ତତ୍ତୁ,
ଯୋଗେଶ୍ୱର ସ୍ୱରୂପ ସେ ଜ୍ଞାନବାନ ହେତୁ । ସା. ଖ୍ରି. ସ.

ଯଥାର୍ଥ । ଯଥା—

ପରର ପୁତ୍ର ଯଦି ହୋଇଥିବେ ତତ୍ତୁ,
ସୁଖେ ଧନ ଜନ ଯେତେ ଭୋଗ କରୁଥାନ୍ତୁ । ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ତତେ, ସଂ. (ଦେଶଜ) ଯୁଷ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦର ଅମାନ୍ୟାର୍ଥ ଦ୍ୱିତୀୟା ଏକବଚନ ।

ତତ୍‌କାଳ, ବି. (ତତ୍-କାଳ) ସେହି ସମୟ । ବିଂ. ଶୀଘ୍ର, ହଠାତ୍ । (ଏଥିରୁ "ତତ୍କାଳିକ, ତତ୍କାଳୀନ" ଏହି ଶବ୍ଦମାନ ହୁଅନ୍ତି ।)

ତତ୍‌କ୍ଷଣ, କ୍ରି. ବିଂ. (ତତ୍-କ୍ଷଣ) ସେହିକ୍ଷଣି, ଅବିଳମ୍ବେ ।

ତତ୍ପର, ବିଂ. (ତଦ୍-ପର) ଆସକ୍ତ; ବ୍ୟଗ୍ର; ନିପୁଣ । କ୍ରି. ବିଂ. ତଦନନ୍ତର ।

ତତ୍ତ୍ୱ, ବି. (ତତ୍-ତ୍ୱ) ଈଶ୍ୱର; ବ୍ରହ୍ମ; ସତ୍ୟ; ପ୍ରକୃତ ଅବସ୍ଥା; ତତ୍ତ୍ୱ; ପଦାର୍ଥ; ଅନ୍ୱେଷଣ, ଅନୁସନ୍ଧାନ ।

ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ, ବିଂ. (ତତ୍ତ୍ୱ-ଅବ-ଧୃ-ଅକ) ଯେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ତତ୍ତ୍ୱ ନିରୂପଣ କରେ; ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣକର୍ତ୍ତା, ଅଭିଭାବକ । ବି. ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ, ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରଣ ।

ତତ୍ର, ଅଂ. (ତତ୍-ତ୍ର) ସେଠାରେ, ତଦ୍‌ବିଷୟରେ ।

ତତ୍ରତ୍ୟ, ବିଂ. (ତତ୍ର-ତ୍ୟ) ସେଠାର, ସେହି ସ୍ଥାନସ୍ଥ ।

ତଥାପି, ଅଂ. (ତଥା-ଅପି) ତଥାଚ, ତେବେହେଁ ।

ତଥା, ଅଂ. (ତତ୍-ଥାଚ୍-ପ୍ରକାରାର୍ଥେ) ସେହି-ପ୍ରକାର; ତଥ୍ୟ; ସତ୍ୟ; ଏବଂ; ତହିଁରେ; ସ୍ୱୀକାର; ସାଦୃଶ୍ୟ; ସମୁଚ୍ଚୟ; ନିଶ୍ଚୟ ।

ତଥାଗତ, ବି. (ତଥା-ଗତ, ଆଗତ) ବୁଦ୍ଧ; ସେହିପ୍ରକାର ଆସିବାର । ବିଂ. ସେହିରୂପେ ଆଗତ ।

ତଥାଚ, ତଥାପି, ଅଂ. ତଥାପି, ତେବେହେଁ ।

ତଥି, ସଂ. (ତତ୍ର ଶବ୍ଦଜାତ, ପ୍ରାକୃତ ତହିଁଥ ଶବ୍ଦଜ) ସେହିଠାରେ; ତହିଁରେ । ଯଥା—

ଶଙ୍ଖାଇ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ବୁଝାଇଦେଲା ଯେ ଗୁପ୍ତ ତଥି । ବି. ଚ. ମ.

ତଥୈବଚ, ଅଂ. (ତଥା-ଏବ-ଚ) ସେହି-ରୂପରେ ହେବାର, ପୂର୍ବପୂର୍ବକ ନୁହେ ।

ତଥ୍ୟ, ବି. (ତଥା-ଯ), ଯଥାର୍ଥ, ପ୍ରକୃତ ଅବସ୍ଥା । ବିଂ. ସତ୍ୟ, ପ୍ରକୃତ ।

ତଦବିର, ତଦ୍‌ବିର, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) କାର୍ଯ୍ୟର ବିସ୍ତୃର; ଯତ୍ନ, ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।

ତଦନନ୍ତର, ଅଂ. (ତତ୍‌-ଅନନ୍ତର) ତହିଁଉତ୍ତାରୁ, ତାହା ପରେ ।

ତଦପି, ଅଂ. (ତତ୍‌-ଅପି) ତଥାପି, ସେହି ମଧ୍ୟ ।

ତଦବସ୍ଥ, ବିଂ. (ତତ୍‌-ଅବସ୍ଥା) ସେହିପରି; ଏକାଦଶାପନ୍ନ; ତଦବସ୍ଥାପନ୍ନ ।

ତଦର୍ଥ, କ୍ରି. ବିଂ. (ତତ୍‌-ଅର୍ଥ) ତନ୍ନିମିତ୍ତ, ସେହିହେତୁ ।

ତଦା, ଅଂ. (ତଦ୍‌-ଦା) ସେହି ସମୟରେ, ସେତେବେଳେ ।

ତଦାତ୍ୱଂ, ଅଂ. (ତତ୍‌-ଦାତ୍ୱଂ) ସେତେବେଳେ ।

ତଦାତ୍ୱନ, ବିଂ. (ତଦାତ୍ୱଂ-ତନ) ତତ୍କାଳୀନ, ସେହି ସମୟରେ ଯାହା ଘଟିଅଛି ।

ତଦାରକ, ତଦାରଖ, ବି. (ଯାବନିକ) ଅନୁସନ୍ଧାନ ।

ତଦୀୟ, ବିଂ. (ତତ୍‌-ଈୟ) ତତ୍‌ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ତାହାର ଅଧିକୃତ ।

ତଦ୍‌ଗତ, ବିଂ. (ତତ୍‌-ଗମ୍‌-ତ) ଏକାଗ୍ର, ଅଭିନିବିଷ୍ଟ, ତଦାସକ୍ତ ।

ତଦଗୁଣ, ବି. (ତତ୍‌-ଗୁଣ) କାବ୍ୟର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ତାହାର ଗୁଣ ।

ତଦ୍ଧନ, ବିଂ. (ତତ୍‌-ଧନ) କୃପଣ, ବ୍ୟୟକୁଣ୍ଠ ।

ତଦ୍ଧିତ, ବି. (ତତ୍‌-ହିତ) ଶବ୍ଦର ଉତ୍ତର ପ୍ରତ୍ୟୟ କରି ଯେଉଁସବୁ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ବିଂ. ତଦ୍‌ବିଷୟରେ ଉପଯୁକ୍ତ ।

ତନଇ, ତନୟି, ବି. (ତନୟ ଶବ୍ଦଜ) ପୁତ୍ର । ଯଥା—

ଶୁଣ ହେ ବ୍ୟାସଙ୍କ ତନଇ,
ପୁଣ୍ୟର କଥା ଶୁଣିଲଇ । ବି. ପୁ.

ତନଖା, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ବେତନ, ଦରମା । (ଦେଶଜ) ହାମି ବା ବନ୍ଧକ ଦେଇ ଋଣ ଆଣିବା; ଋଣ ଆଣି ବନ୍ଧାଦେବା ପଦାର୍ଥ ।

ତନଖିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଠିକଣା କରିବା, ଏଷ୍ଟିମେଟ୍ କରିବା, ପରୀକ୍ଷା କରିବା ।

ତନୟ, ବି. (ତନ୍‌ = ବିସ୍ତାର କରିବା-ଅୟ— ଯେ ଯଶ ବଂଶ ପ୍ରଭୃତି ବିସ୍ତାର କରେ) ପୁତ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପୁତ୍ରୀ, କନ୍ୟା ।

ତନୟିତ୍ନୁ, ବି. (ତନ୍‌ = ବିସ୍ତାର କରିବା-ଇତ୍ନୁ) ବଜ୍ର; ମେଘ ।

ତନାଘନା, ତନେଇଘନେଇ, } ବିଂ. କ୍ରି. ବିଂ. { (ଦେଶଜ) ତରତର ।

ତନାଧିର୍ଗୁ, ବି. (ସମ୍ବଲପୁରରେ) ଝଣାଝଣି ।

ତନିଷ୍ଠ, ତନୀୟାନ୍‌, } ବିଂ. (ତନୁ-ଇଷ୍ଠ, ଈୟସ୍‌) କ୍ଷୀଣତର, ଅତିକୃଶ, ଅତ୍ୟଳ୍ପ, ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ର ।

ତନୁଃ, ବି. (ତନ୍‌ = ତନୁ-ଉସ୍‌) ଶରୀର, ଦେହ ।

ତନୁ, ତନୂ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତନ୍‌-ଉ, ଊ) ଶରୀର; ମୂର୍ତ୍ତି । ବିଂ. ଅଳ୍ପ; କୃଶ; ସୂକ୍ଷ୍ମ; କୋମଳ ।

ତନୁଖା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚଠି ।

ତନୁଚ୍ଛଦ, ବି. (ତନୁ = ଶରୀର-ଛଦ୍‌-ଅ) ବର୍ମ, କବଚ, ସାଞ୍ଜୁ ।

ତନୁଜ, ତନୂଜ, ବି. (ତନୁ-ତନୂ-ଜନ୍‌-ଅ) ପୁତ୍ର, ପୁଅ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) କନ୍ୟା, ଦୁହିତା ।

ତନୁତ୍ର, ତନୁତ୍ରାଣ, } ବି. (ତନୁ-ତ୍ରୈ = ତ୍ରାଣ କରିବା-ଅ, ଅନ) ବର୍ମ, ସାଞ୍ଜୁ ।

ତନୁଭୃତ୍‌, ବିଂ. (ତନୁ-ଭୃ = ଧାରଣ କରିବା-କ୍ୱିପ୍‌) ଦେହୀ, ଜୀବ ।

ତନୁରୁହ, ତନୂରୁହ, } ବି. (ତନୁ, ତନୂ-ରୁହ୍‌ = ଜନ୍ମିବା-ଅ) ରୋମ, ଲୋମ ।

ତନୁବାର, ବି. (ତନୁ-ବୃ-ଅ) ବର୍ମ, ସାଞ୍ଜୁ ।

ତନୂନପ, ବିଂ. (ତନୁ = ଶରୀର-ଊନ = ଲଘୁତା-ପା = ପାଳନ କରିବା-ଅ) ଘୃତ, ଘିଅ ।

ତନୂନପାତ୍‌, ବି. (ତନୂନପ = ଘୃତ-ଅଦ୍‌ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା-କ୍ୱିପ୍‌) ଅଗ୍ନି ।

ତନ୍ତ, ବି. (ତନ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଲୁଗା ବୁଣିବା ଯନ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ଉଦଅନ୍ତେ ଦେଖିଲେ ଦୁଇଟି ଯୁବତୀ,
ବସିକରି ତନ୍ତେ ଲୁଗା ବୁଣୁଛନ୍ତି । କୃ. ଖ. ଆ. ପ.

ତନ୍ତଶାଳ, ତନ୍ତସାଳ, ବି. (ତନ୍ତ୍ରଶାଳା ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ଘରେ ତନ୍ତ ଥାଏ ।

ତନ୍ତ୍ରମାଧିଆ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ କରଯାଏ ନାହିଁ ।

ତନ୍ତି, ତନ୍ତୀ, ବି. (ତନ୍ତ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଲୁଗାବୁଣିବା ଜାତିବିଶେଷ । ଯଥା—

ତନ୍ତୁ କାଣ୍ଡି ପଳାଇଲ ଯେ ଖରେ,
ପଶିଲ ଯାଇ ସେ ତନ୍ତିର ଘରେ । ହା. ଚ.

ବି°. (ଦେଶଜ) ଓଲ, ମୂର୍ଖ, ନିବୁଦ୍ଧିଆ । (ତନ୍ତିମାନଙ୍କର ନିର୍ବୋଧତା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।)

ତନ୍ତିଆ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଅଠାଅଠା । (ଗୁଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ) ଯେପରି— ତନ୍ତିଆ ଗୁଡ଼ ।

ତନ୍ତିଆଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ତନ୍ତିର ସ୍ତ୍ରୀ ।

ତନ୍ତୁ, ବି. (ତନ୍‌=ବିସ୍ତାର କରିବା-ତୁ) ସୂତ୍ର, ସୂତା; ତାର ।

ତନ୍ତୁକ, ବି. (ତନ୍ତୁ-କ) ସର୍ଷପ, ସୋରିଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ତନ୍ତୁକା) ଶିରା, ନାଡ଼ି, ଧମନୀ ।

ତନ୍ତୁନାଭ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତନ୍ତୁ ନାଭିରେ ଅଛି ଯାହାର) ବୁଢ଼ିଆଣୀ ପୋକ, ମାକଡ଼ସା ।

ତନ୍ତୁବାପ, ତନ୍ତୁବାୟ, ବି. (ତନ୍ତୁ-ବପ୍‌= ବୁଣିବା-ଅ, ଯ୍ୟ) ମାକଡ଼ସା; ତନ୍ତୀ ।

ତନ୍ତୁସନ୍ତତ, ବି. (ତନ୍ତୁ-ସନ୍ତତ = ବ୍ୟାପ୍ତ) ସ୍ୟୂତ ବସ୍ତ୍ର, ସିଇଁବା ଲୁଗା ।

ତନ୍ତୁସାର, ବି. (ତନ୍ତୁ-ସାର = ସାରାଂଶ) ଗୁଆ ଗଛ; ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷର ମଜ୍ଜା ତନ୍ତୁବିଶିଷ୍ଟ ।

ତନ୍ତ୍ର, ବି. (ତନ୍‌=ବିସ୍ତାର କରିବା-ତ୍ର) ଶିବୋକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ; ଶିବ ଓ ଶକ୍ତିର ଉପାସନାବିଧାୟକ ବେଦର ଶାଖାବିଶେଷ; ସିଦ୍ଧାନ୍ତ; ଔଷଧ; କାରଣ; ଉପାୟ; ସୈନ୍ୟ; ରାଜ୍ୟ; ସୂତ୍ର; ତନ୍ତୁବାୟ; ବ୍ୟବସାୟ । ବି°. ଅଧୀନ, ଆୟତ୍ତ ।

ତନ୍ତ୍ରୀ, ବି. (ତନ୍ତ୍ର-ଈ) ବୀଣା; ରଜ୍ଜୁ ।

ତନ୍ଦରା, ତନ୍ଦ୍ରା, ବି. (ଦେଶଜ-ଗଞ୍ଜାମୀ, ନିଦ୍ରାର୍ଥ-ବୋଧକ ତନ୍ଦ୍ରା ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ, କିନ୍ତୁ ଅର୍ଥ ଭିନ୍ନ) ଉଦ୍‌ବେଗ । କ୍ରି. ବି°. ଶୀଘ୍ର ।

ତନ୍ଦ୍ରା, ବି. (ତନ୍ଦ୍‌=ଅଳସ ହେବା-ଅ-ଆ) ଅଳ୍ପ-ନିଦ୍ରା, ନିଦ୍ରାବେଶ; ଅବସନ୍ନତା; ଆଳସ୍ୟ ।

ତନ୍ନତନ୍ନ, କ୍ରି. ବି°. (ତତ୍‌-ନ=ତାହା ନୁହେ-ତତ୍‌-ନ = ତାହା ନୁହେ) ତାହା ନୁହେ ତାହା ନୁହେ; ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ; ବିଶେଷ-ଭାବରେ; ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ ।

ତନ୍ୱୀ, ବି°. (ତନୁ-ଈ) କ୍ଷୀଣା, କୃଶାଙ୍ଗୀ ।

ତପଃ, ବି. (ତପସ୍‌ = ତପ୍‌-ଅସ୍‌) ତପସ୍ୟା; ଅଦୃଷ୍ଟ; ବ୍ରାହ୍ମଣାଦିଙ୍କ ଧର୍ମ, ଆଚରଣ; ଲୋକବିଶେଷ ।

ତପ, ବି. (ତପ୍‌=ଦାହ କରିବା-ଅ) ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ । (ତପସ୍‌ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ତପସ୍ୟା ।

ତପଗୃଣ୍ଡ, ବି. (ତପସ୍ୱୀ ଶବ୍ଦଜ ବା ଅପଭ୍ରଂଶ) ତପସ୍ୱୀ । ଯଥା—

ଋଷିମାନଙ୍କୁ ଧରି ବସିଲେ ସଭା କରି,
ଅଠାଶିସହସ୍ରାଏ ଅଛନ୍ତି ତପଗୃଣ୍ଡ । ନୃ. ପୃ. ଦୃ. ତ.

ତପନ, ବି. (ତପ୍‌=ତାପ ଦେବା-ଅନ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁ; ତାପ; ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତମଣି; ଅର୍କବୃକ୍ଷ । ବି°. ସନ୍ତାପଜନକ ।

ତପନୀୟ, ବି°. (ତପ୍‌ = ଦାହ କରିବା-ଅନୀୟ) ତପଯୋଗ୍ୟ । ବି. ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—

ତପନୀୟ ଗୋଷ୍ଠ ବରଣ ଜାଣି,
ତଳପତନ ପକ୍ୱ ପଦ୍ମ ଆଣି ।
ଖର୍ବପାବନ ସ୍ୱଭାବେ ଲଭନ୍ତି,
ଚନ୍ଦାକାର ଭାବ ଘଣେ ଭଜନ୍ତି । ବି. ଚ. ମ.

ତପରଖ, ତପରଖାନା, ବି. (ଯାବନିକ) ପରୀକ୍ଷାକରଣ; ତଦାରଖ ।

ତପସିଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ବିବରଣ ।

ତପସ୍ୱୀ, ବି. (ତପସ୍‌-ବିନ୍‌-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ତାପସ; ମୁନି । ବି°. ଧାର୍ମିକ; କ୍ଲେଶସହିଷ୍ଣୁ ।

ତପି, ତପୀ, ବି. (ତପସ୍ୱୀ ଶବ୍ଦଜ) ତପସ୍ୱୀ । ଯଥା—

ଗର୍ବିତପଣେ ଯେ ସର୍ବଥା,
କହଇ ତପୀ ଜପୀ କଥା । ମା. ମା.

ତପୂ, ତପ୍ତୂ, କ୍ରି. ବି°. ତାହାର ପୂର୍ବେ ।
ତପ, କ୍ରି. ବି°. ତାହାର ପଶ୍ଚିମେ ।
ତଦ, କ୍ରି. ବି°. ତାହାର ଦକ୍ଷିଣେ ।

ତଉ, କ୍ରି. ବିଂ. ତାହାର ଉତ୍ତରେ ।

ତପସି, ବି. (ତପସ୍ୱୀ ଶବ୍ଦଜ) ତପସ୍ୟା କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—

ମହାତପସି ଜନପ୍ରାସ୍ତେ,
ଅଙ୍ଗ ବିଗିଳେ କେ୍ୟାଃତମସ୍ତେ । ଦା. ର.

ତପସିଆଁ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ-ଭାବରେ (କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା) ।

ତପୋଧନ, ବି. (ତପସ୍-ଧନ-ଯାହାର) ତାପସ, ଯୋଗୀ, ମୁନି, ଋଷି ।

ତପୋବନ, ବି. (ତପସ୍-ବନ) ମୁନିମାନଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ।

ତପ୍ତ, ବିଂ. (ତପ୍=ଦାହ କରିବା-ତ) ଉଷ୍ଣ, ତାପଯୁକ୍ତ; ଖେଦଯୁକ୍ତ ।

ତଫସିଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ବିବରଣ । ଯଥା—

ପଚ୍ଚରିଛ ଏ ସ୍ଥାନର କଥା ତଫସିଲ,
ସବୁ କଥା ଲେଖିବା ତ ବଡ଼ ମୁସକଲ । ଉ. ଭ୍ର.

ତଫାତ୍, ତଫୋତ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଭିନ୍ନ । କ୍ରି. ବିଂ. ଦୂରରେ ।

ତଫାବତ, ତବାବତ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦୋଷ । ବିଂ. ଊଣାଅଧିକ, ତାରତମ୍ୟ ବା ତାରତମ ।

ତବ, ସର୍ବ°. (ଯୁଷ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ତୁମ୍ଭର ।

ତବକ, ବି. (ଦେଶଜ) ପିତଳ ଥାଳି ।

ତବତ, ବି. (ତପ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଗରମ ଭାତ ।

ତବଦ, ତବଦା, ତାବଦା, } ବିଂ. (ସ୍ତବ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଥିବା ।

ତମ, ବି. (ତମ୍=ଖେଦ କରିବା-ଅ) ତମୋଗୁଣ; ରାହୁ; ଅନ୍ଧକାର । ବିଂ. ଅଧିକ; ଅନେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍କର୍ଷ ବା ଅପକର୍ଷ ବୁଝିବାପାଇଁ ଗୁଣବାଚକ ଶବ୍ଦର ଉତ୍ତର 'ତମ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ ।

ତମତମ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ରୋଧଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ଦୁଃସହ ସଂଗ୍ରାମ ଦେଖି ତହିଁ ବୀର ଭୀମ,
କମ୍ପଇ ଶରୀର କୋପେ ଅତି ତମତମ । ସା. ଭା. ସ.

କାନ୍ତିହୀନ । ଯଥା—

ସ୍ୱେଦର ଗମ ଗମ ବଦନ ତମ ତମ
ଦିଶଇ ସୀତ ଆନ ଆନ । ବି. ଚ. ମ.

ତମସ୍, ତମଃ, ବି. (ତମ୍=ଖିନ୍ନ ହେବା-ଅସ୍) ଅନ୍ଧକାର; ତମୋଗୁଣ; ମୋହ; ନରକ; ଶୋକ; ପାପ; ଅଜ୍ଞାନ; ଗର୍ବ; ରାହୁ ।

ତମସ, ବି. (ତମ୍-ଅସ) ଅନ୍ଧକାର ।

ତମସୁକ, ବି. (ଯାବନିକ) ଦସ୍ତାବିଜବିଶେଷ, ଋଣଗ୍ରହଣ ପତ୍ର ।

ତମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତମ୍-ଆ) ରାତ୍ରି; ତମାଳବୃକ୍ଷ ।

ତମାଖୁ, ତମ୍ବାଖୁ, ତମାକୁ, } ବି. (ଯାବନିକ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମେ ତାମ୍ରକୂଟ ଶବ୍ଦଜ ହୋଇଥିବ) ଧୂଆଁ ପତ୍ର; ଗୁଡ଼ାଖୁ ।

ତମାଦି, ବି. (ଯାବନିକ) କାଳଦୋଷ ।

ତମାଦିଆଇନ, ବି. (ଯାବନିକ) କେଉଁ କେଉଁ ବିଷୟ କେତେ କେତେ କାଳ ପରେ ଅଦାଲତରେ ନାଲିସ ହୋଇ ନ ପାରେ ଏ ବିଷୟ ଯେଉଁ ଆଇନରେ ଥାଏ ।

ତମାମ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ; ସବୁ ।

ତମାଳ, ବି. (ତମ୍=ମ୍ଳାନ ହେବା-ଆଳ) ବୃକ୍ଷ-ବିଶେଷ; ଚନ୍ଦନତିଳକ; ଖଡ଼୍ଗ ।

ତମାସା, ବି. (ଯାବନିକ) କୌତୁକ ।

ତମି, ବିଂ. (ତମସ୍ୱୀ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ରୋଧୀ । ଯଥା—

କ୍ରୋଧରେ ନଶ ମୋଡ଼ି ବୋଇଲା ହୋଇ ତମି,
ବୋଇଲା ଆହେ କୃଷ୍ଣ କାହିଁକି ଦେବ ଭୂମି ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ତମିସ୍ର, ବି. (ତମସ୍-ର-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ନିପାତନ) ଅନ୍ଧକାର; କ୍ରୋଧ; ଅଜ୍ଞାନ । ବିଂ. ତମୋଯୁକ୍ତ; ଅନ୍ଧକାରଯୁକ୍ତ ।

ତମୀ, ତମି, ବି. (ତମ୍=ଅନ୍ଧକାର-ଈ, ଇ) ରାତ୍ରି ।

ତମିସ୍ରା, ବି. (ତମିସ୍ର-ଆ) ଅନ୍ଧକାରମୟ ରାତ୍ରି ।

ତମୋଘ୍ନ, ତମୋନୁଦ୍, ତମୋନୁଦ, ତମୋପହ, } ବି. (ତମସ୍-ଅନ୍ଧକାର ପ୍ରଭୃତି-ହନ୍, ନୁଦ୍-ଅ, କ୍ୱିପ୍, ଅ-ହ=ଘ, ତମସ୍-ଅପ-ହନ୍-ଅ) ଅଗ୍ନି; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଚନ୍ଦ୍ର; ବିଷ୍ଣୁ; କେଶବ; ଶମ୍ଭୁ ।

ତମୋଭିଦ୍, } ବି. (ତମସ୍-ଭିଦ୍-କ୍ୱିପ୍,
ତମୋମଣି, } ତମସ୍-ମଣି = ରତ୍ନ) ଜୁଳୁଜୁଳିଆ ପୋକ, ଖଦ୍ୟୋତ ।

ତମ୍ପ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆର୍ଦ୍ର, ଓଦା, ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ।

ତମ୍ପ, ତମ୍ପଁ, } ବି. (ତୃଂଫ ଶବ୍ଦଜ) ବିଷଧର
ତଁପ, } ସର୍ପବିଶେଷ । ଯଥା—

କିଏ ନ ଡରଇ ଛତ୍ରଫଣ ତମ୍ପକୁ । ଦ. ବା.

ତମ୍ପା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯବାଦି ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଗୁଡ଼ ପ୍ରଭୃତିରେ କରିବା ଖାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ତମ୍ପୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାଈ; ଗାଡ଼ି ।

ତମ୍ବା, ବି. (ତାମ୍ର ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ତମ୍ବରୁ ଜାତ) ଧାତୁବିଶେଷ ।

ତମ୍ବାପଟା, } ବି. (ତାମ୍ରପଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ସନନ୍ଦ;
ତମ୍ବାପାଟିଆ, } ଶାସନଦାନ ପଟ୍ଟା ।

ତମ୍ବାଳିଆ, ବିଂ. ତମ୍ବାମିଶ୍ରିତ; ତମ୍ବା ସଦୃଶ ବର୍ଣ୍ଣ ।

ତମ୍ବି, ବି. (ଦେଶଜ) କାର୍ଯ୍ୟକରଣରେ ବଳପୂର୍ବକ ବାଧ୍ୟ କରାଇବା । ଯଥା—

କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରାଇବା ନିମନ୍ତେ ଭାରି ତମ୍ବି ଲଗିଛି । ଉ· ସା. ୧୧. ୧୧୬ ପୃ.

ତମ୍ବୀ, ତର୍ମ୍ବି, ବି. (ଯାବନିକ) ରାଗ ବା କ୍ରୋଧ; ବାରମ୍ବାର କୌଣସି ବିଷୟରେ ହୁକୁମ ଦେବା; ଧମକାଇବା ।

ତମ୍ବୁ, ତାମ୍ବୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିବିର । ଯଥା—

ଉରଜ କନ୍ଦୂକ ଚକ୍ରବାକ ସମ୍ପୁଟକ,
କି ସ୍ମରମନ୍ତ୍ର ତମ୍ବୁ ଅମ୍ବୁଜ କୋରକ । ଲ. ବ.

ତମ୍ବୁଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ଢୋଲ ବଜାଏ ।

ତମ୍ବୁର, ଡମ୍ବୁର, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶଙ୍ଖ କମ କାହାଳୀ ଡିଣ୍ଡିମ ଡ଼ିବଡ଼ିବ,
ପଢ଼ାର ଡମ୍ବୁର ବଂଶୀ ମିଷ୍ଟସ୍ୱରେ ଶୁଭ । ନୃ.ସୁ.ଦ୍ୱି.ଚ.

ତୟାର, ତୟାରି, ବି. (ଦେଶଜ) ନିର୍ମାଣ । କ୍ରି. ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା । ବିଂ. ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଯଥା—

ନାନାବର୍ଣ୍ଣ ଉପଲରେ ହୋଇଛି ତୟାର । ସୁ. ପ.

ତର, ବିଂ. (ତୃ = ତରିବା-ଅ) ଦୁଇ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ଏକର ଉତ୍କର୍ଷସାଧନବିଶେଷ । ବି. ସନ୍ତରଣ, ପାରିହେବା; ଗଡ଼; ପଥ । (ଦେଶଜ) ବି. ସମୟାବସର । ଯଥା—

ତର ନ ସହୁ ଇଚ୍ଛନ୍ତେ ଉତ୍ତର । ବି. ଚ. ମ.

କ୍ରି. ବିଂ. ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—

ବୃଷଭାସନ ବୃଷଭାପଣ ଅତିତର,
ବନ୍ଦେ ତାର ଯେଉଁ ନାମ ତାରକମନ୍ତ୍ରର । ବୈ.ବି.

ତରକ, ତରକା, } ବି. (ତର୍କ ଶବ୍ଦଜ)
ତରକଣା, } ଅନୁମାନ ।

ତରକା, ତର୍କା, ବିଂ. (ତର୍କକ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ତକ୍ଷଣେ ତର୍କେ ବା ଅନୁମାନ କରେ । ଯଥା—

ବୋଇଲା ଶୁଣ ମୁନି ଆପଣ ଷଣ୍ଡାମର୍କା,
ତୁମ୍ଭ ପ୍ରାଏ ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତ ନାହିଁ ଶାସ୍ତ୍ରେ ତର୍କା । ନୃ.ସୁ.ସ.ତ.

ହୁରୁଡ଼ା, ଭୟାଳୁ ।

ତରକାରି, } ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନଯୋଗ୍ୟ
ତର୍କାରି, } ଫଳମୂଳାଦି ଭିଅଣ । ଯଥା—

ସବୁ ତରକାରି ହାଟକୁ ଗଲେ,
କାନ୍ତିକ ଗ୍ରାମରେ ଛୁଡ଼ି ଅଇଲେ । ହା. ତ.

ତରକିବା, ତର୍କିବା, କ୍ରି. (ତର୍କ ଧାତୁଜ) ହୁରୁଡ଼ିବା; ସାବଧାନ ଥିବା; ଅନୁମାନ କରିବା । ଯଥା—

ତରକିଅଛି ସେ ପର କି ନନ୍ଦ ରାଜକୁମାର । ବି ଚ.ମ.

ତରକ୍ଷୁ, ବି. (ତର = ପଥ-କ୍ଷୁ = କ୍ଷୟ କରିବା-ଉ) ହେଟା ବାଘ; କ୍ଷୁଦ୍ରବାଘ ।

ତରଙ୍ଗ, ବି. (ତୃ = ଗମନ କରିବା-ଅଙ୍ଗ) ଊର୍ମି; ଲହରି, ଢେଉ; ବୀଚି; ଭଙ୍ଗି—ଲହରି ଅର୍ଥରେ । ଯଥା—

ନାଚ ନାଚ ତୁରଙ୍ଗ ପରି ଯେ ତରଙ୍ଗ-
ସମୂହ ଆସୁଛନ୍ତି ଦେଖାଇ ନାନା ରଙ୍ଗ । କୃ.ଗ.ସୁ.କା.

ବିଶେଷଣରେ ତରଙ୍ଗିତ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।

ତରଙ୍ଗିଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତରଙ୍ଗ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ —ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ନଦୀ ।

ତରଚ୍ଛ, ବି. (ତ୍ରସ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଖ୍ୟାତ । ଯଥା—
ଅଷ୍ଟ ମାସର ଦଣ୍ଡ କହିବ କସ ପୁଣି,
ତରଚ୍ଛ ହୋଇଥାଇ ଗର୍ଭର କଥା ଜାଣି । ନୃ.ପୁ.ବୃ.ତ

ତର୍ଚ୍ଛ, ବି. (ତ୍ରାସ ଶବ୍ଦଜ) ଭୟ । ଯଥା—
ମୁର ଦୈତ୍ୟର ନଗ୍ରକୁ ଗଲ ବିଦ୍ୟା କହୁ,
ତର୍ଚ୍ଛରେ ନ କହୁ ତାଙ୍କୁ ଅଇଲ ପଳାଇ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

ତରଚ୍ଛାଇବା, କ୍ରି. (ତ୍ରସ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଭୟ ଦେଖାଇବା, ଭୟ ଜାତ କରାଇବା ।

ତରଚ୍ଛା, ବିଂ. (ତ୍ରସ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଖ୍ୟାତ ।

ତରଜମା, ତର୍ଜମା, ବି. (ଯାବନିକ) ଭାଷାନ୍ତରକରଣ ।

ତରଜା, ବି (ତର୍ଜନା ଶବ୍ଦଜ) ତର୍ଜନା । ଯଥା—
ଲେଉଟି ବିମାନ ତାର ହାନ୍ଦୋଳାକୁ ରଜା,
ହୃଦେ ବ୍ୟଥା ପାଇଣ ଯେ କରଇ ତରଜା ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ବିଂ. ଯେ ତର୍ଜନା କରେ, ଉତ୍ତେଜନାଯୁକ୍ତ । ଯଥା—
ବାହାର ରଜା ବାଜଇ ବାଜା,
ହୁଅନ୍ତ ଅସୁର ବଡ଼ ତରଜା । ବି. ର.

ତରଜିବା, କ୍ରି. (ତର୍ଜ୍ ଧାତୁଜ) ତର୍ଜନା କରିବା ।

ତରଜୁତ, ବି. (ଦେଶଜ-ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା, ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ।

ତରଡ଼ଙ୍ଗା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତରତରିଆ ।

ତରଡ଼ା, ତୋରଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଫଳବିଶେଷ । ଏହା ମଧୁର ଏବଂ ତିକ୍ତଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ।

ତରଣ, ବିଂ. (ତୃ = ପାର ହେବା-ଅନ) ପାର ହେବା; ଭେଳା; ସ୍ୱର୍ଗ । (ଦେଶଜ) ଚିତାଉ ପିଠା ସକାଶେ ଯେଉଁ ଅଠକାଳ କରା ଯାଇଥାଏ । ଯେପରି—ଚିତଉ ତରଣ ।

ତରଣି, ବି. (ତୃ-ଅନ) ନୌକା, ଭେଳା; ସୂର୍ଯ୍ୟ; କିରଣ; ତାମ୍ର ।

ତରଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୃ-ଅନ-ଈ) ନୌକା, ଭେଳା ।

ତରଣ୍ଡ, ବି. (ତୃ = ଜଳେ ଭାସିଯିବା-ଅଣ୍ଡ) ଭେଳା, ନୌକା ।

ତରତର, ବି.(ଦେଶଜ) ଚଞ୍ଚଳ । କ୍ରି.ବିଂ. ଶୀଘ୍ର ।

ତରତରିଆ, ତର୍ତରିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚଞ୍ଚଳ ବା ଅଧୀର ।

ତରପ, ତରଫ, ବି. (ଯାବନିକ) ପକ୍ଷ; ଦିଗ । ଯଥା—
ଦେଖ ଅରଜୁନ କଣ୍ଠ ତରପୁଚି,
ଦେଖି ରହିଅଛୁ ଆଖିକି ଲାଗିଚି । କୃ. ଭ କ. ପ.

ତରବଣା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ସମସ୍ତ ଭୁଲି ନ ଯାଏ । ଯଥା—
ଯେତେବେଳେ ଯାହାକୁ କରିବ ସ୍ମରଣା,
ଆସିବ ମୋ ପାଖକୁ ନୋହି ତରବଣା । କୃ. ଖ୍ୱ. ବି. ପ.

ତରବର, ତରଭର, ତରବରିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚଞ୍ଚଳ ।

ତରବୁଜ, ତରଭୁଜ, ତରମୁଜ, ଖରବୁଜ, } ବି. (ତରମୁଜ ଶବ୍ଦଜ) ଲତାଫଳବିଶେଷ ।

ତରଳ, ବିଂ. (ତୃ = ଗମନ କରିବା-ଅଳ) ଚଞ୍ଚଳ; ଦ୍ରବୀଭୂତ; ଦୀପ୍ତିଯୁକ୍ତ । ବି. ହାର; ହାରମଧ୍ୟସ୍ଥ ମଣି । (ତରଳୋ ହାରମଧ୍ୟଗଃ —ଅମର ।) (ବିଶେଷଣରେ ତରଳିତ ହୁଏ ।)

ତରଳାଇବା, କ୍ରି. (ତରଳ ଶବ୍ଦଜ) ତରଳ କରିବା ।

ତରଳିଆ, ବିଂ. (ତରଳ ଶବ୍ଦଜ) ତରଳ; ତରଳା ବା ତରଳାଦେଶନିବାସୀ ।

ତରବାର, ତରବାରି, ତରୁଆର, } ବି. (ତର = ଗମନ-ବୃ = ନିଯୁକ୍ତ କରିବା-ଅ, ଇ) ଖଡ଼୍ଗ, ଖଣ୍ଡା । ଯଥା—
ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟନାଥ ତରୁଆର,
ଜାଗ୍ରତେ କରେ ଆଥ ଧର । ଦା. ର.

ତରସ, କ୍ରି. ବିଂ. (ତ୍ୱର ଶବ୍ଦଜ) ଶୀଘ୍ର । (ତରସ୍ = ବଳ-ଅ, ଯହିଁରେ ବଳ ଅଛି) ମାଂସ । (ତରସଂ ମାଂସଂ ପଳଳଂ କ୍ରବ୍ୟମାମିଷଂ)

ତରସ୍ତ, ତରସ୍ଥ, ବିଂ. (ତ୍ରସ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଖ୍ୟାତ । ଯଥା—
ମାତା ଯେବେ ମରିବ ମୁଁ ଜୀଇବି କେସନେ,
ଏତେ ପାଞ୍ଚି ତରସ୍ଥ ହୁଅଇ ବାଳା ମନେ । ନୃ.ପୁ.ପ.ତ.

ତରସ୍ଥାନ, ବି. (ତର = ପାର, ଗମନ-ସ୍ଥାନ) ଉତ୍ତରଣ ସ୍ଥାନ, ଘାଟ ।

ତରଃ, ବ. (ତରସ୍-ତୃ = ଗମନ କରିବା-ଅସ୍) ବଳ; କ୍ଷୀର; ଭେଳା; ବେଗ; ରୋମ। ବେଗ, ଯଥା—ତରସ୍ୱାନ୍ = ବେଗବାନ୍ ।

ତରସ୍ୱୀ, ବିଂ. (ତରସ୍ = ବେଗ-ଵିନ୍) ବେଗବାନ୍; ବଳିଷ୍ଠ । ବି. ଗରୁଡ଼; ବାୟୁ ।

ତରା, ବି. (ତାରା ଶବ୍ଦଜ) ନକ୍ଷତ୍ର ।

ତରାଇ, ତରେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) କେଉଟମାନଙ୍କର ସଂଜ୍ଞାବିଶେଷ;ନାଉଡ଼ିଆ । ଯଥା—

ତରାଇ ଭାଇ ନାବ ଆଣ,
ଏ ଜଳୁ କର ପରିତ୍ରାଣ । ଦା. ର.

ତରାଜ, ତରାଜୁ, ବି. (ଯାବନିକ) ନିକ୍ତି । ଯଥା—

ଭୁଜିଲି ତରାଜୁ ଘେନିଣ,
ବୁଝିଲି ସାନ ବଡ଼ପଣ । ଦା. ର.

ତରାଟ, ବି. (ତାରବର୍ତ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପବିଶେଷ ।

ତରାଟ, ତରାଟି, } ବି. (ତାରାଟ ବା ତାରାବର୍ତ୍ତନ ଶବ୍ଦଜ) ଅପାଙ୍ଗ ।

ତରାଟିଚାହିଁବା, କ୍ରି. (ତାରାବର୍ତ୍ତନ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ରୋଧରେ କଟାକ୍ଷରେ ଚାହିଁବା । ଯଥା—

ତରାଟି ଚାହିଁଲି ଶ୍ରୀମ କରୁଥାଟ ପ୍ରତି । ଚୈ. ଘ.

ତରାଟିବା, କ୍ରି. (ତାରାଟ ଶବ୍ଦଜ) ନେତ୍ରାନ୍ତରେ ଚାହିଁ ସଙ୍କେତ କରିବା । ଯଥା—
ଶୁଣିଣ ତନୟ ତରାଟିଲେ ଯହୁଁ କୋପ୍ତେ,
କି ଗର୍ଭିକୁ ଗ୍ରାଡ଼ିଦିଅ ଯାଉ ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥେ । ସା. ଭା. ବ.
(ତାରାବର୍ତ୍ତନ ଶବ୍ଦଜ) ଅପାଙ୍ଗ ନିକ୍ଷେପକରିବା । ଯଥା—
ମୁଖରେ ସେ କଲା ପାଉଁସ ଦେଇ ମାଖି,
ଚାହିଁଲେ ରଙ୍ଗ କରି ତରାଟି ଦୁଇ ଆଖି । କୃ.ଭ.ବ.ଟ.

ତରାତାରିଣୀ, ତରାତାରେଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଗଞ୍ଜାମ ଅନ୍ତର୍ଗତ ପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁରସ୍ଥ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦେବୀ ।

ତରାସ, ତାସ, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜୋପକରଣ ଛତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ରାଜ ଉଦେ ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ତରାସେ ସୁନ୍ଦର । ର. ପ.

ତରାସିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ନାପିତ, ଭଣ୍ଡାରି; ଭଣ୍ଡାରିଙ୍କ ଦେବା ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ତରାସିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚୁଳୁରେ କାଟିବା । (ଚୁଳୁ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) କ୍ଷୌର କରାଇବା ।

ତରି, ତରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୃ =ପାର ହେବା ଇ-ଈ) ନୌକା, ଭେଳା, ବସ୍ତ୍ରାଦି ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ପେଟିକ; ଲୁଗାର ଦଶି । ବିଂ. ପାରଗାମୀ ।

ତରିଆଣ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତାରକ ବା ଯେ ତାରିଦିଏ । ଯଥା—

ସ୍ୱର୍ଗ ମାଳା ପଦକ ଦଶଇ ତାରକ୍ୟୋଢ଼,
ଭଗତଭାବକୁ କି ଏ ତରିଆଣ ମୂର୍ତ୍ତି । ମ୍. ଘ.
ବି. ତରିବା ।

ତରିଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଧିକାର । ଯଥା—

କେଶବ ବୋଇଲେ ଆମ୍ଭେ ରାଜାର ଭଣ୍ଡାଶ୍ଚା,
କରୁଅଛୁ ଆମ୍ଭ ଆଗେ ଏତେକ ତରିଜା । ର. କ.

କ୍ରୋଧ । ଯଥା—

ସେ ଦ୍ରବ୍ୟ ପାଇଲେ ମୁଁ ହୁଅନ୍ତି ସ୍ୱର୍ଗେ ରାଜା,
ତେଣୁକରି ବାସବଙ୍କୁ କରଇ ତରିଜା ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ପ୍ରଭାବ ବା ମହିମା । ଯଥା—

ବୋଲନ୍ତି ଶକ୍ରବଂଶ ଶୁଣ ହେ ମହାରାଜା,
ସେ ଅସୁରଙ୍କର କସ ଶୁଣିବ ତରିଜା । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଅହଂଭାବ ବା ଦ୍ୱେଷ । ଯଥା—

କଶ୍ୟପ ଋଷିଙ୍କର ସେ ଅଦିତି ଭାରିଯା,
ଦିତି ଗର୍ଭ ହେଲା ଶୁଣି କଲା ସେ ତରିଜା । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ତେଜ । ଯଥା—

ପ୍ରଥମରେ ସ୍ୱର୍ଗେ ଯାଇ ଆମ୍ଭେ ହେବୁଁ ରାଜା,
ନବଦ୍ୱୀପେ ଲଗିବ ଯେ ଆମ୍ଭର ତରିଜା । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ତରିତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ) ତର୍ଜନୀ; ଗଞ୍ଜେଇ ବା ଗଞ୍ଜାଇ ।

ତରିବତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଶିକ୍ଷା ।

ତରିବା, କ୍ରି. (ତୃ ଧାତୁଜ) ନଦ୍ୟାଦି ପାରହେବା ।

ତରୁ, ବି. (ତୃ = ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା-ଉ) ବୃକ୍ଷ, ପାଦପ, ଗଛ ।

ତରୁଣ, ବିଂ. (ତୃ=ପାର ହେବା-ଉନ) ନୂତନ; ଯୁବା; ଅଳ୍ପ, ଅନଧିକ; ଅପରିପକ୍ୱ ।

ତରୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତରୁଣ-ଈ) ଯୁବତୀ; ଦନ୍ତୀ-ବୃକ୍ଷ, ଘୃତକୁମାରୀ ।

ତରୁମୃଗ, ବି. (ତରୁ-ମୃଗ) ଶାଖାମୃଗ, ବାନର ।

ତରୁରାଗ, ବି. (ତରୁ-ରାଗ) ନୂତନପଲ୍ଲବ, କିଶଳୟ ।

ତରୁରାଜ, ବି. (ତରୁ-ରାଜା) ତାଳଗଛ; ନଡ଼ିଆଗଛ ।

ତରୁରୁହ, ବି. (ତରୁ-ରୁହ) ବୃକ୍ଷଉପରେ ଜାତ ବୃକ୍ଷ ।

ତରେଇ, ବି. (ତୃ ଧାତୁଜ) ତରାଇ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।

ତର୍କ, ବି. (ତର୍କ୍ = ବିତର୍କ କରିବା-ଅ) ବାଦାନୁବାଦ; ବିଗ୍ରହ; ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର ।

ତର୍କବିଦ୍ୟା, ବି. (ତର୍କ-ବିଦ୍ୟା) ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର; ନ୍ୟାୟବିଦ୍ୟା ।

ତର୍ଜନ, ବି. (ତର୍ଜ = ଭର୍ତ୍ସନା କରିବା-ଅନ) ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନ; ଭର୍ତ୍ସନା; କ୍ରୋଧ; ଦ୍ୱେଷ । (ବିଶେଷଣରେ ତର୍ଜ୍ଜିତ ହୁଏ ।)

ତର୍ଜନୀ, ବି. (ତର୍ଜ-ଈ—ଏହି ଅଙ୍ଗୁଳିଦ୍ୱାରା ତର୍ଜନାଭିନୟ କରନ୍ତି ବୋଲି ଏହି ନାମ) ବୃଦ୍ଧଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠର ନିକଟସ୍ଥ ଅଙ୍ଗୁଳି, ବଣି-ଆଙ୍ଗୁଠି ।

ତର୍ଣ୍ଣ, } ବି. (ତୃଣ୍-ଅ, ଅକ) ସଦ୍ୟୋଜାତ
ତର୍ଣ୍ଣକ, } ଗୋବତ୍ସ; ସଦ୍ୟୋଜାତ ଶିଶୁ ।

ତର୍ପଣ, ବି. (ତୃପ୍ = ପ୍ରୀତ କରିବା-ଅନ) ତୃପ୍ତି-ଜନକ, ପିତୃଲୋକର ପ୍ରୀତ୍ୟର୍ଥ ଜଳଦାନ; ରକ୍ଷଣ; ତୃପ୍ତି । ବିଂ. ତୃପ୍ତିଜନକ । (ବିଶେଷଣରେ ତର୍ପିତ ପଦ ହୁଏ ।)

ତର୍ଷ, } ବି. (ତୃଷ୍-ଅ, ଅନ) ତୃଷ୍ଣା; ଇଚ୍ଛା ।
ତର୍ଷଣ, } (ବିଶେଷଣରେ ତର୍ଷିତ ହୁଏ ।)

ତଳ, ବି. (ତଳ୍ = ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ, ଉନ୍ନତ ହେବା-ଅ) ଅଧୋଭାଗ; ପାତାଳ; ମଧ୍ୟଦେଶ; ଉପର-ଭାଗ; ମୂଳଭାଗ । ଯଥା—ତରୁତଳ । କାନନ; ଗର୍ତ୍ତ; ଚପେଟ; ତାଳବୃକ୍ଷ; ଖଡ଼୍‌ଗାଦିର ମୁଷ୍ଟି ।

ତଳଚକା, ବି. (ଦେଶଜ) ବୋଇତକଖାରୁ ।

ତଳତଲିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାତ୍ରରୁ ତରଳ-ପଦାର୍ଥ ନିଃଶେଷ ହୋଇଗଲେ ଯେଉଁ କଠିଣ ପଦାର୍ଥ ଅବଶିଷ୍ଟ ରହେ ।

ତଲପ, ବି. (ଦେଶଜ) ବହି । ଯଥା—

ଚିତ୍ରଗୁପତେ ଯେ ତାର ପାପ ଲେଖି ଆସି,
ତଲପ ଘେନିଣ ତାର ପାଖେ ଛନ୍ତି ବସି । ନା.ଚ.ଗୀ.

ତଳପେଟ, ତଲପେଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ନାଭିର ତଳସ୍ଥାନ ।

ତଲବ, ବି. (ତଲ୍-ବା = ବଜାଇବା, ତାଡ଼ନ କରିବା-ଅ)ତଲବାଦ୍ୟବାଦନ । ବିଂ. ତଳ-ବାଦ୍ୟବାଦକ । (ଆରବୀ) ବେତନ ।

ତଲବ, ବି. (ଯାବନିକ) ଡାକରା । ଯଥା—

ଆଜ ଦରବାରେ ହେବଟି ତଲବ,
ତୁମ୍ଭେ ତହିଁ ଥିବା ନୁହେ ଅସମ୍ଭବ । ଦ. ବା.

ତଲବାନା, ବି. (ଯାବନିକ) ତଲବ କରିବା ବା ଅଦାଲତକୁ ଡ଼କାଇବା ନିମନ୍ତେ ଦାଖଲ ହେବା ଫିସ ।

ତଲବାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଖଣ୍ଡା । ଯଥା—

ଜଙ୍ଘଭିକ୍ଷ କ୍ଷୟଶୀଲ ତଲବାର । ମ. ଯା.

ତଳା, ବି. (ତଳ ଶବ୍ଦଜ) ନିମ୍ନସ୍ଥଳ; କଆଁରି ।

ତଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଜା । ଯଥା—ବୁଟତଲା । ବିଂ. ଭର୍ଜିତ ।

ତଲାଉ, ବି. (ଯାବନିକ) ପୋଖରୀ ।

ତଳାତଳ, ବି. (ତଳ-ତଳ, ଦ୍ୱିତ୍ୱ) ସପ୍ତ-ପାତାଳରୁ ଗୋଟିଏ ।

ତଲାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାରିବାଲାକେ ଖରା ଓ ବର୍ଷା ନିବାରଣ ନିମିତ୍ତ ପତ୍ର ଓ ବାଉଁଶରେ ଯେଉଁ ଟୋପର କରିଥାନ୍ତି । ଯଥା—

ବଇଁଶି ଶିଙ୍ଗା ଦୁଇ ଅଣ୍ଟାରେ ଖୋଷିଲେ,
ପତର ତଲାରକ ମୁଣ୍ଡରେ ଲହିଲେ । କୃ. ଖ୍ରୀ. ବ. ପ.

ନାବ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ପବନ ବେଗରେ ଚଳା-ଇବା ନିମନ୍ତେ ନାବ ଉପରେ ଯେଉଁ ପବନରୋଧକ ଆବରଣ ଠିଆକରିବାରେ ବାନ୍ଧନ୍ତି ।

ତଲାସ, ତଲ୍ଲାସ, ତଲସି, } ବି. (ଆରବୀ) ଅନୁସନ୍ଧାନ, ଅନ୍ୱେଷଣ ।

ତଲସିକରିବା, କ୍ରି. ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା, ଖୋଜିବା ।

ତଲସିଫିସ୍, ବି. ଅଦାଲତରୁ କାଗଜପତ୍ର ଖୋଜି ବାହାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ କୋର୍ଟଫିସ୍ ଦିଆଯାଏ ।

ତଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଜାଗଛ । (ତଳ ଶବ୍ଦଜ) ତଳ । ଯଥା—

କଯନପୂଲନ୍ତୁ ବଳି, କୋକନଦ ପଦତଳ । ସୁ. ପ.

ନିମ୍ନସ୍ତର । ଯଥା—

କେହି ପାଇ ନାହିଁ ମନର ତଳି,
ଭଣ୍ଡ ହସ୍ତେ ସର୍ବପ୍ରକାର ଅଳି । ଢ଼. ସା.

ତଳିପକାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମଞ୍ଜି ବୁଣିବା ।

ତଳପା, ବି. (ତଳ-ପାଦ ଶବ୍ଦଜ) ପାଦ ତଳଭାଗ । ଯଥା—

ତା ତଳପା ତଳେ ଗୁଧା ରହିଛନ୍ତି । ବି. ଚ. ମ

ତଳପେଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ପେଟର ଯେଉଁ ଭାଗ ନାଭିତଳେ ଥାଏ ।

ତଲ୍ପି, ବି. (ଯାବନିକ) ଗଣ୍ଠିରି ବା ବୁଜୁଳା ।

ତଳମାଟି, ବି. (ତଳମୃତ୍ତିକା ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହ-ମାଟିର ତଳ ମୃତ୍ତିକା ।

ତଲେଇ, ବି. (ତଲୀର ଶବ୍ଦଜ) ଛପା; ନାବରେ ବନ୍ଧା ହେବା ଚାଟି ଅର୍ଥାତ୍ ପାଲ ।

ତବତ, ବିଂ. (ତପ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ତତଲା ।

ତବତି, ବି. (ତପ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ଉଷ୍ଣତା ବା ତାତି । ଯଥା—

କେବଳ ଅନଳ ତବତି,
ପାଇ ମନରେ ହେବ ଶାନ୍ତି । ଦା. ର.

ତବଦ, ତବଧ, ତବଦା, ବିଂ. (ସ୍ତବ୍ଧ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସ୍ତବ୍ଧ । ଯଥା—

ଜନ୍ତୁମାନେ ଯେ ହୋଇଲେ ତବଦ,
ବସୁରଲେ କି ହେଲା ଶବଦ । ଧ୍ରୁ. ପ.

ସେହି ଶବଦ ତବଧ ଧ୍ୟାନ ଛଳେ
ଯୋଗିବୃନ୍ଦରେ କି ଦେଲା । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ବି. ସ୍ତବ୍ଧତା ।

ତବଲ, ତବଲା, ବି. (ଯାବନିକ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ ।

ତସର, ବି. (ତସର ଶବ୍ଦଜ) ଏକଜାତୀୟ ପୋକର ସୂତା; ସେଥିରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ଲୁଗା ।

ତସଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପିତଳ-ପାତ୍ର ।

ତସା, ବି. (ଦେଶଜ) କୃଷକ ।

ତସାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚାଷ କରାଇବା ।

ତସିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚାଷ କରିବା ।

ତସିଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଢେଙ୍କି ପ୍ରଭୃତିର ଖିଳା ।

ତସୁ, ବି. (ତୁଷ ଶବ୍ଦଜ) ଧାନର ଚୋପା ।

ତସ୍କର, ବି. (ତତ୍—ସେହି ନିନ୍ଦିତ କର୍ମ-କୃ-ଅ, ନିପାତନ) ଚୋର, ଅପହାରକ; କର୍ଣ୍ଣ । (ତସ୍କରଃ କର୍ଣ୍ଣ ଚୌରୟୋଃ ।)

ତସ୍କରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତସ୍କର-ଈ) କୋପନା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ତହଁର, ବି. (ଦେଶଜ) ଜୁଆଳି ମଝିରେ ମାରିଥିବା ଲୁହାଖିଳା ।

ତହ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲୁଗାର ଭାଙ୍ଗ; ଧପା ବା ଭଣ୍ଡାଇବା ।

ତହମାରିବା, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) କଥୋପ-କଥନବେଳେ ଅନ୍ଦାଜ ଗୋଟିଏ କଥା କହି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଜାଣିଥିବାର ପରିଚୟ ଦେବା; ଧପା ମାରିବା ।

ତହବିଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ପାଣ୍ଠି; ଗଚ୍ଛିତ ଥିବା ଧନ ।

ତହବିଲଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଭଣ୍ଡାରଘରିଆ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାପାଖରେ ଟଙ୍କା ରହେ; ଯାହା-ପାଖରେ ତହବିଲ ରହେ ।

ତହସିଲ, କ୍ରି. (ଯାବନିକ) ରାଜସ୍ୱ ଆଦି ଅସୁଲ କରିବା । ବି. ରାଜସ୍ୱାଦି ଆଦାୟର ସୁବିଧା ନିମନ୍ତେ ନିରୂପିତ ସୀମା ।

ତହସିଲଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେଉଁ କର୍ମଚାରୀ ରାଜସ୍ୱ ଆଦି ଅସୁଲ କରନ୍ତି ।

ତହସିଲଦାରି, ବି. (ଯାବନିକ) ତହସିଲଦାର କାର୍ଯ୍ୟ ।

ତହିଁ, ସର୍ବ°. (ତଦ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ସେହିଠାରେ ।

ତହିଁକି, ଅ°. (ତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ସେହିଠାକୁ ।

ତହିଁପରେ, ତାପରେ, ଅ°. ତା ଉତ୍ତାରୁ; ତା ଉପରଭାଗରେ ।

ତହିଁପାଇଁ, ଅ°. ତହିଁନିମିତ୍ତ; ସେଥିଯୋଗୁଁ ।

ତହିଁପାରେ, ଅ°. (ଗଞ୍ଜାମୀ) ସେଥିଯୋଗୁଁ ।

ତହୁଁ, ସର୍ବ°. (ପ୍ରାକୃତ ତହିଁ ପଦ ଜାତ) ତହିଁରୁ; ତାହା ଉତ୍ତାରୁ; ସେଠାରୁ; ସେ ହେତୁରୁ । ଯଥା—

ବାଲ୍ୟେ ଲଭିଥିଲେ ଶ୍ରମ ଶଙ୍ଗଶୃଙ୍ଗ ଶାପ,
ତହୁଁ ଆଦ୍ୟ ରଣେ ପାଉଛନ୍ତି ମନସ୍ତାପ । ବେ.ସ.

ପଞ୍ଚମୀବିଭକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟୟାର୍ଥ । ଯଥା—

ବୋଇଲେ ହେ ରାଜପୁତ୍ର ଆମ୍ଭ ତହୁଁ ଶୁଣ,
ଗୁରୁପଣେ ଆମ୍ଭେ ତୋତେ କରୁଛୁଁ କଲ୍ୟାଣ ।
ନୃ. ପୃ. ସ. ତ.

ତା, ସର୍ବ°. (ତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ତାହା, ତାହାର । (ତାପ ଶବ୍ଦଜ) ଭୂମିରୁ ଛୁଆ ବାହାରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପକ୍ଷିଗଣ ଯେଉଁ ଅଣ୍ଡା ଉଷୁମାଇଥାନ୍ତି । ବି. ତାଉ । (ଦେଶଜ) ଖଣ୍ଡେ କାଗଜ ।

ତାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ପିଠା ଭାଜିବା ଲୌହପାତ୍ର ବିଶେଷ; ପିଠାଙ୍କ ତାଳ; ମୋହର ଚିହ୍ନ । (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦଜ) ମହରଗଡ଼ା ।

ତାଇତ, ବି. (ଯାବନିକ) ବାଜୁବନ୍ଧ, ବାହୁର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ ।

ତାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତପ୍ତ କରିବା । ଯଥା—

ଚନ୍ଦତାଏ ଦେଖି ଧାତା ରଙ୍ଗେ କ୍ରମେ କରି ଜନ୍ତା-
ସମୁଦ୍ରରେ ପାଣି ଦେଇ ଯେବେ ଆଣିବ । ର. ପ.

ନଆଁ ଜଳାଇବାପାଇଁ ଜନ୍ତା ଚଳାଇବା । ଯଥା —

ବିରହ ଅନଳ ପ୍ରଜ୍ୱଳ ହେବାକୁ
ଯନ୍ତ୍ର ତାଇଦେଲି ପ୍ରକାର । ଲ୍. ବ.

ରଖାଇବା ।

ତାଉତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଠିକଠିକଣା କରିବା ।

ତାଉଆ, ତାଓଆ, ବି. (ତପ୍ତକ ଶବ୍ଦଜ) ଲୌହପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ତାକ,ବି. (ଦେଶଜ) କାନ୍ଥଖୋଳା; କାନ୍ଥକୁରା ।

ତାକଟତାକଟ, ତାକଡ଼ତାକଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଧ୍ୱନି ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଡିମିଡିମି ବୋଲିଣ କରନ୍ତି ନୃତ୍ୟରଙ୍ଗ,
ତାକଟ ତାକଟ ଡାକୁଛନ୍ତି ସୋଢ଼ଲାଙ୍ଗ । ନୃ.ପୃ.ପ୍ର.ତ.

ତାକତରକ, ବି. (ଦେଶଜ) ସତର୍କତା; ଭଙ୍ଗୀ ।

ତାକତ, ବି. (ଯାବନିକ) ବଳ; ଅଧିକାର ।

ତାକିଦ, ତାକଦ, ତାଗିଦ, ତାଗଦା, } ବି. (ଯାବନିକ) ଆଦେଶ-ପତ୍ର । ଯଥା—

ଏମନ୍ତ ତାକିଦ କରିଇ,
କହନ୍ତି ରଜା ଆଗେ ଯାଇ । ଦା. ଗ.

ସେ ବାରମ୍ବାର ତଲବ ତାଗଦା କରୁଅଛନ୍ତି ।

ତାକୁଡ଼, ବି. (ତର୍କୁଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ସୂତା କାଟିବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଯନ୍ତ୍ରରେ ଥରକରେ ପୂରିହୋଇ କଟା ହେବା ସୂତାକେରା । ଯଥା—

ବରଷକେ କାଟେ ଧନ ତାକୁଡ଼ି ଯେ
ଧନକେ କାଟଇ ଖିଏ । ହ୍ୱା. ତ.

ତାଖତ୍, ବି. (ଯାବନିକ) ବଳ ।

ତାଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ସୂକ୍ଷ୍ମ ସୂତାଦଉଡ଼ି ।

ତାଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତବନ୍ଧନ ସୂତ୍ରବିଶେଷ; ସୂକ୍ଷ୍ମ ଯଷ୍ଟି ।

ତାଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ବଢ଼େଇ ଓ ଚମକାରର ଲିହଣ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

କୁନ୍ତ ତାଗି ବରଛା ଯେ ଛେଲ ଚନ୍ଦ କାତ୍ତି । ସା.ଭା.ଆ.

ତାଗିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତାଗି ଦ୍ୱାରା ଦାଗ କରିବା ।

ତାଙ୍କ, ତାଙ୍କର, ତାଙ୍କରି, } ସର୍ବ°. (ତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ତାହାଙ୍କର ।

ତାଙ୍କେ, ସର୍ବ°. (ଗଞ୍ଜାମୀ) ସେ ।

ତାଙ୍କୁ, ସର୍ବ°. (ତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ତାହାଙ୍କୁ ।

ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅବହେଳା; ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ।

ତାଚ୍ଛଏଁ, କ୍ରି. ବି°. (ତତ୍-ଇଚ୍ଛା ଏଁ) ତାହାର ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ।

ତାଚ୍ଛୀଲ୍ୟ, ବି. (ତଚ୍ଛ-ଶୀଳ = ସ୍ୱଭାବ-ଯ) ତଚ୍ଛୀଳତା, ତଚ୍ଛସ୍ୱଭାବତା ।

ତାଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିରୋଭୂଷଣ, ମୁକୁଟ । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ରକାରୂପିଣୀ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନୀ
ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ବାଶିର ତାଜ । ଯ. କେ.

ଧରଣୀନ୍ଦ୍ର ଜଗଦ୍ଦେବ, ଧ୍ୟାନେ ବଲ୍ଲଭୀ ବଲ୍ଲଭ
ଧରଧୂଳି କରେ ମସ୍ତକରେ ତାଜ । କ.ଚ.ଚ.

ତାଜମହଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ଆଗ୍ରାଠାରେ ସାଜହାନ୍ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ମହଲ ବା ଗୋପୁରବିଶେଷ ।

ତାଜା, ବିଂ. (ପାରସ୍ୟ) ଟଟକା ଅର୍ଥାତ୍ ନୂଆ; ସଜ; ଖାଅନ୍ତା; ରସାଳ ।

ତାଜି, ତାଜୀ, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଶ୍ୱ-ବିଶେଷ; ଜାତିବିଶେଷ ।

ତାଜିଆ, ବି. (ଯାବନିକ) ମହରମ ସମୟରେ ମୁସଲମାନମାନେ ଯେଉଁ ସଜ୍ଜା ସହ ନଗର ଭ୍ରମଣ କରନ୍ତି ।

ତାଜବ୍, ବି. (ଯାବନିକ) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ।

ତାଜ୍ଜବ୍, ତାଜୁବ୍, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ।

ତାଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଉଁଶ ବା ତାଳପତ୍ର-ନିର୍ମିତ ବଡ଼ ଗୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ।

ତାଟକା, ତାଟଙ୍କ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ;
ତାଟଙ୍ଗା, ତାଟଙ୍କା, } ଭୟ ବା ବିସ୍ମୟ । ଯଥା—

ଦେଖି ଲଗିଲଣି ତାଟଙ୍ଗା ମୋତେ,
ଦେଶୀ ବଲଗାର ପ୍ରଭେଦ ଏତେ । ଉ. ସା.

ବିଂ. ନସ୍ତ ବା ବିସ୍ମିତ । ଯଥା—

ସଜନୀମାନେ ଦେଖି ହେଲେ ତାଟକା । ବି. ଚ. ମ.

ତାଟଙ୍କ, ବି. (ତଟ୍ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଅଙ୍କ) କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ, କାପ ।

ତାଟକକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ତାଟକାନାମ୍ନୀ
ତାଟକା, } ଅସୁରୀ, ସୁକେତୁ ସୁତା ତାଡ଼କା । ଯଥା—

ତାଟକକାକୁ ସୁବାହୁ କରାଳକୁ ସୈନ୍ୟ ତୁଲେ,
ରାମ ବନ ଗି ପଠାଇଅଛନ୍ତି ମଦାସ୍ତ୍ର ପୁରେ । ଜା.ପ.ନା.

ତାଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଉଁଶ ବା ତାଳପତ୍ର-ନିର୍ମିତ ବାଡ଼ । ଯଥା—

ବ୍ୟାଧେ ବନ୍ଧୁଣ ନଳ ତାଳତାଟିକ ଯେ । ଲ. ବ.

ବାଉଁଶ ଓ ତାଳପତ୍ରନିର୍ମିତ ଶଗଡ଼ର ଆବରଣ ।

ତାଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଟିନା ।

ତାଟିକଲବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତାଟିଦ୍ୱାରା ଗୃହ ରୁଦ୍ଧ କରିବା ।

ତାଡ଼, ବି. (ତାଟଙ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ବାହୁର ଆଭରଣବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ନଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତିର ବୀଜାରୋପଣ ।

ତାଡ଼ଣ, ବି. (ତାଡ଼ନ ଶବ୍ଦଜ) ତାଡ଼ନ; ଶସ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ । (ମାଡ଼ଣ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ତାଡ଼ନ, ବି. (ତାଡ଼ = ଆଘାତ କରିବା-ଅନ) ତର୍ଜନ; ଭର୍ତ୍ସନା; ଦଣ୍ଡ । (ବିଶେଷଣରେ ତାଡ଼କ ତାଡ଼ିତ ତାଡ଼୍ୟମାନ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ତାଡ଼ନା, ବି. (ତାଡ଼୍-ଅନ-ଆ) ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ।

ତାଡ଼ନୀ, ବି. (ତାଡ଼ନ-ଈ) କଶା; ତାଡ଼ନଦଣ୍ଡ ।

ତାଡ଼ପକାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତିର ବୀଜାରୋପଣ କରିବା ।

ତାଡ଼ପା, ତାଡ଼ପି, ବି. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଚଶବ୍ଦାଦି ଶୁଣି କର୍ଣ୍ଣକୁ ନ ଶୁଭିବା ପରି ସ୍ତବ୍ଧ ହେବା ।

ତାଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) କାଗଜର ଗୋଛା ।

ତାଡ଼ି, ବି. (ତାଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ମଦ୍ୟଭେଦ ଅର୍ଥାତ୍ ତାଳ ବା ଖଜୁରିଗଛର ରସ ।

ତାଡ଼ିଖଟି, ବି. ଯେଉଁଠାରେ ଲୋକେ ତାଡ଼ି ପିଅନ୍ତି ।

ତାଡ଼ିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଟିହାଣ୍ଡି ବିଶେଷ; ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେଉଳରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପିଷ୍ଟକ-ବିଶେଷ; ଛେନାଦିଆ ଅମାଲୁ ।

ତାଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମୂଳୋତ୍ପାଟନ କରିବା । ଯଥା—

କୋଳ ପ୍ରାନ୍ତେ ପ୍ରେମଲତା ତାଡ଼ିଲ । ର. କ.

(ତାଡ଼୍ ଧାତୁଜ) ଆଘାତ କରିବା । ଯଥା—

କାମ ମୋ ହୃଦସ୍ଥ ତାଡ଼ୁଛି । ର. କ.

ତାଡ଼ୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ସେନା ବ୍ୟୂହବିଶେଷ । ଯଥା—

ସେ ସୈନ୍ୟରେ ଥିଲେ ଯେତେକ ଗଡ଼ୁଆ,
ଶହକରେ ଗୋଟିଏ କଲେ ସେ ତାଡ଼ୁଆ । କୃ.ସ୍ୱ.ଉ.ପ.

ତାଡ଼େଣି, ତାଟେଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ପଡ଼ି ଚୂରି ହୁଅନ୍ତି ତାଡ଼େଣୀ ବଜ୍ରସେଲ୍ଲା । ସା. ଭୂ. ସ.
ସେନା ପଟ୍ଟିଆର ଆଉ ଅଭେଦ ତାଟେଣୀ,
ଝଟକନ୍ତି ଲଙ୍କିଆ ବିଜୁଳି ତେଜ ଜାଣି । ସା. ଭୂ. ସ.

ତାଣ୍ଡବ, ବି. (ତଣ୍ଡୁ=ମୁନିବିଶେଷ-ଅ-ପ୍ରଣୟନାର୍ଥେ) ଦେବତାମାନଙ୍କର ନୃତ୍ୟ, ଶିବଙ୍କର ନୃତ୍ୟ, ତଣ୍ଡୁ ମୁନିଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର । (ଲୌକିକ ବ୍ୟବହାରରେ) କଳହ ।

ତାଣ୍ଡବିବା, କ୍ରି. ନର୍ତ୍ତନ କରିବା । ଯଥା—

ଗୁର୍ବୀ ମୌର୍ବୀ ନିନାଦ ଶ୍ରବଣ କରି
ମୁଦେ ବର୍ହିଏ ତାଣ୍ଡବନ୍ତି । ଜା.ପ.ନା.

ତାଣ୍ଡିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱସହ ଯେଉଁ ବାଉଁଶଦଣ୍ଡା ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ ସେଥିର ଶେଷଭାଗ ।

ତାତ, ବି. (ତାୟ୍=ପାଳନ କରିବା-ତ) ପିତା, ପବିତ୍ରବ୍ୟକ୍ତି; ସ୍ନେହପାତ୍ର; ସ୍ନେହସୂଚକ ବାକ୍ୟ । ବିଂ. ମାନ୍ୟ, ପୂଜ୍ୟ ।

ତାତି, ବି. (ତନ୍=ବିସ୍ତାର କରିବା-ତି, ଅଥବା ତାତ-ଇ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ପୁତ୍ର, ସୁତ, ଆତ୍ମଜ; ବୃଦ୍ଧି । (ତପ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍ତାପ । ଯଥା—

ସ୍ୱେଦ ଅଙ୍ଗ ତାତି ପାଇ,
ସେହି ଗଲା ଅନ୍ୟ ହୋଇ । ର. ପ.

ତାତିଲା, ତତଲା, ବି. (ତପ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍ତପ୍ତ ।

ତାତିବା, କ୍ରି. (ତପ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ପୋଡ଼ିଯିବା । ତପ୍ତହେବା । ଯଥା—

ମହୀରେ ସୁତପତରେ ତାତୁଅଛି ପାଦ । ବି. ଗ୍ର.

ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ତତ୍ପର=ଆସକ୍ତ-ଯ) ଅଭିପ୍ରାୟ, ମର୍ମ; ଅର୍ଥ; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ତାଦୃକ୍, ତାଦୃଶ, ତାଦୃକ୍ଷ, } ବିଂ. (ତଦ୍-ଦୃଶ୍-କ୍ୱିପ୍, ଅ, ସ) ସେହିପ୍ରକାର; ତଦ୍ରୂପ; ସେହିପରି; ତାପରି ।

ତାନ, ବି. (ତନ୍ ଧାତୁଜ) ତନ୍ତୁମାନେ ଲୁଗା ବୁଣିବା ସକାଶେ ଯେଉଁ ସୂତା କାଢ଼ିଥାନ୍ତି । ଯଥା—

ବୁଣିବାପାଇଁ କି ତାନ କାଢ଼ିଅଛି
ତନ୍ତୁବାୟ ମାଲପାଟ । ଚନ୍ଦ୍ରୋତ୍ପଳା ।

ପ୍ରସାରିତ କରି ରଖିବା ସକାଶେ ଲୁହାତାର ବା ଦଉଡ଼ି; ଯଥା—ପାଲ୍ କର ତାନ । ଗାନାଙ୍ଗବିଶେଷ ।

ତାନପୁରା, ବି. (ତାନ-ପୁରା) ବୀଣାକାର ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ତାନମାନ, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ରୋଧ । ବିଂ. କ୍ରୁଦ୍ଧ । ଯଥା—ସେ ଏହା ଶୁଣିଲାକ୍ଷଣି ତାନମାନ ହୋଇଗଲା ।

ତାପ, ବି. (ତପ୍-ଅ) ଉଷ୍ଣତା; ଜ୍ୱର; କ୍ଲେଶ, ମନଃପୀଡ଼ା, ଯାତନା । (ବିଶେଷଣରେ ତାପିତ ହୁଏ ।)

ତାପକ, ବିଂ. (ତପ୍-ଅକ) ତାପଜନକ । ବି. ଜ୍ୱର ।

ତାପତ୍ୟ, ବି. (ତପତୀ-ଯ) ଅର୍ଜୁନ; ପାଣ୍ଡବାଦି; ତପତୀସନ୍ତାନ ।

ତାପତ୍ରୟ, ବି. (ତାପ-ତ୍ରୟ) ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ଆଧିଭୌତିକ ଓ ଆଧିଦୈବିକ ଏହି ତ୍ରିବିଧ ସନ୍ତାପ ।

ତାପନ, ବି. (ତପ୍-ଣିଚ୍-ଅନ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ମଦନର ପଞ୍ଚଶରାନ୍ତର୍ଗତ ଶରବିଶେଷ; ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତମଣି; ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ । ବିଂ. ତାପଜନକ ।

ତାପରା, ଟାପରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଣ୍ଡା ।

ତାପରି, ବିଂ. (ତତ୍ପ୍ରାୟ ଶବ୍ଦଜ) ତତ୍ସଦୃଶ ।

ତାପସ, ବିଂ. (ତପସ୍-ଅ-ପ୍ରୟୋଜନାର୍ଥେ) ତପସ୍ୱୀ, ମୁନି । ବି. ତେଜପତ୍ର ।

ତାପସତରୁ, ତାପସଦ୍ରୁମ, ବି. (ତାପସ-ତରୁ, ଦ୍ରୁମ) ଇଙ୍ଗୁଦୀବୃକ୍ଷ ।

ତାପି, ବି. (ଦେଶଜ, ତେଲୁଗୁମାନେ ମଧ ଏହି ଶବ୍ଦ କହନ୍ତି, ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ପରି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି) ଇଟାପଥର ପ୍ରଭୃତି ବାନ୍ଧିବା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ତାପିଞ୍ଛ, } ବି. (ତାପିନ = ସନ୍ତପ୍ତ-ଛଦ୍ =
ତାପିଞ୍ଜ, } ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅ) ତମାଳ-ବୃକ୍ଷ ।

ତାପିବା, କ୍ରି. (ତପ୍ ଧାତୁଜ) ଅଗ୍ନିସେବା; ଧୂନି ପ୍ରଭୃତି ଲଗାଇବା । ଯଥା-- ଧୂନି ତାପି ବସିଅଛନ୍ତି ।

ତାବଡ଼, ବି (ଦେଶଜ) ଶାସନ କରିବା କମ୍ବା ଧମାଇ ଦେବା ।

ତାବଡ଼ିବା, ତାବୁଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଧମାଇ ଦେବା ।

ତାବଲ୍, ତବଲ୍, ବି. (ଦେଶଜ) ପିତଳପାତ୍ର-ବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ନକ ।

ତାବଦା, ବିଂ. (ସ୍ତବ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଥିବା ।

ତାମରସ, ବି. (ତାମର = ଜଳ-ସସ୍ = ବାସ କରିବା-ଅ) ପଦ୍ମ, ତମ୍ବା; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ସାରସ ପକ୍ଷୀ ।

ତାମସ,ବି. (ତମସ୍-ଅ—ନିବାସାର୍ଥେ) ପେଚକ; ଖଳ; ସର୍ପ; ଖଳ ବ୍ୟକ୍ତି । ବିଂ. ତମୋଗୁଣ-ଯୁକ୍ତ, ଗାଢ଼ଅନ୍ଧକାରରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ।

ତାମସା, ବି. (ଯାବନିକ) କୌତୁକ, ରହସ୍ୟ ।

ତାମସୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତାମସ-ଈ) ଅନ୍ଧକାର ରାତ୍ରି; ଦୁର୍ଗା । ବିଂ. ତାମସିକ; ତମୋଗୁଣଯୁକ୍ତ; ଗାଢ଼ଅନ୍ଧକାରାଚ୍ଛନ୍ନ ।

ତାମିଲ୍, ବି. (ଯାବନିକ) ପାଳନ । ଯଥା— ହୁକୁମ୍ ତାମିଲ୍ କରିବାକୁ ହେବ ।

ତାମିଲ, ବି. (ତାମ୍ବୂଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ପାନ ବିକେ ।

ତାମୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ିଶୁଖୁଆ । ବିଂ. ଯାହାର ଶରୀର କୃଶ ଓ ଲମ୍ବ ।

ତାମ୍ବୁଗ୍ଭ, ବି. (ଦେଶଜ) ତମ୍ବା କାମ କରିବା ଲୋକ । ଯଥା—

ଏମନ୍ତ କହି ତାମ୍ବୁଗ୍ଭଙ୍କୁ,
ହକାରି ଭୁରତେ ପାଶକୁ । ଦା. ର.

ତାମ୍ବି, ବି. (ଦେଶଜ—ଗଞ୍ଜାମୀ) ଟିନ ।

ତାମ୍ବୁ, ତମ୍ବୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିବିର । ଯଥା—

ଶୁଭ୍ର ତାମ୍ବୁ ଶୋହେ ଖଣ୍ଡଶୈଳ ପ୍ରାୟେ । ନ.କେ.

ତାମ୍ବୁରା, ବି. (ତୁମ୍ବୁରୁ ଗନ୍ଧର୍ବ କର୍ତ୍ତୃକ ସୃଷ୍ଟ ବୋଲି ଏହାର ନାମ ତାମ୍ବୁରା) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ ।

ତାମ୍ବୂଳ, ବି. (ତମ୍ = ମ୍ଳାନ ହେବା-ବୂଳ) ପାନ ।

ତାମ୍ବୂଳୀ, ତାମ୍ବୂଳିକ, ବି. (ତାମ୍ବୂଳ-ଇନ୍, ଇକ) ତାମ୍ଳିଜାତି, ତାମ୍ବୂଳ ବିକ୍ରୟୀ ।

ତାମ୍ର, ବି. (ତମ୍-ଇଚ୍ଛା କରିବା-ର) ତମ୍ବା, ଧାତୁବିଶେଷ; କୁଷ୍ଠରୋଗବିଶେଷ । ବିଂ. ଅରୁଣବର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—ତାମ୍ରକେଶ ।

ତାମ୍ରକର୍ଣ୍ଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତାମ୍ର = ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ-କର୍ଣ୍ଣ) ପଶ୍ଚିମଦିକ୍‌ହସ୍ତିନୀ ।

ତାମ୍ରଚୂଡ଼,ବି. (ତାମ୍ର-ଚୂଡ଼ା)କୁକ୍‌କୁଟ,କୁକୁଡ଼ା ।

ତାମ୍ରବଲ୍ଲୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତାମ୍ର-ବଲ୍ଲୀ) ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ଲତା ।

ତାମ୍ରବୃକ୍ଷ, ବି. (ତାମ୍ର = ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ-ବୃକ୍ଷ) ରକ୍ତ-ଚନ୍ଦନବୃକ୍ଷ ।

ତାମ୍ରଶିଖୀ, ବି. (ତାମ୍ର-ଶିଖା-ଯାହାର) କୁକ୍‌କୁଟ, କୁକୁଡ଼ା ।

ତାମ୍ରସାର, ବି. (ତାମ୍ର-ସାର = ସାରାଂଶ) ରକ୍ତ-ଚନ୍ଦନବୃକ୍ଷ; ରକ୍ତଚନ୍ଦନ ।

ତାର, ବି. (ତୄ = ପାର ହେବା-ଅ) ଉଚ୍ଚୈସ୍ୱର; ପରିଷ୍କାର; ମୁକ୍ତାହାରମଧ୍ୟମଣି; ରଜ୍ଜୁ; ଓଁକାର; ପ୍ରଣବ: ବାନରବିଶେଷ; ରୌପ୍ୟ; ମୁକ୍ତା; ଚକ୍ଷୁର ତାରା; ନକ୍ଷତ୍ର; ଗ୍ରହ । ବିଂ. ଅତି ଉଚ୍ଚ; ସ୍ଥୂଳ; ଦୀପ୍ତିଯୁକ୍ତ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ଉତ୍ତମ ପରିଷ୍କୃତ; ବିସ୍ତୃତ । ସର୍ବଂ. (ତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ତାହାର । ବି. (ତନ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଧାତୁସୂତ୍ର; ଟେଲିଗ୍ରାମ୍; ବୀଣାଦିରେ ଲଗାଇବା ସୂତ୍ର । ଯଥା—

ଟଙ୍କାର ଚଢ଼ାଇଅଛୁ କି ସେ ନିଜ
କଣ୍ଠଯନ୍ତ୍ରେ ନୂଆ ତାର । ଉର୍ବଶୀ

ତାରକ, ବି. (ତାର-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ ଏବଂ ତୃ-ଅକ) ଚକ୍ଷୁର ତୋଳା; ତାରକା, କର୍ଣ୍ଣଧାର; ତାରକାସୁର; ଭେଳା; ନକ୍ଷତ୍ର । ବିଂ. ରକ୍ଷକ, ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା ।

ତାରକସିକାମ, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରୌପ୍ୟାଦି ତାରଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ।

ତାରକିତ, ବିଂ. (ତାରକା-ଇତ-ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ) ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ; ନକ୍ଷତ୍ରିତ, ତାରକାଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ଶୁକ୍ତି ତାରକିତ ସେକିତେ ଫେନଚୂଡ଼ ଲହରୀ । ଚ.ଭୂ.

ତାରଣ, ବିଂ. (ତୃ = ପାର ହେବା-ଣିଚ୍-ଅନ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପାର କରେ, ତ୍ରାଣକର୍ତ୍ତା । ବି. ଭେଳା; ପାର କରିବା, ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ।

ତାରତର, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୋଭା । ଯଥା—

କେତେ ତାରତର ଦିଶୁଛନ୍ତି ସେ । ର. କ.

ତାରତମ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭେଦ । ଯଥା—

ଏ ବର୍ଣ୍ଣ ସୁବର୍ଣ୍ଣ କମ ହୁଅନ୍ତା କି ତାରତମ,
ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାଣି ହେଲା ରତନଯୋଗେ । ଲ. ବ.

ତାରତମ୍ୟ, ବି. (ତାରତମ-ଯ) ନ୍ୟୂନାଧିକ, ଇତରବିଶେଷ ।

ତାରନ୍ତା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତାରିବା ଲୋକ । ଯଥା—

ବାଣ ବାଣିଜମୁହିଁକି କହେ କେ ସମ୍ବାଳ
କେ ହୋଇବ ଏହାର ତାରନ୍ତା । ବି. ଚ. ମ.

ତାରପିନତେଲ, ବି. (ଟର୍‌ପେନ୍ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦଜ) ସର୍ଜରସ ।

ତାରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୃ-ଣିଚ୍ = ପାର କରିବା-ଅ-ଆ) ନକ୍ଷତ୍ର; ଦୁର୍ଗା; ବୌଦ୍ଧଦେବୀ; ଚକ୍ଷୁର ତୋଳା; ବୃହସ୍ପତିଙ୍କଭାର୍ଯ୍ୟା; ବାଳିର ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

ତାରାପତି, ବି. (ତାରା-ପତି) ଚନ୍ଦ୍ର; ଶିବ; ବାଳି; ସୁଗ୍ରୀବ; ବୃହସ୍ପତି ।

ତାରାପଥ, ବି. (ତାରା-ପଥିନ୍) ଆକାଶ, ନଭୋମଣ୍ଡଳ ।

ତାରିକ, ତାରିଖ, ବି. (ଆରବୀ) ଦିବସ ଗଣନ ।

ତାରିଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୃ-ଣିଚ୍-ଇନ୍-ଈ) ଦୁର୍ଗା; ଗଞ୍ଜାମ ପୁରୁଷୋତ୍ତମପୁରସ୍ଥ ପଦ୍ମତୋପରିସ୍ଥିତ ଆଦ୍ୟଶକ୍ତି ଦେବତା । ବିଂ. ତ୍ରାଣକର୍ତ୍ତ୍ରୀ । ବି. ତଗ୍ରତାରିଣୀ ବ୍ରତରେ ଗଳାରେ ପିନ୍ଧିବା ସକାଶେ ଦଶ ଛିଅ ସୂତାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବ୍ରତବିଶେଷ ।

ତାରିଫ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ପ୍ରଶଂସା ବା ସ୍ତୁତି; ଉତ୍କୃଷ୍ଟତା, ପ୍ରୀତି । ଯଥା—

ଦୈତ୍ୟଙ୍କ ତାରିଫ ଦେବ କହିଲେ ନ ସରେ,
ପୃଥ୍ୱୀ ଖୋଳି ନେଲ ପ୍ରାୟେ ତରନ୍ତି ଅସୁରେ ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.

ତାରିବା, କ୍ରି. (ତୃ ଧାତୁଜ) ପରିତ୍ରାଣ କରିବା ।

ତାରେ, ସଂ. (ଦେଶଜ) ତାହାକୁ । ଯଥା—

ସାଧୁଙ୍କୁ ଯେ ଦିଏ କଷଣ,
ତାରେ ସଂହାରେ ନାରାୟଣ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ତାରେକ, ବି. (ତାରକ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ତାରଣ କରେ ।

ତାରେଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତାରିଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ; ବ୍ରତବିଶେଷରେ ଗଳାରେ ପିନ୍ଧିବା ସୂତ୍ରବିଶେଷ । ବିଂ. ଯେ ତାରଣ କରେ । ଯଥା—

ଆବର ଥିଲେକ ଯେତେ ଦୁର୍ଗାଦିତାରେଣୀ ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.

ତାର୍କ୍ଷ୍ୟ, ବି. (ତୃକ୍ଷ୍ = ଗମନ କରିବା-ଯ-ପକ୍ଷ୍ୟ-ତାର୍ଥେ) ଅଶ୍ୱ; ସର୍ପ; ଗରୁଡ଼; ଅର୍ଜୁନ; ଶାଳବୃକ୍ଷ; ଅରୁଣ; ରଥ; ରସାଞ୍ଜନ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ତାଳ, ବି. (ତଳ୍ = ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓ ଉନ୍ନତ ହେବା-ଅ) ଗାନ ବାଦ୍ୟ ବିଷୟରେ କାଳ ଓ କ୍ରିୟାର ପରିମାଣ, କାଳପରିମାଣବିଶେଷ; ବିସ୍ତୃତ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଓ ମଧ୍ୟମାଙ୍ଗୁଳି ପରିମାଣ; ତୃଣରାଜ; ହରିତାଳ; ତାଳଫଳ; ମନୁଷ୍ୟର ମଥାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଭୀରପ୍ରମାଣ; ଖଡ୍‌ଗମୁଷ୍ଟି ।

ତାଳକୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତାଳ-କ-ଈ) ତାଳରସ, ତାଡ଼ି ।

ତାଳପତ୍ର, ବି. (ତାଳ-ପତ୍ର) ତାଳଗଛର ପତ୍ର; କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ ।

ତାଳପିଠା, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ୱତାଳ ରସଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଗୁରୁପାକ ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ ।

ତାଳବରଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ତାଳବାହୁଙ୍ଗାରେ ଲାଗିଥିବା ତାଳପତ୍ର ।

ତାଳବାହୁଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ତାଳଗଛର ଶାଖା ।

ତାଳବୃନ୍ତ, ତାଳବୃନ୍ତକ, ବି. (ତାଳ-ବୃନ୍ତ-କ) ବ୍ୟଜନ, ପଖା, ତାଳବିଞ୍ଚଣା । (ବ୍ୟଜନଂ ତାଳବୃନ୍ତକଂ—ଅମର ।)

ତାଳବ୍ୟ, ବିଂ. (ତାଳୁ-ଯ) ତାଳୁସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ବି. ତାଳୁରୁ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ।

ତାଳମୂଳ, ବି. ଔଷଧି ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ତାଲବର, ତାଲେବର, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଧନାଢ୍ୟ ।

ତାଳସଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ତାଳଗଛର କୋମଳ ଫଳ, କୋମଳ ତାଳଫଳର ରସ । ଯଥା—

ଦଧି ଦୁଗ୍ଧ ଘୃତ ଛେନା ପେଡ଼ି ତାଳସଜ,
ଆମ୍ବ କଦଳୀ ଯେ ଲେମ୍ବୁ ଅନାର ପନସ । ନୃ.ପୃ.ପ୍ର.ଛ.

ତାଲା, ବି. (ତାଳକ ଶବ୍ଦଜ) କୋଲପ ।

ତାଳାଙ୍କ, ବି. (ତାଳ-ଅଙ୍କ = ଚିହ୍ନ) ବଳରାମ; ମହାଦେବ; ଲକ୍ଷଣାକ୍ରାନ୍ତ ପୁରୁଷ; ପୁସ୍ତକ; ଶାକବିଶେଷ ।

ତାଲାକାଠି, ବି. (ଦେଶଜ) ଚାବିକାଠି, କଞ୍ଚି ।

ତାଳି, ବି. (ତାଳ ଶବ୍ଦଜ) କରତାଳ । ଯଥା— ତାଳ ଦେଉଛନ୍ତି ଦର୍ଶକମଣ୍ଡଳୀ । ନ. କେ.

ତାଳିକ, ବି. (ତାଳ = କରତାଳ-ଇକ) କରତାଳ; ଚପେଟ, ଚାପଡ଼ା, ବନ୍ଧନ; ମୋହର କରିବା ।

ତାଲିକା, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ନିର୍ଘଣ୍ଟପତ୍ର; ଗୃପୁଡ଼ି; ଲତାବିଶେଷ ।

ତାଲିମ, ବି. (ଯାବନିକ) ଶିକ୍ଷା ।

ତାଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତାଳ-ଈ) ହେନ୍ତାଳ ଗଛ; ତାଳ ଗଛ; ତାଳ ବନ; ତାଡ଼ୀ; ତାଲା; ଯେ ବାଦ୍ୟ ସଂଯୋଗରେ ତାଳ ପ୍ରଦାନ କରେ । ପୁଂ. ଶିବ; ମୁନିବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ଲୁଗା ଚିରିଗଲେ ସେଥିରେ ଯେଉଁ କନା ପକାଇ ସିଲାଇ କରନ୍ତି । ଯଥା—

ଆସୁଅଛୁ ମିଥ୍ୟା ଯାର ବସ୍ତ୍ରଯାକ ତାଳି,
ତାଳି ପରେ ତାଳି ପୁଣି ତାଳି ତା ଉପରେ । ମ. ଯା.

ତାଳୁ, ବି. (ତ = ଗମନ କରିବା-ଉ, ର=ଳ, ଯାହାଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟ ନିର୍ଗତ ହୁଏ) ଜିହ୍ୱେନ୍ଦ୍ରିୟର ଅଧିଷ୍ଠାନ ସ୍ଥାନ ।

ତାଳୁଆ, ବି. (ତାଳୁ ଶବ୍ଦଜ) ଟାକରା ଅର୍ଥାତ୍ ତାଳୁ ।

ତାଳୁକ, ବି. (ତାଳୁ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ତାଳୁ ।

ତାଳୁକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଇଠିର ତଳଭାଗ; ତାଳୁ ।

ତାଲୁକ, ତାଲୁକା, ବି. (ଆରବୀ) ଜମିଦାରୀ; ରାଜ୍ୟ ।

ତାଳୁଜିହ୍ୱ, ବି. (ତାଳୁ-ଜିହ୍ୱା ତାଳୁଦ୍ୱାରା ଏହାର ଜିହ୍ୱାର କାର୍ଯ୍ୟ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ବୋଲି) କୁମ୍ଭୀର ଘଣ୍ଟିକା ।

ତାଳୂର, ତାଳୁର, ବି. (ତାଳ୍-ଊର, ଉର) ଆବର୍ତ୍ତ; ଜଳଭଉଁରି ।

ତାବତ୍, ଅଂ. (ତଦ୍ = ସେହି-ବତ୍-ପରିମାଣାର୍ଥେ) ଅବଧି; ତଦବଧି; ସେହି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; ତତ୍କାଳରେ, ପରିଚ୍ଛେଦ; ପରିମାଣ; ଅବଧାରଣ; ସାକଲ୍ୟ; ବାକ୍ୟାଳଂକାର । (ଯାବତ୍ ତାବଚ୍ଚ ସାକଲ୍ୟେଽବଧୌ ମାନେଽବଧାରଣେ—ଅମର ।)

ତାବଜ, ବି. (ଯାବନିକ) କଣ୍ଠାଭରଣବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ତେଉଁରିଆ ।

ତାବେ, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଧୀନତା ।

ତାବେଦାର, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଅଧୀନସ୍ଥ ।

ତାସ, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ରୀଡ଼ନାର୍ଥ ଚିହ୍ନିତ କ୍ଷୁଦ୍ରପଟ; କୃଷି, କୃଷ ।

ତାସଣ, ତାସନ, ବି. (ଦେଶଜ) ମାର୍ଜନ ବା ଝାଡ଼ଣ; ଚର୍ମ ପରିଷ୍କାର; ଚର୍ମବାଦ୍ୟମାନଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ତାସା, ବ. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—
କଡ଼ କଡ଼ ଦମ ଦମ କରି ତାସା, ନାଗରା, ଢୋଲ,
ମହୁରୀ ପ୍ରଭୃତି ବଜାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
ହ. ସା. ୧୮. ୯.
ତାସୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ତସାର ସ୍ତ୍ରୀ ।
ତାହା, ସର୍ବ. (ତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ତେଆରୁ ଜାତ) ସେହି । (ତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ତହାରୁ ଜାତ) ତଦ୍ ଶବ୍ଦର ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି-ଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥ ।
ତାହାଡହିଁ, ସର୍ବ. (ତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ତାହା-ଠାରେ; ତାହାଠାକୁ । ଯଥା —
ଏଡ଼େ ମଣିଷମାରୁଣୀ ବୋଲି ଯେବେ ମୁହିଁ,
ଆଗୁ ଜାଣିଥାନ୍ତି ଯାଆନ୍ତି କି ତାହାଡହିଁ । ବେ.ପ.
ତାହି, ତାଇ, ସର୍ବ (ତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ତାହା । ଯଥା—
ବାଲକପଣରୁ ହୋଇ,
ପୂଛା କଲି ତାହି ତାହି । କ୍ଷ. ବ.
ତାହି, ତାହି, ବି. (ଦେଶଜ) ଥର ।
ତାହିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେବା; ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା । ଯଥା—
ନାସେ ଶ୍ୱାସ ରହିଲା ନାଶେ ମାର ତାହିଲା
ମୂର୍ଚ୍ଛା ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ଗଲା କାହିଁ ସେ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.
ତି, ଅଂ. ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥକ । ଯଥା—
ରାମ ବୋଲନ୍ତି ସତ, ମୋର ଦୋଷ ନାହିଁ ତି,
ତାଙ୍କ ଅଧର୍ମେ ସେହି ମଲେ । ବି ରା.
ସମ୍ଭାବନା; ପ୍ରଶ୍ନ ।
ତିଅଣ, ତିଉଣ, ବି. (ତେମନ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନ, ତରକାରି । ଯଥା—
ମୁଗଡାଲିଣ ସଙ୍ଗେ ଦଧି, ଧରି ପ୍ରବେଶ ଦଧ୍ୟାନ୍ନଧି ।
ଦା. ର.
ତିଅର, ଗିଅର, ତିୟର, ଗିୟର, } ବି. (ଗିବର ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ ।
ତିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ତିଆପୁଡ଼ା ଖେଳର ତିନି, ସାତ, ଏଗାର, ପନ୍ଦର ଦାନ ।
ତିଆଇବା, ବି. (ଦେଶଜ) ଘଷିହୋଇ ଅଗ୍ନିରେ ବାୟୁ ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା ।
ତିଆଡ଼ି, ତିଆଡି, ତିହାଡ଼ି, ବି. (ତ୍ରିପାଠୀ ଶବ୍ଦଜ) ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସଂଜ୍ଞାବିଶେଷ । ଯଥା—
ଏ ଗ୍ରାମେ ଭଟମିଶ୍ର ଘର,
ତିହାଡ଼ି ଷଡଙ୍ଗୀ ଆବର । ଦା. ର.
ତିଆଡିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯାନବହନକାରୀ ଗଉଡ଼ମାନେ କାନ୍ଧ ବଦଳାଇବାବେଳେ ଯେଉଁ ଗଉଡ଼ ସମୁଦାୟ ଯାନର ଭାର ବହନ କରେ ।
ତିଆପୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଟିନେଇ ଖେଳ; ଏଥିରେ ଚାରି ଗଣ୍ଡା କଉଡ଼ିରେ ଚାରିଜଣ ଖେଳନ୍ତି, ଚାରିଜଣର ଚାରିଟା ଦାନ ତିଆ, ପୁଡ଼ା, ଦୁଆ, ନକ; ତିଆ ବୋଇଲେ ୩, ୭, ୧୧, ୧୫; ପୁଡ଼ା ବୋଇଲେ ୪, ୮, ୧୨, ୧୬; ଦୁଆ ବୋଇଲେ ୨, ୬, ୧୦, ୧୪; ନକ ବୋଇଲେ ୧, ୫, ୯, ୧୩ ।
ତିଆର, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରସ୍ତୁତ; ସୁସଜ୍ଜ । ଯଥା---
ଏହା ଶୁଣି ବୋଇଲେ ବିରାଟ ନରଈଶ,
ତିଆର କର ମୋର ରଥ ଗଜ ଅଶ୍ୱ । କୃ. ଖି. ବି. ପ.
ତିଆରଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରବୋଧବାକ୍ୟ ବୁଝାଇବା । ଯଥା—
ବାଳକ ଭାବରୁ ସେ ଦେଲେ ତିଆରଣ,
ଏଥକୁ ସଂଶୟ ଯେ ନ କର ନୃପରାଣ । ନୃ.ପୁ.ସ.ଚ.
ତିଆରି, ବି. (ଦେଶଜ) ସୁସଜ୍ଜ ବା ପ୍ରସ୍ତୁତ-କରଣ ।
ତିଆରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମନ୍ଦ କଥାରୁ ନିବର୍ତ୍ତାଇବା, ବୁଝାଇବା; ଦେଖାଇ ଶିଖାଇ ଗାଳିଦେବା; ତିଆରି କରିବା । ଯଥା—
କାନ୍ଥ ଗୁଳ ରୁଅ ବତା ଗଣ୍ଠି ଆଦିକରି,
ଜନ୍ତି ସକଳସ ଗୁଆଘୃତରେ ତିଆରି । ସା. ଖି. ଆ.
ତିକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଞ୍ଜପା ସାରରେ ତିନି ଟିପ ଥିବା ସାର; ଚେମା ଖେଳରେ ତିନିଟା କଉଡ଼ି ଚିତ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ଦାନ ।
ତିକାଠିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ତିନିଖଣ୍ଡି କାଠିରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଆଧାନ ।
ତିକ୍ତ, ବି. (ତିଜ୍ = ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା ତ) ପିତା ।

ତକ୍ରକ, ବି. (ତକ୍ର-କ) ନିମ୍ବ; ଖଇର; ଚିରେଇତା ।

ତକ୍ରରସ, ବିଂ. ତକ୍ରରସଯୁକ୍ତ; ସୁଗନ୍ଧ ।

ତକ୍ରସାର, ବି. (ତକ୍ର-ସାର—ସ୍ନିଗ୍ଧାଂଶ) ଖଇର ।

ତଖ,ତାଖ, ବି. (ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ, ତିକ୍‌ଖ ପ୍ରାକୃତରୁ ଜାତ) ଉଚ୍ଚ; ଉଗ୍ର; ଗରମ; ତାଳୁହୀନ ।

ତଖଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) କଳହ ।

ତଖଣ, ବି. (ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ତୀକ୍ଷ୍ଣ ।

ତଖାର, ବି. (ଦେଶଜ) ନିଷ୍ପତ୍ତି । ବିଂ. ନିଷ୍ପନ୍ନ ।

ତଖାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତେଜନା କରିବା ।

ତଖିର, ବି. (ତ୍ୱକ୍‌କ୍ଷୀର ଶବ୍ଦଜ) ପାଳୁଅ ।

ତଗ୍ମ, ବିଂ. (ତିଜ୍ = ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା-ମ) ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ଉଷ୍ଣ, ଖର, ଉଗ୍ର, କଟୁ, ଉଦ୍ଧତ । ବି. ଉଷ୍ଣତା ।

ତଘିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉପରକୁ ଡେଇଁବା । ଯଥା—

ଆଣ୍ଠୁରେ ମାରି କର ଟଙ୍କାରିଲେ ଫରି,
ଉପରକୁ ତଘିଲେ କରେ ଖଣ୍ଡା ଧରି । କୃ.ଖ୍ରୀ.ଆ.ପ.

ତଙ୍ଗଣ, ବି. [ତନ୍ = (ଶସ୍ୟକୁ) ବିସ୍ତାର କରିବା-ଇତଚ] ଗୁଳମା, ଗୁଳୁଣୀ । (ଗୁଳମା ତଙ୍ଗଣଃ ପୁମାନ୍—ଅମର ।)

ତତାଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ନିତଳବିଶିଷ୍ଟ କୋଠା ।

ତତି, ବି. (ଦେଶଜ) କନ୍ଦୁଳ ।

ତତିର, ବି. (ତିତ୍ତିର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ତତିକ୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତିଜ୍ = ସହିବା-ସନ୍-ଅ, ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଆ)କ୍ଷମା, ସହିଷ୍ଣୁତା । (ବିଶେଷଣରେ ତିତିକ୍ଷୁ ଓ ତିତିକ୍ଷିତ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ତିତିଭ, ବି. ସଂ. ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପ କୀଟ, ପାଟପୋକ ।

ତିତୀର୍ଷୁ, ବିଂ. (ତୃ = ପାର ହେବା-ସନ୍-ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଉ) ତରଣେଚ୍ଛୁ । (ବିଶେଷଣରେ ତିତୀର୍ଷା ହୁଏ ।)

ତିତ୍ତି, ତିତି, ଅଂ. (ଦେଶଜ, ଗଞ୍ଜାମର ଦକ୍ଷିଣରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଶଗଡ଼ରେ ବନ୍ଧା ବଳଦକୁ ଅଡ଼ାଇବା ସାଙ୍କେତିକ ଶବ୍ଦ ।

ତିତ୍ତିର, ତିତ୍ତିରି, ବି. (ତିତ୍ତି = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ରା = ଦାନ କରିବା-ଅ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ; ମୁନିବିଶେଷ ।

ତିଥ, ବି. (ତିଜ୍ = ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା-ଥ) ଅଗ୍ନି; କାଳ; ପ୍ରାବୃଟ୍‌କାଳ ।

ତିଥି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତନ୍ୟତେ ଷଷ୍ଟି ଘଟିକାଭିରିତି ତିଥିଃ, ତନୁବିସ୍ତାରେ । ଅଥବା—ଅତ୍ = ଗମନ କରିବା-ଇଥି, ଅ ଲୋପ) ଚନ୍ଦ୍ରମାସର ତ୍ରିଂଶ ଅଂଶ, ପ୍ରତିପଦାଦି ପଞ୍ଚଦଶ ତିଥି, ଚନ୍ଦ୍ରକଳାର ହ୍ରାସବୃଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ସୀମାବଦ୍ଧ କାଳ ।

ତିନ, ତିହ୍ନି, ବିଂ. (ତ୍ରି ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ତିଣ୍ଣି ରୁ ଜାତ) ୩ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ତିହ୍ନିଙ୍କର ହୋଇଗଲା ବୃଥା ଏ,
ସବୃନ୍ଦନକୁ ହୋଇବ ପୋଥାଏ । ସୂ. ପ.

ତୃତୀୟ । ଯଥା—
ବିଗତ ଯେ ବଶିଷ୍ଠଣ ତିନ ନନ୍ଦନ ଯେ । ବୈ. ବି.
ଚେମା ଖେଳରେ ତିନଟା କଉଡ଼ି ଚିତ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ଦାନ ।

ତିନକାଳ, ବି. (ତ୍ରି କାଳ ଶବ୍ଦଜ) ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥା, ଯୌବନାବସ୍ଥା, ପ୍ରୌଢ଼ାବସ୍ଥା; ସତ୍ୟ, ତ୍ରେତା, ଦ୍ୱାପର; ଭୂତ, ଭବିଷ୍ୟତ୍, ବର୍ତ୍ତମାନ ।

ତିନତାରବନ୍ଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ତିନି ଖଣ୍ଡ କନ୍ଦର ବହଳ ପାଟ; କରଚୂଳଦ୍ୱାରା କଟେଇଲୁ ଉକ୍ତ ପାଟ ଉଠାଇଲେ ତାହା ତିନଧାରରେ ଖସେ ।

ତିନବଞ୍ଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ସକଟା ଖେଳର ଦାନବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ତିନଏକ ।

ତିନମାତିରୁପୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାତରେ ପକାଇ ଖେଳିବା ବାଟିଖେଳର ତୃତୀୟ ଆଘାତ ।

ତିନହେଁ, ବିଂ. (ପ୍ରାକୃତ ତିହ୍ନିଁରୁ ଜାତ) ତିନଜଣଯାକ ।

ତିନୋଟି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତିନଗୋଟି ।

ତିନେଇଧିନେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ନୃତ୍ୟବିଶେଷ ।

ତ୍ରିପୁରମଲ୍ଲି, ତ୍ରିପୁରୁମଲ୍ଲି, ତ୍ରିପୁରମଲ୍ଲି, } ବି. (ତ୍ରିପୁରମଲ୍ଲି ଶବ୍ଦଜ) ମଲ୍ଲି-ପୁଷ୍ପବିଶେଷ ।

ତିନ୍ତା, ବିଂ. (ଦେଶଜ ବା ତିମ୍ ଧାତୁଜ) ଆର୍ଦ୍ର ବା ଓଦା ।

ତିନ୍ତାଇବା, ତିନ୍ତେଇବା, କ୍ରି. (ତିମ୍ ଧାତୁଜ) ଆର୍ଦ୍ର କରିବା ।

ତିନ୍ତିଡ଼, ତିନ୍ତିଡ଼ିକା, ତିନ୍ତିଡ଼ୀ, ତିନ୍ତିଳୀ, ତିନ୍ତିଡ଼ୀକ, } ବି. (ତିମ୍ = ଆର୍ଦ୍ର ହେବା-ଅ - ଦ୍ୱିତ୍ୱ - ମ ସ୍ଥାନେ ନ୍, କ ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଡ଼ = ଲ-ଈ) ତେନ୍ତୁଳି ଓ ତାହାର ଗଛ ।

ତିନ୍ତିବା, କ୍ରି. (ତିମ୍ ଧାତୁଜ) ଆର୍ଦ୍ର ହେବା ।

ତିନ୍ତିଲ, ବିଂ. (ତିମ୍ ଧାତୁଜ) ଆର୍ଦ୍ର ।

ତିନ୍ତୁଳି, ତେନ୍ତୁଳି, ବି. (ତିନ୍ତିଡ଼ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ତିନ୍ତିଳୀରୁ ଜାତ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷ; ତାହାର ପାଚିଲା ଫଳ ।

ତିନ୍ତୁଳିଆବିଛା ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବିଷଧର କୀଟବିଶେଷ ।

ତିନ୍ଦୁ, ତିନ୍ଦୁକ, ବି. (ତିମ୍ = ଆର୍ଦ୍ର ହେବା-ଉ, ଦ-ଆଗମ, କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) କେନ୍ଦୁ ଫଳ, କେନ୍ଦୁ ଗଛ ।

ତିପଟ, ବିଂ. (ତ୍ରିପଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ତିନିପୁଟା ।

ତିପୁର, ବି. (ଦେଶଜ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ । (ମୁଗୁଡ଼ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ତିପିରି, ବି.(ଦେଶଜ—ଗଞ୍ଜାମୀ) ବ୍ୟବହାରରେ ଧନର ଲୋକସାନ, ଧନ ନଷ୍ଟି ।

ତିବର, ତିଭର, ବିଂ. (ତୀବ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଷ୍ଟ । ଯଥା—ସେ ଟୋକା ବଡ଼ ତିବର ପଡ଼ିଛି ।

ତିବ୍ବତ, ତିବତ, } ବି. (ତ୍ରିଗର୍ତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ—ଗଙ୍ଗା ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ଓ ସିନ୍ଧୁ ନଦୀର ଜନ୍ମଭୂତ ଗର୍ତ୍ତତ୍ରୟ ବିଦ୍ୟମାନ ।) ଦେଶବିଶେଷ ।

ତିମି, ବି. (ତିମ୍ = ଆର୍ଦ୍ର ହେବା-ଇ) ପ୍ରକାଣ୍ଡ ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦୂରେ ତିମିବୃନ୍ଦ ଏହା କରନ୍ତି ଭକ୍ଷଣ । କ.ବ.

ତିମିଙ୍ଗିଳ, ବି. (ତିମି-ଗିଲ୍-ଅ) ଅତି ବଡ଼ ମତ୍ସ୍ୟ, ଯେ ତିମିକି ଗିଳିପକାଏ ।

ତିମିଜ, ବି. (ତିମି = ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ-ଜନ୍-ଅ) ମୁକ୍ତାବିଶେଷ ।

ତିମିତ, ବିଂ. (ତିମ୍ = ଆର୍ଦ୍ର ହେବା-ତ) ଆର୍ଦ୍ର; ନିଶ୍ଚଳ । ଯଥା—

ଧରଇ ତିମିତ ବସ୍ତ୍ରେ ସାନ୍ଦ୍ର ଶୈବାଳଖଣ୍ଡ । ଜା.ପ.ନା.

ତିମିର, ବି. (ତିମ୍-ଇର) ଅନ୍ଧକାର; ନେତ୍ର-ରୋଗବିଶେଷ । ବିଂ. ଅନ୍ଧକାରମୟ ।

ତିମିରି,ବି.(ତିମିର ଶବ୍ଦଜ) ଅନ୍ଧକାର । ଯଥା—

ତିମିର ନିବାରଣ ଯେ ବିରାଜଇ ମଣି,
ଆଦିତ୍ୟ ଉଦୟେ ପ୍ରାୟେ ଦିଶେ ଦିନମଣି । ସା.ଭୂ.ସ.

ତିରଣ, ବି. (ତୃଣ ଶବ୍ଦଜ) ତୃଣ । ଯଥା—

ବନସ୍ତ ବହୁତ ହୋଇଲୁଁ,
ଦନ୍ତରେ ତିରଣ ଧଇଲୁଁ । ଭ୍ର. ଦ. ସ୍ତୁ.

ତିରନ୍ଦାଜ, ତୀରନ୍ଦାଜ, } ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଯେ ବାଣ ନିକ୍ଷେପଣ କରେ ।

ତିରସ୍କରଣୀ, ତିରସ୍କାରିଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତିରସ୍ = ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ-କୃ-ଇନ୍-ଈ) ପର୍ଦ୍ଦା, ଯବନିକା; ଅଦର୍ଶନୀ ବିଦ୍ୟା । ଯଥା—

ମହାରାଜ ! ମହାମାତ୍ୟ କଦ୍ୟୁଙ୍କି ତୁମ୍ଭଙ୍କର ତିରସ୍କରଣୀ ବିଦ୍ୟା ପ୍ରୟୋଗକୁ ଦେଖୁ ନାହାନ୍ତି କି ?
ଜା. ପ. ନା.

ତିରସ୍କାର, ତିରସ୍କ୍ରିୟା, } ବି. (ତିରସ୍—ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ-କାର, କ୍ରିୟା)ନିନ୍ଦା;ଭର୍ତ୍ସନା;ଅନାଦର; କଞ୍ଚୁକ ।

ତିରସ୍କୃତ, ବିଂ. (ତିରସ୍-କୃତ) ଅନାଦୃତ, ଅନାଦରପ୍ରାପ୍ତ; ଅବଜ୍ଞାତ, ଭର୍ତ୍ସିତ; ଆଚ୍ଛାଦିତ । ତିରଥ, ବି. (ତୀର୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ତୀର୍ଥ, ପୁଣ୍ୟସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ଯାବତ ତିରଥସ୍ନାନ ସ୍ନାର ଫଳଶ୍ରୁତି,
ଅପୁତ୍ର ପୁତ୍ର ଧନ ବାଞ୍ଛିଲେ ଏଥି ଅଛି । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଡ

ତିରିଶ, ତିରିଶି, ତିଶି, ବିଂ. (ତ୍ରିଂଶତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ୩୦ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ଅନନ୍ତ ପାଟଣାର ସୁଜାଣ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ,
ତିଶି ସହସ୍ରେ ଯେନ ବିଜେ କଲ ଏଥି । ସା. ଭ୍ରୀ. ଆ.

ତସ୍ତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ତ୍ରୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସ୍ତ୍ରୀ ।

ତିରୋଧାନ, ବି. (ତିରସ୍‌—ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ-ଧା-ଅନ) ଅଦର୍ଶନ, ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ; ଆଚ୍ଛାଦନ, ବ୍ୟବଧାନ; ଆଚ୍ଛାଦନ ବସ୍ତ୍ରାଦି । (ଏହି ଅର୍ଥରେ ତିରୋଭାବ ପଦ ମଧ୍ୟ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ତିରୋହିତ, ବିଂ. (ତିରସ୍‌-ଧା-ତ, ଧା = ହି) ଅନ୍ତର୍ହିତ; ଆଚ୍ଛାଦିତ । (ଏହି ଅର୍ଥରେ ତିରୋଭୂତ ପଦ ମଧ୍ୟ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ତିର୍ଯ୍ୟକ୍, ତିର୍ଯ୍ୟଙ୍, ତିର୍ଯ୍ୟଞ୍ଚ୍, } ବିଂ. (ତିରସ୍‌-ଅନର୍ = ଗମନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ବକ୍ର, କୁଟିଳ; ତେର୍ଛା; ପାର୍ଶ୍ୱ ।

ତିର୍ଯ୍ୟଗ, ତିରଯଗ, ବିଂ. (ତିର୍ଯ୍ୟକ୍ ଶବ୍ଦଜ) ବକ୍ରଗମନଶୀଳ; ବକ୍ର ।

ତିର୍ଯ୍ୟଚ, ତିର୍ଯ୍ୟଞ୍ଚ, ବିଂ. (ତିର୍ଯ୍ୟକ୍ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ବକ୍ରଗମନଶୀଳ । ବି. ପଶୁ; ପକ୍ଷୀ ।

ତିଳ, ବି. (ତିଲ୍ = ସ୍ନେହଯୁକ୍ତ ହେବା-ଅ) ଶସ୍ୟବିଶେଷ, ରାଶି; ତଦାକାର ଦେହସ୍ଥ ଚିହ୍ନ; ସୂକ୍ଷ୍ମକାଳ; ଅତ୍ୟଳ୍ପ । (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଜଳଚର ପକ୍ଷୀ । (ମାଛରଙ୍କା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ତିଳକ, ବି. (ତିଳ-କ-ଅଳ୍ପାଦ୍ୟର୍ଥେ) ଟିକା; ଟୋପା; ତିଳଗଛ; ଅଶ୍ୱବିଶେଷ; ମୂତ୍ରାଧାର; ମୃତ୍ତିକା । ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ପ୍ରଧାନ ।

ତିଳକାଳକ, ବି. (ତିଳ = ତିଳତୁଲ୍ୟ-କାଳ = କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ-କ) ଦେହସ୍ଥ ତିଳ ସଦୃଶ ଚିହ୍ନ । ବିଂ. ଯାହାର ଅଳକରେ ତିଳକ ଅଛି ।

ତିଳକାଶ୍ରୟ, ବି. (ତିଳକ-ଆଶ୍ରୟ) ଲଲାଟ, କପାଳ ।

ତିଳକୀ, ବିଂ (ତିଳକ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ତିଳକଧାରୀ ।

ତିଳଗଜା, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ ।

ତିଳା, ବି. (ତିଳ ଶବ୍ଦଜ) ଶସ୍ୟବିଶେଷ, ଏକପ୍ରକାର ରାଶି ।

ତିଲ୍ଲୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀ ।

ତିଳି, ତେଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ; ତୈଳକାରକ ।

ତିଳିତ୍ସ, ବି. (ତିଳତ୍ୱ = ଗତି-ସୋ = ନାଶକରିବା-ଅ) ବୃହଦ୍ ସର୍ପ; ଗୋନସ ସର୍ପ ।

ତିଳୋତ୍ତମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତିଳ-ଉତ୍ତମା—ବିଧାତା ସମୁଦାୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରୁ ତିଳ ତିଳ ପ୍ରମାଣେ ନେଇ ଏହାକୁ ନିର୍ମିତ କରିଥିଲେ ବୋଲି ତିଳୋତ୍ତମା ନାମ ଦେଲେ) ଅପ୍‌ସରାବିଶେଷ ।

ତିଲ୍ୟ, ବି. (ତିଳ-ଯ-ତତ୍‌ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ) ତିଳକ୍ଷେତ୍ର, ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରାଶି ଭଲ ହୁଏ ।

ତିଷ୍ଠିବା, କ୍ରି. (ସ୍ଥା ଧାତୁଜ) ସ୍ଥିତି କରିବା, ରହିବା, ବାସ କରିବା ।

ତିଷ୍ୟ, ବି. (ତୁଷ୍ = ତୁଷ୍ଟ କରିବା-ଣିଚ୍-ଯ, ନିପାତନ) ପୁଷ୍ୟାନକ୍ଷତ୍ର; କଳିଯୁଗ । (ତିଷ୍ୟଃ ପୁଷ୍ୟେ କଳିଯୁଗେ—ଅମର ।)

ତିସରି, ବିଂ. (ତୃତୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ତୃତୀୟଲୋକସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ତିନସୋରିଯୁକ୍ତ (ସୂତ୍ରାଦି) ।

ତିସରାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତିନସୋରିରେ ଯୁକ୍ତ କରିବା; ତିଗୁଣ କରିବା ।

ତିସରି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତିନସୋରିଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ନାସିକାଗଣଯାକ ହୋଇଣ ଏକ ଠୂଳ,
ତିସରି ତିସରି କରି ଗୁନ୍ଥି ଫୁଲମାଳ । ନୃ.ପୁ.ତୃ.ତ.

ତିସରେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତିନସୋରିଯୁକ୍ତ କରିବା; ତିନିଗୁଣ କରିବା ।

ତିସେଣିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଯେଉଁ ଘର ଭିତରେ ୩ ଗୋଟି ଶେଣି ଥାଏ ।

ତିହାର, ବି. (ସମ୍ବଲପୁରୀ) ପର୍ବ ।

ତିହୁଡ଼ି, ତିଉଡ଼ି, ବି. (ତ୍ରିବୃଦ୍ଧିକା ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧି ଲତାବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଶସ୍ୟ । ଯଥା

କହୁଛି ତିହୁଡ଼ି ଯେ ଗହମ ଇକ୍ଷୁରସ,
ଏ ବିଧିରେ ଉପଅନ୍ନ କରିଲେ ପ୍ରକାଶ । ନୃ.ପୁ.ତୃ.ତ.

ତିହୁଡି, ତିହୁଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ—ନି-ହ୍ରୂତ-ଶବ୍ଦଜ କି ?) ଶରୀରର ଏକ ରହସ୍ୟ ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ପଞ୍ଚତାଳ ସନ୍ଧି ଯେହ୍ନେ ତିହୁଡିର ବାଟ,
ଜ୍ୱଳା ଅନଳ ଚେକିଲାକ ଶ୍ରୀହଟ ପାଟ । ସା. ଭ. ଆ.
ତନ ତିହୁଡ଼ି ନିକୂଟ ନିମୂନାର ସ୍ଥାନେ,
ବେନି ନାଳ ଖୋଲି ବେଦ ସ୍ଥାପିଲେ ଯତନେ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ତୀକ୍ଷ, ତିକ୍ଷ, (ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ତୀକ୍ଷ୍ଣ । ଯଥା—

ତିକ୍ଷ ନାରାଚେ ସହାରିଲେ,
ରଥ କୁଞ୍ଜର ଅଶ୍ୱ ଭୁଲେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ତୀକ୍ଷମୁନା, ତିକ୍ଷମୁନା, } ବି. (ତୀକ୍ଷ୍ଣ-ମୁନ=ଧାର) ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ବିନ୍ଧନ୍ତି ନାରାଚ ଝଲକନ୍ତି ତୀକ୍ଷମୁନା । ସା. ଭ. ସ.

ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ବିଂ. (ତିଜ୍-ମ୍ନ) ଉଷ୍ଣ; ଅନଳସ; ବୁଦ୍ଧିମାନ୍; ଉଗ୍ର । ବି. ଉଗ୍ରତା; ଉଷ୍ଣତା; ବିଷ; ଲୌହବିଶେଷ; ଯୁଦ୍ଧ; ମୃତ୍ୟୁ ।

ତୀଖା, ତିଖା, ବି. (ଦେଶଜ) କାଚନିର୍ମିତ ହସ୍ତାଭରଣ ।

ତୀଖାଇବା, ତିଖାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମତେଇବା, ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା ।

ତୀର, ବି. (ତୀର୍=ସମାପ୍ତ ହେବା, ଉଚ୍ଚତା-ପାଇବା-ଅ) ନଦ୍ୟାଦିର କୂଳ, ତଟ; ବାଣ, କାଣ୍ଡ; ଟିନ ଧାତୁ ।

ତୀର୍ଥ, ବି. (ତୃ-ଗମନ କରିବା-ଥ, ର୍=ଈର) ପୁଣ୍ୟସ୍ଥାନ; ଋଷିସେବିତ ଜଳ; ଜଳଘାଟ; ମନ୍ତ୍ରୀ; ସତ୍ପାତ୍ର; ଗୁରୁ; ଶାସ୍ତ୍ର; ସ୍ତ୍ରୀରଜ; ଯଜ୍ଞ; ଉପାୟ । (ତୀର୍ଥଂ ଶାସ୍ତ୍ରାଧ୍ୱରକ୍ଷେତ୍ରୋପାୟ ନାରୀରଜଃସୁ ଚ । ଅବତାରର୍ଷିଜୁଷ୍ଟାମ୍ବୁ ପାତ୍ରୋପାଧ୍ୟାୟ ମନ୍ତ୍ରିଷୁ —ମେଦିନୀ ।)

ତୀର୍ଥକାକ, ବି. (ତୀର୍ଥ-କାକ) ତୀର୍ଥସ୍ଥିତ କାକ ପରି ବ୍ୟବହାରୀ ଲୋକ; ଲୋଲୁପ; ତୀର୍ଥସ୍ଥିତ କାକ ।

ତୀର୍ଥରାଜ, ବି. (ତୀର୍ଥ-ରାଜା) ଗୟାତୀର୍ଥ; ସମୁଦ୍ର । ଯଥା—

ସେ ଦୁର୍ଗପରିଖା ତୀର୍ଥରାଜ ଗର୍ଜନରେ,
କହେ ଅବଗାହେ ପାପବ୍ୟୂହ ଦହନରେ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ତୀବ୍ର, ବିଂ. (ତୀବ୍-ସ୍ଥୂଳ ହେବା-ର) ଉଷ୍ଣ; ଅଧିକ; ମହତ୍; ଦୁଃସହ; ତୀକ୍ଷ୍ଣ । ବି. ଶିବ; ଆଧିକ୍ୟ; ଉଷ୍ଣତା; ତୀକ୍ଷ୍ଣତା ।

ତୁ, ସର୍ବଂ. (ତ୍ୱଂ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ତୁଁ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) 'ତୁମ୍ଭେ' ଏହି ପଦର ଅମାନ୍ୟାର୍ଥ । ସଂ. ଅଂ. (ତୁଦ୍-ଉ) ସମର୍କ; ପ୍ରଭେଦ; କିନ୍ତୁ; ଆଧିକ୍ୟ; ଅଧିକନ୍ତୁ; ନିୟୋଗ; ନିଗ୍ରହ; ପାଦ; ପ୍ରଶଂସା; ଅବଧାରଣ ।

ତୁଅ, ତୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଥର ।

ତୁଆକୁତୁଆ, ତୁଆଇତୁଆଇ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଥରକୁଥର ।

ତୁକାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଅମାନ୍ୟ ବଚନ, ଭତ୍ସର୍ନା । ଯଥା—

ଏହିପରି ଦଶସହସ୍ର ବରଷ ଗଲା,
ସହିଲେ ଶାନ୍ତନୁ ଯେତେ ତୁକାର ବୋଇଲା । ସା. ଭ. ଆ.

ତୁରକି, ତୁର୍କି, ବିଂ. (ତୁରସ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ତୁରସ୍କଦେଶୀୟ ।

ତୁରକିସବାର, ତୁର୍କିସବାର, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ସୈନିକବିଶେଷ ।

ତୁଖଡ଼, ତୁଖୁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାଦ । ବିଂ. ବଳିଷ୍ଠ ।

ତୁଙ୍ଗ, ବିଂ. (ତୁନ୍ଜ୍=ବଳିଷ୍ଠ ହେବା-ଅ) ଉନ୍ନତ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଉଗ୍ର । ବି. ପର୍ବତ; ନଡ଼ିଆଗଛ ପ୍ରଭୃତି; ମେଷାଦି ରାଶିବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ହରିଦ୍ରା; ରାତି ।

ତୁଙ୍ଗା, ଟୁଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୂଳବିଶେଷ, ଏହାକୁ ବୈଶ୍ୟଜାତିମାନେ ଖାଆନ୍ତି ।

ତୁଚ୍ଛ, ତୁଛ, ବିଂ. (ତୁଚ୍ଛ ଶବ୍ଦଜ) ଖାଲି । ଯଥା—

ପାନ ତୁଚ୍ଛ କର ଦିଆଦେଇ ହୋଇଲେ । ବୈ. ବି.
(ଉଆସ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ତୁଚ୍ଛା, ତୁଚ୍ଛ, ଚୁଚ୍ଛ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଖାଲି; ମିଥ୍ୟା; କେବଳ । ଯଥା—

ତୁଚ୍ଛା ଚିନ୍ତା କେବେ ଫେଡ଼ିଲା କପଣ ।

ଭୁଚୁଇଁ, ଭୁଚୁକୁ, ଭୁଚୁହିଁ, ଭୁଚୁଇଁକି, ଭୁଚେଇଁକି, ଭୁଚୁଟାକୁ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିଷ୍କାରଣରେ । ଯଥା—

ବରାଟ ବୋଇଲେ ଗୋ ସୈରନ୍ଧ୍ର, ଭୁଚୁହିଁ,
ଦାଅ କହ ମୋତେ ମୁଁ କହୁ ଜାଣି ନାହିଁ । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ଭୁଚୁଇବା, ଚୁଚୁଇବା, ଭୁଚେଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅଜାଡ଼ିବା ।

ଭୁଚୁକୁ, ଭୁଚୁନକ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିଷ୍କାରଣରେ । ଯଥା—

ଦେବତାଏ ତାଙ୍କୁ କି ଅପକାର କଲେ,
ଭୁଚୁନକ କ୍ରୋଧ ଏଡ଼େ ସେ ବହିଲେ । କୃ.ଭା.ଆ.ପ.

ଭୁଚେଇଁ, ଭୁଚେଇ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅକାରଣରେ ।

ଭୁଚ୍ଛ, ବିଂ.(ଭୁଜ୍—ଓଜନ କରିବା-ଛ) ଅସାର; ହେୟ; ଶୂନ୍ୟ; ଅଳ୍ପ; ବର୍ଜିତ । ବି. ଚଷୁ ।

ଭୁଟ, ବି. (ତ୍ରୁଟ୍ ଧାତୁଜ) ବାଣିଜ୍ୟରେ ନୋକସାନ ବା ହାନି, କ୍ଷୟ । ଯଥା—

ଚଞ୍ଚଳା ପିତା ସମାନ,
ଅର୍ଜ୍ଜନ ଭୁଟରହିତ ସର୍ବଦା ବନ୍ଧୁ । ର. ପ.

ଭୁଟକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସାମାନ୍ୟ ।

ଭୁଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାଳି । ବିଂ. ଯେ ଭୁଟଇ ବା ଗୁଡ଼ଇ । ଯଥା—

କାହା ରଥ ଭାଜିଅଛି କାହା ଗୋଡ ଖୋଟା,
ଯାନ ଚଢ଼ି ନ ପାରନ୍ତି ସର୍ବେ ରଣଭୁଟା । ସା.ଭା.ଆ.
ଭଙ୍ଗା, ଛିଣ୍ଡା ।

ଭୁଟି, ବି. (ତ୍ରୁଟି ଶବ୍ଦଜ) ଅଳ୍ପକାଳ; ହାନି । ଯଥା—

ହେବଲେ ହେଉ ପଛେ ବହୁତ ଭୁଟି,
ଛାପାଖାନା ଏଣେ ଧରିଛୁ ତୋଟି । ଉ. ସା.
ବିଂ. ଅଳ୍ପ ।

ଭୁଟିବା, କ୍ରି. (ତ୍ରୁଟ୍ ଧାତୁଜ, ପ୍ରାକୃତ ଭୁଟ୍ଟ ଧାତୁଜାତ) ନାଶ ହେବା, ଛିନ୍ନ ହେବା । ଯଥା—

ଭୁଟିଛୁ ଉର ହାର ଗଜମୋତି । ବ. ସ୍ୱ.
କ୍ଷୀଣ ହେବା ବା ଊଣା ପଡ଼ିବା । ଯଥା—
ଶିଶୁ ସ୍ନେହ ଭୁଟିଗଲେ ସେ ହେବେ କ୍ରୋଧ । ଲ. ବ.
ତ୍ୟକ୍ତ ହେବା । (ଦେଶଜ) ଗାଳିଦେବା; ନିସ୍ତନ୍ନ ହେବା ।

ଭୁଠ, ତୋଠ, ବି. (ତୀର୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ନଦୀ ବା ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ସ୍ନାନ କରିବା ସ୍ଥାନ; ନଦୀ ବା ପୁଷ୍କରିଣୀର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ମୃତାହ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି କରାଯାଏ ।

ଭୁଠପଥର, ବି.(ଦେଶଜ) ନଦୀ ବା ପୁଷ୍କରିଣୀର ସ୍ନାନ କରିବା ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ିଥିବା ପଥର; ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହିଷ୍ଣୁ ଲୋକ ।

ଭୁଡ଼କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋରୁମାନଙ୍କୁ ହେବା ରୋଗବିଶେଷ, ଏ ରୋଗ ଜନ୍ମିଲେ ଗୋରୁର ମୁହଁ ଫୁଲିଯାଇ ଭୁଣ୍ଡରୁ ଅନେକ ଲାଳ ବହେ ।

ଭୁଡ଼ୁକ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଭୁଲୁକ ଶବ୍ଦଜ) ପଠାଣ । ଯଥା—

ଭୁଡ଼ୁକେ କରେ ଭଣ ଖିଡ଼କିମାନଙ୍କୁ,
ପୋଷ କର ସୋଡ଼କଦେଲେ ମହୁରିଙ୍କୁ । କୃ.ଭା.ଆ.ପ.

ଭୁଣ, ବି. (ତେମନ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବା ତରକାରି ।

ଭୁଣ, ଭୁଣି, ତୃଣ, ବି. (ତୂଣ ବା ତୂଣୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ତୂଣୀର, ଶରମୁଣା ।

ଭୁଣ୍ଡ, ବି. (ଭୁଣ୍ଡ୍-ଅ) ମୁଖ; ଓଷ୍ଠାଧର, ଚଞ୍ଚୁ; ଶିବ । (ମୁଖ ଅର୍ଥରେ) ଯଥା—

କବ କବ ହେଲେ କହ ନୋହିବ ଭୁଣ୍ଡେ ।
(ଦେଶଜ) ପାଟି, ଉଚ୍ଚବାକ୍ୟ ।

ଭୁଣ୍ଡଆ, ଭୁଣ୍ଡିଆ, } ବିଂ. (ଭୁଣ୍ଡ ଶବ୍ଦରେ ଦେଶଜ ପ୍ରତ୍ୟୟ ପ୍ରୟୋଗ) ବାଚାଳ; ଯେ ଉଚ୍ଚ ଧ୍ୱନି କରେ; ଯେ ସର୍ବଦା ଏଣୁ-ତେଣୁ ଗୁଡ଼ାଏ କହୁଥାଏ ।

ଭୁଣ୍ଡ କରିବା, କ୍ରି. ବଡ଼ପାଟି କରିବା; ବଡ଼ ଶବ୍ଦ କରିବା ।

ଭୁଣ୍ଡପୋଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) କଣ୍ଟକବୃକ୍ଷ-ବିଶେଷ ।

ଭୁଣ୍ଡବଜା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କଳହ; ହଟହଟା ।
ଭୁଣ୍ଡବାଇଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜନଶ୍ରୁତି ।
ଭୁଣ୍ଡଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । (ଫଳା-ଫଜା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)
ଭୁଣ୍ଡସଙ୍ଖାଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ପ୍ରିୟ । ଯଥା—
ଭୁଣ୍ଡସଙ୍ଖାଳ ହୋଇ ମିଶିଣ ଥିବା ରହୁ,
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦାନ ଭିହ ଏତେକ ଦେଲ ମୁହିଁ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.
ଭୁଣ୍ଡାଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଘରଗ୍ଭଳର ନିମ୍ନ-ଭାଗରେ ଓଳତଳେ ଯେଉଁ ପଟା ଦିଆ-ଯାଇଥାଏ । ଯଥା—
ଜମ୍ବୁନଦ ବତା ଲଇ ଉଙ୍ଗପାଟସୂତା,
ଭୁଣ୍ଡାଟ ଗୋମେଦ ମାଣିକ୍ୟର ଧାଡ଼ି ବତା । ମଂ. ଫ.
ଭୁଣ୍ଡି, ବି. (ଭୁଣ୍ଡ୍-ଇ) ଆସ୍ୟ; ସ୍ତ୍ରୀ. ନାଭି; ଚଞ୍ଚୁ । (ଭୁଣ୍ଡ ଦେଖ) ଗୋରୁଆଦିଙ୍କ ମୁଖରେ ଦେବା ଆଚ୍ଛାଦନବିଶେଷ । ଯଥା—
ଭାଳିଲ ବଧି କ ଗ୍ରଡ଼ିଦେଲ
ମୃଗ ଭୁଣ୍ଡେ କନ୍ତୁଣ୍ଡି ଦେଇ । ଯ. କେ.
ଘରର ଛଣଖାଇ । ଯଥା—
ଅବର ଦେବତାଙ୍କର ପୁର କଲ୍ଲ ଟଙ୍କା,
ଓଷ୍ଠ ଭୁଣ୍ଡି ପ୍ରବାଳରେ ଚନ୍ଦ୍ର ପୁଞ୍ଜା ପୁଞ୍ଜା । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.
ଭୁଣ୍ଡିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ପାଟିକର ଗୋଳମାଳ କରେ ।
ଭୁଣ୍ଡିଆ, ଭୁଣ୍ଡିଆଟ, ଭୁଣ୍ଡି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଛଣଖାଇ, ଗୃହ-ଗ୍ଭଳର ନିମ୍ନପ୍ରାନ୍ତରେ ଲଗିଥିବା ପଟା । ଯଥା—
ପ୍ରବାଳରେ ମଣ୍ଡିଣି ହୋଇଛୁ ଭବ ଭୁଣ୍ଡି,
ଭୁଣ୍ଡିଆ ଶ୍ରେଣୀରେ ମରକତ ଖଣ୍ଡି ଖଣ୍ଡି । ନୃ.ପୁ.ପ.ତ.
ଭୁଣ୍ଡେଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) କଳହୁଡ଼ୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।
ଭୁଣ୍ଡିଭ, ବିଂ. (ଭୁନ୍ଦଳ ଶବ୍ଦଜ) ପେଟୁଆ, ସ୍ଥୂଳୋଦର ।
ଭୁତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷର ପତ୍ର ରେଶମ ପୋକ ଖାଇ ବଞ୍ଚଇ ।
ଭୁତପୋକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ପୋକ ତସର ସୂତା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରଇ ।

ଭୁ, ଛା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅପମାନସୂଚକ ବାକ୍ୟ ।
ଭୁ ଛା କରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅପମାନସୂଚକ ବାକ୍ୟ କହିବା ।
ଭୁତ, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—
ସାରି ଶୁଆ ଶାମା ଭୁତ ଚଷାପୁଅ ଦସ୍ୟାଳୁ ପୁଣି ମୁନିଆ ।
ଯ. କେ.
ଭୁତଆ, ବି. (ଭୁଥକ ଶବ୍ଦଜ) ମହୁରଗିରିଆ ।
ଭୁନା, ଭୁନିହ, ଭୁନିହୋ, } କ୍ରିୟାରୂପ (ଦେଶଜ) ଭୁନିହୁଅ, ଚୁପ୍‌ରହ । ଯଥା—
ଭୁନିହ ସେ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ମନ ବଳୁ ନାହିଁ ସୁକୁମାରୀ ।
ପାବଣ୍ଣ ।
ମିତ ! ଭୁନ ହୋ ଲେ ରୁ ତ ଅନୁଭବୀ ନୋହୁ ।
ସଙ୍ଗୀତ ।
ଭୁନ, ଭୁନତାନ, ବି. (ତୂଷ୍ଣୀଂ ଶବ୍ଦଜ) ନିର୍ବାକ୍, ମୌନବ । ଯଥା—
ମୁଖେ ବାସ ଦେଇ ତହୁଁ ସଖୀମାନେ ରାଧାଙ୍କୁ ଭୁନ କରିଲେ । ବ୍ର. ଚ. ମ.
ଭୁନତାନ ହୋଇ ରହିଲେ ଘରେ,
ଶଠିରେ ଉତ୍ତର ନ ଦେଲେ ଥରେ । ହ୍ର. ସା.
ଭୁନହେବା, କ୍ରି. (ତୂଷ୍ଣୀଂ ଶବ୍ଦଜ) ଚୁପ ହେବା ।
ଭୁନ୍ଦ, ବି. (ଭୁଦ୍—ପୀଡ଼ା ଦେବା-ଅ, ନ ଆଗମ) ଉଦର, ପେଟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ନାଭି ।
ଭୁନ୍ଦ, ବି. (ଭୁନ୍ଦ ଶବ୍ଦ ଦେଖ-ଇ) ଉଦର, ପେଟ; ନାଭି; ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।
ଭୁନ୍ଦଭ, ଭୁଣ୍ଡିଭ, ବି. (ଭୁନ୍ଦଳ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ଥୂଳୋଦର, ପେଟୁଆ ।
ଭୁନ୍ଦକ, ଭୁନ୍ଦଭ, ଭୁନ୍ଦିଳ, } ବିଂ. (ଭୁନ୍ଦ-ଇକ, ଇଭ, ଇଳ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ସ୍ଥୂଳୋଦର, ପେଟା ।
ଭୁନ୍ନ, ବିଂ. (ଭୁଦ୍ = ବ୍ୟଥିତ କରିବା-ତ) ବ୍ୟଥିତ; ଛିନ୍ନ । ବି. ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ଭୁନ୍ନବାସ୍ତୁ, ବି. (ଭୁନ୍ନ = ଛିନ୍ନ-ବେ = ସିଇଁବା-ଅ) ଦରଜୀ । (ଭୁନ୍ନବାସ୍ତୁସ୍ତୁ ସୌଚିକଃ—ଅମର ।)
ଭୁଁପୁଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୁଷ୍କ, ସଙ୍କୁଚିତ, ଯାହାର ଶରୀର ଅତି ଶୁଷ୍କ ।
ଭୁମ, ଭୁମର, ସର୍ବଂ. (ଯୁଷ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ତୁମ୍ଭର ।

ତୁମୁଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ସର୍ପଖେଳାର ଲାଉର ବଂଶୀ; ଏକପ୍ରକାର ବିଷାକ୍ତ କୀଟ ।
ତୁମୂଳ, ତୁମୂଳ, ବିଂ. (ତୁ = ବଧ କରିବା-ମୂଳକ୍, ମୂଳକ୍) ବିଶୃଙ୍ଖଳ; ଘୋରତର; ଅତିଶୟ; ଉତ୍କଟ; ଭୟାନକ; ବ୍ୟାକୁଳ । ବି. କଳହ, ଗଣ୍ଡଗୋଳ, ଯୁଦ୍ଧସଙ୍କୁଳ । (ତୁମୂଳଂ ରଣସଙ୍କୁଳେ—ଅମର ।)
ତୁମେ, ତୁମ୍ଭେ, ସର୍ବଂ. (ପ୍ରାକୃତ ତୁମ୍ହେ ପଦରୁ ଜାତ) ତୁ ପଦର ମାନ୍ୟାର୍ଥ । ଯଥା—
ପ୍ରଥମେ ମାଘମହାତମେ,
ଯାହା କହିଲ ପ୍ରଭୁ ତୁମେ । ମା. ମା.
ତୁମ୍ବ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶକଟାଦି ଚକ୍ରର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ, ଧାନ୍ୟାଦି ମାପିବା ପାତ୍ରବିଶେଷ ।
ତୁମ୍ବପାଣ୍ଡିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ ତୁମ୍ବର ଗୃହ ଆଡ଼େ ଥିବା ଲୁହାବଳୟ ।
ତୁମ୍ବା, ତୁମ୍ବ, ତୁମ୍ବି, ବି. (ତୁମ୍ବୀ ଶବ୍ଦଜ) ବୀଣାଦି ଯନ୍ତ୍ରର ହାଣ୍ଡି ବା ଆଧାର; ତୁମ୍ବାରେ କରିବା ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର; ଯୋଗିମାନଙ୍କର ଜଳବୁପାତ୍ର । ଯଥା—
ବେଳ କରରେ ତୁମ୍ବା ଲଠି,
କି ଅବା ବଳୟ ଧୂର୍ଜଟୀ । ଦା. ର.
ତୁମ୍ବି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ବାଣ । ଯଥା—
ଚନ୍ଦବାଣ ଚନ୍ଦ୍ରବାଣ ତୁମ୍ବି ଯେ ହାବେଲ,
ଆକାଶେ ଗର୍ଜନ୍ତ୍ର ବାଣ ଜଣି ଅଦ୍ରାବଲ । ମ. ସ.
ଧାନ୍ୟାଦିପରିମାପକ ପାତ୍ରବିଶେଷ ।
ତୁମୁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ବିଷାକ୍ତ କୀଟ ।
ତୁମୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ଅଗସ୍ତି ମହାଋଷି ନାଚନ୍ତି ବାଇ ତାଳ,
ତୁମୁରି ବଜାନ୍ତି ଯେ କପିଳ ତପଶୀଳ । ନୃ. ପୃ. ଚୂ. ଚ.
ତୁମୁଶି, ବି. (ତୁମ୍ବ୍ = ବଧ କରିବା-ଉରୁଷୀ-ଈ) କୁକୁଡ଼ି ।
ତୁମ୍ବୁରୁ, ବି. (ତୁମ୍ବ୍ = ବଧ କରିବା-ଉରୁ) ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ତୁମ୍ଭ, ସର୍ବଂ. (ପ୍ରାକୃତ ତୁମ୍ହରୁ ଜାତ) ଆପଣଙ୍କର ।
ତୁମ୍ଭଠାଇଁ, ତୁମ୍ଭରେ, ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ) ତୁମ୍ଭଠାରେ । ଯଥା—
ଆମ୍ଭର ମନ ତୁମ୍ଭଠାଇଁ,
ନକଟେ ସିନ୍ଧୁ ବେଳ ଭାଇ । ଭ. ଦ. ସ୍କ.

ତୁମ୍ଭଠାରୁ, ତୁମ୍ଭରଠାରୁ, ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ) ତୁମ୍ଭଠାରୁ । ଯଥା—
ତୁମ୍ଭେଟି ଦେବ ଅଖିଳତାତ,
ତୁମ୍ଭଠାରୁ ସକଳ ଜାତ । ବି. ଗି.
ତୁମ୍ଭେ, ସର୍ବଂ. (ପ୍ରାକୃତ ତୁମ୍ହେରୁ ଜାତ) ଆପଣ ।
ତୁର, କ୍ରି. ବିଂ. (ତ୍ୱର ଶବ୍ଦଜ) ଶୀଘ୍ର । (ତୂର୍ଯ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—
ଫିଟାଇଣ ଗୃହ ଦ୍ୱାର, ବାହାର ହେଲେ ଅସୁର,
ବଜାଇ ବିବିଧ ତୁର, ସକଳ ବୀର । ବି. ଗି.
ତୁର୍କ, ତୁରୁକ୍, ବି. (ତୁରସ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ପଠାଣ । (ସ୍ତ୍ରୀ ରେ) ତୁରକୀ ।
ତୁରଗ, ତୁରଙ୍ଗ, ତୁରଙ୍ଗମ, ବି. (ତ୍ୱର-ଗମ୍-ଅ, ବିକଳ୍ପେ ମ ଆଗମ ଓ ଧାତୁର ମ ଲୋପ, ତ୍ୱର = ତୁର) ଅଶ୍ୱ; ମନଃ ।
ତୁରଗୀ, ତୁରଙ୍ଗୀ, ବି. (ତୁରଗ, ତୁରଙ୍ଗ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ)) ଘୋଡ଼ସବାର । ସ୍ତ୍ରୀ. ଅଶ୍ୱସ୍ତ୍ରୀ; ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା ।
ତୁରନ୍ତ, କ୍ରି. ବିଂ. (ତ୍ୱରିତ ଶବ୍ଦଜ) ଶୀଘ୍ର ।
ତୁରି, ତୁରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୁର-ଦ୍ରୁତଗମନ-ଇ, ଈ) ତନ୍ତୁବାୟର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।
ତୁରିତ, କ୍ରି. ବିଂ. (ତ୍ୱରିତ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ତୁରିଦରୁ ଜାତ) ଶୀଘ୍ର, ହଠାତ୍ ।
ତୁରିତବନ୍ତ, ବି. (ତ୍ୱରିତ ଶବ୍ଦଜ) ସତ୍ୱର । ଯଥା—
ଲୋକଙ୍କୁ ଦୂର କର, ଅଶ୍ୱରୁ ସେ ଉତୁରି,
ତୁରିତବନ୍ତ ହୋଇ ସେ ଗଲା । ସୁ. ପ.
ତୁରୀ, ତୁରି, ବି. (ତୂର୍ଯ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ ।
ତୁରୀୟ, ବିଂ. (ଚତୁର୍-ଈୟ—ନିପାତନ) ଚତୁର୍ଥ । ଯଥା—ତୁରୀୟଯୁଗ । ପରମାତ୍ମା; ଗତିଯୁକ୍ତ; ଚତୁର୍ଥାଂଶର ପୂରଣ ।
ତୁରୁମ, ତୁରୁଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଦବନ୍ଧନୀ, ବେଡ଼ି ।
ତୁରୁଷା, ବି. (ତୃଷା ଶବ୍ଦଜ) ଶୋଷ । ଯଥା—
ଅତହିଁ ଆକୁଳ ମୋ କାୟେ,
ବୁଲୁଛି ଅତି ତୁରୁଷାଏ । ମା. ମା.

ତୁର୍ଯ୍ୟ, ତୂର୍ଯ୍ୟ, ବିଂ. (ଚତୁର୍-ଯ) ଚତୁର୍ଥ । ଯଥା—
ତୁର୍ଯ୍ୟାପତ୍ୟ ତୁମେ ସଦା ହୁଅ କୃତ-ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦ୍ଧ
ପୈତ୍ରକିସ୍ଥ । ଜା. ପ. ନା.

ତୁଳ, କ୍ରି. (ତୁଳନ ବା ତୁଳା ଶବ୍ଦଜ) ଓଜନ କରିବା । ବି. ଓଜନ । ବିଂ. (ତୁଲ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ସମାନ । ଯଥା—
ରୁଚିର ଚରଣ ତଳକୁ ତଳକୁ ଜବା କରିବା ଅନୁଚିତ ।
ବୈ. ଚି. ମ.

ତୁଳଣା, ବି. (ତୁଳନା ଶବ୍ଦଜ) ତୁଳିବା; ସାମ୍ୟ କରିବା; ସାଦୃଶ୍ୟ ।

ତୁଳନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୁଳ୍=ସଦୃଶ ହେବା-ଅନ-ଆ) ଉପମା, ସାଦୃଶ୍ୟ, ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ; ପରିମାଣ ।

ତୁଳସା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୁଳସୀ ଶବ୍ଦଜ) ତୁଳସୀ-ଦେବୀ । ଯଥା—
କି କୁସୁମ ଦେଇ ଗନ୍ଧ କରିବି ମଣ୍ଡଣି,
ଯାହାର ପ୍ରିୟବନ୍ତି ତୁଳସା ଠାକୁରାଣୀ । ନୃ.ସୁ.ଭୃ.ତ.

ତୁଳସାରଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ତୂଣ; ବାଣାଧାର ।

ତୁଳସୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୁଳା=ସାଦୃଶ୍ୟ-ସୋ= ନାଶ କରିବା-ଅ-ଈ, ଯାହାର ସାଦୃଶ୍ୟ ନାହିଁ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷ; ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣ-ମତେ ଜଳନ୍ଧରକନ୍ୟା; ବ୍ରହ୍ମପୁରାଣମତେ ରାଧିକାଙ୍କର ସଖୀ ।

ତୁଲ, ବିଂ. (ତୁଲ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସମାନ । ଯଥା—
ତୁମୁଦନୀ ପ୍ରୋଷିତା ନାରୀ ତୁଲ,
କୁନ୍ଦଲତା ଗୁଡ଼ି ହେଲା ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ । ର. ପ.
ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହୋପକରଣ ପାତ୍ରାଦି । ଯେପରି—ଘର ତୁଲ ।

ତୁଲେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସଙ୍ଗରେ, ସଙ୍ଗେ ।

ତୁଳା, ବି. (ତୂଳକ ଶବ୍ଦଜ) କପା ଏବଂ ଶାଳ୍ମଳୀକୋଷ ପ୍ରଭୃତି; ଓଜନ ବା ଅନୁମାନ କରି ଜାଣିବା । ବିଂ. (ତୁଲ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ସମାନ । ଯଥା—
ମୁଖ ସାନ୍ଦ୍ରକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନ ଘଟିଲି ଦେହ ଚନ୍ଦ୍ରା
ପାଇ କପୋଳ ତୁଳା ଅଧିକରେ ନୋହିଲା ।
ବୈ. ଚି. ମ.

ତୁଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୁଳ୍=ଓଜନ କରିବା-ଅ-ଆ) ପରିମାଣଦଣ୍ଡ; ଭାରର ପରିମାଣ; ସାଦୃଶ୍ୟ; ସାମ୍ୟ; ତୁଳରାଶି; ନକ୍ଷତ୍ର ।

ତୁଳାଇବା, କ୍ରି. (ତୁଳକ ଶବ୍ଦଜ) ଓଜନ କରାଇବା ।

ତୁଳାକୋଟି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୁଳା=ନକ୍ସ-କୂଟ୍= ପରିମାଣ କରିବା-ଇ) ନୂପୁର; ପରିମାଣ-ବିଶେଷ; ତୁଳାଦଣ୍ଡର ଅଗ୍ରଭାଗ ।

ତୁଳାଧାର, ବି. (ତୁଳା=ପରିମାଣଦଣ୍ଡ, ଧୃ-ଅ) ବାଣିଜ୍ୟକାରୀ ।

ତୁଲାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସମାଧାନ କରିବା; ସମାନ କରିବା । ଯଥା—
ହେ ଭଲ କହିଲ ବର କାହିଁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ
ସୁକାନ୍ତକ ଆଉ ତୁଲାଇବ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.
ସମାନ ହେଲା ପରି ଦେବା । ଯଥା—
ହାଁ ହାଁ ହୁଁ ହୁଁ ନାମ ମଲ୍ଲି ମଲ୍ଲି
ରଖି ଭାଷାକୁ କିସ ତୁଲାଇବ । ପ୍ରେ.ସୁ.ନ.

ତୁଳି, ତୁଳୀ, ତୁଳିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୁଳ୍=
ତୂଳି, ତୂଳୀ, ତୂଳିକା, } ପରିମାଣ କରିବା-ଇ, ଈ-କ-ଆ) ତୁଳାନିର୍ମିତ ଶଯ୍ୟା; ଚିତ୍ରକରର ବର୍ତ୍ତିକା, ଚିତ୍ର କରିବା ଶଳାକା; ତନ୍ତୁ-ବାୟର କୁଞ୍ଚି ।

ତୁଳି, ବି. (ତୂଳିକା ଶବ୍ଦଜ) ଚିତ୍ରକାରର ଲେଖନୀ । ଯଥା—
ଉନ୍ମୀଳିତ ହୋଇ ତୁଳିରେ ଯେସନ
ଶୋହେ ବର୍ଣ୍ଣୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ଚିତ୍ର । ଯ. କେ.
ତନ୍ତୁଙ୍କ କଣ୍ଡା ରଖିବା ଯନ୍ତ୍ର; ଗୃହଘରର ଉଚ୍ଚତମ ଭାଗ; ପାଟମୁଚୁଳା । ଯଥା—
ପଡ଼ିଲା ତୁଳି ପାହାଡ଼ା ବିଜୟ କମ୍ପିଲେ,
ବାଜିଲେ ମେଘା ମୃଦଙ୍ଗ ମର୍ଦ୍ଦଳ ସହିତେ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.
(ତୂଳକ ଶବ୍ଦଜ) ତୁଳା; ଶଯ୍ୟା, ଶେଜ । ଯଥା—
ଗୁନ୍ଥି ଫୁଲମାଳୀ ମାଳୀପ୍ରାୟେ ପାତି ତୁଳି ତୁଳିକେ
ଚିତ୍ର ଲେଖିବି ଭାଲି ଭାଲି । ପ୍ରେ.ସୁ.ନ.

ତୁଳଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଏବଂ ଦାଣ୍ଡଅଧ ମଝିରେ ପଡ଼ିବା ଖମ୍ବ । ବିଂ. ତୁଳ ବା ଗୃହଘରର ଉଚ୍ଚତମଭାଗସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଯେପରି—ତୁଳଆ ସେଣି ବା ଖମ୍ବ ।

ତୁଳକ, ବି. (ତୁଳ-କ) ଲେଖନୀ । ଯଥା—

ଯଥାକଥା କରି ତାକୁ ଜଣାଣ,
ଲେଖିବା ତୁଳକ କାଗଜ ଆଣ । ଲ. ବ.

ତୁଳକାଠ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ତନ୍ତୀମାନଙ୍କର ଲୁଗା ବୁଣିବା କାଷ୍ଠବିଶେଷ । ଯଥା—

ତନ୍ତୁକୁଳ ଲୋକ ଯେବେ କରିବେଟି ଦୋଷ,
ତାହାଙ୍କର ତୁଳକାଠ କାଢ଼ିବ ଅବଶ୍ୟ । ନୃ. ପୃ. ପ୍ର. ତ.

ତୁଳତ, ବିଂ. (ତୁଳ୍-ତ) ପରିମିତ, ଉପମିତ, ଉତ୍କ୍ଷିପ୍ତ, ତୂଳିତ ।

ତୁଳିବା, କ୍ରି. (ତୁଳ୍ ଧାତୁଜ) ଓଜନ କରିବା, ସମାନ ମଣିବା । ଯଥା—

ଧୀରେ ଶୁଣି ତୁଳିବ ନଧିରେ । ବ. ଚ. ମ.

ତୁଳସୁପାତ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ରେଜେଇ । ଯଥା—

କଲି ତୁଳି ସୁପାଡ଼ ଅଙ୍ଗସଙ୍ଗ । ର. କ.

ତୁଳେ, ତୁଳରେ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସଙ୍ଗେ । ଯଥା—

ଏ ସଙ୍କଟକାଳେ ଯିବଟିକି ମୋର ତୁଳେ । ଉ. ବ.
ପାଣ୍ଡୁସୁତେ ଅଗ୍ନି ତୁଳରେ ଦ୍ୱିଜଙ୍କୁ,
ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରି ନମିଲେ ପାବକଙ୍କୁ । କୃ. ଖ. ବ. ପ.

ତୁଲ୍ୟ, ବିଂ. (ତୁଳା-ଯ) ସମାନ; ସଦୃଶ ।

ତୁବର, ବି. (ତୁ-ପୀଡ଼ା କରିବା-ବର) କଷାୟ-ରସ । ବିଂ. କଷାୟରସଯୁକ୍ତ ।

ତୁଷ, ବି. (ତୁଷ୍ = ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା-ଅ) ଧାନ୍ୟାଦିର ଚୋପା, ଚଷୁ ।

ତୁଷାର, ବି. (ତୁଷ୍-ତୁଷ୍ଟ ହେବା-ଆର) ହିମ, ନିହାର ବା ଜଳକଣା, ଶୈତ୍ୟ, ବରଫ; ଦେଶବିଶେଷ । ବିଂ. ଶୀତଳ ।

ତୁଷ୍ଟ, ବିଂ. (ତୁଷ୍ = ତୁଷ୍ଟ ହେବା-ତ) ତୃପ୍ତ, ଆହ୍ଲାଦିତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ତୁଷ୍ଟି ହୁଏ ।)

ତୁହାଇ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପୁନଃପୁନଃ । ଯଥା—

କରକା ମାରୁଛି ତୁହାଇ । ଲ. ବ.

ତୁହାକୁତୁହା, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଥରକୁଥର ।

ତୁହି, ସର୍ବଂ. (ପ୍ରାକୃତ ତୁହ ଶବ୍ଦଜ) ତୁ ।

ତୁହିନ, ବି. (ତୁହ୍ = ପୀଡ଼ା ଦେବା ଇନ) ହିମ, ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା । ବିଂ. ଶୀତଳ ।

ତୁହିନକର, ତୁହିନାଂଶୁ, } ବି. (ତୁହିନ = ଶୀତଳ-କର, ଅଂଶୁ = କିରଣ) ଚନ୍ଦ୍ର; କର୍ପୂର । ଯଥା—

ଅଗ୍ନି ପ୍ରାପ୍ତେ ତୁହିନକର ସେ ଦାହିଦେଲ ବିଶେଷେ ।
ଜା. ପ. ନା.

ତୂଣ, ତୂଣୀ, ତୂଣୀର, } ବି. [ତୂଣ୍ = (ବାଣସହିତ) ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା-ଅ-ଈ; ତୂଣ୍-ଈର] ଶର ରଖିବାର ପାତ୍ର, ଶରଧାର, ବାଣମୁଣା ।

ତୂର, ତୂରୀ, ବି. (ତୂର୍-ଶୀଘ୍ର ଗମନ କରିବା-ଅ, ଈ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର, କ୍ଷୁଦ୍ର ଭେରୀ ।

ତୂର୍ଣ୍ଣ, କ୍ରି. ବିଂ. (ତୂର୍ = ଶୀଘ୍ର ଗମନ କରିବା-ତ) ଶୀଘ୍ର । ବିଂ. ସତ୍ୱର । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ତୂର୍ଣ୍ଣି ହୁଏ ।)

ତୂର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ତୂର୍-ଯ) ବିବିଧ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ ।

ତୂଳ, ବି. (ତୂଳ୍ = ଓଜନ କରିବା-ଅ) କପା; ଶିମିଳୀତୂଳା; ଆକାଶ; ତନ୍ତୁଳୀଗଛ ।

ତୂଳକ, ବି. (ତୂଳ-କ) କପା ।

ତୂଳଶର୍କରା, ବି. (ତୂଳ-ଶର୍କରା) କପାମଞ୍ଜି ।

ତୂବର, ତୂବରକ, ବି. (ତୁ = ହିଂସା କରିବା-ବର-କ) ମାଖୁନା; ଶ୍ମଶ୍ରୁହୀନ ପୁରୁଷ; କଷାୟ ରସ; ଶୃଙ୍ଗହୀନ ବୃଷ; ଅଜାତଶୃଙ୍ଗ ଗୋରୁ; ନପୁଂସକ । ବିଂ. କଷାୟ ରସବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—

ନିତ୍ୟେ ଆଦରି ଅମ୍ଳତୂବର ଫଳେ ଶାରୀର ପର୍ଯ୍ୟାପତି ।
ଜା. ପ. ନା.

ତୂଷ୍ଣୀଂ, ବିଂ. (ତୂଷ୍ = ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା-ନୀଂ) ନୀରବ, ମୌନୀ ।

ତୃଣ, ବି. (ତୃହ୍=ଆଘାତ କରିବା-ଣ, ହ ଲୋପ, ଏହା ପଶୁଦ୍ୱାରା ନଷ୍ଟ ହୁଏ ବୋଲି) ଘାସ କୁଟା ପ୍ରଭୃତି । (ତୃଣ ଶବ୍ଦଜ) କାଣ୍ଡମୁଣ୍ଡା, ତୂଣୀର ।

ତୃଣକେତୁ, } ବି. (ତୃଣ-କେତୁ, ଧ୍ୱଜ=
ତୃଣଧ୍ୱଜ, } ପତାକା) ବଂଶ, ବାଉଁଶ; ତାଳଗଛ ।

ତୃଣଦ୍ରୁମ, ବି. (ତୃଣ-ଦ୍ରୁମ=ବୃକ୍ଷ) ନାରିକେଳ; ତାଳ; ଗୁବାକ; କେତକୀ; ଖର୍ଜୁର; ହିଂତାଳ; ତାଳୀ ।

ତୃଣଧାନ୍ୟ, ବି. ସଂ. ବାଜୁଙ୍ଗାଧାନ, ମିବାର ।

ତୃଣା, ତୃଣାବ୍ରତ, ବି. (ତୃଣାବର୍ତ୍ତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅସୁରବିଶେଷ । ଯଥା—

ତୃଣା ତୃଣାବଳୀ ପର ହେଲା ବିନାଶ । ବି. ଚ. ମ.
ବେନି ମାସରେ ତୃଣାବ୍ରତକୁ ଦେଲେ ମାରି ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଚ.

ତୃତୀୟ, ବିଂ. (ତ୍ରି-ତୀୟ-ପୂରଣାର୍ଥେ, ତ୍ରି=ତୃ) ତିନିର ପୂରଣବାଚକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ତିଥି-ବିଶେଷ ।

ତୃପତି, ତୃପୁତି, ବି. (ତୃପ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ତୃପ୍ତି । ଯଥା—

ଭୂପତି ତୃପୁତିକି ପାଇ,
ସୁତାରେ ସଖୀ ସମର୍ପାଇ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ତୃପ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୃପ୍=ତୃପ୍ତ ହେବା-ତି) ସନ୍ତୋଷ; ଆହ୍ଲାଦ; କ୍ଷୁଧାନିବୃତ୍ତି । (ବିଶେଷଣରେ ତୃପ୍ତ ହୁଏ ।)

ତୃଷା, ତୃଷ୍ଣା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତୃଷ୍=ତୃଷାର୍ତ୍ତ ହେବା-ଅ, ନ, ଆ) ପିପାସା; ଇଚ୍ଛା; ଆକାଙ୍କ୍ଷା; ଲୋଭ ।

ତେଇଶ, ତେଇଶି, } ବିଂ. (ତ୍ରୟୋବିଂଶ=
ତେଶ, } ପ୍ରାକୃତ ତେଇସ ଶବ୍ଦଜ) ୨୩ ସଂଖ୍ୟା ।

ତେଉଡ଼, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବକ୍ର ।

ତେକଚ୍ଛ, ବି. (ନିକଚ୍ଛ ଶବ୍ଦଜ) ନିକଚ୍ଛ ।

ତେକାଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ତେଣ୍ଟା ।

ତେଗଡ଼ା, } ବି. (ତ୍ର୍ୟଙ୍ଗଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ରନ୍ଧନା
ଟେଙ୍ଗରା, } ଘରେ ହାଣ୍ଡି ପ୍ରଭୃତି ରଖିବା ସ୍ଥାନ ।

ତେଜଃ, ବି. (ତେଜସ୍-ତିଜ୍=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା-ଅସ୍) ଦୀପ୍ତିବା ଆଲୋକ; ପ୍ରଭାବ; ତୀକ୍ଷ୍ଣତା; ପୌରୁଷ; ଶକ୍ତି; ଅଗ୍ନି; ଘୃତ ।

ତେଜ, ବି. (ତେଜସ୍ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ରାଗ । ବିଂ. ରାଗାନ୍ୱିତ; ବଳିଷ୍ଠ ।

ତେଜଣୀ, ବି. (ତେଜନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ତୀକ୍ଷ୍ଣକରଣ; ଦୀପର ବତି ତେଜିବା ସକାଶେ ଶଳାକା; ଦୀପର ବତି ତେଜିବା ।

ତେଜନ, ବି. (ତିଜ୍=ତୀକ୍ଷ୍ଣକରଣ-ଅନ) ତୀକ୍ଷ୍ଣକରଣ; ବାଉଁଶ; ମୁଞ୍ଜତୃଣ ।

ତେଜସ୍ୱାନ୍ } ବିଂ. (ତେଜସ୍-ବତ୍-ବିନ୍—
ତେଜସ୍ୱୀ, } ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ପ୍ରଭାବଶାଳୀ, ବଳବାନ୍; ତେଜୋବିଶିଷ୍ଟ । (ଏହି ଅର୍ଥରେ ତେଜୀୟାନ୍ ଓ ତେଜିଷ୍ଠ ପଦ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ତେଜା, ବି. (ତେଜନ ଶବ୍ଦଜ) ଦୀପ ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା ।

ତେଜିତ, ବିଂ. (ତିଜ୍-ଣିଚ୍-ତ) ଶାଣିତ, ମାର୍ଜିତ; ଉତ୍ତେଜିତ ।

ତେଜିବା, କ୍ରି. (ତିଜ୍ ଧାତୁଜ, ପ୍ରାକୃତ ତେଜ ଧାତୁଜାତ) ଦୀପ ପ୍ରଭୃତିର ବଳିତାକୁ ତେଜ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳିତ କରିବା; ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା । (ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁଜ) ତ୍ୟାଗ କରିବା ।

ତେଜୋମୟ, ବିଂ. (ତେଜସ୍-ମୟ, ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ଥରେ) ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ, ତେଜଃପୂର୍ଣ୍ଣ, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ।

ତେଜ୍ୟା, ବି. (ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁଜ) ତ୍ୟାଗ । ଯଥା—

ସୁଜ୍ଞାନୀ ଭକ୍ତଲୋକ କର୍ମରେ ନୋହେ ମନ,
କର୍ମକୁ ତେଜ୍ୟା କରି ଭଜଇ ଭଗବାନ । ନୃ.ପୁ.ସ.ଚ.

ତେଢ଼ା, ତେଢା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବକ୍ର; କୁଟିଳ; ଟେଢ଼ା ।

ତେଡ଼କ, ତେଡ଼େ, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିମାଣ-ବୋଧକାର୍ଥ । ଯଥା—
କଲ ଯେତେରୂପରେ ପ୍ରୀତ,
କରୁଛ ତେଡ଼କ ଅନୀତ । ର. କ.
ମହତ୍ ଅର୍ଥ । ଯଥା—
ତେଡ଼କ ହେବାରୁ ମୋ ପୁଅକୁ ଗଲୁ ମାରି,
ଧନ୍ୟ ତୋର ପିତା ଧନ୍ୟ ତୋ ଗର୍ଭଧାରୀ । ନୃ.ପୁ.ଷ.ଛ.

ତେଡ଼ିବା, କ୍ରି. ବି°. (ଦେଶଜ) ନ ମାନିବା, ମାନ୍ୟ ନ କରିବା, ଅବଜ୍ଞା କରିବା ।

ତେଡ଼ଦେବା, ତେଡ଼ିଦେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅବଜ୍ଞା କରିବା; ଖେଦିବା କିମ୍ବା ତଡ଼ିଦେବା ।

ତେଣ, ତେଣି, ତେଣର, ବି°. (ଦେଶଜ) ସେହି-ଆଡ଼ର । ଯଥା—
ଏଣ କୂଳେ ମଠ କରି ତେଣ କୂଳେ ତପ,
ମହାବ୍ରହ୍ମ ଦେବଋଷି ହୃଦେ ନାହିଁ ପାପ । ନା.ର.ଗୀ.
କଇବର୍ତ୍ତୀକି ବୋଇଲେ ନାବ ଦିଅ ବାହି,
ତେଣି କୂଳେ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ପ୍ରବେଶ କରି ନେଇ । ନା.ର.ଗୀ.

ତେଣିକି, ଅ°. (ଦେଶଜ) ସେହିଆଡ଼କୁ । ଯଥା—
ଯେଣିକି ମୁଁ ଗୃହିଁ ଦେଉଥିବଟି,
ତେଣିକି ଦିଆଯାଉଥିବ ମୋତେ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.
ତା ପରେ । ଯଥା—
ତେଣିକି ଯିବାକୁ ତ ମୋର ନାହିଁ । ଉ. ବ.

ତେଣୁ, ସର୍ବ°. (ଦେଶଜ) ସେହିହେତୁରୁ । ଯଥା—
ଅନଙ୍ଗର ପ୍ରୟାସ ତେଣୁ ସଫଳ । ମେ. ଦୂ.
ସେହିଆଡ଼ୁ, ସେହିଆଡ଼ଗରୁ ।

ତେଣେ, ଅ°. (ଦେଶଜ) ସେହିଆଡ଼ଗରେ ।

ତେଣ୍ଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଞ୍ଜାଳ; ଆପଦ; ମନୁଷ୍ୟାଦି ଭେଦନ କରିବା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ତେଣ୍ଟା ଏକମୁନା ଟାଙ୍ଗି ଆଦି ଶସ୍ତ୍ର ଧରି । ମ. ଯ.

ତେଣ୍ଟୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ । ଯଥା—
ବଗୁଲି ହଂସ ମଗିଲି ଆବରି ପାଣିକୁଆ,
ଗଙ୍ଗାଇ ଡ଼ୁବାଇ ଯେ ତେଣ୍ଟୁଆ ପାଣିପିଆ ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ଛ.

ତେଣ୍ଟେଇ, ତେଣ୍ଟୋଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଅମାନିଆ ସ୍ତ୍ରୀ; କଳହପ୍ରିୟା; ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ତେଣ୍ଟେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କଳହ କରିବା ।

ତେଣ୍ଟେଇଗୋଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଗୋଡ଼ ଅତି ସରୁଆ ।

ତେଣ୍ଟେଇଗୋଡ଼ୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଗୋଡ଼ ଅତି ସରୁଆ ।

ତେଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଳ ଉଠାଇବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ଦେଖ ତେଣ୍ଡା ରପୁ ଦୁଇ, କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଯେତେ ଲଇଁ,
ଅବିବେକ ପ୍ରାଣୀ, ନ ପାରନ୍ତି ଜାଣି,
ଯେମନ୍ତ ଜୀବନ ନେଇ । ଧୃ. ପ.

ତେଣ୍ଡିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଯନ୍ତ୍ରରେ ପାଣି ଉଠାଇବା; ବେଶି ପରିମାଣରେ ଜଳଆଦି ପିଇବା ।

ତେତାଲା, ବି. (ତ୍ରି ତଳ ଶବ୍ଦଜ) ଉପରି ଉପରି ତିନିପ୍ରସ୍ତ ଗୃହ ଅର୍ଥାତ୍ ତିନି ମହଲା ।

ତେତିକ, ବି°. (ପ୍ରାକୃତ ତେତ୍ତିଅରୁ ଜାତ) ସେତେ ପରିମାଣ । ଯଥା—
ଯେତେ ପଛେ ଥିଲା,
ତେତକ ଆଗକୁ ଗଲା ବହନ । ଉଷା.

ତେତିପ, ବି. (ତିତ୍ତିଭ ଶବ୍ଦଜ) ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପ କୀଟ; ପାଟପୋକ ।

ତେତିଶ, ତେତିଶି, ତେନିଶ, ବି°. (ତ୍ରୟସ୍ତ୍ରିଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ୩୩ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—
ବ୍ରହ୍ମା ଶଙ୍କର ଇନ୍ଦ୍ର ମୂଳେ,
ତେତିଶକୋଟି ଦେବବଳେ । ଖ. ଦ. ସ୍ତ.

ତେତେ, ସର୍ବ°. (ଦେଶଜ) ପରିମାଣ ।

ତେତେବେଳେ, ସର୍ବ°. (ଦେଶଜ) ସେହି ସମୟରେ ।

ତେନାତେନା, ବି. (ଦେଶଜ) ମର୍ଦ୍ଦଳ ଧ୍ୱନି-ବିଶେଷ । ଯଥା—
କୁଚମର୍ଦ୍ଦଳ ହୋଇଲା ଛାଡ଼ିତ,
ନା ନା ଧ୍ୱନିଟି ତେନାତେନା ସତ । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.

ତେନ୍ତଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ଦଣ୍ଡାର ଅଖଉପରିସ୍ଥ କାଠଖଣ୍ଡ ।

ତେନ୍ତରିମାଧିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କଦର୍ଯ୍ୟଭାବରେ କରାଯାଏ ।

ତେନ୍ତାଳୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦେଶବିଶେଷ । ଯଥା—

ତେନ୍ତାଳୀ ବଙ୍କାଳୀ ଯେ କରାଳୀ ଦୁର୍ଗେଶ୍ୱରୀ,
ବାହୁତ ବାଦଭୂତ କୋଠାରି ଝାଡ଼େଶ୍ୱରୀ ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.

ତେପନ, ବି. (ଦେଶଜ) ୫୩ ସଂଖ୍ୟା ।

ତେପାନ୍ତର, ବି. (ତ୍ରି-ପ୍ରାନ୍ତର ଶବ୍ଦଜ) ଦୂରସ୍ଥ ଖାଲଭୂମି ।

ତେପାୟୀ, ତିପାୟୀ, ବି. (ତ୍ରିପଦୀ ଶବ୍ଦଜ) ତିନପାଦ-ବିଶିଷ୍ଟ ଏକପ୍ରକାର ଟେବୁଲ୍ ।

ତେବେକେ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ତଥାପି । ଯଥା—

ତେବେକେ ବିପ୍ରଘରେ ଜନ୍ମିଲ ଆସି ହରି,
ଗୁରୁ ହୋଇ ଅଛି ମୋ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଗଲ ମାରି ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ତ.

ତେମତ, ତେମନ୍ତ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସେହିପରି । ଯଥା—

ସେହିଦିନୁ ରାଜରାଣୀ ହେଲେ ଗର୍ଭବତୀ,
କୁମ୍ଭାର ତେଲ ନାଗର ଘଟିଲା ତେମତ । ବେ. ପ.

ତେମନ୍ତ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସେହିପରି ।

ତେୟାଳଶ, ତେୟାଳିଶି, ତେଆଳଶ, ତେଆଳିଶି, ବି. (ତେଆଳସା ପ୍ରାକୃତ ଶବ୍ଦଜ) ୪୩ ସଂଖ୍ୟା ।

ତେର, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ତେରହରୁ ଜାତ) ୧୩ ସଂଖ୍ୟା ।

ତେରଛ, ତେରଚ୍ଛ, ବିଂ. (ତିରଶ୍ଚୀନ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ତିରଚ୍ଛି ଶବ୍ଦଜ) ବକ୍ର । ଯଥା—

ଭଞ୍ଜିବ ଶମ୍ଭୁ ଦର୍ପ ତେରଛେ ଦେଲେ ଗୁହ୍ନି ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.

ତେରଛିବା, କ୍ରି. (ତିରଶ୍ଚୀନ ଶବ୍ଦଜ) ବକ୍ର କରିବା । ଯଥା—

ବରଚ୍ଛିମାନଙ୍କୁ କେ ତେରଛି ଧରି,
ଭ୍ରମାଉଛି କେ ଚକ୍ରାକାର କରି । ସୁ. ପ.

ତେରଛାଇବା, କ୍ରି. (ତିରଶ୍ଚୀନ ଶବ୍ଦଜ) ବକ୍ରଭାବରେ ଗୁହ୍ନିବା ।

ତେରଜ, ବି. (ଯାବନକ) ଯୋଗ ବା ମିଶାଣ ।

ତେଲ, ତେଲ୍ଲ, ବି. (ତୈଳ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ମାଲପା, ମଥାଦିହ୍ନ ।

ତେଲକାଣ୍ଟି, ବି. (ତୈଳକଣ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ତୈଳ କେତେଦିନ ଭାଣ୍ଡାଦିରେ ରଖିଲେ ତଳକୁ ଯେଉଁ ଅସାରାଂଶ ବସି ରହିଯାଏ ।

ତେଲକାପଡ଼ା, ବିଂ. (ତୈଳ ଓ କାର୍ପାସ ଶବ୍ଦଜ) ଲୁଗାକୁ ତେଲରେ ଭିଜାଇ ଚଦ୍ଧାର ଗୁଡ଼ାଇ ରଖିବା । (ଶବ ପ୍ରତି ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ।)

ତେଲଙ୍ଗା, ବି. (ତୈଲଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଜାତିବିଶେଷ; ଦେଶବିଶେଷ ।

ତେଲଙ୍ଗି, ବିଂ. (ତୈଲଙ୍ଗୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ତେଲଙ୍ଗାସମ୍ବନ୍ଧ ।

ତେଲଙ୍ଗିବାଇଦ, ବି. (ତୈଲଙ୍ଗୀୟ ବାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ତେଲ୍, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତେଲିଆ, ଚକ୍କଣ ।

ତେଲ୍ଉଣୀ, ତେଲଉଣି, ତେଲୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପଲମ ଅର୍ଥାତ୍ ପିଠା ପ୍ରଭୃତି ଭାଜିବା ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ତେଲ୍ଉଣିପୋକ, ତେଲୁଣିପୋକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକ-ପ୍ରକାର କୀଟ ।

ତେଲ୍ଉଣୀବସା, ତେଲଉଣିବସା, ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାହର ପ୍ରଥମ ଦିବସ; ଏହି ଦିନ ଶୁଭଲଗ୍ନରେ ବିବାହର କାର୍ଯ୍ୟୋଦ୍ଦେଶରେ ପିଠା ଭାଜନ୍ତି । ଯଥା—

ଡ଼ାକ ଡ଼ାକ ବେଗେ ଦାସି ସାଇ ଲୋ ପଡ଼ସା,
ଆଜ ଶୁଭଯୋଗ ହେବ ତେଲଉଣିବସା । ମ. ସ.

ତେଲି, ତେଲ୍ଲି, ବି. (ତୈଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ତେଲ ପେଡ଼ିବା ଜାତି ।

ତେଲିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତୈଳଯୁକ୍ତ; ଚକକଣ; ଏକପ୍ରକାର ସାରୁ । (ତୈଳଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥରେ) ଯଥା—

କେତେ କାମ କରିଗଲେ ବଙ୍ଗଳାଦେଶରେ,
ସମସ୍ତେ ଢାଳନ୍ତି ତେଲ ତେଲିଆ ମୁଣ୍ଡରେ । ହ. ଭ୍ର.

ତେଲୁଣୀ, ତେଲିଆଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ତେଲିର ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

ତେବେ, ଅ°. (ପ୍ରାକୃତ ତାବ ଶବ୍ଦଜ) ଆପେକ୍ଷିକାର୍ଥ; ସେହି ସମୟରେ ।

ତେବେକେ, ତେବେ, ତେବେସୁଦ୍ଧା, ତେବେହେଁ, ତେବେହେଲେ, } ଅ°. (ଦେଶଜ) ତଥାପି । ଯଥା—

ତେବେହେଁ ମନାସଇ ଲଭି ଏ ଦଶା । ରୁ. ସୁ.

ତେସନ, ତେସନେ, ତେସନେକ, } ବି°. (ଦେଶଜ) ସେହିପରି । ଯଥା—

କାନ୍ଦଇ ତେସନ ପାଞ୍ଚ ହୋଇ ନରୂପାସ୍ତ । କ. ସ.

ପ୍ରତମା ତେସନେକମତେ, ଯେସନେ କୁହୁକ ଆସ୍ତରେ । ଶ୍ରୀ. ଦ. ସ୍କ.

ତେସ୍ତର, ତେସ୍ତୋର, ବି. (ଦେଶଜ) ୭୩ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ଖୁର ପଶ ତେସ୍ତର କାଣ୍ଡ ଗୁଣେ ଯୋଚି,
ଯୋଡ଼ାଇଦେଲେ ଆଗ ଦ୍ରୋଣକୁ କଷାଣି ।
କୃ. ଭା. ବ. ପ.

ତେହାରୀ, ବି°. (ଦେଶଜ) ତିନଗୁଣ ।

ତେହେଁଟା, ବି. (ସମ୍ବଲପୁରୀ) ବଡ଼ ନୌକା ।

ତେହ୍ନେ, କ୍ରି. ବି°. (ଦେଶଜ) ସେପ୍ରକାର ।

ତୈଜସ, ବି°. (ତେଜସ୍-ଅ-ବିକାରାର୍ଥେ) ଧାତୁମୟ ପାତ୍ର; ତେଜୋବିକାର । ବି. ଧାତୁଦ୍ରବ୍ୟ; ଘୃତ ।

ତୈତିକ୍ଷ, ବି°. (ତିତିକ୍ଷା-ଅ) ତିତିକ୍ଷାଶୀଳ; ସହିଷ୍ଣୁ ।

ତୈଳ, ବି. (ତିଳ-ଅ—ବିକାରାର୍ଥେ) ତେଲ, ମାଲପା ।

ତୈଲଙ୍ଗ, ବି. (ତୈଲଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ଦେଶ ଓ ଜାତିବିଶେଷ ।

ତୈଳପର୍ଣ୍ଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଚନ୍ଦନବିଶେଷ; ହରିଚନ୍ଦନ ।

ତୈଳଯନ୍ତ୍ର, ବି. (ତୈଳ-ଯନ୍ତ୍ର) ଘଣା ।

ତୈଲ୍ଲଜମି, ବି. (ଦେଶଜ) ପର୍ବତ ଉପରେ ଜଙ୍ଗଲ ପୋଡ଼ି ଯେଉଁ କୃଷିଜମି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ ।

ତୈଳିକ, ବି. (ତିଳ-ଇକ) ତେଲି । ବି°. ତୈଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ତୋ, ତୋର, ସର୍ବ°. (ପ୍ରାକୃତ) ତୋହର ।

ତୋକ, ବି. (ତୁ = ବୃଦ୍ଧି କରିବା-କ) ଶିଶୁ, ଛୋଟପିଲା ।

ତୋଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଗମ ଅର୍ଥାତ୍ ବଡ଼ ବଗିଚା; ଫଳବଗିଚା । ଯେପରି—ଆମ୍ବ-ତୋଟା; ଫୁଲତୋଟା ।

ତୋଟାଳ, ତୋଟାଳିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ତୋଟା ଜଗିବା ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—

ତୋଟାଳମାନଙ୍କୁ ତହିଁ ଆଜ୍ଞା ଅବଧାରି,
ସୁବଧାନେ ତୋଟା ସବୁ ରଖ ଯତ୍ନ କରି । ସା.ଭା.ସ.

ତୋଟି, ବି. (ଘୋଣ୍ଟୀ ଶବ୍ଦଜ, ମାନ ଅର୍ଥରେ ଅଳ୍ପ ଭେଦ) ଗଳଦେଶ ।

ତୋଟିକଟା, ବି°. (ଦେଶଜ) ଯେ ତୋଟି କାଟେ; ଘାତୁକ; ବିଶ୍ୱାସଘାତକ । ବି. ତୋଟି କାଟିବା ।

ତୋଟିଚିପା, ବି°. (ଦେଶଜ) ଯେ ତୋଟି ଚିପେ, ଘାତୁକ । ବି. ତୋଟି ଚିପିବା ।

ତୋଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାଦ, ରାଗ ବା କ୍ରୋଧ; ତେଜ; ବେଗ; ସ୍ରୋତ; ବିବାଦ ଅର୍ଥରେ । ଯଥା—

ଏଣୁକରି ଭକ୍ତ ଅଟେ ମୋହଠାରୁ ବଡ଼,
ନ ଜାଣିବା ଲୋକ ମୋର ଭକ୍ତେ ଲଗେ ତୋଡ଼ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ରାଗ ବା କ୍ରୋଧ ଅର୍ଥରେ । ଯଥା—

ହରଙ୍କି ଛାଡ଼ି ଏବେ ଶିବପୁରାଣ ପଢ଼,
ଏ କଥାକୁ ରାଜା ତ କରୁଛ କେଡ଼େ ତୋଡ଼ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଛ.

ତୋଡ଼କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରେଗ୍ରାଇ ଖାଇବା । ବି°. ଯେ ଗ୍ରେଗ୍ରାଇ ଖାଏ । ଯଥା—

ସିଂଘାଣିନାକା-ଦାଇତୋଡ଼କା । ଢଗ ।

ତୋଡ଼କିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରେଗ୍ରାଇ ଖାଇବା ।

ତୋଡ଼କୁଣୀ, ତୋଡ଼ୁକୁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଗ୍ରେଗ୍ରାଇ ଖାଏ ।

ତୋଡ଼ତାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦବିବାଦ; ବେଗ । ଯଥା—ଯେପରି ସମାଜସଂସ୍କାରର ତୋଡ଼ତାଡ଼ ଲାଗିଅଛି ।

ତୋଡ଼ପ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ ଚକ୍ରରେ ଲଗାଇବା ମଣ୍ଡଳାକାର ଲୌହବଳୟ ।

ତୋଡମାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଅତ୍ୟାଗ୍ରହ ।

ତୋଡ଼ର, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଦଭୂଷଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ସେ ବାମା, ତୋଡ଼ର ଖୁଣ୍ଟିଆ କଦ୍ଧ, ଝମ ଝମ ନାଦ ଦମ ଦମ ହୃଦ ଶ୍ରବଣେ କରାଇ ଦେଇ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

ତୋଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଟଙ୍କା ସୁନା ରଖିବା ଥଳୀ । ଯଥା—

ପଡ଼ି ତ ରହିଲା ସୁନା ରୁପା ତୋଡ଼ା । ଦ. ବା.

କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଫୁଲ ଏକତ୍ର କରି ସଜାଇବା ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ତବକ ।

ତୋଡ଼ାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ପଖାଳଭାତର ଜଳଭାଗ ।

ତୋଡ଼ାଣିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତୋଡ଼ାଣିରେ ଓଦା; ଯେଉଁ ଲୋକ ପରର ତୋଡ଼ାଣି ପିଇ ଜୀବନଧାରଣ କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ପରାନ୍ନଭୋଗୀ । ଯଥା—

ତୋଡ଼ାଣିଆ କରି ଏବେ ଦୁଇ ନର,
କରୂପେ ହେବ ମୁହିଁ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଦାସ । କୃ.ଭା.ସ.ପ.

ବି. ଲତାବିଶେଷ ।

ତୋଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ତୋଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚପିବା । ଯଥା— ଗାଲ ତୋଡ଼ିବା ।

ତୋଡ଼ମୁହାଁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହାର ମୁହଁ ଗୋଜା ।

ତୋତା, ବି. (ଯାବନିକ) ଶୁକପକ୍ଷୀ ।

ତୋଦ, } ବି. (ତୁଦ୍ = ପୀଡ଼ାଦେବା-ନ)
ତୋତ୍ର, } ପାଞ୍ଚଣବାଡ଼ି; ଗୋରୁଆଦି ଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ମାରିବାର ଛାଟଣି; ଅଙ୍କୁଶ । ଯଥା—

ତୋତ୍ରାହତ ଗଜ ପ୍ରାୟ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଉଠିଲେ ।

ତୋଦନ, ବି. (ତୁଦ୍ = ପୀଡ଼ାଦେବା-ଅନ) ପୀଡ଼ାଦେବା; ପୀଡ଼ା; ଅଙ୍କୁଶ; ମୁଖ; ପ୍ରାଜନ ଦଣ୍ଡ ।

ତୋନକ, ସର୍ବଂ. (ଦ୍ୱିତୀୟାନ୍ତ-ତଡ଼ଜାତରେ) ତୋଠାକୁ ।

ତୋପ, ବି. (ଯାବନିକ) ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ପଡୁଅଛି ତୋପ ଗୁଡୁମ ଗୁଡୁମ । ଦ. ବା.

ତୋପବାଜି, ବି. ଉଚ୍ଚଶବ୍ଦକାରୀ ବାଣବିଶେଷ ।

ତୋଫା ବି. (ଯାବନିକ) ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ।

ତୋଫାନ, ବି. (ପାରସ୍ୟ) ବତାସ । ଯଥା—

ଭବଜଳଧିରେ ଗର୍ଜଇ ତୋଫାନ । ଦ. ବା.

ତୋଫାନିଆ, ବିଂ. ବାଚାଳ; ଯେ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା କହେ କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ କିଛି ନୁହେ; ଆଡ଼ମ୍ବରଯୁକ୍ତ ।

ତୋମର, ବି. (ତୌର୍ଗନ୍ତାମି୍ ଯୁତୋଽନେନ ତୋମରଃ ଅଥବା ତାମ୍ୟନ୍ତେ ଅନେନ ତୋମରଃ, ତମ୍ ଗ୍ଲାନୌ—ଅମର ଟୀକା ।) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ତୋୟ, ବି. (ତାୟ୍ = ପାଳନ କରିବା-ଅ, ତା = ତୋ) ଜଳ; ପୂର୍ବାଷାଢ଼ା ନକ୍ଷତ୍ର ।

ତୋୟଡ଼ମ୍ବ, ବି. (ତୋୟ-ଡ଼ମ୍ବ) କୁଆପଥର ।

ତୋୟଦ, ବି. (ତୋୟ=ଜଳ-ଦା-ଅ) ମେଘ, ଜଳଦ; ଘୃତ; ମୁସ୍ତକ । ବିଂ. ଜଳଦାତା ।

ତୋରଡ଼ା, ତରଡ଼ା, ବି. (ତୁଣ୍ଡୀକେର ଶବ୍ଦଜ) ଲତାଫଳବିଶେଷ ।

ତୋରଣ, ବି. (ତୁର୍ = ବେଗେ ଗମନ କରିବା-ଅନ) ବହିର୍ଦ୍ୱାର, ଫାଟକ, ଚୌକାଠ; ଗେଟ୍; ବରଣ୍ଡା; ଗୃହଦ୍ୱାର-ପ୍ରଦେଶ ।

ତୋରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) । ସୁନ୍ଦର । ଯଥା—

ତୈଲଙ୍ଗୀ ବସନ ଭୂଷଣେ ପୁଣି ହସଇ ତୋରା । ଚ.ଭା.

(ତ୍ୱରା ଶବ୍ଦଜ) ବିଂ. ଚଞ୍ଚଳ । ଯଥା—

ଧନୁ ଭଙ୍ଗି ବଧୂ ମୋତେ ହେବେ ପରା,
ବରିବାକୁ ମନ ମୋ ହେଉଛି ତୋରା । ବ. ଖ୍ରୀ.

କ୍ରି. ବିଂ. ଶୀଘ୍ର ।

ତୋଗଏ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସୁନ୍ଦର । କ୍ରି. ବିଂ. (ଉଗ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—

କନ୍ଦର୍ପ ପ୍ରତାପେ ମନୁ ଆପେ ଆପେ
ମାନବତୀ ମାନ ଛାଡ଼ିଲେ,
କାମୀ ସେହି ଭୟେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ତୋଗଏ
ଯୁବତୀଙ୍କ ପାଦେ ପଡ଼ିଲେ । ର. କ.

ତୋର୍ଣ୍ଣି, ତୋଡ଼ାଣି, ତୁଡ଼ାଣି, ବି. (ଦେଶଜ ବା ତୋୟାନ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ଅନ୍ନରେ ମିଶିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ ପାଣି । ଯଥା—

ଆଣି ପାର ଯେବେ କାଞ୍ଜି ତୋର୍ଣ୍ଣି,
ପିଇଲେ ଆରୋଗ୍ୟ ହୋଇବ ପୁଣି । ହ୍ବା. ତ.

ତୋରେ, ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ) ତୋଠାରେ । ଯଥା—

ସୁଧାବାଧିତରେ ଚକୋର ପରାଏ ତୋରେ ମୋ ପୀରତି । ର. ପ.

ତୋଳ, ତୋଳକ, ବି. (ତୁଲ୍ = ପରିମାଣ କରିବା-ଅ-କ) ପରିମାଣବିଶେଷ; ଏକଭରି ଓଜନ ।

ତୋଳନ, ବି. (ତୁଲ୍-ଅନ) ଉତ୍ଥାପନ, ଓଜନ, ତୁଳିବା ।

ତୋଳା, ବି. (ତୋଳକ ଶବ୍ଦଜ) ଏକଟଙ୍କାର ଓଜନ । (ତୁଲ୍ ଧାତୁଜ) ତୋଳିବା ବା ଓଜନ କରିବା । (ଦେଶଜ) ପୁଷ୍ପାଦି ଚୟନ କରିବା; ଯେପରି—ଫୁଲତୋଳା । ହାଟ ବା ଦୋକାନରୁ ସ୍ଥାନପତିଙ୍କୁ ଯେଉଁ କର ଦିଆଯାଏ; ଶସ୍ୟାଦି ଗୋଠାଇବା; ଗୃହାଦି ନିର୍ମାଣ କରିବା । ବିଂ. ତୋଳିଥିବା; ଯେ ତୋଳନ କରେ ବା ତୋଳେ ।

ତୋଳିବା, କ୍ରି. (ତୁଲ୍ ଧାତୁଜ) ଓଜନ କରିବା; ପୁଷ୍ପାଦି ଚୟନ କରିବା; ଗୃହାଦି ନିର୍ମାଣ-କରିବା; ଗୋଠାଇ ନେବା; ଟେକିବା । ଯଥା—

ଗଗନମାର୍ଗକୁ ତୋଳୁଅଛୁ ବଜ୍ରମୁଷ୍ଟି । କ. ବ.

ଘରେ ଘରେ ମାଗି ଜମା କରିବା । ଯଥା—

ସାତ ସାତକୁମ୍ଭ କୁମ୍ଭେ ତୋଳିଲେ ଜଳ । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.

ଶସ୍ୟାଦି ଉଠାଇନେବା । ଯଥା—

କନା ଖଣ୍ଡି ଧୋଇ ଶୁଖାଇଦେବ,
ଶୁଖିଗଲେ ତୋଳି ଘରେ ଥୋଇବ । ହ୍ବା. ତ.

ତୋଷ, ବି. (ତୁଷ୍—ତୁଷ୍ଟ ହେବା-ଅ) ସନ୍ତୋଷ; ହର୍ଷ, ଆହ୍ଲାଦ ।

ତୋଷଣ, ବି. (ତୁଷ୍-ଅନ, ତୁଷ୍-ଣିଚ୍-ଅ) ସନ୍ତୋଷ, ସନ୍ତୁଷ୍ଟକରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ତୁଷ୍ଟ ଓ ତୋଷିତ ହୁଏ ।)

ତୋଷାମଦ, ଖୋଷାମଦ, ବି. (ଯାବନିକ) ଚାଟୁବଚନ ।

ତୋଷାମଦିଆ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଯେ ତୋଷାମଦ କରେ, ଯେ ତୋଷାମଦର ପ୍ରିୟ ।

ତୋଷିବା, କ୍ରି. (ତୁଷ୍ ଧାତୁଜ) ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ।

ତୋହ, ତୋହୋ, ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ) ତୋର । ଯଥା—

ତୋହୋ ହୃଦୟେ ତାର ଗର୍ବ ହୃଦତ । ମେ. ଦୂ.

ତୋହତହୁଁ, ତୋତହୁଁ, ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ) ତୋଠାରୁ । ଯଥା—

ହେ ଜୟ ଜୟ ଜଗନ୍ନାଥ,
ଏ ଜୀବ ତୋହତହୁଁ ଜାତ । ଶ୍ରୀ. ଦ. ସ୍କ.

ତୋହରେ, ତୋହୋରେ, ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ) ତୋଦ୍ବାରା । ଯଥା—

ବୋଲେ ଜାମ୍ବବ ତୋହରେ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ,
ବିଗ୍ରହ ରଘୁନନ୍ଦନ ଯେ । ବୈ. ବି.

ତୌଜି, ବି. (ଯାବନିକ) ରାଜକୀୟ କର ଆଦାୟର ସୁବିଧା ନିମନ୍ତେ ସଂଖ୍ୟାଭୁକ୍ତ ଚକ ବା ବିଭାଗ ।

ତୌର୍ଯ୍ୟ ବି. (ତୂର୍ଯ୍ୟ-ଅ) ତୁର୍ଯ୍ୟବାଦ୍ୟ; ମୃଦଙ୍ଗାଦି ଧ୍ୱନି ।

ତୌର୍ଯ୍ୟତ୍ରିକ, ବି. (ତୌର୍ଯ୍ୟ-ତ୍ରିକ—ତିନି) ନୃତ୍ୟ, ଗୀତ, ବାଦ୍ୟ ଏହି ତିନିପ୍ରକାର ଏକତ୍ର ମିଳନକୁ ତୌର୍ଯ୍ୟତ୍ରିକ କହନ୍ତି । ଯଥା—

ବିହିଲେ କାନ୍ତାରେ କୁକ୍କୁଟ କୌଶିକ,
ଚଷାପୁଏ ମିଳି ଉଷା-ତୌର୍ଯ୍ୟତ୍ରିକ । ନ. କେ.

ତୌଳିକ, ତୌଳିକିକ, ବି. (ତୂଳା-ଇକ, ତୂଳିକା-ଅ,ଇକ) ଚିତ୍ରକର, ପରିମାଣକାରୀ ।

ତ୍ୟକ୍ତ, ବି°. (ତ୍ୟଜ୍=ତ୍ୟାଗ କରିବା-ତ) ବର୍ଜିତ; କ୍ଷିପ୍ତ; ଦତ୍ତ ।

ତ୍ୟଜନ, } ବି. (ତ୍ୟଜ୍-ଅନ, ଅ) ଦାନ;
ତ୍ୟାଗ, } ବୈରାଗ୍ୟ; ବିସର୍ଜନ, ବର୍ଜନ ।
(ବିଶେଷଣରେ ତ୍ୟଜ୍ୟମାନ, ତ୍ୟାଜ୍ୟ ଓ ତ୍ୟାଜିତ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।) ଯଥା—

ତ୍ୟାଜିତୋ ଦୈବଗତ୍ୟା । ମେ. ଦୂ.

ଅନ୍ୟତ୍ର—କୃତଯାତ୍ର ଯାନ ଅଧୁନା
ଶଙ୍କା କର ତ୍ୟାଜିତ । ଜା.ପ.ନା.

ତ୍ୟଜିବା, କ୍ରି. (ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁଜ) ତ୍ୟକ୍ତ କରିବା, ତେଜିବା । ଯଥା—

ହସ୍ତେ ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତ ରାଜ୍ୟ ତ୍ୟଜି ଗୁରୁ ବଚନେ
କାନନେ ମୁଁ ପ୍ରବିଷ୍ଟ । ଜା.ପ.ନା.

ତ୍ୟାଗିବା, କ୍ରି. (ତ୍ୟଜ୍ ଧାତୁଜ) ତ୍ୟକ୍ତ କରିବା । ଯଥା—

ଆମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ତ୍ୟାଗିବୁଁ ଅଦ୍ୟ ଧାମ,
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଏହା ଚରମ ପ୍ରଣାମ । ଜା. ପ. ନା.

ତ୍ୟାଗୀ, ବି°. (ତ୍ୟାଗିନ୍—ତ୍ୟାଗ-ଇନ୍) ଦାତା; ଶୂର, ବୀର; ବର୍ଜନଶୀଳ; ବୈରାଗୀ; ବିବେକୀ; କର୍ମଫଳତ୍ୟାଗୀ; ଯେ ସମସ୍ତ ତ୍ୟାଗ କରିଅଛି ।

ତ୍ରପ, ପୁଂ. } ବି. (ତ୍ରପ୍=ଲଜ୍ଜିତ ହେବା-
ତ୍ରପା, ସ୍ତ୍ରୀ. } ଅ, ଆ) ଲଜ୍ଜା; ବିନୟ; ଯଶଃ; କୀର୍ତ୍ତି; କୁଳ, ବଂଶ; କୁଳଟା, ବେଶ୍ୟା । (ବିଶେଷଣରେ ତ୍ରପିତ, ଏବଂ ତ୍ରପୀ, ତ୍ରପୀୟାନ୍ ଓ ତ୍ରପିଷ୍ଠ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ତ୍ରୟ, ତ୍ରଇ, ବି. (ତ୍ରୟୀ ଶବ୍ଦଜ) ତିନି ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ଉଲଗ୍ନ ଶରୀର କରାଳ,
ହସ୍ତେ କମ୍ପଇ ତ୍ରୟ ଶୂଳ । ଷ. ଦ. ସ୍କ.
ଭ୍ରୂଲତା ନନ୍ଦଇ କାର୍ମୁକ,
ମୋହୁଛି ନତ ତ୍ରଇଲୋକ । ମା. ମା.

ତ୍ରୟ, ତ୍ରୟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ରି-ଅୟ—ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ, ଈ) ଋକ୍, ଯଜୁ, ସାମ ଏହି ତିନି ବେଦ; ଗୃହିଣୀ; ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ, ଶିବ ଏହି ତିନି ମୂର୍ତ୍ତି; ବୁଦ୍ଧି; ଦୁର୍ଗା; ସୋମରାଜୀବୃକ୍ଷ । ବି°. ତ୍ରିତ୍ୱ ସଂଖ୍ୟାବିଶିଷ୍ଟ ।

ତ୍ରୟୋଦଶ, ବି°. ତେର ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ-ବାଚକ ।

ତ୍ରୟୋଦଶୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ତିଥିବିଶେଷ ।

ତ୍ରସର, ବି. ସଂ. (ତ୍ରସ୍-ଅର) ତନ୍ତୁବାୟର ତୁରୀ ।

ତ୍ରସ୍ତ, ବି°. (ତ୍ରସ୍=ଭୀତହେବା-ତ) ଚକିତ, ଭୀତ, ଭୀରୁ; ବିଚଳିତ, କମ୍ପିତ ।

ତ୍ରାଣ, ବି. (ତ୍ରୈ=ରକ୍ଷାକରିବା-ଅନ) ରକ୍ଷା, ଉଦ୍ଧାର । ବି°. ରକ୍ଷକ ।

ତ୍ରାତ, ତ୍ରାଣ, ବି° (ତ୍ରୈ-ତ, ଅନ) ରକ୍ଷିତ । (ତ୍ରାଣଂ ତ୍ରାତଂ ରକ୍ଷିତମବିତଂ—ଅମର ।)

ତ୍ରାତା, ବି°. (ତ୍ରୈ-ତୃ) ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା, ଉଦ୍ଧାର-କର୍ତ୍ତା; ପାଳକ ।

ତ୍ରାୟମାଣ, ବି°. (ତ୍ରୈ-ମାନ, ଯ ଆଗମ) ତ୍ରାଣକାରୀ; ଯାହାକୁ ତ୍ରାଣ ବା ରକ୍ଷା କରାଯାଉଅଛି । ସ୍ତ୍ରୀ. ଲତାବିଶେଷ ।

ତ୍ରାସ, ବି. (ତ୍ରସ୍=ଭୀତହେବା-ଅ) ଭୟ, ଶଙ୍କା: ମଣିର ଦୋଷ ବା କଳଙ୍କ । (ଦେଶଜ) ଖରା ଓ ନିଆଁର ଝାଞ୍ଜି । ଯଥା—

ସକଳ ଘଟ ମଧ୍ୟେ ତୋହର ପରକାଶ,
କୋଟିଏ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଜିଣିଣ ତୋର ଜ୍ୟୋତିତ୍ରାସ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ଛ.

ନିକିତି; ଆଡ଼େଣି; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାରୋପକରଣ ଘାତ୍ର ଛିଦ୍ରବିଶେଷ ।

ତ୍ରାହି, (ଏହା ସଂସ୍କୃତ କ୍ରିୟାପଦ) କ୍ରି. ରକ୍ଷାକର । ଯଥା—ତ୍ରାହି ମାଂ ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷ ! (ଓଡ଼ିଆରେ କ୍ୱଚିତ୍ ଭିନ୍ନ ସମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ରକ୍ଷା, ପରିତ୍ରାଣ । ଯଥା—ହେ ହରେ ତ୍ରାହି କର । ଇତ୍ୟାଦି ।

ତ୍ରି, ବି°. (ତୃ-ଇ) ତ୍ରୟ, ତିନି ।

ତ୍ରିଂଶ, ବି°. ସଂ. ୩୦ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣବାଚକ ।

ତ୍ରିଂଶତ୍, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ୩୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ତ୍ରିକ, ବି. (ତ୍ରି-କ) ମେରୁଦଣ୍ଡର ନିମ୍ନପ୍ରଦେଶ; କଟି; ୩ ସଂଖ୍ୟା; ତ୍ରିପଥ, ତିନିମୁଣ୍ଡିଆ ରାସ୍ତା; ତିକାଠିଆ, ତ୍ରିଫଳାଦି ।

ତ୍ରିକନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ତ୍ରିକନା ଚଉକନା ବେଲଙ୍ଗ ବାରକନା,
ମୁଦ୍ଗର ଅଧାଚନ୍ଦ୍ର ବେତାଳ ଏକମୁନା । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଛ.

ତ୍ରିକର୍ମା, ବି. (ତ୍ରି-କର୍ମନ୍) ଦାନ, ଯଜ୍ଞ ଓ ଅଧ୍ୟୟନନିଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

ତ୍ରିକାଳ, ବି. (ତ୍ରି-କାଳ) ପ୍ରାତଃ, ମଧ୍ୟାହ୍ନ, ସାୟାହ୍ନ; ଭୂତ, ଭବିଷ୍ୟତ୍, ବର୍ତ୍ତମାନ ।

ତ୍ରିକୁଳ, ବି. (ତ୍ରି-କୁଳ) ମାତୃକୁଳ, ପିତୃକୁଳ, ଶ୍ୱଶୁରକୁଳ ।

ତ୍ରିକୋଣ, ବି. (ତ୍ରି-କୋଣ) ତିନିକୋଣବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ।

ତ୍ରିଗର୍ତ୍ତ, ବି. (ତ୍ରି-ଗର୍ତ୍ତ) ହିମାଳୟ ଓ ଲାହୋର ସନ୍ନିହିତ ଦେଶବିଶେଷ । ସ୍ତ୍ରୀ. ଭୋଗାଭିଳାଷିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ଗଣିତବିଶେଷ । ବିଂ. ତ୍ରିଗର୍ତ୍ତ ଦେଶବାସୀ । (ମଦ୍ରରାଜସ୍ତୁ ବଳବାନ୍ ତ୍ରିଗର୍ତ୍ତାନାମଧୀଶ୍ୱରଃ ।)

ତ୍ରିଗୁଣ, ବି. (ତ୍ରି-ଗୁଣ) ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜ, ତମ ଏହି ତିନି ଗୁଣ; ସୁଖ, ଦୁଃଖ ଓ ମୋହ ଏହି ତିନି ଗୁଣ । ଯଥା—

ତ୍ରିଗୁଣ ରଜ୍ଜୁ କରେ ଧରି, ମୃଗ ନଗ୍ରନ୍ତ ନରହରି ।

ସ୍ତ୍ରୀ. ଦୁର୍ଗା ।

ତ୍ରିଜଟା, ବି. (ତ୍ରି-ଜଟା) ଶିବ; ବିଲ୍ୱପତ୍ର । ସ୍ତ୍ରୀ. ରାକ୍ଷସୀବିଶେଷ; ବିଭୀଷଣର ଦୁହିତା ।

ତ୍ରିତୟ, ବି. (ତ୍ରି-ତୟଟ୍-ପୂରଣାର୍ଥେ, ଅବୟବାର୍ଥେ) ତ୍ରିତ୍ୱସଂଖ୍ୟାନ୍ୱିତ; ତିନି ।

ତ୍ରିତାପ, ବି.(ତ୍ରି-ତାପ)ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ଆଧିଦୈବିକ ଏବଂ ଆଧିଭୌତିକ ଏହି ତିନିପ୍ରକାର ତାପ ।

ତ୍ରିଦଶ, ବି. (ତ୍ରି-ଦଶା=ଅବସ୍ଥା, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ତିନିଗୋଟି ଅବସ୍ଥା ଅର୍ଥାତ୍ କୌମାର, ପୌଗଣ୍ଡ ଓ ଯୌବନାବସ୍ଥା ମାତ୍ର ଅଛି, ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା ନାହିଁ । ନତୁବା ତ୍ରି ଯେ ତୃତୀୟ ଅବସ୍ଥା—ଯୌବନାବସ୍ଥା କେବଳ ସର୍ବଦା ଥାଏ ।) ଦେବତା, ଅମର । ବିଂ. ତ୍ରିଂଶସଂଖ୍ୟକ ।

ତ୍ରିଦଶଗୋପ, ବି. ସଂ. ସାଧବଝିଅରବୋହୂ-ପୋକ, ପାଟପୋକ ।

ତ୍ରିଦଶମଞ୍ଜରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ରିଦଶ-ମଞ୍ଜରୀ) ତୁଳସୀ ।

ତ୍ରିଦିବ, ବି. (ତ୍ରି=ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ, ମହେଶ୍ୱର-ଦିବ୍=କ୍ରୀଡ଼ାକରିବା-ଅ) ସ୍ୱର୍ଗ; ଆକାଶ; ସୁଖ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ନଦୀବିଶେଷ ।

ତ୍ରିଦୋଷ, ବି. (ତ୍ରି-ଦୋଷ) ବାତ, ପିତ୍ତ, କଫ ଏହି ତ୍ରିଦୋଷ ।

ତ୍ରିଧା, ଅଂ. (ତ୍ରି-ଧା-ପ୍ରକାରାର୍ଥେ) ତିନିପ୍ରକାର; ତିନିଖଣ୍ଡ; ତିନିବାର ।

ତ୍ରିନୟନ, ତ୍ରିନେତ୍ର, ତ୍ରିଲୋଚନ, } ବି. ସଂ. ଶିବ, ମହାଦେବ, ଶଙ୍କର । (ସ୍ତ୍ରୀ. ରେ ତ୍ରିନୟନା, ତ୍ରିନେତ୍ରା, ତ୍ରିଲୋଚନା ।)

ତ୍ରିପଣ୍ଡ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଝାଳରେ ଜର୍ଜ୍ଜର । ଯଥା—

ଘର୍ମେଣ ତ୍ରିପଣ୍ଡ ହୋଇଲି ମୋର କାୟେ । ସା.ଭା.ଆ.

ବି. ଝାଳ । ଯଥା—

ମହାବେଗେ ତ୍ରିପଣ୍ଡ ବହଇ ଯେ ବାର । ସା. ଭା. ସ. ପ.

ତ୍ରିପଣ୍ଡକାଳିଆ, ତ୍ରିପୁଣ୍ଡକାଳିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବିଶୁଦ୍ଧ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—

କିସ ତୁ ତ୍ରିପୁଣ୍ଡକାଳିଆ,
କିସ ତୁ କାଇଁଚମାଳିଆ । ଦା. ର.

ତ୍ରିପଥଗା, ତ୍ରିସ୍ରୋତା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ରିପଥ=ସ୍ୱର୍ଗ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ପାତାଳ-ଗମ୍-ଅ-ଆ) ତ୍ରିପଥଗାମିନୀ ଗଙ୍ଗା ।

ତ୍ରିପିଷ୍ଟପ, ତ୍ରିବିଷ୍ଟପ, } ବି. (ତ୍ରି=ତୃତୀୟ-ପିଷ୍ଟପ=ଭୁବନ) ସ୍ୱର୍ଗ; ତ୍ରିଭୁବନ ।

ତ୍ରିପୃତି, ବି. (ତୃପ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ତୃପ୍ତି । ବିଂ. ତୃପ୍ତ; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ । ଯଥା—

ସମସ୍ତ ସୈନ୍ୟ ଯହୁଁ ହୋଇଲେ ତ୍ରିପୃଢ,
ସମରେ ପଶିଲ ପୁଣି ପାଣ୍ଡୁଙ୍କ ସନ୍ତୃଢ । ସା.ଭା.ବି.ପ.

ତ୍ରିପୁରଦହନ, ତ୍ରିପୁରାରି, ତ୍ରିପୁରାନ୍ତକ, } ବି. (ତ୍ରିପୁର=ମୟନିର୍ମିତ ପୁରତ୍ରୟ, ଅସୁରବିଶେଷ-ଦହନ, ଅରି, ଅନ୍ତକ) ମହାଦେବ, ଶିବ ।

ତ୍ରିବଳି, ତ୍ରିବଳୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ରି-ବଳୀ=ଉଦର ଓ କଣ୍ଠାଦିରେ ମାଂସସଙ୍କୋଚଜନିତ ରେଖା) ଉଦର ଓ କଣ୍ଠାଦିରେ ସ୍ଥିତ ଲଳିତ ମାଂସ ରେଖାତ୍ରୟ । ଯଥା—

ତ୍ରିବଳି ଲଳିତମଧ୍ୟା କମ୍ବୁକଣ୍ଠା ବିଦଗ୍ଧା ।

ତ୍ରିଭର, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ରାଜୋପକରଣ-ବିଶେଷ । (ମରାଠି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ତ୍ରିମଣ୍ଡି, ତ୍ରିମୁଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଏକପ୍ରକାର ଜୁଡ଼ା, ତ୍ରିଗୁଣ କରି ବାନ୍ଧିବା ଜଟି । ଯଥା—

ସର୍ବାଙ୍ଗ ପୋଛି କୁସୁମେ ତ୍ରିମଣ୍ଡି ବାନ୍ଧିଲେ,
ବସନ ପୀତପଟରେ କାଛି ପିନ୍ଧାଇଲେ । ବି. ରା.

କେଶ । ଯଥା—

ସୁବାସ ଜଳରେ ସ୍ନାନ, ଚିକ୍କଣବସନେ ପୋଛଣ,
ତ୍ରିମୁଣ୍ଡି ସେ ପୁଣ ଶୁଖାଇଲେ । ବି. ରା.

ତ୍ରିମୁଣ୍ଡିଗଭା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛ । ଯଥା—

ତ୍ରିମୁଣ୍ଡି ଗଭା ମୁଣ୍ଡେ ଦେଇ,
କହଇ କୃଷ୍ଣ ହାହା ହାହା । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ତ୍ରିଯାମା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ରି-ଯାମ-ଆ) ରାତ୍ରି, ଯମୁନା-ନଦୀ; ହରିଦ୍ରା ।

ତ୍ରିବର୍ଗ, ବି. (ତ୍ରି-ବର୍ଗ=ସମୂହ) ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ ଓ କାମ (ତ୍ରିବର୍ଗୋ ଧର୍ମକାମାର୍ଥୈଃ) ଉତ୍ପତ୍ତି, ସ୍ଥିତି ଓ ଧ୍ୱଂସ; ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜ ଓ ତମ; ଆୟ, ବ୍ୟୟ ଓ ବୃଦ୍ଧି ।

ତ୍ରିବିକ୍ରମ, ବି. (ତ୍ରି-ବିକ୍ରମ=ପଦବିନ୍ୟାସ) ବାମନରୂପୀ ବିଷ୍ଣୁ; ତ୍ରିଲୋକଆକ୍ରମଣ ।

ତ୍ରିଶଙ୍କୁ, ବି. (ତ୍ରି-ଶଙ୍କୁ=ବ୍ୟତିକ୍ରମ) ସ୍ୱନାମ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନୃପତି; ବିଡ଼ାଳ; ଶଳଭ; ଚାତକ-ପକ୍ଷୀ; ଖଦ୍ୟୋତ ।

ତ୍ରିଶଙ୍କୁଯାଜୀ, ବି. (ତ୍ରିଶଙ୍କୁଯାଜିନ୍-ତ୍ରିଶଙ୍କୁ-ଯଜ୍-ଇନ୍) ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଋଷି । ଯଥା—

ସେହି ତ୍ରିଶଙ୍କୁଯାଜୀ କ୍ଷତ୍ରିୟ ବ୍ରାହ୍ମଣର । ଜା.ପ.ନା.

ତ୍ରିହାୟଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ରି-ହାୟନ=ବତ୍ସର) ତିନିବତ୍ସର ବୟସ୍କା ଗାଭୀ; ଦ୍ରୌପଦୀ । (କୃତଯୁଗେ ବେଦବତୀ ତ୍ରେତାୟାଂ ଜନକାତ୍ମଜା, ଦ୍ୱାପରେ ଦ୍ରୌପଦୀଛାୟା ତେନ କୃଷ୍ଣା ତ୍ରିହାୟଣୀ)

ତ୍ରୁଟି, ତ୍ରୁଟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ରୁଟ୍=ଛିନ୍ନ ହେବା-ଇ, ଈ) ନ୍ୟୂନତା; କ୍ଷତି, ହାନି; ସଂଶୟ; ଚଅକ୍ଷଣପରିମିତ କାଳ; ଛୋଟ ଅଲାଇଚ ।

ତ୍ରୁଟିତ, ବିଂ. (ତ୍ରୁଟ୍-ତ) ଛିନ୍ନ; ଭଗ୍ନ; ସ୍ଖଳିତ; ଗଳିତ ।

ତ୍ରେତୟା, ବି. (ତ୍ରେତା ଶବ୍ଦଜ) ତ୍ରେତାଯୁଗ । ଯଥା—

ସତ୍ୟ ତ୍ରେତୟା ଯେ ଦ୍ୱାପର,
ଭବସେ ପୁଣ୍ୟ ଏ ଆକାର । ବି. ପୁ.

ତ୍ରେତା, ବି. (ତ୍ରି=ରକ୍ଷା-ଇତ=ପ୍ରାପ୍ତ-ଆ) (ଅଥବା ତ୍ରି=ତ୍ରିତ୍ୱ-ଇତ) ତୃତୀୟଯୁଗ; ଦକ୍ଷିଣ, ଗାର୍ହପତ୍ୟ ଓ ଆହବନୀୟ ଏହି ତିନି ଅଗ୍ନି । (ତ୍ରେତା ତ୍ୱଗ୍ନିତ୍ରୟେ ଯୁଗେ —ଅମର ।)

ତ୍ରୈମାତୁର, ବି. (ତ୍ରିମାତୃ-ଉର) ଲକ୍ଷ୍ମଣ; କୌଶଲ୍ୟା ଓ କୈକେୟୀଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ପାୟସାନ୍ନରୁ ସୁମିତ୍ରା ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ ।

ତ୍ରୈଶଙ୍କବ, ବିଂ. (ତ୍ରିଶଙ୍କୁ-ଅ—ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ) ତ୍ରିଶଙ୍କୁସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଯଥା—

ତ୍ରୈଶଙ୍କବ ଲୋକ ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ଭଗବାନ୍ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର । ଜା. ପ. ନା.

ତ୍ରୋଟି, ତ୍ରୋଟୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ରୁଟ୍=ଛେଦନ କରିବା-ଇ-ଈ) ପକ୍ଷିର ଥଣ୍ଟ; ମତ୍ସ୍ୟ-ବିଶେଷ; ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ତ୍ରୋଣ, ବି. (ତୂଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଶର ରଖିବା ମୁଣା । ଯଥା—

ଅର୍ଜୁନ କରେ ଧନୁ ଘେନ,
କନ୍ଧେ ଶୋଭିତ ତ୍ରୋଣ ବେନ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ତ୍ରୋଣା, ବି. (ତୋରଣ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ଦନମାଳା । ଯଥା—

ପଲ୍ଲବ ତ୍ରୋଣା ଅଧର ପୟୋଧର
ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ମୀନନୟନ । ଲ. ବ.

ତ୍ର୍ୟମ୍ବକ, ବି. (ତ୍ରି-ଅମ୍ବକ=ଚକ୍ଷୁ, ପିତା) ମହାଦେବ ।

ତ୍ୱକ୍, ତ୍ୱଚ୍, ତ୍ୱଚୁ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ୱଚ୍=ଆବରଣ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ଚର୍ମ, ଛାଲ; ସ୍ପର୍ଶେନ୍ଦ୍ରିୟ; ବଲ୍କଳ; ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ ।

ତ୍ୱକ୍‌ସାର, ତ୍ୱଚିସାର, } ବି. (ତ୍ୱକ୍-ସାର) ବଂଶ, ବାଉଁଶ; ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ ।

ତ୍ୱତ୍, ବିଂ. (ତନ୍ = ବିସ୍ତାର କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ଅନ୍ୟ, ଭିନ୍ନ; ଏକବଚନାନ୍ତ ଯୁଷ୍ମଦ୍-ବାଚକ ।

ତ୍ୱଦୀୟ, ବିଂ. (ତ୍ୱତ୍-ଈୟ) ତ୍ୱତ୍ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ, ତୁମ୍ଭର ।

ତ୍ୱରମାଣ, ବିଂ. (ତ୍ୱର୍ = ବେଗଗମନ କରିବା-ମାନ) ସତ୍ୱର ।

ତ୍ୱରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ୱର୍-ଅ, ଆ) ବେଗ, ଶୀଘ୍ରତା; ଉତ୍କଣ୍ଠା; ବିଳମ୍ବାସହିଷ୍ଣୁତା ।

ତ୍ୱରାୟ, ତ୍ୱରେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ତ୍ୱରା ଶବ୍ଦଜ) ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—

ମାୟାତ୍ତେ ରହୁ ସାବଧ୍ୱଥିଥ ଗଗନେ
ଆସେ ବିମାନ ତ୍ୱରେ । ଜା. ପ. ଜା.

ତ୍ୱରିତ, ବିଂ. (ତ୍ୱରା-ଇତ-ଅଥବା-ତ୍ୱର୍-ଇ-ତ) ସତ୍ୱର, ଶୀଘ୍ର, ତଡ଼ାବଡ଼ ।

ତ୍ୱାଦୃକ, ତ୍ୱାଦୃଶ, ତ୍ୱାଦୃକ୍ଷ, } ବିଂ.(ତ୍ୱତ୍-ଦୃଶ = ଦର୍ଶନ-କରିବା-କ୍ୱିପ୍, ଅ, ସ) ତୁମ୍ଭର ସଦୃଶ, ତୁମ୍ଭ ତୁଲ୍ୟ ।

ତ୍ୱିଷ, ତ୍ୱିଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ତ୍ୱିଷ୍ = ଦୀପ୍ତହେବା-କ୍ୱିପ୍-ଆ) ତେଜ; କାନ୍ତି ।

ତ୍ୱିଷାଂପତି, ବି. (ତ୍ୱିଷାଂ = ଦୀପ୍ତିସମୂହର ପତି) ସୂର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—

ଯେକାଳେ ଗମନ୍ତି ସିଂହୁ ତ୍ୱିଷାଂପତି,
କ୍ୟୋତିର୍ମୟ ବର୍ଷ୍ମେ କୁମାରୀ ବସତି । ନ. କେ.

ତ୍ସରୁ, ବି. (ତ୍ସର = ଯିବା-ଉ) ଖଡ୍‌ଗାଦିର ମୁଷ୍ଟି; ଅସ୍ତ୍ରର ବେଣ୍ଟ । (ତ୍ସରୁଃ ଖଡ୍‌ଗାଦି ମୁଷ୍ଟିଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର) ଦ୍ରାବିଡ଼ ।

ଥ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ସପ୍ତଦଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବି. (ସ୍ଥା-ଅ) ପର୍ବତ; ରୋଗବିଶେଷ; ଚିହ୍ନ; ଭକ୍ଷଣ; ରକ୍ଷଣ; ମଙ୍ଗଳ; ଭୟ ।

ଥଉଳ, ବିଂ. (ସ୍ଥୂଳ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ଥୂଳ । (ଥନ୍ତଳ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଥକା, ଥକ୍‌କା, ବି. (ସ୍ଥକିତ ଶବ୍ଦଜ) ଅବସାଦ ବା ଶ୍ରାନ୍ତି । ବିଂ. ଅବସନ୍ନ, ଶ୍ରାନ୍ତ ।

ଥକାଇବା, କ୍ରି. (ସ୍ଥଗ୍ ଧାତୁଜ) ସ୍ତମ୍ଭ ବା ସ୍ଥଗିତ କରିବା । ଯଥା—

ନୟନେ ଥକାଇ ପାଣିକ । ବ. ଚ. ମ.

କହୁଁ କହୁଁ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ତୁନି ହେବା । ଯଥା—

ଥକାଇ ତୁ କହୁଁ କହୁଁ
ଧୂଣ ଚହୁନାହିଁଟି ରେ ମୋର ଜାଣ । କ.ଚ.ଚ.

ଥକାମରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଅବସନ୍ନ, ଶ୍ରାନ୍ତ । ବି. ଶ୍ରାନ୍ତି; ବିଶ୍ରାମ ।

ଥକାମାରିବା, କ୍ରି. ଶ୍ରାନ୍ତ ହେବା; ବିଶ୍ରାମ ନେବା ।

ଥକିତ, ଥଗିତ, } ବିଂ. (ସ୍ଥଗିତର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସ୍ଥକିତ, ସ୍ତମ୍ଭିତ; ସ୍ଥିର । ଯଥା—

ଅସ୍ଥ କର ପଞ୍ଚମନ, ଥକିତେ ରଖ ପବନ । ଜ୍ଞା.କୋ.

ଥକିବା, ଥଗିବା, } କ୍ରି. (ସ୍ଥଗ = ପ୍ରାକୃତ ଥକ୍ ଧାତୁଜ) ସ୍ଥିରହେବା; ଶ୍ରାନ୍ତ ହେବା ।

ଥକିଯିବା, ଥକିପଡ଼ିବା, } କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ଥକ୍ ଧାତୁଜ) ଅବସନ୍ନ ହେବା; ସ୍ଥଗିତ ହେବା । ଯଥା—

ବ୍ୟୋମକେଶ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିଲ ଚମକି,
ପଡ଼ିଲ ସେରୂପେ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ଥକି ।.ଚିଲିକା ।

ଥଙ୍ଗଥଙ୍ଗ, ବିଂ. (ସ୍ଥକିତ ଶବ୍ଦଜ) ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଯେ ଥକିଯାଏ । ଯଥା—

ଦୁଇ ଆଖି ତାଙ୍କର ହୋଇଗଲ ରଙ୍ଗ,
ବଚନ ମଧ୍ୟ ହୋଇଗଲ ଥଙ୍ଗଥଙ୍ଗ । କୃ.ଭ୍ର.କ.ପ.

ବି. ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ଥକିବା ।

ଥଟା, ଥଟ୍ଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିହାସ । ଯଥା—

ଲୁଚ ବସି କାଲ ଯାକୁ କରେ ଥଟା । ଦ. ବା.

ଥଟାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଜାତି କଂସା ଓ ପିତଳରେ ପାତ୍ର ଓ ଅଳଙ୍କାରାଦି ନିର୍ମାଣ ଓ କାରବାର କରନ୍ତି । ଯଥା—

ଥଟାର ହଂସ ପେଟ୍ଟ ଜାତ,
ତାହାଙ୍କୁ ସର୍ଜନା ଯୁଗତ । ବି· ପୁ.

ଅଣ୍ଡା, ଠଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୀତଳ । ଯଥା—
ତୁମ୍ଭର ଆଜ୍ଞା ଗୋଟି ପରଶୁ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଖଣ୍ଡା,
ତାହା ମୁଁ ଏବେ ଶୁଣି ହୋଇଲି ମନେ ଅଣ୍ଡା ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଭ.

ଅଣ୍ଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚାଞ୍ଚୁ । ଯଥା—
କେତେ ଦିନେ ହର ବକ ଅଣ୍ଟ ଚିର
କାଳ-ସଦନ ଦେଖାଇଲେ । ର. କ.

ଅଣ୍ଟିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହାର ବଡ଼ ଅଣ୍ଟ ଥାଏ ।

ଅଣ୍ଟିଆ କମ୍ପୀର, ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ଅଣ୍ଟ-ବିଶିଷ୍ଟ କମ୍ପୀରବିଶେଷ ।

ଅଣ୍ଡିଳ, ବି. (ସ୍ଥଣ୍ଡିଳର ଅପଭ୍ରଂଶ) ହୋମାର୍ଥ ବାଲୁକାଦି ମଣ୍ଡଳ ।

ଅନ, ବି. (ସ୍ତନ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଥାଣରୁ ଜାତ) କୁଚ, ସ୍ତନ । ଯଥା—
କୋଇଲି ଅନ ଭିଙ୍ଗି କ୍ଷୀରପାନ ଦେଲି,
ଅବିରକାଳକୁ ପୁତ୍ର ଦେଖି ନ ପାରିଲି ଲୋ । କେ.କୋ.

ଅନଅନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚକ୍ଷୁର ଲୋତକପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥା । ଯଥା—
ଭଲିସଇ ଗାତ୍ର ନେତ୍ର ଅନଅନ । ବି. ଚି. ମ.

ଅନହରା, ବି. (ସ୍ତନ୍ୟହରା ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ତନରୋଗ-ବିଶେଷ ।

ଅନ୍ତରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅକର୍ମଣ୍ୟ ବା ନିସ୍ତେଜ, ଦାଢ଼ି ବା ମୁନ ନ ଥିବା ।

ଅନ୍ତଳ, ଅନ୍ତଲ, ଅନ୍ଥୁଲ, } ବିଂ. (ଭୁନ୍ଦଳ ଶବ୍ଦଜ) ପୃଥୁଳ । (ଏ ଶବ୍ଦ କେବଳ ପେଟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ) ସ୍ଥୂଳପେଟ । ଯଥା—
ଆହିଲ ଅନ୍ତଲପେଟା,
ନାଚଇ ଗଡ଼ିଆଗୋଟା । ଗଣେଶସ୍ତୁତି ।

ଅପ, ଅପଅପ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଜଳାଦି ତରଳପଦାର୍ଥର ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ପତନ ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣ । ଯଥା—
ପଢ଼ିଲି ମସ୍ତିଷ୍କ ତଳେ ଅପ ଅପ ହୋଇ । ମ. ଯା.

ଅବିର, ବି. (ସ୍ଥବିର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବୃଦ୍ଧ । (ଅନ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ସ୍ଥିର । ଯଥା—
ଭାବ କହେ ତୋର ଚିତ୍ତ, ଅବିର କର ଗୋ ସତ,
ଯିବ ମୁଁ ଆଣି ତେଣିକି । ଫ. ସ.

ଅମା, ବି. (ସ୍ତମ୍ଭ ଶବ୍ଦଜ) ଅଟକିବା ।

ଅମିବା, ଅମ୍ଭିବା, କ୍ରି. (ସ୍ତମ୍ଭ ଶବ୍ଦଜ) ଅଟକିବା ।

ଅୟୂ, ଅୟେ, ଅଏ, ବିଂ. (ସ୍ଥେୟ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ଥିର । ଯଥା—
ପ୍ରେମାଲିଙ୍ଗନେ ଅୟୂ ହୋଇ ନ ରହି
ମୋ ମନ କଲା କାତର । ର. ପ.
ଲଭେ ଅଏ ନୋହେ ମରୁତ,
ଭାବ ମୁଁ ଦଗ୍ଧ-ଗର୍ଭଜାତ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଅୟେ, ଅଏ, କ୍ରି. ବିଂ. (ସ୍ଥେୟ ଶବ୍ଦଜ) ନିଷ୍ଟୟରେ, ସ୍ଥିରଭାବରେ ।

ଅର, ବି. (ଦେଶଜ) କମ୍ପ । (ସ୍ତର ଶବ୍ଦଜ) ବାର । ଯଥା—
ଦିନେ ମୋ ନେତ୍ରପଥରେ,
ପଡ଼ିଗଲେ ବାଙ୍କଚୂଳିଆ ଅରେ,
ଆଜଯାଏ ମୋ ହୃଦୟ ଅରେ । ବି.ଚି.ମ.

ଅରକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକବାର ମାତ୍ର ।

ଅରଅର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କମ୍ପିତ । ଯଥା—
ଶ୍ରୀହସ୍ତ ହେଲା ଅରଅର, କମ୍ପିଲା ସୁରଙ୍ଗଅଧର । ଦା.ର.

ଅରଅରିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କମ୍ପଯୁକ୍ତ ।

ଅରହର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଇତସ୍ତତଃ ଚାଳିତ । ଯଥା—
ଶବଦେ ଅବନୀ ଭୟେ କମ୍ପେ ଅରହର । କ. ବ.

ଅରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କମ୍ପିବା ।

ଅରୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଭୟାକ୍ରାନ୍ତ ।

ଅଳ, ବି. (ସ୍ଥଳ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ ପ୍ରାକୃତ) ଜଳ ନ ଥିବା ସ୍ଥାନ । ଯଥା—
ବନ୍ଧାଅ ସେତୁ ବାନ୍ଧ ଅଚଳ,
ମୁଁ ପୁଣି କିଛୁ ହୋଇବି ଅଳ । ବି. ରା.
ନଦୀର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଅଳ୍ପ ଜଳ ଥିବାରୁ ଲୋକେ ଜଳ ଭିତରେ ପଶି ପାର ହୁଅନ୍ତି ।

ଅଳଅଳିଆ, ଅଲ୍‌ଅଲିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଥକଥକିଆ; ମେଞ୍ଜାମେଞ୍ଜା; ଲୋଳିତ; କୋମଳ ।

ଅଳା, ବି. (ସ୍ଥାଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ଚଡ଼ୁଆ; ଥାଳି ।

ଅଳାଇବା, କ୍ରି. (ସ୍ଥଳ ଶବ୍ଦଜ) ସମତଳ କରିବା ।

ଥଳାଥଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ସମତଳ କରିବା ।

ଥଳ, ଥଳୀ, ବି. (ସ୍ଥଳୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସମତଳ ପଡ଼ିଆ ଭୂମି; ମୁଣା; ଟଙ୍କା ଆଦି ରଖିବା ମୁଣି ।

ଥଳିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଝୁଲି ବା ସାନ ମୁଣି ।

ଥା, ବି. (ସ୍ଥା ଧାତୁଜ) ସ୍ଥାନ । ବିଂ. ସ୍ଥିର, ନିଶ୍ଚିତ ।

ଥାଇ, ଥାୟି, ବି. (ସ୍ଥାୟୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଚିର, ସ୍ଥିର ।

ଥାକ, ବି. (ଯାବନିକ) ଶ୍ରେଣୀ ବା ଦଳ । (ଦେଶଜ) ଗୋଟ ।

ଥାକୁଲଥକୁଲ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅତି ମୋଟ ।

ଥାକୁଲ, ବିଂ. (ସ୍ଥୂଳକାୟ ଶବ୍ଦଜ) ଅତି ମୋଟା ।

ଥାଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ସୈନ୍ୟ । ଯଥା—

ପୁଣି ସେ ଗୃହିଲ ବୀର ନିଜ ଥାଟ ପ୍ରତି,
ଆସି ଯାହା ହୁଅ ଯାର ଅଛଇ ଶକତି । ବେ. ସଂ

କଙ୍କାଳ; ପ୍ରତିମାର ମେଢ଼ ।

ଥାଟପଟାଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ।

ଥାଟରଜା, ବି. (ଦେଶଜ) କୌଣସି କୌଣସି ରଜାମାନେ ନିଜ ଭ୍ରାତାଙ୍କୁ ଏହି ଉପାଧି ଦେଇଥାନ୍ତି ।

ଥାଣୁ, ବି. (ସ୍ଥାଣୁ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମହାଦେବ, ଶିବ । ଯଥା—

ଥାଣୁଙ୍କୁ ଭାବ ଭାବ ଭବଭୟେ ଭ୍ରମିବ
ଏହା କି ବର୍ଣ୍ଣିବ ସୁନ୍ଦର । ଲୋ.ନା. ଜଣାଣ ।

ଲଣ୍ଡା ଗଛ ।

ଥାତାମାମା, ଥାଥାମାମା, } ବି. (ଦେଶଜ) ସଂଶୟ, ସନ୍ଦେହ ।

ଥାତି, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଉଣା; ଜମା; ସଞ୍ଚିତ । ଯଥା—

ଶୋଭା ବିଶ୍ୱସୃଜ ଥାତି ଭଣ୍ଡାର,
ଏ ବିଶ୍ୱମୋହନ କେତେ ମାତର ।

ଥାନ, ବି. (ସ୍ଥାନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସ୍ଥଳ, ଜାଗା ଅର୍ଥାତ୍ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ରଖିବା ପାନ । (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଲମ୍ବ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଏ ଦ୍ରବ୍ୟ ହେମକର ଥାନ,
ଅମୂଲ୍ୟ ସେ ବସ୍ତ୍ର ଶୋଭନ । ଭା. ର.

ଥାନପତି, ଥାନାପତି, } ବି. (ସ୍ଥାନପତି ବା ସ୍ଥାନାଧିପତି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସ୍ଥାନର ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ । (ପିଆଦା ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ହାଟୁଆ ଜାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ଦ୍ଦାର ।

ଥାନମୁଦୁରା, ଥାନମୁଦ୍ରା, ଥାନମୁଣ୍ଡା, } ବି. (ସ୍ଥାନମୁଦ୍ରା ଶବ୍ଦଜ) କାନମୁଣ୍ଡା, କାନ ଓ ଗାଲର ସନ୍ଧିସ୍ଥାନ ।

ଥାନା, ବି. (ସ୍ଥାନ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଅଡ୍ଡା, ଚୌକିସ୍ଥାନ; ପୁଲିସ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଅଫିସ ।

ଥାନି, ବିଂ. (ସ୍ଥାମ=ସ୍ଥାମୟ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ଥାମୟ । ବି. ଭୂମିରେ ଏକପ୍ରକାର ସ୍ୱତ୍ୱ, ଗ୍ରାମବାସୀ ରୟତର ଉକ୍ତ ଗ୍ରାମସ୍ଥ ଭୂମିରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱତ୍ୱ ଉଦ୍ଭବ ହୁଏ । ଯଥା—

ଥାନି ଜାଗିରର କର ଗୁଞ୍ଜି ପରଜାଙ୍କୁ,
ବିହନ ଭିଆଣ କଲେ ଭଣ୍ଡାରୁ ଦେବାକୁ । ସା.ଖ୍ରି.ଆ.ପ.

(ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଥାପନ, ଥାପନା, } ବି. (ସ୍ଥାପନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ରଖିବା, ସ୍ଥାପିବା । ବିଂ. ସ୍ଥାପିତ । ଯଥା—

ଅସ୍ଥି ରୁ କର ଗୃହା ପାଲଟି,
ଥାପନାଦିଅଁ କୁ ନ ବଳା ଦୃଷ୍ଟି । କ୍ଷ୍ମା. କୋ.

ଥାପି, ବିଂ. (ସ୍ଥା ଧାତୁରୁ ଜାତ) ସ୍ଥିର, ଶାନ୍ତ । ବି. ଶାନ୍ତ । କ୍ରି. ବିଂ. ଧୀରେ । ଯଥା—

ଥାପିରେ କହ ତଥାପି ରେ ପ୍ରିୟସଖି । କ.ଚ.ଚ.

ଥାପିବା, କ୍ରି. (ସ୍ଥା ଧାତୁଜ) ସ୍ଥାପିତ କରିବା । ଯଥା—

ଥୋପକୁ ଥାପି ଛୁପିଛୁ କି କାମ । ବି. ଚ. ମ.

ଥାବର, ବି. (ସ୍ଥାବର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପର୍ବତାଦି, ଯାହାର ଚଳନଶକ୍ତି ନାହିଁ ।

ଥାବସ୍ତ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ଥାବସ୍ତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ । ଯଥା—

ସ୍ଥାବସ୍ତ ସ୍ଥାନ ସ୍ଥାପୀ ଥାବସ୍ତ ତୋର ନାମ,
ସ୍ଥାବରବାସିନୀ ଥାଅ ପ୍ରିୟା ନମୋନମ । ନୃ.ପୁ.ପ.ତ.

ଥାଳ, ବି. (ସ୍ଥାଲ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଥାଳ ଅର୍ଥାତ୍ ଧାତୁପାତ୍ରବିଶେଷ । ଦେବତାଙ୍କ ଭୋଗ ନିମନ୍ତେ ନେବା ଅନ୍ନପାତ୍ର । ଯଥା—

ଶିବ ଥାଳରେ ଗରଳ ଭରିଲୁ,
ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରତିମା ଅନଳେ ଦହିଲୁ । ଗୋ. ଖ.

ଲାଉଖୋଳ ନିର୍ମିତ ଭିକ୍ଷାପାତ୍ର । ଯଥା—

ବସନ କଷାୟ ଭିକ୍ଷା ଆଣି ଦିଅ ଥାଳରେ ବୋଇଲା ।
ବୈ. ବି.

ଥାଳକୁଣ୍ଡୀ, ଥାଲକୁଣୀ, ଥାଲୁକୁଣୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ଔଷଧଗଛ-ବିଶେଷ ।

ଥାଳି, ଥାଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ଥାଲୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଧାତୁନିର୍ମିତ ପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଏମନ୍ତ ବୋଲି ରୁଚିଥାଳି,
ଥୋଇ ଜାଳିଲେ ଦୀପାବଳି । ଦା. ର.

ଭିକ୍ଷାପାତ୍ର । ଯଥା—

କଙ୍କାଳି କରଙ୍କଥାଳୀ । ବି. ଚ. ମ.

ଥାଳିଆ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ଥାଲିକା ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଛୋଟ ଥାଳ ।

ଥି, ଥିଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଠାରେ; ସପ୍ତମୀ ପ୍ରତ୍ୟୟାର୍ଥବୋଧକ ।

ଥିଙ୍ଗିଥିଙ୍ଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଧ୍ୱନିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଚଞ୍ଚୁପୁଟ ଗୃଚପୁଟ ଥିଙ୍ଗି ଥିଙ୍ଗି ଥିଙ୍ଗି,
ମହାଆନନ୍ଦେ ହର ନାଚନ୍ତି ମନରଙ୍ଗୀ । ନୃ.ପୂ.ପ୍ର.ତ.

ଥିନାକଟା, ଥିନକଟା, ଥିନନା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଧ୍ୱନି-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ପାଦରେ ନୂପୁର ଯୋଡ଼ି ବାଜେ ଝୁମୁଝୁମୁ,
ଧେଇ ଥିନାକଟା ଯେ ନାଚନ୍ତି ଉମା ଗ୍ରୁମୁ । ନୃ.ପୂ.ପ୍ର.ତ.

ଥିର, ବି. (ସ୍ଥିର ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ସ୍ଥିର । ଯଥା—

ନୟନୁ ନୀର ଥିର ନୁହଇ ଗୋ ସେ ତ ଝୁରନ୍ତି ଏକା ।
ବି. ରା.

ଧୀର, ଅଚଞ୍ଚଳ । (ଥିରା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଥିରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ଥିରା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପୃଥ୍ୱୀ । ବିଂ. ଧୀର । ଯଥା—

ଥରେ ସହିତ ଥରେ ସହି ତ ତାପଜ୍ୱରକୁ ନାଶ,
ଥିରସାର ଯେ ଥିରସାର ଯେ ମତେ କରିବା ଯଶ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଥିରି, ଥିରିଥିରି, କ୍ରି. ବିଂ. (ସ୍ଥିର ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଧୀରେ ।

ଥୁଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଠାରୁ, ପଞ୍ଚମ୍ୟର୍ଥବୋଧକ ।

ଥୁ, ବି. (ଥୁତ୍ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଛେପ, ନିଷ୍ଠୀବନ; ପିକ; ଘୃଣାବାଚକ ।

ଥୁଆ, ବି. (ସ୍ଥା ଧାତୁଜ) ସ୍ଥାପନ । ବିଂ. ସ୍ଥିତ, ସ୍ଥାପିତ । ଯଥା—

କୃଶ କଟିତଟେ ଲଗ୍ନ ଅସିଲତା
ପାଶେ ଥୁଆ ଧନୁଶର । ଯ. କେ.

ଥୁଆଥୋଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଧବା ଶୂଦ୍ରସ୍ତ୍ରୀର ପୁନର୍ବିବାହ; ବିଭିନ୍ନ ପଦାର୍ଥମାନ ଯଥା-ସ୍ଥାନରେ ରଖିବା ।

ଥୁକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଛେପ, ପିକ ।

ଥୁକ, ଥୋକ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁସ୍ତକାଦି ମଧ୍ୟରେ ରଖିବା ଚିହ୍ନ ।

ଥୁକଦାନି, ବି. (ଦେଶଜ) ଥୁକ ପକାଇବା ପାତ୍ର, ପିକଦାନି ।

ଥୁତ୍କାର, ବି. (ଥୁତ୍କାର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଛେପ ପକାଇବା, ନିଷ୍ଠୀବନ ।

ଥୁଣ୍ଟା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶାଖାହୀନ ।

ଥୁତି, ଥୁଥି, ବି. (ତୋଟି ଶବ୍ଦଜ) ଚିବୁକ, ଓଷ୍ଠର ଅଧୋଭାଗ, ଦାଢ଼ି ।

ଥୁତୁ, ବି. (ଥୁତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଛେପ, ନିଷ୍ଠୀବନ ।

ଥୁଡୁଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଜଡା, ଯେ ଜାଡ଼ୁ ଜାଡ଼ୁ କଥା କହେ ।

ଥୁତ୍କାର, ବି. (ଥୁତ୍-ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-କାର=କରଣ) ନିଷ୍ଠୀବନ, ଥୁତୁ ପକାଇବା ।

ଥୁବଡ଼ା, ବିଂ. (ସ୍ଥବିର ଶବ୍ଦଜ) ଦରବୁଢ଼ା, ଅର୍ଦ୍ଧବୃଦ୍ଧ; ଅଧିକ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବିବାହିତ; ନତ, ନମ୍ର ହେବା ।

ଥୁରଥୁର, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) କମ୍ପମାନ,
ଥୁ ରୁଥୁ ରୁ, } କମ୍ପିତ । ଯଥା—

ବୁଢ଼ା ହୋଇଛୁ ସେ ଥୁରୁଥୁରୁ,
ପଗୁର ଜାଣିଲ ତା ନାମ ଗୁରୁ । ଢ. ଘା.

ଥୂର୍ତ୍ତ, ବିଂ. (ଥୂର୍ବ୍ = ବଧ କରିବା-ତ) ବିନାଶିତ ।

ଥେଣ୍ଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧୃଷ୍ଟଲୋକ; ଚୋର । ଯଥା—

ଥେଣ୍ଟ ଖଣ୍ଟ ଘରକଟ ନକଟ ହୋଇ । ଲ. ବ.

(ବୋଟ ବା ବୋଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷିର ଚଞ୍ଚୁ ।

ଥେଣ୍ଟକାଲ, ବିଂ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଅଳ୍ପ କାଲ, ଯାହାର ଶ୍ରବଣଶକ୍ତିର ଅଳ୍ପମାତ୍ର ହ୍ରାସ ହୋଇଅଛି । ଯଥା—

ଥେଣ୍ଟକାଲ ପ୍ରାୟେ ଶୁଣଇ ସବୁର କଥା,
ଏମନ୍ତ କନ୍ୟାକୁ ବିଭା ନୋହିବ ସର୍ବଥା । ନୃ.ପୁ.ଭୃ.ଛ.

ଥେଣ୍ଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଥ, ଗାଲରେ ମୁଷ୍ଟି ପ୍ରହାର । ବିଂ. (ହିନ୍ଦୀ-ଥେଣ୍ଟୁ ଶବ୍ଦଜ) ଅମାନିଆ ।

ଥେଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ନଦୀର ତୀର ଉପରସ୍ଥ ଯେଉଁ ଭୂଭାଗ କ୍ରମଶଃ ସରୁ ହୋଇ ନଦୀର ଜଳ ମଧ୍ୟକୁ ପଶି ଯାଇଥାଏ । ଥେଣ୍ଟା; ମୁଥା ।

ଥେଣ୍ଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅମାନ୍ୟ କରିବା ।

ଥେଣ୍ଟୁ, ବିଂ. (ହିନ୍ଦୀ) ଅମାନିଆ ।

ଥେନ୍ତଡ଼ା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଧାରୁଆ
ଥେଡଡ଼ା, } ଅସ୍ତ୍ରାଦିର ଦାଢ଼ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ ।

ଥୈଥୈ, ବି. (ଦେଶଜ) ନର୍ତ୍ତନ, ନାଚ ।

ଥୈଲୀ, ଥୈଲି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଥଳିଆ, ସାନ ମୁଣା ।

ଥୋଇବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ଥୋ ଧାତୁଜ) ରଖିବା । ଯଥା—

ମନ କୃପଣକୁ ଯେଉଁ ଚରିତ୍ର ରତନ,
ଗଣ୍ଠି କରି ଥୋଇଛୁ କର କ ଯତନ । ବି. ଚ. ମ.

ଥୋଇଲୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ,
ଥୋଇଲି, } ବିବାହ ନ ହୋଇ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଭାର୍ଯ୍ୟାରୂପେ ରଖିଥାନ୍ତି । ଯଥା—

ପାଣ୍ଡୁରାଜା ପୁତ୍ର ତ ଗୋଟିଏ ନ ଦେଖିଲ,
ଥୋଇଲୀ କନ୍ୟା ପୁତ୍ରଙ୍କି ଏମାନଙ୍କୁ ବୋଲ । ନୃ.ପୁ.ସ.ଛ.

ଥୋଇଲୀମାଇପ,ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଥୋକ, ବିଂ. (ସ୍ତୋକ ଶବ୍ଦଜ) ଅଳ୍ପ, ସାମାନ୍ୟ; (ଦେଶଜ) ପୁସ୍ତକାଦିରେ ରଖିବା ଚିହ୍ନ । ଗ୍ରେଟଗଦା; ମୋଟ ବା ଏକତ୍ର ଅର୍ଥାତ୍ ଏକାଠି ।

ଥୋକାଏ, } ବି. (ସ୍ତୋକ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ)
ଥୋକାଏକ, } କେତେକ ବା ଅଳ୍ପ ।
ଥୋକେ, } ଯଥା—

ଥୋକାଏ ଦନ ହୋଇଲ ବୋଲି ପାଖୁଁ ଭିନ୍ନ । ଲ.ବ.
ଥୋକାଏକ ଦନେ ସେ ହୋଇଲ ଘରଯୋଗ୍ୟ ।
ଜା. ର. ଗୀ.

ଥୋକେ ଲୋକ ମାତ୍ର ଏମନ୍ତ କହନ୍ତି ।

ଥୋକେଥାକେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକାବେଳକେ ।

ଥୋଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) କଦଳୀ ଗଛର ମଞ୍ଜ; କେଣ୍ଡା ବାହାର ନ ଥିବା କାଣ୍ଡ; ଦାଢ଼ିଗୁଚ୍ଛା । ଯଥା—

ମିଛି ମିଛି ଗୁହାଁଲ୍ତ ପାଚଲା ଥୋଡ଼ ବହୁ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଛ.

ହସ୍ତିଶୁଣ୍ଡ । ଯଥା—

କେତେ ହାତୀମାନେ ରଥକୁ ଥୋଡହସ୍ତେ,
ଟିଙ୍କିନେଲେ ଦେଖୁଥିଲେଟି ସମସ୍ତେ । କୃ. ଭା. ଖ. ପ.

ଥୋଡ଼ପାହାର, ଥୋଡ଼ପା, ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତିଶୁଣ୍ଡ ।

ଥୋଡ଼ା, ବିଂ. (ହିନ୍ଦୀ-ସ୍ତୋକ ଶବ୍ଦଜ) ଅଳ୍ପ । ଯଥା—

ମଟକ୍ତିଏ ପଡ଼ କାଢ଼ ଲୋଡ଼ୁ ଦୁଧ ଥୋଡ଼ା । ଦ.ବା.

ଥୋଡ଼, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବୋଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ମନୁଷ୍ୟ-
ଥୋଡ଼ୀ, } ବିଶେଷ; ଚିବୁକ, ଅଧରର ତଳଭାଗ ।

ଥୋଡ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବଳଦଙ୍କ ଉପରେ
ଥୋର, } ଜିନିଷ ବୋହି ନେବାର ଅଖା ବା ପଲାଣ ।

ଥୋଡ଼ଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଜାତିବିଶେଷ,
ଥୋରଆ, } ଯେଉଁମାନେ ବଳଦଦ୍ୱାରା ଭାର ବହନ କରି ନିଅନ୍ତି । ବି°. ଯାହାର ଥୋଡ଼ ବଡ଼ ।

ଥୋଡବଳଦ, ଥୋଡ଼ଆବଳଦ, ଥୋରବଳଦ, ଥୋରଆବଳଦ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ବଳଦ ଥୋଡ଼ ବୁହନ୍ତି ।

ଥୋପ, ବି. (ଦେଶଜ) ବନସି ପ୍ରଭୃତିରେ ମତ୍ସ୍ୟାଦି ଧରିବା ନିମିତ୍ତ ଦେବା ଆହାର । ଯଥା—

ନାସେ ଗଜମୋତିବର,
ଥୋପ ମେଲିଛୁ କି କାମଧୀବର ।

(ସ୍ତବକ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଚ୍ଛ ।

ଥୋପା, ବି. (ସ୍ତବକ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଚ୍ଛ; କାନ୍ଧ; (ଦେଶଜ) ପଥର ହାଣିବାପାଇଁ ଲୁହାର ମୁଗୁର; ଜଳାଦିର ବିନ୍ଦୁମାତ୍ର । ଯଥା—

ଏ ମୋହର ନାମେ ଯାର ମନ ଯାଇ ପଶେ,
ସପତ ସମୁଦ୍ର ପାଣି ଥୋପାପ୍ରାୟେ ଦିଶେ । ନା.ର.ଗୀ.

ଥୋପାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗୁଳି-ଦ୍ୱାରା ପଛଆଡ଼ୁ ମୁଣ୍ଡରେ ଆଘାତ କରିବା ।

ଥୋପାଥୋପି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗୁଳିଦ୍ୱାରା ଆଘାତ ।

ଥୋପିପଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବୋଧ ପଡ଼ିବା । ଯଥା—

ଥୋପି ପଡ଼ୁଛୁ କି ରଙ୍ଗଅଧରୁ । ଲ. ବ.

ଥୋବର, } ବି°. (ସ୍ଥବିର ଶବ୍ଦଜ) ବୁଢ଼ା;
ଥୋବଡ଼ା, } (ଦେଶଜ) ନିର୍ଲଜ୍ଜ । ଯଥା—

କୋକାଇରେ ରହିଣ ଦେଉଛୁ ଗାଲମୋଡ଼ା,
ବୁଝିଲେ ତୋହର ପ୍ରାୟ ନାହିଁ କେ ଥୋବଡ଼ା ।
ନୃ. ସୁ. ଷ. ତ.

ଘସର ।

ଥୋମଣି, ଥୋମୁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ)
ଥୋବୁଣି, ଥୋବଣା, } ପଶୁମାନଙ୍କର ଓଷ୍ଠ । ଯଥା—

ବାରଣ ଥୋମଣି ତାର ଦୁଇ ଓଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ,
ଅଳପ କହିଲେ ମେରୁ ପ୍ରାୟ ଶୁଭେ କଣ୍ଠ । ମ°. ଘ.

ଥୋର, ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତିଶୁଣ୍ଡ । ଯଥା—

ଶରେ ଲାଗଇ ଥୋରହସ୍ତ,
ଲୋକେ ଦେଖନ୍ତି ରାଜପଥ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଥୋରପାର, } ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତିଶୁଣ୍ଡ ।
ଥୋରପାହାର, } ଯଥା—

କରିବୃନ୍ଦ ଘନଘୋଷି ଘନଘଟାକୃତି,
ନାସେ ଥୋରପାର ଟେକି ଫିଙ୍ଗି ଅରୋହିକ । ମ·ଯା·
ହସ୍ତିର ଥୋରପାହାର ପ୍ରାୟେ ହସ୍ତ ଦୁଇ । ନୃ.ସୁ.ପ୍ର.ତ.

ଥୋରହସ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତିଶୁଣ୍ଡ; ମଣ୍ଡପର ଉପରଭାଗର ମଧ୍ୟରେ ନିମ୍ନକୁ ଲମ୍ବି ରହିଥିବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

ମଣ୍ଡପ ଥୋରହସ୍ତେ ବସି ମଶକରୂପେ,
ବଲ୍ଲଭପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଖି ହସିଲେ କଉଣପେ । ନୃ.ସୁ.ଚ.ତ.

ଥୋର, ବି. (ସ୍ଥୂଳ ଶବ୍ଦଜ) ଲଦନ ବହିବା ବଳଦ ।

ଦ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଅଷ୍ଟାଦଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବି. (ଦା = ଦାନ କରିବା-ଅ) ପର୍ବତ; ଦାନ; ଛେଦ; ଭାଗକରଣ; କଳତ୍ର । ବି°. ଦାତା । ଯଥା—ଧନଦ ।

ଦ, ଦଅ, ବି. (ଦଶ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଗଞ୍ଜପା ସାର ମଧ୍ୟରେ ଦଶଗୋଟି ଚିପ ଥିବା ସାର ।

ଦଅଣା, ଦୟଣା, } ବି. (ଦମନକ ଶବ୍ଦଜ)
ଦଏଣା, } ସୁବାସ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ଦଇ, ଦୈ, } ବି. (ଦଧି ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ)
ଦହି } ଦଧି ।

ଦଇତ, } ବି. (ଦୈତ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ରାକ୍ଷସ ।
ଦୟିତ, } ଯଥା—

କଠୋର ହୃଦୟ ଦଇତ । ର. କ.

ବି°. ନିଷ୍ଠୁରକର୍ମା ।

ଦଇତାପତି, | ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ
ଦୈତାପତି, } ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେବକବିଶେଷ ।
ଦୟିତାପତି, | ଯଥା—

ଦଇତାପତିମାନେ ରଥେ,
ଧରଣ ନେବେ ଯୋଡ଼ହସ୍ତେ । ଦା• ର.

ଦଇତାରି, ଦୟିତାରି, } ବି. (ଦୈତ୍ୟାରି
ଦୈତାରି, ଦଇତ୍ୟାରି, } ଶବ୍ଦଜ) ବିଷ୍ଣୁ ।
ଯଥା—

କହନ୍ତି ପ୍ରଭୁ ଦଇତାରି,
ହଙ୍କଟ ଶୁଣ ହେତୁ କରି । ମା. ମା.

ଦଇତୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(ଦେଶଜ) ରାକ୍ଷସୀ। ଯଥା—
କଲ ଅତି ଅପକାର ଦଇତୁଣୀ । ର• ଲ.
ଦହି ବିକବା ସ୍ତ୍ରୀ, ଗୋପାଳୁଣୀ ।

ଦଇନ, ବି. (ଦୈନ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଦୈନ୍ୟ,
ବିନୟ । ଯଥା—

ଏ ଗ୍ଧର କାମିନୀ ଅଛୁ ତୁ ଯେବେ,
ଯେବେଲୁ ନାହିଁ ମୋହର ଦଇନ । ବ. ଗୀ.

ବିଂ. ଦୈନ୍ୟଯୁକ୍ତ ।

ଦଇବ, } ବିଂ. (ଦୈବ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ଦଇବ, } ବିଧାତା; ପ୍ରାକ୍ତନ ।

ଦଇବଛଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅଲକ୍ଷଣା,
ଦଇବଛଡ଼ା, } ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

ଦଇବି, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦୈବ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ)
ହଠାତ୍, ଅକସ୍ମାତ୍ ।

ଦଇଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଞ୍ଜପା ସାରରେ
ଦଶଟି ପର ସାର ।

ଦଉଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟାୟାମବିଶେଷ,
ଧାଉଁଡ଼ ।ଯଥା—

ଦଉଡ଼ ଅସିପଟ ସାଧନ୍ତି ସବ ଯୋଦ୍ଧା । ନୃ.ପୂ.ଚ.ତ.

ଦଉଡ଼, ଦଉଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଧାଇଁବା ।
ଦୌଡ଼, } ଯଥା—

ଆଜ ତୋ ହୁକୁମରୁ ନକୁଳ ଦଉଡ଼କୁ ରହିଲୁ ଗୋ ।
କ. ଚ. ଚ.

ଦଉଡ଼ା, ଦଉଡ଼, } ବି. (ଡୋରକ ଶବ୍ଦଜ)
ଦୌଡ଼, } ରଜ୍ଜୁ । ଯଥା—

ଲମ୍ବିତ ଜଟା ଯେ ଦଉଡ଼ା ପ୍ରାୟେକ ଶିରେ । ସା.ଭ.ଆ.

ଦଉଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦ୍ୱିଶ୍ଚିଯୁବାର;
ମାରପିଟ; ଧାଉଁଡ଼ କମ୍ପା ଧାଇଁବା ।

ଦଉଡ଼ାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରହାରିବା;
ଦ୍ୱିଶ୍ଚିଯୁବାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।

ଦଉଡ଼ାଖାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦ୍ୱିଶ୍ଚିଯୁଥର
ଦୋଉଡ଼ାଖାଇବା, } ଭୋଜନ କରିବା ।

ଦଉଡ଼ାଦଉଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାଁଧପଡ଼,
ବାରମ୍ବାର ଦଉଡ଼ିବା ।

ଦଉଡ଼ିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ରଜ୍ଜୁନିର୍ମିତ । କ୍ରି.
ଧାଇଁଆସ ।

ଦଉଡ଼ିଦଉଡ଼ିକା, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଧାଇଁ-
ଧାଇଁ ଆସି, କେବଳ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ।

ଦଉଡ଼ିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଧାଇଁବା;
ଦୌଡ଼ିବା, } ମାରିବା, ପ୍ରହାର କରିବା ।

ଦଉଡ଼ିଲଗାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଫାଶି-
ଦଉଡ଼ିଦେବା, } ଦେବା । ଯଥା—

ତୋହର ଉପରେ ମଲ୍ଲ ଦଉଡ଼ି ଲଗାଇ,
ହୃଦରେ ମୁଣ୍ଡଗୋଟି ରେ ଅଛୁ ତୁ ଲଗାଇ । ସା.ଭ.ସ.

ଦଉରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦଉଡ଼ା । (ଡ଼ ସ୍ଥଳେ
ଉଚ୍ଚାରଣରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ର
ହୋଇଥାଏ) ଜଜସାହେବଙ୍କ ନିକଟରେ
ଗୁରୁତର ଅପରାଧର ବିଚାର (Session) ।

ଦଂଶ, ବି. (ଦନ୍‌ଶ୍ = ଦଂଶନ କରିବା-ଅ)
ବନମକ୍ଷିକା, ଡାଁଶ; ଦନ୍ତ; ସାଞ୍ଜୁ; ଦୋଷ;
ଦଂଶନ; ଖଣ୍ଡନ; (ସ୍ତ୍ରୀ-ଦଂଶୀ) କ୍ଷୁଦ୍ରଡାଁଶ;
ମଚ୍ଛ, ମଶା ।

ଦଂଶନ, ବି. (ଦନ୍‌ଶ୍-ଅନ) ଦନ୍ତାଘାତ;
କାମୁଡ଼ିବା; ସାଞ୍ଜୁ । (ବିଶେଷଣରେ ଦଂଶିତ
ଓ ଦଂଶକ ହୁଏ ।)

ଦଂଷ୍ଟ୍ର, ଦଂଷ୍ଟ୍ରା, ବି. (ଦନ୍‌ଶ୍-ତ୍ର-ସ୍ତ୍ରୀ, ଆ) ଦନ୍ତ,
ରଦନ, ବଡଦାନ୍ତ, ବଡଦାନ୍ତପାଟି ।
ଯଥା—ଦଂଷ୍ଟ୍ରା କରାଳବଦନ । (ବିଶେ-
ଷଣରେ ଦଂଷ୍ଟ୍ରୀ ଓ ଦଂଷ୍ଟ୍ରାଳ ହୁଏ ।)

ଦକ, ବ. (ଉଦକ ଦେଖ-ଉ ଲୋପ) ନୀର, ଜଳ । (ଦେଶଜ) ଭୟ । ଯଥା—

ବାସ ହୁଣଲେ ସେ ବହୁରଲେ ବେଗେ ଡରଲେ ଦକୁ ।
ଲ. ବ.

ଚିନ୍ତା । ଯଥା—
ଘିବ ହୃଦ ଦକ ମର୍କଟ ପଦକ
ଭୂଷଣ କର ବନ୍ଧନ । ବ.ଚ.ମ.

ଦକଦକ, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଭୟରେ କମ୍ପିତ । ଯଥା—
କେ କରେ ମହାଶୋକ କେ ହୁଏ ଦକ ଦକ
କେ ଘର୍ଘେ ଗୁଡ଼ଇ ନିଃଶ୍ୱାସ । ବ. ଚ. ମ.

ଦକା, ବ. (ଦେଶଜ) ଭୟ; ଶଙ୍କା । ଯଥା—
କରୁ ଯେ ଥିଲ ମନରେ ଦକା । ର. କ.

ଦକ୍ଷ, ବଂ. (ଦକ୍ଷ୍=ବେଗବାନ୍ ହେବା, ବୃଦ୍ଧି-ପାଇବା-ଅ) ସମର୍ଥ; ନିପୁଣ । ବ. ସ୍ୱନାମ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା; ପ୍ରଜାପତିବିଶେଷ; ଶିବଙ୍କ ବୃଷ; କୁକ୍କୁଟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପୃଥିବୀ । ବଂ. ନିପୁଣା ।

ଦକ୍ଷିଣ, ବଂ. (ଦକ୍ଷ୍-ଇନ୍-ଅର୍ହାର୍ଥେ) ଅନୁକୂଳ; ସରଳ; ଅକପଟ; ବାମେତର, ଡାହାଣ; ସମର୍ଥ, ନିପୁଣ । ବ. ଦିଗବିଶେଷ; ନାୟକ-ବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆପ୍) ବୈଦିକକର୍ମ କରାଇ ପୁରୋହିତାଦିଙ୍କୁ ଦେବା ଧନ; ପୁରସ୍କାର; ଯଜ୍ଞପତ୍ନୀ; ଦକ୍ଷିଣଦିଗ ।

ଦକ୍ଷିଣାପଥ, ବ. (ଦକ୍ଷିଣା-ପଥିନ୍=ପଥ) ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶ ।

ଦକ୍ଷିଣାରୁ, } ବ. (ଦକ୍ଷିଣାରୁସ୍-ଦକ୍ଷିଣ-ଅରୁସ୍
ଦକ୍ଷିଣେର୍ମା, } =ବଣ) (ଦକ୍ଷିଣେର୍ମନ୍-ଦକ୍ଷିଣ-ଇର୍ମ=କ୍ଷତ) ବ୍ୟାଧ କର୍ତ୍ତୃକ ଦକ୍ଷିଣପାର୍ଶ୍ୱରେ ଆହତ ମୃଗ ।

ଦକ୍ଷିଣ୍ୟ, ବଂ. (ଦକ୍ଷିଣା-ଯ-ଅର୍ହାର୍ଥେ) ଦକ୍ଷିଣାର୍ହ, ଦକ୍ଷିଣାପ୍ରାପ୍ତିର ଯୋଗ୍ୟ. । ବ. ଆନୁକୂଲ୍ୟ; ନୈପୁଣ୍ୟ; ସରଳତା ।

ଦଖଲ, ବ. (ଯାବନିକ) ଅଧିକାର । ଯଥା—
ଓଡ଼ିଶା ରାଜାଙ୍କ ଏହା ଷୋଳଶା ଦଖଲ । ଉ. ଭ୍ର.

ଦଖଲନାମା, ବ. (ଯାବନିକ) ଯେଉଁ ଅନୁଶାସନପତ୍ରଦ୍ୱାରା ଦଖଲ ଦିଆଯାଏ ।

ଦଖଲନେବା, କ୍ରି. ଅଧିକାର କରିବା; ଆପଣାର ଅଧୀନ କରିବା; ନିଜର ପରି ସ୍ୱୀକାର କରିବା ।

ଦଖଲ୍ଲ, ବ. (ଦେଶଜ) କାଦୁଅ ।

ଦଖିଣ, } ବ. (ଦକ୍ଷିଣ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ)
ଦଖ୍ଣ, } ଦକ୍ଷିଣଦିଗ ।

ଦଖିଣସାହିଆ, } ବ. (ଦେଶଜ) ବୈଦିକ
ଦକ୍ଷିଣସାହିୟା, } ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ଦକ୍ଷିଣିସାହିଆ, } ରଥସଙ୍ଗଜ୍ଞକ ବ୍ରାହ୍ମଣ-
ଦକ୍ଷିଣସାୟୀ, } ମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ଦଖିଣା, ବ. (ଦକ୍ଷିଣା ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ବୈଦିକ କର୍ମ କରାଇ ପୁରୋହିତାଦିଙ୍କୁ ଦେବା ଧନ । ଯଥା—
ନୃପତି ଯେତେ ଯଜ୍ଞ କଲ,
ଦାନ ଦଖିଣା ଯେତେ ଦେଲ । ମା. ମା.

ଦଖିଣି, ଦଖିଣୀ, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଦକ୍ଷିଣ-ଦେଶସ୍ଥ ।

ଦଗଡ଼, ବ. (ଦେଶଜ) ଦମାମା ବାଦ୍ୟ ।

ଦଗା, ବ. (ଦେଶଜ) ଶଠତା । ଯଥା—
ଅଗାରୁ ଆଣି ବନେ ଜଗାଇଦେଇ ଧନେ
ଦଗା ଦେବାର ମନେ ନାହିଁ କି ? । ସଂ. ସ.

ଦଗାଦିଆ, ବ. (ଦେଶଜ) ଦଗା କରିବା । ବଂ. ଶଠ ବା ଠକ ।

ଦଗାବାଜ, ଦଗାଦାର, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଶଠ, ଠକ ।

ଦଙ୍ଗା, ବ. (ହିନ୍ଦୀ—ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଶବ୍ଦଜ) କଳହ, ମରାମରି; ଠେଙ୍ଗାଠେଙ୍ଗି ।

ଦଙ୍ଗାଫିସାଦ, ବ. (ଯାବନିକ) କଳହ, ଗୋଳମାଳ ।

ଦଗ୍ଧ, ବଂ. (ଦହ୍=ପୋଡ଼ିବା-ତ) ଜ୍ୱଳିତ; ଭସ୍ମୀକୃତ; ସନ୍ତପ୍ତ ।

ଦଗ୍ଧପତ୍ରନ୍ୟାୟ, ବ. ସଂ. ପତ୍ରସକଳ ଦଗ୍ଧ ହୋଇଗଲେ ବସ୍ତୁତଃ ସେ ଗୁଡ଼ିକର ପତ୍ରତ୍ୱ ରହେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବାକାରଦ୍ୱାରା ଅବସ୍ଥାନ ଜ୍ଞାନ ମାତ୍ର ରହେ ।

ଦଛ, ଦଚ୍ଛ, ବ. (ଯଶଃ ଶବ୍ଦଜ) ଯଶ । ଯଥା—
ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ମାରିଲେ ଛ ନାହିଁ ମୋତେ ଦଛ,
ମାରିବ ଦେଖିଲେ ଏକା ବଲ୍ଲଭର ବତ୍ସ । ନୃ.ପୃ.ପ.ଛ.

ଦଢ଼, ବିଂ. (ଦୃଢ଼ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଅଭଙ୍ଗ, ମଜଭୁତ । ଯଥା—

ଦଢ଼ ଲୁଗା ଖଣ୍ଡେ ଆଣିବୁ ହାଟୁ,
ଚୋର ଦରବାରେ ନ ଲୁଚେ ଆଣୁ । ଭ. ସା.

ଅଚ୍ଛିନ୍ନ ।

ଦଣ୍ଡ, ବି. (ଦଣ୍ଡ = ଦମନ କରିବା-ଅ) ଯଷ୍ଟି; ଦମନ, ଶାସନ; ଶିକ୍ଷା; ଯୁଦ୍ଧ; ବ୍ୟୂହ-ବିଶେଷ; ଅଶ୍ୱବିଶେଷ; ସୈନ୍ୟ; ଚାରିହସ୍ତ ପରିମାଣ; କୋଣ; ମନ୍ଥନ; ଷଷ୍ଟିପଳ-ପରିମିତ ସମୟ; ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ; ଯମ; ଅଭିମାନ । ବିଂ. ପ୍ରକାଣ୍ଡ । (ଦଣ୍ଡୋଦମେମାନଭେଦେ ଲଗୁଡ଼େ ଯମସୈନ୍ୟଯୋଃ । ବ୍ୟୂହଭେଦେ ପ୍ରକାଣ୍ଡେଽଶ୍ୱେ କୋଣ ମନ୍ଥନଯୋରପି । ଅଭିମାନେ ଗ୍ରହେ ଦଣ୍ଡଶ୍ଚଣ୍ଡାଂଶୋଃ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକେ ।) (ସୈନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ) ଯଥା—

ମେଲିଲେ ଦଣ୍ଡ ରାଜକର,
ଯୁଦ୍ଧେ ମାରିବା ଗ୍ରାମ ହୋଇ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

(ଦଣ୍ଡ ଧାତୁରୁ ବିଶେଷ୍ୟରେ ଦଣ୍ଡନ, ବିଶେଷଣରେ ଦଣ୍ଡିତ, ଦଣ୍ଡନୀୟ, ଦଣ୍ଡ୍ୟ ପଦ ହୁଏ ।)

ଦଣ୍ଡକା, ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦଣ୍ଡ-କ-ଆ) ଦେଶବିଶେଷ; ଜନସ୍ଥାନ; ଏ ସ୍ଥଳରେ ଶ୍ରୀରାମ ବିରାଧ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ନିହତ କରିଥିଲେ । ଦଣ୍ଡକ ନୃପତିର ଦେଶ, ଯାହା କି ଶୁକ୍ରଙ୍କ ଶାପରେ ଘୋର ଅରଣ୍ୟ ହେଲା; ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ପୂର୍ବଭାଗ ।

ଦଣ୍ଡକେ, ଦଣ୍ଡକରେ, } କ୍ରି. ବି. ଅଳ୍ପସମୟରେ, ଏକଦଣ୍ଡ ପରିମିତ କାଳରେ ।

ଦଣ୍ଡକର, ଦଣ୍ଡକେଶ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ମାଛ । ଯଥା—

ବଳଦ ବାପୁଡ଼ା ଘର ଗ୍ରାଉଁଅଛି ଦୂବ କରି ରୁଅ ବତା ।
ଦଣ୍ଡକେର ମାଛ ଗଣ୍ଡି ଭଡ଼ୁଅଛି ବକ ଧରିଅଛି ଛଡ଼ା ।
ନୃ. ପୃ. ସ. ଚ.

ଦଣ୍ଡନୀତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ରାଜନୀତି ଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଦଣ୍ଡପାଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜମିଦାରିର ଅଂଶ-ବିଶେଷ ।

ଦଣ୍ଡପାଣି, ଦଣ୍ଡଧର, } ବି. (ଦଣ୍ଡପାଣି, ଧର) ରାଜା; ଯମ; ସନ୍ନ୍ୟାସୀ; କୁମ୍ଭକାର । ବିଂ. ଯଷ୍ଟିଧାରୀ ।

ଦଣ୍ଡବତ, ବି. (ଦଣ୍ଡବତ୍-ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ପ୍ରଣାମ । ଯଥା—

କୋଟି କୋଟି ଦଣ୍ଡବତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରାଜ
ନେଇଣ୍ଙ୍କୁ ଆମ୍ଭ କହିବ । ର. କ.

ଦଣ୍ଡସେନା, ବି. (ଦଣ୍ଡ, ସେନା—ଏକାର୍ଥ-ବାଚକ ଉଭୟ ଶବ୍ଦରେ, ଦେଶଜ ପ୍ରାପ୍ତ) ଗଡ଼ଜାତରେ ପାଇକମାନଙ୍କର ଉପାଧି-ବିଶେଷ ।

ଦଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଚରପଡ଼ିଆ । (ଦଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଶକଟର ପଶ୍ଚାଦ୍ଭାଗ; ଯଷ୍ଟି । ଯେପରି—ଆଖୁଦଣ୍ଡା, ମେରୁଦଣ୍ଡା । ଭେଣ୍ଡାମାନେ ବାହୁବଳନରେ କରିବା ବ୍ୟାୟାମ । ଯଥା—

ପଢ଼ିଲେ ବେଦ ପୁରାଣ ଶାସ୍ତ୍ର ଆଗମ,
ଦଣ୍ଡା ଝଣ୍ଡା ଧନୁର୍ବିଦ୍ୟା କ୍ଷତ୍ରିୟଧର୍ମ । ବ. ଗୀ.

ବିଂ. ଲମ୍ବା । ଯେ ଦଣ୍ଡପରି ପଡ଼ି ରହିଥାଏ । ଯଥା—

କର୍ଣ୍ଣ ଆଦି ଯେତେ କୁରୁ ଭେଣ୍ଡା ଥିଲେ,
ଜ୍ଞାନ ହାରି ଦଣ୍ଡା ହୋଇଣ ଶୋଇଲେ । କୃ. ଭ. ବ. ପ.

ଦଣ୍ଡାୟମାନ, ବିଂ. [ଦଣ୍ଡ-ଆୟ (ନାମଧାତୁ)-ମାନ] ଯେ ଦଣ୍ଡ ପରି ଠିଆ ହୋଇଅଛି ।

ଦଣ୍ଡି, ଦଣ୍ଡୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀନାସିକା-ଭରଣବିଶେଷ; ତୁଳାଦଣ୍ଡ, ତୌଲଦଣ୍ଡ ।

ଦଣ୍ଡିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜକର ସାଧିବା ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—

ଆପେ ଘାଟକଉଡ଼ି ସାଧିଲୁ ସସାରେଣ,
ଦଣ୍ଡିଆ ଲୋକଙ୍କର ସେ ଛଡ଼ାଇଲୁ ପଣ । ନୃ. ପୂ. ପ୍ର. ଚ.

ଦଣ୍ଡିଦାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ଗୁଡ଼ଇଲ ଇତ୍ୟାଦି ଓଜନ କରେ । ଯଥା—

ଦଣ୍ଡିଦାର ଥାଏ ପଛରେ ଧାଇଁ,
ବକସିସ ଫିସ ନେବାର ପାଇଁ । ଭ. ସା.

ଦଣ୍ଡିପୋଏଲା, ଦଣ୍ଡିପୋହଲା, ଦଣ୍ଡିପହଲା, } ବି. (ଦଣ୍ଡୋତ୍ପଳା ଶବ୍ଦଜାତ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ, ସ୍ୱନାମ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗଛ ।

ଦଣ୍ଡୀ, ବି. (ଦଣ୍ଡ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ସନ୍ନ୍ୟାସୀ; ରାଜା; ଯମ; ଦ୍ୱାରପାଳ; ମହାଦେବ । ବିଂ. ଦଣ୍ଡଧାରୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ-ଦଣ୍ଡିନୀ) ଦଣ୍ଡଧାରିଣୀ ।

ଦଣ୍ଡୁଆସି, ବି. (ଦେଶଜ) ଚୌକିଆ । ଯଥା—

ଥୋକାଏ ହୁଅ ଦଣ୍ଡୁଆସି,
କହ ହସନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମରାଶି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

(କେହୁ କେହୁ ଦଣ୍ଡାସି ମଧ କହନ୍ତ ।) ଚିମୁଟା, କର୍ମକାରର ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଦତ୍ତ, ବିଂ. (ଦଦ୍=ଦାନ କରିବା-ତ) ଅର୍ପିତ; ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ; ତ୍ୟକ୍ତ ।

ଦତ୍ୟ, ବି. (ଦୈତ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅସୁର । ଯଥା—

ବଂଶୀ ମଧୁର ଘର୍ଘର ବାଜେ ପୁଣି ପୁଣି,
ମୋହିଲୁ ଦତ୍ୟବଳ ମୋହିନୀ ଗୋସାମଣି । ସା.ଭୂ.ଆ.

ଦଦରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା ଦର୍ଦ୍ଦର ଶବ୍ଦଜ) ଫଟା, ଅଳ୍ପଭଗ୍ନ । ଯଥା—

ଦଦରା ନାବେ ଯେବେ ବସି,
ସମୁଦ୍ର ତରଣେ ପ୍ରୟାସୀ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଦଦା, ବି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ବଡ଼ଭାଇ, ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା । (ଗଞ୍ଜାମରେ) ପିତାଙ୍କ ସାନଭାଇ, କକେଇ ।

ଦଦାଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପିତାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ-
ଦଦେଇ, } ଭାଇ । ଯଥା—

ମାନଗୋବିନ୍ଦ ସଖାଙ୍କୁ ଗୃହ ଅନ୍ତେ ଯିବା,
କାଲି ପଛେ ଦଦାଇଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରିବା । ନୃ.ପୂ.ସ.ଚ.

ଦଦ୍ରୁ, ଦଦ୍ରୂ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦରିଦ୍ରାପ୍ୟନ୍ତି ଦଦ୍ରୁଃ— ଦରିଦ୍ରା-ଉ, ଊ) ଯାଦୁ, କୁଷ୍ଠବିଶେଷ ।

ଦଦ୍ରୁଣ, ବି. (ଦଦ୍ରୁରସ୍ୟାସ୍ତୀତି ଦଦ୍ରୁଣଃ— ଅମର) ଦଦ୍ରୁରୋଗୀ ।

ଦଧି, ବି. ସଂ. ଦହି ।

ଦନା, ଦୋନା, ଦନ୍ନ, ବି. (ଦେଶଜ) ପତ୍ର-ଠୋଲା; ପଶୁମାନଙ୍କ ଯୋନି ।

ଦନୁଜ, ବି. (ଦନୁ=କାଶ୍ୟପଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ-ଜନ୍-ଅ) ରାକ୍ଷସ, ଦାନବ ।

ଦନ୍ତ, ବି. (ଦମ୍-ତ) ଦାନ୍ତ; ପର୍ବତଶୃଙ୍ଗ; ଗିରିନିତମ୍ବ; ନିକୁଞ୍ଜ; ସାନୁପ୍ରଦେଶ; ୩୨ ସଂଖ୍ୟା ।

ଦନ୍ତଚ୍ଛଦ, } ବି. (ଦନ୍ତ-ଛଦ୍, ବସ୍=
ଦନ୍ତବାସ, } ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅ) ଓଷ୍ଠ ।

ଦନ୍ତା, ବି. (ଦନ୍ତୀ ଶବ୍ଦଜ) ହସ୍ତୀ । ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟାର୍ଥବୋଧକ । ଯଥା—

ମୋ ଶାଳରେ ଯେତେ ଅଛନ୍ତି ବଳବନ୍ତା,
ବାଛି ତହୁଁ ଦେବି ଆଠୋଟି ଦନ୍ତା ଦନ୍ତା । କୃ.ଭା.ଦ.ପ.

ଦନ୍ତାବଳ, ବି. (ଦନ୍ତ-ବଳଚ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ଅ=ଆ) ହସ୍ତୀ । (ଦନ୍ତୀଦନ୍ତାବଳୋହସ୍ତୀ— ଅମର ।)

ଦନ୍ତାଳ, ବିଂ. (ଦନ୍ତ-ଆଳ—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଦନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ; ଦାନ୍ତୁରା ।

ଦନ୍ତାଳିଆ, } ବିଂ. (ଦନ୍ତାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଦନ୍ତ-
ଦାନ୍ତୁଳିଆ, } ବିଶିଷ୍ଟ; ଦାନ୍ତୁରା । ଯେ ପ୍ରଶସ୍ତ ଦାନ୍ତ ପାଇଅଛି । ବି. ଶୂକର; ହସ୍ତୀ ।

ଦନ୍ତୀ, ବି. (ଦନ୍ତ-ଇନ୍) ହାତୀ । ବିଂ. ଦନ୍ତଯୁକ୍ତ ।

ଦନ୍ତୁର, ବିଂ. (ଦନ୍ତ-ଉର) ଉନ୍ନତ ବା ବହିର୍ଗତ ଦନ୍ତବିଶିଷ୍ଟ; ବନ୍ଧୁର, ଉଚ୍ଚ ନୀଚ (ସ୍ଥାନ); କୁଟିଳ ।

ଦନ୍ତ୍ୟ, ବିଂ. (ଦନ୍ତ-ଯ) ଦନ୍ତରୁ ଉଚ୍ଚାରିତ; ତ, ଥ, ଦ, ଧ, ନ, ଲ, ସ ପ୍ରଭୃତି ।

ଦନ୍ଥରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଅସ୍ତ୍ର ବା ଯନ୍ତ୍ରରେ ଦାଢ଼ ନ ଥାଏ ।

ଦନ୍ଦଶୂକ, ବି. [ଦନ୍ଶ-ଯ (ଯଙ୍ଲୁଗନ୍ତ) ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଊକ] ସର୍ପ । ବିଂ. ଯେ ଅତିଶୟ ଦଂଶନ କରେ ।

ଦପଦପ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ତେଜସ୍କର
ଧପଧପ, } ପଦାର୍ଥର ଦୀପ୍ତି । ଯଥା—

ଶାଶ୍ୱତ ନକ୍ଷତ୍ରମାଳା ଜଳ ଦପଦପେ । ଦ. ବି.

ଦପ୍ତର, ବି. (ଯାବନିକ) ଖାତା କିମ୍ବା ହିସାବ ବହି; କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ।

ଦପ୍ତରଖାନା, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେଉଁଠାରେ ହିସାବବହି ଥାଏ ।

ଦପ୍ତରୀ, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେ ବହି ବାନ୍ଧେ ।

ଦଫା, ବି. (ଯାବନିକ) ଧାରା ବା ନିୟମ; ପ୍ରକରଣ; ଥର, ବାର ।

ଦଫାଏତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଜମିଦାରମାନଙ୍କର ରାଜସ୍ୱ ଛଡ଼ା ବାକେ ଆୟ ।

ଦଫାଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଦଣ୍ଡନାୟକ ।

ଦବଲୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାଜଇ ଦୁନ୍ଦୁଭି ଶଙ୍ଖ ମହୁରି କାହାଳୀ,
କଡ଼ା ମର୍ଦ୍ଦଳ ଦବଲୁ ଝାଞ୍ଜ ରାମତାଳି । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଦବାଇ, ଦବେଇ, ବି. (ଯାବନିକ) ଔଷଧ ।

ଦବାଇଖାନା, ବି. (ଯାବନିକ) ଔଷଧାଳୟ ।

ଦବାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତଳକୁ ଚିପିବା; ଭୟ ଦେଖାଇ ସ୍ତବ୍ଧ କରିବା । ଯଥା—

ମଦକଳ କଳକଣ୍ଠକୁ ଯେ ମଧୁକାଳରେ
ମୁହିଁ ଦବାଇବ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଦଭ୍ର, ବି. ସଂ. କୃଶ; ଅଳ୍ପ । ଯଥା—

ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ନ ଥିଲା ପର ଦଭ୍ର ତୋର । ବ୍ରହ୍ମଣକାବ୍ୟ ।

ଦମ, ବି. (ଦମ୍ = ଶାନ୍ତହେବା, ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ ହେବା-ଅ) ଦମନ, ଶାସନ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିଗ୍ରହ; କ୍ଲେଶସହନ; କୁକର୍ମରୁ ମନୋନିବୃତ୍ତି । (ଯାବନିକ) ନିଃଶ୍ୱାସ ବା ଜୀବନ; ବଞ୍ଚନା ବା ପ୍ରତାରଣା; ଗଞ୍ଜାଇ ଲଗାଇ ଶୋଷିବା ପୁଳା । ଯଥା—

ଜଗାଇ ବୁଢ଼ାର ଗଞ୍ଜାଇ ଦମ,
ହନେ ନୋହିଲେ ଯେ ଟାଣଇ ଯମ । ହା.ତ.

ଦମକ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ) ଚମକ । ଯଥା—

ଉପୁଜାଇ ବିଶ୍ୱବାସି ହୃଦୟେ ଦମକ । ବେ. ଫ.

ଦମକଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଣି ଉଠାଇବା ଯନ୍ତ୍ର ।

ଦମଦମ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୟରେ ହୃଦୟ ଥରିବା । ବିଂ. କମ୍ପିତ । ଯଥା—

ଶରୀର ଝମଝମ ହୃଦୟ ଦମଦମ
କାମ କରୁଛୁ ଘନଘନ ରେ । ବି.ଚି.ମ.

ଦମନ, ବି. (ଦମ୍-ଅନ) ଶାସନ; ବଶୀକରଣ, ନିବାରଣ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିଗ୍ରହ; ବୀର; ପୁଷ୍ପବିଶେଷ । (ବିଶେଷଣରେ ଦମକ, ଦମିତ ଓ ଦମନୀୟ ପଦ ହୁଏ ।)

ଦମା, ଦମାମା, ଦମାମି, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ରହିଲା ବାଦ୍ୟ ନାଦ ଝମକ ଢୋଲ ଦମା । ସା.ଗ୍ରି.ଆ.
ଜଗଝମ୍ପ ଝରଝରି ଦମାମା ଦୁନ୍ଦୁଭି । ମ. ଯା.

ହପା; ଆବେଗ; କାଶର ପ୍ରକାରଭେଦ, ଦମାକାଶ ।

ଦମାଳି, ଦମାଲୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାଜଇ ଢୋଲ ଦମାଳି ନିଶାଣ ମହୁରୀ । ନୃ.ପୁ.ଢୃ.ତ.
ବାଜିଲା ଝମକ ନିଶାଣ,
ଦମାଲୁ ନାଦ ଘୋର ଟାଣ । ଦା. ଚ.

ଦମ୍ପତି, ବି. (ଜାୟା-ପତି-ଜାୟାର ଦମ୍ ଆଦେଶ) ଭାର୍ଯ୍ୟାଭର୍ତ୍ତା, ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ ।

ଦମ୍ଭ, ବି. (ଦନ୍ଭ୍-ଅ) କପଟତା; ଗର୍ବ; ଦୁଷ୍ଟତା; ଶଠତା । ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୃଢ଼, ଟାଣ । ବି. ଦୃଢତା; ଧୈର୍ଯ୍ୟ; ବଳ । ଯଥା—ତା ଦେହରେ ଦମ୍ଭ ଅଛି ।

ଦମ୍ଭଧରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦମ୍ଭ ଅର୍ଥାତ୍ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଯେ ଧରି ପାରେ । ଯଥା—

କରିକୁମ୍ଭସ୍ତନା କୃଷ୍ଣଦମ୍ଭଧରା
କୁଟିଳ ଚଞ୍ଚଳକଟାକ୍ଷା । ର. ଚ.

ଦମ୍ଭୋଳି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦମ୍ଭାଦାଟୋପାତ୍ ଲିୟତେ ଇତି, ଦଭ୍ନାତି ଖେଦୟତି ଅରୀନ୍ ଇତି ବା ଦମ୍ଭୋଳିଃ = ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କୁ ଯେ ଖେଦ ଦିଏ) ବଜ୍ର ।

ଦୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୟ୍-ଅ-ଆ) ପରଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖାନୁଭବ, ପରଦୁଃଖହରଣେଚ୍ଛା, କୃପା ।

ଦୟାଳୁ, ବିଂ. (ଦୟା-ଆଳୁ) କୃପାବାନ୍ । (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । (ଭୃଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଦୟିତ, ବି. (ଦୟ୍-ତ) ବଲ୍ଲଭ, ପତି । ବିଂ. ପ୍ରିୟ, ସ୍ନେହପାତ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପତ୍ନୀ, ପ୍ରିୟା ।

ଦର, ବି. (ଦୃ-ଅ) ଭୟ, କମ୍ପ; ଶଙ୍କା । ବିଂ. ଈଷତ୍ । ଯଥା—ଦରହସିତବଦନ । (ଦେଶଜ) ମୂଲ୍ୟ । ବିଂ. ଅଧୁରା, ଅଧା । ଯଥା—ଦରପାଚିଲା, ଦରସିଝା, ଦରଖିଆ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଦରଆଉଟା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପପକ୍ୱ । ବି. ଅର୍ଦ୍ଧପାକ ।

ଦରଖିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୂର୍ଣ୍ଣକରି ନ ଖାଇବା । ବିଂ. ଯେ ପୂର୍ଣ୍ଣକରି ଖାଇ ନ ଥାଏ । ଯଥା—

ଜାଣୁଛ ତ ଦରଖିଆ ହେଲା ଲୋକ,
ଭୋକେ ରହିବାରୁ ତା ମଣଇ ଅଧିକ । କୃ. ଖ. ବି. ପ.

ଦରଜି, ଦର୍ଜି, } ବି. (ଦେଶଜ) ସୌଚିକ, ବସ୍ତ୍ର ସିଲାଇ କରିବା ଲୋକ । ଯଥା—

ଦରଜି ବାଳୀକି କେ ବୋଲେ ଚିତ୍ରେ ରଖିଣ ଦର,
ଦରହାସି ତନୁ ପାଇଛି ଦିଅ କରି ଆଦର । ସୁ. ପ.

ଦରଦ, ଦରମ, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଥା । ଯଥା—

ଗୋଡ଼ ଘସି ଖେଦ ଦେବାର ଦରଦ
ଯିବାର ଉପାୟ କହ ରେ । କ. ଚ. ଚ.

ଦରଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ଖୋଜିବା, ଲୋଡ଼ିବା ।

ଦରଣ୍ଡାଦରଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଖୋଜାଖୋଜି, ଭଲ କରି ଖୋଜିବା ।

ଦରପଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଧୁରାପଡ଼ା, ଅଧୁରା-ବଦ୍ୟ; ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦୁନ୍ଦୁଭି ବଜଘୋଷ ଝଞ୍ଜାଳ କମଯୋଡ଼ା,
କଂସାଳ ତଲତାଳ ବାଜଇ ଦରପଡ଼ା । ନୃ. ପୁ. ଚ. ଛ.

ଦରପଲ୍ଲଡିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦରଖିଆ, ଅଧଖିଆ । ଯଥା—

ଆମେ ଶୂଦ୍ରର ପାଟି ଶୁଣିଲେ ଖାଉପଡରରୁ ଦରପଲ୍ଲଡିଆ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲୁ । ଉ.ସା.୧୮.୧୧.

ଦରପାକଲା, ଦରପାଚଲା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ ।

ଦରପୋଡ଼ା, ଦର୍ପୋଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅଧେ ପୋଡ଼ିଥିବା ନିଆଁ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ।

ଦରବ, ଦରପ, ଦର୍ପ, ବି. (ଦ୍ରବ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ପଦାର୍ଥ । ଯଥା—

ଲବଣୀ ପିଣ୍ଡୁଳାରୁ ହୋଇ ଜନମ
ବଜ୍ରରୁ କଠିନ ଦରବ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଧନ । ଯଥା—

ଫଟଚ ଯେତେ, ଦରବ ସତେ,
ସୁପ୍ରାପତ କଲ ବଧାତା ମୋତେ । ର. ପ.

ଦରବାଜା, ଦର୍ଵୋଜା, ବି. (ଯାବନିକ) କବାଟ, ଦ୍ୱାର ।

ଦରବାର, ଦର୍ବାର, ବି. (ଦାର୍ବଟ ଶବ୍ଦଜ) ସଭା ।

ଦରବାରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମାମଲତକାର, ଯେ ଦରବାରକୁ ଯାଏ ।

ଦରମରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମୃତକଳ୍ପ, ମଲାପରି ।

ଦରମା, ଦରମାହା, ଦରମାହି, } ବି. (ଯାବନିକ) ମାସିକ ବେତନ । ଯଥା—

ସେ ଦରବାରେ ତ ଗଣା ହେବ ନାହିଁ,
ଉଚ ପଦ ତୋର କମ୍ପା ଦରମାହି । ନ. ବା.

ଦରଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚକଟିବା, ଘାଣ୍ଟିବା ।

ଦରଳିବା, ଦଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଘାଣ୍ଟିବା ।

ଦରଳାହେବା, ଦଳାହେବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଘାଣ୍ଟି ହେବା, ଏଣେତେଣେ ଗଡ଼ିବା ।

ଦରଶନ, ବି. (ଦର୍ଶନର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଦର୍ଶନ, ଦେଖିବା ।

ଦରସିଜା, ଦରସିଝା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ । ଯଥା—

ରାଜସ ଲୋକର ଯେ ଭୋଜନ କଥା ଶୁଣି,
ଅଲଣା ଦରସିଝା ଭୁଞ୍ଜଇ ସ୍ୱାଦୁ ମଣି । ନୃ. ପୁ. ସ. ଚ.

ଦରାଣ୍ଡା, ଦରଣ୍ଡା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୱେଷଣ; ଖୋଜିବା ।

ଦରାଣ୍ଡିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଖୋଜିବା, ଇତସ୍ତତଃ ଚଞ୍ଚଳ ହେବା । ଯଥା—

କୁରୁଏ ଅର୍ଜୁନର କାଣ୍ଡରେ ଗଣ୍ଡି ହାଣ୍ଡି,
ଫଟାଇଥିଲେ ହେଲେ ଧାଇଁଲେ ଦରାଣ୍ଡି । କୃ.ଖ.ବି.ପ.

ଦର୍‌ଗ୍ରିହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଇତସ୍ତତଃ ଚଞ୍ଚଳ ହେବା; ବିଷୟ୍‌ରେ ଆସକ୍ତ ରହିବା । ଯଥା—

ଭାରଯାଙ୍କୁ ବସ୍ତ୍ର ଅଳଙ୍କାର ମଣ୍ଡି,
ଭୋଗ କରଥାଅନ୍ତୁ ହୋଇଣ ଦର୍‌ଗ୍ରି । କୃ. ଭା. ଉ. ପ

ଦର, ବି. (ଦେଶଜ) ଆସନବିଶେଷ ।

ଦରିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯଥେଷ୍ଟ, ଅନେକ, ବହୁତ । ବି. ସମୁଦ୍ର । ଯଥା—

ବୋଇତକୁ ଦରିଆକୂଳରେ ରଖି ସେହି ବନସ୍ତ ବାଟେ ଫେରିଲ । ଲ. ସା

ଦରିଆଫତ, } ବି. (ଯାବନିକ) ନ୍ୟାୟ୍ୟାନ୍ୟାୟ୍ୟ-
ଦରିଆପ୍ତ, } ବିଚାର ।

ଦରିଦ୍ର, ବି. (ଦରିଦ୍ରା-ଅ) ନିର୍ଦ୍ଧନ, ଦୀନ; ବିହୀନ; କ୍ଷୀଣ ।

ଦରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୃ-ଅ-ଈ) ପର୍ବତସ୍ଥ ଗୃହାକାର ବିବର ।

ଦରୁଆନ, ଦରୱାନ, ବି. (ଯାବନିକ) ଦ୍ୱାରପାଳ ।

ଦରୁଟି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅବ୍ୟକ୍ତ । ଯଥା—

କହିଇ ଦରୁଟି ବଚନ, କେବଳ ଅମୃତ ସମାନ ।
ଦା. ର.

ଦରୋବସ୍ତ, ଦୁରବସ୍ତ, } ବିଂ.(ଯାବନିକ)ସମଗ୍ର,
ଦୋରବସ୍ତ, } ସବୁ । ଯଥା—

କଛୁ କରଗଲେ ନାହିଁ ମଠ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ,
ତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ କାମ ବିଗିଡ଼ିଲା ଦୁରବସ୍ତ । ଉ. ଭ୍ର.

ଦରୋଗା, ବି. (ଯାବନିକ) ଫୌଜଦାରୀର ଅଧିପତି ପୋଲିସ ସବ୍ ଇନସ୍‌ପେକ୍ଟର ।

ଦରୋଟି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ ।

ଦର୍ଦ୍ଦୁର, ବି. (ଦୃ=ବିଦାରଣ କରିବା-ଅ, ଶବ୍ଦେନ କର୍ଣ୍ଣୌ ଦୃଣାତୀତି ଦର୍ଦ୍ଦୁରଃ— ଯେ ଶବ୍ଦରେ କର୍ଣ୍ଣ ବିଦାର୍ଣ୍ଣ କଲାପ୍ରାୟ କରେ) ଭେକ, ବେଙ୍ଗ; ମେଘ; ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଗ୍ରାମସମୂହ ।

ଦର୍ପ, ବି. (ଦୃପ୍-ଅ) ଗର୍ବ, ଅହଙ୍କାର; ତାପ ।

ଦର୍ପକ, ବି. (ଦୃପ୍-ଅକ) କନ୍ଦର୍ପ, କାମଦେବ । ବିଂ. ଉତ୍ତେଜକ ।

ଦର୍ପଣ, ବି. (ଦୃପ୍-ଅନ, ଦୃପ୍ୟତେ ଅନେନ ସୁବେଶାଭିମାନାଦିତି ଦର୍ପଣଃ) ମୁକୁର; ଆରଶି; ଚକ୍ଷୁ ।

ଦର୍ଭ, ବି. (ଦୃଭ୍-ଅ) କୁଶ, ଘାସ; ଦୂବା ।

ଦର୍ବି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୃ-ବି-ଈ) ଚଟୁ, ହତା;
ଦର୍ବୀ, } ସର୍ପଫଣା ।

ଦର୍ବୀକର, ବି. (ଦର୍ବୀ=ଫଣା-କୃ-ଅ-ଯେ କରେ) ସର୍ପ । ବିଂ. ଦର୍ବୀ ବା ହତାକାରକ ।

ଦର୍ଶ, ବି. (ଦୃଶ୍-ଅ) ଅମାବାସ୍ୟା; ଯାଗବିଶେଷ; ଦୃଷ୍ଟି, ଦର୍ଶନ । ବିଂ. ଦ୍ରଷ୍ଟା ।

ଦର୍ଶନ, ବି. (ଦୃଶ୍=ଦେଖିବା-ଅନ) ଅବଲୋକନ; ଜ୍ଞାନ; ସ୍ୱପ୍ନ; ନୟନ; ଧର୍ମ; ଆକୃତି; ଚକ୍ଷୁ; ଦର୍ପଣ; ବେଦାନ୍ତାଦି ଷଡ୍‌ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର । (ସାଂଖ୍ୟ, ପାତଞ୍ଜଳ, ନ୍ୟାୟ, ବୈଶେଷିକ, ମୀମାଂସା ଓ ବେଦାନ୍ତ —କପିଳ, ପତଞ୍ଜଳି, ଗୌତମ, କଣାଦ, ଜୈମିନି ଓ ବ୍ୟାସ ଏ ଛଅଜଣ ଏହି ଛଅ ଶାସ୍ତ୍ରର ରଚୟିତା) ଜ୍ଞାନଶାସ୍ତ୍ର । (ବିଶେଷଣରେ ଦର୍ଶକ, ଦର୍ଶନୀୟ, ଦର୍ଶୟିତା, ଦର୍ଶିତ, ଦର୍ଶୀ ଇତ୍ୟାଦି ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ଦର୍ଶନି, ବି. (ଦର୍ଶନୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ଭେଟି । ଯଥା—

ଯେ ଯାହାର ରାଜ୍ୟେ ରହିଥାନ୍ତି ରାଜାମାନଙ୍କୁ,
ଅନେକ ଦେଖା ଦର୍ଶନି ଦିଅନ୍ତି ଭୀମଙ୍କୁ । ସା. ଭା. ସ.

ଦର୍ଶାଇବା, କ୍ରି. (ଦୃଶ୍ ଧାତୁଜ) ଦେଖାଇବା ।

ଦଳ, ବି. (ଦଳ୍=ଭେଦ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ପତ୍ର; ପୁଷ୍ପର ପାଖୁଡ଼ା; ସମୂହ; ଅସ୍ତ୍ରାଦିର ଧାର;ଅସ୍ତ୍ରଫଳକ;ଅର୍ଦ୍ଧ;ଦଳନ । (ଦେଶଜ) ଜଳଜାତ ତୃଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ମୁଗୁନି ଶିଳା ଚଉକତ,
ତହିଁରେ ତା ଦଳ ପଙ୍କ ନାସ୍ତି । ମା. ମା.

ଠାକୁରଙ୍କୁ ମିଳନ ସ୍ଥାନକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ପୁଷ୍ପ ପଠାଯାଏ; ପଲ, ପୁଞ୍ଜି ।

ଦଲ୍‌ଦଲ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କର୍ଦ୍ଦମିତ । ଯଥା—

ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଯହୁଁ ପଡ଼ିଲକ ବାଳ,
ପଦାଘାତେ ମେଦିନୀ ହୋଇଲା ଦଲ୍‌ଦଲ । ସା.ଭା.ଆ.

ବି. ଅନୁକରଣଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ଲକ୍ଷେକ ଦମାଲୁ ବାଜୁଥିବ ଦଲ ଦଲ । ନୃ.ପୁ.ପ.ତ.

ଦଲଦଲିଆ, ବି°. (ଦେଶଜ) ପଙ୍କୁଆ, କାଦୁଆ ।

ଦଳନ, ବି. (ଦଲ୍-ଅନ) ମର୍ଦ୍ଦନ; ବିନାଶ; ଭେଦନ; ସ୍ଫୁଟନ; ଚୂର୍ଣ୍ଣନ । ବି°. ଦଳନକାରକ; ବିନାଶକ । ଯେପରି—ଦୁଷ୍କୃତଦଳନ ହରି । (ବିଶେଷଣରେ ଦଳିତ, ଦଳନୀୟ ହୁଏ ।)

ଦଳବେହେରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ପାଇକମାନଙ୍କରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଦଳୁଆ ଜାତିର ଅଧିକାରୀବିଶେଷ । (ଦଳୁଆ ଜାତିରେ ନାୟକ, ଦଳବେହେରା ଓ ଭୂଲୟା ଏପରି ତିନିଜଣ ଅଧିକାରୀ ରହନ୍ତି ।)

ଦଳା, ବି. (ଦଲ୍ ଧାତୁଜ) ଦଳନ । ଯଥା—

ଦଳିବେ ତାହାଙ୍କର ଗୁରୁ ବୃହନ୍ନଳା,
ସାରଥି ହୋଇକରି କୁରୁଙ୍କୁ ଦେଲେ ଦଳା ।
କୃ. ଭା. ବି. ପ.

ଗାଈ ପ୍ରସବ କଲା ପରେ ପଡ଼ିବା ଜରାୟୁ ଅନ୍ତପୁଡ଼ା । ବି°. (ଦଳିତ ଶବ୍ଦଜ) ଦଳନ କରାଯିବା; ଯେ ଦଳନ କରେ । ଯଥା—

ସହସ୍ରେ ରାଜାଙ୍କର ବଳ ଦର୍ପଦଳା,
ହୋଇଥିଲେ ହୋଇଲେ ଆସି ବୃହନ୍ନଳା । କୃ.ଭା.ବି.ପ.

ଦଳାଇ, ଦଳେଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ସଂଜ୍ଞାବିଶେଷ ଓ ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ଦଳାଇ ହୋଇବା, ଦଳହେବା, ଦଳହୋଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ—ଦଳନ ଶବ୍ଦାନୁକୃତ) ନଜେ ଦଳିତ କରାଯିବା । ଯଥା—

ବଳାଇ ମାନଙ୍କୁ ଦଳାଇ ହୋଇଲ
ହଙ୍ଗୁଳ ବଳିବା ଭାବକେ । ବି.ଚ.ମ.
କାଳି କାଳିଆ ଚରଣେ ଦଳି ହୋଇଲି । ଋ. କ.

ଦଲ୍ଲାଲ, ବି. (ଯାବନିକ) କ୍ରୟବିକ୍ରୟ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ।

ଦଲ୍ଲାଲି, ବି. (ଯାବନିକ) ଦସ୍ତୁରି; ଦଲ୍ଲାଲର କାର୍ଯ୍ୟ ।

ଦଲିଲ, ଦଲ୍ଲିଲ, } ବି. (ଯାବନିକ) ସ୍ୱତ୍ୱାସ୍ୱତ୍ୱ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ପତ୍ର; ମୋକଦ୍ଦମା-ସଂକ୍ରାନ୍ତ କାଗଜପତ୍ର ।

ଦଳିବା, କ୍ରି. (ଦଲ୍ ଧାତୁଜ) ଦଳନ କରିବା; ଗୋଡ଼ ହାତ ଘଷିବା; ନାଶ କରିବା ।

ଦଳୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ । ବି°. ଦଳପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଦଳେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦଳୁଆ ଜାତିର ଘରର ନାମ । (ଏମାନଙ୍କର ଘରର ନାମ ନାୟକ, ଦଳେଇ, ପାତ୍ର, ଜେନା, ସାମଲ, ଖଉରି, ମାଝି, ମଳିକ, ଭଣ୍ଡାରି, ସାହୁ, ଲେଙ୍କା ଓ ମାହାନ୍ତି ହୋଇଥାଏ ।)

ଦବ, ବି. (ଦୁ = ଉତ୍ତପ୍ତ କରିବା-ଅ) ବନାଗ୍ନି, ଅରଣ୍ୟଅଗ୍ନି; ସନ୍ତାପ ।

ଦବଥୁ, ବି. (ଦୁ-ଅଥୁ) ଉଦ୍‌ବେଗ; ଦୁଃଖ; ପରିତାପ; ସନ୍ତାପ ।

ଦଶ, ବି. (ଦଶନ୍-ଦନ୍‌ଶ୍=ଖାନ୍ତିପାଇବା-ଅନ୍) ୧୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ଦଶକେଗ୍ରେଠ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାତରେ ପକାଇ ଖେଳିବା ବାଡ଼ିଖେଳର ଦଶମ ଆଘାତ ।

ଦଶଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦଶଅଣାର ସମଷ୍ଟି ।

ଦଶତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦଶଗୁଣିତ-ଦଶନ୍, ନିପାତନ) ଶତ; ଏକଶତ ।

ଦଶନ, ବି. (ଦନ୍‌ଶ୍ = ଦଂଶନ କରିବା-ଅନ) ଦନ୍ତ; ପବତାଗ୍ର; ସାଞ୍ଜୁ ।

ଦଶବଳ, ବି. (ଦଶ = ବୁଦ୍ଧି, କ୍ଷାନ୍ତି, କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି-ବଳ) ବୁଦ୍ଧ ।

ଦଶମ, ବି°. (ଦଶନ୍-ମଟ୍-ପୂରଣାର୍ଥେ) ଦଶର ପୂରକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ତିଥିବିଶେଷ ।

ଦଶରା, ଦସରା, ଦସହରା, } ବି. (ଦଶହରା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳଦଶମୀ; ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନର ତିଥିବିଶେଷ ।

ଦଶରୂପକ, ବି. (ଦଶ-ରୂପକ) ନାଟକାଦି ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରତିପାଦକ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ; ନାଟକ, ପ୍ରକରଣ, ଭାଣ, ବ୍ୟାୟୋଗ, ସମବକାର, ଡ଼ିମ, ଇହାମୃଗ, ଅଙ୍କ, ବୀଥୀ ଓ ପ୍ରହସନ ଏହି ଦଶବିଧ ରୂପକ ।

ଦଶହରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦଶ = ଦଶବିଧ ପାପ ହୃ-ଅ-ଆ, ଯେ ଦଶବିଧ ପାପ ହରଣ କରେ, ଯେଉଁ ତିଥିରେ ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନଦ୍ୱାରା ଦଶବିଧ ପାତକ ନଷ୍ଟ ହୁଏ) ଆଶ୍ୱିନଶୁକ୍ଳଦଶମୀ; ଜ୍ୟେଷ୍ଠମାସର ଶୁକ୍ଳଦଶମୀ, ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ଜନ୍ମ-ଦିବସ । (ଦଶପାପହରା ଯସ୍ମାତ୍ ତସ୍ମାତ୍ ଦଶହରା ସ୍ମୃତା ।)

ଦଶା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦନ୍‌ଶ୍-ଅ-ଆ) ବସ୍ତ୍ରପ୍ରାନ୍ତ, ଦଶୀ; ଦୀପବର୍ତ୍ତିକା, ସଳିତା; ଅବସ୍ଥା; ଅଭିଳାଷ; ଚିନ୍ତା ସ୍ମୃତି ପ୍ରଭୃତି ଦଶବିଧ କାମଜ ଦଶା; ଜନ୍ମକାଳୀନ ଗ୍ରହର ଅବସ୍ଥାନ; ଗର୍ଭବାସ, ଜନ୍ମ, ବାଲ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଶରୀରର ଦଶ ଦଶା ।

ଦଶା, ଦସା, } ବି. (ଦଶାହ ଶବ୍ଦର
ଦଶ, ଦଶାଘର, } ଅପଭ୍ରଂଶ) ପ୍ରେତର ଦଶମ ଦିବସ । ଯଥା—

ସାକ୍ଷାତେ ନିଜ ପିତା ବିଧାତା ପଦ୍ମ ଭୋର,
ସେ ମଲେ କରିବୁ ସିନା ଦଶା କିସ୍ମାଘର । ନୃ. ପୁ. ତି. ତ.

ଦଶାଘାଟ, ଦଶାକୁଠ, } ବି. (ଦେଶଜ) ମୃତ୍ୟୁର
ଦଶକୁଠ, } ଦଶମ ଦିନରେ ଯେଉଁ କର୍ମ ହୁଏ ଏବଂ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ କ୍ଷୌରାଦି ହୁଏ ।

ଦଶାଘାଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣବିଶେଷ; ଗାଳିବିଶେଷ ।

ଦଶାଦିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପଶୁପକ୍ଷ୍ୟାଦିର ଗାଳି; ଅଲକ୍ଷଣା ପଶୁ ଆଦି ।

ଦଶି, ବି. (ଦଶା ଶବ୍ଦଜ) ଲୁଗାର ଶେଷ ଧଡ଼ି; କବାଟର ମୂଳରେ ଥିବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ।

ଦଶିପୋକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର କୃମି; ଗର୍ଭଜାତ କୃମିବିଶେଷ । ଯଥା —

ଦଶିପୋକ ହୃଦରେ ମୁଁ ଥାଏ ନିରନ୍ତରେ,
ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ କୋଳରେ ପେନ ଶଙ୍ଖଚକ୍ରକରେ । ନା. ର. ଗୀ.

ଦଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଦନ୍‌ଶ୍-ତ) ଯାହାକୁ ଦଂଶନ କରିଅଛି ।

ଦସ, ବି. (ଦଶନ୍ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ୧୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ଦସକତ, ଦସଖତ, } ବି. (ଯାବନିକ) ସ୍ୱାକ୍ଷର,
ଦସ୍ତଖତ, } ହସ୍ତାକ୍ଷର ।

ଦସକତି, } ବିଂ. ଯହିଁରେ କୌଣସି
ଦସ୍ତଖତି, } ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସ୍ୱାକ୍ଷର ଥାଏ ।

ଦସିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୋଟା ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଦସ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଗଞ୍ଜପା ଖେଳ; ଖାଡ଼ା ।

ଦସ୍ତଖତ୍, ବି. (ଯାବନିକ, ଦସ୍ତ = ହସ୍ତ-ଖତ୍ = ଲିଖନ) ସ୍ୱାକ୍ଷର ।

ଦସ୍ତବସ୍ତ, ବି. (ପାରସୀ, ଦସ୍ତ = ହସ୍ତ-ବସ୍ତ = ବନ୍ଧା) ବନ୍ଧାଞ୍ଜଳି; ଯୋଡ଼ହାତ ।

ଦସ୍ତୁର, ବି. (ଯାବନିକ) ରାଜକୀୟ ବ୍ୟବ-ହାରର କାଗଜବଡ଼ା ।

ଦସ୍ତୁରବନ୍ଦୀ, ବି. ରାଜକୀୟ କାଗଜ ସବୁ ଯାହାର ଅଧୀନ ରହେ ।

ଦସ୍ତା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାତୁପାତ୍ରବିଶେଷ, ସୀସା ଓ ରଙ୍ଗ ମିଶ୍ରିତ ଧାତୁ ।

ଦସ୍ତାନା, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ବସ୍ତ୍ରନିର୍ମିତ ହସ୍ତାବରଣ ।

ଦସ୍ତାବିଜ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଋଣପତ୍ର,
ଦସ୍ତାବେଜ, } କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ ପତ୍ର; ଅଦା-ଲତରେ ପ୍ରଦାନାର୍ଥ କାଗଜପତ୍ରାଦି ।

ଦସ୍ତି, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୂମିମାପର ପରିମାଣ-ବିଶେଷ ।

ଦସ୍ତୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ସବାଦିରେ ଦେବତାଙ୍କ ନିମିତ୍ତ ବସ୍ତ୍ର, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବସ୍ତ୍ର ।

ଦସ୍ତୁରି, } ବି. (ଯାବନିକ) କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ
ଦସ୍ତୁରୀ, } କାଳରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଲୋକ କ୍ରେତା ଓ ବିକ୍ରେତାଠାରୁ ଯାହା ପାଏ, ଘୁସୁମ । (ସ୍ୱାକ୍ଷରକୁ ମଧ୍ୟ ଦସ୍ତୁରି କହନ୍ତି ।)

ଦସ୍ୟୁ, ବି. (ଦସ୍ = ଉତ୍କ୍ଷେପଣ କରିବା, କ୍ଷୟ କରିବା-ଯୁ) ଚୋର; ଯେ ଅନ୍ୟର ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର ବା ଅନ୍ୟାୟାଚରଣ କରେ; ଉତ୍ପୀଡ଼ନକାରୀ; ମହା ସାହସିକ; ଅନ୍ତ୍ୟଜ ଜାତିବିଶେଷ; ଚୌର; ଅପହାରକ ।

ଦହ, ବି. (ହ୍ରଦ ଶବ୍ଦଜ—ବର୍ଣ୍ଣବିପର୍ଯ୍ୟୟ) ହ୍ରଦ । ଯଥା—
ପଟିଆ ଦହରୁ ପକ୍ଷୀ ଦଳେ ଦଳେ,
ଉଡ଼ି ଆସୁଛନ୍ତି ନଭେ କୋଳାହଳେ । ନ. କେ.
(ଦଗ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) ବିଂ. ଦଗ୍ଧ । ଯଥା—
ଦହ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଶରୀର, ପାଉଁଶ ଦେଉଛୁ କର । ବି.ଚି.

ଦହକ, ବି. (ଦାହକ ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍ତାପ ।

ଦହଗଞ୍ଜି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ; ପୀଡ଼ିତ ।

ଦହଗଞ୍ଜିହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପୀଡ଼ା ବା ବାଧାରେ ଦଗ୍ଧପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ।

ଦହଡ଼, ବିଂ. (ଦେଶଜ ବା ଦଗ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) ତପ୍ତ, ଗରମ । ଯେପରି—ଦହଡ଼ ଭାତ ।

ଦହନ୍ତ, ବି. (ଦାହ-ହେତୁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଅଗ୍ନି । ଯଥା—
ଭାଜିବ କ୍ଷୁଧା ତୋର ହୋଇବୁ ତୃପତ,
ଶୁଣି କରପଲ୍ଲବକୁ ଚୁମ୍ବିଲେ ଦହନ୍ତ । ନୃ.ପୁ ପ୍ର.ତ.
(ସାରଳା ଭାରତରେ ମଧ୍ୟ ଅଗ୍ନି ଅର୍ଥରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ଅନେକସ୍ଥଳେ ଦେଖାଯାଏ ।)

ଦହଦହିଆ, ଦହଦହିକା, ଦହିଦହିଆ, } ବି. (ଦଧାଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ଶାକବିଶେଷ ।

ଦହନ, ବି. (ଦହ୍ = ପୋଡ଼ିବା-ଅନ) ଅଗ୍ନି; ଦୁଷ୍ଟଲୋକ; ଚିତାପାରୁ ଗଛ; ଦାହ । ବିଂ. ଦଗ୍ଧକାରକ; ନିବାରକ । (ବିଶେଷଣରେ ଦହ୍ୟମାନ, ଦହମାପ୍ତ, ଦଗ୍ଧ ହୁଏ ।)

ଦହପାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଲୁଣ ରାନ୍ଧିବାବେଳେ କୁଣ୍ଡୀରୁ ନିଗଡ଼ାଇଥିବା ଲବଣାକ୍ତ ଜଳ ।

ଦହର, ବି. (ଦହ୍-ଅର) କ୍ଷୁଦ୍ର ଇନ୍ଦୁର; ଶିଶୁ । ବିଂ. ସ୍ୱଳ୍ପ, ସୂକ୍ଷ୍ମ ।

ଦହରାକାଶ, ବି. ସଂ. ଚିଦାକାଶ; ଈଶ୍ୱର ।

ଦହଲ, ବି. (ଦେଶଜ) କାଦୁଅ ।

ଦହଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ତାସ ଖେଳ ଖଣ୍ଡରେ ୧୦ ସଂଖ୍ୟା ଥାଏ ।

ଦହସତ, ବି. (ଯାବନିକ) ବାଧା, ଭୟ ।

ଦହସିହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅତି ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରିବା ।

ଦହି, ଦଇ, ବି. (ଦଧି ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଦୁଗ୍ଧବିକାର ।

ଦହିକଡ଼ମା, ଦହିକଡ଼ି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦହିରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ଦହିଗୁଡ଼ଭାତ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାହ ପୂର୍ବ ଦିବସରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଆଚାରବିଶେଷ ।

ଦହିବା, କ୍ରି. (ଦହ୍ ଧାତୁଜ) ଦଗ୍ଧ କରିବା ।

ଦହିମାଛିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧୋବା ।

ଦହିଯ, ବିଂ. (ଦହ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଦଗ୍ଧ । ଯଥା—
କଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ନଳ ମଣିକି ଦହିଯ
ନୋହେ କି ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର । ର. କ.

ଦହିହେବା, କ୍ରି. (ଦହ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ନିଜେ ଦାହ୍ୟ ହେବା । ଯଥା—
ମୋହ ଭାଗ୍ୟେ ଈର୍ଷା ବହ୍ନି ଦହି ହେବ
ଭବେ କେଉଁ ଚଣ୍ଡାଳୁଣୀ । ପାଙ୍କଣ ।

ଦା, ଦାଆ, ବି. (ଦାନ ଶବ୍ଦଜ) ଧାନ୍ୟାଦି କାଟିବା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଦାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦାରେ କାଟିବା ।

ଦାଉ, ବି. (ଦାବ ଶବ୍ଦଜ) ବାଧା, ସନ୍ତାପ । ଯଥା—
ଅମ୍ଭୋରହାକ୍ଷର ନେଇ କଟାକ୍ଷର
ହମ୍ଭୋଲରୁ ବଳ ଦାଉ । ସଙ୍ଗୀତ ।

ଦାଉଆ, ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରାପ୍ୟ ଅଧିକାର ।

ଦାଉଦାଉ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୀପ୍ତି । ବିଂ. ଝକଝକ ।

ଦାଇକା, ଦାଏକା, } ବି. (ଦେଶଜ) ନାଟୁଆ ପିଲାମାନେ ବାଦି ପକ୍ଷକୁ ଲକ୍ଷ କରି ବୋଲିବା ପଦ ବା ଗୀତ ।

ଦାଏର, ବି. (ଯାବନିକ) ମକଦମା ଦାଖଲ କରିବା ।

ଦାଉଁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦାମନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ଦଉଡ଼ିରେ ଅନେକ ଗୋରୁ ବନ୍ଧା ହୁଅନ୍ତି ।

ଦାଉଣ୍ଡି, ଦାମଣ୍ଡି, ଦାମୁଣ୍ଡି, } ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟ-ବିଶେଷ । ଯଥା—
ବାଜନ୍ତ ବଜଘୋଷ ଯେ ମୃଦଙ୍ଗ ଦାଉଣ୍ଡି,
ପ୍ରବେଶି ଘୋଡ଼ା ଦେଖି ଖେମଟା ନାଚ ଖଣ୍ଡି । ସା·ଭା·ସ.

ଦାଉଦାଉ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଜକଜକ ବା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ଯଥା—
ଉତ୍ତର ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ମୁଖକୁ ଗ୍ରହୁଁ ଗ୍ରହୁଁ,
ବଦଳେ କରିଦେଲେ ମୁଖକୁ ଦାଉ ଦାଉ । କୃ.ଭା.ବି.ପ

ଦାକ୍ଷାୟଣୀ, ଦାକ୍ଷାୟିଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦକ୍ଷ-ଆୟନ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ-ଈ) ସତୀ, ଦୁର୍ଗା; ଦନ୍ତୀ ବୃକ୍ଷ; ରେବତୀ ନକ୍ଷତ୍ର ।

ଦାକ୍ଷାଯ୍ୟ, ବି. (ଦକ୍ଷାଯ୍ୟ-ଅ) ଗରୁଡ଼; ଗୃଧ୍ର ।

ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ, ବିଂ. (ଦକ୍ଷିଣ-ତ୍ୟ) ଦକ୍ଷିଣଦେଶ-ଜାତ; ଦକ୍ଷିଣଦେଶବାସୀ; ଦକ୍ଷିଣଦିଗସ୍ଥ ।

ଦାଖଲ, ଦାଖିଲ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଅର୍ପଣ; ପ୍ରବେଶ କରିବା ।

ଦାଖଲ, ଦାଖିଲ, } ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରମାଣ, ନିଦର୍ଶନ; ରାଜସ୍ୱ ଆଦି ଦାଖଲ ହେବାର ନିଦର୍ଶନ ପାଉତି ।

ଦାଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚିହ୍ନ; କଳଙ୍କ । ଯଥା—
ଏବେ ଯେଉଁ ବିଗ୍ଧର କରିଛ ମନରେ,
କାଳେ ଦାଗ ରହିବ ତୁମ୍ଭର (ଗାଲରେ) କୁଳରେ ।
କୃ. ଭା. ସୌ. ପ.
(ପାରସ୍ୟ) ପୀଡ଼ନ, କ୍ଳେଶ ।

ଦାଗବାଜ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ମହାମଣ୍ଡ ।

ଦାଗିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲୁହା ତତାଇ ଲଗାଇବା, ଚିହ୍ନ ଦେବା, କଳଙ୍କ ଦେବା ।

ଦାଗୀ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଚିହ୍ନିତ; ଯେ ଦୋଷ କରି ଦଣ୍ଡ ପାଇଅଛି; ଯାହାଁରେ ଦାଗ ଲାଗିଥାଏ ।

ଦାଡ଼ିମ, ଦାଳିମ, ଦାଡିମୀ, ଦାଳିମୀ, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ଦଳ=ବିଦାରଣ କରିବା-ଇମ୍, ଳ=ଡ଼-ଈ) ଦାଡ଼ିମଫଳ, ଡାଳିମ୍ବଫଳ ।

ଦାଡ଼ିମ୍ବ, ବି. (ଦା=ଦାନ କରିବା-ଡିମ୍ବ) ଡାଳିମ୍ବ ଗଛ ଓ ଫଳ ।

ଦାଢ଼, ବି. (ଧାର ଶବ୍ଦଜ କିମ୍ବା ଦଂଷ୍ଟ୍ରା ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଅସ୍ତ୍ରାଦିର ଧାର । ଯଥା—ଏହି ଖଣ୍ଡାର ଦାଢ଼ ନାହିଁ । ପରିମାଣବିଶେଷ, କଡ଼ାର ୩୨ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ । ଯଥା—
ସବୁ ଲେଖେ ସେହି ପାଞ୍ଜିକାର ଗାଢ଼,
କଡ଼ା ଦାଢ଼ ତହୁଁ ଯାଏ ନାହିଁ ଛାଡ଼ । ଦ· ବା·
ନଦ୍ୟାଦିର ତୀର । ଯଥା—
ଭେଡ଼ା ଆଖ୍ୟାଧାରୀ ବୃକ୍ଷହୀନ ଭୂମି ସମୁଦ୍ର ଦାଢ଼େ ।
ଭୂଷା ।
ପ୍ରତାପ । ଯଥା—
ନୋହିଲେ କ ଯେ ନାମେ ଚମକ ଏଡ଼େ ପଡ଼େ,
ମେରୁ ମନ୍ଦର ଯେ ଭାଜିବ ତୋର ଦାଢ଼େ ।
ନୃ. ପୃ. ଦ୍ୱି. ଭ.
ବିଂ. ଉତ୍ତପ୍ତ; ତୀକ୍ଷ୍ଣ । ଯଥା—
ଗୁରୁଦ୍ରୋହୀ କଥା ଯେ ଅଗ୍ନିର ପ୍ରାୟ ଦାଢ଼,
ଅନ୍ଧାରେ ମାଡ଼ିଲେ ନାକ ନ ପୋଡ଼ଇ ଗୋଡ଼ ।
ନା. ର. ଗୀ.

ଦାଢ଼ମଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏ ମଇ ବାଙ୍କ ହୋଇଥାଏ, ଏଥିରେ କୃଷିମାନେ ଚଷିବା ମାଟି ଟିକି ନିଅନ୍ତି ।

ଦାଢ଼ି, ବି. (ଦାଢ଼ିକା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଶ୍ମଶ୍ରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଗାଲ ଓ ଚିବୁକର ଲମ୍ବମାନ କେଶ ।

ଦାଢ଼ିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ ଦାଢ଼ି-ଇଆ) ଯାହାର ଅଧିକ ଦାଢ଼ି ଥାଏ । ଯଥା—
ଏହି ଚହପଟଟିକି ଲମ୍ବଦାଢ଼ିଆ ବୈଷ୍ଣବ ଗୁଡ଼ାକରେ ପୂରେଇଦେବେ । ଶ. ନା. ସୁ. ପୁ.

ଦାଢ଼ିଆଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଜଳଜନ୍ତୁ-ବିଶେଷ । (ଘଡ଼ିଆଳ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଦାଢ଼ି, ଦାଢ଼ା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୋ=ଛେଦନ କରିବା-ଢ଼ି, ଢ-ଆ) ଦଂଷ୍ଟ୍ରା; ବଡ଼ ଦାନ୍ତ; ବୃଶ୍ଚିକ ପ୍ରଭୃତି ଜନ୍ତୁ ଯାହାଦ୍ୱାରା ଦଂଶନ କରନ୍ତି; ପ୍ରାର୍ଥନା; ସମୂହ ।

ଦାଢ଼ିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦାଢ଼ା-କ-ଆ, ଆ=ଇ) ଶ୍ମଶ୍ରୁ, ଦାଢ଼ି । (କେଶେଷୁ ଗୃହ୍ଣତୋହସ୍ତୌ ଚ୍ଛେଦୟେଦବିଚାରୟନ୍ । ପାଦୟୋର୍ଦାଢ଼ି-କାୟାଂ ଚ ।)

ଦାଢ଼ୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ଦାଢ଼ଥିବା । ଯଥା—

ପତ୍ନୀକୁ ବୋଇଲା ଲୋ ଶୁଣ,
ଦାଢ଼ୁଆ କାଣ୍ଡ ପଟେ ଆଣ । ଦା. ର.

ଦାଣ୍ଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆକଟ ।

ଦାଣ୍ଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆକଟ କରିବା ।

ଦାଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୁଷ୍କ ଡାଳ ବା ଛୁଇଁ ।

ଦାଣ୍ଡିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୁଖିଲା ।

ଦାଣ୍ଡ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଟ, ସଡ଼କ । ଯଥା— ଆଉ ଧନେ ନ ଫିରୁ ଏ ଦାଣ୍ଡରେ । ବି. ଚ. ମ. ଗୃହର ବହିର୍ଭାଗ । ଯଥା—

ସଦ୍ଧ୍ୟ ଉତ୍ତର ବେଗେ ଦାଣ୍ଡକୁ ଅଇଲା,
ନାନା ସ୍ଥାନ ଖୋଜି ଖୋଜି କାହିଁ ନ ପାଇଲା । ବୈ.ପ.

ଏକପ୍ରକାର ବ୍ୟାୟାମ । ଯଥା—

ତହିଁରୁ ଅଧେ ମଧ ଲଗାଇ ଖାଇବ,
ଦାଣ୍ଡ ପେଲି ଗଣ୍ଡିକ ମୋଟ କରିଦେବ କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ବାହାର, ବହିର୍ଭାଗ । ଯଥା —

ବୋଇଲେ ହେ ରାଜନ ଆଖିକ ଲେଉଟାଇ,
ଜଭରୁ ଅଧେ ମଧ ଦାଣ୍ଡକୁ କାଢ଼ିଦେଇ । କୃ.ଭା.ସୌ.ପ.

ଦାଣ୍ଡପେଲିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟାୟାମ କରିବା ।

ଦାଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରେଣୀ । ଯେପରି— ଦୁଇ ଦାଣ୍ଡି ସାହି । ଦଣ୍ଡାବାଟ ।

ଦାଣ୍ଡିକ, ବିଂ. (ଦଣ୍ଡ-ଇକ-ବୃତ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଦଣ୍ଡ-ଧାରଣୋପଜୀବୀ ।

ଦାଣ୍ଡିକଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ର ଅଖ ମଝିରେ ମାରିଥିବା କଳା ।

ଦାଣ୍ଡୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ପେଣ୍ଡୁ ଖେଳର ଚଟୁ ।

ଦାତ, ବିଂ. (ଦୋ=ଛେଦନ କରିବା-ତ) ଛିନ୍ନ । (ଦୈ=ଶୁଦ୍ଧ କରିବା-ତ) ଶୁଦ୍ଧ; ପବିତ୍ର ।

ଦାତା, ଦାତ, } ବିଂ. (ଦା = ଦେବା-ତୃ) ଦାନକର୍ତ୍ତା, ଦାନଶୀଳ । (ତବ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ଦାତବ୍ୟ = ଦାନଯୋଗ୍ୟ ।)

ଦାତ୍ୟୂହ, ଦାତ୍ୟୌହ, } ବି. (ଦୋ=ଛେଦନ କରିବା-ତ = ଦାତ = ଛେଦନ, ଦାତ-ଉହ୍ = ତର୍କ କରିବା-ଅ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ, ଡାହୁକ; ଜଳକାକ; ଚାତକ; ମେଘ ।

ଦାତ୍ର, ବି. (ଦୋ = ଛେଦନ କରିବା-ତ୍ର) ଦାଆ, ତୃଣାଦି କାଟିବା ଅସ୍ତ୍ର ।

ଦାଦ, ବି. (ଦାଦ୍ = ଦାନ କରିବା-ଅ) ଦାନ । (ଦଦ୍ୱାତ ବିବଧାନ୍ ଦାନାନ୍) (ପାରସ୍ୟ) ପ୍ରତିଶୋଧ ।

ଦାଦନ, ବି. (ପାରସ୍ୟ) ଠିକା କର୍ମୀଙ୍କର ଅଗ୍ରିମ ବେତନ ।

ଦାଦପିଣ୍ଡିଦ, ବି. (ଦେଶଜ-ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ନଜର ।

ଦାଦା, ଦାଦି, ଦଦା, } ବି. (ଦାୟାଦ ଶବ୍ଦଜ) ପିତାଙ୍କ ସାନ ଭାଇ । ଯଥା—

ମୋହର ସଖା ସାହା ନାହିଁ,
ଦାଦି ମଝିଲା ବାପ ଭାଇ । ଦା. ର.

ଦାଦୁ, ଜାଦୁ, ବି. (ଦଦ୍ରୁ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଚର୍ମରୋଗ; କୁଷ୍ଠକଣ୍ଡୁ ।

ଦାଧିକ, ବିଂ. (ଦଧି-ଇକ) ଦଧିସଂଯୁକ୍ତ । ବି. ଦଧ୍ୟନ୍ନ ।

ଦାନ, ବି. (ଦା = ଦେବା-ଅନ) ବିତରଣ; ହସ୍ତିର ମଦଜଳ । (ଦୋ=ପାଳନ କରିବା-ଅନ) ପାଳନ । (ଦୋ=ଛେଦନ କରିବା-ଅନ) ଛେଦନ; କର୍ତ୍ତନ । (ଦୈ = ଶୁଦ୍ଧ କରିବା-ଅନ) ଶୋଧନ, ଶୁଦ୍ଧି । (ଦାନ ଗଜମଦତ୍ୟାଗପାଳନଚ୍ଛେଦଶୁଦ୍ଧିଷୁ —କୋଷାନ୍ତର ।) (ଦେଶଜ) ପଶାଖେଳର ବିନ୍ତି, ଦଶପାଗଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି । ଯଥା—

କର ଚରଣ ପାଲି ଛକ ଚନ୍ଦକ ସ୍ତନ
ସାରେ ଶୋଭା ପାଉ,
ବନ୍ଧ୍ୟବିଜିତ ଦାନ କାନ୍ତ ଯହିଁରେ କ
ଖେଳ ଖେଳିବା ଆଉ । ଲା. ବ.

(ଧାନ ଶବ୍ଦଜ) ଧାନ । ଯେପରି— ପିକଦାନ ।

ଦାନବ, ବି. (ଦନୁ-ଅ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଦୈତ୍ୟ, ଅସୁର ।

ଦାନଶୌଣ୍ଡ, ବି. (ଦାନ-ଶୌଣ୍ଡ = ମତ୍ତ, ଆସକ୍ତ) ଅତିଦାତା, ବହୁପ୍ରଦ ।

ଦାନା, ବି. (ଦାନବ ଶବ୍ଦଜ) ଦୈତ୍ୟ; ଭୂତାଦି ଦେବଯୋନିବିଶେଷ । (ଯାବନିକ) ଶସ୍ୟାଦିର ବୀଜ; କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ; ଭୋଜ୍ୟବସ୍ତୁ ।

ଦାନି, ଦାମି, ବି. (ଧାମି ଶବ୍ଦଜ) ଆଧାର । ଯେପରି—ନାସଦାନି ।

ଦାନୁଆ, ବି. (ଦାନୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଗାଳିବିଶେଷ । ବିଂ. ଯେ ଦାନ ନିଏ; ଦାନର ଯୋଗ୍ୟ ।

ଦାନ୍ତ, ବିଂ. (ଦମ୍ = କ୍ଲେଶ ସହିବା, ଶାସନ କରିବା-ତ) ବଶୀକୃତ; ଦମିତ; କ୍ଲେଶସହିଷ୍ଣୁ; ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ; ଶାନ୍ତ; ଶାସିତ; ଦନ୍ତରେ ନିର୍ମିତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ଦାନ୍ତି ହୁଏ ।) (ଦନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଦନ୍ତ; ହସ୍ତିଦନ୍ତ ।

ଦାନ୍ତକାଠି, ବି. (ଦନ୍ତକାଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ଦନ୍ତପରିଷ୍କାରକ କାଠି ।

ଦାନ୍ତଖୁଣ୍ଟା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦାନ୍ତ ଖୁଣ୍ଟିବା;
ଦାନ୍ତଖୁଣ୍ଟା, } ଦାନ୍ତ ଖୁଣ୍ଟିବା କାଠି ।

ଦାନ୍ତଘଷା, ବି. (ଦନ୍ତଘର୍ଷଣ ଶବ୍ଦଜ) ଦନ୍ତଧାବନ ।

ଦାନ୍ତନିକଟା, } ବି. (ଦେଶଜ) ବିଗରେ ଦନ୍ତ
ଦାନ୍ତନିକୁଟା, } ପ୍ରଦର୍ଶନ । ଯଥା—

ପାଆନ୍ତି ସେ କଚ୍ଛ ଉପର ବଟା,
ହେଉଛ କରଣିଙ୍କ ଦାନ୍ତନିକଟା । ଉ. ସା.

ଦନ୍ତ ବିକୃତ କରି ହସିବା ।

ଦାନ୍ତପାଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦାନ୍ତର ତଳଭାଗ ।

ଦାନ୍ତରଗଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦାନ୍ତରେ ଦାନ୍ତ ଘଷି ଶବ୍ଦ କରିବା ।

ଦାନ୍ତରକୁଟା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅତି ନ୍ୟୁନ
ଦାନ୍ତରେକୁଟା, } ହୋଇ କହିବା, ମିନତି କରି କହିବା; ଦାନ୍ତ ବିକୃତ କରିବା ।

ଦାନ୍ତିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଛଧରା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଘର ପିଣ୍ଡା ଖୁଣ୍ଟ ଓ ଗୃଳରେ ସଂଲଗ୍ନ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ।

ଦାନ୍ତୁଡ଼ା, } ବିଂ. (ଦନ୍ତୁର ଶବ୍ଦଜ) ଯାହାର
ଦାନ୍ତୁରି, } ବଡ଼ ବଡ଼ ଦାନ୍ତ ।

ଦାନ୍ତୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ଦାନ୍ତ ବଡ଼ ।

ଦାପନ, ବି. (ଦପ୍ = ଦେବା-ଅନ) ଦେବା, ପ୍ରଦାନ । (ବିଶେଷଣରେ ଦାପକ, ଦାପୟିତା, ଦାପିତ, ଦାୟୂତ ଓ ଦାପ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଦାମ, ବି. (ଦାମନ୍-ଦୋ = ଛେଦନ କରିବା-ମନ୍) ରଜ୍ଜୁ; ଯେଉଁ ରଜ୍ଜୁରେ ଅନେକ ଗୋରୁ ବନ୍ଧାଯାନ୍ତି; ମାଲ୍ୟ, ମାଳା । (ଦେଶଜ) ମୂଲ୍ୟ । ଯଥା—

କିଣିଅଛି ଦ୍ରବ୍ୟ ଚତୁର୍ଗୁଣ ଦାମେ । ଦ. ବା.

ଗୁଚ୍ଛ, ତୃଣବିଶେଷ ।

ଦାମଡ଼ା, ଦାମ୍ବଡ଼ା, } ବି. (ଦମ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ ମାନ
ଦାମୁଡ଼ି, } ଅର୍ଥ ଅଳ୍ପ ଭିନ୍ନପ୍ରକାର) ତରୁଣବୟସ୍କ ବଳଦ ।

ଦାମା, ବି. (ଦାମୋଦର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଦାମୋଦର, ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଦାମୁଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ଅଯୁତେ ବୀରକାହାଳି ଅଯୁତେ ଦାମୁଣ୍ଡି,
ଅଷ୍ଟରତ୍ନେ ଆଭରଣ ରଥ ଗଜ ମଣ୍ଡି । ସା. ଭା. ସ.

ଦାମୋଦର, ବି. (ଦାମନ୍ = ରଜ୍ଜୁ-ଉଦର = ପେଟ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ।

ଦାମ୍ପତ୍ୟ, ବିଂ. (ଦମ୍ପତି-ଯ) ଦମ୍ପତିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଦାମୁଡ଼ା, } ବି. (ଦମ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଅଳ୍ପବୟସ୍କ
ଦାମୁଡ଼ି, } ବଳଦ । (ଦେଶଜ) ଏକ ଅଣାର ଦ୍ୱାଦଶ ଅଂଶ ।

ଦାମ୍ଭିକ, ବି. (ଦମ୍ଭ-ଇକ) ଅହଙ୍କାରୀ; ଧୂର୍ତ୍ତ; କପଟାଚାରୀ; ବିଡ଼ାଳତପସ୍ୱୀ; ବକପକ୍ଷୀ ।

ଦାୟ, ବି. (ଦା-ଦାନ କରିବା-ଅ, ଯ ଆଗମ) ଯୌତୁକାଦି ଦାନ; ପୈତୃକଧନ; ବିଭାଜ୍ୟବସ୍ତୁ; ଧନ; ଦାନ; ଛେଦନ; ଖଣ୍ଡ; ଉତ୍ପାତ, ଉପଦ୍ରବ; ଶୋଧନ; ଜଳ । ବିଂ. ଦାତା ।

ଦାୟକ, ବି. (ଦା = ଦାନ କରିବା-ଅକ, ଯ ଆଗମ) ଦାତା; ଖଣ୍ଡପୂରକ; ଦାୟାଦ, ଜ୍ଞାତି । (ଦୋ = ଛେଦନ କରିବା-ଅକ) ଛେଦକ ।

ଦାୟାଦ, ବି. (ଦାୟ = ପୈତୃକଧନ-ଆ-ଦା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ, ପୈତୃକଧନ ଯେ ଗ୍ରହଣ କରେ) ପୁତ୍ର; ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ; ଉତ୍ତରାଧିକାର ସୂତ୍ରରେ ଧନ ଗ୍ରହଣରେ ଯାହାର ଅଧିକାର ଅଛି; ଜ୍ଞାତି; ସପିଣ୍ଡ; ଧନଭାଗୀ ।

ଦାୟୀ, ବିଂ. (ଦାୟିନ୍-ଦା-ଇନ୍, ଯ ଆଗମ) ଦାତା; ଦାୟଗ୍ରସ୍ତ; ଯାହା ଉପରେ ଭାର ବା ଭର ଅଛି; ଯାହାକୁ କ୍ଷତିପୂରଣ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଦାୟେକା, ବି. (ଦେଶଜ) ନାଟୁଆ ପିଲାମାନେ ନାଟ କଲା ସମୟରେ ବିବାଦ ପକ୍ଷ ପ୍ରତି କରିବା ଭର୍ତ୍ସନାର ଗୀତ ।

ଦାର, ବି. (ଦୃ = ବିଦାରଣ କରିବା, ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ—ଯେ ସ୍ୱାମିକୁ ଗ୍ରହଣ କରେ ଅଥବା ଯେ ସ୍ୱାମୀର ଭ୍ରାତୃସ୍ନେହ ଭେଦ କରେ) ପତ୍ନୀ, ଭାର୍ଯ୍ୟା; କାମ; ଔଷଧବିଶେଷ; ବିଦାରଣ ।

ଦାରକ, ବି. (ଦୃ = ବିଦାରଣ କରିବା-ଅକ) ପୁତ୍ର; ଶିଶୁ; ଗ୍ରାମ୍ୟଶୂକର; ଦାରୁକ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସାରଥି । ବିଂ. ଭେଦକାରକ; ବିଦାରଣକର୍ତ୍ତା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଦାରିକା) କନ୍ୟା; ବିଦାରଣକର୍ତ୍ତ୍ରୀ ।

ଦାରଣ, ବି. (ଦୃ-ଣିଚ୍-ଅନ) ବିଦାରଣ, ବିଦୀର୍ଣ୍ଣକରଣ; ବିଦାରଣସାଧନ ଅସ୍ତ୍ର । ବିଂ. ବିଦାରକ । (ବିଦାରଣାର୍ଥରେ ଇତ୍ୟାଦିପ୍ରତ୍ୟୟରେ ବିଦାରି ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।) (ବିଶେଷଣରେ ଦାରିତ ହୁଏ ।)

ଦାରା, ବି. (ଯାବନିକ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । (ସଂସ୍କୃତରେ ଭାର୍ଯ୍ୟା ।)

ଦାରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦାର ଶବ୍ଦଜ) ବେଶ୍ୟା; ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ଯେଉଁ ରଜା ଘରେ ଦାରୀ ରଖିଥାଏ,
ସେହି ହେଲେ ଏରୂପେ ଖେଳରେ ନ ହାଏ ।
କୃ. ଭ. ସ. ପ.

ଦାରୁ, ବି. (ଦୃ = ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା-ଉ) କାଷ୍ଠବିଶେଷ; ଦେବଦାରୁବୃକ୍ଷ; ପିତ୍ତଳ । ବିଂ. ବିଦାରକ; ଶିଳ୍ପୀ; ଛେଦକ । (ଦା = ଦାନ କରିବା-ରୁ) ଦାନଶୀଳ, ଦାତା । (ଦୈ = ଶୁଦ୍ଧ କରିବା-ରୁ) ଶୋଧକ । (ଦେଶଜ) ବି. ବାରୁଦ ।

ଦାରୁଣ, ବିଂ. (ଦୃ-ଣିଚ୍-ଉନ) ଘୋର । ଯଥା—ଦାରୁଣ ସଂଗ୍ରାମ । ଭୟାନକ; କ୍ରୂର; କଠୋର; ଉତ୍କଟ, ଅତ୍ୟଧିକ । ଯଥା—ତାହାର ଦାରୁଣ ପୀଡ଼ା ହୋଇଅଛି । କର୍କଶ; ଉଗ୍ର; ମର୍ମଭେଦୀ; ନୃଶଂସ ।

ଦାରୁମୁଷି, ବି. (ଦାରୁବିଷ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ବିଷ । ଯଥା—

ଗୋଦନ୍ତା ଦାରୁମୁଷି ଚୂର,
ମହୁରା ବତ୍ସନାଭ ଭର । ଦା. ର.

ଦାରୁହଳଦ, ବି. (ଦାରୁହରିଦ୍ରା ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧି ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଦାରୋଗା, ବି. (ପାରସ୍ୟ) ଦ୍ୱାରପାଳ; ପୋଲିସ କର୍ମଚାରୀବିଶେଷ ।

ଦାର୍ଜିଲିଙ୍ଗ, ବି. (ଦୁର୍ଜୟଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ହିମାଳୟର ଉପତ୍ୟକାସ୍ଥ ମହାଦେବମୂର୍ତ୍ତି ।

ଦାର୍ବଟ, ବି. (ଦାରୁ = କାଷ୍ଠବିଶେଷ-ଅଟ୍ = ଗମନ କରିବା, ହେବା-ଅ) ମନ୍ତ୍ରଭବନ, ମନ୍ତ୍ରଣା କରିବାର ଗୃହ ।

ଦାର୍ବାଘାଟ, ଦାର୍ବାଘାତ, } ବି. ସଂ. କାଠହଣା ପକ୍ଷୀ ।

ଦାର୍ଶନିକ, ବିଂ (ଦର୍ଶନ-ଇକ) ଯେ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ଉପଦେଶ ଦିଏ; ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରବେତ୍ତା; ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଦାଲି, ବି. (ସମ୍ବଲପୁରରେ) ଡାଲି ।

ଦାବ, ବି. (ଦୁ = ଉତ୍ତପ୍ତ କରିବା-ଅ) ବନାଗ୍ନି; ବନ; ଅଗ୍ନି; ତାପ ।

ଦାବା, ବି. (ଦେଶଜ-ଚୌଷ୍ଠାମୀ) ନାଲିଶ; ଦାବି କରିବା ।

ଦାବାଦାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ନାଲିଶ କରେ ।

ଦାବି, ଦାବୀ, ବି. (ଯାବନିକ) ପାଉଣା; ଅଧିକାର । ଯଥା—

ସମ୍ମାନେ ମୋହର ସବୋପରି ଦାବୀ । ଦ. ବା.

ଦାହ୍ଵବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରସିବା । ଯଥା—
ଅଭ୍ରଚ୍ଛେ କଇଲାସ ଉପାଡ଼ନ୍ତେ ମହେଶ
ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠେ ଦାହ୍ଵିଲ ଆପଣ ହେ । ଲୋ. ଜଗାଣ ।

ଦାଶ, ବି. (ଦାଶ୍ = ବଧ କରିବା, ଦାନ କରିବା-ଅ) ଧୀବର; ଭୃତ୍ୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ ଦାଶୀ) ଧୀବରୀ; ଭୃତ୍ୟା ।

ଦାଶରଥ, ଦାଶରଥି, } ବି. (ଦଶରଥ-ଅ, ଇ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଶ୍ରୀରାମ । (ପ୍ରଣମ୍ୟ ତାଂ ଦାଶରଥାସ୍ୟ ମୈଥିଳୀ) ବିଂ. ଦଶରଥସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଦାଶେରକ, ବି. ସଂ. ମାଳବଦେଶ, ମାଳବଦେଶସ୍ଥ ଲୋକ ।

ଦାସ, ବି. (ଦାସ୍ = ଦାନ କରିବା-ଅ) ଭୃତ୍ୟ, ପରଗୃହାର୍ଥ ଯାହାକୁ କିଣିଥାନ୍ତି; ଧୀବର; ଦାନପାତ୍ର; ଶୂଦ୍ରଜାତି; ଶୂଦ୍ରଜାତିର ଉପାଧି ।

ଦାସକରଣ୍ଡା, ଦାସକେରଣ୍ଡା, ଦାସକେରେଣ୍ଡା, } ବି. (ଦାସ-କୁରଣ୍ଡକ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମ-ବିଶେଷ ।

ଦାସରଥି, ବି. (ଦେଶଜ) ସରୁ ଶୁକ୍ଳ ଅଳ୍ପ ଲମ୍ବ ଧାନ୍ୟବିଶେଷ ।

ଦାସେର, ବି. (ଦାସ୍-ଏରକ) ଉଷ୍ଟ୍ର; ଶୂଦ୍ର କୈବର୍ତ୍ତ । (ଦାସୀ-ଏର-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଦାସୀପୁତ୍ର ।

ଦାସେରକ, ବି. (ଦାସେର-କ) ଉଷ୍ଟ୍ର; ଦାସୀ-ପୁତ୍ର । ଯଥା—
ଦାସେରକ ଆଶ୍ରା କରି ଚଳୁଚଳ,
ଗ୍ରେବାଡ଼ୁଛି ଗ୍ରୀବା ଟେକ ନମ୍ରଦଳ । ନ. କେ.

ଦାହ, ବି. (ଦହ୍‌-ଦଗ୍ଧ କରିବା-ଅ) ଦହନ, ଭସ୍ମୀକରଣ, ଜ୍ଵଳନ; ସନ୍ତାପ ବା ଆନ୍ତରିକ ଯାତନା । (ବିଶେଷଣରେ ଦାହକ, ଦାହିତ, ଦାହ୍ୟ ଓ ଦାହ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଦାହିବା, ଦାହିଦେବା, } କ୍ରି. (ଦହ୍ ଧାତୁଜ) ପୋଡ଼ିବା; ଆପେ ଦଗ୍ଧ ହେବା । ଯଥା—
କେତକୀ କଣ୍ଟାଦୁର୍ଗ ଆଗ୍ରେ କଲି
ଅଗ୍ନିରେ ଦାହିଲି କନକ । ବ. ଚ. ମ.
(ଲୁହ୍ବନକର ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଦି, ବିଂ. (ଦ୍ଵି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଦୁଇ । ଯଥା—
ଦେବାଳକାଶ୍ରି ସାବଣୀ ସେବନ,
ବିଶେଷେ କେନ ସୁଖଦ ଭଜନ । ବୈ. ବି.

ଦିଅଁ, ଦିଅ, ବି. (ଦେବ ଶବ୍ଦଜ-ପ୍ରାକୃତ) ଦେବତା । ଯଥା—ଦିଅଁ ଗଢ଼ୁଁ ଗଢ଼ୁଁ ମାଙ୍କଡ଼ ହେଲା । (ଦିଅଁ ଦେବତା—ଏପରି ଏକାର୍ଥ ଯୁଗ୍ମଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ।)

ଦିଅଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଇଅଣାର ରୌପ୍ୟ-ମୁଦ୍ରା ।

ଦିଅର, ବି. (ଦେବର ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ପତିଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା ।

ଦିଆ, ଦିଯ୍ୟା, ବିଂ. (ଦତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଦେଇଥିବା, ଦତ୍ତ । ଯଥା—
ପ୍ରୀତ ବଣିକ ହାଟଦିଆ ଚମକ । ବ. ଚ. ମ.
ଯେ ଦିଏ, ଦାତା । ଯଥା—
ଗୋବିନ୍ଦଚୂଡ଼ିଆ ତଦାନନ୍ଦଦିଆ । ବ. ଚ. ମ.

ଦିଆଇବା, କ୍ରି. (ଦା ଧାତୁ, ଦେ ଧାତୁର ରୂପ) ଅନ୍ୟଦ୍ଵାରା ପ୍ରଦାନ କରିବା ।

ଦିଆଦେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ପରସ୍ପର ଦେବା, ଯଥୋଚିତ ପ୍ରଦାନ କରିବା । ଯଥା—ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦିଆଦେଇ କଲା ପରେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଆଣିଦିଅନ୍ତୁ ।

ଦିଆଶିଲଇ, ଦିଆସଲଇ, } ବି. (ଦୀପ-ଶଳାକା-ଶବ୍ଦଜ) ନିଆଁ କାଠି, ଗନ୍ଧକାଦିଲିପ୍ତ କାଠି ।

ଦିଉଚ୍ଛି, ବି. (ଦ୍ଵିବତ୍ସା ଶବ୍ଦଜ) ଯାହାର ଦୁଇ ଗୋଟି ସନ୍ତାନ ମାତ୍ର ହୋଇ ପରେ ବନ୍ଦ ହୁଏ । ଯଥା—
ଅପୁତ୍ରିକେ ପୁତ୍ର ଜାତ ହୋଇବ ତାହାର,
ଦିଉଚ୍ଛି ମଉଚ୍ଛି ବନ୍ଧ୍ୟା ସର୍ବଦୋଷ ପାର । ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ଦିଓଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଇଗୋଟି । ଯଥା—
ଏହା ଦେଖି ମୋହର ଏ ଦିଓଟି ଆଖି,
ଫୁଟି ନ ଯାଉଅଛି କପାଁ ହୋଇ ଦୁଃଖୀ । କୃ. ଲୀ. ବି. ପ.

ଦିକ୍, ବି. [ଦିଶ୍— ଦିଶ୍ = (ଅବକାଶ) ଦାନ କରିବା-କ୍ଵିପ୍] ପୂର୍ବାଦି ଦଶଦିଗ; ଅଂଶ, ଖଣ୍ଡ । ଯଥା— ଗ୍ରାମର ପୂର୍ବଦିକେ । ସୀମା । ଯଥା—

ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣଦିକରେ ସମୁଦ୍ର ଅଛି । ପକ୍ଷ । ଯଥା—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାଣ୍ଡବ ଦିକରେ ରହିଲେ । ଦେଶ, ଅଞ୍ଚଳ । ଯଥା— ପୂର୍ବଦିକରୁ ଆଗତ । (ଦେଶଜ) ବିରକ୍ତ ।

ଦିକ୍‌ଦାର, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ବିରକ୍ତ ।

ଦିକ୍‌ଦାରହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବିରକ୍ତ ହେବା ।

ଦିକଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତୁଚ୍ଛ; ଦୁଇଗୋଟି କଉଡ଼ିର ମୂଲ୍ୟବାନ୍ । ବି. ଦୁଇଗୋଟି କଉଡ଼ି ।

ଦିଗ, ବି. (ଦିକ୍ ଶବ୍ଦଜ) ପୂର୍ବ-ପଶ୍ଚିମ ପ୍ରଭୃତି ।

ଦିଗଡ଼, ବି. (ଦ୍ବିଗଳ ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଇଖଣ୍ଡ ।

ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ, ବି. (ଦିଗ୍-ଦର୍ଶନ, ଦିଙ୍ମାତ୍ରଦର୍ଶନ, ଅଳ୍ପପ୍ରଦର୍ଶନ । ଦିଗ୍ = ଏସ୍ଥଳରେ ଅଳ୍ପ, ଯେପରି—ଦିଙ୍‌ଜ୍ଞାନ = ଅଳ୍ପଜ୍ଞାନ । ଯଥା— ଏ ଲୋକଙ୍କର ଦିଗ୍‌ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ।) ଅଭିଜ୍ଞତା; ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଯନ୍ତ୍ର (Compass) ।

ଦିଗ୍ଧ, ବିଂ. (ଦିହ୍ = ଲେପନ କରିବା-ତ) ଲିପ୍ତ, ମିଶ୍ରିତ; ବିଷାକ୍ତ । ଯେପରି—ଦିଗ୍ଧ ଶର । ବି. ଅଗ୍ନି; ସ୍ନେହ; ଲେପନ; ପ୍ରବନ୍ଧ ।

ଦିଚୌକ, ଦୁଇଚୌକ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପଶାଖେଳର ଦାନବିଶେଷ । (ଦୁଇ କାଠିରେ ଚାରି ଚାରି ପଡ଼ିବା ।) ଯଥା—

ଯୁଧିଷ୍ଠିରଦେବ ବୋଇଲେ ମୋର ଦାନ ଦଶ,
ଦିଚୌକ ଦାନ ଘେନେ ଗାନ୍ଧାରୀର ଶିଷ । ସା.ଭା.ସ.

ଦିଣ୍ଡିର, ବି. ସଂ. ବାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ଦିତ, ବିଂ. (ଦୋ = ଛେଦନ କରିବା-ତ) ଛିନ୍ନ, ବିଦାରିତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ଦିତି ହୁଏ ।)

ଦିତ୍ସା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ଦା-ସନ୍-ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ (ସନନ୍ତ) ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଆ, ଇ ଆଗମ] ଦାନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ଦିତ୍ସୁ ହୁଏ ।)

ଦିଦୃକ୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ଦୃଶ୍ = ଦେଖିବା-ସନ୍ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ (ସନନ୍ତ) ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଆ] ଦେଖିବାର ଇଚ୍ଛା, ଦର୍ଶନାଭିଳାଷ । ଯଥା—

ତାହା ଦିଦୃକ୍ଷା ବୃଥା । ଜା. ପ. ନା.

(ବିଶେଷଣରେ ଦିଦୃକ୍ଷୁ, ଦିଦୃକ୍ଷମାଣ, ଦିଦୃକ୍ଷିତ ହୁଏ ।)

ଦିଧକ୍ଷମାଣ, ବି. [ଦହ୍-ସନ୍ (ସନନ୍ତ) ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ଇ ଆଗମ, ହ = ଧ-ମାନ] ଯେ ଦାହ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଅଛି । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ଦିଧକ୍ଷା । ବିଶେଷଣରେ ଦିଧକ୍ଷୁ, ଦିଧକ୍ଷିତ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଦିଧିଷୁ, ବି. ସଂ. ଦୁଇବାର ବିବାହିତ ପୁରୁଷ; ଦୁଇବାର ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଭଗିନୀ ଅବିବାହିତା ଥାଉଁ ବିବାହିତା କନିଷ୍ଠା ଭଗିନୀ ।

ଦିନ, ବି. [ଦୋ = (ଅନ୍ଧକାର) ଛେଦନ କରିବା-ଇନ] ଦିବା, ଦିବସ; ଷଷ୍ଟି-ଦଣ୍ଡାତ୍ମକ ମାନୁଷ ଅହୋରାତ୍ର ।

ଦିନକର, ଦିନକୃତ୍, ଦିନମଣି, } ବି. (ଦିନ-କୃ-ଅ, କ୍ୱିପ୍, ମଣି) ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ଦିନକୁଦିନ, ଦିନକୁଦିନୁ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ରମଶଃ, ଦିନକ ପରେ ଆଉ ଏକଦିନ । ଯଥା—

ବୃଦ୍ଧି ଯେତନୁ ଦିନକୁଦିନୁ, ଗିରି ସମରେ ଦିଶିଲା ତନୁ,
ଗିରିସମରେ ଏ ଅନୁମାନୁ, ନୁହଇ ଆନ ଯେ ।
ବୈ. ବି.

ଦିନକେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକଦିନରେ ।

ଦିନଯୌବନ, ବି. (ଦିନ-ଯୌବନ) ମଧ୍ୟାହ୍ନ ।

ଦିନସାରା, ବି. (ବଙ୍ଗଭାଷାରୁ ଆନୀତ) ଦିନଯାକ ।

ଦିନାକେତେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) କେତେକ ଦିନ । ଯଥା—

ମୁଁ ଏଥେ ଥାଇ ଦିନାକେତେ,
ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ ମୋର ଯେତେ । ଭ. ଦ. ସ୍କ.

ଦିନାମାର, ବି. (ଡେନ୍‌ମାର୍କର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଡେନ୍‌ମାର୍କ ଅଧିବାସୀ ।

ଦିନ, ବି. (ଦିନ ଶବ୍ଦଜ) ଦିବସ, ଅହୋରାତ୍ର କାଳ । ଯଥା—

ସୁଯଜ୍ଞ ରାଜା ରାଣୀଏ ଜ୍ଞାତିଗୋତ୍ର ଘେନ,
ରାଜାର ପ୍ରେତକାର୍ଯ୍ୟ ସାରିଲେ ବାରଦିନ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ଢନୁଢନ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ରମଶଃ । ଯଥା—
ଢନୁଢନୁ, }

ଚନ୍ଦ୍ର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷେ ବଢେ ଯଥା ଢନୁଢନ । ର. ପ.
ଢନୁ ଢନୁ ଅଧିକ ଗୁଣବାନ,
ହେଲେ ଗୁଣଙ୍କ କାନ୍ତ ବଶମାନ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନ.

ଢନେକ, ଢନେକେ, } କ୍ରି. ବିଂ .(ଦେଶଜ) କୌଣସି ଏକ-
ଢନକେ, }
ଢବସରେ । ଯଥା—

ଢନେକ ଢନେଶ ଢଣଦଣ୍ଡ ଶ୍ଳୋଗ
ମଣ୍ଡପେ ବସିଛୁ କୁମର । ଲ. ବ.

ଢପ, ବି. (ଧାପ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଧାପ, ଧାପଆଳୁଅ ।

ଢପାଳ, } ବି. (ଧାପ ଶବ୍ଦଜ) ସାନ ମାଟିଧାପ; ଦୁଇପାଳ ବା ଦୁଇଥର ।
ଧାପାଳ, }

ଢପାଳଅମାସ୍ୟା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧାପାବଳୀ ଅମାବାସ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ) କାର୍ତ୍ତିକ ଅମାବାସ୍ୟା ।

ଢବାଲ୍, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ । ଯଥା—

ଢବାଲ୍ ହେବାର ଦେହମଞ୍ଚା ସାର,
ଜାଣି ଯା ହେଲ ମାନସ ମୋର । କ. ଚ. ଚ.
ଦେଣଦୀର ।

ଢବାଲି, } ବି. (ଧାପାବଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ଧାପାବଳୀ ଅମାବାସ୍ୟା ।
ଦେବାଳି, }

ଢମାକ, } ବି. (ଦେଶଜ) ମନର ଦୃଢ଼ତା, ମନ ଅଣ୍ଟ କରିବା, ଅଭିମାନ କମ୍ପା ଅହଂବୁଦ୍ଧି ।
ଢମାକ, }
ଦମାକ, }

ଢମିଢମି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ । (ଢିମିଢିମି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଢମୁଣ୍ଡିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ଉଭୟ ପକ୍ଷରେ ଥାଏ । ବି. ସର୍ପ-ବିଶେଷ ।
ଦୋମୁଣ୍ଡିଆ, }

ଢଲ୍, ଢଲ, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଅନ୍ତଃକରଣ ।

ଢଲ୍ଲୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେହଳୀ ଶବ୍ଦଜ-- ଭାରତ-ବର୍ଷର ଦେହଳୀ ବା ଦ୍ୱାରସ୍ୱରୂପ ଥିଲା) ପୂର୍ବ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥ ।

ଢବ୍, } ବି. (ଦିବ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-କ୍ୱିପ୍, ଅ) ସ୍ୱର୍ଗ; ଆକାଶ ।
ଢବ, }

ଢବସ, ବି. (ଦିବ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା, ଦୀପ୍ତି-ପାଇବା ଅସ) ଦିନ ।

ଢବସ୍ପତି, ବି. (ଢବସ୍ = ସ୍ୱର୍ଗ-ପତି) ଇନ୍ଦ୍ର ।

ଢବା, ଅଂ. ଦିନରେ, ଢବସରେ; ଦିନ ।

ଢବାକୀର୍ତ୍ତି, ବି. (ଢବା-କୀର୍ତ୍ତି = ବ୍ୟାପାର, ଯଶ) ନାପିତ । (ଢବା-ଅକୀର୍ତ୍ତି) ପେଚକ, ଚଣ୍ଡାଳ ।

ଢବାଟନ, ବି. (ଢବା-ଅଟ୍-ଅନ) କାକ ।

ଢବାଚନ, ବିଂ. (ଢବା-ଚନ୍) ଢବସରେ ଥିବା, ଢବସରେ ଘଟିବା, ଢବସୀୟ । (ଶଶିନଇବ ଢବାଚନସ୍ୟ ଲେଖା—କୁ. ସ.)

ଢବାନଶ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଢବା-ନଶା) ଅହର୍ନିଶ, ଅହୋରାତ୍ର ।

ଢବାନ୍ଧ, } ବି. ସଂ. ପେଚକ, ପେଞ୍ଚ ।
ଢବାଭୀତ, } (ଢବାଭୀତ = ଚୌର ।)

ଢବାଶୟୁ, ବିଂ. (ଢବା-ଶୀ = ଶୋଇବା-ଅ) ଯେ ଢବାଭାଗରେ ନିଦ୍ରା କରେ ।

ଢବଷଦ,
ଢବୌକସ୍, } ବି. (ଢବ = ସ୍ୱର୍ଗରେ ସଦ୍ = ଗମନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍, ଢବ-ଓକସ୍ = ସ୍ଥାନ, ଗୃହ) ଦେବତା ।
ଢବୋକସ୍,
ଢବୋକସ,
ଢବୌକ,

ଢବ୍ୟ, ବିଂ. (ଢବ୍ = ସ୍ୱର୍ଗ-ଯ) ସ୍ୱର୍ଗୀୟ; ଆକାଶୀୟ । (ଦିବ୍ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଯ) ମନୋହର; ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଶପଥ, ଘଣ୍ଟ; ଲବଙ୍ଗ; ହରିଚନ୍ଦନ; ଯବ; ଗୁଗ୍ଗୁଳ ।

ଢବ୍ୟଗାୟନ, ବି, ସଂ. ଗନ୍ଧର୍ବ, ଦେବଯୋନି-ବିଶେଷ ।

ଢବ୍ୟୋପପାଦୁକ, ବି. (ଢବ୍ୟ = ସ୍ୱର୍ଗୀୟ-ଉପ-ପଦ୍ = ଗମନକରିବା-ଉକ) ଦେବତା ।

ଢଶ, ଢଶା, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃତ୍ତ, ଗୀତର ରାଗଭେଦ । ଯଥା—

ନାରଦ ବୀଣା ବାଇ ଗାବନ୍ତି ଟେକ ଢଶ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଛ.

ବଜାନ୍ତି ସେ ଯନ୍ତ୍ର ଧରି ମଙ୍ଗଳ ଢଶାରେ । ନୃ.ପୁ ଦ୍ଵ.ଛ.

ଢଶା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଢକ୍-ଆ, ଅସ୍) ପୂର୍ବାଦ୍ଧ ଢଗ । ଯଥା—ଢଶାଗଜ; ଢଶାପାଳ ।
ଢଶସ୍, }

ଦିଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦେଉଳର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ସାନ ଦେଉଳ।

ଦିଶିବା, } କ୍ରି. (ଦୃଶ ଧାତୁଜ ଏବଂ ପ୍ରାକୃତ
ଦିସିବା, } ଦିସ୍ ଧାତୁଜ) ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବା।

ଦିଶିଆସିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବା। ଯଥା—

ବନ୍ଧୁ ହବଡାର ଦିଶି ଆସିଲା। ବୈ. ବି.

ଦିଷ୍ଟ, ବି. (ଦିଶ୍-ଦାନ କରିବା, ବୋଲିବା-ତ) କାଳ, ସମୟ; ଭାଗ୍ୟ; ବୈବସ୍ୱତମନୁଙ୍କ ପୁତ୍ର। ବିଂ. ଆଦିଷ୍ଟ; ଉପଦିଷ୍ଟ; କଥିତ; ପ୍ରଦର୍ଶିତ; ଦତ୍ତ।

ଦିଷ୍ଟାନ୍ତ, ବି. (ଦିଷ୍ଟ=ଭାଗ୍ୟ-ଅନ୍ତ=ଶେଷ) ମରଣ।

ଦିଷ୍ଟି, ବି. (ଦିଶ୍=ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା-ତି) ଆନନ୍ଦ, ହର୍ଷ; ପରିମାଣବିଶେଷ; କଥନ; ଭାଗ୍ୟ; ଉପଦେଶ; ଉତ୍ସବ।

ଦିଷ୍ଟ୍ୟା, ଅଂ. ସଂ. ଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ; ଆନନ୍ଦରେ; ମଙ୍ଗଳରେ।

ଦିସର, ଦିସୋର, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୁଇ-
ଦିସୋର, } ସୋରିଯୁକ୍ତ। ଯଥା—

ଦିସରି ତିସରି କରି ଗୁନ୍ଥିଲେ ଫୁଲମାଳ। କୃ.ଘୁ.ଭୃ.ଭ.

ଦିହ, ବି. (ଦେହ ଶବ୍ଦଜ) ଦେହ। (ଦାଆପାଣି ଶବ୍ଦ ଦେଖ।)

ଦିହଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଇ ଯୋଡ଼ା। ଯେପରି—ଦିହଳ ବଳଦ।

ଦିହୁଡ଼ି, ଦିଉଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ମଶାଲ। ଯଥା—

ବନ୍ଧୁତ ଦିହୁଡ଼ି ଅନ୍ଧାର ଘଉଡ଼ି,
ଶୁଭେ ମଣିମା ମଣିମା ସ୍ୱନ ସେ। ବୈ. ବି.

(ଦେହଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ସଦର ଦରୋଜା।

ଦିହୁଡ଼ିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଲୋକ ମଶାଲ ଦେଖାଏ; ଯେ ସଦର ଦରୋଜାରେ ଜଗି ରହେ।

ଦୀକ୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୀକ୍ଷ୍=ଉପଦେଶ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ-ଆ) ମନ୍ତ୍ରଗ୍ରହଣ; ତନ୍ତ୍ର-ମତାନୁସାରେ ମନ୍ତ୍ରର ଉପଦେଶ; ଶିକ୍ଷା, ଉପଦେଶ; ଅର୍ଚ୍ଚନା; ଯଜ୍ଞାଦି କର୍ମରେ ସଂସ୍କାର; ବ୍ରତାଦି କର୍ମରେ ସ୍ଥିତି; ଅନୁଷ୍ଠାନ; ନିୟମ ବା ସଂକଳ୍ପପୂର୍ବକ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା; ପ୍ରବର୍ତ୍ତନା। (ବିଶେଷଣରେ ଦୀକ୍ଷିତ ଓ ଦୀକ୍ଷଣୀୟ ଶବ୍ଦ ସାଧିତ ହୁଏ।)

ଦୀଖିତ, ବି. (ଦୀକ୍ଷିତ ଶବ୍ଦଜ) ଦୀକ୍ଷାବନ୍ତ; ପଣ୍ଡାମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ।

ଦୀଘିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୀର୍ଘିକା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ଦୀଘି, } ବଡ଼ ପୋଖରୀ।

ଦୀଧିତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୀଧି=ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ତି) କିରଣ, ଆଲୋକ।

ଦୀପଦଣ୍ଡି, } ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ପୁଷ୍କରଣୀ
ଦିପଦଣ୍ଡି, } ଆଦିର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦେଉଳବିଶେଷ। ଯଥା—

ଦୀପଦଣ୍ଡି ଲକ୍ଷ ମଙ୍ଗଳପତ୍ର ହୁଏ ଉଭିଁଲା। ଜ. ବ.

ଦୀନ, ବିଂ. (ଦୀ=କ୍ଷୟ ପାଇବା-ତ) ଦରିଦ୍ର; କାତର; ଶୋଚ୍ୟ; ଦୁଃଖିତ; ମ୍ଳାନ; କ୍ଷୁବ୍ଧ; ସନ୍ତପ୍ତ; ଭୀତ। ବି. ତଗର ପୁଷ୍ପ।

ଦୀନାର, ବି. (ଦୀନ-ଋ=ଗମନ କରିବା-ଅ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଲଙ୍କାର; ମୋହର।

ଦୀପ, ବି. (ଦୀପ୍=ଦୀପ୍ତହେବା-ଅ) ପ୍ରଦୀପ, ଅଗ୍ନିଶିଖା। ବିଂ. ପ୍ରକାଶକ, ଯେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରେ।

ଦୀପନ, ବି. (ଦୀପ୍-ଅନ) ପ୍ରକାଶନ; ଉତ୍ତେଜନ; ମୟୂରଶିଖା; କାସମର୍ଦ୍ଦକ; ପଳାଣ୍ଡୁ; କୁଙ୍କୁମ। ବିଂ. ଉଦ୍ଦୀପକ, ଉତ୍ତେଜକ; ଜ୍ୱଳନକାରକ; ଶୋଭାଜନକ। (ବିଶେଷଣରେ—ଦୀପକ, ଦୀପମାୟୁ, ଦୀପିତ, ଦୀପ୍ୟ ଓ ଦୀପ୍ତ ହୁଏ।)

ଦୀପ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୀପ୍-ତି) ତେଜ; ଶୋଭା, କାନ୍ତି; ଲାକ୍ଷା; କାଂସ୍ୟ।

ଦୀପ୍ର, ବିଂ. (ଦୀପ୍-ର) ଦୀପ୍ତିଶାଳୀ; ତୀକ୍ଷ୍ଣ।

ଦୀପ୍ୟମାନ, ବିଂ. (ଦୀ=ଦାନ କରିବା-ଆନ, ଯ ଆଗମ, ଦା=ଦୀ) ଯାହା ଦିଆ ଯାଇଅଛି।

ଦୀର୍ଘ, ବିଂ. (ଦ୍ରାଘ୍=ଆୟତ ହେବା-ଅ) ଲମ୍ବା । ଯଥା—ଦୀର୍ଘକେଶୀ । ଅଧିକ । ଯଥା—ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ । ଗୁରୁ । ଯଥା—ଦୀର୍ଘସ୍ୱର । ବି. ଦ୍ୱିମାତ୍ର ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—ଆ, ଈ ଇତ୍ୟାଦି । ପରିଣାମ । ଯଥା—ସେ ଦୀର୍ଘଦର୍ଶୀ ଥିଲେ । ଉଷ୍ଟ୍ର ।

ଦୀର୍ଘଗ୍ରୀବ, ବି. (ଦୀର୍ଘ-ଗ୍ରୀବା) ବକ; ଉଷ୍ଟ୍ର ।

ଦୀର୍ଘଜୀବୀ, ଦୀର୍ଘାୟୁଃ, ବିଂ. (ଦୀର୍ଘ-ଜୀବିନ୍, ଆୟୁସ୍) ଯେ ଅଧିକକାଳ ଜୀବିତ ରହେ । ବି. ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ଋଷି ।

ଦୀର୍ଘଦର୍ଶୀ, ଦୀର୍ଘଦୃଷ୍ଟି, ବିଂ. (ଦୀର୍ଘ ଦର୍ଶିନ୍, ଦୃଷ୍ଟି) ଦୂରଦର୍ଶୀ । ବି. ପଣ୍ଡିତ; ଗୃଧ୍ର; ଭଲ୍ଲୁକ, ଭାଲୁ ।

ଦୀର୍ଘସୂତ୍ର, ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ, ବିଂ. (ଦୀର୍ଘ-ସୂତ୍ର, ଦୀର୍ଘସୂତ୍ର-ଇନ୍) ଚିରକ୍ରିୟଃ ଯେ ଏକ ଦିବସସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ମାସକରେ ସମ୍ପନ୍ନ କରେ ବା କରି ନ ପାରେ ।

ଦୀର୍ଘିକା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୀର୍ଘ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବିଂଶତି ଧନୁ ପରିମିତ ଜଳାଶୟ, ବୃହତ୍ ପୁଷ୍କରିଣୀ ।

ଦୀର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ଦୃ=ବିଦାରଣ କରିବା, ଭୟ ପାଇବା-ତ, ତ=ନ, ଋ=ଈର୍) ବିଦାରିତ; ଭଗ୍ନ; ଖଣ୍ଡ । ବି. ବିଦାରଣ ।

ଦୁ, ବିଂ. (ପ୍ରାକୃତ) ଦୁଇ । ଯଥା—

ସନ୍ଧି କାଳେ ଲଗିଲା ଜଗଜ୍ଜୁଳା ଆଲୁଅ,
ଦୁଗୁଣ ପ୍ରହାର କରେ ପବନର ପୁଅ । ସା.ଭା.ଆ.

ଦୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଆପିକା ନାମକ ଖେଳର ସଂଖ୍ୟାବିଶେଷ । (ଦୁଆ ବୋଇଲେ ୨, ୬, ୧୦, ୧୪) କଉଡ଼ି ଓ ପଶାଖେଳର ସାର ।

ଦୁଆଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଅଙ୍କୁଶ ଫଳା ଦୁଆଡ଼ ତ୍ରିଶୂଳ ଶକତି,
ଏକକୁ ଆରକ କେ ବାରଣ ନ ଯାଆନ୍ତି । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଦୁଆତ, ଦୁଆତଘଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) କାଳି ରଖିବା ପାତ୍ର, ମସ୍ୟାଧାର ।

ଦୁଆପିକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ, ହାତ ମୁଠାରେ ଆପୁଚ ଲୁଚାଇ ଏହି ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି; ଏଥିରେ ପିକା, ଦୁଆ, ସାତା, ପୁଡ଼ା ବୋଲି ସଂଖ୍ୟା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥାଏ । ପିକା ବୋଇଲେ ୧, ୫, ୯, ୧୩; ଦୁଆ ବୋଇଲେ ୨, ୬, ୧୦, ୧୪; ସାତା ବୋଇଲେ ୩, ୭, ୧୧, ୧୫; ପୁଡ଼ା ବୋଇଲେ ୪, ୮, ୧୨, ୧୬ । ସାତାପୁଡ଼ା ଖେଳ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ।

ଦୁଆର, ବି. (ଦ୍ୱାର ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଗୃହର ପ୍ରବେଶ ମାର୍ଗ; ଦ୍ୱାର ନିକଟ ପିଣ୍ଡା; ଅଗଣା । ଯଥା—

ମାସକରେ ଥରେ ଓଳାଏ ଘର,
ବରଷକେ ଥରେ ଲିପେ ଦୁଆର । ହା. ତ.

ଦୁଆରବନ୍ଧ, ବି. (ଦ୍ୱାରବନ୍ଧନ ଶବ୍ଦଜ) କବାଟର ଚଉକାଠ ।

ଦୁଆରକଲବା, ଦୁଆରଦେବା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦ୍ୱାର ରୁଦ୍ଧ କରିବା ।

ଦୁଆରି, ଦୁଆରୀ, ବି. (ଦ୍ୱାରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦ୍ୱାର-ରକ୍ଷକ ।

ଦୁଇ, ବିଂ. (ପ୍ରାକୃତ ଦୁଇଅରୁ ଜାତ, ଦ୍ୱିତୀୟ =ଦୁଇଅ) ୨ ସଂଖ୍ୟା; ଦ୍ୱିତୀୟ । ଯଥା—

ଗୋବିନ୍ଦ କହିଲେ ଦୁଇ କେ ମଧ୍ୟରେ,
ଜାଣୁ ତ ପଡ଼ିଲେ ଏକ ମୂର୍ତ୍ତି । ବ. ଚ. ମ.

ଦୁଇଦଳିଆ, ଦୁଇଟଗୋଡ଼ିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ କ୍ଷଣେ ଏ ପକ୍ଷକୁ କ୍ଷଣେ ସେ ପକ୍ଷକୁ ଯାଏ ।

ଦୁଃଖ, ବି. (ଦୁଃଖ୍=କ୍ଳେଶ ଦେବା-ଅ, ଅଥବା ଦୁର୍=ଅଶୁଭ-ଖ୍ୟା=ବୋଲିବା କିମ୍ବା ଖନ୍=ଖୋଳିବା-ଅ) କ୍ଳେଶ; ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା; ବିପଦ; ଅସୁଖ; ମନଃପୀଡ଼ା; ଅଧର୍ମଜନ୍ୟ ଆତ୍ମାର ଗ୍ଳାନି; ସଂସାର । ବିଂ. ଧର୍ମଜନକ ।

ଦୁଃଖାସିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୁଃଖ-ଆସ୍-ଅ-କ-ଆ) ଦୁଃଖାବସ୍ଥିତି ।

ଦୁଃଖିତ, ବିଂ. (ଦୁଃଖ୍-ତ) ଯାହାର ଦୁଃଖ ହୋଇଅଛି । ବି. (ଭାବବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ଦୁଃଖ ।

ଦୁଃଶୀଳ, ବି.(ଦୁର୍-ଶୀଳ = ସ୍ୱଭାବ) ଦୁଃସ୍ୱଭାବ, ଦୁଃଶ୍ଚରିତ, ମନ୍ଦସ୍ୱଭାବବିଶିଷ୍ଟ ।

ଦୁଃଶ୍ରବ, ବିଂ. (ଦୁଶ୍ରୁ = ଶୁଣିବା-ଅ) ଅଶ୍ରାବ୍ୟ, ଯାହା ଶୁଣିଲେ ଦୁଃଖ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ ।

ଦୁଃସାଧୀ, ବି. (ଦୁଃସାଧିନ୍-ଦୁଃ-ସାଧ୍-ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା-ଇନ୍) ଦୌବାରିକ, ଦ୍ୱାରପାଳ ।

ଦୁଃସ୍ଥ, } ବିଂ. (ଦୁର୍ = ଦୁଃଖ-ସ୍ଥା-ଅ) ଯେ
ଦୁସ୍ଥ, } କଷ୍ଟରେ ରହେ, ଯେ କ୍ଳେଶରେ କାଳଯାପନ କରେ, ଦରିଦ୍ର, ଦୁରବସ୍ଥାପନ୍ନ; ମୂର୍ଖ ।

ଦୁକ୍‌ଦୁକ୍, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭୟାଦିରୁ ହୃଦ-
ଦୁକୁଦୁକୁ, } ସ୍ପର ଅସ୍ଥିରତା । ଯଥା—ବୃଥା
ଦୁକୁଦୁକ, } ଏତେ ଦୁକୁଦୁକୁ କାହିଁକି ? ବିଂ. ଭୟାଦି ହେତୁରୁ ଅସ୍ଥିର । ଯଥା—

ଏବେ ସ୍ପର୍ଶ ଲାଗି ସେ ସ୍ୱଚ୍ଛତରଙ୍ଗ
ସ୍ତୁତି କରେ ଦୁକୁଦୁକୁ । ଯ. କେ.

ଦୁକା, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଦୁକ୍‌କଇ ଶବ୍ଦଜ) ଗଞ୍ଜିପା ସାରର ଦୁଇଗୋଟି ଟିପ ଥିବା ସାର ।

ଦୁକୁତା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧୂଆଁପତ୍ର ।

ଦୁକୂଳ, ବି. (ଦୁ = ଉତପ୍ତ କରିବା-ଉଳ, କୁ ଆଗମ, ଏ ବସ୍ତ୍ର ଉଷ୍ଣତାଜନକ) ରେସମୀ ଲୁଗା, ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର । (କ୍ଷୌମଂ ଦୁକୂଳଂ ସ୍ୟାଦ୍ଦେତୁ—ଅମର ।) ଶୁଭ୍ରବସ୍ତ୍ର; ସୂକ୍ଷ୍ମବସ୍ତ୍ର; ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର ।

ଦୁକ୍‌ଖ, ବି. (ଦୁଃଖ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଦୁଃଖ ।

ଦୁଗା, } ବି. (ଦେଶଜ) ସକଟା ଖେଳରେ
ଦୁଗୁ, } ଦୁଇ ପଡିବା ଦାନ, କଉଡି ଖେଳରେ ଦୁଇସଂଖ୍ୟକ ଦାନ ।

ଦୁଗୁଣ, ବିଂ. (ଦ୍ୱିଗୁଣ ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଇଗୁଣ । (ଦୁ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଦୁଗୁଧ, ବି. (ଦୁଗ୍‌ଧ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) କ୍ଷୀର ।

ଦୁଗ୍‌ଧ, ବି.(ଦୁହ୍-ଦୋହନ କରିବା-ତ) କ୍ଷୀର, ଦୁଧ; ଦୋହନ । ବିଂ. ଯାହାକୁ ଦୋହନ କରା ଯାଇଅଛି; ପୂରିତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଦୁଗ୍‌ଧା) ଯାହାକୁ ଦୋହନ କରାଯାଏ । ଯଥା— ଦୁଗ୍‌ଧା ଗାଈ ।

ଦୁଗ୍‌ଧପୋଷ୍ୟ, ବି. (ଦୁଗ୍‌ଧ-ପୋଷ୍ୟ-ଯେମାନେ କେବଳ ଦୁଗ୍‌ଧପାନରେ ଜୀବନ ଧାରଣ କରନ୍ତି) ଶିଶୁ । ବିଂ. ଦୁଗ୍‌ଧପାନରେ ଜୀବିତ ।

ଦୁଗ୍ଧା, ଦୋଗ୍ଧା, } ବି. (ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) ସଂଶୟ,
ଦୋଗଧା, } ସନ୍ଦେହ । ଯଥା—

କେବଳ ଦୋଗଧା ଏକା ନ କରିବୁ ମନେ,
ଏ କଥା ଧ୍ରୁବ ତୋତେ କହିଲୁଁ ପାଣ୍ଡୁନାନେ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ଦୁଜା, ବିଂ. (ପ୍ରାକୃତ ଦୁଜ୍ଜେ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଦ୍ୱିତୀୟ । ଯଥା—

ବୈଷ୍ଣବ ଦେବଗୁରୁ ଦେବତା କରି ପୂଜା,
ଚଣ୍ଡାଳୁ ବ୍ରହ୍ମଯାଏ ଆମ୍ଭର ନାହିଁ ଦୁଜା । ନୃ.ପୁ.ପ.ତ.

ଦୁଜେ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ପ୍ରାକୃତ ଦୁଜ୍ଜେ ଶବ୍ଦଜ)
ଦ୍ୱିଜେ, } ଦ୍ୱିତୀୟରେ । ଯଥା—

ଏକେ ସୁନ୍ଦର ଗିରି ଝରଣୀରାଳ,
ଦୁଜେ ମହାରେ ବିଜେ ବରଷାକାଳ । ଗୁ. ସ୍ତ୍ର.
ଭୁଞ୍ଜାଇଲେ ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ ପାନ,
ଏକେ ଅଧର ଦ୍ୱିଜେ ପରସନ୍ନ । ଲ. ବ.

ଦୁଡ଼ଦୁଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭୟ ସମୟରେ
ଦୁଡୁଦୁଡୁ, } ହୃତ୍‌କମ୍ପ, ଭୟରେ ହୃଦୟର ଅସ୍ଥିରତା । ଯଥା—ଅତି ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀର ଚିତ୍ତ ମଧ୍ୟ ସେ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଦୁଡ଼ ଦୁଡ ହୁଏ ।

ଦୁଡ଼ୁକା, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଫଳବିଶେଷ, ମଧୁରତୋରଡ଼ା ।

ଦୁଣ୍ଡୁକ, ବିଂ. ସଂ. କୁଟିଳାନ୍ତଃକରଣ, ଖଳ ।

ଦୁଣ୍ଡୁଭ, ବି. (ଡୁଣ୍ଡୁଭିତ ଡୁଣ୍ଡୁଭଃ- ଡୁଡ଼ିମଜ୍ଜନେ - ଡୁଡ୍ = ମଗ୍ନହେବା - ଉଭ) ପାଣିଧଣ୍ଡା ସାପ । (ସମୌ ରାଜିଲଡୁଣ୍ଡୁଭୌ —ଅମର ।)

ଦୁତି, ଦୂତି, } ବିଂ. (ଦ୍ୱିତୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ଦ୍ୱିତୀୟ ।
ଦ୍ୱିତି, } ଯଥା—

କୁନ୍ତୀ ବୋଇଲେ ମୁଁ ଦୃଢଈଶ୍ୱରେ ସେବା କଲି,
ଏତେକାଳ ସେବା କରି ନିଷ୍ଫଳ ହୋଇଲି । ସା.ଭା.ଆ.
କନକାବତୀପୁର ଦ୍ୱିତି ଅମରସ୍ୱର୍ଗ,
ମଦନାବତୀକି ଯେନ କରେ ବଇଭୋଗ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଦୁଣ୍ଡଅ, } ବି°. (ଦ୍ୱିଖଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ
ଦୁଣ୍ଡୟ, } ଦୁଣ୍ଡଅରୁ ଜାତ) ଦ୍ୱିଖଣ୍ଡ ।

ଦୁଣ୍ଡଅଦେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପୁନର୍ବାର ବିବାହ କରିବା ।

ଦୁଦୁପୁଦୁଦୁପୁ, ଅ°. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦୁଦୁପୁ ଦୁଦୁପୁ ହୋଇ ବାଜଇ ଡ଼ମ୍ବରୁ । ନୃ.ପ୍ର.ଦ୍ୱି.ଭ.

ଦୁଦୁରା, ବି. (ଦର୍ଦ୍ଦୁରପର୍ଣ୍ଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଧୂତୁରା ଗଛ ଓ ତାହାର ଫଳ ।

ଦୁଧ, ବି. (ଦୁଗ୍‌ଧ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) କ୍ଷୀର । (ଦେଶଜ) ସ୍ତନ, ପୟୋଧର ।

ଦୁଧଖଡ଼ି, ବି. (ଦୁଗ୍‌ଧ-ଖଟୀ-ଶବ୍ଦଜ) ଶୁକ୍ଳ ପାଷାଣଭେଦ ।

ଦୁଧଛେନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଧରୁ ଯେଉଁ ଛେନା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।

ଦୁଧଦାନ୍ତ, ବି. (ଦୁଗ୍‌ଧ-ଦନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ପିଲାମାନଙ୍କର ପ୍ରଥମତଃ ଉଠିଥିବା ଦାନ୍ତ ।

ଦୁଧବେଣ୍ଟ, ବି. (ଦୁଗ୍‌ଧ-ବୃନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଗାଈ-ଚହଲାର ଶର ।

ଦୁଧସର, ବି. (ଦୁଗ୍‌ଧସାର ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଗ୍‌ଧ ସିଝାଇଲେ ତାହା ଉପରେ ଯାହା ଘନ ହୋଇ ରହେ ।

ଦୁଧିଆଳୀ, ବି°. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୁଗ୍‌ଧଶାଳିନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଗ୍‌ଧବତୀ । (ଦେଶଜ) ଦୁଗ୍‌ଧ ପରି ଶୁକ୍ଳ । ଯଥା—ଦୁଧିଆଳୀ ମାଟି ।

ଦୁଧିଆମେଣ୍ଟି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଲତା-
ଦୁଧିଆମେଣ୍ଟିଆ, } ବିଶେଷ ।

ଦୁନିଆ, ବି. (ଯାବନିକ) ସଂସାର; ସଂସାରସ୍ଥ ଲୋକ । ଯଥା—

ମଧ୍ୟେ କେତେ ଧନ ମାଗିଲ କୁଣିଆ,
ଏଥିପାଇଁ ପୁଣି ନ ଅଣ୍ଟେ ଦୁନିଆ । ଦ. ବା.

ଦୁନିଆଛଡ଼ା, ବି°. (ଦେଶଜ) ସଂସାରରୁ ବାହାର, ଅସାଧାରଣ ।

ଦୁନ୍ଦୁଭି, ବି. (ଦୁନ୍ଦୁ = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ଭ = ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା-ଇ) ଢକ୍କା, ନାଗରା-ବାଦ୍ୟ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ; ରାକ୍ଷସବିଶେଷ; ବରୁଣ; ବିଷ; ବର୍ଷବିଶେଷ ।

ଦୁବ, ବି. (ଦୂର୍ବା ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଘାସ-ବିଶେଷ ।

ଦୁବଗଣ୍ଠି, ବି. (ଦୂର୍ବାଗ୍ରନ୍ଥି ଶବ୍ଦଜ) ଦୁବଘାସର ଗଣ୍ଠି । (ଦେଶଜ) ବିବାହ ।

ଦୁବଦୁବାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ପିଲାମାନେ ଦୁବରେ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଖେଳିବା ଖେଳ ।

ଦୁବେଇ, ବି. (ଦ୍ୱିବେଦୀ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ନିମ୍ନ-ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

ଦୁମ୍‌ଦୁମ୍, }
ଦୁମୁଦୁମୁ, } ଅ°. (ଦୁନ୍ଦମ ଶବ୍ଦଜ) ଶବ୍ଦାନୁ-
ଦୁମ୍‌ଦାମ୍, } କରଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦେବାସୁର ଚମୂ ପରି ଭୂମ୍ଭ ଚମୂ,
ଯୁଦ୍ଧ କରି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଧାଇଁଲେ ଦୁମୁଦୁମୁ । କୃ. ଖ. କ. ପ.

ଦୁମୁଆଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁମୁଦୁମିଆ ବର୍ଷା, ଖୁବ୍ ଜଳବୃଷ୍ଟି । ଯଥା—

ଅଠ ଦୁମୁଆଣି ଷୋଳ ଅସରା,
ବଢ଼ଣି ଲଫି ଲଫି ଚଉଷଠି କୁଣ୍ଡାଝଡ଼ା,
ତେବେ ଚଷାର ପେଟ ହୁଏ ପୂରା । ଡ଼ା. ବ.

ଦୁମୁକାଣି, ବି. (ଦେଶଜ—ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଉପରକୁ ଲମ୍ଫ-ମାରିବା ।

ଦୁମୁକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ—ଗଞ୍ଜାମୀ, ଏତାଦୃଶ ପଦ ତୈଲଙ୍ଗରେ ସୁଦ୍ଧା [ଦୁମୁକୁଟ] ବ୍ୟବହୃତ ଅଛି) ଉପରକୁ ଡେଇଁବା ।

ଦୁର୍, ଦୁସ୍, ଅ°. (ଦୋ = ଛେଦନ କରିବା-ଉର୍, ଉସ୍) ଦୁଃଖ; ନିନ୍ଦିତ; ମନ୍ଦ; ଦୁଷ୍ଟ; ନିଷିଦ୍ଧ ।

ଦୁରଧ୍ୱ, ବି. (ଦୁର୍ = ମନ୍ଦ-ଅଧ୍ୱନ୍ = ମାର୍ଗ) କୁତ୍ସିତ ପଥ । ବି°. କୁମାର୍ଗଗାମୀ ।

ଦୁରନ୍ତ, ବି°. (ଦୁର୍ = ଦୁଃଖ-ଅନ୍ତ = ଶେଷ) ପରିଶେଷରେ କ୍ଳେଶକର; ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ; ଦୁର୍ଜ୍ଞେୟ; ଗମ୍ଭୀର; ଦୁଷ୍ଟ; ଅବାଧ୍ୟ; ଦୁରତି-କ୍ରମଣୀୟ ।

ଦୁରନ୍ଧର, ବି°. (ଧୁରନ୍ଧର ଶବ୍ଦଜ) ଉଦ୍ଭଟ ।

ଦୁରବସ୍ଥ, ବିଂ. (ଦୁର୍-ଅବସ୍ଥା) ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାପନ୍ନ ।

ଦୁରବାପ, } ବିଂ. (ଦୁର୍-ଅବ-ଆପ୍-ପାଇବା-
ଦୁରାପ, } ଅ, ଦୁର୍-ଆପ୍-ଅ) ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ; ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ଯଥା—

ହେଲେ ମାନୁଷ୍ୟରୂପୀ କରଗତ ପୁଣି ସେ ତା
ନ ହେଲେ ଦୁରାପ । ଜା. ପ. ନା.

ଦୁରାଗ୍ରହ, ବି. (ଦୁର୍-ଆଗ୍ରହ = ଅତି ଯତ୍ନ) ଦୁଶ୍ଚେଷ୍ଟା; ମନ୍ଦ ବିଷୟରେ ଅଭିନିବେଶ । ବିଂ. ଦୁଷ୍ଟ ଆଗ୍ରହଯୁକ୍ତ ।

ଦୁରାତ୍ମା, ବିଂ. (ଦୁରାତ୍ମନ୍-ଦୁର୍ = ନିନ୍ଦିତ-ଆତ୍ମନ୍) ପାପାତ୍ମା; ନିର୍ଦ୍ଦୟ; ଦୁଷ୍ଟ; ଉତ୍ପୀଡ଼କ; ଦୁଷ୍ଟସ୍ୱଭାବ ।

ଦୁରାଧର୍ଷ, ବିଂ. (ଦୁର୍-ଆ-ଧୃଷ୍-ଇ = ପ୍ରଗଳଭ ହେବା-ଅ) ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷଣୀୟ । ବି. ଶ୍ୱେତସର୍ଷପ ।

ଦୁରାଧାର, ବିଂ. (ଦୁର୍-ଆ-ଧୃ-ଅ) ଯାହା ଧାରଣ କରିବା ଦୁଃସାଧ୍ୟ, ଦୁର୍ଣ୍ଣିରୂପଣୀୟ ।

ଦୁରାନମ, ବିଂ. (ଦୁର୍-ଆ-ନମ୍-ଅ) ଯାହା ଅନାୟାସେ ଲୁଆଁଇ ଦିଆଯାଇ ନ ପାରେ ।

ଦୁରାପ, ବିଂ. (ଦୁର୍ = ଦୁଃଖ-ଆପ୍ = ପାଇବା-ଅ) ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ, ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ।

ଦୁରାସଦ, } ବିଂ. (ଦୁର୍-ଆ, ପକ୍ଷେ ଉପ-
ଦୁରୁପସଦ, } ସଦ୍ = ଗମନ କରିବା, ପାଇବା, ସହ୍ୟକରିବା-ଅ) ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ; ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ; ଦୁଃସହ ।

ଦୁରିତ, ବି. (ଦୁର୍ = ନିନ୍ଦା-ଇତ = ଗମନ) ଦୁଷ୍କୃତ, ପାପ; ଅବସ୍ଥା । ବିଂ. ପାପିଷ୍ଠ ।

ଦୁରୀକ୍ଷଣା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୁର୍-ଈକ୍ଷଣା = ଦର୍ଶନ) ଅଭିସମ୍ପାତ, ଶାପ ।

ଦୁରୁକ୍ତ, ବି. (ଦୁର୍-ଉକ୍ତ = ବାକ୍ୟ) ଗାଳି, ଦୁର୍ବାକ୍ୟ ।

ଦୁରୂହ, ବିଂ. (ଦୁର୍-ଊହ୍-ଅ) ଦୁର୍ବୋଧ; କଠିନ; କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ।

ଦୁରୋଦର, ବି. (ଦୁର୍-ଆ-ଉଦର = ବିବାଦ) ଦ୍ୟୂତକାର, ଜୁଆରିଆ; ବାଜି, ପଣ; ପାଶକ; ଦ୍ୟୂତ, ଜୁଆଖେଳ ।

ଦୁର୍ଗ, ବି. (ଦୁର୍ = ଦୁଃଖ-ଗମ୍ = ଗମନକରିବା ଅ) ଗଡ଼; ମହାବିଘ୍ନ; ଦୁଃଖ; ମହାଭୟ; ଅତି ରୋଗ । ବିଂ. ଦୁର୍ଗମ ।

ଦୁର୍ଗତି, ବି. (ଦୁର୍-ଗମ୍-ତି) ଦୁରବସ୍ଥା, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ; ନରକ । (ବିଶେଷଣରେ ଦୁର୍ଗତ ହୁଏ ।)

ଦୁର୍ଘଟ, ବିଂ. (ଦୁର୍-ଘଟ୍-ଅ) ଯାହା ଅତି କଷ୍ଟରେ ଘଟେ, ଦୁଃସାଧ୍ୟ; କଠିନ ।

ଦୁର୍ଜାତ, ବି. (ଦୁର୍-ନିନ୍ଦିତ-ଜାତ = ଜନ୍ମ ବା ଯେ ଜନ୍ମିଅଛି) ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ; ବ୍ୟସନ; ବିପଦ । ବିଂ. ଯାହାର ବୃଥା ଜନ୍ମ; ଅନୁଚିତ ।

ଦୁର୍ଦ୍ଦମ, } ବିଂ. (ଦୁର୍-ଦମ୍-ଅ, ଯ) ଦୁରନ୍ତ,
ଦୁର୍ଦ୍ଦମ୍ୟ, } ଅଶାନ୍ତ; ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ ।

ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ, ବିଂ. (ଦୁର୍-ଦମ୍-ତ) ଅଶାନ୍ତ; ଯାହାକୁ ଦମନ କରିବା ଦୁଃସାଧ୍ୟ । ବି. କଳହ ।

ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ, ବି. (ଦୁର୍ = ନିନ୍ଦିତ-ଦିନ) ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ ଦିବସ; ବର୍ଷଣ; ଦୁଃସମୟ ।

ଦୁର୍ଦ୍ଧର, ବିଂ. (ଦୁର୍-ଧୃ-ଅ) ଦୁର୍ଦ୍ଧାର୍ଯ୍ୟ; ଦୁଃସହ, ଦୁର୍ଗମ୍ୟ; ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ । ଯଥା—

କୈଳାସଧର ମୋ ବାହୁବଳରେ ଯେହୁ ଦୁର୍ଦ୍ଧର ।
ଜା. ପ. ନା.

ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ, ବିଂ. (ଦୁର୍-ଧୃଷ୍-ଅ) ଅଧର୍ଷଣୀୟ; ଯାହାର ଅବମାନ ବା ଅନିଷ୍ଟ କରା ଯାଇ ନ ପାରେ; ଯାହାର ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ ଭୟ ହୁଏ; ଅସହନୀୟ ।

ଦୁର୍ନାମ, ବି. (ଦୁର୍-ନିନ୍ଦିତ-ନାମନ୍) ଅର୍ଶରୋଗ; ଅଖ୍ୟାତି; କଳଙ୍କ, ନିନ୍ଦା ।

ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ, ବି. (ଦୁର୍ = ନାହିଁ-ଭିକ୍ଷା) ଦେଶରେ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ଅଭାବ ।

ଦୁର୍ମନାୟମାନ, ବିଂ. (ଦୁର୍-ମନ-ଆୟ-ମାନ) ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନଚିତ୍ତ; ଦୁର୍ଭାବନାଗ୍ରସ୍ତ ।

ଦୁର୍ମିଳ, ବିଂ. (ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟଶବ୍ଦଜ) ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ଯଥା—

କୃତ୍ସିତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଗନ୍ଧ ବେଣାମୂଳ,
କର୍ମକୁ ସେହୁ ହୋଇଛୁ ଦୁର୍ମିଳ । ଲ. କ.

ଦୁର୍ଯୋଗ ବି. (ଦୁର୍-ଯୋଗ) ଦୁଃଖର ଯୋଗ; ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ; ଦୁଃସମୟ ।

ଦୁର୍ଲଭ, } ବିଂ.(ଦୁର୍-ଲଭ୍-ଅ,ଯ) ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ;
ଦୁର୍ଲଭ୍ୟ, } ବହୁମୂଲ୍ୟ; ଅସାଧାରଣ ।

ଦୁର୍ଲଳିତ, ବିଂ. (ଦୁର୍-ଲଳିତ) ପ୍ରଶ୍ରୟପ୍ରାପ୍ତ । ବି. ଦୁଶ୍ଚେଷ୍ଟିତ ।

ଦୁର୍ବାର, } ବିଂ. (ଦୁର୍-ବୃ-ଇ-ଅ, ଅନ)
ଦୁର୍ବାରଣ, } ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ।

ଦୁର୍ବାସା, ବି.(ଦୁର୍=କୁତ୍ସିତ-ବାସସ୍)ଅତ୍ରିପୁତ୍ର, ଋଷିବିଶେଷ । ବିଂ. କୁତ୍ସିତବସ୍ତ୍ରଧାରୀ ।

ଦୁର୍ବିଧ, ବିଂ. (ଦୁର୍ = ମନ୍ଦ, କୁତ୍ସିତ-ବିଧ = ଆଚରଣ) ଦରିଦ୍ର; ଖଳ; ଦୁଷ୍ଟ; ମୂର୍ଖ ।

ଦୁର୍ବିପାକ, ବି. (ଦୁର୍-ବିପାକ=ପରିଣାମ) ମନ୍ଦ ପରିଣାମ; ଦୁର୍ଘଟନା । ଯଥା—

ଆହା ଏ ଦୁର୍ବିପାକେ ପଡ଼ି ପୁଣି ଅଧୁନା ଦେଖିବାରେ ହତାଶ । ଜା. ପ. ନା.

ଦୁର୍ବୃତ୍ତ, ବିଂ. (ଦୁର୍=ନିନ୍ଦିତ-ବୃତ୍ତ = ଚରିତ୍ର) ଦୁଷ୍ଚରିତ୍ର; ଧୂର୍ତ୍ତ; ଉଦ୍ଧତ; ଦୁରାତ୍ମା ।

ଦୁଲକିଚାଲିବା, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଡ଼ାଚାଲିର ତୁଲ୍ୟ ଗମନ ।

ଦୁଲକିବା, ଦୁଲୁକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କମ୍ପିବା ।

ଦୁଲଣା, ଦୁଲଣୀ, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ଦେଶଜ) ଦୁହିତା,
ଦୁଲ୍ଲଣୀ, } ଝିଅ । ଯଥା—

ତରଙ୍ଗ ଦୋଳାରେ ଦୋଳାୟିତ କିବା ସିନ୍ଧୁ ଦୁଲଣା । ଉଷା ।

ବିକଳ ହୋଇଣ ବିଳାପ କରନ୍ତି ଉଚ୍ଚେ
ମତ୍ସ୍ୟ ଦୈତ୍ୟର ଦୁଲଣୀ । ବି. ରା.

ଦୁଲଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁତ୍ର । ଯଥା—
ଭାତ ତିଅଣ ଯେତେ ଥିଲାକ ରାନ୍ଧଣା,
ସବୁଥିରୁ ଅଧେ ଅଧେ ଭୁଞ୍ଜିଲା ଦୁଲଣା । ସା.ଭା.ଆ.

(ଦୁଲଣା = ଭ୍ରମ) ବିଂ. ଗେହ୍ଲା ।

ଦୁଲଦୁଲ, } ବିଂ.(ଦୁଲ୍ ଧାତୁଜ) କମ୍ପଯୁକ୍ତ ।
ଦୁଲୁ ଦୁଲୁ, } ଯଥା—
କମ୍ପଇ ଦୁଲଦୁଲ ହୋଇ,
ତା ଭଙ୍ଗୀ କହି ନ ସରଇ । ଦା. ର.

ଦୁଲଭ, ବିଂ. (ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ।

ଦୁଲଭା, ବି. (ଦୁର୍ଲ୍ଲଭା ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧି ଗୁଳ୍ମ-ବିଶେଷ ।

ଦୁଲା, } ବି. (ଦେଶଜ—ଦୁଲାମ-ଗଞ୍ଜାମରେ
ଦୁଲାମ, } ବ୍ୟବହୃତ) ଆଟୁ କରିବାପାଇଁ ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ ପକାଇବା ବଡ଼ ବଡ଼ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ।

ଦୁଲାଈ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀଙ୍କ ନାମ-ବିଶେଷ । ଯଥା—
ଦୁଲାଈ ଦୁର୍ଗେଶ୍ୱରୀ ଗୋ ଦୁର୍ଗା ନାମ ବହୁ,
ଦୁର୍ଦ୍ଦର୍ଶିଣୀ ଦାହିନୀ ଦୁର୍ଗତି ଦୁଃଖ ଦହୁ । ନୃ.ପୁ.ପ.ତ.
ଶୀତବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଦୁଲାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରେମ, ଅନୁରାଗ; ପୁତ୍ର । ଯଥା—
ପୂର୍ବ ଦ୍ୱାରେ ଯାନ୍ତୁ ଆମ୍ଭ ସେନାପତି ମାଳ,
ଦକ୍ଷିଣ ଦ୍ୱାର ଜଗିବେ ବାଳର ଦୁଲାଳ । ବି.ରା.
ବିଂ. ପ୍ରିୟ, ମନୋଜ୍ଞ, ଗେହ୍ଲା ।

ଦୁଲାଳି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ସ୍ନେହବତୀ;
ଦୁଲାଳୀ, } ପ୍ରେମବତୀ । ଯଥା—
ଦୁଲାଳୀ ସେବକବତ୍ସଳୀ ପୁଣି କୃପାନିଧି ବରନରେଶ । ବି. ଚ. ମ.
ପୁତ୍ରୀ, ଝିଅ । ଯଥା—
ତାଙ୍କ ଦୁଲାଳୀ ସୁଲୋଚନା ବୋଲି
ଅଛି ଏକ ନାରୀବର । ସୁ. ପ.

ଦୁଲାଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗେହ୍ଲା ।

ଦୁଳି, ଦୁଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ଦୁଲ୍ (କର୍ଦ୍ଦମ ଇତ୍ୟାଦି) ଉତ୍କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଇ, ଈ] କମଠୀ, କଚ୍ଛପୀ ।

ଦୁଲୁକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଥରଥର ହେବା; ଉପରକୁ ଦେହ ନିକ୍ଷେପ କରିବା ।

ଦୁଲୁଦୁଲୁ, ଅଂ.(ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟାଦିର ଶବ୍ଦାନୁ-କରଣବିଶେଷ । ଯଥା—ଦମାଲୁ ଦୁଲୁ-ଦୁଲୁ ବାଜେ ।

ଦୁଲ୍ଲୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ଝିଅ । ଯଥା—
ବାଳାରୂପେ ଖେଳେ ଗଙ୍ଗା ନର୍ପତି ଦୁଲ୍ଲୀ । ସା.ଭା.ଆ.

ଦୁଃଶା, ଧୂଃଶା, } ବି. (ଦୁଃଶାସନ ଶବ୍ଦର
ଦୁଶା, ଧୂସା, } ଅପଭ୍ରଂଶ) ଦୁଃଶାସନ ।
ଯଥା—
ଦୁଃଶାରକ୍ତଲିପ୍ତହସ୍ତେ ବାନ୍ଧିବି ତା ବେଣୀ । କ. ବ.

ଦୁଷ୍ଟ୍ୟବନ, ବି. (ଦୁର୍ = ଦୁଃସହ-ଚ୍ୟବନ = ମୁନିବିଶେଷ ଯାହାର—ଇନ୍ଦ୍ର ଚ୍ୟବନ ମୁନି ପ୍ରତି ବଜ୍ର ଉତ୍ତୋଳନ କଲାରୁ ତଦୀୟ ଅଭିଶାପରେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ହସ୍ତ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୋଇ-ଥିଲା) ଦେବରାଜ, ଇନ୍ଦ୍ର ।

ଦୁଷ୍କୃତ, ବି. (ଦୁର୍-କୃ-ତ) ପାପ; ଦୁଷ୍କର୍ମ; ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ । (ବିଶେଷଣ ଓ ବିଶେଷ୍ୟରେ ଦୁଷ୍କୃତ ହୁଏ ।)

ଦୁଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଦୁଷ୍ = ବିକୃତ ହେବା-ତ) ଦୋଷଯୁକ୍ତ; ଅପବିତ୍ର; ଅଧାର୍ମିକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ ।

ଦୁସମନ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଦୋଷୀ; ଶତ୍ରୁ ।

ଦୁସ୍ତର, ବିଂ. (ଦୁର୍—ଦୁଃଖ-ତୃ = ପାରହେବା-ଅ) ଅପାର; ଦୁରତିକ୍ରମ; ଦୁଷ୍ପରିହର ।

ଦୁହା, ଉହା, ଦୋହା, } ବି. (ଦୋହା ଶବ୍ଦଜ) ପଦ୍ୟ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଉହାମାନ ପଢ଼ି ଯେତେ ଅବଧୂତ ହୋନ୍ତି,
ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ନ ଚହ୍ନି ତୁଚ୍ଛ ଜ୍ଞାନ କହୁଥାନ୍ତି । ନୃ. ପୂ.ପ୍ର.ତ.

ଦୁହାଁ, ବି. (ଦୁହ୍ ଧାତୁଜ) ଦୋହନ । ଯଥା— ଗାଈଦୁହାଁ ।

ଦୁହାଇ, ଦୋହି, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଣ, ଶପଥ ।

ଦୁହାଁଳ, ଦୁହାଳ, ଦୁହାଁଳିଆ, } ବିଂ. (ଦୋହଳ ଶବ୍ଦଜ) ଦୋହନଯୋଗ୍ୟ, ଦୁଧ ଦେଉଥିବା । ଯଥା—

ବଧାଇ କରି ଦେଲେ ତାହାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷେ ଦୁହାଁଳ ଗାଈ । ବି. ଗୀ.

ଦୁହିଁବା, ଦୋହିଁବା, } କ୍ରି. (ଦୁହ୍ ଧାତୁଜ) ଦୋହନ କରିବା । ଯଥା—

ଗାଈ ସେ ବେଳେ ହାଦେ ଦୁହିଁ,
ବାଛୁରି ତାର ସଙ୍ଗେ ଦେଇ । ବି. ପୁ.

ଦୁହିଙ୍କି, ଦୁହିଙ୍କୁ, ଦୋହିଙ୍କୁ, } ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ) ଉଭୟଙ୍କୁ ।

ଦୁହିତା, ଦୁହିତୃ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ଦୁହ୍ = (ମାତାଙ୍କୁ) ଦୋହନ କରିବା-ତୃ—ଅନ୍ୟ-ମାନେ କହନ୍ତି କି, ପୂର୍ବକାଳରେ କନ୍ୟା-ମାନେ ଗାଈ ଦୋହନ କରୁଥିଲେ ବୋଲି ଦୁହିତା ନାମ ପାଇଅଛନ୍ତି] କନ୍ୟା, ପୁତ୍ରୀ ।

ଦୁହିତ୍ରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୁହିତୃ ଶବ୍ଦଜ) ଝିଅ । ଯଥା—

ନିଜ ବାହାନ ଦୁହିତୃକ,
ଦେଲ ସେ ମାନବୀ ମୂର୍ତ୍ତିକ ।
ନାମ ତା ଦେଲ କାଦମ୍ବିନୀ,
କହେ ସାରସେ ଯାଅ ଘେନି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଦୁହୁଡମୁଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଲଙ୍ଗଳମୁଣ୍ଡା ।

ଦୁହୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଗାଈଦୁହାଁ କୁଣ୍ଡା । ଯଥା—

କରି ଜାନୁଯୁଗଳେ ସଂଯୋଗ ଦୁହୁଣୀ । ର. କ.

ଦୁହେଁ, ଦୋହେଁ, ଦିହେଁ, } ସର୍ବଂ. (ପ୍ରାକୃତ ଦୋହିଁରୁ ଜାତ) ଉଭୟ ବା ଉଭୟେ । ଯଥା—

ସେ ଦୋହେଁ କେତେବେଳେ ସନ୍ଧିଲେ ବନ୍ଧିଲେ,
କୁରୁସେନାମାନେ ତା କଳି ନ ପାରିଲେ । କୃ.ଭ୍ର.ବ.ପ.

ତୁମ୍ଭେ ଦିହେ ବସି ଖେଳିବ ଦୋଳି,
ଗୀତ ପକାଇବି ମୁଁ ହୁଳହୁଳି । ଭ. ସା.

ଦୂତ, ବି. (ଦୁ = ଗମନ କରିବା-ତ, ଉ = ଊ) ବାର୍ତ୍ତାବହ; ଚର, ସନ୍ଦେଶଦାତା ।

ଦୂତି, ଦୂତିକା, ଦୂତୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୁ = ଗମନ କରିବା-ତି, ଉ = ଊ, କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଦୂତ-ଈ) ବାର୍ତ୍ତାବାହକୀ, ସନ୍ଦେଶ-ହାରିଣୀ; କୁଟ୍ଟିଣୀ ।

ଦୂନ, ବିଂ. (ଦୁ = ଖେଦ କରିବା-ତ) ପଥଶ୍ରାନ୍ତ; ପରିତାପିତ ।

ଦୂର, ବିଂ. (ଦୁର୍-ଇ = ଗମନ କରିବା-ର—ନିପାତନ) ଅସମୀପ; ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଗାଢ଼; ଦୀର୍ଘ । ବି. ଅନ୍ତର, ବ୍ୟବଧାନ ।

ଦୂରତଃ, ଅଂ. (ଦୂର-ତସ୍) ଦୂରରୁ; ଦୂରରେ ।

ଦୂରତେ, କ୍ରି. ବି. (ଦୂରତଃ—ଏହି ପଦରୁ ଜାତ) ଦୂରରୁ, ଦୂରରେ । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ର କୁମୁଦେ ଦୂରତେ ମୁଦେ ପଦ୍ମର ମୁଦେ ମୋତେ ।
ଦେଇ ହଂସ କରିବା ରସ ନାହିଁ ବରଷ ଅନ୍ତେ ।
ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଦୂରୁ, ଦୂରୁ, ବଂ. (ଦୂର ଶବ୍ଦଜ) ଦୂର । ଯଥା—

ଏତେ ପାଞ୍ଚ ଆଗ ହୋଇ ଉଠିଲ ସଭାରୁ,
କାହାକୁ ନ କହି କଛ ଗଲ ଖଣ୍ଡେଦୂରୁ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ଦୂରରୁ ।

ଦୂରଦର୍ଶନ, } ବ. (ଦୂର-ଦର୍ଶନ, ଦୂର-ଦୃଶ୍-
ଦୂରଦର୍ଶୀ, } ଇନ୍, ଦୂର-ଦୃଷ୍ଟି) ପଣ୍ଡିତ; ଗୃଧ୍ର ।
ଦୂରଦୃଷ୍ଟି, } ବଂ. ଦୀର୍ଘଦର୍ଶୀ ।

ଦୂରୀକରଣ, ବ. (ଦୂର-କରଣ ମଧ୍ୟେ-ଚ୍ୱି-ଅଭୂତତଦ୍‌ଭାବେ) ଅବମାନନାପୂର୍ବକ ତଡ଼ିହେବା; ବହିଷ୍କୃତ କରିବା । (ବିଶେଷଣରେ ଦୂରୀକୃତ ଏବଂ ଦୂରୀକ୍ରିୟମାଣ ହୁଏ ।)

ଦୂରୋହ, ବଂ. (ଦୁର୍-ରୁହ = ଆରୋହଣ କରିବା-ଅ) ଦୁରାରୋହ ।

ଦୂର୍ବା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦୁର୍ବ୍ = ଆଘାତ କରିବା-ଅ, ଯେ ପାପ ନଷ୍ଟ କରେ କିମ୍ବା ଯେ ପଶୁ-କର୍ତ୍ତୃକ ନଷ୍ଟ ହୁଏ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ତୃଣ ।

ଦୂଶ୍ୟ, ବ. କ୍ଲୀ. ବସ୍ତ୍ରନିର୍ମିତ ଗୃହ, ତମ୍ବୁ ।

ଦୂଷଣ, ବ. (ଦୂଷ୍ = ଦୋଷ ଦେବା, ବିକୃତ ହେବା-ଇ-ଅନ) ରାକ୍ଷସବିଶେଷ; ଦୋଷ; ଦୋଷ ଦେବା, ଦୋଷ ଦେଖାଇବା, ଦୋଷଯୁକ୍ତ କରିବା, ନିନ୍ଦିତ ବା ଅପବିତ୍ର କରିବା; ଧର୍ଷଣ । ବଂ. ଦୂଷକ । (ବିଶେଷଣରେ ଦୂଷକ, ଦୂଷିତ, ଦୂଷଣୀୟ, ଦୂଷୟିତା, ଦୂଷୟିଷ୍ଣୁ ଇତ୍ୟାଦି ପଦ ସାଧିତ ହୁଏ ।)

ଦୂଷିକା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. [ଦୂଷ୍ = (ଚକ୍ଷୁ ଇତ୍ୟାଦି) ବିକୃତ ହେବା-ଇ-କ ସ୍ୱାର୍ଥେ-ଆ] ନେତ୍ରମଳ; ତୂଳିକା; ଦୂଷଣକାରିଣୀ ।

ଦୂଷ୍ୟ, ବଂ. (ଦୂଷ୍-ଯ) ଦୂଷଣୀୟ; ତ୍ୟାଜ୍ୟ । ବ. ପଟମଣ୍ଡପ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ହସ୍ତିକକ୍ଷ ରଜ୍ଜୁ ।

ଦୃକ୍, ବ. (ଦୃଶ୍-କ୍ୱିପ୍) ଚକ୍ଷୁ; ଦର୍ଶନ; ଜ୍ଞାନ । ବଂ. ଦର୍ଶକ; ସାକ୍ଷୀ; ଜ୍ଞାତା । ଯଥା—ଆୟୁର୍ବେଦଦୃକ୍ ।

ଦୃଢ଼, ବଂ.(ଦୃହ୍ = ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ତ) କଠିନ, ସ୍ଥୂଳ; ସମର୍ଥ; ସ୍ଥିର; ଅତିଶୟ । ବ. ଲୌହ ।

ଦୃତ, ବ. (ଦୃ-ତ) ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ।

ଦୃପଦ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦ୍ରୌପଦୀ ଶବ୍ଦଜ)
ଦୃପଦୀ, } ଦ୍ରୌପଦୀ, ପାଣ୍ଡବମହିଷୀ । ଯଥା—

ପାଣ୍ଡବେ ଯେଜ୍ଞ ଦୃପଦ ସୀତା ଯେଜ୍ଞ ରଘୁପତି,
ମାନ ନ ଥିଲେ ବିପତ୍ତି ହେଲ ପ୍ରାପତି । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଦୃପ୍ତ, } ବଂ.(ଦୃପ୍ = ଅହଂକୃତହେବା-ତ, ର)
ଦୃପ୍ର, } ଗର୍ବିତ, ଉଦ୍ଧତ; ଦୁଷ୍ଟ ।

ଦୃଭର, ବଂ. (ଦୁର୍ଭର ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଃସହ । ଯଥା—

ଦୃଭର ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତି ଅଟେ ଚୋର ଭୀମା,
ରାଜାଙ୍କର ଦୋଷଗଣ କରିବୁ ତୁ କ୍ଷମା । ସା. ଭା. ସ.

ଦୃଶଦ, } ବ. (ଦୃ = ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା-ଶଦ୍,
ଦୃଷଦ୍, } ଷଦ୍-କ୍ୱିପ୍) ପ୍ରସ୍ତର, ପଥର;
ଦୃଷଦ, } ବିସ୍ତୃତ ଶିଳା ।

ଦୃଶ୍ୟ, ବଂ. (ଦୃଶ୍-ଯ) ଦର୍ଶନୀୟ, ସୁନ୍ଦର; ପ୍ରକାଶ୍ୟ । ବ. ଦର୍ଶନୀୟ ବସ୍ତୁ ବା ବିଷୟ ।

ଦୃଷ୍ଟ, ବଂ. (ଦୃଶ୍-ତ) ଈକ୍ଷିତ, ଅବଲୋକିତ; ଜ୍ଞାତ; ଲୌକିକ । ବ. ଦର୍ଶନ; ଜ୍ଞାନ ।

ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ, ବ. (ଦୃଷ୍ଟ-ଅନ୍ତ = ଶେଷ, ବିଷୟ ପରିଚ୍ଛେଦ) ନିଦର୍ଶନ, ଉପମାନ; ଶାସ୍ତ୍ର; କାବ୍ୟର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ମୃତ୍ୟୁ ।

ଦୃଷ୍ଟି, ବ. (ଦୃଶ୍-ତି, ଯାହାଦ୍ୱାରା ଦେଖାଯାଏ) ଚକ୍ଷୁ, ଦର୍ଶନ; ଜ୍ଞାନ ।

ଦେ, କ୍ରି. (ଦା ଧାତୁଜ) ଦିଅ ।

ଦେଆଳିଆ, } ବଂ. (ଦେଶଜ) ଋଣ-
ଦେଉଳିଆ, } ଶୋଧନରେ ଅକ୍ଷମ; ଗତ-
ଦେବାଳିଆ, } ସର୍ବସ୍ୱ, ନିଃସ୍ୱ ।

ଦେଇ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି-ବୋଧକ । ଯଥା—

ଅଟ୍ଟୋଳିରେ ବୁଲଇ କାନନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ । କା.ପ.ନା.

ଦେଈ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେବୀ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ରାଜକନ୍ୟା । ଯଥା—

ବୋଲେ ଖର,-ଦେଈଙ୍କି କେ ଦେଲ ଏ ଦଶା । ବୈ.ବି.

ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସଂଜ୍ଞାବିଶେଷ ।

ଦେଉ, ବ. (ଦେବ ଶବ୍ଦଜ) ରାଜପୁତ୍ର ।

ଦେଉଳ, ବି. (ଦେବାଳ'ୟ' ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ ଅଥବା ଦେବକୁଳ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଦେବାଳୟ । ଯଥା—

ଭୂମିସାତ ଦେବ ଦେଖିଲେ ନିଜ ପ୍ରିୟ ଦେଉଳ । ଚ. ଭା.

ଦେବଳାମୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ଋଣଶୋଧନରେ ଅସମର୍ଥତା ।

ଦେଉଳିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁମାନେ ଦେଉଳରେ ବସି ସେବାପୂଜାଆଦି କରନ୍ତି; ଋଣୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଋଣ ଶୋଧନ କରି ନ ପାରେ; ଏକଜାତୀୟ ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଯଥା—

ଭଞ୍ଜମିଶ୍ର ପଣ୍ଡା ପାଢ଼ି ପତ୍ରୀ ଦେଉଳିଆ । ଉ.ସା.୧୮.୯.

(ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ) ସାନମାଠିଆ । ବିଂ. ଦେଉଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଦେଉଳର ଆକୃତି-ବିଶିଷ୍ଟ ।

ଦେଏଣା, ଦେଣା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦେବା । ବିଂ. ଦେୟ । ଯଥା—

ଧ୍ରୁବ ଅଭିଷେକପାଇଁ ଦକ୍ଷିଣା ଗ୍ରହଣା । ଉ.ସା.୧୮.୯.

ଦେଓୟାନ, ଦେବାନ, } ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ରାଜ୍ୟ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ ।

ଦେଓୟାଲ, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ପ୍ରାଚୀର, ଗଡ଼କାନ୍ଥ ।

ଦେଖ, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତରୁ ଆଗତ) ଦୃଷ୍ଟିପାତ କର ।

ଦେଖଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦେଖିବା ।

ଦେଖଣାହାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଦର୍ଶକ । ଯଥା—

ହେଲେ ନେଉଥାଇ ଦେଖଣାହାରଙ୍କ ହୃଦୟ ହରି । ଉଷା ।

ଦେଖା, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଦେଖ ଧାତୁଜ) ଦର୍ଶନ । ଯଥା—

ସେହିରୂପେ ଦେବୀ ଦେଖାଦେଲେ ଆଜ । ନ.କେ.

ଭେଟି । ଯଥା—

ଧୀବର ନେଇ ମୀନ ଏକା,
ଜାଗ୍ରଣବରେ ଦେଲା ଦେଖା । ଭା. ଏ. ସ୍କ.

ବିଂ. ଯେ ଦେଖିଥାଏ, ଦର୍ଶକ; ଯାହା ଦେଖିଥାନ୍ତି, ଦୃଷ୍ଟ । ଯଥା—

ଶ୍ରୀଧର ପଥରେ ପ୍ରଭୁ ମୋତେ ଏହା ଦେଖା । ଦା. ର. ଗୀ.

ଦେଖାଇବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ଦେଖ ଧାତୁରୂପ) ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରାଇବା, ଅନୁଭୂତ କରାଇବା । ଯଥା—ଦୈବ ପାପ ପୁଣ୍ୟର ଫଳ ଦେହରେ ଦେଖାଇଦିଏ ।

ଦେଖାଣ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଦେଖ ଧାତୁଜ) ଦେଖିବା ।

ଦେଖାଳି, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଦେଖ ଧାତୁଜ) ଦେଖିବା ଲୋକ ।

ଦେଖାଶିଖା ବି. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ, ଅନ୍ୟର ଦେଖି ଶିଖିବା । ଯଥା—

ମୂର୍ଖାଦି ଲୋକେ କର୍ମ କରନ୍ତି ଦେଖାଶିଖା,
ଫଳକୁ ଆଶା କରି କରନ୍ତି କର୍ମ ଏକା । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ବିଂ. ଅନୁକରଣପ୍ରିୟ । ଯଥା—ଦେଖାଶିଖା ଓଡ଼ିଶା ।

ଦେଖିବା, କ୍ରି. (ଦୃଶ୍‌ଧାତୁରେ ପ୍ରାକୃତ ଦେଖ ଆଦେଶ) ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିବା ।

ଦେଖୁଣି, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଦେଖ ଧାତୁଜ) ଦର୍ଶନ । ଯଥା—

ବିଳେ ଜନକ ମନ୍ଦିରେ ଦଶରଥ,
ବୋଲେ କେମାନ୍ତ୍ୱ ଆଣ ଦେଖୁଣି ଅର୍ଥ । ବି. ରା.

ଦେଖୁଣିଆ, ବିଂ. (ପ୍ରାକୃତ ଦେଖ ଧାତୁଜ) ଦେଖିବା ବ୍ୟକ୍ତି । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ଖାଦ୍ୟାଦି ଦେଖି ପରୀକ୍ଷା କରେ ।

ଦେଉଡ଼ଶାଶୁ, ଦେଢ଼ଶାଶୁ, ଜେଉଡ଼ଶାଶୁ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟେଷ୍ଠଶ୍ୱଶ୍ରୂ ଶବ୍ଦଜ) ପତ୍ନୀର ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଭଗିନୀ ।

ଦେଉଡ଼ଶୁର, ଦେଢ଼ଶୁର, ଜେଉଡ଼ଶୁର, } ବି. (ଜ୍ୟେଷ୍ଠ-ଶ୍ୱଶୁର ଶବ୍ଦଜ) ପତିଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା ।

ଦେଉଡ଼ୁତା, ଜେଉଡ଼ୁତା, } ବି. (ଜ୍ୟେଷ୍ଠତାତ ଶବ୍ଦଜ) ପିତାଙ୍କ ବଡ଼ଭାଇ । ଯଥା—

ଦେଉଡ଼ୁତାଭାଇ ଦେଲେ ସର୍ପଭିଯାକ ଖାଇ,
ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ବସାଇଲେ ସଭାର ତଳେ ନେଇଁ । ନୃ.ପୁ.ସ.ଭ.

ଦେଢ଼, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଏକ ଆଉ ଅଧେ ।
ଦେଢଗୋଡ଼ିଆ, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହାର ଗୋଟିଏ ଗୋଡ଼ ଛୋଟ, ଛୋଟା ।
ଦେଢ଼ା, ବ. (ଦେଶଜ) ଦେଢ଼ଗୁଣ ।
ଦେଢ଼ାଇ, ବ. (ଦେଶଜ) ଏକଅଧେ ।
ଦେଢ଼ି, ବ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଋଣରେ ବର୍ଷକେ ମୂଳଧନର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ସୁଧ ମିଳେ । ଯଥା—
ବଣିକ ମିଠା ଜାଣି ହୋଇଲେ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଢ଼ି,
ସାଧୁ ମିଠା ଜାଣି କଲଲ୍ଭର ଯେବେ ଗୁଢ଼ି । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଭ.
ଦେଢ଼ଗୁଣ ।
ଦେଢ଼ିଅଢ଼ାଇ, } ବଂ. (ଦେଶଜ) ଅସମାନ ।
ଦେଢ଼ିଆ,
ଦେଣ, ବ. (ଦେଶଜ) ଋଣ ।
ଦେଣଦାର, ବଂ. ଋଣଗ୍ରସ୍ତ ।
ଦେଣା, ବଂ. (ଯାବନକ) ଯାହା ଦେବାକୁ ହେବ । ବ. ଦେବା; ଋଣ ।
ଦେଣାଦାର, ବଂ. (ଯାବନକ) ଋଣୀ ।
ଦେଣି, ବ. (ଦେଶଜ) ଦେୟ ।
ଦେଦୀପ୍ୟମାନ, ବଂ. (ଦୀପ୍ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଯଙ୍-ଅତିଶୟାର୍ଥେ, ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ମାନ) ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ; ଅତି ଦୀପ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ ।
ଦେବା, କ୍ରି. (ଦା ଧାତୁମୂଳକ ପ୍ରାକୃତ ଦେ ଧାତୁଜ) ଦାନ କରିବା ।
ଦେବାଳିଆ, } ବଂ. (ଦେଶଜ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ଋଣଗ୍ରସ୍ତ; ଋଣ ପରିଶୋଧ କରିବା
ଦେଉଳିଆ, ନିମନ୍ତେ ଅଶକ୍ତ; ନିଃସ୍ୱ ।
ଦେବାନୀଅଦାଲତ, ବ. (ହିନ୍ଦୀ) ଏଥିରେ ଭୂମିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଅଭିଯୋଗ ହୁଏ; ଏହାର ବର୍ତ୍ତମାନ ନାମ ଜଜକୋର୍ଟ ।
ଦେୟ, ବଂ (ଦା = ଦାନ କରିବା-ଯ) ଦାନଯୋଗ୍ୟ; ଯାହା ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ।
ଦେବ, ବ. (ଦିବ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଅ) ଈଶ୍ୱର, ଦେବତା, ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ; ରାଜା; ବ୍ରାହ୍ମଣ; ବିଜିଗୀଷୁ, ଦେବର; ମେଘ; ସମ୍ମାନସୂଚକ ଉପାଧି; କ୍ରୀଡ଼ା; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ; ଦୀପ୍ତି । ବଂ. ପୂଜ୍ୟ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯଥା—ନରଦେବ ।
ଦେବକୁଳ, ବଂ. (ଦେବ = ଦେବତା-କୁଳ = ଆଳୟ) ଦେବାଳୟ, ପୂଜାସ୍ଥାନ, ଦେଉଳ; ବଂଶ; ସମୂହ ।
ଦେବଖାତ, ବ. (ଦେବ-ଖାତ = ଖନିତ—ଯାହା ମନୁଷ୍ୟଦ୍ୱାରା ଖନିତ ନୁହେ) ସ୍ୱାଭାବିକ ଖାତ, ଅକୃତ୍ରିମ ଜଳାଶୟ, ହ୍ରଦ ।
ଦେବଖାତବିଳ, ବ. (ଦେବଖାତ-ବିଳ = ଛିଦ୍ର) ପର୍ବତଗୁହା ।
ଦେବଜନ, ବ. (ଦୈବ-ଜନ) ଦେବତା ତୁଲ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ରାଜା; ଗନ୍ଧର୍ବ ।
ଦେବତା, ବ. (ଦେବ = କ୍ରୀଡ଼ା-ତନ୍ = ବିସ୍ତାର କରିବା-ଅ, ଆ) ଦେବ ।
ଦେବତ୍ର, } ବଂ. [ଦେବ-ତ୍ରୈ = ପାଳନ କରିବା-ଅ, ଦେବ-ଉତ୍ତର =
ଦେବୋତ୍ତର, ଯୋଗ—ଦେବତାଙ୍କ ସେବାର୍ଥ (ଭୂମି ପ୍ରଭୃତି)] ଦେବତା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନିଯୋଜିତ, ଦେବସାତ୍‌କୃତ ।
ଦେବଧୂପ, ବ. ସଂ. ଗୁଗ୍‌ଗୁଳ ।
ଦେବନ, ବ. (ଦିବ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ) କ୍ରୀଡ଼ା; ସ୍ତୁତି; ଦୀପ୍ତି; ଦୁଃଖ; ବ୍ୟବହାର; ଜୟଇଚ୍ଛା; ଲୀଳାର ଉଦ୍ୟାନ; ପଶା; ପଦ୍ମ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ-ଦେବନା) କ୍ରୀଡ଼ା; ସେବା; ବିଳାପ । ଯଥା—ଅବ କା ପରିଦେବନା ।
ଦେବପଥ, } ବ. ସଂ. ଆକାଶ, ସ୍ୱର୍ଗପଥ,
ଦେବବର୍ତ୍ମ, ଛାୟାପଥ ।
ଦେବଭୂୟ, ବ. (ଦେବ-ଭୂ = ହେବା-ଯ) ଦେବତ୍ୱ, ଦେବସାଯୁଜ୍ୟ ।
ଦେବଯଜନ, ବ. (ଦେବ-ଯଜନ) ଦେବଗଣଙ୍କର ଅର୍ଚ୍ଚନା, ଦେବଯାଗ; ଦେବତାମାନଙ୍କର ଯାଗର ସ୍ଥଳ । ଯଥା—
ଦେବଯଜନସମ୍ଭବା ଅଲୌକିକ ଲାବଣ୍ୟମୟୀ ସୀତା
ଜନକରାଜଙ୍କର ଧର୍ମତଃ ଦୁହିତା ଅଟନ୍ତି । ଜା.ପ.ନା.
ଦେବଯାନ, ବ. ସଂ. ବ୍ୟୋମଯାନ ।

ଦେବର, ବି. (ଦିବ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅର-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ପତିର କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା, ପତିର ଭ୍ରାତା ମାତ୍ର ।

ଦେବରହସ୍ୟ, ବିଂ. ସଂ. ଅତି ଗୋପନୀୟ ।

ଦେବରାତ, ବି. (ଦେବ-ରା = ଦାନ କରିବା-ତ) ପରୀକ୍ଷିତ, ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ପୌତ୍ର । ବିଂ. ଦେବଦତ୍ତ; ଦେବରକ୍ଷିତ ।

ଦେବଲ, ବି. (ଦେବ-ଲା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ଦେବପୂଜକ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଋଷିବିଶେଷ ।

ଦେବବାଣୀ, ବି. ସଂ. ସଂସ୍କୃତଭାଷା; ଦେବ-ବଚନ, ଦେବାଦେଶ ।

ଦେବଶର୍ମା, ବି. ସଂ. ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିର ଉପାଧି-ବିଶେଷ । (ଦେବପୂର୍ବଂ ନରାଖ୍ୟଂ ହି ଶର୍ମବର୍ମାଦିସଂଯୁତଂ ।)

ଦେବସାତ୍କୃତ, ବିଂ. ସଂ. ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶରେ ଦତ୍ତ ।

ଦେବା, ଦେବୃ, ବି. (ଦିବ୍-ଋ) ଦେବର, ଦିଅର; ରଣ୍ଡାପତି, ରାଣ୍ଡୀ ସ୍ତ୍ରୀର ପତି । (ସ୍ତ୍ରୀ) ପଥରକୃଣୀ ।

ଦେଶ, ବି. (ଦିଶ୍ = ବୋଲିବା-ଅ) ପୃଥିବୀର ଅଂଶବିଶେଷ, ରାଜ୍ୟ; ଅଂଶ, ଭାଗ । ଯେପରି—ପୃଷ୍ଠଦେଶ, ପାଦଦେଶ ।

ଦେଶକ, ବିଂ. (ଦିଶ୍ = ଅନୁମତି କରିବା-ଅକ) ଶାସନକର୍ତ୍ତା; ଉପଦେଶକ ।

ଦେଶରୂପ, ବି. ସଂ. ନ୍ୟାଯ୍ୟ, ଔଚିତ୍ୟ; ପ୍ରଶଂସିତ ଦେଶ ।

ଦେଶା, ଦେଶୀ, ବିଂ. (ଦେଶୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ଦେଶସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଯଥା—

ରାଜାମାନଙ୍କର ଥିବ ଯେତେକ ସଇନ,
ସନ୍ତରେ ଆସିବେ ଦେଶା ଦରଶନ ଦେନ । ସା.ଭା.ସ.

ଦେଶାଉର, ବି. (ଦେଶଜ) ଘର ବା ଉଗର । ଯଥା—

ଦେଶାଉରେ ବାର୍ତ୍ତା କଲେ ହସ୍ତିନା ନଗରେ,
ପାଣ୍ଡୁର ପୁତ୍ରେ ଜାତ ଶତଶୃଙ୍ଗ ଗିରିରେ । ସା.ଭା.ଆ.

ଦୈଶିକ, ବି. (ଦେଶ-ଇକ) ପଥିକ, ପାନ୍ଥ । (ଦିଶ୍-ଇକ) ଗୁରୁ ।

ଦେହ, ବି. (ଦିହ୍ = ଲେପନ କରିବା, ଏକତ୍ର କରିବା-ଅ) ଶରୀର; ଲେପନ ।

ଦେହକେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦେହ ଧାରଣ କରିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ସମୟ । ଯଥା—

ମୋ ଦେହକେ ଏରୂପ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାର,
ଦେଖି ନାହିଁ ଆହେ ଅର୍ଜୁନ ବୀରବର । କୃ.ଭା.ବି.ପ.

ଦେହଦେଖା, ଦେହରେଖା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ • କିମ୍ବା ଦେହ-ଦର୍ଶନ ଓ ଦେହରକ୍ଷା-ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) କେବଳ ଦେହ ବଢ଼ାଇ ଯେ ଅଳସୁଆ ହୁଏ ।

ଦେହପାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ନାନ । ଯଥା—

ଛନ ଛନ ହେଲଣି ନୋହିଛୁ ଦେହପାଣି,
ଦେହକୁ କ୍ଳେଶ ହେବ ଉଠ ମୋ ବାକ୍ୟ ଶୁଣି ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ଭ.

ଦେହଲଗା, ବି. (ଦେହ-ଲଗ୍ନ-ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ସର୍ବଦା ସେବା କରି ନିକଟରେ ଥାଏ । ଯଥା—

ହେଲ ଦେହଲଗା ଭୃତ୍ୟର ବାହନ । ଦ. ବା.

ଦେହଳି, ଦେହଳୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେହ = ପ୍ରବେଶ ଦେଶ-ଲା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ-ଇ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, ଯେ ପ୍ରବେଶଦେଶ ଗ୍ରହଣ କରେ, ଅଥବା ଦେହ = ଲେପ-ଲା-ଅ-ଇ-ଈ, ଯେ ଗୋମୟାଦି ଲେପନ ଗ୍ରହଣ କରେ) ଦ୍ୱାରାଗ୍ର ସ୍ଥାନ, ଗୃହ ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ପ୍ରଦେଶ, ଗୃହର ସମ୍ମୁଖବର୍ତ୍ତୀ ପିଣ୍ଡା; ଦ୍ୱାରବନ୍ଧର ଉପରିସ୍ଥ କିମ୍ବା ନିମ୍ନସ୍ଥ କାଷ୍ଠଫଳକ ।

ଦେହୁଡି, ଦେହୁଡ଼ୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେହଳି ଶବ୍ଦଜ) ଦରଜା, ଦ୍ୱାରଦେଶ; ସିଂହଦ୍ୱାର ।

ଦେହୁରି, ଦେଉରି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦେବାଙ୍କ ପୂଜାହାରି, ଦେବୀପୂଜକ । ଯଥା—

ଦେହୁରିଏ ହର୍ଷେ ପକାଇବେ ହୁରି
ଚର୍ଚ୍ଚିକାଶୈଳ ସୋପାନେ । ପାର୍ବତୀ ।
ସୁହାରିମାନଙ୍କ ସଂଜ୍ଞାଭେଦ ।

ଦୈ, ବ. (ଦଧି ଶବ୍ଦଜ) ଦହି ।

ଦୈତେୟ, } ବି. (ଦିତି-ଏୟ, ଯ—ଅପ-
ଦୈତ୍ୟ, } ତ୍ୟାର୍ଥେ) ଦିତିପୁତ୍ର, ଅସୁର ।
ଯଥା—
ଆର୍ଯ୍ୟା ସୀତା କସ କରିଁଥିବେ
କ୍ରୂରଦୈତେୟମାତା । କା.ପ.ନା.

ଦୈତ୍ୟଗୁରୁ, ବି. ସଂ. ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ ।

ଦୈତାରି, ବି. (ଦୈତ୍ୟ-ଅରି = ଶତ୍ରୁ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ।

ଦୈନ, ବିଂ. (ଦିନ, ଦୀନ-ଅ) ଦିବସୀୟ,
ଦୈନିକ । ବି. ଦୀନତା, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ।

ଦୈନଂଦିନ, ବିଂ. (ଦିନ-ଦିନ-ଅ) ପ୍ରତି-
ଦିବସୀୟ, ପ୍ରାତ୍ୟହିକ, ପ୍ରତିଦିନ ଯାହା
ଯାହା ହୁଏ ।

ଦୈନିକ, ବିଂ. (ଦିନ-ଇକ—ଭବାର୍ଥେ)
ପ୍ରାତ୍ୟହିକ, ପ୍ରତିଦିନ ଯାହା ହୁଏ, ଦିବା-
ଭାଗରେ ଯାହା ଘଟେ, ଏକ ଦିବସରେ
ଯାହା ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇପାରେ; ଦିନସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।
ବି. ଏକଦିନର ବେତନ ।

ଦୈନ୍ୟ, ବି. (ଦୀନ-ଯ) ଦାରିଦ୍ର୍ୟ; କାର୍ପଣ୍ୟ;
କାତରତା; ସନ୍ତାପ ।

ଦୈବ, ବି. (ଦେବ-ଅ-ଇଦମର୍ଥେ) ଭାଗ୍ୟ;
ଅଙ୍ଗୁଳିର ଅଗ୍ରଭାଗରୂପ ଦେବତୀର୍ଥ;
ବିବାହବିଶେଷ । ବିଂ. ଭାଗ୍ୟଜାତ;
ଦେବସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଦୈବଜ୍ଞ, ବି. (ଦୈବ = ପୂର୍ବକୃତ ଶୁଭାଶୁଭକର୍ମ-
ଜ୍ଞା-ଅ) ଗଣକ; ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ରବେତ୍ତା ।

ଦୈବତ, ବି. ସଂ. ଦେବତାସମୂହ । ବିଂ.
ଦେବତାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଦୈବାତ୍, ଅଂ ସଂ. ଅତର୍କିତରୂପେ; ଅକସ୍ମାତ୍,
ହଠାତ୍; ଦୈବବଶତଃ, ମନୁଷ୍ୟ ଇଚ୍ଛାରେ
ନୁହେ ।

ଦୋଃ, } ବି. (ଦମ୍ = ଶାସନ କରିବା-ଓସ)
ଦୋସ୍, } ବାହୁ; ଦ୍ଵିଭୁଜ ବା ଚତୁର୍ଭୁଜ
ଦୋଷ୍, } କ୍ଷେତ୍ରର ଭୁଜ ।

ଦୋ, ବିଂ. (ଦ୍ଵି ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଦୁଇ ।

ଦୋଅଂଶାଜମି, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଲିମିଶା ପଟୁ
ଜମି ।

ଦୋକନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଶର ।
ଯଥା—
ବାଜଣ ଗଦାବର ହୋଇଲା ଶତେ ଚୂନା,
ଦେଖି ମୁର ଦୈତ୍ୟ ଶର ଧଇଲା ଦୋକନା ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ଵି. ଉ.
ବିଂ. ଦୁଇଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ ।

ଦୋକାନ, ବି. (ଯାବନିକ) ପଣ୍ୟଶାଳା;
ପସରା । ଯଥା—
ଗୁଡ଼ିଆ ଦୋକାନ ଘର ପାଖରେ,
ମିଠାଇ ଉଖୁଡ଼ା ମିଳେ ସେଠାରେ । ହା. ଉ.

ଦୋକାନଦାର, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଯେ
ଦୋକାନ କରେ ।

ଦୋକାନି, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଯେ ଦୋକାନ
କରେ ।

ଦୋକେନା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୁଇଆଡ଼େ
ଦୋକନା, } ଶାଖା ବାହାରି ଥିବା,
ଦୁଇଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ ।

ଦୋଗ୍ଧା, ବି. (ଦୋଗ୍ଧୃ-ଦୁହ୍ = ଦୋହନକରିବା-
ତୃ) ବତ୍ସ; ଗୋପାଳ; କବି । ବିଂ. ଦୋହନ-
କର୍ତ୍ତା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଦୋଗ୍ଧ୍ରୀ) ଦୋହନଶୀଳା,
ଦୁଗ୍ଧବତୀ ।

ଦୋଘାଇ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ଦୁଇ-
ଥର ବିବାହ ହୁଏ । ବି. ବିଷମ ଘଟନା ।

ଦୋଚ୍ଛରି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦ୍ଵିଚାରିଣୀ ଶବ୍ଦଜ)
ଦୋଚ୍ଛରଣୀ, } କୁଳଟା ଅର୍ଥାତ୍ ଅସତୀ ।
ଦୋଚ୍ଛରୁଣୀ, } ଯଥା—
ଅଧିକ କି କହିବି ତୋତେ,
ଦୋଚ୍ଛରି କରିବୁ କି ମୋତେ । ଦା. ର.
ସେ ଗୁରୁ ବାକ୍ୟ ପରମାଣି,
ଏ ଘରେ ମୁହିଁ ଦୋଚ୍ଛରୁଣୀ । ଭା. ଏ. ସ୍କ.

ଦୋଚ୍ଛରି, } ବିଂ. (ଦ୍ଵିଚାରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଜାର-
ଦୋଚ୍ଛର, } ପୁରୁଷ ।

ଦୋତାଲା, ବିଂ. (ଦ୍ଵିତଳ ଶବ୍ଦଜ) ଦ୍ଵିତଳ-
ବିଶିଷ୍ଟ । ବି. ଦ୍ଵିତଳବିଶିଷ୍ଟ ଗୃହ ।

ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନ, ବିଂ. (ଦୁଲ୍-ଯ-ଦ୍ଵିତ୍ଵ-ମାନ)
ଯାହା ପୁନଃପୁନଃ ବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୋଳାୟ-
ମାନ ହେଉଅଛି ।

ଦୋଦୋପଞ୍ଝା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ,
ଦୋଦୋପାଞ୍ଝ, } ଅସ୍ଥିର । ଯଥା—

ଏ ସକାଶୁ ପେଟ ଫାଟି ଅନ୍ତ ମେଞ୍ଝା,
ଦେଖିଣ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ହେଲେ ଦୋଦୋପଞ୍ଝା ।
କୃ. ଷ. ବ. ପ.

ଦୋଧୂୟମାନ, ବିଂ. [ଧୂ = କମ୍ପିବା-ଯ (ଯଙ୍‌ଲୁଗନ୍ତ) ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ମାନ, ଯ = ଆଗମ] ଅତିଶୟ କମ୍ପନଶୀଳ, ଅତିଶୟ କମ୍ପିତ ।

ଦୋପଖା, ବି. (ଦ୍ୱିପକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଚୂଲ୍ଲୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦୋପଖା ଚୁଲ୍ଲୀପ୍ରାୟେ ଦିଶଇ ନାସାପୁଡ଼ା,
ଅଧର ବର୍ତ୍ତି ଦିଶେ ଯେସନେ ଦଉପୋଡ଼ା । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

ବିଂ. ଦୁଇପାର୍ଶ୍ୱଯୁକ୍ତ ।

ଦୋପଟା, } ବି. (ଦ୍ୱି = ଦ୍ୱିଗୁଣ-ପଟ ଶବ୍ଦଜ)
ଦୋପଟୀ, } ଚଦର ।

ଦୋପାଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । (କମଭେଇ ଓ କଂସାଳ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଦୋପୁର, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁମାନଙ୍କ
ଦପୁର, } ଦେହର ହାଡ଼ ମୋଟ ଏବଂ ମାଂସ
ଦପୁରିଆ, } ଅଧିକ ଥାଏ; ଦୁଇ ପୁରବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—ଖଦଟି ଦପୁରିଆ କରି ଘୋଡାଇ ହୁଅ । ବି. ଅଠୁ ଘର, ଦ୍ୱିତଳ ଗୃହ ।

ଦୋଭାଷି, } ବି. (ଦ୍ୱିଭାଷୀ ଶବ୍ଦଜ) ତର୍ଜମା-
ଦୋଭାଷୀ, } କାରୀ, ଯେ ଅନ୍ୟର କଥା ତର୍ଜମା କରି କହେ ।

ଦୋମୁହାଁ, ବିଂ. (ଦ୍ୱିମୁଖ ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଇଆଡ଼େ ଯେ ରହିଥାଏ, ଯାହାର ଦୁଇଟା ମୁଖ ।

ଦୋମୁହିଁ, ବି. (ଦ୍ୱିମୁଖ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଗୃହ । ଯଥା—

ଦୋମୁହିଁ ଆଡ଼ମୁହିଁ ଯେ ଲଙ୍କମୁହିଁ ଆଦି,
ସହସ୍ରେ ବଖରା ଘର ରତ୍ନରେ ସମ୍ପାଦି । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ବିଂ. ଯାହାର ଦୁଇଟା ମୁଖ ।

ଦୋର, ଦୋରୁଅ, } ବି. (ଦେଶଜ) ରସ,
ଦୋହୋର, } ଦ୍ରବ । ଯଥା—

ତରୁଟି କୋଟକୋଟେ ଖିଅଳ ଉଠି ଯାଇ,
ଖଣ୍ଡରୁ ଦୋର କାଢ଼ି ଲେଉଟି ବାନ୍ଧ ଦେଇ ।
ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ଭ.

ଟେକୁର ତରୁଶିଖେ ଲମ୍ବାଇଅଛୁ ଖଣ୍ଡ,
ସେଖଣ୍ଡେ ଦୋହୋର ଝର ପୁରେ ହୋଇ କୁଣ୍ଡ ।
ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ତ.

ଦୋରସାଜମି, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ମାଟିରେ ସମାନ ପରିମାଣ ବାଲି ଓ କାଦୁଅ ଥାଏ ।

ଦୋରସ୍ତ, ବି. (ଯାବନିକ) ସଜଡ଼ା, ଠିକଣା ।

ଦୋରସ୍ତକରିବା, କ୍ରି ସଜାଡ଼ିବା, ଠିକଠାକ କରିବା ।

ଦୋରା, ବି. (ମ୍ଲେଚ୍ଛାର୍ଥବୋଧକ ଦୁରାକ ଶବ୍ଦଜ) ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷର ଉପାଧିବିଶେଷ । (ଏ ଶବ୍ଦଟି ତେଲିଙ୍ଗୀ, କିନ୍ତୁ ଗଞ୍ଜାମର ଅନେକ ଭାଗରେ ଏହି ଉପାଧିଧାରୀ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ପ୍ରଜା ଅଛନ୍ତି ।)

ଦୋରେହା, ବିଂ. (ଦ୍ରୋହୀ ପଦରୁ ଜାତ) ଦ୍ରୋହୀ । ଯଥା—

ସେବକମାନଙ୍କୁ ରାଇଣ,
ଦାସେ ଦୋରେହା ଯେତେ ଜଣ । ଦା. ର.

ଦୋଳ, ବି. (ଦୋଳ୍‌-ଅ—ଦୋଳା, ଦୋଳୀ ମଧ୍ୟ ହୁଏ) ଦୋଳା, ଖଟିଆ; ଡୋଲି, ଧାନ୍ୟାଦି ରଖିବା ପାତ୍ର, ଦୋଳନ; ଦୋଳି, ଯାହା ଉପରେ ବସି ଦୋଳନ୍ତି; ପର୍ବବିଶେଷ, ଫାଲ୍‌ଗୁନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ପର୍ବ ।

ଦୋଳାୟମାନ, ବିଂ. [ଦୋଳ-ଆୟ (ନାମଧାତୁ)-ମାନ] ଯେ ଦୋଳୁଅଛି; ସନ୍ଦିହାନ, ସଂଶୟାରୂଢ଼ । (ବିଶେଷଣରେ ଦୋଳାୟିତ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଦୋଳାଇବା, କ୍ରି. (ଦୋଳାୟମାନ ଶବ୍ଦଜ) ପହଞ୍ଝାଇବା ।

ଦୋଳି, ବି. (ଦୋଳା ଶବ୍ଦଜ) ଦୋଳା, ଦୋଳିକା । ଯଥା—

କଦମ୍ବ ଗଛରେ ଦୋଳି କରି ବସିଅଛନ୍ତି ନାଗର କହ୍ନାଇ । ର. କ.

ଦୋଳିପହଞ୍ଚ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦୋଳିରେ
ଦୋଳିପହଞ୍ଚା, } ଝୁଲିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା ।

ଦୋଷ, ବି. (ଦୁଷ୍‌-ଅ) ପାପ; ଅପରାଧ; ଅନିଷ୍ଟ; କୁକର୍ମ; ନିନ୍ଦା; କଳଙ୍କ; ତ୍ରୁଟି; ନ୍ୟୂନତା; ଅତ୍ୟାଚାର; କ୍ଷତ; କାବ୍ୟରେ ଅପକର୍ଷସାଧକ ଧର୍ମବିଶେଷ; ରାଗ ଦ୍ୱେଷ ମୋହ ପ୍ରଭୃତି; ବାତ ପିତ୍ତ କଫ ।(ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ)ରାତି;ବାହୁ,ଭୁଜ

ଦୋସଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ କମ୍ବା ଦ୍ୱିଶାଟୀ
ଦୋଷଡ଼ା, } ଶବ୍ଦଜ) ଉପର ବସ୍ତ୍ର, ଗୁଦର ।

ଦୋସର୍, ବି. (ଯାବନିକ) ସଙ୍ଗୀ ।

ଦୋସର୍‌ା, ବିଂ. (ଦ୍ୱିଶ୍ରସୃ ଶବ୍ଦଜ) ଅନ୍ୟ, ଭିନ୍ନ; ଅପ୍ରଧାନ; ଦ୍ୱିଶ୍ରସୃ; ଯୁଗ୍ମ, ଯୋଡ଼ା । ଯଥା—

ଝଞ୍ଜାଝଞ୍ଜି ହୋଇଣ ଦୋସର୍‌ା ଖମ୍ବ ବସେ,
ହୀର୍‌ା ନୀଳା ମାଣିକ୍ୟ ଲମ୍ବଇ ଚଉପାଶେ । ନୃ.ପୁ.ପ.ଚ.

ଦୋସର, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ (କଂସାଳ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ଦୁଇସୋର୍‌ା । ବିଂ (ପ୍ରାକୃତ) ଦୁଇସୋର୍‌ାଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ମୁକୁଟ କୁଣ୍ଡଳ ଚୂଳ ବାହୁଟି ଅଙ୍ଗଦମାଳ
ନୂପୁର ଦୋସର ପଦକ । ବି. ର୍‌ା.

ଦୋସରଟଙ୍କ, } ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଯୋଡ଼ି
ଦୋଷରଟଙ୍କ, } ଟଙ୍କ । ଯଥା—

ମାଗଧ ପୁତ୍ରମାନେ ଦୋଷର ଶଙ୍ଖମଧ୍ୟେ,
ଚମ୍ପକ ବିମାନେ ବିହରନ୍ତି ଶରଧାଏ । ନୃ. ପୁ. ଭ. ଚ.

ଦୋସାଧୁ, } ବି. (ଦୁଃସାଧୀ ଶବ୍ଦଜ) କଟ୍ଟୁ-
ଦୋସାଦ, } ଆଳ । ଯଥା—

ର୍‌ାଜାଙ୍କର ବଚନରେ ଚଳିଲେ ଦୋସାଧୁ,
ବେନ କୁମାରକୁ ଧରି ଆଣିଲେ ଅସାଧୁ । ସା. ଭା. ସ.

ଦୋସ୍ତ, ବି. (ଯାବନିକ) ମିତ୍ର, ସୁହୃଦ୍; ବନ୍ଧୁ ।

ଦୋହ, ବି. (ଦୁହ୍-ଅ) ଦୋହନ; ତୃପ୍ତି; ସନ୍ତୋଷ; ଦୋହନପାତ୍ର; ମାତ୍ରାଛନ୍ଦୋବିଶେଷ । (ବିଶେଷଣରେ ଦୋହକ, ଦୋହୀ ଓ ଦୋହ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଦୋହଦ, ବି. (ଦୋହ = ସନ୍ତୋଷ-ଦା-ଅ) ଇଚ୍ଛା; ଗର୍ଭିଣୀର ସ୍ପୃହା; ଗର୍ଭ; ଚିହ୍ନ; ଗର୍ଭଲକ୍ଷଣ ।

ଦୋହର୍‌ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ ।
ଦୋହୋର୍‌ା, } ଯଥା—

କଡ଼ା ଦୋହର୍‌ା ଆଦି ଝମକ ଘୁମୁର୍‌ା,
ମହାନନ୍ଦ ଭୋଳ ତହିଁ ନାଚନ୍ତି ତ୍ରିପୁର୍‌ା । ସା. ଭା. ଆ.
ଅଗ୍ନି । ଯଥା—

ଦ୍ୱିଜ ବୋଲେ ଦେବ ଆନ୍ତି ଜାଣ କେଉଁଠାରେ,
ଶଙ୍ଖରେ ଅଛନ୍ତି ଦେବ ଦୋହୋର୍‌ାରୂପରେ ।
ସା. ଭା. ଆ.

ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଗ୍ରାମର ଧୋଇ ପାଣି ପଡେ ।

ଦୋହଳ, ବି. (ଦୁହ୍-ଅ = ଦୋହ = ସନ୍ତୋଷ-ଲା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ଇଚ୍ଛା; ଅଭିଳାଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଅଶୋକବୃକ୍ଷ ।

ଦୋହଲିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଝୁଲିବା, ହଲିବା । ଯଥା—

ମନ୍ଦଗନ୍ଧବହ ଦୋହଲାଉଥାଇ ପଲ୍ଲବ ପୁଷ୍ପମୁକୁଳ ।
ଯ. କେ.

ଦୋଁହା, } ବି. ହିନ୍ଦୀଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ
ଦୋହା, } ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ ।

ଦୋହାଇ, }
ଦୋହି, } ବି. (ଦୋହ ଶବ୍ଦଜ) ପଦ୍ୟବିଶେଷ; ଶପଥ, ର୍‌ାଣ ।
ଦୋହି, } ଯଥା—

କମଠକୁ ଯାହୀ ନ ଆସିଲେ ତହୁଁ
ହେଏ ଟଙ୍କେଶ୍ୱର ଦୋହି । ପାର୍ବତୀ ।

ଦେଉଅଛୁ ମାତା ଭଗ୍ନି କନ୍ୟାଙ୍କ ଦୋହାଇ,
ଆସ ଉଠ ଧର ଖଡ୍‌ଗ ମିଳ ସର୍ବଭାଇ । ଉ. ସା.

ସ୍ୱବଶ୍ୟରପ୍ରାର୍ଥନା କରଣ ।

ଦୋହିତା, ବି. (ଦୁହିତା ପଦରୁ ଜାତ) ଝିଅ, କନ୍ୟା ।

ଦୌଲତ, ଦଉଲତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଧନ, ସମ୍ପତ୍ତି ।

ଦୌହିତ୍ର, } ବି. (ଦୁହିତୃ-ଅ-ଆୟନ,
ଦୌହିତ୍ରାୟଣ, } ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଦୁହିତାର ସନ୍ତାନ ।

ଦ୍ୟୁ, ବି. ସଂ. ଆକାଶ, ସ୍ୱର୍ଗ; ଅଗ୍ନି; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଦିନ ।

ଦ୍ୟୁତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦ୍ୟୁତ୍ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଇ) ତେଜ, କିରଣ; ଶୋଭା; ଦୀପ୍ତି; ପ୍ରକାଶ ।

ଦ୍ୟୁନିଶ, ବି. (ଦ୍ୟୁ = ଦିବସ—ନିଶା = ରାତ୍ରି) ଅହୋରାତ୍ର, ଅହୋରାତ୍ରି ।

ଦ୍ୟୁମଣି, ବି. ସଂ. ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ଦ୍ୟୁମ୍ନ, ବି. (ଦ୍ୟୁ = ଦିନ-ମ୍ନା = ଅଭ୍ୟାସ କରିବା-ଅ) ଧନ; ସୁବର୍ଣ୍ଣ; ସାମର୍ଥ୍ୟ; ବଳ ।

ଦ୍ୟୂତ, ବି. (ଦିବ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ତ) ପଶା ଆଦି ଖେଳ; ଜୁଆଖେଳ ।

ଦ୍ୟୋ, ଦ୍ୟୌ, ବି. (ଦିବ୍-ଓ) ସ୍ୱର୍ଗ, ଆକାଶ ।

ଦ୍ୟୋତ, ବି. (ଦ୍ୟୁତ୍ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଅ) ଦ୍ୟୁତି, ଆଲୋକ; ଦୀପ୍ତି; ପ୍ରକାଶ; ଆତପ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ଦ୍ୟୋତି, ଦ୍ୟୋତନ ଏବଂ ବିଶେଷଣରେ ଦ୍ୟୋତକ, ଦ୍ୟୋତିତ, ଦ୍ୟୁତିତ, ଦ୍ୟୋତମାନ ଇତ୍ୟାଦି ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ଦ୍ରପିଷ୍ଟ, ଦରପିଷ୍ଟ, } ବିଂ. (ଦର୍ପିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ଦର୍ପଶାଳୀ । ଯଥା—

ଦୁଷ୍ଟ ଦ୍ରପିଷ୍ଟ ଯେତେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଯାକେ ଥିଲେ,
ସୁଜନ ସାଧୁ ରଖି ଦୁର୍ଜନ ସଂହାରିଲେ । ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ଦ୍ରବ, ବି. (ଦ୍ରୁ = ଗମନ କରିବା, ଗଳିବା-ଅ) ଗତି; ଗଳନ, ଗଳିବା; ପଳାୟନ; ବେଗ; ପରିହାସ; ରସ । ବିଂ. ତରଳ; ଗଳିତ ।

ଦ୍ରବିଣ, ବି. (ଦ୍ରୁ = ଗମନ କରିବା-ଇନ) ଧନ, ବିତ୍ତ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ।

ଦ୍ରବ୍ୟ, ବି. (ଦ୍ରୁ = ବୃକ୍ଷ-ଯ) ପଦାର୍ଥ; ବିତ୍ତ; ମଦ୍ୟ; ବିନୟ; ବିଲେପନ; ଭେଷଜ । ବିଂ. ବୃକ୍ଷସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ, ବିଂ. (ଦୃଶ୍-ତବ୍ୟ) ଦର୍ଶନୀୟ ।

ଦ୍ରଷ୍ଟା, ବିଂ. (ଦୃଶ୍-ତୃ) ଦର୍ଶକ; ସାକ୍ଷୀ; ବିଚାରକ ।

ଦ୍ରହସିତ, ବିଂ. (ଦରହସିତ ଶବ୍ଦଜ) ଅଳ୍ପ ହାସଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ଏରୂପେ ଅର୍ଜୁନ ମୁଖୁ ଶୁଣି ଦେବ ହରି,
ଦ୍ରହସିତ ହୋଇ ପ୍ରଭୁ ହସନ୍ତି ମୁରାରି । ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ଦ୍ରାବକ, ବି. (ଦ୍ରୁ-ଅକ) ରସିକ; ଲମ୍ପଟ; ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତମଣି; ଚୋର; ରସବିଶେଷ । ବିଂ. ଦ୍ରବକାରକ; ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ।

ଦ୍ରାବିତ, ବିଂ. (ଦ୍ରବ୍ = ଗଳିବା-ଣିଚ୍-ତ) ଦ୍ରବୀକୃତ ।

ଦ୍ରୁତ, ବିଂ. (ଦ୍ରୁ ତ) ଧାବିତ; ଦ୍ରବୀଭୂତ; ଆର୍ଦ୍ର; ଶୀଘ୍ର । ବି. ଶୀଘ୍ରତା ; ଦ୍ରବୀଭୂତ ଘୃତ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦି; ଶୀଘ୍ର ଗମନ ।

ଦ୍ରୁବିଦ, ଦ୍ରୁବିଦ, } ବିଂ. (ଦୁର୍ବିଧି ଶବ୍ଦଜ) ମୂର୍ଖ, ବୁଦ୍ଧିହୀନ । ଯଥା—

ବେଦ ପଢ଼ି ତତ୍ତ୍ୱ ଯେ ନ ଜାଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ,
ଦ୍ରୁବିଦଜନ ପ୍ରାୟେ ଅଟଇ ସେହୁ ଜାଣ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ

ଦ୍ରୁମ, ବି. (ଦ୍ରୁ-ମ-ବିଦ୍ୟମାନାର୍ଥେ) ବୃକ୍ଷ; କୁବେର ।

ଦ୍ରୁହିଣ, ବି. (ଦ୍ରୁହ୍ = ବଧ କରିବା-ଇନ) ବ୍ରହ୍ମା; ବିଷ୍ଣୁ ।

ଦ୍ରୋଣ, ବି. (ଦ୍ରୁ = ଗମନ କରିବା-ନ) ଭରଦ୍ୱାଜ; ଦ୍ରୋଣଗୁରୁ; ଆଢ଼କ ପରିମାଣ; ଡାହୁକ; ବୃଶ୍ଚିକ; ବୃହତ୍ ଜଳାଶୟବିଶେଷ; ମେଘବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଡଙ୍ଗା; ଜଳସେଚନୀ ।

ଦ୍ରୁବିନ୍ଦ, ଦ୍ରୁବିନ୍ଧ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୂରବୀକ୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ର ।

ଦ୍ରୋଚ୍ଛନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଶବ୍ଦଜ) ଜ୍ୟୋତ; କାନ୍ତି । ଯଥା—

ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ମୋ ନ ଲୁଗେ କିଛୁ ତେଜ,
ଦ୍ରୋଚ୍ଛନା ନ ପଡ଼ଇ ଅନଳ ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ଦ୍ରୋହ, ବି. (ଦ୍ରୁହ୍ = ହିଂସା କରିବା-ଅ) ଅନିଷ୍ଟାଚରଣ; ଅନିଷ୍ଟ ଚିନ୍ତା; ପରାଭବ ।

ଦ୍ରୋଣାୟନ, ଦ୍ରୋଣାୟନି, ଦ୍ରୌଣି, ଦ୍ରୌଣ, ଦ୍ରୌଣେୟ, } ବି. (ଦ୍ରୋଣ-ଆୟନ, ଆୟନି, ଇ, ଅ, ଏୟ— ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ।

ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ବି. (ଦ୍ୱି—ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ନିପାତନ) ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ; ଯୋଡ଼ା; ବିବାଦ; ଦ୍ୱୟ; ସୁଖ ଦୁଃଖ, ରାଗ ଦ୍ୱେଷ ଇତ୍ୟାଦି ପରସ୍ପର ବିରୁଦ୍ଧ ଯୁଗ୍ମ; ଯୁଦ୍ଧ ।

ଦ୍ୱୟ, ଦ୍ୱୟୀ, ଦ୍ୱିକ୍, } ବି. ସଂ. ୨ ସଂଖ୍ୟା; ଦ୍ୱିତୀୟ । ବିଂ. ଦ୍ୱିତ୍ୱସଂଖ୍ୟାଯୁକ୍ତ ।

ଦ୍ୱାଃସ୍ଥ, ଦ୍ୱାସ୍ଥ, ଦ୍ୱାସ୍ଥିତ, ଦ୍ୱାଃସ୍ଥିତ, } ବି. (ଦ୍ୱାର୍-ସ୍ଥା-ଅ, ତ) ଦ୍ୱାରପାଳ । ବିଂ. ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ସ୍ଥିତ ।

ଦ୍ୱାପର, ବି. (ଦ୍ୱି-ପର-ଯେ ଦୁଇ ଯୁଗର ପର) ଯୁଗବିଶେଷ; ସନ୍ଦେହ ।

ଦ୍ୱାରକ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦ୍ୱାର = ମୁକ୍ତିପଥ-କ,
ଦ୍ୱାରକା, } ଅଥବା କୈ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-
ଅ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନଗରୀ । (ଏହାର ଅନ୍ୟ
ନାମ ଦ୍ୱାରବତୀ ଓ ଦ୍ୱାରାବତୀ ।)

ଦ୍ୱିଜ, ଦ୍ୱିଜନ୍ମା, } ବ. (ଦ୍ୱି-ଜନ୍-ଅ, ଦ୍ୱି-
ଦ୍ୱିଜାତି, } ଜନ୍ମନ୍, ଜାତି) ବ୍ରାହ୍ମଣ,
କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ; ପକ୍ଷୀ ପ୍ରଭୃତି; ଦନ୍ତ । ବିଂ.
ଦୁଇବାର ଜାତ ।

ଦ୍ୱିଜରାଜ, ବ. (ଦ୍ୱିଜ-ରାଜନ୍) ଚନ୍ଦ୍ର; କର୍ପୂର;
ସର୍ପଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅନନ୍ତ ।

ଦ୍ୱିଜିହ୍ୱ, ବ. (ଦ୍ୱି-ଜିହ୍ୱା) ସର୍ପ; ଖଳ; ସୂଚକ;
ଚୋର ।

ଦ୍ୱିତୟ, } ବ. (ଦ୍ୱି-ତୟ) ଯୁଗ୍ମ; ୨ ସଂଖ୍ୟା ।
ଦ୍ୱିତୟୀ, } ବିଂ. ଦ୍ୱିତ୍ୱ ସଂଖ୍ୟାଯୁକ୍ତ ।

ଦ୍ୱିପ, } ବ. (ଦ୍ୱି-ପା-ଅ, ଇନ୍, ଯ ଆଗମ)
ଦ୍ୱିପାୟୀ, } ହସ୍ତୀ; ନାଗକେଶର ବୃକ୍ଷ ।

ଦ୍ୱିହୀନ, ବ. (ଦ୍ୱି = ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ-ହୀନ)
ନପୁଂସକ ।

ଦ୍ୱୀପୀ, ଦ୍ୱୀପିନ୍, ବ. (ଦ୍ୱୀପ-ଇନ୍) ବ୍ୟାଘ୍ର ।

ଦ୍ୱେଷ, ବ. (ଦ୍ୱିଷ୍-ଅ) ଶତ୍ରୁତା; କ୍ରୋଧ; ଈର୍ଷା;
ଅସୂୟା; ବିରାଗ । (ବିଶେଷଣରେ ଦ୍ୱେଷୀ,
ଦ୍ୱେଷ୍ଟା, ଦ୍ୱେଷ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ପଦ ଏବଂ
ବିଶେଷ୍ୟରେ ଦ୍ୱିଷତ୍, ଦ୍ୱେଷଣାଦି ପଦ
ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ଦ୍ୱୈତ, ବ. (ଦ୍ୱି-ଇତ=ଦ୍ୱୀତ-ଅ) ଦ୍ୱିତ୍ୱୀୟତ୍ୱ,
ଦୁଇ ପଦାର୍ଥର ଅସ୍ତିତ୍ୱ, ଦ୍ୱିବିଧତ୍ୱ । ବିଂ.
ଦ୍ୱୈତବାଦୀ ।

ଦ୍ୱୈପାୟନ, ବ. (ଦ୍ୱୀପ୍-ଆୟନ-ଜାତାର୍ଥେ)
ବ୍ୟାସଦେବ ।

ଦ୍ୱୈମାତୁର, ଦ୍ୱିମାତୃକ, } ବ. (ଦ୍ୱିମାତୃ-
ଦ୍ୱୈମାତୃକ, } ଝୁର୍-ଅ, କ)
ଗଣେଶ; ଜରାସନ୍ଧ ।

ଧ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଊନବିଂଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବ.
(ଧା = ଧାରଣ କରିବା-ଅ) ଧନ; ବ୍ରହ୍ମା;
କୁବେର; ଧର୍ମ । ବିଂ. ଧାରକ ।

ଧ, ଧଅ, ବ. (ଧବ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ,
ଧବ ବୃକ୍ଷ ।

ଧଅଧଅ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-
ବିଶେଷ; କୁକୁର ପ୍ରତି ଉତ୍ତେଜକ ଶବ୍ଦ ।

ଧଇଁ, ବ. (ଦେଶଜ) ଶ୍ୱାସବେଗବିଶେଷ ।

ଧଇର, ବ. (ଦେଶଜ) ମାଛ ଧରିବା ଯନ୍ତ୍ର-
ବିଶେଷ ।

ଧଇଁସଇଁ, ବ. (ଦେଶଜ) ଉଦ୍‌ବେଗରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ
ଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମିବା ।

ଧଉଳ, ବିଂ. (ଧବଳ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଶ୍ୱେତ ।

ଧଉଳା, ବିଂ. (ଧବଳ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଶ୍ୱେତ ।
ବ. ଧୋବ କରିବା ।

ଧଉଳି, ବ. (ଧବଳ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷ ପ୍ରଭୃତିରେ
ଲାଗିବା ଧବଳବର୍ଣ୍ଣ ପୋକବିଶେଷ । ବିଂ.
ଧବଳ । (ଦେଶଜ) ମାଛ ଧରିବା ଯନ୍ତ୍ର-
ବିଶେଷ । ଯଥା—
ନଦୀରେ ବସିଛି ଧବଳି, ଉପରେ ଉଡ଼େ ହଂସଗଳି ।
(ସ୍ତ୍ରୀ-ଧଉଳି, ଧାଉଳି) ଧବଳବର୍ଣ୍ଣା ।

ଧଉଳଗିରି, ବ. (ଧବଳଗିରି ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍କଳର
ବୌଦ୍ଧସଙ୍ଗର ପର୍ବତବିଶେଷ ।

ଧଉଳିବା, କ୍ରି. (ଧବଳ ଶବ୍ଦଜ) ଧୋବ
କରିବା, ସଫା କରିବା; କାନ୍ଥରେ ଚୂନ
ଲିପିବା । ଯଥା—
ହୁଳହୁଳି ଦେଇ ଦାସୀ ମଙ୍ଗଳ ଗାଇଲେ,
ଅନ୍ୟ ନାରୀମାନେ ମିଳି କାନ୍ଥ ଧଉଳିଲେ । ମଂ. ସ.

ଧକ୍, ଅଂ (ଦେଶଜ) ଆଲୋକ ବା ଦୀପଶିଖାର
ଉତ୍‌ଥାନର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—
ଧକ୍ କରି ଜଳି ଉଠିଲା ।

ଧକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧକାଇବା, ଆୟାସ ବା ଶ୍ରମଜନିତ ନିଃଶ୍ୱାସ ଓ ପ୍ରଶ୍ୱାସର ଆବେଗ । ଯଥା—

କଞ୍ଜନଖଞ୍ଜନଗଞ୍ଜନନେତ୍ରୀ କି ଧକ ସୁହାଉ ସଧାଉଛୁ । ଲ. ବ.

ବିଂ. ଉତ୍ତମ । (ବାଲେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳରେ) ବି. ସଫା ଗୁଡ଼ିଆ । (କାବର—ନାଲି ଗୁଡ଼ିଆ ।)

ଧକଧକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅତି ବେଗ-ଗମନାଦିରୁ ଜାତ ଆୟାସ । ଯଥା—

ଧାଇଁ ଶ୍ରମ ଧକଧକେ ଅନଳଲୋଚନେ । ବୈ. ଘ.

ଆଲୋକ ବା ଅଗ୍ନିଶିଖାର ଉତ୍ଥାନର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—ଧକଧକ ଜଳୁ-ଅଛି । ବେଦନା, ବାତ ଓ ବ୍ରଣଜନିତ ବେଦନା; ଉଦରର ଅପୂର୍ତ୍ତିଭାବ । ଯଥା— ପେଟ ଧକ୍‌ଧକ୍‌ କରୁଅଛି ବା ହେଉଅଛି । କ୍ରି. ବିଂ. ଉଜ୍ଜ୍ୱଳରୂପେ । ଯଥା—

ସହସା ଅନଳେ ଧକଧକ ହୋଇ ଜଳଇ ଚିତା । ଉଷା ।

ଧକସକ, ବି. (ଦେଶଜ) କଇଁ କଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦିବା ।

ଧକା, ଧକ୍‌କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରୀବା ଦେଶରେ ଆଘାତ । ଯଥା—

କେତେଦିନ ପାଇଁ ଦର୍ପର ପତାକା,
ତୋଳିଦେଉଥିବ ଖାଉଥିବ ଧକା । ଦ. ବା.

ଆୟାସରୁ ଜାତ ନିଃଶ୍ୱାସ ।

ଧକାଇବା, ଧକେଇବା, } କ୍ରି. (ଧକ୍‌ ଧାତୁଜ) ଶ୍ରାନ୍ତ କରିବା; ଆୟାସରୁ ଶ୍ୱାସ ମୁଞ୍ଚିବା; ଧକ୍‌କା ମାରିବା ।

ଧକାଧକ, ଧକ୍‌କାଧକ୍‌କ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପେଲାପେଲି, ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଧକ୍‌କା ମାରିବା ।

ଧକେଇବା, ଧକିବା, } କ୍ରି. (ଧକକ ଧାତୁଜ) ଆୟାସା-ଦିରୁ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର ନିଃଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିବା । ଯଥା—

ଲଣ୍ଡାତରୁ ସନ୍ଧି ବିବରେ ଧକେଇ
ହୋଇଣଥାନ୍ତି ବିହଙ୍ଗେ । ଯ. କେ.
ତେବେହେଲେ ଚକକୁ ନ ପାରିଲେ ଟେକି,
ରହିଲେ ଅଧିରଥଙ୍କର ସୁତ ଧକି । କୃ. ଭ. କ. ପ.

ଧଟି, ବି. (ଧଣ୍‌ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ, ଣ = ଟ) ନକ୍ତ; ଭୁଜା; ଭୁଜାଗଣି । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, ଧଟୀ, ଧଟିକା) ପୁରାତନ ବସ୍ତ୍ର, କୌପୀନ; ଲୁଗାଧଡ଼ି । ଯଥା—

କାନ୍ତ କଟୀବାସ ଧଟୀ ଦୃଢ଼ରେ ଧରି,
ଖଟଟକ ନାଗରସ୍ତୁ ଗମନ କରି । ଲ. ବ.

ଧଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଦଅବଧି ସ୍କନ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶରୀର ।

ଧଡ଼କ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୃଢ଼ ନ ଥିବା, ଶିଥିଳ । ବି. ଭୟ; ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଧଡ଼କଧଡ଼କ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶକଟଗମନର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ ।

ଧଡ଼କଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶକଟଗମନର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ ।

ଧଡ଼କନ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅତିଶୀଘ୍ର । ଯଥା—ଧଡ଼କନ ଉଠି ପଡ଼ିଲା ।

ଧଡ଼ଧଡ଼, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ହାସେ ଧଡ଼ଧଡ଼ ମୋର କମ୍ପୁଥିଲା ହସ୍ତୀ । ବୈ. ଘ.

ଧଡ଼ପଡ଼, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—

ଭକା ଭକା ବୋଲି ଡ଼ାକଲେ ଯହୁଁ,
ଧଡ଼ପଡ଼ କରି ଉଠିଲି ତହୁଁ । ହା. ତ.

ଧଡ଼ସ, ବି. (ଧର୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳପ୍ରବାହାଦିର ବେଗ । ଯଥା—ନଦୀର ଧଡ଼ସରେ ଚାଲି ହେଉ ନାହିଁ ।

ଧଡ଼ସି, ଧଅସି, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—

ନେଇ ବଡଶୀରେ ସେ ଧଡ଼ସି ଅନୁରାଗେ,
ପୁରୁଷମନମୀନକୁ ଧରିନେଲି ବେଗେ । ଲ. ବ.

ଧଡ଼ା, ଧାଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୃଶ, ଦୁର୍ବଳ । ଯଥା—

ବୟସ ସକାଶୁ ତ ହେଲିନ ମୁଁ ଧଡ଼ା,
ମୋହର ମଧ୍ୟ କୃଷ୍ଣ ! ଅଛୁ କି ଆଉ ଲୋଡ଼ା ।
କୃ. ଭ. ବି. ପ.

ବି. ଅର୍ଗଳ, କାଷ୍ଠଦଣ୍ଡ ।

ଧଢ଼, ଧଢ଼ୀ, ବି. (ଧଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ବସ୍ତ୍ରାଦିର ଧାର । ଯଥା—
ଭଙ୍ଗ କ ଯତନେ ଧଢ଼ିକ ଦନ୍ତବାସରେ ଧର । ବି.ଚି.ମ.
ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତ୍ର; କନାର ବା ସୀମା ।

ଧଢ଼ଆ, ଧାଢ଼ଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୃଶ, ଦୁର୍ବଳ । (ଧଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ବି. ମସ୍ତକରେ ବାନ୍ଧିବା ସୂତ୍ରବିଶେଷ; ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତ୍ର; ବସ୍ତ୍ରାଦିର ଧାର ।

ଧଣତା, ଧଣନ୍ତା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପାଣିଆଁ, ପାଣିଚିଆ । ଯଥା—ଧଣତା ଖିର, ଧଣନ୍ତା ଡ଼ାଲି ।

ଧଣିଆ, ଧଣିୟା, ଧଣୀୟା, ଧନିଆ, ଧନ୍ୟା, ବି. (ଧନ୍ୟାକ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶସ୍ୟ-ବିଶେଷ ।

ଧଣିଆଗୁଡ଼ିକ, ଧନିଆଗୁଡ଼ିକ, ବି. ଧନିଆର ନିର୍ଯ୍ୟାସ ମଞ୍ଜି ।

ଧଣିଗୁ, ବି. (ଦେଶଜ) କାଉଁଣିଆପରି ଏକ-ଜାତି ଫସଲ ।

ଧଣ୍ଡ, ଧଣ୍ଡା, ବି. (ଦୁଣ୍ଡୁଭ ବା ଧୋଢ଼ ଶବ୍ଦଜ) ସର୍ପବିଶେଷ । ଯଥା—
ଖଣ୍ଡା ଧଣ୍ଡା ସାପ ପରସ୍ପେ ଚଢ଼ନ୍ତି,
ଧୋଇଅଛୁ ଶବ୍ଦଙ୍କ ବୁକୁରେ ଚକୁନ୍ତି । କୃ.ଖ.ବି.ପ.

ଧଣ୍ଡଶିକଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଡ଼ ଶିକୁଳି । ଯଥା—
ଧଣ୍ଡଶିକଳା ଚରଣେ କର କଙ୍କଣରେ,
ବଜ୍ରକଛ ହେମବାଲୀ ବାମ ଶ୍ରବଣରେ । ଲ. ବ.

ଧଣ୍ଡସଣ୍ଡ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅକଥ୍ୟ ଭାଷା ।

ଧଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବି ଥିବା ମାଳା ବା ହାର । ଯଥା—
ନାନା କୁସୁମେ ହାର ଯେତେ,
ତୁଳସୀ ଧଣ୍ଡାର ସହିତେ । ଦା. ର.
ପତାକା ।

ଧତୂର, ଧୁସ୍ତୂର, ଧୂସ୍ତୂର, ବି. (ଧେଟ୍ =ପାନ କରିବା-ଉର, ନିପାତନେ) ଦୁଦୁରା ଗଛ ଓ ଫଳ ।

ଧନ, ବି. [ଧନ୍ (ଶସ୍ୟ) ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା-ଅ] ବିତ୍ତ; ସ୍ଥାବର ଅସ୍ଥାବର ସମ୍ପତ୍ତି; ଟଙ୍କା କଉଡ଼ି; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭୃତି; ଧାନ୍ୟାଦି; ଗୋ ମହିଷାଦି; ସ୍ନେହ; ଧନିଷ୍ଠା ନକ୍ଷତ୍ର ।

ଧନଞ୍ଜୟ, ବି. (ଧନଂ=ଧନକୁ-ଜି-ଅ) ଅଗ୍ନି; ଅର୍ଜୁନ; ସର୍ପବିଶେଷ; ଅର୍ଜୁନବୃକ୍ଷ; ଶରୀରସ୍ଥ ବାୟୁବିଶେଷ ।

ଧନଦ, ବି. (ଧନ-ଦା=ଦେବା-ଅ) କୁବେର । ବିଂ. ଧନଦାତା ।

ଧନବନ୍ତ, ବିଂ. (ଧନବତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଧନୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଧନବତୀ; ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ । ଯଥା —
ତୋହର ପ୍ରସାଦେ ମା ଗୋ ହୋନ୍ତି ଧନବନ୍ତୀ,
ତୋହର ପ୍ରସାଦେ ସୁଖେ ସ୍ୱର୍ଗେ ଇନ୍ଦ୍ର ଥାନ୍ତି । ମଂ.ଘ.

ଧନଧନ, ବିଂ. (ଧନ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଧନ୍ୟ । ଯଥା—
ଏଥକୁ ମନେ ପାଞ୍ଚ ଉଠ ହୋ ଫାଲଗୁନ,
ଜିଣିଲେ ତୋତେ ସର୍ବେ କହିବେ ଧନଧନ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଭ.

ଧନକ, ବିଂ. (ଧନ-ଇକ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଧନାଢ୍ୟ; ଉତ୍ତମର୍ଣ୍ଣ, ମହାଜନ; ସାଧୁ; ଧାର୍ମିକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ-ଧନକା) ସୁନ୍ଦରୀ; ଯୁବତୀ; ସାଧ୍ୱୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ଧନିକବଧୂ ।

ଧନୀ, ଧନି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧନିକା ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ସ୍ତ୍ରୀର ନାମାନ୍ତର ।

ଧନୀ, ବିଂ. (ଧନ-ଇନ୍) ଧନବାନ୍ ।

ଧନୁ, ଧନୁସ୍, ବି. (ଧନ୍=ଏ ସ୍ଥଳରେ ନିକ୍ଷେପ କରିବା-ଉ, ଉସ୍) ଧନୁକ, କୋଦଣ୍ଡ; ଧନୁରାଶି; ଚାରିହସ୍ତ ପରିମାଣ; ପିୟାଳ ଗଛ ।

ଧନୁଫଳା, ବି. (ଧନୁଃ-ଫଳକ-ଏ ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ଧନୁଫଳା ମୁଦ୍‌ଗର କମାଣ ଯେ ଛଟି,
ନାନା ଶସ୍ତ୍ରମାନ ଧରି ମହାକୋଧେ ଉଠି । ସା.ଭି.ଆ.

ଧନ୍ୱନ୍ତି, ଧନ୍ୱନ୍ତି, ଧନନ୍ତରି, ବି. (ଧନ୍ୱନ୍ତରି ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱର୍ଗର ବୈଦ୍ୟ । ଯଥା—
ଏରୂପେ ବାକ୍ୟ ଗୋଟି ଧନ୍ୱନ୍ତି ମୁଖୁଁ ଶୁଣି,
ଅଚମ୍ବିତ ହୋଇଣ ତକ୍ଷକ ପୁଚ୍ଛେ ପୁଣି । ନୃ.ପୁ.ସ.ଭ.

ଧନ୍ଦପୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ । (ଧୂଳିଗୁଣ୍ଡାଇ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଧନ୍ଦରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଛିଣ୍ଡା, ଚିରା । ଯେପରି—ଧନ୍ଦରା ଲୁଗା ।

ଧନ୍ଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିଶ୍ରମ; ବିଷୟାଦିର ଅବୋଧତା । ଯଥା—

ଯଥା ଜାତ ଧନ୍ଦା ଏହି ବୁଧମନ ବୋଧ । ବି. ଚି. ମ.

କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତତା । ଯଥା—ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମ୍ମିଳନୀ ଧନ୍ଦାରେ ପଡିଅଛନ୍ତି । ବିଂ. କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଯଥା—

ବିଧିର ବାମୁଁ ବଧୀର ମୁଁ କାଲେ ହେଲି ଧନ୍ଦା ।
ବି. ଚି. ମ.

ଧନ୍ଦାଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ପଷ୍ଟ, ଜଳଜାଲୁଆ ।

ଧନ୍ଦାଳହେବା, ଧନ୍ଦହେବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କାର୍ଯ୍ୟାଦିରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବା ।

ଧନ୍ଦ, ଧନ୍ଦକ, ଧନ୍ଧ, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟସ୍ତତା ।

ଧନ୍ଦୋଳ, ବି. (ଦେଶଜ) କଳହ; ଗୋଳମାଳ । ଯଥା—

ଅନେକ ରଣ ଧନ୍ଦୋଳ କଲେ ଆମ୍ଭ ଭୂଲେ,
ଅପାର ସୈନ୍ୟ ମାରିଲୁ କେବେ ନ ଗୁଞ୍ଜିଲେ । ସା.ଭା.ସ.

ବିଂ. ବ୍ୟସ୍ତ । ଯଥା—

ଯେଣ୍ଟା ଘର ଅଧିକାରୀ ସମସ୍ତ ନିଯୋଗୀ,
ଗହଳେ ଧନ୍ଦୋଳ ହୋଇ ଯାନ୍ତି ବେଗି ବେଗି ।
ସା. ଭା. ସ.

ଧନ୍ୟ, ବିଂ (ଧନ-ଯ-ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ) ଭାଗ୍ୟବାନ୍, ସୌଭାଗ୍ୟଶାଳୀ; କୃତାର୍ଥ । ଯଥା—ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଟି ନିଷ୍ପନ୍ନ କରି ମୁଁ ଧନ୍ୟ ହେଲି । ସାଧୁ; ଧାର୍ମିକ ।

ଧନ୍ୟବାଦ, ବି. (ଧନ୍ୟ-ବାଦ=କହିବା) ପ୍ରଶଂସା; ପ୍ରଶଂସାବାଦ ।

ଧନ୍ୱନ୍ତରି, ବି. (ଧନ୍ୱ=ମରୁଭୂମି-ଅନ୍ତ-ଋ=ଗମନ କରିବା-ଇ—ଏ ସମୁଦ୍ରରୁ ଉତ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେ) ଦେବବୈଦ୍ୟ; ପଣ୍ଡିତ-ବିଶେଷ, ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ନବରତ୍ନରୁ ଏକ ।

ଧନ୍‌ବା, ଧନ୍ୱା, ବି. ସଂ. ଧନୁକ ।

ଧପ୍, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଆଲୋକାଦି ପ୍ରକାଶର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ ।

ଧପଟ, ଝପଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାଇଁବା, ଧାଉଁଡ଼ି । ଯଥା—

ବାଳୀ ଗଡ଼ ପରି ତୁରଙ୍ଗ ଧପଟ ଲମ୍ଫଟବଶେ ଆଦର ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଧପଡ଼ଧପଡ଼, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଢେଙ୍କି ପ୍ରଭୃତିର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ ।

ଧପଡ଼, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଠକ, ଧପାବାଜ ।

ଧପଧପ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଜ୍ୱଳିତରୂପେ । ଯଥା—

ଧପଧପ ହୋଇ ପ୍ରାଚୀ ମୂଳେ ଝଲେ
ଊର୍ମିମାଳା ରତ୍ନାକର । ପାଷଣ୍ଡ ।

ବିଂ. ଅତି ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ।

ଧପଧାପ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅତି ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—

ଭଗ୍ନ ସେନାଯାକ ପଳାନ୍ତେ ଧପଧାପ,
ଶବ୍ଦ ଜାତ ହୋଇ କର୍ଣ୍ଣର କଲ୍ ତାପ । କୃ.ଭା.କ.ପ.

ଧପା, ବି. (ଯାବନିକ) ଭଣ୍ଡାଇବା, ଠକାଇବା ।

ଧପାବାଜ, ଧପାଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ଠକ, ଧପଡ଼ ।

ଧବଳ, ବି (ଧବଳ ଶବ୍ଦଜ) ବଳରାମ । ଯଥା—

ଅଭିଷେକ ଦେଖି ଆମ୍ଭେ ଯିବା କି ଧବଳ,
ବ୍ରହ୍ମା ଇନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ଦିଗପାଳେ ଛନ୍ତି ମିଳି । ସା.ଭା ବି.ପ.

ଧବଳୀ, ବି. (ଏହି ଶବ୍ଦଟି ସଂସ୍କୃତ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଆରେ ତଦ୍ଭବ କ୍ରମରେ ସୃଷ୍ଟ) ଗଙ୍ଗା ।

ଧବୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାଉଁଡ଼ି ।

ଧବୁଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଧାଇଁବା ।

ଧମକ, ବି. [ଧ୍ମା=(ଉଚ୍ଚାର) ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅକ] କର୍ମକାର, କମାର । (ଦେଶଜ) ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନ । ଯଥା—

ଚେତନା ଚମକ ପକାଇଦେବ ଏ
ଧମକ ଚମକ ନାଦେ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ବଳ; ଅଧିକାରପତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—ସେ ଲେଖିଦେବା ଧମକ ଖଣ୍ଡିକ ଧରି ଯାଅ ।

ଧମକାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭୟ
ଧମକେଇବା, } ଦେଖାଇବା । ଯଥା—

ଧମକାଇଲା କି ତୋତେ କିଛି ଲାଜ । କ. ଚ. ଚ.

ଧମନି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧ୍ମା=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅନି-
ଧମନୀ, } ଈ) ନାଡ଼ୀ; ଶିରା; ଗଳା; ହରିଦ୍ରା ।

ଧମ୍ମିଲ୍ଲ, ବି. (ଧମି ଇତ୍ୟବ୍ୟୟଂ ମୂର୍ଦ୍ଧାର୍ଥଃ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଂ ବା ମିଲ୍ଲତେ ଧମ୍ମିଲ୍ଲଃ, ଧମ୍=ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ-ମିଲ୍=ମିଳିତ ହେବା-ଳ ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ମନୋହର-ରୂପେ ବନ୍ଧ ମୁକ୍ତା ପୁଷ୍ପ ପ୍ରଭୃତିରେ ଅଳଙ୍କୃତ କେଶପାଶ । (ଧମ୍ମିଲ୍ଲଃ ସଂଯତାଃ କଚାଃ—ଅମର ।)

ଧର, ବି. (ଧୃ=ଧରିବା-ଅ) ପର୍ବତ; କାର୍ପାସ, ତୁଳା; କୂର୍ମରାଜ । ବିଂ. ଧାରଣକର୍ତ୍ତା । ଯେପରି—ଗଦାଧର ।

ଧରଣ, ବି.(ଧୃ-ଅନ)ପ୍ରକାର;ପ୍ରଣାଳୀ;ଧାରଣ; ପରିମାଣବିଶେଷ; ହିମାଳୟ ପର୍ବତ; ଭୁବନ; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ସ୍ତନ; ଧାନ୍ୟ; ସେତୁ ।

ଧରଣା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅଧାପଡ଼ିବା;
ଧାରଣା, } ଦେବାଦିଙ୍କ ନିକଟରେ ନିରନ୍ତର ଅନୁସରଣ କରିବା ।

ଧରଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୃ=ଧରିବା, ଅନି-ଈ,
ଧରଣୀ, } ଲୋକଙ୍କୁ ଯେ ଧରିଅଛି) ପୃଥିବୀ ।

ଧରଣୀଧର, ବି. (ଧରଣୀ-ଧୃ-ଅ) ପର୍ବତ, ଅନନ୍ତ; ଶିବ; କୂର୍ମରାଜ; ମହାବରାହ ।

ଧରତି, ବି. (ଧୃତି ଶବ୍ଦଜ) ଧୈର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—

ଏହୁ ତନହେଁ ହରନ୍ତି ଚିତ୍ତ ଧରତି । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଧରତି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧରିତ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ପୃଥ୍ୱୀ ।
ଧରତ୍ରି, } ଯଥା—

ଚତୁରଙ୍ଗ ବଳ ଗଢ, କରନ୍ତେ କମ୍ପେ ଧରତି । ବି.ଗ.

ଧରପଗଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଧରିବା ବାନ୍ଧିବା; ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା । ଯଥା—

ଖୁବ୍ ଧରପଗଡ଼ ହେଲା, ଦୁଇ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଖୋଜ ତଲାସ ହେଲା । ଛ. ଆ.

ଧରଷିବା, କ୍ରି. (ଧର୍ଷ ଧାତୁଜ) ଧର୍ଷଣ ବା ଆକ୍ରମଣ କରିବା । ଯଥା—

ସେ ଗଙ୍ଗାସିନ୍ଧୁ ଚରିତ ଘୋଷୁଥିଲେ ଅବିରତ
ଧରଷି ନ ପାରେ କଳୁଷଗଣ ହେ । ସୁ. ପ.

ଧରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୃ=ଧାରଣ କରିବା-ଅ-ଆ) ପୃଥିବୀ; ଗର୍ଭାଶୟ; ମେଦ; ନାଡ଼ୀ; ଜରାୟୁ । (ଧୃ ଧାତୁଜ) ଧରିବା । ଯଥା—

ମୋତେ ବୋଇଲେ ବାମନ ଚନ୍ଦ୍ରଧରା ଆଶ,
କରିବାରୁ କଣୋଗ୍ରା ପାଉଛୁ ଏତେ କ୍ଲେଶ । ବ.ଚ.ମ.

ବିଂ. ଧୃତ । ଯଥା—

କେ କହିବ ସୁଧା ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ ରୂପ
କୃଷ୍ଣ ମନ ଯହିଁ ଧରା । ବ. ଚ. ମ.

ଯେ ଧରେ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—ଯେପରି ମୁରଲୀଧରା, ଛତାଧରା, ବାଡ଼ିଧରା ।)

ଧରାକ, ବି. (ଦେଶଜ) ପରୀକ୍ଷକ, ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ଅର୍ଥାତ୍ ଭଲ ମନ୍ଦ ବୁଝୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଧରାଧର, ବି. (ଧରା=ପୃଥ୍ୱୀ-ଧୃ-ଅ) ପର୍ବତ; ବିଷ୍ଣୁ; କୂର୍ମରାଜ ।

ଧରାଧରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ଧରିବା । ଯଥା—

କେହୁ ଭାବେ ହୁଅନ୍ତି ଧରାଧରି । ର. କ.

ଧରାପଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚୌର୍ଯ୍ୟାଦି କର୍ମ ସ୍ଫୁଟ ହେବା; ଧୃତ ହେବା । ଯଥା—

ବିରାଟଙ୍କ ଧରାପଡ଼ିବା ଜାଣି ଲୋକେ,
ପଳାଇଲେ ପଛକୁ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ସକେ । କୃ.ଭା.ବି.ପ.

ଧରାବନ୍ଧା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଠିକ, ନିଶ୍ଚିତ ।

ଧରାମତ, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ରୟବିକ୍ରୟାଦି ବ୍ୟବହାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ସମୟରେ ଅଗ୍ରିମ ଦେବା ଧନ (**Advance**) ।

ଧରିତ୍ରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୃ=ଧରିବା-ଇତ୍ର-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପୃଥିବୀ ।

ଧରିବା, କ୍ରି. (ଧୃ ଧାତୁଜ) ଧାରଣ କରିବା; ଅଣ୍ଡିରା ବାଛୁରୀଙ୍କୁ ଗାଈ ବା ପୁଂସ୍ତ୍ୱବିହୀନ

କରିବା; ହଳକରିବା; ବେଦନା କରିବା । ଯଥା—ଅଣ୍ଟା ଧରିବା, ଆଖି ଧରିବା । ମନ୍ତ୍ରାଦି ଗୁଣିବିଦ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଯାକୁ ବିଶେଷ ପ୍ରକୁପିତ କରାଇବା । (ଗଡ଼ଜାତରେ) ନେବା ।

ଧର୍ମ, ବି. (ଧୃ=ପୋଷଣ କରିବା-ମ—ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପୋଷଣ କରୁଅଛି) ସତ୍କର୍ମ; ଶାସ୍ତ୍ରାନୁଯାୟୀ ବ୍ୟବହାର; ଆଚାର; ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥା । ଯେପରି—ଏହା ତାର ଦେହ ଧର୍ମ । ଶକ୍ତି, ଗୁଣ । ଯେପରି—ରୋଗ ଶାନ୍ତି ଔଷଧର ଧର୍ମ । ସାଦୃଶ୍ୟ ।

ଧର୍ମପତ୍ନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧର୍ମ=ଧର୍ମ ହେତୁ-ପତ୍ନୀ) ସହଧର୍ମିଣୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

ଧର୍ମରାଜ, ବି. (ଧର୍ମ=ବିଚାର-ରାଜା) ଯମ; ଯୁଧିଷ୍ଠିର; ବୁଦ୍ଧ; ଧର୍ମ ।

ଧର୍ମଯୁଗ, ବି. (ଧର୍ମ=ଧର୍ମପ୍ରଧାନ-ଯୁଗ) ସତ୍ୟଯୁଗ ।

ଧର୍ମସଂହିତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧର୍ମ-ସମ୍-ଧା-ତ-ଆ, ଧା-ହି) ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ର ।

ଧର୍ମସୂତ୍ର, ବି. ସଂ. ଧର୍ମନିର୍ଣ୍ଣୟାର୍ଥ ଜୈମିନି-ପ୍ରଣୀତ ଧର୍ମମୀମାଂସାରୂପ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ ।

ଧର୍ମାଧିକରଣ, ବି. (ଧର୍ମ-ଅଧିକରଣ=ଆଧାର) ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଧର୍ମ ଅଧର୍ମ ବିଚାର କରାଯାଏ, ଅଦାଲତ; ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନ୍ୟାୟ-ବିଚାରାଳୟ ।

ଧର୍ମାସନ, ବି. ସଂ. ବିଚାରାସନ ।

ଧର୍ମିଷ୍ଠ, } ବିଂ. (ଧର୍ମ-ଇଷ୍ଠ, ଈୟସ୍) ଯେ
ଧର୍ମୀୟାନ୍, } ପ୍ରାଣପଣେ ଧର୍ମପଥରେ ଚାଲେ, ଯେ ପ୍ରାଣାନ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ଅଧର୍ମପଥରେ ପଦାର୍ପଣ କରେ ନାହିଁ ।

ଧର୍ଷ, ଧର୍ଷଣ, ବି. (ଧୃଷ୍=ଅହଂକାରୀ ହେବା-ଅ, ଅନ) ପରାଭବକରଣ; ଅବଜ୍ଞାକରଣ; ବଳପୂର୍ବକ ବନ୍ଧକରଣ; ଅମର୍ଷ । (ବିଶେଷଣରେ—ଧର୍ଷିତ ହୁଏ ।)

ଧଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୂଦ୍ର ଜାତିର ଉପାଧି-ବିଶେଷ ।

ଧଳା, ବିଂ. (ଧବଳ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ୱେତ । ଯଥା—

କଳା ଧଳା କରିବାକୁ କେ ଅବା ଭଜନ । ର. କ.

ଗୌରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—

ଧଳା କଳା ବେନିଭାଇ ଗୋ ଦୁହେଁ ଦୁହିଙ୍କି ଶୋଭା ।

ଧଳାଶିରା, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଧଳାଙ୍କୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ଧବ, ବି. [ଧୂ=(ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ) କମ୍ପାଇବା-ଅ] ପତି । ଯେପରି—ରମାଧବ, ମାଧବ । ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; କମ୍ପ ।

ଧବଳ, ବି. (ଧାବ=ପରିଷ୍କାର କରିବା-ଅଳ, ଆ=ଅ) ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ; କର୍ପୂରବିଶେଷ; ଶ୍ୱେତକୁଷ୍ଠରୋଗବିଶେଷ, ଶ୍ୱେତମରିଚ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୃଷ । ବିଂ. ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ସୁନ୍ଦର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ-ଈ) ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ ଧେନୁ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ଧବଳିମା, ବିଶେଷଣରେ ଧବଳିତ, ଧବଳୀଭୂତ ଓ ଧବଳୀକୃତ ହୁଏ ।)

ଧବିତ୍ର, } ବି. (ଧୂ=କମ୍ପାଇବା-ଇତ୍ର)
ଧୂବିତ୍ର, } ବ୍ୟଜନ; ଚର୍ମନିର୍ମିତ ବ୍ୟଜନ; ତାଳବୃନ୍ତ । ବିଂ. ଅପନୟନକାରକ ।

ଧା, ବି. (ଧା=ଧାରଣ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ଧାରଣକର୍ତ୍ତା; ବ୍ରହ୍ମା; ବୃହସ୍ପତି ।

ଧାଁ, ଧାଆଁ, ବି (ଧାବନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଧାଇଁବା, ଧାଉଡ଼ି ।

ଧାଁଧପଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅତି ସତ୍ୱର
ଧାଁଆଁ ଧପଡ଼, } ଗମନାଗମନ ।

ଧାଇଁବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ଧାଁ ଧାତୁଜ) ଦୌଡ଼ିବା ।

ଧାଈ, ଧାତ୍ରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧାତ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ)
ଦାଈ, } ଉପମାତା । ଯଥା—

କପଟୀ ଧାତ୍ରୀ ପରାଣଖିଆ । ର. କ.

ବାଳକମାନଙ୍କର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣକର୍ତ୍ରୀ ଦାସୀ ।

ଧାଉଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ଧାବନ ଅର୍ଥାତ୍
ଧାଉଁଡ଼, } ଧାଇଁବା । ଯଥା—

ଅନଙ୍ଗ କି ତୁରଙ୍ଗ ଧାଉଡ଼ି ଦେଇ,
ତାର ସନ୍ଧାନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଘଉଡ଼ି ନେଇ । ଲ. ବ.

ଶ୍ରେଣୀ ।

ଧାଉଡ଼ଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜଦୂତ ବା
ଧାଉଁଡ଼ଆ, } ରାଇବାର ଆଣିବା ଲୋକ; ଡାକବାଲା ।

ଧାଙ୍ଗଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ନୃତ୍ୟବିଶେଷ ।

ଧାଙ୍ଗଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ୟଜାତୀୟ ଯୁବକ ।

ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବନ୍ୟଜାତୀୟ ଯୁବତୀ ।

ଧାଟି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଶତ୍ରୁର ଅଭିମୁଖରେ ଗମନ; ଶ୍ରେଣୀ ।

ଧାଡ଼, ବି. (ଧାଟି ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଆକ୍ରମଣ, ଶତ୍ରୁର ଅଭିମୁଖରେ ଗମନ । ଯଥା—

ଏବେ କୀଚକକୁ ଲାଗିଲା କାମ ଧାଡ଼,
ମୋତେ ହର ଲୋଡ଼ୁଛୁ କରିଦେନ ଘଡ଼ । କୃ.ଖ.ବି.ପ.

ଶ୍ରେଣୀ । ଯଥା—

ଧାଡ଼ ଧାଡ଼ ହୋଇ ମହାନଦୀ ଯାଏ,
ଶୁଭ୍ର ତମ୍ଭ ଶୋଭେ ଖଡ଼ଶୈଳ ପ୍ରାୟେ । ନ.କେ.

(ଧାର ଶବ୍ଦଜ) କ୍ରମ, ମାର୍ଗ । ଯଥା—

ଏହି ସକାଶରୁ ତୁମ୍ଭ ପଛ ଛାଡ଼,
କହିଲେ ଦ୍ରୋଣଗୁରୁ ଯେ ଧରମ ଧାଡ଼ । କୃ.ଖ.ବି.ପ.

ଅନୁକ୍ରମ, ପରିପାଟୀ । ଯଥା—

ଏରୂପେ ବନ ମଧ୍ୟେ ରହିଲେ ବୁଡ଼ାପଡ଼,
ଶୁଣ ହେ ନାରଦ ଏ ନୃସିଂହ ଗ୍ରନ୍ଥ ଧାଡ଼ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଛ.

ଧାଡ଼ଦେବ, କ୍ରି. (ଧାଟି-ଦା ଧାତୁଜ) ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ଆସିବା । ଯଥା—

କଳିଙ୍ଗ କାମ ମଗଧରାଜ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ,
ପୁଣି ଧାଡ଼ଦେଇ ଚଢ଼ି ଉଚ୍ଛନ୍ନ କରଇ । ଲା. ବ.

ଧାଡ଼ଧୋକଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୈଶିକ ଖେଳବିଶେଷ ।

ଧାଡ଼ପାଠ, ବି. (ଧାଟି-ପାଠ-ଏ ଉଭୟ ଶବ୍ଦର ଅନୁକୃତିରେ ଗଠିତ) ସାଧାରଣ ପାଠ ।

ଧାଡ଼ୁଆ, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳରେ) ବୁଢ଼ା ମାଙ୍କଡ଼ ।

ଧାତା, ବି. (ଧାତୃ-ଧା = ଧାରଣ କରିବା-ତୃ) ବ୍ରହ୍ମା; ବିଷ୍ଣୁ; ପିତା; ଆତ୍ମା; ବାୟୁବିଶେଷ; ଆଦିତ୍ୟବିଶେଷ । ବିଂ. ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା; ଧାରଣକର୍ତ୍ତା; ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା; ବିଧାନକର୍ତ୍ତା । (ଦେଶଜ) ବି. ବଳ, ଅଧିକାର । ଯଥା = କଣ ! ତୋର ଏତେ ଧାତା ଅଛି ? ତୁ ତାକୁ ଏପରି ବୋଲିବୁ ?

ଧାଡ଼, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର ।
ଧାଡ଼କାରେ, } ଯଥା—

କୋପେ ଉଡ଼ାଇ ସ୍ୱରପତି,
ବଜ୍ର ପ୍ରହାର କଲା ଧାଡ଼ । ଖ. ଦ. ସ୍କ.
କୃଷ୍ଣ କହନ୍ତି କୋପଭରେ,
ଦାରୁକ ବାହା ଧାଡ଼କାରେ । ଖ. ଦ. ସ୍କ.

ଧାଡ଼ଙ୍ଗି ଧାଡ଼ଙ୍ଗି, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁ-
ଧାଡ଼ନ, } କରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । (ଢ଼ିମିଢ଼ିମି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଧାତୁ, ବି. (ଧା=ଧାରଣ କରିବା-ତୁ) ଦେହସ୍ଥ ବାତ ପିତ୍ତ କଫ ଓ ମେଦ ମାଂସାଦି; ପଞ୍ଚଭୂତ; ଗୈରିକାଦି; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦି; ଭୂ, ଗମ୍ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦଯୋନି; ଉପାଦାନ; ପାରଦ, ହିଙ୍ଗୁଳ ପ୍ରଭୃତି; ପରମେଶ୍ୱର ।

ଧାତୁକୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧାତୁକୀ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ଧାତୁରା, ବି. (ଧୁସ୍ତୁର ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଦୁରା ଗଛ ।

ଧାତୁରାଫୁଲିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଧାତୁରା ଫୁଲର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ । (କଂସା ଗ୍ଲାସ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।)

ଧାତ୍ରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧାତୃ-ଈ) ମାତା; ଧାଈମା; ପୃଥ୍ୱୀ; ଆମଳକୀ ।

ଧାନ, ବି. (ଧା = ଧାରଣ କରିବା-ଅନ) ନିଧାନ, ସ୍ଥାନ ଆଧାର; (ଧାନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଯବଆଦି; ଓଜନର ପରିମାଣ ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଗୁରୁ ଧାନରେ ଏକ ରତି, ଚଉଷାଠି ଅଟେ ଗୁରୁ ରତି ।

(ସ୍ତ୍ରୀ ·ଧାନୀ ଓ ଧାନିକା । ଯଥା—ରାଜଧାନୀ, ମତ୍ସ୍ୟଧାନୀ ।)

ଧାନକୋଠି, ବି. (ଧାନ୍ୟକୋଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ଧାନଘର; ଧାନଗଦା; ଧାନବଦାଡ଼ । ଯଥା—

ଭସାଇ ଗୋଶାଳା ଖଳା ମଞ୍ଚ ଧାନକୋଠି । ମ. ଯା.

ଧାନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ନିସ୍ତୁଷ ଭୃଷ୍ଟଯବ ।

ଧାନୁଆକଣ୍ଠି, } ବି. (ଦେଶଜ ୧ ଯୂ) କଣ୍ଠ-
ଧାନୁଆମାଳି, } ଆଭରଣବିଶେଷ ।

ଧାନୁଆମରିଚ, } ବି. ଏକଜାତୀୟ କ୍ଷୁଦ୍ର
ଧାନୁଆ ଲଙ୍କାମରିଚ, } ଓ ବିଶେଷ ରାଗ ଥିବା
ଲଙ୍କାମରିଚ ।

ଧାନୁକୀ, ଧାନୁକ, } ବି. (ଧାନୁଷ୍କ ଶବ୍ଦଜ)
ଧନୁକ, } ଧନୁର୍ଦ୍ଧର । ଯଥା—

ଅସୁରେ ଆସିବେ ହେ ଏହାଙ୍କୁ ଦେଖିବେ,
ଆମ୍ଭପାଇଁ ଧାନୁକୀ ସେ ହେ ଆଣିଛୁ
ବୋଲିଣ ଖାଇବେ । ବି. ର.

ଧନୁକଏ ଧରି କରେ ଧନୁବାଣ,
ନୃପଙ୍କୁ ଭେଟୁଛନ୍ତି ଟଙ୍କାରି ଦେଇ ଗୁଣ । କୃ.ଖ୍ରି.ଆ.ପ.

ଧାନୁଷ୍କ, ବି. (ଧନୁଷ୍କ-ଅ, ଅଥବା ଧନୁଷ୍-କ—
ପ୍ରହରଣାର୍ଥେ) ଧନୁର୍ଦ୍ଧାରୀ ।

ଧାନ୍ୟ, ବି. (ଧନ-ଯ-ସ୍ୱାର୍ଥେ କିମ୍ବା ଧା=
ଧାରଣ କରିବା-ଯ, ନ ଆଗମ) ଶସ୍ୟ,
ଧାନ; ପରିମାଣବିଶେଷ ।

ଧାନ୍ୟାକ, ବି. ସଂ. ଧଣିଆ ।

ଧାପ, ଦାପ, ବି. (ଦର୍ପ ଶବ୍ଦଜ) ପୀଡ଼ନ ।

ଧାପ, ବି. (ଧାବ୍ ଧାତୁଜ) ଗତିବେଗ । ଯଥା—
ଟଳମଳ ମେଦିନୀ ଯେ ପାଣ୍ଡବର ଧାପେ । ସା. ଭ୍ର. ସ.
କ୍ରି. ବିଂ. ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—

କୃତାନ୍ତକ ବଚନେ ସୁବାହୁପାଣି କୋପେ,
କୃତାନ୍ତକ ପରେ ରଜା ପ୍ରହାରିଲା ଧାପେ । ସା.ଭ୍ର.ସ.

ତତ୍‌କ୍ଷଣେ ବା ସେହିକ୍ଷଣେ । ଯଥା—
ସେ ଆଇଲେ ଧାପେ ମୋତେ କହିବୁ ।

ଧାପଟ, } ବି. (ଦର୍ପ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରତାପ,
ଦାପଟ, } ପ୍ରଭାବ ।

ଧାପଦେବା, କ୍ରି. (ଧାବ୍ ଧାତୁଜ) ସାହସରେ
ପଶିବା । ଯଥା—

ସଂଗ୍ରାମ ଭୂମିରେ ଯେଉଁ ଅଶ୍ୱ ଧାପ ଦେବ,
ରାହୁତକୁ ଧରି ଯେବେ କାତର ନ ହେବ । ନା.ର.ଗୀ.

ଧାପଧାଉଁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର
ଖେଳ । (ପଟାମୁଣ୍ଡି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଧାପେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍,
ସେକ୍ଷଣି । ଯଥା—

ଅର୍ଜୁନ ବଳ କଣ୍ଠ ଗ୍ରହି ତା ନ ସହି,
ବାନ୍ଧିଲେ ରୂପଗୁପେ ଧାପେ କୋପେ ସେହି ।
କୃ. ଖ୍ରି. ବି. ପ.

ଧାମ, ଧାମନ୍, ବି. (ଧା=ଧାରଣ କରିବା-
ମନ) ଗୃହ, ସ୍ଥାନ; ଶରୀର; ଜନ୍ମ; ପ୍ରଭାବ;
ତେଜ; ରଶ୍ମି; ଦୀପ୍ତି; ଉଚ୍ଚପାଦ । (ଧାମ
ରଶ୍ମୌ ଗୃହେ ଦେହେ ସ୍ଥାନେ ଜନ୍ମ-
ପ୍ରଭାବୟୋଃ—ହେମ ।)

ଧାମଣ, } ବି. (ଧର୍ମଣ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ଧାମଣା, } ଯଥା—

ଧାମଣା କାଠ ଧନୁ କଣ୍ଟା ବାଉଁଶ ଗୁଣ,
ଫିଟିକ ଫଳ ନାରାଚ ପୂରିଇଣ ତୂଣ । ସା. ଭ୍ର. ଆ. ପ.

ଧାମା, ବି. (ଦେଶଜ) ଢ଼ମା, ଗୋରୁ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କୁ
ଖୁଆଇବା ନିମନ୍ତେ ବାଉଁଶପାତିଆନିର୍ମିତ
ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଧାର, ବି. (ଧୃ=ଧାରଣ କରିବା-ଅ) ଋଣ;
କ୍ଷେତ୍ରସୀମା ବା ପ୍ରାନ୍ତଭାଗ; ଅସ୍ତ୍ରର ତୀକ୍ଷ୍ଣାଂଶ ।
(ତୀକ୍ଷ୍ଣଧାରଃ କୁଠାରଃ) ତୀକ୍ଷ୍ଣତା; ପ୍ରସ୍ତର
ବିଶେଷ; ଗମ୍ଭୀରତା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦ୍ରବଦ୍ରବ୍ୟର
ନିରନ୍ତରକ୍ଷରଣ; ଯେପରି—ଅଶ୍ରୁଧାରା ।
ବୃଷ୍ଟି; ଅସ୍ତ୍ରର ତୀକ୍ଷ୍ଣପ୍ରାନ୍ତଭାଗ; ରୀତି,
ପ୍ରଣାଳୀ, ଶ୍ରେଣୀ; କ୍ରମାଗତ ସ୍ଥିତି; ଯେପରି
ଧାରାବାହିକ । ଉତ୍କର୍ଷ; ଯଶ;
ପରିଚ୍ଛେଦ, ପ୍ରକରଣ; ବ୍ୟବସ୍ଥା; ଅଶ୍ୱ-
ଗତିବିଶେଷ ।

ଧାରଣ, ବି. (ଧୃ-ଇ=ପୋଷଣ କରିବା-ଅନ)
ଗ୍ରହଣ; ଅବଲମ୍ବନ; ଯେପରି—ଯଷ୍ଟି
ଧାରଣ । ପରିଧାନ; ଯେପରି—ବସ୍ତ୍ର-
ଧାରଣ । ନିବାରଣ; ସଂବରଣ; ଯେପରି—
ବେଗଧାରଣ । ବହନ; ସ୍ଥାପନ । ବିଂ.
ରକ୍ଷକ, ଗ୍ରାହକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ-ଧାରଣା)
ସ୍ଥିରତା; ନିଶ୍ଚୟ; ମନେ ରଖିବା; ବୁଦ୍ଧି;
ଚିତ୍ତର ଏକାଗ୍ରତା; ବିଶ୍ୱାସ, ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ।

(ଏହି ଧାତୁରୁ ବିଶେଷଣରେ ଧର୍ତ୍ତା, ଧର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଧାରକ, ଧୃତ, ଧାରିତ, ଧାର୍ଯ୍ୟ, ଧାତ୍ରୀ, ଧାରଣୀୟ, ଧାରୟିତା, ଧାରୟିଷ୍ଣୁ ଇତ୍ୟାଦି ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ଧାରଣା, ବି. (ଧାରଣ ବା ଧାରଣା ଶବ୍ଦର ଅନୁକୃତ) ରେଖା । ଯଥା—
ଯା ପିଠିରେ ପଡ଼ିଛି ସୁନାର ଧାରଣା,
ଏ କାହା ଧନୁ ସତ କହ ନୋହି ବଣା । କୃ.ଖ୍ରି.ବି.ପ.
ଆଶ୍ରୟ । ଯଥା—
ନୃସିଂହ ବୋଲେ ସଖି ଜନ୍ମିଲେ ସ୍ଥିର ବାଳ,
ସଂସାରକୁ ଧାରଣା ଏ ହୋଇବେ କେବଳ ।
ନୃ. ସୁ. ଭୂ. ଡ.
ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଅନୁସରଣ ।

ଧାରାଧର, ବି. (ଧାରା-ଧୃ-ଅ) ମେଘ; ଅସ୍ତ୍ର; ଖଡ୍ଗ ।

ଧାରାଳ, ବିଂ. (ଧାରା-ଳ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ଶୃଙ୍ଖଳିତ; ସୁବ୍ୟବସ୍ଥ; ଧାରାବାହିକ ।

ଧାରାବାହିକ, ଧାରାବାହୀ, } ବିଂ. (ଧାରା = କ୍ରମାଗତ ସ୍ଥିତି-ବହ୍-ଇକ, ଇନ୍) କ୍ରମାଗତ-ସ୍ଥିତିଶୀଳ; ଯାହା ବରାବର ଚାଲି ଆସୁଅଛି, ଯାହା କେବେ ରହିତ ବା ସ୍ଥଗିତ ହୋଇ ନାହିଁ, ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ।

ଧାରିବା, କ୍ରି. (ଧାରଣ ଶବ୍ଦଜ) କରଜ କରିବା ।

ଧାରୁଆ, ବିଂ. (ଧାରକ ଶବ୍ଦଜ) ଋଣୀ, କର୍ଜଦାର; ଧାର ବା ଦାଢ଼ଯୁକ୍ତ (ଅସ୍ତ୍ରାଦି) । ଯଥା—
ଅଥବା ଧାରୁଆ ପତ୍ର କରପତ୍ର ହାସେ,
ଅପୁଣ୍ୟାଙ୍କୁ ସମଧିକ ଖୋଇ ଚଉପାଶେ । ବୃ. ସ୍ଥ.

ଧାବନ, ବି. (ଧାବ = ବେଗେ ଯିବା, ଧୌତ କରିବା-ଅନ) ଧାଉଁଡ଼ି, କ୍ଷାଳନ । (ବିଶେଷଣରେ ଧାବକ, ଧାବମାନ ଓ ଧାବିତ ହୁଏ ।)

ଧାସ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତାପ । ଯେପରି— ନିଆଁ ଧାସ ।

ଧିଆନ, ବି. (ଧ୍ୟାନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଧ୍ୟାନ । ଯଥା—
କୃଷ୍ଣ ରୂପ କରୁଥିବ ଧିଆନ । ର. କ.

ଧିଆଇବା, ଧ୍ୟାଇବା, ଧ୍ୟାଯିବା, } କ୍ରି. (ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ ବା ଧ୍ୟାନ ଶବ୍ଦଜ) ଧ୍ୟାନ କରିବା । ଯଥା—
ଅଳପକ କଳପନା ନୋହେ ଯେହୁ ସୁଲପନା,
କଳିତ କଳିତ କଳିତ ହୋଇ, ଯାହା ଧିଆଇ ଯେ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.
ଯୋଗ ବିଯୋଗ ହୋଇବ ଧ୍ୟାୟିଲେ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଧିକ୍, ଅଂ. (ଧିକ୍ = ବିନାଶ କରିବା-ଇକ୍) ନିନ୍ଦା; ଭର୍ତ୍ସନା; ଅବଜ୍ଞା ।

ଧିକ୍କାର, ଧିକ୍କ୍ରିୟା, ଧିକ୍କୃତ୍ତ, ଧିକ୍କୃତ, } ବି. (ଧିକ୍-କୃ = କରିବା-ଅ, ଯ୍-ଆଗମ-ଆ, ତି, ତ, ଭାବବାଚ୍ୟରେ) ନିନ୍ଦା; ଭର୍ତ୍ସନା; ଅବଜ୍ଞା । (ବିଶେଷଣରେ ମଧ୍ୟ ଧିକ୍କୃତ ପଦ ହୁଏ ।)

ଧିକାର, ବି. (ଧିକ୍କାର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ନିନ୍ଦା, ଭର୍ତ୍ସନା ।

ଧିକ, ଧିକଧିକ, ବି. (ଧିକ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଧିକ୍କାର । ଯଥା—
କୋଠାରେ କେକୀ ମଧ୍ୟରେ ଡାକ
କରନ୍ତି ନାଟ କଳାପ ଟେକ,
ତା ଶୋଭା ଧିକ ବୋଲିବା ସ୍ପର୍ଦ୍ଧି ହେ । ସ୍ବ· ପ.
ବିଶ୍ରବା ଋଷିର ସନ୍ତି ଧିକ, ନେଲା ଦୁହିତା ରସନଧିକ,
ଶୋଭାରେ କରେ ସେ ଧିକଧିକ ନାଗମାନଙ୍କରେ ଯେ ।
ବୈ. ବି.

ଧିକମାକ, ଧିକମାକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବିରକ୍ତ ।

ଧିଙ୍ଗାସ, ବି. (ଧିକ୍ଭାଷ ଶବ୍ଦଜ) ଭର୍ତ୍ସନା; ଅପ୍ରୀତି । ଯଥା—
ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରେ ରାଜ୍ୟ ସମର୍ପିଲ ଧର୍ମ ଅର୍ଥେ,
ଧର୍ମଧିଙ୍ଗାସ ଆପଣ ହୋଇଲକ ତୋତେ । ସା.ଭ୍ରି.ଆ.ପ.

ଧିଙ୍ଗାସିବା, କ୍ରି. (ଧିକ୍ଭାଷ ଶବ୍ଦଜ) ଅପ୍ରୀତି କରିବା; ଭର୍ତ୍ସନା କରିବା । ଯଥା—
ଧିଙ୍ଗାସେ ଦାନବୀ ହୋଇ ନବେ ହେଲୁ ବଶ,
ତେଣୁକରି ଆଜ ତୋତେ କରିବି ବିନାଶ । ସା.ଭ୍ରି.ଆ.ପ.

ଧିଟ, ବିଂ. (ଧୃଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଧିଟ୍ଠୋ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଦୁଷ୍ଟ, ନିର୍ଲ୍ଲଜ୍ଜ । ଯଥା—
ମୁହଁ ନ ଲଗାଅ କେହି ଏହି ଧିଟକୁ । ବି. ଚ. ମ.

ଧିମା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଚଞ୍ଚଳ, ଧୀର ।

ଧିର, ବିଂ. (ଧୀରର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଆପି ।

ଧିରତ, ବି. (ଧୃତି ଶବ୍ଦଜ) ଧୈର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—
ତେଜି ଧିରତ ଧନ ହରନ୍ତ ଛନ୍ଦୁ ଭରନ୍ତି ସେ ତ ।
ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଧିରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୀରା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ନାୟିକାଭେଦ । ବିଂ. ଅଦୁଷ୍ଟା (ସ୍ତ୍ରୀ) । କ୍ରି. ବିଂ. ଧୀରଭାବରେ ।

ଧିର, ଧୀର, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଧୀର ଶବ୍ଦଜ)
ଧୀରେ, ଧିରେ, } ଧୀରଭାବରେ । ଯଥା—
ମେରୁ ପଶ୍ଚିମ ଭାଗେ ଆସଇ ଦୈତ୍ୟ ହେଉ,
ପବନ ପୂର୍ବ ଏବେ ବହଇ ଧୀରଧିର । ନୃ.ପୁ.ଭୃ.ତ.
ଧୀରେ ଧୀରେ ଶୁଣ ଏ ଉତ୍ତରୁ ଚେତ । ବି. ଚ. ମ.

ଧିଷଣ, ବି. (ଧିଷଣା-ଅ—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବୃହସ୍ପତି । (ଗୀଷ୍ପତିର୍ଧିଷଣୋ ଗୁରୁଃ—ଅମର ।) (ଧୃଷ୍ଣୁବନ୍ତ ପ୍ରଗଲ୍‌ଭନ୍ତେ ଅନୟାଧିଷଣା, ଧୃଷ୍=ପ୍ରଗଲ୍‌ଭହେବା-ଅନ — ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବୁଦ୍ଧି, ଜ୍ଞାନ । (ବୁଦ୍ଧିର୍ମନୀଷା ଧିଷଣା—ଅମର ।)

ଧୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧ୍ୟୈ=ଚିନ୍ତା କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ବୁଦ୍ଧି ; ଜ୍ଞାନ ।

ଧୀର, ବିଂ. (ଧୀ=ବୁଦ୍ଧି-ରା=ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ; ପଣ୍ଡିତ; ବୁଦ୍ଧିମାନ୍; ଗମ୍ଭୀରସ୍ୱଭାବ; କ୍ଷମୀ; ସ୍ଥିର; ଶାନ୍ତ, ବିମୀତ, ନମ୍ର; ମନୋହର; ଗମ୍ଭୀର; ସମର୍ଥ, ସାରବାନ୍ । ବି. ବଳିରାଜ; କୁଙ୍କୁମ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ନାୟିକାବିଶେଷ ।

ଧୀବର, ବି. [ଧୀ=(ମତ୍ସ୍ୟ) ଧାରଣ କରିବା ଓ ବିନଷ୍ଟ କରିବା-ବର] କୈବର୍ତ୍ତ । (କୈବର୍ତ୍ତେ ଦାସଧୀବରୌ—ଅମର ।)

ଧୁଁକା, ବି. (ଚଢ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ପ୍ରବଳ ପବନ ।

ଧୁଆଁ, ଧୂଆଁ, ବି. (ଧୂମ ଶବ୍ଦଜ) ଧୂମ; ଧାଇଁବା । ଯଥା—
ସେହିରୂପେ ଉମ୍ବର କର୍ଣ୍ଣର ରଥ ଧୂଆଁ,
ଦେଖି ହେଲେ କ୍ରୋଧରେ କ୍ରୁପଦସୁତେ ନୁଆଁ ।
କୃ. ଭା. କ. ପ.

ଧୁଆଁଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଧାବମାନ
ଧୂଆଇବା, } କରାଇବା । ଯଥା—
ନରେଶ ଏ ବାଣୀ ଯହୁଁ ଶୁଣିଲେ,
ତୁରଙ୍ଗମକୁ ଧୂଆଁଇ ହାଣିଲେ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଧୌତ କରାଇବା ।

ଧୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧୋଇବା; ଧାବମାନ କରିବା । ବିଂ. ଧୌତ । ଯଥା—
ଥିଲ ଯେ ପଙ୍କ ବେନି ତଟ,
ଭଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗେ ଧୂଆ ତୋଠ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଧୁଆଁକାଳି, ବି. (ଧୂମକାଳିମା ଶବ୍ଦଜ) ଅଳନ୍ଧୁ ।

ଧୁଆଁଟିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଧୂମମୟ ।
ଧୂଆଁଡରିଆ, }

ଧୁଆଁପତ୍ର, } ବି. (ଧୂମ ପତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ତମାଖୁ-
ଧୂଆଁପତ୍ର, } ପତ୍ର ।

ଧୁଆଁପତ୍ରକାହାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ତମାଖୁଯୁକ୍ତ ପତ୍ରକାହାଳ, ପିକା ।

ଧୁଆଁଫୁଙ୍କା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ କଦଳୀକୁ ଧୂଆଁ ଫୁଙ୍କି ପଚାନ୍ତି ।

ଧୁଗାଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗାର୍ତ୍ତିବିକାର । ଯଥା—
ହୁଲ୍‌କା ଅଙ୍ଗାର୍ତ୍ତି ବାଡ଼ି ଧୁଗାଡ଼ି ପେଟଫୁଲା,
ଦେଖିଲେ ସବୁ ଲୋକେ ବୋଲିବେ ମରିଗଲା ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ଧୁଡ଼ୁକି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ-ଯନ୍ତ୍ର; ଏଥିରେ ଖଣ୍ଡିଏ ସୂତା ବାନ୍ଧି ତହିଁରେ ଆଙ୍ଗୁଠି ମାଇଲେ ବାଜେ । ଯଥା—
ବାନ୍ଧିବ ଧୂଡ଼ୁକି ଛତାରେ କୋଇବ ବଂଶୀ,
ଭଦଭଦଲିଆ ନାଆଁରେ ଗୀତ ଗାଇବ ବସି । ଉ.ସା.
ବିଂ. ଭଙ୍ଗା ।

ଧୁଡ଼ୁପୁଡ଼ୁ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ
ଧୂଡ଼ୁକିନି, } ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଧୁତ୍, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ନିଷେଧାର୍ଥ, ନିବାରଣାର୍ଥ ।

ଧୁତ, ଧୂତ, ବିଂ. (ଧୁ, ଧୂ=କମ୍ପିବା-ତ) କମ୍ପିତ; ତ୍ୟକ୍ତ । (ଧୂତ ଦୋଷୋ ଭବିଷ୍ୟସି) (ବିଶେଷ୍ୟରେ ଧୂତି, ଧୂତ ଏବଂ ଧୂନନ ଓ ଧୂନନ ହୁଏ ।)

ଧୁତୁରା, ବି. (ଧୁସ୍ତୂର ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଦୁରାଗଛ ।

ଧୁତୁରାଫୁଲିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଧୂତୁରାଫୁଲର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ।

ଧୂନ, ବି. (ଧୂ = କମ୍ପିବା, ଗମନ କରିବା-ନ) ନଦୀ । (ଦୀର୍ଘ ଈକାରାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ହୁଏ) । (ଧ୍ୱନି ଶବ୍ଦଜ) ଶବ୍ଦ । ଯଥା—

ଗୋରୁ ଗୋପାଳ ସଙ୍ଗେ ଘେନି,
ବିଶେଷ କଲେ ବେଣୁ ଧୂନି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

(ଦେଶଜ) ବୈରାଗିମାନେ ବଡ଼ ବଡ଼ କାଷ୍ଠ ଜାଳି ସଞ୍ଚିତ କରିଥିବା ଅଗ୍ନି । ଯଥା—

କପଟେ ବସିଲେ ଚଉପାଶେ ଧୂନି ଜାଳି,
ରାଜପୁତ୍ର ଗଲେ ଅଳଂକାର ଘେନି ଚଳି । ବୈ. ପ.

ଧୂପା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆକ୍ରମଣ; ଅନ୍ୟର ଉପରକୁ ଚଳି ଉଠିବା; ମାରି ଉଠିବା; ଧାଇଁବା । ଯଥା—

ସିପାଇ ଘୋଡ଼ା ଧୂପା ମାରିବା ପାଇଁ ଗ୍ରାଡ଼ି,
ପଳାଇଲେ ଘୋଡ଼ା ମୁଖରେ ପିଟି ବାଡ଼ି । କୃ.ଭା.ଗୀ.ପ.

ଧୂପାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଧୂଆଁଇବା । ଯଥା—

ସିପାଇମାନେ ଯେ ଧୂପାଇ ଘୋଡ଼ା,
ଯୋଡାଇ ଜମାଇଁ କଲେ ସେ ଛଡ଼ା । ସୁ. ପ.

ଧୂପିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଧାଇଁବା; ଆକ୍ରମିବା । ଯଥା—

ଧରମବନ୍ଧୁ କ ମୋର, ଧୂପି ଦେଇ ନିଜ କର,
କୋଳକୁ ଆଣିଲୁ କଳା ଦ୍ୱିଜବର । କ. ଚ. ର.

ମାରିବାକୁ ଅନ୍ୟ ଉପରକୁ ଉଠିବା ।

ଧୂମ୍, ଅଂ. ଅତିଶୟ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ।

ଧୂମ୍‌ଧାମ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଳମାଳ ।

ଧୂମା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ମୋଟା । (ପ୍ରାଣି-ବାଚକ ପ୍ରତି କେବଳ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ) । ଯଥା—

ଆଉ ଅଧିକ ମୋର ଏ ଧୂମା ପୁଅକୁ,
ଦଅ ନେଇଁ ମାନ ମୋ କହିବା ବଚନକୁ । କୃ.ଭା.ଆ.

ଧୂମାଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରବଳବାୟୁଯୁକ୍ତ; ଧୂମମୟ; ଗୋଳମାଳିଆ । (ଧୂମା-ଆଳିଆ-ସ୍ୱାର୍ଥେ—ଖେଡ଼ାଳିଆ ପରି) ଧୂମା ବା ଅତି ମୋଟା ।

ଧୂମାଧୂମି, ବି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ପାତ ।

ଧୂମୀ, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଅତି ପୃଥୁଳା (ସ୍ତ୍ରୀ) ।

ଧୂମୁସୀ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୁତ୍ସିତା (ସ୍ତ୍ରୀ) ।

ଧୂର୍, ଧୂରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୁର୍ବ୍ = ହିଂସା କରିବା-କ୍ୱିପ୍, ଅ-ଆ) ଭାର; ଚିନ୍ତା; ଭାବନା; ପ୍ରଥମ; ସମ୍ମୁଖ; ଅଗ୍ରଭାଗ; ଶକଟର ଅଗ୍ର; ଅକ୍ଷଦଣ୍ଡ ।

ଧୂରନ୍ଧର, ଧୁରୀଣ, ଧୁର୍ଯ୍ୟ, ଧୁର୍ବହ, } ବିଂ. (ଧୁରଂ = ଭାରକୁ-ଧୃ-ଅ, ଧୁର୍-ଈନ-ବହନାର୍ଥେ, ଧୁର୍-ଯ-ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ; ଧୁର୍-ବହ୍ = ବହିବା-ଅ) ଭାରବାହକ, ବହନ-କାରୀ; ଯେ ଅନାୟାସରେ ଭାର ବହନ କରି ପାରେ, କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ; ଯାହାର ବିଲକ୍ଷଣ କ୍ଷମତା ଅଛି; ଅଗ୍ରଣୀ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ; କର୍ମ-ନିର୍ବାହକ ।

ଧୂର୍ତ୍ତିପଡ଼ିବା, ଧୂର୍ତ୍ତିପଡ଼ିବା, } କ୍ରି. (ଧୂର୍ତ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ବୃଦ୍ଧି-ହେବା ।

ଧୂଳିଆ, ଧୂଳିଆ, { ବିଂ. (ଧୂଳି ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଧୂଳିଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ଧୂଳିଆ ପଦ୍ମଚ୍ଛେ ଦର୍ଶନ,
କଲୁ ସେ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ । ଦା. ର.

ଗୋଳମାଳିଆ । ବି. ଏକପ୍ରକାର ବାଇଗଣ ଫଳ ।

ଧୂଳିଆ ଜନ୍ଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜନ୍ଦାବିଶେଷ; ସରୁ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଝିକଝିକିଆ ଜନ୍ଦା ।

ଧୂଳିଧୂସର, ବିଂ. (ଧୂଳିଧୂସରିତ ଶବ୍ଦଜ) ଧୂଳି-ଯୁକ୍ତ ।

ଧୂଷି, ବି. (ଦୂଷିକା ଶବ୍ଦଜ) ନେତ୍ରମଳ; ଧୂଳି ।

ଧୂଷା, ବି. (ଦେଶଜ) ପଶମୀବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଧୂସରା, ଧୂଷରା, ଧୂସୁରା, ଧୂଷୁରା, ଧୂଷୁରି, ଧୂଷିରିଧୂଷରି, } ବିଂ. (ଧୂସର ଶବ୍ଦଜ) ଧୂଳି-ଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ଜନ୍ମେଣ ଦରିଦ୍ର ସେହି ଅଟନ୍ତି ଭିକାରି,
ପାଉଁସେ ଶୋଇଛନ୍ତି ସେ ଧୂଷୁରିଧୂଷୁରି । ସା. ଭ. ଆ.

ଧୂସରକେନ୍ଦୂ, ବି. (ଧୂସର-କାକେନ୍ଦୂ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର କେନ୍ଦୂ ଫଳ ।

ଧୂସା, ଡୁସା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହାର ଅତି ମୋଟା ଶରୀର । (ଦୁଃଶାସନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ-ଅନାଦରାର୍ଥ) ଦୁଃଶାସନ ।

ଧୂସ୍ତୁର, ଧୁସ୍ତୁର, } ବି. ସଂ. ଦୁଦୁରାଗଛ;
ଧୂସ୍ତର, ଧୁସ୍ତର, } ତତ୍ପୁଷ୍ପ ଓ ଫଳ ।

ଧୂଁ ଧୂଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—

ଧୂଁ ଧୂଁ କରି ପବନଝାଏ ବହୁଲେ ପର୍ବତମାନେ ତ କମ୍ପିଯାନ୍ତି ନାହିଁ । ଶ. ନା. ସୁ. ଯୁ.

ଧୂନକ, ବି. ସଂ. ଝୁଣା ।

ଧୂପ, ବି. (ଧୂପ୍ = ସନ୍ତପ୍ତ କରିବା-ଅ) ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟନିର୍ମିତ ବର୍ତ୍ତିକାକାର ବସ୍ତୁ ଓ ତଦୁତ୍ଥିତ ଧୂମ; ତାପନ । (ବିଶେଷଣରେ ଧୂପିତ ଓ ଧୂପାୟିତ ହୁଏ ।)

ଧୂପ, ଧୂପ, ବି. (ତାଦ୍ଭବିକ ପ୍ରାୟ) ଦେବତା ନୈବେଦ୍ୟ ଭୋଗ । ଯଥା—

ମନ୍ଦ୍ରନାଦେ ବଢ଼ି ଦେଉଳେ ବାଜିଲ
ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଧୂପର ବାଜା । ପାର୍ବଣ ।

ଧୂପଦାନ, ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ମିଶ୍ରଣ) ଯେଉଁ ପାତ୍ରରେ ଅଗ୍ନି ରଖି ଦେବତାଙ୍କୁ ଧୂପ ଦିଆଯାଏ ।

ଧୂମ, ବି. (ଧୂ = କମ୍ପିବା-ମ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଧୂଆଁ । (ଦେଶଜ) ମହା ଆଡ଼ମ୍ବର; ପ୍ରବଳ ବାୟୁ ।

ଧୂମକେତନ, } ବି. (ଧୂମ-କେତନ; କେତୁ =
ଧୂମକେତୁ, } ଧ୍ୱଜ) ଅଗ୍ନି; କେତୁଗ୍ରହ; ଉତ୍ପାତବିଶେଷ ।

ଧୂମଳ, ଧୂମ୍ର, ବିଂ. (ଧୂମ-ଲ, ଲ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) କୃଷ୍ଣଲୋହିତ ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ବି. କୃଷ୍ଣଲୋହିତବର୍ଣ୍ଣ ।

ଧୂର୍ଜଟି, ବି. (ଧୂର୍ = ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟଚିନ୍ତା, ଭାର-ଜଟ = ବହନ କରିବା-ଇ, ଅଥବା ଧୂର୍ = ଭାରଭୂତ-ଜଟି = ଜଟା, ଯାହାଙ୍କର ଭାରଭୂତ ଜଟା ଅଛି) ଶିବ, ମହାଦେବ ।

ଧୂର୍ତ୍ତ, ବିଂ. (ଧୂର୍ବ୍ = ହିଂସା କରିବା-ତ) ଶଠ, ପ୍ରବଞ୍ଚକ; କପଟାଚାରୀ; ଦ୍ୟୂତକାରୀ, ଜୁଆରିଆ; ଦୁଦୁରାଗଛ ।

ଧୂଳ, ଧୂଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୂ = କମ୍ପିବା-ଲ ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ରେଣୁ, ପାଂଶୁ । (ବ୍ୟବହାର ଭାଷାରେ) ବିଂ. ମଇଳା । ଯେପରି—ଲୁଗା ଧୂଳି ହୋଇ ଗଲାଣି ।

ଧୂଳଘର, } ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ
ଧୂଳିଘର, } ମିଶ୍ରଣ) ପିଲାମାନେ ଧୂଳିରେ କରିବା ଖେଳଘର ।

ଧୂଳଗୁଞ୍ଜାଇ, } ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ
ଧୂଳିଗୁଞ୍ଜାଇ, } ମିଶ୍ରଣ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ । ଯଥା—

ପଚିଆ ଧୂଳିଗୁଞ୍ଜାଇ ଗୁବଲ ଶିଖୁଆ,
ଉଦ୍ଧଣା ଡାଲିମାଙ୍କୁଡ଼ି କଣା ଧନପୁଆ । ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ତ.

ଧୂସର, ବି. (ଧୂ-ସର) ଈଷତ୍ ପାଣ୍ଡୁବର୍ଣ୍ଣ, ଶୁକ୍ଳ ଓ କଳାର ମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ; ଉଷ୍ଟ୍ର; ଗର୍ଦ୍ଦଭ; କପୋତ; ତୈଳକାର । ବିଂ. ଈଷତ୍ ପାଣ୍ଡୁରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ଧୃତ, ବିଂ. (ଧୃ = ଧରିବା-ତ) ଯାହା ଧାରଣ କରା ଯାଇଅଛି; ଗୃହୀତ; ବ୍ୟବହୃତ; ସ୍ଥାପିତ । ଯେପରି—ଭାଣ୍ଡଧୃତ ତୈଳ । ବି. ଧାରଣ; ଗ୍ରହଣ ।

ଧୃତି, ବି. (ଧୃ-ଧରିବା-ତି) ଧାରଣ; ଉଦ୍ଧାର; ଧୈର୍ଯ୍ୟ; ସ୍ଥିତି; ଇଚ୍ଛା; ସନ୍ତୋଷ; ପ୍ରୀତି; ଉତ୍ସାହ ।

ଧୃଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଧୃଷ୍ = ପ୍ରଗଲ୍ଭ ହେବା-ତ) ନିର୍ଲଜ୍ଜ; ଯେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ସଙ୍କୋଚ କରେ ନାହିଁ, ଉଦ୍ଧତସ୍ୱଭାବବିଶିଷ୍ଟ; ଲମ୍ପଟ । ବି. ନାୟକବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଧୃଷ୍ଟା) ଅସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଧୃଷ୍ଣୁ, ବିଂ. (ଧୃଷ୍ = ପ୍ରଗଲ୍ଭ ହେବା-ନୁ—ଶୀଳାର୍ଥେ) ପ୍ରଗଲ୍ଭ; ନିର୍ଲଜ୍ଜ; ଧର୍ଷଣଶୀଳ; ସହିଷ୍ଣୁ ।

ଧେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଶବ୍ଦବିଶେଷ । (ଥିନାକେଟା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଧେଇଧେଇତା, } ବି. (ଦେଶଜ, ବାଦ୍ୟ-
ଧେଇତାରଗଡ଼ଥୋ, } ଧ୍ୱନିବିଶେଷ ।

ଧେଡ଼, } ବଂ. (ଦେଶଜ) ମାଚ; ଭ୍ରଷ୍ଟାଚୂର୍ଣ୍ଣ ।
ଧେଢ଼, } ବ. ମାଚଜାତିବିଶେଷ ।

ଧେଣ୍ଡୁରା, ବ. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ଧେଣ୍ଡୁରିଆ, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ 'ଧେଣ୍ଡୁରା' ବଜାଏ ।

ଧେନୁ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧେ = ପାନ କରିବା-ନୁ) ସବତ୍ସା ଗୌ; ନବପ୍ରସୂତା ଗାଈ । (ବ୍ୟବହାର ଭାଷାରେ) ସାଧାରଣ ଗାଈ ।

ଧେନୁକ, ବ. (ଧେନୁ-କ) ଅସୁରବିଶେଷ; ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ; ତୀର୍ଥବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଧେନୁ; ହସ୍ତିନୀ ।

ଧେନୁଷ୍ୟା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧେନୁ-ଯ, ସ ଆଗମ) ବନ୍ଧକସ୍ୱରୂପ ଅନ୍ୟ ଗୃହରେ ସ୍ଥାପିତା ଗୌ ।

ଧେୟ, ବଂ (ଧା = ଧାରଣ କରିବା-ଯ) ଗ୍ରହଣୀୟ; ଜ୍ଞେୟ ।

ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ବ. (ଧୀର-ଯ-ଭାବାର୍ଥେ) ଧୀରତା, ସ୍ଥିରତା; ନିର୍ବିକାରଚିତ୍ତତା; ସହିଷ୍ଣୁତା ।

ଧୈବତ, ବ. (ଧୀମତ୍-ଅ, ନିପାତନ—ଅଥବା ଧେ = ପାନ କରିବା-ଐବତ) ସ୍ୱରବିଶେଷ । ଅଶ୍ୱର ସ୍ୱର ତୁଲ୍ୟ ସ୍ୱର (ନାରଦ ମତେ) । ଭେକର ତୁଲ୍ୟ ସ୍ୱର (ତାନସେନ ମତେ) ।

ଧୋ, ବ. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଧ୍ୱନିବିଶେଷ; ମାଙ୍କଡ଼ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ହଟାଇବା ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ କରାଯାଏ । କ୍ରି. ଧୂଅ ।

ଧୋଇ, ବ. (ଦେଶଜ) ଜଳବହୁଳତା, ଜଳ ବଢ଼ି ।

ଧୋଇଆ, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ପ୍ରଚୁର ଜଳଯୋଗୁଁ ଧୋଇ ହୋଇଯାଏ ।

ଧୋଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଧୌତ କରିବା ।

ଧୋଓରା, ବ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁବାଟେ ଗ୍ରାମର ଧୋଇପାଣି ବୋହିଯାଏ । ଯଥା—

ଗାଆଁର ଧୋଓରା ପୋଖରୀ ତଳ,
ସ୍ୱାଙ୍କୁ ଦେଉଥିବୁ ଆଗତ କର । ଉ. ସା.

ଧୋକଡ଼ା, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଛିରା (ଲୁଗା); ନିତାନ୍ତ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ।

ଧୋକଡ଼, ଧୋକଡ଼, ବ. (ଦେଶଜ) ମୁଣା । ଯଥା—

କଲି କୁତୂହଳ ମୂନି ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ,
କଲିଧୋକଡ଼ରୁ ଧୂଳି ବୁଣିଲେ ତୁରିତେ । ସା. ଖ. ଆ·

ବଂ. ଛିରା; ଜୀର୍ଣ୍ଣ; ହୁଗୁଳା, ଶ୍ଳଥ ।

ଧୋକା, ବ. (ଦେଶଜ) ସନ୍ଦେହ । ଯଥା—

ଧୋକା ରଖିଲେ ଫନ୍ଦା ଫିଟିବ ନାହିଁ ।

ଭୟ; ଦୁଃଖ ।

ଧୋକାଦେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସନ୍ଦେହ କରାଇବା ।

ଧୋଜା, ବ. (ଧ୍ୱଜ ଶବ୍ଦଜ) ପତାକା ।

ଧୋଡ଼, ବ. (ଧୂ = କମ୍ପାଇବା-ଡ଼) ଦୁଣ୍ଡୁଭ ସର୍ପ, ଧଣ୍ଡସାପ ।

ଧୋଡକା, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଶିଥିଳ; ଫମ୍ପା । ଯେପରି—ଧୋଡ଼କା ଜହ୍ଲି ।

ଧୋଢ଼ା, ବ. (ଦେଶଜ) ଚିପଭୂମି, ଢ଼ିପ । ଯଥା—

ବପିନଘୋଡ଼ା ସେ ଭଡ଼ାଭଡ଼ା,
ପବନ ସଙ୍ଗେ ହୋଇଣ ଯୋଡ଼ା,
ସେ ଖାଲ ଧୋଢ଼ା ଡେଇଁଣ ଛଡ଼ା,
ହୋଇ ଚଞ୍ଚେଲେ ହେ । ସୁ. ପ.

ଧୋତ, } ବ. (ଦେଶଜ) ପୁରୁଷ ପିନ୍ଧିବା
ଧୋତି, } ବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ହସ୍ତରେ କୁଶବନ୍ଧୁ ପାହୀ,
ପିନ୍ଧି ସୁଚିକ୍କନ ବସ୍ତ୍ର ଧୋତ । ଦା. ର.

(ଗଡ଼ଜାତରେ ଧୁତି ଓ ଧୂତି କହନ୍ତି ।)

ଧୋବ, ଧୋବଲ, ବଂ. (ଧବଳ ଶବ୍ଦଜ) ଶୁକ୍ଳ । ଯଥା—

ଶ୍ୱାନ ଗଳାରେ ଧୋବ ରେଖା,
ମାଳର ପ୍ରାନ୍ତେ ଛାର ରେଖା । ବ. ପୁ.

ଧୋବା, ବ. (ଧାବକ ଶବ୍ଦଜ) ରଜକ ।

ଧୋବଧାଉଳିଆ, ବ. (ଦେଶଜ) ଯେ ଧୋବ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଥାଏ ।

ଧୋବ, ବ. (ଧବ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଧୋବୁଣୀ, ଧୋବଣୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. ଧୋବାର ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଧୋରଣ, ବି. (ଧୋର୍ = ଗମନପଟୁ ହେବା-ଅନ) ହସ୍ତୀ ରଥ ଅଶ୍ୱ ପ୍ରଭୃତି ବାହନ; ଅଶ୍ୱର ଗତିବିଶେଷ ।

ଧୋରଣି, ଧୋରଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଧୋର = ଅଗ୍ରସର ହେବା-ଅନ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କମ୍ବଦନ୍ତୀ; ପରମ୍ପରା ।

ଧୌତ, ବିଂ. (ଧାବ୍ = ଶୁଦ୍ଧ କରିବା-ତ) ପରିଷ୍କୃତ; ଶାଣିତ; ମାର୍ଜିତ; ଶୁଭ୍ର; କ୍ଷାଳିତ; ଶୋଧିତ । ବି. ରଜତ ।

ଧୌରେୟ, ବିଂ. (ଧୁର୍ = ଭାର-ଏୟ-ବହନାର୍ଥେ) ଭାରବାହୀ; ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ । ବି. ଭାରବାହୀ ପଶୁ, ବୃଷାଦି ।

ଧୌର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ଧୁର୍-ଯ) ଅଶ୍ୱର ପ୍ରଥମ ଗତି ।

ଧ୍ମା, ବି. (ଧୂଆଁ ଶବ୍ଦର ଅତି ସଂକ୍ଷିପ୍ତ) ଧୂଆଁ, ଧୂମ ।

ଧ୍ମାକ୍ଷ, ଧ୍ୱାକ୍ଷ, } ବି. (ଧ୍ମାନ୍କ୍ଷ୍, ଧ୍ୱାନ୍କ୍ଷ୍ = ଘୋର ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) କାକ, କୁଆ; ମତ୍ସ୍ୟଭକ୍ଷକ ପକ୍ଷୀ; ଭିକ୍ଷୁ; ତକ୍ଷକ; ନାଗବିଶେଷ ।

ଧ୍ମାନ୍ତ, ବିଂ. (ଧ୍ମା = ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରିବା, ଶବ୍ଦ କରିବା-ତ) ଶବ୍ଦିତ; ବାଦିତ; ଦଗ୍ଧ; ସନ୍ଧୁକ୍ଷିତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ଧ୍ମାନ ହୁଏ ।)

ଧ୍ୟାନ, ବି. (ଧ୍ୟୈ = ଚିନ୍ତା କରିବା-ଅନ) ଚିନ୍ତା; ଅଭିନିବେଶ ସହକାରେ ଅଭିମତ ବିଷୟର ଚିନ୍ତା; ଗମ୍ଭୀରଚିନ୍ତା; ସ୍ମରଣ; ଆଲୋଚନା; ଅନୁଶୀଳନ । (ବିଶେଷଣରେ ଧ୍ୟାତ, ଧ୍ୟାତବ୍ୟ, ଧ୍ୟେୟ ଓ ଧ୍ୟାୟୀ ହୁଏ ।)

ଧ୍ୟାୟ, ବି. (ଧ୍ୟୈ ଧାତୁଜ) ଧ୍ୟାନ । ଯଥା—

ସେବକମାନଙ୍କର ଗୋବିନ୍ଦ ପାଦେ ଲୟେ,
ଅକ୍ଷୟବ୍ରହ୍ମକୁ ସେ କରନ୍ତି ନିତ୍ୟ ଧ୍ୟାୟେ । ନୃ.ପୂ.ସ.ତ.

ଧ୍ରୁବ, ବି. (ଧ୍ରୁ = ସ୍ଥିର ହେବା-ଅ) ଧ୍ରୁବନକ୍ଷତ୍ର; ଲମ୍ବିତଗଛ । ଯଥା—

ବକେ ବସିଥିଲି ଧ୍ରୁବ ଉପରେ,
ବିଷ୍ଣୁ ପଦକୁ ଭଜିଲି ଉତ୍ସରେ । ବୈ. ବ.

ବ୍ରହ୍ମା; ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ; ଉତ୍ତାନପାଦ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ବସୁବିଶେଷ; ଯୋଗବିଶେଷ; ବିଷୁବରେଖାର ଉଭୟ ପ୍ରାନ୍ତ; ଶଙ୍କୁ; ନାସାଗ୍ର; ଲଲାଟସ୍ଥ ଆବର୍ତ୍ତବିଶେଷ; ନିଶ୍ଚୟ । ବିଂ. ନିତ୍ୟ, ଅକ୍ଷୟ; ନିଶ୍ଚିତ, ଦୃଢ଼, ସ୍ଥିର; ଅବଶ୍ୟ ।. (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଗାନର ଧ୍ରୁବପଦ; ଗୀତ; ସ୍ରୁଚ ବା ହୋମପାତ୍ରବିଶେଷ । (ଧ୍ରୁବଃ ଶଙ୍କୌ ହରେ ବିଷ୍ଣୌ ବଟେ ଚୈତ୍ତାନପାଦଜେ । ବସୁଯୋଗଭିଦୋଃ ପୁଂସି କ୍ଳୀବଂ ନିଶ୍ଚିତ ତର୍କୟୋଃ—ମେଦିନୀ) (ଶାଶ୍ୱତସ୍ତୁ ଧ୍ରୁବୋ ନିତ୍ୟଂ—ଅମର ।)

ଧ୍ୱଂସ, ଧ୍ୱଂସନ, } ବି. (ଧ୍ୱନ୍ସ୍ = ବିନଷ୍ଟ ହେବା-ଅ, ଅନ) କ୍ଷୟ; ନାଶ, ହାନି; ପତନ; ଖଣ୍ଡନ; ଗମନ । (ବିଶେଷଣରେ ଧ୍ୱଂସିତ, ଧ୍ୱସ୍ତ ଓ ଧ୍ୱଂସୀ ହୁଏ ।)

ଧ୍ୱଜ, ବି. (ଧ୍ୱଜ୍—ଗମନ କରିବା-ଅ) ପତାକା; ଚିହ୍ନ, ଲକ୍ଷଣ; ସେନାଚିହ୍ନବିଶେଷ; ପୂର୍ବଦିଗର ଗୃହ, ମେଢ୍ର; ଗର୍ବ; ଶୌଣ୍ଡିକ ।

ଧ୍ୱନ, ଧ୍ୱନି, ଧ୍ୱାନ } ବି. (ଧ୍ୱନ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ, ଇ, ଅ) ଶବ୍ଦ; ମୃଦଙ୍ଗାଦି ନାଦ । (ବିଶେଷଣରେ ଧ୍ୱନିତ ହୁଏ—ଭାବବାଚ୍ୟରେ ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ ଧ୍ୱନିତର ଅର୍ଥ ନାଦ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଧ୍ୱାନ୍ତ, ବି. (ଧ୍ୱନ୍—ଶବ୍ଦ କରିବା-ତ, ନିପାତନ) ଅନ୍ଧକାର ।

ଧ୍ୱାନ୍ତବଉ୍ତ, ଧ୍ୱାନ୍ତୋନ୍ମେଷ, } ବି. (ଧ୍ୱାନ୍ତ = ଅନ୍ଧକାର-ବଉ୍ତ = ଧନ, ଉନ୍ମେଷ = କଞ୍ଚିତ ପ୍ରକାଶ) ଖଦ୍ୟୋତ, ଜୁଳୁଜୁଳିଆ ପୋକ ।

ନ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ବିଂଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ଅଂ. (ମା = ଯାଇବା-ଅ) ନିଷେଧ । (ସ୍ୱରାଦି ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ରହିଲେ ଏହାର ରୂପ 'ଅନ୍' ଏବଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣର ପୂର୍ବେ ରହିଲେ 'ଅ' ହୁଏ) ଅଭାବ; ଭେଦ; ସାଦୃଶ୍ୟ; ବୌଦ୍ଧ; ଗଣେଶ; ବନ୍ଧନ; ଦାନ; ରଣ ।

ନ, ନଅ, ବିଂ. (ନବ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ୯ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ନ ବରଷେ ନବରସେ ବଳିଲା ମନ । ବ. ଚି. ମ.

ନଅଣ୍ଟ, ନଅଣ୍ଟ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଭାବ, ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ନଅବିରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଚ ଜମିରେ ଶ୍ରାବଣ ମାସରେ କରିବା ବିରି ।

ନଅର, ବି. (ନଗର ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ ଣଅରର ରୂପାନ୍ତର) ରାଜାଙ୍କ ଉଆସ । ଯଥା—

ଅନୁକୂଳ ସାଳକ୍ଷୀରେ ହେଉଅଛି
ନଅରେ ଧୂପ ଆମୋଦ । ପାବଂଶୀ ।

ନଅରମୁଥା, ବି. (ନାଗରମୁସ୍ତକ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ମୁଥା, ନାଗରମୁଥା ।

ନଇଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱଭାବ ।

ନଇଁବା, କ୍ରି. (ନମ୍ ଧାତୁଜ) ନତହେବା ।

ନଇବିଦ୍ୟ, ବି. (ନୈବେଦ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବତାଙ୍କ ଭୋଗ୍ୟାନ୍ନ ।

ନଇଲା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନ ଆସିଲା । ଯଥା—

କହିବାକୁ ଆହି ନଇଲା ଭାଷା,
କି ଭାଗ୍ୟେ ତୁଲ ନ ପଡ଼ିଲା ରସା । ର. କ.

ଗଞ୍ଜାପାସାରର ନବମ ଟିପସାର ।

ନଈ, ନଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଦୀ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ନଦୀ । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ର ଭୂପତି କାନ୍ତି ଗୋମତୀ ନଈ । ମେ. ଦୂ.

ଘର ଛପରବନ୍ଧରେ ବତା ବାନ୍ଧିବା ନିମନ୍ତେ ବୃକ୍ଷାଦିର ଯେଉଁ ଛେଲି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ନଈଭଲିଆ, ନଇଭଲିଆ, ବି. (ନଦୀଭଲ୍ଲାତକ ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ଭଲିଆରୁ ଗୁଡ଼ିଲ ବାହାର କରି ଖାଆନ୍ତି; ଲଙ୍କାଆମ୍ବର ମଞ୍ଜି ।

ନଈଶୁଆ, ନଇସୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାଳିବିଶେଷ; ଆକ୍ଷରିକ—ଯେ ନଈରେ ଶୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ମଲା ପରେ ଯାହାର ଶବକୁ ନେଇ ନଈରେ ପକାଇ ଦିଅନ୍ତି । (ନଦୀ-ଶୁକ ଶବ୍ଦଜ) ନଦୀତଟବାସୀ ଶୁକପକ୍ଷୀ ।

ନଉ, ନବେ, ନୌ, ବିଂ. (ନବତି ଶବ୍ଦଜ) ୯୦ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଗ୍ରାମୁରେ କହନ୍ତି ଜନାର୍ଦ୍ଦନ,
ନବେ ଦିନେ ଆସିବେଟି ସବୁ ରାଜାଗଣ । ସା. ଭା. ସ.

ନଉକର, ନୌକର, ବି. (ଦେଶଜ) ସେବା । ଯଥା—

ଅନେକ ଗୃହକର, କରି ନଉକର କରନ୍ତି ଏହାଙ୍କୁ ସ୍ତୁତି । ସୃ. ପ.

ଗୃହକର ।

ନଉକରି, ନୌକରି, ବି. (ଦେଶଜ) ସେବା, ଗୃହକର୍ମ ।

ନଉଡ଼ି, ଲଉଡ଼ି, ବି. (ଲଗୁଡ଼ ଶବ୍ଦଜ) ବାଡ଼ି, ଯଷ୍ଟି । ଯଥା—

ଏତେ ବୋଲି କୋପ କରିଣ ବୁଢ଼ୀ,
ହସ୍ତରେ ତାର ଧଇଲା ନଉଡ଼ି ।

ନଉଡ଼ିଖେଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସମୟରେ ଗଉଡ଼ମାନେ ବାଡ଼ି ଧରି ଯେଉଁ ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି ।

ନଉତନ, ବିଂ. (ନୂତନ ଶବ୍ଦଜ) ନୂଆ ।

ନଉଡ, ନୌଡ, ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ମାଟିହାଣ୍ଡି । ଯଥା—

ଶିକା ଉପରେ ନଉଡ ଦେଖିଲେ,
ହସ୍ତ ନ ପାଇଲାକୁ ବୁଦ୍ଧି କଲେ । ଗୋ. ଭା.

ପରିମାଣବିଶେଷ ଏବଂ ସେହି ପରିମାଣର ମାପିବା ପାତ୍ର । ଯଥା—

ତହିଁରେ ମିଶାଇ କଦଳୀ ଛେନା,
ଘିଅ ନଉଡରୁ ନୋହିବ ଊଣା । ଦା. ଡ.

ନଡ଼ନୁଆଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ସର୍ପ । ବିଂ. ଉଲ୍ଲାକ୍ତ ।

ନଡ଼ରୁଣି, ଲଡ଼ରୁଣି, ନହରୁଣି, ଲହରୁଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ନଖ-କାଟିବା ଶସ୍ତ୍ର ।

ନଡ଼ିଲ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନୂତନ ।

ନକ୍‌ଟେ, ନକଟି, ବି. (ନକ୍ତକ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଦ୍ରଅଂଶ; ଛିନ୍ନବସ୍ତ୍ର ।

ନକଲ, ବି. (ଯାବନିକ) କୌତୁକ, ପରିହାସ; ଆଦର୍ଶ, ପ୍ରତିଲିପି, ଅନୁକରଣ ।

ନକଲ୍, ନକଲି, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଯାହା ଅସଲ ନୁହେ ।

ନକଲନବିସ, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେଉଁମାନେ ନକଲ ଲେଖନ୍ତି ।

ନକଲିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡ; ଯେ ଥଟ୍ଟା-ପରିହାସ କରେ ।

ନକଲି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆଦର୍ଶ ରୂପା । ଯଥା—
ନ କଲି କୋଳ ନକଲି କୋଳ ପ୍ରତି ଶ୍ରୀ ଗଣନା ହେଲ ।
ବି. ଚ. ମ.

ଭଣ୍ଡ ।

ନକଶ, ନକସ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଗଞ୍ଜପା ସାର ଖେଳ । ଏଥିରେ ତିନି ବା ଚାରି ଜଣ ଖେଳନ୍ତି, ଟିପ ଗଣନାରେ ସତର ହେଲେ ଏବଂ ଏକାକୁ ଏକା, ରଜାକୁ ରଜା, ମନ୍ତ୍ରିକୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଦକୁ ଦହୀର ମେଳ ହେଲେ ନକସ ହୁଏ; ନକସା ହୋଇଥିବା ହସ୍ତାଭରଣ କାଚ ।

ନକଶା, ନକସା, ବି. (ଯାବନିକ) ଛବି, ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି; ନମୁନା; ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ।

ନକସି, ବି. (ଦେଶଜ) ବଣିଆମାନଙ୍କ କାରୁ-କାର୍ଯ୍ୟବିଶେଷ ।

ନକାଇ, ନକେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାଉଭେଦ ।

ନକି, ଲକି, ବି. (ଦେଶଜ) ତସଲା, ପିତ୍ତଳ-ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ନକି, ବି. (ଦେଶଜ) ତିଆପୁଲ୍ଲା ଖେଳର ଏକ, ପାଞ୍ଚ, ନଅ ଓ ତେର ଦାନ ।

ନକୁଳ, ବି. (ନ-କୁଳ = ବଂଶ) ମହାଦେବ; ନେଉଳ; ଚତୁର୍ଥ ପାଣ୍ଡବ । ବିଂ. କୁଳହୀନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କୁକ୍‌କୁଟୀ । (ଦେଶଜ) ମାଦକ-ଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନ ପରେ ମୁଖରୋଚକସ୍ୱରୂପ ବ୍ୟବହୃତ ଦ୍ରବ୍ୟ ।

ନକ୍ତ, ବି. (ନଜ୍—ଲଜ୍ଜିତହେବା-ତ) ରାତ୍ରି ।

ନକ୍ତକ, ବି. (ନକ୍ତ-କ) ଛିନ୍ନବସ୍ତ୍ର; ଲେଙ୍ଗୁଡ଼ା ।

ନକ୍ତନ୍ଦିବ, ଅଂ. [ନକ୍ତଂ (ଅବ୍ୟୟ) ଦିବା] ଦିବାରାତ୍ର, ରାତ୍ରଦିବସ ।

ନକ୍ତମାଲ, ବି. (ନକ୍ତଂ-ଆ-ଅଲ୍ = ଭୂଷା କରିବା-ଅ—ରାତ୍ରିରେ ମୁକୁଳିତ ହୁଏ) କରଞ୍ଜବୃକ୍ଷ ।

ନକ୍ର, ବି. (ନ-କ୍ରମ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) କୁମ୍ଭୀର । (ନକ୍ରଃ ସ୍ୱସ୍ଥାନମାସାଦ୍ୟ ଗଜେନ୍ଦ୍ର-ମପିକର୍ଷତି, ସ ଏବ ପ୍ରଚ୍ୟୁତଃ ସ୍ଥାନାତ୍ ଶୁନାପି ପରିଭୂୟତେ ।) ଜଳଜନ୍ତୁ; ଦ୍ୱାରର ଅଗ୍ରକାଷ୍ଠ ।

ନକ୍ଷତ୍ର, ବି. (ନ-କ୍ଷି = କ୍ଷୟ ପାଇବା-ଅତ୍ର) ତାରକା; ମୁକ୍ତା ।

ନକ୍ଷତ୍ରମାଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନକ୍ଷତ୍ର-ମାଳା) ୨୭ ଗୋଟି ମୁକ୍ତାରେ ଗ୍ରଥିତ ହାର । (ସୈବ ନକ୍ଷତ୍ରମାଳା ସ୍ୟାତ୍ ସପ୍ତାବିଂଶତି ମୌକ୍ତିକୈଃ—ଅମର ।) ନକ୍ଷତ୍ରଶ୍ରେଣୀ; ନକ୍ଷତ୍ରସମୂହ; ନୃତ୍ୟବିଶେଷ ।

ନକ୍ଷତ୍ରେଶ, ବି. (ନକ୍ଷତ୍ର-ଈଶ = ପତି) ଚନ୍ଦ୍ର । (ଚନ୍ଦ୍ର ନାମକତ୍ୱରୁ) କର୍ପୂର ।

ନଖ, ନଖର, ବି. (ନ-ଖନ୍ = ଖୋଳିବା-ଅ, ର ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଅଙ୍ଗୁଳିର ଅଗ୍ରଭାଗସ୍ଥ ଅସ୍ଥିବିଶେଷ; ଅଂଶ, ଖଣ୍ଡ । (ବିଶେଷତଃ ନଖର ଶବ୍ଦ ସିଂହ ବ୍ୟାଘ୍ରାଦି ତୀକ୍ଷ୍ଣନଖ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।)

ନଖରଞ୍ଜନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଖ-ରଞ୍ଜନୀ) ନାପିତର ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ନହରୁଣୀ ।

ନଖାନଖି, ଅଂ. ନଖରେ ନଖରେ ଆଘାତ-ପୂର୍ବକ ଯୁଦ୍ଧ ବା କଳହ ।

ନଖୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଖ୍=ଗମନ କରିବା-ଅ-ଈ) ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ । ନଖିନ୍—ବିଂ. (ନଖ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଯାହାର ପ୍ରଶସ୍ତ ନଖ ଅଛି । (ସିଂହ ବ୍ୟାଘ୍ରାଦି ।)

ନଗ, ବି. (ନ-ଗମ୍=ଗମନ କରିବା-ଅ) ବୃକ୍ଷ; ପର୍ବତ ।

ନଗଦ୍, ବି. (ଯାବନିକ) ବର୍ତ୍ତମାନ; ପ୍ରସ୍ତୁତ ମୂଲ୍ୟ ଦେଇ କ୍ରୟ କରିବା । ଯଥା—

ଶୁଣି ଆନନ୍ଦ ମହାଜନ,
ନଗଦ ଗଣି ଦେଲା ଧନ । ଦା. ର.

ନଗଦାନଗଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରସ୍ତୁତ ଧନ ଦେବା । ଯଥା—

ନଗଦାନଗଦ ଦେଇ କହନ୍ତି,
କର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପିଲା (ପିଲେ) ଛଇଁଛଡ଼ା ପନ୍ତି । ଛ. ସା.

ନଗର, } ବି. (ନଗ=ବୃକ୍ଷ, ପର୍ବତ, ପର୍ବତା-
ନଗରୀ, } କାର ଗୃହସମୂହ-ର-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ)— କ୍ଳୀଓ.ର୍ଥଂ ନଗାଃ ବୃକ୍ଷାଃ ପର୍ବତା ବା ଅତ୍ର-ସନ୍ତୀତି—(ନଗାଃ ନଗ ସଦୃଶାଃ ପ୍ରାସାଦା-ଦୟୋଽସନ୍ତୀତି ନଗରଃ) ପାଟଣା, ସହର, ରାଜଭବନ ।

ନଗରକୀର୍ତ୍ତନ, } ବି ସଂ. ସମଗ୍ର ନଗରବ୍ୟାପୀ
ନଗରୀକୀର୍ତ୍ତନ, } ହରିନାମ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ।

ନଗି, ଲଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଙ୍କୁଡ଼ି ।

ନଗୌକସ୍, } ବି. (ନଗ=ପର୍ବତ, ବୃକ୍ଷ-
ନଗୌକ, } ଓକସ୍=ଗୃହ, ସ୍ଥାନ) ପକ୍ଷୀ;
ନଗୌକା, } ସିଂହ, କାକ; ବାନର । ବିଂ. ପର୍ବତବାସୀ ।

ନଗ୍ନ, } ବିଂ. (ନଜ୍=ଲଜ୍ଜିତ ହେବା-ତ,
ନଗ୍ନକ, } ସ୍ୱାର୍ଥେ କ) ବିବସ୍ତ୍ର, ଲଙ୍ଗଳା, କଷାୟବସ୍ତ୍ରଧାରୀ; କ୍ଷପଣକ; ସ୍ତୁତିପାଠକ; ବୌଦ୍ଧସନ୍ନ୍ୟାସୀ ।

ନଗ୍ନିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଗ୍ନ-କ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ, ଆ-ଅକ=ଇକ) ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କା; ଅଜାତ-ରଜସ୍କା; ବିବସ୍ତ୍ରା ।

ନଙ୍ଗର, ବି. (ପାରସିକ ଶବ୍ଦ) ନୌକା ବାନ୍ଧିବା ନିମିତ୍ତ ଲୌହନିର୍ମିତ ଏକପ୍ରକାର ଗୁରୁ ଭାର ବସ୍ତୁ ।

ନଗ୍ର, ବି. (ନଗର ଶବ୍ଦଜ-ଅନ୍ତ ସଂଶ୍ଳେଷ) ନଗର । ଯଥା—

ଏକାଳେ ଉଗର ଧାଆଇ ନାଗର
ଶୁଣି ନଗ୍ରଜନେ ହଚ୍ଛନ୍ନ । ଲ. ବ.

ନଗ୍ନ, ବି. (ଦେଶଜ) ନଗ୍ନଇବା ।

ନଚର, ଅଂ. ସଂ. ଶୀଘ୍ର, ଶୀଘ୍ରକାଳ ।

ନଚେତ୍, ଅଂ. ସଂ. ଏ ଯଦି ନ ହୁଏ, ଏ ନ ହେଲେ, ନତୁବା ।

ନଚ୍ଛ, ବି. (ଲକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ତୁଳନା । ଯଥା—

ମାଣିକ୍ୟ ତୁଲେ ଆଣି କାଚକୁ କଲ କଚ୍ଛ,
ରତ୍ନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ତୁଲେ ରଙ୍ଗତା ଦେଲ ନଚ୍ଛ । ନୃ.ପୁ.ସ.ଚ.

ନଚ୍ଛିବା, କ୍ରି. (ଲକ୍ଷ୍ ଧାତୁଜ) ତୁଳନା କରିବା ।

ନଚ୍ଛା, } ବି. (ଲକ୍ଷଣ ଶବ୍ଦଜ) ତୁଳନା ।
ଲଚ୍ଛା, } (ଦେଶଜ) ନଳ ପ୍ରଭୃତି ପୁଟାଇବା; ଚଟୁ ପ୍ରଭୃତି ତତାଇ ଦାଗ ଦେବା ।

ନଜର, ନଦର, ବି. (ଯାବନିକ) ଦୃଷ୍ଟି । ଯଥା—

କମ୍ପାବନ୍ତ ମଣି ଗିରିଚନ୍ଦ୍ରକୁ
ଜାଣିବାର ପୂରେ ହେଲା ମୋ ନଜର । ବ.ଚ.ଚ.

ସାବଧାନତା, ଲକ୍ଷ । ଯଥା—

ଏ କୁରୁକୁଳ ନକ ମୋହର ନଜରକୁ,
ଅଣ୍ଡିବେ, ଦେଖାଇବ ଏହାଙ୍କୁ କାଳକୁ । କୃ.ଖ୍ର.ବ.ପ.

ଭେଟି । ଯଥା—ଶ୍ରୀଛାମୁରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ନଦର ଦିଆ ଯାଇଅଛି ।

ନଜରଖାନା, ବି. (ଯାବନିକ) ବୈଠକଖାନା ।

ନଜରବନ୍ଦ, ବି. (ଯାବନିକ) ଯାହାକୁ ସାମନାରେ ରଖି ବନ୍ଦ କରାଯାଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ବନ୍ଦୀକୁ ଆଖି ଆଗରୁ ଦଣ୍ଡେ ଅନ୍ତର କରି ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ ।

ନଜରନଳା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦୂରବୀକ୍ଷଣ
ନଦରନଳା, } ଯନ୍ତ୍ର ।

ନଜକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିକଟ ।

ନଜର, } ବି. (ଯାବନିକ) ଆଇନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ନଜୀର, } ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ବା ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାକୁ ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ଧରାଯାଏ, ପ୍ରମାଣବାକ୍ୟ । ଯଥା—
ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଖଣ୍ଡିଏ
ପ୍ରଧାନ ନଜର ପୁସ୍ତକ ଅଛି । ଭ. ସା.
ହୁକୁମପତ୍ର ବା ଡାକଦ । ଯଥା—
ଦୋକାନୀ ପ୍ରଭୃତି ନିଜ ବୁଦ୍ଧିରେ,
ଚଢ଼ାଇଲେ ମାଲ ଲଅ ନଜରେ । ଭ. ସା.
ଆଧିପତ୍ୟ; ଉଦାହରଣ ।

ନନ୍, ଅଂ. ଏହି ଶବ୍ଦଟି ସ୍ୱରର ପୂର୍ବେ ରହିଲେ "ଅନ୍" ଏବଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନର ପୂର୍ବେ ରହିଲେ "ଅ" ହୁଏ । ଏହାର ଛଅଗୋଟି ଅର୍ଥ— ସାଦୃଶ୍ୟ, ଅଭାବ, ଅନ୍ୟଥା, ଅଳ୍ପତ୍ୱ, ଅପ୍ରାଶସ୍ତ୍ୟ ଓ ବିରୋଧ ।

ନଟ, ବି. (ନଟ୍ = ନୃତ୍ୟ କରିବା-ଅ) ନୃତ୍ୟ-ବ୍ୟବସାୟୀ, ନର୍ତ୍ତକ; ଯେ ନାଟକର ଅଭିନୟ କରେ; ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ବେଶ୍ୟା; ନଟପତ୍ନୀ, ନର୍ତ୍ତକୀ, ଅଭିନୟ-କାରିଣୀ । (ନଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଷ୍ଟ । (ନଟସମୂହ = ନଟ୍ୟା, ନଟନ = ନୃତ୍ୟ) ।

ନଟ, ଲଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ହଟହଟା । ଯଥା—
କରଇ ଅଣାୟତ୍ତ ସବୁ ନଟ । ର. କ.
ସମ୍ପର୍କ ।

ନଟକୁଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ତନ୍ତ୍ର । ଯଥା—
ନଟକୁଟ କରଣ ଭିଆଣ କରି ଗଢ଼ି,
ଏହାଠାରୁ ତାହାଙ୍କୁ ଯେ ଦେଉଥାଅ ପଢ଼ି । ନା.ର.ଗୀ.

ନଟକୁଟିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ଥିର, ଚଞ୍ଚଳ । ଯେ ନାନାପ୍ରକାର କୁତୂହଳଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରେ ।

ନଟଖଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଡୁଆ ।

ନଟଖଟିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୁଷ୍କର, କଠିନ ।

ନଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖେଳିବା ପେଣ୍ଡୁ ।

ନଡ଼, ବି. (ନଲ୍=ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅ, ଲ=ଡ଼) ତୃଣବିଶେଷ ।

ନଡ଼କା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶ୍ଳଥ; ଝୁଲୁଥିବା ।

ନଡ଼ପ, ବି. (ଦେଶଜ) ତେଲ ।

ନଡ଼ପଶାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ତେଲ ଘଣା ପଡ଼ିଥିବା ଶାଳ । ଯଥା—
ପଶ୍ଚିମ ସୋମରାଷ୍ଟ୍ରେ ନଡ଼ପଶାଳମାନ,
ସତୁର ପଦ ଘଣା ବୁଲଇ ନନ୍ଦନ । ସା. ଖ୍ର. ସ.

ନଡ଼ଙ୍କାପ୍ତ, } ବିଂ. (ନଡ଼-ଈପ୍—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ,
ନଡ଼ପ୍ରାପ୍ତ, } କ-ଆଗମ, ନଡ଼ପ୍ରାପ୍ତ) ନଡ଼ପ୍ରଚୁର ପ୍ରଦେଶ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ ନଡ଼ ଥାଏ ।

ନଡ଼ବଡ଼, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶ୍ଳଥ, ଅଦୃଢ଼ ।
ଲଡ଼ବଡ଼, } ଯଥା—
ଭଗୀରଥ ପ୍ରାପ୍ତ ବର ଅଣ୍ଟା ନଡ଼ବଡ଼,
କହୁଣ ମାଡ଼ି ଗୁଳିଲେ ବାଜେ ଧଡ଼ଧଡ଼ । ମଂ. ଫ.
ଅସ୍ଥିର; ଲମ୍ପଟ ।

ନଡ଼୍ଵାନ, } ବିଂ. (ନଡ଼-ବତ୍,ବଳ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ)
ନଡ଼୍ଵଲ, } ନଡ଼ବହୁଳ ପ୍ରଦେଶ ।

ନଡ଼ା, ବି. (ନଡ଼ ଶବ୍ଦଜ) ଛଣ; ସାରୁ ପ୍ରଭୃତି ଗଛର କଅଁଳ ଡେମ୍ଫ ।

ନଡ଼ାଇ, ନଡେ଼ଇ, ନଢ଼େଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯୁଦ୍ଧ ।

ନଡ଼ିଆ, ବି. (ନାରିକେଲ ଶବ୍ଦଜ) ନାରିକେଳ ଗଛ ଓ ଫଳ ।

ନଡ଼ିଆଗୁଞ୍ଜ, } ବି. (ଦେଶଜ) ନଡ଼ିଆ ପତ୍ରରେ
ନଡ଼ିଆଗୁଞ୍ଜ, } ପ୍ରସ୍ତୁତ ଆସ୍ତରଣବିଶେଷ ।

ନଡ଼ିଆଚାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ନଡ଼ିଆରୁ ଗଛ ହୁଏ ।

ନଡ଼ିଆତେଲ, } ବି. (ଦେଶଜ) ନଡ଼ିଆ ରସରୁ
ନଡ଼ିଆମାଳପା, } ଯେଉଁ ତେଲ ବାହାରେ ।

ନଡ଼ୁ, ଲଡ଼ୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ ।

ନଡ଼ୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ନଡ଼ୁ ଖାଏ ।

ନଣନ୍ଦ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନନାନ୍ଦୃ ଶବ୍ଦଜ) ପତିଙ୍କ
ନଣଦ, } ଭଗିନୀ । ଯଥା—
ଦେଖି ସଖୀଏ ମନ୍ଦ ନଣନ୍ଦ ଡରେ । ବ. ଭ. ମ.

ନଣନ୍ଦପୁଟୁଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାହରେ କୌଳିକ ଆଚାରବିଶେଷ; ବିବାହ ହୋଇ ବର କନ୍ୟା ଆସିବା ସମୟରେ ବରର ଭଗିନୀ ବାଟ ଓଗାଳଇ; ତାକୁ ବସ୍ତ୍ରାଦି ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଦାନ କଲେ ସେ ତେତେବେଳେ କନ୍ୟାର ମୁଖରେ ଦହି ଲଗାଇଦେଇ ବାଟ ଛାଡିଦିଏ ।

ନଣନ୍ଦେଇ, ନଣନ୍ଦୋଇ, ନଣଦେଇ, } ବି. (ନନାନ୍ଦୃପତି ଶବ୍ଦଜ) ନଣନ୍ଦର ପତି ।

ନଣ୍ଡା, ଲଣ୍ଡା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶିଖାଶୂନ୍ୟ; ଯେଉଁ କୁଅଁରେ ନନ୍ଧ ନ ଥାଏ; ଶଙ୍କର; ଆଚ୍ଛାଦନବିହୀନ ।

ନଣ୍ଡାବଗୁଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଔଷଧି ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ନତ, ବିଂ. (ନମ୍ = ନମ୍ର ହେବା-ତ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଣାମ କରିଅଛି; ନମ୍ରୀଭୂତ; ଲଇଁଥିବା । ଯେପରି—ନତଶାଖା; କୁଟିଳ, ଈଷତ୍ ବଙ୍କ । ଯେପରି—ନତଭ୍ରୂ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ନତି ଓ ନମନ ହୁଏ ।)

ନତୁ, ନତୁବା, } ଅଂ. ନଚେତ୍, ଏ ନ ହେଲେ, ଏ ଯଦି ନ ହୁଏ, ଅଥବା । ଯଥା—

ନତୁ ଲଗିବ ହତ୍ୟା ତୋତେ,
ବୋଲି ପଡ଼ିଲେ ପାଦଗତେ । ଦା. ଚ.

ନତୋନ୍ନତ, ବିଂ. (ନତ-ଉନ୍ନତ) ଉଚ୍ଚ ନୀଚ, ନିମ୍ନୋନ୍ନତ ।

ନଥ, ନୋଥ, ଲୋଥ, } ବି. (ଦେଶଜ) ନାସିକାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ । ଯଥା—

କେ ଅବା ନ ଥରେ, କେହି ପଡ଼ିଲେ ନଥରେ । ବି.ଚ.ମ.
ଚନ୍ଦ୍ର କର ଲୋଥକୁ, ମାର ମନମଥକୁ । ସଙ୍ଗୀତ ।

ନଥା, ବି. (ଦେଶଜ) ତାଳି ଅର୍ଥାତ୍ ଚିରା ଲୁଗାରେ ନୂତନ କନା ପକାଇ ସିଇଁବା; ଉପରେ ପଡ଼ିବା; ଉପରେ ଲଦିବା; ଗୋଟାକ ଉପରେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଥୋଇବା; ଉପକଥା ।

ନଥି, ବି. (ଯାବନିକ) ଏକତ୍ରଗୁନ୍ଥା କାଗଜ; ଛିଟା ।

ନଦ, ପୁଂ. ନଦୀ, ସ୍ତ୍ରୀ. } ବି. (ନଦ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ-ଈ) ପୁରୁଷବାଚକ ସ୍ରୋତବିଶିଷ୍ଟ ଜଳପ୍ରବାହ ନଦ । ଯଥା—ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର, ଶୋଣଭଦ୍ର ପ୍ରଭୃତି; ସ୍ତ୍ରୀବାଚକ ଜଳପ୍ରବାହ ନଦୀ । ଯଥା—ଗଙ୍ଗା, ଯମୁନା, ସରସ୍ୱତୀ ପ୍ରଭୃତି । (ଏତାଦୃଶ ଜଳସ୍ରୋତମାନଙ୍କର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବତା ଅଛନ୍ତି; ଯାହାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବତା ପୁରୁଷ, ତାହାର ନାମ ନଦ; ଯାହାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବତା ସ୍ତ୍ରୀ, ତାହାର ନାମ ନଦୀ ।) ପୂର୍ବଗାମୀ ସ୍ରୋତ ନଦୀ ଏବଂ ନର୍ମଦା ବିନା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଶ୍ଚିମଗାମୀ ସ୍ରୋତ ନଦ । (ପ୍ରାକ୍ସ୍ରୋତସୋ ନଦ୍ୟଃ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ ସ୍ରୋତସୋ ନଦା ନର୍ମଦାଂ ବିନେ ତ୍ୟାହୁଃ ।)

ନଦଉ, ନଦାଣ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହବିଶେଷ, ଏକ ପ୍ରକାର ପକ୍କା ଗୃହ ।

ନଦନ, ଲଦନ, } ବି. (ଦେଶଜ) ହାତୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଉପରେ ପକାଇବା ଆସ୍ତରଣ ।

ନଦର, ବି. (ଦେଶଜ) ନଜର ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।

ନଦରନଳା, ନଦରନଳୀ, ନଜରନଳୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦୂରଦର୍ଶନ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ନିକଟ ଦୂର ପ୍ରକଟ ଦରଶନ
ସେ କ୍ଷଣକ୍ଷଣକେ ହେଲ ଯେ,
ଦ୍ୱିବିଧ ନଦରନଳୀ ଆଦରକୁ
ସମସ୍ତ ଇକ୍ଷଣ ନେଲ ଯେ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ନଦାରଦ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଅନାବଶ୍ୟକ, ପ୍ରୟୋଜନରହିତ; ଅନିଚ୍ଛୁକ । ବି. ଅଭାବାର୍ଥ ।

ନଦିଆ, ବି. (ନବଦ୍ୱୀପ ଶବ୍ଦଜ) ଦେଶବିଶେଷ, ଯେଉଁଠାରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ମହାପ୍ରଭୁ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ; କ୍ଷେତ୍ରବିଶେଷ ।

ନଦିବା, ଲଦିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭାର ଥୋଇବା; ବଳଦ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପିଠିରେ ଭାର ଥୋଇବା ।

ନଦୀମାତୃକ, ବିଂ. (ନଦୀ-ମାତୃ-କ-ସମାସାନ୍ତେ) ନଦୀଜଳୋତ୍ପନ୍ନ ଶସ୍ୟରେ ପାଳିତ (ଦେଶ) । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ନଦୀ ଯୋଗୁଁ ଶସ୍ୟମାନ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।

ନଦୀସ୍ନ, ବିଂ. (ନଦୀ-ସ୍ନା=ସ୍ନାନ କରିବା-ଅ) ଯେ ନଦୀରେ ସ୍ନାନ କରେ; ନଦୀର ବିଶେଷଜ୍ଞ ।

ନଦ୍ଧ, ବିଂ. (ନହ୍=ବନ୍ଧନକରିବା-ତ) ବଦ୍ଧ, ବନ୍ଧା; ବ୍ୟାପ୍ତ ।

ନଦ୍ଧ୍ରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନହ୍, ବଧ୍=ବନ୍ଧନ ବଦ୍ଧ୍ରୀ, } କରିବା-ତ୍ର-ଈ) ଚର୍ମମୟ ରଜ୍ଜୁ, ଚମଦଉଡ଼ି ।

ନନନ୍ଦା, ନନନ୍ଦୃ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନ-ନନ୍ଦ୍= ନନାନ୍ଦା, ନନାନ୍ଦୃ, } ଆନନ୍ଦିତ ହେବା-ଋ—ଯେ ଭ୍ରାତୃଜାୟା ପ୍ରତି ଆନନ୍ଦିତ ହୁଏ ନାହିଁ) ନଣନ୍ଦ, ଭର୍ତ୍ତାର ଭଗିନୀ ।

ନନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭାଇ । ଯଥା—

ବହୁତ ସଙ୍କୋଚରେ ତାତ କହୁ ନ କହିଲେ,

ନନାଙ୍କୁ ଓଲଗ ହେ ରାବଣ ମାତ ବୋଲେ । ବି. ରା.

ପିତା । (ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ; ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ବୋଧନ ।)

ନନୀ, } ବି. (ନବନୀତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ନନ୍ନୀ, } ଲହୁଣୀ । (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଝିଅ; ରାଜକନ୍ୟା ।

ନନୁ, ଅଂ. (ନ-ନୁଦ୍=ପ୍ରେରଣ କରିବା-ଉ, ଉଦ୍ ଲୋପ) ପ୍ରଶ୍ନ; ସ୍ୱୀକାର; ଅନୁଜ୍ଞା; ସନ୍ଦେହ; ସମ୍ଭାବନା; ନିଶ୍ଚୟ; ଅବଧାରଣ; ଅନୁନୟ; ବିରୋଧ; ଆମନ୍ତ୍ରଣ ।

ନନ୍ଦ, ବି. (ନନ୍ଦ୍=ଆନନ୍ଦିତ ହେବା-କରିବା-ଣିଚ୍-ଅ) କୁବେରଙ୍କ ନିଧିବିଶେଷ; କୃଷ୍ଣଙ୍କର ପାଳକ ପିତା; ପରମେଶ୍ୱର (ଆନନ୍ଦୋ ନନ୍ଦନୋ ନନ୍ଦଃ); ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ନୃପବିଶେଷ (ଚାଣକ୍ୟ ଯାହାଙ୍କ ଉଚ୍ଛେଦ ସାଧନ କରିଥିଲେ) । ଆନନ୍ଦ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଶାଖାବିଶେଷ, ଉପାଧିବିଶେଷ । (ନାନ୍ଦୀପଟ ଶବ୍ଦଜ) କୁଅଁର ଆବରଣ ଓ ଘୋଡ଼ଣୀ ।

ନନ୍ଦକ, ବି. (ନନ୍ଦ୍-ଅକ) କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଖଡ୍ଗ । (ନନ୍ଦ-କ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଆନନ୍ଦ; କୃଷ୍ଣଙ୍କର ପାଳକ ପିତା । ବିଂ. ଆନନ୍ଦଜନକ ।

ନନ୍ଦଥୁ, ବି. (ନନ୍ଦ୍=ଆନନ୍ଦିତ କରିବା-ଅଥୁ) ଆନନ୍ଦ ।

ନନ୍ଦନ, ବି. (ନନ୍ଦ୍=ଆନନ୍ଦିତ କରିବା-ଣିଚ୍-ଅନ) ପୁତ୍ର; ବିଷ୍ଣୁ; ମହାଦେବ; ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉଦ୍ୟାନ (ମେରୁର ଉତ୍ତରରେ ସ୍ଥିତ) । ବିଂ. ଆନନ୍ଦଜନକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କନ୍ୟା ।

ନନ୍ଦାବର୍ତ୍ତ, ବି. (ନନ୍ଦ୍ୟାବର୍ତ୍ତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବର୍ତ୍ତୁଳାକୃତି ପକ୍କାଗୃହ ।

ନନ୍ଦି, ବି. (ନନ୍ଦ୍=ଆନନ୍ଦିତ କରିବା-ଇ) ଆନନ୍ଦ; ଦ୍ୟୂତାଙ୍ଗବିଶେଷ; ଶିବଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ଅନୁଚର; ମହାଦେବ । ବିଂ. ଆନନ୍ଦଦାୟୀ ।

ନନ୍ଦିଆ, ବି. (ଜଳଭାଣ୍ଡ ଅର୍ଥବୋଧକ ନନ୍ଦିକା ଶବ୍ଦଜ) ବଡ ବଡ଼ କୁଣ୍ଡ ।

ନନ୍ଦିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନନ୍ଦକ-ଆ-ଅକ=ଇକ) ଜଳରଖିବା ବଡ କୁମ୍ଭ ବା ହାଣ୍ଡି; ତିଥି-ବିଶେଷ; ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଉଦ୍ୟାନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ତିଥିବିଶେଷ; ଭର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଭଗିନୀ; ଦୁର୍ଗା; ଜଳାଧାର ।

ନନ୍ଦିଘୋଷ, ବି. (ନନ୍ଦି=ଆନନ୍ଦଯୁକ୍ତ-ଘୋଷ=ଧ୍ୱନି) ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ରଥ । ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ଯେଉଁ ରଥରେ ବିଜେ ହୁଅନ୍ତି । ବନ୍ଦିମାନଙ୍କର ଘୋଷଣା । ବିଂ. ହର୍ଷଜନକ ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ ।

ନନ୍ଦିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନନ୍ଦ୍-ଇନ୍-ଈ) କନ୍ୟା; ଦୁର୍ଗା; ଗଙ୍ଗା; ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ହୋମଧେନୁ; ଅଯୋଧ୍ୟା । ବିଂ. ଆନନ୍ଦଦାୟିନୀ ।

ନନ୍ଦ୍ୟାବର୍ତ୍ତ, ବି. (ନନ୍ଦି=ଆନନ୍ଦ-ଆବର୍ତ୍ତ=ବାସ-ସ୍ଥାନ) ବର୍ତ୍ତୁଳାକୃତି ଗୃହ; ଏକପ୍ରକାର ପକ୍କାଗୃହ ।

ନପୁଂସକ, ବି. (ନ-ପୁମାନ୍=ନପୁଂସକ, ନିପାତନ) ଅଥବା (ନ-ପୁଂସକ=ପୁରୁଷ ନୁହେ) ଯେ ପୁରୁଷାକୃତି କିନ୍ତୁ ପୁରୁଷତ୍ୱ-ହୀନ, କ୍ଲୀବ, ଛିନ୍ନମୁଷ୍କ । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ରୂପ ପୁଂଲିଙ୍ଗ ବା ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ପରି ନୁହେ ।

ନପ୍ତା, ବି. (ନପ୍ତୃ-ନ-ପତ୍=ପତିତ ହେବା-ତୃ, ନିପାତନ-- ଯାହାଦ୍ୱାରା ବଂଶ ପତିତ ହୁଏ ନାହିଁ) ନାତି, ପୁତ୍ର ବା କନ୍ୟାର ପୁତ୍ର, ପୌତ୍ର, ଦୌହିତ୍ର ।

ନଫର, ବି. (ଆରବୀ ଶବ୍ଦ) ଭୃତ୍ୟ, ଦାସ ।

ନଫରାଲି, ବି. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଭୃତ୍ୟର କର୍ମ, ଚାକରୀ ।

ନଫା, ଲଫା, ବି. (ଯାବନିକ) ଲାଭ ।

ନବତନ, ବିଂ. (ନୂତନ ଶବ୍ଦଜ) ନୂଆ । ଯଥା—

କାଠ ଲୋଡ଼ି ନ ଯିବା ଅଗ୍ନି ଲୋଡ଼ି ନ ଯିବା,
ନବତନ ହାଣ୍ଡି ଲୋଡ଼ିଲକ୍ଷଣି ପାଇବା । ସା. ଭା. ଆ.

ନବନଶି, ବିଂ. (ନବନଶିତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସୁତୀକ୍ଷ୍ଣ । ଯଥା—

ଶୈଖାର ତୁରଙ୍ଗମ ଆରୋହନ୍ତି ବୀରେ,
ନବନଶି କୁନ୍ତମାନ ଝଲକନ୍ତି କରେ । ସା. ଭା. ବି.

ନବର, ବି. (ନଗର ଶବ୍ଦଜ) ରାଜାଙ୍କ ଉଆସ । ଯଥା—

ଦେଖି ସ୍ୱ ନବରେ ବିଜେ କଲେ ନୁରୁପୁର ନରେଶ ।
ଉଷା ।

ସହର, ପାଟଣା । ଯଥା—

ବଢ଼ିବୁ ପୁଣ ଭବରେ ବ୍ରଜନବରେ । ବୈ. ବି.

ନବସରି, } ବିଂ. [ନବ-ସର (ମାଲ୍ୟାର୍ଥ) ଶବ୍ଦରୁ
ନସରି, } ଜାତ] ନଅଗୋଟି ସୋରିରେ ଯୁକ୍ତ (ମାଳ) । ବି. ଆଭରଣବିଶେଷ । (ତିଉସରି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ନବାତ, ବି. (ଦେଶଜ) କନ୍ଦ; ଗୁଡ଼କୁ ରାନ୍ଧିଲେ ନବାତ ହୁଏ ।

ନବାବ, ବି. (ଯାବନିକ) ରାଜପ୍ରତିନିଧି ଅର୍ଥାତ୍ କୌଣସି ନଗର ବା ପ୍ରଦେଶର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ।

ନବାବି, ବି. (ଦେଶଜ) ନବାବର ଯୋଗ୍ୟ ବଡ଼ଲୋକି, ନବାବଗିରି ।

ନବିନାଘୋଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାତରେ ପକାଇ ଖେଳିବା ବାଟିଖେଳର ନବମ ଆଘାତ ।

ନବିଶ, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଲିଖନ; ଲେଖକ ।

ନବିସୀନ୍ଦା, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଲେଖକ ।

ନବେ, ବିଂ. (ନବତି ଶବ୍ଦଜ) ୯୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ନଭ, } ବି. (ନଭ୍ = ନଷ୍ଟହେବା-ଅ, ଅସ୍)
ନଭସ୍, } ଆକାଶ; ଶ୍ରାବଣମାସ; ସ୍ୱର୍ଗ; ମେଘ; ଋଷିବିଶେଷ । ବିଂ. ହିଂସକ ।

ନଭସ, ବି. (ନଭ୍-ଅସ) ଆକାଶ, ସ୍ୱର୍ଗ ।

ନଭସଙ୍ଗମ, } ବି. (ନଭସ୍-ଗମ୍ = ଗମନ
ନଭଶ୍ଚର, } କରିବା-ଅ, ମ ଆଗମ, ନଭସ୍-ଚର୍-ଅ) ପକ୍ଷୀ; ବିଦ୍ୟାଧର ଗନ୍ଧର୍ବ ପ୍ରଭୃତି; ବାୟୁ; ମେଘ; ସୂର୍ଯ୍ୟାଦି ଗ୍ରହ । ବିଂ. ଆକାଶଗାମୀ ।

ନଭସ୍ୟ, ବି. (ନଭସ୍ = ମେଘ-ଯ-ହିତାର୍ଥେ) ଭାଦ୍ରପଦମାସ । ବିଂ ଆକାଶଜାତ ।

ନଭସ୍ୱାନ୍, } ବି. (ନଭସ୍-ବତ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ—
ନଭସ୍ୱତ୍, } ଆକାଶାଶ୍ରୟ ବୋଲି ଯେ ଆକାଶବିଶିଷ୍ଟ) ପବନ; ଯୁବା ।

ନମଃ, ଅଂ. (ନମସ୍-ନମ୍=ନମସ୍କାର କରିବା-ଅସ୍) ନମସ୍କାର; ତ୍ୟାଗ; ବେଦନ; ପ୍ରଣାମ । ଯଥା—ନମୋ ବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟ ଦେବାୟ ।

ନମ, ଅଂ. (ନମଃ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପ୍ରଣାମ । ଯଥା—

ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ହେଲେ ଫଳୋଦ୍‌ଗମ,
ନଇଁ ଶାଖା ମୁଣ୍ଡ ଦେଇ କରିଥାଅ ନମ । ବୃ. ସ୍ତୁ.

ତ୍ୟାଗ । ଯଥା—ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ନମୋନମ କଲିଣି ଅର୍ଥାତ୍ ତ୍ୟାଗ କଲିଣି ।

ନମତା, ନମନ୍ତା, } ବି. (ନମସ୍କର୍ତ୍ତା ଶବ୍ଦଜ)
ଲମତା, } ସେବକବିଶେଷ; ପାଚିଲିଆ । ଯଥା—

ନମନ୍ତା ଦୋଷ କଲେ ସେବାରୁ ଛଡ଼ାଇବ,
ପାତ୍ର ଦୋଷ କଲେଟି ଦ୍ୱାରକୁ ବାସନ୍ଦିବ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ନମନ, ବି. (ନମ୍ = ନତ ହେବା-ଅନ) ନତ ହେବା; ପ୍ରଣାମ; ଲଇଁବା, ନମ୍ରହେବା । (ବିଶେଷଣରେ ନମିତ, ନମ୍ୟ, ନମମାୟୁ, ନମୟିତ ଓ ନମୟିତ୍ୟ ହୁଏ ।)

ନମସ୍କାରହେବା, କ୍ରି. (ସଂସ୍କୃତ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ପଦର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ) ନମସ୍କାର କରିବା । ଯଥା—
ପନଗା ନାରାୟଣ ଏ ସ୍ୱୟଂ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ,
ମାତାପିତାାଦି କାହାକୁ ନୁହେ ନମସ୍କାର । ସା. ଭ. ବି.

ନମସ୍କୃତ, ବିଂ. (ନମଃ-କୃତ) ଯାହାକୁ ନମସ୍କାର କରା ଯାଇଅଛି ।

ନମସ୍ୟ, ବିଂ. (ନମସ୍-ଯ-ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ) ପୂଜନୀୟ, ପ୍ରଣମ୍ୟ, ନମସ୍କାରର ଯୋଗ୍ୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବି. ପୂଜା; ନତି । (ପୂଜା ନମସ୍ୟାପଚିତିଃ— ଅମର ।) ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. ବନ୍ଦନୀୟା, ପୂଜା ଓ ନମସ୍କାରର ଯୋଗ୍ୟ ।

ନମାଜ, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଉପାସନା ।

ନମିବା, କ୍ରି. (ନମ୍ ଧାତୁଜ) ନମସ୍କାର କରିବା । ଯଥା—
ତାରୁ ନମ୍ରଶିରେ ନମିଲ ପଯ୍ୟରେ । ନ. କେ.

ନମୁଚିସୂଦନ, ନମୁଚିଦ୍ୱିଟ୍, ନମୁଚିଦ୍ୱିଷ୍, } ବି. (ନମୁଚି=ଅସୁରବିଶେଷ-ସୂଦନ=ଯେ ନାଶ କରେ, ଦ୍ୱିଷ୍=ଯେ ଦ୍ୱେଷ କରେ) ଇନ୍ଦ୍ର; ଦେବରାଜ; ଶିବ ।

ନମୁନା, ନମୁନା, ବି. (ଯାବନିକ) ଆଦର୍ଶ । ଯଥା—
ଦେଖାଅ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଦୁଇ ଗୃଣିତା ନମୁନା,
ବୁଝିବୁଁ ଗିଲ୍‌ଟି ନୁହେ ଖାଣ୍ଟି ସଇସୁନା । ଭ. ଭ୍ରୁ.
ଚିତ୍ରକାରମାନେ ରୂପ ବା ଛବି ଚିତ୍ରଣର ପୂର୍ବେ ଆକୃତିକୁ ଗାରେଇଥିବା ପଟା ପ୍ରଭୃତି ।

ନମେରୁ, ବି. (ନମ୍-ଏରୁ-ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ) ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ ବୃକ୍ଷ; ସୁରପୁନ୍ନାଗ ବୃକ୍ଷ; ଗୁଗ୍ଗୁଳୁବୃକ୍ଷ । (ଗୁଗ୍ଗୁଳୁବୃକ୍ଷୋ ନମେରୁ ସ୍ୟାତ୍ ।)

ନମୋବାକ, ବି. (ନମସ୍-ବଚ୍-ଅ) ନମୋବଚନ, ନମସ୍କାରବାକ୍ୟ । (ଇଦଂ ଗୁରୁଭ୍ୟଃ ପୂର୍ବେଭ୍ୟୋ ନମୋବାକଂ ପ୍ରଶାସ୍ମହେ—ଉ. ରା. ନା.)

ନମ୍ର, ବିଂ. (ନମ୍-ର-ଶୀଳାଦି ଅର୍ଥରେ) ନତ, ପ୍ରଣତ; ବିନୀତ, ଶିଷ୍ଟ; କୋମଳ; ଯାହା ବା ଯେ ଲଇଁଅଛି, ଆନତ ।

ନୟ, ବି. (ନୀ=ନେବା-ଅ) ନୀତି; ଉପଦେଶ; ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର; ଦ୍ୟୂତକ୍ରୀଡ଼ାବିଶେଷ । ବିଂ. ନ୍ୟାଯ୍ୟ, ଉପଯୁକ୍ତ ।

ନୟନ, ବି. (ନୀ=ନେବା-ଅନ) ଚକ୍ଷୁ; ନେବା; ପ୍ରାପଣ; ଯାପନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ-ନୟନୀ) ଚକ୍ଷୁର ତାରା ।

ନର, ବି. (ନୃ=ନେବା, ପାଇବା-ଅ-ଯେ ଆତ୍ମାର ଉନ୍ନତି ପାଏ) ମନୁଷ୍ୟ; ଅର୍ଜୁନ; ବିଷ୍ଣୁ; ଋଷିବିଶେଷ; ଶଙ୍କୁ; ପରମାତ୍ମା । (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ ହେଲେ) ଅଣ୍ଡିରା ଜୀବ ।

ନରକ, ବି. (ନୃ=ନେବା-ଅକ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ପାପିମାନଙ୍କୁ ନେବାକୁ ହୁଏ) ଦୁଃଖଭୋଗର ସ୍ଥାନ । (ନର=ମନୁଷ୍ୟ-କ =ମସ୍ତକ) ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ, ଅସୁରବିଶେଷ । (ନର-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ମନୁଷ୍ୟ ।

ନରକୋଳି, ନଅରକୋଳି, } ବି. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । ଯଥା—
ନରକୋଳି ନମ୍ବୁ ଜମ୍ବୁ ବଦରୀ । ବି. ଗୀ.

ନରନାରାୟଣ, ବି. ସଂ. କୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନ; ବଦରିକାଶ୍ରମସ୍ଥ ଋଷିଦ୍ୱୟ ।

ନରମ, ନରମା, ବିଂ. (ନମ୍ର ଶବ୍ଦଜ) କୋମଳ । ଯଥା—
କହୁଅଛ ସରମ ଗୁଡ଼ାକର ମୁହିଁ,
ନରମ ଦେହେ ଦୁଃଖ ସହିବି ମୁଁ କେହୁ । କୃ.ଗୀ.ବି.ପ.
ଅକଠିନ, ସହଜ । (ହିନ୍ଦୀ) ଶୀତଳ । ଯେପରି—ନରମ ଜଳ ।

ନରଯନ୍ତ୍ର, ବି. ସଂ. ଦ୍ୱାଦଶାଙ୍ଗୁଳ କାଳରୂପ ଶଙ୍କୁଯନ୍ତ୍ର ।

ନରା, ବି. (ଦେଶଜ—ଅଶିକ୍ଷିତ ସମାଜରେ ନଡ଼ାକୁ ନରା କହନ୍ତି) ନଡ଼ା ।

ନରାଜ, ବି. (ନାରାଚ ଶବ୍ଦଜ) ତରାଜୁ ।

ନରାଧିପ, ନରପତି, ନରପାଳ, ନରଦେବ, ନରେଶ, } ବି. ସଂ. ରାଜା ।

ନରେନ୍ଦ୍ର, ବି. ସଂ. ରାଜା; ବିଷବୈଦ୍ୟ; ଭୂତ-ବୈଦ୍ୟ; ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ନାବ-କେଳିର ଜଳାଶୟ ।

ନର୍କ, ବି. (ନରକ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ତ ସଂଶ୍ଳେଷ) ନରକ । ଯଥା—
ଅଷ୍ଟମ ନବମ ମାସ ଗର୍ଭିଣୀ ସଙ୍ଗରେ,
ବିହରେ ଯେ ପଡ଼ଇ ଅବଶ୍ୟ ନର୍କରେ । ବେ. ପ.

ନର୍ତ୍ତକ, ବି. (ନୃତ୍ = ନୃତ୍ୟ କରିବା-ଅକ) ଯେ ନୃତ୍ୟ କରେ, ନୃତ୍ୟବ୍ୟବସାୟୀ; ସଙ୍କରଜାତି ବିଶେଷ; ହସ୍ତୀ; ମୟୂର । ବିଂ. ନୃତ୍ୟକାରକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ନର୍ତ୍ତକୀ; ହସ୍ତିନୀ; ମୟୂରୀ ।

ନର୍ତ୍ତନ, ବି. (ନୃତ୍-ଅନ) ନୃତ୍ୟ, ନାଚ । (ବିଶେଷଣରେ ନର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ ।)

ନର୍ଦ୍ଦମା, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଣି ବହିଯିବାର ନଳା ।

ନର୍ଦ୍ଦିତ, ବିଂ. (ନର୍ଦ୍ଦ = ଶବ୍ଦକରି-ତ) ଶବ୍ଦିତ, କୃତନାଦ; ସୂଚ । ବି. ଶବ୍ଦକରଣ ।

ନର୍ଦ୍ଦିବା, କ୍ରି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଦୌଡ଼ିବା ।

ନର୍ମ୍ମ, ବି. (ନର୍ମ୍ମନ୍-ନୃ = ନେବା-ମନ୍) କ୍ରୀଡ଼ା, କୌତୁକ, ପରିହାସ; ବିହାର ।

ନର୍ମ୍ମଠ, ବିଂ. (ନର୍ମ୍ମ-ଠ-ତତ୍ତ୍ରେଷ୍ଟାର୍ଥେ) କ୍ରୀଡ଼ାରତ; ଲମ୍ପଟ ।

ନଳ, ବି. (ନଲ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅ) ଶର; ତୃଣବିଶେଷ; ଅନ୍ତଃଶୂନ୍ୟ ଗୋଲାକାର ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ, ଚୁଙ୍ଗା; ନିଷଧରାଜ; ସୂର୍ଯ୍ୟ-ବଂଶୀୟ ରାଜାବିଶେଷ; ବାନରବିଶେଷ; ପିତୃଲୋକବିଶେଷ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ; ପଦ୍ମ । ଯେପରି—(ନଳିନୀ) ସୌରଭ; ଶାକାଦିର ଖଡ଼ା । (ଦେଶଜରୂପେ) ବାଉଁଶର ବଡ଼ ଲମ୍ବା ଦଣ୍ଡ ବା ନଳ; କେଳାମାନଙ୍କର ପକ୍ଷୀ ଧରିବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଜମିର ପରିମାଣ ସ୍ଥିର କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ ।

ନଳକୂବର, ବି. (ନଳ-କୂବର = ଶରୀର, ନଳ ରାଜାଙ୍କ ପରି ଯାହାଙ୍କ ଶରୀର) କୁବେରଙ୍କ ପୁତ୍ର ।

ନଳଦ, ବି. (ନଳ = ସୁଗନ୍ଧ-ଦା-ଅ) ବେଣା-ଚେର; ପୁଷ୍ପକରଥ; ମକରନ୍ଦ ।

ନଳବଣ, ବି. (ନଡ଼ବନ ଶବ୍ଦଜ) ବିଶେଷ ନଡ଼ା ଥିବା ସ୍ଥଳ ।

ନଳା, ବି. (ନାଳ-ଶବ୍ଦଜ) ପାଣି ବହିଯିବାର ନାଳ । ଯଥା—
ଏମନ୍ତେ କେତେ ଦିନ ପରେ,
ପ୍ରବେଶ ଅଠରନଳାରେ । ଦା. ର.
ବାଉଁଶ ପ୍ରଭୃତିର ଚୁଙ୍ଗୀ ।

ନଳି, ବିଂ. (ନଳ ଶବ୍ଦଜ) ସରୁ ।

ନଳିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ନଳୀ ଲୁଚିବା ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—
କୋହଲେ ଏମନ୍ତେ ତୁ କର,
ଯିବେ ନଳିଆ ରୂପ ଧର ।
ଶ୍ରୀ ବନମାଳୀ ନାମେ ନଳ,
ଭୂକେ ପାଶରୁ ଯେବେ ଟୋଳ । ଦା. ର.

ନଳିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଳ-କ-ଆ, ଅକ = ଇକ) ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ନାଡ଼ୀ; ନଳ; ଚୁଙ୍ଗା; ତୂଣ ।

ନଳିଘା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଘା
ନଳିଘାଆ, } ବାହାରେ ଶୁଖିଯାଏ କିନ୍ତୁ ଭିତରେ ପଚିଥାଏ; ନାଡ଼ୀବ୍ରଣ ।

ନଳିଚ୍ଚ, ବି. (ନଳିତ ଶବ୍ଦଜ ବା ନାଡ଼ୀଚ ଶବ୍ଦଜ) ଶାକଭେଦ ।

ନଳିତ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଲ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-
ନଳିତା, } ତ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଶାକବିଶେଷ; ଝୋଟ-ଗଛ । ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସରୁ, କୃଶ ।

ନଳିତାପିତ୍ରା, ବି. (ନଳିତା ପତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ନଳିତା ଗଛର ପତ୍ର ।

ନଳିନ, ବି. (ନଲ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେବା-ଇନ ଅଥବା ନଳ = ନାଳ—ଇନ) ପଦ୍ମପୁଷ୍ପ; ଜଳ; ନୀଳଗଛ; ଶୈବାଳ; ସାରସ ପକ୍ଷୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ = ନଳିନୀ) ପଦ୍ମିନୀ, ପଦ୍ମସମୂହ; ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପଦ୍ମ ଜନ୍ମେ, କମଳାକର; ସ୍ୱର୍ଗଗଙ୍ଗା; ପଞ୍ଚଦଶ ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ପାଦବିଶିଷ୍ଟ ଛନ୍ଦ ।

ନଳିନୀରୁହ, ବି. (ନଳିନୀ-ରୁହ୍ =ଜନ୍ମିବା-ଅ) ମୃଣାଳ; ବ୍ରହ୍ମା ।

ନଳିନେଶୟ, ବି. (ନଳିନ=ପଦ୍ମ-ଶୀ= ଶୋଇବା-ଅ) ନାରାୟଣ ।

ନଳିବା, କ୍ରି. (ନଲ୍ ଧାତୁଜ) ଭୂମି ମାପ କରି ପରିମାଣ ସ୍ଥିର କରିବା ।

ନଳୀ, ନଳ, ବି. (ନାଳୀକ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ଧୁକ । ଯଥା—

ଦୃଷ୍ଟିଭେଦୀ ଯାର ବଜ୍ରନାଦୀ ନଳୀ । ଚଳିକା ।

ନଲ୍ୱ, ବି. (ନଲ୍ =ନଳଭୁଲ୍ୟ ଦୀର୍ଘ ହେବା-ବ) ଚାରିଶତ ହସ୍ତ ପରିମିତ ସ୍ଥାନ । (ନଲ୍ୱଃ କିଷ୍କୁ ଚତୁଃଶତଂ—ଅମର ।)

ନବ, ବିଂ. (ନୁ=ସ୍ତବ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ନୂତନ; ୯ ସଂଖ୍ୟା । ବି. ସ୍ତବ ।

ନବକ, ବି. (ନବ-କ) ୯ ସଂଖ୍ୟା, ନବ- ସଂଖ୍ୟାନ୍ୱିତ ।

ନବଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍, ବି. ଊନପଞ୍ଚାଶ, ୪୯ ସଂଖ୍ୟା ।

ନବତି, ବି. ୯୦ ସଂଖ୍ୟା । ବିଂ. ୯୦ ସଂଖ୍ୟା- ଯୁକ୍ତ ।

ନବଧା, କ୍ରି. ବିଂ. (ନବ-ଧା, ପ୍ରକାରାର୍ଥେ) ନଅପ୍ରକାର, ନଅବାର ।

ନବନୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନବ=ନୂତନ-ନୀ= ନବନୀତ, } ନେବା-କ୍ୱିପ୍, ତ, ଦୁଗ୍ଧରୁ ଯାହା ନିଆଗଲା) ମଖନ, ଲହୁଣୀ (ନବ- ନୀତକ=ଘୃତ) ।

ନବବଧୂ, } ନବକାରିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ନବୋଢା, ନୂତନ ନବଫଳିକା, } ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ନବମ, ବିଂ. (ନବନ୍-ମ—ପୂରଣାର୍ଥେ) ନଅ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ତିଥିବିଶେଷ ।

ନବମାଳିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନବ=ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ନବମଲ୍ଲିକା, } ମାଳିକା, ମଲ୍ଲିକା) ନିଆଳୀ- ଫୁଲ, ସପ୍ତଲା, ନାମ ଲତା ।

ନବରଙ୍ଗ, ବି. (ନବ-ରଙ୍ଗ=ବର୍ଣ୍ଣ, କୌତୁକ, କ୍ରୀଡ଼ା) ନଅପ୍ରକାର ବର୍ଣ୍ଣକ; (ଦେଶଜ- ରୂପେ) ପରିହାସ; କୌତୁକ ।

ନବରଙ୍ଗିଆ, ବିଂ. ଯେ ନବରଙ୍ଗ ଲଗାଏ ।

ନବରତ୍ନ, ବି. (ନବନ୍-ରତ୍ନ=ମଣି) ମୁକ୍ତା, ମାଣିକ୍ୟ, ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟ, ଗୋମେଦ, ବଜ୍ର, ବିଦ୍ରୁମ, ପଦ୍ମରାଗ, ମରକତ ଓ ନୀଳକାନ୍ତ ଏହି ନବରତ୍ନ । ଏକତ୍ର ନବରତ୍ନର ସମବାୟ; ନବରତ୍ନ ଖଚିତ ଅଳଂକାର; ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ରାଜାଙ୍କର ସଭାସଦ ନଅଜଣ ପ୍ରଧାନ ପଣ୍ଡିତ । (ଧନ୍ୱନ୍ତରି କ୍ଷପଣକା- ମରସିଂହଶଙ୍କୁଃ, ବେତାଳଭଟ୍ଟ ଘଟକର୍ପର କାଳିଦାସାଃ । ଖ୍ୟାତୋ ବରାହମିହିରୋ ନୃପତେଃ ସଭାୟାଂ, ରତ୍ନାନିବୈବରରୁଚି ର୍ନବ ବିକ୍ରମସ୍ୟ ।)

ନବରସ, ବି. (ନବନ୍-ରସ) ଶୃଙ୍ଗାର, ହାସ୍ୟ, କରୁଣ, ରୌଦ୍ର, ବୀର, ଭୟାନକ, ବୀଭତ୍ସ, ଅଦ୍ଭୁତ ଓ ଶାନ୍ତ । (ଶୃଙ୍ଗାର ହାସ୍ୟ କରୁଣ ରୌଦ୍ର ବୀର ଭୟାନକାଃ । ବୀଭତ୍ସୋଽଦ୍ଭୁତ ଇତ୍ୟଷ୍ଟୌ ରସାଃ ଶାନ୍ତସ୍ତଥାମତଃ ।) ଯଥା—

ନ ବରଷେ ନବରସେ ବଳିଲା ମନ । ବି. ଚି. ମ.

ନବସୂତିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନବ=ନୂତନ-ସୂତ= ସନ୍ତାନ-କ-ଆ) ନବପ୍ରସୂତା ସ୍ତ୍ରୀ; ଧେନୁ ବା ନବପ୍ରସୂତା ଗାଈ ।

ନବାନ୍ନ, ବି. (ନବ=ନୂତନ-ଅନ୍ନ) ସ୍ୱନାମ- ପ୍ରସିଦ୍ଧ କ୍ରିୟାବିଶେଷ; ନୂଆଖିଆ; ଏହା ନ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ନୂତନ ତଣ୍ଡୁଳ ଭକ୍ଷଣ ନିଷିଦ୍ଧ ।

ନବୀନ, ବିଂ. (ନବ-ଈନ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ନୂତନ, ତରୁଣ । ଯଥା—ନବୀନ ନୀରଦ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ନବୀଭାବ, ନବୀଭବନ ଓ ବିଶେଷଣରେ ନବୀକୃତ, ନବୀଭୂତ ଇତ୍ୟାଦି ପଦମାନ ସାଧିତ ହୁଏ ।)

ନବୋଢ଼ା, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନବ-ଊଢ଼ା=ବିବାହିତା) ନୂତନ ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ନବୋଦ୍ଧୃତ, ବି. (ନବ-ଉଦ୍ଧୃତ) ନବନୀତ, ଲହୁଣୀ । ବିଂ. ଅଳ୍ପକାଳ ହେଲା ଯାହାର ଉଦ୍ଧାର ସାଧନ ହୋଇଅଛି ।

ନବ୍ୟ, ବିଂ. (ନବ-ଯ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ନୂତନ, ଅଳ୍ପବୟସ୍କ, ଅପ୍ରବୀଣ; ଯୁବା; ଇଦାନୀନ୍ତନ ।
ବି. (ନୁ = ସ୍ତବ କରିବା-ଯ) ସ୍ତବ ।

ନଶ୍ୱର, ବିଂ. (ନଶ = ବିନଷ୍ଟ ହେବା-ବର ଶୀଳାଦି ଅର୍ଥରେ) ନାଶଶୀଳ, ଅନିତ୍ୟ, ଅସ୍ଥାୟୀ ।

ନଷ୍ଟ, ବିଂ. (ନଶ୍-ତ) ନାଶପ୍ରାପ୍ତ; ପଳାୟିତ; ଦୁଷ୍ଟ; ଦୁର୍ବୃତ୍ତ; ଗୁଣହୀନ; ଦୁଶ୍ଚରିତ୍ର; ଅକର୍ମଣ୍ୟ; ଅଭଦ୍ର; ଖଳ; କୁଟିଳ; ହିଂସ୍ର ।
ବି. ନାଶ, ସଂହାର ।

ନଷ୍ଟାମି, ନଷ୍ଟାମୀ, } ବି.(ନଷ୍ଟ ଶବ୍ଦରେ ଦେଶୀୟ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଦୁଷ୍ଟତା, ଦୁଷ୍ଟାମି ।

ନଷ୍ଟେନ୍ଦୁକଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଷ୍ଟ-ଇନ୍ଦୁକଳା = ଚନ୍ଦ୍ରକଳା) ଅମାବାସ୍ୟା ।

ନସିବ, ନସୀବ, } ବି. (ଯାବନିକ) କପାଳ, ଭାଗ୍ୟ, ଅଦୃଷ୍ଟ ।

ନସ୍ତ, ବି. (ନସ୍ = କୁଟିଳ ହେବା-ତ ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ନାସିକା; ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ପଞ୍ଚବିଧ ନସ୍ୟ ।

ନସ୍ତିତ, ନସ୍ତୋତ, ନସ୍ୟୋତ, } ବି. [ନସ୍ତା ନାସିକାବସ୍ତୁବ-ବିଦ୍ଧଃ-ତସ୍ମିନ୍ ବିଦ୍ଧୋ ନସ୍ତିତଃ, ନସ୍ୟେ ନାସିକାରନ୍ଧ୍ରେ (ନସ୍ତେ ନାସିକାୟାଂ ବା) ଉତଃ ରଜ୍ଜୁପ୍ରୋତଃ ନସ୍ୟୋତଃ କିମ୍ବା ନସ୍ତୋତଃ, ନସ୍ତ = ନାସିକା (ନାମଧାତୁ)-ତ, ନସ୍ତ, ନସ୍ୟା = ନାସିକା-ଉତ = ସ୍ୟୂତ, ଗୁମ୍ଫା] ଯେଉଁ ବଳଦର ନାସିକା ବିଦ୍ଧ କରି ରଜ୍ଜୁ ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ ।

ନସ୍ୟ, ବିଂ. (ନାସା-ଯ-ପ୍ରୟୋଜନାର୍ଥେ) ନାସିକାର ହିତଜନକ, ନାସାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।
ବି. ନାସିକାରେ ଦେୟ ଚୂର୍ଣ୍ଣାଦି, ନାସ ।
(ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ-ନସ୍ୟା) ନାସିକା; ନାସାପ୍ରୋତ ରଜ୍ଜୁ ।

ନସ୍ୟଧାନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନସ୍ୟ = ନାସ-ଧାନୀ = ଆଧାର) ଯହିଁରେ ନାସ ରଖାଯାଏ, ନାସଦାନୀ ।

ନହ, ବି. (ନଖ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ନଖ । ଯଥା—
ନୃସିଂହ ମାଧବ ମୁରାରି,
ନହେଣ ହିରଣ୍ୟ ବିଦାରି । କ. କ୍ଲୋ.

ନହନ, ବି.(ନହ୍ = ବନ୍ଧ କରିବା-ଅନ) ବନ୍ଧନ, ବନ୍ଧନରଜ୍ଜୁ ।

ନହବତ, ବି. (ଯାବନିକ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । (ଆଲେକଜାଣ୍ଡର ବାଦସାହ ନହବତର ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ।)

ନହବତ, ନହବତଖାନା, } ବି. (ଯାବନିକ) ଗୀତ-ବାଦ୍ୟାଗାର, ଯେଉଁଠାରେ ନହବତ ପ୍ରଭୃତି ବାଦ୍ୟ ବାଜେ । ଯଥା—
ବାଜିଣ ଉଠିଲା ନହବତେ ଉଛନାଦେ ପଟହ । ଉଷା ।

ନହି, ଅଂ. ନିଷେଧାର୍ଥ ।

ନହୁ, ଲହୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ରକ୍ତ ।

ନହୁଣି, ଲହୁଣି, ବି. (ନବନୀତ ଶବ୍ଦଜ) ଲବଣି, ମଖନ ।

ନହୁରୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଖରଞ୍ଜନୀ ଶବ୍ଦଜ) ନଖ କାଟିବା ଅସ୍ତ୍ର ।

ନହୁଲ, ଲହୁଲ, ନଉଲି, ଲଉଲି, } ବିଂ. (ଲୌଲ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) କୋମଳ; ନୂତନ । ଯଥା—
ଚନ୍ଦ୍ରକା ନଗ୍ରେ ଜାଣ ଅଛନ୍ତି ଯେତେ କନ୍ୟା,
ନଉଲବୟସୀ ସେ ଅଟନ୍ତି ବରାଙ୍ଗନା । ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ଚ.

ନାଁ, ନା, ବି. (ନାମ ଶବ୍ଦଜ) ନାମ । ଯଥା—
ର ରଶ୍ମି ରସ ଅଗ୍ନି ବୀଜ ଅଧିକା ଯେଉଁ ସାଧିକା ନା ଦେଲେ ତ । ବି. ଚି. ମ.
ଅଂ. (ନନୁ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥ । ଯଥା—
ସଦା ପ୍ରସନ୍ନତା ଥିବା ନା ବନିତା
ବୋଇଲେ ଲଜ ପାଇବ । ବି. ଚ. ମ.
ନାସ୍ତ୍ୟର୍ଥ । ଯଥା—
ବସ ନା ଠାରେ ସେ ଯୋଗିଙ୍କି ଯୋଗେ । ବୈ. ବି.
ନିଷେଧାର୍ଥ, ନହି; (ନାବ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ନାବ ।

ନାଆ, ବି. (ନାବ ଶବ୍ଦଜ) ନୌକା, (ନାମ ଶବ୍ଦଜ) ନାମ ।

ନାଇ, ବି. (ନାଭି ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ନାଭିପ୍ରଦେଶ, ନାଭି । ଅଂ. (ନାସ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ଅଭାବ; ନିଷେଧ ।

ନାଇବା, କ୍ରି. ଦେଶଜ) ଲଗାଇବା, ପିନ୍ଧିବା, ପିନ୍ଧାଇବା । ଯଥା—

ଭଣ୍ଡାରୁଣୀ ନଖ କାଟିଲା, ଅଳତା ନାଇ ଦେଲା-
ବେଳକୁ କହିଲା, ସାଆନ୍ତାଣି ! ଇମିତି
ମେଳେଛଟା ହୋଇଚ କଆଁ ମ ! ଛ. ମା.

ନାଉ, ଲାଉ, ବି. (ଅଲାବୁ ଶବ୍ଦଜ) ଲତାଫଳ-ବିଶେଷ ।

ନାଉଦଅଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲାଉରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକପ୍ରକାର ସୁଖାଦ୍ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ।

ନାଉକା, ବି. (ନୌକା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ନାବ । ଯଥା—

ସଂସାର ସାଗର ଏହୁ ମୋହଜଳଡ଼ ପାଣୀ,
ଏଥକୁ ନାମ ନାଉକା ହୋଇଅଛୁ ଆସି । ସା. ଭ. ଆ.

ନାଉକେଶ୍ୱର, ବି. (ନୌକେଶ୍ୱର ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ରୀପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ରସ୍ଥ ଶିବଲିଙ୍ଗବିଶେଷ । ଯଥା—

ପଶ୍ଚିମେ ନାଉକେଶ୍ୱର ପାତାଳକୁ ଭେଦ,
ପୂର୍ବେ ବାଙ୍କିମୁହାଁଣ ପବନ ଜଳଆଦ । ନା.ର.ଗୀ.

ନାଉଡ଼, ନାଉଡ଼ିଆ, ନାଉରି, ନାଉରିଆ, } ବି. (ନାବିକ ଶବ୍ଦଜ) ନାବ ବାହିବା ଲୋକ । ଯଥା—

ସାନ ମଙ୍ଗେ ସର୍ବେ ବଡ଼ ମଙ୍ଗେ ଭୀମସେନ,
ବସନ୍ତେ ନାଉରି ନାବ ବାହାଇ ସୁମନ । ସା.ଭ.ଆ.

ନାଏ, ବି. (ଦେଶଜ) ନାମରେ । ଯଥା—

ଦେବେ ଡ଼ରନ୍ତି ତାର ନାଏ,
ପ୍ରଚଣ୍ଡେ ପବନ ନ ବହେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ନାଏବ, ବି. (ଯାବନିକ) କର୍ମଚାରୀବିଶେଷ ।

ନାକ, ବି. (ନ = ନାହିଁ—ଅକ = ଅସୁଖ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଅସୁଖ ନାହିଁ) ସ୍ୱର୍ଗ, ଆକାଶ । (ଦେଶଜ) ନାସିକା ।

ନାକକାନ୍ଦୁରା, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପକରେ ଯେ କାନ୍ଦିଲା ପରି ହୁଏ ।

ନାକକାନ୍ଦୁଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପକରେ କାନ୍ଦିଲା ପରି ହେବା ।

ନାକଚଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ନାସିକାର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶ୍ୱାସବଶେ ଫୁଲେ ଘୋଣା, ତହିଁ ମିଳା ନାକଚଣା,
ଛତ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଧଳଫୁଲକୁ ଭୃଙ୍ଗ ଚୁମ୍ବେ କି । ଲ. ବ.

ନାକଡ଼ଆଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ପରପ୍ରତି ଘୃଣା ।

ନାକଡ଼ଆଁଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଘୃଣା କରିବା ।

ନାକଦସୁଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ତୃଣଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ନାକପୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ନାସିକା ପୃଷ୍ଠ; ନାସିକା ରନ୍ଧ୍ର; ନାସିକାରେ ଥିବା ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ ।

ନାକଫୁଲାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେବା; ପର ପ୍ରତି ଘୃଣା କରିବା ।

ନାକଫୋଡ଼, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହାର ନାକ ଫୋଡ଼ା ହୋଇଥାଏ ।

ନାକବାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ଦେବା ଦଣ୍ଡବିଶେଷ; ଏକ ହସ୍ତରେ ନାକ ଅପର ହସ୍ତରେ ବାଳ ଧରାଇ ପୁନଃ ପୁନଃ ବସାଉଥିବା ଉଠାଉଥିବା ଦଣ୍ଡ ।

ନାକବାଳଧରାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବହୁ ବାଧା ଦେବା; ବାଧାରେ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରିବା । ଯଥା—

ଧନାକେତେ ପାଇଁ ବାପଘର ଯାଇ
ନାକ ବାଳ ଧରାଇବ । କ. ମ.

ନାକରା, ବଂ. (ଦେଶଜ) ମନ୍ଦ, ଯାହା ଭଲ ନୁହେ ।

ନାକି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସନ୍ଦେହାର୍ଥ, ଜିଜ୍ଞାସାର୍ଥ । ବଂ. ନାକରେ ଉଚାରିତ । ଯଥା—ନାକି କଥା ।

ନାକୀ, ବି. (ନାକିନ୍‌-ନାକ = ସ୍ୱର୍ଗ-ଇନ୍‌-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଦେବତା ।

ନାଁକୁ, କ୍ରି. ବଂ. (ଦେଶଜ) ନାମମାତ୍ର । ଯଥା—ସେ ନାଁକୁ ଅଛୁ ସିନା, ଏଥିରେ ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ ।

ନାକୁ, ବି. (ପ୍ରାଣିନଃ ପ୍ରବେଶେ ନମନ୍ତ୍ୟନେ ନାକୁଃ—ଅମର ଟୀକା, ଅଥବା ନ-ଅକ୍‌= ଗମନ କରିବା-ଉ) ବଲ୍ମୀକ, ବଳା; ପର୍ବତ ।

ନାକୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାନପାନ୍ତ । ଯଥା—
ଗଡ଼ ସୁନା ଗଢ଼ଆ ନାକୁଆ ଖୋରା କମ,
କୁଡ଼ିକ କଂସା ଥାଳ ପାଗ୍ରେଣୀ ପଲମ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଚ.
ବିଂ. ଯାହାର ବଡ଼ ନାକ ।

ନାକୁଆସି, ନାକୁଆସୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ନାକରୁ ବାଳ ବାହାର କରିବା ଅସ୍ତ୍ର; ନାସିକାର ଅଗ୍ରଭାଗ ।

ନାକୋଣ୍ଡି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ନାକ ବଡ଼ ।

ନାଖରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଷ୍ଟ ।

ନାଗ, ବି. (ନଗ = ପର୍ବତ-ଅ-ଯେମାନେ ପର୍ବତମୟ ସ୍ଥାନରେ ବାସ କରନ୍ତି ବା ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି) କଦ୍ରୁ ସନ୍ତାନ; ସର୍ପ; ହସ୍ତୀ; ମେଘ; ନାଗକେଶର ବୃକ୍ଷ; ପୁନ୍ନାଗ ବୃକ୍ଷ; ଦେହସ୍ଥ ବାୟୁବିଶେଷ; ମୁଥା; ଅଶ୍ଳେଷା-ନକ୍ଷତ୍ର; ଦେଶବିଶେଷ; ସୀସକ । ବିଂ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ପରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଲେ) **ଶ୍ରେଷ୍ଠ** ।

ନାଗକେଶର, ବି. ପୁଷ୍ପବିଶେଷ ।

ନାଗଚନ୍ଦ୍ରାଧିବ, ବି. (ଦେଶଜ) **Dilemma** ବୃଥା ଆସକ୍ତି, ଅଯଥା ଆସକ୍ତି । ଯେପରି—ନାଗ ସାପ ଚନ୍ଦ୍ରାକୁ ଧରିଲେ କେହି କାହାକୁ ଛାଡ଼ି ପାରେ ନାହିଁ ।

ନାଗପାଶ, ବି. (ନାଗ = ସର୍ପ-ପାଶ = ରଜ୍ଜୁ) ବନ୍ଧନବିଶେଷ; ସର୍ପରୂପ ପାଶ ।

ନାଗପୁଷ୍ପ, ବି. ନାଗକେଶର ବୃକ୍ଷ; ଚମ୍ପକ ବୃକ୍ଷ; ପୁନ୍ନାଗ ବୃକ୍ଷ ।

ନାଗଫାଶ, ବି. (ନାଗପାଶ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ଧନ-ବିଶେଷ ।

ନାଗବନ୍ଧ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) କବାଟ ଲଗାଇବାପାଇଁ ଦ୍ୱାରବନ୍ଧର ଉପରିଭାଗରେ ମାରିଥିବା ଲମ୍ବ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ।

ନାଗମଲ୍ଲ, ବି. (ନାଗ-ମଲ୍ଲ) ଐରାବତ ହସ୍ତୀ ।

ନାଗଯଷ୍ଟି, ବି. (ନାଗ = ସର୍ପସଦୃଶ-ଯଷ୍ଟି = ଲଠି କାଠ) ପୁଷ୍କରିଣୀ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୋଥିତ-କାଷ୍ଠ; ରଇ କାଠ ।

ନାଗର, ବି. (ନଗର-ଅ, ଭବାର୍ଥେ) ନଗରଜାତ, ନଗର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ରସିକ; ବିଦଗ୍ଧ । ବି. ଦେବର, ଦିଅର; ନାରଙ୍ଗିଲେମ୍ବୁ ଗଛ; ଦେବନାଗର ଅକ୍ଷର; ଶୁଣ୍ଠୀ; ନାଗରମୁଥା; ରତିବନ୍ଧ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ବିଦଗ୍ଧା ନାରୀ, ଯୁବତୀ ।

ନାଗରଙ୍ଗ, ବି. (ନାଗ = ସୀସକ-ତଜ୍ଜନ୍ୟ ହେତୁ ସିନ୍ଦୂରକୁ ମଧ୍ୟ ନାଗ କହନ୍ତି) ସିନ୍ଦୂରରଙ୍ଗ; ଯାହାର ସିନ୍ଦୂର ପରି ବର୍ଣ୍ଣ; ନାରଙ୍ଗଫଳ ।

ନାଗରଚି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ନାଗରା ବଜାଏ ।

ନାଗରା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । (କୁମ୍ଭାଟୁଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ)

ନାଗରିକ, ବିଂ. (ନଗର-ଇକ-ବାସାର୍ଥେ) ନଗରବାସୀ; ନଗରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ନାଗରିକତା, ବି. (ନାଗରିକ-ତା-ଭାବାର୍ଥେ) (ଏହିଟି ସଂସ୍କୃତ ପଦ, କିନ୍ତୁ ତୈଲଙ୍ଗ ଭାଷାରେ କେବଳ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉ-ଥିବାର ଜଣା ଯାଉଅଛି—ଅଥଚ ତୈଲଙ୍ଗର ସଂସ୍ରବରେ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟାବହାରିକ ଭାଷାରେ ସୁଦ୍ଧା ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଆସିଲାଣି; ସୁତରାଂ ଏହାର ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତ୍ୟୟର ସାଧୁତା ବିଚାର କଲେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ରାଜ୍ୟରେ ସର୍ବତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ ହେବା ଉଚିତ ବୋଧ ହୁଏ) ସଭ୍ୟତା; ଚତୁରତା ।

ନାଗରାଟ, ବି. (ନାଗରୀ-ଅଟ = ଯେ ଗମନ କରେ-ନିପାତନ) ଲମ୍ପଟ, ଉପପତି ।

ନାଗବଲ୍ଲୀ, ନାଗବଲ୍ଲରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାଗ = ସର୍ପ, ବଲ୍ଲୀ, ବଲ୍ଲରୀ = ଲତା) ତାମ୍ବୂଳବଲ୍ଲୀ, ପାନ ।

ନାଗସାହ୍ୱୟ, ନାଗାହ୍ୱ, ନାଗାହ୍ୱୟ, ବି. (ନାଗସ = ହସ୍ତିତୁଲ୍ୟ-ଆହ୍ୱୟ) ହସ୍ତିନାପୁର ।

ନାଗହଂସ, ବି. ଦେଶଜ) କବାଟର ଶିକୁଳି ଲଗାଇବାପାଇଁ ଦ୍ୱାରବନ୍ଧରେ ମାରିଥିବା ହଂସପାଦାକୃତି ଲୌହବଳୟ; ଅନେକେ ଏହାକୁ ସୋଟିଷା କହନ୍ତି ।

ନାଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ସନ୍ନ୍ୟାସିବିଶେଷ; ବୈରାଗିବିଶେଷ । ଯଥା—

ନାଗା ନମୋସ୍ତୁ ଖାଙ୍କା ଯେତେ,
ବିରକ୍ତ ନମୋସ୍ତୁ ସହିତେ । ଦା. ର.

ପାବର୍ତ୍ତୀୟ ଅସଭ୍ୟଜାତିବିଶେଷ ।

ନାଗୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାଗ ଶବ୍ଦରେ ଦେଶୀୟ 'ଉଣୀ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ) ମାଈ ନାଗସାପ । ଯଥା—

ହେମକୁମ୍ଭ ବାହାର କି କାଳୀ ନାଗୁଣୀ । ବି. ର.

ନାଗକନ୍ୟା । ଯଥା—

ଅମୃତରସ ପାନ କରନ୍ତ ବର କନ୍ୟା,
ଆଚମନ ସାରଣ ନାଗୁଣୀ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ।

ନାଗୁଲ, ବି. (ଦେଶଜ) କର୍ଣ୍ଣର ନାଗାକୃତି ଅଳଙ୍କାର ।

ନାଗଲଚଉଠି, } ବି (ଦେଶଜ) ନାଗ-
ନାଗୁଲଚଉଠି, } ଚତୁର୍ଥୀ; କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ-ଚତୁର୍ଥୀରେ କୃତ୍ୟବିଶେଷ ।

ନାଗେଶ୍ୱର, ବି. (ନାଗକେଶର ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୁଷ୍ପ ।

ନାଚ, ବି. ((ନୃତ୍ୟ-ପ୍ରାକୃତ ନଚ୍ଚ ଶବ୍ଦଜ)ନର୍ତ୍ତନ, ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ; ଯେପରି—ବାଈ ନାଚ ।

ନାଚଖାନା, ବି. (ଦେଶଜ) ନୃତ୍ୟଶାଳା । ଯଥା—

ଦେଇଅଛ ଡାଲି ଭରି ମେବା ନାନା,
କେତେ ଥର ଦେଇଅଛ ନାଚଖାନା । ଦ. ବା.

ନାଚଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ନୃତ୍ୟ, ନାଚିବା ।

ନାଚଣୀ, ନାଚୁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରାକୃତ ଣଚ୍ଚଣୀ
ନାଚେଣୀ, } ଶବ୍ଦଜ) ନୃତ୍ୟକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ, ନର୍ତ୍ତକୀ । ଯଥା—

ପଚାରିବେ ଯେବେ ବିରାଟ ନରମଣି,
କହିବି ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ଅଟେ ମୁଁ ନାଚୁଣୀ । କୃ.ଖ୍ରି.ବି.ପ.

ନାଚମା, ବି. (ଦେଶଜ) ନାଚର ବେତନ । ବିଂ. ନୃତ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ନାଚୁର, ବିଂ. (ଯାବନିକ-ନା = ନାହିଁ—ଚୁର = ଉପାୟ) ଅସହାୟ; ଅନାୟତ୍ତ; ନିରୁପାୟ । ଯଥା—

ଏଜ୍ୟୁକେଟେଡ଼ ବାବୁମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହାର,
ଦେଖି ଦେଖି ହେଲିଣି ମୁଁ ନିହାତ ନାଚୁର । ଉ. ଭୃ.

ନାଚିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ଣଚ୍ଚ ଧାତୁଜ) ନର୍ତ୍ତନ କରିବା; ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ କରିବା ।

ନାଛ, ଲଛ, ବି. (ଦେଶଜ) ନଳ ପ୍ରଭୃତି ଫୁଟାଇବା; ତପ୍ତ ଲୌହଶଳାକାରେ ଦାଗ ଦେବା ।

ନାଛିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନଳ ପ୍ରଭୃତି
ଲଛିବା, } ଫୁଟାଇବା; ବନ୍ଧୁକ ମାରିବା; ଘାପାଦ ଲଗାଇବା । (ବନ୍ତ ବହନ୍ତ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ଦେହରେ ତପ୍ତଶଳାକାଦ୍ୱାରା ଦାଗ ଦେବା । (ଲକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଲକ୍ଷ କରିବା, ଲଖ ମାରିବା ।

ନାଜର, ନାଜିର, } ବି. (ଯାବନିକ—ନଜର
ନାଜୀର, } = ଦୃଷ୍ଟି-ଯେ ବ୍ୟବହାର ବିଚାରରେ ସମ୍ୟକ୍ ଦୃଷ୍ଟି ରଖେ ବା ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରଣ କରେ) ସୁଦକ୍ଷ କର୍ମଚାରି-ବିଶେଷ; ଅଦାଲତର ଅଧିକାରିବିଶେଷ ।

ନାଜରଖାନା, ବି. (ଯାବନିକ) ନାଜରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ।

ନାଜିମ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ଶାସନକର୍ତ୍ତା ।

ନାଟ, ବି. (ନଟନ ଶବ୍ଦଜ) ନୃତ୍ୟ । ଯଥା—

କହିବି କେତେ ସେ ନାଟ ଛିବ । ର. କ.

ଗୋଳମାଳ, ଅଧର୍ମିକାର ଖେଳ; ଦେଶ-ବିଶେଷ, କର୍ଣ୍ଣାଟକ । (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ନାଟ ଦିଅ ନାହିଁ ଧରାଧରି ହୋଇ
ପିନ୍ଧିଲେ ଯେଣ୍ଟା ଅମ୍ବର । ବି. ଚ. ମ.

କାଣ୍ଡ ବା ଶରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ନାଟ ଗୋଟିଏକ ମାରିଦେଲା,
ସେ ନାଟ ଯାଇଣ ଏକ ବାମ୍ଫିରେ ପଡ଼ିଲା । ସା.ହ.ଆ.

ନାଟକ, ବି. (ନଟ୍ = ନୃତ୍ୟ କରିବା-ଅକ) ରୂପକ ଓ ଉପରୂପକ ଏହି ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟ; ଦଶ ରୂପକରୁ ଏକପ୍ରକାର ରୂପକ । ଯେପରି—ଶକୁନ୍ତଳା ନାଟକ, ଜାନକୀ ପରିଣୟ ନାଟକ ପ୍ରଭୃତି । ବିଂ. ନର୍ତ୍ତକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ ନାଟକୀ) ଇନ୍ଦ୍ରସଭା ।

ନାଟପାମନ୍ଦର, ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ମିଶ୍ରଣ) ଯେଉଁ ମନ୍ଦିରରେ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ । ଯଥା—

ଯାଅ ବୃନ୍ଦ ଗୋପାଳ ହୋ ନାଟପାମନ୍ଦିରେ,
ବୃନ୍ଦନ୍ଦାଙ୍କୁ ଘେନ ତୁ ଆସ ମୋ ଗ୍ରାମୁରେ । ସା.ଖ୍ର.ବ.ପ.

ନାଟବନ୍ଧ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ରାଜସ୍ୱ ପ୍ରଦାନର ସମ୍ବନ୍ଧ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବା ଜମାବନ୍ଦୀ ।

ନାଟମନ୍ଦିର, ବି. ଦେବମନ୍ଦିରର ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ପ୍ରାସାଦବିଶେଷ ।

ନାଟମୟୂର, ବି. (ଦେଶଜ) ମୟୂର ସଦୃଶ ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ଭଲ କରି ନାଟ କରି ପାରୁଥିବା ମୟୂର ।

ନାଟିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାଟକ-ଆ, ଅକ = ଇକ) ଚାରିଗୋଟି ଅଙ୍କବିଶିଷ୍ଟ ରୂପକବିଶେଷ । ଯଥା—ରତ୍ନାବଳୀ ନାଟିକା ପ୍ରଭୃତି; ନର୍ତ୍ତକୀ । (ନାଡ଼ିକା ଶବ୍ଦଜ) ନାଡ଼ୀ । ଯଥା—ହାତକୁ ଆଉ ତାର ନାଟିକା ଲାଗୁ ନାହିଁ ।

ନାଟିତ, ବିଂ. (ନଟ୍ = ନର୍ତ୍ତନ କରିବା-ତ) ଯେଉଁ ନାଟକର ଅଭିନୟ ହୋଇଅଛି । ଯଥା—ନାଟିତ ନାଟକ । ବି. ନର୍ତ୍ତନ; ଅଭିନୟ; ନଚାଇବା ।

ନାଟିମ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଖେଳିବା ପଦାର୍ଥ-
ନାଟୁ, } ବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଝୁମୁକା ।

ନାଟୁଆ, ବି. (ନର୍ତ୍ତକ ଶବ୍ଦଜ) ନର୍ତ୍ତକ । ବିଂ. ନର୍ତ୍ତନପଟୁ । ଯଥା—

ଭରତଆ ନିଜ ପ୍ରିୟା ସଙ୍ଗେ ନାଟ୍ୟତରଙ୍ଗେ
ମଗ୍ନ ନାଟୁଆ । ପାବଣ୍ଡା ।

ନାଟ୍ୟ, ବି. (ନଟ୍-ଯ) ନୃତ୍ୟ, ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟ ଏହି ତିନିର ସମବାୟ; ନୃତ୍ୟକ୍ରିୟା; ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ବାଦ୍ୟ ବିଷୟକ ବିଦ୍ୟା । ଯେପରି— ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ।

ନାଡ଼, ବି. (ନାଳ ଶବ୍ଦଜ-ପ୍ରାକୃତ) ପଦ୍ମାଦିର ଆଧାରଦଣ୍ଡ । ଯଥା—

ପଦ୍ମନାଡ଼ କି ବାହୁ ବେନି,
ଯତ୍ନେ ଗଢ଼ିଲା ପଦ୍ମଯୋନି । ମା. ମା.

(ନାଡ଼ୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଦେହ ଭିତରେ ବା ପେଟ ଭିତରେ ଥିବା ଶିରା । ଯଥା—

ନାଡ଼ ଲୁଚଏ ଅନ୍ତ ପିତ୍ତ,
ମଧ୍ୟରେ ଅଛଇ ପୂରିତ । ମା. ମା.

ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିରା ଫୁଲ ଜନ୍ମାଇବା ଗର୍ଭବିକାର-ବିଶେଷ ।

ନାଡ଼ା, ବି. (ନାଡ଼ୀ ଶବ୍ଦଜ) ଗର୍ଭସ୍ଥ ଶିରା-ବିଶେଷ ।

ନାଡ଼ାଧରିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନାଡ଼ୀ
ନାଡ଼ହେବା, } ବେଦନାରେ ପୀଡ଼ିତ ହେବା ।

ନାଡ଼ୁ, ବି. (ନାଡ଼ୀ ଶବ୍ଦଜ-ନାଡ଼ୀର ଆକୃତି-ବିଶିଷ୍ଟ ଥିବାରୁ ନାଡ଼ୁ ନାମ) ଏକପ୍ରକାର ଖଜା ବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ । ଯଥା—

ନାଡ଼ୁ ଯେ ସରପୁଲି ଗଜା,
ଅମାଲୁ ଆଦି ଦ୍ରବ୍ୟ ଖଜା । ଦା. ର.

ନାଡ଼ି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଡ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-
ନାଡ଼ିକା, } ଶିଚ୍-ଇ, ଈ, କ-ଆ) ଚୁଙ୍ଗୀ;
ନାଡ଼ୀ, } ନାଳ; ଦେହସ୍ଥ ଶିରା; ହସ୍ତସ୍ଥ ଶିରାବିଶେଷ; ଜଳବାହିନୀ ସୂର୍ଯ୍ୟରଶ୍ମି; ଏକଦଣ୍ଡ ସମୟ; ୨୪ ମିନିଟ; ନାଳଘା ।

ନାଡ଼ିଚପା, } ବି. (ଦେଶଜ) ନାଡ଼ିସ୍ପର୍ଶ କରି
ନାଡ଼ୀଟିପା, } ରୋଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରା । ବିଂ. ଯେ ନାଡ଼ି ଚପେ, ବୈଦ୍ୟ ।

ନାଡ଼ିନ୍ଧମ, ବି. (ନାଡ଼ି = ବାଉଁଶର ଚୁଙ୍ଗୀ-ଧମ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା, ଫୁଙ୍କିବା-ଅ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାର, ସୁନାରି । (ନାଡ଼ିନ୍ଧମଃ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାରଃ— ଅମର ।) ବିଂ. ଶ୍ୱାସକାରକ ।

ନାଡ଼ୀକ, ନାଡ଼ୀଚ, ବି. ଶାକବିଶେଷ; ନଳିତା ଶାକ ।

ନାଡ଼ୀଜଙ୍ଘ, } ବି. (ନାଡ଼ୀ-ଜଙ୍ଘା) ଦ୍ରୋଣ-
ନାଳୀଜଙ୍ଘ, } କାକ; କାକ; ବକବିଶେଷ; ମୁନିବିଶେଷ ।

ନାଡ଼ୀନକ୍ଷତ୍ର, ବି. ଜନ୍ମନକ୍ଷତ୍ର ।

ନାଡ଼ୀବ୍ରଣ, ନାଳୀବ୍ରଣ, ବି. ସଂ. ନାଳଘା ।

ନାତ, ଲାଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଇଠା । ଯଥା—
କାନ୍ଧ ଝାଡ଼ଇ ନାତ ମାରି, ଗଗନେ ପଡ଼ୁଅଛୁ ଫୁଟି ।
ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ନାତା, ବି. (ଦେଶଜ—ଗଞ୍ଜାମର ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳରେ କେବଳ ବ୍ୟବହୃତ, ତୈଲଙ୍ଗ ଭାଷାରୁ ଆଗତ) ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଉକ୍ତ ଲେଖନ ।

ନାତି, ବି. (ନପ୍ତୃ—ପ୍ରାକୃତ ନତ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ପୁଅ ବା କନ୍ୟାର ପୁଅ ।

ନାତିଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନପ୍ତ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଅ
ନାତୁଣୀ, } ବା କନ୍ୟାର ଝିଅ । ଯଥା—
ଅମ୍ଭାକୁ କୋଳେ ଘେନି ବୋଇଲେ ନାତୁଣୀ,
ଏଡ଼େ ଦୁଃଖ ବହିଲୁ ତୋତେ ଗୋ କୁଶପାଣି ।
କୃ. ଭା. ହ. ପ.

ନାଥ, ବି. (ନାଥ୍ = ପ୍ରଭୁହେବା, ଉପତପ୍ତ ହେବା-ଅ) ପ୍ରଭୁ, କର୍ତ୍ତା, ଅଧିପତି । ଯଥା—ଭୂନାଥ; ପତି, ଭର୍ତ୍ତା । ଯଥା—ଗୋପୀନାଥ; ବୃଷ ପ୍ରଭୃତିର ନାକଫୋଡ଼ା ରଜ୍ଜୁ; ଚର୍ମରଜ୍ଜୁ ।

ନାଥନ, ବି. (ନାଥ୍-ଅନ) ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ନାଥବାନ୍, ବିଂ. (ନାଥବତ୍-ନାଥ-ବତ୍—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ପରାଧୀନ ।

ନାଦ, ବି. (ନଦ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ଶବ୍ଦ, ଧ୍ୱନି; ଗର୍ଜନ । (ବିଶେଷଣରେ ନାଦିତ ଓ ନାଦୀ ହୁଏ ।)

ନାଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ତ୍ତକରଣାର୍ଥ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡବିଶେଷ, ଏହି କାଷ୍ଠଦଣ୍ଡରେ ସବଳ ପ୍ରହାରରେ ଗାତ କରି ରଞ୍ଜା ପୋତନ୍ତି ।

ନାଁଦିଆ, } ବି (ଦେଶଜ) ନାମକରଣ ।
ନାଁଦିଆ, } ଯଥା—ଆଜ ଆମ ପିଲାର ନାଁ ଦିଆ ଉତ୍ସବ ।

ନାନ, ବି. (ନନ୍ଦନ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଅ । ଯଥା—
ଖୋଜନ୍ତି ପଶି ବନ ବନ, ଡାକନ୍ତି ଆସ ନନ୍ଦନାନ ।
ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ନାନମାନ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁରପୂର୍ଣ୍ଣ ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ ।

ନାଁ ନାଁ, ଅଂ. (ନା, ଅବ୍ୟୟ ପଦରୁ ଜାତ) ନିବାରଣାର୍ଥ । ଯଥା—
ହାହାଁ ହୁଁ ହୁଁ ନାଁନାଁ ମଲି ମଲି ରଖ
ଭାଷାକୁ କସ ରୁଲାଇବ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ନାନା, ଅଂ. ବହୁବିଧ, ଅନେକ ପ୍ରକାର; ବ୍ୟତିରେକେ; ଭିନ୍ନ (ନା, ଏହି ପଦର ଦ୍ୱିତ୍ୱ) ନିବାରଣାର୍ଥ । ଯଥା—ନା ନା, ତାହା କଦାଚ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନ ପାରେ ।

ନାନାବିଧ, } ବିଂ. (ନାନାବିଧ ଶବ୍ଦଜ)
ନାନାଧି, } ବିବିଧପ୍ରକାର; ବହୁ ପ୍ରକାର ।

ନାନାବିଧ, } ବିଂ. (ନାନା-ବିଧ ପ୍ରକାର)
ନାନାରୂପ, } ବହୁପ୍ରକାର ।

ନାନାର୍ଥ, ବିଂ. (ନାନା = ବହୁବିଧ-ଅର୍ଥ) ଅନେକାର୍ଥଯୁକ୍ତ । ବି ବହୁପ୍ରକାର ଅର୍ଥ ।

ନାନି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବଡ ଭଉଣୀ । ଯଥା—
ବୋଇଲା ଆଗୋ ନାନି ଶୁଣ,
ଯାହା ରୁ ପଚାରିଲୁ ପୁଣ । ଦା. ର.

ନାନ୍ଦୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନନ୍ଦ୍ = ଆନନ୍ଦିତ କରିବା-ଣିଚ୍-ଇ-ଈ) ନାଟକାଦିର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଦେବାଦିଙ୍କ ସ୍ତୁତି ବା ବନ୍ଦନା ।

ନାନ୍ଦୀମୁଖ, ବି. (ନାନ୍ଦୀ = ସ୍ତୁତି, ସୌଭାଗ୍ୟ-ମୁଖ = ପ୍ରଧାନ; ଅଥବା ନାନ୍ଦୀ = ଶୁଭ-ମୁଖ, ଆରମ୍ଭ) ବୃଦ୍ଧି ଶ୍ରାଦ୍ଧଭୋଜୀ ମାତୃପିତୃଗଣ; କୂପାଦିର ଆଚ୍ଛାଦନ; ଆଭ୍ୟୁଦୟିକ ଶ୍ରାଦ୍ଧ; ବୃଦ୍ଧି ଶ୍ରାଦ୍ଧଭୋଜୀ ପିତୃଗଣ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଛନ୍ଦର ବୃତ୍ତବିଶେଷ ।

ନାଁପକାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନାମର ନିନ୍ଦା କରାଇବା ।

ନାପସନ୍ଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନିଚ୍ଛା । ବିଂ. ଅନଭିମତ ।

ନାପାକ, ବିଂ. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଅପବିତ୍ର, ଅଶୁଦ୍ଧ । ବି. ପାପ ।

ନାପିତ, ବି. [ନ-ଆପ୍ = (ମାନ୍ୟ) ପାଇବା-ତ] ଜାତିବିଶେଷ, ଭଣ୍ଡାରିଜାତି; ଏ ଜାତିର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟବସାୟ କ୍ଷୌରକର୍ମ ।

ନାପିବା, କ୍ରି. (ସମ୍ବଲପୁରରେ) ମାପିବା ।

ନାପିତଭଣ୍ଡ, ବି. ଯହିଁରେ ନାପିତର ବ୍ୟବସାୟୋପଯୋଗୀ ଖୁର ପ୍ରଭୃତି ଥାଏ ।

ନାବାଳକ, ନାବାଳଗ, } ବିଂ. (ଆରବୀ ବା ଯାବନିକ-ନା=ନିଷେଧବାଚକ, ବାଲଗ=ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ) ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ । ଯଥା—

ମଲେ ଭଗବତ ରଖି ନାବାଳକ ଚେଲା,
ମଠ କାମ ସବୁ ମହାଫିସ ହାତେ ହେଲା । ଛ.ଭୂ.

ନାବାଲଗି, ବି. (ଯାବନିକ) ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥା ।

ନାଭି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନହ୍=ବନ୍ଧନ କରିବା-ଇ, ହ=ଭ) ଉଦରର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଗର୍ତ୍ତାକାର ନିମ୍ନାଂଶ, ନାହି; ଚକ୍ରର ମଧ୍ୟପିଣ୍ଡିକା; ସମ୍ରାଟ୍; କ୍ଷତ୍ରିୟ । (କ୍ଷତ୍ରିୟେଽପିଚ ନାଭିର୍ନା —ଅମର ।) ପ୍ରଧାନ, (ସ୍ତ୍ରୀ-ନାଭୀ) କସ୍ତୂରୀ; ମଦ୍ୟ ।

ନାଭିଳ, ବିଂ. (ନାଭି-ଳ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଦୀର୍ଘନାଭିଯୁକ୍ତ ।

ନାଭୀଳ, ବି. (ନାଭୀ-ଳ) ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକର ଊରୁସନ୍ଧି; ନାଭିର ଗଭୀରତା; କୃଚ୍ଛ୍ର; କଷ୍ଟ ।

ନାମ, ଅଂ. (ନମ୍=ନମ୍ର ହେବା-ଅ) ସମ୍ଭାବନା; ନିଶ୍ଚୟ; ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ; ଶୋକ; ସ୍ମରଣ; ବିତର୍କ; କ୍ରୋଧ; ଛଳ; ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ସ୍ୱୀକାର; ନିନ୍ଦା; ଅଳୀକ; ଆଖ୍ୟା । ବି.(ନାମନ୍-ମ୍ନା=ଅଭ୍ୟାସ କରିବା-ମନ୍ କିମ୍ବା ନମ୍=ଶବ୍ଦ କରିବା-ମନ୍) ବିଭକ୍ତିହୀନ ଶବ୍ଦକୁ ନାମ କହନ୍ତି; ସଂଜ୍ଞା, ଆଖ୍ୟା ।

ନାମଗ୍ରାହ, ବି. (ନାମ-ଗ୍ରହ୍-ଅ) ନାମଗ୍ରହଣ ।

ନାମଜାଦ, ନାମଜ୍ୟାଦା, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ବିଖ୍ୟାତ ।

ନାମଧେୟ, ବି. (ନାମ-ଧେୟ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ସଂଜ୍ଞା, ଆଖ୍ୟା ।

ନାମର୍ତ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଶ୍ୱାସ ।

ନାମଶେଷ, ବି. (ନାମ-ଶେଷ=ଅନ୍ତ) ମୃତ୍ୟୁ । ବିଂ. ମୃତ ।

ନାମର୍ଦ୍ଦ, ନାମର୍ଦ୍ଦା, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ପୁରୁଷତ୍ୱହୀନ ।

ନାଁସରେଇବା, କ୍ରି. ନାମର ନିନ୍ଦା କରାଇବା ।

ନାମସିକ, ବି. (ଏହି ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ନୁହେ କିନ୍ତୁ ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରେ କେତେକ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ମୁଖରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଅପଖ୍ୟାତି ।

ନାୟକ, ବି. (ନୀ=ନେବା-ଅକ) କାବ୍ୟାଦିର ପ୍ରଧାନ ପୁରୁଷ; ଉପଦେଷ୍ଟା; ସେନାପତି; ହାରମଧ୍ୟ ମଣି; ପ୍ରଣୟୀ ପୁରୁଷ; ଗୃହସ୍ୱାମୀ । ବିଂ. ପ୍ରାପକ; ନେତା; ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଅଧ୍ୟକ୍ଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ=ନାୟିକା) ପ୍ରଣୟିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ; କାବ୍ୟାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣନୀୟା ପ୍ରଧାନ ସ୍ତ୍ରୀ; ଭଗବତୀଙ୍କର ଅଷ୍ଟଶକ୍ତି—ଉଗ୍ରଚଣ୍ଡା, ପ୍ରଚଣ୍ଡା, ଚଣ୍ଡୋଗ୍ରା ପ୍ରଭୃତି ।

ନାୟେବ, ବି. (ଆରବୀ ଶବ୍ଦ) ପ୍ରତିନିଧି; ଜମିଦାରଙ୍କ ତରଫର ଗୋମାସ୍ତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉପରିସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀ ।

ନାୟେବଳ, ନାଏବଳ, } ବି. (ନ୍ୟାୟବଳ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଖେଳ । ଯଥା—

ଶକଟା ପଣା ଜୂଆ ସାରେଣି ନାଏବଳ,
ହରଷ ବିନୋଦରେ ଖେଳନ୍ତି ଆଦମୂଳ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଛ.

ନାରକ, ବି. (ନରକ-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଇଦମର୍ଥେ) ନରକଦୁଃଖଭୋଗର ସ୍ଥାନ । ବିଂ. ନରକଭୋଗୀ, ନରକସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ନାରଖାର, ବି.(ଦେଶଜ)ଧ୍ୱଂସ,ନଷ୍ଟ । ଯଥା—

ରାଜମନ୍ତ୍ରୀ ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁଜନ କ୍ଷଣେ ହୁଅଇଟି ନାରଖାର ।
ପାବକୀ ।

ନାରଙ୍ଗ, ବି. (ନାଗରଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ଫଳବିଶେଷ । ଯଥା—

ସଫଳ ତହିଁ ଗୁଆ ନାରଙ୍ଗ,
ଶ୍ରୀଫଳ ରୁଙ୍ଗ ଶ୍ରୀମାତୁଲଙ୍ଗ । ଲା. ବି.

ନାରଙ୍ଗି,ବିଂ.(ଦେଶଜ) ନାରଙ୍ଗର ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ନାରଦ, ବି. (ନାର=ମନୁଷ୍ୟସମୂହ-ଦା-ଅ, ଯେ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି, ଅଥବା ନାର=ଜ୍ଞାନ-ଦା-ଅ, ଯେ ଜ୍ଞାନ ଦିଅନ୍ତି) ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମାନସ ପୁତ୍ର; ପୁରାଣବିଶେଷ । ବିଂ. (ନା=ନାହିଁ-ରଦ=ଦନ୍ତ, ଯାହାର ଦାନ୍ତ ନାହିଁ) ଦନ୍ତହୀନ; ପ୍ରଶସ୍ତ ଦନ୍ତ ଯାହାର ନାହିଁ ।

ନାରାଚ, ବି. (ନାର = ନରସମୂହ-ଆ-ଚମ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ଅ) ଲୌହମୟ ବାଣ; ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ, ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ ଦିବସ; ଅଷ୍ଟାଦଶ ଛନ୍ଦର ବୃତ୍ତବିଶେଷ ।

ନାରାଚୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାରାଚ-ଈ) ନକ୍ତ; ତରାଜୁ । (ନାରାଚୀସ୍ୟା ଦେଷଣିକା— ଅମର ।)

ନାରାଜ, ବି. (ନାରାଚ ଶବ୍ଦଜ) ବାଣ । ଯଥା—
ଛାଣ୍ଡ ବିରାଜମାନ ନାରଜ ମଦନରାଜ ହିତେ । ଲ. ବ.
(ଯାବନିକ) ବିଂ. ଅନିଚ୍ଛୁକ । ଯଥା—
ଆମ୍ଭେମାନେ ଯେ ସବୁ ଅଙ୍ଗ ଦେଖି ନାହୁଁ ସେ ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ନିତାନ୍ତ ନାରାଜ । ଛ. ଆ. ଗୁ.

ନାରାୟଣ, ବି. (ନାର = ଜଳ-ଅୟନ = ସ୍ଥାନ, କିମ୍ବା ନାର = ନରସମୂହ-ଅୟନ = ସ୍ଥାନ-ଯେ ନରମାନଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ) ବିଷ୍ଣୁ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ-ନାରାୟଣୀ) ନାରାୟଣଙ୍କ ଶକ୍ତି; ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ଦୁର୍ଗା; ଗଙ୍ଗା; ଶତମୂଳୀ ।

ନାରିକେଳ, ନାରିକେଲ, ନାରିକେଲୀ, } ବି. (ନାରିକ = ନାର-ଇକ, ଜଳୀୟ ସ୍ଥାନ-ଈର = ଗମନ କରିବା, ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଫଳ ବୃକ୍ଷ ଓ ତାହାର ଫଳ । ଯଥା—
ନାରିକେଳୀ ସୁନାରୀ ସ୍ତନଭର ସୁଷମା-ସ୍ପର୍ଦ୍ଧିନୀ ହାସ୍ୟ ରଙ୍ଗେ । କା. ପ. ନା.

ନାରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନର-ଅ-ଧର୍ମ୍ମାର୍ଥେ-ଈ) ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିର ଯେ ଅଂଶ ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରେ, ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ; ଷଡ୍ୱିଂଶଛନ୍ଦର ବୃତ୍ତବିଶେଷ ।

ନାରେଙ୍ଗୀ, ନାରଙ୍ଗୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାଗରଙ୍ଗିଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ, ଦେବୀଙ୍କ ନାମାନ୍ତର । ଯଥା—
ନର୍ତ୍ତେଶ୍ୱରୀ ନଗକୁଳା ନାରଙ୍ଗୀ ନାରାଏଣୀ,
ନମା ନମସ୍କାର ନିତ୍ୟରୂପା ନଳାୟଣୀ । ନୃ.ପୁ.ପ.ଚ.
(ନାରେଣୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ନାରେଣୀ, ନାରାଏଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାରାୟଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ, ଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ । ଯଥା—
ନାରେଣୀ ରାମଚଣ୍ଡୀ ନାରେଙ୍ଗୀ ହରଚାରୀ,
କୋଟାରୀ ବ୍ରହ୍ମାୟଣୀ ଯେ ବାସେଲୀ ତ୍ରିପୁରା ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.
(ନାରେଙ୍ଗୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ନାଳ, ବି. (ନଲ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅ) ନଳ; ମୃଣାଳ, ପଦ୍ମାଦିର ଦଣ୍ଡ; ହରିତାଳ; ଶିରା । (ଦେଶଜ) ପାଟିରୁ ବୋହିବା ଲାଳ; ଜଳ ବୋହିଯିବା ପଇଣି ।

ନାଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ରକ୍ତ-ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । (ଯାବନିକ) ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତିର ଖୁରାରେ ମାରିବା ଲୁହାର ପଟି; ଘୋଡ଼ାର ପାଦର ଲୌହପଟି ।

ନାଲବନ୍ଧୀ, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଶ୍ୱାଦିଙ୍କ ଖୁରାରେ ଲୁହାର ପଟି ମାରିବା ପ୍ରଣାଳୀ ।

ନାଳଚ, ଲାଳଚ, } ବି. (ଦେଶଜ) ମନ ରଞ୍ଜାଇବାପାଇଁ ନାନା ସ୍ତୁତି କରି କହିବା; ଧନର ଆଶା ।

ନାଲାୟକ, ବିଂ. (ଯାବନିକ, ନା = ନାହିଁ-ଲାୟକ) ଅନୁପଯୁକ୍ତ ।

ନାଳି, ନାଳୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ନାଡ଼ୀ, ଦେହସ୍ଥ ଶିରା; ଚୁଙ୍ଗୀ; ଜଳନିର୍ଗମପଥ; ଏକଦଣ୍ଡ କାଳ । (ଦେଶଜ) ପତଳା ବା କୋମଳ ପଦାର୍ଥ; ନଡ଼ିଆ ଓ ତାଳର ଅତି ପତଳା ଓ କୋମଳ ରସ । (ନାଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳ ବୋହିଯିବା ପଇଣି ।

ନାଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ରକ୍ତିମା; ଏକପ୍ରକାର ସୋରିଷ । ବିଂ. ଆରକ୍ତ । ଯଥା—
ବେଲୁଦ୍ର ନାଲି କାଛ ଦିକ୍ଷଣ ଚନ୍ଦ୍ରହୁନା,
ଅଙ୍ଗି ଜଙ୍ଘି ଗନ୍ଧାଇ ଯେ ଯାର ଝୋପି ବାନା ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.

ନାଳଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଝୋଲାଇବିଶେଷ । (ନାଳ ଶବ୍ଦଜ) ପାଣି ବୋହିଯିବା ଗ୍ଲୋଟ ଓ ବଡ଼ ପ୍ରଣାଳୀ ।

ନାଲଆପଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ—ଏଥିରେ ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମ ହୁଏ ।

ନାଳକ, ବି. (ନାଳୀ-କ—ଯୋଗାର୍ଥେ) ପଦ୍ମ; ମତ୍ସ୍ୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ନଳତାଶାକ ।

ନାଳଘା, ନଳଘା, } ବି. (ନାଳୀ-ଘା) ପୂଜପୂର୍ଣ୍ଣ ଘା, ଯେଉଁ ଘାର ଭିତରେ ସବୁ ଦିନେ ପୂଜ ରହିଥାଏ । (ନାଳୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ନାଳିକେର, ନାଳୀକେର, ନାଳୀକେଶ୍ୱ, } ବି. (ନାଳ୍ୟାକମୁଦକମୀରଯୃଶ୍ଚାନ୍ତ ନାଳିକେରଃ, ସ୍ତ୍ରୀ. ନାଳୀକେରଃ ଈର୍କ୍ଷେପେ —ଅମରଟୀକା, ଅଥବା ନାଳୀକାନ ନାଳଯୁକ୍ତାନ ପୁଷ୍ପଫଳାନ ଈରୟତୀତି ନାଳୀକେରଃ, ନାଳୀ-କ=ଜଳ-ଈର=କ୍ଷେପିବା-ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, ନାଳୀକ-ଈର-ଅ) ନଡ଼ିଆଗଛ ଓ ତାହାର ଫଳ ।

ନାଲସ, ନାଲସ, ନାଲଚ, } ବି.(ଯାବନିକ) ମକଦ୍ଦମା ।

ନାଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନଲ୍=ବନ୍ଧନ କରିବା-ଇ-ଈ) ଜଳନିର୍ଗମପଥ; ଅନେକ ଦିନର ଘା; ପୂରଣ କ୍ଷତ ।

ନାଳୀକ, ବି. (ନାଳୀ=ତନ୍ତୁବିଶିଷ୍ଟ ନାଡ଼ ବା ଦଣ୍ଡ-କୈ=ପ୍ରକାଶ କରିବା-ଅ) ଶରୀର; ବାଣ, ଶର; ନଳୀ; ଶଲ୍ୟାସ୍ତ୍ର; ନାରିକେଳ କମଣ୍ଡଳୁ । (ନାଳୀକଂ ବିଭୃୟାଦ୍ ବୃଷ୍ଣ) ପଦ୍ମସମୂହ । (ନାଳୀ-କ) ପଦ୍ମର ବୃନ୍ତ ବା ଦଣ୍ଡ ।

ନାଳୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦଶଲକ୍ଷ ନାଳୁଆ ଯେ ଦଶଲକ୍ଷ ଝଞ୍ଜା,
ଚତୁର୍ମାସ୍ୟା ମଧ୍ୟେ ଦେବ ଏତେକ ନିବାଡ଼ି । ସା.ଭା.ସ.

ନାବ, ନାବା, ବି. (ନୌ-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ । ସ୍ତ୍ରୀ. ନୌକା ଓ ଜାହାଜ । ଯଥା—

ବୃତ୍ତି ଏ ମୋ ପୋଷେ କୁଟୁମ୍ବ,
ବସାଇ ନ ଦେବ ପାଦ ନ ଧୋଇ ନାବ । ବୈ. ବି.

ନାବିକ, ବି. (ନୌ-ଇକ) ଯେ ନୌକା ଚାଳନ କରେ । ବିଂ. ନୌକାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ନାବ୍ୟ, ବିଂ. (ନୌ-ଯ—ଉତ୍ତରଣାର୍ଥେ) ନୌକା ବ୍ୟତିରେକେ ଯାହା ପାର କର ହୁଏ ନାହିଁ, ଯହିଁରେ ସବୁ ଦିନେ ପ୍ରଚୁର ଜଳ ରହେ । ଯଥା—ଗଙ୍ଗା ନାବ୍ୟନଦୀ । ବି. (ନବ=ନୂତନ-ଯ) ତରୁଣାବସ୍ଥା; ନୂତନତ୍ୱ ।

ନାଶ, ବି. (ନଶ୍-ଅ) ମୃତ୍ୟୁ; ଅଦର୍ଶନ; ପଳାୟନ ।

ନାଶନ, ବି. (ନଶ୍-ଅନ) ଉଚ୍ଛେଦନ, ବିଲୋପନ । ବିଂ. ନାଶକ । (ବିଶେଷଣରେ ନାଶକ, ନାଶିତ, ନାଶୀ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ନାସ, ବି. (ନସ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଧୂମ୍ରପତ୍ରର ଚୂର୍ଣ୍ଣ ।

ନାସତ୍ୟ, ବି. (ନ-ଅସତ୍ୟ) ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର, ସ୍ୱର୍ଗର ବୈଦ୍ୟ । ବିଂ. ସତ୍ୟଭାଷୀ ।

ନାସଦାନ, ବି. (ନସ୍ୟଧାନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଯହିଁରେ ନାସ ରଖନ୍ତି ।

ନାସା, ନାସିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାସ୍=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ-ଆ-କ) ନାକ; ଦ୍ୱାରବନ୍ଧର ଉପରିସ୍ଥ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ; ଦ୍ୱାରବନ୍ଧ ଉପରେ ରହିବା ଚକପଟ୍ଟୀ; ଏହାକୁ ନାସାଦାରୁ ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି । (ନାସାଦାରୂପରିସ୍ଥିତ—ଅମର ।)

ନାସି, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରାନ୍ତ । ଯଥା—

ଯୌର କରେଭାସି ନୀଳରମ୍ଭା ନାସି । ଚଲକା । ଶଗଡ଼ ଚକରେ ଲାଗିଥିବା ଲୁହାଖଣ୍ଡ; ଅଗ୍ରଭାଗ । ଯଥା—ବେତନାସି ।

ନାସୀର, ବି. (ନାସ୍=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଈର, ଯେଉଁମାନେ ସିଂହନାଦ କରନ୍ତି) ରଣସ୍ଥଳରେ ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ସୈନ୍ୟ; ସେନାମୁଖ । ଯଥା—

ତୋତେ ଦୁଷ୍ଟାତ୍ମ ! ଦୈତ୍ୟାଧମ !
ଖର ବଶିଙ୍କେ ନାଶି ନାସୀର ସଙ୍ଗେ । କା. ପ. ନା.

ନାସ୍ତି, ଅଂ. (ନ-ଅସ୍ତି) ନାହିଁ; ନୁହେ ।

ନାସ୍ତିକ, ବିଂ. (ନାସ୍ତି-କୈ=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ଯେ ବେଦାଦି ଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱୀକାର କରେ ନାହିଁ; ଯେ ପରକାଳ ମାନେ ନାହିଁ; ନାସ୍ତିକ ଛଅ ପ୍ରକାର । ଯଥା—ମାଧ୍ୟମିକ, ଯୋଗାଚାର, ସୌତ୍ରାନ୍ତିକ, ବୈଭାଷିକ, ଚାର୍ବାକ ଓ ଦିଗମ୍ବର । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ନାସ୍ତିକତା, ନାସ୍ତିକତ୍ୱ ହୁଏ ।)

ନାହ, ବି. (ନହ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅ) ବନ୍ଧନ; ରଜ୍ଜୁ ।

ନାହା, ବି. (ନାଥ-ପ୍ରାକୃତ ନାହ ଶବ୍ଦଜ) ଯଥା—

ଚେତାଇବାର ଆସ୍ତର ସିନା ମୋ ନାହାକୁ । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.

ପ୍ରଭୁ, ଅଧିପତି । ଯଥା—

ଆନ ବୋଲେ ମୁହିଁ ପାଇକର ନାହା । ଦ. ବା.

(ନୌକା ଶବ୍ଦଜ) ନୌକା । ଯଥା—

ଯେଣେ ମନ ତେଣେ ଗୁଳୁଅଛି ନାହା,
ନାହିଁ କହୁଆଳ ଦେଖାଇବ ସୁହା । ଦ. ବା.

ନାହାକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାତିବିଶେଷ; ଏମାନେ ପାଞ୍ଜି ଦେଖିବା, ଖଡି ପକାଇବା କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି; ଦକ୍ଷୁଆ ଜାତିର କୁଳର ଅଧିକାରୀ ।

ନାହାକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୁକବିଶେଷ; ଚେର ବିଶେଷ ।

ନାହାକାଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନାହାକ-ଆଣୀ) ନାହାକର ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ଏଣୁ ନାହାକାଣୀ ତେଣୁ ନାହାକ,
କାର୍ତ୍ତିକ ବୋଇଲେ ପାଞ୍ଜିକ ଦେଖ । ହା. ତ.

ନାହିଁ, ଅଂ. (ନାସ୍ତି ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ନାସ୍ତ୍ୟର୍ଥ ।

ନାହି, ଲହି, ବି. (ନାଭି ଓ ନାଖି ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ନାଭି ।

ନାହୁଡ, ନାଉଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ବୃଶ୍ଚିକାଦିର ପଛ ମୁନରେ ଥିବା ବିଷାକ୍ତ ମାଂସାଙ୍କୁର ।

ନି, ଅଂ. (ନମ୍ = ନମ୍ର ହେବା କିମ୍ବା ନହ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଇ) ନିଷେଧ; ଅଭାବ; ନିକୃଷ୍ଟ; ନିଶ୍ଚୟ; ସଂଶୟ; ସାମୀପ୍ୟ; ନିନ୍ଦା ଇତ୍ୟାଦି । (ନିର୍ ଉପସର୍ଗରୁ ଜାତ) ଶବ୍ଦର ପୂର୍ବରେ ରହି ନାସ୍ତ୍ୟର୍ଥ । ଯଥା— ନିଅବକାଶ, ନିଅଣ୍ଟ ଇତ୍ୟାଦି ।

ନିଃକ୍ଷତ୍ର, ନିଃକ୍ଷତ୍ରିୟ, } ବିଂ. (ନିଃ = ନାହିଁ-କ୍ଷତ୍ର, କ୍ଷତ୍ରିୟ) କ୍ଷତ୍ରିୟରହିତ ।

ନିଃଶଙ୍କ, ବିଂ. (ନିଃ = ନାହିଁ-ଶଙ୍କା = ଭୟ) ନିର୍ଭୟ; ଶଙ୍କାରହିତ ।

ନିଃଶଲାକ, ବିଂ. (ନିଃ = ନାହିଁ-ଶଲାକା = ସାରିକା—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ପକ୍ଷୀ ସୁଦ୍ଧା ଯାଏ ନାହିଁ) ନିର୍ଜନ, ବିଜନପ୍ରଦେଶ; ନିଷ୍ପ୍ରତିବନ୍ଧ । (ନିର୍-ଶଲାକା = ଅସ୍ଥି) ଅସ୍ଥିରହିତ ।

ନିଃଶେଷିତ, ବିଂ. (ନିଃଶେଷ-ଇତ-ପ୍ରାପ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ନିଃଶେଷପ୍ରାପ୍ତ, ଯାହା ସମାପ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଅଛି ।

ନିଃଶୋଧ, ବିଂ. (ନିର୍ = ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା-ଶୋଧ = ଶୋଧନୀୟ) ନିର୍ମଳ, ମାର୍ଜିତ ।

ନିଃଶ୍ରୟଣୀ, ନିଃଶ୍ରୟିଣୀ, ନିଃଶ୍ରେଣି, ନିଃଶ୍ରେଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିର୍-ଶ୍ରି = ଗମନ କରିବା-ଅନ-ଈ, ନିଃଶ୍ରୟ-ଇନ୍-ଈ, ନିର୍ = ନିଶ୍ଚୟ-ଶ୍ରେଣୀ = ପଂକ୍ତି) ଅଧିରୋହଣୀ, ନିଶୁଣୀ; ଶିଡ଼ି ।

ନିଃଶ୍ରେୟସ, ବି. (ନିର୍ = ନିଶ୍ଚିତ, ଭୃଶ—ଶ୍ରେୟସ୍ = ମଙ୍ଗଳ) ମୁକ୍ତି; ଭକ୍ତି; ସୁଖ; ଜ୍ଞାନ; କୁଶଳ; ମଙ୍ଗଳ ।

ନିଃଷମ, ଅଂ. (ନିର୍ = ନାହିଁ-ସମ = ସମାନ) ନିନ୍ଦା; ଶୋକ । (ନିଃଷମଂ ଦୁଃଷମଂ ଗର୍ହ୍ୟେ—ଅମର ।)

ନିଃସମ୍ପାତ, ବି. (ନିର୍ = ନାହିଁ ସମ୍ପାତ = ଗମନ, ଗତାଯାତ, ଯେ ସମୟରେ ଗମନାଗମନ ନାହିଁ) ନିଶୀଥ, ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ର । ବିଂ. ଗମନାଗମନଶୂନ୍ୟ ।

ନିଃସରଣ, ବି. (ନିର୍ = ବାହାରେ-ସୃ = ଗମନ କରିବା-ଅନ) ବହିର୍ଗମନ, ନିର୍ଗତ ହେବା; ଗୃହର ସମ୍ମୁଖ ଦ୍ୱାର । (ନିଃସରନ୍ତ୍ୟନେନ ନିଃସରଣଂ ।) ଉପାୟ; ମୁକ୍ତି; ମୃତ୍ୟୁ ।

ନିଃସହ, ବିଂ. ଯେ ଆଉ ସହି ପାରେ ନାହିଁ ।

ନିଃସାର, ବିଂ. ସାରହୀନ, ରସହୀନ । ବି. ନିର୍ଗମ ପଥ ।

ନିଃସାରଣ, ବି. (ନିର୍-ସୃ-ଣିଚ୍-ଅନ) ନିର୍ବାସନ, ବହିଷ୍କରଣ; ଗୃହାଦିର ପ୍ରବେଶ ନିର୍ଗମ ପଥ । (ବିଶେଷଣରେ ନିଃସାରିତ ଓ ନିଃସୃତ ହୁଏ ।)

ନିଃସ୍ରବ, ନିସ୍ରବ, ନିଃସ୍ରାବ, ନିସ୍ରାବ, } ବି. (ନିର୍, ନି-ସ୍ରୁ = ଗଳିତ ହେବା-ଅ) କ୍ଷରଣ, ଦ୍ରବବସ୍ତୁର ନିର୍ଗମନ; ଅନ୍ନର ମଣ୍ଡ; ନିର୍ଗଳିତ ଦ୍ରବଦ୍ରବ୍ୟ । (ମାସରାଚାମ-ନିସ୍ରାବା ମଣ୍ଡେ ଭକ୍ତ ସମୁଦ୍ଭବେ—ଅମର ।)

ନିଃସ୍ୱ, ବିଂ. (ନିର୍ = ନାହିଁ, ସ୍ୱ = ଧନ) ଦରିଦ୍ର, ନିର୍ଧନ; ଜ୍ଞାତିରହିତ ।

ନିଃସ୍ୱଭାବ, ବି. (ନିଃସ୍ୱ-ନିର୍ଧନ, ଭାବ-ହେବା, ନିର୍ = ନାହିଁ-ସ୍ୱଭାବ) ଦାରିଦ୍ର୍ୟ । ବିଂ. ସ୍ୱଭାବଶୂନ୍ୟ ।

ନିଅଂଶୀ, ନିଅଂଶିଆ, ନିରଂସିଆ, } ବିଂ. (ନିରଂଶୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ନିର୍ବଂଶ । ଯଥା—

ଶୁଣୁ ଛୁଟିକି ରେ ଭାଇ ତୁ ଥାଇ,
ଏ ନିଅଂଶୀ ଝିଅ ଯାହା କହଇ । ଦ୍ୱା. ଚ.

ନିଅଣ୍ଟ, ନିଅଣ୍ଟିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଊଣା, ଅଳ୍ପ । ଯଥା—

ଶତ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କଲେ ହେଉଥିଲା ଦୋଷକୁ ତାହା ନିଅଣ୍ଟ । ଯ. କେ.

ନିଅଳସି, ନିଅଳସୀ, ନିଅଳସ, } ବିଂ. (ନିରଳସୀ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହାର ଆଳସ୍ୟ ନାହିଁ । ଯଥା—

ଆବର ବାହାନ ତୋ ଯେବଣ ପକ୍ଷିରାଜ,
କେତେହେଁ ନିଅଳସୀ ଅଟେ ସେ ବ୍ରହ୍ମଚାର୍ଯ୍ୟ ।
ନୃ. ପୁ. ତୃ. ଉ.

ନିଆଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଗ୍ନି । (ନୀ ଧାତୁଜ) ନେବା । ବିଂ. ନୀତ ।

ନିଆଁଅଠା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲୁଣ୍ଡା ।

ନିଆଁକାଠି, ନିଆଁଖାଡ଼ି, } ବି. (ଦେଶଜ—ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଦିଆସିଲି କାଠି ।

ନିଆଁଖୁଣ୍ଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ।

ନିଆଁପେଡ଼, ନିଆଁପେଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦିଆସିଲି ବାକ୍ସ ।

ନିଆଁଗିଳା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା କହେ, କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ କିଛି ନୁହେ । ବି. ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ନିଆଁଦେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିଆଁ ଲଗାଇବା ।

ନିଆଁବାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଶେଷ ଅସହ୍ୟ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ।

ନିଆଁଲଗା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପୋଡ଼ା ।

ନିଆଇବା, କ୍ରି. (ନୀ ଧାତୁଜ) ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ନେବା । ଯଥା—

ବିଲୋକିନ ଅର୍ଥରେ ଭରତ ଶତ୍ରୁଘନ,
ବସ୍ତ୍ର କୈକେୟୀର ନିଆଇଲେ ତୋଷମନ । ବୈ. ବି.

ନିଆଜ, ନ୍ୟାଜ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭୂମି ଗୁଣ୍ଡ ବା ପଞ୍ଚା ଦେବା; ଅନ୍ଦାଜ, ଅନୁମାନ, ବିବେଚନା ।

ନିଆଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ସମ୍ମୁଖ । ଯଥା—

ବଳରେ ଆକାଶରେ ଯେ ରଣସ୍ତମ୍ଭ ଗଢ଼େ,
ପ୍ରବେଶିଲେ ବୀରବର ଆସ୍ଥାନ ନିଆଡ଼େ । ସା. ଭା. ସ.

କିଂ. ନିରନ୍ତରାଳ, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ । ଯଥା—

ଏଥିବ ପ୍ରାଣୀ ହାନି ବଢ଼େ,
ଯେ ଆସି ମିଳିବ ନିଆଡ଼େ । ଭା. ଏ. ସ୍କ.

ନିଆମ, ବି. (ନିୟମ ଶବ୍ଦଜ) ଶପଥ ବା ରାଣ; ଆଗ୍ରହନିଷ୍ଠା; ପ୍ରମାଣ ।

ନିଅୟୁଧ, ବିଂ. (ନିରୟୁଧ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଆୟୁଧହୀନ । ଯଥା —

ମୁହିଁ ହୋଇବି ନିଆୟୁଧ,
ତେବେ ଏହାର ତୁଲେ ଯୁଦ୍ଧ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ନିଆରା, ନ୍ୟାରା, ନେରା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଭିନ୍ନ; ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ଜରାଖାରୁପରା ପୁରୁଷ ବସିଛନ୍ତି ନିଆରା,
ଜରାଖାରୁମାନେ କେ ସ୍ଥାନେ ଦେଇଛନ୍ତି ପସରା । ସୁ. ପ.

ନିଆଳ, ନିଆଳୀ, ମିଆଳ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନବମାଳିକା ଶବ୍ଦଜ) ସୁଗନ୍ଧପୁଷ୍ପ-ବିଶେଷ । ଯଥା —

ଆଳୀ କରେ ପେଶୀ ନିଆଳୀ ମାଳିକା
ପଦେ ଲେଖିଥାଇ ଧନ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

(ଦେଶଜ) ବନ୍ଦି କରି ରଖିବା ଧମଯୁରେ ପାଦରେ ଦେବା ଶିକୁଳି । ଯଥା—

ନିଆଳ ଭାରରେ ପାଦ ନ ପାରନ୍ତି ଟେକି,
ତାହା ଦେଖି ଖଳକାର ଖିଲ ଦେଲା ଝିଙ୍କି ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଉ.

(ମୁରସୁରର ବନ୍ଦିଶାଳାରେ ନିରୁଦ୍ଧ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପାଦରୁ ଶୃଙ୍ଖଳା ବାହାର କରିବା ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଶିକୁଳି ପରିବର୍ତ୍ତରେ ନିଆଳ ଶବ୍ଦ ଅନେକ ବାର ବ୍ୟବହୃତ ଅଛି ।)

ନଆଳସୁତା, ବି. (ଦେଶଜ) କଣ୍ଠାଭରଣ-ବିଶେଷ ।

ନଆଶ, } ବିଂ. (ନିରାଶ ଶବ୍ଦଜ) ଆଶାହୀନ ।
ନଆଶା, } ଯଥା—

ମୋହଠାରୁ ନଆଶ,
ହୋଇ ବନେ କରିବ ନିବାସ । ସୁ. ପ.
ମିଛ ନ କହିବ ଆଉର,
ନଆଶା ନ କରିବ ନର । ବି. ସୁ.

ନଆଶିବା, କ୍ରି. (ନିରାଶ ଶବ୍ଦଜ) ଆଶା ତ୍ୟାଗ କରିବା । ଯଥା—

ବୋଇଲେ ଗଡ଼ ଡେଇଁ ପଶିବା ଏବେ ଆସ,
ପ୍ରାଣକୁ ନଆଶିଣ କରିବା ତାଙ୍କୁ ନାଶ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

ନିରାଶ କରିବା ।

ନଉଛଣା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତୁଚ୍ଛ, ହୀନ;
ନଉଛୁଣା, } ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ଯଥା—

କରିଛୁ ଏ ଘଟଣା ଦେବଙ୍କ ନଉଛଣା
ଏଣୁ ଅପୂଜ୍ୟ ହେଲି ବିଶ୍ୱ ରେ । ସୁ. ପ.
ଜାଣି ଅଜଣା କି ଜଗତ ହେଲି,
ଏଡ଼େ ନଉଛୁଣା ଦୁଃଖକୁ କଲି । କ. ମ.

ନଉଚ୍ଛୁଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଦାଇବା;
ନଉଁଛୁବା, } ଦୃଷ୍ଟି ଦୋଷ - ନିବାରଣାର୍ଥ ଅନ୍ନ ଦ୍ରବ୍ୟତରେ ଝାଡ଼ିଲା ପରି କରିବା । ଯଥା—

ସପ୍ତ ଆଳତି ବନ୍ଦାଇ, ଘରକୁ ନେଲେ ଅନ୍ନ ନଉଚ୍ଛୁଇ ।

ନଉଚ୍ଛୁଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଦାପନା । ଯଥା—

ତୋହର ସୁଷମା ନ ହେବେ ହେ ସମା
ହେବେ ପଦ ନଉଚ୍ଛୁଣି ରେ । ସଂ. ସ.

ନଉଚ୍ଛୁଳି, } ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଦନା, ପ୍ରଣାମ ।
ନଉଞ୍ଛାଳି, } ଯଥା—

ଏମନ୍ତ କହି ବନମାଳି,
ଆପଣେ କଲେ ନଉଚ୍ଛୁଳି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ବନ୍ଦାପନା । ଯଥା—

ଗୋରଜ କୃଷ୍ଣ ଅଙ୍ଗେ ବୋଳି,
ଅନେକ କଲେ ନଉଞ୍ଛାଳି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ନଉଚ୍ଛୁଳିବା, } କ୍ରି. ବନ୍ଦାଇବା, ବନ୍ଦନା ବା
ନଉଞ୍ଛାଳିବା, } ପ୍ରଣାମ କରିବା । ଯଥା—

ଉଗ୍ରସେନକୁ ନଉଚ୍ଛୁଳି,
ମଧ୍ୟେ ବସିଲେ ବନମାଳି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ନଉଚ୍ଛୁପିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାଦି
ନୁଚ୍ଛୁପିବା, } ଗୁଣରେ ମୁଗ୍‌ଧ ହେବା; ବାତ୍ସଲ୍ୟରେ ମୁଗ୍‌ଧ ହେବା; ବାତ୍ସଲ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଶିଶୁର ଭାବୀ ଅମଙ୍ଗଳ ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା । ଯଥା—

କଲ୍ୟାଣ କର ତୁମ୍ଭେ ଦେଇ,
ତୁମ୍ଭର ନଉଚ୍ଛୁ ମୁଁ ଯାଇ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ନଉଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଇଡିବା । ଯଥା—

ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ଅଗ୍ନିରେ ଘିଅ ନଉଡ଼ିଲେ,
ଜଣା ନ ଯିବାକୁ ଆଶୀଷ୍ୟ ତାଙ୍କୁ କଲେ । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ନଉନ, } ବିଂ. (ନ୍ୟୂନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ନଉନ୍ନ, } ଊଣା, ଅଳ୍ପ । ଯଥା—

କଲି ଦିବସକୁ ଅଛି ନଉନ । ର. କ.

ନକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସରୁ । (ପ୍ରାକୃତ ଣିକର ରୂପାନ୍ତର) ସୁନ୍ଦର, ପରିଷ୍କୃତ । ଯଥା—

ଘାଟ ବାଟ ଦାଣ୍ଡ ଯେ ସମସ୍ତ ନିକ କରି,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ କଳସ ଉଭାରିଲେ ସର୍ବପୁରୀ । ସା. ଭା. ଆ.

(ସମ୍ବଲପୁରରେ) ସୁସ୍ଥ; ଭଲ ବା ଉତ୍ତମ ।

ନକଟ, ବିଂ. (ନି-କଟ୍ = ସମୀପେ ଯିବା-ଅ) ସମୀପ, ଅଦୂର ।

ନକମା, } ବିଂ. (ନିଷ୍କର୍ମା ଶବ୍ଦଜ) କର୍ମହୀନ,
ନକର୍ମା, } ଅପଦାର୍ଥ; ଅଳସ; ବ୍ୟର୍ଥ ।
ନକମା, } ଯେପରି—ନକମା ଜନ୍ତୁ ।

ନକର୍ମ, ବିଂ. (ନିଷ୍କର୍ମ ଶବ୍ଦଜ) କର୍ମହୀନ । ଯଥା—

ଅଯୁତେ ଶଙ୍ଖ ପୁଣି ବାଜିଲି ଅଟହାକେ,
ତହିଁରେ ନକର୍ମ ହୋଇ ବସିଥିଲୁଁ ଥୋକେ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ନକର, ବି.(ନି-ଉତ୍କର-କୃ—ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅ) ସମୂହ, ରାଶି । ଯଥା—ଶୀକର ନିକର ନିକ୍ଷେପିତ । ସାର; ନ୍ୟାଯ୍ୟଦେୟ ଧନ; ନିଧି, ରତ୍ନ । (ଦେଶଜ) ନିଷ୍ପ୍ରୟୁ । ଯଥା—ନିକର କଥା କହ । ବିଂ. (ନିଷ୍କର ଶବ୍ଦଜ) କରରହିତ । ଯେପରି—ନିକର ଜମି; ହସ୍ତହୀନ ।

ନକଳପ, ବି. (ନିଷ୍କଳ୍ପ ଶବ୍ଦଜ) କଳ୍ପନାର ଅଭାବ । ଯଥା—

କଳ୍ପନାରେ ବଢ଼େ ନିକଳପେ ହୁଏ ସାନ,
ଏମନ୍ତ ବୃକ୍ଷକୁ ପେମେ ଦେଲେ ଭଗବାନ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ନକଷ, } ବି. (ନି-କଷ୍, କସ୍ = ବଧ କରିବା,
ନକସ, } କର୍ଷଣ କରିବା-ଅ) କଷ୍ଟିପଥର; ସୁବର୍ଣ୍ଣରଜତାଦିର ପରୀକ୍ଷା ସ୍ଥାନ; ଶାଣ ।

ନିକଷଣ, ବି. (ନି-କଷ୍-ଅନ) ଘର୍ଷଣ; ଉଲ୍ଲେଖନ; ଖନନ ।

ନିକଷାତ୍ମଜ, ବି. ଅସୁର, ରାକ୍ଷସ ।

ନିକା, ବି. ଯାବନିକ) ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ବିବାହବିଶେଷ; ଦ୍ୱିତୀୟ ବିବାହ, ଥୁଆନଥାଇ ବିବାହ । ଅଂ. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ମୂଳହୁଁ । (ନିକା ମନା କଲ = ମୂଳରୁ ମନା କଲ ।)

ନିକାଞ୍ଚନ, ବିଂ. (ନିଷ୍କାଞ୍ଚନ ଶବ୍ଦଜ) ଧନହୀନ, ନିଃସ୍ୱ । (ନିକଞ୍ଚନ ଶବ୍ଦଜ) ନିର୍ଜନ । ଯଥା —

ନାଃଶଙ୍କେ ବେନିଏ ନିକାଞ୍ଚନେ ଏଥି
କରୁଥିଲୁଁ ବିଚରଣ । ଉର୍ବଶୀ ।

ନିକାମ, ବିଂ. (ନି-କମ୍ = ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଅ) ଯାଚ୍ଛିତପ୍ୟ, ଯଥେଷ୍ଟ; ସ୍ୱେଚ୍ଛାପୂର୍ବକ ।

ନିକାଯ୍ୟ, ବି. (ନି-ଚି = ଏକତ୍ର କରିବା-ଅ, ଚ = କ) ସମୂହ ।

ନିକାର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ନି-ଚି-ଅ-ନିପାତନ) ଆଳୟ, ଗୃହ ।

ନିକାର, ବି. (ନି-କୃ = ପରାଜୟାଦି କରିବା-ଅ) ପରାଭବ; ଅପକାର; ଅପମାନ; ତିରସ୍କାର; ଧିକ୍‌କାର ।

ନିକଲ୍, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଧିକାରରୁ ଦୂରୀକରଣ ।

ନିକାଳିବା,} କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପଦଚ୍ୟୁତ
ନିଖାଳିବା,} କରିବା; ତଡ଼ିଦେବା;
ବାହାର କରିବା ।

ନିକାଶ, ବି. (ନି-କାଶ୍ = ଶୋଭା ପାଇବା-ଅ) ପ୍ରକାଶ ।

ନିକାଷ, ବି. (ନି-କଷ୍-ଅ) କର୍ଷଣ, ଘର୍ଷଣ ।

ନିକାସ, ବି. (ଯାବନିକ) ଶେଷ; ଜଳନିର୍ଗମ ପଥ; ହିସାବ ସ୍ଥିରୀକରଣ ।

ନିକାସି, ବି. (ଦେଶଜ) ନିଷ୍ପତ୍ତି, ଶେଷ; ଜଳନିର୍ଗମ ପଥ । ହିସାବ । ଯଥା—

ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନ ବଳିଖେ କଲଙ୍କ ହେଲେ ନାଶ,
ନିକାସି ଦେବାକୁ ଗଲେ ଶମନ ସକାଶ । ବେ. ଘ.

ନିକାସିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶେଷ କରିବା; ଦୂର କରିବା ।

ନିକି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥ । ଯଥା—

କାଳକ ଏ ଶୋଭା ନିକି ଥିବ । ର. କ.

ସମ୍ଭାବନା । ଯଥା—

ଭାବବଶିଣୀ କି ଗୁଢ ମୁଁ କି ନିକି ନିନ୍ଦିବ ମୁନିଙ୍କି
ଏ ବେଶରେ । ବି ଚ. ମ.

ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥ । ଯଥା—

ପକ୍ଷୋଚ୍ଛ୍ୱାସେ ନିକି ବରଜିବେ ଦୁର୍ନିବାରଗ୍ରୀଷ୍ମ ତାପ ।
କା. ପ. ନା.

ନିକଟିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦାନ୍ତ ବାହାରିକୁ
ନିକୁଟିବା, } ଦେଖାଇବା । ଯଥା—

କେତେ ଯୋଦ୍ଧା ଦାନ୍ତମାନଙ୍କୁ ନିକଟି,
ଧଇଲେ କୁଟା କରି ଦନ୍ତରେ ବସନ୍ତି । କୃ.ଦ୍ୱା.ପ.

ନିକତି, ନିକ୍ତି, ବି. (ଦେଶଜ) ସୁନା ରୁପା ତୁଳିବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

କାଚ କାଞ୍ଚନେ ତୁଳିଲୁ ପରସ୍ପେ,
କବିବାଣୀ ନିକତିରେ ସେ ହୁଏ । ର. କ.

ନିକଳିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବାହାର
ନିକଲିବା, } ହେବା । ଯଥା—

କି କାଳୀକୁଣ୍ଡଳୀ ନାଭିବିଳେ ପଶେ
ଯତନପେଟିକାରୁ ନିକଳି । ବି. ଚ. ମ.

ଗଳିବା କିମ୍ବା ସ୍ରବିବା । ଯଥା—

ନାସିକା ବାଟେ ତାହାର ରୁଧିର ନିକଳି । ସା.ଭା.ଆ.

ଆରପାର ହେବା ।

ନିକୁଞ୍ଚ, } ବିଂ. (କୁଞ୍ଚ ଶବ୍ଦଜ) ତୁଚ୍ଛ ।
ନିକୁଞ୍ଚିଆ, } ଯଥା—
ନୁକୁଞ୍ଚ, }

ବୀର ଇଚ୍ଛେ ବଞ୍ଚାନ ହତେ ଥାଇ ବସ୍ତ୍ରେ,
ବଳିଷ୍ଠେ ଗଣିବେ ନିକୁଞ୍ଚେ । ବୈ. ବି.

ନିକୁଞ୍ଜ, ବି. (ନି-ନିରର୍ଥକ ଶବ୍ଦ-କୁଞ୍ଜ) ଲତା-ଗୃହ; ଲତା ପ୍ରଭୃତିରେ ସମାଚ୍ଛାଦିତ ଗୃହାକୃତି ସ୍ଥାନ ।

ନିକୁରମ୍ବ, ବି. (ନିକୁର = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅମ୍ବ) ସମୂହ ।

ନିକୃତ, ବି. (ନି-କୃ = କରିବା-ତ) ଶଠତା; ଭର୍ତ୍ସନା; ଅପକାର; ଦୈନ୍ୟ; ନିନ୍ଦା; ପରାଭବ । (ବିଶେଷଣରେ ନିକୃତ ହୁଏ ।)

ନିକୃଷ୍ଟ, ବିଂ. (ନି-କୃଷ୍ = ଅବଜ୍ଞା କରିବା-ତ) ଅପକୃଷ୍ଟ, ନୀଚ, ଜଘନ୍ୟ ।

ନକେତ, } ବି. (ନି-କିତ୍ = ବାସ କରିବା-
ନକେତନ, } ଅ, ଅନ) ଗୃହ, ଆଳୟ ।

ନକୋଚ, ବି. ସଙ୍କୋଚନ ।

ନକୋପି, } ବିଂ. (ନିଷ୍କୋପୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ନକୋପୀ, } କୋପହୀନ । ଯଥା—

ନକୋପି ପୁରୁଷ ସେ ହୃଦେ କୋପ ନାହିଁ,
ବାହାର ମନେ ସିନା ଡ଼ରଉଥିଲେ କହି । ନୃ.ପ୍ର.ସ.ଚ.

ନକ୍ୱଣ, } ବି. (ନିକ୍ୱଣ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ)
ନକ୍ୱାଣ, } ଧ୍ୱନି, ଶବ୍ଦ; ବୀଣାଦିର ଧ୍ୱନି ।

ନକ୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିଶ୍ = ଏକାନ୍ତ ଅନୁରକ୍ତ ହେବା-ଅ-ସଙ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ ଅଥବା ନିକ୍ଷ୍-ଅ-ଆ) କେଶକୀଟ, ଉକୁଣି ।

ନକ୍ଷେପ, ବି. (ନି-କ୍ଷିପ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅ) ନ୍ୟାସ; ଗଚ୍ଛିତକରଣ; ସ୍ଥାପନ; କ୍ଷେପଣ, ଫିଙ୍ଗିଦେବା; ତ୍ୟାଗ । (ବିଶେଷଣରେ ନିକ୍ଷିପ୍ତ, ନିକ୍ଷେପକ, ନିକ୍ଷେପଣୀୟ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନଖ, ଲିଖ, } ବି. (ନିକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) କେଶ-
ନିଖ, } କୀଟବିଶେଷ । ଯଥା—

ପକ୍ଷିଜାବ ଗୋଟାକୁ କ ଠାବ ନାହିଁ ଏଣେ,
ନଖ ଗୋଟା ପ୍ରାପ୍ତେ ହୋଇ ଲଗିଥିବ କୋଣେ ।
ନା. ର. ଗୀ.

ବିଂ. ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ର ।

ନଖଟୁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସମର୍ଥ, ଅଯୋଗ୍ୟ ।

ନଖଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଳଜାତ ଫଳ-ବିଶେଷ ।

ନଖର୍ବ, ବିଂ. (ନି = ଅତିଶୟ-ଖର୍ବ) ବାମନ ।
ବି. ଦଶ ସହସ୍ର କୋଟି ସଂଖ୍ୟା ।

ନଖାତ, ବିଂ. (ନି-ଖନ୍-ତ) ଖନିତ; ଖୁଣ୍ଟ; ପ୍ରୋତ; ସ୍ଥାପିତ; ପ୍ରୋଥିତ । ଯଥା—ନିଖାତ ସ୍ତମ୍ଭ । (ଅଷ୍ଟାଦଶଦ୍ୱୀପନିଖାତ ଯୂପଃ ।)

ନଖାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲେଉଟପାଉଟ କରିବା । ଯଥା—

ନଖାର ନଖାର ଦେଖେ ସେ କାଗଜ । ଦ. ବା.

ନଖି, ନଖୀ, ନଖ, ବି. (ନିକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) କେଶକୀଟ ବା ଉକୁଣି ।

ନଖି, ନଖା, ନଖେଇ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ର ।

ନଖିର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ର ବା ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ନଖିଳ, ବିଂ. (ନି = ନା-ଖିଲ, ଖ = ଆକାଶ-ଲ୍ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ-ଶୂନ୍ୟ, ଅଭାବ) ସମସ୍ତ, ସମଗ୍ର, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ନଖୁଣ, ବିଂ. (ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ, ଦୋଷଶୂନ୍ୟ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—

ସୁନ୍ଦରୀ ପଣେ ନଖୁଣ ଯଉବନବତୀ,
ଦେଖିଲେ ଭସ୍ମ କରିବେ ରମ୍ଭା ଶଚୀ ରତି । ବ ଗ୍ର.

ନଖୁଁତ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ।

ନଗଡ଼, ବି. (ନି-ଗଡ଼୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅ) ଲୌହମୟ ପାଦବନ୍ଧନୀ; ବେଡ଼ି; ଲୌହ-ଶୃଙ୍ଖଳା । ଯେପରି—ସଂସାରିକବିଷୟ-ନିଗଡ଼ବଦ୍ଧ । (ବିଶେଷଣରେ ନିଗଡିତ ।)

ନଗଡ଼ା, ନଙ୍ଗଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଟାଳିବା;
ନଙ୍ଗଡ଼ା, } ଗାଳିବା; ରସର ଆକର୍ଷଣ ।

ନଗଡ଼ାନଗିଡ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପାନବିଶେଷ, ସର୍ବଶେଷ ।

ନଗଦତ, ବି. (ନି-ଗଦ୍ = ବୋଲିବା-ତ) କଥନ, କହିବା । ବିଂ. କଥିତ, ଉକ୍ତ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ଉଲ୍ଲିଖିତ ।

ନଗମ, ବି. (ନି = ନିୟତ-ଗମ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ନିୟତ ଗମନ କରନ୍ତି) ନଗର; ପଥ; ବାଣିଜ୍ୟ; ହଟ୍ଟ, ହାଟ, ବଜାର; ନିଶ୍ଚୟ; ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର; ତନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ବେଦ । (ନିଗମକଳ୍ପତରୋର୍ଗଳିତଂ ଫଳଂ ।)

ନଗର, } ବି. (ନି-ଗୃ = ଭୋଜନ କରିବା-ଅ)
ନଗାର, } ଭକ୍ଷଣ; ଗିଳନ, ଗିଳା; ଗଳଦେଶ; ହୋମଧୂମ । (ବିଶେଷଣରେ ନିଗୀର୍ଣ୍ଣ = ଭକ୍ଷିତ ।)

ନଗାଡ଼ବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗାଳିବା; ରସ ଆକର୍ଷଣ କରିବା; ରସ ଚମୁଡ଼ିବା; ଢାଳିବା; ଝିଗାଇବା; ଉଡାଇବା । ଯଥା—
ଧବଳେ ନାବ ବୁଡ଼ାଇ ଗୃହେ ଯାଇ ଥାଇ,
ସେହେ ପାଣି ନଗାଡ଼ ବମ୍ବରଦ୍ୱାରେ ବାହି । ସା.ଭ.ଆ.

ନଗାଳ, ବି. (ନ-ଗଲ୍ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଅ) ଅଶ୍ୱର ଗଳଦେଶ । (ନଗାଳସ୍ତୁଚଲୋ-ଦ୍ଦେଶେ— ଅମର ।)

ନଗିଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୀତକାଳରେ ନିଆଁ ଲଗାଇବା ବଡ଼ ବଡ଼ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ।

ନଟିଡ଼ବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) (ରସ) ବୋହି-ପଡ଼ିବା ।

ନଗ୍ଗୁ, ନଗ୍ଗ୍ଗୁ, ବି. (ଦେଶଜ—ଗାଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଅସଲ, ଉତ୍ତମ; ପ୍ରଶସ୍ତ । ଯେପରି—ନଗ୍ଗୁ ପଦାର୍ଥ, ନଗ୍ଗୁ ମାଲ ।

ନଗୁଣ୍ଡି, } ବି. (ନିର୍ଗୁଣ୍ଡୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ନଗୁଣ୍ଡୀ, } ବେଗୁନିଆ ।

ନଗୂଢ଼, ବିଂ. (ନି-ଗୁହ୍-ତ) ସଙ୍ଗୃତ, ଲୁକ୍କାୟିତ, ଗୁପ୍ତ । ବି. ସାର; ମର୍ମ; ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ; ବନମୁଦ୍‌ଗ ।

ନଗ୍ରହ, ବି. (ନି-ଗ୍ରହ୍ = ଗ୍ରହଣ କରିବା, କୃପା କରିବା-ଅ) ଅନୁଗ୍ରହର ବିପରୀତାର୍ଥ; ତାଡ଼ନା; ନିଗ୍ରହକରଣ; ଶାସନ, ଦଣ୍ଡ; ବନ୍ଧନ; ତିରସ୍କାର, ଭର୍ତ୍ସନା; ସଂଯମ; ଚିକିତ୍ସା; ଯାତନା; ବିଡ଼ମ୍ବନା; ନିବାରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ନିଗୃହୀତ ଓ ନିଗ୍ରାହକ ହୁଏ ।)

ନଗଧା, ନଗିଧା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୃପଣ ।

ନଘଞ୍ଜ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅତି ନିବିଡ଼ ।
ନଘଞ୍ଜନ, } ଯଥା—
ଆବର ଯେତେ ଋଷି ଗୋଡ଼ାଇଥିଲେ ପଛେ,
ସମସ୍ତେ ପଳାଇ ବେଢ଼ି ରହିଲେ ନଘଞ୍ଜେ । ନୃ.ପୁ ଚୂ.ତ.

ନଘଣ୍ଟୁ, ବି. (ନି-ଘନ୍ଟ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା, ଘଟନ କରିବା-ଉ) ସୂଚିପତ୍ର, ନିର୍ଘଣ୍ଟ; ଶବ୍ଦସଂଗ୍ରହ; ବୈଦିକ ଅଭିଧାନବିଶେଷ ।

ନଘସ, ବି. (ନି-ଅଦ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଅ ଅଦ୍ = ଘସ୍) ଭୋଜନ; ଭକ୍ଷଣ ।

ନଘା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୃଷ୍ଟି; ସାବଧାନତା; ଅଧିକାର । ଯେପରି—ରଜନଘା; ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ; ବିଷୟାବଧାରଣ । ଯଥା—
ଗ୍ରାମୁରେ ପାତ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି ସଭା କରି,
ରାଜ୍ୟର ନଘା କଷ୍ଟ ଯେ ବୃଝନ୍ତି ଗୁହାରି । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

ନଘାଦେବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୃଷ୍ଟି
ନଘାପକାଇବା, } କରିବା ।

ନଘାନେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତତ୍ତ୍ୱ ନେବା ।

ନଘାମାନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଏକଖଣ୍ଡର ଅଧିକାର ପାଇଥାନ୍ତି ।

ନଘୋଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଡାଇ ନ ହେବା । ଯଥା—
ଦଶାରେ ନଘୋଡ଼େଣ ଶୁଅନ୍ତେ ବେଳଗାଇ,
ଉପରେ ମାଡ଼ବସି ଟ୍ରୁଣିରୁ ତୋଟି ଯାଇ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.
ବିଂ. ଅନାଚ୍ଛାଦିତ ।

ନଘ୍ନ, ବିଂ. (ନି-ହନ୍ = ନିଗ୍ରହ କରିବା-ଅ, ହ = ଘ) ଆୟତ୍ତ; ବଶୀଭୂତ; ଆହତ; ପୂରିତ; ଗୁଣିତ; ପୋଷା; ଘାତକ ।

ନଚୟ, ବି. (ନି-ଚି = ଏକତ୍ର କରିବା-ଅ) ସମୂହ; ପୁର; ଉପଚୟ ବା ବୃଦ୍ଧି; ନିଶ୍ଚୟ ।

ନଚିତ, ବି. (ନି-ଚି-ତ) ବ୍ୟାପ୍ତ; ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ; ରଚିତ; ସଂଚିତ; ଉପାର୍ଜିତ ।

ନଚୋଳ, ବି. (ନି-ଚୁଲ୍ = ଅବଗୁଣ୍ଠନ କରିବା-ଅ) ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟ, ଆଚ୍ଛାଦନବସ୍ତ୍ର; ଉତ୍ତରୀୟ-ବସ୍ତ୍ର; ସାଞ୍ଜୁ । (ନିଚୋଳଃ ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟଃ— ଅମର ।)

ନଛତ୍ର, ବିଂ. (ନିଃକ୍ଷତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷତ୍ରିୟହୀନ । ଯଥା—
ବ୍ରାହ୍ମଣ କୁଳରେ ପର୍ଶୁରାମ ଉତପତ୍ତି,
ଏକୋଇଶବାର ନଛତ୍ର କରିଲେ ପୃଥ୍ୱୀ । ସା. ଭ ଆ.

ନଛଳ, ନିଛଳ, ବି. (ଦେଶଜ) କପଟତା ।

ନଗ୍ଛଟ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିର୍ଜନ । ଯଥା—
ଚଉଦିଗେ ଖୁଣ୍ଟି କେହି
କେଣେ ନାହିଁ ନଗ୍ଛଟ ଘାଟକୁ ଗଲି । ସଙ୍ଗୀତ ।

ନଗ୍ଛଟିଆ, ବିଂ. (ନଗ୍ଛଟ-ଇଆ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ନିର୍ଜନ, ନିର୍ଜନରେ ଯେ ବୁଲୁଥାଏ ।

ନିଜ, ବିଂ. (ନି = ନିଶ୍ଚିତ-ଜ = ଜନ୍-ଅ = ଯେ ଜନ୍ମେ—ଆପଣାଠାରେ ଯାହା ପ୍ରବର୍ତ୍ତେ, ଆପଣା ସମ୍ବନ୍ଧ ଯାହାର ସମ୍ଭବ ଅଛି) ସ୍ୱକୀୟ; ଯାହା ସ୍ୱଭାବତଃ ଜନ୍ମେ, ସ୍ୱାଭାବିକ; ନିତ୍ୟ, ଚିରସ୍ଥାୟୀ । କ୍ରି. ବିଂ. (ନିଜେ) ସ୍ୱୟଂ, ସ୍ୱଶରୀରରେ । (ସ୍ୱକେ ନିତ୍ୟେ ନିଜଂ ତ୍ରିଷୁ—ଅମର ।)

ନିଜାମ, ବି. (ଯାବନିକ ବା ଆରବ୍ୟ) ଶୃଙ୍ଖଳା; ସ୍ୱଭାବ; ଗଠନ; ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ।

ନିଜ୍ୟମାନ, ବିଂ. (ନିଜ୍ = ଶୋଧନକରିବା-ମାନ, ଯ ଆଗମ) କ୍ଷାଳିତ, ଶୋଧିତ ।

ନିଟ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିଶ୍ଚିତ ।

ନିଟାଣୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ଟାଣ ନୁହେ ଅର୍ଥାତ୍ ହାଲୁକା । ଯଥା—ନିଟାଣୁଆକୁ ସମସ୍ତେ ପରାଭବ ଦିଅନ୍ତି ।

ନିଟି, ମିଟି, ମିଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ନିଶ୍ଚୟ । ବିଂ. ନିଶ୍ଚିତ ।

ନିଟିଳ, ନିଟଳ, ବି. ଭାଲପ୍ରଦେଶ । ଯଥା—

ପଦ୍ମାକ୍ଷ ଶମ୍ଭୁ ନିଟିଲାକ୍ଷ ବିଦ୍‌ଗଧ କାମ,
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଯୁକ୍ତ ନବବାରିଦ ଗୁରୁଧାମ । ଲା.ପ.ନା.

ନିଟିଲାକ୍ଷ, ନିଟଳାକ୍ଷ, ବି. (ନିଟିଳ = ଭାଲ-ଅକ୍ଷି—ଯାହାର ଭାଲପ୍ରଦେଶରେ ଅକ୍ଷି ଅଛି) ମହାଦେବ, ଶିବ ।

ନିଠା, ବି. (ନିଷ୍ଠାଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଶ୍ରଦ୍ଧା, କାର୍ଯ୍ୟାସକ୍ତି ।

ନିଠାଇ, ନିଠିଆଇ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତମରୂପେ । ଯଥା—

ଭୀମ ବରାଟର ସୁଆର ହୋଇଲେ,
ମାଛ ପିଠା ଅନ୍ନ ନିଠାଇ ଖାଇଲେ । କୃ. ଭା. ବ. ପ.

ଦୃଢ଼ରେ । ଯଥା—

ସେରୂପେ ଧର ବାଳ ଝିଙ୍କିଲେ ନିଠାଇ । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ନିଠେଇ, ବିଂ. (ନୈଷ୍ଠିକ ଶବ୍ଦଜ) ନିଷ୍ଠାବାନ୍, ଯାହାର ନିଷ୍ଠା ଥାଏ ।

ନିଠେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମଠେଇବା ।

ନିତମ୍ବ, ବି. (ନି-ତନ୍‌ବ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର କଟିଦେଶର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ, କଟିଦେଶ; ପର୍ବତର ପାର୍ଶ୍ୱଦେଶ; ତଟ; ସ୍କନ୍ଧ ।

ନିତମ୍ବିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିତମ୍ବ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଈ) ପ୍ରଶସ୍ତ ନିତମ୍ବବତୀ, ନାରୀ ।

ନିତରାଂ, ଅଂ. (ନି = ନିଶ୍ଚିତ-ତରାମ୍) ସର୍ବଥା; ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅବଶ୍ୟ ।

ନିତାନ୍ତ, କ୍ରି. ବିଂ. (ନି-ତମ୍ = ଇଚ୍ଛାକରିବା-ତ) ଅତିଶୟ, ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅବଶ୍ୟ । ବିଂ. ଅଧିକ ।

ନିତି, ନିତିପ୍ରତି, ନିତିପ୍ରତିଦିନ, କ୍ରି. ବିଂ. (ନିତ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରତ୍ୟହ । ଯଥା—

ଦେଖଇ ନିତି ହରି ଏ ଗିରି ଶିରେ । ରୂ. ସୁ.
ନିତିପ୍ରତି ମୋ ଘରେ ସର ଖାଉ । ଗୋ. ଭା.

ନିତିମଙ୍ଗୁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚିରରୋଗୀ ।

ନିତ୍ୟ, କ୍ରି. ବିଂ. (ନି = ନିଶ୍ଚିତ-ତ୍ୟ-ଭବାର୍ଥେ) ଅହରହ, ସତତ, ସର୍ବଦା; ଧାରାବାହିକ; ପ୍ରତିଦିନ । ବିଂ. ଯେ ସର୍ବକାଳରେ ବିଦ୍ୟମାନ ରହେ । ବି. ସମୁଦ୍ର; (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଆଦ୍ୟଶକ୍ତି ।

ନିତ୍ୟାନ, କ୍ରି. ବିଂ. (ନିତ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରତିଦିନ । ଯଥା—

ଭୋଜନ ନିତ୍ୟାନ କରାଉଥିବି ନୃପତି,
ତୁମ୍ଭ ପ୍ରସାଦେ ମୁଁ ଲଭିଲି ପରମ ଗତି । ସା.ଭା.ଅ.

(ଦେଶଜ) ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ।

ନିଦ, ନିଁଦ, ବି. (ନିଦ୍ରା = ପ୍ରାକୃତ ନିଦ୍ଦ ଶବ୍ଦଜ) ନିଦ୍ରା ।

ନିଦକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ, ନି = ନାହିଁ-ଦକା = ଭୟ) ନିର୍ଭୟ ।

ନିଦମାଡିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିଦ୍ରା ଆକର୍ଷଣ କରିବା ।

ନିଦର, ବିଂ. (ଦେଶଜ, ନି = ନାହିଁ-ଦର = ଭୟ) ନିର୍ଭୟ । ଯଥା—

ନିଦରେ ନିଦରେ ଆଅ ବେଧରେ କହ । ବି.ଚ.ମ.

ନିଦର୍ଶନ, ବି. (ନି-ଦୃଶ୍-ଅନ) ଉଦାହରଣ, ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ; ଚିହ୍ନ; ପ୍ରମାଣ ।

ନିଦା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଘନ, ଅଫମ୍ପା । ଯଥା—
ନିଦା ମଣି ଭ୍ରମେ କପାଁ ନିଅ ପୋଲ । ଦ· ବା.
ନିଗଠ, ପ୍ରଧାନ । ଯଥା—
ମୋ ରୂପ ନ ଚିହ୍ନି ଆନ ଦେବ ପୂଜେ ନ ମାନି,
ସେହିଟି ନିଦା ମୂର୍ଖ ଅଟଇ ଫାଲଗୁନି । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ନିଦାଘ, ବି. (ନି=ନିୟତ-ଦହ୍-ଅ) ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ; ଘର୍ମଜଳ; ଉତ୍ତାପ । ବିଂ. ଉଷ୍ଣ, ତପ୍ତ ।

ନିଦାନ, ବି. (ନି=ନିଶ୍ଚୟରୂପେ-ଦା=ଦାନ କରିବା, ହେବା-ଅନ) (ଯାହାଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତ ଫଳ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ) ମୂଳକାରଣ; କାରଣ । (ନିଦାନନ୍ତ୍ୱାଦିକାରଣଂ—ଅମର ।) ଚିକିତ୍ସାଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ; ଅନ୍ତ, ଅବସାନ; ବିରାମ, ନିବୃତ୍ତି; ପବିତ୍ରତା । (ଦେଶଜ) ନିଶ୍ଚୟ । ଯଥା—
ମୋ ଜୀବନ ଦାନ ଦେଲୁ ନିଦାନ
ଆତୁର ମନେ ବୋଇଲେ । ବ. ଚ ମ.

ନିଦାରୁଣ, ବିଂ. (ନି-ଦାରୁଣ) ଅତି ଦାରୁଣ, ଭୟାନକ; କଠିନ; ନିର୍ଦ୍ଦୟ; ଅସହ୍ୟ ।

ନିଦିଧ୍ୟାସ, ନିଦିଧ୍ୟାସନ, } ବି. (ନି-ଧ୍ୟୈ=ଚିନ୍ତା କରିବା-ସନ୍-ଧାତୁର ଆଦ୍ୟବର୍ଣ୍ଣର ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଅ, ଅନ) ମନୋନିବେଶପୂର୍ବକ ଧାରାବାହିକ ଚିନ୍ତା ।

ନିଦେଶ, ବି. (ନି-ଦିଶ୍=ବୋଲିବା, ଅନୁମତି କରିବା-ଅ) ଆଜ୍ଞା, ଅନୁମତି; କଥନ; ସମୀପ; ପାତ୍ର । (ବିଶେଷଣରେ ନିଦେଷ୍ଟା, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନିଦ୍ରା, ବି. (ନି-ଦ୍ରା=ନିଦ୍ରିତ ହେବା-ଅ-ଆ) ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ ବ୍ୟାପାରର ବିରାମ, ନିଦ; ନିମୀଳନ; ଆଳସ୍ୟ । (ବିଶେଷଣରେ ନିଦ୍ରାଣ, ନିଦ୍ରିତ ଓ ନିଦ୍ରାଳୁ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନିଦ୍ରାଯିବା, କ୍ରି. (ସଂସ୍କୃତ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ପଦ ମିଶ୍ରଣ) ଶୋଇବା । ଯଥା—
ପାର୍ବତୀଙ୍କର ଜାନୁରେ ସିମସ୍ଥାନ ଦେଇ,
ଦିବସରେ ନିଦ୍ରା ଯାଇଅଛନ୍ତି ସେ ଗୋସାଇଁ ।
ସା. ଶ୍ରୀ. ବି. ପ.

ନିଧଡ଼କ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୃଢ଼; ନିର୍ଭୟ ।

ନିଧନ, ବି. (ନିବୃତ୍ତେଽର୍ଥସମ୍ବନ୍ଧୋଽସ୍ୱନିଧନଃ । ନିୟତଂ ଧନମସ୍ମିନ୍ନିତି, ନିର୍ଗତଂ ଧନମସ୍ମାଦିତି ବା ନିଧନଂ—ଅମର ଟୀକା । ନି=ନା-ଧନ ।) ମୃତ୍ୟୁ, ବିନାଶ; ବଂଶ । (ନିଧନଂ କୁଳନାଶୟୋଃ—ଅମର ।) ବିଂ. ଦରିଦ୍ର, ଧନହୀନ ।

ନିଧାନ, ବି. (ନି-ଧା-ଅନ) ନିଧି, ଭୂଗର୍ଭସ୍ଥ ଅସ୍ୱାମିକ ଧନରତ୍ନାଦି; କୁବେରସମ୍ପତ୍ତିବିଶେଷ; ଆଧାର; ଭଣ୍ଡାର; ସ୍ଥାପନ; ଅର୍ପଣ; ଅପ୍ରକାଶ । (ବିଶେଷଣରେ ନିଧୀୟମାନ୍ ଏବଂ ନିଧେୟ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନିଧି, ବି. (ନି-ଧା-ଇ) କୁବେରସମ୍ପତ୍ତିବିଶେଷ; ଅସ୍ୱାମିକ ଭୂଗର୍ଭସ୍ଥ ଧନ; ଗଚ୍ଛିତବସ୍ତୁ; ନିକ୍ଷେପ; ଆଧାର; ସମୁଦ୍ର ।

ନିଧୁବନ, ବି. (ନି=ନିଶ୍ଚିତ-ଧୂ=କମ୍ପିବା-ଅନ) କାମକ୍ରୀଡ଼ା; ଉପଭୋଗ ।

ନିଧ୍ୟାନ, ବି. (ନି-ଧ୍ୟୈ-ଅନ) ଦର୍ଶନ ।

ନିଧ୍ୱାନ, ବି. (ନି-ଧ୍ୱନ୍-ଅ) ଧ୍ୱନି ।

ନିନଦ, ନିନାଦ, } ବି. (ନି-ନଦ୍=ଶବ୍ଦକରିବା-ଅ) ଧ୍ୱନି; ଗର୍ଜନ । (ବିଶେଷଣରେ ନିନାଦିତ ହୁଏ ।)

ନିନା, ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ଭାଇ, କେତେକ ରାଜପରିବାରରେ ବଡ଼ଭାଇର ନାମ ନିନା; ଗୌରବ ଓ ସମ୍ମାନସୂଚନାର୍ଥ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ଉପାଧିପଦ । ଯଥା—
ନାରଦ ବୋଇଲେ ରାଜା ତୋହର କାର୍ଯ୍ୟେ ସିନା,
ସ୍ୱର୍ଗର ବାରତା କହୁ ଆଣିଅଛୁଁ ନିନା । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ନିନୀଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନୀ=ନେବା-ସନ୍ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଅ-ଆ) ନେବାର ଇଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ନିନୀଷୁ ଓ ନିନୀଷିତ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନିନ୍ଦନ, ନିନ୍ଦା, } ବି. (ନିନ୍ଦ୍=କୁତ୍ସା କରିବା-ଅନ, ଅ-ଆ) କୁତ୍ସା, ଅପବାଦ । (ବିଶେଷଣରେ ନିନ୍ଦକ, ନିନ୍ଦନୀୟ ଓ ନିନ୍ଦ୍ୟ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନିଦାଉଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ-ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ନିଦମାୟ । ଯଥା—
ନିଦାଉଳ ହେଲେ ହେଲେ କୁଳକର୍ମ ଯାହା,
କେବେ ହେଲେ ଲୋକ ଗୁଡ଼ି ନ ଦେବଟି ତାହା ।
ଶ. ନା. ସୁ. ଯୁ.

ନିପ, ବି. (ନି = ନିଯୁକ୍ତ-ପା-ଅ) ଘଟ, କଳସ; କଦମ୍ବବୃକ୍ଷ ।

ନିପଟ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅତ୍ୟନ୍ତ; କେବଳ । ଯଥା—
ନିପଟ ନିସ୍ତେଜ ଦିଶୁଛୁ ତ ଆଜ
ନିରଳସ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ । କ. ଚ. ଚ.

ନିପଟ, ବିଂ. (ନିଷ୍ପଟୁ ଶବ୍ଦଜ) ଅକୁଶଳ; ଅକର୍ମଣ୍ୟ ।

ନିପଠ, } ବି. (ନି-ପଠ୍ = ପଢ଼ିବା-ଅ) ପାଠ,
ନିପାଠ, } ଅଧ୍ୟୟନ ।

ନିପଣ, ବିଂ. (ନିର୍ବାଣ ଶବ୍ଦଜ) ନିସ୍ତେଜ; ହତୌଜ; ହତବୁଦ୍ଧି ।

ନିପାତ, } ବି. (ନି-ପତ୍-ଣିଚ୍-ଅ, ଅନ)
ନିପାତନ, } ବିନାଶନ; ମରଣ; ଅଧଃପତନ; ବ୍ୟାକରଣର ନିୟମର ବୈପରୀତ୍ୟ । (ବିଶେଷଣରେ ନିପତିତ ଓ ନିପାତିତ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନିପନ୍ନ, ବିଂ. (ନିଷ୍ପନ୍ନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପତ୍ରହୀନ । ଯଥା—
ବଳେ ନିପନ୍ନ ବୃକ୍ଷ କର,
ରାମର ଉପରେ ପ୍ରହାର । ଶ୍ରୀ. ଦ. ସ୍କ.
(ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଅନୁକରଣରେ ତଦ୍ଭବ ଶବ୍ଦ ସୃଷ୍ଟି ପରିପାଟୀରେ ଏତାଦୃଶ-ଭାବେ ନିଷ୍ଠ୍ୟର୍ଥ ବୋଧକ 'ନି'ରେ ସଂଯୋଗ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ କରିବାକୁ ହେବ, ଗ୍ରନ୍ଥ ବିସ୍ତାର ଭୟରୁ ସବୁ ପ୍ରଦତ୍ତ କଲୁ ନାହିଁ ।)

ନିପାଣିଆଁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିସ୍ତେଜ । ଯଥା—
ହୋଇ ତ ଯାଇଥିଲା ବଦନ ନିପାଣିଆଁ,
ପାଣିରେ ଧୋଇବାରୁ ବଦନ ହେଲା ନୂଆ ।
କୃ. ଶ୍ରୀ. ଉ. ପ.

ପାଣିରହିତ; ଯାହା ପାଣିମିଶ୍ରିତ ନୁହେ ।

ନିପାନ, ବି. (ନି = ନିଯୁକ୍ତ-ପା = ପାନକରିବା-ଅନ) ପଶୁ ପକ୍ଷୀପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଜଳପାନାର୍ଥ କୂପ ନିକଟରେ ନିର୍ମିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଧାର; ପଶ୍ୱାଦିଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ଥାପିତ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଣ୍ଡ; ଗୋଦୋହନ ପାତ୍ର; ଦୁଗ୍ଧଘଣ୍ଡ ।

ନିପୀଡ଼ନ, ବି. (ନି-ପୀଡ଼୍ = କ୍ଲେଶ ଦେବା, ନମସ୍କାର କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ) କ୍ଲେଶ-ପ୍ରଦାନ; ମର୍ଦ୍ଦନ; ଅଭିବାଦନ; ପଦାଦି ସେବା । (ବିଶେଷଣରେ ନିପୀଡ଼କ ଓ ନିପୀଡ଼ିତ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନିପୀତ, ବିଂ. ନିଃଶେଷ ପୀତ ।

ନିପୁଣ, ବିଂ. (ନି-ପୁଣ୍ = ସତ୍କର୍ମ କରିବା-ଅ) କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ, ଦକ୍ଷ, ସମର୍ଥ ।

ନିପ୍ରୋଧ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉପରୋଧହୀନ ।
ନିପ୍ରୋଧି, } ଯଥା—
ଆଜର ସଂଗ୍ରାମେ ଯେ କରିବେ ନିପ୍ରୋଧି,
ଜାଣିବା ପାଣ୍ଡବେ କପର ପାରନ୍ତି ଯୁଦ୍ଧି । ସା.ଭା.ଆ.

ନିପ୍ରୋଧିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉପରୋଧ ନ
ନିପ୍ରୋହିବା, } ରଖିବା । ଯଥା—
ଶତେ ବା କିଶାଣତେ ସେ ଥିବେ ସିନା ଆସି,
ନିପ୍ରୋହି ମାର ତାଙ୍କୁ ରଣରେ ତୁମ୍ଭେ ପଶି ।
ନୃ.ପୁ.ପ.ତ.

ନିବଦ୍ଧ, ବିଂ. (ନି-ବନ୍ଧ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ତ, ନ୍ ଲୋପ) ଗ୍ରଥିତ; ରଚିତ; ପରିହିତ; ବଦ୍ଧ; ନିବେଶିତ; ଆଶ୍ରିତ; ସ୍ୱୀକୃତ ।

ନିବନ୍ଧ, } ବି. (ନି-ବନ୍ଧ୍-ଅ, ଅନ) ନିୟମ,
ନିବନ୍ଧନ, } ବ୍ୟବସ୍ଥା; ବନ୍ଧନ; ସ୍ୱୀକରଣ; ରଚନା; ପ୍ରସ୍ତାବ; ବୃତ୍ତି ବା ବାର୍ଷିକ ପାରିତୋଷିକ ଦାନ ।

ନିବର୍ହଣ, ବି. (ନି-ବର୍ହ୍ = ବଧ କରିବା-ଅନ) ମାରଣ; ଉଚ୍ଛେଦ । (ବିଶେଷଣରେ ନିବର୍ହିତ ହୁଏ ।)

ନିବାଡ଼, ବିଂ. (ନିବିଡ଼ ଶବ୍ଦଜ) ଦୃଢ଼ । ଯଥା—
ନିବାଡ଼େ କଞ୍ଚୁମୁଦ ବେଗେ ସେ କଲିଦେଲା ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଡ.

ନିଶ୍ଚିତ । ଯଥା—
ଏକଥା ନିବାଡ଼ ଯେବେ ନ କରିବା ଆମ୍ଭେ,
ଏହିରୂପେ ସଂସାରେ ସମସ୍ତେ ସିନା ହେବେ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଡ.

ସଜ୍ଜିତ; ରଚିତ । ଯଥା—
କେଉଁ ରସିକ ଭରି ପୁରେ ଫୁଲେ ଶେଯ ନିବାଡ଼ ।
ର. କ.

ସୁନ୍ଦର । ଯଥା—
ହାରିବସା କୁନ୍ଦନ ନିବାଡ଼ ଗୁଣା । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ବି. ରଚନା, ତୟାର । ଯଥା—
ପ୍ରତି କୋଠିରେ କଳା ଚଉଷଠିରେ
ପ୍ରତିମାମାନ ନିବାଡ଼ । ଲା. ବ.

ନିବାଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୃଢ଼ କରିବା । ଯଥା—
ଶାଢ଼ୀଧଡ଼ି ପଡ଼ି ଜଡ଼ି ନିବିଡ଼େ ନିବି ନିବାଡ଼ି
ଅଛି କେତେ ଛନ୍ଦେ । ଲା. ବ.

ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା, ସିଦ୍ଧ କରିବା । ଯଥା—
କଲି କି ସୃଷ୍ଟି କିଛି ନ ବୁଝିଲି,
ହିଙ୍ଗୋଳା ଏରୂପେ ନିବାଡ଼ିଲି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ତୟାର କରିବା । ଯଥା—
ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ବିଶ୍ୱକର୍ମା ନିବାଡ଼ିଲି ଭଲି । ନା. ର. ଗୀ.

ନିଭ, ବିଂ. (ନି-ଭା=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ) (ଶବ୍ଦର ପରବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ) ସଦୃଶ, ତୁଲ୍ୟ । ଯଥା—ତମାଳନିଭ କାଳ କଳେବର । ବି. ପ୍ରକାଶ; ବ୍ୟାଜ ।

ନିଭୃତ, ବିଂ. (ନି-ଭୃତ=ପୋଷିତ) ବିନୀତ; ଗୁପ୍ତ; ନିଶ୍ଚଳ; ନିର୍ଜନ ।

ନିଭ୍ରାନ୍ତ, ବିଂ. (ନିର୍ଭ୍ରାନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ନିର୍ଭୟ । ଯଥା—
ଶୁଣ ବୈବସ୍ୱତମନୁ ଭାଷେ ବ୍ରହ୍ମମୁନି,
ନିଭ୍ରାନ୍ତ ଯେ ସୂପକାର ଆଜ୍ଞା ଶିରେ ଘେନି । ସା. ସ୍ୱା. ବ.

ନିମ, ଲିମ, ବି. (ନିମ୍ବ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ନିମକ, ବି. (ଯାବନିକ) ଲବଣ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥରେ) ଧନ ।

ନିମକଧରା, ବିଂ. (ଯାବନିକ) କୃତଜ୍ଞ ।

ନିମକହାରାମ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) କୃତଘ୍ନ ।

ନିମଞ୍ଚାଣି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିଗମଞ୍ଚା ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ । (ନାରେଙ୍ଗୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ନିମନ୍ତେ, ଅଂ. (ନିମିତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ପାଇଁ, ଲାଗି ।

ନିମନ୍ତ୍ରଣ, ବି. (ନି-ମନ୍ତ୍ର୍=ଆହ୍ୱାନ କରିବା-ଅନ) କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଆହ୍ୱାନ; ବୈବାହିକାଦି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥିତି ପ୍ରାର୍ଥନା । (ବିଶେଷଣରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୁଏ ।)

ନିମୟ, ବି. (ନି-ମି=ପରିମାଣ କରିବା-ଅ) ବିନିମୟ, ବଦଳ ।

ନିମସାର, ବି. (ନୈମିଷାରଣ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ନୈମିଷାରଣ୍ୟ ।

ନିମା, ନିମାଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିର୍ମାଯ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । (ରୂପାଇ ଶବ୍ଦ ଓ ନାରେଙ୍ଗୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ନିମାନ, ବି. (ନି-ମା=ପରିମାଣ କରିବା-ଅନ) ମୂଲ୍ୟ । ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସମାନ ।

ନିମିତା, ବି. (ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଶବ୍ଦଜ) ନିମନ୍ତ୍ରଣ ।

ନିମିତ୍ତ, ବି. (ନି-ମିଦ୍=ସ୍ନିଗ୍ଧ ହେବା, ନିକ୍ଷେପଣ କରିବା-ତ) କାରଣ; ପ୍ରୟୋଜନ; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ଚିହ୍ନ; ଶୁଭାଶୁଭ ଚିହ୍ନ; ଲକ୍ଷ୍ୟ । କ୍ରି. ବିଂ. ନିମନ୍ତେ ।

ନିମିତ୍ତ, ନିମିତ୍ୟ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାହାଦି ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟ, ଯହିଁରେ ଅନେକ ଲୋକ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୁଅନ୍ତି ।

ନିମିଷ, ନିମେଷ, } ବି. (ନି-ମିଷ୍=ପଲକପକାଇବା-ଅ) ଚକ୍ଷୁନିମୀଳନ, ପଲକ; ସ୍ପନ୍ଦନ; ପଲକପାତ ମାତ୍ର କାଳ, ସୂକ୍ଷ୍ମକାଳ ।

ନିମିଷିତ, ବି. ଚକ୍ଷୁଆକୁଞ୍ଚନ ।

ନିମୀଳ, ନିମୀଳନ, } ବି. (ନି-ମୀଲ୍-ଅ, ଅନ) ମୁଦ୍ରିତକରଣ; ଅପ୍ରକାଶ; ସଙ୍କୋଚକରଣ; ମରଣ; ମୋହ । (ଣିଜନ୍ତ) ମୁଦ୍ରିତ କରିବା । (ବିଶେଷଣରେ ନିମୀଳିତ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନିମ୍ନ, ବିଂ. (ନି-ମ୍ନା = ଅଭ୍ୟାସ କରିବା-ଅ) ନୀଚ; ଅଧଃ; ଗଭୀର ।

ନିମ୍ବ, ନିମ୍ବକ, ବି. (ନିମ୍ବ = ଜଳାଦି ସେକ କରିବା-ଅ) ନିମଗଛ ।

ନିୟତ, ବିଂ. (ନି ଯମ୍ = ନିବୃତ୍ତ କରିବା-ତ) ଦମିତ; ବଦ୍ଧ; ଶାସିତ; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ; ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ: ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ; ନିୟମଯୁକ୍ତ । ବି. ନିତ୍ୟକର୍ମ । କ୍ରି. ବିଂ. ନିତ୍ୟ, ସର୍ବଦା ।

ନିୟତି, ବି. (ନି-ଯମ୍-ତି) ଐଶିକ ନିୟମ; କର୍ମର ପରିଣାମ; ଦୈବ, ଅଦୃଷ୍ଟ; ମୃତ୍ୟୁ । (ନିୟତିଃ କେନ ବାଧ୍ୟତେ) (ନିୟତି = ଦୁର୍ଗା) ।

ନିୟନ୍ତା, ବିଂ. (ନିୟନ୍ତୃ-ନି-ଯମ୍-ତୃ) ନିୟାମକ; ଯେ ଦମନ କରେ, ଯେ ଶାସନ କରେ; ପରିଚାଳକ ।

ନିୟମ, ବି. (ନି-ଯମ୍-ଅ) ଅଙ୍ଗୀକାର; ବ୍ୟବସ୍ଥା, ବିଧି; ଅବଧାରଣ; ରୀତି; ବ୍ରତାଦି; ଦମନ; ନିରୋଧ; ବନ୍ଧନ । (ବିଶେଷଣରେ ନିୟମିତ ଏବଂ ନିୟାମକ ହୁଏ ।)

ନିୟୁଦ୍ଧ, ବି. (ନି-ଯୁଦ୍ଧ) ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ; ବାହୁଯୁଦ୍ଧ ।

ନିଯୋଗ, ନିଯୋଜନ, } ବି. (ନି ଯୁଜ୍-ଅ-ଅନ) ଆଦେଶ; ପ୍ରେରଣ; ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ; କାର୍ଯ୍ୟର ଭାରାର୍ପଣ; ଅଧିକାର । (ବିଶେଷଣରେ ନିଯୁକ୍ତ, ନିଯୋକ୍ତା, ନିଯୋଜକ, ନିଯୋଜୟିତା, ନିଯୋଜିତ ଓ ନିଯୋଜ୍ୟ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନିର, ନିସ୍, ଅଂ. ନିଶ୍ଚୟ; ନିଷେଧ; ନିଃଶେଷ; ନିତାନ୍ତ; ବହିଷ୍କରଣ; ନିର୍ଗମନ ।

ନିରକ୍ଷ, ବି. ବିଷୁବରେଖା (equator), ନାଡ଼ୀମଣ୍ଡଳ, ନିରକ୍ଷବୃତ୍ତ; ନିରକ୍ଷଦେଶ ।

ନିରଖ, ବିଂ. (ନିରକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଅରକ୍ଷକ । ବି. (ଯାବନିକ) ଦର ବା ମୂଲ୍ୟ ।

ନିରଙ୍କୁଶ, ବିଂ. (ନିର୍-ଅଙ୍କୁଶ) ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ; ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ; ପ୍ରତିବନ୍ଧଶୂନ୍ୟ ।

ନିରଞ୍ଜନ, ବି. (ନିର୍ = ନାହିଁ-ଅଞ୍ଜନ = କଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅର୍ଥାତ୍ ମଳ—ଯାହାର ମଳ ନାହିଁ) ନିର୍ମଳ: ଅଜ୍ଞାନରହିତ: ଅବିଦ୍ୟାଦୋଷରହିତ । ବି. ପରଂବ୍ରହ୍ମ; ଶିବ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ତିଥି ।

ନିରତ, ବିଂ. (ନି-ରତ) ଆସକ୍ତ, ଅନୁରକ୍ତ; ବ୍ୟାପୃତ; ନିଯୁକ୍ତ ।

ନିରତିଶୟ, ବିଂ. (ନିର୍ = ନାହିଁ-ଅତିଶୟ ଆଧିକ୍ୟ ଯାହାଠାରୁ) ଅତିରିକ୍ତ; ଅତ୍ୟଧିକ; ଅତ୍ୟୁତ୍କୃଷ୍ଟ । ବି. ପରମେଶ୍ୱର ।

ନିରନ୍ତର, ବି. (ନିର୍-ଅନ୍ତର) ନିବିଡ଼, ନିରବକାଶ । କ୍ରି. ବିଂ. ସର୍ବଦା; ଅନବରତ ।

ନିରୟ, ବି. (ନିର୍ = ନିର୍ଗତ-ଅୟ = ସୌଭାଗ୍ୟ) ନରକ; ଦୁର୍ଗତି । (ନିରୟୋ ଦୁର୍ଗତିଃ ସ୍ତ୍ରିୟାଂ- ଅମର ।)

ନିରର୍ଗଳ, ବିଂ. (ନିର୍-ଅର୍ଗଳ) ଅବାଧ; ଅପ୍ରତିବନ୍ଧକ; ଉଦ୍ଦାମ । କ୍ରି. ବିଂ. ଅବାଧରେ, ପ୍ରତିବନ୍ଧ ବ୍ୟତିରେକେ ।

ନିରବ, ବିଂ. (ନି = ନାହିଁ-ରବ) ନିଃଶବ୍ଦ; ମୌନୀ ।

ନିରସ, ବିଂ. (ନୀରସ ଶବ୍ଦଜ) ମନ୍ଦ, ସାମାନ୍ୟ । ଯଥା—

ନିରସ ବୋଲି ମୋତେ ତୋହର ମନେ ହେଉ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଛ.

ଊଣା । ଯଥା—

ସୁନାହିତ ତନୁ କାନ୍ତିକି ନିରସେ, ସ୍ତନ ସୁନାଗିରିସ୍ଥାତୀ ଶୁଷ୍କ ।

ନିରସନ, ବି. (ନିର୍ = ବାହାରେ-ଅସ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅନ) ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ; ନିକ୍ଷେପ; ହନନ; ନିଷ୍ଠୀବନ; ନିଷ୍କାସନ । (ବିଶେଷଣରେ ନିରସ୍ତ, ନିରସ୍ୟମାନ ଓ ନିରସନୀୟ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନିରଂସିଆ, ବିଂ. (ନିରଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ଅପୁତ୍ରିକ, ବଂଶହୀନ । (ନିରାୟୁଷ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହାର ଅଳ୍ପ ଆୟୁ । ଯଥା—

କେ ବାଇଶି ବର୍ଷିଆ କେ ପନ୍ଦର ବର୍ଷିଆ,
କେ ସାତ ସତର କେ ଅଠର ନିରଂସିଆ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଛ.

ନିରାକରଣ, ନିରାକୃତ, } ବି. (ନିର୍-ଆ-କୃ = ଦୂର କରିବା-ଅନ, ତ) ଦୂରୀକରଣ;

ନିବାରଣ; ଖଣ୍ଡନ; ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ; ଅବଧାରଣ; ମୀମାଂସା । (ବିଶେଷଣରେ— ନିରାକୃତ ଓ ନିରାକରିଷ୍ଣୁ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନିରାଟ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଖାଣ୍ଟି । ଯଥା—
ଆସିଲା ନିରାଟ ଖରା ଯାଉଁ ଯାଉଁ ମାଡ଼ି । ଦ. ବ.
ଦୃଢ଼ । ଯଥା—
ନାରାୟଣ ବୋଇଲେ ଆତୁର କର୍ପାଁ ହୁଅ ।
ଦଶ ମାସ ନୋହିଲେ ନିରାଟ ନୋହେ ଦେହ ।
ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.
ଅଛିଦ୍ର; ନିରବକାଶ । ଯଥା—
ଅଛିଦ୍ରେ ଦେଇଲ କବାଟ,
ପଡ଼ିଲା ହୋଇଣ ନିରାଟ । ଦା. ର.

ନିରାଧାର, ବିଂ. (ନିର୍ = ନାହିଁ-ଆଧାର) ଆଧାରଶୂନ୍ୟ; ନିରାଲମ୍ବ; ନିରାଶ୍ରୟ । (ଦେଶଜ) ବିଂ. ନିଶ୍ଚୟ, ନିଶ୍ଚିତ । ଯଥା—
ସପ୍ତମ ସାଗର ଏ ପୁରାଣ ମଧ୍ୟେ ସାର,
ପଦର ସସ୍ତ ଶ୍ଳୋକ ଅଟଇ ନିରାଧାର । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.
କ୍ରି. ବିଂ. ନିଶ୍ଚୟରେ । ଯଥା—
ଉର୍ବଶୀ ଜାଣ ତେବେ ମିଳିବ ତୋର ପୁରେ,
ଏ ଆମ୍ଭ ବାକ୍ୟ ସତ୍ୟ କହିଲୁଁ ନିରାଧାରେ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ନିରାଧାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିଶ୍ଚୟ କରିବା । ଯଥା—
ଯେହ୍ନେ ସେ ଅଙ୍କା ମୁହିଁ ଦେଲିଉଁ ନିରାଧାରି,
ପାଣ୍ଡେହେଁ ପ୍ରଦାନ ହୁଅ ଦ୍ରୁପଦକୁମାରୀ । ସା. ଭା. ଆ.

ନିରାପକ୍ଷ, ବିଂ. (ନିରପେକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ନିର୍ଭୟ । ଯଥା—
ଖାଙ୍କର ତା କେଣ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଭୟଙ୍କର ଦାଢ଼ି,
ସିଂହଦ୍ୱାରେ ପ୍ରବେଶିଲା ନିରାପକ୍ଷ ରଡ଼ି । ସା. ଭା. ସ.
କଠିନ । ଯଥା—
ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ଅଟଇ ନିରାପକ୍ଷ,
ପିଶାଚୀ ପ୍ରାୟ ସାହସୀ ହୁଅନ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ନିରାସ, ବି. (ନିର୍ = ବାହାରେ-ଅସ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅ) ନିକ୍ଷେପ; ତ୍ୟାଗ; ନିରସନ । (ନିରାଶ ଶବ୍ଦଜ) ନିରାଶ । ଯଥା—
କଲେ ନିରାଶ ହୋଇ ତ୍ରିସମକାଳ,
ତାକୁ ଜାଳି ଦେବଟି ବିରହାନଳ । ଲ. ବ.

ନିରାସିଆ, ବିଂ. (ନିରାଶ ଶବ୍ଦଜ) ଆଶାହୀନ ।

ନିରଘାତ, } ବିଂ. (ନିର୍ଘାତ ଶବ୍ଦଜ) ନିଷ୍ଠୁର ।
ନିରଘାତ, } ଯଥା—
ଭୀମସେନ ସୈନ୍ୟବଳ ମାଇଲା ବହୁତ,
ବେନି ବୃକ୍ଷ ହସ୍ତେ ଧରି ପିଟେ ନିରଘାତ । ସା.ଭା.ଆ.
ବିଷମ; ଭୟାନକ । ଯଥା—
ତେସନେ ପଟାନ୍ତର ଯେ ଦଶନ୍ତ ରାହୁତେ,
ପଡ଼ନ୍ତି ବଜ୍ରବାଣାଦ୍ଧ ଯେହ୍ନେ ନିରଘାତେ । ସା.ଭା.ସ.
ଭୟଙ୍କର ଧ୍ୱନି ପ୍ରଭୃତି । ଯଥା—
ସାଷ୍ଟାମ ପାଇଲା ସେ କୁମାର ଚୂଡ଼ାମଣି,
ବୋଲେ ଚେତା ହାରିଲି ମୁଁ ନିରଘାତ ଶୁଣି । ସା.ଭା.ବ.

ନିରବଂଶ, } ବିଂ. (ନିର୍ବଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ବଂଶହୀନ । ଯଥା—
ନିରବଂଶି,
ନିରବଂଶିଆ, }
ଗୋରୁଙ୍କୁ ନିନ୍ଦାକଲେ ନୁହଇ ଜାଣ କୃଷି,
ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ନିନ୍ଦାକଲେ ହୁଅଇ ନିରବଂଶି । ସା. ଭା. ଆ.

ନିରମଳ, ବିଂ. (ନିର୍ମଳ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱଚ୍ଛ । ଯଥା—
ବସନ୍ତ ବାସନ୍ତୀଚନ୍ଦ୍ର ମହା ନିରମଳ,
ସମସ୍ତେହେଁ ଦଶନ୍ତ ଦିବସ ପରିମଳ । ସା. ଭା. ଆ.
ନିଷ୍ପାପ । ଯଥା—
ମୋହର ଦଇବ ଯେବେ ଗୃହେ ଏବେ ଯାଅ,
ମୋହମାୟା ତେଜି ନିରମଳ ହୋଇଥାଅ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ନିରମାଣ, ବି. (ନିର୍ମାଣ ଶବ୍ଦଜ) ତିଆରି କରିବା ।

ନିରୀକ୍ଷଣ, } ବି. (ନିର୍-ଈକ୍ଷ୍ = ଦେଖିବା-
ନିରୀକ୍ଷା, } ଅନ, ଅ-ଆ) ସମ୍ୟକ୍ ଦର୍ଶନ । (ବିଶେଷଣରେ ନିରୀକ୍ଷକ, ନିରୀକ୍ଷିତ, ନିରୀକ୍ଷମାଣ, ନିରୀକ୍ଷ୍ୟମାଣ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନିରୀହ, ବିଂ. (ନିର୍ = ନାହିଁ-ଈହା = ଚେଷ୍ଟା) ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ; ଯେ କାହାର ବିଷୟରେ ହସ୍ତାର୍ପଣ କରେ ନାହିଁ, ଯେ କଦାପି ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା କରେ ନାହିଁ; ଯେ କାହାର ସହିତ ବିରୋଧ ବା ବିବାଦ କରେ ନାହିଁ; ଶାନ୍ତପ୍ରକୃତି ।

ନିରୁକ୍ତ, ବି. (ନିର୍ = ନିଶ୍ଚୟ-ଉକ୍ତ) ନିର୍ବାଚନ; ନିଃଶେଷରେ କଥନ; ନିର୍ଣ୍ଣୟ; ମୀମାଂସା । (ବିଶେଷଣରେ ନିରୁକ୍ତ ହୁଏ ।)

ନିରୁତା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅମିଶ୍ରିତ; ପରିଶୁଦ୍ଧ; ଉତ୍ତମ । ଯଥା—

ଝିଣ୍ଡା ବଡ଼ା ଲଡ଼ୁ କୋରା ଷଡ଼ରସ ବିଧି,
ନିରୁତା ଦୁଧେ ମେହ ଅଛନ୍ତି କରି ସିଦ୍ଧି । ନୃ.ସୁ.ତୃ.ତ.

ନିରେଖ, ବିଂ. (ନିରକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଅନାଥ, ଅରକ୍ଷକ । ଯଥା—

ରେ ବନ୍ଧୁ ରଖ ହୋଇଲଟି ନିରେଖ,
ତୋଠାରେ ମୋ ଭକ୍ତି ଦୃଢ଼ । ର. କ.

ନିରେଖିବା, } କ୍ରି. (ନିରୀକ୍ଷଣ ଶବ୍ଦଜ) ଦେଖିବା,
ନିରଖିବା, } ଚାହିଁବା । ଯଥା—

ମୃଗସ୍ତ୍ରୀ ଉଦ୍ଦେଶେ ହସ୍ତୀକେ ନିରେଖି ଅଳ୍ପ ସରସୀ । ଉଷା.

ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋଯୋଗ ସହିତ ଚାହିଁବା ।

ନିରୋଧ, ବି. (ନି-ରୋଧ) ବେଷ୍ଟନ; କାରାବନ୍ଧନ; ବିନାଶ; ବାରଣ; କ୍ଷତି; ନିଗ୍ରହ । (ବିଶେଷଣରେ ନିରୋଧକ ଓ ନିରୋଧିତ ହୁଏ ।)

ନିରୋପିବା, କ୍ରି. (ନିରୂପଣ ଶବ୍ଦଜ) ନିରୂପଣ କରିବା । ଯଥା—

ଉଦ୍ଧବ ଦେଖି ଗୋପ ଗୋପୀ,
ବଦନ ଚାହାନ୍ତି ନିରୋପି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଯୁକ୍ତ କରିବା; ଆସକ୍ତ କରିବା । ଯଥା—

ମନ ନିରୋପି କୃଷ୍ଣପାଦେ,
ଗୋପୀଏ କହନ୍ତି ଆନନ୍ଦେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ନିରୋଳ, ବିଂ. (ନିରୋଳ ଶବ୍ଦଜ) ନିର୍ଜନ ବା ଏକାନ୍ତ (ସ୍ଥଳ) । ଯଥା—

ମାଡ଼ହୋଡ଼େ ବସି ସାରସଦମ୍ପତି ଯନ୍ତ୍ରି ନିରୋଳେ । ଉଷା ।

(ଦେଶଜ) ସୁସ୍ପଷ୍ଟ । ଯଥା—

ହସ୍ତେ ପଦ୍ମ ପାଦେ ପଦ୍ମ ଦିଶୁଛି ନିରୋଳ,
ନେତ୍ରର ସଦୃଶ ଅଟେ ସାକ୍ଷାତ କମଳ । ନୃ.ସୁ.ପ୍ର.ତ.

ନିରୋଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉନ୍ମୀଳନ କରିବା, ପ୍ରକାଶ କରିବା । ଯଥା—

ଉଠି ବସିଲ ମହାବଳ,
ଚାହିଁଲା ନୟନ ନିରୋଳି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ନିର୍ଗତ, ବିଂ. (ନିର୍-ଗମ୍-ତ) ଅପଗତ, ନିଃସୃତ, ବହିର୍ଗତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ନିର୍ଗମ ଓ ନିର୍ଗମନ ହୁଏ ।)

ନିର୍ଘାତ, ବି. (ନିର୍-ହନ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ, ହନ୍ = ଘାତ) ବାୟୁର ଆଘାତରେ ବାୟୁ-ଜନିତ ଶବ୍ଦ; ବାୟୁର ଶବ୍ଦ । ବିଂ. ବିଷମ; ନିଷ୍ଠୁର; ଭୟାନକ ।

ନିର୍ଘୋଷ, ବି. (ନିର୍-ଘୁଷ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ଉତ୍କଟ ଶବ୍ଦ; ଗଭୀର ଶବ୍ଦ; ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲେ ଭୟ ହୁଏ ।

ନିର୍ଜ୍ଜର, ବି. (ନିର୍ = ନାହିଁ-ଜରା = ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା) ଦେବତା; ସୁଧା, ଅମୃତ । ବିଂ. ଜରା-ରହିତ ।

ନିର୍ଝର, ବି. (ନିର୍-ଝୃ = ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା-ଅ) ଗିରିନିର୍ଗତ ଜଳପ୍ରବାହ, ଝରଣା ।

ନିର୍ଝରିଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ନଦୀ ।

ନିର୍ଣ୍ଣୟ, } ବି. (ନିର୍ = ନିଶ୍ଚୟ + ନୀ =
ନିର୍ଣ୍ଣୟନ, } ନେବା-ଅ, ଅନ) ନିଶ୍ଚୟ, ଅବଧାରଣ; ନିଷ୍ପତ୍ତି । (ବିଶେଷଣରେ—ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ, ନିର୍ଣ୍ଣୀତ, ନିର୍ଣ୍ଣେତା ଓ ନିର୍ଣ୍ଣେୟ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନିର୍ଣ୍ଣିକ୍ତ, ବିଂ. (ନିର୍ + ନିଜ = ପରିଷ୍କାର କରିବା-ତ) ପରିଷ୍କୃତ, କ୍ଷାଳିତ; ମୁକ୍ତ; ବିଗତପାପ । (ନିର୍ଣ୍ଣିକ୍ତଂ ଶୋଧିତଂ ସମେ —ଅମର ।) (ବିଶେଷ୍ୟରେ—ନିର୍ଣ୍ଣିକ୍ତି ।)

ନିର୍ଦ୍ଦଗ୍ଧ, ବିଂ. (ନିର୍-ଦହ୍-ତ) ଲେପିତ; ବଳବାନ୍ ।

ନିର୍ଦ୍ଦେଶ, ବି. (ନିର୍-ଦିଶ୍ = ନିରୂପଣ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଆଜ୍ଞା; ନିରୂପଣ; କଥନ; ପ୍ରଦର୍ଶନ; ଅବଧାରଣ; ଉଲ୍ଲେଖ; ବର୍ଣ୍ଣନ । (ବିଶେଷଣରେ— ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ନିର୍ଦ୍ଦିଶ୍ୟମାନ, ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଷ୍ଟା ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନିର୍ଦ୍ଧାର, } ବି. (ନିର୍-ଧୃ-ଅ, ଅନ)
ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ, } ଅନେକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକର ଅବଧାରଣ; ନିର୍ଣ୍ଣୟ; ମୀମାଂସା । (ବିଶେଷଣରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରକ, ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଓ ନିର୍ଦ୍ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ।)

ନିର୍ବନ୍ଧ, ବି. (ନିର୍-ବନ୍ଧ୍=ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅ) ବ୍ୟବସ୍ଥା; ଆଗ୍ରହ; ଉତ୍କଟ ଯତ୍ନ; ଅଭିନିବେଶ; ସଂଯୋଗ, ଘଟନା; ନ୍ୟାଯ୍ୟାନ୍ୟାଯ୍ୟ ବିଚାର ନ କରି ନିଜ ମତର ଅନୁସରଣ; ପ୍ରାର୍ଥନାତିଶଯ୍ୟ । ଯଥା—

ନିର୍ବନ୍ଧାଦେଶ ହେଲେ କରିବି କିସ ଅବା ନାହିଁ
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଥିବ । ବିହ୍ଲ. କା.

ବର କନ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରାଥମିକ ବାକ୍‌ଦାନ ।

ନିର୍ବର୍ହଣ, ବି. (ନିର୍-ବର୍ହ=ବଧ କରିବା-ଅନ) ହିଂସା, ମାରଣ ।

ନିର୍ଭର, ବିଂ. (ନିର୍-ଭୃ=ପରିପୂର୍ତ୍ତି କରିବା-ଅ) ଅତିରିକ୍ତ; ପୂର୍ତ୍ତି । ବି. ସାରଭାଗ; ଅତିରେକ; ଭାର; ଆଶ୍ରୟ ।

ନିର୍ଭା, ବି. (ନିର୍ବାହ ଶବ୍ଦଜ) ନିଷ୍ପତ୍ତି । ଯଥା—

ଦଇବ ନିର୍ଭା କରିଥିଲା,
ତେଣୁ ଏକାନ୍ତେ ଭେଟାଇଲା । ଦା. ର.

ବିଂ. ନିଷ୍ପନ୍ନ ।

ନିର୍ଭାଗତ, ବିଂ. (ନିର୍ବାହିତ ଶବ୍ଦଜ) ନିର୍ବାହିତ; ନିଷ୍ପନ୍ନ; ପ୍ରଚଳିତ । ଯଥା—

ଏମାନେ ଦେଶରେ ନିର୍ଭାଗତ ହେବେ ?

ନିର୍ଭୀକ, ବିଂ. (ନିର୍-ଭୀ-କ-ସମାସାନ୍ତେ ଆଗମ) ଭୟରହିତ, ନିଃଶଙ୍କ ।

ନିର୍ମଞ୍ଛନ, ବି. (ନିର୍ ମନ୍ଛ୍=ଆରାଧନା କରିବା-ଅନ) ନୀରାଜନା, ଆରତି, ବନ୍ଦାପନା; ସେବା ।

ନିର୍ମଳ, ବିଂ. (ନିର୍=ନାହିଁ-ମଳ) ମଳହୀନ; ସ୍ୱଚ୍ଛ; ପରିଷ୍କୃତ; ଶୁଦ୍ଧ, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ । ବି. ନିର୍ମାଲ୍ୟ ।

ନିର୍ମାଇବା, ନିରମାଇବା, ନିର୍ମାଣିବା, ନିରମାଣିବା, କ୍ରି. (ନିର୍ମାଣ ଶବ୍ଦଜ) ନିର୍ମାଣ କରିବା । ଯଥା—

ଅଧିକାର ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ପିତା ପୁତ୍ର ଦୁଇ,
ମଳୟଗିରିରେ ଅଛୁଁ କୁଟୀର ନିର୍ମାଇ । ବୈ. ପ.

ନିର୍ମାଖି, ନିର୍ମାଖୀ, ନିର୍ମାକ୍ଷି, ନିରମାଖି, ବିଂ. (ନିରପେକ୍ଷୀ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ନିରାଶ୍ରୟ । ଯଥା—

ଅମ୍ଭେ ନିର୍ମାଖୀ ଅଟୁଁ ଗୋପନାରୀ । ଗୋ. ଭ.

ଜନପରଜା ଯହିଁ ସୁଖୀ, ପଣ୍ଡିତଜନେ ନିରମାଖି ।
ସେ ରାଜାକୁଳ ବଡ଼ ହୀନ, ଧିକ ତାହାଙ୍କର ଜୀବନ ।
ଷ. ଦ. ସ୍ଥ.

ନିର୍ମାଣ, ନିର୍ମିତି, ବି. (ନିର୍-ମା-ଅନ, ତି) ଗଠନ; ରଚନା, ଗ୍ରନ୍ଥନ; ସାର; ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ; ପରିଚ୍ଛେଦ । (ବିଶେଷଣରେ ନିର୍ମାତା ଓ ନିର୍ମିତ ହୁଏ ।)

ନିର୍ମାଲ୍ୟ, ବି. (ନିର୍ମଳ-ଯ) ନିର୍ମଳତା । (ନିର୍-ମାଲ୍ୟ) ଦେବନିବେଦିତ ପୁଷ୍ପାଦି, ଉପଭୁକ୍ତ ପୁଷ୍ପାଦି; ଆଭରଣ । (ନିର୍-ମଳ-ଯ) ବିଂ. ନିର୍ମଳ, ପରିଷ୍କୃତ ।

ନିର୍ମୋକ, ବି. (ନିର୍-ମୁଚ୍-ଅ) ସାପକାତି; ସାଞ୍ଜୁ; ଆକାଶ; ମୋଚନ ।

ନିର୍ଯ୍ୟାଣ, ବି. (ନିର୍-ଯାନ) ପଶୁର ପୃଷ୍ଠାପନ; ପଶୁର ପାଦବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ; ହସ୍ତିର ଚକ୍ଷୁର କୋଣ; ମୁକ୍ତି; ପ୍ରାଣବାୟୁର ଦେହ ପରିତ୍ୟାଗ; ନିଃସରଣ, ବହିର୍ଗମନ ।

ନିର୍ଯ୍ୟାତନ, ବି. (ନିର୍-ଯତ୍=ଯତ୍ନ କରିବା-ଣିଚ୍-ଅନ) ବୈରଶୁଦ୍ଧି, ପ୍ରତିହିଂସା; ବଧ । (ବିଶେଷଣରେ ନିର୍ଯାତକ ଓ ନିର୍ଯାତିତ ହୁଏ ।)

ନିର୍ଯ୍ୟାସ, ବି. (ନିର୍-ଯସ୍=ଚେଷ୍ଟା କରିବା-ଅ) କ୍ଷରଣ; କ୍ୱାଥ; ଅଠା; ନିଗୂଢ଼ ।

ନିର୍ବଚନ, ବି. (ନିର୍-ବଚନ) ବ୍ୟାଖ୍ୟା; ମୀମାଂସା; ନିରୂପଣ । ବିଂ. ବଚନଶୂନ୍ୟ ।

ନିର୍ବର୍ତ୍ତନ, ବି. (ନିର୍-ବୃତ୍-ଅନ) ସମ୍ପାଦନ, ନିଷ୍ପାଦନ । (ବିଶେଷଣରେ ନିର୍ବର୍ତ୍ତକ ଓ ନିର୍ବର୍ତ୍ତିତ ପଦ ହୁଏ ।)

ନିର୍ବପଣ, ବି. (ନିର୍-ବପ୍=ଦାନ କରିବା-ଅନ) ଦାନ, ଅନ୍ନାଦି ପରିବେଷଣ ।

ନିର୍ବାଣ, ବି. (ନିର୍-ବା=ନାଶ କରିବା, ବହିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ମୋକ୍ଷ; ବିରାମ; ନାଶ; ଶାନ୍ତି; ମିଳନ; ହସ୍ତିର ସ୍ନାନ । ବିଂ. ମୁକ୍ତ; ନିମଗ୍ନ; ନଷ୍ଟ; ଶାନ୍ତ; ବିଶ୍ରାନ୍ତ; ବାଣଶୂନ୍ୟ ।

ନିର୍ବାପଣ, ବି. [ନିର୍-ବା-ଣିଚ୍ (ପ ଆଗମ)-ଅନ] ଦାନ; ବଧ; ଲିଭାଇବା । (ବିଶେଷଣରେ ନିର୍ବାପକ ଓ ନିର୍ବାପିତ ହୁଏ ।)

ନିର୍ବାସନ, ବି. (ନିର୍-ବସ୍-ଣିଚ୍-ଅନ) ଦେଶାନ୍ତରୀକରଣ, ଦୂରୀକରଣ, ବହିଷ୍କରଣ। (ବିଶେଷଣରେ ନିର୍ବାସକ ଓ ନିର୍ବାସିତ ହୁଏ।)

ନିର୍ବାହ, ବି. (ନିର୍-ବହ୍-ଅ) ନିଷ୍ପତ୍ତି, ସମ୍ପାଦନ, ସମାପ୍ତି। (ବିଶେଷଣରେ ନିର୍ବାହକ ଓ ନିର୍ବାହିତ ହୁଏ।)

ନିର୍ବୃତି, ବି. (ନିର୍-ବୃ=ବରଣ କରିବା, ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା-ତି) ମୁକ୍ତି; ସୁଖ; ସନ୍ତୋଷ; ଶାନ୍ତି; ସିଦ୍ଧି। (ବିଶେଷଣରେ ନିର୍ବୃତ ହୁଏ।)

ନିର୍ବୃତ୍ତି, ବି. (ନିର୍-ବୃତ୍-ତି) ନିଷ୍ପତ୍ତି। (ବିଶେଷଣରେ ନିର୍ବୃତ୍ତ।)

ନିର୍ବେଦ, ବି. (ନିର୍-ବିଦ୍-ଅ) ସ୍ୱାବମାନନା; ବୈରାଗ୍ୟ, ଔଦାସୀନ୍ୟ; ଅନୁତାପ। (ବିଶେଷଣରେ ନିର୍ବିଣ୍ଣ ହୁଏ।)

ନିର୍ବେଶ, ବି. (ନିର୍-ବିଶ୍-ଅ) ବେତନ; ଭୋଗ; ବିବାହ; ମୂର୍ଚ୍ଛା; ଲାଭ। (ବିଶେଷଣରେ ନିର୍ବିଷ୍ଟ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ।)

ନିଲକ୍ଷଣା, } ବି°. (ନିର୍ଲକ୍ଷଣୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ନିଲକ୍ଷଣୀ, } ଲକ୍ଷଣହୀନା ବା କୁତ୍ସିତା (ସ୍ତ୍ରୀ)। ଯଥା—

ମୁଁ ହୀନ ନିଲକ୍ଷଣୀ ମଲି,
ତୋତେ ଏକାକୀ ଛାଡ଼ିଗଲି। ଦା. ର.

ନିଲଜ, } ବି°. (ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ନିଲଜା, } ଲଜ୍ଜାହୀନ।

ନିଲଜୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଲଜ୍ଜାହୀନା ସ୍ତ୍ରୀ।

ନିଲୟ, ବି. (ନି=ମଧ୍ୟେ-ଲୀ=ଲୀନ ହେବା-ଅ) ଗୃହ, ବାସସ୍ଥାନ; ନିଃଶେଷେ ଲୟ, ଅଦର୍ଶନ; ଆଧାର।

ନିଳା, ବି. (ନୀଳ ଶବ୍ଦଜ) ନୀଳମଣି। ଯଥା—

ଘାଗୁଡ଼ି ନିଳା ହେମମଞ୍ଜେ,
କଟିତଟରେ ଶୋଭାପାଏ। ମା. ମା.

(ଲୀଳା ଶବ୍ଦଜ) ଲୀଳା, କ୍ରୀଡ଼ା; ଯାତ୍ରା; ବ୍ୟବହାରର ଗୋଳମାଳ।

ନିଲାମ, } ବି. (ପୋର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍ ଶବ୍ଦ) ବିକ୍ରୟସୂଚକ-
ନୀଲାମ, } ବିଶେଷ। ଯଥା—

କେତେ ଥର ଯାଇ ବିଦେଶ ନିଲାମେ,
କିଣିଅଛ ଦ୍ରବ୍ୟ ଚତୁର୍ଗୁଣ ଦାମେ। ଦ. ବା.

ନିଳାସୁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନୀଳବାସିନୀ ଶବ୍ଦଜ)
ନୀଳାସୁଣୀ, } ଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ। (ନାରେଙ୍ଗୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ।)

ନିଳଆ, ନେଳଆ, } ବି°. (ନୀଳ ଶବ୍ଦଜ) ନୀଳ-
ନେଳ, } ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ। ବି. ବର୍ଣ୍ଣ-ବିଶେଷ।

ନିଳଛ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧରାହେବା ବୋଦା, ଖାସି।

ନିଲୀନ, ବି°. (ନି-ଲୀ=ଲୀନ ହେବା-ତ) ବେଷ୍ଟିତ; ନିମଗ୍ନ; ଅବସ୍ଥିତ।

ନିବର୍ତ୍ତନ, ବି. (ନି-ବୃତ୍-ଣିଚ୍-ଅନ) ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ, ଫେରାଇ ଆଣିବା; ନିବାରଣ। (ବିଶେଷଣରେ ନିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ।)

ନିବହ, ବି. (ନି=ସର୍ବଦା-ବହ୍=ବହିବା, ପାଇବା-ଅ) ସମୂହ; ବାୟୁବିଶେଷ।

ନିବାପ, ବି. (ନି-ବପ୍-ଅ) ମୃତ ପିତୃଲୋକ ଉଦ୍ଦେଶରେ ଦାନ; ଶ୍ରାଦ୍ଧ ତର୍ପଣ ପିଣ୍ଡ ଦାନାଦି; ଦାନ।

ନିବାରଣ, ବି. (ନି-ବୃ-ଣିଚ୍-ଅନ) ନିଷେଧ, ମନା। (ବିଶେଷଣରେ ନିବାରକ, ନିବାରିତ, ନିବାରଣୀୟ ଓ ନିବାର୍ଯ୍ୟ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ।)

ନିବାସ, ବି. (ନି-ବସ୍-ଅ) ଗୃହ, ବାସସ୍ଥାନ; ଆଧାର।

ନିବିଡ଼, ବି°. (ନି=ନା-ବିଲ=ଛିଦ୍ର, ଳ=ଡ଼) ସାନ୍ଦ୍ର, ଘନ, ଗହନ; ସ୍ଥୂଳ; ଦୃଢ଼।

ନିବୀତ, ବି. (ନି=ଅଧଃ-ବୀ=ଗମନ କରିବା-ତ) କଣ୍ଠଲମ୍ବିତ ଯଜ୍ଞସୂତ୍ର। (ନିବୀତଂ କଣ୍ଠଲମ୍ବିତଂ—ଅମର) ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର, ଆଚ୍ଛାଦନ ବସ୍ତ୍ର, ଓଢ଼ଣି। ବି°. ଆଚ୍ଛାଦିତ।

ନିବୃତ୍ତି, ବି. (ନି-ବୃତ୍-ତି) ବିରତି, କ୍ଷାନ୍ତି, ପ୍ରବୃତ୍ତିର ବିପରୀତ। (ବିଶେଷଣରେ ନିବୃତ୍ତ ହୁଏ।)

ନିବେଦ, } ବି. (ନି-ବିଦ୍-ଣିଚ୍-ଅ, ଅନ)
ନିବେଦନ, } ବିଜ୍ଞାପନ; ସମର୍ପଣ। ବିଶେଷଣରେ ନିବେଦକ, ନିବେଦିତ, (ନିବେଦନୀୟ ଓ ନିବେଦ୍ୟ ପଦ ସାଧିତ ହୁଏ।)

ନିବେଶ, ବି. (ନି-ବିଶ୍ = ପ୍ରବେଶ କରିବା-ଅ) ଶିବିର; ସ୍ଥାନ; ଯୁଦ୍ଧ; ବିବାହ; ପ୍ରବେଶ; ଉପବେଶନ । (ବିଶେଷଣରେ ନିବିଷ୍ଟ, ନିବେଶିତ ହୁଏ ।)

ନିଶା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ନି-ଶୋ (ବ୍ୟାପାର) ଅଳ୍ପ କରିବା-ଅ-ଆ] ରାତି; ହରିଦ୍ରା; ଅବସାନ, ଶେଷ । (ଦେଶଜ) ଅମଳ । ଯଥା—

ସଙ୍ଗୀତ ମୃଗୟା ପକ୍ଷୀ ନିଶ ପଶା-ଖେଳ କଲ
ତୁମ୍ଭେ ଜୀବନ ବ୍ୟବସା । ଦ. ବା.

ଖଣ୍ଡା ପ୍ରଭୃତିର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଧାର କରିବା ।

ନିଶାଖୋର, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ନିଶାସେବୀ, ମଦୁଆଲ ।

ନିଶାଗରଜିବା, ନିଶାଗର୍ଜନ, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗଭୀର ନିଶୀଥରେ ଯେଉଁ ଗମ୍ଭୀର ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଯାଏ ।

ନିଶାଚର, ନିଶାଟ, ବି.(ନିଶା-ଚର, ଅଟ୍-ଅ) ରାକ୍ଷସ; ପିଶାଚ; ଶୃଗାଳ; ପେଚକ; ସର୍ପ; ଚୋର; ଚକ୍ରବାକ । ରାକ୍ଷସ । ଯଥା—

ବଳୀ ଅଟଇ ସେ ସତେ ପୁଣି ନିଶାଟ ବୃନ୍ଦାନ୍ତକ ।
କା. ପ. ନା.

ନିଶାଟଙ୍କ, ବି. (ଦେଶଜ) ନିଶାରେ ଘୂର୍ଣ୍ଣିତ । ଯଥା—

ନିଶାଟଙ୍କେ ହଜିଯାଏ ମାନବ ଚେତନା,
ପ୍ରୀତିରସେ ବୁଡ଼ିଯାଏ ସମାଜ ମାନନା । ଉ.ସା.୧୮.୮.

ନିଶାଣ, ବି. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା ନିଦର୍ଶନ ଶବ୍ଦଜ) ଧ୍ୱଜ, ପତାକା; ଚିହ୍ନ; ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ଝମକ ନିଶାଣ କର୍ଣ୍ଣପାଶେ ବାଜିଲେ । ବୈ. ବି.

ନିଶାତ, ନିଶିତ, ବିଂ. (ନି-ଶୋ—ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା-ତ) ଶାଣିତ, ତୀକ୍ଷ୍ଣୀକୃତ ।

ନିଶାଦ, ବି. (ନି-ଶଦ୍ = ପତିତ ହେବା-ଅ) ଚଣ୍ଡାଳ; ବ୍ୟାଧ, ଜୀବହିଂସକ । ବିଂ. (ନିଶା-ଅଦ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ଅ) ରାତିଭୋଜୀ ।

ନିଶାନ୍ତ, ବି. (ନି-ଶମ୍-ତ) ଗୃହ; ନିଶେଷରାତି, ରାତିର ଶେଷଭାଗ । ବିଂ. ଅତି ଶାନ୍ତ ।

ନିଶାପ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଞ୍ଚଜଣ ବସି ଯେ ନ୍ୟାୟବିଚାର । ଯଥା—

ପଣିହାର କରି ନିଶାପ ଯେ କରୁଥାଇ,
ତାହାଠାରୁ ଗୁହ୍ୟପାପୀ ସଂସାରେ କେ ନାହିଁ ।
ନୃ. ପୁ. ଷ. ଛ.

ନିଶାବାଜ, ବି. (ଯାବନିକ) ନିଶାସେବୀ; ଯେ ନିଶା ଖାଇବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ।

ନିଶିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଖଣ୍ଡା ପ୍ରଭୃତିର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଧାର କରିବା ।

ନିଶୀଥ, ବି. ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ର, ରାତି ।

ନିଶୀଥିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିଶୀଥ-ଇନ୍-ଈ) ରାତି ।

ନିଶୁଣି, ନିଶୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନିଃଶ୍ରେଣୀ ଶବ୍ଦଜ) କାଷ୍ଠ ବା ବାଉଁଶ ନିର୍ମିତ ଶିଡ଼ି । ଯଥା—

ନିଜ କରଗତ ପରାୟେ ମଣିଲି ସ୍ୱର୍ଗ ନିଶୁଣୀ । ଉଷା ।

ନିଶ୍ଚୟ, ବି. (ନିର୍-ଚି-ଅ) ନିଃସଂଶୟ ଜ୍ଞାନ, ନିର୍ଣ୍ଣୟ, ସିଦ୍ଧାନ୍ତ; ପରିଚ୍ଛେଦ । (ବିଶେଷଣରେ ନିଶ୍ଚିତ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନିଶ୍ଚେଁ, ନିଶ୍ଚେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ନିଶ୍ଚୟ ଶବ୍ଦଜ) ନିଶ୍ଚୟରେ । ଯଥା—

ନିଶ୍ଚେ ରସାମୃତ ରୂପ ବିଗ୍ରହ । ବି. ଚ. ମ.

ନିଷଙ୍ଗ, ବି. (ନି-ସନ୍ଜ୍ = ଆସକ୍ତ ହେବା-ଅ) ସଂସର୍ଗ; ତୂଣୀର । ଯଥା—

ନିଷଙ୍ଗୁ ବାଣ କାଢ଼ନ୍ତେ ଯାଏ ଶତ୍ରୁଙ୍କ ଜୀବନ ।
କା. ପ. ନା.

ନିଷଣ୍ଣ, ବିଂ. (ନି-ସଦ୍-ତ) ଉପବିଷ୍ଟ; ସ୍ଥିତ; ଶୟିତ ।

ନିଷଦ୍ୱର, ବି. କର୍ଦ୍ଦମ, କାଦୁଅ ।

ନିଷାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ନାଗରା ବାଦ୍ୟ । ଯଥା—

ରମଣୀୟ ସ୍ତବକରେ ଅଶୋକ ଯେ ହୋଇ,
ରସାଳସ୍ଥ ନିଷାଣ କି ମତଙ୍ଗଜେ ଶୋହି । ର. ପ.

ନିଦର୍ଶନ; ଚିହ୍ନ; ଶଙ୍କୁ; ସ୍ୱାକ୍ଷର ବିନା ସ୍ୱୀକାର ।

ନିଷାଣଦାର, ନିଷାଣିଦାର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରି ପାରେ ନାହିଁ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶଙ୍କୁ ଚିହ୍ନାଇଦିଏ ।

ନିଷାଣି, } ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ।
ନିଶାଣି, } ଯଥା—

ବାଜଇ ଢୋଲ ଦମାଲୀ ନିଷାଣି ମହୁରି,
ଭିକ୍ଷଣେ ଗଲେ ଚଲି ଯାଜାକୁ ବିଜେ କରି।
ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ରାଜଚିହ୍ନ; ଚିହ୍ନ। ଯଥା—

ତେବେ ସିନା ରାଜା ହୋଇ ବସିଲୁ ଶୋଭାକର,
ଏତେ କଥା ନିଷାଣି ଅଛି କି ବାସବର। ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ସ୍ୱାକ୍ଷର ବିନା ସ୍ୱୀକାର।

ନିଷାଦ, ବି. (ନି-ସଦ୍-ଅ) ଚଣ୍ଡାଳ; ଧୀବର; କିରାତ; ସ୍ୱରବିଶେଷ।

ନିଷିକର,} ବିଂ. (ନିଷ୍କରର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଯେଉଁ
ନିଷକର,} ଭୂମି ପ୍ରଭୃତିର କର ଦେବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ। ଯଥା—

କର୍ମଯୁଗେ ନ ମିଳବ ନିଷିକର ଦାନ,
ଅଭିଷେକ କଲେ ଆଉ ନ ଜୁଟିବ ଅନ୍ନ। ଢ ସା. ୧୮.୯

ନିଷିଦ୍ଧ, ବିଂ. [ନି-ସିଧ (ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା) ନିବାରଣ କରିବା-ତ] ନିବାରିତ; ବାଧିତ; ତିରସ୍କୃତ। (ବିଶେଷ୍ୟରେ ନିଷେଧ ହୁଏ।)

ନିଷ୍କ, ବି. (ନିର୍-କୈ-ପ୍ରକାଶ ବା ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଅ-ନିପାତନ) ମୁଦ୍ରା; ମୋହର; ଦୀନାର ବା ବତିଶ ରତି ସୁବର୍ଣ୍ଣ; ଅଳଙ୍କାର; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; କଣ୍ଠଭୂଷଣ; ଉରୋଭୂଷଣ।

ନିଷ୍କର୍ଷ, ବିଂ. (ନିର୍-କୃଷ୍=ଚଷିବା-ଅ) ନିଷ୍ପତ୍ତି, ଇତ୍ୟର୍ଥ; ସାର; ନିଃସାରଣ।

ନିଷ୍କାଶ, } ବି. (ନିର୍-କଶ୍ = ଗମନ
ନିଷ୍କାଶନ, } କରିବା-ଅ, ଅନ) ନିଃସାରଣ;
ନିଷ୍କାସ, } ନିର୍ବାସନ।

ନିଷ୍କୃତି, ବି. (ନିର୍-କୃ-ତି)ସ୍ତ୍ରୀ ପରିତ୍ରାଣୋପାୟ; ନିସ୍ତାର; ଉପକାରିବର ପ୍ରତିଶୋଧ।

ନିଷ୍କ୍ରମ, } ବି. (ନିର୍=ବାହାରେ-କ୍ରମ,
ନିଷ୍କ୍ରମଣ, } କ୍ରମଣ=ଗମନ) ବହିର୍ଗମନ। (ବିଶେଷଣରେ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ।)

ନିଷ୍ଠୁର, ବିଂ. (ନି-ସ୍ଥା-ଉର) କ୍ରୂର; ନିର୍ଦ୍ଦୟ; କଠିନ।

ନିଷ୍ଣାତ, ବିଂ. (ନି-ସ୍ନା=ମଗ୍ନ ହେବା-ତ) ପ୍ରବୀଣ, ନିପୁଣ; ପାରଗତ; ପ୍ରଧାନ।

ନିଷ୍ପତ୍ତି, ବି. (ନିର୍-ପଦ୍-ଗମନ କରିବା, ସିଦ୍ଧ କରିବା-ତି) ସମାପ୍ତି; ସିଦ୍ଧି; ନିଷ୍କର୍ଷ; ଚୁକ୍ତି; ନିର୍ବାହ; ମୀମାଂସା। (ବିଶେଷଣରେ ନିଷ୍ପନ୍ନ ପଦ ସାଧିତ ହୁଏ।) (ଏହିପରି ଣିଜନ୍ତରେ ନିଷ୍ପାଦନ ଓ ନିଷ୍ପାଦିତ ହୁଏ।)

ନିଷ୍ୟନ୍ଦ, } ବି. (ନି-ସ୍ୟନ୍ଦ୍ =କ୍ଷରିତ ହେବା-
ନିସ୍ୟନ୍ଦ, } ଅ) କ୍ଷରଣ; ବର୍ଷଣ; ନିର୍ଝର। ବିଂ. ନିଷ୍ୟନ୍ଦଯୁକ୍ତ।

ନିସ, ନିଶ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାଲକେଶ। ଯଥା—

ନବତନ ନିସ ଦାଢ଼ି ସୁନ୍ଦର ଦିଶନ୍ତି। ବି. ଗୀ.

ନିସଙ୍କୁଡ଼ି, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ସଙ୍କୁଡ଼ି
ନିସଙ୍କୁଡ଼ି, } ନୁହେ; ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ପ୍ରଭୃତି।

ନିସତ, ବି. (ନିଃସତ୍ତ୍ୱ ଶବ୍ଦଜ) ଆଳସ୍ୟ। ବିଂ. ବଳହୀନ। ଯଥା—

ଗୁଳିଯୋଗ ନ କଲି କି ଯଶ ସ୍ୱମର,
ଯେହୁ ନିସତ ତାକୁ ମାର। କୋ. ବ୍ର. ସ୍ତ.

ନିସର୍ଗ, ବି. (ନି-ନିଷ୍ପତ୍ତି-ସୃଜ୍=ସୃଷ୍ଟି କରିବା-ଅ) ସ୍ୱଭାବ; ସୃଷ୍ଟି।

ନିସାଖା, } ବିଂ. (ନିଃ=ନାହିଁ-ଶାଖା-ନିଃଶାଖ
ନିଶାଖା, } ଶବ୍ଦଜ) ଅସହାୟ, ସହାୟ-ହୀନ। ଯଥା—

କେଡେ ନିସାଖା ମୋତେ କଲୁ ରେ ପ୍ରିୟମଣି,
ବଲ୍ଲଭ ପୁତ୍ରକୁ ଏବେ କିଏ ଦେବ ଆଣି। ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.

ନିସାସ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଣିସାସ ଶବ୍ଦଜ) ନିଃଶ୍ୱାସ।

ନିସହି, } ବିଂ (ନିଃସହାୟ ଶବ୍ଦଜ) ସହାୟ-
ନିସାହି, } ଶୂନ୍ୟ। ଯଥା—

ପୁଣି ବୋଲନ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଧର୍ମ କରନ୍ତି ପ୍ରମାଣ,
ନିସାହି ନିବଳ ଜନମାନେ। ବି. ରା.

ନିସୁନ, ନିଶୁନ, ବିଂ. (ନିଃସ୍ୱନ ଶବ୍ଦଜ) ନିଃଶବ୍ଦ।

ନିସୁନଗତି, } ବି. (ନିଃସ୍ୱନ-ଗତି ଶବ୍ଦଜାତ)
ନିଶୁନଗତି, } ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ର। ଯଥା—

ନିସୁନ ଗତିରେ ଶାସାଗଣ୍ଡ ଦେଇ
ବାହାଲ ବୃନ୍ଦାବ ଲଳିତ। ଢ.ସା. ୧୮.୮.

ନିସୋଧନ,} ବି. (ନିଃଶୋଧ ଶବ୍ଦଜ) ଏକାବେଳକେ ନିଃଶେଷ କରିବା ।
ନିଶୋଧନ,}
ଯଥା—
ଦ୍ୱିତୀୟରେ ନାଶ ଗଲେ ଶମ୍ଭୁ ଯେ ନିଶମ୍ଭୁ,
ଅସୁରଙ୍କୁ ନିସୋଧନ କଲେ ଦେବୀ ସବୁ । ସା.ଷ୍ଣ.ବି.

ନିସୃଷ୍ଟ, ବିଂ. (ନି-ସୃଜ୍ = ସୃଷ୍ଟି କରିବା, ତ୍ୟାଗ କରିବା-ତ) ପ୍ରେରିତ; ଦତ୍ତ; ଅର୍ପିତ; ମଧ୍ୟସ୍ଥ ।

ନିସ୍ତଳ, ବିଂ. (ନିର୍-ତଳ୍ = ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା-ଅ) ବର୍ତ୍ତୁଳ; ନିମ୍ନ; ଚଞ୍ଚଳ; ତଳଶୂନ୍ୟ ।

ନିସ୍ତ୍ରିଂଶ, ବି. (ନିର୍-ତ୍ରିଂଶତ୍-ଅ) ତ୍ରିଂଶତ୍ ଅଙ୍ଗୁଳିର ଅଧିକ ପରିମାଣ ଅସ୍ତ୍ର, ଖଡ୍ଗ । ବିଂ. ନିର୍ଦ୍ଦୟ, ନିଷ୍ଠୁର; କ୍ରୂର; ତ୍ରିଂଶଶୂନ୍ୟ ।

ନିସ୍ୱନ,} ବି. (ନି-ସ୍ୱନ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ଶବ୍ଦ, ଧ୍ୱନି ।
ନିସ୍ୱାନ,}

ନିହଙ୍ଗ, ବି. (ନିଃସଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ବିଷୟବିରକ୍ତ ବୈଷ୍ଣବବିଶେଷ । ବିଂ. ନିଃସଙ୍ଗ, ସଙ୍ଗରହିତ ।

ନିହତ, ବିଂ. (ନି-ହନ୍ = ବଧ କରିବା-ତ) ହତ, ବିନାଶିତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ନିହନନ ଏବଂ ବିଶେଷଣରେ ନିହନ୍ତା, ନିହନ୍ୟମାନ ପ୍ରଭୃତି ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନିହମା,} କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ହଠାତ୍; ଚକ୍ଷୁର ପଲକମାତ୍ରେ; ହେଳାରେ ।
ନିହ୍ମା,}

ନିହାକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନି-ହା = ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଅକ-ଆ) ଯେ ଉଭୟଚର ବୋଲି କେତେବେଳେ ସ୍ଥଳଭାଗ କେତେବେଳେ ଜଳଭାଗ ତ୍ୟାଗ କରେ । ଗୋଧିକା, ଗୋଇସାପ ।

ନିହାତି,} ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅତୀବ, ନିପଟ ।
ନିହାଏତ,} ଯଥା—
ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ମଠ ନିହାତି ପୁରୁଣା,
ବେଶ ଚଳୁଅଛି କାମ କିଛି ନାହିଁ ଊଣା । ଉ. ଭ୍ରୁ.

ନିହାଲ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିଶ୍ଚିନ୍ତ; ପୂର୍ଣ୍ଣମନୋରଥ ।

ନିହିତ, ବିଂ. (ନି-ଧା-ତ, ଧା = ହି) ଅର୍ପିତ; ସ୍ଥାପିତ; ଗୁପ୍ତ; କୃତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ନିଧାନ ହୁଏ ।)

ନିହେ, ଅଂ. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ନା, ନାହିଁ ।

ନିହ୍ରାଦ, ବି. (ନି-ହ୍ରାଦ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ନିନାଦ, ଶବ୍ଦ ।

ନୀଚ, ବିଂ. (ନି = ନା-ଈ = ସୌଭାଗ୍ୟ-ଚି = ଏକତ୍ର କରିବା-ଅ) ନିମ୍ନ, ନିକୃଷ୍ଟ; କ୍ଷୁଦ୍ର; ବାମନ ।

ନୀଡ଼, ବି. (ନି-ଈଡ଼୍ = ବାସ କରିବା-ଅ) ପକ୍ଷିର ବସା; ଆଶ୍ରୟସ୍ଥାନ ।

ନୀତ, ବିଂ. (ନୀ = ନେବା-ତ) ପ୍ରାପିତ, ଗୃହୀତ; ଅତିବାହିତ । (ବିଶେଷଣରେ ନୀୟମାନ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ନୀତି, ବି. (ନୀ-ତି) ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ଶାସ୍ତ୍ର; ନୟ; ରୀତି; ସୁଧାରା; ପ୍ରାପଣ, ପ୍ରାପ୍ତି; ଯାପନ ।

ନୀପ, ବି. [ନୀ = (ସନ୍ତୋଷ) ପାଇବା-ପ] କଦମ୍ବ ବୃକ୍ଷ; ବନ୍ଧୂକ ବୃକ୍ଷ; ରାଜବଂଶବିଶେଷ; ଦେଶବିଶେଷ ।

ନୀର, ବି. (ନୀ = ପାଇବା-ର) ଜଳ, ରସ ।

ନୀରଦ, ବି. (ନୀର-ଦା-ଅ) ମେଘ, ମୁସ୍ତକ । ବିଂ. ଜଳଦାତା । (ନିର୍ = ନା, ରଦ = ଦନ୍ତ) ଦନ୍ତରହିତ ।

ନୀରଧି,} ବି. (ନୀର-ଧା-ଇ, ନିଧି) ସମୁଦ୍ର ।
ନୀରନିଧି,}

ନୀରନ୍ଧ୍ର, ବିଂ. (ନିର୍ = ନାହିଁ-ରନ୍ଧ୍ର) ରନ୍ଧ୍ରରହିତ, ନିବିଡ଼, ଘଞ୍ଚ ।

ନୀରସ, ବିଂ. (ନିର୍ = ନାହିଁ-ରସ) ରସହୀନ; ଶୁଷ୍କ ।

ନୀରାଜନ,} ବି. (ନୀର = ଶାନ୍ତିଜଳ, ଅଜନ = କ୍ଷେପଣ—ଯେଉଁ ସମୟରେ ଶାନ୍ତିଜଳ କ୍ଷେପଣ ହୁଏ) ଆରାତ୍ରିକ, ଆଳତି; ଶାନ୍ତିକର୍ମବିଶେଷ ।
ନୀରାଜନା,}

ନୀଳ, ବି. (ନୀଳ୍ = କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ କରିବା-ଅ) ବର୍ଣ୍ଣବିଶେଷ; ପର୍ବତବିଶେଷ; ବାନରବିଶେଷ; ନିଧିବିଶେଷ; ମଣିବିଶେଷ । ବିଂ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ।

ନୀଳକଣ୍ଠ, ବି. (ନୀଳ-କଣ୍ଠ) ଶିବ; ମୟୂର; ଖଞ୍ଜନପକ୍ଷୀ; ଡାହୁକ; ନୀଳବର୍ଣ୍ଣର ଏକ-ରକମ ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ନୀଳକାନ୍ତ, ନୀଳମଣି, ନୀଳ, } ବି. ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳମଣି; ନୀଳପ୍ରସ୍ତର ବା ଶିଳା ।

ନୀଳନ୍ଦ, ବି. (ନୀଳେନ୍ଦୀବର ଶବ୍ଦଜ) ନୀଳୋ-ତ୍ପଳ । ଯଥା—

ନୀଳନ୍ଦଦଳପ୍ରାନ୍ତେ ଢଳଇ ମୁଖଗୋଟି,
ଅମିୟ ରସ ଝରଇ ପ୍ରସନ୍ନ ବଚନେ ପୁଷ୍ଟି । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ଚ.

ନୀଳମୀଳିକ, ବି. ଖଦ୍ୟୋତ, ଜୁଳୁଜୁଳିଆ ପୋକ ।

ନୀଳଲୋହିତ, ବି. (ନୀଳ-ଲୋହିତ, ଯାହାଙ୍କ କଣ୍ଠରେ ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ଓ କେଶରେ ଲୋହିତବର୍ଣ୍ଣ) ଶିବ; ମିଶ୍ରିତବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ମିଶ୍ରିତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ନୀଳା, ନିଳା, ବି. (ନୀଳ ଶବ୍ଦଜ) ନୀଳମଣି-ନାମକ ରତ୍ନ । ଯଥା—

ଯାଗୁଡ଼ି ନୀଳା ହେମମସ୍ତେ,
କଟିତଟରେ ଶୋଭାପାଏ । ମା. ମା.

ନୀଳାମ୍ବୁ, ବି. (ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ଅମ୍ବୁ-ଜଳରାଶି ଯାହାର) ସମୁଦ୍ର ।

ନୀଳମା, ବି. (ନୀଳ-ଇମନ୍—ଭାବାର୍ଥେ) ନୀଳତ୍ୱ ।

ନୀବାର, ବି. (ନି-ବୃ=ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା-ଅ) ତୃଣଧାନ୍ୟ ।

ନୀବି, ନୀବୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନି-ବ୍ୟେ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଇ) ମୂଳଧନ; ପଣକରିବା ଧନ; ସ୍ତ୍ରୀର କଟିବନ୍ଧନ ।

ନୀଶାର, ବି. (ନି-ଶୃ=ହିଂସା କରିବା-ଅ) ହିମ ଓ ବାୟୁନିବାରକ ଆବରଣବସ୍ତ୍ର, ମଶାରି; ପର୍ଦ୍ଦା ।

ନୀହାର, ବି. (ନି-ହୃ-ଅ) ତୁଷାର, ବରଫ; କୁହୁଡ଼ି ।

ନୁ, ଅଂ ପ୍ରଶ୍ନ; ସଂଶୟ; ସମ୍ବୋଧନ; ବିତର୍କ; ଛଳ; ଅନାଦର; ବିକଳ୍ପ; ଅନୁନୟ; ଅନୁତାପ; ହେତୁ ।

ନୁଆଁ, ନୁଆ, ନୂଆଁ, ନୂଆ, } ବିଂ. (ନବ ଶବ୍ଦଜ) ନୂତନ ।

ନୁଆଁଇବା, ଲୁଆଁଇବା, ନୋଆଁଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନମ୍ର କରିବା ।

ନୁଆଁଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ନମ୍ର ହେବା । ବିଂ. ଅତି ନମ୍ର; ନମ୍ର ।

ନୁଆରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନ ପାରିବା, ଅସମର୍ଥ ହେବା । ଯଥା—

ସୁବର୍ଣ୍ଣର ରଜା ପଛେ ଗଢ଼ାଇବେ ହର,
ନୋହିଲେ ଦୁଷ୍ଟଙ୍କ ଗର୍ବ ସହି ତ ନୁଆର । ସା.ଭା.ସ.ପ.

ଜାଣି ନ ପାରିବା । ଯଥା—

ମଣି ତ ତୁ ନୁଆରିଲୁ ଗହ୍ୱର କୁଟି,
ସମ୍ମୋହେ ହରିଇ ନାଶ ଗଲୁ ତୁ ଯୁଧିଷ୍ଠି । ସା.ଭା ସ.

ନିବେଦନ କରିବା, କହିବା । ଯଥା—

ବାରବରଷେ ସଇନ ନ ଯାଇ କଳନ,
ରଜା ଆଗେ ଯାଇ ନୁଆରିଲେ ଗୁରଗଣ । ସା.ଭା.ସ.

ନୁଉଁଛଣା, ନୁଉଁଛୁଣା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ହତଶ୍ରୀକ; ଅକର୍ମଣ୍ୟ ।

ନୁଉଁଛୁଣୀ, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. ହତଭାଗ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ; କୁଲକ୍ଷଣୀ । ଯଥା—

ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ସଂସାରକୁ ଅଟଇ ନୁଉଁଛୁଣୀ,
ଆବର ପ୍ରତି ଶ୍ରୀଗୁଣ ଶୁଣ ହେ ନୃପମଣି । ନୃ. ପୁ. ତୃ. ଚ.

ନୁଖୁରା, ଲୁଖୁରା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତୈଳହୀନ, ଅଚିକ୍କଣ ।

ନୁଙ୍ଗୁରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଘୃଣ୍ୟ ବା ନିନ୍ଦ୍ୟ; ଅତିଶୟ ମଳମଟ; ମଇଳା; ଅଳିଆ ।

ନୁଚ୍ଛୁପିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାଦିରେ ମୁଗ୍ଧ ହେବା । ଯଥା—

ବୋଲି ନୁଚ୍ଛୁଯାଇ ଚୋର ଉଦାର ପଣକୁ,
ବିହିଲେ ଲଲାଟେ ଗଇଣକରେ ଶରକୁ । ବୈ. ବି.
(ନିଉଚ୍ଛୁପିବା ପଦ ଦେଖ ।)

ନୁଡ଼ଙ୍ଗା, ନୁଡ଼ୁକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଭରଣ-ବିଶେଷ ।

ନୁଣ, ଲୁଣ, ବି. (ଲବଣ ଶବ୍ଦଜ) ଲବଣ ।

ନୁଣକୋଳି, ନୁଣନୁଣିକାକୋଳି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକ-ପ୍ରକାର କୋଳି, କୋଳି-ଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ନୁଣଖାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରେଟ କଂସାଥାଳି ।
ନୁଣଚଉଁରି, ବି. (ଲବଣଚମରୀ ଶବ୍ଦଜ) ବିବାହରେ ପାଣିଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବରୁ ସ୍ତ୍ରୀଆଚାର-ବିଶେଷ ।
ନୁଣିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଲବଣାକ୍ତ ।
ନୁତି, ବି. (ନୁ = ସ୍ତୁତି କରିବା-ତି) ସ୍ତୁତି, ପ୍ରଶଂସା; ପୂଜା; ପ୍ରଣାମ । (ବିଶେଷଣରେ ନୁତ ହୁଏ ।)
ନୁନ, ବି. (ଗଡ଼ଜାତୀୟ) ନୁଣ, ଲବଣ ।
ନୁନ, ବି. (ଦେଶଜ) ବକ୍ଷୋଜ ବା ସ୍ତନ; ବାଳକମାନଙ୍କର ଲିଙ୍ଗ ।
ନୂତନ, } ବିଂ. (ନବ-ତନ, ନୂ-ସ୍ୱାର୍ଥେ; ନବ
ନୂତ୍ନ, } = ନୂ) ନବୀନ, ନୂଆ ।
ନୂନମ୍, } ଅଂ. ନିଶ୍ଚୟ, ତର୍କ୍ୟ: ବିତର୍କ;
ନୂନ, } ସ୍ମରଣ; ପାଦପୂରଣାର୍ଥ ।
ନୂପୁର, ବି. (ନୂ = ନୂନ-ପୃ = ପୂରଣ କରିବା-ଅ) ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚରଣଭୂଷଣ ।
ନୃ, ବି. (ନୀ = ନେବା-ଋ) ନର, ମନୁଷ୍ୟ ।
ନୃତି, ବି. (ନୃତ୍=ନର୍ତ୍ତନ କରିବା-ଇ) ନୃତ୍ୟ ।
ନୃତ୍ତୁ, ବିଂ. (ନୃତ୍-ଉ) ନର୍ତ୍ତନଶୀଳ ।
ନୃତ୍ତି, ବି. (ନୃତ୍-ତି) ନୃତ୍ୟ, ଅଭିନୟ । ବିଂ. ନର୍ତ୍ତନକାରୀ ।
ନୃତ୍ୟ, ବି. (ନୃତ୍ = ନାଚିବା-ଯ) ତାଳମାନାଦି ଓ ଭାବହାବାଦି ଯୁକ୍ତ ଆଙ୍ଗିକ କ୍ରିୟା; ଅଭିନୟ ।
ନୃଦେବ, ନୃପ, } ବି. (ନ = ନର-ଦେବ,
ନୃପତି, ନୃପାଳ, } ପା-ଅ, ପତି, ପାଳ) ରଜା; କୁବେର ।
ନୃଶଂସ, ବିଂ. (ନୃ = ମନୁଷ୍ୟ-ଶଂସ୍ = ହିଂସା କରିବା-ଅ) ଘାତୁକ; ନିର୍ଦ୍ଦୟ ।
ନେ, କ୍ରି. (ନୀ ଧାତୁଜ) ନିଅ ।
ନେଇଗୁଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଗଡ଼ଜାତୀୟ) ବାଟେଇ-ଦେବା ।
ନେଉଟ, ବି. (ଦେଶଜ) କେହି କୌଣସି ପଦାର୍ଥପ୍ରତି ମନ୍ତ୍ର ତନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କରିଥିଲେ ପ୍ରତିମନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ତହିଁର ବିଷମୟ ଫଳକୁ ନିବାରଣ କରିବା ପ୍ରଣାଳୀ ।
ନେଉଟାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନେଉଟାଇ ଆଣିବା, ଗାଈ ପ୍ରଥମ ସଙ୍ଗମରେ ଗର୍ଭବତୀ ନ ହେଲେ ଉକ୍ତ ଗାଈ 'ନେଉଟାଏ' ।
ନେଉଟିଆ, ଲେଉଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶାକ-ବିଶେଷ ।
ନେଉଟିବା, ଲେଉଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଫେରିବା ।
ନେଉଳ, } ବି. (ନକୁଳ, ପ୍ରାକୃତ ନଉଳ
ନଉଳ, } ଶବ୍ଦଜ) ସର୍ପନାଶକ ଜନ୍ତୁବିଶେଷ ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବିଳେଈ ।
ନେଉଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ କମ୍ବା ହଳରେ ବାନ୍ଧିଲେ ଯେଉଁ ବଳଦ ମୁଣ୍ଡ ପୋତି ଚାଲେ ।
ନେକଡ଼ା 'ବାଘ', } ବି. (ଦେଶଜ) ଚିତାବ୍ୟାଘ୍ର;
ନେକଂଡ଼ା 'ବାଘ', } ଗଧିଆ, ଜନ୍ତୁବିଶେଷ; ଚିତ୍ରକନା ।
ନେକନାମ, ବି. (ଦେଶଜ) ସୁନାମ ।
ନେକାର, ବି. (ନ୍ୟକ୍କାର ଶବ୍ଦଜ) ଅବଜ୍ଞା; ଧିକ୍କାର ।
ନେକି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦାୟିତ୍ୱ ।
ନେଙ୍ଗଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଖଞ୍ଜ, ଛୋଟା ।
ନେଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) କରତଳ ।
ନେତ, ବି. (ନେତ୍ର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବସ୍ତ୍ର; ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ରହେ ମନ୍ଦାକିନୀ ତହିଁ ସନ୍ନିଧିରେ,
ଅର୍ଜୁନ ନେତ ପତାକା କି ସେ । ର. ପ.

ପତାକା । ଯଥା—

ପଢ଼ିଚ ରହଣ କମନ୍ତ୍ରେ,
ଦେଉଳେ ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି ନେତେ । ଦା. ର.

ଓଷ୍ଠାବିଶେଷ ।
ନେତା, ବି. (ନେତୃ-ନୀ-ନେବା-ତୃ) ନାୟକ, ପ୍ରଭୁ । ବିଂ. ଯେ ନିଏ; ପ୍ରେରକ; ପଥ-ପ୍ରଦର୍ଶକ; ପ୍ରାପକ; ନିର୍ବାହକ ।
ନେତ୍ର, ବି. (ନୀ = ପାଇବା-ତ୍ର) ଚକ୍ଷୁ; ବସ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ; ବୃକ୍ଷମୂଳ; ରଥ; ପଥ; ମନ୍ଥନ-ଦଣ୍ଡବଦ୍ଧ ରଜ୍ଜୁ । ବିଂ. ପ୍ରେରକ; ଚାଳକ; ରକ୍ଷକ; ପ୍ରାପକ; ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ନାଡ଼ୀ; ନାରୀ ।

ନେତ୍ରପତ୍ର, ନେତ୍ରବସ୍ତ୍ର, ବି. ଚକ୍ଷୁପଲକ, ପକ୍ଷ୍ମ ।

ନେଦିଷ୍ଠ, } ବି°. (ଅନ୍ତିକ = ସମୀପ-ଇଷ୍ଠ,
ନେଦୀୟାନ୍, } ଈୟସ୍-ଅତ୍ୟର୍ଥେ) ଅତି
ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ; ନିପୁଣ ।

ନେପଥ୍ୟ, ବି. [ନେ = (ନୀ-କ୍ୱିପ୍) ନାୟକ-
ପଥ୍ୟ = ଉପଯୁକ୍ତ, ମନୋହର, ଯୋଗ୍ୟ]
ସଜ୍ଜାଗୃହ; ବେଶ; ଅଳଙ୍କାର ।

ନେପୁର, ବି° (ନୂପୁର ଶବ୍ଦଜ) ପାଦର
ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶ୍ରୀଭୁଜେ ବାହୁଟି ଶମ ପୟରେ ନେପୁର । ମ°. ଫ.

(ଦେଶଜ) ମୂଷିକବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ ଗୁଣ୍ଡୁଚି ।

ନେଫଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଫଳବିଶେଷ;
ଦଇହସା ।

ନେଫଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦାନ୍ତ ନିକଟିବା ।

ନେବା, କ୍ରି. (ନୀ ଧାତୁଜ) ଗ୍ରହଣ କରିବା;
(ହିନ୍ଦୀ) ଫିତା ଅର୍ଥାତ୍ ବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ ।

ନେମି, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ନୀ = ପାଇବା-ମି-ସଜ୍ଞାର୍ଥେ)
ନେମୀ, } ଚକ୍ରର ଧାର, ଚକ୍ରପ୍ରାନ୍ତ; ତିନିଶ
ବୃକ୍ଷ; ବଜ୍ର, କୂପୋପରିସ୍ଥ ରଜ୍ଜୁଧାରଣାର୍ଥ
କାଷ୍ଠଯନ୍ତ୍ର ।

ନେଳ, ବି. (ନୀଳ ଶବ୍ଦଜ) ହ୍ରସ୍ୱବୃକ୍ଷବିଶେଷ;
ଯହିଁରୁ ନୀଳରଙ୍ଗ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।

ନେଳି, } ବି.(ନୀଳ ଶବ୍ଦଜ) ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ; ନୀଳବର୍ତ୍ତି;
ନିଳି, } ଏକପ୍ରକାର ବର୍ଣ୍ଣଦ ବୀଜବିଶେଷ;
ଜଳ ଉପରେ ପଡ଼ି ରହିଥିବା ଶିଉଳି ।

ନେହାରତ, ବି°. (ଯାବନିକ) ଅତ୍ୟନ୍ତ, ଅଧିକ ।

ନେହୁରା, ବି°. (ଦେଶଜ) ଖୋସାମତିଆ ।
ଯଥା—

ପୁଅ ହେଲବେଳକୁ କେତେ ନେହୁରା ହେଉଥିଲ ।
ଉ. ସା.

ବି. ଖୁସାମତ କମ୍ବା ସ୍ତବ ।

ନୈକ, ବି°. (ନ-ଏକ) ଅନେକ ।

ନୈକଭେଦ, ବି°. (ନ-ଏକଭେଦ) ନାନାବିଧ,
ଅନେକପ୍ରକାର, ଅନେକ ।

ନୈଗମ, ବି. (ନିଗମ-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଉପନିଷଦ;
ବାଣିଜ୍ୟକାରୀ; ବେଦାନ୍ତଶାସ୍ତ୍ର; ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର;
ନଗରବାସୀ ଲୋକ; ନାୟକ; ପଥ ।
(ନୈଗମଃ ସ୍ୟାଦୁପନିଷଦ୍ ବଣିଜୋ
ନାଗରେଽପିଚ—ମେଦିନୀ ।)

ନୈଚକୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନୀଚୈଶ୍ଚରତି ନୈଚକୀ,
ନିଚକୀ, } ଅଥବା ନୀଚୈଃ ସ୍ୱରେଣାପି
ନିଚକା, } ଚରତୀତି ନୈଚକୀ—ଅମର-
ଟୀକା ।) (ଯେଉଁ ଗାଈ ଅନୁଚ ସ୍ଥଳରେ
ଚରେ, ଅଥବା ଅନୁଚ ସ୍ୱରରେ ସୁଦ୍ଧା
ଡ଼ାକିଲେ ଆସେ) ଉତ୍ତମ ଗାଈ । (ନୈଚକୀ
ଗୌରୁତ୍ତମାନ୍ତୁ ନିଚକାସା ପ୍ରକୀର୍ତ୍ତିତା—
ନାମମାଳା ।) (ନୀଚକା ନୈଚକୀଚେତି—
ଦ୍ୱିରୂପକୋଶ ।)

ନୈପୁଣ, ନୈପୁଣ୍ୟ, ବି. (ନିପୁଣ-ଅ, ଯ)
ନିପୁଣତା ।

ନୈୟାୟିକ, ବି°. (ନ୍ୟାୟ-ଇକ—ଜ୍ଞାତାର୍ଥେ,
ଯ ସ୍ଥାନେ ଐୟ) ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ, ତାର୍କିକ ।

ନୈର୍‌ଋତ, ବି. (ନିର୍‌ଋତି-ଅ) ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ
କୋଣ ଓ ତଦଧିପତି; ରାକ୍ଷସ ।

ନୈବେଦ୍ୟ, ବି. (ନିବେଦ-ଯ) ଦେବୋ-
ଦ୍ଦେଶରେ ନିବେଦନୀୟ ପଦାର୍ଥ ।

ନୈସର୍ଗିକ, ବି°. (ନିସର୍ଗ = ସ୍ୱଭାବ-ଇକ)
ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ନୋଚ୍ଚ, ବି. (ନ୍ୟୁବ୍‌ଜ ଶବ୍ଦଜ) ସଙ୍କୋଚନ ।
ବି°. ସଙ୍କୁଚିତ ।

ନୋଛା, ବି°. (ଦେଶଜ) କପଟାଚାରୀ ।

ନୋଚ୍ଚକୋଚ୍ଚ, ବି°. (ନ୍ୟୁବ୍‌ଜ କୁବ୍‌ଜ ଶବ୍ଦଜ)
ସଙ୍କୁଚିତ ।

ନୋଚହେବା, କ୍ରି. (ନ୍ୟୁବ୍‌ଜ ଶବ୍ଦଜ) ସଙ୍କୁଚିତ
ହେବା । ଯଥା—

କୁଳବତୀ ନବୀନା ନୃପତିନନ୍ଦିନୀ ସେ,
ମହାମଣ୍ଡଗବ ଗ୍ରନ୍ଥି ନୋଚ ହୋଇ ବସେ । କୋ ବ୍ର-ସୁ.

ନୋଟା, ଲୋଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଡ଼ାଳ ।

ନୋଦନ, ବି. (ନୁଦ୍ = ପ୍ରେରଣ କରିବା
ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ) ପ୍ରେରଣ; ଅପସାରଣ;
ଛେଦନ । (ବିଶେଷଣରେ ନୋଦିତ,
ନୁତ୍ତ ଓ ନୁନ୍ନ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ନୋଳ, ବି. (ଦେଶଜ) କର୍ଣ୍ଣାଳଂକାରବିଶେଷ । ଯଥା—
ସେହି ଦିନ ଦିବସେ ଶ୍ରବଣ ବିନ୍ଧାଇଲେ,
ଯୋଡ଼ି ଯୋଡ଼ି ନବୀନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନୋଳ ଦେଲେ ।
ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ତ.

ନୋଳିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ସମୁଦ୍ରରେ ମାଛ ଧରିବା ଜାତି । ଯଥା—
ଝିପାକାଠି ପୃଷ୍ଠେ ତରଙ୍ଗେ ନୋଳିଆ
ଗାଏ ଜୟ ଗଙ୍ଗେଶ୍ବର । ପାର୍ବତୀ ।
ବିଂ. ଯେ ନୋଳ ପିନ୍ଧିଥାଏ ।

ନୋହିଲେ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ନଚେତ୍, ନ ହେଲେ, } ଯଦି ତାହା ନୁହେ ।

ନୋହୁଣୁ, } ଅଂ. ନ ହେବା ପୂର୍ବେ । ନ ହେଉଣୁ, } ଯଥା—
କବା ନୋହୁଣୁ ମୋର ସୁତ,
କଂସ ହୋଇବ ପ୍ରାଣେ ହତ । ଖ. ଦ. ସ୍ବ.

ନୋହେ, ନୁହେ, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନ ହୁଏ । ଯଥା—
ଠକ ନୋହେ ଗୁରୁ କୃଷ୍ଣ ବଇଷ୍ଣବେ ଯେହୁ । ବି.ଚ.ମ.

ନୌ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ନୁଦ୍ = ପ୍ରେରଣ କରିବା- ନୌକା, } ଔ ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ- କ ସ୍ୱାର୍ଥେ-ଆ) ଜଳଯାନ, ନାବ ।

ନୌତାର୍ଯ୍ୟ, ବିଂ. (ନୌ -ତୃ-ଯ) ନାବ୍ୟ, ନୌକାଗମ୍ୟ ।

ନୌନୁତ, ବି. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା ନ୍ୟାୟନୁତ ପଦରୁ ଜାତ) ଭଣ୍ଡାରି ବା ନାପିତ ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ଜାତିରେ ବିବାହ ଭୋଜି ସମୟରେ କୁଳ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ପିଢ଼ା ପକାଇ ତହିଁରେ ଗୁଆ ଗୁଣ୍ଡଳ ରଖି ବରଘର ଏକ ଟଙ୍କା ହେଲେ କନ୍ୟାଘର ଆଠଅଣା ପଇସା, ଏହି ହିସାବରେ ସେହି ପିଢ଼ା ଉପରେ ରଖି ସମଗ୍ର କୁଳକୁ ପ୍ରଣାମ କରନ୍ତି, ତାହାର ନାମ ନୌନୁତ ।

ନୌବତ, ନହବତ, } ବି. (ଯାବନିକ)ବାଦ୍ୟ- ନୌବତ୍, } ବିଶେଷ । ଯଥା—
କହିଁ ନୌବତ ନ ବାଜିଲା,
ଏ ବଡ଼ ଦଣ୍ଡସୁ ଲାଗିଲା । ଦା. ର.

ନୌବଳ, ବି. (ନ୍ୟାସ୍ତବଳ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ; ସତରଞ୍ଜ ଖେଳ । (ନୌ = ଜଳଯାନ-ବଳ = ସୈନ୍ୟ) ଜଳଯୁଦ୍ଧର ସୈନ୍ୟ ।

ନ୍ୟକ୍, } ବିଂ. (ନି = ନିକୃଷ୍ଟ-ଅନ୍ଚ୍ = ଗମନ ନ୍ୟଙ୍, } କରିବା-କ୍ବିପ୍) ନୀଚ; ଘୃଣ୍ୟ; ନିମ୍ନ ।

ନ୍ୟକ୍କାର, ବି. (ନ୍ୟକ୍-କାର) ଘୃଣା, ଅବଜ୍ଞା; ଧିକ୍କାର; ବମନ, ବାନ୍ତି ।

ନ୍ୟଗ୍ରୋଧ, ବି. (ନ୍ୟକ୍-ନିମ୍ନ-ରୋଧ) ବଟବୃକ୍ଷ; ବାହୁ ପରିମାଣ ।

ନ୍ୟସ୍ତ, ବିଂ. (ନି-ଅସ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ତ) ନିକ୍ଷିପ୍ତ; ତ୍ୟକ୍ତ; ଅର୍ପିତ; ସ୍ଥାପିତ; ପ୍ରେରିତ; ରଚିତ; ପାତିତ; ବିସ୍ତାରିତ ।

ନ୍ୟାୟ, ବି. (ନି = ନିଶ୍ଚୟ-ଇ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ମତି; ଯୁକ୍ତି; ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର; ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ ।

ନ୍ୟାଯ୍ୟ, ବିଂ. (ନ୍ୟାୟ-ଯ) ଯଥାର୍ଥ, ଉଚିତ; ଯୋଗ୍ୟ ।

ନ୍ୟାସ, ବି. (ନି-ଅସ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅ) ନିକ୍ଷେପ; ଅର୍ପଣ; ବିନ୍ୟାସ ବା ରଖିବା; ତ୍ୟାଗ; ସନ୍ନ୍ୟାସ ।

ନ୍ୟାସୀ, ବିଂ. (ନ୍ୟାସ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ତ୍ୟାଗୀ; ସନ୍ନ୍ୟାସଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ।

ନ୍ୟୁବ୍ଜ,ବିଂ.(ନି = ନୀ -ଉବ୍ଜ୍ = ଋଜୁ ହେବା-ଅ) କୁବ୍ଜ; ବକ୍ର; ଅଧୋମୁଖ ।

ନ୍ୟୂନ, ବିଂ. (ନି-ଊନ୍ = କମ ହେବା-ଅ) ଅଳ୍ପ; ନୀଚ; କ୍ଷୁଦ୍ର ।

ପ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଏକବିଂଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବି. (ପା = ପାଳନ କରିବା-ଅ) ରଜା; ଶାସ୍ତା; (ପା = ପାନ କରିବା-ଅ) ପାନ । (ପତ୍ = ପଡ଼ିବା-ଅ) ବାୟୁ; ଅଣ୍ଡ; ପତ୍ର; ରକ୍ଷା । ବିଂ. ଯେ ପାନ କରେ; ଯେ ପାଳନ କରେ ।

ପଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣବିଶେଷ ।

ପଁପାଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣବିଶେଷ ।

ପଅଁର, ପଅଁସ, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସନ୍ତରଣକରି ।
ଯଥା—
କେତେବେଳେ ପଙ୍କ ଲଙ୍ଘେ ଗିରି,
କୁବଳୟ ହୁଅଇ ପଅଁରି । ର. କ.

ପଇ, ପୋଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ ଚକର ଗୁଳିଆଡ଼େ ଥିବା ଲୌହବଳୟ । (କେଉଁମାନେ ଶଗଡ଼ ଗୁଳିର ଉପରିଭାଗରେ ଯୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକୁ ପୋଇ କହନ୍ତି ।) ଶଗଡ଼ ଗୁଳିଯିବାରେ ଭୂମିସ୍ଥ ରେଖା । ଯଥା—ବୁଢ଼ା ବଳଦ ପୋଇ ଗୁଡ଼େ ନାହିଁ ।

ପଇଞ୍ଚ, ପହଞ୍ଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତର ଆଭରଣବିଶେଷ । ଯଥା—
ସୁନାଖଡ଼ୁ ପହଞ୍ଚ ରତ୍ନର ମୁଦ୍ରିକା,
ଲଗାଇ କରି ଶୋଭା ଦିଶୁଛନ୍ତି ଏକା । କୃ. ଭା. ଆ. ପ.

ପଇଟ, ପଇଠ, ପଏଠ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭରି ।
ଯଥା—
କରି ପଇଠ ଛନ୍ଦିବ କରତରେ ଦେଇ । ର. କ.
(ପ୍ରବିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) କପ୍ରିବନ୍ଦୀ କରି ଦେବା; ସମର୍ପଣ ।

ପଇଟାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅଭ୍ୟାସ କରିବା; ପାଠ ମୁଖସ୍ଥ କରି ଘୋଷିବା ।

ପଇଠା, ପଇଟା, ବି. (ପ୍ରବିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ଅଭ୍ୟାସ; ପାଠ ଘୋଷିବା ।

ପଇଠାଇବା, କ୍ରି. (ପ୍ରବିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ଦାଖଲ କରିବା; ପାଠ ମୁଖସ୍ଥ କରି ଘୋଷିବା ।

ପଇଠ, ବି. (ଦେଶଜ) ହାତର ଭରି । ଯଥା—
କରରେ ଦେଇ କରି ପଇଠିକି । ବି. ଚ. ମ.

ପଇଡ଼, ପେଡ଼, ବି. (ପଯୂଃପେଟ-କ ଶବ୍ଦଜ) କଷି ନଡ଼ିଆ । ଯଥା—
ପଇଡ଼ପାଣି ରସପଣା,
ସ୍ୱାଦୁରେ ଏକୁ ଏକେ କଣା । ଦା. ର.

ପଇଡ଼ା, ପରିଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ—ପରିଡ଼ା ଶବ୍ଦ କ୍ରମଶଃ ପଇଡ଼ା ହୋଇଅଛି) ଉପାଧିବିଶେଷ; ପ୍ରତିହାରୀ, ଦ୍ୱାରୀ ।

ପଇତା, ପୈତା, ବି. (ଉପବୀତ ଶବ୍ଦଜ) ଯଜ୍ଞୋପବୀତ । ଯଥା—
ବକ ଶାମଳ ବାନା ତା ଭୁଜଙ୍ଗ ପଇତା । ଲ୍. ବ.

ପଇଡ଼ି, ପୈଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ରନ୍ଧା ଡାଲି ।
ଯଥା—
କାକରା ମୁଗ ପଇଡ଼ି ମଧୁରୁଚି କାନ୍ତି,
ବିବିଧ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଆଣି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପରଷନ୍ତି । ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ଭ.

ପଇଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜସେବକବିଶେଷ ।
ଯଥା—
ପଇଦ ତରଗ ଯେ ମହାସୁଆର ଭୋଇ,
ଚହ୍ଲାଣ ଚରଚିଆ ଯେ ସୁଆର ପଲଇ । ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଭ.

ପଇଲମ, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ଥାଲୀପାତ୍ରବିଶେଷ ।
ଯଥା—
ଦେବଙ୍କ ରତ୍ନ ଯୋଗାଡ଼ ଅଛି ତୋର ପୁରେ,
ପଇଲମମାନଙ୍କୁ ମାଗିଲେ ଦାମୋଦରେ । ସା. ଭା. ସ.

ପଇସା, ବି. (ଦେଶଜ) ତାମ୍ରମୁଦ୍ରାବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଟଙ୍କାର ୬୪ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ; ଧନ ।

ପଇସାକାଡ଼ୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ଧନ ବ୍ୟୟ କରି ପାରେ ।

ପଉଁଚି, ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ ।

ପଉଟି, ପୌଟି, ବି. (ପୌତବ ଶବ୍ଦଜ) ଶସ୍ୟାଦିର ପରିମାଣବିଶେଷ । ଯଥା—
ବାଟିଏ ଯେ ଚସେ ପଉଟିଏ ଦିଏ ସଞ୍ଜା,
ଦ୍ୱାଦଶ ଫଳ ଅର୍ଜି ସୁଖେ ନଥଇ ପ୍ରଜା । ସା. ଭା. ଆ.

ପଏକାର, ବି. (ଦେଶଜ) ପଦାତି ବା ସୈନ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—
ଗଜ ତୁରଙ୍ଗ ପଏକାର,
ସୈନ୍ୟ ତା ଅଛଇ ଅପାର । ମା. ମା.

ପଏଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟାଘାତ, ବାଧା ।
ଯଥା—
ପ୍ରଥମ ଧାଡ଼ିରେ ଗୋପପୁରେ ସେ ବେଢ଼ିଲା,
ତାହାର ହେତୁ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ପଏଡ଼ ପଡ଼ିଲା । ସା. ଭା. ସ.
ଗତିରୋଧକ ପ୍ରତିବନ୍ଧ । ଯଥା—
ଏକାଦଶ ଯୋଜନ ପଏଡ଼ ପଡ଼େ ଆଟ,
ମୃତ୍ୟୁପିଣ୍ଡ ଘାଚେ ସେହୁ ନ ପାବନ୍ତି ବାଟ । ସା. ଭା. ବ.
ଯେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥର ଆଚ୍ଛାଦନ ରୂପକ ଗୃହ । ଯଥା—
ପାଞ୍ଚ ଯୁଣ ପଶଯନ୍ତେ ପଏଡ଼ ପଡ଼ିଲା,
ବହୁତର ରଥ ଗଜ ଅଶ୍ୱ ନାଶ ଗଲା । ସା. ଭା. ବ
ପାଦବିନ୍ୟାସଦ୍ୱାରା ସମାଚ୍ଛାଦନ । ଯଥା—
ଏକଜଣକ ପଏଡ଼ ଦ୍ୱାଦଶ ଯୋଜନ,
ମହାବାତ ଜିଣି ସ୍ୱାମି ତାହାର ଗମନ । ସା. ଭା. ବ.

ପକା, ବ. (ଦେଶଜ) କୋଠାଘର । କ୍ରି. ପକାଅ । ଯଥା—

ଏ ଗର୍ଭଯାତନାରେ ନ ପକା ମୋତେ ଆଉ ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ଭ.

ପକାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିକ୍ଷେପ କରିବା; ଗଣନା କରିବା ।

ପକାଣ, ବ. (ପକ୍‌କଣ ଶବ୍ଦଜ) ଶଉରପଲ୍ଲୀ, ଶବରମାନଙ୍କର ଘର ।

ପକାପକ, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଛଳେ ନିକ୍ଷେପ କରିବା । (ପିଟୁ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପକୁ, ବିଂ. (ପକ୍ୱ ଶବ୍ଦଜ) ଜୀର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—

ସୂର୍ଯ୍ୟ କଳାରେ ଆହାର ହୁଏ ଜାଣ ପକୁ,
ଚନ୍ଦ୍ର କଳାରେ ମନ୍ଦ ହୁଅଇ ଶରୀରକୁ । ନୃ. ପୁ. ସ. ଭ.

ପକ୍‌କଣ, ବ. (ପଚ୍ = ପାକ କରିବା-କଣ୍, ଚ = କ) (ପଚ୍ୟତେ କଦନ୍ନମସ୍ମିନ୍ ପକ୍‌କଣଃ) ଭିଲ୍ଲପଲ୍ଲୀ, ଶବରପଲ୍ଲୀ, ଶବର-ମାନଙ୍କର ଗୃହ; ଅଗ୍ନି ।

ପକ୍‌କା, ବ. (ପକ୍ୱ ଶବ୍ଦଜ) ଘୃତାଦିରେ ପକ୍ୱ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ । (ହିନ୍ଦୀ) କୋଠାଘର, ଚୂନ ଓ ଇଟା ବା ପଥରରେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଘର । ବିଂ. ଉତ୍ତମ; ନିବାଡ଼; ସ୍ଥାୟୀ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଅଧିକ ଅର୍ଥ । ଯଥା—

ବୟସ ପକ୍‌କା ହେଲେ ବୁଦ୍ଧି ହୁଏ କଞ୍ଚା ।

ପକ୍‌କ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଉତ୍ତମ ।

ପକ୍ତି, ବ. (ପଚ୍ = ପାକ କରିବା-ତି) ରନ୍ଧନ । (ପକ୍ତା = ପାଚକ ।)

ପକ୍ୱ, ବିଂ. (ପଚ୍-ତ, ତ = ବ) ପରିଣତ; ସିଦ୍ଧ; ଦୃଢ଼; ବିନାଶୋନ୍ମୁଖ ।

ପକ୍ଷ, ବ. (ପକ୍ଷ୍ = ପରିଗ୍ରହ କରିବା-ଅ) ମାସାର୍ଦ୍ଧ; ପକ୍ଷିର ଡେଣା; ପିଚ୍ଛ; ଶରର ପକ୍ଷ; ପାର୍ଶ୍ୱ-ଗୃହ; ଭିତ୍ତି; ପାର୍ଶ୍ୱ; ସହାୟ; ଚୁଲ୍ଲୀରନ୍ଧ୍ର; ମତ; ପକ୍ଷିପକ୍ଷର ମୂଳ; (କେଶାଦି ଶବ୍ଦର ପରେ ରହିଲେ) ସମୂହ । ଯେପରି—କେଶପକ୍ଷ ।

ପକ୍ଷତି, ବ. (ପକ୍ଷ-ତି-ମୂଳାର୍ଥେ) ପକ୍ଷିଡେଣାର ମୂଳ । (ସ୍ତ୍ରୀଃ ପକ୍ଷତିଃ ପକ୍ଷମୂଳଂ—ଅମର ।)

ପକ୍ଷପାତ, ବ. (ପକ୍ଷ = ପାର୍ଶ୍ୱ-ପତନ) ସ୍ନେହ; ଅନୁଗ୍ରହ; ଆସକ୍ତି; ପରିଚୟ; ଏକପାର୍ଶ୍ୱକୁ ଆଉଜିବା ।

ପକ୍ଷୀ, } ବ. (ପକ୍ଷ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଚଢ଼ାଇ;
ପକ୍ଷିନ୍, } ବାଣ ।

ପକ୍ଷ୍ମ, ବ. (ପକ୍ଷ୍ମନ୍-ପକ୍ଷ୍ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ମନ୍) ନେତ୍ରଲୋମ; ପଲକ, ଲୋମ; ପୁଷ୍ପକେଶର-ସୂତ୍ରାଦିର ଅଗ୍ରଭାଗ ।

ପଖ, ବ. (ପକ୍ଷ = ପ୍ରାକୃତ ପଖ୍‌ଖରୁ ଜାତ) ମାସାର୍ଦ୍ଧ ।

ପଖଳା, ବ. (ପ୍ରକ୍ଷାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଧୋଇବା । ବିଂ. ଧୋଇଥିବା, ଧୌତ । ଯଥା—

ରତ୍ନପାଦୁକା ଚଢ଼ି ସେଠାକୁ ଶଢେ କଲା,
ପାଣିପଖଳା ଖଦି ଦେହରେ ଲାଗି ହେଲା । ନୃ.ପୁ.ପ.ଭ.

ପଖା, ବ. (ପକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ପାର୍ଶ୍ୱ । ଯଥା—

ଅଙ୍ଗଡ଼ାବ ଖଣ୍ଡା ବାମ ପଖା । ବ. ଗ୍ର.

ଚୁଲ୍ଲୀର ରନ୍ଧ୍ର; ମୟୂରପିଚ୍ଛାଦିରେ ରଚିତ ଏକପ୍ରକାର ବ୍ୟଜନୋପକରଣ । ଯଥା—

ଆଲଟ ଚାମର ପଖା ପଡ଼େ ଚଉପାଶ । ନ.ପୁ.ଭ.ଚ.

ପଖାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଏକପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ହେବା, ଏକଆଡ଼ରେ ରହିବା ।

ପଖାଉଜ, } ବ. (ଦେଶଜ) ଚର୍ମାବୃତ ବାଦ୍ୟ-
ପଖଉଜ, } ବିଶେଷ । ଯଥା—

ପଖାଉଜ ଭୁଲେ ଢୋଲ ବାଜଇ ଗହନେ । ସା·ଭା·ସ·

ପଖାଳ, ବ. (ପ୍ରକ୍ଷାଳନ ଶବ୍ଦଜ) ପାଣି ତୋରାଣି ମିଶା ଭାତ; ପ୍ରକ୍ଷାଳନ । ଯଥା—

କର କି ଫଳା ଜଳେ ମୁଖ ପଖାଳ
କାଠଲାଗି ସ୍ନାନ ସାର । ର· କ·

ପଖାଳକରା, } ବ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ମୋଟ
ପଖାଳକରିଆ, } ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ଗାଧୋଇବାକୁ ହୁଏ; ଯେଉଁ ଲୁଗା ପ୍ରତିଦିନ ଧୁଆ ହୁଏ ।

ପଖାଳିବା, କ୍ରି. (ପ୍ର-କ୍ଷାଳ୍ ଧାତୁଜ) ଧୋଇବା । ଯଥା—

କେ ମୋ ଚରଣ ପଖାଳି ପାଦୁକ ପାଇଣ ଶିରେ ସିଞ୍ଚିବ ।
ବ· ଗ୍ର

ଗରମ ଭାତରେ ପାଣି ପୂରାଇବା ।

ପକ୍ଷି, ବି. (ପକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷର ଝୁଲ, ପୁଚ୍ଛ । ଯଥା—
କୃଷ୍ଣ ମସ୍ତକରେ ଦେଖି ମୟୂର ପକ୍ଷି ସଜନ ଗୋ । ର.କ.
(ପକ୍ଷୀ-ପ୍ରାକୃତ ପଖି ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷୀ ।

ପଖିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହର ଭିତ୍ତି ଓ ସ୍ତମ୍ଭ ଉପରସ୍ଥ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ; ବୃଷ୍ଟିନିବାରକ ତାଳପତ୍ର ଆଚ୍ଛାଦନୀବିଶେଷ । ଯଥା—
ତାଳପତ୍ର ବହୁ ହାତ କରଇ ମଣ୍ଡାର,
ଦରବେ ଛତା ପଖିଆ କରନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରର । ବୃ. ସ୍ତୁ.

ପଖିଚଟା, } ବି. (ପକ୍ଷୀ-ଜଟାୟୁ ଶବ୍ଦଜ)
ପଖିଜଟା, } ଜଟାୟୁନାମକ ରାମାୟଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ପକ୍ଷୀ ।

ପଖିଧରା, ବି. (ପକ୍ଷିଧାରକ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ୟାଧ । (ପକ୍ଷିଧାରଣ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷୀ ଧରିବା ।

ପଖିପାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁହ୍ୟକାଳିକା ଚଢ଼େଇର ଶୁଖିଲା ପଖ ଯେଉଁ ପାଣିରେ ସିଦ୍ଧ ହୋଇ ତ୍ରିଦୋଷ ସନ୍ନିପାତରେ ଔଷଧସ୍ୱରୂପ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ପଖୋଜ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଚର୍ମାବୃତ ତାଳ
ପଖୌଜ, } ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ପଗ, ପବ, ବି. (ପର୍ବ ଶବ୍ଦଜ) ଅଙ୍ଗୁଳଗ୍ରନ୍ଥି । ଯଥା—
ଏ ମୋହର ଡାହାଣ ହସ୍ତର ପଗଅସ୍ଥି,
ତା ଯତ୍ନେ ରଖିବୁ ନ ଜାଣିବ କୁରୁପତି । ସା. ଭା. ଆ.
ଇକ୍ଷୁ ପ୍ରଭୃତିର ଗୋଟିଏ ଗଣ୍ଠିଠାରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗଣ୍ଠି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାଗ । ଯଥା—
ଅଗ୍ର ମୂଳ ତାହାର ସମାନ ଏକଭାଗ,
ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡକୁ କଲେ ଏକାଦଶ ପଗ । ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ପଗଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟବହାରାଦିରେ ନିୟମ । (କର୍ପୂର ମଣି ପ୍ରଭୃତିର) ଗୋଟା ବା ଗୁଳା । ଯଥା—
ପଦ୍ମରାଗ ପଗଡ଼େ ପ୍ରଥମା ହୁଏ ଖଣ୍ଡା,
ମାଣିକ୍ୟ ଝଗମାନ ବସିଛୁ ପୁଞ୍ଜାପୁଞ୍ଜା । ନୃ. ପୁ ପ. ତ.

ପଗଡ଼ି, ବି. (ଯାବନିକ) ପାଗ । ଯଥା—
ଲାଲ ପଗଡ଼ିକି ନ ଡରନ୍ତି କିଏ ? ଦ. ବା.
(ଦେଶଜ) କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ ।

ପଗଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ରକ୍ଷା କରିବା; ସମ୍ଭାଳିବା; ଯଥା—ଅସ୍ତ୍ର ଧର, ଦମ୍ଭ ପଗଡ଼ । ବୁଝିବା; ପାଇବା । ଯଥା—
ଏ କଥାଟା ଆଗରୁ ପଗଡ଼ି ପାରିଥିଲେ ଦେଶ ସେବାର ଅର୍ଥ ବୁଝିବାକୁ ଆମକୁ ଏତେ ଧନ୍ଦ ହେବାକୁ ପଡ଼ି ନଥାନ୍ତା । ଉ ସା. ୧୮. ୯.

ପଗାର, ବି. (ଯାବନିକ) ହୁଡ଼; ସୀମା; ହୁଡ଼ ଉପରେ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ବାଡ଼ ।

ପଘା, ବି. (ପ୍ରଗ୍ରହ ଶବ୍ଦଜ) ଗୋରୁ ବାଛୁରି ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିବା ରଜ୍ଜୁ ।

ପଙ୍କ, ବି. (ପନ୍ଚ୍—ବିସ୍ତାର କରିବା-ଅ) ପାପ; କର୍ଦ୍ଦମ ।

ପଙ୍କଜ, ପଙ୍କଜନ୍ମ, } ବି. (ପଙ୍କ-ଜନ୍ = ଜନ୍ମିବା-ଅ, ପଙ୍କ-
ପଙ୍କରୁହ, ପଙ୍କେରୁହ, } ଜନ୍ମନ୍, ରୁହ) ପଦ୍ମ; ସାରସ ପକ୍ଷୀ । ବିଂ କର୍ଦ୍ଦମଜାତ ।

ପଙ୍କଜିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଙ୍କଜ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଈ) ପଦ୍ମିନୀ; ପୁଷ୍କରିଣୀ, ପଦ୍ମାକର ।

ପଙ୍କପ୍ରକ୍ଷାଳନ ନ୍ୟାୟ, ବି. ପଙ୍କ ଲେପନ କରି ପ୍ରକ୍ଷାଳନ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ପଙ୍କ ଲେପନ ନ କରିବାହିଁ ଶ୍ରେୟସ୍କର ।

ପଙ୍କି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକଜାତୀୟ ଧାନ୍ୟ ।

ପଙ୍କିଳ, ବିଂ. (ପଙ୍କ-ଇଳ) ପଙ୍କଯୁକ୍ତ, କାଦୁଆ । ଯେପରି—ପଙ୍କିଳ ଜଳ ।

ପଙ୍କୁ, ବି. (ପଙ୍କ ଶବ୍ଦଜ) କାଦୁଅ; ମାଟି । ଯଥା—
ମୁଁ ପ୍ରାସ୍ତେ ଲକ୍ଷେ କି କର ପାରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ,
ବାଜ ତୁମ୍ଭ ପାଦ ସେ ହୋଇବ ଧୂଳି ପଙ୍କୁ ।
ନୃ. ପୁ. ଷ. ତ

ପଙ୍କୁଆ, ବିଂ. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ପଙ୍କଯୁକ୍ତ ।

ପଙ୍କ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପନ୍ଚ୍ = ବିସ୍ତୃତ ହେବା-ତି) ଶ୍ରେଣୀ; ଏକଜାତୀୟ ଲୋକଙ୍କ ଏକତ୍ର ସଂସ୍ଥାନ; ଦଶମ ଛନ୍ଦର ବୃତ୍ତିବିଶେଷ; ଦଶ ସଂଖ୍ୟା; ପୃଥିବୀ; ପାକ; ଗୌରବ ।

ପଙ୍ଖା, ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତବ୍ୟଜନବିଶେଷ । ଯଥା—
ସୁମନେ ପଙ୍ଖା ରଚିବି, ସୁମରୁଁ ଧନ ବଞ୍ଚିବି । ବି.ଚି.ମ.
ଗୃହର ଛାତର ରଜ୍ଜୁ ଦ୍ୱାରା ଝୁଲୁଥିବା ବ୍ୟଜନବିଶେଷ ।

ପଙ୍ଗତ ବି. (ପଂକ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ଅନେକେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ବସି ଭୋଜନ କରିବା; ଭୋଜନାର୍ଥ ବସିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ପଂକ୍ତି । ଯଥା—
ପଙ୍ଗତ ହୋଇଣ ବସନ୍ତି,
ତେବେ ସେ ଭୋଜନ କରନ୍ତି । ଦା. ର.

ପଙ୍ଗପାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଝିଣ୍ଟିକା । ଯଥା—
ଜଳାବାଟ ଦେଇ କାଟୁଁଇନ ଦେଲେ ଗୃହି,
ପଙ୍ଗପାଳ ପରି ଲୋକମାନେ ଛନ୍ତି ଧାଇଁ । ଉ. ସା.

ପଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲବଣବିଶେଷ ।

ପଙ୍ଗାସ, ବି. (ଦେଶଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ପଙ୍ଗୁ, ବିଂ. (ପନତିପଙ୍ଗୁଃ—ଅମର ଟୀକା, ପନ୍-ଗତି କରିବା-ଅଙ୍ଗ) ପଦବିକଳ, ଜଙ୍ଘାବିକଳ; ଖଞ୍ଜ; ଶନିଗ୍ରହ ।

ପଚ, ବିଂ. (ପଚ୍=ପାକ କରିବା-ଅ) ପାଚକ ।

ପଚନ, ବି. (ପଚ୍-ଅନ) ପାକ ।

ପଚପଚ, ବି. (ପଚ=ସଂହାରକର୍ତ୍ତା-ପଚ, ଯେ ସଂହାରକର୍ତ୍ତା ସମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସଂହାରକ) ମହାଦେବ । (ଦେଶଜ) ବିଂ. ଲତଲତ; କୋମଳ; ଘୃତାକ୍ତ ।

ପଚପଚିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ)ଘୃତାକ୍ତ; ଲତଲତ ।

ପଚରା, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଶ୍ନ । ବିଂ. ପୃଷ୍ଟ; ସଢ଼ା ବା ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ ।

ପଚରାଇବା, (ଣିଜନ୍ତ) କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ପଚାରିବା ।

ପଚରାପଚରି, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା ।

ପଚା, ବି. (ପଚ୍ = ପାକ କରିବା-ଅ,ଆ) ପାକ । (ପଚ୍ ଧାତୁଜ) ବି. ପକ୍ୱ କରିବା । ବିଂ. (ପଚ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ବିକୃତ । ଯଥା—
ହାତ ଘୋଡ଼ା ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଅନ୍ତ ମେଞ୍ଚା,
ବାସନା ହୋଇବାରେ ନାକ ହେଲ ପଚା ।
କୃ. ଭା. ଖ. ପ.
ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ, ସଢ଼ା । ଯେପରି—ପଚା ମାଂସ । (ଦେଶଜ) ବି. ରତ୍ନବିଶେଷ; ବର୍ଣ୍ଣବିଶେଷ । ଯଥା—
ପଚାବର୍ଣ୍ଣ କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଧଳା ପୀତ ଗୌର,
ଏତେ ବର୍ଣ୍ଣେ ହରଗଣ ଛନ୍ତି ଅବତାର । ନୃ.ପୁ.ପ.ତ.
ବିଂ. ଏକପ୍ରକାର ନୀଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—
କଳା ପୀତ ପଚା ଲୋହିତ ବର୍ଣ୍ଣ ସାର,
ସଖି ମଧ୍ୟେ ଖେଳଲେ ବିରାଟ ସଙ୍ଗତର । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ପଚାଇବା, କ୍ରି. (ପଚ୍ ଧାତୁଜ) ପକ୍ୱ କରିବା; ରଙ୍ଗ କରିବା । ଯଥା—
ଲକ୍ଷା ଚକ୍ଷାରସେ ପଚାଇଛି ଦନ୍ତରାଜି । ଲ. ବ.

ପଚାପତ୍ର, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ସୁବାସ ପତ୍ର । ଯଥା—
ତହିଁରେ ଗୁଆଣି ଯେ ପଚାପତ୍ର ଶେଯ । ନୃ.ପୁ.ପ.ତ.

ପଚାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଜିଜ୍ଞାସା କରିବା ।

ପଚାଶ, ପଞ୍ଚାଶ, ପଞ୍ଚାସ, ବିଂ. (ପଞ୍ଚାଶତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ୫୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ପଚିବା, କ୍ରି. (ପଚ୍ ଧାତୁଜ) ବିକୃତ ହେବା, ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ ହେବା, ସଢ଼ିଯିବା । ଯଥା—
ପଚ ପଙ୍କ ଯୋଗେ ଗନ୍ଧାଏ ଅତିଶୟେ । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ପଚିଶ, ପଞ୍ଚିଶ, ପଞ୍ଚିଶି, ବିଂ. (ପଞ୍ଚବିଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ୨୫ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—
ଭଇଲପିଆ କାଣ୍ଡ ବାଛଣ ପଞ୍ଚିଶି । କୃ. ଭା. ବ. ପ.

ପଚେଳିମ, ବିଂ. (ପଚ୍-ଏଳିମ) ସ୍ୱୟଂ ପକ୍ୱ ।

ପଛ, ବି. (ପଶ୍ଚାତ୍-ପ୍ରାକୃତ ପଚ୍ଛା ଶବ୍ଦଜ) ପୃଷ୍ଠଦେଶ । ଯଥା—
କେ ପଛକୁ ଯାଇ ଉରେ ଆହୁଳାଇ
ଲୁହ ଉପୁଜାଇ କେହୁ ବୋଲେ । ବି.ଚି.ମ.
ତହିଁଉତ୍ତାରୁ ବା ପରେ । ଯଥା—
ନୃପବର ବୋଇଲେ ହେ ବାବୁ ଆଗେ ଶୁଣ,
ପଛେ ଦେବ ତୁମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭ ପରିଚୟମାନ । ବୈ. ପ.
ଶେଷ । ଯଥା—
ଆଗ-ସୁନାପାଗ, ପଛ-ଗୁହ ପୋଛ । ଢଗ.

ପଛକରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପିଠି ବୁଲାଇ-
ଦେବା ।

ପଛକାଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ପରେ କାଟିବା
କିମ୍ବା ତୋଳିବା ଫଳ ଶସ୍ୟାଦି ।

ପଛକୁ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପଶ୍ଚାତ୍
ପଛବେଳକୁ, } ବା ତହିଁଉତ୍ତାରୁ । ଯଥା —
ପଛେ,

ଅଭ୍ୟାସେ ପାଟବ ଅରଜ ପଛକୁ
ଗଢ଼ିଲେ ଏହି ଅବଳା । ଯ. କେ.

ପଛକେ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗୀକାରାର୍ଥ;
ପଛେ, } ସୁଦ୍ଧା । ଯଥା—

ନୋହୁ ଏ ରାଜ୍ୟ ପଛକେ ନୋହୁ ଏ ସମ୍ପଦ,
କରୂପେ ସ୍ୱାଙ୍କୁ ମାରି କରିବି ପ୍ରାଣବଧ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.
କୃଷ୍ଣ ଭୋଗରେ ସବୁ ପଛେ ଯାଉ । ର. କ.

ପଛଘୁଞ୍ଚା, ବି. (ଦେଶଜ) ପଶ୍ଚାତ୍ପଦ ହେବା;
ଅସମ୍ମତ ହେବା । ଯଥା—
ପ୍ରିୟତମ ବନ୍ଧୁ ଆଗେ ଦେଲେ ପଛଘୁଞ୍ଚା । ଭ.ବ.

ପଛଘୁଞ୍ଚାଦେବା, କ୍ରି. ଅସ୍ୱୀକୃତ ହେବା ।

ପଛନ୍ତେ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ପଶ୍ଚାତ୍ ଶବ୍ଦଜ)
ପଶ୍ଚାନ୍ତେ, } ଯଥା—

ମୂର୍ଖଲୋକମାନେ ଯା ବୋଲିବେ ପଦେ ପଦେ,
ପଛନ୍ତେ ତାହା ସହି ପାରିବୁ କହୋ ହୃଦେ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ପଛଭଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପଶ୍ଚାତ୍ପଦ । ଯଥା—
ଦୁଃଶାସନ ମୁଖେ ନାହିଁ କିଛି ବ୍ରୀଡ଼ା,
ପଳାଇଲା ପଛକୁ ହୋଇ ପଛଭଡ଼ା । କୃ.ଖ.ବ.ପ.

ପଛବୁହା, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୁଇ ହାତକୁ
ପିଠିଆଡ଼କୁ ଓଟାରି (ବାନ୍ଧିବା) ।

ପଛୁଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚି-
ପଛେଇବା, } ଯିବା; ଅନ୍ୟଆଡ଼କୁ ହେବା ।

ପଛୁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ—ପଛ-ଆଡ଼) ପଶ୍ଚାତ୍-
ଭାଗ ।

ପଛୁଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ସମୁଦ୍ର ବେଳାଭୂମି
ଉପରେ ଯେଉଁ ଅଳ୍ପ ଗଭୀର ପ୍ରାନ୍ତର
ମଧ୍ୟରେ ଜୁଆର ସମୟରେ ସମୁଦ୍ର ଜଳ
ପ୍ରବେଶ କରେ ଏବଂ ଭଟ୍ଟା ସମୟରେ
ଶୁଖିଲା ପଡ଼େ ।

ପଛୁଆଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ପଛଆଡ଼ । ଯଥା—
ସ୍ୱର ଲକ୍ଷ ଯୋଦ୍ଧା ଘେନି ମନ୍ତ୍ରି ଚୂଡ଼ାମଣି,
ସହଦେବ ଚଳେ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ପଛୁଆଣି । ସା.ଭା.ଆ.
ବିଂ. ପଛଆଡ଼େ ଥିବା । ଯଥା—
ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ପରେ ଥିବି ହୋଇ ପଛୁଆଣି । ନୃ.ପୁ.ପ.ତ.
ପଶ୍ଚାତ୍‌ଦେଶରୁ ଆସିଥିବା ।

ପଛିମ, ପଚ୍ଛିମ, ବି. (ପଶ୍ଚିମ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ)
ପଶ୍ଚିମଦିଗ; ଚରମଭାଗ ।

ପଛିମା, ବିଂ. (ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ପଶ୍ଚିମ-
ଦେଶବାସୀ ।

ପଜା, କ୍ରି. (ପ୍ର-ଅଜ୍-ଧାତୁଜ) ଶସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ର ଧାର
କରିବା ।

ପଜାଇବା, } କ୍ରି. ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରାଦି ଧାର
ପଜେଇବା, } କରିବା ।

ପଝା, ପଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ପଶୁମାନଙ୍କର
ରୋମନ୍ଥ ଅର୍ଥାତ୍ ଚର୍ବିତଚର୍ବଣ ।

ପଝାରି, ପଝାରୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ନାବରେ
ଚଢ଼ିଥିବା ଯାତ୍ରୀ । ଯଥା—
କୁଳୁକୁଳୁନାଦେ ବହିଯାଏ ନଦୀ
ବକ୍ଷେ ପଡ଼େ ଘନବାରି,
ପାହାନ୍ତିଆ ରାଗ ଗାଇ ନାଉରିଆ
କରଇ ପଝାରି ପାରି । ଉ. ସା.

ପଞ୍ଚ, ପଞ୍ଚନ୍, ବିଂ. (ପଚ୍—ବିସ୍ତୃତ ହେବା-ଅ)
୫ ସଂଖ୍ୟା ।

ପଞ୍ଚଇ, ବିଂ. (ପଞ୍ଚନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ୫ ସଂଖ୍ୟା ।
ଯଥା—
ପଞ୍ଚଇ ବଦନ ତୋହର,
ତୋ ନାମ ଅପାରୁ ଅପାର । ମା. ମା.

ପଞ୍ଚକ, ବି. (ପଞ୍ଚନ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ପାଞ୍ଚ ସଂଖ୍ୟା;
ପଞ୍ଚସମୂହ; ପଞ୍ଚ ଦିବସର ସମଷ୍ଟି । ବିଂ. ପଞ୍ଚ-
ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପଞ୍ଚ ପରିମିତ; ପାଞ୍ଚଜଣର କ୍ରୀତ ।

ପଞ୍ଚକୋଳ, ବି. ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ପିପ୍ପଳୀ,
ପିପ୍ପଳାମୂଳ, ଚୈଇକାଠ, ଚିତାପାରୁ ଓ ଶୁଣ୍ଠୀ ।

ପଞ୍ଚଗବ୍ୟ, ବି. ଦଧି, ଦୁଗ୍ଧ, ଘୃତ, ଗୋମୂତ୍ର
ଓ ଗୋମୟ ।

ପଞ୍ଚତା, ପଞ୍ଚତ୍ୱ, ବି. (ପଞ୍ଚନ୍-ତା, ତ୍ୱ) ପାଞ୍ଚ
ପାଞ୍ଚରେ ମିଶାଣ; ପାଞ୍ଚ ଅଂଶରେ ବିଭାଗ;
ମରଣ । (ସ୍ୟାତ୍ ପଞ୍ଚତା କାଳଧର୍ମୋ-
ଦିଷ୍ଟାନ୍ତଃ ପ୍ରଳୟୋଽତ୍ୟୟଃ—ଅମର ।)

ପଞ୍ଚତିରିଶ, } ବିଂ. (ପଞ୍ଚତ୍ରିଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ୩୫
ପଞ୍ଚତିରିଶି, } ସଂଖ୍ୟା ।
ପଇଁତିରିଶ,

ପଞ୍ଚନଖ, ବି. (ପଞ୍ଚନ୍-ନଖ) ହସ୍ତୀ; ବ୍ୟାଘ୍ର; ବାନର; ମନୁଷ୍ୟ; କୂର୍ମ । ବିଂ ପଞ୍ଚନଖ-ଯୁକ୍ତ ।

ପଞ୍ଚପଲ୍ଲବ, ବି. ଆମ୍ର, ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, ବଟ, ପ୍ଲକ୍ଷ ଓ ଡ଼ିମିରି ଗଛର ଡ଼ାଳ ।

ପଞ୍ଚପ୍ରାଣ, ବି. ପ୍ରାଣ, ଅପାନ, ସମାନ, ଉଦାନ ଓ ବ୍ୟାନ—ଶରୀରସ୍ଥ ଏହି ପଞ୍ଚବାୟୁ ।

ପଞ୍ଚଭୂତ, ବି. ପୃଥିବୀ, ଜଳ, ତେଜ, ବାୟୁ ଓ ଆକାଶ ।

ପଞ୍ଚମ, ବିଂ. (ପଞ୍ଚନ୍-ମ-ପୂରଣାର୍ଥେ) ପାଞ୍ଚର ପୂରଣ; ସ୍ୱରବିଶେଷ; କୋକିଳଧ୍ୱନି; ରାଗବିଶେଷ ।

ପଞ୍ଚମକାର, ବି. (ପଞ୍ଚନ୍-ମକାର = ମ ଅକ୍ଷର; ଯେଉଁ ପାଞ୍ଚ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମେ ମ ଅକ୍ଷର ଥାଏ) ମତ୍ସ୍ୟ, ମାଂସ, ମଦ୍ୟ, ମୁଦ୍ରା ଓ ମୈଥୁନ—ଏହି ପାଞ୍ଚ ।

ପଞ୍ଚମହାଯଜ୍ଞ, ବି. ବେଦାଧ୍ୟୟନ, ଅଗ୍ନିହୋତ୍ର, ପିତୃତର୍ପଣ, ଭୂତବଳି ଓ ଅତିଥିପୂଜା ।

ପଞ୍ଚଯଜ୍ଞ, ବି. ବ୍ରହ୍ମଯଜ୍ଞ, ନୃଯଜ୍ଞ, ଦୈବଯଜ୍ଞ, ପିତୃଯଜ୍ଞ ଓ ଭୂତଯଜ୍ଞ ।

ପଞ୍ଚବଟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, ବଟ, ବିଲ୍ୱ, ଧାତ୍ରୀ ଏବଂ ଅଶୋକ; ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟସ୍ଥ ବନବିଶେଷ ।

ପଞ୍ଚଶାଖ, ବି. (ପଞ୍ଚନ୍-ଶାଖା) ହସ୍ତ । ବିଂ. ପାଞ୍ଚଶାଖାଯୁକ୍ତ ।

ପଞ୍ଚଶିଖ, ବି. (ପଞ୍ଚନ୍-ଶିଖା=ଚୂଡ଼ା ବା କେଶ) ସିଂହ; ମୁନିବିଶେଷ । ବିଂ. ପାଞ୍ଚଶିଖାବିଶିଷ୍ଟ ।

ପଞ୍ଚସ୍ତରି, } ପଞ୍ଚସ୍ତୋରି, } ବିଂ. (ପଞ୍ଚସପ୍ତତି ଶବ୍ଦଜ) ୭୫ ସଂଖ୍ୟା ।

ପଞ୍ଚଷଠି, ପଁଷଠି, } ପଞ୍ଚଁଷଠି, } ବିଂ. (ପଞ୍ଚଷଷ୍ଟି ଶବ୍ଦଜ) ୬୫ ସଂଖ୍ୟା ।

ପଞ୍ଚା, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଚାର । ଯଥା—

ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ରଚିସଞ୍ଚା, ସଖୀ ଦେଖିବା ପଞ୍ଚା
କରଣ ନାଗରୀ ମାନସ । ର. ପ.

ଗୃହର ଗୃହକ ବଡ଼ାଇ ପିଣ୍ଡାରେ କରିଥିବା ବଖରା ।

ପଞ୍ଚାଇବା, } ପହଞ୍ଚାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୋଳ ହଲାଇବା । ଯଥା—

ପଞ୍ଚାନ୍ତି ଦୋଳରେ ସୁଖ ଗାଇଣ ଗୀତ ।
ବଜାନ୍ତି ଯୁବତି ବୀଣା ବାଦ୍ୟ ନିରତ । ବି. ଚି.

ପଞ୍ଚାଣ, ବି. (ପଞ୍ଚାନନ ଶବ୍ଦଜ) ସିଂହ । (ଦେଶଜ) ବିଚାର ବା ଆଲୋଚନା । ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । ଯଥା—

ସେ ନଦୀକୂଳେ ଚଳଇ ପାଣ୍ଡବ ପଞ୍ଚାଣ,
ଆକାଶେ ଉଚ୍ଛୁଳେ ବାଦ୍ୟ ଝମକ ନିଶାଣ । ସା.ଭା.ସ.

ପଞ୍ଚାଣୋଇ, } ପଞ୍ଚାନବେ, } ବିଂ. (ପଞ୍ଚନବତି ଶବ୍ଦଜ) ୯୫ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ତିନିଶତ ପଞ୍ଚାଣୋଇ ପଦ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ପଞ୍ଚାନନ, } ପଞ୍ଚାସ୍ୟ, } ବି. (ପଞ୍ଚ=ବିସ୍ତୃତ-ଆନନ, ଆସ୍ୟ, ପଞ୍ଚ=ପାଞ୍ଚ-ଆନନ, ଆସ୍ୟ) ସିଂହ; ମହାଦେବ ।

ପଞ୍ଚାପଞ୍ଚି, } ପଞ୍ଚାପାଞ୍ଚି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟତଃ ବଳ କଷି ବାହୁଯୁଦ୍ଧ କରିବା । ଯଥା—

ପ୍ରଲମ୍ବାସୁର ରାମ ସଙ୍ଗେ,
ପଡ଼ିଲା ପଞ୍ଚାପଞ୍ଚି ରଙ୍ଗେ । ଭା ଦ. ସ୍କ.

ପୁଣି କରେ ଫଣ ଖଣ୍ଡାକୁ ଧଇଲେ,
ପଞ୍ଚାପାଞ୍ଚି ହୋଇ ହଣାହଣି ହେଲେ । କୃ.ଭା.ଆ.ପ.

ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ବିଚାର ।

ପଞ୍ଚାବନ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ୫୫ ସଂଖ୍ୟା ।

ପଞ୍ଚାମୃତ, ବି. (ପଞ୍ଚ-ଅମୃତ) ଦଧି, ଦୁଗ୍ଧ, ଘୃତ, ମଧୁ ଓ ଖଣ୍ଡ ।

ପଞ୍ଚାମ୍ର, ବି. ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, ନିମ୍ବ, ଚମ୍ପକ, ବକୁଳ ଓ ନାରିକେଳ ।

ପଞ୍ଚାୟତ, ପଞ୍ଚାୟିତ, } ପଞ୍ଚାଇତ, ପଞ୍ଚାଇତି, } ପଞ୍ଚାଏତ, } ବି. (ପଞ୍ଚାୟୁତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପାଞ୍ଚଜଣ ବସି ନ୍ୟାୟ ବିଚାର କରିବା; ପାଞ୍ଚଜଣ ଭଦ୍ରଲୋକ; କୌଣସି କଳହ ସମାଧା କରିବାପାଇଁ ନିର୍ବାଚିତ ଏକାଧିକ ଭଦ୍ରଲୋକ; ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚିତ ଗ୍ରାମରକ୍ଷକ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ।

ପଞ୍ଚାଳ, ବି. (ପଞ୍ଚ = ବିସ୍ତୃତ-ଆଳ) ଦେଶ-ବିଶେଷ । ବିଂ. ପଞ୍ଚାଳଦେଶବାସୀ ।

ପଞ୍ଚାଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୁଇହାତରେ ମର୍ଦ୍ଦିବା । ଯଥା—

ପଶାକାଠି ପଞ୍ଚାଳି ଧଇଲେ ଶକୁନେନ,
ଚଳେ ଗଡ଼ାଇ ଦେଖନ୍ତେ ପଡ଼େ ଦଶ ଦାନ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଚ.

ପଞ୍ଚାଳିଶ, ପଞ୍ଚଚାଳିଶ, ପଞ୍ଚାଳିଶି, ପଞ୍ଚଚାଳିଶି, ପଇଁଚାଳିଶ, } ବିଂ. (ପଞ୍ଚଚତ୍ୱାରିଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ୪୫ ସଂଖ୍ୟା ।

ପଚାଶ, ପଚାସ, ପଚାସ, } ବିଂ. (ପଞ୍ଚାଶତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ୫୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ପଞ୍ଚାଅଶି, ପଞ୍ଚାଶି, } ବିଂ. (ପଞ୍ଚାଶୀତି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ୮୫ ସଂଖ୍ୟା ।

ପଞ୍ଚିଶ, ପଞ୍ଚିଶି, ପଚିସି, } ବିଂ. (ପଞ୍ଚବିଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ୨୫ ସଂଖ୍ୟା ।

ପଞ୍ଚୁ, ବି. (ପଂକ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ସହ ପଂକ୍ତି ଭୋଜନ । (ପଞ୍ଚନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ବିଂ. ପାଞ୍ଚ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପ ଜିଣି ରଙ୍ଗଚରଣର ପ୍ରଭା,
ପଞ୍ଚୁଚନ୍ଦ୍ର ଯୋଗେ ପଦ୍ମ ଫୁଟିଲା କି ଅବା । ମଂ. ସ.

ପଞ୍ଚାଏତ; ପାଞ୍ଚଜଣ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ।

ପଞ୍ଚୁଆତି, ବି. (ପଞ୍ଚମରାତ୍ରି ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ବାଳକ ଜନ୍ମର ପଞ୍ଚମ ଦିବସ; ସେହି ପଞ୍ଚମ ଦିବସରେ ଦେବୀଙ୍କୁ ନିବେଦିତ ଭୃଷ୍ଟ ତଣ୍ଡୁଳ ପ୍ରଭୃତି । ଯଥା—

କ୍ରୀଡ଼ି ଆଦି ପଞ୍ଚବୀଜ ପଞ୍ଚୁଆତି ଯେ,
ବ୍ୟାନ ସହ ପଞ୍ଚ ବାୟୁ ତୋଷକ ସେ ଯେ । ବୈ. ବି.

ପଶାଖେଳର ଦାନବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଇ କାଠିରେ ତିନ ଓ ଦୁଇ ଦାନ ପଡ଼ିବା । ଯଥା—

ତାଙ୍କ ଦାନ ପଞ୍ଚୁଆତି ଆମ୍ଭ ଦାନ ବଡ଼ । ନା.ର.ଗୀ.

ପଞ୍ଚୁକୁଳ, ବି. (ପଞ୍ଚକୋଳ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧି-ବିଶେଷ । (ପଞ୍ଚକୋଳ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପଞ୍ଚୁଗବ୍ୟ, ବି. (ପଞ୍ଚଗବ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) (ପଞ୍ଚଗବ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପଞ୍ଚୁଗ୍ରାସି, ବି. (ପଞ୍ଚଗ୍ରାସ ଶବ୍ଦଜ) ବିବାହରେ ବର କନ୍ୟାଙ୍କର ଏକତ୍ର ଭୋଜନ । ଯଥା—

ଏକ ଠାଆ ଚିହ୍ନାରେ ଯେ ବର କନ୍ୟା ବସି,
ଷଡ଼ରସେ ମଣୋହି କରନ୍ତି ପଞ୍ଚୁଗ୍ରାସି । ମଂ. ସ.

ଉପନୟନ ସମୟରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଗ୍ରହଣ କଲା ପରେ ପ୍ରଥମ ଥର ପଞ୍ଚପ୍ରାଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପାଞ୍ଚ ଗୁଣ୍ଡା ଖାଏ; ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଭୋଜନ ପୂର୍ବରୁ ଚକ୍ର କରି ପଞ୍ଚପ୍ରାଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୁଖରେ ଯେଉଁ ଅନ୍ନ ପାଞ୍ଚଥର ଦିଅନ୍ତି ।

ପଞ୍ଚୁପାତ୍ରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦନାଦି ନିମିତ୍ତ ତାମ୍ର ବା ପିତ୍ତଳନିର୍ମିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ପଞ୍ଚୁବର୍ଣ୍ଣ, ବି. (ପଞ୍ଚବର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ପାଞ୍ଚ ରଙ୍ଗର ମୁରୁଜ ବା ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଏହାଦ୍ୱାରା ପୂଜା ଇତ୍ୟାଦିପାଇଁ ଭୂମିରେ ମଣ୍ଡଳ ଚିତ୍ର ତିଆରି କରାଯାଏ ।

ପଞ୍ଚୁମୂଳ, ବି. (ପଞ୍ଚମୂଳ ଶବ୍ଦଜ) ଅନନ୍ତମୂଳ, ଭେଙ୍ଗାଭେଜି, ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ, କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ ଓ ଗୋଖରା ଏ ପାଞ୍ଚକୁ ସାନ ପଞ୍ଚୁମୂଳ କହନ୍ତି; ବେଲ, ଫଣଫଣା, ଗମ୍ଭାରି, ପାଟୁଳି ଓ ଅଗିବଥୁ ଏ ପାଞ୍ଚକୁ ବଡ଼ ପଞ୍ଚୁମୂଳ କହନ୍ତି ।

ପଞ୍ଜର, ବି. (ପଜ୍ = ବାସ କରିବା-ଅର) ଶରୀର; ଅସ୍ଥିମାତ୍ରାବଶିଷ୍ଟ ଶରୀର; ବନ୍ଧ ପକ୍ଷି ପ୍ରଭୃତିର ଗୃହ । (ତେ ବଦ୍ଧାଶ୍ଚରଜାଳେନ ଶକୁନ୍ତାଇବ ପଞ୍ଜରେ ।) (ପିଞ୍ଜର ଶବ୍ଦଜ) ଜଳାକବାଟି, ଝରକା ।

ପଞ୍ଜରା, ବି. (ପଞ୍ଜର ଶବ୍ଦଜ) ଅସ୍ଥିକଙ୍କାଳ । ଯଥା—

ଅସ୍ଥି ପଞ୍ଜରା ଗୁଣପାଶେ,
ଗୁଡ଼ିଣି ନଖ ଲୋମ କେଶେ । ଗ୍ଲା. ଦ. ସ୍କ.

ଜଳାକବାଟି; ଗୃହର ଏକପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ଘରର ଅଂଶ ।

ପଞ୍ଜର, } ବି ସ୍ତ୍ରୀ. (ପିଞ୍ଜର ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ଧ ପକ୍ଷି
ପଞ୍ଜରୀ, } ପ୍ରଭୃତିର ଗୃହ ।

ପଞ୍ଜରଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶଠ ବା ଧୂର୍ତ୍ତ; କଠ । ଗୋବର ଚଢ଼ାଇ ଯବ ଗୃହଶ ପରୁଶ ଚଢ଼େଇ ଜିଣିଲା ପରେ ପଞ୍ଜରୀରେ ରଖାଯାଏ ତେବେ ସେ ପଞ୍ଜରଆ ।

ପଞ୍ଜା, ବି. (ପୁଞ୍ଜ ଶବ୍ଦଜ) ଦଳ, ସମୂହ ।

ପଞ୍ଜା, ପଞ୍ଝା, ବି. (ଦେଶଜ) ମଲ୍ଲମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ହସ୍ତତଳ ସଂଘର୍ଷଣ; ଗଞ୍ଜପାସାରରେ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ଟିପଯୁକ୍ତ ସାର । (ପୁଞ୍ଜ ଶବ୍ଦଜ) ସମୂହ, ଦଳ ।

ପଞ୍ଜି, ପଞ୍ଜୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପିନ୍‌ଜ୍ = ସଂପୃକ୍ତ
ପଞ୍ଜିକା, } ହେବା-ଇ-ଈ, କ ଯୋଗ-ଆ)
ତିଥି ନକ୍ଷତ୍ରାଦି କାଳଜ୍ଞାନ ଗ୍ରନ୍ଥ, ପାଞ୍ଜି; ପ୍ରସ୍ତାବନା ।

ପଞ୍ଜୁର, ପଞ୍ଜୁରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପିଞ୍ଜର ଶବ୍ଦଜ)
ପଞ୍ଜୋର, ପଞ୍ଜୋରୀ, } ପକ୍ଷିପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି
ରଖିବାପାଇଁ କାଷ୍ଠାଦିନିର୍ମିତ ଗୃହ । ଯଥା—

ଉରଜ ପଞ୍ଜରୀ ପରେ ରହିଛୁ କ
　　ସଦା ସେ ସ୍ଥାନ ବାଞ୍ଛିତ । କୋ.ବ୍ର.ସ୍.

ପଞ୍ଜୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଧନିଆ ପ୍ରଭୃତି ମସଲାଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକପ୍ରକାର ସୁମିଷ୍ଟ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ।

ପଟ, ବି. (ପଟ୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଅ) ବସ୍ତ୍ର; ନେତ୍ରପଟ, ଛବି; ପିଆଳବୃକ୍ଷ; ଚୂଳ, ଛାଦ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଯବନିକା, ପର୍ଦ୍ଦା; ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ପଶାଖେଳର ବଡ଼ ଆବ ଦାନ । ଯଥା—

ବିଳାସ ଅକ୍ଷରେ ସେହି　　ଚତୁର ପାଲରେ ଶୋହି
　　ପଟ ସାର ସାରରେ ମାରଣ ।　ବୈ. ବି

କଦଳୀଗଛର ଗୋପା । ଯଥା—

କୁସୁମ ସ୍ମରଣରେ ପଟ ବସ୍ତ୍ରରେ ।　ର. କ.

ଏକମାତ୍ର । ଯଥା—

ବଳା ଦୁଇ ପଟ ଦୁଇ ଗୋଡ଼େ ଖଞ୍ଜି । କୃ. ଭା. ବି. ପ.

ଭାଗ; ପାର୍ଶ୍ୱ । ଯଥା—

ପଳାଇଲେ ଯୁଦ୍ଧରୁ ଦେଇ ପିଠି ପଟ । କୃ. ଭା. ବି. ପ.

ଆଡ଼ ଅର୍ଥାତ୍ ଦିଗ । ଯଥା—

ଅନାଇଁ ସେ ପଟ ରାଧା ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ।　ବି. ଚ ମ.

ସୁବିଧା । ଯଥା—ମୋତେ ପଟ ପଡ଼ଲେ ତାକୁ ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ । କୌଣସି କୌଣସିଠାରେ ବ୍ୟକ୍ତ୍ୟର୍ଥବୋଧକ ହୁଏ । ଯଥା—

ନ ଥିଲା ଲୋକକୁ ଯେବେ ସାହୁ କରେ ବଣ,
ନ ଚଳିଲା ପଟ ବୋଲି ନ ଜାଣଇ କସ । ନା.ର.ଗୀ.

କିଆଗଛର ଶିଅ; ଅଖାମୁଣା । ଯଥା—

ଚୂଡ଼ା ପଟକୁ ଦେଖି, ବୁଢ଼ା ମାରୁଛୁ ଆଖି ।

ପଟକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର । ଯଥା—ବଳଦ ପଟକ ମରିଗଲାରୁ ମାଧିଆର ବୃତ୍ତିଚ୍ଛେଦ ହେଲା ।

ପଟକା, ବି. (ପଟ-କ ଶବ୍ଦଜ) କଟିବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ବୋଲି ବଶି ହନୁ ଶିରରେ ଲଗାଇ
　　ବାନ୍ଧେ କଟିଦେଶ ପଟକା । ବି. ରା.

ପଟଚର, ବି. (ପଟତ୍ = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ଚର୍ = ଆଚରଣ କରିବା-ଅ) ଚୋର; ରୋମର ଅନ୍ତଃପାତୀ ଦେଶ, ଏହି ଦେଶ ସମ୍ପ୍ରତି ଇଟାଲି ନାମେ ଖ୍ୟାତ । (ଅନୁମାନ ହୁଏ, ମହାଭାରତରେ ପଟଚରମାନଙ୍କର ନାମୋଲ୍ଲେଖ ଅଛି ।) ଜୀର୍ଣ୍ଣବସ୍ତ୍ର । (ପଟଚରଂ ଜୀର୍ଣ୍ଣବସ୍ତ୍ରଂ—ଅମର ।)

ପଟଣା, ପାଟଣା, ବି. (ପତ୍ତନ ଶବ୍ଦଜ) ନଗର ।

ପଟନାୟକ, ବି. (ପଟ୍ଟନାୟକ ଶବ୍ଦଜ) କରଣମାନଙ୍କର ଉପାଧି ।

ପଟପଟ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-
ପଟପାଟ, } ବିଶେଷ । ଯଥା—

ରସୁଆ ଖଟକୁ ପାଳର ଦଉଡ଼ି ଛୁଡ଼ିଗଲା ପଟପଟ ।
　　ହା. ତ.

କର୍ଣ୍ଣ ବାହୁ ଉର ମସ୍ତକ ଲଲାଟ,
ଏମାନଙ୍କେ ଯାଇ ବାଜନ୍ତେ ପଟପାଟ । କୃ.ଭା.ବି.ପ.

ପଟମଣ୍ଡପ, ବି. ତମ୍ବୁ, ବସ୍ତ୍ରଗୃହ ।

ପଟଳ, ବି. (ପଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅଳ) ଛାଦ, ଚୂଳ; ତିଳକ; ପଟଚ୍ଛଦ; ପରିବାର; ନେତ୍ରରୋଗବିଶେଷ; ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରର ପରିଚ୍ଛେଦ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ସମୂହ; ପେଟରା ।

ପଟବାସ, } ବି. (ପଟ=ବସ୍ତ୍ର-ବାସଗୃହ-ତମ୍ବୁ
ପଟବାସକ, } ସ୍ୱାର୍ଥେ-କ) ଗନ୍ଧଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଫଗୁ-ଚୂର୍ଣ୍ଣ ।

ପଟହ, ବି. (ପଟ୍=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ହା=ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଅ) ରଣଢକ୍କା; ନାଗରା; ସମାରମ୍ଭ, ଆଡ଼ମ୍ବର; ବଧ ।

ପଟା, ବି. (ପଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ତକ୍ତା; ରଇତକୁ ଦେବା କବଲ; ସନନ୍ଦ । ଯଥା—

ଏ ଭୂମି ଚଷିଲେ ପଟା ଶଠିପନ ନାହିଁ । ନା.ର.ଗୀ.

ଓଢ଼ଣୀ ବସ୍ତ୍ର; ଚନ୍ଦ୍ର ଜରି ପ୍ରଭୃତିର ଧାର । ଯଥା—

ଲପଟା ପାଗେ ଜରି ପଟା ତ ପଡ଼ିଛୁ,
ପୃଷ୍ଠକୁ ଲମ୍ବି ପୁଷ୍ପ ଶୋଭା ସେ କରିଛୁ । କୃ.ବୃ.ଆ.ପ.

ପଟାଜଗତ, ବି. ଅଟ୍ଟାଳିକାବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦ୍ୱାରକାପୁରେ ଦେବସଭେ,
ପଟା ଜଗନ୍ତ ପରେ ଦଳେ । ମା. ମା.

ପଟାଟପ,ବି. (ପଟ-ଆଟୋପ ଶବ୍ଦଜ)ଆଡ଼ମ୍ବର; ଟେକ । ଯଥା—

ସଭାରେ ପଡ଼ିଥିଲେ କଥା ଗୁରୁ କୋପ,
କରି କହିବାକୁ ଆସନ୍ତ ପଟାଟପ । କୃ. ଷ୍ଣ. ବି. ପ.

ପଟାନ୍ତର, ବି. (ଦେଶଜ) ତୁଳନା, ଉପମା । ଯଥା—

ମରଲୋକେ ତାର ଯୋଗ୍ୟ ପଟାନ୍ତର କାହିଁ ମିଳିଲା ।
ଉଷା ।

ପଟାପଟି, ବି. (ଦେଶଜ—ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) କଳହ ।

ପଟାପଦ, ବି. (ପଟ୍ଟା-ପଦ ଶବ୍ଦଜ) ଅଧିକାର-ପଦ । ଯଥା—

ରଜାଠାରୁ ପଟାପଦ କେତଜଣ ପାଇଲେ । ର. ପ.

ପଟାଭିଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ପଟାରେ କରିଥିବା ଆଟୁ । ଯଥା—

ଦୁଇମୁହାଁ ଆଡ଼ମୁହାଁ ଲଙ୍କମୁହାଁ ନାଳ,
ଆଟୁଶାଳ ପଟାଭିଡ଼ ଘର ଓଳତଳ । ନୃ. ପୂ. ଦ୍ୱି. ଭ.

ପଟାମଇ, ବି. (ଦେଶଜ) କୃଷିର ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଏହାଦ୍ୱାରା ଚଷା ଭୂମିର ମାଟି ସମାନ କରିନିଅନ୍ତି ।

ପଟାମୁଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ । ଯଥା—

ପଦାଣ୍ଡି ଧାପଧାଉଡ଼ି ପଟାମୁଣ୍ଡି ଖେଳ । ନୃ.ପୂ.ଢ଼.ଭ.

ପଟାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରୋଟ ଗ୍ରୋଟ ଶାଗ-କିଆରି ।

ପଟାଳିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ବାଘ । (ଏହା ଦେହ ପଟା ପଟା ଚିହ୍ନରେ ଚିହ୍ନିତ ଥାଏ ।)

ପଟି, ପଟୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଟ୍=ବେଷ୍ଟନ
ପଟିକା, } କରିବା-ଇ-ଈ, କ ଯୋଗ-ଆ) ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ପଡ଼ା ବା ପଲ୍ଲୀ ।

ପଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ତାଳପତ୍ର ଓ ନାନାବିଧ ତୃଣରେ ବୁଣିଥିବା ଆସ୍ତରଣବିଶେଷ । (ପଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ତକ୍ତା, ପଟା । ଯଥା—

ଉପରେ ଲମ୍ବେ କାଚ କଳଶ ଗୋଟି ଗୋଟି,
ସ୍ଫଟିକର ଗୁଳରେ ହାଟକ ରୁପା ପଟି । ନୃ.ପୂ.ପ.ଭ.

ପଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖେଳବିଶେଷ । (ଧୂଳି-ଗୁଞ୍ଜାଇ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।) ଅଯୁଗ୍ମ; ଗୋଟିକା; ସାହାଯ୍ୟ; କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ସ୍ଥାନବିଶେଷ । ବିଂ. ସହାୟ; ପକ୍ଷପାତୀ । ଯଥା—ତୁମେ ତାହାର ପଟିଆ ବାହାର କହୁଅଛ ।

ପଟିଆବାହାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସହାୟ ହେବା ।

ପଟିଆମ, ବି. (ଦେଶଜ) କର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାର-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ସୁନା ମଲ୍ଲୀକଡ଼ି ଫୁଲ ଜାଲ ପଟିଆମ,
ବାଲୀରେ କରିଛୁ ଶ୍ରବଣକୁ ମନୋରମ । ଲ. ବ.

ପଟିକା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକମାତ୍ର । ଯେପରି
ପଟିକିଆ, } ପଟିକା ବଳଦ ।

ପଟିମା,ବି. (ପଟିମନ୍-ପଟୁ-ଇମନ୍—ଭାବାର୍ଥେ) ପଟୁତା । (ତଦନ୍ତଶବ୍ଦ ଅର୍ଥରେ ପଟୀୟାନ୍ ଓ ପଟିଷ୍ଠ ହୁଏ ।)

ପଟୁ, ବିଂ. (ପାଟି=ପ୍ରାପ୍ତିପାଇବା-ଉ) ନିପୁଣ; ସମର୍ଥ; ନୀରୋଗ; ଚତୁର; ଉଷ୍ଣ; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ; ତୀକ୍ଷ୍ଣ; ନିଷ୍ଠୁର; ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ; ଧୂର୍ତ୍ତ । ବି. କଳରବ; ପଟୋଳ; ଛତ୍ରାକ । (ଦେଶଜ) ଜଳପ୍ରବାହରେ ଆସିବା ସାର ।

ପଟୁଆର, ପଟୁଆର, ପଟୋଆର, ପଟୋଆର, } ବି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ସବ । ଯଥା—

ବିଷ୍ୟପଣ ଜନ ନିରୋଧ କରନ୍ତୁ
ପଟୁଆର କରି ଅଗ୍ରତେ । ବି. ରା.
ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସହିତେ ବାନରବଳ,
ପଟୋଆର ସମସ୍ତେ ଦେଖନ୍ତେ ସକଳ । ବି. ରା.

ପଟୁଆରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଜମି ମାପିବା କର୍ମଚାରୀ ।

ପଟୁକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଟ ଶବ୍ଦଜ) ଅଣ୍ଟାରେ ଭିଡ଼ିବା ବସ୍ତ୍ର ।ଯଥା—

ଦନ୍ତେ ତରଣ ଅଛୁ ଧରି,
ଗଳେ ପଟୁକା ଅଛୁ ଭରି । ଦା. ର.

ପଟେ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଟିଏ । ଯଥା—
ଚରଣେକେ ବଳା ପଟେ, ନାଦ ପ୍ରକଟେ ଯେ । ଲ.ବ.

ପଟୋଟଜ, ବି. (ପଟ୍-ଉଟଜ) ତମ୍ବୁ, ବସ୍ତ୍ରଗୃହ ।

ପଟୋଳ, ବି. (ପାଟି=ପ୍ରାପ୍ତିପାଇବା-ଓଲ) ଏକ-ପ୍ରକାର ଲତାଫଳ ।

ପଟୋଳିକା, ପଟୋଳୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଟୋଳ-କ-ଈ-ଅଲ୍ପାର୍ଥେ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଟୋଳ ।

ପଟ୍ଟ, ବି. (ପଟ୍ = ଗମନକରିବା, ପାଇବା-ତ) ପେଷଣାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତର; ପଟା; ଢ଼ାଲ; ରାଜକୀୟ ସନନ୍ଦ; ପଟ; ରାଜାସନ; ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର; ପାଟବସ୍ତ୍ର; ରେଶମପ୍ରଭୃତି; ନଗର; ଚତୁଷ୍ପଥ; ପୀଠ; ରାଜାମାନଙ୍କର ଶାସନାନ୍ତର; ବ୍ରଣାଦି ବନ୍ଧନ; ଶିରୋବସ୍ତ୍ର, ପଗଡ଼ି । (ପଟ୍ଟ ଶ୍ଚତୁଷ୍ପଥେ ପୀଠେ ରାଜାଦେଃ ଶାସନାନ୍ତରେ । ବ୍ରଣାଦି ବନ୍ଧନେ ପେଶାଶ୍ମନ—ହୈମ ।)

ପଟ୍ଟଦେବୀ, ପଟ୍ଟମହିଷୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଟ୍ଟ = ଶିରୋବସ୍ତ୍ର, ପଗଡ଼ି; ସିଂହାସନ-ଦେବୀ, ମହିଷୀ) କୃତାଭିଷେକା ରାଜମହିଷୀ, ପାଟରାଣୀ ।

ପଟ୍ଟନ,ବି. (ପଟ୍ = ଗମନକରିବା-ତନ, ସନ୍ତତ ଯହିଁରେ ଲୋକଙ୍କର ଗମନାଗମନ ହୁଏ) ପାଟଣା, ନଗର ।

ପଟ୍ଟିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଟ୍ଟ-କ-ଆ, ଅକ = ଇକ) ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର, ପାଟ; ପଟ ।

ପଟ୍ଟିଶ, ପଟ୍ଟିସ, } ବି. (ପଟ୍—ଗମନକରିବା, ପାଇବା-ଟିଶ, ଟିସ-ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ପଠନ, ବି. (ପଠ୍ = ପାଠକରିବା-ଅନ) ପାଠ, ଅଧ୍ୟୟନ । (ବିଶେଷଣରେ ପଠିତ, ପଠନୀୟ, ପଠ୍ୟମାନ ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ପଠା, ବି. (ପ୍ରସ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ନଦୀମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗୋରୁ ଚରିବା ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ଗଉଡ଼େ ମଧ୍ୟରେ ମୁରଲୀ ବଜାଇ,
ପଠାରୁ ଗୋଠକୁ ଆଣୁଛନ୍ତି ଗାଈ । ଗ୍ର. ମା.

(ଦେଶଜ) ବି. ପଠାଇବା; ପିଠିରେ ଜନ୍ମିବା ଏକପ୍ରକାର ବ୍ରଣ । କ୍ରି. ପଠାଅ ।

ପଠାଇବା, ପଠିଆଇବା, } କ୍ରି. (ପ୍ରସ୍ଥାପନ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରେରଣ କରିବା ।

ପଠାଉଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରେରଣ, ପଠାଇବା ।

ପଠାଉଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପଠାଣର ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ଏଣୁ ପଠାଉଣୀ ତେଣୁ ପଠାଣ,
କାଞ୍ଚୀକି ବୋଇଲେ ପଢ଼ କୋରାଣ । ଧ୍ୱା. ଛ.

ପଠାଣ, ବି. (ଯାବନିକ) ଯବନ ।

ପଠିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରେରଣ, ପଠାଇବା । କ୍ରି. ପଠାଅ । ଯଥା—

ବୋଲନ୍ତି ବନ୍ଧୁ ! ମୁଁ ତୋର ବେଠିଆ,
ପାଣି ଆଣିବାକୁ ମୋତେ ପଠିଆ । ବି. ଚ. ମ.

ପଡ଼ଣ, ବି. (ପତନ ଶବ୍ଦଜ) ପଡ଼ିବା ।

ପଡ଼ପଡ଼, ଅ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ ।

ପଡ଼ା, ବି. (ପଡ୍ର ଧାତୁଜ) ପଡ଼ିବା । (ଗ୍ରାମୈକଦେଶାର୍ଥ ପାଟକ ଶବ୍ଦଜ) ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମ, ସାଧାରଣ ଗ୍ରାମ । ଯଥା—

ସାକ୍ଷାତେ କଷ୍ଟ ମୁହିଁ ଯାଉଛୁ ପଡ଼ା ମାଗି,
ନ ଦେଲେ ଶିର ତାର ନାଶିବ ଜାଣ ତ୍ୟାଗୀ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଭ.

ପଡ଼ାଇବା, କ୍ରି. (ପଡ୍ର ଧାତୁଜ) ଶଯ୍ୟାଦି ପକାଇବା । ଯଥା—

ତାହିଁ ଶଯ୍ୟାକୁ ପଡ଼ାଇବ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ସଜାଇବା । ଯଥା—

ଶେଯହିଁ ସଜଡ଼ାଇବ,
ସେବତୀକ ପଡ଼ାଇବ । ବି. ଚ. ମ.

ପଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) କୌଣସି ଲୋକର ଭରଣପୋଷଣାର୍ଥ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ । ଯଥା—

ସକଳ ଜୀବେ ପଡ଼ଦାତା,
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନାହିଁ ନା କରତା । ଦା. ର.

ଏକଜଣର ମାତ୍ର ଖାଦ୍ୟ ତଣ୍ଡୁଳାଦି; ଗୀତରେ ପଦବିନ୍ୟାସବିଶେଷ ।

ପଡ଼ଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପଦା ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ଭବ ପଡ଼ଆ ଭୂମି ଥିବାରୁ ଝଣ୍ଟେ ସ୍ଥିତ,
ଇହିଁରେ ମୁହିଁ ଅଛଇ କରଣ ବସତ । ନୃ. ପୁ. ଭୂ. ତ

ବିଂ. ଖାଲି; ନିକୃଷ୍ଟ । ଯେପରି—ପଡ଼ଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଯେ ନିତ୍ୟ ପଡ଼ ନେଇ ଖାଏ ।

ପଡ଼ବେଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଭରଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶୁଣି ବଲ୍ଲଭରଣୀ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ବେଗେ ଆଣି,
ଘଣ୍ଟି ଘଣ୍ଟା ଘାଗୁଡ଼ି ଖଞ୍ଜିଲେ ପଡ଼ବେଣି । ନୃ.ପୁ.ଭୂ.ତ.

ପଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ପତ୍ ଧାତୁଜ) ପତିତ ହେବା । ଯଥା—

ବଜ୍ର କି ପଡ଼ିଲା ସାହସ ଉଡ଼ିଲା । ବି. ଚ. ମ.

ଜାତହେବା । ଯଥା—

କମଳନୟନ ବନକୁ ଗମନ କରନ୍ତେ ପଡ଼େ ଏ କଥା । ର. କ.

ଉପସ୍ଥିତ ହେବା । ଯଥା—

ପଡ଼ିଲୁ ମୋ ମୁଖେ ଆଖେଟ କାଲେ । କୋ.ବ୍ର.ସ୍ତ

ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ମନ ମିଶିବା । ଯଥା—

ଦଣ୍ଡେ ନ ପଡ଼ଇ ସେ ଦୁହିଙ୍କର,
ହେଉଥାଏ କଳି ନିଶି ବାସର । ହା. ଭ.

ଆସକ୍ତ ହେବା । ଯଥା—

କହଇ ବେତାଳ ଶୁଣ ଶୁଣ ମହୀପାଳ,
ତପସ୍ୱି କଥାରେ ପଡ଼ି ହେଲି କି ପାଗଳ । ବେ. ପ.

ସମକକ୍ଷ ହେବା, ସଦୃଶ ହେବା । ଯଥା—

ଅଲଣ ମଲଣ ହୋଇ ବସ୍ତ୍ର ଦେବେ ଥିବ,
ଶୁଦ୍ର ବ୍ରତଗୃହୀ ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ନ ପଡ଼ିବ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ପଡ଼ସା, ବି. (ପ୍ରତିବାସି ଶବ୍ଦଜ) ଆପଣାର ଘରକୁ ଲାଗିଥିବା ଗୃହ, ଆପଣାର ଘରକୁ ଯାହାର ଘର ଲାଗିଥାଏ । ଯଥା—

ପାଖ ପଡ଼ସା ସେ ବେନି କାନ୍ଥ ହେଲି
ବେନି ମଧ୍ୟେ ଅନ୍ତରାଳ । କେ. ଗୌ.

ପଡ଼ୁଷୁଣୀ, ପଡ଼ୋଷୁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପଡ଼ସା-ଘରର ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ସାହି ପଡ଼ୁଷୁଣୀ କାହାକୁ ନ ଦେଇ
ଖାଇ ମାରୁଥାଏ ହୁଣ୍ଡା । ହା. ଭ.

ପଡ଼ୋଶି, ବି. (ପ୍ରତିବାସି ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରତିବାସୀ, ଆପଣା ନିକଟରେ ଯେ ବାସ କରିଥାଏ ।

ପଢ଼ଣ, ବି. (ପଠନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ପଠନ, ଅଧ୍ୟୟନ ।

ପଢ଼ା, ବି. (ପଠ୍ ଧାତୁଜ) ଅଧ୍ୟୟନ । ଯଥା—

ତୋର ପଢ଼ା ଭଲ ନୁହେ । ବିଂ. ପଠିତ । ଯଥା—ପଢ଼ାପାଠ । ଯେ ପଢ଼ୁଥାଏ । ଯଥା—

କୋକିଳ୍କୁ ସୁସ୍ୱର ବୀଣାରୁ ମଧୁର
ପଢ଼ା ସାରି କଥା ଜିଣି । ର. କ.

ପଢ଼ାଇବା, କ୍ରି. (ପଠ୍ ଧାତୁଜ) ପଠନ କରାଇବା ।

ପଢ଼ାର, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । (ଝୁମ୍ପୁର ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପଢ଼ିଆରି, ପଢ଼ିହାରି, } ବି. (ପ୍ରତିହାରି ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଦ୍ୱାରୀ । ଯଥା—

ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ ତୁ ପଢ଼ିହାରି ଯିବୁ,
ତ୍ୱରିତ ଲକ୍ଷ୍ମଣକୁ ଘେନି ଆସିବୁ । ବି. ରା.

ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେବକ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ତୁମ୍ଭେ ଷୋଳ ସହସ୍ରରୁ ଅନେକ କନ୍ୟା ଯିବ,
ପଣ୍ଡା ପଢ଼ିଆରି ପଶୁପାଳକ ହୋଇବ । ନୃ.ପୁ.ଭୂ.ତ.

କେତେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ଦଳୁଆମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ପଢ଼ିବା, କ୍ରି. (ପଠ୍ ଧାତୁଜ) ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ।

ପଢ଼ୁଆଁ, ପୋଢ଼ୁଆଁ, } ବି. (ପ୍ରଥମ-ପ୍ରାକୃତ ପଢ଼ୁଅ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ପ୍ରଥମ ଜାତ ସନ୍ତାନ ।

ପଢ଼ୁଆଁଅଷ୍ଟମୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀ ଶବ୍ଦଜ) ମାର୍ଗଶୀର୍ଷ ମାସର ପ୍ରଥମ ଅଷ୍ଟମୀ ।

ପଢ଼ୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଛାତ୍ର; ସହାଧ୍ୟାୟୀ; ଗ୍ରେଟନୌକା । ବିଂ. ଯେ ପଢ଼ିଥାଏ । ଯଥା—

ଆପଣ ତ ହେଲେ ଏବେ ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ୁଆ,
ମାତୃଭାଷା କହିବାକୁ ଲାଗିବ ଅଡୁଆ । ଉ. ଭୂ.

ପଟ୍ଟୋଉ, ପଟ୍ଟଉ, ପଳଉ, ବି. (ପ୍ଲବ ଶବ୍ଦଜ) ନୌକାବିଶେଷ ।

ପଣ, ବି. (ପଣ୍ = କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ କରିବା, ସ୍ତୁତି କରିବା-ଅ) ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ବାଜି ମାରିବା; ଦ୍ୟୂତ; ବିକ୍ରୟ ଦ୍ରବ୍ୟ; ଧନ; ମୂଲ୍ୟ; ବେତନ; ପରିମାଣବିଶେଷ; ୨୦ ଗଣ୍ଡା ପରିମାଣ; ବ୍ୟବହାର; ବଦ୍ଧମୁଷ୍ଟି । (ପଣୋମାନେବରାଟିକାନାଂ ମୂଲ୍ୟେ କାର୍ଷାପଣେ ଧନେ । ଦ୍ୟୂତେ ବିକ୍ରୟ୍ୟଶାକାଦୌ ବଦ୍ଧମୁଷ୍ଟୌଗ୍ଲହେ-ଭୃତୌ—ଧରଣି ।) (ଦେଶଜ) ଅଧିକାର । ଯଥା—

ବିପ୍ରଙ୍କ ଦାନ ବୃତ୍ତି ହରଇ ଯେଉଁ ନଷ୍ଟ,
କିଛି ପଣ ପାଇଲେ ବୋଲଇ ମୁହିଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ଭ.

ସତ୍ତ୍ୱ । ଯଥା—

ଦେବୁଁ ସର୍ବେଶ୍ୱର ପଣ ଛଡ଼ାଇ । ବି. ଚ. ମ.

ପଣଅଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ମାତାମହ ଓ ପିତାମହଙ୍କ ପିତା । ଯଥା—

ଶାନ୍ତନୁ ବୋଇଲେ ଆମ୍ଭେ ସୋମବଂଶ ଗୋଷ୍ଠୀ,
ଆମ୍ଭର ପଣଅଜା ଶମ୍ଭୁସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ନୃପତି । ସା. ଭା. ଆ.

ପଣକିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦେଶୀୟ ରୀତି ଅନୁସାରେ ଗୁଣନ ।

ପଣଗୋସାଇଁବାପା, ବି. (ଦେଶଜ) ପିତାଙ୍କ ପିତାମହ ।

ପଣତ, ପଣନ୍ତ, ବି. (ପଟାନ୍ତ-ପ୍ରାକୃତ ପଡ଼ନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ପିନ୍ଧିବା ବସ୍ତ୍ରର ଶେଷଭାଗ । ଯଥା—

ପଣନ୍ତେ ବାନ୍ଧିଅଛି ହସ୍ତ,
ଭୟେ କମ୍ପନ୍ତି ଗୋପୀନାଥ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଶିରରେ ପକାଇବା ବସ୍ତ୍ରାଞ୍ଚଳ ।

ପଣନାତି, ବି. (ପ୍ରନପ୍ତୃ ଶବ୍ଦଜ) ନାତିର ପୁଅ । ଯଥା—

ନାତି ପଣନାତି ଯେ ଦୁହିତା ପୁଣି ଯେତେ । ନା. ର. ଗୀ.

ପଣବ, ବି. (ପଣ୍ = ସ୍ତୁତି କରିବା-ଅବ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଦଶମ ଛନ୍ଦର ବୃତ୍ତ-ବିଶେଷ ।

ପଣସ, ବି. (ପନସ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ସ୍ୱନାମ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଫଳବିଶେଷ ।

ପଣସକଡ଼ିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପଣସକଡ଼ିର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—

ସୁନାମୋଡ଼ିଆ ପଣସକଡ଼ିଆ କୁଣ୍ଡଳ । ଲ. ବ.

ପଣା, ବିଂ. (ପ୍ରପାନକ ଶବ୍ଦଜ) ନବାତ ପ୍ରଭୃତି ମିଶ୍ରିତ ପାନୀୟ ଜଳ ଓ ଦୁଗ୍ଧ । ଯେପରି—ଛେନାପଣା; ଦୁଧପଣା ।

ପଣାୟିତ, ପଣିତ, ବିଂ. (ପଣ୍ = ସ୍ତୁତି କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ, ପକ୍ଷେ ପଣ-ଆୟ-ତ) ସ୍ତୁତ; ପ୍ରଶଂସିତ, ବ୍ୟବହୃତ; ବିକ୍ରୀତ; କ୍ରୀତ; ବର୍ଣ୍ଣିତ ।

ପଣାସଂକ୍ରାନ୍ତି, ପଣାସଂକରାନ୍ତି, ବି. ମେଷ ସଂକ୍ରମଣ; ମେଷ ମାସର ପ୍ରଥମ ଦିବସ ।

ପଣିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ସତ୍ତ୍ୱ । (ଅନ୍ୟ ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦସହ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୋଇ-ଥାଏ) ଯଥା—

ଶତେକ ଯୋଜନ ସୀମାରେ,
ପ୍ରଭୁପଣିଆ ସେହୁ କରେ । ଦା. ର.

ପଣିକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଇ ପାହୁଲା ।

ପଣିତବ୍ୟ, ବିଂ. (ପଣ୍=ସ୍ତୁତି କରିବା ଇତ୍ୟାଦି -ତବ୍ୟ) ବିକ୍ରେୟ; ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ; ସ୍ତୋତବ୍ୟ ।

ପଣିତା, ବିଂ. (ପଣ୍-ତୃ) ବିକ୍ରେତା, କ୍ରୟ-ବିକ୍ରୟକାରକ; କ୍ରେତା; ସ୍ତୋତା ।

ପଣିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କୁଟିବା ନିମନ୍ତେ ଢେଙ୍କିରେ ଧାନ ପକାଇବା; ଧାନ କୁଟିବା; ବିଧା ପ୍ରହାରିବା; ବଦ୍ଧମୁଷ୍ଟି ଆଘାତ କରିବା ।

ପଣେଇହେବା, ପଣାଇହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସହ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।

ପଣ୍ଡ, ବିଂ. (ପଣ୍ଡ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ଅଥବା ପଣ୍-ଡ) ନିଷ୍ଫଳ । ଯଥା—

ଏ ଯଶ ତୁମ୍ଭର ଖ୍ୟାତି ଦୁନିଆରେ,
ପଣ୍ଡ ହେବ ସିନା ଯମ ଦରବାରେ । ଦ. ବା.

ବି. ଗଣ୍ଡ । ଯଥା—

ଯୁଧିଷ୍ଠି ଠାକୁରଙ୍କର ଲାଗି ଏତେ ଦଣ୍ଡ,
ନୋହିଲେ କୌରବଙ୍କର ରହନ୍ତା କି ପଣ୍ଡ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଭ.

ପଣ୍ଡା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଣ୍ଡ୍-ଅ-ଆ) ଶାସ୍ତ୍ରଣବୁଦ୍ଧି; ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ; ବେଦୋଜ୍ଜ୍ୱଳା ବୁଦ୍ଧି । (ପଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ନିଷ୍ଠଳ; ଦେବପୂଜକ । ଯଥା—

ପଣ୍ଡାଏ ପୂଜାରେ ବସିଲେ,
ପ୍ରଭୁ ଚକ୍ଷୁରେ ନ ଦଶିଲେ । ଦା. ର.

ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଯଥା—

ପଣ୍ଡା ପିଣ୍ଡାତଳକୁ ବସିଲେ ମଣ୍ଡପେ ଶାସନମସ୍ତେ ।
ଗୋ. ବ. ନା.

ବୁଢ଼ା ନ ହେବା ପିଲ୍ଲ ପୋତ୍ର ।

ପଣ୍ଡାପଣସ, ବି. (ପଣ୍ଡ-ପନସ ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ପନସ ରସାଳ ନୁହେ ।

ପଣ୍ଡାମଇଁଷି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଣ୍ଡ-ମହିଷୀ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ଧ୍ୟା ମହିଷୀ ।

ପଣ୍ଡାମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଧାନଗଛ ପ୍ରଭୃତି ଅତିରିକ୍ତ ବଢ଼ିବା ।

ପଣ୍ଡିଆଣୀ, ପଣ୍ଡାଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ-ପଣ୍ଡା-ଆଣୀ) ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା । ଯଥା—

ତା ଶୁଣି ପ୍ରଭୁ ଚକ୍ରପାଣି,
ବୋଇଲେ ଶୁଣ ପଣ୍ଡିଆଣୀ । ଦା. ର.

ପଣ୍ଡିତ, ବି. (ପଣ୍ଡା-ଇତ-ଜାତାର୍ଥେ) ବିଦ୍ୱାନ୍, ଦକ୍ଷ, ନିପୁଣ । ଯେପରି—ରଣପଣ୍ଡିତ । (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଶୂଦ୍ରଜାତି, ଅର୍ଥାତ୍ ଖଡ଼ିକାର । (ପଣ୍ଡିତ ଯେ ବୁଧଗ୍ରହ, ତାହାଙ୍କଠାରୁ ଏହି ଜାତି ଉତ୍ପନ୍ନ ବୋଲି କେହି କେହି କହନ୍ତି ।)

ପଣ୍ଡିତଂମନ୍ୟ, ପଣ୍ଡିତଂମନ୍ୟମାନ, ପଣ୍ଡିତମାନୀ, } ବିଂ. (ପଣ୍ଡିତଂ-ମନ୍ = ବୋଧ କରିବା-ଯ,ପକ୍ଷେ-ମାନ-ଯ ଆଗମ, ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷେ ପଣ୍ଡିତ-ମନ୍=ମଣିବା-ଇନ୍—ପଣ୍ଡିତ ନ ହୋଇ ଆପଣାକୁ ଯେ ପଣ୍ଡିତ ମନେ କରେ) ପଣ୍ଡିତାଭିମାନୀ, ଯେ ପଣ୍ଡିତ ନ ହୋଇ ଆପଣାକୁ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲି ଅଭିମାନ କରେ; ଅଜ୍ଞାନ । (ମୂର୍ଖାଃ ପଣ୍ଡିତମାନିନଃ ।)

ପଣ୍ଡିତାୟମାନ, ବିଂ. (ପଣ୍ଡିତ-ଆୟ-ମାନ) ଯେ ପୂର୍ବେ ପଣ୍ଡିତ ନ ଥିଲେ ଏକ୍ଷଣି ପଣ୍ଡିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି; ଯେ ପଣ୍ଡିତଭୁଲ୍ୟ ଆଚରଣ କରନ୍ତି ।

ପଣ୍ଡିତଆଣୀ, ପଣ୍ଡିତୁଣୀ, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଣ୍ଡିତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ଆଣୀ ଓ ଉଣୀ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା; ପଣ୍ଡିତା ସ୍ତ୍ରୀ; ପଣ୍ଡିତ-ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀ ।

ପଣ୍ୟ, ବିଂ. (ପଣ୍-ଯ) ବିକ୍ରେୟ (ଦ୍ରବ୍ୟ), ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ; ସ୍ତୋତବ୍ୟ ।

ପଣ୍ୟସ୍ତ୍ରୀ, ପଣ୍ୟଯୋଷିତା, ପଣ୍ୟାଙ୍ଗନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ବେଶ୍ୟା ।

ପଣ୍ୟବୀଥିକା, ପଣ୍ୟବୀଥୀ, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ (ପଣ୍ୟବୀଥିକା, ବୀଥୀ= ଶ୍ରେଣୀ) ବିପଣି, ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଦୋକାନ । (ବିପଣିଃ ପଣ୍ୟବୀଥିକା ।)

ପଣ୍ୟାଜୀବ, ବି. (ପଣ୍ୟ-ଆଜୀବ = ଜୀବିକା) ବଣିକ୍, ଯେ କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ କରେ ।

ପତକା, ବି. (ପତାକା ଶବ୍ଦଜ) ବାନା, ଧ୍ୱଜ । ଯଥା—

କେତେଦିନ ପାଇଁ ଦର୍ପର ପତକା,
ତୋଳି ଦେଉଥିବ ଖାଉଥିବ ଧକା । ଦ. ବା.

ପତଗ, ପତଙ୍ଗ, ପତଙ୍ଗମ, } ବି. [ପତ (ପତ୍=ଗମନ କରିବା-ଅ) ପକ୍ଷ-ଗମ-ମ, ବିକଳ୍ପେ ମ ଆଗମ-ବିକଳ୍ପେ ଧାତୁର ମ୍ ଲୋପ] ପକ୍ଷୀ; ଶଲଭ; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଅଗ୍ନି; ବାଣ; ଶାଳପ୍ରଭେଦ; ପାରଦ; ଚନ୍ଦନବିଶେଷ ।

ପତଙ୍ଗିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ମଧୁମକ୍ଷିକାବିଶେଷ ।

ପତତ୍, ବି. (ପତ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅତ୍— ଶତୃ) ପକ୍ଷୀ । ବିଂ. ପତନଶୀଳ ।

ପତତ୍ର, ପତତ୍ରି, } ବି. (ପତ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ = ପତ-ତ୍ରୈ = ତ୍ରାଣ କରିବା - ଅ, ପତନ୍ତଂ ବାୟୁତେ-ଇତି ପତତ୍ରଂ) ପକ୍ଷିର ଡେଣା ।

ପତତ୍ରି, ପତତ୍ରିନ୍, } ବି. (ପତ୍ର-ଅଚି; ଅନ୍ୟପକ୍ଷେ ପତତ୍ର ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ପକ୍ଷୀ ।

ପତଦ୍‌ଗ୍ରହ, ବି. (ପତତ୍ = ମୁଖକ୍ଷରିତ ଜଳାଦି-ଗ୍ରହ୍-ଅ) ପିକଦାନ ।

ପତନ, ବି. (ପତ୍ = ଅଧୋଗମନକରିବା-ଅନ) ଚଳନ; ସ୍ଖଳନ; ଭ୍ରଂଶ; ନାଶ; ପାପ । (ବିଶେଷଣରେ—ପତନୀୟ, ପତୟାଳୁ, ପତୟିଷ୍ଣୁ ପ୍ରଭୃତି ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ପଟନ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—
ପଟଣୀ, }

କେତେବେଳେ ଗୋପେ ନାଗର ସ୍ୱରୂପେ
ବସନ୍ତପଟନ ଟିକି । ର. କ.

(ପତ୍ନୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

ପଟର, ବଂ. (ପତ୍ = ଗମନକରିବା-ଅର) ଗମନଶୀଳ । (ପତ୍ର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବି. ପତ୍ର, ପତ୍ର ।

ପଟରସଉରୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପାର୍ବତ୍ୟ ଅସଭ୍ୟଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀ ।

ପଟରସଉରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପାର୍ବତ୍ୟ ଜାତି ।

ପଟଳା, ବଂ. (ପତଳ ଶବ୍ଦଜ) ସରୁ, ସୂକ୍ଷ୍ମ ।

ପଟା, ବି. (ପଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ପଟ୍ଟରୁ ଜାତ) ଫଳକ; ପଟ୍ଟ ।

ପଟାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରସାରିବା । ଯଥା—
ବନ୍ଧୁକ ଅଧରୀ କନ୍ଧୁକ ଫିଙ୍ଗି କର ପଟାଇ । ଚ. ଭା.

ପଟାକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପତ୍ = ଗମନକରିବା-ଅକ-ଆ) ଧ୍ୱଜ, ନିଶାଣ; ଧ୍ୱଜପଟ; ଚିହ୍ନ; ସୌଭାଗ୍ୟ ।

ପତି, ବି. (ପା-ରକ୍ଷାକରିବା-ଅତି) ରକ୍ଷକ; ପ୍ରଭୁ, ଭର୍ତ୍ତା । (ଦେଶଜ)ସାମାନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉପାଧି । ଯଥା—
ନାମ ତା ଦାମୋଦର ପତି,
ଭାରଯା ନାମ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତି । ମା. ମା.

ପତିଆର, } ବି. (ପ୍ରତ୍ୟୟ ଶବ୍ଦଜ) ବିଶ୍ୱାସ ।
ପତିଆରା, } ବଂ. ବିଶ୍ୱସ୍ତ । ଯଥା—

ସେ ମୋର ବଡ଼ ପତିଆରା ଲୋକ ।

ପତିପ, ପ୍ରତିପ, } ବି. (ପ୍ରତିପଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷର
ପ୍ରତିପଦା, } ପ୍ରଥମ ଦିବସ । ଯଥା—

ଅମାବାସ୍ୟା ଲୁଚ ପ୍ରତିପ ଅନ୍ତେ ଉଦେ ହେବ ।
ନୃ. ସୁ. ପ୍ର ତ.

ପତିତ, ବଂ. (ପତ୍ = ପଡ଼ିବା-ତ) ଅଧୋଗତ; ଚଳିତ; ଗଳିତ; ଧର୍ମଭ୍ରଷ୍ଟ; ପାପୀ ।

ପତିମତୀ, } ବଂ. (ପତି-ମତ୍-ଈ, ପତି-ବତ୍-
ପତିବତ୍ନୀ, } ଈ-ନ ଆଗମ) ସ୍ୱାମିଯୁକ୍ତା, ସଭର୍ତ୍ତୃକା, ସଧବା । (ପତିବତ୍ନୀ ସଭର୍ତ୍ତୃକା —ଅମର ।)

ପତିବ୍ରତା, } ବଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପତି-ବ୍ରତ,
ପତିଦେବତା, } ଦେବତା, ପ୍ରାଣ-ଆ) ସତୀ,
ପତିପ୍ରାଣା, } ସାଧ୍ୱୀ ।

ପତୁଲି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ)
ପତୁଲା, } ବେଙ୍ଗଳା । (ମୃଦ୍ଧାନାର୍ଥବୋଧକ ପାତଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ମୃତ୍ପାତ୍ରବିଶେଷ; ଧାନ୍ୟ ମଳା ଓ ଉଡ଼ା ହେଲା ପରେ ଏକତ୍ର ସମତଳ ରାଶୀକୃତ ଧାନଗଦା ।

ପତ୍ତନ, ବି. (ପତ୍=ଗମନ କରିବା-ତନ-ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସନ୍ତତ ଲୋକଙ୍କର ଗମନାଗମନ ହେଉଥାଏ) ନଗର, ସହର; ମୃଦଙ୍ଗ ।

ପତ୍ତି, ବି. (ପଦ୍=ଗମନ କରିବା-ତି) ପଦାତିକ ସୈନ୍ୟ; ବୀର; ସେନାବିଶେଷ । ଏକ ହସ୍ତୀ, ଏକ ରଥ, ତିନଗୋଟି ଅଶ୍ୱ, ପାଞ୍ଚଜଣ ପଦାତିକ । (ଏକେଭୈକରଥାତ୍ର୍ୟଶ୍ୱାପତ୍ତିଃ ପଞ୍ଚପଦାତିକା—ଅମର ।) ଗତି । (ପତ୍ତି-ର୍ଗତୌ ଚ ମୂଲେଽପି—ଅମର ।)

ପତ୍ନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପତି-ଈ-ଜାୟାର୍ଥେ-ନ ଆଗମ) ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

ପତ୍ର, ବି. [ପତ୍ = ପଡ଼ିବା, ଗମନ କରିବା-ର, ଅଥବା ପତ୍-ତ୍ର (ଷ୍ଟ୍ରନ୍)] ବୃକ୍ଷାଦିର ଦଳ; ବାହନ; ଅଶ୍ୱ ଶକଟାଦି; ପକ୍ଷ; ବାଣର ପକ୍ଷ; ପୁସ୍ତକାଦିର ଅଂଶ; ଚିଠି; ପତ୍ରାବଳୀ ରଚନା ।

ପତ୍ରପରଶୁ, } ବି. (ପତ୍ର = ସୁବର୍ଣ୍ଣାଦିର ପତ୍ର-
ପତ୍ରପର୍ଶୁ, } ପରଶୁ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦିଚ୍ଛେଦକ ଅସ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ, ଛେଣି ।

ପତ୍ରରଥ, ବି. (ପତ୍ର-ରଥ) ବାଣ; ପକ୍ଷୀ ।

ପତ୍ରଳ, ବି. (ପତ୍ର-ରଳ) ପାତଳ ଦହି ।

ପତ୍ରଲେଖା, ପତ୍ରବିଶେଷ, } ବି. ସ୍ତନ
ପତ୍ରାଙ୍ଗୁଳି, ପତ୍ରାବଳୀ, } କପୋଳାଦିରେ ପତ୍ରାବଳୀ ରଚନା ।

ପତ୍ରୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ବସ୍ତ୍ର ବୈଦିକ ପାଣି ପାରୁଆ ହଳିଆ,
ଭଟ୍ଟମିଶ୍ର ପଣ୍ଡା ପାଠୀ ପତ୍ରୀ ଦେଉଳିଆ । ଉ. ସା. ୧୮. ୯.

(ପଟ୍ଟ-ଈନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ପକ୍ଷୀ; ବାଣ; ପର୍ବତ; ବୃକ୍ଷ; ରଥ । ବି°. ପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ।

ପଟ୍ଟୋର୍ଣ୍ଣ, ବି. ଧୌତ କୌଷେୟ; ରେଶମୀ ବସ୍ତ୍ର । (ପଟ୍ଟୋର୍ଣ୍ଣଂ ଧୌତକୌଷେୟଂ—ଅମର ।)

ପଥ, ବି. (ପଥ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ରାସ୍ତା; ଉପାୟ ।

ପଥର, ବି. (ପ୍ରସ୍ତର-ପ୍ରାକୃତ ପତ୍‌ଥର ଶବ୍ଦଜ) ପାଷାଣ ।

ପଥରଫୋଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଷାଣଭେଦ ନାମକ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ପଥି, ବି. (ପଥ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ରୋଗିବିହିତ ଆହାର । ଯଥା—

ପଥିର ଖବର ବୁଝି ରୁ ଆଗ,
ପଛେ ବୁଝାଯିବ ଔଷଧ ଭାଗ । ହା. ତ.

(ପଥିକ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପଥିକ । ଯଥା—

କୃଷ୍ଣ ଯାହା ହୃଦେ ପଥି,
କୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚମୀ ତିଥି ସେ । କୋ. ବ୍ର. ସ୍ତୁ.

ପଥିକ, ବି. (ପଥିନ୍-କ-ଗମନାର୍ଥେ) ପାନ୍ଥ, ବାଟୋଇ; ବିଦେଶସ୍ଥ ।

ପଥିନ୍, ପଥି, ବି. (ପଥ୍=ଗମନ କରିବା-ଇନ୍, ଇ) ପଥ; ଉପାୟ; ରୀତି; ସ୍ୱଭାବ ।

ପଥୁକ, ବି. (ପଥିକ ଶବ୍ଦଜ) ପଥିକ । ଯଥା—

ପଥଶ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଯେହ୍ନେ ପଥୁକ ସକଳ,
ବସନ୍ତ ତରୁଗୁଲରେ ହୋଇ ଏକମେଳ । ବେ.ପ.

ପଥୁରି, ବି. (ପ୍ରସ୍ତରଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ପଥରବାସନ ।

ପଥୁରିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ପଥରର
ପଥରିଆ, } କାମ କରେ । ଯଥା—

ପଥୁରିଆମାନଙ୍କୁ ସେ ଆଣିଲ ଡ଼କାଇ,
ଅନେକ ଧନଦ୍ରବ୍ୟ ତାହାଙ୍କୁ ଦେଲ ବହୁ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ପଥ୍ୟ, ବି°. (ପଥି-ଯ-ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ) ହିତ; ଯୋଗ୍ୟ; ଆରୋଗ୍ୟ । ବି. ରୋଗିର ଯୋଗ୍ୟ ଆହାର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ହରୀତକୀ ।

ପଦ, ପାଦ, ବି. (ପଦ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଚରଣ; କିରଣ; ପଦଚିହ୍ନ; ଚିହ୍ନ; ସୁପ୍‌ତିଙନ୍ତ ପଦ; ବସ୍ତୁ; ବ୍ୟବସାୟ; ଚତୁର୍ଥାଂଶ; ସ୍ଥାନ; ଛଳ; କରଣ । (ପଦଂ ସ୍ଥାନେ ବିଭକ୍ତ୍ୟନ୍ତେ ଶବ୍ଦେ ବାକ୍ୟେକ ବସ୍ତୁନୋଃ । ତ୍ରାଣେ ପାଦେ ପାଦଚିହ୍ନେ ବ୍ୟବସାୟାପଦେଶୟୋଃ —ହୈମ ।)

ପଦକ, ବି. (ପଦ-କ) ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ କଣ୍ଠ-ଭୂଷଣ; ଏକମାତ୍ର ପଦ । ଯଥା—

ଏ ପଦକ କଣ୍ଠ ସେ ପଦକ ଦେଲ ବେଗେ,
ମିତ୍ର ନେଇ ଦେଇ ଆଳୀ କରେ ଅନୁରାଗେ ।
କୋ. ବ୍ର. ସ୍ତୁ.

ପଦବି, } ବି. (ପଦ = ଗମନ କରିବା-ଅବି-
ପଦବୀ, } ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପଥ; ଉପନାମ, ଉପାଧି, ବ୍ୟବସାୟ ।

ପଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ବହିର୍ଭାଗ । ଯଥା—

ବନ୍ଧୁଜନ ପରେ ପଦାକୁ ସେ ସବୁ ହୋଇଛୁ ଆଜ ବାହାର । ପାର୍ବତୀ ।

(ପଦ ଶବ୍ଦଜ) ପଡ଼ିଆ ଭୂମି । ଯଥା—

ଶୁଳିଆ ପଦାକୁ ତାକୁ ଘେନାଇ ଚଳିଲେ । ବେ. ପ.

ବି°. ଖାଲି, ଶୂନ୍ୟ । ଯଥା—

କେଉଁ ଲୋକ କରେ ଧର ଗଦା,
ହରିଙ୍କୁ ପିଟି କଲ ପଦା । ସ୍ୱ. ପ.

ଇତର ବା ଅନ୍ୟ । ଯଥା—ସେ ପଦା ଲୋକ ।

ପଦାତ, ପଦାତି, } ବି. (ପଦ-ଅତ୍ = ଗମନ
ପଦାତିକ, } କରିବା-ଅ,ଇ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ପଦଗାମୀ ସୈନ୍ୟ; ପିଆଦା ।

ପଦାର୍ଥ, ବି. (ପଦ = ଶବ୍ଦ-ଅର୍ଥ = ବିଧେୟ) ଶବ୍ଦର ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ବସ୍ତୁ; ଅଭିଧେୟ ପଦର ଅର୍ଥ ।

ପଦାର୍ଥବିଦ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (**Natural Philosophy**) ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଜଡ଼ପଦାର୍ଥ ସକଳର ଗୁଣ ଓ ଗତିର ବିଷୟ ଜଣାଯାଏ ।

ପଦିକ, ବି. (ପଦ୍-ଇକ) ପଦାତି ସୈନ୍ୟ ।

ପଦିକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୂମିପରିମାଣ ଦଣ୍ଡ; ପରିମାଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ପୋଷେ ମୁଠାଏ ଖଣ୍ଡେ ଅଣାଏ ପଦିକାଏ,
ପଣେ ମାଣେ କାହାଣେ ଦେବତି ସବଦାଏ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ପଦ୍ଧତି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍=ପାଦ-ହନ୍-ତି)
ପଦ୍ଧତୀ, } ପଥ; ଶ୍ରେଣୀ; ରେଖା; ପ୍ରବାହ; ରୀତି; ପ୍ରଣାଳୀ; ଆଗ୍ରହଗ୍ରନ୍ଥ; ପଦବୀ, ଉପାଧି । (ଗଞ୍ଜାମରେ ଆଇନ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ।)

ପଦ୍ମ, ବି. (ପଦ୍-ମ—ପଦ୍ୟତେଽନ ଲକ୍ଷ୍ମୀରୀତି ପଦ୍ମଂ—ଅମରଟୀକା । ଏଥିରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ବୋଲି ଏହାର ନାମ ପଦ୍ମ ।) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୁଷ୍ପ; ନିଧିବିଶେଷ; ସଂଖ୍ୟା-ବିଶେଷ; ହସ୍ତିର ମସ୍ତକ ଓ ଶୁଣ୍ଡୋପର ରଚିତ ରଙ୍ଗ ବା ଚିହ୍ନବିଶେଷ; ବ୍ୟୂହ-ବିଶେଷ; ନାଗବିଶେଷ ।

ପଦ୍ମକ, ବି. (ପଦ୍ମ-କ-ତୁଲ୍ୟାର୍ଥେ) ହସ୍ତୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଦେହରେ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ଚିହ୍ନ; ପଦ୍ମକାଷ୍ଠ; କୁଷ୍ଠ ।

ପଦ୍ମତନ୍ତୁ, ପଦ୍ମନାଳ, ବି. ମୃଣାଳ ।

ପଦ୍ମରାଗ, ବି. ତାମ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ମଣିବିଶେଷ ।

ପଦ୍ମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ମ-ଅ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଆ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ନଦୀବିଶେଷ; କୁସୁମଫୁଲ; ମନସାଦେବୀ ।

ପଦ୍ମାକର, ବି. (ପଦ୍ମ-ଆକର=ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥାନ) ସରୋବର; ପୁଷ୍କରିଣୀ ।

ପଦ୍ମାଳୟା, ବି. ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ଲବଙ୍ଗ ।

ପଦ୍ମାବତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ପଦ୍ମ-ବତ୍—ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଈ) ମନସାଦେବୀ; ପଦ୍ମାନଦୀ; ମାଳବ-ଦେଶସ୍ଥ ନଗରବିଶେଷ; ଉଜ୍ଜୟିନୀ ନଗରର ଏକ ପୁରାତନ ନାମ; କର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ପତ୍ନୀ ।

ପଦ୍ମିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍ମ-ଇନ୍-ଈ) ପଦ୍ମସମୂହ; କମଳିନୀ; ସୁଲକ୍ଷଣା ସ୍ତ୍ରୀ; ହସ୍ତିନୀ ।

ପଦ୍ମୀ, ପଦ୍ମିନ୍, ବି. (ପଦ୍ମ=ରକ୍ତଚିହ୍ନ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ହସ୍ତୀ । ବିଂ. ପଦ୍ମବିଶିଷ୍ଟ ।

ପଦ୍ୟ, ବି. (ପଦ=ଚରଣ-ଯ-ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ) ଶ୍ଳୋକ, ଛନ୍ଦୋଯୁକ୍ତ ଚତୁଷ୍ପାଦ ବାକ୍ୟ । (ପଦରୁ ଜାତ ବୋଲି) ଶୂଦ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ରାସ୍ତା, ମାର୍ଗ; ସ୍ତୁତି, ସ୍ତବ ।

ପଧାନ, ବି. (ପ୍ରଧାନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଗ୍ରାମର ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—

ନାନା କଷ୍ଟ ପାଇ ଦେହେ ଶସ୍ୟ ଉପୁଜାଇ,
ଲେଖି ଯୋଖି ନ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ପଧାନ ବିଶୋଇ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ଉପାଧିବିଶେଷ । ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ପନଙ୍ଗ, ବି. (ପନ୍ନଗ ଶବ୍ଦଜ) ସାପ । ଯଥା—

ତଥାପି ନ ଗଲା ମୋ ପାପ,
ପୁଣିହିଁ କଲା ମୋତେ ସାପ ।
ପନଙ୍ଗ ବର୍ତ୍ତିଲ ଯେମନ୍ତେ,
ତାହା ତ ଜାଣିଛ ସମସ୍ତେ । ମା. ମା.

ପନଙ୍ଗାନାରାୟଣ, } ବି. (ପନ୍ନଗ-ନାରାୟଣ
ପନଗାନାରାୟଣ, } ଏହି ଉଭୟ ଶବ୍ଦରେ ଗଠିତ)ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ନାମାନ୍ତର । ଯଥା—

ପନଗାନାରାୟଣ ସ୍ୱୟଂ ଅବତାର,
ମାତା ପିତାଦି ତାହାଙ୍କୁ ନୁହେ ନମସ୍କାର । ସା.ଭ.ବି.

ପନସ, ବି. (ପନ୍=ସ୍ତୁତି କରିବା-ଅସ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ବାନରବିଶେଷ; ପଣସଫଳ ।

ପନା, ପନ୍ହା, } ବି. (ଆପୀନ ଶବ୍ଦଜ)
ପହ୍ନା, } ଗୋସ୍ତନ ।

ପନାୟିତ, } ବିଂ. (ପନ-ଆୟ-ତ, ପନ୍-ତ)
ପନିତ, } ବର୍ଣ୍ଣିତ; ସ୍ତୁତ ।

ପନ, ପନି, ବି. (ପଣ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ରଙ୍ଗକରର ପଦାର୍ଥବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ରଙ୍ଗଟା ।

ପନଅର, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଇଗଣଫଳ ।

ପନକ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଫଳ ମୂଳ କାଟିବା
ପନକି, } ଅସ୍ତ୍ର ।

ବ୍ୟଞ୍ଜନ କରିବାର ଅର୍ଥେ, ପନକି ପକାଇ ତୁରନ୍ତେ ।
ସେ ଫଳ କାଟନ୍ତେ କାମିନୀ । ଦା. ର.

ପନର, ପନୀର, } ବି. (ପନୀର ଶବ୍ଦର
ପନଅର, } ଅପଭ୍ରଂଶ) ସୁବାସ ଜଳ-ବିଶେଷ । ଯଥା--

କେ ଆଲଟ ବଞ୍ଚୁଥିବ, କେ ପନୀର ସିଞ୍ଚୁଥିବ । ର.କ.

ପନରଲାଗି, } ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୌରକର୍ମ ।
ପନଅରଲାଗି, } ଯଥା—
ପନ୍ୟରଲାଗି,

ଏଥିଅନନ୍ତରେ ଶୁଣ ଅପୂରୁବ ବାଣୀ,
ପନରଲାଗି ହେବେ ରଘୁକୁଳମଣି । ମଂ. ଫ.

ପନ୍ତ, ବି. (ପନ୍ଥା ଶବ୍ଦଜ) ମାର୍ଗ; କ୍ରମ ।

ପନ୍ତାଡ଼, ପନ୍ତାର, ବି. (ପ୍ରାନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରାନ୍ତ ।

ପନ୍ତି, ବି. (ପଙ୍କ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ରେଣୀ । ଯଥା—

ହେମଫଳେ ନମ୍ର ଯହିଁ ଲଙ୍କାଆମ୍ର ପାଦପପନ୍ତି । ଲବ.

ପନ୍ତିମୁଖୀ, ପନ୍ତିମୁଖା, } ବି. (ପଙ୍କ୍ତିମୁଖ ଶବ୍ଦଜ)
ପନ୍ତିମୁହାଁ, ପନ୍ତିମୁହଁ, } ବ୍ରହ୍ମା । ଯଥା—

ପଢବରତ ମୋର ସମ୍ପତ୍ତି,
ପନ୍ତିମୁଖା ଦେଲୁ ଏ ବିପତ୍ତି । ବି. ଚି. ମ.

ପନ୍ତିରଥ, ବି. (ପଙ୍କ୍ତିରଥ ଶବ୍ଦଜ) ଦଶରଥ ।

ପନ୍ତିବାହୁ, ବି. (ପଙ୍କ୍ତିବାହୁ ଶବ୍ଦଜ) ରାବଣ ।

ପନ୍ଥା, ବି. (ପଥିନ୍ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମା ଏକବଚନାନ୍ତ ପଦ) ପଥ; ଉପାୟ; ସ୍ୱଭାବ ।

ପନ୍ନ, ବିଂ. (ପଦ୍=ଗମନ କରିବା-ତ) ଚ୍ୟୁତ; ଗଳିତ; ପତିତ; ଅଧୋମୁଖ ।

ପନ୍ନଗ, ବି. (ପନ୍ନ=ପତିତ-ଗମ୍-ଅ) ସର୍ପ; ପଦ୍ମକାଷ୍ଠ; ସୀସକ ।

ପନ୍ନଗାରି, } ବି. (ପନ୍ନଗ-ଅରି, ଅଶନ)
ପନ୍ନଗାଶନ, } ଗରୁଡ଼ ।

ପନ୍ନଦ୍ଧା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍-ନହ୍ = ବନ୍ଧନ
ପନ୍ନଦ୍ଧ୍ରୀ, } କରିବା-କ୍ତ-ନିପାତନ) ପାଦୁକା; ଜୋତା ।

ପନ୍ଦର, } ବିଂ. (ପଞ୍ଚଦଶ = ପ୍ରାକୃତ ପନ୍ଦରହ
ପନ୍ଦ୍ର, } ଶବ୍ଦଜ) ୧୫ ସଂଖ୍ୟା ।

ପନ୍ଦରା, } ବି. (ଦେଶଜ), ଜାତିବିଶେଷ ।
ପନ୍ଦଡ଼ା, } (ପନ୍ଦାଡ଼ ଅର୍ଥାତ୍ ଓଳିତଳେ
ପନ୍ଦାଡ଼ିଆ, } ପଡ଼ିଥିବା; କମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି କି ଓଳିତଳେ ପଡ଼ିଥିବା ଅଜ୍ଞାତ ପିତୃମାତୃକ ଶିଶୁଠାରୁ ସମୁତ୍ପନ୍ନ ହେଲାରୁ ଏହି ଜାତିର ନାମ ପନ୍ଦାଡ଼ିଆ ହେଲା ।)

ପନ୍ଦାଡ଼, ପନ୍ଦାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଓଳିତଳ ।

ପନ୍ଦାଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ଭୁମ୍ବର
ପନ୍ଦାର, } ବନ୍ଧମୁହଁରେ ଲାଗିଥିବା ଲୌହବଳୟ ।

ପବ, ବି. (ପର୍ବ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଗଣ୍ଠି । ଯଥା—

ଛନଗୋଟି ପବ ଥିଲା କାଣ୍ଡ ଯେତେ ଛନ୍ତି,
ଈଶ୍ୱର ! ଯୁଧିଷ୍ଠିର ନୃପ ତା ବନ୍ଧନ୍ତି । କୃ.ଷ୍ଣ.ବି.ପ.

ଅଙ୍ଗୁଳିର ଭାଗ । ଯଥା—

ଅନାମିକା ଅଙ୍ଗୁଳିରୁ ତର୍ଜନୀ ପବଯାଏ,
ମନ୍ତ୍ରକୁ ଭଜି ଧ୍ୟାନ କରିବ ମୋତେ ଲୟେ ।
ନୃ. ପୂ. ଚ. ଚ.

ପବଅଇରି, ବି. (ପର୍ବ-ଅରି ଶବ୍ଦଜ) ଲତାବିଶେଷ ।

ପମ୍ପା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପା = ପାନ କରିବା-ପ-ଆ-ନିପାତନ) ନଦୀବିଶେଷ, ଏହିଟି ଋଷ୍ୟମୂକ ପର୍ବତରୁ ନିଃସୃତ ହୋଇ ତୁଙ୍ଗଭଦ୍ରା ନଦୀରେ ମିଳିତ ହୁଏ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସରୋବରବିଶେଷ ।

ପୟଃ, } ବି. (ପୟସ୍-ପା = ପାନ କରିବା-
ପୟ, } ଅସ୍) ଦୁଗ୍ଧ; ଜଳ ।

ପୟଃପ୍ରଣାଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୟଃ-ପ୍ରଣାଳୀ) ଜଳନିର୍ଗମପଥ; ନର୍ଦ୍ଦମା ।

ପୟଜାର, ପୟିଜାରୁ, } ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ)
ପୟିଜାର, } ଚଟି, ଜୋତା, ପାଦରକ୍ଷକ ।

ପୟଦଳ, ବି. (ପାରସ୍ୟ—ପୟ = ପାଦ) ପଦାତିସୈନ୍ୟ ।

ପୟର, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଦ । ଯଥା—

ଶମ୍ଭୁ ସ୍ୱୟମ୍ଭୁ ଆଦି ସୁରବାର,
ସତତରେ ସୁମରନ୍ତି ପୟର । ବି. ଚି. ମ.

ପୟସ୍ୟ, ବିଂ. (ପୟସ୍-ଯ-ବିକାରାର୍ଥେ) ଦୁଗ୍ଧରୁ ଜାତ (ଘୃତ ଦଧ୍ୟାଦି); ଦୁଗ୍ଧ ସହିତ; (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଛେନା ।

ପୟସ୍ୱଳ, ବିଂ. (ପୟସ୍-ବଳ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଜଳଯୁକ୍ତ । ବି. ଛାଗ ।

ପୟସ୍ୱିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୟସ୍-ଦୁଗ୍ଧ-ବିନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ପ୍ରଶସ୍ତ ଦୁଗ୍ଧବତୀ ଗାଭୀ; ନଦୀ; ରାତ୍ରି; ଛାଗୀ; କ୍ଷୀରକାକୋଳୀ ।

ପୟାଣ, ବି. (ପ୍ରୟାଣ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପ୍ରସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ପାଇଲେ ଅନେକ ଧନ ଯେଣୁ ବେଦଜଣ,
ରାତ୍ରି ରେ ରାତ୍ରି ରେ ତହୁଁ କଲେ ସେ ପୟାଣ । ବେ.ପ.

ପୟୋର, ବି. (ଦେଶଜ) ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶାକ୍ଷର ଛନ୍ଦ-ବିଶେଷ, ତଦ୍ଧିଁରେ ରଚିତ କବିତା ।

ପୟୋଘନ, ବି. (ପୟସ୍ = ଜଳ-ଘନ-ଜମାଟ) କରକା, କୁଆପଥର ।

ପୟୋଧର, ବି. (ପୟସ୍-ଧୃ-ଅ) ସ୍ତ୍ରୀସ୍ତନ; ମେଘ; ନାଡ଼ିକେଳ; କୋଷକାର, କେଶରୁ, କେଶୁର । (ପୟୋଧରଃ କୋଷକାରେ ନାଳିକେରେ ସ୍ତନେଽପିଚ । କଶେରୁ ମେଘୟୋଃ ପୁଂସି—ମେଦିନୀ ।)

ପୟୋଧାଃ, ପୟୋଧି, ପୟୋନିଧି, } ବି. (ପୟୋଧସ୍-ପୟଃ-ଧା-ଅସ୍, ଇ, ନିଧି) ସମୁଦ୍ର; ମେଘ ।

ପର°, ଅ°. କେବଳ; ପଶ୍ଚାତ୍; ନିଶ୍ଚୟ; କିନ୍ତୁ ।

ପର, ବି°. (ପ = ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା, ପାଳନ କରିବା-ଅ) ଆସକ୍ତ; ଅନନ୍ତର; ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଅନ୍ୟ; କେବଳ; ଭିନ୍ନ; ସମ୍ୟକ୍; ଦୂର; ଅଧିକ । ବି. ପରମାତ୍ମା; ଶତ୍ରୁ; ବ୍ରହ୍ମ; ମୋକ୍ଷ; (ପାରସ୍ୟ) ପକ୍ଷିର ପାଳକ ବା ପକ୍ଷ; ଡେଣା । (ଦେଶଜ) ଉପରଭାଗ । ଯଥା—

ବିଶେଷ କହି ଦୃଶ୍ୟ ଶେଷରେ ନୋହେ
ଶେଷ ନ ଦିଶେ ମହୀପର । ବୈ. ବି.

ପରଃଶତ, ବି. (ପର = ଅଧିକ-ଶତ-ଶତରୁ ଅଧିକ-ସ-ଆଗମ) ଶତାଧିକ ସଂଖ୍ୟା । ବି°. ଶତାଧିକ ସଂଖ୍ୟକ । (ଏହିପରି ପରଃଷଷ୍ଟି, ପରଃସହସ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ପରକନା, ବି. (ଦେଶଜ) କଣ୍ଟା କାଟିବା ନିମିତ୍ତ ବ୍ୟବହୃତ ଯଷ୍ଟିବିଶେଷ ।

ପରଖ, ବି. (ପରୀକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) ପରୀକ୍ଷା; ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା । ଯଥା—

ପରଖର ସିନା ନକଷ ବିପତ୍ତିବେଳ । ଛ. ବି.

ପରଖିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପରୀକ୍ଷା କରିବା ।

ପରଗଣା, ବି. (ଯାବନିକ) ଚକଲା ବା ଜିଲ୍ଲାର ଏକ ଏକ ଅଂଶ ।

ପରଚ, ପରଚେ, } ବି. (ପରିଚୟ ଶବ୍ଦଜ) ପରିଚୟ । ଯଥା—

ପର ପରଚେ ହେବାର ସେ କ ଲୁଚିବାର
କାଳେ ଯିବ ତ ଏ ପୁଷ୍ପ ପୁର । ବି.ଚ.ମ.

ପରଚିବା, କ୍ରି. (ପରିଚୟ ଶବ୍ଦଜ) ପରିଚୟ ଦେବା । ଯଥା—

ପରଚେ ମୁଁ ତାତ କହିବାରେ ତାଙ୍କୁ । ବି.ଚ.ମ.

ପରଚୁଲ, ବି. (ଦେଶଜ) କୃତ୍ରିମକେଶ । ଯଥା—

ସେକାଳରେ ପରଚୁଲମାନଙ୍କରେ ଏକପ୍ରକାର ମାଟିର ଚୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ଭ. ସା.

ପରଚ୍ଛନ୍ଦାନୁବର୍ତ୍ତୀ, ବି°. (ପରଚ୍ଛନ୍ଦ = ପରର ଅଭିପ୍ରାୟ — ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ = ଅନୁଗାମୀ) ପରାଧୀନ ।

ପରଜଳିବା, କ୍ରି. (ପ୍ର-ଜ୍ୱଲ୍ ଧାତୁଜ) କ୍ରୋଧରେ ପ୍ରଦୀପ୍ତ ହେବା ।

ପରଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ଛୁଙ୍କିବା । (ପ୍ରଜା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ରଇତ, ପ୍ରଜା ।

ପରଜିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ଛୁଙ୍କିବା ।

ପରଞ୍ଜ, ବି. (ଦେଶଜ-ଗଞ୍ଜାମୀ ତେଲଙ୍ଗା ଏବଂ ଓଡ଼ିଆମାନେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି) ଘର-ତିଆରି ସମୟରେ କାଠକୁ କାଠ ବାନ୍ଧି କରିବା ଭାଡ଼ି ।

ପରତ, ପରତେ, } ବି. (ପ୍ରତ୍ୟୟ ଶବ୍ଦଜ) ବିଶ୍ୱାସ । ଯଥା—

କଉଁ ଲତାରୁ କୁସୁମ ଖସିବାର ଏମନ୍ତ ହେଉଛୁ ପରତେ ।
ଲ. ବ.

ପରତନ୍ତ୍ର, ବି°. (ପର = ଅନ୍ୟ-ତନ୍ତ୍ର = ଅଧୀନ) ପରାଧୀନ ।

ପରତାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ସତ ମିଛ ବିବେଚନା ।

ପରତିଙ୍ଗା, ପରତିଜ୍ଞା, ପତିଜ୍ଞା, } ବି. (ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ପଣ; କଣ୍ଠିଭରେ ଗର୍ବ ।

ପରଦ, ଅ°. ପରକାଳରେ, ପରକାଳ ।

ପରଦଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ସାରସାର ପରୀକ୍ଷା ।

ପରଦା, ପର୍ଦ୍ଦା, ବି. (ଯାବନିକ) ଯବନିକା; ଆବରଣ ।

ପରଦାଜ, ବି°. (ପାରସ୍ୟ-ପରଦାଖ୍ତନ ଶବ୍ଦଜ) ନିଷ୍ପନ୍ନ, ସମାଧା ।

ପରଦାନଶିନ, } ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ, ପରଦା-
ପର୍ଦ୍ଦାନଶିନ, } ନଶିନ-ବସିବା, ଯେ ପର-
ଦାର ଭିତରେ ବସେ ବା ରହେ) ଗୃହ-ରମଣୀ, ଅବରୋଧବାସିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ପରଦାରକ, ବି°. (ପରଦାର-ଇକ) ପରସ୍ତ୍ରୀରେ ଆସକ୍ତ ।

ପରଦାରଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପରଦାର ଶବ୍ଦଜ)
ପରଦାରେଣୀ, } କୁଳଟା । ଯଥା—

ଭାରିଯା ହୋଇ ଯେ ହୋଇଲା ପରଦାରଣୀ । ସା.ଭା.ଆ.

ପରନ୍ତୁ, ଅ°. କିନ୍ତୁ, ଅଧିକନ୍ତୁ ।

ପରପଞ୍ଚ, } ବି. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା ପ୍ରପଞ୍ଚ ଶବ୍ଦଜ)
ପରପଞ୍ଚା, } ହରବର । ଯଥା—ଏ ପରପଞ୍ଚରେ କିଏ ପଡିବ ମ । ବି°. ଜଟିଳ; କପଟ । ଯଥା—

ଏ ସଖୀ ପର ପରପଞ୍ଚ ଛଳିତ,
ଶ୍ରବଣ ଶ୍ରବଣରେ ନୋହିବୁ ଧୀର । ବି. ଚି. ମ.

ଅସୁନ୍ଦର, ବିକୃତ । ଯଥା—

ଛୁଡା କଲେ ପାଖିହାଡ ବସିବାରେ ଛଇ,
କି ଗୁଣ ଦେଖି ବରିଲେ ଏଡେ଼ ପରପଞ୍ଚ । ମ°.ସ.

ତୁଚ୍ଛ । ଯଥା—

ନିରେଖି ଚାହିଁଲେ ବାଳ ନ ଦିଶଇ କିଆଁ,
ଝାଳୁଆ ଗାଲକୁ ମୁହଁ ଦିଶେ ପରପଞ୍ଚା । ମ°. ସ.

ପରପିଣ୍ଡାଦ, ବି°. (ପରପିଣ୍ଡ = ପରର ଭୋଜନୀୟବସ୍ତୁ-ଅଦ୍=ଖାଇବା-ଅ) ପରାନ୍ନଜୀବୀ । (ପରାନ୍ନଃ ପରପିଣ୍ଡାଦଃ—ଅମର ।)

ପରପୁଷ୍ଟ, ବି. (ପର-ପୁଷ୍ଟ-ପାଳିତ) କୋକିଳ । ବି°. ଅନ୍ୟକର୍ତ୍ତୃକ ପ୍ରତିପାଳିତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବେଶ୍ୟା ।

ପରବ, ବି. (ପର୍ବନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍ସବ । ବି°. ଆନନ୍ଦଜନକ । ଯଥା—

ପୁନେଇ ପରବେ ସେ ଅଲକ୍ଷଣୀ । ହ୍ରା. ଚ.

ପରବାନା, } ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) କାରା-
ପରୱାନା, } ଗାରରେ ବନ୍ଧ କରିବାପାଇଁ
ପରଆନା, } ଆଜ୍ଞାପତ୍ର, ହୁକୁମପତ୍ର, ଅନୁମତିପତ୍ର । ଯଥା—

ପାତକ ସ୍ୱରୂପେ ଆସି ରୋଗ ନାନା,
ଦେଖାଇବେ ତଲବର ପରବାନା । ଦ. ବା.

ପରବାନାନବିସ, ବି°. (ଯାବନିକ) ଯେ ପରବାନା ବା ହୁକୁମପତ୍ର ଆଣେ ।

ପରଭୃତ, ବି. (ପର = ଅନ୍ୟ-ଭୃତ = ପୁଷ୍ଟ) କୋକିଳ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ପରଭୃତା, ପରଭୃଣି, ପରଭୃତିକା) କୋକିଳା । ବି°. ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ପାଳିତ ।

ପରମ, ବି°. (ପର = ଉତ୍ତମ-ମା = ପରିମାଣ କରିବା-ଅ) ପ୍ରଥମ; ଆଦ୍ୟପ୍ରଣବ; ଶେଷ; ପ୍ରକୃତ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପ୍ରଧାନ; ଅତ୍ୟନ୍ତ; ମହତ୍ ।

ପରମହଂସ, ବି. (ପରମ = ପ୍ରଧାନ-ହଂସ = ତପସ୍ୱୀ) ସନ୍ନ୍ୟାସିବିଶେଷ; ମହାଯୋଗୀ ।

ପରମାଣୁ, ବି. (ପରମ-ଅଣୁ) ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ-ପଦାର୍ଥ ।

ପରମାନ୍ନ, ବି. (ପରମ = ଶ୍ରେଷ୍ଠ-ଅନ୍ନ) ପାୟସାନ୍ନ । (ପରମାନ୍ନଂ ତୁ ପାୟସଂ ।)

ପରମାୟୁ, ବି. (ପରମାୟୁସ୍ = ପରମ-ଆୟୁସ୍) ମରଣପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବିତ ସମୟ ।

ପରମାର୍ଥ, ବି. (ପରମ-ଅର୍ଥ-ବିଷୟ, ବସ୍ତୁ) ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ; ଶ୍ରେଷ୍ଠବସ୍ତୁ; ଧର୍ମ; ଯଥେଷ୍ଟ ଧନ ।

ପରମେଷ୍ଠୀ, ବି. (ପରମେଷ୍ଠିନ୍-ପରମେ=ସ୍ୱର୍ଗର ଅତି ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନରେ-ସ୍ଥା-ଇନ୍) ବ୍ରହ୍ମା; ଶିବ; ଶାଳଗ୍ରାମବିଶେଷ; ମନ୍ତ୍ରଦାତା ଗୁରୁ ।

ପରମ୍ପରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପରଂ-ପର-ଆ) ସନ୍ତତି; ଧାରା; ସମୂହ; ଅନୁକ୍ରମ; ଅନ୍ୱୟ, ବଂଶ ।

ପରମ୍ପରୀଣ, ବି°. (ପରମ୍ପରା-ଈନ) ପରମ୍ପରାରେ ଆଗତ; ଧାରାବାହିକ ।

ପରଳ, ବି. (ପଟଳ ଶବ୍ଦଜ) ନେତ୍ର ରୋଗ-ବିଶେଷ ।

ପରଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହଚାଳର ରୁଅ-ଶ୍ରେଣୀରେ ଲାଗ ଲାଗ କରି ବତା ବାନ୍ଧିବା ।

ପରଳାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ରୁଅରେ ଲାଗ ଲାଗ କରି ବତା ଭିଡିବା ।

ପରବାନ୍, ବି°. (ପରବତ୍ = ପର-ବତ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ପରାଧୀନ ।

ପରଶ, ବି° ରତ୍ନବିଶେଷ, ପରଶମଣି ।

ପରଶ, } ବି. (ସ୍ପର୍ଶ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସ୍ପର୍ଶ ।
ପରସ, } ଯଥା—

କରଇ ପରଶ ପଥର ପରଶ
ମାନବକେ ଲୁହାକୁ ସୁନା । ର. କ.
ନ ଦେଇ ଲଜ୍ଜା ପରସ ବର୍ଣ୍ଣୁ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ପରଶୁ, } ବି. (ପର = ଶତ୍ରୁ-ଶୃ = ହିଂସା
ପରଶ୍ୱଧ, } କରିବା-ଉ, ପର = ଶତ୍ରୁ-ଶ୍ୱନ୍ = କୁକୁର-ଧେ ପାନ କରିବା-ଅ, ଯେ କୁକୁର ପରି ଶତ୍ରୁକୁ ଖାଏ ବା ନାଶକରେ) କୁଠାର; ଟାଙ୍ଗି ।

ପରଶ୍ୱଃ, ଅ°. ଆଗାମୀ ଦିନର ପରଦିନ ।

ପରସନ, } ବି°. (ପ୍ରସନ୍ନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ପ୍ରସନ, } ନିର୍ମଳ; ସଦୟ । ଯଥା—

ହରିଙ୍କ ଭକ୍ତିଠାରେ ମନ,
ହୁଅଇ ସଦା ପରସନ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ପରସା, } ବି. (ପରିବେଷଣ ଶବ୍ଦଜ) ଭୋଜନ
ପରଶା, } ସମୟରେ ପୁନଃପୁନଃ ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ଦେବା ।

ପରସିବା, } କ୍ରି. ପରିବେଷଣ କରିବା (ସ୍ପର୍ଶ
ପରଶିବା, } ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ପର୍ଶ କରିବା । ଯଥା—

ଅସମ୍ଭାଳେ ଫିଟି କୁନ୍ତଳ ଭୂମି ଯାଏ ପରସି । ଚ. ଭା.

ପରସୁଣି, } ବି. (ପରିବେଷଣ ଶବ୍ଦଜ) ପରି-
ପରଶୁଣି, } ବେଷଣ । ବି°. ଯେ ପରିବେଷଣ କରେ । ଯଥା—

ଭ୍ରୂପ୍ରଦରକାର ଦୁଲଣୀ,
ସ୍ନେହ ଯଜ୍ଞେ ଅନ୍ନ ପରସୁଣୀ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଯେଉଁ କାଂସ୍ୟପାତ୍ରଦ୍ୱାରା ପରିବେଷଣ କରାଯାଏ । (ସ୍ପର୍ଶନ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ପର୍ଶନ ।

ପରସୁଣିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପରିବେଷଣ-
ପରଶୁଣିଆ, } କର୍ତ୍ତା ।

ପରସ୍ତ, ବି. (ପ୍ରସ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ଭାଗ, ସ୍ତର ।

ପରସ୍ତାତ୍, ଅ°. ପଶ୍ଚାତ୍, ପରେ ।

ପରସ୍ତେ, କ୍ରି. ବି°. ଥରେ, ବାରେ ।

ପରସ୍ପର, ଅ°. (ପର=ଅନ୍ୟ-ପର-ସ ଆଗମ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ, ଇତରେତର ।

ପରା, ଅ°. (ପୃ = ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା-ଆ) ପ୍ରାଧାନ୍ୟ; ଅହଙ୍କାର; ଅତିକ୍ରମ; ଗମନ; ବଧ; କ୍ଷତି; ଆଭିମୁଖ୍ୟ; ପ୍ରାତିଲୋମ୍ୟ; ବିକ୍ରମ; ତିରସ୍କାର; ଅତିଶୟ; ପ୍ରାତିକୂଲ୍ୟ; ଅନାଦର; ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତି; ଭଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି । (ଦେଶଜ) ତୁଲ୍ୟ । ଯଥା—

କୋଟିନିଧି ପାଇଲା ପରା ହୋଇ,
କେଉଁ ଗୋପୀ ଆନନ୍ଦରେ ଗମଇ । ର. କ.

ସଂଶୟାର୍ଥ । ଯଥା—

କୃଷ୍ଣ ନାଗର ପରା ଏହିମତ,
କରେ ସକଳ କାଳଦେଇ ଗୁଡ଼ । ର. କ.

ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥ । ଯଥା—

ଆପଣ ସିବେ ପରା ?

ପରାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଯୁକ୍ତ କରାଇବା; ପିନ୍ଧାଇବା; ଭୂଷିତ କରାଇବା । ଯଥା—

ପଲକ ନ ଚଳେ ପୁଲକ ଗଣ୍ଡପାଳେ ପରାଇ,
ଭାବ ଅଳଙ୍କାର ଭାବକୁ ଅଙ୍ଗୀକାର କରାଇ । ବି.ଚ.ମ.

ପରାକ୍ରମ, ବି. (ପରା-କ୍ରମ୍-ଅ) ଶକ୍ତି; ପୁରୁଷକାର । (ବିଶେଷଣରେ ପରାକ୍ରାନ୍ତ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ପରାଗ, ବି. (ପରା-ଗମ୍-ଅ-ଯେ ପାଏ) ଧୂଳି; ପୁଷ୍ପରେଣୁ; ସ୍ନାନୀୟ ଗନ୍ଧଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଚନ୍ଦନ; ପର୍ବତବିଶେଷ; ଖ୍ୟାତି; ଉପରାଗ ।

ପରାଙ୍ମୁଖ, ବି°. (ପରାଙ୍-ବ୍ୟୁତ୍କ୍ରମାଗତ-ମୁଖ) ବିମୁଖ; ପ୍ରତିକୂଳ; ନିବୃତ୍ତ ।

ପରାଚୀନ, ବି°.(ପରାଚ୍=ବିମୁଖ-ଈନ) ବିମୁଖ; ପ୍ରାଚୀନ ।

ପରାଜୟ, ବି. (ପରା=ବ୍ୟତିକ୍ରମ-ଜି=ଜୟ କରିବା-ଅ) ପରାଭବ । (ବିଶେଷଣରେ ପରାଜିତ ହୁଏ ।)

ପରାଭବ, ବି. (ପରା-ଭୂ-ଅ) ପରାଜୟ; ତିରସ୍କାର; ଅତିକ୍ରମ; ବିନାଶ । (ବିଶେଷଣରେ ପରାଭୂତ ହୁଏ ।)

ପରାଭନ, ବି. (ପ୍ରଭିନ୍ନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଭେଦ, ପ୍ରଭେଦ । ଯଥା—

ଏଣୁ ସେ ବେଦ ବିପ୍ର ନ କର ପରାଭନ,
ବେଦର ଫଳ ବିପ୍ର ବିପ୍ରର ପାଦ ପୁଣ୍ୟ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ଭା.

ପରାମର୍ଶ, ବି. (ପରା-ମୃଶ୍ = ବିବେଚନା କରିବା-ଅ) ଯୁକ୍ତି; ମନ୍ତ୍ରଣା; ବିଚାର; ସ୍ପର୍ଶ; ବିବେଚନା । (ବିଶେଷଣରେ ପରାମୃଷ୍ଟ ହୁଏ ।)

ପରାମର୍ଷ, ବି. (ପରା-ମୃଷ୍ = କ୍ଷମାକରିବା, ସହିବା-ଅ) ସହନ ।

ପରାୟୁ, ପରାୟେ, ପରାୟେକ, ପ୍ରାୟୁ, ପ୍ରାୟେ, } ବିଂ. ଅଂ. (ଦେଶଜ) ତୁଲ୍ୟ । ଯଥା—

କରମାଳକର ମଧ୍ୟା ଖରତର
କମଳ କୁମାର ପରାୟୁ । ର. କ.
ମୁଣ୍ଡ ପଡ଼େ ଗଣ୍ଡଶୈଳ ପରାୟୁ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.
ଏ ବୋଲେ ବାସକଶଯ୍ୟା ପରାୟେକ
ହୋଇଅଛୁ ଏବେ ଦେଖ । ର. କ.

ପରାୟଣ, ବିଂ. (ପର = କେବଳ, ଅୟନ = ଆସକ୍ତ ସ୍ଥାନ) ଅତ୍ୟାସକ୍ତ । ଯଥା—ଧର୍ମ-ପରାୟଣ । ତତ୍ପର; ଅନୁରକ୍ତ; ଅଭିଷ୍ଟ । ବି. ଉତ୍ତମ ଅବଲମ୍ବନ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଶ୍ରୟ ।

ପରାରି, ଅଂ. ଗତ ବର୍ଷର ପୂର୍ବ ବର୍ଷ, ତୃତୀୟ ବର୍ଷ । (ପରୁତ୍ପରାର୍ଯ୍ୟେଷମୋଃକ୍ରେ ପୂର୍ବେ ପୂର୍ବତରେ ଯତ୍—ଅମର ।) ବିଂ. ପରଦିନ ।

ପରାର୍ଥ, ବି. (ପର-ଅର୍ଥ) ଅନ୍ୟର ପ୍ରୟୋଜନ । ବିଂ. ଅନ୍ୟୋଦ୍ଦେଶ୍ୟଯୁକ୍ତ ।

ପରାର୍ଦ୍ଧ, ବି. (ପର-ଅର୍ଦ୍ଧ) ଶେଷାର୍ଦ୍ଧ; ଅତ୍ୟଧିକ ସଂଖ୍ୟାବିଶେଷ ।

ପରାର୍ଦ୍ଧ୍ୟ, ବିଂ. (ପରାର୍ଦ୍ଧ-ଯ) ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ । ବି. ସ୍ୱର୍ଲୋକ ।

ପରାବର୍ତ୍ତ, ପରାବୃତ୍ତି, } ବି. (ପରା-ବୃତ୍-ଅ, ତି) ପରିବର୍ତ୍ତ, ବିନିମୟ; ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ । (ବିଶେଷଣରେ ପରାବର୍ତ୍ତିତ ଓ ପରାବୃତ୍ତ ହୁଏ ।)

ପରାସୁ, ବିଂ. (ପର = ଦୂରେ-ଅସୁ = ପ୍ରାଣ) ମୃତ ।

ପରାସ୍ତ, ବିଂ. (ପରା-ଅସ୍-ତ) ପରାଜିତ । (ବ୍ୟବହାରରେ) ଅପମାନିତ ।

ପରି, ଅଂ. (ପୃ = ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା-ଇ) ଚିହ୍ନ; ସର୍ବତୋଭାବେ; ଅତିଶୟ; ଭାଗ; ଜୀପ୍ସା; ବର୍ଜନ; ଆଲିଙ୍ଗନ; ନିରସନ; ପୂଜା; ଭୂଷଣ; ଶୋକ; ବ୍ୟାପ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି । (ଦେଶଜ) ତୁଲ୍ୟ । ଯଥା—

ହରିଣୀ ହୃଦୟ କ୍ଷତ ହେଲା ପରି
ବିଡେ ବ୍ୟାକୁଳ ମୋର ଦେହର ହେ । ବି.ଚ.ମ.

କୌଣସି କୌଣସିଠାରେ ଉପରି କମ୍ବା ଠାରେ ଏହି ସପ୍ତମୀବୋଧକ ଅର୍ଥକୁ ଦିଏ । ଯଥା—ମୋପରି ଆପଣଙ୍କ ଦୟା ଅଛି ତ ?

ପରିକର, ବି. (ପରି-କୃ-ଅ) ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ; ସହଚର; ସହକାରୀ; ପରିବାର; ହସ୍ତ୍ୟଶ୍ୱାଦି; ସମୂହ; ଉପକରଣ; ଆରମ୍ଭ; ନିଷ୍ପତ୍ତି; ଯତ୍ନ; କଟି-ବନ୍ଧ, କମରବନ୍ଧ; ବିବେକ; (ଭବେତ୍ ପରିକରୋବ୍ରାତେ ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପରିବାରୟୋଃ । ପ୍ରଗାଢ଼ ଗାତ୍ରିକାବନ୍ଧେ ବିବେକାରମ୍ଭୟୋ-ରପି—ବିଶ୍ୱ ।) (ଯତ୍ନାରମ୍ଭୌ ପରିକରୌ —ତ୍ରିକାଣ୍ଡ କୋଷ ।)

ପରିକର୍ମ, ପରିକର୍ମନ୍, } ବି. (ପରି = ଭୂଷଣ-କର୍ମନ୍) ଅଙ୍ଗସଂସ୍କାର; ପ୍ରସାଧନ ।

ପରିକ୍ରମ, ବି. (ପରି = ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ-କ୍ରମ = ଗମନ) ପ୍ରଦକ୍ଷିଣୀକରଣ ।

ପରିକ୍ରିୟା, ବି. (ପରି-କ୍ରିୟା) ସଂସ୍କରଣ; ପରିଖାଦିଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟନ ।

ପରିକ୍ଷିତ୍, ପରିକ୍ଷିତ, } ବି. (ପରି-କ୍ଷି = କ୍ଷୟ କରିବା, କ୍ଷୀଣ ହେବା-କ୍ୱିପ୍, ତ, କୁଳର କ୍ଷୀଣାବସ୍ଥାରେ ଜନ୍ମିଥିଲେ ବୋଲି ପରିକ୍ଷିତ ନାମ ଦିଆ ଯାଇଥିଲା) ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ପୌତ୍ର, ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କ ପୁତ୍ର, ଜନ୍ମେଜୟଙ୍କ ପିତା ।

ପରୀକ୍ଷ,ବି.(ପରିକ୍ଷିତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ପରିକ୍ଷିତ ମହାରାଜ । ଯଥା—

ଶୁଣ ପରୀକ୍ଷ ନରନାଥ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

(ପରୀକ୍ଷା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପରୀକ୍ଷା । (ଦେଶଜ) ଔଷଧରେ ଅନୁପାନ ମିଶ୍ରିତ କରିବା । ଯଥା—

ମଧୁସୂଦନ ମଧୁ କାଛୁ, ପରୀକ୍ଷ କରିବ ତହିଁକି । ଦା. ର.

ପରୀକ୍ଷା, ପରୀଚ୍ଛା, } ବି. (ପରୀକ୍ଷକ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ
ପର୍ଷା, ପର୍ଚ୍ଛା, } ମଠାଦିର ସମସ୍ତ ବିଷୟର
ପରୀକ୍ଷା କରନ୍ତି । ଯଥା—
ଜାଗର୍ତ୍ତି ପୁରୁଷ ପରୀକ୍ଷା,
ସେ ରଥ କରିବାକୁ ରକ୍ଷା । ଦା. ର.
ପଛଆରେ ଧରିଛନ୍ତି ପରୀଚ୍ଛାଏ ବେତ,
ମଣିମା ମଣିମା ଡ଼ାକ ଶୁଭେ ଅପ୍ରମିତ । ମ. ଘ
ବରୀହ ପୁରାଣ ହେଲେ ସର୍ବଅଧିକାରୀ,
ପର୍ଷା ପଣେ ବାମନପୁରାଣ ଅବତରି । ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.
ପରିଖ, ବି. (ପରୀକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) ପରୀକ୍ଷା; ଔଷଧରେ ଅନୁପାନ ମିଶ୍ରିତ କରିବା । ଯଥା—
ଚନକ ପରିଖ କରି ଔଷଧ ବିବଧ,
ରୋଗିଏ ସେବି କରନ୍ତି ମନୋରଥ ସିଦ୍ଧ । ବୃ. ସ୍ମୃ.
ରାଜଉପରୂଚରବିଶେଷ । ଯଥା—
ଝର ପରିଖ ବିଞ୍ଚଣା ପାନମୁଣା ସଜନୀ ସଜାଡ଼ିଲେ ତହିଁ ।
ଲ. ବ.
ପରିଖା, ବି. (ପରି = ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ-ଖନ୍ = ଖୋଳିବା-ଅ-ଆ) ଗଡ଼ଖାଇ, ଜଳ ।
ପରିଗୁଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅବସ୍ଥା । ଯଥା—
ଗାଁ ପରିଗୁଣ ଧୋବା ତୁଠରୁ ଜଣାଯାଏ । ଢଗ ।
ପରିଗ୍ରହ, ବି. (ପରି-ଗ୍ରହ୍ = ଗ୍ରହଣ କରିବା, ସ୍ୱୀକାର କରିବା-ଅ) ପତ୍ନୀ; ପରିଜନ; ମୂଳ; ଶାପ; ଶପଥ; ସୈନ୍ୟପଶ୍ଚାଦ୍ଭାଗ; ସ୍ୱୀକାର; ଗ୍ରହଣ; ଅଧିଷ୍ଠାନ; ମିଳନ; ଆପୂର୍ତ୍ତୀକରଣ; ରାହୁମୁଖସ୍ଥ ଭାସ୍କର । ଯଥା—(ପରିଗ୍ରହଃ କଳତ୍ରେ ଚ ମୂଳସ୍ୱୀକାରୟୋରପି । ଶପଥେ ପରିବାରେ ଚ ରାହୁବକ୍ତ୍ରସ୍ଥ ଭାସ୍କରେ—ଅଜୟ ।)
ପରିଘ, ବି. (ପରି = ସର୍ବତୋଭାବେ-ହନ୍-ଅ ହନ୍ = ଘ) ଲୌହମୁଖ ମୁଦ୍‌ଗର; ଅର୍ଗଳ, ହୁଡ଼୍‌କା; ଶୂଳ; ବ୍ୟାଘାତ, ଆଘାତ, ପରିଘାତ । (ପରିଘଃ ପରିଘାତେଽସ୍ତ୍ରେ—ଅମର ।)
ପରିଘାଇ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୃଢ଼ରୂପେ; ଦୃଢ଼ରୂପେ ପ୍ରହାର କରି । ଯଥା—
ଅସୁର ଯେତେକ ଶର ବିନ୍ଧନ୍ତି ପରିଘାଇ,
ନୃସିଂହଗଣେ ତାହା ଦିଅନ୍ତି ଫୋପଡ଼ାଇ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ପରିଘାତ, } ବି. (ପରି-ହନ୍-ଣିଚ୍ = ଘାତ-
ପରିଘାତନ, } ଅ, ଅନ) ଲୌହମୁଖ ମୁଦ୍‌ଗର; ଅର୍ଗଳ; ପ୍ରତିବନ୍ଧ, ଆଘାତ ।
ପରିଚୟ, ବି. (ପରି-ଚି-ଅ) ଜଣାଶୁଣା; ଅଭ୍ୟାସ; ପ୍ରଣୟ; ଚିହ୍ନିବା । (ବିଶେଷଣରେ ପରିଚିତ, ପରିଚୟଯୁକ୍ତ ଓ ପରିଚେୟ ହୁଏ ।)
ପରିଚର, ବି. (ପରି-ଚର୍-ଅ) ପରିଚାରକ; ଅନୁଚର; ସେନାପତି ।
ପରିଚର୍ଯ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପରି-ଚର୍ = ଗମନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଯ-ଆ) ସେବା; ଉପାସନା; ପୂଜା ।
ପରିଚ୍ଛଦ, ବି. (ପରି-ଛଦ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅ) ପୋଷାକ, ଆଚ୍ଛାଦନ; ପରିଜନ; ହସ୍ତ୍ୟଶ୍ୱାଦି ଉପକରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ହୁଏ ।)
ପରିଜନ, ବି. (ପରି = ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ-ଜନ) ପରିବାର, ପୋଷ୍ୟବର୍ଗ; ପରିଚାରକ ।
ପରିଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୂଦ୍ରଜାତିର ଉପାଧିବିଶେଷ; ଅଶ୍ୱପରିପାଳକ ଚାକର । ଯଥା—
ନକୁଳ ବୋଇଲେ ମୁଁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ବ୍ରୀଡ଼ା,
ବିରାଟ ଘରେ ହେବି ଘୋଡ଼ାର ପରିଡ଼ା । କୃ.ଭା.ବି.ପ.
ପରିଣତ, ବିଂ. (ପରି-ନମ୍ = ନମ୍ର ହେବା-ତ) ପକ୍ୱ, ଅବସ୍ଥାନ୍ତରପ୍ରାପ୍ତ; ସର୍ବତୋଭାବେ ନତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ପରିଣତି ଓ ପରିଣାମ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)
ପରିଣାମିହେବା, କ୍ରି. (ପ୍ରଣାମ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଣାମ କରିବା । ଯଥା—
ଦେବସଭା ତଳେ ମୁଁ ହୋଇଲି ପରିଣାମି,
କି ଆଜ୍ଞା କରୁଛ ମୋତେ ପିତାମହ ସ୍ୱାମି । ସା. ଭା. ବ.
ପରିଣୟ, } ବି. (ପରି = ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ-ନୀ =
ପରିଣୟନ, } ପାଇବା-ଅ, ଅନ) ବିବାହ । (ବିଶେଷଣରେ ପରିଣେୟ, ପରିଣେତା ଓ ପରିଣୀତ ହୁଏ ।)
ପରିଣାହ, } ବି. (ପରି-ନହ୍ = ବନ୍ଧନ
ପରୀଣାହ, } କରିବା-ଅ) ବିଶାଳତା; ବିସ୍ତାର, ଓସାର ।(ପରିଣାହୋବିଶାଳତା—ଅମର ।) (ବିଶେଷଣରେ ପରିଣଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ପରିତଃ, ଅ°. (ପରି-ତସ୍) ସର୍ବତୋଭାବେ; ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ।
ପରିତାପ, ବି. (ପରି-ସମ୍ୟକ୍-ତପ୍-ଅ) ଉତ୍ତାପ, ଉଷ୍ଣତା; ମନସ୍ତାପ, ସନ୍ତାପ; ଭୟ; କମ୍ପ । (ବିଶେଷଣରେ ପରିତପ୍ତ ହୁଏ ।)
ପରିତ୍ରାଣ, ବି. (ପରି = ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ-ତ୍ରାଣ = ରକ୍ଷଣ) ରକ୍ଷା, ଉଦ୍ଧାର; ବଞ୍ଚିବା । (ବିଶେଷଣରେ ପରିତ୍ରାତା, ପରିତ୍ରାୟକ ଓ ପରିତ୍ରାତ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)
ପରିଦାନ, ବି. (ପରି = ପରିବର୍ତ୍ତିରୂପେ-ଦାନ) ବିନିମୟ, ବଦଳ ।
ପରିଦିନ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଇଦିନ ପୂର୍ବେ;
ପୋରଦିନ, } ଦୁଇଦିନ ପରେ ।
ପରିଦେବନ, } ବି. (ପରି-ଦେବ = ବିଳାପ
ପରିଦେବିତ, } କରିବା-ଅନ-ତ) ବିଳାପ; ଅନୁତାପ ।
ପରିଧାନ, ବି. (ପରି-ଧା = ଧାରଣ କରିବା-ଅନ) ପରିଧେୟବସ୍ତ୍ର; ପିନ୍ଧିବା; ଆଚ୍ଛାଦନ । (ବିଶେଷଣରେ ପରିହିତ ଓ ପରିଧେୟ ପଦ ହୁଏ ।)
ପରିଧି, ବି. (ପରି-ଧା-ଇ) ବେଢ଼; ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ମଣ୍ଡଳ; ପରିବେଷ୍ଟନ ।
ପରିପକ୍ୱ, ବି°. (ପରି-ପକ୍ୱ) ପରିଣତ, ପାଚିଲା; ବହୁଦର୍ଶୀ ।
ପରିପଣ, ବି. (ପରି-ପଣ) ମୂଳଧନ; ମୂଲ୍ୟ ।
ପରିପନ୍ଥକ, } ବି°. (ପରି = ଦୋଷ କୀର୍ତ୍ତନ-
ପରିପନ୍ଥିନ୍, } ପନ୍ଥକ, ପନ୍ଥିନ୍ = ଯେ ପଥରେ ଗମନ କରେ) ଶତ୍ରୁ, ପ୍ରତିକୂଳ; ଦସ୍ୟୁ; ପ୍ରତିରୋଧକ ।
ପରିପାକ, } ବି. (ପରି-ପଚ-ଅ) ପରିଣାମ;
ପରୀପାକ, } ନୈପୁଣ୍ୟ; ଉତ୍ତମପାକ; ଉତ୍କର୍ଷ ।
ପରିପାଟୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପରି-ପଟ-ଣିଚ-ଇ)
ପରିପାଟି, } ଅନୁକ୍ରମ; ସୁଶୃଙ୍ଖଳା; ଆନୁପୂର୍ବୀ ।
ପରିପ୍ଲବ, ବି°. (ପରି-ପ୍ଲୁ = ଗମନ କରିବା-ଅ) କମ୍ପମାନ; ଚଞ୍ଚଳ, ଅସ୍ଥିର; ଆକୁଳ ।
ପରିପ୍ଲୁତ, ବି°. (ପରି-ପ୍ଲୁ = ଜଳରେ ଭାସିବା -ତ) ସିକ୍ତ; ପ୍ଲାବିତ; ମଗ୍ନ; ଚଞ୍ଚଳ; କମ୍ପମାନ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ପରିପ୍ଲୁତି ହୁଏ ।)
ପରିବା, ବି. (ଦେଶଜ) ତରକାରିର ଯୋଗ୍ୟ ଫଳମୂଳ । ଯଥା—

କାଷ୍ଠ ପରିବା ଆଦି ଯେତେ,
ସମସ୍ତ ଆଣ ହୋ ତୁରିତେ । ଦା. ର.

ପରିଭବ, ପରୀଭବ, } ବି. (ପରି-ଭୂ-ଅ)
ପରିଭାବ, ପରୀଭାବ, } ପରାଜୟ; ପରିଭବ; ଅବଜ୍ଞା; ତିରସ୍କାର ।
ପରିମଳ, ବି. (ପରି-ମଳ = ଧାରଣ କରିବା-ଅ) କୁଙ୍କୁମଚନ୍ଦନାଦି ମର୍ଦ୍ଦନଜନିତ ସୁଗନ୍ଧ, ମନୋହର ଗନ୍ଧ; ସର୍ବତୋଭାବେ ସମ୍ବନ୍ଧ; ସଜ୍ଜନସହବାସ; ସମ୍ଭୋଗ ।
ପରିମାଣ, } ବି. (ପରି-ମା-ଅନ, ତି) ମାପ;
ପରିମିତି, } ଓଜନ; ସଂଖ୍ୟାକରଣ, ଗଣିବା; ବସ୍ତୁର ଦୀର୍ଘତାଦି । (ବିଶେଷଣରେ ପରିମିତ ହୁଏ ।)
ପରିମୁଣ୍ଡା ଯିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦେବତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ନିଜର ନିତାନ୍ତ ଦୀନତା ପ୍ରକାଶ କରିବା । ଯଥା—

ଶ୍ରୀପାଦପଦ୍ମ ନିତ୍ୟେ ଭାବି,
ବୋଲେ ମୁଁ ପରିମୁଣ୍ଡା ଯିବି । ଦା. ର.
କନ୍ଧର ଭାର ତଳେ ଥୋଇ,
ନୀଳଚକ୍ରକୁ ଦେଲି ଚାହିଁ ।
ବିଜୟ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଗୋସାଇଁ,
ବୋଲେ ମୁଁ ପରିମୁଣ୍ଡା ଯାଇଁ । ଦା. ର.

ପରିଯା, ବି. (ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଶବ୍ଦଜ) ନାମମାଳା; ଶବ୍ଦମାଳା ।
ପରିରମ୍ଭ, } ବି. (ପରି-ରଭ୍ = ବେଗଗମନ
ପରିରମ୍ଭଣ, } କରିବା-ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା-ଅ,
ପରୀରମ୍ଭ, } ଅନ) ଆଲିଙ୍ଗନ । (ବିଶେଷଣରେ ପରିରବ୍ଧ ହୁଏ ।)
ପରିବର୍ତ୍ତ, } ବି. (ପରି-ବୃତ୍-ଅ, ଅନ)
ପରିବର୍ତ୍ତନ, } ବିନିମୟ, ବଦଳ; ନିବୃତ୍ତି;
ପରୀବର୍ତ୍ତ, } ଲୁଣ୍ଠନ । (ବିଶେଷଣରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ ।)
ପରିବାଦ, } ବି. (ପରି = ଦୋଷକୀର୍ତ୍ତନ-
ପରୀବାଦ, } ବଦ୍-ଅ) ଅପବାଦ; ବୀଣାର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ । (ବିଶେଷଣରେ ପରିବାଦୀ, ପରିବାଦକ ଓ ପରିବାଦିତ ହୁଏ ।)
ପରିବାପିତ, ବି°.(ପରି-ବପ୍-ଣିଚ-ତ) ମୁଣ୍ଡିତ । (ମୁଣ୍ଡିତଂ ପରିବାପିତଂ) ରୋପିତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ପରିବାପ ଓ ପରିବାପନ ହୁଏ ।)

ପରିବାର, } ବି. (ପରି-ବୃ-ଅ) ପରିଜନ;
ପରୀବାର, } ପରିଚ୍ଛଦ;ଆକାର;ଖଡ଼୍‌ଗର ଖାପ ।

ପରିବେତ୍ତା, ବି. (ପରିବେତ୍ତୃ-ପରି = ବର୍ଜନ-ବିଦ୍ = ଲାଭ କରିବା-ତୃ) ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା ଅବିବାହିତ ଥାଇଁ ବିବାହିତ କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା । (ଏପରି—ପରିବେଦନ, ପରିବିତ୍ତି, ପରିବିତ୍ତ ଓ ପରିବେଦୀ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ପରିବେଶ, ବି. (ପରି-ବିଶ୍-ଅ) ସୂର୍ଯ୍ୟଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମଣ୍ଡଳ; ମଣ୍ଡଳ; ପରିବେଷଣ ।

ପରିବେଷଣ, ବି. (ପରି-ବିଷ୍-ଅନ) ଭକ୍ଷ୍ୟ-ପଦାର୍ଥର ବିଭାଗପୂର୍ବକ ଅର୍ପଣ; ବେଷ୍ଟନ ।

ପରିବ୍ରାଜ, } ବି. (ପରି = ସର୍ବତୋଭାବେ-
ପରିବ୍ରାଜକ, } ବ୍ରଜ୍-ଅ) ଭିକ୍ଷୁ; ପର୍ଯ୍ୟଟକ ।

ପରିଶିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ପରି-ଶିଷ୍ଟ) ଅବଶିଷ୍ଟ; ଗ୍ରନ୍ଥ ସମାପ୍ତି ପରେ ଯେଉଁ ଅବଶିଷ୍ଟ ଭାଗ ତହିଁରେ ସଂଯୁକ୍ତ କରାଯାଏ ।

ପରିଶୀଳନ, ବି. (ପରି-ଶୀଲ୍ = ଏକାନ୍ତ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା-ଅନ) ଅନୁଶୀଳନ; ଅବଗାହନ; ଆଲିଙ୍ଗନ । (ବିଶେଷଣରେ ପରିଶୀଳିତ ହୁଏ ।)

ପରିଶୋଧ, ବି. (ପରି-ଶୁଧ୍-ଅ) ଋଣଶୋଧ; ସମ୍ୟକ୍ ସଂଶୋଧନ ।

ପରିଶ୍ରମ, ବି. (ପରି-ଶ୍ରମ୍-ଅ) କର୍ମ କରିବାରେ ଶ୍ରାନ୍ତି, ଆୟାସ, କ୍ଲେଶ । (ବିଶେଷଣରେ ପରିଶ୍ରାନ୍ତ ଓ ପରିଶ୍ରମୀ ହୁଏ ।)

ପରିଷଦ୍, ବି. (ପରି = ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ-ସଦ୍ = ଗମନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ସଭା, ସମାଜ; ଗୋଷ୍ଠୀ ।

ପରିଷଦ, ବି. (ପରିଷଦ୍-ଅ) ସଭ୍ୟ; ଅନୁଚର ।

ପରିଷ୍କାର, ବି. (ପରି-କୃ-ଅ-ସ ଆଗମ) ସ୍ୱଚ୍ଛତା; ଶୋଧନ; ସଜ୍ଜା; ଶୋଭା; ସଜ୍ଜିତକରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ପରିଷ୍କୃତ ପଦ ହୁଏ ।)

ପରିସର, ବି. (ପରି-ସୃ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ପ୍ରଦେଶ; ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୂମି; ବିସ୍ତାର; ମୃତ୍ୟୁ ।

ପରିସ୍ତୋମ, ବି. (ପରି-ସ୍ତୋମ୍ = ପ୍ରଶଂସା କରିବା -ଅ) ହସ୍ତିପୃଷ୍ଠସ୍ଥିତ ଚିତ୍ରିତ ବସ୍ତ୍ର ବା କମ୍ବଳ ।

ପରିସ୍ରା, ବି. (ପରିସ୍ରାବ ଶବ୍ଦଜ) ମୂତ୍ର ।

ପରିହାର, ବି. (ପରି-ହୃ-ଅ) ଅବଜ୍ଞା; ପରିତ୍ୟାଗ; ଉପେକ୍ଷା ।

ପରିହାସ, } ବି. (ପରି = ସମ୍ୟକ୍-ହସ୍-ଅ)
ପରୀହାସ, } କୌତୁକ ।

ପରୀତ, ବିଂ. (ପରି-ଇତ = ଗତ) ପରିବେଷ୍ଟିତ; ଯୁକ୍ତ; ପରିଗତ ।

ପରୁ, ପୋରୁ, } ଅଂ. (ପରୁତ୍ ଅବ୍ୟୟ ପଦରୁ
ପୋରୁବର୍ଷ, } ଜାତ) ଗତବର୍ଷ । (ପରାରି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପରୁଆନା, ବି. (ଯାବନିକ) ଆଦେଶପତ୍ର ।

ପରୁତ୍, ଅଂ. (ପର = ପୂର୍ବସ୍ମିନ୍ ବର୍ଷେ-ଉତ୍-ନିପାତନ) ପୂର୍ବ ବତ୍ସର; ଗତ ବତ୍ସର । (ପରାରି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପରୁଷ, ବିଂ. (ପୃ = ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା-ଉଷ) କଠିନ, କର୍କଶ; ନିଷ୍ଠୁର; ଉଦ୍ଧତ; ନାନାବର୍ଣ୍ଣ । ବି. କାର୍କଶ୍ୟ; କାଠିନ୍ୟ ।

ପରୁଷାଣ, } ବି. (ପରିବେଷଣ ଶବ୍ଦଜ)
ପରଷାଣ, } ଭୋଜନପାତ୍ରରେ ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ଦେବା ।

ପରୁଷିବା, } କ୍ରି. (ପରିବେଷଣ ଶବ୍ଦଜ)
ପରଷିବା, } ଭୋଜନପାତ୍ରରେ ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ଦେବା ।

ପରେ, ଅଂ. (ଉପରି ଶବ୍ଦଜ) ଉପରେ; ପଶ୍ଚାତ୍; ଉତ୍ତାରୁ । ଯଥା—
ଆମ୍ଭ ସନ୍ଦେଶ ପୁଣି କହିବ ପରେ । ମେ. ଦୂ.

ପରେତ, ବିଂ. [ପର = ଅନ୍ୟ (ଜଗତ)-ଇ = ଗମନ କରିବା-ତ] ମୃତ । ବି. ଭୂତଯୋନି-ବିଶେଷ, ପ୍ରେତ ।

ପରୋକ୍ଷ, ବିଂ. (ପର-ଅକ୍ଷ = ଇନ୍ଦ୍ରିୟ, ସ୍ ଆଗମ) ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ।

ପର୍ଜନ୍ୟ, ବି. (ପୃଜ୍ = ଜଳ ସେକ କରିବା-ଅନ୍ୟ) ଇନ୍ଦ୍ର; ଶବ୍ଦକାରୀ ମେଘ ।

ପର୍ଜା, ପରଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦିର ଛୁଙ୍କ । (ପ୍ରଜା ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଜା ।

ପର୍ଜିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦିରେ
ପରଜବା, } ଛୁଙ୍କ ଦେବା ।

ପର୍ଟିବା, କ୍ରି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦିରେ ଛୁଙ୍କ ଦେବା ।

ପର୍ଣ୍ଣ, ବି. (ପର୍ଣ୍ଣ = ହରିଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ ହେବା-ଅ) ପତ୍ର; ତାମ୍ବୁଳ; ପକ୍ଷ; ପଲାଶବୃକ୍ଷ ।

ପର୍ଣ୍ଣଶାଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପର୍ଣ୍ଣ-ଶାଳା) ମୁନିମାନଙ୍କର ଗୃହ; ପତ୍ରକୁଡ଼ିଆ ।

ପର୍ଦ୍ଦା, ବି. (ଯାବନିକ) ଯବନିକା; ବ୍ୟବଧାନ; ବେଢ଼ା ।

ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ, ବି. (ପରି-ଅନକ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ପଲଙ୍କ ।

ପର୍ଯ୍ୟଟନ, ବି. (ପରି-ଅଟ୍-ଅନ) ଇତସ୍ତତଃ ଭ୍ରମଣ । (ବିଶେଷଣରେ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ହୁଏ ।)

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ବି. (ପରି-ଅନ୍ତ) ପାର୍ଶ୍ୱ; ପ୍ରାନ୍ତ; ସମୀପ; ସୀମା; ଅବସାନ । ବିଂ. ଶେଷସୀମା ପ୍ରାପ୍ତ ।

ପର୍ଯ୍ୟୟ, ବି. (ପରି-ଅୟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ବ୍ୟତିକ୍ରମ; ବୈପରୀତ୍ୟ ।

ପର୍ଯ୍ୟାଣ, ବି. (ପରିଯାଣ-ପରି-ଯା = ଗମନ କରିବା-ଅନ—ନିପାତନ) ପଶୁର ପୃଷ୍ଠର ଆସନ, ପଲାଣ, ଜିନ ପ୍ରଭୃତି ।

ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ, ବିଂ. (ପରି-ଆପ୍-ତ) ପ୍ରଚୁର, ଯଥେଷ୍ଟ; ସମର୍ଥ; ପ୍ରାପ୍ତ; ସମ୍ପନ୍ନ । ବି. ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ; ସାମର୍ଥ୍ୟ; ତୃପ୍ତି; ଶକ୍ତି । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତି ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ପର୍ଯ୍ୟାୟ, ବି. (ପରି-ଇ-ଅ) ଅନୁକ୍ରମ; ପ୍ରକାର; ସୁଯୋଗ; ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ; ନିର୍ମାଣ ।

ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ, ବିଂ. (ପରି-ବସ୍ = ବାସ କରିବା-ତ, ବ = ଉ) ପୂର୍ବଦିବସୀୟ, ବାସି ।

ପର୍ଯ୍ୟେଷଣା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପରି-ଏଷଣା) ଅନୁସନ୍ଧାନ ।

ପର୍ବ, ବି. (ପର୍ବନ୍—ପୃ = ପୂରଣ କରିବା-ବନ୍) ଗ୍ରନ୍ଥି; ସନ୍ଧି; ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ପ୍ରତିପଦାର ସନ୍ଧି; ଭଙ୍ଗୀ; ଅଷ୍ଟମୀ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ, ପୂର୍ଣ୍ଣିମା; ଅମାବାସ୍ୟା ଓ ସଂକ୍ରାନ୍ତି; ବିଷୁବ; ଉତ୍ସବ; ଅଧ୍ୟାୟ; ପ୍ରସ୍ତାବ; ସୂକ୍ଷ୍ମକାଳ ବା କ୍ଷଣ ।

ପର୍ବଣ, ପର୍ବଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ପୌର୍ଣ୍ଣମାସୀ ।

ପର୍ବତ, ବି. (ପର୍ବ୍ = ପୂରଣ କରିବା-ଅତ) ଗିରି, ପାହାଡ଼; ଦେବର୍ଷିବିଶେଷ; ଗନ୍ଧର୍ବ-ବିଶେଷ ।

ପର୍ବତାଣି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପାର୍ବଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀ-ବିଶେଷ । (ରୂପାଣି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପର୍ବପର୍ବାଣି, ବି. (ପର୍ବ ଓ ପର୍ବଣ ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍ସବ ଦିବସମାନ ।

ପର୍ଶୁ, ପର୍ଶୁକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ପାର୍ଶ୍ୱର ଅସ୍ଥି, ପଞ୍ଜରା ।

ପଲ, ବି. (ପଲ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ପରିମାଣବିଶେଷ; ମାଂସ; ଆମିଷ; ପ୍ରତାରଣ; ଚଳନ; ସୂକ୍ଷ୍ମକାଳ; ଶସ୍ୟ-ଶୂନ୍ୟ ତୃଣ, ପାଳ ।

ପଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ସମୂହ । ଯଥା—

ଯାଉଛନ୍ତି ଗୋରୁପଲ ଗୋଠରୁ ବାହୁଡ଼ି । ଗ୍ରୁ.ମା.

ପଲଉ, ପଲୌ, } ବି. (ପଲାନ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ଏକ-
ପଲାଉ, } ପ୍ରକାର ମାଂସତରକାରି । ଯଥା—

କେ ବୋଲଇ ପଲଉ ସଙ୍କୁଳି ପିଠା,
ସରି କଲେ ନଉନ ହେବ ତାର ମିଠା । କୃ.ଭ୍ର.ସ.ପ.

ପଲକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଖିପତା । ଯଥା—

ନନ୍ଦମୀ ଶୋଇ ରତନ ପଲଙ୍କେ,
ବିବାଦୀ ଦେଖିଲା ଆଖି ପଲକେ । କୋ. ବ୍ର. ସ୍ତୁ.

ନିମେଷମାତ୍ର ସମୟ । ଯଥା—

ଜଳେ ମିଶିଗଲା ସେ ଛବି ପଲକେ । ନ. କେ.

ପଲଖ, ବି. (ଦେଶଜ) କଡ଼କାଠ କାଟିଲେ ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରୁ ଯେଉଁ ଦୁଇଟା ଅଚିକ୍କଣ ପଟା ବାହାରେ ।

ପଲଙ୍କ, ବି. (ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଖଟ । (ପଲକ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପଲଟନ, ବି. (ଯାବନିକ) ସେନାଦଳ ।

ପଲବ, ବି. (ଦେଶଜ, ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ କଲେ—ପଲ = ମାଂସ-ବା-ଅ) ମାଛ ଧରିବା ଯନ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ପୋହଳା । (ପଲ୍ଲବର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପତ୍ର ।

ପଲବ୍ଵବା, କ୍ରି. (ପଲ୍ଲବ ଶବ୍ଦଜ) ପତ୍ର କଅଁଳିବା; ଅଧିକ ହେବା; ଉଦ୍ରେକ ହେବା । ଯଥା—

ରାଗରେ ବିମୁଖ ଯହୁଁ ପାଇଲେ ସଇନ,
ଶସ୍ତ୍ର ଗୁଡ଼ି ପଲବନ୍ତି ବାହାନକୁ ଘେନ ।

ପଲମ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାତ୍ରବିଶେଷ; ତେଲଉଣୀ । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ର ଝରାରେ ଦେଲେକ ସୁବାସିତ ପାଣି,
ସୁବର୍ଣ୍ଣର ପଲମ ସେ ବଯାଇଲେ ଆଣି । ସା. ଭା. ଆ.

ପଲଳ, ବି. (ପଲ୍ = ରକ୍ଷା କରିବା-ଅଳ) ମାଂସ; ପଙ୍କ; ତିଳଚୂର୍ଣ୍ଣ ।

ପଲସ୍ତରା, } ବି. (Plaster ଶବ୍ଦଜ) ଲେପ-
ପଲସ୍ତା, } ନୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ; ଏକପ୍ରକାର ଲେପ ।

ପଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ତୈଳାଦି ଗ୍ରହଣାର୍ଥ ଲୌହାଦିନିର୍ମିତ ଦର୍ବୀବିଶେଷ । (ପଳାୟନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପଳାୟନ ।

ପଲି, ବି. (ଦେଶଜ ବା ପର୍ଣ୍ଣଶାଳାର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପତ୍ରର କୁଡ଼ିଆ, ଯହିଁରେ ବ୍ୟାଧମାନେ ମୃଗମାରଣାର୍ଥ ଲୁଚି ରହନ୍ତି; କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୃହ ।

ପଲିଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋରକ୍ଷକ ଗଉଡ଼-
ପଲେଇ, } ମାନଙ୍କର ଅଧିକାରୀ ବା ନେତା । ଯଥା—

ସେ ଗୌଡ଼ମାନଙ୍କରେ ଯେ ଅଟେ ପଲିଇ,
ସେହିକ୍ଷଣି ରଥ ଗୋଟିଏ ଆଣିଲେ । କୃ.ଭ.ବ.ପ.

ପଲାଇବା, କ୍ରି. (ପଳାୟନ ଶବ୍ଦଜ) ପଳାୟନ କରିବା । ଯଥା—

କାହିଁ ପଳାଉଛୁ ସୁନ୍ଦର ! ହୋଇ ଏଡ଼େ କାତର ।
ଚ. ଭା.

ପଲାଣ, ବି. (ପର୍ଯ୍ୟାଣ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ପଲ୍ଲାଣରୁ ଆଗତ) ବଳଦ ପୃଷ୍ଠରେ ଦେବା ଅଖାର ଗନ୍ଧ । ଯଥା—

ଆଣି ବଳଦ ଗୋଠ ସ୍ଥିର,
ପଲାଣ ଦେଲ୍ସ ସଜ କରି । ଦା. ର.

ସେନା ସାଜିବା । ଯଥା—

ଏ ମୋହର ଦେଖନ୍ତେ ରେ ତୁ ଦଣ୍ଡ ପଲାଣ,
ଅନୁକୂଳରେ ବାହାର ହୁଅ ତତକ୍ଷଣ । ସା.ଭା.ଆ.

(ଦେଶଜ) ଗାଈ ବତ୍ସାକୁ ଦୁଧ ପିଆଉଥିଲେ ତାହା ପଦ୍ମଦ୍ୱାରରେ କରିବା ଉପାୟ-ବିଶେଷ ।

ପଲାଣିବା, କ୍ରି. (ପର୍ଯ୍ୟାଣ ଶବ୍ଦଜ) ବଳଦ ଉପରେ ଗନ୍ଧ ପକାଇବା । ଯଥା—

ନନ୍ଦିକେଶ୍ୱର ଆଣିଲେ ବୃଷଭ ପଲାଣି । ସା. ଭା. ଆ.

ଘୋଡ଼ାର ପୃଷ୍ଠରେ ଜିନ ଦେଇ ସୁସଜ୍ଜ କରିବା; ସେନା ସନ୍ନଦ୍ଧ କରିବା । ଯଥା—

ଯେମନ୍ତ ହୋଇଣ ମୁର ପଲାଣିଲା ଥାଟ,
ଦୂତଙ୍କ ମୁଖୁଁ ଶୁଣି କାମୁଡ଼େ ବାହା ଓଷ୍ଠ ।
ନୃ. ସୁ ପ. ତ.

ପଲାଣ୍ଡୁ, ବି. [ପଲ୍—(ପୀଡ଼ାରୁ) ରକ୍ଷା କରିବା-ଅଣ୍ଡୁ-ନିପାତନ] ପିଆଜ ।

ପଳାତକ, ବିଂ. (ପଳାୟିତ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ପଳାଏ; ନିରୁଦ୍ଦେଶ । ଯଥା—

ଭୀଷ୍ମ ପଶୁରନ୍ତି ଦ୍ରୋଣଗୁରୁ ନିକଟର,
ପଳାତକ ଗୋଡ଼ାତକ ଅଟେ କେ ? ବିସ୍ତର ।
ସା. ଭା. ବି. ପ.

ପଲାନ୍ନ, ବି. (ପଲ = ମାଂସ-ଅନ୍ନ-ପଲମିଶ୍ରିତ ଅନ୍ନ) ମାଂସପକ୍ୱ ଅନ୍ନ, ପଲଉ ।

ପଳାପ, ବି. (ପ୍ରଳାପ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅନର୍ଥ ବଚନ; ବାତୁଳପ୍ରାୟ କହିବା; ରୋଗର ଉପଦ୍ରବରୁ ପ୍ରଳାପ ।

ପଳାୟନ, ବି. (ପରା-ଅୟ = ଗମନ କରିବା-ଅନ, ର = ଳ) ଭୟାଦି ହେତୁରୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ; ଧାଇଁ ବାହାରିଯିବା । (ବିଶେଷଣରେ ପଳାୟମାନ ଓ ପଳାୟିତ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ପଲାଳ, ବି. (ପଲ୍-ଆଳ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ପାଳ, ତୃଣ ।

ପଲାଶ, ବି. (ପଲ—ପଲ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ—ଯେ ଗମନକରେ, ଆଶ—ଅଶ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ଅ—ଯେ ବ୍ୟାପେ ଅର୍ଥାତ୍ ବାୟୁଦ୍ୱାରା ଚଳେ କମ୍ବା ବୃକ୍ଷକୁ ବ୍ୟାପେ) ପତ୍ର; (ପ୍ରଶସ୍ତ ପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ବୋଲି) କିଂଶୁକ-ବୃକ୍ଷ; ମଗଧଦେଶ; ହରିଦ୍ବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ନିର୍ଦ୍ଦୟ; ରାକ୍ଷସ; ପ୍ରେତ ।

ପଲ୍ଲଶିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ହାତକୁ ସୁସଜ୍ଜକରିବା; ହାଣ୍ଡି ଶୀଘ୍ର ଗମନ କରିବା । ଯଥା—
ମନ ହେଲବେଳେ ବାଘ୍ୱ ହେଉ ଭୁହ୍ୱ
ଦେଖିଲେ ମାଡ଼ଇ ଡର,
ପଲଶିଲବେଳେ ପାହୁଣ୍ଡକେ କୋଶେ
ଗ୍ଭଲୁଥାଇ ତରତର । ଉ. ସା.

ପଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ପଟୁମାଟି । ଯଥା—
ନ ଗ୍ଭଡ଼ଇ ଆଶା ପଡ଼ିଲେ ପଳ,
କାହାର ଦୁରାଶା ଅଛୁ କି ଫଳ ।
କାପଟ୍ୟ ମାନସ ଦ୍ୱାର ଅର୍ଗଳୀ,
ମାକଡ଼ା ପଥରେ ପଡ଼ଇ ପଳ । ଉ. ସା. ୩. ୧୦.

ପଲ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଲ୍ଲୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମ । ଯଥା—
ପ୍ରଭାତୁ ଛଡ଼ି ଚଳିଗଲେ,
ଶବର ପଲ୍ଲଏ ଦେଖିଲେ । ଦା. ର.

ଦଶଲକ୍ଷ ଗାଈର ସମଷ୍ଟି ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—
ସହସ୍ରେକ ଗାଈ ହେଲେ ଗୋଗୋଷ୍ଠେକ ବୋଲି,
ସହସ୍ରେ ଗୋଷ୍ଠ ହୋଇଲେ ହୁଏ ଏକ ପଲ୍ଲ ।
ସା. ଭୂ. ଆ.

ପଲିତ, ବି. [ପଲ୍—(ମୃତ୍ୟୁଦିଗକୁ)ଗମନକରିବା -ତ] ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥାରେ କେଶର ଶୁକ୍ଳତା; ତାପ; କର୍ଦ୍ଦମ । ବିଂ. ବୃଦ୍ଧ ।

ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ, ବି. (ପରି-ଅଙ୍କ) ପଲଙ୍କ; ମଞ୍ଚା; କୁକ୍ଷି ।

ପର୍ଯ୍ୟାଣ, ବି. (ପରି-ଅସ୍-ଅନ) ଅଶ୍ୱାଦିର ପୃଷ୍ଠାସନ, ଜିନ ।

ପଲ୍ଲବ, ବି. (ପଲ୍-କ୍ୱିପ୍ = ପତ୍ର-ଲବ = ଅଳ୍ପ- ପତ୍ରର ଅଳ୍ପତା ହେତୁ ପଲ୍ଲବ) ନୂତନ ପତ୍ର; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଡାଳ; ଶୃଙ୍ଗାର; ବଳୟ; ବିଟ । (ବିଶେଷଣରେ ପଲ୍ଲବିତ ହୁଏ ।)

ପଲ୍ଲବଗ୍ରାହୀ, ବିଂ. (ପଲ୍ଲବ-ଗ୍ରହ୍-ଇନ୍) ବହୁ ବିଷୟରୁ କିଞ୍ଚିତ୍ କିଞ୍ଚିତ୍ ଜ୍ଞାନବିଶିଷ୍ଟ, ଅଳ୍ପଜ୍ଞ ।

ପଲ୍ଲି, ପଲ୍ଲୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଲ୍ଲ—ଗମନକରିବା-ଇ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଶ୍ରେଷ୍ଠଗ୍ରାମ, ପଡ଼ା; ଗୃହଗୋଧିକା, ଝିଟିପିଟି ।

ପଲ୍ୱଲ, ବି. (ପଲ = ମହିଷାଦିର ଗମନ-ବଲ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟ ।

ପବନ, ବି. (ପୂ = ପବିତ୍ର କରିବା-ଅନ) ବାୟୁ । ବିଂ. ପବିତ୍ର, ପରିଷ୍କୃତ ।

ପବମାନ, ବି. (ପୂ = ଶୁଦ୍ଧ କରିବା-ଆନ-ମ- ଆଗମ) ପବନ; ଗାର୍ହପତ୍ୟ ଅଗ୍ନି । ବିଂ. ପବିତ୍ରକାରକ ।

ପବି, ବି. (ପୂ = ଶୁଦ୍ଧକରିବା-ଇ) ବଜ୍ର ।

ପବିତ୍ର, ବିଂ. (ପୂ-ଇତ୍ର) ପରିଶୁଦ୍ଧ । ବି. କୁଶ; ଘୃତ, ମଧୁ ପ୍ରଭୃତି ।

ପଶମ, ବି. (ପାରସ୍ୟ) ଲୋମ, ଊର୍ଣ୍ଣା ।

ପଶମୀ, ବିଂ.(ପାରସ୍ୟ) ଲୋମରଚିତ, ରୋମରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।

ପଶା, ପସା, ବି. (ପାଶକ ଶବ୍ଦଜ) ଅକ୍ଷ, ଚଉପାର । ଯଥା—
ବହୁ କ ପାଶଲୁ ପଶାକାଠିକି,
ବୃଷାଙ୍କ ଗିରି ଥିଲୁ ଯେ ଟେକି । ବୈ. ବୈ.

କୋଡ଼ି କାକଂ ପ୍ରଭୃତିରେ ବେଣ୍ଟ ଲଗିବା- ପାଇଁ ଉପରିଭାଗରେ ଯେଉଁ ଗୋଲାକାର ଅଂଶ ଥାଏ । ଯେପରି—କୁରାଡ଼ିପସା ।

ପଶାକାଠି, ବି. (ପାଶକ-କାଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ଚଉପାର ଖେଳିବା କାଠି । (ଏହାର ଆକୃତିପରି ବୋଲି) ଅଳ୍ପ ହଳଦିଆ ସରୁ ଲମ୍ବ ଧାନ ।

ପଶିବା, ପସିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରବେଶ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହେବା ।

ପଶୁ, ବି. (ପଶ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଉ) ଚାରି ପାଦ ଓ ଲାଙ୍ଗୁଳଯୁକ୍ତ ଜନ୍ତୁ । ବିଂ. ମୂର୍ଖ ।

ପଶୁପତି, ବି. (ପଶୁ—ବୃଷଭ-ପତି) ମହାଦେବ ।

ପଶୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିମାଣବିଶେଷ ।

ପଶୁପାଳକ, } ବି. ଯେ ପଶୁ ପାଳନ କରେ, ପସୁପାଳକ, } ପଶୁଜଗୁଆଳ । (ଦେଶଜପ୍ରାପ୍ତ) ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେବକବିଶେଷ (ପଡ଼ିହାରୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପଶ୍ଚାତ୍, ଅଂ. ପରେ, ପଶ୍ଚିମେ, ପଛରେ ।

ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ, ବି. (ପଶ୍ଚାତ୍-ତାପ) ଦୋଷ କଲା- ପରେ ସନ୍ତପ୍ତ ହେବା ।

ପଶ୍ଚିମ, ବି. (ପଶ୍ଚାତ୍-ଇମ) ଯେଉଁ ଦିଗରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାଦି ଅସ୍ତ ହୁଅନ୍ତି; ଶେଷ; ପୃଷ୍ଠଦେଶ ।

ପଶ୍ଚିମାଣି, ପଚ୍ଛିମାଣି, } ବିଂ. (ପଶ୍ଚିମ ଶବ୍ଦରେ
ପଶ୍ଚିମା, ପଚ୍ଛିମା, } ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ)
ପଶ୍ଚିମଦେଶସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଯଥା—
ପଶ୍ଚିମାଣି ଝୁଣ୍ଟିଆରେ ରଞ୍ଜିତା । ଲ. ବ.
ପଶ୍ଚିମା ବେଶ ଯଥୋଚିତ ବାସ,
ପିନ୍ଧାଇ ସଜନୀ ହୋଇଲେ ତୋଷ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ପଶ୍ୟତୋହର, ବି. (ପଶ୍ୟତଃ = ଦେଖୁଥିବା-ଲୋକର-ହର = ଯେ ହରେ) ଚୌର, ତସ୍କର; (ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାର ପ୍ରଭୃତି) ।

ପସନ୍ଦ, ପସନ୍ଦ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସୁନ୍ଦର । ଯଥା—
ପସନ୍ଦ ନୁହଇ ପର ପୁରୁଷରେ ସ୍ନେହ । କ. ଚ. ଚ.
ବି. ସନ୍ତୋଷରେ ଭଲ କହିବା, ପ୍ରଶଂସା । ଯଥା—ତାହାଙ୍କୁ ଅନେକେ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ।

ପସରା, ବି. (ଦେଶଜ) ବିକ୍ରେୟ ଦ୍ରବ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ର ବା ସ୍ଥାନ । ଯଥା—
ଗୋରୁ ହାତେ ଦେଲ ପ୍ରଶସ୍ତ ପସରା । ନ. କେ.
ଦୋକାନ । ଯଥା—
ମାଲ ପସରାଟି ସୁଧର୍ମା ସଭା ।
ସୁମନାବଳୀରେ ହୋଇଛୁ ଶୋଭା । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ପସାର, ବି. (ପ୍ରସର ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ୟବସାୟ ବୃଦ୍ଧି । ଯଥା—
ଆଗନ୍ତୁକ ମକେଲ ଭୁମ୍ଭର ପସାର ଦେଖି ଭାରି ଖୁସି ହେବେ । ଉ. ସା.

ପସାରିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରସାରିତ ଶବ୍ଦଜ) ପାଡ଼ିବା, ଓସାରିବା । ଯେପରି—ହାତ ପସାରିବା ।

ପସାରି, } ବି. (ଦେଶଜ) ବିକ୍ରେୟକାରୀ ବା
ପସାରୀ, } ଦୋକାନୀ ।

ପସାରୁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରସାରଣୀ ଶବ୍ଦଜ)
ପସାରଣୀ, } ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଔଷଧି ଲତା-ବିଶେଷ ।

ପସୁରି, } ବି. (ଦେଶଜ—ପଞ୍ଚ ସେର ଶବ୍ଦରୁ
ପସୁରୀ, } ଜାତ) ପାଞ୍ଚ ସେର; ପାଞ୍ଚ ସେରର ଓଜନ । ଯଥା—
ଓଜନରେ ହେବ ମଧ୍ୟ ଅଢ଼ାଇ ପସୁରି,
କପର ରଖିଛୁ ଏତେ ଗୁଣ ପେଟେ ପୁରି । ଉ. ଭ୍ର.

ପହଞ୍ଚା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୋଳ ଗୃଜନ ।

ପହଞ୍ଚାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୋଳ ଗୃଜନ କରିବା । ଯଥା—
ପହଞ୍ଚାଇଦେଲେ ଦୋଳ ବସି ବନମାଳୀ । ନ. ସୁ.

ପହଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ ବା ପ୍ରମୀଳ ଶବ୍ଦଜ) ନିଦ୍ରା । (ମଣୋହି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।) (ପ୍ରହର ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରହର ବା ଯାମ (ଏହି ଅର୍ଥରେ ଚଷା ଲୋକେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି) । ଯଥା—
ଶତପଉଟି ଚଣ୍ଡୁଲ ପହଡ଼କେ ପଚ,
ହସ୍ତ ଲଗି ଅମୃତର ପାକ ହେଉଅଛୁ । ସା. ଭ. ସ.

ପହଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶୋଇବା ।

ପହଣି, ପହଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରବେଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳ ନାଳ ।

ପହଣ୍ଡ, ପାହୁଣ୍ଡ, ବି. (ପଦଦଣ୍ଡ ବା ପାଦହୁଣ୍ଡନ ଶବ୍ଦଜ) ପାଦ । ଯଥା—
ବାହାରିଲେ ପହଣ୍ଡ ପକାଇ ଆଗକୁ । କୃ.ଭ୍ର.ବି.ପ.
ବାହୁଣାବନ୍ଦକୁ କର୍ଣ୍ଣ ଗମଇ ପାଦକେ,
ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲା ଯାଇ ପାଞ୍ଚ ପାହୁଣ୍ଡକେ । ସା ଭ.ଆ.
ପାଦନ୍ୟାସ । ଯଥା—
ମେଦିନୀଙ୍କୁ କବା ପହଣ୍ଡ ମଣାଇ
ଆଣନ୍ତି ବେନି ଅପସରା । ଯ. କେ.

ପହଣ୍ଡକ, ବି. (ପଦଦଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପାଦ ମାତ୍ର । ଯଥା—
ଦଣ୍ଡକ ରହି ପହଣ୍ଡକ ଯାଇ ନପା କୃପାରେ । ବ.ଚ.ମ.

ପହଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ । (ପଟାମୁଣ୍ଡି ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ଧୀରଗମନ । ଯଥା—
ପୂର୍ବଜରେ ପୂର୍ବ ଗଜ ଭାବ ଉପୁଜାଇ,
ପହଣ୍ଡି ବିଜୟ କଲେ ଝୁଲଇ ଝୁଲଇ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

ପହର, ବି. (ପ୍ରହର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଯାମ ।

ପହରା, ବି. (ପ୍ରହରୀ ଶବ୍ଦଜାତ) ଦ୍ୱାର ଜଗିବା । ଯଥା—
ଯୋଗରୂପା ପ୍ରେମରୂପା ବାମ ଦକ୍ଷିଣରେ,
ଜଗନ୍ତି ପହରା ଏ ସୋହଂସ ହଂସପୁରେ । ନ.ସୁ.ଭ୍ର.ଉ.
(ଦେଶଜ) ଗୃହଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଯଥା—
ଜମିଦାର ଘର ବହୁଟା-ପହରା ଭଲ ନୁହେଁ, ତା ଗୋଡ଼ ପଡ଼ିଲା ଦିନୁ ଜମିଦାର ଘର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଛାଡ଼ିଲାଣି । ମୁକୁର. ୨. ୩.

ପହଗ୍ର, } ବି. (ଦେଶଜ) ସମ୍ମାର୍ଜନୀବିଶେଷ ।
ପହଁଗ୍ର, } ଯଥା—

ଖରଖର କରି ଖରକେ ଘର,
ପହଁଗ୍ର ରଖଇ ଚୁଲ୍ଲୀମୁଣ୍ଡର । ହ୍ରା. ତ.

ଓଳାଇବା, ଝାଡ଼ୁକରିବା; ଜଳରେ ସନ୍ତରଣ ।

ପହଗ୍ରବାଲା, ବି. ଯେ ପହରକୁ ପହର ଦ୍ୱାରରେ ଜଗି ରହେ ।

ପହରିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଝାଡ଼ୁକରିବା;
ପହଁରିବା, } ହସ୍ତ ପାଦାଦି ସଞ୍ଚାଳନଦ୍ୱାରା ଜଳରେ ଭାସିବା । ଯଥା—

ହଂସ ଚକ୍ରବାକ ଜଳେ ଅବତରି,
ବେଢ଼ିଣ ଦେବୀଙ୍କୁ ବୁଲିଲେ ପହଁରି । ନ. କେ.

ପିନ୍ଧିବା । ଯଥା—

ଫେନ ଶ୍ୱେତବସ୍ତ୍ରକୁ ଅଛ ତ ପହରି,
ରଙ୍ଗକଇଁ ଧଡ଼ି ନେଇଛ ମନ ହରି । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ପହଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ହାତ ହଲାଇ ସଗର୍ବ ଗମନ ।

ପହଲାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ବରେ ହାତ
ପହଲିବା, } ହଲାଇ ଚାଲିବା । ଯଥା—

ପୁଣି ଚାଲଇ ପହଲଇ,
ଆଗ ହୋଇଲେ ଭାବଗ୍ରାହୀ । ଭା. ଦ. ସ୍ୱ.

ପହଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଗ । ଯଥା—

ଏ ସମସ୍ତେ ପହରୀଜେ ଆଗେ ବଳ ବଳ,
ପାଟିକରି ମେଲ୍‌ଦେଲେ ପ୍ରାଚୀନ ପହଳି ।
ଉ. ସା. ୧୮. ୯.

ପ୍ରମାଣବାକ୍ୟ ।

ପହି, ବି. (ପ୍ରଧି ଶବ୍ଦଜ) କଆରର ଚାରିପାଖର ହାଡ଼, ବଗିଚାର ସୀମା ।

ପହିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ଚକ ।

ପହିଜ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଳମାଳ ।
ପହିଯ, } ଯଥା—

ନ ଦେବୁ ଯେବେ ବେଗେ ସମର ତେବେ କର,
ଏତେ ବୋଲି ପହିଜ କରଇ ମୁରସୁର । ନୃ.ପ୍ର.ଦ୍ୱି.ତ.

ବିବାଦ କିମ୍ବା ବାଦାନୁବାଦ । ଯଥା—

ଏଡ଼େ ପ୍ରଭୁ ହୋଇ ତୁମ୍ଭେ କହିଲେ ନ ବୁଝ,
ତ୍ରିଲୋକ ସଙ୍ଗେ ଆସି ଲଗାଅ ପହିଯ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

କ୍ରୋଧ । ଯଥା—

ତାହା ଶୁଣି ରାଜା ଆମ୍ଭ କଲେକ ପହିଜ । ନୃ.ପୃ.ଦ୍ୱି.ତ.

ତେଜ କିମ୍ବା ଗର୍ବ । ଯଥା—

କାଙ୍କୋଳାସୁରକୁ ଚାହିଁ କହେ ମୁରରାଜ,
ବୋଲେ ବେଗେ ଯାଇ ଭାଙ୍ଗ ଚକ୍ରର ପହିଜ ।
ନୃ. ପୃ. ଦ୍ୱି. ତ.

ପହିଲା, ବିଂ. (ହିନ୍ଦୀ) ଆଦ୍ୟ ବା ପ୍ରଥମ ।

କ୍ରି. ବିଂ. ପ୍ରଥମରୁ, ପ୍ରଥମରେ । ଯଥା—

ଗୋବିନ୍ଦ କହିଲେ ଦୁଇ ଜେ ମଧ୍ୟରେ
ଜାଣୁ ତ ପହିଲେ ଏକ ମୂର୍ତ୍ତି । ବି. ଚି. ମ.

କ୍ରି. ଅଗ୍ରସର ହେବା । ଯଥା—

ଘେନାଇ ଆମ୍ଭେ ଯେତେ କହିଲୁଁ ରେ,
ଘେନିଲୁ ନାହିଁ ବାଳା ପହିଲୁ ରେ । କ. ଚ. ଚ.

ପହିଳା, ପହିଲି, ବିଂ. (ହିନ୍ଦୀ) ଆଦ୍ୟ ବା ପ୍ରଥମ ।

ପହିଲଭୋଗ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦେବା-
ପହିଲିଭୋଗ, } ଳୟରେ ଦେବତାଙ୍କର
ପଇଲଭୋଗ, } ପ୍ରଥମ ଭୋଗ ।

ପହୁଞ୍ଚନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଗମନ ।

ପହୁଞ୍ଚା, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରବେଶ ।

ପହୁଞ୍ଚିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରବେଶିବା । ଯଥା—

ପାଞ୍ଚିଲେ ଗନ୍ଧର୍ବରାଜ ଆଜ ଏଥୁ ଯିବା,
କାଲି ପ୍ରଭାତରେ ପୁଣି ଆସି ପହୁଞ୍ଚିବା । ବେ. ପ.

ପହୁଡ଼, ବି. (ପ୍ରମୀଳ ଶବ୍ଦଜ) ନିଦ୍ରା । (ଗଡ଼ଡ଼ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପହୁଡ଼ିବା, କ୍ରି. ଶୋଇବା । ଯଥା—

ମନ୍ଥରା ବାଣୀ କୈକେୟୀ ରାଣୀ
ଶୁଣି କ୍ରୋଧେ ମନ୍ଦିରେ ପହୁଡ଼ିଲେ । ବି. ରା.

ବାଣାଦି ନିକ୍ଷେପ କରିବା । ଯଥା—

ଏହିରୂପେ ମୁରର ସକଳ ସେନାପତି ।
ଚକ୍ର ଉପରେ ନାରାଚ ସର୍ବେ ପହୁଡ଼ନ୍ତି ।
ସର୍ବେ ନାରାଚ ପହୁଡ଼ି ହେଲେ ଶୂନ୍ୟହସ୍ତ ।
ନୃ. ପୃ. ଦ୍ୱି. ତ.

ପହେଲାଘର, ବି. (ଦେଶଜ କିନ୍ତୁ ବିଶେଷତଃ ବଙ୍ଗଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ) ପ୍ରଥମ ଭାର୍ଯ୍ୟା ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିବାହ କଲେ ପ୍ରଥମ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପହେଲାଘର କହନ୍ତି ।

ପହ୍ଲା, ବି. (ଆର୍ବୀନ ଶବ୍ଦଜ) ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତିର ଦୁଗ୍ଧାଧାର ବା ସ୍ତନ । ଯଥା—

ଦୁଧ ପିଇ ବାଛୁରି ଯେବେ ପହ୍ଲା ଛାଡ଼େ,
ଗାଈଙ୍କ ତେବେ ଛନ୍ଦି ଦୁହନ୍ତି ଗଉଡ଼େ । କୃ.ଖ୍ରୀ.ଆ.ପ.

ଘୋଡ଼ାର ବାଖର ଲମ୍ବି ଥିବା ଅଂଶବିଶେଷ । ଯଥା—

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜଗକୋଷ ବାଖର ପହ୍ଲା ଢେଣା କି ବସ୍ତ୍ରାରେ ଛାର
ଢେଉଁଯିବାକୁ ସପ୍ତ ସାଗର ଇଚ୍ଛା କମ୍ପଇ ଯେ । ଲ. ବ.

ପା, ପାଆ, ବି. (ପାଦ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ପାଦ । ଯଥା—

ପାଟଳ ପା ଟଳଯାଏ ଶ୍ରୁତି ଦେଖି । ବି. ଚି. ମ.

ଚତୁର୍ଥାଂଶ ।

ପା, କ୍ରି. (ପ୍ର-ଆପ୍ ଧାତୁଜ) ପାଅ । ଯଥା—

ପାଣ୍ଡୁଙ୍କ କୋଳେ ଧରିଅଛନ୍ତି ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର,
ରାଜ୍ୟକୁ ଯିବା ବାବୁ ! ବନରେ ନ ପା କଷ୍ଟ । ସା.ଖ୍ରୀ.ଅ.

ପାଆଧୁଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାହରେ ଜଳା
ପାଧୁଆ, } ପାଦ ଧୌତ କରିବା ବିଧାନ । ଯଥା—

ପାଆ ଧୁଆ ବିଧାନ ଆରମ୍ଭ କଲେ ତହିଁ,
ରାମ ପାଦ ଧୋଇଦେବେ ସୀତା ସାନ ଭାଇ । ମ°.ଙ୍ଗ.

ପାଦ ଧୋଇବା ।

ପାଆଫିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାହର ପୂର୍ବ
ପାଆଫିଟା, } ଦିବସରେ ନାପିତ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ପାଦରେ ଅଳତା ଦେବା ବିଧାନ । ଯଥା—

ଏଥୁ ଅନନ୍ତରେ ଗଲା କେତେହେଁକ ବେଳ,
ପାଆଫିଟା ଯୋଗ ହେଲା କରି ଅନୁକୂଳ ।
ବାନ୍ଧିଲା ଯୁବତୀ ଇନ୍ଦ୍ର ଗୋବିନ୍ଦ ଗୁନ୍ଦୁଆ,
ଏହି ଶୁଭଲଗ୍ନରେ ହୋଇବ ପାଆଫିଆ । ମ°. ଙ୍ଗ.

ପାଇଁ, ପାଇଁକି, ଅ°. (ଦେଶଜ) ନିମନ୍ତେ । ଯଥା—

ବାସୁକିଙ୍କି ଜାଣି ତାହାଙ୍କ ଭଗିନୀକି,
ଆଣିଲେ ତାଙ୍କ ଗର୍ବ ଭାଙ୍ଗିବାପାଇଁକି । କୃ.ଖ୍ରୀ.ବି.ପ.

ପାଇକ, ବି. (ପାଦାତିକ-ପ୍ରାକୃତ ପାଇକ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ପିଆଦା । ଯଥା—

ଆନ ବୋଲେ ମୁହିଁ ପାଇକର ନାହା । ଦ. ବା.

ପାଇକମରଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୈଶିକ ଖେଳବିଶେଷ ।

ପାଇକସ୍ତା, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଯେଉଁ ପ୍ରଜା ଏକ ଗ୍ରାମରୁ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମରେ ଭୂମି କର୍ଷଣ କରେ ।

ପାଇକା, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିମାଣବିଶେଷ ।

ପାଇଖାନା, } ବି. (ଯାବନିକ) ମଳତ୍ୟାଗ
ପଇଖାନା, } କରିବା ସ୍ଥାନ ।

ପାଇଗ୍ଥ, ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ରଜା; ଗଞ୍ଜପାସାରରେ ବାର ସଂଖ୍ୟାରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରଥ ବା ଗାଡ଼ିରେ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ସାରବିଶେଷ ।

ପାଇଜାମା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଡ଼ ଗଳାଇ ପିନ୍ଧିବା ପାଇଁ ସିଲାଇ ନିର୍ମିତ ପରିଧେୟବିଶେଷ ।

ପାଇଟାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।

ପାଇଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ନାନାବିଧ କାର୍ଯ୍ୟ; ଗୃହାଦିର କାର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—

ଦରଜି ବାଳୀକି କେ ବୋଲେ ଚଢେ ରଖିଣ ଦର,
ଦରହାସି ! ତନୁ ପାଇଟି ଦିଅ କରି ଆଦର । ସ୍ତ. ପ.

ପାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରାପ୍ତ କରିବା, ଲଭିବା; ଯୁକ୍ତ ବା ଯୋଗ୍ୟ ହେବା; ଅଣ୍ଟିବା । ଯଥା—ଏ ଲୁଗାଟି ମୋତେ ପାଇଲା ନାହିଁ । ପ୍ରସୂତ କରିବା । ଯଥା—ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ଯାଉଁଳା ପିଲା ପାଇଲା ।

ପାଉଁଶ, ପାଉଁସ, } ବି. (ପାଂଶୁ ଶବ୍ଦଜ) ଭସ୍ମ ।
ପାଁଶ, } ଯଥା—

ଶେଷଶାୟୀ ବିଧୁ ଶଶଧର ବିଧୁ
ଈଶ ପାଉଁସମଣ୍ଡନ । ବି. ଚି. ମ.

ସାଗୁଣା ଶୃଗାଳଙ୍କ ଗ୍ରାସ,
ନୋହିଲେ ହେବ ଧୂଳି ପାଁଶ । ଦା. ର.

ପାଉଁସପାଉଁସିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ପାଉଁସିଆ, ବି°. (ଦେଶଜ) ପାଂଶୁବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ପାଉଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରାପ୍ତି, ପାଇବା । ବି°. ପ୍ରାପ୍ୟ ।

ପାଉତ୍ତି, ବି. (ପ୍ରାପ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରାପ୍ତି, ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ୱୀକାର ପତ୍ର ବା ରସିଦ ।

ପାଏ, ପାଏ୍ପ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଦରେ, ଏକପାଦ ପରିମାଣ; ଚତୁର୍ଥାଂଶ ।

ପାଏକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶମାନ । (ପ୍ରାକୃତ ପାଇକ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ପିଆଦା । ଯଥା--

ପାଏକ କୁହାଟେ ମନେ ଲଗେ ହାସ । ଦ. ବା.

ପାଏଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦେବତା ଓ ରଜା
ପାହାଡ଼ା, } ବିଜେ ହେବା ସମୟରେ ମାର୍ଗରେ ପ୍ରସାରିତ କରି ପକାଇବା ବସ୍ତ୍ର । ଯଥା--

ଚଞ୍ଚଳେକ୍ଷଣୀ ଅଞ୍ଚଳେ କରି ଭରି
ପାଏଡ଼ା କଲା ପଦକୁ ଯେ । ଲ. ବ.

ପଡ଼ିଲା ଭୂଇ ପାହାଡ଼ା ବିଜୟ ନିମିତ୍ତେ । କୋ. ବ୍ର. ସ୍ତ.

ପାଂଶନ, } ବିଂ. (ପନ୍ଶ୍ = ନାଶ କରିବା-
ପାଂସନ, } ଅନ) ଦୂଷକ; ନାଶକ । (ପାପିଷ୍ଠଃ କୁଳପାଂଶନଃ ।)

ପାଂଶୁ, ପାଂସୁ, ବି. (ପନ୍ସି = ନାଶ କରିବା-ଉ-ସଞ୍ଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଧୂଳି; ପାପ; କର୍ପୂରବିଶେଷ; ଅନେକ ଦିନରୁ ସଞ୍ଚିତ ଗୋବର, ସାର; ସ୍ଥାବର ସମ୍ପତ୍ତି; ଲବଣବିଶେଷ ।

ପାଂଶୁଳ,ବିଂ. (ପାଂଶୁ-ଳ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ)ଧୂଳିଯୁକ୍ତ; ପାପିଷ୍ଠ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଅସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ରଜସ୍ୱଳା ।

ପାକ, ବି. (ପଚ୍ = ପାକ କରିବା-ଅ) ରନ୍ଧନ; ପରିପାକ; ସିଦ୍ଧି; ପରିଣତି; ନିଷ୍ପତ୍ତି; ଜରାରେ କେଶର ଶୁକ୍ଳତା; ପେଚକ; ରାକ୍ଷସବିଶେଷ ।

ପାକଳ, ବିଂ. (ପକ୍ୱ = ପ୍ରାକୃତ ପକ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ୱ । ଯଥା—

ଅର୍କ ପାକଳେ ଆମ୍ଳ କରନ୍ତି ପ୍ରଚୁର,
ତୈଳ ଲବଣାଦି ଯୋଗେ ଆତୁର ମଧୁର । ବୃ. ସ୍ଥ.

ପାକଲା, } ବିଂ. (ପଚେଳିମ ଶବ୍ଦଜ) ପରିପକ୍ୱ ।
ପାଚଲା, } ଯଥା—

ବରଦାଦି ପାକଲା ବାଳଆ ଲମ୍ବ ଥୋଡ଼ା । ମଂ. ସ.

ପାଚଲା ବମ୍ବକୁ କାର ଝାମ୍ପିଲା କାର ଯେ । ସୁ. ପ.

ପାକଳାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପରିପକ୍ୱ କରିବା; ରଜ୍ଜୁ ପ୍ରଭୃତିକୁ ଟାଣ କରିବା ।

ପାକଶାସନ, ବି. (ପାକ-ରାକ୍ଷସ ଶାସନ—ଯେ ଶାସନ କରେ) ଇନ୍ଦ୍ର ।

ପାକିବା, } କ୍ରି. (ପଚ୍ ଧାତୁଜ) ପକ୍ୱ ହେବା ।
ପାଚିବା, } ଯଥା—

ପାକିଲେ ଅମୃତ ତହିଁ ହୁଅଇ ପ୍ରବିଷ୍ଟ । ବୃ. ସ୍ଥ.

ପାକିମ, ବିଂ. (ପାକ-ଇମନ୍-ନିଷ୍ପନ୍ନାର୍ଥେ) ପାକୋନ୍ମୁଖ ।

ପାକୁ, ପାକ, ବି (ଦେଶଜ) ଖେଳର ବାଉଁଳ କଉଡ଼ି ଓଲଟି ହୋଇ ପଡ଼ିବା ।

ପାକୁଆ; ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦନ୍ତହୀନ । ଯଥା—

ବାହାଘରେ ଯେଉଁ ବରଡ଼ାଳି,
ଅଧେ ଗ୍ଲେପା ଅଧେ ନଇବାଲି ।
ପାକୁଆଏ ସବୁ ଖାଇ ଗୁଳିଗଲେ
ଦାନ୍ତଲଗା ମଲେ ଗିଳି ଗିଳି । ହା. ତ.

ପାକୁପାକୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଟିବୁଲାଉଥିବା ।

ପାକୁଳା, } ବି. (ଦେଶଜ) ପଶୁମାନଙ୍କର
ପାକୁଳି, } ଚର୍ବିତଚର୍ବଣ; ଗ୍ରେବାଇଲା ପରି ପାଟିବୁଲାଇବା ।

ପାକୁଳାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚର୍ବିତ
ପାକୁଳିବା, } ଚର୍ବଣ କରିବା ।

ପାକୋଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦନ୍ତହୀନା । ଯଥା—

ପାକୋଇ ହୋଇ ସବେ ବସିଛ ହୋଇ ବୁଢ଼ୀ ।
ନୃ. ପ୍ର. ସ. ତ.

ପାଖ, ବି. (ପକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ପାର୍ଶ୍ୱଭାଗ । ବିଂ. ସମୀପ । ଯଥା—

ପାଖକୁ ଆସିଲା ଅଳପ ହସିଲା । ବି. ଚ. ମ.

ପାଖଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଖଦିରବିଶେଷ ।

ପାଖର, ବିଂ. (ପ୍ରଖର ଶବ୍ଦଜ) ଅତି ଉଗ୍ର ବା ଧୃଷ୍ଟ; ନିର୍ଲଜ୍ଜ; ଜଳଜଳା ।

ପାଖି, ବି. (ପକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ପାର୍ଶ୍ୱ । ଯଥା—
ଡାହାଣ ପାଖି, ଡେଉରିପାଖି ।

ପାଖିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଏକପାର୍ଶ୍ୱକୁ ଯିବା । ଯଥା—

କେ ଅବା ଲଗୁ ଦେଇ ଉଠାଇ କେନ୍ଦୁ ପାଖି,
ଏରୂପେ ହସି ମାତି ଚଳଲେ ସବ ସଖୀ । ନୃ.ପ୍ର ଭୃ.ତ.

ପାଖୁଡ଼, ପାଖୁଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ପୁଷ୍ପାଦିର
ପାଖୁଡ଼ି, } ଦଳ । ଯଥା—

କେଉଁ ଲତାରୁ ଫୁଲ ପାଖୁଡ଼ ଖସେ । ର. କ.

କମଳ ପାଖୁଡ଼ା ବାଡେ ପଙ୍କେ ହଟେ । ଚନ୍ଦ୍ରିକା ।

ଶତଦଳ ପଦ୍ମ ଯେଉଁଲେ ହୋଇଥାଇ କଢ଼ି,
କ୍ରମେ କ୍ରମେ ହୋଇ ସିନା ଫୁଟଇ ପାଖୁଡ଼ି । ନା.ର.ଗୀ.

ପାଖେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବା । ଯଥା—

ପାଖେଇ ପାଖେଇ ଆସୁଛୁ ସେ ଅକ୍ରମ ବେଲ । ଦ.ବା.

ଏକପାର୍ଶ୍ୱରେ ରହିବା । ଯଥା—

ଯୁଧିଷ୍ଠି ବାଟ ଛାଡ଼ିଣ ପାଖେଇ ରହିଲେ । ସା.ଭା.ଆ.

ପାଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉଷ୍ଣୀଷ ଅର୍ଥାତ୍ ପଗଡ଼ି । ଯଥା—

କନକକନଭପଟନୀ ପାଗଲନ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଲେଟି ଯାଉଛୁ । ର. କ.

(ପାକ ଶବ୍ଦଜ) ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି; ସଙ୍ଗୁଡ଼ି; ଭୂମି ବୃକ୍ଷ ପ୍ରଭୃତିର ଫଳଦାୟକ ଅବସ୍ଥାବିଶେଷ ।

ପାଗଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ସକଟା ଖେଳରେ ଏକ ପଡ଼ିବା ଦାନ ।

ପାଗଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବାତୁଳ, ଉନ୍ମତ୍ତ । ଯଥା—

ତପସ୍ୱି କଥାରେ ପଡ଼ି ହେଲ କ ପାଗଳ । ବେ. ପ.

ପାଗଳାମୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାତୁଳତା ।

ପାଗଳାମି, ପାଗଳୀ, ପାଗଲି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଉନ୍ମତ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ଏତେ ପାଗଳାମି ଦେଖି ସପତ୍ନୀ
ତାର ନଭେ ସ୍ମିତେ ହସେ । କ. ମ.

ପାଗହାଣ୍ଡି, ବି. (ପାକହାଣ୍ଡୀ ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ହାଣ୍ଡିରେ ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ରାନ୍ଧନ୍ତି ।

ପାଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଡ଼ା ଓ ହାତିଙ୍କର ରହିବାର ଘର । ଯଥା—

ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ମାଟିର ହାତି ବା ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ିବାକୁ ଦେଲେ ପିଲାମାନଙ୍କର ପୀଡ଼ା ଛାଡ଼ିଯାଏ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କର ପୀଡ଼ା ଛାଡ଼ିବାର ମଧ୍ୟ ଦେଖା ଓ ଶୁଣା ଅଛୁ । ଏଥି ସକାଶେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଗା କେବେ ଖାଲି ଥାଏ ନାହିଁ । ଛ. ଆ. ଗୁ.

ପାଗୁଳି, ବି. (ପାକସ୍ଥଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ପାକପାତ୍ର ।

ପାଙ୍ଗୁଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ମନ୍ଦାଗ୍ନିଜନିତ ରୋଗବିଶେଷ । ବିଂ. ସେହି ରୋଗରେ ପୀଡ଼ିତ । ଯଥା—

ଦେଖିଲେ ମହାଦେବେ ଶେଯେ ଶୋଇଛନ୍ତି,
ପତିପାଙ୍ଗୁଳା ପ୍ରାୟେ ଭୂମିରେ ଗଡ଼ୁଛନ୍ତି । ନୃ.ପୁ.ପ.ଚ.

ପାଙ୍କ୍ତେୟ, ବିଂ. (ପଙ୍କ୍ତି-ଏୟ) ଏକ ପଙ୍କ୍ତିରେ ଭୋଜନଯୋଗ୍ୟ ।

ପାଚକ, ବିଂ. (ପଚ୍-ଅକ) ଯେ ପାକ କରେ; ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରକ । ବି. ଅଗ୍ନି ।

ପାଚକପାଣି, ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣ) ଭାଙ୍ଗ, ଗଞ୍ଜାଇ ମରିଚପାଣି ।

ପାଚକୋଡ଼ମ୍ବାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗହମକାକୁଡ଼ି ।

ପାଚନ, ବି. (ପଚ୍-ଣିଚ୍-ଅନ) ଔଷଧବିଶେଷ; କ୍ୱାଥ; ଅଗ୍ନି । ବିଂ. ଜୀର୍ଣ୍ଣକାରକ ।

ପାଚଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନବିଶେଷ । ଯଥା—

ଭଜା ସାକସିଦ୍ଧ ମହୁର,
ଆମ୍ବିଲ ପାଚଲ ବେଶର । ଦୀ. ର.

ପାଚି, ବି. (ଦେଶଜ) ଖନ୍ଦ, ପାଳକ ।

ପାଚିବା, କ୍ରି. (ପଚ୍ ଧାତୁଜ) ପକ୍ୱହେବା; ଚେମା ପ୍ରଭୃତି ଖେଳରେ ଜିଣିବା ।

ପାଚିର, ପାଚିଶି, ପାଚେରି, ପାଚେଶି, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ପ୍ରାଚୀର ଶବ୍ଦଜ) ବେଢ଼ା କାନ୍ଥ । ଯଥା—

କନକମୟ ଦୀର୍ଘ ପାଚିଶି,
ବିଶ୍ୱକର୍ମା ଯା ନିର୍ମାଣ କରି । ବି. ରା.

ପ୍ରବେଶନ୍ଦ ଦେଲ ଦୁର୍ଗର ପାଚେରି । ନ. କେ

ପାଚିଲା, ବିଂ. (ପଚେଲିମ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ୱ । କ୍ରି. ପକ୍ୱ ହେଲା ।

ପାଚ୍ଛା, ପାଇଚ୍ଛା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦସା । ଯଥା—

ଦୂତ କହିଲେ ପାଚ୍ଛା ଆଗେ,
ଫକୀର ଆଜ୍ଞା ଦେଲା ଆଗେ । ଦୀ. ର.

ପାଚ୍ଛିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ସାନ ଝୋଟାଇ ।

ପାଚ୍ଛୁଡ଼ା, ପାଚ୍ଛୁଡ, ପାଗ୍ଲେଡ଼ା, ପାଟଗ୍ଛୁଡ, } ବି. (ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟ ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ବାତେ ଫରଫର ରୂପା ଜରିର ପାଚ୍ଛୁଡ଼ା । ମ. ଯା.

ପାଗ୍ଲେଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଗବଢ଼ି ଆଣିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଅଳ୍ପଦୂର ଯାଇଁ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ଆଣିବା ।

ପାଗ୍ଲେଛିବା, ପାଗ୍ଲେଛିଯିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଗବଢ଼ି ଆଣିବା । ଯଥା—

ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପାଗ୍ଲେଛି ଆସୁଛନ୍ତି କ ଆଦରେ । କ. ବ.

ସଙ୍ଗେ ଯିବା । ଯଥା—

ଉଠି କାନ୍ତାକୁ ପାଗ୍ଲେଛି ଆସୁଁ କାନ୍ତ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

ପାଗ୍ଳେଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ପାନବିଶେଷ । (ନାକୁଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପାଜାମା, ବି. (ପାରସ୍ୟ) ପରିଚ୍ଛଦବିଶେଷ ।

ପାଜି, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ନୀଚ । ଯଥା—

ମଦ୍ଧିଗରବେ ଗୃଲେ ପାଜି,
ଜ୍ୟେଷ୍ଠମାନଙ୍କୁ ଗୋଡ଼ ବାଜି । ଦା. ର.

ପାଞ୍ଚ, ବି. (ବାଞ୍ଛା ଶବ୍ଦଜ) ବିଗୁର । ଯଥା—

କ ପାଞ୍ଚ ଭୂମ୍ଭର କହ ମୋତେ ଏବେ ଫେଡ଼ି । ଉ.ବ.

(ପଞ୍ଚନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ୫ ସଂଖ୍ୟା । କ୍ରି. ବିଗୁର କର ।

ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ, ବି. ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଶଙ୍ଖ ।

ପାଞ୍ଚଣ, } ବି. (ପ୍ରାଜନ ଶବ୍ଦଜ) ଗୋରୁ
ପାଚଣ, } ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଅଡ଼ାଇବା ଗୁଚ୍ଛ; ଲମ୍ବା ବେତ । ଯଥା—

ହସ୍ତେ ମାତ୍ର ପାଞ୍ଚଣବାଡ଼ି ଧରିଥିଲେ,
ଖ୍ରିଷ୍ଣଙ୍କୁ ମାରିବାକୁ ଉଦ୍ଦେଶି ଧାଇଁଲେ । କୃ.ଖ୍ରି.ଆ.ପ.
ବାହାରିଲେ ପାଚଣବାଡ଼ି ହାତେ ବହି । କୃ.ଖ୍ରି.ଖ୍ରି.ପ.

(ପାଚନ ଶବ୍ଦଜ) କଷାୟ ଔଷଧବିଶେଷ ।

ପାଞ୍ଚଣା, ବି. (ପ୍ରାଜନ ଶବ୍ଦଜ) ଡ଼ାଙ୍ଗ । (ବାଞ୍ଛା ଶବ୍ଦଜ) ବିଗୁର ।

ପାଞ୍ଚଣି, ପାଞ୍ଚୁଣି, } ବି. (ବାଞ୍ଛା ଶବ୍ଦଜ)
ପାଞ୍ଚେଣି, } ବିଗୁର । ଯଥା—

ଗରୁଡ଼ ପାଞ୍ଚୁଣିଯାକ ଜାଣିଲେ ନୃସିଂହ । ନୃ.ସୂ.ଚ.ଚ.
ମନେ ମନେ ପାଞ୍ଚେଣି କରନ୍ତି ପଦ୍ମନାଭ । ସା.ଖ୍ରି.ସ.

ପାଞ୍ଚନ, ବି. (ପାଚନ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧବିଶେଷ ।

ପାଞ୍ଚମଥା, ପାଞ୍ଚମାଥ, } ବି. (ପଞ୍ଚମସ୍ତ ଶବ୍ଦଜ)
ପାଞ୍ଚମୁଣ୍ଡ, } ଶିବ । ଯଥା—

ଏଥୁ ଅନ୍ତରେ କପିଳାସରେ କହନ୍ତି ଯେ ପାଞ୍ଚମଥା । ସୃ. ପ.

ବଳେ କର୍ଣ୍ଣିକଟାର ଯେ ଯେନ ପାଞ୍ଚମୁଣ୍ଡ,
ସେହୁ ବାଉଁଶ ଗୋଟିକୁ କଲେ ପାଞ୍ଚ ଖଣ୍ଡ । ସା.ଖ୍ରି.ବ.

ପାଞ୍ଚମୁଖ, ପାଞ୍ଚମୁହଁ, } ବି. (ପଞ୍ଚମୁଖ ଶବ୍ଦଜ)
ପାଞ୍ଚମୁହାଁ, } ଶିବ । ଯଥା—

ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚମୁଖ ଅଣ ଜଳ ନ ଥିଲେ,
ବର ବରବର୍ତ୍ତିମାନ ହୁଅନ୍ତା ଭଲେ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ପାଞ୍ଚରଙ୍ଗା, ବିଂ. (ପଞ୍ଚ-ରଙ୍ଗ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଚିତ୍ରବିଚିତ୍ର ।

ପାଞ୍ଚଲ୍ପାଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାତରେ ପକାଇ ଖେଳିବା ବାଟିଖେଳର ପଞ୍ଚମ ଆଘାତ ।

ପାଞ୍ଚାଳ, ବି. (ପଞ୍ଚାଳ = ଦେଶବିଶେଷ-ଅ) ଦେଶବିଶେଷ, ପଞ୍ଜାବ; ସେହି ଦେଶର ରାଜା । ବିଂ. ପଞ୍ଚାଳଦେଶୀୟ; ଶାସ୍ତ୍ର ।

ପାଞ୍ଚାଳିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଞ୍ଚାଳ-ଇକ-ଆ)
ପାଞ୍ଚଳିକା, } ବସ୍ତ୍ର ଦନ୍ତାଦିରେ ନିର୍ମିତ ପୁତ୍ତଳି ।

ପାଞ୍ଚାଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଞ୍ଚାଳ-ଅ-ଈ) ଦ୍ରୌପଦୀ; କାଷ୍ଠାଦି ନିର୍ମିତ ପୁତ୍ତଳି ।

ପାଞ୍ଚି, ବି. (ଦେଶଜ) ପିନ୍ଧାବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ପଟାକର କୁଞ୍ଚି ଆଗରେ ପାଞ୍ଚି ଫେର,
ଗୁଞ୍ଜଡ଼େଇଛନ୍ତି ସମସ୍ତ ନରବର । କୃ. ଖ୍ରି. ଆ. ପ.

ପାଞ୍ଚିବା, କ୍ରି. (ବାଞ୍ଛ୍ ଧାତୁଜ) ଆଲୋଚନା କରିବା । ଯଥା—

ସୁମନ୍ତ ଏମନ୍ତ ପାଞ୍ଚି ଷମନରେ । ବି. ଚ. ମ.

ପାଞ୍ଚୁଟା, ପାଞ୍ଚୋଟା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପାଞ୍ଚ-
ପାଞ୍ଚୋଟି, } ଗୋଟି । ଯଥା—

ମାସକରେ ପାଞ୍ଚୋଟି ଟଙ୍କା ମିଳେ ।

ପାଚଞ୍ଚହେଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଞ୍ଚଜଣଯାକ । (ନବଧାରିବା ପଦ ଦେଖ ।)

ପାଞ୍ଜି, ବି. (ପଞ୍ଜିକା ଶବ୍ଦଜ) ବାର ତିଥି ଆଦି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପୁସ୍ତକ; ଆୟ ବ୍ୟୟ ଚିଠା ।

ପାଞ୍ଜିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜାମାନଙ୍କର ଆୟ ବ୍ୟୟ ହିସାବ ଯେ ବୁଝେ ଓ ରଖେ । ଯଥା—

ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ରାଜଦ୍ୱାରେ,
ପାଞ୍ଜିଆ ବୃତ୍ତି ସେହୁ କରେ । ଦା. ର.

ଯେ ପାଞ୍ଜି ଧରି ଦିନ ବାର କହୁଥାଏ ।

ପାଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଶସ୍ତ ଭୂମିଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

ବିରୂପାର ପାଟେ ସେ ବିହଙ୍ଗ
ଭକ୍ଷଣଯ୍ୟାରୁ ହୋଇ ଉଠିଛି । ଯ. କେ.

(ପଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ନାଲି ସୁତା ବା କୌଷେୟ ବସ୍ତ୍ର; ରାଜସିଂହାସନ । ଯଥା—

ରାଜପାଟେ ନରସିଂହଙ୍କୁ ବସାଇଲେ । ବୈ. ପ.

ପୁରୁଷାନ୍ତର । ଯଥା—

ଋଷିକୁଲ୍ୟା ନଦୀତୀରେ ମୋହର ମଠ,
ପିତୃ ପିତାମହ ଗଲେକ ଯେ ସାତପାଟ । ନୃ.ପୂ.ଚ.ଚ.

ସିଂହାସନାଧିକାରୀ । ଯଥା—

କନକାବତୀ ଏବେ ହୋଇଲା ଅଣପାଟ,
ମୁରସୁର ମଲରୁ ଭାଜିଲା ସବୁ ଲଟ । ନୃ. ପୂ. ଷ. ଚ.

ଗୋବର ଚଡ଼ାଇ ପ୍ରଭୃତିର ରୋମବିଶେଷ । ଯଥା—

ଗୋବର ଚଢ଼ାଇକି ପାଟ ଉପୁଡ଼ାଇ,
ଛାଡ଼ିଦେବା ପରି ହୋଇଛୁ ତ ମୁହିଁ । କୃ. ଭ. କ. ପ.

ବିଂ. ପ୍ରଧାନ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯଥା—

କଂଶୁକ ପାଟ କରବାଲ ତାହାର । ର. କ.

(ଏହିପରି ପାଟଖଣ୍ଡା, ପାଟଛତି ଇତ୍ୟାଦି ।)

ପାଟକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷର ଦଳକୁ ପାଟକ କହନ୍ତି । ଯେପରି ବଡ଼େଇ ପାଟକ । ଯଥା—

ପାଟକେ ହାଟରେ ବସ୍ତୁ ବିକନ୍ତି କରନ୍ତି । ଲ. ବ.

ପାଟଚର, ବି. (ପଟଚର-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଚୋର, ତସ୍କର ।

ପାଟଣା, ବି. (ପତ୍ତନ ଶବ୍ଦଜ) ନଗର, ସହର ।

ପାଟଦେଇ, ବି. (ପଟ୍ଟଦେବ ଶବ୍ଦଜ) ରାଜାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ।

ପାଟନ, ବି. (ପଟ୍-ଣିଚ୍-ଅନ)ଛେଦନ,କର୍ତ୍ତନ; ବିଦାରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ପାଟିତ ହୁଏ ।)

ପାଟପୋକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପ ଅର୍ଥାତ୍ ସାଧବଝିଅର ବୋହୂ ପୋକ; ଯେଉଁ ପୋକ ପାଟସୂତା କରଇ । ଯଥା—

ଯେମନ୍ତ ପାଟରି ଯେ କାଟ,
ପାଟପୋକ ନାଶ କରନ୍ତି । ବ. ପୂ.

ପାଟପୋହଳା, } ବି. (ପଟ୍ଟପ୍ରବାଳ ଶବ୍ଦଜ)
ପାଟପହଳା, } ଉତ୍ତମ ପ୍ରବାଳ । ଯଥା—

ପାଟ ପୋହଳା ଜାଣି ପାଦର ନଖ ରେଖ । ସା.ଭ.ଆ.

ପାଟଭଲ, ବି. (ଦେଶଜ)ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଝବର ଭୂମିରେ ଯେ କସରା ପାଟଭଲ,
ନାନାବର୍ଣ୍ଣରେ ଜୀବ ଅଛନ୍ତି ତହିଁ ପୂର । ନୃ.ପୂ.ଚ.ଚ.

ପାଟମହାଦେଈ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଟ୍ଟମହାଦେବୀ ଶବ୍ଦଜ) ପଟ୍ଟମହିଷୀ ।

ପାଟଯୋଷି, } ବି. (ପଟ୍ଟଜ୍ୟୋତିଷ ଶବ୍ଦଜ)
ପାଟଜୋଷି, } ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ରବେତ୍ତାଙ୍କ ଉପାଧି । ଯଥା—

ସେହି ସମସ୍ତେ ପୁଣି ପାଟଯୋଷି,
ଦୁର୍ଗାମାଧବ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନୃସିଂହ ଋଷି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ପାଟରା, ବି.(ପଟ୍ଟକାର ଶବ୍ଦଜ) ସୂତ୍ରବ୍ୟବସାୟୀ, ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ । (ପାଟପୋକ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପାଟରାଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ ପାଟରା-ଆଣୀ) ପାଟରାର ସ୍ତ୍ରୀ । (ପଟ୍ଟରାଜ୍ଞୀ ଶବ୍ଦଜ) ପାଟ-ମହାଦେଈ ।

ପାଟଳ, ବି. (ପାଟଳା = ପାଟଳପୁଷ୍ପ-ଅ-ତୁଲ୍ୟାର୍ଥେ) ଶ୍ୱେତରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । (ଶ୍ୱେତରକ୍ତସ୍ତୁ ପାଟଳଃ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ପୁଷ୍ପବିଶେଷ । ବିଂ. ଶ୍ୱେତରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଈ) ପାଟୁଳିଗଛ ।

ପାଟଳିଆ, ବି. (ପାଟଳ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ୱେତମିଶ୍ରିତ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ତଦ୍ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ।

ପାଟଳିଆଲୋଧ, ବି. (ପାଟଳଲୋଧ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ପାଟବ, ବି. (ପଟୁ-ଅ) ନୈପୁଣ୍ୟ; ଆରୋଗ୍ୟ । ବିଂ. (ପଟୁ-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ପଟୁ ।

ପାଟବରତ, } ବି. (ପଟ୍ଟବ୍ରତ ଶବ୍ଦଜ) ଏକ-
ପାଟବ୍ରତ, } ପ୍ରକାର ବ୍ରତସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପଟ୍ଟସୂତ୍ର ରଜ୍ଜୁ । ଯଥା—

ବିଦମାଳୀ ପାଟବ୍ରତ, ତାଡ଼ରେ ଭୂଜ ଦାପିତ । ଲ. ବ.

ପାଟବିକ, ବିଂ. (ପଟୁ-ଇକ) ନିପୁଣ; ଧୂର୍ତ୍ତ, ଶଠ ।

ପାଟା, ବ. (ଦେଶଜ) ତାଳୁର ଚେମ । ବିଂ. ଯାହାର ତାଳୁ ଚେମଶୂନ୍ୟ ।

ପାଟାମୁଣ୍ଡା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ତାଳୁରେ ଚେମ ନ ଥାଏ । (ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ପାଟାମୁଣ୍ଡୀ ହୁଏ ।)

ପାଟି, ବ. (ଦେଶଜ) ତୁଣ୍ଡ । ଯଥା—

ଶୋଭସାରକୁ ଟିକ,
କହୁଅଛିବ କ କୋଟିପାଟିକ । ବ. ଚ. ମ.

ଅଧର ଓ ଓଷ୍ଠ । ଯେପରି—ତଳପାଟି, ଉପରପାଟି । ଉଚ୍ଚଶବ୍ଦ । ଯଥା—ପାଟି କର ନାହିଁ; ଗୃହଗୃହର କାଷ୍ଠବିଶେଷ । (ମାଣଭୂମ୍ବ ପ୍ରଭୃତି ପରିମାଣ ପାଟ ଶବ୍ଦ ସହ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଲେ) ସାନ । ଯଥା—ପାଟିମାଣ ଅର୍ଥାତ୍ ସାନମାଣ ।

ପାଟିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଠକ । ଯଥା—ସେ ବଡ଼ ପାଟିଆ ଲୋକ । ବ. ଗୃହଗୃହର କାଷ୍ଠବିଶେଷ ।

ପାଟିଖଣ୍ଡା, ବ. (ଦେଶଜ) ସୁନ୍ଦର ଓ ଛୋଟ ଖଡ୍ଗବିଶେଷ । ଯଥା—

କରଦେଶେ ପାଟିଖଣ୍ଡା ଫର ଛଡା,
ଧର ବାହାରଲେ ପାଇକେ ଭେଣ୍ଡାଭଡ଼ା । କୃ.ଷ୍ଣ.ଖ୍ରୀ.ପ.

ପାଟୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଟ୍-ଣିଚ୍ = ଗତି ପାଇବା-ଇ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପରିପାଟୀ; ପ୍ରଣାଳୀ; ଏକଜାତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ।

ପାଟୀ, ପାଟି, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଚନ୍ଦନାଦି ତିଳକରେଖା । ଯଥା—

ଚନ୍ଦନ ପାଟୀଏ ଥିବ କପାଳେ । ଲ. ବ.

(ପଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ପଟା, ଫଳକ । ଯଥା—

ତହିଁର ପରେ ଖଞ୍ଜିଲେ ମୁକୁତାର ଜାଲ,
ଲଲାଟପାଟିରେ ଗୋରୋଚନାଚିତା ବୋଲ ।
ସା. ଭା. ଆ.

ପାଟୀଗଣିତ, ବ. ଅଙ୍କବିଦ୍ୟା ।

ପାଟୀର, ବ. (ପଟୀର-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଚନ୍ଦନବିଶେଷ ।

ପାଟୁପାଟୁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତୃଷାରେ ଶୁଷ୍କ । ଯଥା—

କାହାର ପାଟି ହୋଇଯାଅନ୍ତେ ପାଟୁ ପାଟୁ,
ପାଣି ଦିଅ ବୋଲି ଲୋକଙ୍କୁ କରେ ଗୁହାରୁ । କୃ.ଷ୍ଣ.ଖ୍ରୀ.ପ.

ପାଟୁଳି, } ବ. (ପାଟଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ପାଟୋଳି, }

ପାଟେଳୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ପାଟେଳୀ ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱରୀ କାଳାସୁଣୀ ଶଚକା । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଚ.

ପାଠ, ବ. (ପଠ୍-ପଢ଼ିବା-ଅ) ପଢ଼ିବା, ଆବୃତ୍ତି; ପୁସ୍ତକର ଅଂଶ । ଯେପରି—ପ୍ରଥମପାଠ, ଦ୍ୱିତୀୟପାଠ ଇତ୍ୟାଦି । (ବିଶେଷଣରେ ପାଠକ, ପାଠୀ, ପଠିତ, ପାଠିତ, ପାଠ୍ୟ ଓ ପଠମାନ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ପାଠୀନ, ବ. (ପାଠ-ଈନ) ପାଠକ; ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; ବାଳିଆମାଛ ।

ପାଠୁଆ, ବ. (ପାଠ-ଉଆ—ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ପଢ଼ିବା ବ୍ୟକ୍ତି, ପାଠକ ।

ପାଡ଼, ବ. (ଦେଶଜ) ଅପାନବାୟୁ ।

ପାଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅପାନବାୟୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା; ଶଯ୍ୟାଦି ପକାଇବା । ଯଥା—

ଆବେଶେ ଏବେ ସେ ଆବେଶେ ଅବଶେ
ଭୂରେ ପଣତ ପାଡ଼ିଲଣି । ବ. ଚ. ମ.

ରଚିବା । ଯଥା—

କଲକଣ୍ଠ କଣ୍ଠୀ ପଣତରେ ଗଣ୍ଠି
କ ମମତାରେ ପାଡ଼ିଲଣି । ବ. ଚ. ମ.

କହିବା; ପ୍ରକାଶ କରିବା । ଯଥା—

ସେ ଟୋ ସପତଣୀ କଥା ନ ପାଡ଼,
କଷ୍ଟେ ମରିବା ଏବେ ଅନ୍ନ ଛାଡ଼ । ଗୋ. ଖ୍ରୀ.

ପାଡ଼ୁରା, ପାଡ଼ରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ବିଶେଷ ଅପାନବାୟୁ ତ୍ୟାଗ କରେ, ଭୟାକ୍ରୁ । ଯଥା—

ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହେ ଅଳସୀପଣ୍ଡ,
ଧୁମା ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ିଆ ପାଡ଼ୁରା ଷଣ୍ଡ । ହା. ତ.

ପାଡ଼ୁଷି, ବ. (ପଞ୍ଚଜ୍ୟୋତିଷ୍ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ରାଜଦତ୍ତ ଉପାଧିବିଶେଷ । ଯଥା—

ହା ବୃନ୍ଦ ରାଜଗୁରୁ ହା ବଶୁ ପାଡ଼ୁଷି,
ପୂଜା ସଭା ଜାଣିଥିଲ ଓଡ଼ିଶା ନିବାସୀ । ଭ. ଭ୍ର.

ପାଡ଼ି, ପାଢ଼ୀ, ବି. (ପାଠୀ ଶବ୍ଦଜ-ପ୍ରାକୃତ) ପଠନଶୀଳ; ସାମାନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉପାଧି; ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣ; ନୁଣରନ୍ଧା ଚୁଲ୍ଲୀ ତୟାର କରିବାକୁ ସ୍ଥାନ ନିର୍ବାଚନ କରି ଯେ ନୁଣ ରାନ୍ଧେ ତାହାର ଉପାଧି ।

ପାଡ଼ୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଠକ; ଯେ ଧାର ନେଇ ଆଦାୟ ଦିଅଇ ନାହିଁ ।

ପାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ନୀଚଜାତିବିଶେଷ; (ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ପାଲୁଣୀ ହୁଏ ।)

ପାଣି, ବି. (ପଣ୍ = ବ୍ୟବହାର କରିବା-ଇ) ହସ୍ତ; ମଣିବନ୍ଧାବଧି ଅଙ୍ଗୁଳି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; (ପାନୀୟ = ପ୍ରାକୃତ ପାଣିଅ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳ; ସାମାନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ପାଣିଅଁଳା, ବି. (ପାନୀୟାମଳକ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗଛ ।

ପାଣିଆଁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବହୁଜଳମିଶ୍ରିତ ।

ପାଣିକାଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର କାଚ । ଯଥା—

ସେ ଭୁଜେ ବାନ୍ଧିଛୁ ରୁପାସୂତା ବଦମାଳି,
ପାଣିରେ ପାଣିକାଚ ମିହ୍ନା କଡ଼ିଅଳି । ଲ. ବ.

ପାଣିକୁଆ, ବି. (ପାନୀୟ-କାକ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳଚର ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ପାଣିଗ୍ରହ, ପାଣିଗ୍ରହଣ, ପାଣିପୀଡ଼ନ, ବି. (ପାଣି-ଗ୍ରହ, ଗ୍ରହଣ, ପୀଡ଼ନ) ବିବାହ ।

ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ବି. (ପାଣି-ଗ୍ରହ୍-ଇନ୍) ରାଜଦତ୍ତ ଉପାଧିବିଶେଷ । ଯଥା--ଗୋବିନ୍ଦ ପାଣିଗ୍ରାହୀ । ବିଂ. ଯେ ପାଣି ଗ୍ରହଣ କରେ ।

ପାଣିଗୃହୀତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପାଣି-ଗୃହୀତ-ଈ) ଭାର୍ଯ୍ୟା, ପତ୍ନୀ; (ପତ୍ନୀ ପାଣିଗୃହୀତା ଚ— ଅମର ।)

ପାଣିଘ, ବି. (ପାଣି = ହସ୍ତ-ହନ୍-ଅ ହନ୍=ଘ) ଯେ ହସ୍ତରେ ମୃଦଙ୍ଗାଦିର ତୁଲ୍ୟ ବାଦ୍ୟ ବଜାଏ ।

ପାଣିଚୁ, ପାଣିଚଆ, ପାଣିପାଣିଚୁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱାଦୁହୀନ; ରୁଚିହୀନ ।

ପାଣିଛିଞ୍ଚା, ପାଣିସିଞ୍ଚା, ବି. (ଦେଶଜ) ସେଚନଦ୍ୱାରା ପାଣି ସିଞ୍ଚିବା । ବିଂ. କେତେକ ଜଣ ଉଜା ବାନ୍ଧି ଖେଳିବା ସମୟରେ ଜଣେ ଖେଳୁଆଳି ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ବା ବଳକା ରହିଗଲେ ଦୁଇ ଉଜା ଲୋକେ ସମୟେ ସମୟେ ଆପଣା ଉଜାରେ ମିଶାଇବା ପାଇଁ ଯାହାକୁ ରଖିଥାନ୍ତି ।

ପାଣିଜ, ବି. (ପାଣି-ଜନ୍-ଅ) ନଖ ।

ପାଣିଦିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଶସ୍ତ୍ରକୁ ପଜାଇ ପାଣି ଦେଇଥାନ୍ତି । ଯଥା—

ପାଣିଦିଆ ପଥରଘଷା ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ,
ବାଛି କାଣ୍ଡ ବାନ୍ଧିଲେ ଅର୍ଜୁନ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ । କୃ. ଭି. ବି. ପ.

ଯେ ପାଣି ଦିଏ, ଜଳବାହକ । ବି. ପାଣି ଦେବା ।

ପାଣିଦ୍ରବ୍ୟ, ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦି ଓ ରତ୍ନାଦି । ଯଥା—

ପାଷାଣେ କର ଲାଗିଲେ ହୁଏ ପାଣିଦ୍ରବ୍ୟ,
ଏତେକ ସମ୍ପଦ ଗୋ କପର ନ ଦେଖିବ । ସା. ଭା. ଆ.

ପାଣିନାଳ, ପାଣିନାଳି, ବି. (ପ୍ରଣାଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ପାଣି ଯିବା ନାଳ ।

ପାଣିପାଟିଆ, ପାଣିପଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଘର ଓଳାର ମୁହଁ ପଟା । ଯଥା—

ପାଣିପାଟିଆ ପଟାରେ ହୀରା ଲାଗି ଶ୍ରେଣି,
ଉପରେ ପଞ୍ଚବର୍ଣ୍ଣେ ଗୁନ୍ଦୁଆ ଅଛି ଟାଣି । ନୃ. ପୁ. ପ. ତ.

ପାଣିପାଣିଆଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ସାମାନ୍ୟ ବସନ୍ତ-ରୋଗ । ବିଂ. ଅଧିକ ଜଳମିଶ୍ରିତ ।

ପାଣିପିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ, (ଚେଣ୍ଢୁଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) । ପାଣିପିଇବା । ବିଂ. ଯେ ଅଧିକ ପାଣି ପିଏ ।

ପାଣିଫାଟିବା, ପାଣିଫାଟିଯିବା, ବି. (ଦେଶଜ) ହାତ ବାଜିବାରେ ଝିଁଝି ପ୍ରଭୃତି ପାଣି ହୋଇଯିବା; ନିରସ୍ତ ହେବା ।

ପାଣିଫୋଟକା, ବି. (ପାନୀୟ-ସ୍ଫୋଟକ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳବୁଦ୍‌ବୁଦ । ଯଥା—

ପାଣିଫୋଟକା ପ୍ରାୟେ ଦେଖିବାକୁ ସେ ଆନ୍ତି,
କୁହୁଡ଼ି ପ୍ରାୟ ପୁଣ ତତକ୍ଷଣେ ନାଶ ଯାନ୍ତି । ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ପାଣିବାଟ, ବି. (ପାନୀୟ-ବାଟ ଶବ୍ଦଜ) ଲୋକେ ଯେଉଁ ବାଟେ ଯାଇ ପାଣି ଆଣନ୍ତି । ଯଥା—

ନିକୃଷ୍ଟ ନାମ ହ୍ରଦରେ ପୋଖରୀର ରୂଠ,
ସବୁ ଲୋକଙ୍କର ସେ ବୁଝିଲେ ପାଣିବାଟ । ନୃ.ପୂ.ଭୂ.ତ.

ସହଜ ରାସ୍ତା; ଅଭ୍ୟସ୍ତ ବାଟ ।

ପାଣିବେଣା, ବି. (ପାନୀୟ-ବୀରଣ ଶବ୍ଦଜ) ଉଶୀରଭେଦ ।

ପାଣିବେତ, ବି. (ପାନୀୟ-ବେତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଜଳନିକଟରେ ଥିବା ବେତଗଛ ।

ପାଣିଶିଉଳ, ବି. (ପାନୀୟ-ଶୈବାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳରେ ଥିବା ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । ଯଥା—

ତାରକତ କାହିଁ କରୁଛ ସୁମନେ ପାଣିଶିଉଳ । ଉଷା ।

ପାଣିହଳା, } ବି. (ଦେଶଜ) ସର୍ପବିଶେଷ ।
ପାଣିହୁଳା,

ପାଣ୍ଠି, ବି. (ଦେଶଜ) ମୂଳଧନ ବା ବ୍ୟବସାୟ ନିମିତ୍ତ ଗଚ୍ଛିତ ଧନ । ଯଥା—

କାଣି ଶୁଣି ସିନା ବଣିକର ପାଣ୍ଠି,
କରନ୍ତି ଭେଲକୁ ହୁଣ୍ଡି ସୁନା ଖାଣ୍ଠି । ଦ. ବା.

ପାଣ୍ଡର, } ବି. (ପଣ୍ଡ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅର,
ପାଣ୍ଡୁର, } ଉର) ପାଣ୍ଡୁବର୍ଣ୍ଣ; ପୀତଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ; ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ତଦ୍ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ।

ପାଣ୍ଡବ, } ବି. (ପାଣ୍ଡୁ-ଅ-ଏୟ ଅପ-
ପାଣ୍ଡବେୟ, } ତ୍ୟାର୍ଥେ) ପାଣ୍ଡୁରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଯୁଧିଷ୍ଠିରାଦି ।

ପାଣ୍ଡରୁ, ବିଂ. (ପାଣ୍ଡୁର ଶବ୍ଦଜ) ଧୋବଲି ।

ପାଣ୍ଡିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । (ବଗିରାମ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପାଣ୍ଡୁ, ବି. (ପଣ୍ଡ୍—ଗମନ କରିବା-ଉ) ଶୁକ୍ଳ-ପୀତବର୍ଣ୍ଣ; ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ; ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ; ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ସାନଭାଇ; ରୋଗବିଶେଷ; ଦେଶବିଶେଷ; ଶ୍ୱେତହସ୍ତୀ ।

ପାଣ୍ଡୁଲେଖ୍ୟ, } ବି. (ପାଣ୍ଡୁ-ଲେଖ୍ୟ, ଲିପି)
ପାଣ୍ଡୁଲିପି, } ଖସଡ଼ା ଲେଖା ।

ପାଣ୍ଡ୍ୟ, ବି. ଦେଶବିଶେଷ; ତଦ୍ଦେଶର ରାଜା ।

ପାଣ୍ଡୋଇ, ବି. (ପନ୍ନଦ୍ଧ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ପାଦରକ୍ଷକ, ଜୋତା । ଯଥା—

ପାଣ୍ଡୋଇ କଠାଉ ମୟୁଣି,
ଆଣ ତ ଦୁଧର ଦୁହୁଣି । ଭ୍ରଂ. ଦ. ସ୍ମ.

ପାତ, ବି. (ପତ୍-ଅ) ପତନ; ଗମନ; ନାଶ । ବିଂ. ରକ୍ଷିତ ।

ପାତକ, ବି. (ପତ୍-ଣିଚ୍-ଅକ) ପତନର ସାଧନ; ପାପ ।

ପାତନ, ବି. (ପତ୍-ଣିଚ୍-ଅନ) ଅଧଃକ୍ଷେପଣ; ବିନ୍ୟାସ; ବିନାଶନ । (ବିଶେଷଣରେ ପାତିତ ହୁଏ ।)

ପାତନା, ବି. (ପାତନ ଶବ୍ଦଜ) ଜଞ୍ଜାଳ । ଯଥା—

ଚଉଦ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପାତନା,
ଏ ସବୁ ତୋହର ରଚନା । ମା. ମା.

ପାତଳ, ବିଂ. (ପତଳ ଶବ୍ଦଜ) ସରୁ ବା ଯାହା ବହଳ ନୁହେ । ଯେପରି—ପାତଳ ଲୁଗା । ବି. (ପାଦତଳ ଶବ୍ଦଜ) ପାଦର ତଳ ।

ପାତଳଭାତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯବାଗୂ, ଯାଉ ।

ପାତଳା, ବି. (ପତଳ ଶବ୍ଦଜ) ସରୁ, ଯାହା ମୋଟ ନୁହେ ।

ପାତଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ପଥର ଚକ୍‌କଣ କରି ହାଣିବା ଅସ୍ତ୍ର ।

ପାତା, ପାତୃ, ବିଂ. (ପା = ରକ୍ଷା ଓ ପାନ କରିବା-ତୃ) ରକ୍ଷକ; ପାନକର୍ତ୍ତା ।

ପାତାଙ୍ଗ, ବି. (ପତାକା ଶବ୍ଦଜ) ପତାକା । ଯଥା—

କଣୟ ମୟୂ ରଥରେ ଉଡୁଛି ପାତାଙ୍ଗ,
କେଶର ଲଙ୍ଗୁର ଚିହ୍ନ ଉଡ଼ଇ ଉଡ଼ଙ୍ଗ । ସା. ଭା. ବ.

ପାତାଳ, ବି. (ପତ୍ = ପଡ଼ିବା-ଆଳ) ଅଧୋ-ଭୁବନ; ନରକ; ଗର୍ତ୍ତମାନ; ଲଗ୍ନର ଚତୁର୍ଥ ସ୍ଥାନ ।

ପାତାଳଗରୁଡ଼, } ବି. ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ପାତାଳଗରୁଡ଼ୀ, }

ପାତାଳକରିବା, କ୍ରି. ଅତି ଗଭୀରରେ ପୋତିବା ।

ପାଢ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ବାନର । ଯେପରି—ପାଢମାଙ୍କଡ଼ ।

ପାତି, } ବି. (ପଟ୍ଟିକା ଶବ୍ଦଜ) ଧାତୁନିର୍ମିତ
ପାତିଆ, } ପାତଳପଟୀ । ଯଥା—

ସୁବର୍ଣ୍ଣର ପାତିଆ ଯେ ଉପରେ ଛାଉଣି,
ମର୍କତ ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟ ଯେ ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ଖୁନ୍ଦି ମଣି । ସା.ଭା.ଆ.

ପାତିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବିସ୍ତାରିବା । ଯଥା—

ନିତମ୍ବ ନିର୍ଗମସ୍ଥାନ ପାଶ ପାତିଛି ମଦନ । ଲ. ବ.

ଠେକି ବଢ଼ାଇବା । ଯଥା—

ତାହା ଦେଖି ସୈରନ୍ଧ୍ରୀ ସୁନାପାନି ପାତି,
ସେ ରକତଯାକ ତ ଧଇଲେ ଝଟିତି । କୃ.ଭା.ବି.ପ.

ପ୍ରକାଶ କରିବା । ଯଥା—

ଆରପାଶେ ଜାଲ ନଥ, ଫାନ୍ଦ ପାତି କି ମନ୍ମଥ,
ଦୃଷ୍ଟି ମୃଗ ଧରିବାକୁ କରିଛି ମତି । ବି. ଚି. ମ.

ରଚିବା । ଯଥା—

ଜୟଦ୍ରଥ କରେ ଦୁଃଶୀଳା ହସ୍ତ ଗୋଟି,
ମହାମନ୍ତ୍ର ବାକ୍ୟରେ ପାତିଲେ କୁଶଗଣ୍ଠି । ସା. ଭା. ଆ.

ଶଯ୍ୟାଦି ପକାଇବା । ଯଥା—

ଗୁନ୍ଥି ଫୁଲ ମାଳ ମାଳୀପ୍ରାୟେ ପାତି ତୁଳି । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ପାତିବ୍ରତ୍ୟ, ବି. (ପତିବ୍ରତା-ଯ) ସତୀତ୍ୱ ।

ପାତିହଂସ, ବି. (ଓଡ଼ିଆ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣ) କୁଜିହଂସ ।

ପାତୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକପାର୍ଶ୍ୱରେ ପାତଳ । ବି. ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟଜାତି । ଯଥା—

ଅଞ୍ଜନାଭ ଗୁଞ୍ଜମାଳିଆ ପାତୁଆ କରନ୍ତି ଜତୁ ସଗ୍ରହ ।
ପାର୍ବତୀ ।

ପାତୁକ, ବିଂ. (ପତ୍-ଉକ) ପତନଶୀଳ । ଯଥା—

ତୁ ସେପରି ଦଶାବଶେ ଯଦି ସମୀକରେ ପାତୁକ ।
ନା. ପ. ନା.

ବି. ପର୍ବତାଦିର କ୍ରମନିମ୍ନ ପ୍ରଦେଶ; ଜଳହସ୍ତୀ ।

ପାତେକ, ବି. (ପାତକ ଶବ୍ଦଜ) ପାତକ ।

ପାତେକି, ବିଂ. (ପାତକିନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ପାତକ କରେ, ପାପୀ

ପାତ୍ର, ବି. (ପା = ରକ୍ଷାକରିବା, ପାନକରିବା-ତ୍ର) ଭାଜନ; ବିଷୟ; ବର । ଯଥା—କନ୍ୟାର ପାତ୍ର ସ୍ଥିର କରିବାକୁ ହେବ । ଯୋଗ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି; ତୀରଦ୍ୱୟ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଜଳାଧାର; ପ୍ରଣାଳୀ; ମନ୍ତ୍ରୀ; ଉପାଧିବିଶେଷ; ନାଟକର ଅଭିନେତୃଗଣ; ଦେହ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କନ୍ୟା । ବିଂ. ଯୋଗ୍ୟ, ଉପଯୁକ୍ତ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ପାଥ, ବି. (ପା = ପାନକରିବା-ଥ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଅଗ୍ନି; ଜଳ । (ପାର୍ଥ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅର୍ଜୁନ; ଯଥା—

କଷ୍ଟ ସରିତକୁ ଯେ ପାଥରଥ କାଲେ ଯେ
ବାହୁଥିଲେ ପାଥରଥ । ର. କ.

ପାଥରଥ, ବି. (ପାଥ = ଜଳ, ରଥ = ଯାନ) ନୌକା । (ପାଥ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପାଥସ୍, ବି. (ପା = ପାନ କରିବା-ଅସ୍-ଥ-ଆଗମ) ଜଳ; ଅନ୍ନ ।

ପାଥେୟ, ବି. (ପଥିନ୍-ଏୟ-ପ୍ରୟୋଜନାର୍ଥେ) ପଥର ସମ୍ବଳ, ବାଟଖରଚ; କନ୍ୟାରାଶି ।

ପାଦ, ବି. (ପଦ୍ = ଗମନକରିବା-ଅ) ପଦ; ରଶ୍ମି ବା କିରଣ; ଚତୁର୍ଥାଂଶ; ଚେର, ବୃକ୍ଷମୂଳ; ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ପାଦଗଣ୍ଡିର, } ବି. (ପାଦ-ଗଣ୍ଡ୍ = ସ୍ଫୀତହେବା-ଇର, ପାଦ-
ପାଦବଲ୍ମୀକ, } ବଲ୍ମୀକ) ଶ୍ଳୀପଦ, ଗୋଦର ।

ପାଦଚାର, ବି. (ପାଦ-ଚର୍-ଅ) ପରିଭ୍ରମଣ, ପାଦଚାଲ; ଗ୍ରହାଦିର ଆହ୍ନିକ ଭୋଗ ।

ପାଦଜ, ବି. (ପାଦ-ଜନ୍-ଅ-ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପାଦରୁ ଜାତ) ଶୂଦ୍ର । ବିଂ. ପାଦଜାତ ।

ପାଦତ୍ରାଣ, } ବି. (ପାଦ-ତ୍ରାଣ = ରକ୍ଷଣ,
ପାଦରକ୍ଷକ, } ରକ୍ଷକ) ପାଦୁକା, ଜୁତା ।

ପାଦପ, ବି. (ପାଦ-ପା-ଅ-ଯେ ଚେରଦ୍ୱାରା ପାନ କରେ) ବୃକ୍ଷ; ପାଦପୀଠ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ-ପାଦପା) ପାଦୁକା ।

ପାଦରଥ, ବି. (ପାଦ-ରଥ = ଯାନ) ପାଦୁକା, ଜୋତା ।

ପାଦରି, } ବି. (ପୋର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ଶବ୍ଦ) ଖ୍ରୀଷ୍ଟମତ
ପାଦ୍ରି, } ପ୍ରଚାରକ ।

ପାଦବିକ, ବି. (ପଦବୀ = ପଥ-ଇକ) ପାନ୍ଥ, ପଥିକ ।

ପାଦାଙ୍ଗଦ, ବ. (ପାଦ-ଅଙ୍ଗଦ = କେୟୂର ଅଥବା ପାଦ-ଅଙ୍ଗ = ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ଦା-ଅ) ନୂପୁର ।

ପାଦାତ, ବ. (ପଦାତି-ଅ) ପଦାତିସମୂହ ।

ପାଦାତ, ପାଦାତି, ପାଦାତିକ, } ବ. (ପାଦ-ଅତ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ଇ-କ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ପଦାତି ସୈନ୍ୟ ।

ପାଦାନ୍ତ, ବ. (ପାଦାତି ଶବ୍ଦଜ) ପଦାତି ସୈନ୍ୟ । ଯଥା—

ରଥୀ ସାରଥି ଯୂଥପତି,
ଘୋଟକ କୁଞ୍ଜର ପାଦାନ୍ତ । ଖ. ଦ. ସ୍କ.

ପାଦୁ, ବ. (ଦେଶଜ) ସୀସକଦ୍ରବରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କଉଡ଼ି । (ପଦ୍ = ଗମନକରିବା-ଉ) ପାଦରକ୍ଷକ, ଜୂତା; ଚଟି ।

ପାଦୁକ, ବି. (ପଦ୍ = ଗମନକରିବା-ଉକ-ଶୀଳାର୍ଥେ) ପାଦକର୍ମପଟୁ, ଗମନଶୀଳ; ପ୍ରସବକାଳୀନ ଯେଉଁ ସନ୍ତାନର ପାଦ ଆଗେ ନିର୍ଗତ ହୋଇଅଛି । ବ. (ପାଦୋ-ଦକ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବତା ଓ ପୂଜ୍ୟ ଗୁରୁ-ଜନଙ୍କ ପାଦଧୋଇବା ଜଳ । ଯଥା—

କେ ମୋ ଚରଣ ପଖାଳି
ପାଦୁକ ପାଇଣ ଶିରେ ସିଞ୍ଚିବ । ବ. ର.

(ସ୍ତ୍ରୀ-ପାଦୁକା) ପାଦରକ୍ଷକ, ଜୋତା ।

ପାଦୂ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଦ୍-ଊ) ପାଦୁକା, ଜୋତା ।

ପାଦ୍ୟ, ବ. (ପାଦ-ଯ) ପାଦପ୍ରକ୍ଷାଳନାର୍ଥ ଜଳ ।

ପାନ, ବ. (ପା = ପିଇବା, ରକ୍ଷାକରିବା-ଅନ) ପିଇବା; ରକ୍ଷଣ; ଶାଣୋଲ୍ଲେଖନ; ପାନପାତ୍ର; ଶୌଣ୍ଡିକ । (ପର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ତାମ୍ବୂଳ । ଯଥା—

ସେ ନ ଜାଣେ ପାନ ଅନ୍ତରର ଘଟା । ଦ. ବା.

ଅରେମାନ ସେବନଯୋଗ୍ୟ ଔଷଧ ।

ପାନଅଇଡ଼, ପାନଅଇର, } ବ. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲତାବିଶେଷ ।

ପାନବଡ଼ା, ବ. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ପାନଖିଲ ।

ପାନମହୁର ବ. (ପର୍ଣ୍ଣ-ମଧୁରିକା ଶବ୍ଦଜ) ପାନରେ ଖାଇବା ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ।

ପାନମୁଣା, ବ. (ଦେଶଜ) ପାନବଟୁଆ । (ପଡିଖ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପାନରା, ବ. (ପର୍ଣ୍ଣକାର ଶବ୍ଦଜ) ପାନ ବିକିବା ଲୋକ ବା ଜାତି । ଯଥା—

ପାନରାବାଲୀକି କେ ବୋଲେ କରି ନାହିଁ ମୁଁ ପାନ,
ପାନ ଭାଙ୍ଗି ଭାଙ୍ଗି ଦଅ ଗୋ ମତେ ହୋଇ ସୋପାନ ।
ସୁ. ପ'

ପାନଆ, ବ. (ଦେଶଜ) କଙ୍କତିକା, କେଶ-ପ୍ରସାଧନୀ ।

ପାନୀୟ, ବ. (ପା = ପାନ ଓ ରକ୍ଷାକରିବା-ଅନୀୟ) ଜଳ; ପାନାର୍ହ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ । ବି. ପାନଯୋଗ୍ୟ; ରକ୍ଷଣୀୟ ।

ପାନୀୟଫଳ, ବ. ଶୃଙ୍ଗାଟକ, ସିଙ୍ଗଡ଼ା ।

ପାନୀୟଶାଳିକା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. ଜଳଛତ୍ର ।

ପାନୁ, ବ. (ଏହିଟି ତେଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ—ଗଞ୍ଜାମରେ ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଟାକ୍ସ ବା ଉପକର ।

ପାନ୍ଥ, ବ. (ପଥିନ୍-ଅ-କୁଶଳାର୍ଥେ) ପଥିକ ।

ପାନ୍ଥନିବାସ, ପାନ୍ଥଶାଳା, } ବ. ମାର୍ଗମଧ୍ୟସ୍ଥ ଚଟିଗୃହ ।

ପାପ, ବ. (ପାତିରକ୍ଷତି ଅସ୍ମାଦାତ୍ମାନମିତି ପାପଂ-ପା = ରକ୍ଷଣେ-ଲୋକ ଏହାଠାରୁ ଆତ୍ମାକୁ ରକ୍ଷାକରେ) ଅଧର୍ମ, ଦୁଷ୍କୃତି; ଅନିଷ୍ଟ । ବି. (ପାପ-ଅ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ପାପିଷ୍ଠ; ପାପଜନକ ।

ପାପଘ୍ନ, ବି. (ପାପ-ହନ୍-ଅ, ହ = ଘ) ପାପ-ନାଶକ । ବ. ତିଳ ।

ପାପଡ଼ି, ପାପଡ଼ା, ବ. (ପର୍ପଟ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧି ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ ।

ପାପଡ଼ି, ପାପୁଡ଼ି, ବ. (ପର୍ପଟ ଶବ୍ଦଜ) ଏକ-ପ୍ରକାର ପିଠା । ଯଥା—

ଆବର ଅପମାଲୁ ଗଜା,
ନାଡ଼ୀ ପାପୁଡ଼ି ଭୋଗ ଖଜା । ଦା. ର.

ପାପପତି, ବ. (ପାପ-ପତି) ଉପପତି, ଜାର-ପୁରୁଷ ।

ପାପା, ବ. (ଦେଶଜ) ପିଠା ।

ପାପୀ, ପାପିଷ୍ଠ, ପାପୀୟାନ୍, } ବି. (ପାପ-ଇନ୍, ଇଷ୍ଠ, ଇୟସ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ଅତ୍ୟର୍ଥେ) ପାପଯୁକ୍ତ, ଅତିଶୟ ପାପଯୁକ୍ତ ।

ପାପୁଲି, ବ. (ଦେଶଜ) ହାତଚକି । ଯଥା—

ଅଞ୍ଜନ ଛଳେ ରଞ୍ଜନ କରଜ ପାପୁଲି । ଲ. ବ.

ପାପ୍ମା, ବି. [ପାପ୍‌ମନ୍-ପା = (ଏହାଠାରୁ) ରକ୍ଷା କରିବା-ମନ୍, ପ ଆଗମ] ପାପ ।

ପାବଚ୍ଛ, ବି. ପାହାଚ, ସୋପାନ ।

ପାଭାଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ପିଣ୍ଡା; ଭରଣ୍ଡା ।

ପାମନ୍, } ବି. (ପୈ = ଶୁଷ୍କହେବା-ମନ୍)
ପାମା, } କୁଣ୍ଡିଆ, କଚ୍ଛୁରୋଗ ।

ପାମନ, ବିଂ. (ପାମନ୍-କୁଣ୍ଡିଆ-ନ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) କଚ୍ଛୁରୋଗବିଶିଷ୍ଟ ।

ପାମର,ବିଂ. (ପାପ୍ମାନଂ ପାମାନଂରାତୀତିପାମରଃ, ରା-ଆଦାନେ-ପାମନ୍ = କାଛୁ-ରା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ଅଧମ, ନୀଚ; ପାପିଷ୍ଠ; ମୂର୍ଖ ।

ପାମରା, ବି. (ପାପମରଣ ଶବ୍ଦଜ) ଆଯୁ ଥାଉଁ ମରି ଫେର ଜୀଇଁବା ।

ପାମରାଯିବା, କ୍ରି. ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଅର୍ଥ ।

ପାମ୍ପଡ, ବି. (ପର୍ପଟ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧିବୃକ୍ଷ-ବିଶେଷ ।

ପାମ୍ପ ଡ଼ିଶୋଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦନ୍ତରେ
ପାଁପୁଡ଼ିଶୋଇବା, } ତୃଣ ଧରି ପାଦତଳେ
ପାଆଁ ପଡ଼ିଶୋଇବା, } ପଡ଼ିବା । ଯଥା—

ବିଭୀଷଣ ରଜାଙ୍କ ସଭାରେ ମିଳିଲା,
ପାଆଁ ପଡ଼ି ଶୋଇ ହାତକୁ ଯୋଡ଼ିଲା । କ. ଭା. ସ. ପ.

ପାୟସ, ବି. (ପୟସ୍-ଅ-ବିକାରାର୍ଥେ)ପରମାନ୍ନ, କ୍ଷୀରି । (ପାୟସଃ ପୟସା ସିଦ୍ଧଃ) ବିଂ. ପୟଃସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ପାୟା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସମାନ, ତୁଲ୍ୟ । ଯେପରି—ସେ ଆମ ପାୟା ନୁହେ, ଏ ତୁମ ପାୟା ନୁହେ । (ପାରସ୍ୟ)ପଦ;ଚୌକିର ପା ।

ପାୟିକ, ବି. (ପା = ରକ୍ଷାକରିବା-ଅକ-ଯ, ଇ ଆଗମ) ପାଦାତିକ ସୈନ୍ୟ ।

ପାୟୁ, ବି. (ପା = ରକ୍ଷାକରିବା-ଉ ଯ ଆଗମ, ଅନ୍ନାହାର ନିଃସରଣଦ୍ୱାରା ଯେ ପ୍ରାଣିମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରେ) ଗୁହ୍ୟଦେଶ, ମଳଦ୍ୱାର ।

ପାର, ବି. (ପାର୍ = କର୍ମ ସମାପ୍ତ ହେବା-ଅ) ନଦୀର ପରତୀର; ଉଦ୍ଧାର । (ପୃ-ପୂରଣ ଓ ପାଳନ କରିବା-ଅ) ପ୍ରାନ୍ତ ।

ପାରକ, ବିଂ. (ପୃ-ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା-ଅକ) ନିପୁଣ, ସମର୍ଥ; ପୂର୍ତ୍ତିକାରକ; ପାଳନକାରକ; ପ୍ରୀତିକାରକ ।

ପାରଗ, ବିଂ. (ପାର = ଅନ୍ୟତୀର-ଗମ୍-ଅ) ପାରଗାମୀ; ସମର୍ଥ ।

ପାରଖି, ପାରକ୍ଷି, } ବି.(ପରୀକ୍ଷକ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ
ପାରଖୀ, ପାରକ୍ଷୀ, } ପରୀକ୍ଷା କରେ । ଯଥା—

ମାର କି ଗଢ଼ିଲି । ଏ ମୂର୍ତ୍ତିକି କରି,
ଯୁବତୀଯୂଥ ପାରଖୀ । ଯ. କେ.
ପାରଖୀ ନୋହିଲୁ ମୋ ସେବାକୁ,
ପାପୀ ପାଇଛୁ କାହିଁ କୃତାର୍ଥକୁ । ବି. ଚ. ମ.

ପାରଣ, } ବି.(ପାର୍-ଅନ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ)ଉପବାସର
ପାରଣା, } ପରେ ପ୍ରଥମ ଭୋଜନ; ତୃପ୍ତି ।

ପାରତ୍ରିକ, ବି. (ପରତ୍ର = ପରଲୋକ-ଇକ) ପାରଲୌକିକ, ପରଲୋକସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ପାରଦ, ବି. (ପାର-ଦା-ଅ) ପାରାରସ । ବିଂ. ପାରଦାତା ।

ପାରଦଣ୍ଡକ, ବି. (ପାର = ଦୂରତର-ଦଣ୍ଡକ = ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ) ଓଡ଼ିଶା ବିଭାଗର ଏକ ଅଂଶ ।

ପାରଦର୍ଶୀ, ବିଂ. (ପାରଦର୍ଶିନ୍-ପାର = ଅପରତୀର-ଦର୍ଶିନ୍ = ଯେ ଦେଖେ) ପରିଣାମଦର୍ଶୀ; ବିଜ୍ଞ; ପଟୁ, ସମର୍ଥ ।

ପାରଦାରିକ, ବିଂ. (ପରଦାର-ଇକ) ପରସ୍ତ୍ରୀଗାମୀ ।

ପାରଦାର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ପରଦାର-ଯ) ପରଦାର-ଗମନ ।

ପାରବିଶୀପୁରିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ ।

ପାରବାଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉଦ୍ଧାର । ଯଥା—

ଦଇବଟି ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ପାରବାଟ କଲ,
ଏଣୁ ଅଗ୍ନିଦାହରୁ ଦେହ ମୁକ୍ତ ହେଲା । କୃ. ଭା. ଆ ପ.

ପାରମ୍ପର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ପରମ୍ପରା, ପରମ୍ପର-ଯ) ପରମ୍ପରା ଗତି, ଅନୁକ୍ରମ ।

ପାରଶ, ବି. (ପରଶ ଶବ୍ଦଜ) ପରଶମଣି । ଯଥା—

ଲାଗିଲେ ପାରଶ ପଥର,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ଲୁହା ଗୁର । ଦା. ର.

ପାରଶ୍ୱଧ, } ବି°. (ପରଶଧ = କୁଠାର-ଅ,
ପାରଶ୍ୱଧିକ, } ଇକ) ପରଶୁଦ୍ୱାରା ଯେ ଯୁଦ୍ଧ କରେ, କୁଠାରଧାରୀ ।

ପାରସ, ବି. (ପାରଦ ରସ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପାରଦ, ପାରାରସ । ଯଥା—

ଜଗତାବିଳାସୀ ରମା, ସନ୍ନିଧେ ଯାଉଁ ଚନ୍ଦ୍ରମା,
ଭାବନ୍ତ ସେ ଆଦରଣ, ଖାଳ ପାରସ ଯେ । କୋ·ବ୍ର·ସ୍ନ·

ପାରା, ବି. (ପାରାବତ—ପ୍ରାକୃତ ପାରାଓ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଉଡ଼ି ଯାଉଥିଲେ ଦେଖାଗୁହ ପାରାଖଡ଼ିରୁ ପାରା । ଉଷା ।

(ପାରଦ ଶବ୍ଦଜ) ପାରାରସ । ଯଥା—

ପାରାରୁ ଅନ୍ତର କବା କାଞ୍ଚନ । ବି° ରା.

ପାରାପତ, ପାରାବତ, ବି. ପକ୍ଷିବିଶେଷ, ପାରାପକ୍ଷୀ ।

ପାରାଖଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଯହିଁରେ ପାରାମାନେ ରହନ୍ତି ।

ପାରାୟଣ, ବି. (ପାର = ସମାପ୍ତି—ଅୟନ = ଗମନ) ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା, ସମାପ୍ତି; ଯେକୌଣସି ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣପାଠ । ଯଥା—ବେଦ-ପାରାୟଣ, ଭାଗବତପାରାୟଣ, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଠ ।

(ପର-ଅୟନ) ଅତ୍ତଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ।

ପାରାବାରୀଣ, ବି°. (ପାରାବାର-ଈନ-ଗମନାର୍ଥ) ପାରଗାମୀ ।

ପାରି, ବି. (ପାର ଶବ୍ଦଜ) ନଦ୍ୟାଦିର ଅନ୍ୟତର ପାର୍ଶ୍ୱ । ଯଥା—

କୁମ୍ଭ ଭେଳାରେ ହୁଅନ୍ତି ପାରି
ତାହିତ ଏଥି ନାହାନ୍ତି କରି,
ମୋହ ନାୟକ ନାହାନ୍ତି ଯାଇଛନ୍ତି ସେପାରି । ର. କ·

ଆଡ ବା ଦିଗ । ଯଥା—ସେ ପାରି ଜଣେ ରହ, ଏ ପାରି ଜଣେ ରହ ।

ପାରିଜାତ, } ବି. (ପରି-ଜାତ = ଯେ ଜନ୍ମି-
ପାରିଜାତକ, } ଅଛି, ପାରିଜାତ-ଅ) ସୁରତରୁ, ଦେବତରୁ; ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; ମନ୍ଦାର-ପୁଷ୍ପ; (ମନ୍ଦାରଃ ପାରିଜାତକଃ) ପାଳଧୂଆ ଗଛ ଓ ପୁଷ୍ପ ।

ପାରିଜାତ, ବି. (ଶବ୍ଦଟି ସଂସ୍କୃତ ହେଲେହେଁ ଭିନ୍ନାର୍ଥରେ ଓଡ଼ିଆରେ ପରିଣତ) ପିଷ୍ଟକ ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଖଜା ଗଜା ପାରିଜାତ ଲଡ଼ୁ ଅଇକାଳି,
ଖଣ୍ଡ ନାଡ଼ୀ ଆକର ଡାଲମ୍ବ ସରପୁଲି । ନୃ·ପୁ ପ୍ର.ତ.

ପାରିତୋଷିକ, ବି. (ପରିତୋଷ-ଇକ-ଦେୟାର୍ଥେ) ପରିତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାହା ଦାନ କରାଯାଏ, ପୁରସ୍କାର ।

ପାରିଦଣ୍ଡ, ବି. (ଦେଶଜପ୍ରାୟ) ସୈନ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ଅଶ୍ୱ ମର୍ଦ୍ଦିତ ଯୋଦ୍ଧା ମର୍ଦ୍ଦନ୍ତେ ପାରିଦଣ୍ଡ,
ଘୋର ଶବଦେ କମ୍ପୁଛି ମହୀ ନବଖଣ୍ଡ । ସା. ଭ୍ର. ଆ.

ପାରିଦଣ୍ଡରାଜା, ବି. (ଦେଶଜପ୍ରାୟ) ଅଧୀନରାଜା, ଏକଜଣ ବଡ଼ ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶାନୁବର୍ତ୍ତୀ ରାଜା । ଯଥା—

ପାରିଦଣ୍ଡ ରାଜାମାନେ ପଳାଇ ଯେ ଥିଲେ,
ଦ୍ରୁପଦଙ୍କୁ ଆସି ସମସ୍ତେ ଦରଶନ କଲେ । ସା.ଭ୍ର.ଆ·

ପାରିଧି, ବି. (ଦେଶଜ) ମୃଗୟା, ଶିକାର । ଯଥା—

ପାରିଧିକି ବିଜେ ହେଲେ ନରବର ଆରୋହି ଦନ୍ତୀ । ଉଷା ।

ପାରିଧିଆ, } ବି°. (ଦେଶଜ ପାରିଧି-ଇ-ଆ)
ପାରଧିଆ, } ପାରିଧି ବା ବେଣ୍ଟକରିବା ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—

ଯୁବା ପାରିଧିଆ ଯଉବନ କରି,
କୁମ୍ଭ କରଜ ନାରଜେ ଚରି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ପାରିପ୍ଲବ, ବି°. (ପରି-ପ୍ଲୁ-ଅ) (ପରିପ୍ଲବ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।) (ପାରିପ୍ଲବ ପରିପ୍ଲବେ— ଅମର ।)

ପାରିବା, କ୍ରି. (ପାର୍ ଧାତୁଜ) ସମର୍ଥହେବା, କ୍ଷମତାପନ୍ନ ହେବା । ଯଥା—

ବରିଲି ନାହିଁ ସେ ପାରିଲି କେହ୍ନ ଜୀବନ ରଖି । ବ୍ର.ଚ·ମ·

(ଦେଶଜ) ଆଚରିବା କମ୍ପା କରିବା ।

(ତକା କମ୍ବା ଉଚ୍ଚଧ୍ୱନିବାଚକ ଶବ୍ଦ ସହ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ।) ଯଥା—

ବାନ୍ଧ ବାନ୍ଧ ତକା ପାର ଧର୍ମଦ୍ରୋହୀ । ଚିଲିକା ।

ଭୂତଳରେ ପକାଇବା । ଯଥା—

ତୁ ଗ୍ରମ ଅଚ୍ଛୁ ବଳଆର,
ଫଳ ଥୋକାଏ ଏଥୁଁ ପାର । ଷ୍ଟ. ଦ. ସ୍ଥ.

ଆସନାଦି ପକାଇବା । ଯଥା—

ପାରଲେଣି ଏବେ ଦେବ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀନ,
ଭ୍ରଳେର ଶିଖରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସିଂହାସନ । ଚିଲିକା ।

ପାତିବା, ଡେରିବା । ଯଥା—

ଧୀରଭାବେ କାନ ପାର ଶୁଣ ନରଗଣ । ବେ. ପ.

ପାରବାପଣ, } ବି. (ଦେଶଜ) କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ।
ପାରଆପଣ, } ଯଥା—

ଯୋଡ଼ାଏ ଚକ୍ଷୁରେ ତ ପ୍ରାଣିର କେତେ ବୁଦ୍ଧି,
ପାରବାପଣ ହେଲେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପାରେ ଭେଦି ।
ନୃ. ସୁ. ଷ. ଛ.

ପାରିଭଦ୍ର, } ବି. (ପରିଭଦ୍ର = ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ
ପାରିଭଦ୍ରକ, } ସୌଭାଗ୍ୟ - ଅ -କ - ସ୍ୱାର୍ଥେ)
ପାରିଜାତ ବୃକ୍ଷ; ପାଳଧୁଆ ଗଛ ।

ପାରିଷଦ, ବି. (ପରିଷଦ୍-ଅ ସ୍ଥିତାର୍ଥେ) ସଭ୍ୟ । ବିଂ. ସଭାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ପାରିହେବା, କ୍ରି. (ପାର୍ ଧାତୁଜ) ନଦ୍ୟାଦି ତରିବା । (ପାରି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।) ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ହେବା । ଯଥା—

ମୋ ନାଥ ତୁ ଅଛୁ ପାର ସବ ସଙ୍କଟରୁ । କ. ବ.

ପାରୀଣ, ବିଂ. (ପାର୍-ଈନ) ପାରଗ ।

ପାରୀନ୍ଦ୍ର, } ବି. (ପର = ଅନ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ର = ପ୍ରଭୁ,
ପାରିନ୍ଦ୍ର, } ନିପାତନ) ସିଂହ; ଅଜଗରସର୍ପ ।

ପାରୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ତେନ୍ତୁଳର ସିଠା । ଯେପରି—ତେନ୍ତୁଳପାରୁ । (ତୈଲଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ, କିନ୍ତୁ କେତେ ଗଞ୍ଜାମିଙ୍କ ମୁଖରେ ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟବହୃତ) ମହତ୍ତ୍ୱ; ମର୍ଯ୍ୟାଦା । (ସଂସ୍କୃତ ହେଲେ ପା = ରକ୍ଷାକରିବା-ରୁ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଅଗ୍ନି ।

ପାରୁଆ, ବି. (ପାରାବତ ଶବ୍ଦଜ) ପାରାପକ୍ଷୀ । ଯଥା—

କପୋତ ପାରୁଆ ଗୁଣ୍ଡୁରି,
କାର ଗୋବରା ଆଦି କରି । ଦା. ର.

ପାରୁଶ, } ବି. (ପାର୍ଶ୍ୱ ଶବ୍ଦଜ) ପାର୍ଶ୍ୱଦେଶ;
ପାରୁଷ, } ପାର୍ଶ୍ୱଭାଗ । ଯଥା—

ପୁଷ୍ପିତ ପାଦପ ଥୋଇଲେ ସେ ପଥ ବେନି ପାରୁଶେ ।
ଉଷା.

(ଦେଶଜ) ବାଢ଼ିଥିବା ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି । ଯଥା—

ଦେଖିଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗୋସାଇଁ,
ଅନ୍ନ ପାରୁଶେ ଦେଲେ ନେଇ । ଦା. ର.

ପାରୁଷ୍ୟ, ବି. (ପରୁଷ = କର୍କଶ-ଯ) କର୍କଶତା; ଅପ୍ରିୟଭାଷଣ ।

ପାରେଣ୍ଡି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପାରାବତୀ ଶବ୍ଦଜ) ପାରା ପକ୍ଷିଣୀ । ଯଥା—

ମନ ସାନନ୍ଦେ ତହୁଁ ଖସନ୍ତି ପାରେଣ୍ଡିକୁ ଦେଖିଣ
ପାରୁଆ ଯେସନେ । ବୃ. ଚନ୍ଦ୍ର. ବି.

ପାର୍ଥ, ବି. (ପୃଥା = କୁନ୍ତୀ-ଅ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ପୃଥାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ଯୁଧିଷ୍ଠିରାଦି; ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ; ଅର୍ଜୁନ ବୃକ୍ଷ ।

ପାର୍ଥକ୍ୟ, ବି. (ପୃଥକ୍-ଯ) ବିଭିନ୍ନତା, ପୃଥକତ୍ୱ ।

ପାର୍ଥିବ, ବି. (ପୃଥିବୀ-ଅ-ଈଶ୍ୱରାର୍ଥେ) ରାଜା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ସୀତା । ବିଂ. ପୃଥିବୀସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ପାର୍ବଣ, ବି. (ପର୍ବନ୍-ଅ) ଅମାବାସ୍ୟାଦି ପର୍ବରେ କୃତ ବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶ୍ରାଦ୍ଧ; ମୃଗ-ବିଶେଷ । ବିଂ. ପର୍ବସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ପାର୍ବତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପର୍ବତ-ଅ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପର୍ବତକନ୍ୟା, ଦୁର୍ଗା; ଶଲ୍ଲକୀ; ଗୋପାଳପୁତ୍ରିକା; ଦ୍ରୌପଦୀ; ସୌରାଷ୍ଟ୍ର-ମୃତ୍ତିକା; କ୍ଷୁଦ୍ର ପାଷାଣଭେଦୀ: ଧାତୁକୀ ।

ପାର୍ଶ୍ୱ, ବି. (ପର୍ଶୁ = ପାଶ୍ୱାସ୍ଥି-ଅ) କକ୍ଷର ଅଧୋଭାଗ; ଏକଦେଶ; ସମୀପ ।

ପାର୍ଷଦ, ବି. (ପର୍ଷଦ୍-ସଭା-ଅ) ସଭ୍ୟ; ନିକଟସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ପାଳ, ବିଂ. (ପାଳ-ରକ୍ଷା କରିବା-ଅ)ରକ୍ଷକ । ବି. ସମୂହ । (ପଲାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଶୁଷ୍କତୃଣ, କୁଟା । (ଦେଶଜ) ନଦୀତଟସ୍ଥ ଉର୍ବରା ଭୂମି ।

ପାଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ନୌକା ଚଳାଇବା ନିମନ୍ତେ ତଣ୍ଡିରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଅଖାଲ ।

ପାଳକ, ବି°. (ପାଳ୍-ଅକ) ରକ୍ଷକ, ପାଳନକର୍ତ୍ତା । ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଖଦ; ପାଟ ।

ପାଲକି, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ଏକପ୍ରକାର ସବାରି ।

ପାଳଙ୍କ, } ବି. ପାଳଙ୍ଗ ଶାକ; ବାଜପକ୍ଷୀ ।
ପାଲଙ୍କୀ, } ସ୍ତ୍ରୀ.

ପାଳଙ୍ଗ, ବି. (ପାଳଙ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶାକ ।

ପାଲଟ, } ବି. (ପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ = ପ୍ରାକୃତ ପଲ୍ଲଟ୍ଟ
ପାଲଟା, } ଶବ୍ଦଜ) ପରିବର୍ତ୍ତନ ବା ବଦଳ ।
ଯଥା—

ହେଲା ପାଲଟ ମୋର ତାର ଅମ୍ବର,
ମୋ ପାଶୁଁ ଗଲା ଆଉ ତାର ଅମ୍ବର । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.

ବି°. ବଦଳ ହୋଇଥିବା, ପରିବର୍ତ୍ତିତ; ପ୍ରଥମେ ପିନ୍ଧିବା । ଯଥା—

ପାଲଟା ଲୁଗାକୁ ପକାଇଦେଇ,
କହଇ ଗୁରସ୍ତ ମୁଖକୁ ଚାହିଁ । ହା. ଚ.

ପାଲଟାପାଲଟି, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ପଲ୍ଲଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ବଦଳାବଦଳି । ଯଥା—

ହରଷ ବିରସ ପାଲଟା ପାଲଟି ମଧୁଲିଟ ବିଟକୁ ସେ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ବି°. ବଦଳାବଦଳି ହୋଇଥିବା ।

ପାଲଟି, ପାଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟାୟାମ କ୍ରିୟାବିଶେଷ, ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନପୂର୍ବକ ଭୂମିରେ ଜାନୁଜଙ୍ଘାର ଆଘାତ ।

ପାଲଟିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ପଲ୍ଲଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ବଦଳିବା । ଯଥା—

ରତ୍ନବେଣୀ ଏବେ ଆସି ଗ୍ରାସିବ ଏ
ସେକାଳ ପାଲଟି ବାଘ । ର. ପ.

ଲେଉଟିବା । ଯଥା—

ଯୂଥପତିମାନେ ପାଲଟିଣ କଲେ ରଣ,
ନିରନ୍ତରେ ବୃଷ୍ଟି କଲେ ଶାଳଶୈଳଗଣ । ବି. ରା.

ପାଛୋଟିଯିବା । ଯଥା—

ଶ୍ରୀରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସଙ୍ଗେ ଘେନି,
କେତେଦୂର ପାଲଟି ଆଇଲେ ରାଜମୁନି । ବି. ରା.

ପାଲଟିଲା, ବି°. (ପ୍ରାକୃତ ପଲ୍ଲଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ପାଲଟିଅଛି । ଯଥା—

ଅଗ୍ରତରେ ଥିଲା ଅଦ୍ଭୁତ ପୁରୁଷ
ପାଲଟିଲା ହୋଇ ଋଷିଲା । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

ପାଳଣ, ବି. (ପାଳନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ପାଳିବା । ବି°. ପାଳିତ; ରକ୍ଷିତ । ଯଥା—

ମୁଁ ଯେବେ ନ ବସନ୍ତ ସବୁରି ଜିହ୍ୱାଗ୍ରତେ,
ଆଉ କି ଲୋକେ ପାଲଣ ହୁଅନ୍ତେ ଜଗତେ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ଚ.

ପାଲଣି, ବି. (ଦେଶଜ କମ୍ବା ପାଳିତା ଶବ୍ଦଜ) ଦାସୀ, ପୋଇଲି । ଯଥା—

ପାଣିଙ୍କି ଘେନି ଯେ ପାଲଣି ଯାଇଥିଲା,
ନୃପତିର ହସ ଦେଖି ସେହି ଯେ ହସିଲା । ସା.ଭା.ଆ.ପ.

ପାଳଧୂଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । (ଏହାର ଦେହଯାକରେ ଗୋଖରୁର କଣ୍ଟା ପରି କଣ୍ଟା ଥାଏ ।) ଯଥା—

ମେରୁକୁ ମଣଇ ସେ ଯେ ପାଳଧୂଆ ଫଳ,
ଆଉ କେଉଁ ପଦାର୍ଥ ଯେ ଏମାନଙ୍କ ତୁଲ । ନା.ର.ଗୀ.

ପାଳନ, ବି. (ପାଳ୍-ଣିଚ୍-ଅନ) ରକ୍ଷା; ପୋଷଣ; ଭରଣପୋଷଣ; ସଦ୍ୟପ୍ରସୂତା ଗାଈର କ୍ଷୀର । (ବିଶେଷଣରେ ପାଳିତ, ପାଳୟିତା, ପାଳନୀୟ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ପାଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ନାଟ । ଯେପରି—ପାଲି ନାଟ; ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜା; ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସଙ୍ଗୀତର ଧର୍ମମୂର୍ତ୍ତି ଇତିବୃତ୍ତର କିୟଦଂଶ ।

ପାଲଶ, ବି°. (ପଲାଶ = ପତ୍ର ବା ଏହି ବୃକ୍ଷ-ଅ) ହରିତ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ; ପଲାଶବୃକ୍ଷସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ପାଳି, ପାଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପାଳ୍ = ରକ୍ଷା କରିବା-ଇ, ଈ) ଶ୍ରେଣୀ; ପ୍ରାନ୍ତଭାଗ; ପ୍ରଦେଶ; ଖଡ୍ଗର ତୀକ୍ଷ୍ଣଧାର; କୋଡ଼; କୋଣ; ସେତୁ; ଚିହ୍ନ; ଶ୍ମଶ୍ରୁଳା ସ୍ତ୍ରୀ; ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ବୃତ୍ତି; କେଶକୀଟ; ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାବିଶେଷ । (ପାଳିଃ କର୍ଣ୍ଣଲତାଗ୍ରେଽଶ୍ରୀ ପଂକ୍ତ୍ୟଙ୍କ-ପ୍ରଭେଦନଯୋଃ । ସ୍ଥାନାଦ୍ଦେଦୟୋ

ସ୍ତ୍ରୀପାଲୀପ୍ରକାସ୍ମଶ୍ରୁ ଯୋଷିତୋଃ — ମେଦିନୀ) (ଦେଶଜ) ଥର ବା ବାର, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ । ଯଥା—

ନବବାଳୀ ବାଳିଶ ମୁଁ ଦାଅ ସେନା ପାଳି ପାଳି ।
ପ୍ରେ. ସୁ ନି.

(ନର୍ବିଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ, କିନ୍ତୁ ଗଞ୍ଜାମରେ ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟବହୃତ) କଲମର ନିବ୍ ।

ପାଲି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଞ୍ଜାଳି ବା ପଞ୍ଜାଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ପଶା ଆଦି ଖେଳର ଛକ ।

ପାଲିଆ, ବି. (ଦେଶଜ ପାଳି-ଇଆ) ପାଳି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି, ପାଳି କର୍ମର ସହକାରୀ; ଗାୟକର ଗାନକୁ ଅନୁସରି ପଛେ ଗାଇବା ବ୍ୟକ୍ତି ।

ପାଲିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅତି ନୀଚ ଶୂଦ୍ର ଜାତି ।

ପାଳିଏ, ବି. (ଦେଶଜ) ଥରେ । ଯଥା—

ପୀତପଟ ନଟ ନା ମୋ ଆଗରେ ନ ଧର,
ପାଳିଏ ମାତ୍ର ଛାଡ଼ିର ଗୋ । କ. ର. ର.

ପାଲିଙ୍କି, ପାଲିଙ୍କୀ, ପାଲିକି, ପାଲିକୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ସବାରି ।
(ବୋଧହୁଏ ପଲ୍ୟଙ୍କ ସଦୃଶ ଥିବାରୁ ପାଲିଙ୍କି ନାମ ହୋଇଅଛି ।) ଯଥା—

ପାଲିଙ୍କୀ ଅଙ୍କରୁ ଉତ୍ତରି ଝଲକ
ଏମନ୍ତ ଚତୁର୍ଷାରନ୍ତନ । ଲ ବ.

ପାଳିବା, କ୍ରି. (ପାଳ୍ ଧାତୁଜ) ପରିପାଳନ କରିବା ।

ପାଲୁ, ପାଲୁଅ, } ବି. (ପାଳକ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚୂର୍ଣ୍ଣବିଶେଷ, ଯହିଁରେ ପାୟସ କରନ୍ତି, ତହିଁରେ କରିବା ପାୟସ ।

ପାଲୁ, ଚିନାପାଲୁ, } ବି. (ଦେଶଜ) କାଠ ଚକ୍କଣ କରିବା ଅସ୍ତ୍ର ।

ପାଲୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ପାଳ ବଳରେ ହୁଏ । ଯେପରି— ପାଲୁଆ ବାଇଗଣ ।

ପାଲୁଗୁଣ୍ଡି, ବି. (ପାଳକଗୁଣ୍ଡିକା ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚୂର୍ଣ୍ଣ, ଯହିଁରେ ପାୟସ କରନ୍ତି ।

ପାବକ, ବି.(ପୂ = ପବିତ୍ର କରିବା-ଅକ) ଅଗ୍ନି; ସଦାଗୃହସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି; ଭଲ୍ଲାତକ; ରକ୍ତଚିତ୍ରକ; ଚିତାପାରୁ । ବିଂ. ପବିତ୍ରକାରକ ।

ପାବନ, ବିଂ. (ପୂ-ଣିଚ୍-ଅନ) ପବିତ୍ର; ପବିତ୍ରକାରକ । ବି. ପବିତ୍ରୀକରଣ; ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ; ଗୋମୟ; ଜଳ; ଅଗ୍ନି; ବିଷ୍ଣୁ ।

ପାଶ, ବି. (ପାଶି = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅ) ରଜ୍ଜୁ; ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ମୃଗ; ଫାନ୍ଦ, ଫାଶ । (କେଶବାଚକ ଶବ୍ଦରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ) ଗୁଚ୍ଛ, ସମୂହ । (କର୍ଣ୍ଣବାଚକ ଶବ୍ଦର ପରେ ରହିଲେ) ସୁନ୍ଦର । (ଛାତ୍ର ଭିଷକ୍ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦର ପରେ ରହିଲେ) କୁତ୍ସିତ । ଯେପରି – ଭିଷକ୍ ପାଶ ।

ପାଶ, ପାସ, ବି. (ପାର୍ଶ୍ୱ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ନିକଟ । ଯଥା—

ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୌର୍ଣ୍ଣମାସୀ ସ୍ନାନୀ ଅବଶେଷେ,
ସେବକେ ହସ୍ତକେ ମିଳି ମହାପ୍ରଭୁ ପାଶେ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ
ପାର୍ଶ୍ୱଭାଗ ।

ପାଶକ, ବି. (ପାଶି-ଅକ) ପଶା, ଚଉପାରି ।

ପାଶବ, ବି. (ପଶୁ-ଅ) ପଶୁସମୂହ । ବିଂ. ପଶୁସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ପାଶୀ, ବି. (ପାଶିନ୍-ପାଶ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥ) ପାଶହସ୍ତ; ବରୁଣ; ବ୍ୟାଧ; ଯମ; ଅସ୍ତ୍ରଧାରୀ । (ଦେଶଜ) ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ । ଯଥା—

ବାଳକ ଶରର ସୁଦର୍ଶନ ପର ପଣ,
ବହୁରେ ସେ ପାଶ ହେଲ ପାଶୀ ନୋହୁ ଭଣ 'ବୈ.ବ.

ପାଶୁପତ, ବି. (ପଶୁପତି-ଅ) ପଶୁପତିଙ୍କର ଉପାସକ, ଶୈବ; ବକପୁଷ୍ପ; ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ବିଂ. ଶିବସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ, ପାଶ୍ଚାତ୍ତ୍ୟ, } ବିଂ. (ପଶ୍ଚାତ୍-ଯ) ପଶ୍ଚିମଦେଶୀୟ, ପଶ୍ଚିମଦେଶସ୍ଥ; ପଶ୍ଚାତ୍‌ସ୍ଥିତ । ବି. ଯବନ ।

ପାଷଣ୍ଡ, ପାଷଣ୍ଡକ, ପାଖଣ୍ଡ, } ବି. (ପାଶାନ୍, ସଂସ୍କୃତବନ୍ଧ ହେତୁ ଭୂତାନ ଅଧର୍ ପ୍ରାଣୀ ଅଣନ୍ତି ବଦନ୍ତୀତି ପାଷଣ୍ଡାଃ, ପାଶ-ଅଣ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଡ଼, କ ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଅଥବା ପାଳନାଚ୍ଚ ବ୍ରତୀଧର୍ମଃ ପା ଶବ୍ଦେନ ନିଗଦ୍ୟତେ ତଂ ଖଣ୍ଡୟନ୍ତି ତେ ତସ୍ମାତ୍ ପାଖଣ୍ଡାସ୍ତେନ ହେତୁନା, ଅଥବା ଷଣ୍ଡୟନ୍ତିତୁ ତଂ ଯସ୍ମାତ ପାଷଣ୍ଡସ୍ତେନ

ଖଣ୍ଡିତଃ, ପା = ବେଦଧର୍ମ-ଖଣ୍ଡ, ଷଣ୍ଡ) ବେଦ ବିରୁଦ୍ଧାଚାରୀ; ଧର୍ମବହିଷ୍କୃତ; ବୌଦ୍ଧକ୍ଷପଣକାଦି; ନାସ୍ତିକ; ପାମର ।

ପାଷାଣ, ବି. (ପିଷ୍ = ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା-ଆନ) ପଥର ।

ପାସୋର, ବି. (ବି-ସ୍ମୃ ଧାତୁଜ) ବିସ୍ମରଣ ।

ପାସୋରା, ବିଂ. (ବି-ସ୍ମୃ ଧାତୁଜ) ଯେ ବିସ୍ମରଣ କରାଏ । ଯଥା—

ଏ ଶୋକପାସୋରା ଅପସରା ଭୁବନ । ଚଲିକା ।

ପାସୋରିବା, କ୍ରି. (ବି-ସ୍ମୃ ଧାତୁଜ) ବିସ୍ମରଣ କରିବା ।

ପାହାଚ, ପାଉଛ, ପାହାଞ୍ଚ, } ବି. ସୋପାନ । ଯଥା—

ନ ପାହାଚ ତଳେ ରୁହାଇଲେ ଦଣ୍ଡଧାରୀ । ସା.ଭା.ସ.

ପାହାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପର୍ବତ ।

ପାହାଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦେବତା ବିଜୟ-ହେବା ସମୟରେ ମାର୍ଗରେ ପ୍ରସାରିତ କରି ପକାଇବା ବସ୍ତ୍ର । (ପାଏଡ଼ା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।) ସୁନା ରୁପାର ଜିନିଷ ତୟାରରେ ସୁନାରିଙ୍କୁ ଦେବା ବଟା ବା କାଠକସର ।

ପାହାଡ଼ିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପର୍ବତମୟ ।

ପାହାଡ଼ିଆକେଦାର, ବି. ରାଗିଣୀବିଶେଷ ।

ପାହାନ୍ତା, ପାହାନ୍ତ, ପାହାନ୍ତି, ପାହାନ୍ତିଆ, } ବି. (ପ୍ରଭାତ ଶବ୍ଦଜ) ରାତିର ଶେଷଭାଗ । ଯଥା—

ଜମରେ ରାତି ହେଲା ପାହାନ୍ତ କରନ୍ତେ ଏ ଲୀଳା । ର. କ.

ପାହାନ୍ତିଆ, ବିଂ. (ପ୍ରଭାତୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ପାହାନ୍ତରେ ଉଦୟ ହେବା । ଯଥା—

ଦିଶିଲା ଯେକାଳେ ଉଷାର ସୀମନ୍ତମଣି ତାରା
ପାହାନ୍ତିଆ । ମ. ଯା.

ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ପାନ ବିକ୍ରୟ କରେ; ଜାତିବିଶେଷ ।

ପାହାର, ବି. (ପ୍ରହାର ଶବ୍ଦଜ) ଆଘାତ, ମାଡ଼; ଢେଙ୍କିରେ କୁଟିବା ।

ପାହାରି, ବି. (ପ୍ରହରୀ ଶବ୍ଦଜ) ହାରୀ । ଯଥା—

ପାହାରି ଧନୁଧରେ ରହି,
ଭିତରେ ନ ଦିଅନ୍ତି ଯାଇ । ଶ୍ରୀ. ଦ. ସ୍ୱ.

ପାହିବା, ପାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶେଷ ହେବା । ଯଥା—

ଏହିପରି ଯେବେ ପାହିଲା ଶର୍ବରୀ । ନ. କେ.

ପାହୁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଦର ଅଳଙ୍କାର-ବିଶେଷ । ଯଥା—

କଣିକଣି ପାହୁଡ଼ ଚରଣେ ବାଜେ । ର. କ.

ପାହୁଣ୍ଡ, ବି. (ପାଦହୁଣ୍ଡନ ବା ପାଦଦଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ପାଦ, ଏକପାଦ ମାତ୍ର । (ପହଣ୍ଡ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପାହୁରାଣି, ପାହୁରୁଣୀ, ପାଉରାଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରହାରିଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଧାନ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି କୁଟିବା ଯନ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ ।

ପାହୁରିବା, ପାଉରିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଘୋଡ଼ାଇ ହେବା ।

ପାହୁଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଦଚିହ୍ନ । ଯଥା—

ବ୍ୟାଘ୍ରେ ଗୌଣେ ଆସୁଁ ମାର୍ଗରେ କେଦାର ଦେଖିଲା
ବ୍ୟାଘ୍ର ପାହୁଲ । କେ. ଗୌ.

ପାହୁଲା, ପାଉଲା, } ବି. (ଦେଶଜ) ପଇସାର ତୃତୀୟାଂଶ; କରତଳ ।

ପିଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣ-ବିଶେଷ । ବି. ପିଲାମାନେ ନଡ଼ିଆପତ୍ର ପ୍ରଭୃତିରେ କରିବା କାହାଳିବିଶେଷ ।

ପିଁ ପିଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣ-ବିଶେଷ ।

ପିଅଁଳା, ବି. (ପିଙ୍ଗଳା ଶବ୍ଦଜ) ଶରୀରସ୍ଥ ପ୍ରଧାନ ନାଡ଼ୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ତରଙ୍ଗତାରଙ୍ଗ ଇଅଁଳା ପିଅଁଳା କାଟି,
ନବନାଡ଼ୀର ମୂଳେ ବାସ୍ତର ନାଡ଼ୀ ଗୋଟି । ସା.ଭା.ଆ.

ପିଅନ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ପ୍ୟୂନ ଶବ୍ଦଜ) ଚପରାସି । ଯଥା—

ଦେଲେ ରାଧାନାଥ ବାବୁ ମାସ ଶେଷ ହେଲା,
ପିଅନ ଦୁଆରେ ଟଙ୍କା ଆଣି ଦେଇଗଲା । ଉ.ସା.୧୮.୯.

ପିଅର, ପିଅୂର, } ବି. (ପିତୃ ଶବ୍ଦର ପିତର ଦେଉରୁ ଜାତ ପ୍ରାକୃତ) ପିତା । ଯଥା—

ଦାରୁଣ ପିଅର ମୋର କଲେ ସତ୍ୟ । ବ. ଶ.

ପିଆ, ବି. (ପା ଧାତୁଜ) ପିଇବା । ବିଂ. ପିଇଥିବା, ଯେ ପିଏ । (ଧାତୁମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥଳେ) ଛଳା; ଯେପରି ପିଆ ପାଇଟି ।

ପିଆଇବା, କ୍ରି. ମିଶାଇବା, ଜଡ଼ିତ କରିବା । ଯଥା—

ଷଟେ କେଶ୍ରି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନାଙ୍କନକେଶୀ
ମନକୁ ମନ ପିଆଇବ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ପିଆଜ, ପିପ୍ୟାଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ପଲାଣ୍ଡୁ ।

ପିଆଦା, ପିପ୍ୟାଦା, ବି. (ପାରସ୍ୟ-ପାଦାଃ ଶବ୍ଦଜ) ପାଇକ ବା ଶିପାଇ । ଯଥା—

ପୁଷ୍ପାସ୍ତ୍ର କୁଠାର ଆନାପତ୍ର ସରଦସ୍ତ୍ର,
ସିପାହି ପିଆଦା ଆଦି ସବୁ ଭୋଜପ୍ରସ୍ତ୍ର । ଉ. ଭ୍ର.

ପିଆପାଇଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାତୁଦ୍ରବ ଢାଳି ତିଆରି କରିବା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ; ଯୋଡ଼ି ତିଆରି କରିବା କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ।

ପିଆପିଇ, ବି. (ପା ଧାତୁଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ମିଶି ପାନ କରିବା । ଯଥା—

ପରସ୍ପରେ ହୋଇଲେ ଅଧର ପିଆପିଇ । ଲ. ଚ.

ପିଆରି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରିୟ; ଅଧୀନ । ଯଥା—

ପଢ ସେକାଳରେ ଥିଲ ପଇସା ପିଆରି,
ପାଠାପଠର ସେପରି ନ ଥିଲ ଆଦରି । ଉ.ସା.୧୮.୯.

ପିଆଳ, ପିପ୍ୟାଳ, ବି. (ପ୍ରିୟାଳ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । ଯଥା—

ହରୀତକୀ ନୀପ ଧାତ୍ରୀ ବିଲ୍ୱତିକ ଧବ ପିଆଳ । ଉଷା ।

ପିଆଲ୍, ବି. (ଦେଶଜ) ପାନପାତ୍ର ।

ପିଆଶାଳ, ବି. (ପୀତଶାଳ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମ-ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ପିଆସା, ପିଆସ, ପିପ୍ୟାସ, } ବି. (ପିପାସା ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ତୃଷା । ଯଥା—

ପଥରକୁ କଲ ସନ୍ନିପାତ ଜର
ପାଣିକ କଲ ପିଆସ,
ଅଗ୍ନି ବାୟୁଡ଼ାକୁ ଶୀତ କରୁଅଛ
ଶୁଣ ଆହେ ପାଣ୍ଡୁଶିଷ୍ୟ । ନୃ.ପୁ.ସ.ଚ.

ପିଇଁବା, ପିଇବା, ପୀଇବା, } କ୍ରି. (ପା ଧାତୁଜ) ପାନ କରିବା ।

ପିଉଷ, ବି. (ପୀୟୂଷ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଅମୃତ । ଯଥା—

ଏକେତ ଯୁବାତନୁ ବୟସ କାମ ଚେଷ୍ଟା,
ରମଣୀକ ପିଉସ ସେ ପ୍ରିତିକି ଶଙ୍କରଷ୍ଟା । ନ.ପୁ.ପ୍ର.ଚ.

ପିଉସା, ବି. (ପିଉସୀ ଶବ୍ଦର ପୁଂଲିଙ୍ଗ ପଦ) ପିତାଙ୍କ ଭଣେଇ । ଯଥା—

ପ୍ରଥମରେ ପିଉସୀ ପିଉସା ଦୁହିଙ୍କି,
ନମସ୍କାର କଲେ ଯାଇଣ କଉକ । କୃ. ଗ୍ମ. ସ. ପ.

ପିଉସୀ, ପିଇସୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପିତୃସ୍ୱସୃ—ପ୍ରାକୃତ ପିଉସିଆ ଶବ୍ଦଜ) ପିତାଙ୍କ ଭଗିନୀ । (ପିଉସା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପିକ, ବି. (ପି = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-କୈ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) କୋକିଳ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ପିକତା ହୁଏ ।) (ଦେଶଜ) ପାନଛେପ । ଯଥା—

ପିକବାଣୀ ପାନପିକ ପକାଇବା ବ୍ୟାଜରେ
ଲଜେ ବଞ୍ଚାଇ । ଲ. ବ.

ପିକଦାନ, ପିକଦାନ, ପିକଦାନୀ, } ବି. (ପାର୍ଶ୍ୱ-ଧାମ ଶବ୍ଦଜ) ପିକ ପକାଇବା ନିମିତ୍ତ ବ୍ୟବହୃତ ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ପିକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକ ତିନି ପାଞ୍ଚ ପ୍ରଭୃତି ଅଯୁଗ୍ମ ସଂଖ୍ୟା; ଦୁଆ ପିକା ବା ସାତପୁଡ଼ା ଖେଳର ୧, ୫, ୯, ୧୩ ପ୍ରଭୃତି ସଂଖ୍ୟା ।

ପିକା, ପିଙ୍କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧୂମପାନବର୍ତ୍ତିକା ।

ପିଙ୍ଗ, ବି. (ପିନ୍ଜ୍-ଅ) ନୀଳ ପୀତ ମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ; ମୂଷିକ । ବିଂ. ତଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ।

ପିଙ୍ଗଳ, ବି. (ପିନ୍ଜ୍-ଅଳ ଅଥବା ପିଙ୍ଗ-ଲ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ନୀଳ ପୀତ ମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ; ନାଗବିଶେଷ; ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ; ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ; ବତ୍ସରବିଶେଷ; ଛନ୍ଦଃ-ଶାସ୍ତ୍ରକାର; ବାନର; ଅଗ୍ନି; ନେଉଳ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପ୍ରଧାନ ନାଡ଼ୀବିଶେଷ । ବିଂ. କପିଳବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ।

ପିଙ୍ଗାକ୍ଷ, ପିଙ୍ଗେକ୍ଷଣ, ବି. ଶିବ; ବ୍ୟାଧବିଶେଷ ।

ପିଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷ ଓ ଫଳବିଶେଷ ।

ପିଚ୍ଛ, ବ. (ପୃଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) କଟିର ପଶ୍ଚାଦ୍ଭାଗସ୍ଥ ମାଂସପିଣ୍ଡଦ୍ୱୟ ଅର୍ଥରେ ନିତମ୍ବ । ଯଥା—
କଣ୍ଠ ପିଚ୍ଛଦେଶେ ଦେଇ ହସ୍ତ ବେନି,
ପକାପକ ହେଲେ ସେକାଳେ ସେ ବେନି । କୃ.ଖ୍ର.ଶ.ପ.

ପିଚ୍ଛବ, ପିଚ୍ଛସ, ବ. (ପିଶାଚ ଶବ୍ଦଜ) ପିଶାଚ । ଯଥା—
ଅଗ୍ନି କାଠାରୁ ଶାପ ପାଇ,
ଥିଲେ ପିଚ୍ଛସ ରୂପ ହୋଇ । ମା. ମା.

ପିଚ୍ଛଶି, ବି°. (ପିଶାଚି ଶବ୍ଦଜ) କୃପଣ । ଯଥା—
ପିଚ୍ଛଶି ପ୍ରାୟେ ଲଗିଅଛୁ,
କାହିଁ ବୋଇଲେ ନ ଛାଡ଼ୁଛୁ । ମା. ମା.

ପିଚ୍ଛଶୀ, ପିଚ୍ଛୃଶୁଣୀ, ପିଶାଚଣୀ, ପିଶାଚିନୀ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପିଶାଚୀ ଶବ୍ଦଜ) ପିଶାଚ ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—
ଏ ପାଞ୍ଚ କନ୍ୟା ବହୁରୂପି
ହେଲେ ସେ ପିଚ୍ଛୃଶୀ ପିଚ୍ଛଶୀ । ମା. ମା.
ରକ୍ତେ କଳେବର ମାଗୋ ପୋଡ଼ାମାଂସ ଭକ୍ଷି,
ପିଚ୍ଛୃଶୁଣୀ ଶେଣୀରୂପେ ପ୍ରେତରୂପା ଅକ୍ଷି । ସା. ଖ୍ର. ଘ.
ଦୁଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—
ଏମନ୍ତ ଧ୍ୱନଗଣକ ବୋଲନ୍ତି ପିଶାଚଣୀ । ନୃ.ପୃ.ପ.ଚ.
ଦେବୀବିଶେଷ । (ଜାଙ୍ଗୁଳୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପିଚ. ବ. (ଦେଶଜ) ଦେହରୁ ରକ୍ତପ୍ରଭୃତିର ଝରଣ, ପିଚକା ପ୍ରାୟ ଝରିବା । ଯଥା—
ଯକ୍ଷ ରକ୍ଷ ପିଶାଚମାନେ ନାଚ ନାଚ,
ଖାଇଲେ ଦେହଥିଲା ରକତ ଯହିଁ ପିଚ । କୃ.ଖ୍ର.କ.ପ.

ପିଚକା, ପିଚକାରି, ପିଚକାରି, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଜଳ ନିକ୍ଷେପିବା ଯନ୍ତ୍ର । ଯଥା—
ପିଚକା ଘନସାରରେ ଘନ ମାରେ ଜଘନରେ ।
ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.
କେ କାହାର ବଦନକୁ ମାରି ଧାଇଁ ହସି,
ମାରି ପିଚକାରି ସ୍ତନଯୁଗ ପରଶଂସି । ମ°. ଫ.

ପିଚଣ୍ଡ, ପିଚଣ୍ଡ, } ବ. (ଅପି = ନିଶ୍ଚୟ - ଚମ୍ = ଭକ୍ଷଣକରିବା-ଅ, ଡ଼ ଆଗମ, ଅପିର ଅ ଲୋପ । ଅପି ଚମତ୍ୟାହାରମିତିବା ପିଚଣ୍ଡଃ—ଅମରଟୀକା ।) ଉଦର, ପେଟ; ସ୍ଥୂଳ ପେଟ ।

ପିଚଣ୍ଡିକ, ପିଚଣ୍ଡିଳ, } ବି°. (ପିଚଣ୍ଡ-ଇଳ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବଡ଼ ପେଟ ଯାହାର, ସ୍ଥୂଳପେଟା ।

ପିଚୁ, ବ. [ପିଚ୍ (ସୌତ୍ରଧାତୁ)-ଉ] କପା, କାର୍ପାସ ତୁଳା; ପରିମାଣବିଶେଷ; କୁଷ୍ଠବିଶେଷ ।

ପିଚୁମର୍ଦ୍ଦ, ବ. (ପିଚୁ - କୁଷ୍ଠ-ମୃଦ୍-ଅ) ନିମ୍ବଗଛ ।

ପିଚୁଳ. ବ. (ପିଞ୍ଜଳ ଶବ୍ଦଜ) ଦେହମଳ ।

ପିଚ୍ଛଟ, ବ. ସୀସକ, ସିଂସା; ନେତ୍ରରୋଗବିଶେଷ ।

ପିଚ୍ଛ, ପିଞ୍ଛ, ବ. (ପିଚ୍ଛ ଶବ୍ଦଜ) ମୟୂରପୁଚ୍ଛ; ଚାମର ଆକୃତି ରାଜୋପକରଣବିଶେଷ । ଯଥା—
ଆଲଟ ଚାମର ପିଚ୍ଛ ପଡ଼ଇ ଚଉପାଶ ।
ଶ୍ରୀରାମ ଉପରେ ପିଞ୍ଛ ଚାଳନ୍ତି ସକଳେ । ନୃ.ପୃ.ପ.ଚ.

ପିଚ୍ଛ, ପିଚ୍ଛା, } ବ. (ପିଚ୍ଛ ଶବ୍ଦଜ) ନେତ୍ରପଲକ, ନେତ୍ର ପଲକପାତ । ଯଥା—
ଅଷ୍ଟପଦଯୋଗେ ପଡ଼ନ୍ତୁ ଯହିଁ (ନେତ୍ରରେ) ପିଚ୍ଛ,
ଦେଖୁ ଦେଖୁ ତୁମ୍ଭେ ତାହା କର କପା ମିଛ ।
ନୃ. ପୃ. ତୃ. ଚ.
ଦେଖି ଅଖିଳ ଯେ ଦେଶ୍ୱର,
ନୟନ ପିଚ୍ଛା କଲେ ଦୂର । ଖ୍ର. ଦ. ସ୍କ.

ପିଚ୍ଛଡ଼ା, ପିଚ୍ଛଳା, } ବ. (ଦେଶଜ) ନେତ୍ରପଲକ; ନେତ୍ର ପଲକପାତ । ଯଥା—
ପିଚ୍ଛଡ଼ା ମେଡ଼ା ମଧ୍ୟେ ଥିଲା,
କରୂପେ ଫିଟି ଏ ଅଇଲା । ଲ. ଚ.
ଚକ୍ଷୁ ପିଚ୍ଛଳାକେ ମେ ମାଗଇ ଲକ୍ଷେ ଥର । ନୃ.ପୃ.ଚ.ଚ.

ପିଚ୍ଛଡ଼ାପଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପଲକପାତ, ଆଖି ମୁଦ୍ରିତ ହେବା । ଯଥା—
ବୃନ୍ଦାବନ ଜଗତ ପରେ ସବୁ ସଖୀ,
ବୋଲେ ବଶି ପିଚ୍ଛଡ଼ା ନ ପଡ଼େ ଆଖି । ବ. ବ୍ର.

ପିଚ୍ଛଳ, ବି°. (ପିଚ୍ଛିଳ ଶବ୍ଦଜ) ଖସଡ଼ା, ଗଡ଼ାଣିଆ ।

ପିଚ୍ଛଳ, ପିଚ୍ଛଲି, ବ. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ତକୋଷ ।

ପିଚ୍ଛଲି, ପଛଲି, ବି°. (ଦେଶଜ) ଯେ ପଛରେ ଥାଏ ।

ପିଚ୍ଛା, ବ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରାନ୍ତ; ସକାଶେ । ଯଥା—
ଯେଉଁ ରାଜାମାନେ ଶାସନର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ପିଚ୍ଛା ବାଟି ବାଟି ଲାଖରାଜ ବୃତ୍ତି ଖଞ୍ଜି ଯାଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଥୂଳବୁଦ୍ଧିକୁ ଏ ବେଦାନ୍ତ ବାକ୍ୟର ମର୍ମ ପ୍ରବେଶ କରି ପାରି ନ ଥିଲା । ଭ. ସା.

ପିଚ୍ଛୁଡ଼, ବ. (ଦେଶଜ) ଆଖିର ପଲକ, ପଲକପାତ; ନିମେଷମାତ୍ର ସମୟ । ଯଥା—
ଆଖିର ପିଚ୍ଛୁଡ଼କେ କାଟଇ ଲକ୍ଷେ ଶର । ନୃ.ପୃ.ଚ.ଚ.

ପିଚ୍ଛୁଡ଼ବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଖି ପଲକ ପଡ଼ିବା । ଯଥା—
କେତେବେଳରେ ଆଖି ପିଚ୍ଛୁଡ଼ିବା ଉପେକ୍ଷି
କରୁଣା କଲ୍ଲୋଳ କର । ଭ. କ.

ପିଚ୍ଛଳ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସବିଶେଷ; ପଛେ
ପିଚ୍ଛଲ, } ହେବା ।

ପିଚ୍ଛଲପଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱଧର୍ମତ୍ୟାଗୀ ।

ପିଚ୍ଛଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ ବା ପୁଚ୍ଛଧାରଣୀ
ପିଞ୍ଛୁଣୀ, } ଶବ୍ଦଜ) ଭୂତାଦି ବା ଦେବୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଆବେଶ ହେଲେ ଯେଉଁମାନେ ମୟୂରପୁଚ୍ଛ ଧରି ଝାଡ଼ନ୍ତି ।

ପିଚ୍ଛୁଳ, ବି. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା ପିଚଟ ଶବ୍ଦଜ) ଦେହର ସନ୍ଧିସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଜନିତ ମାଂସଗୁଳା; ଏକପ୍ରକାର ରୋଗ ।

ପିଚ୍ଛ, ବି. (ପିଚ୍ଛ୍ = ପୀଡ଼ନକରିବା-ଅ) ମୟୂରପୁଚ୍ଛ; ଚୂଡ଼ା; ଲାଙ୍ଗୁଳ ।

ପିଚ୍ଛଳ, ବିଂ. (ପିଚ୍ଛ-ଳ) ପିଚ୍ଛିଳ ।

ପିଚ୍ଛା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପିଚ୍ଛ୍ = ଭାଗ କରିବା-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଭାତର ମଣ୍ଡ; ସର୍ପର ଲାଳ; ଗୁଆଗଛ; ଶ୍ରେଣୀ; ଘୋଡ଼ାର ପାଦର ଘାଆ; ବବୁରଅଠା ।

ପିଚ୍ଛିକା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.ସଂ. ପିଚ୍ଛସମୂହ; ଚାମରବିଶେଷ ।

ପିଚ୍ଛିଳ, ବିଂ. (ପିଚ୍ଛା = ଫେନ-ଇଳ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ପିଚ୍ଛଯୁକ୍ତ; ଖସଡ଼ା; ମଣ୍ଡଯୁକ୍ତ ଭାତ; ଜଳଯୁକ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ।

ପିଜାସ, ବି. (ପିଞ୍ଜୁଷ ଶବ୍ଦଜ) କର୍ଣ୍ଣମଳ, ଗଇ ।

ପିଜୁଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଡ଼ୁଲିଆ ଫଳ ।

ପିଞ୍ଛୁଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ପାତ୍ରାଦି ଧୌତ କରିବା; ଭୋଜନପାତ୍ର ଧୋଇବା ।

ପିଞ୍ଛୁଳାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟପାତ୍ର
ପିଞ୍ଛୁଳେଇବା, } ଧୋଇବା; ଭୋଜନପାତ୍ରକୁ ସାମାନ୍ୟତଃ ଧୋଇରଖିବା ।

ପିଞ୍ଜ, ବି. (ପିନଜ୍ = ଆଘାତ ଓ ବଧ କରିବା-ଅ) ବଳ, ଶକ୍ତି; ବଧ । ବିଂ. ବ୍ୟାକୁଳ; କାତର ।

ପିଞ୍ଜଟ, ବି. (ପିନଜ୍ = ମିଳିତ ହେବା-ଅଟ) ନେତ୍ରମଳ ।

ପିଞ୍ଜର, ବି. (ପିନଜ୍ = ବାସ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅର) ପଞ୍ଜରା; ପୀତବର୍ଣ୍ଣ ଅଶ୍ୱ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ପିତ୍ତଳ । ବିଂ. ପୀତ ବା ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ । (ପିଞ୍ଜରୋଽଶ୍ୱାନ୍ତରେ ପୀତେ କ୍ଲୀବଂ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣେ ଚ ପୀତକେ—କୋଷାନ୍ତର ।)

ପିଞ୍ଜାଇହେବା, କ୍ରି. (ପିନ୍ଜ୍ ଧାତୁଜ) ଆହତ ହେବା, ଭଣାଇ ହେବା । ଯଥା—

ମୃଦୁଳାକୁ ତୁଳା ନୋହିକରି ତୁଳା
ଦେହକୁ ପିଞ୍ଜାଇ ହେଉଛୁ । ବ. ଚ. ମ.

ପିଞ୍ଜିବା, କ୍ରି. (ପିନ୍ଜ୍ ଧାତୁଜ) ଭଣିବା । ଯଥା—

ଆସ ପୁଚ୍ଛେ ଧରଣ ପିଞ୍ଜିବା ତାର ମାଂସ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଉ.

ପିଞ୍ଜିର, ବି. (ଦେଶଜ ବା ପିଞ୍ଜର ଶବ୍ଦଜ) କବାଟରେ କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ବତା ମାରି ତିଆରି କରିବା ବଖରା ।

ପିଟ, ପିଟକ, ବି. (ପିଟ୍ = ମିଳିତ ହେବା-ଅ, ଅକ) ବଂଶଦଳ ନିର୍ମିତ ଧାନ୍ୟରକ୍ଷାର୍ଥ ଡୋଲି; ଟୋକାଇ; ପେଡ଼ି; ବିସ୍ଫୋଟକ ।

ପିଟଣା, ବି. (କୁଟ୍ଟନାର୍ଥ ପିଟ୍ଟଧାତୁଜ) ବଢ଼ାଇ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ପିଟା, ବି. (କୁଟ୍ଟନାର୍ଥ ପିଟ୍ଟଧାତୁଜ) ମାଡ଼ ।

ପିଟାପିଟି, ବି. (କୁଟ୍ଟନାର୍ଥ ପିଟ୍ଟଧାତୁଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ପିଟିବା ।

ପିଟିବା, କ୍ରି. (କୁଟ୍ଟନାର୍ଥ ପିଟ୍ଟଧାତୁଜ) ମାରିବା ।

ପିଠର, ବି. ସଂ. ସ୍ଥାଲୀ; ମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ; ମୁଥା । (ପିଠରଃ ସ୍ଥାଲ୍ୟାଂ ନା କ୍ଲୀବଂ ମୁସ୍ତମନ୍ଥନ ଦଣ୍ଡୟୋଃ—ମେଦିନୀ ।)

ପିଠା, ବି. (ପିଷ୍ଟକ ଶବ୍ଦଜ) ପିଷ୍ଟକ ।

ପିଠାଉ, } ବି. (ପିଷ୍ଟୋଦକ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଣ୍ଡଳ
ପିଠୋଉ, } ବତୁରାଇ ବାଟିଲେ ପିଠୋଉ ହୁଏ ।

ପିଠାଖଡ଼ିକା, } ବି. (ପିଷ୍ଟ-ପଟିକା ଶବ୍ଦଜ)
ପିଠାପାଡ଼ିଆ, } ତେଲଲଉଣୀରେ ପିଠା ଭଜା
ପିଠାପାଡ଼ୟା, } ଯହିଁରେ ଟେଲଉଠାନ୍ତି ।

ପିଠି, ବି. (ପୃଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ପୃଷ୍ଠଦେଶ ।

ପିଠିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ରଥ ଝିଙ୍କିବା ଲୋକେ । ଯଥା—
ତା ଶୁଣି ପିଠିଆଏ ଗଲେ,
ରଥ ଦଉଡ଼ି ଓଟାରିଲେ । ଦା. ର.
(ଏମାନଙ୍କୁ କଳାପିଠିଆ ମଧ୍ୟ ବୋଲନ୍ତି । ପ୍ରମାଣ—ଦାର୍ଢ୍ୟତାଭକ୍ତିରସାମୃତରେ ଅଛି)

ପିଠିଆଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚୁଲପଡ଼ ପଛକରିବା; ପିଠିରେ ଭର ଦେଇ ଠେକିବା ।

ପିଠିଆଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପିଠିଦେଖାଇବା । ଯଥା—
ଆଲେକାଡ ସଗାମେ ରହିଲେ ପିଠି ଆଡ଼ି,
ନାଗରମାନ ପଡ଼ି ସମସ୍ତେ ଗଲେ ଝଡ଼ି । ନୃ.ସ୍ୱ.ଦ୍ୱି.ଜ

ପିଠିଦେବା, କ୍ରି. (ପୃଷ୍ଠଦାନ ଶବ୍ଦଜ) ଚୁଲପଡ଼ିବା । ଯଥା—
ଯେ ଅବା ଛନ୍ଦି ବୁଦ୍ଧି ବନ୍ଧି,
ରଣେ ପଳାନ୍ତି ପିଠି ଦେଇ । ମା. ମା.
ଭୟରେ ପଳାଇବା ।

ପିଠିଆବଳଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ବଳଦ ପିଠିରେ ଭାର ବହେ ।

ପିଠୁଆର, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନରେ ଦେବା ଜିରାମରିଚାଦିର ପିଠୋଉ । ଯଥା—
ପରିବା ଲବଣ ପିଠୁଆର ଆଦି କରି,
ଘୃତଯୋଗେ ଏକା ପାନ୍ତି ଦଅନ୍ତି ଯୋଗାଡ଼ି । ସା.ଖ୍ୱ.ସ.

ପିଠୋଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର
ପିଠଳ, } କନ୍ଦ ।

ପିଡ଼କ, ବି. ସଂ. ବ୍ରଣ; ଫୋଟକା ।

ପିଡ଼ଆ, ବି. (ପିଣ୍ୟାକ ଶବ୍ଦଜ) ତିଳାଦିର ମଳ ।

ପିଡ଼ଗି, } ବି. (ଦେଶଜ) ସୁଗନ୍ଧ ଔଷଧ
ପିଡ଼ିପିଡ଼ଆ, } ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ପିଢ଼, ବି. (ପୀଠ ଶବ୍ଦଜ) ଚଉତରା; ପ୍ରସ୍ଥ; ଗଦା । ଯଥା—
ଏ ବେଲ ଜଣିଲି ରୁକ୍ମଣ,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଯେତେ ପିଢ଼ ପୁଣ । ଖ୍ୱ. ଦ. ସ୍ୱ.
ପୀଠସ୍ଥାନ । ଯଥା—
କୃଷ୍ଣର ଅସନଖଣ୍ଡି ଯେବଣ ନିବାସ,
ସେ ପିଢ଼ ଗୁଡ଼ି କଲ ଦ୍ୱାରକା କଲା ନାଶ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.
ଗୃହଦ୍ୱାରର ଉପରିଭାଗ ।

ପିଢ଼ା, ବି. (ପୀଠ ଶବ୍ଦଜ) କାଷ୍ଠାସନବିଶେଷ; ଗୃହଦ୍ୱାରର ଉପରିଭାଗ ।

ପିଣ୍ଡ, ବି. (ପିଣ୍ଡ—ରାଶି କରିବା-ଅ) ଗୋଲାକୃତ ବସ୍ତୁ । ଯେପରି—ଲୌହପିଣ୍ଡ; ଗୁଳା; ପିତୃଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରଦେୟ ଗ୍ରାସ; ମାଂସ; ଗ୍ରାସ; ବଳ; ସମୂହ; ଦେହ ଓ ଗୃହର ଏକଦେଶ; ଗଜକୁମ୍ଭ; ଜୀବିକା । ବିଂ. ସଂହତ; ସାନ୍ଦ୍ର ।

ପିଣ୍ଡା, ବି. (ପିଣ୍ଡିକା ଶବ୍ଦଜ) ପାଦ୍ୟଗ ।

ପିଣ୍ଡୁଳା, ବି. (ପିଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ମାଟି ପ୍ରଭୃତିର ମେଞ୍ଚା । ଯଥା—
ଯଉଁଣି ପେଟ ଘାତକୁ ପାଇଲ,
ପିଣ୍ଡୁଳାଏ ମାଉଁସ ପେଟରୁ ବାହାରିଲ । କୃ.ଖ୍ୱ.ଆ ପ.

ପିଣ୍ଡୋଲ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଭୁକ୍ତସମୁଜ୍ଝିତ; ଖାଇଲା ପରେ ରହିଯିବା ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ।

ପିଣ୍ୟାକ, ବି. (ପିଷ୍-ଆକ-ନିପାତନ ପିଡ଼ଆ, ହିଙ୍ଗୁ, କଲ୍କ; କୁଙ୍କୁମ ।

ପିତ, ପୀତ, ବି. (ପିତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଦେହସ୍ଥ ରସବିଶେଷ, ବାତାଦି ତ୍ରିଦୋଷରୁ ଏକ । (ଗୁଞ୍ଜୁଣୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପିତଳ, ବି. (ପିତ୍ତଳ ଶବ୍ଦଜ) ମିଶ୍ରିତ ଧାତୁବିଶେଷ; ତସଲା ।

ପିତଶେଳଷମ, ବି. (ପିତ୍ତଶ୍ଳେଷ୍ମା ଶବ୍ଦଜ) ପିତ୍ତଶ୍ଳେଷ୍ମା ।

ପିତା, ବି. (ପିତୃ-ପା = ପାଳନ କରିବା-ତୃ) ଜନକ, ବାପା; ପିତୃଲୋକ; (ପିତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ତିକ୍ତ ।

ପିତାକୋରୁଆଁ, ବି. (ପୀତକାବେର ଶବ୍ଦଜ) କୁଡ଼େଇଗଛ ।

ପିତାମହ, ବି. (ପିତୃ-ଆମହ) ପିତାଙ୍କ ପିତା; ବ୍ରହ୍ମା; ଦକ୍ଷରାଜା; (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପିତାଙ୍କ ମାତା; ଜେଜେମା ।

ପିତାମ୍ବର, ବି. (ପୀତାମ୍ବର ଶବ୍ଦଜ) ପୀତପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର ।

ପିତାଶୁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପିଶିତାଶିନୀ ଶବ୍ଦଜ)
ପିତୃଶୁଣୀ, } ଡାହାଣୀବିଶେଷ ।

ପିଡ଼ନାଟ, } ବି. (ଦେଶଜ) ନାନା ତନ୍ତ୍ର
ପିଡୁନାଟ, } ମନ୍ତ୍ରରେ କଳହ ଲଗାଇବା ।

ପିତୁଳା, ପିତୁଳ, } ବି. (ପୁତ୍ତଳୀ ଶବ୍ଦଜ)
ପିତୁଳୀ, ପୁତଳ, } ମୂର୍ତ୍ତି । ଯଥା—

କାମାକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ଖେଳା ପିତୁଳା । ବି. ଚ. ମ.
ମୃଗମ୍ୱାର ବେଶେ ଅଗ୍ରେ ଉଭା ଆସି
ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା ପିତୁଳୀ । ଯ. କେ.

ପିତୁଳାଘର, ବି. (ପୁତ୍ତଳୀ-ଗୃହ ଏହି ଉଭୟ ଶବ୍ଦଜାତ) ଦେଉଳର ଗୃହପାଖରେ ବସାଇବା ମୂର୍ତ୍ତିମାନଙ୍କ ଘର ।

ପିତୃକ, ବିଂ. (ପିତୃ-କ) ପିତୃ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପିତାଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ।

ପିତୃକାନନ, ପିତୃବନ, } ବି. ସଂ. ଶ୍ମଶାନ ।
ପିତୃଗୃହ, ପିତୃବସତି, }

ପିତୃତିଥି, ପିତୃଦିନ, ବି. ସଂ. ଅମାବାସ୍ୟା ।

ପିତୃତୀର୍ଥ, ବି. ସଂ. ଗୟାଧାମ; ହସ୍ତର ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଓ ତର୍ଜନୀର ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନ ।

ପିତୃପତି, ବି. ସଂ. ଯମ ।

ପିତୃପକ୍ଷ, ବି. ସଂ. ଆଶ୍ୱିନ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ । ବିଂ. ପିତୃକୁଳ ଜାତ ।

ପିତୃପ୍ରସୂ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ପିତାମହୀ; ସନ୍ଧ୍ୟାସମୟ ।

ପିତୃଯଜ୍ଞ, ବି. ସଂ. ଶ୍ରାଦ୍ଧ; ତର୍ପଣ ।

ପିତୃବ୍ୟ, ବି. (ପିତୃ-ବ୍ୟ-ତତ୍ ଭ୍ରାତାର୍ଥେ) ପିତାଙ୍କ ଭ୍ରାତା ।

ପିତୃସଦନ, ବି. ସଂ. କୁଶ ।

ପିତୃଷ୍ୱସା, ବି. (ପିତୃ = ପିତା-ସ୍ୱସୃ = ଭଗିନୀ) ପିତାଙ୍କ ଭଗିନୀ; ପିଉସୀ ।

ପିତୃଷ୍ୱସ୍ରେୟ, } ବି. (ପିତୃଷ୍ୱସୃ-ଏୟ, ଈୟ
ପିତୃଷ୍ୱସେୟ, } ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ପିଉସୀର ପୁଅ ।
ପିତୃଷ୍ୱସ୍ରୀୟ, }

ପିତ୍ତ, ବି. (ଅପି—ନଷ୍ଟସ୍ୱରୂପେ-ଦୋ=ଛେଦନ କରିବା—ତ, ଅପିର ଅ ଲୋପ) ଶରୀରସ୍ଥ ଧାତୁବିଶେଷ; ବାତାଦି ତ୍ରିଦୋଷରୁ ଏକ ।

ପିତ୍ତଳ, ବି. [ପିତ୍ତ-ଲା (ବର୍ଣ୍ଣ) ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ] ତାମ୍ରମିଶ୍ରିତ ଧାତୁବିଶେଷ । ବିଂ. ପିତ୍ତଯୁକ୍ତ ।

ପିତ୍ସଳ, ବି. (ପିତ୍ସ = ଗମନ କରିବା-ସଳ) ମାର୍ଗ; ପଥ ।

ପିଦୁଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ପିଜୁଳି ଫଳ; ଗୁଆଳିଆ ଫଳ ।

ପିଧାନ, ବି. (ଅପି = ନଷ୍ଟସ୍ୱରୂପେ-ଧା-ଅନ, ଅପି ର-ଅ ଲୋପ) ଆଚ୍ଛାଦନ; ଆବରଣ ।

ପିଧାନକ, ବି. ସଂ. ଖଡ଼୍ଗକୋଷ । (ବିଶେଷଣରେ ପିନ୍ଧିତ ହୁଏ ।)

ପିନଦ୍ଧ, ବିଂ. (ଅପି-ନହ୍ —ବନ୍ଧନ କରିବା-ତ) ବଦ୍ଧ; ଆବୃତ; ପରିହିତ ।

ପିନାକ, ବି. [ପା = (ଜଗତ୍) ରକ୍ଷାକରିବା-ଆକ ଆ = ଇ; ନ ଆଗମ] ପାଂସୁବର୍ଷା; ଶିବଙ୍କ ଧନୁ ଓ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର; ତ୍ରିଶୂଳ । (ପିନାକୋଽସ୍ତ୍ରୀ ରୁଦ୍ରଚାପେ ପାଂସୁବର୍ଷେ ତ୍ରିଶୂଳୟୋଃ ।)

ପିନାସି, ବି. (ପୀନସ ଶବ୍ଦଜ) ନାସିକାରୋଗ-ବିଶେଷ ।

ପିନ୍ଧା, ବି. (ପିଧାନ ଶବ୍ଦଜ) ପିନ୍ଧିବା । ଯଥା—

ବାସ ପିନ୍ଧା ରତାନ୍ତରେ । ବି. ଚ. ମ.

ପିନ୍ଧିବାଲୁଗା । ଯଥା—

ସେଠାରୁ ବିଜେ କରିଗଲେ,
ପିନ୍ଧା ଦୋସଡ଼ା ପାଇ ଭଲେ । ଦା. ର.

ବିଂ. ପିନ୍ଧିଥିବା; ପରିହିତ । ଯଥା—

ପିନ୍ଧାବାସ ନୀରରେ ଜରଜର । ର. ପ.

ପିନ୍ଧାଇବା, କ୍ରି. (ପିଧାନ ଶବ୍ଦଜ) ପରିଧାନ କରାଇବା ।

ପିନ୍ଧାଣ, ବି. (ପିଧାନ ଶବ୍ଦଜ) ପରିଧାନ ।

ପିନ୍ଧିବା, କ୍ରି. (ପିଧାନ ଶବ୍ଦଜ) ପରିଧାନ କରିବା, ଅଳଙ୍କାର ଗ୍ରହଣ କରିବା ।

ପିପଠିଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପଠ୍ = ପଢ଼ିବା-ସନ୍ = ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ; ଇ ଆଗମ-ଅ, ଆ) ପଠନେଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ପିପଠିଷୁ ହୁଏ ।)

ପିପଳାମୂଳ, } ବି. (ପିପ୍ପଳୀମୂଳ ଶବ୍ଦର
ପିମ୍ପଳାମୂଳ, } ଅପଭ୍ରଂଶ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଔଷଧ ମୂଳବିଶେଷ ।

ପିପଳ, ପିମ୍ପଳ, ପିପୋଳ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପିପଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟ-ବିଶେଷ ।

ପିପା, ବି. (ଦେଶଜ) କାଷ୍ଠର କୁଣ୍ଡ ବା ପାତ୍ର-ବିଶେଷ ।

ପିପାସା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପା-ସନ୍-ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଅ, ଆ) ପାଇବାର ଇଚ୍ଛା; ତୃଷ୍ଣା । (ବିଶେଷଣରେ ପିପାସୁ, ପିପାସିତ ହୁଏ ।)

ପିପୀଳ, ପିପୀଳକ, ପିପୀଳୀ, ପିପୀଳିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ପୀଲ୍ = ସ୍ତବ୍ଧ ହେବା (ପଞ୍ଚ୍ଲୁଗନ୍ତ)-ପ-ଅ, ଅକ] ପିମ୍ପୁଡ଼ି ।

ପିମ୍ପୁଡ଼ି, ବି. (ପିପୀଲିକା ଶବ୍ଦଜ) ପିପୀଲିକା ନାମକ କୀଟ ।

ପିମ୍ପୁଡ଼ିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋରୁମାନଙ୍କର ରୋଗବିଶେଷ; ଏଥିରେ ଗୋରୁମାନଙ୍କର ଦେହ ଓ ଗୋଡ଼ରୁ ଚମ ବାହାରିପଡ଼ି ଘାଆ ହୁଏ ।

ପିରତି, ପିରିତି, ବି. (ପ୍ରୀତି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସ୍ନେହ ।

ପିଲ, ବି. (ଦେଶଜ) କଦଳୀପ୍ରଭୃତି ଗଛର ମୂଳ କନ୍ଦାରୁ ବାହାରିବା ସାନ ଗଛ; ସାନ ବାଉଁଶଖଣ୍ଡ ।

ପିଲବାଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଉଁଶଖଣ୍ଡ; ସାନ ବଡ଼ ଦୁଇଟି ବାଉଁଶଖଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ଖେଳିବା ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ ।

ପିଲସଜ, ପିଲସୁଜ, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଫତିଲସୁଜ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଦୀପାଧାର; ଦୀପାଳି ପ୍ରଭୃତି ।

ପିଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଳକ, ସନ୍ତାନ । ଯଥା—

କ୍ଷତ୍ରିୟ ପିଲା ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯେବେ ଡରେ,
କେବେହେଲେ ପୃଥ୍ୱୀ ସେ ଅରଜ ନ ପାରେ ।
କୃ. ଗ୍ର. ହ. ପ.

ପିଲାଟିଆ, ପିଲାଣ୍ଡିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବାଳକପ୍ରାୟ । ଯଥା—ତୋର ପିଲାଟିଆ ସ୍ୱଭାବ କେବେ ଗଲା ନାହିଁ । ବି. ପିଲାପଣିଆ ।

ପିଲାପିଲି, ବି. (ଦେଶଜ) କୁମାର କୁମାରୀ ପ୍ରଭୃତି ପରିବାର । ଯଥା—

କୁଶଳେ ସମସ୍ତେ ଛନ୍ତି ପିଲାପିଲି ଘରେ,
ତୁମ୍ଭ ଘର କଥା ଲେଖ ଫେରନ୍ତା ଡାକରେ । ଇ. ଭ୍ର.

ପିଲାବସାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଈପିଲା ରଜସ୍ୱଳା ହେଲେ ସାତ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସାଇବା ।

ପିଲାମରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପିଲାଙ୍କୁ ଯେ ନାଶ କରେ । ବି. ପିଲାମାନଙ୍କର ନାଶ, ଅକାଳ ମରଣ ।

ପିଲାତୋଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ତୋଟାରେ ସାନ ସାନ ଗଛ ଥାଏ; ନୂଆ ତୋଟା ।

ପିଲିସଜ, ପିଲିସଜ, ବି. (ଦେଶଜ ବା ପାରସ୍ୟ ଫତିଲସୁଜ ଶବ୍ଦ ଜାତ) ପିତ୍ତଳାଦିର ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଦୀପ ବା ଦୀପାଧାର ।

ପିଳୋଇ, ପିଳୋହି, ପିହ୍ଲୋଇ, ବି. (ପ୍ଲୀହ ଶବ୍ଦଜ) ଉଦରସ୍ଥ ମାଂସପିଣ୍ଡବିଶେଷ; ସେହି ମାଂସପିଣ୍ଡ ବିକୃତିରୁ ଜାତ ରୋଗବିଶେଷ ।

ପିଲ୍ଲ, ବିଂ. ସ. କ୍ଲିନ୍ନଚକ୍ଷୁ; ଚଳଆଖିଆ ।

ପିଶଙ୍ଗ, ବି. (ପିଶ-ଅଙ୍ଗ) ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ତଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ।

ପିଶାଚ, ବି. (ପିଶିତମଶ୍ନନ୍ତୀତି ପିଶାଚାଃ, ପିଶିତ-ଚମ୍-ଅ-ନିପାତନ) ଦେବଯୋନି-ବିଶେଷ ।

ପିଶିତ, ବି. (ପିଶ୍ = ଅବୟବୀଭୂତ ହେବା-ତ) ମାଂସ ।

ପିଶୁନ, ବିଂ. (ପିଶ୍—ଖଣ୍ଡ ହେବା-ଉନ) କ୍ରୂର; ଜ୍ଞାପକ ବା ସୂଚକ; ପରସ୍ପର ଭେଦକାରକ; ଚର; କାକ; ନାରଦ; କୁଙ୍କୁମ ।

ପିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ପିଷ୍-ତ) ମର୍ଦ୍ଦିତ; ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ । ବି. ପିଠା ।

ପିଷ୍ଟକ, ବି. (ପିଷ୍ଟ-କ) ପିଠା; ତିଳଚୂର୍ଣ୍ଣ ।

ପିଷ୍ଟପ, ପିଷ୍ଟୁପ, ବିଷ୍ଟପ, ବି. (ବିଶ୍—ପ୍ରବେଶ କରିବା-ଅପ, ନିପାତନ—ବିଶନ୍ତ୍ୟ-ସ୍ମିନ୍ନିତି ବିଷ୍ଟପଂ—ଅମରଟୀକା) ଭୁବନ, ଜଗତ୍ ।

ପିଷ୍ଟାତ, ପିଷ୍ଟାତକ, ବି. (ପିଷ୍ଟ-ଅତ୍-ଅ-କ) ଅବୀର; ଗନ୍ଧଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଫଗୁଗୁଣ୍ଡ ।

ପିସ୍ତା, ବି॰. (ଦେଶଜ—ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ମାଚ, ଅନ୍ତନ୍ୟୂନ । ଯଥା—ତାର ଅବସ୍ଥା ବଡ଼ ପିସ୍ତା ପଡ଼ିଗଲା ।

ପିସ୍ତୂଲ, ପିସ୍ତୁଲ, ପିସ୍ତଲ, ବି. (ପୋର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ଭାଷାରୁ ଆଗତ) ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; କ୍ଷୁଦ୍ର ବନ୍ଧୁକ ।

ପିହାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିମାଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ତୁମ୍ଭପାଇଁ ଗନ୍ଧ ଗୃହଳ ମାଣେ,
କାଞ୍ଜି କାଞ୍ଜିପାଣି ଦଥ ପିହାଣେ । ହା. ତ.

ପିହାଣିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ବେଣୀର ଆଭରଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ଭଲ କଲ ବେଣୀ ହେଲା ଏ ଦୃଷ୍ଟି
କୁରଣ୍ଟକ ଗର୍ଣ୍ଣି କହ୍ଲାର ଫୁଟି
ରାଜହଂସପନ୍ତ ମୋଢ ସୀମନ୍ତ
ହୀରପିହାଣିଆ ଅଗରେ ତଥି ।
ବଣା ଏକ ହଂସୀ, କାଳନ୍ଦୀ ସ୍ରୋତେ ଯାଉଛି ଭାସି ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ପିହୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିଶୁପିଲାମାନଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ରୋଗ ।

ପୀଠ, ବି. (ପିଠ୍ = କ୍ଲିଷ୍ଟହେବା-ଅ, ନିପାତନ) ପିଢ଼ା, ବସିବାର ଆସନ; ଦେବତାଙ୍କର ଅଧିଷ୍ଠାନ ସ୍ଥାନ ।

ପୀଡ଼ନ, ବି. (ପୀଡ଼୍-ଅନ) ଦୁଃଖ ଦେବା; ମର୍ଦ୍ଦନ; ବିନାଶ । (ବିଶେଷଣରେ ପୀଡ଼ିତ, ନିପୀଡ଼କ ଓ ପୀଡ଼୍ୟମାନ ପଦ ଏବଂ ବିଶେଷ୍ୟରେ ପୀଡ଼ା ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ପୀତ, ବି. (ପା = ପିଇବା-ତ) ହରିଦ୍ରାବର୍ଣ୍ଣ; ପାନ । ବିଂ. ତଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ; ଯାହା ପାନ କରା ଯାଇଅଛି; ପାନକର୍ତ୍ତା ।

ପୀତନ, ବି. (ପୀତ = ହରିଦ୍ରା-ମା-ଅ) କୁଙ୍କୁମ; ହରିତାଳ ।

ପୀତି, ବି. (ପା = ପିଇବା-ତି) ପାନ; ଶୁଣ୍ଡି-ଦୋକାନ; ଘୋଟକ ।

ପୀନ, ବିଂ. (ପ୍ୟାଯ୍ = ବୃଦ୍ଧିପାଇବା-ତ) ସ୍ଥୂଳ; ପ୍ରବୃଦ୍ଧ; ସମ୍ପନ୍ନ ।

ପୀନସ, ବି. (ପୀନ = ମୋଟା-ସୋ = ନାଶକରିବା-ଅ) ନାସିକାରୋଗବିଶେଷ ।

ପୀୟୂଷ, ବି. (ପୀୟୂ = ତୃପ୍ତ କରିବା-ଉଷ) ଅମୃତ, ସୁଧା; ଅଭିନବ ଦୁଗ୍ଧ ।

ପୀର, ବି. (ଯାବନିକ) ସାଧୁ; ଦେବତାବିଶେଷ ।

ପୀବନ୍, ପୀବା, ବି. (ପ୍ୟାଯ୍ = ବୃଦ୍ଧିପାଇବା-ବନ୍) ବାୟୁ । ବିଂ. ସ୍ଥୂଳ; ବଳିଷ୍ଠ ।

ପୀବର, ବିଂ. (ପ୍ୟାଯ୍-ବର) ସ୍ଥୂଳ; ବଳିଷ୍ଠ ।

ପୁଂଶ୍ଚଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁମ୍‌ସ୍ = ପୁରୁଷ-ଚଲ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ-ଈ) ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ; ବେଶ୍ୟା; ଅସତୀ ।

ପୁଂସକାର, ବି. (ପୁଂସ୍କାର ଶବ୍ଦଜ) ପୌରୁଷ । ଯଥା—

ତୁମ୍ଭେ ସକଳ ନୃପବର,
ଦେବ ମୋହର ପୁଂସକାର । ଖ୍ରୀ. ଦ. ସ୍କ.

ପୁଂସବନ, ବି. (ପୁମ୍‌ସ୍-ସୂ = ପ୍ରସବ କରିବା-ଅନ) ଗର୍ଭିଣୀର ଦ୍ୱିତୀୟ ବା ତୃତୀୟ ମାସରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସଂସ୍କାରବିଶେଷ ।

ପୁଂସ୍ତ୍ୱ, ବି. (ପୁମ୍‌ସ୍-ତ୍ୱ) ପୁରୁଷତ୍ୱ; ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ, ଶୁକ୍ର; ପୁଂଲିଙ୍ଗତା ।

ପୁଅ, ବି. (ପୁତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ପୁତ୍ର ।

ପୁଆ, ବି. (ପୂପ ଶବ୍ଦଜ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷଡ଼ାଳ; କଦଳୀଗଛର ପିଲ ।

ପୁଆଣି, ପୁହାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁଷ୍ପବତୀର ବନ୍ଦାପନା ।

ପୁଆପୁଇ, ବି. (ଦେଶଜ) (ମନଶବ୍ଦ ସହିତ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ମିଶିବା । ଯଥା—

ଏହା ହେଲେ ଦ୍ରୁପଦ ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଦୁଇ,
ଜଣଙ୍କର ମନ ନୋହିବ ପୁଆପୁଇ । କୃ.ଖ୍ରୀ.ଆ.ପ.

ପୁଇ, ମୂଇ, ବି. (ପୂତିଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଦୁର୍ଗନ୍ଧ । ଯଥା—

ଏ ପୁଇ ଦେହ ଧରଣ ସମସ୍ତେ ତ ଅଛ,
ଶ୍ରୀହରିଙ୍କି ଭଜିଲାରୁ ସଂସାରେ ଜିଇଛ । ନୃ.ପୁ.ପ.ତ.

ପୁକୁଡ, ପୁକ୍ତା, ପୁଖୁଡ, ପୋକ୍ତା, ପୋଖଡ, ପୋକ୍ତ, ବି. (ପ୍ରସୂତ ଶବ୍ଦଜ) ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ ।

ପୁକ୍କଶ, } ବି. ସଂ. ଚଣ୍ଡାଳ; ଶବରାଳୟ।
ପୁକ୍କସ, } ବିଂ. ନୀଚ, ଅଧମ।

ପୁଙ୍ଖ, ବି. (ପୁମ୍ସ୍-ଖନ୍ = ଖୋଳିବା-ଅ) ବାଣର ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ; ମୂଳ।

ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ, ବି. ସଂ. ସବିଶେଷ ବିବେଚନା।

ପୁଙ୍ଗ, ବି. (ପୁମ୍ସ୍-ଗମ୍-ଅ) ସମୂହ।

ପୁଙ୍ଗବ, ବି. (ପୁମ୍ସ୍-ଗୋ-ଅ) ବୃଷ। ବିଂ. (ନାମର ପରେ ରହିଲେ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ। ଯେପରି—ନରପୁଙ୍ଗବ।

ପୁଚୁପୁଚୁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସଢ଼ା; ଖିଚଖିଚ।

ପୁଚରା, ପୁଚୁକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପଚି ଯାଇଥିବା।

ପୁଛ, ବି. (ପୁଚ୍ଛର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଲାଞ୍ଜ; ବର୍ଦ୍ଧ।

ପୁଚ୍ଛା, ପୁଚ୍ଛା, ବି. (ପୃଚ୍ଛା ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଶ୍ନ, ପଚାରିବା। ଯଥା—
ମୁଁ ପୃଚ୍ଛାକଲି ଏମନ୍ତ, କେଉଁ ରାଜାର ସେ ସୁତ। ଲ.ବ.

ପୁଚ୍ଛାପୁଚ୍ଛି, ବି. (ପୃଚ୍ଛ ଧାତୁଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ପଚାରିବା। ଯଥା—
ଏତେ ଭଳି ପୁଚ୍ଛାପୁଚ୍ଛି କେ କାହିଁ ଗୋ ମିତ,
ପୋଟା ବୋଲେ ଯେ ମଗଧେଶ୍ୱର ପ୍ର ସୁସୁତ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ପୃଚ୍ଛିବା, } କ୍ରି. (ପୃଚ୍ଛ ଧାତୁଜ) ପଚାରିବା।
ପୁଚ୍ଛିବା, } ଯଥା—
ପୃଚ୍ଛିଲେ ଏ କଥା ବାଷ୍ପ ଗଦଗଦ ସ୍ୱରେ। ର. ବ.

ପୁଚ୍ଛ, ବି. (ପିଚ୍ଛ୍ = ପୀଡ଼ନ କରିବା-ଅ) ଲାଙ୍ଗୁଳ।

ପୁଜ, ବି. (ପୂୟ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ରଣରୁ ନିର୍ଗତ ଲସି। ଯଥା—
ଘମ ପାଦରୁ ପୁଜ ଶ୍ରେଣି,
ଆପ୍ୟାନ କରେ ସେହି ପ୍ରାଣୀ। ମା. ମା.

ପୁଜା, ବି. (ପୂଜାର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପୂଜା।

ପୁଜାରି, } ବି. (ପୂଜାକାରୀ ପଦରୁ ଜାତ)
ପୁଝାରି, } ଦେବପୂଜକ। (ପିଆଦାଶବ୍ଦ ଦେଖ।)

ପୁଞ୍ଜ, ବି. (ପୁମ୍ସ୍-ଜନ୍-ଅ) ରାଶି; ସମୂହ। (ବିଶେଷଣରେ ପୁଞ୍ଜିତ ଏବଂ ପୁଞ୍ଜିଷ୍ଟ ହୁଏ।)

ପୁଞ୍ଜା, ପୁଞ୍ଜି, ବି.(ପୁଞ୍ଜ ଶବ୍ଦଜ)ସମୂହ। ଯଥା—
ମାଣିକ୍ୟ ପୁଞ୍ଜି ପୁଞ୍ଜି ଗୁନ୍ଥିତ ପାଟସୂତା। ସା.ଭ.ସ.
ଗୁଚ୍ଛଗୋଟି। ଯେପରି—ଦୁଇପୁଞ୍ଜା, ତିନିପୁଞ୍ଜା।

ପୁଞ୍ଜିପଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତାଭରଣବିଶେଷ। ଯଥା—
ବଣିଘରକୁ ହାତର ପୁଞ୍ଜିପଟା ସବୁ ଢାଳିଦେଇ ଯାଦ ମହାଜନକୁ ଟିପ ନ ଦିଆଗଲା ସେ ପୁଣି ଖାତାରେ ଲେଖା। ମୁ. ପ.

ପୁଞ୍ଜିମହାପାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ।

ପୁଟ, ବି. (ପୁଟ୍ = ସଂଲଗ୍ନହେବା-ଅ) ପୁସ୍ତକାଦିର ପୃଷ୍ଠା; ଆବରଣ; ଖାପ; ଅଞ୍ଜଳି, ଔଷଧପାକପାତ୍ର; ପତ୍ରଠୋଲା; ଯୁଗ୍ମ; ଡବା; ଘୋଡ଼ାର ଖୁରା।

ପୁଟକ, ବି. (ପୁଟ-କ) ପୁଡ଼ା; ପତ୍ରାଦିନିର୍ମିତ ପାତ୍ର।

ପୁଟଭେଦ, } ବି. (ପୁଟ = ପରସ୍ପର ସଂଯୋ-
ପୁଟଭେଦନ, } ଜନଭେଦ, ଭେଦନ) ନଗର, ସହର।

ପୁଟଳି, } ବି. (ଦେଶଜ) ପୋଟଳା ବା
ପୋଟଳି, } ପୁଡ଼ା; ବଡ଼ା ବା ବୋଝ।

ପୁଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ଭସ୍ଥ ଅନ୍ତ୍ରସମୂହ। (ପୁଡ଼ା ଶବ୍ଦ ଦେଖ।)

ପୁଟି, ବି. (ଦେଶଜ) କୋଡ଼ିଏ ମାଣ ବା ଭୂମି; ଶଗଡ଼ଗୁଳିର ଉପରିଭାଗରେ ଯୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡମାନ; କେରାଣ୍ଡି ମାଛ।

ପୁଟୀ, ପୁଟିମାଛ, ବି. (ପ୍ରୋଷ୍ଠୀମତ୍ସ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) କେରାଣ୍ଡି ମାଛ।

ପୁଡ଼ା, ବି. (ପୁଟକ ଶବ୍ଦଜ) ନାସାପୁଟ। ଯଥା—
ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଅନ୍ତ୍ରପୁଟା ଗନ୍ଧ,
ମୋର ନାକପୁଡ଼ାକୁ କରିଦେଲା ବନ୍ଦ। କୃ.ଷ୍ଣ.ବ.ପ.
ନାସାପୁଟର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ; ପୋଟଳା। ଯଥା—
ନାନା ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଗୁଡ଼ ଦଧି,
ପୁଡ଼ା ଗୋଟିଏ ଦେଲେ ବାନ୍ଧି। ଗ୍ରା. ଦ. ସ୍କ.
ଜାଉଁଳା କବାଟର ଏକଖଣ୍ଡ। ଯଥା—
କେଉଁମାନେ ଘର ଗବାକ୍ଷ ପୁଡ଼ା ଫେଇ,
ଚୁହିଁଦେଇ ମୁଖ ନଅନ୍ତ ଲୁଚାଇ। କୃ.ଷ୍ଣ.ଆ.ପ.
ପୁସ୍ତକାଦିର ପୃଷ୍ଠା; ଦୁଆପିକା କମ୍ବା ସାତାପୁଡ଼ା ଖେଳର ୪, ୮, ୧୨, ୧୬ ପ୍ରଭୃତି ସଂଖ୍ୟା ଏବଂ ତିଆପୁଡ଼ା ଖେଳର ପ୍ରୋକ୍ତସଂଖ୍ୟକ ଦାନ।

ପୁଡ଼, ପୁଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁଟୀ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଦୁବ ପ୍ରଭୃତିର ସାନ ବିଡ଼ା ।

ପୁଡ଼ିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୋଟଳ ବା ପୁଡ଼ା ।

ପୁଡ଼ୁଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟାଦିର ଓଳିଆ । ଯଥା—

ମାଛ ବନା ଅତଡ଼ରେ ସେ ଫେଣାଟା,
ରହିଛୁ ହୋଇକରି ପୁଡ଼ୁଗ ପରିଟା । କୃ.ଖ.ଛ.ପ.

ପୁଡ଼ୁଗା, ବି. (ସମ୍ବଲପୁରରେ) ବାଇଗଣ ପ୍ରଭୃତି ପୋଡ଼ିବା; ପୋଡ଼ା ବାଇଗଣ ପ୍ରଭୃତିର ବ୍ୟଞ୍ଜନ ।

ପୁଣ, ପୁଣି, ଅ. (ପୁନଃ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ପୁନର୍ବାର; ଏବଂ, ଆହୁରି ।

ପୁଣପୁଣ, ପୁଣିପୁଣି, ପୁଣପୁଣି, } ଅ. (ପୁନଃପୁନଃ ଶବ୍ଦଜ) ଥରକୁଥର । ଯଥା—

ରଙ୍ଗୌଷ୍ଠ ଅରୁଣବରଣେ ଝଟକାଇ ହାସଜ୍ୟୋତ
ପୁଣପୁଣି ଲ । ର. ପ.

ପୁଣ୍ଡରୀକ, ବି. (ପୁଣ୍ଡ୍ = ପୀଡ଼ନକରିବା, ଶୋଭନ କରିବା-ଅରୀକ) ଶ୍ୱେତପଦ୍ମ; ଶ୍ୱେତଚ୍ଛତ୍ର; ଅଗ୍ନିକୋଣର ହସ୍ତୀ; ବ୍ୟାଘ୍ର; ସହକାର; ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣ; କମଣ୍ଡଳୁ ।

ପୁଣ୍ଡ୍ର, ବି. (ପୁଣ୍ଡ୍-ର) ତିଳକ; ଚିହ୍ନ; କୃମି; ମାଧବୀଲତା ।

ପୁଣ୍ୟ, ବି. (ପୁଣ୍ = ସତ୍ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଯ) ଧର୍ମ, ସୁକୃତ । ବିଂ. ପବିତ୍ର, ନିଷ୍ପାପ, ନିର୍ମଳ; ମନୋଜ୍ଞ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ତୁଳସୀ ।

ପୁଣ୍ୟଜନ, ବି. (ପୁନ=ପବିତ୍ରତା-ଅଜନ=ଯେ ଜନ୍ମାଏ ନାହିଁ) ରାକ୍ଷସ; ଯକ୍ଷ; ଧାର୍ମିକ-ବ୍ୟକ୍ତି ।

ପୁତ, ବି. (ପୁତ୍ର ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ପୁଅ, ସନ୍ତାନ । ଯଥା—

ଗୋରେଖ ବୋଇଲେ ଅହେ ଶୁଣସି ହୋ ପୁତ,
ଆମ୍ଭେ ସେ ଗୋରେଖ ଆହୋ ଅଟୁଁ ଅବଧୂତ ।
ସା. ଭ. ସ.

ପୁତୁରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭ୍ରାତୃପୁତ୍ର ।

ପୁତୁଡ଼ା, ବି. (ପୁତ୍ତଳକ ଶବ୍ଦଜ) ମୂର୍ତ୍ତି ।

ପୁତ୍ତଲ, ପୁତ୍ତଳୀ, ପୁତ୍ତଳକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ପିତୁଳା ।

ପୁତ୍ତିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଉଇପୋକ; ମଧୁମକ୍ଷିକା ।

ପୁତ୍ର, ପୁତ୍ତ୍ର, ବି. (ପୁ = ପବିତ୍ରକରିବା-ତ୍ର-ଯେ ପିତା ମାତାଙ୍କୁ ପବିତ୍ର କରେ । ଅଥବା ପୁଂ = ନରକବିଶେଷ-ତ୍ରୈ = ତ୍ରାଣକରିବା-ଅ) ପୁଅ ।

ପୁତ୍ରକ, ବି. (ପୁତ୍ର-କ) ସ୍ନେହପାତ୍ର; ପୁତ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁତ୍ରକା, ପୁତ୍ରିକା) କନ୍ୟା; ଦତ୍ତକନ୍ୟା; ପୁତ୍ତଳକା ।

ପୁତ୍ରିକ, ବିଂ. (ପୁତ୍ର-ଇକ ଅଥବା-ପୁତ୍ର-କ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ଇ ଆଗମ) ପୁତ୍ରଯୁକ୍ତ ।

ପୁନଃପୁନଃ, ଅ. ସଂ. ବାରମ୍ବାର ।

ପୁନରସ୍ତୁ, ଅ. (ଦେଶଜ) ପୁନର୍ବାର ।

ପୁନର୍ଭବ, ବି. (ପୁନଃ-ଭୂ-ଅ) ନଖ; ପୁନର୍ଜନ୍ମ ।

ପୁନର୍ଭୂ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁନଃ-ଭୂ-ହେବା-କ୍ୱିପ୍) ବିଧବା ହୋଇ ଦ୍ୱିତୀୟବାର ବିବାହିତା ହେବା ସ୍ତ୍ରୀ । ବିଂ. ପୁନର୍ଜାତ ।

ପୁନଶ୍ଚ, ଅ. ପୁନର୍ବାର ।

ପୁନାଙ୍ଗ, ପୋଲାଙ୍ଗ, } ବି. (ପୁନ୍ନାଗ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ପୁନାଗ ପଦ୍ମ ଜାଇ ମନ୍ଦାର ବଣମଲ୍ଲୀ । ନୃ.ପ୍ର.ଭ.ତ.

ପୁନାଦି, ବି. (ତୈଲଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ କିନ୍ତୁ ଗଞ୍ଜାମରେ ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟବହୃତ କରନ୍ତି) ପ୍ରାକାରାଦିର ମୂଳଭିତ୍ତି ।

ପୁନ୍ନାଗ, ବି. ସଂ. ନାଗକେଶର ବୃକ୍ଷ; ଶ୍ୱେତହସ୍ତୀ; ଶ୍ୱେତୋତ୍ପଳ; ନରଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ପୁନଅଁ, ପୁନେଇଁ, ପୁନେଇ, ପୁନେଈ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୌର୍ଣ୍ଣମୀ ଶବ୍ଦଜ) ପୂର୍ଣ୍ଣିମା । ଯଥା—

ଜହ୍ନମାମୁଁ ଘରେ ରହିବୁ ଆସି,
ବଡ଼ା ହୋଇଯିବୁ ପୁନଅଁ ବାସି । ଉ. ସା.

ପୁମାନ୍, ବି. (ପୁମ୍ସ୍ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମା ଏକବଚନର ପଦ ପା-ଡୁମ୍ସ୍) ପୁରୁଷ, ପୁଂଲିଙ୍ଗ ମାତ୍ର ।

ପୁର୍, ପୁରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁର୍ = ଅଗ୍ରେ ଅଗ୍ରେ ଗମନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ନଗରୀ ।

ପୁରଃସର, ବିଂ. (ପୁରସ୍ = ଅଗ୍ର-ସୃ-ଅ) ଅଗ୍ରସର ।

ପୁର, ବି. (ପୃ = ପୂର୍ଣ୍ଣକରିବା-ଅ) ଗୃହ । (ଆତ୍ମାର ଗୃହ ବୋଲି) ଶରୀର । ବିଂ. ପୂର୍ଣ୍ଣ; ପ୍ରଚୁର ।

ପୂର, ପୂରୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରସ୍ଥ । ଯଥା—
 ପୂରେକ ବସନ ପୟୋଧରେ ଅଛୁ । ର. ପ.
 ଲୁଗାଟି ସୂରପୂରୁ କରି ଚଉଡ଼ା ଘୋଡ଼ାଇ ହେଲେ ।

ପୂର, ବି. (ପୂର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) କାକରା ପିଠା ପ୍ରଭୃତିର ମଧ୍ୟରେ ଦେବା ନଡ଼ିଆ କୋରା ଆଦି ।

ପୂରଟ, ବି. ସଂ. ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ।

ପୂରଣି, } ବି. (ପୂରଣ ଶବ୍ଦଜ) ପୂର୍ଣ୍ଣକରଣ ।
ପୂରୁଣି, } ବିଂ. ସଂ. ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ପୂରତ, ବି. (ପୁରତଃ ପଦରୁ ଜାତ) ସମ୍ମୁଖ । ଯଥା—
 ଥିଲେ ତାଙ୍କର ଚରଣ ସ୍ୱଗ୍ରୁତ,
 ବୁଝିଆନ୍ତେ ଆସି ଆମ୍ଭ ପୂରତ । କୋ. ବ୍ର. ସ୍ତୁ.

ପୂରତଃ, } କ୍ରି. ବିଂ. ସଂ. ଅଗ୍ରେ, ସମ୍ମୁଖରେ ।
ପୂରତସ୍, }

ପୂରନ୍ଦର, } ବି. (ପୁର = ଅସୁରବିଶେଷ ଦୃ-
ପୂରଶାସନ, } ଅ-ମ ଆଗମ) ଇନ୍ଦ୍ର; ଚୋର ।

ପୂରନ୍ଧ୍ରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁରଂ = ଗୃହକୁ-ଧୃ-ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପତିପୁତ୍ରବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ, ଗୃହିଣୀ ।

ପୂରଶ୍ଚରଣ, ବି. (ପୁରସ୍-ଚର୍-ଅନ) ଅଭୀଷ୍ଟ ସିଦ୍ଧି ସକାଶେ ସ୍ୱୀୟ ଇଷ୍ଟଦେବତାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ର ଜପ, ହୋମ, ତର୍ପଣ, ଅଭିଷେକ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣଭୋଜନ ଏହି ପାଞ୍ଚ ସାଧନଦ୍ୱାରା ପୂଜା କରିବା ।

ପୂରସ୍, ଅଂ. ସଂ. ପୂର୍ବେ, ପ୍ରଥମେ, ସମ୍ମୁଖେ ।

ପୂରସ୍ତମ, ବି. (ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଶବ୍ଦଜ) ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ର ।

ପୂରସ୍ତାତ୍, ଅଂ. ସଂ. ପୂର୍ବଦିଗରେ ବା କାଳରେ; ଆଗେ, ସମ୍ମୁଖରେ ।

ପୂରସ୍କାର, } ବି. (ପୁରସ୍-କାର, କ୍ରିୟା)
ପୂରସ୍କ୍ରିୟା, } ସମ୍ମାନ; ଆଦର; ପାରିତୋଷିକ-ଦାନ; ଅଗ୍ରେକରଣ; ଅଭିଷେକ ।

ପୂରା, ଅଂ. ସଂ. ପୂର୍ବକାଳେ; ପ୍ରଥମେ; ନିକଟେ; ପୂର୍ବବୃତ୍ତ; ପଶ୍ଚାତ୍ ।

ପୂରା, ପୂରା, ବିଂ. (ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—
 ଗ୍ରାସ କରୁଛନ୍ତି ସେ ଉଦର ପୂରା କରି । ନୃ. ପୁ. ଛ. ଭ.

ପୂରାଇବା, ପୂରାଇବା, } କ୍ରି. (ପୂର୍ ଧାତୁଜ)
ପୂରେଇବା, } ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ।

ପୂରାତନ, ବିଂ. (ପୁରା-ତନ) ପ୍ରାଚୀନ, ପୁରୁଣା ।

ପୂରାବୃତ୍ତ, ବି. (ପୁରା-ବୃତ୍ତ = ଚରିତ) ପୂର୍ବ ବୃତ୍ତାନ୍ତ, ଇତିହାସ ।

ପୂରାଷାଢ଼, ବି. (ପୁର = ଶତ୍ରୁପୁର-ସହ୍ = ସହ୍ୟ ଓ ପରାଭବ କରିବା-ଅ) ଇନ୍ଦ୍ର; ଶିବ ।

ପୂରି, ପୂରି, ବି. (ପୂରିକା ଶବ୍ଦଜ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନ-ବିଶେଷ ।

ପୂରିବା, ପୂରିବା, କ୍ରି. (ପୂର୍ ଧାତୁଜ) ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା । ଯଥା—
 ଉଡ଼ିଯିବ ମୋ ନିନ୍ଦା ଏ ପୂରି ମୁଣ୍ଡ । ବି. ଚି. ମ.

ପୂରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁର୍-ଈ) ପୁରୁଷୋତ୍ତମ-କ୍ଷେତ୍ର; ସନ୍ନ୍ୟାସିମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ; ନଗରୀ; ଭବନ; ଦେହ ।

ପୂରୀଷ, ବି. (ପୃ-ଈଷ) ମଳ, ବିଷ୍ଠା ।

ପୂରୁଖା, ପୂର୍ଖା, ବିଂ. (ପ୍ରଖ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରବୀଣ ।

ପୂରୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଖାଲ ପୋତିବା ।

ପୂରୁଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଖାଲ ପୋତିବା ।

ପୂରୁଡ଼ିହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିମ୍ନସ୍ଥାନ ସମତଳ ହେବା; ଖାଲ ପୁଣି ଭରତି ହେବା ।

ପୂରୁଣା, ବିଂ. (ପୁରାଣ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହା ନୂତନ ନୁହେ । ଯଥା—
 କରଇ କି ପୂରୁଣା ପ୍ରୀତି ମନ ଫୁରୁଣା ହୋଇଲେ
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ଯୋରେହା । ର. କ.

ପୂରୁଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁନର୍ଣ୍ଣବା ଶବ୍ଦଜ)
ପୂରୁଣୀ, } ଶାକବିଶେଷ, ଧୋବ ଅଟିକା-ପୋଡ଼ ଶାଗ ।

ପୂରୁବ, } ବି. (ପୂର୍ବ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ପୂରୁବ, } ପୂର୍ବଦିଗ । ବିଂ. ପ୍ରଥମେ ଥିବା । ଯଥା—
 ନ ଥିବ ସେ ପୂରୁବ ବଳ୍, ବିକାଶ । ମେ. ଦୂ.

ପୁରୁଷ, } ବି. [ପୃ = (ବଳ) ପୂରଣ କରିବା-
ପୂରୁଷ, } ଉଷ] ମନୁଷ୍ୟ; ପୁଂଜାତିପୁ; ଆତ୍ମା; ବିଷ୍ଣୁ ।

ପୁରୁଷକାର, ବି. (ପୁରୁଷ-କୃ-ଅ) ପୌରୁଷ; ଉତ୍ସାହ; ଚେଷ୍ଟା ।

ପୁରୁଷାର୍ଥ, ବି. (ପୁରୁଷ-ଅର୍ଥ = ପ୍ରୟୋଜନ) ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ ଓ ମୋକ୍ଷରୂପ ପ୍ରୟୋଜନ; ସୁଖ; ମୁକ୍ତି ।

ପୁରୁହୂତ, ବି. (ପୁରୁ = ଅଧିକ, ହୂତ = ଆହୂତ, ନାମ) ଇନ୍ଦ୍ର ।

ପୁରୋଡ଼ାଶ, ବି. (ପୁରସ୍ = ଅଗ୍ରେ-ଦାଶ୍ = ଦାନ କରିବା-ଅ) ଯାହା ଯଜ୍ଞରେ ଅଗ୍ରେ ଦିଆଯାଏ, ଯଜ୍ଞୀୟ ଘୃତ; ହୁତଶେଷ; ପିଷ୍ଟକ ।

ପୁରୋଧାଃ, } ବି. (ପୁରସ୍-ଧା-ଅସ୍) ପୁରୋ-
ପୁରୋଧସ୍, } ହିତ, ଯେ ଯଜ୍ଞାଦି କର୍ମ କରାଏ ।

ପୁରୋଭାଗୀ, } ବିଂ. (ପୁରସ୍-ଭଜ୍-ଇନ୍)
ପୁରୋଭାଗିନ୍, } ଅଗ୍ରଗାମୀ; ଯେ ଗୁଣଭାଗ ତ୍ୟାଗ କରି ଦୋଷଭାଗ ଦର୍ଶନ କରେ । (ଦୋଷୈକଦୃକ୍‌ପୁରୋଭାଗୀ—ଅମର ।)

ପୁଲକ, ବି. (ପୁଲ୍ = ଉନ୍ନତ ହେବା-ଅ-କ) ରୋମାଞ୍ଚ; ଆନନ୍ଦ; ହରିତାଳ; ଗଜାନ୍ନପିଣ୍ଡ । (ବିଶେଷଣରେ ପୁଲକିତ ହୁଏ ।)

ପୁଳା, ବି. (ପୂଳକ ଶବ୍ଦଜ) ମେଣ୍ଟା; କବଳ ।

ପୁଳାଏ, ବି. ଏକ କବଳ; ଏକମାତ୍ର ଗ୍ରାସ ।

ପୁଳାକ, ବି. ସଂ. ଅଗାଡ଼ି । (ଦେଶଜ) ଏକପୁଳା ।

ପୁଳି, ବି. (ପୂଳିକା ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ପିଠା ।

ପୁଲିଆ, ପୁଲ୍ୟା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବିନାମୂଲ୍ୟ,
ପୁଲି, } ମଧିଆଲିଆ ।

ପୁଳିନ, ବି. (ପୁଲ୍ = ବୃହତ୍ ହେବା-ଇନ) ତୋୟୋତ୍ଥିତ ସୈକତ; ନଦୀର ବାଲିପଟା; ତଟ; ଚଡ଼ା; ଦ୍ୱୀପ ।

ପୁଳିନ୍ଦ, ବି. (ପୁଲ୍ = ବୃହତ୍ ହେବା-ଇନ୍ଦ) ମ୍ଲେଚ୍ଛ ଜାତିବିଶେଷ ।

ପୁଳିନ୍ଦା, } ବି. (ଦେଶଜ) ବୋଝ; ବିଡ଼ା;
ପୁଲିନ୍ଦା, } ଲଫାପା ବା କାଗଜର ଖୋଳ ।

ପୁଲିସ, } ବି. (ଇଂରାଜୀ ପୋଲିସ୍ ଶବ୍ଦଜ)
ପୋଲିସ, } ନଗରରକ୍ଷକ ଠାଣା ଏବଂ ତହିଁର କର୍ମଚାରୀ । ଯଥା—

ଆନ ବୋଲେ ମୁହିଁ ଅଟଇ ପୁଲିସ,
ବିନା ମେଘେ ମୃଜା ପାଡ଼ଇ କୁଳିଶ । ଦ. ବା.

ପୁଲୋମଜା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁଲୋମନ୍-ଜନ୍-ଅ-ଆ) ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ, ଶଚୀଦେବୀ ।

ପୁଷ୍କର, ବି. (ପୁଷ୍ = ପୋଷଣ କରିବା-କୃ-ଅ) ଆକାଶ; ଜଳ; ପଦ୍ମ; ହସ୍ତିଶୁଣ୍ଡାଗ୍ର; ମୃଦଙ୍ଗାଦି ବାଦ୍ୟଭାଣ୍ଡର ମୁଖ; ତୀର୍ଥବିଶେଷ; ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ; ଖଡ୍‌ଗାଦିର ଖାପ; ଖଡ୍‌ଗଫଳକ; ବାଣ; ଯୁଦ୍ଧ; ଔଷଧିବିଶେଷ; ସର୍ପବିଶେଷ । (ପୁଷ୍କରଂ କରିହସ୍ତାଗ୍ରେ ବାଦ୍ୟଭାଣ୍ଡମୁଖେ ଜଲେ; ବ୍ୟୋମ୍ନି ଖଡ୍‌ଗଫଳେ ପଦ୍ମେ ତୀର୍ଥୌଷଧିବିଶେଷୟୋଃ—ଅମର ।)

ପୁଷ୍କଳ, ବିଂ. (ପୁଷ୍ = ପୋଷଣ କରିବା-କଳ) ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ଅଧିକ ।

ପୁଷ୍ଟ, ବିଂ. (ପୁଷ୍-ତ) ପ୍ରତିପାଳିତ; ବୃଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ପୁଷ୍ଟି ହୁଏ ।)

ପୁଷ୍ପ, ବି. (ପୁଷ୍ପ୍ = ବିକଶିତ ହେବା-ଅ) ଫୁଲ; ସ୍ତ୍ରୀରଜ; ବିକାଶ; କୁବେରଙ୍କ ପୁଷ୍ପକରଥ; ନେତ୍ରରୋଗବିଶେଷ ।

ପୁଷ୍ପକ, ବି. (ପୁଷ୍ପ-କ) କୁବେର ରଥ, ରତ୍ନନିର୍ମିତ କଙ୍କଣ; ନେତ୍ରରୋଗବିଶେଷ; ପିତ୍ତଳ; ମୃଚ୍ଛକଟୀ; ରସାଞ୍ଜନ ।

ପୁଷ୍ୟ, ବି. (ପୁଷ୍-ଯ) ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ; ପୌଷ ମାସ; କଳିଯୁଗ ।

ପୁସ, ପୁଷ, ବି. (ପୁଷ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମାସବିଶେଷ । ଯଥା—

ପୁଷମାସେ ବଡ଼ ଶୀତ, କଷ୍ଟ ହଏ ଅପ୍ରମିତ । ବା.କୋ.

ପୁସି, ବି. (ଦେଶଜ) ବିରାଡ଼ି ।

ପୁସ୍ତ, } ବି. (ପୁସ୍ତ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅ-କ)
ପୁସ୍ତକ, } ପୋଥି, ଗ୍ରନ୍ଥ, ଲିପିଲେଖନ ପ୍ରଭୃତି ଶିଳ୍ପକର୍ମ । ବିଂ. ବନ୍ଧ ।

ପୁସ୍ତକର୍ମା, ବି. ସଂ. ଶିଳ୍ପୀ ।

ପୁହାଁଇବା, ପୁଆଁଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଖଗ ବା ନଆଁ ପାଖରେ ବସିବା ।

ପୁହାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଭାତ କରିବା । ଯଥା—

ପୁହାଇଲି ରେ ପ୍ରେମରସେ ଆଜ ରାତ୍ର । ର. ପ.

ବିଳମ୍ବ କରିବା, ସମୟ ଶେଷ କରିବା । ଯଥା— ବେଳ ପୁହାଇ ଦେଲି ।

ପୁହାତରା, ବି. (ଦେଶଜ) ପାହାନ୍ତି ସମୟରେ ଉଦିତ ତାରା । (ଏହି ତାରା ଉଠି ପୁହାଇବା ହେତୁ ଏହା ନାମ ପୁହାତରା ।) ଯଥା—

ଗଗନେ ପୁହାତରା ଉହିଁ,
ଉଠିଣ ବିଷ୍ଣୁ କର ସ୍ତୁହିଁ । ମା. ମା.

ପୂଗ, ବି. (ପୂ=ପବିତ୍ର କରିବା-ଗ) ଗୁବାକବୃକ୍ଷ; ଗୁବାକ; ସମୂହ ।

ପୂଜନ, ପୂଜା, ବି. (ପୂଜ୍-ପୂଜା କରିବା-ଅନ, ଅ-ଆ) ପୂଜା, ଅର୍ଚ୍ଚନା; ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା; ପ୍ରଶଂସା । (ବିଶେଷଣରେ ପୂଜକ, ପୂଜୟିତା, ପୂଜିତ, ପୂଜମାୟ, ପୂଜ୍ୟମାନ, ପୂଜିତବ୍ୟ ଓ ପୂଜ୍ୟ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ପୂତ, ବିଂ. (ପୂ=ପବିତ୍ର କରିବା-ତ) ପବିତ୍ର; ପରିଷ୍କୃତ; ସତ୍ୟ; କୁଶ; ଶଙ୍ଖ ।

ପୂତି, ବି. (ପୂ-ତି) ପବିତ୍ରତା । (ପୂୟ୍=ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ହେବା-ତି) ଦୁର୍ଗନ୍ଧ । ବିଂ. ଦୁର୍ଗନ୍ଧ-ବିଶିଷ୍ଟ ।

ପୂପ, ବି. (ପୂ=ପବିତ୍ର କରିବା-ପ) ପିଷ୍ଟକ, ପିଠା; ରୁଟି ।

ପୂୟ, ପୂୟନ, ବି. (ପୂୟ୍=ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ହେବା-ଅ, ଅନ) ବିକୃତରକ୍ତ, ପୂଜ ।

ପୂର, ବି. (ପୂର୍=ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା-ଅ) ପ୍ରବାହ, ସମୂହ; ପରିପୂରଣ; ଖାଦ୍ୟ-ବିଶେଷ; ପୁରା । (ବିଶେଷଣରେ ପୂରକ, ପୂରୟିତା, ପୂରିତ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ପୂର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ପୂ-ତ—ତ=ନ) ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ; ସଫଳ, ଅପେକ୍ଷାଶୂନ୍ୟ । ବି. ଜଳ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣମା, ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ପୌର୍ଣ୍ଣମାସୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୂର୍ଣ୍ଣ-ମା=ଚନ୍ଦ୍ର, ପୂର୍ଣ୍ଣ-ମାସ । ମୀୟତେ ଛଥିରନେନ ମାଃ ଚନ୍ଦ୍ରଃ । ପୂର୍ଣ୍ଣଃଷ୍ଟାସୌମାଶ୍ଚ ପୂର୍ଣ୍ଣମାଃ । ତସ୍ୟେୟଂ ପୂର୍ଣ୍ଣମାସୀ, ପୂର୍ଣ୍ଣୋ-ମାସୋଽସ୍ୟାମିତିବା) ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷର ପଞ୍ଚଦଶୀ-ତିଥି ।

ପୂର୍ତ୍ତି, ବି. (ପୃ-ତ) ପୁଷ୍କରିଣୀ ଓ କୂପଖନନ ପ୍ରଭୃତି; ପାଳନ; ପୂରଣ । ବିଂ. ପୂରିତ; ଆଚ୍ଛାଦିତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ପୂର୍ତ୍ତି ହୁଏ ।)

ପୂର୍ବ, ବି. (ପୂର୍ବ୍=ପୂରଣ କରିବା-ଅ) ଦିଗବିଶେଷ । ବିଂ. ପ୍ରଥମ; ଜ୍ୟେଷ୍ଠ; ପୂର୍ବକାଳୀନ; ପ୍ରାଚ୍ୟଦେଶୀୟ ।

ପୂଳ, ପୂଲ, ପୂଳିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ପୁଳିପିଠା ।

ପୃକ୍ତ, ବିଂ. (ପୃଚ୍-ତ) ମିଶ୍ରିତ; ସଂଲଗ୍ନ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ପୃକ୍ତି ହୁଏ ।)

ପୃଚ୍ଛା, ବି. (ପ୍ରଚ୍ଛ୍-ଅ-ଆ) ପ୍ରଶ୍ନ; ଜିଜ୍ଞାସା ।

ପୃତନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ସେନା; ସୈନ୍ୟଦଳ ।

ପୃଥକ୍, ଅଂ. ସଂ. ଅନ୍ୟ, ଭିନ୍ନ; ନୀଚ ।

ପୃଥକ୍‌ଜନ, ବିଂ. ସଂ. ମୂର୍ଖ; ନୀଚ; ପାପୀ ।

ପୃଥି, ପୃଥୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୃଥିବୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପୃଥିବୀ । ଯଥା—

ପୃଥି ଆସିଲରୁ ପୁଣି କେତେ ଧନ ଅଳ୍ପେ,
ହଂସରୂପେ ଜ୍ଞାନ ପୁଣି କହିବେ ସକଳ୍ପେ । କୃ. ସୁ. ପ୍ର. ତ.

ପୃଥିବୀ, ପୃଥ୍ୱୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରଥ୍=ବିଖ୍ୟାତ ବା ବିସ୍ତୃତ ହେବା-ଇବ, ପ୍ରଥ=ପୃଥ-ଈ) ଭୂମି ।

ପୃଥୁ, ବିଂ. (ପ୍ରଥ୍-ଉ) ବିସ୍ତୃତ; ବିଶାଳ; ସ୍ଥୂଳ ।

ପୃଥୁକ, ବି. (ପୃଥୁ-କ) ଶିଶୁ; ଚିପିଟକ ବା ଚୂଡ଼ା ।

ପୃଥୁଳ, ବିଂ. (ପୃଥୁ-ଳ) ବଡ଼; ବିସ୍ତୃତ; ସ୍ଥୂଳ ।

ପୃଷତ୍, ପୃଷତ, ପୃଷନ୍ତି, } ବି. ସଂ. ଜଳାଦିର ବିନ୍ଦୁ ।

ପୃଷାର୍ଥ, ପୁରୁଷାର୍ଥ, } ବି. (ପୁରୁଷାର୍ଥ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପୌରୁଷ; ଗୌରବ । ଯଥା—

ଜ୍ଞାନସେନକୁ ପୃଷାର୍ଥ କରନ୍ତି ଅନେକ,
ସାଧ ସାଧୁ ମାରୁଛ ରୁ ଛଡ଼ି ଅଛୁ ଏକ । ସା. ଜ୍ଞା. ସୁ.

ପୃଷ୍ଟ, ବିଂ. (ପ୍ରଚ୍ଛ୍-ତ) ଜିଜ୍ଞାସିତ । ବି. ଜିଜ୍ଞାସା ।

ପୃଷ୍ଠ, ବି. (ପୃଷ୍-ଥ) ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ; ପିଠି ।

ପୃଷ୍ଠବଂଶ, ବି. ଯୌ. ପିଠିର ହାଡ଼ ।

ପେଁ, ପେଁପେଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣ-ବିଶେଷ ।

ପେଁକାଳି, ବିଂ. (ପେଁକାଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟ-ବିଶେଷ, ମହୁରି ।

ପେଁଗୁଳ, ପେଙ୍ଗୁଳ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଘୂର୍ଣ୍ଣିମାନ; ବକ୍ର ।

ପେକମ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୟୂରପୁଚ୍ଛ ।

ପେଖନା, ପେଖାନା, ପେଖଣ୍ଡି, } ବି. (ପ୍ରେକ୍ଷଣ ଶବ୍ଦଜ) ବାହାନା ବା ଛଳନା । ଯଥା—

ଦେଖାଉଛୁ ଭବେ ଅସଂଖ୍ୟ ପେଖନା । ଧ. ବା.

ପେଙ୍ଗା, ବି. (ପଙ୍ଗୁ ଶବ୍ଦଜ) ଟେଙ୍ଗୁଠା; ଟେଙ୍ଗୁଠାଇ ଚାଲିବା ।

ପେଙ୍ଗାଇବା, ପେଙ୍ଗେଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଟେଙ୍ଗୁଠାଇ ଚାଲିବା ।

ପେଚ, ପେଁଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁପ୍ତ ଦୋଷ । ଯଥା—

ଆବର ଉପର ବର୍ଣ୍ଣ କହିଲେ କି ହେବ,
ସେ ପେଚ ପେଚଯାକ ସବୁରି ମନେ ଥିବ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ପେଚକ, ବି. (ପିଚ୍ = ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା-ଅକ-ନିପାତନ) ପେଚୁ ପକ୍ଷୀ; ହସ୍ତିର ପୁଚ୍ଛମୂଳ; ଗୁହ୍ୟଦେଶାଚ୍ଛାଦକ ମାଂସପିଣ୍ଡବିଶେଷ; ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ।

ପେଚୁ, ବି. (ପେଚକ ଶବ୍ଦଜ) ଉଲ୍ଲୁକପକ୍ଷୀ ।

ପେଚୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବଙ୍କା ।

ପେଜ, ବି. (ପେୟା ଶବ୍ଦଜ) ରନ୍ଧା ଅନ୍ନରୁ ନିର୍ଗତ ଜଳ ।

ପେଞ୍ଚ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବାଙ୍କ; ନମ୍ର ।

ପେଟ, ବି. (ପେଟକ ଶବ୍ଦଜ) ଉଦର; ଗର୍ଭ ।

ପେଟ, ପେଟିକା, ପେଟୀ, ପେଟକ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପିଟ୍ = ସଂହତ ହେବା-ଅ, ଅକ, କମ୍ବା ସ୍ୱାର୍ଥେ କ-ଈ, ଆ, ଅକ = ଇକ) ବେତ କାଷ୍ଠାଦିନିର୍ମିତ ପେଡ଼ି, ସମୂହ ।

ପେଟକାବୁରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ ବା ପେଟୁକ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ଭୋଜନ କେବଳ ଇଚ୍ଛା କରେ, ଉଦରମ୍ଭରି ।

ପେଟକାବୁରୀ, ସ୍ତ୍ରୀ. ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଭୋଜନ କେବଳ ଇଚ୍ଛା କରେ । ଯଥା—

କହେ କେଉଁ ଗୋପୀ ଯେ ପେଟକାବୁରୀ
ବ୍ରତେ ତାର ପୁଣ୍ୟ କାହିଁ । କ. ମ.

ପେଟଖସା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ଭପାତ, ଗର୍ଭସ୍ରାବ ।

ପେଟଟେଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଉଦରପୀଡ଼ା ।

ପେଟଫୁଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ଉଦର ଆଧ୍ମାନ; ମନୋଦୁଃଖ । ଯଥା—

ସେ କଥା ମନୁ ମୋର ପାସୋର ଯାଉ ନାହିଁ,
ତୁ କହିଲେ ପେଟଫୁଲା ଭାଜିବ ସେ ଯାଇ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ପେଟବିକଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପେଟକୁ ଭାତ ନ ପାଇ ଯେ ବିକଳ ହୁଏ । ଯଥା—

ଏବେ ସେ ବୟସ ହୋ'ଇ ପେଟବିକଳିଆ,
ହେଲେଣି ପନ୍ଦର ଅଣା ଦଶ ବିଟାଳିଆ । ଉ ସା.୧୮.୯.

ପେଟମରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋରୁମାନଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ରୋଗ; କ୍ଷୁଧା ସମ୍ଭାଳିବା ।

ପେଟରା, ବି. (ପେଟକ ଶବ୍ଦଜ) ପେଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି । ଯଥା—

ଆପଣା ଭକ୍ଷ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଆଣି,
ପେଟରା ମଧ୍ୟେ ଭରି ପୁଣି । ଦା. ର.

ବିଂ. ଯାହାର ପେଟ ବଡ଼ ଅଟେ ।

ପେଟରାଣ୍ଡୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଗର୍ଭିଣୀ ଥାଇ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ବିଧବା ହୁଏ । ଯଥା—

ବ୍ୟାସଦେବ କହିଲେ ଯେ ଅଗ୍ନି ଶାସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡି
ବିରାଟ ଦୁହିତା ହୋଇବ ପେଟରାଣ୍ଡୀ । ସା.ଭା.ବି.ପ.

ପେଟରୀ, ପେଟିରୀ, ପେଟୁରୀ, ପେଟୁଲି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଗର୍ଭବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ପେଟା, ପେଟୁ, ପେଟୁଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ ବା ପେଟୁକ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହାର ବଡ଼ ପେଟ । ଯଥା—

କାହାକୁ ଜଡ଼ କାଳ କାହାକୁ କରେ ଟେଙ୍ଗୁଠା,
କାହାକୁ କୁବ୍ଜ କରେ କାହାକୁ କରେ ପେଟା ।
ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ତ.

କୁକ୍ଷିମ୍ଭରି ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ସର୍ବଦା ଖାଇବା ଇଚ୍ଛା କରେ ।

ପେଟିଆ, ବି. (ପେଟିକା ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ପେଡ଼ି ।

ପେଟିଆଇବା,
ପେଟେଇବା,
ପେଟେବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପେଟରେ ଭରାଦେଇ ରହିବା । ଯଥା—

ଅଗ୍ନିର ଗୁଣପାଶେ ବୁଲନ୍ତି ଡେଇଁ ଡେଇଁ,
ଜଳକୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ନ୍ତି ପେଟିଆଇ । ନୃ.ପୁ.ଭୃ.ଡ.

ପେଟ ତଳକୁ କରି ଶୋଇବା ।

ପେଟୁକ, ବିଂ. ଉଦରମ୍ଭରି, ଉଦରସର୍ବସ୍ୱ ।

ପେଠୀ, ପେଣ୍ଠୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବାଙ୍ଗରୀ । ଯଥା—

କଟରେ ଦେଇ କରପଇଠିକି,
କହୁଛନ୍ତି କାହ୍ନୁ କେଉଁ ପେଠୀକି । ବି. ଚ. ମ.

ପେଡ଼ା, ପେଡ଼ି,
ପେଢ଼ା, ପେଢ଼ି, } ବି. (ପେଟୀ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ପେଟରା । ଯଥା—

ମରମ ପରମ ଲଳ ଧନ ପେଡ଼ା । ବି. ଚ. ମ.
ଏ ବଚନେ ଶିଷ୍ୟ କରେ ପେଢ଼ା ବୁହାଇ । ଲ.ବ.
ଯୋଗାଏ ଚନ୍ଦନ ପେଡ଼ି ମାଳଗିରି । ପାର୍ବତୀ ।
ଗୁଙ୍ଗଡ଼ା ଭୂଷଣ ପେଢ଼ି ଯେ । ଲ. ବ.

ପେଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ; ହଳଦି ପ୍ରଭୃତିର ଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

ମାଆ ଖୁଡ଼ୀ ଅନ୍ୟ ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ସାତ ଆସି,
ସାତପେଡ଼ା ହଳଦି ଛେଚିଲେ ଅନ୍ୟେ ମିଶି । ମଂ. ଫ.

(ପୀଡ଼୍ ଧାତୁଜ) ଆଖୁ ପ୍ରଭୃତିର ପେଷଣ ।

ପେଡ଼ପେଡ଼ଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଔଷଧି ଗୁଳ୍ମ-ବିଶେଷ ।

ପେଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ପୀଡ଼୍ ଧାତୁଜ) ବିଶେଷ ପୀଡ଼ା-ଦେବା; ପେଷଣ କରିବା ।

ପେଣ୍ଟଲୁନ୍, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ପାଜାମା-ବିଶେଷ; ଶରୀରର ଅଧୋଦେଶର ପରିଧାନ ।

ପେଣୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ହାଟ ବଜାର ଓ ଅନେକ ବ୍ୟବହାରୀ ଥିବା ଗ୍ରାମବିଶେଷ । ଯଥା—

ସହସ୍ରେକ ହାଟ ଦୁଇ ସହସ୍ର ଯେ ପେଣୁ,
ଅନୁବ୍ରତେ ଉତ୍ସବ ହରଷ ସର୍ବ ରାଷ୍ଟ୍ର । ସା. ଭା. ସ.

ପେଣ୍ଠୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ନୂତନବାଳିକା ।

ପେଣ୍ଡା, ପେଣ୍ଡି, ବି. (ପିଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଚ୍ଛ । କାନ୍ଧ । ଯଥା—

ପେଣ୍ଡି ପେଣ୍ଡି ହୋଇ ଡନୁଯାକ ତାର
ମୁକୁତାଚୟ ବିହତ । ବ. ରା.

ପେଣ୍ଡା, ବି. (ପିଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଘରର ପିଣ୍ଡା ଖମ୍ବ-ଉପରିସ୍ଥ କାଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

ସେ ଖମ୍ବେ ପେଣ୍ଡାମାନଙ୍କରେ ମୋଟ ପେଣ୍ଡା,
ଲମ୍ବି ପଡ଼ିଛନ୍ତି ହୋଇ ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା । କୃ. ଭା. ବି. ପ.

ଜାନୁର ନିମ୍ନଭାଗ; କଦଳୀ ପ୍ରଭୃତିର କାନ୍ଧ; ପୁଷ୍ପାଦିର ସ୍ତବକ ବା ଗୁମ୍ଫା । ଯଥା—

ବାଳକେ ନନ୍ଦା କରେ ମାଣିକ୍ୟଗୁନ୍ଥା ପେଣ୍ଡା ।
କୃ. ଭା. ଆ. ପ.

ପେଣ୍ଡାବାଳ, ବି. (ବାଳ ଓ ପିଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ-ଶବ୍ଦ-ବିଲୋମ) କେଶଗୁଚ୍ଛ । ଯଥା—

ପେଣ୍ଡାବାଳ ମୁକୁଳାଇ ବସିଅଛୁ କେହ୍ନୁ । ମ. ଯା.

ପେଣ୍ଡାଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସମ୍ଭାଳି ନେବା ।

ପେଣ୍ଡି, ବି. (ପିଣ୍ଡିକା ଶବ୍ଦଜ) ପିଣ୍ଡାର ଆକୃତି-ବିଶିଷ୍ଟ ଦେବପୀଠ ।

ପେଣ୍ଡିଖଜୁରି, ବି. (ପିଣ୍ଡଖର୍ଜୁର ଶବ୍ଦଜ) ଏକ-ପ୍ରକାର ଖଜୁରି ଗଛ ।

ପେଣ୍ଡୁ, ବି. (ପିଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) କନ୍ଦୁକ ।

ପେଦୁର, ବି. (ପ୍ରିୟଦୂର ଶବ୍ଦଜ) ଫଳ-ବିଶେଷ, ଏକପ୍ରକାର ଗୁଜୁଳିଆ ଫଳ । ଯଥା—

ଯେ ଫଳ ପାକିଲେ ହୁଏ ପ୍ରିୟଫଳ ଦୂର,
ତେଣୁ ସେ ଫଳର ନାମ ଅଟେ ପ୍ରିୟଦୂର ।
ଅଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟବହାରେ ହୋଇଲା ପେଦୂର,
ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ ଅବସ୍ଥାରେ କେଡ଼େ ସେ ମଧୁର । ବୃ. ସୁ.

ପେନସ,
ପିନସ, } ବି. (ପୀନସ ଶବ୍ଦଜ) ନାସାରୋଗ-ବିଶେଷ ।

ପେନସନ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ବିନାବେତନ, କର୍ମିଗଣଙ୍କର ପୁରସ୍କାରସ୍ୱରୂପ ବୃତ୍ତି ।

ପେନସିଲ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଲେଖନୀ-ବିଶେଷ ।

ପେନ୍ଥି, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁଞ୍ଜା । ଯଥା—

ଚଉକଣ୍ଠ ଖଞ୍ଜିଲେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସାରି ସୁଆ,
ପୁଞ୍ଜି ପୁଞ୍ଜି ନାଗେଶ୍ୱର ପେନ୍ଥି ପେନ୍ଥି ଗୁଆ । ମଂ.ଫ.

ପେମ, ପେମ୍ମ, ବି. (ପ୍ରେମନ୍ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ପ୍ରୀତି ।

ପେମା, ବିଂ. (ପ୍ରେମୀ ପଦ ଜାତ) ପ୍ରେମୀ, ପ୍ରୀତିମାନ୍ ।

ପେୟ, ବି. (ପୀ = ପିଇବା-ଯ) ଜଳ, ଦୁଗ୍ଧ । ବିଂ. ପାନଯୋଗ୍ୟ ।

ପେୟାଲ, ବି. (ପାରସ୍ୟ) ପାତ୍ରବିଶେଷ, କଟୋରା ।

ପେଳ, ବି. (ପିଲ୍ = ପ୍ରେରଣ କରିବା କିମ୍ବା ପେଲ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଅଣ୍ଡକୋଷ, କୁଚ୍ଛିଣ୍ଡ; କ୍ଷୁଦ୍ରାଂଶ; ଗମନ ।

ପେଲଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଠେଲିବା, ପେଲିବା; ପେଲଣାବାଡ଼ି ।

ପେଲଣାଜାଲ, ବି. (ଦେଶଜରେ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ମିଶ୍ରଣ) ଜାଲବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶୁଣି ଧୀବର କୋପଭରେ,
ପେଲଣା ଜାଲ ଧରି କରେ । ଦା. ର.

ପେଲଣାବାଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ କୁଟିଲା-ବେଳେ ଢେଙ୍କିଲଞ୍ଜିରେ ଠିଆରହି ଏଥିରେ ଧାନ ପେଲି ଦିଅନ୍ତି ।

ପେଲବ, ବିଂ. (ପେଳ-କ୍ଷୁଦ୍ରାଂଶ-ବା = ଗମନ କରିବା-ଅ) କୃଶ; କୋମଳ; ବିରଳ; ସୂକ୍ଷ୍ମ; ଭଙ୍ଗୁର; ଲଘୁ ।

ପେଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଠେଲି (ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମର ଦକ୍ଷିଣ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) । କୋଡ଼ରେ ଖୋଳିବା ତୃଣ ସମେତ ବର୍ତ୍ତୁଳାକୃତି ମୃତ୍ତିକା ଖଣ୍ଡ ।

ପେଲିପଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ସାହସରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଠେଲି ପଳାଇବା । ଯଥା—

ଯେ ପେଲିପଣ କରିଯାଇ,
ମାଡ଼େ ତା ଜୀବନ ହଡ଼ଇ । ଦା. ର.

ପେଲାପେଲି, ବି. (ଦେଶଜ). ପରସ୍ପର ଠେଲିବା ।

ପେଲିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଠେଲିବା, ଅତିକ୍ରମଣ କରିବା । ଯଥା—

ମାନ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଯେ ନ କହିବ ପେଲି ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଚ.

ଆଗ ବଢ଼ି ହେବା । ଯଥା—

ସେ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମା ନ କହିବ ପେଲି । ନା. ର. ଗୀ.

ପେଶକସ, ବି. (ପାରସ୍ୟ) ଉପଢ଼ୌକନ, ସମ୍ମାନାର୍ଥ ଯାହା ନଜର ଦିଆଯାଏ ।

ପେଶନକାର, } ବି. (ପାରସ୍ୟ) ରାଜକର୍ମଚାରି-
ପେଷକାର, } ବିଶେଷ । ଯଥା —
ପେସକାର, }

ଯେ ଅବା ଯେବଣ ମାର୍ଗେ ହୋଇବ ଯୋଗ୍ୟତା,
ପେଶନକାର ପେଶି ବୁଝିବ ସେହି କଥା । ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଚ.

ପେଶଳ, } ବିଂ. (ମିଶନ୍ତି ଅବୟବେ। ଭବନ୍ତି
ପେଷଳ, } କାର୍ଯ୍ୟେଷ୍ବିତି ପେଶଳଃ । ପିଶ୍ =
ପେସଳ, } ଅବୟବୀଭୂତ ହେବା-ଅଳ, ଯେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅବୟବୀଭୂତ ହୋଇ ରହେ) ଦକ୍ଷ, ଚତୁର; ଧୂର୍ତ୍ତ; ସୁନ୍ଦର; କୋମଳ । (ଚାରୌ ଦକ୍ଷେ ଚ ପେଶଳଃ — ଅମର ।)

ପେଶି, ବି. (ଦେଶଜ) ସୋରିଷ ପରି ଏକ-ପ୍ରକାର ଶସ୍ୟ ।

ପେଶୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପିଶ୍ = ଅବୟବୀଭୂତହେବା-ଇ-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଶରୀରସ୍ଥ ରକ୍ତସଞ୍ଚାଳକ ଯନ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ, ମାଂସପିଣ୍ଡ; ଡିମ୍ବ; ମୁକୁଳ; ଖଡ଼୍ଗର ଖାପ ।

ପେଷଣ, ବି. (ପିଷ୍-ଅନ) ମର୍ଦ୍ଦନ; ଚୂର୍ଣ୍ଣନ; ପେଷଣପାତ୍ର, ଖଲ୍ଲାଦି ।

ପେଷଣା, ବି. (ପେଷଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ପେଷିବା ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡ, ଚୁବୁଣାଗୁଣ୍ଡା । (ପେଷଣ ଶବ୍ଦଜ) ମର୍ଦ୍ଦନ, ପେଷିବା । (ପ୍ରେଷ୍ ଧାତୁଜ) ପଠାଇବା ।

ପେଷିବା, କ୍ରି. (ପିଷ୍ ଧାତୁଜ) ମର୍ଦ୍ଦିବା, ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା । (ପ୍ରେଷ୍ ଧାତୁଜ) ପଠାଇବା । ଯଥା—

କେ କାହା ଠାବକୁ ଦୂତ ପେଷନ୍ତି । ବ. ଚ. ମ.

ପେସଣ, } ବି. (ପ୍ରେଷଣ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ପେଷଣ, } ପଠାଇବା ।

ପେସ୍କାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଏକପ୍ରକାର ଗୁମାସ୍ତା, ଏହାଙ୍କଠାରେ ଜମିଦାରି କାଗଜ-ପତ୍ର ରହେ ।

ପେସ୍ତା, ବି. (ଯାବନିକ) କାବୁଲଦେଶୀୟ ଫଳବିଶେଷ ।

ପେଢେଙ୍କାଳ, } ବି. (ପେଁ-କାଷ୍ଠ ଏହି ପଦରୁ
ପେଢେଙ୍କାଳି, } ଜାତ) ମୁଖବାଦ୍ୟବିଶେଷ: ହସ୍ତିର ରଡ଼ି । ଯଥା—

ମାହୁନ୍ତଙ୍କ ଅଙ୍କୁଶ ଘାତ ପାଇକରି,
ହାତିଏ ରଡ଼ିଦେଲେ ପେଢେଙ୍କାଳ ପରି । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ପୈଠ, ପୈଠି, } ବି. (ପ୍ରବିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ଦାଖଲ ।
ପଇଠି, } କ୍ରି. ଦାଖଲ କରିଦିବା । ଯଥା—

ଚନ୍ଦନ ଅଗୁରୁ ଦାରୁ ବୃକ୍ଷମାନ କାଟି,
ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ଆଣିଣ କରିବ ପଇଠି । ସା. ଭା. ସ.

ପୈତୃକ, ବିଂ. (ପିତୃ-କ-ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ) ପିତୃ ପିତାମହାଦିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ

ପୈଶୁନ୍ୟ, ବି. (ପିଶୁନ=ଖଳ-ଯ) ଧୂର୍ତ୍ତତା; ବ୍ୟାବହାରିକ ଭାଷାରେ ଅପବାଦ, ନିନ୍ଦା ।

ପୋଇ, ବି. (ପୁତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ପୁତ୍ର । ଯଥା—

ବୋଇଲା ଶୁଣ ଆହେ ସକଳ ବାଳପୋଇ,
ଶୁଣିଛୁ ଜ୍ଞାନ ମୁହିଁ ମାତାର ଗର୍ଭେ ଥାଇ । ନୃ.ସୃ.ସ.ଚ.

(ପୂତିକା କମ୍ବା ଉପୋଦକା ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶାକବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ଚକ ଗଡ଼ିଯିବାର ରେଖା । ଯେପରି ବୁଢ଼ା ବଳଦ ପୋଇ ଛାଡ଼େ ନାହିଁ ।

ପୋଇଗୃନ୍ଧୁଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଇଙ୍ଗୁଦ ବୃକ୍ଷ ।
ପୁଇଗୃନ୍ଧୁଆ, } ଯଥା—

ପୋଇଗୃନ୍ଧୁଆ ତରୁମୂଳେ ଶୋଇଲେ
କୁଶାଙ୍କୁର ଶଯ୍ୟା କରି । ବି. ରା.

ପୋଇନାଡ଼ୀ, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ) ପୋଇଖାଡ଼ି ।

ପୋଇଲା, ବି. (ଦେଶଜ) କଣାଦାସ ।

ପୋଇଲି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦାସୀ ।

ପୋଇଲିପୁଅ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନୀଚ । ବି. ଦାସୀର ପୁତ୍ର ।

ପୋଏ, ପୁଏ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁତ୍ରମାନେ । ଯଥା—

ଦେଖ ଦୁଃଖିତ ମୋର ପୋଏ । ଭ୍ର. ଦ. ସ୍କ.

ପୋଏଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦାସୀ ପ୍ରାୟ ଅଧୀନା । ଯଥା—

ପୋଏଲି ଶବରୁଣୀ ସେ କୁନ୍ତୀଙ୍କି କହଇ,
ପାଣ୍ଡୁ ମାଦ୍ରୀ ବେନି ଶତଶୃଙ୍ଗେ ଛନ୍ତି ରହି । ସା.ଭା.ଆ.

ପୋକ, ବି. (ଦେଶଜ) କୀଟ ।

ପୋକଖିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯହିଁରେ ପୋକ ଲାଗିଥାଏ, ପୋକରା; ଯେ ପୋକ ଖାଏ । ବି. ପୋକ ଖାଇବା ।

ପୋକଡ଼ା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯହିଁରେ ପୋକ
ପୋକରା, } ଲାଗିଥାଏ, କୀଟଦଂଷ୍ଟ୍ର ।

ପୋକଲଗା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୀଟଦଂଷ୍ଟ୍ର । ବି. କୀଟ ଦଂଶନ କରିବା ।

ପୋକସୁଙ୍ଘା, ବି. (ଦେଶଜ) ଔଷଧି ଗୁଳ୍ମ-ବିଶେଷ । ବିଂ. ପୋକ ଯାହା ସୁଙ୍ଘି ଦେଇଥାଏ ।

ପୋକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୀଟଦଂଷ୍ଟ୍ର । ଯଥା—

ଏଣୁ କରି ପୁଚ୍ଛ ଦେହ ନ ଯାଇ ସେ ପୋକା,
ଯମପୁର ଖୋଜିଲେ ଶରୀର ଅଛି ଏକା । ନୃ.ପୃ.ପ.ଚ.

ପୋକ୍ତ, ବିଂ. (ପକ୍ତ୍ରିମ ଶବ୍ଦଜ) ପରିପକ୍ୱ; ଦୃଢ଼, କଠିନ ।

ପୋକ୍ତାନ, ବି. (ଦେଶଜ) ନୁଣ ବାନ୍ଧିବା ।

ପୋଖତ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାକଳ ହେବା ।

ପୋଖତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରସୂତି ଶବ୍ଦଜ) ସଦ୍ୟ ପ୍ରସବ କରିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ପୋଖରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁଷ୍କରୀ ବା ପୁଷ୍କରଣୀ
ପୋଖୁରି, } ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍କରିଣୀ ।

ପୋଖରିଆଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବାହାରକୁ ଯିବା, ହଗା ।

ପୋଖରିଆଡ଼ି, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ) ପୋଖରୀହୁଡ଼ା ।

ପୋଖରିପାଣି, ବି. (ପୁଷ୍କରଣୀ-ପାନୀୟ ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ପୁଷ୍କରିଣୀର ଜଳ । (ଦେଶଜ) ଝାଡ଼ାଫେରି ଯିବା ।

ପୋଗଣ୍ଡ, ବିଂ. ସଂ. ବିକଳାଙ୍ଗ । ବି. ୫ ବର୍ଷ-ଠାରୁ ୧୫ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିଶୁକୁ ପୋଗଣ୍ଡ କହନ୍ତି ।

ପୋଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁର୍ଗନ୍ଧ, ପୂତିଗନ୍ଧ ।

ପୋଚକା, ବି°. (ଦେଶଜ) ସଡ଼ି ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ ହୋଇ ଯାଇଥିବା ।

ପୋଚ୍ଛ, ପୋଚ୍ଛପୋଚ୍ଛ, } ବି. (ପ୍ରୋଞ୍ଛନ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରୋଞ୍ଛନ, ପୋଚ୍ଛିବା । ଯଥା—

କଲେ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ପୋଚ୍ଛ ବସନରେ । ର. କ.

ବି°. ପ୍ରୋଞ୍ଛିତ ।

ପୋଚ୍ଛିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରୋଞ୍ଛନ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରୋଞ୍ଛନ କରିବା ।

ପୋଚ୍ଛିପାଚ୍ଛିବା, କ୍ରି.(ପ୍ରୋଞ୍ଛନ ଶବ୍ଦଜ) ଭଲକରି ପୋଚ୍ଛିବା; ନିଃଶେଷ କରିବା । ଯଥା—

ପୋଚ୍ଛିପାଚ୍ଛି କରି ସବୁ ଖାଇଲା,
ତା ପରେ ଗରବେ ପାଣି ପିଇଲା । ହା. ଚ.

ପୋଟାଳ, ବି. (ପଟୋଳ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲତାଫଳବିଶେଷ ।

ପୋଟଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁଡ଼ା; ଆଲିଙ୍ଗନ ।

ପୋଟଳାପୋଟଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ପରସ୍ପର ଆଲିଙ୍ଗନ । ଯଥା—

ଏରୂପେ କହୁଁ କହୁଁ ଆନନ୍ଦ ପଡ଼େ ବଳି,
ହୋଇଲେ ସେ ଦୁହେଁ ପୋଟଳାପୋଟଳି ।
କୃ. ଭ୍ର. ଆ. ପ.

ପୋଟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୁଟ୍ = ସଂଯୁକ୍ତ ହେବା-ଅ-ଆ) ପୁରୁଷଲକ୍ଷଣଯୁକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ । (ପୁଚ୍ଛପୁଚ୍ଛି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପୋଟାଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା ।

ପୋଡ଼, ବି. (ପୁଟ୍ ଧାତୁଜ) ଦାହ । ବି°. ଦଗ୍ଧ । କ୍ରି. ଦାହକର ।

ପୋଡ଼ନ୍ତା, ବି°. (ଦେଶଜ) ଦଗ୍ଧ । ଯଥା—

ପୋଡ଼ନ୍ତା ଘାଆରେ କେତେ ଲଗାଉଛୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ।
ସା. ଭ୍ର. ଆ.

ପୋଡ଼ପିଠା, ବି. (ପୁଟପିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ପିଠା ।

ପୋଡ଼ା, ବି. (ପୁଟ୍ ଧାତୁଜ) ଦଗ୍ଧ କରିବା; ଦାହ, ଜ୍ୱାଳା । ବି°. ଦଗ୍ଧ; ତୁଚ୍ଛ; ହୀନ; ବ୍ୟର୍ଥ । ଯଥା—

ଏ ପୋଡ଼ା ପ୍ରାଣେ ଆଉ କି ପ୍ରୟୋଜନ । କ. ବ.

ପୋଡ଼ାଡହୁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟବିଶେଷ, ହରଡ଼ ।

ପୋଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ପୁଟ୍ ଧାତୁଜ) ଜଳିବା; ଜାଳିବା । ଯଥା—

ଅତନୁ ସୁତନୁ ତନୁ ପୋଡ଼ିଲାଣି । ବ. ଚ. ମ.

ନାଶିବା; ନାଶହେବା । ଯଥା—

ସେ ପୁଣ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ହେବ ପବିତ୍ର
ପୋଡ଼ିବ ମୋ ପାପରାଶି । ସୁ. ପ.

ପୋଡ଼, ପୋଡ଼ୁଅ, ପୋଡ଼ୁଅ, } ବି. (ଦେଶଜ) ମତ୍ସ୍ୟ । ଯଥା—

ପୋଡ଼ୁଅ ମେଷ ଛାଗଳ ଦେଲେ ବଳିଭୋଜ ।
ସା. ଭ୍ର. ଆ. ପ.

ପୋତ, ବି. (ପୂ = ପବିତ୍ର କରିବା-ତ) ଶିଶୁ; ନୌକାଦି ଜଳଯାନ; ବସ୍ତ୍ର; ଗୃହନିର୍ମାଣ-ସ୍ଥାନ; ପୋତା; ଦଶମବର୍ଷୀୟ ହସ୍ତୀ ।

ପୋତକ, ବି. (ଦେଶଜ) କାଠବିଶେଷ ।

ପୋତା, ବି. (ପ୍ରୋଥିତ ଶବ୍ଦଜ) ପୋତିବା; ପୋତିଥିବା ଧନ; ପ୍ରାକାର ପ୍ରଭୃତିର ମୂଳଭିତ୍ତି । ବି°. ଯାହା ପୋତି ଥାଉଁ । ଯେପରି—ପୋତାଧନ ।

ପୋତିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରୋଥିତ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରୋଥିତ କରିବା; ଆଚ୍ଛାଦିତ କରିବା । ଯଥା—

ବାଣେ କୁରୁବୀରଙ୍କୁ ସେ ପକାଇଲେ ପୋତି । ଵେ.ସଂ.

ମସ୍ତକ ଶବ୍ଦ ସହ ଲୁଆଁଇବା । ଯଥା—

ଏକାଠି ହେବାରୁ ଗୁରୁ ନେତ୍ର ଜେମା
ନପାରେ ପୋତିଲା ମଥା । ଯ. କେ.

ପୁରୁଡ଼ିବା । ଯଥା—

ବିଚରିଲେ ସିନ୍ଧୁ ପୋତି ଗିରି ପବିତରେ । ଵୈ. ବ.

ପୋତିହେବା, କ୍ରି. (ପ୍ରୋଥିତ ଶବ୍ଦଜ) ଖାଲ ବା ଗର୍ତ୍ତ; ପ୍ରଦେଶ ସମତଳ ହେବା । ଯଥା—

ସମୁଦ୍ର ପୋତି ହୁଏ କି ଧୂଳି ପକାଇଲେ ।ସା.ଭ୍ର.ଆ.ପ.

ପୋତ୍ରୀ, ବି. (ପୋତ୍ରିନ୍-ପୋତ୍ର-ଶୂକରମୁଖାଗ୍ର-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବରାହ ।

ପୋଥା, ପୋଥି, } ବି.(ପୁସ୍ତୀ = ପ୍ରାକୃତ ପୋଥୀ ଶବ୍ଦଜ) ପୁସ୍ତକ । ଯଥା—

ସେ କଥା, କହିବାକୁ କେ ବା ସାମରଥା,
କହି ବସିଲେ ହୋଇବ ପୋଥା । ର. କ.

ପୋଦନା, ବି. (ପୂତନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଶାକବିଶେଷ ।

ପୋଦ୍ଦାର, ବି. (ପାରସ୍ୟ ପୌତାଦାର ଶବ୍ଦଜ) ବଣିଆ ।

ପୋପରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପୋକଡ଼ା ।

ପୋପୌଅମାସ୍ୟା, ବି. (ଦେଶଜ) କାର୍ତ୍ତିକ ଅମାବାସ୍ୟା ।

ପୋବାର, ବି. (ଦେଶଜ) ପଶାଖେଳର ଦାନବିଶେଷ; ସୁଯୋଗ । ଯଥା—

ଯୁଅମାନେ ବାପ ଭୟରେ ଶଙ୍କି ରହିଥିଲେ, ଏତେ-
ବେଳେ ପୋବାର ପଡ଼ି ଯାଇଅଛୁ । ଛ· ଆ· ଗୁ·

ପୋରଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅତି ପୁରୁଣା ।

ପୋଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଣିଯିବା ମାର୍ଗ (Bridge) । ବିଂ. ଫମ୍ପା । ଯଥା—

ନଦୀ ମଣି ଭ୍ରମେ କମ୍ପାଁ ନଥ ପୋଲ । ଦ. ବା.

ମେଲ୍ ବା ମୁକୁଳା; ସାରହୀନ ।

ପୋଲଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜସେବକବିଶେଷ । (ଚରଗ୍ଘ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ପୋଲକାଶୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୌଳିକାଶିମୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ଚମ୍ପାଇ ପୋଲକାଶୁଣୀ ରୂପାଇ ପିଙ୍ଗଳା,
ସାରକମା ମାରକମା ବାହୁଡ଼ି ହୁଙ୍ଗୁଲା । ନୃ.ପୁ.ଷ.ଚ.

ପୋଲ୍, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଫମ୍ପା । ଯଥା—

ପୋଲ୍ ବାଉଁଶ, ଛୋର ବଉଁଶ, ହେଉ ନଅଂଶ,
କାହିଁରେ କସ, ଅଛୁ ତୋ ଯଶ । ଢଗ ।

ସାରହୀନ; ମାଗଣା ବା ବିନାମୂଲ୍ୟ ।

ପୋଲଙ୍ଗ, ବି. (ପୁନ୍ନାଗ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ପୋଲନ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ହାଲୁକା, ଫୁସଫୁସିଆ । ଯଥା—

କୋବି ଲଗାଇବାପାଇଁ କଳାମାଟିଆ ଜମିକୁ ପୋଲନ୍ତ କରି ଚଷି ତହିଁ ଉପରେ ଗୋବରଖତ ବିଶେଷରୂପେ ବୁଣିଦେଇ ଗୁଡ଼ିଦେବ । କୃଷିଶିକ୍ଷା ।

ପୋଲକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ପୁଳପିଠା ।

ପୋଳୁଅ, ପୋଳୁହ, ପୋହଳ, ପୋହୁଳ, ପୋଳ, } ବି. (ପଳବ ଶବ୍ଦଜ) ବାଉଁଶନିର୍ମିତ ମାଛଧରା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଖୁମ୍ପି ଖାଇଥାନ୍ତେ ମୋତେ ଗଣ୍ଡେ ହୋଇ ଠୁଳ,
ଶଉଳକୁ ମାଡ଼ିବସେ ଯେମନ୍ତ ପୋହୁଳ । ଛ· ଭୃ·

ପୋଷ, ପୋଷଣ, } ବି. (ପୁଷ୍=ପାଳନ କରିବା-ଅ-ଅନ) ପାଳନ; ବର୍ଦ୍ଧନ; (ବିଶେଷଣରେ ପୋଷକ, ପୋଷୟିତ୍ନୁ, ପୋଷ୍ଟା ଓ ପୋଷିତ ହୁଏ ।)

ପୋଷା, ପୋଷିଆଁ, ପୋସିଆ, ପୁସିଆ, } ବିଂ. (ପୋଷ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ପାଳିତ, ପୋଷିଥିବା ।

ଯଥା—ପୋଷାଜନ୍ତୁ, ପୋସିଆପୁଅ ।

ପୋଷା, ବି. (ପୋଷ ଶବ୍ଦଜ) ପୋଷଣ, ପାଳନ ।

ପୋଷାକ, ପୋଶାକ, } ବି. (ଯାବନିକ) ପରିଚ୍ଛଦ, ଉତ୍ତମବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ପୋଷାକ ଚୂଟିଆମୂଷାର ଆହାର । ଦ. ବା.

ପୋଷାକ, ପୋଷାକୀ, } ବିଂ. (ଯାବନିକ) ପୋଷାକୋପଯୋଗୀ । ବି. ଭୋଗ୍ୟବସ୍ତୁ ।

ଯଥା—

ଚରଣ ବେନି ଧୋଇ ଶିରରେ ସିଞ୍ଚି ହେଲା,
ମୋ ଗର୍ଭକୁ ପୋଷାକ କି ଆଣିଛ ବୋଇଲା ।
ନୃ. ପୁ. ଷ. ଚ.

ପୋଷିବା, କ୍ରି. (ପୁଷ୍ ଧାତୁଜ) ପାଳନ କରିବା ।

ପୋଷ୍ଟ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଡାକ ।

ପୋଷ୍ୟ, ବିଂ. (ପୁଷ୍-ଯ) ପୋଷଣଯୋଗ୍ୟ ।

ପୋସ, ପୋଷ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଧଆଞ୍ଜୁଳି । ଯଥା—

ଲେଉଟି ଆଉ ପୋଷେ ହସ୍ତରେ ଧରୁ ଧରୁ,
ଶ୍ରୀମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ଛୁଟି ଆସିଲେ ଆସନରୁ । ନୃ.ପୁ.ଷ.ଚ.

ପୋସ୍ତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଅହିଫେନ ଗଛର ଫଳ ।

ପୋସ୍ତା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅବଲମ୍ବନ, ଆଶ୍ରୟ ।

ପୋହଳା, ପହଳା, ପୋଏଳା, } ବି. (ପ୍ରବାଳ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରବାଳ, ରତ୍ନବିଶେଷ ।

ଯଥା—

ସିଦ୍ଧ ପୋହଳା ପ୍ରାୟେ ଦଶେ ପାଦ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠି,
ସେବତୀ ପାଖୁଡ଼ା ପ୍ରାୟେ ଦଶେ ନଖ ଫୁଟି । ସା.ଖ୍ର.ଆ.
ରାଜେ ମର୍କତ ପୋଏଳା ଆଦିତ୍ୟର ଜ୍ୟୋତି । ସା.ଖ୍ର.ସ·

ପୌଗଣ୍ଡ, ବି (ପୋଗଣ୍ଡ-ଅ) ପୋଗଣ୍ଡାବସ୍ଥା ।

ପୌରୁଷ, ବି. (ପୁରୁଷ-ଅ) ପରାକ୍ରମ; ପୁରୁଷକାର ।

ପୌରୋଗବ, ବି. (ପୁରଃ = ଅଗ୍ରେ-ଗୁ = ନେତ୍ର-ଅ, ଯାହାର ଅଗ୍ରେ ପାଚ୍ୟବସ୍ତୁରେ ଦୃଷ୍ଟି ରହେ) ରନ୍ଧନଶାଳାର ଅଧିକାରୀ ।

ପୌଷ, ବି. (ପୌଷୀ ଅ—ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ) ମାସ-ବିଶେଷ ।

ପ୍ର, ଅଂ. (ପ୍ରଥ—ବିଖ୍ୟାତ ହେବା-ଅ) ଉତ୍କର୍ଷ; ଗତି; ଆରମ୍ଭ; ସର୍ବତୋଭାବ; ଖ୍ୟାତି; ଉତ୍ପତ୍ତି; ଇତ୍ୟାଦି ।

ପ୍ରକଟ, ବି. (ପ୍ର-କଟ) ସ୍ପଷ୍ଟ, ବ୍ୟକ୍ତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ପ୍ରକଟନ, ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରକଟିତ ପଦ ହୁଏ ।)

ପ୍ରକର, ବି. (ପ୍ର-କୃ = ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅ) ସମୂହ, ପୁଷ୍ପାଦିର ସ୍ତବକ; ସାହାଯ୍ୟ ।

ପ୍ରକର୍ଷ, ବି. (ପ୍ର-କୃଷ୍-ଅ) ଉତ୍କର୍ଷ, ଆଧିକ୍ୟ ।

ପ୍ରକାଣ୍ଡ, ବି. (ପ୍ର-କାଣ୍ଡ) ବୃକ୍ଷର ଗଣ୍ଡି । ବିଂ. ବଡ, ମହତ୍ତ୍ୱ ।

ପ୍ରକାମ, ବିଂ. (ପ୍ର-କମ୍-ଅ) ଯଥେଷ୍ଟ; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ।

ପ୍ରକାର, ବି. (ପ୍ର କୃ-ଅ) ସାଦୃଶ୍ୟ; ପ୍ରଭେଦ ।

ପ୍ରକାଶ, ବି. (ପ୍ର-କାଶ୍-ଅ) ଦୀପ୍ତି; ସ୍ପଷ୍ଟତ; ଜ୍ଞାନ । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରକାଶକ, ପ୍ରକାଶିତ ଓ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ହୁଏ ।)

ପ୍ରକୃତ, ବିଂ. ସଂ. ବାସ୍ତବିକ, ଯଥାର୍ଥ; ରଚିତ; ପ୍ରସ୍ତାବିତ ।

ପ୍ରକୃତି, ବି. (ପ୍ର କୃ ତି) ସ୍ୱଭାବ; ଶକ୍ତି; ସ୍ୱାମୀ, ମନ୍ତ୍ରୀ, ସହାୟ, ଧନ, ଦେଶ, ଦୁର୍ଗ ଓ ସୈନ୍ୟ ଏହି ସପ୍ତବିଧ ରାଜ୍ୟାଙ୍ଗ; ଈଶ୍ୱର-ସୃଷ୍ଟ ଯାବତୀୟ ପଦାର୍ଥ ।

ପ୍ରକୃଷ୍ଟ, ବିଂ. ସଂ. ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ପ୍ରକୋଷ୍ଠ, ବି. (ପ୍ର-କୁଶ୍-ଠ) କୋଠରି; କହୁଣିର ନିମ୍ନଭାଗରୁ ମଣିବନ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହସ୍ତର ଭାଗ ।

ପ୍ରକ୍ରମ, ବି. (ପ୍ର-କ୍ରମ୍-ଅ) ଆରମ୍ଭ; ଗମନ; ଅତିକ୍ରମ । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରକ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରକ୍ଷେପ, ବି. (ପ୍ର-କ୍ଷିପ୍-ଅ) ବିନ୍ୟାସ; ଫିଙ୍ଗିବା । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରକ୍ଷିପ୍ତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରଖ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ର-ଖ୍ୟା-ଅ-ଆ) ସାଦୃଶ୍ୟ; ପ୍ରକାର; ଖ୍ୟାତି ।

ପ୍ରଗଲ୍‌ଭ, ବିଂ. (ପ୍ର-ଗଲ୍‌ଭ୍-ଅହଙ୍କାରୀ ହେବା-ଅ) ଉଦ୍ଧତ; ନିର୍ଲଜ; ସମର୍ଥ; ନିର୍ଭୀକ ।

ପ୍ରଗ୍ରହ, } ବି. (ପ୍ର-ଗ୍ରହ-ଅ) ଅଶ୍ୱାଦିର
ପ୍ରଗ୍ରାହ, } ଲଗାମ; ବନ୍ଧନ; କଏଦ ବା ବନ୍ଦୀ; କିରଣ; ଗ୍ରହଣ ।

ପ୍ରଘଟ, ବି. (ପ୍ରକଟ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଖ୍ୟାତି । ବିଂ. ପ୍ରଖ୍ୟାତ । ଯଥା—

ଏ କଥା ପ୍ରଘଟ ନ କର,
ଆମ୍ଭେ ହୋ ଯିବୁଁ ଗୋପପୁର । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ପ୍ରଚାର, ବି. (ପ୍ର-ଚର୍-ଅ) ପ୍ରଚଳନ; ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ପ୍ରକାଶ । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରଚାରକ, ପ୍ରଚାରୟିତା, ପ୍ରଚାରିତ ପ୍ରଭୃତି ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ପ୍ରଚୁର, ବିଂ. (ପ୍ର-ଚୁର୍-ଅ) ପ୍ରଭୂତ, ବହୁତ, ଅଧିକ ।

ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସୁସ୍ପଷ୍ଟ । କ୍ରି. ବିଂ. ସୁସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ, ଭଲକରି । ଯଥା—

ରାଜ୍ୟର ନଦୀନଦୀ ଗୁହାରି ଯେତେ ପଢ଼େ,
ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ କରି ତାହା ବୁଝନ୍ତ ଯୋଗାରୂଢ଼େ । ନୃ. ପୁ. ଚ. ଛ.

ପ୍ରଚ୍ଛଦ, ବି. (ପ୍ର-ଛଦ୍-ଅ) ଆଚ୍ଛାଦନ; ଆବରଣ ବସ୍ତ୍ର; ଆସ୍ତରଣ ବସ୍ତ୍ର; ଗୁଦର । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଓ ପ୍ରଚ୍ଛାଦିତ ପଦ ହୁଏ ।)

ପ୍ରଜା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ର-ଜନ୍-ଅ-ଆ) ଅଧିକାରସ୍ଥ ଜନ; ସନ୍ତାନ ।

ପ୍ରଜାପତି, ବି. (ପ୍ରଜା-ପତି) ବ୍ରହ୍ମା; ବିଶ୍ୱକର୍ମା; ଜାମାତା; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଅଗ୍ନି; ପିତା; ରାଜା; ମରୀଚି, ଅତ୍ରି ପ୍ରଭୃତି ଦଶ ପ୍ରଜାପତି; ବିଷ୍ଣୁ; ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ କୀଟବିଶେଷ । ଯଥା—

ମଧୁ ଭକ୍ଷି ଭକ୍ଷି ପ୍ରଜାପତି ବୁଲେ
ଗେଣ୍ଡୁ ଫୁଲେ କୁରବକେ । ଉର୍ବଶୀ ।

ପ୍ରଜାବତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରଜା-ବତ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଈ) ଭ୍ରାତୃଜାୟା । (ପ୍ରଜାବତୀ ଭ୍ରାତୃଜାୟା—ଅମର ।) ସନ୍ତାନବତୀ ।

ପ୍ରଜ୍ଞ, ବିଂ. (ପ୍ର-ଜ୍ଞା-ଅ) ପଣ୍ଡିତ; ବିଚକ୍ଷଣ; ପ୍ରଣତ ଜାନୁକ । (ପ୍ରଜ୍ଞଃ ପ୍ରଣତଜାନୁକଃ—ଅମର) (ପ୍ରଣତଜାନୁକର ନାମ ପ୍ରଜ୍ଞୁ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ପ୍ରଜ୍ଞା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ର-ଜ୍ଞା-ଆ) ବୁଦ୍ଧି, ଜ୍ଞାନ; ମନ୍ତ୍ରଣା; ଖିକ୍ଷଣମତି; ସରସ୍ୱତୀ ।

ପ୍ରଣତି, ବି. (ପ୍ର-ନମ୍-ତି) ପ୍ରଣାମ; ନମ୍ରତା । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରଣତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରଣପତ୍ୟ, } ବି. (ପ୍ରଣାମ ଶବ୍ଦଜ) ନମସ୍କାର,
ପ୍ରଣମିତ, } ପ୍ରଣାମ । ଯଥା—

ଉଠିକରି ପୁଣ ପୁଣ କରେ ପ୍ରଣପତ୍ୟ,
ପୁଜ ବଧୂ ଆଦି ପଲ୍ଲୀ କୁଟୁମ୍ବ ସହିତ । ସା. ଖ୍. ସ
କଲକ ଶତେ ପ୍ରଣମିତ,
ବୋଇଲ ହୋଇ କୃତକୃତ । ମା. ମା.

ପ୍ରଣପତ୍ୟହେବା, କ୍ରି. ପ୍ରଣାମ କରିବା । ଯଥା—

ଏହା ଶୁଣି ଚରଣେ ମୁଁ ପ୍ରଣପତ୍ୟ ହେଲି,
ଅକ୍ଷୟ ତୃଣ ଗୋଟିକ ଦିଅ ହୋ ବୋଇଲି । ସା.ଖ୍.ବ.ପ.

ପ୍ରଣମିବା, କ୍ରି. (ପ୍ର-ନମ୍ ଧାତୁଜ) ନମସ୍କାର କରିବା । ଯଥା—

ସାସ୍ତାଙ୍ଗେ ପ୍ରଣମି କର ଯୋଡ଼ି ଉଭା ହୋଇ ଅଗ୍ରତେ ।
ଉଷା ।

ପ୍ରଣୟ, ବି. (ପ୍ର-ନୀ-ଅ) ପ୍ରେମ; ପ୍ରାର୍ଥନା; ଶ୍ରଦ୍ଧା; ପରିଚୟ; ବିଶ୍ୱାସ ।

ପ୍ରଣୟନ, ବି. (ପ୍ର-ନୀ-ଅନ) ନିର୍ମାଣ; ରଚନା । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରଣୀତ ଓ ପ୍ରଣେତା ହୁଏ ।)

ପ୍ରଣାମ, ବି. (ପ୍ର-ନମ୍-ଅ) ନମସ୍କାର, ଅଭିବାଦନ ।

ପ୍ରଣାମି, } ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ
ପ୍ରଣାମୀ, } ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ) ଦେବତାଦିଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ ସମୟରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଭେଟି । ଯଥା—

ଦେବତାଙ୍କୁ କିଛି ପ୍ରଣାମୀ ଦେଲେ ଟଙ୍କା ପଇସା
ସବୁ ସେହିଠାରେ ପଡ଼ି ରହିଥାଏ । ମୁକୁର ୨. ୨.

ପ୍ରଣାଳ, } ବି. (ପ୍ର-ନଲ=ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅ-
ପ୍ରଣାଳୀ, } ଈ) ସ୍ତ୍ରୀ. ଜଳନିର୍ଗମପଥ; ଶ୍ରେଣୀ; ଦ୍ୱାର; ଖଣ୍ଡ, ଧାରା ।

ପ୍ରଣିଧାନ, ବି. (ପ୍ର-ନି-ଧା-ଅନ) ଧ୍ୟାନ; ଯତ୍ନ; ସମାଧି । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରଣିହିତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରଣୋଦିତ, ବି. (ପ୍ର-ନୁଦ୍ = ପ୍ରେରଣ କରିବା-ଣିର୍-ତ) ପ୍ରେରିତ; ନିଯୋଜିତ । ଯଥା—ହିଂସା ପ୍ରଣୋଦିତ ତରବାରିର ଜୟ ଜୟ ନୁହେ ।

ପ୍ରତାନିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ର-ତନ୍-ଇନ୍-ଈ) ଲତା ।

ପ୍ରତାପ, ବି. (ପ୍ର-ତାପ) ପ୍ରଭାବ; ଆତପ; ସନ୍ତାପ ।

ପ୍ରତାରଣ, } ବି. (ପ୍ର-ତୃ = ବଞ୍ଚନା କରିବା-
ପ୍ରତାରଣା, } ଅନ, ଆ) ବଞ୍ଚନା, ଠକିବା; ପାର କରିବା । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରତାରକ ଓ ପ୍ରତାରିତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରତି, ଅଂ. (ପ୍ରଥ୍-ଅତି) ପ୍ରତିନିଧି; ବିପରୀତ; ପ୍ରତିକୂଳ; ପରିବର୍ତ୍ତ; ଉପରେ; ଆଭିମୁଖ୍ୟ; ପ୍ରଶସ୍ତି; ବିରୋଧ; ସାଦୃଶ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି । ଦ୍ୱିତୀୟା ଓ ସପ୍ତମୀ ଅର୍ଥବୋଧକ । ଯଥା—ମୋ ପ୍ରତି ଆପଣ ସନ୍ତତ ସଦୟ ଥିବେ । (ଦେଶଜ) ଓସାର । ଯଥା—

ଦଶ ଯୋଜନ ପ୍ରତି ଚାର ଅଟଇ ସେତୁକୁ ସମାନ ।
ବି. ରା.

ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପଞ୍ଚମୀ ଅର୍ଥବୋଧକ । ଯଥା—ଏହା ପ୍ରତି ସେ ବଡ଼ ।

ପ୍ରତିକଛ, ବି. (ପ୍ରତି-କକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରତିଯୋଗୀ । ଯଥା—

ତହିଁକି କଥାଏ ଯେ କହିବା ଉପଲକ୍ଷ,
ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଦେଖି ଜାଣ ଯେଉଁରୂପେ ପ୍ରତିକଛ । ନୃ.ପୁ.ସ.ଙ.

ପ୍ରତିକାର, } ବି. (ପ୍ରତି-କୃ-ଅ) ବୈର-
ପ୍ରତୀକାର, } ନିର୍ଯ୍ୟାତନ; ପ୍ରତିଫଳ; ପରିଶୋଧ; ଉପାୟ; ଚିକିତ୍ସା ।

ପ୍ରତିକି, ଅଂ. (ଦେଶଜ ବା ପ୍ରତିଶବ୍ଦଜ) ଅପେକ୍ଷା ଅର୍ଥାତ୍ ପଞ୍ଚମୀ ଅର୍ଥବୋଧକ । ଯଥା—

ଏହା ଶୁଣିବାର ପ୍ରତିକି ମରଣ,
ହୋଇଲେ ମୋର ଭଲ ହୋଇବଟି ଜାଣ ।
କୃ. ଖ୍. ଶ. ପ.

ପ୍ରତିକୂଳ, ବି. (ପ୍ରତି = ବିରୁଦ୍ଧ-କୂଳ) ପ୍ରତିପକ୍ଷ, ବିରୁଦ୍ଧ ।

ପ୍ରତିକୃତି,ବି. (ପ୍ରତି-କୃତି) ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି; ପ୍ରତିବିମ୍ବ; ପ୍ରତିନିଧି; ସାଦୃଶ୍ୟ ।

ପ୍ରତିଗ୍ରହ, } ବି. (ପ୍ରତି-ଗ୍ରହ୍-ଅ, ଅନ)
ପ୍ରତିଗ୍ରହଣ, } ସ୍ୱୀକାର; ଦାନଗ୍ରହଣ; ଅନୁଗ୍ରହ ।

ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରତି-ଜ୍ଞା-ଅ, ଆ) ଅଙ୍ଗୀକାର, ପଣ; ଅଭିଯୋଗ ।

ପ୍ରତିନିଧି, ବିଂ. (ପ୍ରତି = ପରିବର୍ତ୍ତି-ନି-ଧା-ଇ) ତୁଲ୍ୟ, ସଦୃଶ; ବଦଳ; ପ୍ରତିଭୂ; ଜାମିନ ।

ପ୍ରତିପତ୍ତି, ବି. (ପ୍ରତି-ପଦ୍ = ଗମନ କରିବା, ପାଇବା ଇତ୍ୟାଦି-ତି) ପ୍ରାପ୍ତି; ସମ୍ମାନ; ସୁଖ୍ୟାତି, ଗୌରବ; ପ୍ରବୃତ୍ତି; କର୍ତ୍ତବ୍ୟଜ୍ଞାନ; ଅଙ୍ଗୀକାର; ଅଭିଯୋଗ; ପ୍ରଗଲ୍‌ଭତା; ନିଶ୍ଚୟ; ଅନୁମତି; ଉପାୟ; ବ୍ୟବସ୍ଥା; ସମ୍ୟକ୍‌ଜ୍ଞାନ । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରତିପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ପ୍ରତିପାଦନ, ବି. (ପ୍ରତି-ପଦ୍-ଣିଚ୍-ଅନ) ଦାନ; ସମ୍ପାଦନ; ନିର୍ବାହ; ଜ୍ଞାପନ; ପ୍ରତିପତ୍ତି; ଉତ୍ପାଦନ; ସ୍ଥିରୀକରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରତିପାଦକ, ପ୍ରତିପାଦିତ ଓ ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ପ୍ରତିବନ୍ଧ, ବି. (ପ୍ରତି-ବନ୍ଧ୍-ଅ) ବାଧା, ବିଘ୍ନ, ବ୍ୟାଘାତ ।

ପ୍ରତିଭା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ପ୍ରତି-ଭା = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ, ଆ) ବୁଦ୍ଧି; ଅସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧିଶକ୍ତି; ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତି; ନବନବୋନ୍ମେଷଶାଳିନୀ ପ୍ରଜ୍ଞା; ଦୀପ୍ତି; ସାଦୃଶ୍ୟ ।

ପ୍ରତିଭାତ, ବିଂ. (ପ୍ରତି-ଭା-ତ) ପ୍ରଦୀପ୍ତ; ଉଦିତ ।

ପ୍ରତିଭାନ, ବି. (ପ୍ରତି-ଭା-ଅନ) ବୁଦ୍ଧି; ପ୍ରଭା ।

ପ୍ରତିଭୂ, ବି. (ପ୍ରତି-ଭୂ-କ୍ୱିପ୍) ବନ୍ଧକ, ଜାମିନ ।

ପ୍ରତିମ, ବିଂ. (ପ୍ରତି = ସମାନ-ମା-ଅ) ସଦୃଶ ।

ପ୍ରତିମା, ବି. (ପ୍ରତି-ମା-ଅ-ଆ) ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି; ପ୍ରତିବିମ୍ବ; ଛବି; ସାଦୃଶ୍ୟ ।

ପ୍ରତିବାଦ, } ବି. (ପ୍ରତି-ବାଦ) ପ୍ରତିକୂଳ
ପ୍ରତୀବାଦ, } ଉକ୍ତି; ଆପତ୍ତି ।

ପ୍ରତିବେଶ, } ବି. (ପ୍ରତି = ନିକଟ-ବିଶ =
ପ୍ରତୀବେଶ, } ପ୍ରବେଶ କରିବା-ଅ) ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ବାସସ୍ଥାନ । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରତିବେଶୀ ହୁଏ ।)

ପ୍ରତିଶ୍ରବ, ବି.(ପ୍ରତି-ଶ୍ରୁ-ଅ) ସ୍ୱୀକାର । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରତିଷେଧ, ବି. (ପ୍ରତି-ସିଧ୍-ଅ) ନିବାରଣ; ତ୍ୟାଗ । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରତିଷେଧକ, ପ୍ରତିଷେଦ୍ଧା ଓ ପ୍ରତିଷିଦ୍ଧ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରତି-ସ୍ଥା = ପ୍ରଶଂସା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ, ଆ) ସୁଖ୍ୟାତି; ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ସମାପ୍ତି; ସ୍ଥିତି; ଆଶ୍ରୟ; ସ୍ଥାନ । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ, ପ୍ରତିଷ୍ଠ୍ୟମାନ ପ୍ରଭୃତି ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ପ୍ରତିହାର, } ବି. (ପ୍ରତି-ହୃ-ଅ) ଦ୍ୱାର; ଦ୍ୱାର-
ପ୍ରତୀହାର, } ପାଳ; ତ୍ୟାଗ; ମାୟା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଦ୍ୱାରପାଳିକା ।

ପ୍ରତୀକ, ବିଂ. (ପ୍ରତି-ଇ-ଇକ) ପ୍ରତିକୂଳ; ବିପରୀତ । ବି. ଅଙ୍ଗ, ଅବୟବ ।

ପ୍ରତୀଚୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରତି = ପଶ୍ଚାତ୍-ଅନ୍ଚ୍ = ଗମନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍ ଈ) ପଶ୍ଚିମଦିଗ ।

ପ୍ରତୀତି, ବି. (ପ୍ରତି-ଇ-ତି) ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ଜ୍ଞାନ; ସମ୍ମାନ; ପ୍ରୀତି; ହର୍ଷ; ବିଶ୍ୱାସ । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରତୀତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରତୀପ, ବିଂ. (ପ୍ରତି-ଅପ୍ = ଜଳ-ଅ, ଅପ୍ = ଈପ) ପ୍ରତିକୂଳ; ବିପରୀତ; ପରାଙ୍ମୁଖ; ପଶ୍ଚିମ ।

ପ୍ରତୀୟମାନ, ବି. (ପ୍ରତି-ଇ-ମାନ, ଯ ଆଗମ) ଜ୍ଞାୟମାନ, ଯାହା ଜଣା ଯାଉଅଛି ।

ପ୍ରତେ, ବି. (ପ୍ରତ୍ୟୟ ଶବ୍ଦଜ) ବିଶ୍ୱାସ । ଯଥା—

ହେଉଥାଇ ପ୍ରତେ ନନ୍ଦନ କି ଶତେ
ହୋଇଛୁ ଏ ବନେ ଠୂଳ । ଯ. କେ.

ପ୍ରତୋଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ରଥ୍ୟା; ରାସ୍ତା; ଅଭ୍ୟନ୍ତରପଥ ।

ପ୍ରତ୍ନ, ବିଂ. ସଂ. ପୁରାତନ, ପୁରୁଣା ।

ପ୍ରତ୍ୟଗ୍ର, ବିଂ. (ପ୍ରତି-ଅଗ୍ର = ପ୍ରଥମ) ନୂତନ; ଅମ୍ଳାନ ।

ପ୍ରତ୍ୟୟ, ବି. (ପ୍ରତି-ଇ = ଜାଣିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ନିଶ୍ଚୟଜ୍ଞାନ; ବିଶ୍ୱାସ; ଶପଥ; ହେତୁ; ପ୍ରସିଦ୍ଧି ।

ବିଂ. ଅଧୀନ । (ପ୍ରତ୍ୟୟୋଽଧୀନ ଶପଥ ଜ୍ଞାନ ବିଶ୍ୱାସ ହେତୁଷୁ—ଅମର ।) (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରତ୍ୟୟକ = ବିଶ୍ୱାସକାରକ ହୁଏ ।)

ପ୍ରତ୍ୟବାୟ୍ଯ, ବି. (ପ୍ରତି-ଅବ-ଇ-ଅ) ପାପ; ଅନିଷ୍ଟ, କ୍ଷତି; ବିପରୀତ ଆଚରଣ ।

ପ୍ରତ୍ୟହ, ଅଂ. ସଂ. ପ୍ରତିଦିନ ।

ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ, ବି. (ପ୍ରତି-ଆ-ଖ୍ୟା-ଅନ) ନିରାକରଣ, ଦୂରୀକରଣ; ଅସ୍ୱୀକାର । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ, ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତି, } ବି. (ପ୍ରତି-ଆ-ବୃତ୍-ଅନ, ତି) ପ୍ରତିନିବୃତ୍ତି; ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ; ପ୍ରତିନିବାରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରତ୍ୟୁତ, ଅଂ. ସଂ. ଉକ୍ତର ବୈପରୀତ୍ୟ; ବରଂ ।

ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ତତ୍କାଳୋଚିତ-ବୁଦ୍ଧି । ବିଂ. ପ୍ରତିଭାନ୍ୱିତ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ, କ୍ରି. ବିଂ. ଏକେ ଏକେ; ସମୁଦାୟ ।

ପ୍ରଥମ, ବିଂ. (ପ୍ରଥ୍-ଅମ) ଆଦ୍ୟ, ପ୍ରଧାନ ।

ପ୍ରଥା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରଥ୍-ଅ, ଆ) ରୀତି, ଧାରା; ଖ୍ୟାତି; ପ୍ରସିଦ୍ଧି; ବିସ୍ତାର । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରଥିତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ, ବି. ସଂ. ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବେଷ୍ଟନ; ବନ୍ଦନା । ବିଂ. ଅନୁକୂଳ ।

ପ୍ରଦର୍ଶନ, ବି. (ପ୍ର-ଦୃଶ୍-ଣିଚ୍-ଅନ) ଦେଖାଇବା । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରଦର୍ଶକ, ପ୍ରଦର୍ଶିତ ଇତ୍ୟାଦି ପଦ ହୁଏ ।)

ପ୍ରଦଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଳମାଳ; ହଟ । ଯଥା—

ମୋର ପ୍ରଦଳ ଶୁଣି ନନ୍ଦରାଣୀ,
ଘର ଭିତରୁ ବାହାର ତରୁଣୀ । ଗୋ. ଲୀ.

ପ୍ରଦୋଷ, ବି. (ପ୍ର-ଆରମ୍ଭ-ଦୋଷା = ରାତ୍ରି-ଯହିଁରେ ବା ଯାହାଠାରୁ) ସାୟଂକାଳ । ବିଂ. ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଦୋଷଯୁକ୍ତ ।

ପ୍ରଦ୍ୟୋତନ, ବି. (ପ୍ର-ଦ୍ୟୁତ୍-ଅନ) ଦୀପ୍ତି, ପ୍ରକାଶ; ସୂର୍ଯ୍ୟ । ବିଂ. ଦ୍ୟୋତନଶୀଳ ।

ପ୍ରଦ୍ରବ, ପ୍ରଦ୍ରାବ, ବି. (ପ୍ର-ଦ୍ରୁ-ଅ) ପଳାୟନ; ଧାବନ ।

ପ୍ରପଞ୍ଚ, ବି. (ପ୍ର-ପଚ୍ = ବିସ୍ତୃତ ହେବା-ଅ) ସମୂହ; ମାୟା; ସଂସାର; ଭ୍ରାନ୍ତି; ବଞ୍ଚନା; ବୈପରୀତ୍ୟ ।

ପ୍ରପନ୍ନ, ବିଂ. (ପ୍ର-ପଦ୍-ତ) ପ୍ରାପ୍ତ; ଆଶ୍ରିତ; ଶରଣାଗତ ।

ପ୍ରପା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଜଳଛତ୍ର ।

ପ୍ରବାଳ, ବି. (ପ୍ର-ବଲ୍-ଅ) ପୋହଳା, ରତ୍ନ-ବିଶେଷ; ନୂତନ ପଲ୍ଲବ; ଅଙ୍କୁର; ବୀଣା-ଦଣ୍ଡ । (ପ୍ରବାଳୋ ବଲ୍ଲକୀ ଦଣ୍ଡେ ବିଦ୍ରୁମେ ନବପଲ୍ଲବେ—କୋଷାନ୍ତର ।)

ପ୍ରଭା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଦୀପ୍ତି; ପ୍ରକାଶ ।

ପ୍ରଭବ, ବି. (ପ୍ର-ଭୂ-ଅ) ପ୍ରତାପ; ମହିମା; ସାମର୍ଥ୍ୟ; ଉଦ୍ଭବ ।

ପ୍ରଭୂତ, ବିଂ. (ପ୍ର-ଭୂତ) ପ୍ରଚୁର, ବହୁ; ଉତ୍ପନ୍ନ; ଉନ୍ନତ ।

ପ୍ରମଦା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ର-ମଦ-ଆ) ସୁନ୍ଦରୀ ନାରୀ ।

ପ୍ରମାଣ, ବି. (ପ୍ର-ମା-ଅନ) ନିଶ୍ଚୟର ହେତୁ; ସାକ୍ଷୀ; ଶାସ୍ତ୍ର; ପରିମାଣ; ବିଶ୍ୱାସ; ନିଶ୍ଚୟ ।

ପ୍ରମାଦ, ବି. (ପ୍ର-ମଦ୍-ଅ) ଅନବଧାନତା, ଭ୍ରମ ।

ପ୍ରମୀଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ର-ମୀଲ୍-ଅ-ଆ) ତନ୍ଦ୍ରା; ମୁଦ୍ରଣ; ଅବସାଦ ।

ପ୍ରମୁଖ, ବିଂ. (ପ୍ର-ମୁଖ) ପ୍ରଥମ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପ୍ରଭୃତି । ବି. ଆରମ୍ଭ, ସମୂହ ।

ପ୍ରୟତ, ବିଂ. (ପ୍ର-ଯମ୍-ତ) ପବିତ୍ର; ସଂଯତ; ଦତ୍ତ ।

ପ୍ରୟାସ, ବି. (ପ୍ର-ଯସ୍ = ଯତ୍ନକରିବା-ଅ) ଶ୍ରମ; ଯତ୍ନ; ଇଚ୍ଛା ।

ପ୍ରୟୋଜନ, ବି. (ପ୍ର-ଯୁଜ୍-ଅନ) ହେତୁ, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; କାର୍ଯ୍ୟ; ଫଳ; ପ୍ରୟୋଗକରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରୟୋଜକ, ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଓ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ପଦ ସାଧିତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରଳାପ, ବି. (ପ୍ର-ଲପ୍-ଅ) ଅନର୍ଥକ ବାକ୍ୟ; ରୋଗୀର ଉପଦ୍ରବବିଶେଷ; ବିଳାପ ।

ପ୍ରଳେ, ବି. (ପ୍ରଳୟ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଳୟ; ନାଶ । ଯଥା—

ଯାବତ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରଳେ ହେଲେ,
ମୁଁ ସତ୍ୟ ନ ଲଙ୍ଘଇ ଭଲେ । ଡା. ର.

ପ୍ରଲୋଭନ, ବି. (ପ୍ର-ଲୁଭ୍-ଣିଚ୍-ଅନ) ଲୋଭ ଦେଖାଇବା । ବିଂ. ଲୋଭପ୍ରଦର୍ଶକ ।

ପ୍ରବଚନ, ବି. (ପ୍ର-ବଚନ) ବେଦାଦି ଶାସ୍ତ୍ର; ଉତ୍ତମ ବଚନ; ବେଦାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ ।

ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ, ବି.(ପ୍ର-ବୃତ୍-ଅନ) ପ୍ରବୃତ୍ତି; ଆରମ୍ଭ । ବିଂ. ପ୍ରବୃତ୍ତିଜନକ, ଉତ୍ତେଜକ । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ, ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ପ୍ରଭୃତି ହୁଏ ।)

ପ୍ରବାଦ,ବି. (ପ୍ର-ବଦ୍-ଅ) ଜନଶ୍ରୁତି, ଜନରବ; ଅପବାଦ; ପରମ୍ପରାଗତ ବାକ୍ୟ ।

ପ୍ରବୃତ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ର-ବୃତ୍-ତି) ଇଚ୍ଛା; ଯତ୍ନ; ବାର୍ତ୍ତା; ପ୍ରବାହ; ଗତି; ବ୍ୟାପାର; ଉତ୍ପତ୍ତି । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରବେଶ, ବି. (ପ୍ର-ବିଶ୍-ଅ) ଭିତରକୁ ଯିବା । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ପ୍ରଭୃତି ପଦ ହୁଏ ।)

ପ୍ରଶ୍ରୟ, ବି. (ପ୍ର-ଶ୍ରି-ଅ) ସ୍ନେହ; ସ୍ନେହଯୁକ୍ତ ସମ୍ମାନ; ବିନୟ ।

ପ୍ରଶ୍ନ,ବି. (ପ୍ରଚ୍ଛ୍-ତ) ପଚାରିବା । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରଷ୍ଟା ଓ ପ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ହୁଏ ।)

ପ୍ରସବ, ବି. (ପ୍ର-ସୂ = ପ୍ରସବକରିବା-ଅ) ଉତ୍ପାଦନ, ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମାଇବା; ଜନ୍ମ, ଉତ୍ପତ୍ତି; ସନ୍ତାନ; ପୁଷ୍ପ; ଫଳ; କାରଣ ।

ପ୍ରସାଦ, ବି. (ପ୍ର-ସଦ୍ = ଗମନକରିବା, ହୃଷ୍ଟହେବା-ଅ) ପ୍ରସନ୍ନତା; ଅନୁଗ୍ରହ; ନିର୍ମଳତା; ପ୍ରସକ୍ତି; ସୌମ୍ୟତା; ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରସନ୍ନ ହୁଏ ।)

ପ୍ରସାଧନ, ବି. (ପ୍ର-ସାଧ୍=ସିଦ୍ଧକରିବା, ଭୂଷିତ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ) ଅଳଙ୍କରଣ; ସାଧନ, ସମ୍ପାଦନ; କଣ୍ଟକଶୋଧନ; ସଜ୍ଜାବସ୍ତୁ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) କଙ୍କତିକା, ପାନିଆଁ । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରସାଧକ ଓ ପ୍ରସାଧିତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରସୂତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ର-ସୂ = ପ୍ରସବକରିବା ତି) ସନ୍ତାନ; ଗର୍ଭ; ଉତ୍ପତ୍ତି; କାରଣ; ମାତା । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରସୂତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରସୂତିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଜାତପ୍ରସବା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ପ୍ରସୂନ, ବି. (ପ୍ର-ସୂ = ପ୍ରସବକରିବା ନ) ପୁଷ୍ପ; ମୁକୁଳ; ଫଳ । ବିଂ. ଜାତ ।

ପ୍ରସ୍ତର, ବି. (ପ୍ର ସ୍ତୃ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅ) ପାଷାଣ; ମଣି; ପଲ୍ଲବାଦି ରଚିତ ଶଯ୍ୟା ।

ପ୍ରସ୍ତାର, ବି. (ପ୍ର-ସ୍ତୃ-ଅ) ପଲ୍ଲବାଦି ରଚିତ ଶଯ୍ୟା; ତୃଣବନ; ଛନ୍ଦୋଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରକ୍ରିୟାବିଶେଷ; ବିସ୍ତାର; ସମୂହ ।

ପ୍ରସ୍ତାବ, ବି. (ପ୍ର-ସ୍ତୁ = କଥାରମ୍ଭ କରିବା-ଅ) ପ୍ରସଙ୍ଗ; କଥାନୁଷ୍ଠାନ, ପ୍ରକରଣ; ଅବସର, ସୁଯୋଗ ।

ପ୍ରସ୍ତୁତ, ବିଂ.(ପ୍ର-ସ୍ତୁ = ନିଷ୍ପନ୍ନକରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ପ୍ରକୃତ; ପ୍ରକ୍ରାନ୍ତ; ଉଲ୍ଲିଖିତ; ନିଷ୍ପନ୍ନ; ଉଦ୍ୟୁକ୍ତ; ଉପସ୍ଥିତ; ପ୍ରଶଂସିତ; ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ; ପ୍ରକର୍ଷ ସ୍ତୁତିଯୁକ୍ତ; ପ୍ରତିପନ୍ନ ।

ପ୍ରସ୍ଥ, ବି. (ପ୍ର-ସ୍ଥା-ଅ) ପରିମାଣବିଶେଷ; ପର୍ବତର ଉପରିସ୍ଥ ସମାନ ଭୂମି ।

ପ୍ରସ୍ଥାନ, ବି. (ପ୍ର-ସ୍ଥା-ଅନ) ଗମନ; ପ୍ରୟାଣ; ଶତ୍ରୁର ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା ।

ପ୍ରସ୍ରବଣ, ବି. (ପ୍ର-ସ୍ରୁ=କ୍ଷରିତହେବା-ଅନ) ଉତ୍ସ, ନିର୍ଝର, ଝରଣା; କ୍ଷରଣ; ସ୍ୱେଦ; ମାଲ୍ୟବାନ୍ ପର୍ବତ ।

ପ୍ରସ୍ରା, ପ୍ରସା, ବି. (ପ୍ରସ୍ରାବ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମୂତ୍ର । ଯଥା—
ଆସ୍ଥାନୁ ଉଠି ନୃପତି ପ୍ରସା କରି ଗଲା,
ବଟବୃକ୍ଷର ତଳେ ଯାଇଣ ବସିଲା । ସା. ଶ୍ରୀ. ଅ.

ପ୍ରସ୍ରାବ, ବି. (ପ୍ର-ସ୍ରୁ-ଅ) ମୂତ୍ର; ପ୍ରକୃଷ୍ଟରୂପେ କ୍ଷରଣ ।

ପ୍ରହରଣ, ବି. (ପ୍ର-ହୃ-ଅନ) ଯୁଦ୍ଧ; ପ୍ରହାର ।

ପ୍ରହରୀ, ବି. (ପ୍ରହର-ଇନ୍) ଚୌକିଦାର ।

ପ୍ରହାର, ବି.(ପ୍ର-ହୃ-ଅ)ଆଘାତ; ନିଗ୍ରହ; ଯୁଦ୍ଧ ।

ପ୍ରହେଳିକା, ପ୍ରହେଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. କୂଟପ୍ରଶ୍ନ ।

ପ୍ରହ୍ଲାଦ, ବି. (ପ୍ର-ହ୍ଲାଦ୍-ଅ) ଆହ୍ଲାଦ, ଆନନ୍ଦ; ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ପୁତ୍ର ।

ପ୍ରାଂଶୁ,ବିଂ.(ପ୍ର-ଅଂଶୁ=କିରଣ) ଉଚ୍ଚ,ଉନ୍ନତ ।

ପ୍ରାକ୍, ଅଂ. ସଂ. ପୂର୍ବେ, ପ୍ରଥମେ; ପୂର୍ବଦିଗ ।

ପ୍ରାକର୍ମ, ପ୍ରାକ୍ରମ, ବି. (ପରାକ୍ରମ ଶବ୍ଦଜ) ସାମର୍ଥ୍ୟ । ଯଥା—
ବୃଷଭ ଖଗେନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ଐରାବତେ କପିଙ୍କ ପ୍ରାକର୍ମ ।
ବୈ. ବ.
ବାହାର ହେବ ବଚନୁ ପ୍ରାକ୍ରମ ଭରସା,
ବାହା ଧନୁ ଦେଖି ମଣି କଣି ପାରେ ରଷା । ବୈ. ବ.

ପ୍ରାକାର, ବି. (ପ୍ର-ଆ-କୃ=ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଅ) ପ୍ରାଚୀର; ବେଷ୍ଟନ, ବେଢ଼ା; ସର୍ବତୋ-ବିସ୍ତାର ।

ପ୍ରାକୃତ,ବିଂ.(ପ୍ର-ଅକୃତ) ନୀଚ,ଅଧମ; (ପ୍ରକୃତି = ସ୍ୱଭାବ-ଅ) ସ୍ୱାଭାବିକ, ପ୍ରକୃତିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ସାଧାରଣ, ସାମାନ୍ୟ । ବି. ଭାଷାବିଶେଷ: ନାଟକାଦିରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅପଭ୍ରଂଶ ମାଗଧୀ ଶୌରସେନୀ ପ୍ରଭୃତି ଅଷ୍ଟାଦଶଭାଷା; ପାଳୀ ପ୍ରଭୃତି ଭାଷା ।

ପ୍ରାଗ, ବି. (ପ୍ରୟାଗ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପ୍ରୟାଗ-ତୀର୍ଥ; (ପ୍ରାକ୍ ଶବ୍ଦଜ) ପୂର୍ବଦିଗ । ଯଥା—
ପ୍ରାଗ ଦେଶରେ (ପ୍ରୟାଗ ଦେଶରେ) ସେ
ଅଟଇ ଅଧିକାରୀ,
ତପରେ ତୋଷିଲା ସେହି ଗଗନବିହାରୀ । ସାଂ.ଭା.ସ.

ପ୍ରାଙ୍ଗଣ, ବି. (ପ୍ର-ଅଙ୍ଗ୍=ଗମନ କରିବା-ଅନ) ଅଗଣା; ଗୃହଭୂମି; ପଣବବାଦ୍ୟ ।

ପ୍ରାଚୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ର-ଅଞ୍ଚ୍=ଗମନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍-ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପୂର୍ବଦିଗ ।

ପ୍ରାଚୀନ, ବିଂ. (ପ୍ରାକ୍-ଈନ) ପୂର୍ବ; ପୂର୍ବ-କାଳୀନ, ପୁରାତନ; ବୃଦ୍ଧ; ପୂର୍ବଦେଶୀୟ ।

ପ୍ରାଚୀର, ବି. (ପ୍ର-ଆ-ଚୀ-ଆବରଣ କରିବା-ର) ପ୍ରାନ୍ତଭାଗରେ ଆବରଣ; ବେଷ୍ଟନ, ବେଢ଼ା, ପାଚେରି, ଗଡ଼କାନ୍ଥ ।

ପ୍ରାଜ୍ଞ, ବିଂ. (ପ୍ର-ଆ-ଜ୍ଞା-ଅ) ପଣ୍ଡିତ; ନିପୁଣ ।

ପ୍ରାଣନ, ବି. (ପ୍ର-ଅନ୍ = ବଞ୍ଚିବା-ଅନ) ପ୍ରାଣ, ଜୀବନ; ଜୀବିତରହିବା; ଗଳଦେଶ ।

ପ୍ରାତରାଶ, ବି. (ପ୍ରାତଃ-ଅଶ୍ = ଖାଇବା-ଅ) ପ୍ରାତଃକାଳୀନ ଭୋଜନ ।

ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ, ବି. (ପ୍ରାଦୁସ୍-ଭୂ-ଅ) ପ୍ରକଟିତ ହେବା; ଉଦ୍ଭବ; ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରାଦୁର୍ଭୂତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରାଦେଶ, ବି. ସଂ. ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଳି ଓ ତର୍ଜନୀ ବିସ୍ତାର କଲେ ଏକର ଅଗ୍ରଠାରୁ ଅପରର ଅଗ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ପରିମାଣ ।

ପ୍ରାନ୍ତର, ବି. (ପ୍ର-ଅନ୍ତର) ଅତିଦୂର ଓ ଛାୟା ଜଳାଦି ଶୂନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ବା ପଥ; ଜନଶୂନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ; ପଡ଼ିଆ; ଜଙ୍ଗଲ; କୋଟର ।

ପ୍ରାୟ, ବି. (ପ୍ର-ଇ = ଗମନ କରିବା, ମରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଅଭିସନ୍ଧି ପୂର୍ବକ ଅନଶନ ମୃତ୍ୟୁ; ମରଣ; ବାହୁଲ୍ୟ । (ପ୍ରାୟେଣ ସାମଗ୍ର୍ୟ ବିଧୌ ଗୁଣାନାଂ) ଉପବାସ; ବୟସ; ପାପ । (ଶବ୍ଦର ପରବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ) ତୁଲ୍ୟ । (ପ୍ରାୟଶ୍ଚାନଶନେ ମୃତ୍ୟୌ ତୁଲ୍ୟ ବାହୁଲ୍ୟୟୋରପି —ବିଶ୍ୱ ।)

ପ୍ରାୟକ, ପ୍ରାୟେ, ପ୍ରାୟେକ, } ବିଂ. (ପ୍ରାୟ ଶବ୍ଦଜ) ତୁଲ୍ୟ, ସଦୃଶ, ପରି । ଯଥା—
କଳ୍ପବୃକ୍ଷେ ନାନା ରତ୍ନ ଫଳ ପ୍ରାୟକ । ର. କ.
ନିଶାନ୍ତ ପ୍ରାୟେ ସବୁବେଳେ ଦିଶେ । କୋ.ବ୍ର.ସ୍ତୁ.
ଧାତା ପ୍ରାୟେକ ହୋଇବ କରତା । ବି. ବ

ପ୍ରାୟଶଃ, କ୍ରି. ବିଂ. ସଂ. ବାହୁଲ୍ୟରୂପେ; ସଚରାଚର ।

ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ, ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତି, } ବି. (ପ୍ରାୟସ୍ = ତପସ୍ୟା-ଚିତ୍-ତି) ଶୁଦ୍ଧିଲାଭ; ପାପ ବା ଦୋଷ-କ୍ଷୟ ସାଧନ କର୍ମ । (ପ୍ରାୟୋ ନାମ ତପଃ ପ୍ରୋକ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ନିଶ୍ଚୟ ଉଚ୍ୟତେ ।)

ପ୍ରାୟୋପବେଶ, } ବି. (ପ୍ରାୟ = ଅଭିସନ୍ଧି
ପ୍ରାୟୋପବେଶନ, } ପୂର୍ବକ ଅନଶନମୃତ୍ୟୁ ।
ପ୍ରାୟୋପବେଶିକା, } ସ୍ତ୍ରୀ. -ଉପ-ବିଶ୍-ଅ, ଅନ, କ-ଆ) ଅଭିସନ୍ଧି ପୂର୍ବକ ଅନଶନ ମରଣାର୍ଥ ଉପବେଶନ ।

ପ୍ରାରବ୍ଧ, ବିଂ. (ପ୍ର-ଆରବ୍ଧ) କୃତାରମ୍ଭ । ବି. ଅଦୃଷ୍ଟ ।

ପ୍ରାର୍ଥନ, } ବି. (ପ୍ର-ଅର୍ଥ-ଣିଚ୍-ଅନ, ଆ)
ପ୍ରାର୍ଥନା, } ମାଗିବା; ଆକାଂକ୍ଷା; ବାଂଛା; ନିବେଦନ । ଯଥା—ମୋର ପ୍ରାର୍ଥନା ଶ୍ରବଣ କରନ୍ତୁ ।

ପ୍ରାଲେୟ, ବି. (ପ୍ର-ଆ-ଲୀ = ଲୀନ ହେବା-ଅ) ହିମ, ବରଫ ।

ପ୍ରାବରଣ, ବି. (ପ୍ର-ଆ-ବୃ-ଅନ) ଉତ୍ତରୀୟବସ୍ତ୍ର, ଆବରଣବସ୍ତ୍ର, ଚଦର ।

ପ୍ରାବୃଷ୍, ପ୍ରାବୃଷ, } ବି. (ପ୍ର-ଆ-ବୃଷ୍-କ୍ୱିପ୍-
ପ୍ରାବୃଟ୍, } ଅ) ବର୍ଷାକାଳ ।

ପ୍ରାଶ୍ଚିତ, ବି. (ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପାପ ବା ଦୋଷ କ୍ଷୟନିମିତ୍ତ କରିବା କର୍ମ । ଯଥା—

ଶୁଣ ହେ ଅର୍ଜୁନର ନାଥ,
ତହିଁକି ଯେ ପ୍ରାଶ୍ଚିତ ହୋନ୍ତୁ । ବି. ପୁ.

ପ୍ରାସ, ବି. (ପ୍ର-ଅସ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅ) କ୍ଷେପଣୀୟ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ, କୁନ୍ତ; (ପ୍ରୟାସ ଶବ୍ଦଜ) ଦରଦ ବା ବେଦନା । ଯଥା—

ରଙ୍ଗିମା ଭଙ୍ଗୀ ବିଶେଷ ରହୁ ହୃଦେ ଦେଲା ପ୍ରାସ ।
ବି. ଚି. ମ.

ବିଂ. ବେଦନାଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ବୁଲିବାରେ ଦେଖି ହୋଇଛୁ ଗୋଡ଼ ପ୍ରାସ । କୃ.ଖି.ବ.ପ.

ପ୍ରାସାଦ, ବି. (ପ୍ର-ଆ-ସଦ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଦେବତା ଓ ରାଜାଙ୍କ ଗୃହ; ବୃହତ୍ ଅଟ୍ଟାଳିକା; ଇଷ୍ଟକ ପ୍ରସ୍ତରମୟ ଦେବାଳୟ ।

ପ୍ରିୟ, ବି. (ପ୍ରୀ = ତୁଷ୍ଟ କରିବା-ଅ) ସ୍ୱାମୀ; ମୃଗବିଶେଷ । ବିଂ. ପ୍ରୀତିପାତ୍ର; ରମ୍ୟ; ପ୍ରୀତିଜନକ (ପ୍ରିୟ, ପ୍ରେୟାନ୍, ପ୍ରେଷ୍ଠ ଏପରି ତିନିରୂପ ହୁଏ) ।

ପ୍ରିୟକ, ବି. (ପ୍ରିୟ-କ) ମୃଗବିଶେଷ; କଦମ୍ବ-ବୃକ୍ଷ; ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁବୃକ୍ଷ; ଭ୍ରମର; କୁସୁମ ।

ପ୍ରୀଣନ, ବି. (ପ୍ରୀ = ତୁଷ୍ଟ କରିବା-ଣିଚ୍-ଅନ) ତର୍ପଣ, ତୃପ୍ତିଜନନ ।

ପ୍ରୀତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ରୀ-ତି) ତୃପ୍ତି: ହର୍ଷ: ସନ୍ତୋଷ; ପ୍ରେମ; ଅନୁରାଗ; କନ୍ଦର୍ପପତ୍ନୀ । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରୀତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରୀତିଆ, } ବିଂ. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ
ପ୍ରୀତିୟା, } ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ) ପ୍ରୀତିମାନ୍ । ଯଥା—

ପ୍ରୀତିୟା ପ୍ରୀତିରଖା ଏଡ଼େ ସିଛି । ବି. ଚି. ମ.

ପ୍ରେତ, ବି. (ପ୍ର-ଇ = ଗମନ କରିବା-ତ) ନରକସ୍ଥ ପ୍ରାଣୀ; ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଆତ୍ମା; ପିଶାଚ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବୈତରଣୀ ନଦୀ । ବିଂ. ମୃତ ।

ପ୍ରେମ, ବି. (ପ୍ରେମନ୍ = ପ୍ରିୟ-ଇମନ୍ ଭାବାର୍ଥେ, ପ୍ରିୟ = ପ୍ର) ଅନୁରାଗ; ପ୍ରୀତି; ସ୍ନେହ; ପରିହାସ ।

ପ୍ରେରଣ, } ବି. (ପ୍ର-ଈର, ଈଷ୍-ଅନ) ଆଜ୍ଞା-
ପ୍ରେଷଣ, } କରଣ; ନିୟୋଗ; ପଠାଇବା । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରେରକ, ପ୍ରେରିତ ଓ ପ୍ରେଷିତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରୋକ୍ଷଣ, ବି. (ପ୍ର-ଉକ୍ଷ୍ = ସେଚନ କରିବା-ଅନ) ଜଳସେଚନ, ଯଜ୍ଞାଦିରେ ପଶୁବଧ; ହତ୍ୟା । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ରୋକ୍ଷିତ ହୁଏ ।)

ପ୍ରୋତ, ବିଂ. (ପ୍ର-ବେ = ସିଲାଇ କରିବା-ତ) ସ୍ୟୂତ, ସିଲାଇ କରିଥିବା; ଗୁମ୍ଫିତ; ଗ୍ରଥିତ; ଅନ୍ତର୍ବିଦ୍ଧ । ବି. ବସ୍ତ୍ର ।

ପ୍ରୋତ୍ସାହ, ବି. (ପ୍ର-ଉତ୍ସାହ) ସାତିଶୟ ଯତ୍ନ; ଅଧ୍ୟବସାୟ; ଉତ୍ତେଜନା ।

ପ୍ରୋଥିତ, ବିଂ.(ପ୍ରୋଥ୍ = ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ହେବା-ତ) ଭୂଗର୍ଭନିହିତ, ନିଖାତ ।

ପ୍ରୋଷିତ, ବିଂ. (ପ୍ର-ବସ୍ = ପ୍ରବାସ କରିବା-ତ) ବିଦେଶସ୍ଥ; ନିବୃତ୍ତ; ଆଗତ ।

ପ୍ରୋଦ୍ଧୃତ, ବି. (ପୁରୋହିତ ଶବ୍ଦଜ) ପୁରୋହିତ । ଯଥା—

ତିନି ଭ୍ରାତାଙ୍କୁ, ମାତାମାନଙ୍କୁ, ମନ୍ତ୍ରୀ ସହିତେ,
ପୂଜି ପ୍ରୋଦ୍ଧୃତେ । ବି. ରା.

ପ୍ରୋଷ୍ଠୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପ୍ର-ଉଷ୍ = ଦାହ କରି-ଠ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଶଫରୀ, କେଉଣ୍ଡି ମାଛ । ଯଥା—

ପ୍ରୋଷ୍ଠୀସମାଗ୍ଭଳନ୍ତ ନାଳ-ଦେ୍ଧ । ଜା. ପ. ଜା.

ପ୍ରୌଢ଼, ବିଂ. (ପ୍ର-ବହ୍-ପ୍ରବୃଦ୍ଧ ହେବା-ତ) ପ୍ରବୃଦ୍ଧ; ପ୍ରଗାଢ; ପ୍ରଚୁର; ପ୍ରଗଳ୍ଭ; ଯଥାବିଧି ବିବାହିତ; ଦକ୍ଷ; ଯୌବନ ଓ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟର ମଧ୍ୟମାବସ୍ଥା; ଯୁବା ।

ପ୍ରୌଢ଼ି, ବି. (ପ୍ର-ବହ୍-ତି) ଔଦ୍ଧତ୍ୟ; ଅଧ୍ୟବସାୟ; ଉତ୍ସାହ; ସାମର୍ଥ୍ୟ; ଉଦ୍ୟମ; ଉନ୍ନତି; ପ୍ରତିଷ୍ଠା ।

ପ୍ଲକ୍ଷ, ବି. ପୁଂ. ଜଡ଼ିଗଛ; ବଟବୃକ୍ଷ; ଦ୍ୱୀପ-ବିଶେଷ ।

ପ୍ଲବ, ବି. (ପ୍ଲୁ = ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଯିବା, ଜଳରେ ଭାସିବା-ଅ) ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଚାଲିବା; ସନ୍ତରଣ; ବେଙ୍ଗ; ଭେଳା; ମର୍କଟ; ମାଛଧରା ପୋଳୁହ; ପ୍ଲକ୍ଷବୃକ୍ଷ; ଜଳଚରବିଶେଷ ପକ୍ଷୀ; ଚଣ୍ଡାଳ ।

ପ୍ଲବଗ, ପ୍ଲବଙ୍ଗ, ପ୍ଲବଙ୍ଗମ, } ବି. (ପ୍ଲୁ-ଗମ୍-ଅ, ବିକଳ୍ପେ ମ ଆଗମ) ବାନର; ଭେକ; ହରିଣ; ସୂର୍ଯ୍ୟସାରଥି । ବିଂ. ପ୍ଲୁତ-ଗତିଯୁକ୍ତ ।

ପ୍ଲବନ, ବି. (ପ୍ଲୁ-ଅନ) ଲମ୍ଫନ; ସନ୍ତରଣ ।

ପ୍ଲାବନ, ବି. (ପ୍ଲୁ-ଣିଚ୍-ଅନ) ଅଭିଷେକ; ଜଳରେ ଭାସିଯିବା; ବନ୍ୟା । (ବିଶେଷଣରେ ପ୍ଲାବିତ ହୁଏ ।)

ପ୍ଲୁତ, ବି. (ପ୍ଲୁ-ତ) ଲମ୍ଫ; ଅଶ୍ୱର ଗତି-ବିଶେଷ; ତ୍ରିମାତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣ କାଳ; ତ୍ରିମାତ୍ରସ୍ୱର ।

ପ୍ଲୁତି, ବି. (ପ୍ଲୁ-ତି) ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଯିବା; ଜଳପ୍ଲାବନ ।

ଫ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଦ୍ୱାବିଂଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବି. କର୍କଶ ବାକ୍ୟ; ନିଷ୍ଫଳ ବାକ୍ୟ; ଫୁତ୍କାର; ଝଞ୍ଜାବାତ; ଯକ୍ଷସାଧନବିଶେଷ; ଫଣା-ବିଶେଷ ।

ଫଁ, ଫଁଅ, ଫଁଫଁ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସର୍ପଗର୍ଜନର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—

ଭମ୍ପ ପ୍ରାୟେ ଫଁ ଫଁ ସ୍ୱନେ ନିଃଶ୍ୱାସି । ମ. ଯା.

ଫଏରକରିଦେବା, କ୍ରି. ଉଡ଼ାଇ ଦେବା; ଜାଳି ଦେବା ।

ଫଏସଲ, ଫଏସଲ୍, ଫୟସଲ୍, } ବି. (ଯାବନିକ) ନିଷ୍ପତ୍ତି, କାର୍ଯ୍ୟସମାଧା ।

ଫଉଜ, ଫୌଜ, } ବି. (ଯାବନିକ) ପଦଚର ବା ସେନାମାନଙ୍କ ଦଳ । ଯଥା—

ଫଉଜରୂଳେ କୃଷ୍ଣଦ୍ୱାରେ ରଖାଅ କହି
ବଲ୍ଲୀଧାରଣୀକି । କ. ଚ. ଚ.

ଫକଡ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତୁଚ୍ଛ; ହୀନ ।

ଫକା, ଫକ୍କା, ଫିକା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟର୍ଥ; ଶୂନ୍ୟ; ପାଣ୍ଡୁରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—

ପର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥିତ ପଦ୍ମ ପ୍ରାୟେ ତନୁ ଫିକା । ନ. କେ.

ଫକାସି, ଫାକାସି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦମ କମ୍ପା ନିଃଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସର ଶକ୍ତି; ଦମ୍ଭ; ଧୈର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—ଏହା ଶୁଣିଲାକ୍ଷଣି ତାର ଫକାସି ଉଡ଼ିଗଲା ।

ଫକିର, ଫକୀର, ବି. (ଯାବନିକ) ଦରିଦ୍ର । ଯଥା—

ଆଜ ଯେ ଗଜେନ୍ଦ୍ରାସନେ କାଲି ସେ ଫକୀର । କ. ବ.

ଯବନଭିକ୍ଷୁ ବା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ।

ଫକ୍କିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫକ୍କ = ଫାଙ୍କି ଦେବା-ଇକ-ଆ) କୂଟପ୍ରଶ୍ନ; ଫାଙ୍କି ।

ଫଗୁ, ବି. (ଫଲ୍‌ଗୁ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅବିରଗୁଣ୍ଡ ।

ଫଗୁଣ, ବି. (ଫାଲ୍‌ଗୁନ ଶବ୍ଦଜ) ମାସବିଶେଷ ।

ଫଜିତ, ଫଜିସ୍ତୁତ, ଫଜିତି, } ବି. (ଯାବନିକ) ତିରସ୍କାର । ଯଥା—

କୁସ୍ତୁରୁଷ ଲୋକମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଝୁରି,
ଫଜିତ ଦେଉଥାନ୍ତି ମହତ୍ତ୍ୱ ଗୋଟି ସାରି । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଚ.

ବିଂ. ତିରସ୍କୃତ । ଯଥା—

ଫଜିତ ହୋଇ ଦୂରରେ ଥିଲେ ହେଲେ
ଭଜିଥିବାର ତ ସତ । କ. ଚ. ଚ.

ନିନ୍ଦ୍ୟ । ଯଥା—

ଏକା ହୋଇ ଆମ୍ଭର ଶଏ ଭାଇଯାକୁ,
ଦେଉଛୁ ଭୀମ ନାନା ଫଜିତ ଦଶାକୁ । କୃ.ଭୀ ଆ ପ.

ଫଟ୍, ଅଂ. ସଂ. ମନ୍ତ୍ରର ଅଂଶବିଶେଷ; ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ; ଯୋଗବିଶେଷ ।

ଫଟ୍‌ଫଟ୍, ଅଂ. ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଫଟ, ଫଟା, ବି. (ସ୍ଫୁଟ୍ = ବିକସିତ ହେବା, ଭେଦ କରିବା-ଅ, ନିପାତନ-ଆ) ସର୍ପର ଫଣା; ଦନ୍ତ; ପ୍ରତାରଣା; ଶଠତା । (ଫଟ= ଫଟୋଗ୍ରାଫିର ଛବି ।)

ଫଟକା, ଫଟାକ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅଗ୍ନିବାଣବିଶେଷ; ତାଳପତ୍ର ଭିତରେ ବାରୁଦ ଦେଇ ଏହା ତିଆରି କରନ୍ତି, କାର୍ତ୍ତିକ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ଏହାର ସମଧିକ ବ୍ୟବହାର ହୁଏ ।

ଫଟକା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୂତ୍ରାଧାର ।

ଫଟା, ଫଟାଫଟି, } ବି. (ସ୍ଫୁଟ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଫଟାଇବା । ବିଂ. ଫାଟଯୁକ୍ତ । ଯେପରି—ଫଟାହାଣ୍ଡି ; ଲୁଚ୍ଛ ବା ହୀନ । ଯଥା—

ଫଟା କପାଳରେ କୁଳଶହ୍ନୁଦସ୍ୟୁ
ବୋଲିଇବା ଥିଲା ଲେଖା । କ.ଚ.ଚ.

ତୁମ୍ଭ ବିନା ଫଟାଫଟି କଥା ଯୋଡି,
କହିବାକୁ ସଂସାରେ ନାହିଁ ମନସ୍ଫୁର୍ତ୍ତି । କୃ.ଭୀ.ଉ.ପ.

ଅକାମିଆ, ହତୌଜ । ଯଥା—

ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ପାଖକୁ ଦ୍ରୁପଦଙ୍କ ବେଟା,
ଉଦ୍ଦେଶି ବିନ୍ଧୁଅଛୁ ନ କରି ମନ ଫଟା । କୃ.ଭୀ.କ.ପ.

ଫଟାଇବା, କ୍ରି. ବିଦୀର୍ଣ୍ଣକରିବା, ଭାଙ୍ଗିବା ।

ଫଟାଇବା, ଫଟାଇହେବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବକିବା ।

ଫଟାକଉଆଁସ, ବି. (ଦେଶଜ) କାର୍ତ୍ତିକ ଅମାବାସ୍ୟା ।

ଫଟିକ, ବି. (ସ୍ଫଟିକ = ପ୍ରାକୃତ ଫଟିହ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ଫଟିକ ପାଷାଣ; ଟାଙ୍ଗଣା ।

ଫଟିକରି, ବି. (ସ୍ଫଟିକ ଶବ୍ଦଜ) ଟାଙ୍ଗଣା ।

ଫଟିକିବା, କ୍ରି. (ସ୍ଫୁଟ୍ ଧାତୁଜ) ଫାଟିବା; ଜଳ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦ ଯୋଗେ ନିର୍ମଳ ହେବା ।

ଫଟୋଗ୍ରାଫ୍, ଫଟୋଗ୍ରାଫି, } ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଚିତ୍ରବିଦ୍ୟାବିଶେଷ ।

ଫଡ଼କା, ବି. (ଦେଶଜ ବା ପତାକା ଶବ୍ଦଜ) ପତାକା । ଯଥା—

ଏ କାଳ ଏକା ଏକାକରେ ପକାଇ ଡ଼ଙ୍କା
ବିଦ୍ୟୁ ଫଡ଼କା ଅଛୁ ବହି । ଲ. ବ.

ଫଡ଼ଫଡ଼, ଫଡ଼ଫାଡ଼, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣବିଶେଷ ।

ଫଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) କାଷ୍ଠପ୍ରଭୃତିର କର୍ତ୍ତିତ ଖଣ୍ଡ । ଯେପରି—କାଠଫଡ଼ା; ଭାଗ । ତେନ୍ତୁଳ ଓ କସୁଁ ଶବ୍ଦ ଯୋଗେ ଅଖଣ୍ଡାର୍ଥ । ଯେପରି—ତେନ୍ତୁଳଫଡ଼ା, କସୁଁଫଡ଼ା । ବିଂ. ଚିରା; କର୍ତ୍ତିତ; ବିଭକ୍ତ ।

ଫଡ଼, ଫର, ବି. (ଫଳକ ଶବ୍ଦଜ) ପାଇକମାନଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରବାରଣ ।

ଫଡ଼ିଆ, ଫରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପଶ୍ଚାଦର କଟିଠାରୁ ଗୋଡ଼ର ସମୁଦାୟ ଅଂଶ ।

ଫଡ଼ିକାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ଫଡ଼ି ବା ଫଳକ ଧାରଣ କରେ; ଯେ ତାମ୍ବୂଳ ପ୍ରଭୃତିର ଯୋଗାଡ଼ କରେ । ଯଥା—

କର୍ପୂର ତାମ୍ବୂଳ ଗୁଆ ପାନେ ଭରିକରି,
ଫଡ଼ିକାରମାନେ ଯୋଗାଡ଼ ଅଛନ୍ତି ଧରି । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ଚ.

ଫଡ଼ିଙ୍ଗ, ବି. (ପତଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ପତଙ୍ଗ ଅର୍ଥାତ୍ ଝିଣ୍ଟିକା ପ୍ରଭୃତି ।

ଫଣ, ଫଣା, ବି. (ଫଣ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ଆ) ସର୍ପର ବିସ୍ତାରିତ ମସ୍ତକ ।

ଫଣଫଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଔଷଧିବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଫଣୀ, ବି. (ଫଣ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ସର୍ପ ।

ଫଣ୍ଡ, ବି. (ଫନ୍ = ଗମନକରିବା-ଡ଼) ଉଦର, ଜଠର ।

ଫଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ରୋଗଜନକ ଦଶା ବା ମାରାତ୍ମକ ଦଶା ।

ଫତନା, } ବି. (ଦେଶଜ) ବରଛିଖଡ଼ାର
ଫାତନା, } ଡୋରରେ ସଂଲଗ୍ନ ମୟୂରର ପକ୍ଷାଂଶ; ବଡ଼ିଶସୂତ୍ରଗ୍ରଥିତ ଲଘୁ କାଷ୍ଠବିଶେଷ ।

ଫତୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟର୍ଥମନୋରଥ; ହଟହଟା ବା ଅପବାଦଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ଫତୁଆ ନୁହ ରୁ ବୋଲେ ଜଗଦେବ
ହରିଚନ୍ଦନ ଏ ଗୀତେ । କ. ଚ. ଚ.

ଫତୁର, ବି. (ଯାବନିକ) ଦରିଦ୍ର, ନିର୍ଧନ ।

ଫତୁର୍‌ଖୋର, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଫତୁଆ; ଅପବାଦଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ଫତୁରଖୋର ଆଖରକୁ ହେବାର
ଏହୁ ଏକା ଏଥି ଫଳ ରେ । କ.ଚ.ଚ.

ଫତେ, ବି. (ଯାବନିକ) ଜୟ ।

ଫତେହେବା, କ୍ରି. ଫଏସଲା ବା ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେବା ।

ଫନ୍ଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାହାଡ଼ର ପ୍ରାନ୍ତଭାଗ ବା ଧାର; କୌଶଳ; ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ; ଉପାୟ । ଯଥା—

ନାନା ଫନ୍ଦ କରି ଟେକ ନ ପାରଇ ଆଣି,
ଝାଞ୍ଜଲ ବନ୍ଧରେ ଯେହ୍ନେ ନ ରହଇ ପାଣି । ନା.ର.ଗୀ.

ଫନ୍ଦଫିକର, ବି.(ଦେଶଜ) ଉପାୟ, କୌଶଳ ।

ଫନ୍ଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଶ୍ରୟ, ଅବଲମ୍ବନ । ଯଥା—

କେତେ କହିବ ତାଙ୍କ ମିଛ ଫନ୍ଦା । ର. କ.

ଜାଲିକା । ଯଥା—

ଫନ୍ଦା ଧନ ମୁଁ ଫିଙ୍ଗିଦେଲି ପାଣିକି । ସଙ୍ଗୀତ ।

ଫନ୍ଦାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ କରି
ଫନ୍ଦେଇବା, } କହିବା । ଯଥା—

ଫନ୍ଦାଇ ନାନା ବିନସ୍ତ କହୁ
ଦନ୍ତେ ତୃଣ ଧରିବାର ଗଳ୍ପ । କ. ଚ. ଚ.

ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା ।

ଫନ୍ଧ, ବି. (ଦେଶଜ) କୁମନ୍ତ୍ରଣା । ଯଥା—

ମାଙ୍କର ଦୋକାନୀ କରିଛ ଫନ୍ଧ,
ସଜାଡ଼ି ରଖିଛ ଶବଦ ସନ୍ଧ । ଉ. ସା.

ଫନ୍ଧିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସଂଲଗ୍ନହେବା, ଜଡ଼ି ରହିବା ।

ଫନ୍ଦୀ, ଫନ୍ଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ଫିକର ବା ଉପାୟ । ବିଂ. ଉପାୟବନ୍ତ ।

ଫମ୍ପା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ତଃସାରଶୂନ୍ୟ; ଫୋମ୍ପଲ; ଅସାର; ସ୍ଫୀତ ବା ଫୁଲ ।

ଫୟସଲ, ଫଇସଲ, } ବି. (ଯାବନିକ)
ଫଏସଲା, ଫଏସଲ, } ନିଷ୍ପତ୍ତି । ବିଂ. ନିଷ୍ପତ୍ତି କରାଯିବା । ଯେପରି—ଫଏସଲ୍ ଜମି ।

ଫର, ବି. (ଫଳକ ଶବ୍ଦଜ) ଢାଲ ।

ଫରକ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ପ୍ରଭେଦ ।

ଫରକଟା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମେଲା, ଓସାର;
ଫର୍କଟା, } ବିସ୍ତୃତ । ଯଥା—

ପ୍ରକଟାଇ ପୁଚ୍ଛ ସାହେବପଣିଆଁ,
ଫରକଟା ଗୋଡ଼େ ହୁଏ ପୁଣି ଠିଆ । ଦ. ବା.

ଫରଗ୍, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସାବକାଶ; ପ୍ରଶସ୍ତ;
ଫର୍ଗା, } ଅଧିକ । ବି. ପ୍ରକାଶ । ଯଥା—

ଫରଗରେ ନ ବୋଲେ ଉତ୍ତର । ବି. ଚି. ମ.

ଫରଦ, } ବି. (ଯାବନିକ) ତାଲିକା ।
ଫର୍ଦ୍ଦ, } ଯଥା—

ଏ ଦରବାରର ଆସନ ଫରଦ,
ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ପାତ୍ରୀ କରିଦେବ ରଦ । ଦ. ବା.

ଫରଫନ୍ଦ, ଫର୍ଫନ୍ଦା, } ବି. (ଦେଶଜ)
ଫରଫନ୍ଦା, ଫର୍ଫନ୍ଦା, } ଉପାୟ; ଆଶ୍ରୟ । ଯଥା—

ନୃସିଂହ ନାମ ଗୋଟି ମନର ସୂତ୍ରେ ଯୋଖ,
କରିବ ଫରଫନ୍ଦା ଶ୍ରୀହରି ପଦ୍ମମୁଖ । ମଂ. ସଂ.

ଫରଫର, } ବି. (ଦେଶଜ) ମିଥ୍ୟାଗର୍ବ,
ଫରହର, } ବୃଥାଗର୍ବ । କ୍ରି. ବିଂ. (ଫର୍ଫର ଶବ୍ଦଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାଜେ ଫରଫର ରୁପାକରର ପାଛୁଡ଼ା । ମ. ଯା.
ଶ୍ୱେତ ପତାକା ଉଡ଼ଇ ଫରହର । ବ. ସ୍ୱା.

ଫରଫରହେବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସଗର୍ବେ
ଫରହରହେବା, } ଇତସ୍ତତଃ ବୁଲିବା ।
ଯଥା—
ସଖୀପଣଙ୍କର ଖଟଣି କଙ୍କର,
ବୋଲ କେହୁ ହେଉଛନ୍ତି ଫରଫର । ଦ. ବା.

ଫରଫରି, ବି (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପପରିମାଣ ବର୍ଷା, ସାମାନ୍ୟ ବର୍ଷା ।

ଫରମାସ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଆଦେଶ ବା
ଫରମାଣ, } ଆଜ୍ଞା । ଯଥା—
ଟେକ ଏ ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରୀମୁଖଟି ପର ଘରବୃତ୍ତା ଫରମାସ ।
କ. ଚ. ଚ.
କ୍ରି. ଆଦେଶ ଦିଅ । ଯଥା—
ଫରମାସ ମନେ ମନେ । କ. ଚ. ଚ.

ଫରମାସିବା, କ୍ରି. ଆଦେଶ ଦେବା ।

ଫରଳ, ବି°. (ଦେଶଜ) ବିସ୍ତୃତ । ଯଥା—
ସବଳ ଫରଳ ଚଳଲର । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଫରକ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିସ୍ମରଣ ।

ଫରକତ, ଫରକନ୍ତ, ବି°. (ଦେଶଜ) ନିର୍ମଳ ।

ଫରଖତ, ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରାପ୍ତିପତ୍ର ଅର୍ଥାତ୍ ରସୀଦ ।

ଫରି, ବି. (ଫଳକ ଶବ୍ଦଜ) ଚର୍ମଆଡ଼ଣି ।

ଫରିକ, } ବି. (ଫଳକ ଶବ୍ଦଜ ବା ଫଳକୀ
ଫରିକାର, } ଶବ୍ଦଜ) ଫରି ଧରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।
ଯଥା—
ବଶ୍ଵକେତୁଙ୍କୁ ଧନ୍ଵୀ ବୋଲି ଦଇବେ
ହୋଇବ କି ଏବେ ଫରିକ । ବୈ. ବି.
ଦୁଇ ସୈନ୍ୟଯାକ ଫରିକାର ଭେଣ୍ଡା,
ହଣାହଣି ହେଲେ କରେ ଟେକ ଖଣ୍ଡା । କୃ.ଷ୍ଠ.ବ.ପ.

ଫରିକନା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।
ଫର୍କନା, } ଯଥା—
ତୀର ଧନୁ କାଢ଼ି ପରଶୁ ଏକମୁନା,
ବାଙ୍କୋଳି ଦାରୁ ଶୁଳ ଦେକନା ଫରିକନା ।
ନୃ. ସୁ. ଚ. ଚ.

ଫରୁଆ, ବି. (ପୂଜପାତ୍ରାର୍ଥ ପଟ୍ଟବକ ଶବ୍ଦଜ) ସିନ୍ଦୂରାଦି ରଖିବାପାଇଁ କାଷ୍ଠ ବା ଧାତୁ ନିର୍ମିତ ବର୍ତ୍ତୁଳ ପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ଫରୁଆର ପରି ଉରକରେ ପରି
ଭଖ ସେ ନୀଳମଣିକି । କ. ଚ. ଚ.

ଫର୍ଦ୍ଦ, } ବି. (ଯାବନିକ) ହିସାବ କାଗଜ,
ଫର୍ଦ୍ଦା, } ତାଲିକା; ଖଣ୍ଡ ।

ଫର୍ଫର, ବି°. (ସ୍ଫୁର୍ = ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ପାଇବା-ଅ, ନିପାତନ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚଞ୍ଚଳ ।

ଫର୍ଫରିକ, ବି. (ସ୍ଫୁର୍-ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ପାଇବା-ଇକ—ସଜ୍ଞାର୍ଥେ) ପେଟ, ଗୁପଡ଼ ।

ଫର୍ମାନ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ଗୁପ୍ତଚର ।

ଫଳ, ବି. (ଫଳ୍-ନିଷ୍ପନ୍ନ ହେବା-ଅ) ବୃକ୍ଷ ଲତାଦି ଜାତ ଶସ୍ୟ; ଉତ୍ପନ୍ନବସ୍ତୁ; ଲାଭ; କାର୍ଯ୍ୟସିଦ୍ଧି; ଧନ; ପ୍ରୟୋଜନ; ସୁଖଦୁଃଖ; ଫଳକ, ଚକ୍ରା, ପଟା; ଢାଲ; ଖଡ଼୍ଗାଦିର ପତ୍ର; ବାଣର ଅଗ୍ରଭାଗସ୍ଥ ଲୌହ; ଲଙ୍ଗଳଲୁହା; ଉତ୍ତର; ଦେହରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ବର୍ତ୍ତୁଳାକୃତି ମାଂସପିଣ୍ଡ ।

ଫଳକ, ବି. (ଫଳ-କ-ସ୍ଵାର୍ଥେ) ଢାଲ; କାଷ୍ଠାଦିର ପଟା; ଅସ୍ତ୍ରର ଫଳା; କପାଳର ଅସ୍ଥି ।

ଫଳଣା, ଫଲ୍ଲନା, ବି°. (ଦେଶଜ) ଅମୁକ ।

ଫଳତଃ, କ୍ରି. ବି°. ବସ୍ତୁତଃ, ଅର୍ଥାତ୍ ।

ଫଳନ୍ତା, ବି°. (ଫଳନ୍ତ୍ ପଦରୁ ଜାତ) ଫଳୁଥିବା । କ୍ରି. ଫଳଥାଆନ୍ତା ।

ଫଳପୂର, ବି. (ଫଳ-ପୂର୍-ଅ) ଟାଭାଗଛ ଓ ଫଳ; ଡାଳିମ୍ବ ।

ଫଳବନ୍ତ, ବି°. (ଫଳବାନ୍ ପଦଜାତ) ଫଳ-ଯୁକ୍ତ ।

ଫଳଶ୍ରୁତି, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଫଳ-କର୍ମର ଫଳ-ଶ୍ରୁତି-ଶ୍ରବଣ) କର୍ମର ଫଳ ଶ୍ରବଣ ।

ଫଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ବର୍ଣ୍ଣ ସଂଯୋଗକରଣ; ଫଳବା; (ଫଳକ ଶବ୍ଦଜ) ଫରି ।

ଫଳାପାଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ନାରଚ କୁନ୍ତ ଖଡ଼୍ଗ ଅସିପତ୍ର ଯଷ୍ଟି,
ଶାବେଲ କୋଦାଳ ଯେ ମୂଷଳ ଫଳାପାଟି ।
ନ. ପୁ. ଦ୍ଵି. ଚ.

ଫଳାର, ବି. (ଫଳାହାର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଫଳାଦିଭୋଜନ ।

ଫଳାରି, ବି°. (ଦେଶଜ) ଯେ ଲୁଚି ପଳାୟନ କରିଅଛି ।

ଫଳ, ବି. (ଫଳକ ଶବ୍ଦଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; ଶଗଡ଼ର ଉପରେ ଯୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା କାଷ୍ଠପଟା ଖଣ୍ଡମାନ ।

ଫଳଫଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଆଢ଼ଣୀ ଫଳଫଳା ଯେ ଦୁଆଡ଼ ବଢ଼ାଇ,
ମୁଦ୍‌ଗର ଗଦା ଛେଲ ଭୁଷୁଣ୍ଡି ଦାଉଦାଉ ।

ଫଳଫଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ପରଘ ତନ କାଣ୍ଡ ନାରାଚ ଫଳଫଳା,
ଯେ ଯାହା ମନ କୋପେ ପିଟିଲେ ଅନର୍ଗଳା ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ଚ.

ଫଳନ, ଫଳୀ, ଫଳିତ, } ବିଂ. (ଫଳ-ଇନ, ଇନ୍, ଇତ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଫଳଯୁକ୍ତ, ସଫଳ ।

ଫଳିବା, କ୍ରି. (ଫଲ୍ ଧାତୁଜ) ଫଳଯୁକ୍ତ ହେବା; ସଫଳ ହେବା, ଲାଭବାନ୍ ହେବା; ମାଂସ ରକ୍ତ ଗୋଟା ବାନ୍ଧି କର୍କଶ ହେବା ।

ଫଳେଗ୍ରହି, ଫଳେଗ୍ରହୀ, } ବିଂ. (ଫଳ-ଗ୍ରହ୍-ଇ, ଇନ୍) ଫଳ ଗ୍ରହଣକାରୀ; ସଫଳ, ଅବନ୍ଧ୍ୟ ।

ଫଳୋଦୟ. ବି. (ଫଳ-ଉଦୟ) ଫଳୋତ୍ପତ୍ତି; ଲାଭ; ସ୍ୱର୍ଗ; ଆନନ୍ଦ ।

ଫଲ୍‌ଗୁ, ବି. (ଫଲ୍-ଫଳଧାରଣ କରିବା-ଗୁ) ଗୟା ତୀର୍ଥର ନଦୀବିଶେଷ; ବୃଥାବାକ୍ୟ; ଲୋହିତବର୍ଣ୍ଣ ଚୂର୍ଣ୍ଣ, ଅବିର; ବସନ୍ତକାଳ । ବିଂ. ତୁଚ୍ଛ, ଅସାର; ମନୋହର ।

ଫସରଫସା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ, ବ୍ୟର୍ଥ । ଯଥା—

ଗୁଇତଲ ଦେଖି କଲେ ବେହସା,
ହେବଟି ରେ ଭାଇ ଫସରଫସା । ଉ. ସା.

ଫସରଫାଟିଯିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିସ୍ତେଜ ହେବା ।

ଫସଲ, ବି. (ଯାବନିକ) କୃଷିଜାତ ଶସ୍ୟ ।
ଫସଲି, ଫସ୍‌ଲି, ବି. (ଯାବନିକ) ବର୍ଷ ।
ଫସୀଦ, ବି. (ଯାବନିକ) କପଟତା ।
ଫସ୍କା, ଫସକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ହାଲୁକା, ଯେ ଶକ୍ତ ବା ଟାଣ ନୁହେ ।
ଫାଁପି, ବି. (ଦେଶଜ) ଫୁଲିବା ।

ଫାଇ, ବିଂ. (ସ୍ଫାତି ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଅଧିକ; ଉନ୍ନତ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । ଯଥା—

ବାର ବାନରୁ ସେ ଫାଇ,
ବୁଦ୍ଧି ଗତି ଲଭ ମନ ଅନୁରୂପେ ପାଇ । ବୈ. ବି.

ଫାଇଁଫାଇଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶ୍ୱାସ ମୁଞ୍ଚୁଥିବ ଫାଇଁଫାଇଁ । ର. କ.

ଫାଇଦା, ଫଏଦା, ଫାଏଦା, ବି. (ଯାବନିକ) ଲାଭ; ଉପକାର; ଆବଶ୍ୟକତା ।

ଫାଉ, ବି. (ସ୍ଫାୟ୍ ଧାତୁଜ) ପରିମାଣରୁ କିଞ୍ଚିତ୍ ଅଧିକ ଲାଭ ।

ଫାଉଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଟି ଖୋଳିବା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଫାକୋଡ଼ି, ପାକୁଡ଼ି, } ବି. (ଦେଶଜ) ବଟା ବିରିରେ କଞ୍ଚା ମରିଚ ଓ ପିଆଜ ମିଶାଇ କରିବା ବଡ଼ା ।

ଫାଙ୍କ, ବି. (ଦେଶଜ) ଛିଦ୍ର ବା ରନ୍ଧ୍ର; ସାନ-ଗାତ; ଖଣ୍ଡ ବା କ୍ରମ; ଅନ୍ତର । ଯେପରି— ନଈକେ ବାଙ୍କ ଦେଶକେ ଫାଙ୍କ ।

ଫାଙ୍କମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡି କମ୍ବା ଠକି ବାହାରିଯିବା ।

ଫାଙ୍କଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଛଳ; ବ୍ୟାଜ; କ୍ଷୁଦ୍ରଶାଖା ।

ଫାଙ୍କଚାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) କପଟ ବା ପ୍ରତାରଣା ।

ଫାଙ୍କି, ଫାଙ୍କା, } ବି. (ଫକ୍କିକା ଶବ୍ଦଜ) ଛଳନା; ପ୍ରତାରଣା; ମାୟା; ଲୁଚୁରି; କୌଶଳ; ମିଥ୍ୟା; ଚୂର୍ଣ୍ଣ; ଶାସ୍ତ୍ରର ପୂର୍ବପକ୍ଷ ।

ଫାଙ୍କିବା, କ୍ରି. (ଫକ୍କ ଧାତୁଜ) ଫାଙ୍କିଦେବା ।

ଫାଜଲ, ଫାଜିଲ, } ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଅତିରିକ୍ତ, ବେଶି; ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପେ ଜାଣିବା ଅପେକ୍ଷା ବେଶି କହେ ।

ଫାଜଲମି, ବି. (ଯାବନିକ) ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା; ଧୃଷ୍ଟତା । ଯଥା—

ତୋର ଫାଜଲମି କେବେ ଛାଡ଼ିଲୁ ନାହିଁ ।
ଉ. ସା. ୮. ୯.

ଫାଟ, ବି. (ସ୍ଫୁଟ୍ ଧାତୁଜ) ଛିଦ୍ର ।

ଫାଟକ, ବି. (ଯାବନିକ) ସଦର ଦ୍ୱାର ବା ବାହାରଦ୍ୱାର; ଦୁର୍ଗାଦିର ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାର ।

ଫାଟଣ, ବି. (ସ୍ଫୁଟନ ଶବ୍ଦଜ) ଫାଟ; ଫାଟିବା ।

ଫାଟଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଛିଦ୍ର, ରନ୍ଧ୍ର ।

ଫାଟିଫୁଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହେବା । ଯଥା—

ଗଳାର ହାର ବାହାର କରୁ କରୁ
ଫାଟିଫୁଟିଗଲେ ମୁକୁତା । ଲ. ବ.

ନିରସ୍ତ ହେବା, ନ ପାରି କ୍ଷାନ୍ତ ହେବା । ଯଥା—

ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଲେ ଫାଟିଫୁଟି,
ସାନ ଆସିଛୁ ବେସର ବାଟି । ଢଗ ।

ଫାଟିବା କ୍ରି. (ସ୍ଫୁଟ୍ ଧାତୁଜ) ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା; ମନ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦଯୋଗେ ନିରୁତ୍ସାହ ହେବା । ଯଥା—

ଏହାଙ୍କ କଥାରେଟି ଆମ୍ଭର ମନ ଫାଟି,
ଯାଉଛୁ, ସେନା କେହ୍ନେ କରିବା କହ ଗୋଟି ।
କୃ. ଭି. ଉ. ପ.

ଫାଟୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋମେଷାଦିର ରୋଗବିଶେଷ ।

ଫାଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ନିଷ୍ପାଟନ ଶବ୍ଦଜ) ଚିରିବା । ଯଥା—

ବଡ଼ ବଡ଼ କାଠମାନଙ୍କ ଗଣ୍ଡି ମୋଡ଼ି,
ବିଧା ମାରି ତାକୁ ଦେବ ମୁହିଁ ଫାଡ଼ି । କୃ.ଭି.ଉ.ପ.

ବିସ୍ତୃତ କରିବା । ଯଥା—

କୁଡ଼ାମଣ୍ଡା ମୁଣ୍ଡ ବୀରଙ୍କ ଗଣ୍ଡି ଛିଡ଼ି,
ଡେଉଁଛନ୍ତି ଦେଖ ହେ ପାଟି ଫାଡ଼ି ଫାଡ଼ି । କୃ ଭି.କ.ପ.

ଫାଣ୍ଟ, ବିଂ. (ଫଣ = ଅନାୟାସରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା-ତ-ନିପାତନ) ଅନାୟାସରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ବି. କ୍ୱାଥବିଶେଷ ।

ଫାଣ୍ଟିବା, କ୍ରି. (ଫାଣ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ମିଶ୍ରିତ କରିବା; ଫେଣିବା ।

ଫାଣ୍ଡି, ବି. (ଯାବନିକ) ପୁଲିସ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ ।

ଫାନସ, ଫାନୁସ, ବି. (ଯାବନିକ) କାଗଜ ନିର୍ମିତ ଦୀପ ଜାଳିବା ପାତ୍ରବିଶେଷ, ପ୍ରଦୀପମଞ୍ଜୁଷା ।

ଫାନ୍ଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଶ । ଯଥା—

ଜାଲ ପକାଇ ଫାନ୍ଦ ପାତି,
ପକ୍ଷୀ ମାରଇ ନିତି ନିତି । ଦା. ର.

କୌଶଳ, ଉପାୟ । ଯଥା—

ମନ୍ତ୍ରିସୁତ ମନେ ମନେ ପାଞ୍ଚେ ନାନା ଫାନ୍ଦ । ବୈ.ପ.

ଫାନ୍ଦିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସଂଲଗ୍ନ କରିବା । ଯଥା—

ଅଙ୍ଗୁଳିମାନଙ୍କରେ ଫାନ୍ଦି,
ଭରିଲି ଗୁର ରତ୍ନମୁଦ୍ର । ମା. ମା.

କଳ କୌଶଳରେ ପକାଇବା; ବନ୍ଧନ କରିବା ।

ଫାମ୍ପ, ବି. (ଦେଶଜ) ଫୁଲା ।

ଫାମ୍ପା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ଫୁଲିଯାଏ ।

ଫାମ୍ପିବା, କ୍ରି. ଫୁଲିଇବା ।

ଫାରଶା, ଫାରସା, ଫାର୍ସା, ବି. (ପର୍ଶୁ ଶବ୍ଦଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଫାଳ, ବି. (ଫଳ୍ = ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା-ଅ) ଲଙ୍ଗଳର ଅଗ୍ରଲୌହ; ଶିବ; ବଳରାମ । ବିଂ. ଖଣ୍ଡ ।

ଫାଲଗୁନ୍ୟ, ଫାଲଗୁନ, } ବି. (ଫାଲ୍‌ଗୁନ ଶବ୍ଦଜ) ଅର୍ଜୁନ । ଯଥା—

ଶ୍ରୀହରି ବୋଇଲେ ତୋର ଜୀବନକୁ ଧନ୍ୟ,
ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଅର୍ଦ୍ଧଅଙ୍ଗ ଅଟୁ ଫାଲଗୁନ୍ୟ । ନା.ର.ଗୀ.

ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ ।

ଫାଳଫାଳିଆ, ବିଂ. (ଫାଳ ଶବ୍ଦରେ ଉଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ) ଯାହା ଫାଳ ଫାଳ ହୋଇ ରହି ଯାଇଥାଏ ।

ଫାଳିଆ, ବି. (ଫାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଖଣ୍ଡ । ବିଂ. ବିସ୍ତୃତ; ଏକଫାଳବିଶିଷ୍ଟ ।

ଫାଲୁଆ, ଫାଳୁଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ବଡ଼; ଫଳର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—

ଅଳସୀ ମାରଇ ଫାଲୁଆ ଗୁଣ୍ଡା,
ଗୃହିଁ ରହିଥାଏ ଗୋରସ୍ତ ହୁଣ୍ଡା । ଖ୍ନା. ଚ.

ଫାଲ୍‌ଗୁନ, ବି. (ଫଲ୍‌ଗୁନ-ଅ) ଅର୍ଜୁନ; ଫାଲ୍‌ଗୁନମାସ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପୂର୍ବାଫାଲ୍‌ଗୁନୀ ଓ ଉତ୍ତରଫାଲ୍‌ଗୁନୀ ନକ୍ଷତ୍ର; ଫାଲ୍‌ଗୁନମାସ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ।

ଫାଲ୍‌ଗୁନି, ବି. (ଫଲ୍‌ଗୁନ-ଇ) ଅର୍ଜୁନ ।

ଫାଶ, ଫାସ, ଫାଶି, ଫାସି, } ବି. (ପାଶ ଶବ୍ଦଜ) ପାଶ । ଯଥା—

ବିଶ୍ୱମନୋ ମୃଗ ଫାଶ । ଉର୍ବଶୀ ।

ଉଦ୍‌ବନ୍ଧନ; ମରଣ ।

ଫାସାଣ୍ଡି, ବିଂ. (ଦେଶଜ—ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ପଣ୍ଡ, ବ୍ୟର୍ଥ ।

ଫାସିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ନାକରେ ଲଗାଇବା ସାମାନ୍ୟ ଗୁଣା । ଯେପରି—ନାକଫାସିଆ । ବିଂ. ଯେ ଫାସି ଦିଏ ।

ଫାସିଆର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ଫାସି ଦିଏ ।

ଫିଁ ଫିଁ, ଫିଫି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ବୁଡ଼ିଗଲା ପକାଇଲେ କପି ଯେତେ ଗିରି,
ବୁଦ୍‌ବୁଦ ନ ଦିଶେ ଜଳ ଫିଫିକୃତ କରି । ବୈ. ବି.

ଫିଅ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାହାର କରିବା । ବିଂ. ବାହାର କରାଯାଇଥିବା ।

ଫିକର, ଫନ୍ଦଫିକର, } ବି. (ଯାବନିକ) ଉପାୟ, କୌଶଳ । ଯଥା—

ଧନ ଦାର ସୁତପାଇଁ କପା ଅହର୍ନିଶି,
ନାନା ଫନ୍ଦ ଫିକର ଭାବୁଛ ମନେ ବସି । ବେ.ପ.

ଫିକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ରକ୍ତହୀନ ବା ପାଣ୍ଡୁର ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । (ଫକା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।) ମଳିନ; ପାଣିଚୁ ।

ଫିଙ୍କି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଗ୍ନିକଣା ।

ଫିଙ୍ଗକ, ବି. (ଫିଙ୍ଗ = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-କୈ = ଶବ୍ଦକରିବା-ଅ) କଜଳପାତି ପକ୍ଷୀ ।

ଫିଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ଫିଙ୍ଗିବା, ନିକ୍ଷେପିବା; ଢେଲା ପ୍ରଭୃତି ଫିଙ୍ଗିବା ନିମନ୍ତେ ଦଉଡ଼ିର ଶିକା । (ଫିଙ୍ଗକ ଶବ୍ଦଜ) କଜଳପାତି ପକ୍ଷୀ ।

ଫିଙ୍ଗାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିବିକାବାହକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଡାକ ପାରୁଥାଏ ।

ଫିଙ୍ଗିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିକ୍ଷେପିବା; ସ୍ଥାନବିଶେଷରେ ତ୍ୟାଗ କରିବା । ଯଥା—

ଗଙ୍ଗା ସିନ୍ଧୁତଟେ ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲ
ଫିଙ୍ଗିଣ ରାଜସମ୍ପତ୍ତି । ସୁ· ପ.

ଫିଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ କରିବା । ଯଥା—

କର କର ମୋ ଆଗେ ଧନୁରୁ ଶର ଫିଟା,
ଦେଖୁଛ ଆମ୍ଭେ ବୁଲ ବୁଲ କଣ୍ଠା ଲଟା । କୃ.ଖ.ବି.ପ·

ବିଂ. ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ । କ୍ରି. ଫିଟାଅ ।

ଫିଟାଇବା, କ୍ରି. ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ କରିବା, ପ୍ରକାଶ କରିବା । ଯଥା—

ଅଧୀର କପାଇଁ ହୁଅ କହ ହେ ଫିଟାଇ । ବେ.ପ.

ତ୍ୟାଗକରିବା । ଯଥା—

ଫଣସୂ ଫିଟାଇ କହ ଠାକୁରାଣୀ । ବି. ଗୀ.

ଫିଟାଭୁଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ବିରଳ ।

ଫିଟିକିରି, ବି. (ସ୍ଫଟିକାରି ଶବ୍ଦଜ) ଫଟିକ ।

ଫିଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିରୋଧମୁକ୍ତ ହେବା; ପ୍ରକାଶିତ ହେବା । ଯଥା—

ଫିଟିଛି ଝର ଦେଖ ଟାଙ୍ଗର ଅଙ୍ଗେ । ଭୂ. ସ୍ତ.

ଦୂରହେବା, ବିନଷ୍ଟହେବା । ଯଥା—

ଫିଟିଗଲା ଯେ ସନ୍ଦେହ । କ. ଚ. ଚ.

ଫିତା, ବି. (ପୋର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ଶବ୍ଦ) ବନ୍ଧନରଜ୍ଜୁ ।

ଫିରଙ୍ଗ, ବି. (ପାରସ୍ୟ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦେଶବିଶେଷ ।

ଫିରଙ୍ଗି, ଫିରଙ୍ଗୀ, } ବି. (ପାରସ୍ୟ) ଫିରଙ୍ଗଦେଶଜାତ ପୁରୁଷ । ସାଧାରଣତଃ ଇଯୁରୋପୀୟମାନଙ୍କୁ ଫିରଙ୍ଗୀ କହନ୍ତି । ଦେଶୀୟ ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭରେ ଇଯୁରୋପଦେଶ ପୁରୁଷର ଔରସରେ ଜାତ ସନ୍ତାନ; କମାଣଧାରୀ ସେନା ।

ଫିରତ, ଫେରତ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରତ୍ୟାଗତ ।

ଫିରାଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆବେଦନ ।

ଫିରକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପତଙ୍ଗ ।

ଫିରକଫଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର କଣ୍ଟାଗଛ । ଯଥା—

ଧାମଣା କାଠ ଧନୁ କଣ୍ଟାବାଉଁଶ ଗୁଣ,
ଫିରକଫଳ ନାରାଚ ପୁରାଇଣ ତୂଣ । ସା. ଭ. ଆ·

ଫିରଫିରି, ବି· (ଦେଶଜ) କର୍ଣ୍ଣର ଅଳଂକାରବିଶେଷ; ମୁଖବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଏକପ୍ରକାର ଘାସ; ରଥମଣ୍ଡନର ଉପକରଣବିଶେଷ; ରଥର ଚାମରବିଶେଷ । ଯଥା—

ତାଳଧ୍ୱଜ ରଥକୁ ଯେ ମଣ୍ଡନ୍ତି ଦାରୁକ,
ଉପରେ ତା ଚାମର ମଣ୍ଡନ୍ତି ଅନେକ ।
ଡାଳମ୍ବ ଚାମର ଯେ ମଣ୍ଡନ୍ତି ଫିରଫିରି,
ଶତେ କର ମୁକୁତାମାଳ ମାଣିକ୍ୟ ଝରି । ସା ଭ. ଆ.

ଫିରଫିର, କ୍ରି. ବିଂ. ଶବ୍ଦାନୁକରଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ମଉଳି ପଡ଼ୁଛି ଚୂଟିକେଶ,
ପବନ ଉଠେ ଫିରଫିର । ଦା. ର.

ଫିର୍‌ଯ୍ୟାଦ, ଫରିୟାଦ, ଫିରଆଦ, ଫରଆଦ, ଫେରାଦ, ଫିରାଦ, ଫେରିଆଦ, ଫେରଆଦ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଅଭିଯୋଗ, ଗୁହାରି । ଯଥା—

ଫିରଆଦ କାହିଁ କରିବି ତୋ ନାମେ
ନିନ୍ଦା କଲେ ପଡ଼ୁଛି କରି । କ. ଚ. ଚ.

ଫିରିୟାଦୀ, ଫିର୍‌ଆଦି, ବି. (ଯାବନିକ) ମୁଦେଇ ।

ଫିସ୍, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଫୀଜ ଶବ୍ଦଜ) ମୂଲ୍ୟ, ଦେୟ ।

ଫୀକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦସ୍ତଖେଳରେ ଅନ୍ୟ ଖେଳାଳି ହାତରେ ରଜା ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଦହି ରହିଗଲେ ଯଦି ନଅ ସାରକୁ ଖେଳିବାକୁ ହୁଏ ତେବେ ଫୀକ ବୋଲିଯାଏ ।

ଫୁଁ ଫୁଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ସର୍ପାଦିର ଧ୍ୱନି ବା ଗର୍ଜନ ।

ଫୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ତୁଚ୍ଛ ଅର୍ଥବୋଧକ । (ଫୁତ୍ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଫୁତ୍କାର । ଯଥା—

ଗଳୁଅଛି ତନଧାର ରୁଧିର,
ଫୁଫୁକାର କରି ବିନ୍ଧନ୍ତି ଶର । ବି. ରା.

ଫୁକ୍‌ନା, ଫୁକନା, ବି. (ଦେଶଜ) ସୂତ୍ରାଧାର ।

ଫୁକା, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ରବ୍ରଣ ।

ଫୁକାର, ବି. (ଫୁତ୍କାର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଫୁତ୍କାରଧ୍ୱନି; ପୋଲ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଖାଲି ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ମହାନଦୀ ଓ କାଠଯୋଡ଼ିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଫୁକାରର
ବ୍ୟବଧାନ ଏକଶତ ଫୁଟ । ଉ. ସା. ୧୮. ୧୧.

ପ୍ରକାଶ । ବିଂ. ପ୍ରକାଶିତ, ଖ୍ୟାତ । ଯଥା—

ଫୁକାର ନୋହୁ ଜଗତେ । କ. ଚ. ଚ.

ଫୁକାରିବା, ଫୁକାରହେବା, } କ୍ରି. ଶବ୍ଦ କରିବା; ଗର୍ଜନ କରିବା । ଯଥା—

କେଶରୀ ଦେଖିକରି ଗ୍ରାମ ସିଂହ ଫୁକାର
ହେଲେ ସେ ନିକ ବଡ଼ ହୁଏ । ର. କ.

ଫୁଙ୍କ, ଫୁଙ୍କା, ବି. (ଫୁତ୍କାର ଶବ୍ଦଜ) ମୁଖବାୟୁ ଗୁଳନ, ଫୁତ୍କାର ।

ଫୁଙ୍କର, ଫୁଁକର, ବି. (ଦେଶଜ) ଛିଦ୍ର, ରନ୍ଧ୍ର ।

ଫୁଙ୍କାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଭାତହାଣ୍ଡିର ଗୁଣ୍ଡଳ ଫୁଟିଲା ଉପରୁ ତହିଁରୁ ବାହାର କରି ରଖିଥିବା ପାଣି ।

ଫୁଙ୍କିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ ବା ଫୁତ୍କାର ଶବ୍ଦଜ) ମୁଖବାୟୁ ଗୁଳନ କରିବା, ଫୁତ୍କାର କରିବା ।

ଫୁଟ, ବିଂ. (ସ୍ଫୁଟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପ୍ରକାଶିତ । ବି. ପ୍ରକାଶ । (ସ୍ଫୁଟ୍ ଧାତୁଜ) ବିଂ. ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ; ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ । (ଦେଶଜ) ବି. ପଣସ ପ୍ରଭୃତିର ଖୋଷା; କମଳା ପ୍ରଭୃତିର କୁଳ; ସର୍ପର ଫଣା ।

ଫୁଟକ, ଫୁଟୁକ, } ବି. (ସ୍ଫୋଟ ଶବ୍ଦଜ) ଅଙ୍ଗୁଳି ଶବ୍ଦ । ଯଥା—

ମୁହୁର୍ମୁହୁ ମାରି ହାଇ ଫୁଟକ ଫୁଟାଇ । ମ. ଯା.

ଫୁଟା, ବି. (ସ୍ଫୁଟ ଶବ୍ଦଜ) ଫୁଟିବା; ରନ୍ଧନ ସମୟରେ ଭାତ ପ୍ରଭୃତିର ଟକମକ ଶବ୍ଦ । ବିଂ. ସଚ୍ଛିଦ୍ର, ରନ୍ଧ୍ରଯୁକ୍ତ, କଣା; ବିକଶିତ । ଯଥା—

ଫୁଟା କଞ୍ଜର ଶିରୀ, ଛଟା ମୁଖ ମାଧୁରୀ । ଗ. ସ.

ଫୁଟାଲୁଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଧବାସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଧଡ଼ି ନ ଥିବା ଏକପ୍ରକାର ବସ୍ତ୍ର ।

ଫୁଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ଲତାଫଳବିଶେଷ, ପାଚିଲା କାକୁଡ଼ିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଫୁଟି ଫୁଟିଲର ପରି ନାଶିଲେ କେଶୀ । କ. ଚ. ମ.

(ସ୍ଫୁଟି ବା ସ୍ଫୁଟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପ୍ରକାଶ । ବିଂ. ସ୍ଫୁଟ, ଖ୍ୟାତ । ଯଥା—

ଦେବତାଙ୍କୁ ଶୁଣିଣ କହନ୍ତି ପରମେଷ୍ଠୀ,
ବୋଲନ୍ତି ଦେବେ ! ଭଲେ ନ କର କଥା ଫୁଟି ।
ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ଫୁଟିଆଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଣିଆ ପେଜ ସହିତ ଭାତ । ଯଥା—

ଏ ସବୁ ଏକସେର ଗୁଣ୍ଡଳ ଫୁଟିଆଣିରେ ମିଶାଇ
ରୋଗୀ ପଶୁକୁ ଜାଉ ସହିତ ଖୁଆଇବାକୁ ହେବ ।
କୃଷିଶିକ୍ଷା ।

ଫୁଟିକ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଦସଂବାହନ ବା ଗୋଡ଼ଘଷା ସମୟରେ କରତଳର ଆସ୍ଫାଳନ । ଯଥା—

ବେନି ଚରଣ ଧରି ଗୁପତେ ଶ୍ରୀସ୍ୱାଦେବୀ,
ଅଷ୍ଟାଦଶ ଫୁଟିକ ଷୋହଳଘଷା ମିଶି । ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ଫୁଟିଗୁଡ଼, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ) ଝୁମ୍ପୁଡ଼ୀ ।

ଫୁଟିଫୁଟିକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶାକବିଶେଷ ।

ଫୁଟିବା, କ୍ରି. (ସ୍ଫୁଟ୍ ଧାତୁଜ) ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା; କଣା ହେବା । ଯଥା—

ନେତ୍ର ଫୁଟିଯାଉ ହୃଦ ଫାଟିଯାଉ

ପ୍ରାଣ ହୁଟିଯାଉ ବେଗ କରି । ବି.ଚି.ମ.

ଶ୍ରାନ୍ତ ହେବା । ଯଥା—

ଏମନ୍ତେ ଗଲ କୋଶ ଚାରି,

ପଥେ ରହିଲ ଫୁଟିକରି । ମା. ମା.

ଭେଦିବା । ଯଥା—

ବଜ୍ରଗିରି ଭେଦମତେ ବାସବ ପୃଥ୍ୱୀ ସହିତେ,

ଫୁଟି ପାତାଳକୁ ହେଲ ମୁନି । ବୈ.ବି.

ପ୍ରକାଶ ହେବା । ଯଥା—

ଫୁଟିବେ ତାରୁଲୀ ନୀଳଗଗନେ । ମେ. ଦୂ.

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ହେବା । ଯଥା—

ଯୂଥିକାଫୁଲ୍ ଜାତ ତହିଁ ଫୁଟଇ । ମେ. ଦୂ.

ନଳୀ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦ କରିବା । ଯଥା—

ଜ୍ୱଳନ ବଂଶନଳ ଗ୍ରନ୍ଥି ଗୁଳି ଫୁଟାଇ ଟରେ ।

କୋ. ବ୍ର. ସ୍ତୁ.

ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହେବା । ଯଥା—

ସ୍ଫଟିକ ବାଡ଼େ ଫୁଟି ଦିଶେ କି ସେ ହେମପିତୁଳା ।

ଲ. ବ.

ଗୁଡ଼ିଲ ଖାତରେ ପରିଣତ ହେବା । ଯଥା—

ଚକ୍ଷୁ ଫୁଟାଇଣ ଦେଲେ ରାଜାର ଅଗ୍ରତେ । ସା.ଖ୍ରୀ.ଆ.

ବାଉଳି ଖେଳରେ ଆପଣା ବାଉଳିର ଜଣା ହେବା ।

ଫୁତ୍କାର, ଫୁତ୍କୃତ, ବି. (ଫୁତ୍-କୃ-ଅ, ତ) ଫୁ କରିବା; ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ ଶବ୍ଦ ।

ଫୁପି, ବି. (ଦେଶଜ) କେଶରୋଗବିଶେଷ; ମସ୍ତକର କେଶ ମୂଳରେ ପାଂଶୁ ପ୍ରାୟ ଜନ୍ମିବା; କାଷ୍ଠରେ କୀଟ ଦଂଶନରୁ ଜାତ ପାଂଶୁ । ବଂ. ଖତୁଆ ।

ଫୁପିମାରିବା, କ୍ରି. କାଷ୍ଠ ପ୍ରଭୃତି କୀଟ ଦଂଶନ କରିବା; ବସ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଆତପ ଅଭାବରେ ବହୁ ଦିନ ନିକ୍ଷିପ୍ତ ରହିଲେ ଦୂଷିତ ହେବା ।

ଫୁରଣ, ବି. (ସ୍ଫୁରଣ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଈଷତ୍ ଚଳନ; ଦୀପ୍ତି ବା ପ୍ରକାଶ । (ଦେଶଜ) କର୍ମନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ।

ଫୁରସତ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଅବସର,
ଫୁରୁସତ, } ଅବକାଶ ।

ଫୁରୁଣା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଆନନ୍ଦ । ବିଂ.
ଫୁଲଣା, } ଆନନ୍ଦିତ । ଯଥା—

ନୋହୁ ଫୁରୁଣା କପାଁ ଅରୁଣାଧରି! କରୁଣାସିନ୍ଧୁ । ଲ.ବ.

ତାହାଙ୍କୁ କେବେହେଁ ମନେ ନ କରିବ ଊଣା,

ଦେଉଥିବ ତାଙ୍କୁ ମନ କରିଣ ଫୁଲଣା । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ଫୁର୍ତ୍ତି, ବି. (ସ୍ଫୁର୍ତ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରକାଶ; ସ୍ଫୁରଣ ।

ଫୁଲ, ବି. (ପୁଷ୍ପ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ପୁଷ୍ପ । (ଦେଶଜ) ଗଞ୍ଜିପାସାରର ରଙ୍ଗ ବା ବର୍ଣ୍ଣ-ବିଶେଷ । (ହରିତାଳ ଓ ହିଙ୍ଗୁଳ ବାଟି କଇଥ ଅଠା ମିଶାଇ ଏହି ବର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତି ।)

ଫୁଲକୋବି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର କୋବି ।

ଫୁଲଖଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଧଖଡ଼ି ।

ଫୁଲଗୁଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ନାସାର ଅଳଙ୍କାର-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଫୁଲଗୁଣା ମାଠଗୁଣା ବିବେକ କରଇ ବଣା । ଲ. ବ.

ଫୁଲଚୁଇଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

କଆଳୀ ବିକାଶୀ ଶ୍ୱେର ବସନ୍ତକୁ

ବନେ ଯଥା ଫୁଲଚୁଇଁ । ଯ. କେ.

ଫୁଲଜାଲି, ବି. (ଦେଶଜ) କର୍ଣ୍ଣର ଅଳଙ୍କାର-ବିଶେଷ । (ପଟିଆନ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଫୁଲଧନୁ, } ବି. (ଫୁଲ-ଧନୁ, କମାଣ
ଫୁଲକମାଣ, } ଯାହାର) ମଦନ, କନ୍ଦର୍ପ ।

ଫୁଲନାକଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୈଶିକ ଖେଳ-ବିଶେଷ; କେତେକ ଜଣ ହାତକୁ ହାତ ମାରି ହାତ ପଚାରି ଖେଳନ୍ତି, ଯେ ଡ଼ୁଇଁ ରହେ ତାହାର ଆଖି ବୁଜନ୍ତି, ହାତରେ ଫୁଲ ଓ କଡ଼ିର ଆକୃତି ଦେଖାଇ ପଚାରନ୍ତି, ଯଦି ସେ ଠିକ କହେ ତ ଭଲ ହେଲା, ନୁହେ ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡେଦୂର ଯାଏ ବହି ନେଉଥାଏ ।

ଏହି ଖେଳରେ ଗୋପବାଳକମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟୋମାସୁର ଚୋରାଇ ନେଇଥିଲା ବୋଲି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଶୁଣାଯାଏ ।

ଫୁଲବଡି, ବି. (ଫୁଲ୍ଲ-ବଟିକା ଶବ୍ଦଜ) ଭିତରେ ଜରଥିବା ସାନ ସାନ ବଟିକା ।

ଫୁଲବୁଡ଼ାଙ୍ଗିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମଦ୍ୟବିଶେଷ, ଫୁଲ ବୁଡ଼ାଇ ଯାହା ଖାଇବାକୁ ହୁଏ । ଯଥା—

ଫୁଲବୁଡ଼ାଙ୍ଗିଆ ମଦ ଘଟ ଶଏ,
ବଡ଼ ଇଲ ସୈରନ୍ଧ୍ରୀକି ଆଣିବା ଉପାୟେ । କୃ.ଖ୍ର.ବି.ପ.

ଫୁଲ ଭା. ବି (ଦେଶଜ) ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ବ୍ରତ ବିବାହାଦିରେ କରିବା ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସଭା ।

ଫୁଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୋଥ; ଆଧ୍ମାନ । ଯଥା—

ମୁଣ୍ଡାକୁ ଧୂଳି ଝାଡ଼ି ମାରନ୍ତ ମୁଠାଏ,
ଏମନ୍ତ ନେ ହେଲେ ପେଟଫୁଲଟି ନ ଯାଏ । ନ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ଚ.

ଫୁଲାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ବରେ ସ୍ଫୀତ କରିବା । ଯଥା—

କି କହନ୍ତୁ କାହ୍ନୁ, ଗୁଡ଼ ଫୁଲଇ । ବି. ଚ. ମ.

ଫୁଲମଙ୍ଗିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଫୁଲପଣ. ଗର୍ବରେ କିମ୍ବା କାଳ୍ପନିକ ଗୌରବରେ ସ୍ଫୀତ ହେବା ସ୍ୱଭାବ ।

ଫୁଲପଣ, ଫୁଲପଣିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ବରେ ସ୍ଫୀତ ହେବା; ଫୁଲିବା । ଯଥା—

ଉଖାଇ ଫୁଲପଣ ନାଶେ
ଖେଳାଇ ଶିଖାଇ ଭ୍ରୂଲତା ଫଣିକି । ର. ପ.

ଫୁଲଲୁଣ, ବି. (ଫୁଲ୍ଲ-ଲବଣ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଲବଣ, ଏହା ଔଷଧରେ ପଡ଼େ ।

ଫୁଲି, ଫୁଲ୍ଲି, ବି. (ଫୁଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ସୂତ୍ରନିର୍ମିତ ପୁଷ୍ପାକାର ଗୁଚ୍ଛ । ଯଥା—

ପୃଷ୍ଠଦେଶେ ଦୋଲେ ଫୁଲିମଣ୍ଡିତ ତୂଣୀର । ମ. ଯା.

କେଶ ବନ୍ଧନୀର ପ୍ରାନ୍ତସ୍ଥ ଗୁଚ୍ଛ । ଯଥା—

ପଛକୁ ରୁଚିର ଫୁଲି, ମାନସ ଭୁଲି ଯେ । ଲ. ବ.

ଶ୍ଳୋକାଦି ଶେଷରେ ଲିଖିତ ପଦ୍ମାକାର ଚିହ୍ନ । ଯଥା—

ଫୁଲ ପରି ପଦବିଶ୍ରାମିତ ସ୍ଥାନ ଫୁଲି । ଲ. ବ.

ଫୁଲିବା, କ୍ରି. ଗର୍ବରେ ସ୍ଫୀତହେବା । ଯଥା—

ଫୁଲିଗଲୁ ଫୁଲି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମରସିକା
ଜାଣି ପର ଶ୍ୟାମ ସ୍ନେହ । କ. ଚ. ଚ.

ଉଲ୍ଲସିବା, ଭାବରେ ଉଲ୍ଲସିତ ହେବା । ଯଥା—

ଭାବେ ଫୁଲିଥାଇ ଦେହ,
ଧରଣୀ ପ୍ରାୟେ ସବ ସହ । ଦା. ର.

ଫୁଲୁରି, ଫୁଲରି, ବି. (ଦେଶଜ) ସୁବାସ ତୈଳ । ଯଥା —

ଫୁଲରି ଫୁଲିକୁ ବସ, ମଣି ସୁକେଶ ପୁରୁଷ,
କଲିଣି ଶାମ ଅନଶ,ତବ ଗୁଣଗଣ ହୃତ ହେ । ସଙ୍ଗୀତ ।

ଫୁଲ୍‌କା, ବି.(ଦେଶଜ) ମାଛର ଗଳାସ୍ଥ ଅବୟବବିଶେଷ; କୃଷି ସାଧିବାପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଜମି ।

ଫୁଲ୍ଲ, ବିଂ. (ଫୁଲ୍ଲ = ବିକସିତ ହେବା-ତ) ବିକସିତ, ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ । ବି. (ଫୁଲ୍ଲ-ଅ) ଫୁଲ, ପୁଷ୍ପ ।

ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍, ବି. (ଦେଶଜ ଶରୀରସ୍ଥ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଗୋପନରେ କଥା ହେବା, ଗୁପ୍ତ କଥାବାର୍ତ୍ତା । ଅଂ. ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଫୁସଫୁସିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ଗୋପନରେ ଚୁମ୍ ଚୁମ୍ କରି କଥା କହେ ।

ଫୁସଲାଇବା, ଫୁସଲେଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରଲୋଭନାଦି ଦ୍ୱାରା ଭୁଲାଇବା; ଖୁସାମଦରେ ଫୁଲାଇବା ।

ଫୁସଲାଫୁସଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଖୁସାମଦ ।

ଫୁସି, ଫୁଷି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିର୍ଧନ ବା ଦରିଦ୍ର; କୃପଣ; ତୁଚ୍ଛ ।

ଫୁସିକଙ୍କଡ଼ା, ଫୁଷିକଙ୍କଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ସାନ କଙ୍କଡ଼ା ।

ଫେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବାହାର କରିବା, ପ୍ରକାଶ କରିବା । ଯଥା—

ଶୈଳଦଣ୍ଡ ଝର-ଶୋଭ ଶୋଭନ୍ତେ
ଚକ୍ଷୁ ଅଗ୍ରେ ଫେଇ । ଯ. କେ.

ଫିଟାଇବା । ଯଥା—

ଉରତରେ ଲାବୀ ନିବଡ଼ ବନ୍ଧନ
ଏହୁ କରେ ପୁଣି ଫେଇବ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ତ୍ୟାଗକରିବା, ଦୂର-କରିବା । ଯଥା—

କ କାରଣେ ଆସିଛ ଫଣସ୍ତ ଫେଇ କହ । ବେ. ପ.

ଫେଏଫେଏ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧ୍ୱନିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଫେଏଫେଏ ରାବ ଦେଇ ଫେରୁ ଉଲ୍‌କାମୁଖୀ । ଉ.ସା.

ଫେଣ୍ଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ପଟ୍ଟଧେୟ ବସ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ପିନ୍ଧିଛୁ ପଟ୍ଟମ ଫେଣ୍ଟା ଫରମାବି କରି । ଲା. ବ.

ଫେଡ଼ଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୋକ୍ଷଣ । ଯଥା—

ତୁମ୍ଭେ ସେ ସକ୍ଷମ ମୋର ଅଂଚଳଫେଡ଼ଣେ । ଯ.କେ.

ଫେଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଫିଟାଇବା । ଯଥା—

ଜାଣି ଫେଡ଼ା ବେଳେ କରିବାର ନାହିଁ । ଲା. ବ.

ଅଙ୍କମାନଙ୍କର ବ୍ୟବକଳନ ।

ଫେଡ଼ାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଫିଟାଇ ପ୍ରକାଶିତ କରାଇବା । ଯଥା—

ମରମ ପରମ ଲାଜ ଧପେଡ଼ା ଫେଡ଼ାଇଲୁ
ଦାଣ୍ଡରେ ପାମର ରେ ମଦନ । ବି. ଚି. ମ.

ଫେଡ଼ାଙ୍କ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟବକଳନ,
ଫେଡ଼ାଣ, } ବିଯୋଗ ।

ଫେଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରକାଶ କରିବା । ଯଥା—

କ ପାଈ ତୁମ୍ଭର କହ ମୋତେ ଏବେ ଫେଡ଼ି । ରା.ବ.

ଫିଟାଇବା । ଯଥା—

ଫେଡ଼ି ପଡ଼ି ଆରମ୍ଭିଲ ଶୃଙ୍ଗାର ଶୃଙ୍ଗାର । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଆଚ୍ଛାଦନ କାଢ଼ିନେବା; ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା; ଉଣା କରିବା । ଯଥା—

ଦସ୍ୟୁମସ୍ତ ଫେଡ଼ିବେ ଦୁଃଖ ମୋହର । ଭ. ଭ.

ଦୂର କରିବା; ତ୍ୟାଗକରିବା । ଯଥା—

ମନରୁ ଫଣସ୍ତ ମୋର ଅବହେଳେ ଫେଡ଼ି । ବେ. ପ.

ଫେଣ, ବି. (ଫେନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଜଳ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ଫେମ୍ପିର । ଯଥା—

ଧବଳ ଫେଣ ଛଳେ କାହ୍ନୁଙ୍ଖ ହସେ । ମେ. ଦୂ.

(ଫଣ ଶବ୍ଦଜ) ସର୍ପର ଫଣା ।

ଫେଣା, ବି. (ଫଣ ଶବ୍ଦଜ) ସର୍ପ ମସ୍ତକ । (ଫେନ ଶବ୍ଦଜ) ନବାତରେ କୃତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଛତ୍ରୁ ସରପାପୂର୍ଣ୍ଣ ଫେଣା ଦଧି ସାକର । କୃ.ପୂ.ଭୃ.ତ.

(ଦେଶଜ) କଦଳୀ କାନ୍ଧରେ ଥିବା କଦଳୀପୁଞ୍ଜା । ଯେପରି—କଦଳୀଫେଣା । ବଟା ଚାଉଳ ଓ ପିଠାଉକୁ ମିଶ୍ରିତକରି ଘାଣ୍ଟିବା; ମଧୁ ପ୍ରଭୃତିର ଆଧାରକୋଷ । ଯଥା —

ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ତୁଳେ ଗନ୍ଧମାଦନରେ,
ମହୁଫେଣାଟାଏ ମୁଁ ଦେଖିଲି ନୟନରେ ।କୃ.ସ୍ୱା.ବୃ.ପ.

ଫେଣି, ଫେଣୀ, ବି. (ଫେନ ଶବ୍ଦଜ) ସର୍ପର ଫଣା; ନବାତରେ କୃତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ ।

ଫେଣିବା, } କ୍ରି. (ଫାଣ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ବଟା
ଫେଣେଇବା, } ପିଠାଉ ଆଦି ମିଶ୍ରିତ କରି ଘାଣ୍ଟିବା ।

ଫେନ, ବି. (ସ୍ଫାୟ୍ = ବୃଦ୍ଧିପାଇବା-ନ, ନିପାତନ) ଫେମ୍ପିର, ତରଳବସ୍ତୁର ଉପରେ ଉତ୍ଥିତ ବୁଦ୍‌ବୁଦ; ସମୁଦ୍ର ଫେନ, ଔଷଧିଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଫେନଳ, ବିଂ. (ଫେନ-ଇଳ, ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ) ଫେନଯୁକ୍ତ ।

ଫେମ୍ପିର, ବି. (ଦେଶଜ) ଫେନ ।

ଫେର, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିହିତ ବସ୍ତ୍ରର ଲମ୍ବିତ ଅଞ୍ଚଳ; ବସ୍ତ୍ରର ବେଷ୍ଟନ । ଯଥା—

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପାଗ ଶୋହେ ଶିରେ,
ସୁନ୍ଦର ଫେର ତଥି ପରେ । ଦା. ର.

ବାଙ୍କ ବା ମୋଡ଼; ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ । କ୍ରି. ବିଂ. ପୁନରପି, ପୁଣି ।

ଫେରଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ରର ଘାଗିବିଶେଷ; ଭ୍ରମଣ; ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ । ଯଥା—

ମୁଷ୍ଟିକ କଟେ ଫେରଣ, ମୂର୍ଦ୍ଧାଘ୍ରାଣ ଚୁମ୍ବଦାନ,
ମୃଗାଙ୍କଙ୍କୁ ଅସ୍ତ କଲେ ମୃଗାଙ୍କ ଛଳେ । ବି. ଚି. ମ.

ଫେରନ୍ତ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରତ୍ୟର୍ପିତ । ବି.
ଫେରସ୍ତ, } ଫେରାଇ ଦେବା ।

ଫେରଫାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଖାଲିକା ବା ଉପାୟ; ଓଲଟପାଲଟ; ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ବା ବଦଳ, ବିନିମୟ ।

ଫେରବ, ବି. (ଫେ = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ-ରୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ, ଯେ ଫେଁ ଫେଁ ରବ କରେ) ଶୃଗାଳ, ଶିଆଳ; ରାକ୍ଷସ । ବିଂ. ଧୂର୍ତ୍ତ; ହିଂସ୍ର ।

ଫେରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭ୍ରମଣ; ପୁନରାବୃତ୍ତି; ଚୂନ ସୁରକିର ପରିମାଣ ପାତ୍ର ।

ଫେରାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବଦଳାଇବା;
ଫେରାଇଦେବା, } ବୁଲାଇବା ।

ଫେରାଫେରି, ବି. (ଦେଶଜ) ବଦଳାବଦଳି; ଲେଉଟାଲେଉଟି; ବୁଲାବୁଲି; ନାନାଆଡ଼େ ବୁଲିବା ।

ଫେରାର, ବି. (ଯାବନିକ) ପଳାୟନ ।

ଫେରାରି, } ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଯେ ଅପରାଧ
ଫେରାସି, } କରି ପଳାୟନ କରିଅଛି; ସବୁବେଳେ ଯେ ଭ୍ରମୁଥାଏ ।

ଫେରି, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପୁନର୍ବାର, ଆଉଥରେ । ଯଥା—

ଫେରିଆସି ମାନ ଆନ୍ତୁ ଆଗେ ନେତ୍ରକଞ୍ଜୁ
ନୀର ନ ବରଷ । କ. ଚ. ଚ.

କ୍ରି. ବୁଲି ।

ଫେରିଦେବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଘଉଡ଼ି
ଫେରେଇଦେବା, } ଦେବା, ତଡ଼ିଦେବା । ଯଥା—

ଫରମାସ ମନେ ମନେ,
ଫେରିଦଅନ୍ତୁ ସେ ଆବର ମୁଁ ଯେବେ
ଯିବି ସେ ବଗିଚ୍ଚୁ ବନେ । କ. ଚ. ଚ.

ଫେରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବାହୁଡ଼ିବା । ଯଥା—

ନିଶାନ୍ତ ଅନ୍ଧାରେ ମୃଦୁପାଦସ୍ବରେ
ଫେରିଗଲେ ହଂସପୁରେ । ପାର୍ବତୀ ।

ବୁଲିବା, ଭ୍ରମିବା । ଯଥା—

କି ଯୋଗୀ ହୋଇବି ତା ଗୁଣ ଗାଇବି
ଏ ଦେହ ଥୋଇବି ମଞ୍ଚ ଫେରି । ବି. ଚ. ମ.

ବଦଳିବା । ଯଥା—

ଶଙ୍ଖନିଧି ପଦ୍ମନିଧି ଅଛି ତା ହସ୍ତରେ,
କଲି ଲାଗନ୍ତେ ପଥର ପାଣିଦ୍ରବ୍ୟେ ଫେରେ । ସା. ସ୍ୱ. ସ.

ଫେରୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ସର୍ପର ଫେଣ; ସର୍ପର ଅବୟବ । ଯଥା—

ହୃଦରେ ଆଭରଣ ହେଉଛି ସର୍ପ ଫେରୁ,
ଅନ୍ତରୀକ୍ଷେ ବାଜଇ ନବଲକ୍ଷ ଡ଼ମ୍ବରୁ । ସା. ଖ୍ରି. ଆ.

ଫେରୁ, ଫେରୁ, } ବି. (ଫେ = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-
ଫେରଣ୍ଡ, } ବିଶେଷ - ରୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଉ, ଅ, ଅଣ୍ଡ) ଶୃଗାଳ, ଶିଆଳ ।

ଫେଲର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବିସ୍ତୃତ ।

ଫେଲସ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଢିଗୁଲା, ଶିଥିଳ; ଓସାର, ବିସ୍ତୃତ ।

ଫେଳା, ଫେଳୀ, } ବି. (ଫେଲ୍ = ଗମନ-
ଫେଳକା, ଫେଳି, } କରିବା, ତ୍ୟାଗ କରିବା-
ଫେଳ, ଫେଳକ, } ଅ, ଆ, ଈ; ଇ-କ-ଯୋଗ) ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ, ଅଇଁଠାଦ୍ରବ୍ୟ; ତ୍ୟକ୍ତବସ୍ତୁ । [ଫେଳ (ଫେଳୀ) ଭୁକ୍ତ ସମୁଜ୍‌ଝିତଂ — ଅମର ।]

ଫେଶନ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ସୌଖିନ ବେଶଭୂଷା । ଯଥା—

ସେ ନ ମାନେ ଖାଲି ଫେଶନ ଚେହେରା । ଦ. ବା.

ଫେସାଦ, ବି. (ଯାବନିକ) କଳହ, ଝଗଡ଼ା ।

ଫୈରି, ବି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଗୋଡ଼ର ବଳା ।

ଫୋଟକା, ବି. (ସ୍ଫୋଟକ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ରଣ ବା ବଥ; ଅଗ୍ନି ଦାହରୁ ଜନିତ ବ୍ରଣ; ଜଳବୁଦ୍‌ବୁଦ । ଯଥା—

ପାଣିଫୋଟକା ପରି ନିମିଷେ ଯିବ ସରି,
ବିଧି ନିବନ୍ଧ ଥିଲେ ମେଣ୍ଟେ ନା ରେ । ଗୀତ ।

ଫୋଡ଼, ବି. (ସ୍ଫୋଟ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ରଣ । (ଦେଶଜ) ରନ୍ଧ୍ର ।

ଫୋଡ଼ଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ଫୋଟନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଫୋଡ଼ିବା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଫୋଡ଼ା, ବି. (ସ୍ଫୋଟ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ରଣ ବା ବଥ; ରନ୍ଧ୍ର କରିବା । ଯଥା—

ଅର୍ଜୁନ କାଣ୍ଡ କୁରୁ ସେନାଙ୍କ ଗଣ୍ଡିଫୋଡ଼ା,
କଲକ୍ଷଣି ପଛକୁ କାଢ଼ିଲେ ସେ ଭଡ଼ା । କୃ. ଖ୍ରି. ଖ୍ରି. ପ.

ବିଂ. ଯେ ଫୋଡ଼େ; ରନ୍ଧ୍ରଯୁକ୍ତ ।

ଫୋଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ ବା ସ୍ଫୋଟ ଶବ୍ଦଜ) ଧାଆରେ ଅସ୍ତ୍ର କରିବା ।

ଫୋଡ଼ବା, କ୍ରି. (ସ୍ଫୁଟ୍ ଧାତୁଜ) ଛିଦ୍ର କରିବା, ବିନ୍ଧି ଆରପାରି କରିବା । ଯଥା—

ମାତଲି ବୋଇଲେ ବ୍ରହ୍ମଅସ୍ତ୍ରେ ବୁକୁ
ଫୋଡ଼ିଲେ ମରିବ ତୁରିତେ । ବି· ରା·

ଫୋଡ଼ହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) କଣା ହେବା, ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ହେବା । ଯଥା—

ପ୍ରହ୍ଲାଦ ଉପରେ ଚଢ଼ାଇଲେ ନେଇ,
ଦନ୍ତୀଙ୍କ ଦନ୍ତେ ହସ୍ତିପାଦ ଗଲା ଫୋଡ଼ହୋଇ ।
ନୃ· ପୁ· ସ· ଭ.

ଫୋପଡ଼, ଫୋପଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ପିଲାମାନେ ଯେଉଁ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ନିକ୍ଷେପି ଗଛରୁ ଫଳ ଝଡ଼ାନ୍ତି । ଯଥା—

ନୃସିଂହ ସ୍ୱାମୀ ଆମ୍ଭ ମନ ବଢ଼ିବାପାଇଁ,
ଚୂତଫଳେ ଫୋପଡ଼ ଖଞ୍ଜିଲେ ଭାବଗ୍ରାହୀ ।
ନୃ· ପୁ· ଭୃ· ଭ.

ଫିଙ୍ଗିବା, ନିକ୍ଷେପିବା; ଖେଳବିଶେଷ । ଯଥା—

ଆବର କେହୁ ଖେଳଇ ପଶା ନ୍ୟାସୁବଳ,
ଗହ୍ଳା ହାତପହଣ୍ଡି ଫୋପଡ଼ା ଗୁଣ୍ଡିମାଳ ।
ନୃ· ପୁ· ଭୃ· ଭ.

ଫୋପଡ଼ାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଫିଙ୍ଗାଇବା, ନିକ୍ଷେପ କରାଇବା ।

ଫୋପରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସଛିଦ୍ର; ଖଲୁଆ ।

ଫୋପାଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିକ୍ଷେପିବା । ଯଥା—

କୁଚଳି ପାଡ଼ଣ ଯେବେ ଧରଣ ମାରନ୍ତି,
ଭଣ୍ଡାଟେକା କେହୁ ଦୂରୁହୁଁ ଫୋପାଡନ୍ତି । ସା·ଭା·ଆ.

ଫୋସ, ବି. (ଦେଶଜ) ନିଃଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ଶବ୍ଦ; ସର୍ପଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶବ୍ଦ ।

ଫୌଜଦାରି, ଫୌଜଦାରୀ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଦଳବନ୍ଧ ହୋଇ ମାରପିଟ କରିବା; ମାରପିଟର ବିଚାରାଳୟ ।

ଫୌତ, ବି. (ଯାବନିକ) ମୃତ୍ୟୁ, ମରଣ ।

ବ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ତ୍ରୟୋବିଂଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବି. ପୁଂ. ବରୁଣ; ସିନ୍ଧୁ; ତୋୟ; ଯୋନି; ବପନ; ବନ୍ଧନ; ଗମନ ।

ବଅ, ବି. (ଦେଶଜ) ସୂତ୍ରବିଶେଷ ।

ବଅଣା, ବି. (ବଚନ = ପ୍ରାକୃତ ବଅଣ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇବାପାଇଁ କିମ୍ବା କୌଣସି ପଦାର୍ଥ କିଣିବାପାଇଁ ଯାହା (ଯେଉଁ ଧନ) ପ୍ରଥମେ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ । (ଯାହାକୁ ପାରସ୍ୟ ଭାଷାରେ ବାୟନା କହନ୍ତି ।)

ବଅର, ବି (ବଦର ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) କୋଳି-ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । ଯେପରି—ବଅର କୋଳି ।

ବଇଁଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦେମା ଖେଳରେ ଗୋଟିଏ କଉଡ଼ି ଚିତ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ଦାନ ।

ବଇଁଚ, ବହିଁଚ, ବୈଞ୍ଚି, } ବି. (ବିକଙ୍କତ ଶବ୍ଦଜ) କୋଳିବୃକ୍ଷବିଶେଷ । ଯଥା—

ହିନ୍ତାଳ କେନ୍ଦୁ, ବରକୋଳି,
ବେଲ ବକୁଳ ବୈଞ୍ଚିକୋଳି । ବି. ପୁ.

ବଇଁଶି, ବଇଁଶୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଂଶୀ ଶବ୍ଦଜ) ମୁରଲୀ । ଯଥା—

ତୁରୀ ବଇଁଶି ବାଦ୍ୟ ଦେତେ
ଢମକ ନିଶାଣ ସହିତେ । ଦା. ର.

ବଇଁଶିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ବଂଶୀ ବଜାଏ । ଯଥା—

ନ ଶୁଭିବ ଯାଏ ବଲି ବଇଁଶିଆ
ଭରତିଆ ବଂଶୀ ଧ୍ୱନି । ଯ· କେ·

ବଇ, ବି. (ଦେଶଜ) କୁଡ଼ । ଯଥା—

ଦଧି ମାଛ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ ଚୂତପତ୍ର ଡ଼ାଳ,
ମଝି ବଇରେ ମୁକୁଟ ଲେଖି ଚିତ୍ରକାର । ମ. ସ.
ଘେର ଜମ୍ବା ବାଡ଼ ।

ବଇଗୁନ୍ୟ, ବି. (ବୈଗୁଣ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ବିଗୁଣତା, ବିକୃତତା । ଯଥା—

ମନ ବଇଗୁନ୍ୟ ହେଲେ ହୁଅଇ ନିଷ୍ଫଳ । ନୃ.ପୁ.ସ.ଭ.

ବଇଠା, ବୈଠା, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଣାପ । ଯଥା—
ବାହ୍ୱା ଏବେ ରଥ କଣ୍ଠିରଅଠାକୁ,
ଦେଖାଇକର ମୋର ଶର ବଇଠାକୁ । କୃ.ଖ୍ୱ.ବି.ପ
ଉପବେଶନ, ବସିବା ।

ବଇଠାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବସାଇବା । ଯଥା—
ବଇଠାଇବ ତାକୁ ଯମଙ୍କ ପୁରତେ,
ତାଠାରେ ଥାଏ କୋଧ ମୋହର କରତେ । କୃ.ଖ୍ୱ.ବି.ପ

ବଇଠାରୁ, ବଇଠର, } ବି. (ଶଠାଦ ଅର୍ଥବୋଧକ ବଠର ଶବ୍ଦଜ କମ୍ବା ଦେଶଜ) ସୁନାରି-ମାନଙ୍କର ଉପାଧି । ଯଥା—
ତେବେ ବାରବଲ୍ କଣିଲ ସୁବଇଠାରୁ ଠାରୁ
କଟିରସନାକୁ ଚଳାନ୍ତ ଗଲ କୋଠାରୁ ଠାରୁ । ସୁ.ଗ.

ବଇଠି, ବଇଠୀ, ବୈଠି, ବୈଠୀ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପାଦାଦର ଅଧଃସ୍ଥ ଆଧାର । ଯେପର —ବଇଠି ତାଳ । ଆସନବିଶେଷ । ଯଥା—
ମୋର ଜାନୁ ବଇଠିକି,
ଦେଲ ବକେ କର ମହାଦେବୀ ମୋର
ନ ଦଅ ଲଜେ ପିଠିକି । ବି. ଚ. ମ.

ବଇତମ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁରାତନ । ଯଥା—
ମୋ ଜୀବନ ବୀଣାଯନ୍ତ୍ର ତାର ସ୍ୱରସ୍ଥାନ ବଇତମ ଅଛି ।
ମୁ. ୨. ୫.

ବଇଦ, ବୈଦ, ବଇଦ୍ୟ, } ବି. (ବୈଦ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଅପ-ଭ୍ରଂଶ) ବୈଦ୍ୟ, ଚିକିତ୍ସକ । ଯଥା—
ବଇଦସାହକ ନ ଗଲୁ ତୁହି,
ଜାଣୁ ଜାଣୁ ଦେହ ଦେଲୁ ବଢ଼ାଇ । ହ୍ୱା. ତ.
ତନ୍ନାମଧେୟ ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ ।

ବଇଭୋଗ, ବି. (ବୈଭୋଗ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ କମ୍ବା ବୈଭବ ଶବ୍ଦଜ) ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—
ନୁହନ୍ତ ରାଜପଣେ ଯୋଗ୍ୟ,
ଆମ୍ଭର ଦେଲ୍କ ବଇଭୋଗ । ଖ୍ୱ. ଦ. ସ୍କ.

ବଇରାଗ, ବି. (ବିରାଗ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବିରକ୍ତି । ଯଥା—
ଗୃହକରଣ କାମଭୋଗ,
ତୁମ୍ଭର ମନ ବଇରାଗ । ଖ୍ୱ ଦ. ସ୍କ.

ବଇରାଗି, ବଇରାଗୀ, } ବି. (ବିରାଗୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବିରାଗବନ୍ତ ବା ଯୋଗୀ । ଯଥା—
ବମ୍ଭ ବରାଗରେ ବଇରାଗି ବେଶ
ଧରିଲ ଭସ୍ମ ବଲେପନେ । ବି. ଚ. ମ.

ବଇର, ବି. (ବୈଶ୍ୱ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଶତ୍ରୁ; ପକ୍ଷୀବିଶେଷ । ଯଥା—
ବଇରଜ, ବାଦେ କପୋତ କାକ ସଣ । ବୈ. ବି.

ବଇରୋଷ, ବି. (ବିଶେଷ ରୋଷ—ଏଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଦ୍ୱେଷ । ବିଂ. ବିଦ୍ୱେଷୀ । ଯଥା—
ପ୍ରୀତ ଉପୁଜାଇବା ନୋହିବା ବଇରୋଷ,
ଦୁହ ଶୁଭେ ଥିଲେ ପଛେ ଉପୁଜବ ବଂଶ । ନୃ.ପୁ.ପ.ଭ.

ବଇଲ, ବି. (ବଳୀବର୍ଦ୍ଦ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ବଳଦ । ଯଥା—
ବହୁତର ବଇଲ ଯେ ମଇଁଷୀ ଲଦନେ,
ଅନେକ ଯେ ସରଞ୍ଜାମ ବହିଛନ୍ତ ଜନେ । ସା.ଖ୍ୱ.ବି.ପ.

ବଉଁସ, ବି. (ବଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ବଂଶ, କୁଳ, ଗୋତ୍ର ।

ବଉ, ବି. (ବଧୂ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ପୁତ୍ରବଧୂ, ପୁତ୍ରର ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

ବଉଦ, ବଉଧ, ବି. (ବୌଦ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) ବୌଦ୍ଧ; ବୌଦ୍ଧାବତାର । ଯଥା—
ବଉଦ କଲଙ୍କି ମିଶି ଦଶ ଅବତାର । ନୃ. ପୁ. ଭୂ. ଭ.
(ବାରିଦ ଶବ୍ଦଜ) ମେଘ । ଯଥା—
ବାରୁଣୀ ଗଗନ ଧରଛୁ କବା ବଚନ ବର୍ଣ୍ଣି,
ଭାସିଯାଉଛନ୍ତ ଆକାଶେ କଳା ବଉଦଗଣ । ଉ. ସା.

ବଉଳ, ବି. (ବକୁଳ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ବକୁଳ-ପୁଷ୍ପ; ଆମ୍ବଗଛର ଫୁଲ । ଯଥା—
ଯେସନେ ଚୂତବୃକ୍ଷ ଥାଇ,
ତହିଁ ବଉଳ ବଉଳଇ । ଦା. ର.

ବଉଳଝରା, ବଉଳାଝରା, } ବି. (ଦେଶଜ) ରଥ ଓ ରାଜ-ପ୍ରାସାଦାଦରେ ମଣ୍ଡିତ ହେବା ମାଳା । ଯଥା—
ଗୃହେ ମଣିମୟ ଗୃଳ, ବଉଳଝରା ପ୍ରବାଳ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.
ଉଚ ଶତାଙ୍ଗ କୁଚ ବଉଳା'ଝରା ଯେ,
କଣ୍ଠେ ଭୂଷା ବନ୍ଦ୍ରମମାଳକା ଝରା ଯେ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.
ବଉଳଫୁଲର ଗନ୍ଧ ।

ବଉଳା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବଉଳପୁଷ୍ପର ବର୍ଣ୍ଣ-ବିଶିଷ୍ଟ ।

ବଉଳାମାଳା, ବି. (ଦେଶଜ) କବାଟରେ ଖୋଦତ ହେବା ମାଳାକାର କର୍ମ; ବଉଳଫୁଲର ମାଳା ।

ବଉଳ, ବାଉଳ, ବି. (ଦେଶଜ) କର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାର ବିଶେଷ । ଯଥା—

କେଉଁ ଶୋଭା ଧରେ ସ୍ବଚ୍ଛ କର୍ଣ୍ଣଯୁଗେ ଖାରବଉଳ । ଉଷା ।

ବଉଳବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆମ୍ରଗଛରେ ପୁଷ୍ପ ହେବା; ପୁଷ୍ପ ପତ୍ରାଦି କଅଁଳିବା । ଯଥା—

ବଉଳିଛି ବନେ ପିଆଳ ବିଟପୀ ମାନ ବାନ୍ଧନାହିଁ ରଜ । ଉର୍ବଶୀ ।

ବହିମା, ବି. (ବହିମନ୍ = ବହୁଳ-ଇମନ୍- ଭାବାର୍ଥେ) ବାହୁଲ୍ୟ ।

ବହିଷ୍ଠ, ବହୀୟାନ୍, ବିଂ. (ବହୁଳ-ଇଷ୍ଠ, ଇୟସ୍) ଅତି ବହୁଳ ।

ବକଂତ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ସମୟ ।

ବକତର, ବକ୍ତ୍ର, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ସାଞ୍ଜୁ । ଯଥା—

କବଚ କବାଇରଗଜରଟୋପି ବକତର ଏହିପ୍ରକାର । ଲ. ବ.

ବକବକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ଫୁଟରେ ବିଶେଷ କହିବା; ଏଣୁ ତେଣୁ ଗୁଡ଼ାଏ କହିବା ।

ବକବକହସିବା, କ୍ରି. ବିଶେଷ ହସିବା ।

ବକବକିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ଅସ୍ଫୁଟରେ ବିଶେଷ କହେ ।

ବକମ, ବି. (ଦେଶଜ) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ କାଷ୍ଠବିଶେଷ ବା ଏକପ୍ରକାର ଗଛ, ଏଥିରେ ରଙ୍ଗ ତିଆରି କରନ୍ତି ।

ବକୟା, } ବି. (ଯାବନିକ) ଅବଶେଷ ବା
ବକେୟା, } ବାକି ।

ବକର, ବି. (ଦେଶଜ) କପାବୃକ୍ଷର ଫଳ । (କର୍କର ଶବ୍ଦଜ) ମେଣ୍ଢା ।

ବକରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବର୍କରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଛାଗୀ ।

ବକର୍ଣ୍ଣା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପବୟସ୍କା ଗବୀ; ବାଛୁରିକୁ ଦୁଧ ଛଡ଼ାଇ ଦେଇଥିବା ଗାଈ ।

ବକର୍ଣ୍ଣାଦୁଧ, ବି. (ଦେଶଜ) ସଦ୍ୟଃପ୍ରସୂତା ଗାଈର ଦୁଗ୍ଧ ।

ବକଲ, ବି. (ବଳ୍କଳ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ ବା ପ୍ରାକୃତ ବକ୍କଳରୁ ଜାତ) ଗଛର ଛାଲି । ଯଥା—

ସାତ ବକଲ ଦେହରେ ଜଡ଼ି,
ଅଷ୍ଟମ ଡାଳେ ଛନ୍ତି ବେଢ଼ି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ବକଶିଶ, } ବି. (ଯାବନିକ) ପାରିତୋଷିକ ।
ବକସିସ୍, } ଯଥା—

ଦଣ୍ଡିଦାର ଆଏ ପଛରେ ଧାଇଁ,
ବକସିସ ଫିସ ନେବାରପାଇଁ । ଉ ଷା.

ବକସି, } ବି. (ଯାବନିକ) ଉପାଧିବିଶେଷ;
ବକ୍ସୀ, } ନାଜରଙ୍କ ଅଧୀନ କର୍ମଚାରୀ; ସେନାପତି ।

ବକା, ବି. (ବଚ୍ ଧାତୁଜ) କହିବା । (ଦେଶଜ) ନିର୍ବୋଧ । ଯଥା—

ସ୍ୱାମୀ ତାର ଉଚ୍ଚରବେ ଚମକି ଉଠିଲା,
ବକା ପରି ହୋଇ ଜଳଜଳ ଚାହିଁ ଥିଲା । ବେ.ପ.

ବକାଇବା, କ୍ରି. (ବଚ୍ ଧାତୁଜ) କୁହାଇବା, ବାଦନ କରିବା ।

ବକାବକି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଳ୍ପ, ଗୁଡ଼ାଏ କହିବା ।

ବକିବା, } କ୍ରି. (ବଚ୍ ଧାତୁଜ) ଗୁଡ଼ାଏ
ବକିହେବା, } କହିବା । ଯଥା—

ଈଶାଣ କୋଣରେ ଅଇଁଠା ରଖେ,
ଗୁରୁଙ୍କୁ କହିଲେ ଯାହା ତା ବକେ । ହ୍ରା. ଚ.

ବକେୟା, ବି. (ଯାବନିକ) ବାକି, ଅବଶେଷ ।

ବକ୍ରଉଡ଼ିଉଁସ୍, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶିରୋଭୂଷଣ-
ବଙ୍କାଉଡ଼ିଉଁସ୍, } ବିଶେଷ । ଯଥା—

ବିଭୂଷି କିଆପତ୍ରି ମୋଢ଼ କାଳି,
ବିପିନେ ତମାଳର କବା ଝଳି ।
ବନ୍ଧନକୃତ ପାଶ ଜାଲ ଦୁଇ,
ବିଶିଖ ଝିରୀକାଠିକ ଦେଖାଇ ।
ବକ୍ରଉଡ଼ିଉଁସ୍ ହିଁ ଧନୁ ଯେ,
ବାନ୍ଧବ ଧୈର୍ଯ୍ୟମୃଗକୁ ବିନ୍ଧିବାକୁ
ଏଠାରେ କରେ ଅଛନ୍ତି ଯେ । ବୈ. ବି.

ବଖଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଳମାଳ ବା କଳହ । ଯଥା—

ଯେତେବେଳେ ବଖଡ ହୁଅନ୍ତି ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ ଲାଗି,
ଘରର ଦ୍ରବ୍ୟମାନ କରନ୍ତି କୁଢ଼ ନେଇ । ନୃ.ପୁ.ଭୃ.ଚ.

ବଖଡ଼ିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ହଇରାଣକାରୀ; କଳହୀ ।

ବଖଗ୍ର, ବି. (ପକ୍ଷାଗାର ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହର ପ୍ରକୋଷ୍ଠ । ଯଥା—

ଶତେକ ବଖଗ୍ର ଚଉର,
ତୋଳାଇ ଅତି ଯତ୍ନ କର । ଦା. ର.

ବାଣ୍ଟ ବା ଭାଗ ।

ବଖାଣ, ବି. (ବକ୍ଷ୍ୟମାଣ ଶବ୍ଦଜ) କଥନ । ଯଥା—

ଏଣୁକରି ରାମ ଚରିତ ବଖାଣ,
କରିବାକୁ ହେଲା ମନ । ବି. ରା.

ବଖାଣିବା, କ୍ରି. (ବକ୍ଷ୍ୟମାଣ ଶବ୍ଦଜ) କହିବା । ଯଥା—

ଅନୁକ୍ଷଣେ ମୋତେ ତୋଷୁଥିଲେ ମୋର
ସୁନ୍ଦରପଣ ବଖାଣି । ପାର୍ବତୀ ।

ବଖାରି, ବି. (ଦେଶଜ) ବଂଶଶଳାକା ।

ବଖିଳ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) କୃପଣ ।

ବଗ, ବି. (ବକ ଶବ୍ଦଜ) ବକପକ୍ଷୀ ।

ବଗଚର, } ବି. ସଡ଼କ ବା ରାସ୍ତା ପାର୍ଶ୍ୱରେ
ବଗଚରା, } ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ମାଟି ଖୋଳା ହୋଇ ସଡ଼କରେ ପଡ଼େ, ସାଧାରଣତଃ ସେଠାରେ ଖାଲ ହେବାରୁ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ପାଣି ରହେ ଏବଂ ମାଛ, ଗେଣ୍ଡା ଖୋଜିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେଠାରେ ବଗମାନେ ବସନ୍ତି, ଏଥିଯୋଗୁଁ ତାକୁ ବଗଚର ବା ବଗଚରା ବୋଲଯାଏ ।

ବଗଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାରଜ; ଅଶ୍ଳୀଳଭାଷୀ; ଶୁଷ୍କ ବୃକ୍ଷାଦି ଥିବା କୃଷିଯୋଗ୍ୟ ପାର୍ବତ୍ୟ ସ୍ଥାନ ।

ବଗଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମୋଟ (ଗ୍ରଉଳ ଶବ୍ଦରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ) । ଯଥା—

ଯାକୁ ମିଳିବ ଦିବ୍ୟ ଶାଳିଅନ୍ନ,
ତାର ବଗଡ଼ା ଭାତେ କାହିଁ ମନ । ଗୋ. ଭି.

ବଗଲ, ବଗଳ, ବି. (ପାରସୀସ୍ଥ) ବାହୁମୂଳ ।

ବଗଳବଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ହେଣ୍ଡିମାରିବା, ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ବା ଆନନ୍ଦିତ ହେବା; ଜୟୀ ହେବା ।

ବଗଫୁଲା, ବି. (ଦେଶଜ ବା ବଗପୁଷ୍ପ ଶବ୍ଦଜ) ଏକଜାତି ଫୁଲ, ବକପୁଷ୍ପ ।

ବଗା, ବକା, ବି. (ଦେଶଜ) ନିର୍ବୋଧ ।

ବଗାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ମୋହନ-ବିଦ୍ୟା । ଯଥା—

ସ୍ତମ୍ଭନ ମୋହନ ଯେ ମାରଣ ଉଚ୍ଚାଟନ,
ଧରଣ ଧାରଣ ଲେପ ଗାରେଡ଼ି ବଗାଣ । ସ. ସା.

ବଗି, ବଗୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଟକଚାଳିତ ଯାନବିଶେଷ ।

ବଗିଚ୍ଚ, ବି. (ଯାବନିକ) ଉଦ୍ୟାନ ।

ବଗିରାମ, ବଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

କପୋତ ପାରାବତ ଟିଟିଭ ଗେଣ୍ଡାଳିଆ,
ବଗିରାମ ବଗି ମିଶି କେସର ପାଣ୍ଡିଆ । ନୃ. ପୁ. ପ. ତ.

ବଗୁଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ । (ତେଣ୍ଟୁଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବଗୁଲିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଠକ ବା ପ୍ରବଞ୍ଚକ ।

ବଗୁଲି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ମାଈ ବଗ । ଯଥା—

ବନସ୍ତ ଚକମକଇ ଲେ କଏସେ ଭାଙ୍ଗଇ ଜାଲ,
ବଗ ପଚାରଇ ବଗୁଲି ଲେ ସଞ୍ଜ ହେଲା ଯିବା ଚାଲ ।
ଉ. ସା.

ବଘଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜବଂଶବିଶେଷ ।

ବଘାର, } ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦିକୁ ଘୃତ
ବଗାର, } ମସଲାଦ୍ୱାରା ସୁସ୍ୱାଦକରଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଛୁଙ୍କ ।

ବଘାରିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି
ବଗାରିବା, } ଛୁଙ୍କିବା । ଯଥା—

ପିଷ୍ଟ ଧନ୍ୟାକ ରସରେ ରାନ୍ଧିଦେଇ ଘୃତ,
ବଘାରିଲେ ହୋଇଥାନ୍ତି ଏମାନେ ଅମୃତ । ବୃ.ସୁ.

ବଘିବା, କ୍ରି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଚଢ଼ିବା ।

ବଙ୍କା, ବି. (ବକ୍ର ଶବ୍ଦଜ) କୁଟିଳ । ଯଥା—

ସସିମ୍ନେ କହଇ ବଙ୍କା ବଙ୍କା ହିନ୍ଦୀ । ଦ. ବା.

ବକ୍ର । ଯଥା—

ସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟା ଗନ୍ଧର୍ବେ ଯେବେ ହେବେ ଗୋଟି,
ନ ପାରିବେ ବଙ୍କା କରି ମୋ ରୁମଟି । କୃ. ଭ. ବ. ପ.

ବଙ୍କାଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । (ତେନ୍ତୁଳୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବଙ୍କି, ବି. (ଦେଶଜ) ଫୁଲନାଡ଼ । ଯଥା—
ବଙ୍କିକ ହାର ଖୋଜଲେ ନ ପାଇ ବମଣ୍ଡ,
ବଙ୍କିମନସ୍କନା ମୋର ହୋଇଲା ଏମନ୍ତ । ବୈ. ବ.
ବଙ୍କିମ, ବି. (ବଙ୍କିମନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ବକ୍ର ।
ବଙ୍କୁ, ବିଂ. (ବକ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ବକ୍ର; କୁଟିଳ । ଯଥା—
ବଙ୍କୁନେତ୍ରୀକ ଏରୂପେ ବନସ୍ଥରେ
ବୋଧିଣ ପୁରୁଷବର । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.
ବଚ, ବି. (ବଚ୍ଚ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।
ବଚସା, ବି. (ବଚସ୍ ଶବ୍ଦଜ) ବାକ୍‌ଯୁଦ୍ଧ, ବଚଣ୍ଡା, ବାକ୍ୟବ୍ୟୟ ।
ବଚ୍ଚ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ପିଲା ।
ବଚୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।
ବଛର, ବି. (ବତ୍ସର ଶବ୍ଦଜ) ବର୍ଷ ।
ବଛା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଛିବା । (ବତ୍ସ ଶବ୍ଦଜ) ପୁତ୍ର । ଯଥା—
ଏଣୁ ଋଷିମାନେ ବୋଲନ୍ତି ଦେବବଚ୍ଛା,
ଜ୍ଞାନର ଚତୁକ୍ଷୀର ପିବନ୍ତି ମନଇଚ୍ଛା । ନୃ.ପୁ.ତୃ.ତ.
(ବତ୍ସା ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ବାଛୁରି । ଯଥା—
ଯେତେ ଅଛନ୍ତି ବଚ୍ଛା ଘରେ,
ଅମ୍ଭେ ରଖିବୁଁ ନନ୍ଦାଶ୍ରରେ । ଶ୍ରୀ. ଦ. ସ୍କ.
(ଦେଶଜ) ବିଂ. ପ୍ରଥମେ ବାଛିଥିବା ।
(ଗଡ଼ଜାତ) ଅଣ୍ଡିରା ।
ବଛସ, ବଛସ, ବତ୍ସସ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣବିଶେଷ । ଯଥା—
ବତ୍ସସ ବୈଦିକ ଘାସି ସାରୁଆ ହଳିଆ,
ଭଞ୍ଜମିଶ୍ର ପଣ୍ଡା ପାଢ଼ୀ ପଢୀ ଦେଉଳିଆ । ଉ.ସା.୧୮.୯.
ବଛା, ବଛି, ବି. (ବତ୍ସ ଶବ୍ଦଜ) ପୁତ୍ର । ଯଥା—
ଏଥିଅନ୍ତେ ମାଦ୍ରୀଦେବୀଙ୍କ ସାନ ବଚ୍ଛା,
ଚଳଣାଟିଏ ପିନ୍ଧି ହେଲେ କାଛକୁଛା । କୃ.ଶ୍ରୀ. ବ. ପ.
ଯହିଁ ବଳସ୍ଥ ନନ୍ଦବତ୍ସି,
ପଙ୍କଜ ସମସ୍ତ ହୋଇଛି । ଦା. ର.
କନ୍ୟା । ଯଥା—
ଭୀମ ବୋଇଲେ ଗୋ ଦ୍ରୁପଦଙ୍କ ବଛା,
ଯାହା କହୁଅଛ ତାହା ମୁଁ ମାନୁଛି । କୃ.ଶ୍ରୀ.ବ.ପ.

ବଛୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ମାଈ, ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତି ।
ବଜନ୍ତି, ବିଂ. (ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଠିକଠାକ କରି ନାନା କଥା କହିବା ।
ବଜବଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଶେଷ କହିବା ।
ବଜବଜହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବିଶେଷ କହିବା । ଯଥା—
ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖି ସର୍ବେ ଖଣ୍ଡିବା ପାପ ଆଜ,
ଶକୁନି ବୋଲେ କେତେ ହେଉଛ ବଜବଜ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.
ବଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା; ସ୍ପର୍ଶ; ଆଘାତ । ବିଂ. ଆହତ, ଆଘାତ ପାଇଥିବା । ଯଥା—
ମହାବାତ ବଜା ବୃକ୍ଷପ୍ରାୟେ ହୋଇ,
ତୁମ୍ଭ ସୈନ୍ୟମାନେ ପଡ଼ିଲେ ଯୁଦ୍ଧେ ଶୋଇ ।
କୃ. ଶ୍ରୀ. କ. ପ.
ବଜା, ବଜାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ବଜାଇବା । ଯଥା—
ବୃହନ୍ନଳା ମାଦଳ ବଜା ଗ୍ରୁଡ଼କରି,
ବୋଇଲେ ଶୁଣ ଆଗୋ ସୈରନ୍ଧ୍ରୀ ସୁନ୍ଦରୀ । କୃ.ଶ୍ରୀ.ବି.ପ.
ପ୍ରପଦେ ଦେଲେ ଝୁଣ୍ଟିଆ ବାଜେଣି,
ବଜାଣି କାହ୍ନିକ ଏଡ଼େ ସାଜେଣି । ଲା. ବ.
ବଜାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବାଦନ କରିବା । ଯଥା—
ତା ମନ ରଞ୍ଜାଇ ନାଗସ୍ୱ ବଜାଇ
ସ୍ୱରପେ ମଜ୍ଜାଇଦେବ । ବି. ଚ. ମ.
ଆଘାତ କରିବା; ସ୍ପର୍ଶ କରିବା ।
ବଜାବଜି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା । ଯଥା—
ସେ ବୃକ୍ଷମାନେ ବଜାବଜି ହେବା ଯାତେ,
ଅଗ୍ନି ଜାତ ତହିଁ ହୋଇଲେ ହୁରତେ । କୃ.ଶ୍ରୀ.ଆ.ପ.
ବଜାୟ, ବି. (ପାରସ୍ୟ) ରକ୍ଷା, ପୁନଃସ୍ଥାପନ; ପୁନଃପ୍ରତିଷ୍ଠା ।
ବଜାର, ବି. (ଯାବନିକ) ନାନା ଦ୍ରବ୍ୟ ବିକିବା ସ୍ଥଳ । ଯଥା—
ତୁମ୍ଭେ ଅଳଙ୍କାର ଘେନ ବଜାରକୁ ଯିବ,
ବଜବ ବେଲ ବଣିଆ ଆଗରେ କହିବ । ବେ. ପ.
ବଜାରବୁଲା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବଜାରରେ ବୁଲିବା ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—
ବଜାରବୁଲା ହାଟ ଗ୍ରେରଣୀ ଯେତେ ଲୋକ,
ତାଙ୍କ ଆଗେ କାନ୍ଦି ହୁଅଇ ସକସକ । ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ବଜାର, ବଜାରୀ, ବଂ. (ଯାବନକ) ବଜାରରେ ଥିବା ଲୋକ; ଅସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବା ନୀଚ ।

ବଜାରିଆ, ବଂ. (ଦେଶଜ) ନୀଚ ବା ଯେ ଭଲ ମନ୍ଦ ନ ବିଚାରି ବକ ହୁଏ ।

ବଜାରହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବକ ହେବା । ଯଥା—

କେ ବୋଲେ ଏହି ବଜାର,
କେତେ ହେଉଛ ବଜାର,
ପଇସା ପକାଇ   ମାରସାରଲ୍ତାନ
ନ ଥିଲେ ସାହେବ ଜାର ।

ବଜ୍ଜାତ, ବ. (ଯାବନିକ) ଜାରଜ, ବେଜନ୍ମା ।

ବଜ୍ରମୁଳ, } ବ. (ବଜ୍ରମୂଳ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମ-
ବଜରମୁଳ, } ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଔଷଧି ଗୁଳ୍ମ ।

ବଞ୍ଚ, ବ. (ଦେଶଜ) ସକଟା ଖେଳର ଏକ ଦାନ ।

ବଞ୍ଚକ, ବ. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ନସଂସ୍ଥାନଦ୍ୱାରା ଜୀବିତ । ଯଥା—ମୁଁ କପରି ବଞ୍ଚକ ହେବି ।

ବଞ୍ଚା, ବ. (ଦେଶଜ) ବଞ୍ଚାଇବା । ବଂ. ଯେ ବଞ୍ଚାଏ ।

ବଞ୍ଚାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପାଳନ କରିବା । ଯଥା—

ଜଳରେ ଲୁଚାଇ ଅଗ୍ନିକି ବଞ୍ଚାଇ
ମୋହରେ ସଞ୍ଚାଇବାର ହେବ । ବ.ଚ.ମ.

ଜିଆଁଇବା । ଯଥା—

ରସନଧିରେ ଏ ବଧିରେ ବଞ୍ଚାନ୍ତ
ଘୁଞ୍ଚାନ୍ତ ଅଳପ ତାପକୁ । ବ.ଚ.ମ.

ସହିବା, ସମ୍ଭାଳି ନେବା । ଯଥା—

ଉଞ୍ଚାଇ ପଛ ବେନି ପାଦ,
ପିଟିଲା ଗୋବିନ୍ଦର ହୃଦ ।
ଗୋବିନ୍ଦେ ବଞ୍ଚାଇଲେ ତାହା,
ବଜ୍ରହୁଁ ଅଣ୍ଟ ଯାର ହିଆ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

(ବନ୍ଚ୍ ଧାତୁଜ) ପ୍ରତାରଣ କରିବା ।

ବଞ୍ଚିବା, କ୍ରି. (ବନ୍ଚ୍ ଧାତୁଜ) ଜିଇଁବା; କଷ୍ଟରୁ ଉଦ୍ଧରିବା । ଯଥା—

ତହୁଁ ବଞ୍ଚିଲ ପୁଣ୍ୟବଳେ,
ମିଳିଲ ଯାଇ ମଞ୍ଚାତଳେ । ଭା ଦ. ସ୍କ.

କାଳକ୍ଷେପ କରିବା । ଯଥା—

ଆନନ୍ଦେ କରି ମୋ ଉତ୍ସବ,
ଦିବସ ରଜନୀ ବଞ୍ଚିବ । ଭା. ଏ. ସ୍କ.

ବଟକଣ୍ଡି, } ବ. (ଦେଶଜ) ତୌଲର
ବଟଖଣ୍ଡି, } ପରିମାଣବୋଧକ ପ୍ରସ୍ତରାଦି ।

ବଟା, ବ. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡିବା; ସାନ ଥାଳି ବା ତାମ୍ବୂଳାଦି ପାତ୍ର । ଯଥା—

କର୍ପୂର ତାମ୍ବୂଳ ରତ୍ନବଟାରେ ଥୋଇ । ର. କ.

ଟଙ୍କାଆଦି ଭଙ୍ଗାଇଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ଟଙ୍କାଆଦି ଦେଇ ପଇସା ବଦଳାଇଲେ ଯାହା ଅଧିକ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ; ଉପରି ଦେବା ଧନ । ଯଥା—

ଏବେ ଯେ ମୋର ମୂଳେ ସେ କଥା ବୁଝାଇ,
ଟଙ୍କାକ ସ୍ଥଳରେ ଦୁଇଅଣା ବଟା ଯାଇ । କୃ.ପୂ.ପ୍ର.ଭ.

ବାଟିବା; କଳଙ୍କ । ଯଥା—ବୃଥାରେ ତାଙ୍କୁ ବଟା ଲାଗିଲା । ବଂ. ବାଟିଥିବା ।

ବଟାବଟି, ବ. (ଦେଶଜ) ଠକାଠକି । ଯଥା—

ଅଳପ କଥା ହେଲେ ରଜାକୁ ନ କହି,
ନ କରି ବଟାବଟି ଜାଣି କହୁଥାଇ । କୃ. ଭା. ଦ୍ୱ. ପ.

ବାଟିବା ।

ବଟାବଟିକରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବାଟିବା; ଠକିବା । ଯଥା—

ବଟାବଟି କରି ଆଣି ଏଣେ,
ହଟହଟା କରି ଗଲେ କେଣେ ।

ବଟାଳି, ବଟାଲୀ, ବ. (ଦେଶଜ) ବାଟିବା ଲୋକ । (ପରପାଳୀ ଶବ୍ଦଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ଏକପ୍ରକାର ଲିହାଣ ।

ବଟିଆ, ବ. (ବର୍ତ୍ତିକା ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଭୂତାଦି ଭୟ ନିବାରଣାର୍ଥ ଔଷଧ ଧରିବାପାଇଁ ତାମ୍ରାଦି ସମ୍ପୁଟ । ବଂ. ଯେ ଠକ କହୁଥାଏ ।

ବଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡିବା, ଠକିବା ।

ବଟୁଆ, ବ. (ଦେଶଜ) ବହୁ ସ୍ତରଯୁକ୍ତ ବସ୍ତ୍ର-ନିର୍ମିତ ଥଳିବିଶେଷ । ଯେପରି—ପାନ-ବଟୁଆ ।

ବଡ଼, ବଡ଼ିଇ, ବଂ. (ବୃହତ୍ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ବୃହତ୍ । ଯଥା—

ତୁମ୍ଭ ମଧ୍ୟେ ସାନ ବଡ଼ ନାହିଁ କେହି । ଦ. ବା.

ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯଥା—

ବନ୍ଧେ କାଣେ ଯେ ଯାହାକୁ ସ୍ନେହେ,
ବଡ ତାଠାରୁ ଜୀବନ ନୁହେ । କ. ଚ. ଚ.

ଅତ୍ୟନ୍ତ । ଯଥା—

ଆଜି ଆମ୍ଭର ନବବଡ଼ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ, ସେ ଯେ ବଡ଼ ।
କ. ଚ. ଚ.

ଶିକାରେ ଅଛୁ ମୋର ସର,
ଗମ୍ଭିରୀ ବଡ଼ଇ ଅନ୍ଧାର । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ବଡ଼ଆଠ, ବଡ଼ରେମା, ବାରଆଠ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ । ଏ ଖେଳ ସାତଗୋଟି କଉଡ଼ିରେ ଖେଳନ୍ତି, ଛଅଟି କଉଡ଼ି ଚିତ୍ ହେଲେ ରେମା, ସାତଟା ଚିତ୍ ହେଲେ ବାର, ମାଖ ପଡ଼ିଲେ ଆଠ କହନ୍ତି ।

ବଡ଼ଓଷା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲମ୍ବା ଓ ମୋଟା ବଗଡ଼ା ଧାନ, ଏହା ଅଳ୍ପ ହଳଦିଆ ବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ; ସୋମନାଥବ୍ରତ ।

ବଡ଼ଖାନା, ବି. (ଦେଶଜ ବା ଯାବନିକ) ଭୋଜି ।

ବଡ଼ଗଲ, ବଡ଼ହାଲ, ବି. (ଟାମିଲ ବଡ଼ ହେଲ୍ ଶବ୍ଦଜ) ରାମାନୁଜ ମତର ଶାଖାବିଶେଷ ।

ବଡ଼ଗୁଣ୍ଡ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ପରମେଶ୍ୱର ନାମ କରି ବଡ଼ ଗୁଣ୍ଡ,
ପେଷିବାମାତେ ଶତ୍ରୁ ହୋଇବେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ । ମ· ପ·

ବଡ଼ଘର, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଦ୍ରସନ୍ତାନ । ଯଥା—

ତୁହି ବଡ଼ଘର ପୁଅ ରେ କାଳିଆ
ମୁହିଁ ବଡ଼ଘର ବହୂ । ସ· ସ·

ବଡ଼ଜିରା, ବି. (ବୃହତ୍ ଜୀର ଶବ୍ଦଜ) ଏକ ପ୍ରକାର ଜିରା ।

ବଡ଼ଜେନା, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷତ୍ରିୟ ସନ୍ତାନଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ । ଯଥା—

ପାତ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ ଦୋସାଧି ଖଣ୍ଡିଆ ବଡ଼ଜେନା,
ସାଆନ୍ତ ମାହୁନ୍ତ ରଥୀ ପାଦାତି ଯେ ସେନା ।
ନୃ· ପୁ· ଦ୍ୱି· ଛ·

ବଡ଼ପଣ, ବଡ଼ପଣିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଆଧିକ୍ୟ । ଯଥା—

ଇନ୍ଦ୍ର ନୀଳମଣୀ ଝଳ ଦର୍ପଣ,
ଯୋଖ କରିବା ଯେବେ ପଣପଣ,
ତେବେ ତାହାର କାନ୍ତି ବଡ଼ପଣ । ବି· ଚି. ମ.

ଗର୍ବ ।

ବଡ଼ପଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜଦତ୍ତ ଉପାଧି-ବିଶେଷ । (ଖାଡ଼ଙ୍ଗା ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ଯେ ଦେବପୂଜକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ।

ବଡ଼ପାଟିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ବଡ଼ ଶବ୍ଦ କରେ । ବି. ଗୃହର ପ୍ରଧାନ ପାଟି ବା ଶ୍ରେଣୀ ।

ବଡ଼ବା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଲ-ବା-ଅ-ଆ, ଲ=ଡ଼) ଘୋଟକୀ; କୁମ୍ଭଦାସୀ; ଦ୍ୱିଜଯୋଷିତ୍; ଅଶ୍ୱିନୀ ନକ୍ଷତ୍ର; ଅଶ୍ୱମୁଖୀ ସମୁଦ୍ରସ୍ଥା ଦେବୀବିଶେଷ; ସ୍ୱର୍ବୈଦ୍ୟଦ୍ୱୟର ମାତା; ଦାସୀ ।

ବଡ଼ବାଗ୍ନି, ବଡ଼ବାନଳ, } ବି. (ବଡ଼ବା-ଅଗ୍ନି, ଅନଳ) ସମୁଦ୍ର ଜଳ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅଗ୍ନି ।

ବଡ଼ବାସୁତ, ବି.(ବଡ଼ବା-ସୁତ) ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର ଦ୍ୱୟ ।

ବଡ଼ମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବୃଦ୍ଧମାତା ପଦରୁ ଜାତ) ପିତାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତାଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା; ମାତାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭଗିନୀ; ପିତା ମାତାଙ୍କ ମାତା ।

ବଡ଼ବଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମହତ୍ । ଯଥା—

ସେ ଲୋକ ଭଲ ମନ୍ଦ କାହାକୁ କହ ଲୋଡ଼ା,
କେତେରୂପେ ସଂସାରେ ଅଛନ୍ତି ବଡ଼ବଡ଼ା ।
ନୃ. ପୁ. ତୃ. ଚ.

ବଡ଼ବଡ଼ଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପିତୃ ପିତାମହାଦି ।

ବଡ଼ସିଂହାର, ବଡ଼ସିଂଗାର, } ବି. (ଦେଶଜ) ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ଶୟନ ସମୟରେ ହେବା ବେଶଭୂଷଣ । ଯଥା—

ପ୍ରଭୁ ମଣୋହି ଆଦି କରି,
ବଡ଼ସିଂହାର ବେଶ ସାରି । ଦା. ର.

ବଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଲାକାର ପିଷ୍ଟକ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ନାନାଦି ବର୍ଣ୍ଣରେ ପିଠା ହୋଇଛି ସଜଡ଼ା,
ପୁଳ ନାଡ଼ୀ ମନୋହର ଅପମାଳୁ ବଡ଼ା । ନୃ.ପୁ.ତୃ.ଛ.

ବଡ଼ାଇ, ବଡ଼େଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ବ । ଯଥା—

ଯିବାବେଳେ ରବି କାମକୁ କୋପ ଚକ୍ଷୁରେ ଗୁହିଁ,
କହିଲେ ଛଡ଼ାଇଦେବିଟି ତୋର ଏହି ବଡ଼ାଇ । ଚ ଭା.

ଆଧିକ୍ୟ ବା ଗୌରବ । ଯଥା—

ବୃଥା କର କିପାଁ ଭାଗ୍ୟର ବଡ଼ାଇ । ଦ· ବା.

ବିଂ. ଅତ୍ୟନ୍ତ । ଯଥା—

ବଡ଼ାଇ ସ୍ଥାନ କଣ୍ଟକପୂର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟରେ ଦରେ ଲୁଚି,
ବାସସମେଳ କେତକୀ ଫୁଲ କେତେ ମନକୁ ରୁଚି ।
ବୈ. ବି.

ବଡ଼ାମୀ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଭିମାନୀ । ଯଥା—

ବିଶୃଙ୍କନ୍ତି ନାରାୟଣ ମନ୍ଦକୁଚ୍ଚୀ କଲୁ,
ଏତେ ବଡ଼ାମୀ ରଜାକୁ କିପାଁ ଅଣାଇଲୁ । ସା. ଭା. ସ·

ବି. ବଡ଼ପଣିଆ ।

ବଡ଼, ବଡ଼ୀ, ବି. (ବଟୀ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ବିରି ପ୍ରଭୃତିରେ କରିବା ଗୋଲାକାର ବଟିକା। ଯଥା—

ସୁସ୍ୱାଦ ସାକର ଆଉ ସରୁ ଅନ୍ନ ବଡ଼,
ମଧୁରୁଚିରେ ଛେନାମଣ୍ଡା ମିଶ୍ରିତ ପାପଡ଼। ସା.ଖ୍ରୀ.ଆ.

ବଟିକା ବା ଗୁଳା। ଯଥା—

ଅଳାଇଚ ନଖୀ ଭରି, ପାନେ ଦିଅ ବଡ଼କରି। ଲ୍ଲ.ବ.

ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଦେଢେଈ।

ବଡ଼ମା, } ବି. (ବଡ଼ିମା ଶବ୍ଦଜ) ଗର୍ବ।
ବଡ଼ମାପଣ, } ଯଥା—

କୃପକେ ଉପାଜନ୍ତି ବାଳୁଙ୍ଗା ଷେରୁଁ,
ସାଧୁ ଯେସନ ଆତ୍ମବଡ଼ମା ଚେରୁଁ। ଭୂ. ସ୍ତ.

ଆପଣା ମରଣ ନ ଜାଣ୍ଣ,
ଆତ୍ମ ବଡ଼ମାପଣ ମଣ୍ଣ। ଭ୍ର. ଦ. ସ୍କ.

ବଡ଼ୁ, ବି. (ବଟୁ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ବ୍ରତ ବା ଉପନୟନ କର୍ମ। (ଦେଶଜ) ଜାତି-ବିଶେଷ।

ବଡ଼ୁଭିଷା, } ବି. (ବଟୁଭିକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) ଉପ-
ବଡ଼ଭିଷା, } ନୟନ ସମୟରେ କରିବା ଭିକ୍ଷା। ଯଥା—

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଥାଳରେ ମାଏ ଦେଲେ ବଡ଼ଭିଷା,
ଷଡ଼ରସ ଭକ୍ଷ ଯାହା ଥିଲେ ଅନ୍ନସଂଖ୍ୟା। ନୃ.ପୁ.ଭୃ.ଚ.

ବଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୃତ୍ତିକାପାତ୍ରବିଶେଷ। ଯଥା—ଦହିବଡ଼ା; ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ବାଢ଼ିବା। ବିଂ. ଯାହା ବାଢ଼ିଥାଉଁ; ଅଧିକ। ଯଥା—

ପାଇକ ଗୁହତଙ୍କୁ ବର୍ତ୍ତନ ବଡ଼ା କଲା,
ଦ୍ୱିଗୁଣ ପ୍ରମାଣେ ଭୂମି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଲା। ନୃ.ପୁ.ପ.ଚ.

ବି. ଆରମ୍ଭ, ଉଦ୍ୟମ। ଯଥା—

ଜାଣୁଅଛୁ ପୁତ୍ର ସ୍ନେହରେ ଅନ୍ଧ ବୁଢ଼ା,
ଆମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ କରିବ କଥାରେ ଯୁଦ୍ଧବଡ଼ା। କୃ.ଖ୍ରୀ.ଉ.ପ.

ବଡ଼ାଇ, } ବି. (ବର୍ଦ୍ଧକି ଶବ୍ଦଜ) କାଷ୍ଠକର୍ମ
ବଢ଼େଇ, } କରିବା ଜାତିବିଶେଷ। ଯଥା—

ବଢ଼ାଇସାଇରୁ ବାରସି ଆଣ,
ଟିକି ଟିକି ମର୍ଦ୍ଦି ଖୁଣ୍ଟିକି ହାଣ। ହା. ଚ.

ବଡ଼ାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ମରଣ। ଯଥା—

ସମସ୍ତେ ଦେଖୁଥିଲ ଶସ୍ତ୍ରକୁ ଗୁଡ଼ିଦେଇ,
ମୋତେ ବାରୁ ଥିଲେ, ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନ ବଢ଼ାଇ।

ଦେଲା ରଣେ ତାଙ୍କୁ ହୋଇ କୋପଚଣ୍ଡ,
କରିବାକୁ ପାଣ୍ଡବ ସଇନ ଉଚ୍ଛିସିତ। କୃ. ଖ୍ରୀ. କ. ପ.

ବଢ଼ାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବିସ୍ତାର କରିବା। ଯଥା—

ବଢ଼ାଇ ଶରଧା ଭାଙ୍ଗିଗଲେ ବନମାଳୀ। କେ. ଟୀକା.

ଶେଷ କରିବା। ଯଥା—

ଶୈଳତଟେ ଆମ୍ଭ ଭୋଟାରେ ପଥିକେ
ମଧ୍ୟାହ୍ନ ନିଦ ବଢ଼ାଇ। ୟ. କେ.

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା। ଯଥା—ଭୋଜନାର୍ଥ ଅନ୍ନବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ରଖାଇବା। ସ୍ପର୍ଶ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରସାରିବା। ଯଥା—

ଖମଣିମଣ୍ଡଳକୁ ତୁ କର ବଢ଼ାଇଲୁ ରେ। କ. ଚ. ଚ.

ଅନ୍ୟର ହାତରେ ଦେବା। ଯଥା—

ଭ୍ରରେକ ଅନ୍ନ ପୁଣି ପାଣି କଳସିଏ,
ଗୁଣ୍ଡୁରି କଳାବାଟରେ ବଢ଼ାଇଣ ଦିଏ। ସା.ଖ୍ରୀ.ଆ.

ପ୍ରାଣ ନାଶ କରିବା। ଯଥା—

ଯୁଧିଷ୍ଠିର ବୋଇଲେ ଅର୍ଜୁନ ବେଗେ ଯାଅ,
ଯୁଦ୍ଧରେ କର୍ଣ୍ଣଙ୍କର ପ୍ରାଣକୁ ବଢ଼ାଅ। କୃ.ଖ୍ରୀ.କ.ପ.

ବଢ଼ାଉଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ବଢ଼ାଇବା।

ବଢ଼ାଉଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବଢ଼ାଇ-ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀ। ଯଥା—

ଏଣେ ବଢ଼ାଉଣୀ ତେଣେ ବଢ଼ାଇ,
କାଞ୍ଜିକି ଦେଲେ ସେ ଗଡ଼ଗଡ଼ାଇ। ହା. ଚ.

ବଢ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ବ। ଯଥା—

କଣବର କରେ ଅଛୁ ଚଢ଼ି,
କହୁଅଛୁ ଏଡ଼େ ଘେନି ବଢ଼ି। ର. କ.

(ବୃଦ୍ଧି ଶବ୍ଦଜ) ବୃଦ୍ଧି; ବିଶେଷ ବର୍ଷାରୁ ହେବା ଜଳପ୍ରବାହ। ଯଥା—

ସଞ୍ଚାଣ ଆଗେ ପକ୍ଷୀ କେ ଅଛୁ ପ୍ରାଣ ପାଇ,
ବଢ଼ି ଜଳ ବାନ୍ଧଣ କେ ପାରିବ କି ଥୋଇ।
ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ଚ.

ବଢ଼ିଅଳ, ବି. (ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବ-ହୃତ) ଆତ ଫଳ ବା ସୀତା ଫଳ।

ବଢ଼ିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବଡ଼; ଅଧିକ।

ବଢ଼ିଆକାଙ୍କ, ବି. (ବୃହତ୍ କଙ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ବଡ଼ ବଗ।

ବଢ଼ିଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ପହଁରା ବା ସମ୍ମାର୍ଜନୀ-ବିଶେଷ ।

ବଢ଼ିବା, କ୍ରି. (ବୃଧ୍ ଧାତୁଜ ପ୍ରାକୃତ) ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା । ଯଥା—

ରତନ ରଙ୍କ ପାଇବାର ସମ ଆନନ୍ଦ ବଢ଼ିଲା କୃଷ୍ଣର ।
ବି. ଚ. ମ.

ବଢ଼ୁଆ, ବଢ଼ୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୃତ୍ତିକାପାତ୍ର-ବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ବଢ଼ା ।

ବଣ, ବି. (ବନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଅରଣ୍ୟ ।

ବଣକଦଳୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଧାନ—ଏହାର ଦୁଇ ପାଖ ଧୋବ, ବର୍ଣ୍ଣ ମାଟିଆରଙ୍ଗ ପୁଣି ଅଳ୍ପ ସରୁ ହୋଇଥାଏ; ଏକପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମ ।

ବଣଜାମୁ, ବି. (ବନ-ଜମ୍ବୁ ଶବ୍ଦଜ) ବନରେ ଥିବା ଜାମ୍ବଗଛ । ଯଥା—

ବାର ତ ନୋହିବ ତାହା ବଣଜାମୁ ପଲ୍ଲବାଙ୍କୁରୁ ।
ଉଷା ।

ବଣଭୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ବନରେ ଥିବା ବିରାଡ଼ି ବା କଟାସ । ଯଥା—

ସେ ବଣଭୁଆ ଟେକଣ ଖୁଆ
ଫୁଲାଇଦେଇ ଆନନ୍ଦେ ହୁଆ,
ଇନ୍ଦୂର ଛୁଆ ଶାବ୍ଦୂଳ ଲଢ଼ୁଆଁ
କର ଧରନ୍ତ ହେ । ସ୍ତୁ. ପ.

ବଣମଲି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବନମଲ୍ଲୀ ଶବ୍ଦଜ) ବନରେ ଥିବା ମଲ୍ଲି ଫୁଲ ।

ବଣମୁଗ, ବି. (ବନମୁଦ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଗୁଳ୍ମ ।

ବଣମୁଥା, ବି. (ବନ୍ୟମୁସ୍ତା ଶବ୍ଦଜ) ବଡ଼ମୁଥା ।

ବଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଡ଼ ରଖିବା ମୃତ୍ତିକା ପାତ୍ରବିଶେଷ; ଭ୍ରମ । ଯଥା—

ପ୍ରତଭାବେ ବଶି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶି ବିବେକ ବଣାକୁ ପାଞ୍ଚ ।
କୋ. ବ୍ର. ସ୍ତୁ.

ବିଂ. ଭ୍ରାନ୍ତ । ଯଥା—

ହଂସର ଯିବା କଥା କାହାକୁ ନାହିଁ ଜଣା,
ଜାଣିଲେ କାହିଁପାଇଁ ହୁଅନ୍ତେ ଲୋକେ ବଣା ।
ନୃ. ପୁ. ଚ୍ଛ. ତ.

ବଣାହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭ୍ରାନ୍ତହେବା । ଯଥା—

ବଣା ହେଲେ ଜଣାଥାଉଁ ତୁମ୍ଭ ସାରପଣ । ବୈ. ବ.

ବଣି, ବଣିରାଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଅନେକ ସୁଆ ସାରୀ ବଣି,
ପୋଷିଅଛନ୍ତି ଗୃହେ ଆଣି । ଦା. ର.

ବଣିଆ, ବି. (ବଣିକ୍ ଶବ୍ଦଜ) ସୁନାରିଜାତି । ଯଥା—

ତହୁଁ କାଞ୍ଚି ଗଲା ପଳାଇ ଖରେ,
ଯାଇଣ ପଶିଲା ବଣିଆ ଘରେ । ହା. ଚ.

କୁମୁଟି ବା ବୋଇତ ବେପାରୀ; ପକ୍ଷି-ବିଶେଷ ।

ବଣିଆଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବଣିଆର ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ଏଣୁ ବଣିଆଣୀ ତେଣୁ ବଣିଆ,
କାଞ୍ଚିକି କଲେ ସେ ଜୋଇଁକୁଣିଆ । ହା. ଚ.

ବଣିଆତି, ବିଂ. ବଣିଆସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଯଥା—
ବଣିଆତି ବେପାର ।

ବଣିକ୍, ବଣିଜ୍, } ବି. (ପଣ୍ = କ୍ରୟବିକ୍ରୟ କରିବା-ଇକ, ପ = ବ) କ୍ରୟବିକ୍ରୟକାରୀ, ବଣିଆ; ବୈଶ୍ୟଜାତି ।

ବଣିକପଥ, ବି. (ବଣିଜ୍-ପଥ) ବଜାର; ହାଟ ।

ବଣିଗ୍‌ବହ, ବି. (ବଣିକ୍-ବହ) ଉଷ୍ଟ୍ର, ଓଟ ବା ଓଟ ।

ବଣିଗ୍‌ଭାବ, ବି. ଙ୍ଗ. ବାଣିଜ୍ୟ ।

ବଣିଜ, ବି. (ବାଣିଜ୍ୟର ରୂପାନ୍ତର) ବେପାର ଯଥା—

ଅତି ଦରିଦ୍ର ମୁଁ ବହୁତ ବଣିଜ
କରଛୁ ଉପାସ୍ୱ ବଳରେ । ଲ୍ଲ. ବ.

ବଣିଜ୍ୟ, ବାଣିଜ୍ୟ, ବି. (ବଣିଜ୍-ଯ) କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ ।

ବଣିଜାର, ବଣିଜାରୁ, } ବି. (ବଣିକ୍ ଶବ୍ଦଜ) ବେପାର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—

ଗୋବିନ୍ଦ ଶୋଭା ଗୁଣ ନାମ ରତନେ,
ବଣିଜାର କଣୋସ୍ୱମଣି ଯତନେ । ବି. ଚ. ମ.

ବଣୁଆଁ, ବଣୁଆ, ବିଂ. (ବନ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ୟ; ଅସଭ୍ୟ । ବି. ଏକପ୍ରକାର ପୋଟଳ ।

ବଣ୍ଟଗ୍ରା, ବଞ୍ଚା, ବି. (ବଣ୍ଟନ ଶବ୍ଦଜ) ବିଭାଗ । ଯଥା—

ତୁମ୍ଭେ ଥିଲେ ଆମ୍ଭର ଦ୍ରବ୍ୟ କ ବଣ୍ଟାହୋନ୍ତା ।
ନୃ. ପୁ. ଚ୍ଛ. ତ.

ବଣ୍ଟୁଆଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ବଣ୍ଟନ । ବିଂ. ଯେ ବାଣ୍ଟଇ ।

ବଣ୍ଡ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ବାଙ୍ଗର ବା ଖଙ୍ଗ ।

ବତକ, ବି. (ବର୍ତ୍ତିକ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଦ୍ରହଂସ ।

ବତର, ବି. (ଦେଶଜ) ଗବାଦ୍ଧର ଋତୁ; ଆର୍ଦ୍ରତା । ଯଥା—ଗଛରେ ପତର ନାହିଁ କ ଭୂଇଁରେ ବତର ନାହିଁ । ବିଂ. ଜଳସିକ୍ତ ।

ବତରା, ବତୁରା, ବି. (ଦେଶଜ) କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ପାଣିରେ ପକାଇ ରଖିବା । ବିଂ. ଜଳରେ କ୍ଲିନ୍ନ ହେବା ।

ବତା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚଗବାଉଁଶ । ଯଥା—
କାଛ ଗୁଳ ଭୁଅ ବତା ଗଣ୍ଡି ଆବଦଳର,
କହ ସଜଳସ ଗୁଆଘୃତରେ ଘଅାର । ସା. ଷ୍ଟ. ଆ.

ବତାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବୁଝାଇବା । ଯଥା—
ରାଜାଙ୍କୁ ଯେଉଁରୂପେ କରନ୍ତି ଲୋକେ ସେବା,
ସେମାନ ସବୁ ଶୁଣ ବତାଇ କହିବା । କୃ. ଷ୍ଟ. ବ. ପ.
(ଗଡ଼ଜାତରେ) କହିବା ।

ବତାସ, ବି.(ଦେଶଜ) ପ୍ରବଳ ପବନ । ଯଥା—
ଚେତା ନାହିଁ ତାଙ୍କ ଧ୍ୱଂସ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଛାଡ଼ନ୍ତି ଶ୍ୱାସ
ସ୍ରବନ୍ତି ଏହି ବତାସ ଭାନୁକୁ ଉଡ଼ାଇ । ର. ପ.

ବତି, ବଟି, ବହତି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବର୍ତ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ସଳିତା । ଯଥା—
ଲେଉଟିଣ ବେନି ଦୈତ୍ୟ ତପେ ମନ ଗଲା,
ବଂଶ ଅଙ୍ଗୁଳି ଅଗେ ବାନ୍ଧିଲେ ଦୀପାବଳି ।
ତଇଲ ବୋଲି ତହିଁ ଲଗାଇଲେ ବହତି,
ଦଶ ଭୁବନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ଲଗିଲା ତପତି । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ବତିଝାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୀପଗଛ ।

ବତିଶ, ବତିଶି, ବତିଶ, } ବିଂ. (ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ୩୨ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—
ବତିଶ ପଦେ ମନୋରମ ଛାନ୍ଦ । ବୈ. ବ.

ବତିଶା, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିମାଣବିଶେଷ ।

ବତୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯୁଗ୍ମକ । (ଏ ଶବ୍ଦଟି ତେଲିଙ୍ଗୀ କନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଛି) ସମ ସଂଖ୍ୟା ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଇ, ଚାରି, ଛଅ ପ୍ରଭୃତି ।

ବତୁରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଜଳରେ କ୍ଲିନ୍ନ ହେବା ।

ବଥ, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ରଣବିଶେଷ ।

ବଥା, ବି. (ବ୍ୟଥା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପୀଡ଼ା; ଶୂଳରୋଗ ।

ବଥୁଆ, ବି. (ବାସ୍ତୁକ ଶବ୍ଦଜ) ଶାକବିଶେଷ ।

ବଥେଇବା, ବଥାଇବା, } କ୍ରି. (ବ୍ୟଥା ଧାତୁଜ) ପୀଡ଼ା ହେବା ।

ବଦ୍, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ମନ୍ଦ ବା ନିକୃଷ୍ଟ ।

ବଦ୍‌ଖେୟାଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ମନେ ମନେ ଦୁରଭିସନ୍ଧି ।

ବଦ୍‌ଖୋଇ, ବି. (ଯାବନିକ) ମନ୍ଦ ସ୍ୱଭାବ ।

ବଦ୍‌ଜାତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଖଚଡ଼ ବା ଖଚର ।

ବଦ୍‌ନାମ, ବଦନାମ, } ବି. (ଯାବନିକ) କୁନାମ ବା କୁଯଶ ।

ବଦନାମ, ବି. (ଯାବନିକ) ନିନ୍ଦା ।

ବଦନାମୀ, ବଦଲାମୀ, ବଦଲାମି, } ବି. (ଯାବନିକ) ନିନ୍ଦିତ ବା ନିର୍ଲଜ୍ଜ । ଯଥା—
ମୂର୍ଖ ଦ୍ୱିଜ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭ୍ରମେ କି ଜାଣ କଥା,
ଏଡ଼େ ବଦଲାମୀ ହୋଇ ଲାଗିଲ ରେ ବୃଥା ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ତ.

ବଦମାଶ, ବଦମାସ, } ବି. (ଯାବନିକ) ମନ୍ଦ ଲୋକ ବା ଯେ ଅନ୍ୟାୟରେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ । ଯଥା—
ସେଥି ମଧ୍ୟେ ଥିଲେ ଜଣେ ହୟଗ୍ରୀବ ଦାସ,
ଭାର ପାଜି ଶୟତାନ ବଡ଼ ବଦମାସ । ଉ. ଭ୍ର.

ବଦ୍‌ମାଶି, ବି. (ଯାବନିକ) ମନ୍ଦତା ।

ବଦର, ବଦରି, ବଦରିକା, ବଦରୀ, } ବି. (ବଦ୍ = ସ୍ଥିର ରହିବା-ଅର, ଇ, ଇକ-ଆ, ଈ, ଯେ ଛିନ୍ନ ହେଲେହେଁ ସ୍ଥିର ରହେ) ବରକୋଳି ଗଛ; ବରକୋଳି ଫଳ । ଯଥା—
ମାଘମାସେ ନ ଭକ୍ଷିବ ବଦରୀ ମୂଳାକୁ ଯେ ।
କାର୍ପାସ ଫଳ, କପା ବା କଡ଼ା ।

ବଦଗଗୀ, ବ. (ଯାବନକ) ମନ୍ଦ ଚେଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—

ବଇଗଗୀ ଓ ବଦଗ୍ରଗିମାନଙ୍କ ଦାଉ କୁଲମରୁ
ରକ୍ଷା ପାଇବୁଁ । ଭ. ସା. ୧୮. ୯.

ବଦରିକାଶ୍ରମ, ବ. (ବଦରିକା-ଆଶ୍ରମ) ତୀର୍ଥ-ବିଶେଷ; ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କର ଆଶ୍ରମ ।

ବଦଳ, ବ. (ଦେଶଜ) ପରିବର୍ତ୍ତନ; ପ୍ରତିଦାନ, ବିନିମୟ ।

ବଦଳାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା । ଯଥା—

ଯୁଧିଷ୍ଠି ବୋଇଲେ ଏବେ ବଦଳାଅ ଦାନ,
ତୁମ୍ଭ ଆନ ଦାନ ଘେନ ମୁଁ ଘେନିବି ଆନ । ସା.ଭ୍ର.ସ.

ବଦଲ୍ଲଣ, ବ.(ଦେଶଜ) ପରିବର୍ତ୍ତନ, ବିନିମୟ ।

ବଦଳାବଦଳ, ବ. (ଦେଶଜ) ପରସ୍ପର ପରି-ବର୍ତ୍ତନ ।

ବଦ୍ଲ, ବ. (ଯାବନକ) ପ୍ରତିନିଧି ।

ବଦାଉ, ବ. (ଯାବନକ) ଫଳକ । ଯଥା—

ବଦାଉ ଭଲେ ଝେକଛୁ ଖଡ୍ଗ ଢଳକ । ବୈ. ବି

ବଦାଡ଼, } ବ. (ଦେଶଜ) ଗଦା । ଯେପରି—
ପଦାଡ଼, } ପାଳ ବଦାଡ଼ ।

ବଦିବା, କ୍ରି. (ବଦ୍ ଧାତୁଜ) କହିବା । ଯଥା—

ବଦଇ ଶଙ୍କ ନୋହିବା ହେବା ଯୋଖ ଏକାଳ ସୂଚୁଚ ।
ବୈ. ବି.

ବଦ୍ରିକା, ବ. (ବଦରିକା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବ୍ୟାସାଶ୍ରମ । ଯଥା—

ମନ୍ତ୍ରୀକ ରାଜ୍ୟ ସମର୍ପି ମଗଧ ନୃପତି,
ବଦ୍ରିକା ଆଶ୍ରମେ ସେ ରହିଲ ତପେ ମାତି । ସା.ଭ୍ର.ସ.

ବଦ୍ଧୁ, ବ. (ଦେଶଜ) ଦ୍ୱାରବନ୍ଧ ଦୁଲପ୍ରଭୃତିରେ ଖୋଳିବା ରେଖ ।

ବଦ୍ଧ, ବଂ. (ବନ୍ଧ୍—ବନ୍ଧନ କରିବା-ତ)ସଂଯତ; ବନ୍ଧା । ଯଥା—

ବଦ୍ଧ ଅଟେ ମୁଖ ତାର ପ୍ରବାଳ ଅଙ୍କୁରେ । କ. ବ.
ଗ୍ରଥିତ; ଉତ୍ପନ୍ନ; ବିହିତ ।

ବଦ୍ଧପରିକର, ବଂ.(ବଦ୍ଧ-ପରିକର = କଟିବନ୍ଧ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୃଢ଼ରୂପେ ଅଣ୍ଟା ବାନ୍ଧିଅଛି; ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ ।

ବଦ୍ଧମୁଷ୍ଟି, ବ. (ବଦ୍ଧ-ମୁଷ୍ଟି) ଦୃଢ଼ମୁଷ୍ଟି; କୃପଣ ।

ବଦ୍ଧମୂଳ, ବଂ. (ବଦ୍ଧ-ମୂଳ) ଦୃଢ଼ମୂଳ, ଯାହାର ମୂଳ ଉପାଡ଼ିବା କଠିନ ।

ବଦ୍ଧଶିଖ, ବ. (ବଦ୍ଧ-ଶିଖା) ଶିଶୁ । ବଂ. ଯେ ଶିଖା ବନ୍ଧନ କରିଅଛି; ଶିଷ୍ୟ ।

ବଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି, ବଂ. (ବଦ୍ଧ-ଅଞ୍ଜଳି) କୃତାଞ୍ଜଳି ।

ବଧ, ବ. (ହନ୍-ଅ, ହନ୍ ସ୍ଥାନରେ ବଧ୍) ବିନାଶ କରିବା, ହନନ, ହତ୍ୟା ।

ବଧକ, ବଂ. (ହନ୍-ଅକ, ହନ୍ = ବଧ୍) ହତ୍ୟାକାରୀ, ଯେ ବଧ କରଇ ।

ବଧତ୍ର, ବ. (ବଧ୍-ଅତ୍ର) ଆୟୁଧ, ଅସ୍ତ୍ର ।

ବଧସ୍ଥଳୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଧ-ସ୍ଥଳୀ) ବଧଭୂମି, ପ୍ରାଣବଧର ସ୍ଥାନ ।

ବଧାଇ, ବ. (ଯାବନକ) ପାରିତୋଷିକ । ଯଥା—

ବଧାଇ ଲଭିଲେ ନୃପେ ନାଶ୍ରିଏ କହି,
ବାର୍ତ୍ତାବହେ ରାଜ୍ୟାନ୍ତରେ ଗମିଲେ ତହିଁ । ବୈ ବି.

ବଧାର୍ହ, ବଂ. (ବଧ-ଅର୍ହ) ବିନାଶଯୋଗ୍ୟ, ବଧର ଉପଯୁକ୍ତ ।

ବଧି, ବ. (ଦେଶଜ) ମୃଦଙ୍ଗର ଚମଦଉଡ଼ି ।

ବଧିଆ, ବ. (ବଧିର ଶବ୍ଦଜ) କାଲ ବା କାଲୀ । ଯଥା—

ଦକ୍ଷିଣୀ ଚୌପଦୀ ଆଉ ଗୋଟିପୋ ଛାଧିଆ,
ଶୁଣି ଶୁଣି କାନ ହୋଇଗଲଣି ବଧିଆ । ଭ. ଭ୍ର.

ବଧିର, ବଂ. [ବନ୍ଧ୍—(ଶ୍ରବଣ) ବନ୍ଧ କରିବା-ଇର] ଶ୍ରବଣଶକ୍ତିହୀନ; କାଲ । ଯଥା—

ବଧିର ନୁହଇ ବୀର ବୋଇଲ ତହିଁ ଧୀବର
ଶୁଣିଲଣି ପଥରେ ପଥିର ଅବଲା । ବୈ. ବି.

ବଧିବା, କ୍ରି. (ବଧ୍ ଧାତୁଜ) ନାଶକରିବା । ଯଥା—

କେ ବୋଲେ ହେ ବନ୍ଧୁ ଆମ୍ଭ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ
ଦେଇ ପର ବଧୂଠାରେ ମନ । ବ.ଚ.ମ.

ବଧୂଲ, ବଧୂଲୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବନ୍ଧୂଳ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପବିଶେଷ । ଯଥା—

ବଧୂଲି କୁସୁମ ରଙ୍ଗ ତୋଷଇ ଲୋଚନ । ଗୁ. ମା

ବଧୂ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବନ୍ଧ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଊ) ନାରୀ; ନବବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ, ପତ୍ନୀ, ଭାର୍ଯ୍ୟା; ପୁତ୍ରବଧୂ, ବୋହୂ । (ବଧିବା ପଦ ଦେଖ ।)

ବଧୂଜନ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଧୂ-ଜନ) ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ବୋହୂ ।

ବଧୂଟୀ, ବଧୂଟିକା, ବଧୂଟି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଧୂ-ଟୀ-ଅଳ୍ପାର୍ଥେ) ପିଲାବୋହୂ; ବାଳିକା ।

ବଧେଇ, ବିଂ. (ବଧେୟ ଶବ୍ଦଜ) ବଧେୟ ।

ବଧୋଦ୍ୟତ, ବିଂ. (ବଧ-ଉଦ୍ୟତ) ବଧ ନିମିତ୍ତ ଉଦ୍ୟୁକ୍ତ, ଆତତାୟୀ ।

ବଧ୍ୟ, ବିଂ. (ହନ୍-ଯ, ହନ୍ = ବଧ୍) ବଧର ଯୋଗ୍ୟ ।

ବଧ୍ୟପାଳ, ବି. (ବଧ = କାରାଗୃହ-ପାଳ୍-ଅ) କାରାଗୃହରକ୍ଷକ ।

ବଧ୍ୟଭୂମି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଧ-ଭୂମି) ବଧସ୍ଥାନ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସର୍ବସମକ୍ଷରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଏ ।

ବନ, ବି. (ବନ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ, ବାଲେଶ୍ବର ପ୍ରାନ୍ତରେ ବ୍ୟବହୃତ) ନଈବଢ଼ି ।

ବନକ, ବି. (ବର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ରଙ୍ଗବିଶେଷ । ଯଥା—

ବନକ ଛଳେ କସ୍ତୂରୀ ସିନ୍ଦୂରେ । ବୈ. ବି.

ବନମାଟି, ବି. (ବର୍ଣ୍ଣମୃତ୍ତିକା ଶବ୍ଦଜ) ବର୍ଣ୍ଣ-କାରକ ମୃତ୍ତିକାବିଶେଷ ।

ବନ୍‌ଶୀ, ବନ୍‌ସୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଡ଼ଶୀ ଶବ୍ଦଜ) ମାଛ ଧରିବା କଣ୍ଟା ।

ବନସ୍ତ, ବି. (ବନ ଶବ୍ଦଜ) ବଣ । ଯଥା—

କାହିଁ ଗିଲ ଏ ଘୋର ବନସ୍ତରେ । ବ. ଚ. ମ.

ବନା, ବନାନ, ବି. (ବର୍ଣ୍ଣନ ଶବ୍ଦଜ) ରଚନା କରିବା; ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣରେ ସ୍ବରବର୍ଣ୍ଣ ଯୁକ୍ତ କରିବା ଧାରା ।

ବନାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିର୍ମାଣ କର୍ମ୍ମ ତିଆରି କରିବା । ଯଥା—

କାଗଜ କତରି କରି ସିନ୍ଦୂ ଭରିଗିବାକୁ ମୁଁ ତରି ବନାଇବି । ବ. ଚ. ମ.

ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣରେ ସ୍ବରବର୍ଣ୍ଣ ଯୋଗ କରାଇବା; ଫଳ ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ ହେବା ।

ବନାତ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ଊର୍ଣ୍ଣସୂତ୍ରନିର୍ମିତ ସ୍ଥୂଳ-ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ବନାନ, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନରେ ସ୍ୱର ଯୁକ୍ତ କରିବା; ତିଆରି କରିବା ।

ବନାବନ, ବି. (ଦେଶଜ) ବନାଇବା; ବନିବା, ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣରେ ସ୍ବରବର୍ଣ୍ଣ ଯୁକ୍ତ କରିବା ।

ବନାରସ, ବି. (ବାରାଣସୀ ଶବ୍ଦଜ) କାଶୀ ।

ବନାରସୀ, ବି. (ଦେଶଜ) କାଶୀର ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ଶଙ୍ଖା ଦୁଇବାହୁ ଦୁଇ ହାତେ ଲଇ,

ବନାରସୀ ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧିଲେ ଗୁଡ଼ାଇ । କୃ. ଷ୍ଟ. ବ. ଘ.

ବନିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣରେ ସ୍ବରବର୍ଣ୍ଣ ଯୁକ୍ତ କରିବା; ଉତ୍ତମ ଖାଦ୍ୟ ହେତୁରୁ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟାଙ୍ଗ ହେବା; ଫଳ ଅର୍ଦ୍ଧପକ୍ୱ ହେବା; ନିର୍ମାଣ ବା ତିଆରି କରିବା; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ସଜ୍ଜିତ ହେବା । ଯଥା—

ବନି ବନ ବଳିତା କ ପୁଷ୍ପହାସେ ଝଳି । ବୈ. ବି.

ବନ୍ତଳକଦଳୀ, ବନ୍ତାଲୁକଦଳୀ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଡିଅଣ କଦଳୀ । ଯଥା—

କହେ କେଉଁ ବାଲୀ ବନ୍ତଳ କଦଳୀ

ନ ମିଳେ ହବିଷ୍ୟପାଇଁ । କ. ମ.

ବନ୍ତାଲୁମାଛ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ସମୁଦ୍ରଜାତ ମାଛ ।

ବନ୍ଥ, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଛ ଧରିବାପାଇଁ ବାଉଁଶକାଠିରେ କରିବା ଜାଲ ।

ବନ୍ଦର, ବି. (ଯାବନିକ) ସମୁଦ୍ରତୀରସ୍ଥ ବାଣିଜ୍ୟ ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ବନ୍ଦର ଯେ ମିଥିଲା ମେଳବେ ଯାଇ,

ବଲେକଲକ୍ଷଣି ରାମାରହି ତହିଁ । ବୈ. ବି.

ବନ୍ଦା, ବି. (ବନ୍ଦନ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ଦାଇବା; ସ୍ତୁତି ବା ପ୍ରଣାମ କରିବା । ଯଥା—

ଏବେ ଯେ ମୁଗ୍ଧପୁର କରୁଛୁ ମୋତେ ନନ୍ଦା,
ସେ କନ୍ୟେ ପୁଣ ତୋର କରିବ ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଦା ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ତ.

(ଯାବନିକ) ଗୋଲାମ ।

ବନ୍ଦାଇବା, କ୍ରି. (ବନ୍ଦ୍ ଧାତୁଜ) ଅର୍ଘ୍ୟ ମାଲ୍ୟାଦି ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦାପନା କରିବା । ଯଥା—

ଯାଇ ତୁ ବନ୍ଦାଅ ଆଇ ତ ମୋର ଅଛେ କନ୍ଦାଇ ।
ବି. ଚ. ମ.

ବନ୍ଦାଣ, ବି. (ବନ୍ଦନ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ଦାପନା । ଯଥା—

ବନ୍ଦାଣମାସେ କେ ରଚେ କେ ଉଷ୍ଟୁକେ
କେ ନଚ୍ଚ ବନ୍ଦାଇ । ବୈ. ବି.
ଲୁଚ ବବାଦ୍ୟାଦିରେ ଦେବା କୌତୁକ ।

ବନ୍ଦିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) କର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାରବିଶେଷ । ବିଂ. ବନ୍ଦିରେ ଥିବା ଲୋକ । ଯଥା—

ବନ୍ଦିଆ ମଣ୍ଡନେ ଶ୍ରବଣେ ତାଳପତ୍ର ଚହଡ଼,
ବନ୍ଦିଆ କୋହ୍ଳବ କି ସେ ଯିବ ଯେଉଁ ନୟନ ପଡ଼ି ।
ବୈ. ବି.

କେଦାରର ଜଳନିର୍ଗମନ ମାର୍ଗ ।

ବନ୍ଦିଖାନା, ବି. (ଯାବନିକ) କାରାଗାର ।

ବନ୍ଦିବା, କ୍ରି. (ବନ୍ଦ୍ ଧାତୁଜ) ପ୍ରଣାମ କରିବା ।

ବନ୍ଦୁ, ବି. (ଦେଶଜ) କବାଟରେ ମାରିଥିବା ଲୌହଖଣ୍ଡ ।

ବନ୍ଦୁଆନ, ବି. (ଦେଶଜ) କଏଦି ।

ବନ୍ଦୁକ, ବି. (ଯାବନିକ) ନାଳକାସ୍ତ୍ର; ନଳ ।

ବନ୍ଦୋବସ୍ତ, } ବି. (ଯାବନିକ) ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ।
ବନ୍ଦବସ୍ତ, } ଯଥା—

ଘର ବାଡ଼ୀ ଜମିଜମା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ । ଦ. ବା.

ବିଂ. ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ ।

ବନ୍ଧ, ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ହୃଦ; ଜଳାଶୟ; ସେତୁ ।

ବନ୍ଧ, ବି. (ବନ୍ଧ୍-ଅ) ବନ୍ଧନ, ବାନ୍ଧିବା; ବୃନ୍ତ ବା ଫୁଲର ଡେମ୍ଫ; ଗ୍ରନ୍ଥି, ଗଣ୍ଠି; ଗଚ୍ଛିତ-ଦ୍ରବ୍ୟ; ରୋଧ; ଶରୀର; ଯୋଗ; ଧାରା; ଉତ୍ପତ୍ତି; ଗୃହାଦି ବେଷ୍ଟନ ।

ବନ୍ଧକ, ବି. (ବନ୍ଧ୍-ଅକ) ଋଣ ନିମିତ୍ତ ଋଣଦାତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଗଚ୍ଛିତ ବସ୍ତୁ;ବିନିମୟ ।

ବନ୍ଧକୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବନ୍ଧକ-ଈ) ଅସତୀ, ପୁଂଶ୍ଚଳୀ ।

ବନ୍ଧଣି, ବି. (ବନ୍ଧନ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ଧନ । ଯଥା—

ଛିନ୍ଦଣି ବନ୍ଧଣି ଭୁଜଦଣ୍ଡ,
କ୍ଷମା କର ଦୋଷ ମୋର ଉଣେ ମାରକଣ୍ଡ ଲୋ ।
କେ. କୋ

ବନ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର, ବି. (ବନ୍ଧ-ଚନ୍ଦ୍ର) ଚତୁରଙ୍ଗ ସୈନ୍ୟ ।

ବନ୍ଧନ, ବି. (ବନ୍ଧ୍-ଅନ) ରୁଦ୍ଧ କରିବା, ଅବରୋଧ, ଅଟକ; ବଧ; ବାନ୍ଧିବା; ବୃନ୍ତ; ବାଣର ପୁଙ୍ଖ; ବନ୍ଧନ ନିମିତ୍ତ ରଜ୍ଜୁ ।

ବନ୍ଧନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବନ୍ଧ୍-ଅନ-ଈ) ଶରୀରର ଅସ୍ଥି ସବୁ ପରସ୍ପର ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ରଖିବା ନିମିତ୍ତ ସୂତ୍ରବତ୍ ପଦାର୍ଥ; ଅନେକ ରାଶିକୁ ଏକରାଶିରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଚିହ୍ନବିଶେଷ । (**bracket**) ଯଥା—( ); { }; [ ]; ବନ୍ଧନ ସାଧନ ରଜ୍ଜୁ ଶୃଙ୍ଖଳାଦି ।

ବନ୍ଧା, ବି. (ବନ୍ଧନ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ଧନ । ଯଥା—

ବନ୍ଧା ଫିଟାଇ କୋଳେ ଧରି,
ଆଉଁସିଦେଲେ କରେ ହରି । ଦା. ର.

(ବନ୍ଧକ ଶବ୍ଦଜ) ହାମି ଦେବା ପଦାର୍ଥ । ବିଂ. ଯାହାକୁ ବାନ୍ଧିଥାଉଁ ।

ବନ୍ଧାକୋବି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର କୋବି ।

ବନ୍ଧାବନ୍ଧି, ବି. (ବନ୍ଧନ ଶବ୍ଦଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ବାନ୍ଧିବା । ଯଥା—

ତରୁଲତା ପରି ପ୍ରେମ ବନ୍ଧାବନ୍ଧି
ଛନ୍ଦାଛନ୍ଦି ଯେନାଯେନ । ଯ. କେ.

ସମ୍ୟକ୍ ବାନ୍ଧିବା ।

ବନ୍ଧୁ, ବି. (ବନ୍ଧ —ଯେ ସ୍ନେହଦ୍ୱାରା ମନ ବନ୍ଧନ କରେ-ଉ) ମିତ୍ର; ସ୍ୱଜନ; କୁଟୁମ୍ବ, ଜ୍ଞାତି; ଭ୍ରାତା ।

ବନ୍ଧୁକ, ବନ୍ଧୂକ, } ବି. (ବନ୍ଧ୍-ଉକ,
ବନ୍ଧୁଜୀବ, ବନ୍ଧୁଜୀବକ, } ଊକ, ବନ୍ଧୁ-ଜୀବ-ଅ, କ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷ ଓ ତାହାର ଫୁଲ ।

ବନ୍ଧୁର, ବନ୍ଧୂର, ବିଂ. (ବନ୍ଧ୍-ଉର, ଊର) ରମ୍ୟ, ସୁନ୍ଦର; ଉଚ୍ଚନୀଚ, ଖାଲଢିପ । ଯଥା—

ଏ ବନ୍ଧୁର ସ୍ଥଳ ଅଟେ ମମ ଜୀବବନ୍ଧୁ । ନା. ପ. ନା.

ବନ୍ଧୁରା, ବନ୍ଧୂରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ବେଶ୍ୟା । ବିଂ. ଅସତୀ ।

ବନ୍ଧୂକ, ବି. (ବନ୍ଧ୍-ଊକ) ଅସତୀପୁଷ୍ପ; ବନ୍ଧୂକ ବୃକ୍ଷ । ବିଂ. ନମ୍ର; ସୁନ୍ଦର ।

ବନ୍ଧ୍ୟ, ବି. (ବନ୍ଧ୍-ଯ) ଫଳଶୂନ୍ୟ (ବୃକ୍ଷ), ନିଷ୍ଫଳ; ବନ୍ଧନଯୋଗ୍ୟ ।

ବନ୍ଧ୍ୟା, ବିଂ. (ବନ୍ଧ୍ୟ-ଆ) ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦନ ଶକ୍ତିହୀନା; ବନ୍ଧନଯୋଗ୍ୟା ।

ବନ୍ଧ୍ୟାତନୟ, ବିଂ. ସଂ. ଅଳୀକ, ମିଥ୍ୟା । ବି. ଅଳୀକ ବିଷୟ ।

ବନ୍ଧ୍ର, ବି. (ବନ୍ଧ-ର) କୁକ୍ଷି, ଉଦର ।

ବବୁର, ବି. (ବର୍ବୁର ଶବ୍ଦଜ) ଗୁହାରିଆଗଛ, ବାବଲଗଛ । ଯଥା—

ବବୁର ପ୍ରସୂନ ବାସ ଜନପଦେ, ପ୍ରସରଇ ଅହର୍ନିଶି ।
ଊର୍ବଶୀ ।

ବବୁର୍ଚ୍ଚି, ବି. (ଯାବନିକ) ପାଚକ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ରାନ୍ଧଇ ।

ବବୁର୍ଚ୍ଚିଖାନା, ବି. (ଯାବନିକ) ରନ୍ଧନଶାଳା ।

ବଭ୍ରୁ, ବି. (ଭୃ=ପାଳନ କରିବା-ଉ, ବଭ୍ର୍-ଉ) ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ; ଅଗ୍ନି; ନେଉଳ; ଦେଶବିଶେଷ; ମୁନିବିଶେଷ । ବିଂ. ବିଶାଳ, ବିପୁଳ; ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ ।

ବମକଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର କନ୍ଦା ।

ବମି, ବି. (ବର୍ମି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମତ୍ସ୍ୟ-ବିଶେଷ ।

ବମ୍ଭର, ବି. (ବମ୍ଭ=ଏକପ୍ରକାର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ରା=କରିବା-ଅ) ମଧୁମକ୍ଷିକା; ଭ୍ରମର । ଯଥା—

ଏ ପୁଂସ୍କୋକିଳ ମତ୍ତ ବମ୍ଭରଗଣେ
ବିକ୍ଷୋଭି ପକ୍ଷାନିଳେ । କା. ପ. ନା.

ବମ୍ଭରାଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବମ୍ଭ=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ରା=କରିବା-ଳ-ଈ) ମକ୍ଷିକା; ଭ୍ରମର । (ବମ୍ଭର-ଆଳୀ) ମଧୁମକ୍ଷିକାସମୂହ; ଭ୍ରମର-ଶ୍ରେଣୀ ।

ବୟ, ବି. (ବ୍ୟୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଖରଚ । ଯଥା—

ଅନେକ ଧନ ବୟ କଲେ,
ଏରୂପେ ଗ୍ରାମ ବସାଇଲେ । ଦା. ଭ.

ବୟକରିବା, କ୍ରି. କଣିବା ।

ବୟନାମା, ବି. (ଯାବନିକ) ବିକ୍ରୟପତ୍ର ।

ବୟସିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗାଈ ଗର୍ଭିଣୀ ହେବା ।

ବୟସ, ବି. (ବୟଃ ଶବ୍ଦଜ) ବାଲ୍ୟାଦି ଅବସ୍ଥାର ପରିମାଣ ସମୟ । ଯଥା —

ବୟସ ନାମ ଖ୍ୟାତ ପୁଣ ମୁନି କରେ ଯା ହେବ ।
ବୈ. ବି.

ବୟସିକା, ବୟସୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବୟସ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ) ସଖୀ । ଯଥା—

ବୟସିକାଏ ଛଳଭାବେ ବୋଧି । ବୈ. ବି.

ପ୍ରାତେ ନବବୟସୀ ବୟସୀ ପାଶେ ବସି
ବଶୀଭୂତ ଦର୍ଶନ ଆଶେ ସେ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

ବୟା, ବି. (ବ୍ୟୟ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ୟୟ ।

ବୟାଣୋଇ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ୯୨ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ବୋଲେ ଉପଇନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଶେଷ ହେଲା ଗ୍ରନ୍ଥ
ବୟାଣୋଇ ପଦେ । ବୈ. ବି.

ବୟାନ, ବି. (ଯାବନିକ) ବ୍ୟାଖ୍ୟା, ଅର୍ଥ । (ବଦନ ଶବ୍ଦଜ) ମୁଖ ।

ବୟାଳିଶ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ୪୨ ସଂଖ୍ୟା ।
ବୟାଳିଶି, } ଯଥା—

ବୟାଳିଶ ପଦରେ ଏ ଚମତ୍କାର,
ବୃଧେ ହେଲା ନ କରି ମନେ ବିସ୍ତର । ବୈ. ବି.

ବୟାଶି, ବୟାସି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ୮୨ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ବୟାସି ପଦେ ପଣ୍ଡିତେ ଏ ସ୍ୱାଦୁରେ ରସ । ବୈ. ବି.

ବୟିବା, ବଇବା, କ୍ରି. (ବ୍ୟୟ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ୟୟ କରିବା । ଯଥା—

ବାପୁ ବ୍ୟ ଆପଣ ପରି କେ ଅଛୁ,
ବଇଲେ ପଦାର୍ଥ ନ ତୁଟେ କଛୁ । ବୈ. ବି.

ବର, ବି. (ବଟ ଶବ୍ଦଜ) ବଟବୃକ୍ଷ । ଯଥା—

ଗଙ୍ଗେଶ୍ୱର ଗାଥା ଦୋହଲି ଦୋହଲି
ଭୂମି ଲମ୍ବି ବରଡାଳେ । ପାଙ୍ଗତ ।

(ଗଡ଼ଜାତ) ସ୍ୱାମୀ, ପତି ।

ବରକତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଶୁଭ ।

ବରକନ୍ଦାଜ, ବି. (ଯାବନିକ) ସିପାହି ବା ଚପରାସି, ଆଗ୍ନେୟାସ୍ତ୍ରଧାରୀ ଯୋଦ୍ଧା ।

ବରକୋଳ, } ବି. (ବଦରକୋଳ) ସ୍ୱନାମ-
ବର୍କୁଳି, } ପ୍ରସିଦ୍ଧ କୋଳଗଛ ବା କୋଳି ।

ବରଖାସ୍ତ, ବିଂ. (ପାରସ୍ୟ ବରଖାସତନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ପଦଚ୍ୟୁତ ।

ବରଖାସ୍ତି, ବି. (ପାରସ୍ୟ ବରଖାସତନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ପଦତ୍ୟାଗ ।

ବରଗା, ବି. (ଦେଶଜ) କୋଠା ଘରର କଡ଼ିକାଠ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିବା ସରୁ କାଷ୍ଠ; ପଠାଇବା, ପ୍ରେରଣ ।

ବରଗିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପଠାଇବା । ଯଥା—

ବସନ୍ତ କୋକିଳ ଅନଙ୍ଗଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚାଟନେ,
ବରଗିଲେ ଅଛ ଯତ୍ନ କରି ଏହି ବନେ । ବୈ. ବି.

ବରଗୁଡ଼, ବି. (ବର୍ବଟ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଚଣା ।

ବରଚ୍ଛା, ବର୍ଚ୍ଛା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।
ବରଚ୍ଛି, ବର୍ଚ୍ଛି, } ଯଥା—

ବରଚ୍ଛଘାତକ ପଶି ବ୍ୟାକୁଳରେ ବୁଲନ୍ତ ଗିରିବିବର ।
ବୈ. ବି.

ଶସ୍ତ୍ରବର ଛିନ୍ନକାରୀ ବରଚ୍ଛଧାରିଣୀ । ମ. ଯା.

ବର୍ଚ୍ଛି ଘେନି ଭୂଷଇ ଆପଣେ,
କମ୍ପି ମାଇଲି ଲକ୍ଷ ପ୍ରମାଣେ । ବି. ଗ୍ର.

ବରଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାନଘୋଠା ।

ବରଜାତି, ବି. (ବରଯାତ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ବିବାହ ସମୟରେ ବର ସହିତ ଆସିବା ବନ୍ଧୁମାନେ । ଯଥା—

ଦ୍ରୋଣ ବୋଇଲେ ଆମ୍ଭେ ବରଜାତପଣେ ଅଛି,
ଏତେବେଳେ ଜାଣ ବର ପ୍ରବେଶ ହେଲା ଆସି ।
ସା. ଭା. ଆ.

ବରଜ, ବରଜା, ବରଜଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାନବର ।

ବରଜିବା, ବର୍ଜିବା, କ୍ରି. ଡେଇଁବା ; (ଗଡ଼-ଜାତରେ) ଚଢ଼ିବା ।

ବରଝାଞ୍ଜି, } ବି. (ଦେଶଜ) ପୋଖରୀ ଗଡ଼-
ବୁରଝାଞ୍ଜି, } ଆରେ ହୋଇଥିବା ଏକପ୍ରକାର ଦଳ ।

ବରଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଅପ୍ରସୂତା ଗାଈ । ଯଥା—

ଦୁହାଁଳ ଦୁଇ ପଦ୍ମ ବରଡ଼ ବହୁ ଗାଈ,
ଅଣ୍ଡିର ଦଶଲକ୍ଷ ଛବିଶିଲକ୍ଷ ମାଈ । ସା. ଭା. ଆ.

ଛନଲକ୍ଷ ବରଡ଼ ଯେ ବାରଲକ୍ଷ ଗାଈ,
ଅବଶ୍ୟ ଆର ଜନ୍ମରେ ମିଳୁ ତୋତେ ଏହି ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ଛ.

ବରଡ଼ା, ବି. (ବର୍ତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ତାଳ ନାରିକେଳ ପ୍ରଭୃତି ଗଛର ବାଙ୍ଗୁଆ ଦୁଇପାଖର ପତ୍ର । (ଦେଶଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶାକବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ଚିତ୍ରକାରମାନେ ପୁଚ୍ଛ ରଙ୍ଗ ଲଗାଇଲା ପରେ ଘଷିବା ଗୋଟାଳିଆ ପଥର ।

ବରଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ସୂତା କାଟିବା ନିମିତ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ତୂଳାର ବର୍ତ୍ତିକା ।

ବରଣି, ବିଂ. (ବରଣୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ବରଣର ଯୋଗ୍ୟ ।

ବରଣ୍ଡା, } ବି. (ବରଣ୍ଡକ ଶବ୍ଦଜ) ପାଭାଗ
ବାରଣ୍ଡା, } ବା ପିଣ୍ଡା ।

ବରତନ, ବି. (ବର୍ତ୍ତନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବେତନ ।

ବରତରଫ, ବେତରଫ, ବି. (ପାରସ୍ୟ) କାର୍ଯ୍ୟରୁ ତଡ଼ିବା ।

ବରତିବା, ବର୍ତ୍ତିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରାଣରେ ରହିବା । ଯଥା—

ଅଦତ୍ତ ବୋଇଲେ ବାବୁ ମାର ବେଗେ ଦତ୍ତ,
ତାର ପୁତ୍ର ଜନ୍ମିଲେ ନାହିଁ ଟି ତୁ ବର୍ତ୍ତି । ନୃ.ପୁ.ପ.ଛ.

ବରଦଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଧାକାର ଅସ୍ତ୍ର-
ବର୍ଦ୍ଦଳ, } ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଯମଦଣ୍ଡ ପ୍ରାୟେ କରେ ଦଣ୍ଡ ବରଦଳ । ମ. ଯା.

ବରଦାସ୍ତ, ବି. (ଯାବନିକ) ସହିଷ୍ଣୁତା । ବିଂ. ସହ୍ୟ ।

ବରଧୂତ, } ବିଂ. (ବର୍ଦ୍ଧିତ ଶବ୍ଦଜ) ବୃଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ ।
ବର୍ଦ୍ଧୁତି, } ଯଥା—

ଧର୍ମବନ୍ତ ଲୋକର ଯେ ଦାରା ଧନ ସୁତ,
ଧର୍ମବଳୁ ହୁଏ ତାର ସକଳ ବର୍ଦ୍ଧୁତ । ନୃ.ପୁ.ଭ.ତ.

ବରନ, ବି. (ବର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବର୍ଣ୍ଣ ।

ବରନଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ।
ବରନୟା, } ଯଥା—

ଜୟ ଦାହହେମଜିତ ବାସଧାରି,
ଜୟ ଘନଶ୍ୟାମ ବରନୟା ହରି । କୃ. ଭା. କ. ପ.

ବରଣୀୟ, ବି°. (ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ବର୍ଣ୍ଣନାଯୋଗ୍ୟ । ଯଥା—
ବରଣୀୟ କ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଦୁକୂଳ ବନ୍ଧୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରିଣୀବର,
ବରବର୍ଣ୍ଣିନୀ ହରଦ୍ରା ବୋଲଇଲ
ଛୁଇଁ ଯାହା କଳେବର । ବୈ. ବି.
ବରପାୟୀ, ବି°. (ବର-ପଦ ଏଥିରୁ ଜାତ) ଉଚ୍ଚ ବା ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ।
ବରଫ, ବର୍ଫ, ବି. (ଯାବନିକ) ତୁଷାର ।
ବରଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ବରଳ ସମାନ ଘାତ କରୁଅଛୁ ଫୁଲଶରେ ରତିବର ।
ବୈ. ବି.
ବରଷ, ବି. (ବର୍ଷ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବାର ମାସକୁ ବରଷ ବା ବର୍ଷ କହି ।
ବରଷା, ବି. (ବର୍ଷା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବର୍ଷା ।
ବରଷିଆ, } ବି°. (ବର୍ଷୀୟାନ୍ ପଦରୁ ଜାତ)
ବରସିଆ, } ବୟସଯୁକ୍ତ । ଯଥା—
ସାଠିଏ ବରଷିଆ ହାଣ୍ଡି ଯେଉଁ ରୂପେ,
ଯତ୍ନେ ସେ ଦୁହେଁ ଯୁଝିଲେ ସେହିରୂପେ । କୃ.ଭା.ବ.ପ.
ବରଷିବା, } କ୍ରି. ବୃଷ୍ଟିକରିବା । ଯଥା—
ବରସିବା, }
ସ୍ଫୁଟ ସୁଧାକୁ ବରଷି ଯେ,
ଭରି ଘନରସ ଉଚ୍ଛୁଳାଇ ଦେଲେ
ନାଗରୀ ହୃଦସରସୀ ଯେ । ବି.ଚ.ମ.
ବରା, ବି. (ଦେଶଜ) କଡ଼କାଷ୍ଠ ମଧ୍ୟରେ ରନ୍ଧ୍ର, କଡ଼କାଠର ଭିତରେ କୀଟଦଂଷ୍ଟ୍ର ଭାଗ ।
ବରାତ, ବି. (ଆରବୀ) ପ୍ରୟୋଜନ ।
ବରାତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଞ୍ଜାପାସାରରେ ଏକବର୍ଣ୍ଣ ସାର; ହିଙ୍ଗୁଳ ବାଟି କଇଠ ଅଠା ମିଶାଇଲେ ଏ ବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ; ଦେବାପାଇଁ ଆଦେଶ (ବେଠି ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ।
ବରାବର, କ୍ରି. ବି°. (ଯାବନିକ) ସମ୍ମୁଖ ବା ସମୀପ; ଏକାଧାରରେ । ଯଥା—
ଯେ ଯାହା କହୁ ମାତ୍ର ମୁହିଁ କହେ ବରାବର,
ଓଡ଼ିଶାର ଭାଗ୍ୟଗୁଣେ ହେଲ ଇନ୍‌ସପେକ୍‌ଟର ।
ଉ. ଭ୍ର.
ବି. ସମାନ, ତୁଲ୍ୟ । ଯଥା—
ତାରାବର କିରଣ ବରାବର ଚରଣ,
ନଖାଂଶୁ ସୁରଗଣ ଶିଖାଭରଣ । କ. ଚ. ଚ.

ବରାବାଦ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ନଷ୍ଟ ।
ବରାମଦ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ଗୋଟରପିବା ଧନ ମିଳିବା; ଗୁପ୍ତ ପଦାର୍ଥ ଧରାପିବା । ଯଥା--
ଏବେ ପିଲଙ୍କ କୋଥଳି ଓ ବେଗରୁ ଧଳା ନାଲି ହରେକ କିସମର ପଦାର୍ଥ ବରାମଦ ହେଲା ।
ଉ ସା. ୧୮. ୧୧.
ବରାହଦାନ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ, ବରାହ ଦନ୍ତ ଦାନ୍ତ ତୁଲ୍ୟ ଆକୃତି ଥିବାରୁ ବରାହଦାନ୍ତ ନାମ ହେଲା) ବିଶେଷ ଦାନ୍ତ ଫୁଲ । ଯଥା—
ବରାହଦାନ୍ତ ନବମାଳିକା, ନୂତନ କରବୀର କଳିକା
ଯଥା ବାଳିକା ନଖମାଳିକା ମହା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଯେ । ଲ.ବ.
ବରହ୍ମାଇବା, ବି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଓଳେଇବା ।
ବରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ନଆଁ ଅଠା ଅର୍ଥାତ୍ ନଆଁ ସଞ୍ଚୟ କରିବାପାଇଁ ପାଳ ପ୍ରଭୃତି ନିର୍ମିତ ଶଳାକା ।
ବରିବା, କ୍ରି. (ବୃ ଧାତୁଜ) ବରଣ କରିବା । ଯଥା—
ବରିଲ ନାହିଁ ସେ ପାରିଲ କେହୁ ଜୀବନ ରଖି । ବି.ଚ.ମ.
ମଣ୍ଡନକରିବା । ଯଥା—
ବାରେକ ବରିବାରେ କବରୀ ହେବ ପବନ ବାଲି ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.
ବରିଷଣ, ବି. (ବର୍ଷଣ ଶବ୍ଦଜ) ବର୍ଷା, ବୃଷ୍ଟି ।
ବରୁଣ, ବି. (ବ୍ରଣ ଶବ୍ଦଜ) ଘାଆ; ବ୍ରଣ ।
ବରୁଣାଈ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାରୁଣୀଦେବୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ । (ବାହୁଡ଼ୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)
ବର୍ଗି, ବର୍ଗୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଦସ୍ୟୁବିଶେଷ ।
ବର୍ଙ୍କଟ, ବି. (ବଙ୍କ-ଅଟ) ବ୍ରୀହିବିଶେଷ । (ବଙ୍କ = ଗମନ କରିବା) ବି°. ଲମ୍ପଟ ।
ବର୍ଙ୍କଟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଙ୍କଟ-ଈ) ବେଶ୍ୟା; ବ୍ରୀହିବିଶେଷ; ବରଗୁଡ଼ ।
ବର୍ଙ୍କର, ବି. (ବଙ୍କ-ଅର) ନୀଚ; ମୂର୍ଖ; ଅତି ଅସଭ୍ୟ ।
ବର୍ହ, ବି. (ବର୍ହ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଅ) ମୟୂରପୁଚ୍ଛ; ପତ୍ର; ସଙ୍ଗୀ ।

ବର୍ହିଣ, ବର୍ହୀ, ବି. (ବର୍ହ-ଇନ, ଇନ୍) ମୟୂର ।
ବଳ, ବି. (ବଳ୍ = ବଳଷ୍ଠହେବା-ଅ) ବାସୁକି; ଅନନ୍ତ; ବଳରାମ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ; କାକ; ବରୁଣଗଛ; ସାମର୍ଥ୍ୟ; ପରାକ୍ରମ; ସାର; ଖଡ଼; ଭାର; ସ୍ଥୂଳତା; ଦୃଢ଼ତା; ଦେହ; ରୂପ; ଶୁକ୍ର; ରକ୍ତ; ଭୃତ୍ୟ, ସୁହୃତ୍, ଶ୍ରେଣୀ, ଦ୍ୱିପତ୍ର, ଆଟବିକ, ମୌଳ ଏହି ଛ ପ୍ରକାର ସୈନ୍ୟ । ବିଂ. ବଳବାନ୍; ବଳିଷ୍ଠ ।
ବଲ, ବଇଲ, ବି. (ବଳୀବର୍ଦ୍ଦ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ବଳଦ । ଯଥା—
ହସ୍ତେ ଏକ ଏକ ଶୂଳ ଘେନ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ,
ସମସ୍ତେ ସଜ ହୋଇଲେ ବଇଲ ବାହନେ । ସା.ଭା.ସ.
ବଳକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଧିକ; ଅବଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—
ସେନାମାତଙ୍ଗମାନେ କବଳରୁ ବଳକା ଦର୍ଭ
ନିକ୍ଷେପିଛନ୍ତି । ଜା.ପ.ନା.
ବଳକ୍ଷ, ବି. (ବଳ = ଶକ୍ତି-କ୍ଷି-କ୍ଷୀଣହେବା-ଅ) ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—
ବଳକ୍ଷ ପକ୍ଷକୁ ଅଙ୍ଗରେ ବନ୍ଧ,
ବନ୍ଧନ ସେ ଭମନାଶନ ବନ୍ଧ । ବୈ. ବ.
ବଳଗଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରଥମେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ରଥ ରହେ । ଯଥା—
ବଳଗଣ୍ଡିଠାରେ ରହି ଯଥା ଜଗନ୍ନାଥ,
ବଳେ ପୁଣି ଜନକ ସନ୍ତୋଷେ ଗୃଳ ରଥ । ବୈ. ବ.
ବଳଜ, ବି. (ବଳ୍-ଶକ୍ତି-ଜନ୍-ଅ) ଧାନ୍ୟରାଶି; କ୍ଷେତ୍ର; ପୁରଦ୍ୱାର; ଯୁଦ୍ଧ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଉତ୍ତମା ସ୍ତ୍ରୀ; ଜୁଈଫୁଲ । (ବଳଜା ବଲ୍‌ଗୁ ଦର୍ଶନା —ଅମର ।)
ବଳଦ, ବଳଧ, } ବି. (ବଳୀବର୍ଦ୍ଦ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ବଳଦ୍ଧ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଅଣ୍ଡିରା ଗୋରୁ । ଯଥା—
ହଲ ବଳଦ ଯେ ଏ ଭୂମିକି ନୋହେ ଲୋଡ଼ା,
ମୂଲହିଁ ଦେବାକୁ ନାହିଁ ସବୁ ବନ୍ଧ ଛଡ଼ା । ନା.ର.ଗୀ.
ବଳଦିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁମାନେ ବଳଦ ଉପରେ ଭାର ଲଦି କାରବାର କରନ୍ତି ।
ବଳନ୍ତ, ବଳବନ୍ତ, ବଳବନ୍ତା, } ବି. (ବଳବତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ବଳବାନ୍ । ଯଥା—
ମନ୍ଦଗତି ଗୃହିଁ କରେ କେଉଁ ସହଚରୀ,
କାନ୍ତ ବଳବନ୍ତ ମୁଁ ଅନ୍ତବଳା ସୁକୁମାରୀ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.
ମହା ବଳବନ୍ତା ପ୍ରତଜ୍ଞାଶୀଳ ସେ ଭୀମ,
ଷଡ଼ଲକ୍ଷ କୋଶେ ବାସ କରଇ ଯମ । ସା. ଭା. ଆ.
ବଲମ, ବି. (ଦେଶଜ) ବର୍ଚ୍ଛି ବା ଏକପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ର ।
ବଲ୍‌ବଲ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗୃହାଣି ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ । ଯଥା—
ତାହା ଦେଖି ତ ଅଜାମିଳ,
ଗୃହିଁଥାଇ ବଲ୍‌ବଲ । ମା. ମା.
ବଳୟା, ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ୟଜନ୍ତୁବିଶେଷ । ଯଥା—
ଗଣ୍ଡକ ଗଣ୍ଡା ବ୍ୟାଘ୍ର ବଳୟା ଭାଲୁଯାଏ,
ଏ ଆଦି ଗୃରପାଦେ ଜନ୍ମନ୍ତୁ ତୋର ପୋଏ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.
ଆରେ କାଳ ଆବୋରଲେ ନ ବର୍ତ୍ତିନ୍ତି ପ୍ରାଣୀ,
କ୍ଷୁଦ୍ର ମୃଗପଲ୍ଲକୁ ରେ ବଳୟା କି ଗଣି । ସା.ଭା.ସ.
ବଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଳ୍-ଅ-ଆ) ଅସ୍ତ୍ରବିଦ୍ୟା-ବିଶେଷ ।
ବଳା, ବି. (ବଳୟ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ତ୍ରୀପାଦଭୂଷଣ-ବିଶେଷ । ଯଥା—
ବୀଣାଗୁଣାକ୍ୱଣାବଚନା ଝୁଣ୍ଟିଆ
ବଳା ହେବାକୁ ଭାଳଲଣି । ବ. ଚ. ମ.
ସ୍ତ୍ରୀକରଭୂଷଣବିଶେଷ । ଯଥା—
ବାଜଇ ରଣ ରଣ ବାଜେଣୀ ବଳା । ମେ. ଦୂ.
ଶଗଡ଼ ଚୁମ୍ବ ପ୍ରଭୃତିର ଗୃରଅଡ଼େ ବୁଲି-ଥିବା ଲୁହାର ବଳୟାକାର ଖଣ୍ଡ । (ବାଳ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଅ । ଯଥା—
ତୁନ ହେଲୁ କଆଁ ତୁ କ ରୁଷିଲୁ ରେ ବଳା । ଦ. ବ;
(ଦେଶଜ) ଗୁଳା ବାନ୍ଧିବା; ସୂତା ପ୍ରଭୃତିରେ ଦଉଡ଼ି କରିବା ।

ବଳାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା ।
ବଳଆଇବା, } ଯଥା—
ବଳେଇବା,

ପ୍ରଦୋଷ କୃତ୍ୟରେ ବଳାଇଲେ ମନ୍ତ୍ର । ନ. କେ.

ଅତିକ୍ରମ କରିବା । ଯଥା—

ଏତେ ବୋଲି ସଜନୀ ଦେହଳୀ ବଳାଇଲେ । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.

ଆସକ୍ତ କରାଇବା । ଯଥା—

କାହାର ମନକୁ କାହାରେ ଅଛ କି ହେ ବଳାଇ ।
ବି. ଚ. ମ.

ଅନୁରୋଧ କରିବା । ଯଥା—

ସ୍ୟମନ୍ତକ ଛଳାଇବ, ସୃଜିବାକୁ ବଳାଇବ । ବି. ଚ. ମ.

ଅବଶିଷ୍ଟ ରଖିବା; ପ୍ରବେଶ କରାଇବା; ଅଧିକାର କରିବା । ଯଥା —

କେ ବୋଇଲା ଛଳ ଏ ଭାରତୀକ,
ଲାଜ ବଳାଇଥିବ ପ୍ରୀତିକ । ଲା. ବ.

ବଳାକ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଲ୍=ଶକ୍ତି-ଅକ=ଗମନ
ବଳାକା, } କରିବା-ଅ, ଆ) କ୍ଷୁଦ୍ରକାଣ୍ଠପୁ ବକଶ୍ରେଣୀ; କାମୁକୀ ।

ବଳାତ୍, ଅଂ. ହ. ହଠାତ୍; ବଳପୂର୍ବକ ।

ବଳାତ୍କାର, ବି. (ବଲ୍-ଅତ୍=ବଳାତ୍-କାର) ଜୋର କରିବା ।

ବଳାବଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଧିକ । ଯଥା—

ଦୁହେଁ ଦୁହିଙ୍କର, ଚଉ ନେଲେ ହାର,
କେ କାହାକୁ ବଳାବଳ,
ନୋହୁ ହରଷରେ ମଦନସାଗରେ ବୁଡ଼ିଲେ । ସୁ. ପ.

ବଳାରାତି, ବି. (ବଲ୍=ଅସୁର-ଅରାତି) ଇନ୍ଦ୍ର ।

ବଳାହକ, ବି. (ବଲ୍=ଶକ୍ତି-ଅ=ନିଷେଧାର୍ଥ-ହା=ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଅକ) ମେଘ; ପର୍ବତ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ; ସର୍ପବିଶେଷ; ମୁଥା ।

ବଳି, ବି. (ବଲ୍=ଦାନ କରିବା, ବଧ କରିବା-ଇ) ବଳିରାଜା; ରାଜସ୍ୱ, କର; ପୂଜାସାମଗ୍ରୀ; ପୂଜା; ଭୂତଯଜ୍ଞ; ଜୀବଗଣଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟଦାନ; ଚାମରଦଣ୍ଡ । ଳୀ, ସ୍ତ୍ରୀ. ଉଦରାଦି ସ୍ଥାନରେ ତରଙ୍ଗାୟିତ ମାଂସ; ଜରାବିଶ୍ଳଥ ଚର୍ମ; ଭଙ୍ଗୀ; ଗୁହ୍ୟଦ୍ୱାରର ଅଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ଥ ମାଂସପିଣ୍ଡ; ଶରୀର ମଧ୍ୟ ରେଖା; ଗୃହଦାରୁବିଶେଷ, ଛୁଲିଆ ଖୁଣ୍ଟ; ଓଳି ବା ଛପରର ଶେଷଭାଗ ।

ବଳିଆ, ବି. (ବଳି ଶବ୍ଦଜ) ବଳିରାମ ନାମକ । ଯଥା—

ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀମୁଖୁଁ ଶୁଣି ଏତେ,
ଦାସ ବଳିଆ ଗୁର କେତେ । ଦା. ର.

(ଦେଶଜ) ଶ୍ୱାନାକୃତି କ୍ରୂର ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ । ଯଥା —

ଶିବା ବ୍ୟାଘ୍ର ବଳିଆ ଯେ ନେଉଳ ମଞ୍ଜାରି ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ବଳିଆଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବିସ୍ତାର କରିବା । ଯଥା—

ବଳିଆଇ ଯେ କି ବଳୀଶୋଭିମାକ
କହିବାକୁ ଅଛୁ ଆତୁର । ଲା. ବ.

ବଳାତ୍କାର କରିବା । ଯଥା—

ବଳିଆଇ ବାସ ରଖି ନ ପାରିବ ସ୍ୱଭାବେ ଅବଳା ମୁହିଁ ।
ଲା. ବ.

ଅନୁରୋଧ କରିବା । ଯଥା—

ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ରୀ ରାଜାକୁ ବଳିଆଇ କାର୍ଯ୍ୟ,
କରଇ ତାହାରଟି ହୁଅଇ ଅକାର୍ଯ୍ୟ । କୃ. ଭା. ବି. ପ.

ଆସକ୍ତ କରିବା; ଅବଶିଷ୍ଟ ରଖିବା; ଅଧିକ କରିବା । ଯଥା—

ଲାଜ ବଳିଆଇଥିବ ପ୍ରୀତିକ । ଲା. ବ.

ବଳିଆର, ବଳୀଆର, } ବିଂ. (ବଳୀୟାନ୍
ବଳିୟାର, ବଳୀୟାର, } ପଦରୁ ଜାତ) ବଳିଷ୍ଠ । ଯଥା—

ମହାବଳଠାରୁ ବଳିଆର ପୁଣି ଦେବବିଧାନ । ଉଷା ।
ସତ୍ୟହିଁ ଏକା ବଳିଆର, ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟେ ସତ୍ୟ ସାର ।
ଗ୍ରା. ମା.

ଅଧିକ । ଯଥା—

ବେଳ ହୋଇଲା ବଳିଆର,
ଫୁଟିଲେ ରୋହଣୀ କୁମର । ଖ୍ରୀ. ଦ. ସ୍କ.

ବଡ଼, ବୃହତ୍ ।

ବଳିତ, } ବିଂ. (ବଳି=ଶ୍ଳଥ ଚର୍ମ, କି ବଳି-
ବଳିନ, } ଇତ, ଇନ) ବଳିଯୁକ୍ତ ।

ବଳିତା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୀପବର୍ତ୍ତି, ସଳିତା । ଯଥା—

ଦୀପରେ ବଳିତାଟି ଯେବଣରୂପେ ଥାଇ,
ଜଳଇ ତୈଳ ସଂଯୋଗୁ ତନରୂପ ହୋଇ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ବଳଧ୍ୱଂସୀ, ବି. (ବଳ-ଧ୍ୱଂସିନ୍) ବିଷ୍ଣୁ ।
ବଳନନ୍ଦନ, ବି. (ବଳ-ନନ୍ଦନ) ବାଣାସୁର ।
ବଳନ୍ଦମ, ବି. (ବଳମ୍-ଦମ୍-ଦମନ କରିବା-ଅ) ବଳଧ୍ୱଂସୀ, ବିଷ୍ଣୁ ।
ବଳପୁଷ୍ଟ, ବି. (ବଳ-ପୁଷ୍ଟ) କାକ ।
ବଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅଧିକ ହେବା । ଯଥା—
ହୃଦ କି ତାଙ୍କର ବଳଗଲା ସବୁ । ନ. କେ.
ଆସକ୍ତ ହେବା । ଯଥା—
ନ ବରଷେ କବରଷେ ବଳିଲା ମତି । ବି. ଚ. ମ.
ଉପୁଜିବା । ଯଥା—
ଗୃଜର କରିବା ଆଶା ତାର ବଳିଥିଲା,
ଅପେକ୍ଷାରେ ଅପେକ୍ଷାରେ ବର୍ଷେ ଗତ ହେଲା । ବୈ.ପ.
ଅତିକ୍ରମ କରିବା । ଯଥା—
ଇଙ୍ଗିତ ଗିବା ନାହିଁ ଦେହଳୀ ବଳି,
ଯୁଗଳ ବସିବାର ପ୍ରସନ୍ନ ସ୍ଥଳି । କୋ. କୃ. ସୁ.
ମାଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ଗୁଳା କରିବା । ଯଥା—
ବଳଶ୍ରେଷ୍ଠ ତାହାଙ୍କ ବାମ କଲା ପ୍ରହାର,
ବଳି ବାହୂଳିକ ସ୍ତନାଗ୍ରରୂପେ ସେ ମନୋହର । ବୈ.ବି.
ସୁତା ପ୍ରଭୃତି ଦଉଡ଼ି କରିବା । ଯଥା—
ଆନନ୍ଦେ ବଳିଲେ ଚଉଁର,
ସ୍ୱାମୀ ଭରସା ବସିକର । ଦା. ର.
ପ୍ରବେଶ କରିବା; ଅବଶିଷ୍ଟ ରହିବା ।
ବଳଭ, ବି. (ବଳ-ଭ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବଳଯୁକ୍ତ ।
ବଳଭୁକ୍, ବି. (ବଳ-ଭୁଜ=ଖାଇବା-କ୍ୱିପ୍) କାକ ।
ବଳମୁଖ, ବଳୀମୁଖ, ବି. (ବଳ, ବଳୀ-ମୁଖ) ବାନର, କପି ।
ବଳସଦ୍ମ,ବଳମନ୍ଦିର, ବି.(ବଳ-ସଦ୍ମନ୍, ମନ୍ଦିର) ପାତାଳ; ରସାତଳ ।
ବଳ୍‌ଗିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କହିବା ।
ବଳଗିବା, } ଯଥା—
ବଳ୍‌ଗିଲେ ମୁନି ଭରତ, ଦଶରଥ ବେନି ସୁତ
ବନେ ତାଡ଼ଙ୍କା ବନାଶି ରଖି ମୋ ଯାଗ । ବୈ.ବି.
ବଳୀ, ବିଂ. (ବଳ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବଳବାନ୍ । ବି. ବଳରାମ; ଉଷ୍ଟ୍ର; ମହିଷ; ଶୂକର; ବୃଷଭ ।
ବଳୀକ, } ବି. (ବଳ-ଆବରଣ କରିବା-
ବଳକ, } ଇକ)ପଟଳର ପ୍ରାନ୍ତ; ଗୃହାଚ୍ଛାଦନ; ଗୁଞ୍ଜ ।
ବଳୀବର୍ଦ୍ଦ, ବି. (ବଳ=ଶକ୍ତି-ବର୍ଦ୍ଧ=ବର୍ଦ୍ଧନ, ଳ=ଳୀ, ଧ ସ୍ଥାନରେ ଦ) ବଳଦ; ଷଣ୍ଢ ।
ବଲେ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାନ ଜାଆର ।
ବଶଣି, ବଶଣୀ, } ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀନାସା-
ବସଣି, ବସୁଣୀ, } ଲଙ୍କାରବିଶେଷ । ଯଥା—
ବଶଣୀ ଟେକ ହେବାର କି ମନୋରମ । ବି. ଚ. ମ.
ରାଜସ୍ୱରେ ଥିବା ଖଞ୍ଜଣା । ବିଂ. ସ୍ଥିର ।
ଯଥା—
ବଶଣି କରିବ ଯୁବା ଚିତ୍ତରେ ପ୍ରେମ । ବି. ଚ. ମ.
ବଶ୍ୟ, ବି. (ବୈଶ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବୈଶ୍ୟପୃ ଜାତି ।
ବସନ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦେଉଳର ତଳ ପିଢ଼ରେ ହୋଇଥିବା ଏକପ୍ରକାର କମ-କାର୍ଯ୍ୟ; (ଦେଉଳର ଝୁଲମରେ ମଧ୍ୟ ଏ କାମ କରନ୍ତି) ହାଲନ୍ଦିଆ ରଙ୍ଗ ।
ବସା, ବି. (ବାସ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷିଘର । ଯଥା—
ବସାରେ ବର୍ଷରେ ଆହାର ମିଳୁ,
ବଳାକା ଛୁଇଁ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ ହେଉ । ବୈ. ବି.
ପଥିକ ବା ବୈଦେଶିକମାନେ ରହିବା ଗୃହ । ଯଥା—
କୃଷ୍ଣର ଦୂତକୁ ବସାଇ ପାଶେ । ର. କ.
ସ୍ଥାନ । ଯଥା—
ହୋଇଅଛି ଯାଙ୍କ ସୌଧ ଏବେ
ବ୍ୟାଘ୍ର ଭଲ୍ଲୂକର ବସା । ପାବଂତୀ ।
ବସିବା; ବସିଥିବା; ସ୍ଥାପିତ; ଖଚିତ ।
ଯଥା—
ନାସା ଚଳନ୍ତାରୁ ଚଳେ ହୀରବସା
କୁନ୍ଦନ ନବାଡ଼ ଗୁଣା । କୋ. କୃ. ସୁ.
ବସାଣି, ବି. (ବସ୍ ଧାତୁଜ) ବସିବା ।
ବସିବା, କ୍ରି. (ବସ୍ ଧାତୁଜ) ଉପବିଷ୍ଟ ହେବା; ଅନୁନ୍ନତାବସ୍ଥାକୁ ପାଇବା । ଯଥା—
ଲ୍ଲେକଟା ଏକାବେଳକେ ବସିଗଲା ।

ବସୁ, ବ. (ଦେଶଜ) ଅଧସେରର ପରମାଣ । ଯଥା—
ବଣିଜାର ହସ୍ତ ସ୍ୱର୍ଗପ୍ରଶସ୍ତ,
ଶଣ୍ଢା ବସୁ ଛନ୍ଦ ସବୁ ଜାଣନ୍ତି । ବୈ. ବ.
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣବିଶେଷ । (କାନ୍ତାରୁ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବସୁମାତା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବସୁଧା ମାତା ପଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଭୂମାତା । ଯଥା—
ନୋତେକାଳଯାଏ ରହିଥିବ ବସୁମାତା । ସା. ଭ୍ରଂ. ବି.

ବସ୍ତା, ବ. (ଯାବନିକ) ଅଖାମୁଣା; ପୁଟୁଳି ।

ବସ୍ତାନି, ବ. (ଯାବନିକ) କାର୍ଯ୍ୟଭାର; ବୋଝ ।

ବସ୍ତି, ବସ୍ତୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଏହି ସଂସ୍କୃତ ହେଲେହେଁ ବ୍ୟବହାରରେ ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ନଗର, ପାଟଣା ।

ବହୁ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ବହୂ ବା ବଧୂ ।

ବହତି, ବ. (ଦେଶଜ) ଧାପର ସଜତା । (ବତି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବହନ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—
ଯେତେ ପଛେ ଥିଲା ତେତିକ ଆଗକୁ ଗଲା ବହନ ।
ଉଷା ।

ବହନ, ବ. (ବହ୍ନି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ନିଆଁ । ଯଥା—
ପଞ୍ଚାଗ୍ନି ଏକ କରି ମୁନି ଦେଲେ ଆହୁତି,
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେ ଲାଗିଲା ସେ ବହନଶିଖା ଜ୍ୟୋତି । ସା.ଭ୍ରଂ.ଆ.

ବହପ, ବହପା, ବ. (ଦେଶଜ) ସାହସ ।

ବହପିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସାହସ କରିବା ।

ବହଳ, ବ. (ବନ୍ହ୍ = ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ଅଳ) ପୋତ, ନୌକା । ବିଂ. ଅନେକ, ଅଧିକ; ଦୃଢ଼, କଠିନ । (ଦେଶଜ) ମୋଟା । (ବହୁଳ ଶବ୍ଦଜ ହେବାଠାରେ) ସାନ୍ଦ୍ର । ଯଥା—
କବା ସେ ବହଳ ତମିସ୍ର ସହିତ । ନ. କେ.

ବହଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଘଞ୍ଚ; ମୋଟା ।

ବହି, ବ. (ଯାବନିକ) ପୁସ୍ତକ । (ଗଡ଼ଜାତ) ହିସାବ ପୁସ୍ତକ ।

ବହିଣୀ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭଗିନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଭଗିନୀ ।
ବହେଣୀ, } ଯଥା—
ବହିଣୀ ରୁ ମୋର ନ ଜାଣି ସଂସାର
ମଧ୍ୟରେ କେ ଅଛି । ବୈ. ବ.
ପାର୍ବତୀ ରୁଦ୍ରର ପୁଣି ଅଟନ୍ତି ବହେଣୀ । ନୃ.ସ୍ୱ.ପ୍ର.ଗ.

ବହିଦାର, ବ. (ପାରସ୍ୟ) ଯେ ବହି ତିଆରି କରେ; ବହି ଯାର ଅଧୀନ ରହେ ।

ବହିବା, କ୍ରି. (ବହ୍ ଧାତୁଜ) ବହନ କରିବା; ପ୍ରସରିବା । ଯଥା—
ସେ କି ଆନ କେ ତାଙ୍କ ନାମ ବହଇ,
ନାମରେ ସୁଧାସ୍ୱାଦୁ ନଦୀ ବହଇ । ବ. ଚ. ମ.
ଅତିବାହିତ ହେବା । ଯଥା—
ସେହି ଅପେକ୍ଷାରେ ସୁଶ୍ରଦନ ବହିଗଲା । ବେ. ପ.

ବହିର, ବହିରା, ବିଂ. (ବଧିର ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) କାଲା ।

ବହିଣ, ବହିଣା, ବ. (ଦେଶଜ) ବାଜପକ୍ଷୀ ।

ବହୁ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଧୂ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ)
ବହୂ, } ପୁତ୍ରର ଭାର୍ଯ୍ୟା । (ବନ୍ହ୍ = ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ଉ = ବହୁ) ଅନେକ, ଅଧିକ, ପ୍ରଚୁର ।

ବହୁକର, } ବ. (ବହୁ-କୃ-ଅ, ଈ) ମାର୍ଜନ-
ବହୁକରୀ, } କାରୀ; ଯେ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ; ଝାଡ଼ୁ ।

ବହୁଟି, ବ.ସ୍ତ୍ରୀ.(ବଧୂଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ପୁତ୍ରର ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

ବହୁଡ଼, ବ. (ଦେଶଜ) ତୃଣଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମ-ବିଶେଷ ।

ବହୁତ, ବିଂ. (ପ୍ରଭୂତ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ପହୁତ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ବିଶେଷ ବା ଅନେକ ।

ବହୁତୃଣ, ବ. (ବହୁ-ତୃଣ) ତୃଣବନ୍, ତୃଣଗୁଳ୍ମ । ବିଂ. ତୃଣବହୁଳପ୍ରଦେଶ ।

ବହୁତ୍ୱକ୍କ, ବହୁତ୍ୱକ୍, ବ. (ବହୁ-ତ୍ୱଚ୍-କ, ବହୁ-ତ୍ୱଚ୍-କ୍ୱିପ୍) ଭୂର୍ଜପତ୍ର ।

ବହୁଧା, ଅଂ. (ବହୁ-ଧା ପ୍ରକାରାର୍ଥେ) ବହୁ-ପ୍ରକାରେ; ବହୁବାର; ବହୁବିଧ ।

ବହୁଧାର, ବ. (ବହୁ-ଧାର) ଅଶନି, ବଜ୍ର ।

ବହୁନାଦ, ବ. (ବହୁ-ନାଦ) ଶଙ୍ଖ ।

ବହୁପତ୍ର, ବ. (ବହୁ-ପତ୍ର) ପଲାଣ୍ଡୁ, ପିଆଜ । ବିଂ. ଅନେକ ପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ।

ବହୁପାଦ୍, ବହୁପାଦ, ବି. (ବହୁ-ପାଦ୍, ପାଦ) ବଟବୃକ୍ଷ ।

ବହୁପ୍ରଜ, ବି. (ବହୁ-ପ୍ରଜା-ଅ) ଶୂକର; ତୃଣ-ବିଶେଷ ।

ବହୁମତ, ବିଂ. (ବହୁ-ମନ୍-ତ) ଅତିଶୟ ଆଦୃତ ।

ବହୁମଳ, ବି. (ବହୁ-ମଳ) ସୀସା । ବିଂ. ଅନେକ ମଳଯୁକ୍ତ ।

ବହୁମାନ, ବି. (ବହୁ-ମାନ) ଅତିଶୟ ଆଦର; ଅତିଯତ୍ନ ।

ବହୁରୂପ, ବି. (ବହୁ-ରୂପ) ଝୁଣା; କେଶ; କୃକଳାସ; ବ୍ରହ୍ମା; ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ; କାମଦେବ ।

ବହୁଳ, ବିଂ. (ବହୁ-ଲ = ଦାନ କରିବା-ଅ) ଅନେକ; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ବି. କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ; ଆକାଶ ।

ବହୁବୀଜ, ବି. (ବହୁ-ବୀଜ) ଆତଫଳ । ବିଂ. ବହୁ ବୀଜବିଶିଷ୍ଟ ।

ବହୁଶ୍ରୁତ, ବିଂ. (ବହୁ-ଶ୍ରୁତ) ସୁଶିକ୍ଷିତ; ବେଦାଦି ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ।

ବହୁସାର, ବି. (ବହୁ-ସାର) ଖଦିରବୃକ୍ଷ ।

ବହୁସୂତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁ-ସୂ-ତି) ବହୁବତ୍ସ ପ୍ରସବିନୀ ଗାଭୀ ।

ବାଁ, ବି. (ବାମ ଶବ୍ଦଜ) ବାମଭାଗ ।

ବାଁଇନମାଛ, ବି. (ଦେଶଜ) ଡୋଡ଼ିମାଛ ।

ବା, ବି. (ବାତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପବନ । ଯଥା—

କର୍ଣ୍ଣମୂଳେ ଝୁଲଯି ଝୁଲଇ ମନ୍ଦ ବାଏ । ମଂ. ଫ.

(ବା ଧାତୁଜ) ସଞ୍ଚାର । ଯଥା—

ଆବର ପବନ ବା ଲଗଇ ଯେତେ ଭୂମି,
ଦେବୁ ସେ ଗ୍ରାମଖଣ୍ଡି ନେବେ ଯୁଧିଷ୍ଠି ସ୍ୱାମୀ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ବାଆ, ବି. (ବାତ ଶବ୍ଦଜ) ପବନ । (ବା ଧାତୁଜ) ସଞ୍ଚାର; ସ୍ପର୍ଶ ।

ବାଆନ, ବାନ, ବାଉନ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ୫୨ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ଲୁହା ବେନ ଗଦା ବାହନ ବାଉନ ଭାର,
ଭୀମ ଗଦାଘାତେ ସେ ପର୍ବତ ହେଲା ଚୁର । ସା.ଭା.ଆ.

ବାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସକଟା ପ୍ରଭୃତି
ବାହିବା, } ଖେଳରେ ଏକ ପାଳିରୁ ଅନ୍ୟ ପାଳିକୁ ସାର ନେବା ।

ବାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୋଷ । ଯଥା—

ତୁ ଗୁରୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଶିଖ ବୁଦ୍ଧି କେତେକ ଲୋ ଜଳୁହ,
ମହା ଚଣ୍ଡାଳୁଣୀ ତୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କି କହୁ ବାଇ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.

ବାଇ, ବାୟି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବାତୁଳ ବା ଉନ୍ମତ୍ତ । ଯଥା—

ମୋ ଗୁରୁ ତରୁଣୀପାଇଁ ହେଲ ଏଡ଼େ ବାଇ କପାଇଁ ।
ଢଷା ।

(ଗଡ଼ଜାତରେ) ଭଉଣୀ ।

ବାଇଆଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଉନ୍ମତ୍ତା ବା ବାତୁଳା । ଯଥା—

ଗଙ୍ଗା ବୋଇଲେ ମୁଁ ତୋତେ କହଇ ନୃପଧୀର,
ବାଇଆଣୀ ବାତୁଲୀ ସେ ମୁହିଁ ଦ୍ରୋହକାରୀ । ସା.ଭା.ଆ.

ବାଇଗଣ, } ବି. (ବାର୍ତ୍ତାକୁ ଶବ୍ଦଜ) ଫଳ-
ବାଇଁଗଣ, } ବିଶେଷ ।

ବାଇଚଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଚଟିଆ, ଏମାନେ ବୃକ୍ଷରେ ବସା କରନ୍ତି ।

ବାଇଜହାଣ୍ଡି, ବି. (ବର୍ଜିତ ହାଣ୍ଡିକା ଶବ୍ଦଜ) ଅଶୌଚଶୁଦ୍ଧ ହେଲେ ଯେଉଁ ସବୁ ରନ୍ଧା ହାଣ୍ଡି ଫିଙ୍ଗି ଦିଅନ୍ତି ।

ବାଇଟା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର
ବାଇଟାଙ୍ଗିର, } ପକ୍ଷୀ । (ଜୁଇ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବାଇଡ଼ଙ୍କ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଲତାବିଶେଷ,
ବାଇଡ଼ଙ୍କ, } ଏହାର ଫଳ ଦେହରେ ଲାଗିଲେ ଅତୀବ କଣ୍ଡୁ କରେ ।

ବାଇଦ, ବି. (ବାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ବାଜା ଅର୍ଥାତ୍ ବାଦ୍ୟ । ଯଥା—

ସେ ଶବଦେ ଜନେ ମଣନ୍ତି ପ୍ରମୋଦ,
ହୋଇ କାମରାଜ ପିଟେ କି ବାଇଦ । କୃ. ଭା. ସ. ପ.

ବାଇଦା, ବି. (ଦେଶଜ, ଗଞ୍ଜାମୀ, ଏହାଟି ତେଲୁଗୁ ଶବ୍ଦ, କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆରେ ପ୍ରଚୁର) ମିଆଦ ।

ବାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବଜାଇବା । ଯଥା—
ଶୁଣି ମଧୁର ବାଣୀ ବାଣୀ
ଆହ୍ମ ମୁଁ ବୀଣା ଘୁର କଣ୍ଠା ବାଇବ । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.

ବାଇବଛ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବାଉଳ ପରି ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ।

ବାଇବତାଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବାଉଳ ପରି ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ।

ବାଇବେଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନମାନଙ୍କ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ।

ବାଇଶ, ବାଇଶି, ବିଂ. (ଦ୍ଵାବିଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ୨୨ ସଂଖ୍ୟା ।

ବାଈ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯାବନିକ) ବେଶ୍ୟା । ଯଥା—
ମିଠ ମୁଣ୍ଡ ଖାଇ ନଚୁଅଛ ବାଈ । ଦ. ବା.
ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଦେଶରେ ଭଦ୍ରମହିଳାମାନଙ୍କ ଉପାଧି; ନର୍ତ୍ତକୀ; ଖେମ୍ଟାଲି ।

ବାଉଁରିବା, ବାଉଁରେଇବା, ବାଆଁରିବା, ବାଆଁରେଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆନପ୍ରକାର କହି ପୂର୍ବ କଥା ପାସୋରାଇ ଭୁଲାଇବା । ଯଥା—
କରୁପେ କୂପରେ ତୁମ୍ଭେ ପଡ଼ିଲ ପୁଚ୍ଛିଲି,
ନାହିଁଶିରୋମଣି ତାଙ୍କୁ ବାଆଁରେଇଦେଲି । ବେ.ପ.

ବାଉଁଶ, ବାଉଁସ, ବାଂଶ, ବି. (ବଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ବଂଶବୃକ୍ଷ ।

ବାଉଁଶିଆ, ବାଉଁସିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବାଉଁଶନିର୍ମିତ ପରିମାଣ ପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ମୁଁ ଗୁହିଲ ବାଉଁଶିଆଏ ଭାତ ରାନ୍ଧିଲେ ନଅରଘର
ଚତୁରଙ୍ଗ ଖାଇଲେ ସରବ ନାହିଁ । ହ. ସା.

ବାଉଁସଧାନ, ବି. (ବଂଶଧାନ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଧାନ୍ୟ, ବାଉଁସଗଛର ଧାନ୍ୟାକୃତି ଫଳ ।

ବାଉଁସପତି, ବି. (ଦେଶଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ବାଉଁସପତିଆ, ବି. (ବଂଶପତ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ତୃଣବିଶେଷ । ବିଂ. ବାଉଁଶପତ୍ର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ।

ବାଉନିବା, ବାହୁନିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ ବା ଆବାହନ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଣସ୍ମରଣପୂର୍ବକ ବିଳାପ କରିବା ବା ଝୁରିବା; ଗୁଣ ସ୍ମରଣ କରିବା । ଯଥା—
କଲା ଶ୍ରୀମୁଖକୁ ଗୁହିଁଣ,
ବାହୁନୁଥାଇ ପ୍ରଭୁ ଗୁଣ । ଦା. ର.

ବାଉର, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଛଜାତିବିଶେଷ ।

ବାଉଳ, ବାଉଳା, ବିଂ. (ବାତୁଳ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ବାତୁଳ; ନିଦ୍ରାରେ ପ୍ରଳାପ ।

ବାଉଳା, ବାଉଁଳା, ବାଉଳାବାଉଳା, } ବି. (ବ୍ୟାକୁଳ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଳାପ ବଚନ; ରୋଗର ଉପଦ୍ରବବିଶେଷ ।

ବାଉଳି, ବି. (ବ୍ୟାକୁଳ ଶବ୍ଦଜ) ନିଦ୍ରାରେ ପ୍ରଳାପ କରିବା । ଯଥା—
କହୁଥିବାର ବାଉଳି, ଜସ୍ତ ରାଧେ ରାଧେ ବୋଲି । ସ.ସ.
(ଦେଶଜ) କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ । ଯଥା—
ବାଉଳି ଶ୍ରବଣ ଫୁଲ ସୁଷମାକୁ ନାହିଁ ତୁଲ । ସୁ. ପ.
ଛପରବନ୍ଧ କଲି ସମୟରେ ହାତଅଛି କାନ୍ଥରେ (ମୁକୁଟା) ପାଣି ନ ପଡ଼ିଲି ପରି ବାନ୍ଧିଥିବା ନଡ଼ା ।

ବାଉଳି, ବାହାଳି, ବାଳି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଖେଳର ପ୍ରଧାନ କଉଡ଼ି ।

ବାଉଳିଖେଳ, ବାହାଳିଖେଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏ ଖେଳରେ ଦୁଇଜଣ ଠାରୁ ଗୁରିଜଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁଇ ଦୁଇଟା ବାଉଳି ପକାଇ ଖେଳନ୍ତି, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ବାଉଳି ସବୁ ଚିତ, ଜଣକର ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ବା ଦୁଇଟା ମାଖ ହେଲେ ନିତୁବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସବୁ ମାଖ, ଜଣକର ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ବା ଦୁଇଟା ଚିତ ହେଲେ ଜିଣା ହୁଏ ।

ବାଉଳିହେବା, ବାଉଁଳିହେବା, } କ୍ରି. (ବ୍ୟାକୁଳ-ଭୂ ଧାତୁଜ) ନିଦ୍ରାରେ ପ୍ରଳାପ କରିବା ।

ବାଏ, ବି. (ଦେଶଜ, ତୃତୀୟ ବିଭକ୍ତ୍ୟନ୍ତ) ପବନରେ । ଯଥା—
ଦଶେ ଦଶନ୍ତ ଧୂମମୟେ,
ଭୂମି ପ୍ରଚଣ୍ଡେ ଘୋର ବାଏ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.
କ୍ରି. (ଦେଶଜ ପଦ) ବଜାଏ । ଯଥା—
କେ ତାଳୀ ବାଏ ମନୋହରେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ବାକଠକୁଳଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଜାତିଭ୍ରଷ୍ଟ । ବି. ଶୂଦ୍ରଜାତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ।

ବାକସ, ବାକ୍ସ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ସାନ ପେଡ଼ି ।

ବାକି, ବାକୀ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ବକେୟା, ଅବଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—

ଲେଖିନେଲେ ଆସି ମନ୍ତ୍ରି ସନ୍ନିଧିରୁ
ଥିଲି ଯା ବାକି ବରତନ । ଲ. ବ.

ବାକଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଛ ଧରି ବିକିବା ଜାତିବିଶେଷ ।

ବାକେଶ୍ୱରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାକ୍ୟେଶ୍ୱରୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଦେବୀବିଶେଷ ବା ଅଷ୍ଟାଦଶ ଦେବୀରୁ ଏକ । ଯଥା—

ଭୀକେଶ୍ୱରୀ ଡାକେଶ୍ୱରୀ ବାକେଶ୍ୱରୀ କରି । ନୃ.ପୁ.ଭୃ.ଚ.

ବାଖର, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଡ଼ାରେ ପକାଇବା ଆସନ । ଯଥା—

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଜରି ବାଖର, ପଣ୍ଡା ଡେଣା କି ବସ୍ତ୍ରରେ ତାର,
ଡେଇଁଯିବାକୁ ସପ୍ତସାଗର ଇଚ୍ଛା କମ୍ପଇ ଯେ । ଲ. ବ.

ଦେଶୀୟ ମଦ୍ୟର ଉପାଦାନ ବିଶେଷ । ଯଥା—

ତଣ୍ଡୁଳ ବାଖର ପ୍ରଭୃତି ପଦାର୍ଥରେ ମାଦକତା
ଗୁଣ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ନ ଥିଲେ ମଧ— ମୁ ୨.୧୦.

ବାଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ରଜ୍ଜୁ ଆକର୍ଷଣ କରି ଘୋଡ଼ାକୁ ଚଳାଇବାର ଓ ରଖିବାର ହୁଏ । ଯଥା—

ନନ୍ଦଘୋଷରେ ହରି ସାରଥିପଣେ ରହି,
ସ୍ଥିର ଅଶ୍ୱଙ୍କ ବାଗ ଧଇଲେ ଭାବଗ୍ରାହୀ । ନୃ.ପୁ.ଭୃ.ଚ.

(ପାରସ୍ୟ) ଉଦ୍ୟାନ ।

ବାଗ, ବାଗେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରକାରରେ । ଯଥା—

ମୁହିଁ ଯାଉଅଛୁ ଯେ ବନସ୍ତ ଶତଶୃଙ୍ଗ,
ସ୍ୱାମୀ ବଦନ ଗ୍ରହିବି ଆଉ କେଉଁ ବାଗ । ସା. ଭା. ଆ.

ପୁଣ୍ୟ କରିବ କେଉଁ ବାଗେ,
ଭେଟି ମାତ କହ ମୋର ଆଗେ । ମା. ମା.

ବାଗଇବା, ବାଗେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଶ୍ରୟ କରିବା; ଚଳିବା କମ୍ବା ବୁଲାଇବା । ଯଥା—

ସେ ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ବାଗେଇଅଛନ୍ତି ସେହିଆଡ଼କୁ ।
ଉ. ସା. ୧୧. ୨.

ବାଗଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ମାୟୂ-ବିଦ୍ୟା (ଗାରେଡ଼ି ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ।

ବାଗଧରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପଥ ଧରିବା ।

ବାଗେଇନେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବୁଲାଇନେବା; ଓଲଟାଇ ନେବା ।

ବାଘ, ବି. (ବ୍ୟାଘ୍ର ଶବ୍ଦଜ ବାଘ୍‌ଘ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ବ୍ୟାଘ୍ର । ଯଥା—

ଧେନୁ ମାଘକୁ ବାଘ କରି ମନରେ କହୁଅଛୁ ସ୍ୱରଃସର ।
ଲ. ବ.

ବାଘଛେଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ ।

ବାଘୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ମାଈବାଘ ।

ବାଙ୍କ, ବି. (ବକ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ବକ୍ର । ଯଥା—

ଘନେ ମୋ ନେତ୍ରପଥରେ,
ପଡ଼ିଗଲେ ବାଙ୍କଚୂଳିଆ ଥରେ । ବି. ଚ. ମ.

ବାଙ୍କଠଙ୍କ, ବାଙ୍କଠାଙ୍କ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବକ୍ର । ଯଥା—

ବାଙ୍କଠାଙ୍କ ସ୍ଥଳୁଛନ୍ତି ତ ଭୃମ୍ଭ କାଣ୍ତେ । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ବାଙ୍କଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବକ୍ର ।

ବାଙ୍କମୁଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ (ମାଛରଙ୍କା ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ।

ବାଙ୍କି, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ବକ୍ରାକାର ପାଦବଳୟ ।

ବାଙ୍କିଆ, ବାଙ୍କିୟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଶିବିକା । ଯଥା—

ଇଲା ଠାକୁରାଣୀ ଯାଇ ରହିବାଙ୍କିଆରେ,
ମନ୍ଦିରକୁ ବିଜେ କରି ସ୍ଥଳନ୍ତି ସଧିରେ । ନୃ.ପୁ.ଭୃ.ଚ.

ବାଙ୍କିମୁହାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁରୀର ପୂର୍ବ-ଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ସମୁଦ୍ର ଜଳଭାଗ । ଯଥା—

ପୂର୍ବେ ବାଙ୍କିମୁହାଣ ପବିତ୍ର ଜଳ ଆଉ । ନା. ର. ଗୀ.

ବାଙ୍କୁଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଚନ୍ଦ୍ରାକାର ଆଭରଣ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

କଣ୍ଠସୂର କୁନ୍ଦହଂସ ମାଳା ରେଖ ରେଖ,
ଅଷ୍ଟରତ୍ନ ବାଙ୍କୁଲି ଲଗିଛି ରଥ ଅଖ । ସା. ଭ୍ର. ବ.

ବାଙ୍କେଡ଼ି, ବାଙ୍କୋଡ଼ି, ବାକେଡ଼ି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ । ଯଥା —

ଲୌହ ବରଗ୍ଯ ବାଙ୍କେଡ଼ି ଚକ୍ର ଛୁରି କାଣ୍ଡ ।
ନୃ. ପୂ. ଦ୍ୱି. ଛ.

ବାକେଡ଼ି ଯମଦାଢ଼ ତୀର କସାଣ ଲାଠି । ନୃ.ପୂ.ଚ.ଛ.

(ଫରିକନା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବାଙ୍କୋଇମହୁପାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକ-ପ୍ରକାର ମହୁପାଳ ଧାନ ।

ବାଙ୍ଗର, ବାଙ୍ଗରା, ବାଙ୍ଗଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଖର୍ବ ଅର୍ଥାତ୍ ଛିମ୍ପା ।

ବାଙ୍ଗରୀ, ବାଙ୍ଗଡ଼ୀ, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଖର୍ବୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଛିମ୍ପୀ ।

ବାଙ୍ଗି, ବାହାଙ୍ଗି, ବାଉଁଙ୍ଗି, } ବି. (ବିହଙ୍ଗିକା ଶବ୍ଦଜ) ଭାରଯଷ୍ଟି ।

ବାଙ୍ଗୁଆ, ବାହାଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ତାଳ ଓ ନଡ଼ିଆ ଗଛର ଡାଳ ।

ବାଙ୍ଗୁଳ, ବି. (ବାକ-ମୂଳ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଜବାନବନ୍ଦୀ ।

ବାଚକଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଶର । ଯଥା—

ବାଚକଡ଼ି ଯମଦାଢ଼ ପରଘ ସାବେଲ । ନୃ. ପୂ. ପ. ଛ.

ବାଚ୍ଚା, ବି. (ଯାବନିକ) ପିଲା; ପୁତ୍ର ।

ବାଛରା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଳରୋଗବିଶେଷ; ଘୋଡ଼ାଛୁଆ । (ବତ୍ସତର ଶବ୍ଦଜ) ବାଛୁରି ।

ବାଛୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁଅ । ଯଥା—

ବାହିଁଲେ ତୁରଙ୍ଗମ ଯେ ସୁଦେଷ୍ଣାର ବାଛୁ । ସା. ଭ୍ର. ବ.

ବାଛୁବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିନ୍ଦା କରିବା । ଯଥା—

ନ ବାଛୁବ ପଛେ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଆଉ ତ
ଏ କଥା ହେବ ସହି କ ହେ, ନାଗର । ବି.ଚ.ମ.

ଭଲ ଅସୋର ଭିନ୍ନ କରିବା । ଯଥା—

ଭୃଙ୍ଗେ ରସାଳ ଅସ୍ୱାଦୁଁ, ବାଛଇ ସ୍ୱାଦୁ ସେ । ବୈ. ବି.

ବାଛିବୁଛିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭଲ କରି ବାଛିବା ।

ବାଛୁରି, ବି. (ବତ୍ସତର ଶବ୍ଦଜ) ଗୋବତ୍ସ ।

ବାଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ଛଞ୍ଚାଣପକ୍ଷୀ । ଯଥା—

ରଜା ପ୍ରଜା ହେଲେ ଏବେ ବାଜ ପାରା । ଦ. ବା.

ଧାଡ଼ି ବା ଶ୍ରେଣୀ । ଯଥା—ଦେଖଣାହାରି ଲୋକେ ଦୁଇ ବାଜରେ ଠିଆ ହୋଇ-ଅଛନ୍ତି ।

ବାଜଣା, ବି. (ବାଦନ ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟ । ଯଥା—

ବାଜିଲା ମଙ୍ଗଳ ବାଜଣା ଏକାଳେ
ଉପୁଜାଇ ଧରାକମ୍ପ । ଉଷା.

ବାଦନ ଅର୍ଥାତ୍ ବଜାଇବା । ଯଥା—

ବାଦ୍ୟ ବାଜଣା ଜଣା ଅର୍ଥେ ନ କରି
ପରସ୍ପରେ କଥା ନୋହି । ବୈ. ବି.

ବାଜଣିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା ଲୋକ । ଯଥା—

ବାଜଣିଆ ବଳ ଲଙ୍କାରୁ ବାହାରି
ଏକାଳେ ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ । ବୈ. ବି.

ବାଜପୋଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । (ଜୁଇ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବାଜବଇରି, ବାଜବହାରି, ବାଜଭଇଁରି, ବାଜବହରି, } ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ପ୍ରଚ୍ଛ ନଳରୁ ଗୁଳି ବାହାରି ଗୁଡ଼ି ଦେବାରୁ
ବାଜବଇରି । ଲ. ବି.

ଅଠାକାଠି ଆଦି ବାଜ ଭଇଁର,
ଧରି ଆସିଲେ କେତେ କେତେ ନର । ସୁ. ପ.

ବାଜରା, ବି. (ଦେଶଜ) ମକା ପରି ଏକପ୍ରକାର ଶସ୍ୟ ।

ବାଜା, ବି. (ବାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟ । ଯଥା—

ଆସନ୍ତି ବଜାଇ ନାନା ରଙ୍ଗେ ବାଜା । ଦ. ବା.

ବାଜାଦାର, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା ଲୋକ ।

ବାଜି, ବି. (ଦେଶଜ) ପଣ ବା ହୁଡ଼ି; ଦସ୍ତ-ଖେଳରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ରଙ୍ଗର ରଜା ।

ବାଜି, ବାଜୀ, ବି. (ଯାବନିକ) କ୍ରୀଡ଼ା ବା ଖେଳା; କୁହୁକ, ଭେଳି ।

ବାଜକର, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗାରୁଡ଼ିଆ,
ବାଜଗର, } କୁହୁକିଆ । ଯଥା—

କଣ୍ଟକକାନନ ପୁଷ୍ପିତପବନ କଲା ପ୍ରେମ ବାଜଗର ।
କେ. ଗୌ.

ମନରେ ହୋଇଲା ତାର ବୈରାଗ୍ୟ ଉଦୟ,
ବୋଇଲା ସଂସାର ଲୀଳା ବାଜକର ପ୍ରାୟ । ବେ. ପ.

ବାଜଣି, ବାଜଣୀ, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦକାରୀ । ଯଥା—

ବାଜଣୀ ନୂପୁର ବାନ୍ଧ ନର୍ତ୍ତକୀ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ବାଜିବା, କ୍ରି. (ବଦ୍ ଧାତୁଜ) ଧ୍ୱନି କରିବା । ଯଥା—

ଧାଆନ୍ତେ କବଚେ ବାଜି ବାଜଇ ତୂଣୀର । ବେ. ସ.

ପ୍ରକଟ ହେବା । ଯଥା—

କୃଷ୍ଣ ନାମ ସବୁଆଡ଼େ ବାଜିଗଲା । ର. କ.

ନ୍ୟସ୍ତହେବା, ଲାଗିବା । ଯଥା—

ବନମାଳ ହୃଦେ ଲଗିଲା କୁନ୍ତ । ବି. ଚ. ମ.

ବାଜିମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପଣ କରିବା ।

ବାଜିଯାପ୍ତି, ବି. (ପାରସ୍ୟ) ସାମାନ୍ୟ କର ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିବା ଜମି ।

ବାଜୁ, ବି. (ପାରସ୍ୟ-ବାହୁ ଶବ୍ଦଜ) ବାହୁ ଅଳଂକାର ।

ବାଜୁ, ବାଜୁବନ୍ଧ, } ବି.(ଦେଶଜ)ହସ୍ତାଳଙ୍କାର
ବାଜବନ୍ଧ, } ବିଶେଷ । ଯଥା—

କରେ ଚୂଡ଼ି ବାହୁଯୁଗେ ବାଜୁବନ୍ଧ
ଗ୍ରୀବାଦେଶେ ଗ୍ରୈବେୟକ । ଯ. କେ.

ବାଜେଣି, } ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. ବାଜୁଥିବା । (ଅଳଙ୍କାର
ବାଜେଣୀ, } ପ୍ରତି ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ) । ଯଥା—

କଳରବ କରେ କନକ କିଙ୍କିଣୀ
ବାଜଇ ବାଜେଣୀ ନୂପୁର । ର. କ.

ବାଞ୍ଝୀ, ବାଞ୍ଝୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବନ୍ଧ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ଧ୍ୟା । ଯଥା—

ବାଞ୍ଝୀ ସ୍ତ୍ରିୟଙ୍କ ଗର୍ଭେ ଯେସନେ ପୁତ୍ର ନୋହେ ଜାତ ।
ନା. ର. ଗୀ.

ବାଂଝ, ବାଁଝ, } ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବନ୍ଧ୍ୟ ବା ବନ୍ଧ୍ୟା
ବାନ୍ଧ, } ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ପଥ ଭୁଲେ ନ ଯିବାର କେହୁ ନ ଜାଣିବେ,
ବାଞ୍ଝ ହେଲ ବୋଲି ଜାଣି ନନ୍ଦିବେ ସରବେ । ନା.ର.ଗୀ.

ବାଟଗ୍ରୁଲ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ
ବାଟଗ୍ରୁପୁଲ, } (ଚରଢ଼ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) । ଯଥା—

ଚରଢ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଯେ ବାଟଗ୍ରୁଲ ପୁଣ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

ବାଟପଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ହେତୁରୁ ବାଟ ପଡ଼ିଯାଏ, କେହି ସେହି ବାଟେ ଯାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ଘାତୁକ । ଯଥା—

ଅର୍ଜୁନ ବୋଇଲେ ତୁହି ଅଟୁ ବାଟପଡ଼ା,
ନଷ୍ଟେ ପ୍ରାଣନାଶ ଆଜ ହୋଇଲୁ ରେ ବୀର । ସା.ଭ୍ର.ଆ.

ଦସ୍ୟୁ, ତସ୍କର । ବି. ମାର୍ଗରେ ଥିବା ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମ ।

ବାଟପାଡ଼ି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଡକାଇତ ।
ବାଟପାରି, }

ବାଟମୁଣ୍ଡ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦ୍ୱାରଦେଶ ।

ବାଟହସ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାହର ପୂର୍ବ ତୃତୀୟ ଦିବସ ।

ବାଟି, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ରୀଡ଼ନକବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାଟି କ୍ରୀଡ଼ାକୁ ଛାଡ଼ି ନାହିଁ ଯେଣୁ,
ବେଶେ ରହିବାକୁ ଏକା ଡ଼ରଇ । ବୈ. ବି.

ଭୂମିପରିମାଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାଟିଏ ଯେ ତପେ ପଉଟିଏ ତିଏ ସଙ୍ଖ୍ୟା । ସା. ଭ୍ର. ଆ.

ଗିନା, ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ବାଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମର୍ଦ୍ଦନକରିବା । ଯଥା—

ଅମୃତ ମିଶାଇ ବାଟି ଗୁଣିଲା । ବି. ଚ. ମ.

ବାଟୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପଥିକ । ଯଥା—

ତାହାଙ୍କ ଆତିଥ୍ୟ ବିଧି ଥିଲା ଚମତ୍କାର,
ଖୋଜି ଖୋଜି ବାଟୁଆଙ୍କୁ କରନ୍ତି ସତ୍କାର । ଉ. ଭ୍ର.

ବାଟୋଳ, ବିଂ. (ବର୍ତ୍ତୁଳ ଶବ୍ଦଜ) ବର୍ତ୍ତୁଳ । ଯଥା—

ଉଦର ଗୋଟିକ ହେମ ପାନପାତ୍ର କି ସେ,
ପଦ୍ମପତ୍ର ନୀର ପ୍ରାୟେ ସୁବାଟୁଳ ଦିଶେ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ବାଟୁଳ, ବାଟୁଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବର୍ତ୍ତୁଳ ଶବ୍ଦଜ) ଧନୁରେ ବିନ୍ଧିବା ଲୌହାଦି ଗୁଳି । ଯଥା—

ବାଟୁଳୀ ଧରୁଁ କ୍ରୌଞ୍ଚ ଚମକେ,
ଭୋଜନକାଳେ ଭସ୍ମଦଶାକେ । ବୈ. ବି.

ଅଶ୍ୱତ୍ଥାମା ଭଣପତ୍ରୁ ଆୟସ ବାଟୁଳ । ମ. ଯା.

ବାଣ୍ଟୁଳଖଡ଼ା, ବି. (ବର୍ତ୍ତୁଳଖେଟକ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଧନୁ, ଏଥିରେ ମାଟିର ସାନ ସାନ ଗୁଳି ନିକ୍ଷେପ କରି ମାକଡ଼ ଓ ଚଢ଼େଇ ମାରନ୍ତି ।

ବାଟେଇଦେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବାଟ ଦେଖାଇ ଯାଅ ବୋଲି କହିବା; ପଠାଇଦେବା ।

ବାଟୋଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ପଥିକ । ଯଥା—

ବାଟୋଇ ଠାବେ ଠାବେ ଅଟକ ରହେ । ରୁ. ସୁ.

ବାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଭିତ୍ତି; ଆଡ଼ । ଯଥା—

କେଉଁ ରସନିଧି ଶରହେ ଅବଧି
ଗାର କାଟିଲି ବାଡ଼ରେ । ର. କ.

(ବଉଳଝଙ୍କା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବେଢ଼ା । ଯଥା—

ସୁଖ ଦେଇ ସୁଖପଥେ ବଜ୍ରବାଡ଼ ଦେଇ
ବୁଜିଦେଲ ବିଧା । ଯ. କେ.

ବାଟିକା । ଯଥା—

ଘରର ବାଡ଼ ସଜକଣ୍ଟା,
ଖାର ଅଙ୍ଗାର ଭସ୍ମ ଅଠା । ଖ. ଦ. ସ୍ବ.

ଶ୍ରେଣୀ ବା ଭାଗ । ଯଥା—ଏବେ ଗୌଡ଼-ଜାତି ଦୁଇବାଡ଼ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

ବାଡ଼ପାଣି, ବାଡ଼ପାଣିପିଟା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡାରିପ୍ରଭୃତି ଶୂଦ୍ରଜାତିରେ କନ୍ୟାର ଯୋଗ୍ୟ ବର ନ ଘଟିବା ପକ୍ଷେ ପ୍ରଥମେ ଜୁଇଁ ବା ଅଜା ପ୍ରଭୃତି ସଙ୍ଗେ କନ୍ୟାର ବିବାହ ବଢ଼ାଇ ଦିଅନ୍ତି, ପରେ ବର ଘଟିଲେ ସେ କନ୍ୟାକୁ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି, ଏ ପ୍ରଥାକୁ ବାଡ଼ପାଣିପିଟା କହନ୍ତି ।

ବାଡ଼ବ, ବି. (ବଡ଼ବା-ଅ) ବାଡ଼ବାଗ୍ନି, ସମୁଦ୍ରସ୍ଥ ଅଗ୍ନି; ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିବିଶେଷ ବା କରଣବିଶେଷ; ବଡ଼ବାସମୂହ । ବିଂ. ବଡ଼ବାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ବାଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରହାର ।

ବାଡ଼ାଇବା, ବାଡ଼େଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରହାର କରିବା ।

ବାଡ଼ି, ବାଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାଟୀ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ବାଟିକା । ଯଥା—

ଘର ବାଡ଼ୀ ଜମିଜମା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ । ଢ. ବା.

(ଦେଶଜ) ଯଷ୍ଟି । ଯଥା—

ଛଠାଇ ଦଉଡ଼ି   ଶିକା ଭାର ବାଡ଼ି
ଆସ୍ଥା ହେଲାନ ଚେତେବେଳୁ । ର. କ.

ବିରେଚନ । ଯଥା—

ହିକ୍କା ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ବାଡ଼ି ଧୂଗାଡ଼ି ପେଟଫୁଲା । ନୃ.ପୁ.ସ.ଚ.

କେଉଁ କେଉଁଠାରେ ଋଣ ଶବ୍ଦର ସହିତ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା—

ଋଣ ବାଡ଼ି କରଣ ଦେଇଥାଇ ଧନ । ନା. ର. ଗୀ.

ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ ନୁଣମାଟି ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ରଖାଯାଏ ତାକୁ ବାଡ଼ି କହନ୍ତି ।

ବାଡ଼ିଅଁଳା, ବାଡ଼ିଅଏଳା, } ବି. (ବାଟୀ-ଆମଳକ ବା ବାଟ୍ୟାଲକ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ବାଡ଼ିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରହାର । ଯଥା—

ଏଣୁ ଗୁଡ଼ିଆଣୀ ତେଣୁ ଗୁଡ଼ିଆ,
କାଞ୍ଜିକି ଦେଲେ ସେ ଚଟୁବାଡ଼ିଆ । ହା. ଚ.

ବଗିଚ୍ଛ ଜଗିବାବାଲା; ଖୋଳସା ।

ବାଡ଼ିଆଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଘରର ପଛଆଡ଼ ଜମି । ଯଥା—

ବାଡ଼ିଆଡ଼େ କୂପ ଖୋଳି ମରୁଥାନ୍ତି ବୃକ୍ଷ । ନା.ଛ.ଗୀ.

ବାଡ଼ିଆବାଡ଼େଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଡ଼ିରେ ପିଟାପିଟି । ଯଥା—

ବାଡ଼ିଆବାଡ଼େଇ ହୋଇ ମରନ୍ତି ପାମରେ । ମ ଯା.

ବାଡ଼ିକ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିରେଚନ, ମଳତ୍ୟାଗ ।

ବାଡ଼ିକ ବସିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମଳତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ବସିବା । ଯଥା—

ଅଳପ ଖାଇ ଲୋକେ ବହୁତ ବାଡ଼ିକ,
ବସୁଛନ୍ତି ଆଣ୍ଠୁକୁ ହୋଇ ଜାକଜୁକ । କୃ. ଖ. ହି. ପ.

ବାଡ଼ିତିଆଡ଼, ବାଡ଼ିତ୍ୟାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) କାଠ ଗୋଡ଼ି ମାଟି ଗୁଡ଼ିଥିବା କାନ୍ଥ ।

ବାଡ଼ିବାନ୍ତି, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାପ୍ତ) ବିସୂଚିକା ରୋଗ ।

ବାଡ଼ୁଅ, ବିଂ. (ଅବ୍ୟୂଢ଼ ଶବ୍ଦଜ) ଅବିବାହିତ ।

ବାଡ଼ୋର, ବି. (ଦେଶଜ) ଯୁଦ୍ଧବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—
ଫଉ ଖଣ୍ଡା ସାବେଲ ସାଧକ ମାଲଯୁଦ୍ଧ,
ବାଡ଼ୋର ଚକାବନ୍ଧା ଆଦି ପରଳମ୍ବ । ନୃ.ସୁ ଚ ଚ.

ବାଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭୋଜନାର୍ଥେ ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ରଖିବା; ବିସ୍ତୃତ କରି ଥୋଇବା । ଯଥା—
ବୁହାଇ ଅମୂଲ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଶ୍ରୀରାମ ସମ୍ମୁଖରେ ସମସ୍ତ,
ବାଡ଼ିଣ ମସ୍ତକେ ଦେଲେ ବେନି ହାତ । ବି. ର
ବିସ୍ତାର ପ୍ରକାଶ କରିବା । ଯଥା—
ଦ୍ରୋଣଗୁରୁ ବୃଢ଼ା ଦେଖି ଯୁଦ୍ଧପ୍ରୌଢ଼ି,
ଅର୍ଜୁନର ପ୍ରଶଂସା କରିଲେ ମୁଖେ ବାଡ଼ି । କୃ.ଖ୍ର.ବି.ପ.

ବାଡ଼ୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ପଦାଁରୀ ।

ବାଡ଼ୋଇ, ବି. (ବର୍ଦ୍ଧକି ଶବ୍ଦଜ) ଜାତିବିଶେଷ ।

ବାଣ, ବି. (ବଣ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ଶର; ଅଗ୍ନି; ଶବ୍ଦ; ଗୋସ୍ତନ; ବାଣରାଜା । (ଦେଶଜ) ହାଉଇ, ଆତସବାଜି ପ୍ରଭୃତିକୁ ବାଣ କହନ୍ତି; ଏକପ୍ରକାର ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷ, ଏହା ରକ୍ତ ଓ ପୀତ ଦ୍ୱିବିଧ; ମାରଣ ମନ୍ତ୍ର ବା ଉପାୟ । ଯଥା—ସେ ତାକୁ ବାଣ ମାଇଲା ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାଣରେ ମାରିବାପାଇଁ ମନ୍ତ୍ରୋପାୟ କଲା; ମୂଲ୍ୟ । ଯଥା—
ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲଇ ତୁ ଶୁଣ,
ଏ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡି ଯେତେ ବାଣ ।
ତେତେକ ଯେବେ ଗୁଣ୍ଡିଦେବୁ,
ତେବେ ଏ ଫଳଗୋଟି ନେବୁ । ଦା. ର.

ବାଣଯୁଆର, ବି. (ଦେଶଜ) ବଗହ ।

ବାଣାବାଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଲମ୍ବ ରଜ୍ଜୁ ଗୋଟି ହେବା ବାଉଁଶ ଯଷ୍ଟି ।

ବାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃତ୍ତିବିଶେଷ ବା ଛନ୍ଦ-ବିଶେଷ । ଯଥା—ଅମୁକ ବାଣିରେ ଗାଇବ । ସ୍ତ୍ରୀ. ବାପଦଣ୍ଡ ଅର୍ଥାତ୍ ଲୁଗା ବୁଣିବା ଯନ୍ତ୍ର ।

ବାଣିପଥର, ବି. (ଦେଶଜ) ସାନ ଗୋଟାଳିଆ ପଥର ।

ବାଣୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟାଧ; ଯେ ବାଣ ତିଆର କରେ ।

ବାଣ୍ଟି, ବି. (ବଣ୍ଟନ ଶବ୍ଦଜ) ବିଭାଗ ।

ବାଣ୍ଟିବା, କ୍ରି. (ବନ୍ଟ ଧାତୁଜ) ବିଭାଗ କରିବା; ବିସ୍ତୃତ କରିବା । ଯଥା—
ବେଶ୍ରେ ରହିବାକୁ ଏକା ଡରଇ,
ବାଣ୍ଟ ମନେ ବୈଦ୍ୟ ନାଶିବେ କେହି । ବୈ.ବି.

ବାଣ୍ଟିହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚମ୍ଭିତ ହେବା; ଆପେ ବିଭକ୍ତ ହେବା ।

ବାତାପି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅମ୍ଳଫଳବିଶେଷ ।

ବାତେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବାତାଧିକ୍ୟ ହେବା, ବାତବିକାରରେ ପୀଡ଼ିତ ହେବା ।

ବାତ୍ସା, ବି. (ବତ୍ସ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଅ ବା ପୁତ୍ରର ସମ୍ବୋଧନ । ଯଥା—
ଶୁଣିଣ ଜଗନ୍ନାଥେ ବୋଇଲେ ଆସ୍ତୁ ଆସ୍ତୁ,
ଦେହକୁ କାଟିବାରୁ ଜାଣିଲୁ କି ହୋ ବାତ୍ସା ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଚ.

ବାଦ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପରେ, ଉତ୍ତାରୁ ।

ବାଦଡ଼ା, ବାଦରା, ବାଦୁଡ଼ି, } ବି. (ଦେଶଜ) ରାତ୍ରିଚରା-ନାମକ ଏକଜାତୀୟ ପକ୍ଷୀ, ଏମାନେ ଗଛରେ ଓହଳ ରହି-ଥାନ୍ତି । ଯଥା—
ବାଦରା ପକ୍ଷୀପ୍ରାୟେ ଲମ୍ବିଲ ଦୈତ୍ୟ ତହିଁ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଚ.

ବାଦଭୁଣ୍ଡି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଦେବୀବିଶେଷ । (ଚୈନ୍ତାଳୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ)

ବାଦର, ବିଂ. (ବଦର-ଅ) କାର୍ପାସ ନିର୍ମିତ (ବସ୍ତ୍ରାଦି) । ବି. କୋଳି ଗଛ, ବରକୋଳି ଗଛ; କାର୍ପାସ ସୂତ୍ର ।

ବାଦରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଦର-ଅ-ଆ) କପାଗଛ ।

ବାଦଲ, ବି.(ବାର୍ଦ୍ଦଳ ଶବ୍ଦଜ) ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ । ଯଥା—
କେତେବେଳେ ଖସୁଥାଏ ବିରଳ ଶୀକର,
କେତେବେଳେ ବୃଷ୍ଟିହୀନ ବାଦଲ ମାତର ।
ଉ. ସା. ୭ଖ. ୯ସ.

ବାଦସା, ବାଦ୍‌ସା, ବାଦସାହ, } ବି. (ଯାବନିକ) ରାଜା । ଯଥା—
ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ବସା ବାଦସା ଭଣେ । କ. ଚ. ଚ.
ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ । ଯଥା—
ଏମନ୍ତ ବିଚାରି ତା ମନେ,
ବାଦ୍‌ସାର ଛଡ଼ିଦାରମାନେ । ଦା. ର.

ବାଦାମ, ବାଜାମ, } ବି. (ପାରସ୍ୟ ବା ବାତାମ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଫଳବିଶେଷ ।

ବାଧ, ବି. (ବାଧ୍-ଅ) ବ୍ୟାଘାତ, ପ୍ରତିବନ୍ଧ, ରୋଧ; ଉପଦ୍ରବ; ପୀଡ଼ା । ବିଂ. ବାଧକ ।

ବାଧକ, ବିଂ. (ବାଧ୍-ଅକ) ପ୍ରତିବନ୍ଧକ । ବି. ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ ପ୍ରତି-ବନ୍ଧକରୋଗବିଶେଷ ।

ବାଧକ, ବାଧକା, ବି. (ବାଧା ଶବ୍ଦଜ) ବାଧା, ପୀଡ଼ା ।

ବାଧା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାଧ-ଆ) କ୍ଲେଶ, ଦୁଃଖ ।

ବାଧିତ, ବିଂ. (ବାଧ୍-ତ) ପୀଡ଼ିତ, ବ୍ୟଥିତ; ବ୍ୟାହତ, ନିବାରିତ; ଆପୃତ୍ତ, ବଶୀଭୂତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ବାଧନ ହୁଏ ।)

ବାଧିବା, କ୍ରି. (ବାଧନ ଶବ୍ଦଜ) କଷ୍ଟ ବୋଧ ହେବା; ପ୍ରତିକୂଳାଚରଣ କରିବା ।

ବାଧ୍ୟ, ବିଂ. (ବାଧ୍-ଯ) ବାରଣଯୋଗ୍ୟ; ବଶୀଭୂତ; ପୀଡ଼ନୀୟ ।

ବାଧ୍ୟତା, ବି. (ବାଧ୍ୟ-ତା) ବଶୀଭୂତତା; ନିଷିଦ୍ଧତା । (ବ୍ୟାବହାରିକକ୍ଷେତ୍ରରେ) ଶ୍ରଦ୍ଧା; ଯତ୍ନ ।

ବାନ, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣର ତେଜ । ବିଂ. ୫୨ ସଂଖ୍ୟା ।

ବାନଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗନ୍ଧ ।

ବାନା, ବି. (ଦେଶଜ) ପତାକା; ଆଧିକ୍ୟ ବା ମହିମା । ଯଥା—

ଲଙ୍କା ନିବାରଣ ବାନା ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ । ବେ. ହ.
ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ ।

ବାନାପଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର କ୍ରୀଡ଼ା ।

ବାନର, ବି. (ବାନର ଶବ୍ଦଜ) ବାନର ।

ବାନ୍ଦା, ବି. (ପାରସ୍ୟ) ଦାସ, ଭୃତ୍ୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ ବାନ୍ଦୀ) ଦାସୀ ।

ବାନ୍ଧ, ବିଂ. (ବନ୍ଧ୍ୟର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବାଂଝ; ନିଷ୍ଫଳ ।

ବାନ୍ଧକନେୟ, ବି. (ବନ୍ଧକୀ=ଅସତୀ-ଏୟ, ନ ଆଗମ) ଅସତୀ ପୁତ୍ର, ଜାରଜ ।

ବାନ୍ଧପୁଅ, ବାନ୍ଧପୁଆ, ବିଂ. ମିଥ୍ୟା, ଅଳୀକ ।

ବାନ୍ଧିବା, କ୍ରି. (ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁଜ) ବନ୍ଧନ କରିବା; ଗଣ୍ଠି ପକାଇବା; ଖେଳିବା ସମୟରେ ତୁଣ୍ଡି କରିବା ।

ବାନ୍ଧେଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଧନ । ଯଥା—

ବେଗେ ଘରୁ ଗୋ ଆସ ନନ୍ଦରାଣି,
ଯାଇ ଦେଖ ତୋ ପୁଅର ବାନ୍ଧେଣି । ଗୋ. ଭା.

ବାପ, ବାପା, ବୋପା, ବି. (ବପ୍ତା ପଦଜାତ) ପିତା ।

ବାପୁଡ଼ା, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ବପ୍ପୁଡ଼ା ଶବ୍ଦଜ) ସାମାନ୍ୟ ଲୋକ ।

ବାପୁଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସାମାନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

କାଳରେ ସେ ବାପୁଡ଼ୀ ହୋଇଛୁ ଗ୍ରୈହତ,
କ୍ଷୁଧାଗ୍ନିରେ ପୋଡ଼ିଯାଉଛି ତାର ଚିତ୍ତ । କୃ.ଭା.ଆ.ପ.

ବାଫ, ବାମ୍ଫ, ବି. (ବାଷ୍ପ ଶବ୍ଦଜ) ବାଷ୍ପ ।

ବାବତ, ବାବଦ, ବି. (ଯାବନିକ) ଗଣନାକ୍ରମ; ସମ୍ବନ୍ଧ; ବିଷୟ ।

ବାବନ, ବାଉନ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ୫୨ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ଯାହାର ବାଉନ କୋଟି ପୁରଛୁ ଭଣ୍ଡାର,
ସେ ପ୍ରଭୁ ଭିକ୍ଷା ପୁଣି ମାଗନ୍ତି ଦ୍ୱାର ଦ୍ୱାର । ନୃ.ପୁ ପ.ତ.

ବାବନାଭୂତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୂତବିଶେଷ । ଯଥା—

ଧରିଛ ବ୍ୟାଘ୍ରଚର୍ମ ଏ ପୃଥ୍ୱୀକି ଅପୂର୍ବ,
ବାବନାଭୂତ ପ୍ରାୟେ ଲାଗୁଛୁ ରୂମ୍ଭ ଭାବ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ବାବଲ, ବି. ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଛେଲ ବାବଲ କୁନ୍ତ ଅସିପତ୍ର କୋଦଣ୍ଡ । ସା.ଭା.ଆ.

ବାବା, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ପିତା; ବାତ୍ସଲ୍ୟସମ୍ବୋଧନ । ଯଥା—

ପୁତ୍ରକୁ କହିଲେ ବାବା ବାବା କି ସର୍ବନାଶ । ବେ.ପ.
ମହତ୍ତ୍ୱବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—

ବିକଣ୍ଠ ଜୟଦ୍ରଥ ବାଲ୍ମୀକି ବାବା । ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ବାବାଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ବୈରାଗୀ, ସନ୍ନ୍ୟାସୀ- ବୈଷ୍ଣବ; ପିତା ମହାଶୟ; ବଡ଼ଲୋକ ମହାଶୟ ।

ବାବୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ପିତା; ବାତ୍ସଲ୍ୟ- ସମ୍ବୋଧନ । ଯଥା—

ମୁନଙ୍କି କହୁଲେ ସବୁ,
ସେ ବୋଲନ୍ତ ରହ ବାବୁ । ବି. ରା.

ବଡ଼ଲୋକ । ଯଥା—

ସେଠାରେ ନ ଥିବେ କେହ୍ହ ଦେଶୀ ବାବୁ । ଦ. ବା.

(ଇଙ୍ଗଲଣ୍ଡୀୟଭାଷାରେ) ଅଳସବ୍ୟକ୍ତି; ସୁଖ- ଭୋଗୀ; ଧନଲୋକର ଉପାଧି ।

ବାଭ୍ର, ବି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ପୁଅ ।

ବାମଞ୍ଚ, ବଞ୍ଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ସକଣ୍ଠାଖେଳର ଦାନବିଶେଷ । ଯଥା—

ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ମୁଖ ଗୃହି ମନ୍ତ୍ରୀ କାଠି ପାଡ଼୍,
ଯୁଧିଷ୍ଠି ଦେଖିଲେ ଯେ ବାମଞ୍ଚ ଦାନ ପଡ଼ । ସା.ଭ୍ର.ସ.

ବାମୁଣ, } ବି. (ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ
ବାମଣ, } ବମ୍ହଣରୁ ଜାତ) ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଯଥା—

ଘାଟିଆ ବାମୁଣଗଣ ସଙ୍ଗେ ବକ ବକ । ଭ୍ର. ଭୁ.

ବାମୁଣୀ, ବାମୁଣିଆଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବ୍ରାହ୍ମଣ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ବାମ୍ପି, ବାମ୍ପୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାପୀ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ପୋଖରୀ ।

ବାୟନା, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) କ୍ରୟ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଦେବା ଅଗ୍ରିମ ମୂଲ୍ୟ; ବଅଣା ।

ବାୟା, ବାଇଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାତୁଳ । (ବର୍ତ୍ତିକ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ବାୟାଣୀ, ବାଇଆଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବାତୁଳା; ମାଈ ବାୟାପକ୍ଷୀ ।

ବାୟୁନା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା ଲୋକ । ଯଥା—

ବାୟୁନାଏ ଦୁନ୍ଦୁଭି ବଆଇ ହରଷେ । ବୈ. ବି.

ବାର, ବିଂ.(ବାରହ ପ୍ରାକୃତ ଶବ୍ଦଜ)୧୨ ସଂଖ୍ୟା; ଥର । କ୍ରି. ଜାଣ ।

ବାରକନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । (ନିକନା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବାରଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାରିବା; ଜାଣିବା, ବୋଧ, ଜ୍ଞାନ । ଯଥା—

ପର ଆପଣା ବୋଲି ଯେ ବାରଣ ନ ଯାଇ । ସା.ଭ୍ର.ବି.

ବାରଣି, ବାରଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାରଣ ଶବ୍ଦଜ) ବାରଣୋପାୟ । ଯଥା—

କାମ ରଖିବନ କ ପ୍ରାଣେ ପୁଣି,
କ କରିବା ନାହିଁ ଆମ୍ଭ ବାରଣୀ । ର. ପ.

ବାରଦାଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଶାରୀରିକ ଶ୍ରମଖେଳ ।

ବାରବୟ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦ୍ୱାଦଶବର୍ଷ ବୟସ୍କ ।

ବାରବୟା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦ୍ୱାଦଶବର୍ଷ ବୟସ୍କା । ଯଥା—

ବାର ବାର ଧରଇ ଉର ଉପରେ,
ବାରବୟା ଚାପ ଭଣା ଛତପରେ । ବି. ଚ. ମ.

ବାରବାନ, ବାରବାଣି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉଜ୍ଜଳ ବା ଉତ୍ତମ (ସୁନା) । ଯଥା—

ଝଲ ଗୌରବପୁ ଆଭାପୁଞ୍ଜ ବାରବାଣି
ସୁନା ଦର୍ପ ହରେ । ଯ. କେ.

ବାରବାର, କ୍ରି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଥରକୁଥର । (ବାରବୟା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବାରମାଡ଼ି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବା ଉତ୍ତମ (ସୁନା) । ଯଥା—

ଭଲ ମନ୍ଦ ଦୁଇ କଥା ବିଗ୍ଭରଇ ଦେଖି,
ବାରମାଡ଼ି ସୁନା କି ପିତଳ ସଙ୍ଗେ ଲେଖି । ନା.ର.ଗୀ.

ବାରମାସି, } ବି.(ଦେଶଜ)ବର୍ଷଯାକ ।
ଆଠକାଲବାରମାସି, } ଯଥା—

ବିଷ୍ଣୁର ପୂଜାବିଧ କରନ୍ତ ବାରମାସି । ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.

ବାରସି, ବାରେସି, } ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ାଇ-
ବାରସି, ବାର୍ଷି, } ମାନଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । (କେନା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବାରିଧି, ବାରିନିଧି, ବି. (ବାରିଂନିଧି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସମୁଦ୍ର । ଯଥା—

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ମାଘମଦ୍ଧାଭଙ୍ଗ, ଅଶେଷ ବାରିନିଧି ସମ ।ମା.ମା.

କରୁଣାଙ୍କର କୃପାବାରିଧି ଭଗବାନ । ନୃ. ସୁ. ଚ. ଡ.

ବାରିକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡାରି ଜାତି । (ଗଞ୍ଜାମର ପାରଳା ପ୍ରଭୃତି ଅଞ୍ଚଳରେ) ନଗର ବା ଗ୍ରାମ ଦଣ୍ଡାସି ବା ଚଉକିଦାରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବାରିକ କହନ୍ତି ।

ବାରିବା, କ୍ରି. (ବାରଣ ଶବ୍ଦଜ) ନିବାରଣ କରିବା; (ଦେଶଜ) ଜାଣିବା । ଯଥା—

ନାଗ୍ର ବାର ବାର ନୋହିଲା ତର୍ହିଁ ଘଡ଼ିଏଯାଏ । ଲ.ବ.

ବାରିହା, ବାର୍‌ହା, ବାରିଆ, } ବି. (ବରାହ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ୟ ଶୂକର ।

ବାରୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଟକ । ଯଥା—

ତକ୍ଷଣେ ବାରୁ ଲଗି ହୋଇ,
ବିଜୟ କଲେ ନୃପସାଇଁ । ଦା. ର.

ବାରୁଆଳ, ବି. (ଦେଶଜ) କଳହ ବା ବିରୋଧ । ଯଥା—

ଆସନ୍ତେଣ ଏକ ଘରେ ଶୁଭୁଅଛୁ କଳ,
ପଢ ପଢ଼ୀ ଦୁହିଙ୍କି ଲଗିଛୁ ବାରୁଆଳ । ନୃ. ସ୍ୱ. ସ. ତ.

ବିଂ. ବିରୋଧୀ । ଯଥା—

ସ୍ୱାମୀର ତୁଲେ ତୁମ୍ଭେ ନୋହିବ ବାରୁଆଳ । ସା.ଖ୍ର.ଆ.

ବାରୁଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ସୋରା ଗନ୍ଧକ ମିଶ୍ରିତ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଦାରୁ ।

ବାରୁଲଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଡ଼ାସବାର, ଘୋଡ଼ାରେ ବସିବା ।

ବାରୁଲଗିହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଘୋଡ଼ାରେ ବସିବା । ଯଥା—

ପାଟଗଜ ଆଉ ପାଟବାରୁ ଲଗି ହୋଇ,
ଜଗଯାକ ବୁଲଣ ଦେଖିଲେ ନୃପସାଇଁ । ନୃ.ସ୍ୱ.ଷ.ତ.

ବାରେ, ବାରେକ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଥରେ ।

ବାରୋଣୀ, ବି. (ବାରୁଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ନାନଯୋଗ ।

ବାରେଣ୍ଟ, ବି. (ଇଂରାଜୀ warrant ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅପରାଧୀକୁ ଧରି ନେବାପାଇଁ ହୁକୁମ । ଯଥା—

ଭଲବ ନୁହଇ ବାରେଣ୍ଟ ଯିବା ସେ । ଦ. ବା.

ବାର୍ଦ୍ଧଣ୍ଟୀର, ବି. (ବର୍ଦ୍ଧଣ୍ଟୀ = ବେଶ୍ୟା-ର-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଅସତୀ ପୁତ୍ର, ଜାରଜ; ଆମ୍ର ପଲ୍ଲବ ।

ବାଲ, ବି. (ବଲ୍‌—ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ଅ) ବାଳକ; ଲାଙ୍ଗୁଳ; କେଶ । ଜୀ. ସ୍ତ୍ରୀ. ନୂତନା ସ୍ତ୍ରୀ । ବିଂ. ନୂତନ; ଅଜ୍ଞାନ, ମୂର୍ଖ ।

ବାଳକ, ବି. (ବାଳ-କ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଶିଶୁପୁତ୍ର; ବାଳୟ, ବଳା; ମୁଦ, ଅଙ୍ଗୁରୀୟ; ଲାଙ୍ଗୁଳ ।

ବାଳଖିଲା, ବି. (ବାଳଖିଲ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଋଷି-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଆସନେ ବସିଲେ ବାଳଖିଲା ମହାମୁନି । ସା.ଖ୍ର.ଆ.

ବାଳଖିଲ୍ୟ, ବାଲଖିଲ୍ୟ, } ବି. ପୁଂ. ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ପରିମାଣ ମୁନିବିଶେଷ ।

ବାଳଚର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ବାଳ-ଚର୍ଯ୍ୟ = ସ୍କନ୍ଦ) କାର୍ତ୍ତିକେୟ; ବାଳକର ଚରିତ ।

ବାଳଧି, ବି. (ବାଳ-ଧା-ଇ) ପୁଚ୍ଛ; ଗୁମର ।

ବାଳପାଶ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାଳ-ପାଶ-ଯ-ଆ) ଲଲାଟଭୂଷଣ; ସୀମନ୍ତ ।

ବାଳପୁଷ୍ପୀ, ସ୍ତ୍ରୀ.(ବାଳ—କେଶ-ପୁଷ୍ପ—ଫୁଲ-ଈ) ଯୂଥିକା, ଯୂଈଗଛ ।

ବାଳମୂଷିକା, ବି. (ବାଳ = କ୍ଷୁଦ୍ର-ମୂଷିକା) ଚୁଟିଆମୂଷା ।

ବାଳବତ୍ସ, ବି. (ବାଳ = ସନ୍ତାନ-ବତ୍ସ = ପ୍ରିୟ) କପୋତ; ପାରା ।

ବାଳବ୍ୟଜନ, ବି. (ବାଳ-ବ୍ୟଜନ) ଗ୍ୱମର ।

ବାଳହସ୍ତ, ବି. (ବାଳ-ହସ୍ତ) କେଶଗୁଚ୍ଛ; ସଲୋମ ଲାଙ୍ଗୁଳ ।

ବାଲ୍ଲ, ବି. (ହ୍ୱନ୍ଦୀ) ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—

ସ୍ୱାମି ଗୁଣ ସହସ୍ର ବରଷ ଏହି ରୂଠେ,
ଜଣେ ପାର ହେବାବାଲ୍ଲ ପଡ଼େ ଏହା ଭେଟେ ।
ସା. ଖ୍ର. ଆ.

ବାଲି, } ବି. (ବାଳ-ଇ, ଇନ୍, ଏ ମାତାଙ୍କ
ବାଳୀ, } କେଶଗୁଚ୍ଛରୁ ଜନ୍ମିଥିଲେ) କଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟା-
ପତି, ବାନରରାଜା । (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀ.
ସ୍ତ୍ରୀମାନେ କାନରେ ଲଗାଇବା ଏକପ୍ରକାର
ଗୁଣା; ଖେଳିବା ସାନ କଉଡ଼ି । ଯଥା—

ବାଲି ବଗଟ ଦ୍ୟୁତେ ସଦା ଜିତ । ବୈ. ବି.

ବାଲି, ବି. (ବାଲୁକା ଶବ୍ଦଜ) ବାଲୁକା ।

ବାଲିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ସ୍ୱତକ କାଳୀ ନାଗୁଣୀ ଗୁଣ୍ଡୁରି ବାଲିଆ । ନୃ.ପୂ.ଚ.ଚ.

ବିଂ. ବାଲିମିଶ୍ରିତ । ଯେପରି—ବାଲିଆ
ମାଟି ।

ବାଲିଆ, ବି. (ଦେଶଜ)ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା--

ବାଲିଆମାଛରୁ ଅଲଏ କର,
ଆମ୍ବୁଲ ଛପଲ ତହିଁରେ ଭର । ହା. ତ.

ବାଲିକାଗଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖଲିକାଗଜ ।

ବାଲିକୁଦ, ବି. (ବାଲୁକୂଟ ଶବ୍ଦଜ) ବାଲିଗଦା ।

ବାଲିଖଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁରୀର ସ୍ଥାନବିଶେଷ
ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଗୁଣ୍ଡିଚାମନ୍ଦିର
ବିଦ୍ୟମାନ । ଯଥା—

ବଳଗଣ୍ଡି ଉତ୍ତରରେ ବାଲିଖଣ୍ଡିପୁର । ନା.ର.ଗୀ.

ବାଲିଗରଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ସାନ ସାନ
ଗୋଡ଼ି ପଥର ।

ବାଲିଗିରଡ଼ା, ବି. (ବାଲୁଗଣ୍ଡୂଷ ବା ଗଡ଼ଶ
ଶବ୍ଦଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ବାଲିଙ୍ଗି, ବାନଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ବ ।

ବାଲିଶ, ବିଂ. (ବଳିଂ ଷଷ୍ଠ୍ୟନ୍ତ ବଳିଶଃ,
ଶୋଚନ୍ନୂକରଣେ, ବଳିଶ ଏବ ବାଳିଶଃ,
ବଳି=ପୂଜୋପହାର-ଶୋ=ନାଶକରିବା-
ଅ=ବଳିଶ-ଅ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଅଜ୍ଞାନ; ଶିଶୁ;
ମୂର୍ଖ । (ଶିଶାବଜ୍ଞେ ଚ ବାଲିଶଃ—ଅମର ।)

ବାଲିଶ, ବି. (ଯାବନିକ) ଉପଧାନ, ତକିଆ ।

ବାଲିଶୁଆ, ବି. (ବାଲି=ବାଲୁକା-ଶୁକ=ଶୁଆ)
ଏକଜାତୀୟ ଶୁକପକ୍ଷୀ ।

ବାଲିହନ୍ତ, ବାଲିଅନ୍ତା, ବି. (ଦେଶଜ) ନଦୀ-
ବିଶେଷ; ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ସ୍ଥାନବିଶେଷ ।

ବାଲ୍ମିଶ, ବି. ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର ରୋଗ ।

ବାଲୁଆରା ଜମି, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ମାଟିରେ
ବାଲି କାଦୁଅଠାରୁ ୯ ଗୁଣ ଥାଏ ।

ବାଲୁଆରା ଦୋରସା ଜମି, ବି. (ଦେଶଜ)
ଯେଉଁ ମୃତ୍ତିକାରେ କାଦୁଅଠାରୁ ବାଲି
ଦ୍ୱିଗୁଣ ଥାଏ ।

ବାଲୁକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ବାଲି ।

ବାଲୁଙ୍କା, ବି. (ବାଲୁକା ଶବ୍ଦଜ) ବାଲି ।
ଯଥା—

ବାଲୁଙ୍କା ମୂର୍ତ୍ତି କରି ପୂଜିବ ଶୁଭଚଣ୍ଡୀ । ନୃ.ପୂ.ଚ.ଚ.

ବାଲୁଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁନିଧାନ୍ୟ; ଧାନଗଛ
ଆକୃତି ତୃଣବିଶେଷ । ଯଥା—

କୃଷକେ ଉପାଡ଼ନ୍ତି ବାଲୁଙ୍ଗା ଖେତରୁଁ । ରୁ. ସୁ.

ବାଲୁତ, ବି. (ଦେଶଜ) ପିଲା, ବାସ୍ରଲ୍ଲୀପାହ ।
ଯଥା—

ଆଣିଲି ବାଲୁତ ତୋତେ ଏ ପ୍ରବାସେ । ନ କେ.

ବାଲୁତି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ମାଈ ପିଲା ।
ବାଲୁଣି, } ଯଥା—

ଜନଗହଳବେଳେ ବାଲୁଣି ଯାଇଥିଲା । ସା. ଭ୍ର. ଆ.

ବାଲୁବାଲୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର
ପୋକ । (ଏ ପୋକ ଦେହରେ ଲାଗିଲେ
ଅସହ୍ୟ କଣ୍ଡୁ ହୁଏ) । ବିଂ. ଯାହାର
ଶରୀରରେ ବିଶେଷ ବାଳ ଥାଏ ।

ବାଲୁବାଲୁଆ, ବାଲୁବାଲୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ)
ଶାକବିଶେଷ ।

ବାଳେୟ, ବି. (ବାଳ-ଏୟ) ଗର୍ଦ୍ଦଭ; ଦୈତ୍ୟ-
ବିଶେଷ । ବିଂ. ପୂଜାର ଉପଯୁକ୍ତ; ମୃଦୁ,
କୋମଳ; ବାଳକର ହିତକର ।

ବାଲ୍ୟ, ବି. (ବାଳ-ଯ) ଶୈଶବ; ୧୬ ବର୍ଷ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ବାବୁରି, ବାବୁଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର
ତୃଣ; କୁଟିଳକର୍ତ୍ତିତ କେଶ; ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳ ।
ଯଥା—

ସରସୀର ମୃଦୁବାତେ ମନ୍ଦେ ଦୋଳି ସ୍ୱେଦାର୍ଦ୍ର ଭାଲେ
ବାବୁରି,
କୁନ୍ତଳର ଲଗ୍ନଗୁଚ୍ଛ ଉଆଇଛି ଅଯତ୍ନଜାତ ମାଧୁରୀ ।
ଘ. କେ.

ବାସଙ୍ଗ, ବି. (ବାସକ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧ ଗଛ-ବିଶେଷ । (ଗୋଖର ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବାସନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପାତ୍ର ।

ବାସନ୍ତ, ବିଂ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ମନୋମାତ ।
ଯଥା—

ବାସନ୍ତୀ ଆଳ ବାସନ୍ତ ଆଳ ପର ଗୁନ୍ଥିବ ତୋଳ,
ବାରେକ ବର ବାରେ କବରୀ ହେବ ପବନ ବାଳୀ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ବାସନ୍ଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଟକ, ମନା । ଯଥା—
ଅନେକ ଛଡ଼ଦାର ଗଲେ,
ମଠ ବାସନ୍ଦ କରାଇଲେ । ଦା. ର.

ବାସନ୍ଦବା, } କ୍ରି. ଅଟକ ବା ମନା କରିବା ।
ବାସେନ୍ଦବା, } ଯଥା—

ନମନ୍ତ୍ରା ଦୋଷ କଲେ ସେବାରୁ ଛଡ଼ାଇବ,
ପାତ୍ର ଦୋଷ କଲେଟି ଦ୍ୱାର ବାସେନ୍ଦବ । ନୃ.ପୃ.ପ୍ର.ତ.

ବାସିନ୍ଦା, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ବାସକାରୀ, ଅଧିବାସୀ । ଯଥା—

ତାଳ ଆତପତ୍ର ମସ୍ତକେ ଧରଣ
ଗ୍ରାମର ବାସିନ୍ଦାଗଣ । ଉ. ସା.

ବାସିପାଇଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପାହାନ୍ତରୁ ଉଠି କରିବା ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—
ରାତି ଥାଉଁ ଥାଉଁ ପଡ଼ନ୍ତି ଘରେ,
ବାସିପାଇଟି ତୁ ସାରନ୍ତି ଖରେ । ଉ. ସା.

ବାସିବା, କ୍ରି. (ବାସ୍ ଧାତୁଜ) ସୁଗନ୍ଧ ହେବା ।
ଯଥା—
ବାସିଲ ତୋ ତନୁ ତହୁଁ ବିଶେଷ । କ. ବ.
(ଦେଶଜ) ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ହେବା ।

ବାସୀ, ବାସି, ବି. (ଦେଶଜ) ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ । ଯେପରି—ବାସି ଭାତ ।

ବାସୁଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ପଟ । ଯେପରି—କଦଳି ବାସୁଙ୍ଗା ।

ବାସେଲୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । (ବାହୁଡ଼ୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବାସ୍ତୁ, ବି. (ବାସ୍ତୁ ଶବ୍ଦଜ, ଅର୍ଥ ଅଳ୍ପ ଭିନ୍ନ) ନିବାସ । ଯଥା—

—ବିଜୟା ନାମ ପାଟଣାରେ । ଅଟଇ ତାର ନିଜ ବାସ୍ତୁ,
କାଉରେ ଅଟେ ରଜପୁତ । ଦା. ର.

ବାସ୍ତୁରା, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଦେଓୟାଲୟା ବା ଫକୁଆ ।

ବାସ୍ତୋରି, ବାସ୍ତରି, } ବିଂ. (ଦେଶଜ)
ବାଅସ୍ତରି, ବାଆସ୍ତରି, } ୭୨ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇ ସେ ଭୂମିର,
ଏମନ୍ତ ସମର ହେଲା ବାଆସ୍ତରିବାର । ସା. ଭା. ସ.
ଲୁଥ ଶ୍ରେଣୀ ଅଟେ ବାଆସ୍ତରି ସସ୍ତ ନାଡ଼ୀ,
ଠାବେ ଠାବେ ଭିଡ଼ା ହୋଇଅଛୁ ଗଣ୍ଠି ପଡ଼ି ।
ନୃ. ପୃ. ପ୍ର. ତ.

ବାଷଠି, ବାଷଠୀ, } ବିଂ. (ଦ୍ୱାଷଷ୍ଟି ଶବ୍ଦଜ)
ବାଷଷ୍ଟୀ, } ୬୨ ସଂଖ୍ୟା ।

ବାଷ୍ପ, ବାସ୍ପ, (ବାଧ୍-ପ, ଧ୍ = ଷ) ଅଶ୍ରୁ; ଉଷ୍ମା; ସୂକ୍ଷ୍ମଜଳକଣା; କଣ୍ଟକାରି ।

ବାହ, ବାହା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାହ୍-ଅ) ଭୁଜ ।

ବାହା, ବି. (ବିବାହ ଶବ୍ଦଜ) ବିବାହ । ଯଥା—
ବାହାଘର ଯେଉଁ ରସ,
ତାକୁ ଦେଖିଲେ ମାଡ଼ୁଛୁ ହସ । ହା. ତ.

ବାହକ, } ବି. (ବାଦକ ଶବ୍ଦଜ) ମୃଦଙ୍ଗ-
ବାହାକ, } ବାଦକ, ଯେ ମୃଦଙ୍ଗ ବଜାଏ ।

ବାହାଡ଼ା, ବି. (ବହେଡ଼ିକ ଶବ୍ଦଜ) ତ୍ରିଫଳାରୁ ଏକ ଫଳ ।

ବାହାଦୁର, ବି. (ଯାବନିକ) ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ଉପାଧି-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଆହେ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଦେ ରାଜା ବାହାଦୁର । ଉ. ଭ୍ର.
ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ପ୍ରବୀଣ । ଯଥା—

ସତେ ସତେ ତୁମ୍ଭେ ଜଣେ ଅଟ ବାହାଦୁର । ଉ. ଭ୍ର.

ବାହାଦୁରୀ, ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରବୀଣତା, ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ।

ବାହାନ, ବି. (ବାହନ ଶବ୍ଦଜ) ଯାନ । ଯଥା—
ବୃଷଭ ବାହାନ ତୋହର । ମା. ମା.

ବାହାନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଛଳନା । ଯଥା—
ସମସ୍ତ ଜାଣିବା ମିଛ ବାହାନରେ,
ଘଡ଼ି କାଟି କେହ୍ନ ଦେଖାଏ ବାହାରେ । ଦ. ବା.

ବାହାନ୍ନ, ବି. (ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ) ମୁଚୁଳା ।

ବାହାପଟ, ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ, କିନ୍ତୁ ଭିନ୍ନାର୍ଥରେ ଓଡ଼ିଆରେ ପରିଣତ) ହସ୍ତ ସଙ୍କୋଚପୂର୍ବକ ବାହୁଦ୍ୱାରା କରିବା ଆଘାତ । ଯଥା—

କୀଚକ ବାହାପଟ ମାରନ୍ତେ ନେଇ ହୃଦେ,
ପଛକୁ ନ ଚଳିଲେ ଭୀମସେନ ପଦେ । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ବାହାପିଆ, ବି°. (ଦେଶଜ) ମିଥ୍ୟା ସାହସୀ । ଯଥା—
କହେ କେତେ ରଙ୍ଗେ କଥା ବାହାପିଆପଣେ । ମ.ଯା.
ବାହାବା, ବି. (ଯାବନିକ) ଧନ୍ୟବାଦ । ଯଥା—
ବାହାବା ନେବାକୁ ହେଉଥିଲେ ବଡ଼ ଖୁସି । ଡ. ବ.
ବାହାର, ବି°. (ବହିର୍ ଶବ୍ଦଜ) ନିର୍ଗତ । (ଯାବନିକ) ସୁନ୍ଦର । ଯଥା—
ବଲ୍ମୀକ ଶିଖାଗରୁ ହୋଇ ବାହାର,
ସୁରେନ୍ଦ୍ର ଚାପ ଯେମନ୍ତେ ଦିଶେ ବାହାର । ମେ.ଦୂ.
ବି. (ଯାବନିକ) ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ସୌଷ୍ଠବ । (ବହିର୍ ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହର ବାହ୍ୟପ୍ରଦେଶ । ଅ°. (ପ୍ରାକୃତ ବାହିର ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ୟତୀତ । ଯଥା—
ଆନ କିଛି ନ ଆସେ ତହିଁ ବାହାରେ । ବି. ଚ. ମ.
ବାହାରି, ବି°. (ପ୍ରାକୃତ ବାହିର ଶବ୍ଦଜ) ଭିନ୍ନ, ଅନ୍ୟ । ଯଥା—
କେ ବୋଇଲେ ପୁରୁଷ କେ ବୋଇଲେ ସ୍ତ୍ରିରି,
କେ ବୋଇଲେ ଦୁଇ କଥାରୁ ବାହାରି । କୃ.ଭ.ବ.ପ.
ବାହାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଜାତ ହେବାର, ବହିର୍ଗତ ହେବାର । (ବାହାର ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)
ବାହାଲ, } ବି. (ପାରସ୍ୟ) ପଦଚ୍ୟୁତକୁ ଫେର
ବାହାଲି, } କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତକରଣାର୍ଥ ଆଦେଶ ।
ବାହାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଲ କଉଡ଼ି; ଡିନଟା ଗୁରିଟା କଉଡ଼ିରେ ଖେଳିବା ଖେଳ ।
ବାହି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଙ୍ଖା ବା କାଚର ମୁଠା । ଯଥା—
ଶଙ୍ଖା ଦୁଇ ବାହି ଦୁଇ ହାତେ ଲଇ । କୃ. ଭ. ବ. ପ.
ବଳୟ ପ୍ରଭୃତି ହସ୍ତଭୂଷଣ । ଯଥା—
କଣକରଜତ ଯେଉଁ ବାହୁ ଦୁଇ,
ତହିଁରେ ବହିଛନ୍ତି ସେ ଶଙ୍ଖା ବି ବାହି । କୃ.ଭ ବ.ପ.
ବାହିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବଜାଇବା । ଯଥା—
ହାଟ ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି ନଟ ତହିଁ,
ଚଢ଼ି ବଂଶଶଳାକାରେ ଢୋଲ ବାହି । ଲ. ବ.
ରଥାଦି ଚଳାଇବା । ଯଥା—
କୃଷ୍ଣ କହନ୍ତି କୋପଭରେ,
ଦାରୁକ ବାହା ଧାଡକାରେ । ଭ. ଦ. ସ୍ତ.
ଆକ୍ରମଣ କରିବା । ଯଥା—
ମୋ ରାଜ୍ୟକୁ ବାହିଲ କରିତ ମହୀପାଳ । ସା. ଭ. ସ.
ସେନାଦି ସହ ପ୍ରୟାଣ କରିବା । ଯଥା—
ଆଜ୍ଞା ପରମାଣେ ବଙ୍ଗଦେଶ ସେନାପତି,
ସମଦଣ୍ଡ ଘେନି ରାଜା ବାହାଇ ଚଳନ୍ତି । ସା. ଭ. ସ.
ଜଳାଦି ପ୍ରସରଣ କରାଇବା ।
ବାହିର୍ଯ୍ୟ, } ବି°. (ଦେଶଜ) ବାହ୍ୟ; ଇତର ।
ବାହିରିଜ, } ଯଥା—
ବାହିର୍ଯ୍ୟ ଲୋକ ସାହାଯ୍ୟ କେତେବେଳ ଦିଅି ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.
ବାହୁ, ବି. (ବାଧ୍-ଉ, ଧ = ହ) ଭୁଜ, କକ୍ଷଠାରୁ ଅଙ୍ଗୁଳିର ଅଗ୍ରଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବୟବ; ତ୍ରିକୋଣାଦିର ପାର୍ଶ୍ୱରେଖା ।
ବାହୁକ, ବି. (ବାହୁ-କ) ସାରଥି-ବେଶଧାରୀ ନଳରାଜା; କପି । ବି°. ଦାସ, ଅଧୀନ । (ବାହକ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ବାହିନିଏ । ଯଥା—
ହରି ନାମ ନଉକା ବାହୁକ ଭକ୍ତ ହୋଇ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ଚ.
ବାହୁଙ୍ଗା, ବାହୁଙ୍ଗୀ, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ତାଳ,
ବାଙ୍ଗୁଆ, } ନଡ଼ିଆ ଓ କଦଳୀ ବୃକ୍ଷାଦିର ଶାଖା ।
ବାହୁଙ୍ଗା, ବାହୁଙ୍ଗୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଭାରଦଣ୍ଡ ।
ବାହୁଜ, ବି. (ବାହୁ-ଜନ୍-ଅ) କ୍ଷତ୍ରିୟ; ଶୁକପକ୍ଷୀ । ବି°. ବାହୁଜାତ ।
ବାହୁଟା, ବି. (ଦେଶଜ, ତେଲଙ୍ଗାମାନେ ମଧ କହନ୍ତି) ଧ୍ୱଜ, ବାନା । (ବାତପ୍ରମୀ ଶବ୍ଦଜ) ବେଗଗାମୀ ହରିଣ ।
ବାହୁଟିଆ, } ବି. (ବାତପ୍ରମୀ ଶବ୍ଦଜ) ହରିଣ-
ବାଉଟିଆ, } ବିଶେଷ । ଯଥା—
ବାହୁଟିଆ କୃଷ୍ଣାଜିନ ଗୁଳମାନ ଥିବ । ସା· ଭ· ଆ·
ବାହୁଟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତାଭରଣ ବିଶେଷ । ଯଥା—
କରେ ବଳୟ ବାହୁଟୀ କଙ୍କଣ । ଗୋ· ଭ·
ବାହୁଡ଼, ବାହୁଡ଼ା, ବି· (ଦେଶଜ) ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ, ଫେରିବା; ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଯାତ୍ରାବିଶେଷ ।

ବାହୁଡ଼ାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ।

ବାହୁଡ଼ାଦଶମୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳଦଶମୀ ।

ବାହୁଡ଼, ବାଉଡ଼, ଅ°. (ଦେଶଜ) ପୁନରପି, ଆଉ ଥରେ ।

ବାହୁଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଫେରି ଆସିବା ।

ବାହୁଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀଙ୍କ ନାମ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ବରୁଣାଈ ଚାଇଭଦ୍ରା ବାହୁଡ଼ୀ ଚାଟେଲୀ,
ବାରଜା ବ୍ରହ୍ମାୟଣୀ ବିକଟ ବିକରାଳୀ । ନୃ.ପୁ.ପ.ତ.

ବାହୁଣ୍ଡି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାହୁମଣ୍ଡି ପଦଜାତ) ଦେବୀବିଶେଷ । (ଚେନ୍ତାଳୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବାହୁତ୍ରାଣ, ବି. (ବାହୁ-ତ୍ରୈ-ଅନ) ଅସ୍ତ୍ରାଘାତ ନିବାରଣ ନିମିତ୍ତ ବାହୁରେ ବନ୍ଧ ଲୌହମୟ ଆବରଣ ।

ବାହୁଦନ୍ତୀ, ବି. (ବାହୁ-ଦନ୍ତ-ଇନ୍) ଇନ୍ଦ୍ର ।

ବାହୁନା, ବାଉନା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରିୟ ପଦାର୍ଥ ସ୍ମରି ଶୋକ କରିବା; ଦୋଷାରୋପଣ କରିବା ।

ବାହୁନିବା, ବାଉନିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶୋକ କରି ଝୁରିବା । ଯଥା—

କେହି ନ ଶୁଣିଲେ ବାହୁନ ବାହୁନ
କଲ ମୁ ଯେତେ ବିଳାପ । ପାବଣ୍ଡି ।

ଦୋଷାରୋପଣ କରିବା ।

ବାହ୍ମଣ, ବାମୁଣ, ବି. (ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ବହ୍ମଣ ଶବ୍ଦଜ) ବିପ୍ର, ଦ୍ୱିଜ ।

ବାହ୍ମଣଝାଟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବ୍ରାହ୍ମଣଯଷ୍ଟିକା ଶବ୍ଦଜ) ହ୍ରସ୍ୱ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ବାହ୍ମଣିଆଣୀ, ବାମୁଣିଆଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବ୍ରାହ୍ମଣ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ବାହୁଯୁଦ୍ଧ, ବି. (ବାହୁ-ଯୁଦ୍ଧ) ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ ।

ବାହୁଳ, ବି. (ବହୁଳା = କୃତ୍ତିକା ନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତା ପୂର୍ଣ୍ଣିମା-ଅ) କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ । (ବହୁଳ = ଅଗ୍ନି-ଅ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଅଗ୍ନି । (ବାହୁ-ଲା-ଅ) ବାହୁତ୍ରାଣ । (ବହୁଳ = ଅନେକ-ଅ) ଅନେକତ୍ୱ ।

ବାହୁଲ୍ୟ, ବି. (ବହୁଳ-ଯ) ଆଧିକ୍ୟ, ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ।

ବାହୁବାହବି, ବି. (ବାହୁ-ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଇ) ବାହୁଯୁଦ୍ଧ ।

ବି. ଅ°. (ଅପି ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) 'ମଧ୍ୟ' ଏହି ଅବ୍ୟୟର ଅର୍ଥ ।

ବିଆଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋରୁ ଆଦିର ପ୍ରସବ ।

ବିଆଜ, ବେଆଜ, ବ୍ୟାଜ, } ବି. (ମରହଟ୍ଟୀ, ବ୍ୟାଜ ଶବ୍ଦଜ) ସୁଦ । ଯଥା—

ବ୍ୟାଜ ଯେ ବା ମାଗି ବ କରଇ ଦରପୁର,
ସୁବେଘ ବିପ୍ରଙ୍କର ହରଇ ବସୁନ୍ଧର । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ବିଆଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରସବ । ଯଥା—

ପୋଡ଼ ଏ ଦେବକୀ ବିଆଣ,
କେ ବୋଲେ କର୍ଣ୍ଣେ ତା ନ ଶୁଣ । ଭା.ଦ.ସ୍କ.

ବିଆଣିଆ, ବି°. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରସବବତୀ ।

ବିଆଳି, ବିଆଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟ-ବିଶେଷ ।

ବିଇଞ୍ଚ, ବି. (ବିଚର୍ଚ୍ଚିକା ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର କଣ୍ଡୁରୋଗ ।

ବିଏଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ବେକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିମାଣ ।

ବିକନ୍ଧ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଇ ଘରର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

ଏମନ୍ତରୂପେ ଗ୍ରାମେ ଫେରି,
କନ୍ଧ ବିକନ୍ଧ ଆଦି କରି । ଦା. ର.

ବିକଳ, ବିକଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୈନ୍ୟ, କାତରତା । ବି°. କାତର ।

ବିକଳାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କାତର ବା ଦୈନ୍ୟ ହେବା । ଯଥା—

ରାମ ମୁଖକୁ ଚାହିଁ କହଇ ବିକଳାଇ
ଶୁଣ ଧାର୍ମିକ ରଘୁବଂଶୀ । ବି. ରା.

ବିକସିବା, କ୍ରି. (ବି-କାଶ ଧାତୁଜ) ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ହେବା, ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ।

ବିକା, ବି. (ବି-କ୍ରୀ ଧାତୁଜ, ପ୍ରାକୃତ ବିକ୍କଅରୁ ଜାତ) ବିକ୍ରୟ । ଯଥା—

ବିକା କଣା ଲାଗିଅଛି ନାନା ଛନ୍ଦେ । ନ. କେ.

(ପୂର୍ବ ଶବ୍ଦ ସମ୍ଭୂତ) ବକବା ଲୋକ । ଯଥା—

ମିଳିଲେ କୋଳବକା ଲଗେ,
ମାଣ ପାଞ୍ଚ ଦେଖାଏ ବେଗେ । ଛା. ଦ. ସ୍କ.

ବି°. ବଞ୍ଚିତ । ଯଥା—

ବକା ମୋର ମନ ପ୍ରାଣ ଜାନକୀ ପାଶରେ । ବୈ. ବ.

ବକାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭଲରେ ଗଣିତ ହେବା କିମ୍ବା କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ ବୋଲାଇବା । ଯଥା—

ବଡ଼କା ଦେଶେ ଥିବାକୁ ସିନା ବକାଉଛ,
ବ୍ରାହ୍ମଣ ଲୋଗୁଏ ଆଣି ଯୁଦ୍ଧେ ପୂରାଉଛ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଚ.

(ପ୍ରାକୃତ ବକ୍କ ଧାତୁଜ) ବନ୍ଧସ୍ପୃ କରାଇବା ।

ବକାବକ, ବି. (ବକା ଶବ୍ଦଜାତ ହେଲା ପର) ବନ୍ଧସ୍ପୃ । ଯଥା—

ବଜାର ବସି ଦ୍ରବ୍ୟ ହେଉଛୁ ବକାବକ । ନୃ. ପୁ.

ବକାଯିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭଲରେ ଗଣିତ ହେବା କିମ୍ବା କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ ବୋଲାଇବା; ବଞ୍ଚିତ ହେବା ।

ବକବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ବକ୍କ ଧାତୁଜ) ବନ୍ଧସ୍ପୃ କରିବା । ଯଥା—

ପୂର୍ବ ପୁରୁଷର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବିଶାଳ,
ବକ ଖର୍ଗି ଖାଉଥିବ କେତେ କାଳ । ଦ. ବା.

ବକହେବା, କ୍ରି. ଆପେ ଆପଣାକୁ ବକବା । (ଓହଲା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବକୋଡିବା, କ୍ରି. (ବି-କୁଟ୍ ଧାତୁଜ) କାର-ଡିବା । ଯଥା—

ବକୋଡ଼ କାଟିଲେ ଶରୀର,
ବୋଲିଲେ ଲବଣ ବେଶର । ମା. ମା.

କାମୋଡ଼ିବା କିମ୍ବା ଚିଣ୍ଡାଇବା । ଯଥା—

ବକୋଡ ନାସା ତୁଣ୍ଡେ ଶ୍ରୁତ ଚୁନ୍ନାଇ ପଣ୍ଡେ
ଅନ୍ତରୀକ୍ଷରେ ଉଡ଼ିଯିଛେ । ବୈ. ବ.

ବନ୍ଧ, ବନ୍ଧେ, ବି. (ବନ୍ଧସ୍ପୃ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବନ୍ଧସ୍ପୃ । ଯଥା—

ପାଟକେ ହାଟରେ ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧେ କରନ୍ତୁ । ଲ. ବ.

ବନ୍ଦୀ, ବନ୍ଦି, ବଂକର, ବି. (ବନ୍ଦେତା ଶବ୍ଦଜ) ବକବା ଲୋକ । ଯଥା—

କାଞ୍ଚୀ ନଗରେ ବୁଲ୍‌ବୁଲ୍,
ଡାକନ୍ତୁ ଆସ୍ତା ବନ୍ଦୀ ବୋଲ୍ । ଦା. ର.

(ବନ୍ଧସ୍ପୃ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ଧସ୍ପୃ । ଯଥା—

ଜାଲ ପକାଇ ମୀନ ମାର,
ପ୍ରାଣ ପୋଷଇ ବନ୍ଦୀକର । ଦା. ର.

(ଡ଼ିକରି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବଖଣ୍ଡ, ବି. (ଦେଶଜ) କୁବଚନ । ଯଥା—

ଚଣ୍ଡ ହୋଇ ଦେଖ ବଖଣ୍ଡ କହୁଛୁ
ମଧୁର ନାହିଁ ତୁଣ୍ଡରେ । ବ. ଶ. ମ.

ବଗଡ଼ା, ବି°. (ଦେଶଜ) ଦୁଷ୍ଟ ବା ଭ୍ରଷ୍ଟ ।

ବଗଡ଼ିବା, ବଗଡ଼ିହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବିରୋଧ ହେବା । (ଦରୋବସ୍ତ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ଅସମ୍ମତ ହେବା ।

ବଗାଡ଼, ବଗାଡ଼ିଆ, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦଜ) ମୂଲ ନେଇ ସବାରି ପ୍ରଭୃତି ବହିବା ବେଠିଆ ।

ବଗାଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଗଡ଼ଜାତ) ବେଠିଆ ଠିକଣା କରିବା । (ଦେଶଜ) କାର୍ଯ୍ୟ ବିରୋଧ କରିବା ।

ବଟିଡ଼ିବା, ବଗିଡ଼ିଯିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବିକାରଯୁକ୍ତ ହେବା ।

ବଚଣା, ବଞ୍ଚଣା, ବଚଣି, ବଞ୍ଚଣି, ବଞ୍ଚଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବ୍ୟଜନ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ୟଜନ, ପଙ୍ଖା । ଯଥା—

ବଚଣା ପବନେ　　　　କେନ୍ଦୁ ବା ଚନ୍ଦନେ
ଶୀତଳନ୍ତୁ ସୁଶରୀର । ତ୍ରୁ. ମା.

ପବନ ବଚଣି ଧରି ବଞ୍ଚେ ମୋତେ ନଚେ୍ୟ ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ଚ.

ବଞ୍ଚଣୀ ପାଦ ମଞ୍ଜୀଳ ଗୁଳ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନ.

ବଞ୍ଚିବା, ବ୍ୟଜନ ଚାଳନ କରିବା ।

ବଚରାବଚରହେବା, କ୍ରି. (ବଚୁର ଶବ୍ଦଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ବଚୁର କରିବା ।

ବଚୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୂଷଣ ।

ବଚୁରା, ବି°. (ଦେଶଜ) ଅନାଥ, ଦୀନ ।

ବଚକଟିଆ, ବି°. (ଦେଶଜ) ବିକୃତ । ଯଥା—

ବଡ଼ ବଚକଟିଆ ସେ କଣ୍ଟାଖୁଣ୍ଟା ଭୂମି । ସା. ଭ୍ର. ଆ.

ବଚଟିହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବିକୃତ ହେବା । ଯଥା—

ଆମର ଦେହରେ ଆମର ପରୋପଦେଶେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ-ଗୁଡ଼ାକ ବଚଟି ହୋଇଯାଇ ଦାଦହଟାଯାକ ହୁମାଲ କରି ପକାଇଲଣି । ଉ.ସା.୧୮.୧୧.

ବଚ୍ଛଣା, ବଚ୍ଛଣି, ବି. (ବିସ୍ତରଣ ଶବ୍ଦଜ) ଆସ୍ତରଣ । ଯଥା—

ନବେ ତାର ପ୍ରାନ୍ତେ ବାମାଦଳ ଗଲେ
ବଚ୍ଛଣି ହୋଇ କାନନେ । ଯ. କେ.

ବିସ୍ତୃତ ଆସନ; ଶେଯ ।

ବଚ୍ଛ, ବି. (ବୈଦିକ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ବଚ୍ଛାଅ ଶବ୍ଦ ଜାତ) ବର୍ଷାର ଖାଟବିଶେଷ; ମାସ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ବଚ୍ଛ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଚତୁର୍ଥୀ ଯେ ଭୃଗୁବାର,
ଶ୍ରବଣା ନକ୍ଷତ୍ର ଯେ ଅଟଇ ସେ ଦିନର । ସା.ଭ୍ର.ଆ.

ବଚ୍ଛାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶଯ୍ୟାଦି ବିସ୍ତୃତ କରି ପକାଇବା । ଯଥା—

ଏକ ଗୋଟି ମଞ୍ଚ କାଢିଆଣିଲା,
ମନ୍ଦିର କୋଠାରେ ତା ବଚ୍ଛାଇଦେଲା । ହା. ଡ.

ବଚ୍ଛାଣିକରିଦେବା, କ୍ରି. ବିଭକ୍ତ କରିଦେବା; ବାଣ୍ଟି କରି ଦେବା ।

ବଚ୍ଛୁଆତି, } ବି. (ବୃଶ୍ଚିପର୍ଣୀ ଶବ୍ଦଜ) କଣ୍ଡୁ-
ବଚ୍ଛ୍ୱାତି, } କାରକ ଲତାବିଶେଷ । ସଂ. ଦୁଷ୍ଟ । ଯଥା—

କସ କଦମ୍ବ ଭୃମ୍ବ ପୋଏ ତ ବଚ୍ଛୁଆତ,
ଦାଣ୍ଡର ଖପର ଆଣି ଘରେ ଥୋଇଯାନ୍ତି । ନୃ. ପୃ.

ବିଜୟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦେବତା ଓ ରାଜାଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ ବା ଗମନ । ଯଥା—

ପୂର୍ବଜରେ ପୂର୍ବଗଜ ଶ୍ରବ ଉପୁଜାଇ,
ପଦଶ୍ରେ ବିଜୟ କଲେ ଟଳୁଲଇ ଟଳୁଲଇ । କୋ. ବ୍ର. ସ୍ତ.

ବଜଘୋଷ, ବି. (ବିଜୟଘୋଷ ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

କର୍ଣ୍ଣାଳ କାହାଳ ବଜଘୋଷ ବେଣୁ ଡମ୍ଫା । ଲା.ବ.

ବିଜୁ, ବିଜୁଳି, ବିଜୁଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ବିଜ୍ଜୁ ଓ ବିଜ୍ଜୁଲି ଶବ୍ଦ ଜାତ, ପ୍ରାକୃତରେ ବିଜୁଳିଆ ମଧ୍ୟ ହୁଏ) ଚପଳା । ଯଥା—

ସାତ୍ତ୍ୱିକ ସୈନ୍ୟମେଘେ ସେ ଅସ୍ତ୍ରପନ୍ତି ବିଜୁ,
ପରସ୍ତେ ନୟନକୁ ଦଶୁଛନ୍ତି ମଞ୍ଜୁ । କୃ.ଭା.ଡ ପ.

ବିଜୁଳିପୋକ, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ କହନ୍ତି) ଜୁଳୁଜୁଳିଆ ପୋକ ।

ବଜେ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗମନ; ଆଗମନ । ଯଥା—

ଯାଅ ହେ ହନୁ ଭରତ ପାଶେ ଆମ୍ଭର ବଜେ କହ ।
ବି. ରା.

ପ୍ରବେଶ । ଯଥା—

ଏ ବଟୁର ମୂଳ କର,
ବଜେ ବହନେ ସୁନ୍ଦରୀ । ଲା. ବ.

ବଜେକର୍ଣ୍ଣିକଟାରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ରାଣୀ ମୁଖରୁ ଭାଷା ଯେ ନ ସ୍ଫୁରଇ ପୁଣି,
ବଜେକର୍ଣ୍ଣିକଟାରରେ ପକାଇଲେ ହାଣି । ସା.ଭ୍ର.ଆ.

ବଟ୍ଟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀଙ୍କ ନାମ-ବିଶେଷ । ଯଥା —

ବୈଷ୍ଣବୀ ବିଷ୍ଣୁ ହୃଦସ୍ଥା କମଳା ବରେଣ୍ୟା,
ବ୍ରହ୍ମାସ୍ୱଣୀ ବାକ୍ୟେଶ୍ୱରୀ ବିନତା ଯେ ବଟ୍ଟା ।
ନୃ. ପୃ. ପ. ଡ.

ବଞ୍ଚା, ବି. (ବାଜ୍ ଧାତୁଜ) ବ୍ୟଜନ ଚାଳନ କରିବା ।

ବଞ୍ଚାବଞ୍ଚି, ବି. (ବାଜ୍ ଧାତୁଜ) ବ୍ୟଜନ ଚାଳନ କରିବା । ଯଥା—

ବୋଲନ୍ତି ଏ ଆଲଟେ ହେଉଥା ବଞ୍ଚାବଞ୍ଚି । ନୃ.ପୃ.

ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ବଞ୍ଚିବା ।

ବଞ୍ଚିବା, କ୍ରି. (ବାଜ୍ ଧାତୁଜ) ବ୍ୟଜନ ଚାଳନ କରିବା । ଯଥା—

ବ୍ୟସ୍ତେ ଅନୁଚରେ ବ୍ୟଜନେ ବଞ୍ଚିଲେ ସିଞ୍ଚିଲେ ଜଳ ।
ଉଷା ।

ବଞ୍ଛା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏଣେ ତେଣେ ଫିଙ୍ଗିବା ।

ବଞ୍ଛିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଏଣେ ତେଣେ ଫିଙ୍ଗିବା । ଯଥା—

ଯୁବତୀ ସେବତୀ ପାଖଡ଼ା ମିଶାଇ
ଘନସାର ଚୂର ବଞ୍ଛିଲେ । ଲା. ବ.

ବଟା, ବି. (ବାଟା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ—ସଂସ୍କୃତ ଭାରତରେ ଏହି ବାଟା ପଦ ଉକ୍ତ ଅଛି) କ୍ରୀଡ଼ନାର୍ଥ ଲୌହ ଗୁଟିକା । ଯଥା—

ସେ ଲୁହା ଗୁଟିକାଟି ଖେଳ ଉନ୍ମତ୍ତରେ ।
ପଡ଼ିଲା ସେ ଯାଇ ଗମ୍ଭୀର କୂପରେ,
ସେ ବଟା ଆଣିବାକୁ ସମସ୍ତ କୁମରେ । କୃ.ଭ ଆ.ପ.

ବଟାଲ, ବଟାଳିଆ, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଅଜା-
ଡିଆ । ଯଥା—
ଏବେ ସେ ବଷ୍ଟସ ହୋଇ ପେଟବକଲିଆ,
ହେଲେଣି ପନ୍ଦର ଅଣା ଦାଣ ବଟାଳିଆ । ଉ·ସା·୧୮·୯·
ଅପବନ । ଯଥା—
ଏଡ଼େ ଗର୍ବ କର ଯେ ବଟାଳ କଲୁ ଦେହ ।
ନୃ. ପୂ. ପ୍ର. ତ.

ବଟୋଳ, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଦୁଷ୍ଟ । ଯଥା—
ହିଂସ୍ରକ କୁଟିଳ ଯେହ୍ନ ଦାମ୍ଭିକ ବଟୋଲ । ନୃ.ପୂ.

ବଡ଼୍, ବ. (ବଟ୍ ଶବ୍ଦଜ) ମଳ । ବଂ. ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ।

ବଡ଼ା, ବ. (ଦେଶଜ) ଗୋଷ୍ଠ । (ବଡ଼୍ ଭେଦନାର୍ଥ ଧାତୁଜ) ପରୀକ୍ଷା କରିବା । ବଂ. ପରୀକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ଟିତ କରାଯାଇଥିବା । ଯେପରି—ବଡ଼ା ଔଷଧ ।

ବଡ଼, ବ. (ଦେଶଜ) ଗୋଷ୍ଠ । ଯଥା—
ଆବର କୁଶବଡ଼ ଧରି, ପବନ୍ତୁ ଗଳ୍ପ ଖର କରି । ମା·ମା.
ସାନକଳସି । (ବଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ପାନଖିଲ ।

ବଡ଼ିଆ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଟିକା ଶବ୍ଦଜ) ପାନଖିଲ । ଯଥା—
ପଞ୍ଚଗ୍ରାସ ସାରି ବଡ଼ିଆ ଲାଗି,
ବୋଲେ ବସି ମଧୁଶଯ୍ୟାରେ ପ୍ରବେଶ ବେଗି । ବ.ଗ୍ରା·

ବଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଭେଦନାର୍ଥ ବଡ଼୍ ଧାତୁଜ) ପରଖିବା; ନିଷ୍ଚୟ କରିବା । ଯଥା—
ବଡ଼ିଥିବ ପରୀକ୍ଷା କରି ସେହ୍ନ,
ବଡ଼ି ଶବ୍ଦେ ଶୁଝିଲ ଆଜ ଯାହ୍ନ । ବୈ. ବ.

ବଡ଼ବଡ଼ା, ବଂ. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ।

ବଣ୍ଡା, ବଣ୍ଡି, ବ. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ର ଓ ପାଳ ପ୍ରଭୃତିର ଗୁଳା ଏବଂ ଟେଳା । ଯଥା—
କୁରୁଳ ପାରଣ ଯେବେ ଧରଣ ମାରନ୍ତି,
ବଣ୍ଡା ଟେକା କେହ୍ନ ଦୂରହୁଁ ଯେ ଫୋପାଡ଼ନ୍ତି ।
ସା. ଭ୍ର. ଆ.
ମାଟିଆଦିର ମେଞ୍ଚା । ଯଥା—
କେ ବୋଲେ ଗୋବରବଣ୍ଡା ମାରି ଅସୁରକୁ ।
ନୃ. ପୂ. ଚ. ଡ.
କନ୍ଦୁକ; ପାଦଗଣ୍ଠି ଆଦିରେ ଜନିତ କର୍କଶ ମାଂସଗୁଟିକା ।

ବତ, ବ. (ବିତ୍ତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଧନ ।

ବତପନ, ବଂ. (ଦେଶଜ) ଧାପ୍ତ, ଶୋଭାଯୁକ୍ତ । ଯଥା--
ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ମୁଦ୍ରିକା ଦିଶଇ ବତପନ । ନୃ. ପୂ.

ବତି, ବ. (ଦେଶଜ) ପଶା ବା ସକଟା ଖେଳରେ ଦୁଇ କାଠିରେ ତିନ ତିନ ପଡ଼ିବା ଦାନ ।

ବତିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କାଟିବା ।

ବତିବା, ବତିଯିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଯାପିତ ହେବା । ଯଥା—
ଏକା ପ୍ରୀତି ବାଲା ନୁହେ ଫଳବତୀ,
ବର୍ଷ ପରେ ବର୍ଷ ଯାଏ ରେ ବତି । ଉ. ସା.

ବଦ, ବଦମାଳି, ବ. (ଦେଶଜ) ବାହୁର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ । ଯଥା—
ମୁକୁଟ କୁଣ୍ଡଳ ତାଡ଼ ବଦ ଯେ ମୁଦ୍ରିଡ଼ । ସା. ଭ୍ର. ସ.
ବଦମାଳି ପାଟବ୍ରତ, ତାଡରେ ଭୁଜ ଦୀପିତ । ଲ୍ଲ. ବ.
କଣ୍ଠର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ । ଯଥା—
କଣ୍ଠେ ମୁକୁତା ବଦମାଳି । ଭ୍ର. ଦ. ସ୍କ.

ବଦା, ବ. (ବିଦାରି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଧାନ-ଗଛ ସାନ ହୋଇଥିବା ସମୟରେ ଚଷି ସେଗୁଡ଼ିକର ଚେର ଛିଣ୍ଡାଇବା ନିମିତ୍ତ ଲୁହାକଣ୍ଟାଯୁକ୍ତ କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ କୃଷିସାଧନ ଅସ୍ତ୍ର ।
ବଦାପୂ, ମେଲାଣି । ଯଥା—
ବୋଧି ବଦାକରି ଭଗବନ୍ତଙ୍କ । ବ. ଚ. ମ.

ବଦାକ, ବଦାପୂ, ବ. (ଦେଶଜ) ମେଲାଣି ।

ବଦାଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ବି-ଦୃ ଧାତୁଜ, ର=ଡ଼) ବଦାଟିବା । ଯଥା—
ଶାଖା ଭ୍ରମୁମାନଙ୍କର ବାନରଙ୍କ ଘର,
ଶାଖାମୃଗ ନାମ ତେଣୁ ଦେଇଛନ୍ତି ନର ।
ଖରବେଳେ ନିର୍ଭୟରେ ବସି ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି,
ପୋକ ମାରନ୍ତି ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଦେହକୁ ବଦାଡ଼ି । ବୃ. ସ୍ଥ.

ବଦାବଦ, ବ. ବଦାପୂ, ମେଲାଣି ।

ବଦୂ, ବ. (ଦେଶଜ) ପଶାଖେଳରେ ଦୁଇ କାଠିରେ ଦୁଇ ଦୁଇ ପଡ଼ିବା ଦାନ । ବଂ. (ବଦ୍‌ବତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ପଣ୍ଡିତ, ବଦ୍ୟାବନ୍ତ । ଯଥା—

ଶ୍ୱେତ ଗ୍ରମରମାନ ପଡ଼ଇ ଚଉକଡ଼,
ବଦୂଜନମାନେ ଶୁଭମଙ୍ଗଳ ବାଞ୍ଛିନ୍ତ । ନୃ. ପୁ. ପ. ଚ.

ବଦୁଜନ, ବ. (ବଦ୍ୱଜ୍ଜନ ଶବ୍ଦଜ) ପଣ୍ଡିତବ୍ୟକ୍ତ ।

ବଦ୍ୟୁ, ବ. (ବଦ୍ୟୁତ୍ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବଜୁଳି । ଯଥା—

ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ହୋଇ ବାଟରେ ଭେଟାଭେଟି,
ଗର୍ମିଲେ ବଦ୍ୟୁପରି ଆକାଶେ ଚହଟି । କୃ. ଖ. ବ. ପ.
(ବଦ୍‌ବତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ବଦ୍ୟାବନ୍ତ । ଯଥା—

ଅଦ୍ଭୁତ ଦେଖି ବଦ୍ୟୁଜନେ,
ଯେସନେ ତୋଷ ହୋନ୍ତ ମନେ । ଖ. ଦ. ସ୍କ.

ବଦ୍ରୂପ, ବ. (ଦେଶଜ) ପରିହାସ; ତାମସା ।

ବଧା, ବ. (ଦେଶଜ) ମୁଷ୍ଟିପ୍ରହାର ।

ବଧାତ, ବ. (ବଧାତୃ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବ୍ରହ୍ମା । ଯଥା—

ନାରଦ ଋଷିଙ୍କି ଯାହା କହିଲେ ବଧାତ । ନୃ.ପୁ ପ୍ର.ଚ.

ବଧାବଧି, ବ. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ବଧା ମାରିବା ।

ବନଶ୍ୟନ୍ତ, ବ. (ନଶ୍ ଧାତୁଜ) ନାଶ । ଯଥା—

କୁଳାଙ୍ଗାର ପୁତ୍ର ଯାର ଜନ୍ମଇ ବଂଶରେ,
ସମୂଳେ ବନଶ୍ୟନ୍ତ କରଇ ଅନ୍ୟାଗ୍ରରେ । ନୃ.ପୁ.ସ.ଚ.

ବନା, ବ. (ଦେଶଜ) ଗଞ୍ଜାପା ସାରରେ ଏକ ଠାରୁ ଦଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲିଖିତ ଚିପଚିହ୍ନ; ଦସ୍ତ ଖେଳରେ ଅପ୍ରଧାନ ସାର । (ଅନ୍ୟାର୍ଥ ଅବର୍ଗୀୟ 'ବ' ସ୍ଥଳେ ଦେଖ ।)

ବନାମା, ବ. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଜୂତା ବା ପାଦରକ୍ଷକ ।

ବନାମାଗିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଜୁଗି ଖେଳର ଆରମ୍ଭରେ ଅନ୍ୟ ଉଚ୍ଚକ ସାର ବଦଳ ମାଗିବା ।

ବନାମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ହାକମ ସାର ଦେବାକୁ ନ ଥିଲେ ବନା ସାର ଦେବା ।

ବନୁ, ଅଂ. (ବନା ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ବଣୁ ଶବ୍ଦଜାତ) ବନା ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ୟତିରେକେ । ଯଥା—

ଘନ ବନୁ ନର୍ମଳ ହୋଇଲା ଆକାଶ । ରୁ. ସୁ.

ବନୋଇ, ବଂ. (ବନସ୍ଥୀ ଶବ୍ଦଜ) ବନସ୍ଥବନ୍ତ । ଯଥା—

ବନୋଦ ଯେଉଁ ଗମାରେ କରିବ ମତ,
ବନୋଇ ନୋହୁଁ ଧରିବ ମୁଁ ସେହି ମୂର୍ତ୍ତି । ବୈ. ବ.
(ବନସ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ବନସ୍ଥ ।

ବନୋଇବା, କ୍ରି. (ବନସ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ବନସ୍ଥ ହେବା । ଯଥା—

ଅନେକ ଧନ ବସ୍ତ୍ର ଦେଇ,
ସମସ୍ତେ କହନ୍ତ ବନୋଇ । ଦା. ର.

ବନୋନ, ବ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ନଦୀ ପାର ହେବାକୁ ଆସନ୍ତ ।

ବନ୍ଦୁ, ବ. (ବନ୍ଦ = ଅବୟବୀଭୂତ ହେବା-ଉ) ଦ୍ରବଦ୍ରବ୍ୟର କଣା; କ୍ଷୁଦ୍ରଚିହ୍ନ; ଅନୁସ୍ୱାର; ଭ୍ରୂମଧ୍ୟ ।

ବନ୍ଧ, ବ. (ବ୍ୟଧ୍ ଧାତୁଜ) ଛିଦ୍ର, କଣା ।

ବନ୍ଧଣ, ବ. (ଦେଶଜ) ରତି ସମୟର କର୍ଷଣାକର୍ଷଣ । ଯଥା—

ଷୋଳକଳା ସୁରତ ବନ୍ଧଣ ଆଲିଙ୍ଗନ,
ଚୌଷଠି ପାରିବନ୍ଧ ଛନ୍ଦାଣୋଇ ବନ୍ଧଣ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଚ.
ବନ୍ଧିବା ।

ବନ୍ଧା, ବ. (ବ୍ୟଧ୍ ଧାତୁଜ) ଟଣା, ବ୍ରଣାଦିର ବ୍ୟଥା; ଶର ବନ୍ଧିବା; ଫୋଡ଼ିବା । ବଂ. (ବନ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହାକୁ ବନ୍ଧାଇଁ । ଯଥା—

କାମଶରେ ବନ୍ଧା ବରହ ଅନଳେ
ଦଗଧ ହେଉଅଛୁ ନାଥ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ବନ୍ଧାଇବା, କ୍ରି. (ବ୍ୟଧ୍ ଧାତୁଜ) ଫୋଡ଼ାଇବା ।

ବନ୍ଧାଣ, ବ. (ଦେଶଜ) ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ । ଯଥା—

ହୋଇ ଶିଷ୍ୟଗଣ କରନ୍ତ ବନ୍ଧାଣ
ବଳବାନ କଷାକଷି । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.
ବନ୍ଧିବା ।

ବନ୍ଧାଣି, ବ. (ବଧାଗ୍ନି ଶବ୍ଦଜ) କାରିଗର ।

ବନ୍ଧାଣିଗାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ବଢ଼େଇମାନଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର କୁଳାଧିକାରୀ; ପ୍ରଧାନ କାରିଗର ।

ବନ୍ଧାବନ୍ଧ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ବାନ୍ଧିବା ।

ବିନ୍ଧିବା, କ୍ରି. (ବ୍ୟଧ୍ ଧାତୁଜ) ବ୍ରଣାଦି ବ୍ୟଥା କରିବା; ଫୋଡ଼ିବା; ଧନୁରୁ ଶର ଛାଡ଼ିବା ।

ବିନ୍ଧୁଣି, ବିନ୍ଧୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବ୍ୟଧ୍ ଧାତୁଜ) ସୂଚୀବିଶେଷ ।

ବିପତ୍ତି, ବି. (ବିପତ୍ତି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଆପଦ ।

ବପନ, ବି. (ବପନ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୌର ।

ବିପାଠ, ବି. ସଂ. ବାଣ, ଶର । ଯଥା—

ବିକର୍ଣ୍ଣ ତାହା ଦେଖି ପଢ଼ି ମନ୍ତ୍ରପାଠ,
ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ବିନ୍ଧିଲେ ବାଛିଣ ବିପାଠ । କୃ. ଭା. ବି. ପ.

ବିବି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯାବନିକ) ରାଣୀ; ମାନ୍ୟା ଭଦ୍ରମହିଳା ।

ବିଭୋଳ, ବିଭୋଳ, ବିଭୋଳା, } ବିଂ. (ବିହ୍ୱଳ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ବିଭ୍ଭଳ ଶବ୍ଦଜାତ) ବିହ୍ୱଳ । ଯଥା—

ଯେସନେ ରମଣର କାଳେ,
ନଖଦନ୍ତ ଘାତେ ବିଭୋଳେ । ଦା. ର.
କାଦମ୍ବିନୀ ପାନେ ପ୍ରଭୁ ସବ ବିଭୋଳା । ମ. ସଂ.

ବିଭୋଳବା, ବିଭୋଳବା, କ୍ରି. (ବିହ୍ୱଳ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ବିଭ୍ଭଳ ଶବ୍ଦଜାତ) ବିହ୍ୱଳ ହେବା । ଯଥା—

ବିଭୋଳଲେ ବିଘାତଶୈଳେ ଯଥା ଫୁଲେ । ବୈ.ବି.
ପୁଲକ ହେଲା ରୋମାବଳୀ,
ବଚନ କହିଲା ବିଭୋଳି । ଦା. ର.

ବିଭା, ବି. (ବିବାହ ଶବ୍ଦଜ) ବିବାହ ।

ବିଭାଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବିବାହୀ ଶବ୍ଦଜ) ବିବାହିତା । ଯଥା—

ବିଭାଇ ଭାର୍ଯ୍ୟାରେ ଯେବେ ନୋହିଲା ସନ୍ତତି । ସା.ଭା.ଆ.

ବିଭୋର, ବିଭୋଳ, } ବିଂ. (ବିହ୍ୱଳ ଶବ୍ଦଜ) ବିହ୍ୱଳ, ଉନ୍ମତ୍ତ ।

ବିଭୁକ୍ଷୁ, ବିଂ. (ଭୁଜ୍-ସନ୍-ଉ) ଦାହେଛୁ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ବିଭୁକ୍ଷା ହୁଏ ।)

ବିଭର୍ତ୍ତୃ, ବିଂ. (ଭୃ-ତୃ) ଧାରଣକାରୀ; ପୋଷଣକର୍ତ୍ତା ।

ବିମ୍ବର, ବି. (ବିବର ଶବ୍ଦଜ) ବିବର; ସୁଡ଼ଙ୍ଗ ।

ବିଯୋଡ଼, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅମିଳନ; ଭିନ୍ନ । ଯଥା—

ଘଉଡ଼ିବାଯାଏ ମୁଁ କପାଁ ଘରେ ଥିବ,
ପୁଅକୁ ଯେନ ମୋର ବିଯୋଡ଼ ହେବ । ନୃ. ପୁ.

ବିରସଗପ, ବି. (ଦେଶଜ) ମଦ୍ୟବିଶେଷ **(Ale)** ।

ବିରାଜ, ବି. (ବି-ରାଜ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ କିମ୍ବା ଦେଶଜ) ଯେ କୌଣସି ଜାତି କିମ୍ବା ଜାତିର ଶ୍ରେଣୀ । ଯେପରି—ସେ ଲୋକ ଆମ ବିରାଜର ନୁହେ ।

ବିରାଟି, ବି. (ବୈରାଟି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)ବିରାଟ-ପୁତ୍ର; ଉତ୍ତର କୁମର । ଯଥା—

ପରମ ସାନନ୍ଦେ ଏହା କହିଲେ କିରୀଟୀ,
ଶୁଣି ଅନେକ ସାନନ୍ଦ ହୋଇଲେ ବିରାଟି । ସା ଭା.ବି.

ବିରାଡ଼ି, ବି. (ବିଡ଼ାଳ ଶବ୍ଦଜ) ମାର୍ଜାର ।

ବିରାଡ଼ିଆଖିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବିରାଡ଼ି ଆଖିପରି ଆଖି ଯାହାର ।

ବିରାଡ଼ିଆବାକୋଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିରାଡ଼ି ବର୍ଣ୍ଣ ପରି ଅଳ୍ପ କଳା ଓ ହଳଦିଆ ମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ; ମହୀପାଳ ଧାନ ।

ବିରି, ବିର୍‌ହି, ବି. (ବ୍ରୀହି ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଶସ୍ୟ । (ପାକୁଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବିରୂଜ, ବି. (ବୀର୍ଯ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଶୁକ୍ର । ଯଥା—

ମୋହନବଂଶୀଏ ମୁହିଁ ସଜାଡ଼ିଣ ଥିବ,
ଧରଲକ୍ଷଣି ବିରୂଜ ଅଙ୍ଗୁ ଯିବ ସ୍ରବ । ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ଚ.

ବିରୁଡ଼ି, ବିରୁଳି, ବି. (ବରଟା ବା ବରୋଳ ଶବ୍ଦଜ) ବିଷାକ୍ତ ଦଂଶକ କୀଟବିଶେଷ ।

ବିରୁଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । ଯଥା—

ଆହେ ବିରୁଳ ମୋର ମଧ୍ୟମା ସରୁ,
ଦେଖିଛ ରମ୍ଭାତରୁ କି ମୋ ରମ୍ଭୋରୁ । ବି. ଗୀ.

ବିରୋଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟକ୍ତ । ଯଥା—

ଲତା ଗହନ ବୃକ୍ଷମୂଳେ,
ଚରଣ ଦେଖିଲା ବିରୋଳେ । ଭା. ଏ. ସ୍କ.

ବଲ, ବି. (ବଳ୍ଲ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) କ୍ଷେତ୍ର, କଆର । ଯଥା—

ଜଳେ ପୂରଇ ନଦୀ ବଲ ପୋଖରୀ । ଗ୍ରା. ମା.

ବଲଗ, ବି. (ବିଲଗ୍ନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅସଂଯୋଗ । ଯଥା—

ହୃଦ ବଲଗରୁ ଭଜିଲୁ ନନ୍ଦ । ଲ. ବ.

ବିଂ. ଭିନ୍ନ ବା ଅନ୍ତର । ଯଥା—

ବଲଗ ହେଲେ ଉରୁଁ ଉର । ଲ. ବ.

ବଲାଇ, ବଲେଇ, ବିଲି, } ବି. (ବିଡ଼ାଳ ଶବ୍ଦଜ) ବିଗଡ଼ି ।

ବଲଙ୍କିବା, ବଲଙ୍ଗିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସୁସଜ୍ଜ କରି ରଖିବା ଦ୍ରବ୍ୟ ଏଣେ ତେଣେ ଘାଣ୍ଟିବା, ଲେଞ୍ଜାର ମେଞ୍ଜାର କରିବା ।

ବିଲାତ, ବି. (ଆରବୀ) ମୁସଲମାନମାନେ ଆପଣା ଦେଶ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ବିଲାତ କହନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହାର ଅର୍ଥ ଇଙ୍ଗ୍ଲଣ୍ଡ ।

ବିଲାତିଆଳୁ, ବି. ଇଂଲଣ୍ଡଦେଶୀୟ ବା ବିଦେଶୀୟ ଆଳୁକନ୍ଦ ।

ବିଲାସୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବିଳାସିନୀ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ମୁହିଁ ରତିଶାସ୍ତ୍ରେ ଜିତା ବେଶ୍ୟାନ୍ତ ବଳସି,
କୋଟି ବଳାସୁଣୀ ମୁଁ ରମଇ ନିତ ନିଶି । ସା.ଭା.ଆ.

ବଲବଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ମସ୍ତକରୋଗ ।

ବଲବଲାଇବା, ବଲବଲେଇବା, } ବି. (ଦେଶଜ) ନିଦ-ବାଉଳାରେ ବକିବା ।

ବିଲୁଆ, ବି. (ବିଳୌକା ଶବ୍ଦଜ) ଶୃଗାଳ ।

ବଲୋହିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସମ୍ମାନ ବା ସତ୍କାର କରିବା । ଯଥା—

ବିଦେହ ରାଜନ ଭୋଜ ସମ୍ଭାର ଭିଆଇ,
ବଲୋହିଲେ ଦଶରଥ ବନ୍ଧୁବର୍ଗ ନେଇ । ବୈ. ବ

ମନ ରଞ୍ଜାଇବା । ଯଥା—

ବଧୂ ତନଙ୍କି ଯେ ସ୍ତ୍ରୀଶରହି ଧେନ,
ବଲୋହିଲେ ଅମୂଲ୍ୟ ରତନ ଧନ । ବୈ. ବ.

ଆଚରିବା । ଯଥା—

ବାହୁଡ଼ିଲା ଗ୍ରେଷେ କାମବଶେ ଭ୍ରମିତା,
ବଲୋହୁ ମୋତେ ଯେସନେ ନଷ୍ଟ ଯୋଷିତା । ବୈ.ବ.

ବଶ, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ) ପ୍ରଗଣା ।

ବଶଷ୍ଠ, ବି. (ବିଶ୍ରବସ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଋଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ପୌଲସ୍ତି ନାରଦ ବଶଷ୍ଠ ଶିଷ୍ୟ ମୂଳେ,
ଦେବର୍ଷିମାନେ ବସେ ସଭାର ମଣ୍ଡଳେ । ସା.ଭା ଆ.

ବଶା, ବିସା, ବି. (ବିଶ୍ୱା ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଅଠର, କୋଡ଼ିଏ ବା ବାଇଶି ପଲ ପରିମାଣ ଓଜନ ।

ବଶାବଳି, ବଷାବଳି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦେବୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଦେବା ବଳି । ଯଥା—

ପଛେ ତୋର ମୁଣ୍ଡ ମୋଡ଼ି ଦେବ ବଶାବଳି । ସା.ଭା.ଆ.

ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଆଣିଅଛୁ ଧରି,
ହାଣିଣ ଦେବ ବଶାବଳି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ବଶାଶଏ, ବଶାଶତ, ବିଂ. (ବିଂଶ-ଶତ ଶବ୍ଦଜ) ୧୨୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ବଶୁଆସ, ବସୁଆସ, ବି. (ବିଶ୍ୱାସ ଶବ୍ଦଜ) ବିଶ୍ୱାସ । ଯଥା—

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ବଶୁଆସେ,
ପ୍ରଜାପାଳନା ନିଜ ଦେଶେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ବଶେ, ବଷେ, ବି. (ବିଷୟ ଶବ୍ଦଜ) ବିଷୟ । ଯଥା—

ସଖୀଏ ଜାଣନ୍ତି ବଶେ ଯେ, ବେଗରେ ତଇଲ ଯୋଗରେ ଶଇଳସ୍ତନାଏ କଲେ କୋମଳ ଯେ । ଲ. ବ.

ବଶୋଇ, ବଷୋଇ, ବସୋଇ, } ବି. (ବିଷୟୀ ଶବ୍ଦଜ) ରାଜଦତ୍ତ ଉପାଧି-ବିଶେଷ ।

ବିଂ. ବିଷୟାସକ୍ତ । ଯଥା—

ମିଥ୍ୟା କହିବେ ନିରନ୍ତର,
ବଶୋଇ ହୋଇବେ ଆଦର । ବ. ପୁ.

ବଶୋଇବା, ବସୋଇବା, ବଷୋଇବା, } କ୍ରି. (ବିଶ୍ରାମ ଶବ୍ଦଜ) ବିଶ୍ରାମ କରିବା । ଯଥା—

ବାଟେ ସେ ବନରେ ପଡ଼ିଥିଲା ଦ୍ରବ୍ୟ ଶିଳା,
ବଶୋଉଁ ରାମ ଚରଣ ଲାଗି ଅବଳା । ବୈ. ବ.

ସଞ୍ଚିତ କରି ରଖିବା । ଯଥା—
ପାଣ୍ଡୁ ବୋଇଲେ ସିଝାଇଲା ପକ୍ୱ ଅନ୍ନ,
ବିଶୋଇଲେ ଅଳପ ହୁଅଇ ଯେ ବିଧାନ । ସା.ଭା.ଆ.
(ଦେଶଜ) ବାଜିବା । ଯଥା—
ବିସୋଇଲା ଯେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଅଙ୍ଗେ,
ବିଜ୍ଞାନ ସେ ଯଥା ଛୁଇଁ ନାଗେ । ବୈ. ବି.
ପ୍ରବେଶିବା । ଯଥା—
ବିସୋଇଁ ଅନୁସରି ଯହିଁ କୋଦଣ୍ଡଧାରୀ
ପ୍ରଶଂସି କୋଳକୁ ଆଦରି । ବୈ. ବି.
ସ୍ପର୍ଶ କରିବା ।

ବିଶ୍ୱା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୂମିର ପରିମାଣବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଗୁଣ୍ଠର ଷୋଳ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ ।

ବିଷ, ବିଷେ, ବିଷୟୀ, ବି. (ବିଷୟ ଶବ୍ଦଜ ଏବଂ ତାହାର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବିଷୟ । ଯଥା—
ଆନ କେ ବୋଇଲା ତୁ ନ ଜାଣୁ ବିଷେ କିଛି ।
ବି. ଚି. ମ.
ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରାର ଯେତେ ଭୁଞ୍ଜିବା ବିଷୟୀ,
ଜଣା ପାଇଲେ ହେବ ଅକ୍ଷୟ ତୃପ୍ତାସ୍ଥା । ନୃ.ପୁ.ତୃ.ତ.

ବିଷାଇବା, କ୍ରି. (ବିଷ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ କ୍ରିୟା-ରୂପ) ବିଷାକ୍ତ କରିବା । ଯଥା—
ଅଞ୍ଜନ ରଞ୍ଜି ନୟନେ ବୋଇଲା କେ ଏତେ,
ଏ ଶର ବିଷାଇବାକୁ ଯୁବା ଧୈର୍ଯ୍ୟ କେତେ । ଲା. ବ.

ବିଷି, ବି. (ବିଷୟ ଶବ୍ଦଜ) ଗ୍ରାମସମୂହ ।

ବିଷୁଆଳ, ବିଶାଳ, } ବି. (ବିଷୟପାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଓଡ଼ିଆ ନାମକ ଶୂଦ୍ରଜାତିର ଉପାଧି-ବିଶେଷ ।

ବିସ, ବି. (ବିଷ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ବିଷ ।

ବିସର, ବିସୋର, ବିଷୋର, } ବି. (ବିସ୍ମର ଶବ୍ଦଜ) ପାସୋର । ଯଥା—
ନପୁଣ ଚଉ ହୋଏ ବିସୋର,
ଭଲ ନିଧି ନାମ ଦେଲେ କୁବେର । ଲା. ବ.

ବିସରିବା, ବିସୋରିବା, କ୍ରି. (ବିସ୍ମର ଶବ୍ଦଜ) ପାସୋରିବା ।

ବିସର୍ମି, ବିସରମ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିର୍ଲଜ୍ଜ । ଯଥା—
କାଞ୍ଚିତ ଭ୍ରମ ପାଇ ବିସର୍ମି ହେବାର କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ।
ର. କ.
(ବିଶ୍ରାମ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ରମସ୍ଥାନ ।

ବିସାସ, ବି. (ବିଶ୍ୱାସ = ପ୍ରାକୃତ ବିସାସ ଶବ୍ଦଜ) ବିଶ୍ୱାସ ।

ବିସାସ୍, ବିସାସେ, ବିସାସହେ, } ବିଂ. (ବିଂଶ-ଶତ ଶବ୍ଦଜ) ୧୨୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ବିସିମି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ରସିକା । ଯଥା—
ମିଶି ଘସିଥିବା ବିସିମି ଯେସନ,
କରୁଥାଇ ଦନ୍ତ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଉଚ୍ଚାରଣ । ଦ. ବା.

ବିସେସ, ବି. (ବିଶେଷ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) କହୁତ ।

ବିହକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁଚିତ; ଅନର୍ଥ-କାରୀ; ଯେ ବିହଇ ଅର୍ଥାତ୍ କରଇ । ଯଥା—
ବିହଗ ଯୋଡ଼ାଏ, ବିହକ ପୁଣି ଏକାକୀ ପୀଡ଼ାଏ ।
ବୈ. ବି.

ବିହଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ହୁରୁଡ଼ିବା । ଯଥା—
ଘୋର ରୂପ ଦେଖି ବିହଡ଼ିଲେ ସବୁ ଗାଈ,
ହେମା ଶବ କରିଣ ଉଠିଲେ ସର୍ବେ ଧାଇଁ । ସା.ଭା.ଆ.
ରୋଷାବିଷ୍ଟ ହେବା । ଯଥା—
ଅର୍ଜୁନର ସଙ୍ଗେ ଯେ ହୋଇଲେ ଯାଇ ଭେଟ,
ବିହଡ଼ନ୍ତି ଦ୍ୱିଜବରେ ମାରି ରେ ଗରଷ୍ଟ । ସା ଭା. ଆ.

ବିହନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟାଦିର ବୀଜ; ମାଛ ଡିମ୍ବ ବା ମଞ୍ଜି । (ଜାଗିରି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବିହନ୍ତା, ବିଂ. (ବିଧାତା ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ବିଧାନ କରେ ।

ବିହା, ବି. (ବିବାହ ଶବ୍ଦଜ) ବିବାହ ।

ବିହାଙ୍କୁଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଲବିଅଙ୍କୁଡ଼ୀ ନାମକ ଔଷଧ ଗଛ ।

ବିହି, ବି. (ବିଧି ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ବିଧାତା । ଯଥା—
ବିହି ବିହିଲା ବନବାସ ବାସରେ
ନୃପତି ହେବାର ନାଇ । ବୈ. ବି.

ବିହିବା, କ୍ରି. (ବି-ଧା ଧାତୁଜ, ଧା = ହି) କରିବା । (ବିହି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବିହୁନେ, ଅଂ. (ବିହୀନ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ବିହୁଣ ଶବ୍ଦ ଜାତ, ଅର୍ଥର ଅଳ୍ପ ଭେଦ) ବିନା । ଯଥା—
ଅନ୍ନ ବିହୁନେ ହଂସ ହାନି,
ଯୋଗ ସାଧିବ କାହା ଦେନି । ଭା. ଏ. ସ୍କ.
ବିଂ. ବିହୀନ ।

ବହୁଳବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରକାଶ ବା ପ୍ରଚାର କରିବା । ଯଥା—

ତେଣୁ ବନ୍ଧ ହୋଇ ଧାନ ଆଣିଲେ ମହର୍ଷି,
ପୃଥ୍ୱୀଯାକରେ ଦେଇଣ ବହୁଳରେ ବସି । ନୃ.ପୃ ଷ.ଛ.

ବହେଠନ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନମ୍ର । ଯଥା—

ବହେଠନ ମୁଖ ପୟୋଧର ଶିଖ
ଦେଖି କେତେ ଯୋଖି ଉପମା । ବୈ. ବ.

ବହୋସ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ବୋଧଶୂନ୍ୟ ବା ଅଚେତନ ।

ବହ୍ନ, ବି. (ବୃଂହ ଶବ୍ଦଜ) ବୃଂହ । ଯଥା—

ଆପଣ ବହ୍ନଦ୍ୱାରେ ଲଗିଣ ଏକ ଥିବ,
ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ସମାନେ ଧନୁ ଧରି ଆମନ୍ତ୍ରିବ । ନୃ. ପୃ. ସ. ଛ.

ବୀଭତ୍ସ, ବୀଭତ୍ସା, ବିଂ. (ବଧ୍ = ନିନ୍ଦା କରିବା-ସ, ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଅ, ଆ) ଅତ୍ୟନ୍ତ ଘୃଣାକର, ଅତି କଦର୍ଯ୍ୟ; କ୍ରୂର; ପାପୀ । ବି. ରସବିଶେଷ ।

ବୀଭତ୍ସୁ, ବି. (ବିଭତ୍ସ-ଉ) ଅର୍ଜୁନ, ଭାରତରେ ଅର୍ଜୁନ କହିଅଛନ୍ତି କି ମୁଁ ଯୁଦ୍ଧରେ କଦାପି ବୀଭତ୍ସ କର୍ମ କରି ନାହିଁ, ଏ ହେତୁ ମୋତେ ଲୋକେ ବୀଭତ୍ସୁ କହନ୍ତି ।

ବୀରବଉଳି, ବୀରବଲି, ବୀରବାଉଳି, } ବି. (ଦେଶଜ) କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

କେତେ ଶୋଭା ଧଲେ ବୃନ୍ଦୁ କର୍ଣ୍ଣଯୁଗେ ବୀରବଉଳି । ଉଷା.

ହନେ ଧୀରବଲି କଣିଲି ସୁବଇଠାରୁ ଠାରୁ । ସୁ. ପ.

ବୀର୍, ବି. (ଗଡ଼ଜାତଜ) କଥ ।

ବୀରଦ୍ଧ, ବି. (ବୀରଧ ଶବ୍ଦଜ) ମହାବୀର । ଯଥା—

ତେଣେ ନାଶ ହୋଇବ ଯେ ଦଇତ ବୀରଦ୍ଧ । ସା.ଙ୍ଗ.ଆ.
ବୀରରଚିତ ଉପାଧି ।

ବୀସ, ବିଂ. (ବିଂଶ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ୨୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ବୁଆ, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ, ଏ ଶବ୍ଦ କାବ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ନାହିଁ) ବାପା ।

ବୁଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଝିଅ ।

ବୁକ, ବି. (ବୁକ୍କନ୍ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ ।

ବୁକପଠ, ବୁକପଠା, ବି. (ବୁକ୍କପଟ୍ଟିକା ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଣ୍ଡି ।

ବୁକୁ, ବି. (ବୁକ୍କନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଣ୍ଡି । ଯଥା—

କୁମାରକୁ ଦେଖି ଫୁଲୁଅଛି ବୁକୁ । ର. କ.

ବୁକୁଚ୍ଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଣ୍ଡିଗୁ ବା କୋଳ ।

ବୁକ୍କନ, ବି. (ବୁକ୍କ = କୁକ୍କୁରାଦି ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅନ) କୁକ୍କୁରାଦିର ଶବ୍ଦ ।

ବୁଙ୍ଖୀ, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ) ଡେମ୍ପ ।

ବୁଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଦିବା । ବିଂ. ମୁଦ୍ରିତ ।

ବୁଜିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମୁଦିବାର । ଯଥା—

ଅବଶେ ଆଖି ମୁଁ ବୁଜିଲି ଛନକେ । ନ. କେ.

ବୁଜୁଳା, ବୁଜିଳ, ବୁଜୁଳି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗଣ୍ଡିଗୁ । ଯଥା—

ଚନ୍ଦନ ଦେହେ ବୋଳୁ କନା ବୁଜୁଳା ଖସି,
ହାତରେ ଚପି ତାହା ଜାଣିଲେ ବ୍ରହ୍ମଋଷି । ନୃ.ପୃ.ସ.ଛ.

ଉଦର ନାଡ଼ୀ ।

ବୁଝ, ବୁଝା, ବୁଝାସୁଝା, } ବି. (ବୁଧ୍ ଧାତୁଜ, ପ୍ରାକୃତ ବୁଝ୍ ଧାତୁଜାତ ଏବଂ ପ୍ରାକୃତ ସୁଝ୍ ଧାତୁଜ) ବୋଧ ବା ବୁଝିବା । ଯଥା—

ସେମାନେ ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତ ହେବାରୁ ଗଲେ ବୁଝ,
ଆମ୍ଭେ ତ ମାୟାରେ ପଡ଼ି ହେଉଅଛୁଁ ଗଞ୍ଜ ।
ନୃ. ପୃ. ଡ଼ୃ. ଛ.

ନଶୀ ପରି ଶଶୀ ଶଶାକୁ ବୁଝିଲେ
କି ହେବ ବୁଝାସୁଝାରେ । ଫ. ସ

ବିଂ. ଯେ ବୁଝେ । ଯଥା—

ବେଲବୁଝା ପାରିବନ୍ତ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ ପ୍ରାୟେ । ବୈ. ବ

ଜ୍ଞାତ । ଯଥା—

ତାହାଙ୍କ ନାମମାନ ଶୁଣିଲେ ହେବ ବୁଝା । ନୃ.ପୃ.ସ.ଛ.

ବୁଝଂଟ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ସମସ୍ତେ ବୁଝି ପାରିବେ । ଯଥା—

ସବୁର ନାମ ଗୋଟାଏ କରି ବୁଝଂଟ ଲବଜ ଦେଇଥିଲେ
ସମସ୍ତେ ବୁଝି ପାରିଥାନ୍ତେ । ଉ. ସା. ୧୮. ୯.

ବୁଝାଇବା, କ୍ରି. (ବୁଧ୍ ଧାତୁଜ, ପ୍ରାକୃତ ବୁଝ୍ ଧାତୁଜ) ସମଜାଇବା । ଯଥା—

ଝଟାଇ କୃଷ୍ଣ ବୁଝାଇ ଦେଲ ଯେ ଗୁପ୍ତ ତଥ୍ୟ ।
ବ. ଚ. ମ.

ମନାଇବା ।

ବୁଝାବଣା, ବୁଝାମଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ନ୍ୟାୟାନ୍ୟାୟ ବିଚାର । ଯଥା—
ରୈତର ସର୍ବସ୍ୱ ହରିଲେ ବଞ୍ଚିବୁଁ କପଟ,
କିଛି ବୁଝାମଣା କରୁ ନାହାନ୍ତି ଦଣ୍ଡଧାରୀ । ବେ. ପ.

ବୁଝିବା, କ୍ରି. (ବୁଧ୍ ଧାତୁଜ ପ୍ରାକୃତ, ବୁଝ୍ ଧାତୁଜ) ଜ୍ଞାତ କରିବା, ଜାଣିବା । ଯଥା—
ଶୁଭାଶୁଭ ବୁଝିଲେ ସବୁ ଧ୍ୟାନ୍ତି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ବୁଝିଲାସୁଝିଲା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବୁଝି ପାରୁଥିବା ବା ଜାଣିବା (ଲୋକ) ।

ବୁଠ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟବିଶେଷ ।

ବୁଠା, ବି. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ରାଦିରେ ଚିହ୍ନିତ ଗୋଲାକାର ଚିହ୍ନ । ଯଥା—
ଆକାଶ ବାସେ ନକ୍ଷତ୍ରପନ୍ତି ବୁଠା ପ୍ରାୟେ,
ନୟନକୁ ଦିଶିଲେ ସବୁର ନରସ୍ୱେ । କୃ. ଭ. ସୌ. ପ.

ବୁଠୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବଂଶାଦିରେ ନିର୍ମିତ ପାତ୍ରବିଶେଷ; ଔଷଧବିଶେଷ । ଯଥା—
ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ପୃଷ୍ଟ ମନୁଷ୍ୟ ଭ୍ରୂକୁଟୀ,
ହୋଇଛୁ ଜୀବନ ମରଣର ବୁଠୀ । ଦ. ବା.

ବୁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ ବା ବୁଡ଼୍ ଧାତୁଜ) ସ୍ନାନ । ଯଥା—
ବୁଡ଼ ବନ୍ଧ ପରଭୃତ ପରାକୃତ ନାମେ ଯେ । ବୈ. ବ.

ବୁଡ଼ଗାଳିବା, ବୁଡ଼ୁଗାଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶିରଃସ୍ନାନ କରିବା ।

ବୁଡ଼ଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ବୁଡ଼ିବା । ଯଥା—
ବୁଡ଼ଣା ହୋଇଲା ସ୍ଥଳେ,
ଅନଳ ଲଗିଲା ଜଳେ । ବୈ. ବ.
ବିଂ. ବୁଡ଼ିଯିବା ଏତେ ପରିମିତ (ଜଳାଦି) । ଯଥା—
ବୁଡ଼ଣା ନୀରେ ପଡ଼ି ଲଜରେ ଦୃଢ଼ ଆୟୁଷୁଁ ଜାଣି । ବୈ. ବ.

ବୁଡ଼ପାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମୁଣ୍ଡ ଧୋଇବା, ଶିରଃସ୍ନାନ କରିବା ।

ବୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିମାଣପାତ୍ରବିଶେଷ; ଲୁଚିବା । ଯଥା—
କପାଟ ନ ଫିଟୁଣୁ ଥିବଟି ବୁଡ଼ା ରନ୍ଧ୍ର,
ଯାହାନ୍ତି ଅବକାଶେ ପଶିବ ଧ୍ୱଂସାଇ । ନୃ. ପ୍ର. ପ. ଛ.
ନିମଜ୍ଜନ । ଯଥା—
ଶୁଣି କହେ ଦ୍ୱାରପାଳ, ନୋହେ ଏ ସଂଗ୍ରାମକାଳ ।
ଜଳବୁଡ଼ା କୁତୂହଳ କରେ ଭୂପାଳ ହେ । ବି. ଗ୍ର.
ଶିଆଳ । ବିଂ. ଯେ ବୁଡ଼ିଥାଏ । ଯଥା—
ଯହୁଁ ନୟନର ଭେଦେ ବଢ଼ାଇ,
ମୃଗକୁ ଦେଲି ନଗର ଛଡ଼ାଇ ।
ବୁଡ଼ା କରିଦେଲି ମୀନକମଳ,
ମୋ ସଙ୍ଗେ ହୋଇଥାଅ ବୋଲି ତୁଳ । ଲା. ବ.
ଯେ ବୁଡ଼ାଇଦିଏ; ଯେ ନାଶ କରିଦିଏ । ଯଥା—
କୁକାଟିକା ନିକଟକୁ କମନୀୟ ଜୁଡ଼ା,
କେତକୀ ପାଖୁଡ଼ା ବେଢ଼ା ନାଗ ଘରବୁଡ଼ା । ର. କ.

ବୁଡ଼ାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନାଶ କରିବା । ଯଥା—
ବୁଡ଼ାଇବେ ଯେ ଗୁଣ ଜ୍ଞାନ,
ବଢ଼ାଇ ଯାହାର ଏସନ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.
ଆସକ୍ତ କରିବା; ନିମଜ୍ଜିତ ବା ନିମଗ୍ନ ହେବା । ଯଥା—
ଅରଜୁନ ବୋଇଲେ ତୁମ୍ଭେ ଆମ୍ଭ ରାଜା,
ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ଦୁଇରେ ବୁଡ଼ାଇଛ ମଜ୍ଜା । କୃ. ଭ. ବ. ପ.

ବୁଡ଼ାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ବୁଡ଼ିବା; ଯୁଦ୍ଧ ବ୍ୟାୟାମବିଶେଷ । (ଉଡ଼ାଣ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ବୁଡ଼ିଯିବା ଏତକ ଜଳର ପରିମାଣ । ବିଂ. ଜଳରେ ବୁଡ଼ିଥିବା । ଯେପରି— ବୁଡ଼ାଣ ଜମି ।

ବୁଡ଼ାପଡ଼ିବା, ବୁଡ଼ାମାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲୁଚିବା । ଯଥା—
ଜଗିଲେ ବୁଡ଼ା ପଡ଼ି ମୁରରାଜା ଆଟ,
କାଙ୍ଗୋଲା ବସିଲା ସାହସ ଛଡ଼ିଲା
ଜଗି ପାଣିଦ୍ୱାର ବାଟ । ନୃ. ପ୍ର. ଦ୍ୱି. ଛ.
ଚଢ଼ିଲେ ଗଲେ ଇନ୍ଦ୍ର ପଳାଇଯିବ କାହିଁ,
ବୁଡ଼ାମାରି ଜଗିଥିବ ନିଶାକାଳେ ଯାଇ । ନୃ. ପ୍ର. ଦ୍ୱି. ଛ.

ବୁଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ବୁଡ଼୍ ଧାତୁଜ) ନିମଜ୍ଜିତ ହେବା । ଯଥା—
ନବନାଗରୀ ଶୋକସାଗରେ ବୁଡ଼ିଲାଣି । ବି. ଚ. ମ.
ନାଶ ହେବା । ଯଥା—
ବଜ୍ର କି ପଡ଼ିଲା ସାହସ ଛଡ଼ିଲା
ଚେତନା ବୁଡ଼ିଲା ଗୃହଁ ଗୃହଁ । ବି. ଚ. ମ.
ଶେଷ ହେବା । ଯଥା—
ନ ପାଇଲି ସ୍ଥାନ ଆସି ବୁଡ଼ିଲାଣି ବେଳ । ବେ. ପ.

ବୁଡୁବୁଡୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ବୁଡ଼ବୁଡ଼ୁଆଣି, ବୁଡ଼ୁବୁଡ଼ାଣି, ବୁଡ଼ୁବୁଡ଼ୁଆଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଉର୍ଣ୍ଣନାଭି ପୋକ ।

ବୁଢ଼ା, ବି.(ବୃଦ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ବୁଡ଼୍ଢ଼ ଶବ୍ଦଜାତ) ବୃଦ୍ଧ; ପ୍ରାଚୀନ ।

ବୁଢ଼ାଲେଙ୍କା, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜକର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଉପାଧି ବିଶେଷ ।

ବୁଢ଼ି, ବୁଢ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବୃଦ୍ଧା ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ବୁଡ଼୍ଢ଼ା ଶବ୍ଦଜାତ) ବୃଦ୍ଧା ।

ବୁଢ଼ିଆଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ବୁଡ଼ୁବୁଡ଼ିଆଣି ପୋକ ।

ବୁଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ବପନକରିବା; ବିଞ୍ଚିବା; ବସ୍ତ୍ରାଦି ବୟନ କରିବା ।
ବିଂ. ବିଞ୍ଚା ହୋଇଥିବା; ଯହିଁରେ ବିଞ୍ଚା ହୋଇଥାଏ; ବୟନ କରି ଯାଇଥିବା ।

ବୁଣିପଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବିଞ୍ଚିହେବା ।

ବୁଣିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବପନକରିବା; ଇତସ୍ତତଃ ବିଞ୍ଚିବା । ଯଥା—
କହ୍ନ ନକ୍ଷତ୍ର ବୋଲି ଯେ ଦିଶୁଛି,
କୁନ୍ଦା କଣି ବୁଣି ହୋଇଯାଇଛି । ର. ପ.
ବସ୍ତ୍ରାଦି ନିର୍ମାଣ କରିବା । ଯଥା—
ଜାଲ ବୁଣୁ ବୁଣୁ କୁଳୁଁ ନୋଳିଆଣୀ
ଦିଅନ୍ତି ହର୍ଷେ ଉତ୍ତର । ପାବଣ୍ଡି ।

ବୁଣିହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚାରିଆଡ଼େ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହେବା; (ବୁଣିବା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବୁଦା, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଦ୍ରଗୁଳ୍ମ । ଯଥା—
ବୁଦାର ପଛରେ ଲୁଚିଲେ,
ନାରଦ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷେ ଦେଖିଲେ । ଭ୍ର. ଦ. ସ୍କ.
ସାମାନ୍ୟ ବଣ; ବଳ ଛେଳି ।

ବୁଦୁକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲତାଫଳବିଶେଷ; ଏକପ୍ରକାର ଗଛ ।

ବୁଦୁବୁଦୁ, ବି. (ବୁଦ୍‌ବୁଦ ଶବ୍ଦଜ) ପାଣି-ଫୋଟକା । ଯଥା—
ହଂସରୁ ପରମ ଯେ ପରମୁ ହେଲି ଫେନ,
ଫେନରୁ ବୁଦୁବୁଦୁ ତହିଁରୁ ଅଣ୍ଡ ଜନ୍ମ । ନୃ.ସ୍ତ.ପ.ତ.
ଜଳପତନ ଶବ୍ଦ ।

ବୁଦ୍ଧ, ବି. (ବୁଧ୍-ତ) ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅବତାରବିଶେଷ; ବୌଦ୍ଧମତ ପ୍ରଣେତା । ବିଂ. ବିଦିତ, ଜ୍ଞାତ; ଜାଗରିତ ।

ବୁଦ୍ଧି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବୁଧ୍-ତି) ଜ୍ଞାନ, ବୋଧ; ମନୋବୃତ୍ତିବିଶେଷ, ଅନ୍ତଃକରଣ ।

ବୁଦ୍ଧିବୃତ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ବୁଦ୍ଧିର ଧର୍ମ ।

ବୁଦ୍ଧିସଦ୍ମ, ବି. (ବୁଦ୍ଧି-ସଦ୍ମ = ଗୃହ, ସ୍ଥାନ) ଚିତ୍ତ, ହୃଦୟ । ଯଥା—
ପ୍ରୋଷ୍ଠୀସମାସ୍ଫାଳିତ-ନାଳ ପଦ୍ମପ୍ରାସ୍ତେ
କମ୍ପା ଚଞ୍ଚଳବୁଦ୍ଧି ସଦ୍ମ । ଜା. ପ. ନା.

ବୁଦ୍ଧିସହାୟ, ବି. (ବୁଦ୍ଧି-ସହାୟ) ମନ୍ତ୍ରୀ, ପରାମର୍ଶଦାତା ।

ବୁଦ୍ଧୀନ୍ଦ୍ରିୟ, ବି. (ବୁଦ୍ଧି-ଇନ୍ଦ୍ରିୟ) ମନଃ, ଚକ୍ଷୁ, ଶ୍ରୋତ୍ର, ନାସିକା, ଜିହ୍ୱା, ତ୍ୱକ୍ ।

ବୁଦ୍‌ବୁଦ, ବି. ସଂ. ଜଳର ଭୁଡ଼ୁଭୁଡ଼ା; ଗର୍ଭସ୍ଥ ଅବୟବବିଶେଷ ।

ବୁଧ, ବି. (ବୁଧ୍-ଅ) ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପୁତ୍ର, ବୁଧଗ୍ରହ; ପଣ୍ଡିତ ।

ବୁଧରତ୍ନ, ବି.(ବୁଧ-ରତ୍ନ = ମଣି)ମରକତମଣି ।

ବୁଧାନ, ବି. (ବୁଧ୍ = ଜାଣିବା-ଆନ) ଗୁରୁ; ଜ୍ଞାନବ୍ୟକ୍ତି; କବି । ବିଂ. ପ୍ରିୟବାଦୀ; ବ୍ରହ୍ମବାଦୀ ।

ବୁଧ୍ନ, ବି. (ବୁଧ୍ = ଜାଣିବା-ନ) ଶିବ । (ବନ୍ଧ୍-ନ) ବୃକ୍ଷମୂଳ ।

ବୁନିଆଦ, ବୁନିୟାଦ, ବି. (ଯାବନିକ) ଭିତ୍ତି-ମୂଳ; ମୂଳ; କଥାର ଜଡ଼ ।

ବୁନ୍ଦା, ବି. (ବିନ୍ଦୁ ଶବ୍ଦଜ) ବିନ୍ଦୁ । ଯଥା—
ନିର୍ଘୂନ ଗାତରେ ଶାରାଗଣ୍ଡଦେଇ
କହିଲ ବୁନ୍ଦାଏ ଲୁହ । ଛ. ସା. ୧୮.୮.

ବୁନ୍ଧଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଘୃତପକ୍ୱ ମିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ । (ବେଶନ୍ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବୁବୁଧାନ, ବି.(ବୁଧ୍ = ଜାଣିବା-ଆନ)ଆଚାର୍ଯ୍ୟ; ପଣ୍ଡିତ; ଦେବତା ।

ବୁଭୁକ୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୁଜ୍ = ଖାଇବା-ସନ୍-ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଅ-ଆ) ଭୋଜନେଚ୍ଛା, କ୍ଷୁଧା । (ବିଶେଷଣରେ ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଓ ବୁଭୁକ୍ଷିତ ହୁଏ ।)

ବୁଭୁତ୍ସା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବୁଧ୍ = ଜାଣିବା-ସନ୍-ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଅ-ଆ, ଧ = ତ) ଜାଣିବାର ଇଚ୍ଛା, ଜିଜ୍ଞାସା । (ବିଶେଷଣରେ ବୁଭୁତ୍ସୁ ହୁଏ ।)

ବୁଭୂଷା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୂ = ହେବା-ସନ୍-ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଅ-ଆ) ସମ୍ଭବେଚ୍ଛା ।

ବୁର, ବି. (ଦେଶଜ) ଶାଳ୍ମଳୀବୃକ୍ଷ ।

ବୁରବୁଡ଼, ବି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ବାଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ପଶିବା ।

ବୁରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଛୋଟା ।

ବୁରୁଗି, ବି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଯେଉଁମାନେ ଆଗନ୍ତୁକଙ୍କ କଥା ମାନନ୍ତି ।

ବୁରୁଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାଚୀରର ଚାରି-କୋଣରେ ସୈନ୍ୟ ଓ ବାରୁଦ ରଖିବା-ପାଇଁ ତୋଳାଇଥିବା ଉଚ୍ଚ ଗୃହ ।

ବୁରୁଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯବବସ୍ତୁ ପରିମାଣ ।

ବୁରୁବୁରା, ବି. (ବୁଦ୍‌ବୁଦ ଶବ୍ଦଜ) ପାଣି-ଫୋଟକା, ଜଳର ଭୁଡ଼ୁଭୁଡ଼ା ।

ବୁରେହ୍ନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାରାହୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀ-ବିଶେଷ ।

ବୁଲ୍, ବି. (ଦେଶଜ) ଭ୍ରମଣ । ଯଥା—

ଶମନସ୍ୱସା ତଟ ଅଟବୀବୁଲ୍ । କ. ଚ. ଚ.

ବିଂ. ଯେ ଭ୍ରମଣ କରେ । ଯେପରି—ଦେଶବୁଲ୍ ଲୋକ ।

ବୁଲାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭ୍ରମଣ କରାଇବା; ଆଜ ଦେବି କାଲି ଦେବି ବୋଲି ଲୋକଙ୍କୁ ବିମୁଖ କରିବା; ଲେଉଟାଇବା; ଭ୍ରମାଇବା; ଆଡ଼ କରିବା । ଯଥା—

ତନୁ ଦାନ ମାଗୁଁ ନେତ୍ର ବୁଲାଇ । ବି. ଚ. ମ.

ବୁଲାଉଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ବୁଲାଇବା । ଯଥା—

ଦେଖିଲେ ଖରଯାଙ୍କର ଜିହ୍ୱା ବୁଲାଉଣି,

ପସ୍ତରିଲେ କେତେ କାର୍ଯ୍ୟେ ଅଇଲୁ ତରୁଣି ।

ନୃ. ପ୍ର. ପ୍ର. ତ.

ବୁଲାକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ନାସା-ଭୂଷଣ, ଦଣ୍ଡି । ଯଥା—

ବନ୍ଦୋବସ୍ତେ ବୁଲାକ ଦଣ୍ଡି,

ବଚନ କୁନ୍ଦନ କୁଞ୍ଚିତ ଦେଇଅଛୁ ମଣ୍ଡି । ସୁ.ପ.

ଭ୍ରମଣଶୀଳ ଅର୍ଥାତ୍ ବୁଲୁଥିବା । ଯଥା—

ପଛ ଦୁଇପଦ ମଧ୍ୟେ ଲାଙ୍ଗୁଳ ରଖି ପଳାୟନ,

ଯେସନେ କରଇ ବୁଲାକ ଶ୍ୱାନ । ଇ. ଧ.

ବୁଲାବୁଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଭ୍ରମଣ ।

ବୁଲି, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ବୁଲ୍ = ମଗ୍ନହେବା, ଭାସିଉଠିବା-ଇ) ଭଗ, ସ୍ତ୍ରୀଚିହ୍ନ ।

ବୁଲିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭ୍ରମଣକରିବା; ବେଢ଼ିବା । ଯଥା—

ଚଉଦିଗେ ମନୋହର ପାଚେରି ବୁଲିଛୁ । ସୁ. ପ.

ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିବା ।

ବୁଷ, ବୁସ, ବି. (ବୁସ୍ = ତ୍ୟାଗକରିବା-ଅ) କୁଣ୍ଡା, ଭୂଷି; ତୁଚ୍ଛଧାନ୍ୟ, ଅଗାଡ଼ ।

ବୁସ୍ତ, ବି. (ବୁସ୍ତ୍ = ଅନାଦରକରିବା-ଅ) ପଣସାଦି ଫଳର ଅସାରଭାଗ; ସ୍ଥାଳୀଭ୍ରଷ୍ଟ ମାଂସ ।

ବୁହା, ବି. (ବହ୍ ଧାତୁଜ) ବହିବା ଅର୍ଥାତ୍ ନେବା । ଯଥା—

ରାଜଧର୍ମ ହେଲା ପ୍ରଜାଧନ ବୁହା । ଦ. ବା.

ଜଳାଦି ପ୍ରସରିବା । ବିଂ. ବହନଶକ୍ୟ । ଯଥା—

ନାଗନାଗରେ ଅବନୀ ବୁହା ନ ଗଲା । ବ. ଚ. ମ.

ବହିଥିବା; ବହିବା ଲୋକ ।

ବୁହାଇବା, କ୍ରି. (ବହ୍ ଧାତୁଜ) ବହନ କରାଇବା; ପ୍ରସରାଇବା । ଯଥା—

ବୁହାଇ ଗଙ୍ଗା ବକ୍ଷ୍ଟ୍ ପଦ୍ମ
ବହୁତ କ୍ଲେଶ କରାଇଲେ ଶାନ୍ତ । ବୈ. ବ.

ଚଲାଇବା । ଯଥା—

ଅଶ୍ବତ୍ଥାମା ରଥକୁ ଆଗକୁ ବୁହାଇ,
ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ବୁକୁକୁ ବନ୍ଧଲେ ରେଷ ବହ୍ନ । କୃ.ଷ୍ଣ.ବ.ପ.

ବୁହେ, ବହେ, କ୍ରି. ବି°. (ଦେଶଜ) ଥରେ; ଯଥେଷ୍ଟରୂପେ, ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତରୂପେ ।

ବୃନ୍ଦାଅର୍କ, ବି. (ବୃନ୍ଦାରକ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବତା । ଯଥା—

ସ୍ବର୍ଗେ ସାଧୁ ସାଧୁ ତୋତେ କଲେ ବୃନ୍ଦାଅର୍କେ ।
ସା. ଭା. ଆ.

ବୃନ୍ଦାହୁଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଫହୁଡ଼ି । ଯଥା—

ପଞ୍ଚଷଠି ପଦ୍ମ ବ୍ଲଳଣ ସହସ୍ର ଫହୁଡ଼ି,
ଶତସାଗର ଯେ ବୃନ୍ଦାହୁଳ ଅଛୁ ପଡ଼ି । ସା. ଭା. ସ.

ବୃନ୍ଦାହୋଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଫଳ ଓ ବୃକ୍ଷ । ଯଥା—

ଲେମ୍ବୁ କମ୍ବିଳ ଟଭା ନାରଙ୍ଗ ବୃନ୍ଦାହୋଳ,
ଅସୁଁଲା ନଡ଼କୋଳ ଖଜୁରି ବେଲ ତାଳ । ନୃ.ପୃ.ତୃ.ଛ.

ବେ, ଅ°. (ବି ଉପସର୍ଗଜାତ) ନାସ୍ତ୍ୟର୍ଥ ।

ବେଅନ୍ଦାଜ, ବି. (ଯାବନକ) ଅପରିମିତ ।

ବେଅରଙ୍ଗ, ବେରଙ୍ଗ, } ବି°. (ଇଂରାଜି ଶବ୍ଦ ବେରଙ୍ଗ-ଶବ୍ଦଜାତ) ଡାକଟିକଟ ନ ଲଗାଇ ଡାକରେ ପଠାଇବା (ପତ୍ରାଦ) ।

ବେଆଇନ, ବି°. (ଯାବନକ) ଆଇନ ବା ବ୍ୟବସ୍ଥାବିରୁଦ୍ଧ ।

ବେଆଦବ, ବି°. (ଯାବନକ) ଅବାଧ୍ୟ; ଅଭଦ୍ର । ଯଥା—

ଏ ବେଆଦବ ପିଲାଟା ପାଠରେ ନବାବଙ୍କୁ
ଜଣିବାକୁ ବୁଝୁଥିଲା । ଭ. ସା. ୩. ୭.

ବେଆରାମ, ବି. (ଯାବନକ) ପୀଡ଼ା, ଅଶାନ୍ତ ।

ବେଆରାମୀ, ବି°. (ଯାବନକ) ଅସୁସ୍ଥ ।

ବେଇଁବା, ବେଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପଶ୍ବାଦ ପ୍ରସବ କରିବା । ଯଥା—

ଜହ୍ନରୁକ ଦେଲା ଗାଈ,
ଗାଈ ବେଇଁଥିଲା ମାଈ । ହା. ଛ.

ବେଇମାନ, ବି°. (ଯାବନକ) ଅଧାର୍ମିକ; ବିଧର୍ମୀ ।

ବେଓଆ, ବେଓୱା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯାବନକ) ଅନାଥା ସ୍ତ୍ରୀ, ପତିପୁତ୍ରହୀନା ନାରୀ ।

ବେଉତ, ବି. (ଦେଶଜ) କାର୍ଯ୍ୟସାଧନ କୌଶଳ ।

ବେଉନ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ବରାତ; ବର୍ଣ୍ଣନ । (ବେଉନ୍ତିବା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବେଉନ୍ତିବା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଣ୍ଟିବା । ଯଥା—

ଦନକୁ ଲକ୍ଷେ ହାଣ୍ଡି ଗୋରସ ହୁଏ ଯାହା,
ରାଜ୍ୟରେ ବେଉନ୍ତ ମୁଁ ଦଅଇ ନତ୍ୟେ ତାହା ।
ନୃ. ପୃ. ଦ୍ବି. ଛ.

ବରାତ କରିବା ।

ବେଉର, ବି.(ଦେଶଜ) ନମନ୍ତ୍ରଣପତ୍ର । ଯଥା—

ପ୍ରଥମ ଦବସେ ବରଣ ବେଉର ସାର,
ବଚକ୍ଷଣ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ମିଷ୍ଟ ଭୋଜନ କର । ସା. ଭା ଆ.

ବେଉରା, ବେଓରା, ବି. (ଯାବନକ) ବାର୍ତ୍ତା; ବିବରଣ । ଯଥା—

ବେଉର କରଣ ଯେ କହ,
କେଉଁ ଦେବତା ଗୃହ କହ । ବି. ପୃ.

ବେଉସା, ବେଉଷା, ବେବସା, } ବି. (ବ୍ୟବସାୟ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷେତ୍ରରେ କରିବା ଶସ୍ୟାଦ । ଯଥା—

ଇନ୍ଦ୍ର ନ ପାଳଲେ ଏଥି ବେଉଷା ନ ମର,
ରାମ ନାମ ଜଳରେ ବେଉଷା ଯାଇ ଚଳ । ନା.ର.ଗୀ.

ବୁଣାଧାନଗଛ ଫେର ଚଷିବା ।

ବେଓରା, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟାଖ୍ୟା ବା ଟୀକା; ବିବରଣ ।

ବେକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଳାର ପଛଭାଗ ।

ବେକଷଣ୍ଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରୀବାଦେଶ । ଯଥା—

ବେକଷଣ୍ଟା ସଙ୍ଗେ ଗଲା ଉଦଳାଲା ଭାଙ୍ଗି । ମ. ଯା.

ବେକସୁର, କ୍ରି. ବିଂ. (ଯାବନିକ) ବିନା-ଦୋଷରେ । ଯଥା—

ଝରଣୀର ପରବର୍ତ୍ତିରେ "ଓଙ୍କାଳ ସିରସ୍ଥା ଡମାହ୍ୱଗର"
ହେଲେ ବେକସୁର ଖଲସ ।   ବା ମା· ପାଞ୍ଜି.

ବେକା, ବି· (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ କହନ୍ତି) ଘିଅହାଣ୍ଡି ଓ ଘିଅଘଡ଼ି ।

ବେକାର, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଯାହାର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ।

ବେକେ, ବି. (ଦେଶଜ) ବେକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିମାଣ । ବିଂ. ତତ୍ପରିମିତ । ଯେପରି— ବେକେ ପାଣିରେ ଠିଆ ହୋଇଅଛୁ ।

ବେଖୁଦ୍, ବିଂ. (ଯାବନିକ ବେଖୁବ୍ ଶବ୍ଦଜ) ବୁଦ୍ଧିହୀନ ।

ବେଗଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନଷ୍ଟ; ବିକୃତ; ଦୁଷ୍ଟ ।

ବେଗମ, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ଯାବନିକ) ରାଣୀ; ମାନ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ବେଗଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଭିନ୍ନ, ପୃଥକ୍ ।

ବେଗାର, ବି. (ଦେଶଜ ବିଶେଷତଃ ବଙ୍ଗ-ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଟଙ୍କା ପଇସା ନେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।

ବେଗି, କ୍ରି. ବିଂ. (ବେଗ ଶବ୍ଦଜ) ଶୀଘ୍ର, ତକ୍ଷଣେ । ଯଥା—

ପ୍ରଖର ନଖର ଲାଗି ସେହି ରାମା ଚମକିପଡ଼ିଲା ବେଗି ।
ର. ପ.

ବେଗୁଆର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବେଗବନ୍ତ ।

ବେଗୁନିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ବେଗେ, ବେଗେଣ, କ୍ରି. ବିଂ. (ବେଗ ଶବ୍ଦଜ) ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—

ବେଗେଣ ବନ୍ଧାଇ ହାର ଖରଷାଣ ଗିର । ବେ· ହ.

ବେଙ୍ଗ, ବେଙ୍ଗଇ, ବେଙ୍ଗେ, ବେଙ୍ଗେଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭେକ । (କଙ୍କଡ଼ା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ବେଙ୍ଗଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ ମର୍ଦ୍ଦିବାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ମଳିବାକୁ ବିସ୍ତୃତ କରି ପକାଇବା ଧାନ କଳାଇ ।

ବେଙ୍ଗା, ବି. (ବ୍ୟଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ରୋଗବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ଆଶଙ୍କା, ଭୟ ।

ବେଙ୍ଗୁଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଈବେଙ୍ଗ । ଯଥା—

ପାଣି ମଧ୍ୟେ କଲେ କଟର କଟର
ବେଙ୍ଗ ଓ ବେଙ୍ଗୁଲିରାଣୀ । ଭ. ସା.

ବେଗୃଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ତିମ । ଯଥା—

ପ୍ରଥମରେ ଶୁଣିଯାଅ ମନ୍ଦିରର ଗୃଲ,
ସିଂହଦ୍ୱାରଠାରେ ବଡ଼ ଦେଖିଲି ବେଗୃଲ । ଭ. ଭ୍ରୁ.

ବେଜନ୍ମା, ବିଂ. (ବିଜନ୍ମା ଶବ୍ଦଜ) ଜାରଜ ।

ବେଜାୟ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଅନୁଚିତ ।

ବେଜାର, ବିଜାର, ବି. (ଯାବନିକ) ବିରକ୍ତି । ବିଂ. ବିରକ୍ତ, ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ।

ବେଜୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକଶ୍ରେଣୀୟ ଭଣ୍ଡାର ଜାତି । (ଏମାନେ ଗଡ଼ମାଳ, ଉଡ଼ଣି, ବେଜୁ ଓ କାଙ୍ଗୁ ଏପରି ଚାରି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ) । ବିଂ. ନପୁଂସକ ।

ବେଞ୍ଚ, ବି. (ଇଂରାଜି ଶବ୍ଦ) କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ଆସନବିଶେଷ ।

ବେଟା, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ପୁଅ । ଯଥା—

ଦଶରଥରାଜ ବେଟା । ବି. ର.

ବେଟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହିନ୍ଦୀ) ଝିଅ ।

ବେଟୀଚେଟ, ବି. ନୀଚବ୍ୟକ୍ତି ।

ବେଟୀଚେଟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ନୀଚ ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା —

ବେଟୀଚେଟୀ ଗ୍ରର କଲକ୍ଷଣ ଆଲୋ ଉନ୍ଧ,
ସ୍ତ୍ରିଶ୍ରୀ ଜାତି ଅଟୁ ତୋର କସ ବୁଦ୍ଧି ହୋଇ । ସା.ଭା.ବ.

ବେଠି, ବି. (ବିଷ୍ଟି ଶବ୍ଦଜ) ମାଗଣା । ଯଥା—

ବେଠି ବଗିଭ ଦେଇ ସେ ପରଜା ନୋହେ କାହୁ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ଚ.

ବେଠିଆ, ବି. (ବିଷ୍ଟି ଶବ୍ଦଜ) ବିନାମୂଲ୍ୟରେ ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଯଥା—

ବୋଲନ୍ତି ବନ୍ଧୁ ମୁଁ ତୋର ବେଠିଆ,
ପାଣି ଆଣିବାକୁ ମୋତେ ପଠିଆ ।   ବି. ଚ. ମ.

ବେଢ଼, ବେଢ଼ି, ବି. (ବେଢ଼ ଶବ୍ଦଜ, ବନ୍ଧନାର୍ଥ) ସାଙ୍କୋଳି ବା ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ଧନରଜ୍ଜୁ । ଯଥା—

କାହିଁ ପ୍ରେମଶୀଳା ନବବିବାହିତା ବାଳା,
ପକାଏ ରମଣପଦେ ବେଢ଼ିରୂପେ କି ସେ
ନୀଲୋତ୍ପଳଦଳ ଦାମ ରୁଚି ବେନି ଆଖି । ମ. ଯା.

ହାଣ୍ଡି ଉଠାଇବାପାଇଁ ଲୌହନିର୍ମିତ ହତା ।

ବେଢ଼, ବି. (ବେଧ ଶବ୍ଦଜ) ପରିଧି । ଯଥା—
ବେଢ଼ରେ ଅଳତା ଚନ୍ଦ ଅନ୍ତ ଖଚନ୍ଦ । ଲ. ବ.
ଆବରଣ ବା ଘେର । ଯଥା—
ପ୍ରବୀଣ ବାତ ଭୃଙ୍ଗ ପିକ ଘେନ ଯେ ମାର
ପକାଇଛୁ ବେଢ଼ । ର. ପ୍.
ଆଉଂଖା । ଯଥା—
ବଛିଭ ନେନ ବଖ୍ଆଇ ଯୁବତୀରତନ,
ଭରତରେ ବେଢ ଦେଇ ପିନ୍ଧିଲି ବସନ । ଲ. ବ.
ବେଢ଼ଙ୍ଗ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସୁନ୍ଦର ।
ବେଢ଼ଣ, ବି. (ବେଷ୍ଟନ ଶବ୍ଦଜ) ପରିଧି । ଯଥା—
ଗଡ଼ର ବେଢ଼ଣ ନବ ଯୋଜନ ଓସାର । ସା. ଖ. ସ.
ଆବରଣ ।
ବେଢ଼ଣି, ବି. (ବେଷ୍ଟନ ଶବ୍ଦଜ) ବେଷ୍ଟନ । ଯଥା—
କଟିରେ ଶୋହେ ପୀତାମ୍ବର,
ବେଢ଼ଣି ଛନ୍ଦେ ପିନ୍ଧା ଫେର । ଦା. ର.
ବେଢ଼ପ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୁତ୍ସିତ ଗଠନ, ଅସୁନ୍ଦର ।
ବେଢ଼ା, ବି. (ବେଷ୍ଟନ ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହାଦିଗରେ ଘେରଥିବା ପ୍ରାଚୀର; ଆବରଣମଧ୍ୟସ୍ଥ ଭୂଭାଗ । ଯଥା—
ବେଢ଼ା ନ ଶୋଧ କରି ଭଲେ,
ସେବକେ ଯେ ଯାହାର ଗଲେ । ଦା. ର.
ବେଷ୍ଟନ । ଯଥା—
ଲୋଟଣୀ କରି ବେକତଳକୁ ଜୁଡ଼ା,
କରିଥିବ ତର୍ହିରେ କଆପନ ବେଢ଼ା । କୃ. ଖ. ବ. ପ.
ଥରେ ପରିଭ୍ରମଣ । ଯଥା—
ଠକ ଭଣ୍ଡିଗଲେ କୃଷ୍ଣ ନଇଲେ ବେଢ଼ାଏ ଲୋ ।
କେ. କୋ.
ବିଂ. ବେଢ଼ିଥିବା, ବେଷ୍ଟିତ । (ବୁଢ଼ା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)
ବେଢ଼ାଣ, ବି. (ବେଷ୍ଟନ ଶବ୍ଦଜ, ଅର୍ଥ ଭିନ୍ନ) ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗା; ଅଙ୍ଗର ଆଚ୍ଛାଦନବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—
ବଳାହକ ପ୍ରାୟେ ଦଶେ ଦଶନ୍ତ,
ବେଢ଼ାଣ ବାସ ସେବକ ପନ୍ତ । ବୈ. ବ.
ବେଢ଼ିବା, କ୍ରି. (ବେଷ୍ଟ୍ ଧାତୁଜ) ଘେରିବା । ଯଥା—
ଏବେ ବେଢ଼ିଅଛୁ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାଚୀର । ନ. କେ.
ବେଣା, ବି. (ବୀରଣ ଶବ୍ଦଜ) ଉଶୀର ।
ବେଣାପଞ୍ଜର, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ସରୁ ଧାନ ।
ବେଣୁଆ, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ହୁଙ୍କା ।
ବେଣ୍ଟ, ବି. (ବୃନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ପୁଷ୍ପାଦିର ନାଡ଼ । ଯଥା—
ଗୁଳନ୍ତେ ମସ୍ତରେ ଅବେଣ୍ଟ ପଦ୍ମ ଫୁଟଇ । ସା.ଖ.ଆ.
ଶସ୍ତ୍ରାଦିର ମୁଠି; ଛତ୍ରାଦିର ଦଣ୍ଡ । ଯଥା—
ଛତା ପକାଇଣ ବେଣ୍ଟମାନ କରେ ଧରି । ସା. ଖ. ଆ.
(ଦେଶଜ) ପାରିଧି । ଯଥା—
ଅଠାକାଣ୍ଡିଆ ବେଣ୍ଟ କରି,
ପକ୍ଷୀ ଆଣଇ ନଚେ୍ୟ ମାରି । ଦା. ର.
ବେଣ୍ଟକାର, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟାଧ । ଯଥା—
ଭଗଜ ବୋଲିକରି ଏକ ଯେ ବେଣ୍ଟକାର,
ସେ ନଗରକୁ ଯାଇଛୁ ଘେନ ମୃଗଭାର । ସା. ଖ. ସ.
ବେଣ୍ଟି, ବି. (ଦେଶଜ) କେଶ ଗୁଚ୍ଛପାଖରେ ଥିବା କ୍ଷୁଦ୍ର କେଶ । ଯଥା—
ବାପ ତେଲିଶାଣ୍ଟିରେ ଲଣ୍ଡା,
ପୁଅ ବେଣ୍ଟି ରଖୁଚ । ଉ. ସା. ୧୮.୧୧.
ବେଣ୍ଟିବା, କ୍ରି. (ଗଡ଼ଜାତଜ) ଗୁଡ଼େଇବା ।
ବେଣ୍ଟୁଳା, ବେଣ୍ଟଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀ-ମାନଙ୍କର ମଲ୍ଲିକଢ଼ି ନାମକ କର୍ଣ୍ଣାଳଙ୍କାର । ଯଥା—
ବେଣ୍ଟୁଳା ଶ୍ରବଣେ ସଖୀ ଖଞ୍ଜିଲେ । ବୈ. ବ.
ବେତ, ବି. (ବେତ୍ର ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ବେତସ ।
ବେତଣ୍ଡା, ବିଂ. (ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳାର୍ଥ ବେତଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଅମାନିଆ; ଦୁଷ୍ଟ ।
ବେତା, ବେତୁଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଡ଼ି ଠୋକାଇ (ବେତରେ ପ୍ରହାର ଦେବା) ।

ବେତାଠକା, ବି°. (ଦେଶଜ, ବେ = ନାହିଁ-ତାଠକା = ଭୟ) ନିର୍ଭୟ ।

ବେତାଳ, ବି. ଅସୁରବିଶେଷ । (ବିକଳା ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ସଙ୍ଗୀତରେ ତାଳହୀନତା ।

ବେତୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ବେତ ଧରିବା ଲୋକ; ପାଇକ ବା ଚପରାସି । ଯଥା—
ପ୍ରବେଶି ସିଂହଦ୍ୱାରଠାର,
ଦେଖିଲେ ବେତୁଆ ଅପାର । ଧା. ର.

ବେଦସ୍ତୁର, ବେଦସ୍ତୁର, } ବି. (ଯାବନିକ) ଯାହାର ନିୟମ ବା ଠିକ ନାହିଁ ।

ବେଧ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାରଜ ଗର୍ଭ ।

ବେଧଛୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାରଜ ।

ବେଧପିଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାରଜ । ଯଥା—
ବେଧ ପିଲା ବୋଲି ସିନ୍ଧୁକେ ପୁରାଇ
ଜଳରେ ଦେଲେ ମେଲି ।

ବେଧଫଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାରଜ ।

ବେଧାର, ବେଧାରି, } ବି°. (ଦେଶଜ) ଯାହାର ନିୟମ ନାହିଁ ।

ବେଧୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାରଜ ।

ବେଧୁଇ, ବେଧୋଇ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଜାର ପତି କରେ ।

ବେନାମା, ବେନାମୀ, ବେନାମି, } ବି°. (ଯାବନିକ) ଯାହାର ନାମ ନାହିଁ ।

ବେନାସ୍ତି, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷତି । ବି°. ଅସ୍ତ-ବ୍ୟସ୍ତ ।

ବେନି, ବି°. (ପ୍ରାକୃତ ବର୍ଣ୍ଣି ଶବ୍ଦଜାତ) ଦୁଇ, ଉଭୟ ।

ବେନିଏ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଦୁହେଁ । ଯଥା—
କାଂଶଙ୍କେ ବେନିଏ ନିକାଞ୍ଚନେ ଏଥି
କରୁଥିଲେ ବିଚରଣ । ଊର୍ବଶୀ ।

ବେପାର, ବି. (ବ୍ୟାପାର ଶବ୍ଦଜ) ବାଣିଜ୍ୟ । ଯଥା—
ପ୍ରବାସେ ରହିଲ ସୌଦାଗର ବେପାରରେ । ବେ. ପ.
କାର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—
ବେପାର ନ ପାରନ୍ତି କରି,
ପୁଣି ଆଣନ୍ତି କୋଳେ ଧରି । ଖ. ଦ. ସ୍ମ.

ବେପାରି, ବି. (ବ୍ୟାପାରୀ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ୟବ-ସାୟକାରୀ ।

ବେବସା, ବି. (ବ୍ୟବସାୟ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ୟବସାୟ । ଯଥା—
କେତେଜଣ କରନ୍ତି ଜୀବିକା,
ତାହାଙ୍କ ବ୍ୟବସା ଯେ କଥାବିକା । ଉ. ସା.

ବେବାକ, ବେବାକି, ବି°. (ଯାବନିକ) ସମସ୍ତ ବା ନିଃଶେଷ ।

ବେଭାର, ବି. (ବ୍ୟବହାର ଶବ୍ଦଜ) ରୀତି ବା କ୍ରମ । ଯଥା—
ଜାଣିଲି ଲୋକକୁ ଏମନ୍ତ ଶୋକକୁ
ଦେବାର ତ ନୁହେଁ ବେଭାର । ର. କ.
ଆଚରଣ । ଯଥା—
କପଟୀ ସହିତେ ଯୁକ୍ତ କପଟ ବେଭାର । ଚେ. ଫ.
ବିବାହାଦିରେ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ କରିବା ମର୍ଯ୍ୟାଦା । ଯଥା—
ସମସ୍ତ ନୃପତିମାନେ ହୋଇଲେ ମେଳଣି,
ଯେ ଯେମନ୍ତ ତେମନ୍ତ ବେଭାର ଦେଲେ ଆଣି ।
ବି. ଗ.
ଆୟ ବ୍ୟୟ କାର୍ଯ୍ୟ ।

ବେଭାରି, ବି. (ବ୍ୟବହାରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ଆୟ ବ୍ୟୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ; ରାଜକୀୟ ଅଧିକାରୀ ।

ବେମଜା, ବି°. (ଦେଶଜ) ପାଣିଚିଆ; ବିରସ ।

ବେମାର, ବି°. (ଯାବନିକ) ପୀଡ଼ିତ ।

ବେମାରି, ବି. (ଯାବନିକ) ରୋଗ ବା ପୀଡ଼ା ।

ବେୟାଦବ, ବି°. (ଯାବନିକ) ଅସଭ୍ୟ ।

ବେୟାଦବି, ବି. (ଯାବନିକ) ଅସଭ୍ୟତା ।

ବେରଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଠଜମି ।

ବେରଣ୍ଡ, ଭରଣ୍ଡ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଖରେ ବାହାରିବା ବ୍ରଣବିଶେଷ । ଯଥା—
ପିଠିରେ ଛନ କୁଜ ବେକରେ ଗଲଗଣ୍ଡ,
ପେଟରେ ପିଳୋଦ୍ଧ ପୁଣି ମୁଖରେ ବେରଣ୍ଡ ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ଭ.

ବେଳ, ବି. (ବେଳା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ ପ୍ରାକୃତ) ସମୟ । ଯଥା—
ପରଖର ସିନା ନକଷ ବିପତ୍ତି ବେଳ । ଛ. ବ.
ଥର ବା ବାର । ଯଥା—
ଶଏ ବେଳ କହିଲେ ନ ଛାଆଡୁ । ଗୋ. ଖ.

ବେଲ, ବି. (ବିଲ୍ୱ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ ବେଲ୍ଲୋ ଶବ୍ଦ ଜାତ) ବିଲ୍ୱଫଳ ଓ ବୃକ୍ଷ ।

ବେଳଓଡ଼ା, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ) ଉପରଓଳ ।

ବେଳକୁବେଳ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ରମେ
ବେଳକବେଳକୁ, } କ୍ରମେ । ଯଥା—

ବେଳକୁବେଳ ସନ୍ତାପ ହୋଇଲା ପ୍ରବଳ । ବୈ. ପ.

ବେଳକେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକସମୟରେ । ଯଥା—

ସେ କନ୍ୟାଠାରୁ ପୁଣି ଜନ୍ମିଲେ ଶକ୍ତିମୁନି,
ପୁଣି ସେ ବେଳକେ ବନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇଲେ ଶବରଣୀ ।
ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ବେଲଙ୍କ, ବେଲଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ନାରାଚ ଆସନ୍ତେଣ ଦେଖିଲେ ଚକ୍ରପାଣି,
ବେଲଙ୍କ ପଦ୍ମେ ଶର ବନ୍ଧିଲେ ପ୍ରଭୁ ଟାଣି ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.

ବେଲଣା, ବି. (ବେଲ୍ଲନ ଶବ୍ଦଜ) ରୋଟିଆଦି ବେଲିବା ନିମିତ୍ତ ନିର୍ମିତ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ।

ବେଳବୁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ସାୟଂକାଳ । ଯଥା—

ସକାଳୁ ବେଳବୁଡ଼ଯାଏ,
ଶିବଙ୍କୁ ସେବା କରୁଥାଏ । ମା. ଧା.

ବେଲଶୁଣ୍ଠା, } ବି. (ବିଲ୍ୱଶୁଣ୍ଠୀ ଶବ୍ଦଜ)
ବେଲସୁକୁଟା, } ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ଶୁଖାଇ ରଖିଥିବା ବେଲ ।

ବେଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାତୁପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ବେଳାବେଳ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର । ଯଥା—

କହୁଛୁ ଏତେହେଁ ବେଳାବେଳ ଲେଉଟ । ର. କ.

ବେଲି, ବି. (ବ୍ୟଳୀକ ଶବ୍ଦଜ) ଭଙ୍ଗୀ । ଯଥା—

ଅର୍ଜୁନର ଗ୍ଳାନି ବେଲି ତ ଯେତେକ,
ସେପରି ଦଶୁଅଛୁ ହସ୍ତିନା ନାୟକ । କୃ. ଖ୍ରା. ବି. ପ.

ଭଣ୍ଡିବା ବା ମିଥ୍ୟା ।

ବେଲିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମର୍ଦ୍ଦିବା ।

ବେଳୁଁ, ବେଳୁସୁଁ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଥମରୁ; ଆଗରୁ ।

ବେଳୁଁବେଳ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ରମେ-
ବେଳୁବେଳୁଁ, } କ୍ରମେ । ଯଥା—

ଅସୁର ମାଇଲେ ହୋଇ ପ୍ରବଳ ଉଭୟ ବଳ ହେ,
ସଂଗ୍ରାମେ ବେଳୁଁବେଳ । ବି. ଗି.

ବେଳେକ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଥରେମାତ୍ର । ଯଥା—

କେତେବେଳେ ଅନ୍ନ ତାକୁ ନ ମିଳେ ବେଳେକ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ବେଲେର, ବେଲୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଖଟରେ ବୁଣିବା ସୂତ୍ରନିର୍ମିତ ଡୋରବିଶେଷ । ଯଥା—

ବେଲେର ଖଟ ଉପରେ ନେତର ସୁପାଟ । ସା ଭ ଆ.

ବେବର୍ତ୍ତା, ବି. (ବ୍ୟବହର୍ତ୍ତା ପଦ ଜାତ) ରାଜଦତ୍ତ ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ବେଶ୍, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଉତ୍ତମ; ଅଧିକ ।

ବେଶନ୍, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ମିଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥବିଶେଷ । ଯେପରି—ବେଶନ୍ ଲଡ଼ୁ ।

ବେଶର, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀର ନାସିକାଳଙ୍କାରବିଶେଷ । ଯଥା—

ନାସା ମଣ୍ଡିଣ ବେଶରେ, ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଥିବ ହାସରେ ।
ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଖପରି ।

ବେଶି, ବେଶୀ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଅଧିକ । ଯଥା—

ଆମ୍ଭେ ଏବେ ଯାଇଣ ନ କଲେ ସମ୍ଭାବନା,
ଋଷିଙ୍କର କୋଧ ଜାତ ବେଶି ହେବ ସିନା ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ବେସ, ବି. (ବେଶ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ନେପଥ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ପୋଷାକ ଓ ଅଳଙ୍କାର ଧାରଣ ।

ବେସର, ବେଶର, ବେସ୍ୱର, ବି. (ବେଶବାର ଶବ୍ଦଜ) ବଟା ସୋରିଷ; ବଟା ସୋରିଷ ଦେଇ ରାନ୍ଧିବା ତିଅଣ ।

ବେସରପୁରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବିଶେଷ । ଯେପରି—ବେସରପୁରିଆ ବସୁ ।

ବେସରମ, ବେସରମି, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ନିର୍ଲ୍ଲଜ୍ଜ ।

ବେସି, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଦାଣ୍ଡଘର ।

ବେହମ୍ବା, ବେହ୍ୱୟା, } ବିଂ. (ଯାବନିକ) ନିର୍ଲ୍ଲଜ୍ଜ,
ବେହାୟା, } ଲଜ୍ଜାବିହୀନ ।

ବେହରଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ସଭା । ଯଥା—

ବେହରଣ ଭାଙ୍ଗି ବିଶ୍ରାମ ମୂଳ କରି । ବୈ. ବି.

ବେଢ଼ା, ବି. (ବିବାହ ଶବ୍ଦଜ) ବିବାହ । ଯଥା—

ତୁ ଯେବେ ବାନ୍ଧି ପାରୁ ଏଢ଼ା,
ନିଶ୍ଚୟେ କନ୍ୟା ଦେବି ବେଢ଼ା । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ବେହାର, ବି. (ବିହାର ଶବ୍ଦଜ) ଭ୍ରମଣ । ଯଥା—
ମୋହ ଇଚ୍ଛାରେ ବସି ବେହାର କରେ ନତ୍ତୋ ।
ନୃ. ପୃ. ସ. ଛ.

ବେହାରି, ବି. (ବିହାରୀ ପଦ ଜାତ) ଭ୍ରମଣକାରୀ; ବେହାରଦେଶସ୍ଥ ।

ବେହୁର, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଧ ଆଉଟାଇବା ନିମିତ୍ତ ମାଟିପାତ୍ର ।

ବେହେରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଉଡ଼; କେଉଟ ପ୍ରଭୃତି ଜାତିମାନଙ୍କର ଉପାଧି ଏବଂ ଏମାନଙ୍କର ଅଧିକାରୀ; ଭୃତ୍ୟ । ଯଥା—
ବାବୁପରେ ଢପ ବସାଇ ବେହେରା । ଧ. ବା.

ବେହେରାଣିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀଠାରୁ ଜାତ ହେବା ସନ୍ତାନ ।

ବେହେରାଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବେହେରାର ସ୍ତ୍ରୀ ।

ବେହେଲା, ବେହଲା, ବି. (ବଲ୍ଲକୀ ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ବେହୋଶ, ବିଂ. (ପାରସ୍ୟ) ଅଜ୍ଞାନ; ମତ୍ତ ।

ବୈଠକ, ବି. (ଦେଶଜ) ସଭା, ଅଧିବେଶନ ।

ବୈଠି, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଷାଣର ନିମ୍ନସ୍ଥ ଆଧାର; ପାଦର ନିମ୍ନଭାଗ ।

ବୈଠିକି, ବି. (ଦେଶଜ) ବିପରୁଖା ।

ବୈଡ଼ୁର୍ଜ, ବି. (ବୈଦୂର୍ଯ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ରତ୍ନବିଶେଷ ।

ବୈଭୋଗ, ବି. (ବିଭୋଗ ଶବ୍ଦଜ) ସୁଖଭୋଗ । ଯଥା—
ସୀତା ଘେନି ଅଯୋଧ୍ୟାରେ କରବେ ବୈଭୋଗ ।
ନୃ. ପୃ. ଭୃ. ଚ.

ବୈରଖ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚିହ୍ନଳ ବା ପତାକା ।

ବୈଶାଳୀ, ବୈଶାଲ, ବି. (ବହୁଃଶଳାକ ଶବ୍ଦଜ) ଭୂତ ଓ ବିବାହରେ ବେଦୀ ନିକଟରେ ଯେଉଁ ବଂଶଯଷ୍ଟି ପୋତାଯାଏ । ଯଥା—
ଗନ୍ଧାଦିବାସ କରି ବୈଶାଳୀ ପୋତସାରି,
ପଞ୍ଚାଗ୍ନି ହୁ ପକାଇ ବାପୁକ ନାମ ଧରି । ନୃ.ପୃ.ଦ୍ଵି.ଚ.

ବୈସମ, ବୈଷମ, ବି. (ବୈଷ୍ଣବ ଶବ୍ଦଜ) ବୈଷ୍ଣବ ।

ବୋଆଳୁ, ବହାଳୁ, ବି. (ବହୁବାରକ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ବୋଇତ, ବୋହିତ, ବି. (ବହିତ୍ର ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ବଇତ୍ତିରୁ ଜାତ) ଜାହାଜ । ଯଥା—
ଦୁଃଖସାଗରରେ ତାର ବୋଇତ ବୁଡ଼ିଲା । ବେ.ପ.

ବୋଇତୁଆଳ, ବୋହିତୁଆଳ, ବୋଇତିଆଳ, } ବି. (ବହିତ୍ରପାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ଜାହାଜ ବାହିନିଏ, ଜାହାଜ ଅଧିକାରୀ । ଯଥା—
ହୋଇଲା ବୋଇତୁଆଳ ଅତିଶୟ ସୁଖୀ । ଲ. ବ.
ଏହିକାଳେ ଜଣାଇଲେ ବେହକରେ,
ଆସି ବୋହିତୁଆଳେକ ଅଛୁ ଦ୍ଵାରେ । ଲ. ବ.

ବୋଉ, ବୌ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ମାତା ।

ବୋକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚୁମ୍ବନ, ଚୁକ ।

ବୋକଚ୍ଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଣ୍ଠିରି ବା ଗଣ୍ଠିରି, ବୁଜୁଳା ।

ବୋକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିର୍ବୁଦ୍ଧି ବା ମୂଢ଼ । ଯଥା—
ବିଦ୍ଵାନଙ୍କୁ ବଳି ସୁପଣ୍ଡିତ ହେବେ ବୋକା,
ଭଣ୍ଡାଭଣ୍ଡି କରି ସବୁ ଜାଣିବେ ସେ ଏକା । ବେ. ପ.
ପାଷଣ୍ଡ ।

ବୋଝ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଣ୍ଡରେ ବହିବା ଗୁରୁ ପଦାର୍ଥ; ଭାର । ଯଥା—
ସଂସାରର ବୋଝ ପଡ଼ିବ ଯେବେ,
ଅଲସୁଆପଣ ଗ୍ରହିବ ତେବେ । ହା. ଛ.

ବୋଝାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଡ଼ା, ବୋଝବହିବା ମୂଲ ।

ବୋଝାଇ, ବୋଝାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବହିବା ।

ବୋଝିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ବୋଝ ବହୁଥାଏ ।

ବୋଡ଼ା, ବି. (ବୋଡ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ସର୍ପବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟାଦି ମାପିବା ପରିମାଣପାତ୍ରବିଶେଷ; ବିଲୁଆ ବା ଶିଆଳ ।

ବୋଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଂଶତି କପର୍ଦ୍ଦିକା ପରିମାଣ । ଯଥା—
ପାଇ ପଣେ ବୋଡ଼ିଏ ଗଣ୍ଡାଏ ଆଦି କରି,
ଏସନକ ବର୍ତ୍ତେ ମୁହିଁ ଜୀବନ ଆଦରି । ସା.ଲ୍ଲ.ଆ.

ବୋତଲ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ କାଚପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ବୋତା, ବି. (ବୃନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ପଣସପ୍ରଭୃତିର ଗୁଚ୍ଛାଂଶ ।

ବୋତାମ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ବାଟନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଘୁଣ୍ଡି ।

ବୋଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟର ଗେରୁପା ।

ବୋଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ବଳି ଦେବାକୁ ଆଣିବା ଛେଳି ଆଦି । ଯଥା—

ଛେଳି ମହିଷୀ ବୋଦା ପୂଜା,
କ୍ଷେତ୍ରପାଳଙ୍କୁ ଦିଅ ଭୋଜା । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ବୋଦୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଛଧରା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ବୋଦ୍ଧା, ବୋଦ୍ଧୃ, ବି. (ବୁଧ୍ = ଜାଣିବା-ତୃ) ଜ୍ଞାତା, ଯେ ଜାଣେ ।

ବୋଧ, ବୋଧନ, ବି. (ବୁଧ୍-ଅ, ଅନ) ଜ୍ଞାନ, ବୁଦ୍ଧି ; ଜାଗରଣ; ଉପଲବ୍ଧି; ପ୍ରବୋଧନ । (ବିଶେଷଣରେ ବୋଧନୀୟ, ବୋଧିତ, ବୋଧିତବ୍ୟ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ବୋଧକର, ବି. (ବୋଧ-କୃ = କରିବା-ଅ) ବୈତାଳିକ, ସ୍ତୁତିପାଠକ । (ବୈତାଳିକା ବୋଧକରାଃ—ଅମର ।)

ବୋଧପ୍ରବାହ, ବି. ଯେଉଁ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଦର୍ଶନ, ଶ୍ରବଣ, ଚିନ୍ତା ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଏ ସେହି ଶକ୍ତିକୁ ବୋଧପ୍ରବାହ ବୋଲାଯାଏ ।

ବୋଧା, ବି. (ବୁଧ୍ ଧାତୁଜ) ଆଶ୍ୱାସନା; ବିଷୟ ଜାଣିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।

ବୋଧି, ବି. (ବୁଧ-ଇ) ଅଶ୍ୱତ୍ଥବୃକ୍ଷ; ସମାଧିବିଶେଷ । ବିଂ. ଜ୍ଞାତା ।

ବୋଧିବା, କ୍ରି. (ବୋଧନ ଶବ୍ଦଜ) ମନକୁ ସ୍ଥିର କରାଇବା ।

ବୋଧିସତ୍ତ୍ୱ, ବି. (ବୋଧି-ସତ୍ତ୍ୱ) ବୁଦ୍ଧବିଶେଷ ।

ବୋପୁ, ବି. (ବପୁଃ ଶବ୍ଦଜ) ବଳ; ଦେହ ।

ବୋବା, ବୋବାଳି, ବୋବି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭୟ ଓ ଦୁଃଖରେ ଉଚ୍ଚସ୍ୱର, ଡାକ । ଯଥା—

ସକଳ ଦେଶେ ଡାକ ବୋବା,
ଆଉ କେ ଅନ୍ନ ଦେବ ଅବା । ଦା. ର.

ପଶିଲେ ବୋବାଳି ମୋର ଶ୍ରବଣ ବିବରେ । ଦ. ବି. କ୍ରନ୍ଦନ । ଯଥା—

ଆଗରେ ମଙ୍ଗଳ ପଛରେ ରବି,
ଘର ଘରକେ ପଡ଼ଇ ବୋବି । ଡାକବଚନ ।

ଧ୍ୱନି । ଯଥା—

ମକରନ୍ଦ ପିଇ ପରାଗ ହୋଇ ବୋଳି,
ପାଡୁଛନ୍ତି ଅଳି ଛଳରେ ବୋବାଳି । କୃ. ଭା. ବ. ପ.
ମାର ମାର ଧର ଧର ଶୁଭୁଅଛି ବୋବି । ସା. ଭା. ଆ.

ବୋବାଇବା, ବୋବିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଚରେ ଡାକପକାଇବା; ଧ୍ୱନିକରିବା । ଯଥା—

ବୋବିଲେ ଏବେ କଲକଲ, ମିଳି ଏଡିଶ ପକ୍ଷିକୁଳ ।

ବୋମା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଳ ଉଠାଇବା କଳ ।

ବୋରଝାଞ୍ଜି, ବୁରୁଝାଞ୍ଜି, ବୋଳଝାଞ୍ଜି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଜଳଜାତ ଗୁଳ୍ମ ଅର୍ଥାତ୍ ସାନ ଗଛ ।

ବୋରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଖାର ବଡ଼ ଥଳି । ବିଂ. ମନ୍ଦ ବା ଅସାର । ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ମଦ ।

ବୋରି, ବୋରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଚକଡ଼ାରେ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ହୋଇ ତାଳ ପ୍ରଭୃତି ଗଛର ଚୋଟା ଥାଏ । ଯଥା—

ତାଲଦନେ ହାତିମାନେ ତାଲ ଖାଇବାକୁ ତାଲବୋରକୁ ଆସନ୍ତି । ଉ. ସା. ୧୯ଭା. ୧ଫ.

ବୋର୍ଡ଼୍, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଚଳାଇବା ନିମନ୍ତେ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସମିତି ।

ବୋଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ତାମ୍ବୂଳରସ । ଯଥା—

ତାମ୍ବୂଳ ବୋଳରେ ଜରଜର ଅଧର । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଗୁଡ଼ଉଳ ପ୍ରଭୃତିରେ ଥିବା ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ କୁଣ୍ଡା; ଲେପ । ଯଥା—

କ୍ଷୀର ସୁନ୍ଦର ଦଶେ ଯାବକ ବୋଳେ,
ଶରଣ ବୋଲି ପଡ଼ିଲି କା ପାଦତଳେ । କ.ଚ.ଚ.

ବୋଲ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ବୋଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ବଚନ ।
ଯଥା—
ବଣ୍ଠିଷଣ ହିତ ବୋଲ,
ସେକାଳେ ହୋଇଲା ସଲ । ବି. ସ୍ୱ.
କ୍ରି. କହ ।

ବୋଲକର, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁମାନେ କହିବା କଥା ରଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯାନ୍ତି ।
ଯଥା—
ବୋଲକର ହୋଇ ରହିଲେ ତାଙ୍କ ପାଶେ । ଓ. ବ.

ବୋଲଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ବଚନ । ଯଥା—
ଏମନ୍ତ ବୋଲଣ ଶାସ୍ତ୍ରରେ କହିଅଛି । ନା.ର.ଗୀ.

ବୋଲଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅପବାଦ ବା ନିନ୍ଦା ! ଯଥା—
ଆମ୍ଭେ ଯେ ମହନ୍ତ ବୋଲଉଁ,
ପଛକୁ ବୋଲଣା ନ ପାଉଁ । ଦା. ର.
ଭର୍ତ୍ସନା । ଯଥା—
ଆଜ୍ଞା ନୋହିଲେ ତୁମ୍ଭେ ସେଠାକୁ କେମନ୍ତେ ଯିବ,
ଗଲେଣ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ବୋଲଣା ପାଇବ ।
ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ବୋଲଦାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଚର୍ମାସନବିଶେଷ ।
ଯଥା—
ଚର୍ମଆସନରେ ସାର ବୋଲଦର । ଲ. ବ.

ବୋଲହାକ, ବି. (ଗଡ଼ଜାତଜ) କହିବା କଥା ।

ବୋଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲେପିବା । ବିଂ. ସଂଲିପ୍ତ । ଯଥା—
ମଧୁର ପ୍ରଦୋଷ ସମୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣିକରଣ ବୋଳା । ଚ. ଖ୍ରି.

ବୋଲିବୋଲି, ବି. (ଦେଶଜ) କୁହାକୁହି; ଗାଳି ଦିଆଦେଇ । ଯଥା—
ତୁମ୍ଭ ତାଙ୍କର ଯେବେ ହୋଇଛି ବୋଲିବୋଲି,
ଘରେ ପଶିଲେ ଆଉ ଆଏ କ କଥାଜାଲି । ନୃ.ପୁ ସ.ତ.

ବୋଲି, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ବୋଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ଭାଷା ବା କଥା । ଯଥା—
କପ୍ରକାରେ ବନ୍ଧିବୁ କହ ଲକ୍ଷର ବୋଲି । ନୃ.ପୁ ସ.ତ.
ଏକପ୍ରକାର ପଦ୍ୟ କବିତା । ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତାର୍ଥ । ଯଥା—
କହରୁକଙ୍କ କାଗଜ ଚଳଉଡ଼ା ବେଲି,
ରବିମଣ୍ଡଳକୁ ବୋଲି ଦେଉଅଛି ପେଲି । ସୁ. ପ.
ଏମନ୍ତ, ଏହିପରି ।

ବୋଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲେପିବା ।

ବୋଲିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ବୋଲ୍ଲ ଧାତୁଜ) କହିବା ।

ବୋହିବା, କ୍ରି. (ବହ୍ ଧାତୁଜ) ଦ୍ରବ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରସରିବା; ବହନ କରିବା ।

ବୋହୂ, ବହୁ, ବହୂ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଧୂ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ବଧୂ । ଯଥା—
ବୋହୂ ନାମ ତାର ନାକଫୁଲ୍ଲଇ,
ଘର କରୁଥାନ୍ତି ସକଳେ ଥାଇ । ହା. ତ.

ବୌଦ୍ଧ, ବି. (ବୁଦ୍ଧ-ଅ) ବୁଦ୍ଧମତାବଲମ୍ବୀ; ନାସ୍ତିକ; ବୁଦ୍ଧକୃତ ନିରୀଶ୍ୱର ଶାସ୍ତ୍ର ।

ବୌଧ, ବି. (ବୁଧ-ଅ-ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ବୁଧଙ୍କର ପୁତ୍ର; ପୁରୁରବା ।

ବୌଧାୟନ, ବି. (ବୁଧ-ଆୟନ) ଋଷିବିଶେଷ ।

ବ୍ୟତିକେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ବ୍ୟତିରେକ ଶବ୍ଦଜ) ବିନା । ଯଥା—
ବଡବାନଳେ ପକାଅ ରାକ୍ଷସଗଣ,
ବ୍ୟତିକେ ନାହିଁ ଏଥିରୁ ଆନ ମାର୍ଗଣ । ବୈ. ବି.

ବ୍ୟବସା, ବେବସା, ବି. (ବ୍ୟବସାୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବ୍ୟବସାୟ । ଯଥା—
ସଙ୍ଗୀତ ମୃଗୟା ପକ୍ଷୀ କଣା ପଣା,
ଖେଳ କଲ ତୁମ୍ଭେ ଜୀବନ ବ୍ୟବସା । ଦ. ବା.

ବ୍ୟଭାର, ବି. (ବ୍ୟବହାର ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ୟବହାର ।
ଯଥା—
ଷଣ୍ଢିଙ୍କର ନିକ ଏ ବ୍ୟଭାର । ବି. ସ୍ୱ.

ବ୍ୟାଙ୍କ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଗଚ୍ଛିତ ଧନର ଭଣ୍ଡାର ।

ବ୍ରତତି, ବ୍ରତତୀ, ବି. (ପ୍ର-ତନ୍-କ୍ତି, ଈ, ପ = ବ) ବଲ୍ଲୀ; ଲତା; ବିସ୍ତାର ।

ବ୍ରତିବା, ବର୍ତ୍ତିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଜିଇଁବା ।
ଯଥା—
ଅମୃତ ବୃଷ୍ଟି କର ତୁ ବ୍ରତନ୍ତୁ ସଇନ । ସା. ଖ୍ରି. ସ୍ୱ.

ବ୍ରୁଦଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ର ।
ଯଥା—
କେ କରେ ଧରିଛୁ ଚକ୍ରବ୍ରୁଦଳ । ସୁ. ପ.

ବ୍ରଧ୍ନ, ବି. (ବନ୍ଧ୍-ନ, ବନ୍ଧ=ବ୍ରଧ) ବୃକ୍ଷମୂଳ, ଘୋଡ଼ା; ଶିବ; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ବ୍ରହ୍ମା; ପୁତ୍ର; ଶଙ୍କର; ଯୋଗବିଶେଷ ।

ବ୍ରହ୍ମ, ବ୍ରହ୍ମନ୍, ବି. [ବୃହ୍=(ମନୁଷ୍ୟଜାତି) ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ମନ୍] ବିଧାତା; ବ୍ରାହ୍ମଣ; ପୁରୋହିତବିଶେଷ; ଯୋଗବିଶେଷ; ପରମେଶ୍ୱର; ବେଦମନ୍ତ୍ର; ବେଦ; ବ୍ରହ୍ମ-ତେଜଃ; ତତ୍ତ୍ୱ; ତପସ୍ୟା ।

ବ୍ରହ୍ମକନ୍ୟକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବ୍ରହ୍ମନ୍-କନ୍ୟକା) ବାଗ୍‌ଦେବୀ, ସରସ୍ୱତୀ ।

ବ୍ରହ୍ମକୂର୍ଚ୍ଚ, ବି. ବ୍ରତବିଶେଷ, ଅହୋରାତ୍ର ଉପବାସ ଉତ୍ତାରୁ ପଞ୍ଚଗବ୍ୟପାନରୂପ ବ୍ରତ ।

ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ରହ୍ମ-ନିଷ୍ଠା । ଯଥା—

ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱରୂପେ ଛନ୍ତି ଦେହ ଧରି,
କଣ୍ଠା ମୁଣ୍ଡେ ବାନ୍ଧଣ ତପସ୍ୱି ରୂପ ଧରି । ନୃ.ପୁ.ସ.ଛ.

ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ବ୍ରହ୍ମନ୍-ଚର୍ଯ୍ୟ) ବ୍ରହ୍ମନିଷ୍ଠା; ବ୍ରହ୍ମଚାରୀର ଧର୍ମ; ବ୍ରତବିଶେଷ ।

ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ, ବି. (ବ୍ରହ୍ମନ୍-ଚର-ଇନ୍) ପ୍ରଥମ ଆଶ୍ରମୀ, ଉପନୟନାନନ୍ତର ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ତନୟ ଗୁରୁ ଗୃହରେ ବାସ କରି ବେଦାଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି ।

ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ, ବି. ବ୍ରହ୍ମବିଷୟକ ଜ୍ଞାନ, ଆତ୍ମତତ୍ତ୍ୱ-ବୋଧ ।

ବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟ, ବିଂ. (ବ୍ରହ୍ମନ୍-ଯ) ବ୍ରହ୍ମ ବା ବ୍ରାହ୍ମଣ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ବି. ବ୍ରହ୍ମତେଜ; ବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟ; ବିଷ୍ଣୁ; ଶନୈଶ୍ଚର; ବ୍ରହ୍ମଦାରୁ ବୃକ୍ଷ ।

ବ୍ରହ୍ମତୀର୍ଥ, ବି. ପୁଷ୍କରତୀର୍ଥ; ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ମୂଳଭାଗ ।

ବ୍ରହ୍ମଦଣ୍ଡ, ବି. (ବ୍ରହ୍ମନ୍-ଦଣ୍ଡ) ବ୍ରାହ୍ମଣର ଅଭିଶାପ; ବ୍ରାହ୍ମଣର ଯଷ୍ଟି ।

ବ୍ରହ୍ମବନ୍ଧୁ, ବି. (ବ୍ରହ୍ମନ୍-ବନ୍ଧୁ) ନିନ୍ଦିତ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ନାମଧାରକ ବିପ୍ର ।

ବ୍ରହ୍ମଭୂତ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବ୍ରହ୍ମ-ଭୂତ) ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ ।

ବ୍ରହ୍ମଯଜ୍ଞ, ବି. (ବ୍ରହ୍ମନ୍-ଯଜ୍ଞ) ବେଦାଧ୍ୟୟନ ।

ବ୍ରହ୍ମରନ୍ଧ୍ର, ବି. ବ୍ରହ୍ମତାଳୁ, ମସ୍ତକର ମଧ୍ୟସ୍ଥାନ ।

ବ୍ରହ୍ମର୍ଷିଦେଶ, ବି. (ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି-ଦେଶ) କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର, ମତ୍ସ୍ୟ, ପାଞ୍ଚାଳ, ଶୂରସେନ ଏହି ଗୁଡ଼ିକ ଦେଶ ।

ବ୍ରହ୍ମବର୍ଚ୍ଚସ, ବି.(ବ୍ରହ୍ମନ୍-ବର୍ଚ୍ଚସ୍-ଅ) ବ୍ରାହ୍ମଣର ବ୍ରତାନୁଷ୍ଠାନ ଓ ବେଦାଧ୍ୟୟନଜନିତ ସମ୍ପତ୍ତି; ବ୍ରହ୍ମତେଜଃ ।

ବ୍ରହ୍ମବର୍ତ୍ତ, ବି. (ବ୍ରହ୍ମନ୍-ବର୍ତ୍ତ) ବ୍ରହ୍ମାବର୍ତ୍ତଦେଶ ।

ବ୍ରହ୍ମବିନ୍ଦୁ, ବି. (ବ୍ରହ୍ମନ୍-ବିନ୍ଦୁ) ବେଦ (ଶାସ୍ତ୍ରାଦି) ପାଠ କାଳରେ ମୁଖନିର୍ଗତ ନିଷ୍ଠୀବନ ବିନ୍ଦୁ ।

ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ର, ବି (ବ୍ରହ୍ମନ୍-ସୂତ୍ର) ଶାଙ୍କରିକ ସୂତ୍ର, ଯଜ୍ଞସୂତ୍ର, ପୈତା ।

ବ୍ରହ୍ମାଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବ୍ରହ୍ମନ୍-ଈ) ଦେବୀ-ବିଶେଷ; ବ୍ରହ୍ମାର ପତ୍ନୀ; ବ୍ରହ୍ମାର ଶକ୍ତି ।

ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ, ବି. (ବ୍ରହ୍ମନ୍-ଅଣ୍ଡ) ଜଗତ, ବିଶ୍ୱ, ଗୋଲୋକ ।

ବ୍ରହ୍ମାୟଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବ୍ରହ୍ମାଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଅଷ୍ଟା-ଦଶ ଦେବୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ । ଯଥା—

ସାରଦା ସରସ୍ୱତୀ ବାରାହୀ ନାରାୟଣୀ,
ବ୍ରହ୍ମାୟଣୀ ରୁଦ୍ରାୟଣୀ ଭଦ୍ରା ଠାକୁରାଣୀ । ନୃ.ପୁ.ଭୂ.ତ.

ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ।

ବ୍ରହ୍ମାସନ, ବି. (ବ୍ରହ୍ମନ୍-ଆସନ) ଯୋଗାସନ, ଧ୍ୟାନାସନ ।

ବ୍ରହ୍ମୋତ୍ତର, ବି. (ବ୍ରହ୍ମନ୍-ଉତ୍ତର) ବ୍ରାହ୍ମଣ-ମାନଙ୍କୁ ଦତ୍ତ ଭୂମ୍ୟାଦି ।

ବ୍ରାହ୍ମ, ବି. (ବ୍ରହ୍ମନ୍-ଅ) ବ୍ରହ୍ମପୁରାଣ; ବିବାହ-ବିଶେଷ; ବ୍ରହ୍ମୋପାସକ; ହସ୍ତର ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ-ମୂଳପ୍ରଦେଶ; ବ୍ରହ୍ମାର ଶକ୍ତିବିଶେଷ । (ବ୍ରହ୍ମ-ଈ) ସରସ୍ୱତୀ; ରୋହିଣୀନକ୍ଷତ୍ର । ବିଂ. ବ୍ରହ୍ମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ବ୍ରାହ୍ମଣ, ବି. (ବ୍ରହ୍ମନ୍=ବ୍ରହ୍ମା-ଅ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ, କିମ୍ବା ବ୍ରହ୍ମନ୍=ବେଦ-ଅ, ଅଧ୍ୟୟନାର୍ଥ, ଯେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମୁଖରୁ ନିର୍ଗତ ହୋଇଅଛନ୍ତି କିମ୍ବା ଯେ ବେଦ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି) ଶ୍ରେଷ୍ଠ

ବର୍ଣ୍ଣ; ଦ୍ୱିଜୋତ୍ତମ; ବେଦର ଅଂଶବିଶେଷ; ବ୍ରାହ୍ମଣସମୂହ । ବି°. ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ବ୍ରାହ୍ମଣପତ୍ନୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ବ୍ରାହ୍ମମୁହୂର୍ତ୍ତ, ବି. (ବ୍ରାହ୍ମ-ମୁହୂର୍ତ୍ତ) ଅରୁଣୋଦୟର ପ୍ରଥମ ଦୁଇ ଦଣ୍ଡ, ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟର ପ୍ରାକ୍‌କାଳ ।

ବ୍ରାନ୍ଦ, ବରାନ୍ଦ, ବାରନ୍ଦ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଘରର ଉପରେ ପକାଇବା ଶେଣି ଇତ୍ୟାଦି; ଗୃହ ଛାତର ଉପରଭାଗ ।

ବ୍ରୂବାଣ, ବି°. (ବ୍ରୂ=ବୋଲିବା-ଆନ) ଯେ କହୁଅଛି, ବକ୍ତା ।

ଭ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଚତୁର୍ବିଂଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବି. (ଭା=ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଅ) ନକ୍ଷତ୍ର; ଗ୍ରହ; ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ; ରାଶି; ଭ୍ରାନ୍ତି । (ଭଣ୍=ଶବ୍ଦକରିବା-ଅ) ଭ୍ରମର ।

ଭଁଭଁ, ଭଅଁଭଅଁ, ଅ°. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଭଅଁର, ବି. (ଭ୍ରମର ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଭୃଙ୍ଗ; କାଷ୍ଠ ଫୋଡ଼ିବା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଭଇଁଚ, ବଇଁଚ, ବି. (ବିକଙ୍କତ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । ଯଥା—

ବେଲ କରୁଣା କରମଙ୍ଗା,
ଭଇଁଚ ତେନ୍ତୁଳି ସୁନଙ୍ଗା । ମା ମା..

ଭଇଁଷ, ବି. (ମହିଷ ଶବ୍ଦଜ) ମହିଷ ।

ଭଉଁର, ଭଉଁରି, ବି. (ଭ୍ରମରକ ଶବ୍ଦଜ) କୁନ୍ଦିବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଭଉଁରରେ କୁନ୍ଦ ହୋଇ ପ୍ରାୟେ ଦିଶେ ନାଭି ।
ନୃ. ପୃ. ପ୍ର. ଭ.

ଭଉଁର, ଭଉଁରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭ୍ରମରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳଭଉଁରି । ଯଥା—

ବାହୁକୁ ମୃଣାଳ ବିଚାରି,
ମଗଲ ବୁଲନ୍ତି ଦେଇ ଭଉଁରି । କ. ମ.

ଚକ୍ରାକାର ବୁଲିବା; ଅଳଙ୍କାରାଦିର ପ୍ରଧାନ ଖିଲ । ଯଥା—

ଗର୍ଭିକ କଲି ଚଉଁରି, ପ୍ରକାଶ ରୂପା ଭଉଁରି । ଲ. ବ.

ପକ୍ଷିବିଶେଷ (ଜୁଇ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) । ଯାତାବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା; ମୁଣ୍ଡର ଗୋଲାକାର ଚିହ୍ନ ।

ଭଉଁରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୂମି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାଗଜବିଶେଷ ।

ଭଉଣୀ, ଭଏଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭଗିନୀ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଭଇଣୀ ଶବ୍ଦଜାତ) ଭଗିନୀ । ଯଥା—

ଚଳେ ହସିଲେ ମୋ ଭଏଣୀ,
ଆଜ ଆଣିବ ଶିର ହାଣି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଭକଭକ, ଅ°. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ଭକଭକ ରକ୍ତ ସ୍ରାବ ବୁଜିଲେ ସେ ଆଖି । ମ. ଯା.

ବେଙ୍ଗମାନଙ୍କର ଶବ୍ଦ ।

ଭକଆ, ବି.(ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ) ଆଲୋକ ।

ଭକୁଆ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଓଲୁ ବା ଉଲୁ; ଯେ ଭକଭକ ଶବ୍ଦ କରେ ।

ଭକ୍ତ, ବି. (ଭଜ୍=ସେବା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ଭାତ । ବି°. ଅନୁଗତ; ସେବକ; ବିଭକ୍ତ ।

ଭକ୍ତକର, ବି. [ଭକ୍ତ-କର (କୃ-ଅ)] କୃତ୍ରିମ ଧୂପ । ବି°. ପାଚକ ।

ଭକ୍ତି, ବି. (ଭଜ୍-ତି) ପୂଜ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ; ପ୍ରେମ; ସେବା; ଉପଚାର; ବିଭାଗ; ରଚନା; ଭଙ୍ଗୀ ।

ଭକ୍ଷଣ, ବି. (ଭକ୍ଷ୍=ଭୋଜନ କରିବା-ଅନ) ଭୋଜନ, ଖାଇବା ।

ଭକ୍ଷଣୀୟ, ଭକ୍ଷ୍ୟ, ବି°. (ଭକ୍ଷ-ଅନୀୟ, ଯ) ଭୋଜନୀୟ, ଭକ୍ଷଣଯୋଗ୍ୟ । ବି. ଭକ୍ଷ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ । (ବିଶେଷଣରେ ଭକ୍ଷିତ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଭକ୍ଷ୍ୟକାର, ବି. (ଭକ୍ଷ୍ୟ=ଭକ୍ଷଣୀୟ-କୃ-ଅ) ଯେ ଭକ୍ଷଣୀୟ ବସ୍ତୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ; ପିଷ୍ଟକ-ବିକ୍ରୟୀ।

ଭଗ, ବି. (ଭଜ୍=ସେବା କରିବା-ଗ-ଜ ଲୋପ ଅଥବା ଭଜ୍-ଅ, ଜ=ଗ) ଯୋନି, ସ୍ତ୍ରୀଚିହ୍ନ; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; ଉତ୍କର୍ଷ; ଇଚ୍ଛା; ଶକ୍ତି ବା ବୀର୍ଯ୍ୟ; ପୂର୍ବାଫାଲ୍‌ଗୁନୀ ନକ୍ଷତ୍ର; ରବି; ଚନ୍ଦ୍ର; କୀର୍ତ୍ତି; ମାହାତ୍ମ୍ୟ; ଧର୍ମ; ଜ୍ଞାନ; ବୈରାଗ୍ୟ; ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ; ଯତ୍ନ; ମୋକ୍ଷ; ସୌଭାଗ୍ୟ। (ଭଗଂ ଶ୍ରୀ ଯୋନି ବୀର୍ଯ୍ୟେଚ୍ଛା ଜ୍ଞାନ ବୈରାଗ୍ୟ କୀର୍ତ୍ତିଷୁ। ମାହାତ୍ମ୍ୟୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଯତ୍ନେଷୁ ଧର୍ମେ ମୋକ୍ଷେଽଥବା ରବୌ—ମେଦିନୀ।)

ଭଗତ, ଭକତ, ବି. (ଭକ୍ତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଭକ୍ତ, ଯାହାର ଭକ୍ତି ଅଛି; ସେବକ।

ଭଗତି, ଭକତି, ବି. (ଭକ୍ତି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଭକ୍ତି, ସେବା। ଯଥା—

ପ୍ରଧାନ ବାରଣଗତିଠାରେ ଭଗତି। ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଭଗଦତ୍ତ, ବି. ନରକରାଜାର ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର; କାମରୂପେଶ୍ୱର ନୃପତିବିଶେଷ; ପ୍ରାଗ୍‌ଜ୍ୟୋତିଷ ଦେଶର ଅଧିପତି।

ଭଗନ୍ଦର, ବି. (ଭଗ=ଶିଶ୍ନ-ଯୋନି-ଦୃ=ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା-ଅ) (ଭଗଂ ଦୃ ଦାରୟେଦ୍ଦ ଯସ୍ମାତ୍ ତସ୍ମାତ୍ ଜ୍ଞେୟୋ ଭଗନ୍ଦରଃ) ଗୁହ୍ୟବ୍ରଣ।

ଭଗବତ୍, ଭଗବାନ୍, ବିଂ. (ଭଗ=ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟାଦି ଷଡ଼୍‌ଗୁଣ-ବତୁ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟସ୍ୟ ସମଗ୍ରସ୍ୟ ବୀର୍ଯ୍ୟସ୍ୟ ଯଶସଃ ଶ୍ରିୟଃ। ଜ୍ଞାନ-ବୈରାଗ୍ୟୟୋଶ୍ଚୈବ ଷଣ୍ଣାଂ ଭଗ ଇତି ସ୍ମୃତଂ।) ଭଗଯୁକ୍ତ, ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟାଦି ଷଡ଼୍‌ଗୁଣ-ଯୁକ୍ତ; ପୂଜ୍ୟ, ମାନ୍ୟ। ବି. ପରମେଶ୍ୱର; ବୁଦ୍ଧ।

ଭଗବତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭଗ-ବତ୍-ଈ) ଦୁର୍ଗା। ବିଂ. ପୂଜ୍ୟା।

ଭଗବନ୍ତ, ବି. (ଭଗବତ୍ ଶବ୍ଦଜ, ଅତ୍ ଭାଗାନ୍ତ ଶବ୍ଦ ସବୁ ଓଡ଼ିଆରେ ସଂସ୍କୃତ ବହୁବଚନର ରୂପଧାରଣ କରନ୍ତି) ଭଗବାନ୍; ଈଶ୍ୱର। ବିଂ. ପୂଜ୍ୟ। ଯଥା—

ଋଷି ଭଗବନ୍ତ ଧର୍ମ ରୁଦ୍ର ନାରାୟଣ,
ସମସ୍ତେ ସ୍ୱର୍ଗେ ବସିଲେ ସଭା ମଣ୍ଡାଇଣ। ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଚ.

ଭଗଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ଲେପରା, ବେଲି।

ଭଗା, ଭଙ୍ଗା, ବିଂ. (ଭଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ଭଗ୍ନ। ଯେପରି—ଭଗା ବଇ, ଭଙ୍ଗା ମୃଦଙ୍ଗ।

ଭଗାରି, ବି. (ଭଗଦାସୀ ଶବ୍ଦଜ) ଶତ୍ରୁ ବା ବିପକ୍ଷ। ଯଥା—

କାହିଁପାଇଁ କରାଇଲା ଭଗାରିହସାକୁ। ବ. ଚ. ମ.

ଜ୍ଞାତି।

ଭଗିନୀ, ଭଗ୍ନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭଗ=ଯତ୍ନ-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଈ, ଯାହାର ପିତାଦିଙ୍କ ନିକଟରୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ଗ୍ରହଣାର୍ଥ ଯତ୍ନ ଅଛି, ଅଥବା ଭନ୍‌ଜ୍=ଭଗ୍ନ କରିବା-ତ, ତ=ନ, ଜ=ଗ, ଯେ ଭ୍ରାତୃ ଓ ଭ୍ରାତୃଜାୟାଙ୍କର ସ୍ନେହ ଭଗ୍ନ କରେ) ସହୋଦରା, ଭଉଣୀ। ଯଥା—

ରାମକୃଷ୍ଣ ଭଗ୍ନୀକା ନାମ ଅଭିମନ୍ୟୁ। ସା.ଭା.ବି.ପ.

ଭଗୀରଥ, ବି. ସଂ. ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ନୃପବିଶେଷ; ଯେ ଏ ପୃଥିବୀକୁ ଗଙ୍ଗା ଆଣିଥିଲେ।

ଭଗ୍ନ, ବିଂ. (ଭନ୍‌ଜ୍-ତ) ପରାଜିତ; ନିରସ୍ତ; ଅପମାନିତ; ଖଣ୍ଡିତ, ଭଙ୍ଗା; ବିନଷ୍ଟ।

ଭଗ୍ନାଂଶ, ବି. (ଭଗ୍ନ-ଅଂଶ) ଯେଉଁ ରାଶିଦ୍ୱାରା ଏକର ଅଂଶ ବ୍ୟକ୍ତ କରାଯାଏ।

ଭଗ୍ନାତ୍ମା, ବି. (ଭଗ୍ନ-ଆତ୍ମନ୍) ଚନ୍ଦ୍ର; ଚନ୍ଦ୍ର ବୃହସ୍ପତି ପତ୍ନୀଙ୍କର ସତୀତ୍ୱ ହରଣ କରିବାରୁ ଶିବ ଏହାଙ୍କୁ ତ୍ରିଶୂଳଦ୍ୱାରା ଦ୍ୱିଖଣ୍ଡିତ କରିଥିଲେ, ଏହି ହେତୁରୁ ଏହାଙ୍କର ନାମ ଭଗ୍ନାତ୍ମା ହୋଇଅଛି।

ଭଙ୍ଗ, ବି. (ଭନ୍‌ଜ୍-ଅ) ତରଙ୍ଗ; ପରାଜୟ; ଭେଦ; ପ୍ରତିବନ୍ଧ; ନାଶ; ଗମନ; ଭଗ୍ନ ହେବା; ଖଣ୍ଡ; ବ୍ୟସନ; ରୋଗ; ଭଙ୍ଗୀ; ଭୟ; ନିରସନ।

ଭଙ୍ଗପ୍ରବଣ, ବିଂ. ସଂ. ଭଙ୍ଗୁର, ଯାହା ସହଜେ ଭାଙ୍ଗିଯାଏ (brittle) । ଯେପରି—କାଚ ପ୍ରଭୃତି ।

ଭଙ୍ଗା, ବିଂ. (ଭଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ଭଗ୍ନ । ଯଥା—
ସେ ସକାଶେଁ ଶୀତକ ଅଙ୍ଗନ ହୋଇଲ,
ଭଙ୍ଗା ଭେଷ ପ୍ରାୟେ ରଙ୍ଗତାଏ କଲା । କୃ.ଷ୍ଣ.ବି.ପ.
ବି. ଦସ୍ତ ଖେଳରେ ସାର ସବୁ ଗୋଳାଇ ଏକାଠି ରଖିଲା ଉତ୍ତାରୁ ଉପରସ୍ଥ କେତେକ ସାର କାଢ଼ି ତଳେ ରଖିବା; ଭାଙ୍ଗିବା ।

ଭଙ୍ଗି, ଭଙ୍ଗୀ, ବି. (ଭନ୍ଜ୍-ଇ, ଈ) ଭଙ୍ଗ; ଢଙ୍ଗ; ବ୍ୟଙ୍ଗ; ତରଙ୍ଗ; ଶୋଭା; ରଚନା; ଭଙ୍ଗିମା ।

ଭଙ୍ଗୁର, ବିଂ. (ଭନ୍ଜ୍-ଉର) ବକ୍ର; ବଙ୍କା; କ୍ଷୁର; ଭଙ୍ଗଶୀଳ; ବିନଶ୍ବର । ବି. ନଦୀର ବାଙ୍କ ।

ଭଜନ, ଭଜନା, ବି. (ଭଜ=ସେବା କରିବା-ଅନ-ଆ) ଉପାସନା, ଆରାଧନା; ସେବା; ଆଶ୍ରୟଗ୍ରହଣ; ଭାଗ ।

ଭଜା, ବି. (ଭୃଜ୍ ଧାତୁଜ) ଭାଜିବା; ଭର୍ଜନ କରିବା; ଏକପ୍ରକାର ବ୍ୟଞ୍ଜନ । ବିଂ. ଯାହା ଭାଜିଥାନ୍ତି । ଯଥା—
ଭଜା ଢାକଗାଦ ପାଚଲ,
ରାନ୍ଧଣା ଏକୁଁ ଏକ ଭଲ । ଦା. ର.

ଭଞ୍ଜନ, ବି. (ଭନ୍ଜ୍=ଭାଙ୍ଗିବା-ଅନ) ଭଙ୍ଗ, ଭାଙ୍ଗିବା; ନିରସନ । ବିଂ. ଯେ ଭାଙ୍ଗେ । (ବିଶେଷଣରେ ଭଞ୍ଜକ ହୁଏ ।)

ଭଟ, ବି. (ଭଟ୍=ପୋଷଣ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଯୋଦ୍ଧା, ବୀର । ଯଥା—
ଭଟ ଦନୁଜଭଟ ପରରକ୍ଷିତା ରାଜଧାନୀ । କା.ପ.ନା.
ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ ।

ଭଟଭଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଳମାଳ; କଳହ; କୋଳାହଳ । ବିଂ. କୋଳାହଳକାରୀ । ଯଥା—
ବନ୍ଧଏ ଆସି ତାଙ୍କ ଶରତ ବନ୍ଧଲେ,
ଭଟେ ପଡ଼ି କବନ୍ଧ ଭଟଭଟ ହେଲେ । କୃ.ଷ୍ଣ ଆ.ପ.

ଭଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଳଉଚ୍ଛ୍ୱାସର ହ୍ରାସ ଅର୍ଥାତ୍ ଜୁଆରର ବିପରୀତ କ୍ରିୟା । (ଗଡ଼ଜାତରେ) ପଦା ।

ଭଟିତ୍ର, ବି. (ଭଟ୍-ଇତ୍ର) ଶଳାକାଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ଧ ପକ୍ୱମାଂସାଦି ।

ଭଟ୍ଟ, ବି. ସଂ. ପଣ୍ଡିତ; ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ; ଭାଟ; ଅଧ୍ୟାପକ; ସ୍ୱାମିତ୍ୱ ।

ଭଟ୍ଟମିଶ୍ର, ବି. (ଦେଶଜ ଓଡ଼ିଆ ପଦ ବ୍ୟବହୃତ) ବୈଦିକ ଅପେକ୍ଷା ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ଭଟ୍ଟ-ଆଚାର୍ଯ୍ୟ) ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ; ଅଧ୍ୟାପକ ।

ଭଟ୍ଟାର, ବିଂ. (ଭଟ୍ଟ=ସ୍ୱାମିତ୍ୱ-ଋ=ଗମନ କରିବା, ପାଇବା-ଅ) ମାନ୍ୟ, ପୂଜ୍ୟ ।

ଭଟ୍ଟାରକ, ବି. (ଭଟ୍ଟ-ଋ-ଅ-କ ଯୋଗ) ମୁନି; ଦେବତା; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ନାଟ୍ୟୋକ୍ତିରେ ରାଜା । (ରାଜା ଭଟ୍ଟାରକୋ ଦେବଃ—ଅମର ।) ବିଂ. ପୂଜ୍ୟ ।

ଭଟ୍ଟିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭଟ୍ଟ=ସ୍ୱାମିତ୍ୱ-ଇନ୍-ଈ) ଅକୃତାଭିଷେକା ମହିଷୀ; ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

ଭଡ଼, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବୃହତ୍ । ବି. ସଂ. ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ ।

ଭଡ଼ଙ୍ଗିଆ, ଭଡ଼କିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚଞ୍ଚଳ ସ୍ୱଭାବ ବା ଉଗ୍ର ।

ଭଡ଼ଭଡ଼ିଆ, ବଡ଼ବଡ଼ିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବକୁଆ ।

ଭଡ଼ଭଡ଼, ଭଡ଼ଭଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଡ଼ାଏ କହିବା । ଅଂ. ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—ଭଡ଼ଭଡ଼ ପଡ଼ିଗଲା ।

ଭଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଦ । ଯଥା—
କାଣ୍ଡଘାଏ ଘୋଡ଼ାଏ କଲ ମୁହଁପୋଡ଼ା,
ରଥ ଧରି ପଛକୁ ପକାଇଲେ ଭଡ଼ା । କୃ. ଷ୍ଣ. ଶ୍ରୀ. ପ.
ପାଦେ ପରିମାଣ । ଯଥା—
ତାର ବୁଢ଼ିବା ଦେଖି ମାଏ,
ଗୃଲ ଯେ ନ ପାରି ଭଡ଼ାଏ । ଶ୍ରୀ. ଦ. ସ୍ତ.
(ଭାଟକ ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହାଦିର ମାସୁଲ । ଯଥା—
ଦେଇଅଛୁ କେତେ କୋଟି ଭଡା ଗ୍ରାଣ୍ଡି । ଦ. ବା.

ଭଡ଼ାଟିଯ଼ା, ଭଡ଼ାଟିଆ, ବଂ. (ଭାଟକୀଯ଼ ଶବ୍ଦଜ) ଭଡ଼ାପାଇଁ ନେଇଥିବା (ଗାଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି) ।

ଭଡ଼ୁଆ, ଭାଡ଼ୁଆ, ବ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁମାନେ ବେଶ୍ୟାରେ ଆସକ୍ତ ।

ଭଣଜା, ଭଣଜ୍ଞା, ବ. (ଭଗିନୀଜ ଶବ୍ଦଜ) ଭଉଣୀର ପୁଅ ।

ଭଣଭଣ, ବ. (ଦେଶଜ) ମାଛିଆଦିର ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଭଣିତ, ବଂ. (ଭଣ୍‌=ବୋଲିବା-ତ) କଥିତ, ଉଚ୍ଚାରିତ । ଯଥା—

ଶ୍ରୀ ଜଯ଼ଦେବ ଭଣିତମିଦଂ । ଗୀ. ଗୋ.

ଭଣିତା, ଭଣିତି, } ବ. (ଭଣ ଧାତୁଜ) ପଦ୍ୟ ଶେଷରେ କବି ନାମ ସଂଯୋଗ କରିବା ।

ଭଣିତ, ବ. (ଭଣ୍‌-ତ) ବାକ୍ୟ, କଥା, କଥନ ।

ଭଣିବା, କ୍ରି. (ଭଣ୍‌ ଧାତୁଜ) କହିବା; ପଦ୍ୟ ଶେଷରେ କବି ନାମ ସଂଯୋଗ କରିବା । ଯଥା—

ଛମେ ଭଣେ ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର । ବି. ଚ. ମ.

ଭଣ୍ଟାକୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭଟ୍‌-ଆକ-ଈ, ମ ଆଗମ) ବାଇଗଣ, ବାର୍ତ୍ତାକୀ ।

ଭଣ୍ଡ, ଭାଣ୍ଡ, ବଂ. (ଭନ୍ଡ଼୍‌=ଭଣ୍ଡିବା-ଅ, ଭାଣ୍ଡ-ତଦ୍ଭବ ଶବ୍ଦ) କୌତୁକୀ, ମସ୍କରା; ଅପ୍ରକୃତ । ଯଥା—

ଭଣ୍ଡତାର ବଢ଼ିଯାଉଛି ପ୍ରସାର । ଦ. ବା.
ନେଉଥିବା ଗାଈ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଭଣ୍ଡ,
କହିବ ପଳାଇଲା ନ ସହି ଆମ୍ଭ କାଣ୍ଡ । କୃ.ଖ.ବ.ପ.

ଭଣ୍ଡକ, ବ. ପୁଂ. (ଭଣ୍ଡ-କ) ଖଞ୍ଜନପକ୍ଷୀ ।

ଭଣ୍ଡନ, ବ. (ଭନ୍ଡ଼୍‌-ଅନ) ପ୍ରତାରଣା, ଭଣ୍ଡାଇବା; କବଚ; ଯୁଦ୍ଧ ।

ଭଣ୍ଡବକର, ଭଣ୍ଡବକ, } ବ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାଯ଼) ଅଶ୍ଳୀଳ ବାକ୍ୟ ।

ଭଣ୍ଡରା, ବଂ. (ଭଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଭଣ୍ଡିବା ଲୋକ । ଯଥା—

କେତେ କହିବ ଲୋଭ କୁତର ଉପମା,
କୃପଣ କାମ ଭଣ୍ଡର ନୋହିବ ଏ ସୀମା । ର. କ.

ଭଣ୍ଡହାସିନୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭଣ୍ଡ-ହାସିନୀ) ବେଶ୍ୟା ।

ଭଣ୍ଡା, ବ. (ଭଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଭଣ୍ଡିବା, ଠକିବା; କଦଳୀ ପ୍ରଭୃତିର କାନ୍ଧ ସନ୍ଧିଁରୁ ବାହାରଇ । ଯେପରି—କଦଳୀଭଣ୍ଡା । ଯଥା—

ଫେଣାମାନଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଯେବେ ଭଣ୍ଡା ଥୋଇ,
ଶୋଭଇ କୁଙ୍କୁମ କାନ୍ତି ବହିର୍ଗତ ହୋଇ । ବୃ. ସୁ.

ଆଣ୍ଠୁର ଅଧୋଭାଗ ଅର୍ଥାତ୍ ପେଣ୍ଡା ।

ଭଣ୍ଡାଇବା, କ୍ରି.(ଦେଶଜ) ଠକାଇବା; ଠକିବା ।

ଭଣ୍ଡାଣ, ବ. (ଦେଶଜ) ଠକିବା । ଯଥା—

ଦେଖିଲି ବୁଝିଲି ଏହି ଦୋକାନ,
କେବଳ ନୁହେଁଟି ପିଲାଭଣ୍ଡାଣ । ଭ. ସା.

ଭଣ୍ଡାଭଣ୍ଡି, ବ. (ଭଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଏଣୁ ତେଣୁ କହି ଠକିବା । (ବୋକା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଭଣ୍ଡାମି, ଭଣ୍ଡାମୀ, ବ. (ଦେଶଜ ବା ଭଣ୍ଡିମା ଶବ୍ଦଜ) ଗୃଢ଼ଭୂଷ ବା ଭଣ୍ଡତା ।

ଭଣ୍ଡାର, ବ. (ଭାଣ୍ଡାଗାର ଶବ୍ଦଜ)ଯେଉଁ ଗୃହରେ ଧନ ସଞ୍ଚିତ ରଖାଯାଏ । ଯଥା—

ସଖୀ ଅନୁରୋଧେ ଇନ୍ଦ୍ର ଦେଲେ କୋଠଭଣ୍ଡାରୁ ।
ଚ. ଭା.

ଭଣ୍ଡାରି, ବ. (ଭାଣ୍ଡିର ଶବ୍ଦଜ) କୋଷାଧ୍ୟକ୍ଷ; ନାପିତ ଅର୍ଥାତ୍ ବାରିକ ।

ଭଣ୍ଡାରୁଣୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ନାପିତ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଭଣ୍ଡି, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭନ୍ଡ଼୍‌-ଇ) ବୀଚି, ତରଙ୍ଗ । (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀ କେଶବନ୍ଧନର ଉପକରଣବିଶେଷ, ଏହାକୁ କେଶ ମଧ୍ୟରେ ରଖି କେଶ ବାନ୍ଧନ୍ତି । ଯଥା—

ରଙ୍ଗ ଭଣ୍ଡି ରଖି ଦିବ୍ୟଚୂଡ଼ାକୁ,
ସଜାଡ଼ିଲେ ଜୁଡ଼ା ଜ୍ଞାନବୁଢ଼ାକୁ । ଲ. ବ.

ଇଟାକାନ୍ଥର ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ରଖିଥିବା ଗାତ; (ଏ ଅର୍ଥରେ ତେଲଙ୍ଗାମାନେ ମଧ୍ୟ ଗଞ୍ଜାମରେ ଭଣ୍ଡି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି) କଦଳୀର ପୁଷ୍ପ ଓ ଫଳର କୋଷ । ଯଥା—

ମରକତ ରମ୍ଭା ଭଣ୍ଡି ପରି ଶୋଭା
ଦିଶିଲା ଜୁଡ଼ା ଆକାର । ସୁ. ପ.

ଭଣ୍ଡିକା, ଭଣ୍ଡୀ, ଭଣ୍ଡୀତକୀ, ଭଣ୍ଡାକ୍ଷୀ, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ମଞ୍ଜିଷ୍ଠାଲତା ।

ଭଣ୍ଡିବା, କ୍ରି. (ଭଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଠକିବା । ଯଥା—
ମଧ ମୋହ ଭଣ୍ଡନ୍ତ ଯୁବତୀ । ର. ପ.

ଭଣ୍ଡିର, ଭଣ୍ଡୀର, ଭଣ୍ଡିଲ, ଭଣ୍ଡୀଲ, } ବି. ସଂ. ଶିରୀଷ ବୃକ୍ଷ ।

ଭଣ୍ଡୁର, ଭଣ୍ଡୋର, ବି. (ଦେଶଜ) ଖରାପ; ନାଶ ।

ଭଦଭଦଲିଆ, ଭଦଲିଆ, ଭଦାଲିଆ, } ବି. (ଭରଦ୍ୱାଜ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—
ଭଦଭଦଲିଆ ମାଳେ ମାଳେ ନଚେ
ପ୍ରକାଶି ବିଚିତ୍ର ତନୁ । ଯ. କେ.

ଭଦ୍ର, ବି. (ଭନ୍ଦ୍—ପ୍ରୀତ ହେବା-ର) ସୌଭାଗ୍ୟ, ମଙ୍ଗଳ; ମୁଥା; ସୁବର୍ଣ୍ଣ; ଶିବ; ବୃଷଭ; ଗଜବିଶେଷ; ସମୁଦ୍ର; ଖଞ୍ଜନପକ୍ଷୀ; କଦମ୍ବ ବୃକ୍ଷ; ରାମଙ୍କର ଦୂତବିଶେଷ; ବଳଭଦ୍ର । ବିଂ. ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ, କୁଶଳୀ; ଉତ୍ତମ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ସାଧୁ ।

ଭଦ୍ରକ, ବି. (ଭଦ୍ର-କ) ମୁଥାବିଶେଷ, ଭଦ୍ରମୁଥା; ଦେବଦାରୁ ବୃକ୍ଷ । ବିଂ. ମନୋଜ୍ଞ, ସୁନ୍ଦର ।

ଭଦ୍ରକାଳି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଦୁର୍ଗା; କାତ୍ୟାୟନୀ ।

ଭଦ୍ରକୁମ୍ଭ, ବି. (ଭଦ୍ର-କୁମ୍ଭ) ମଙ୍ଗଳାର୍ଥ ପୂର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭ, ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟ ।

ଭଦ୍ରହେବା, କ୍ରି. (ଭଦ୍ରାକରଣ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୌର ହେବା ।

ଭଦ୍ରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭଦ୍ର-ଆ) ତିଥିବିଶେଷ; ହରିଦ୍ରା; ଶ୍ୱେତଦୁବା; କୃଷ୍ଣାନୁଜା, ସୁଭଦ୍ରା; କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପତ୍ନୀବିଶେଷ ।

ଭଦ୍ରା, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଫୁଲ ସୁତା ।

ଭଦ୍ରାକରଣ, ବି. ସଂ. ମୁଣ୍ଡନ ।

ଭଦ୍ରାକୃତ, ବିଂ. ସଂ. ମଙ୍ଗଳପୂର୍ବକ ମୁଣ୍ଡିତ ମସ୍ତକ ।

ଭଦ୍ରାତ୍ମଜ, ବି. (ଭଦ୍ର—ଲୌହ-ଆତ୍ମଜ—ଜାତ) ଅସି, ଖଡ୍ଗ ।

ଭଦ୍ରାଶ୍ୱ, ବି. (ଭଦ୍ର-ଅଶ୍ୱ) ପୃଥିବୀର ନବବର୍ଷାନ୍ତର୍ଗତ ବର୍ଷବିଶେଷ । (ଭଦ୍ରାଶ୍ୱଂ କେତୁମାଳଂ ଚ ମେରୋଃ ପ୍ରାକ୍ ପଶ୍ଚିମସ୍ଥିତଂ ।)

ଭଦ୍ରାଶ୍ରୟ, ବି. (ଭଦ୍ର-ଆଶ୍ରୟ) ଚନ୍ଦନବୃକ୍ଷ ।

ଭଦ୍ରାସନ, ବି. (ଭଦ୍ର-ଆସନ) ସିଂହାସନ; ଯୋଗାସନ ।

ଭଦ୍ରୈଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭଦ୍ର-ଏଳା) ବଡ଼ ଅଳାଇଚ ।

ଭନ୍ଦଳ, ବି. (ଭନ୍ଦ୍—ଶୁଭ ହେବା-ଇଳ) ଶୁଭ, ମଙ୍ଗଳ ।

ଭବିଷ, ବି. (ଭବିଷ୍ୟ ବା ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଆଗାମୀ କାଳ । ଯଥା—
ଗଙ୍ଗାତଟେ ରହି ହରିଙ୍କି ସେବିବ
ଭବିଷେ ହେବ କି ଯୋଗ । ସୃ. ପ.

ଭବିଷ, ଭବିଷ୍ୟ, ବି. (ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଘଟଣା । ଯଥା—
ଏ ପାଞ୍ଚ ମାସେ ଭ୍ୟାଇବ ଏସନେ ଭବିଷ । ସା.ଭା.ଆ.
କାର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—
ଶୁନ ସକାଶୁଁ ହୋଇଲା ଏମନ୍ତ ଭବିଷ । ବି. ର.
ବିଂ. ବିରୂପ । ଯଥା—
କେ ବୋଲେ ଭବିଷ୍ୟ ତାର ଗାନ,
ବିକଟ ଦଶନ କୋଟ ନେନ । ବି. ଗ.

ଭମର, ଭମ୍ବର, ବି. (ଭ୍ରମର ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଭୃଙ୍ଗ ।

ଭମା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନରେ ହେବା ପୋକ । ଯଥା—
ଦେଶ ଖାଇଲା କମା, ଧାନ ଖାଇଲା ଭମା । ଗ୍ରା. ବ.

ଭମ୍ଭ, ବି. (ଭମ୍ = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ଭା = ଶବ୍ଦ କରିବା, ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ) ଧୂମ, ଧୂଆଁ; ମକ୍ଷିକା, ମାଛି ।

ଭୟ, ବି. (ଭୀ-ଅ) ତ୍ରାସ, ଶଙ୍କା, ଆତଙ୍କ ।

ଭୟାନକ, ବି. (ଭୀ = ଭୀତ ହେବା-ଆନକ) ରସବିଶେଷ, ଭୟ ଯେଉଁ ରସର ସ୍ଥାୟୀଭାବ; ବ୍ୟାଘ୍ର; ରାହୁ । ବିଂ. ଭୟଙ୍କର, ଭୟାବହ ।

ଭୟାପହ, ବି. (ଭୟ-ଅପ-ହା-ଅ) ରାଜା । ବିଂ. ଭୟନାଶକ ।

ଭୟାବହ, ବିଂ. (ଭୟ-ଆ-ବହ-ଅ) ଭୟ-ଜନକ, ଭୟଙ୍କର ।

ଭର, ବି. (ଭୃ-ଅ) ଆଧିକ୍ୟ; ସମୂହ; ଭାର; ଭରଣ; ଗୌରବ । ବିଂ. ଭରଣକର୍ତ୍ତା ।

ଭରଟ, ବି. (ଭୃ-ଅଟ) କୁମ୍ଭକାର, କୁମ୍ଭାର ।

ଭରଣ, ବି. (ଭୃ-ଅନ) ପୂରଣ, ପୋଷଣ, ପ୍ରତିପାଳନ; ବେତନ; ଧାରଣ । (ଦେଶଜ) ପରିମାଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦେଖିଣ ଲୋକେ ତାହା ଚମକିତ ହୋଇଲେ,
ସେ ଖାତେ ଲକ୍ଷେ ଭରଣ ମାଟି ପୂରାଇଲେ ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ଛ.

(ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ । (ବିଶେଷଣରେ ଭରଣୀୟ, ଭରଣ୍ୟ ଓ ଭରିତ ହୁଏ ।)

ଭରଣ୍ଡ, ବି. (ଭୃ-ଅଣ୍ଡ) ପ୍ରଭୁ, ସ୍ୱାମୀ; ରାଜା; ବୃଷ; କୃମି । (ଦେଶଜ) ମୁଖବ୍ରଣବିଶେଷ ।

ଭରଣ୍ୟଭୁକ, ବିଂ. (ଭରଣ୍ୟ-ଭୁଜ୍-କ୍ୱିପ୍) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବେତନ ନେଇ କର୍ମ କରେ ।

ଭରତ, ବି. (ଭୃ-ଅତ) ଦଶରଥ ରାଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟମ ପୁତ୍ର; ଶକୁନ୍ତଳା ଗର୍ଭଜାତ ଦୁଷ୍ମନ୍ତରାଜ-ପୁତ୍ର; ଜଡ଼ଭରତ, ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରପ୍ରଣେତା ମୁନି; ନଟ; ନାୟକ; ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର; ଶବର, ବ୍ୟାଧ; ତନ୍ତୁବାୟ; ରାଜା ।

ଭରତଖଣ୍ଡ, ବି. ସଂ. ଭାରତବର୍ଷାନ୍ତର୍ଗତ କୁମାରିକାଖଣ୍ଡ ।

ଭରତପୁତ୍ରକ, ବି. (ଭରତ-ପୁତ୍ର-କ) ନଟ, ଅଭିନୟକାରକ ।

ଭରତଆ, ଭାରତଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷି-
ଭରଥିଆ, ଭାରଥିଆ, } ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଉଷା ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଭରତଆ ସ୍ୱନ ଶୁଭିଲା ବଲେ ।
ଉଷା ।

ନେପାଳ ଦ୍ରୋଣକାଙ୍କ ଚଢ଼ାଇ ଭାରଥିଆ । ନୃ.ପୁ ଚ.ଛ.

ଭରଦ୍ୱାଜ, ବି. (ଭର-ଦ୍ୱା-ଜ) ମୁନିବିଶେଷ; ପକ୍ଷିବିଶେଷ, ଭଦଭଦଳିଆ ଚଢ଼େଇ ।

ଭରସା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଆଶା; ପ୍ରତ୍ୟୟ; ସାହସ । ଯଥା—

ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟମାକୁ ତାଙ୍କ ଆଣିବାକୁ
ଏଠାକୁ କାହା ଭରସା । କ. ଚ. ଚ.

ଭରସିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସାହସ କରିବା । ଯଥା—

ମରକତକେଶୀ ଓଷ୍ଠସୁଧା ପାନୁଁ
ନ ଭରସଇ ହଂସକୁମର । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଭରହ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ମୃଦଙ୍ଗ ତାଳ କଂସାଳ ନାନା ରସବେଣୀ,
ସରଗୁଣା ବଇଁଶୀ ଭରହ ଯେ ଗାୟଣି । ସା. ଭା. ଆ.

ଭରା, ବି. (ଭୃ ଧାତୁଜ) ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା; ଠେସ; ବୋଝ । ବିଂ. ପୂର୍ତ୍ତି; ଯାହାକୁ ଭରି ଥାନ୍ତି । ଯଥା—

ଲାଗୁଅଛି ସ୍ୱାଦ ଖୋସାମୋଦ ବାଣୀ ସଜସରସ୍ଥଳ ପରା,
ସାବଧାନ ! ସେହି ସ୍ଥଳରେ ହୋଇଛି
କପଟ ଜହର ଭରା । ହ. ସା.

ଭରାଇବା, କ୍ରି. (ଭୃ ଧାତୁଜ) ପୂର୍ତ୍ତି କରାଇବା; ପିନ୍ଧାଇବା ।

ଭରାଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଚିଙ୍ଗି ପାହାର ପଡ଼ିବା ଗର୍ତ୍ତ ବା ଧାନ୍ୟାଦି କୁଟିବା ଗାତ ।

ଭରାଭର, ଭରାଭରି, ବିଂ. (ଭୃ ଧାତୁଜ) ପୂର୍ତ୍ତି । ବି. ସମ୍ପୂର୍ତ୍ତତା ।

ଭରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦଶ ମସା ଓଜନ । ବିଂ. (ଭୃ ଧାତୁଜ) ପୂର୍ତ୍ତି ।

ଭରିତ, ବିଂ. (ଭୃ-ତ, ଇ ଆଗମ) ପାଳିତ; ପୂରିତ; ଭାରଯୁକ୍ତ; ହରିଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ ।

ଭରିବା, କ୍ରି. (ଭୃ ଧାତୁଜ) ପୂର୍ତ୍ତି କରିବା । ଯଥା—

ଭରି ଘନରସ ଉଛଳାଇଦେଲେ ନାଗରୀ ହୃଦସରସୀ ।
ବି. ଚ. ମ.

ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା । ଯଥା—

ଚଞ୍ଚଳେକ୍ଷଣୀ ଅଞ୍ଚଳେ ଭରି କର
ପାଏଡ଼ା କଲା ପଦକୁ ସେ । ଲା. ବ.

ଲଗାଇବା ବା ପିନ୍ଧିବା । ଯଥା—

ବଳା ଦୁଇପଟ ଦୁଇ ଗୋଡ଼େ ଖଞ୍ଜି,
ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ଭରିଲେ ଗଣ୍ଡାଏ ମୁଦି ମାଜି । କୃ.ଭା.ବ ପ.

ରଖିବା । ଯଥା—

ଝିଣ୍ଟିକା ଆଦି କୀଟ ମାରି,
ଆଣି ତା ମନ୍ଦିରରେ ଭରି । ଦା. ର.

ଭରିମା, ବି. (ଭରିମନ୍ = ଭୃ-ଇମନ୍) ଭରଣ, ପ୍ରତିପାଳନ ।

ଭରୁ, ବି. (ଭୃ-ଉ) ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ; ସମୁଦ୍ର; ସ୍ୱାମୀ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ।

ଭର୍ଗ, ବି. (ଭ୍ରସ୍ଜ୍-ଅ) ଶିବ; ବ୍ରହ୍ମା; ସୂର୍ଯ୍ୟସ୍ଥ ଐଶତେଜଃ; ଭର୍ଜ୍ଜନ, ଭାଜିବା ।

ଭର୍ଜ୍ଜନ, ବି. (ଭ୍ରସ୍ଜ୍-ଅନ) ଭାଜିବା, ଭଜା ।

ଭର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ବିଂ. (ଭୃ-ତବ୍ୟ) ପୋଷଣଯୋଗ୍ୟ, ପ୍ରତିପାଳ୍ୟ ।

ଭର୍ତ୍ତା, ବି. (ଭୃ-ତୃ) ପତି, ସ୍ୱାମୀ; ଅଧିପତି; ରାଜା । ବିଂ. ପାଳନକର୍ତ୍ତା; ଧାରଣକର୍ତ୍ତା ।

ଭର୍ତ୍ତି, ବିଂ. (ଭୃ ଧାତୁଜ) ପୂର୍ଣ୍ଣ । ବି. ପ୍ରବେଶ ।

ଭର୍ତ୍ତୃଦାରକ, ବି. (ଭର୍ତ୍ତୃ=ସ୍ୱାମୀ-ଦାରକ= ପୁତ୍ର) ନାଟ୍ୟରେ ରାଜପୁତ୍ର । (ରିକା-ସ୍ତ୍ରୀ) ନାଟ୍ୟୋକ୍ତିରେ ରାଜକନ୍ୟା ।

ଭର୍ତ୍ତୃହରି, ବି. (ଭର୍ତ୍ତୃ-ହରି) ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଭ୍ରାତା; ଭଟ୍ଟିକାବ୍ୟପ୍ରଣେତା ।

ଭର୍ତ୍ସନ, ଭର୍ତ୍ସନା, ବି. (ଭର୍ତ୍ସ-ଅନ-ଆ) କୁତ୍ସା, ନିନ୍ଦା; ତର୍ଜ୍ଜନ, ତିରସ୍କାର ।

ଭଲ, ବିଂ. (ଭଦ୍ର ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଉତ୍ତମ । ଯଥା—

ଲୋକେ ବୋଲିବେ ମୋତେ ଭଲ,
ତେବେ ସେ ଯିବ ଆତ୍ମା ସଲ । ଷ୍ଟ. ଦ. ସ୍କ.

କ୍ଷେମ ବା ମଙ୍ଗଳ । ଯଥା—

ଗୋପାଳେ ଅଛନ୍ତି ନା ଭଲେ,
ରୋହିଣୀ ଯଶୋଦାର କୁଳେ । ଷ୍ଟ. ଦ. ସ୍କ.

ଭଲକା, ବି.(ଦେଶଜ) ବାନ୍ତିର ଧାରା । ଯଥା—
ରକ୍ତ ଭଲକା ବାନ୍ତି କଲା, ତକ୍ଷଣେ ଅସାଷ୍ଟମ ହେଲା ।

ଭଲକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉଦ୍‌ଗାରିବା କିମ୍ବା ବାନ୍ତି କରିବା । ଯଥା—

ଲୁବୁବୁଦୁ ହୋଇ ଗିର ନ ପାରିଲେ ଟେକ,
କେ କାହିଁ ହୋମ କରିଲେ ପକାନ୍ତି ଭଲକ ।
ନୃ.ପୁ.ଷ.ତ.

ଭଲଭାଇ, ଭଲଭଉଣୀ, } ବି. (ଦେଶଜ)ତେଲି ଆଦି କୁଳର ଏକପ୍ରକାର ଅଧିକାରୀ ।

ଭଲା, ବିଂ. (ଭଦ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଧନ୍ୟ; ଉତ୍ତମ । ଯଥା—

ମନକଳ୍ପିତ ସମ୍ପତ୍ତି ସାକ୍ଷାତ ହୋଇବ,
ମୁଁ ଭଲା ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ ଭଲାରେ ଦଇବ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଅଂ. ଆଚ୍ଛା; ଅବଧାରଣ । ଯଥା—

କହନ୍ତୁ ଭଲା, ଆପଣ ବର୍ତ୍ତମାନ କେଉଁଠାକୁ ଯାଉଅଛନ୍ତି । ଜା. ପ. ନା.

ଭଲି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପରି । ଯଥା—

ତୁମ୍ଭ ଭଲି ଯେବେ ନୋହିଲି ପାତର ।

ଭଲିଆ, ଭଲି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତୁଲ୍ୟ । ଯଥା—
ଶୂଳି ଭଲି ଯଥି ତଲି ଅନାଇଲେ
ତଳିବ ମନକୁ ପାଉଛି । ଲା. ବ.

ଯୋଗ୍ୟ । ଯଥା—

କଳୁଁ ଦେଲା କାଳେ ଶୀଳାପଦବୀ,
ରାମା ଚରଣଦସା ଭଲି ଭାବି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଭଲେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସହଜେ । ଯଥା—

ଏ ମନ ପ୍ରଭୁ ପାଦେ ଦେଲେ,
ମାୟା ଯେ ନ ଲାଗିବ ଭଲେ ।

ଉତ୍ତମରୂପେ । ଯଥା—

କଂସର ଯେଉଁ ଯାଜା ଧନୁ,
ଉଦ୍ଧବ ତୁ ତ ଭଲେ ଜାଣୁ । ଷ୍ଟ. ଦ. ସ୍କ.

ଭଲ୍ଲ, ବି. (ଭଲ୍ଲ୍=ବଧ କରିବା-ଅ) ଭାଲୁ; ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଭଲ୍ଲାସ୍ତ୍ରେ ଦଳନ୍ତି ଦର୍ପ ଯେ ଶମ୍ବର । ନ. କେ.

ସ୍ନୁହ୍ୟାଦଳତୁଲ୍ୟ ଫଳକ ଅସ୍ତ୍ର ।

ଭଲ୍ଲକ, ଭଲ୍ଲୁକ, ଭଲ୍ଲୂକ, ବି. (ଭଲ୍ଲ-କ, ଉକ, ଊକ) ଋକ୍ଷ, ଭାଲୁ ।

ଭଲ୍ଲାତ, ଭଲ୍ଲାତକ, ବି. (ଭଲ୍ଲ=ବାଣବିଶେଷ-ଅତ୍=ତୁଲ୍ୟ ହେବା-ଅ, କ) ଭାଲିଆଗଛ ଓ ତାହାର ଫଳ ।

ଭଲ୍ଲିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭଲ୍ଲି-କ-ଆ) ଭାଲିଆଗଛ ।

ଭବ, ବି. (ଭୂ-ଅ) ସ୍ଥିତି; ଉତ୍ପତ୍ତି; ପ୍ରାପ୍ତି; ଜଗତ୍, ସଂସାର; ଶିବ; ପ୍ରାଧାନ୍ୟ; ମଙ୍ଗଳ; ଓଆଜଫଳ ।

ଭବଦାରୁ, ବି. (ଭବ-ଦାରୁ) ଦେବଦାରୁ ବୃକ୍ଷ ।

ଭବନ, ବି. (ଭୂ-ଅନ) ଆଳୟ, ଗୃହ, ବାସସ୍ଥାନ ।

ଭବଭୂତି, ବି. ମାଳତୀ ମାଧବ ପ୍ରଭୃତି ନାଟକ-ପ୍ରଣେତା, ଏହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ ଶ୍ରୀକଣ୍ଠ; ଶିବଙ୍କର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ।

ଭବାନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭବ-ଆନୀ) ଶିବପତ୍ନୀ ।

ଭବିକ, ବିଂ. (ଭବ = ମଙ୍ଗଳ-ଇକ-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଶୁଭଜନକ । ବି. ଶୁଭ, କଲ୍ୟାଣ ।

ଭବିତବ୍ୟ, ବିଂ. (ଭୂ-ତବ୍ୟ) ଭାବୀ, ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ଭବିତବ୍ୟତା ହୁଏ, ବିଶେଷଣରେ ଭବିତା, ଭବିଷ୍ଣୁ ହୁଏ ।)

ଭବିଷ୍ୟ, ଭବିଷ୍ୟତ୍, ବିଂ. (ଭୂ-ସ୍ୟ, ସ୍ୟତ୍) ଅନାଗତ, ଯାହା ପରେ ହେବ ।

ଭବିଷ୍ୟବାଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଯାହା ପରେ ଘଟିବ ତାହା ଆଗରୁ କହିବା ।

ଭବ୍ୟ, ବିଂ. (ଭୂ-ଯ) ଶୁଭଜନକ; ଶୁଭଯୁକ୍ତ; ଶିଷ୍ଟ; ସାଧୁ; ଭାଗ୍ୟବାନ୍; ସମୀଚୀନ; ଯୋଗ୍ୟ । ଯଥା—

ଅଭିନୟ କର ଏବେ ନାଟକାଗ୍ରଣୀ ଭବ୍ୟ । ଜା.ପ.ନା.

ସତ୍ୟ; ଭାବୀ । ବି. ଶୁଭ; ଅସ୍ଥି; କରମଙ୍ଗାଗଛ; ଦୁର୍ଗା; ରସବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ. ଭବ୍ୟା) ଦୁର୍ଗା ।

ଭଷ, ଭଷକ, ବି. (ଭଷ୍ = କୁକ୍କୁରବତ୍ ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ, ଅକ) କୁକ୍କୁର ।

ଭସଭସ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଦ୍ରବପଦାର୍ଥ ପ୍ରସରିବାର ଅନୁକରଣ ।

ଭସା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପାଣି ଉପରେ ଭାସିବା ।

ଭସାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନାଶ କରିବା । ଯଥା—

ପ୍ରାଣସମ କନ୍ୟାକୁ ମୁଁ ଦେଲି ଟି ଭସାଇ । ବୈ.ପ.

ପାଣି ଉପରେ ଗୁଡ଼ିବା ।

ଭସିତ, ବି. (ଭସ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ତ) ଭସ୍ମ, ପାଉଁଶ । (ବିଶେଷଣରେ ଭସ୍ମୀଭୂତ ଓ ଭସ୍ମିତ ହୁଏ ।)

ଭସ୍କା, ଭସକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ୱାଦୁ; ପାଣିଚିଆ ।

ଭସ୍ତ୍ରା, ଭସ୍ତ୍ରକା, ଭସ୍ତ୍ରିକା, ଭସ୍ତ୍ରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭସ = ଦୀପ୍ତି-ପାଇବା-ତ୍ର-କ-ଆ, ଈ) ଚର୍ମପ୍ରସେବିକା; ଚର୍ମସ୍ଥାଳୀ; ବାୟୁପୂରକ ଯନ୍ତ୍ର; ଝର ପ୍ରାୟ ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ । (ଭସ୍ତ୍ରାଯନ୍ତ୍ର ପ୍ରାଣିଚ୍ଛିତକରେ ଉକ୍ତୀଜାବାଚ୍ଛୁରବ୍ୟାତ୍ ।)

ଭସ୍ମ, ବି. (ଭସ୍-ମନ୍) ପାଉଁଶ ।

ଭସ୍ମସାତ୍, ଅଂ. (ଭସ୍ମନ୍-ସାତ୍, ପରିଣତ ଅର୍ଥରେ) ଭସ୍ମାକାରେ ପରିଣତ; ସମ୍ୟକ୍ ଭସ୍ମୀଭୂତ ।

ଭା, ଭାଃ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭା-ଅ-ଆ, ଭାସ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-କ୍ୱିପ୍) ପ୍ରଭା, ଆଲୋକ; କାନ୍ତି; କିରଣ; ଶୋଭା । ଯେପରି—ଭାସ୍କର ।

ଭାଁଟା, ଭାଣ୍ଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗିନା ପ୍ରଭୃତି ସାନ ପାତ୍ର ।

ଭାଇ, ବି. (ଭ୍ରାତୃ ଶବ୍ଦଜ) ଭ୍ରାତା । ଯଥା—

ମହତ ଲୋକର ଏ ଗାଢ ଭାଇ । ମେ. ଦୂ.

ଭାଇବୋହୂ, ଭାଇବହୂ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭ୍ରାତୃବଧୂ ଶବ୍ଦଜ) ସାନଭାଇର ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

ଭାଉ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦର, ମୂଲ୍ୟ ।

ଭାଉଜ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭ୍ରାତୃଜାୟା ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଭାଉଜାଆ ଶବ୍ଦଜାତ) ବଡ଼ଭାଇର ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

ଭାକ୍, ବିଂ. (ଭାଜ୍-ଭଜ୍ = ପୃଥକ୍ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ଭାଗୀ, ଅଂଶୀ । ଯଥା—ଧନଭାକ୍ ।

ଭାକ, ବି. (ବାକ୍ ଶବ୍ଦଜ) କଥାର ଠିକଣା ।

ଭାକୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ବେଶ୍ୟାପୁତ୍ର ।

ଭାକୁର, ଭାକୁଡ଼, ବି. (ଭକୁଟ ଶବ୍ଦଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ଭାକେଶ୍ୱରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାକ୍ୟେଶ୍ୱରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । (ବାକେଶ୍ୱରୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଭାଖା, ବି. (ଦେଶଜ) ରକ୍ଷା । ଯଥା—

ଅଇବ୍ରତ ପାପ କଲେ ସତ ନୋହେ ଭାଖା, ଦରିଦ୍ର ଲୋକର ପାପ କେ କରିବ ଲେଖା । ଜା.ର.ଗୀ.

ବିଂ. ରକ୍ଷିତ ।

ଭାଗ, ବି. (ଭଜ୍ = ଭାଗ କରିବା-ଅ) ଅଂଶ, ଖଣ୍ଡ; ଏକଦେଶ, ସ୍ୱଦେଶ; ସ୍ଥାନ; ଅଦୃଷ୍ଟ, ଭାଗ୍ୟ; ବିଭଜନ ।

ଭାଗଧେୟ, ବି. (ଭାଗ-ଧେୟ) ରାଜସ୍ବ; ଅଂଶ, ଭାଗ; ଦାୟାଦ । (ଭାଗ-ଧେୟ, ସ୍ବାର୍ଥେ) ଭାଗ୍ୟ ।

ଭାଗବତ, ବି. (ଭଗବତ୍-ଅ) ବ୍ୟାସପ୍ରଣୀତ ଭଗବଦ୍‌ବିଷୟକ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ; ଭଗବଦ୍-ଭକ୍ତ, ବୈଷ୍ଣବ ।

ଭାଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ପଳାୟନ ।

ଭାଗିକ, ବିଂ. (ଭାଗ-ଇକ) ଅସଲ ସୁଧ ଠଙ୍କା, ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ମୁଦ୍ରାଦି ।

ଭାଗିନେୟ, ବି. (ଭଗିନୀ-ଏୟ) ଭଗିନୀର ସନ୍ତାନ, ଭଣଜା ।

ଭାଗିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପଳାୟନ କରିବା । ଯଥା—

ଚେହ୍ନ ସକାଶରୁ ସେ ଦୁହେଁ ସୁରଥ,
ଚ୍ଛାଡ଼ି ସେହିଠାରୁ ଭାଗିଲେ ଝଟଥ । କୃ.ଖ୍ରା.ଆ.ପ.

(ଭନ୍‌ଜ୍ ଧାତୁଜ) ଭଙ୍ଗ ହେବା; ଅନ୍ୟଥା ହେବା; ନାଶ ହେବା ଓ ଦୂର ହେବା । ଯଥା—

ଚଇତନ ଦମ୍ଭ ଯାଉଛୁ ଭାଗି । ବି. ଚ. ମ.

ଭାଗୀ, ବିଂ. (ଭାଗ-ଇନ୍) ଅଂଶୀ; ଗ୍ରହଣକାରୀ ।

ଭାଗୀରଥୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭଗୀରଥ-ଅ-ଈ) ଗଙ୍ଗା ।

ଭାଗୁଆଳ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆପଣା ସହିତ
ଭାଗୁଆଳି, } ମିଶି ବ୍ୟବହାର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ବ୍ୟବହାରରେ ଯେ ଆପଣାଠାରୁ ଭାଗ ନିଏ ।

ଭାଗୁଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଧାଇଁ ପଳାଇବା । ଯଥା—

ଭୀମଙ୍କ ହାତୀ ତାର ଭାଗୁଡ଼ିକ ଦେଖି,
ଧାଇଁଲା ତା ଗାଣ୍ଡିକି ଦନ୍ତ ଦେଇ ଯୋଖି । କୃ.ଖ୍ରା କ.ପ.

ପ୍ରଥମେ ମାପିଥିବା ଧାନ ପ୍ରଭୃତି ଫେର ମାପିଲେ ଯେତେ ବା ଯାହା ଊଣା ହୁଏ । ଯଥା—ଗଡ଼ଶାକେ ଗୁର ମାଣ ଭାଗୁଡ଼ି ହୁଏ ।

ଭାଗ୍ୟ, ବି. (ଭଜ୍-ଯ ଅବା ଭାଗ-ଯ) ଅଦୃଷ୍ଟ; ଦୈବ । ବିଂ. ଭାଗଯୋଗ୍ୟ; ଭାଗବିଶିଷ୍ଟ, ଭାଗିକ ।

ଭାଗ୍ୟବାନ୍, ବିଂ. (ଭାଗ୍ୟ-ବତ୍) ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ, ଅଦୃଷ୍ଟବାନ୍; ସୌଭାଗ୍ୟଶାଳୀ; ଶୁଭାଦୃଷ୍ଟ-ବିଶିଷ୍ଟ ।

ଭାଙ୍କାର, ବି. ସଂ. ଭେରି ପ୍ରଭୃତିର ଧ୍ୱନି । ଯଥା—

ଭେଣୀଭାଙ୍କାର ନାଦ ପ୍ରମୁଦିତ କପିଏ
ତାଣ୍ଡବେ ମାତିଛନ୍ତି । ଜା.ପ.ନା.

ଭାଙ୍ଗ, ବି. (ଭଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ଭଙ୍ଗ । [ଭଙ୍ଗ (ବିଜୟାର୍ଥେ) ଶବ୍ଦଜ] ଗଞ୍ଜାଇ ଆଦି ବାଟି କରିବା ପାନୀୟ, କୁସୁମ୍ବା । (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଧୂଆଁ ପତ୍ର ।

ଭାଙ୍ଗଉଚଲ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦସ୍ତ ଖେଳର
ଭାଙ୍ଗଉଛଲ, } ନିୟମ, ଆପଣା ହାତରେ କୌଣସି ରଙ୍ଗର ରଜା, ନଅ ବା ଦୁକା ଥିଲେ ତାହାକୁ ହାକିମ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଖେଳିବା । (ଖେଳାଳି ହାତରେ ୧୪ ଖଣ୍ଡ ସାରରୁ ଅନ୍ୟୂନ ଥିଲେ ଏପରି ଖେଳିବାକୁ ହେବ ।

ଭାଙ୍ଗଫୀକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦସ୍ତ ଖେଳର ନିୟମବିଶେଷ, ଆପଣା ହାତରେ କୌଣସି ରଙ୍ଗର ରଜା, ଆଠ ବା ଛକା ସହ ୨୧ ଖଣ୍ଡ ସାରରୁ ଅନ୍ୟୂନ ଥିଲେ ଆଠ ବା ଛକାକୁ ହାକିମ କରିବାପାଇଁ ଖେଳିବା ।

ଭାଙ୍ଗସରା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦସ୍ତ ଖେଳର
ଭାଙ୍ଗଶିରା, } ନିୟମବିଶେଷ; ଆପଣା ହାତରେ କୌଣସି ଏକ ରଙ୍ଗର ରଜା, ଦହ ବା ଏକା ସହ ଦଶ ଖଣ୍ଡ ସାରରୁ ଅନ୍ୟୂନ ଥିଲେ ଭାଙ୍ଗସରା କରି ଖେଳନ୍ତି ।

ଭାଙ୍ଗିବା, କ୍ରି. (ଭନ୍‌ଜ୍ ଧାତୁଜ) ଭଗ୍ନ କରିବା; ମେଣ୍ଟିବା । ଯଥା—

ଈଶ୍ବର ! ତବ ବଚନ କେ ଭାଙ୍ଗିବ । ବି. ଚ. ମ.

ନାଶ କରିବା । ଯଥା—

କରୁଛୁ ଗୁମାନ, କୁଳିଶ ସମାନ,
ହୋଇଥିଲେ ମାନ ଭାଙ୍ଗିଦେବ । ବି. ଚ. ମ.

ଭାଙ୍ଗୁଣି, ବି. (ଭନ୍‌ଜ୍-ଧାତୁଜ) ଯେଉଁ ଉପାୟରେ ରସାୟନ ଔଷଧର ତେଜ ଊଣା ହୁଏ; ଅନ୍ୟଥା କରିବା; ଭାଙ୍ଗିବା ।

ଭାଜନ, ବି. (ଭଜ୍=ସେବା କରିବା, ଭାଗ କରିବା-ଅନ) ପାତ୍ର; ଆଧାର । ବିଂ. ଯୋଗ୍ୟ ।

ଭାଜି, ଭାଜୀ, ବି. (ଭୃଜ୍ ଧାତୁଜ) ଭଜା; ଶାକବ୍ୟଞ୍ଜନ । ଯେପରି—ଶାଗଭାଜି ।

ଭାଜିତ, ବିଂ. (ଭାଜ୍-ତ) ବିଭକ୍ତ । ବି. ଭାଗ, ଅଂଶ । (ବିଶେଷଣରେ ଭାଜକ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଭାଜିବା, କ୍ରି. (ଭନ୍‌ଜ ଧାତୁଜ) ଭଗ୍ନ ହେବା; ନାଶ ହେବା । ଯଥା—

ଟେକ ଓଜ ଭାଜିବ ଅବଶ୍ୟ ଶ୍ରମ କରି । ବି.ଚି.ମ.

(ଭୃଜ୍ ଧାତୁଜ) ଭର୍ଜ୍ଜନ କରିବା । ଯଥା—

ତୋର ମାଂସକୁ ଖାଇବୁ ଭାଜି । ବି. ରା.

(ଦେଶଜ) ପଳାୟନ କରିବା । ଯଥା—

ଦୁର୍ଗମ ପଥ ଏ ଭଜନ,
ଭୟେ ଭାଜିଲେ ଯୋଗିଜନ । ଭା. ଏ. ସ୍କ.

ଭାଞ୍ଜି, ଭାଁଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖାଦ ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରୌପ୍ୟାଦିରେ ମିଶାଇବା କୁତ୍ସିତ ଧାତୁ । ବିଂ. ନିକୃଷ୍ଟ ।

ଭାଞ୍ଜିବା, କ୍ରି. (ଭନ୍‌ଜ ଧାତୁଜ) ଭଗ୍ନ କରିବା; ମେଣ୍ଟିବା । ଯଥା—

ବହୁଲ ମାଳିକ ରଞ୍ଜି ଯେ,
ବନ୍ଦନା ଅଛୁ ଶଙ୍ଖ ବୋଲି ଯାହାକୁ
କେ ତାହା ପାରିବ ଭାଞ୍ଜି ଯେ । ବୈ. ବି.

ଭାଟ, ବି. (ଭଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ତୁତିପାଠକ; ରାଜ-ଦୂତ; ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦ୍ୱିଜ ଭାଟ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କି ଅନ୍ନ ବସ୍ତ୍ର ଦେଲେ । ବେ.ପ.

ଭାଟିଆରି, ବି. ରାଗବିଶେଷ ।

ଭାଟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ମଦ ପ୍ରଭୃତି ରାନ୍ଧିବା ଚୁଲି; ସ୍ତୂପ, ଗଦା । ଯେପରି—ଇଟାଭାଟି ।

ଭାଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହୋପକରଣାଦି ରଖିବା ନିମିତ୍ତ ମଞ୍ଚା ।

ଭାଣ, ବି. (ଭଣ୍=କହିବା-ଅ) ନାଟ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ-ବିଶେଷ, ଯହିଁରେ ଏକମାତ୍ର ଅଙ୍କ ଥାଏ; ଛଳ, କପଟ; ଜ୍ଞାନ ।

ଭାଣିଜା, ଭାଣିଜ, ଭାଣିଞ୍ଜୀ, ଭାଣେଜ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭଗିନୀଜା ଶବ୍ଦଜ) ଭଗିନୀର ଝିଅ । ଯଥା—

ଭାଣେଜୀ ତୋର ଏ ଅଟଇ,
ଏହାର ବଧ ନ ଯୋଗାଇ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଭାଣ୍ଡ, ବି. (ଭଣ୍=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଡ଼ କମ୍ବା ଭଣ୍ଡ-ଅ) ପାତ୍ର; ହାଣ୍ଡି; ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର; ମୂଳ-ଧନ; ପୁଞ୍ଜି; ଅଳଙ୍କାର; ଅଶ୍ୱଭୂଷଣ । (ଦେଶଜ) ଶଠ ।

ଭାଣ୍ଡାଗାର, ଭାଣ୍ଡାର, } ବି.(ଭାଣ୍ଡ-ଆଗାର, ଭାଣ୍ଡ-ଋ-ଅ) ଭଣ୍ଡାର, ଧନାଗାର ।

ଭାଣ୍ଡିର, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ, ବେଲ-ଗଛ । ଯଥା—

କଣ୍ଟକମୟ ଅଟଇ ଶ୍ରୀଫଳ ଭାଣ୍ଡିର,
ପାଦରେ ବାଜିଲେ ଲୋକେ ହୁଅନ୍ତି ଅସ୍ଥିର । ବୃ.ସ୍ତୁ.

ଭାଣ୍ଡୀର, ବି. (ଭାଣ୍ଡ=ପାତ୍ର-ଈର=ଗମନ କରିବା-ଅ) ବଟବୃକ୍ଷ ।

ଭାଣ୍ଡୁଆ, ଭାଡ଼ୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଟେଲ, ମସ୍କରି; କୁତ୍ସିତ (ବ୍ୟକ୍ତି) ।

ଭାତ, ବିଂ. (ଭା=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ତ) ଦୀପ୍ତିମାନ୍ । ବି. ପ୍ରଭାତ, ପ୍ରାତଃକାଳ । (ଭକ୍ତ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଭତ୍ତ ଶବ୍ଦଜାତ) ବି. ଅନ୍ନ ।

ଭାତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭା-ତି) ଶୋଭା, ଦୀପ୍ତି ।

ଭାତିଆ, ଭାତ୍ୟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଖାଦ୍ୟ-ସାମଗ୍ରି; ଖାଦ୍ୟସାମଗ୍ରି କ୍ରୟାର୍ଥ ଦ୍ରବ୍ୟ ।

ଭାଥି, ଭାତା, ଭାଠି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭସ୍ତ୍ରା ବା ଭସ୍ତ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଯନ୍ତ୍ର; ଝିଙ୍ଗା ।

ଭାତୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ନଦାସ ।

ଭାତୁଡ଼ି, ଭାତୁଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେହରେ ଜନ୍ମିବା ବ୍ରଣାକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ମାଂସପିଣ୍ଡ ।

ଭାଦ୍ର, ଭାଦ୍ରପଦ, ବି. ପୁଂ. ମାସବିଶେଷ ।

ଭାଦ୍ରବ, ବି. (ଭାଦ୍ରପଦ ଶବ୍ଦଜ) ଭାଦ୍ରପଦ ମାସ । ଯଥା—

ଭାଦ୍ରବମାସ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ, ସକଳ ଗ୍ରହେ ଚନ୍ଦ୍ର ଉଚ୍ଚ ।
ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଭାନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଛଳ । ଯଥା—

ଅତି ବିନସ୍ୱର ଭାନ କରଇ କେ ପୁଣ । ମ. ଯା.

(ଭା=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅନ) ପ୍ରକାଶ; ଶୋଭା ।

ଭାନସ, ବି. (ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ) ପାକ, ରନ୍ଧା, ରାନ୍ଧିବା ।

ଭାନୁ, ବି. (ଭା = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ନୁ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; କିରଣ; କାନ୍ତି; ଶିବ; ପ୍ରଭୁ; ରାଜା ।

ଭାବିବା, କ୍ରି.(ଭାବନା ଶବ୍ଦଜ) ଭାବନା କରିବା, ଚିନ୍ତିତ ହେବା; ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ କରିବା । ଯଥା—

ଯାହା ହେବାର ତ ହୋଇଗଲାଣି, ଆଉ ଭାବିଲେ କଣ ହେବ ।

ଭାମ, ବି. (ଭାମ୍ = କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେବା-ଅ) କ୍ରୋଧ; ଭଗିନୀପତି । (ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ଭାମା ହୁଏ ।)

ଭାମିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭାମ୍ = କ୍ରୋଧ-ଇନ୍-ଈ, ଅଥବା ଭାମ = କ୍ରୋଧ-ନ, ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଈ) ଅତିକୋପନା ସ୍ତ୍ରୀ; ନାରୀ । (ପୁଂଲିଙ୍ଗରେ ଭାମନ ଓ ଭାମୀ ହୁଏ ।)

ଭାର, ବି. (ଭୃ-ଅ) ଗୁରୁତ୍ୱ; ରାଶି, ସମୂହ; ବୋଝ; ପରିମାଣବିଶେଷ ।

ଭାରକୁଣ୍ଡା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶେଷରେ ବିକାରଯୁକ୍ତ ।

ଭାରଣ୍ଡା, ବି. ସଂ. ଉତ୍ତର କୁରୁଦେଶଜ ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ଭାରତ, ବି. (ଭରତ-ଅ) ଭାରତବର୍ଷ; ମହାଭାରତ ଗ୍ରନ୍ଥ; ନଟ; ଅଗ୍ନି, ଭରତର ସନ୍ତାନ । ବିଂ. ଭରତବଂଶୀୟ ।

ଭାରତବର୍ଷ, ବି. (ଭାରତ-ବର୍ଷ) ସମୁଦ୍ରର ଉତ୍ତର ହିମାଳୟର ଦକ୍ଷିଣସ୍ଥ ଦେଶ ।

ଭାରତି, ବି. (ଦେଶଜ) କାଣ୍ଡମୁଣା । ଯଥା—

କଟିରେ ଯମଦାଢ଼ ବାନ୍ଧି,
ଶର-ଭାରତି କାନ୍ଧେ ଛନ୍ଦି । ଦା. ର.

ଭାରତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ବାକ୍ୟ, ବଚନ; ସନ୍ନ୍ୟାସିମାନଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ; କାବ୍ୟରଚନାର ବୃତ୍ତିବିଶେଷ; ପକ୍ଷିବିଶେଷ; ଭରତ ପକ୍ଷୀ; ସରସ୍ୱତୀ ।

ଭାରଥ, ବି. (ଭାରତ ଶବ୍ଦଜ) ମହାଭାରତ ।

ଭାରଥୋଉ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାହ ପ୍ରଭୃତିରେ ବନ୍ଧୁବର୍ଗଦତ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟସମ୍ଭାର ।

ଭାରଦା, ବି. (ଭାର୍ଯ୍ୟାଦ ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପର ପୁରୁଷକୁ ଦିଏ । ଯଥା—

ଧନ ଦେଇ ପତ୍ନୀକି କରାଏ ଯେହୁ ରତି,
ଏ ପୁରୁଷକୁ ଭାରଦା ସଂସାରେ ବୋଲନ୍ତି । ନୃ.ପୃ.ପ୍ର.ତ.

ଭାରଦ୍ୱାଜ, ବି. (ଭରଦ୍ୱାଜ-ଅ) ଭରଦ୍ୱାଜ ମୁନି ବା ଋଷି; ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟ; ଅଗସ୍ତ୍ୟମୁନି; ପକ୍ଷିବିଶେଷ; ଅସ୍ଥି; ହାଡ଼ । ବିଂ. ଭରଦ୍ୱାଜ ବଂଶ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଭାରବାହ୍, ଭାରବାହ, ଭାରବାହକ, ଭାରବାହୀ, ଭାରହର, ଭାରହାର, ଭାରୀ, } ବିଂ. (ଭାର-ବାହ୍, ବାହ, ବାହକ, ବାହିନ୍, ହର, ହାର, ଭୃ-ଇନ୍) ଭାର ବହନକାରୀ; ବୋଝିଆ ।

ଭାରବି, ବି. କିରାତାର୍ଜୁନୀୟ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା ।

ଭାରା, ବିଂ. (ଭାର ଶବ୍ଦଜ) ଭାରୀ, ଗୁରୁ ।

ଭାରି, ଭାରୀ, ବିଂ. (ଭାର ଶବ୍ଦଜ) ଅଧିକ । ଯଥା—

କେହି ନୁହେ ବସ୍ତୁସରେ ଭାରୀ । ର. କ.

ଦୁର୍ବହ ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରା । ଯଥା—

ଦିନୁଦିନୁ ଅଙ୍ଗ ତାର ଭାରି ହେଲା ଅଛି । ବୈ. ପ.

ବଡ଼ । ଯଥା—ଭାରି ଉତ୍ସବ । (ଭୃ-ଇ) ବି. ସିଂହ । (ଭାର ଶବ୍ଦଜ) ବୋଝ ।

ଭାରିକ, ବିଂ. (ଭାର-ଇକ) ଭାରବାହକ; ଭାରୀ; ଭାରଯୁକ୍ତ ।

ଭାରିଚେମା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ । (ବଢ଼ିଚେମା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଭାରିଯା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭାର୍ଯ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ) ମାଇପ । (ଦେଶଜ) କ୍ରି. ପଳାଅ । ଯଥା—

ଭାରିଯା ପିତା ଘରେ ବୋଇଲେ ନିଜ ସାଇଁ ।

ଭାରୁଆ, ଭାରିଆ, } ବି. (ଭାରବାହକ ଓ ଭାରିକ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ଭାର ବହେ ।

ଭାରୁଣ୍ଡ, ବି. ସଂ. ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ଭାରୋଇ, ବି. [ଭାରଦ୍ୱାଜ (ପକ୍ଷିଅର୍ଥବୋଧକ) ଶବ୍ଦଜ] ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ଭାରୋଇମଲ, ଭାରଇମଲ, ଭାରୋଇମଲ୍ଲି, } ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଧାନ ବୀର । ଯଥା—

ଭାରି ନିବାରିବାକୁ ଭାରୋଇମଲ୍ଲ ତୁ ସେ । ସା.ଭା.ଆ.
ଭାରତେ ଭାରଇମଲ ସେହି ଭୀମସେନ । ସା. ଭା. ସ.

ଭାର୍ଗବ, ବି. (ଭୃଗୁ-ଅ) ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ; ପରଶୁରାମ; ଧନୁର୍ଦ୍ଧାରୀ; ହସ୍ତୀ ।

ଭାର୍ଗବୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୃଗୁ-ଅ-ଈ) ପାର୍ବତୀ; ଶ୍ରୀ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ଦୂର୍ବା ।

ଭାର୍ଜନ, ବିଂ. (ଭାଜନ ଶବ୍ଦଜ) ଯୋଗ୍ୟ ।

ଭାର୍ଯ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୃ-ଯ-ଆ) ପତ୍ନୀ, ଜାୟା ।

ଭାର୍ଯ୍ୟାଟ, ବିଂ. (ଭାର୍ଯ୍ୟା-ଅଟ୍ = ଗମନକରିବା-ଅ ଯେ ଭାର୍ଯ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଜୀବିକାନିର୍ବାହ କରେ) ଯେ ସ୍ୱସ୍ତ୍ରୀକୁ ପର ପୁରୁଷଠାକୁ ଯିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଏ ।

ଭାଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଚାର । ଯଥା—
ଭାଲ ନାହିଁ ଭାଇ ମୋତେ କଦାଚିତେ । ଦ. ବା.
କ୍ରି. ବିଚାରକର । ଯଥା—
ଏ ଛାନ୍ଦକୁ ଭାଲ, ପ୍ରେମ ବିଯୋଗି ଯୋଗିଜନ ଥାଳ । ବି. ଚି. ମ.

ଭାଲ, ବି. (ଭା = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଳ) କପାଳ, ଲଲାଟ; ତେଜଃ, ଦୀପ୍ତି ।

ଭାଲଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚିନ୍ତା, ବିଚାର ।

ଭାଲଦର୍ଶନ, ବି. ସଂ. ସିନ୍ଦୂର; କପାଳଲୋଚନ ମହାଦେବ ।

ଭାଲି, ବି. (ଭଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ଫିଙ୍ଗିବେ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରଭାଲି । ଘ. ସ.
ଏକପ୍ରକାର କାଣ୍ଡ । ଯଥା—
ମୋର ଭାଲି କାଣ୍ଡରେ ମୁଣ୍ଡକୁ ଛିଣ୍ଡାଇ,
ଅର୍ଜୁନ ବାନର ରଥଧ୍ୱଜ ଗଡ଼ୁ ମହୀ । କୃ. ଭା. ବ. ପ.

ଭାଲିଆ, ଭାଲ୍ଲା, ବି. (ଭଲ୍ଲାତକ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଭାଲିଆଗୁଜଳ, ଭାଲ୍ଲାଗୁଜଳ, } ବି. (ଭଲ୍ଲାତକ ଗୁଜଳ) ଭାଲିଆ (ଲଙ୍କାଆମ୍ବ) ମଞ୍ଜି ପୋଡ଼ି ଛଡାଇଲେ ଏହା ବାହାରଇ ।

ଭାଲିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭାବନା କରିବା, ଚିନ୍ତିତ ହେବା ।

ଭାଲୁଣି, ଭାଲେଣି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଚିନ୍ତା, ବିଚାର । ଯଥା—
ଭାଲୁଣିରେ ଦୁଃଖ ଗଲା କି କାହାର । ନ. କେ.
ଅନାଇ ବିଯୋଗୀ କଲେ ମଲଇଁ ଭାଲେଣି । ଲ. ବ.

ଭାଲୁ, ବି. (ଭଲ୍ଲୂକ ଶବ୍ଦଜ) ଭଲ୍ଲୂକ ।

ଭଲ୍ଲୁକ, ଭଲ୍ଲୂକ, ଭାଲୁକ, ଭାଲୂକ, } ବି. (ଭଲ୍ଲ୍ = ବଧ କରିବା-ଉକ, ଊକ, ଭଲ୍ = ବଧ କରିବା-ଉକ, ଊକ) ଋକ୍ଷ, ଭାଲୁ ।

ଭାଲ୍ଲାଖାଇ, ଭାଲିଆଖାଇ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—
କୁକ୍କୁଟ ଭାଲ୍ଲାଖାଇ ଚରଢ଼ ନୀଳକଣ୍ଠ । ନୃ. ପୂ. ଚ. ତ.

ଭାବ, ବି. (ଭୂ-ଅ) ଉତ୍ପତ୍ତି, ଜନ୍ମ; ସ୍ଥିତି; ବିଭୂତି; ସ୍ୱଭାବ; ଆଶୟ; ସତ୍ତ୍ୱ; ମନଃ; ଆତ୍ମା; ମନୋବିକାରବିଶେଷ; କ୍ରିୟା; ଧାତ୍ୱର୍ଥ; ଶରୀରର ଭଙ୍ଗୀ; ବସ୍ତୁ; ଉପଦେଶ; ଅଭିପ୍ରାୟ; ଚେଷ୍ଟା; ଜଗତ୍; ସମ୍ଭାବନା ।

ଭାବନ, ଭାବନା, ବି. (ଭାବ = ବିଚାର କରିବା, ମିଶ୍ରିତ କରିବା-ଅନ୍ ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଚିନ୍ତା; ମନେ ମନେ କଳ୍ପନା; ବିବେଚନା; ଅଭିଷେକ; ମିଶ୍ରଣ; ସଜାଇବା; ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା । (ବିଶେଷଣରେ ଭାବିତ ହୁଏ ।)

ଭାବାର୍ଥ, ବି. (ଭାବ-ଅର୍ଥ) ଅଭିପ୍ରାୟ; ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ।

ଭାବିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭାବ-ଇନ୍-ଈ) କାମିନୀ, ପ୍ରିୟା ।

ଭାବୀ, ବିଂ. (ଭୂ-ଇନ୍) ଭବିଷ୍ୟତ୍, ଆଗାମୀ ।

ଭାବୁକ, ବି. (ଭୂ-ଉକ) ମଙ୍ଗଳ; ଭଗିନୀପତି । ବିଂ. ଭାବଗ୍ରାହକ; ଭାବନାଶୀଳ ।

ଭାବ୍ୟ, ବିଂ. (ଭୂ-ଯ) ଭବିତବ୍ୟ, ଯାହା ଅବଶ୍ୟ ହେବ; ସାଧ୍ୟ ।

ଭାଷଣ, ବି. (ଭାଷ୍-ଅନ) କଥନ, କହିବା । (ବିଶେଷଣରେ ଭାଷିତ ହୁଏ ।)

ଭାଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭାଷ୍-ଅ-ଆ) ଅର୍ଥଯୁକ୍ତ ଉଚ୍ଚାରିତ ଶବ୍ଦ; କଥା; ଯାହାଦ୍ୱାରା ଲୋକେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୁଅନ୍ତି ।

ଭାଷ୍ୟ, ବି. (ଭାଷ୍-ଯ) ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ, ବିବରଣ ଗ୍ରନ୍ଥ; ଗୃହବିଶେଷ; ସୂତ୍ର । ବିଂ. କଥନୀୟ ।

ଭାସ, ଭାସସ୍, } ବି. (ଭାସ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-
ଭାସ, ଭାସା, } କ୍ବିପ୍, ଅସ୍, ଅ, ଆ,) କାନ୍ତି,
ଆଲୋକ। (ବିଶେଷଣରେ ଭାସମାନ ଏବଂ
ଭାସୁର ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ।)

ଭାସନ୍ତ, ବି. (ଭାସ୍-ଅନ୍ତ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଚନ୍ଦ୍ର; ଭାସ-
ପକ୍ଷୀ। ବିଂ. ସୁନ୍ଦର, ମନୋହର। (ନ୍ତୀ,
ସ୍ତ୍ରୀ.) ନକ୍ଷତ୍ର।

ଭାସନ୍ତା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ବା ଯାହା ଜଳ
ଉପରେ ଭାସେ।

ଭାସିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉଶ୍ବାସ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦ୍ରବ
ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ଚଳିତ ହେବା। ବିଂ.
ଯାହା ଭାସୁଥାଏ।

ଭାସ୍କର, ବି.(ଭାସ୍-କର) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଅଗ୍ନି; ସିଦ୍ଧାନ୍ତ-
ଶିରୋମଣି ପ୍ରଭୃତି ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତା
ଭାସ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ; ବୀର; ପ୍ରସ୍ତରାଦିରେ ଯେଉଁ-
ମାନେ ମୂର୍ତ୍ତି ଓ ଅକ୍ଷରାଦି ଖୋଦିତ କରନ୍ତି;
ସୁବର୍ଣ୍ଣ।

ଭାସ୍ବର, ବିଂ. (ଭାସ୍-ବର) ଦୀପ୍ୟମାନ, ଦୀପ୍ତି-
ଶୀଳ। ଯଥା—

ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପାଣ୍ଡବ ଯୋଧେ ଆୟୁଧ ଭାସ୍ବର,
ଧରି ଯୋଧେ ମହାଯୁଦ୍ଧେ ଧାଇଁଲେ ସତ୍ବର। କ. ବ.

ଭିଆଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ରଚନା କରିବା।
ଯଥା—
ଭିଆଇଛୁ ନାନା ବର୍ଣ୍ଣେ ମହୋତ୍ସବ। ନ. କେ.
କରିବା। ଯଥା—

ପରକୀୟ ରସ ଉଲ୍ଲାସ ବିଶେଷ
ହେବାରି ଭିଆଇଲେ ଶେଷ। ବି.ଚ.ମ.

ଭିଆଣ, ବି. (ବିଧାନ ଶବ୍ଦଜ) ରଚନା,
ନିର୍ମାଣ। ଯଥା—
କଲେ ନାନା ଉତ୍ସବ ଆନନ୍ଦ ଭିଆଣ। ର. କ.
ଉପାୟ। ଯଥା—
ପ୍ରତକ୍ଷଣ ହେବ ପାଞ୍ଚିଲେ ପ୍ରତଶୋଧ ଭିଆଣ। ଚ.ଭା.
ଜମିଦାରୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ।

ଭିକ, ଭିଖ, ବି. (ଭିକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) ଭିକ୍ଷା।

ଭିକାରି, ଭିଖାରି, ବି. (ଭିକ୍ଷାକାରୀ ଶବ୍ଦଜ
ପ୍ରାକୃତ) ଯେ ଭିକ୍ଷା ମାଗେ।

ଭିକାରୁଣୀ, ଭିଖାରୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭିକ୍ଷାକାରିଣୀ
ଶବ୍ଦଜ) ଭିକ୍ଷା ମାଗିବା ସ୍ତ୍ରୀ।

ଭିକ୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭିକ୍ଷ୍ = ମାଗିବା-ଅ-ଆ)
ଯାଚ୍ଞା, ପ୍ରାର୍ଥନା, ସେବା; ଯାଚିତ ବସ୍ତୁ;
ଏକଗ୍ରାସ ଅନ୍ନ। (ବିଶେଷଣରେ ଭିକ୍ଷ୍ୟମାଣ
ଓ ଭିକ୍ଷିତ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ।)

ଭିକ୍ଷାକ, ବିଂ. (ଭିକ୍ଷ୍-ଆକ) ଯାଚକ, ଭିକ୍ଷୁକ।

ଭିକ୍ଷୁ, ଭିକ୍ଷୁକ, ବି. (ଭିକ୍ଷ୍-ଉ-କ ସ୍ବାର୍ଥେ)
ପରିବ୍ରାଜକ, ଭିକ୍ଷୋପଜୀବୀ, ଚତୁର୍ଥାଶ୍ରମୀ।
ବିଂ. ଯାଚକ।

ଭିଜା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଓଦା, ଆର୍ଦ୍ର।

ଭିଜାଇବା, ଭିଜିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ)
ଭିଜେଇବା, } ତିନ୍ତାଇବା, ଆର୍ଦ୍ର
କରିବା।

ଭିଜାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆର୍ଦ୍ର କରିବା।

ଭିଜାମାଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ଚକଟିବାପାଇଁ
ବତୁରାଇଥିବା ମୃତ୍ତିକା।

ଭିଟାମାଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହରୁ ଭାଜି ଖସି-
ପଡ଼ିବା ମୃତ୍ତିକା।

ଭିଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଲୋକସମୂହ; ଯାକ।
ଯଥା—

ବିକଳଭାବ ନୋହିଲା ଲବ,
ପାଇ ମାୟା ଭିଡ଼ ପ୍ରଭାବ। ବୈ. ବି.

ବନ୍ଧନ। ଯଥା—

ଯେ ଯେତେ ଅଟେ ତାକୁ କରିବ ତେତେ ଭିଡ଼।
ନୃ. ପୁ. ଷ. ଭ.

ଭିଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯାକିବା। ଯଥା—
କରେ ଧରି ମୂଳେ ଭିଡ଼ା ଭିଡ଼ନ୍ତେ,
ବହୁତ ଉପମା ଜନ୍ମିଲା ଚିତ୍ତେ। ଲା. ବ.
ଦୃଢ଼ରେ ବାନ୍ଧିବା। ଯଥା—

ସିପାହିଏ ତା ଦେଖି ଅଣାଇଣ ଘୋଡ଼ା,
ତା ପିଠିରେ ବାଖର ପକାଇଲେ ଭିଡ଼ା। କୃ.ଭା.ଉ.ପ.
ପୁଞ୍ଜା ବା ସମୂହ। ଯଥା—

ସାଗରରୁ ବାହାରି ଆସି ଭିଡ଼ା ଭିଡ଼ା,
ସେ ବୃକ୍ଷରେ ବାଜୁଅଛନ୍ତି ଲହଡ଼ା। କୃ. ଭା. ଆ. ପ.

ବି°. ଗଚ୍ଛ ବା ଠେକ; ଯାହାକୁ ଭିଡ଼ି ଥାଆନ୍ତି । ଯଥା—
ଭୀମ ଏବେ ଓଷ୍ଠକୁ କରଣ ଦାନ୍ତଭଡ଼ା । କୃ.ଖ.ଦ.ପ.

ଭିଡ଼ାଭିଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଭିଡ଼ିବା; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ସଂଲଗ୍ନ ହେବା । ଯଥା—
ଶୋଭା ପ୍ରଭାବ ଭିଡ଼ାଭିଡ଼ି,
ହରଷ ରସ ଜଡ଼ାଜଡ଼ି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.
ଭଲ କରି ଭିଡ଼ିବା । ବି°. ଯେମାନେ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଭିଡ଼ିଥାନ୍ତି ।

ଭିଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଶ୍ଳେରେ ବାନ୍ଧିବା; ଆକର୍ଷଣ କରିବା; ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା; ଯାକିବା; ନିବନ୍ଧ କରିବା ।

ଭିଡ଼ିମ୍ବ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—
ନଭସାଗରଯାଏ ସେ ବାଜଇ ଭିଡ଼ିମ୍ବ । ନୃ.ପୃ.ପ.ଚ.

ଭଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ପିଞ୍ଜିବା, ବିଦାରିବା । ବି°. ଯାହାକୁ ଭଣିଥାନ୍ତି ବା ବିଦାରିଥାନ୍ତି । ଯଥା—
ବଣିଖେ ଭୂଲା ଭୂଲା ତନୁ ଭଣା ବାଉଳା । ବୈ. ବି.

ଭଣିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପିଞ୍ଜିବା କିମ୍ବା ବିଦାରିବା ।

ଭଣୋଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭଉଣୀର
ଭେଣୋଇ, } ଭର୍ତ୍ତା, ଭଗିନୀପତି ।

ଭିତ, ଅ°. (ଅଭିତଃ କିମ୍ବା ଭିତ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ଆଡ଼, ଦିଗ ।

ଭିତର, ବି. (ଅଭ୍ୟନ୍ତର ଶବ୍ଦର ପ୍ରାକୃତ) । ଅଭ୍ୟନ୍ତର, ମଧ୍ୟଭାଗ । ଯଥା —
ଏଥିରୁ ଥୋକାଏ ବର୍ଷକ ଭିତରେ— । ଦ. ବା.
ଅନ୍ତଃପୁର । ଯଥା—
ମଣି ନବେଶି ନିଜଘରେ,
ଆନନ୍ଦେ ଗଲେ ସେ ଭିତରେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଭିତରି, ଭିତ୍ତରି, ବି°. (ଦେଶଜ) ଭିତରେ ଥିବା; ଗୋପ୍ୟ ।

ଭିତ୍ତ, ବି°. (ଭିଦ୍-ତ) ଖଣ୍ଡ ।

ଭିତ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭିଦ୍-ତି) ଆବୃତ୍ତି, କାନ୍ଥ; ପ୍ରଭେଦ; ବିଭାଗ; ପ୍ରଦେଶ; ଅବସର ।

ଭିତ୍ତିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭିତ୍ତି-କ-ଆ) ପ୍ରାଚୀର; ଭିତ୍ତି ।

ଭିଦିର, ଭିଦୁର, ବି. (ଭିଦ୍ = ଭେଦ କରିବା-ଇର, ଉର) ବଜ୍ର, ଅଶନି । ବି°. ମିଶ୍ର, ଏକତ୍ରିତ; ଭେଦଶୀଳ; ଭଙ୍ଗୁର । (ଏହି ଧାତୁରୁ ବିଶେଷ୍ୟରେ ଭେଦ, ଭେଦନ ଏବଂ ବିଶେଷଣରେ ଭେଦକ, ଭେଦ୍ୟ, ଭେଦନୀୟ ଇତ୍ୟାଦି ପଦ ହୁଅନ୍ତି ।)

ଭିଦେଲିମ, ବି°. (ଭିଦ୍ = ଭେଦ କରିବା-ଏଲିମ) ଭଙ୍ଗୁର, ଭଙ୍ଗଯୁକ୍ତ । ଯଥା—
ପାକ ହେଠିଲେ ହୃଦୟେ ହୁଏ ଭିଦେଲିମ,
ଉତ୍କଳିଏ ନ ବୁଝନ୍ତି ତା ଗୁଣ ଅସୀମ । ବୃ. ସୁ.

ଭିନ୍ଦିପାଳ, ବି. (ଭିନ୍ଦ୍-ଇ = ଭିନ୍ଦି = ଭେଦନ-ପାଲ୍-ଅ) କ୍ଷେପଣୀୟ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଭିନ୍ନ, ବି°. (ଭିଦ୍-ତ) ଅନ୍ୟ; ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ; ବିଶୀର୍ଣ୍ଣ; ଶିଥିଳିତ; ବିଫଳିତ; ମର୍ଦ୍ଦିତ; ଛିନ୍ନ; ଭଗ୍ନ; ଖଣ୍ଡିତ; ନିରସ୍ତ; ପ୍ରତିଫଳିତ; ବିଭକ୍ତ; ବିକସିତ; ମିଶ୍ରିତ; ତ୍ୟକ୍ତ; ସ୍ଖଳିତ; ଲୁଣ୍ଠିତ; ବିଦଳିତ; ବହୁଳୀଭୂତ; ପ୍ରସ୍ପୃଷ୍ଟ ।

ଭିନ୍ନକ, ବି. (ଭିନ୍ନ-କ) କ୍ଷପଣକ; ବୌଦ୍ଧ ।

ଭିଷ୍ମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୀ-ଭୟ କରିବା-ଆ) ଭୟ, ଶଙ୍କା ।

ଭିଲ୍ଲ, ବି. ସଂ. ଅସଭ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ, ଭିଲଜାତି ।

ଭିଲ୍ଲୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଲୋଧ୍ରବୃକ୍ଷ; ଭିଲଜାତି ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଭିଷକ, ଭିଷଜ, ବି. (ଭିଷ୍ = ରୋଗ ପ୍ରତିକାର କରିବା-ଅଜ୍) ବୈଦ୍ୟ, ଚିକିତ୍ସକ ।

ଭିସ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭିସ୍ତା ଶବ୍ଦଜ) ଝରପ୍ରାୟ ଜଳ-ପାନବିଶେଷ ।

ଭୀ, ଭୀତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୀ = ଭୀତ ହେବା-କ୍ୱିପ୍, ତି) ଭୟ, ତ୍ରାସ । (ବିଶେଷଣରେ ଭୀତ ହୁଏ ।)

ଭୀମ, ବି. (ଭୀ = ଭୀତ ହେବା-ମ) ମଧ୍ୟମ ପାଣ୍ଡବ; ଭୟାନକ ରସ । ବି°. ଭୀଷଣ, ଭୟାନକ । (ମା, ସ୍ତ୍ରୀ.) ଦୁର୍ଗା ।

ଭୀମନାଦ, ବି. (ଭୀମ = ଭୟାନକ-ନାଦ) ସିଂହ; ଭୟାନକ ଶବ୍ଦ ।

ଖ୍ମା, ବ. (ଖ୍ମ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଖ୍ମସେନ । ଯଥା—
ହିମାଣି ଖେଳନ୍ତି ଖ୍ମା ତ ଲଗି ଲଗି ଗୋଳ । ନୃ.ପୃ.ଘ.ତ.

ଖ୍ରୁ, ବଂ. (ଖ୍ର=ଖ୍ତ ହେବା-ରୁ) ଖସ୍ତ, ଖ୍ତସ୍ୱଭବ । ବ. ଶୃଗାଳ; ବ୍ୟାଘ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ.) ସ୍ତ୍ରୀବଶେଷ ।

ଖ୍ରୁକ, ଖ୍ରୁକ, ବଂ. (ଖ୍ର-ରୁକ, ଲୁକ) ଭୟଯୁକ୍ତ, କାତର । ବ. ପେଚକ; ଶୃଗାଳ; ଭଲ୍ଲୂକ; ବନ ।

ଖ୍ଷଣ, ବଂ. (ଖ୍ର-ଣିଚ୍-ଅନ) ଭୟଙ୍କର; ଦାରୁଣ; ଦୃଢ଼ । ବ. ଶିବ; ଭୟାନକ ରସ; ଭୟ; କପୋତ; ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନ ।

ଖ୍ଷା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନ ।

ଖ୍ଷ୍ମ, ବ. (ଖ୍ର-ମ, ଷ ଆଗମ) ଶାନ୍ତନୁ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର । ବଂ. ଭୟଙ୍କର ।

ଭୁଆ, ବ. (ଦେଶଜ) ଅଣ୍ଡିରା ବିରାଡ଼ି । ଯଥା—
ନ ପାର ଭୁଆ ମୂଷାମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରାସ କର । କୃ.ଖ.ଦ.ପ.

ଭୁଆସୁଣୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁସୂମା ଶବ୍ଦଜ ହୋଇପାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ବହୁପୁଷ୍ପବତୀ) କୁଳବଧୂ, କୁଳଯୁବତୀ ।

ଭୁଆସୁଣୀଯିବା, କି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ପତ୍ନୀର ପାଳ ଶ୍ୱଶୁର ଘରକୁ ଯିବା ।

ଭୁଇଁ, ଭୂଇଁ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୂମି ଶବ୍ଦଜ) ଭୂମି; କ୍ଷେତ ।

ଭୁଇଁକଖାରୁ, ବ. (ଭୂମିକର୍କାରୁ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧ କନ୍ଦବିଶେଷ ।

ଭୁଇଁଚମ୍ପା, ବ. (ଭୂମିଚମ୍ପକ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପବିଶେଷ ।

ଭୁଇଁଜାମୁ, ଭୂମିଜାମୁ, } ବ. (ଭୂମିଜମ୍ବୁ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଜାମ୍ବ ।

ଭୁଇଁଦଅଣ, ବ. (ଭୂମିଦଳନ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଭୂମୀ ରଜସ୍ୱଳା ହେବା ପରଦିନ ।

ଭୁଇଁଫୁଲ, ବ. (ଭୂମି-ଫୁଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ଛତୁ ।

ଭୁକ୍, ବଂ. (ଭୁଜ୍=ଭୋଜନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ଭୋକ୍ତା । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ) ଯେପରି—ବଳିଭୁକ୍, ଆଖୁଭୁକ୍ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଭୁକା, ବ. (ବୁକ ଧାତୁଜ) କୁକ୍କୁରର ରଡ଼ି; ଉଚ୍ଚ ଅନର୍ଥ ପ୍ରଳାପ ।

ଭୁକିବା, କି. (ବୁକ୍କ ଧାତୁଜ) କୁକ୍କୁର ପ୍ରଭୃତି ରଡ଼ିବା; ଉଚ୍ଚ ଅନର୍ଥ ପ୍ରଳାପ କରିବା । (ଦେଶଜ) ପାଷାଣାଦିରେ ଶସ୍ତ୍ରାଦିଦ୍ୱାରା କ୍ଷତ କରିବା । ଯଥା—ଶସ୍ତ୍ର ଭୁକିଲା ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷତ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଭୁକ୍ତ, ବଂ. (ଭୁଜ୍-ତ) ଭକ୍ଷିତ; ଉପଭୁକ୍ତ; ଅନ୍ତର୍ଗତ । ଯଥା—ଏହା ମୋ ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ । (ଭୁକ୍ତି-ସ୍ତ୍ରୀ.) ବ. ଭୋଜନ; ଭୋଗ ।

ଭୁକ୍ତପାଚ, ବ. (ଦେଶଜ) ଆଗମନ । ଯଥା—
ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ମାଗି ଭୁକ୍ତପାଚ କଲେ,
ପାଦ ବେନି ଧରି ମହାମନ୍ତ୍ର ପଚାରିଲେ । ନୃ.ପୃ.ପ୍ର.ଭ.

ଭୁକ୍ତଭୋଗ, ବଂ. (ଭୁକ୍ତ-ଭୋଗ) କୃତଭୋଗ । (କର୍ମଧାରୟ ସମାସରେ ବିଶେଷ୍ୟ ହେବ ।)

ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ, ବଂ. (ଭୁକ୍ତଭୋଗ-ଇନ୍) ଯେ ଭୋଗ କରିଅଛି ।

ଭୁକ୍ତିବା, କି. (ଭୁଜ୍ ଧାତୁଜ) ଭୋଗ କରିବା । ଯଥା—
ବିଭୂତିକି ଭୁକ୍ତି ଥିଲୁ ବିଭୂତିଭୂଷଣେ । ବୈ.ବି.

ଭୁଗା, ବ. (ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ) ବଡ଼ ପାଛିଆ ।

ଭୁଗାଇ, ଭୁଗେି, ବ. (ଦେଶଜ) ବଂଶନିର୍ମିତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପାତ୍ର । ଯଥା—ପିଲାକୁ ଭୁଗେିରେ ଭୁଜା ଦିଅ ।

ଭୁଗ୍ନ, ବଂ. (ଭୁଜ୍=କୁଟିଳ ହେବା-ତ) ବକ୍ର, ବଙ୍କା; ନତ; କୁବ୍ଜୀକୃତ ।

ଭୁଜ, ଭୁଜା, ବ. (ଭୁଜ୍=ଭୋଜନ କରିବା-ଅ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବାହୁ; ହସ୍ତ; ଭୁଜପତ୍ର; ଧନୁକର ଆକୃତି; ଗୋଲାକାର ବସ୍ତୁ; ତ୍ରିକୋଣାଦି କ୍ଷେତ୍ରର ରେଖାବିଶେଷ; ବାହୁ । ଯଥା—
ସେ ବେଢେ ଭୁଜରେ ନ ଜାଣି ମମ ସନ୍ନିଧାନ
ଭୁଜାପାଳକ । ଜା.ପ.ନା.

ଭୁଜଗ, ଭୁଜଙ୍ଗ, ଭୁଜଙ୍ଗମ, } ବ. (ଭୁଜ-ଗମ୍-ଅ, ବିକଳ୍ପେ ମ ଆଗମ) ସର୍ପ; ଫଣୀ; ଷିଡ୍ଗ ବା ବିଟ । (ଭୁଜଙ୍ଗଃପନ୍ନଗେଷିଡ୍ଗେ--ଅମର)

ଭୁଜଙ୍ଗଭୁକ୍, ବି. (ଭୁଜଙ୍ଗ-ଭୁଜ୍ = ଖାଇବା-କ୍ୱିପ୍) ଗରୁଡ଼; ମୟୂର ।

ଭୁଜା, ବି. (ଭୃଷ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ଚୁଡ଼ା, ମୁଢ଼ି ପ୍ରଭୃତି; ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଭୁଜାନ୍ତର, ବି. (ଭୁଜ-ଅନ୍ତର) ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ; ଅନ୍ୟ ଭୁଜ ।

ଭୁଜିଷ୍ୟ, ବି. (ଭୁଜ୍-ଖାଇବା-ଇଷ୍ୟ) ଦାସ, ଭୃତ୍ୟ; ହସ୍ତସୂତ୍ର ।

ଭୁଜୁଣି, ଭୁଞ୍ଜୁଣି, ଭୋଜନ, } ବି. (ଭୁଞ୍ଜାନ ଶବ୍ଦଜ) ଦକ୍ଷିଣ । (ହସ୍ତ ଶବ୍ଦ ସହ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ) ଯେପରି—ଭୁଜୁଣି ହାତ ।

ଭୁଞ୍ଜିକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉପପତି ।

ଭୁଞ୍ଜା, ବି. (ଭୁନଜ୍ ଧାତୁଜ) ଭୋଗ; ଭୋଜନ; ଯେ ଭୋଗ କରେ; ଯେ ଭୋଜନ କରେ । ଯଥା—

ଗୋବିନ୍ଦର ମକରନ୍ଦ ରସଭୁଞ୍ଜା ଭ୍ରାତ,
ବଳିଷ୍ଠ ହସୁଅଛୁ ଦେଖିଲେ ଭୋଇସାତ । ନୃ.ପୂ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଭୁଞ୍ଜାଇବା, କ୍ରି. (ଭୁନଜ୍ ଧାତୁଜ) ଖୁଆଇବା; ଭୋଗ କରାଇବା ।

ଭୁଞ୍ଜାନ, ବିଂ. (ଭୁନଜ୍-ଆନ) ଭୋଗକାରୀ ।

ଭୁଞ୍ଜାଭୁଞ୍ଜି, ବି. (ଭୁନଜ୍ ଧାତୁଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଖୁଆଇବା; ସମ୍ୟକ୍ ଖାଇବା ।

ଭୁଞ୍ଜିବା, କ୍ରି. (ଭୁନଜ୍ ଧାତୁଜ) ଖାଇବା; ଭୋଗ କରିବା । ଯଥା—

ନିଜ ଘର ସୁଖ ଭୁଞ୍ଜିବାକୁ ଧରେ ଇଚ୍ଛା ଯେବେ,
କର ଯବନ ଦୂର । କ. ବ.

ଭୁଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ମକା ।

ଭୁଟଭାଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରକାଶ; ଗୁପ୍ତ କଥୋପକଥନ ।

ଭୁଟୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡିବା । ବିଂ. ଯେ ଭଣ୍ଡଇ ।

ଭୁଡ଼ଙ୍ଗ, ଭୁଡ଼ୁଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ତୂରୀବାଦ୍ୟ ।

ଭୁଡ଼ଙ୍ଗିଆ, ଭୁଡ଼ୁଙ୍ଗିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭେରୀ ବା ତୂରୀ ବଜାଇବା ଲୋକ ।

ଭୁଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ତ ବା ନାଡ଼ୀ ।

ଭୁଡ଼ୁଭୁଡ଼ୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ ବିଶେଷ ।

ଭୁଡ଼ୁଭୁଡ଼ୁକା, ଭୁଡ଼ୁଭୁଡ଼ୁ, ବୁଡ଼ୁବୁଡ଼ୁକା, ବୁଡ଼ୁବୁଡ଼ୁ, } ବି. (ବୁଦ୍‌ବୁଦ ଶବ୍ଦଜ) ବୁଦ୍‌ବୁଦ ।

ଭୁଡ଼େ, ଭଡ଼େ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପାଦେ, ଚକେ । ଯଥା—

ବାଇଶି ପାବଚ୍ଛ ଗୁଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ ଭୁଡ଼େ,
ଯାତ୍ରିମାନେ ପଡ଼ିଯାନ୍ତି ସେବକ ହାବୁଡ଼େ । ଛ.ଭୁ.

ଭୁଣ୍ଡା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସ୍ଥୂଳ, ମାଂସଳ । ଯଥା—

ଭୁମ୍ଭ ବୃକ୍ଷଦଳମାନ ଗୋ ପଶୁ କବଳ,
କୁଣ୍ଡା ଖାଇ ଭୁଣ୍ଡା ଦେହ ହୁଅନ୍ତି ପ୍ରବଳ । ବୃ. ସ୍ତୁ.

ଭୁଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡି; ଅଗ୍ରଭାଗ । ଯେପରି—ଫଳୁଆଭୁଣ୍ଡି ।

ଭୁତ, ବି. (ଭୂତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପ୍ରେତ ।

ଭୁତା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉଲ୍ଲୁ, ବୁଦ୍ଧିହୀନ ।

ଭୁନି, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଧବାର ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଭୁୟାଁ, ଭୂୟାଁ, ଭୁଇଁଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପାର୍ବତ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ । ଯଥା——

ଅନଳ ଲଗାଇ ହୋଇଥିବେ ମତ୍ତ
ସଙ୍ଗୀତେ ଭୂୟାଁ ପ୍ରମଦା । ପାର୍ବତୀ ।

ଅଧୀନରାଜା । ଯଥା—

ମନ୍ତ୍ରୀବର ବଚନେ ଭୂୟାଁରାଜାଗଣ,
ସ୍ୱଗଣ ରାଜା ଆସନ୍ତି କୃପାଣ କରେଣ । ସା. ଭା. ସ.

ଭୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଡ଼ବିକାର ।

ଭୁରି, ଭୂରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦକ୍ଷିଣା । ଯଥା—

ଅନେକ ସମ୍ଭାବନା କଲେ,
ଭୁରିଭୋଜନ ତାଙ୍କୁ ଦେଲେ । ଦା. ର.

ଭୁରୁଡ଼ାଇବା, ଭୁରୁଡ଼ିବା, ଭୁରୁଡ଼େଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡିବା । ଯଥା—

ପୁଣି ଦୂତ ଆଗେ ଭୁରୁଡ଼ାଇ କଥା,
ହସିକରି କହିଲେ ଦ୍ରୁପଦ ମହାରଥୀ । କୃ. ଭା. ଉ. ପ.

ଭୁରୁଡ଼ୁ, ଭୁରୁଡ଼ା, ଭୁରୁଡ଼ି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଠକ ।

ଭୁଲ, ଭୁଲୁ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଭୁଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ବିସ୍ମରଣ; ଭ୍ରମ ।

ଭୁଲଣା, ବ. (ଦେଶଜ) ଭୁଲାଇବା; ବିସ୍ମରଣ; ଭ୍ରମ ।

ଭୁଲତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭ୍ରୂଲତା ଶବ୍ଦଜ) ଆଖିର ଉପରିଭାଗରେ ଥିବା ରୋମରେଖା । ଯଥା—

ଗୁରୁ ଦେବ ଅଯୋନିସମ୍ଭୂତ,
ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଭୁଲତାରୁ ଜାତ । ମା. ମା.

ଭୁଲାଇବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ଭୁଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ଭ୍ରମାଇବା । ଯଥା—

ବଡ଼ପଣ ଦେଖି ପିନା ଭୁଲାଇ । ବ. ଚ. ମ.

ଭୁଲିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ଭୁଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ଭ୍ରାନ୍ତ ହେବା । ଯଥା—

ଭୁଲେ ତୋ ରୂପେ ମୋର ମାନସ । ବୈ. ବ.

ପାସୋରିବା । ଯଥା—

ପ୍ରବଳ ମଦନ ଦର୍ପ ଅଟେ ଏ କାଳରେ,
ଧନ ଦେଖିଲେ କି ତାହା କେବେ ଭୁଲି ପାରେ । ବେ. ପ.

ଭୁବନ, ବି. (ଭବନ୍ତି ସର୍ବମନେନେତି ଭୁବନଂ, ଭବନ୍ତ୍ୟସ୍ମିନ୍ନିତିଭୁବନଂ, ଭୁସତ୍ତ୍ୟୟଂ, ଭୁ-ଅନ, କପାତନ) ଜଗତ୍, ସପ୍ତପାତାଳ ଓ ସପ୍ତସ୍ୱର୍ଗ ଏହି ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଭୁବନ; ଜଳ; ଆକାଶ ।

ଭୁବନେଶ୍ୱର, ବି. (ଭୁବନ-ଈଶ୍ୱର) ପୁରୀଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ଶିବକ୍ଷେତ୍ରବିଶେଷ; ଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାପ୍ରଭୁ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ମହାବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ଦେବୀ-ବିଶେଷ; ନନ୍ଦସଙ୍ଘକ କାଶ୍ୟପାନ୍ୱୟ-ମାନଙ୍କର ଇଷ୍ଟଦେବତା ।

ଭୁଶୁଣ୍ଡୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଆଗ୍ନେୟ ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ଅପରିଷ୍କୃତା ପୃଥୁଳା ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ରନ୍ଧନ ଗୃହରେ ପଶି ଭୁଶୁଣ୍ଡୀ,
ଗୋଟା ଗୋଟା କରି ଖୋଜଇ ହାଣ୍ଡି । ହା. ତ.

ଭୁଷଣ୍ଡି, ଭୁଷଣ୍ଡି, ବି. ସଂ. ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । (ଭୁଶୁଣ୍ଡି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଭୁଷା, ଭୁଷା, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରହାର । ଯଥା—

ଏ ଭଙ୍ଗେ ଭୁଷୁଣୀ ସେ ଭଙ୍ଗେ ଚଷା,
କାର୍ତ୍ତିକ ମାଇଲେ କୂଆଳ ଭୁଷା । ହା. ତ.

ଭୁଷି, ଭୁସି, ଭୁଷ, ବି. (ବୁଷ ଶବ୍ଦଜ) ଯବ-ଗୋଧୂମାଦିର ଚୋପା; ତଷୁ ।

ଭୁଷିବା, ଭୁଷିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କୋଞ୍ଚିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଶୂଳାଦି ପ୍ରହାରିବା । ଯଥା—

କେ ଅବା ଉନ୍ମାଦଶୂନ୍ୟେ ଭୁଷଇ ତ୍ରିଶୂଳ । ବେ. ସଂ.

ଭୁଷୁଡ଼ିବା, ଭୁଷୁଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ହଠାତ୍ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପଡ଼ିବା; ନଷ୍ଟହେବା । ଯଥା—

ଭୁଷୁଡ଼ିବଟି ସତ୍ତାବ୍ରତ ନିୟମ ଧୃତ । କ. ଚ. ଚ.

ଭୁଷୁଣ୍ଡା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅପରିଷ୍କୃତ ଓ ପୃଥୁଳ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଭୁସୁଭୁସୁ, ଭୁସୁଭୁସୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଦ୍ରବ-ପଦାର୍ଥାଦି ପଡ଼ିବାର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ ।

ଭୂ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୂ = ହେବା-କ୍ୱିପ୍) ପୃଥିବୀ; ସ୍ଥାନ; ଆଧାର; ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି । ଅଂ. ପାତାଳ ।

ଭୂଅ, ବି. (ବ୍ୟୂହ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ୟୂହ ।

ଭୂକମ୍ପ, ବି. (ଭୂମି-କମ୍ପ) ପୃଥିବୀର କମ୍ପନ ।

ଭୂକାକ, ବି. ସଂ. ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ କପୋତ ।

ଭୂକେଶ, ବି. (ଭୂ-କେଶ) ଶୈବାଳ; ବଟବୃକ୍ଷ । (ଶା-ସ୍ତ୍ରୀ.) ରାକ୍ଷସୀ ।

ଭୂଗର୍ଭ, ବି. (ଭୂ-ଗର୍ଭ) ଭବଭୂତି କବି; ଭୂମିର ଅଭ୍ୟନ୍ତର ଭାଗ ।

ଭୂଗୋଳ, ବି. (ଭୂ-ଗୋଳ) ଭୂମଣ୍ଡଳ; ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀର ଉପରିଭାଗର ସବିଶେଷ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜଣାଯାଏ ।

ଭୂଚିତ୍ର, ବି. (ଭୂ-ଚିତ୍ର) ପୃଥିବୀର ମାନଚିତ୍ର, ମ୍ୟାପ୍ ।

ଭୂଛାୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୂ-ଛାୟା) ଅନ୍ଧକାର ।

ଭୂତ, ବି. (ଭୂ-ତ) ପିଶାଚ; ଶିବଙ୍କ ଅନୁଚର; ପୃଥିବୀ, ଜଳ, ଅଗ୍ନି, ବାୟୁ, ଆକାଶ ଏହି ପାଞ୍ଚ; ଜନ୍ତୁ; ସତ୍ୟ; ତତ୍ତ୍ୱାନୁସନ୍ଧାନ; ଚେତନପଦାର୍ଥ, ପ୍ରାଣୀ । ଯଥା—

ନ ଥିଲା ଧରଣୀ ଏହି ଭୂତ ନିକେତନ । କ. ବ.

ବିଂ. ଉତ୍ପନ୍ନ; ଅତୀତ; ଲବ୍ଧ; ଜ୍ଞାତ; ସତ୍ୟ; ଉଚିତ; ତୁଲ୍ୟ; ସ୍ୱରୂପ ।

ଭୂତକାଳ, ବି. ସଂ. ଅତୀତକାଳ ।

ଭୂତଧାତ୍ରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଧରଣୀ, ପୃଥିବୀ । ଯଥା—
ଭୂତଧାତ୍ରୀ ମାତ ବସୁଧେ ଦ୍ୱିଧା ହୁଅ ରୁ ଲବେ ।

ଭୂତନାଥ, ଭୂତେଶ, ବି. (ଭୂତ-ନାଥ, ଈଶ) ଶିବ ।

ଭୂତପୂର୍ବ, ବିଂ. ଯାହା ପୂର୍ବରେ ଥିଲା ।

ଭୂତଭାବନ, ବି. (ଭୂତ-ଭୂ-ଣିଚ୍-ଅନ) ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ।

ଭୂତଳ, ବି. (ଭୂ-ତଳ) ପାତାଳ; ଧରାତଳ; ପୃଥିବୀର ଉପରଭାଗ । ଯଥା—
ତେଜି ସିଂହାସନ କଲେ ଭୂତଳେ ଶୟନ,
ସ୍ପର୍ଶି ଲଙ୍କପତି ବୀର ନିକଷାନନ୍ଦନ । କ. କୁ.

ଭୂତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୂ = ହେବା-ତି) ଶିବଙ୍କର ଅଣିମାଦି ଅଷ୍ଟବିଧ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ; ଭସ୍ମ; ମହିମା; ସମ୍ପତ୍ତି; ସିଦ୍ଧି; ଉତ୍ପତ୍ତି; ଅଭ୍ୟୁଦୟ; ମଙ୍ଗଳ; ଉତ୍କର୍ଷ; ମାତଙ୍ଗର ସିନ୍ଦୂରାଦି ସଜ୍ଜା ବା ଚିହ୍ନ । (ଦେଶଜ) ମୂଲ୍ୟ, ମୂଲ ।

ଭୂତେଶ, ବି. (ଭୂତ-ଈଶ) ଶିବ ।

ଭୂଦାର, ବି. (ଭୂ = ଭୂମି-ଦୃ = ବିଦାରଣ କରିବା-ଅ) ବରାହ, ଶୂକର ।

ଭୂଦେବ, ଭୂସୁର, ବି. (ଭୂ-ଦେବ, ସୁର) ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

ଭୂଧର, ବି. (ଭୂ-ଧୃ-ଅ) ଅନନ୍ତଦେବ; ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ପର୍ବତ । ଯଥା—
ସାଗର ବକ୍ଷରେ ଭୂଧର କନ୍ଦରେ,
ସର୍ବତ୍ର ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗେ ବିହରନ୍ତି ରଙ୍ଗେ । କ. ବ.

ଭୂପ, ଭୂପତି, ଭୂପାଳ, ଭୂଭୁଜ୍, ଭୂଭୁକ୍, } ବି. (ଭୂ-ପ, ପତି, ପାଳ, ଭୂ-ଭୁଜ୍-କ୍ୱିପ୍) ରାଜା, ନୃପ ।

ଭୂଭୃତ୍, ବି. (ଭୂ-ଭୃ = ଧାରଣ ଓ ପୋଷଣ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ପର୍ବତ; ରାଜା ।

ଭୂମି, ଭୂମୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୂ-ମି-ଈ) ପୃଥିବୀ; ସ୍ଥାନ; କ୍ଷେତ୍ର; ଆଧାର; ଆକର; ଜିହ୍ୱା ।

ଭୂମିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୂମି = ସ୍ଥାନ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ-ଆ) ବେଶଧାରଣ; ରୂପାନ୍ତରପରିଗ୍ରହ; ଗ୍ରନ୍ଥର ଆଭାସ; ରଚନା; ବକ୍ତବ୍ୟ ବିଷୟର ସୂଚନା ।

ଭୂମିପିଶାଚ, ବି. ସଂ. ତାଳବୃକ୍ଷ ।

ଭୂମିରୁହ, ଭୂରୁହ, ବି. (ଭୂମି, ଭୂ-ରୁହ୍ = ଜନ୍ମିବା-ଅ) ବୃକ୍ଷ, ଗଛ ।

ଭୂମିଷ୍ଠ, ବିଂ. (ଭୂମି-ସ୍ଥା-ଅ) ପ୍ରଣତ; ଭୂମିରେ ପତିତ; ଭୂମିରେ ସ୍ଥିତ; ଜାତ, ଉତ୍ପନ୍ନ ।

ଭୂୟଃ, ବିଂ. (ଭୂୟସ୍ = ବହୁ-ଈୟସ୍-ଅତ୍ୟର୍ଥେ, ବହୁ = ଭୂ, ଈ ଲୋପ) ବହୁତର, ଅଧିକ । ବି. ବାହୁଲ୍ୟ, ଆଧିକ୍ୟ । ଅଂ. ପୁନଃପୁନଃ, ବାରମ୍ବାର ।

ଭୂୟିଷ୍ଠ, ବିଂ. (ବହୁ-ଇଷ୍ଠ, ଅତ୍ୟର୍ଥେ) ପ୍ରଚୁର, ବହୁଳ, ଅଧିକ ।

ଭୂରି, ବିଂ. ଅଂ. (ଭୂ = ହେବା-ରି) ଅନେକ, ଅଧିକ । ବି. ସୁବର୍ଣ୍ଣ; ବ୍ରହ୍ମା; ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ ।

ଭୂରିଶଃ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଭୂରି-ଶସ୍-ବାହୁଲ୍ୟାର୍ଥେ) ଭୂରି, ବହୁ; ବହୁବାର ।

ଭୂର୍ଲୋକ, ଭୂଲୋକ, ବି. (ଭୂର୍ = ଭୂମି-ଲୋକ) ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକ, ପୃଥିବୀ ।

ଭୂଲତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. କେଞ୍ଚୁଆ ।

ଭୂଷଣ, ଭୂଷା, ବି. (ଭୂଷ୍-ଅନ, ସ୍ତ୍ରୀ ଆ) ଅଳଙ୍କାର, ଆଭରଣ; ସଜ୍ଜା; ଶୋଭା; ଅଳଂକୃତକରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ଭୂଷିତ, ଭୂଷ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଭୂସ୍ୱର୍ଗ, ବି. (ଭୂ-ସ୍ୱର୍ଗ) ସୁମେରୁ ପର୍ବତ ।

ଭୂସ୍ୱାମୀ, ବି. (ଭୂ-ସ୍ୱାମିନ୍) ରାଜା, ଭୂପତି; ଜମିଦାର ।

ଭ୍ରୂକୁଟି, ଭ୍ରୂକୁଟୀ, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭ୍ରୂ-କୁଟ୍ = କୁଟିଳ ହେବା-ଇ, ଈ) ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗି, ଭ୍ରୂକୁଟି ।

ଭୃଗୁ, ବି. (ଭ୍ରସଜ୍ = ଭର୍ଜନ କରିବା-ଉ)ମୁନିବିଶେଷ; ବଂଶବିଶେଷ; ଶିବ; ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ; ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚସ୍ଥାନ; ପର୍ବତାଦିର ଢାଲୁପ୍ରଦେଶ; ଜମଦଗ୍ନି; ଗଡ଼ାଣିଆସ୍ଥଳ । ଯଥା—
ପର୍ବତ କଟକେ ଚଟକା ନର୍ତ୍ତର ସନ୍ଧି ଗଡ଼ଇ,
ଝର୍ଝର ଶବଦେ ଭୃଗୁରୁ ଭୃଗୁକୁ ଡେଇଁପଡ଼ଇ । ଉଷା ।

ଭୃଗୁସୁତ, ବି. (ଭୃଗୁ-ସୁତ) ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ; ପରଶୁରାମ ।

ଭୃଙ୍ଗ, ବି. (ଭୃ = ପୋଷଣ କରିବା-ଗ) ଭ୍ରମର; ବିଟ, ଲମ୍ପଟ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଭୃଙ୍ଗାଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିଧାନବିଶେଷ । ଯଥା—

ମହା ଉଗ୍ର ବଦନ ଯେ ବିକରାଳ ଦଂଷ୍ଟ୍ର,
କଟିରେ ବିରାଜମାନ ଲଙ୍ଗଟି ଭୃଙ୍ଗାଟ । ନୃ.ପୁ ପ୍ର.ଚ.

ଭୃଙ୍ଗରାଜ, ବି. (ଭୃଙ୍ଗ-ରାଜ୍-ଅ) ଭ୍ରମର; ପକ୍ଷିବିଶେଷ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଭୃଙ୍ଗରିଟ, ଭୃଙ୍ଗରୀଟ, ଭୃଙ୍ଗରିଟି, ଭୃଙ୍ଗରୀଟି, } ବି. (ଭୃଙ୍ଗ-ରଟ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ-ଇ, ଅ=ଇ ବା ଈ) ଶିବାନୁଚର; ଭୃଙ୍ଗୀ ।

ଭୃଙ୍ଗାର, ବି. [ଭ୍ରିୟତେ ଜଳମନେନେତି ଭୃଙ୍ଗାରଃ,ଭୃ-(ଜଳ)ଧାରଣ କରିବା-ଆର, ଅଥବା ଭୃଙ୍ଗ-ଋ=ଗମନ କରିବା-ଅ]ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ; ଲବଙ୍ଗ; ସୁବର୍ଣ୍ଣ; ଭୃଙ୍ଗରାଜ ।

ଭୃଙ୍ଗାରିକା, ବି. (ଭୃଙ୍ଗ-ଅରି-କ-ଆ) ଝିରିଆପୋକ; ଝିଲ୍ଲିପୋକ ।

ଭୃତ୍, ବିଂ. (ଭୃ-କ୍ୱିପ୍) ପାଳନକର୍ତ୍ତା; ଧାରଣକର୍ତ୍ତା ।

ଭୃତ, ବି. (ଭୃ = ଧାରଣ ପୋଷଣ କରିବା-ତ) ପାଳିତ, ପୁଷ୍ଟ; ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଭୃତକ, ବିଂ. (ଭୃ-ତ-କ) ବେତନଗ୍ରାହୀ; ଭୃତ୍ୟ । ବି. ବେତନ; ମାସ ।

ଭୃତି, ବି. (ଭୃ-ତି) ବେତନ; ପୁଞ୍ଜି ; ମୂଳଧନ; ଭରଣ; ପାଳନ; ପୂରଣ; ମୂଲ୍ୟ ।

ଭୃତ୍ୟ, ବି. (ଭୃ = ପୋଷଣ କରିବା-ଯ) ଦାସ, ଗୃହକର; ବେତନ; ଚାକର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଭୃତ୍ୟା ହୁଏ ।)

ଭୃମି, ବି. (ଭ୍ରମ୍ = ଭ୍ରମଣ କରିବା, ଘୂରିବା-ଇ) ଘୂର୍ଣ୍ଣିବାୟୁ; ଆବର୍ତ୍ତ ଜଳର ଭଉଁରି; ଭ୍ରମଣ ।

ଭୃଶ, ବିଂ. (ଭୃଶ୍ = ପତିତ ହେବା-ଅ) ଅନେକ; ଅତ୍ୟନ୍ତ । ଅଂ. ଅତ୍ୟର୍ଥ; ପୁନଃ ପୁନଃ, ବାରମ୍ବାର ।

ଭୃଷ୍ଟ,ବିଂ.(ଭ୍ରସ୍ଜ୍-ଭାଜିବା-ତ)ଭର୍ଜିତ, ଭଜା ।

ଭୃଷ୍ଟି, ବି. (ଭ୍ରସ୍ଜ୍-ତି) ଭାଜିବା; ଜନଶୂନ୍ୟ ଉଦ୍ୟାନ ।

ଭେଉଁଭେଉଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ଅରକ୍ଷିତ ଶ୍ୱାନ ଭେଉଁ ଭେଉଁ ସ୍ୱନ କରୁଅଛୁ ରନ୍ଧ୍ର ରନ୍ଧ୍ର ।
କ. ମ.

ଭେକ, ବି. (ଭୀ = ଭୀତ ହେବା-କ) ବେଙ୍ଗ; ମେଘ । (ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ଭେକୀ ।)

ଭେକ, ଭେଖ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଶ୍ରୟ । ଯଥା—

ନମୋ ଜଳଦ ପଦ୍ମମୁଖ,
ଭକତଜନଙ୍କର ଭେକ । ଦା. ର.

ଭରସା । ଯଥା—

ଦେଖ କୁଅଜଣା ଦ୍ରବ୍ୟକୁ କଲେ ଭେଖ । କୃ.ଖ୍ରୀ.ବି.ପ.

ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର କୌପୁନ । ଯଥା—

ମାଳ ତିଳକ ଭେଖ କରି,
ବୈଷ୍ଣବପଣକୁ ଆଦୋରି । ଦା. ର.

ବୃତ୍ତି । ଯଥା —

ଜାତିରେ ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭିକ୍ଷା ଆମ୍ଭ ଭେକ । କୃ.ଖ୍ରୀ.ଆ.ପ.

ବେଶ । ଯଥା—

ବେଶବାସ ଦେଖି ଦଣ୍ଡଧାରୀ ଭେକ
ଆନ କେ କରିବ ଏହା । ର. କ.

ପଦବୀ । ଯଥା—

ସାନ ବଡ଼ ଜ୍ଞାନ ଭେକର ଭିଆଣ । ଦ. ବା.

ଭେକଟା, ବି. (ଭକୁଟ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଧାନ ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶଲ୍କାବୃତ ବପୁ ପ୍ରକଟେ ଭେକଟା । ଚଲିକା ।

ଭେକଲ୍, ବି. (ଦେଶଜ) ହେଣ୍ଡା ବା ମୂର୍ଖ ।

ଭେକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ । ଯଥା—

ଭେକା କରିଦେଲି ଦେବାଙ୍କି ଭ୍ରମିଣ
ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବ ଘଟଣା । ପାର୍ବତୀ ।

ଭେଜି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ଭେଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦର୍ଶନ, ଦେଖା; ମେଳନ; ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରି ଦେବା ଉପହାର । ଯଥା—

ସେ ମୀନ ଶମ୍ବର ନିକଟେ,
ଧୀବର ଆଣିଦେଲି ଭେଟେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଭେଟଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୂତ ପିଶାଚଙ୍କର ହଠାତ୍ ଭେଟ ହେବା । ଯଥା—

କାହାକୁ ଡାଆଣୀ ଖାଇବ,
କେ ଅବା ଭେଟଣା ମରିବ । ବି. ପୁ.

ଭେଟାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମେଳନ କରାଇବା; ପ୍ରାପ୍ତ କରାଇବା । ଯଥା—

କରୁ କରୁ ସେ ନାମ ସୁମରଣକୁ,
ବନ୍ଧୁ ଭେଟାଇଦେଇ ସୁ ମରଣକୁ । ବ. ଚ. ମ.

ଭେଟାଭେଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ମେଳନ । ଯଥା—

ଅକସ୍ମାତେ ଭେଟାଭେଟି ହେଲୁଁ ଦୁଇଜଣ । ବେ. ପ.

ଭେଟି, ଭେଟୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉପଢୌକନ ଅର୍ଥାତ୍ ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଦେବା ଉପହାର ।

ଭେଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସାକ୍ଷାତ୍ କରିବା; ମିଳିତ ହେବା । ଯଥା—

ଭେଟିବାକୁ ମୃତ୍ୟୁ-ସିନ୍ଧୁ କରିଲି ଲହରୀ । କ. ବ.

ନଜର ଦେବା । ଯଥା —

ଭେଟିଲି ନୃପତି ସମ୍ମୁଖରେ ତା ନେଇଁ ଭୂପସନ୍ତତି ।
ଉଷା ।

ଭେଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ମେଣ୍ଢା ।

ଭେଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ପଡ଼ିଆ ବା ଜଙ୍ଗଲମୟ ଭୂମି; ଗାରଡ଼ ବା ମେଣ୍ଢା; ଉତ୍କଳର ସ୍ଥାନବିଶେଷ ।

ଭେଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ମାଈ ମେଣ୍ଢା ।

ଭେଣ୍ଡା, ଭେଣ୍ଡିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯୁବା ପୁରୁଷ । ଯଥା—

ଦୁଇ ସୈନ୍ୟପାଳ ଫରକାର ଭେଣ୍ଡା । କୃ.ସ୍ତ୍ରୀ.ବି.ପ.
ହାତଟିଏ ତାର ବସୁସେ ଭେଣ୍ଡିଆ । କୃ.ସ୍ତ୍ରୀ.ସ.ପ.

ଭେଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଖାଦ୍ୟ ଫଳବିଶେଷ ।

ଭେଣ୍ଡୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଯୁବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଭେଦ,ବି.(ଭିଦ୍ = ଭେଦ କରିବା-ଅ)ବିଚ୍ଛେଦ, ଅନୈକ୍ୟ; ବୈଲକ୍ଷଣ୍ୟ; ବିଭାଗ; ଛେଦନ; ବିଦାରଣ; ବେଧନ; ଭଙ୍ଗ; ଉପାଧି; ଭିନ୍ନତା; ପ୍ରକାଶ; ରେଚନ; ଉଦରଭଙ୍ଗ; ମନୋଭଙ୍ଗ; ଉନ୍ମେଷ; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଭାବ । ('ଅନ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ 'ଭେଦନ' ହୁଏ; ଏଥିରୁ ବିଶେଷଣରେ ଭେଦକ, ଭେଦୀ, ଭେଦ୍ୟ, ଭେଦନୀୟ, ଭେଦିତ ଇତ୍ୟାଦି ଶବ୍ଦମାନ ହୁଅନ୍ତି ।)

ଭେଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁନ୍ଦା । (ଭିଦ୍ ଧାତୁଜ) ଭେଦିବା ।

ଭେଦିବା, କ୍ରି. (ଭିଦ୍ ଧାତୁଜ) ଜାଣିବାର । ଯଥା--

ଉଦ୍ଧବ କୃଷ୍ଣର ସମ୍ବାଦ,
ସୁଜନଜନେ ଶୁଣି ଭେଦ । ସ୍ତ୍ରୀ. ଏ. ସ୍କ.

ଭେଦୁଆ,ବିଂ.(ଭିଦ୍ ଧାତୁଜ)ଯେ ଭେଦିପାରେ ।

ଭେଦୁର,ଭେଦିର, ବି.(ଭିଦ୍ = ଭେଦ କରିବା-ଉର, ଇର) ଭିଦୁର, ବଜ୍ର ।

ଭେବଲ, ବି. (ବିହ୍ୱଳ ଶବ୍ଦଜ) ମୋହିତ । ଯଥା—

କେ ଘର ଦେଖିଲେ କେ ହୁଅଇ ଭେବଲ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ଭେରି,ଭେରୀ, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ଭୀ-ଭୀତ ହେବା-ରି-ଈ) ଢକ୍କା, ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ପଟହ ବାଦ୍ୟ ।

ଭେରୁଣ୍ଡ, ବିଂ.ସଂ. ଭୟାନକ । ବି. ଗର୍ଭଧାରଣ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦେବୀବିଶେଷ; ଯକ୍ଷିଣୀବିଶେଷ ।

ଭେରେଣ୍ଡା, ଭେରଣ୍ଡା, } ବି. (ଏରଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଗବଗଛ । (ଦେଶଜ) ଅଣ୍ଡିରା ବଲୁଆ । ଯଥା—

ଖୁରୁଣ୍ଟି ସିଂହ କ୍ୟାଦ ଯେ ଆବର ଭେରଣ୍ଡା ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.

ଭେଲ, ବି. (ଭୀ-ର, ର = ଳ) ଭେଳା; ମୁନିବିଶେଷ । ବିଂ. ଭୀରୁ; ମୂର୍ଖ; ଚଞ୍ଚଳ ।

ଭେଲ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୃତ୍ରିମ । ଯଥା—

ସବୁ ବନ୍ଧୁ ସୁନା କଏ ସୁନା କଏ ଭେଲ । ତ.ବ.

ଭେଳକ, ବି. (ଭେଳ-କ, ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଉଡୁପ; ଭେଳା ।

ଭେଲକି, ଭେଲ୍କି, ଭେଲକା, ଭେଲ୍କା, } ବି. (ଦେଶଜ) କୁହୁକ । ଯଥା—

ଶୁଣିଣ ବେଦଧ୍ୱନି ରଖିଲେ ଭଗବାନ,
ଭେଲକା ଲଗାଇଣ କହନ୍ତି ସୁବଚନ । ନୃ.ପୁ ଚ.ତ.
ଏ ଧୂଳମନ୍ତ୍ର ରାଜଭେଲକି,
ମୋହି ନୋହିବ ଅବଳାବଳକି । ବ. ଚ. ମ.

ମୋହ । ଯଥା—

କେ ନାରୀଙ୍କ ସ୍ତନ ଦେଖି ଟଳନ୍ତି ଭୂମିକି,
କେ ମୁଖ ଦେଖିଲକ୍ଷଣି ହୁଅନ୍ତି ଭେଲକି । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ବିଂ. ମୋହିତ; ନଷ୍ଟ, ଭ୍ରଷ୍ଟ ।

ଭେଳା, ବି. (ଭେଳକ ଶବ୍ଦଜ) ଭାସିବା ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଭେଳାପକ୍ଷ ବିନା ଏକ ନିଃଶ୍ୱାସେ ସାଗର,
ତରିଲେ ଲଭିବ ସିନା ଶୋକସିନ୍ଧୁ ପାର । ଲ. ବ.

ଗୋଷ୍ଠ; ପୁଞ୍ଜା; ସମୂହ । ଯଥା—
ଦେଖିଲେ ସେ ଯମୁନାଜଳ ଅନ୍ତ କଲା,
ଫୁଟିଛନ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ରରେ ପୁଣ୍ଡରୀକ ଭେଳା । କୃ.ଖ.ବ.ପ.
ସଙ୍ଘାଳ ବା ଏକମାତ୍ର ଆଶ୍ରୟ । ଯଥା—
ବାଲ ପଡ଼ ତୋ ଚରଣ୍ ଆଶଙ୍କା ଉପୁଜେ ଏଣୁ,
ନବକା ନାୟିକା ହେଲେ ବୁଡ଼ିବ ଭେଳା । ବୈ. ବ.

ଭେଳଆ, ବି. (ଦେଶଜ-ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ସାମର୍ଥ୍ୟ ।

ଭେଲୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉପାୟ ।

ଭେଶ, ଭେସ, ବି. (ବେଶ ଶବ୍ଦଜ) ବେଶ, ଭଙ୍ଗୀ ।

ଭେଷଜ, ବି. (ଭେଷ୍=ଭୟ ପାଇବା-ଅ= ଭେଷ=ପୀଡ଼ା-ଜି-ଅ) ଔଷଧ ।

ଭେଷଡ଼, ଭେଷଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କଦର୍ଯ୍ୟ; ଅସଭ୍ୟ ।

ଭେଷଡ଼ୀ, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ନିର୍ଲଜ୍ଜା (ସ୍ତ୍ରୀ) ।

ଭୈକ୍ଷ, ବି. (ଭିକ୍ଷା-ଅ) ଭିକ୍ଷାଲବ୍ଧ ବସ୍ତୁ, ଭିକ୍ଷା ।

ଭୈରବ, ବି. (ଭୀରୁ-ଅ) ମହାଦେବ; ମହାଦେବଙ୍କର ଭୟଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି; ରାଗ-ବିଶେଷ; ନଦବିଶେଷ; ଭୟଙ୍କର ରୂପ ।

ଭୈରବୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ରାଗିଣୀବିଶେଷ; ଶୈବ ସ୍ତ୍ରୀ-ବିଶେଷ । ବିଂ. ଭୟଙ୍କର ।

ଭୈରୀ, ବି. (ଗଡ଼ଜାତ ଶବ୍ଦ) ଚୋଡ଼ ମାଛ ।

ଭୈଷଜ, ଭୈଷଜ୍ୟ, ବି. (ଭେଷଜ-ଅ, ଯ) ଭେଷଜ, ଔଷଧ ।

ଭୋ, ଭୋଃ, ଅଂ. (ଭା-ଓ, ଓସ୍) ସମ୍ବୋଧନ ସୂଚକ ଶବ୍ଦ ।

ଭୋଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ସବାରି ଯେ ବହେ । (ଭୁଞ୍ଜା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।) ମାଛ ଜାତିବିଶେଷ; ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେଉଁମାନେ କର ଆଦାୟ କରନ୍ତି ଓ ଆୟ ବ୍ୟୟାଦିର ହିସାବ ରଖନ୍ତି ।

ଭୋକ, ଭୋଖ, ବି. (ବୁଭୁକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଧା । ଯଥା—
ଯେ ଆର ପକ୍ଷୀ ଆଇ ଭୋଖେ,
ସାକ୍ଷୀ ସ୍ୱରୂପେ ସବ ଦେଖେ । ଭା. ଏ. ସ୍କ.

ଭୋକ, ଭୋକା, ଭୋଖୀ, ଭୋକଲା, ଭୋଖିଲା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ । ଯଥା—
ଗ୍ରାସେ ଅନ୍ନ ଦେଇ ଭୋକକୁ କେବଳ । ଦ. ବା.
ଭୋଖିଲା ବ୍ୟାଘ୍ରମାନେ ତାହାଙ୍କୁ ଦେଖିକରି,
ଗ୍ରେବାଇଲେ ଆଗ ସର୍ଜ ନଳା ଧରି । କୃ.ଖ ଆ.ପ.

ଭୋଗ, ବି. (ଭୁଜ୍=ଭୋଜନ କରିବା-ଅ)ସୁଖ; ସୁଖଦୁଃଖାନୁଭବ; ଉପଭୋଗ; ଧନ; ଭୋଜନ; ସର୍ପ; ସର୍ପର ଦେହ; ସର୍ପଫଣା; ପଣ୍ୟସ୍ତ୍ରୀର ବେତନ; ପାଳନ; ଦେବ । (ବିଶେଷଣରେ ଭୋଗ୍ୟ, ଭୋକ୍ତା ଓ ଭୋକ୍ତବ୍ୟ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ଭୋଗଗୃହ, ଭୋଗାବାସ, } ବି. (ଭୋଗ-ଗୃହ, ଆବାସ) ବାସଗୃହ; ଅନ୍ତଃପୁର ।

ଭୋଗବଟା, ବି. (ଗଞ୍ଜାମୀ ଶବ୍ଦ) ବିଷୟାଦିର ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ; ବୈଷୟିକ ବିବରଣ ।

ଭୋଗବତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୋଗ-ବତ୍-ଈ) ପାତାଳଗଙ୍ଗା; ନାଗପୁରୀ । ବିଂ. ଭୋଗ-ବିଶିଷ୍ଟା ।

ଭୋଗବାନ୍, ବି. (ଭୋଗ-ବତ୍, ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ସର୍ପ; ନୃତ୍ୟ; ଗୀତ । ବିଂ. ଭୋଗବିଶିଷ୍ଟ ।

ଭୋଗଭୂମି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୋଗ-ଭୂମି) ସୁଖ ଭୋଗର ସ୍ଥାନ, ସ୍ୱର୍ଗ ।

ଭୋଗାବଳି, ଭୋଗାବଳୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୋଗ-ଆବଳୀ) ସ୍ତୁତି; ପ୍ରଶଂସା; ନାଗପୁରୀ ।

ଭୋଗାର୍ହ, ବି. (ଭୋଗ-ଅର୍ହ) ଧନ, ସମ୍ପତ୍ତି ।

ଭୋଗୀ, ବି.(ଭୋ-ଇନ୍) ସର୍ପ; ରାଜା; ଗ୍ରାମାଧ୍ୟକ୍ଷ; ଭଣ୍ଡାରି । ବିଂ. ଭୋଗବିଶିଷ୍ଟ, ଭୋଗକାଙ୍କ୍ଷୀ, ସୁଖୀ । (ଭୋଗିନୀ-ସ୍ତ୍ରୀ) ମହିଷୀ ବ୍ୟତୀତ ରାଜାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଭୋଗୀନ୍ଦ୍ର, ଭୋଗୀଶ, ବି. (ଭୋଗିନ୍-ଇନ୍ଦ୍ର, ଈଶ) ସର୍ପରାଜ, ଅନନ୍ତଦେବ, ବାସୁକି ।

ଭୋଟଗଇ, ଭୋଟଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ସାନ ପାଛୁଆ, ବଂଶନିର୍ମିତ ଗ୍ଲୋଟ ପାତ୍ର ।

ଭୋଗ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭୋଗ୍ୟ-ଆ) ଗଣିକା; ବେଶ୍ୟା ।

ଭୋଜ, ବି. (ଭୁଜ୍ = ଭୋଗ କରିବା-ଅ) ଭୋଜପୁର, ସ୍ଵନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା; ଯଦୁବଂଶ । (ଦେଶଜ) ଭାରର ଅଧେ । ଯଥା—

ଅଙ୍ଗାର ଚପୁ ଭୋଜ ମୂଲଆଙ୍କ ଯୋଗ୍ୟା,
ହାତରେ ରଖାଇଣ ପୁରାଇଲେ ବସା । କୃ.ଭା.ଉ.ପ.

ଭୋଜ, ଭୋଜି, ବି. (ଭୋଜ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଭୋଜନ ସାମଗ୍ରିର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା । ଯଥା—

ବଦେହରାଜନ ଭୋଜ ସମ୍ଭାର ଭିଆଇ । ବୈ. ବି.

ବନ୍ଧୁବର୍ଗ ସହିତ ଏକତ୍ର ସମାରୋହ ଭୋଜନ । ଯଥା—

ଲେଖି ଭୋଜେ ଯଥା ସ୍ଵମର୍ଯ୍ୟାଦା ଲାଗି,
ବ୍ରଜବାସି-ପଦେ କହେ ଦେବାଲାଗି । ଦ. ବା.

ଭୋଜନ, ବି. (ଭୁଜ୍ = ଖାଇବା-ଅନ) ଭକ୍ଷଣ; ଭକ୍ଷ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ । (ବିଶେଷଣରେ ଭୋଜ୍ୟ, ଭୋଜୟିତା ହୁଏ ।)

ଭୋଜା, ବି. (ଭୋଜ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଭୋଜନଦ୍ରବ୍ୟ । ଯଥା—

ଲୋକେ କରିବେ ତୋତେ ପୂଜା,
ଅନେକ ଦେବେ ବଳିଭୋଜା । ଭା. ଦ. ସ୍ଥ.

ଭୋଡ଼ଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ତୂରୀ ଓ ରଣଶିଙ୍ଗା ।

ଭୋଡ଼ଙ୍ଗା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପୋଲ ।

ଭୋଦ, ଭୋଦୁଅ, ବି. (ଭାଦ୍ରପଦ ଶବ୍ଦଜ) ମାସବିଶେଷ ।

ଭୋପା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦେଉଳର ପୂଜକ-ବିଶେଷ ।

ଭୋର, ବି. (ଯାବନିକ) ପାହାନ୍ତି ସମୟ, ପ୍ରାତଃକାଳ ।

ଭୋଳ, ବିଂ. (ବିହ୍ଵଳ ଶବ୍ଦଜ) ଭ୍ରାନ୍ତ; ପ୍ରେମାସକ୍ତ । ବି. ମୋହ । ଯଥା—

ସିଆଁ ହେଲ ପର ବେନି ତନୁ ହୋଇ ଅତନୁ ଭୋଳେ । ର. ପ.

ଭ୍ରମ । ଯଥା—

ପାହୋରେ ଅପଣା ବିଭ୍ରମ ପ୍ରେମ ମୋହନ ଭୋଳେ । ଚ. ଭା.

ଭୋଳା, ବିଂ. (ବିହ୍ଵଳ ଶବ୍ଦଜ) ଉନ୍ମତ୍ତ; ଭ୍ରାନ୍ତ; ପ୍ରେମାସକ୍ତ ।

ଭୋଳାନାଥ, ବି. (ଦେଶଜ) ମହାଦେବ । ଯଥା—

ଭୋଳାନାଥ ମୁଖୁଁ ଏହା ଶୁଣି ବେଦବ୍ୟାସ,
ଆତଙ୍କ ହୋଇ କହନ୍ତି ଶୁଣ ବ୍ୟୋମକେଶ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ଚ.

ଭୋଳିତ, ବିଂ. (ବିହ୍ଵଳିତ ଶବ୍ଦଜ) ଭ୍ରାନ୍ତ; ମୋହିତ । ଯଥା—

ଯହିଁ ଭୋଳିତ ହୋଇଛନ୍ତି ଋଷି । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଭୌତ, ବିଂ. (ଭୂତ-ଅ) ଭୂତସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ବି. ଭୂତଯଜ୍ଞ । (ତ୍ରୀ-ସ୍ତ୍ରୀ) ରଜନୀ, ରାତ୍ରି ।

ଭୌତିକ, ବିଂ. (ଭୂତ-ଇକ) ଭୂତସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଭୂତକୃତ । ବି. ମହାଦେବ ।

ଭୌମ, ବି. (ଭୂମି-ଅ) ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ, ନରକାସୁର । ବିଂ. ଭୂମିଜାତ; ଭୂମିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (ମୀ-ସ୍ତ୍ରୀ) ଜାନକୀ, ସୀତା ।

ଭୌମନ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଶ୍ଵକର୍ମା ।

ଭୌମରତ୍ନ, ବି. (ଭୌମ = ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ-ରତ୍ନ) ପ୍ରବାଳ, ପୋହଳା ।

ଭୌମିକ, ବିଂ. (ଭୂମି-ଇକ) ଭୂସ୍ଵାମୀ ।

ଭ୍ରଂଶ, ବି. (ଭ୍ରନ୍‌ଶ୍ = ପତିତ ହେବା-ଅ) ପତନ, ଚ୍ୟୁତହେବା; ପଳାୟନ; ନାଶ । (ବିଶେଷଣରେ ଭ୍ରଂଶିତ ଓ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୁଏ ।)

ଭ୍ରକୁଟି, ଭ୍ରକୁଟୀ, ବି. (ଭ୍ରୂ-କୁଟ୍-ଇ, ଈ) ଭ୍ରୂକୁଟୀ, କ୍ରୋଧାଦିଦ୍ଵାରା ଭ୍ରୂଲତାର ବକ୍ରତା ।

ଭ୍ରତ, ବି. (ଭରତ ଶବ୍ଦଜ) ଭରତ । ଯଥା—

ଶୁଣି ଦଶରଥ ରାଜା ସୀହକାର କଲେ ।
ଭ୍ରତ ଶତ୍ରୁଘନଙ୍କୁ ମାତୁଳ ଘେନଗଲେ । ବି. ରା.

ଭ୍ରଥଖଣ୍ଡ, ଭ୍ରତଖଣ୍ଡ, ବି. (ଭରତଖଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଭାରତବର୍ଷ । ଯଥା—

ଏମନ୍ତ ସନ୍ତୋଷ ଛଣେ, ରଥ ଉଡ଼ିଲା ଗଗନେ,
ଭ୍ରଥଖଣ୍ଡେ ଗୁଡ଼ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହେଲା । ଲ. ବି.

ଭ୍ରଥା, ଭ୍ରାତା, ବି. (ଭ୍ରାତା ଶବ୍ଦଜ) ଭାଇ । ଯଥା—

ଯେ ଭ୍ରଥା ଭଗ୍ନୀ ବନ୍ଧୁ ଆର,
ମାଉସୀ ଜେଠାଇ ସୋଦର । ବି. ପୁ.

(ଭର୍ତ୍ତା ଶବ୍ଦଜ) ପତି । ଯଥା—

ସୁପଣ୍ଡିତ ପ୍ରାୟେ ଭ୍ରଥା ଗୃହେ ଆଉଥାଉଁ,
ପର ପୁରୁଷେ ଚିତ୍ତ ପ୍ରକାଶେଁ ଗୃହୁଁ ଗୃହୁଁ । ନୃ.ପୁ.ତୃ.ଚ.
ବୋଲନ୍ତି ପ୍ରିୟେ ! ମୋର ଶୁଣିମା ଗୁପ୍ତ କଥା,
ତୁମ୍ଭେ ମୋ ପ୍ରାଣମଣି ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ନିଜ ଭ୍ରାତା ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ଛ.

ଭ୍ରମ, ବି. (ଭ୍ରମ୍-ଅ) ମିଥ୍ୟାଜ୍ଞାନ, ଭ୍ରାନ୍ତି; ଭ୍ରମଣ; ଜଳାବର୍ତ୍ତ; କୁମ୍ଭକାରର ଚକ୍ର; କୁନ୍ଦଯନ୍ତ୍ର ।

ଭ୍ରମଣ, ବି. (ଭ୍ରମ୍-ଅନ) ପର୍ଯ୍ୟଟନ, ବୁଲିବା ।

ଭ୍ରମଣି, ବି. (ଭ୍ରମଣ ଶବ୍ଦଜ) ଭ୍ରମଣ । ଯଥା—

ରଜନୀ ଭ୍ରମଣି କର ରଘୁମଣି । ବି. ରା.

ଭ୍ରମର, ବି. (ଭ୍ରମ୍-ଅର) ମଧୁକର, ଭୃଙ୍ଗ, ଅଳି; କାମୁକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଭ୍ରମରୀ ହୁଏ ।)

ଭ୍ରମରକ, ବି. (ଭ୍ରମର-କ) ଭୃଙ୍ଗ; ଶୃଙ୍ଗ; ଜଳଭ୍ରମ; ଲଲାଟଲମ୍ବିତ ଚୂର୍ଣ୍ଣକୁନ୍ତଳ; ବେଧନ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଭ୍ରମି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଭ୍ରମ୍-ଇ) ଘୂର୍ଣ୍ଣିଜଳ, ଆବର୍ତ୍ତ; ଭ୍ରମଣ; ଭ୍ରାନ୍ତି; ଘୂର୍ଣ୍ଣନ ।

ଭ୍ରଷ୍ଟ, ବି. (ଭ୍ରନଶ୍-ତ) ଚଳିତ; ଚ୍ୟୁତ; ପତିତ; ଅଧାର୍ମିକ; ଦୋଷଯୁକ୍ତ; ନଷ୍ଟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ ।

ଭ୍ରାଜିଷ୍ଣୁ, ବିଂ. (ଭ୍ରାଜ୍-ଇଷ୍ଣୁ) ଦୀପ୍ତିଶୀଳ; ଶୋଭାଯୁକ୍ତ; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ।

ଭ୍ରାଜୀ, ବିଂ. (ଭ୍ରାଜ-ଇନ୍) ଦୀପ୍ତିଶୀଳ; ଶୋଭାଯୁକ୍ତ ।

ଭ୍ରାତ, ବି. (ଭ୍ରାତୃ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଭାଇ । ଯଥା—

ଭ୍ରାତ କନ୍ଧ ପଡିଥାଇଅଛୁ ଏହା କରେ । ଲ. ବି.

ଭ୍ରାତା, ଭ୍ରାତୃ, ବି. (ଭ୍ରାଜ୍-ତୃ) ସହୋଦର, ଭାଇ ।

ଭ୍ରାତୃବ୍ୟ, ବି. (ଭ୍ରାତୃ-ବ୍ୟ, ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ପୁତୁରା, ଭ୍ରାତୃଷ୍ପୁତ୍ର; ଶତ୍ରୁ ।

ଭ୍ରାନ୍ତ, ବିଂ. (ଭ୍ରମ୍-ତ) ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟମାନ; ଭ୍ରମଣଯୁକ୍ତ; ଭ୍ରାନ୍ତିଯୁକ୍ତ । ବି. ଭ୍ରମଣ ।

ଭ୍ରାନ୍ତି, ବି. (ଭ୍ରମ୍-ତି) ଭ୍ରମଣ; ଭ୍ରମ, ଭୁଲ । ଯଥା—

ଦୂର କରେ ଫଣାମଣି ତରଙ୍ଗର ଭ୍ରାନ୍ତି । କ. ବ.

ଭ୍ରୂଣ, ବି. (ଭ୍ରୂଣ୍ = ଆକାଙ୍କ୍ଷାକରିବା-ଅ) ବାଳକ; ଗର୍ଭସ୍ଥ ସନ୍ତାନ ।

ଭ୍ରୂ, ଭ୍ରୂ, ବି. (ଭ୍ରମ୍-ଡ୍-ଊ) ଚକ୍ଷୁର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଓ ଲଲାଟ ନିମ୍ନସ୍ଥ ରୋମରାଜି ।

ଭ୍ରୂକୁଟି, ଭ୍ରୂକୁଟି, ବି. (ଭ୍ରୂ-କୁଟ୍-ଇ) ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗ, କ୍ରୋଧାଦିଦ୍ୱାରା ଭ୍ରୂର ବକ୍ରତା ।

ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗ, ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗି, ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗୀ, ବି. ଭ୍ରୂକୁଟି, ଭ୍ରୂବିଳାସ । (ଗୌଣାର୍ଥରେ) କ୍ରୋଧ । ଯଥା—

ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗମାତ୍ରକେ ଯାର ନହୁଷ ନୃପତି,
ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ଇନ୍ଦ୍ରପଦୁଁ ଲଭିଲେ ଦୁର୍ଗତି । କ. ବ.

ଭ୍ରେଷ, ଭ୍ରେଷଣ, ବି. (ଭ୍ରେଷ୍ = ଗମନକରିବା-ଅ, ଅନ) ଗମନ; ଭ୍ରମଣ; ପତନ ।

ମ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ପଞ୍ଚବିଂଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବି. (ମା = ପରମାଣ କରିବା-ଅ) ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ; ଯମ; ସମୟ; ଚନ୍ଦ୍ର; ବିଷ; ମନୁଷ୍ୟ; ବ୍ରହ୍ମା ।

ମଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ବିତର୍କାର୍ଥ, ସମ୍ବୋଧନାର୍ଥ । ଯଥା—

ଯା ମଁ ସଜନି ! କହନା ତୁ । ଗୀତ ।

ମଅଳ, ମହଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମଳିନ, ମସିଆ । ଯଥା—

ନାସିକାକୁ ସମାନ ନୋହିବ ତିଳଫୁଲ,
ଦିନ ଗଡ଼ିଲେ ସେହୁ ଝଡ଼େ ହୋଇ ମଅଳ । ସା.ଭା.ଆ.

ମଇଁଷ, ବି. (ମହିଷ ଶବ୍ଦଜ) ପୋଡ଼ । ଯଥା—

ଲୁହାର ପ୍ରତିମା ଏକ କରିଥାଇ ଯମ,
ମଇଁଷ ବାହନ କରିଥାଇ ଅବିଶ୍ରାମ । ସା. ଭା. ସ.

ମଇଁଷି, ମଇଁଷୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମହିଷୀ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପଶୁବିଶେଷ ।

ମଇଁଷିଆ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଅସାର ବା ଗୌଣ। ଯେପରି—ଗୁଆ ମଇଁଷିଆ । ମହିଷୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ମଇଁଷିଆଳ, ବି. (ମହିଷପାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ମହିଷ ଜଗିଥାଏ ।

ମଇ, ବି. (ଦେଶଜ ବା ମର୍ଦ୍ଦିକା ଶବ୍ଦଜ) କୃଷି କ୍ଷେତ୍ରର ଢେଳା ଗୁଣ୍ଡ କରିବା ନିମିତ୍ତ ବ୍ୟବହୃତ କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ପିଢ଼ା ।

ମଇତ, ମଇତର, } ବି.(ମିତ୍ର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ମୈତ, } ମିତ୍ର, ବନ୍ଧୁ । ଯଥା—

ମଇତ ଦ୍ରୋହ କରିଥିଲେ,
ସେ ଦୋଷ କ୍ଷୟ ଯାଏ ଭଲେ । ମା. ମା.
ମୈତ କରି ତାହାକୁ ରଖଇ ସଙ୍ଗତରେ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ

ମଇଦାଣ୍ଡି, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ କହନ୍ତି) ମେଢ଼ି ।

ମଇନ୍ଦର, ମହିନ୍ଦର, ବି. (ମହେନ୍ଦ୍ର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମହେନ୍ଦ୍ର ପର୍ବତ । ଯଥା—

ବାଘ ବଳଦ ବାନ୍ଧିଲି ହଳେ,
ଗୃହ କଲି ମଇନ୍ଦରମାଳେ । ରାଉଳ ଗୀତ ।

ମଇଳା, ମୈଳା, ବି°. (ମଳିନ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ମଇଳ ଶବ୍ଦଜାତ) ଅପରିଷ୍କୃତ, ମଳଆ । ବି.(ମଳ ଶବ୍ଦଜ) ମଳ ।

ମଉ, ବି. (ମଧୁ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ମଧୁ, ମହୁ ।

ମଉଛବ, ମଉଚ୍ଛୋ, ବି. (ମହୋତ୍ସବ ଶବ୍ଦଜ) ମହୋତ୍ସବ; ମଠାଧିପତି ବା ସନ୍ନ୍ୟାସି ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କ ମୃତ ଦିବସ ।

ମଉଜ, ମୌଜ, ମୌଜା, ବି. (ମୋଦ ଶବ୍ଦଜ) ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ । ଯଥା—

ମଉଜେ ବିହରୁଥିଲେ ନାଗରିକ ଯୁବା । ଦ. ବି.

ମଉଡ଼, ମହୁଡ଼, ବି. (ମୁକୁଟ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ମୁକୁଟ । ଯଥା—

ଶତେ ବଳି ଆୟତନ ନାମ ମୋ ଗିରଟାଣି,
ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ ଗୋ ଅଟେ ମଉଡ଼ମଣି । ସା.ଖ ଆ.

ଟୋପି, ଶିରସ୍ତ୍ରାଣବିଶେଷ ।

ମଉନ, ମଉନି, ବି°.(ମୌନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ତୁନି । ଯଥା—

ଭୃମ୍ଭ ପସୁର ନୂପୁର ପସୁରରୁ ଖସି,
ପଡ଼ିଥିଲି ଏଡିଠାରେ ମଉନେ ପ୍ରେୟସି । କ. କ.

ମଉରୁଷି, ବି°. (ଯାବନିକ) କୁଳକ୍ରମାଗତ, ପୁରୁଷପରମ୍ପରାଗତ । ଯଥା—

ଔପାଧିକ ରାଜା ଉଚ୍ଚାସନେ ରୁଷି,
ଶୁଣ୍ଡ ହେଉଛନ୍ତି ରାଜା ମଉରୁଷି । ଦ. ବା.

ମଉଳ, ମଉଳି, ବି. (ମୌଳି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମସ୍ତକ । ଯଥା—

ଭୁଜଙ୍ଗ ଆଭରଣ ପଞ୍ଚଶିଖ ମଉଳେ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ମଉଳା, ବି. (ମାତୁଳ ଶବ୍ଦଜ) ମାମୁ । ଯଥା—

ତୋର ମଉଳା ବୀର କଂସ । ଖ. ଦ. ସ୍କ.

(ଦେଶଜ) ମୌଳିବା ଅର୍ଥାତ୍ ମଳିନ ହେବା ।

ମଉଳାଶୁର, ମଳାଶୁର, ବି. (ମାତୁଳ-ଶ୍ୱଶୁର ଶବ୍ଦଜ) ମାମୁଶଶୁର ।

ମଉଳାଶ୍ରାଦ୍ଧ,ବି.(ମାତୁଳଙ୍କ ପିତା ପିତାମହାଦିଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶରେ ହେବାରୁ) ମହାଳୟା ଶ୍ରାଦ୍ଧ ।

ମଉଳିବା, କ୍ରି. (ମ୍ଳୈ ଧାତୁଜ) ଝାଉଁଳିବା । ଯଥା—

ମଉଳଇ ନବମାଲ୍ଲିକା ଯେମନ୍ତ,
ମୂଳ କାଟିଦେଲେ ବଲ୍ଲୀକ ଦୁରନ୍ତ । ନ. କେ.

ନିସ୍ତେଜ ହେବା କିମ୍ବା କ୍ରୋଧ ତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ନତ ହେବା । ଯଥା—

ସେ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠି ଚପା ହୋଇଲା ଗାରୁଡ଼ିଆ,
କ୍ରୀମ ସର୍ପ ମଉଳିଗଲେ ନୋହି ଠିଆ । କୃ. ଖ. ଆ.

ମଉଷଧି, } ବି. (ମହୌଷଧି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ମଉସଧି, } ପ୍ରଧାନ ଔଷଧ । ଯଥା—

ସକଳ ମଉଷଧି ମୂଳ,
ଯେ ପ୍ରଭୁ ନାମ ଆଦିମୂଳ । ଦା. ର.

ମଉସା, ବି. (ମାତୃସ୍ୱସା ଶବ୍ଦଜ ମାଉସୀର ପୁଂଲିଙ୍ଗ) ମାତାଙ୍କ ଭଗିନୀର ପତି । ଯଥା—

ବାପକୁ ତେଜ୍ୟା କରି ମଉସା ପାଦେ ନମି । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.

ମଏଣ, ବି. (ତଦର୍ଥବାଚକ ମଦନ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ଏବଂ ତାହାର ଗଛ ।

ମକସ୍ତୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୋଡ଼ା । ବିଂ. ଦଳିତ ବା ମୋଡ଼ହେବା ।

ମକଚିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦଳିବା କିମ୍ବା ମୋଡ଼ିବା ।

ମକଚହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମୋଡ଼ହେବା । ଯଥା—ଗୋଡ଼ଟା ମକଚ ହୋଇଯାଇ ବଡ଼ ବାଧା ଦେଲାଣି ।

ମକଦମ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅଧିକାରୀବିଶେଷ;
ମକଦ୍ଦମ, } ଗ୍ରାମାଧିକାରୀ; (ଅଗ୍ରହାରରେ ଯେ ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଯେ ସରକାରି କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇ ନିଅନ୍ତି ତାହାଙ୍କୁ ମକଦ୍ଦମ କହନ୍ତି ।)

ମକଦମା, ମକଦ୍ଦମା, } ବି. (ଯାବନିକ)
ମୋକଦମା, ମୋକଦ୍ଦମା, } ଠକାଇବା ବା ରାଜଦ୍ୱାରରେ ସୁବିଚାର ପ୍ରାର୍ଥନା, ଅଭିଯୋଗ ।

ମକଦଲଫୁଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ମଖମଲ ଫୁଲ ବା ଗେଣ୍ଡୁ ଫୁଲ ।

ମକଦ୍ଦମୀ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଜମିଦାରି-
ମକଦ୍ଦମି, } ବିଶେଷ ।

ମକମକ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

କର ପିକକୁ ମୂକ ମକମକ ଶାମୂକ
କାମୁକ ଚମକକୁ ନଚୋ । ଲ. ବ.

ଯୌବନକଣ୍ଡୁ, ଯୌବନମତ୍ତତା ।

ମକମକାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଯୌବନରେ ମତ୍ତ କରିବା, ଯୌବନ ଯୋଗୁଁ ଉଦ୍ଧତ କରିବା । ଯଥା—ଭାତ ମକମକାଉ ଅଛି କି ଯୌବନ ମକମକାଉ ଅଛି ?

ମକର, ବି. (ପ୍ରାଣି କବଳନେ ମୁଖଂ କରୋତି ମକରଃ । କୃ ବିକ୍ଷେପେ, ମାସ୍ୟଂ କରୋ-ତୀତି ମକରଃ, ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କରଣେ, ମ=ମୁଖ ବା ମନୁଷ୍ୟ-କ=ବିକ୍ଷେପ କରିବା, ହିଂସା କରିବା-ଅ) ଶୃଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ । (ଯେ କି ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ବାହନ ଓ କାମଦେବଙ୍କ ଧ୍ୱଜ) ଦଶମ ରାଶି । (ମକର ଇବ ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷୁ-ମଣକ୍ୟାତ୍ମାନ୍ନକରଃ । ଅଥବା ମକ=ଭୂଷଣ-ରା-ଅ) କୁବେରଙ୍କ ନିଧିବିଶେଷ ।

ମକରକେତନ, } ବି. (ମକର-କେତନ, ଧ୍ୱଜ,
ମକରଧ୍ୱଜ, } କେତୁ = ପତାକା-ଯାହାର)
ମକରକେତୁ, } ମଦନ, କନ୍ଦର୍ପ । (ମକର-କେତନ=ସମୁଦ୍ର ।)

ମକରନ୍ଦ, ବି. (ମଂକ୍ୟତେ ପୁଷ୍ପ୍ୟତେ ଅନେନେତି ମକରନ୍ଦଃ-ମ କ ମଣ୍ଡନେ = ଏହାଦ୍ୱାରା ପୁଷ୍ପ ଅଳଂକୃତ ହୁଏ ବୋଲି ମକରନ୍ଦ, ଅଥବା ମକର-ଦୋ=ଛେଦନ କରିବା-ଅ)ପୁଷ୍ପମଧୁ, ପୁଷ୍ପରସ । (ମକରନ୍ଦଃ ପୁଷ୍ପରସଃ—ଅମର ।) କୁନ୍ଦଫୁଲ ଗଛ; କିଞ୍ଜଳ୍କ, ପୁଷ୍ପର ରେଣୁ । ବିଂ. ମଧୁବିଶିଷ୍ଟ ।

ମକରବାଲୁଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ର
ମକରା, } ଆଗକୁ ଦୁଇ ଗୁଳା ଅର୍ଥାତ୍ ଦଣ୍ଡାବାଉଁଶ ଯେଉଁ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡରେ ଯୋଡ଼ା ହୋଇଥାଏ ।

ମକର, ବି. (ଦେଶଜ) ଘରର ଦୁଲ୍ଲ ଉପରେ ବସାଇବା ଚିପାଯ୍ୟା କାଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡ । (କେହି କେହି ଏହାକୁ କମରା କହନ୍ତି ।)

ମକରାର, } ବି. (ଯାବନିକ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର
ମକରାଳ, } ନାମରେ ଜମି ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାୟୀରୂପେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଦେବା ।

ମକରାରି, } ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଯାହାର ସ୍ଥାୟୀ-
ମକରରି, } ରୂପେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଯେପରି—ମକରାରି ବା ମକରରି ଜମି ।

ମକରାଳୟ, ମକରାକର, } ବି. ଙ୍ଗ. ସମୁଦ୍ର ।
ମକରକେତନ, }

ମକରିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମକର-ଇକ-ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ-ଆ) ମକରାକାର ପତ୍ରାବଳୀ, ମକରାକାର ଗଣ୍ଡଚିହ୍ନ ।

ମକା, ମକ୍କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଜନା, ଚଣକବିଶେଷ ।

ମକାଖଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ମକାଚଣା ବା ଜନାକୁ ଭାଜିଲେ ଯେଉଁ ଲିଆ ବା ଖଇ ହୁଏ ।

ମକୁଟ, ବି. (ମନ୍କ୍ ବା ମକ୍=ଭୂଷିତ କରିବା-ଉଟ) ମୁକୁଟ, ଶିରୋଭୂଷଣ ।

ମକୁଟା, ବି. (ମକୁଟ ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହ ଗୃହର ଉପରି ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱାଧଃ ବାନ୍ଧିଥିବା ଲମ୍ବାୟମାନ ନଡ଼ାଗୁଚ୍ଛ, ବାଉଳ । (ଦେଶଜ) ରେଶମୀ ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ମକୁର, ବି. (ମନ୍କ୍ ବା ମକ୍=ଭୂଷିତ କରିବା-ଉର-ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ଦର୍ପଣ; କୁମ୍ଭକାରର ଦଣ୍ଡ; ମୁକୁଳ, କଢ଼ି, ବକୁଳ ବୃକ୍ଷ । (ମକୁରଃ ସ୍ୟାତ୍ ମୁକୁରବତ୍ ଦର୍ପଣେ ବକୁଳଦ୍ରୁମେ । କୁଲାଳଦଣ୍ଡେ—ମେଦିନୀ ।)

ମକ୍‌କଲ, ବି. ସଂ. ଶୂଳରୋଗବିଶେଷ ।

ମକ୍‌କେଲ, ମୱକ୍‌କେଲ, ମକେଲ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଓକିଲ-ମାନଙ୍କ ଆଶ୍ରିତ ଦାବିଦାର ବା ମକଦ୍ଦମାକାରୀ ।

ମକ୍ର, ବି. (ମକର ଶବ୍ଦଜ) ମକର ନାମକ ଜଳଜନ୍ତୁ; ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବା ମାସବିଶେଷ । ଯଥା—

ତୁଳ ବିଚ୍ଛ ଧନୁ ମକ୍ର କୁମ୍ଭ ମୀନ ମେଷ,
ବୃଷ ମିଥୁନ କର୍କଡ଼ା ହେଲ ଦଶମାସ । ସ୍ୱା ଖ୍ର ଆ.

ମକ୍ଷ, ବି. (ମକ୍ଷ୍=ରାଶି କରିବା, କ୍ରୁଦ୍ଧ ହେବା-ଅ) ସମୂହ; କ୍ରୋଧ; ସ୍ୱୀୟ ଦୋଷ ଗୋପନ କରିବା ।

ମକ୍ଷିକା, ମକ୍ଷୀକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମକ୍ଷ୍=ରାଶି କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅକ-ଆ, ଅକ=ଇକ) କୀଟ-ବିଶେଷ, ମାଛି ।

ମକ୍ଷିକାମଲ, ବି. ସଂ. ମହଣ, ମଧୁସିକ୍ଥ ।

ମକ୍ଷୁ, ମଂକ୍ଷୁ, ଅ°. (ମକ୍ଷ୍=ଗମନ କରିବା-ଉ, ବିକଳ୍ପେ ମ ଆଗମ) ଗତିବିଶିଷ୍ଟ । କ୍ରି. ଅ°. ଶୀଘ୍ର, ଝଟିତି ।

ମଖ, ବି. (ମଖ୍=ଗମନ କରିବା-ଅ) ଯାଗ, ଯଜ୍ଞ ।

ମଖଡ଼, ବି°. (ମୁଖର ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଷ୍ଟ । ଯଥା—
ସର୍ବେ ନନ୍ଦା କର ଯେହୁ ଅପେ ହୁଏ ବଡ଼,
କାହେ ଦସ୍ତା ନ କର ଯେ ହୁଅଇ ମଖଡ଼ । ନୃ.ପୃ.ଦ୍ୱି.ଚ.

ମଖନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲହୁଣି, ନବନୀତ ।

ମଖମଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ଊର୍ଣ୍ଣାନିର୍ମିତ ବସ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ ।

ମଖମଲ, ମଖମଲି, ବି. (ମଖମଲ୍ଲୀ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପବିଶେଷ; ଗେଣ୍ଡୁ ଫୁଲ ।

ମଖାସା, ବି. (ଯାବନିକ) ଜାଗିର, ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ଦତ୍ତ ଜମି ।

ମଖାସାଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେ ମଖାସା ପାଇଅଛି ।

ମଗ, ବି. ସଂ. ସ୍ଥାନବିଶେଷ, ଦେଶବିଶେଷ; ଶାକଦ୍ୱୀପର ବ୍ରାହ୍ମଣ; ସମୁଦ୍ର ତୀରବାସୀ ନୀଚ ଜାତିବିଶେଷ ।

ମଗଜ, ବି. (ଯାବନିକ) ମସ୍ତିଷ୍କ; ବୁଦ୍ଧି; ମଜ୍ଜା; ହୃଦୟର ଭାବ । ଯଥା—
କେ ବୋଲେ ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଧରଣ ରୂପ ବେନି,
ରାଜା ମଗଜ ବୁଝିଯିବେ ଏ ଦେହ ଦେଖି । ନୃ.ପୃ ଚ.ଚ.
ବି°. ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଉତ୍ତମ ।

ମଗଜଲଡ଼ୁ, ବି. ଉତ୍ତମ ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ ।

ମଗଦୁର, ମଗଦୂର, } ବି. (ଯାବନିକ) କ୍ଷମତା; ଯୋଗ୍ୟତା; ଅଧିକାର ।

ମଗଧ, ବି. (ମଗ=ମଗବ୍ରାହ୍ମଣ-ଧା-ଅ, ମଗଧ୍=ସ୍ତୁତି କରିବା-ଅ) ଦକ୍ଷିଣ ବେହାର ଦେଶ; ସ୍ତୁତିପାଠକ ।

ମଗର, ବି. (ମକର ଶବ୍ଦଜ) ମକର ନାମକ ଜଳଜନ୍ତୁ । ଯଥା—
ମଗର ପଦ୍ମ ଚକ୍ର ଗଦା ଶଙ୍ଖ ଶୂଳ,
ହୋଇଛନ୍ତି ଶୋଭା ନୀରରେ ଚଞ୍ଚଳ । କୃ.ଖ.ବ.ପ.

ମଗରା, ବି°. (ଦେଶଜ) ଅବାଧ, ଏକବୁଝା । ଯଥା—
ଚଳୁଆ ଯେ ବଡ଼ ମଗରା ଗଉଡ଼
ଶୁଣିଲେ ହେବ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ।
(ଗଡ଼ଜାତରେ) ଘରର ଭୂଲଆ ।

ମଗାଯଚୁ, ମାଗଯାଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଗିବା ।

ମଗୁ, ବି. (ମୃଗ ଶବ୍ଦଜ) ମୃଗ ।

ମଗୁଶିର, } ବି. (ମାର୍ଗଶିରସ୍ ଶବ୍ଦଜ) ମାସ-
ମଗୁସୁର, } ବିଶେଷ । ଯଥା—
ଏହି ମଗୁଶିର ମାସ, କାକର ପଡ଼େ ବିଶେଷ । ବା.କୋ.
ମଗ୍ନ, ବିଂ. (ମସ୍ଜ୍—ଡୁବିବା-ତ) ଅନ୍ତଃପ୍ରବିଷ୍ଟ, ଯେ ଡୁବିଅଛି; ଆସକ୍ତ ।
ମଗ୍ନଗିରି, } ବି. ସ୍ତ. ଯେଉଁ ପର୍ବତ ସମୁଦ୍ର
ମଗ୍ନପର୍ବତ, } ଗର୍ଭରେ ମଗ୍ନ ଥାଏ । **(Submarine Rock)**
ମଘ, ବି. (ମହ୍ = ପୂଜା କରିବା-ଅ, ହ = ଘ) ମଘ ନାମକ ମ୍ଳେଚ୍ଛମାନଙ୍କ ଦେଶ; ସୁଖ; ପୂଜା ।
ମଘବା, ବି. (ମଘବନ୍-ମହ୍ = ପୂଜା କରିବା-ଅନ, ବ ଆଗମ) ଇନ୍ଦ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ମଘୋନୀ ହୁଏ ।)
ମଘବାନ୍, ବି. [ମଘବତ୍-ମଘ—(ସ୍ୱର୍ଗର) ସୁଖ-ବତ୍, ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ] ଇନ୍ଦ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ମଘବତୀ = ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ ।)
ମଘା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ; ଔଷଧ-ବିଶେଷ ।
ମଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ନାସି, ପ୍ରାନ୍ତ; ନୌକାର ପ୍ରାନ୍ତ ବା ଶିରୋଭାଗ । ଯଥା—
ଋଷି ଛନ୍ତି ଆଗ ମଙ୍ଗେ ମୁହିଁ ପଛ ମଙ୍ଗେ,
ତାଙ୍କ ନେତ୍ର ପଡ଼ିଲା ମୋ ଜାନୁ ସ୍ତନ ଜଙ୍ଘେ । ସା.ଭ୍ର.ଆ.
ସ୍ୱୀକାର, ସମ୍ମତି । ଯଥା—ଅମଙ୍ଗ ହୁଅ ନାହିଁ । କ୍ରି. ସମ୍ମତି କର ।
ମଙ୍ଗନ, ବି. (ମଙ୍ଗଳ ଶବ୍ଦଜ) ବିବାହର ପୂର୍ବ-ଦିବସ ।
ମଙ୍ଗରାଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜଉପାଧିବିଶେଷ । ଯଥା—
ପଦେ ଉପଇନ୍ଦ୍ର, ମଙ୍ଗରାଜ କହି । ର. ପ.
ମଙ୍ଗଳ, ବି. (ମନ୍ଗ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅଳ) କ୍ଷେମ; ଶୁଭ; କୁଜଗ୍ରହ । ବିଂ. ଶୁଭଦାୟକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପାର୍ବତୀ, ଦୁର୍ଗା; ପତିବ୍ରତା ସ୍ତ୍ରୀ; ଶୁକ୍ଳଦୁର୍ବା; ହରିଦ୍ରା; ନୀଳଦୂର୍ବା ।
ମଙ୍ଗଳଣ, ବି. (ମଙ୍ଗଳ ବା ମଙ୍ଗଳାଚରଣ ଶବ୍ଦଜ) ବିବାହ ଓ ବ୍ରତ ବା ଉପନୟନର ପୂଜାଧିବାସ । ଯଥା—
କେବଳ ସ୍ତ୍ରିଙ୍କ ବସି ବଜାନ୍ତି କରତାଳି,
ମଙ୍ଗଳଣ ନୋହୁଁ କେ ହଅନ୍ତି ହୁଳହୁଳି । ନୃ.ପୁ.ଭୃ.ତ.
ମଙ୍ଗଳାଚରଣ, ବି. ସ୍ତ. କର୍ମାରମ୍ଭରେ ଶୁଭ-ଜନକ କ୍ରିୟା; କର୍ମାରମ୍ଭରେ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତୁତିପାଠ; କାବ୍ୟାଦିର ନାନ୍ଦୀ ଶ୍ଳୋକ ବା ବନ୍ଦନାତ୍ମକ ପଦ୍ୟ ।
ମଙ୍ଗଳିବା, କ୍ରି. (ମଙ୍ଗଳ ଶବ୍ଦଜ) ବିବାହାଦିରେ ମଙ୍ଗଳଣବିଧି କରିବା । ଯଥା—
ରତ୍ନଦୀପ ଜାଳି କୁମ୍ଭେକ ସ୍ଥାପିଲେ,
ମଙ୍ଗଳଣ ହାଣ୍ଡି ନେଇଁ ବେଦୀରେ ଥୋଇଲେ । ମଂ.ସ.
(ଦେଶଜ) ଅଶୁଚିରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଛୁଇଁ-ଦେବା ।
ମଙ୍ଗଳ୍ୟ, ବିଂ. (ମଙ୍ଗଳ-ଯ) ଶୁଭକର; ସୁନ୍ଦର; ସୁଖଦ । ବି. ଚନ୍ଦନ; ଦଧି; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ସିନ୍ଦୂର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦୁର୍ଗା; ଗୋରଚନା; ହରିଦ୍ରା; ଦୂର୍ବା ।
ମଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ମନରଞ୍ଜନକରା; ସମ୍ମତି-କରଣ ।
ମଙ୍ଗାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମନାଇବା । ଯଥା—
ସତ୍ୟବତୀ ବୋଇଲେ ଆସିଛୁ ମୁଁ ମଙ୍ଗାଇ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.
ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା । ଯଥା—
କୃପାନିଧାନଙ୍କ ନିଜ ପୁଣ୍ୟବଶେ
ସ୍ତୁରୁସ୍ମୃତିରେ ମଙ୍ଗାଇବ । ବେ. ପ.
ମଙ୍ଗିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସମ୍ମତି କରିବା ।
ମଚକା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୋଡ଼ା ବା ଅଳ୍ପ ଭଙ୍ଗିବା ।
ମଚକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମୋଡ଼ି ହୋଇଯିବା କିମ୍ବା ଅଳ୍ପ ଭଗ୍ନପ୍ରାୟ ହେବା ।
ମଚମଚ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ ।
ମଚଳା, ବି. (ଦେଶଜ) କଣ୍ଠରୋଗବିଶେଷ ।
ମଛ, ବି. [ମଦ୍—(ଜଳରେ) ହୃଷ୍ଟ ହେବା-ଶ] ମତ୍ସ୍ୟ, ମାଛ ।

ମଜକୁଷ୍ଣ, ବି. (ଯାବନିକ) ଯାହାର ରାଜସ୍ୱ ଜମିଦାରଙ୍କର କମ୍ପା ସ୍ଥାନବିଶେଷରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଯୋଗେ ଆଦାୟ ହୁଏ ଏବଂ ରାଜସ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯେ ଜମା ଅନ୍ୟ ଜମିଦାରଙ୍କ ଅଧୀନ ହୋଇ ଚିରସ୍ଥାୟୀରୂପେ ଭୋଗ ହୁଏ ।

ମଜକୂର, } ବିଂ. (ଯାବନିକ—ଏହି ଶବ୍ଦଟି
ମଜକୁର, } ତୈଲଙ୍ଗ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ସବିଶେଷ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ) ପୂର୍ବୋକ୍ତ ବା ଆଗେ କୁହାଯିବା (ଗ୍ରାମାଦି) ।

ମଜନ, ବି. (ମଜ୍ଜନଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମଗ୍ନ-ହେବା, ଆସକ୍ତ ହେବା ।

ମଜବୁତ, } ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଦୃଢ଼, ଶକ୍ତ;
ମଜଭୁତ, } ବଳବାନ୍ । ଯଥା—

ନାରାୟଣ ଦାସେ ଥିଲେ ଖୁବ୍ ମଜବୁତ,
ଶେଷକାଳେ ଭାମ କଲୁ କଲେ ଅଦଭୁତ । ଉ. ଭ୍ରୁ.

ମଜରା, ବି. (ଯାବନିକ) ଆଳସ୍ୟ; ଶ୍ରାନ୍ତି ।

ମଜଲି, } ବି. (ଦେଶଜ) ମାର୍ଗମଧ୍ୟସ୍ଥ ଚଟି
ମଝଲି, } ବା ପଥିକନିବାସାର୍ଥ ଗୃହ, ମାର୍ଗ-ମଧ୍ୟସ୍ଥ ନିବାସ ସ୍ଥାନ ।

ମଜଲିସ, ବି. (ଯାବନିକ) ସମାରୋହ; ସଭା ।

ମଜା, ବି. (ମୃଜ୍ ଧାତୁଜ) ମାଜିବା । (ମଜ୍ଜା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅନ୍ତଃକରଣ; ଇଚ୍ଛା; ସୁଖ; ତାମସା । ଯଥା—

କରଇ ସେ କେତେ ରଙ୍ଗ କେତେ ମଜା । ଦ.ବା.

ବିଂ. ପରିଷ୍କୃତ । (ମସ୍ଜ୍ ଧାତୁଜ) ମଗ୍ନ ।

ମଜାକ, ବି. (ଦେଶଜ) କୌତୁକ ।

ମଜୁତ, ମଜୁଦ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଜମା; ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଯଥା—

ସୁନ୍ଦର ପାଚିଲା ଫଳ ବହୁତ,
ଦୋକାନ ଭିତରେ ଅଛି ମଜୁତ । ଉ. ସା.

ମଜୁମଦାର, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଉପାଧି-ବିଶେଷ ।

ମଜୁର, ବି.(ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ସାମାନ୍ୟ ଶ୍ରମଜୀବୀ ।

ମଜୁରା, ବି. (ଯାବନିକ) ପରିଶୋଧ, ଅସୁଲ । ଯଥା—

ଦେଇଅଛ ଭୋକେ କେତେ ମାଂସ ସୁରା,
ତାପାଇଁ କଡ଼ାଏ ନୋହିବ ମଜୁରା । ଦ. ବା.

ମଜୁରି, } ବି. (ଯାବନିକ) ଦୈନିକ ବେତନ,
ମଜୁରୀ, } ମଜୁର ଯେଉଁ ଦୈନିକ ମୂଲ ପାଏ ।

ମଜ୍ଜନ, ବି. (ମସ୍ଜ୍ = ମଗ୍ନହେବା-ଅନ) ଅବ-ଗାହନ; ଆସକ୍ତ ହେବା ।

ମଜ୍ଜା, ମଜା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମସ୍ଜ୍ = ଅସ୍ଥି ପ୍ରଭୃତି
ମଜ୍ଜନ୍. } ମଧ୍ୟରେ ବୁଡ଼ିବା-ଅ-ଆ, ଅନ୍) ଅସ୍ଥି ଓ ମାଂସର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସ୍ନେହବିଶେଷ; ବୃକ୍ଷସାର ।

ମଜ୍ଜାଇବା, } କି. (ମଜ୍ଜନ ଶବ୍ଦଜ) ମଜ୍ଜନ
ମଜାଇବା, } କରାଇବା; (ମନ) ରଞ୍ଜାଇବା; ଆସକ୍ତ କରିବା ।

ମଜ୍ଜିବା, } କି. (ମଜ୍ଜନ ଶବ୍ଦଜ) ଆସକ୍ତ
ମଜିବା, } ହେବା; ମଗ୍ନହେବା । ଯଥା—

ଦ୍ୱିଗୁଣ-ଆଦରେ ପ୍ରମୋଦ ନଦରେ
ମଜ୍ଜି ଘେନଗଲେ କର ଧରି । କ.ଚ.ଚ.

ମଝା, ବି. (ମଧ୍ୟ = ପ୍ରାକୃତ ମଝ୍‌ଝ ଶବ୍ଦଜ) ମଧ୍ୟଭାଗ; କଟି । ଯଥା—

କ୍ଷୀଣ ମଝା ସୁବିପୁଳ ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ । ବି. ରା.

ମଝାଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ମଧ୍ୟସ୍ଥାନ । ବିଂ. ମଧ୍ୟ-ଭଳି ।

ମଝି, ବି. (ମଧ୍ୟ = ପ୍ରାକୃତ ମଝ୍‌ଝ ଶବ୍ଦଜ) ମଧ୍ୟ-ଭାଗ । ବିଂ. ମଧ୍ୟରେ ଥିବା । ଯେପରି— ମଝିଘର ।

ମଝିଆ, ବିଂ. (ମଧ୍ୟମ = ପ୍ରାକୃତ ମଝ୍‌ଝିଅ ଶବ୍ଦଜ) ଜ୍ୟେଷ୍ଠର ଦ୍ୱିତୀୟ; ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ।

ମଝିକୋଠା, ବି. (ମଧ୍ୟକୋଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଥିବା ବଖରା ।

ମଞ୍ଚ, ମଞ୍ଚକ, ବି. (ମନ୍ଚ୍ = ଉଚ୍ଚ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ-କ) ପର୍ଯ୍ୟଙ୍କ, ଖଟ; ମଞ୍ଚା; ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ; ଭାଡ଼ି; ବେଦୀ; ଉଚ୍ଚ ମଣ୍ଡପ-ବିଶେଷ । (ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକ । ଯଥା—

ସ୍ୱର୍ଗବେକ ମିତ ହେ ଭୃଙ୍ଗ,
ସେ ସମସ୍ତ ସୁଖ ସମ କେ ମଞ୍ଚ ମାଝ । ଉ. ପ.

ମଞ୍ଜା, ବି. (ମଜ୍ଜ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଡ଼ ।
ମଞ୍ଜାଳିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପାଦ ସଂବାହନ
ମଗୁଳିବା, } କରିବା । ଯଥା—
ବଞ୍ଜଣୀ ପାଦ ମଞ୍ଜାଳି ଗୁଳି । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.
ଦୁଇ ହସ୍ତରେ ଘଷିବା । ଯଥା—
ପଣାକାଠି ମନ୍ଦି ମଞ୍ଜାଳଇ ବେନି ହସ୍ତେ । ସା. ଖ୍ଣ. ସ.
ଚିପିବା । ଯଥା—
ଯୌବନ ମଞ୍ଜାଳିଲ କରେ,
ବିବସ୍ତ୍ର କଲ ଧାଡ଼କାରେ । ମା. ମା.
ମଞ୍ଜି, ମଞ୍ଜା, ବି. (ମଜ୍ଜା ଶବ୍ଦଜ) କାଷ୍ଠାଦିର ସାରଭାଗ । ଯେପରି—କେନ୍ଦୂମଞ୍ଜି; କଦଳୀ ଗଛର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସାର । ଯେପରି—କଦଳୀ-ମଞ୍ଜା; କଦଳୀଗଛର ମଧ୍ୟଭାଗ । ଯଥା—
ଏକଗୋଟି ମଞ୍ଜ କାଟି ଆଣିଲି,
ମନ୍ଦିକୋଠାରେ ତା ବସ୍ତୁଇଦେଲି । ହ୍ରୀ. ଚ.
ମଞ୍ଜନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦାନ୍ତଘଷା ମିସି ।
ମଞ୍ଜରି, ମଞ୍ଜରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମଞ୍ଜୁ=ମନୋଜ୍ଞତା ଋ=ଗମନ କରିବା-ଇ, ଈ) ଅଙ୍କୁର; ମୁକୁଳ; ବୃନ୍ତ ବା ବେଣ୍ଟ; ଝାଡ଼; ମୁକ୍ତା; ଲତା । (ବିଶେଷଣରେ ମଞ୍ଜରିତ ହୁଏ ।)
ମଞ୍ଜାରି, ମଞ୍ଜାରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମାର୍ଜାରୀ ଶବ୍ଦଜ, ପୁଂଲିଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ହୁଏ) ବିରାଡ଼ି । ଯଥା—
ଯେତେକ ମଞ୍ଜାରୀ ଦେଖଇ ଆଗେ,
ତାଙ୍କ ଧରି ବୁଢ଼ୀ ପିଟଇ ରାଗେ । ହ୍ରୀ. ଚ.
ମଞ୍ଜି, ବି. (ମଜ୍ଜା ଶବ୍ଦଜ) ବୀଜ । ଯଥା—
ଡାଳିମ୍ବ ମଞ୍ଜି ମଞ୍ଜୁଳଦଶନା । କ. ଚ. ଚ.
ମଞ୍ଜିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଗଣିକା, ବେଶ୍ୟା ।
ମଞ୍ଜିବା, କ୍ରି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ବଣ ଭିତରେ ପଶି ଯିବା ।
ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମଞ୍ଜୁ=ମନୋହର-ସ୍ଥା-ଅ-ଆ) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଲତାବିଶେଷ ।
ମଞ୍ଜୀର, ବି. (ମନ୍ଜ୍=ଶବ୍ଦକରିବା-ଈର) ଚରଣାଭରଣ, ନୂପୁର ।
ମଞ୍ଜୁ, ବିଂ. (ମନ୍ଜ୍=ମାର୍ଜନକରିବା-ଉ) ମନୋଜ୍ଞ; ସୁନ୍ଦର; ମଧୁର ।
ମଞ୍ଜୁଆତ, } ବି. (ଦେଶଜ) ହ୍ରସ୍ୱବୃକ୍ଷ-
ମଞ୍ଜାତି, } ବିଶେଷ । ଯଥା—
କଖେ ମଞ୍ଜୁ ମଞ୍ଜୁଆତ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ହୋଇଛୁ
ପୁଣ ଗୁନ୍ଦ ଭାରକା । ଲ. ବ.
ମଞ୍ଜୁପାଠକ, ବି. ସଂ. ଶୁକପକ୍ଷୀ; ମନୋହର-ପାଠକ ।
ମଞ୍ଜୁର, ମଞ୍ଜୁରି, ବି. (ଯାବନକ) ଅଙ୍ଗୀକାର; କାର୍ଯ୍ୟର ସ୍ଥିରତା । ବିଂ. ଅଙ୍ଗୀକୃତ; ସ୍ଥିର । (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—
ମଞ୍ଜୁର ମାଟିଚଲ ଗୋବସ୍ତ୍ର ଭଦାଲିଆ । ନୃ. ସୃ. ଚ. ଚ.
ମଞ୍ଜୁଳ, ବିଂ. (ମନ୍ଜ୍—ମାର୍ଜନା କରିବା-ଉଳ) ମନୋହର, ସୁନ୍ଦର; ମଧୁର; ସମୀଚୀନ । ବି. ନିକୁଞ୍ଜ; ଶୈବାଳ ।
ମଞ୍ଜୁଷା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମନ୍ଜ୍=ପରିଷ୍କାର
ମଞ୍ଜୂଷା, } କରିବା-ଉଷ, ଊଷ-ଆ) ପେଡ଼ା, ସିନ୍ଦୁକ; ପାଷାଣ; ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।
ମଟକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚକ୍ଷୁପଲକ । ଯଥା—
ନୃସିଂହ ବ୍ରତଉତ୍ସବ କେ ପାରିବ ଲେଖି,
ଗୃହିବାରେ ମଟକ ନ ପଡ଼େ କାର ଆଖି । ନ. ପୃ. ଭୃ. ଚ.
ପଲକପତନମାତ୍ର କାଳ । ଯଥା—
ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଦେଖିବାମାତ୍ରକେ,
ଧଇଲେ ଚକ୍ଷୁର ମଟକେ । ମା. ମା.
ମଟକା, ମସକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ କାଠ ପ୍ରଭୃତି ସହଜରେ ଭାଙ୍ଗିଯାଏ, ଭଙ୍ଗପ୍ରବଣ । ଯଥା—
ସଜନା ଆମ୍ବୁଡ଼ା ବଡ ମଟକା,
ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଖ୍ରମ ବଡ ରଟକା ।
ମଟମଟ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ; ଦୃଷ୍ଟିର ଅନୁକରଣ । ଯଥା—
ମୁଁ ମାଇଲବେଲକୁ ଏହାଙ୍କୁ ବିରଟ,
ଦେଖ ମୋତେ ଗୃହୁଁ ଛନ୍ତି ମଟମଟ । କୃ. ଖ୍ରା. ବି. ପ.
ମଟର, ବି. (ମସୂର ଶବ୍ଦଜ) ଫଳବିଶେଷ ବା ଚଣକବିଶେଷ ।
ମଟର, } ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) କଳଗାଡ଼ି ।
ମଟରକାର, }

ମଟାମ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭିତ୍ତି ପ୍ରଭୃତିର
ମୋଟାମ, } ପରିମାଣଜ୍ଞାପକ ସମକୋଣ ଯନ୍ତ୍ର-
ବିଶେଷ, ବଢ଼ାଇ ଏବଂ ରାଜମିସ୍ତ୍ରିମାନେ
ଏହାର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।

ମଟାଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କଠିନ ।

ମଟାଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅପେକ୍ଷା କରିବା,
ବିଳମ୍ବ ସହିବା; ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିବା ।
ଯଥା—
ଜନନୀ ବୋଇଲେ ବାବୁ ! କ୍ଷଣେ ରୁ ମଟାଳ,
ଦେବପୂଜା ସାରି ମୁଁ ଧରିବି ତୋତେ କୋଳ ।
ନୃ. ପୃ. ଚୂ. ଚ.

ମଠ, ବି. (ମଠ୍ = ବାସ କରିବା-ଅ-ଯେ
ସ୍ଥାନରେ ଛାତ୍ରପ୍ରଭୃତି ବାସ କରନ୍ତି)
ଦେବାଳୟ; ଟୋଲ; ବାବାଜମାନଙ୍କର
ଆଖଡ଼ା; ଗାଡ଼ି । (ମଚ୍ଛର = ପ୍ରାକୃତ ମଠଅ
ଶବ୍ଦ ଜାତ) ବିଳମ୍ବକରଣ । ଯଥା—
ଶୁଙ୍ଗେ ଛଠ୍ ଛଠ୍ ଉର୍ବଶୀର ମଠ
ଦେଖି ଡାକିବାରୁ ସଖୀ । ଉର୍ବଶୀ ।
ବିଂ. ବିଳମ୍ବ ।

ମଠର, ବି. (ମନ୍ = ମାନ୍ୟକରିବା-ଅର-
ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ, ନ = ଠ) ମୁନିବିଶେଷ । ବିଂ.
ମନ୍ଥ । (ମନ୍ଥର ଶବ୍ଦଜ) ବିଳମ୍ବ ।

ମଠା, ବି. (ଦେଶଜ) ରେଶମୀବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ;
ଦହି ବା ତକ୍ର । ବିଂ. ଯାହାକୁ ମାଠିଥାନ୍ତି ।
ଯଥା—
ଯୌବନର ମାଠେ ମଠା ହୋଇ ଅଙ୍ଗ
ଯଷ୍ଟି କିବା ପଲ୍ଲବିଣ । ଯ. କେ.

ମଠିଆ, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ ବ୍ୟବହୃତ)
ମାଟିଆ କମ୍ବା ଖୋବା ।

ମଠୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ-ମଠ-ଉଆ) ଅଳସୁଆ;
ମଠରେ ଯେ ନିବାସ କରେ; ମଠ-
ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ମଡ଼କ, ବି. (ମରକ ଶବ୍ଦଜ) ମାରୀଭୟ ।
ଯଥା—
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ମଡ଼କ ରାଷ୍ଟ୍ରେ—ଇତ୍ୟାଦ । କ. ବ.

ମଡ଼ଛୁ, ମଡ଼ଛୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୃତବତ୍ସା ଶବ୍ଦଜ)
ମଡ଼ଛୁ, ମରଛୁ, } ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ସନ୍ତାନ ଜୀବିତ
ରହେ ନାହିଁ । ଯଥା—
ଏକେ ମଡ଼ଛୁ ଅଛୁ କାହିଁ,
କେ ବୋଲେ ମୁଖ ତା ନ ଚାହିଁ । ଗ୍ରା. ଦ. ସ୍କ.
(ବାଉଁଛୁ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ମଡ଼ଫୁଲ, ମଡ଼ଫୁଲି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭୋଜ-
ମେଡ଼ଫୁଲି, } ନର ଯୋଗାଡ଼; ଅନ୍ନ
ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦ । ଯଥା—
ସହସ୍ରେ ସୂପକାର ରାନ୍ଧନ୍ତି ମଡ଼ଫୁଲ,
ବିଶ୍ୱରଇ ଭୀମସେନ ଏହା ମୁଁ ପାଇଲି । ସା. ଭା. ଆ.
ଏମନ୍ତ ସମସ୍ତେ ରାଜି ଯାମେ ହୋନ୍ତେ ଆସି,
ପକ୍ଷୀ ତାର ମେଡ଼ଫୁଲ ଗନ୍ଧସାର ବସି । ନୃ.ପୃ.ଦ୍ୱି.ଚ.

ମଡ଼ଫୁଲଘର, ବି. (ଦେଶଜ) ପାକଶାଳା ।
ଯଥା—
ମଡ଼ଫୁଲ ଘରେ ପଶିଲେକ ଗୋପ୍ୟ ହୋଇ,
ଦେଖିଲେ ଭୀମସେନ ପାକ ସକଳ ଖାଇ । ସା.ଭା.ଆ.

ମଡ଼ମଡ଼, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣ-
ବିଶେଷ । ଯଥା—
ମଡ଼ମଡ଼ ମଡ଼ ହୋଇ କମ୍ପିଲା ସଘନେ । ମ. ଯା.

ମଡ଼ମଡ଼ିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଭଗ୍ନଶୀଳ; ଯେ
ସହଜରେ ଭାଙ୍ଗି ଯାଏ ।

ମଡ଼ଳ, ବି. (ମଣ୍ଡଳ ଶବ୍ଦଜ) ଗ୍ରାମର ପ୍ରଧାନ
ପ୍ରଜା ।

ମଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶବ, ମୃତଦେହ;
ମାଡ଼ିବା; ଗତାଗତ ମାର୍ଗ । ବିଂ. ଯାହା
ମାଡ଼ିଥାନ୍ତି; ମାଡ଼ିବା ଲୋକ । ଯଥା—
କାଠମଡ଼ା ମାଲେ ମରିଯିବେ ହୋଇ ଛେଚ ।
ନୃ. ପୃ. ଦ୍ୱି. ଚ.

ମଡ଼ାସାଇଁ, ମଡ଼ାସାଙ୍ଗି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶବ
ମଡ଼ାସାଙ୍ଗିଆ, } ସଙ୍ଗେ ଯିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।
ଯଥା—
ଗୋବର ଲଗାଇଣ ନଦୀରେ ଗାଧୋଇ,
ମଡ଼ାସାଙ୍ଗିଏ ଆସିଲେ ଘରକୁ ଶୁଦ୍ଧି ହୋଇ ।
କୃ. ଭା. ବ. ପ.

ମଡ଼ଆ, ମଡ଼ିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷୀକୁଡ଼ିଆ ।
ଯଥା—
କୋଇଲି ! ମଡ଼ଆ ଦୁଆରେ ବେନି ଭାଇ,
ମୋତେ ଡାକୁଥିବେ ରାମ ମୃଗଚର୍ମ ଥୋଇ । କା.କୋ.

ମଡ଼, ମଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶବ ।

ମଢ଼ି, ବିଂ. (ଦୈନ୍ୟ ବା ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଅର୍ଥବୋଧକ ମାଢ଼ି ଶବ୍ଦଜ) କୃପଣ ।

ମଢ଼ିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ରାହ୍ମଣବିଶେଷ । (କୌଥିମ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ମଢ଼ିଆଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଲଟଲୁଗା, ମଳଆଲୁଗା । ଯଥା—

ବୋଲନ୍ତି ମଢ଼ିଆଳ ଦଅ ତୁ ଦୁଇଖଣ୍ଡ,
ପିନ୍ଧିଣ ଦୁଇ ଭାଇ ବୁଲିବୁଁ ରାଜଦାଣ୍ଡ । ନୃ.ପୂ.ସ ଚ.

ମଢ଼ୁଆଶାଙ୍କୋଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହଶାଳୀରେ ଦୁଷ୍ଟ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ନିମିତ୍ତ ବନ୍ଧନବିଶେଷ । ଯଥା—

ଚରଣେ ଦିଅନ୍ତି ମା ଗୋ ମଢ଼ୁଆ ଶାଙ୍କୋଳି ।
ଗୃହବୋଲି ।

ମଣା, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ମଣ୍ ଧାତୁଜ) ବୋଧ, ଜ୍ଞାନ; ମନୋରଞ୍ଜନ ।

ମଣାଇବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ମଣ୍ ଧାତୁଜ) ବୁଝାଇବା । ଯଥା—

ମୋହିନୀକୁ କବା ସହସ୍ର ମଣାଇ
ଆଣନ୍ତି ବେନି ଅପ୍‌ସରୀ । ଯ. କେ.

ଆପ୍ୟାୟିତ କରିବା; ମନ ରଞ୍ଜାଇବା ।

ମଣାଣ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ମଣ୍ ଧାତୁଜ) ମନାଇବା । ଯଥା—

ସନ୍ନିଧିରେ ଧୀରେ ମଣାଣ ଜଣାଣ ନ କଲି ବିହ୍ୱଳରେ ।

ମଣି, ମଣୀ, ବି. (ମଣ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଇନ୍) ରତ୍ନବିଶେଷ; ବହୁମୂଲ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତରବିଶେଷ; ଅକାଳୋଦିତ ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ; ଲିଙ୍ଗାଗ୍ର; ଯୋନିର ଅଗ୍ରଭାଗ; ମଣିବନ୍ଧ, କଚ; ଅଜାଗଳସ୍ତନ ।

ମଣିବନ୍ଧ, ବି. ସଂ. ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଏବଂ ପାଣିର ମଧ୍ୟସ୍ଥ କରଗ୍ରନ୍ଥି; ହାତର କଚ ।

ମଣିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ମଣ୍ ଧାତୁଜ) ବୁଝିବା । ଯଥା—

ଏସନ ମଣଇଁ, ପ୍ରସନ୍ନ ସମ ଆନ ନ ଗଣଇ । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.

ମଣିମା, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜସମ୍ବୋଧନ । କ୍ରି. ମଣିମା ।

ମଣିଷ, ମଣସ, ମିଣିଷ, ବି. (ମନୁଷ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ମନୁଷ୍ୟ ।

ମଣୋହି, ମୂଣୋହି, ମଣୋଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜାମାନଙ୍କର ଭୋଜନ । ଯଥା—

କାଠି ଲଗି ନୀତି ମୁଣୋହି ପହଡ଼,
ଯେଣିକି ହେ ତୁମ୍ଭେ ନର ମଧ୍ୟେ ବଡ଼ । ଦ. ବା.

ମଣ୍ଡ, ବି. (ମନ୍ = ଭୂଷିତ କରିବା-ଡ଼) ଭୂଷଣ; ଫେନ; ସାର; ପିଚ୍ଛ; ଏରଣ୍ଡବୃକ୍ଷ; କାଞ୍ଜି । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସୁରା, ମଦିରା ।

ମଣ୍ଡକ, ବି. (ମଣ୍ଡ-କ) ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ, ମଣ୍ଡା ।

ମଣ୍ଡଣ, ବି. (ମଣ୍ଡନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ମଣ୍ଡନ ।

ମଣ୍ଡଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମଣ୍ଡନ ଶବ୍ଦଜ) ସାଜସଜ୍ଜା;
ମଣ୍ଡଣୀ } ଭୂଷଣ । ଯଥା—

କରିଛି ମନ୍ଦିର ଅନ୍ତଃସ୍ଥ ମଣ୍ଡଣି । ର. କ

ମଣ୍ଡନ, ବି. (ମଣ୍ଡ୍ୟତେ ଅନେନେତି ମଣ୍ଡନଂ, ମଡ଼ିଭୂଷାୟାଂ—ଅମରଟୀକା । ମନ୍ଡ଼୍-ଅନ) ଭୂଷଣ; ଅଳଂକରଣ, ସଜାଇବା । ବିଂ. ଅଳଙ୍କାରକ । (ବିଶେଷଣରେ ମଣ୍ଡିତ ହୁଏ ।)

ମଣ୍ଡପ, ବି. (ମଣ୍ଡ୍ = ଭୂଷଣ ପା = ପାଳନ କରିବା-ଅ) ଗୃହବିଶେଷ; ଦେବଗୃହ, ମନ୍ଦିର; ବିବାହଗୃହ; ଜନାଶ୍ରୟ ସ୍ଥାନ । ବିଂ. ମଣ୍ଡପାୟୀ ।

ମଣ୍ଡଳ, ବି. (ମଣ୍ଡ-ଳ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ସ୍ତ୍ରୀ ଈ) ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟାଦିର ପରିଧି; ଗୋଳ; ଚକ୍ର; ଦେଶ; ବିସ୍ତାର; ସ୍ଥାନ; ରାଜ୍ୟ; ଅରିମିତ୍ରାଦି ଦ୍ୱାଦଶବିଧ ରାଜା; ଧନୁର୍ଦ୍ଧରମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନବିଶେଷ; କୃତ୍ରିମ ରେଖାଦିଦ୍ୱାରା ରଚିତ ସ୍ଥାନବିଶେଷ; ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ବିମ୍ବ; କୁକ୍‌କୁର; ସର୍ପବିଶେଷ; ସମୂହ ।

ମଣ୍ଡଳାଗ୍ର, ବି. ସଂ. ଅସି, ଖଡ୍‌ଗ ।

ମଣ୍ଡହାରକ, ବି. ସଂ. ଶୌଣ୍ଡିକ, ଶୁଣ୍ଡିଜାତି ।

ମଣ୍ଡା, ବି. (ମଣ୍ଡକ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ; ଗୁଚ୍ଛ; ଗୁମ୍ଫା । ଯଥା—

ପୁଷ୍ପମଣ୍ଡାଏ କରେ ଧରି,
ଯେଉଁକି କୁଞ୍ଜର ଦେହେ ମାରି । ଭା. ଦ. ସ୍ବ.

(ମଣ୍ଡ୍ ଧାତୁଜ) ମଣ୍ଡନ । ଯଥା—

ହାତିଦାନ୍ତି ମୁଠିଲଗା ଯେତେ ଖଣ୍ଡା,
ମଲେ ହେଲେ କରୁଛି ଯୋଦ୍ଧା କରମଣ୍ଡା । କୃ.ଷ୍ଣ.କ.ପ.

ବିଂ. ଯେ ମଣ୍ଡନ କରେ; ମଣ୍ଡନଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ସୁନାରେ ତ ରାଣ୍ଡୀବଧନ୍ତି ପୁଷ୍ପ ମଣ୍ଡା । କୃ. ଷ୍ଣ. ବି. ପ.

ମଣ୍ଡିବା, କ୍ରି. (ମଣ୍ଡ୍ ଧାତୁଜ) ଭୂଷିତ କରିବା, ସାଜସଜ୍ଜା କରିବା ।

ମଣ୍ଡୂକ, ବି. (ମଣ୍ଡ୍-ଊକ) ଭେକ, ବେଙ୍ଗ; ମୁନିବିଶେଷ; ବନ୍ଧବିଶେଷ । ବି°. ଗାଡ଼ିତେଳା ।

ମଣ୍ଡୂକପ୍ଲୁତିନ୍ୟାୟ, ବି. (ମଣ୍ଡୂକ-ପ୍ଲୁତି = ଲମ୍ଫ ଦେବା) ମଣ୍ଡୂକ ଯେ ବେଙ୍ଗ ଯେପରି ଲମ୍ଫ ମାରି ଅର୍ଥାତ ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଗମନ କରେ ତଦ୍ରୂପ ।

ମତ, ବି°. (ମନ୍ = ବୋଧ କରିବା-ତ) ଜ୍ଞାତ; ଅଭିପ୍ରେତ; ସମ୍ମତ; ସମ୍ମାନିତ; କୁତ୍ସିତ । ବି. ଅଭିପ୍ରାୟ; ସମ୍ମତି; ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଅଭିପ୍ରାୟ । ଯେପରି—ଅଦ୍ୱୈତ ମତ, ଦ୍ୱୈତ ମତ, ବିଶିଷ୍ଟାଦ୍ୱୈତ ମତ ।

ମତ, ମତେ, ବି°. (ତୁଲ୍ୟାର୍ଥ ବତ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟରୁ ଜାତ) ତୁଲ୍ୟ । ଯଥା—

କେତୁ ହେଲା ଚଟପଟ ମତ । ର. କ.
ବିଭାମଣ୍ଡପ ତୁଳ ପାଦେ ବସିବେ ସୀତା ରାମ ମତେ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ମତ, ବି. (ମଦ ଶବ୍ଦଜ) ଗର୍ବ ।

ମତଙ୍ଗ, ବି. (ମଦ୍ = ପ୍ରୀତ ହେବା-ଅଙ୍ଗ, ନିପାତନ) ମୁନିବିଶେଷ; ହସ୍ତୀ; ମେଘ; ରାଜର୍ଷିବିଶେଷ ।

ମତଙ୍ଗଜ, ବି. (ମତଙ୍ଗ-ଜନ୍-ଅ) ହସ୍ତୀ ।

ମତଲବ, ମତଲପ, } ବି. (ଯାବନିକ-ଆରବ୍ୟ) ଭ୍ରମ, ଭ୍ରାନ୍ତି ।

ମତଲ୍ଲିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମତ-ଅଲ୍ = ଭୂଷିତ କରିବା-ଅକ-ଆ, ଅକ = ଇକ) (ଶବ୍ଦର ପରବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ) ପ୍ରଶସ୍ତ; ଉତ୍ତମ ।

ମତା, ମତାମତି, ବି. (ଦେଶଜ) ମାତିବା, ଉନ୍ମତ୍ତ ହେବା ।

ମତି, ବି. (ମନ୍ = ବୋଧ କରିବା-ତି) ବୁଦ୍ଧି, ଜ୍ଞାନ; ଅନ୍ତଃକରଣ; ସ୍ମୃତି; ଇଚ୍ଛା । (ଦେଶଜ) ଅ°. ପରି, ପ୍ରକାର । ଯଥା—

ମତ୍ତବୃଷଗତି ଗଜଗତିମତି ହେଲା ସତ ମୋହିବାର । ବି. ଚ. ମ.

ମତୁଆ, ମତୁଆଲ, ମତୁଆଳ, ମତୁଆଲ, } ବି°. (ମତ୍ତ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଉନ୍ମତ୍ତ, ପାଗଳ । ଯଥା—

କାଙ୍କୋଳି କାତ୍ୟାୟନୀ ଗୃମୁଣ୍ଡା ଭଦ୍ରକାଳୀ,
ଭକ୍ଷନ୍ତି ରକ୍ତ ମାଂସ ହୋଇଣ ମତୁଆଲି । ନୃ. ପୁ. ଚ. ଡ.

ବି. ଉନ୍ମତ୍ତତା । ଯଥା—

ଅଦାଳ କମଳେ କବା ମତୁଆଲେ
ଭୃଙ୍ଗ ଗଲା ମଗ୍ନ ହୋଇ । ସୁ. ପ.

ମତ୍କୁଣ, ବି. ପୁଂ. ଛାରପୋକ; ଶ୍ମଶ୍ରୁଶୂନ୍ୟ ପୁରୁଷ; ନିର୍ବିଷାଣ ହସ୍ତୀ । (ବିଷାଣ = ବଡ଼ଦାନ୍ତ) । ନାରିକେଳ; ଜଂଘାତ୍ରାଣ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଅଜାତଲୋମ ସ୍ତ୍ରୀଚିହ୍ନ ।

ମତ୍ତ, ବି°. (ମଦ୍ = ମତ୍ତ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ଆନନ୍ଦିତ; ବିହ୍ୱଳ; କ୍ଷୁବ୍ଧ; ମତୁଆଳ । ବି. କ୍ରୋଧାନ୍ଧ ହସ୍ତୀ; ଧୁସ୍ତୂର; କୋକିଳ; ମହିଷ ।

ମତ୍ତକାଶିନୀ, ମତ୍ତକାସିନୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମତ୍ତ-କାଶ୍, କାସ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଇନ୍-ଈ) ଉତ୍ତମା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ମତ୍ସ, ବି. [ମଦ୍ = (ଜଳରେ) ହୃଷ୍ଟ ହେବା-ସ] ମାଛ ।

ମତ୍ସର, ବି. (ମଦ୍ = ଦ୍ୱେଷ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ସର) ବୈର; ଦ୍ୱେଷ; କ୍ରୋଧ; ଅସୂୟା; ପରଶ୍ରୀକାତରତା; ଆତ୍ମାଧିକ୍ୟକାର । ବି°. କ୍ଷୁବ୍ଧ; କୃପଣ; ପରଶ୍ରୀକାତର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ମକ୍ଷିକା ।

ମତ୍ସ୍ୟ, ବି. [ମଦ୍ = (ଜଳରେ) ହୃଷ୍ଟ ହେବା-ସ୍ୟ] ମୀନ, ମାଛ; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅବତାରବିଶେଷ; ପୁରାଣବିଶେଷ; ବିରାଟଦେଶ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୟପୁର; କେହି କେହି କୁଚବେହାର ପ୍ରଭୃତିକୁ ବିରାଟଦେଶ କହନ୍ତି; ରାଶିବିଶେଷ ।

ମତ୍ସ୍ୟଣ୍ଡୀ, ମତ୍ସ୍ୟଣ୍ଡିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଖଣ୍ଡବିକାର; ମିଶ୍ରି ନବାତ ।

ମତ୍ସ୍ୟଧାନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ମତ୍ସ୍ୟ-ଧାନୀ (ଧା-ଅନ-ଈ)] ମାଛ ରଖିବା ଖାଲୋଇ ।

ମଥନ, ବି. (ମଥ୍ = ମନ୍ଥନ କରିବା-ଅନ) ମନ୍ଥନ; ବିନାଶ; କେଶ । (ବିଶେଷଣରେ ମଥ୍ୟମାନ ଓ ମଥିତ ହୁଏ ।)

ମଥା, ବି. (ମସ୍ତ ବା ମସ୍ତକ ଶବ୍ଦଜ) ମୁଣ୍ଡ । ଯଥା—

କାନ୍ତ ଶୁଣି ନତ କଲା ମଥା । ର. କ.

ମଥାଜାଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀ ମସ୍ତକାଳଂକାର-ବିଶେଷ । ଯଥା—

କେଂଉମଣି (ଶିରେ) ମଥା ଜାଲି ମଣ୍ଡିଲେ । ଲ. ବ.

ମଥାଦାନ୍ଧ, ମଥାଦେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ତୈଳ, ତେଲ ।

ମଥାନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚାଳଘରର ଲେଖଣୀ; ଉପରିଭାଗ । ଯଥା—

ଗ୍ରାମସ୍ଥ କୁଟୀର ମଥାନ ଭେଦି ଧୂମ ଉଠିଲା । ଉ. ସା.

ମଥୁରା, ମଥୁରା, ମଧୁରା, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ମଥ୍ = ବଧ କରିବା-ଉର, ଉରା—ଏ ସ୍ଥାନରେ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ମଧୁ ନାମକ ଦୈତ୍ୟକୁ ବଧ କରିଥିଲେ ବୋଲି) ସୁନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଗରୀ ।

ମଦ, ବି. (ମଦ୍ = ହୃଷ୍ଟ ହେବା, ମତ୍ତ ହେବା-ଅ) ଆନନ୍ଦ; ଆନନ୍ଦଜନିତ ସମ୍ମୋହ; ମଦିରାକୃତ ମନୋବିକାର; ମତ୍ତତା; ଉନ୍ମାଦ; ରେତ; ଅହଙ୍କାର; ଗର୍ବ; କସ୍ତୁରୀ; ମଦ୍ୟ । ଯଥା—

ହୋଇଛି ତ ମୁହିଁ ତୃଷାରେ ଆରତ,
ଖାତକ ଘରୁ ମଦ ଆଣ ଗୋ ତୁରିତ । କୃ.ଖ ବି.ପ.

(ବିଶେଷଣରେ ମଦଯୁକ୍ତା, ମଦମୂର୍ତ୍ତି ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ମଦକଟ, ମଦକଳ, ବି. ପୁଂ. ମତ୍ତହସ୍ତୀ ।

ମଦଗଳ, ମଦଗଳା, ବି. (ମଦକଳ ଶବ୍ଦଜ) ମତ୍ତହସ୍ତୀ । ଯଥା—

ସିଂହ ଦେଖିକରି ମଦଗଳା ଦନ୍ତୀ,
ଗତ କଲା ପରି ବିରାଟ କଲେ ଗତି । କୃ.ଖ ବି.ପ.

ମଦତ, ବି. (ମଦ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟ-ବିଶେଷ । (ଯାବନିକ ମଦତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ସାହାଯ୍ୟ; ବ୍ୟବହାରିକରେ ଧନାଦିର ସାହାଯ୍ୟ ।

ମଦନ, ବି. (ମଦ୍-ଣିଚ୍-ଅନ) କନ୍ଦର୍ପ; ବସନ୍ତ-କାଳ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ଦୁଦୁରାଗଛ; ମଏଣ-ଫଳ; ବକୁଳ ବୃକ୍ଷ; ଆଲିଙ୍ଗନବିଶେଷ; ଭ୍ରମର । (ମଦନା = ସୁରା, ମଦିରା) । ବିଂ. ମତ୍ତତାଜନକ ।

ମଦନଗୃହ,
ମଦନସଦନ, } ବି. ପୁଂ. ସ୍ତ୍ରୀଚିହ୍ନ ।
ମଦନାୟୁଧ,

ମଦନପାଠକ, ବି. (ମଦନ = ବସନ୍ତ-ପାଠକ) କୋକିଳ ।

ମଦନଲେଖ, ବି. ପୁଂ. ପ୍ରଣୟସୂଚକ ପତ୍ରିକା ।

ମଦନଶଳାକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଶାରିକା ପକ୍ଷିଣୀ; କୋକିଳା ।

ମଦନାଙ୍କୁଶ, ବି. ପୁଂ. ପୁରୁଷଚିହ୍ନ ।

ମଦନୀ, ବି. ପୁଂ. ସୁରା; ମୃଗନାଭି, କସ୍ତୁରୀ ।

ମଦରଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶାକବିଶେଷ ।

ମଦାଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷର ଶାଖାରେ ଜନ୍ମିଥିବା ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ଗଛ; ଜଳ ଗମନାର୍ଥ କିଆରି ହୁଡ଼ାର ନିମ୍ନରେ ରଖିଥିବା ମାର୍ଗ ।

ମଦାତ୍ୟୟ, ବି. (ମଦ = ମତ୍ତତା-ଅତ୍ୟୟ = ନାଶ) ରୋଗବିଶେଷ ।

ମଦାର, ବି. (ମଦ୍ = ମତ୍ତ ହେବା-ଆର) ହସ୍ତୀ; ମତ୍ତହସ୍ତୀ; ଶୂକର । ବିଂ. କାମୁକ; ଧୂର୍ତ୍ତ, ଶଠ । (ଦେଶଜ) ବ୍ୟବହାରରେ ଲୋକ-ବିଶ୍ୱାସ; ଲୋକରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବୁ ଟଙ୍କା ପଇସା ଦିଆ ନିଆ କରିବା ।

ମଦିର, ବି. (ମଦ୍ = ମତ୍ତ ହେବା-ଇର) ମତ୍ତଖଞ୍ଜନ ପକ୍ଷୀ । (ମଦିରୋ ମତ୍ତଖଞ୍ଜନଃ —କୋଷାନ୍ତର ।) ବିଂ. ମତ୍ତତାଜନକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ମଦ୍ୟ; ବାରୁଣୀମଦ୍ୟ ।

ମଦୁଆ, ବିଂ. (ମଦ୍ୟପ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ମଦ ପିଏ ।

ମଦୋତ୍କଟ, ବି. (ମଦ-ଉତ୍କଟ) ମତ୍ତହସ୍ତୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବିଂ. ମଦୋଦ୍ଧତ, ଗର୍ବିତ ।

ମଦ୍‌ଗୁର, ମଦ୍‌ଗୁରକ, ବି. (ମଦ୍-ଉର, ଗ ଆଗମ, କ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ମାଗୁରମାଛ; ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଜାତିବିଶେଷ ।

ମଦ୍ୟ, ବି. (ମଦ୍ = ମତ୍ତ ହେବା-ଯ) ମଦିରା, ମଦ ।

ମଦ୍ର, ବି. (ମଦ୍-ର) ଦେଶବିଶେଷ; ଆହ୍ଲାଦ, ହର୍ଷ; ମଙ୍ଗଳ ।

ମଧୁ, ବି. (ମନ୍ = ବୋଧ କରିବା-ଉ, ନ=ଧ) ମଦ୍ୟ; ମହୁ; ପୁଷ୍ପରସ; ମଧୁରରସ; ଜଳ; ଚୈତ୍ରମାସ; ବସନ୍ତକାଳ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ । ବିଂ. ସ୍ୱାଦୁ, ମିଷ୍ଟ ।

ମଧୁକ, ବି. ସଂ. ମଧୁଯଷ୍ଟିକା, ଜାଠିମହୁ ।

ମଧୁକର, ବି. (ମଧୁ-କୃ-ଅ) ଭ୍ରମର; ପ୍ରଣୟୀ; ବଲ୍ଲଭ; ଭୃଙ୍ଗରାଜଗଛ ।

ମଧୁକରି, ମଧୁକେରି, } ବି. (ମାଧୁକରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଭିକ୍ଷୋପଜୀବୀର ପାଞ୍ଚସ୍ଥାନରୁ ଭିକ୍ଷାଗ୍ରହଣ; ଶ୍ରୀବୃନ୍ଦାବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମାଗିବା ଭିକ୍ଷା । ଯଥା—

ମାଗନ୍ତେ ଭିକ୍ଷାପାତ୍ର ଧରି,
ଲୋକେ ଯାଚିଲେ ମଧୁକେରି । ଦା. ର.

ମଧୁକୋଷ, ମଧୁଜାଳକ, ମଧୁପଟଳ, ବି. ସଂ. ମହୁଫେଣା, ମହୁଚାକ ।

ମଧୁତୃଣ, ବି. ସଂ. ଇକ୍ଷୁ, ଆଖୁଗଛ ।

ମଧୁଦ୍ରୁମ, ବି. ସଂ. ମହୁଲଗଛ ।

ମଧୁପ, ବି. (ମଧୁ-ପା = ପିଇବା-ଅ) ଭ୍ରମର । ବିଂ. ମଦ୍ୟପାୟୀ; ଯେ ମଧୁ ପାନ କରେ ।

ମଧୁପର୍କ, ବି. (ମଧୁ-ପୃଚ୍ = ସମ୍ପୃକ୍ତହେବା-ଅ) ମଧୁ ଦଧି ପ୍ରଭୃତି ମିଶ୍ରିତ ଭକ୍ଷ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ମଧୁପୁରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ମଥୁରା ।

ମଧୁପୁଷ୍ପ, ବି. ସଂ. ମହୁଲଗଛ; ଶିରୀଷବୃକ୍ଷ; ଅଶୋକବୃକ୍ଷ; ବକୁଳବୃକ୍ଷ ।

ମଧୁମକ୍ଷିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ମହୁମାଛି ।

ମଧୁର, ବିଂ. (ମଧୁ-ରା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ, କିମ୍ବା ମଧୁ-ର-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ମିଷ୍ଟରସଯୁକ୍ତ; ମାଧୁର୍ଯ୍ୟଯୁକ୍ତ; ପ୍ରିୟଦର୍ଶନ, ଶାନ୍ତ; ସୁନ୍ଦର; ପ୍ରୀତିଜନକ । ବି. ମିଷ୍ଟରସ; ମାଧୁର୍ଯ୍ୟଗୁଣ; ଟିନଧାତୁ; ବିଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ମଥୁରାନଗରୀ ।

ମଧୁରୁଚଇଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ସୁସ୍ୱାଦୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ।

ମଧୁଲିଟ୍, ମଧୁଲିହ୍, ମଧୁଲେହ, ମଧୁଲେହୀ, } ବି. (ମଧୁ-ଲିହ୍ = ଆସ୍ୱାଦନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍, ଅ, ଇନ୍) ଭ୍ରମର ।

ମଧୁବନ, ବି. (ମଧୁ = ମିଷ୍ଟ—ବନ = ଯେ ଶବ୍ଦ କରେ) କୋକିଳ; ବୃନ୍ଦାବନସ୍ଥ ବନବିଶେଷ; ମଥୁରାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ବନବିଶେଷ; କିଷ୍କିନ୍ଧ୍ୟାସ୍ଥ ବନବିଶେଷ ।

ମଧୁବ୍ରତ, ବି. (ମଧୁ-ବ୍ରତ = ଆସକ୍ତି, ନିୟମ) ଭ୍ରମର ।

ମଧୁସୂଦନ, ବି. (ମଧୁ = ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ, ପୁଷ୍ପରସ, ସୂଦ୍ = ନାଶ କରିବା-ଅନ) ବିଷ୍ଣୁ; ଭ୍ରମର ।

ମଧ୍ୟ,ବିଂ.(ମ=ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ଧା=ଧାରଣ କରିବା-ଅ, ଅ = ଯ—ନିପାତନ) ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ; ମଧ୍ୟମ; ଉପଯୁକ୍ତ; ନ୍ୟାଯ୍ୟ । ବି. ପଶ୍ଚିମଦିଗ; ମଧ୍ୟସ୍ଥାନ; ଦେହର ମଧ୍ୟଭାଗ; କଟିଦେଶ; ଅନ୍ତରାଳ; ନୃତ୍ୟବିଶେଷ; ଅବସାନ ବା ବିରାମ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) କଟିଦେଶ; ନବଯୌବନା ନାୟିକାବିଶେଷ; ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅଙ୍ଗୁଳି ।

ମଧ୍ୟ, ମଧ୍ଧି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅପି ଶବ୍ଦାର୍ଥ ।

ମଧ୍ୟମ,ବି. (ମଧ୍ୟ-ମ-ଭାବାର୍ଥେ) କଟିଦେଶ; ସ୍ୱରବିଶେଷ; ରାଗବିଶେଷ; ମଧ୍ୟଦେଶ; ମୃଗବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ନବ ରଜସ୍ୱଳା ଯୁବତୀ । (ସ୍ୟାନ୍ମଧ୍ୟମା ଦୃଷ୍ଟରଜା— ଅମର ।)

ମନଃ, ବି. (ମନସ୍-ମନ୍=ବୁଝିବା-ଅସ୍) ଚିତ୍ତ, ଅନ୍ତଃକରଣ ଓ ଅନ୍ତଃକରଣ ପ୍ରବୃତ୍ତି; ତୃପ୍ତି; ବୁଦ୍ଧି; ଅଭିଳାଷ ।

ମନକୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ । ଯଥା—

ବାଗୁରାରେ ଯାର ମନକୁ ପଡ଼ଇ
ଅବଳା-ମନ ବିହଙ୍ଗ । ଊର୍ବଶୀ ।

ମନନ, ବି. (ମନ୍ = ବୁଝିବା-ଅନ) ଅନବରତ ଅନୁଚିନ୍ତନ; ଅନୁମାନ; ବୋଧନ; ଧାରଣ; ବୁଦ୍ଧି ।

ମନଫେରଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନୁତାପ ।

ମନମନ,ଅଂ. (ମନ୍ମନ ଶବ୍ଦଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ; ଗଦଗଦଶବ୍ଦ; ଅସ୍ପଷ୍ଟଧ୍ୱନି । ଯଥା—
ମନମନ ମନ ଧ୍ୱନି ଶ୍ରବଣ ଇଚ୍ଛଇ । ବି. ଚ ମ.

ମନମାଫିକ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ମନର ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ ।

ମନଶିଳା, } ବି. (ମନଃଶିଳା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ମନସିଳା, } ଉପଧାତୁବିଶେଷ ।

ମନସବଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଉପାଧିବିଶେଷ, ଶତସୈନ୍ୟର ନେତା ପ୍ରଧାନ ସୁବାଦାର ।

ମନସିଜ, } ବି. (ମନସି = ମନରେ-ଜନ୍-ଅ
ମନସିଶୟ, } = ଜ = ଯେ ଜନ୍ମେ, ମନସି-
ମନୋଭବ, } ଶୀ-ଅ, ଭୂ-ଅ) କନ୍ଦର୍ପ ।

ମନସ୍କାର, ବି. (ମନସ୍ = ମନର-କାର = କାର୍ଯ୍ୟ) ମନର ସୁଖଅଭିଳାଷ; ଅନୁଭବ ।

ମନସ୍ୱୀ, ବିଂ. (ମନସ୍ୱିନ୍ - ମନସ୍ - ବିନ୍-ପ୍ରଶଂସାର୍ଥେ) ମହାମନା, ଉଦାରଚିତ୍ତ; ମାନୀ; ଧୀର; ବୀର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ମନସ୍ୱିନୀ ହୁଏ ।)

ମନା, ବି. (ଦେଶଜ) ନିଷେଧ । ଯଥା—

ମନା କରୁଥିଲି ଏହାକୁ ଗୋ,
ଅନା ନା ବୋଲି ବନ ସହାଳୁ । ବି. ଚି. ମ.

ମନାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ ବା ମନ୍ ଧାତୁଜ) ଘେନାଇବା, ରଞ୍ଜାଇବା; ସ୍ୱୀକାର କରାଇବା । ଯଥା—

ନବପ୍ରମଦା ମଦାଳସା ଯୋଷାକୁ
ଜଳକେଳିରେ ମନାଇବ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ମଜ୍ଜାଇବା । ଯଥା—

ଦୂରଦେଶୀ ଜନ ଦେଲେ ଅନାଇ,
ମଦନରସରେ ମନ ମନାଇ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ମନାକ୍, ଅଂ. (ମନ୍ = ଜାଣିବା-ଆକ୍) ଈଷତ୍, ଅଳ୍ପ; ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ, ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ।

ମନାସ, ବି. (ମାନସ ଶବ୍ଦଜ) ବାଞ୍ଛା ।

ମନାସିବା, କ୍ରି. (ମାନସ ଶବ୍ଦଜ) ଚିନ୍ତିବା, ଭାବିବା । ଯଥା—

ମନାସେ ବିହି କି କଲି, ମହତ୍ତ୍ୱ ଗଲା ଯେ । ବି.ଚି.ମ.

ମନଇଚ୍ଛା, ମନଇଚ୍ଛା, } କ୍ରି.ବିଂ.(ମନଃ-ଇଚ୍ଛା ଶବ୍ଦଜ)
ମନଇଚ୍ଛା, } ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ । ଯଥା—

ଏଣୁ ଋଷିମାନେ ବୋଲନ୍ତି ବେଦବଚ୍ଛ,
ଜ୍ଞାନର ତିକ୍ତକ୍ଷୀର ପିବନ୍ତି ଯେ ମନଇଚ୍ଛ । ନୃ.ପୁ.ଭୂ.ଚ.

ମନତ, ବିଂ. (ମନ୍ = ଜାଣିବା-ତ) ଜ୍ଞାତ । ବି. ଜ୍ଞାନ; କୂଜତବିଶେଷ ।

ମନଷ, ବି. (ମନୁଷ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ମନୁଷ୍ୟ ।

ମନଷା, ମନଷି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମନୀଷା ଶବ୍ଦଜ) ବୁଦ୍ଧି; ମନୋରଥ । ଯଥା—

ଭକ୍ତଜନବତ୍ସଳ ତୁ ପୁରଅ ମନଷା । ସା. ଭା. ସ.
ତୁହି ଦେବ ଦୁଷ୍ଟପ୍ରକୃତିଙ୍କ ଦର୍ପ ଧ୍ୱଂସି,
ଭକତଜନର ଦେବ ପୁରଅ ମନଷି । ସା. ଭା. ସ.

ମନୀଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମନସ୍-ଈଷା = ଗମନ-ନିପାତନ) ବୁଦ୍ଧି, ପ୍ରଜ୍ଞା । (ବିଶେଷଣରେ ମନୀଷିତ = ବାଞ୍ଛିତ ହୁଏ ।)

ମନୀଷୀ, ବିଂ. (ମନୀଷିନ୍-ମନୀଷା-ଇନ୍-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବୁଦ୍ଧିମାନ୍; ପଣ୍ଡିତ ।

ମନୁ, ବି.[ମନ୍ = (ବେଦ ସକଳ) ଜାଣିବା-ଉ] ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିର ଆଦ୍ୟପୁରୁଷ; ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର-ପ୍ରଣେତା ମୁନିବିଶେଷ; ମନ୍ତ୍ର; ସୂର୍ଯ୍ୟପୁତ୍ର ଯେ କି ପୃଥିବୀର ପ୍ରଥମ ରାଜା । (ମନ୍ୟୁ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଶାପ ।

ମନୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୃଢ଼ଚିତ୍ତ; ମନସ୍ୱୀ ।

ମନୁଜ, ମନୁଷ୍ୟ, ବି. (ମନୁ-ଜନ୍-ଅ, ମନୁ-ଷ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ, ଯ ଆଗମ) ମନୁଙ୍କ ସନ୍ତାନ, ମାନବ ।

ମନୁଷ୍ୟଧର୍ମା, ବି. (ମନୁଷ୍ୟ ଧର୍ମନ୍-ନର ବାହନବିଶିଷ୍ଟ) କୁବେର ।

ମନୋଜ, ମନୋଜନ୍ମା, } ବି. ପୁଂ. କନ୍ଦର୍ପ ।
ମନୋଭବ, ମନୋଭୂ, } ବିଂ. ମନରୁ ଜାତ ।
ମନୋଯୋନି, }

ମନୋଜବ, ବିଂ. (ମନଃ-ଜବ) ଅତିଶୟ ବେଗବାନ୍; ପିତୃତୁଲ୍ୟ । (ମନୋଜବଃ ପିତୃସଧର୍ମାଣ—ନାମମାଳା ।) ବି. ମନର ବେଗ ।

ମନୋଜବସ, ବିଂ. ପୁଂ. ପିତୃତୁଲ୍ୟ । (ମନୋ-ଜବସଃ ପିତୃସନ୍ନିଭଃ—ଅମର ।)

ମନୋଜ୍ଞ, } ବିଂ. (ମନସ୍-ଜ୍ଞା-ଅ, ରମ୍ ଅ)
ମନୋରମ, } ମନୋହର, ସୁନ୍ଦର ।

ମନୋମିତ, ବିଂ. (ମନସ୍-ମି-ତ) ମନର ଅଭିଳଷିତ; ପସନ୍ଦ ।

ମନୋବୃତ୍ତି, ବି. (ମନସ୍-ବୃତ୍ତି) ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି, ଇଚ୍ଛା । (ଗଞ୍ଜାମରେ) ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଅନଧିକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ପୋଷଣାର୍ଥ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଦେୟ ।

ମନୋରଥ, ବି. (ମନସ୍-ରଥ=ଯାନ) ଇଚ୍ଛା, ମନର ବାସନା ।

ମନୋହର, ବିଂ. (ମନସ୍-ହୃ-ଅ) ମନୋଜ୍ଞ, ସୁନ୍ଦର । (ଭିନ୍ନାର୍ଥରେ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ) ଏକପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ । ଯଥା—

ପୁଣି ନାଡ଼ୀ ମନୋହର ଅପମାଲୁ କାନ୍ତି ।
ନାନାବର୍ଣ୍ଣେ ପିଷ୍ଟକ ବାଢ଼ିଲେ ମାରବତୀ ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ଚ.

ମନ୍ତବ୍ୟ, ବିଂ. (ମନ୍=ଜାଣିବା-ତବ୍ୟ) ଚିନ୍ତନୀୟ; ମନନୀୟ; ବିଚାର୍ଯ୍ୟ । ବି. ବ୍ୟବହାରରେ (opinion), ମନୋଗତ ଭାବ, ମତ ।

ମନ୍ତା, ବିଂ. (ମନ୍ତ୍ର-ମନ=ବୁଝିବା-ତୃ) ପରାମର୍ଶଦାତା; ମନନକର୍ତ୍ତା ।

ମନ୍ତୁ, ବି. (ମନ୍=ଜାଣିବା-ତୁନ୍—ସଂଜ୍ଞାର୍ଥେ) ମନୁଷ୍ୟ; ରାଜା; ପ୍ରଜାପତି; ଈର୍ଷ୍ୟା; କୋପ; ଅପରାଧ । (ଆଗୋଽପରାଧୋ ମନ୍ତୁଶ୍ଚ—ଅମର ।)

ମନ୍ତୁରିବା, କ୍ରି. (ମନ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ଝାଡ଼ିବା । ଯଥା—

ମିତ୍ରର ବଚନେ ସେ ଯେ ପୁସ୍ତକ କାଢ଼ିଲେ,
ଏକ ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରି ଜଳ ମନ୍ତୁରିଲେ । ବୈ. ପ.

ମନ୍ତ୍ର, ବି. (ମନ୍ତ୍ର=ମନ୍ତ୍ରଣା କରିବା-ଅ) ବେଦର ଅଂଶବିଶେଷ; ଦେବୋପାସନାର ଉପଯୋଗୀ ବାକ୍ୟବିଶେଷ; ବଶୀକରଣ ସାଧନ ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ବାକ୍ୟ; ରହସ୍ୟ; ମନ୍ତ୍ରଣା, ପରାମର୍ଶ, ବିଚାର; ସନ୍ଧିବିଗ୍ରହାଦି ଷାଡ୍‌ଗୁଣ୍ୟ ଚିନ୍ତା ।

ମନ୍ତ୍ରଣ, ମନ୍ତ୍ରଣା, ବି. (ମନ୍ତ୍ର-ଅନ-ଆ) ଗୁପ୍ତ ପରାମର୍ଶ; ମନ୍ତ୍ର । (ବିଶେଷଣରେ ମନ୍ତ୍ରିତ ହୁଏ ।)

ମନ୍ତ୍ରୀ, ବି. (ମନ୍ତ୍ରିନ୍-ମନ୍ତ୍ର=ମନ୍ତ୍ରଣା-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଅମାତ୍ୟ, ସଚିବ । ବିଂ. ପରାମର୍ଶଦାତା । (ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ପ୍ରାପ୍ତ) ଗଞ୍ଜାପା ସାରର ଏକାଦଶ ସଂଖ୍ୟାରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଘୋଡ଼ା ବା ହାତିରେ ଚିହ୍ନିତ ପାର ।

ମନ୍ଥ, ବି. (ମନ୍ଥ=ମନ୍ଥନ କରିବା-ଅ) ମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ; ମଥାଣି; ମନ୍ଥନ, ବିଲୋଡ଼ନ; ଶକ୍ତୁମିଶ୍ର ପେୟବିଶେଷ; ନେତ୍ରମଳ; ନେତ୍ରରୋଗ ।

ମନ୍ଥନ, ବି. (ମନ୍ଥ-ଅନ) ମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ; ବିଲୋଡ଼ନ; ମଥାଣି ।

ମନ୍ଥର, ବିଂ. (ମନ୍ଥ=ମନ୍ଥନ କରିବା-ଅର) ମନ୍ଦଗାମୀ; ଅଳସ, ଜଡ଼; ଅଶୀଘ୍ର; ପ୍ରକାଣ୍ଡ ବା ବୃହତ୍; ପୃଥୁ; ନତ; ସୂଚକ; ବକ୍ର; ନୀଚ; ନମ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) କୈକେୟୀଙ୍କ ଦାସୀ । ବି. ମନ୍ଦଗାମୀ ଯୋଦ୍ଧା; କୋଷ; ଫଳ; କୋପ; ମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ; ବାଧା ।

ମନ୍ଥା, ବି. (ମନ୍ଥନ ଶବ୍ଦଜ) ମନ୍ଥନ । ଯଥା—

ତଦଅନ୍ତେ ସଭିଏ ବୋଇଲେ ଶଙ୍କନଙ୍କ,
ଶୁଣିଲ ତ ଏବେ ସମୁଦ୍ରମନ୍ଥାଯାକ । କୃ. ଖ. ଆ. ପ.

ବିଂ. ଯେ ମନ୍ଥନକରେ, ଯାହାକୁ ମନ୍ଥିଆନ୍ତି ।

ମନ୍ଥାନ, ମନ୍ଥାନୀ, } ବି. (ମନ୍ଥ-ଆନ-ଈ) ମନ୍ଥନଦଣ୍ଡ; ଦଧିମନ୍ଥନପାଷ । (ମନ୍ଥାନୋ ମନ୍ଥଦଣ୍ଡକେ—ଅମର ।)

ମନ୍ଦ, ବିଂ. (ମନ୍ଦ=ଜଡ଼ୀଭୂତ ହେବା-ଅ)ଜଡ଼; ଅଳସ; ମୃଦୁ; ମୂର୍ଖ; ଅସୁସ୍ଥ; ଅଳ୍ପ; ମତ୍ତ; ଉନ୍ମତ୍ତ; ନୀଚ; ଆତ୍ମମ୍ଭରି; ହତଭାଗ୍ୟ; ଖଳ; ଅପଟୁ; ଅପକୃଷ୍ଟ; ସ୍ୱାଧୀନ । ବି. ଶନିଗ୍ରହ; ଯମ; କାକ; ପ୍ରଳୟ ।

ମନ୍ଦର, ବି. (ମନ୍ଦ-ଅର) ପର୍ବତବିଶେଷ; ମନ୍ଦାରବୃକ୍ଷ; ଦର୍ପଣ । ବିଂ. ବହୁଳ; ମନ୍ଦ; ଅଳସ ।

ମନ୍ଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ମଳା; ବୃକ୍ଷମୂଳର ଆଳବାଳ; ସମୂହ; ଜଳାଦିର ଅଳ୍ପପରିମାଣ । ଯଥା—

ମଣ୍ଡପରେ ପଡ଼ିବାରୁ ବ୍ରହ୍ମାର ଧାରୁ ମନ୍ଦା,
ସେ ଧାରୁ ବନ୍ଦ ନପାରି କାନ୍ଦଇ ବସୁଧା । ନୃ. ପୁ. ପ. ଚ.

ମନ୍ଦାକିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମନ୍ଦ=ମୃଦୁ-ଅକ୍=ଗମନ କରିବା-ଇନ୍-ଈ) ସ୍ୱର୍ଗଙ୍ଗା; ସଂକ୍ରାନ୍ତିବିଶେଷ; ଦ୍ୱାଦଶ ଛନ୍ଦର ବୃତ୍ତବିଶେଷ ।

ମନ୍ଦାକ୍ଷ, } ବି. (ମନ୍ଦ-ଅକ୍ଷି, ଆସ୍ୟ-ଅ) ଲଜ୍ଜା ।
ମନ୍ଦାସ୍ୟ, } ବିଂ. ସଙ୍କୁଚିତନେତ୍ର; ସଙ୍କୁଚିତ-ମୁଖ ।

ମନ୍ଦାର, ବି. (ମନ୍ଦ୍ = ପ୍ରୀତ ହେବା-ଆର) ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଦେବତରୁବିଶେଷ; ଅର୍କବୃକ୍ଷ; ଜବାବୃକ୍ଷ ।

ମନ୍ଦିର, ବି. (ମନ୍ଦ୍ = ନିଦ୍ରିତ ହେବା-ଇର, ଯେ ସ୍ଥଳରେ ମନୁଷ୍ୟ ନିଦ୍ରିତ ହୁଏ) ଗୃହ; ଦେବଗୃହ; ନଗର; ପୁର; ସମୁଦ୍ର; ଜାନୁର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ ।

ମନ୍ଦିରପଶୁ, ବି. ସଂ. ବିଡ଼ାଳ, ବିଲେଇ ।

ମନ୍ଦିରା, ବି. (ମନ୍ଦ ଶବ୍ଦଜ) କାଂସ୍ୟନିର୍ମିତ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ମନ୍ଦୀଭୂତ, ବିଂ. (ମନ୍ଦ-ଭୂତ-ଚ୍ୱି ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଯେ ଏବେ ମନ୍ଦ ହେଲା; ଜଡ଼ୀଭୂତ ।

ମନ୍ଦୁରା, ବି. (ମନ୍ଦ୍ = ନିଦ୍ରିତ ହେବା-ଉର-ଆ) ଅଶ୍ୱଶାଳା । (ବାଜିଶାଳା ତୁ ମନ୍ଦୁରା—ଅମର) । (ଦେଶଜ) ହେଁସ; ତୃଣନିର୍ମିତ ଆସନବିଶେଷ ।

ମନ୍ଦେ, ମନ୍ଦାଏ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦ୍ରବପଦାର୍ଥର ଅଳ୍ପପରିମାଣ । ଯଥା—
ମନ୍ଦାଏ ତୋରଣି ମୁଁ ପିଇଲେ ଦେହ ଶ୍ରାନ୍ତ,
ନାଶିବ ତୃଷାରେ ମୁଁ ହେଲିଣି ଆରତ । କୃ.ଭା.ବି.ପ.

ମନ୍ଦ୍ର, ବିଂ. (ମନ୍ଦ୍ = ପ୍ରୀତ ହେବା-ର) ଗମ୍ଭୀର । ବି. ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଗମ୍ଭୀର ଧ୍ୱନି ।

ମନ୍ମଥ, ବି. (ମନସ୍-ମଥ୍ = ମନ୍ଥନ କରିବା-ଅ) କନ୍ଦର୍ପ ।

ମନ୍ମନ, ବି. ସଂ. ଗଦ୍‌ଗଦଧ୍ୱନି; ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଶବ୍ଦ ।

ମନ୍ୟୁ, ବି. (ମନ୍ = ଜାଣିବା-ଯୁ) ଶୋକ; ଯଜ୍ଞ; ଅହଙ୍କାର; କ୍ରୋଧ; ଦୈନ୍ୟ । (ମନ୍ୟୁ ର୍ଦୈନ୍ୟେ କ୍ରତୌ କ୍ରୁଧି—ଅମର ।)

ମପା, ବି. (ଦେଶଜ) ମାପିବା, ପରିମାଣ କରିବା ।

ମଫସଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ଗ୍ରାମ ।

ମଫସଲିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରାମ୍ୟ; ଗ୍ରାମ-
ମଫସଲି, } ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ମମକାର, ବି. ସଂ. ମୋର ପୁତ୍ର, ମୋର କଳତ୍ର, ମୋର ଧନ, ଇତ୍ୟାକାରକ ଜ୍ଞାନକୁ ମମକାର କହନ୍ତି ।

ମମତା, ମମତ୍ୱ, ବି. (ମମ-ତା, ତ୍ୱ) ମାୟା; ମୋର ବୋଲିବା ଜ୍ଞାନ; ଅହଙ୍କାର; ସ୍ନେହ ।

ମୟ, ବି. (ମୟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଦୈତ୍ୟ-ବିଶେଷ; ଦାନବ ଶିଳ୍ପୀ; ଉଷ୍ଟ୍ର; ଅଶ୍ୱତର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ = ମୟା) ଚିକିତ୍ସା । (ମୟୀ) ଉଷ୍ଟ୍ରୀ ।

ମୟଦା, ମଇଦା, } ବି. (ଯାବନିକ) ଗହମ-
ମୈଦା, } ଚୂନା ।

ମୟଦାନ, } ବି. (ଯାବନିକ) ପଡ଼ିଆ,
ମଇଦାନ, } ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଭୂମି ।
ମେଦାନ, }

ମୟନା, ମଇନା, } ବି. (ଯାବନିକ) ସାରିକା
ମୈନା, } ପକ୍ଷୀ ।

ମୟଳା, ମଇଳା, } ବି. (ମଠ ଶବ୍ଦଜ) ମଳ;
ମୈଳା, } ଅପରିଷ୍କୃତତା । ବିଂ. ଅପରିଷ୍କୃତ ।

ମୟୁ, ବି. [ମୟୁତେ ବନମୟୁତେ ଇତି ମୟୁଃ = କାମରୂପିତ୍ୱରୁ ରୂପ ବିନିମୟ କରନ୍ତି ବୋଲି ମୟୁ ଅଥବା ମୟ୍ = (ମିଷ୍ଟସ୍ୱର ଇତ୍ୟାଦି) କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଉ] କିଂନର, କିଂପୁରୁଷ । (ମୟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଉ) ମୃଗ; ଅଶ୍ୱ; ଅଶ୍ୱମେଧର ଅଶ୍ୱ ।

ମୟୂଖ, ବି. [ମା = (ସମୟ) ପରିମାଣ କରିବା-ଉଖ, ମା = ମୟ] କିରଣ; ଦୀପ୍ତି, ଜ୍ୟୋତି; ଶୋଭା; ଜ୍ୱାଳା ।

ମୟୂର, ବି. (ମହୀ = ପୃଥ୍ୱୀ-ରୁ = ରବ କରିବା-ଅ, ଯେ ପୃଥିବୀରେ ରବ କରେ—ନିପାତନ ଅଥବା ମି = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଉର) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପକ୍ଷୀ ।

ମୟୂରଚଟକ, ବି. ସଂ. ଗୃହକୁକ୍‌କୁଟ ।

ମୟୂରପଦକ, ବି. ସଂ. ନଖାଘାତ, ନଖକ୍ଷତ ।

ମର, ବି. (ମୃ = ମରିବା-ଅ) ମରଣ । ବିଂ. ମରଣାଧୀନ ।

ମରକ, ବି. (ମୃ=ମରିବା-ଅକ) ମାରୀ, ମଡ଼କ ।

ମରକତ, ମରକ୍ତ, ବି. (ମରକ=ମାରିଭୟ-ତୃ=ପାର ହେବା-ଅ) ହରିଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ ମଣି-ବିଶେଷ ।

ମରଜି, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ଇଚ୍ଛା । ଯଥା—
ତୋ ଘେନ ତମାଲ ଶ୍ୟାମ ମୋ ମରଜି କପିଳା ।
ବି. ଚ. ଚ.

ମରଣ, ବି. (ମୃ=ମରିବା-ଅନ) ମୃତ୍ୟୁ, ଦେହନାଶ; ବତ୍ସନାଭ ବିଷ ।

ମରତ, ବି. (ମୃ=ମରିବା-ଅତ) ମରଣ, ମୃତ୍ୟୁ । (ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ମର୍ତ୍ତ୍ୟ; ମାନବ; ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକ । ଯଥା—
ଅବା ଏ ଭ୍ରମଇ ମରତେ କପଟ
କରିତରୂପେ ଅନଙ୍ଗ । ଉର୍ବଶୀ ।

ମରଦ, ମର୍ଦ୍ଦ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ପୁରୁଷ । (ସରଫ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ମରଦଆ, ମର୍ଦ୍ଦିଆ, ବି. (ମୃଦ୍ ଧାତୁଜ) ମର୍ଦ୍ଦିବା ଲୋକ । ଯଥା—
ଯାମଳ ଭୂଧରନିଭ ପୟୋଧର ମରଦଆ ଗୁଣକର ରେ ।
ବି. ଚ. ମ.

ମରନ୍ଦ, ମରନ୍ଦକ, ବି. [ମକରନ୍ଦ, ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ ଲୋପ, କ-ଯୋଗେ ମରନ୍ଦକ, ଅଥବା ମର=(ଭ୍ରମରାଦିର) ମରଣ-ଦୋ=ଖଣ୍ଡନ କରିବା-ଅ, ମ ଆଗମ] ମକରନ୍ଦ, ପୁଷ୍ପରସ ।

ମରଭୂତ, ମର୍ଭୂତ, ବି. (ମର୍ବୁଦ ଶବ୍ଦଜ) ସଂଖ୍ୟା-ବିଶେଷ । ଯଥା—
ବରଡ଼ ଅଛୁ ମରଭୂତେ,
ଷଣ୍ଢ ଅଛଇ ଅଇର୍ବୁତେ । ମା. ମା.

ମରମ, ବି. (ମର୍ମ ଶବ୍ଦଜ) ଶରୀରର ସନ୍ଧି ସ୍ଥାନ; ହୃଦୟାଦି ଜୀବ ସ୍ଥାନ ।

ମରମର, ବି. (ଗ୍ରୀକ୍‌ଭାଷା) ଶ୍ୱେତ ପ୍ରସ୍ତର । (ମର୍ମରର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବସ୍ତ୍ର ଓ ଶୁଷ୍କପତ୍ରାଦିର ଧ୍ୱନି ।

ମରହଟ, ବି. (ମହାରାଷ୍ଟ୍ର=ପ୍ରାକୃତ ମରହଟ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ଦେଶବିଶେଷ ।

ମରହଟା, ମରହଟୀ, ବି. (ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଦେଶବାସୀ ।

ମରା, ବି. (ମରଣାର୍ଥ ମୃ ଧାତୁଜ) ମରିବା, ମରଣ । ବିଂ. ମାରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ମୃତ ।

ମରାଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ଝାଲର, ବସ୍ତ୍ରର ଝୁମ୍ପି ।

ମରାଟ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ମରଟ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ଗର୍ବୋ-ପକରଣବିଶେଷ । ଯଥା—
ଲକ୍ଷେକ ମୁଚୁ ଲକ୍ଷେକ ନିଭାର ମରାଟ,
ଲକ୍ଷେକ ଶ୍ୱେତଚ୍ଛତ୍ରମର ଚମକ ଚହଟ । ମଂ. ଘ.

ମରାଠି, ବି. (ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀ=ପ୍ରାକୃତ ମରଠୀ ଶବ୍ଦଜ) ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ନିବାସୀ ।

ମରାମତ, ମରାମତି, ବି. (ଯାବନିକ) ଗୃହାଦିର ନବୀକରଣ; ସଜାଡ଼ିବା ।

ମରାମରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ପ୍ରହାର । ଯଥା—
ଏକେ ଏକେ କଲେ ରଣ ବାନର ଅସୁରଗଣ
ମିଶାମିଶି ହୋଇ ମରାମରି । ବି. ରା.

ମରାଯିବା, କ୍ରି. (ମୃ ଧାତୁଜ) ମୃତହେବା । ଯଥା—
ତୁମ୍ଭର ତ ଧନୁ ଅଟଇ ଦୁର୍ବଳ,
ଏଥେ କି ମରାଯିବେ ମହାରଥକୁଳ । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ମରାଳ, ବି. (ମୃ=ମରିବା-ଆଳ) ଆରକ୍ତ ଚଞ୍ଚୁ ଚରଣବିଶିଷ୍ଟ ରାଜହଂସ; ପାଣ୍ଡୁହଂସ; ଅଶ୍ୱ; ମେଘ; କଜ୍ଜଳ । ବିଂ. ମସୃଣ, ସ୍ନିଗ୍ଧ ।

ମରିଆ, ବି.(ଗଡ଼ଜାତରେ) ଏକପ୍ରକାର ନିକୃଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ।

ମରିଚ, ମରୀଚ, ବି. ସଂ. ଗୋଲମରିଚ ।

ମରିଚୁପଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ର ବା ଧାତୁ-ନିର୍ମିତ ପାତ୍ରରେ କଳଙ୍କ ଲାଗିବା ।

ମରିପଡ଼ି, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ—ଏହି ପଦଟି ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ସଦୃଶ ଥାଏ) ପ୍ରାଣାନ୍ତ କଷ୍ଟ ପୂର୍ବକ, ପ୍ରାଣପଣେ । ଯଥା—
ରାଜ୍ୟର ଚଳା ତଣ୍ଡ ଯେ ପଡ଼ିଲେ କାହିଁ,
ଘରୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଇ ସେ ଲାଗଇ ମରିପଡ଼ି । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଚ.

ମରିବା, କ୍ରି. (ମୃ ଧାତୁଜ) ପ୍ରାଣ ତେଜିବା ।

ମରୀଚ, ବି. [ମୃ=(ଅନ୍ଧକାର) ନାଶ କରିବା-ଈଚ) କିରଣ; ଷଟ୍ ତ୍ରସରେଣୁ ପରିମାଣ; ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମାନସ ପୁତ୍ର ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ମୁନି-ବିଶେଷ ।

ମରୀଚିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମରୀଚି-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ-ଆ) ମୃଗତୃଷ୍ଣା; ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ଜଳ ଭ୍ରମ ।

ମରୁ, ବି. [ମୃ = (ତୃଣାଦି) ମରିବା-ଉ] ଜଳ ଓ ତୃଣାଦିଶୂନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ; ପର୍ବତ; ମାରୁଆଡ଼ୀ ଦେଶ; ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ଭାବୀ ନୃପବିଶେଷ; ଭଗବାନ୍ କଳ୍କିରୂପେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଏହାଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟରେ ଅଭିଷିକ୍ତ କରିବେ ।

ମରୁଆ, ବି. (ମରୁବକ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ସୁବାସ ଶାକ । ଯଥା—

ଦ୍ରବ୍ୟ ଦମ୍ପଣା ମରୁଆ ପ୍ରକଟ । ବି. ଗ.

ମରୁଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅକାଳ ମରଣ । ଯଥା —

ଆମ୍ଭଙ୍କ ଉଣା ଭାଗ୍ୟ ଥିବ ଅବା ପଡ଼ି,
ଚେଣ୍ଡୁ ବା ମୁର ଦୈତ୍ୟଙ୍କୁ ନୋହିଲ ମରୁଡ଼ି ।
ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ମହାମାରୀ, ଓଲାଉଠା ।

ମରୁତ୍, ମରୁତ, ବି. (ମୃ = ମରିବା-ଉତ୍, ମରୁତ୍-ଅ, ଯେ ରୁଦ୍ଧ ହେଲେ ଲୋକେ ମରନ୍ତି) ବାୟୁ; ଦେବତା ।

ମରୁତ୍ତ, ବି. (ମରୁତ୍-ତନ୍ = ବିସ୍ତାର କରିବା-ଅ) ବାୟୁ; ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ନୃପତିବିଶେଷ ।

ମରୁତ୍ପଥ, ବି. ସଂ. ଆକାଶ ।

ମରୁତ୍ଫଳ, ବି. ସଂ. କରକା, କୁଆପଥର ।

ମରୁଦ୍ୱିପ, ମରୁପ୍ରିୟ, ବି. ସଂ. ଉଷ୍ଟ୍ର, ଓଟ ।

ମରୁଳ, ବି. (ମୃ-ଉଳ)କାରଣ୍ଡବ; ହଂସବିଶେଷ।

ମରୁବକ, ବି. (ମରୁ-ବାଲୁକାମୟ ବା ବାରିଶୂନ୍ୟ ଭୂମି-ବା = ଜନ୍ମିବା-ଅ-କ ଯୋଗ) ମଏଣ ଗଛ; ପିଣ୍ଡଖର୍ଜୁର; ଜମ୍ବୀର; ବ୍ୟାଘ୍ର; ଗନ୍ଧ ।

ମରେଇ, ମରୈ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ ରଖିବାପାଇଁ ବାଉଁଶନିର୍ମିତ ଢୋଲ ।

ମର୍କ, ବି. (ମରକ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ତ ସଂଶ୍ଳେଷ) ଓଲାଉଠା; ମଡ଼କ ।

ମର୍କଟ,ବି.(ମର୍କ୍-ଗମନକରିବା-ଅଟ) ବାନର; ମାକଡ଼ସା; ହାଡ଼ଗିଳା ପକ୍ଷୀ; ବିଷବିଶେଷ ।

ମର୍କଟବାସ, ବି. (ମର୍କଟ-ବାସ) ମାକଡ଼ସା-ପୋକର ଜାଲ ।

ମର୍କତ, ବି. (ମରକତ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ତ ସଂଶ୍ଳେଷ) ମରକତରତ୍ନ । ଯଥା—

ମାଣିକ୍ୟ ମର୍କତ ମିଶ୍ରା, ପିଉଳୀ ଚକରଚନା ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ମର୍କରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଦରୀ, ଗୁହା; ଭାଣ୍ଡ ବା ପାତ୍ର; ବନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ମର୍ତ୍ତ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ, ବି. (ମୃ = ମରିବା-ତ, ମର୍ତ୍ତ-ଯ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ମାନୁଷ; ମଧ୍ୟମଲୋକ; ପୃଥିବୀ ।

ମର୍ଦ୍ଦ, ମର୍ଦ୍ଦନ, ବି. (ମୃଦ୍ = ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବା-ଅ, ଅନ) ପେଷଣ, ଦଳନ, ଚୂର୍ଣ୍ଣନ; ଦେହଘଷିବା, ସଂବାହନ । (ବିଶେଷଣରେ ମର୍ଦ୍ଦିତ ଏବଂ ମୃଦିତ ହୁଏ ।)

ମର୍ଦ୍ଦଳ, ବି. (ମର୍ଦ୍ଦ-ମର୍ଦ୍ଦନ-ଲ୍-ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ମାଦଳ ।

ମର୍ବୁଦ, ଅର୍ବୁଦ, ମର୍ବୁଧ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦସ୍ତଖେଳର ଦମବିଶେଷ ।

ମର୍ମ୍ମ, ବି. (ମର୍ମନ୍-ମୃ = ମରିବା-ମନ୍) ଶରୀରର ସନ୍ଧି ସ୍ଥାନ; ହୃଦୟାଦି ଜୀବ ସ୍ଥାନ; ସ୍ୱରୂପ-ତତ୍ତ୍ୱ; ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ; ଅଭିପ୍ରାୟ; ଗୂଢ଼କଥା; ରହସ୍ୟ; ଅନ୍ତର ।

ମର୍ମ୍ମର, ବି. (ମୃ = ମରିବା-ଅର, ମ ଆଗମ) ବସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଶୁଷ୍କପତ୍ରାଦିର ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧ୍ୱନି । ବିଂ. ମର୍ମ୍ମର ଧ୍ୱନିକାରକ ।

ମର୍ମସ୍ପୃକ୍, ମର୍ମ୍ମସ୍ପୃଶ୍, ବିଂ. (ମର୍ମ୍ମନ୍ = ଅନ୍ତର-ସ୍ପୃଶ୍-କ୍ୱିପ୍) ଆନ୍ତରିକ ବ୍ୟଥାଦାୟକ ।

ମର୍ମ୍ମାନ୍ତିକ, ବିଂ. (ମର୍ମ୍ମନ୍ = ଅନ୍ତର-ଅନ୍ତକ = ସନ୍ନିହିତ) ମର୍ମ୍ମପୀଡ଼କ; ଆନ୍ତରିକ ।

ମର୍ଯ୍ୟାଦା, ବି. (ପରି-ଆ-ଦା = ଦାନ କରିବା-ଅ-ଆ, ପ = ମ) ନ୍ୟାୟପଥରେ ସ୍ଥିତି; ନିୟମ; ସଦାଚାର; ମାନ, ସମ୍ଭ୍ରମ; ଗୌରବ; ସମ୍ମାନ; ସୀମା; କୂଳ, ତୀର ।

ମର୍ଶ, ମର୍ଶନ, ବି. (ମୃଶ୍ = ପରାମର୍ଶ କରିବା-ଅ, ଅନ) ପରାମର୍ଶ; ଯୁକ୍ତି; ମନ୍ତ୍ରଣା; ଉପଦେଶ ଦେବା ।

ମର୍ଷ, ମର୍ଷଣ, ବି. (ମୃଷ୍=କ୍ଷମାକରିବା-ଅ, ଅନ) କ୍ଷମା; ସହନ; ନାଶନ । (ଭିଶେଷଣରେ ମର୍ଷିତ ହୁଏ ।)

ମର୍ଷିତବାନ୍, ବିଂ. (ମୃଷ୍-ତବତ୍) ସହିଷ୍ଣୁ, ସହନଶୀଳ; ଯେ କ୍ଷମା କରିଅଛି ।

ମଳ, ବି. [ମଳ୍=(ଶରୀର) ଧାରଣ କରିବା-ଅ] ବିଷ୍ଠା, ମୂତ୍ର, ଶ୍ଳେଷ୍ମା ପ୍ରଭୃତି ଶରୀରର ମଇଳା; କାଣ୍ଟି; ସିଠା; ପଚି ଯାଇଥିବା ବସ୍ତୁ ପ୍ରଭୃତି; ବାତ, ପିତ୍ତ, କଫ । (ମଳମୀକରଣଶୀଳତ୍ୱାତ୍ ମଇଳାଇତ୍ୟୁଚ୍ୟତେ) ପାପ; କଳଙ୍କ; ସ୍ୱେଦାଦି । ବିଂ. ମଳଯୁକ୍ତ; କୃପଣ ।

ମଲ, ବି. (ମାଲ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଜାତିବିଶେଷ । (ମଲ୍ଲ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମଲ୍ଲ, ବୀରପୁରୁଷ ।

ମଲବାର, ବି. (ମଲ୍ଲଭୂ ଶବ୍ଦଜ) ଦେଶବିଶେଷ ।

ମଲମ, ମଇଲମ, ମେଲମ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଲେପମାୟ ଔଷଧବିଶେଷ ।

ମଳମାସ, ବି. ସଂ. ଅଧିକ ମାସ; ଅମାବାସ୍ୟାଦ୍ୱୟଯୁକ୍ତ ରବି, ସଂକ୍ରାନ୍ତିରହିତ ମାସ ।

ମଲମ୍ବା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତାମ୍ରପତ୍ର ଉପରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଆବୃତ; ଗିଲଟି କରିଥିବା । ଯଥା—

ମଲମ୍ବା ଅମ୍ବରେ ହେଲା ଏ ଭୂମ୍ବର
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଭ୍ରମ କେବଳ । ଯ. କେ.

ମଲୟ, ବି. [ମଲ୍=(ଚନ୍ଦନ ବନ) ଧାରଣ କରିବା-ଅୟ] ଚନ୍ଦନାଚଳ, ପଶ୍ଚିମ ଘାଟ ପର୍ବତର ଅଂଶ; ଦେଶବିଶେଷ; ଆରାମ, ଉପବନ; ନନ୍ଦନବନ ।

ମଲୟଜ, ବି. (ମଲୟ-ଜନ୍-ଅ)ଚନ୍ଦନ; ଚନ୍ଦନ କାଷ୍ଠ; ରାହୁ । ବିଂ. ମଲୟଜାତ ।

ମଳା, ବି. (ମଣ୍ଡଳା ଶବ୍ଦଜ) ମାଟିହାଣ୍ଡି ପ୍ରଭୃତି ରଖିବାକୁ ପାଳ ପ୍ରଭୃତିରେ ନିର୍ମିତ ମଣ୍ଡଳାକୃତି ବଇଡ଼ି; ମନ୍ଧା । ଯେପରି—ଗଛର ମଳା । ମଞ୍ଜିବା । ଯେପରି—ଧାନମଳା ।

ମଲା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମୃତ । ଯଥା—

ମଲ୍ଲାରେ ମଲାରେ ସମ ହେଲେ ସୁନ୍ଦରୀ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ମଲାଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁସ୍ତକ ଉପରେ ବାନ୍ଧିଥିବା କାଗଜ ।

ମଳାଶାସୁ, ମାଇଁଶାସୁ, ମଉଳାଶାସୁ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମାତୁଳ-ଶ୍ୱଶ୍ରୂ—ଏ ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଭର୍ତ୍ତା ବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମାଇଁ ।

ମଳାଶ୍ୱଶୁର, ମଳାଶଶୁର, ମଉଳାଶଶୁର, } ବି. (ମାତୁଳ-ଶ୍ୱଶୁର—ଏ ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଭର୍ତ୍ତା ବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମାତୁଳ ।

ମଳି, ବି. (ମଳ ଶବ୍ଦଜ) ଦେହର ଉପରିସ୍ଥ ମଳ; ପାତ୍ରାଦିର ମଇଳା । ବିଂ. ମଳିନ । ଯଥା—

ତନ୍ତ୍ରାଇବ କେତକେ ମଳି ଦୁକୂଳ । ମେ. ଦୂ.

ମଲି, ମଲିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମଲ୍ଲୀ ଓ ମଲ୍ଲିକା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମଲ୍ଲୀପୁଷ୍ପ; ତନ୍ନାମଧାରିଣୀ ଯୁବତୀ ।

ମଲି, ମଲ୍ଲି, ମଲମଲ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପୀଡ଼ାସୂଚକାର୍ଥ । ଯଥା—

ହାଁ ହାଁ ହୁଁ ହୁଁ ନା ନା ମଲମଲ ରଖ
ଭାଷାକୁ କସ ଭୁଲାଇବ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ମଳିଆ, ବିଂ. (ମଳିନ ଶବ୍ଦଜ) ମଳିନ ।

ମଲିକ, ବି.(ରକ୍ଷକାର୍ଥ ମହଲ୍ଲିକ, ମଲ୍ଲିକ ଶବ୍ଦଜ) ଉପାଧିବିଶେଷ; ଦଳୁଆ ଜାତିର ଗୃହସଙ୍କାବିଶେଷ; ଗ୍ରାମର ଅଧିକାରୀ ।

ମଲିକଢ଼ି, ମଲ୍ଲିକଢ଼ି, ମଲକଢ଼ି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମଲ୍ଲୀ କଳିକା ଶବ୍ଦଜ) କର୍ଣ୍ଣାଳଂକାରବିଶେଷ । ଯଥା—

ସୁନା ମଲ୍ଲିକଢ଼ି ଫୁଲ ଜାଲ ପଟିଆମ,
ବାଲୀରେ କଣ୍ଠଛ ଶ୍ରବଣକୁ ମନୋରମ । ଲ. ବ.

ମଲ୍ଲିକା ପୁଷ୍ପର କଳିକା ।

ମଳିଣ, ବିଂ. (ମଳିନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ମ୍ଳାନ; ମଳଯୁକ୍ତ ।

ମଳିନ, ବିଂ. (ମଳ-ଇନ-ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ମଳଯୁକ୍ତ; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ; ମଇଳା; ପାପଯୁକ୍ତ; ମ୍ଳାନ; ବିଷଣ୍ଣ; ନିତ୍ୟ ନୈମିତ୍ତିକ କ୍ରିୟାତ୍ୟାଗୀ । ବି. ପାପ; କଳଙ୍କ ।

ମଳନମା, ବି. (ମଳିନ-ଇମନ୍-ଭାବାର୍ଥେ) ମଳିନତା ।

ମଳମା, ମଳଷ୍ଟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଋତୁମତୀ ସ୍ତ୍ରୀ । (ମଳମା ଋତୁମତ୍ୟପି—ଅମର ।)

ମଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମର୍ଦ୍ଦିବା । ଯଥା—
କଦେ କରେ ନେତ୍ରଯୁଗ ମଳି । ପାବଂଶ ।
ଇତସ୍ତତଃ ପ୍ରସରଣ କରିବା । ଯଥା—
ନିସତ ପଳୁଛ ନ ଧରେ,
ସମ୍ମୁଖେ ମଛ ଯୁଦ୍ଧ କରେ । ମା. ମା.

ମଳିମ୍ଳୁଚ, ବି.(ମଳୀ—ମଳଯୁକ୍ତ-ମ୍ଳୁଚ୍—ଗମନ-କରିବା-ଅ, ବୈଦିକ କର୍ମାନର୍ହ ତ୍ୱେନ ଦୁଷ୍ଟଃ ସନ୍ ମ୍ଳୋଚନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ମଳିମ୍ଳୁଚଃ) ଚୋର; ଅଗ୍ନି; ବାୟୁ; ମଳମାସ ।

ମଳୀମସ, ବିଂ. (ମଳ-ଈମସ୍-ନିପାତନ)ମଳିନ, ମଳଦୂଷିତ । (ମଳୀମସଂ ତୁ ମଳିନଂ—ଅମର ।) ବି. ଲୌହ; ମଳମାସ ।

ମଳୁ, ବି. (ଦେଶଜ ବା ବାତ ପିତ୍ତାଦି ଅର୍ଥ-ବୋଧକ ମଳ ଶବ୍ଦଜ) ରୋଗୀ । ଯଥା—
ଧନ୍ୱନ୍ତରି ବୋଇଲେ ଶୁଣ ଅଗ୍ନିଦେବତା,
ମଳୁ ହେଲେ ଆତୁର ବୈଦ୍ୟଙ୍କୁ ବୋଲେ ପିତା ।
ନୃ. ସୃ. ପ. ଭ.

ମଳୁକ, ବି. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ମଳେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାଈର ବାଛୁରି ମରିଗଲେ ଲୁଣ ଚଟାଇ ଦୁଗ୍ଧ ଦୁହିଁବାର ଉପାୟ ।

ମଳେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମୃତବତ୍ସା ଗାଈକୁ ଲୁଣ ଚଟାଇ ଦୁଗ୍ଧ ଦୁହିଁବା ।

ମଲ୍ଲ, ବି. (ମଲ୍ଲ୍ = ଧାରଣ କରିବା-ଅ) ବାହୁ-ଯୋଦ୍ଧା, ମାଲ; କପୋଳ, ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳ; ଦେଶବିଶେଷ; ପାତ୍ରବିଶେଷ; ମାଳା । ବିଂ. ବଳିଷ୍ଠ, ଅତିବଳବାନ୍ ।

ମଲ୍ଲଭୂ, ମଲ୍ଲଭୂମି, ବି. ସଂ. ମଲ୍ଲମାନଙ୍କର କ୍ରୀଡ଼ା-ସ୍ଥାନ; ରଣସ୍ଥଳ; ଦେଶବିଶେଷ ।

ମଲ୍ଲାର, ବି. ସଂ. (ମଲ୍ଲ୍ = ଋ—ଗମନ କରିବା-ଅ) ରାଗବିଶେଷ; ରାଗିଣୀବିଶେଷ ।

ମଲ୍ଲି, ମଲ୍ଲୀ, ମଲ୍ଲିକା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ମଲ୍ଲ୍—ଧାରଣ କରିବା-ଇ, ଈ, କ ଯୋଗ-ଆ) ପୁଷ୍ପ-ବିଶେଷ ।

ମଲ୍ଲିକ, ବି. (ମଲ୍ଲ୍ = ଧାରଣ କରିବା-ଇ-କ ଯୋଗ) ହଂସବିଶେଷ; ଉପାଧିବିଶେଷ; ଜାତିବିଶେଷ; ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; ମୃତ୍ପାତ୍ର-ବିଶେଷ; ମଳିଫୁଲ ।

ମଶ, ମଶକ, ବି. (ମଶ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ, ଅକ) ମଶା; ଚର୍ମମୟ ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ମଶଲା, ମସଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ସୁବାସ ଦ୍ରବ୍ୟ-ବିଶେଷ; ପାନର ଗୁଣ୍ଡି; ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦିର ଉପକରଣ ।

ମଶହରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମଶ—ମଶା-ହୃ-ଇ-ଈ) ମଶାରି, ମଶକବାରଣୀ ।

ମଶା, ମସା, ମଚ୍ଛ, ବି. (ମଶକ ଶବ୍ଦଜ) ଦଂଶକ କୀଟବିଶେଷ ।

ମଶାଣ, ମସାଣି, ମଶାଣି, ବି. (ଶ୍ମଶାନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ପ୍ରେତଭୂମି । ଯଥା—
ଦକ୍ଷିଣ ମଶାଣ ରାଜସୁତେ କଲେ ଲେଢେ ହବଂଶ ।
ଉଷା ।

ମଶାରି, ମସୁରି, ବି. (ମଶହରୀ ଶବ୍ଦଜ) ମଶକ ନିବାରଣ ପ୍ରାବରଣବିଶେଷ । ଯଥା—
ମଶାରି ଭିତରେ ମଶକ ଯେସନ । ଦ. ବା.

ମଶାଲ, ବି.(ଯାବନିକ)ଦୀପ୍ତିକା; ଦୀପ । ଯଥା—
ମୀନ ଆକର୍ଷଣ ଆଶେ ପୋତପାଲ,
ତରଣୀରେ ଜାଳିଦେଲଣି ମଶାଲ । ଚିଲିକା ।

ମଶିଗୁଣ୍ଡ, ମସିଗୁଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ସୂକ୍ଷ୍ମ ଚୂର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—
ବାଜଣ ବେଳ ବୃକ୍ଷ ହୋଇଲା ମଶିଗୁଣ୍ଡ,
ତା ନ ମାନିଲା ଭୀମ ଭୋଜନେ ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡ । ସା.ଭା.ଆ.

ମଶିଣି, ମସିଣି,ବିଂ. (ମସୃଣ ଶବ୍ଦଜ) ଚିକ୍କଣ ।

ମଶୁନ, ବି. ସଂ. କୁକ୍କୁର ।

ମସ, ବି. (ମସ୍ = ପରିମାଣ କରିବା-ଅ) ପରିମାଣ; ଭାର ।

ମସକା, ମସ୍କା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମଟକା ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ଅଳ୍ପ ଆଘାତରେ ଭଗ୍ନ ହୁଏ ।

ମସଜଦ, ବ.(ଯାବନକ) ଯବନ ଭଜନାଳୟ ।
ମସଡ଼, ବ. (ମସୂର ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଚଣା ।
ମସଲତ, ବ. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟବହାରାଦ୍ଦରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଲୋକଦ୍ୱାରା କଥାବାର୍ତ୍ତା; ନାନା-ପ୍ରକାର ଗଳ୍ପ କରିବା ।
ମସାର, ମସାରକ, ବ. (ମସ୍=ପରିମାଣ-ର୍=ଗମନ କରିବା, ପାଇବା-ଅ, କ ଯୋଗ) ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳମଣି ।
ମସାଲଚି, ମସାଲଚୀ, ବ. (ପାରସ୍ୟ) ଯେ ମସାଲ ବା ଦିହୁଡ଼ି ଧରେ ।
ମସାହରା, ବ. (ଯାବନକ) ମାସିକ ବେତନ; ମାସିକ ବୃତ୍ତି ।
ମସି, ମସୀ, ମଶି, ମଶୀ, ମଷି, ମଷୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମସ୍=ଓଜନ କରିବା-ଇ) ଲେଖିବାର କାଳି; ଅଙ୍ଗାର ପ୍ରଭୃତିର କଳା । ଯଥା—
ବୋଲି ଦେଇଅଛୁ ଅଜ୍ଞାନର ମସି । ଦ. ବା.
ମସିଆ, ବ. (ଦେଶଜ) ଫଳଆଳୁ, ଆଳୁଲତାର ଉଙ୍କର ଗଣ୍ଠିମାନଙ୍କରେ ଫଳଥିବା ଆଳୁ । ଯଥା—
ଚୂନ ଟାଙ୍ଗଣା ଭଲିଆ ଖଇର,
ଓଲ ମସିଆକୁ ଏକଜ କର ।
ଖାଇଲେ ଯେମନ୍ତ ରଙ୍ଗ ହୁଅଇ,
ବଚନେ ତାହା କହି ତ ନୁହଇ । ବୃ.ଚ. ବହାର ।
ମସିକୂପୀ, ମସିକୂପିକା, ମସିଧାନ, ମସିପ୍ରସୂ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ମସି ରଖିବା ପାତ୍ର, ଦୁଆତ ।
ମସିଣା, ବ. (ଦେଶଜ) ତୃଣବିଶେଷରେ ନିର୍ମିତ ବିଛଣା । ଯଥା—
ପରୁଡ଼ି ମସିଣା କାଖରେ ଯାକି ବୁଲିଗଲେ ଧସଧସ ।
ହା. ଚ.
ମସିଣି, ବିଂ. (ମସୃଣ ଶବ୍ଦଜ) ଚିକ୍କଣ; କୋମଳ ।
ମସିମଣି, ବ. ସଂ. ଲେଖନୀ; ପେନସିଲ ।
ମସୁଣି, ବ. (ଦେଶଜ) ଛନ୍ଦ ଦଉଡ଼ି । ଯଥା—
ପାଣ୍ଡୋଇ କଠାଉ ମସୁଣି, ଆଣ ତୁ ବୁଧର ଦୁହୁଣୀ ।
ଗ୍ରା. ଦ. ସ୍ମ.
ମସୁର, ମସୂର, ବ. (ମସ୍-ଉର, ଊର) ଶସ୍ୟ-ବିଶେଷ. ଚଣକବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ. ମସୂରା = ବେଶ୍ୟା ।)
ମସୂରି, ମସୂରୀ, ମସୂରିକା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ବସନ୍ତରୋଗ; କୁଟ୍ଟିନୀ, ବେଶ୍ୟା; ବାଳିଶ ।
ମସୃଣ, ବିଂ. (ମସ୍-ଋଣ) ଚିକ୍କଣ; କୋମଳ; ଚକଚକିଆ ।
ମସ୍କର, ବ. (ମସ୍କ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅର) ବଂଶ; ବଂଶଯଷ୍ଟି; ଗର୍ତ୍ତ; ଜ୍ଞାନ ।
ମସ୍କରା, ମସ୍କରି, ବ. (ଦେଶଜ) ଗଳ୍ପକାରକ; ପରିହାସକ; ଭଣ୍ଡ ।
ମସ୍କରାମି, ବ. (ଦେଶଜ) ଭଣ୍ଡତା ।
ମସ୍କରୀ, ବ. (ମସ୍କରିନ୍-ମସ୍କର = ବଂଶଦଣ୍ଡ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଦଣ୍ଡୀ, ଭିକ୍ଷୁ, ଚତୁର୍ଥାଶ୍ରମୀ; ଚନ୍ଦ୍ର ।
ମସ୍ତ, ବ. (ମସ୍ = ପରିମାଣ କରିବା-ତ) ଶିରଃ, ମଥା; ଅଗ୍ରଭାଗ । ବିଂ. ଉଚ୍ଚ, ଉନ୍ନତ । (ମତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ମତ୍ତ ।
ମସ୍ତକ, ବ. (ମସ୍ତ-କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ମୁଣ୍ଡ, ଅଗ୍ରଭାଗ । ବିଂ. ଉଚ୍ଚ ।
ମସ୍ତକସ୍ନେହ, ବ. ସଂ. ଶିରଃସ୍ଥିତ ମଜ୍ଜା, ମସ୍ତିଷ୍କ ।
ମସ୍ତିଷ୍କ, ବ. (ମସ୍ତଂ ଶିରୋଦେଶମିଷ୍ୟଗଚ୍ଛତି-ମସ୍ତିଷ୍କଂ, ଇଷ୍‌ଗତୌ, ମସ୍ତ-ଇଷ୍-ଅ-କ ଯୋଗ) ମସ୍ତକ ଭିତରେ ଘୃତ ପ୍ରାୟ ଯେ କୋମଳବସ୍ତୁ ଅଛି, ମସ୍ତକର ଘୃତ, ମଗଜ ।
ମସ୍ତୁ, ବ. (ମସ୍-ତୁ) ଦଧିର ଜଳୀୟ ଅଂଶ, ଦଧିମଣ୍ଡ । (ମଣ୍ଡଂ ଦଧିଭବଂ ମସ୍ତୁ —ଅମର ।)
ମସ୍ତୋଦନ, ବ. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତି ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଜନ୍ତୁବିଶେଷ । (ମାମଥ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)
ମହ, ବ. (ମହ୍ = ପୂଜା କରିବା-ଅ) ଉତ୍ସବ; ଯଜ୍ଞ; ତେଜ; ମହିଷ । ବିଂ. ପୂଜନୀୟ । (ମହତ୍ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବିଂ. ବଡ଼; ଅଧିକ । ଯଥା—
ଜାଣେ ତୁଇର ମହକାତର-କରମନ୍ତର ସେହି ।
ପ୍ରେ. ସୁ. ନ.
(ବିଶେଷଣରେ ମହନୀୟ ହୁଏ ।)
ମହରିଷି, ମହରୁଷି, ବ. (ମହାନ୍-ଋଷି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପ୍ରଧାନ ଋଷି । ଯଥା—
ବିଜେ ନାରଦ ମହରୁଷି— । ବ. ରା,

ମହକ, ବି. (ମହ୍ = ପୂଜା କରିବା-ଅ-କ ଯୋଗ) ମହଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତି; କଚ୍ଛପ; ବିଷ୍ଣୁ । (ମହକକ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଦୂରବ୍ୟାପୀ ସୁଗନ୍ଧ । ବିଂ. ସୁବାସଯୁକ୍ତ ।

ମହକାଇବା, କ୍ରି. ସୁବାସଯୁକ୍ତ କରିବା, ସୁବାସ ବ୍ୟାପ୍ତ କରିବା ।

ମହକିବା, } କ୍ରି. ଚତୁର୍ଦିଗରେ ସୁବାସ
ମହକିପଡ଼ିବା, } ବ୍ୟାପ୍ତ ହେବା । ଯଥା—

ଚହଟଗେ ସଉରଭ ମହକ ପଡ଼ୁଛି । ଉ. ସା.

ମହକୁମା, ବି. (ଯାବନିକ) ଉପବିଭାଗ (Sub-division) ।

ମହକ୍‌କ, ବି. ସଂ. ଦୂରବ୍ୟାପୀ ସୁଗନ୍ଧ ।

ମହଙ୍ଗା, ବିଂ. (ମହାର୍ଘ ଶବ୍ଦଜ) ବହୁମୂଲ୍ୟ । (ମହାଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର କୋଳି ।

ମହଜିଦ, } ବି. (ଯାବନିକ) ପଠାଣମାନଙ୍କର
ମହସିଦ, } ପ୍ରାର୍ଥନାଗାର । ଯଥା—

ମନ୍ଦିର ତହୁଁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲ,
ମହଜିଦ ସେ ସ୍ଥାନେ କଲ । ଦା. ର.

ମହଣ, ମଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚାଳିଶ ସେର ଓଜନ ପରିମାଣ; ମଧୁସିକ୍‌ଥ ଅର୍ଥାତ୍ ମହୁ-ମାଛିର ଘର ସହିତରେ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା—

ଜଉ ମହଣ କି କରିଲ,
କାହୁଁ ଖଞ୍ଜିଲେ ଏତେ ବାଲ । ଦା. ର.

ମହଣବଳିତା, } ବି. (ଦେଶଜ) ମହଣବୋଳା
ମହଣସଳିତା, } ବର୍ତ୍ତିକା; ଜଉବତି ।

ମହଣସାରୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ସାରୁ-କନ୍ଦା ।

ମହଣିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମହଣରେ ମୂର୍ତ୍ତି ତିଆରି କରିବା ।

ମହତ୍, ବିଂ. (ମହ୍ = ପୂଜା କରିବା-ଅତ୍) ବୃହତ୍; ପ୍ରବଳ; ଅଧିକ; ଅନେକ; ପ୍ରଧାନ; ଉଦାର । ବି. ରାଜ୍ୟ; ମହତ୍ତ୍ୱ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ—ମହତୀ) ନାରଦଙ୍କ ବୀଣାଯନ୍ତ୍ର; ବୃହତୀ । (କର୍ମଧାରୟ ସମାସରେ ଉତ୍ତରପଦ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ସହ ମହତ୍ ଶବ୍ଦର ଯୋଗ ହୁଏ ନାହିଁ—ଶଙ୍ଖେ ତୈଳେ ତଥା ମାଂସେ ବୈଦ୍ୟେ ଜ୍ୟୋତିଷିକେ ଦ୍ୱିଜେ । ଯାତ୍ରାୟାଂ ପଥି ନିଦ୍ରାୟାଂ ମହତ୍ ଶବ୍ଦୋ ନ ଦୀୟତେ ।)

ମହତ, ବି. (ମହତ୍ତ୍ୱ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ଆଧିକ୍ୟ । ଯଥା—

ତାକୁ ଲଘୁ କଲେ ମୋର ଯଉବ ମହତ । ନୃ. ପୁ.

ମହତିଆ, ବିଂ. (ମହତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହାର ମହତ୍ତ୍ୱ ଥାଏ; ମହତ୍ତ୍ୱଯୁକ୍ତ; ଉତ୍ତମ ।

ମହତ୍ତ୍ୱ, ବି. (ମହତ୍-ତ୍ୱ ଭାବାର୍ଥେ) ବୃହତ୍ତ୍ୱ; ପ୍ରାଧାନ୍ୟ; ପ୍ରକର୍ଷ; ଆଧିକ୍ୟ; ଔଦାର୍ଯ୍ୟ ।

ମହନ୍ତ, ମହାନ୍ତ, ବି. (ମହତ୍ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ମଠାଧିକାରୀ । ଯଥା—

ମଠେ ମହନ୍ତ ତାକୁ କଲେ । ଦା. ର.

ବଡ଼ଲୋକ; ସାଧୁ । ଯଥା—

ମହାନ୍ତ ମୂର୍ଖଁ ଘରେ ନାହିଁ,
ଯେ କର୍ଣ୍ଣପୁଟେ ତା ପିବନ୍ତି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ମହମବତି, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଉବତି ।

ମହମହ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସୁବାସର ଅନୁକରଣ । ଯଥା—

ଦ୍ୱିତୀୟା ବୋଲେ କି କହୁ, ଯେଉଁ ତନୁ ମହମହ,
ପଦ୍ମଗ୍ରାସେ ବାସୁଥାଇ, ତହିଁ ଦୁର୍ବାସନା କାହିଁ । ଲ. ବ.

ମହର, ବି. (ମହ୍—ପୂଜା କରିବା-ଅର)ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱସ୍ଥ ମହର୍ଲୋକ । (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ର ବୋଝ ବା ଭାର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ସମଧିକ ହେଲେ ମହର । ଯେପରି—ଶଗଡ଼ ମହର ହୋଇ-ଗଲା ।

ମହରଗ, } ବି. (ମହାର୍ଘ ଶବ୍ଦଜ) ବହୁମୂଲ୍ୟ;
ମହର୍ଗ, } କନ୍ତାର । ଯଥା—

ଭକ୍ଷା କରଣ ପେଟ ପୋଷି,
ପଡ଼ିଲା ମହରଗ ଅସି । ମା. ମା.

ମହରମ, ବି. (ଯାବନିକ) ପଠାଣମାନଙ୍କର ଉତ୍ସବବିଶେଷ । ଯଥା—

ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଧର୍ମୋତ୍ସବ ମହରମରେ କାପର ବୀଭତ୍ସ କାଣ୍ଡମାନ ଅଭିନୀତ ହୁଏ । ବି. ପ୍ର.

ମହଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ବାସସ୍ଥାନ, ଘର; ପ୍ରକୋଷ୍ଠ; ବସିବା ସ୍ଥାନ । ଯେପରି—ମକ୍‌କେଲମହଲ ।

ମହଲତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଅବକାଶ । ଯଥା—

ନ ଦେବ ମାଗିଲେ ମହଲତ ମାସେ । ଦ. ବା.

ମହଲଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରି ଜଳକର ବନକର ପ୍ରଭୃତି ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟରେ ଭୋଗ କରେ ।

ମହଲ୍, ବି. (ଯାବନିକ) ପୁର ବା ତଳ । ଯେପରି—ଦୁଇ ମହଲ୍ଲା ତିନି ମହଲ୍ ଘର; କୋଠା । ଯଥା—

ସ୍ୱର ମହଲ୍ଲ ତୋଳାଇଲେ,
ସ୍ୱର ଭାଇଙ୍କ ନାମ ଦେଲେ । ଦା. ର.

ମହଶୀଲଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) କୌଣସି ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ଯେ ଆର୍ଥିକଦଣ୍ଡ ହୁଏ, ତାହା ଆଦାୟକରଣାର୍ଥ ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ମହସ୍, ବି. (ମହ୍-ଅସ୍) ତେଜ; ଉତ୍ସବ; ଯଜ୍ଞ ।

ମହସ, ବି. (ମହ୍-ଅସ) ଜ୍ଞାନ; ପ୍ରକାର, ପ୍ରଭେଦ ।

ମହସୁପ, ବି. (ଯାବନିକ) ମାନ୍ୟାର୍ଥ ମହାଶୟ । ଯଥା—

ମଝିରେ ମଝିରେ ପେସ୍କାର ମହସୁପ ପିଆଦାଦ୍ୱାରା ପକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ଡାକରା କରାଇବେ । ବା.ମା.ପା.

ମହାକାବ୍ୟ, ବି. (ମହତ୍-କାବ୍ୟ) ନାନା ସର୍ଗ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଷ୍ଟାଧିକ ସର୍ଗରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ କାବ୍ୟ । ଯେପରି—କୁମାରସମ୍ଭବ, କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ସୁନ୍ଦରୀ ପ୍ରଭୃତି ।

ମହାକୁଳ, ବିଂ. (ମହତ୍-କୁଳ) କୁଳୀନ, ସତ୍କୁଳଜାତ । ବି. ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବଂଶ ।

ମହାକ୍ଷନ୍ଦିସ୍ତ, ବି. (ଏହି ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ, କିନ୍ତୁ ଭିନ୍ନାର୍ଥରେ ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ବୃହତ୍ ବ୍ୟାଘ୍ର, ଅତି ବଡ଼ ବାଘ ।

ମହାଖଳା, ବିଂ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ମହତ୍, ବୃହତ୍ । ଯଥା—

ବଡ଼ ମାୟାବୀ ସେ ମୋ ଅନନ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥ,
ମହାଖଳା ବିଦ୍ୟାରୁ ଜାଣୁଥିଲି ସେ ସମସ୍ତ । ନୃ.ସୃ.ଷ.ତ

ସୁବିସ୍ତୃତ । ଯେପରି— ମହାଖଳା ପୃଥ୍ୱୀ ।

ମହାଖୁଣ୍ଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗଉଡ଼; ଗଉଡ଼-
ମହାଙ୍କୁଡ଼, } ମାନଙ୍କର ଉପାଧି । ଯଥା—

ଏଥେ ଥିଲେ ହୁଅନ୍ତା ମହାଖୁଣ୍ଡ,
ତହିଁ ହୋଇଛୁ ସବୁରି ଠାକୁର । ଗୋ. ଭ୍ର.

ଗାଈମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟାବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶତେ ପଲରେ ଏକ ଲହୁଡ଼ିଏ ଜାଣି,
ଶତେ ଲହୁଡ଼ିରେ ଏକ ମହାଖୁଡ଼ ବାଣୀ । ସା. ଭ୍ର. ଆ.

(ପଲ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ମହାଗବ, ବି. (ମହତ୍-ଗୋ-ଅ) ଗବୟ, ଗଳକମ୍ବଳଶୂନ୍ୟ ଗୋ ସଦୃଶ ପଶୁ ।

ମହାଗୁରୁ, ବି. (ମହତ୍-ଗୁରୁ) ପୁରୁଷର ପିତା ମାତା ଏବଂ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ; ସ୍ତ୍ରୀର ପତି; ଅଦତ୍ତା କନ୍ୟାର ପିତା ଓ ମାତା ।

ମହାଢ଼ୂର୍ତ୍ତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ସୁରା, ମଦିରା ।

ମହାଙ୍କାଳ, ବି. (ମହାକାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଲତାଫଳ-ବିଶେଷ । (ଏହାର ବାହ୍ୟଦୃଶ୍ୟ ମନୋହର ଓ ଅନ୍ତର କଦର୍ଯ୍ୟ ।)

ମହାଙ୍ଗ, ବି. (ମହତ୍-ଅଙ୍ଗ) ଉଷ୍ଟ୍ର, ଓଟ । ବିଂ. ବିପୁଳାବୟବଯୁକ୍ତ ।

ମହାଛାୟ, ବି. (ମହତ୍-ଛାୟା) ବଟବୃକ୍ଷ । ବିଂ. ବୃହତ୍ ଛାୟାଯୁକ୍ତ ।

ମହାଜନ, ବି. (ମହତ୍-ଜନ) ବେଦରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ୍, ସାଧୁ, ଧାର୍ମିକ ଓ ଖ୍ୟାତିମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି । (ମହାଜନୋ ଯେନ ଗତଃ ସ ପନ୍ଥା) । ଉତ୍ତମର୍ଣ୍ଣ, ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ସୁଦ ଗ୍ରହଣାର୍ଥ କରଜ ଦିଏ; ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟୀ । ଯଥା—

ପ୍ରେମ-ମହାଜନଙ୍କ ସୁଖ ବୋଇତ । ବି. ଚ. ମ.

ମହାଜନ, } ବି. (ମହାଜନ ଶବ୍ଦଜ) ଅନେକ
ମହାଜମା, } ଲୋକଙ୍କର ସ୍ୱାକ୍ଷରସହ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ଦେବା ଆବେଦନ ପତ୍ର; ମହାଜନ ବୃତ୍ତି ।

ମହାତମ, ବି. (ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ମହିମା । ଯଥା—

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ମାଘମହାତମ, ଅଶେଷ ବାରିନିଧି ସମ । ମା.ମା.

ମହାତାରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ତନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ତାରିଣୀ ଦେବୀ ।

ମହାତ୍ମା, ବିଂ. (ମହାତ୍ମନ୍, ମହତ୍-ଆତ୍ମନ୍ = ସ୍ୱଭାବାଦି) ମହାମନା; ମହାଶୟ; ବଦାନ୍ୟ;

ଉଦାର । (ଦେଶଜ—ସ୍ତ୍ରୀ ମହାତ୍ମାଣୀ ।)
ଯଥା—
ଏସେ ବୋଲଣ କହଲେ ଦେଖି କୁନ୍ତୀ,
ଆସ ଆସ ମହାତ୍ମାଣି ଅଛ କେଉଁ ଜାତି । ସା. ଭ. ଆ.

ମହାଦ୍ରୁମ, ବି. ସଂ. ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷ; ବଡ଼ଗଛ ।

ମହାଧନ, ବିଂ. (ମହତ୍-ଧନ) ଧନାଢ୍ୟ, ଅତିଶୟ ଧନଶାଳୀ; ବହୁମୂଲ୍ୟ । ବି. ସୁବର୍ଣ୍ଣ; କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ।

ମହାଧାତୁ, ବି. ସଂ. ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, କାଞ୍ଚନ ।

ମହାନକ, ବି. ସଂ. ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ମହାନଟ, ବି. ସଂ. ଶିବ, ମହାଦେବ ।

ମହାନଦୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଚିତ୍ରୋତ୍ପଳା; ଓଡ଼ିଶା ଦେଶର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପ୍ରବାହିତା ନଦୀ-ବିଶେଷ; ବଡ଼ ନଦୀ ।

ମହାନନ୍ଦ, ବି. (ମହତ୍-ଆନନ୍ଦ) ମୁକ୍ତି, ମୋକ୍ଷ; ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦ । ବିଂ. ଅତିଶୟ ଆନନ୍ଦ-ଯୁକ୍ତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସୁରା, ମଦ୍ୟ; ମାଘ ମାସର ଶୁକ୍ଳ ନବମୀ ।

ମହାନବମୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳ ନବମୀ ।

ମହାନସ, ବି. (ମହତ୍-ଅନସ = ଅନ୍ନ-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ରନ୍ଧନ ଗୃହ, ପାକଶାଳା । ବିଂ. (ମହତ୍-ନସ୍-ନାସିକା) ଯାହାର ନାକ ବଡ଼ ଅଟେ, ବୃହତ୍ନାସିକ । ଯଥା—ମହାନସ ଗରୁଡ଼ ।

ମହାନାଦ, ବି. (ମହତ୍-ନାଦ ଯାହାର) ହସ୍ତୀ; ବର୍ଷୁକ ମେଘ; ସିଂହ; ଉଷ୍ଟ୍ର; ଶଙ୍ଖ; କର୍ଣ୍ଣ-ବାଦ୍ୟ; ବୃହତ୍ ଶବ୍ଦ । ବିଂ. ମହାଶବ୍ଦ-ବିଶିଷ୍ଟ; ମହାଶବ୍ଦକାରୀ ।

ମହାନିଦ୍ରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ମୃତ୍ୟୁ, ମରଣ; ନିମୀଳନ ।

ମହାନିଶା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ମଧ୍ୟରାତ୍ର, ରାତ୍ରିର ମଧ୍ୟ ପ୍ରହର ଦ୍ୱୟ । (ମହାନିଶା ତୁ ବିଜ୍ଞେୟା ମଧ୍ୟମ ପ୍ରହର ଦ୍ୱୟଂ ।)

ମହାନୀଳ, ବି. ସଂ. ନାଗବିଶେଷ; ସିଂହଳଦ୍ୱୀପ-ସମ୍ଭୂତ ନୀଳକାନ୍ତମଣି ।

ମହାନୁଭବ, } ବିଂ. (ମହତ୍-ଅନୁଭବ, ଅନୁଭବ
ମହାନୁଭାବ, } = ପ୍ରଭାବ, ମହିମା) ଉଦାର ସ୍ୱଭାବ; ମହାପ୍ରଭାବ । ବି. ଅତି ପ୍ରତାପ ।

ମହାପଥ, ବି. (ମହତ୍-ପଥିନ୍ = ପଥ) ପ୍ରଧାନ ମାର୍ଗ, ରାଜମାର୍ଗ; ମରଣ । (ହିମାଳୟୋତ୍ତ-ରସ୍ଥ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ ପଥ ।)

ମହାପଦ୍ମ, ବି. ସଂ. କୁବେରଙ୍କ ନିଧିବିଶେଷ; ନାଗବିଶେଷ; ଲକ୍ଷକୋଟି ସଂଖ୍ୟା; ଶୁକ୍ଳ-ପଦ୍ମ ।

ମହାପାତକ, } ବି. ସଂ. ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା; ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ
ମହାପାପ, } ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଚୋରି କରିବା, ସୁରାପାନ ଏବଂ ଗୁରୁଭାର୍ଯ୍ୟା ହରଣ ଓ ଏମାନଙ୍କର ସଂସର୍ଗ ।

ମହାପ୍ରସାଦ, ବି. (ମହତ୍-ପ୍ରସାଦ = ପ୍ରସନ୍ନତା) ଅତି ପ୍ରସନ୍ନତା; ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ନିବେଦିତ ଅନ୍ନାଦି; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପାଦୋଦକ, ନିର୍ମାଲ୍ୟ ଓ ନିବେଦିତ ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ନୈବେଦ୍ୟ । (ପାଦୋଦକଂ ଚ ନିର୍ମାଲ୍ୟଂ ନୈବେଦ୍ୟଂ ଚ ବିଶେଷତଃ, ମହାପ୍ରସାଦ ଇତ୍ୟୁକ୍ତ୍ୱା ଗ୍ରାହ୍ୟୋ ବିଷ୍ଣୋଃ ପ୍ରଯତ୍ନତଃ ।)

ମହାଫିଜ, ମହାଫିସ, } ବି. (ଆରବ୍ୟ)
ମହାଫିସି, } ଅଭିଭାବକ । ଯଥା—
ମଲେ ଭାଗବତ ରଖି ନାବାଳକ ଚେଲା,
ମଠକାମ ସବୁ ମହାଫିସ ହାତେ ହେଲା । ଛ.ଭ୍ର.

ମହାଫେଜ, ବି. (ଯାବନିକ) ମକଦ୍ଦମାର ଦଲିଲ ଓ କାଗଜପତ୍ର ସବୁ ଯାହା ନିକଟରେ ଥାଏ ।

ମହାଫେଜଖାନା, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ମହାଫେଜମାନଙ୍କ ଜିମାରେ କାଗଜପତ୍ର ରହେ ।

ମହାବଳ, ବି. (ଏ ଶବ୍ଦଟି ସଂସ୍କୃତ, କିନ୍ତୁ ରୂଢ଼ି ଅର୍ଥରେ ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ପଟାଳିଆ ବାଘ, ଅତି ବୃହତ୍ ବ୍ୟାଘ୍ର, ଯେ ବ୍ୟାଘ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଖାଏ ।

ମହାବୋଧି, ବି. ସଂ. ବୁଦ୍ଧ

ମହାଭାଗ, ବିଂ.(ମହତ୍-ଭାଗ = ଭାଗ୍ୟ) ଅତିଶୟ ସୌଭାଗ୍ୟଶାଳୀ, ମହାଶୟ; ଦୟାଦି ଅଷ୍ଟଗୁଣଯୁକ୍ତ ।

ମହାଭୂତ, ବି. ସଂ. ପ୍ରଧାନଭୂତ; ପୃଥିବୀ, ଜଳ, ଆକାଶ, ତେଜ, ପବନ ଏହି ପାଞ୍ଚ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜୀବ; ପରମେଶ୍ୱର ।

ମହାଭୋଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାଈମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟାବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶତେ ମହାଖଣ୍ଡେ ମହାଭୋଇ ଯେ ଅଟଇ,
ଦ୍ୱାଦଶ ମହାଭୋଇରେ ଗୋଧନ ଯେ କହି । ସା ଭା.ଆ.

(ମହାଖଣ୍ଡ ଓ ପଲ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ମହାମଦ, ବି. (ମହତ୍-ମଦ = ମତ୍ତତା ବା ହସ୍ତିଗଣ୍ଡ ନିଃସୃତ ଜଳ) ମତ୍ତହସ୍ତୀ; ଅତିଶୟ ହର୍ଷ; ଅତିଶୟ ମତ୍ତତା । ବିଂ. ଅତି ମତ୍ତତାଯୁକ୍ତ ।

ମହାମନା, ବିଂ. (ମହାମନସ୍, ମହତ୍-ମନସ୍) ମହାତ୍ମା, ମନସ୍ୱୀ; ଉଦାରଚିତ୍ତ ।

ମହାମହିମ, ବିଂ. (ମହାମହିମନ, ମହତ୍-ମହିମନ୍) ଅତିଶୟ ମହିମାନ୍ୱିତ, ଅତି-ମହତ୍ତ୍ୱବାନ୍ ।

ମହାମାଈ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମହାମାୟା ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଦେବୀ । ଯଥା—

ରାଜାର ଗୃହେ ଯାଇ ପଶିଲେ ମହାମାଈ,
ପୁରଯାକ ଭସ୍ମ କରଦେଲେ ସବୁ ଖାଇ । ନୃ.ସୃ.ହ୍ୱ.ଚ.

ମହାମାତ୍ର, ବି. (ମହତ୍-ମାତ୍ରା = ଧନ; ହସ୍ତ୍ୟଶ୍ୱାଦି, ଯାହାର ସେନାପତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟରେ ଧନ ବା ହସ୍ତ୍ୟଶ୍ୱାଦି ଅଛି, ମହାନ୍ତମାତ୍ରାଃ ପରିଚ୍ଛଦାଃ ଯେଷାଂ ତେ ମହାମାତ୍ରାଃ । ପରିଚ୍ଛଦାଃ = ସେନା) ରାଜ-ମନ୍ତ୍ରୀ । (ମନ୍ତ୍ରେ କର୍ମଣି ଭୂଷାୟାଂ ବିତ୍ତେ ମାନେ ପରିଚ୍ଛଦେ । ମାତ୍ରା ଚ ମହତି ଯେଷାଂ ମହାମାତ୍ରାସ୍ତୁତେ ସ୍ମୃତାଃ) ରାଜ୍ୟର କର୍ମକର୍ତ୍ତା; ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି; ହସ୍ତିପକ, ମାହୁନ୍ତ; ଧନାଢ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଆଚାର୍ଯ୍ୟପତ୍ନୀ; ମହାମାତ୍ରପତ୍ନୀ ।

ମହାମାରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମହତ୍-ମାରୀ) ମହାକାଳୀ; ଅତିଶୟ ମରକ ।

ମହାରଜତ, ବି. ସଂ. କାଞ୍ଚନ, ସୁବର୍ଣ୍ଣ ।

ମହାରଣା, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାପ୍ୟ) ଚିତ୍ରକାର ଓ ବଢ଼ାଇମାନଙ୍କର କୁଳାଧିକାରୀ ଏବଂ ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ମହାରଥ, ବି. (ମହତ୍-ରଥ) ଦଶ ସହସ୍ର ଧନୁର୍ଦ୍ଧାରୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧକରଣରେ ସମର୍ଥ ଯୋଦ୍ଧା; ବୃହଦ୍ରଥ ।

ମହାରଥିଆ, ବି. (ମହାରଥ ଶବ୍ଦଜ) ମହାରଥ, ଅତି ପ୍ରଧାନ ଯୋଦ୍ଧା । ବିଂ. ପ୍ରଧାନ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯଥା—

ଗୁରୁ ପାଞ୍ଚଖଣ୍ଡ ଦେଢ଼ପଦିଆ,
ରଚ ବୋଲଇଲା ମହାରଥିଆ । ଇନ୍ଦ୍ର ଧନୁ ।

ମହାରାଜ, ବି. (ମହତ୍-ରାଜନ୍-ଅ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ସମ୍ରାଟ୍, ପ୍ରଧାନ ରାଜା; ପୂଜ୍ୟଜନବିଶେଷ; ନଖ; ପ୍ରଧାନ କ୍ଷତ୍ରିୟ ।

ମହାରାଣା, ବି. (ମହାରାଜ ଶବ୍ଦଜ) ରାଜପୁତ-ବିଶେଷ; ରାଜସ୍ଥାନର ରାଜାମାନଙ୍କର ଉପାଧି ।

ମହାରାୟ, ବି. (ମହାରାଜ ଶବ୍ଦଜ) ମହାରାଜ । ଯଥା—

ଏଥି ଅନ୍ତରେ ଶୁଣ ଆହେ ମହାରାୟ,
ଶ୍ରୀମହାଭାରତ ଶୁଣି ପାପ କର କ୍ଷୟ । ସା. ଭା. ଆ.

ପ୍ରଧାନ କ୍ଷତ୍ରିୟ ।

ମହାରୁଣ୍ଡୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଔଷଧ ଅର୍ଥବାଚକ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ମହାର୍ଘ, ବିଂ. (ମହତ୍-ଅର୍ଘ = ମୂଲ୍ୟ) ମହାମୂଲ୍ୟ; ଅତିଶୟ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ । ବି. ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ; କନ୍ଦାର ।

ମହାର୍ହ, ବି.ସଂ.ଶ୍ୱେତଚନ୍ଦନ । ବିଂ. ମହାମୂଲ୍ୟ ।

ମହାଲ, ମାହାଲ, ମହଲ, } ବି. (ଯାବନିକ) ବିଭାଗ; ଭୂମିସମ୍ପତ୍ତି, ଯାହାର ରାଜସ୍ୱ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଦିଆଯାଏ ।

ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଦେବୀବିଶେଷ; ରାଧା; ନାରାୟଣୀ ଶକ୍ତି ।

ମହାଳୟ, ବି.(ମହତ୍-ଆଳୟ = ଆଶ୍ରୟ) ତୀର୍ଥ; ପରମାତ୍ମା; ଆଶ୍ୱିନ ମାସର କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ, ଅପର ପକ୍ଷ; ବୃହଦାଳୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଆଶ୍ୱିନ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ଅମାବାସ୍ୟା ।

ମହାଳଆ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅକାରଣରେ । ବି. ଅକାରଣ, ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । (ମହାଳୟ ଶବ୍ଦଜ) ଆଶ୍ୱିନମାସର କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ।

ମହାଳଆଶ୍ରାଦ୍ଧ, ବି. (ମହାଳୟ-ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) ଅପର ପକ୍ଷ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ।

ମହାବିଦ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମହତ୍-ବିଦ୍ୟା = ଦୁର୍ଗା) ଦେବୀବିଶେଷ; କାଳୀ, ତାରା, ଷୋଡ଼ଶୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱରୀ, ଭୈରବୀ, ଛିନ୍ନମସ୍ତା, ଧୂମାବତୀ, ବଗଳା, ମାତଙ୍ଗୀ, କମଳା ଏହି ଦଶ ।

ମହାବିଳ, ବି. (ମହତ୍-ବିଳ = ଛିଦ୍ର) ଆକାଶ; ଅନ୍ତଃକରଣ, ମନ; ବୃହତ୍ ଛିଦ୍ର ।

ମହାଶୟ, ବିଂ. (ମହତ୍-ଆଶୟ = ମନ ବା ଅଭିପ୍ରାୟ ଯାହାର) ମହାମନା, ମହାତ୍ମା । ବି. ସମୁଦ୍ର ।

ମହାଶୂଦ୍ର, ବି. ସଂ. ଆଭୀର, ଗଉଡ଼ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଗଉଡ଼ୁଣୀ, ଗୋପ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ମହାଶ୍ମଶାନ, ବି. ସଂ. ଲୋକେ ମରିବାକୁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଗମନ କରନ୍ତି, ବାରାଣସୀ, କାଶୀ ।

ମହାଷ୍ଟମୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳାଷ୍ଟମୀ ।

ମହାସୁଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ପାଉଥିବା ଖନ୍ଦ ।

ମହାସେନ, ବି. (ମହତ୍-ସେନା) କାର୍ତ୍ତିକେୟ; ବୃହତ୍ ସେନାପତି ।

ମହି, ବି. (ଦେଶଜ) ନିର୍ଜଳ ଦଧି ।

ମହିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମହ୍ = ପୂଜାକରିବା-ଅକ-ଆ, ଅକ = ଇକ) ତୁଷାର, ହିମ ।

ମହିତ, ବିଂ. (ମହ୍ = ପୂଜାକରିବା-ତ) ପୂଜିତ, ସମ୍ମାନିତ ।

ମହିନା, ବି. (ଯାବନିକ) ବେତନ, ବର୍ତ୍ତନ ।

ମହିପାଳ, ବି. (ମହି-ପାଳ) ରାଜା । (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଏକପ୍ରକାର ଧାନ ।

ମହିମା, ବି. (ମହିମନ୍-ମହତ୍-ଇମନ୍) ମାହାତ୍ମ୍ୟ; ଗୌରବ; ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ; ଉତ୍କର୍ଷ; ଶକ୍ତି; ଶିବଙ୍କ ବିଭୂତିବିଶେଷ ।

ମହିର, ବି. (ମୟୂର ଶବ୍ଦଜ) ମୟୂର ।

ମହିରଗିରି, ମଇରଗିରି, ମହିରଗିରିଆ, ମଇରଗିରିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭୁଣ୍ଡିଆ, ଉପଧାତୁ ବିଶେଷ ।

ମହିଳା, ମହେଳା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମହ୍ = ପୂଜା କରିବା-ଇଳ-ଆ) ନାରୀ ।

ମହିଷ, ବି. (ମହ୍-ଇଷ) ପଶୁବିଶେଷ, ପୋଡ଼; ଅସୁରବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ସ୍ତ୍ରୀମହିଷ, ମଇଁଷୀ; କୃତାଭିଷେକା ରାଜ୍ଞୀ; ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ମହିଷଟିପା, ବି. (ଦେଶଜ) ମଇଁଷୀ ବେକରେ ବାନ୍ଧିଥିବା ଲଡ଼ିକ ବା ଘଣ୍ଟି । ଯଥା—

ମହିଷଟିପାର ଗୁରୁ ଗୁରୁ ଧ୍ୱନି,
ଘୋଷେ ମୁଖରିତ ଅରଣ୍ୟ ସରଣୀ । ଚିଲିକା ।

ମହିଷାଳ, ମହିଷଆଳ, } ବି. (ମହିଷପାଳ ଶବ୍ଦଜ) ମହିଷ ଜଗିବା ଲୋକ । ଯଥା—

ମହିଷାଳେ ଯହିଁ ନିର୍ଜନେ ଚରାନ୍ତି ମହିଷ ପଲ । ଉଷା ।

ମହିଷ୍ଠ, ବିଂ. (ମହତ୍-ଇଷ୍ଠ-ଅତିଶୟାର୍ଥେ) ଅତି ମହତ୍ ।

ମହୀ, ମହି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମହ୍ = ପୂଜା କରିବା-ଇ, ଈ) ପୃଥିବୀ, ଗୌ ।

ମହୀଧର, ମହୀଧ୍ର, ବି. (ମହୀ-ଧୃ-ଅ) ପର୍ବତ ।

ମହୀପ, ମହୀପାଳ, ମହୀପତି, } ବି. (ମହୀ-ପା = ପାଳନ କରିବା-ଅ, ପାଳ, ପତି) ରାଜା ।

ମହୀପ୍ରାଚୀର, ବି. (ପୃଥିବୀକୁ ପ୍ରାଚୀରରୂପେ ବେଷ୍ଟନ କରିଅଛି ବୋଲି) ସମୁଦ୍ର ।

ମହୀୟାନ୍, ବିଂ. (ମହୀୟସ୍-ମହତ୍-ଈୟସ୍ ଅତିଶୟାର୍ଥେ) ଅତି ମହତ୍; ମହାତ୍ମା; ଉତ୍ତମ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ମହୀୟସୀ ହୁଏ ।)

ମହୀଲତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. କେଞ୍ଚୁଆ ।

ମହୁ, ବି. (ମଧୁ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ମଧୁ । ଯଥା—

ମଧୁସୂଦନ ମହୁ କହୁ, ପରିକ୍ଷ କରିବ ତହିଁକି । ଦା.ର.

ମହୁଆଳୁ, ବି. (ମଧ୍ୱାଳୁ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଆଳୁକନ୍ଦା ।

ମହୁକ, ମହୁକା, ମହୁକ ଙ୍କ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶିମ୍ବଭେଦ । ଯଥା—

କଲର ଶଲର ଲଉ କଖାରୁ କାକୁଡ଼,
କାଙ୍କଡ ମହୁକା ଶିମ୍ବ ଜହ୍ନି ବରଗୁଡ଼ । ବୃ. ସୁ.

ମହୁକା, ବି. (ମଧୂକା ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ମହୁଚ୍ଚକ, ମଉଚ୍ଚକ, ମୌଚ୍ଚକ, } ବି. (ମଧୂଚକ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ମହୁଘର ।

ମହୁଡ଼, ବି. (ମୁକୁଟ ଶବ୍ଦଜ) ମୁକୁଟ । ଯଥା—

ଗଙ୍ଗା ବାକ୍ୟେ ତାକୁ ଦେବ ଚନ୍ଦ୍ର ଚୂଡ଼,
ଦାଣ୍ଡିନ୍ତ୍ର ଦେତାକୁ ଉକ୍ତଲେ ମହୁଡ଼ । ନ. କେ.

ଚୂଡ଼ା, ଶିଖରଦେଶ । (ମଧୂର ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୀର ଇତ୍ୟାଦି ପକ୍ୱ ହେଲା ପରେ ତହିଁ ଉପରେ ଦେବା ଖଣ୍ଡ କର୍ପୂର ଗନ୍ଧ ଚୂର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—

ସେ କ୍ଷୀରି ହାଣ୍ଡିରେ କର୍ପୂର ଖଣ୍ଡ ଦୁଇ,
ମହୁଡ ଦଆଇଲା ସ୍ୱାଦୁ ହେବାପାଇଁ । କୃ. ଷ୍ଠ. ବି. ପ.

(ଦେଶଜ) ବ୍ୟାୟାମବିଶେଷ । ଯଥା—

ଏ ଅନ୍ତରେ ବସନ କାଚ୍ଛୁ ଅଣ୍ଟାତଟେ,
ପେଲିଲେ ଦାଣ୍ଡ, ପାଣ୍ଡୁ ସୁଟେ ଅତି ଆଣ୍ଟେ ।
ଦାଣ୍ଡ ପେଲସାର ମାଇଲେ ମହୁଡ଼,
ଭୂମିରେ ପଟପାଟେ ଛେଚିଲେ ପିଠି ହାଡ଼ ।
କୃ. ଷ୍ଠ. ସ. ପ.

ମହୁମାଛି, ମଉମାଛି, } ବି. (ମଧୂମକ୍ଷିକା ଶବ୍ଦଜ) ମଧୂମକ୍ଷିକା; ଯେଉଁ କୀଟ ମଧୂ ସଞ୍ଚିତ କରେ ।

ମହୁର, ବି. (ମଧୂର ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ତରକାରିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଜିର ମରିଚ ହିଙ୍ଗୁ ଧାର,
ପକାଇ କଲେକ ମହୁର । ଦା. ର.

ମହୁରି, ବି. (ମଧୂରି ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ସ୍ଥାବର ବିଷବିଶେଷ । ଯଥା—

ଗୋଦନ୍ତା ଡାରୁମୁଷି ଚୂର,
ମହୁରି ବସ୍ତନାଭ ଭରି । ଦା. ର.

ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ବଂଶୀ ମହୁରି ଘର୍ଘର ବାଜେ ପୁଣି ପୁଣି । ସା. ଭା. ଆ.

ମହୁରି, ମହୁରୀ, ମଉରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମଧୂରିକା ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ପେଁକାହାଳୀ, ଭୁରୀ । ଯଥା—

ସହସେକ ଶଙ୍ଖ ଭେରୀ ଘଣ୍ଟ ମର୍ଦ୍ଦଳ ମହୁରୀ,
ଟମକ ନିଶାଣ କର୍ଣ୍ଣ ପାଶେ ବାଇଲେ । ବି. ରା.

ମହୁଲ, ବି. (ମଧୂଳ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷ ଓ ତାହାର ଫଳ ।

ମହୁଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । (ଚମୁଣି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ମହେଚ୍ଛ, ବିଂ. (ମହତୀ-ଇଚ୍ଛା ଯାହାର) ମହାଶୟ ।

ମହେଷ୍ୱାସ, ବିଂ. (ମହେଷୁ = ବୃହତ୍ ବାଣ-ଅସ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅ) ମହାଧନୁର୍ଦ୍ଧର । ବି. ବୃହତ୍ ଧନୁ ।

ମହୋକ୍ଷ, ବି. (ମହତ୍-ଉକ୍ଷନ୍ = ବୃଷ) ବଡ଼ ବୃଷଭ ।

ମହୋଦଧି, ବି. (ମହତ୍-ଉଦଧି) ସମୁଦ୍ର; ମହା ସମୁଦ୍ର ।

ମହୋଦୟ, ବି. (ମହତ୍-ଉଦୟ = ଉତ୍ଥାନ) ଆଧିପତ୍ୟ, କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ; ଯୁକ୍ତି; ମୋକ୍ଷ । ବିଂ. ଅତି ସମୃଦ୍ଧ; ଅତ୍ୟୁନ୍ନତ ।

ମହ୍ଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ନାଉଡ଼ିଆ ।

ମହ୍ଲାର, ବି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଏକପ୍ରକାର ପାବର୍ତ୍ତୀୟ ଜାତି ।

ମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମା = ପରମାଣ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ପରିମାଣ; ଜ୍ଞାନ; ଦୀପ୍ତି; ମାତା; ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଅଂ. ନିନ୍ଦା; ବିକଳ୍ପ; ନିଷେଧ ।

ମା, ମାଆଁ, ମାଆ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମାତା ପଦରୁ ଜାତ ପ୍ରାକୃତ) ମାତା । ଯଥା—

ଏହିକାଳେ ପାଣ୍ଡୁ ସେନାଏ ବାବୁ ମାଆ,
ସୁମରି ପଳାଇଲେ ଯୁଦ୍ଧରେ ନୋହି ଠିଆ । କୃ.ଷ୍ଠ.ଗ୍ରୀ.ପ.

ମାଆଂସ, ବି. (ମାଂସ ଶବ୍ଦଜ) ମାଂସ । ଯଥା—

ଅସୁରେ ମାୟା ରଚିଲେ, ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ମାଆଂସ ଦେଲେ ।
ବି. ଗୀ.

ମାଇଁ, ମାଇଁ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ମାମୁଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା । ଯଥା—

କଂସ ଜୀବନ ହରି, ମାଇଁଙ୍କି ବୋଧ କରି,
ଜନକ ଜନନୀ ତାରିବେ । ର. କ.

ମାଇ, ମାଈ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମାତୃ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତି । ଯଥା—

ଚେତା ପାଇ କହେ ଅଳସୀ ମାଈ । ହ୍ୱା. ତ.

ମାଇକନା, ମାଇକନିଆ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତି ।

ମାଇଗୁଲିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ମାଇପର କଥାରେ ରହେ, ସ୍ତ୍ରୀଅଧୀନ । ଯଥା—

ଗୁରସ୍ତ ବାପୁଡ଼ା ମାଇଗୁଲିଆ । ହ୍ୱା. ତ.

ମାଇଗୃ, ବି. (ଦେଶଜ) ନାମର୍ଦ୍ଦ । ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ତ୍ରୀ-ସ୍ୱଭାବ ।

ମାଇଝି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ସ୍ତ୍ରୀଜାତି ।

ମାଇନା, ବି. (ଯାବନିକ) ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାସିକ ବେତନ; ଡ଼ାକ୍ତରଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶରୀର ପରୀକ୍ଷା । ଯଥା—

ତାହାହେଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ହାକିମଙ୍କୁ ମାଇନା କରିବାକୁ ହେବ । ଉ. ସା.

ମାଇପ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଭାର୍ଯ୍ୟା । ଯଥା—

ଥିଲା ତା ମାଇପ ନାମ ଅଲଇ । ହ୍ୱା. ତ.

ମାଇପଗଣ୍ଡିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୃତଦାର ।

ମାଇପି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀ ବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—

ମାଇପିଟା ଶିଖଣ୍ଡୀ ତାହାର ଶରେ ଗଣ୍ଡି,

ଫୁଟାଇଲେ ବୁଢ଼ିବ ମୋହର କାଉଁଖଣ୍ଡି । କୃ.ଭ୍ର.ଉ.ପ.

ମାଇମୁହାଁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଲଜ୍ଜାଶୀଳ; ସ୍ତ୍ରୀ-ଲୋକର ମୁଖ ପରି ଯାହାର ମୁଖ ।

ମାଉଁସ, ମାଉସ, ମାଏଁସ, ବି. (ମାଂସ ଶବ୍ଦଜ) ମାଂସ । ଯଥା—

ଶିବ ବୋଲଣ ମହାରାଏ,

ମାଏଁସ କାଟି ଦାନ ଦିଏ । ଦା. ର.

ମାଉସି, ମାଉଁସୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମାତୃସ୍ୱସୃ ବା ପ୍ରାକୃତ ମାଉସିଆ ଶବ୍ଦଜ) ମାତାଙ୍କ ଭଗିନୀ । ଯଥା—

ଅ.ର ଦିନ ପ୍ରଭାତେ ମନ୍ଦିର କୁମର,

ବୋଇଲା ମାଉଁସୀ ଶୁଣ ବଚନ ମୋହର । ବେ.ପ.

ମାଏ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମାତୃ ଶବ୍ଦଜ) ମାତା । ଯଥା—

ଏମନ୍ତ ବୋଲି ମାଏ ପୋଏ,

ଶ୍ରୀହରି ପାଦେ କଲେ ଲୟେ । ଦା. ର.

ମାତାମାନେ । ଯଥା—

ଯେତେହେଁ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ବାପ ମାଏ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ହେ ମାତଃ । ଯଥା—

ଭୁମ୍ଭର ପୁତ୍ର ମାଏ ! କିଅ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ମାଂସ, ବି. (ମନ୍=ବୋଧ କରିବା-ସ) ଶରୀରର ଅଂଶବିଶେଷ; କାଳ; କୀଟ ।

ମାଂସଳ, ବି. (ମାଂସ-ଳ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବଳବାନ୍; ସ୍ଥୂଳ ।

ମାଂସାଦ, ମାଂସାଶୀ, ବି. (ମାଂସ-ଅଦ୍, ଅଶ୍= ଭୋଜନ କରିବା-ଅ, ଇନ୍) ରାକ୍ଷସ । ବିଂ. ମାଂସଭକ୍ଷକ ।

ମାକଡ଼, ମାଙ୍କଡ଼, ବି. (ମର୍କଟ ଶବ୍ଦଜ) ବାନର ।

ମାକଡ଼ସା, ମାଙ୍କଡ଼ସା, ବି. (ମର୍କଟକ ଶବ୍ଦଜ) ବୁଢ଼ିଆଣି ପୋକ, ଊର୍ଣ୍ଣନାଭି ।

ମାକଡ଼ାପଥର, ମାଙ୍କଡ଼ାପଥର, ବି. (ମର୍କଟ-ପ୍ରସ୍ତର ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ପଥର । ଯଥା—

ମାଙ୍କଡ଼ା ପ୍ରସ୍ତରେ ଲଗାଇଲେ ମୋର ହସ୍ତ,

ଯେତେ ଇଚ୍ଛା ତେତେ ଚକ୍ର ହୋଇବ ଭୋ ତାତ । ସା. ଭ. ଆ.

ମାକଡ଼ୀ, ମାଙ୍କଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମର୍କଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ବାନରୀ ।

ମାକନ୍ଦ, ବି. (ମା=ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ପରିମିତ-କନ୍ଦ =ମୂଳ) ଆମ୍ରବୃକ୍ଷ; ଚନ୍ଦନବୃକ୍ଷ; ଆମ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଆମଳକୀ; ପୀତଚନ୍ଦନ; ନଗରୀ-ବିଶେଷ ।

ମାକୁ, ବି. (ଦେଶଜ-ବିଶେଷତଃ ବଙ୍ଗଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ) ତନ୍ତୁବାୟର ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ତୁରୀ ।

ମାକୁ, ମାଖୁ, ବି. (ଦେଶଜ) କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ଆଲମାରି ଟେଡ଼ି ପ୍ରଭୃତିର ଫାଟରେ ଲଗାଇବା ନିମିତ୍ତ କାଷ୍ଠଚୂର୍ଣ୍ଣ ମିଶ୍ରିତ ଅଠା ।

ମାକ୍ଷିକ, ମାକ୍ଷୀକ, ବି. (ମକ୍ଷିକା-ଅ କୃତାର୍ଥେ) ମହୁ; ଖନିଜ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରୌପ୍ୟ ।

ମାକ୍ଷିକଜ, ବି. (ମାକ୍ଷିକ-ଜନ୍-ଅ) ମଧୁଶିକ୍ଥ, ମହଣ ।

ମାଖ, ମାଖୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖେଳର ବାଉଳି କଉଡ଼ି ଉବୁଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିବା । ବିଂ. ଉବୁଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା (କଉଡ଼ି) ।

ମାଖନ, ବି. (ଦେଶଜ) ନବନୀତ, ଲହୁଣୀ । (ଗଡ଼ଜାତରେ) ବୋଇତକଖାରୁ ।

ମାଖର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଲୁଖୁର ବା ଶୁଖିଲା, ତୈଳହୀନ ।

ମାଖା, ବି. (ଦେଶଜ ବା ମ୍ରକ୍ଷ୍ ଧାତୁଜ) ଲେପନ, ବୋଳିବା । ବିଂ. ବୋଳା, ଲେପିତ ।

ମାଖିବା, ମାଙ୍ଖିବା, କ୍ରି. (ମ୍ରକ୍ଷ୍ ଧାତୁଜ) ଲଗାଇବା, ଲେପିବା, ବୋଳିବା । ଯଥା—

ମୁଖରେ ସେ କଲା ପାଉଁଶ ଦେଇ ମାଖି । କୃ.ଖ ବ.ପ.

ମାଖୁନା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ମୁଖରେ ବାଳ ଉଠେ ନାହିଁ । ଯଥା—

ଭୀମ ମଧ୍ୟ ମୋ ପର ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛନ୍ତି,
ଯେ ବୋଲିବ ମାଖୁନା ପେଷିବ ଯମ କଡ଼ । କୃ.ଖ୍ରି.କ.ପ.

ମାଖୁଲୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖେଳରେ ବାଉଳି କଉଡ଼ି ସବୁ ମାଖ ଅର୍ଥାତ୍ ଉବୁଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିବା ।

ମାଗଣ, ବି. (ମାର୍ଗଣ ଶବ୍ଦଜ) ଭେଦା ବା ଗୁନ୍ଦା; ମାଗିବା ।

ମାଗଣା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବିନାମୂଲ୍ୟ, ମହାଲିଆ, ପୁଲିଆ । (ମାର୍ଗଣ ଶବ୍ଦଜ) ମାଗିବା ।

ମାଗତା, ମାଗନ୍ତା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାଚକ, ଯେ ମାଗଇ ।

ମାଗଧ, ବି. (ମଗଧ୍ = ଯାଚ୍ଞା କରିବା-ଅ କମ୍ବା ମଗଧ = ଦେଶବିଶେଷ-ଅ ଜାତାର୍ଥେ) ବନ୍ଦୀ, ସ୍ତୁତିପାଠକ; ବୈଶ୍ୟର ଔରସରେ କ୍ଷତ୍ରିୟାର ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ଜାତିବିଶେଷ, ଭାଟ । ବିଂ. ମଗଧଦେଶୋତ୍ପନ୍ନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଯୂଥିକା ପୁଷ୍ପ, ଯୁଈ ଫୁଲ; ଭାଷାବିଶେଷ; ଗୁଜରାଟ ଅଳାଇଚ; ମଗଧ ଦେଶଜାତା ଗଣିକା ।

ମାଗଯାଚ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ମାଗିବା । ଯଥା—

କି ଅବା ମାଗଯାଚ କଲୁ,
କି ଅବା ଉଧାର ଆଣିଲୁ । ଦା. ର.

ମାଗିଖିଆ, ବିଂ. ଭିକାରି, ଯେ ମାଗି ଖାଏ । ବି. ମାଗି ଖାଇବା ।

ମାଗିବା, କ୍ରି. (ଯାଚନାର୍ଥ ମାର୍ଗ ଧାତୁଜ) ଭିକ୍ଷା କରିବା, ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା । ଯଥା—

ଔଷଧିମାନ ହେ ନ ମାଗୁଛୁ ପଦ ଧରି ।
ଓ କରିବ ଆଲୋ ଦାସି, ଡାକିଲେ କିଶୋରୀ ।
ବି. ଚ. ମ.

ମାଗୁଣି, ବି. (ମାର୍ଗଣ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରାର୍ଥନା । ଯଥା—

ମନେ ପଡ଼ିବ ପୁଣି ମୋର ମାଗୁଣି । ମେ. ଦୂ.

ରାଜା ଓ ଜମିଦାରମାନେ କୌଣସି ଉତ୍ସବାଦି ନିର୍ବାହାର୍ଥ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ଧନ ନେବା; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର ବ୍ୟତିରିକ୍ତ ଯାହା ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଆଦାୟ ହୁଏ ।

ମାଗୁଣିଆ, ବିଂ. (ମାର୍ଗଣ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ମାଗଇ ।

ମାଗୁର, ବି. (ମଦ୍‌ଗୁର ଶବ୍ଦଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ମାଘ, ବି. (ମାଘୀ = ମଘାନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ପୌର୍ଣ୍ଣମାସୀ-ଅ-ତଦ୍‌ଯୁକ୍ତ କାଳାର୍ଥେ) ମାସବିଶେଷ, ଦଶମ ମାସ । (ମା-ଅଘ) ଶିଶୁପାଳବଧ କାବ୍ୟ । (ମାଘୋମାଘନ ଫଣୟଃ) ଶିଶୁପାଳବଧ କାବ୍ୟର ରଚୟିତା କବି । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, ମାଘୀ) ମଘାନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା; ମାଘମାସସମ୍ବନ୍ଧୀୟା ।

ମାଘି, ମାଘୀ, ବିଂ. (ମାଘ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆରେ ଇ ବା ଈ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ମାଘମାସରେ ଜାତ । ଯେପରି—ମାଘିତିଳ, ମାଘିରାଶି ।

ମାଘ୍ୟ, ବି. (ମାଘ-ଯ) କୁନ୍ଦପୁଷ୍ପ । ବିଂ. ମାଘମାସ ଜାତ ।

ମାଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ସୀମନ୍ତ । ଯଥା—

ଏଥକୁ କେଶ ନି ଭଙ୍ଗେ,
ଧାର ଦେଖାଇଛୁ ମାଙ୍ଗେ । ଲ. ବ.

ମାଙ୍ଗଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଭିମାନ ।

ମାଙ୍ଗଟିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଭିମାନୀ ।

ମାଛ, ମଛ, ବି. (ମତ୍ସ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ମତ୍ସ୍ୟ ।

ମାଛରଙ୍କା, ବି. (ମତ୍ସ୍ୟ-ରଙ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ମାଛରଙ୍କା ଢଳବାଙ୍କମୁଣ୍ଡି କାକ ଛନ୍ତି,
ଚକୋର ଚକ୍ରବାକ ବୁଲନ୍ତି ପନ୍ତ ପନ୍ତ । ନୃ.ପୃ.ଚ.ଚ.

ବିଂ. ଯେ ମାଛ ଖାଇବାପାଇଁ ରଙ୍କ ପରି ହୁଏ ।

ମାଛି, ମାଛି, ବି. (ମକ୍ଷୀ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) କ୍ଷୁଦ୍ର ପତଙ୍ଗବିଶେଷ । ଯଥା—

ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଯେହ୍ନେ ମଣ୍ଟଥିଲ ମାଛି । ଚଲ୍ଲକା ।

ନାଳିକାସ୍ତ୍ର ବା ନଳର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ସ୍ଥିତ ଚିହ୍ନ ।

ମାଛୁଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) କେଉଟ, ମତ୍ସ୍ୟ-
ମାଛୁଆ, } ବ୍ୟବସାୟୀ ।

ମାଛୁଆଡ଼ୁଙ୍ଗି, ବି. (ଦେଶଜ) ସାନ ନୌକା ।

ମାଜଣା, ବି. (ମାର୍ଜନା ଶବ୍ଦଜ) ମାର୍ଜନା, ଦେହାଦି ଘଷିବା; ଦେବତା ଓ ରାଜାମାନଙ୍କ ସ୍ନାନ । ଯଥା—

କାଠିଲଗିରୁ ମାଜଣାଠାରୁ ସୁବେଶ ଶୋଭା ଦେଖିବ ।
ର. କ.

ମାଜିବା, କ୍ରି. (ମୃଜ୍ ଧାତୁଜ) ପରିଷ୍କାର କରିବା । ଯଥା—

ତଣେ ଯଥା ଦର୍ପଣେ ଦର୍ପକ ଥିଲେ ମାଜି । ଲ.ବ.

ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ, ବି. (ଇଂରାଜି ଶବ୍ଦ) ଗଭର୍ଣ୍ମେଣ୍ଟ କର୍ମଚାରିବିଶେଷ ।

ମାଜୁମ, ବି. (ଯାବନିକ) ମାଦକଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ମାଜୁଲ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) କର୍ମଚ୍ୟୁତ ।

ମାଝ, ବି. (ମଧ୍ୟ = ପ୍ରାକୃତ ମଝ୍‌ଝ ଶବ୍ଦଜ) ମଧ୍ୟସ୍ଥଳ; ଭିତର । ଯଥା—

ବହ୍ନି ସୁତ ସ୍ଥୂଳଜଙ୍ଘ ଯୁଝି, ବଜ୍ରଦଂଷ୍ଟ୍ର ନଳ ରଣ ମାଝ ।
ବୈ. ବି.

କଟିପ୍ରଦେଶ, ଅଣ୍ଟା । ଯଥା—

ବେଗ ବେଗ ଚମକାଇ ତା ସରୁ ମାଝ । ର. ପ.

ମାଝି, ବି. (ଦେଶଜ) ନାଉରିଆ, ନାବିକ; ଦଳୁଆଜାତିର ଉପାଧି ବା ଘରର ନାମ; ଗଡ଼ଜାତର ଉପାଧିବିଶେଷ । ଯଥା—

ବିଶୋଇ ନାୟକ ଯେ ପଧାନ ଶେଠ ମାଝି,
କୋଠକରଣ ଗ୍ରାମକରଣ ଆଉ ମୁଦି । ନୃ. ପୃ. ପ. ଚ.

ସାମାନ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ଉପାଧି । ଯଥା—

ଚଣ୍ଡପୁର ଦେଶର ସୁଚଣ୍ଡ ନାମେ ମାଝି,
ପାଞ୍ଚକୋଟି ସୈନ୍ୟ ଘେନି ଅଇଲା ସେ ସାଜି ।
ନୃ. ପୃ. ଦ୍ଵି. ଚ.

ମାଞ୍ଚିଆ, ବି. (ଯାବନିକ) ଆସନବିଶେଷ, ଏକପ୍ରକାର ଚୌକି । ଯଥା—

ଛମହଲା ଇମାରତେ ମାଞ୍ଚିଆ ପକାଇ,
କହେ କଥା ଚନାଚୂଟି ହଲାଇ ହଲାଇ । ଉ. ସା.

ମାଟି, ମାଟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୃତ୍ତିକା—ପ୍ରାକୃତ ମଟ୍ଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ମୃତ୍ତିକା, ଭୂମି । ଯଥା—

ଦନ୍ତେ କେହୁ ତୃଣ କାଟେ କେହୁ ମାଟି ପରେ,
ନଖେ ଲେଖେ ଏଣୁତେଣୁ ମନକୁ ଯା ଆସେ । ମ. ଯା.

ମାଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ମାଟିକାମ କରେ; ଜାତିବିଶେଷ । ବିଂ. ମୃତ୍ତିକାଯୁକ୍ତ; ମୃତ୍ତିକା ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ମୃତ୍ତିକାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଯେପରି—ମାଟିଆବର୍ଣ୍ଣ ।

ମାଟିଚଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶାଗୁଣା ମାଟିଚଟା ବାଇଟାହୋଇ କୁଇ । ନୃ.ପୃ ଚ.ଚ.

ମାଟିଚିଲ, ବି. (ମୃତ୍ତିକା-ଚିଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ମୃତ୍ତିକା-ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ମାଟେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସ୍ଥଗିତ ହେବା, ବନ୍ଦ ହେବା ।

ମାଠ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୋଟ ଖୀତଲୁଗା; ଚିକଣ କରିବାର ହତିଆର । ଯଥା—

ଯୌବନର ମାଠେ ମଠା ହୋଇ ଅଙ୍ଗ-ଯଷ୍ଟି
କିବା ପଲ୍ଲବିତା । ଯ. କେ.

ମାଠଗୁଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଠି ମାଠି ତିଆରି କରିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ନାସାଭରଣ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ନାସିକାରେ ମାଠଗୁଣା, କରଇ ବିବେକ ବଣା । ଲ.ବ.

ମାଠା, ବି. (ଦେଶଜ) ନବନୀତ, ଲହୁଣି ।

ମାଠିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ-ମାଠି ମାଠି ତିଆରି
ମାଠିପା, } କରିଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ମାଠିଆ) ମୃତ୍ତିକା ଘଟବିଶେଷ । ଯଥା—

ଆମ୍ଭେ ତ କରୁଅଛୁଁ ଯୁଦ୍ଧେ ଅନୁକୂଳ,
ଦେଖିବୁଁ କେହି ରୁଖୁ ମାଠିଆ ରୁମ୍ପର । କୃ.ଭ.ବି.ପ.

ମାଠିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚକ୍‌କଣ କରିବା; ହସ୍ତଆଦିରେ ପିଟି ସଫା କରିବା; ଲେପିବା, ବୋଳିବା । ଯଥା—
ହଳଦୀ ତେଲ ଦୁଇ ନୋହିବ ମାଠି ଅଙ୍ଗେ ।
ନୃ. ପୃ. ସ. ଚ.

ମାଡ଼, ବି (ଦେଶଜ) ପ୍ରହାର ।

ମାଡ଼ଣ, ବି. (ଦେଶଜ ବା ମର୍ଦ୍ଦନ ଶବ୍ଦଜ) ମାଡ଼ିବା, ଗୃପିବା; ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ଅକାଳ ମହାକାଳ ବିକାଳ ବଜ୍ରବାଣ,
ଉଡ଼ାଣ ବୁଡ଼ାଣ ମିଶି ତାଡ଼ଣ ମାଡ଼ଣ । ନୃ. ପୃ. ଷ. ଚ.

ମାଡ଼ପିଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରହାର, ମାରିବା ।

ମାଡ଼ବାରି, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଦେଶବିଶେଷ ।

ମାଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଘୋଟି ଆସିବା । ଯଥା—
ଧୂମାକାରେ ଦୂରେ ପର୍ବତର ଛାଇ,
ମାଡ଼ି ଆସୁଅଛୁ ଜଳ ସ୍ଥଳ ଛାଇ । ନ. କେ.

ନିଦ୍ରାଦିର ଆବେଶ ହେବା । ଯଥା—
କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଶେଯେ ନ ମାଡ଼ଇ ନିଦ । ବି. ଚ. ମ.

ଗୃପିବା; ଭିତରେ ପୂରାଇବା; ଚୂଲିବା । ଯଥା—
ଜନ୍ମିଥିବା ପୂର୍ବେ ଭୂମିରେ ଆନ୍ତ ପଡ଼ି,
ଏ ତ ତଡ଼ବଡ଼େ ପଳାଉଅଛୁ ମାଡ଼ମାଡ଼ି । ନୃ. ପୃ ପ୍ର ଚ.

(ମୃଦ୍ ଧାତୁଜ) ମର୍ଦ୍ଦିବା । ଯଥା—
ପକ୍ୱ ବଦରୀ ଗଜମୁକ୍ତା, ଶବେକ ନ କରଣ ମାଣ୍ଡ ତା
ଗମିଲେ ସୈନ୍ୟ ଯେ । ଲ. ବ.

ମାଡ଼ବସିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅଧିକାର କରିବା; ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା । ଯଥା—
ଅବିବେକ ଭୂପ ଦେଖି ଆନ ନୃପ କ୍ରମେ ରାଜ୍ୟ ମାଡ଼ବସଇ । ସୃ. ପ.

ଅନ୍ୟକୁ ଚଳେ ପକାଇ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ।

ମାଡ଼ମଖାସା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାଗୃଗିର ବା ଜାଗିର ।

ମାଡ଼ମାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃବୁକ; କୋରଡ଼ା । ଯଥା—
ଏହା ଶୁଣି କୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନ ଶୁକଳ,
ଘୋଡ଼ାଙ୍କର ଉପରେ ପିଟିଲେ ମାଡ଼ମାଳ । କୃ. ଖ୍ରୀ. ଖ୍ରୀ. ପ.

ମାଡ଼ିରହିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଚ୍ଛାଦି ରହିବା । ଯଥା—
ନବଯୁଣ ମାଡ଼ି ରହିଛୁ ତାର ଆଟ,
ମୁଁ କସ କରିବ ସ୍ୱାର ମୁହିଁ ବାଲଗୃଟ । ସା. ଖ୍ରୀ. ବି. ପ.

ମାଡ଼ୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆମ୍ବ ଅଡ଼ଙ୍ଗା ବା ଆଗୃରରେ ଭରିତ କରିଥିବା ପୁର ।

ମାଡ଼ୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ, ମାଡ଼-ଉଆ) ଦୁଷ୍ଟ; ଯେ ମାଡ଼ ମାରେ; ମାଡ଼ଖାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ ।

ମାଡ଼ୋଣ୍ଡି, ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ, ମାଡ଼ୁଆର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ପଦ) ଦୁଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ମାଢ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଦଶ ଚନ୍ଦ୍ରକର ପରିମାଣ । ଯଥା—
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଉନଲକ୍ଷ ମାଢ଼ । ଦା. ର.

ମାଢ଼ି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମହ୍ = ପୂଜାକରିବା-ତି) ପତ୍ରର ଶିରା; ଦୈନ୍ୟ, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ । (ଦେଶଜ) କୁମୁଦ ପ୍ରଭୃତିର ପୁଷ୍ପକୋଷ । ଯେପରି—କଇଁମାଢ଼ି । (ମାଢ଼ି ଦୈନ୍ୟଂ ପତ୍ରଶିରା—ହେମ ।)

ମାଣ, ବି. (ମାନ ଶବ୍ଦଜ) ଧାନ ପ୍ରଭୃତି ମାପିବାପାଇଁ ପାତ୍ରବିଶେଷ । (ପିହାଣ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ୨୫ ଗୁଣ୍ଠ ପରିମାଣ । ଯଥା—
ମାଗ ତୋର କାହିଁ ନାହିଁ ଭୂମି ମାଣେ । ଦ. ବା.
(ଗଡ଼ଜାତରେ) ଅଧସେର ।

ମାଣକ, ବି. ପୁ. ମୂଳବିଶେଷ, ମାଣକନ୍ଦା ।

ମାଣବ, ମାଣବକ, } ବି. (ମନୁ = ମନୁଷ୍ୟ-ଅ-ଅଲ୍ପାର୍ଥେ, ନ = ଣ, କ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ମନୁଷ୍ୟ-ବାଳକ; ବ୍ରାହ୍ମଣକୁମାର; ମନୁଷ୍ୟ; ବାଳକ । (ବାଳସ୍ତୁ ସ୍ୟାନ୍ମାଣବକଃ—ଅମର ।) ଷୋଡ଼ଶ ଯଷ୍ଟିକ ହାର ।

ମାଣବ୍ୟ, ବି. (ମାଣବ—ବାଳକ-ଯ ସମୂହାର୍ଥେ) ବାଳକସମୂହ । (ମାଣବାନାଂ ତୁ ମାଣବ୍ୟଂ) ଶୈଶବକାଳ ।

ମାଣି, ବି. (ମାନ ଶବ୍ଦଜ) ଅଭିମାନ ।

ମାଣିଆବନ୍ଧ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଲୁଗା, ମାଣିଆବନ୍ଧ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ତିଆରି ଲୁଗା ।

ମାଣିକ, ବି. (ମାଣିକ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ରତ୍ନବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦେଖାଇଲା ଷିର ମାଳା ମାଣିକ । ଲ. ବ.

ମାଣିକ୍ୟ, ବି. (ମଣି = ରତ୍ନ-କୈ—ଶବ୍ଦ କରିବା-ଯ) ରତ୍ନବିଶେଷ, ମାଣିକ ।

ମାଣିଖୁଣ୍ଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ଚକପିହ୍ନାଣି ଭିତରେ ପଶିବା କାଠ ।

ମାଣ୍ଡବୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ରାମାନୁଜ ଭରତଙ୍କ ପତ୍ନୀ ।

ମାଣ୍ଡବ୍ୟ, ବି. ସଂ. ଋଷିବିଶେଷ ।

ମାଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଚୁଳା, ଡକଆ । ଯଥା—

କାଗି ଦେଖୁଥିଲା କରମାଣ୍ଡି ମାତ୍ର
କୁଣ୍ଢାଇଛୁ ଭ୍ରାନ୍ତିସୁଖେ । ଯ. କେ.

ମାଣ୍ଡିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟବିଶେଷ ।

ମାଣ୍ଡୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତରେ ଧରି ଶପଥ-କରଣାର୍ଥ ତପ୍ତ ଲୌହାଦି; ଶଗଡ଼ର ଦୁଇ ଦଣ୍ଡା ତଳେ ଅଖର ଉପରି ବସାଇଥିବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡଦ୍ୱୟ; ଆମ୍ବଅଡ଼ଙ୍ଗା ବା ଆମ୍ବୁରର ଭିତରେ ଭରତି କରିଥିବା ପୂର ।

ମାଣ୍ଡୁଅ, ବି. (ଦେଶଜ) ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ ।

ମାଣ୍ଡୁକଳା, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଶଗଡ଼ଦଣ୍ଡା ଓ ମାଣ୍ଡୁକୁ ଯୋଡ଼ିବା କଳା ।

ମାତ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମାତୃ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମାତା । ଯଥା—

ନାହିଁ ତାହାର ପିତା ମାତ,
ବନ୍ଧୁ ତନୟ ଦାର ସୁତ । ସ୍ୱ. ଦ. ସ୍କ.

ମାତଙ୍ଗ, ବି. (ମତଙ୍ଗ—ମୁନିବିଶେଷ, ହସ୍ତୀ-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ହସ୍ତୀ; ଚଣ୍ଡାଳ; ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ହସ୍ତିନୀ; ଦଶ ମହାବିଦ୍ୟାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ନବମ ମହାବିଦ୍ୟା; ଦେବୀବିଶେଷ ।

ମାତରିଶ୍ୱା, ବି. ସଂ. ପବନ, ବାୟୁ ।

ମାତଲି, ମାତୁଲି, ବି. ସଂ. ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସାରଥି ।

ମାତା, ବି. (ମାନ୍ତୃ-ମାନ୍ତିବର୍ତ୍ତିତେ ଗର୍ଭେ ଽସ୍ୟ ମାତା, ମା-ମାନେବର୍ତ୍ତନେ ଚ, ମା-ତୃ) ଜନନୀ, ମା; ଜନନୀ, ଗୁରୁପତ୍ନୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ରାଜପତ୍ନୀ, ଗାଭୀ, ଧାତ୍ରୀ, ପୃଥିବୀ—ଏହି ସପ୍ତ ମାତା; ବ୍ରାହ୍ମୀ, ମାହେଶ୍ୱରୀ ପ୍ରଭୃତି ଅଷ୍ଟ ଶକ୍ତି । (ବ୍ରାହ୍ମୀତ୍ୟାଦ୍ୟାସ୍ତୁ ମାତରଃ) ଗାବ; ଆକାଶ; ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ବିଂ. ପ୍ରମାଣକର୍ତ୍ତା; ପରିମାଣକର୍ତ୍ତା । (ଦେଶଜ, ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ) ବସନ୍ତ ।

ମାତାମହ, ବି. (ମାତୃ-ଆମହ) ମାତାଙ୍କ ପିତା । (ସ୍ତ୍ରୀ. ମାତାମହୀ) ମାତାଙ୍କ ମାତା ।

ମାତିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉନ୍ମତ୍ତ ହେବା । ଯଥା—

ମାତିଛୁ ଫୁଲ କାଣ୍ଡରେ ଗୋ । ବ. ଚ. ମ.

ଆସକ୍ତ ହେବା । ଯଥା —

ବସି ପାଶେ ଘଡ଼ିଏ ମାତିଲା ପରିହାସେ । ଲ. ବ.

ବ୍ୟାପିବା । ଯଥା—

ଛୁ ଲେ ଛତୁ, ପାଣି ବରଷିଲେ କେତେ ମାତୁ । ଢ଼ଗ.

ଜଳରେ ପହଁରିବା ।

ମାତୁଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ମାତିବା ।
ମାତୁଣୀ, } ଯଥା —

ଶୁକ ବୋଇଲେ ରାଜା ଶୁଣ ହେ ନୃପମଣି,
ବାଳୁର ଉପରେ କଲ ବୃଷଭ ମାତୁଣି । ନୃ. ସୁ. ତ. ତ.

ମାତୁଲ, ବି. (ମାତୃ-ଉଳ ଭ୍ରାତାର୍ଥେ) ମାତାଙ୍କ ଭ୍ରାତା, ମାମୁ । (ସ୍ତ୍ରୀ. ମାତୁଳାନୀ) ମାତୁଳ-ଭାର୍ଯ୍ୟା, ମାଈଁ ।

ମାତୁଳପୁତ୍ରକ, ବି. ସଂ. ମାତୁଳତନୟ; ଧୁସ୍ତୁରଫଳ ।

ମାତୁଳୁଙ୍ଗ, } ବି. ସଂ. ଟାବାଫଳ; ଡାଳିମ୍ବ;
ମାତୁଳୁଙ୍ଗକ, } ଲେମ୍ବୁ ।

ମାତୃକ, ବିଂ. (ମାତୃ-କ) ମାତୃସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ମାତୃକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ମାତା; ଧାତ୍ରୀ; ମାତୃ-ମାତା; ଗୌରୀ, ପଦ୍ମା, ଶଚୀ ପ୍ରଭୃତି ଷୋଡ଼ଶ ଦେବୀ ।

ମାତ୍ର, ଅଂ. (ମା-ପରିମାଣ କରିବା-ତ୍ର) କେବଳ; ଅବଧାରଣ; ସାକଲ୍ୟ । (ଦେଶଜରୂପେ) କିନ୍ତୁ ।

ମାତ୍ର, ମାତ୍ରକ, ଅଂ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ କିମ୍ବା ପ୍ରାକୃତ ମାତ୍ରିକ ଶବ୍ଦଜ) କେବଳାର୍ଥ; କିନ୍ତୁ ।

ମାତ୍ରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମା-ତ୍ର-ଆ) ଅଂଶ; ଅଳ୍ପ-ପରିମାଣ; ଅକ୍ଷରାବୟବ; ପରିଚ୍ଛଦ ଅର୍ଥାତ୍ ହସ୍ତ୍ୟଶ୍ୱାଦି; ବର୍ଣ୍ଣର ଉଚ୍ଚାରଣକାଳ; ପରିମାଣ; କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ; ଅବଚ୍ଛେଦ ଇନ୍ଦ୍ରିୟବୃତ୍ତି ।

ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ମତ୍ସର=ଶୁଭଦ୍ୱେଷ୍ଟା-ଯ) ପରଶ୍ରୀ-କାତରତା ।

ମାଥ, ବି. (ମସ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ମସ୍ତକ । ଯଥା—

ତାର ଅରିଷ୍ଟି ପଡ଼ୁ ଆମ୍ଭ ମାଥ । ଗୋ. ଭା.

(ମଥ୍=ବଧ କରିବା, ମନ୍ଥନ କରିବା-ଅ) ମନ୍ଥନ; ବଧ; ବିଲୋଡ଼ନ; ବ୍ୟଥା; ପଥ, ମାର୍ଗ ।

ମାଥଟ, ବି. (ଦେଶଜ, ବିଶେଷତଃ ବଙ୍ଗ-ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଚାନ୍ଦା, ବହୁଲୋକଙ୍କ-ଠାରୁ ଅର୍ଥସଂଗ୍ରହ ।

ମାଦ, ବି. (ମଦ୍=ହୃଷ୍ଟ ଓ ଗର୍ବିତ ହେବା-ଅ) ହର୍ଷ; ଅହଙ୍କାର; ମତ୍ତତା ।

ମାଦକ, ବିଂ. (ମଦ୍-ଣିଚ୍-ଅକ) ମତ୍ତତାଜନକ ।

ମାଦଳ, ବି. (ମର୍ଦ୍ଦଳ ଶବ୍ଦଜ) ମୃଦଙ୍ଗବିଶେଷ ।

ମାଦଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହା-ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ମନ୍ଦିରର ବିଷୟ-ବିବରଣ ଲେଖା ପାଞ୍ଜି ।

ମାଦୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୋଥବ୍ରଣ । (ଗଡ଼-ଜାତରେ) ବାଳମୂଳିଆ ବଥ ।

ମାଦୁର, ବି. (ମନ୍ଦୁରା ଶବ୍ଦଜ) ଘୋଡ଼ାଶାଳ; ତୃଣନିର୍ମିତ ଆସନବିଶେଷ ।

ମାଦୁଲୀ, ମାଦୁଳି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆରବ୍ୟ ମାଦଆଲ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) କବଚ, ସାଞ୍ଜୁ ।

ମାଦୃକ୍ଷ, ମାଦୃକ୍, ମାଦୃଶ, } ବିଂ. (ଅସ୍ମଦ୍-ଦୃଶ୍-ସକ୍, କ୍ୱିପ୍-ଅ, ଅସ୍ମଦ୍=ମତ୍=ମା) ମତ୍ତୁଲ୍ୟ, ମୋପରି ।

ମାଧବ, ବି. (ମା=ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ଧବ=ସ୍ୱାମୀ) ବିଷ୍ଣୁ । (ମଧୁ-ଅ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ବୈଶାଖମାସ, ବସନ୍ତ-କାଳ । ବିଂ. ମଧୁସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ. ମାଧବୀ, ମାଧବିକା) ଲତାବିଶେଷ; ତୁଳସୀ; ମଦିରା; ମଧୁଶର୍କରା; ଦୁର୍ଗା; ମାଧବଙ୍କ ପତ୍ନୀ ।

ମାଧୁକରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଭିକ୍ଷୋପଜୀବିର ପାଞ୍ଚ ସ୍ଥାନରୁ ଭିକ୍ଷାଗ୍ରହଣ ।

ମାଧୁରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମଧୁର-ଅ-ଭାବାର୍ଥେ ଈ) ମଧୁରତା; ଶୋଭା, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; ଉତ୍ତମତା ।

ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ମଧୁର-ଯ ଭାବାର୍ଥେ) ମଧୁରତା; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; କାବ୍ୟର ଗୁଣବିଶେଷ ।

ମାଧୋଇ, ବି. (ମାଧବ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ । ଯଥା—

ମୂର୍ଚ୍ଛି ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଲଇଁ ଶୋଇ,
ମୋତେ କାଖକରି ନେଲେ ମାଧୋଇ । ଗୋ. ଭା.

ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ, ବି. ସଂ. (Gravitation) ପୃଥିବୀର ଆକର୍ଷଣଶକ୍ତି ।

ମାଧ୍ୱୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମଧୁ-ଅ-ଈ) ମଦ୍ୟ; ମଧୁଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ସୁରା; ଦ୍ରାକ୍ଷା; ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ମାନ, ବି. (ମା=ପରିମାଣ କରିବା-ଅନ) ପରିମାଣ, ହସ୍ତାଦିଦ୍ୱାରା ମାପ, ପରିମାଣ-ସାଧନ (ପାଦଦଣ୍ଡାଦି) । ସଙ୍ଗୀତରେ କାଳ-ବିଶେଷ । (ମନ୍=ଗର୍ବିତ ହେବା-ଅ) ଅହଙ୍କାର; ଚିତ୍ତସମୁନ୍ନତି; ଅନୁରକ୍ତ ଦମ୍ପତିର ଭାବବିଶେଷ; କୋପ; ଅଭିମାନ; ସମ୍ଭ୍ରମ । (ମାନ୍=ପୂଜାକରିବା-ଅ)ସମ୍ମାନ, ପୂଜା । (ବିଶେଷଣରେ ମାନିତ, ମାନୀ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ମାନନ, ମାନନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମାନ=ପୂଜା କରିବା-ଅନ, ଆ) ସମ୍ମାନକରଣ, ପୂଜା-କରଣ, ଆଦରକରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ମାନନୀୟ ଓ ମାନ୍ୟ ହୁଏ ।)

ମାନବ, ବି. (ମନୁ-ଅ ଅପତ୍ୟାଦ୍ୟର୍ଥେ) ମନୁଷ୍ୟ । ବିଂ. ମନୁସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ମାନମନ୍ଦିର, ବି. ସଂ. (Observatory) ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରାଦିର ପର୍ଯ୍ୟ-ବେକ୍ଷଣ କରାଯାଏ ।

ମାନସ, ବି. (ମନସ୍-ଅ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଚିତ୍ତ, ମନ; ଇଚ୍ଛା; ହିମାଳୟସ୍ଥ ସରୋବରବିଶେଷ । ବିଂ. ମନଃସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ମାନସୌକାଃ, ବି. (ମାନସୌକସ୍-ମାନସ = ସରୋବରବିଶେଷ-ଓକସ୍ = ସ୍ଥାନ, ଗୃହ) ହଂସ ।

ମାନି, ବି. (ମାନ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ଧୁତା ସମ୍ବନ୍ଧ । ଯେପରି—ତାର ମୋର ଭାଇ ମାନି, ସେ ମାନି ତୁଟି ଗଲା ଦେଖ୍ଲ ।

ମାନିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପୁଷ୍ପଗଛ । ଯଥା—

ଦଳମାନ ହରି କରି ସେବତୀ,
ଗୁନ୍ଥୁଅଛୁ ମାନିଆ କେ ଯୁବତୀ । **ଲ. ବ.**

ଠୋକାଇ, ବଂଶପତ୍ରୀନିର୍ମିତ ପାତ୍ରବିଶେଷ । ବିଂ. ମାନିବା ବ୍ୟକ୍ତି, ଯେ ମାନି ଥାଏ । ଯଥା—

ନୃପତି ହେବେ ଆମ୍ଭେ କରିବୁଁ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ,
ରାଜା ମାନିଆ ହୋଇ ରହିବୁଁ ଆମ୍ଭ ରାଜ୍ୟ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ମାନିତ, ମାନିତା, ବିଂ. (ମାନ୍ = ପୂଜା କରିବା-ତ, ଆ) ସମ୍ମାନିତ । ଯଥା—

ମାନିତା ସ୍ତ୍ରିରଙ୍କି ଯେ ହରଇ ବଳେ ପଶି,
ସେ ଦୋଷ ଛଡ଼ୁ ଯାଇ ହୋଇଲେ ତୀର୍ଥବାସୀ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ମାନିବା, କ୍ରି. (ମାନ୍ ଧାତୁଜ) ସ୍ୱୀକାର କରିବା; ଶୋଭା ପାଇବା । ଯଥା—

ଭଲ ମାନୁଛୁ ଦେଖ, ସୁଧାମୟୂଖ ମୁଖ । କ. ତ. ତ.

ସମ୍ମାନନା କରିବା । ଯଥା—

ଗୋପାଳେ ମୋତେ ନ ମାନିଲେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା । ଯଥା—

ମାନି ନ ଥିଲେ ବିପତ୍ତି ହେଲ୍ଲ ପ୍ରାପତ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ମାନୁଷ, ବି. (ମନୁ-ଅ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ, ନିପାତନ) ମାନବ, ନର ।

ମାନୁଷ୍ୟକ, ବି. (ମନୁଷ୍ୟ-କ ସମୂହାର୍ଥେ) ମନୁଷ୍ୟସମୂହ ।

ମାନ୍ଦ୍ରାଜ, ବି. (ମଦ୍ରରାଜ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ, ଭାରତରେ ଉକ୍ତ ଅଛି, ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣରେ ମଧ୍ୟ ମଦ୍ର ନାମକ ଏକ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା; ଏହି ମଦ୍ର ରାଜ୍ୟ ଶଲ୍ୟଙ୍କର ନୁହେ) ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣରେ ସମୁଦ୍ର ତୀରସ୍ଥ ନଗରବିଶେଷ ।

ମାନ୍ୟନ୍ତ, ବି. (ମାନ୍ୟ ବା ମାନନା ଶବ୍ଦଜ) ସମ୍ମାନନା । ଯଥା—

ସମସ୍ତ ଋଷି ପୁରୋହିତ ଅଇଲେ ରାମୁକୁ
ହୋଇ ହରଷ ସେ ।
ରାମ ମାନ୍ୟନ୍ତ କଲେ, ବସିବାକୁ ଦିବ୍ୟାସନ ଦେଲେ ।
ବି. ରା.

ମାପ, ବି. (ମା ଧାତୁଜ) ପରିମାଣ । ଯଥା—

ତନୁ ତାର ମାପ ପ୍ରମାଣ, ଅଦଭୁତରେ ସେ ନିର୍ମାଣ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ମାପିବା, କ୍ରି. (ମା ଧାତୁଜ) ପରିମାଣ କରିବା ।

ମାପୁଣି, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ମାପିବା । ବିଂ. ପରିମାପକ ବା ପରିମାଣକାରୀ ।

ମାଫ, ମାଫି, ବି. (ଯାବନିକ) ଛାଡ଼, ଛୁଟି । ଯଥା—ଏ ବର୍ଷର ଖଜଣା ମାଫ ହେବ । କ୍ଷମା । ଯେପରି—ମୋର ଦୋଷ ମାଫ କର ।

ମାମକ, ବି. (ମମ-କ ଯୋଗ) ମାତୁଳ । ବିଂ. ମଦୀୟ, ମତ୍ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ମମତାଯୁକ୍ତ; ସ୍ୱାର୍ଥପର; କୃପଣ ।

ମାମକୀନ, ବିଂ. (ମମ-ଈନ) ମତ୍ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ମାମଥ, ବି. (ଦେଶଜ) ହସ୍ତିର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଜନ୍ତୁବିଶେଷ । ଯଥା—

ପୂର୍ବକାଳରେ ହାତୀ ଛଡ଼ା ହାତୀ ଜାତୀୟ ମାମଥ ଓ ମଷ୍ଟୋଡନ ନାମରେ ଦୁଇପ୍ରକାର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଜୀବ ଥିଲେ । ଭୂ. ସା.

ମାମଲତ, ବି. (ଯାବନିକ) ମକଦ୍ଦମା; ବ୍ୟବହାରାଳୟରେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା କଥା-ବାର୍ତ୍ତା; ମଧ୍ୟସ୍ଥରୂପେ ନାନା କଥା କହିବା ।

ମାମଲା, ବି. (ଯାବନିକ) ମକଦ୍ଦମା । ଯଥା—

ନ ଥିବେ ଓକିଲ ଲଢ଼ି ଯେ ମାମଲା,
କରିଦେବେ ଯୁକ୍ତି ବଳେ କଳା ଧଳା । ଦ. ବା.

ମାମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମାତାପଦଜାତ) ମାତା । (ରାଜକୁଟୁମ୍ବରେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର ହୁଏ) କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ମାତୁଳ ଅର୍ଥରେ ମାମା ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ହୋଇଥାଏ ।

ମାମୁ, ବି. (ମାମକ ଶବ୍ଦଜ) ମାତାଙ୍କ ଭାଇ ।

ମାମୁଅଜା, } ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ମାତୁଳଙ୍କ
ମାମୁଜା, } ମାତୁଳ ।

ମାମୁଲ, ବି. (ଆରବୀ) ଚିରପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା ବା ମତ; ପୂର୍ବକ୍ରମ ।

ମାୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯାମାସାମାୟା ଅଥବା ମା = ପରିମାଣ କରିବା-ଯ-ଆ, ଯାହାଦ୍ୱାରା ବସ୍ତୁର ପରିମାଣ କରାଯାଏ) ଶଠତା, ଚାତୁରୀ; କୁହୁକ, ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ; ମମତା, ମୋହ; ଛଦ୍ମବେଶ; ପ୍ରକୃତି; ଭ୍ରାନ୍ତି; ଲକ୍ଷ୍ମୀ; କୃପା । (ବିଶେଷଣରେ ମାୟିକ, ମାୟୀ ଓ ମାୟାବୀ ହୁଏ ।)

ମାୟୁ, ବି. ସଂ. ଶରୀରସ୍ଥ ଧାତୁବିଶେଷ, ପିତ୍ତ ।

ମାର, ବି. (ମୃ-ଅ) ମରଣ । (ମୃ-ଣିଚ୍-ଅ) କନ୍ଦର୍ପ; ବିଘ୍ନ; ମାରଣ, ବଧ । (ବିଶେଷଣରେ ମାରକ ହୁଏ ।)

ମାରକମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାଳୁଙ୍ଗି ସାରକମା ମାରକମା ହୁଙ୍କୁଲା । ନୃ.ପ୍ର.ଚ.ଚ.

ମାରଣ, ବି. (ମୃ-ଣିଚ୍-ଅନ) ହନନ, ହତ୍ୟା । (ବିଶେଷଣରେ ମାରିତ ହୁଏ ।)

ମାରଣା, ବିଂ. (ମାରଣ ଶବ୍ଦଜ) ଖଣ୍ଡ, ବିଶ୍ୱାସଘାତକ । ଯଥା—

ସେ ଦ୍ରବ୍ୟେ ସ୍ୱୈର ହାନି ଅଗ୍ନି କି ଖିତ ନାହିଁ,
ଖଣ୍ଡ ମାରଣା ଇନ୍ଦ୍ର ନେବେ ଅବା କେହି ।
ନୃ. ପୃ. ପ. ଚ.

ମାରିବା କିମ୍ବା ନିପାତ କରିବା ଲୋକ; ଯେ ଧାତୁଦ୍ରବ୍ୟାଦି ମାରଣ କରେ । ଯଥା—

ହିମିର ମାରଣାମାନେ ଛନ୍ତି ବାରୁଣୀରେ । ସା. ଭ୍ର. ଆ.

ମାରପିଟ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରହାର; ଘୋର
ମାରପିଟା, } କଳହ ।

ମାରଫତ, } ବି. (ଯାବନିକ) ସଙ୍ଗେ; ଦ୍ୱାରା;
ମାରଫିତ, } ନିକଟ ବା ଜମା ।

ମାରା, ମାରୁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୂଷିତ, ଅଶୁଦ୍ଧ । ଯେପରି—ଏ ପଦାର୍ଥ ସବୁ ମାରା ଗଲା ।

ମାରାଗ, ବି. (ମରକତ ଶବ୍ଦଜ) ରତ୍ନବିଶେଷ । ଯଥା—

ନୀଳଗିରି ସନ୍ଧି ମାରାଗ ମନ୍ଦୁତ୍ତ୍,
ଟେକିଛି ଅମ୍ବରେ ଶୈଳ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଚୂଡ଼ । ନ. କେ.

ମାରି, ମାରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୃ-ଣିଚ୍-ଇ, ଈ) ଜନକ୍ଷୟ, ମରକ ।

ମାରିବା, କ୍ରି. (ମୃ ଧାତୁଜ) ପ୍ରହାର କରିବା; ଧାତୁ ଓ ଉପଧାତୁମାନ ଶୁଦ୍ଧି ପୂର୍ବକ ଭସ୍ମ କରିବା ।

ମାରିଶଦଣ୍ଡା, } ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ)
ମାରିସଦଣ୍ଡା, } ଖଡ଼ା ।

ମାରିଷ, ବି. ସଂ. ଏକପ୍ରକାର ଶାକ; ନାଟ୍ୟୋକ୍ତିରେ ମାନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି ।

ମାରିସି, ବି. (ମାରିଷ ଶବ୍ଦଜ) ଶାକବିଶେଷ ।

ମାରୁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୂଷିତ; ଅଗ୍ରାହ୍ୟ । ବି. (ମୃ ଧାତୁଜ) ମାରଣ, ବିନାଶ । ଯଥା—

ଏରୂପେ ପକ୍ଷିଗଣେ ଶୃଙ୍ଗାର ରସ କରୁଁ,
ଶୃଙ୍ଗାର ନୁହଇ ସେ ଅଟଇ ମହାମାରୁ । ନୃ.ପ୍ର.ଚ.ଚ.

ମାରୁଣି, } ବି. (ମାରଣ ଶବ୍ଦଜ) ମାରଣ ।
ମାରେଣି, } ଯଥା—

ଗନ୍ଧର୍ବ ମାରୁଣିକି ବୋଲଏ ଏରୂପରେ । କୃ.ଭ୍ର.ବ.ପ.
ଗନ୍ଧର୍ବମାରେଣିକି ଦେଖିଣ ଡରିଲେ । କୃ. ଭ୍ର. ବ. ପ.

ମାରୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମାରଣ ଶବ୍ଦଜ) ଘାତୁକା ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—ମହିଷମାରୁଣୀ ।

ମାରୁତ, ବି. (ମରୁତ୍-ଅ-ସ୍ୱାର୍ଥେ) ପବନ ।

ମାର୍କଣ୍ଡ, } ବି. (ମୃକଣ୍ଡୁ-ଅ, ଏୟ ଅପ-
ମାର୍କଣ୍ଡେୟ, } ତ୍ୟାର୍ଥେ ଉ ଲୋପ) କଳ୍ପାନ୍ତଜୀବୀ ମୁନିବିଶେଷ ।

ମାର୍କା, ବି. (ଇଂରାଜୀ ମାର୍କ ଶବ୍ଦଜ) ଦାଗ, ଚିହ୍ନ । ଯଥା—

ତା ମୁଣ୍ଡରେ ଦୁଇ ଗୁରିଟା ମାର୍କା ମରାହେଲେ ସାବାସ ।
ହି. ସା. ୩. ୯.

ମାର୍ଗ, ବି. (ମୃଜ୍ = ଶୁଦ୍ଧ କରିବା-ଅ) ପଥ; ପାୟୁ, गୁହ୍ୟ । (ମାର୍ଗ=ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା-ଅ) ଅନ୍ୱେଷଣ; ଅଗ୍ରହାୟଣ ମାସ; ମୃଗଶିରାନକ୍ଷତ୍ର । (ମୃଗ-ଅ) ମୃଗମଦ, କସ୍ତୁରୀ । ବିଂ. ମୃଗସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ମାର୍ଗଣ, ବି. (ମାର୍ଗ୍ = ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା-ଅନ) ପ୍ରାର୍ଥନା; ଅନ୍ୱେଷଣ; ପ୍ରଣୟ; ବାଣ, ଶର । ବିଂ. ଯାଚକ । (ବିଶେଷଣରେ ମାର୍ଗିତ, ମୃଗିତ ଓ ମୃଗ୍ୟ ହୁଏ ।)

ମାର୍ଗଶିର, ମାର୍ଗଶୀର୍ଷ, ବି. ସଂ. ମାସବିଶେଷ ।

ମାର୍ଜନ, ମାର୍ଜନା, } ବି. (ମୃଜ୍ = ମାର୍ଜନ କରିବା-ଅନ, ଆ) ପରିଷ୍କରଣ, ପ୍ରକ୍ଷାଳନ; ମଜା ପୋଛା; ଦୋଷକ୍ଷାଳନ; ଧ୍ୱନ । (ବିଶେଷଣରେ ମାର୍ଜିତ, ମୃଷ୍ଟ, ମାର୍ଜନୀୟ ଓ ମାର୍ଜକ ହୁଏ ।) (ସ୍ତ୍ରୀ. ମାର୍ଜନୀ = ଗୁଞ୍ଜୁଣୀ) ।

ମାର୍ଜାର, ମାର୍ଜାରୀ, ମାର୍ଜାରିକା, } ବି. (ମୃଜ୍ = (ମୁଖ) ପରିଷ୍କାର ସ୍ତ୍ରୀ. କରିବା-ଆର, ଈ, ଇକ-ଆ) ବିଡ଼ାଳ; ରକ୍ତଚନ୍ଦନ ।

ମାର୍ଜାରକ, ମାର୍ଜାରକଣ୍ଠ, ବି. ସଂ. ମୟୂର ।

ମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡ, ବି. (ମୃତଣ୍ଡ-ଅ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ, ଅଥବା ପୁତ୍ର ଦ୍ୱିଧାକୃତ ହେବାରୁ ପିତା ବୋଇଲେ, "ହେ ଅଣ୍ଡ ! ତ୍ୱଂ ଆର୍ତ୍ତୋମାଭବ" । ପିତାଙ୍କ ଏହି ବଚନରୁ ମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡ ନାମ ହେଲା କିମ୍ବା ମୃତ-ଅଣ୍ଡ-ଅ ମୃତଅଣ୍ଡରୁ ଜନ୍ମ ହେବାରୁ ମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଶୂକର; ଅର୍କବୃକ୍ଷ ।

ମାର୍ତ୍ତୋଳ, ମାର୍ତୁଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଅସ୍ତ୍ରରେ ଧାତୁକୁ ପିଟି ବା ପ୍ରହାର କରି ସଫା କରନ୍ତି ।

ମାର୍ଷ୍ଟି, ବି. (ମୃଜ୍-ତି) ମାର୍ଜନ, ପରିଷ୍କରଣ; ମାଖିବା ।

ମାଳ, ବି. (ମା-ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ଲା-ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ, ମା-ପରିମାଣ କରିବା-ର, ର-ଳ) ବିଷ୍ଟୁ; ମନୁଷ୍ୟ; ଅସଭ୍ୟଜାତିବିଶେଷ; ମାଳଭୂମି; ଉନ୍ନତକ୍ଷେତ୍ର (ମାଳମୁନ୍ନତ ଭୂତଳଂ) କାପଟ୍ୟ, ଛଳନା; ବନ । (ମାଳା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପୁଷ୍ପାଦିର ମାଳା; ସମୂହ । ଯଥା—

ପୁଗ ମାଳେ ଯହିଁ ଜଡ଼େ ନାଗବଲ୍ଲୀ । ନ. କେ.

ମାଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧନ, ସମ୍ପତ୍ତି; ବାଣିଜ୍ୟ-ଦ୍ରବ୍ୟ, ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ; ସାଧାରଣ ଦ୍ରବ୍ୟ । ଯଥା—

ଅଳପ ଲଭରେ ଗୁଡ଼ୁଚ୍ଛି ମାଲ,
ଭଣ୍ଡାଭଣ୍ଡି ନାହିଁ ଚଳ ଅସଲ । ଉ. ସ୍ୱା.

(ମଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ବାହୁଯୋଦ୍ଧା । (ମାଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ଅସଭ୍ୟଜାତିବିଶେଷ ।

ମାଲକଡ଼, ମାଲକଡ଼ି, ମାଙ୍କଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) କର୍ଣ୍ଣ-ଭୂଷଣବିଶେଷ ।

ମାଲକେଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୈଶିକ ଖେଳ-ବିଶେଷ, ପିଲାମାନେ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟତଃ ମାଳାକାରରେ ହସ୍ତ ସଂଲଗ୍ନ ରଖି ଠିଆ ରହି ଏହି ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି ।

ମାଲଖମ୍ବ, ବି. (ମଲ୍ଲସ୍ତମ୍ଭ ଶବ୍ଦଜ) ମଲ୍ଲମାନେ ଯେଉଁ ସ୍ତମ୍ଭରେ ବାହା ମାରନ୍ତି । ଯଥା—

ଜସ୍ଥ ଗଙ୍ଗେଶ୍ୱର ବୋଲି ମାଲଖମ୍ବ
କମ୍ପାନ୍ତି ବାହୁ ସ୍ଫୋଟକେ । ପାଙ୍ଗା ।

ମାଲଖାନା, ବି. (ଯାବନିକ) ଖଜଣାଘର; ବହୁମୂଲ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ରଖିବା ଘର । ଯଥା—

ଧନ ପୁରାଇବା ଲଗି ମାଲଖାନା । ଦ. ବା.

ମାଲଗୁଜାରଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ମାଲଗୁଜାରି ବା କର ଦେଇଥାଏ ।

ମାଲଗୁଜାରି, ବି. (ଯାବନିକ) ଖଜଣା, କର ।

ମାଳଞ୍ଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁଷ୍ପୋଦ୍ୟାନ, ପୁଷ୍ପ-ବାଟିକା ।

ମାଳତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମାଳ = ବିଷ୍ଟୁ-ଅତ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ-ଈ, ମା = ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ଲତ୍-ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଅ-ଈ) ପୁଷ୍ପବିଶେଷ; ଜାତିଲତା; ଚନ୍ଦ୍ରିକା; ଯୁବତୀ; ରାତି; କଳିକା; ଦ୍ୱାଦଶ ଛନ୍ଦର ବୃତ୍ତବିଶେଷ; ନଦୀବିଶେଷ ।

ମାଲଦାର, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଧନୀ ।

ମାଲପା, ମାଲପି, ବି. (ଦେଶଜ) ତେଲ । ଯଥା—

ଦେହେ ମାଲପା ଲଗାଇବ,
ଜଳରୂପେ ତାହାର ଯେ ଭାବ । ବି. ପୁ.

ଗହମଅଟାରେ କୃତ ଘୃତପକ୍ୱ ପିଷ୍ଟକ-ବିଶେଷ ।

ମାଲପାକୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ତେଲଘଡ଼ି ।

ମାଲବନ୍ଧ, ବି. (ମଲ୍ଲ ବନ୍ଧନ ଶବ୍ଦଜ) ମଲ୍ଲମାନେ ଧରାଧରି ହେବା । ଯଥା—

ରାବଣହିଁ ଧରି, ମାଲବନ୍ଧେ ଯୁଦ୍ଧ କରି । ବି. ରା.

ମଲ୍ଲମାନେ ପିନ୍ଧିଲା ପରି ପିନ୍ଧିବା । ଯଥା—

ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ପାଟଶାଢ଼ୀ ମାଲବନ୍ଧରେ ଭିଡ଼ି,
ଦୋସଡ଼ା କରିଅଛୁ ପାଗ୍ଭେଡ଼ା ସରୁ ଶାଢ଼ୀ । ନୃ. ପୃ ଚ.ଚ.

ମାଲବାର, ବି. (ମାଳବ ଶବ୍ଦଜ) ଦେଶ-ବିଶେଷ ।

ମାଲବିଧାଣ, ବି. (ମଲ୍ଲବିଧାନ ଶବ୍ଦଜ) ମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧ । ଯଥା—

କୃଷ୍ଣ, କୃଷ୍ଣଅଗ୍ରଜ ସିଂହାଣ,
କଲେ ବିଚିତ୍ର ମାଲବିଧାଣ । ର. କ.

ମାଲମଶଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ନାନାବିଧ ସରଞ୍ଜାମ ବା ଦ୍ରବ୍ୟ, ନାନାବିଧ ଉପକରଣ ।

ମାଲବ, ବି. (ମାଲ-ବା = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଅବନ୍ତୀଦେଶ; ରାଗବିଶେଷ ।

ମାଲସ, ବି. (ଯାବନିକ) ଘର୍ଷଣ, ଲେପନ ।

ମାଲସା, ମାଲ୍ସା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୃଣ୍ମୟ ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ମାଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମା = ପ୍ରାପ୍ତି-ଲା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ-ଆ) ଶ୍ରେଣୀ; ମାଲ୍ୟ; ସମୂହ ।

ମାଳାକାର, ବି. (ମାଳା-କୃ-ଅ) ଜାତିବିଶେଷ, ମାଳୀ । ବିଂ. ମାଲ୍ୟନିର୍ମାଣକାରୀ ।

ମାଲମ, ବି. (ଯାବନିକ) ମଲ୍ଲଖେଳା, କୁସ୍ତି ।

ମାଳ, ମାଳୀ, ବି. (ମାଳା ଶବ୍ଦଜ) ମାଳା । ଯଥା—

ଯାହାର କଣ୍ଠରେ ନେଇଁ ଦେବ ପୁଷ୍ପମାଳ,
ସେ ତାହାର ବଲ୍ଲଭ ହୋଇବ ପ୍ରତିପାଳ । ସା.ଭା.ଆ.

କଣ୍ଠାଳଙ୍କାରବିଶେଷ । ଯଥା—କଣ୍ଠେ ସୁନା କଣ୍ଠିମାଳ । (ମାଳକ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ତୋଟାଳିଆ । ଯଥା—

ଦେଖିପାଇଁ ତହୁଁ ପୁଷ୍ପ ନେଲେ କେହି,
ମାଳଏ ମରନ୍ତି ଜଳମାନ ଦେଇ । ଦ. ବା.

ମାଳାକାର । ଯଥା—

କରୁ କନା ନୂଆ ମାଳୀ କୃପା ଥିଲେ ତତେ । ର. କ.

ମାଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାପ୍ତ) ମାଳାଯୁକ୍ତ । ଯେପରି—କାଇଁଚମାଳିଆ ।

ମାଳିକ, ବି. (ମାଳା-ଇକ) ମାଳାକାର ଜାତି, ମାଳୀ । ବିଂ. ମାଳାକାରକ ।

ମାଲିକ, ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରଭୁ, ସ୍ୱାମୀ ।

ମାଲିକାନା, ବି. (ଯାବନିକ) କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଧନ-ବିଶେଷ ।

ମାଲିକି, ବି. (ଯାବନିକ) ନିବ୍ୟୂଢ଼ସ୍ୱତ୍ୱ, ଅଧିକାର ।

ମାଲିନା, ବି. (ଯାବନିକ) ଘର୍ଷଣ କରିବା, ଘଷା ।

ମାଲିନ୍ୟ, ବି. (ମଳିନ-ଯ) ମଳିନତା, ମଯୂଳା ।

ମାଳୀ, ବି. (ମାଳନ୍-ମାଳା-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ମାଳାକାର । ବିଂ. ମାଲ୍ୟଯୁକ୍ତ; ମାଳାକାରକ । (ସ୍ତ୍ରୀ. ମାଳିନୀ) ନଦୀବିଶେଷ; ସ୍ୱର୍ଗଙ୍ଗା; ଚମ୍ପାନଗରୀ; ମାଳାକାରପତ୍ନୀ; ପଞ୍ଚଦଶ ଛନ୍ଦର ବୃତ୍ତବିଶେଷ ।

ମାଳୁଆ, ବି. (ମାଳୀୟ ଶବ୍ଦଜ) କନ୍ଦଜାତି । ବିଂ. ମାଳପ୍ରଦେଶସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ମାଳପ୍ରଦେଶର ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ପଦାର୍ଥ ।

ମାଳୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମାଳିନୀ ଶବ୍ଦଜ) ମାଳାକାର-ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ଏଥୁ ଅନନ୍ତରେ ରସ, ଶୁଣ ହେ ମାଳୁଣୀ ବେଶ ।
ଲ. ବ.

ମାଲୁମ, ବି. (ଯାବନିକ) ଗୋଚର, ବୋଧ, ଅବଗତ ହେବା ।

ମାଲୂର, ବି. ସଂ. ବିଲ୍ୱବୃକ୍ଷ; କପିତ୍ଥବୃକ୍ଷ; ଶ୍ରୀଫଳ ।

ମାଲ୍ୟ, ବି. (ମାଳା-ଯ ଭବାର୍ଥେ) ପୁଷ୍ପ; ପୁଷ୍ପମାଳା; ମାଳା; ଶିରୋମାଳା ।

ମାଲ୍ଲ, ବି. (ମଲ୍ଲ-ଅ) ଅସଭ୍ୟ ଜାତିବିଶେଷ ।

ମାଶୁଲ, ମାହାସୁଲ, ବି. (ଯାବନିକ) କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ବହନର ମୂଲ୍ୟ ।

ମାଷ, ମାସ, ବି. (ମଷ୍, ମସ୍—ବଧ କରିବା-ଅ) ବ୍ରୀହି, ବିରି; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦି ପରିମାଣବିଶେଷ ।

ମାଷ୍ଟର, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ପ୍ରଭୁ; ଶିକ୍ଷକ; ଅଧିକାରୀ ।

ମାସ, ବି. (ମସ୍ = ପରିମାଣ କରିବା-ଅ) କୃଷ୍ଣ ଶୁକ୍ଳ ଉଭୟ ପକ୍ଷାତ୍ମକ କାଳ, ବୈଶାଖାଦି-ମାସ; ବ୍ରୀହି; ପରିମାଣବିଶେଷ ।

ମାସଗଡ଼ବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ଭ ହେବା ।

ମାସଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ମାସଳ ସେଣା ପକ୍ଷୀ ବାଯୁସା କ୍ଷୁଦ୍ର ଚଲ୍ଲ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଚ.

ବିଂ. (ମାଂସଳ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପୃଥୁଳ, ପୁଷ୍ଟ, ମୋଟା ।

ମାସୁଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ରାଜସ୍ୱ, କର; ପାଉଥିବା ଖଜ । (ଆରବ୍ୟ ମହସୂଲ ଶବ୍ଦଜ) ମୂଲଆର ମୂଲ ।

ମାସ୍ତୁଲ, ବି.(ବୋଧହୁଏ ପୋର୍ତ୍ତୁଗୀଜ **Masto** ଶବ୍ଦଜ) ଜାହାଜର ଉପରିସ୍ଥ ଉଚ୍ଚ ସ୍ତମ୍ଭ ।

ମାହଯ୍ୟାରି, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ମାସିକ ।

ମାହା, ବି. (ପାରସ୍ୟ) ଚନ୍ଦ୍ର କିରଣ ।

ମାହାଗ, ବି. (ମାଘ ଶବ୍ଦଜ) ମାଘମାସ ।

ମାହାତ୍ମ୍ୟ, ବି. (ମହାତ୍ମନ୍-ଯ) ମହିମା, ମହତ୍ତ୍ୱ; କୀର୍ତ୍ତି; ଗୌରବ ।

ମାହାନ୍ତି, ବି. (ମାହିଷ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ମୀଚ କରଣ-ଜାତି, କେତେକ ଦଳୁଆଜାତିର ଉପାଧି ବା ଗୃହ ନାମ ।

ମାହାନ୍ତିଆଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ମାହାନ୍ତି
ମାହାନ୍ତ୍ୟାଣୀ, } ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ଏଣୁ ମାହାନ୍ତ୍ୟାଣୀ ତେଣୁ ମାହାନ୍ତି,
କାଞ୍ଜୀକି ଖାଇଲେ ଗଢ ପାହାନ୍ତି । ହା. ଚ.

ମାହାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାଈରଖୁଆଳ, ରଖୁ-ଆଳ, ରକ୍ଷକ; ଯେପରି—ଗାଈମାହାର, ଗୋରୁମାହାର; ଯେ ମଇଳା ସଫା କରେ ।

ମାହାରଣା, ମହାରଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ବଢ଼ାଇ ଜାତିର ଉପାଧି ।

ମାହାଳି, ବି.(ଦେଶଜ) ଗୋହିରି ବା ପାଣିନାଳ ।

ମାହାରି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବତାସ୍ଥାନର ନର୍ତ୍ତକୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ଗାଇଲେ ମଧୁରେ ଗଙ୍ଗେଶ୍ୱର ଜୟ
ମାହାରି ଦେବବଲ୍ଲଭ । ପାର୍ବତୀ ।

ମାହାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ମାହାଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅକାରଣ, ବୃଥା; ମିଥ୍ୟା; ମୁଲଆ, ବିନା ପରିଶ୍ରମ ଓ ବିନା ମୂଲ୍ୟରେ ପ୍ରାପ୍ତ । ଯଥା—

ମୋ ବଚନ କରି ମାହାଳିଆ ଅଧେ,
ରାଜ୍ୟ ଖାଇକରି ଘରେ ରହ ସଧେ । କୃ. ଖ. ହ. ପ.

ମାହିନା, ମାହିୟାନା, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ମାସିକ ବେତନ ।

ମାହିର, ବି.ସଂ. ଇନ୍ଦ୍ର । (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଜଣା ।

ମାହିଷ୍ମତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଶିଶୁପାଳର ପୁରୀ; ନର୍ମଦା ନଦୀତୀରସ୍ଥ ନଗରୀବିଶେଷ ।

ମାହୁନ୍ତ, } ବି. (ଦେଶଜ ବା ମହାମାତ୍ର
ମାହୁନ୍ତିଆ, } ଶବ୍ଦଜ) ହସ୍ତି ରକ୍ଷକ; ଗଜାରୋହୀ ସୈନ୍ୟ । ଯଥା—

ମାତଙ୍ଗେ ମାହୁନ୍ତ ପଡ଼େ ତୁରଙ୍ଗେ ରାଉତ । କ. ବ.

ମିଆଁ, ବି. (ଯାବନିକ) ପଠାଣ, ମୁସଲମାନ ।

ମିଆଁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ମୁସଲମାନୀ ।

ମିଛ, ବିଂ. (ମିଥ୍ୟା = ପ୍ରାକୃତ ମିଚ୍ଛା ଶବ୍ଦଜ) ଅସତ୍ୟ ।

ମିଛକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସତ୍ୟ, ମିଛୁଆ । ଯଥା—

ଦେଖି ବହୁ ଉପହାସ କଲେକ ସେ ବାଳୀ,
ମିଛକା ଘରକୁ ଏ ତ ସତକା କୁଆଳି । ସା.ଭୁ.ସଂ

ମିଛୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀର ବିକୃତ ନାମ ।

ମିଛୁଆ, ମିଛୁରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମିଥ୍ୟାବାଦୀ । ଯଥା—

ଏଡ଼େ ମିଛୁଆ ମୁଁ ବୋଲେ ଗୁରୁପ୍ତ,
ତୁମ୍ଭ ଯାହା କହୁ ଅଛ ତା ସତ । ହା. ଚ.

ମିଛୁରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ମିଥ୍ୟା କହେ ।

ମିଛେ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ ବା ପ୍ରାକୃତ
ମିଛେମିଛେ, } ମିଚ୍ଛା ଶବ୍ଦଜ) ଅକାରଣରେ । ଯଥା—

ମିଛେ ମିଛେ ମୋ ସଙ୍ଗରେ କଳଗୋଳ କଲ । ବେ. ପ.

ମିଥ୍ୟାପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ ।

ମିଜାଜ, ବି. (ଯାବନିକ) ମନର ଭାବ; ସ୍ୱଭାବ, ପ୍ରକୃତି ।

ମିଞ୍ଜିମିଞ୍ଜି, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମନ୍ଦମନ୍ଦ
ମିଞ୍ଜିମିଞ୍ଜି, } ଜଳିବା । ଯଥା—ଦୀପ ମିଞ୍ଜିମିଞ୍ଜି ଜଳୁଅଛି ।

ମିଟାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୂର କରିବା; ଶାନ୍ତ କରିବା । ଯଥା—

ବିଶ୍ରାମେ ମିଟାଇ ଶ୍ରମ ଚଳୁଥିଲେ । ନ. କେ.

ନିଷ୍ପାଦନ କରିବା କିମ୍ବା କାର୍ଯ୍ୟ ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା ।

ମିଟାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ନିଷ୍ପାଦନ ।

ମିଟିକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗୁଳିସ୍ଫୋଟ; ଆଙ୍ଗୁଠି ଫୁଟା; ନେତ୍ରାନ୍ତ ସ୍ପନ୍ଦନ ପୂର୍ବକ ସଙ୍କେତ । ଯେପରି—ଆଖିମିଟିକା ।

ମିଟିମିଟି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଦୃଷ୍ଟିର ଅନୁକରଣ । ଯଥା—

ସେ ବୃକ୍ଷରୁ ପକ୍ଷୀ ଉଡ଼ିଗଲା ଯେତେବେଳେ,
ହର ବସି ଗୃହୁଁ ଥିଲେ ମିଟିମିଟି ଡୋଳେ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ମିଟିମିଟି, } ବି. (ଦେଶଜ) ନେତ୍ରବିକାର ।
ମିଟିମିଟିଆ, } ବିଂ. ନେତ୍ରବିକାରଯୁକ୍ତ ।

ମିଠା, ବି. (ମିଷ୍ଟ = ପ୍ରାକୃତ ମିଠ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ମଧୁର ପଦାର୍ଥ । ବିଂ. ମଧୁର । ଯଥା—ମିଠା କଥା ।

ମିଠାଇ, ବି. (ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖଜା ବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ; ମଧୁର ପଦାର୍ଥ । ବିଂ. ମଧୁର, ମିଷ୍ଟ ।

ମିଣିପ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁରୁଷ । ଯଥା—

ମିଣିପ ଲୋକ ତୁ ଗଲୁ ପଳାଇ,
ମାଇପି ଲୋକେ ସେ ହୋଉଛୁ ଦହି । ଉ. ସା.

ମିତ, ବିଂ. (ମା = ପରିମାଣ କରିବା-ତ) ଅଳ୍ପ; ପରିମିତ; ଜ୍ଞାତ; ଅନୁମିତ; ସଞ୍ଚିତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ମିତି ହୁଏ ।)

ମିତ, ମିତ୍ତ, ବି. (ମିତ୍ର ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ମିତ୍ର । ଯଥା—

ଗୋବିନ୍ଦ ଛାଡ଼ିର କହନ୍ତି କାତର
ହୋଇଣ ମିତର ପୁରତରେ । ବି.ଚି.ମ.

ମିତଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ମିତ୍ରଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ବା ଭାର୍ଯ୍ୟା;
ମିତଣୀ, } ସହଚରୀ, ସଖୀ । ଯଥା—

କହୁଛୁ ମିତଣି ! କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ପାଣିଠାରେ ମୋର
ନତ ଶରଧା । ଭ. କ.

ମିତବ୍ୟୟୀ, ବିଂ. (ମିତବ୍ୟୟିନ୍-ମିତ = ଅଳ୍ପ-ବ୍ୟୟ ଯେ କରେ) ଅଳ୍ପବ୍ୟୟୀ ।

ମିତ୍ର, ମିତ୍ର୍, ବି. (ମିଦ୍ = ସ୍ନେହ କରିବା-ତ୍ର କିମ୍ବା ମୀ = ଜାଣିବା-ଇତ୍ର, ଯେ ସକଳ ଜାଣେ) ବନ୍ଧୁ; ସୁହୃଦ୍ । (ମି = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ତ୍ର) ସୂର୍ଯ୍ୟ । ବିଂ. ଏକହିପ୍ରୁ; ସ୍ନିଗ୍ଧ ।

ମିଥଃ, ଅଂ. ସଂ. ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ, ରହସ୍ୟରେ, ଗୋପନ । (ମିଥୋଽନ୍ୟୋନ୍ୟଂ ରହସ୍ୟପି —ଅମର ।)

ମିଥିଳା, ବି. (ମିଥି = ଜନକରାଜ-ଳ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଆ) ଜନକରାଜାଙ୍କ ପୁରୀ, ବିହୁତ ।

ମିଥୁନ, ବି. (ମିଥ୍ = ବଧ କରିବା-ଉନ) ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଯୁଗଳ; ତୃତୀୟରାଶି; ସଂସର୍ଗ, ମିଳନ ।

ମିଥ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମିଥ୍ = ବଧ କରିବା-ଯ-ଆ) ଅସତ୍ୟ, ମିଛ; ବୃଥା; କାଳ୍ପନିକ ।

ମିଥ୍ୟାଦୃଷ୍ଟି, ବି. ସଂ. ନାସ୍ତିକତା ।

ମିନ, ବି. (ମୀନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସାନ ମାଛ ।

ମିନତି, ବି. (ବିନତି ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ମତେ, ବ = ମ) ବିନୟ । ଯଥା—

ବୃଥା ହେଲା ଏତେ ମିନତି ଏତେ ଗୃଢ଼ବଚନ । ଚ.ଭା.

ମିନା, ମୀନା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅଳଙ୍କାରାଦିରେ
ମିହ୍ନା, } ଜଡ଼ାଉ କାର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—

ହରିତାଳୀ କାଳୀ ଯେଉଁ ବନିତା,
ପଦପରେ ଝୁଲୁଟାଇଲେ ଚିତା ।
ସୁନା କଚ୍ଛପ ବିଧି ରଚନା,
ଫୁଙ୍କିଲେ କି ତହିଁ ମର୍କତ ମୀନା । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.
ମାଣିକ ମର୍କତ ମିହ୍ନା,
ପିରୁଲୀ ଚିତ୍ର ରଚନା । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ମିନାଫୁଙ୍କିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅଳଂକାରାଦିରେ ଜଡ଼ାଉ କରିବା । (ପୂର୍ବ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ମିମକ୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମିସ୍ଜ୍ = ବୁଡ଼ିବା-ସନ୍ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ-ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଆ) ମଜ୍ଜନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ମିମଙ୍କ୍ଷୁ ହୁଏ ।)

ମିମନ୍ଥିଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମନ୍ଥ୍ = ମନ୍ଥନ କରିବା-ସନ୍-ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ଇ ଆଗମ-ଆ)ମନ୍ଥନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ମିମନ୍ଥିଷୁ ହୁଏ ।)

ମିମିକ୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମିହ୍ = ସେଚନ କରିବା-ସନ୍, ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ହ-କ-ଆ)ପ୍ରସ୍ରାବକରଣେଚ୍ଛା, ମୂତ୍ରତ୍ୟାଗେଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ମିମକ୍ଷୁ ହୁଏ ।)

ମିୟାନା, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ପାଲିଙ୍କି ।

ମିରକଟିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୃଶ, କ୍ଷୀଣ; ମଳିନ, ମଇଳାଯୁକ୍ତ । ବି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ମୃତାଶୌଚ ।

ମିରଚୁ, ବି. (ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ) ଲଙ୍କା-ମରିଚ ।

ମିରଗ, ମି୍ରଗ, ବି. (ମୃଗ ଶବ୍ଦଜ) ମୃଗ ।

ମିରଗାକୋଳ, ବି. (ମୃଗ-କୋଳ ଏ ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଏକପ୍ରକାର କୋଳଗଛ ।

ମିର୍ଜା, ବି. (ଯାବନିକ) ଗ୍ରାମ୍ୟ ପଞ୍ଜାପୁତ ।

ମିଳଣ, ବି. (ମିଳନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ମିଳନ, ମିଶିବା ।

ମିଳନ, ବି.(ମିଲ୍-ସଂଲଗ୍ନହେବା-ଅନ)ମିଶ୍ରଣ, ସଂଯୋଗ, ଐକ୍ୟ; ସନ୍ଧିକରଣ; ସ୍ପର୍ଶନ; ଘଟନ; ସାଦୃଶ୍ୟ, ଔପମ୍ୟ; ସାକ୍ଷାତ୍ । (ବିଶେଷଣରେ ମିଳିତ ହୁଏ ।)

ମିଳମିଳା, } ବି. (ଦେଶଜ) ବସନ୍ତରୋଗ-
ମିଳମିଳା, } ବିଶେଷ, କ୍ଷୁଦ୍ର ବସନ୍ତ ।

ମିଳା, ବି. (ମିଲ୍ ଧାତୁଜ) ମିଶିବା; ଏକତ୍ର ହେବା । (ମ୍ଲୈ ଧାତୁଜ) କ୍ଳାନ୍ତହେବା । ବିଂ. ମିଳିତ; କ୍ଳାନ୍ତ ବା ପଚି ଯାଇଥିବା ।

ମିଳାଇବା, କ୍ରି. (ମିଲ୍ ଧାତୁଜ) ମିଶାଇବା; ଯୋଡ଼ିବା । (ମ୍ଲୈ ଧାତୁଜ) କ୍ଳାନ୍ତ କରିବା । ଯଥା—

ଭୃଙ୍ଗ ପଦ୍ମରୂପ ସିନା କାଣକୃଣ କଲି ମିଳାଇ ସଉଡ଼ଗଲା । ବି. ଚ. ମ.

ମିଳାଣ, ବିଂ. (ମ୍ଲାନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ମଳିନ । ବି. କ୍ଳାନ୍ତହେବା ।

ମିଳାପି, ମିଳାପୀ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ)
ମେଳାପି, ମେଳାପୀ, } ସଙ୍ଗୀ, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟୋନ୍ୟରେ ମନ ମିଶେ । ଯଥା—

ସାଙ୍ଗ ମନମିଳାପି ଲୋକ ଦେଖିଲେ ଗୃହଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ମୁରକି ମୁରକି ହସି ପରସ୍ପରକୁ ସାବଧାନ କରାଇ ଦଅନ୍ତି । ଛ. ଆ. ଗୁ.

ମିଳିନ୍ଦ, ବି. [ମିଲ୍ = (ପୁଷ୍ପରେ) ସଂଲଗ୍ନ ହେବା-ଇନ୍ଦ] ଭ୍ରମର ।

ମିଳିବା, କ୍ରି. (ମିଲ୍ ଧାତୁଜ) ମିଶିବା; ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା; ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହେବା । ଯଥା—

ମିଳେ ସେ ବନରେ କାମ ଧେନୁ । ବି. ଚ. ମ.

(ମ୍ଲୈ ଧାତୁଜ) କ୍ଳାନ୍ତହେବା ।

ମିଳିମିଳି, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୀପ ପ୍ରଭୃତିର ଅଳ୍ପ ପ୍ରକାଶ । ଯେପରି—ଦୀପ ମିଳିମିଳି ଜଳୁଅଛି । ଗୃହାଦିର ନିସ୍ତେଜତା । ଯେପରି—ମିଳିମିଳି ଗୃହଟି ଅଛି ।

ମିଶା, ବି. (ମିଶ୍ର୍ ଧାତୁଜ) ମିଶ୍ରଣ । ବିଂ. ମିଶ୍ରିତ । ଯଥା—

ମାଉଁସ ମିଶା ଘିଅ-ଅନ୍ନ ଦଆଇଲେ । କୃ.ଷ୍ଣ.ବ.ପ.

ମିଶାଇବା, } କ୍ରି. (ମିଶ୍ର୍ ଧାତୁଜ) ଯୁକ୍ତ
ମିସାଇବା, } କରିବା, ଏକତ୍ରିତ କରିବା ।

ମିଶାଣ, ବି. (ମିଶ୍ରଣ ଶବ୍ଦଜ) ମିଶ୍ରଣ, ମିଳନ, ଏକତ୍ରିତ ହେବା; ସ୍ନେହ; ଅଙ୍କ କଷିବାର ଏକପ୍ରକାର ନିୟମ । ବିଂ. ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ରହିବାର ସ୍ୱଭାବ ଯାହାର ଅଛି, ସ୍ନେହୀ । ଯଥା—ସେ ବଡ଼ ମିଶାଣ ଲୋକ ।

ମିଶାମିଶି, } ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ
ମିସାମିସି, } ସଂଯୁକ୍ତ ହେବା । ଯଥା—

ହାବ ନୟନ ମିଶାମିଶି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ବିଂ. ମିଶ୍ରିତ । ଯଥା—

ନିର୍ମଳ କୁଟିଳ ମିଶାମିଶି ହୃଦ ଗମ୍ଭୀର ଅଟଇ ଅପାର ।
ବି. ଚ. ମ.

ମିଶି, ମିସି, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଘଷିଲେ ଦାନ୍ତ କଳା ହୁଏ । ଯଥା—

ମିସି ଘଷିଥିବା ବସିନା ଯେସନ । ଦ. ବା.

ମିଶିବା, } କ୍ରି.(ମିଶ୍ର ଧାତୁଜ) ଏକତ୍ରିତ ହେବା,
ମିସିବା, } ଜଡ଼ିତ ହେବା, ସଂଯୁକ୍ତ ହେବା; ମିତ୍ରତା ସମ୍ପାଦିବା, ସ୍ନେହ ସମ୍ପାଦିବା ।

ମିଶ୍ର, ବିଂ. (ମିଶ୍ର-ମିଶ୍ରିତ କରିବା-ଅ) ମିଳିତ, ସଂଯୁକ୍ତ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ପରବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପୂଜ୍ୟ, ମାନ୍ୟ । ଯେପରି—ଆର୍ଯ୍ୟମିଶ୍ରାଃ । ବି. ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ । ଯେପରି—ଗୋବିନ୍ଦ ମିଶ୍ର; ଆନନ୍ଦ ମିଶ୍ର । ମିଶ୍ରିତ ଦ୍ରବ୍ୟ; ଗଜଜାତି ବିଶେଷ । (ଭଦ୍ରୋ ମନ୍ଦୋ ମୃଗୋ ମିଶ୍ରସ୍ତସ୍ୟୋ ଗଜଜାତୟଃ ।)

ମିଶ୍ରଣ,ବି.(ମିଶ୍ର୍-ଅନ) ମିଳନ, ଯୋଗ, ଐକ୍ୟ; ସଙ୍କଳନ । (ବିଶେଷଣରେ ମିଶ୍ରିତ ହୁଏ ।)

ମିଶ୍ରି, ମିଛରି, ବି. (ମତ୍ସ୍ୟଣ୍ଡୀ ଶବ୍ଦଜ) ନବାତ ବା କନ୍ଦରୁ ଯେଉଁ ସୁମଧୁର ଦ୍ରବ୍ୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।

ମିଷ, ବି. (ମିଷ୍=ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା କରିବା-ଅ) ଛଳ, କପଟତା; ମର୍ଦ୍ଦନ, ପ୍ରତିଯୋଗିତା; ଈର୍ଷା; ଦର୍ଶନ । (ମିଷ୍=ସେଚନ କରିବା-ଅ) ସେଚନ ।

ମିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ମିଷ୍=ଜଳସେକ କରିବା-ତ) ମଧୁର; ସିକ୍ତ; ସ୍ପର୍ଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ; ସମସ୍ପୋଟିତ । ବି. ମଧୁର ରସ, ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ।

ମିସର, ବି. (ମିଶ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉପାଧିବିଶେଷ । ଯେପରି—ଅଗାଧୁ ମିସର ।

ମିସଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ରାଜଦରବାର; ଅଧିକରଣର ଅଧିବେଶନ ।

ମିହିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମିହ୍=ସେଚନକରିବା-ଅକ-ଆ) ହିମ, ତୁଷାର ।

ମିହିନ, ମିହି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସରୁ, ପାତଳ ।

ମିହିର, ବି. [ମିହ୍=(କରଣ) ସେଚନକରିବା-ଇର] ସୂର୍ଯ୍ୟ; ମେଘ; ବାୟୁ; ଚନ୍ଦ୍ର; ବୃଦ୍ଧ; ବରାହମିହିରସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ମୀନ, ବି. (ମୀ-ବଧକରିବା-ନ) ମତ୍ସ୍ୟ; ରାଶିବିଶେଷ; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅବତାରବିଶେଷ ।

ମୀନକେତନ, ବି.ସଂ.କନ୍ଦର୍ପ; ସମୁଦ୍ର; ଜଳାଶୟ ।

ମୀମାଂସକ, ବି. (ମାନ୍=ବିଚାର କରିବା-ସନ୍-ଅକ) ମୀମାଂସାଶାସ୍ତ୍ରବେତ୍ତା । ବିଂ. ନିଷ୍ପତ୍ତିକାରୀ ।

ମୀମାଂସା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମାନ୍=ବିଚାର କରିବା-ସନ୍-ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ନ=ମ, ଇ ଆଗମ-ଆ) ଜୈମିନିକୃତ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର; ବେଦାନ୍ତଶାସ୍ତ୍ର; ସିଦ୍ଧାନ୍ତ; ନିଷ୍ପତ୍ତି; ବିଚାର; ଇଚ୍ଛା; ପୂର୍ବାପର ବିରୋଧ ପରିହାର । (ବିଶେଷଣରେ ମୀମାଂସ୍ୟ, ମୀମାଂସିତ ହୁଏ ।)

ମୀଳ, } ବି. (ମୀଲ୍=ଚକ୍ଷୁ ମୁଦ୍ରିତ ହେବା-
ମୀଳନ, } ଅ, ଅନ) ଚକ୍ଷୁ ମୁଦ୍ରିତକରଣ; ସଙ୍କୋଚନ । (ବିଶେଷଣରେ ମୀଳିତ ହୁଏ ।)

ମୁଁ, ମୁ, ସର୍ବଂ. (ଅସ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ମି ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ମୁହିଁ ।

ମୁଁକାର, } ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଅହଙ୍କାର ।
ମୁକାର, } ଯଥା—

ରାକ୍ଷସ ଲୋକମାନେ ମୁକାରେ ନ୍ୟନ୍ତ ହନ ।ନୃ.ପୃ.ସ.ଚ.

ମୁଆଁ, ମୁହାଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଡ଼ ଧାନ, ଗୁଡ଼ରେ ପକ୍ୱ ଲିଆ କମ୍ବା ମୁଢ଼ି ।

ମୁକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦଫା; ବିଭାଗ । ଯଥା—

ଷୋଳ ପଦ୍ମ ଅକ୍ଷ ଯେ ସାଜେଣି ଥିବ କର,
ମୁକାମୁକା ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ କରିବେ ବାହାର । ନୃ.ପୃ.ଷ.ଚ.

ମୁକାବିଲ, } ବି. (ଆରବ୍ୟ) ସମ୍ମୁଖରେ
ମୋକାବିଲ,} ଭେଟ; ସାକ୍ଷାତ୍ ।

ମୁକମ୍ମ, ବି. (ଦେଶଜ) ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବ୍ରତରେ ପାନ ଉପରେ ଦେଇଥିବା ଉତ୍ସର୍ଗ କଦଳୀ ।

ମୁକୁଟ, ବି. (ମୁନ୍କ୍=ଭୂଷିତ କରିବା-ଉଟ ନିପାତନ) କିରୀଟ, ଶିରୋଭୂଷଣ ।

ମୁକୁଟିଆ, ମୁକୁଟିଆ, ବିଂ. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଯାହାର ମୁକୁଟ ଅଛି । ଯଥା—

ଚପଳ ମୁକୁଟିଆ ସଖାମାନେ । କ. ତ. ଚ.

ମୁକୁତା, ବି. (ମୁକ୍ତା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମୁକ୍ତାରତ୍ନ ।

ମୁକୁତାଜାଲି, ବି.(ମୁକ୍ତା-ଜାଲ ଶବ୍ଦଜ)ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷ । ଯଥା—

ସୁମନେ ଝୁଲି, ସୁପ୍ରେମେ କାଲି,
ଯେ ଯେ ଯାଉଛନ୍ତି ମୁକୁତାଜାଲି । ର. ପ.

ମୁକୁତାସାମୁକା, ବି. (ମୁକ୍ତା-ଶମ୍ବୁକ ଶବ୍ଦଜ) ମୁକ୍ତାସଂପୁଟ ।

ମୁକୁତି, ମୁକତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୁକ୍ତି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମୁକ୍ତି, ମୋକ୍ଷ ।

ମୁକୁତିଆର, ମୁକ୍ତାର, ମୁକ୍ତ୍ୟାର, } ବି. (ଯାବନିକ) ନିମ୍ନ କଚେରିରେ ଯେଉଁମାନେ ଓକିଲାତି କରନ୍ତି । ଯଥା—

ଖାଇଲେଣି ଟଙ୍କା ସବୁ ଓକିଲ ମୁକ୍ତାର । ହ. ଭ୍ର.

ମୁକୁନ୍ଦ, ବି. (ମୁକୁମ୍ = ମୋକ୍ଷ-ଦା-ଅ) ମୁକ୍ତି-ଦାତା ବିଷ୍ଣୁ; କୁବେରଙ୍କ ନିଧିବିଶେଷ; ପାରଦ, ପାରଦରସ ।

ମୁକୁର, ବି. (ମୁକ୍ = ଭୂଷିତ କରିବା-ଉର ନିପାତନ) ଦର୍ପଣ; ବକୁଳ ବୃକ୍ଷ; କୁଲାଳ-ଦଣ୍ଡ; ମୁକୁଳ; ମଲ୍ଲିକା ପୁଷ୍ପଗଛ ।

ମୁକୁଳ, ବି. [ମୁଚ୍ = (ପୁଷ୍ପାଦି) ମୋଚନ କରିବା-ଉଳ] ଈଷତ୍ ବିକସିତ କଳିକା; ଶରୀର; ଆତ୍ମା । (ବିଶେଷଣରେ ମୁକୁଳିତ ହୁଏ ।)

ମୁକୁଳ, ମୁକୁଳା, ମୁକୁଳି, } ବିଂ. (ମୁକୁଳିତ ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣରେ ସୃଷ୍ଟ) ମେଲି ବା ଖୋଲି; ବନ୍ଧନରହିତ । ଯଥା—

କେଶ କରି ମୁକୁଳ, ଟେକି ବାହୁଯୁଗଳ । ବି. ଗ.

ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କର କେଶ ହୋଇଛୁ ମୁକୁଳ,
ଯେତେ ବୋଇଲେ କେଶ ନ ବାନ୍ଧିଲେ ପାଞ୍ଚାଳୀ ।
ସା. ଭ. ସ.

ଖାଲି ବା ଶୂନ୍ୟ । ଯଥା—

କପାଁ ମୁକୁଳା କରି ରଖନ୍ତେ ଏତେ ସ୍ଥାନ । ନୃ.ପୃ.ଚ.ତ.

ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ।

ମୁକୁଳାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା; ଋଣ ପରିଶୋଧ କରି ବନ୍ଧା ବା ବନ୍ଧକ ପଦାର୍ଥ ଆଣିବା ।

ମୁକୁଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ମେଲି ବା ଖୋଲି ହେବା; ଋଣାଦି ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ।

ମୁକ୍ତ, ବିଂ. (ମୁଚ୍-ତ) ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତ; ତ୍ୟକ୍ତ; ଉନ୍ମୁକ୍ତ; ଉଦ୍ଧୃତ; ଆନନ୍ଦିତ; ନିର୍ମଳ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ମୋଚନ ଏବଂ ମୁକ୍ତି ହୁଏ ।)

ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ, କ୍ରି. ବିଂ. ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ।

ମୁକ୍ତହସ୍ତ, ବିଂ. ସଂ. ଦାନଶୀଳ ।

ମୁକ୍ତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୁକ୍ତ-ଆ) ରତ୍ନବିଶେଷ ।

ମୁକ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୁଚ୍-ତି) ନିତ୍ୟ ସୁଖପ୍ରାପ୍ତି; ପରିତ୍ରାଣ, ସଂସାରବନ୍ଧନ ମୋଚନ ।

ମୁଖ, ବି. (ଖନ୍ = ଖୋଳିବା ଅର୍ଥାତ୍ ପୀଡ଼ିତ କରିବା-ଅ, ମ୍ ଆଗମ—ନିପାତନ, ଖନ୍ୟତେ ଭକ୍ଷ୍ୟମନେନେତି ମୁଖଂ, ଏହା-ଦ୍ୱାରା ଭକ୍ଷଦ୍ରବ୍ୟ ପୀଡ଼ିତ ହୁଏ ବୋଲି) ତୁଣ୍ଡ, ଆନନ; ଗୃହାଦିର ଦ୍ୱାର; ନିଃସରଣ ପଥ; ଆରମ୍ଭ; ଅଗ୍ରଭାଗ; ଉପାୟ; ବାକ୍ୟ । ବିଂ. ଆଦ୍ୟ; ପ୍ରଧାନ ।

ମୁଖଚୋରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଲଜ୍ଜାଶୀଳ, ଲାଜୁକ ।

ମୁଖବନ୍ଧ, ବି. ସଂ. କୌଣସି ଗ୍ରନ୍ଥ ବା ଗଳ୍ପ ରଚନାର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ପ୍ରକୃତ ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତତ୍ସମ୍ବନ୍ଧେ କେତେକ କଥା, ପ୍ରସ୍ତାବନା ।

ମୁଖର, ବିଂ. (ମୁଖ = ମୁଖନିର୍ଗତ ବାକ୍ୟ-ର ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ନିରନ୍ତର ଭାଷୀ, ଅତିଶୟ ବକ୍ତା, ବାଚାଳ; ଅପ୍ରିୟଭାଷୀ; ଅଗ୍ରଭାଷୀ; ଶବ୍ଦାୟମାନ । ବି. କାକ; ଶଙ୍ଖ ।

ମୁଖରିତ, ବିଂ. (ମୁଖର-ଇତ) ଶବ୍ଦାୟମାନ, ଧ୍ୱନିତ ।

ମୁଖଶାଳି, ବି. (ମୁଖ୍ୟଶାଳା ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହାବଳିର ସମ୍ମୁଖ ଭାଗ ।

ମୁଖାମୁଖି, ବି. ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ସମ୍ମୁଖବର୍ତ୍ତୀ ହେବା; ଦେଖାଦେଖି ।

ମୁଖି, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାପ୍ତ) ମୁଖରେ ମୁଷ୍ଟି ଅଘାତ, ଖୁନ୍ଦା ।

ମୁଖିଅ, ମୁଖିଆ, ବି. (ମୁଖ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଧାନ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ମୁଖ୍ୟ, ବିଂ. (ମୁଖ = ପ୍ରଧାନ-ଯ ଇବାର୍ଥେ) ପ୍ରଧାନ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ପ୍ରଥମ, ଆଦିମ ।

ମୁଗ, ମୁଗ୍‌ଗ, ବି.(ମୁଦ୍‌ଗ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ)ମୁଦ୍‌ଗ ।

ମୁଗା, ବିଂ. (ମୂକ ଶବ୍ଦଜ)ମୂକ, ବାକ୍‌ଶକ୍ତିହୀନ ।

ମୁଗିର, ମୁଗୁର, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳର କର୍ତ୍ତିତ କେଶ । ଯଥା—

କସ୍ତୁରି ରଞ୍ଜିଲା ଜଣ ମଧ୍ୟରେ ରଖିଲା,
ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳେ ଗାଲମୋଚ୍ଛ ମୁଗୁର ରଖିଲା । ମ°. ଫ

ମୁଗୁନି, ବି. (ଦେଶଜ) କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସ୍ତରବିଶେଷ । ଯଥା—

ନୀଳ କଳେବର ମୁଗୁନିପଥର
ଘେନି ଗଢ଼ା ନୀଳଗିରି । କ. ମ.

ଏକପ୍ରକାର କଦଳୀ ।

ମୁଗୁର, ବି. (ମୁଦ୍‌ଗର ଶବ୍ଦଜ) ବଡ଼ାଇମାନଙ୍କର ପିଟଣା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଯଷ୍ଟି; ଗଦା । (ଢିକଣା ଶବ୍ଦ ଦେଖ) । ବ୍ୟାୟାମ କରଣାର୍ଥ କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ଉପକରଣବିଶେଷ ।

ମୁଗୁରି, ମୁଗୁଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୃତ ତୈଳପକ୍ୱ ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ । ଯଥା—

ଆନନ୍ଦ ନନ୍ଦ ଆଣସା ମୁଗୁରି ମୁଗୁଡ଼ି,
କିବିକମ ଛପୁର ନବରସ ପାପୁଡ଼ି । ମ°. ଫ.

ମୁଗୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳର କର୍ତ୍ତିତ କେଶ, ଏକପ୍ରକାର ଗାଲମୋଚ୍ଛ; ଧନୁ ପ୍ରଭୃତିରେ ଖଚିତ ପ୍ରବାଳାଦିରେ ରଚିତ କାରିଗରିବିଶେଷ । ଯଥା—

ପୋଦ୍ଦୋଲାର ମୁଗୁରି ଚନ୍ଦୁରି ପାଟକମ,
ଧନୁ ଧରି ଟେକିଲେ ବାଜଇ ଝମଝମ । ନୃ.ପୂ.ପ୍ର.ଛ.

ମୁଗୁରୁ, ବି. (ମୁଦ୍‌ଗର ଶବ୍ଦଜ) ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦେଖିକରି ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ କୋପେ ଗୁରୁତର,
ଦୋକନା ମୁଗୁରୁ ବାଣ ବନ୍ଧ ଲକ୍ଷେ ଶର ।ନୃ.ପୂ.ଦ୍ୱି.ଛ.

ମୁଗ୍ଧ, ବିଂ. (ମୁହ୍‌=ମୋହିତ ହେବା-ତ)ମୂଢ଼; ମୋହବଶ; ସୁନ୍ଦର; ନୂତନ; ମୋହିତ । (ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) ସରଳସ୍ୱଭାବା ନାୟିକା ।

ମୁଚଙ୍ଗ, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଏହା ଦନ୍ତଦ୍ୱାରା କାମୋଡ଼ି ବଜାଇବାକୁ ହୁଏ ।

ମୁଚୁଲକା, ମୁଚଲିକା, ମୁଚୁଲିକା, } ବି. (ହିନ୍ଦୀ ବା ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଶବ୍ଦ) ଏକରାରପତ୍ର; ପ୍ରତିଜ୍ଞାପତ୍ର ।

ମୁଚୁକୁନ୍ଦ, ମୁଚକୁନ୍ଦ, } ବି. ସଂ. ପୁଷ୍ପବିଶେଷ; ମାନ୍ଧାତା ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର; ମୁନିବିଶେଷ ।

ମୁଚୁଳା, ମୁଚୁଳୀ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବଡ଼ ମାଣ୍ଡି ବା ଛୋଟ ତକିଆ । ଯଥା—

ମାଣ୍ଡି ମୁଚୁଳା ଅପସର । ଦା. ର.
କେଶରମାନଙ୍କେ ମନୋହର ମୁଚୁଳୀ । ର.କ.

ମୁଛି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ମଶ୍ରୁ, ଦାଢ଼ି ।

ମୁଛିଡ଼ନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପ ଭଗ୍ନହେବା ।

ମୁଛିଡ଼ିବା, କି. (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପ ଭାଙ୍ଗିଯିବା । (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଠକିବା ।

ମୁଚ୍ଛଦ୍ଦି, ମୁସଦ୍ଦି, ମୁସଦ୍ଧି, } ବି. (ଆରବ୍ୟ ମୁସ୍ତଦ୍ଦି ଶବ୍ଦଜ) ଲେଖକ, ଉତ୍ତମ ଲେଖକ; କାର୍ଯ୍ୟାଳୟର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ।

ମୁଜମଦାର, ମଜମଦାର, ମୁଜୁମୁଦାର, } ବି. (ଯାବନିକ) ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ମୁଞ୍ଚା, ବି. (ମୁଞ୍ଚ୍ ଧାତୁଜ) ତ୍ୟାଗ । ବିଂ. ଯେ ତ୍ୟାଗ କରେ; ତ୍ୟକ୍ତ ।

ମୁଞ୍ଚିବା, କି. (ମୁଞ୍ଚ୍ ଧାତୁଜ) ଛାଡ଼ିବା । ଯଥା—

ସକଳ ଚାପ ମନରୁ ମୁଞ୍ଚି । ବି. ଗି.

ମୁଞ୍ଜ, ବି. (ମୁଞ୍ଜ୍=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ)ରଜ୍ଜୁ ସାଧନ ତୃଣବିଶେଷ; ଏଥିରେ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀଙ୍କ ମେଖଳା ନିର୍ମିତ ହୁଏ । ଯଥା—

ବକ୍ଷୋନ୍ତେ ଭସ୍ମରେଖା କୃଶକଟିତଟରେ
ମୁଞ୍ଜଜା କାଞ୍ଚିଖଣ୍ଡ । ଜା.ପ.ନା.

ମୁଠା. ବି. (ମୁଷ୍ଟି ଶବ୍ଦଜ) କୁଞ୍ଚିତକରତଳ । ଯଥା—
ପାରଦ ଚନ୍ଦ୍ରବ ମୁଠା ଭିତରେ କେସନେ । ଲ. ବ.
ଖଡ଼ଗାଦିର ମୂଳଭାଗ; ଏକପ୍ରକାର ଗୁମର; ଦେଶର ବିଭାଗବିଶେଷ; ମହକୁମା ।

ମୁଠାଆଜ୍ଞା, ମୁଠାଜ୍ଞା, } ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶ, ଗୁମ୍ଫଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ।

ମୁଠାଇବା, ମୁଠେଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମୁଠାରେ ଧରିବା ।

ମୁଠି, ମୁଠ୍ଠି, ବି.(ମୁଷ୍ଟି ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ)ଭଣ୍ଡାର ବା ବାରକମାନଙ୍କର ଖୁର ଆଦି ରଖିବାର ଥଳ; ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରର ମୂଳଭାଗ; କୁଞ୍ଚିତ-କରତଳ ବା ମୁଠା; ବାଡ଼ି । ଯଥା—
ବେଲ ପହରକେ ଶେଯରୁ ଉଠି,
ଧୀରେ ଯାଇ ଧରେ ଖଡ଼ିକା ମୁଠି । ହା. ତ.
ଏକମୁଷ୍ଟିପ୍ରମାଣ । ଯଥା—
ଶଙ୍ଖା ଦୁଇ ମୁଠିକ ଦୁଇ ହାତେ ଲଇ ।
ବାଲକୁ ବେଣୀ କରି ତା ଦେଲେ ଲମ୍ବାଇ ।
କୃ. ଭା. ବି. ପ.
ବପନାର୍ଥ ଧାନ୍ୟମୁଷ୍ଟି ।

ମୁଠିଆଇବା, କ୍ରି. ମୁଠାରେ ଧରିବା; କରତଳକୁ ମୁଠା କରିବା ।

ମୁଠୁଣି, ବି. (ମୁଷ୍ଟ୍ୟୂନ ଶବ୍ଦଜ) କହୁଣିଠାରୁ କୁଞ୍ଚିତକରତଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାଗ; ରେଭିକ ପରିମାଣ ।

ମୁଡ଼, ବି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ମୁଣ୍ଡ ।

ମୁଡ଼ଣ, ମୁଡ଼ନ, ବି. (ମୁଣ୍ଡନ ଶବ୍ଦଜ) କେଶ-ଚ୍ଛେଦନ, ମୁଣ୍ଡିକ ହେବା ।

ମୁଡ଼ମୁଡ଼ଆ, ମୁଡ଼ୁମୁଡ଼ଆ, ମୁଡ଼ମଡ଼ଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅତି ଶୁଷ୍କ; ଚୂର୍ଣ୍ଣନ-ଯୋଗ୍ୟ, ଯାହା ସହଜରେ ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ ପାରେ; ଖରାରେ ପଡ଼ି ଶୁଖି ଶୁଖି ଅତି କ୍ଷୀଣ ହୋଇଥିବା ।

ମୁଡ଼ି, ମୁଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଭୁଜା; ଭଜାଗୁଡ଼ଳ; ଭଜାଚୁଡ଼ା ।

ମୁଡ଼କ, ମୁରକ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ, ହାସର ସହିତ ଅନ୍ୱିତ) ଈଷତ୍ । ଯେପରି—
ମୁଡ଼କହସା, ମୁଡ଼କ ମୁଡ଼କ ହସିଲି ।

ମୁଡ଼ୁକ, ବି. (ଦେଶଜ) ସଢ଼େଇ ଅଳ୍ପ ବାନ୍ଧି ଆସୁଥିବା ଅଳ୍ପ ପାଣିଯୁକ୍ତ ନଡ଼ିଆକଷି । ଯେପରି—ନାରିକେଳକୁ ପ୍ରଥମତଃ ଗୋଟମା, ତା ପରେ ମୁଡ଼ୁକ, ତା ପରେ ପଇଡ଼, ପରିଶେଷରେ ନଡ଼ିଆ ବୋଲାଯାଏ ।

ମୁଡ଼ୁଗା, ବି. (ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ) ସଜନା, ସଜନାଗଛ ।

ମୁଣା, ମୁଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଥଳି, ଝୋଲି । ଯଥା—
ହରିଗୋବିନ୍ଦ ମୁଣି (ମୁଣା) ଧଇଲେ ଧନଞ୍ଜୟସ୍ତ୍ୱ ।
ସା ଭା. ଆ.

ମୁଣାଳ, ବି. (ମୃଣାଳ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ମୃଣାଳ, ପଦ୍ମମୂଳ ।

ମୁଣ୍ଡୁହୁଁ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆଦୌ ବା ପ୍ରଥମରୁ ।

ମୁଣ୍ଡ, ବି. (ମୁଣ୍ଡ୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଅ) ମସ୍ତକ; ସ୍ଥାଣୁବୃକ୍ଷ; ରାହୁଗ୍ରହ; ନାପିତ । ବିଂ. ମୁଣ୍ଡିତ ।

ମୁଣ୍ଡକାଟ, ବି. (ମୁଣ୍ଡ କର୍ତ୍ତନ ଶବ୍ଦଜ) ଶିର-ଚ୍ଛେଦନ । ବିଂ. ଯାହାର ଶିରଚ୍ଛେଦିତ ହୁଏ । ଯଥା—
ସେ ଦୋଷ କ୍ଷୟଯାଇ ହୋଇଲେ ମୁଣ୍ଡକାଟ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ମୁଣ୍ଡକ, ବି. (ମୁଣ୍ଡ୍-ଅକ) ନାପିତ ।

ମୁଣ୍ଡନ, ବି. (ମୁଣ୍ଡ୍-ଅନ) କ୍ଷୌର, ବପନ । (ବିଶେଷଣରେ ମୁଣ୍ଡିତ ଏବଂ ମୁଣ୍ଡୀ ହୁଏ ।)

ମୁଣ୍ଡପୋଡ଼ା, ବି.(ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଗାଳି ।

ମୁଣ୍ଡପୋଡ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀଜାତିର ଗାଳିବିଶେଷ । ଯଥା—
ଆଲେ ରଣ୍ଡି ଆଲେ ମୁଣ୍ଡପୋଡ଼ୀ ବୋଲି,
ସେ ଦେଶ ସ୍ତ୍ରିମାନେ ହୁଅନ୍ତି ବୋଲବୋଲି ।
କୃ. ଭା. କ. ପ.

ମୁଣ୍ଡବଉଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଣ୍ଡ ବା ଉପର ବଉଳଫୁଲବର୍ଣ୍ଣ ସରୁ ଓ ଅଳ୍ପ ଲମ୍ବ ଶୁକ୍ଳଧାନବିଶେଷ ।

ମୁଣ୍ଡଳା, ବି. (ମଣ୍ଡଳ ଶବ୍ଦଜ) ମଣ୍ଡଳାକାର ଟିକା । ଯଥା—
କପାଳରେ ଦେଲେ ନେଇ ସିନ୍ଦୁର ମୁଣ୍ଡଳା । ମଂ.ସ.

ମୁଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) କାଷ୍ଠର ଗଣ୍ଡି । ଯଥା—

ବନ୍ଧିଥିଲେ ପଳାଶବୃକ୍ଷର ମୁଣ୍ଡାଟିଏ । କୃ.ଖ୍ର.ଆ.ପ.

ଲଣ୍ଡାଗଛ । ଯଥା—

ଏ ସକାଶୁଁ ରଥମାନେ ମୁଣ୍ଡାଡାଳ,
ନିନ୍ଦା କଲେ ରଥିଏ ନିନ୍ଦିଲେ କପାଳ । କୃ.ଖ୍ରୀ.ଖ୍ରୀ.ପ.

ପରିବାରର ସମସ୍ତେ ମୃତ ହେଲା ପରେ ଯେ ଏକାକୀ ହୋଇ ରହେ । ଯଥା—

ମୁଣ୍ଡା ହୋଇ ବସିଛୁ ତା ପୁଣ ନାତିଯାକ,
ସବୁ ଦେଇ ଗରୁଡ଼କୁ ହୋଇଛୁ ଉତ୍ସୁକ । ନୃ.ପୂ.ପ.ଚ.

ଶେଷଭାଗ; ଗହ୍ଵରଜମି ।

ମୁଣ୍ଡାଇବା, ମୁଣ୍ଡିଆଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ମସ୍ତକରେ ବହିବା; ମୁକୁଟାଦି ମସ୍ତକରେ ଧାରଣ କରିବା । ଯଥା—

କେ ଚଉତନା କେ ପାଗ ମୁଣ୍ଡେ ମୁଣ୍ଡିଆଇ । ଲ. ବ

ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତି ମୁଣ୍ଡଦ୍ଵାରା ପ୍ରହାର କରିବା; ମୁଣ୍ଡଦ୍ଵାରା ପେଲିବା । ଯଥା—

ଅଧୋମୁଖେ ରହିଣ ପେଲଇ ମୁଣ୍ଡିଆଇ । ନୃ.ପୂ.ଭୃ.ଚ.

ମୁଣ୍ଡାପଥର, ବି. ବଡ଼ ଗୋଟା ପଥର ।

ମୁଣ୍ଡାମୁଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରାନ୍ତ; ନିଃଶେଷ ।

ମୁଣ୍ଡି, ବି. (ମୁଣ୍ଡ ଶବ୍ଦର ଅନୁକୃତ) ଡେମ୍ଫ; କାଷ୍ଠଗଣ୍ଡି; ଗ୍ରାମାଦିର ଶେଷଭାଗ ।

ମୁଣ୍ଡିଆ, ବି. ମୁଣ୍ଡଦ୍ଵାରା ଆଘାତ ବା ପ୍ରହାର ।

ମୁଣ୍ଡିଚଣା, ବି. (ମୁଣ୍ଡଚଣକ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଚଣା ।

ମୁଣ୍ଡେଇ, ମୁଣ୍ଡୋଇ, } ବି. (ମଣ୍ଡପ ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ମଣ୍ଡପ; ମଠ; ଦେବମନ୍ଦିର । ଯଥା—

ପହରକ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ ହେଲେ ଯାଇ,
କନକାବତୀ ନଗ୍ରର ପଶ୍ଚିମ ମୁଣ୍ଡୋଇ । ନ.ପୂ.ଚ.ଚ.

ମୁତ, ମୁତ୍ର, ବି. (ମୂତ୍ର ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ମୂତ୍ର ।

ମୁତଏନ, ବି. (ଯାବନିକ) ନିଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ଏକ ଜାଗାର କାମ ସରିଗଲେ ଅନ୍ୟ ଜାଗାର ଅଳିଆ ସଫା କରିବା ସକାଶେ ତାହାଙ୍କୁ ମୁତଏନ କରାଯାଏ । ଉ. ସା. ୧୧. ୬.

ମୁତା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୂତ୍ରତ୍ୟାଗ କରିବା ।

ମୁତା, ମୁନ୍ତା, ବି. (ଦେଶଜ) ଡ଼ାଳ, ଗୋଟା ।

ମୁତାବକ, ବି. (ଯାବନିକ) ମନର ଇଚ୍ଛା; କ୍ରମ । କ୍ରି. ବିଂ. ପ୍ରକାରେ; ଅନୁସାରେ ।

ମୁତିବା, କ୍ରି. ମୂତ୍ରତ୍ୟାଗ କରିବା ।

ମୁତୁରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ଅଧିକ ମୂତ୍ରତ୍ୟାଗ କରେ ।

ମୁତୁରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଯେ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଧିକ ମୂତ୍ରତ୍ୟାଗ କରେ ।

ମୁଥ, ବି. (ମୁଷ୍ଟି ଶବ୍ଦଜ) ଖୁନ୍ଦା । ଯଥା—

କଲ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ମୁଥେ ପ୍ରହାର । ର. କ.

ବାର କମ୍ବା ଥର ।

ମୁଥଡ଼ା, ମୁଥୁଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦାଢ଼ି ବା ଧାରରହିତ ।

ମୁଥା, ମୁଥିଆ, ବି. (ମୁସ୍ତ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଘାସର ମୂଳବିଶେଷ । (କୁଡ଼ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ମୁଥାମୁଥି, କ୍ରି. ବିଂ. ଥରକୁଥର । ବି. ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ମୁଥି ପ୍ରହାର କରିବା । ଯଥା—

ମୁଷ୍ଟାମୁଷ୍ଟି ମୁଥାମୁଥି କରୁକଟ ରଚ । ମ. ଯା.

ମୁଦ୍, ମୁଦା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୁଦ୍ = ହୃଷ୍ଟହେବା-କ୍ଵିପ୍-ଆ) ପ୍ରୀତି; ହର୍ଷ; ସନ୍ତୋଷ; ଭାର୍ଯ୍ୟା । (ବିଶେଷଣରେ ମୁଦିତ ହୁଏ ।)

ମୁଦ, ବି. (ମୁଦ୍ରଣ ଶବ୍ଦଜ) ମୁଦ୍ରଣ । ଯଥା—

ବିଶ୍ଵଭୂଜ ତେଜ ଭଣ୍ଡାର ମେକାପ
ପଦ୍ମିନୀ ମୁଦକରଣ । ଯ. କେ.

ଚିଠାଉ । ଯଥା—

ଜାରଣ ରହିବ ପଠିଆଉଥିବୁ
ତୋର ଶ୍ରୀକର ମୁଦକୁ । ସ୍ତ୍ରେ.ସୁ.ନି.

ମୁଦା, ବି.(ଦେଶଜ, ଏହି ଅର୍ଥରେ ତେଲିଙ୍ଗୁରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ଅଛି) ଗୁଳା । ଯଥା—

ତୁଣ୍ଡେ ନୃସିଂହ ନାମ ଧର,
ବଳିଲେ ମୁଦା ମୁଦା କର । ଦା. ର.

(ମୁଦ୍ରଣ ଶବ୍ଦଜ) ମୁଦ୍ରଣ । ବିଂ. ମୁଦ୍ରିତ ।

ମୁଦାଲ୍, ବି. (ଯାବନିକ) ଯାହା ନାମରେ ମକଦ୍ଦମା କରାଯାଏ । (ଏହାକୁ ଗଞ୍ଜାମ-ଅଞ୍ଚଳରେ ମୁଦାଇ କହନ୍ତି ।)

ମୁଦ୍ଦ, ମୁଦି, ମୁଦ୍ଦି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୁଦ୍ରିକା ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ମୁଦ୍ଦିଆରୁ ଜାତ) ମୁଦ୍ରିକା । (ଦେଶଜ) ଦୋକାନି ଅର୍ଥାତ୍ ନାନାଦ୍ରବ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟୀ ।

ମୁଦ୍ଦଆ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ମୁଦ୍ଦିଆ ଶବ୍ଦଜ) ମୁଦ୍ଦ; ମୁଦ୍ରିକାକାର ବଳୟ । ଯଥା—

ମୋଡ଼ା ନ ପଡ଼ିବାକୁ ଗୁଣର ମୁଦ୍ଦଆକୁ,
ଖଞ୍ଜିଦେଲେ ନକୁଳ ଏ ଡାଳ ସେ ଡାଳକୁ ।
କୃ.ଷ୍ଣ.ବି.ପ.

ମୁଦ୍ଦିବା, କ୍ରି. (ମୁଦ୍ର୍ ଧାତୁଜ) ମୁଦ୍ରିତ କରିବା । (ମୁଦ୍ ଧାତୁଜ) ତୋଷିବା ।

ମୁଦିର, ବି. (ମୁଦ୍=ହୃଷ୍ଟ ହେବା-ଇର ନାମାର୍ଥେ) ମେଘ; ଭେକ । ବିଂ. କାମୁକ ।

ମୁଦିରଥ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେବକବିଶେଷ । ଯଥା—

ଏହି ନାୟିକାରୁ ପୁଣି ଆଠସହସ୍ର ହିବେ,
ପଣ୍ଡା ପଡ଼ିହାରୀ ପଶୁପାଳକ ହୋଇବେ ।
ଗୁଗଡ଼ା ମେହକାପ ସୁଆର ମୁଦିରଥ,
ଏମାନେ ସେବା କରି ପୂଜିବେ ଜଗନ୍ନାଥ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଚ.

ମୁଦିରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ମୁଦି ତିଆରି କରି ବିକ୍ରୟ କରେ । ଯଥା—

ବାଡ଼ରେ ମୁଦିରି ରଖିଛୁ ମନ କଲେ ମୁଦି ପିନ୍ଧିବ ।
ଉ. ସା.

ମୁଦ୍‌ଗର, } ବି. (ମୁଦ୍‌ଗର ଶବ୍ଦଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।
ମୂଦଗର, }

ମୁଦୁଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ । ଯଥା—

ମୁକୁଟ କୁଣ୍ଡଳ ତାଡ଼ ବଳି ଯେ ମୁଦୁଡ଼ି,
ଅସ୍ତ୍ରରତ୍ନେ ଖଞ୍ଜିଛନ୍ତି ଏହା ସବୁ ଗଢ଼ି । ସା.ଭା.ସ.

ମୁଦୁସୁଲି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ତଃପୁରର ପୋଇଲି ବା ଦାସୀ ।

ମୁଦେଇ, ବି. (ଯାବନିକ) ବାଦୀ, ଯେ ଗୁହାରି କରେ ।

ମୁଦ୍ଗ, ବି. (ମୁଦ୍-ଗ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶସ୍ୟବିଶେଷ; ଜଳବାୟସ; ପାଣିକୁଆ ।

ମୁଦ୍ଗର, ବି. (ମୁଦ୍=ହର୍ଷ-ଗୃ=ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଅ) ଯଷ୍ଟିବିଶେଷ, ଗଦା ।

ମୁଦ୍ଦାଇ, ବି. (ଆରବ୍ୟ) ବାଦୀ; ବିଚାରାର୍ଥୀ; ଶତ୍ରୁ ।

ମୁଦ୍ରଣ, ବି. (ମୁଦ୍ର୍-ଅନ) ମୁଦ୍ରିତକରଣ; ନିୟମନ; ମୁଦ୍ରିକା, ଆଙ୍ଗୁଠିର ମୁଦି ।

ମୁଦ୍ରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୁଦ୍=ହୃଷ୍ଟହେବା-ର-ଆ) ମୋହର; ଛାପ; ଟଙ୍କା; ଧନ; ପ୍ରତ୍ୟୟକରଣ; ମୋହର କରିବା ଛାପା; ଛାପାର ଅକ୍ଷର; ଖୋଦିତ ଲିପି; ଆକାର; ସୀମା; ଗାନାଦି ସମୟରେ ହସ୍ତ ମୁଖାଦିର ଭଙ୍ଗୀ; ବିନ୍ୟାସ; ନିୟମନ; ତୁଷ୍ଣୀମ୍ଭାବ; ଦେବ ପୂଜା ସମୟରେ ଅଙ୍ଗୁଲ୍ୟାଦି ସନ୍ନିବେଶବିଶେଷ । (ବିଶେଷଣରେ ମୁଦ୍ରିତ ହୁଏ ।)

ମୁନ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରାଦିର ଧାର ବା ଦାଢ଼; ପଥର ପ୍ରଥମେ ହାଣିବା ଅସ୍ତ୍ର; ଅଗ୍ରଭାଗ । ଯଥା—

ରମ ଚୁପିଲେ ବାମ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠି ମୁନ । ବି. ରା.

ମୁନଫା, } ବି. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ନଫା, ଲାଭ ।
ମୁନାଫା, }

ମୁନସଫ, } ବି. (ଆରବ୍ୟ) ନିମ୍ନ ଅଦାଲତର ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ ବା ଅଧିକାରୀ ।
ମୁନ୍‌ସଫ, }

ମୁନସୀ, } ବି. (ପାରସ୍ୟ) ଲେଖକ; ପଣ୍ଡିତ ।
ମୁନ୍‌ସି, }

ମୁନସୀବ, ବିଂ. (ଆରବ୍ୟ) ଉପଯୁକ୍ତ, ଯୋଗ୍ୟ । ବି. ସୁବିଧା ।

ମୁନି, ବି. (ମନ୍=ଜାଣିବା-ଇ, ଅ=ଉ, ଯେ ଧର୍ମାଦି ଜାଣନ୍ତି) ଋଷି । ବିଂ. ମନନଯୁକ୍ତ; ଜ୍ଞାନୀ । (ଦେଶଜ) ରାଉଳ ସଦୃଶ ଶିବପୂଜକ ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ ।

ମୁନିଆଁ, ମୁନିଆ, ବି. (ଯାବନିକ) ଭୂମିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗୋଳା; ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ସାରି ସୁଆ ଶାମା ତୁଠି ଚପାସୁଅ ଦସ୍ଥାଳୁ ପୁଣି ମୁନିଆ ।
ଯ. କେ.

ବିଂ. ତୀକ୍ଷ୍ଣୀକୃତ, ଶାଣିତ ।

ମୁନିଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ସଜନାଗଛବିଶେଷ ।

ମୁନିବ, ମୁନୀବ, ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରଭୁ ବା ରାଜା; ମୁରବି; କର୍ତ୍ତା ।

ମୁନଷି, ବି. (ମନୀଷୀ ପଦ ଜାତ) ପଣ୍ଡିତ, ଭାଷାଭିଜ୍ଞ ।

ମୁନସି, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ଅଫିସର ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ।

ମୁନହ୍ଵ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପୃଷ୍ଠ ବା ପୁଚ୍ଛ।
ମୁନେହ୍ଵ, } ଯଥା—

ମୁନହ୍ଵ କ ନ କହିଲ ବାରତା ଯେ ଶୁଣ । ସା.ଭା.ସ.
ଆଗ ହୋଇ ଚଳଗଲେ ତହିଁ ସେ ମୁନେହ୍ଵ,
ଭୀମସେନ ବସିଛନ୍ତି ମଲ୍ଲସ୍ଥରେ ଯାଇ । ସା. ଭା. ସ.

ମୁନ୍ଦୁରା, } ବି. (ମନ୍ଦୁରା ଶବ୍ଦଜ) ଘୋଡ଼ାଶାଳ;
ମୁନ୍ଦୁରୀ, } ମସିଣା, ତୃଣନିର୍ମିତ ଆସନବିଶେଷ।

ମୁଫତ୍ତ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ।

ମୁମୁକ୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୁଚ୍ = ମୁକ୍ତ ହେବା-ସନ୍-ଦ୍ଵିତ୍ଵ-ଆ) ମୋକ୍ଷେଚ୍ଛା; ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାର ଇଚ୍ଛା। (ବିଶେଷଣରେ ମୁମୁକ୍ଷୁ ହୁଏ।)

ମୁମୂର୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୃ = ମରିବା-ସନ୍-ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ-ଦ୍ଵିତ୍ଵ-ଆ) ମରଣେଚ୍ଛା। (ବିଶେଷଣରେ ମୁମୂର୍ଷୁ ହୁଏ।)

ମୁରଗ, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) କୁକ୍କୁଟ।

ମୁରଗୀ, ମୁର୍ଗୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ମାଈକୁକୁଡ଼ା; କୁକୁଡ଼ା ଘର।

ମୁରଜ, ବି. ସଂ. ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ମୃଦଙ୍ଗ।

ମୁରବା, ବି. (ଦେଶଜ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ, ମିଠାଇ।

ମୁରବି, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଧିକାରୀ; ସ୍ଵାମୀ; କର୍ତ୍ତା।

ମୁରଲୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ବଂଶୀ।

ମୁରାଟ, ବିଂ. (ଦେଶଜ, ଏହି ଶବ୍ଦଟି ସାରଳା-ଭାରତ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାଚୀନ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ନାନା ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି) ମୁଖ୍ୟ, ପ୍ରଧାନ। ଯଥା—

ପିତାର ବଚନ ଶୁଣି ଭୀଷ୍ମ ଯେ ମୁରାଟ,
ଧାଡକାରେ ବାହାର ଯେ କରିଲେ ମୁକୁଟ। ସା.ଭା.ଆ.

ସୁନ୍ଦର, ଶୋଭମାନ। ଯଥା—

ପଣ୍ଡିରାମ ପ୍ରତ୍ୟେକ କନ୍ଦର୍ପଙ୍କୁ ଅଟ,
କନ୍ଦର୍ପରୂପଙ୍କୁ ବଶ ଦ୍ଵିଗୁଣ ମୁରାଟ। ନୃ.ପୁ.ଚ.ଚ.

ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗୀକୁଟିଳ। ବି. ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗୀ; ଆଖି-ତରାଟିବା।

ମୁରାଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତରାଟି ଚାହିଁବା।

ମୁରୁକ, ମୁରକ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ହାପର ଅନୁକରଣ।

ମୁରୁକହସା, ବି. (ଦେଶଜ) ମନ୍ଦହାସ। ଯଥା—

ମାରନ୍ତି ଆଖିଲତା ମୁରୁକହସା ଦେଇ। ନୃ.ପୁ.ଚ.ଚ.

ମୁରୁକୁଟିଆ, ମୁକୁଟିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସୂକ୍ଷ୍ମ, କ୍ଷୀଣ।

ମୁରୁଖ, ବିଂ. (ମୂର୍ଖ ଶବ୍ଦଜ) ମୂର୍ଖ।

ମୁରୁଗ, ବି. (ମୃଗ ଶବ୍ଦଜ) ମୃଗ।

ମୁରୁଗା, ମୃଗା, ମୂର୍ଗା, ବି. (ମୂର୍ବା ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ଵନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଔଷଧି ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ।

ମୁରୁଚ୍ଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟବହାର ବିନା ଅନେକ ସମୟ ପଡ଼ି ରହିଥିବା ଲୌହ ଶସ୍ତ୍ରାଦିରେ ଲଗ୍ନ କଳଙ୍କ; ଗଡ଼ବନ୍ଦୀ ବା ଦୁର୍ଗର ପ୍ରାଚୀରର ପୃଷ୍ଠ କୋଣରେ ସୈନ୍ୟ ଓ ବାରୁଦ ରଖିବାପାଇଁ ନିର୍ମିତ ଉଚ୍ଚ ଗୃହବିଶେଷ। ଯଥା—

ମୁରୁଚ୍ଚ କରିବି ମୁଁ ପଞ୍ଜର ଆଶ୍ରେ କରି,
ଶ୍ରୀମହାବାହୁ ନଳି କରରେ ଥିବ ଧରି। ମଂ. ସଂ.

ମୁରୁଚ୍ଛା, ମୂଚ୍ଛା, ବି. (ମୂର୍ଚ୍ଛା ଶବ୍ଦଜ) ମୂର୍ଚ୍ଛା, ମୋହ। (ଦେଶଜ) ତ୍ୟାଗ।

ମୁରୁଚ୍ଛିତ, } ବିଂ. (ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ଶବ୍ଦଜ) ମୂର୍ଚ୍ଛା-
ମୂଚ୍ଛିତ, } ଯୁକ୍ତ। ଯଥା—

ପ୍ରାଣ ହୋଇଲା କଣ୍ଠାଗତ, ସହସ୍ର ଫଣା ମୁରୁଚ୍ଛିତ।

ମୁରୁଚ୍ଛିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଡେଙ୍ଗିବା।
ମୂର୍ଚ୍ଛିବା, ମୂଚ୍ଛିବା, } ଯଥା—

ଅରେ ପିଇ ଆହା ପାଣିବ ନ କାହା କେନି ମୁରୁଛି। ଭୂଷା।

ମନ୍ତ୍ର ମୁଚ୍ଛନ୍ତି ବା ସ୍ଵପନ ବୋଲି। ସଙ୍ଗୀତ।

ମୁରୁଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ଝୋଟି ଦେବାପାଇଁ ନାନାବର୍ଣ୍ଣ ଚୂର୍ଣ୍ଣ। ଯଥା—

ଗୋମୟ ଲେପି ମୁରୁଜ ଲେଖିଲେ କାମିନୀ। ମଂ. ସଂ.

ମୁରୁଣାଳ, ବି. (ମୃଣାଳ ଶବ୍ଦଜ) ମୃଣାଳ, ପଦ୍ମମୂଳ।

ମୁରୁଧୂନା, ମୁର୍ଦ୍ଧନା, ବି. (ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ମସ୍ତକ । ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯଥା—

ଏହି ଉକ୍ତ ନାମ ମହାମନ୍ତ୍ରକୁ ମୁର୍ଦ୍ଧନା । ନୃ. ପୁ. ତ୍. ଭ.

ମୁର୍ତ୍ତିକା, ମୁର୍ତ୍ତିକଆ, ମୁର୍ତ୍ତିକା, } ବି. (ମୃତକ ଶବ୍ଦଜ) ମୃତାଶୌଚ ।

ମୁଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ମଡ଼ା । ଯଥା—

ବିଲୁଆ ସାଗୁଣା ଯେହ୍ନେ ଖାଆନ୍ତି ମୁର୍ଦାର । ଉ. ଭ୍ର.

ମୁର୍ଦ୍ଧନ, ମୁର୍ଦ୍ଧନା, } ବି. (ମୂର୍ଦ୍ଧନ ଶବ୍ଦଜ)ମୁଣ୍ଡ; ଉପରସ୍ଥ ଭାଗ । ଯଥା—

କପିକୁଳସାଇଁ, ଗିରିମୁର୍ଦ୍ଧନରେ ଥାଇ । ବି. ରା.

ମୁଲ, ବି. (ମୂଲ୍ୟ=ପ୍ରାକୃତ ମୁଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ଖରିଦ; ମୂଲ୍ୟ; ଦୈନିକ ବେତନ ।

ମୁଲକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦେଶ, ରାଜ୍ୟ ।

ମୁଲମୁଲିକା, ବି. (ମୂଳକା ଶବ୍ଦଜ) ଚେରମୂଳ, ଚେରମୂଳ ଔଷଧ ।

ମୁଲଲାଗିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମୁଲିଆ ହେବା ।
(ମୁଲିଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ମୁଲା, ବି. (ମୂଲକ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ କନ୍ଦ ।

ମୁଲାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମୂଲ୍ୟ ଠିକଣା କରିବା ।

ମୁଲାକାତ, ବି. (ଯାବନିକ) ସାକ୍ଷାତ ବା ଦେଖା । ବିଂ. ଦୃଷ୍ଟ ।

ମୁଲିଆ, ବି. (ଦେଶଜ, ମୁଲ-ଇଆ) ଶ୍ରମିକ । ଯଥା—

ମୁଲିଆ ମୁଲ ଲାଗି ଯେରୂପେ ନିଏ ମୁଲ । ନୃ. ପୁ. ତ୍. ଭ.

ମୁଲିମୁଲିକା, ମୁଲିମୁଲିକା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଚେରମୂଳ; ଚେରମୂଳର ଉପାୟ ।

ମୁଳୁମୁଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଳସୁଆ, ଯେ ଅଳ୍ପ ସମୟର କାମ ବହୁ ସମୟରେ ସମାପ୍ତ କରେ ।

ମୁଳୁମୁଳୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଳମ୍ବ ।

ମୁଶଳ, ମୁଷଳ, ମୁସଳ, } ବି. (ମୁଷ୍ = ବଧ କରିବା, ମୁସ୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଅଳ) ମୁଦ୍‌ଗର ।

ମୁଷିତ, ବିଂ. (ମୁଷ୍-ତ) ଚୋରିତ, ଅପହୃତ; ବଞ୍ଚିତ ।

ମୁଷ୍କ, ବି. (ମୁଷ୍-କ) ଅଣ୍ଡକୋଷ; ତସ୍କର ।

ମୁଷ୍ଟି, ବି. (ମୁଷ୍ = ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ କରିବା-ତି) କୁଞ୍ଚିତ-ପାଣି, ମୁଠି; ଖଡ଼୍‌ଗାଦିର ବେଣ୍ଟ; ପରିମାଣ-ବିଶେଷ ।

ମୁଷ୍ଟିମେୟ, ବିଂ. (ମୁଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ପରିମେୟ) ଅଳ୍ପ-ସଂଖ୍ୟକ, ଅଳ୍ପପରିମାଣ ।

ମୁସ୍‌କିଲ୍, ମୁସକିଲ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଅଡ଼ୁଆ । ବିଂ. କଷ୍ଟଜନକ, କଠିନ ।

ମୁସବର, ବି. (ଦେଶଜ) ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; ଔଷଧବିଶେଷ ।

ମୁସମ୍ବର, ବି. (ଦେଶଜ) ମୂଷିକବିଷ ।

ମୁସଲମାନ୍, ବି. (ଯାବନିକ) ଯବନ ।

ମୁସା, ମୁଷା, ବି. (ମୂଷିକ ଶବ୍ଦଜ) ମୂଷିକ ।

ମୁସାକାନି, ମୁଷାକାନି, } ବି. (ମୂଷିକପର୍ଣ୍ଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧି ଗଛବିଶେଷ ।

ମୁସାଫେର, ବିଂ. (ହିନ୍ଦୀ) ବିଦେଶୀ ଲୋକ ।

ମୁସ୍କୁଲ, ବି. (ଯାବନିକ ମୁସ୍କିଲ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଅଡ଼ୁଆ । ବିଂ. କଷ୍ଟଜନକ; କଠିନ ।

ମୁସ୍ତର, ବି. (ଯାବନିକ) ବାର୍ଷିକଦେୟ; ପ୍ରକାର; କ୍ରମ ।

ମୁସ୍ତାଜ, ମୁସ୍ତାଦାର, } ବି. (ଯାବନିକ) ଯେ ଜମିଦାର ବା ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଗ୍ରାମମାନ ଗୁତ୍ତ୍ର ବା ଠିକା କରି ନେଇଥାଏ ।

ମୁସ୍ତାଫ, ବି. (ଯାବନିକ) ବେଶଭୂଷାରେ ସଜ୍ଜିତ ହେବା । (ଏହି ଅର୍ଥରେ କେହି କେହି ମୁସ୍ତାଜ ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି ।)

ମୁହଁ, ମୁହ, ବି. (ମୁଖ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ମୁଖ ।

ମୁହଁଖର, ବିଂ. (ମୁଖର ଶବ୍ଦଜ) କଟୁଭାଷୀ ।

ମୁହଁଚୋରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଲାଜୁକ ।

ମୁହଁଫୁଲା, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ରୋଧ; ରୋଷ ।

ମୁହଁଫୁଲାଇବା, କ୍ରି. କ୍ରୁଦ୍ଧ ବା ରୁଷ୍ଟ ହେବା । ଯଥା—

କଥା ନ କହି ବସିଥାଇ ମୁହଁ ଫୁଲାଇ । ସା. ଲୀ. ଆ.

ମୁହଁଫୁଲାଫୁଲ, ବି. ଅନ୍ୟୋନ୍ୟତଃ କ୍ରୋଧ ବା ରୋଷ ।

ମୁହଁଫୁଲାଫୁଲହେବା, କ୍ରି. ଅନ୍ୟୋନ୍ୟତଃ ରୁଷ୍ଟ ହେବା ।

ମୁହଁପୋଡ଼ା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୁଷ୍ଟ ।
ମୁହପୋଡ଼ା, } ଯଥା—

ବିଜସ୍ଥ ଲକ୍ଷ୍ମୀ କୃଷ୍ଣ ! ନାହିଁ ମୋର ଲୋଡ଼ା,
କେ କଲା କହ ମୋତେ ଯୁଦ୍ଧରେ ମୁହଁପୋଡ଼ା ।
କୃ. ଭ. ଆ. ପ.

ମୁହଁପୋଡ଼ୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦୁଷ୍ଟା(ସ୍ତ୍ରୀ) ।
ମୁହପୋଡ଼ୀ, } ଯଥା—

କେଡ଼େ ମୁହଁପୋଡ଼ୀ ଅଟୁ ରୁ ପାମରୀ । କୃ. ଭ. ଆ. ପ.

ମୁହାଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁହଁ ଦେବା, କୌଣସି ବିଷୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ।

ମୁହାଁଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଯେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଏବଂ ପ୍ରବେଶ କରାଇବା ।

ମୁହାଁଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ପ୍ରବେଶ; ବିଷୟରେ ଅଗ୍ରସର ହେବା; ସମୁଦ୍ରାଦିର ମୁଖଭାଗ । ଯେପରି— ନଦୀ ମୁହାଁଣ, ବାଙ୍କି ମୁହାଁଣ ।

ମୁହାଁମୁହିଁ, ବି. (ମୁଖାମୁଖି ଶବ୍ଦଜ) ମୁଖାମୁଖି ।

ମୁହାଁସ, } ବି. (ମୋହପାଶ ଶବ୍ଦଜ) ଦାଶ-
ମୁହାସ, } ପୁତ୍ରାଦିରେ ମୋହ । ଯଥା—

ବିନା ରଜ୍ଜୁରେ ବାନ୍ଧହୋଇ,
ଅଛୁ ମୁଁ ମୁହାଁସ ଲଗାଇ । ଦା. ର.

ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଷୟାଭିଳାଷ; ପ୍ରେମ । ଯଥା—

ଯହୁଁ ସେ ଲାଗିଲା ମୁହାଁସ,
ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ହେଲା ଗର୍ଭବାସ । ମା. ମା.

ମୁହିଁ, ସର୍ବଂ. (ଅହମ୍ ଶବ୍ଦଜ) ମୁଁ ।

ମୁହିଁବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମୁଖ ଦେବା, ଯେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା, ଅଗ୍ରସର ହେବା ।

ମୁହୁଃ, } ଅଂ. ସଂ. ପୁନଃପୁନଃ; ଅତ୍ୟନ୍ତ;
ମୁହୁ, } ସଦ୍ୟଃ, ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ।

ମୁହୁରୁତ, ବି. (ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମୁହୂର୍ତ୍ତ, କାଳବିଶେଷ ।

ମୁହୂର୍ତ୍ତ, ବି. ସଂ. ଦିବାରାତ୍ରିର ତିରିଶ ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ, ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଦଣ୍ଡ ।

ମୁହ୍ୟମାନ, ବିଂ. (ମୁହ୍-ମାନ, ଯ ଆଗମ) ଯାହାର ଚିତ୍ତ ବିକୃତ ହୋଇଅଛି; ମୋହଯୁକ୍ତ ।

ମୂକ, ବିଂ. (ମୂ = ବନ୍ଧନ କରିବା-କ) ବାକ୍-ଶକ୍ତିରହିତ; ଦୀନ, ଦରିଦ୍ର । ବି. ମତ୍ସ୍ୟ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ ।

ମୂଢ଼, ବିଂ. (ମୁହ୍-ତ) ମୂର୍ଖ; ଅସଭ୍ୟ; ଭ୍ରାନ୍ତ; ଅବ୍ୟାପୃତ; ଜଡ଼; ବାଳକ ।

ମୂତ୍ର, ବି. (ମୂତ୍ର୍—ପ୍ରସ୍ରାବ କରିବା-ଅ) ପ୍ରସ୍ରାବ, ମୂତ । (ବିଶେଷଣରେ ମୂତ୍ରିତ ହୁଏ ।)

ମୂର୍ଖ, ବିଂ. (ମୁହ୍ = ମୂର୍ଖ-ଅ) ଅଜ୍ଞ, ମୂଢ଼, ଅବୋଧ ।

ମୂର୍ଚ୍ଛନ, } ବି. (ମୂର୍ଚ୍ଛ୍ = ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହେବା-ଅନ,
ମୂର୍ଚ୍ଛନା, } ଆ) ମୂର୍ଚ୍ଛା; ସ୍ୱରର ଆରୋହଣ ଅବରୋହଣ; ପ୍ରତିଫଳନ; ଔଷଧର ସଂସ୍କାର-ବିଶେଷ; ମିଶ୍ରଣ; ସାକ୍ଷାତ୍କରଣ ।

ମୂର୍ଚ୍ଛା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୂର୍ଚ୍ଛ୍-ଅ-ଆ) ମୋହ; ବୃଦ୍ଧି; ବ୍ୟାପ୍ତି; ପ୍ରସାର; ବିସ୍ତାର; ପ୍ରତିଫଳନ । (ବିଶେଷଣରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହୁଏ ।)

ମୂର୍ତ୍ତି, ବି. (ମୂର୍ଚ୍ଛ୍-ତି—ନିପାତନ) ଆକୃତି; ଅଙ୍ଗ; ପ୍ରତିମା; ସ୍ୱରୂପ; ଶରୀର; କାଠିନ୍ୟ; ଦ୍ରବ୍ୟ ।

ମୂର୍ଦ୍ଧା, } ବି. (ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍-ମୁର୍ବ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-
ମୂର୍ଦ୍ଧା, } ଅନ୍, ବ = ଧ) ମସ୍ତକ ।

ମୂର୍ଦ୍ଧାଭିଷିକ୍ତ, ବି. ସଂ. କ୍ଷତ୍ରିୟ; ରାଜା; ମନ୍ତ୍ରୀ; ବ୍ରାହ୍ମଣ; କ୍ଷତ୍ରିୟାଜାତ ଜାତିବିଶେଷ ।

ମୂର୍ବା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୁର୍ବ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-
ମୂର୍ବୀ, } ଅ-ଆ, ଈ) ମୁରୁଗାଗଛ ।

ମୂଳ, ବି. (ମୂଳ୍ = ସ୍ଥିତି କରିବା-ଅ) ଗଛର ଚେର; ମୂଳା ଆଳୁ ପଲାଣ୍ଡୁ ପ୍ରଭୃତି; ନିଦାନ, ଆଦିକାରଣ; ପ୍ରଥମ; ପୁଞ୍ଜି, ଅସଲ; ପ୍ରଧାନ; ନିବାସଗୃହ; ସ୍ୱନଗର; ନିକୁଞ୍ଜ; ଚରଣ; ନିକଟ; ପ୍ରଥମଗ୍ରନ୍ଥ; ଗଣିତରେ ପ୍ରାଥମିକ ରାଶି; ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ ।

ମୂଳଦୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରାଚୀରାଦିର ମୂଳଭିତ୍ତି ।

ମୂଲ୍ୟ, ବି.(ମୂଲ୍ = ବସ୍ତାଦି ଉତ୍ପତ୍ତିର କାରଣ-ଯ) ଦାମ, ମୂଲ, ଭଡ଼ା, ବେତନ । ବିଂ. ରୋପଣଯୋଗ୍ୟ; ପ୍ରତିଷ୍ଠାଯୋଗ୍ୟ ।

ମୂଷକ, ମୂଷିକ, ମୂଷୀକ, } ବି. (ମୁଷ୍ = ଲୁଣ୍ଠ କରିବା-ଅକ, ଇକ, ଈକ) ଇନ୍ଦୁର, ମୂଷା ।

ମୃଗ, ବି.(ମୃଗ୍ = ଯାଚ୍ଞା କରିବା-ଅ) ହରିଣ; ପଶୁ; କପୋଳ ଦେଶରେ ଶ୍ୱେତଚିହ୍ନ-ଯୁକ୍ତ ଗଜବିଶେଷ; ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ; ମୃଗନାଭି; ଶିକାର; ଅଗ୍ରହାୟଣ ମାସ; ଯଜ୍ଞବିଶେଷ; ମୃଗଜାତି ପୁରୁଷ; ଅନ୍ୱେଷଣ; ଯାଚ୍ଞା ।

ମୃଗତୃଷା, ମୃଗତୃଷ୍ଣା, ମୃଗତୃଷ୍ଣିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ମରୀଚିକା, ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ଜଳ-ଭ୍ରାନ୍ତି ।

ମୃଗନାଭି, ମୃଗମଦ, ବି. ସଂ. କସ୍ତୂରୀ ।

ମୃଗୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୃଗ୍ = ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା-ଯ-ଆ, ଅଥବା ମୃଗ୍-ଯା = ଗମନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ବନ ପର୍ଯ୍ୟଟନପୂର୍ବକ ମୃଗବଧ, ଶିକାର; ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଶରକ୍ଷେପ ।

ମୃଗୟୁ, ବି. (ମୃଗ = ହରିଣ-ଯା = ଗମନ କରିବା-ଉ) ବ୍ୟାଧ, ବାଣୁଆ; ବ୍ରହ୍ମା; ଶୃଗାଳ ।

ମୃଗରାଜ, ମୃଗେନ୍ଦ୍ର, ବି. ସଂ. ସିଂହ ।

ମୃଗାଙ୍କ, ମୃଗଲାଞ୍ଛନ, } ବି. ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ର; ବାୟୁ; କର୍ପୂର ।

ମୃଗି, ମୃଗୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୂର୍ଚ୍ଛାରୋଗ ।

ମୃଗୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୃଗଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ମୃଗୀ ।

ମୃଚୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ରନ୍ଧନୋପକରଣବିଶେଷ । (ମରାଚ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ମୃଚ୍ଛା, ବି. (ମୂର୍ଚ୍ଛା ଶବ୍ଦଜ) ମୂର୍ଚ୍ଛା, ମୋହ । ଯଥା—

ଗରୁଡ଼ ଶସ୍ତ୍ର ତେଜ ବିକାଶିଲ ସନ୍ଧ୍ୟୁଁ,
ମୃଚ୍ଛାଗତ ହୋଇଣ ପଡ଼ିଲେ ସର୍ପ ତନ୍ତୁଁ । ସା.ଭା.ବି.ପ.

ମୃଜା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୃଜ୍ = ମାର୍ଜନା କରିବା-ଆ) ମାର୍ଜନା, ପରିଷ୍କାର; ଶୁଦ୍ଧି ।

ମୃଡ଼, ବି. (ମୃଡ଼୍ = ହୃଷ୍ଟହେବା-ଅ) ମହାଦେବ । (ସ୍ତ୍ରୀ. ମୃଡ଼ାଣୀ) ଦୁର୍ଗା ।

ମୃଣାଳ, ମୃଣାଳୀ, } ବି. (ମୃଣ୍ = ବଧ କରିବା-ଆଳ, ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ, ଯାହା ଭକ୍ଷଣାଦି ନିମିତ୍ତ ହିଂସିତ ହୁଏ) ପଦ୍ମପ୍ରଭୃତିର ନାଳ; ପଦ୍ମମୂଳ; ବେଣାଚେର ।

ମୃତ, ବିଂ. (ମୃ-ତ) ଗତପ୍ରାଣ; ଯାଚିତ । ବି. ମରଣ; ଯାଚ୍ଞା ବୃତ୍ତି । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ମୃତ୍ତ ହୁଏ ।)

ମୃତକ, ବି. (ମୃତ-କ) ମୃତଶରୀର; ମରଣା-ଶୌଚ ।

ମୃତ୍ତିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୃଦ୍-ତିକ ସ୍ୱାର୍ଥେ-ଆ) ମାଟି; ଭୂମି ।

ମୃତ୍ୟୁ, ବି. (ମୃ-ତ୍ୟୁ) ମରଣ; ଯମ ।

ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ, ବି. (ମୃତ୍ୟୁ-ଜି-ଅ) ଶିବ ।

ମୃଦଙ୍ଗ, ବି. ସଂ. ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ମୁରଜ; ପଖାଉଜ; ପଟହ; ଶବ୍ଦ, ଗୋଳମାଳ ।

ମୃଦାରଶିଙ୍ଗି, ବି.(ଦେଶଜ) ଉପଧାତୁବିଶେଷ ।

ମୃଦୁ, ବିଂ. (ମୃଦ୍ = ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା-ଉ) କୋମଳ; ଆର୍ଦ୍ର; ମନ୍ଦ । ସ୍ତ୍ରୀ. ଗୃହକନ୍ୟା । (ସ୍ତ୍ରୀ. ମୃଦ୍ୱୀ ହୁଏ । ଅତିଶୟାର୍ଥରେ ମ୍ରଦୀୟାନ୍, ମ୍ରଦିଷ୍ଠ ହୁଏ ।)

ମୃଦୁଳ, ବିଂ. (ମୃଦୁ-ଳ ଅଥବା ମୃଦ୍-ଉଳ) କୋମଳ; ଜଳ ।

ମୃଧନ, ବି. (ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ମସ୍ତକ । ଯଥା—
ପ୍ରଣାମକୁ ମୃଧନ ଭଞ୍ଜିକ କଲେ ହୁଦ । ନୃ. ପୁ. ପ. ତ.

ମୃଷା, ଅଂ. ମିଥ୍ୟା, ବୃଥା, ଅନର୍ଥକ ।

ମେଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ମେଷଧ୍ୱନିର ଅନୁକରଣ ।

ମେଓଆ, ମେଓୟା, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଫଳ ।

ମେଓଆ, ମେଉଆ, } ବି. (ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ) ପିଜୁଳି; କାବୁଲଫଳବିଶେଷ ।

ମେକାପ, ବି. (ଯାବନିକ) ରାଜଗୃହରେ ବସ୍ତ୍ର-ରକ୍ଷକ ବା ଭଣ୍ଡାରରକ୍ଷକ । (ମୁଦ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ମେଖ, ବି. (ଦେଶଜ) କଳା ।

ମେଖଳ, ବି. (ମେଖଳା ଶବ୍ଦର ରୂପାନ୍ତର) ପର୍ବତର ନିତମ୍ବଦେଶ; ନିତମ୍ବଦେଶ । ଯଥା—

ପର୍ବତ ମେଖଳେ ବସି ତରୁତଳେ । ନ. କେ.

ମେଖଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମି = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଖଳ-ଆ) କଟିସୂତ୍ର, କଟିଭୂଷଣ, କାଞ୍ଚୀ; ପର୍ବତର ନିତମ୍ବଦେଶ; ଖଡ଼୍‌ଗବନ୍ଧ; ନର୍ମଦାନଦୀ ।

ମେଘ, ବି. (ମିହ୍ = ଜଳସିକ୍ତ କରିବା-ଅ, ହ = ଘ) ଜଳଧର; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ; ମୁସ୍ତକ ।

ମେଘଜ୍ୟୋତିଃ, ବି. ସଂ. ବଜ୍ରାଗ୍ନି ।

ମେଘଡ଼ମ୍ବର, ବି. (ମେଘ-ଡ଼ମ୍ବର = ଆଡ଼ମ୍ବର) ମେଘାଡ଼ମ୍ବର; ମେଘଗର୍ଜନ । (ଦେଶଜ-ରୂପେ) ଏକପ୍ରକାର ଶାଢ଼ୀ ।

ମେଘଡମ୍ବୁରୁ, ବି. (ମେଘାଡ଼ମ୍ବର ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଶାଢ଼ୀ ।

ମେଘପୁଷ୍ପ, ମେଘପ୍ରସବ, ବି. ସଂ. ଜଳ ।

ମେଘା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାଜିଲେ ମେଘା ମୃଦଙ୍ଗ ମର୍ଦ୍ଦଳ ସନ୍ଧତେ ଯେ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ମେଘୁଆ, ବିଂ. (ମେଘ ଶବ୍ଦରେ ଉଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ମେଘାଚ୍ଛାଦିତ; ମେଘଯୁକ୍ତ; ମେଘସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ମେଚକ, ବି. (ମଚ୍ = ମିଶ୍ରିତ କରିବା-ଅକ, ଅ = ଏ) ମୟୂରଚନ୍ଦ୍ରିକା; ଧୂମ; ମେଘ; ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ; ଅନ୍ଧକାର; ଅଞ୍ଜନ; ନୀଳାଞ୍ଜନ । ବିଂ. କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ, କଳା ।

ମେଜ, ବି. (ଯାବନିକ) ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ରଖିବାପାଇଁ ଆସନବିଶେଷ ।

ମେଜାଜ, } ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରକୃତି, ସ୍ୱଭାବ;
ମିଜାଜ, } ମସ୍ତିଷ୍କ; ମନ ।

ମେଜେଷ୍ଟ୍ରର, ବି. (ଇଂରାଜୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଜିଲ୍ଲା ହାକିମ, ଫୌଜଦାରୀ ମକଦ୍ଦମା ବିଚାରକର୍ତ୍ତା ।

ମେଞ୍ଚା, ମେଞ୍ଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଳା । ଯଥା—

କୀଚକକୁ ରଖିଲେ ମାଂସମେଞ୍ଚା ପରି । କୃ. ଭ. ବି. ପ.

ମେଡ଼ା, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ମେଡ଼୍‌ଡ଼ ଧାତୁଜ) ବାକ୍ୟ-ଲଙ୍ଘନ ।

ମେଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ମେଡ଼୍‌ଡ଼ ଧାତୁଜ) କଥା ଲଙ୍ଘିବା; ଲଙ୍ଘିବା; ଲୋପ କରିବା ।

ମେଡ଼ୁଆର, ବିଂ. (ପ୍ରାକୃତ ମେଡ଼୍‌ଡ଼ ଧାତୁଜ) ଅମାନିଆ ।

ମେଢ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଟ୍ଟାଳିକା । ଯଥା—

ଗୋବିନ୍ଦ ମାନସ ରସ ଅଭିଳାଷ
ସ୍ୱର୍ଗସ୍ୱର୍ଗ ମେଢ଼ ନଃଶ୍ରେଣୀ । ବି. ଚ. ମ.

ମେଢ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଖୋଳପା ।

ମେଢ଼ି, ବି. (ମେଧି ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଧାନ ମନ୍ଦିବା ସମୟରେ ବଳଦମାନଙ୍କର ଦାଉଣିର ଶେଷଭାଗ ବାନ୍ଧିବାପାଇଁ ଖଳା ମଝିରେ ପୋତିଥିବା କାଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡ । ବିଂ. ପ୍ରଧାନ । (ଯେପରି ଦାଉଣି ରହିବାପାଇଁ ମେଢ଼ି ମୂଳ ବା ପ୍ରଧାନ, ସେହିପରି ବ୍ୟବହାରାଦିରେ ଯେ ମୂଳ ବା ପ୍ରଧାନ ତାକୁ ମେଢ଼ି କହନ୍ତି ।) ଦୁଷ୍ଟାର୍ଥ । ଯଥା—

ଅଗ୍ନିକା ପଳାଉଛୁ ଗୁଡ଼,
ରାଗେ ବୋଲଇ ଆଲୋ ମେଢ଼ି । ମା. ମା.

ମେଢ୍ର, ବି. (ମିହ୍-ଟ୍ର) ପୁରୁଷୋପସ୍ଥ; ମେଷ ।

ମେଣ୍ଠ, ବି. (ଦେଶଜ) ପଲ ବା ଖେଦା ।

ମେଣ୍ଢଣ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ମିଣ୍ଟ୍ ଧାତୁଜ) ଲଙ୍ଘନ । ଯଥା—

ଏଣୁଟି ନିଜ କର୍ମପଥ,
ମେଣ୍ଢଣେ କେ ଅଛୁ ସମର୍ଥ । ଦା. ର.

ମେଣ୍ଢା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକୀକୃତ ଧାନ୍ୟାଦିର
ମେଣ୍ଢି, } ପେଣ୍ଡା । ଯଥା—

ଦକ୍ଷେତରେ ଧାନ ମେଣ୍ଢି ଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରସାଦେ । ମ. ଯା.

ତମାଖୁର ବିଡ଼ା ।

ମେଣ୍ଢାଇବା, } କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ମିଣ୍ଟ୍ ଧାତୁଜ)
ମେଣ୍ଢିବା, } ନିବାହ କରିବା । ଯଥା—

ମେଣ୍ଢାଇବାକୁ ଭବବେଗ ଲଳସା । ଭୁ. ସ୍ତୁ.

ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରିବା । ଯଥା—

ଏହା ମେଣ୍ଢି ଯେବେ ଗମଣ କରିବୁ
ଅବଶ୍ୟ ତୋର ମରଣ ରେ । ବି. ସ୍ୱ.

ଦୂର କରିବା; ଦୂରହେବା । ଯଥା—

ମେଣ୍ଢିବ ସନ୍ଦେହ ସବୁ ଦେଖିଲେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ । ବେ. ପ.

ମେଣ୍ଟାମେଣ୍ଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ଉଲ୍ଲଂଘନ; ଅବାଧ୍ୟ । ବିଂ. ଉଲ୍ଲଂଘିତ; ଅବାଧ୍ୟତ ।

ମେଣ୍ଟାମେଣ୍ଟିକରିବା, କ୍ରି. ଆଦେଶାଦି ଉଲ୍ଲଂଘନ କରିବା; କୌଣସିମତେ ଅବାଧ୍ୟ କରିବା ।

ମେଣ୍ଢା, ବି. (ମେଢ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ମେଷ । (ଦେଶଜ) ଉପସ୍ଥାପନ, ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ କରିବା । କ୍ରି. ମେଣ୍ଢାଅ । (ନିମ୍ନରେ ଦେଖ ।)

ମେଣ୍ଢାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭେଟାଇବା,
ମେଣ୍ଢେଇବା, } ଯୋଗାଇବା । ଯଥା—

କେ ଲୋକ ଗଣ୍ଡା ପିଠିରେ ଖଣ୍ଡା ମାରି ବୋଇଲି ମୋ ପରି ଭେଣ୍ଡା ଅଛୁ କେ ଭାଇ ! ମୋ ସଙ୍ଗେ ମେଣ୍ଢା ଭୁଞ୍ଜିବା ସିନା ହେ । ସୁ. ପ.

ମେଣ୍ଢାଶିଙ୍ଗା, } ବି. (ମେଷଶୃଙ୍ଗୀ ଶବ୍ଦଜ)
ମେରଶିଙ୍ଗା, } ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ;
ମେଣ୍ଢାସିଂହା, } ଏହାର ପତ୍ର ଅତି ସୁଗନ୍ଧ, ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦିରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ହୁଏ ।

ମେଣ୍ଢୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମେଢ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ମାଈମେଷ ।

ମେଣ୍ଢେଇପଶିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆହ୍ୱାନ ଓ ଆଦର ବିନା କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବା କୌଣସି ଲୋକ ନିକଟରେ ନିଜେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ଯାଇ ପ୍ରବେଶ କରିବା ।

ମେଥି, ମେଧି, ବି. (ମେଥ୍—ସଂସର୍ଗ କରିବା-ଇ) ଧାନ୍ୟ ମର୍ଦ୍ଦିବା ସମୟରେ ଯେଉଁ କାଷ୍ଠ-ଦଣ୍ଡରେ ଗୋ ମହିଷାଦି ବନ୍ଧା ରହନ୍ତି । (ପୁଂସି ମେଧିଃ ଖଳେ ଦାରୁ ନ୍ୟସ୍ତଂ ଯତ୍ପଶୁବନ୍ଧନେ—ଅମର ।)

ମେଥୀ, ମେଥିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗଛ ଓ ତାହାର ବୀଜ ।

ମେଥିଥି, ମେଥି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମେଥିକା ଶବ୍ଦଜ) ମେଥିକା; ଔଷଧାଦିରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ବୀଜ-ବିଶେଷ ।

ମେଦ, ମେଦସ, ବି. (ମିଦ୍ = ସ୍ନିଗ୍ଧ ହେବା-ଅ, ଅସ) ଅସ୍ଥିର ମଜ୍ଜା, ବସା; ଚର୍ବି ।

ମେଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ମେଞ୍ଚା । ଯଥା—

ମଧୁ କୈଟଭଙ୍କୁ ନାଶି ଦଇତାରି,
ଏ ପୃଥ୍ୱୀ ସର୍ଜିଛନ୍ତି ମେଦମେଦା କରି । ନୃ. ପୃ. ଦ୍ୱି. ଭ.

ଚକଟିବା; ଉପରିଭାଗରେ ମାଟି ମେଦି ଥିବା ଗୃହବିଶେଷ; ମାଟି ମେଦାଥିବା ଘର । ବିଂ. ସ୍ଥୂଳବୁଦ୍ଧି, ଅବୋଧ; ଆଘାତରେ ସଙ୍କୁଚିତ । ଯଥା—

ନୋହିଲେ ମୋତେ କହି କର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ମୁଣ୍ଡେ ଗଦା,
ପ୍ରହାର କରି ମୁଣ୍ଡେ କରିଦେବି ମେଦା । କୃ.ଭା.କ.ପ.

ମେଦିତ, ବିଂ. (ମିଦ୍-ତ) ସ୍ନିଗ୍ଧ ।

ମେଦିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମେଦ-ଇନ୍-ଈ, ମଧୁ-କୈଟଭ ମେଦରେ ପରିପ୍ଲୁତ ବୋଲି ଏହାର ନାମ ମେଦିନୀ) ପୃଥିବୀ ।

ମେଦିବା, କ୍ରି. (ମୃଦ୍ ଧାତୁଜ) ଚକଟିବା । (ମରୁଡା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ମେଦୁର, ବିଂ. (ମିଦ୍ = ସ୍ନିଗ୍ଧ ହେବା-ଉର) ସ୍ନିଗ୍ଧ, ଚକ୍‌କଣ; କୋମଳ; ଉଦ୍ଭଟ; ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ମେଧ, ବି. ସଂ. ଯଜ୍ଞ, ଯାଗ ।

ମେଧା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମେଧ୍ = ସଙ୍ଗ କରିବା-ଆ) ଧାରଣାବତୀ ବୁଦ୍ଧି, ସ୍ମୃତିଶକ୍ତି । (ଧୀର୍ଧାରଣା-ବତୀ ମେଧା—ଅମର ।) ବୁଦ୍ଧି । (ବିଶେ-ଷଣରେ ମେଧାବୀ; ମେଧିର, ମେଧୀସ୍ୱାନ୍ ଏବଂ ମେଧିଷ୍ଠ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ମେଧ୍ୟ, ବିଂ. (ମେଧ-ଯ) ପବିତ୍ର; ଯଜ୍ଞୀୟ । ବି. ଛାଗ; ଖଦିର ।

ମେବଛ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସଂଖ୍ୟାବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦଶ ମେବଛ ତାର ଅଳଙ୍କାର ସହିତ । ସା. ଭା. ସ.

ମେବା, ମେଓଆ, } ବି. (ଯାବନିକ) କିସିମିସି
ମେଓୟା, } ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ରବ୍ୟ, ଫଳ । ଯଥା—

ଦେଇଅଛି ଡାଲି ଭରି ମେବା ନାନା । ଦ. ବା.

ମେୟ, ବିଂ. (ମା = ପରିମାଣ କରିବା-ଯ) ପରିମାଣଯୋଗ୍ୟ; ଜ୍ଞେୟ; ଅନୁମେୟ ।

ମେରଦା, ମେର୍ଦ୍ଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ଉପରି ମାଟିଛାତରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ ଗୃହବିଶେଷ ।

ମେର, ବି. (ଦେଶଜ) ମେଢ଼ି ।

ମେରଆ, ବି. (ଯାବନିକ) ବଳିଯୋଗ୍ୟ ନର । ଯଥା—
ମେରଆ ଶୋଣିତେ ନରତେ ପୂରିତ ଯାର ଖର୍ପର । ଉଷା ।

ମେରୁ, ବି. (ମି = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ରୁ—ଉଚ୍ଚତ୍ୱ ହେତୁରୁ ଏଥିରେ ସକଳ କ୍ଷେପଣ କରାଯାଏ) ସୁମେରୁ ପର୍ବତ; ପୃଥିବୀର ଉତ୍ତର ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ପ୍ରାନ୍ତ; ଖଡ୍‌ଗାଦିର ମୁଷ୍ଟି ପ୍ରଦେଶ; ପିଠିର ହାଣ୍ଡି, ମେରୁ ହାଡ଼; ଜପମାଳାର ଉପରସ୍ଥ ପ୍ରଧାନ ବୀଜ; କରମାଳାର ଅଙ୍ଗୁଳିପର୍ବବିଶେଷ ।

ମେରୁହାଡ଼, ବି. (ମିଶ୍ରଣ ଶବ୍ଦ) ପୃଷ୍ଠଦେଶର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଅସ୍ଥି ।

ମେଳ, ମେଳା, ସ୍ତ୍ରୀ. } ବି. (ମିଳ = ମିଳିତ ହେବା-ଅ, ଆ) ମିଳନ, ଐକ୍ୟ; ଜନତା; ଉତ୍ସବ ସ୍ଥାନରେ ଲୋକାରଣ୍ୟ ।

ମେଳ, ମେଳା, ମେଳି, } ବି. (ମେଳକ ଶବ୍ଦଜ) ଗୋଷ୍ଠୀ, ସମୂହ । ଯଥା—
ବିଳେ ପକ୍ଷୀ ପାତାଳେ, ମିଳେ ନାଗଙ୍କ ମେଳେ । ବୈ. ବି.
ମହାଶୂନ୍ୟେ ରହୁ ତାରକାର ମେଳା । ନ. କେ.
ସହସ୍ରେବେ ଏକମେଳ, କୃଷ୍ଣ ସଙ୍ଗରେ କଲ କେଳି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.
(ମିଳନ ଶବ୍ଦଜ)ମିଳନ, ସଂଯୋଗ । ଯଥା—
ମଧୁ ମଧୁର ବଧୂଅଧର କଶୋରବର ଦଶନାମ୍ବର ବିମ୍ବଚୁମ୍ବନ ଚୁଙ୍କୃତ ସ୍ୱନ ମେଳା । କ.ଚ.ଚ.
ବିଂ. ମିଳିତ ।

ମେଳ ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଖୋଲା, ମୁକ୍ତ । ଯଥା—
ଏଥର ପଛେ ଯାନ୍ତୁ କରିବା ବନ୍ଧମେଳ । ନୃ.ପ୍ର.ଦ୍ୱି.ଢ.

ମେଳକ, ବି. (ମେଳ-କ) ସହବାସ; ସମୂହ । ବିଂ. ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ମିଳିତ ହୁଏ, ମିଳନକାରକ ।

ମେଳଣ, ବି. (ମେଳନ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ସଂଯୋଗ ।

ମେଳନ, ବି. (ମିଳ୍-ଅନ) ମିଳିତ ହେବା ।

ମେଳା, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଅନେକ; ତୀର୍ଥାଦି ସ୍ଥଳରେ ବହୁଲୋକର ସମାଗମ; ସମାଜ, ସଭା ।

ମେଲ୍, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଖଡ଼ା । ଯଥା—
ଦକ୍ଷିଣ ମେଲ୍‌ଘର ମଣ୍ଡପ ସିଂହାସନ,
ସମସ୍ତ ନର୍ତ୍ତ କରାଇଦେବ ସେହୁ ଜାଣ । ନୃ.ପ୍ର.ତୃ.ଢ.
ବିଂ. ଖୋଲା । ଯଥା—
କେ ମେଲି ଗବାକ୍ଷେ ଦେଇ ସୁନ୍ଦର ମୁଖ । ର. କ.

ମେଲାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଦାୟ; ପୁରସ୍କାର; ଉପହାର ।

ମେଳି, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଅନେକଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରନେଇ ଜନ୍ମାଇଥିବା ବିଦ୍ରୋହ; ବିବାଦ ।

ମେଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଷୟର ମର୍ମ, ଗୂଢ଼ ରହସ୍ୟ ।

ମେଳିଆ, ବିଂ. (ମେଳ ଶବ୍ଦଜ) ସଙ୍ଗୀ । ଯଥା—
ବାଳମେଳିଆ ଘନଶ୍ୟାମଲିଆ । ସୁ. ପ.
ଯେ ବିବାଦ ଜନ୍ମାଇଦିଏ । ଯଥା—
କି ରେ ! ମେଳିଆଏ ! ଅରଜିଲ କି ଧନ । ର.କ.

ମେଳଚ୍ଛିଆ, ବି. (ମ୍ଳେଚ୍ଛ ଶବ୍ଦଜ)ବିବର୍ଣ୍ଣ, ମଳିନ ।

ମେଲିଦେବା, କ୍ରି.(ଗଡ଼ଜାତରେ) ପଳାଇଯିବା ।

ମେଲିବା, କ୍ରି. (ମିଲ୍ ଧାତୁଜ) ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା; ପ୍ରବେଶ କରିବା ।

ମେଲିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରକାଶ କରିବା । ଯଥା—
ମୁଁ ଦେଇ ମେଲନ୍ତେ ଗୃହେଁ ସେ ସିଦ୍ଧାଣୀ । ବି. ଚ. ମ.
ଫିଟାଇବା । ଯଥା—
ଥରେ ତ ଚକ୍ଷୁ ମେଲି ଅନାଇଲେ ନାହିଁ । ବେ. ପ.
ଜଳରେ ଭସାଇବା । ଯଥା—
କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ସମୁଦ୍ରେ ମେଲି ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥେ ଯାଅ । ନୃ.ପ୍ର.ସ.ଢ.
ବିସ୍ତୃତ କରିବା, ପ୍ରସାରିତ କରିବା । ଯଥା—
ଭବେ ବୈଶ୍ୟପରାୟେ ମୁଁ ମେଲିଛି ପସରା । ବି.ଚ ମ.

ମେଲେଚ୍ଛ, ବି. (ମ୍ଳେଚ୍ଛ ଶବ୍ଦଜ) ମାଚଜାତିବିଶେଷ । ବିଂ. କୁରୂପୀ, ବିବର୍ଣ୍ଣ ।

ମେଷ, ବି. (ମିଷ୍ = ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା କରିବା-ଅ) ମେଣ୍ଢା; ରାଶିବିଶେଷ ।

ମେହ, ବି. (ମିହ୍ = ସେଚନ କରିବା-ଅ) ମୂତ୍ର; ମୂତ୍ରରୋଗବିଶେଷ; ଶୁକ୍ରରୋଗବିଶେଷ ।

ମେହନ, ବି.(ମିହ୍-ଅନ)ମୂତ୍ର; ମୂତ୍ରତ୍ୟାଗ;ଶିଶ୍ନ ।

ମେହ୍ନନତ୍, ମେହନତ, ବି. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ପରିଶ୍ରମ ।

ମେହନତି, ବି. ପାରିଶ୍ରମିକ; ବେତନ; ପରିଶ୍ରମର ପୁରସ୍କାର ।

ମେହନତି, } ବିଂ. ପରିଶ୍ରମୀ, ଯେ ପରିଶ୍ରମ
ମେହନତି, } କରେ ।

ମେହନ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିଶ୍ରମ । ଯଥା—
ସେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନରେ ବଡ଼ ମେହନ୍ତ କରିଅଛି ।

ମେହନ୍ତର, ବି. (ଯାବନିକ) ମାହାର, ଯେ ମଇଳା ସଫା କରେ; ଗୃହାଦି ପରିଶୋଧକ, ଝାଡ଼ୁମାଳି ।

ମେହରବାନ, ବି. (ଯାବନିକ) ବଡ଼ଲୋକ ।

ମେହରବାମି, } ବି. (ଯାବନିକ) ଦୟା, ଅନୁ-
ମେହରବାଣୀ, } ଗ୍ରହ; ଉତ୍କର୍ଷ, ଆଧିକ୍ୟ ।

ମେହିକାପ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ
ମେକାପ, } ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେବକବିଶେଷ । (ମୁଦିରଥ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ମେହେନା, ବି. (ଯାବନିକ) ଏକପ୍ରକାର ଶିବିକା ଯାନ ।

ମେହେରାବ, ବି. (ଯାବନିକ) ଶିଖର । ଯଥା—
ମେହେରାବ ଯହୁଁ ହେକଛି ଆକାଶେ ମହିଷପଟା । ଉଷା ।

ମୈତ୍ରାବରୁଣ, } ବି. (ମିତ୍ର, ବରୁଣ-ଅ, ଇ
ମୈତ୍ରାବରୁଣି, } ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୁନି; ବଶିଷ୍ଠ ମୁନି ।

ମୈଥିଲୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମିଥିଳା-ଦେଶବିଶେଷ-ଅ ନିବାସାର୍ଥେ, ଅଥବା ମୈଥିଳ = ଜନକ-ଅ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ-ଈ) ସୀତା ।

ମୈଥୁନ, ବି. (ମିଥୁନ-ଅ) ଅଗ୍ନ୍ୟାଧାନାଦି ବିବାହକର୍ମ; ସ୍ତ୍ରୀପୁରୁଷ ସଂଯୋଗ, ରତିକ୍ରିୟା ।

ମୈଦା, ବି. (ଯାବନିକ) ଗହମଅଟା ।

ମୈଦାନ, } ବି. (ଯାବନିକ) ବିସ୍ତୃତ ପଡ଼ିଆ-
ମୟଦାନ, } ଭୂମି ।

ମୈନା, ବି. (ଯାବନିକ) ସାରୀପକ୍ଷୀ; ବଣି-ଚଢ଼ାଇ ।

ମୈନାକ, ବି. ସଂ. ପର୍ବତବିଶେଷ ।

ମୈରଗିଡ଼ିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୁତିଆ ।

ମୋ, ସର୍ବଂ. (ପ୍ରାକୃତ ପଦ) ଅସ୍ମଦ୍‌ଶବ୍ଦର ଷଷ୍ଠ୍ୟନ୍ତ ପଦ ।

ମୋକଦ୍ଦମା, ବି. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଅଭିଯୋଗ କରିବା ।

ମୋକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଛର ମୂଳର କୁଦା, ମୂଳକନ୍ଦ । ଯଥା—
ନିତି ମୂଷା ଗୋଟିଏ ଏ ଗାତରେ ଥାଇ,
ସବୁଆଡ଼ୁ ଦେଲଣି ବେଣାମୋକା ଖାଇ । କୃ.ଖ୍ରୀ.ଆ.ପ.

ମୋକାମ, ମକାମ, ବି. (ଆରବ୍ୟ) ନିବାସ ।

ମୋକ୍ତାର, } ବି. (ଯାବନିକ) ସାଧାରଣ
ମୋଖ୍‌ତାର, } ଓକିଲ ।

ମୋକ୍ଷ, ବି. (ମୋକ୍ଷ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା, ମୁକ୍ତ ହେବା-ଅ) ମୁକ୍ତି, ନିତ୍ୟ ସୁଖପ୍ରାପ୍ତି; ପରିତ୍ରାଣ; ମୋଚନ; ମରଣ ।

ମୋକ୍ଷଣ, ବି. (ମୋକ୍ଷ୍-ଅନ) ମୋଚନ, ଉଦ୍ଧାରଣ ।

ମୋକ୍ଷପାନ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଧାନ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯଥା—
ଗ୍ରାମମାନଙ୍କ ମୋକ୍ଷପାନ, ନାମ ଯେ ସୁବାହୁଶାସନ ।
ଦା. ର.

ମୋଗଲ, ବି. (ଯାବନିକ—ମୁଦ୍‌ଗଲ ଶବ୍ଦଜ, ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ ମାଙ୍ଗୋଲିଆ, ମୁଦ୍‌ଗଲ୍ଲୀପ = ମାଙ୍ଗୋଲିଆ) ଯବନଜାତି-ବିଶେଷ ।

ମୋଘ, ବିଂ. (ମୁହ୍-ଅ) ବ୍ୟର୍ଥ, ବିଫଳ; ହୀନ ।

ମୋଚ, } ବି. (ମୁଚ୍-ଅ, ଆ) କଦଳୀଫଳ;
ମୋଚା, } କଦଳୀଗଛ ।

ମୋଚନ, ବି. (ମୁଚ୍-ଅନ) ମୁକ୍ତି; ତ୍ୟାଗ; ଦମ୍ଭ; ଶାଠ୍ୟ ।

ମୋଚ୍ଛ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସଙ୍କୁଚିତ ।
ମୋଚ୍ଛ, } ଯଥା—
ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଗୋ ଦିଶଇ ମୋଚ୍ଛ କାନ । ମଂ. ସ.

ମୋଚି, ମଚି, ବି. (ଦେଶଜ) ନୀଚଜାତି-ବିଶେଷ, ଚର୍ମକାର ।

ମୋଚିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମୋଡ଼ି ସଙ୍କୁଚିତ କରିବା । ଯଥା—
ବକ ବେକ ମୋଚି ଅଛି କେ, କହିଲେ । କୃ.ଖ୍ରୀ.ଆ.ପ.

ମୋଛ, } ବି. (ଦେଶଜ) ନସ; ଦାଢ଼ି ।
ମୋଚ, } ଯଥା—

ବାଣାସନେ ଛପୂର ପୂରେଇ ଥୋଇ ଶର
ମୋଚ ଆଉଁସୁଛନ୍ତି ଯେ । ବୈ. ବି.

ମୋଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ସମୁଦାୟ । ବିଂ. ସ୍ଥୂଳ; ଅଧିକ । ଯଥା—

ନୋହିଲେ ଅବା ଅର୍ଜୁନ ଘେନ ବଗଟକୁ,
ଆସିଛୁ ହୃଦେ ମୋଟ କରଣ ରଗକୁ । କୃ. ଷ୍ଣ. ବି. ପ.

ମୋଟକ, ବି. (ମୁଟ୍ = ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା-ଅକ) ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି କାଳରେ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଭଗ୍ନ କୁଶପତ୍ର ବିସ୍ତୁ ।

ମୋଟଙ୍ଗୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ରାଗିଣୀବିଶେଷ ।

ମୋଟନ, ବି. (ମୁଟ୍ = ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା-ଅନ) ପେଷଣ, ଚୂର୍ଣ୍ଣନ, ଗୁଣ୍ଡ କରିବା; ବାୟୁ ।

ମୋଟା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମାଂସଳ, ସ୍ଥୂଳ ।

ମୋଟାର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଠୂଳ, ଏକତ୍ରିତ । ଯଥା—

ଏବେ ମୋର କଥାଏ ସମସ୍ତେ ତୁମ୍ଭେ କର,
ଗଡ଼ ଗୋଟାଏ ବାନ୍ଧଣ କରିବା ମୋଟାର ।
ଯେତେ ଆମ୍ଭର ଆସିଅଛନ୍ତି ମଉହସ୍ତୀ,
ଏହାଙ୍କୁ ବେଢ଼ାଇ ରଖ କରି ଗଡ଼ ପ୍ରସ୍ତ ।
ନୃ. ପୃ. ଷ. ତ.

ମୋଟାରକାର, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଧୂମଯାନବିଶେଷ ।

ମୋଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ବୋଝ ବହେ । ଯଥା—

ଦେଖିଲି ହାଟରେ କେତେ ମୋଟିଆ
କେହୁ ବସିଅଛୁ କେହୁ ବା ଠିଆ । ଉ. ସା.

ମୋଟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପୃଥୁଳା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ମୋଟୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସୂକ୍ଷ୍ମ । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ର ଖଣ୍ଡ ପରି ମୋଟୁଆ କାଣ୍ଡ ଯେତେ,
ଅଛନ୍ତି ଶ୍ରୀମନ୍ତଙ୍କର ବୋଲି ଘେନ ଚିତ୍ତେ । କୃ. ଷ୍ଣ ବି. ପ.

ପୃଥୁଳ ।

ମୋଟ୍ଟାୟିତ, ବି. ସଂ. ନାୟିକାର ଭାବବିଶେଷ ।

ମୋଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଧକରଣ । ବିଂ. ବନ୍ଧ, ବାଙ୍କ । ଯଥା—

ଐଶାନ୍ୟ ମୋଡ଼ ହୋଇ ରହିଲା ଗିରିବର,
ତେଣୁ ଐଶାନ୍ୟେ ଉଦେ ହୁଅନ୍ତି ଦିବାକର ।
ନୃ. ପୃ. ତୃ. ଛ.

ମୋଡ଼ଣ, ବି.(ଦେଶଜ)ବନ୍ଧକରଣ; ମୋଡ଼ିବା ।

ମୋଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଉଁଶ ଓ ବେତରେ ନିର୍ମିତ ଆସନବିଶେଷ; ଗଣ୍ଡି, ଜଟିଆ । (ମୁଦୁଆ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।) ଆକୁଞ୍ଚନ, ମୋଡ଼ିବା । ଯଥା—

ଘୋଷଡ଼ା ନାକମୋଡ଼ା କହୁଣି କୋରଡ଼ା । ନୃ. ପୃ. ଚ. ଛ.

ବୁଲାଇଦେବା; ପରିବର୍ତ୍ତନ । ଯେପରି—ମୁହଁମୋଡ଼ା । ବିଂ. ଯେ ମୋଡ଼ଇ । ଯେପରି—ବକ ବେକମୋଡ଼ା (ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ) । ଆକୁଞ୍ଚିତ ।

ମୋଡ଼ାମୋଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ମୋଡ଼ିବା; ଆଳସ୍ୟରୁ ଦେହ ମୋଡ଼ିବା । ଯଥା—

ଶୋଇ କାଣ୍ଡଧାଏ ହୋଇଲେ ମୋଡ଼ାମୋଡ଼ି ।
କୃ. ଷ୍ଣ. ଖ୍ରି ପ.

ମୋଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଧହେବା ।

ମୋଡ଼ିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦିର ବଳା । ଯଥା—

ସୁନାମୋଡ଼ିଆ ପଣସକଢ଼ିଆ କୁଣ୍ଡଳ,
ଦୋହଲି ଶୋଭା କରୁଛି ତା ଗଣ୍ଡମଣ୍ଡଳ । ଲ. ବ.

ବିଂ. ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦି ବଳୟଯୁକ୍ତ ।

ମୋଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ମୁଟ୍ ଧାତୁଜ) ବନ୍ଧ କରିବା; ଆକୁଞ୍ଚନ କରିବା; କମ୍ପା ବିମର୍ଦ୍ଦିବା । ଯଥା—

ବିବେକ-ଚଢ଼ାଇ ବେକ ମୋଡ଼ିଲଣି । ବି. ଚି. ମ.

ବୁଲାଇବା । ଯଥା—

ମୋଡ଼ିଲା ବଦନ ଆଡ଼ିଲା କରି ବାସ ପଣନ୍ତ ।

ହାତରେ ମନ୍ଥିବା । ଯଥା—

ଯୁଦ୍ଧରେ ତ କିଛି ପାଇ ନାହିଁ ଯଶ,
ଦୁଇ ହାତେ କେତେ ମୋଡ଼ିଅଛ ନଶ । କୃ. ଷ୍ଣ ବି. ପ.

ମୋଡ଼ିମାଡ଼ି, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମୀରବ ଓ ନିଶ୍ଚଳରେ । ଯଥା—

ଟାଣ ପଦ କେତେ ଶୁଣିଲି ଯହୁଁ,
ମୋଡ଼ିମାଡ଼ି ରହେ କଙ୍କାଳୀ ତହୁଁ । ହା. ଚ.

ମୋଡ଼ିହେବା, } କ୍ରି. ବନ୍ଧ ହେବା ।
ମୋଡ଼ିହୋଇଯିବା, } ଯଥା—

ତପନୀୟ ଲତା ନାନା ରତ୍ନ ଫଳ
ବାତେ ମୋଡ଼ିହେଲି ଭାବ । ଲ. ବ.

ମୋଢ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ହଚନ, ଘାତୁକ । ଯଥା—
ଏ ମୋଢ଼ା ଚଢ଼ାଇ ଦୁଷ୍ଟ କପଁା ସ୍ୱାକୁ ରଖ । ସା.ଭ୍ର.ଆ.

ମୋଢ଼ି, ମୋଢ଼ୀ, ବିଂ. ମାଚ । ଯଥା—
ଏ ମୋଢ଼ି କେଶିମା ଅଟେ ବଡ଼ ହତଶିତ୍ର । ସା.ଭ୍ର ଆ.
ଦୁଷ୍ଟା । ଯଥା—
ଯାହାର ପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀହର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଠାକୁର,
ତାହାକୁ ପୁଣ ମୋଢ଼ୀ ବୋଇଲ ନାଟକାର ।
ନୃ. ପ୍ର. ଦ୍ୱି. ତ.

ମୋଠହିଁ, ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ) ମୋଠାରେ । ଯଥା —
ପ୍ରସ୍ତୋଗ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଅଛୁ ମୋ ଠହିଁ । ର. ପ.

ମୋତି, ବି. (ମୌକ୍ତକ = ପ୍ରାକୃତ ମୋତ୍ତିଅ ଶବ୍ଦଜ) ମୁକ୍ତାରତ୍ନ ।

ମୋତିଜାଲି, ବି. (ମୌକ୍ତିକଜାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଶିରୋଭୂଷଣବିଶେଷ । ଯଥା—
ବିଭୂଷି କିଆପତ୍ରୀ ମୋତିଜାଲି । ବୈ. ବି.

ମୋତେ, ମତେ, ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦର ଦ୍ୱିତୀୟା ଏକବଚନ ।

ମୋଦ, ମୋଦନ, ବି. (ମୁଦ୍ = ହୃଷ୍ଟ ହେବା-ଅ, ଅନ) ହର୍ଷ, ଆହ୍ଲାଦ । (ବିଶେଷଣରେ ମୋଦିତ, ମୋଦୀ ଓ ମୋଦକ ହୁଏ ।)

ମୋର, ମୋହର, ସର୍ବଂ. (ପ୍ରାକୃତ ମୋହପଦ ଜାତ) ଅସ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦର ଷଷ୍ଠୀ ଏକବଚନ ।

ମୋରଠୁହଁ, } ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ) ମୋଠାରୁ ।
ମୋଠହୁଁ } ଯଥା—
ସେ ମୋର ଠହୁଁ ଶୁଣି ଏହା । ଭ୍ର. ଏ. ସ୍କ.

ମୋଲଖି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମେ ଭୁଲ୍, ମସ୍ରଦୃଶ ।

ମୋଷ, } ବି. (ମୁଷ୍ = ଚୌର କରିବା-ଅ,
ମୋଷଣ, } ଅନ) ଚୌର୍ଯ୍ୟ, ଲୁଣ୍ଠନ; ପ୍ରତ୍ୟାହରଣ; ଛେଦନ; ବଧ, ନାଶ; ପ୍ରତାରଣା । (ବିଶେଷଣରେ ମୋଷକ ଓ ମୋଷ୍ଟା ହୁଏ ।)

ମୋସାହେବ, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଧୀନ, ସ୍ତୁତିପାଠକ । ଯଥା—ବର୍ତ୍ତମାନେ ମୋସାହେବ ମୋସାହେବ ହେଲଣି ।

ମୋସ୍ତର, ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରକାର ।

ମୋସ୍ତାସ୍ତେଦ, ବିଂ. (ଆରବ୍ୟ) ପ୍ରସ୍ତୁତ, ଉଦ୍ୟତ ।

ମୋହ, } ସର୍ବଂ. (ପ୍ରାକୃତ ମହ ପଦରୁ ଜାତ)
ମୋହୋ, } ଅସ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦର ଷଷ୍ଠୀ ଏକବଚନ ।

ମୋହ, ବି. (ମୁହ୍ = ମୁଗ୍ଧ ହେବା-ଅ) ମୂର୍ଚ୍ଛା; ଅଜ୍ଞାନ, ମୂର୍ଚ୍ଛିତ; ଦେହାଦିରେ ଆତ୍ମାଭିମାନ; ଦୁଃଖ । (ବିଶେଷଣରେ ମୋହିତ, ମୋହୀ, ମୋହକ ହୁଏ ।)

ମୋହନ, ବି. (ମୁହ୍-ଣିଚ୍-ଅନ) କାମବାଣବିଶେଷ; ଧୂସ୍ତୂର ବୃକ୍ଷ । ବିଂ. ମୋହଜନକ; ମନୋହର ।

ମୋହନଭୋଗ, ବି. ଶର୍କରା ଘୃତ ମିଶ୍ରିତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ ।

ମୋହମତ, ମୋହବତ, ବି. (ମମତା ଶବ୍ଦଜ) ମମତା ।

ମୋହର, ବି. (ଯାବନିକ) ମୁଦ୍ରା, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା; ପତ୍ରାଦିରେ ସୀଲମୁଦ୍ରା । (ମଧୁର ଶବ୍ଦଜ) ସୁବ୍ୟଞ୍ଜନବିଶେଷ । ସର୍ବଂ. ଅସ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦର ଷଷ୍ଠୀ ଏକବଚନ ।

ମୋହର, } ସର୍ବଂ. (ପ୍ରାକୃତ ହମାସ୍ତ ପଦ ଜାତ)
ମୋର, } ଅସ୍ମଦ୍ ଶବ୍ଦର ଷଷ୍ଠୀ ଏକବଚନ ।

ମୋହରର, } ବି. (ଯାବନିକ) ଯେ ପତ୍ରାଦିରେ
ମୋହରିର, } ମୋହର ପକାଏ, ଖାତାବହି ରକ୍ଷକ; କର୍ମଚାରୀବିଶେଷ; ଗଣନା କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ।

ମୋହରେ, ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ) ମୋହାନ୍ତି । ଯଥା—
ଜଳରେ ଲୁଗ୍ରଇ ଅଗ୍ନିକି ବଞ୍ଚାଇ
ମୋହରେ ସଞ୍ଚାଇବାର ହେବ । ବି.ଚ.ମ.

ମୋହାଣ, } ବି. (ଦେଶଜ) ସମୁଦ୍ରାଦିର
ମୁହାଣ, } ମୁଖଦେଶ । ଯେପରି—ଧାମରାମୋହାଣ ।

ମୌକଲ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଯେଉଁମାନେ
ମଉକଲ, } ବିଚାରାଳୟରେ ନିଜ ବକ୍ତବ୍ୟ ଜଣାଇବାପାଇଁ ଓକିଲ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ।

ମୌକ୍ତିକ, ବି. ସଂ. ମୁକ୍ତାରତ୍ନ ।

ମୌଖିକ, ବିଂ. ସଂ. ମୁଖସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; କାଳ୍ପନିକ; ଯାହା ଆନ୍ତରିକ ନୁହେ; ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶିତ ।

ମୌଛବ, } ବି. (ମହୋତ୍ସବ ଶବ୍ଦଜ)
ମଉଛବ, } ମଠାଧିକାରୀ ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କ ମୃତ ତିଥି । ଯଥା—

କାଲି ମୌଛବବେଳେ ଆସ,
ବୁଝିବ ଏଥର ସନ୍ଦେଶ । ଦା. ର.

ମୌଜା, ବି. (ଯାବନିକ) ଦେଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଭାଗ, କୌଣସି ଏକ ଗ୍ରାମ; ପାଦର ଆଭରଣବିଶେଷ ।

ମୌନ, ବି. (ମୁନି-ଅ ଭାବାର୍ଥେ) ଅଭାଷଣ, ଚୁପ୍ ରହିବା ।

ମୌରସି, } ବିଂ. (ଯାବନିକ) ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ
ମୌରଶୀ, } ଦଖଲୀ ଅର୍ଥାତ୍ ପୈତୃକ ।

ମୌର୍ବୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୂର୍ବା = ମୁରୁଗା-ଅ-ଈ) ଧନୁର୍ଗୁଣ । ବିଂ. ମୂର୍ବାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ମୌଲବି, } ବି. (ଯାବନିକ) ପଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତି,
ମୌଲବୀ, } ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ଲୋକ ।

ମୌଳା, ବି. (ମାତୁଳ ଶବ୍ଦଜ) ମାମୁ, ମାତାଙ୍କ ଭ୍ରାତା । ବିଂ. ମାମୁଘରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଯେପରି—ମୌଳାଶ୍ରାଦ୍ଧ ।

ମୌଳାପକ୍ଷ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଅପର ପକ୍ଷ, ମହାଳୟ ପକ୍ଷ ।

ମୌଳି, ମୌଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ମୂ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଲି, ଈ) ମସ୍ତକ; ଶିଖା; ଚୂଡ଼ା; ମୁକୁଟ; ସଂଯତକେଶ; ଅଗ୍ରଭାଗ; ଭୂମି, ପୃଥିବୀ ।

ମୌଳିକ, ବିଂ. (ମୂଳ-ଇକ) ମୂଳୀଭୂତ, ପ୍ରଧାନସ୍ୱରୂପ; ମୂଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ମ୍ଳାନ, ବି. (ମ୍ଲୈ-ତ) ବିଷାଦ; ମାଳିନ୍ୟ; ଗ୍ଳାନି । (ବିଶେଷଣରେ ମ୍ଳାନ ହୁଏ ।)

ମ୍ଳେଚ୍ଛ, ବି (ମ୍ଳେଚ୍ଛ୍ = ଅସଂସ୍କୃତ କଥା ବୋଲିବା -ଅ) ଅସଭ୍ୟ; କିରାତ ଶବର ପୁଳିନ୍ଦାଦି ଜାତିବିଶେଷ । ବିଂ. ପାପିଷ୍ଠ, ପାପରତ ।

ଯ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଷଡ଼୍‌ବିଂଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବି. (ଯା = ଯିବା-ଅ) ବାୟୁ; ଯଶ; ଯାନ; ସଂଯମନ; ଯମ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଗତି, ଯାତ୍ରା; ଯୋଗ; ତ୍ୟାଗ; ପ୍ରାପ୍ତି ।

ଯଅ, ବି. (ଯବ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଯବଧାନ ।

ଯେଉଁ, ସର୍ବଂ. (ଯଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ, ଯାହା ।

ଯଉବଦମାଳା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଜଉନିର୍ମିତ
ଜଉବଦମାଳା, } ମାଳା, ଜଉରେ ତପ୍ୟାର ହେବା ମାଳ । ଯଥା—

ଯଉ ବଦମାଳା ଘେନଇ କ ଯେ ପୁଣ
ବହଇ ମାଣିକ ? ଲ. ବ.

ଯକୃତ୍, ବି. ସଂ. କୁକ୍ଷି ମଧ୍ୟରେ ଦକ୍ଷିଣଭାଗସ୍ଥ ମାଂସଖଣ୍ଡବିଶେଷ; ତତ୍ସମ୍ବନ୍ଧ ରୋଗବିଶେଷ ।

ଯକ୍ଷ, ବି.(ଯକ୍ଷ୍ = ପୂଜା କରିବା-ଅ) ଦେବଯୋନି-ବିଶେଷ; କୁବେରଙ୍କ ଅନୁଚର; କୁବେର; କୁବେରଙ୍କ ଧନ; ଧନରକ୍ଷକ; ଇନ୍ଦ୍ର ଭବନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଯକ୍ଷପତ୍ନୀ; କୁବେରପତ୍ନୀ; ପିଶାଚୀ ।

ଯକ୍ଷକର୍ଦ୍ଦମ, ବି. ସଂ. କର୍ପୂର, କସ୍ତୁରୀ, କୁଙ୍କୁମ, ଅଗୁରୁ, ଚନ୍ଦନ ଓ କକ୍‌କୋଳ ମିଶ୍ରିତ ଦ୍ରବ୍ୟ ।

ଯକ୍ଷତରୁ, ଯକ୍ଷବାସ, ବି. ସଂ. ବଟବୃକ୍ଷ ।

ଯକ୍ଷଧୂପ, ବି. ସଂ. ଝୁଣା; ଟାର୍ପିନତୈଳ ।

ଯକ୍ଷ୍ମା, ବି. (ଯକ୍ଷ୍ମନ୍—ଯକ୍ଷ୍ = ପୂଜା କରିବା-ମନ୍) କ୍ଷୟରୋଗ, କାସରୋଗବିଶେଷ ।

ଯଛ, ବି. (ଯଶସ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଯଶ, ସୁଖ୍ୟାତି ।

ଯଜନ, ବି. (ଯଜ୍ = ପୂଜା କରିବା-ଅନ) ଯାଗ-କରଣ; ପୂଜନ ।

ଯଜମାନ, ବି.(ଯଜ୍-ଆନ, ଆନ = ମାନ) ଯାଗ-କାରକ, ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ଦକ୍ଷିଣା ଦେଇ ଯାଗାଦି କର୍ମ କରାଏ ।

ଯଜୁଃ, } ବି. (ଯଜୁସ୍-ଯଜ୍ = ପୂଜା
ଯଜୁର୍ବେଦ, } କରିବା-ଉସ୍) ବେଦବିଶେଷ, ବିଖ୍ୟାତ ବେଦ; ଏହି ବେଦ ଶତ ଶାଖାରେ ଯୁକ୍ତ ।

ଯଜ୍ଞ, ବି. (ଯଜ୍-ନ) ଯାଗ, ହୋମ ।

ଯଜ୍ଞବାଟ, ବି. (ଯଜ୍ଞ-ବାଟ = ଆବୃତସ୍ଥାନ) ଯଜ୍ଞସ୍ଥାନ, ଯଜ୍ଞଭୂମି ।

ଯଜ୍ଞସୂତ୍ର, ବି. ସଂ. ଯଜ୍ଞୋପବୀତ, ପଇତା ।

ଯଜ୍ୱା, ବି. (ଯଜ୍ୱନ୍—ଯଜ୍-ବନ୍) ଯାଜ୍ଞିକ, ଯଜ୍ଞକର୍ତ୍ତା ।

ଯତ୍ର, ଅଂ. ସଂ. ଯେପରି; ଯେହେତୁ; ଯହିଁରେ; ଯାହା । ବିଂ. ଯେ ।

ଯତ, ବିଂ. (ଯମ୍-ତ) ସଂଯତ, ବଦ୍ଧ; ନିୟମିତ; ଅନୁଷ୍ଠିତ । ବିଂ. ସଂଯମ; ପଦଦ୍ୱାରା ଗଜ-ତାଡ଼ନ ।

ଯତଃ, ଅଂ. ଯେହେତୁ; ଯେପରି; ଯହିଁରେ; ଯାହାଠାରୁ ।

ଯତନ, ଜତନ, ବି. (ଯତ୍ନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଯତ୍ନ, ଚେଷ୍ଟା । ବିଂ. ସୁନ୍ଦର, ସୁନ୍ଦର । ଯଥା—

ଆଖୁଶାଳ ହଣେ ଯତନ ଆଖୁଶାଳରେ ବସି,
ଗ୍ରାମ କଥା ଗ୍ରାମବାସିଏ ଗଳ୍ପ କରନ୍ତି ହସି । ଗ୍ରା. ମା.

(ଯତନ ଶବ୍ଦ ସଂସ୍କୃତ ମଧ୍ୟ ହୁଏ, ଯତ୍-ଅନ ।)

ଯତି, ବି. (ଯତ୍ = ଯତ୍ନ କରିବା-ଇ, ଯେ ଯମ ନିୟମାଦିରେ ଯତ୍ନ କରେ) ତପସ୍ୱୀ, ମୁନି । (ଯମ୍-ତି, ଯହିଁରେ ଜିହ୍ୱା ନିବୃତ୍ତ ହୁଏ) ଶ୍ଳୋକାଦିର ସ୍ୱର ବିଚ୍ଛେଦ ସ୍ଥାନ; ପଦ୍ୟ ପାଠର ବିରାମ ସ୍ଥାନ; କ୍ରୋଧ; ଅନୁଭୂତି; ବିଧବା ।

ଯତୀ, ବି. (ଯତିନ୍—ଯତ୍-ଇନ୍ ଅଥବା ଯତ = ସଂଯମ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ, ମୁନି । (ସ୍ତ୍ରୀ. ଯତିନୀ) ବିଧବା ।

ଯତ୍ନ, ବି. (ଯତ୍ = ଯତ୍ନ କରିବା-ନ) ଚେଷ୍ଟା; ପରିଶ୍ରମ; ଉଦ୍ୟମ; ଅଧ୍ୟବସାୟ ।

ଯତ୍ର, ଅଂ. ସଂ. ଯେଉଁଠାରେ; ଯେ ବିଷୟରେ ।

ଯଥା, ଅଂ. (ଯଦ୍-ଥା ପ୍ରକାରାର୍ଥେ) ଯେପରି; ଯେ ପରିମାଣ; ସାଦୃଶ୍ୟ; ଯୋଗ୍ୟତା; ବୀପ୍ସା; ସତ୍ୟ; ସ୍ୱାର୍ଥ; ଅନତିକ୍ରମ ।

ଯଥାକଥଞ୍ଚିତ୍, ଅଂ. ସଂ. ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ, କଷ୍ଟେସୃଷ୍ଟେ ।

ଯଥାକଥା, କ୍ରି. ବିଂ. (ଏହିଟି ସଂସ୍କୃତ ପଦ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ । ଯଥା—

ଯଥାକଥା କରି ତାକୁ ଜଣାଣ,
ଲେଖିବା ତୁଳକ କାଗଜ ଆଣ । ଲ. ବ.

(ସଂସ୍କୃତ ହେଲେ) କଥାନୁରୂପ ।

ଯଥାକାମ, କ୍ରି. ବିଂ. ସଂ. ସ୍ୱେଚ୍ଛାନୁସାରେ, ଯେପରି ଇଚ୍ଛା ।

ଯଥାକ୍ରମ, ଅଂ. ସଂ. କ୍ରମାନୁରୂପ, କ୍ରମକୁ ଅତିକ୍ରମ ନ କରି ।

ଯଥାଜାତ, ବି. ସଂ. ମୂର୍ଖ; ନୀଚ, ଅସଭ୍ୟ ।

ଯଥାତଥ, କ୍ରି. ବିଂ., ବିଂ. ସଂ. ଯଥାନୁରୂପ, ଯଥାଯୋଗ୍ୟ; ଯଥାର୍ଥ; ଇତିହାସ, ପୁରାବୃତ୍ତ ।

ଯଥାତଥା, ଅଂ. ସଂ. ଯେଉଁଠାରେ ସେହିଠାରେ, ଯହିଁ ତହିଁ ।

ଯଥାଯଥ, ବିଂ. ସଂ. ପୂର୍ବାନୁସାୟୀ; ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ।

ଯଥାର୍ଥ, ବିଂ. (ଯଥା = ଯଥାଭୂତ-ଅର୍ଥ = ସତ୍ୟ) ସତ୍ୟ; ଯୋଗ୍ୟ; ଉପଯୁକ୍ତ ।

ଯଥାର୍ହ, ବିଂ. (ଯଥା-ଅର୍ହ = ଯୋଗ୍ୟ) ଯଥୋଚିତ, ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ।

ଯଥାବତ୍, ଅଂ. ସଂ. ବିଧାନାନୁସାରେ; ଯଥାର୍ଥ, ଠିକ ।

ଯଥାସଂସ୍କାରକାରିତା, ବି. ସଂ. ଯେପରି ସଂସ୍କାର ଅଛି ତଦନୁରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ।

ଯଥାସ୍ଥିତ, ବିଂ. (ଯଥା = ଯେପରି-ସ୍ଥିତ = ନିର୍ଣ୍ଣୀତ, ସ୍ଥାପିତ) ପ୍ରସ୍ତୁତ; ସତ୍ୟ; ଯୋଗ୍ୟ, ଉପଯୁକ୍ତ । ଅଂ. ଯଥାର୍ଥରୂପେ ।

ଯଥାସ୍ୱ, ଅଂ. (ଯଥା = ଯେପରି-ସ୍ୱ = ନିଜ) ଯଥାଯୋଗ୍ୟରୂପେ । ବିଂ. ଯଥାର୍ଥ ।

ଯଥେଷ୍ଟ, ଅଂ. ବିଂ. (ଯଥା = ଯେପରି-ଇଷ୍ଟ = ବାଞ୍ଛିତ) ଯଥାଭିଳଷିତ, ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ; ପ୍ରଚୁର, ବହୁତର, ଅନେକ ।

ଯଥେଷ୍ଟାଚାରୀ, ବିଂ. ସଂ. ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ । ବି. ପକ୍ଷୀ ।

ଯଥୋଚିତ, ଅଂ. ସଂ. ଯଥାଯୋଗ୍ୟ, ଯଥୋପଯୁକ୍ତ, ଉପଯୁକ୍ତରୂପେ ।

ଯଦା, ଅଂ. ସଂ. ଯେବେ, ଯେଉଁ ସମୟରେ; ଯେହେତୁ ।

ଯଦି, ଅଂ. ସଂ. ଏକ କ୍ରିୟାରେ ଅନ୍ୟର ଅପେକ୍ଷା ସୂଚକ ସମ୍ଭାବନା; ସଂଶୟ; ପକ୍ଷାନ୍ତର; ଅବଧାରଣ ।

ଯଦିବା, ଅଂ. ସଂ. ଅଥବା, ପକ୍ଷାନ୍ତର ।

ଯଦୃଚ୍ଛା, ବି. (ଯଦ୍=ଯେ-ଋଚ୍ଛ୍=ଗମନ କରିବା-ଅ-ଆ) ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ, ସ୍ୱେଚ୍ଛା; ଅନାୟାସ; ଦୈବାତ୍; ସ୍ୱୈରବୃତ୍ତି ।

ଯଦ୍ଭବିଷ୍ୟ, ବିଂ. (ଯଦ୍ = ଯେ-ଭବିଷ୍ୟ = ଭବିଷ୍ୟତ୍) ଭାଗ୍ୟାପେକ୍ଷୀ, କେବଳ ଦୈବ ନିର୍ଭର ।

ଯଦ୍ୟପି, ଅଂ. ସଂ. ଯଦିଚ ।

ଯନ୍ତା, ବି. (ଯନ୍ତୃ—ଯମ୍=ନିବୃତ୍ତ କରିବା-ତୃ) ସାରଥି; ହାତୀମାହୁନ୍ତ । ବିଂ. ଦମନକାରକ, ନିୟାମକ; ବିରତିକାରକ । (ଯନ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଯନ୍ତ୍ର, ଷାଣଯନ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ନୂତନେ ଝଳକର ଶସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କୁ,
କେ ଯନ୍ତା ଦିଆଇ କେହି ହିଙ୍ଗୁଳାଇ
କେ ବନ୍ଧାଇ ଆନ କୋଷକୁ । ଲ. ବି.

ବାଘ ପ୍ରଭୃତି ଯନ୍ତ୍ରିରେ ଧରାଯାଏ ।

ଯନ୍ତ୍ର, ବି. (ଯନ୍ତ୍ର୍ = ସଙ୍କୁଚିତ କରିବା-ଅ) କଳ, କଳ କୌଶଳରେ ଯେ କୌଣସି କର୍ମ ନିର୍ବାହାର୍ଥ ନିର୍ମିତ ପଦାର୍ଥ; ଯନ୍ତା; ବନ୍ଧୁକ ପ୍ରଭୃତି; ପଦାର୍ଥ ନିରୂପଣ ସାମଗ୍ରୀ; ବଢ଼େଇର କାଷ୍ଠପ୍ରଭେଦକ ଅସ୍ତ୍ର; ଦେବତାଙ୍କ ଅଧିଷ୍ଠାନଚକ୍ର; ବାଦ୍ୟ ।

ଯନ୍ତ୍ରଣ, ବି. (ଯନ୍ତ୍ର୍ = ପୀଡ଼ାଦେବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ) ବନ୍ଧନ; ରୋଧ; ରକ୍ଷଣ; ଦମନ; ସଙ୍କୋଚନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଯନ୍ତ୍ରଣା) ଯାତନା, କ୍ଲେଶ । (ବିଶେଷଣରେ ଯନ୍ତ୍ରିତ ହୁଏ ।)

ଯବାନ, ବି. (ଯୁବନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଯୁବା; ସିପାହି ।

ଯମ, ବି. (ଯମ୍-ଣିଚ୍ = ନିବୃତ୍ତ କରିବା-ଅ) ଦକ୍ଷିଣ ଦିକ୍‌ପାଳ; ଶନି; କାକ; ସଂଯମନ, ଚିତ୍ତର ଏକାଗ୍ରତାପୂର୍ବକ ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ନିଯୋଗ; ଅହିଂସା, ସତ୍ୟାଦି; ସହିଷ୍ଣୁତା; ଉସ୍ରବିଶେଷ; ମୃତ୍ୟୁ; ଯୋଗ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଯମୁନା ନଦୀ ।

ଯମକ, ବି. (ଯମ-କ) ଶବ୍ଦାଳଙ୍କାରବିଶେଷ, ରଚନା ମଧ୍ୟରେ ଭିନ୍ନାର୍ଥକ ସ୍ୱରବ୍ୟଞ୍ଜନ-ସମୂହର ପୁନରାବୃତ୍ତି; ସଂଯମ; ଏକ ଗର୍ଭରୁ ଏକ ସମୟରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ସନ୍ତାନଦ୍ୱୟ, ଯୁଗ୍ମଜାତ ।

ଯମଜ, ବିଂ. (ଯମ୍-ଜନ୍-ଅ) ଏକ ଗର୍ଭରୁ ଏକଦା ସମୁତ୍ପନ୍ନ ସନ୍ତାନଦ୍ୱୟ, ସହଜାତ; ଜୁମ୍ଳି ।

ଯମଦାଢ଼, ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣ, ଯମଧାର ଶବ୍ଦଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ମିଥ୍ୟା ନୋହେ କହ୍ରାବ୍ୟାଙ୍କେ ନେଇ-ଯମଦାଢ଼ ରୁ ଯେ
ରଖିଥିଲୁ ପଞ୍ଚକୋଷ୍ଠୁ କରି ବାହାର । ଲ. ବି.

ଯମଦ୍ରୁମ, ବି. ସଂ. ଶାଳ୍ମଳୀବୃକ୍ଷ, ଶିମୁଳିଗଛ ।

ଯମଦ୍ୱିତୀୟା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.ସଂ. କାର୍ତ୍ତିକ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱିତୀୟା ।

ଯମଧାର, ବି. ସଂ. ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଯମନ, ବି. (ଯମ୍-ଅନ) ସଂଯମନ, ବନ୍ଧନ; ଛେଦନ; ଉପରମ; ବିନାଶ, ଯମ । (ବିଶେଷଣରେ ଯମିତ ହୁଏ ।)

ଯମନିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯମ୍-ଅନ-କ-ଆ, ଅକ = ଇକ) ଯବନିକା, ପର୍ଦ୍ଦା ।

ଯମଭଗିନୀ, ଯମସ୍ୱସା, ଯମାନୁଜା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଯମୁନା-ନଦୀ ।

ଯମଳ, ବି. (ଯମ-ଳା-ଅ, ଅଥବା ଯମ୍-ଅଳ) ଯୁଗ୍ମ, ଯୋଡ଼ା; ବୃନ୍ଦାବନସ୍ଥ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଯମଳୀ) ପରିଚ୍ଛଦାଦିବିଶେଷ; ଯାଉଁଳି ।

ଯମାନୀ, ଯମାନିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଜୁଆଁଣୀ ।

ଯମୁନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯମ୍ = ବିରତ ହେବା-ଉନ-ଆ) କାଳନ୍ଦୀନଦୀ; ଦୁର୍ଗା ।

ଯର୍ହି, ଅ°. ଫ. ଯେହେତୁ, ଯେଣୁ ।

ଯବ, ବି. (ଯୁ = ମିଶ୍ରିତ କରିବା-ଅ) ଶସ୍ୟ-ବିଶେଷ; ପରିମାଣବିଶେଷ; ଅଙ୍ଗୁଳିସ୍ଥ ଯବାକାର ରେଖା; ବେଗ ।

ଯବକ୍ଷାର, ବି. ଫ. ଯବଖାର, ସୋରା ।

ଯବନ, ବି. (ଯୁ = ମିଶ୍ରିତ କରିବା-ଅନ)ଆରବ ଦେଶ; ତୁରସ୍କଦେଶ; ମୁସଲମାନ; ବେଗ-ବାନ୍ ଅଶ୍ୱ; ବେଗ; ମ୍ଳେଚ୍ଛଜାତି; ବିଧର୍ମୀ, ଅମ୍ବଦାଗୃଷ୍ଟ । ବି°. ବେଗବାନ୍ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଯବନୀ) ଯବନ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଯବନିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଜୁ = ବେଗେ ଚଳିବା-ଅନ-ଆ, ଜ = ଯ, ଅଥବା ଯବନୀ-କ-ଆ) ତିରସ୍କରିଣୀ; ପର୍ଦ୍ଦା; ଯବନ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଯବସ, ବି. (ଯୁ = ମିଶ୍ରିତକରିବା-ଅସ) ତୃଣ, ଘାସ । ବି°. ଦକ୍ଷ ।

ଯବାଗୂ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯୁ ଆଗୂ ଯାହା ମିଶ୍ରିତ କରା-ଯାଏ) ଯାଉ, ଯବମଣ୍ଡ ।

ଯବାନ, ବି°. (ଯବ-ବେଗ-ଆ-ମା-ପାଇବା-ଅ) ବେଗବାନ୍, ଦ୍ରୁତଗାମୀ । (ଅତିଶୟା-ର୍ଥରେ ଯବୀୟାନ୍, ଯବିଷ୍ଠ ହୁଏ ।)

ଯଶଃ, ବି. (ଯଶସ୍-ଅନ୍ତରେ ବିଶ ଇତି ଯଶଃ, ଅଶୂ ବ୍ୟାପ୍ତୌ; ଯାତି ଦେଶାନ୍ତର ମିତି ବା ଯଶଃ, ଯା ପ୍ରାପଣେ, ଅଂଶ୍=ବ୍ୟାପିବା-ଅସ୍, ଯ ଆଗମ) ସୁଖ୍ୟାତି, କୀର୍ତ୍ତି; ନିଜ ବଳ ବା ବୁଦ୍ଧିବଳରେ ସମ୍ପାଦିତ ଗୌରବ । (ଦାନାଦି ପ୍ରଭବା କୀର୍ତ୍ତିଃ ଶୌର୍ଯ୍ୟାଦି ପ୍ରଭବଂ ଯଶଃ ।)

ଯଶଃଶେଷ, ବି. (ଯଶଃ-ଶେଷ = ଅନ୍ତ) ମୃତ୍ୟୁ; କୀର୍ତ୍ତିବିଶେଷ । ବି°. ମୃତ ।

ଯଶସ୍ୟ, ବି°. (ଯଶସ୍-ଯ) ଯଶସ୍କର, ସୁଖ୍ୟାତି-ଜନକ ।

ଯଶସ୍ୱାନ୍, } ଯଶସ୍ୱୀ, } ବି°.(ଯଶସ୍-ବତ୍, ବିନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) କୀର୍ତ୍ତିମାନ୍, ସୁବିଖ୍ୟାତ ।

ଯଶୋବନ୍ତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯଶୋବତୀ ଶବ୍ଦଜ) ଯଶୋଦା, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମାତା । ଯଥା—

ଏହା ଶୁଣି ଯଶୋବନ୍ତୀ,
ନିବାରି ତାଙ୍କୁ ନ ପାରନ୍ତି । ଶ୍ରୀ. ଦ. ଘୁ.

ଯଷ୍ଟା, ବି. (ଯଷ୍ଟୃ—ଯଜ୍ = ପୂଜା କରିବା-ତୃ) ଯାଗକର୍ତ୍ତା, ଯଜମାନ ।

ଯଷ୍ଟି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯଜ୍ = ପୂଜାକରିବା-ତି, କ ଲୋପ) ବାଡ଼ି, ଲଠି; ଧ୍ୱଜାଦି ଦଣ୍ଡ; ତନ୍ତୁ. ଶାଖା; ଭୁଜଦଣ୍ଡ; ଜାଠିମଧୁ ।

ଯହିଁ, ଜହିଁ, ସର୍ବ°. ଅ°. (ଯଦ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଯେଉଁଠାରେ; ଯହିଁରେ; ଯାହାଠାରେ ।

ଯହିଁକି, ଅ°. (ଯଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଯା ନିମନ୍ତେ । ଯଥା—

ସ୍ନେହ ଯହିଁକି ମାନସ କରେ । ବି. ଚ. ମ.

ଯେଉଁଠାକୁ ।

ଯହୁଁ, ଅ°. (ଯଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଯହିଁରୁ, ଯେହେତୁରୁ ।

ଯା, ଜା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯାତୃ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପତିଙ୍କ ଭ୍ରାତୃର ଭାର୍ଯ୍ୟା । ସର୍ବ°. (ଯଦ୍ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଯାହା, ଯେଉଁ, ଯାହାର । (କୌଣସି କୌଣସିଠାରେ "ଯେଣୁ ବା ଯେହେତୁ" ଏହି ଅର୍ଥ ହୁଏ ।) ଯଥା—

ସ୍ୱାଗତ ହେ ବହ୍ନିଶିଖା ! ତୋତେ ତୁ ଯା ଆଣିଲୁ
ଶୁଭ ସନ୍ଦେଶ । ପାର୍ବତୀ ।

କ୍ରି. ଯାଅ । ଯଥା—

କର ଯା ବିଜେ ଘରକୁ ଏବେ । ର. କ.

ଯୁା, ସର୍ବ°. (ଏତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଏହା, ଏହାର । ଯଥା—

କର ଯୁା ପଣ ଗୋଟି ବ୍ୟଜନ ଆତପତ୍ର,
ଦେବାକୁ ଦେବୀଙ୍କୁ ମନାସ । ଲ. ବ.

ଯାଅଁଳା, } ଯାଅଁଳା, } ଯାଉଁଳା, } ବି°. (ଯାମଳ ଶବ୍ଦଜ) ଯୁଗ୍ମ, ମିଶ୍ରିତ ଦୁଇଟି, ଏକ ଗର୍ଭରୁ ଏକ ସମୟରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ସନ୍ତାନଦ୍ୱୟ ।

ଯାଆ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯାତା ପଦଜାତ ପ୍ରାକୃତ) ଦିଅରର ଭାର୍ଯ୍ୟା; ଦେଢ଼ଶୁରଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

ଯାଆସ, ଯାଆଆସ, } ଯାଅଆସ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗମନା-ଗମନ । ବି°. ଗତା-ଗତ । ଯଥା—

କ୍ଷଣକେ ଯାଆସ ହୋଇ ଆସୁଛନ୍ତି ବ୍ୟଗ୍ରେ । ନୃ.ପୃ.ପ୍ର.ତ.

ଯାଉ, ଜାଉ, ବି. (ଯବାଗୂ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଯବମଣ୍ଡ; ଚାଉଳପ୍ରଭୃତିର ଚୂନାରେ କୃତ ଖାଦ୍ୟ ବା ପାନୀୟବିଶେଷ ।
ଯାଏ, ଅଂ. (ଯାବତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଯଥା—
ସିଂହଦ୍ୱାରଯାଏ କଷ୍ଟେ ସୃଷ୍ଟେ ଯିବ ଭାଇ । ଚ. ବ.
ଯାଏଦାଦ, ବି. (ପାରସିକ) ସମ୍ପତ୍ତି ।
ଯାକ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସମୁଦାୟ ଅର୍ଥ । (ସର୍ବଦା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ପରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ହୁଏ ।) ଯଥା—
ଶୂଦ୍ର ତିନିବର୍ଣ୍ଣଯାକଙ୍କୁ ସେବା କର,
ତରିବ ଆନ ଗତି ନାହିଁଟି ତାହାର । କୃ.ଖ.ବ.ପ.
ଯାକୁ, ସର୍ବଂ. (ଯଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହାକୁ ।
ୟାକୁ, ସର୍ବଂ. (ଏତଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଏହାକୁ । ଯଥା—
ଗୃହିଁ ୟାକୁ ମାର ହେବ ବଧୂ । ବି. ଚ. ମ.
ଯାକେ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଯଥା—
ବ୍ରହ୍ମା ଥିବାଯାକେ ଭୋଗ କରିବୁ ତୁ ମହୀ । ନୃ.ପୃ.ସ.ଚ.
ଯାଗ, ବି. (ଯଜ୍=ପୂଜା କରିବା-ଅ) ଯଜ୍ଞ, ହୋମ ।
ଯାଗ୍ନିକ, ଯାଗିନିକ, } ବିଂ. (ଯାଜ୍ଞିକ ଶବ୍ଦଜ) ଯଜ୍ଞକର୍ତ୍ତା । ଯଥା—
ଯାଗେ ଯାଗିନିକ ହେଲେ ପରାଶର ଯତି । ସା.ଖ.ଆ.
ଯାଚନ, ଯାଚନା, ଯାଚ୍ଞା, } ବି. (ଯାଚ୍=ମାଗିବା-ଅନ, ଆ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଯାଚ୍-ନ-ଆ, ଚ=ନ=ଞ) ପ୍ରାର୍ଥନା, ଭିକ୍ଷା, ମାଗିବା । (ବିଶେଷଣରେ ଯାଚକ, ଯାଚମାନ, ଯାଚଣୀୟ, ଯାଚ୍ୟ ଓ ଯାଚିତ ପଦମାନ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)
ଯାଚନକ, ବିଂ. (ଯାଚ୍-ଅନ-କ) ଯାଚକ । ବି. ପ୍ରାର୍ଥନା ।
ଯାଚିତକ, ବି. (ଯାଚ୍-ତ-କ) ପ୍ରାର୍ଥିତବସ୍ତୁ; ଉଧାର ।
ଯାଚିବା, କ୍ରି. (ଯାଚ୍ ଧାତୁଜ) ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା, ମାଗିବା । (ଭିନ୍ନାର୍ଥରେ ଦେଶଜ) ନ ମାଗୁଣୁ ନିଅ ବୋଲିବା । ଯଥା—
ପିକେ ଦେଉଛୁ ମୁନିଙ୍କୁ ତ ଯାଚି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.
ଯାଜନ, ବି. (ଯଜ୍=ପୂଜା କରିବା-ଣିଚ୍-ଅନ) ଯାଗ କରାଇବା; ଯଜ୍ଞକ୍ରିୟା କରାଇବା; ପୌରୋହିତ୍ୟ । (ବିଶେଷଣରେ ଯାଜକ ଏବଂ ଯାଜୀ ହୁଏ ।)
ଯାଜ୍ଞସେନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯଜ୍ଞସେନ=ଦ୍ରୁପଦରାଜ-ଅ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ-ଈ) ଦ୍ରୌପଦୀ ।
ଯାଠି, ବି. (ଯଷ୍ଟି ଶବ୍ଦଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ଶୂଳ ଶକ୍ତି ଯାଠି ଭୁଷଣ୍ଡି ମୁଦ୍‌ଗର । କୃ.ଖ.ବ.ପ.
ଯାତ, ବିଂ. (ଯା=ଗମନ କରିବା-ତ) ଗତ, ଅଗ୍ରତ; ଲବ୍ଧ; ଜାତ । ବିଂ. ଗମନ; ପ୍ରାପଣ; ଜ୍ଞାନ; ଅଙ୍କୁଶାଘାତଦ୍ୱାରା ତାଡ଼ନ । (ଯାତ୍ରା ଶବ୍ଦଜ) ଯାତ୍ରା; ଉତ୍ସବ । ଯେପରି—
ଗୁଣ୍ଡିଚ୍ଚା ଯାତ ।
ଯାତନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯତ୍=ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେବା-ଣିଚ୍-ଅନ-ଆ) ଯନ୍ତ୍ରଣା, ତୀବ୍ରବେଦନା । (ଯାତନା ତୀବ୍ରବେଦନା—ଅମର ।)
ଯାତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯାତୃ—ଯା=ଗମନ କରିବା-ତୃ) ପତିଙ୍କ ଭ୍ରାତୃପତ୍ନୀ । ବିଂ. ଗମନକର୍ତ୍ତା । (ଯତ୍-ତୃ) ରଥଚାଳକ, ସାରଥି, ମାତଳି ।
ଯାତାୟାତ, ବି. ଙ୍ଗ. ଗମନାଗମନ ।
ଯାତିକ, ଯାତ୍ରୁକ, ବି. ଙ୍ଗ. ପଥିକ ।
ଯାତୁ, ବି. (ଯା=ଗମନ କରିବା-ତୁନ୍) ପଥିକ; ସମୟ; ବାୟୁ; ରାକ୍ଷସ । (ନୈର୍‌ଋତୋ ଯାତୁ ରକ୍ଷସି—ଅମର ।) ବିଂ. ଗମନକର୍ତ୍ତା ।
ଯାତୁଧାନ, ବି. (ଯାତୁ=ରାକ୍ଷସ-ଧା=ଧାରଣ କରିବା-ଅନ, ଯେ ରାକ୍ଷସ ନାମ ଧାରଣ କରିଅଛି) ନିଶାଚର, ରାକ୍ଷସ ।
ଯାତ୍ରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯା=ଯିବା-ତ୍ର-ଆ) ପ୍ରସ୍ଥାନ; ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ-ନିର୍ଗମନ; ଯାପନ; ଦେବତାଙ୍କ ଉତ୍ସବବିଶେଷ; ତୀର୍ଥଗମନ; ନିର୍ବାହ; ଉପାୟ । (ବିଶେଷଣରେ ଯାତ୍ରିକ, ଯାତ୍ରୀ ଓ ଯାତବ୍ୟ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ଯାଥାତଥ୍ୟ, } ବି॰. (ଯଥାତଥା-ଯ, ଯଥାର୍ଥ-
ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ, } ଯ) ଯଥାଥତା, ସତ୍ୟତା, ପ୍ରକୃତ ତତ୍ତ୍ୱ । ଯଥା—
ଯଥାତଥ୍ୟ ବସ୍ତୁର ମୂଢ଼ ହୃଦୟେ ତା କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଙ୍ଗଳ ।
ଜା. ପ. ନା

ଯାଥାର୍ଥିକ, ବି॰. (ଯଥାର୍ଥ-ଇକ) ବାସ୍ତବିକ, ସତ୍ୟ ।

ଯାଦଃ, ବି. [ଯାଦସ୍—ଯା = (ଶୀଘ୍ର) ଗମନ କରିବା-ଅସ୍, ଦ ଆଗମ] ଜଳଚର ଜନ୍ତୁ ।

ଯାଦା, ବି॰. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଅଧିକ, ଅତିରିକ୍ତ ।

ଯାଦୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ବଶୀକରଣ, ମୋହିନୀ ବିଦ୍ୟା ।

ଯାଦୁକର, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଯେଉଁମାନେ ମାୟାରେ କୁହୁକ କ୍ରୀଡ଼ା କରନ୍ତି ।

ଯାଦୁଘର, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁରାତତ୍ତ୍ୱପ୍ରଦର୍ଶନୀ-ଶାଳା ।

ଯାଦୃକ୍ଷ, ଯାଦୃଶ୍, } ବି॰. (ଯଦ୍-ଦୃଶ୍-ସକ୍,
ଯାଦୃଶ, } କ୍ୱିପ, ଅ) ଯେପରି, ଯେରୂପ ।

ଯାଦୋନାଥ, ଯାଦଃପତି, ବି. ପୁଂ. ସମୁଦ୍ର; ବରୁଣ ।

ଯାନ, ବି. (ଯା-ଅନ) ବାହନ, ହସ୍ତ୍ୟଶ୍ୱ ଶକଟ ନୌକାଦି ବାହନ; ଗମନ; ଆକ୍ରମଣ; ଶତ୍ରୁର ପ୍ରତିକୂଳ ଯାତ୍ରା । (ବିଶେଷଣରେ ଯାତବ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଯାପଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୃଢ଼ରେ ଭିଡ଼ିବା ।

ଯାପଟିଧରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭିଡ଼ି ଧରିବା । ଯଥା—
ଏଣେ ଗରୁଡ଼ୀ ତେଣେ ଗରୁଡ଼ ।
କାନ୍ତିକି ଯାପଟି ଧଇଲେ କୋଡ଼ । ହା. ତ.

ଯାପନ, ବି.(ଯା-ଯିବା-ଣିଚ୍-ଅନ, ପ ଆଗମ) କାଳକ୍ଷେପଣ; ବର୍ତ୍ତନ; ଅବସ୍ଥାନ; ନିରସନ; ଅପସାରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ଯାପି ଓ ଯାପ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଯାପ୍ୟଯାନ, ବି. (ଯାପ୍ୟ = କ୍ଷେପଣୀୟ-ଯାନ) ଶିବିକା । (ଶିବିକା ଯାପ୍ୟଯାନଂ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।)

ଯାବଡ଼, ବି॰. (ଦେଶଜ) ଦୃଢ଼; ଘଞ୍ଚ; ଦ୍ରୁତ-ବେଗ ।

ଯାବଡ଼େ, କ୍ରି. ବି॰. (ଦେଶଜ) ଦ୍ରୁତବେଗେ, ଶୀଘ୍ରଗତିରେ । ଯଥା—
ବାରତା ଶୁଣିଣ ବୀରବାହୁ ନରପତି,
ଯାବଡ଼ରେ ଲୋଇଲା ସବୁ ରଥୀ ହସ୍ତୀ । ସା. ଭା. ବି.
ଘଞ୍ଚରୂପେ । ଯଥା —
ପ୍ରୋଷ୍ଠପଦଙ୍କ ପଚ୍ଛକତ ରଜାର ପଲଣି,
ଯାବଡ଼େ ଉଠିଲେ ଆଟ ସମୁଦ୍ରକୁ ଜିଣି । ସା. ଭା. ସ.
ଦୃଢ଼ରୂପେ ।

ଯାବନ୍ତ, ବି॰.(ଯାବତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ସମସ୍ତ । ଯଥା—
ବଜାଉ ଯାବନ୍ତ ନୃପସେନା ସହ ନିଜ ବାହିନୀ ମିଶାଇ ।
ପାର୍ବତୀ ।

ଯାମ, ବି. [ଯା = (ଦିନର ମଧ୍ୟ ଦେଇ) ଯିବା-ମ, କିମ୍ବା ଯମ୍ = ନିବୃତ୍ତ କରିବା-ଅ] ପ୍ରହର ପରିମିତ କାଳ; ସମୟ; ସଂଯମ । ବି॰. (ଯମ-ଅ) ଯମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଯାମଳ, ବି. (ଯମଳ-ଅ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଯୁଗ୍ମ, ଯୋଡ଼ା; ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଯାମି, ଜାମି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯା = ଗମନ କରିବା-ମି, ଜମଶାତି ଜାମିଃ-ଜମୁଅଦନେ, ଜମ୍ = ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଇ, ଯେ ପିତୃକୁଳର ଧନ ଖାଏ ବା ଅନୁଭବ କରେ) ଭଗିନୀ; କୁଳସ୍ତ୍ରୀ; ଦୁହିତା । (ଯାମିଃ କୁଳସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱସ୍ରୋଃସ୍ତ୍ରୀ—କୋଷାନ୍ତର ।) (ଜାମିଃ ସ୍ୱସୃ କୁଳସ୍ତ୍ରିୟୋଃ—ଅମର ।) ଅ॰. ଆଳସ୍ୟ । (ସ୍ୟାଜ୍ଜାମ୍ୟବ୍ୟଯ୍ୟମାଳସ୍ୟେ—ଅମରକୋଷ ।)

ଯାମିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯାମ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଈ) ଯାମବତୀ, ରାତ୍ରି ; ହରିଦ୍ରା ।

ଯାମେୟ, ବି.(ଯାମି-ଭଗିନୀ-ଏୟ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଭାଗିନେୟ, ଭଗିନୀପୁତ୍ର ।

ଯାମ୍ୟ, ବିଂ. (ଯମ-ଯ) ଯମସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ବି. (ଯାମୀ = ଦକ୍ଷିଣଦିକ୍-ଯ) ଚନ୍ଦନବୃକ୍ଷ; ଅଗସ୍ତ୍ୟମୁନି । ବିଂ. ଦକ୍ଷିଣଦେଶୀୟ ।

ଯାଯଜୂକ, ବିଂ. [ଯଜ୍-ଯ (ଯଙ୍ ଲୁଗନ୍ତ) = ପୁନଃପୁନଃ ଯାଗ କରିବା, ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଊକ] ଯେ ସର୍ବଦା ଯାଗ କରେ, ସର୍ବଦା ଯଜ୍ଞକାରକ ।

ଯାଯାବର, ବି. [ଯା-ଯ(ଯଙ୍ ଲୁଗନ୍ତ) = ପୁନଃ ପୁନଃ ଯିବା, ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ବର ଶୀଳାର୍ଥେ] ଅଶ୍ୱମେଧ ଯାଗର ଅଶ୍ୱ; ଜରତ୍କାରୁ ମୁନି; ଯେଉଁ ତପସ୍ୱିମାନଙ୍କର ନିୟମିତ ବାସସ୍ଥାନ ନାହିଁ ବୋଲି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପରିଭ୍ରମଣ କରନ୍ତି; ବ୍ରାହ୍ମଣ; ପର୍ଯ୍ୟଟକ; ସନ୍ନ୍ୟାସୀ । ବିଂ. ସଦାଭ୍ରମଣକାରୀ ।

ଯାଯୁଲ୍ଲିମାନ, } ବିଂ. (ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ ଶବ୍ଦର
ଯାଜୁଲ୍ଲିମାନ, } ଅପଭ୍ରଂଶ) ଦୀପ୍ତ, ପ୍ରକାଶମାନ । ଯଥା—

ଏମନ୍ତେ ମକରନ୍ଦ ପ୍ରକାଶେ ପାଦକଞ୍ଜେ,
ଯାଯୁଲ୍ଲିମାନ ହୋଇ କଲେଟି ପ୍ରଭୁ ବିଜେ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ଯାବ, } ବି. (ଯୁ = ମିଶ୍ରିତ କରିବା-ଅ, କ
ଯାବକ, } ଯୋଗ) ଅଳକ୍ତକ, ଅଳତା ।

ଯାବଜ୍ଜୀବନ, ବି. ଅ. ସମଗ୍ର ଜୀବିତକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଯେତେକାଳ ଜୀବିତ ରହିବାକୁ ଥାଏ ।

ଯାବତ୍, ବିଂ. (ଯଦ୍-ବତ୍-ପରିମାଣାର୍ଥେ) ଯେତେ, ଯେତେସଂଖ୍ୟକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଯାବତୀ) । ଯଥା—

ରାମଙ୍କ ପ୍ରତି ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଯାବତୀ ପକ୍ଷପାତିତା । ଜା.ପ.ନା.

ଅଂ. ସାକଲ୍ୟ; ଅବଧି, ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ; ହେତୁ; ଅବଧାରଣ; ପ୍ରଶଂସା; ସୀମା; ପରିଚ୍ଛେଦ; ଅଧିକାର; ସମ୍ଭ୍ରମ; ସମୂହ; ପରିମାଣ; ପକ୍ଷାନ୍ତର ।

ଯାବତୀୟ, ବି.(ଯାବତ୍-ଈୟ) ସମୁଦାୟ, ସମସ୍ତ ।

ଯାବଶୂକ, ବି. (ଯବଶୂକ-ଅ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଯବକ୍ଷାର, ସୋରା ।

ଯାହା, ସର୍ବଂ (ଯଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହାର; ଅପ୍ରାଣିବାଚକ ଯଦ୍ ଶବ୍ଦର ଦ୍ୱିତୀୟା ।

ଯାହ୍ନ, ସର୍ବଂ. ଯଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହା । ଯଥା—

ଯାହ୍ନୁ ବୋଇଲେ କୃଷ୍ଣ ନାମ ବାହାରେ । ବି. ଚ. ମ.

ଯିଦ୍ଦ, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଳି; ପଣ ।

ଯିଦ୍ଦବାଜ୍, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେ ଅଳିପଣ କରିବାରେ ବାହାଦୁର ।

ଯିବା, କ୍ରି. (ଯା ଧାତୁଜ) ଗମିବା । ବିଂ. ଗତ ।

ଯିମିଣ୍ଡି, } ଅଂ. (ପ୍ରାକୃତ ଜମି ଶବ୍ଦଜ)
ଜମିଣ୍ଡି, } ଯେପରି ।

ଯିଯକ୍ଷୁ, } ବିଂ. (ଯଜ୍=ପୂଜାକରିବା-ସନ୍
ଯିଯକ୍ଷମାଣ, } —ଦ୍ୱିତ୍ୱ ଉ, ମାନ, ଯ ଆଗମ) ଯଜ୍ଞକରିଣେଚ୍ଛୁ, ଯେ ଯାଗ କରିବାର ଇଚ୍ଛା କରେ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ଯିଯକ୍ଷା ହୁଏ ।)

ଯିଯବିଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯୁ = ମିଶ୍ରିତ କରିବା-ସନ୍ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ – ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ଆ) ମିଶ୍ରିତ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ଯିଯବିଷୁ ହୁଏ ।)

ଯିଯାସୁ, ବିଂ. (ଯା = ଗମନକରିବା-ସନ୍ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ – ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଉ) ଗମନକରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ଯିଯାସା ହୁଏ ।)

ଯିସ, ସର୍ବଂ. (ଯଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଯାହା । (ଏହି ଶବ୍ଦଟି ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସାହିତ୍ୟରେ ତାଦୃଶ ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେ ।) ଯଥା—

ଦେଶ ବିଦେଶ ଭ୍ରମି ଆଣଇ ବା ଯିସ,
ନୃସିଂହେ ଭୋଗ ଦେଇ କରଇ ତା ଗ୍ରାସ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର ତ.

ଯୁଆଳକଳା, ବି. (ଯୁଗକୀଲ ଶବ୍ଦଜ) ଯୁଆଳିର ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ କାଠର କଳା ବା ଖିଲ ।

ଯୁଆଡ଼େ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ଦିଗରେ । ଯଥା—

ଆହା ରେ ଜନମଭୂମି କୁଆଡ଼େ ରହିଲ,
ମୁହିଁ ଲୁଗୁଛିଲି ସିନା ଯେ ଯୁଆଡ଼େ ଥିଲ । ଋ.ସା.୯୮.୮.

ଯୁଆନ, ଜୁଆନ, } ବିଂ. (ଯୁବନ୍ ଶବ୍ଦଜ)
ଯୋଆନ, } ଯୁବା ।

ଯୁଆଳି, ଯୋଆଳି, ବି. (ଯୁଗ ଶବ୍ଦଜ) ରଥ ଶକଟ ପ୍ରଭୃତି ଓ ଲଙ୍ଗଳର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ ।

ଯୁକତ, } ବି. (ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ଯୁଗତ, } ଯୋଗ । ଯଥା—

ଅବ୍ୟକ୍ତ ସେ ମାୟାଶକ୍ତ ଯୁଗତେ । ବି. ଚ. ମ.

ବିଂ. ଯୁକ୍ତ । କ୍ରି. ବିଂ. ଯୁକ୍ତକ୍ରମରେ । ଯଥା—

ଯୁବା ହୋଇ ଯାହା ହେଲ ଯୁଗତେ,
ମଦନଙ୍କୁ ଶୁଭିଲ ଏ ଜଗତେ । ଲ୍ୟ. ବ.

ଯୁକ୍ତ, ବିଂ. (ଯୁଜ୍ = ଯୋଗ କରିବା-ତ) ନ୍ୟାଯ୍ୟ, ଉପଯୁକ୍ତ; ମିଳିତ; ନିଯୁକ୍ତ; ଆସକ୍ତ; ବ୍ୟାପୃତ ।

ଯୁକ୍ତି, ବି. (ଯୁଜ୍-ତି) ନ୍ୟାୟ; ମିଳନ; ଶାସ୍ତ୍ର; ଅନୁମାନ; ଲୋକବ୍ୟବହାର; କାରଣ; ମନ୍ତ୍ରଣା; ଉପାୟ; ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ।

ଯୁଗ, ବି. (ଯୁ=ମିଳନ କରିବା-ଗମ୍-ଅ) ଯୁଗ୍ମ, ଯୋଡ଼ା; ସତ୍ୟ, ତ୍ରେତା, ଦ୍ୱାପର ଓ କଳି ଏହି ଚାରି; ଚାରିହାତ ପରିମାଣ; ରଥ ଶକଟ ପ୍ରଭୃତିର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ, ଯୁଆଳି ।

ଯୁଗକୀଳକ, ବି. ସଂ. ଯୁଆଳିର ଖିଲ ।

ଯୁଗନ୍ଧର, ବି. (ଯୁଗ=ଯୁଆଳି-ଧୃ-ଅ) ଶକଟାଦିର ଯୁଆଳିରେ ଯେ କାଷ୍ଠ ସଂଲଗ୍ନ ଥାଏ; ଲଙ୍ଗଳର ଈଷ; ପର୍ବତବିଶେଷ ।

ଯୁଗପତ୍, ଅଂ. ସଂ. ଏକକାଳରେ, ଏକାବେଳକେ ।

ଯୁଗଳ, ବି. (ଯୁଗ=ଯୁଗ୍ମ-ଳ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଯୁଗ୍ମ, ଯୋଡ଼ା ।

ଯୁଗଳମନ୍ତ୍ର, ବି. ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣାଦିଙ୍କ ମନ୍ତ୍ର ।

ଯୁଗ୍ମ, ବି. (ଯୁଜ୍=ଯୋଗ କରିବା-ମ) ଯୁଗଳ, ଯୋଡ଼ା; ମେଳନ; ମିଥୁନରାଶି ।

ଯୁଗ୍ୟ, ବି. (ଯୁଜ୍=ଯୋଗ କରିବା-ଯ) ବାହନ, ଯାନ । ବିଂ. ଯୁଗବାହୀ, ଯୁଆଳି ବହୁଥିବା (ପଶୁ) ।

ଯୁଝ, ଜୁଝ, କୁ଼ଝି, } ବି. (ଯୁଦ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ ଜୁଝ୍‌ଝରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଯୁଦ୍ଧ । ଯଥା—

ବହ୍ନିସୁତ ସ୍ଥୂଳଜଂଘ ଯୁଝ,ବଜ୍ରଦଂଷ୍ଟ୍ର ନଳ ରଣ ମାଝ
ବୈ. ବ.

ଯୁଝିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ଜୁଝ୍‌ଝ ଧାତୁଜ) ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ।

ଯୁଝିଷ୍ଠି, ଯୁଧିଷ୍ଠି, ବି. (ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଶବ୍ଦଜ) ଯୁଧିଷ୍ଠିର । ଯଥା—

ଯୁଝିଷ୍ଠି ରଜା ମୁଖ ଚାହିଁ,
ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କୁ ଉଚେ କହି । ଭା. ଦ. ସ୍ତ.

ଯୁଞ୍ଜାନ, ବି. (ଯୁଜ୍=ଯୋଗ କରିବା-ଆନ, ନ ଆଗମ) ସାରଥି; ବିପ୍ର । ବିଂ. ଯୋଗାଭ୍ୟାସକାରୀ ।

ଯୁଟିବା, କ୍ରି. ମିଳିବା, ସଂପ୍ରାପ୍ତ ହେବା, ଘଟିବା ।

ଯୁଣ, ବି. (ଯୋଜନ ଶବ୍ଦଜ) ଯୋଜନ, ଚାରିକ୍ରୋଶ । ଯଥା—

ଏଠାକୁ ଦଶଯୁଣଠାରେ,
ଘର କରିଛୁ କ୍ଷେତ୍ରବରେ । ଦା. ର.

ଯୁତ, ବିଂ. (ଯୁ=ଯୋଗ କରିବା-ତ) ଯୁକ୍ତ, ମିଳିତ । ବି. ହସ୍ତିଙ୍କୁ ପଦାଘାତ; ଚାରିହସ୍ତପ୍ରମାଣ । (ଯୁକ୍ତ=ଯୋଟ) ।

ଯୁଦ୍ଧ, ବି. (ଯୁଧ୍=ଯୁଦ୍ଧ କରିବା-ତ) ସମର, ଲଢ଼େଇ; ବିବାଦ; ଗ୍ରହର ଗତିବିଶେଷ ।

ଯୁଧ, ଯୁଧା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯୁଧ୍=ଯୁଦ୍ଧ କରିବା-କ୍ୱିପ୍, ଆ) ଯୁଦ୍ଧ । ଯେପରି— ଯୁଧାଜିତ୍ ।

ଯୁଧାନ, ବି. (ଯୁଧ୍-ଆନ) କ୍ଷତ୍ରିୟ; ଯୋଦ୍ଧା, ଯୁଦ୍ଧକାରୀ ।

ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ବି. (ଯୁଧି=ଯୁଦ୍ଧରେ-ସ୍ଥିର, ସ୍ଥ=ଷ୍ଠ) ପାଣ୍ଡବଜ୍ୟେଷ୍ଠ, ଧର୍ମରାଜ ।

ଯୁଧ୍ୟମାନ, ବିଂ. (ଯୁଧ୍-ମାନ, ଯ ଆଗମ) ଯୁଦ୍ଧକାରୀ, ଯେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଅଛି ।

ଯୁଯୁକ୍ଷମାଣ, ବିଂ. (ଯୁଜ୍=ଯୁକ୍ତ କରିବା, ସମାଧିସ୍ଥ ହେବା-ସନ୍ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ-ମାନ) ଯୋଗ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ; ମୁକ୍ତିକାରକ ।

ଯୁଯୁତ୍ସୁ, ବିଂ. (ଯୁଧ୍=ଯୁଦ୍ଧ କରିବା-ସନ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ—ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଉ) ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ । ବି. ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଔରସରେ ବୈଶ୍ୟାର ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ସନ୍ତାନ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ଯୁଯୁତ୍ସା ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ଯୁଯୁଧାନ, ବି. (ଯୁଧ୍=ଯୁଦ୍ଧ କରିବା-ଆନ ସ୍ୱର ସହିତ ଯକାରର ଦ୍ୱିତ୍ୱ) ଯୋଦ୍ଧା ଯୁଦ୍ଧକାରୀ; ସାତ୍ୟକି; ଇନ୍ଦ୍ର; କ୍ଷତ୍ରିୟ ।

ଯୁଲମ, ଯୁଲମ୍, ବି. (ଦେଶଜ) ବଳାତ୍କାର ।

ଯୁବକ, ବି. (ଯୁବନ୍-କ ଯୋଗ) ଯୁବା, ତରୁଣ ।

ଯୁବଗଣ୍ଡ, ବି. (ଯୁବନ୍ = ଯୁବା-ଗଣ୍ଡ = ବଦନୈକଦେଶରେ ସ୍ଫୋଟକ) ଯୁବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଗଣ୍ଡସ୍ଥ ବ୍ରଣବିଶେଷ, ବୟସ-ଭରଣ୍ଡ ।

ଯୁବଜାନ, ବି. (ଯୁବତି-ଜାୟା, ଜାୟା ଶବ୍ଦର ଜାନ ଆଦେଶ) ଯୁବତୀର ପତି, ଯାହାର ଜାୟା ଯୁବତୀ ଅଟେ ।

ଯୁବତି, ଯୁବତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯୁବନ୍ = ଯୁବା-ତି, ଈ) ପ୍ରାପ୍ତଯୌବନା, ତରୁଣୀ, ନବ-ଯୌବନା; ସ୍ତ୍ରୀମାତ୍ର; ହରିଦ୍ରା ।

ଯୁବରାଜ, ବି. (ଯୁବନ୍-ରାଜନ୍) ରାଜାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର; ରାଜ୍ୟର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଏବଂ ରାଜ୍ୟର ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ରାଜପୁତ୍ର; ରାଜପୁତ୍ର ।

ଯୁବା, ବିଂ. (ଯୁବନ୍—ଯୁ = ଯୋଗ କରିବା, ମିଶିବା-ଅନ୍, ଯୌବନସ୍ଥୀଭୂତଃ ଯୁବା) ତରୁଣ, ୧୬ ବର୍ଷଠାରୁ ୩୦ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୟସ୍କ; ସୁନ୍ଦର; ବଳବାନ୍ ।

ଯୁବାନ, ବି. (ଯୁବନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଯୁଆନ, ଭେଣ୍ଡା ।

ଯୁଷ୍ମଦ୍, ସର୍ବଂ. (ଯୁଷ୍ = ସେବା କରିବା-ମଦ୍) ତୁମ୍ଭେ, ତୁମେ ।

ଯୁଷ୍ମଦୀୟ, ବିଂ. (ଯୁଷ୍ମଦ୍-ଈୟ) ତୁମ୍ଭସମ୍ବନ୍ଧୀୟ, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ।

ଯୂଇ, ଯୁଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯୂଥୀ ଶବ୍ଦଜ) ଯୂଥିକା-ପୁଷ୍ପ । ଯଥା—

ଯୁଇ ଜାଇ ପୁନ୍ନାଗ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଅଛି । ଗ୍ରୁ. ମା.

(ଦେଶଜ) ଛତା ।

ଯୂକ, ବି. [ଯୁ = (କେଶ ସହିତ) ଯୁକ୍ତ ହେବା-କ୍ୱିପ୍-କ ଯୋଗ, ଉ = ଊ] କେଶ-କୀଟ, ଉକୁଣି ।

ଯୂତ, ବି. (ଯୁ = ମିଶ୍ରିତ କରିବା-ତ, ଉ = ଊ) ମିଶ୍ରଣ ।

ଯୂଥ, ବି. (ଯୁ = ଯୁକ୍ତ ହେବା-ଥ, ଉ = ଊ) ପଶୁ-ପକ୍ଷୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସ୍ୱଜାତୀୟ ଦଳ, ସମୂହ ।

ଯୂଥନାଥ, ଯୂଥପ, } ବି. (ଯୂଥ-ନାଥ, ଯୂଥ-ପା-ଅ) ବନ୍ୟ ଗଜମାନଙ୍କରେ ଯେ ପ୍ରଧାନ । (ଯୂଥନାଥସ୍ତୁ ଯୂଥପଃ—ଅମର ।)

ଯୂଥିକା, ଯୂଥୀକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଯୂଇଫୁଲ; ମାଗଧୀ-କୁସୁମ ।

ଯୂନ, ବି. (ଯୁ = ମିଶ୍ରିତ କରିବା-ତ, ତ = ନ) ସଂଯୋଗ, ମିଶ୍ରଣ ।

ଯୂନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯୁବନ୍-ଈ) ଯୁବତୀ, ତରୁଣୀ ।

ଯୂପ, ବି. (ଯୁ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ପ) ଯଜ୍ଞୀୟ ପଶୁ ବନ୍ଧନାର୍ଥ ସଂସ୍କୃତ କାଷ୍ଠସ୍ତମ୍ଭ, ଜୟସ୍ତମ୍ଭ ।

ଯୂପକଟକ, ବି. (ଯୂପ = କାଷ୍ଠସ୍ତମ୍ଭ, କଟକ = ବଳୟ ଇତ୍ୟାଦି) ଯୂପର ମସ୍ତକସ୍ଥିତ ବଳୟାକାର କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ।

ଯୂଷ, ବି. (ଯୁଷ୍ = ବଧ କରିବା-ଅ) କ୍ୱାଥ, ମଣ୍ଡ; ଝୋଳ ।

ଯେ, ଜେ, ସର୍ବଂ. (ଯଦ୍ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଯେହ; ଯେଉଁ । ଅଂ. ପାଦପୂରଣାର୍ଥେ । ଯଥା—

ଲୋକେ ଲୋକେଶ ଯେ ଦସ୍ତା କର ବସ୍ତ୍ର,
ଶବ ସର୍ବସ୍ୱରମନ ଯେଉନ ବାହାର । ବି. ଚି. ମ.

ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥ ଯଥା—

ନଦରେ ନଦରେ ଥାଅ ବଧିରେ କନ୍ଧ,
ଶିତାଶିତାଙ୍କ ପ୍ରେମ ଦେଲେ ଯେ ତନ୍ଧି । ବି.ଚି.ମ.

ଯେଉଁ, ସର୍ବଂ. (ଯଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ, ଯାହା ।

ଯେଉଁଠି, ଅଂ. (ଦେଶଜ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନେ—ଏହି ପଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଯେ ସ୍ଥାନରେ ।

ଯେଝା, ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ଯାହାର । ଯଥା—

ବଳେ ଆଜ ଦେବଦେବୀଏ ଯେଝା ପୂଜା ସମ୍ଭାରେ ।
ଚ. ଭା.

ଯେତକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆକୃତିର ପରି-ମାଣାର୍ଥ ।

ଯେତେ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ପରିମାଣ-ବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—

ଯେ ଯେତେ ତେଜସ୍ୱୀ ତା ତେଜ
ମୋତେ ଅଟଇ ଜଣା । ଚ. ଭା.

ଯେଣିକ, ଅଂ.(ଦେଶଜ) ଯେଉଁଆଡ଼େ । ଯଥା—

ଯେଣିକ ମୁଁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଉଥିବଟି ତେଣିକ
ଦିଶିଯାଉଥିବ ମୋତେ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଯେଣୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଯେହେତୁରୁ । ଯଥା—
ଗୃହିଣୀ ଭଙ୍ଗୀରୁ ଥିଲେ ସେହୁ ଯେଣୁ ଆଗହୁଁ ମର ।
ଉଷା ।

ଯେଉଁଆଡ଼ୁ, ଯେଉଁଦିଗରୁ ।

ଯେଣେ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁଆଡ଼େ । ସର୍ବଂ. ଯାହାଦ୍ୱାରା । ଯଥା—
ସୁସ୍ୱରେ କରେ ଗୀତରସ,
ଯେଣେ ହୋଇବ ମନ ତୋଷ । ଶ୍ରୀ. ଦ. ସୁ.

ଯେତିକ, ଅଂ. (ଯାବତ୍ = ପ୍ରାକୃତ ଜେତିକ ଶବ୍ଦଜ) ପରିମାଣାର୍ଥ ।

ଯେତେ, ଯେତେକ, ବିଂ. (ଯାବତ୍ = ପ୍ରାକୃତ ଜତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଯାବତ୍‌ପରିମିତ ।

ଯେତୋଟି, ବିଂ.(ଦେଶଜ)ଯେତେକ । ଯଥା—
ଦ୍ରୋଣଙ୍କର ବିନ୍ଧିବା ମାର୍ଗଣ ଯେତୋଟି,
ଧାଇଁଥିଲେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ତାଙ୍କୁ ସେ ଦେଲେ କାଟି ।
କୃ. ଶ୍ରୀ. ବି. ପ.

ଯେବଣ, ସର୍ବଂ. (ଯଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ । ଯଥା—
ପୂରୁଥିଲା ତାର ଉଇଁଲବେଳକୁ
ଯେବଣ ଯେବେ ବାସନା । ଯ. କେ.

ଯେବେ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଯେତେବେଳେ; ଯଦି । ଯଥା—ତୁ ଯେବେ ଆଦେଶ ପାଳନ ନ କରୁ, ଅବଶ୍ୟ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିବୁ ।

ଯେମନ୍ତ, ଯେମନ୍ତି, ଯେମିନ୍ତି, ଯେମନ୍ତ, ଯେମନ୍ତ, ଯେମନ୍ତେ, ଯେମନ୍ତେ, ଅଂ. (ଯଥା ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଜେମ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ଯେପରି । ଯଥା—
ବୀର ଦେବବ୍ରତ ଦ୍ୱାପରେ ଯେମନ୍ତେ,
ସ୍ଥାପିଲେ ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମ ଭୂଭାରତେ । ନ. କେ.
ସୌରଜ୍ୟୋ ପ୍ରଜାପୃଷ୍ଠି ରଷ୍ଟ୍ର ଯେମନ୍ତ । ତୁ. ସୁ.

ଯେସନ, ଯେସନେ, ଯେସନେକ, ଯେସନେକେ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଯେପରି । ଯଥା—
ବିତାନ ଏସନ ପ୍ରସନ୍ନ ଧରେ,
ଯେସନ ଗଗନ ନିଶାକାଳରେ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.
ଶୟନ କଲପ୍ରାନ୍ତେ ବସନ୍ତ ବେନଭାଇ,
ଯେସନେକେ ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଜ୍ୟୋତି ବିରାଜଇ ।
ନୃ. ପୃ. ଚ. ତ.

ଯେହି, ଯେହୁ, ସର୍ବଂ. (ଯଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ, ଯେବ୍ୟକ୍ତି । ଯଥା—
ଧର୍ମଅସ୍ତ୍ରେ ଯେହୁ କରନ୍ତି ବିଜୟ,
ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର ତାଙ୍କ ମନୁଷ୍ୟ ହୃଦୟ । ନ. କେ.

ଯେହ୍ନେ, ଯେହ୍ନେକ, ଅଂ. (ଯାଦୃକ୍ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଜେହେ ପଦରୁ ଜାତ) ଯେପରି । ଯଥା—
ଯେହ୍ନେ ବିଶ୍ୱଲକ୍ଷ୍ମୀ ବିଶାଳଦର୍ପଣ । ନ. କେ.

ଯୋ, ସର୍ବଂ. (ଯଦ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଯେହୁ, ଯାହା । (ହିନ୍ଦୀ) ବଳ, ଶକ୍ତି । ଯଥା—
କାହାର ହଲଚଲ ହେବାର ଯୋ ନାହିଁ । ଉ ସା.୧୧.୪.
(ଯୋଗ ଶବ୍ଦଜ) ଉପାୟ, ସୁଯୋଗ; ମୂଳଧନ ।

ଯୋକ୍ତା, ଯୋକ୍ତୃ, ବିଂ. (ଯୁଜ୍—ଯୋଗ କରିବା-ତୃ) ଯୋଗକର୍ତ୍ତା ।

ଯୋକ୍ତ୍ର, ବି. (ଯୁଜ-ତ୍ର) ହଳବନ୍ଧନରଜ୍ଜୁ, ଯୋତଦଉଡ଼ି; ଯୁଆଳି ।

ଯୋଖ,ବି.(ଦେଶଜ)ତୁଳନା, ଉପମା । ଯଥା—
ଇନ୍ଦ୍ର ନୀଳମଣି ଝଳ ଦର୍ପଣ,
ଯୋଖ କରିବା ଯେବେ ପଣପଣ । ବ. ଚ. ମ.
(ଯୁଜ୍ ଧାତୁଜ) ଯୋଡ଼ିବା । ବିଂ. ତୁଲ୍ୟ, ସଦୃଶ । ଯଥା—
ବନକ ଆଦରଣ କ ବାଦ ରଚ ହୁଅନ୍ତେ ଯୋଖ ।
ବେ. ଭ.

ଯୋଖା, ବି. (ଦେଶଜ) ମାନସିକ ଗଣିତ, ମନେ ମନେ ଗଣନା କରି ବା ଲେଖାକରି କହିବା, ଯୋଡ଼, ମେଳ । ଯଥା—
ତୁ ମୋତେ ସଙ୍ଗାତୁଣୀ ନ ବୋଲ ଯେ ଏକା,
ଗମ୍ଭୀର ସମୁଦ୍ର କାହିଁ କାଠି ଦେଇ ଯୋଖା । ସା. ଭ. ଆ.
ତୁଳନା; ଦନ୍ତମୂଳର ମାଂସବୃଦ୍ଧି, ଦନ୍ତପୀଡ଼ା-ବିଶେଷ । ବିଂ. ତୁଲ୍ୟ । ଯଥା—
ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ଧ୍ୱଜ ପ୍ରଳୟ ଅଗ୍ନି ଶିଖା,
ତେଜକୁ ସେହିକାଳେ ହୋଇଗଲା ଯୋଖା ।
କୃ. ଭ. ଶ୍ରୀ. ପ.

ଯୋଖିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତୁଲ୍ୟ ମଣିବା, ତୁଳନା କରିବା, ଉପମା ଦେବା । ଯଥା—
ଦରପଣତ ଦରପଣ ତ ପାଇବ ଯୋଖୁଁ ମୁଖେ ।
ବ. ଚ. ମ.
(ଯୁଜ୍ ଧାତୁଜ) ଯୁକ୍ତକରିବା । ଯଥା—
ଧୂପେ ଯୋଖି ମାର ବନ୍ଧୁ ଥିଲା ତାର
ଅନ୍ତରରି ଅନ୍ତସ୍ତଳେ । ଯ କେ.
ଗଣନା କରିବା । ଯଥା—
କାଠିରେ ମାପିଲେ କି ସମୁଦ୍ର ହୋଏ ଲେଖି,
ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠି ଗଣିଲେ କି ଆକାଶ ହୋଏ ଯୋଖି ।
ନା. ର. ଗୀ.

ଯୋଗ, ବି. (ଯୁଜ୍ = ଯୋଗକରିବା-ଅ) ମିଳନ, ଐକ୍ୟ; ଜୀବାତ୍ମା ଓ ପରମାତ୍ମାର ସଂଯୋଗ; ଯୁକ୍ତି; ସମ୍ବନ୍ଧ; ସଂସ୍କାର; ପ୍ରୟୋଗ; ଉପାୟ; ଚିତ୍ତବୃତ୍ତିନିରୋଧ; ଧ୍ୟାନ; ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ରରେ ବିଷ୍କୁମ୍ଭାଦି ସପ୍ତବିଂଶ; ଧନସମ୍ପତ୍ତି; ଉପାର୍ଜନ; ଲାଭ, ପ୍ରାପ୍ତି; କୌଶଳ; ବର୍ମ, ସାଞ୍ଜୁ; ଔଷଧ; ପତଞ୍ଜଳି ମୁନି ପ୍ରଣୀତ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଶୁଭକାଳ ।

ଯୋଗଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ମଣୋହି; ରାଜଭୋଜନ । ଯଥା—

ଯୋଗଣାନ୍ତେ ରାସ୍ତେ ରତନପଲଙ୍କେ
ହୋଇ ନିଦ୍ରା ଅଭିଭୂତ । ଯ. କେ.

ମଣୋହିର ଉପକରଣ । ଯଥା—

ଗହଡ଼ ହୋଇ ଗାଇଯାକ ମୁଁ ରଖଇ,
ଦହି ଦୁଧ ଘିଅ ଯୋଗଣ ଦିଅଇ । କୃ. ଖ ବି. ପ.

ଯୋଗଣିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ଯୋଗଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ; ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ସେବକବିଶେଷ, ଯେ ମହାପ୍ରସାଦାର୍ଥ ଅପକ୍ୱ ଯୋଗଣ ସାମଗ୍ରୀ ଆଣିଦିଏ ।

ଯୋଗଣିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଯୋଗଣ ସାମଗ୍ରୀ ଠିକ୍ କରିବା ।

ଯୋଗନିଦ୍ରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯୋଗ = ମନର ବିଷୟାନ୍ତର ନିବୃତ୍ତି-ନିଦ୍ରା) ଯୋଗରୂପ ନିଦ୍ରା; ପ୍ରଳୟକାଳରେ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କର ସର୍ବଜୀବସଂହାର ଇଚ୍ଛାହେତୁ ଯୋଗବ୍ୟାପାର; ଦୁର୍ଗା ।

ଯୋଗପଟ୍ଟିକା, ବି. (ଯୋଗ—ଯୋଗାଭ୍ୟାସାର୍ଥ-ପଟ୍ଟିକା = ବସ୍ତ୍ର) ଯୋଗିମାନଙ୍କର ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଯୋଗମାୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଦୁର୍ଗା; ସଂସାରମାୟା ।

ଯୋଗରୂଢ଼, ବି. ସଂ. ଅବୟବଶକ୍ତି ଓ ଅର୍ଥଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥବୋଧକ, ଯୌଗିକ ଅଥଚ ରୂଢ଼ ଶବ୍ଦ । ଯେପରି—ପଙ୍କଜାଦି ।

ଯୋଗବାହ, ବି. (ଯୋଗ-ବାହ୍ = ବହନ କରିବା-ଅ) ଅନୁସ୍ୱାର; ବିସର୍ଗ; ଜିହ୍ୱାମୂଳୀୟ ବର୍ଣ୍ଣ ।

ଯୋଗବିଦ୍, ବି. (ଯୋଗ-ବିଦ୍ = ଜାଣିବା-କ୍ୱିପ୍) ଯୋଗୀ, ତପସ୍ୱୀ ।

ଯୋଗସାର, ବି. ସଂ. ସର୍ବରୋଗାପହାରକ ଉପାୟ ।

ଯୋଗାଇବା, କ୍ରି. (ଯୋଗ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବା; ଆବଶ୍ୟକ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଆଣି ସମର୍ପଣ କରିବା; ଯୋଗ କରିବା; ବିବାହରେ ବର ଓ କନ୍ୟାର ନକ୍ଷତ୍ରାଦି ଅନୁକୂଳ ହେବା ।

ଯୋଗାକର୍ଷଣ, ବି. (ଯୋଗ-ଆକର୍ଷଣ) ଯେଉଁ ଗୁଣଦ୍ୱାରା ଏକାଧିକ ପରମାଣୁ ଏକତ୍ରିତ ରହେ, ପରସ୍ପର ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୁଏ ନାହିଁ; ପରମାଣୁ ସମୁଦାୟର ସମଷ୍ଟିକରଣ; ବନ୍ଧନ ।

ଯୋଗାଡ଼, ବି. (ଯୋଗ ଶବ୍ଦଜ) କର୍ମନିର୍ବାହର ସମ୍ଭାର ବା ଉପକରଣ । ଯଥା—

ସୁତା ବାଣୀ ଶୁଣି ସାଧୁ ଦୁଃଖିତ ହୋଇଲେ,
ସତ୍ତା ଯିବା ସମସ୍ତ ଯୋଗାଡ଼ କରିଦେଲେ । ବୈ. ପ.

କର୍ମନିର୍ବାହର ଉଦ୍‌ଯୋଗ ଓ ଉପାୟ । ଯଥା—

ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ ବିଭା ଯୋଗାଡ଼ ଲାଗିଲା,
ଦିନ ବାର ଲଗ୍ନ ସବୁ ନିଶ୍ଚୟ ହୋଇଲା । ବୈ. ପ.

ଯୋଗାଡ଼ିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ସେବକ । ବିଂ. ଯୋଗାଡ଼କାରକ, ଯେ ଯୋଗାଡ଼ କରେ ।

ଯୋଗାଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ, ହୁଏତ ଯୋଗ ଶବ୍ଦଜ) ଉଦ୍‌ଯୋଗ କରିବା, ଉପାୟ କରିବା, ଆୟୋଜନ କରିବା; ସିଦ୍ଧ କରିବା । ଯଥା—

ପରିବା ଲବଣ ପିଠଆର ଆଦିକରି,
ଘୃତଯୋଗେ ଏକା ଯାକୁ ଦିଅନ୍ତି ଯୋଗାଡ଼ି । ସା. ଖ. ସ.

ଯୋଗାଣ, ବି. (ଯୋଗ ଶବ୍ଦଜ) ଯୋଗାଇବା; ଯୋଗ କରିବା ।

ଯୋଗିଆଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯୋଗୀ ପଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ) ଯୋଗିନୀ । ଯଥା—

ଉମାପରି ଝିଅକୁ ପିତା ମୋର ଦେଲେ ।
ଯୋଗିର ଭାରିଯା ସିନା ଯୋଗିଆଣୀ ହେଲେ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ଚ.

ଯୋଗୀ, ବି. (ଯୋଗିନ୍-ଯୋଗ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ଅଥବା ଯୁଜ୍ = ଯୋଗ କରିବା-ଇନ୍ ଶୀଳାର୍ଥେ) ତପସ୍ୱୀ; ଦଣ୍ଡୀ, ସନ୍ନ୍ୟାସୀ; ବ୍ରହ୍ମବେତ୍ତା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ—ଯୋଗିନୀ) ଯୋଗକାରିଣୀ ନାରୀ; ଦେବୀବିଶେଷ; ତିଥିର ଶେଷ ।

ଯୋଗୀଶ, ଯୋଗୀଶ୍ୱର, ବି. ସଂ. ଶିବ, ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ।

ଯୋଗେଶ, ଯୋଗେଶ୍ୱର, } ବି. ସଂ. ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ; ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟମୁନି ।

ଯୋଗ୍ନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯୋଗିନୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଯୋଗିନୀ; ଦେବୀବିଶେଷ । (ଏ ଦେବୀମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୬୪) । ଯଥା—

ରକତ ମାଂସ ଦେଖି ବିଜୟେ ଶମଶାନୀ,
କରନ୍ତି ରୁଧିର ପାନ ଯୋଗ୍ନୀବୃନ୍ଦ ଘେନି । ସା.ଭା.ଆ.

ଯୋଗ୍ୟ, ବିଂ. (ଯୁଜ୍=ଯୋଗ କରିବା-ଯ, କିମ୍ବା ଯୋଗ-ଯ) ପ୍ରବୀଣ; ସମର୍ଥ; ଉପଯୁକ୍ତ; ପବିତ୍ର; ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ; ଯୋଗାର୍ହ । ବି. ପୁଷ୍ୟାନକ୍ଷତ୍ର; ଶକଟାଦିର ବାହନ; ଚନ୍ଦନ; ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଯୋଗ୍ୟା) ଅଭ୍ୟାସ; ଅନୁଶୀଳନ; ସୂର୍ଯ୍ୟପତ୍ନୀ ।

ଯୋଗ୍ୟତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯୋଗ୍ୟ-ତା ଭାବାର୍ଥେ) କ୍ଷମତା; ପବିତ୍ରତା; ଉପଯୁକ୍ତତା; ପଦାର୍ଥସମୂହର ପରସ୍ପର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବାଧାଭାବ ।

ଯୋଗ୍ସ, ବି. (ଯୁଜ୍ ଧାତୁଜ) ଯୋଗ କରିବା । ଯଥା—

ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦେବା ଘୋଡ଼ା ନକୁଳ ରଥେ ଯୋଗ୍ସ,
ହୋଇଛନ୍ତି ଏଥିରେ ନ କର ଶଙ୍କାପଞ୍ଚା । କୃ.ଭା.ଉ.ପ.

ବିଂ. ସଂଯୁକ୍ତ । ଯଥା —

ଶୁକଲ ସ୍ୱର ଘୋଡ଼ା ଯୋଗ୍ସ ମୋ ରଥରେ । କୃ.ଭା ବି.ପ

ଯୋଚିବା, କ୍ରି. (ଯୁଜ୍ ଧାତୁଜ) ଶକଟାଦିରେ ବଳଦ ପ୍ରଭୃତି ବାନ୍ଧିବା; ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା । ଯଥା—

ଗୃହିଁ ବୋଲୁଁ ଗୃହିଁଦେଲେତ ଶର ମୁଁ ଯୋଚଲି । ର.ପ.

ଯୋଜକ, ବିଂ. (ଯୁଜ୍=ଯୋଗ କରିବା-ଣିଚ୍-ଅକ) ସଂଯୋଗକାରକ, ମେଳକ; ଯେଉଁ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଭୂଭାଗ ଦୁଇ ବୃହତ୍ ଭୂଭାଗକୁ ପରସ୍ପର ସଂଯୁକ୍ତ କରେ ।

ଯୋଜନ, ବି. (ଯୁଜ୍-ଅନ) ଯୋଗ; ଚାରି କୋଶ ପରିମାଣ; ପରମାତ୍ମା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଯୋଜନା) ଏକତ୍ରକରଣ, ମେଳନ; ସଂଘଟନ ।

ଯୋଜନଗନ୍ଧା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. କସ୍ତୂରୀ; ସୀତା; ସତ୍ୟବତୀ, ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ ମାତା ।

ଯୋଜିତ, ବିଂ. (ଯୁଜ୍-ଣିଚ୍-ତ) ଖଚିତ; ମିଳିତ; ନିଯୁକ୍ତ; ରଚିତ ।

ଯୋଟ, ଜୋଟ, } ବି. (ଦେଶଜ) ମେଳ, ମିଳନ । ଯଥା—

ବେଳ ଛନ ପଦ୍ମର ସରକ ବିସ୍ତଟ—
ଆଟ ଯାଇ ନିଗନ୍ତି ସଙ୍ଗତେ ହେଲେ ଯୋଟ ।
କୃ. ଭା. ବ. ପ.

ବିଂ. ମିଳିତ; ତୁଲ୍ୟ । ଯଥା—

ଉଚକ ହେମସମ୍ପୁଟ, ଛବିକି ହୋଇବ ଯୋଟ ।

ଯୋଟକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଘଟନକାରକ, ମେଳକ, ମିଳନକାରକ ।

ଯୋଟଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ସଂଘଟନ, ମିଳନ ।

ଯୋଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ସଂଯୋଗ । ବିଂ. ସଂଯୁକ୍ତ, ସଘଟିତ । ଯଥା—

କର୍ଣ୍ଣ-ରଥ ପାଶେ କରି ରଥ ଯୋଟା,
ବୋଇଲେ ଯୁଦ୍ଧ କର ମୋ ସଙ୍ଗେ ସୂତବେଟା ।
କୃ. ଭା. କ. ପ.

ଯୋଟାଯୋଟି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମିଶାମିଶି, ମିଶ୍ରିତ, ମିଳିତ । ଯଥା—

ଗଜ ଯୋଦ୍ଧା ରଥୀ ହୋଇ ଯୋଟାଯୋଟି,
ଅଇଲେ ସୁଖେ ଯମରାଜନକୁ ଭେଟି । କୃ. ଭା. ଭୀ. ପ.

ବି. ପରସ୍ପର ମିଳନ, ମିଶ୍ରଣ ।

ଯୋଟିବା, କ୍ରି. (ଯୁଜ୍ ଧାତୁଜ) ଯୋଗକରିବା । ଯଥା—

ବାନ୍ଧିଲେ ଯେତେ କାଣ୍ଡ ଧନୁରେ ସେ ଯୋଟି ।
କୃ. ଭା ବ. ପ.

ତୁଲ୍ୟକରିବା କିମ୍ବା ମଣିବା, ଉପମାଦେବା; ତୁଲ୍ୟହେବା । ଯଥା—

ନିଜ ତେଜ ଉପରେ ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗତରେ,
ଯୋଟି ନ ପାରିଲେ ଦେବତା ଦୈତ୍ୟ ନରେ ।
କୃ. ଭା. ଆ. ପ.

ଯୋଗଦେବା । ଯଥା—

ରହିଥିବ ଯାହାକୁ କାଳଦେବ ଘୋଟି,
ସେହି ଯିବ ଅରଜୁନକୁ ଯୁଦ୍ଧେ ଯୋଟି । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ଯୋଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଯୁଗ୍ମ । ଯେପରି ପାଟ-ଯୋଡ଼ । ମିଳନ । ବିଂ. ମିଳିତ, ସଂଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

—ପ୍ରଣମିଲେ ଯୋଡ଼କରେ । ଉର୍ବଶୀ ।

ଯୋଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚର୍ମପାଦୁକା; କଠାଉ। ଯଥା—
ଶିକାରେ ଯେଣ ଅନ୍ନ ପୂଡ଼ା,
ବେଢ କାହାଲୀ ପାଦଯୋଡ଼ା । ଗ୍ରା. ଦ. ସ୍ବ.
ସଂଯୋଗ । ଯଥା—
ସବୁ ଶାସ୍ତ୍ର ବୀଜ ଏଥେ ହୋଇଅଛୁ ଯୋଡ଼ା । ନା.ର.ଗୀ.
ଯୁଗ୍ମ, ଦୁଇଟି । ଯଥା—
ଶ୍ରମ ଘେନଲେ ବସ୍ତ୍ରପୁଡ଼ା,
ଥିଲ୍ଲ ଛନ୍ଦିରେ ଯେତେ ଯୋଡ଼ା । ଗ୍ରା. ଦ. ସ୍ବ.
ବିଂ. ସଂଯୋଜିତ, ସଂମିଳିତ; ତୁଲ୍ୟ, ସମାନ । ଯଥା—
ଏ ସମସ୍ତ ଯୋଡ଼ା ନୋହିବେଟି ଯୋଡ଼ା
ଜାଣିଥାଅ ଏକାଳକୁ । ସୃ. ପ.

ଯୋଡ଼ାଏ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୁଇଗୋଟି ।
ଯୋଡ଼କ, } ଯଥା—
ବହଗ ଯୋଡ଼ାଏ, ବହକ ପୁଣି ଏକାକୀ ପୀଡ଼ାଏ ।
ବୈ. ବି.
ତାଙ୍କ କଙ୍କ ସବୁ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଗ୍ରାହକ,
ହୋଇ ବହୁଛୁ ସେ କୁଣ୍ଡଳ ଯୋଡ଼କ । କୃ.ଗ୍ର.ବ.ପ.

ଯୋଡ଼ାକମ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ବାଜିଲ୍ଲ ଦାଉଣ୍ଡି ଶଙ୍ଖ ମହୁରୀ ଯୋଡ଼ାକମ । ନୃ.ପ୍ର ପ୍ର.ଡ.

ଯୋଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ସାନପୋଖରି, କ୍ଷୁଦ୍ରଜଳାଶୟ; ଯୁଗ । ଯଥା—
ଯୋଡ଼କଯୋଡ଼ ଏହିପରି,
ହସ୍ତ ବଢ଼ାଇ ନେଲେ ହରି । ଦା. ର.
ବିଂ. ମିଳିତ, ମିଶ୍ରିତ ।

ଯୋଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଯୁଜ୍ ଧାତୁଜ) ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ତୁଲ୍ୟ କରିବା; ସଂଲଗ୍ନ କରିବା; ମିଳିତ ବା ମିଶ୍ରିତ କରିବା । ଯଥା—କର ଯୋଡ଼ି ଜଣାଇଲେ ।

ଯୋଡ଼ମାଳ, ବି. (ଯୁଗ୍ମମାଳା ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ତ୍ରୀକଣ୍ଠାଭରଣ ବିଶେଷ । ଯଥା—
ଯୋଡ଼ମାଳ କାଚ ମାଳ ଯେ,
ଆଉ ମାଳ ଆଳ କେତେହେଁ କହିବା
ଯେତେକ ମଣ୍ଡିଲେ ଆଳୀ ଯେ । ଲ.ବ.

ଯୋତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଇଜାରା ଅର୍ଥାତ୍ ଭୂମି ଚଷିବାକୁ ଦେବା ।

ଯୋତଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ରଇତ ।

ଯୋତା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚର୍ମପାଦୁକା । ଯଥା—
ଦଦରା ଛତା ଯୋତା ହରଗୋବିନ୍ଦ ମୁଣି,
ସବୁ ପକାଇ ବସ୍ତ୍ର ଛଟିଲେ ଶିର ଟୁଣି । ସା. ଗ୍ରା. ଆ.
(ଯୋକ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଶକଟ ଜୁଆଳିରେ ବାନ୍ଧିବା ଦଉଡ଼ି ।

ଯୋତ୍ର, } ବି. (ଯୁ—ଯୋଗ କରିବା-ତ୍ର, ଯୁଜ୍—
ଯୋକ୍ତ୍ର, } ଯୋଗ କରିବା-ତ୍ର) ଲାଙ୍ଗଳାଦି ବାହୀ ବୃଷଭାଦିର ସ୍କନ୍ଧସ୍ଥ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡବିଶେଷ, ଯୁଆଳି; ଯୁଗାଦିବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ, ଯୋତଦଉଡ଼ି; ସମ୍ପତ୍ତି ।

ଯୋଦ୍ଧା, ବି. (ଯୋଦ୍ଧୃ—ଯୁଧ୍ = ଯୁଦ୍ଧକରିବା-ତୃ) ଯୁଦ୍ଧକାରକ, ଯେ ଯୁଦ୍ଧ କରେ ।

ଯୋଧ, ବି. (ଯୁଧ୍—ଯୁଦ୍ଧ କରିବା-ଅ) ଯୋଦ୍ଧା; ଯୁଦ୍ଧ ।

ଯୋଧନ, ବି. (ଯୁଧ୍-ଅନ) ଯୁଦ୍ଧ; ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ର; ଯୋଦ୍ଧା ।

ଯୋଧସଂରାବ, ବି. (ଯୋଧ-ସଂରାବ = ଶବ୍ଦ, ଜୟଧ୍ୱନି) ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ଆହ୍ୱାନ; ପରସ୍ପର ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା କରିବା ।

ଯୋନି, ବି. (ଯୁ = ଯୋଗ କରିବା-ନି) ଆକର, ଉତ୍ପତ୍ତି ସ୍ଥାନ । ଯଥା— ବୀର-ଯୋନି ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ମହିମା ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଅଛି । କାରଣ; ସ୍ତ୍ରୀଚିହ୍ନବିଶେଷ; ଜଳ ।

ଯୋବରା, ବି. (ଦେଶଜ) ମଇଳା । ବିଂ. ମଳଯୁକ୍ତ, ବିବର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—
ଦେହ ମଇଳା ଗୃହ ଯୋବରା ଦିଶେ ଯାର,
ପୁରୁଷକୁ ଦେଖି ସେ ହସଇ କରକର । ନୃ.ପ୍ର.ପ୍ର.ତ.

ଯୋର, } ବି. (ଯାବନିକ) ବଳ; ବଳାତ୍କାର;
ଜୋର, } ଆଧିକ୍ୟ । ଯଥା—
ମନେ ଯହୁଁ ହେଲା ଦୁଃଖ ସଞ୍ଚାର,
ଆଖି ବୁଜିଁ ଲାଗେ ନିଦର ଜୋର । ହା. ଚ.

ଯୋଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯୁଷ୍ = ସେବା କରିବା-ଅ-ଆ) ନାରୀ ।

ଯୋଷିତ୍, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯୁଷ୍ = ସେବା କରିବା-
ଯୋଷିତା, } ଇତ୍, ଆ) ସ୍ତ୍ରୀ, ନାରୀ ।

ଯୌ, ବି. (ଯାବନିକ ଶବ୍ଦଜ) ଲକ୍ଷା, ଲାଖ ।
ଯୌକ୍ତିକ, ବିଂ. (ଯୁକ୍ତି-ଇକ) ଯୁକ୍ତିସିଦ୍ଧ, ପ୍ରାମାଣିକ; ଯୁକ୍ତିକାରୀ । ବି. କର୍ମସଚିବ ।
ଯୌଗିକ, ବିଂ. (ଯୋଗ-ଇକ) ଯୋଗଜାତ । ବି. ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତ୍ୟୟଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥବାଚକ ଶବ୍ଦ । ଯଥା—ଧନଦ, ଜଳଦ, ପାଚକ ଇତ୍ୟାଦି ।
ଯୌତକ, } ବି. (ଯୁତକ=ଯୋନସମ୍ବନ୍ଧ-ଅ
ଯୌତୁକ, } ଭାବାର୍ଥେ, କିମ୍ବା ଯୁତ= ବଧୂବର-ଅ-କ ଯୋଗ) ବିବାହକାଳରେ ଦମ୍ପତିର ଲବ୍‌ଧଧନ; ଉପନୟନାଦି ସଂସ୍କାର କାଳରେ ଦତ୍ତ ଧନକୁ ମଧ୍ୟ ଯୌତୁକ କହନ୍ତି ।
ଯୌଧେୟ, ବି. (ଯୋଧ-ଏୟ) ଯୋଦ୍ଧା; ଯୋଦ୍ଧାର ପୁତ୍ର ।
ଯୌନ, ବିଂ. (ଯୋନି-ଅ ଇଦମର୍ଥେ) ଯୋନି-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଯୋନିଜାତ; ବିବାହସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।
ଯୌବତ, ବି. (ଯୁବତୀ-ଅ ସମୂହାର୍ଥେ) ଯୁବତୀ-ସମୂହ; ଉତ୍ତମ ପରିଚ୍ଛଦ ଓ ଭୂଷଣାଦି ଧାରଣ ପୂର୍ବକ ନର୍ତ୍ତକୀମାନଙ୍କର ଅତି ମଧୁର ନୃତ୍ୟ ।
ଯୌବନ, ବି. (ଯୁବନ୍-ଅ ଭାବାର୍ଥେ) ତାରୁଣ୍ୟ ଅବସ୍ଥା, ୧୬ ବର୍ଷର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ୩୦ ବର୍ଷର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । (ଆଷୋଡ଼ଶାଦ୍ଭବେଦ୍‌ବାଳସ୍ତରୁଣସ୍ତତ ଉଚ୍ୟତେ । ବୃଦ୍ଧଃସ୍ୟାତ୍‌ସପ୍ତତେରୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱଂ ବର୍ଷୀୟାନ୍ ନବତେଃ ପରଂ ।) (ଗୌଣାର୍ଥରେ) ଯୋନି ପ୍ରଭୃତି । ଯଥା—

ଯୌବନ ମଞ୍ଚାଳନ୍ତି କରେ,
ବିବସ୍ତ୍ର କଲା ଧାଡିକାରେ । ମା. ମା.

ଯୌବନକଣ୍ଟକ, ବି. ସଂ. ଯୁବଗଣ୍ଡ, ବୟସ-ଭରଣ୍ଡ ।
ଯୌବରାଜ୍ୟ, ବି. (ଯୁବରାଜ-ଯ) ଯୁବରାଜ ପଦ, ପିତୃ ଅଧିକାରରେ ପୁତ୍ରର ରାଜପଦ ।
ଯୌଷ୍ମାକ, } ବିଂ. (ଯୁଷ୍ମାକ = ଯୁଷ୍ମଦ୍-ଅ,
ଯୌଷ୍ମାକୀଣ, } ଈନ ଇଦମର୍ଥେ) ଯୁଷ୍ମଦ୍-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ, ଭବତ୍‌ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ର, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ସପ୍ତବିଂଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବି. (ରା=ଦାନ କରିବା-ଅ, ଅଥବା ରମ୍= କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଅ) ଅଗ୍ନି; କାମାଗ୍ନି; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ଉତ୍ତାପ; ବେଗ; ରଙ୍ଗ ବା ବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ତୀକ୍ଷ୍ଣ ।
ରଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ମଶାନାଗ୍ନି । (ରବି ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଉତ୍ତାପ ।
ରଇକାଠ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚିତାକାଷ୍ଠ, ଶବାଗ୍ନିର କାଷ୍ଠ; ପୁଷ୍କରିଣୀର ନଳାଦାଣ୍ଡି ।
ରଇଜଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀବ୍ୟକ୍ତି ପୁରୁଷ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦେବା ଗାଳିବିଶେଷ ।
ରଇଜଳୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ତ୍ରୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦେବା ଏକପ୍ରକାର ଗାଳି ।
ରଇତ, ରଏତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ଅନ୍ୟର ଜମି ମାଗିନେଇ ଚାଷ କରେ, ପ୍ରଜା । ଯଥା—

ଜଳ ପରେ ଢିଏ ବସାଇ ଆସାମୀ,
ରଇତ ବସାଇ ବସାଏ ଭୂସ୍ୱାମୀ । ଦ. ବା.

ରଉଆନା, } ବି. (ଯାବନିକ) ଚାଲାଣ;
ରଓୟାନା, } ଗମନ ।
ରଂହଃ, ବି. (ରଂହସ୍-ରମ୍=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଅସ୍, ହ ଆଗମ) ବେଗ, ଶୀଘ୍ରତା ।
ରକଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୋଜନପାତ୍ରାଦିରେ ଲାଗି ରହିଥିବା ଶୁଷ୍କ ଅନ୍ନାଦି । ବିଂ. କର୍କଶ ।
ରକପଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ପରଶ୍ରୀକାତରତା, ଅସହନଶୀଳତା ।
ରକପଡ଼ହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପରର ଶ୍ରୀ ବା ଉତ୍କର୍ଷ ଦେଖି କାତର ହେବା, ପରର ସୁଖରେ ଅସହିଷ୍ଣୁ ହେବା ।

ରକରକ, ବ. (ଦେଶଜ) ଅପ୍ରାପ୍ୟ ବା ଅପ୍ରାପ୍ତ ବସ୍ତୁର ପାଇବା ଇଚ୍ଛା, ନଷ୍ଟଧନାଦିର ପୁନଃ ପ୍ରାପ୍ତି ଇଚ୍ଛା । ବି°. ଯେ ସେପରି ଇଚ୍ଛା କରେ ।

ରକବା, ବି. (ଯାବନିକ) ଭୂମିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାଗଜ ।

ରକମ, ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରକାର, ଧରଣ, ଖଣ୍ଡ; ନାନାପ୍ରକାର ଦ୍ରବ୍ୟ ।

ରକା, ରକ୍‌କା, ଅକ୍‌କା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଦେହର କୌଣସି ଅବୟବରେ ପବନ ଅଟକିଯିବାରୁ ଜାତ ପୀଡ଼ା ।

ରକ୍ତ, ବି°. (ରଞ୍ଜ୍ = ରଙ୍ଗ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ରଞ୍ଜିତ; ଅନୁରକ୍ତ; ଆସକ୍ତ; ମଧୁର, ସୁଶ୍ରାବ୍ୟ; ଲୋହିତ; କ୍ରୀଡ଼ାସକ୍ତ । ବି. କୁସୁମ୍ଭ; ହିଙ୍ଗୁଳ; ଲୋହିତବର୍ଣ୍ଣ; ରୁଧିର; କୁଙ୍କୁମ; ତାମ୍ର; ସିନ୍ଦୂର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଗୁଞ୍ଜା; ଲାକ୍ଷା ।

ରକ୍ତକ, ବି. (ରକ୍ତ-କ ଯୋଗ, ଅଥବା କୈ=ପ୍ରକାଶ ପାଇବା-ଅ) ଅମ୍ଳାନ ବୃକ୍ଷ; ବନ୍ଧୂକ ବୃକ୍ଷ; ରକ୍ତସଜନା ଗଛ; ରଙ୍ଗଗବଗଛ; ରୁଧିର; ରକ୍ତବସ୍ତ୍ର । ବି°. ଅନୁରାଗୀ, ଅନୁରକ୍ତ ।

ରକ୍ତକଣ୍ଠ, ବି°. (ରକ୍ତ = ସୁଶ୍ରାବ୍ୟ-କଣ୍ଠ = କଣ୍ଠଧ୍ୱନି) ଯାହାର କଣ୍ଠସ୍ୱର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ, ସୁସ୍ୱର କଣ୍ଠ ।

ରକ୍ତଚନ୍ଦନ, ବି. ସଂ. ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦନକାଷ୍ଠ । (ଦେଶଜ ରୂପେ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ, ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ମୋଟା ଧାନ ।

ରକ୍ତଚିତା, ରକତଚିତା, } ବି. (ରକ୍ତଚିତ୍ରକ ଶବ୍ଦଜ) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଚିତ୍ରକ ମୂଳ, ରଙ୍ଗ ଚିତାପାରୁ ।

ରକ୍ତଦୃକ୍, ରକ୍ତନେତ୍ର, } ବି. ସଂ. କପୋତ । ବି°. ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣଚକ୍ଷୁବିଶିଷ୍ଟ ।

ରକ୍ତନାସିକ, ବି. ସଂ. ପେଚକ, ପେଚା । ବି°. ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ନାସିକାଯୁକ୍ତ ।

ରକ୍ତପ, ବି. (ରକ୍ତ = ଶୋଣିତ-ପା = ପିଇବା-ଅ) ରାକ୍ଷସ । ବି°. ରକ୍ତପାନକର୍ତ୍ତା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ରକ୍ତପା) ଜୋକ; ଡାକିନୀ; ରାକ୍ଷସୀ ।

ରକ୍ତପଲ୍ଲବ, ବି. ସଂ. ଅଶୋକ ବୃକ୍ଷ; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ପତ୍ର ।

ରକ୍ତପାତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରକ୍ତ=ଶୋଣିତ-ପାତ = ଦ୍ରଷ୍ଟପାଳିତ) ଜଳୌକା, ଜୋକ ।

ରକ୍ତପାୟୀ, ବି. (ରକ୍ତପାୟିନ୍—ରକ୍ତ-ପାୟିନ୍ = ଯେ ପାନ କରେ) ଯେ ସକଳ କୀଟ ରକ୍ତ ପାନ କରନ୍ତି, ମତ୍କୁଣ, ଘୁରପୋକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଜଳୌକା, ଜୋକ ।

ରକ୍ତପିଣ୍ଡ, ବି. ସଂ. ଜବାପୁଷ୍ପ ।

ରକ୍ତପିତ୍ତ, ବି. ସଂ. ରୋଗବିଶେଷ, ଯେଉଁ ରୋଗରେ ମୁଖ ନାସିକାଦିରୁ ରକ୍ତ ପଡ଼େ, ଯକ୍ଷ୍ମାରୋଗର କାରଣଭୂତ ରୋଗ ।

ରକ୍ତପୁଷ୍ପ, ବି. ସଂ. କରବୀର ଗଛ; ରୋହିତ ବୃକ୍ଷ; ରଙ୍ଗକଞ୍ଚଣ ଗଛ; ଦାଡ଼ିମ୍ବ ବୃକ୍ଷ; ବନ୍ଧୂକ ବା ବନ୍ଧୂଲି ଗଛ; ପୁନ୍ନାଗ ବୃକ୍ଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଈ) ଶାଳ୍ମଳି ବୃକ୍ଷ; ପାଟଳୀ ବୃକ୍ଷ; ଜବାବୃକ୍ଷ ।

ରକ୍ତଫଳ, ବି. ସଂ. ବଟ ବୃକ୍ଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବିମ୍ବିକା ।

ରକ୍ତବାଲୁକ, ରକ୍ତରେଣୁ, } ବି. (ରକ୍ତ-ବାଲୁକା = ବାଲି, ରେଣୁ = ବାଲି) ସିନ୍ଦୂର ।

ରକ୍ତମୋକ୍ଷଣ, ବି. ସଂ. ରକ୍ତସ୍ରାବ ।

ରକ୍ତସଂଜ୍ଞ, ବି. (ରକ୍ତ-ସଂଜ୍ଞା = ନାମ ଯାହାର) କୁଙ୍କୁମ ।

ରକ୍ତସନ୍ଧ୍ୟକ, ବି. (ରକ୍ତ = ଲାଲବର୍ଣ୍ଣ-ସନ୍ଧ୍ୟା = ସାୟଂକାଳ-କ ସାଦୃଶ୍ୟାର୍ଥେ) ରକ୍ତ-କହ୍ଲାର ପୁଷ୍ପ ।

ରକ୍ତସାର, ବି. ସଂ. ରକ୍ତଚନ୍ଦନ; ରକ୍ତଖଦିର ।

ରକ୍ତାକ୍ଷ, ବି. (ରକ୍ତ = ଲାଲବର୍ଣ୍ଣ-ଅକ୍ଷି = ନେତ୍ର) ପାରାବତ; ସାରସ; ଚକୋର ପକ୍ଷୀ; ମହିଷ; କ୍ରୂର ବ୍ୟକ୍ତି । ବି°. ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁବିଶିଷ୍ଟ ।

ରକ୍ତାଙ୍ଗ, ବି. (ରକ୍ତ=ଲାଲବର୍ଣ୍ଣ-ଅଙ୍ଗ=ଦେହ) ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହ; ମତ୍କୁଣ; ପ୍ରବାଳ, ପୋଦଳା; କୁଙ୍କୁମ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।

ରକ୍ତାଧାର, ବି. (ରକ୍ତ-ଆଧାର = ଆଳମ୍ବ) ଶରୀରର ଚର୍ମ ।

ରକ୍ତାଶୟ, ବି. (ରକ୍ତ-ଆଶୟ-ଆଧାର) ହୃତ୍ପିଣ୍ଡ ।

ରକ୍ତିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଗୁଞ୍ଜା, କାଇଁଚ ।

ରକ୍ତିମା, ବି. (ରକ୍ତ-ଇମନ୍ ଭାବାର୍ଥେ) ଶୋଣିତବର୍ଣ୍ଣ ।

ରକ୍ତୋତ୍ପଳ, ବି. ସଂ. କୋକନଦ ପୁଷ୍ପ; ଶାଲ୍ମଳି ବୃକ୍ଷ ।

ରକ୍ତୋପଳ, ବି. (ରକ୍ତ-ଉପଳ = ପ୍ରସ୍ତର) ଗୈରିକ, ଗେରୁ ।

ରକ୍ଷ, ବିଂ. (ରକ୍ଷ୍—ରକ୍ଷା କରିବା-ଅ) ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା । ବି. ରକ୍ଷା ।

ରକ୍ଷଃ, ରକ୍ଷସ୍, ବି. [ରକ୍ଷ୍ = (କୁବେର ଧନ) ରକ୍ଷା କରିବା-ଅସ୍, ଅଥବା ଯେଉଁମାନଙ୍କଠାରୁ ଯଜ୍ଞୀୟ ହବି ରକ୍ଷିତ ହୁଏ) ରାକ୍ଷସ ।

ରକ୍ଷଣ, ବି. (ରକ୍ଷ୍ = ରକ୍ଷା କରିବା-ଅନ) ପାଳନ; ପରିତ୍ରାଣ । (କର୍ତ୍ତୃବାଚ୍ୟରେ ଅନ ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ରକ୍ଷକ । (ବିଶେଷଣରେ ରକ୍ଷକ, ରକ୍ଷୀ ବା ରକ୍ଷିନ୍, ରକ୍ଷିତା ବା ରକ୍ଷିତୃ, ରକ୍ଷ୍ୟ, ରକ୍ଷଣୀୟ ଓ ରକ୍ଷିତ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ରକ୍ଷା, ବି. (ରକ୍ଷ-ଆ) ପାଳନ; ଭସ୍ମ; ଲାକ୍ଷା ।

ରକ୍ଷାକାଣ୍ଡ, ବି. ସଂ. ରକ୍ଷଣାର୍ଥ ଦୂର୍ବାଦିଗୁଚ୍ଛ ।

ରକ୍ଷାଗୃହ, ବି. ସଂ. ସୂତିକାଗାର ।

ରକ୍ଷିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରକ୍ଷା-କ-ଆ) ରକ୍ଷା ।

ରକ୍ଷୋଘ୍ନ, } ବିଂ. (ରକ୍ଷସ୍—ରାକ୍ଷସ-ହନ୍—ନାଶ
ରକ୍ଷୋହା, } କରିବା-ଅ, କ୍ୱିପ୍) ରାକ୍ଷସନାଶକ, ରାକ୍ଷସଘାତକ (ବସ୍ତୁ) । ବି. କାଞ୍ଜିକ; ହିଙ୍ଗୁ; ଶ୍ୱେତସୋରିଷ; ଭଲ୍ଲାତକ ବୃକ୍ଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ରକ୍ଷୋଘ୍ନୀ) ବଚ ।

ରଖନ୍ତା, ବିଂ. (ରକ୍ଷିତୃ ଶବ୍ଦଜ) ରକ୍ଷକ । ଯଥା—

ଗଲେ ଯେ ରୁକ୍ମିଣୀକି ଘେନି,
ରଖନ୍ତା ନୋହିଲେ ସଇନି । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ରଖା, ବି. (ରକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) ରଖିବା, ରକ୍ଷଣ । ଯଥା—

ତୃଣ ଭୃଣାବଳୀ ପରି ହେଲା ବିନାଶ,
ବକ୍ଷା ବକ୍ଷାରଖାଠାରେ ହୋଇଲା ବିନାଶ । ବି.ଚ.ମ.

ବିଂ. ଯେ ରଖେ, ରକ୍ଷକ; ଯାହା ରଖାଗଲା, ରକ୍ଷିତ ।

ରଖାଣ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ରକ୍ଖ ଧାତୁଜ) ରକ୍ଷା; ପାଳନ ।

ରଖିବା, କ୍ରି. (ରକ୍ଷ୍ = ପ୍ରାକୃତ ରକ୍ଖ ଧାତୁଜ) ସ୍ଥାପନ କରିବା; ରକ୍ଷା କରିବା କିମ୍ବା ପରିତ୍ରାଣ କରିବା; ପାଳନ କରିବା ।

ରଖୁଆଳ, } ବିଂ. (ରକ୍ଷାକାରୀ ପଦଜାତ)
ରଖୁଆଳି, } ରଖିବା କିମ୍ବା ପାଳିବା ବ୍ୟକ୍ତି, ରକ୍ଷକ; ପାଳକ । ଯଥା—

ଆମ୍ଭେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ରଖୁଆଳ,
ଭୟ ନ କର ତୁମ୍ଭେ ଚଳ । ଦା. ର.

ରଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଗ; ସୂତା । (ଯାବନିକ) କପାଳ ପାର୍ଶ୍ୱ ଦ୍ୱୟର ଶିର ।

ରଗଡ଼, ବି. (ଦ୍ରୁଗଡ଼ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମୃଦଙ୍ଗାଦି ବାଦ୍ୟର ଶବ୍ଦବିଶେଷ; ମୃଦଙ୍ଗାଦି ବାଦ୍ୟର ବାଦନ କ୍ରମବିଶେଷ; ଶିଳ ବା ଚକିଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଆଘାତକରଣ; ମର୍ଦ୍ଦନ; ପେଷଣ; ଘର୍ଷଣ; ଚର୍ବଣ । ଯଥା—

ବଜ୍ରଦଂଷ୍ଟ୍ର ଦନ୍ତରଗଡ଼କୁ ଏକା ଲକ୍ଷ ହୋଇଅଛ ପର ।
ବୈ. ବି.

ରହସ୍ୟ, କୌତୁକ । ବିଂ. ଟାଣ, ଦୃଢ଼ ।

ରଗଡ଼ା, ବି. (ଦ୍ରୁଗଡ଼ ଶବ୍ଦଜ) ଘର୍ଷଣ; ଚର୍ବଣ; ଦନ୍ତରେ ବିଦାରଣ; ପେଷଣ । ବିଂ. ଘର୍ଷିତ; ମର୍ଦ୍ଦିତ; ଚର୍ବିତ ।

ରଗଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦ୍ରୁଗଡ଼ ଶବ୍ଦଜ) ଶିଳ ବା ଘୋରଣାରେ ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା; ବାଟିବା; ପେଷିବା; ଚୋବାଇବା । ଯଥା—

ଏ ମୁଣ୍ଡମାଳ ତୁଣ୍ଡ ବିସ୍ତାରି ନାନା ମତେ,
ଦନ୍ତ ରଗଡ଼ଣ ଯେ ଦେଖାନ୍ତି ଭୟ କେତେ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ରଗରଗ, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ରୋଧ; ଅସୂୟା । ବିଂ. କ୍ରୋଧଯୁକ୍ତ; ଅସୂୟାଯୁକ୍ତ ।

ରଗିବା, କ୍ରି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) କଷେଇବା ।

ରଘୁନନ୍ଦନ, ରଘୁନାଥ, ରଘୁପତି, ରଘୁବର, ରଘୂଦ୍ଵହ, ରଘୁବଂଶତିଳକ, } ବି. ସଂ. ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ।

ରଙ୍କ, ବିଂ. (ରନ୍କ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) କୃପଣ; ଦରିଦ୍ର; ନୀଚ; କ୍ଷୁଦ୍ର ।

ରଙ୍କରତନ, ବିଂ. (ରଙ୍କ-ରତ୍ନ ଏହାର ଅନୁକୃତ = ଦରିଦ୍ରର ରତ୍ନ ପ୍ରାପ୍ତି ଯେପରି) ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରିୟ; ଏକାନ୍ତ ଆଦରଣୀୟ ।

ରଙ୍କା, ବିଂ. (ରଙ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ଦରିଦ୍ର; ମ୍ଳେଚ୍ଛ । ଯଥା—

ବିବିଧ ବାଦ୍ୟନାଦେ ପୂରେ ଲଙ୍କା,
ଅସୁରେ ହୋଇଛନ୍ତି ରଣରଙ୍କା । ବି. ରା.

ରଙ୍କାଳ, ରଙ୍କାଳିଆ, ବିଂ. (ରଙ୍କ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଧାତୁର ।

ରଙ୍କି, ରଙ୍କୀ, ବିଂ. (ରଙ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ଦରିଦ୍ର । ଯଥା—

ଦୁଃଖୀ ରଙ୍କୀ ତଣ୍ଡି ଚିପି ବାରମ୍ବାର,
ଦାତାପଣ କେତେ କରୁଛ ପ୍ରଚାର । ଦ. ବା.

ରଙ୍କୁ, ବି. (ରମ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଉ, କ ଆଗମ) ମୃଗବିଶେଷ ।

ରଙ୍କୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରଙ୍କ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ) ଦରିଦ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ; କୃପଣା ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ସେ ଯେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶିରୋମଣି,
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚରିତ ରଙ୍କୁଣୀ । ଦା. ର.

ମାଗୁ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ରଙ୍ଗ, ବି. (ରନ୍ଜ୍ = ରଙ୍ଗ କରିବା-ଅ) ରଞ୍ଜକ ଦ୍ରବ୍ୟ; ଶୁକ୍ଳ; ରକ୍ତାଦି ବର୍ଣ୍ଣ; ଖଦିର ସାର; ନାଟ୍ୟ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ଅଭିନୟାଦି; ନାଟ୍ୟଶାଳା; ରଣଭୂମି; ରଙ୍ଗ ଧାତୁ । (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ପରିହାସ, କୌତୁକ; ଆନନ୍ଦ; ସନ୍ତୋଷ; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ରଙ୍ଗରଙ୍ଗା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେମାନେ ରଙ୍ଗ ବା ତମାସା ଦେଖିବାକୁ ଭଲପାନ୍ତି, ରଙ୍ଗିଆ ।

ରଙ୍ଗଜ, ବି. (ରଙ୍ଗ = ଧାତୁବିଶେଷ-ଜନ୍-ଅ) ସିନ୍ଦୂର ।

ରଙ୍ଗଜୀବକ, ବି. (ରଙ୍ଗ-ଜୀବକ = ଯେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ) ନାଟ୍ୟକାରକ; ଚିତ୍ରକର ।

ରଙ୍ଗଟିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଈଷତ୍ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ । ବି. ଈଷତ୍ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ।

ରଙ୍ଗଣ, ରଙ୍ଗନ, ବି. (ରନ୍ଜ୍-ଅନ) ଚିତ୍ରକରଣ ।

ରଙ୍ଗଣି, ରଙ୍ଗଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରଙ୍ଗିଣୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପୁଷ୍ପବିଶେଷ । ଯଥା—

ବିଶେଷ ତରଙ୍ଗରଙ୍ଗ ରଙ୍ଗଣି ଶୋଭିତ । ବୈ. ବି.

(ଦେଶଜ) ତନ୍ତୁବାୟ ଜାତିବିଶେଷ । ଯଥା—

ରଙ୍ଗଣି କାହାକୁ ବୋଲିଛି ହେ ସୁରତରଙ୍ଗିଣି,
ତରଣିରତନ ତୋ ସୁତା ହେଲ ସୁରତରୁଣୀ । ସୁ. ପ.

ରଙ୍ଗତା, ବି. (ଦେଶଜ) ପନ, ଚିତ୍ରକରଣାର୍ଥ ଚୂଣାପିତଳ ପ୍ରଭୃତି । ଯଥା—

ରତ୍ନ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ତୁଲେ ରଙ୍ଗତା ଦେଲ ନଛ । ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ରଙ୍ଗଭୁଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲୀଳାଭଣ୍ଡାଣ । ଯଥା—

ଧନ ସମ୍ପଦ ବିଷୟ କହିଲ ଯା ଭଲ,
ମାୟା ଲଳିତ ସିନା ଅଟଇ ରଙ୍ଗ ଭୁଲ । ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ରଙ୍ଗଭୂମି, ବି. ସଂ. ନାଟ୍ୟଶାଳା; ରଣସ୍ଥଳ; କୁସ୍ତି କରିବାପାଇଁ ବାଲୁକାମୟ ପ୍ରଦେଶ ।

ରଙ୍ଗମାତା, ରଙ୍ଗମାତୃକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରଙ୍ଗ = ଅନୁରାଗ, ବର୍ଣ୍ଣ-ମାତୃ, ମାତୃକା) ଦୁତୀ, କୁଟ୍ଟିଣୀ; ଲାକ୍ଷା ।

ରଙ୍ଗା, ବି. (ରଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ରଙ୍ଗାଇବା, ରଙ୍ଗେଇବା, } କ୍ରି. (ରନ୍ଜ୍ ଧାତୁଜ) ରଙ୍ଗବର୍ଣ୍ଣ କରିବା । ଯଥା—

ବିଦ୍ରୁମରୂପି ରଙ୍ଗାଇଲେ ପୁନ । ଲା. ବି.

ରଙ୍ଗାଜୀବ, ବି. (ରଙ୍ଗ = ରଞ୍ଜନ, ନାଟ୍ୟଶାଳା-ଆଜୀବ = ଜୀବିକା) ଚିତ୍ରକର, ଚିତ୍ରକାର ଜାତି । (ରଙ୍ଗାଜୀବଶ୍ଚିତ୍ରକରଃ—ଅମର ।) ନଟ, ନାଟ୍ୟକାରକ ।

ରଙ୍ଗାବତାରକ, ରଙ୍ଗାବତାରୀ, } ବି. ସଂ. ନଟ, ନାଟ୍ୟକାରକ ।

ରଙ୍ଗିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ କୌତୁକ ପରିହାସରେ କାଳକ୍ଷେପ କରେ; ରସିକ ।

ରଙ୍ଗିଆରାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନ୍ୟବିଶେଷ, ରଙ୍ଗ ଓ ସରୁ ଧାନ । ଯଥା—
ଧାନ କଲଥିବ ରଙ୍ଗିଆରାଇ,
ଖାଇବୁ ସୁନ୍ଦର ଲିଆକୁ ବାଇ । ଗ୍ରା. ବ.
ବିଂ. ରସିକଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ରଙ୍ଗିଲ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ରସିକ; ଅସାର ।

ରଙ୍ଗୀ, ବି. (ରଙ୍ଗିନ୍— ରଙ୍ଗ=ବର୍ଣ୍ଣ, ଅନୁରାଗ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ରଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ, ରଞ୍ଜିତ; ଅନୁରାଗୀ ।

ରଂହଃ, ରଂହସ୍, ବି. (ରନ୍ହ=ଗମନ କରିବା-ଅସ୍) ବେଗ, ଶୀଘ୍ରତା ।

ରଚନ, ରଚନା, ବି.(ରଚ୍=ସୃଷ୍ଟି କରିବା, ରଚନା କରିବା-ଣିଚ୍-ଅନ, ଆ) ଶ୍ରେଣୀପୂର୍ବକ ବିନ୍ୟାସ, ସଜାଇବା; ଅର୍ପଣ; କେଶବିନ୍ୟାସ; ମାଲ୍ୟାଦିଗ୍ରନ୍ଥନ; ଗଦ୍ୟ ବା ପଦ୍ୟମୟ କାବ୍ୟ ବିନ୍ୟାସ; ନିର୍ମାଣ, ଗଠନ, ପ୍ରସ୍ତୁତକରଣ; ସ୍ଥାପନ; ଭୂଷଣ । (ବିଶେଷଣରେ ରଚକ, ରଚୟିତା ଓ ରଚିତ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ରଚିବା, ରଞ୍ଚିବା, କ୍ରି. (ରଚ ଧାତୁଜ) ରଚନା କରିବା; ନିର୍ମାଣ କରିବା ।

ରଜ, ବି. (ରଜସ୍ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଧୂଳି; ଭୂମି ରଜସ୍ୱଳା ହେବାର ଦିବସ ।

ରଜ, ରଜଃ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରନ୍ଜ=ରଙ୍ଗ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ, ଅସ୍) ପୁଷ୍ପରେଣୁ; ଧୂଳି; ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ସ୍ତ୍ରୀଯୋନିନିଃସୃତ ରକ୍ତ; ସ୍ତ୍ରୀ କୁସୁମ ସମୟ, ଋତୁ; ଇଚ୍ଛା; ଦ୍ୱେଷଅହଙ୍କାରାଦିର କାରଣ ଗୁଣବିଶେଷ ।

ରଜଃସାରଥି, ବି. (ରଜଃ=ଧୂଳି-ସାରଥି=ରଥାଦି ଚାଳକ) ବାୟୁ, ପବନ ।

ରଜକ, ବି. [ରନ୍ଜ୍=(ବସ୍ତ୍ର) ରଙ୍ଗ କରିବା-ଅକ] ଧୋବା । ବିଂ. ରଙ୍ଗକାରକ ।

ରଜଡ଼ିପିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) କ୍ଷୀଣ ହେବା । ଯେପରି—ଏ ପିଲାଟି ରଜଡ଼ିଗଲା; ଲତା ପ୍ରଭୃତି ହୀନସତ୍ତ୍ୱ ହେବା । ଯଥା—ଲତା ପ୍ରଭୃତି ରଜଡ଼ି ଗଲେ ଫୁଲ ଫଳ ଭଲ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ରଜତ, ବି. (ରନ୍ଜ୍-ଅତ) ରୌପ୍ୟ, ରୁପା; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, ହସ୍ତିଦନ୍ତ; ହାର ।

ରଜତଗିରି, ରଜତାଚଳ, ରଜତାଦ୍ରି, ରଜତପ୍ରସ୍ଥ, ବି. ସଂ. (ରଜତ-ଗିରି, ଅଚଳ, ଅଦ୍ରି, ପ୍ରସ୍ଥ=ପର୍ବତର ଉପରିସ୍ଥ ସମଭୂମି) କୈଳାସ ପର୍ବତ ।

ରଜନି, ରଜନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରନ୍ଜ୍-ଅନି, ଈ) ନିଶା, ରାତ୍ରି; ହରିଦ୍ରା; ଲାକ୍ଷା; ନୀଳୀବୃକ୍ଷ ।

ରଜନିକର, ରଜନୀକର, ବି.(ରଜନି=ରାତ୍ରି-କର=କିରଣ ଅଥବା ରଜନୀ-କୃ=କରିବା-ଅ) ନିଶାକର, ଚନ୍ଦ୍ର ।

ରଜନିଚର, ରଜନୀଚର, ବି. (ରଜନୀ = ଚର୍-ଅ, ରଜନୀରେ ଯେ ସଞ୍ଚାର କରେ) ନିଶାଚର, ରାକ୍ଷସ; ତସ୍କର; ପ୍ରହରୀ; ସର୍ପ ପ୍ରଭୃତି ।

ରଜନିମୁଖ, ରଜନୀମୁଖ, ବି. (ରଜନୀ-ମୁଖ = ଆଦ୍ୟ, ପ୍ରାରମ୍ଭ) ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତଗମନ ପରେ ଦୁଇଦଣ୍ଡ ସମୟ, ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ ।

ରଜନୀଜଳ, ବି. ସଂ. (ରାତ୍ରିରେ ଜଳବତ୍ ପତିତ ହୁଏ ବୋଲି) ଶିଶିର, ନୀହାର, କାକର ।

ରଜପୁତ, ରଜପୂତ, ବି. (ରାଜପୁତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତିବିଶେଷ, କ୍ଷତ୍ରିୟବିଶେଷ ।

ରଜସ୍ୱଳ, ବି. (ରଜସ୍=ଧୂଳି ଇତ୍ୟାଦି-ବଳ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ମହିଷ । ବିଂ. ରଜୋଯୁକ୍ତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଋତୁମତୀ ।

ରଜା, ବି. (ରାଜା ପଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ରାଜା; ଗଞ୍ଜିପା ସାରରେ ଦ୍ୱାଦଶ ସଂଖ୍ୟା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାର ।

ରଜୋବଳ, ରଜୋରସ, ବି. (ରଜସ୍-ବଳ, ରସ=ସାର) ଅନ୍ଧକାର ।

ରଜ୍ଜୁ, ବି. (ସୃଜ୍ୟତ ଇତି ରଜ୍ଜୁଃ—ସୃଜ୍ ବିସର୍ଗେ-ଅ, ଟୀକା, ସୃଜ୍=ସୃଷ୍ଟିକରିବା-ଉ ନିପାତନ) ବନ୍ଧନୀ, ଦଉଡ଼ି; ବେଣୀ, ବାଳଗୁଚ୍ଛ ।

ରଞ୍ଜକ, ବି°. (ରନ୍ଜ୍-ଣିଚ୍-ଅକ) ବସ୍ତ୍ରାଦିର ରଙ୍ଗକାରକ; ଅନୁରାଗଜନକ । (ଦେଶଜ ପ୍ରାପ୍ତ) ନଳ ବା ବନ୍ଧୁକରେ ପକାଇବା ଦାରୁ ବା ବାରୁଦ । ଯଥା—

ରଞ୍ଜକ ତାହାର ପକାଇଛୁ ଅଳଗୁଳ । ର. ପ.

ରଞ୍ଜନ, ବି. (ରନ୍ଜ୍-ଣିଚ୍-ଅନ) ରଙ୍ଗକରିବା; ଅନୁରାଗ ଉତ୍ପାଦନ; ସନ୍ତୁଷ୍ଟକରଣ; ରକ୍ତ-ଚନ୍ଦନ । ବି°. ପ୍ରୀତି ବା ରାଗଜନକ । (ସ୍ତ୍ରୀ- ଈ-ରଞ୍ଜନୀ) ମାଳୀ; ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା; ହରିଦ୍ରା; ଶେଫାଳିକା; ହରିଦ୍ରା ପର୍ପଟୀ । (ବିଶେଷଣରେ ରଞ୍ଜିତ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ରଞ୍ଜା, ବି. (ରନ୍ଜ୍ ଧାତୁଜ) ରଞ୍ଜନ । ବି°. ରଞ୍ଜକ; ରଞ୍ଜିତ । (ଦେଶଜ) ବି. ଜହ୍ନି କାକୁଡ଼ି ପ୍ରଭୃତିର ଲତା ମଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଡାଳ ।

ରଞ୍ଜାଇବା, ରଞ୍ଜେଇବା, } କ୍ରି. (ରନ୍ଜ୍ ଧାତୁଜ) ରଞ୍ଜିତ କରିବା, ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା । ଯଥା—

ତା ମନ ରଞ୍ଜାଇ ନାଗରୀ ବଳାଇ
ସ୍ମରଶେ ମଜ୍ଜାଇଦେବ । ବି. ଚ. ମ.

ରଞ୍ଜାରଞ୍ଜି, ବି. (ରନ୍ଜ୍ ଧାତୁଜ-କ୍ରିୟା ବ୍ୟତି-ହାର) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟତଃ ରଞ୍ଜିତ କରିବା । ଯଥା—

ଶିଷ୍ୟେ ଗୁରୁପ୍ରାପ୍ତେ ହେଲେ ବେନି
ଭ୍ରାତ ମନ ରଞ୍ଜାରଞ୍ଜି । ବୈ. ବି.

ରଟକା, ବି°. (ଦେଶଜ) ଅଭିମାନୀ; କଡ଼ୁଆ । (ଗଡ଼ଜାତରେ) ବି. କୋଳଥ ।

ରଟକାନ, କ୍ରି. ବି°. (ଦେଶଜ) ହଠାତ୍ । (କାମୁଡ଼ିବା ପ୍ରଭୃତି କ୍ରିୟା ସହିତ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ) । ଯଥା—

ରଟକାନ ରେ ଧରିଏ କାମୁଡ଼ି,
ହୁକେ ହୁକେ ବୋଲି ପକାଇ ରଡ଼ି । ଉ. ସା.

ରଟନ, ରଟନା, ବି. (ରଟ୍ = ବୋଲିବା-ଅନ, ଆ) ଘୋଷଣା, ପ୍ରଚ୍ଚର; ବିବରଣ; କଥନ; ଖ୍ୟାତି । (ବିଶେଷଣରେ ରଟିତ ହୁଏ ।)

ରଟନ୍ତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ରଟ୍ = ବୋଲିବା-ଅତ୍ (ଶତୃ)-ଈ] ମାଘ କୃଷ୍ଣ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ।

ରଟମଟ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଆରକ୍ତ । (ଏହି ଅର୍ଥରେ ବିଶେଷତଃ ନେତ୍ରାର୍ଥ ଶବ୍ଦ ସହ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ) । ଯଥା—

ସମୁଦ୍ରକୁ ଗୁହିଁ ଚକ୍ଷୁ କଲା ରଟମଟ,
ଦଶନ ପାଟିକୁ ଭିଡ଼ି ଫୁଲାଇ ନାସାପୁଟ । ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଚ.

ବି. ଦନ୍ତ ଶବ୍ଦ । ଅ°. ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ବଜ୍ରେ ବଜ୍ର ଯେସନ ଘରଷଣ ତେସନ
ଶୁଭେ ରଟମଟ ଦଶନ । ବୈ. ବି.

ରଟରଟ, ଅ°. (ଦେଶଜ) ଶବ୍ଦାନୁକରଣ-ବିଶେଷ ।

ରଟିବା, ରଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ରଟ୍ ଧାତୁଜ) ପକ୍ଷି ପ୍ରଭୃତି ଧ୍ୱନି କରିବା । ଯଥା—

ଚରଣାୟୁଧ ବୃନ୍ଦ ରଟିଲେ ରେ,
ଅରବିନ୍ଦହିଁ ବନ୍ଧୁ ଫୁଟିଲେ ରେ । ସଙ୍ଗୀତ ।

ରଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଧନ୍ତା ବା ଅକସ; ଶକଟାଦିର ଦ୍ରୁତଗମନ ଶବ୍ଦ; ଦ୍ରୁତଗମନ । ବି°. ଜ୍ୱଳନ୍ତ । ଯେପରି—ରଡ଼ନିଆଁ ।

ରଡ଼ି, ବି. (ରଟ୍ ଧାତୁଜ) ଡାକ । ଯଥା—

ସିଂହରଡ଼ି ପ୍ରତେ ଦିଗଦନ୍ତୀକ । ବି. ଚ. ମ.

ରଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ରଟ୍ ଧାତୁଜ) ଡାକପାଡ଼ିବା; ପକ୍ଷି ପ୍ରଭୃତି ବୋବାଇବା; ଗୁଡ଼ାଏ କହିବା ।

ରଣ, ବି. (ରଣ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ଯୁଦ୍ଧ; ବିବାଦ; ଶବ୍ଦ; ଗମନ ।

ରଣଝଣ, ରଣଝାଇଁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଅଳଂକାରାଦିର ଶବ୍ଦ । ଯଥା—

ରଣଝଣ ହୋଏ ଖଞ୍ଜା ପାହୁଡ଼ ଚରଣେ । ଲ. ବ.

ରଣଝାଇଁବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ରଣଝଣ ଶବ୍ଦ କରିବା । ଯଥା—

ଚରଣେ ଝୁମୁକା ବଳା ଶୁଭେ ରଣଝାଇଁ ।
ନୃ. ପୁ. ଷ. ଚ.

ରଣତ୍, ବି°. (ରଣ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅତ୍ = ଶତୃ) ଶବ୍ଦାୟମାନ ।

ରଣତରି, ବି. (ରଣ = ଯୁଦ୍ଧ-ତରି = ପୋତ) ଯୁଦ୍ଧଜାହାଜ ।

ରଣପା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲମ୍ବାକୃତି କାଷ୍ଠ-ପାଦୁକାବିଶେଷ । ଯଥା—
ବହୁଛନ୍ତି ସେ ବଂଶଶଳାକା ଆଦି ଢୋଲ,
ଘଣ୍ଟ ନାଣ୍ଟ ଅରଟୀ ରଣପା ଯେ ମନ୍ଦ୍ରୁଲ । ଲ. ବ.
ବିଂ. ଢେଙ୍ଗା, ଯାହାର ଶରୀର ଅତିଲମ୍ବା ।

ରଣବଣ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ।
ରଣଭଣ, } ଯଥା—
ଅସୁରଗଣ ଯେନ ଗୃହେଁ ଆପଣ,
ଜଗତ ଗୃଳ ଭାଙ୍ଗି କଲେ ରଣବଣ । ବି. ଗୀ.
'କେଉଁ ବଡ଼ପଣେ ତାହା ଜଣେ ଜଣେକର'
ଏତେ ରଣଭଣ । ର. କ.

ରଣରଙ୍ଗ, ବି. (ରଣ = ଯୁଦ୍ଧ-ରଙ୍ଗ = ନାଚ) ରଣକାତର ହସ୍ତୀ । ବିଂ. (ରଣ-ରଙ୍କ = କୃପଣ) ଯୁଦ୍ଧ ଛାଡ଼ିବାପାଇଁ ଯେ ଇଚ୍ଛାକରେ ନାହିଁ, ଯୁଦ୍ଧଲୋଲୁପ । ଯଥା—
କପିଳାସ ଖୋଳ ନିବାସୀ ଶବର,
ରଣରଙ୍ଗ ଢେଙ୍କା ଯା ବଂଶଶେଖର । ନ. କେ.

ରଣରଣ, ବି. (ରଣ = ଯୁଦ୍ଧ, ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱିତ୍ୱ) ଅପହୃତ ବା ନଷ୍ଟବସ୍ତୁ ନିମିତ୍ତ ଅନୁଶୋଚନା; ମଶକ, ମଶା; କନ୍ଦର୍ପ; (ପ୍ରାଚୀନ ଛାନ୍ଦ କବିତାରେ ମଦନାର୍ଥ ରଣରଣ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ସମଧିକ) ଅଂ. ଶବ୍ଦାନୁକରଣବିଶେଷ । ଯଥା—
ବାଜଇ ରଣରଣ ବାଜେଣି ବଳା । ମେ. ଦୂ.

ରଣରଣକ,ବି.(ରଣରଣ-କ ଯୋଗ) ଉତ୍କଣ୍ଠା; ଦୁର୍ଭାବନା; ଅତିଶୟ; କନ୍ଦର୍ପ । (ରଣରଣ କୋଽତିରମଣଃ-କୋଷାନ୍ତର ।) (ଉତ୍କଣ୍ଠାଦି ଅର୍ଥରେ ରଣରଣିକା ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ରଣରଣିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ରୌଦ୍ରର ପ୍ରଖରତା । ବିଂ. ପ୍ରଖର; ଅତିତୀକ୍ଷ୍ଣ । ଯେପରି—ରଣରଣିଆ ଖରା ।

ରଣରାଉ, ବି. (ରଣରାଜ୍ଞ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ପ୍ରଧାନ ବୀର; ଉପାଧିବିଶେଷ; ଯେ ବାହୁର ହ୍ରାସ୍ୱ ହୋଇ ବିନା କୃତକାର୍ଯ୍ୟତାରେ ଯୁଦ୍ଧରୁ ନିବର୍ତ୍ତେ ନାହିଁ ।

ରଣସଙ୍କୁଳ, ବି. ସଂ. ଘୋରଯୁଦ୍ଧ, ତୁମୁଳଯୁଦ୍ଧ ।

ରଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ସର୍ପବିଶେଷ । ବିଂ. (ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦର ପରେ ରହିଲେ) ପ୍ରଧାନ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯଥା—
ମୋହର ମହିମା ତ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ଅଛୁ ଜଣା,
ଚଉଦପୁରଯାକେ ମୁଁ ଅଟେ ନୃପରଣା । ନୃ.ପୂ.ଚ.ଛ.

ରଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷୀ ବା ଚଢ଼ାଇ-
ରଣୀ, } ବିଶେଷ । ଯେପରି—ରଣିଚଢ଼ାଇ ।

ରଣିତ, ବିଂ. (ରଣ୍=ଶବ୍ଦ କରିବା-ତ) ଶବ୍ଦିତ, ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ 'ତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ଶବ୍ଦ, ଧ୍ୱନି ।

ରଣ୍ଡ, ବିଂ. (ରମ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଡ଼) ଧୂର୍ତ୍ତ; ଅର୍ଦ୍ଧଚର୍ମାବଚ୍ଛିନ୍ନ ଅବୟବ; ଆଶ୍ରମହୀନ; ଧର୍ମବିହୀନ; ବନ୍ଧ୍ୟ, ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସନ୍ତାନ ହୁଏ ନାହିଁ; ଯେ ବୃକ୍ଷ ବା ଲତାର ପୁଷ୍ପ ବା ଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ = ରଣ୍ଡା) ବିଧବା; ବେଶ୍ୟା ।

ରତ, ବି. (ରମ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ତ) ରତି, ରମଣ । ବିଂ. ଅନୁରକ୍ତ, ଆସକ୍ତ ।

ରତନ, ବି. (ରତ୍ନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ରତ୍ନ, ମଣି; ସ୍ତ୍ରୀବିଶେଷର ନାମ । ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯେପରି—ବିଦ୍ୱାଣି ରତନ, ରୂପକାର ରତନ ଇତ୍ୟାଦି ।

ରତନାଈ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରତ୍ନଦାୟିନୀ ଶବ୍ଦଜ)
ରତ୍ନାଈ, } ଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ । ଯଥା—
ରୂପାଇ ରତନାଇ ରକ୍ତାକ୍ଷୀ ରୁଦ୍ରାୟଣୀ,
ରୁଦ୍ରାକ୍ଷୀ ରକ୍ତମୁଖୀ ରତ୍ନାଇ ରାମାୟଣୀ । ନୃ.ପୁ ଷ.ଛ.

ରତନିଧି, ବି. (ରତ = ରମଣ-ନିଧି = ଧନ) ଖଞ୍ଜନପକ୍ଷୀ ।

ରତରତ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତୋନ୍ମୁଖ, ଶେଷ ହେବାକୁ ଆରବ୍ଧ । ଯେପରି—ବେଳରତରତ ସମୟ ।

ରତହିଣ୍ଡକ, ବି. (ରତ=ରତି-ହିଣ୍ଡ୍=ଗମନ କରିବା-ଅକ) ସ୍ତ୍ରୀ ଚୋର; ଲମ୍ପଟ, ଲୋଚ୍ଚା ।

ରତା, } ବିଂ. (ରକ୍ତ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ-
ରତ୍ତା, } ବିଶିଷ୍ଟ । ଯେପରି—ରତା ଗାଈ ।

ରତାପ୍ସୁମ୍ନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରତ = ରତି-ଅପ୍ସୁନ = ଗମନ-ଣି) ବେଶ୍ୟା ।

ରତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରମ୍-ତି) କନ୍ଦର୍ପପତ୍ନୀ; ରମଣ; କ୍ରୀଡ଼ା; ପ୍ରୀତି; ଅନୁରାଗ; ଆସକ୍ତି; ସନ୍ତୋଷ । (ରତ୍ତିକା ବା ରକ୍ତିକା ଶବ୍ଦଜ) ପରିମାଣବିଶେଷ ।

ରତିକୁହର, ରତିଗୃହ, ରତିମନ୍ଦିର, ବି. ସଂ. ସ୍ତ୍ରୀଚିହ୍ନ, ଯୋନି ।

ରତିପତି, ରତିପ୍ରିୟ, ରତିରମଣ, ବି. ସଂ. ମଦନ, କନ୍ଦର୍ପ ।

ରତୋଦ୍ବହ, ବି. ସଂ. କୋକିଳ ।

ରତ୍ତି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରମ=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ତି,
ରତ୍ତିକା, } କ ଯୋଗ-ଆ, ମ=ତ) ଗୁଞ୍ଜାଫଳ; ପରିମାଣବିଶେଷ, ଏକଗୁଞ୍ଜାର ପରିମାଣ ।

ରତ୍ନ, ବି. (ରମ୍=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ନ, ମ = ତ) ମଣି ମୁକ୍ତାଦି ବହୁମୂଲ୍ୟ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ; ମାଣିକ୍ୟ; ବଜ୍ର; ଶ୍ରେଷ୍ଠବସ୍ତୁ । ବିଂ. ଯେ କୌଣସି ବସ୍ତୁସମୂହରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । (ଜାତୌ ଜାତୌ ଯଦୁତ୍କୃଷ୍ଟଂ ତଦ୍ରତ୍ନମିତିକଥ୍ୟତେ ।)

ରତ୍ନକନ୍ଦଳ, ବି. ସଂ. ପ୍ରବାଳ, ପୋହଳା ।

ରତ୍ନକମ୍ବଳ, ବି. ସଂ. ସ୍ବର୍ଣ୍ଣାଦି ଖଚିତ ସାଲ; ଅତି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ରେଶମୀବସ୍ତ୍ର ।

ରତ୍ନଗର୍ଭ, ବି. (ରତ୍ନ-ଗର୍ଭ) କୁବେର; ସମୁଦ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପୃଥିବୀ । (ରତ୍ନଗର୍ଭା ବସୁନ୍ଧରା ।)

ରତ୍ନଚୂଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ରତ୍ନଖଚିତ ହସ୍ତାଭରଣବିଶେଷ; ଧାନ୍ୟବିଶେଷ, ଦୁଇ ଅଗ୍ର ଧୋବ ମଧ୍ୟଭାଗ ଆରକ୍ତ ଅତି ସରୁଧାନ । (ଏହି ଧାନ ଗୋଟ ବଡ଼ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ।)

ରତ୍ନତ୍ରିତୟ, ବି. ସଂ. ସଦ୍‌ଦୃଷ୍ଟି, ଜ୍ଞାନ ଓ ଚରିତ୍ର ଏହି ତିନି ।

ରତ୍ନନିଧି, ବି. ସଂ. ଖଞ୍ଜନପକ୍ଷୀ ।

ରତ୍ନସାନୁ, ବି. (ରତ୍ନ-ସାନୁ=ପର୍ବତର ଉପରସ୍ଥ ସମାନ ଭୂମି) ସୁମେରୁପର୍ବତ । (ରତ୍ନସାନୁଃ ସୁରାଳୟଃ—ଅମର ।)

ରତ୍ନସୂ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରତ୍ନ-ସୂ=ପ୍ରସବ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ପୃଥିବୀ; ରତ୍ନପ୍ରସବିନୀ ।

ରତ୍ନାକର, ବି. (ରତ୍ନ-ଆକର) ସମୁଦ୍ର; ରତ୍ନଖଣି; ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ପୂର୍ବ ନାମ ।

ରତ୍ନି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ର = ଗମନ କରିବା-ଅତ୍ନି, ଅରତ୍ନି ମଧ୍ୟ ହୁଏ) କଫୋଣିଠାରୁ ବଦ୍ଧମୁଷ୍ଟି ହସ୍ତାଗ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିମାଣ, ମୁଠୁଣିହାତେ ।

ରଥ, ବି. (ରମ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଥ) ଚକ୍ରଯୁକ୍ତ ଯୁଦ୍ଧଯାନ; ଶକଟାଦି; ବାହନ; ଚରଣ; ଶରୀର; ବେତସବୃକ୍ଷ; ବଞ୍ଜୁଳ ଲତା; ବାନର; ତିନିଶ ବୃକ୍ଷ; ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ସଂଜ୍ଞାବିଶେଷ । ଯେପରି—ଗୋବିନ୍ଦ ରଥ, ବଳଦେବ ରଥ ।

ରଥକଟ୍ୟା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରଥ-କଟ୍ୟ, କଡ୍ୟ-
ରଥକଡ୍ୟା, } ସମୂହାର୍ଥେ-ଆ) ରଥସମୂହ, ରଥଶ୍ରେଣୀ । (ରଥକଟ୍ୟା ରଥବ୍ରଜେ—ଅମର ।)

ରଥକର, } ବି. (ରଥ-କୃ-ଅ) ବଢ଼ାଇ ଜାତି-
ରଥକାର, } ବିଶେଷ, ମାହିଷ୍ୟ ଓ କରଣୀଠାରୁ ଜାତ ଜାତିବିଶେଷ ।

ରଥକୁଟୁମ୍ବୀ, ବି. (ରଥକୁଟୁମ୍ବିନ୍—ରଥକୁଟୁମ୍ବିନ୍) ସାରଥି, ରଥପରିଚାଳକ ।

ରଥଗର୍ଭକ, ବି. ସଂ. ମନୁଷ୍ୟବାହ୍ୟ ଯାନ; ଶିବିକା, ଦୋଲା ପ୍ରଭୃତି ।

ରଥଗୁପ୍ତି, ବି. ସଂ. ରଥର ଗୁପ୍ତସ୍ଥାନବିଶେଷ ।

ରଥଚରଣ, } ବି. ସଂ. ରଥର ଚକ; ଚକ୍ର;
ରଥପାଦ, } ଚକ୍ରବାକପକ୍ଷୀ ।

ରଥଯାତ୍ରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱିତୀୟାଠାରୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ନବଦିନବ୍ୟାପୀ ଉତ୍ସବବିଶେଷ ।

ରଥଯୁକ, } ବି. (ରଥ-ଯୁଜ୍=ଯୋଗ କରିବା-
ରଥଯୁଜ୍, } କ୍ୱିପ୍) ସାରଥି, ରଥଚାଳକ ।

ରଥାଙ୍ଗ, ବି. (ରଥ-ଅଙ୍ଗ) ଚକ, ଚକ୍ର; ଚକ୍ରବାକ ପକ୍ଷୀ ।

ରଥାଙ୍ଗନାମା, ବି. ସଂ. ଚକ୍ରବାକପକ୍ଷୀ ।

ରଥିକ, ରଥିନ, } ବି. (ରଥ-ଇକ, ଇନ୍, ଇର,
ରଥିର, ରଥୀ, } ଇନ୍ ସଂଚରଣାର୍ଥେ) ରଥ-ସ୍ୱାମୀ; ରଥାରୂଢ଼ ବ୍ୟକ୍ତି; ରଥସ୍ଥ ଯୋଦ୍ଧା ।

ରଥ୍ୟ, ବି. (ରଥ-ଯ ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ, ଇଦମର୍ଥେ) ରଥବାହକ ଅଶ୍ୱ; ଚକ୍ର, ଚକ । ବିଂ. ରଥସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ = ରଥ୍ୟା) ପଥ, ରାସ୍ତା; ରଥସମୂହ; ଚତ୍ୱର ।

ରଦ, ବି. (ରଦ୍ = ଭେଦକରିବା-ଅ) ଦାନ୍ତ; ଉତ୍ଖାତ, ଖନନ । (ଯାବନିକ) ଲୋପ; ରହିତ କରିବା; ପ୍ରତିବାଦ କରିବା ।

ରଦ, } ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଦୋଷଯୁକ୍ତ; ଲୁପ୍ତ ।
ରଦ୍ଦ, } ଯଥା—

ଏ ଦରବାରର ଆସନ ଫରଦ,
ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ପାଞ୍ଚି କରିଦେବ ରଦ । ଭ. ବା.

ରଦଚ୍ଛଦ, } ବି. (ରଦ, ରଦନ = ଦାନ୍ତ-ଛଦ
ରଦନଚ୍ଛଦ, } = ଆଚ୍ଛାଦନ) ଓଷ୍ଠ, ଅଧର ।

ରଦନ, ବି. (ରଦ୍-ଅନ) ଦାନ୍ତ; ଖନନ; ଛେଦନ ।

ରଦନୀ, } ବି. (ରଦନୀ-ରଦ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ)
ରଦୀ, } ଦନ୍ତୀ, ଗଜ ।

ରଦ୍ଦ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଅପକୃଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟ । ବିଂ.
ରଦ୍ଦି, } ତୁଚ୍ଛ, ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ଯଥା— ରଦ୍ଦି-କାଗଜ କୁଢ଼ । ଅପକୃଷ୍ଟ, ହୀନ । ଯଥା—

ତୋହ୍ମ ପରି ପରଧନମଯାକ ଯିବ ରଦ୍ଦ ହୋଇ,
ତେତେବେଳେ ଘରେ ପଶିବୁ ଶିର ଲୁଆଁଇ ।
ନ. ପୁ. ଷ. ତ.

ରନ୍ଦା, ବି. (ଦେଶଜ) କାଷ୍ଠ ଚିକ୍କଣ କରିବା ପାଇଁ ବଢ଼ାଇମାନଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ରନ୍ଧନ, ବି. (ରଧ୍ = ପାକ କରିବା-ଅନ, ମ ଆଗମ) ପାକ, ପାଚନ, ରାନ୍ଧିବା । (ବିଶେଷଣରେ ରନ୍ଧିତ ହୁଏ ।)

ରନ୍ଧା, } ବି. (ରନ୍ଧନ ଶବ୍ଦଜ) ରନ୍ଧନ ।
ରନ୍ଧାରନ୍ଧ, } ଯଥା—

ଅନ୍ନ ଯେ ରନ୍ଧାବଢ଼ା କଲା,
ଯାଇଣ ପୁତ୍ରକୁ ଡାକିଲା । ଦା. ର.
ରନ୍ଧାରନ୍ଧ କଲା ଖାତ ଛାଅଣ । ଦ୍ୱା. ଭ.

ବିଂ. ରାନ୍ଧଥିବା, ରନ୍ଧିତ ।

ରନ୍ଧ୍ର, ବି. (ରଣନ୍ତି ବାୟୁନେନ ରନ୍ଧ୍ରଂ, ରଣ ଶବ୍ଦେ—ଅମରଟୀକା, ଅଥବା ରମ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-କ୍ୱିପ୍ = ରମ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା-ଧୃ = ଧାରଣ କରିବା-ଅ) ଛିଦ୍ର, ବିବର; କୁକ୍ଷି; ଅନ୍ୟାୟ୍ୟ ଆଳସ୍ୟାଦି ଦୋଷ; ଛଳ; ଜ୍ୟୋତିଷରେ ଲଗ୍ନଠାରୁ ଅଷ୍ଟମ ସ୍ଥାନ ।

ରନ୍ଧ୍ରବଭ୍ରୁ, ବି. (ରନ୍ଧ୍ର = ଗର୍ତ୍ତ-ବଭ୍ରୁ = ନକୁଳ) ମୂଷିକ ।

ରପ୍ତାନି, } ବି. (ଯାବନିକ) ଜନସର
ରଫତାନି, } ଚାଲାଣ, ବାଣିଜ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବା ।

ରଫା, ବି. (ଯାବନିକ) ଶାନ୍ତ ବା କଳହ ନିଷ୍ପତ୍ତି; ମକଦ୍ଦମାରେ ରାଜିନାମା; ଶେଷ; ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ।

ରଫୁକରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚିରା ବା ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ ଲୁଗାକୁ ସିଲାଇରେ ଫେର ବୁଣିଲା ପରି ସମାନ କରି ନେବା, ବସ୍ତ୍ର ମରାମତି କରିବା ।

ରବାନା, } ବି. (ଯାବନିକ) ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ
ରମାନା, } ପ୍ରେରଣ ।

ରବି, ରବିଶସ୍ୟ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଗ ପ୍ରଭୃତି ଆତପ ଶସ୍ୟ ।

ରବ୍ଧ, ବିଂ. (ରଭ୍-ଆରମ୍ଭ କରିବା-ତ) ଆରବ୍ଧ ।

ରଭସ, ବି. (ରଭ୍ = ଉତ୍ସୁକ ହେବା-ଅସ) ବେଗ, ଶୀଘ୍ରତା; ହର୍ଷ; ଔତ୍ସୁକ୍ୟ; ଶୋକ; ପୂର୍ବାପର ବିବେଚନା; କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ଗବେଷଣା; ଅନୁତାପ; ବଳାତ୍କାର; ଅଭିଧାନବିଶେଷ ।

ରମ୍ବା, ବି. (ରମ୍ଭ ଶବ୍ଦଜ) ବଂଶ, ବାଉଁଶ; ବଡ଼ ମୋଟା ବାଉଁଶ ।

ରମଣ, ବି. (ରମ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଣିଚ୍-ଅନ) କନ୍ଦର୍ପ; ପତି । ଯେପରି—ଲକ୍ଷ୍ମୀରମଣ । ଗର୍ଦ୍ଦଭ; ବୃଷଣ; ମହାବିଷ; ରତି, ମୈଥୁନ; କ୍ରୀଡ଼ା; ଜଘନ । ବିଂ. ପ୍ରିୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଈ) ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ପ୍ରିୟା; ପତ୍ନୀ । (ବିଶେଷଣରେ ରମିତା ଓ ରମିତ ହୁଏ ।)

ରମଣକ, ବି. ସଂ. ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପାନ୍ତର୍ଗତ ବର୍ଷ-ବିଶେଷ, ରମ୍ୟକ ବର୍ଷ ।

ରମଣୀୟ, } ବି°. (ରମ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-
ରମ୍ୟ, } ଅନୀୟ, ଯ) ସୁନ୍ଦର, ମନୋହର।

ରମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରମ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଣିଚ୍-ଅ-ଆ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ପ୍ରିୟା; ଉପପତ୍ନୀ; ଶୋଭା। ଯଥା—

ଝାଉଁଳିବା ନବତମାଲ ରମା। କ. ଚ. ଚ.

ରମାରମି, କ୍ରି. ବି°. (ଦେଶଜ—ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ପ୍ରାୟଶଃ; କିଛି ଊଣା ବା ଅଧିକରେ। ଯଥା—ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରମାରମି ଚାରି ସହସ୍ର ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟିତ ହେବ।

ରମିବା, କ୍ରି. (ରମ୍ ଧାତୁଜ) କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା। ଯଥା—

ଗୋବିନ୍ଦେ ବିହରନ୍ତି ମନେ,
ଆଜ ରମିବା ବୃନ୍ଦାବନେ। ଖ. ଦ. ସ୍କ.

ସ୍ତ୍ରୀସମ୍ଭୋଗ କରିବା।

ରମ୍ପରମ୍ପ, ଅ°. (ଦେଶଜ) କଣ୍ଢେଇ ସ୍ୱନର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ। ଯଥା—

ରମ୍ପ ରମ୍ପ କରେ ଦୁଇ ହାତରେ,
ଯହିଁ ବସେ ତହିଁ ହୁଳୁଣି ମାରେ। ହା. ତ.

ରମ୍ପା, ବି. (ଦେଶଜ) ରାମ୍ପୁଡ଼ା ବା ଆମ୍ପୁଡ଼ା; କଣ୍ଢେଇ। ବି°. ରମ୍ପାଯୁକ୍ତ, ଯାହା ଆମ୍ପୁଡ଼ି-ଥାନ୍ତି; ଅତି ଉଚ୍ଚ (ବ୍ୟକ୍ତି)।

ରମ୍ଭ, ବି. (ରଭ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ବଂଶ, ବାଉଁଶ; ବାନରବିଶେଷ; ରମ୍ଭାସୁର। (ମହିଷାସୁରର ପିତା) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ = ରମ୍ଭା) କଦଳୀ; ଅପ୍ସରାବିଶେଷ; ଦେବୀବିଶେଷ, ଗୌରୀ; ବେଶ୍ୟା; ଗୋଧ୍ୱନି; ଉତ୍ତରଦିକ୍।

ରୟ, ବି. (ରୟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ବେଗ; ନଦୀପ୍ରବାହ, ସ୍ରୋତ।

ରୟଣି, ରୟଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରଜନୀ ଶବ୍ଦଜ
ରଅଣି, } ପ୍ରାକୃତ) ରାତ୍ର। ଯଥା—

ପାବନ୍ତି କ୍ୟୋତିଷପୁରେ ରହିଲା ନୃମଣି,
ସେ ନଗ୍ରେ ମଣୋହି କରି ବଞ୍ଚିଲା ରୟଣି। ସା.ଭା.ସ.

ଅବସର, ଅବକାଶ। ଯଥା—

ହେଲେ ଅନ୍ନ ନ ଖଅଇ ନ ଖଅଇ ପାଣି,
ଋଷିଙ୍କି ଭାବେ ସେ ନ ଖଅଇ ଯେ ରୟଣି। ସା.ଭା ଆ.

ରରାଟ, ବି. ସ°. ଲଲାଟ। (ବିଷ୍ଣୋ! ରରାଟମସି—ଶ୍ରୁତି।)

ରଲ୍ଲକ, ବି. (ରମନ୍ତେ ଅସ୍ମିନ୍ନିତି ରଲ୍ଲକଃ—ଅମର ଟୀକା।) (ରମ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା, ହୃଷ୍ଟ ହେବା-ଲକ ନିପାତନ) କମ୍ବଳ। (ସମୌ ରଲ୍ଲକକମ୍ବଳୌ—ଅମର) ପକ୍ଷ୍ମ, ନେତ୍ରଲୋମ; ମୃଗବିଶେଷ।

ରଲ୍ଲି, ରଲି, ବି. (ରଲ୍ଲକ ଶବ୍ଦଜ) ଆଖିପତା।

ରବ, ବି. (ରୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ଶବ୍ଦ; ଗୋଳମାଳ।

ରବଣ, ବି. (ରୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅନ) ଉଷ୍ଟ୍ର; କୋକିଳ; ଗର୍ଦ୍ଦଭ କାଂସ୍ୟ; ଶବ୍ଦକରଣ। ବି°. ଶବ୍ଦାୟମାନ। (ରବଣଃ ଶବ୍ଦନଃ—ଅମର) ତୀକ୍ଷ୍ଣ; ଚଞ୍ଚଳ।

ରବସ୍ତା, ବି. (ଦେଶଜ-କମ୍ବା ରବ ଶବ୍ଦଜ) ଗୋଳମାଳ; ଧନ୍ଦା। ଯେପରି—କାଳଯାକ ଏ ରବସ୍ତା ଲାଗିଲା।

ରବା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ।

ରବାବ, ବି. (ଯାବନିକ-ବୋଧହୁଏ ରବା ଶବ୍ଦଜାତ) ବୀଣାକୃତି ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ।

ରବି, ବି. (ରୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଇ) ବୃକ୍ଷ; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ନାୟକ; ରକ୍ତାଶୋକ।

ରବେଇଖବେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ କଳହରେ ଗାଳିଦେବା; ଅସୂୟାବଶତଃ ହୃଦୟରେ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରିବା।

ରଶନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରଶ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅନ-ଆ) ସ୍ତ୍ରୀର କଟିଭୂଷଣ, କାଞ୍ଚୀ; ଜିହ୍ୱା।

ରଶ୍ମି, ବି. (ଅଶ୍ନୁତ ଇତି ରଶ୍ମିଃ-ଅଶୂବ୍ୟାପ୍ତୌ, ଅଶ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ମି, ଅ = ର) କିରଣ; ରଜ୍ଜୁ; ଲଗାମ; ପକ୍ଷ୍ମ। (ରଶ୍ମିଃ ପୁମାନ୍ ଦୀଧିତୌସ୍ୟାତ୍ ପକ୍ଷ୍ମପ୍ରଗ୍ରହୟୋରପି—ମେଦିନୀ।)

ରସ, ବି.(ରସ୍ = ଆସ୍ୱାଦନ କରିବା-ଅ)ଆସ୍ୱାଦ; କଟୁତିକ୍ତାଦି ଷଟ୍‌ରସ; ଶୃଙ୍ଗାରାଦି ନବରସ;

(ଅନ୍ୟମନତ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ସହିତ ରସ ଦଶ-ପ୍ରକାର ।) ଅନୁରାଗ; ଅଭିପ୍ରାୟ; ଭୋଗ୍ୟବସ୍ତୁ; ଦ୍ରବବସ୍ତୁ; ଜଳ; ବିଷ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ପାରଦ; ମାଧୁର୍ଯ୍ୟାଦି ଗୁଣ; ଦେହସ୍ଥ ଧାତୁବିଶେଷ; ଶୁକ୍ରଧାତୁ ।

ରସକର୍ପୂର, ବି. ସଂ. ପାରଦଜନିତ ଔଷଧ-ବିଶେଷ ।

ରସକୋଇଲା, ବି. ଓଡ଼ିଆ ସୁନ୍ଦ ରାଗବିଶେଷ ।

ରସକୋରା, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଏକପ୍ରକାର ଖଜା ।

ରସଜ, ବି. (ରସ-ଜନ୍-ଅ) ରକ୍ତ; ଗୁଡ଼; ମଦ୍ୟକୀଟ ।

ରସଜ୍ଞ, ବି°. (ରସ-ଜ୍ଞା = ଜାଣିବା-ଅ) ସ୍ୱାଦଗ୍ରାହୀ; ରସିକ, ଭାବୁକ । ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଜିହ୍ୱା, ଜିଭ ।

ରସଣ, } ବି. (ଲଶୁନ ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଞ୍ଜନ ଅର୍ଥାତ୍
ରସୁଣ, } ଏକପ୍ରକାର ଶ୍ୱେତପଲାଣ୍ଡୁ ।

ରସତେଜଃ, ରସତେଜସ୍, ବି. ସଂ. ରୁଧିର, ରକ୍ତ ।

ରସଦ, ବି. (ଯାବନିକ) ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ଆହାରୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ।

ରସନ, ବି. (ରସ୍ = ଆସ୍ୱାଦନ କରିବା, ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅନ) ଆସ୍ୱାଦନ; ଶବ୍ଦ, ଧ୍ୱନନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଜିହ୍ୱା; କାଞ୍ଚୀ, ମେଖଳା; ରଜ୍ଜୁ, ପାଶ; ରସ୍ନା ।

ରସବେଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂସ୍କୃତ ହେଲେ
ରସବେଣୀ, } ସୁଧା ଭିନ୍ନାର୍ଥରେ ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ମୃଦଙ୍ଗ ଢୋଲ କଂସାଳ ନାନା ରସବେଣୀ,
ସରଗୁଣା ବଇଁଶୀ ଭରନ୍ତ ଯେ ଗାୟଣୀ । ସା. ଖ ଆ.

ରସରା, ବି. (ରସକାର ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ରସରେ ଖଜୁ ପ୍ରଭୃତି ତୟାର କରେ ।

ରସରାଜ, ବି. ସଂ. ପାରଦ; ରସିକଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ରସସିନ୍ଦୂର, ବି. ସଂ. ପାରଦଜାତ ସିନ୍ଦୂର-ବିଶେଷ, ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ରସା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରସାଃସନ୍ତ୍ୟସ୍ୟାମିତି ରସା, ରସ-ଅ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଆ) ପୃଥିବୀ । ଯଥା—

ଆମ୍ଭ ମନରସା ତୋ ବିନା ଏ ରସା
ମଧ୍ୟେର ଭରସା ନାହିଁ ଆନ । ବି.ଚ.ମ.

ରସନା; ଦ୍ରାକ୍ଷା; ଶଲ୍ଲକୀ । (ରସ୍ ଧାତୁଜ) ରସିବା । (ଦେଶଜ) ବି°. ଖଟୁଆ । କ୍ରି. ରସାଅ । (ଉପରେ ଦେଖ ।)

ରସାଇବା, କ୍ରି. (ରସ୍ ଧାତୁଜ) ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା; ମନ ରଞ୍ଜାଇବା; ରସଯୁକ୍ତ କରିବା; ଅନୁରକ୍ତ କରିବା ।

ରସାଞ୍ଜନ, ବି. ସଂ. ରସଜାତ କଜ୍ଜଳବିଶେଷ, ସୁରମା, ଉପଧାତୁବିଶେଷ ।

ରସାଣ, ବି. (ଉଜ୍ଜ୍ୱଳୀକରଣାର୍ଥ ପ୍ରାକୃତ ରେସାଅଣ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦିର ଗିଲ୍ଟ ବା ଚାରକସି । ଯଥା—

ରସାଣ ରଜତ ବାଡେ, କନକଲତା କ ଜଡ଼େ । ଲ.ବ.

ଏକପ୍ରକାର ଲେପ । ଯଥା—

ସଙ୍ଗୀ ଭଙ୍ଗୀ ବଚନେ ଇଙ୍ଗିତଶାଳୀ,
ସନ୍ତକ ଅନ୍ତ କଲା ରସାଣ ବୋଲି । ବି. ଚ. ମ.

ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକୁ ପୋଡ଼ି ଧୌତ କଲା ପରେ ଦେବା ଲେପ । ଯଥା—

ନୂତନେ ଦହିତ ବିରହାନଳେ,
ହେବାରୁ ଜାଣି ମଜ୍ଜାଇଲେ ଜଳେ ।
ତୈଳଯୋଗ ତେଲ ଛଳ ରସାଣ,
ପାଇ କାନ୍ତି ମହୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦ୍ୱିଗୁଣ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଉଜ୍ଜ୍ୱଳୀକରଣ ।

ରସାଣଦେବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ରେସାଅଣ ଶବ୍ଦଜ) ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବା ।

ରସାଣି, } ବି. (ପ୍ରାକୃତ ରେସାଅଣ ଶବ୍ଦଜ)
ରଷାଣି, } ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦିର ଗିଲ୍ଟ । ଯଥା—

ମର୍କତ ରସାଣିରେ ରସାଣିଲା ଯେ । ବି. ଚ. ମ.

ରସାଣିବା, } କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ରେସାଅଣ ଶବ୍ଦଜ)
ରଷାଣିବା, } ପ୍ରଦୀପ୍ତ କରିବା, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳୀକୃତ କରିବା । ଯଥା—

ଯାମିନୀର ଅଙ୍ଗ ରସାଣିଲା ଆହା
ଉଇଁ କି ନବଚନ୍ଦ୍ରିକା । ଉର୍ବଶୀ ।

ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦି ପଥରରେ ଘଷିବା କିମ୍ବା ଗିଲ୍ଟ କରିବା । (ରଷାଣି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ରସାତଳ, ବି. (ରସା=ପୃଥ୍ୱୀ·ତଳ=ଅଧୋଭାଗ) ପାତାଳ, ଭୂତଳ ।

ରସାନ, ବି. ସଂ. ଆର୍ଦ୍ରୀକରଣ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦି ମାର୍ଜନ; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳକରଣ ।

ରସାନ୍ନ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୂଜା, ପୂସ୍ଥ ।

ରସାଭାସ, ବି. (ରସ-ଆଭାସ=ସଦୃଶ) ରସଭ୍ରାନ୍ତି; ଅନୁଚିତ ବିଷୟରେ ରସବର୍ଣ୍ଣନ; ନୀଚରସ, ନୀଚ ପ୍ରକୃତିଗତ ରସ ।

ରସାୟନ, ବି. (ରସ-ଅୟନ=ପଥ, ଗମନ) ବିଷବିଶେଷ; ଜରା ଓ ବ୍ୟାଧିନାଶକ ଆୟୁଷ୍କାରକ ଔଷଧବିଶେଷ; ପକ୍ଷୀ; ଜରା; ବ୍ୟାଧିବିଶେଷ; ତକ୍ର; ଗରୁଡ଼; ଦୁଇ ବା ବହୁ ପଦାର୍ଥ ପରସ୍ପର ସଂଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଏକ ବସ୍ତୁରେ ପରିଣତ ଏବଂ ଗୁଣାନ୍ତର ବା ରସାନ୍ତର ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ, ଯାହାଦ୍ୱାରା ଏହି ବିଷୟର ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମେ ତାହାକୁ ରସାୟନ କହନ୍ତି ।

ରସାୟନବିଦ୍ୟା, ବି. ସଂ. (Chemistry) ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଭୂତ ପଦାର୍ଥ ସମୁଦାୟର ଗୁଣ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକର ପରସ୍ପର ସଂଯୋଗ ଓ ବିଯୋଗ ବିଷୟକ ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମେ ।

ରସାଳ, ବି. (ରସ-ଆ·ଲା=ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ଇକ୍ଷୁ; ଆମ୍ର; ପନସ । ବିଂ. ରସଯୁକ୍ତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ରସନା;ଦୂବା;ଦ୍ରାକ୍ଷା;ପୁଷ୍ପବିଶେଷ; ପେୟବିଶେଷ; ଲେହ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ଏଷା ବୃକୋଦରକୃତା ସରସା ରସାଲା
ଯା ସ୍ୱାଦିତା ଭଗବତା ମଧୁସୂଦନେନ । ସୂପଶାସ୍ତ୍ର ।

ରସାଳସା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଧମନୀ, ନାଡ଼ୀ; ରସମୁଗ୍ଧା; ଯେ ସ୍ତ୍ରୀ ରସରେ ଅଳସ ହୋଇଥାଏ ।

ରସାଳସୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରସାଳସା ଶବ୍ଦଜ) ରସମୁଗ୍ଧା; ରସରେ ଅଳସପ୍ରାପ୍ତା ।

ରସି, ରସୀ, ବି. (ରଶ୍ମି ଶବ୍ଦଜ) ରଜ୍ଜୁ, ଦଉଡ଼ି; ଘୋଡ଼ାର ଲଗାମ ।

ରସିକ, ବିଂ. (ରସ-ଇକ ଜ୍ଞାନାର୍ଥେ) ରସଜ୍ଞ; ସ୍ୱାଦଗ୍ରାହୀ; ଗୁଣଗ୍ରାହୀ । ବି. ଅଶ୍ୱ; ହସ୍ତୀ; ସାରସପକ୍ଷୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ରସିକା) ରସନା, କାଞ୍ଜୀ; ଗୁଡ଼; ରସଜ୍ଞା ।

ରସିତ, ବି. (ରସ୍=ଶବ୍ଦ କରିବା-ତ) ଧ୍ୱନି; ମେଘ ଶବ୍ଦ । (ରସ୍=ଆସ୍ୱାଦନ କରିବା-ତ) ଆସ୍ୱାଦ । ବିଂ. ଆସ୍ୱାଦିତ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦିଦ୍ୱାରା ଖଚିତ; ଶବ୍ଦିତ ।

ରସିଦ, ବି. (ଯାବନିକ ବା ପାରସ୍ୟ) ପ୍ରାପ୍ତି ସ୍ୱୀକାରପତ୍ର ।

ରସୁଆ, ବିଂ. (ରସିକ ଶବ୍ଦଜ) ରସିବା ଲୋକ, ରସିକ; ରସସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; କ୍ରୀଡ଼ାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଯଥା—

ରସୁଆ ଖଟକୁ ପାଳର ଦଉଡ଼ି
ଛନ୍ଦିଗଲା ପଟପଟ । ଦ୍ୱା. ତ.

ରସୁଆଳ, ବିଂ. (ରସାଳ ଶବ୍ଦଜ) ରସବନ୍ତ, ରସପୂରିତ ।

ରସୁନ, ରସୂନ, ରସୋନ, ବି. (ରସ୍-ଉନ, ଊନ, ଓନ) ମୂଳବିଶେଷ, ରସଣ ।

ରସେନ୍ଦ୍ର, ରସରାଜ, ବି. ସଂ. ପାରଦ ।

ରହ, ରହସ୍, ବି. (ରହ୍=ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଅ, ଅଥବା ରମ୍=କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଅସ୍, ମ= ହ—ରହ୍ୟନ୍ତେ ଅନୁପଯୋଗିନୋ ଜନା-ଅତ୍ରେତିରହଃ ରହସ୍ତ୍ୟାଗେ — ଅମର-ଟୀକା ।) ଗୋପନୀୟ କଥା; ଗୋପନୀୟ ଧର୍ମତତ୍ତ୍ୱ; ସୁରତ, ଶୃଙ୍ଗାର; ବିଜନପ୍ରଦେଶ। ଅଂ. ନିର୍ଜ୍ଜନରେ ।

ରହଣି, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ରହଣ ଶବ୍ଦଜ) ରହିବା । ବିଂ. ବହୁଦିନ ସଂଚିତ । ଯେପରି— ରହଣିଘିଅ । ସ୍ଥିତ; ନିବାସୀ । ଯଥା— ଅମୁକ ଗ୍ରାମ ରହଣି ।

ରହରହ, ବିଂ. (ପ୍ରାକୃତ ରୁହ୍ ଧାତୁଜ) ରହିରହି ଯାଉଥିବା । ଯଥା—

କାଳନ୍ଦୀରେ ପଡ଼ି ଶଙ୍ଖବାହ,
କରେ ଗତି ହୋଇ ରହ ରହ । ର. କ.

ରହସ, ବିଂ. (ରହସ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ରହସ୍ୟ, ଗୋପନୀୟ ।

ରହସ୍ୟ, ବିଂ. (ରହସ୍ = ଗୋପନ-ଯ) ଗୋପନୀୟ । ବି. ମର୍ମ; ଗୁପ୍ତବିଷୟ; ନିର୍ଜନସ୍ଥଳ; ଗୂଢ଼ତତ୍ତ୍ୱ; ପରିହାସ; କୌତୁକ । (ରହସ୍ୟ ତ୍ରିବିଧ—ଧର୍ମ-ରହସ୍ୟ, ଅର୍ଥରହସ୍ୟ, କାମରହସ୍ୟ ।)

ରହିତ, ବିଂ. (ରହ୍ = ତ୍ୟାଗ କରିବା-ତ) ତ୍ୟକ୍ତ, ବର୍ଜିତ, ବିହୀନ ।

ରହିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ରହ୍ ଧାତୁଜ) ନିବାସ କରିବା; ସ୍ଥିର ହେବା । ଯଥା—

ନ ବୁଡ଼ି ଶଇଳ ସଲିଳ ଉପରେ ରହିଲା । ଲା. ବି.

ରହୁ, ରହୁବର, ବି. (ରଥ କିମ୍ବା ରଥବର ଶବ୍ଦଜ) ରଥ । ଯଥା—

ପ୍ରୁତଙ୍କା କରିଣ ବାହାର ହୋଇଲ
ହେମରହୁବର ଚଢ଼ି । ବି. ଚି.

ରା, ବି. (ରା = ଦାନ କରିବା, ଗ୍ରହଣ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ଦାନ; ଗ୍ରହଣ; ବିଭ୍ରମ; ଧନ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ଶବ୍ଦ । (ରାଜନ୍ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ—ବିଶେଷ୍ୟ ବା ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ ପଦର ପରେ ରହି) ପ୍ରଭୁ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯେପରି—ପଣ୍ଡିତ ରା, ସାମନ୍ତ ରା ଇତ୍ୟାଦି ।

ରାଇ, ବି. (ରାଜିକା ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ସର୍ଷପ; ରାଇସୋରିଷ । (ରାଜନ୍ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷତ୍ରିୟ ଉପାଧିବିଶେଷ; ବଟା ସୋରିଷ; ବଟା ସୋରିଷ ଦେଇ ରାନ୍ଧିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବିଶେଷ ।

ରାଇଗୁରୁ, ବି. (ଓଡ଼ିଆ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣ) ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ରାଜଦତ୍ତ ଉପାଧି-ବିଶେଷ । (ଖାଡ଼ଙ୍ଗା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ରାଇଜ, ବି. (ରାଜ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ରାଜ୍ୟ ।

ରାଇତା, ବି. (ରାଜୀ-ଅକ୍ତା = ରାଜ୍ୟକ୍ତା ଶବ୍ଦଜ ହୋଇ ପାରେ) ବଟା ସୋରିଷ ଦେଇ ରାନ୍ଧିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନବିଶେଷ ।

ରାଇବା, କ୍ରି. (ରୈ ଧାତୁଜ) ଡାକିବା । ଯଥା—

ବନ୍ଧୁ ବୋଲି ତାକୁ ରାଇବ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଶବ୍ଦ କରିବା । ଯଥା—

ଦେସ ରଜା ଶବ୍ଦ ସବୁରି ଶରୀରେ ରାଉଛୁ,
ଏହି ରାଧା ଶୁଣି ଧାତା ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲିଉଛୁ । ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ରାଇବାର, } ବି. (ଦେଶଜ) କୌଣସି ରାଜାଙ୍କ-
ରାୟବାର, } ଠାକୁ ଅନ୍ୟ ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି, ଏବଂ ତଦ୍ଦତ୍ତ ସମ୍ବାଦ । ଯଥା—

ରାଜାର ବଚନେ ତହୁଁ ଗଲେ ଚରଗଣ,
ରାଇବାର ପ୍ରାୟେ ହୋଇ ମିଳିଲେ ଆଗେଣ । ସା. ଭା. ସ.

ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କଦ୍ୱାରା ବ୍ୟାବହାରିକ ବିଷୟର କଥାବାର୍ତ୍ତା ।

ରାଇଲଗୀତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଗୀତ । (ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରେ ବର୍ଷର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ କେତେକ ପଞ୍ଚମଜାତି ଏହି ଗୀତ ଗାନ କରି ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ମୁଷ୍ଟିଭିକ୍ଷା କରନ୍ତି ।)

ରାଇଶା, ବି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଏକପ୍ରକାର ରବି ଶସ୍ୟ ବା ବରଗଡ଼ା ଛୁଇଁ ।

ରାଈ, ରାୟୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରାଧିକା ଶବ୍ଦଜ) ରାଧିକା । ଯଥା—

କପୁଣ ରାଧିକା ତୁମ୍ଭରେ କହିଲ ଯାଇ,
ଅନେକ ଉପହାସ ମୋତେ କରିବ ରାଈ । ସା. ଭା. ଆ.

ରାଉ, ରାଓ, ବି. (ରାଜନ୍ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ରାଉତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଶ୍ୱାରୋହୀ; ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ସୈନ୍ୟ । (ମାହୁନ୍ତ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ରାଉତରା, ବି. (ଦେଶଜ-ରାଉତ-ରାୟ) ଜମି-ଦାରଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ; ବୀରପୁରୁଷଙ୍କର ଉପାଧିବିଶେଷ; ପ୍ରଧାନ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ; ଅଶ୍ୱାରୋହୀସୈନ୍ୟର ଅଧିନେତା ।

ରାଉରାଉ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉଦ୍‌ବେଗଯୁକ୍ତ; କ୍ଷୁଧାତୁର । ଯଥା—ପିଲାଟି ଭୋକରେ ରାଉରାଉ ହୋଇଗଲାଣି ।

ରାଉଳ, ରାହୁଳ, ବି. (ରାଜକୁଳ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) କ୍ଷତ୍ରିୟଜାତିବିଶେଷ; ଶିବପୂଜକ ଶୂଦ୍ରଜାତିବିଶେଷ ।

ରାଉଳା, ରାଉଳି, ବି. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା ରୈ ଧାତୁଜ) ରଡ଼ି ବା ଗର୍ଜନ ।

ରାଉଳିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ବିଶେଷ ତର୍ଜନ ଗର୍ଜନ କରେ । ବି. କେଳାଜାତିବିଶେଷ ।

ରାଉଳବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଚ ରଡ଼ି ବା ଗର୍ଜନ କରିବା ।

ରାକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ରା=(ପରମ ଶୋଭା) ଦାନ କରିବା-ଅକ-ଆ] ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ତିଥି; ନବ-ଋତୁମତୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ନଦୀବିଶେଷ; କଚ୍ଛୁରୋଗ ।

ରାକ୍ଷସ, ବି. (ରକ୍ଷ୍=ରକ୍ଷା କରିବା-ଅସ, କିମ୍ବା ରକ୍ଷସ୍-ଅ ସ୍ୱାର୍ଥେ] ନିଶାଚର; କୁବେରଙ୍କ ଧନରକ୍ଷକ; ବଳପୂର୍ବକ ବିବାହ; କ୍ରୂରାତ୍ମା; ଧର୍ମଦ୍ରୋହୀ । ବିଂ. ରକ୍ଷଃସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ—ରାକ୍ଷସୀ) ରାକ୍ଷସପତ୍ନୀ; ଦଂଷ୍ଟ୍ରା; ସାୟାହ୍ନ ବେଳା; ଅସ୍ତଚକ୍ରା ।

ରାକ୍ଷସୁଣୀ, ରାକ୍ଷାସୁଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରାକ୍ଷସ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆର ଉଣୀ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ) ରାକ୍ଷସୀ । ଯଥା—

ଋଷି କନ୍ୟା ବଳେ ରାକ୍ଷସୁଣୀ ପ୍ରାୟେ ମଣି,
ତା ଉପରେ ଦୋଷ ଦେଲ୍ଲି ସେ ପରଦାରେଣୀ । ସା. ଭା. ଆ.

କ୍ରୂର ସ୍ତ୍ରୀ ।

ରାକ୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଲାକ୍ଷା, ଜଉ; ଅଳତା ।

ରାଗ, ବି. (ରନ୍ଜ୍=ରଙ୍ଗ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ; ଅନୁରାଗ; ସନ୍ତୋଷ; ଇଚ୍ଛା; ବିଷୟେଚ୍ଛା; ରଞ୍ଜକ ଦ୍ରବ୍ୟ; ରଞ୍ଜନ; ଉତ୍ସାହ; ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ, ଦ୍ୱେଷ । (ରନ୍ଜ୍-ଣିଚ୍-ଅ) ଚନ୍ଦ୍ର; ନୃପ; ସ୍ୱର; ସ୍ୱରର ପ୍ରକାର-ବିଶେଷ; ଭୈରବ, ମାଳବ ପ୍ରଭୃତି ରାଗ । (ଦେଶଜ) କଟୁରସ; କ୍ରୋଧ ।

ରାଗଜର, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିଚ୍ଛଦବିଶେଷ । ଯଥା—

କବଚ କବାଇ ରାଗଜର ଟୋପି ବକତର ଏହିପ୍ରକାର । ଲ. ବ.

ରାଗଭର, ବିଂ. (ଓଡ଼ିଆ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣ) କ୍ରୋଧପୂର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—

ରାଗଭର ହୋଇଣ ମୁଁ ନ ପାରିଲି ସହି,
ଅନଳବାଣ ବିନ୍ଧିଲି ଯେ ସଂସାର ଦହି । ସା. ଭା. ବ. ପ.

ରାଗସାଡ଼ବ, ବି. ସଂ. ଗୁଡ଼ ଏବଂ ତୈଳରେ ପାକ କରାଯିବା ଅପକ୍ୱ ଆମ୍ବର ଆଚାର ।

ରାଗିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କଟୁରସଯୁକ୍ତ; କ୍ରୋଧୀ ।

ରାଗିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କ୍ରୁଦ୍ଧହେବା ।

ରାଗୀ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କ୍ରୋଧୀ ।

ରାଗୀ, ବିଂ. (ରାଗ-ଇନ୍ କିମ୍ବା ରନ୍ଜ୍-ଇନ୍) ଅନୁରକ୍ତ; କାମୁକ; ରଞ୍ଜନକାରୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ରାଗିଣୀ) ସ୍ୱରବିଶେଷ; ରାଗର ପତ୍ନୀସ୍ୱରୂପା; ଅନୁରକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ; ମେନକାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠାକନ୍ୟା ।

ରାଗେଡ଼ି, ରାଗିଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଲାକୃତି ମସ୍ତକାଳଙ୍କାରବିଶେଷ । ଯଥା—

କ୍ଷୀର ଉପରେ ରଜତ, ରାଗେଡ଼ିକ କଲ୍ଲ ଯୁତ—
ଗଗନେ କି କଳାକର-ଉଦେପ୍ରକାର । ସୁ. ପ.

ରାଘବ, ବି. (ରଘୁ=ରଘୁରାଜା, ରଘୁବଂଶ-ଅ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ରାମଚନ୍ଦ୍ର; ରଘୁବଂଶୀୟ ନୃପ; ସମୁଦ୍ର; ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ । ବିଂ. ରଘୁବଂଶୀୟ ।

ରାଘବାୟନ, ବି. ସଂ. ରାମାୟଣ ।

ରାଙ୍କବ, ବି. (ରଙ୍କୁ=ମୃଗବିଶେଷ-ଅ ଇଦମର୍ଥେ) ପଶୁଲୋମନିର୍ମିତ ବସ୍ତ୍ରାଦି । ବିଂ. ରଙ୍କୁସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ରାଜ୍, ବି. (ରାଜ୍=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-କ୍ୱିପ୍) ରାଜା, ପ୍ରଭୁ । ବିଂ. ଶୋଭମାନ ।

ରାଜକୀୟ, ବିଂ. (ରାଜକ=ଶାସନକର୍ତ୍ତା-ଈୟ) ରାଜସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ରାଜଘ, ବିଂ. (ରାଜନ୍-ହନ୍=ବଧ କରିବା-ଅ, ହନ୍=ଘ) ତୀକ୍ଷ୍ଣ, ଉଗ୍ର; ରାଜହନ୍ତା; ରାଜଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ରାଜଜାମୁ, ବି. (ରାଜଜମ୍ବୁ ଶବ୍ଦଜ) ବଡ଼ଜାମ୍ବୁ । ଯଥା—

ଅଁଳା ରାଜଜାମୁ ଲେମ୍ବୁ ମାଳମାଳ । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଚ.

ଗୋଲାପଜାମ ।

ରାଜଦନ୍ତ, ବି. (ରାଜ=ଶୋଭମାନ-ଦନ୍ତ) ସମ୍ମୁଖୀନ ଦନ୍ତଚତୁଷ୍ଟୟ, ଆଗଦାନ୍ତ ।

ରାଜଧାନ, ରାଜଧାନକ, ରାଜଧାନୀ, ରାଜଧାନିକା, } ବି. (ରାଜନ୍-ଧା=ଧାରଣ କରିବା-ଅନ, କ ସ୍ୱାର୍ଥେ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ, ଆ, ଅକ=ଇକ) ପ୍ରଧାନ ନଗରୀ, ଯେ ସ୍ଥାନରେ ରାଜା ବାସ କରନ୍ତି ।

ରାଜମୀଳ, ବି. (ରାଜ=ଶୋଭମାନ-ମୀଳ) ମରକତମଣି; ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳମଣି ।

ରାଜନ୍ୟ, ବି. (ରାଜ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅନ୍ୟ କିମ୍ବା ରାଜନ୍-ଯ) କ୍ଷତ୍ରିୟ; ରାଜପୁତ୍ର; ଅଗ୍ନି ।

ରାଜନ୍ୟକ, ବି. (ରାଜନ୍ୟ-କ ସମୂହାର୍ଥେ) କ୍ଷତ୍ରିୟସମୂହ ।

ରାଜନ୍ୱାନ୍, ରାଜନ୍ୱତ୍, ବି. (ରାଜନ୍-ବତ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ସୁରାଜଯୁକ୍ତ ଦେଶ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ରାଜନ୍ୱତୀ) ସୁରାଜଯୁକ୍ତା । (ରାଜନ୍ୱତୀ-ମାହୁରନେନ ଭୂମିଂ ।)

ରାଜପୁତାନା, ବି. (ରାଜପୁତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଦେଶ-ବିଶେଷ ।

ରାଜପୁରପ୍ରବେଶ ନ୍ୟାୟ, ବି. ସଂ. ବିଶୃଙ୍ଖଳ ଗମନ ଅସହିଷ୍ଣୁ ରକ୍ଷିବର୍ଗ ସମ୍ମୁଖରେ ରାଜପୁରରେ ଯେପରି ଲୋକମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀରୂପେ ପ୍ରବେଶ ।

ରାଜବଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପକ୍ଷୀ । ଯଥା—

ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ ରାଜବଣି ଚେଣ୍ଢୁଆ ଛଞ୍ଚାଣ । ନୃ ସ ଭୃ.ର

ରାଜଭୂୟ, ବି. (ରାଜନ୍-ଭୂ = ହେବା-ଯ) ରାଜା ହେବା; ରାଜ୍ୟ; ରାଜତ୍ୱ ।

ରାଜମଣ୍ଡଳ, ବି. (ରାଜନ୍-ମଣ୍ଡଳ = ସମୂହ) ରାଜସମୂହ; ଦ୍ୱାଦଶବିଧ ରାଜା; ଶତ୍ରୁ, ମିତ୍ର, ଶତ୍ରୁର ମିତ୍ର, ମିତ୍ରର ମିତ୍ର, ଶତ୍ରୁମିତ୍ରର ମିତ୍ର—ଏହି ପାଞ୍ଚ ବିଜିଗୀଷୁର ପୁରଃସର ଏବଂ ପାର୍ଷ୍ଣିଗ୍ରାହ, ଆକ୍ରନ୍ଦ, ପାର୍ଷ୍ଣିଗ୍ରାହାସାର, ଆକ୍ରନ୍ଦାସାର—ଏହି ଚାରି ବିଜିଗୀଷୁର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ ଏବଂ ବିଜିଗୀଷୁ, ମଧ୍ୟମ ଓ ଉଦାସୀନ ଏହି ତିନି, ସମୁଦାୟରେ ଦ୍ୱାଦଶ ।

ରାଜଯକ୍ଷ୍ମା, ବି. (ରାଜଯକ୍ଷ୍ମନ୍-ରାଜ-ଯକ୍ଷ୍ମା = କ୍ଷୟ-ରୋଗ) କ୍ଷୟରୋଗ । (ରାଜା ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଏହି ଯକ୍ଷ୍ମାରୋଗ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାର ନାମ ରାଜଯକ୍ଷ୍ମା ହେଲା ।) ବିଂ. ରାଜଯକ୍ଷ୍ମା ପରି ବିନାଶକ । (ରାଜନ୍ୟାନାଂ ପର ପରିଭବୋ ରାଜଯକ୍ଷ୍ମାହି କୀର୍ତ୍ତେଃ ।)

ରାଜରାଜ, ବି. ସଂ. କୁବେର; ଏକଚ୍ଛତ୍ରରାଜା; ଚନ୍ଦ୍ର; ସମ୍ରାଟ୍ ।

ରାଜରାଜେଶ୍ୱରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଦେବୀବିଶେଷ ।

ରାଜବୀଜୀ, ବିଂ. (ରାଜବୀଜନ୍—ରାଜନ୍-ବୀଜ-ଇନ୍) ରାଜବଂଶୀୟ ।

ରାଜସ, ରାଜସିକ, ବିଂ. (ରଜସ୍-ଅ, ଇକ) ରଜୋଗୁଣପ୍ରଧାନ । ବି. ମାନ ପୂଜା-ସମ୍ଭ୍ରମାର୍ଥ ଦମ୍ଭବଶତଃ ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଏ; ଖ୍ୟାତିଜନକ କର୍ମ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ରାଜସୀ) ରଜୋ-ଗୁଣମୟୀ ଦୁର୍ଗା; ରଜୋଗୁଣ ସମ୍ବନ୍ଧିନୀ ।

ରାଜସୂୟ, ବି. (ରାଜନ୍ = ରାଜ-ସୂ = ପ୍ରସବ କରିବା-ଯ, ନିପାତନ) ସମ୍ରାଟଙ୍କ ସମ୍ପାଦ୍ୟ ସାମବେଦବିହିତ ଯଜ୍ଞବିଶେଷ; ପର୍ବତ-ବିଶେଷ; ଧାନ୍ୟବିଶେଷ ।

ରାଜହଂସ, ବି. (ରାଜନ୍—ରାଜା-ହଂସ) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଚରଣ ଓ ଚଞ୍ଚୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ହଂସ; କଳହଂସ; ରାଜଶ୍ରେଷ୍ଠ (ଯେଉଁ ରାଜା ହଂସ ପରି ସାରଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ।)

ରାଜା, ବି. [ରାଜନ୍—ରନ୍‌ଜ୍ = (ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ) ପ୍ରୀତି କରିବା-ଅ, କିମ୍ବା ରାଜ୍ = ଦୀପ୍ତି-ପାଇବା-ଅ] ପ୍ରକୃତିରଞ୍ଜକ ଦୀପ୍ତିଶୀଳ ନୃପତି; କ୍ଷତ୍ରିୟ; ପ୍ରଭୁ; ଚନ୍ଦ୍ର; ଇନ୍ଦ୍ର; ଯକ୍ଷ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ସହ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ରାଜାଧିରାଜ, ବି. ସଂ. ସାର୍ବଭୌମ, ସମ୍ରାଟ୍ ।

ରାଜି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗୀକାର, ଅନୁ-ମୋଦନ । ବିଂ. ଅଙ୍ଗୀକୃତ, ସମ୍ମତ । ଯଥା—

ବୁଝିଲିଣି ମରଜି, ଆଉ କି ହୋଇବି ରାଜି,
ନିକୁଞ୍ଜେ ତୋ ସଙ୍ଗେ ବିହରିବି ରେ । ସଂ ସ.

ରାଜି, ରାଜୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରାଜ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଇ, ଈ) ଶ୍ରେଣୀ; ରେଖା; ଶରୀରସ୍ଥ କ୍ଷୁଦ୍ର ଆଧାରବିଶେଷ ।

ରାଜିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଶ୍ରେଣୀ; ରେଖା; ରାଇସୋରିଷ ।

ରାଜିତ, ବିଂ. (ରାଜ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ତ) ଶୋଭିତ; ପ୍ରଦୀପିତ ।

ରାଜିନାମା, ବି. (ଯାବନିକ) ନିର୍ବିବାଦ ।

ରାଜିଳ, ବି. (ରାଜି = ଶ୍ରେଣୀ-ଳ) ଜଳବ୍ୟାଳ, ପାଣିଧଣ୍ଡ ସାପ ।

ରାଜୀବ, ବି. [ରାଜୀ=(ଦଳ) ଶ୍ରେଣୀ-ବ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ] ପଦ୍ମ; ବୃହତ୍ ମତ୍ସ୍ୟ; ହରଣ-ବିଶେଷ; ହସ୍ତୀ; ସାରସପକ୍ଷୀ । ବିଂ. ରାଜୋପଜୀବୀ; ରାଜାନୁଗ ।

ରାଜୁତ, ବି. (ରାଜପୁତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ରାଜପୁତ୍ର; ରାଜା । ଯଥା—

ପାତାଳରୁ ଅଇଲେ ଯେ ନାଗରାଜା ଦୂତେ,
ମଞ୍ଚ ସାତ ଦଗରୁ ଅଇଲେ ତ ରାଜୁତେ । ନୃ.ପୁ.ପ.ଚ.

(ରାଜତ୍ୱ ଶବ୍ଦଜ) ରାଜତ୍ୱ, ରାଜ୍ୟାଧିକାର । ଯଥା—

ଶୁଣିଣ ମୁରସୁର ବୋଇଲା ସତ ସତ,
ସୈନ୍ୟ ନ ଥାଇ କେମନ୍ତେ ହୋଇବ ରାଜୁତ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଚ.

ରାଜୁତି, ରାଜୁତ, ବି. (ରାଜତ୍ୱ ଶବ୍ଦଜ) ରାଜତ୍ୱ, ରାଜ୍ୟାଧିକାର । ଯଥା—

ପୂର ପ୍ରବୀରଙ୍କ ରାଜ୍ୟେ କଲେ ଅଧିପତି,
ଦ୍ୱାପରେ ସତପଠି ସସ୍ର ବର୍ଷ ରାଜୁତି । ସା. ଭା. ସ.

ରାଜୁସି, ବି. (ରାଜସୂୟ ଶବ୍ଦଜ) ରାଜସୂୟ ଯାଗ । ଯଥା—

ତହିଁ ରାଜୁସି ଯଜ୍ଞକାଳେ,
ଅନ୍ଧନନ୍ଦନ ରାଜମେଳେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

(ରାଜର୍ଷି ଶବ୍ଦଜ) ରାଜରଷି ।

ରାଜ୍ୟ, ବି. (ରାଜନ୍-ଯ ଭାବ ଓ କର୍ମ ଅର୍ଥରେ) ରାଜତ୍ୱ; ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ; ଦେଶ; ଲକ୍ଷଗ୍ରାମର ଆଧିପତ୍ୟ । (ଲକ୍ଷାଧିପତ୍ୟଂ ରାଜ୍ୟଂ ସ୍ୟାତ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟଂ ଦଶଲକ୍ଷକେ ।)

ରାଜ୍ୟତନ୍ତ୍ର, ବି. ସଂ. ରାଜ୍ୟଶାସନପ୍ରଣାଳୀ ।

ରାଜ୍ୟାଙ୍ଗ, ବି. (ରାଜ୍ୟ-ଅଙ୍ଗ) ସ୍ୱାମୀ, ମନ୍ତ୍ରୀ, ସୁହୃତ୍, ଧନ, ଦେଶ, ଦୁର୍ଗ, ସୈନ୍ୟ— ଏହି ସାତ; ପ୍ରକୃତି ସମେତ ଅଷ୍ଟ ତପସ୍ୱିଙ୍କି ଘେନ ନବ; ଏଗୁଡ଼ିକ ରାଜ୍ୟର ଆବଶ୍ୟକ ଅଙ୍ଗ ।

ରାଞ୍ଜୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦେହରେ କଣ୍ଟା ପ୍ରଭୃତି ଲାଗି (ରେଖାକାର) କ୍ଷତ ହେବା ।

ରାଞ୍ଜୁଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନଖାଦିଦ୍ୱାରା କ୍ଷତବିକ୍ଷତ କରିବା ।

ରାଞ୍ଜୁରାଞ୍ଜୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ରେଖାକାର କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ଓ ଲଖିତ ।

ରାଣ୍ଡିଆଣ୍ଡ } ବି. (ରଣ୍ଡାନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ନାନା
ରାଣ୍ଡ୍ୟାଣ୍ଡ } କଥାରେ ଗୋଳମାଳ କରି ହାଟ ବସାଇବା; ନାନା ବିତଣ୍ଡା ବାଦରେ ଗୋଳମାଳ କରିବା ।

ରାଟ, ବି. (ରାଟ୍ ପଦଜାତ) ରାଜା । ଯଥା—

ଜାଣି ନାହିଁକି ସେ କଂସରାଟଙ୍କୁ । ବି. ଚ. ମ.

ରାଟି, ବି. (ରଟ୍=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଇ) ଶରାଳି ପକ୍ଷୀ; ଯୁଦ୍ଧ, ସଂଗ୍ରାମ ।

ରାଢ଼, ବି. (ରହ୍=ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଅ. ହ=ଢ଼) ବଙ୍ଗଳାର ଦେଶବିଶେଷ; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ରାଢ଼ା, ରାଢ଼ୀ) ଶୋଭା; ସୂକ୍ଷ୍ମ; ପୁଷ୍ପ-ବିଶେଷ ।

ରାଢ଼, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୃପଣ; ନିର୍ଦ୍ଦୟ । ଯଥା—

ସବୁ ଲେଖେ ସେହି ପାଞ୍ଜିକାର ରାଢ଼,
କଡ଼ା ଦାଢ଼ ତହୁଁ ଯାଏ ନାହିଁ ଗୁଡ଼ । ଦ. ବା.

ଦୁଷ୍ଟ । ଯଥା—

ନିର୍ଦ୍ଦୟ ନିରପେକ୍ଷ ରାଢ଼,
ଓପ୍ରଧି ନ କରଇ ମୂଢ଼ । ମା. ମା.

ରାଢ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କର୍କଶ ।

ରାଢ଼ି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୃପଣ; ଦୁଷ୍ଟ । ଯଥା—

ଶିଶୁପାଳକୁ ଦେଖିଣ ଭୀଷ୍ମ ଆଗ ବଢ଼ି,
ଆରେ ଶିଶୁପାଳ ! ତୁହି ଅଟୁ ବଡ଼ ରାଢ଼ି । ସା.ଭା.ସ.

ବି. କୈବର୍ତ୍ତ ଜାତିବିଶେଷ; ପଞ୍ଚମ ଜାତି-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ରାଢ଼ି ଯେ ହାଡ଼ିଠାରୁ ଜାତ,
ସେହି ଅସଙ୍ଗ୍ରାର ବହୁତ । ବି. ପୁ.

ରାଢ଼ୁଣୀ, ରାଢ଼େଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦୁଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ଦୁଇ ସ୍ତନରେ ବିଷ ପୂରାଇ ରାଢ଼େଣୀହି,
ମୋତେ ମାରିବାପାଇଁ ଅଇଲା ଜାଣ ସେହି । ସା ଭା.ସ.

ମାଗୁ ସ୍ତ୍ରୀ; ଭାଗ୍ୟହୀନା ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ମୁଁ ରାଢ଼େଣୀ କପାଁ ଯେ ଗ୍ଲାଡ଼ିଗଲା ତୋତେ,
ମାଗୀ ଏସନେକ କର୍ମ କଲା ଅଦଭୁତେ । ସା. ଭା. ଆ.

ରାଣ, ବି. (ରଣ=ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ପତ୍ର-ବିଶେଷ; ମୟୂରପୁଚ୍ଛ । (ରାଜନ୍ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ରାଜା । ଯଥା—

କନକ ରସାଣ ହେଲା ସୁରରାଣ
ନୀଳରତନ ସ୍ଥଳରେ । ଉ. କ.

(ଦେଶଜ) ଶପଥ । ଯଥା—

ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ରାଣ ଅଛୁ ମୋର,
ଲଲାମ ଆଦି ଭୂଷା ସଜ କର । କ. ଚ. ଚ.

ରଣା, ବି. (ରାଜନ୍ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ରାଜା; ରାଜ ଉପାଧିବିଶେଷ ।
ରଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରାଜ୍ଞୀ ଶବ୍ଦଜ) ରାଜପତ୍ନୀ ।
ରଣ୍ଡ, ବି. (ରଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଅନାଥ, ଅରକ୍ଷକ । ଯଥା—
କର୍ଣ୍ଣ ସେନାପତି ମଲେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର,—
ସେନା ରଣ୍ଡ ହୋଇବେ ପାଇ ଯୁଦ୍ଧକଷ୍ଟ । କୃ.ଷ୍ଣ.ଦ୍ଧ.ପ.
ରଣ୍ଡ, ରଣ୍ଡୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରଣ୍ଡା ଶବ୍ଦଜ) ବିଧବା । ଯଥା—
ତଣ୍ଡି ଦୁଃଖୀ ରଙ୍କ ଅରକ୍ଷିତ ରଣ୍ଡ । ଦ. ବା.
ରତାରତି, ରତିରତିକେ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏକ ରାତ୍ରି ମଧ୍ୟରେ । ଯଥା—
ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଚକ୍ରାରରେ ରତାରତି ଯେ ସବୁ ବଦଳିଯିବ, ତାହା ନୁହେ । ଇ. ସା.
ରତି, ରାତ୍ରି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରାତ୍ରୀ = ପ୍ରାକୃତ ରତ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ରଜନୀ, ରାତ୍ରୀ ।
ରାତ୍ରକ, ବି. (ଏକ ରାତ୍ରି ଶବ୍ଦଜ) ଏକରାତ୍ରି । ଯଥା—
ରାତ୍ରକ ମଧ୍ୟେ କେଶଭାର, କଅଁଳ ଦିଶୁଛୁ ସୁନ୍ଦର । ଦା. ର.
ରାତ୍ରି, ରାତ୍ରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ରା = (ବିଶ୍ରାମ) ଦାନ କରିବା-କ୍ରିପ୍] ରଜନୀ, ନିଶା ।
ରାତ୍ରିକ, ବି. (ରାତ୍ରି-କ) ପଞ୍ଚରାତ୍ର; ଏକ ବସ୍ତର ବେଶ୍ୟାଗୃହବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି ।
ରାତ୍ରିଚର, ରାତ୍ରିଞ୍ଚର, ରାତ୍ରିମଟ, } ବି. (ରାତ୍ରି-ଚର୍, ମଟ୍ = ବୁଲିବା-ଅ, ମ ଆଗମ) ନିଶାଚର, ଅସୁର, ରାକ୍ଷସ । ବିଂ. ରାତ୍ରିରେ ଗମନକର୍ତ୍ତା ।
ରାତ୍ରିଜଳ, ବି. ସଂ. ଶିଶିର, କୁଜ୍ଝଟିକା ।
ରାତ୍ରିଜାଗର, ବି. ସଂ. କୁକ୍କୁର ।
ରାଦ୍ଧ, ବିଂ. (ରାଧ୍ = ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା-ତ) ସିଦ୍ଧ, ସମ୍ପନ୍ନ; ପକ୍ୱ; ଫଳିତ ।
ରାଦ୍ଧାନ୍ତ, ବି. (ରାଦ୍ଧ-ଅନ୍ତ = ଶେଷ, ନିର୍ଣ୍ଣୟ) ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, ମୀମାଂସା ।
ରାଧ, ବି. (ରାଧୀ = ବିଶାଖା ନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତା ପୂର୍ଣ୍ଣିମା -ଅ) ବୈଶାଖ ମାସ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ରାଧା) ବିଶାଖା ନକ୍ଷତ୍ର; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରେୟସୀ ଗୋପୀବିଶେଷ; କର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ମାତା; ବିଦ୍ୟୁତ୍; ଆମଳକୀ; ବିଷ୍ଣୁକ୍ରାନ୍ତା; ବାଣମୋକ୍ଷଣକାଳୀନ ଭଙ୍ଗୀ-ବିଶେଷ; ଦୁଇ ପାଦ ପରସ୍ପର ଏକ ଗୃଖଣ୍ଡ ଅନ୍ତରରେ ରହିବା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ରାଧା, ରାଧିକା) ବୃଷଭାନୁନନ୍ଦିନୀ, କୃଷ୍ଣପ୍ରିୟା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ରାଧୀ— ରାଧ୍ = ସିଦ୍ଧ କରିବା-ଅ-ଈ) ବୈଶାଖୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ।
ରାନ୍ଧଣା, ବି. (ରନ୍ଧନ ଶବ୍ଦଜ) ରନ୍ଧନ । ଯଥା—
ରାନ୍ଧଣା ଏକୁଁ ଏକ ଭଲ । ଦା. ର.
ବିଂ. ରାନ୍ଧଥିବା, ପାକସିଦ୍ଧ । ଯଥା—
ଭାତ ଡାଲି ଯେତେକ ଥିଲକ ରାନ୍ଧଣା,
ସବୁଥିରୁ ଅଧେ ଅଧେ ଭୁଞ୍ଜିଲ ଦୁଲଣା । ସା. ଭା. ଆ.
ରାନ୍ଧିବା, ରାନ୍ଧିରୁନ୍ଧିବା, } କ୍ରି. (ରନ୍ଧ୍ ଧାତୁଜ) ପାକ-କରିବା । ଯଥା—
ଯେତେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସେ ଅଟନ୍ତି ସାମବେଦୀ,
ନଖାନ୍ତି ପରେ ଅନ୍ନ ଦିଅଇ ରାନ୍ଧିରୁନ୍ଧି । ନୃ. ପୁ. ଚ. ତ.
ରାନ୍ଧୁଣି, ବି. (ରନ୍ଧନ ଶବ୍ଦଜ) ରନ୍ଧନ ।
ରାନ୍ଧୁଣିଆ, ରାନ୍ଧୁଣିୟା, } ବି. (ଦେଶଜ କମ୍ବା ରନ୍ଧନ ଶବ୍ଦଜ) ଯେ ରନ୍ଧନ କରେ; ସୁଆର । ଯଥା—
ଭୀମ ବୋଇଲେ ମୁଁ ରାନ୍ଧି ତ ପାରଇ,
ବିରାଟ ରାନ୍ଧୁଣିଆ ହୋଇବ ମୁଁ ଯାଇ । କୃ.ଷ୍ଣ.ବି.ପ.
ରାବିବା, କ୍ରି. (ରବ ଶବ୍ଦଜ) ଧ୍ୱନିକରିବା ।
ରାମ, ବି. (ରମ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଅ) ରାମଚନ୍ଦ୍ର; ପରଶୁରାମ; ବଳରାମ; ବରୁଣ; ଘୋଟକ; ପଶୁବିଶେଷ; ହରିଣ ବା ମୃଗବିଶେଷ । ବିଂ. ମନୋହର; ଶୁଭ୍ର; ନୀଳବର୍ଣ୍ଣ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ରାମା) ସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ଗୀତକଳାଭିଜ୍ଞା ନାରୀ ।
ରାମକେଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ରାଗ ବା ରାଗିଣୀ-ବିଶେଷ ।
ରାମଠ, ବି. (ରମ୍-ଅଠ) ହିଙ୍ଗୁ ।

ରମଣୀୟକ, ବି. (ରମଣୀୟ-କ) ଶୋଭା; ରମଣୀୟତା ।

ରମତାଳ, ବି. (ରାମ-ତାଳ ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାଜୁଅଛି ରମତାଲ ବେଗେ ସୁବେଲରେ ମିଳି ।
ବୈ. ବି.

ରାମନାମୋଚ୍ଚାରଣ ସହ ବଜାଇବା ତାଳ ।

ରମତିଳା, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଏକପ୍ରକାର ରାଶି ବା ତିଳ ।

ରମଶିଙ୍ଗା, ବି. (ରାମ-ଶୃଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ, ହରିକୀର୍ତ୍ତନ ସମୟରେ ବୈଷ୍ଣବମାନେ ଏହାର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।

ରମା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ ।

ରମାଉତ, ରମାନନ୍ଦ, ରମାନନ୍ଦୀ, } ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଏକପ୍ରକାର ବୈଷ୍ଣବ ପନ୍ଥା ବା ସମ୍ପ୍ରଦାୟ । ଯଥା—

କୁଆଁତାରା ତହିଁ ମଧ୍ୟେ ବିରାଜିତା,
ପ୍ରାଚୀ କରିଛି କି ରମାନନ୍ଦୀ ଚିତା । ନ. କେ.

ରମାୟଣ, ବି. (ରାମ-ଆୟନ = ବାସସ୍ଥାନ, ଆଶ୍ରୟ) ବାଲ୍ମୀକିକୃତ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉପାଖ୍ୟାନ ଘଟିତ ମହାକାବ୍ୟ ।

ରମ୍ଭ, ବି. (ରମ୍ଭ = ବେଣୁ-ଅ) ବ୍ରତାର୍ଥ ଧୃତ ବଂଶଯଷ୍ଟି । (ବ୍ରତେ ରମ୍ଭସ୍ତୁ ବୈଣବଃ— ଅମର ।)

ରମ୍ପୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ନଖରେ ବିଦାରଣ ।

ରମ୍ପୁଡ଼ାରମ୍ପୁଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ, କ୍ରିୟା ବ୍ୟତିହାର) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟତଃ ନଖରେ ବିଦାରଣ ।

ରମ୍ପୁଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନଖରେ ବିଦାରିବା ।

ରୟ, ବି. (ରାଜନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ରାଜା । ଯଥା—

ଭ୍ରମୁ ଭ୍ରମୁ ଠାବେ ଠାବେ ଭିନ୍ନ ହୋଇ
ପ୍ରମତ୍ତିରେ ରହନ୍ତି ରୟେ । ଉର୍ବଶୀ ।

ରାଜଦତ୍ତ ଉପାଧିବିଶେଷ । ଯେପରି— ରମାନନ୍ଦ ରୟ । (ଯାବନିକ) ମତ, ଉପଦେଶ ।

ରୟଣ ବି. (ରୈ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅନ) ପୀଡ଼ା, କ୍ଲେଶ; ଶବ୍ଦକରଣ ।

ରଲ, ବି. ସଂ. ସର୍ଜରସ, ଝୁଣା ।

ରବ, ବି. (ରୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ଶବ୍ଦ, ଧ୍ୱନି ।

ରବଣ, ବି. (ରୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଣିଚ୍-ଅନ) ଲଙ୍କାଧିପ ।

ରଶି, ବି. (ଅଶ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ଇ, ନିପାତନ) ପୁଞ୍ଜ; ସ୍ତୂପ, ଗଦା; ମେଷାଦି ଦ୍ୱାଦଶ ରାଶି ।

ରଷ୍ଟ୍ର, ବି. (ରାଜ୍ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଷ୍ଟ୍ରନ୍) ରାଜ୍ୟ, ଦେଶ, ଉପଦ୍ରବ; ମଣ୍ଡଳ ପ୍ରଭୃତି; ପ୍ରଚୁର, ପ୍ରକାଶ ।

ରଷ୍ଟ୍ରବିପ୍ଳବ, ବି. ସଂ. (Revolution) ରାଜ୍ୟଶାସନର ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଣାଳୀର ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଦେଶବିଦ୍ରୋହ ।

ରଷ୍ଟ୍ରିୟ, ରଷ୍ଟ୍ରୀୟ, ବି. (ରଷ୍ଟ୍ର-ଇୟ, ଈୟ) (ନାଟ୍ୟୋକ୍ତିରେ) ରାଜଶାଳକ । ବିଂ. ରାଜ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ରସ, ବି. (ରସ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳାବିଶେଷ; କୋଳାହଳ, ଗୋଳମାଳ; ଶବ୍ଦ; ଶୃଙ୍ଖଳା ବନ୍ଧନ ତୁଲ୍ୟ କ୍ରୀଡ଼ାବିଶେଷ ।

ରସଭ, ବି. (ରସ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅଭ) ଗର୍ଦ୍ଦଭ ।

ରସାଙ୍ଗତ, ବିଂ. (ରସାତଳଗତ ଶବ୍ଦଜ) ନିର୍ମୂଳ, ଏକାବେଳକେ ବିନଷ୍ଟ । ଯଥା—

ଶ୍ରୀନୃସିଂହ ହାତେ ମୁର ନ ମରିବ ଯେବେ,
ଏହିଠାରୁ ରସାଙ୍ଗତ ହେବୁଁ ଆମ୍ଭେ ସବେ ।
ନୃ. ପୁ. ଷ. ଛ.

ପାତାଳଗତ ।

ରସାତଳ, ବି. (ରସାତଳ ଶବ୍ଦଜ) ପାତାଳ । ଯଥା—

ଆକାଶେ ଶିର ଯେ ପାଦ ଗଲା ରସାତଳେ,
ମଧ୍ୟଭାଗ ହୋଇଲାକ ନାଭିର ମଣ୍ଡଳେ । ସା. ଭା. ଆ.

ବିଂ. ଅଧୋଗତ ।

ରସାୟନିକ, ବିଂ. ସଂ. (Chemical) ରସାୟନବିଦ୍ୟା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଯେପରି— ରସାୟନିକ ଆକର୍ଷଣ, ରସାୟନିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ।

ରସ୍ତା, ବି. (ଯାବନିକ) ପଥ, ମାର୍ଗ ।

ରାହା, ବି. (ରଥ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ) ମାର୍ଗ, ପଥ । ଯଥା—

ପଲାନ୍ତ ରେ ଅନୁସର ନିଜ ନିଜ ରାହା । କ. ବ.

ରାହାଖର୍ଚ୍ଚ, ରାହାଖରଚ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବାଟଖରଚ, ପାଥେୟ ।

ରାହାଗିର, ବି. (ଯାବନିକ) ପଥିକ ।

ରାହାଜାନି, ରାହାଜାମି, } ବି. (ଯାବନିକ ବା ପାରସ୍ୟ) ପଥରେ ଦସ୍ୟୁତା, ଡକାଇତି; ଗତାଗତମାର୍ଗ ।

ରାହାଦାରି, ରାହାଧାରି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗତାଗତ-ମାର୍ଗ ।

ରାହାସ, ବି. (ରାସ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ କ୍ରୀଡ଼ାବିଶେଷ । ଯଥା—

ସରଯୂ ନଦୀର ତୀରେ ରାହାସ ମୁଁ କରି,
ବାଳକଭାବେ ଯିବ ବାର ବରଷ ପୂରି । ନୃ.ପୁ.ଭୂ.ତ.

ରାହିନ, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତି ବନ୍ଧା ଦିଏ ।

ରାହୁ, ବି. (ରହ୍ = ତ୍ୟାଗକରିବା-ଉ) ଅଷ୍ଟମ ଗ୍ରହ; ତ୍ୟାଗ ।

ରାହୁତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଜାତିବିଶେଷ; କାୟସ୍ଥ ଜାତିର ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ରାହୁତିଆ, ରାଉତିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତି-ବିଶେଷ । ଯେପରି—କାଠ-ରାଉତିଆ କ୍ଷତ୍ରିୟ ।

ରିକା, ବିଂ. (ରିକ୍ତ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଶୂନ୍ୟ; ନିଷ୍ଫଳ ।

ରିକାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ, ଗଞ୍ଜାମରେ ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଢାଳିଦେବା; ଶୂନ୍ୟ କରିଦେବା । (ଏଟି ସର୍ବତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ।)

ରିକାବ, ରିକାବି, ବି. (ଯାବନିକ) ଛୋଟ ଥାଳି ।

ରିକ୍ତ, ବିଂ. (ରିଚ୍—ବିଯୁକ୍ତ ହେବା-ତ) ଶୂନ୍ୟ, ଖାଲି; ନିଷ୍ଫଳ; ଦରିଦ୍ର । ବି. ବନ; ଅବକାଶ; ଶୂନ୍ୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଚତୁର୍ଥୀ ପ୍ରଭୃତି ତିଥି ।

ରିକ୍ଥ, ବି. (ରିଚ୍ = ସଂପୃକ୍ତ ହେବା-ଥ) ଧନ, ସ୍ଥାବର ଅସ୍ଥାବର ସମ୍ପତ୍ତି ।

ରିକ୍ଥହାରୀ, ବି. ସଂ. ଦାୟାଦ; ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ; ମାତୁଳ ।

ରିଙ୍ଖଣ, ରିଙ୍ଗଣ, ବି. (ରିନ୍ଖ୍, ରିନ୍ଗ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅନ) ଗମନ; ସ୍ଖଳନ; ପତନ; ସନ୍ମାର୍ଗରୁ ଚ୍ୟୁତି; ବାଳକ ହାମୁଡ଼ିବା ।

ରିଝ, ବି. (ଦେଶଜ) ରଞ୍ଜନ, ବିନୋଦନ । ବିଂ. ମନୋମିତ । ଯଥା—

ଶ୍ଳେଷ ହିଙ୍ଗୁଳରଦନ- ବାସୁଁ କରି ମଧୁଦାନ
କଲ ସୁପ୍ରକ୍ଷିତ କହେ ରିଝ ସେ । ଉ. ପ.

ରିଝା, ବି. (ଦେଶଜ) ରଞ୍ଜନ; ବିନୋଦନ । ବିଂ. ମନୋମିତ । ଯଥା—

ମନ ରିଝା ପୀରତିକି କେ କଲନ ମନା । ସଙ୍ଗୀତ ।

ରିଝାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ରଞ୍ଜାଇବା, ମନାଇବା । ଯଥା—

ସୁଲୋଚନାକୁ କହିବ ବୁଝାଇ,
ଦୂତୀ ହୋଇଣ ତା ମନ ରିଝାଇ । ହ. ପ.

ରିଝିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମଜ୍ଜିବା; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା । ଯଥା—

ଭଗତଭାବେ ଯେ ଭଜଇ,
ମୋ ମନ ତାଠାରେ ରିଝଇ । ଦା. ର.

ମନୋମିତ କରିବା । ଯଥା—

କହିଲେଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ ନ ବୁଝି କଥା ରିଝେ,
ଖରସ୍ରୋତେ ହୋଇଣ ଚୁଲଇ ବହି ବୋଝେ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ରିଣ, ବି. (ଋଣ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଋଣ ।

ରିତୁ, ବି. (ଋତୁ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ବସନ୍ତାଦି ଋତୁ; ସ୍ତ୍ରୀରଜଃପ୍ରକାଶ । ଯଥା—

ବରଷେ ହେଲେ ରିତୁ ହୋଇ,
ରିତୁ ଅମୃତ ସବୁଦେଶ୍ଚ । ବ. ପୁ.

ରିପୁ, ବି. [ରପତ୍ୟପକୀର୍ତ୍ତିଂ ରିପୁଃ, ରପଲପ ବ୍ୟକ୍ତାୟାଂ ବାଚ—ରପ୍ = (ଅପକୀର୍ତ୍ତି) କହିବା-ଉ, ଅ = ଇ] ଶତ୍ରୁ, ବିପକ୍ଷ; କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ, ମୋହ, ମଦ ଓ ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ ଶରୀରସ୍ଥ ଏହି ଷଡ୍ଶତ୍ରୁ; ଲଗ୍ନର ଷଷ୍ଠସ୍ଥାନ ।

ରିମା, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ରୋଧ, ରୋଷାବେଶ ।

ରିମି, ବି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ବନ୍ୟପଶୁଦ୍ୱାରା ହତ ମୃଗଜାତୀୟ ଜୀବ ବା ଜନ୍ତୁ ।

ରିରଂସା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରମ୍ = ରମଣ କରିବା-ସନ୍ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଅ-ଆ) ରମଣେଚ୍ଛା; କ୍ରୀଡ଼ାର ଇଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ରିରଂସୁ ହୁଏ ।)

ରିଷ୍ଟ, ବି. (ରିଷ୍ = ବଧକରିବା-ତ) କଲ୍ୟାଣ, ଶୁଭ; ଅଶୁଭ; ପାପ; ନାଶ; ଅଭାବ; ପାରଦ; ଖଡ଼୍ଗ । ବିଂ. ପାପଜନକ; ଅଶୁଭଦାୟକ; ଅଶୁଭଯୁକ୍ତ ।

ରିଷ୍ଟି, ବି. (ରିଷ୍-ତି) ଅଶୁଭ; ଅସୌଭାଗ୍ୟ; ଶୁଭ; ଖଡ଼୍ଗ; ଅମଙ୍ଗଳ ।

ରିସବତ୍, ବି. (ଯାବନିକ ବା ଆରବ୍ୟ) ଉତ୍କୋଚ ।

ରିସା, ବି. (ଈର୍ଷା = ପ୍ରାକୃତ ଈସା ଶବ୍ଦଜ) କ୍ରୋଧ । ଯଥା—

କେ ଅବା ରିସା କରିଣ ଶଶା,
ସଙ୍ଗତେ ପିଟି ଅନେକ ମୂଷା,
ବୋଲେ ମୋ ପଣ କେ ଅଛୁ ରସା,
ଶୂନ୍ୟେ ଡେଇଁଲ ଯେ । ସୁ. ପ.

ରିସ୍ପତ୍, ରିସପତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଲାଞ୍ଚ ।

ରିହ, ବି. (ଈର୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) ରୋଷ । ଯଥା—

ମରୁତ ସାରଥି ବୋଲେ ଗୁଡ଼ ଯାଉ ରିହ,
ଅନାଥ ଲୋକରେ କପାଁ କର ଏଡ଼େ କୋହ ।
ସା. ଭା. ସ. ପ.

ରୀଢ଼ା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରିହ = ରଣକରିବା-କ୍ତ ବା ତ-ଆ) ଅବଜ୍ଞା, ଘୃଣା ।

ରୀତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରୀ = ଗମନ କରିବା-ତି) କ୍ରମ, ଧାରା, ପଦ୍ଧତି; ସ୍ୱଭାବ; କ୍ଷରଣ; ଲୌହମଳ । ଦେଶ ବିଦେଶୀୟ ଆଚାରର ବ୍ୟବହାର; ସୀମା; ଗମନ; ସ୍ୱାଭାବିକ କର୍ମ; ଗୁଣ ବା ପ୍ରବୃତ୍ତି; ପିତ୍ତଳ; କାବ୍ୟର ପଦ ସଙ୍ଘଟନା ବିଶେଷ ।

ରୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପଞ୍ଚମୀବିଭକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟୟ ।

ରୁଅ, ବି. (ଦେଶଜ) ଛପରବନ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଗୃହର ଉପର ସଜାଇବା ସେଜ ବା ଲମ୍ବ କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡମାନ । ଯଥା—

ବଳଦ ବାସୁଡ଼ା ଘର ଗୁହଅଛୁ ଦୂବ କର ରୁଅ ବତା ।
ନୃ. ପ୍ର. ସ. ଭ.

ଦେବତାଙ୍କ ସ୍ତୋତ୍ରପାଠାଦିର ଏକ ବାର ଆବୃତ୍ତି । ଯଥା—

ରୁଏ ଅଭିଷେକପାଇଁ ଦକ୍ଷିଣା ସ୍ମରଣା । ଛ.ସା.୧୮.୯.

ରୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପରାଗ, ଧୂଳି; କ୍ଷୁଦ୍ରଅଂଶ । ଯଥା—

କୁଙ୍କୁମରୁଆ ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦନ ଅଙ୍ଗେ ବୋଳି,
ସୁବର୍ଣ୍ଣକୁମ୍ଭେ ପାଣି ଢ଼ାଳିଲେ ଅଙ୍ଗେ ଆଳୀ ।
କୃ. ଭା. ଆ. ପ.

(ରୋହ ଶବ୍ଦଜ) ଅଙ୍କୁର; ଧାନଗଛ ରୋପଣ । ବିଂ. ରୋପଣ କରା ଯାଇଥିବା । ଯେପରି—ରୁଆ ଧାନଗଛ ।

ରୁଆଇବା, ରୋଇବା, କ୍ରି. ରୋପଣ କରିବା ।

ରୁକ୍, ବି. (ରୁଚ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-କ୍ୱିପ୍) ଦୀପ୍ତି; ଶୋଭା; ଇଚ୍ଛା । (ରୁଜ୍—ରୁଜ୍ = ପୀଡ଼ିତ ହେବା କ୍ୱିପ୍) ପୀଡ଼ା, ରୋଗ; ବିଦ୍ୟୁତ୍; ରୁଗ୍‌ବେଦ ।

ରୁକିବା, କ୍ରି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଢାଳିବା, ଢାଳିଦେବା ।

ରୁକ୍ମ, ବି. (ରୁଚ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ମ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ନାଗକେଶର; ଧୂସ୍ତୂର; ଲୌହ ।

ରୁକ୍ଷ, ବିଂ. (ରୁହ୍ = ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା-ସକ୍, ହ = କ) କର୍କଶ; କଠିନ; ଅଚିକ୍କଣ; ନିଷ୍ଠୁର; ଉଗ୍ର, ତୀବ୍ର ।

ରୁଖ, ବି. (ରୋକ ଶବ୍ଦଜ) ବାଣର ଅଗ୍ନିସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ । (ରୁକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଲୁହା, ରୁଖଲୁହା ।

ରୁଖା, ବିଂ. (ରୁକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) କର୍କଶ । ଯେପରି—ରୁଖାଭାତ । (ଦେଶଜ କମ୍ପା ପାତ୍ରବିଶେଷାର୍ଥବୋଧକ ଉଖ ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣରେ ସୃଷ୍ଟ) ଦୀପର ଆସନ, ଦୀପାଧାରପାତ୍ର । ଯଥା—

ପାଞ୍ଚ କୁମ୍ଭ ପାଞ୍ଚ ରୁଖା ପାଞ୍ଚ ଦୀପ ଜାଳି । ମଂ. ଫ.

ରୁଖାଭାତ, ବି. (ରୁକ୍ଷଭକ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ବଗଡ଼ା-ଅନ୍ନ । ଯଥା—

ଯେ ରାମ ବୋଲେ ରୁଖାଭାତ,
ଦହି ବୋଲନ୍ତି ସେ ମହନ୍ତ । ଦା. ର.

ରୁଗୁଡ଼, ବି.(ଗଡ଼ଜାତରେ)କାଙ୍କର ବା ଗୋଡ଼ ।

ରୁଗ୍ଣ, ବି°. (ରୁଜ୍ = ପୀଡ଼ିତ ହେବା-ତ) ରୋଗାନ୍ୱିତ, ପୀଡ଼ିତ; ଭଗ୍ନ; ଆହତ ।

ରୁଚ୍, ରୁଚ୍ଚ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. କାନ୍ତି, ଶୋଭା; ଇଚ୍ଛା ।

ରୁଚି, ରୁଚୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରୁଚ୍ = ପ୍ରୀତିପାଇବା ଇତ୍ୟାଦି-ଇ, ଈ) ପ୍ରୀତି; ସ୍ପୃହା; ଶୋଭା; ଦୀପ୍ତି; କିରଣ; ଆସ୍ୱାଦ; ବୁଭୁକ୍ଷା; ଗୋରୋଚନା ।

ରୁଚିର, ବି°. (ରୁଚ୍-ଇର) ସୁନ୍ଦର, ମନୋଜ୍ଞ; ମଧୁର; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ବି. କୁଙ୍କୁମ ।

ରୁଜ୍, ରୁଜା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ବ୍ୟାଧି, ପୀଡ଼ା; ଭଙ୍ଗ; ହାନି; କୁଷ୍ଠ ।

ରୁଜି, ରୁଜୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖଡ଼ିଲେଖା; ଖଡ଼ିରେ ଗଣିତ କରିବା । ଯଥା—

ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ ହସ୍ତେ କରାଇ ଖଡ଼ି ରୁଜି,
ଅଙ୍କକୁ ସ୍ଥାପିଣ ସର୍ବେ ନ ପାରିଲୁ ହେଜି । ନୃ.ସୃ.ଚ.ଚ.

ଅନ୍ୟର ବାକିଥିବା ପଦାର୍ଥ ଦେବାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ।

ରୁଜିଦେବା, ରୁଜୁଦେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଉକ୍ତ କଥାକୁ ସପ୍ରମାଣ କରିବା ।

ରୁଜିହେବା, ରୁଜୁହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସମ୍ମୁଖରେ ନିଦର୍ଶନ ପ୍ରଦର୍ଶନ ପୂର୍ବକ କହିବା । ଯଥା—

ତେଣୁକରି ମହାପ୍ରଭୁ ଯିବେ ବରି ଝଞ୍ଜି,
କାଲି ଆସି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ହେବେ ରୁଜି । ନୃ.ସୃ.ଚ.ଚ.

ରୁଜୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉକ୍ତ ବିଷୟର ସତ୍ୟତା ପ୍ରଦର୍ଶନ ।

ରୁଝାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଇ ପର୍ବତ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଗଭୀର ନିମ୍ନଭାଗ । ବି°. ଅତିଗଭୀର ।

ରୁଝାଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗଭୀର କରି ଖୋଳିବା, କୂପ ଭିତରୁ ପଙ୍କ ଉଦ୍ଧାର କରି ଗଭୀର କରିବା ।

ରୁଞ୍ଜି, ବି°. (ଦେଶଜ) ମନୋହର, ମଞ୍ଜୁଳ । ଯଥା—

ଗୋରୋଚନା ଚିତା ଶୋଭେ କପାଳେ,
ତହିଁ ଉପରେ ରୁଞ୍ଜି ଗୁଞ୍ଜି ମାଳେ । ଗୋ. ଭ.

ରୁଟୁକ୍‌କିନ, କ୍ରି. ବି°. (ଦେଶଜ) ହଠାତ୍, ଟୁକ୍‌କିନ । ଯଥା—

ଭୁଇଁ ତଳେ ତଳେ ଥାଏ,
କଅଁଳ ମାଉଁସ ଟିକିଏ ପାଇଲେ ରୁଟୁକ୍‌କିନ ଖାଏ ।
ଉ. ସା.

ରୁଟି, ବି. (ରୋଟିକା ଶବ୍ଦଜ) ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ ।

ରୁଠା, ରୁଣ୍ଠା, ବି°. (ଦେଶଜ) ନୀରସ, ଅନୁର୍ବର ।

ରୁଡ଼, ବି. (ରୁହ୍ ଧାତୁଜ) ଅଳ୍ପ ଉଠିଥିବା ବାଳ । ଯଥା—

(ବାଳ) ଅର୍ଦ୍ଧ ଅଙ୍ଗୁଳ ବଢ଼ିଲେ ରୁଡ଼ ବୋଲି କହି ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ଚ.

ରୁଣଝୁଣ, ରୁଣୁଝୁଣୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଳଂକାରାଦିର ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ଚଳିଲେ ନୂପୁର ତାର ରୁଣଝୁଣ ବାଜେ । ବ ଗ୍ର.

ଅଂ. ଶବ୍ଦାନୁକରଣବିଶେଷ ।

ରୁଣ୍ଡ, ବି. (ରୁଣ୍ଠ୍ = ଲୁଣ୍ଠନ କରିବା, ଚୌର କରିବା-ଅ, ଠ = ଡ଼) କବନ୍ଧ, ଶିରୋହୀନ କଳେବର । (ଦେଶଜ) ବି°. ଏକତ୍ରିତ । ଯଥା—

ଚଣ୍ଡାୟୁଧ ଖଣ୍ଡ ଯୁଦ୍ଧେ ହୋଇ ରୁଣ୍ଡ । ନ. କେ.

ରୁଣ୍ଡହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଏକତ୍ରିତ ହେବା ।

ରୁଣ୍ଡାଇବା, ରୁଣ୍ଡିଆଇବା, ରୁଣ୍ଡେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗୋଟାଇ ଏକତ୍ରିତ କରି ନେବା । ଯଥା—

ସବୁଙ୍କୁ ଖଗେ ଯାଇ ଧଇଲ ରୁଣ୍ଡିଆଇ,
ସମୁଦ୍ରେ ପକାଇଲ ବଡ଼ବାନଳେ ନେଇ । ନୃ ପୁ ଚ.ଚ.

ରୁଣ୍ଡିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରୁଣ୍ଡ-କ-ଆ, ଅକ-ଇକ) ରଣସ୍ଥଳ; ଦ୍ୱାରର ସମ୍ମୁଖ; ଚୌକାଠ; କୁଟ୍ଟିମା; ବିଭୂତି; ଦୈବଶକ୍ତି ।

ରୁତ, ରୁତ୍, ବି. (ରୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା, କାନ୍ଦିବା-ତ, କ୍ୱିପ୍) ପଶୁପକ୍ଷିର ଶବ୍ଦ; କ୍ରନ୍ଦନ; ରବ, ଶବ୍ଦ ।

ରୁଦିତ, ବି. (ରୁଦ୍ = କାନ୍ଦିବା-ତ) ରୋଦନ । ବି°. ରୋଦନକାରୀ ।

ରୁଦ୍ଧ, ବି°. (ରୁଧ୍ = ଆବରଣ କରିବା-ତ) ଆବୃତ; ପ୍ରତିବନ୍ଧ; ବ୍ୟାପ୍ତ; ନିବାରିତ ।

ରୁଦ୍ର, ବି. (ରୁଦ୍ = ରୋଦନ କରିବା-ଣିଚ୍-ର) ଶିବ; ଅଜ, ଏକପାଦ ପ୍ରଭୃତି ଏକାଦଶ ଗଣଦେବତାବିଶେଷ; ଏକାଦଶ ସଂଖ୍ୟା; ଆର୍ଦ୍ରା ନକ୍ଷତ୍ର ।

ରୁଦ୍ରଜଟା, ବି. ସଂ. ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ ଲତାବିଶେଷ ।

ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ, ବି. ସଂ. ବୃକ୍ଷବିଶେଷ, ତାହାର ଫଳ ।

ରୁଦ୍ରାଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରୁଦ୍ର-ଈ, ଆନ ଆଗମ) ରୁଦ୍ରପତ୍ନୀ, ଦୁର୍ଗା ।

ରୁଦ୍ରାୟଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରୁଦ୍ରାଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦୁର୍ଗା, ଅଷ୍ଟାଦଶ ଦେବୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ । ଯଥା—
ବ୍ରହ୍ମାୟଣୀ ରୁଦ୍ରାୟଣୀ, ଭଦ୍ରା ଠାକୁରାଣୀ । ନୃ.ସୁ.ଭ୍ର.ଚ.

ରୁଧିର, ବି. (ରୁଧ୍ = ଆବରଣ କରିବା-ଇର) ଶୋଣିତ, ରକ୍ତ; କୁଙ୍କୁମ; ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହ; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ରୁନ୍ଧା, ରୁନ୍ଧାରୁନ୍ଧ, ବି. (ରୁଧ୍ ଧାତୁଜ) ପ୍ରତିରୋଧ ।

ରୁନ୍ଧିବା, କ୍ରି. (ରୁଧ୍ = ପ୍ରାକୃତ ରୁନ୍ଧ ଧାତୁଜ) ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ।

ରୁନ୍ଧିହେବା, କ୍ରି. (ରୁଧ୍ ଧାତୁଜ) ରୁଦ୍ଧ ହେବା; ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେବା, ଆକ୍ରମଣରୁ ବାଧା ପାଇବା । ଯଥା—
ଦ୍ରୌପଦୀ ବୋଇଲେ ମୁଁ ଅଟଇ ସୈରନ୍ଧ୍ରୀ,
ମୋତେ ଦେଖି କପଟୀ ତୁ କାମରେ ହେଉ ରୁନ୍ଧି ।
କୃ. ଭା. ବ. ପ.

ରୁପା, ବି. (ରୌପ୍ୟକ=ପ୍ରାକୃତ ରୁପ୍ପ ଶବ୍ଦଜ) ରଜତ ।

ରୁପିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଟଙ୍କା । ଯଥା—
ନଅ ରୁପିଆ ପାଞ୍ଚଗୋଟି । ଦା. ର.

ରୁପିବା, } କ୍ରି. (ରୋପ୍ ଧାତୁଜ) ବୃକ୍ଷାଦି
ରୋପିବା, } ରୋପଣ କରିବା । ଯଥା—
ପ୍ରେମ ପାଦପ ରୁପାଇବ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ରୁପେଲି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ରୌପ୍ୟନିର୍ମିତ । ଯଥା—
କରେଇ ରଖିଛୁ ରୁପେଲି ବାଡ଼ି । ଉ. ସା.
ରୌପ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ରୁବା, ରୁବୁଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ରୁବୁଣାରେ ପେଷଣ, ରୁ଼ବିବା ।

ରୁବିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ରୁବୁଣାରେ
ରୋବିବା, } ପେଷିବା ।

ରୁବୁଣା, } ବି. (ଦେଶଜ) ପେଷଣଯନ୍ତ୍ର,
ରୋବଣା, } ଯହିଁରେ ବିରି ମୁଗ ପ୍ରଭୃତି ରୁବନ୍ତି ।

ରୁମ, ବି. (ରୋମନ୍ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଲୋମ ।

ରୁମଲୁଗୁବେଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ସନ୍ଧ୍ୟାସମୟ ।

ରୁମା, ବି. ସଂ. ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

ରୁମାଲ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଗ୍ରେଠ ବସ୍ତ୍ର-
ରୋମାଲ, } ବିଶେଷ, ମୁଖମାର୍ଜନ ବସ୍ତ୍ର ।

ରୁରୁ, ବି. (ରୁ = ରବ କରିବା-ରୁ) ମୃଗବିଶେଷ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ ।

ରୁରୁତ୍ସୁ, ବିଂ. (ରୁଦ୍ = କାନ୍ଦିବା-ସନ୍ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଉ) ରୋଦନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ରୁରୁତ୍ସା ହୁଏ ।)

ରୁବୁ, ରୁବୂକ, } ବି. ସଂ. ଏରଣ୍ଡବୃକ୍ଷ,
ରୁବୁକ, ରୂବୁକ, } ଗବଗଛ ।

ରୁଷ୍, ରୁଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରୁଷ୍ = କ୍ରୋଧ କରିବା-କ୍ୱିପ୍, ଆ) ରୋଷ, କ୍ରୋଧ, ରାଗ; ମାନ କରିବା । ଯଥା—
ଟିକିକ ଦୋଷକୁ ରମା କେଡ଼େ ରୁଷା ରୁଷିଲି । ସଙ୍ଗୀତ.
(ବିଶେଷଣରେ ରୁଷିତ ଏବଂ ରୁଷ୍ଟ ହୁଏ ।)

ରୁଷାଣି, } ବି. (ରୋଷ ଶବ୍ଦଜ) ରୋଷ,
ରୁଷଣି, } କ୍ରୋଧ; ମାନ; ବ୍ରତ ଓ ବିବାହରେ ବ୍ରହ୍ମଗ୍ରନ୍ଥି ଓ ବର ରୁଷିଯିବା । ଯଥା—
(ବିବାହରେ) ସେ ଯଜ୍ଞୋପବୀତକୁ ଘେନିଲେ
ଶେଷେ ପୁଣି ।
ଏଥି ଉତ୍ତାରୁ ପୁଣ କଲେକ ସେ ରୁଷଣି । ନୃ.ସୁ ଭ୍ର.ଚ.

ରୁଷିବା, କ୍ରି. (ରୁଷ୍ ଧାତୁଜ) ଅଭିମାନକରିବା; କ୍ରୋଧକରିବା । (ରୁଷା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ରୁହ, ବିଂ. (ରୁହ୍ = ଉତ୍ପନ୍ନହେବା-ଅ) ଜାତ । ଯଥା— ଭୂରୁହ, ମହୀରୁହ । ଆରୂଢ଼ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବି. ଦୂବା ।

ରୁହାଇବା, କ୍ରି. (ରୁହ୍ ଧାତୁଜ) ରଖାଇବା । ଯଥା—
କ୍ଷଣସଙ୍ଗ ପ୍ରଶ୍ନ କ ସ୍ଥିର କରି ମୁଁ ରୁହାଇବି । ପ୍ରେ.ସୁ.ନ.
ସ୍ଥିର ରଖିବା, ସ୍ଥିର କରିବା । ଯଥା—
କୁଷାଣ୍ଡକ ବନେ ନେଇଁ ଆଟ ସେ ରୁହାଇ । ସା.ଖ୍ରା.ବ

ରୂଢ଼, ବିଂ. (ରୁହ୍ —ଉତ୍ପନ୍ନହେବା-ତ) ଉତ୍ପନ୍ନ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ପ୍ରବୃଦ୍ଧ । ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତ୍ୟୟର ଅର୍ଥ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ଅନ୍ୟାର୍ଥ ପ୍ରକାଶକ (ଶବ୍ଦ) । ଯେପରି—ଗୋ ବୃକ୍ଷାଦି । (ମୁଖ୍ୟା ଲକ୍ଷଣିକୋ ଗୌଣଃ ଶବ୍ଦଃ ସ୍ୟାଦ୍‌ବୈପରୀତ୍ୟକଃ । ଯୌଗିକୋ ଯୋଗରୂଢ଼ୋ ବା ରୂଢ଼ୋ ବା ମୁଖ୍ୟ ଏବ ସଃ ।) (ବିଶେଷ୍ୟରେ ରୂଢ଼ି ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ରୂପ, ବି. (ରୂପ୍—ରୂପଯୁକ୍ତ କରିବା-ଅ) ସ୍ୱଭାବ; ଶରୀର; ଆକୃତି; ପ୍ରକାର; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; ଶୁକ୍ଲାଦି ବର୍ଣ୍ଣ; ବିଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ବା ଧାତୁ; ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟ । ବିଂ. (ଶବ୍ଦର ପରବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ) ସଦୃଶ, ତୁଲ୍ୟ । ଯେପରି—ତଦ୍ରୂପ = ତତ୍ତୁଲ୍ୟ ।

ରୂପକ, ବି. (ରୂପ୍-ଣିଚ୍-ଅକ) ଆକୃତି; କାବ୍ୟର ଅଳଂକାରବିଶେଷ; ନାଟ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ; ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟ; ଶୁକ୍ଲାଦି ବର୍ଣ୍ଣ; ଗୁଞ୍ଜାବିସ୍ତ ପରିମାଣ ।

ରୂପଧେୟ, ବି. (ରୂପ-ଧେୟ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ।

ରୂପସୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରୂପୀ/ରୂପସୀ ଶବ୍ଦଜ) ରୂପବତୀ । ଯଥା—
ରୂପାସ୍ତ୍ର ହେଲ ରୂପସୀ ଷଷ୍ଠୀ ଅମୋଘ ବାଣ । ଚ.ଭ୍ର.

ରୁପାଈ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀବିଶେଷ ।
ରୁପାଇ, } ଯଥା—
ରୁପାଇ ହାଡ଼ବାଇ କମ୍ପାଇ ମହାମାସ୍ତ୍ରୀ,
ନମାଇ ଅନନ୍ତାଇ ପଟୋଳୀ ପଦ୍ମଭାଇ । ନୃ.ପୁ ଚ ଉ

ରୁପାଜୀବା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରୂପ-ଆଜୀବ = ଜୀବିକା) ବେଶ୍ୟା ।

ରୂପାସ୍ତ୍ର, ବି. (ରୂପ-ଅସ୍ତ୍ର) କନ୍ଦର୍ପ । (ରୂପସୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ରୂପ୍ୟ, ବି. (ରୂପ-ଯ) ରୌପ୍ୟ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ଅଳଂକାରାଦି ନିର୍ମାଣାର୍ଥେ ଆହତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ବା ରୌପ୍ୟ । ବିଂ. ରୂପବାନ୍, ସୁନ୍ଦର ।

ରୂଷିତ, ବିଂ. (ରୂଷ୍—ଭୂଷିତକରିବା-ତ) ଭୂଷିତ; ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ; ମ୍ରକ୍ଷିତ; ଲେପିତ ।

ରେ, ଅଂ. (ରୁ = ଶବ୍ଦକରିବା-ଏ) ନୀଚ-ସମ୍ବୋଧନ ।

ରେକ, ବି. (ରେକ = ଶଙ୍କା କରିବା-ଅ) ସନ୍ଦେହ, ଶଙ୍କା; ବେଙ୍ଗ; ନୀଚ । (ରିଚ୍ = ନିଃସରଣ କରିବା-ଅ) ବିରେଚନ । (ଦେଶଜ) ବେତନିର୍ମିତ ପରିମାଣପାତ୍ରବିଶେଷ; ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଳି ଏବଂ ମଧ୍ୟମାଙ୍ଗୁଳିକୁ ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତାକାର କଲେ ତହିଁ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନର ପରିମାଣ । ଯଥା—
ହେଲ ରେକ ସଂଖ୍ୟା କଟି,
ଖସି ନିତମ୍ବ ବିମ୍ବକୁ ଆଶ୍ରେ କଲ୍ଲ ଶାଟୀ । ଲ୍. ଚ.

ରେକଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରେବାଇ ଛିଣ୍ଡାଇବା । ବିଂ. କର୍କଶ ।

ରେକଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦନ୍ତରେ ଗ୍ରେବାଇ ଛିଣ୍ଡାଇବା । ଯଥା—
ସେ ସୂତାକୁ ଦନ୍ତରେ ଧରି ରେକୁଟୁଛି । କୃ.ଖ୍ର.ଆ.ପ.

ରେକା, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଳି ଏବଂ ମଧ୍ୟମାଙ୍ଗୁଳିକୁ ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତାକାର କଲେ ତହିଁ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନର ପରିମାଣ; ଦୂବା ପ୍ରଭୃତିର ସାନ ବିଡ଼ା ।

ରେଖ, ବି. (ରେଖା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ରେଖା । ଯଥା—
ରୂପରେଖ ମୂରତି କେମନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣି ତାର । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ଚ.

ରେଖା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲିଖ୍ = ଲେଖିବା-ଅ-ଆ, ଲ = ର) ବିସ୍ତୃତିହୀନ ଦୀର୍ଘ ଧରାତଳ; ଲମ୍ବାକୃତି ଚିହ୍ନ; ଶ୍ରେଣୀ; ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା; ଅଲ୍ପମାତ୍ର; ଛଳ; କପଟ; ଶରୀରସ୍ଥ ଶୁଭାଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ ଚିହ୍ନ ।

ରେଖାଗଣିତ, ବି.(Geometry) କ୍ଷେତ୍ରତତ୍ତ୍ୱ ।

ରେଖିବା, କ୍ରି. (ରେଖା ଶବ୍ଦଜ ବା ଲିଖ୍ ଧାତୁଜ) ରେଖାକାର କରିବା, ରେଖାକୃତିରେ କର୍ତ୍ତନ କରିବା । ଯଥା—
ଅଳକା ରେଖିଥିଲି ବସି
ଝଲକାନନୀ ଯେ କଣ୍ଠିଷୀ ଦେଇ । ଲ୍. ବ.

ରେଚନ, ବି. (ରିଚ୍ = ନିଃସାରଣ କରିବା-ଅନ) ବିରେଚନ, ଭେଦ । ବିଂ. ଭେଦକ, ବିରେଚକ । (ବିଶେଷଣରେ ରେଚକ ଓ ରେଚିତ ହୁଏ ।)

ରେଜା, ରେଜାଇ, ରେଜକି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଟଙ୍କା ଦେଇ ଛଅଣି ସୁକି ପ୍ରଭୃତି ବଦଳାଇବା ।

ରେଣୁ, ବି. (ରି = ବଧ କରିବା-ନୁ) ଧୂଳି; ପରାଗ ।

ରେତଃ, ବି. (ରେତସ୍—ସ୍ରୁ = କ୍ଷରିତ ହେବା-ଅସ୍, ତ ଆଗମ) ବୀର୍ଯ୍ୟ; ଶିବବୀର୍ଯ୍ୟ, ପାରଦ ।

ରେପ, ବିଂ. (ରି = ବଧ କରିବା-ପ) ନିନ୍ଦିତ; ନୀଚ; କ୍ରୂର, ନିର୍ଦ୍ଦୟ; କୃପଣ । (ରେପଃ-ସ୍ୟାନ୍ନିନ୍ଦିତେ କ୍ରୂରେ—ବିଶ୍ୱ ।)

ରେଫ, ବିଂ. (ରେଫ୍ = ନିନ୍ଦା କରିବା-ଅ) କ୍ରୂର; କୃପଣ; କୁତ୍ସିତ; ନୀଚ । ବି. ର ବର୍ଣ୍ଣ; ରାଗ, ସ୍ନେହ ।

ରେୟାତ୍, ରେୟାତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଦୟା, ଅନୁଗ୍ରହ ।

ରେଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଚଣ୍ଡାଳଜାତିବିଶେଷ । (ଏ ଜାତି ଗଞ୍ଜାମରେ ଅଛନ୍ତି ।)

ରେଲିଆଣୀ, ରେଲ୍ୟାଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ରେଲି ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀ ।

ରେବଟ, ବି. (ରେବ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅଟ) ଦକ୍ଷିଣାବର୍ତ୍ତ ଶଙ୍ଖ; ଶୂକର; ବେଣୁ; ବିଷ-ବୈଦ୍ୟ; ବାତୁଳ; କଦଳୀବୃକ୍ଷ; ଧୂଳି; କାନ୍ଥା; ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲ ।

ରେବତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରେବତ = ଏକରାଜା-ଅ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ-ଈ) ବଳରାମଙ୍କ ପତ୍ନୀ; ନକ୍ଷତ୍ର-ବିଶେଷ; ସ୍ତ୍ରୀଗୋରୁ; ଦୁର୍ଗା; ମାତୃକା-ବିଶେଷ; ବାଳଗ୍ରହବିଶେଷ ।

ରେବତୀଜାନି, ବି. (ରେବତୀ-ଜାୟା ଯାହାର, ଜାୟା = ଜାନି) ଚନ୍ଦ୍ର; ବଳରାମ ।

ରେବା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରେବ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ-ଆ) ନର୍ମଦା ନଦୀ; କନ୍ଦର୍ପପତ୍ନୀ; ଦୁର୍ଗା ।

ରେଶବତ୍, ରେଷବତ୍, ରେଶ୍ୱତ୍, } ବି. (ଯାବନିକ) ଉତ୍କୋଚ, ଲାଞ୍ଚ ।

ରେଶମ, ରେସମ, ବି. (ଯାବନିକ) ଉର୍ଣ୍ଣା, ମେଷାଦିର ଲୋମ ।

ରେଶମୀ, ରେସମୀ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ରୋମ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ବସ୍ତ୍ର) ।

ରେହ, ବି. (ରେଖା = ପ୍ରାକୃତ ରେହା ଶବ୍ଦଜ) ରେଖା, ଚିହ୍ନ । ଯଥା—

ସେ ଗୃହବାସୀଙ୍କ ତର୍କ, ବୋଲୁ ମୁଁ ଚତୁରୀଙ୍କ,
କେହି ଲୁଚବ ନଖ ରେହ । ର. ପ.

ରେହନ, ବି. (ଯାବନିକ) ବନ୍ଧକ ଦେବା ।

ରୈ, ବି. (ରା=ଦାନ କରିବା-ଐ) ଧନ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ଶବ୍ଦ । (ଦେଶଜ) ଶୁଣାନାଗି ।

ରୋଇ, ରୋହି, ବି. (ରୋହିତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ପଡ଼ିଲା (ରୋହି) ରୋଇ ମାଛ ଆସି । ଦା. ର.

ରୋଇବା, କ୍ରି. (ରୋପଣ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷାଦି ପୋତିବା ।

ରୋକ, ବି. (ରୁଚ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ) ଦୀପ୍ତ; ନୌକା; ଗର୍ତ୍ତ, ଛିଦ୍ର । (ଯାବନିକ—ରୋକଠୋକ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।) (ଦେଶଜ) ନଗଦ ଟଙ୍କା । ବିଂ. ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ।

ରୋକଠୋକ, ବି. (ଦେଶଜ) ତତ୍କ୍ଷଣେ ମୂଲ୍ୟ ଦେବା; ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ, ନିଶ୍ଚିତ । ଯଥା—

ଶେଷେ ଏହି କଥା ପୁଣି ହେଲା ରୋକଠୋକ,
ଧୋବା ଭଣ୍ଡାର ଦୁଆର-ପୂଜା ହେଲା ରୋକ ।
ହ. ସା. ୧୮. ୯.

ରୋକଡ଼, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅବିସ୍ତୃତ; ସଞ୍ଚିତ, ରଖାଯିବା । ଯଥା—

ରାଜଦ୍ୱାରେ ବାନ୍ଧିବାକୁ ସାଆନ୍ତର ଶାଢ଼ୀ,
ରୋକଡ଼ ପଞ୍ଚାଶ ଟଙ୍କା ଘରୁ ନେଲେ କାଢ଼ି ।
ହ. ସା. ୧୮. ୯.

ବି. (ଯାବନିକ) ଜମା ଖର୍ଚ୍ଚ ଲେଖିବା ବହି ।

ରୋକସୋଦ, ବି. (ଯାବନିକ) ଅନୁମତି; ବିଦାୟ ।

ରୋକା, ବି. (ଯାବନିକ) ରସିଦ ।

ରୋଗ, ବି. (ରୁଜ୍ = ରୁଗ୍ଣ ହେବା-ଅ) ବ୍ୟାଧି, ପୀଡ଼ା । (ଲୋକବ୍ୟବହାରରେ) ବିକାର; ଦୁଶ୍ଚେଷ୍ଟା ।

ରୋଗା, ରୋଗିଆ, ବିଂ. (ରୋଗୀ ଶବ୍ଦଜ) ରୋଗପୀଡ଼ିତ ।

ରୋଚକ, ରୋଚନ, ବିଂ. (ରୁଚ୍-ଣିଚ୍-ଅକ, ଅନ) ରୁଚିକାରକ; ଦୀପ୍ତିପ୍ରଦ; ବଳକାରକ । ବି. ପଲାଣ୍ଡୁ ।

ରୋଚନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଗୋରୋଚନା ।

ରୋଚିଃ, ବି. (ରୋଚିସ୍—ରୁଚ୍ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଇସ୍) ଦୀପ୍ତି; କାନ୍ତି । (ବିଶେଷଣରେ ରୋଚୀ, ରୋଚିଷ୍ଣୁ ଓ ରୋଚ୍ୟ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ରୋଜ, ବି. (ଯାବନିକ) ତାରିଖ ବା ଦିବସ; ପ୍ରତ୍ୟହ, ପ୍ରତିଦିନ ।

ରୋଜଗାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଉପାର୍ଜନ, ଆୟ, ଧନଉପାର୍ଜନ ।

ରୋଜନାମଚ୍ଚ, ବି. (ଯାବନିକ) ଦୈନିକଲିପି, ଦୈନିକ ବିବରଣ (diary) ।

ରୋଜନାମଚ୍ଚନବିସ, ବି. (ଯାବନିକ) ଦୈନିକ ବିବରଣ ଲେଖକ ।

ରୋଜନାମା, ବି. (ଯାବନିକ) ଦୈନିକ ହିସାବର ବହି, ଯେଉଁ ବହିରେ ଦୈନିକ ବିବରଣ ଲେଖାଯାଏ ।

ରୋଜା, ବି. (ଯାବନିକ) ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ବ୍ରତବିଶେଷ ।

ରୋଟ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମୋଟା, ସ୍ଥୂଳ ।
ରୋଟା, } ଯଥା—

କେତେ କୁକୁଟ ଶିରମୁକୁଟ,
କମ୍ପାଇଦେଇ ଭ୍ରୂବିତେ କଣ୍ଠ,
କଣ୍ଠସ୍ଥ ରୋଟ ଧ୍ୱନି ପ୍ରକଟ କରନ୍ତି ତହିଁ ହେ । ସୁ. ପ.

ରୋଟି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରୁଟ୍ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଇ,
ରୋଟିକା, } ଅନ୍ୟପକ୍ଷେ ଅକ-ଆ, ଅକ = ଇକ) ଗୋଧୂମ ଚୂର୍ଣ୍ଣରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପିଷ୍ଟକ-ବିଶେଷ; ରୁଟି ।

ରୋଡ଼ସେସ୍, ବି. (ଇଂରାଜି ଶବ୍ଦ) ପଥକର ।

ରୋଦ, } ବି. (ରୁଦ୍ = କାନ୍ଦିବା-ଅ, ଅନ)
ରୋଦନ, } କ୍ରନ୍ଦନ ।

ରୋଦସୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ପୃଥିବୀ; ସ୍ୱର୍ଗ; ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ପୃଥିବୀ ଉଭୟ ।

ରୋଧ, } ବି. (ରୁଧ୍ = ଆବରଣ କରିବା-ଅ,
ରୋଧନ, } ଅନ) ଅବରୋଧନ, ଅଟକ, ବାଧା । (ବିଶେଷଣରେ ରୋଧୀ, ରୋଧକ ଓ ରୋଦ୍ଧା ହୁଏ ।)

ରୋଧଃ, } ବି. (ରୋଧସ୍—ରୁଧ୍ = ଆବରଣ
ରୋଧ, } କରିବା-ଅସ୍, ଅ) କୂଳ ତୀର ।

ରୋଧିବା, କ୍ରି. (ରୁଧ୍ ଧାତୁଜ) ଅଟକିବା; ବନ୍ଦକରିବା ।

ରୋପ, ବି. (ରୁପ୍ = ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ହେବା-ଅ) ଶର, ବାଣ ।

ରୋପଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ମୃଗୟା ସମୟରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜଗି ଜନ୍ତୁ ଘଉଡ଼ି ଆଣିବା ।

ରୋପଣ, ବି. (ରୁହ୍ = ଜନ୍ମିବା-ଣିଚ୍-ଅନ, ହ = ପ) ବୀଜାଦି ବପନ; ସ୍ଥାପନ; ଉତ୍ପାଦନ; ଅର୍ପଣ । (ବିଶେଷଣରେ ରୋପିତ ହୁଏ ।)

ରୋକଣ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଚିତ୍ରକରଙ୍କର
ରୁକଣ, } ବର୍ଣ୍ଣବିଶେଷ; ଚିତ୍ରକାରମାନେ
ରୁଗଣ, } ଝୁଣାରେ କାଠତେଲ ମିଶାଇ ରାନ୍ଧି ଏହା ତୟାର କରନ୍ତି, ଚିତ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା ଉତ୍ତାରୁ ଝଲ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ଏହା ଲଗାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଯଥା—

ବିଶ୍ୱସୃଜ ଚିତ୍ରକାର ହୋଇଛୁ କ
ରୋକଣ ବନକେ ଲହି ଯେ । ବୈ. ବି.
ବର୍ଣ୍ଣିକ ରୋଗଣ ରମ୍ୟ, ବର୍ଣ୍ଣନ କରେ ଅଗମ୍ୟ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ରୋକଣା, } ବି. (ଦେଶଜ) ପାଷାଣନିର୍ମିତ
ରୁବୁଣା, } ପେଷଣ ଯନ୍ତ୍ର; ପେଷଣ, ରୁଦ୍ଧିବା ।

ରୋକଣାଗୁଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ରୋକଣାରେ
ରୁବୁଣାଗୁଡ଼ା, } ପେଷିବା ଲମ୍ବ ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ ।

ରୋମ,ଲୋମ,ବି. (ରୋମନ୍—ରୁ = ଶବ୍ଦକରିବା-ମନ୍) ଲୋମ, ଶରୀରଜାତ କେଶ; ଜଳ ।

ରୋମକୂପ, ଲୋମକୂପ, ବି. ସଂ. ଲୋମ ବିବର ।

ରୋମନ୍ଥ, ରୋମନ୍ଥନ, } ବି.(ରୋମ-ମନ୍ଥ୍ = ବଧ କରିବା-ଅ, ଅନ, ନିପାତନ) ପଶୁମାନଙ୍କର ଚର୍ବିତଚର୍ବଣ, ପାକୁଳାଇବା ।

ରୋମନ୍ଥକ, ରୋମନ୍ଥିକ, } ବି. ସଂ. ଯେ ସକଳ ଜନ୍ତୁ ରୋମନ୍ଥ କରନ୍ତି ।

ରୋମଶ, ଲୋମଶ, } ବିଂ. (ରୋମ-ଶ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଅଧିକ ରୋମଯୁକ୍ତ । ବି. ମେଷ; ଶୂକର ।

ରୋମହର୍ଷଣ, ରୋମାଞ୍ଚ, ଲୋମହର୍ଷଣ, ଲୋମାଞ୍ଚ, } ବି. ସଂ. ପୁଲକ, ଲୋମୋଦ୍ଗମ । (ବିଶେଷଣରେ ରୋମହର୍ଷିତ ଓ ରୋମାଞ୍ଚିତ ହୁଏ ।)

ରୋମାଞ୍ଚିବା, କ୍ରି. (ରୋମାଞ୍ଚ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଲକିତ ହେବା । ଯଥା—

ଏଣୁ ତନୁ ରୋମାଞ୍ଚିଲଣି । ବି. ଚ. ମ.

ରୋମାଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ର ଗୃହର । ଯଥା—

ପୋଛଇ ବଦନ ରୋମାଲ କାନିରେ । ଦ. ବା.

ରୋମାଲି, ରୋମାଳୀ, ରୋମାବଳି, ରୋମାବଳୀ, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.ସଂ. ନାଭିର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଭାଗରେ ଉଦରମଧ୍ୟସ୍ଥ ଋଜୁ ରୋମଶ୍ରେଣୀ ।

ରୋମୋଦ୍ଗମ,ରୋମୋଦ୍ଭେଦ, ବି.ସଂ. ରୋମାଞ୍ଚ ।

ରୋରୁଦ୍ୟମାନ, ବିଂ. [ରୁଦ୍ = କାନ୍ଦିବା-ଯ ଅତିଶଯ୍ୟାର୍ଥେ (ଦ୍ୱିତ୍ୱ)-ମାନ] ଅତିଶୟ ରୋଦନଶୀଳ, ଯେ ଅତିଶୟ କାନ୍ଦୁଅଛି ।

ରୋଳ, ବି. ସଂ. ଶବ୍ଦ, ଧ୍ୱନି । ଯଥା—

କନ୍ଦୁ ହେ ତୁମ୍ଭେ ମାତୃକୋଳେ,
କ୍ରନ୍ଦନ କଲ ମହାରୋଳେ । ଗ୍ର. ମ.

(ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଗୋଳମାଳ, କଳହ । ଯଥା —

ବାହବାର, ବେଗେ ଆସି ଆରମ୍ଭିଲେ ରୋଳ । ବୈ.ବି.

ନିଃଶ୍ରେଣୀ । ଯଥା—

ରୋଳ ଆଣିଲି ଧାତକାର,
ଛଟିଲି ତଥିର ଉପର । ଲ. ଦ. ସ୍କ.

ରୋଲମ୍ବ, ବି. (ରୋଡ଼୍—ଉନ୍ମତ୍ତ ହେବା-ଅମ୍ବଚ୍, ଡ = ଳ) ଭ୍ରମର; ଶୁଷ୍କଭୂମି । ବିଂ. ଅବିଶ୍ୱାସୀ ।

ରୋଶନ, ରୋଶନାଇ, ରୋଶନି, } ବି. (ପାରସ୍ୟ ବା ଯାବନିକ) ଆଲୋକ ।

ରୋଷ, ବି. (ରୁଷ୍ = କ୍ରୋଧ କରିବା-ଅ) କ୍ରୋଧ, ରାଗ ।

ରୋଷ, ରୋଷାଇ, ରୋଷେଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ରନ୍ଧନ । ଯଥା—

ରୋଷ ସେବକ ଡାକଆଣି,
ବରଗିଦେଲି ତାକୁ ଗଣି । ଦା. ର.
କପର କରବ ରୋଷାଇ ମୁହିଁ । ହ୍ରା. ଚ.

ରୋଷଘର, ରୋଷାଇଘର, ବି. (ଦେଶଜ) ପାକଶାଳା ।

ରୋଷଣ, ବିଂ. (ରୁଷ୍ = କ୍ରୁଦ୍ଧହେବା-ଅନ) କ୍ରୋଧଶୀଳ । ବି. ପାରଦ; କଷଟିପଥର; ଊଷରଭୂମି ।

ରୋଷାୟା, ରୋସାୟା, ରୁଷିଆ, ରୋଷେଇଆ, } ବି. (ଦେଶଜ)ପାଚକ, ଯେ ରାନ୍ଧଇ ।

ରୋହ, ବି. (ରୁହ୍ = ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଆରୋହଣ; ଅଙ୍କୁର । ବିଂ. ଆରୋହୀ ।

ରୋହଣ, ବି. (ରୁହ୍-ଅନ) ଉତ୍ପତ୍ତି, ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ; ଆରୋହଣ; ରେତ, ବୀର୍ଯ୍ୟ; ଶୈଳ ।

ରୋହିଣୀ, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ରୁହ୍ = ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା-ଇନ୍-ଈ) ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ; ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପତ୍ନୀ; ବଳରାମଙ୍କ ମାତା; ନବବର୍ଷ ବୟସ୍କା କନ୍ୟା; ଗାଭୀ; ବିଦ୍ୟୁତ୍; ହରୀତକୀ; ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।

ରୋହିତ, ରୋହିତକ, } ବି. (ରୁହ୍ =ଆରୋହଣ କରିବା-ଇତ, କ ଯୋଗ) ରୋହିମାଛ; ହରିଣବିଶେଷ; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ; ରକ୍ତ; ପଦ୍ମରାଗମଣି; କୁଙ୍କୁମ; ଋଜୁଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ । ବିଂ. ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ରୌଦ୍ର, ବି. (ରୁଦ୍ର = ଶିବ ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) କ୍ରୋଧ; ଆତପ; ଯମ; ରସବିଶେଷ; ହେମନ୍ତଋତୁ । ବିଂ. ଉଗ୍ର, ପ୍ରଚଣ୍ଡ, ଭୟାନକ; ତୀବ୍ର; ରୁଦ୍ରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଚଣ୍ଡୀ, ଦୁର୍ଗା ।

ରୌରବ, ବ. (ମହାନ୍ ରୌଦ୍ରଃ ରବଃ ଅନେନ ମହାରୌରବଃ ରୌରବଶ୍ଚ, ଏଠାରେ ଅତି ଭୟଙ୍କର ଧ୍ୱନି ହୁଏ ବୋଲି ରୌରବ) ନରକବିଶେଷ । ବିଂ. ଭୟଙ୍କର; ଚଞ୍ଚଳ; ଧୂର୍ତ୍ତ; ରୁରୁ ମୃଗ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଲ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଅଷ୍ଟାବିଂଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବ. (ଲା—ଦାନ କରିବା-ଅ) ଶକ୍ର; ଇନ୍ଦ୍ର; ପୃଥ୍ୱୀବୀଜ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଲା) ଆଶ୍ଳେଷ ।

ଲଇଁବା, ଲହିଁବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନମ୍ରହେବା ।

ଲଇ, ବ. (ଲତା ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ବୃକ୍ଷ ଓ ଲତାରୁ ବାହାର କରାଯିବା ରଜ୍ଜୁବିଶେଷ । ଯଥା—

ଲଇ ଗୁନ୍ଥି ଭୀମ ବହେ ଚନ୍ଦ ଭାର ଗୋଟି । ସା.ଭା.ଆ.

ଲଉଡ଼ି, ବ. (ଲଗୁଡ଼ ଶବ୍ଦଜ) ଯଷ୍ଟି । ଯଥା—

ଗୋପପୁରଯାକ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇବା,
କରେ କାଉଁରି ଲଉଡ଼ି ଧରିବା । ଗୋ. ଭା.

(ଦେଶଜ) ଦଶ କୋଟି ଗାଈମାନଙ୍କର ସମଷ୍ଟି ସଂଖ୍ୟା । (ପଲ ଏବଂ ମହାଖୁଣ୍ଟ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଲଉଣୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିବାହ ଶବ୍ଦ ସହ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ । ଯେପରି— ବିଭା ଲଉଣୀ ।

ଲକ, ବ. (ଦେଶଜ) ରେଶମର ସୂତ୍ରବିଶେଷ ।

ଲକଚ, ଲକୁଚ, ଲକୁଚ, } ବ. (ଲକ୍=ଅାସ୍ୱାଦନ କରିବା-ଅଚ, ଉଚ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ଓ ତାର ଫଳ, ଜେଉଟ ଫଳ । (ଲକୁଚେ ଲିକୁଚଡ଼ହୁଃ—ଅମର ।) (କୁଚ ସହିତ ଏହାର ଉପମା ଅଛି । ଯେପରି— ଲକୁଚକୁଚ ।)

ଲକଠକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସୁଯତ୍ନ, ଉତ୍ତମ । ଯଥା—

ଭମର ଲକଠକ କରି ଦେଖେଇବା ଗୁଣରେ
ଟିକିଏମାତ୍ର ଲୋକହାସ ହେବ ନାହିଁ । ଶ.ନା ସୁ.ଯୁ.

ଲକରଲକର, ବ. (ଦେଶଜ) ପାକଦ୍ୱାରା ଅନ୍ନ ପ୍ରଭୃତି ସିଝିବା ସମୟର ଶବ୍ଦ । ଅଂ. ଅନ୍ନାଦି ପାକର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ଲକଲକ, ବ.(ଦେଶଜ) ହଲିବା । ବିଂ. ପାକଦ୍ୱାରା କୋମଳ । ଅଂ. ପାକଦ୍ୱାରା ଅନ୍ନାଦି ସିଝିବାର ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯେପରି —ଲକଲକ ହୋଇ ସିଝିଅଛି ।

ଲକଲକିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପାତଳ, ହଲହଲିଆ ।

ଲକସ୍ତକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବିନୟଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ଲୋକ ହେଲେ ଲକସ୍ତକ
ନୋହେ ସେ କାରଣ । ସୁ. ପ.

ବ. ଦୈନ୍ୟ, ନମ୍ରତା ।

ଲକାମରିଚ, ଲଙ୍କାମରିଚ, ଲଙ୍କା, } ବ. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ପରିଜିବା ମରିଚ, ଏହା ଅପକ୍ୱ ଓ ଅଶୁଷ୍କ ଅବସ୍ଥାରେ ଅତି ରୁଚିକର ।

ଲକି, ବ. (ଦେଶଜ) ତସଲା, ଚାଟିବିଶେଷ ।

ଲକିଆ, ବ. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନବିଶେଷ, ଏକପ୍ରକାର ତିଅଣ ।

ଲକ୍କା, ବ. (ଦେଶଜ) ପାରାବତବିଶେଷ, ଏକପ୍ରକାର କାବତା ପକ୍ଷୀ ।

ଲକ୍ତକ, ବ. [ଲକ୍=(ହୀନଲୋକ କର୍ତ୍ତୃକ) ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ତ, କ ଯୋଗ] ଜୀର୍ଣ୍ଣ ବସ୍ତ୍ରଖଣ୍ଡ; ଅଳତା ।

ଲକ୍ଷ, ବ. (ଲକ୍ଷ୍=ଦର୍ଶନ କରିବା, ଚିହ୍ନ କରିବା-ଅ) ଶତସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟା; ଛଳ, ଅପଦେଶ; ଶୁଶ୍ରୂଷା, ପ୍ରବଞ୍ଚନା; ଶରବ୍ୟ, ଲକ୍ଷ୍ୟ; ଦୃଷ୍ଟି; ବ୍ୟାଖ୍ୟା । (ବ୍ୟାଖ୍ୟାସ୍ୟାଂଚ ନ ନାଲକ୍ଷଂ କ୍ଲୀବଂ ବ୍ୟାଜ ଶରବ୍ୟଯୋଃ—ଋଭସ ।)

ଲକ୍ଷଣ, ବି. (ଲକ୍ଷ୍-ଅନ) ସ୍ୱରୂପ; ଚିହ୍ନ; ବ୍ୟାକରଣସୂତ୍ର; ପରିଚ୍ଛେଦକରଣ; ପରିଚୟ; ସଜାତୀୟ ବ୍ୟବଚ୍ଛେଦ; ଦର୍ଶନ; ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଭ୍ରାତା । ବିଂ. ଶ୍ରୀମାନ୍ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସାରସୀ, ହଂସୀ, ଈଶ୍ୱର ଶକ୍ତିବିଶେଷ । (ବିଶେଷଣରେ ଲକ୍ଷିତ ଏବଂ ଲକ୍ଷଣୀୟ ହୁଏ ।)

ଲକ୍ଷ୍ମ, ବି. (ଲକ୍ଷ୍-ମନ୍) ଚିହ୍ନ; ପ୍ରଧାନ ।

ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ବି. (ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ଅନ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ରସ୍ୟାସ୍ତୀତି ଲକ୍ଷ୍ମୀବାନ୍ ଲକ୍ଷ୍ମଣଶ୍ଚ) ସୁମିତ୍ରାଙ୍କ ପୁତ୍ର, ରାମଙ୍କ ଭ୍ରାତା; ସାରସ ପକ୍ଷୀ; ଚିହ୍ନ; ସ୍ୱରୂପ; ନାମ । ବିଂ. ସୌଭାଗ୍ୟଶାଳୀ; ଶ୍ରୀମାନ୍ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲକ୍ଷ୍ = ଦର୍ଶନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଈ, ମ ଆଗମ) ବିଷ୍ଣୁପତ୍ନୀ; ସୀତା; ଦୁର୍ଗା; ରାଜଶ୍ରୀ; ସମ୍ପତ୍ତି; ଶୋଭା; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; ଋଦ୍ଧି ନାମ ଔଷଧ; ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତି; ସ୍ଥଳ-ପଦ୍ମିନୀ; ଶମୀ; ଦ୍ରବ୍ୟ; ମୁକ୍ତା; କ୍ଷୀରପତ୍ନୀ; ହରିଦ୍ରା ।

ଲକ୍ଷ୍ୟ, ବି. (ଲକ୍ଷ୍-ଯ) ଶରବ୍ୟ, ଲଖ; ଛଳ; ଚିହ୍ନ; ଚିତ୍ତଭୂମି; ଶତସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟା । ବିଂ. ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ଲକ୍ଷଣାଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ବୋଧ୍ୟ; ଜ୍ଞେୟ; ଅନୁମେୟ ।

ଲଖ, ବି. (ନଖ ଶବ୍ଦଜ) ନଖ । ଯଥା—

ଏତେ ବୋଲି କୃଷ୍ଣ ଦେଲେ ପାଦ ଟେକି,
ବହିଲ ସେ ଗଙ୍ଗା ଲଖକୋଣରୁ ଭୂମିକି । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର ତ

ଲଖଣ, ବି. (ଲକ୍ଷଣ ବା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ) ଲକ୍ଷଣ; ଶ୍ରୀମନ୍ତପୁରୁଷ; ସୌମିତ୍ରି ଲକ୍ଷ୍ମଣ ।

ଲଖାଇବା, କ୍ରି. (ଲକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଲକ୍ଷ କରିବା । ଯଥା—

ସୁଶମୀର ଗଣ୍ଠି ମଧ୍ୟକୁ ଦେଖାଇ,
ବିନ୍ଧିଲେ ମୂନ ଥିବା କାଣ୍ଡକୁ ଲଖାଇ । କୃ.ଶ୍ରୀ.ବି.ପ.

ଲଖିବା, କ୍ରି. (ଲକ୍ଷ୍ ଧାତୁଜ) ଲକ୍ଷ କରିବା; ଲାଖଦେଖିବା; ଦୃଷ୍ଟିନିକ୍ଷେପିବା ।

ଲଖିଁ, ଲଖିଁ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶବ୍ଦଜ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

ଲଖିଁପାଟ, } ବି. (ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ପଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ)
ଲକ୍ଷ୍ମୀପାଟ, } ଦେଉଳର ଦ୍ୱାରବନ୍ଧ ଉପରେ ପ୍ରଥମେ ପଡ଼ିବା ଲମ୍ବା ପଥର । (ତା ପରେ ନବଗ୍ରହ ପାଟ ।)

ଲଗଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ସୁନ୍ଦର । ଯଥା—

ବାହୁରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ତାଡ଼, ରହିଛୁ ହୋଇ ନିବାଡ଼,
ମାଣିକ୍ୟ ରତ୍ନ ଲଗଡ଼ ହୋଇ ବସିଛୁ । ସୃ. ପ.

ଲଗଣ, ଲଗ୍ଣ, ବି. (ଲଗ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ବିବାହା-ଦିର ଶୁଭମୁହୂର୍ତ୍ତ ।

ଲଗା, ବି. (ଲଗ୍ ଧାତୁର ଅନୁକରଣରେ ସୃଷ୍ଟ) ଗଳାରେ ଦଉଡ଼ିଦେବା ପ୍ରଭୃତି: ଯେ ଅପମୃତ୍ୟୁରେ ମରେ । ଯଥା—

ଲଗା, ଏମନ୍ତ ବୋଲି କହି,
ଶୁଣ ହୋ ନୃପତି ତନଇ ।
କେ ଅବା ବାଡ଼ିଯୋଗେ ମରେ,
କାହାକୁ ସର୍ପ ଅବା ଧରେ । ବ. ପୁ.

ସମ୍ବନ୍ଧ । ମଥା—

ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ବୋଇଲ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କିସ ଲଗା,
ସ୍ଥାନଛଡ଼ା ଲୋକଙ୍କୁ ଦେବ କେ ଆଉ ଜାଗା ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.

ହସ୍ତାଦି ସ୍ପର୍ଶ କରିବା; ଜାମିନଦାର; ଜାମିନ; ଲଗ୍ନ କରିବା । ବିଂ. ଲଗ୍ନ; ଦାୟୀ ।

ଲଗାଇବା, କ୍ରି. (ଲଗ୍ ଧାତୁଜ) ଲଗ୍ନ କରିବା; ସ୍ପର୍ଶ କରିବା । ଯଥା—

ମୁହଁ ନ ଲଗାଅ କେହି ଧିଟକୁ । ବି. ଚ. ମ.

ଆରମ୍ଭ କରିବା । ଯଥା—କାଲିଠାରୁ ପୁରାଣ ପଢ଼ା ଲଗାଅ । ଭେଟାଇବା । ଯଥା—

ଭାସିଲି ଜନକୁ କୂଳେ ଲଗାଇଲ । ବି. ଚ. ମ.

ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳହ ଲଗାଇବାପାଇଁ ଖିଚ କହିବା, ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳହ ଜନ୍ମାଇଦେବା । ଯଥା—

କେ କିସ ଲଗାଇ, କହିଛୁ ଆରେ ସହି,
ଏଥିକି ବେଷ ବହି, ଆନନ ଢାଙ୍କି ଚଲେ । ସଂ.ସ.

ଲଗାଏତ, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ;
ଲଗାୟତ, } ଠାରୁ । ଯେପରି—ଆଜିଲଗାଏତ ପାଞ୍ଚ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ଲଗାଜୋଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଖଚ କସିବା, ଖଚ । ଯଥା—

କେ କ ଲଗାଜୋଡ଼ା କଲା ମୋ ନା'ରେ । ସଙ୍ଗୀତ ।
ଲଗାଜୋଡ଼ା କରି ତାହାଙ୍କୁ କହିବେ । କୃ. ଖ. ଉ. ପ.

ଲଗାଣ, ବିଂ. (ଲଗ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ଏକକୁ ଆରକ ଲାଗିଥିବା । ଯେପରି—ଲଗାଣ ବୃଷ୍ଟି । ବି. ସଂକୀର୍ତ୍ତନର ଆରମ୍ଭରେ ରାଗାଳାପ ଲଗାଇବା ।

ଲଗାମ, ବି. (ଯାବନିକ) ଘୋଡ଼ାର ବାଗ ।

ଲଗାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ପାପ ଓ ଦୋଷର ବିଚାର କରେ; ଯମଦ୍ୱାରରେ ଚିତ୍ରଗୁପ୍ତ ପ୍ରଭୃତି । ଯଥା—

ପାପୀ ହୋଇଲେ ନର ନାରୀ,
ଯମର ଦୂତେ ତାକୁ ଧରି ।
ଧରିଣ ବେଗେ ଘେନିଯାଇ,
ଲଗାର ସମୀପେ ଦିଅଇ । ବି. ପୁ.

ଲଗାଲଗି, ବିଂ. (ଲଗ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ସଂଲଗ୍ନ । ଯଥା—

ଦେହକୁ ଦେହ ଶରେ ହୋଇ ଲଗାଲଗି,
ଯୋଜନ ଗୁରିଯାଏ ସେ ରହିଲେ ଲାଗି । କୃ.ଖ.ବ.ପ.

ଘଞ୍ଚ; ନିକଟ । ବି. ଲଗାଇବା ।

ଲଗାହାର, ବି. (ଦେଶଜ) ମରଣାର୍ଥ ଗଳାରେ ଦଉଡ଼ି ଦେବା ପ୍ରଭୃତି; ଯେ ଅପମୃତ୍ୟୁରେ ମରେ । ଯଥା—

କେ ଗଳେ ଦଉଡ଼ି ଦିଅଇ,
କେ ଅବା କୋଷ୍ଟିରେ ମରଇ ।
ଜ୍ୱର ବାଧକା ମୁଣ୍ଡବଥା,
ଏମାନ ଲଗାହାର କଥା । ବି. ପୁ.

ପରଦ୍ରବ୍ୟକୁ ନିଜପରି ଅଧିକାର କରି ବସିବା; ଯେ ପରଦ୍ରବ୍ୟରେ ଅଧିକାରୀ ହେବାକୁ ଚାହେଁ । ଯଥା—

ଗୁରୁଙ୍କ ଘରକୁ ଯେ ଚଳନ୍ତି ଋଣକରି,
ପରର ପଦାର୍ଥରେ ହୁଅନ୍ତି ଲଗାହାରି । ନୃ. ପୁ. ପ. ଚ.

ଲଗି, ଲଗୀ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ଆଙ୍କୁଡ଼ି; ବଡ଼ ଲମ୍ବା ବାଉଁଶ । ଯଥା—

ଖରବେଳେ ପିଲମାନେ ଲଗି ଅଗ୍ରେ ବାନ୍ଧି,
ଦାଆ, ଦଳଦଳ ହୋଇ କାଟନ୍ତି ତା କାନ୍ଧି । ବୃ.ସୁ.

ନୌକାବାହନ ଦଣ୍ଡବିଶେଷ ।

ଲଗିତ, ବିଂ. (ଲଗ୍‌=ଲାଗିବା-ତ) ସଂଲଗ୍ନ, ଯୁକ୍ତ ।

ଲଗୁଡ଼, ବି. (ଲଗ୍‌=ଛେଦନ, ଳ=ଡ଼) ବଂଶମୟ ଯଷ୍ଟି, ଠେଙ୍ଗା; ଲୌହମୟ ମୁଦ୍‌ଗର; ଗଦା ।

ଲଗ୍ନ, ବିଂ. (ଲଗ୍‌=ସଂଯୁକ୍ତହେବା-ତ) ସଂଯୁକ୍ତ । ବି. ସ୍ତୁତିପାଠକ । (ଲସ୍‌ଜ୍‌=ଲଜ୍ଜିତହେବା-ତ) ବି. ମେଷାଦି ରାଶିର ଉଦୟକାଳ; ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ରାଶିସଂକ୍ରମଣ ମୁହୂର୍ତ୍ତ । ବିଂ. ଲଜ୍ଜିତ ।

ଲଗ୍ନକ, ବି. (ଲଗ୍ନ-କ ଯୋଗ) ପ୍ରତିଭୂ, ଜାମିନ ।

ଲଗ୍ନିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କା, ଅଦୃଷ୍ଟରଜସ୍କା, ଦଶ ବର୍ଷର ବାଳିକା ।

ଲଘୁ, ବିଂ. (ଲଙ୍‌ଘ୍‌=ଉପବାସ କରିବା, ଶୁଷ୍କ ହେବା-ଉ) ହାଲୁକା, ଭାରହୀନ; ଅସାର; ନିସ୍ତେଜ; ନିକୃଷ୍ଟ; ଶୁଷ୍କ; ଶୀଘ୍ର; କ୍ଷୁଦ୍ର; ଅଳ୍ପ; ହ୍ରସ୍ୱ; ସଂକ୍ଷିପ୍ତ; ସୁନ୍ଦର; ବାଞ୍ଛିତ; ସୂକ୍ଷ୍ମ; ହ୍ରସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ । (ଅତିଶୟ ଅର୍ଥରେ ଲଘୀୟାନ୍‌, ଲଘିଷ୍ଠ ପଦ ଏବଂ ବିଶେଷ୍ୟରେ ଲଘିମା ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ଲଙ୍କମୁହାଁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଗଛ । (ଦୋମୁହାଁ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଲଙ୍କା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ଲକ୍‌=(ସୁଖ) ପାଇବା-ଅ ମ ଆଗମ-ଆ, ନିପାତନ] ରାବଣପୁରୀ, କୁଳଟା; ଶାଖା; ଶାକନୀ (ସ୍ତ୍ରୀଭୂତ) । ବିଂ. (ଦେଶଜ ବ୍ୟାବହାରିକ ଭାଷାରେ) ବହୁତ, ଯଥେଷ୍ଟ । ବି. ଦଳୁଆ ନାମକ ଶୂଦ୍ରଜାତିର ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ଲଙ୍କାଆମ୍ବ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଫଳବିଶେଷ । ଯଥା—

ହେମଫଳେ ନମ୍ର ଯହିଁ ଲଙ୍କାଆମ୍ର ପାଦପପନ୍ତି । ଉଷା ।

ଲଙ୍କାଦଳୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦଳୁଆ ନାମକ ଶୂଦ୍ରଜାତିର ଏକ ଶାଖା ।

ଲଙ୍କିଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲଙ୍କିନୀ ଶବ୍ଦର ରୂପାନ୍ତର) ଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ । ଯଥା—

ଲଳିତା ଲୋହିତାକ୍ଷୀ ଲଙ୍କିଣୀ ଲାଟେଶ୍ୱରୀ,
ଲୋକମା ଲୋକକର୍ତ୍ତ୍ରୀ ଲହରୀ ଲମ୍ବୋଦରୀ ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ଚ.

ଲଙ୍କିମୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଲଙ୍କାର ଦେବୀ, ଲଙ୍କାର ଠାକୁରାଣୀ ।

ଲଙ୍ଗର, ବି. (ଦେଶଜ) ଜାହାଜ ଆଦି ଅଟକାଇ ରଖିବାପାଇଁ ଲୌହନିର୍ମିତ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଲଙ୍ଗଳ, } ବି. (ଲାଙ୍ଗଳ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)
ନଙ୍ଗଳ, } ଭୂମି କର୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ର ।

ଲଙ୍ଗଳା, } ବିଂ. (ନଗ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ଉଲଙ୍ଗ,
ନଙ୍ଗଳା, } ଦିଗ୍‌ବାସ । ଯଥା—

ସ୍ତନ ଜାନୁ ଢାଙ୍କଇ ଯେ ବୁଲଇ ଲଙ୍ଗଳା । ସା ଭ୍ର.ଆ.

ଲଙ୍ଗୂଳ, ବି. (ଲନ୍ଗ୍ = ଗମନକରିବା-ଊଳ) ଲାଞ୍ଜ ।

ଲଙ୍ଘନ, ବି. (ଲନ୍ଘ୍ = ଉପବାସ କରିବା, ଗମନ କରିବା-ଅନ) ଉପବାସ; ଯାପନ, ଅତିକ୍ରମ । ଯେପରି—ଆଦେଶ ଲଙ୍ଘନ । ଅଭିଘାତ, ଆକ୍ରମଣ; ଲମ୍ଫ ମାରିବା ।

ଲଙ୍ଘିବା, କ୍ରି.(ଲନ୍ଘ୍ ଧାତୁଜ)ଅତିକ୍ରମ କରିବା; ଅତିବାହିତ କରିବା, ଡେଇଁଯିବା ।

ଲଛମନ, ବି. (ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶବ୍ଦଜ) ଶେଷଦେବ । ଯଥା—

ଶ୍ରୀଲଛମନଙ୍କ ଛତ୍ର, ଭକତ ମୁକତ ଦୁଆର । ଦା.ର.

ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ତନ୍ନାମଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ଲଛମା, ବି. (ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଶବ୍ଦଜ) ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ତନ୍ନାମଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି । (ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶବ୍ଦଜ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ତନ୍ନାମଧାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଲଛା, ବି. (ଦେଶଜ) ତପ୍ତ ଲୌହଶଳାକାରେ ଦାଗ ଦେବା; ନଳ ବା ବନ୍ଧୁକର ଆଘାତ ।

ଲଛୀ, ଲଛି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ତନ୍ନାମଧାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଲଜ୍ଜା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(ଲସ୍‌ଜ୍—ଲଜ୍ଜିତ ହେବା-ଅ-ଆ) ବ୍ରୀଡ଼ା, ଲାଜ; ଅନୁଚିତ କର୍ମ କଲେ ପର ପରିଜ୍ଞାନ ଭୟ । (ବିଶେଷଣରେ ଲଜ୍ଜମାନ, ଲଜ୍ଜାଳୁ, ଲଜ୍ଜାବାନ୍ ଓ ଲଜ୍ଜିତ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ଲଜ୍ଜ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲସ୍‌ଜ୍-ଯ-ଆ) ଲାଜ ।

ଲଞ୍ଜ, ବି. (ଲନ୍‌ଜ୍—ବରିଷ୍ଠ ହେବା-ଅ) ପାଦ; କଚ୍ଛ, କଚ୍ଛୁ; ପୁଚ୍ଛ; ଅନବ୍ଧା; ଲାମ୍ପଟ୍ୟ; ସ୍ରୋତ; ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

ଲଟ, ବି. (ଲଟ୍ = ରୂପକାଦି ବାଲଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା, ବୋଲିବା-ଅ) ପ୍ରମାଦବଚନ; ଦୋଷ । ବିଂ. ପାଗଳ; ଅବୋଧ; ଚୌର । (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) କୌତୁକ । ଯଥା—

ଲଗାଇଛ ଲଟ ଯେଉଁ ରସରେ,
ଲୁଟିବ ସିନା କାଲ୍ ପ୍ରଭାତରେ । କ. ଚ. ଚ.

ଆଶା, ଭରସା । ଯଥା—

ପାଞ୍ଚନ୍ତ ଏ ବାଣ ତ ଅଟଇ ଅପାଲଟ,
ବ୍ରହ୍ମା ବିଷ୍ଣୁ ହର ହେଲେ ସରଇ ତ ଲଟ । ନୃ.ପୁ.ପ.ଚ.

ଛଳନା । ଯଥା—

ରାଜାଏ ଗୋଳ କରିବେ ଧନୁ ଲଟ ଲଗାଇ ।
ସା. ଭ୍ର. ଆ.

ଲଟକ, ବି. (ଲଟ-ଅକ) ଦୁର୍ଜ୍ଜନ ବା ଅସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତି । ଯେପରି—ଲଟକ ମେଳକ ।

ଲଟକଣ, ଲଟକାଣ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ଲମ୍ବାଇବା, ବାନ୍ଧି ଝୁଲାଇବା । ବିଂ. ଲମ୍ବମାନ ।

ଲଟକଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଗର ଲମ୍ବମାନ ଗୁଚ୍ଛ । ଯଥା—

ଲପଟା ପାଗେ ଜରିପଟା ତ ପଡ଼ିଛି,
ପୃଷ୍ଠକୁ ଲମ୍ବି ପୁଷ୍ପ ଶୋଭା ସେ କରୁଛି ।
ଲଟକଣି ପୁଣି ହୋଇଅଛି ବନ୍ଧା,
ଦେଖିଲେ ତାହା ଲୋକ ମନ ହୁଏ ଧନ୍ଦା । କୃ.ଭ୍ର.ଆ.ପ.

ଲଟକା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାନ୍ଧି ଲମ୍ବାଇବା । ବିଂ. ବନ୍ଧନରୁ ଲମ୍ବି ଥିବା ।

ଲଟକାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଓହଳାଇବା; ବାନ୍ଧି ଲମ୍ବାଇଦେବା ।

ଲଟକାଳି, } କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ହଠାତ୍,
ଲଟଗାଳି, } ଅକସ୍ମାତ୍, ସହସା । ଯଥା—

ଏସନ ବୋଲି ରାଜା ରଜନୀପାଳ ଭାଳି,
ପାହାନ୍ତ ପହରେ ସେ ଶୋଇଲା ଲଟକାଳି । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଚ.
ବନସ୍ତ ଭାବେ ପାର୍ଥ ହୋଇଣ କୃତାଞ୍ଜଳି,
ପୁଣିହିଁ କୃଷ୍ଣପାଦେ ପଡ଼ଇ ଲଟଗାଳି । ନୃ. ପୁ. ସ. ଚ.

ଲଟପଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧୂଳି ବା କାଦୁଅରେ ଏଣେତେଣେ ଗଡ଼ିବା ଓ ବୋଳିହେବା ।

ଲଟରପଟର, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଡ଼େଇତଡ଼େଇ; ଇତସ୍ତତଃ ଚଳନ ।

ଲଟଲଟ, କ୍ରି. ବି°. ଅଠା ପରି । ଯଥା— ଲଟଲଟ ଲାଗି ରହିବଲୁ ।

ଲଟା, ବି. (ଲଗ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ଲଗା; ସଂଯୋଗ କରିବା । ବି°. ସଂଯୁକ୍ତ ।

ଲଟାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସଂଲଗ୍ନ କରିବା, ମିଳାଇବା ।

ଲଟି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲଗ୍ନିକା ଶବ୍ଦଜ) ଲଗା; ସଂଯୋଗ ।

ଲଟୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖେଳନାବିଶେଷ ।

ଲଟେଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ସୂତା ଗୁଡ଼ାଇ
ନଟେଇ, } ରଖିବା ଯନ୍ତ୍ର ।

ଲଟ୍ୱା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ନଟୀକରଞ୍ଜ ଗଛ; ପକ୍ଷିବିଶେଷ, ଗ୍ରାମଚଟକ ପକ୍ଷୀ; ମିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଦୁଷ୍ଟଚରିତ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ; କୁସୁମ ଫୁଲ ଓ ଫଳ । (ଲଟ୍ୱା କରଞ୍ଜଭେଦେ ସ୍ୟାତ୍ ଫଳେ ବାଦ୍ୟେ ଖଗାନ୍ତରେ—ମେଦିନୀ ।)

ଲଠା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଠା ।

ଲଠାଳଆ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଅଠା ପରି ହେବା ।

ଲଠି, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଲଟ୍ଠି ଶବ୍ଦଜ) ଯଷ୍ଟି, ଠେଙ୍ଗା ।

ଲଡ଼କ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗାଈ ମଇଁଷି ବେକରେ ବାନ୍ଧିବାପାଇଁ କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ଘଣ୍ଟିକା ।

ଲଡ଼ଣ, ଲଡ଼ଣା, ବି. (ସ୍ପନ୍ଦନାର୍ଥ ଲଡ଼୍ ଧାତୁଜ) ଚଳନ ।

ଲଡ଼ବଡ଼, ବି°. (ଦେଶଜ) ଏଣେତେଣେ ଗତାଗତ । ବି. ଇତସ୍ତତଃ ଗମନାଗମନ; ଚଳନ ।

ଲଡ଼ବଡ଼, } ବି°. (ଦେଶଜ) ଶିଥିଳ, ଶ୍ଳଥ;
ଲଡ଼ଲଡ଼, } ଇତସ୍ତତଃ ଚଳିତ । ଯଥା—

ଖଣ୍ଡା ବାଜି କାହାର ଛୁଡ଼ି ପିଠି ହାଡ଼,
ଉଠିଲେ ଅଣ୍ଟା ହୋଇଅଛି ଲଡ଼ଲଡ଼ । କୃ.ଖ୍ର.କ.ପ.

ଲଡ଼ବଡ଼ିଆ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଚପଳ (ବ୍ୟକ୍ତି), ଅସ୍ଥିର, ଚଞ୍ଚଳ ।

ଲଡ଼ହ, ବି°. (ଲଡ଼୍ = ବିଳାସ କରିବା-ଅହ) ସୁନ୍ଦର; ବିଳାସବାନ୍; ଲୋଳ ।

ଲଡ଼ା, ବି. (ସ୍ପନ୍ଦନାର୍ଥ ଲଡ଼୍ ଧାତୁଜ) ଚଳନ । ବି°. ଚଳିତ ।

ଲଡ଼ାଇ, ଲଡ଼େଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯୁଦ୍ଧ;
ଲଢ଼ାଇ, ଲଢ଼େଇ, } ବିବାଦ । ଯଥା—

ମୃଗ ହୋଇ ସିଂହ ସଙ୍ଗତେ ଲଢ଼ାଇ,
କରିବାକୁ କପାଁ କରୁଛ ବଢ଼ାଇ । କୃ. ଖ୍ର. ବ. ପ.

ଲଡ଼ାଲଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଚଳନ, ଇତସ୍ତତଃ-କରଣ ।

ଲଡ଼ାଲଡ଼, } ବି.(ଦେଶଜ-କ୍ରିୟା ବ୍ୟତିହାର)
ଲଢ଼ାଲଢ଼ି, } ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ କଳହ । ଯଥା—

ପୁରୁଷ ସଙ୍ଗରେ ଲଢ଼ାଲଢ଼ି ଭିଡ଼ାଭିଡ଼ି,
କରୁ କରୁ ଅଙ୍ଗୁ ଅଲଙ୍କାର ଗଲା ପଡ଼ି । ବେ. ପ.

ଲଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚଳିତ ହେବା; ହାଲିବା ।

ଲଢ଼ିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବିବାଦ କରିବା;
ଲଢ଼ିବା, } ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ।

ଲଡ଼ୁ, ବି. (ଲଡ୍ଡୁକ ଶବ୍ଦଜ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ ।

ଲଢ଼େଇହେବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅପଥା
ଲଢ଼ାଇହେବା, } ଅଧିକାର ଦେଖାଇ ଏଣେ ତେଣେ ହେବା; ଅପଥା ଅଧିକାର ଦେଖାଇବା ।

ଲଡ୍ଡୁ, ଲଡ୍ଡୁକ, ବି. (ଲଡ୍-ଡୁ, ଲଡ୍ଡୁ-କ) ମୋଦକ, ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ ।

ଲଣ୍ଡଣ, ଲଣ୍ଡନ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦଜ) କାଚର ଘାପଞ୍ଜୁରି ।

ଲଣ୍ଡ, ଲଣ୍ଡା, ବି. (ଲନ୍ଡ୍ = ଉତ୍କ୍ଷେପ କରିବା-ଅ, ଆ) କଠିନ ଲମ୍ବାକୃତି ବିଷ୍ଠା, ଲେଣ୍ଡ । (ପପାତ ଲଣ୍ଡଂ ବିସୃଜନ୍ କ୍ଷିତୌବ୍ୟସୁଃ ।)

ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଉଚ୍ଛିନ୍ନ; ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ, ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ । ଯଥା —

ବାଳଣ ବେଳ ବୃକ୍ଷ ହୋଇଲା ମସିଗୁଣ୍ଡ,
ତା ନ ମାନିଲା ଧାମ ଭୋଳନେ ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡ । ସା.ଭା.ଆ.

ବିଦୂରିତ; ଅପମାନିତ; ଅନାଦୃତ । ବି. ଗୋଳମାଳ ।

ଲଣ୍ଡା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କେଶହୀନ । ଯେପରି—ଲଣ୍ଡାମୁଣ୍ଡ । ଯାହାର ମସ୍ତକରେ କେଶ ନାହିଁ ।

ଲଣ୍ଡାବାବୁଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।

ଲତଲତ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କଅଁଳ; ଦୃଢ଼ତାହୀନ ।

ଲତଲତାଇବା, ଲତଲତେଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚିପି କଅଁଳ କରିଦେବା, ଦୃଢ଼ତାହୀନ କରିଦେବା ।

ଲତା, ଲତିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲତ୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଅ-ଆ, କ ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଆକାରର ପୂର୍ବେ ଇକ) ବଲ୍ଲୀ; ଶାଖାରହିତ ମୃଦୁବଲ୍ଲୀ; ସୂତ୍ର; ଶାଖା; ଦୁବ; କୈବର୍ତ୍ତିକା; ସାରିକା; ନାରୀ ।

ଲତାପନସ, ବି. ସଂ. ତରୁଭୁଜ ଗଛ ଓ ଫଳ ।

ଲତାପ୍ରତାନଶ୍ରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଶାଖାବିଦ୍ୱାରା ବିସ୍ତୃତ ଲତା ।

ଲଥା, ବି. (ଦେଶଜ) ଉପକଥା । ଯଥା—

ଏଥିରେ ବାଛିବାକୁ ଅଛି କେଉଁ କଥା,
ବହୁତ ନ ଥାଇ ହେ ଏଥି ଖଞ୍ଜି ଲଥା । କୃ.ଷ୍ଣ.ଶ୍ରୀ.ପ.

ବୋଝ ଉପରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଝ ।

ଲଥିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବୋଝ ଉପରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଝ ଦେବା; କଥାକୁ ଅନ୍ୟ କଥା ଲଗାଇବା ।

ଲଦନ, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିମାଣବିଶେଷ; ବୋଝ; ହସ୍ତିପୃଷ୍ଠର ଆସନ । ଯଥା—

ମାହୁନ୍ତ ଆସିଲେ ଲଦନ ପକାଇ
ଗିରି ବରଡ଼ାଳ ଅଣି । ଉ. ସା.

ଲଦା, ଲଦାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ମସ୍ତକ ପ୍ରଭୃତି ଉପରେ ଭାର ଥୋଇବା ।

ଲଦାମୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହମଧ୍ୟରେ ଆଟୁ କରିବାପାଇଁ ପକାଇବା କାଠ ବା ଦୁଲ୍ଲ ।

ଲଦିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭାର ବିନ୍ୟାସ କରିବା; ଗୋଟାକ ଉପରେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ରଖିବା; ଥୋଇବା । ଯଥା—

(ରଙ୍ଗ କମଳ) ଲଦୁଥାଇ ଶିରେ ବାରବାର । ବି.ଚ.ମ.

ଲପଟା, ବି. (ଲମ୍ବ-ପଟ ଶବ୍ଦଜ) ଲମ୍ବାପଗଡ଼ି । ଯଥା—

ଲପଟା ପାଗମାନ ଲେଟିଛୁ ପିଠିକି । କୃ.ଷ୍ଣ.ଆ.ପ.

ଲପଟାଇବା, ଲପଟେଇବା, ଲପ୍‌ଟାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଜଡ଼ାଇବା; ସଂଶ୍ଲିଷ୍ଟ କରିବା ।

ଲପନ, ବି. (ଲପ୍ = କହିବା-ଅନ) ବଦନ, ମୁଖ; କଥନ ।

ଲପିତ, ବି. (ଲପ୍-ତ) କଥନ, ବଚନ । ବିଂ. କଥିତ ।

ଲପିବା, କ୍ରି. (ଲପ୍ ଧାତୁଜ) କହିବା ।

ଲପେଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିନାମାବିଶେଷ, ଜୋତା ବା ପାଦରକ୍ଷକବିଶେଷ ।

ଲପ୍‌ସିକା, ବି. ଏକପ୍ରକାର ସୁମିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ, ମୋହନଭୋଗ ।

ଲଫା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲାଭ ।

ଲଫାଫା, ବି. (ଯାବନିକ) କାଗଜର ଖୋଳ, ଚିଠିର ବହିରାବରଣ ।

ଲବଣି, ଲବଣୀ, ବି. (ନବନୀତ ଶବ୍ଦଜ) ଲହୁଣି । ଯଥା—

ଲବଣିପିତୁଳାରୁ ହୋଇ ଜନମ
ବଜ୍ରରୁ କଠିନ ଦରବ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଲବ୍‌ଜ, ଲବଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ନେହାନୁବନ୍ଧ, ମୌଜ; କୌତୁକ, ଥଟ୍ଟା ।

ଲବ୍ଧ, ବିଂ. (ଲଭ୍ = ପାଇବା-ତ) ପ୍ରାପ୍ତ; ଉପାର୍ଜିତ; ଗୃହୀତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ଲବ୍‌ଧି ହୁଏ ।)

ଲବ୍ଧବର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. ସଂ. ବିଚକ୍ଷଣ, ପଣ୍ଡିତ ।

ଲଭିବା, କ୍ରି. (ଲଭ୍ ଧାତୁଜ) ପାଇବା ।

ଲଭ୍ୟ, ବିଂ. (ଲଭ୍-ଯ) ପ୍ରାପ୍ୟ; ନ୍ୟାଯ୍ୟ, ଉପଯୁକ୍ତ ।

ଲମତା, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜସେବକବିଶେଷ, ରାଜାଙ୍କ ପାତଳଆ । (ଲେଙ୍କା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଲମ୍ପଟ, ବି. (ରମ୍ = ଅନୁରକ୍ତ ହେବା-ଅଟନ୍, ପ ଆଗମ, ର = ଲ) କାମୁକ; ଲୋଲୁପ; ଆସକ୍ତ ।

ଲମ୍ଫ, ବି. (ଲମ୍ଫ୍ = ଡେଇଁବା-ଅ) ଉଲ୍ଲମ୍ଫନ, ଡେଇଁବା ।

ଲମ୍ଫଦେବା, } କ୍ରି. (ଲମ୍ଫ ଶବ୍ଦଜ) ଡେଇଁବା ।
ଲମ୍ଫମାରିବା, }

ଲମ୍ବ, ବିଂ. (ଲମ୍ବ୍ = ଲମ୍ବିତ ହେବା-ଅ) ଦୋଳାୟମାନ; ସ୍ରସ୍ତ; ଝୁଲୁଥିବା; ଦୀର୍ଘ, ପ୍ରସାରିତ । ବି. ନର୍ତ୍ତକ; କାନ୍ତ, ଉତ୍କୋଚ; ଅବଲମ୍ବନ; ଅକ୍ଷବିଶେଷ; ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେଖା । (perpendicular) ତ୍ରିଭୁଜ କ୍ଷେତ୍ରର ଲମ୍ବମାନ ରେଖା ।

ଲମ୍ବନ, ବି. (ଲମ୍ବ୍-ଅନ) ଆଶ୍ରୟ; ଦୋଳନ, ଝୁଲଣ, ଝୁଲିବା । (ବିଶେଷଣରେ ଲମ୍ବମାନ ଓ ଲମ୍ବିତ ହୁଏ ।)

ଲମ୍ବଲମ୍ବ, ବି. (ଲମ୍ବ ଶବ୍ଦଜ) ଡେଙ୍ଗ; ଦୀର୍ଘତା । ବିଂ. ଡେଙ୍ଗା; ଦୀର୍ଘ ।

ଲମ୍ବା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଗୌରୀ; ଲକ୍ଷ୍ମୀ । (ଲମ୍ବ ଶବ୍ଦଜ) ଦୈର୍ଘ୍ୟ । ବିଂ. ଡେଙ୍ଗା; ଦୀର୍ଘ । ଯଥା—
କିଏ ଲମ୍ବା କିଏ ବଙ୍କା ହୋଇଣ ଦେଖୁଲ,
ଫଡ଼ା ଶାଖାମାନ ବ୍ୟାପି ଆଆନ୍ତ ଓହଳ । ବୃ. ସୁ.

ଲମ୍ବିବା, କ୍ରି. (ଲମ୍ବ୍ ଧାତୁଜ) ଓହଳିବା ।

ଲମ୍ବିଯିବା, କ୍ରି. (ଗଡ଼ଜାତରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଗୁଳିଯିବା ।

ଲମ୍ଭନ, ବି.(ଲମ୍ଭ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ) ଧ୍ୱନି; ପ୍ରାପଣ; ଲାଞ୍ଛନା; ତିରସ୍କାର; ନିନ୍ଦା । (ବିଶେଷଣରେ ଲମ୍ଭିତ ହୁଏ ।)

ଲୟ, ବି. (ଲୀ = ଆଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହେବା-ଅ) ଗୀତ ବାଦ୍ୟାଦିର ସମାନ ସମୟ; ଅଭିନୟ; ଲୀନ ହେବା କିମ୍ବା ମିଶିଯିବା; ବିନାଶ; ପ୍ରଣୟ; ଆବାସ; କ୍ରୀଡ଼ା; ବିଳାସ; ସଂଶ୍ଳେଷ । (ଦେଶଜ) ଧ୍ୟାନ । ଯଥା—
କଲେବର ସ୍ଥିର କରି ବକମାନେ
ମୀନକୁ କରନ୍ତି ଲୟେ । ର. କ.

ଲଳନ, ବି. (ଲଳ୍ ବା ଲଡ଼୍ = କଟାକ୍ଷାଦି ଭଙ୍ଗୀ ଦେଖାଇବା-ଅନ) କ୍ରୀଡ଼ା; ଗୃଳନ; ବାଳ; କମ୍ପନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସ୍ତ୍ରୀ, କାନ୍ତା, ପତ୍ନୀ; ଜିହ୍ୱା ।

ଲଲମ୍ବିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ନାଭିଲମ୍ବିତ ହାର ।

ଲଲାଟ, ବି. (ଲଲ୍ = ଇଚ୍ଛା-ଅଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଭାଲ, କପାଳ ।

ଲଲାଟନ୍ତପ, ବି. ସଂ. ସୂର୍ଯ୍ୟ । ବିଂ. ଲଲାଟ-ତାପକାରୀ ।

ଲଲାଟିକା, ବି. (ଲଲାଟ-ଇକ-ଆ) ଲଲାଟର ଭୂଷଣବିଶେଷ; ଚନ୍ଦନାଦି ତିଳକ ।

ଲଲାମ, ଲଲାମନ୍, ବି. (ଲଲଖାତି ଲଲାମଂ, ଲଲ ବିଳସେ, ଲଲ୍-ଅ—ଲଲ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା-ଅମ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅନ୍) ଭୂଷଣ, ଲଲାଟର ଭୂଷଣ; ଚିହ୍ନ; ଲଲାଟସ୍ଥ ଚିହ୍ନ; ଶୃଙ୍ଗ; ପୁଚ୍ଛ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଧ୍ୱଜ; ପୁଣ୍ଡ୍ର; ପ୍ରଭାବ; ଅଶ୍ୱ ।

ଲଳିତ, ବି. (ଲଲ୍ = ଇଚ୍ଛା କରିବା କିମ୍ବା ଲଡ଼୍ = ବିଳାସ କରିବା-ତ) ବିଳାସ; ଚଳନ; ସ୍ତ୍ରୀନୃତ୍ୟ; କ୍ରୀଡ଼ା; ହାରବିଶେଷ; ରାଗବିଶେଷ । ବିଂ. କୋମଳ; ସୁନ୍ଦର; ପ୍ରିୟ; ଚଞ୍ଚଳ; ବାଞ୍ଛିତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଗୋପୀ-ବିଶେଷ; ଦୁର୍ଗା; କସ୍ତୁରୀ; ନାରୀ ।

ଲବ, ବି. (ଲୂ—ଛେଦନ କରିବା-ଅ) ଛେଦନ; ବିନାଶ; ବିଳାସ; ପୁଷ୍ପରେଣୁ; ଗୋପୁଚ୍ଛର ଲୋମ; ଲେଶ; ସୂକ୍ଷ୍ମସମୟବିଶେଷ; ଦମଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁତ୍ର; ପକ୍ଷ; ଲବଣ; ବିଭାଜ୍ୟରାଶି; ଜାଇଫଳ; ଲବଙ୍ଗ ।

ଲବଣ, ବି. [ଲୂ = (ମଇଳା) ଛେଦନ କରିବା-ଅନ] ଲୁଣ, କ୍ଷାରରସ; ଲବଣ-ସମୁଦ୍ର; ଅସୁରବିଶେଷ । ବିଂ. କ୍ଷାରରସ-ଯୁକ୍ତ, ଲୁଣିଆ ।

ଲବନ, ବି. (ଲୂ-ଅନ) ଛେଦନ, କର୍ତ୍ତନ ।

ଲବଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । (କୋମଳତାର ସହିତ ଏହାର ଉପମା ହୁଏ ।)

ଲବିଣ, ବି. (ଲୂ-ଇଣ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ଦାଆ ।

ଲଶୂନ, ଲଶୁନ, ବି. (ଲଶ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ଊନ, ଉନ) ରସୁଣ ।

ଲଷିତ, ବିଂ. (ଲଷ୍ = ଅଭିଳାଷ କରିବା-ତ) ବାଞ୍ଛିତ ।

ଲସନ୍ତ, ବିଂ. [ଲସ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଅନ୍ତ (ଶତୃ)] ଶୋଭମାନ; ଚେଷ୍ଟମାନ ।

ଲସକରି, ଲସ୍କର, ବି. (ଯାବନିକ) ସୈନ୍ୟ ।

ଲସମ, ବି. (ଦେଶଜ) କଫ; ଆର୍ଦ୍ରତା । ଯେପରି—ଭୂମିର ଲସମ ଅଛି ।

ଲସଲସିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଠାପରି ଥିବା ।

ଲସା, ଲସି, ଲସଣି, } ବି. (ଲସିକା ଶବ୍ଦଜ ବା ଦେଶଜ) ପୁଷ୍ପାଦିର କେଶରରୁ ବାହାରିବା ଦ୍ରବ । ଯେପରି—ଆମ୍ବଲସି । ଯଥା—

ଅଳି ବଢ଼ିଲେ ଆମ୍ଭକୁ କରନ୍ତି ଚଟଣି,
ଭୃଙ୍ଗାଣି ସଙ୍ଗେ ପିଅନ୍ତି ସୁରଭି ଲସଣି ।

ଲସାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦ୍ରବାଇବା, ଉପୁରେ ତରଳିତ କରିବା । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ରକୁ କହେ କୁମାର ମାରକୁ କି
ଏହି କଟକେ ଲସାଇବି । ପ୍ରେ. ସୁ. କ.

ଲସିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ରସ୍ = ଆସ୍ୱାଦନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଇକ, ଆ) ଲାଳ, ମୁଖଜାତ ଜଳ ।

ଲସିତ, ବି. (ଲସ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ତ) ବିଳାସ; ଉଲ୍ଲାସ; ଚେଷ୍ଟା । ବିଂ. ଶୋଭିତ; ଚେଷ୍ଟିତ ।

ଲସିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦ୍ରବପରି ବହିଯିବା । ଯଥା—

ଯେତେ ଜୀବ ଗିରିକୋଟରେ ଥିଲେ,
ଗିରି ଲସିବାରେ ଦଳି ହୋଇଗଲେ । ବି. ଗୀ.

ବିନଷ୍ଟ ହେବା, ମୃତ ହେବା । ଯଥା—

ଲସିଲା କାଳେ କିକୁଣ୍ଡଳ ।
ତତ୍କ୍ଷଣେ ଆସି ଯମଦୂତେ,
ବାନ୍ଧିଣ ନେଲେ ସେ ତୁରିତେ । ମା. ମା.

ଲହକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ସହଜରେ ଲଇଁ ଯାଏ ବା ନମ୍ର ହୋଇଯାଏ ।

ଲହଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିଧାନ ବସ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ପିନ୍ଧନ୍ତି ସେ ଅତଲସ ଲହଙ୍ଗା ଉପରେ । ଲ୍ଲ. ବ.

ଲହଡ଼ା, ଲହଡ଼ି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲହରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଲହରୀ, ଢେଉ ।

ଲହମା, କ୍ରି. ବିଂ. (ଲଘୁକ ଶବ୍ଦଜ) ସତ୍ୱର, ଚଞ୍ଚଳେ, କ୍ଷଣକେ ବା ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ।

ଲହର, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଭିନିବେଶ ବା ମନୋଯୋଗ । (ଲହରୀ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରବାହ, ସ୍ରୋତ; ଲହରୀ । ଯଥା—

ଦେଖ ଦେଖ ଦୂରେ ଆସୁଛି ଯବନ,
ଉଡ଼ୁଛି କେତନ ବାୟୁ ଲହରେ । କ. ବ.

ଲହରଫସର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଇତସ୍ତତଃ ଚଳିତ, ଇତସ୍ତତଃ ଗତାଗତ । ବି. ଏଣେ ତେଣେ ଯିବା ।

ଲହରି, ଲହରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲ = ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ହୃ = ହରିବା-ଇ, ଈ) ତରଙ୍ଗ, ଢେଉ ।

ଲହଲହ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ) (ଜିହ୍ୱାଦିର) ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ଚଳନ ।

ଲହସ, ନହସ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚଞ୍ଚଳତା; ପ୍ରଣାଳୀ । (ଏହି ଶବ୍ଦ ବିଶେଷତଃ କଥାଶବ୍ଦ ସହ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ।) ଯଥା—

କଥା ନହସରେ ନଦୀ ତେନ୍ତ ତୀରେ
ପରବେଶୁଁ ଯାଇ ବାଳୀ । କ. ମ.

ଲହସା, ବି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଗୋବସନ୍ତ ।

ଲହସିପଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବହିପଡ଼ିବା, ଖସିପଡ଼ିବା । ଯଥା—

ରଖନ୍ତେ ପଡ଼ିଲା ଲହସି,
ଅଳପ ଶେଷମାତ୍ର ଦିଶି । ଦା. ର.

ଲହୁ, ବି. (ଲୋହିତ ଶବ୍ଦଜ) ବହଳ ରକ୍ତ । ଯଥା—

ବହଇ ଅଧରୁ ଲହୁଧାରା,
ନିଜ ଦନ୍ତେ ନିଜକୁ କାମୁଡ଼ି । ମ. ଯା.

ଲହୁଅ, ବି. (ଲୋହ ଶବ୍ଦଜ) ଲୁହା । ଯଥା—

ଲହୁଅନିର୍ମିତ ବର୍ମ୍ମକୁ ଭୁମ୍ଭର । କ. ମ.

ଲହୁଣି, ଲଉଣି, ବି. (ନବନୀତ ଶବ୍ଦଜ) ନବନୀତ ।

ଲହୁଣିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲହୁଣି ଯେ ବିକ୍ରୟ କରଇ; ଏକପ୍ରକାର ଦୈଶିକ ବ୍ୟାୟାମ । ବିଂ. ଲହୁଣିମିଶ୍ରିତ; ଲହୁଣିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଲହୁରୁଣି, ଲହୁରୁଣୀ, ନହୁରୁଣି, } ବି. (ନଖରଞ୍ଜନୀ ଶବ୍ଦଜ) ନଖ କାଟିବା ଅସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

କ୍ଷୁର ନହୁରୁଣି ଧରି କେହୁ ମାଂସ କାଟି । ନା.ର.ଗୀ.

ଲହୁଲ, ଲଉଲ, ବି. (ଲୌଲ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) କୋମଳ; ନୂତନ ।

ଲହୁଲୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲୌଲ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ । (ଲଙ୍କିଣୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଲା, ଲାହା, ବି. (ଲାକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) ଜଉ; ସାରାଂଶ, ସାରବସ୍ତୁ ।

ଲାଇକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉପଯୁକ୍ତ; ସୁନ୍ଦର ।

ଲାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ପୂରାଇବା; ପରିଧାନ କରିବା, ପିନ୍ଧିବା । ଯଥା—

ଅଙ୍ଗେ ଲାଇଲେ ହେ ଅଭେଦ କବଚମାନ । ବି. ରା.

ଅଳଂକାରାଦି ଲଗାଇବା । ଯଥା—

ଶଙ୍ଖା ଦୁଇବାହୁ ଦୁଇ ହାତେ ଲାଇ । କୃ. ସ୍ୱ. ବି. ପ

ଲାଉ, ନାଉ, ବି. (ଲାବୁ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଫଳବିଶେଷ ।

ଲାକଆ, ଲାଙ୍କିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ବଳେ ବେନି ସଇନ ହେଲେ ଉଚବାଚି,
ଉଦ୍ଧରନ୍ତି ଲାକଆ ଧନୁଶର ଆମର୍ଷ । ସା. ସ୍ୱ. ଆ.
ପଟ୍ଟାକୁନ୍ତ ଅସିଫର ଭୁଷଣ୍ଡି ମୂଷଳୀ,
ଝଲକନ୍ତ ଲାଙ୍କିଆ ମେଘେ ଯେସନ୍ତେ ବିଜୁଳୀ । ନୃ. ପୃ.

ଲାକ୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲକ୍ଷ୍ = ଚିହ୍ନକରିବା-ଅ-ଆ) ଜଉ ।

ଲାଖ, ବି. (ଲାକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) ଜଉ । (ଲକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଯଥା—

ଲାଖ ବନ୍ଧୁ ଛନ୍ତି କାହିଁ ଯୋଧଦଳ । ନ. କେ.

ଲାଖବତି, ବି. (ଲାକ୍ଷାବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦଜ) ଜଉର ଶଳାକା; ଜଉରେ ନିର୍ମିତ ବତି ।

ଲାଖରାଜ, } ବି. (ଯାବନିକ) ନିଷ୍କର ଭୂମି ।
ଲାଖରାଜି, } ବିଂ. ନିଷ୍କର ।

ଲାଖସାଜ, ବି. (ଲକ୍ଷ-ସଜ୍ଜ ଶବ୍ଦଜ) ଲକ୍ଷରେ ନିପୁଣତା । ଯଥା—

ଦେଖିବା କାହାର କେଡ଼େ ଅଟେ ଲାଖସାଜ ।
ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ତ.

ବିଂ. ଲକ୍ଷରେ ନିପୁଣ ।

ଲାଖି, ବିଂ. (ଲକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଭୂଲ୍ୟ ।

ଲାଖିବା, } କ୍ରି. (ଲକ୍ଷ୍ ଧାତୁଜ) ସଂଲଗ୍ନ
ଲାଖିରହିବା, } ହେବା । ଯଥା—

ମାତ୍ର ସାଧୁବାଦ ହୁହୁଁ ଉଠି ତାର
ରହିଲା ଲାଖି ଗଳାର । ଉର୍ବଶୀ ।

ଲାଗ, ବି. (ଲଗ୍ନ = ପ୍ରାକୃତ ଲଗ୍‌ଗ ଶବ୍ଦଜାତ) ନିକଟ, ନିକଟରେ ଥିବା ସ୍ଥାନ । ଯଥା—

କୁଟୀ କଲେ ତହିଁ ଲାଗରେ । କ୍ଷଣ ବା ମୁହୂର୍ତ୍ତ । ଯଥା—ସେ ଏଲାଗେ ଆସିବେ । ବିଂ. ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ । (ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ) ଋଣ ।

ଲାଗଣି, } ବି. (ଲଗ୍‌ଗ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ଧୁ ସମ୍ବନ୍ଧ,
ଲାଗଣିକ, } ବନ୍ଧୁତ୍ୱ । ଯଥା—ତାଙ୍କର ଆମର ଲାଗଣିକ ଅଛି ।

ଲାଗପାଟ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିକଟ; ନିକଟ-ବର୍ତ୍ତୀ ।

ଲାଗି, ବି. (ଲଗ୍ ଧାତୁର ଅନୁକୃତ) ଗ୍ରହଣ । ଯଥା—

ସଜ ଲାଗ ଆଦର କଲେଣି ହେଲା । ବି. ଚ. ମ.

ମତ୍ତତା; ଗଞ୍ଜାଇ ପ୍ରଭୃତିର ନିଶା । ବିଂ. ଗ୍ରହଣ କରା ଯାଇଥିବା, ଗୃହୀତ । ଯଥା—

ଲୁଚିଇଛ କାହିଁ ଶ୍ୟାମ ହେ ଦିଅ ମୋ ଲାଗି ଶାଢ଼ୀ ।
କ. ଚ. ଚ.

ଅଂ. (ପ୍ରାକୃତ) ହେତୁରୁ । ଯଥା—

ଜୀବନଜନେନ୍ଦ୍ରୀ ଲାଗିଗଲା ବୋଲି
ସତେ ଏ ଭାଗ୍ୟ ଅରଜିବି । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ନିମନ୍ତେ । ଯଥା—

ଯାହା ଲଭିବାର ଲାଗି, ଅଛୁ ଅବିରତ ଜାଗି । କ. ଦ.

ଲାଗିବା, କ୍ରି. (ଲଗ୍ ଧାତୁଜ) ଲଗ୍ନହେବା, ମିଶିବା; ବୋଧହେବା, ଅନୁଭୂତହେବା । ଯଥା—

ଗ୍ଲାଇରେ ଲାଗଇ ଶୀତ ପୁଣି ଗଲେ
ଖରକୁ କାଟଇ ଖରା । ଉର୍ବଶୀ ।

ଆବିଷ୍ଟ ହେବା; ଦେହ ଭିତରେ ପଶି ଅଧିକାର କରିବା । ଯଥା—

ଗଞ୍ଜାଇକି ଜଣି ଲାଗି ଝାଙ୍କେ ପୁଣି
ରଞ୍ଜାଇଲା ମନ ଝଳ । କ ଚ. ଚ.

ଆରମ୍ଭ ହେବା । ଯଥା—କାଲିଠାରୁ ଉତ୍ସବ ଲାଗିବ । କଳହ କରିବା । ଯଥା—ସେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ସର୍ବଦା ଲାଗୁଅଛି ।

ଲାଗିଦେବା, କ୍ରି. (ଲଗ୍ ଧାତୁଜ) ବସ୍ତ୍ରାଦି ପିନ୍ଧିବା । ଯଥା—

କେତେରୂପେ ଅମ୍ବର ଲାଗି ହୋଇ । ର. କ.

ଅଶ୍ୱାଦିରେ ଚଢ଼ିବା । ଯଥା—

କୃଷ୍ଣବଲ୍ଲଭ ରାଜା ହୋଇଲେ ଅଶ୍ୱଲାଗି,
ନୃସିଂହ ଗହଣେ ଲାଗିଛନ୍ତି ମାସ୍ୱାତ୍ୟାଗୀ । ନୃ.ପୂ.ପ୍ର.ତ

ଗ୍ରହଣ କରିବା ।

ଲାଗୁଆ, ଲାଗୁଆ-ସାଗୁଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ମୂଲ୍ୟ ପଛେ ଦେବାକୁ କହି କଣିବା, କାଲିନେବା ।

ଲାଗୁଆଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଚୂଲିରେ ନିଆଁ କରିବା ପାଇଁ ଶୁଖିଲା ଝୁଂଟିକାଠ । ସେପରି —ଲାଗୁଆଣି କାଠ ।

ଲାଘବ, ବି. ଲଘୁ-ଅ ଭାବାର୍ଥେ) ଲଘୁତା, ଭାରରାହିତ୍ୟ; ଅଗୌରବ; ଆରୋଗ୍ୟ; ଶୀଘ୍ରତା ।

ଲାଙ୍ଗଠ, ଲାଙ୍ଗଠା, ଲାଙ୍ଗଟି, ଲାଙ୍ଗଟି, } ବି. (ଦେଶଜ) କାଛପରି ଏକ ପ୍ରକାର ବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ଲାଙ୍ଗଠ ବସନ କୁବୁଜଗଲାତ ଆଖି,
ଖୀମ କରତାଳ ମାଣ ହସିଲା ତା ଦେଖି । ସା. ସ୍ୱ. ଆ.
କର୍ଣ୍ଣରେ ତାମ୍ରକୁଣ୍ଡଳ ପଞ୍ଚଶିରେ ଜଟା,
ହସ୍ତରେ ଡାକଡମ୍ବରୁ କଟିରେ ଲାଙ୍ଗଠା । ନୃ.ପୂ.ପ୍ର.ତ.

ଲାଙ୍ଗଳ, ବି. (ଲନ୍ଗ୍=ଗମନ କରିବା-ଅଳ) ଭୂମିକର୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଲାଙ୍ଗ; ପୁଷ୍ପ-ବିଶେଷ; ତାଳବୃକ୍ଷ ।

ଲାଙ୍ଗଡ଼, ବି. (ଲାଙ୍ଗୁଳ ଶବ୍ଦଜ) ଗୋରୁ ପ୍ରଭୃତିର ପୁଚ୍ଛ ବା ଲାଞ୍ଜ ।

ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ାତରା, ବି. (ଲାଙ୍ଗୁଳ-ତାରା ଶବ୍ଦଜ) ଧୂମକେତୁ । ଯଥା—

ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ା ତରା ନାମ ଏ ବହ୍ନିର ବିଶେଷେ । ନୃ.ପୂ.ପ୍ର.ତ.

ଲାଙ୍ଗୁଳ, ଲାଙ୍ଗୂଳ, ବି. (ଲନ୍ଗ୍=ଆସକ୍ତ ହେବା-ଉଳ, ଊଳ) ପୁଚ୍ଛ, ଲାଞ୍ଜ ।

ଲାଞ୍ଛ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଲଞ୍ଛ ଧାତୁଜ) ତପ୍ତ ଲୌହଶଳାକାର ଦାଗ; ନଳ ବା ବନ୍ଧୁକର ଆଘାତ; ଘାପରେ ସଳିତା ପ୍ରଭୃତି ଲଗାଇବା ।

ଲାଞ୍ଛିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ଲଞ୍ଛ ଧାତୁଜ) ତପ୍ତ ଲୌହଶଳାକାରେ ଦାଗ ଦେବା; ବାଣ, ନଳ ପ୍ରଭୃତି ଫୁଟାଇବା; ଅଗ୍ନିରେ ସଳିତା ପ୍ରଭୃତି ଲଗାଇବା ।

ଲାଜ, ଲାଜା, ବି. (ଲାଜ୍=ଭର୍ଜନ କରିବା-ଅ-ଆ) ସ୍ତ୍ରୀ. ଭୃଷ୍ଟଧାନ୍ୟ, ଲିଆ; ଆତପତଣ୍ଡୁଳ; ଆର୍ଦ୍ରତଣ୍ଡୁଳ; ବତର ଗୁଣ୍ଡଳ; ଉଶୀର, ବେଣାମୂଳ ।

ଲାଜ, ବି. (ଲଜ୍ଜା ଶବ୍ଦଜ) ଲଜ୍ଜା ।

ଲାଜକୁଳା, ବିଂ. (ଲଜ୍ଜାକୁଳ ଶବ୍ଦଜ) ଲଜ୍ଜାଶୀଳ ।

ଲାଜକୁଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଗଛ ।

ଲାଜକୁଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲଜ୍ଜାକୁଳା ଶବ୍ଦଜ) ଲଜ୍ଜାଶୀଳା ।

ଲାଜଲାଜ, ବିଂ. (ଲଜ୍ଜା ଶବ୍ଦଜ, ଦ୍ୱିତ୍ୱ) ଲଜ୍ଜିତ ।

ଲାଜଲାଜହେବା, କ୍ରି. ଲଜ୍ଜିତ ହେବା । ଯଥା—

ଦ୍ରୌପଦୀ ତାହା ଶୁଣି ଲାଜଲାଜ ହୋଇ,
ଛଡ଼ାହେଲେ ଅର୍ଜୁନ ପିଠି ଗୁଡ଼ିଦେଇ । କୃ.ଖ୍ରୀ.ବ.ପ.

ଲାଜାବଦ୍ଧନନ୍ୟାୟ, ବି. ସଂ. କ୍ଷୁଧାରେ କାତର କୌଣସି ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ତମ୍ଭରେ ଭରା ଦେଇ ଠିଆ ହୋଇଥିଲା । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଲିଆଗୁଡ଼ାଏ ତାକୁ ଦେବାପାଇଁ ହାତ ପାତିବାକୁ କହିଲା । ସେତେବେଳେ କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ଅତି ବ୍ୟଗ୍ର ହୋଇ ସ୍ତମ୍ଭର ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱ ଦେଇ ଅଞ୍ଜଳି ପ୍ରସାରିତ କଲାରୁ ଆଗନ୍ତୁକ ପୁରୁଷ ଅଞ୍ଜଳିରେ ଲିଆ ଦେଇ ବାହାରିଗଲା । ଅନନ୍ତର କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ମୁଖ ବଢ଼ାଇ ଖାଇ ନ ପାରେ, ଅନ୍ୟକୁ ଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ ଇଚ୍ଛୁକ ହୋଇ ନ ପାରେ, ଅଥଚ ଲିଆତକ ତ୍ୟାଗ କରି ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ତାର ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଅଞ୍ଜଳିସ୍ଥ ଲିଆଗୁଡ଼ିକ ବତାସରେ ଉଡ଼ି ଯାଉଅଛି, ତଥାପି "ମୁଁ ଏହି ଲିଆଗୁଡ଼ିକ ଖାଇବି" ଏହି ପ୍ରତ୍ୟାଶାରେ

ହସ୍ତିହସ୍ତର ବନ୍ଧନ ମୁକ୍ତ କରି ନ ପାରି ଲଆର ଆଶାବନ୍ଧନରେ ବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଲା । ଏତାଦୃଶ ନ୍ୟାୟରେ ମାନବଗଣ ଅତି ତୁଚ୍ଛ ସଂସାରିକ ଭୋଗ ପ୍ରତ୍ୟାଶାରେ ଏହି ସଂସାରରେ ବଦ୍ଧ ହୋଇଥାନ୍ତି ବୋଲି ବେଦାନ୍ତବିତ୍ ପଣ୍ଡିତମାନେ କହନ୍ତି ।

ଲଜୁଆ, ଲଜୁକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଲଜ୍ଜାଯୁକ୍ତ ।

ଲଞ୍ଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍କୋଚ । ଯଥା—
ଉଚାସନ ନେବୁ ଚହିଁ ଦେଇ ଲଞ୍ଚ । ଦ. ବା.

ଲଞ୍ଚୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ଲଞ୍ଚ ନିଏ । ଯଥା—
ଲଞ୍ଚୁଆଟି କେଡ଼େ ହେଲେ ହେ ବନ୍ଧୁ । କ. ଚ. ଚ.

ଲାଞ୍ଛନ, ବି. (ଲାଞ୍ଛ୍ = ଚିହ୍ନ କରିବା-ଅନ) ଚିହ୍ନ; ଧ୍ୱଜ; କଳଙ୍କ; ନାମ; ଅଙ୍କନ । (ବିଶେଷଣରେ ଲାଞ୍ଛିତ ହୁଏ ।)

ଲଞ୍ଜ, ବିଂ. (ପୁଚ୍ଛାର୍ଥ ଲଞ୍ଜ ଶବ୍ଦଜ) ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ।

ଲଞ୍ଜକଟା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଛିନ୍ନପୁଚ୍ଛ ।

ଲଞ୍ଜି, ବି. (ଦେଶଜ ବା ପୁଚ୍ଛାର୍ଥ ଲଞ୍ଜ ଶବ୍ଦଜ) ସୂକ୍ଷ୍ମରେଖା । ଯଥା—
ଲଞ୍ଜି ବିସ୍ଥାନେ କଜ୍ଜଳ, ନୟନେ ଦିଶେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ଲ. ବ.
ବସ୍ତ୍ରର ଫେର । ଯଥା—
କନକନିଭ ପତନୀ ପାଗ ଲଞ୍ଜି ମଧ୍ୟରେ
ଯାଉଛି ଲୋଟି । ର. କ.
ଚିକିଂର ପୁଚ୍ଛ ବା ଶେଷଭାଗ ।

ଲଞ୍ଜିତରା, ଲଜଆତରା, ଲଞ୍ଜାତରା, } ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଧୂମକେତୁ ।

ଲଟ, ବି. (ଲଟ୍ = ବୋଲିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଦେଶବିଶେଷ; ଦୋଷ; ବୃଥାବାକ୍ୟ; ବିଦଗ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି । ବିଂ. ପୁରାତନ; ମଳିନ; ଜୀର୍ଣ୍ଣ । (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ପିନ୍ଧାଲୁଗା । ବିଂ. ମାରୁ, ପାଲଟା । ଯଥା—
ପଖାଳ ପିତାରେ ଶୁଖାନ୍ତି ଲଟ କାପଡ଼ । ସା. ଭ୍ର. ଆ.
(ଇଂରାଜୀ ଲର୍ଡ଼ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଭୁ ।

ଲଟସାହେବ, ବି. ଗଭର୍ଣ୍ଣରି ସାହେବ ।

ଲଟବନ୍ଦୀ, ବି. (ଯାବନିକ) ସରକାରୀ ଖଜଣା ଦେବାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ।

ଲଟିମ, ବି. (ଦେଶଜ) ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ଖେଳଣାବିଶେଷ ।

ଲଠି, ଲଠୀ, ବି. (ଯଷ୍ଟି = ପ୍ରାକୃତ ଲଟ୍ଠି ଶବ୍ଦଜ) ଯଷ୍ଟି, ବାଡ଼; ଯୋଗିମାନେ ଧରିବା ବାଡ଼ । ଯଥା—
ବେଳ କରେ ତୁମ୍ବା ଲଠି । ଦା. ର.
ମୁଦ୍‌ଗର ବା ଏକପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ର । (ବାଙ୍କେଡ଼ି ବା ବାକେଡ଼ି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।) ମାଛ ଧରିବାପାଇଁ ଥୋପଯୁକ୍ତ ରଜ୍ଜୁ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ବାଉଁଶ ।

ଲଡ଼ନ, ଲଡ଼ଣ, ବି. (କ୍ଷେପଣାର୍ଥ ଲଡ଼ ଧାତୁଜ) ସ୍ଥାନାନ୍ତରକରଣ, ଚଞ୍ଚଳକରଣ ।

ଲଡ଼ିବା, କ୍ରି. ହଲାଇବା ।

ଲଡ଼ିହେବା, କ୍ରି. ସଗର୍ବେ କହିବା । ଯଥା—
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବୋଇଲେ ହେ କର୍ଣ୍ଣ ! ଶୁଣ ହୁଅ,
ଲଡ଼ି ନୁହ ସଭାରେ ତୁମ୍ଭେ ତ ସୂତପୁଅ । କୃ. ଭ୍ର. ଉ. ପ.

ଲଣ୍ଡିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅସୁନ୍ଦର; ଶୂନ୍ୟ, ଖାଲି । (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଫୋପଡ଼ା ।

ଲଣ୍ଡୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ, ଲଣ୍ଡାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ) ମୁଣ୍ଡିତକେଶା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଲଣ୍ଡୁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ହୀନ, ତୁଚ୍ଛ, ନୀଚ; ବିରକ୍ତ । ଯଥା—
ତୁ ମାଡ଼ ମାରି କେତେ ହୋଇବୁ ମାନି ଲଣ୍ଡୁ ।
ନ. ସୁ. ଚ. ଚ.

ଲତ, ବି. (ଆଘାତ କରଣାର୍ଥ ଲତ୍ ଧାତୁଜ) ଗୋଇଠା ।

ଲତାଇବା, ଲତେଇବା, } କ୍ରି. ଗୋଡ଼ ମାରି ପେଲିଦେବା, ଗୋଡ଼ରେ ପ୍ରହାର କରିବା ।

ଲଫ, ବି. (ଲମ୍ଫ ଶବ୍ଦଜ) ଲମ୍ଫ, ଡେଇଁବା ।

ଲବଗନ, ବି. (ଯାବନିକ) ମାସ୍ତୁଲ ଦୃଢ଼କରଣାର୍ଥ ମାସ୍ତୁଲର ଉଭୟପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଦଉଡ଼ି ।

ଲବାଢ଼, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଲୋଚା ।

ଲାବାଣ୍ୟ, ଲାବଣ୍ୟ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିନୟ । ଯଥା—

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ରାଜା ବୈଷ୍ଣବ ପାଶେ ଗିବେ,
ବହୁତ ଲାବଣ୍ୟ ହୋଇ ଦଣ୍ଡବତ ହେବେ । ନୃ.ପୂ.ପ୍ର ତ.

ବିଂ. ବିନୀତ ।

ଲାଭ, ବି. (ଲଭ୍-ଅ) ପ୍ରାପ୍ତି, ଉପାର୍ଜନ; ଅଧିକା ଧନ ।

ଲାୟକ, ଲାଇକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉପଯୁକ୍ତ; ସୁନ୍ଦର ।

ଲାଳ, ବି. (ଲାଳା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଛେପ, ମୁଖନିଃସୃତ ଜଳ ।

ଲାଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ରକ୍ତ-ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ଲାଲ, ନାଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଡ଼ା ଓ ବଳଦର ଖୁରରେ ମାରିବା ଲୁହାପଟୀ ।

ଲାଳଚ, ଲାଳଚ୍ଛ, ବି. (ଲାଳସା ଶବ୍ଦଜ) ଲୋଭ, ଆଶା । ଯଥା—

ମାୟା ଲାଳଚ ବିନା ଅଟଇ ରଙ୍ଗଭୂଲ । ନୃ.ପୂ.ପ୍ର ତ.

ଲାଳନ, ବି. (ଲଢ଼ୁ = ଯତ୍ନରେ ପାଳନ କରିବା-ଅନ) ସସ୍ନେହପାଳନ । (ବିଶେଷଣରେ ଲାଳିତ ହୁଏ ।)

ଲାଲପ୍ୟମାନ, ବିଂ.(ଲପ୍-ଯ-ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ମାନ)ପୁନଃ ପୁନଃ କଥିତ ।

ଲାଲବନ୍ଧାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଘୋଡ଼ା ଓ ବଳଦର ଖୁରରେ ବାଧା ନ ହେବାପାଇଁ ଲୁହାର ପଟୀ ବାନ୍ଧିବା ।

ଲାଲମୋହନ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନ-ବିଶେଷ, ଏକପ୍ରକାର ଖଜା । (ସନ୍ଦେଶ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଲାଳସ, ବିଂ. (ଲସ୍-ଯ-ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଅ) ଲୋଲୁପ ।

ଲାଳସା, ବି. (ଲସ୍-ଯ-ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଅ-ଆ) ସ୍ପୃହା; ଆଶା; ଔତ୍ସୁକ୍ୟ; ଚଞ୍ଚଳତା; ଗର୍ଭିଣୀ-ଦୋହଦ । (ଲାଳସାପୂର୍ବମାସି ତୁ ।)

ଲାଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲଲ୍-ଣିଚ୍-ଅ-ଆ) ମୁଖାବ୍ଦରୁ ଜାତ ଦ୍ରବ, ଲାଳ ।

ଲାଲାଟିକ, ବିଂ. (ଲଲାଟ-ଇକ ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ) ଲଲାଟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଭାଗ୍ୟଲବ୍ଧ; ଲଲାଟଭୂଷଣ; ଭାଗ୍ୟାପେକ୍ଷୀ; କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅକ୍ଷମ, ଅଳସ ।

ଲାଲଆ, ନାଲଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ-ବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—

ଲାଲଆ ଦିଶେ ତା ଶରୀର । ଦା. ର.

ଲାବ, ଲାବା, ବି. [ଲାବ = (ଶସ୍ୟ) ଛେଦନ କରିବା, ଭକ୍ଷଣ କରିବା-ଅ, ଆ, କଣ୍ ଯୋଗେ ଲାବକ ମଧ୍ୟ ହୁଏ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । (ଲୂ = ଛେଦନ କରିବା-ଅ) ଛେଦନ । (ବିଶେଷଣରେ ଲାବୀ ଓ ଲାବ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଲାବଣ୍ୟ, ବି. (ଲବଣ-ଯ) ଲବଣତ୍ୱ; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ରୂଚକତ୍ୱ ।

ଲାବୁ, ଲାବୂ, ବି. [ଲୂ = (ପୀଡ଼ା) ଛେଦନ କରିବା-ଉ, ଊ] ଲାଉ, ଲତାଫଳବିଶେଷ ।

ଲାଶ, ବି. (ପାରସ୍ୟ) ଶବ, ମୃତଦେହ ।

ଲାସ, ଲାସ୍ୟ, ବି. (ଲସ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-ଅ, ଯ ଭାବେ) ନୃତ୍ୟ, ସ୍ତ୍ରୀନୃତ୍ୟ ।

ଲାସକ, ଲାସିକ, ବି. (ଲସ୍-ଣିଚ୍-ଅକ, ଇକ) ନର୍ତ୍ତକ ।

ଲାସା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଠା, ପକ୍ଷୀ ଧରିବା ଅଠା ।

ଲାହା, ବି. (ଲାକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) ଜଉ ।

ଲାହା, ନାହା, ବି. (ଦେଶଜ) ସତ୍ତ୍ୱ, ସାହସିକ ବଳ । ଯଥା—

ନୋହିଲେ ତୁ ପରିହାସ, କନ୍ଦର୍ପସୁ ଅତନୁ ବାଣ,
ନିଃଶେଷ କଲାଟି ଦେହ ଲାହା । କ. ଚ. ଚ.

ଲିଆ, ବି. (ଲାଜା ଶବ୍ଦଜ) ଖଇ, ଭୃଷ୍ଟଧାନ୍ୟ ।

ଲିକେଇଦେବା, କ୍ରି. (ଏକଦେଶ୍ୟ-ଗଞ୍ଜାମର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଶୁଭ୍ର କରିବା, ଆବର୍ଜନା ଦୂର କରିବା ।

ଲିକ୍ଷ, ଲିକ୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. କେଶକୀଟ, ଉକୁଣୀ; କ୍ଷୁଦ୍ରକୃମି । (ଯୂକାଲିକ୍ଷାସ୍ତୁ ନାମତଃ— ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ।)

ଲିଖ, ବି. (ଲିକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଉକୁଣି । ବିଂ. ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ।

ଲିଖନ, ବି. (ଲିଖ୍ = ଲେଖିବା-ଅନ) ଲେଖନ, ଅକ୍ଷରବିନ୍ୟାସ; ଶବ୍ଦକରଣ; ଲିପି, ଲିଠି, ପତ୍ର । (ବିଶେଷଣରେ ଲିଖିତ ହୁଏ ।)

ଲିଙ୍ଗ, ବି. (ଲିନ୍‌ଗ୍ = ଗମନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଚିହ୍ନ; ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଚିହ୍ନ; କାରଣ; ସୂଚନ; ଉପସ୍ଥ; ଶିବଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିବିଶେଷ; ଅନୁମାନ । (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ବସ୍ତ୍ରାଦିର ଧଡ଼ିରେ ପଡ଼ିଥିବା ରେଖା । ଯଥା—

ବାହାର କଲେ ନୀଳ ଝିନ ଶାଢ଼ୀ,
ସିନ୍ଦୂରୀ ଧଡ଼ି ଫୁଲ ଲିଙ୍ଗ ପଡ଼ି । ଲ. ବ.

ଲିଠି, ବି. (ଲଟ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ଲିତା, ବି. (ଲିପ୍ତା ଶବ୍ଦଜ) ଦଣ୍ଡର ଷାଠିଏ ଭାଗରୁ ଏକଭାଗ; କିଂଶତ୍ତମାଂଶ । ଯଥା—

ବିଂଶାକ୍ଷ ଦେଖି ସୁଖୀ ରଥୁ ଓହ୍ଲାଇ
ତୋଳୁଁ ନ ଚଳି ଲିତାଏ । ବୈ. ବ.

ଲିପା, ଲିପାପୋଛା, ବି. (ଲିପ୍ ଧାତୁଜ) ଲେପନ । ଯଥା—

ମନ୍ଦିର ଲିପାପୋଛା କଲି । ଧା. ର.

ଲିପି, ଲିବି, } ବି. [ଲିପ୍ = (କାଳରେ)
ଲିପୀ, ଲିଖି, } ଲେପନ କରିବା-ଇ] ଲିଖିତ ପତ୍ରାଦି, ଅକ୍ଷରବିନ୍ୟାସ; ଶବ୍ଦକରଣ ।

ଲିପିକର, } ବି. (ଲିପି-କୃ-ଅ) ଲେଖକ;
ଲିପିକାର, } ଚିତ୍ରକର ।

ଲିପିବା, କ୍ରି. (ଲିପ୍ ଧାତୁଜ) ଲେପନ କରିବା ।

ଲିପ୍ତ, ବିଂ. (ଲିପ୍-ତ) ଚନ୍ଦନାଦିରେ ଚର୍ଚ୍ଚିତ; ବିଷାକ୍ତ; ମିଳିତ; ଭକ୍ଷିତ । ବି. ସୂକ୍ଷ୍ମକାଳ-ବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ରେ ଲିପ୍ତିକା ହୁଏ ।)

ଲିପ୍ସା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲଭ୍ = ପାଇବା-ସନ୍ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ-ଅ-ଆ) ବାଞ୍ଛା, କାମନା; ଲୋଭ । (ବିଶେଷଣରେ ଲିପ୍ସୁ ହୁଏ ।)

ଲିଫିଲିଫି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପଅଳ୍ପ ବୃଷ୍ଟି ।

ଲିବା, ଲିଭା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୀପାଦି ଲିଭିବା । ବିଂ. ଯେ ଦୀପାଦି ଲିଭାଇଦିଏ ।

ଲିବିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୀପାଦି ନିର୍ବାପିତ
ଲିଭିବା, } ହେବା । ଯଥା—

ଘନରସ ଯୋଗେ ବନଦାବାନଳ ଲିଭେ । ଲ. ବ.

କ୍ଷତାଦିର ଚିହ୍ନ ବିଦୂରିତ ହେବା । ଯଥା—

ବ୍ରଣ ଲିଭଣ ହୋଇଲା ସୁବର୍ଣ୍ଣ,
ଗତରୁ ଅଧିକ ବଳସମ୍ପନ୍ନ । ବି. ଗ୍ର.

ଲିମକଣ୍ଟା, } ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) କବାଟର
ନିମକଣ୍ଟା, } ପଟା ଯୋଡ଼ିବାପାଇଁ ଲୁହା ମେଖ ।

ଲିମ୍ବ, ବି. (ନିମ୍ବ ଶବ୍ଦଜ) ତିକ୍ତ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଲିହଣ, } ବି. (ଲିଖନ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ)
ଲେହଣ, } ବଢ଼ାଇମାନଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଲିହାଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନୁମାନ ।

ଲିହିବା, କ୍ରି. (ଲିଖ୍ = ପ୍ରାକୃତ ଲିହ ଧାତୁଜ) ଲେଖିବା; ଲେହିଁବା, ଗୁଣ୍ଠିବା । ଯଥା—

ସ୍ତନ ପିଆଇ ଦେହ ଲିହି,
ହୁଁ କାର ନାଦେ ସବ ଗାଈ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଲୀଢ଼, ବିଂ. (ଲିହ୍ = ଲେହିଁବା-ତ) ଆସ୍ୱାଦିତ; ଭକ୍ଷିତ; ସ୍ପୃଷ୍ଟ ।

ଲୀନ, ବିଂ. (ଲୀ = ଲୀନ ହେବା-ତ, ତ = ନ) ଲୟପ୍ରାପ୍ତ; ସଂଯୁକ୍ତ, ମିଳିତ; ଶର୍ପିତ ।

ଲୀଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲୀଯତେ ଇତି ଲୀଳା— ଲୀଙ୍ ଶ୍ଳେଷଣେ, ଲୀ = ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍-ଲା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ-ଆ) ଶୃଙ୍ଗାର ସ୍ୱଭାବଜାତ କ୍ରିୟାବିଶେଷ; ବିଳାସ; ଶୋଭା; କେଳି; ଖେଳା; ଭଙ୍ଗୀ ।

ଲୁଆଁଇବା, ଲୁଅଇଁବା, କ୍ରି. (ନମ୍-ଣିଚ୍ ଧାତୁଜ) ନମ୍ର କରିବା ।

ଲୁକ୍କାୟିତ, ବିଂ. ସଂ. ଗୁପ୍ତ; ଅନ୍ତର୍ହିତ; ଅଦୃଷ୍ଟ, ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ।

ଲୁଖିରା, ଲୁଖୁରା, ନୁଖୁରା, ବିଂ. (ରୁକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଶୁଖିଲା ବା ମାଖରା; ତୈଳହୀନ ।

ଲୁଗା, ବି. (ଲଗ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ବସ୍ତ୍ର; ସ୍ତ୍ରୀ ପରିଧେୟ ଶାଢ଼ୀ । ଯେପରି— ଫୁଟା ଲୁଗା ।

ଲୁଗାପଟା, ବି. ସାଧାରଣ ବସ୍ତ୍ର ।

ଲୁଙ୍ଗୁଡ଼ା, ଲୁଙ୍ଗୁରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଲମ୍ପଟ; ଚୋର; ମନ୍ଦାଭିଳାଷୀ; ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ । ଯଥା—

ତା ପାଦ ତଳେ ଶୋଇଛନ୍ତି ଯେତେ ବାପୁଡ଼ା,
ବସ୍ତ୍ରହୀନେ ଦିଶନ୍ତି ସେ ଯେପରି ଲୁଙ୍ଗୁଡ଼ା । ସା ଗ୍ର.ଆ.

ଲୁଙ୍ଗୁପୁଙ୍ଗୁ, ଲଙ୍ଗପଙ୍ଗ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗତାଗତ । ଯଥା—

ସେମାନଙ୍କ ବାଡ଼ି ପଦାଡ଼ାରେ ତୁମେ ସଭ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ଆଲୋକପ୍ରାପ୍ତ ବାବୁମାନେ ଦିନରାତି ଲୁଙ୍ଗୁପୁଙ୍ଗୁ ହେଉଅଛ । ଛ. ସା. ୧୮. ୧୧.

ବି. ଯିବା ଆସିବା ।

ଲୁଚକାଳି, ଲୁଚୁକାଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ପିଲାମାନେ ଲୁଚି ଲୁଚି ଖେଳିବା ଖେଳବିଶେଷ, ଯହିଁରେ କେତେ ଜଣ ଖେଳାଳି ଲୁଚନ୍ତି, ଜଣେ ସେମାନଙ୍କୁ ଖୋଜେ, ସେ ଜଣକ ଯାହାକୁ ଧରେ ସେ ଚୋର ହୁଏ । ଯଥା—

ଲୁଚକାଳି କିବା ଖେଳଇ ତାରକା ଶାରଦ ଘନେ ।
ଉଷା ।

ଲୁଚଲୁଗୁଣି, ଲୁଚୁଲୁଗୁଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଲୁଚକାଳି ଖେଳ ।

ଲୁଚୁ, ବି. (ଲୁକ୍କ ଧାତୁଜ) ଲୁକ୍କାୟନ, ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ରହିବା । ଯଥା—

ପଳାଇ ଆଗୁ କେହୁ ପଛରେ ଲୁଚୁ ଦ୍ୟନ୍ତି । ନୃ.ପୁ.ଚୂ ତ.

ବିଂ. ଯେ ଲୁଚେ ଓ ଲୁଚୁଏ ।

ଲୁଚୁଇବା, ଲୁକାଇବା, ଲୁଚେଇବା, ଲୁକେଇବା, କ୍ରି. (ଲୁକ୍କ ଧାତୁଜ) ଗୁପ୍ତ କରିବା, ଲୁକ୍କାୟିତ କରିବା, ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବା ।

ଲୁଚୁଏ, ଲୁଚଏ, ଲୋଚୁଏ, ଲୋଚଏ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗୁଡ଼ାଏ ବା କେତେକ । ଯଥା—ମାଟି ଲୁଚୁଏ, କାଦୁଅ ଲୁଚଏ, ଗୁଡ଼ ଲୋଚୁଏ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଲୁଚୁଦେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଲୁଚିବା । (ଲୁଚୁ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଲୁଚୁଲୁଚି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋପନ, ଲୁଚିବା । ବିଂ. ଗୁପ୍ତ । ଯଥା—ଲୁଚୁଲୁଚି କଥା ।

ଲୁଚି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଧୂମଚୂର୍ଣ୍ଣନିର୍ମିତ ଘୃତପକ୍ୱ ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ ।

ଲୁଚିବା, ଲୁକିବା, ନୁଚିବା, କ୍ରି. (ଲୁକ୍କ ଧାତୁଜ) ଛପି ରହିବା; ଲୁକ୍କାୟିତ ହେବା ।

ଲୁଚୁକାଳି, ବି. ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ । (ଲୁଚକାଳି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଲୁଚ୍ଛିଯିବା, ନୁଚିଯିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟର ଶୋଭା, ସ୍ନେହ, ଆଦର ଓ ଦୟାର ଆଧିକ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧହେବା ।

ଲୁଚ୍ଛିହୋଇଯିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ୟର ଶୋଭାଦିରେ ମୁଗ୍ଧହେବା । ଯଥା—

ଲୁଚ୍ଛିହୋଇଯାଇ ନଉଁଥିବଥାଇ
ସେଉଁ ବଦନକୁ ଇନ୍ଦୁ । ଲ. ବ.

ଲୁଞ୍ଚିତ, ବିଂ. (ଲୁନ୍ଚ୍ = ଛିଣ୍ଡାଇବା, ତ୍ୟାଗ କରିବା-ତ) ଛିନ୍ନ; ପରିତ୍ୟକ୍ତ; ଲୂନ; ଭିନ୍ନ ।

ଲୁଟ, ଲୁଟା, ବି. (ଚୌର୍ଯ୍ୟାର୍ଥ ଲୁଟ୍ ଧାତୁଜ) ବଳପୂର୍ବକ ଅପହରଣ ।

ଲୁଟକାର, ବି. (ଲୁଣ୍ଠନକାରକ ଶବ୍ଦଜ) ଅପହାରକ ।

ଲୁଟପାଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅପହରଣ ।

ଲୁଟା, ବି. (ଲୁଟ୍ ଧାତୁଜ) ବଳପୂର୍ବକ ଅପହରଣ ।

ଲୁଟି, ବି. (ଚୌର୍ଯ୍ୟାର୍ଥ ଲୁଟ୍ ଧାତୁଜ) ବଳପୂର୍ବକ ନେଇଯିବା, ଚୋରାଇ ନେଇଯିବା । ଯଥା—

କଷ୍ଟପ୍ରଦ ସମ୍ପଦ ଲୁଟିରୁ ରକ୍ଷମସ୍ତେ । ବୈ. ବ.

ଲୁଟିଆଗ୍ଣ, ଲୁଟିଫ୍ଣାଗ୍ଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଡକାଇତି ।

ଲୁଟିବା, କ୍ରି. (ଚୌର୍ଯ୍ୟାର୍ଥ ଲୁଟ୍ ଧାତୁଜ) ବଳପୂର୍ବକ ଅପହରଣ କରିବା; ଜୁରକରିବା ବା ଜୁରିବା । ଯଥା—

ଲୁଟାଇ ପାରେ କୃପାରେ ମୁକତି ଭଣ୍ଡାର । କୋ.ବ୍ର.ସ୍ତୁ.

ଚୋରାଇବା ।

ଲୁଠନ, ବି. (ଲୁଠ୍ — ଗଡ଼ିବା-ଅନ)ଭୂମ୍ୟାଦିରେ ଅଙ୍ଗପରିବର୍ତ୍ତନ, ଗଡ଼ାଗଡ଼ିହେବା, ଗଡ଼ିବା । (ବିଶେଷଣରେ ଲୁଠିତ ଓ ଲୁଣ୍ଠିତ ହୁଏ ।)

ଲୁଠିବା, କ୍ରି. (ଲୁଣ୍ଠ୍ ଧାତୁଜ) ଗଡ଼ିବା । ଯଥା—

ଲୁଠି ଅଳି କରି କୋଳପାଇଁ ଯଶୋଦାଙ୍କୁ । ବି.ଚ.ମ.

ଲୁଣ୍ଡୁକା, ବି. (ଦେଶଜ) କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣବିଶେଷ ।

ଲୁଣ୍ଡୁବୁଣ୍ଡୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏଣେତେଣେ ଗୁଳିବା । ବିଂ. ଏଣେତେଣେ ଗୁଳିତ । ଯଥା—

ବାହୁମାନଙ୍କରେ ସାପମାନେ ଖଣ୍ଡୁ,
ହୋଇ ହେଉଛନ୍ତି ହେ ସଜନ ଲୁଣ୍ଡୁବୁଣ୍ଡୁ ।
କୃ. ଷ. ସୌ. ପ.

ଲୁଣ, ନୁଣ, ବି. (ଲବଣ ଶବ୍ଦଜ) ଲବଣ ।

ଲୁଣଚଉଁର, } ବି. (ଲବଣଚମସ ଶବ୍ଦଜ)
ଲୁଣଚଉଁସ, } ବିବାହର କାର୍ଯ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ଲୁଣଚଉଁସ ପୂଜିଲେ ଜନକଦୁଲଣୀ । ମଂ. ଫ.

ଲୁଣି, ଲୁଣିଆ, ବିଂ. (ଲବଣ ଶବ୍ଦଜ) ଅଧିକ ଲବଣଯୁକ୍ତ । ବି. ଏକପ୍ରକାର କୋଳିଗଛ ।

ଲୁଣିଆ, ବି. (ଲବଣୋଦ ଶବ୍ଦଜ) ସମୁଦ୍ର । ଯଥା —

ଶାରଦା ବୋଇଲେ ଆଗୋ ଲୁଣିଆର ଝିଅ,
ପଥ କର ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ସମର୍ପୁଁ କି ଦେହ । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.
ଲବଣବିକ୍ରୟୀ ।

ଲୁଣୀଲୁଣିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର କୋଳି ଗଛ ।

ଲୁଣ୍ଠନ, ବି. (ଲୁଣ୍ଠ୍ = ଲୁଟିକରିବା-ଅନ) ଅପହରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ଲୁଣ୍ଠାକ ଓ ଲୁଣ୍ଠକ ହୁଏ ।)

ଲୁଣ୍ଠନ, ବି. (ଲୁଣ୍ଠ୍-ଅନ) ଅପହରଣ; ଭୂମିରେ ଲୋଟିବା, ଗଡ଼ିବା । (ବିଶେଷଣରେ ଲୁଣ୍ଠିତ ହୁଏ ।)

ଲୁଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) କୁଠାର ବଡ଼ା; ନିଃଶେଷ ଗ୍ରହଣ; ସମସ୍ତ ଘେନିଯିବା ।

ଲୁଣ୍ଡାଦେବା, କ୍ରି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଲିପିବା ।

ଲୁଣ୍ଡାଲୁଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେତେକ ଥାଏ ସେ ସମସ୍ତ ନେବା, ନିଃଶେଷ କରି ନେବା ।

ଲୁଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ତନ୍ତୁବାୟମାନଙ୍କର ସୂତବିସ୍ତାର ।

ଲୁଣ୍ଡେଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସମସ୍ତ
ଲୁଣ୍ଡେଇନେବା, } ଘେନିଯିବା ।

ଲୁଦୁବୁଦୁ, } ବି. (ଦେଶଜ) ମନ୍ଦାଗ୍ନି ବିକାର ।
ଲୁଧୁବୁଧୁ, } ଯଥା—

ଅଗ୍ନିଦେବଙ୍କର ହେଲା ଲୁଦୁବୁଧୁ ବ୍ୟାଧି । ସା. ଖ. ବି.

ବିଂ. ଯାହାର ଦେହ ଅତି ପୃଥୁଳ ଓ ଶିଥିଳ ଅଟେ, ଫମ୍ପା ଶରୀର ।

ଲୁବ୍ଧ, ଲୁବ୍ଧକ, ବି. (ଲୁଭ୍ = ଲାଭକାଙ୍କ୍ଷା-ତ) ବ୍ୟାଧ । ବିଂ. ଲୋଭୀ; ଲମ୍ପଟ ।

ଲୁଲାପ, ଲୁଲାପ୍ୟ, ବି. (ଲୁଲ୍ = ବିଲୋଡ଼ନ-ଆପ୍ = ପାଇବା-ଅ, ଯେ ପଙ୍କର ବିଲୋଡ଼ନ ପାଏ, ଲୋଲନଂ ଲୁଲଃସମସ୍ତ୍ୟସ୍ତୀତି ଲୁଲାପଃ, ଅସ୍ତ୍ୟଗତୌ—ଅମର ଟୀକା) ମହିଷ ।

ଲୁଳିତ, ବିଂ. (ଲୁଳ୍ = ପୀଡ଼ନ କରିବା-ତ) ଦୋଳିତ; କମ୍ପିତ; ଚଳିତ; ରମ୍ୟ ।

ଲୁଳିବା, କ୍ରି. (ଲୁଳ୍ ଧାତୁଜ) ଲମ୍ବିବା; ଦୋହଲିବା । ଯଥା—

ଶ୍ରବଣେ ମକରକୁଣ୍ଡଳ, ଲୁଳଇ ବେନି ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳ । ଦା.ର.

ଲୁହ, ବି. (ଲୋତକ ଶବ୍ଦଜ) ଚକ୍ଷୁ ଜଳ ।

ଲୁହା, ବି. (ଲୌହ ଶବ୍ଦଜ) ଲୌହ ।

ଲୂତା, ଲୂତିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଲୂ = ଛେଦନ କରିବା-ତକ୍-ଆ, କ ସ୍ୱାର୍ଥେ-ଆ, ଅକ = ଇକ) ମାକଡ଼ସା; ପିପୀଲିକା ।

ଲୂତାତନ୍ତୁନ୍ୟାୟ, ବି. ଫ. ଲୂତା ଯେ ମାକଡ଼ସା ଯେପରି ସୂତ୍ର ଉତ୍ପାଦନ କରି ଜାଲ ରଚନା କରେ ଏବଂ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରେ, ତଦ୍ରୂପ ।

ଲୂନ, ବିଂ. (ଲୂ = ଛେଦନ କରିବା-ତ, ତ = ନ) କର୍ତ୍ତିତ, ଛିନ୍ନ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ଲୂନି ହୁଏ ।)

ଲେଜ୍ଗୁଣ୍ଠ, ବି. (ଦେଶଜ) କସରତ ବା ବ୍ୟାୟାମ କରିବା ସମୟରେ ହସ୍ତରେ ଧରି ବୁଲାଇବା କାଷ୍ଠ ମୁଦ୍‌ଗର; ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ; ପଦାର୍ଥାଦିର ବଦଳ ବା ବିନିମୟ । ବିଂ. ଆଗାମୀ, ଆଗତ, ପୁନରାଗତ । ଯଥା—

ସେ ଅବତାର ଅନ୍ତେ ଯିବେ ବୈକୁଣ୍ଠପୁର,
ଲେଉଟିଜନ୍ମ ଶୁଣ କହିବା ପ୍ରଭୁଙ୍କର । ନୃ.ପୁ ତୃ.ତ.

ଲେଉଟପାଉଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏ ତଉ୍ ସେ ତଉ୍କୁ ଲେଉଟାଇବା ।

ଲେଉଟବଚନ, } ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାପ୍ତ) ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର । ଯଥା—
ଲେଉଟଭାଷ,

ବଚନ ଲେଉଟଭାଷ, ରସିକା କର ପ୍ରକାଶ । ବି.ଚ.ମ.

ଲେଉଟାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଫେରାଇବା; ଉଲଟାଇବା ।
ଲେଉଟେଇବା,

ଲେଉଟାଣ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତି, ଫେରିବା ।
ଲେଉଟାଣି,

ଲେଉଟି, ଅ°. (ଦେଶଜ) ପୁନରପି, ଆଉ ଥରେ । ଯଥା—

ସ୍ମରଣ କିଟାଇ ତକ୍ଷଣେ,
ଲେଉଟି ପଢ଼ିଲେ ଆପଣେ । ଦା. ର.

ଲେଉଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତଳ ଉପର ହେବା; ଫେରି ଆସିବା । ଯଥା—

କପିରାଜ, ଦେଖିଣ ପୃଷ୍ଠକୁ ଲେଉଟେ । ବି. ରା.

ପରବର୍ତ୍ତିତ ହେବା ।

ଲେଖ, ବି. (ଲିଖ୍=ଲେଖିବା-ଅ) ଦେବତା । (ଲେଖା ଅଦିତିନନ୍ଦନାଃ—ଅମର ।) ଲିଖିତ ପତ୍ର, ଚିଠାଉ; ଲିଖନ । ବି°. ଲେଖମାତ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ=ଲେଖା) ରେଖା; ଲିଖନ; ଚିତ୍ରକରଣ; ଚିହ୍ନ; ଶ୍ରେଣୀ; ଲିପି; ସ୍ତୁତି । (ବିଶେଷଣରେ ଲେଖକ, ଲେଖନକ, ଲେଖିତ ଓ ଲେଖମାତ୍ର ଏବଂ ବିଶେଷ୍ୟରେ ଲେଖନ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ଲେଖହାର, } ବି. ସଂ. ପତ୍ରବାହକ ।
ଲେଖହାରକ,

ଲେଖା, ବି. (ଲେଖ ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ଧୁତା ନିର୍ଣ୍ଣୟ, ପିତା ପୁତ୍ରାଦି ସମ୍ବନ୍ଧ ନିର୍ଣ୍ଣୟ । ଯଥା—

ଇହଲୋକେ ଦେହଶୁର ଭାଇବୋହୁ ଲେଖା,
ପରଲୋକ ହେଲେ ଦୁହେଁ ସମସର ଏକା । ନୃ. ପ୍ର ତ୍ତ. ତ.

ଲେଖିବା; ଲିପି; ଗଣନା । ବି°. ଲିଖିତ; ଗଣିତ; ଭୁଲ୍ଲ ।

ଲେଖାଏଁ, } କ୍ରି. ବି°. (ଦେଶଜ ପ୍ରାପ୍ତ) ଗଣନ୍ତିରେ ବା ଗଣନାରେ, ପରିମାଣରେ । ଯଥା—ଜଣକେ ଦୁଇ ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ ବାଣ୍ଟି ଦିଅ ।
ଲେଖାରେ,

ଲେଖାଜୋଖା, } ବି. (ଦେଶଜ) ହିସାବ, ସଂଖ୍ୟା; ଆୟବ୍ୟୟାଦିର ନିଦର୍ଶନ ପତ୍ର; ବନ୍ଧୁତା ନିର୍ଣ୍ଣୟ, ଭାଇ ଭଉଣୀ ପ୍ରଭୃତି ସମ୍ବନ୍ଧ ନିର୍ଣ୍ଣୟ । ଯଥା—
ଲେଖାଯୋଖା,

ଇହଲୋକେ ପ୍ରାଣୀଏ ହୁଅନ୍ତି ଲେଖାଜୋଖା,
ପରଲୋକ ହେଲେ ସମସ୍ତେ ସର ଏକା । ନୃ.ପ୍ର.ତ୍ତ.ତ.

ଲେଖିବା, କ୍ରି. (ଲିଖ୍ ଧାତୁଜ) ଲେଖନ କରିବା; ଗଣନା କରିବା; ଭାବିବା । ଯଥା—

ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି ତ ଲେଖିଲି ଇଷ୍ଟ ଆଗତ ମଲ୍ଲ । ବି.ଚ ମ.

ଲେଖ୍ୟ, କ୍ରି. (ଲିଖ୍-ଯ) ଅକ୍ଷର; ଲିଖିତ ପତ୍ରାଦି ଓ ଚିତ୍ରାଦି; ଦଲିଲ, ଦସ୍ତାବେଜ । ବି°. ଲେଖମାତ୍ର, ଲେଖନଯୋଗ୍ୟ ।

ଲେଙ୍କଡ଼ା, ବି°. (ଦେଶଜ) ଚିରା, ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—

ଲେଙ୍କଡ଼ା କନାଏ ପିନ୍ଧିଛୁ । ଦା. ର.

ଲେଙ୍କା, ବି. (ଦେଶଜ) କେତେକ ଦନ୍ତୁଆ ନାମକ ଶୂଦ୍ରଜାତିର ଘରର ନାମ ବା ଉପାଧି; ରାଜସେବକବିଶେଷ । ଯଥା—

ଷୋଳନଯୋଗୀ ଷୋଳସାଆନ୍ତ ପଢ଼ିହାରୀ,
ଲେଙ୍କା ଲମତା ମୂଳେ ପୋଇଲି ପରିବାରୀ । ନୃ ପ୍ର ପ୍ର.ଚ°

ଲେଙ୍ଗଡ଼ା, } ବି°. (ଦେଶଜ) ଖଞ୍ଜ, ଖ୍ଯେଟା ।
ଲେଙ୍ଗେଡ଼ା,

ଲେଙ୍ଗଡ଼ୀ, } ବି°. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଖ୍ଯେଟୀ, ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଖ୍ଯେଟେଇ ଚାଲେ ।
ଲେଙ୍ଗେଡ଼ୀ,

ଲେଙ୍ଗୁଟି, ବି. (ଦେଶଜ) କୌପୀନ ତୁଲ୍ୟ କ୍ଷୁଦ୍ର ବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ଲେଙ୍ଗୁଟି ଫିଟାଇଣ ଦେଲେ,
କୋଧରେ ମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ କଲେ । ଦା. ର.

ଲେଣ୍ଟୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ତ୍ୟାଗ ।

ଲେଣ୍ଟୁବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତ୍ୟାଗକରିବା । ଯଥା—

ତାଙ୍କୁ କେମନ୍ତ କରି ମୁରୁଛିବା,
ପୋଡ଼ୁ ପୋଡ଼ୁ ଏ ଜୀବନ ଲେଣ୍ଟୁବା । ଗୋ.ଭା.

ଲେଞ୍ଜରା, ନେଞ୍ଜରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଡ଼ୁଆ; ଅଳିଆ ।

ଲେଠା, ବି. (ଦେଶଜ—ବିଶେଷତଃ ବଙ୍ଗ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଉତ୍ପାତ, ଗୋଳ-ଯୋଗ; ସଙ୍କଟ ।

ଲେଡ଼, ବି. (ଲେଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଲମ୍ବାକୃତି ମଳ ।

ଲେଡ଼ା· ଲେଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଳ୍ଫ ଅର୍ଥାତ୍ ପାଦର ମୂଳଭାଗ । ଯଥା—

କାହାକୁ ଲେଡ଼ାଘାତେ କାହାକୁ ଠେଲି କରେ ।
ନୃ. ପୃ. ପ୍ର. ଚ.

ସଜ କରି ଗୁଡ଼ୁକେ ଘୋଡ଼ାକୁ ଚଢ଼ିଲେ,
ଲେଡ଼ିକ ମାରି ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ି ବାହାରିଲେ । କୃ.ଭା.ବି ପ.

ଲେଣା, ଲେଉଣା, ବି. (ଲୂ ଧାତୁଜ) ନେବା ।

ଲେଣ୍ଡ, ବି. ଫ. କଠିନ ଲମ୍ବାକୃତି ମଳ । (ଉତ୍ସର୍ଗ ବୃହଲ୍ଲେଣ୍ଡଂ ମୂତ୍ରଂ ଚ ଭପୁମାପଦ୍ଧ ।)

ଲେଣ୍ଡା, ବି. (ଲେଣ୍ଡ ଶବ୍ଦର ରୂପାନ୍ତର) କଠିନ ଲମ୍ବାକୃତି ମଳ ।

ଲେଣ୍ଡି· ଲଣ୍ଡି, ବି. (ଲେଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଛେଳି-ପ୍ରଭୃତିର ମଳ ।

ଲେନ୍ଥା, ଲେନ୍ଥ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁଞ୍ଜ ବା ସମୂହ । ଯଥା—

ପେଣ୍ଡା ପେଣ୍ଡା ନାଗେଶ୍ୱର ଲେନ୍ଥା ଲେନ୍ଥା ଗୁଆ ।
ମଂ. ଫ.

ହଂସ ଯେ ମୟୂର ତହିଁ ଲେନ୍ଥ ଲେନ୍ଥ ପନ୍ଥ । ମଂ. ଫ.

ଲେନ୍ଧରା, ଲେନ୍ଧୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ନେଫର ମଳ ।

ଲେନ୍ଧୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଲେନ୍ଧୁଯୁକ୍ତ । ଯେପରି— ଲେନ୍ଧୁଆ ଆଖି, ଯାହାର ଆଖିରୁ ଲେନ୍ଧୁ ବାହାରେ ।

ଲେପ, ବି. (ଲିପ୍ = ଲେପନ କରିବା-ଅ) ଲେପନ; ଭୋଜନ; ବନ୍ଧନ; ପ୍ରଲେପ; ଲେପନସାଧନ ବସ୍ତୁ; ଭକ୍ଷ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ; ଚୂର୍ଣ୍ଣ । (ବିଶେଷଣରେ ଲେପକ, ଲେପୀ, ଲିପ୍ତ ଓ ଲେପ୍ୟ ଏବଂ ବିଶେଷ୍ୟରେ ଲେପନ ଶବ୍ଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ଲେଫଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଦାନ୍ତଲେସଡ଼ା ।

ଲେଫଡ଼ିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦାନ୍ତ
ଲେଫଡ଼ିଦେବା, } ଲେସଡ଼ିବା । ଯଥା—

ପରକୁ ଗୁହିଁ ଦାନ୍ତ ଲେଫଡ଼ିଦେବା, ପରୋପଦେଶ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ କରିବା ସହଜ କଥା । ଭା. ମା. ପା.

ଲେଫେଡ଼ା, ଲେଫଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଛତିଆ; ବିକୃତ । ଯଥା—

ଲେଫେଡ଼ା ମୁହଁ ତାର ଗୋ ଚେପା ନାକ ଦିଶେ ।
ମଂ. ଫ.

ଲେଭଡ଼ା, } ବିଂ. (ଦେଷଜ) ଲମ୍ପଟ,
ଲେଭେଡ଼ା, } ଲୁଙ୍ଗୁରା, କାମୁକ । ଯଥା—

ଦୁର୍ଯୋଧନ ରଜା ତ ରଇଜ ଲେଭଡ଼ା—
ହୋଇଛନ୍ତି ତେଣୁ ସେ ହୋଇଛନ୍ତି ଛଡ଼ା । କୃ.ଭା.ଶ.ପ.

ଲେମ୍ବୁ, ଲେମ୍ବାଉ, } ବି. (ନିମ୍ବୂକ ଶବ୍ଦଜ)
ଲେମ୍ବାଉ, } ଅମ୍ଳଫଳ ବିଶେଷ, ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଫଳ ।

ଲେଲିହାନ, ବିଂ. (ଲିହ୍ = ଲେହିଁବା-ଯ—ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଆନ) ବାରମ୍ବାର ଲେହନକାରୀ । ବି. ସର୍ପ ।

ଲେଶ, ବି. (ଲିଶ୍ = ଅଳ୍ପହେବା-ଅ) ଅଳ୍ପ; ବିନ୍ଦୁ ।

ଲେସଡ଼ା· ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଦୈନ୍ୟଭାଷୀ, ନାହିଁ ବୋଲି କହୁଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଯେ ଅତି ବିନୟରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥାଏ । ଯଥା—

ଲେସଡ଼ା ଲୋକ ପ୍ରାୟେ କହୁଛୁ ପେଲପେଲ୍ ।
ନୃ. ପୃ. ପ ଛ.

କୃପଣ । ବି. ଦୈନ୍ୟପ୍ରକାଶ, ପୁନଃପୁନଃ ଯାଚିତ ପ୍ରାର୍ଥନା; ପାଟି ଛତିଆ କରିବା ।

ଲେସଡ଼ିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦୈନ୍ୟ ପ୍ରକାଶ
ଲେସିଡ଼ିବା, } କରିବା; ପାଟି ଛତିଆ ବା ବିସ୍ତୃତ କରିବା । ଯଥା—

ରଥ ମାଡ଼ିସିବାରେ ପାଇକ କୋଟି କୋଟି,
ମଲେ ଲେସିଡ଼ିଣ ଦେଇ ଦୁଇ ପାଟି । କୃ. ଭା. ବି. ପ.

ଲେସଡ଼ିହେବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିଷେଧିତ
ଲେସିଡ଼ିହେବା, } ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରାର୍ଥୀହେବା, ଆପଣାର ଦୀନାବସ୍ଥା ପ୍ରକାଶ କରିବା ।

ଲେସା, ଲେଶା, ବି. (ଦେଶଜ) ମାଟି ଆଦି ଘୁଣ୍ଟିବା; ବୋଳା ବା ଲେପନ । ବିଂ. ଘଣ୍ଟା ହୋଇଥିବା (ମାଟି ପ୍ରଭୃତି) । ବୋଳା ହୋଇଥିବା, ଲିପ୍ତ । ଯଥା—

କେତେ ହୋଇଅଛୁ ସାହସରେ ଲେସା । କୃ.ଭା.ବି.ପ.

ଲେସିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ ବା ଲିଶ ଧାତୁଜ)
ଲେଶିବା, } ବୋଳିବା, ଲିପିବା; ମାଟି ଆଦି ଘୋଟିବା ।

ଲେହ, ଲେହନ, ବି. (ଲିହ୍ = ଆସ୍ୱାଦନ କରିବା-ଅ, ଅନ) ଜିହ୍ୱାଦ୍ୱାରା ରସଗ୍ରହଣ, ଆସ୍ୱାଦନ; ଭକ୍ଷଣ; ଘୁଟିବା । (ବିଶେଷଣରେ ଲେହ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଲେହ, ବି. (ଲେହ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ନାନା ଦ୍ରବ୍ୟରେ ନିର୍ମିତ ଘୃତାଦି ମିଶ୍ରିତ ଔଷଧବିଶେଷ ।

ଲେହା, ଲିହାଁ, ବି. (ଲେହ ଶବ୍ଦଜ) ଘୁଟିବା । ଯଥା—
ଗିଲା ଲେହା ଘୋଟିବା ପିଆ ଏ ଚାରି ବିଶେଷ ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ତ

ଲେହି, ଲେଇ, ବି. (ଲେହ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ମଣ୍ଡ ।

ଲେହିବା, ଲେହିଁବା, କ୍ରି. (ଲିହ୍ ଧାତୁଜ) ଘୁଟିବା ।

ଲୋ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ନୀଚ ସ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ବୋଧନ । ଯେପରି—ପାଜି ଲୋ, ହରି ଲୋ ।

ଲୋକ, ବି. (ଲୋକ୍ = ଦେଖିବା-ଅ) ଭୁବନ । ଯେପରି—ତ୍ରିଲୋକ । ଜନ; ସମୂହ; ଦୃଷ୍ଟି ।

ଲୋକନ, ବି. (ଲୋକ୍-ଅନ) ଦର୍ଶନ ।

ଲୋକପ୍ରବାଦ, } ବି. ସଂ. ଜନଶ୍ରୁତି; ଯାହା
ଲୋକବାଦ, } ସମସ୍ତେ କହୁଥାନ୍ତି ।

ଲୋକସାନ, ଲୋକସାନ, ବି. (ଯାବନିକ) କ୍ଷତି, ହାନି ।

ଲୋକହସା, ବି. (ଦେଶଜ) ହଟହଟା; ଲୋକେ ହସିଲି ପରି କରିବା ।

ଲୋକାନ୍ତର, ବି. ସଂ. ପରଲୋକ; ଅନ୍ୟଲୋକ ।

ଲୋକାୟତ, ବି. ସଂ. ନାସ୍ତିକ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର; ଚାର୍ବାକମତ । (ବିଶେଷଣରେ ଲୋକାୟତିକ ହୁଏ ।)

ଲୋକାରଣ୍ୟ, ବି. ସଂ. ଜନତା, ଲୋକସମୂହ ।

ଲୋକାଲୋକ, ବି. (ଲୋକ-ଅଲୋକ) ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ-ବେଷ୍ଟନ ପର୍ବତ ।

ଲୋଚନ, ବି. (ଲୋଚ୍ = ଦେଖିବା-ଅନ) ନୟନ; ଦର୍ଶନ; ଆଲୋଚନା; ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ଲୋଚ୍ଚ, ଲୋଚା, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଲମ୍ପଟ,
ନୋଚ୍ଚ, } କାମୁକ; ନୀଚ; ସଙ୍କୁଚିତ । ଯଥା—
ପାଦ ଶିର ହସ୍ତ ତାହାର ଲୋଚ୍ଚ କରି,
କୀଚକକୁ ରଖିଲେ ମାଂସମେଣ୍ଢା ପରି । କୃ. ଭା. ବି. ପ.
ବି. ସମୂହାର୍ଥ । ଯଥା—
ଅସୁର ଲୋଚ୍ଚଙ୍କୁ ମାରି ରଖିଲି ହସାଇ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.
ଲଘବାର୍ଥ ।

ଲୋଚାମୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଭିଚାର; ଲେଉଟାପଣିଆ; ନୀଚତ୍ୱ ।

ଲୋଟଣ, } ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଲୋଟ୍ ଧାତୁଜ)
ଲୋଟଣି, } ଲେଉଟିବା । ବିଂ. ଲେଉଟିଥିବା । ଯଥା—
ପ୍ରଲୋଟଣ ନାଗାମଣି, ପ୍ରଭାରେ କବିଙ୍କି ଜିଣି । ର. ପ.
ଯେପରି—ଲୋଟଣି ଜୁଡ଼ା । ଯେ ଲେଉଟୁଥାଏ । ଯେପରି—ଲୋଟଣିପାରା ।

ଲୋଟଣିପାରା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲେଉଟି ଲେଉଟି ଯେଉଁ ପାରାବତ ପକ୍ଷୀ ଭୂଇଁରେ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ଯାଏ । ଯଥା—
ଯାଅ ଆସ କରନ୍ତି ଲୋଟଣିପାରା ଜାଣି । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଲୋଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ, ତାଳ । (ଲୁଠ୍ = ପ୍ରାକୃତ ଲୋଟ୍ ଧାତୁଜାତ) ଢଳିବା । ଯଥା—
ସେ ଶରକୁ କାଟି ନ ପାରି ବୃଷିକେତୁ,
ଧନୁ ଗୁଣ୍ଡି ରଥ ମଧ୍ୟରେ ଦେଲେ ଲୋଟା । କୃ.ଭା ଦ୍ରୋ.ପ.

ଲୋଟାଇବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ଲୋଟ୍ ଧାତୁଜ) ଗଡ଼ାଇବା ।

ଲୋଟାଦେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଢଳିବା; ଗଡ଼ିବା । (ଲୋଟା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଲୋଟିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ଲୋଟିଆବଳା କୁମ୍ଭ ଯେତେ,
ଯେ ଥାଳି କରୁଆ ସହିତେ । ଦା. ର.
ଘୃକର, ଯେ ଲୋଟା ଧରି ପଛରେ ଯାଏ ।

ଲୋଟିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ଲୋଟ୍ ଧାତୁଜ) ଗଡ଼ିବା; ଢଳପଡ଼ିବା ।

ଲୋଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରୟୋଜନ । ବିଂ. ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । ଯଥା—

ଏକାଳେ ସାହସ ତୋର ଲୋଡ଼ା ଅତଶସ୍ତ । କ. ବ.

ଲୋଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଲୁଡ୍ ଧାତୁଜ ବା ଦେଶଜ) ଖୋଜିବା । ଯଥା—

କାହର ହୋଇ ମାଏ ଲୋଡ଼ୁଥିବେ । ର. କ.

ଇଚ୍ଛିବା । ଯଥା—

ନୃପଙ୍କରେ କର ଲୋଡ଼ଇ ଗୁହାର । ବ. ଚ. ମ.

ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା । ଯଥା—

ବୋଇଲ ଯିବା ଗୃହ ଅଛଇ କଂସ ଲୋଡ଼ି ।

ନୃ. ପୂ. ସ. ଭ.

ଲୋଣା, ବିଂ. (ଲବଣ ଶବ୍ଦଜ) ଲୁଣିଆଁ ।

ଲୋତର, ନୋତର, } ବିଂ. (ଲୁଳିତତର
ଲୋତର କୋତର, } ଶବ୍ଦଜ) ଅତି ସନ୍ତି- ଯିବା, କ୍ଳାନ୍ତ, କ୍ଲାନ୍ତ; ପୀଡ଼ାରେ ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ।

ଲୋତେକ, ବି. (ଲୋତକ ଶବ୍ଦଜ) ଲୁହ, ନେତ୍ରଜଳ । ଯଥା—

ଏତେକ ଜନ୍ମ ଲୋତେକ ଭାବ ଯେତେକ ଚନ୍ଦ୍ର ।

ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଲୋପ୍ଧ, ଲୋପ୍ତ୍ର, ବି. ସଂ. ସ୍ତେୟଧନ, ଚୋର- ଧନ ।

ଲୋଧ, ଲୋଧ୍ର, ବି. (ଲୋଧ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧ- ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଲୋପ, ବି. (ଲୁପ୍-ଅ) ନାଶ; ଛେଦନ; ଅଭାବ, ଅଦର୍ଶନ । (ଲୋକବ୍ୟବହାରରେ) ତ୍ରୁଟି, ଦୋଷ । (ବିଶେଷଣରେ ଲୁପ୍ତ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ଲୋବାନ, ବି. (ଦେଶଜ) କୁନ୍ଦୁରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଏକପ୍ରକାର ଧୂପ ।

ଲୋଭ, ବି. (ଲୁଭ୍-ଅ) ଆକାଂକ୍ଷା, ପରଦ୍ରବ୍ୟ- ହରଣରେ ଅଭିଳାଷ; ପୁତ୍ରାଦିର ସ୍ନେହ । (ବିଶେଷଣରେ ଲୋଭୀ, ଲୋଭ୍ୟମାନ, ଲୋଭନୀୟ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ଲୋଭା, ବିଂ. (ଲୋଭୀ ଶବ୍ଦଜ) ଲୋଭୀ । ଯଥା—

ଯୋଷା ମୁଖେ ସ୍ୱେଦବିନ୍ଦୁ ଗୃହି ପୁଂସ ଲୋଭା । ଲ୍.ବ.

ଲୋଭିଆ, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ) ବରଗୁଡ଼ିଚ୍ଛୁଇଁ ।

ଲୋଭେଇବା, } କ୍ରି. (ଲୋଭ ଶବ୍ଦଜ) ଲୋଭ
ଲୋଭାଇବା, } କରିବା ।

ଲୋମ, ବି. (ଲୋମନ୍-ଲୂ = ଛେଦନ କରିବା- ମନ୍) ରୁମ, କ୍ଷୁଦ୍ରକେଶ; ଲାଞ୍ଛ ।

ଲୋର, ଲୋହ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଶ୍ରୁ, ଚକ୍ଷୁ- ଜଳ ।

ଲୋଳ, ବି. (ଲୋଡ଼୍ = ଉନ୍ମତ୍ତ ହେବା-ଅ) ଚଞ୍ଚଳ; ଚଳିତ; ସତୃଷ୍ଣ; ଲୋଭୀ; ଇଚ୍ଛୁକ; ଶ୍ଳଥ ବା ଶିଥିଳ । ଯେପରି—ଲୋଳମାଂସ । (ନାମଧାତୁରେ—ବିଶେଷଣରେ ଲୋଳାୟ- ମାନ ହୁଏ, କେବଳ ବିଶେଷଣରେ ଲୋଳିତ ହୁଏ ।)

ଲୋଳା, ନୋଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯଷ୍ଟି ଆଘାତ- ଜନିତ ଶିରର ଉଲ୍ଲସନ ବା ଫୁଲିବା ।

ଲୋଳାବସିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଯଷ୍ଟି ପ୍ରଭୃତି ଆଘାତରୁ ଦେହର ଶିର ଫୁଲିଯିବା । ଯଥା—

ପିଟିଲେ ବଲ୍ଲୀଶ୍ୱର ରାଗେ,
ଲୋଳା ବସିଲ ତାର ଅଙ୍ଗେ । ଦା. ର.

ମାଛର ମଞ୍ଜି ।

ଲୋଳିଆ, ନୋଳିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ସମୁଦ୍ରରୁ ମାଛଧରିବା ଜାତିବିଶେଷ । [ଲୋଳା (ମାଛ ମଞ୍ଜି) ବିକିବାରୁ ଲୋଳିଆ ।]

ଲୋଳିଆଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ନୋଳିଆର
ନୋଳିଆଣୀ, } ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଲୋଲୁପ, ଲୋଲୁଭ, ବିଂ. (ଲୁପ୍, ଲୁଭ୍-ଯ- ଙ୍ଲୁକ୍-ଅ) ଅତିଲୋଭୀ; ଇଚ୍ଛୁକ; ଆସକ୍ତ ।

ଲୋଷ୍ଟ, ଲୋଷ୍ଟ୍ର, } ବି. (ଲୋଷ୍ଟ୍ = ରାଶି କରିବା-
ଲୋଷ୍ଟୁ, } ଅ, ର, ଉ) ମୃତ୍ତିଖଣ୍ଡ; ଢେଲା; ଲୌହମଳ ।

ଲୋହ, ବି. (ଲୂ = ଛେଦନ କରିବା-ହ) ଲୁହା; ଧାତୁ; ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଶୋଣିତ, ରକ୍ତ; ରକ୍ତଚନ୍ଦନ; ଅଗୁରୁ ।

ଲୋହକାର, ବି. ସଂ. କମାର, କର୍ମକାର ।

ଲୋହପୃଷ୍ଠ, ବି. ସଂ. କଙ୍କପକ୍ଷୀ ।

ଲୋହଲ, ବି. ଫ. ଅସ୍ପଷ୍ଟଭାଷୀ; ଲୋହକାରକ । (ଲୋହଲଃ ସ୍ୟାଦସ୍ଫୁଟବାକ୍—ଅମର ।)

ଲୋହାର, ବି. (ଲୋହକାର ଶବ୍ଦଜ) କମାର ।

ଲୋହାରଖାନା, ବି. (ଦେଶଜ) କମାରଶାଳ ।

ଲୋହି, ଲୋଇ, ବି. (ଲୋମନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଲୋମ-ନିର୍ମିତ ବସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଲୋହିତ, ବି. (ରୁହ୍ = ଉତ୍ପନ୍ନହେବା-ଇତନ୍, ର = ଲ) ରୁଧିର, ରକ୍ତ; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ; ମଙ୍ଗଳ; ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହ; ରୋହିମାଛ; କୁଙ୍କୁମ; ରକ୍ତଚନ୍ଦନ; ଯୁଦ୍ଧ; ମୃଗବିଶେଷ; ସର୍ପ । ବିଂ. ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ।

ଲୌଲ୍ୟ, ବି. (ଲୋଲ-ଯ) ଚଞ୍ଚଳତା, ଚପଳତା; ସ୍ପୃହା; ଲୋଭ; କାମନା; ଦୈନ୍ୟ । (ତତ୍ର ଲୌଲ୍ୟମପି ମୂଲ୍ୟ କେବଳଂ ।)

ଲୌହ, ବି. (ଲୋହ-ଅ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଲୁହା । ବିଂ. ଲୋହନିର୍ମିତ ।

ବ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଊନତ୍ରିଂଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବି. (ବା = ବୋଧ କରିବା-ଅ) ବାୟୁ; ବରୁଣ; ବାହୁ; ବରୁଣାଳୟ; ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ; ସାନ୍ତ୍ୱନ; ବମନ; ମନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଅଂ. ସାଦୃଶ୍ୟ ।

ବଂଶ, ବି. (ବମ୍ = ବମନ କରିବା-ଶ, ଯେ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ବମନ କରେ ।) କୁଳ; ଗୋଷ୍ଠ । (ବନ୍ = ଶବ୍ଦକରିବା-ଶ) ବାଉଁଶ; ବଂଶୀ; ସମୂହ; ବର୍ଗ; ସ୍ୱରବିଶେଷ; ଗର୍ବ; ପୃଷ୍ଠଦଣ୍ଡ ।

ବଂଶଧର, ବି. ଫ. ବଂଶପ୍ରବର୍ତ୍ତକ; କୁଳରକ୍ଷକ ।

ବଂଶାବଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଂଶ-ଆବଳୀ) ପୂର୍ବ-ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ନାମାବଳୀ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଚରିତ ।

ବଂଶୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଂଶ-ଈ) ମୁରଲୀ ।

ବକ, ବି. (ବକ୍ = କୁହାଯିବା-ଅ, ଯେ ମତ୍ସ୍ୟ-ଖାଦକ ବୋଲି କୁହାଯାଏ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜଳଚର ପକ୍ଷିବିଶେଷ; ପୁଷ୍ପବିଶେଷ; ରାକ୍ଷସବିଶେଷ ।

ବକାଣ୍ଡପ୍ରତ୍ୟାଶାନ୍ୟାୟ, ବି. ନଦୀତୀରସ୍ଥ ମତ୍ସ୍ୟା-କାଙ୍କ୍ଷୀ ବକାବଳୀ ବୃଷଗଣର ଲମ୍ବମାନ ଅଣ୍ଡକୋଷକୁ ସଫରୀ ମତ୍ସ୍ୟ ଜ୍ଞାନ କରି ଅଣ୍ଡକୋଷ ଖସିପଡ଼ିଲେ ଖାଇବା ପ୍ରତ୍ୟା-ଶାରେ ସର୍ବତ୍ର ତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ବୃଷର ପଶ୍ଚାତ୍ ପଶ୍ଚାତ୍ ଗମନ କଲେ । ଅସମ୍ଭାବିତ ଦ୍ରୁତତର ଆଶାରେ ବଦ୍ଧହୋଇ ବୃଷ-ପଦାଘାତରେ ନଷ୍ଟହେବାର ସଂଭାବନା ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାହାର ପଶ୍ଚାତ୍ ଗମନ କରିବା ତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଏହି ଯେ, ଜୀବଲୋକ ପରମେଶ୍ୱର ଉପାସନା ତ୍ୟାଗ-କରି ଏତାଦୃଶ ବକାଣ୍ଡପ୍ରତ୍ୟାଶାରୂପ ବିଷୟ ପ୍ରତ୍ୟାଶାରେ ନଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି; ବୃଥା ଆଶା ।

ବକୁଳ, ବି. (ବଚ୍ = କହିବା-ଉଳ, ଯେ କବିଙ୍କଦ୍ୱାରା କୁହାଯାଏ ବା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୁଏ) ବଉଳଗଛ ଓ ଫୁଲ ।

ବକ୍ତବ୍ୟ, ବିଂ. (ବଚ୍ = ବୋଲିବା-ତବ୍ୟ) କଥନୀୟ, କହିବାର ଯୋଗ୍ୟ; ନିନ୍ଦନୀୟ । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ ତବ୍ୟ ହେଲେ) କଥନ; ବକ୍ତବ୍ୟ ଅଭିପ୍ରାୟ ବା ଅଭିମତ; ନିନ୍ଦା ।

ବକ୍ତା, ବକ୍ତୃ, ବିଂ. (ବଚ୍-ତୃ) ବାକ୍‌ପଟୁ, ଯେ ସମ୍ୟକ୍ କହିପାରନ୍ତି ।

ବକ୍ତୃତା, ବି. (ବକ୍ତୃ-ତା ଭାବାର୍ଥେ) ବାକ୍-ପଟୁତା, ଖୁବ୍ କହିବାର କ୍ଷମତା ।

ବକ୍ତ୍ର, ବି. (ବଚ୍-ତ୍ର) ମୁଖ; ବସ୍ତ୍ରଭେଦ ।

ବକ୍ର, ବି. (ବନ୍କ୍=କୁଟିଳ ହେବା-ରକ୍) ନଦୀର ବାଙ୍କ; ଶନି ଓ ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହ । ବିଂ. ବଙ୍କା, କୁଟିଳ; କ୍ରୂର; ଶଠ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ବକ୍ରିମ ଓ ବକ୍ରିମା ହୁଏ ।)

ବକ୍ଷଃ, ବି. (ବକ୍ଷସ୍ ବକ୍ଷ୍=ସଂହତ ହେବା-ଅସ୍) ଉରଃସ୍ଥଳ, ବୁକୁ ।

ବକ୍ଷୋଜ, ବକ୍ଷୋରୁହ, } ବି. (ବକ୍ଷସ୍-ଜନ୍, ରୁହ୍-ଅ) ସ୍ତନ, ପୟୋଧର ।

ବକ୍ଷ୍ୟମାଣ, ବିଂ. (ବଚ୍=କହିବା-ସ-ମାନ) ଯାହା ବୋଲାଯିବ, ବକ୍ତବ୍ୟ ।

ବଙ୍କ, ବିଂ. (ବନ୍କ୍=କୁଟିଳ ହେବା-ଅ) ବଙ୍କା, ବକ୍ର । ବି. ନଦୀ ବାଙ୍କ ।

ବଚନ, ବି. (ବଚ୍=ବୋଲିବା-ଅନ) କଥନ, ବାକ୍ୟ, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ପଦ୍ୟ; ବିଭକ୍ତିର ଏକତ୍ୱାଦି ।

ବଚନୀୟ, ବିଂ. (ବଚ୍-ଅନୀୟ) କଥନୀୟ; ନିନ୍ଦନୀୟ । ବି. ନିନ୍ଦା ।

ବଚନୀୟତା, ବି. (ବଚନୀୟ-ତା ଭାବାର୍ଥେ) ନିନ୍ଦା, ଅପବାଦ ।

ବଚସ୍, ବି. (ବଚ୍-ଅସ୍) ବଚନ, କଥା ।

ବଜ୍ର, ବି. (ବଜ୍=ଗମନ କରିବା-ର) କୁଳିଶ, ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆୟୁଧବିଶେଷ; ହୀରକ ।

ବଜ୍ରପୁଷ୍ପ, ବି. ସଂ. ତିଳପୁଷ୍ପ ।

ବଞ୍ଚକ, ବି. (ବନ୍ଚ୍=ବଞ୍ଚନା କରିବା-ଅକ) ଶୃଗାଳ; କୁକ୍କୁର । ବିଂ. ପ୍ରତାରକ, ଧୂର୍ତ୍ତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ବଞ୍ଚନ ଓ ବଞ୍ଚନା ଏବଂ ବିଶେଷଣରେ ବଞ୍ଚିତ ଏବଂ ବଞ୍ଚୁକ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ବଞ୍ଚନ, ବଞ୍ଚନା, ବି. ସଂ. ପ୍ରତାରଣା, ଠକିବା ।

ବଟ, ବି. (ବଟ୍=ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଅ ଯେ ସମଧିକ ଭୂମି ତଳ ବେଷ୍ଟନ କରେ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷ; କପର୍ଦ୍ଦକ; ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ବସ୍ତୁ; ସାଦୃଶ୍ୟ; ବଡ଼ା ।

ବଟୀ, ବଟିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଟ୍-ଇ, କ ଯୋଗ-ଆ) ଗୁଟିକା, ବଡ଼; ରଜ୍ଜୁ ।

ବଟୁ, ବଟୁକ, ବି. [ବଟ୍=(ଯଜ୍ଞସୂତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି) ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଉ, କ ସ୍ୱାର୍ଥେ] ବ୍ରାହ୍ମଣକୁମାର; ବାଳକ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ, ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଛାତ୍ର; ଅଜ୍ଞାନ ନିର୍ବୋଧ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ବଡ଼ଭି, ବଡ଼ଭୀ, ବଳଭି, ବଳଭୀ. } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଳନ୍ତ ସଂବୃଣୋତି ବଳଭୀ, ବଳସଂବରଣେ, ବଳ= ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅଭ, ଈ) ଗୃହର ଉପରିସ୍ଥ ଆଚ୍ଛାଦନ ଭାଗ; ସୌଧପଂକ୍ତିର ଉପରିସ୍ଥ ଗୃହ; ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତ ବା ଅନ୍ତଃପୁର; ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା । (ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତେ ବଡ଼ଭୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳେ ସୌଧୋର୍ଦ୍ଧ୍ୱବେଶ୍ମନ ।)

ବଡ଼ିଶ, ବଡ଼ିଶା, ବଡ଼ିଶୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଳ=ମତ୍ସ୍ୟଖାଦ୍ୟ-ଶୋ =ଗ୍ରଥନ କରିବା-ଅ, ଆ, ଈ) ମତ୍ସ୍ୟବେଧନୀବିଶେଷ, ମାଛଧରିବା ଲଠି ।

ବଣ୍ଠ, ବି. (ବନ୍ଠ୍=ବାଣ୍ଟିବା-ଅ) ଭାଗ, ବଣ୍ଟନ; ଦାତ୍ରାଦିର ମୁଷ୍ଟି, ବେଣ୍ଟ । ବିଂ. ଅବିବାହିତ ।

ବଣ୍ଟନ, ବି. (ବନ୍ଟ୍-ଅନ) ବିଭାଗକରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ବଣ୍ଟକ ଓ ବଣ୍ଟିତ ହୁଏ ।)

ବଣ୍ଠ, ବିଂ. (ବନ୍ଠ୍=ଏକାକୀ ବୁଲିବା-ଅ) ଅବିବାହିତ; ବାମନ ।

ବତ, ଅଂ. ସଂ. ସମ୍ବୋଧନ; ଖେଦ, ଦୁଃଖ; କରୁଣା; ହର୍ଷ; ବିଳମ୍ବ ।

ବତଂସ, ବତଂସକ, } ବି. (ଅବ-ତନସ୍=ଭୂଷିତ କରିବା-ଅ, କ ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଅବର ଅ ଲୋପ) କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ; ଶିରୋଭୂଷଣ; ଭୂଷଣ ।

ବତ୍ସ, ବି. (ବଦ୍=ପ୍ରକାଶ କରିବା-ସ, ଯେ ସାମର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରେ) ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ । (ବଦ୍=ସ୍ନେହ ପ୍ରକାଶ କରିବା-ସ) ସ୍ନେହବ୍ୟଞ୍ଜକ ଶବ୍ଦ, ସନ୍ତାନାଦିରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ; ବଚ୍ଛ, ସନ୍ତାନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଗୋଶିଶୁ, ବାଛୁରୀ; ସଂବତ୍ସର, ବର୍ଷ ।

ବତ୍ସତର, ବି. ସଂ. ବାଛୁରୀ, ଗୋଶିଶୁ ।

ବତ୍ସର, ବି. (ବସ୍=ବାସ କରିବା-ସର, ସ୍=ତ) ବର୍ଷ ।

ବତ୍ସଳ, ବି. (ବତ୍ସ=ବତ୍ସସ୍ଥ ସ୍ନେହ-ଳ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ସ୍ନେହଯୁକ୍ତ, ଅନୁରକ୍ତ; ଭକ୍ତ ।

ବଦ, ବିଂ. (ବଦ୍ = କହିବା-ଅ) ବକ୍ତା ।

ବଦନ, ବି. (ବଦ୍ = ବୋଲିବା-ଅନ) ମୁଖ; କଥନ । (ବିଶେଷଣରେ ବଦମାନ ହୁଏ ।)

ବଦାନ୍ୟ, } ବି. (ବଦ୍ = ବୋଲିବା-ଆନ୍ୟ,
ବଦନ୍ୟ, } ଅନ୍ୟ, ଉଦ୍ୟତେସ୍ତୁପୁଟେ ଇତି ବଦାନ୍ୟଃ, ବଦବ୍ୟକ୍ତାପ୍ୟାଂ ବାଚି) ବଡ଼-ଦାତା, ଦାନଶୀଳ; ସଦ୍‌ବକ୍ତା; ମଧୁରଭାଷୀ ।

ବନ, ବି. (ବନ୍ = ବ୍ୟାପିବା, ଶବ୍ଦକରିବା, ସେବା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଅରଣ୍ୟ; ଜଳ; ପ୍ରସ୍ରବଣ; ନିବାସ; ଆଳୟ; ପୁଷ୍ପାଦିର କାନନ; କୁଞ୍ଜ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ = ବନୀ) ବହୁ-ବୃକ୍ଷାଦିଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ।

ବନପ୍ରିୟ, ବି. ପୁଂ. କୋକିଳ । ବିଂ. ଅରଣ୍ୟପ୍ରିୟ ।

ବନମକ୍ଷିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଦଂଶ, ଡାଁଶ ।

ବନମାଳା, ବି. ପୁଂ. ପାଦପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିତ ମାଳା; ବନଶ୍ରେଣୀ ।

ବନସ୍ପତି, ବି. (ବନ-ପତି, ସ୍ ଆଗମ) ବୃକ୍ଷ; ପୁଷ୍ପ ବିନା ଫଳଜନକ ବୃକ୍ଷ, ଅଶ୍ୱତ୍ଥାଦି ।

ବନାୟୁଜ, } ବି. ପୁଂ. ବନାୟୁ ଦେଶଜାତ
ବାନାୟୁଜ, } ଅଶ୍ୱ, ପାରସ୍ୟଦେଶର ଅଶ୍ୱ ।

ବନିତ, ବିଂ. (ବନ୍ = ଯାଚଞ୍ଚା କରିବା-ତ) ଯାଚିତ; ସେବିତ ।

ବନିତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବନ୍ = ଯାଚଞ୍ଚା କରିବା-ତ-ଆ) ନାରୀ; ପ୍ରିୟା, ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

ବନୀୟକ, } ବିଂ. (ବନୀଂ ଯାଚଞ୍ଚମାତ୍ମନ
ବନୀକ, } ଇଚ୍ଛତୀତି ବନୀୟକଃ, ବନୀ
ବନୀପକ, } ଯାଚଞ୍ଚା ତାଂ ପାତି ରକ୍ଷତୀତି ବନୀପକଃ, ବନୀ = ଯାଗ-କ) ଯାଚକ । ଯଥା— ଅବନୀପକ ବନୀପକ ହେବା ଉଚିତ ନୁହେ ।

ବନେଚର, } ବି. (ବନେ = ବନରେ-ଚର =
ବନଚର, } ଯେ ସଞ୍ଚର କରେ) କିରାତ । ବିଂ. ଅରଣ୍ୟସଞ୍ଚାରୀ ।

ବନୌକା, ବି. (ବନୌକସ୍-ବନ-ଓକସ = ବାସସ୍ଥାନ) ବାନର । ବିଂ. ବନବାସୀ ।

ବନ୍ଦନ, ବନ୍ଦନା, ବି.(ବନ୍ଦ୍ = ସ୍ତବକରିବା-ଅନ, ଆ) ସ୍ତ୍ରୀ. ଅଭିବାଦନ, ପ୍ରଣାମ; ସ୍ତବ । (ବିଶେଷଣରେ ବନ୍ଦକ, ବନ୍ଦାରୁ, ବନ୍ଦୀ, ବନ୍ଦ୍ୟ, ବନ୍ଦନୀୟ ଏବଂ ବନ୍ଦିତ ପଦମାନ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ବନ୍ଦନମାଳା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ପୁଂ. ଦ୍ୱାରଦ୍ୱାରେ-
ବନ୍ଦନମାଳିକା, } ପରିସ୍ଥ ମଙ୍ଗଳସୂଚକ ମାଳି ବା ମାଳା ।

ବନ୍ଦି, ବନ୍ଦୀ, ବିଂ. (ବନ୍ଦ୍ = ସ୍ତବ କରିବା-ଇ, ଈ) କାରାରୁଦ୍ଧ । ବି. ବାନ୍ଦନା ।

ବନ୍ୟ, ବିଂ. (ବନ-ଯ) ବନସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ବନ୍ୟା, ବି. (ବନ = ଜଳ, ଅରଣ୍ୟ-ଯ ସମୂହାର୍ଥେ-ଆ) ଜଳପ୍ଲାବନ, ପାଣିବଢ଼ି; ଅରଣ୍ୟସମୂହ ।

ବପ, ବପନ, ବି. (ବପ୍ = ବୀଜବୁଣିବା, ମୁଣ୍ଡନ କରିବା-ଅ, ଅନ) ବୀଜରୋପଣ; ବପୁନ, ବୁଣିବା; କ୍ଷୌର । (ବିଶେଷଣରେ ବାପିତ ହୁଏ ।)

ବପା, ବି. (ବପ୍-ଆ) ରନ୍ଧ୍ର; ମେଦ, ଚର୍ବି ।

ବପୁଃ, ବି. (ବପୁସ୍—ବପ୍-ଉସ୍) ଶରୀର; ପ୍ରଶସ୍ତ ଆକୃତି । (ବପୁ-ଦେଶଜ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ) ବଳ, ଶକ୍ତି ।

ବପ୍ତା, ବପ୍ତୃ, ବିଂ. (ବପ୍-ତୃ) ବପନକାରୀ । ବି. ପିତା, କବି; କୃଷୀବଳ, କୃଷକ ।

ବପ୍ର, ବି. (ବପ୍-ର) କ୍ଷେତ୍ର, କିଆରି; ମୃତ୍ତିକା-ସ୍ତୂପ, ପ୍ରାଚୀର; ରେଣୁ; ତଟ; ସାନୁପ୍ରଦେଶ; ପିତା; ପ୍ରଜାପତି ।

ବମ, ବମଥୁ, } ବି. (ବମ୍ = ବାନ୍ତି କରିବା-
ବମନ, ବମି, } ଅ, ଅଥୁ, ଅନ, ଇ) ବାନ୍ତି, ଉଦ୍‌ଗୀରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ବମିତ ଓ ବମନୀୟ ହୁଏ ।)

ବୟଃ, ବି. (ବୟସ୍—ବୟ୍-ଅସ୍) ପକ୍ଷୀ; ବାଲ୍ୟାଦି ଜୀବନକାଳ; ଆୟୁ; ଯୌବନ ।

ବୟଃସ୍ଥ, ବୟସ୍ଥ, ବିଂ. ପୁଂ. ତରୁଣ, ଯୁବା, ମଧ୍ୟବୟସ୍କ ।

ବୟସ୍ୟ, ବି. (ବୟସ୍-ଯ ତୁଲ୍ୟାର୍ଥେ) ସମାନ-ବୟସ୍କ, ସଖା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସହଚରୀ, ସଖୀ ।

ବର, ବି. (ବୃ=ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା, ବରଣ କରିବା-ଅ) ପ୍ରାର୍ଥନା; ଦେବତାଙ୍କଠାରୁ ଯାଚିତ ବିଷୟ; ଇଚ୍ଛା; ଆଶୀର୍ବାଦ; କର୍ମନିର୍ବାହାର୍ଥ ନିଯୋଗ; ଆବରଣ; ବିବାହକର୍ତ୍ତା; ଜାମାତା; ପତି; କୁଙ୍କୁମ । ବିଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ଅଭୀଷ୍ଟ; ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଉତ୍ତମ । (ଏହାର ଅତିଶୟ ଅର୍ଥରେ ବରୀୟାନ୍ ଓ ବରିଷ୍ଠ ହୁଏ ।)

ବରଟ, ବରଟା, ବି. (ବୃ=ସେବା କରିବା-ଅଟ, କିମ୍ବା ବର=ଶ୍ରେଷ୍ଠ-ଅଟ=ଗମନ) କୁନ୍ଦପୁଷ୍ପ; ରାଜହଂସ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ରାଜହଂସୀ; ହଂସୀ । (ହଂସସ୍ୟ ଯୋଷିତ୍ ବରଟା—ଅମର ।)

ବରଣ, ବି. (ବୃ=ବରଣ ଓ ଆବରଣ କରିବା-ଅନ) ନିଯୁକ୍ତକରଣ; କନ୍ୟାଦାନ କାଳରେ ଜାମାତାଦିଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିବା; ବେଷ୍ଟନ; ଆଚ୍ଛାଦନ; ପୂଜନାଦି; ପ୍ରାର୍ଥନା; ଇଚ୍ଛା; ପ୍ରାଚୀର; ବରୁଣବୃକ୍ଷ; ଉଷ୍ଟ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) କାଶୀସ୍ଥ ନଦୀବିଶେଷ । (ବିଶେଷଣରେ ବୃତ ହୁଏ ।)

ବରଣ୍ଡ, ବି: (ବୃ-ଅଣ୍ଡ) ବରଣ୍ଡା ବା ଗୃହର ପାଶ୍ୱଗ; ଭରଣ୍ଡ ବା ମୁଖବ୍ରଣବିଶେଷ; ସମୂହ ବଡ଼ିଶସୂତ୍ର; ଗଣ୍ଡିଖ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସାରିକା ।

ବରପୁତ୍ର, ବି. ଦେବତାଙ୍କ ମାୟା ପ୍ରଭାବରେ ଶାପଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ଯେ ଭୂତଳରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରେ । ଯେପରି—କାଳିଦାସ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ବରପୁତ୍ର ଥିଲେ ।

ବରମ୍, ଅଂ. ସଂ. ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ମନାକ୍ ବା ଅଳ୍ପ ଇଷ୍ଟ । ଯଥା—କୁପୁତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତି ଅପେକ୍ଷା ବରଂ ଅପୁତ୍ରିକ ହେବା ଭଲ ।

ବରୟିତା, ବରୟିତ, } ବି. (ବୃ-ଣିଚ୍-ତୃ) ପାଣିଗ୍ରାହକ, ସ୍ୱାମୀ । ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରତିନିଧି ବାଛି ନିଅନ୍ତି ।

ବରବର୍ଣ୍ଣିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଉତ୍ତମା ସ୍ତ୍ରୀ; ସତୀ; ଗୌରୀ; ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ହରିଦ୍ରା; ଉତ୍ତମବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତା ।

ବରବାହ୍ଲୀକ, ବି. ସଂ. କୁଙ୍କୁମ ।

ବରାକ, ବିଂ. (ବୃ-ଆକ) ନୀଚ; ଦୀନ; ଶୋଚନୀୟ (ବ୍ୟକ୍ତି); ଜଘନ୍ୟ; ନିରପରାଧ । ବି. ଭିକ୍ଷୁ; ଶିବ; ଯୁଦ୍ଧ ।

ବରାଙ୍ଗ, ବି. ସଂ. ମସ୍ତକ; ଉପସ୍ଥ; ଗୁହ୍ୟଦେଶ; ଶ୍ରେଷ୍ଠାବୟବ । (ବରାଙ୍ଗଂ ମୂର୍ଦ୍ଧଗୁହ୍ୟୟୋଃ —ଅମର ।)

ବରାଟ, ବି.(ବୃ-ଆଟ କିମ୍ବା ବର-ଅଟ=ଗମନ) କଉଡ଼ି; ରଜ୍ଜୁ ବା ଦଉଡ଼ି ।

ବରାଟକ, ବି. (ବର-ଅଟ=ଗମନ କରିବା-ଅକ) ପଦ୍ମବୀଜକୋଷ; ରଜ୍ଜୁ ।

ବରାଟିକା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.ସଂ. କଉଡ଼ି; ତୁଚ୍ଛବଚନ ।

ବରାରୋହ, ବି. (ବର=ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଆରୋହ=ଆରୋହଣ ଯେ କରେ) ହସ୍ତିପକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ଗୁରୁତ୍ୱହେତୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆରୋହ ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରୋଣି ଯାହାର) ପରମସୁନ୍ଦରୀ ସ୍ତ୍ରୀ; କଟିଦେଶ ।

ବରାହ, ବି. (ବର-ଆ-ହନ୍=ଆଘାତ କରିବା-ଅ) ଶୂକର; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅବତାରବିଶେଷ; ପର୍ବତ ଓ ଦେଶବିଶେଷ ।

ବରିବସ୍, ବରିବସ୍ୟା, ବି. (ବୃ=ସେବା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଇବସ୍, ଯ-ଆ) ସେବା; ପୂଜା; ଶୁଶ୍ରୂଷା । (ବିଶେଷଣରେ ବରିବସିତ, ବରିବସ୍ୟିତ ଏବଂ ବରିବସିତା ହୁଏ ।)

ବରୁଣ, ବି. [ବୃ=(ପୃଥ୍ୱୀକୁ) ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଉନ] ସମୁଦ୍ର; ଜଳାଧିପ ଦେବତା; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଜଳ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ବରୁଣାନୀ) ବରୁଣପତ୍ନୀ ।

ବରୂଥ, ବି. (ବୃ=ଆବରଣ କରିବା-ଊଥନ୍) ରଥଗୁପ୍ତି, ଶତ୍ରୁ ପ୍ରହାରରୁ ରକ୍ଷାପାଇବାପାଇଁ ରଥସ୍ଥ ଗୁପ୍ତସ୍ଥାନବିଶେଷ; ବର୍ମ, କବଚ ।

ବରୂଥୀ, ବି. (ବରୂଥିନ୍—ବରୂଥ=ରଥଗୁପ୍ତି-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ରଥ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ=ବରୂଥିନୀ) ସେନା ।

ବରେଣ୍ୟ, ବିଂ. (ବୃ-ଏନ୍ୟ) ପ୍ରଧାନ; ପ୍ରାର୍ଥନୀୟ ।

ବର୍ଗ, ବି. (ବୃଜ୍=ବର୍ଜନ କରିବା-ଅ ଯେ ବିଜାତୀୟମାନଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକ୍ କୃତ ହୁଏ) ଜାତୀୟସମୂହ; ଶ୍ରେଣୀ । ଯେପରି—ମନୁଷ୍ୟବର୍ଗ । ବୃନ୍ଦ, ସଂଘ । ଯେପରି—କ ବର୍ଗ, ଚ ବର୍ଗ । ପରିଚ୍ଛେଦ; ବର୍ଜନ, ତ୍ୟାଗ ।

ବର୍ଚ୍ଚଃ, ବି. (ବର୍ଚ୍ଚସ୍ ବର୍ଚ୍ଚ୍ =ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଅସ) ତେଜ; ଶୁକ୍ର; କାନ୍ତି; ରୂପ; ଆକାର; ପୁରୀଷ, ମଳ । (ବିଶେଷଣରେ ବର୍ଚ୍ଚସ୍ୱୀ ହୁଏ ।)

ବର୍ଜନ, ବି. (ବୃଜ୍ = ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଅନ) ତ୍ୟାଗ; ହିଂସା, ବଧ । (ବିଶେଷଣରେ ବର୍ଜିତ ଓ ବର୍ଜନୀୟ ହୁଏ ।)

ବର୍ଣ୍ଣ, ବି. (ବର୍ଣ୍ଣ୍ =ପ୍ରେଷଣ କରିବା, ସ୍ତବ କରିବା-ଅ)ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି ଜାତି; ଶୁକ୍ଳାଦି ରଙ୍ଗ, ହସ୍ତିପୃଷ୍ଠସ୍ଥ ଶବକମ୍ବଳାଦି; ସ୍ତବ; ଗୁଣ; ପ୍ରଶଂସା; କୀର୍ତ୍ତି; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ବର୍ଣ୍ଣନା; ରୂପ; ଅଙ୍ଗରାଗ; ଉତ୍କର୍ଷ; ଗୀତକ୍ରମ; ସୁବର୍ଣ୍ଣ; ଅକାରାଦି ଓ କକାରାଦି ଅକ୍ଷର ।

ବର୍ଣ୍ଣନ, ବର୍ଣ୍ଣନା, } ବି. (ବର୍ଣ୍ଣ୍-ଅନ) ଗୁଣକଥନ; ସ୍ତ୍ରୀ. ବିବରଣ; ରଞ୍ଜନ; ପ୍ରଶସ୍ତି; ସ୍ତୁତି । (ବିଶେଷଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଓ ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ହୁଏ ।)

ବର୍ଣ୍ଣୀ, ବି. (ବର୍ଣ୍ଣିନ୍—ବର୍ଣ୍ଣ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଚିତ୍ରକର; ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ; ବିପ୍ରାଦି ଜାତି । (ସ୍ତ୍ରୀ-ବର୍ଣ୍ଣିନୀ) ସ୍ତ୍ରୀ; ହରିଦ୍ରା ।

ବର୍ତ୍ତକ, ବର୍ତ୍ତିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ପକ୍ଷୀବିଶେଷ ।

ବର୍ତ୍ତନ, ବି. (ବୃତ୍-ଅନ) ବୃତ୍ତି; ସ୍ଥିତି; ବେତନ; ନିଯୋଗ । (ବିଶେଷଣରେ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ବର୍ତ୍ତିତବ୍ୟ, ବର୍ତ୍ତିଷ୍ଣୁ, ବର୍ତ୍ତିଷ୍ୟମାଣ ଇତ୍ୟାଦି ପଦ ହୁଏ ।)

ବର୍ତ୍ତମାନ, ବି. (ବୃତ୍ =ବିଦ୍ୟମାନ ରହିବା-ମାନ କିମ୍ବା ଆନ, ଆ=ମା ଅଥବା ମ ଆଗମ) ପ୍ରାରବ୍ଧ ଓ ଅସମାପ୍ତ କାଳ । ବିଂ. ବିଦ୍ୟମାନ; ସାକ୍ଷାତ୍; ସ୍ଥିତିଶୀଳ ।

ବର୍ତ୍ତି, ବର୍ତ୍ତୀ, ବର୍ତ୍ତିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(ବୃତ୍-ଇ, ଈ, ପକ୍ଷେ-କ-ଆ) ବତି ବା ସଳିତା; ପ୍ରଦୀପ; ତୂଳିକା; ପକ୍ଷୀବିଶେଷ; ବର୍ତ୍ତ୍ମୋପରି ଲେପବିଶେଷ, କାର୍ତ୍ତିଶ୍ ।

ବର୍ତ୍ତୁଳ, ବିଂ.(ବୃତ୍-ଉଳ) ଗୋଲାକାରବିଶିଷ୍ଟ; ସ୍ଥୂଳ ।

ବର୍ତ୍ମ, ବି. (ବର୍ତ୍ମନ୍—ବୃତ୍-ମନ୍) ପନ୍ଥା, ପଥ; ଆଚାର; ଚକ୍ଷୁପଲକ ।

ବର୍ଦ୍ଧକ, ବି. (ବର୍ଦ୍ଧୟତି ଛେଦୟତି କାଷ୍ଠାମିତି ବର୍ଦ୍ଧକଃ, ବର୍ଧ ଛେଦନେ, ବର୍ଧ୍-ଅକ) ବଢ଼େଇ ।

ବର୍ଦ୍ଧନ, ବି. (ବୃଧ୍=ବୃଦ୍ଧିପାଇବା-ଅନ) ବୃଦ୍ଧି, ଉନ୍ନତି; ପୂରଣ । (ବର୍ଧ୍ =ଛେଦନ-ଅନ) ଛେଦନ । ବିଂ. ବୃଦ୍ଧିକାରକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ବର୍ଦ୍ଧନୀ) କଳଶବିଶେଷ, ଜଳପାତ୍ର; ସମ୍ମାର୍ଜନୀ । (ବିଶେଷଣରେ—ବର୍ଦ୍ଧକ, ବର୍ଦ୍ଧିତ, ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ଇତ୍ୟାଦି ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ବର୍ମ୍ମ, ବି. (ବର୍ମ୍ମନ୍-ବୃ=ଆବରଣ କରିବା-ମନ୍) କବଚ; କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କ ଉପାଧି । (ବିଶେଷଣରେ ବର୍ମିତ, ବର୍ମୀ ହୁଏ ।)

ବର୍ମ୍ମହର, ବିଂ. ସଂ. କବଚଧାରୀ । ବି. ତରୁଣ ।

ବର୍ଯ୍ୟ, ବିଂ. (ବୃ=ପ୍ରାର୍ଥନାକରିବା-ଯ,ନିପାତନ) ପ୍ରଧାନ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ବି. କନ୍ଦର୍ପ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ବର୍ଯ୍ୟା) ପତିମ୍ବରା କନ୍ୟା ।

ବର୍ବଣା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ନୀଳମକ୍ଷିକା ।

ବର୍ବର, ବି. (ବର୍ବ୍ =ପୁନଃପୁନଃ ପ୍ରାର୍ଥନା-କରିବା-ଅ) ନୀଚଜାତି, ପାମର, ମୂର୍ଖ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ବର୍ବରୀ) କ୍ଷୁଦ୍ରଜାତୀୟ ମଧୁମକ୍ଷିକା ।

ବର୍ବୁର, ବି. ସଂ. ବାବଲଗଛ ।

ବର୍ଷ, ବି. (ବୃଷ୍ =ବର୍ଷିବା-ଅ) ବୃଷ୍ଟି; ବତ୍ସର; ମେଘ; ଭାରତାଦି ଦେଶ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ବର୍ଷା) ପ୍ରାବୃଟ୍ କାଳ ।

ବର୍ଷଣ, ବି. (ବୃଷ୍ = ବର୍ଷିବା-ଅନ) ବର୍ଷା । (ବିଶେଷଣରେ—ବର୍ଷମାନ ଓ ବର୍ଷୁକ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ବର୍ଷଧର, ବର୍ଷବର, ବି. ସଂ. ନପୁଂସକ ।

ବର୍ଷାଭୂ, ବି. (ବର୍ଷା-ଭୂ-କ୍ୱିପ୍) ଭେକ; ପୁନର୍ନବା; ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପ କୀଟ; କେଞ୍ଚୁଆ । ବିଂ. ବର୍ଷାଜାତ ।

ବର୍ଷିଷ୍ଠ, ବର୍ଷୀୟାନ୍, ବିଂ. (ବୃଦ୍ଧ-ଇଷ୍ଠ, ଈୟସ୍) ଅତିବୃଦ୍ଧ; ସର୍ବଜ୍ୟେଷ୍ଠ ।

ବର୍ଷୋପଳ, ବି. (ବର୍ଷା-ଉପଳ = ପଥର) କୁଆପଥର, କରକା ।

ବର୍ଷ୍ମ, ବି. (ବର୍ଷ୍ମନ୍—ବୃଷ୍-ମନ୍) ଶରୀର; ପରିମାଣ; ସୁନ୍ଦର ଆକୃତି; ଉଚ୍ଚତା; ପାଷାଣ ।

ବର୍ହ, ବି. (ବୃହ୍ = ବୃଦ୍ଧିପାଇବା-ଅ)ମୟୂରପୁଚ୍ଛ; ପତ୍ର; ଅନୁଚର ବା ସଙ୍ଗୀ ।

ବର୍ହି, ବର୍ହିସ୍, ବି. (ବୃହ୍-ଇ, ଇସ୍) ଅଗ୍ନି ।

ବର୍ହିଣ, ବର୍ହୀ, ବି. (ବର୍ହ = ମୟୂରପୁଚ୍ଛ-ଇନ, ଇନ୍) ମୟୂର ।

ବଳୟ, ବି. (ବଳ୍ = ବେଷ୍ଟନକରିବା, ବଳୟ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅୟ) କରଭୂଷଣ, ବଳା; ମଣ୍ଡଳ; ବେଷ୍ଟନ; ଗଳରୋଗବିଶେଷ । (ବିଶେଷଣରେ ବଳୟିତ ହୁଏ ।)

ବଳବତ୍ତ୍ୱ, ବି. ସଂ. ଶକ୍ତି, ସାମର୍ଥ୍ୟ; ଅତିଶୟ ।

ବଳାକ, ବଳାକା, ବି. (ବଳ-ଅକ୍-ଅ, ବଳେନ ମେଘମାଳାମକତୀତି ବଳାକା, ଅକ୍ କୁଟିଳାୟାଂ ଗତୌ) କ୍ଷୁଦ୍ରଜାତୀୟ ବକ, ବକବିଶେଷ; କ୍ଷୁଦ୍ରଜାତୀୟ ବକ-ଶ୍ରେଣୀ; କାମୁକୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ବଲ୍କ, ବଲ୍କଳ, } ବି. (ବଲ = ଆବରଣ କରିବା-ଅକ, କଳ) ବୃକ୍ଷର ଛାଲ; ମାଛର କାତି; ଡାଳଚିନି ।

ବଲ୍ଗନ, ବଲ୍ଗିତ, } ବି. (ବଲ୍ଗ = ଦଉଡ଼ିପିବା, ଲମ୍ଫ ମାରିବା-ଅନ, ତ) ଅଶ୍ୱର ଗତି-ବିଶେଷ । (ଘୋଡ଼ାର ପଞ୍ଚବିଧ ଗତି । ଯଥା—ଆସ୍କନ୍ଦିତ, ଧୌରିତକ, ରେଚିତ, ବଲ୍ଗିତ ଓ ପ୍ଳୁତ) ହସ୍ତପାଦାଦିର ଆସ୍ଫା-ଳନ; ବହ୍ଵଭାଷଣ; ଗମନ; ଲମ୍ଫନ ।

ବଲ୍ଗୁ, ବିଂ. (ବଲ୍ = ଆବରଣ କରିବା-ଗୁକ୍) ସୁନ୍ଦର; ମଧୁର । ବି. ଛାଗଳ ।

ବଲ୍ମୁକ, ବଲ୍ମୀକ, ବଲ୍ମୂକ, ବଲ୍ମୀକ, } ବି. (ବଲ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା, ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ଉକ, ଇକ, ଈକ, ଊକ, ମ ଆଗମ) ବଲ୍ମା, ଉଇହୁଙ୍କା; ବାଲ୍ମୀକିମୁନି; ଗଳଗଣ୍ଡ, ଶୋଥ ରୋଗ ।

ବଲ୍ଲକୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଲ୍ଲ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅକ-ଈ) ବୀଣା; ଶଲ୍ଲକୀବୃକ୍ଷ ।

ବଲ୍ଲଭ, ବିଂ. (ବଲ୍ଲ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅଭ) ପ୍ରିୟ, ପ୍ରଣୟୀ; ଅଧ୍ୟକ୍ଷ । ବି. ପତି; ପ୍ରଶସ୍ତ କୁଳୋତ୍ପନ୍ନ ଅଶ୍ୱ; ନାୟକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପ୍ରିୟା, ପ୍ରଣୟିନୀ ।

ବଲ୍ଲରି, ବଲ୍ଲରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଲ୍ଲ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅରି, ଈ) ମଞ୍ଜରୀ; ଲତା ।

ବଲ୍ଲବ, ବି. (ବଲ୍ଲ = ଭକ୍ଷ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ-ବ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ପାଚକ; ଭୀମସେନ; ଗୋପ, ଗଉଡ଼ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଗୋପୀ ।

ବଲ୍ଲି, ବଲ୍ଲୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଲ୍ଲ-ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଇ, ଈ) ଲତା; ପୃଥିବୀ ।

ବଶ, ବି. (ବଶ୍ = ଅଭିଳାଷ କରିବା-ଅ)ଅଭି-ଳାଷ; ସ୍ୱାଧୀନତା; ପ୍ରଭୁତ୍ୱ; ଆୟତ୍ତତା; ବେଶ୍ୟାଗୃହ । ବିଂ. ଅଧୀନ; ଅନୁକୂଳ, ମନ୍ତ୍ରାଦିଦ୍ୱାରା ମୁଗ୍ଧ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ; ବନ୍ଧ୍ୟା ଗାଈ; କନ୍ୟା; ହସ୍ତିନୀ; ନାରୀ । (ବିଶେଷଣରେ ବଶୀକୃତ, ବଶୀଭୂତ ଓ ବଶ୍ୟ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ବଶତଃ, ଅ°. ସଂ. ବଶତା ହେତୁରୁ ।

ବଶଂବଦ, ବିଂ. (ବଶ = ଅଧୀନତା-ବଦ୍-ଅ) ଯେ ବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା ବଶୀଭୂତ କରେ; ପ୍ରିୟବାଦୀ, ମିଷ୍ଟବକ୍ତା; ବଶୀଭୂତ ।

ବଶିଷ୍ଠ, ବଶିଷ୍ଟ, ବସିଷ୍ଠ, } ବି. ସଂ. ମୁନିବିଶେଷ ।

ବଶୀ, ବିଂ. (ବଶିନ୍—ବଶ = ସ୍ୱାଧୀନତା-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ସ୍ୱାଧୀନ; ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ; ବଶବର୍ତ୍ତୀ ।

ବସତି, ବସତୀ, ବି. (ବସ୍ = ବାସ କରିବା-ଅତି; ଈ) ବାସସ୍ଥାନ, ଗୃହ; ରାତି; ବାସ, ସ୍ଥିତି ।

ବସନ, ବି. (ବସ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅନ) ବସ୍ତ୍ର; ଆଚ୍ଛାଦନ; ବାସସ୍ଥାନ ।

ବସନ୍ତ, ବି. (ବସ୍ = ବାସ କରିବା-ଅନ୍ତ) ଋତୁବିଶେଷ; ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ରୋଗ; ରାଗ-ବିଶେଷ ।

ବସନ୍ତଦୂତ, ବି. ପୁଂ. କୋକିଳ; ଆମ୍ରବୃକ୍ଷ; ପଞ୍ଚମସ୍ୱର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ମାଧବୀ ଲତା; କୋକିଳା ।

ବସା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ପୁଂ. ମଜ୍ଜା, ମେଦ, ଚର୍ବି ।

ବସାନ, ବିଂ. [ବସ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଆନ (ଶାନ)] ପରିଧାନକର୍ତ୍ତା, ଆଚ୍ଛାଦୟିତା ।

ବସୁ, ବି. (ବସ୍ = ବାସ କରିବା-ଉ) ଦେବତା-ଗଣବିଶେଷ; କୁବେର; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଅଗ୍ନି; ରଶ୍ମି; କିରଣ; ଦୀପ୍ତି; ରାଜା; ଜଳାଶୟ; କାୟସ୍ଥ ଜାତିର ଉପାଧିବିଶେଷ; ରତ୍ନ; ଧନ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ଜଳ । ବିଂ. ମଧୁର; ଶୁଷ୍କ ।

ବସୁଧା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବସୁ = ଧନ-ଧା = ଧାରଣ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ପୃଥିବୀ ।

ବସୁଧାରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ପୁଂ. ଆଭ୍ୟୁଦୟିକ କର୍ମର ପୂର୍ବେ ଭିତ୍ତିରେ ଦତ୍ତ ଘୃତଧାରା ।

ବସୁନ୍ଧରା, ବସୁମତୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବସୁ-ଧୃ-ଅ-ଆ, ବସୁ-ମତ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଈ) ପୃଥିବୀ ।

ବସ୍ତି, ବସ୍ତୀ, ବି. (ବସ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ ଓ ବାସ କରିବା-ତି, ଈ) ନାଭିର ଅଧୋଭାଗ, ତଳପେଟ; ବାସସ୍ଥାନ; ବାସ; ବସ୍ତ୍ରର ଦଶୀ ।

ବସ୍ତୁ, ବି. (ବସ୍-ତୁ) ଦ୍ରବ୍ୟ, ପଦାର୍ଥ, ସାମଗ୍ରୀ; ବୃତ୍ତାନ୍ତ; ସତ୍ତ୍ୱପାଠ; ସତ୍ୟ ।

ବସ୍ତୁତଃ, ଅଂ. ପୁଂ. ଫଳତଃ; ବାସ୍ତବିକ, ଯଥାର୍ଥତଃ ।

ବସ୍ତ୍ର, ବି. (ବସ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ତ୍ର) ବସନ; ଆଚ୍ଛାଦନ ।

ବସ୍ଥା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଅବ-ସ୍ଥା-ଅ-ଆ, ଅବର ଅ ଲୋପ) ଅବସ୍ଥା, ଦଶା ।

ବସ୍ୱୌକସାରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବସୁ = ଧନ-ଓକସ୍ = ସ୍ଥାନ-ସୃ = ଗମନ କରିବା-ଅ-ଆ) ଦେବତାମାନଙ୍କର ଆଗମନ ସ୍ଥାନ; ଏହିଟି ଉତ୍ତର ଆସିଆଖଣ୍ଡର ମେରୁର ସ୍ଥାନ, ଏହାର ବର୍ତ୍ତମାନ ନାମ ବୋଖାରା; ଅଳକାପୁରୀ; ଅମରାବତୀ; ଅଯୋଧ୍ୟା ।

ବହ, ବି. (ବହ୍ = ବହିବା-ଅ) ବୃଷର ସ୍କନ୍ଧ-ଦେଶ; ଅଶ୍ୱ; ବାୟୁ; ପନ୍ଥା; ନଦ; ବାହୁ; ଚାରି ଦ୍ରୋଣ ପରିମାଣ; ବାହନ । ବିଂ. ବହନକାରୀ । ଯେପରି—ଗନ୍ଧବହ ।

ବହନ, ବି. (ବହ୍-ଅନ) ଧାରଣ; ବହି ନେବା; ନୌକା; ବାହନ । (ବିଶେଷଣରେ ବହମାୟୁ, ବହମାନ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ବହଳ, ବିଂ. (ବହ୍ = ବହନ କରିବା-ଅଳ) ଦୃଢ଼; କଠିନ; ବହୁଳ, ଅନେକ; ନୌକା; ଭେଳା ।

ବହିତ୍ର, ବି. (ବହ୍ = ବହନ କରିବା-ଇତ୍ର) ନୌକା, ବୋଇତ ।

ବହିଃ, ଅଂ. ପୁଂ. ବାହ୍ୟଦେଶ; ସୀମାର ଶେଷ ।

ବହିରଙ୍ଗ, ବିଂ. (ବହିଃ-ଅଙ୍ଗ) ଅନାତ୍ମୀୟ, ପର । ବି. ବାହ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ।

ବହିର୍ବାଣିଜ୍ୟ, ବି. ପୁଂ. ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ କ୍ରୟବିକ୍ରୟ ।

ବହିର୍ବାସ, ବି. ପୁଂ. ବୈଷ୍ଣବମାନେ ପ୍ରଥମତଃ କୌପୀନ ଭିଡ଼ି ପରେ ଯେଉଁ ବାସ ପିନ୍ଧନ୍ତି ।

ବହିର୍ଭୂତ, ବିଂ. (ବହିଃ-ଭୂ-ତ) ବହିର୍ଗତ ।

ବହିର୍ମୁଖ, ବିଂ. (ବହିଃ-ମୁଖ) ବିମୁଖ; ବାହ୍ୟ ବିଷୟାସକ୍ତ । ବି. ଦେବତା ।

ବହ୍ନି, ବି. (ବହ୍ = ବହନ କରିବା-ନି) ଅଗ୍ନି ।

ବା, ଅଂ. ସଂ. ବିକଳ୍ପ; ବିତର୍କ; ନିଶ୍ଚୟ; ସମୁଚ୍ଚୟ; ଅଣାତ; ବିଶ୍ୱାସ ଇତ୍ୟାଦି ।

ବାକ୍, ବାଚ୍, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାଚ୍—ବଚ୍ = ବୋଲିବା-କ୍ୱିପ୍, ଆ) ବାକ୍ୟ; ଶବ୍ଦ; ବିଦ୍ୟା; ସରସ୍ୱତୀ; ବାଗିନ୍ଦ୍ରିୟ ।

ବାକ, ବି. (ବଚ୍-ଅ) ବଚନ । (ନାମୋବାକଂ ପ୍ରଶାସ୍ମହେ) ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ । (ବକ-ଅ) ବକସମୂହ । ବିଂ. ବକସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ବାକ୍‌ପତି, ବି. ପୁଂ. ବୃହସ୍ପତି; ଉତ୍ତମ ବକ୍ତା ।

ବାକ୍ୟ, ବି. (ବଚ୍ = ବୋଲିବା-ଯ) ପଦସମୂହ; ବଚନ ।

ବାଗୁର, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବା = ହିଂସା କରିବା-ଉର-ଆ, ଗ ଆଗମ) ମୃଗବନ୍ଧନୀ, ମୃଗବନ୍ଧନ ଜାଲ ।

ବାଗୁରିକ, ବି. (ବାଗୁରା-ଇକ) ବ୍ୟାଧ ।

ବାଗ୍ମୀ, ବାଗ୍ମିନ୍, ବିଂ. (ବାକ୍-ମିନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ମିତପ୍ରଶସ୍ତବାକ୍ୟଶୀଳ, ବାକ୍‌ପଟୁ । (ମିତଂ ଚ ସାରଂ ଚ ବଚୋହି ବାଗ୍ମିତା) ବାଗ୍ମଳ । ବି. ବୃହସ୍ପତି ।

ବାଙ୍ମୟ, ବିଂ. (ବାକ୍-ମୟ ଅପୃଥକ ଭାବାର୍ଥେ) ବାକ୍ୟାତ୍ମକ, ବାକ୍ୟମୟ । ବି. ବକ୍ତୃତା; ସାହିତ୍ୟ; ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ର; ବାକ୍ୟଜନିତ ପାପ; ବାକ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ସରସ୍ୱତୀ ।

ବାଚଂଯମ, ବି. (ବାଚଂ = ବାକ୍ୟକୁ-ଯମ ଯେ ସଂଯମ କରେ) ମୁନି । ବିଂ. ମିତଭାଷୀ ।

ବାଚକ, ବିଂ. (ବଚ୍ = ବୋଲିବା-ଅକ) ବୋଧକ; ଅର୍ଥପ୍ରକାଶକ; କଥକ; ପୁରାଣାଦି ପାଠକ ।

ବାଚନିକ, ବିଂ. (ବଚନ-ଇକ) ମୌଖିକ ।

ବାଚଃପତି, } ବି. (ବାଚସ୍ = ବାକ୍ୟର-ପତି)
ବାଚସ୍ପତି, } ବୃହସ୍ପତି; ବିଦ୍ୱାନ୍; ସଦ୍‌ବକ୍ତା ।

ବାଚାଟ, ବାଚାଳ, ବିଂ. (ବାଚ-ଆଟ, ଆଳ) ବହୁ କୁତ୍ସିତଭାଷୀ, ଅସମ୍ବନ୍ଧପ୍ରଳାପୀ ।

ବାଚ୍ୟ, ବି. (ବଚ୍ = ବୋଲିବା-ଯ) କର୍ତ୍ତୃକର୍ମାଦି ବାଚ୍ୟ । ବିଂ. ନିନ୍ଦନୀୟ; ଜାତିଭ୍ରଷ୍ଟ; ଦୁଷ୍ଟ; କଥନୀୟ; ବୋଧ୍ୟ ।

ବାଚ୍ୟମାନ, ବିଂ. (ବଚ୍-ମାନ ଯ ଆଗମ) ପଠ୍ୟମାନ; କଥ୍ୟମାନ; ନିନ୍ଦ୍ୟ ।

ବାଜ, ବି. (ବଜ୍ = ଗମନକରିବା-ଅ) ବେଗ; ଶରପକ୍ଷ; ଶବ୍ଦ; ଘୃତ; ଯଜ୍ଞ; ଅନ୍ନ; ବାରି; ପୂଜା; ଶ୍ରାଦ୍ଧାନ୍ନ; ମଦ୍ୟବିଶେଷ; ଜପାଦିର ସମାପକ ମନ୍ତ୍ର; ପକ୍ଷ, ଡେଣା ।

ବାଜପେୟ, ବି. (ବାଜ = ଘୃତ-ପେୟ) ଯଜ୍ଞ-ବିଶେଷ ।

ବାଜୀ, ବି. (ବାଜିନ୍—ବାଜ = ପକ୍ଷ ପ୍ରଭୃତି-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ପକ୍ଷୀ; ବାଣ; ଅଶ୍ୱ; ଗରୁଡ଼ । ବିଂ. ବେଗବାନ୍ ।

ବାଜୀକରଣ, ବି. ସଂ. ବାଜିବତ୍ ସୁରତ-ଶକ୍ତିକାରୀ ଔଷଧାଦିବିଶେଷ ।

ବାଞ୍ଛନ, ବାଞ୍ଛା, ବି. (ବାଞ୍ଛ୍ = ଇଚ୍ଛାକରିବା-ଅନ, ଅ-ଆ) ଇଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ବାଞ୍ଛିତ ଓ ବାଞ୍ଛନୀୟ ହୁଏ ।)

ବାଣିଜ୍ୟ, ବି. (ବଣିକ୍-ଯ) କ୍ରୟବିକ୍ରୟ ବ୍ୟବସାୟ ।

ବାଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବଣ୍ = ଶବ୍ଦକରିବା-ଇ-ଈ) ବାକ୍ୟ, ସରସ୍ୱତୀ ।

ବାତ, ବି. (ବା = ବହିବା-ତ) ପବନ; ରୋଗ-ବିଶେଷ; ଜାର; ଧୃଷ୍ଟନାୟକ । ବିଂ. ଗତ ।

ବାତପ୍ରମୀ, } ବି. ସଂ. ବେଗଗାମୀ ମୃଗବିଶେଷ,
ବାତମୃଗ, } ବାତୁଟା ହରିଣ ।

ବାତଯାନ, }
ବାତରଥ, } ବି. (ବାତ-ଯାନ, ରଥ) ମେଘ ।

ବାତାୟନ, ବି. (ବାତ-ଅୟନ) ଗବାକ୍ଷ, ଝରକା ।

ବାତାୟୁ, ବି. (ବାତ-ଆୟୁ = ଗମନକରିବା-ଉ) ମୃଗ, ହରିଣ ।

ବାତୁଳ, ବାତୂଳ, ବିଂ. (ବାତ-ଉଳ, ଊଳ) ବାତରୋଗୀ; ଉନ୍ମତ୍ତ ।

ବାତ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାତ-ଯ ସମୂହାର୍ଥେ-ଆ) ବାତସମୂହ, ବତାସ ।

ବାଦ, ବି. (ବଦ୍ = ବୋଲିବା-ଅ)ଯଥାର୍ଥବିଚାର; ବିତର୍କ; ଉକ୍ତି, କଥନ; ପ୍ରବାଦ; ବାଦ୍ୟ । (ବିଶେଷଣରେ ବାଦୀ ଏବଂ ବାଦକ ହୁଏ ।)

ବାଦନ, ବି. (ବଦ୍-ଣିଚ୍ = ବଜାଇବା-ଅନ) ବଜାଇବା, ବାଦ୍ୟ । (ବିଶେଷଣରେ ବାଦକ ଓ ବାଦିତ ହୁଏ ।)

ବାଦରାୟଣ, } ବି. (ବାଦର = ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ-ଅୟନ
ବାଦରାୟଣି, } = ଗମନ, ଇ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ବ୍ୟାସ-ଦେବ ।

ବାଦିତ୍ର, ବାଦ୍ୟ, ବି. (ବଦ୍-ଣିଚ୍-ଇତ୍ର, ଯ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ।

ବାନପ୍ରସ୍ଥ, ବି. (ବନ-ଅ=ବାନ=ବନୈକ-ଦେଶ-ପ୍ରସ୍ଥ=ପ୍ର-ସ୍ଥା-ଅ-ଯେ ପ୍ରସ୍ଥାନକରେ) ତୃତୀୟ ଆଶ୍ରମୀ । (ଆଶ୍ରମୀ ଚତୁର୍ବିଧ—ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ, ଗୃହୀ, ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଓ ଭିକ୍ଷୁ) ପଳାଶବୃକ୍ଷ ।

ବାନର, ବି. (ବନ-ରମ୍=କ୍ରୀଡ଼ାକରିବା-ଅ=ବନର-ଅ ସ୍ୱାର୍ଥେ କିମ୍ବା ବା=ତୁଲ୍ୟ-ନର, ଯେ ନରତୁଲ୍ୟ) କପି, ମର୍କଟ ।

ବାନସ୍ପତ୍ୟ, ବି. ସଂ. ଯେ ସକଳ ବୃକ୍ଷରେ ପୁଷ୍ପ ହୋଇ ଫଳ ହୁଏ— ଆମ୍ରବୃକ୍ଷ ପ୍ରଭୃତି ।

ବାନ୍ତ, ବି. (ବମ୍=ବମନକରିବା-ତ) ବମନ, ଉଦ୍‌ଗୀରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ବାନ୍ତ ହୁଏ ।)

ବାପି, ବାପୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବପ୍=ବପନକରିବା-ଇ, ଯହିଁରେ ପଦ୍ମାଦି ବପନ କରାଯାଏ) ବୃହତ୍ ପୁଷ୍କରିଣୀ, ଦୀର୍ଘିକା ।

ବାମ, ବିଂ. (ବମ୍=ବମନକରିବା-ଅ, କିମ୍ବା ବା=ଗମନ କରିବା-ମ) ପ୍ରତିକୂଳ; ବିମୁଖ; ଦକ୍ଷିଣେତର, ବାଁ; ବାମଦିଗସ୍ଥ; ବିପରୀତ; ବକ୍ର; ସୁନ୍ଦର; ଅଧମ; ନୀଚ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ବି. ଶିବ; କାମଦେବ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ବାମା) ନାରୀ; ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ଦୁର୍ଗା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ବାମୀ) ଘୋଟକୀ; ଗର୍ଦ୍ଦଭୀ; ଶୃଗାଳୀ; ହସ୍ତିନୀ ।

ବାମଦେବ, ବି. ସଂ. ମହାଦେବ; ଋଷିବିଶେଷ ।

ବାମନ, ବିଂ. (ବମ୍-ଣିଚ୍=ବିପରୀତ ବୋଲିବା-ଅନ) ଖର୍ବ; କ୍ଷୁଦ୍ର, ଅଳ୍ପ; ନୀଚ । (ବାମ=ବିପତ୍ତି-ନ=ଛେଦକ) ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅବତାର-ବିଶେଷ; ଦକ୍ଷିଣଦିଗର ହସ୍ତୀ ।

ବାମଲୂର, ବି.(ବାମ=ବିପରୀତ-ଲୂ=ଛେଦନ କରିବା-ର) ବଲ୍ମୀକ, ବିଲା ।

ବାମାଚାର, ବି. ସଂ. ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ମଦ୍ୟ-ମାଂସାଦି ସେବନରୂପ ଆଚାରବିଶେଷ ।

ବାୟ, ବି. (ବେ=ବସ୍ତ୍ରାଦି ବୁଣିବା-ଅ) ବସ୍ତ୍ର ବୁଣିବା ।

ବାୟଦଣ୍ଡ, ବି. ସଂ. ବେମା, ବସ୍ତ୍ରବୁଣା ତନ୍ତ ।

ବାୟସ, ବି. (ବୟ=ଗମନକରିବା-ଅସ) କାକ ।

ବାୟସାରାତି, } ବି. (ବାୟସ-ଅରାତି, ଅରି=
ବାୟସାରି, } ଶତ୍ରୁ) ପେଚକ, ପେଚା ।

ବାୟୁ, ବି. (ବା=ଗମନକରିବା, ଚଳିବା-ଉ, ଯ ଆଗମ, ବାତିତବାୟୁଃ-ବା ଗତି-ବନ୍ଧନୟୋଃ) ପବନ; ପ୍ରାଣ । (ଏଥିରୁ ବାୟବ, ବାୟବୀ, ବାୟବ୍ୟ, ବାୟବୀୟ ପ୍ରଭୃତି ପଦମାନ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ବାୟୁସଖ, ବି. (ବାୟୁ-ସଖା) ଅଗ୍ନି ।

ବାର୍, ବି. (ବୃ-ଣିଚ୍=ଆବରଣକରିବା-କ୍ୱିପ୍) ଜଳ ।

ବାର, ବି. (ବୃ=ଆବରଣକରିବା-ଅ) ରବି ସୋମ ପ୍ରଭୃତି ବାସର; ଅବସର; ସମୂହ; ଜଳ; ଦ୍ୱାର; ନିବାରଣ । ବିଂ. ନିବାରଣୀୟ ।

ବାରଣ, ବି. (ବୃ-ଣିଚ୍=ନିବାରଣକରିବା-ଅନ) ହସ୍ତୀ; ବର୍ମ ବା କବଚ; ଅଙ୍କୁଶ; ନିଷେଧ । (ନିଷେଧାର୍ଥରେ ବିଶେଷଣରୂପେ ବାରକ, ବାରୟିତା, ବାରଣୀୟ, ବାର୍ଯ୍ୟମାଣ, ବାରିତ ପ୍ରଭୃତି ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ବାରଣବୁଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. କଦଳୀଗଛ; କଦଳୀ ଫଳ ।

ବାରନାରୀ, ବାରମୁଖ୍ୟା, ବାରବଧୂ, ବାରବନିତା, ବାରବିଳାସିନୀ, ବାରଯୋଷା, ବାରସ୍ତ୍ରୀ, ବାରାଙ୍ଗନା, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାର=ଅନେକ - ନାରୀ-ଯେ ଅନେକଙ୍କ ନାରୀ, ବାରଃ=ସମୂହ-ସ୍ତସ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ବାରସ୍ତ୍ରୀ, ବାରେ ବେଶ୍ୟାସମୂହେ ମୁଖ୍ୟା ବାରମୁଖ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି) ବେଶ୍ୟା ।

ବାରମ୍ବାର, ଅଂ. ସଂ. ପୁନଃପୁନଃ, ଥରକୁଥର ।

ବାରାଣସୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାର=ଯେ ବାରଣ-କରେ-ଅନସ୍=ଜନ୍ମ-ଯେ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ବାରଣକରେ) କାଶୀ, ଶିବପୁରୀ ।

ବାରି, ବି. (ବୃ-ଣିଚ୍=ଆବରଣ କରିବା-ଇ) ଜଳ; ବାଳ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ବାରି, ବାରୀ) ଜଳ-ପାତ୍ର, କଳସୀ; ହସ୍ତିବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ; ହସ୍ତି-ବନ୍ଧନ ସ୍ଥାନ; ସରସ୍ୱତୀ ।

ବାରିଜ, ବି. (ବାରି-ଜନ୍-ଅ) ପଦ୍ମ । ବିଂ. ଜଳଜାତ ।

ବାରିଦ, ବାରିବାହ, } ବି.(ବାରି-ଦା-ଅ;ବାରି-
ବାରିବାହନ, } ବାହ, ବାହନ) ମେଘ ।

ବାରିଧି, ବାରିନିଧି, } ବି. (ବାରି-ଧା-ଇ, ବାରି,
ବାରାଂନିଧି, ବାର୍ଦ୍ଧି, } ବାରାଂ-ନିଧି, ବାର୍-ଧା-
ବାରିରାଶି, } ଇ, ବାରି-ରାଶି) ସମୁଦ୍ର ।

ବାର୍ତ୍ତିକ, ବି. ସଂ. ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ବାର୍ତ୍ତା, ବି. (ବୃତ୍ତ = ଲୋକଚରିତ୍ର-ଅ, ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ ଆ) ସମ୍ବାଦ; ଜନଶ୍ରୁତି ।

ବାର୍ତ୍ତାବହ, ବି. (ବାର୍ତ୍ତା-ବହ୍-ଅ) ଚର, ଦୂତ ।

ବାର୍ଦ୍ଧକ, } ବି. (ବୃଦ୍ଧ-କ, ବାର୍ଦ୍ଧକ-ଯ)
ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ, } ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା । (ବାର୍ଦ୍ଧକ = ବୃଦ୍ଧ-ସମୂହ; ବୃଦ୍ଧକର୍ମ ।)

ବାର୍ଦ୍ଧୁଷି, } ବି.(ବୃଦ୍ଧି-ଇତ-ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଜୀବତି
ବାର୍ଦ୍ଧୁଷିକ, } ଅର୍ଥରେ ନିପାତନ, ବାର୍ଦ୍ଧୁଷିକ) ଯେ ବୃଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ବଞ୍ଚେ, ବୃଦ୍ଧିଜୀବୀ ।

ବାର୍ମଣ, ବି. (ବର୍ମନ୍-ଅ ସମୂହାର୍ଥେ) କବଚ-ସମୂହ ।

ବାର୍ଷିକ, ବି. (ବର୍ଷ-ଇକ ଭବାର୍ଥେ, ଦେୟାର୍ଥେ) ବତ୍ସରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ପ୍ରତିବର୍ଷରେ ଦେୟ; ବର୍ଷାକାଳୀନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ବର୍ଷ-କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପୂଜାଦି ।

ବାଲ୍ମୁକ, ବାଲ୍ମୀକି, } ବି. (ବଲ୍ମୁକ, ବଲ୍ମୁକ-
ବାଲ୍ମୁକ, ବାଲ୍ମୀକି, } ଅ, ଇ ଜାତାର୍ଥେ) ରାମାୟଣ ପ୍ରଣେତା ମୁନି, ଆଦ୍ୟକବି ।

ବାବଦୂକ, ବି. (ବଦ୍-ଯ-ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଊକ) ଯେ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନସମ୍ପନ୍ନ ଏବଂ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କରେ, ସୁବକ୍ତା; ବାଚାଳ, ଯେ ଅଧିକ କଥା କହେ ।

ବାଷ୍ପ, ବାପ୍ପ, ବି. (ବ = ଗମନ କରିବା-ପ, ସ ଆଗମ, ନିପାତନ) ଉଷ୍ମା; ସୂକ୍ଷ୍ମ ଜଳବିନ୍ଦୁ; ଧୂମ; ଲୋହ; ନେତ୍ରଜଳ; କଣ୍ଠଜଳ; ଆନନ୍ଦ, ଈର୍ଷ୍ୟା, ଆର୍ତ୍ତି ଏବଂ ବିବିଧ କାରଣରୁ ଜନିତ ଉଷ୍ମା ।

ବାସ, ବି. (ବସ୍ = ବାସ କରିବା-ଅ) ଗୃହ; ବାସସ୍ଥାନ; ସ୍ଥିତି; (ବସ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅ) ବସ୍ତ୍ର । (ବାସ୍ = ବାସିତ କରିବା-ଅ) ସୁଗନ୍ଧ ।

ବାସନ, } ବି. (ବସ = ବାସିତ କରିବା-ଅନ)
ବାସନା, } ସ୍ତ୍ରୀ. ସୁଗନ୍ଧୀକରଣ; ଧୂପନ । (ବସ୍ = ପରିଧାନ କରିବା-ଣିଚ୍-ଅନ) ବସ୍ତ୍ର । (ବସ୍ = ବାସ କରିବା-ଅନ) ବାସସ୍ଥାନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ମନୋବୃତ୍ତି; ଜ୍ଞାନ; ପ୍ରତ୍ୟାଶା; କଳ୍ପନା; ସ୍ମୃତି ।

ବାସର, ବି. (ବସ୍-ଣିଚ୍ = ବାସ କରାଇବା-ଅର) ଦିବସ ।

ବାସବ, ବି. (ବସୁ = ଧନ-ଅ) (ଯେ ବହୁଧନ ବିଶିଷ୍ଟ) ଇନ୍ଦ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ବାସବୀ) ବ୍ୟାସ-ଦେବଙ୍କ ମାତା, ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧା; ଧନିଷ୍ଠା ନକ୍ଷତ୍ର ।

ବାସସ୍, ବି. (ବସ୍-ଣିଚ୍-ଅସ୍) ବସ୍ତ୍ର ।

ବାସିତ, ବିଂ. [ବାସି (ନାମଧାତୁ) = ବାସିତ କରିବା-ତ] ସୁଗନ୍ଧୀକୃତ; ବିଖ୍ୟାତ; ଭାବିତ । (ବସ୍-ଣିଚ୍-ଅଚ୍ଛାଦନ କରାଇବା-ତ) ବସନ ପିନ୍ଧିତ; ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ; ଆର୍ଦ୍ରୀକୃତ; ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ; ଅଧ୍ୟୁଷିତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ବାସିତା) କରିଣୀ; ନାରୀ ।

ବାସୁଦେବ, ବି. (ବସୁଦେବ-ଅ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ।

ବାସ୍ତୋଷ୍ପତି, } ବି. (ବାସ୍ତୋଃ ଗୃହ କ୍ଷେତ୍ରାଦେଃ
ବାସ୍ତୋଷ୍ପତି, } ପତିରଧିଦେବତା) ବାସ୍ତୋସ୍ = ବାସ୍ତୁବାଟୀର-ପତି) ଇନ୍ଦ୍ର ।

ବାହ, ବି. (ବହ୍ = ବହନ କରିବା, ବାୟୁ ବହିବା-ଅ) ଅଶ୍ୱ; ବୃଷ; ମହିଷ; ବାୟୁ; ପରିମାଣବିଶେଷ । ବିଂ. ବାହକ ।

ବାହକ, ବିଂ. (ବହ୍-ଣିଚ୍-ଅକ) ବହନକର୍ତ୍ତା । ବି. ସାରଥି ।

ବାହନ, ବି. (ବହ୍-ଅନ) ଯାନ, ହସ୍ତୀ ଅଶ୍ୱ ନୌକା ପ୍ରଭୃତି; ରଥ ।

ବାହିତ, ବିଂ. (ବହ୍-ଣିଚ୍-ତ) ଗୃହୀତ; ପ୍ରାପିତ; ପ୍ରବାହିତ; ପ୍ରତାରିତ, ବଞ୍ଚିତ; ସଯତ୍ନୀକୃତ ।

ବାହିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାହାଃ ଅସ୍ୟାଂ ସନ୍ତୀତି ବାହିନୀ) ସେନା; ସେନାବିଶେଷ । (ଅକ୍ଷୌହିଣୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ନଦୀ ।

ବାହ୍ଲିକ, } ବି.(ବଲହ୍ = ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇବା-ଇକ,
ବାହ୍ଲୀକ, } ଈକ) ଦେଶବିଶେଷ, ତାହାର ଦେଶ ଅନ୍ତଃପାତୀ ବଲ୍‌ଖ; ତଦ୍ଦେଶଜ ଅଶ୍ୱ; ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; କୁଙ୍କୁମ; ହିଙ୍ଗୁ ।

ବି, ବି. (ବେ = ବିସ୍ତାର କରିବା-ଇ) ପକ୍ଷୀ; ଚକ୍ଷୁ; ଆକାଶ; ସ୍ୱର୍ଗ ।

ବି, ଅଂ. ଉପ. ସଂ. ବିପରୀତ; ବିରୁଦ୍ଧ; ନିଶ୍ଚୟ; ବିଶେଷ; ବିଷମ ଇତ୍ୟାଦି ।

ବିଂଶ, ବିଂ. ସଂ. ବିଂଶତିର ପୂରଣ ।

ବିଂଶତି, ବିଂ. ସଂ. ୨୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ବିକଚ, ବିଂ. (ବି = ନା-କଚ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅ) ବିକଶିତ, ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ । (ବି = ନାହିଁ-କଚ = କେଶ) କେଶରହିତ । ବି. କେତୁଗ୍ରହ; ଧ୍ୱଜା; ଉଲଙ୍ଗ; ରାକ୍ଷସବିଶେଷ; କ୍ଷପଣକ ।

ବିକଟ, ବିଂ.(ବି-କଟ୍ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ଅ) ବିଶାଳ; ଭୟଙ୍କର; ଭୟାନକ; ଦନ୍ତୁର; ବିକୃତ; ସୁନ୍ଦର; ବିସ୍ଫୋଟକ ।

ବିକତ୍ଥନ, } ବି. (ବି-କତ୍ଥ୍ = ପ୍ରଶଂସା କରିବା-
ବିକତ୍ଥନା, } ଅନ, ଆ) ଆତ୍ମଶ୍ଲାଘା; ବୃଥାସ୍ତୁତି, ମିଥ୍ୟାଶ୍ଲାଘା । ବିଂ. ଆତ୍ମଶ୍ଲାଘୀ ।

ବିକର୍ତ୍ତନ, ବି. (ବି-କୃତ୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଅନ) ସୂର୍ଯ୍ୟ । ବିଂ.ଛେଦନକାରୀ; ବିନାଶକ ।

ବିକର୍ଷଣ, ବି. (ବି-କୃଷ୍-ଅନ) ଆକର୍ଷଣ ।

ବିକଳ, ବିଂ. (ବି = ନାହିଁ-କଳା = ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଷୋଡ଼ଶାଂଶ ଇତ୍ୟାଦି) ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ; ହ୍ରାସ-ପ୍ରାପ୍ତ; କଳାହୀନ; ଅପ୍ରତିଭ; ବିହ୍ୱଳ; ଅବଶ; ଅସ୍ୱାଭାବିକ; ଅସମର୍ଥ ।

ବିକଳ୍ପ, ବି. (ବି = ପ୍ରଭିନ୍ନ-କଳ୍ପ-ବିଧାନ ଇତ୍ୟାଦି) ସନ୍ଦେହ; ଭ୍ରାନ୍ତି; ବିବିଧ କଳ୍ପନା; ଇଚ୍ଛାନୁଯାୟୀ; କଳ୍ପନା । (ବିଶେଷଣରେ ବିକଳ୍ପିତ ହୁଏ ।)

ବିକଶିତ,ବିଂ.(ବି-କଶ୍-ତ) ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ, ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ।

ବିକାର, ବି. ସଂ. ପ୍ରକୃତିର ଅନ୍ୟଥା ଭାବ, ବିକୃତି; ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ; ରୋଗ, ସ୍ଖଳନ । (ବିଶେଷଣରେ ବିକୃତ ହୁଏ ।)

ବିକାଶ, ବିକାସ, } ବି. (ବି-କାଶ୍ = ଦୀପ୍ତି
ବିକାଶ, } ପାଇବା-ଅ) ପ୍ରକାଶ; ଉଲ୍ଲାସ; ପ୍ରସାର, ବିସ୍ତାର; ଆକାଶ; ଗୋପନ; ବିଜନ ।

ବିକୀର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ବି-କୃ = ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ତ) ବିକ୍ଷିପ୍ତ; ବିସ୍ତୃତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ବିକୀରଣ ହୁଏ ।)

ବିକ୍ରମ, ବି. (ବି-କ୍ରମ୍ = ବଳବାନ୍ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଶୌର୍ଯ୍ୟ; ପରାକ୍ରମ; ସାମର୍ଥ୍ୟ; ସାହସ; ଚଳନ; ଆକ୍ରମଣ; ପକ୍ଷିର ଗତି; ଚରଣ; ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ରାଜା । (ବିଶେ-ଷଣରେ ବିକ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ ।)

ବିକ୍ରୟ, ବି. (ବି-କ୍ରୀ = କିଣିବା-ଅ) ବିକିବା । (ବିଶେଷଣରେ ବିକ୍ରେତା, ବିକ୍ରୟିକ, ବିକ୍ରୟୀ, ବିକ୍ରେୟ ଓ ବିକ୍ରୀତ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ବିକ୍ଲବ, ବିଂ. (ବି-କ୍ଲବ୍ = ଖିନ୍ନ ହେବା-ଅ) ବିବଶ; ବିହ୍ୱଳ; ଚଞ୍ଚଳଚିତ୍ତ; କାତର; ଖିନ୍ନ; ଉପହତ; କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ । ବି. ବ୍ୟାକୁଳତା; ଜଡ଼ତା; ଔଦାସ୍ୟ; ଭ୍ରାନ୍ତି ।

ବିକ୍ଷେପ, ବି. (ବି-କ୍ଷିପ୍-ଅ) ତ୍ୟାଗ; ନିକ୍ଷେପ; ଭୟ; ପ୍ରେରଣ; ସଞ୍ଚାଳନ । (ବିଶେଷଣରେ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ହୁଏ ।)

ବିଖ୍ୟାତ, ବିଂ. (ବି-ଖ୍ୟା = କୋହିବା-ତ) ପ୍ରସିଦ୍ଧ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ବିଖ୍ୟାତି ହୁଏ ।)

ବିଗଣନ, } ବି. (ବି-ଗଣ = ସଂଖ୍ୟା କରିବା-
ବିଗଣନା, } ଅନ, ଆ) ଋଣମୋଚନ; ସଂଖ୍ୟାକରଣ; ଅବଜ୍ଞା । (ବିଶେଷଣରେ ବିଗଣିତ ହୁଏ ।)

ବିଗତ, ବିଂ. (ବି-ଗମ୍-ତ) ଅତୀତ; ନଷ୍ଟ; ପ୍ରସ୍ଥିତ; ସମ୍ପାଦିତ; ନଷ୍ଟପ୍ରଭ, ମଳିନ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ବିଗମ ହୁଏ ।)

ବିଗାହ, ବି. (ବି-ଗାହ୍ = ଅବଗାହନ କରିବା-ଅ) ଅବଗାହନ, ସ୍ନାନ; ବିଲୋଡ଼ନ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଗାଢ଼ ଓ ବିଗାହ୍ୟମାନ ହୁଏ ।)

ବଗୀତ, ବଂ. (ବ-ଗୀତ) ନିନ୍ଦିତ; ଅପବାଦିତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ବଗାନ ହୁଏ ।)

ବଗୁଢ଼, ବଂ. (ବି-ଗୁହ୍ = ଗୋପନ କରିବା-ତ) ନିନ୍ଦିତ, ଗର୍ହିତ; ଗୁପ୍ତ ।

ବଗ୍ର, ବଖ୍ୟ, ବଂ. (ବିଗତା ନାସିକା ଯସ୍ୟ, ନାସିକାଶବ୍ଦସ୍ୟ ଗ୍ରାଦେଶଃ ଖ୍ୟଶ୍ଚେତି, ବି-ନାସିକା—ନାସିକାର ଗ୍ର ଓ ଖ୍ୟ ଆଦେଶ) ଛିନ୍ନନାସିକା । ଯଥା—

ବଗ୍ର ହେଲା ରାକ୍ଷସୀ । ବୈ. ବି.

ବଗ୍ରହ, ବ. (ବି-ଗ୍ରହ୍ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ଶରୀର; ମୂର୍ତ୍ତି; ଦେବମୂର୍ତ୍ତି; ସମାସର ବାକ୍ୟ; ବିସ୍ତାର; ବିଭାଗ; ଯୁଦ୍ଧ; ବିବାଦ, କଳହ; ପ୍ରହାର; ବୈର ।

ବଘଟନ, ବ. (ବି-ଘଟ୍-ଅନ) ବିଶ୍ଳେଷ; ବ୍ୟାଘାତ; ବିରୋଧ; ବିକାଶ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଘଟିତ ହୁଏ ।)

ବଘଟ୍ଟନ, ବ.(ବି-ଘଟ୍ଟ = ଅଭିହତ ହେବା-ଅନ) ବିଶ୍ଳେଷ;ଆଘାତ, ସଞ୍ଚାଳନ; ଦୃଢ଼ସଂଯୋଗ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଘଟ୍ଟିତ ହୁଏ ।)

ବଘସ, ବ. (ବି = ବିଶେଷରୂପେ-ଅଦ୍ = ଭୋଜନ କରିବା-ଅ, ଅଦ୍ ସ୍ଥାନେ ଘସ୍) ଭୋଜନ; ଭୋଜନାବଶିଷ୍ଟ ।

ବଘ୍ନ, ବ. (ବି-ହନ୍ = ବଧ କରିବା-ଅ, ହ—ଘ) ପ୍ରତିବନ୍ଧ; ବାଧା । (ବିଶେଷଣରେ ବିଘ୍ନିତ ହୁଏ ।)

ବଚକ୍ଷଣ, ବଂ. [ବି-ଚକ୍ଷ୍ = (ଜ୍ଞାନପୂର୍ବକ) ବୋଲିବା-ଅନ] ଜ୍ଞାନୀ, ବିଦ୍ୱାନ୍; ବକ୍ତା; ଦକ୍ଷ, ନିପୁଣ ।

ବଚାର, ବଚାରଣ, ବଚାରଣା, } ବ. (ବି-ଚର୍ = ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା-ଅ, ବି-ଚର୍-ଣିଚ୍-ଅନ, ଆ) ବିବେଚନା; ମୀମାଂସା; ଯଥାର୍ଥନିର୍ଣ୍ଣୟ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଚାରକ, ବିଚାର୍ଯ୍ୟ, ବିଚାରିତ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ବଚକିତ୍ସା, ବ. (ବି-କିତ୍ = ସଂଶୟ କରିବା-ସ-ଆ) ସନ୍ଦେହ ।

ବଚିତ୍ର, ବ. (ବି ଚିତ୍ର୍ = ବିସ୍ମୟୋତ୍ପାଦନ କରିବା-ଅ) ନାନାବର୍ଣ୍ଣ । ବଂ. ନାନାବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ସୁନ୍ଦର; ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ; ବିସ୍ମୟକର ।

ବଚ୍ଛିତ୍ତି, ବ. (ବି-ଛିଦ୍ = ଛେଦନ କରିବା-ତି) ବିଚ୍ଛେଦ; ଅଙ୍ଗରାଗ; ଚମତ୍କାରବିନାଶ; ବୈଚିତ୍ର୍ୟ; ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର ହାବବିଶେଷ ।

ବଚ୍ଛୁରିତ,ବଂ.(ବି-ଛୁର୍ = ରଞ୍ଜିତ କରିବା-ତ) ଅନୁଲିପ୍ତ; ଅନୁରଞ୍ଜିତ ।

ବଚ୍ଛେଦ, ବ. (ବି-ଛିଦ୍ = ଛେଦନ କରିବା-ଅ) ବିଯୋଗ; ବିଭାଗ; ଅଭାବ; ପାର୍ଥକ୍ୟ; ଖଣ୍ଡ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ, ବିଚ୍ଛେଦକ ହୁଏ ।)

ବଚ୍ୟୁତି, ବ. (ବି-ଚ୍ୟୁ = ପତିତ ହେବା-ତି) ପତନ, ସ୍ଖଳନ, ବିଶ୍ଳେଷ; କ୍ଷରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଚ୍ୟୁତ ହୁଏ ।)

ବଜନ, ବଂ. (ବି = ନାହିଁ-ଜନ) ନିର୍ଜନ ।

ବଜୟ, ବ. (ବି-ଜି = ଜୟ କରିବା-ଅ) ଜୟ; ଅର୍ଜୁନ; ଯମ; ବିମାନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦୁର୍ଗା; ଶ୍ରବଣାନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତା ଶୁକ୍ଳାଦ୍ୱାଦଶୀ; ବିଜୟା-ଦଶମୀ; ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ବିଦ୍ୟାବିଶେଷ; ଗଞ୍ଜାଇ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଜେତା, ବିଜିତ, ବିଜେୟ ହୁଏ ।)

ବଜାତୀୟ, ବଂ. (ବିଜାତି = ଭିନ୍ନଜାତି ଈୟ) ବିଭିନ୍ନଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ।

ବଜିଗୀଷା, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. [ବି-ଜି-ସ (ସନନ୍ତ) ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ, ଆ] ଜୟେଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ବିଜିଗୀଷୁ ହୁଏ ।)

ବଜୃମ୍ଭଣ, ବ. (ବି-ଜୃମ୍ଭ୍-ଅନ) ବିକାଶ; ଇଚ୍ଛା; ବିସ୍ତାର; ହାଇମାରିବା । (ବିଶେଷଣରେ ବିଜୃମ୍ଭମାଣ, ବିଜୃମ୍ଭିତ ହୁଏ ।)

ବଜ୍ଞ, ବଂ. (ବି-ଜ୍ଞା = ଜାଣିବା-ଅ) ଜ୍ଞାନୀ, ବିଶେଷଜ୍ଞ; ବିଚକ୍ଷଣ, ନିପୁଣ ।

ବଜ୍ଞପ୍ତି, ବଜ୍ଞାପ୍ତି, ବ. (ବି-ଜ୍ଞପ୍, ଜ୍ଞା-ଣିଚ୍-ତି, ପ ଆଗମ) ନିବେଦନ, ବୃତ୍ତାନ୍ତକଥନ ।

ବିଜ୍ଞାନ, ବି. (ବି = ବିଶେଷ, ସାମାନ୍ୟ, ବିବିଧ, ବିରୂପ-ଜ୍ଞା-ଅନ) (Science) ପଦାର୍ଥର ତତ୍ତ୍ୱନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଶାସ୍ତ୍ର; ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟାଦି; ଜ୍ଞାନ; ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ; ଶିଳ୍ପାଦି ଜ୍ଞାନ । (ବିଜ୍ଞାନଂ ଶିଳ୍ପିଶାସ୍ତ୍ରୟୋଃ—ଅମର ।) (ବିଶେଷଣରେ ବିଜ୍ଞାନ ଏବଂ ବିଜ୍ଞେୟ ହୁଏ ।)

ବିଜ୍ଞାପନ, } ବି. (ବି-ଜ୍ଞା-ଣିଚ୍-ଅନ, ଆ, ପ
ବିଜ୍ଞାପନା, } ଆଗମ) ନିବେଦନ, ଜଣାଇବା । (ବିଶେଷଣରେ ବିଜ୍ଞାପିତ, ବିଜ୍ଞାପକ ହୁଏ ।)

ବିଟ, ବି. (ବିଟ୍ = ଗାଳିଦେବା, ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) ଧୂର୍ତ୍ତ; କାମୁକ, ଲବଣବିଶେଷ; ଖଦିରବିଶେଷ; ମୂଷିକ; ନାଗରଙ୍ଗବୃକ୍ଷ ।

ବିଟଙ୍କ, ବି. (ବି = ପକ୍ଷୀ କିମ୍ବା ବିଶେଷରୂପେ ଟଙ୍କ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅ) କପୋତ-ପାଳିକା, ପାରା ରହିବାର ଘର ।

ବିଟପ, ବି. (ବିଟ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅପ) ଶାଖା, ଡାଳ; ପଲ୍ଲବ; ସ୍ତମ୍ବଗୁଚ୍ଛ; ବିସ୍ତାର । (ବିଟ-ପା-ଅ) ବିଟପାଳକ, ଅଭିଶପ୍ତ ଲମ୍ପଟ ।

ବିଟପୀ, ବି. (ବିଟପିନ୍—ବିଟପ = ଶାଖା-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବୃକ୍ଷ । (ବିଟପ-ଈ) ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ ।

ବିଡ଼ମ୍ବନ, } ବି. (ବି-ଡ଼ମ୍ବ୍ = କ୍ଲେଶଦେବା,
ବିଡ଼ମ୍ବନା, } ପ୍ରେରଣ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ, ଆ) ଯନ୍ତ୍ରଣା; କ୍ଲେଶ; ଅନୁକରଣ; ସଦୃଶୀକରଣ; ଦୂଷୀକରଣ; ବଞ୍ଚନା । (ବିଶେଷଣରେ ବିଡ଼ମ୍ବିତ ହୁଏ ।)

ବିଡ଼ାଳ, } ବି. [ବିଡ଼୍ =(ମୂଷିକ) ଭେଦନ
ବିଡ଼ାଳୀ, } କରିବା-ଆଲ, ଈ] ମାଜାର, ବିରାଡ଼ି; ନେତ୍ରପିଣ୍ଡ ।

ବିଡ଼ୋଜାଃ, } ବି. (ବିଡ଼ୋଜସ୍, ବିଡ଼ୌଜସ୍-
ବିଡ଼ୌଜାଃ, } ବିଡ-ଓଜସ୍, ବିଡ଼ଂ ବ୍ୟାପନଶୀଳଂ ଓଜୋ ଯସ୍ୟ ସଃ, ବିଡ଼ଂ ଶତ୍ରୁଭେଦମାଦ୍ୟୋଶନଂ ବା ଓଜୋ ଯସ୍ୟ ସଃ) ଇନ୍ଦ୍ର ।

ବିତଂସ, ବି.(ବି-ତନ୍ସ୍ = ଭୂଷିତ କରିବା-ଅ) ପକ୍ଷିବନ୍ଧନ ରଜ୍ଜୁ, ଫାନ୍ଦ । (ବିଶେଷଣରେ ବୈତଂସିକ-ଯେ ବନ୍ଧନରେ ପକ୍ଷୀ ଧରେ ।)

ବିତଣ୍ଡା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବି-ତଣ୍ଡ୍ = ତର୍କ କରିବା-ଅ-ଆ) ବିତର୍କ, ମିଥ୍ୟାବିଚାର । (ବିଶେଷଣରେ ବୈତଣ୍ଡିକ-ଯେ ବିତଣ୍ଡା କରେ ।)

ବିତତ, ବିଂ. (ବି-ତନ୍ = ବିସ୍ତୃତ ହେବା-ତ) ବିସ୍ତୃତ, ବ୍ୟାପ୍ତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ବିତତି ହୁଏ ।)

ବିତଥ, ବିଂ. (ବି = ଗତ-ତଥ୍ୟ, ଯ ଲୋପ) ବିଫଳ ଅସତ୍ୟ ।

ବିତରଣ, ବି. (ବି-ତୃ-ଅନ) ଦାନ, ବଣ୍ଟନ । (ବିଶେଷଣରେ ବିତରିତ ହୁଏ ।)

ବିତର୍କ, ବି. (ବି-ତର୍କ୍ =ବାଦାନୁବାଦ କରିବା-ଅ) ବାଦାନୁବାଦ; ଆଲୋଚନା; ସନ୍ଦେହ; ଅନୁମାନ ।

ବିତାନ, ବି. (ବି-ତନ୍ = ବିସ୍ତାର କରିବା-ଅ) ଚାନ୍ଦୁଆ; ପଟ୍ଟମଣ୍ଡପ; ସମୂହ; ଯଜ୍ଞ; ବିସ୍ତାର; ଅବକାଶ । ବିଂ. ଶୂନ୍ୟ; ତୁଚ୍ଛ; ମନ୍ଦ । (ବିଶେଷଣରେ ବିତାୟମାନ ହୁଏ = ବିସ୍ତାର୍ଯ୍ୟମାଣ ।)

ବିତୀର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ବି-ତୃ = ବ୍ୟାପିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ବ୍ୟାପ୍ତ; ଦତ୍ତ; ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ।

ବିତ୍ତ, ବି. (ବିଦ୍ = ଲାଭ କରିବା, ଜାଣିବା-ତ) ଧନ । ବିଂ. ବିଦିତ; ବିଚାରିତ; ଖ୍ୟାତ; ଲବ୍ଧ ।

ବିଦଗ୍ଧ, ବିଂ. (ବି-ଦହ୍ = ଦାହ କରିବା, ନିପୁଣ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ରସିକ; ନିପୁଣ; ପଣ୍ଡିତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ରସିକା ସ୍ତ୍ରୀ; ନାୟିକାବିଶେଷ ।

ବିଦାରଣ, ବି. (ବି-ଦୃ-ଣିଚ୍-ଅନ) ଚିରିବା; ଭେଦନ; ମାରଣ; ଯୁଦ୍ଧ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଦାରକ, ବିଦାରିତ ଏବଂ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ।)

ବିଦିତ, ବିଂ.(ବିଦ୍ = ଜାଣିବା-ତ) ଜ୍ଞାତ; ପ୍ରାର୍ଥିତ । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ) ଜ୍ଞାନ; ଖ୍ୟାତି; ଲାଭ । (ବିଶେଷଣରେ ଉର ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ ବିଦୁର ହୁଏ ।)

ବିଦୁଷୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବିଦ୍ବସ୍-ଈ) ପଣ୍ଡିତା ।

ବିଦ୍ଧ, ବିଂ. (ବ୍ୟଧ୍-ତ) ଛିଦ୍ରିତ; ଆହତ; ନିକ୍ଷିପ୍ତ; ସଦୃଶ; ପ୍ରେରିତ ।

ବିଦ୍ୟମାନ, ବିଂ. (ବିଦ୍ = ବର୍ତ୍ତମାନ ରହିବା-ମାନ, ଯ ଆଗମ) ବର୍ତ୍ତମାନ, ଉପସ୍ଥିତ ।

ବିଦ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବିଦ୍ = ଜାଣିବା-ଯ-ଆ, ଯାହାଦ୍ୱାରା ଧର୍ମାଧର୍ମ ଜଣାଯାଏ) ଜ୍ଞାନ, ଅଧ୍ୟୟନାଦିଜନ୍ୟ ବୋଧ; ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର; ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ; ମନ୍ତ୍ର; ବେଦ ବେଦାଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତି ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବିଦ୍ୟା ।

ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ, ବି. (ବିଦ୍ୟାର୍ଥିନ୍-ବିଦ୍ୟା-ଅର୍ଥିନ୍ = ଯେ ପ୍ରାର୍ଥନାକରେ) ଛାତ୍ର, ଶିଷ୍ୟ, ଯେ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା କରିବାର ପ୍ରାର୍ଥନାକରେ ।

ବିଦ୍ୟୁତ୍, ବି. (ବି = ନାହିଁ-ଦ୍ୟୁତ୍ = ଦୀପ୍ତି, ଯାହାର ଅଧିକକ୍ଷଣ ଦୀପ୍ତି ନାହିଁ) ବିଜୁଳି ।

ବିଦ୍ୟୋତ, ବି. (ବି-ଦ୍ୟୁତ୍ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଅ) ଦ୍ୟୁତି, ପ୍ରଭା, ଦୀପ୍ତି ।

ବିଦ୍ରବ, ବିଦ୍ରାବ, ବି. (ବି-ଦ୍ରୁ = ପଳାୟନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ପଳାୟନ; ଭୟ; କ୍ଷରଣ; ଦ୍ରବୀଭାବ; ନିନ୍ଦା; ଯୁଦ୍ଧ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଦ୍ରାବିତ, ବିଦ୍ରୁତ ହୁଏ ।)

ବିଦ୍ରୁମ, ବି. [ବି = (ଦର୍ଶନରେ) ନିଶ୍ଚିତ-ଦ୍ରୁମ = ବୃକ୍ଷ, ବିଶିଷ୍ଟୋ ଦ୍ରୁମୋ ବିଦ୍ରୁମଃ) ପ୍ରବାଳ, ପୋହଳା; କିଶଳୟଃ ମୁକ୍ତାଫଳ ବୃକ୍ଷ ।

ବିଦ୍ରୋହ, ବି. (ବି-ଦ୍ରୁହ୍ = ହିଂସାକରିବା-ଅ) ଅନିଷ୍ଟାଚରଣ; ବିଦ୍ୱେଷ ।

ବିଦ୍ୱାନ୍, ବିଂ. (ବିଦ୍ୱସ୍-ବିଦ୍ = ଜାଣିବା-ବସ୍) ବିଦ୍ୟାବାନ୍, ପଣ୍ଡିତ, ଜ୍ଞାନୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ବିଦୁଷୀ ହୁଏ ।)

ବିଦ୍ୱେଷ, ବିଦ୍ୱେଷଣ, } ବି. (ବି-ଦ୍ୱିଷ୍ = ଦ୍ୱେଷକରିବା-ଅ, ଅନ) ଶତ୍ରୁତା; ଦ୍ୱେଷ; ଈର୍ଷ୍ୟା । (ବିଶେଷଣରେ ବିଦ୍ୱିଷ୍ଟ, ବିଦ୍ୱେଷୀ ହୁଏ ।)

ବିଧ, ବିଧା, ବି. (ବି-ଧା-ଅ, ଆ) ପ୍ରକାର; ବିଧାନ; ରୀତି; ବିଧି; ନିୟମ; ବୃଦ୍ଧି; କାର୍ଯ୍ୟ ।

ବିଧବା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବି = ନାହିଁ-ଧବ) ମୃତପତିକା, ରାଣ୍ଡୀ; ବିବସ୍ତା ।

ବିଧାତା, ବି. (ବିଧାତୃ—ବି-ଧା-ତୃ) ବ୍ରହ୍ମା; କନ୍ଦର୍ପ । ବିଂ. ନିର୍ମାତା; ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା; ବିଧାନକର୍ତ୍ତା ।

ବିଧାନ, ବି. (ବି-ଧା = ଧାରଣ କରିବା-ଅନ) ବିଧି, ଶାସ୍ତ୍ରନିୟମ; ନିର୍ମାଣ; ପ୍ରେରଣ; ଉପାୟ; ଜନନ; କରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଧାୟୀ, ବିଧାୟକ ହୁଏ ।)

ବିଧି, ବି. (ବି-ଧା = ଧାରଣକରିବା-ଇ) ବ୍ରହ୍ମା; ବିଷ୍ଣୁ; କ୍ରମ; ନିୟମ; ନିଯୋଗ; ଅନୁଷ୍ଠାନ; ଦୈବ; ଭାଗ୍ୟ; ଆଚାର; ପ୍ରକାର ।

ବିଧିତ୍ସା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ବି-ଧା-ସ (ସନନ୍ତ) ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଅ-ଆ] ବିଧାନକରଣେଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ବିଧିତ୍ସୁ ହୁଏ ।)

ବିଧୂନନ, ବିଧୂନନ, } ବି. (ବି-ଧୂଞ୍ = କମ୍ପିବା-ଣିଚ୍-ଅନ, ନିପାତନେ) କମ୍ପନ; କମ୍ପାଇବା; ତ୍ୟାଗ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଧୁତ, ବିଧୂତ, ବିଧୂୟମାନ, ବିଧୂନିତ ହୁଏ ।)

ବିଧୁର, ବିଂ. (ବି = ଦୁଃସହ-ଧୁର = କାର୍ଯ୍ୟଭାର ଯାହାର) କାତର; ଦୁଃଖିତ; ଭୀତ; ଅସମର୍ଥ; ବିଯୁକ୍ତ; ବିମୂଢ଼ । ବି. ବିଯୋଗ; ବିକଳ ବା ବୈକଲ୍ୟ; କଷ୍ଟ, ଶତ୍ରୁ ।

ବିଧେୟ, ବିଂ. (ବି-ଧା-ଯ) କଥାରବାଧ୍ୟ; ଅଧୀନ; ଉଚିତ; ବିଧିସିଦ୍ଧ; ବିଧାନଯୋଗ୍ୟ; ବିନୟୀ ।

ବିନତି, ବିନୟ, ବି. (ବି-ନମ୍ = ନତହେବା-ତି, ବି-ନୀ-ଅ) ନମ୍ରତା; ଶିଷ୍ଟତା; ସୁଶୀଳତା; ଦମନ, ଶାସନ; ଶିକ୍ଷା । (ବିଶେଷଣରେ ବିନତ ଏବଂ ବିନୟୀ ହୁଏ ।)

ବିନା, ଅଂ. ସଂ. ବ୍ୟତିରେକେ; ବର୍ଜନ; ଅଭାବ ।

ବିନାୟକ, ବି. ସଂ. ଗଣେଶ; ଗରୁଡ଼ ।

ବିନାଶ, ବି. (ବି-ନଶ୍ = ନାଶ କରିବା-ଅ) ଧ୍ୱଂସ, ଉଚ୍ଛେଦ; ମୃତ୍ୟୁ; କ୍ଷୟ; ଅଭାବ; ଲୋପ । (ବିଶେଷଣରେ ବିନାଶକ, ବିନାଶୀ, ବିନାଶିତ, ବିନଷ୍ଟ ପ୍ରଭୃତି ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ବିନମୟ, ବି. (ବି-ନ-ମୀ=ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା -ଅ) ପରିବର୍ତ୍ତନ, ବଦଳ; ବନ୍ଧକ; ଗଚ୍ଛିତ ।

ବିନୀତ, ବିଂ. (ବି-ନୀ=ନେବା, ନତ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ନମ୍ର, ଶାନ୍ତ; ଧାର୍ମିକ; ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ; ଶିକ୍ଷିତ; ଶାସିତ; ଅପନୀତ; ନିକ୍ଷିପ୍ତ; ଗୃହୀତ; ସୁନ୍ଦର । ବି. ଶିକ୍ଷିତ ଅଶ୍ୱ ।

ବିନୋଦ, ବିନୋଦନ, } ବି. (ବି-ନୁଦ୍=ପ୍ରେରଣ କରିବା, ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ, ଅନ) ଆମୋଦିତକରଣ; ଔତ୍ସୁକ୍ୟ; ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ; ଅପନୟନ; ସାନ୍ତ୍ୱନା ।

ବିନ୍ଦୁ, ବି. (ବିନ୍ଦ୍=ଅବୟବୀଭୂତ ହେବା-ଉ) ଦ୍ରବଦ୍ରବ୍ୟର କଣା; ଚିହ୍ନ; ଅନୁସ୍ୱାର ।

ବିପକ୍ଷ, ବି. (ବି=ବିରୁଦ୍ଧ-ପକ୍ଷ) ଶତ୍ରୁ । ବିଂ. ପକ୍ଷହୀନ ।

ବିପଞ୍ଚୀ, ବିପଞ୍ଚିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ବୀଣା; ବଂଶୀ ।

ବିପଣି, ବିପଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବି-ପଣ୍=କ୍ରୟ-ବିକ୍ରୟ କରିବା-ଇ, ଈ) ପଣ୍ୟବୀଥିକା, ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଦୋକାନ ।

ବିପତ୍ତି, ବିପଦ୍, ବି. (ବି-ପଦ୍=ବିପନ୍ନ ହେବା-ତି, କ୍ୱିପ୍) ଆପଦ; ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ; ବିନାଶ । (ବିଶେଷଣରେ ବିପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ବିପରୀତ, ବିଂ.(ବି-ପରି-ଇ=ଗମନ କରିବା-ତ) ବିରୁଦ୍ଧ; ପ୍ରତିକୂଳ; ଉଲଟା ।

ବିପର୍ଯ୍ୟୟ, ବିପର୍ଯ୍ୟାସ, } ବି.(ବି-ପରି-ଇ=ଗମନ କରିବା-ଅ) ବୈପରୀତ୍ୟ; ବ୍ୟତିକ୍ରମ; ବିନାଶ ।

ବିପଶ୍ଚିତ୍, ବି. ସଂ. ବିଦ୍ୱାନ୍, ପଣ୍ଡିତ ।

ବିପାକ, ବି. ସଂ. ବନ୍ଧନ; ଦୁର୍ଗତି; ପରିଣାମ; ପରିପାକ; କର୍ମର ସଦୃଶ ଫଳ ।

ବିପାଟନ, ବି. (ବି-ପଟ୍-ଣିଚ୍-ଅନ)ବିଦାରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ବିପାଟିତ ହୁଏ ।)

ବିପାଠ, ବିପାଟ, ବି. ସଂ. ବାଣ; ଶର ।

ବିପିନ, ବି. (ବପ୍=କର୍ଷିବା-ଇନ) ଅରଣ୍ୟ ।

ବିପୁଳ, ବିଂ. (ବି-ପୁଲ୍=ବୃହତ୍ ହେବା-ଅ) ବୃହତ୍; ଅନେକ; ମହତ୍; ଗମ୍ଭୀର; ପ୍ରଶାନ୍ତ ।

ବିପ୍ର, ବି. (ବି-ପ୍ରା=ପୂରଣ କରିବା-ଅ) ଷଟ୍‌କର୍ମାଦି ଯେ ପୂରଣ କରେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

ବିପ୍ରଯୋଗ, ବି. (ବି-ପ୍ର-ଯୋଗ) ବିରହ; ବିରୋଧ ।

ବିପ୍ରଳାପ, ବି. (ବି-ପ୍ର-ଲପ୍-ଅ) ବିରୋଧ ବଚନ; ଅନର୍ଥକ ବିବାଦ ।

ବିପ୍ଳବ, ବି. (ବି-ପ୍ଳୁ=ଉପଦ୍ରବ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ବିବାଦ; ବିନାଶ; ବିଦ୍ରୋହ; ଦେଶଲୁଣ୍ଠନ; ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନ; କଷ୍ଟ; ପାପ; ଦୁଷ୍ଟତା । (ବିଶେଷଣରେ ବିପ୍ଳୁତ ହୁଏ ।)

ବିବୁଧ, ବି. (ବି-ବୁଧ୍=ଜାଣିବା-ଅ) ଦେବତା; ପଣ୍ଡିତ ।

ବିଭକ୍ତି, ବି. (ବି-ଭଜ୍=ଭାଗ କରିବା-ତି) ବିଭାଗ; ରଚନା; ଭଙ୍ଗୀ; ଶବ୍ଦ ଓ ଧାତୁର ଉତ୍ତର ପ୍ରଥମାଦି ଅର୍ଥରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଭକ୍ତ ହୁଏ ।)

ବିଭବ, ବି. (ବି-ଭୂ-ଅ) ପ୍ରଭୁତ୍ୱ; ମୋକ୍ଷ; ବର୍ଷବିଶେଷ; ମହତ୍ତ୍ୱ; ସମ୍ପତ୍ତି ।

ବିଭାଗ, ବି. (ବି-ଭଜ୍=ଭାଗ କରିବା-ଅ) ବଣ୍ଟନ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଭାଜକ, ବିଭାଜ୍ୟ ହୁଏ ।)

ବିଭୀଷିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବି-ଭୀଷ୍-ଣିଚ୍-ଅକ-ଆ) ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନ ।

ବିଭୁ, ବି. (ବି=ପ୍ରଧାନ, କାରଣ-ଭୂ-ଉ)ପ୍ରଭୁ; ବ୍ରହ୍ମା; ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ; ବ୍ୟାପକ । ବିଂ. ସର୍ବବ୍ୟାପୀ; ସମର୍ଥ । (ବିଭୁଃ ପ୍ରଭୌ ସର୍ବଗତେ ।)

ବିଭୂତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବି-ଭୂ-ତି) ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ; ସମୃଦ୍ଧି; ଭସ୍ମ ।

ବିଭ୍ରମ, ବି. (ବି-ଭ୍ରମ୍=ଭ୍ରମ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ବିଳାସ; ସଂଶୟ; ଭ୍ରମଣ; ଭ୍ରମ । ଯଥା—

ବ୍ରହ୍ମା ସମୀପେ ଗଲେ,
ବିଭ୍ରମ ସେ କୈକେୟୀଙ୍କୁ କଲେ । ବୈ. ବି.

(ବିଶେଷଣରେ ବିଭ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ ।)

ବିମର୍ଦ୍ଦ, } ବି. (ବି-ମୃଦ୍ = ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା-ଅ,
ବିମର୍ଦ୍ଦନ, } ଅନ) ଚୂର୍ଣ୍ଣନ, ମନ୍ଥନ; ସମ୍ପର୍କ; ବିନାଶ, ଘାତନ; ପରିମଳ । (ବିଶେଷଣରେ ବିମର୍ଦ୍ଦିତ ହୁଏ ।)

ବିମର୍ଶ, } ବି. (ବି-ମୃଶ = ବିଚାର କରିବା-
ବିମର୍ଶନ, } ଅ, ଅନ) ବିଚାର, ବିବେଚନା; ଅସନ୍ତୋଷ ।

ବିମର୍ଷ, } ବି. (ବି-ମୃଷ୍ = ସହିବା-ଅ, ଅନ)
ବିମର୍ଷଣ, } ଅସହନ; ଅସନ୍ତୋଷ ।

ବିମଳ, ବି. (ବି-ମଳ) ସୁନ୍ଦର; ନିଷ୍ପାପ; ଶୁଭ୍ର ।

ବିମାନ, ବି. (ବି-ମନ୍ = ବୋଧ କରିବା-ଅ କିମ୍ବା ବି-ମା = ପରିମାଣ କରିବା-ଅନ) ଦେବରଥ; ବ୍ୟୋମଯାନ; ଯାନ; ସିଂହାସନ; ମଣ୍ଡପ; ଅଶ୍ୱ, ରାଜପ୍ରାସାଦ; ଅସମ୍ମାନ; ପରିମାଣ ।

ବିମୃଶ୍ୟକାରୀ, } ବିଂ. (ବିମୃଶ୍ୟ = ବିଚାର କରି-
ବିମୃଷ୍ୟକାରୀ, } କାରୀ=ଯେ କରେ) ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ବିବେଚନା କରି କଥା କହେ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।

ବିମ୍ବ, ବି. (ବିମ୍ବ୍ = ଶୋଭା ପାଇବା-ଅ) ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ମଣ୍ଡଳ; ମଣ୍ଡଳ ପରି ଗୋଲାକାର । ଯେପରି—ନିତମ୍ବ, ବିମ୍ବ । ପ୍ରତିବିମ୍ବ, ଛାୟା; କୃକଳାସ; ତୋରଡ଼ା ଫଳ ।

ବିୟତ୍, ବି. (ବି-ଯମ୍ = ବିରାମ କରିବା-କ୍ୱିପ୍) ଆକାଶ ।

ବିଯୋଗ, ବି. (ବି-ଯୁଜ୍-ଅ) ବିଚ୍ଛେଦ; ବିରହ; ଅଭାବ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।)

ବିରକ୍ତ, ବିଂ. (ବି-ରନ୍ଜ = ଅନୁରକ୍ତ ହେବା-ତ) ବିରାଗଯୁକ୍ତ; ନିସ୍ପୃହ; ବିରତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ବିରାଗ ଏବଂ ବିରକ୍ତି ହୁଏ ।)

ବିରଞ୍ଚି, ବି. (ବି-ରଚ୍ = ସୃଷ୍ଟି କରିବା-ଇ) ବ୍ରହ୍ମା ।

ବିରତ, ବିଂ. (ବି = ନାହିଁ-ରତ = ଆସକ୍ତ) ନିବୃତ୍ତ; ବିମୁଖ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ବିରତି ହୁଏ ।)

ବିରଳ, ବିଂ. (ବି = ପୃଥକ୍-ର = ଏ ସ୍ଥଳରେ ହେବା-ଅଳ) ଅନବରଡ଼; ଶିଥିଳ; ଅଲଗା ବା ଛଡ଼ାଛଡ଼ି ।

ବିରସ, ବିଂ. (ବି = ନାହିଁ-ରସ) ରସହୀନ; ବିରକ୍ତିଯୁକ୍ତ; ଅତୃପ୍ତିକର । ବି. ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ।

ବିରହ, ବି. (ବି-ରହ୍ = ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଅ) ବିଚ୍ଛେଦ; ତ୍ୟାଗ ।

ବିରାଟ୍, ବି. ସଂ. କ୍ଷତ୍ରିୟ; ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ପୁରୁଷ; କାନ୍ତି ।

ବିରାମ, ବି. (ବି-ରମ୍-ଅ) ବିଶ୍ରାମ; ଅବସାନ ।

ବିରୂପାକ୍ଷ, ବି. ସଂ. ମହାଦେବ ।

ବିରେକ, } ବି. (ବି-ରିଚ୍ = ପୁନଃ ପୁନଃ
ବିରେଚନ, } ବିଷ୍ଠାକ୍ଷରଣ-ଅ, ଅନ) ମଳ ନିଃସାରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ବିରେଚକ ହୁଏ ।)

ବିରୋଚନ, ବି. (ବି-ରୁଚ୍=ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଅନ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଅଗ୍ନି; ଚନ୍ଦ୍ର । (ଚନ୍ଦ୍ରାଗ୍ନ୍ୟର୍କା ବିରୋଚନାଃ— ଅମର ।)

ବିରୋଧ, ବି. (ବି-ରୁଧ୍ = ରୁଦ୍ଧ କରିବା-ଅ) ବୈର; ବିପକ୍ଷତା, ଅବରୋଧ । (ବିଶେଷଣରେ ବିରୁଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ବିଳ, ବି. (ବିଳ୍ = ଭେଦ କରିବା-ଅ) ଗର୍ତ୍ତ, ଛିଦ୍ର; ଗୁହା; ଉଚ୍ଚୈଃଶ୍ରବା ଅଶ୍ୱ ।

ବିଲକ୍ଷଣ, ବିଂ. (ବି = ନାହିଁ-ଲକ୍ଷଣ = ଚିହ୍ନ ସ୍ୱରୂପ ଯାହାର) ଅସାମାନ୍ୟ; ଭିନ୍ନ, ପୃଥକ୍; ପରୀକ୍ଷକ; ଦର୍ଶକ ।

ବିଲଗ୍ନ, ବି. ସଂ. କଟିଦେଶ । ବିଂ. ସଂଲଗ୍ନ; ଜନିତ; ବୃଦ୍ଧ ।

ବିଲମ୍ବ, } ବି. (ବି-ଲମ୍ବ୍-ଅ, ଅନ)
ବିଲମ୍ବନ, } ଦୋଳନ; ଅଶୀଘ୍ରତା । (ବିଶେଷଣରେ—ବିଲମ୍ବିତ ଓ ବିଲମ୍ବୀ ହୁଏ ।)

ବିଲୟ, ବି. (ବି-ଲୀ-ଅ) ପ୍ରଳୟ; ବିନାଶ; ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ।

ବିଲସନ, } ବି. (ବି-ଲସ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା-
ବିଲସିତ, } ଅନ, ତ) ବିଳାସ; ଦୀପ୍ତି, ଶୋଭା; ସ୍ଫୁରଣ ।

ବିଳାପ, ବି. (ବି-ଲପ୍-ଅ) ଖେଦୋକ୍ତି ।

ବିଳାସ, ବି. (ବି-ଲସ୍ = କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) କ୍ରୀଡ଼ା, ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ; ଶୋଭା; ସୁଖଭୋଗ; ସ୍ଫୁରଣ; ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଳାସୀ ହୁଏ ।)

ବିଳେବାସୀ, } ବି. (ବିଳେ-ବସ୍-ଇନ୍, ଶୀ = ବିଳେଶୟ, } ଶୋଇବା-ଅ) ସର୍ପ, ମୂଷିକ, ଗୋଇସାପ ପ୍ରଭୃତି ।

ବିଲୋଡ଼ନ, ବି. (ବି-ଲୁଡ଼୍ = ମନ୍ଥନ କରିବା-ଅନ) ଆଲୋଡ଼ନ, ମନ୍ଥନ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଲୋଡ଼ିତ ହୁଏ ।)

ବିଲୋଭନ, ବି. (ବି-ଲୁଭ୍-ଣିଚ୍-ଅନ) ଲୋଭ ପ୍ରଦର୍ଶନ ।

ବିଲୋମ, ବିଂ. (ବି = ଭିନ୍ନ, ଓଲଟା-ଲୋମ) ପ୍ରତିକୂଳ; ବିପରୀତ, ଓଲଟା ।

ବିଲ୍ୱ, ବି. ସଂ. ବେଲଗଛ ଓ ଫଳ ।

ବିବକ୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ବଚ୍ = କୋଲିବା-ସନ୍ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଆ) କହିବାର ଇଚ୍ଛା, ଅଭିଳାଷ । (ବିଶେଷଣରେ ବିବକ୍ଷୁ ଓ ବିବକ୍ଷିତ ହୁଏ ।)

ବିବତ୍ସା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବସ୍ = ବାସ କରିବା-ସନ୍ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଆ, ସ = ତ୍) ବାସ-କରିବାର ଇଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ବିବତ୍ସୁ ହୁଏ ।)

ବିବର, ବି. (ବି-ବୃ-ଅ) ରନ୍ଧ୍ର, ଛିଦ୍ର, ଗର୍ତ୍ତ; ଦୋଷ; ବିଚ୍ଛେଦ; ପୃଥକ୍‌ଭାଗ ।

ବିବରଣ, ବି. (ବି-ବୃ-ଅନ) ବର୍ଣ୍ଣନ, ବ୍ୟାଖ୍ୟା; ଟୀକା; ପ୍ରକାଶ; ଅର୍ଥପ୍ରକାଶକରଣ ।

ବିବର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ବି-ବର୍ଣ୍ଣ = ଜାତି) ନୀଚଜାତି, ପାମର ।

ବିବର୍ତ୍ତ, ବି. (ବି-ବୃତ୍-ଅ) ପରିବର୍ତ୍ତନ; ଘୂର୍ଣ୍ଣନ, ଭ୍ରମଣ; ଭ୍ରାନ୍ତି; ସମୂହ; ପରିଣାମ; ନୃତ୍ୟ । (ବିଶେଷଣରେ ବିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ ।)

ବିବଶ, ବିଂ. (ବି-ବଶ୍ = ଇଚ୍ଛା କରିବା-ଅ) ଅବଶ, ଅବାଧ; ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ; ବିହ୍ୱଳ; ନିର୍ଜ୍ଜିକ ।

ବିବସ୍ୱାନ୍, ବି. (ବିବସ୍ୱତ୍—ବି = ବିବିଧ-ପ୍ରକାର-ବସ୍ = ବାସ କରିବା-କ୍ୱିପ୍ = ଆବରଣ ଅର୍ଥାତ୍ ତେଜୋରୂପ ଆବରଣ-ବତ୍) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଅରୁଣ; ଦେବତା ।

ବିବାଦ, ବି. (ବି = ବିରୁଦ୍ଧ-ବଦ୍-ଅ) ବିରୋଧ, କଳହ; ବ୍ୟବହାର; ମୋକଦ୍ଦମା ।

ବିବାସ, } ବି. (ବି-ବସ୍-ଅ, ଅନ) ନିର୍ବାସନ ।
ବିବାସନ, } (ବିଶେଷଣରେ ବିବାସିତ ହୁଏ ।)

ବିବାହ, ବି. ସଂ. ଦାରପରିଗ୍ରହ । (ବିଶେଷଣରେ ବିବାହିତ ।)

ବିବିକ୍ତ, ବିଂ. (ବି-ବିଚ୍ = ପୃଥକ୍ ହେବା-ତ) ନିର୍ଜ୍ଜନ; ପବିତ୍ର; ଶୁଭ; ଏକାଗ୍ର; ପୃଥକ୍‌କୃତ; ବିବେଚକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ବିବିକ୍ତା = ଦୁର୍ଭଗା ।)

ବିବିକ୍ଷା, ବି. (ବିଶ୍ = ପ୍ରବେଶ କରିବା-ସନ୍-ଆ) ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଇଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ବିବିକ୍ଷୁ ହୁଏ ।)

ବିବୃତ, ବି. ସଂ. ବିବରଣ, ବ୍ୟାଖ୍ୟା ।

ବିବୃତ୍ତି, ବି. ସଂ. ଘୂର୍ଣ୍ଣନ; ସ୍ଫୁରଣ ।

ବିବେକ, ବି. (ବି-ବିଚ୍ = ବିଗ୍ଭର ଓ ପୃଥକ୍-କରିବା-ଅ) ବିବେଚନା; ବିଭିନ୍ନତା; ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ । (ବିଶେଷଣରେ ବିବେଚକ, ବିବେଚିତ ହୁଏ ।)

ବିଶଙ୍କଟ, ବିସଙ୍କଟ, ବିଂ. ସଂ. ବିଶାଳ, ବୃହତ୍, ବଡ଼ ।

ବିଶଦ, ବିଂ. (ବିଶଦ୍ = ନିର୍ମଳ ହେବା-ଅ) ଶୁଭ୍ର, ଶୁକ୍ଳ ।

ବିଶାରଦ, ବିଂ. [ବିଶାଳ = ବୃହତ୍ (ଯଶ ଇତ୍ୟାଦି)-ଦା = ଦାନ କରିବା-ଅ, ଳ = ର] ନିପୁଣ; ଚତୁର; ଯେପରି—ରଣବିଶାରଦ; ପଣ୍ଡିତ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ, ବିଖ୍ୟାତ; ପ୍ରଗଳ୍‌ଭ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ବିସ୍ତୃତ; ଗର୍ବିତ ।

ବିଶାଳ, ବିଂ. (ବି-ଶାଳ ବା ବିଶ୍ = ପ୍ରବେଶିବା-ଆଳ) ବୃହତ୍; ବିସ୍ତୃତ; ବିଖ୍ୟାତ ।

ବିଶିଖ, ବି. (ବି = ବିଶିଷ୍ଟ-ଶାଖା = ଅଗ୍ରଭାଗ) ବାଣ; ଶରଗଛ । ବିଂ. ଶାଖାରହିତ ।

ବିଶିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ବି-ଶିଷ୍ = ବିଶେଷ କରିବା-ତ) ମିଳିତ; ବିଲକ୍ଷଣ; ଭିନ୍ନ; ଖ୍ୟାତ, ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।

ବିଶେଷ, ବି. (ବି-ଶିଷ୍-ଅ) ପ୍ରଭେଦ; ନିଯ୍ମ; ତିଳକ; ଆଧିକ୍ୟ । ବିଂ. ଅଧିକ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ।

ବିଶୋଧନ, ବି. (ବି-ଶୋଧନ) ସଂଶୋଧନ ।

ବିଶ୍ରମ୍ଭ, ବି. (ବି-ଶ୍ରମ୍ଭ୍ = ବିଶ୍ୱାସ କରିବା-ଅ) ବିଶ୍ୱାସ; ପ୍ରଣୟ; କେଳି କଳହ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଶ୍ରବ୍ଧ ଏବଂ ବିଶ୍ରମ୍ଭୀ ହୁଏ ।)

ବିଶ୍ରାଣନ, ବି. (ବି-ଶ୍ରଣ୍-ଣିଚ୍ = ଦାନକରିବା-ଅନ) ଦାନ, ବିତରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଶ୍ରାଣିତ ହୁଏ ।)

ବିଶ୍ରାନ୍ତି, ବିଶ୍ରାମ, ବି. (ବି-ଶ୍ରମ-ତି, ଅ) ବିରାମ, ନିବୃତ୍ତି, ଆରାମ କରିବା । (ବିଶେଷଣରେ ବିଶ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ ।)

ବିଶ୍ଳେଷ, ବି. (ବି-ଶ୍ଳିଷ୍ = ସଂଯୁକ୍ତହେବା-ଅ) ଅସଂଯୋଗ; ବିକାଶ; ବିରାଗ; ଶୈଥିଲ୍ୟ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହୁଏ ।)

ବିଶ୍ୱ, ବି. (ବିଶ୍ = ପ୍ରବେଶ କରିବା-ବ) ଗଣଦେବତାବିଶେଷ; ପରିମାଣବିଶେଷ; ଜଗତ୍; ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ; ସମସ୍ତ ।

ବିଶ୍ୱମ୍ଭର, ବି. (ବିଶ୍ୱଂ = ଜଗତକୁ-ଭୃ = ଭରଣ କରିବା-ଅ — ଯେ ପୋଷଣ କରେ) ବିଷ୍ଣୁ; ଇନ୍ଦ୍ର । ବିଂ. ବିଶ୍ୱଧାରଣକର୍ତ୍ତା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ପୃଥିବୀ ।

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ବି. ସଂ. (University) ସର୍ବପ୍ରକାର ବିଦ୍ୟାର ଆଲୋଚନା ସ୍ଥାନ ।

ବିଶ୍ୱସନ, ବି. (ବି-ଶ୍ୱସ୍ = ବିଶ୍ୱାସ କରିବା-ଅନ) ବିଶ୍ୱାସ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଶ୍ୱସିତ ଏବଂ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ହୁଏ ।)

ବିଷ, ବି. (ବିଷ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ଅ) ଗରଳ; ଜଳ; ପଦ୍ମାଦିର ମୃଣାଳ; ବିଷନାଭ ।

ବିଷଦ, ବିଂ. (ବି-ସଦ୍ = ନିର୍ମଳ ହେବା-ଅ) ଶୁଭ୍ର, ନିର୍ମଳ; ସ୍ପଷ୍ଟ; ବିଷଦାତା । ବି. ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ; ମେଘ ।

ବିଷମ, ବିଂ. (ବି = ନାହିଁ-ସମ = ସମାନ) ଅସମାନ; ଅଯୁଗ୍ମ; କ୍ଲେଶକର; ଦୁର୍ଗମ; ଦୁଃସହ; ଦାରୁଣ; ଉନ୍ନତାନତ; ଉତ୍କଟ ।

ବିଷୟ, ବି. (ବି-ସି = ବନ୍ଧନକରିବା-ଅ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗ୍ରାହ୍ୟ ପଦାର୍ଥ; ଜନପଦ; ଦେଶ; ସ୍ଥାନ; ଆଧାର, ପାତ୍ର; ଜ୍ଞେୟ ଓ ଭୋଗ୍ୟବସ୍ତୁ; ସମ୍ପତ୍ତି; ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ପଦାର୍ଥ; ଗୃହ; ଧର୍ମନୀତି ।

ବିଷାଣ, ବି. (ବେଷ୍ଟୀତିବିଷାଣଂ, ବିଷବ୍ୟାପ୍ତୌ-ବିଷ୍-ଆନ) ପଶୁର ଶୃଙ୍ଗ; ପଶୁର ବୃହତ୍ ଦନ୍ତ; ହସ୍ତିଦନ୍ତ; ଶୂକରଦନ୍ତ; ମେଷଶୃଙ୍ଗୀବୃକ୍ଷ ।

ବିଷାଦ, ବି. (ବି-ସଦ୍ = ଅବସନ୍ନ ହେବା-ଅ) ଖେଦ, ଦୁଃଖ; ଜଡତା, ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟତା । (ବିଶେଷଣରେ ବିଷଣ୍ଣ ହୁଏ ।)

ବିଷୁବରେଖା, ବି. ସଂ. (Equator) ଉଭୟ ମେରୁର ସମଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନରେ ଯେ ମଣ୍ଡଳାକାର କଳ୍ପିତ ରେଖା ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମ ଗୋଲକର ଚତୁର୍ଦିଗରେ ବ୍ୟାପି ରହିଅଛି, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏହି ରେଖାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଦିବା ରାତ୍ରି ସମାନ ହୁଏ ।

ବିଷ୍କିର, ବି. (ବି-କୃ = ବିକ୍ଷେପ କରିବା-ଅ, ର = ଇର, ସ ଆଗମ) ପକ୍ଷୀ । (ବିବିଷ୍କିର ପତନ୍ତ୍ୟଃ ।)

ବିଷ୍ଟପ, ବି. (ବିଶ୍ = ପ୍ରବେଶ କରିବା-ଟପ) ଭୁବନ, ଲୋକ; ଜଗତ୍ ।

ବିଷ୍ଟର, ବି. ସଂ. ଦର୍ଭମୁଷ୍ଟି; କୁଶାସନ ।

ବିଷ୍ଟରଶ୍ରବା, ବି. (ବିଷ୍ଟରଶ୍ରବସ୍—ବିଷ୍ଟର = ବୃକ୍ଷ-ଶ୍ରୁ = ଶ୍ରବଣ କରିବା-ଅସ୍, ବିଷ୍ଟରେ ଅଶ୍ୱତ୍ଥତରୌ ଶ୍ରୂୟତେ—ଅଥବା ବିଷ୍ଟରଇବ ଶ୍ରବସୀ କର୍ଣ୍ଣୌ ଯସ୍ୟ ସଃ) ବିଷ୍ଣୁ ।

ବିଷ୍ଣୁପଦ, ବି. (ବିଷ୍ଣୁ-ବ୍ୟାପକ-ପଦ-ସ୍ଥାନ) ଆକାଶ; କ୍ଷୀରୋଦସମୁଦ୍ର; ପଦ୍ମ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଗଙ୍ଗାନଦୀ ।

ବିଷ୍ଣୁରାତ, ବି. (ବିଷ୍ଣୁ-ରା=ଦାନକରିବା-ତ) ପରୀକ୍ଷିତ ରାଜା ।

ବିଷ୍ୱକ୍, ଅଂ. ସଂ. ସମନ୍ତାତ୍, ସର୍ବତ୍ର ।

ବିସ, ବି. (ବିସ୍=କ୍ଷେପଣକରିବା-ଅ) ପଦ୍ମାଦିର ମୃଣାଳ ।

ବିସମ୍ବାଦ, ବି. (ବି-ସମ୍-ବଦ୍-ଅ) ପ୍ରତାରଣା; ବୈଲକ୍ଷଣ୍ୟ; ବିରୋଧ ।

ବିସଂସ୍ଥୂଳ, ବିଂ.(ବି-ସମ୍-ସ୍ଥା-ଉଳ) ବିଶୃଙ୍ଖଳ; ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ।

ବିସର, ବି. (ବି-ସୃ=ଗମନକରିବା-ଅ) ସମୂହ; ବିସ୍ତାର ।

ବିସର୍ଗ, ବି. (ବି-ସୃଜ୍-ତ୍ୟାଗକରିବା-ଅ)ତ୍ୟାଗ; ମଳନିର୍ଗମ; ବିୟୋଗ; ଦାନ; ଦୀପ୍ତି ।

ବିସର୍ଜନ, ବି. (ବି-ସୃଜ୍-ଅନ)ତ୍ୟାଗ; ପ୍ରେରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ବିସୃଷ୍ଟ ହୁଏ ।)

ବିସର୍ପ, ବିସର୍ପଣ, } ବି. (ବି-ସୃପ୍=ଗମନ କରିବା, ବ୍ୟାପିବା-ଅ, ଅନ) ପ୍ରସରଣ, ବିସ୍ତୃତ ହେବା ।

ବିସୃତ, ବି. (ବି-ସୃ-ତ) ବ୍ୟାପ୍ତ, ବିସ୍ତୃତ ।

ବିସୃତ୍ୱର, ବିସୃମର, } ବିଂ.(ବି-ସୃ-ବର ତ ଆଗମ, ମର) ବ୍ୟାପନଶୀଳ ।

ବିସ୍ତର, ବି. (ବି-ସ୍ତୃ=ବିସ୍ତାରକରିବା-ଅ) ସମୂହ; ପ୍ରଚୁର; ପ୍ରଣୟ; ଆସନ; ବାକ୍‌ପ୍ରପଞ୍ଚ; ବିଶେଷବର୍ଣ୍ଣନ; ସଂଖ୍ୟା; ଶଯ୍ୟା ।

ବିସ୍ତାର, ବି. (ବି-ସ୍ତୃ-ଅ) ବିସ୍ତୃତ; ବିଶାଳତା; ଓସାର; ଶାଖା; ଗୁଚ୍ଛ । (ବିଶେଷଣରେ ବିସ୍ତାରିତ, ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ, ବିସ୍ତୃତ ହୁଏ ।)

ବିସ୍ଫାର, ବିସ୍ଫାର, } ବି. (ବି-ସ୍ଫାୟ୍=ବୃଦ୍ଧିପାଇବା-ର) ଟଙ୍କାର ଧ୍ୱନି, ଧନୁକର ଶବ୍ଦ; ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି ବିସ୍ତାର । (ବିଶେଷଣରେ ବିସ୍ଫାରିତ ହୁଏ ।)

ବିସ୍ମୟ, ବି.(ବି-ସ୍ମି-ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେବା-ଅ) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ; ଗର୍ବ, ଅହଙ୍କାର । (ବିଶେଷଣରେ ବିସ୍ମିତ ହୁଏ ।)

ବିସ୍ମାପନ, ବିସ୍ମାୟନ, } ବି.(ବି-ସ୍ମି =ବିସ୍ମୟାପନ୍ନହେବା-ଣିଚ୍=ସ୍ମାପି=ବିସ୍ମୟକରାଇବା-ଅନ) ବିସ୍ମୟଜନନ; କୁହକ, ମାୟା; ଗନ୍ଧର୍ବନଗର; କାମଦେବ ।

ବିସ୍ମୃତି, ବିସ୍ମରଣ, } ବି. (ବି-ସ୍ମୃ-ତି, ଅନ) ଭୁଲ, ପାସୋରିବା । (ବିଶେଷଣରେ ବିସ୍ମୃତ ହୁଏ ।)

ବିସ୍ର, ବି. ସଂ. କଞ୍ଚାମାଂସଗନ୍ଧ, ଆମଗନ୍ଧ ।

ବିସ୍ରଂସ, ବିସ୍ରଂସନ, } ବି. (ବି-ସ୍ରନ୍‌ସ୍=ପତିତହେବା-ଅ, ଅନ) ପତନ; କ୍ଷରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ବିସ୍ରସ୍ତ ହୁଏ ।)

ବିହଗ, ବିହଙ୍ଗ, ବିହଙ୍ଗମ, } ବି.(ବିହାୟସ=ଆକାଶ-ଗମ୍-ଅ, ବିହାୟସ୍‌ର ବିହ ଆଦେଶ, ବିକଳ୍ପେ ମକାର ଲୋପ ଏବଂ ଆଗମ) ପକ୍ଷୀ; ଚନ୍ଦ୍ର; ସୂର୍ଯ୍ୟ । ବିଂ. ଆକାଶରେ ଗମନକାରୀ ।

ବିହରଣ, ବି. (ବି-ହୃ-ଅନ) ବିହାର, କ୍ରୀଡ଼ା; ଭ୍ରମଣ; ବିଯୋଗ ।

ବିହାୟସ୍, ବିହାୟସ, } ବି.(ବି-ହା-ଗମନକରିବା-ଅସ୍, ବିଶେଷେଣ ହୟନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି ସର୍ବମସ୍ମିନ୍ନିତି ବିହାୟଃ, ବିହାୟସ୍-ଅ) ଆକାଶ; ପକ୍ଷୀ ।

ବିହାର, ବି. (ବି-ହୃ-ଅ) କ୍ରୀଡ଼ା; ଭ୍ରମଣ, ପରିକ୍ରମ; ବୌଦ୍ଧମଠ; କ୍ରୀଡ଼ାସ୍ଥାନ ।

ବିହିତ, ବିଂ. (ବି-ଧା=ବିଧାନକରିବା-ତ) ଅନୁଷ୍ଠିତ; କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; ବିଧେୟ; କଥିତ । ବି. ବିଧାନ ।

ବିହୀନ, ବିଂ. (ବି-ହା=ତ୍ୟାଗକରିବା-ତ) ବିରହିତ, ତ୍ୟକ୍ତ ।

ବିହ୍ୱଳ, ବିଂ. (ବି-ହ୍ୱଳ୍=କମ୍ପିବା-ଅ) ଶୋକ ଭୟାଦିଦ୍ୱାରା ଅଭିଭୂତ; ବିବଶ; ଦ୍ରବୀଭୂତ ।

ବୀକ୍ଷଣ, ବି. (ବି-ଈକ୍ଷ୍ = ଦେଖିବା-ଅନ) ନିରୀକ୍ଷଣ । (ବିଶେଷଣରେ ବୀକ୍ଷିତ, ବୀକ୍ଷଣୀୟ ହୁଏ ।)

ବୀଜ, ବି.(ବି = ନାନାବିଧ-ଜନ୍ = ଉତ୍ପନ୍ନହେବା -ଅ, ଇ = ଈ) ଶୁକ୍ର; କାରଣ; ଅଙ୍କୁର; ଶସ୍ୟାଦିର ଫଳ; ଆଧାର; ମୂଳ; ଅଙ୍କବିଦ୍ୟା ।

ବୀଜନ, ବି. (ବି-ଅଜ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅନ, ଅ ସ୍ଥାନେ ଈ) ବ୍ୟଜନ; ସଞ୍ଚାଳନ; ବିଞ୍ଚିବା; ଗୃମରାଦି; ଚକ୍ରବାକ, ଚକୋର ପକ୍ଷୀ । (ବିଶେଷଣରେ ବୀଜିତ ହୁଏ ।)

ବୀଜାଙ୍କୁରନ୍ୟାୟ, ବି. ସଂ. ଆଗେ ବୀଜ ତା ପରେ ଅଙ୍କୁର, କି ଆଗେ ଅଙ୍କୁର ତା ପରେ ବୀଜ, ଏହିରୂପ ଅନିର୍ଣ୍ଣେୟବିଶତଃ ବୀଜାଙ୍କୁରପ୍ରବାହ, ଅନାଦି ।

ବୀଟି, ବୀଟୀ, ବୀଟିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବି-ଇଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଇ, ଈ, ପକ୍ଷେ-ବି-ଇଟ୍-ଅକ-ଆ) ପାନବିଡ଼ା, ଖିଲ; ବନ୍ଧନ ।

ବୀଣା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ବୀ = କ୍ଷେପଣ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ନକ୍-ଆ) ସପ୍ତତନ୍ତ୍ରୀବିଶିଷ୍ଟ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ।

ବୀତ, ବି. (ବି-ଇ = ତ୍ୟାଗ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ପରିତ୍ୟକ୍ତ, ଅପଗତ; ଅଶିତ; ବନ୍ଧନ-ମୁକ୍ତ; ନିବୃତ୍ତ ।

ବୀତି, ବି. (ବି-ଇ = ତ୍ୟାଗ କରିବା-ତି) ନିବୃତ୍ତି; ମୁକ୍ତି; ଗତି, ଭୋଜନ; ଦୀପ୍ତି; ଉତ୍ପାଦନ; ପରିଷ୍କରଣ; ପଶୁପ୍ରେରଣ ।

ବୀତିହୋତ୍ର, ବି. (ବୀତି = ପୁରୋଡ଼ାଶାଦି ଭୋଜନ ନିମିତ୍ତ-ହୋତ୍ର = ଦେବଗଣ ଆହୂତ ହୁଅନ୍ତି ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ) ଅଗ୍ନି; ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ବୀଥି, ବୀଥୀ, ବୀଥିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବିଥ୍ = ଯାଚ୍ଞା କରିବା-ଇ, ଈ, କ-ଆ) ଶ୍ରେଣୀ; ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ବରେ ବୃକ୍ଷଶ୍ରେଣୀଯୁକ୍ତ ପଥ; ପଥ; ଦୃଶ୍ୟକାବ୍ୟବିଶେଷ ।

ବୀର, ବି. (ବୀର୍ = ଶୌର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା-ଅ) ରସବିଶେଷ; ନଟ; ବିଷ୍ଣୁ; କୁଳଗୁରୁ-ବିଶେଷ । ବିଂ. ଶୂର, ବିକ୍ରମଶାଳୀ; ବୀରତ୍ବବିଶିଷ୍ଟ ।

ବୀର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ବୀର-ଯ) ଶୌର୍ଯ୍ୟ, ବଳ, ବୀରତ୍ବ; ସାମର୍ଥ୍ୟ; ରେତ; ବୀଜ ।

ବୁଷ୍, ବୁସ, ବି. (ବୁସ୍ = ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଅ) ତୁଚ୍ଛଧାନ୍ୟ, ଅଗାଡ଼ି ।

ବୃଂହଣ, ବି. (ବୃନ୍ହ୍ = ସମୃଦ୍ଧ ହେବା-ଅନ) ପୁଷ୍ଟିକାରକ ।

ବୃଂହିତ, ବି. (ବୃନ୍ହ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା, ସମୃଦ୍ଧ ହେବା-ତ) କରିଗର୍ଜନ, ହାତିର ରଡ଼ି । ବିଂ. ପୁଷ୍ଟ; ବର୍ଦ୍ଧିତ ।

ବୃକ, ବି. (ବୃକ୍ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ହେଟାବାଘ; କାକ; ଜଠରାଗ୍ନି; ବକବୃକ୍ଷ; ଶୃଗାଳ; କ୍ଷତ୍ରିୟ ।

ବୃକୋଦର, ବି. (ବୃକ = ଅଗ୍ନି-ଉଦର) ଭୀମସେନ ।

ବୃକ୍ଷ, ବି. (ବୃକ୍ଷ୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଅ କିମ୍ବା ବୃଶ୍ଚ = ଛେଦନ କରିବା-ନକ୍, ଛେଦନ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ଯେ ଜନ୍ମେ) ଗଛ ।

ବୃଜନ, ବୃଜିନ, ବି. (ବୃଜ୍ = ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଅନ, ଇନ) ପାପ; ଅପରାଧ; କ୍ଲେଶ; ଆକାଶ; କେଶ; ନିରାକରଣ । ବିଂ. କୁଟିଳ, ବକ୍ର ।

ବୃତ୍ତ, ବିଂ. (ବୃତ୍ - ବର୍ତ୍ତମାନ ରହିବା ଇତ୍ୟାଦି -ତ) ଜାତ; ଦୃଢ଼; ବର୍ତ୍ତୁଳ; ଅଶିତ; ମୃତ; ନିଯୁକ୍ତ; ଆଚ୍ଛାଦିତ; ଅଭ୍ୟସ୍ତ । ବି. କଚ୍ଛପ; ଚରିତ୍ର; ପଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ବୃତ୍ତାନ୍ତ, ବି. (ବୃତ୍ତ-ଅନ୍ତ) ବାର୍ତ୍ତା; ବିବରଣ; ପ୍ରସ୍ତାବ ।

ବୃତ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବୃତ୍-ତି) ଆହାର; ଜୀବିକା; ପ୍ରବୃତ୍ତି; ବ୍ୟବସାୟ; ସ୍ଥିତି; ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଗ୍ରନ୍ଥ; ବ୍ୟାପ୍ତି ।

ବୃଥା, ଅଂ. ସଂ. ନିଷ୍ଫଳ; ନିରର୍ଥକ ।

ବୃଦ୍ଧ, ବି. (ବୃଧ୍ = ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବା-ତ) ପ୍ରାଚୀନ, ବୁଢ଼ା; ଜ୍ୟେଷ୍ଠ; ବୃହତ୍; ବୃଦ୍ଧି-ଯୁକ୍ତ; ପଣ୍ଡିତ ।

ବୃଦ୍ଧପ୍ରପିତାମହ, ବି. ସଂ. ପ୍ରପିତାମହଙ୍କ ପିତା ।

ବୃଦ୍ଧପ୍ରମାତାମହ, ବି. ସଂ. ପ୍ରମାତାମହଙ୍କ ପିତା ।

ବୃଦ୍ଧଶ୍ରବାଃ, ବି. (ବୃଦ୍ଧଶ୍ରବସ୍—ବୃଦ୍ଧ=ବୃହତ୍-ଶ୍ରବସ୍=କର୍ଣ୍ଣ) ଇନ୍ଦ୍ର ।

ବୃଦ୍ଧି, ବି. (ବୃଧ୍=ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବା-କ୍ତି) ଅଭ୍ୟୁଦୟ; ବିସ୍ତାର; ସୁଦ; ସମ୍ପତ୍ତି; ଆଧିକ୍ୟ ।

ବୃନ୍ତ, ବି. (ବୃ=ଆବରଣ କରିବା-ତ, ନ ଆଗମ) ଫଳପତ୍ରାଦିର ଡେମ୍ଫ; କୁଚାଗ୍ର ।

ବୃନ୍ଦ, ବି. (ବୃଣ୍=ପ୍ରୀତକରିବା-ଦ) ସମୂହ; ସଂଖ୍ୟାବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ତୁଳସୀଦେବୀ; ରାଧିକା; ରାଧିକାଙ୍କ ସଖୀବିଶେଷ ।

ବୃନ୍ଦାରକ, ବି. (ଶୋଭନଂ ବୃନ୍ଦଂ ଯେଷାଂ ତେ ବୃନ୍ଦାରକାଃ, ବୃନ୍ଦ=ସମୂହ-ଆର ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-କ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଦେବତା; ଦଳପତି । ବିଂ. ପ୍ରଧାନ; ସୁନ୍ଦର; ଆନନ୍ଦଜନକ, ତୃପ୍ତିକର; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ବୃହତ୍; ଖ୍ୟାତ; ଯଶସ୍ୱୀ ।

ବୃଶ୍ଚିକ, ବି. (ବ୍ରଶ୍ଚ୍=ଛେଦନକରିବା-ଇକ) ବିଛା; ରାଶିବିଶେଷ ।

ବୃଷ, ବି. (ବୃଷ୍=ପ୍ରଭୁ ହେବା, ବର୍ଷଣକରିବା-ଅ) ଷଣ୍ଢ; ଦ୍ୱିତୀୟ ରାଶି; ଶୁକ୍ରଳ ପୁରୁଷ; ଇନ୍ଦ୍ର; ଧର୍ମ; ମୂଷିକ; ରାଧାତନୟ କର୍ଣ୍ଣ; ବଳବାନ୍ ପୁରୁଷ । (ବିଶେଷ୍ୟର ପରବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ବୃଷଣ, ବି. [ବୃଷ=(ବୀର୍ଯ୍ୟ) ବର୍ଷଣକରିବା-ଅନ] ଅଣ୍ଡକୋଷ ।

ବୃଷଦଂଶକ, ବି. ସଂ. ମାର୍ଜାର, ବିରାଡ଼ି ।

ବୃଷଭ, ବି. (ବୃଷ୍-ଅଭ) ଷଣ୍ଢ । (ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦର ପରବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ବୃଷଳ, ବି. (ବୃଷ୍=ବର୍ଷଣ କରିବା-ଅଳ) ଅଶ୍ୱ; ଶୂଦ୍ର; ରସୁଣ; ପାପୀ । ବିଂ. ଅଧାର୍ମିକ, ପାପିଷ୍ଠ ।

ବୃଷସ୍ୟନ୍ତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. (ଅସକୃତ୍ ବୀଜନିଷେକ ସମର୍ଥୋ ବୃଷଃ ତମାସନ୍ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ବୃଷସ୍ୟନ୍ତୀ) ଅତି କାମୁକୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ବୃଷାର୍ଥିନୀ ଗାଭୀ ।

ବୃଷା, ବି. (ବୃଷନ୍—ବୃଷ୍=ବର୍ଷଣକରିବା-ଅନ୍) ଇନ୍ଦ୍ର; ଷଣ୍ଢ; ଘୋଟକ; ଦୁଃଖ ।

ବୃଷ୍ଟି, ବି. (ବୃଷ୍=ବର୍ଷିବା-କ୍ତି) ବର୍ଷଣ । (ବିଶେଷଣରେ ବୃଷ୍ଟ ହୁଏ ।)

ବୃଷ୍ୟ, ବିଂ. (ବୃଷ-ଯ) ବୀର୍ଯ୍ୟକାରକ ।

ବୃହତ୍, ବିଂ. [ବୃହ୍=ବୃଦ୍ଧିପାଇବା-ଅତ୍ (ଶତୃ)] ବିପୁଳ, ବଡ଼ ।

ବୃହଦ୍ଭାନୁ, ବି. (ବୃହତ୍-ଭାନୁ=କିରଣ) ଅଗ୍ନି; ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ବେଗ, ବି. (ବିଜ୍=ଗମନକରିବା-ଅ) ଶୀଘ୍ରତା, ମୂତ୍ର ବିଷ୍ଠାଦିର ନିର୍ଗମ ପ୍ରବୃତ୍ତି; ଆନନ୍ଦ; ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ଉଦ୍ୟମ; ପ୍ରଣୟ; ରେତ; ଆମ୍ରବିଶେଷ; ମହାକାଳ ଫଳ । (ବିଶେଷଣରେ ବେଗୀ, ବେଗିତ ହୁଏ ।)

ବେଜିତ, ବିଂ. (ବିଜ୍-ଣିଚ୍=ଖିନ୍ନହେବା-ତ) ଖିନ୍ନ, କ୍ଲେଶିତ, ଭୟକମ୍ପିତ ।

ବେଣି, ବେଣୀ, ବେଣିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବେନ୍ତି ଶୋଭନ୍ତେ ବେଣୀ, ବେଣନ୍ତୀତି ବେଣୀ, ବେଣୃ ଗତି ପ୍ରେରଣ ଶ୍ଳେଷଣେଷୁ, ବୀ=ଶୋଭାପାଇବା-ନି, ଈ, ବେଣ=ଶ୍ଳେଷଣ ପ୍ରଭୃତି-ଇ-କ-ଆ) ସର୍ପାକାର ରଚିତ କେଶବେଶ; ବିନ୍ୟସ୍ତ କେଶପାଶ; ଜଳପ୍ରବାହ । ଯେପରି—ତ୍ରିବେଣୀ । ବୟନ, ବୁଣିବା; ନଦୀବିଶେଷ; ଦେବଦାରୁ ବୃକ୍ଷ ।

ବେଣୁ, ବି. (ବୟନ୍ତ୍ୟନେନ ବେଣୁଃ—ବେଞ୍ଜିତନ୍ତୁ ସନ୍ତାନେ, ଅଥବା ବନ୍=ଶବ୍ଦକରିବା-ଉ, ନିପାତନ) ବଂଶ, ବାଉଁଶ; ବଂଶୀ, ଶୁଷିର ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ବେତଣ୍ଡ, ବି. (ବେ—ଯେ ଗମନ କରେ-ତନ୍ଡ୍=ତାଡ଼ନା କରିବା-ଅ) ହସ୍ତୀ; ତାଡ଼ନାର୍ହ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ବ୍ୟକ୍ତି ।

ବେତନ, ବି. (ବୀ=ଗମନକରିବା-ତନ) କର୍ମର ମୂଲ୍ୟ, ମଜୁରି; ଜୀବିକା ।

ବେତସ, ବେତ, ବି. [ବୀ=(ଜଳପ୍ଲାବନରେ) ଗମନ କରିବା-ତସ, ତ] ବେତଗଛ ।

ବେତାଳ, ବି.ସଂ. ଭୂତାବିଷ୍ଟ ଶବ; ଶିବାନୁଚରବିଶେଷ; ଦ୍ୱାରପାଳ; ମଲ୍ଲବିଶେଷ ।

ବେତ୍ତା, ବିଂ. (ବେତ୍ତୃ—ବିଦ୍ = ଜାଣିବା-ତୃ) ଜ୍ଞାତା, ଯେ ଜାଣେ । ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯେପରି—ଶାସ୍ତ୍ରବେତ୍ତା ।)

ବେଦ, ବି. (ବିଦ୍ = ଜାଣିବା-ଅ) ବ୍ରହ୍ମମୁଖନିର୍ଗତ ଧର୍ମଜ୍ଞାପକ ଶାସ୍ତ୍ର, ଋକ୍, ଯଜୁଃ, ସାମ, ଅଥର୍ବ—ଏହି ଚାରି ବେଦ; ଜ୍ଞାନ; ଚାରି ସଂଖ୍ୟା ।

ବେଦନ, ବେଦନା, } ବି. (ବିଦ = ଜାଣିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ, ଆ) ଅନୁଭବ, ଜ୍ଞାନ; ଯାତନା, ବ୍ୟଥା; ବିବାହ । (ବିଶେଷଣରେ ବେଦମାୟ, ବେଦିତବ୍ୟ, ବେଦ୍ୟ, ବେଦିତ ହୁଏ ।)

ବେଦାଙ୍ଗ, ବି. ସଂ. ଶିକ୍ଷା, କଳ୍ପ, ବ୍ୟାକରଣ, ନିରୁକ୍ତ, ଛନ୍ଦ ଓ ଜ୍ୟୋତିଷ—ଏ ଛଅଟି ଶାସ୍ତ୍ର ବେଦର ଅବୟବ ।

ବେଦି, ବେଦୀ, ବେଦିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବିଦ୍ = ବିଦ୍ୟମାନ ରହିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଇ, ଈ, କ ଯୋଗ-ଆ) ଯଜ୍ଞାଦିକରଣାର୍ଥ ପରିଷ୍କୃତ ଭୂମି; ମଞ୍ଚ; ଅଙ୍ଗନାଦିର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଚତୁରସ୍ର ଭୂମି; ମୃତ୍ତିକା ପ୍ରଭୃତିରେ କୃତ ଭିତ୍ତି ।

ବେଧ, ବେଧନ, ବି. (ବିଧ୍ = ବିଦ୍ଧ କରିବା-ଅ, ଅନ) ଛିଦ୍ରକରଣ; ଗଭୀରତା; ବସ୍ତୁର ପୁରୁ ପରିମାଣ ବା ସ୍ଥୂଳତାର ପରିମାଣ; ବିବାହାଦି ନିଷେଧକ ଗ୍ରହସଂସ୍ଥାପନବିଶେଷ । (ବିଶେଷଣରେ ବିଦ୍ଧ, ବେଧିତ, ବେଧ୍ୟ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ବେଧାଃ, ବି. (ବେଧସ୍-ବିଧ୍ = ବିଧାନ କରିବା ଅଥବା—ବି-ଧା = ଧାରଣା କରିବା-ଅସ୍) ବ୍ରହ୍ମା; ବିଷ୍ଣୁ; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ପଣ୍ଡିତ ।

ବେପଥୁ, ବେପନ, } ବି. (ବେପ୍ = କମ୍ପିତ ହେବା-ଅଥୁ, ଅନ) କମ୍ପନ । (ବିଶେଷଣରେ ବେପମାନ ହୁଏ ।)

ବେର, ବି. (ବୀ = ଗମନ କରିବା-ର) ଶରୀର । ଯଥା—କୁବେର ।

ବେଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବେଲ୍ = ଚଞ୍ଚଳ ହେବା-ଅ-ଆ) ସମୟ, ଅବସର; ସମୁଦ୍ର; ତୀର; ସମୁଦ୍ରତଟ; ଜଳ; ଜୁଆର; ଭଟ୍ଟା; ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ହଠାତ୍ ମୃତ୍ୟୁ; ପୀଡ଼ା; ବାକ୍ୟ; ସୁଯୋଗ; ରାଗ ।

ବେଲ୍ଲନ, ବି. (ବେଲ୍ଲ୍ = ଚଞ୍ଚଳ ହେବା-ଅନ) ଲୁଣ୍ଠନ, ଗଡ଼ାଗଡ଼ି; ଚଳନ; ଦୋଳନ; ରୁଟି ପ୍ରଭୃତି ନିର୍ମାଣାର୍ଥ ସ୍ଥୂଳ ବର୍ତ୍ତୁଳ କାଷ୍ଠବିଶେଷ । (ବିଶେଷଣରେ ବେଲ୍ଲିତ ହୁଏ ।)

ବେଶ, ବେଷ, ବି. (ବିଶ୍ = ପ୍ରବେଶ କରିବା, ବିଷ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ଅ) ପ୍ରବେଶ; ସଜ୍ଜା, ବସ୍ତ୍ରାଳଂକାରାଦି ପରିଧାନ; ବେଶ୍ୟାପଲ୍ଲୀ; ବେଶ୍ୟାଗୃହ; ଗୃହ ।

ବେଶ୍ମ, ବି. (ବିଶ୍ = ପ୍ରବେଶିବା-ମନ୍) ଭବନ, ଗୃହ ।

ବେଶ୍ମଭୂ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ବାସୋପଯୁକ୍ତ ଭୂମି ।

ବେଶ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବିଶ୍ = ପ୍ରବେଶ କରିବା-ଯ-ଆ କିମ୍ବା ବେଶ = ସଜ୍ଜା-ଯ-ଆ) ସର୍ବସାଧାରଣ ସ୍ତ୍ରୀ, ବାରସ୍ତ୍ରୀ ।

ବେଷ୍ଟନ, ବି. (ବେଷ୍ଟ୍ = ବେଷ୍ଟନ କରିବା-ଅନ) ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଆବରଣ; ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ; କର୍ଣ୍ଣକୁହର; ପରିଧି, ବେଢ଼; ଉଷ୍ଣୀଷ । (ବିଶେଷଣରେ ବେଷ୍ଟିତ, ବେଷ୍ଟମାନ ହୁଏ ।)

ବୈକଲ୍ୟ, ବି. (ବିକଳ-ଯ) କାତରତା, ବିକୃତଭାବ; ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା ।

ବୈକୁଣ୍ଠ, ବି. (କସ୍ମିଂଶ୍ଚିତ୍ ମନ୍ୱନ୍ତରେ ବିକୁଣ୍ଠାୟାଂ ମାତରିଜାତତ୍ୱାତ୍ ବୈକୁଣ୍ଠଃ, ବିକୁଣ୍ଠା-ଅ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ବିଷ୍ଣୁ; ଇନ୍ଦ୍ର । (ବି = ବିଗତ-କୁଣ୍ଠ = ପ୍ରତିବନ୍ଧକ) ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପୁରୀ ।

ବୈକ୍ରାନ୍ତ, ବି. (ବିକ୍ରାନ୍ତ-ଅ) ମଣିବିଶେଷ, ସ୍ପର୍ଶମଣି, ଚୁମ୍ବକପଥର ।

ବୈକ୍ଳବ୍ୟ, ବି. (ବିକ୍ଳବ-ଯ) କାତରତା, ବିହ୍ୱଳତା, ଅଧୀରତା ।

ବୈଖରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବି-ଖନ୍ = ଖୋଳିବା ଅଥବା ବି = ବିଶେଷରୂପେ-ଖ = ଆକାଶ-ରା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ ସ୍ୱାର୍ଥେ-ଈ) କଣ୍ଠରୁ ଶବ୍ଦୋତ୍ପତ୍ତିର ବ୍ୟାପାରବିଶେଷ ।

ବୈଖାନସ, ବି. (ବି-ଖନ୍ = ଖୋଳିବା-ଅ-ଅନ = ଜୀବିତ ହେବା-ଅସ-ଯେଉଁମାନେ ମୂଳାଦିଦ୍ୱାରା ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି) ବାନପ୍ରସ୍ଥ, ବନବାସୀ । ବିଂ. ବାନପ୍ରସ୍ଥ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ବୈଜନନ, ବି. (ବିଜନନ-ଅ) ପ୍ରସବ ମାସ, ଯେଉଁ ମାସରେ ସନ୍ତାନ ଭୂମିଷ୍ଠ ହୁଏ । (ସୂତି ମାସୋ ବୈଜନନଃ—ଅମର ।)

ବୈଜୟନ୍ତ, ବି. (ବି-ଜି = ଜୟ କରିବା-ଅନ୍ତ) ଇନ୍ଦ୍ରପୁରୀ, ଇନ୍ଦ୍ରଧ୍ୱଜ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପତାକା; ଜାନୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିତ ପଞ୍ଚବର୍ଣ୍ଣମୟୀ ମାଳା ।

ବୈଜ୍ଞାନିକ, ବିଂ. (ବିଜ୍ଞାନ-ଇକ) ନିପୁଣ; ବିଜ୍ଞାନଶାସ୍ତ୍ରବେତ୍ତା; ବିଜ୍ଞାନସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ବୈଣବିକ, ବିଂ. (ବେଣୁ-ଇକ ବାଦନାର୍ଥେ) ବେଣୁ ବା ବଂଶୀବାଦକ ।

ବୈଣିକ, ବିଂ. (ବୀଣା-ଇକ ବାଦନାର୍ଥେ) ବୀଣାବାଦକ ।

ବୈତଂସିକ, ବିଂ. (ବୀତଂସ=ଫାନ୍ଦ ବା ଜାଲ-ଇକ ଜୀବିତାର୍ଥେ) ମାଂସବିକ୍ରୟୀ, ଯେ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ପ୍ରଭୃତି ମାରି ମାଂସ ବିକ୍ରୟ କରେ ।

ବୈତନିକ, ବିଂ. (ବେତନ-ଇକ ଜୀବିତାର୍ଥେ) ବେତନଭୋଗୀ (କର୍ମକାର) । ବେତନ-ସାଧ୍ୟ ।

ବୈତାଳ, ବୈତାଳିକ, } ବି. (ବିବିଧାସ୍ତାଳାଃ ପ୍ରୟୋଜନ ମେଷାଂ ବୈତାଳିକାଃ, ବି = ବିବିଧ-ତାଳ-ଇକ) ସ୍ତୁତିପାଠକ । ବିଂ. (ବେତାଳ-ଇକ) ବେତାଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ବୈଦିକ, ବି. (ବେଦ-ଇକ ଜ୍ଞାନାର୍ଥେ) ବେଦଜ୍ଞ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ବିଂ. ବେଦବିହିତ, ବେଦୋକ୍ତ ।

ବୈଦୁଷ୍ୟ, ବି. (ବିଦ୍ୱସ୍=ପଣ୍ଡିତ-ଯ) ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ, ବିଚକ୍ଷଣତା ।

ବୈଦେହ, ବି. (ବିଦେହ = ନଗରବିଶେଷ-ଅ) ସଙ୍କରଜାତିବିଶେଷ; ବଣିକ୍; ମିଥିଳାର ରାଜା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ବିଦେହ ରାଜକନ୍ୟା, ସୀତା; ବଣିକ୍‌ପତ୍ନୀ; ଗୋରୋଚନା; ପିପ୍ପଳୀ; ହରିଦ୍ରା ।

ବୈଦେହକ, ବି. (ବୈଦେହ-କ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ବଣିକ୍; ଶୂଦ୍ରର ଔରସରେ ବୈଶ୍ୟାର ଗର୍ଭଜାତ ସନ୍ତାନ ।

ବୈଦ୍ୟ, ବି. (ବେଦ=ଆୟୁର୍ବେଦ-ଯ, ବିଦ୍ୟା-ଅ) ଆୟୁର୍ବେଦବେତ୍ତା; ବିଦ୍ୱାନ । ବିଂ. (ବେଦ-ଯ) ବେଦସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ବୈଦ୍ୟକ, ବି. (ବୈଦ୍ୟ-କ) ଚିକିତ୍ସାଶାସ୍ତ୍ର ।

ବୈଧ, ବିଂ. (ବିଧି-ଅ ଅନପେତାର୍ଥେ) ବିଧିସିଦ୍ଧ ।

ବୈଧାତ୍ର, ବି. (ବିଧାତୃ-ଅ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ବିଧାତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ସନତ୍କୁମାର ପ୍ରଭୃତି । ବିଂ. ବିଧାତୃସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ବୈଧେୟ, ବିଂ. (ବିଧାତୁଂ ଯୋଗ୍ୟୋ ବିଧେୟଃ, ବିଧେୟ ଏବ ବୈଧେୟଃ, ବିଧେୟ-ଅ—ଯେ ଶିକ୍ଷା ପାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ) ଅଜ୍ଞାନ, ମୂର୍ଖ । (ମୂର୍ଖ ବୈଧେୟ ବାଲିଶାଃ—ଅମର ।) ବିଧିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ବିଧେୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ବୈନତେୟ, ବି. (ବିନତା-ଏୟ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଗରୁଡ଼; ଅରୁଣ ।

ବୈପରୀତ୍ୟ, ବି. (ବିପରୀତ-ଯ) ବିପର୍ଯ୍ୟୟ; ଓଲଟା ।

ବୈଭବ, ବି. (ବିଭୁ = ପ୍ରଭୁ-ଅ) ବିଭୁତା, ସାମର୍ଥ୍ୟ; ବିଭବ, ସମ୍ପତ୍ତି; ମହିମା; ବାହୁଲ୍ୟ ।

ବୈମାତ୍ର, ବୈମାତ୍ରେୟ, } ବି. (ବିମାତୃ-ଅ, ଏୟ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ବିମାତାର ସନ୍ତାନ ।

ବୈମାନିକ, ବିଂ. (ବିମାନ = ଆକାଶ-ଇକ) ବିମାନଚାଳକ, ଆକାଶବିହାରୀ ।

ବୈୟାକରଣ, ବିଂ. (ବ୍ୟାକରଣ-ଅ ଜ୍ଞାନାର୍ଥେ, ଯ = ଈୟ) ବ୍ୟାକରଣବେତ୍ତା; ବ୍ୟାକରଣ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ବୈୟ୍ୟାସକ, ବି. (ବ୍ୟାସ-ଇ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ, ଯ୍ଯ=ଐୟ୍ଯ) ଶୁକଦେବ ।

ବୈୟ୍ୟାସିକ, ବୈୟ୍ୟାସକ, ବିଂ. (ବ୍ୟାସ-ଇକ, ଅ କୃତାର୍ଥେ, ଯ=ଐୟ୍ଯ) ବ୍ୟାସ-ଦେବ ପ୍ରଣୀତ; ବ୍ୟାସସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (ବୈୟ୍ୟାସିକୀ=ବ୍ୟାସପ୍ରଣୀତ ସଂହିତା ।)

ବୈର, ବି. (ବୈର୍-ଅ) ଶତ୍ରୁତା, ବିରୋଧ । (ବୀର-ଅ) ଶୌର୍ଯ୍ୟ । (ବିଶେଷଣରେ—ବୈରୀପ୍ରମାଣ ହୁଏ ।)

ବୈରନିର୍ଯ୍ୟାତନ, ବୈରପ୍ରତିକ୍ରିୟା, ବୈରପ୍ରତୀକାର, ବୈରଶୁଦ୍ଧି, ବି. ସଂ. ଶତ୍ରୁତାର ପ୍ରତି-କ୍ରିୟା, ଅପକାରର ପ୍ରତି ଅପକାରକରଣ ।

ବୈରାଗ୍ୟ, ବି. (ବିରାଗ-ଯ) ବିବେକ; ସଂସାରରେ ଔଦାସ୍ୟ, ବିରାଗ ।

ବୈଲକ୍ଷଣ୍ୟ, ବି. (ବିଲକ୍ଷଣ-ଯ) ପ୍ରଭେଦ, ପୃଥକ୍‌ଭାବ ।

ବୈଲକ୍ଷ୍ୟ, ବି. (ବିଲକ୍ଷ=ଲଜ୍ଜିତ-ଯ) ଲଜ୍ଜା; ବିସ୍ମୟ; ସ୍ୱଭାବରେ ବୈଲକ୍ଷଣ୍ୟ ।

ବୈବସ୍ୱତ, ବି. (ବିବସ୍ୱତ୍=ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଅ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ସପ୍ତମମନୁ; ଯମ; ଶନି । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଦକ୍ଷିଣଦିଗ ।

ବୈଶେଷିକ, ବି. (ବିଶେଷ=ବିଶେଷପଦାର୍ଥ-ଇକ-ନିରୂପଣାର୍ଥେ) କଣାଦମୁନି ପ୍ରଣୀତ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର, (ଏହାଙ୍କର ମତ ନ୍ୟାୟଦର୍ଶନ ମତ ପ୍ରାୟ ।) ବିଂ. ତତ୍‌ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ।

ବୈଶ୍ୟ, ବି. (ବିଶ୍-ଯ) ତୃତୀୟବର୍ଣ୍ଣ, ବଣିକ ପ୍ରଭୃତି ।

ବୈଶ୍ରବଣ, ବି. (ବିଶ୍ରବସ୍-ଅ—ନିପାତନରେ ବିଶ୍ରବଣାଦେଶ, ବିଶେଷେଣ ଶୃଣୋତୀତି ବିଶ୍ରବାଃ, ତସ୍ୟାପତ୍ୟଂ ବୈଶ୍ରବଣଃ) କୁବେର; ରାବଣ ।

ବୈଶ୍ୱାନର, ବି. (ବିଶ୍ୱାନର=ମୁନିବିଶେଷ-ଅ କିମ୍ବା ବିଶ୍ୱ=ସମୁଦାୟ, ସମସ୍ତ-ନର=ମନୁଷ୍ୟଜାତି-ଅ, ସମସ୍ତ ନରମାନଙ୍କ କୁକ୍ଷିରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିବାରୁ ଅଗ୍ନିଙ୍କ ନାମ ବୈଶ୍ୱାନର) ଅଗ୍ନି, ଅଗ୍ନିଲୋକାଧିପ ବହ୍ନି; ଚିତ୍ରକ ବୃକ୍ଷ ।

ବୈଷୟିକ, ବିଂ. (ବିଷୟ-ଇକ ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ) ବିଷୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ବୈଷ୍ଣବ, ବି. (ବିଷ୍ଣୁ-ଅ ଭକ୍ତାର୍ଥେ) ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ; ପୁରାଣବିଶେଷ । ବିଂ. ବିଷ୍ଣୁସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ବିଷ୍ଣୁଶକ୍ତି; ଦୁର୍ଗା; ଗଙ୍ଗା ।

ବୈସାରଣ, ବି. (ବିସାରିନ୍-ଅ) ମତ୍ସ୍ୟ ।

ବୈସାଦୃଶ୍ୟ, ବି. (ବିସଦୃଶ-ଯ) ବୈଷମ୍ୟ ।

ବୋଢ଼ବ୍ୟ, ବିଂ. (ବହ୍=ବହନ କରିବା-ତବ୍ୟ) ବହନୀୟ ।

ବୋଢ଼ା, ବୋଢ଼, ବି. (ବହ୍-ତୃ) ବହନକର୍ତ୍ତା, ସ୍ଥାନାନ୍ତର ପ୍ରାପକ; ବିବାହକର୍ତ୍ତା; ଭାର-ବାହକ; ସାରଥି; ବୃଷଭ; ପଥଦର୍ଶକ ।

ବୌଦ୍ଧ, ବି. ବୁଦ୍ଧକୃତ ନିରୀଶ୍ୱରଶାସ୍ତ୍ର । ବିଂ. ବୁଦ୍ଧସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ବ୍ୟକ୍ତ, ବିଂ. (ବି-ଅନ୍‌ଜ୍=ପ୍ରକାଶିତ ହେବା-ତ) ସ୍ପଷ୍ଟ, ସ୍ଫୁଟ, ବିକସିତ; ପ୍ରକଟ; ସ୍ଥୂଳ; ଦୃଷ୍ଟ; ଅନୁମିତ; ପ୍ରକାଶିତ ।

ବ୍ୟକ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବି-ଅନ୍‌ଜ୍-ତି) ଲୋକ, ଜୀବ, ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ।

ବ୍ୟଗ୍ର, ବିଂ. (ବି-ଅଗ୍ର=ପ୍ରଧାନ) ବ୍ୟସ୍ତ; ତ୍ୱରିତ; ତ୍ରସ୍ତ; ଉଦ୍ୟମଶୀଳ; ଆଗ୍ରହୀ, ଆସକ୍ତ ।

ବ୍ୟଙ୍ଗ, ବିଂ. (ବି=ହୀନ-ଅଙ୍ଗ) ଅଙ୍ଗହୀନ । ବି. ଭେକ; ମୁଖରୋଗବିଶେଷ; କ୍ଷୁଦ୍ର ରୋଗବିଶେଷ । (ଏହି ରୋଗରେ ମୁଖରେ କଳା ଚିହ୍ନମାନ ହୁଏ ।) (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟଙ୍ଗିତ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ, ବି. (ବି-ଅନ୍‌ଜ୍=ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା-ଯ) ବ୍ୟଞ୍ଜନାବୃତ୍ତିରେ ବୋଧ ଅର୍ଥ, ତାତ୍ପ-ର୍ଯ୍ୟାର୍ଥ, ନିଗୂଢ଼ଭାବ ।

ବ୍ୟଜ, ବ୍ୟଜନ, ବି. (ବି-ଅଜ୍=କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅ, ଅନ) ବାୟୁସଂଚାଳନ, ତାଳ-ବୃନ୍ତ, ବିଞ୍ଚଣା ।

ବ୍ୟଞ୍ଜନ, ବି. (ବି-ଅନ୍ଜ୍-ଅନ) ଚିହ୍ନ; କଖାଦି ହଲ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ; ସୂପଶାକାଦି ଉପକରଣ; ସ୍ତ୍ରୀପୁଂଚିହ୍ନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ବ୍ୟଞ୍ଜନା) ବାକ୍ୟର ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟାର୍ଥବୋଧକ ଶକ୍ତି । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟଞ୍ଜକ ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜିତ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟତିକର, ବି. (ବି-ଅତି-କୃ-ଅ) ବ୍ୟସନ ବା ବିପଦ; ବ୍ୟାପ୍ତି; ସମୂହ; ସମ୍ବନ୍ଧ; ମିଶ୍ରଣ; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ କର୍ମକରଣ । ବିଂ. ସମ୍ପର୍କଯୁକ୍ତ ।

ବ୍ୟତିକ୍ରମ, ବି. (ବି-ଅତି-କ୍ରମ୍-ଅ) ବୈପରୀତ୍ୟ; ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟତିକ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟତିରେକ, ବି. (ବି-ଅତି-ରିଚ୍ = ବିଯୁକ୍ତ କରିବା-ଅ) ବିଭିନ୍ନତା; ବିନା; ଅଭାବ; ବୃଦ୍ଧି; ଅତିକ୍ରମ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟତିରିକ୍ତ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟତିହାର, **ବ୍ୟତୀହାର**, } ବି. (ବି-ଅତି-ହୃ-ଅ) ପରସ୍ପର ଏକରୂପ କ୍ରିୟାକରଣ; ପରିବର୍ତ୍ତ, ବିନିମୟ; ମରାମରି; ଗାଳି ଦିଆଦେଇ, ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଗାଳିଦେବା ।

ବ୍ୟତ୍ୟୟ, **ବ୍ୟତ୍ୟାସ**, } ବି. (ବି-ଅତି-ଇ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ବି-ଅତି-ଅସ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅ) ବ୍ୟତିକ୍ରମ; ବୈପରୀତ୍ୟ ।

ବ୍ୟତ୍ୟସ୍ତ, ବିଂ. (ବି-ଅତି-ଅସ୍-ତ) ବିପରୀତଭାବେ ଅବସ୍ଥିତ; ଓଲଟପାଲଟ ।

ବ୍ୟଥା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବ୍ୟଥ୍-ଅ-ଆ) ପୀଡ଼ା; ଶୋକ; ଭୟ; ବାଧା । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟଥିତ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟପଦେଶ, ବି. (ବି-ଅପ-ଦିଶ୍ = ବୋଲିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଛଳ; ନାମ; କୁଳ, ବଂଶ; ନାମୋଲ୍ଲେଖ ବା କଥନ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟପଦେଷ୍ଟା ହୁଏ ।)

ବ୍ୟଭିଚାର, ବି. [ବି-ଅଭି-ଚର୍ = (ବିରୁଦ୍ଧ) ଆଚରଣ କରିବା-ଅ] କଦାଚାର; ଅନ୍ୟଥାଚରଣ; ସ୍ଖଳନ; ପୁରୁଷର ପର ସ୍ତ୍ରୀ ସଂସର୍ଗ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟଭିଚାରୀ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟୟ, ବି. (ବ୍ୟୟ୍ = ଖରଚ କରିବା ଅ) ଖରଚ; ଅପଚୟ, ନାଶ; ଅଭାବ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟୟିତ ଓ ବ୍ୟୟୀ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟର୍ଥ, ବିଂ. (ବି-ଅର୍ଥ) ନିରର୍ଥକ, ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।

ବ୍ୟଳୀକ, ବି. (ବି-ଅଳ୍ = ନିବାରଣ କରିବା-ଇତ୍ୟାଦି-ଈକ) ପୀଡ଼ା; ମନୋଦୁଃଖ; ଲଜ୍ଜା; ଅପରାଧ; ପ୍ରତାରଣା; ବୈଲକ୍ଷ୍ୟ; ଲମ୍ପଟ । ବିଂ. ଅପ୍ରିୟ; ମିଥ୍ୟା; ଅଯୁକ୍ତ; କଷ୍ଟଦାୟକ; ଅପରିଚିତ; ଅଦ୍ଭୁତ ।

ବ୍ୟବକଳନ, **ବ୍ୟବକଳନା**, } ବି. (ବି-ଅବ-କଳ୍ = ଗଣନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ଅନ) ବିୟୋଗ, ବିୟୋଜନ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟବକଳିତ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟବଧା, **ବ୍ୟବଧାନ**, **ବ୍ୟବଧି**, } ବି. (ବି-ଅବ-ଧା-ଆ, ଅନ, ଇ) ଆଚ୍ଛାଦନ; ତିରୋଧାନ; ଅନ୍ତର । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟବହିତ ଓ ବ୍ୟବଧାୟକ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟବସାୟ, ବି. (ବି-ଅବ-ସୋ = ଉଦ୍‌ଯୋଗ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଉଦ୍ୟମ ଯତ୍ନ; ବ୍ୟାପାର; ନିଶ୍ଚୟ; ଇଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟବସାୟୀ ଓ ବ୍ୟବସିତ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟବସ୍ଥା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବି-ଅବ-ସ୍ଥା-ଆ) ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ସ୍ଥାପନ; ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ବିଧି; ନିୟମ; ସ୍ଥିତି, ସ୍ଥିରତା । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟବସ୍ଥାପନ, ବି. (ବି-ଅବ-ସ୍ଥା-ଣିଚ୍-ଅନ, ପ ଆଗମ) ବ୍ୟବସ୍ଥାପ୍ରଣୟନ; ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟକରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟବସ୍ଥାପିତ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟବହାର, ବି. (ବି-ଅବ-ହୃ-ଅ) ବ୍ୟବସାୟ; ଋଣଦାନାଦି; ଆଚରଣ; ପ୍ରଥା ବା ରୀତି; ବାଣିଜ୍ୟ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟବହର୍ତ୍ତା, ବ୍ୟବହାରୀ, ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ଓ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟବାୟ, ବି. (ବି-ଅବ-ଇ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଗମ; ଆଚ୍ଛାଦନ; ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ।

ବ୍ୟଷ୍ଟି, ବି. (ବି-ଅଶ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ତି) ପୃଥକ୍, ଭିନ୍ନ ।

ବ୍ୟସନ, ବି. [ବି-ଅସ୍ = (ଶ୍ରେୟସ୍ୟ ମାର୍ଗରୁ) କ୍ଷିପ୍ତ ହେବା-ଅନ] ବିପଦ; ପତନ; ବିନାଶ; ଦୁଃଖ; ପାପ; ଅଶୁଭ; ବୃଥା ଚେଷ୍ଟା; ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ; ବିଷୟାସକ୍ତି; ଅଯୋଗ୍ୟତା; କାମକ୍ରୋଧାଦିଜନିତ ଦୋଷ; ମୃଗୟା, ଦ୍ୟୂତ, ଦିବାନିଦ୍ରା, ପରନିନ୍ଦା, ବେଶ୍ୟାସକ୍ତି, ନୃତ୍ୟ, ଗୀତ, କ୍ରୀଡ଼ା, ବୃଥା ଭ୍ରମଣ, ମଦ୍ୟପାନ ଏହି ଦଶ ପ୍ରକାର କାମଜ ଦୋଷ; ଦୁଷ୍ଟତା, ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ, ଖଳତା, ଦ୍ୱେଷ, ଈର୍ଷା, ପ୍ରତାରଣା, କଟୂକ୍ତି, ନିଷ୍ଠୁରାଚରଣ ଏହି ଆଠପ୍ରକାର କ୍ରୋଧଜ ଦୋଷ ।

ବ୍ୟସ୍ତ, ବିଂ. (ବି-ଅସ୍ = ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ବ୍ୟାକୁଳ; ବିଭକ୍ତ ବା ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍; ଉତ୍କ୍ଷିପ୍ତ; ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ।

ବ୍ୟାକରଣ, ବି. (ବି-ଆ-କୃ-ଅନ) ଶବ୍ଦ-ବ୍ୟୁତ୍ପାଦକ ଶାସ୍ତ୍ର; ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ; ବିକାସନ ।

ବ୍ୟାକୁଳ, ବିଂ. (ବି-ଆକୁଳ) ଉତ୍କଣ୍ଠିତ; କାତର; ବ୍ୟାପୃତ; ଇତିକର୍ତ୍ତବ୍ୟତା-ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ।

ବ୍ୟାକୋଶ, } ବିଂ. (ବ୍ୟାବୃତଃ କୋଶୋଽସ୍ୟ-
ବ୍ୟାକୋଷ, } ବ୍ୟାକୋଶଃ କୁଶଳଶ୍ଲେଷଣେ, ବି-ଆ-କୋଶ) ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ, ବିକସିତ ।

ବ୍ୟାଖ୍ୟା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବି-ଆ-ଖ୍ୟା = ବର୍ଣ୍ଣନ
ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ, } କରିବା-ଅ-ଆ, ଅନ) ବିବରଣ, ଟୀକା, ଅର୍ଥପ୍ରକାଶନ; ବର୍ଣ୍ଣନ, କଥନ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ, ବ୍ୟାଖ୍ୟେୟ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟାଘାତ, ବି. (ବି-ଆ-ହନ୍-ଅ, ହନ୍ = ଘାତ) ଆଘାତ, ବିଘ୍ନ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟାହତ ଓ ବ୍ୟାହନ୍ୟମାନ ପଦ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟାଘ୍ର, ବି. (ବି-ଆ-ଘ୍ରା = ଶୁଙ୍ଘିବା-ଅ) ବାଘ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ବ୍ୟାଘ୍ରୀ) ଅନ୍ୟ ପଦର ପରେ ରହିଲେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯେପରି—ପୁରୁଷବ୍ୟାଘ୍ର ।

ବ୍ୟାଜ, ବି. (ବି-ଅଜ୍ = ପ୍ରତାରଣା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) କପଟ; ବାଧା, ବିଘ୍ନ; କାଳ ବିଳମ୍ବ; ଟଙ୍କାର ସୁଧ ବା କଳନ୍ତର ।

ବ୍ୟାଦାନ, ବି. (ବି-ଆ-ଦା = ବିସ୍ତୃତ କରିବା-ଅନ) ପ୍ରସାରଣ; ଉଦ୍‌ଘାଟନ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟାଦିତ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟାଧ, ବି. (ବ୍ୟଧ୍ = ବିଦ୍ଧ କରିବା, ପୀଡ଼ନ କରିବା-ଅ) ମୃଗବଧ ବ୍ୟବସାୟୀ । (ଜାତି) ଶବର; ନୀଚ ଜାତି; ଦୁଷ୍ଟ ।

ବ୍ୟାଧି, ବି. (ବି-ଆ-ଧା = ପୀଡ଼ିତ ହେବା-ଇ) ରୋଗ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟାଧିତ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟାପନ, ବ୍ୟାପ୍ତି, ବି. (ବି-ଆପ୍-ଅନ, ତି) ସର୍ବତ୍ର ଅବସ୍ଥାନ, ଆଚ୍ଛାଦନ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟାପକ ଓ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟାପାଦନ, ବି. (ବି-ଆ-ପଦ୍ = ଗମନ କରିବା-ଣିଚ୍-ଅନ) ମାରଣ, ବଧ; ପରର ଅନିଷ୍ଟଚିନ୍ତନ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟାପାଦିତ, ବ୍ୟାପାଦକ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟାପାର, ବି. (ବି-ଆ-ପୃ = ପରିଶ୍ରମ କରିବା-ଅ) ବ୍ୟବସାୟ; କାର୍ଯ୍ୟ; ଅଭ୍ୟାସ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟାପାରିତ, ବ୍ୟାପୃତ ଓ ବ୍ୟାପାରୀ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟାୟାମ, ବି. (ବି-ଆ-ଯମ୍ = ନିବୃତ୍ତ ହେବା, ଦୀର୍ଘ ହେବା-ଅ) ଶାରୀରିକ ପରିଶ୍ରମ; କୁସ୍ତି; ଦୁର୍ଗମ ସ୍ଥାନ, ଭ୍ରମଣ; ବ୍ୟାପାର; ଦୈର୍ଘ୍ୟ ।

ବ୍ୟାଳ, ବି. (ବି-ଆ-ଅଲ୍ = ଭୂଷିତ କରିବା-ଅ, ଯଦ୍ୱା ଦଷ୍ଟୁଂ ବ୍ୟତ୍ତିଷ୍ଠତି ବ୍ୟାଡ଼ଃ, ଡଳୟୋ ରଭେଦାତ୍ ବ୍ୟାଳଃ—ଅଡ଼ ଉଦ୍ୟମନେ, ବ୍ୟଲ୍ଲତ ଇତି ବ୍ୟାଳଃ—ଅଲ ଭୂଷଣ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତି ବାରଣେଷୁ) ସର୍ପ; ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ; ଚିତାବାଘ; ଦୁଷ୍ଟ ହସ୍ତୀ; ରାଜା । ବିଂ. କ୍ରୂର; ଅପକାରୀ; ହିଂସ୍ର ।

ବ୍ୟାଳଗ୍ରାହ, } ବିଂ. (ବ୍ୟାଳ-ଗ୍ରହ୍-ଅ, ଇନ୍)
ବ୍ୟାଳଗ୍ରାହୀ, } ସାପୁଆ, ସାପ ଧରି ଯେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ ।

ବ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ, ବି. (ବି-ଆବର୍ତ୍ତନ) ପରାଙ୍ମୁଖୀକରଣ, ଫେରାଇବା; ଫେରିବା, ପରାଙ୍ମୁଖ ହେବା । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟାବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟାବୃତ୍ତି, ବି. [ବି-ଆ-ବୃତ୍ = (ରହିବାର) ନିଷେଧ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତି] ଖଣ୍ଡନ; ନିରାକରଣ; ବେଷ୍ଟନ; ସ୍ତୁତି; ନିଷେଧ; ବାଧା; ନିବୃତ୍ତି; ନିଯୋଗ; ବିପର୍ଯ୍ୟାସ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟାବୃତ୍ତ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟାସ, ବି. [ବି-ଆ-ଅସ୍ = (ହେବା) ବିଭାଗ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ] ବେଦବିଭାଗକର୍ତ୍ତା ମୁନିବିଶେଷ; ଦ୍ୱୈପାୟନ ବ୍ୟାସଦେବ; ପୁରାଣପାଠକ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଗୋଲ ବସ୍ତୁର ମଧ୍ୟରେଖା (Diameter); ବିସ୍ତାର; ବିଭାଗ ।

ବ୍ୟାସକୂଟ, ବି. ସଂ. ଗ୍ରନ୍ଥିକସ୍ୱରୂପ ଦୁର୍ବୋଧ ଓ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଶ୍ଲୋକ ।

ବ୍ୟାହାର, ବ୍ୟାହରଣ, ବ୍ୟାହୃତି, } ବି. (ବି-ଆ-ହୃ-ଅ, ଅନ, ତି) ଉକ୍ତି, କଥନ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟାହୃତ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବି-ଉତ୍-ପଦ୍ =ବୋଧ କରିବା-ତି) ଜ୍ଞାନବିଶେଷ, ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ ବିଶେଷ, ଉତ୍ପତ୍ତି; ଶବ୍ଦର ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତ୍ୟୟ ବିଭଜନ କୌଶଳ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ, ବ୍ୟୁତ୍ପାଦ୍ୟ, ବ୍ୟୁତ୍ପାଦକ ଓ ବ୍ୟୁତ୍ପାଦିତ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ବ୍ୟୂଢ଼, ବିଂ. [ବି-ବହ୍ -(ବହନ କରିବା) ବଡ଼ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ, ବ = ଉ] ବିପୁଳ; ସଂହତ; ସ୍ଥିତ; ବିନ୍ୟସ୍ତ; ଉତ୍ତମ; ତୁଲ୍ୟ; ବିବାହିତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ବ୍ୟୂଢ଼ି ହୁଏ ।)

ବ୍ୟୂହ, ବି. (ବି-ଉହ୍ = ତର୍କ କରିବା, ବିନ୍ୟାସ କରିବା, ବିସ୍ତାର କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ସୈନ୍ୟରଚନା; ବିସ୍ତାର; ତର୍କ; ନିର୍ମାଣ; ସମୂହ; ସୈନ୍ୟସମୂହ, ଦେହ ।

ବ୍ୟୋମ, ବି. (ବ୍ୟୋମନ୍—ବିଶ୍ୱଂ ବ୍ୟୟନ୍ତି ସଦ୍ବର୍ଣୋଜ୍ଝିତ ବ୍ୟୋମ — ବ୍ୟେଞ୍ ସଂବରଣେ, ବ୍ୟୋମନ୍ ନିପାତନ) ଆକାଶ; ଜଳ; ଅଭ୍ରକ; ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଉପାସନା ମନ୍ଦିର ।

ବ୍ୟୋମକେଶ, ବି. (ବ୍ୟୋମନ୍-କେଶ ଯାହାର) ମହାଦେବ ।

ବ୍ୟୋମଯାନ, ବି. ସଂ. ବିମାନ, ଦେବଯାନ; ବେଲୁନ ।

ବ୍ରଜ, ବି. (ବ୍ରଜ୍ = ଗମନକରିବା-ଅ) ଗମନ; ସମୂହ; ଗୋଷ୍ଠ; ମଥୁରା ନିକଟସ୍ଥ ଗୋକୁଳଗ୍ରାମ; ପଥ । (ଗୋଷ୍ଠାଧ୍ୱନିବହାବ୍ରଜାଃ— ଅମର ।)

ବ୍ରଣ, ବି. (ବ୍ରଣ-କ୍ଷତକରିବା-ଅ) କ୍ଷତ, ଘାଆ । (ବିଶେଷଣରେ ବ୍ରଣିତ ଓ ବ୍ରଣୀ ହୁଏ ।

ବ୍ରତ, ବି. (ବୃ = ପ୍ରାର୍ଥନାକରିବା-ଅତର୍) ନିୟମ । (ନିୟମୋବ୍ରତମସ୍ତ୍ରୀତୁ—ଅମର) । ପୁଣ୍ୟଜନକ କର୍ମ ।

ବ୍ରତତି, ବ୍ରତତୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବୃତ୍ = ରହିବା-ଅତି, ଈ) ଲତା; ବିସ୍ତାର । (ବିସ୍ତାରବଲ୍ଲୋର୍ବ୍ରତତିଃ—ଅମର ।)

ବ୍ରଧ୍ନ, ବି. ସଂ. ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଶିବ; ବୃକ୍ଷମୂଳ; ବ୍ରହ୍ମା; ଶରୀର; ପୁଚ୍ଛ ।

ବ୍ରଶ୍ଚନ, ବି. (ବ୍ରଶ୍ଚ୍ = ଛେଦନକରିବା-ଅନ) ଛେଦନ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦି ଛେଦନସାଧନ ଅସ୍ତ୍ର । ବିଂ. ଛେଦକ ।

ବ୍ରାତ, ବି. (ବୃ-ପ୍ରାର୍ଥନାକରିବା-ଅତ, ଅ-ଆ) ସମୂହ; ପତିତ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ସନ୍ତତି; ପାରଶ୍ରମିକ ମଜୁରି; ବରଯାନ ଓ କନ୍ୟାଯାନ ।

ବ୍ରୀଡ଼, ବ୍ରୀଡ଼ା, ବ୍ରୀଡ଼ନ, } ବି. (ବ୍ରୀଡ଼୍ = ଲଜ୍ଜିତହେବା-ଅ,ଆ, ଅନ) ଲଜ୍ଜା । (ବ୍ରୀଡ଼ିତ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଲଜ୍ଜିତ ଓ ଲଜ୍ଜା ହୁଏ ।)

ବ୍ରୀହି, ବି. ସଂ. ଧାନ୍ୟ; ଆଶୁଧାନ୍ୟ; ବର ପ୍ରଭୃତି ।

ଶ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ତ୍ରିଂଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବି. (ଶୀ= ଶୟନ କରିବା-ଅ) କଲ୍ୟାଣ; ଧର୍ମ; ଶିବ; ସୀମା । (ଶୋ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା-ଅ) ଶସ୍ତ୍ର ।

ଶ, ଶଅ, ସ, ସଅ, } ବି. (ଶତ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ୧୦୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ଶଅମ୍ବର, ବି°. (ଶମ୍ବର ଶବ୍ଦଜ) ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ ବା ମୃଗବିଶେଷ । ଯଥା—

ମୃଗ ଶୂକର ଶଅମ୍ବର ହରଣୀ
କୃଷ୍ଣାଜିନର ସଙ୍ଗେ ମେଳ । ବି. ଗ.

ଶଅର, ବି. (ଶବର ଶବ୍ଦଜ) ଶବର, ଏକପ୍ରକାର ପାର୍ବତ୍ୟ ଜାତି ।

ଶଅଳ, ଶିଅଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋରୁଙ୍କୁ ପୃଥକ୍ ରଖିବାପାଇଁ ଲଙ୍ଗଳର ଜୁଆଳରେ ଲାଗିଥିବା କାଷ୍ଠଦ୍ରବ୍ୟ ।

ଶଇଁ, ବି. (ଶମୀ ଶବ୍ଦଜ) ଶମିଗଛ ।

ଶଏ, ସଏ, ଶହେ, ସହେ, } ବି. (ଶତ ଶବ୍ଦଜ) ଏକଶତ । ଯଥା—

ସୁରତ ମୁଣ୍ଡରେ ଶଏ (ସହେ) ଟାକର । ବି. ଚ. ମ.

ଶଂଯୁ, ଶଂବ, ବି°. (ଶମ୍=କଲ୍ୟାଣ-ଯୁ, ବ ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ) କଲ୍ୟାଣଯୁକ୍ତ । ବି. ସୌଭାଗ୍ୟ; ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଜ୍ର । (ଶତକୋଟିଃ ସ୍ୱରୁଃ ଶଂବଃ —ଅମର ।)

ଶଂସନ, ଶଂସା, ବି. (ଶନ୍ସ୍=ବୋଲିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ, ଅ-ଆ) କଥନ; ନିଷ୍ପତ୍ତି; ସୂଚନ; ଇଚ୍ଛା; ପ୍ରଶଂସା । (ବିଶେଷଣରେ ଶଂସିତ, ଶଂସୀ ଓ ଶଂସ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଶକ, ବି. (ଶକ୍=ପାରିବା ହେବା-ଅ) ଅବ୍ଦପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ରାଜା, ଶାଳିବାହନ ରାଜା; ତତ୍ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଅବ୍ଦ; ଦେଶବିଶେଷ; ଜାତିବିଶେଷ ।

ଶକଟ, ବି. (ଶକ୍=ପାରିବା ହେବା-ଅଟ) ଶଗଡ଼; ଅସୁରବିଶେଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଶକଟୀ, ଶକଟିକା ହୁଏ ।)

ଶକଟା, ସକଟା, ବି. (ଦେଶଜ, ଏଥିରେ ଶକଟ ପ୍ରଭୃତି ଖେଳାର ସାଧନ ଥାଏ ବୋଲି ଏହି ନାମ) ଖେଳବିଶେଷ । ଯଥା—

ଦ୍ୟୂତ ଶକଟା ପଶାରଙ୍ଗେ,
ମାତିଲ ବେଶ୍ୟାଗଣ ସଙ୍ଗେ । ଦା. ର.

ଶକଳ, ବି. (ଶକ୍ୟତେଭେତ୍ତୁମିତିଶକଳଂ-ଶକ୍ଲ-ଶକ୍ତୌ, ଶକ୍-ଅଲ) ଅଂଶ, ଏକଦେଶ; ଖଣ୍ଡ । (ଭିତ୍ତଂ ଶକଳଖଣ୍ଡେବା—ଅମର) ତ୍ୱକ୍, ଚର୍ମ ।

ଶକାର, ବି. ସଂ. ମଦମୂର୍ଖତା ଓ ଅଭିମାନବିଶିଷ୍ଟ ଦୁଷ୍କୁଳଜାତ ଏବଂ ରାଜାଙ୍କ ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀର ଭ୍ରାତା ।

ଶକୁନ, ବି. (ଶକ୍-ଉନ) ଗୃଧ୍ର; ଚିଲ; ପକ୍ଷୀ; ଉତ୍ସବକାଳରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନ ମଙ୍ଗଳଗୀତ; ଶୁଭାଶୁଭସୂଚକ ଚିହ୍ନ ।

ଶକୁନି, ବି. (ଶକ୍-ଉନି) ପକ୍ଷୀ; ଗୃଧ୍ର; ଚିଲପକ୍ଷୀ; ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ମାତୁଳ, ସୌବଳ ।

ଶକୁନ୍ତ, ଶକୁନ୍ତି, ବି. (ଶକ-ଉନ୍ତ, ଉନ୍ତି) ପକ୍ଷୀ; ଭାସପକ୍ଷୀ; କୀଟବିଶେଷ ।

ଶକୁଳ, ଶକୂଳ, ବି. (ଶକ୍-ଉଳ, ଊଳ) ଶୋଲମାଛ ।

ଶକୁଳାର୍ଭକ, ବି. (ଶକୁଳ-ଅର୍ଭକ=ପିଲା) ଗଡ଼ିଶ ମାଛ ।

ଶକୃତ୍, ବି. [ଶକ୍=(ବହିଷ୍କୃତ ହେବାକୁ) ପାରିବା ହେବା-ଋତ୍] ବିଷ୍ଠା, ମଳ ।

ଶକ୍ତ, ବି°. (ଶକ୍=ପାରିବା ହେବା-ତ) ଶକ୍ତିଯୁକ୍ତ, ସମର୍ଥ; କଠିନ; ପରିଶ୍ରମୀ; ପ୍ରିୟମ୍ବଦ ।

ଶକ୍ତି, ବି. (ଶକ୍-ତି) ବଳ, କ୍ଷମତା; ପ୍ରଭାବଜ, ଉତ୍ସାହଜ ଓ ମନ୍ତ୍ରଜ—ଏହି ତିନିବିଧ ରାଜଶକ୍ତି; ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଗୌରୀ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଦେବୀବିଶେଷ; ଶବ୍ଦାଦିର ବୃତ୍ତିବିଶେଷ । ଏହା ତିନିପ୍ରକାର—ଅଭିଧା, ଲକ୍ଷଣା, ବ୍ୟଞ୍ଜନା ।

ଶକ୍ତିହେତିକ, ବି. (ଶକ୍ତି-ହେତି=ପ୍ରହରଣାସ୍ତ୍ର-କ ସମାସାନ୍ତେ) ଶକ୍ତି ଅସ୍ତ୍ରଧାରୀ ଯୋଦ୍ଧା ।

ଶକ୍ରୁ, ବି. (ଶଚ୍=ବୋଲିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ-ନୁ) ଯବାଦିଚୂର୍ଣ୍ଣ, ଛତୁଆ ।

ଶକ୍ୟ, ବିଂ. (ଶକ୍ = ପାରଗହେବା-ଯ) ଶକ୍ତି-ଯୋଗ୍ୟ; ସମ୍ଭବ; ଯାହା କରି ଯାଇପାରେ, ଅଭିଧା ବୃତ୍ତିଦ୍ୱାରା ବୋଧ ।

ଶକ୍ର, ବି. (ଶକ୍ = ସାମର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା-ର) ଇନ୍ଦ୍ର; (ଭୁଲ୍ଲନାମଭିରୁ) ପେଚକ, ପେଚୁ; କୁଟଜବୃକ୍ଷ; ଅର୍ଜୁନବୃକ୍ଷ; ଜ୍ୟେଷ୍ଠାନକ୍ଷତ୍ର ।

ଶକ୍ରଗୋପ, ବି. (ଶକ୍ର-ଗୋ = ଦୀପ୍ତି-ପା = ରକ୍ଷା କରିବା-ଅ) ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପ, ପାଟପୋକ ।

ଶକ୍ରଶାଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଯଜ୍ଞଗୃହ ।

ଶକ୍ରଶିରଃ, ବି. ସଂ. ବଲ୍ମୀକ, ଉଇଟିକରା ।

ଶକ୍ରାସନ, ବି. (ଶକ୍ର-ଅଶନ = ଭକ୍ଷଣୀୟ, ରାବଣ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କଲା ସମୟରେ ବାନରଗଣଙ୍କ ଶରୀରରେ ପତିତ ଅମୃତ ଛିଟାରୁ ଯାହା ଉତ୍ପନ୍ନ) ଗଞ୍ଜାଇ ।

ଶକ୍ଷ, ଶଖ୍ୟ, ସକ୍ଷ, ସଖ୍ୟ, ବି. (ଶକ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ସାମର୍ଥ୍ୟ । ଯଥା—

ଅପ୍ରମେୟ ଆକାଶ କହିବା କେତେ ବଡ଼ି,
ଶକ୍ଷ ଅନୁକ୍ରମେ ସିନା ପକ୍ଷୀ ଯାଏ ଉଡ଼ି । ନା.ର.ଗୀ.

ଶଗଡ଼, ସଗଡ଼, ବି. (ଶକଟ ଶବ୍ଦଜ) ଶକଟ, ଗାଡ଼ି ।

ଶଗଡ଼ବାଟୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାଳସ୍ତୂପ ଖୋଲେ ରଙ୍ଗେ ସନ୍ଧି ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ ଆଟ,
ସୁରଭି-ଶଗଡ଼ବାଟୁଆ-ନିକୁଞ୍ଜେ କରନ୍ତି ନାଟ । ଉଷା ।

ଶଗଡ଼ି, ବି. (ଶକଟ ଶବ୍ଦଜ) ଶକଟ, ଗାଡ଼ି । ଯଥା—

ତୃଣ୍ଣି କରି ପୂର୍ଣ୍ଣି କଲ ସେ ସ୍ୱଭାବେ
ସମ୍ଭାରରେ ଗଡ଼ି ଶଗଡ଼ି । ଲା. ବ.

ଶଗଡ଼ିଆ, ସଗଡ଼ିଆ, ବି. (ଶାକଟିକ ଶବ୍ଦଜ) ଶଗଡ଼ି ବାହିବା ଲୋକ । ବିଂ. ଶଗଡ଼ି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଶଙ୍କର, ବି. (ଶମ୍ = କଲ୍ୟାଣ-କୃ-ଅ) ଶିବ । ବିଂ. ଶୁଭକାରକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପାର୍ବତୀ । ବିଂ. ଶୁଭଦାୟିନୀ ।

ଶଙ୍କା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶଙ୍କ୍ = ଖିନ୍ନ ହେବା, ଆଶଙ୍କା କରିବା-ଅ-ଆ) ଭୟ; ସନ୍ଦେହ; ବିତର୍କ । (ବ୍ୟବହାରରେ) ଲଜ୍ଜା । (ବିଶେଷଣରେ ଶଙ୍କନୀୟ ଓ ଶଙ୍କିତ ହୁଏ ।)

ଶଙ୍କିବା, କ୍ରି. (ଶଙ୍କା ଶବ୍ଦଜ) ଭୟ କରିବା; ବିତର୍କ କରିବା; ଲଜ୍ଜା କରିବା ବା ପାଇବା ।

ଶଙ୍କୁ, ବି. (ଶଙ୍କ୍ = ଖିନ୍ନ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ଉ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; କୀଳକ; ଦ୍ୱାଦଶାଙ୍ଗୁଳି କାଠି; ସ୍ଥାଣୁ ବା ଲଣ୍ଡାଗଛ; ଶିବ; ଭୂତ; ପାପ; ଲିଙ୍ଗ, ମେଢ୍ର; ଚିହ୍ନ; ବର୍ଷା; ବଲ୍ମୀକ; ଭୟ; ପତ୍ରର ଶିରାସମୂହ; ଘଟିକାଯନ୍ତ୍ରର କଣ୍ଟା (Index); ସଂଖ୍ୟାବିଶେଷ; ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ଶଙ୍କୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଳନିର୍ଗମନ ହେବା ପଥ, ପୋଲ । ଯଥା—

ଗୃହପାଶେ ବେଢ଼ିଅଛି କନକ ପାଚେରି,
ତହିଁ ପରେ ଖାଇକଳୀ ଜଳ ଅଛି ପୂରି ।
ଚଉପାଶେ ଚଉଦ୍ୱାର ପାଷାଣ ଶଙ୍କୁଆ,
ତହିଁ ଗୃହପାଶେ ବନ ଦିଶେ ଅତି ଭୟ । ବି. ରା.

ଶଙ୍କୁନି, ବି. (ଶକୁନି ଶବ୍ଦଜ) ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କ ମାଉଳ । (ଶଙ୍ଖିନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଉପଦେବତାବିଶେଷ ।

ଶଙ୍କୁନ୍ୟ, ସଙ୍କୁନ୍ୟ, ବି. (ଶକୁନ ଶବ୍ଦଜ) ଶୁଭାଶୁଭସୂଚକ ଚିହ୍ନ । ଯଥା—

ଦ୍ରୌପଦୀ ବୋଇଲେ ଆଗୋ ଶୁଣ ମୁଦୁସ୍ଥଳ,
ଏହିକ୍ଷଣି ଜାଣିବେ ମୁଁ ସଙ୍କୁନ୍ୟ ଦେଖିଲି । ସା.ଭା.ଆ.

ଶଙ୍ଖ, ବି. (ଶମ୍ = ଶାନ୍ତ ହେବା-ଖ) ସମୁଦ୍ରଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; ଲଲାଟର ଅସ୍ଥି; ଗଳଦେଶ; ନାଗବିଶେଷ; କୁବେର ନିଧିବିଶେଷ; ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣେତା ମୁନିବିଶେଷ; ରଣବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ସଂଖ୍ୟାବିଶେଷ । (ଦେଶଜ) ପୋଲ, ଶଙ୍କୁଆ ।

ଶଙ୍ଖକ, ବି. (ଶଙ୍ଖ-କ) ଶଙ୍ଖନିର୍ମିତ ବଳୟ, ଶଙ୍ଖା; କପାଳ; ଲଲାଟ; ଶିରୋରୋଗବିଶେଷ ।

ଶଙ୍ଖଚଲ, ବି. (ଶଙ୍ଖ-ଚଲ୍ଲ ଶବ୍ଦ ଜାତ) ଗୁରୁଡ଼ ପକ୍ଷୀ, ଯେଉଁ ଚଲର କଣ୍ଠ ଶଙ୍ଖାକୃତି ଓ ଶୁକ୍ଳ ଏବଂ ଶରୀର ପାଟଳ । ଯଥା—

ଧର୍ମ ଉଦେଶ୍ୟେ ଆସି ହୋଇଲେ ପାଞ୍ଚାଳୀକ,
ଦୃଶ୍ୟ ହେଲ ଶଙ୍ଖଚଲ ଭରଦ୍ୱାଜ ପକ୍ଷୀ । ସ୍ୱା. ଭ. ଆ.

ଶଙ୍ଖଚୂଡ଼ୀ, ଶଙ୍ଖଚୁଡ଼, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଶଙ୍ଖରେ ନିର୍ମିତ ଚୁଡ଼ୀ; ସ୍ତ୍ରୀର ଏକପ୍ରକାର ହସ୍ତାଭରଣ । ଯଥା—

ଜାଉଁଳ ତାଡ଼ ସଜାଡ଼ି କଡ଼ିଆଳ ଶଙ୍ଖଚୁଡ଼ି
ସେ ପ୍ରୀତିରୁ ଯେବନବାରୁ କାନ୍ତ ଅଧିକା । ଲ. ବ.

ଶଙ୍ଖବେଳାନ୍ୟାୟ, ବି. ସଂ. ଯେପରି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଶଙ୍ଖଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ବେଳାବିଶେଷ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରେ ।

ଶଙ୍ଖମୁଖ, ବି. ସଂ. କୁମ୍ଭୀର ।

ଶଙ୍ଖା, ସଙ୍ଖା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶଙ୍ଖଜ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ତ୍ରୀଲୋକେ ହସ୍ତରେ ପିନ୍ଧିବା ଏକପ୍ରକାର କାଚ । ଯଥା—

ଦୁଇ ହସ୍ତେ ଶଙ୍ଖା ଦେଇ କଲ ସୁଶୋଭନ । ବୈ. ପ

ଶଙ୍ଖାରି, ବି. [ଶଙ୍ଖ (କ) କାରି ଶବ୍ଦଜ] ଯେଉଁ ଜାତି ଶଙ୍ଖା ତିଆରି କରନ୍ତି; ଯେଉଁମାନେ ଶଙ୍ଖା ବିକ୍ରୟ କରନ୍ତି । ଯଥା—

କେତେବେଳେ କାଚରି ଶଙ୍ଖାରି କଇବର୍ତ୍ତି । ର. କ.

ସଂ. (ଶଙ୍ଖ = ଅସୁରବିଶେଷ-ଅରି = ଶତ୍ରୁ) ବିଷ୍ଣୁ ।

ଶଙ୍ଖିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶଙ୍ଖିନ୍-ଈ) ସ୍ତ୍ରୀଜାତିବିଶେଷ; (ସ୍ତ୍ରୀ ସମୁଦାୟ ଚାରିପ୍ରକାର—ପଦ୍ମିନୀ, ଚିତ୍ରିଣୀ, ଶଙ୍ଖିନୀ ଓ ହସ୍ତିନୀ); ଉପଦେବତା-ବିଶେଷ ।

ଶଙ୍ଖୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ, ଶଙ୍ଖ-ଉଆ) ଯେ ଶଙ୍ଖ ବଜାଏ । ଯଥା—

କେଳିକଦମ୍ବେ ଶଙ୍ଖଧ୍ୱନି କରନ୍ତି
ସର୍ପୀରେ ଶଙ୍ଖୁଆ ମଧୁପ । ର. କ.

ବି. ଏକପ୍ରକାର ଦାରୁମୁଷିବିଷ । ଯଥା—

ମଧୁର ସ୍ୱାଦରେ ତାହା ଭୁଞ୍ଜିଲି ମାରୁତ,
ଶଙ୍ଖୁଆ ମିଶାଇ ପଣାଏଁଶି ଦେଲେ କତ । ସ୍ୱା. ଭ. ଆ.

ବିଂ. ଶଙ୍ଖାକୃତିବିଶିଷ୍ଟ । ଯେପରି—ଶଙ୍ଖୁଆ ଆମ୍ବ ।

ଶଚ, ଶଚୀ, ବି. (ଶଚନ୍ତି ହଂସବତ୍ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଶଚୀ, ଶଚଶୁଚିଗତୌ—ଶଚ୍-(ହଂସ ପରି) ଗମନ କରିବା-ଇ, ଈ) ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ ।

ଶଜାରୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଲ୍ଲକୀ; ଝିଙ୍କ ନାମକ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁବିଶେଷ ।

ଶଟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶଟ୍ = ଗମନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ-ଆ) ଜଟା; ପଶୁର କେଶର ।

ଶଠ, ବିଂ. (ଶଠ୍ = ବଞ୍ଚନା କରିବା-ଅ) ଧୂର୍ତ୍ତ; ଦୁଷ୍ଟ; ମୂର୍ଖ; ପାଜି; ନଷ୍ଟକର୍ମା; ଗୂଢ଼ବିପ୍ରିୟକାରୀ ନାୟକ । ବି. ଉଦାସୀନ ବ୍ୟକ୍ତି; କୁଙ୍କୁମ; ଧୁସ୍ତୂର, ଲୌହ ।

ଶଡ଼ଙ୍ଗ, ଶଡ଼ଙ୍ଗା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀର୍ଣ୍ଣ ଅଥଚ ଦୀର୍ଘ; ଡେଙ୍ଗା ପାତଳା ମନୁଷ୍ୟ ।

ଶଣ, ବି. [ଶଣ = (ସୂତ୍ର) ଦାନ କରିବା-ଅ] କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ଶଣଗଛ ।

ଶଣ୍ଡ, ବି. (ଶଣ୍ = ଦାନ କରିବା-ଡ଼) ବୃଷ । (ଭ୍ରମରେଭ୍ୟୋରସଂସନୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ଷଣ୍ଡଃ, ଷଣ୍ଡଃସ୍ତ ଷଣ୍ଡୁଦାନେ) ପଦ୍ମସମୂହ ।

ଶଣ୍ଡା, ବି. (ଶୁଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ପିଆଜ ପ୍ରଭୃତିର ଶୁଣ୍ଡ ଭୂମି ପରିବର୍ଦ୍ଧିତ ପତ୍ର ।

ଶଣ୍ଡାସି, ସଣ୍ଡାସି, ଶଣ୍ଡୁଆସି, ସାଣ୍ଡୁଆସି, } ବି. (ସଂଦଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ଲୁହାର ଚିମୁଟା-ବିଶେଷ ।

ଶଣ୍ଢ, ବି. (ଶଣ୍-ଦାନ କରିବା-ଢ଼) ପୁଂସ୍ତ୍ୱହୀନ ଅନ୍ତଃପୁର ସ୍ତ୍ରୀରକ୍ଷକ; ନପୁଂସକ; ବୃଷ; ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦନରେ ଅସମର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି; ଉନ୍ମତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି; ମତ୍ତ ।

ଶତ, ବିଂ. ସଂ. ୧୦୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ଶତକ, ବିଂ. (ଶତ-କ ପରିମାଣାର୍ଥେ) ଶତ-ସଂଖ୍ୟାବିଶିଷ୍ଟ । ବି. ଶତକବିତାନିବଦ୍ଧ କାବ୍ୟ । ଯେପରି—ଶାନ୍ତ ଶତକ; ଶତ ସଂଖ୍ୟା ।

ଶତକୋଟି, ବି. (ଶତ-କୋଟି-ଧାର ଯାହାର) ବଜ୍ର; ୧୦୦ କୋଟି ସଂଖ୍ୟା । (ବଜ୍ରର ନାମ ଶତଧାର ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ଶତକ୍ରତୁ, ବି. (ଶତ-କ୍ରତୁ = ଯାଗ-ଯାହାଦ୍ୱାରା ଅନୁଷ୍ଠିତ) ଇନ୍ଦ୍ର ।

ଶତଘ୍ନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶତ-ହନ୍-ଅ-ଈ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଶତତମ, ବିଂ. (ଶତ-ତମ ପୂରଣାର୍ଥେ) ଶତ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରକ ।

ଶତଧା, ଅଂ. (ଶତ-ଧା ପ୍ରକାରାର୍ଥେ) ଶତପ୍ରକାର; ଶତବାର ।

ଶତପତ୍ର, ବି. (ଶତ-ପତ୍ର) ପଦ୍ମପୁଷ୍ପ; ସାରସପକ୍ଷୀ ।

ଶତପର୍ବା, ବି. (ଶତ-ପର୍ବ-ଯାହାର) ବଂଶ, ବାଉଁଶ; ଇକ୍ଷୁ, ଆଖୁ ।

ଶତପତ୍ରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ମଲ୍ଲିକାପୁଷ୍ପ ।

ଶତମଖ, } ବି. (ଶତ-ମଖ, ମନ୍ୟୁ = ଯଜ୍ଞ)
ଶତମନ୍ୟୁ, } ଇନ୍ଦ୍ର ।

ଶତରଞ୍ଜ, } ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ବିଚିତ୍ର
ଶତରଞ୍ଜି , } ସୂତ୍ରନିର୍ମିତ ଆସନବିଶେଷ, ଗାଲିଚ୍; କ୍ରୀଡ଼ାବିଶେଷ ।

ଶତଶଃ, ଅଂ. (ଶତଶସ୍-ଶତ-ଶସ୍-ବାରାର୍ଥେ) ଶତବାର; ଶତ ଶତ କରି ।

ଶତସାହସ୍ର, ବିଂ. (ଶତସହସ୍ର-ଅ) ଲକ୍ଷସଂଖ୍ୟକ, ଲକ୍ଷସଂଖ୍ୟା ।

ଶତହ୍ରଦା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶତ-ହ୍ରଦ = ଆଲୋକ, କମ୍ପା ହ୍ରାଦ = ଶବ୍ଦ) ବିଦ୍ୟୁତ, ବିଜୁଳି ।

ଶତାଙ୍ଗ, ବି. (ଶତ-ଅଙ୍ଗ ଯାହାର) ରଥ । (ଶତାଙ୍ଗଃ ଶ୍ୟନ୍ଦନୋ ରଥଃ — ଅମର ।)

ଶତାନକ,ବି.(ଶତ-ଆନକ=ଢକ୍କା) ଶ୍ମଶାନ ।

ଶତାନୀକ, ବି. (ଶତ-ଅନୀକ = ସୈନ୍ୟ) ଯୁଦ୍ଧ; ରାଜବିଶେଷ; ଜନମେଜୟଙ୍କ ପୁତ୍ର । ବିଂ. ଶତସୈନ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ ।

ଶତ୍ରୁ, ବି. (ଶଦ୍ = ଗମନ କରିବା-ତ୍ରୁ) ରିପୁ, ବିପକ୍ଷ ।

ଶନଶନ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶନଶନ ଶରକୁଳ ଗୁଳିଲା ଅମ୍ବରେ । ବୈ. ସ.

ଶନି, } ବି. (ଶନ୍ = ଦାନ କରିବା-ଇ,
ଶନୈଶ୍ଚର, } ଶନୈଃ = ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ-ଚର୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ସପ୍ତମଗ୍ରହ । ବିଂ. (ଶନୈଶ୍ଚର = ମନ୍ଦଗାମୀ ।)

ଶନୈଃ, } ଅଂ. ସଂ. ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ; ମନ୍ଦ
ଶନୈଃଶନୈଃ, } ମନ୍ଦ; କ୍ରମେକ୍ରମେ ।

ଶପ, ଶପଥ, } ବି. (ଶପ୍ = ରାଣଦେବା-ଅ,
ଶପନ, } ଅଥନ୍, ଅନ) ରାଣ; ପ୍ରତିଜ୍ଞା ବା ସତ୍ୟାବଧାରଣ; ଭର୍ତ୍ସନା, ଗାଳି । (ବିଶେଷଣରେ ଶପମାନ = ଶପଥକାରୀ ।)

ଶପ, ବି. (ଶପ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ତୃଣବିଶେଷ ।

ଶପ୍ତ, ବିଂ. (ଶପ୍ = ରାଣଦେବା-ତ) ଶାପଗ୍ରସ୍ତ । ବି. ଅଙ୍ଗୀକାର; ତୃଣବିଶେଷ ।

ଶଫ, ବି. (ଶମ୍=ଶାନ୍ତହେବା-ଣିଚ୍-ଅ, ମ-ଫ) ପଶ୍ୱାଦିର ଖୁରା; ବୃକ୍ଷମୂଳ ।

ଶଫର, } ବି. (ଶଫ = ଖୁରା-ର = ତୁଲ୍ୟ
ଶଫରୀ, } ସ୍ତ୍ରୀ. ହେବା-ଅ, ଈ) କେରାଣ୍ଡି ମାଛ ।

ଶବରଣୀ, ଶବରାଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶବର
ଶବରୁଣୀ, ଶବରଉଣୀ, } ଶବ୍ଦରେ ଦେଶଜ
ଶବରିବଣୀ, } ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ) ଶବରସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧି ସେ ଚଳଇ ଶବରଣୀ,
ସରୋବରେ ପଶିଣ ସେ ପୂରଇଲା ପାଣି । ସା. ଭା. ଆ.
ସେ କନ୍ୟାଠାରୁ ପୁଣି ଜନ୍ମିଲେ ଶକ୍ତିମୁନି,
ପୁଣି ସେ ବେଳକେ ବିଭା ହେଲେ ଶବରବଣୀ ।

ନୃ. ପୁ. ଭୃ. ଚ.

ଶବଳ, ବିଂ. (ଶପ୍-ଅଳ, ଶବଳ୍ତି ନାନାବର୍ଣ୍ଣାମିତ୍ତ ଶବଳଃ—ଶବଗତୌ) ନାନାବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ । ବି. ନାନାବର୍ଣ୍ଣ ।

ଶବ୍ଦ, ବି. (ଶବ୍ଦ୍ = ଧ୍ୱନିକରିବା-ଅ) ଧ୍ୱନି; ବିଭକ୍ତିରହିତ ନାମ; ଯଶ । (ବିଶେଷଣରେ ଶବ୍ଦାୟମାନ, ଶବ୍ଦିତ ହୁଏ ।)

ଶବ୍ଦକୋଷ, ବି. ସଂ. ଅଭିଧାନ (Diction-ary)।

ଶବ୍ଦଗ୍ରହ, ବି. (ଶବ୍ଦ-ଗ୍ରହ୍=ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) କର୍ଣ୍ଣ; ଶବ୍ଦର ଜ୍ଞାନ।

ଶବ୍ଦନ, ବି. (ଶବ୍ଦ-ଅନ) ଶବ୍ଦ୍। ବିଂ. ଶବ୍ଦାୟମାନ।

ଶବ୍ଦଯୋନି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶବ୍ଦ-ଯୋନି=ଉତ୍ପତ୍ତି-ସ୍ଥାନ) ଧାତୁ।

ଶବ୍ଦଶାସ୍ତ୍ର, ବି. ସଂ. ବ୍ୟାକରଣାଦି ଶାସ୍ତ୍ର।

ଶବ୍ଦାନୁଶାସନ, ବି. ସଂ. ବ୍ୟାକରଣଶାସ୍ତ୍ର।

ଶମ୍, ଅଂ. (ଶୀ=ଶୟନ କରିବା-ଡମ) କଲ୍ୟାଣ, ସୁଖ।

ଶମ, ବି. (ଶମ୍=ଶାନ୍ତହେବା-ଅ) ଶାନ୍ତି; ଅନ୍ତରିନ୍ଦ୍ରିୟନିଗ୍ରହ; ମୋକ୍ଷ; ମନଃସଂଯମ; କ୍ଷମା; ନିବୃତ୍ତି; ତିରସ୍କାର; ହସ୍ତ। (ବିଶେଷଣରେ ଶମକ, ଶମିତ ଏବଂ ଶମୟିତା ହୁଏ।)

ଶମନ, ବି. (ଶମ୍=ଶାନ୍ତହେବା-ଣିଚ୍-ଅନ) ଯଜ୍ଞାର୍ଥ ପଶୁବଧ; ମନଃଶାନ୍ତି; ହିଂସା; ତିରସ୍କାର; ଚର୍ବଣ; ଆଘାତ; ଦମନ; ଯମ; ମୃଗବିଶେଷ।

ଶମନସ୍ୱସା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶମନ=ଯମ, ସ୍ୱସା= ଭଗିନୀ) ଯମୁନାନଦୀ।

ଶମା, ସମା, ବି. (ଶମ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ) ଢେଙ୍କୀର ଥୋଉରେ ଲାଗିବା ଲୌହବଳୟ।

ଶମି, ଶମୀ, ବି. (ଶମ୍=ପୀଡ଼ାଶାନ୍ତି କରିବା-ଣିଚ୍-ଇ, ଈ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ।

ଶମୀଗର୍ଭ, ବି. ସଂ. ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଅଗ୍ନି।

ଶମ୍ପା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶମ୍=ସୁଖ-ପା=ପାନ କରିବା-ଅ, ଆ, ଭୟଙ୍କର ଆକୃତିଦ୍ୱାରା ଯେ ସୁଖ ନଷ୍ଟ କରେ) ବିଦ୍ୟୁତ୍, ବିଜୁଳି।

ଶମ୍ପାକ, ବି. (ଶମ୍=ହର୍ଷ-ପାକ=ଯେ ପକ୍ୱ କରେ) ସୁନାରିଗଛ; ଅଳକ୍ତକ, ଅଳତା; ରନ୍ଧନ।

ଶମ୍ବ, ସମ୍ବ, ବି. (ଶମ୍ବ୍=ଗଣି କରିବା-ଅ) ବଜ୍ର; ଲୌହମୟାଗ୍ରଭାଗ ମୁଦ୍‌ଗର; ଦରିଦ୍ର। ବିଂ. ଭାଗ୍ୟବାନ୍, ଶୁଭାନ୍ୱିତ।

ଶମ୍ବର, ବି. (ଶମ୍ବ୍=ଗମନ କରିବା-ଅର) ଅସୁରବିଶେଷ; ମୃଗବିଶେଷ; ମତ୍ସ୍ୟ-ବିଶେଷ; ଯୁଦ୍ଧ; ଜଳ; ଧନ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ।

ଶମ୍ବଳ, ବି. (ଶମ୍ବ୍-ଅଳ) ପାଥେୟ, ପଥଖରଚ; କୂଳ ବା ତୀର; ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ। (ସ୍ତ୍ରୀ-ଶମ୍ବଳୀ) କୁଟ୍ଟିନୀ।

ଶମ୍ବୁ, ଶମ୍ବୂ, ଶମ୍ବୁକ, ଶମ୍ବୂକ, } ବି. (ଶମ୍=ଶାନ୍ତ ହେବା-ଉ, ଊ, ବ ଆଗମ, କ ଯୋଗ) ଶାମୁକ; ଗଜକୁମ୍ଭାଗ୍ର; କ୍ଷୁଦ୍ରଶଙ୍ଖ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ।

ଶମ୍ବଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶମ୍=ସୁଖ-ଭଲ୍=ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା-ଅ-ଈ) ଦୂତୀ; କୁଟ୍ଟିନୀ।

ଶମ୍ଭୁ, ବି. (ଶମ୍=କଲ୍ୟାଣ-ଭୂ=ହେବା-ଉ, ଯାହା ହେତୁରୁ ମଙ୍ଗଳ ହୁଏ) ଶିବ; ବ୍ରହ୍ମା; ବିଷ୍ଣୁ।

ଶମ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଯୁଗକୀଳକ, ଜୁଆଳି କାଠର ଖିଲ। (ଶମ୍ୟାତୁ ଯୁଗକୀଳକଃ— ଅମର।)

ଶମ୍ୟାକ, ବି. ସଂ. ଶାଳ୍ମଳୀରଜ; ଶମିପରାଗ। ଯଥା—(ଶମ୍ୟକସ୍ୟ ରଜଃ ପ୍ରମୃଜ୍ୟ ଚରଣେ ଦତ୍ତୋମୟା ଯାବକଃ।)

ତୋ ପାଦାବ୍‌ଜେ ଲିହିଲି ଅଳତା
ପୋଛି ଶମ୍ୟାକ ଧୂଳି। ଜା. ପ. ନା.

ଶଯ, ବି. (ଶଯ୍ୟା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଶଯ୍ୟା। ଯଥା—

ସନ୍ଧ୍ୟବେଳୁ ସଜ କର ଶଯ,
ସଜସୁମନେ ହୋଇବ ସଜ। ବି. ଚ. ମ.

ଶୟ, ବି. (ଶୀ=ଶୟନ କରିବା-ଅ, ଯହିଁରେ ମସ୍ତକ ଦେଇ ଶୟନ କରିବାକୁ ହୁଏ) ହସ୍ତ; ଶଯ୍ୟା; ନିଦ୍ରା; ସର୍ପ; ପଣ। ବିଂ. ଶୟନକାରୀ।

ଶୟତ୍ନ, ବି. (ଶ୍ୟେନ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ୟେନପକ୍ଷୀ।

ଶୟତାନ, ବି. (ଯାବନିକ) ଭୂତ; ପିଶାଚ; ଦୁଷ୍ଟ।

ଶୟନ, ବି. (ଶୀ=ଶୋଇବା-ଅନ) ନିଦ୍ରା; ସ୍ତ୍ରୀସଙ୍ଗମ; ଶଯ୍ୟା; ଖଟ୍ୱା।

ଶୟନୀୟ, } ବି. (ଶୀ=ଶୋଇବା-ଅନୀୟ-କ
ଶୟନୀୟକ, } ଯୋଗ) ଶୟନର ସ୍ଥାନ; ଶଯ୍ୟା। ବିଂ. ଶୟନଯୋଗ୍ୟ।

ଶୟଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ସଂସାର। ଯଥା—
ତୋ ନାଥ ତୋର ମାୟାବଳେ,
ମୋହିତ ଜନ ଏ ଶୟଳେ। ଗ୍ରା. ଦ. ସ୍ତୁ.

ଶୟାନ, ବିଂ. (ଶୀ=ଶୋଇବା-ଆନ) ନିଦ୍ରିତ, ଯେ ଶୟନ କରିଅଛି।

ଶୟାଳୁ, ବିଂ. (ଶୀ-ଆଳୁ ଶୀଳାର୍ଥେ) ନିଦ୍ରାଳୁ, ସର୍ବଦା ନିଦ୍ରାଶୀଳ। ବି. ଅଜଗର ସର୍ପ; ଶୃଗାଳ; କୁକୁର।

ଶୟିତ, } ବିଂ. (ଶୀ=ଶୟନ କରିବା-ତ,
ଶୟିତବତ୍, } ତବତ୍) ନିଦ୍ରିତ ଯେ ଶୟନ କରିଅଛି। ବି. ଶୟନ।

ଶଯ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶୀ=ଶୋଇବା-ଯ-ଆ) ଶୟନୀୟ, ବିଛଣା; ଖଟ୍ଟା; ଶୟନ; ଶବ୍ଦଗୁମ୍ଫ।

ଶର, ସର, ବି. (ଶୃ=ଭେଦ କରିବା-ଅ) ବାଣ; ଶରତୃଣ; ଜଳ; ଦଧି ଦୁଗ୍ଧର ସାରଭାଗ।

ଶରଜ, } ବି. (ଶରଜନ୍ମନ-ଶର=ତୃଣ-
ଶରଜନ୍ମା, } ଜନ୍-ଅ, ମନ୍) କାର୍ତ୍ତିକେୟ।

ଶରଟ, } ବି. (ଶୃ, ସୃ=ବଧ କରିବା-
ସରଟ, } ଅଟନ୍) କୃକଳାସ, ଏଣ୍ଡୁଅ।

ଶରଣ, ବି. (ଶୃ=ହିଂସା କରିବା-ଅନ) ଗୃହ; ରକ୍ଷକ; ରକ୍ଷା; ଆଶ୍ରୟ; ବଧ।

ଶରଣାଗତ, ବିଂ. (ଶରଣ=ରକ୍ଷା-ଆଗତ— ରକ୍ଷଣାର୍ଥ ଯେ ଆସିଅଛି) ଶରଣାପନ୍ନ, ରକ୍ଷାର୍ଥୀ।

ଶରଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶୃ=ହିଂସା କରିବା-ଅନ,
ଶରଣୀ, } ଇ) ପଥ, ରାସ୍ତା; ପ୍ରସାରଣୀଗଛ।

ଶରଣ୍ୟ, ବିଂ. (ଶରଣ-ଯ) ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା, ରକ୍ଷଣ-ସମର୍ଥ; ରକ୍ଷଣୀୟ। ବି. ଆଶ୍ରୟ; ଗୃହ-ରକ୍ଷଣ; ଆଘାତ; କ୍ଷତ। (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦୁର୍ଗା।

ଶରଦ୍, ବି. (ଶୃ=ହିଂସା କରିବା-ଅଦ୍) ଋତୁ-ବିଶେଷ, ଆଶ୍ୱିନ ଓ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ; ବର୍ଷ।

ଶରଧା, } ବି. (ଶ୍ରଦ୍ଧା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଅତି
ସରଧା, } ସ୍ନେହ। ଯଥା—
କହୁଥାଏ ମନ ଏ ଚଷେ-ଗମନ
କରିବାକୁ ବଡ ଶରଧା। ର. କ.

ଶରଧି, ବି. (ଶର-ଧା=ଧାରଣ କରିବା-ଇ) ଶରାଧାର, ତୂଣୀର।

ଶରଭ, ବି. (ଶୃ=ହିଂସା କରିବା-ଅଭ) ଅଷ୍ଟପାଦ ମୃଗବିଶେଷ; ଉଷ୍ଟ୍ର; ହସ୍ତି ଶାବକ; ବାନରବିଶେଷ; ଶଲଭ।

ଶରମ, ବି. (ଯାବନିକ) ଲଜ୍ଜା।

ଶରବ୍ୟ, ବି. (ଶର-ବ୍ୟେଞ୍=ସଂବରଣ କରିବା-ଅ, ଶରୈଃ ବ୍ୟୟତେ ଇତି ଶରବ୍ୟଂ, ବ୍ୟେଞ୍ ସଂବରଣେ) ଶରର ଲକ୍ଷ୍ୟ।

ଶରା, ସରା, ବି. (ଶରାବ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମୃତ୍ପାତ୍ରବିଶେଷ। ଯଥା—
ଅଜ୍ଞାନେ ଧରାକୁ କର ଶରା ଜ୍ଞାନ। ଦ. ବା.

ଶରାଟି, ଶରାଣି, ଶରାଡ, } ବି. ସଂ. ପକ୍ଷି-
ଶରାରି, ଶରାରି, ଶରାଳୀ, } ବିଶେଷ।

ଶରାବ, ସରାବ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ମଦ୍ୟଆଳୁ ବା ମଦ୍ୟପାୟୀ।

ଶରାରୁ, ବିଂ. (ଶୃ=ହିଂସା କରିବା-ଆରୁ ଶୀଳାର୍ଥେ) ହିଂସ୍ର, ଘାତୁକ। (ଶରାରୁ ର୍ଘାତୁକୋ ହିଂସ୍ରଃ=ଅମର।)

ଶରାରୋପ, ବି. (ଶର-ଆରୋପ=ଆଶ୍ରୟ) ଧନୁକ।

ଶରାବ, ବି. (ଶର=ଦାନ କିମ୍ବା ଦଧି ପ୍ରଭୃତିର ସାର-ଅବ୍=ରକ୍ଷା କରିବା-ଅ) ମୃତ୍ପାତ୍ର-ବିଶେଷ, ଶରା; ସେର ପରିମାଣ।

ଶରାସନ, ବି. (ଶର-ଆସନ) ଧନୁକ, କାର୍ମୁକ।

ଶରୀର, ବି. (ଶୃ=ନଷ୍ଟହେବା-ଈର) ଦେହ।

ଶରୀରୀ, ବି. (ଶରୀରିନ୍-ଶରୀର-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଆତ୍ମା, ଜୀବାତ୍ମା; ପ୍ରାଣୀ, ଜୀବ; ମନୁଷ୍ୟ; ଜନ୍ତୁ।

ଶର୍କରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶୃ=ବଧ କରିବା, ନଷ୍ଟହେବା-କରନ୍-ଆ) ସାକର, ଚିନି; ରୋଗବିଶେଷ; ଖପରା; ଉପଳଖଣ୍ଡ; ଖଣ୍ଡ; ଶର୍କରାନ୍ୱିତ ଦେଶ। (ଶର୍କରା ଖଣ୍ଡ ବିକୃତୀ ଉପଳା କର୍ପରାଂଶୟୋଃ। ଶର୍କରାନ୍ୱିତ-ଦେଶେଽପି ରୁକ୍‌ଭେଦେ ଶକଳେଽପି ଚ —ମେଦିନୀ।)

ଶର୍କରିଳ, ବି°. (ଶର୍କରା-ଇଳ) ଶର୍କରାନ୍ୱିତ ଦେଶ ।

ଶର୍ମ, ବି. [ଶର୍ମନ୍—ଶ=(ଅଶୁଭ) ହିଂସା କରିବା-ମନ୍] ସୁଖ; ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ; କଲ୍ୟାଣ । (ଶର୍ମା) ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଉପନାମ ।

ଶର୍ବ, ବି. (ଶର୍ବ୍ =ବଧ କରିବା-ଅ) ମହାଦେବ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଶର୍ବାଣୀ) ପାର୍ବତୀ ।

ଶର୍ବର, ବି. (ଶର୍ବ୍ =ବଧ କରିବା-ଅର) ଅନ୍ଧକାର; କନ୍ଦର୍ପ ।

ଶର୍ବରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶର୍ବ୍ =ବଧ କରିବା-ଅର-ଈ) ରାତ୍ରି; ନାରୀ; ହରିଦ୍ରା ।

ଶର୍ବଳା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ଶର୍ବ୍ =ସିଂହାସନ-ଲା ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ-ଆ) ତୋମରାସ୍ତ୍ର, ସାବଳ । (ସର୍ବଳା ମଧ୍ୟ ହୁଏ—ସର୍ବାନ୍ ଲାଗିତି ସର୍ବଳା, ଯେ ସମସ୍ତ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରେ ।)

ଶଲ, ବି. (ଶଲ୍ =ଗମନ କରିବା-ଅ) ଶଲ୍ଲକୀ-ଲୋମ; ଝିଙ୍କକାଠି; କୁନ୍ତଅସ୍ତ୍ର; ଉଷ୍ଟ୍ର; ବ୍ରହ୍ମା ।

ଶଲ, ସଲ, ସଲ୍ଲ, ବି. (ଶଲ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

କଳା ହେଲେ କୋକିଳ ସ୍ୱରସ୍ୱତୀ କେବଳ
ବିରହିଜନ ଶଲ । ର. କ.

ନିତାନ୍ତ ଅହିତ । ଯଥା—

ରଥୀ ମହାରଥୀ ମଲ୍ଲ, ଅଶ୍ୱ ଗଜ ପଲପଲ,
ମଲେ ଦୈତ୍ୟ ଭଲ ଭଲ ପୃଥିବୀ ସଲ । ବି. ରା.

କଣ୍ଟକ ବା ଶଙ୍କୁ । ଯଥା—

ଲୋକେ ବୋଲିବେ ମୋତେ ଭଲ,
ତେବେ ସେ ଘିବ ଆତ୍ମା ସଲ । ସ୍ୱ. ଦ. ସ୍କ.

ଶଲଭ, ବି. (ଶଲ୍ =ଗମନ କରିବା-ଅଭ) ପତଙ୍ଗ, ଝିଣ୍ଟିକା ।

ଶଲରି, } ବି. (ଶଲ୍ଲକୀ ଶବ୍ଦଜ) କଣ୍ଟକ ବୃକ୍ଷ-
ସଲରି, } ବିଶେଷ । (ମହୁକ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଶଲଲ, ବି. (ଶଲ୍ =ଗମନ କରିବା-ଅଲ) ଶଲ୍ଲକୀ ଲୋମ; ଝିଙ୍କକାଠି ।

ଶଲା, ସଲା, ବି. (ଶାଳକ ଶବ୍ଦଜ) ଭାର୍ଯ୍ୟାର ଭାଇ । (ଶଲାକା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଶଲାକା; ଭୂଲ । (ଯାବନିକ) ପରାମର୍ଶ ।

ଶଲାକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶଲ୍ =ଗମନ କରିବା-ଆକ-ଆ) କ୍ଷୁଦ୍ରଯଷ୍ଟି; ନଳ; ଅଙ୍କୁର; ବାଣ; ଭୂଲ; ଅସ୍ଥି ବା ହାଡ଼; କଣ୍ଟା; ଶଲ୍ୟ; ଦିଆସିଲ୍ଲାଇ କାଠି; ଦାନ୍ତକାଠି ପ୍ରଭୃତି ।

ଶଲାଟୁ, ବି. (ଶଲ୍ =ଗମନ କରିବା-ଆଟୁ) ଅପକ୍ୱ ଫଳ । (ଆମେ ଫଳେ ଶଲାଟୁଃସ୍ୟାତ୍ —ଅମର ।)

ଶଳାଘଉଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶାଳକର ପତ୍ନୀ ।

ଶଲକ, ବି. (ଶଲ୍ =ଗମନ କରିବା-କ) ଖଣ୍ଡ; ବଲ୍କଳ । (ଶଲ୍କଂ ଶକଲବଲ୍କଳେ—ଅମର ।) ଆଁଇସକାତି ବା ମାଛକାତି ।

ଶଲକଳ, ବି. (ଶଲ୍ =ଗମନ କରିବା-କଳନ୍) ମତ୍ସ୍ୟତ୍ୱକ୍, ମାଛକାତି; ବୃକ୍ଷତ୍ୱକ୍, ବଲ୍କଳ । (ବିଶେଷଣରେ ବା ତଦ୍-ବିଶିଷ୍ଟାର୍ଥରେ ଶଲ୍କୀ ଓ ଶଲ୍କଳୀ ହୁଏ ।)

ଶଲ୍ୟ, ବି. (ଶଲ୍ =ଗମନ କରିବା-ଯ) ମଦ୍ରଦେଶାଧିପ; ଝିଙ୍କ ନାମକ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ; ସୀମା; ଶଙ୍କୁ; କୀଳକ; ବାଣ; ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଲୌହ ଶାବଳ; ବିଷ; ଦୁର୍ବାକ୍ୟ; ଅସ୍ଥି; କଣ୍ଟକ ।

ଶଲ୍ଲକୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶଲ୍ଲକ-ଈ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ବାବଲଗଛ; ଝିଙ୍କ ନାମକ ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ-ବିଶେଷ ।

ଶବ, ବି. (ଶବ୍ =ଗମନ କରିବା-ଅ) ମୃତ ଶରୀର; ଜଳ ।

ଶବର, ବି. (ଶବ=ମଡ଼ା-ରା=ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) କିରାତ; ବ୍ୟାଧ; ଶିବ; ଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ହସ୍ତ; ଜଳ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଶବରୀ) ।

ଶଶ, ଶସ, ବି. (ଦେଶଜ) କାଷ୍ଠର ମଜ୍ଜା । ଯଥା—

ମଲସ୍ତ ଚନ୍ଦନକୁ ପାଷାଣେ ଘୋରୁଥିଲେ,
ଶସ ସହରଜ କ ନ ବାସେ ସମରୁଲେ । ନୃ.ପୁ.ପ.ତ.

ତାଳ ପ୍ରଭୃତିର ମଜ୍ଜାରସ । ଯଥା—

ଜ୍ୟେଷ୍ଠମାସେ କଲମସ୍ତ ସ୍ୱାଦୁ ତାର (ତାଳଫଳର) ଶଶ,
ଖାଇବାକୁ ବ୍ୟଗ୍ର ହୋଇ ବଢ଼ାଇ ସାହସ । ବୃ. ସ୍ତୁ.

ଶଶ, ଶଶକ, ବି. (ଶଶ୍ =ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଯିବା-ଅ, କ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ମୃଗବିଶେଷ, ଠେକୁଆ; ଚନ୍ଦ୍ରଲାଞ୍ଛନ; ପୁରୁଷବିଶେଷ, ଚତୁର୍ବିଧ ପୁରୁଷରୁ ଏକ ।

ଶଶଧର, ଶଶଭୃତ୍, } ବି. ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ର । (ଚନ୍ଦ୍ର
ଶଶଲାଞ୍ଛନ, ଶଶାଙ୍କ, } ନାମଭଳରୁ) କର୍ପୂର ।

ଶଶବିଷାଣ ବି. (ଶଶ-ବିଷାଣ = ଶୃଙ୍ଗ) ଶଶକର ବିଷାଣ ଥିବା ଏକାନ୍ତ ଅସମ୍ଭବ ଓ ଅସତ୍ୟ ଅଟେ, ଅତଏବ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସମ୍ଭବ ବା ଅଳୀକ ବିଷୟର ଉଦାହରଣ ପ୍ରଦର୍ଶନ ସମୟରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ ।

ଶଶା, ବି. (ଶଶକ ଶବ୍ଦଜ) ଠେକୁଆ । ଯଥା—
ସିଂହ ପରେ ହଏ ଚଡ଼ାଇ ଶଶାକୁ । ଦ. ବା.

ଶଶାଦ, } ବି. (ଶଶ-ଅଦ୍ = ଖାଇବା-ଅ,
ଶଶାଦନ, } ଅନ) ଶ୍ୟେନପକ୍ଷୀ ।

ଶଶ୍ୱତ୍, ଅ°. ବାରମ୍ବାର; ସବୁବେଳେ ।

ଶଷ୍କୁଲ, ଶଷ୍କୂଳ, } ବି. (ଶଶ୍ = ଡେଇଁ ଡେଇଁ
ଶଷ୍କୁଲୀ, ଶଷ୍କୂଲୀ, } ଯିବା-କୁଲ, କୁଲ-ଈ) ଅପୂପବିଶେଷ; ଚକୁଳିପିଠା; କର୍ଣ୍ଣଛିଦ୍ର । ଯେପରି—କର୍ଣ୍ଣଶଷ୍କୁଲୀ । ତିଳଚଣ୍ଡୁଳାଦି ମିଶ୍ରିତ ଯବାଗୁ ।

ଶଷ୍ପ, ଶସ୍ପ, ବି. (ଶସ୍ = ବଧ କରିବା-ପ, ସ = ଷ) ବାଳତୃଣ, କୋମଳ ଘାସ । (ଶଷ୍ପଂ ବାଳତୃଣଂ ଘାସଃ—ଅମର ।)

ଶସ୍ତ, ବିଂ. (ଶଂସ୍ = ସୁଖୀ କରିବା, ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବା, ବଧ କରିବା-ତ) ସୁଖୀ; କଲ୍ୟାଣଯୁକ୍ତ; ପ୍ରଶସ୍ତ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ସ୍ତୁତ; ହତ । ବି. ସୁଖ; ଶରୀର; କଲ୍ୟାଣ ।

ଶସ୍ତା, ସସ୍ତା, ବିଂ. (ଶସ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟରେ ବିକ୍ରୀତ । ବି. ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟ, ଅଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟ । ଯଥା—
ଶସ୍ତା ଦାମ କରି ଗୁରିଆଡେ ବିଅ ବୁଣି,
ଗରାଖ ଆସନ୍ତୁ ଧାଇଁ ଦୂରଦେଶୁଁ ଶୁଣି । ହ. ଭ୍ରୁ.

ଶସ୍ତ୍ର, ବି. (ଶସ୍ = ବଧ କରିବା-ତ୍ର) ଆୟୁଧ, ଅସ୍ତ୍ର ।

ଶସ୍ୟ, ବି. (ଶସ୍ = ହିଂସା କରିବା-ଯ) ବୃକ୍ଷାଦିର ଫଳପୁଷ୍ପ; ଧାନ୍ୟାଦି । ବିଂ. (ଶଂସ୍ = ସ୍ତୁତି କରିବା-ଯ) ପ୍ରଶଂସନୀୟ ।

ଶହ, ସହ, ବିଂ. (ଶତ = ପ୍ରାକୃତ ସଅ ଶବ୍ଦଜ) ୧୦୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ଶହସ୍ତ୍ର, ବି. (ଶସ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦଜ—ଅଧିକ ବର୍ଣ୍ଣଯୋଗ) ଶସ୍ତ୍ର । ଯଥା—
ଭୋଜନରେ ଅତୃପ୍ତତ ସଂଗ୍ରାମେ ଅତୃପ୍ତି,
ଶୃଙ୍ଗାରରେ ଅତୃପ୍ତତ ଶହସ୍ତ୍ରେ ଅତୃପ୍ତି । ସା.ଭ୍ର.ଆ.

ଶାଆଣ, ବି. (ଶାଣ ଶବ୍ଦଜ—ଅଧିକ ବର୍ଣ୍ଣଯୋଗ) ଶସ୍ତ୍ରାଦି ତୀକ୍ଷ୍ଣକରଣର ସାଧନ, ଶାଣ; ଶସ୍ତ୍ରାଦି ତୀକ୍ଷ୍ଣକରଣ । ଯଥା—
ସୁଯୋଧନ ରଜାର ଦେହଶାଣେ ନେଇ,
ଡାଆଇବି ଶାଆଣ ମୁଁ ବାଣ ବହାଇ । କୃ. ଭ୍ର. ହ. ପ.

ଶାଇଁ, ବି. (ଶମି ଶବ୍ଦଜ) ଶମିଗଛ ।

ଶାଉଁଳା, ସାଉଁଳା, } ବିଂ. (ଶ୍ୟାମଳ ଶବ୍ଦଜ)
ଶାଉଁଳଆ, } ଶ୍ୟାମଳବର୍ଣ୍ଣ ବା କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ଶାକ, ବି. [ଶକ୍-(ଭୋଜନ କରିବାକୁ) ପାରଗ ହେବା-ଅ କମ୍ବା ଶକ୍ = (ସାମର୍ଥ୍ୟ) ସୃଷ୍ଟି କରିବା-ଅ] ଶାଗ, ବୃକ୍ଷର ପତ୍ରାଦି; ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ ।

ଶାକମ୍ଭରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶାକ-ଭୃ = ପୋଷଣ କରିବା-ଅ-ଈ) ଦୁର୍ଗା; ତୀର୍ଥବିଶେଷ ।

ଶାକଶାକଟ, } ବି. (ଶାକ-ଶାକଟ, ଶାକିନ
ଶାକଶାକିନ, } ତତ୍କ୍ଷେତ୍ରାର୍ଥେ) ଶାକକ୍ଷେତ୍ର ।

ଶାକିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶାକ-ଇନ୍-ଈ) ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଅନୁଚରୀ; ସ୍ତ୍ରୀଭୂତ; ଶାକଯୁକ୍ତା ଭୂମି ।

ଶାକୁନ, ବି. (ଶକୁନ-ଅ) ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଶକୁନଦ୍ୱାରା ଶୁଭାଶୁଭ ନିରୂପିତ ହୁଏ; କାକଚରିତ ଗ୍ରନ୍ଥ । ବିଂ. ନିମିତ୍ତଜ୍ଞ ।

ଶାକୁନିକ, ବି. (ଶକୁନ = ପକ୍ଷୀ-ଇକ ହନନାର୍ଥେ) ବ୍ୟାଧବିଶେଷ, ଯେ ପକ୍ଷୀ ହନନ କରେ; ପକ୍ଷିସମୂହ; ନିମିତ୍ତଜ୍ଞ ।

ଶାକ୍ତ, ବି. (ଶକ୍ତି = ଦୁର୍ଗା-ଅ ଭକ୍ତାର୍ଥେ) ଶକ୍ତିଉପାସକ; ସମ୍ପ୍ରଦାୟବିଶେଷ ।

ଶାକ୍ତିକ, ବି. (ଶକ୍ତି = ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ-ଇକ ପ୍ରହରଣାର୍ଥେ) ଶକ୍ତି ଅସ୍ତ୍ରଧାରୀ ।

ଶାଖା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶାଖ୍ = ବ୍ୟାପିବା-ଅ-ଆ) ବୃକ୍ଷର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ, ଡାଳ; ଅଂଶ ବା ଏକଦେଶ; ବାହୁ; ବେଦର ଅଂଶବିଶେଷ; ଗ୍ରନ୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ; ସମୀପ ।

ଶାଖାମୃଗ, ବି. (ଶାଖା-ମୃଗ = ପଶୁ) ବାନର ।

ଶାଖାଶିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ବାଟାଦି ଅବରୋଧ, ବାଟ ଓର ପ୍ରଭୃତି ।

ଶାଖୀ, ବି. (ଶାଖା-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବୃକ୍ଷ; ବେଦ । ବିଂ. ଶାଖାଯୁକ୍ତ ।

ଶାଖୋଟ, ବି. (ଶାଖା-ଓଟନ୍) ସାହାଡ଼ା ଗଛ ।

ଶାଗ, ସାଗ, ବି. (ଶାକ ଶବ୍ଦଜ) ଶାକ ।

ଶାଗୁଆ, ସାଗୁଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ସବୁଜବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ସବୁଜବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ବହୁ ଶାକଯୁକ୍ତ; ଯେ ବହୁ ଶାକ ଖାଏ ।

ଶାଙ୍କୁଳ, ଶାଙ୍କୋଳୀ, ସାଙ୍କୋଳ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶୃଙ୍ଖଳା ଶବ୍ଦଜ) ସାମାନ୍ୟ ବନ୍ଧନ । ଯଥା—

ବ୍ରତ ଯାର ଅଧୀନତାଶାଙ୍କୁଳ ସର୍ଜନା । ମ. ଯା.

ଶୃଙ୍ଖଳା ପ୍ରଭୃତିରେ ବନ୍ଧନ । ଯଥା—

ଶାଙ୍କୋଳି ବାଳୀ ଟଳକା ସ୍ୱଭାବ,
ସଦମ୍ଭ-ଜନ ମାନସକୁ ଦେବ । ସୁ. ପ.

ଶୃଙ୍ଖଳାବନ୍ଧନ, କଇଦ; ଶୃଙ୍ଖଳା ।

ଶାଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ଦଣ୍ଡାର ଶେଷରେ ଥିବା ଫଳ ।

ଶାଟ, ଶାଟକ, ଶାଟୀ, ଶାଟିକା, } ବି. [ଶାଟ୍ — (ଅଙ୍ଗରେ)ଗମନ ସ୍ତ୍ରୀ. କରିବା-ଅ, କ ସ୍ୱାର୍ଥେ, ପକ୍ଷେ-ଈ, ଶାଟକ-ଆ, ଅକ = ଇକ] ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର, ଶାଢ଼ୀ; ଧୋତି । (ଲମ୍ବଶାଟପଟାବୃତଃ ।)

ଶାଠ, ସାଠ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଠ ଶବ୍ଦ ସହ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ପାଠ । ଯଥା—

ନ ଜାଣେ ପାଠଶାଠ ନ ଜାଣେ ଶାସ୍ତ୍ରବୃଦ୍ଧି ।
ନୃ. ସୁ. ଦ୍ୱି. ଭ.

ଶାଢ଼ା, ବି. (ଶାଖୋଟ ଶବ୍ଦଜ) ସାହାଡ଼ା ଗଛ ।

ଶାଢ଼ୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶାଟୀ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ସ୍ତ୍ରୀ ପରିଧେୟ ବସ୍ତ୍ର ।

ଶାଣ, ବି. (ଶୋ = ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା-ଣ) କଷଟି-ପଥର, ଘର୍ଷଣପ୍ରସ୍ତର; ଶାଣଯନ୍ତ୍ର; କରତ; ଶଣସୂତ୍ରନିର୍ମିତ ବସ୍ତ୍ର । (ବିଶେଷଣରେ ଶାଣିତ ହୁଏ ।)

ଶାଣ୍ଡିଲ୍ୟ, ବି. (ଶଣ୍ଡିଳ = ମୁନିବିଶେଷ-ଯ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଗୋତ୍ରକାରକ ମୁନିବିଶେଷ; ବିଲ୍ୱବୃକ୍ଷ; ଅଗ୍ନିମୂର୍ତ୍ତିବିଶେଷ ।

ଶାତ, ବିଂ. (ଶୋ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା-ତ) କୃଶ; ଦୁର୍ବଳ; ସରୁ; ଶାଣିତ; ସୁଖୀ; ସୁନ୍ଦର; ଦ୍ରୁତଶାଳୀ । ବି. ସୁଖ । (ଶର୍ମଶାତସୁଖାନିତ —ଅମର ।) (ଶଦ୍-ଣିଚ୍ = ଶାଦ = ପତିତ ହେବା-ଅ) ପତନ; ପାତନ ।

ଶାତକୁମ୍ଭ, ବି. (ଶତକୁମ୍ଭ = ପର୍ବତବିଶେଷ-ଅ ଭବାର୍ଥେ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, ସୁନା ।

ଶାତନ, ବି. (ଶଦ୍-ଣିଚ୍ = ଶାଦ = ପକାଇବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ, ନିପାତନ) କୃଶକରଣ; ପତନ; ପାତନ; ଛେଦନ; ବିନାଶନ ।

ଶାତ୍ରବ, ବି. (ଶତ୍ରୁ-ଅ ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଭବାର୍ଥେ) ଶତ୍ରୁ; ଶତ୍ରୁତା; ଦ୍ୱେଷ; ଶତ୍ରୁସମୂହ ।

ଶାଦ, ବି. (ଶୋ = ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା-ଦ) ପଙ୍କ, କର୍ଦ୍ଦମ, କାଦୁଅ; ନୂତନ ଘାସ । (ଶାଦୋ ଜମ୍ବାଳ ଶଷ୍ପୟୋଃ—ଅମର ।) (ଶ୍ରଦ୍ଧା ଶବ୍ଦଜ) ଆକାଂକ୍ଷା ।

ଶାଦା, ସାଦା, ବିଂ. (ଶ୍ୱେତ ଶବ୍ଦଜ) ଶୁକ୍ଳ, ଶୁଭ୍ର; ସରଳ । ଯଥା—ସେ ବଡ଼ ସାଦା ଲୋକ, ସେ ବଡ଼ ସାଦାସିଧା ଲୋକ ।

ଶାଦ୍ୱଳ, ବି. (ଶାଦ = ନବତୃଣ-ବଳ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ନବତୃଣପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ ।

ଶାନକି, ଶାନ୍କି, ବି. (ଯାବନିକ ମୁଷଲମାନ-ମାନଙ୍କର ମୃଣ୍ମୟ ଭୋଜନପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଶାନକିବା, କ୍ରି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଗୋଳାଇବା ।

ଶାନ୍ତ, ବି°. (ଶମ୍—ଶାନ୍ତ ହେବା-ତ) ଶମଗୁଣ-ବିଶିଷ୍ଟ; ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ; ଶିଷ୍ଟ; ନିବୃତ୍ତ; ମୃତ; ବିନଷ୍ଟ; ବିଗତ; ପରିଷ୍କୃତ; ରସବିଶେଷ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ଶାନ୍ତି ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ଶାନ୍ତନବ, ବି. (ଶାନ୍ତନୁ-ଅ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଭୀଷ୍ମ ।

ଶାନ୍ତମ୍, ଅ°. ସଂ. ନିବୃତ୍ତି, ବାରଣ; ଶମତା-ପ୍ରାପ୍ତ ।

ଶାପ, ବି. (ଶପ୍ = ଶାପ ଦେବା, ଗାଳି ପକାଇବା-ଅ) ଅଭିସମ୍ପାତ; ଶପଥ, ଗାଳି; ନିନ୍ଦା । (ବିଶେଷଣରେ ଶାପିତ ହୁଏ ।)

ଶାଫ, ସାଫ, ବି°. (ଯାବନିକ) ନିର୍ମଳ, ପରିଶୁଭ୍ର ।

ଶାବଳ, ସାବଳ, } ବି. (ଇଂରେଜୀ ଶବ୍ଦଜ) ମାଟି ଖୋଳିବା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ବାଳକଲ୍ଲେ ସାବଲାଗ୍ର ସେ କିଛି ଖାତରେ । କୃ.ଖ ଅ.ପ.

ଶାବୁତ ଶାବୁଦ, } ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରମାଣ; ସାକ୍ଷ୍ୟ ।

ଶାବୁନ, ବି. (ଯାବନିକ) ବସ୍ତ୍ରାଦି କ୍ଷାଳନ ଓ ଗାତ୍ର ପରିଷ୍କାରକରଣାର୍ଥ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଶାବେଳ ଶାବେଳୀ, ସାବେଳ, } ବି. (ଇଂରେଜୀ ଶବ୍ଦଜ) ଅସ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ । ଯଥା—

କେ କନ୍ଧେ ବହିଛୁ ଟେଣ୍ଟା ଶାବେଲ,
କେ କରେ ଧରିଛୁ ଚକ୍ର ବୃଦଳ । ସୁ ପ.

ଶାମଲ୍, ବି°. (ଶ୍ୟାମଳ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ୟାମଳବର୍ଣ୍ଣ-ବିଶିଷ୍ଟ ।

ଶାମଲିଆ, ବି°. (ଶ୍ୟାମଳ ଶବ୍ଦରେ ଇଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଶ୍ୟାମଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—

ଗୋପାଲବାଲମେଲିଆ ଘନଶାମଲିଆ । ସୁ. ପ.

ଶାମଳିବା, ସାମଳିବା, ଶାଉଁଳିବା, ସାଉଁଳିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କେଶାଦି ପରିଷ୍କୃତ କରିବା । ଯଥା—

ମାଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗ ରଖି ହାତମାଙ୍ଗରେ,
ଆସୁଛ କରି ଶାମଳିଲ ଧୀରେ । ଲ. ବ.
ଛଳର ଅନିଶ ଥିଲ ଯେଉଁ କେଶ
ଫୁଲର ତଇଲ ସାମଲି । ସୁ. ପ.

ଦେହରେ ଚନ୍ଦନାଦି ଅଳ୍ପ ଲଗାଇବା । ଯଥା—

ପାଦ ପ୍ରକ୍ଷାଳନ କରି ନବବସ୍ତ୍ର ଦେଇ,
ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଶରୀରେ ଚନ୍ଦନ ସାମଲାଇ । ସା. ଭ. ସ.

ଶାମିୟାନା, ବି. (ଯାବନିକ) ଆଚ୍ଛାଦନ, ଚନ୍ଦୁଆ ।

ଶାମୁକ, ଶାମୂକ, ଶାମୁକା, ସାମୁକା, ଶାମୂକା, } ବି. (ଶମ୍ବୁକ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳଶୁକ୍ତିକା, ସାମୁକା ପୋକ । ଯଥା—

କରି ପିକକୁ ମୂକ ଶାମୂକ ମକମକ
କାମୁକ ଚମକକୁ କତେ୍ୟ । ଲ. ବ.

ଶାମ୍ବରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶମ୍ବର = ଅସୁରବିଶେଷ-ଅ କୃତାର୍ଥେ-ଈ) ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ ବିଦ୍ୟା; ମାୟା; କୁହୁକ ।

ଶାମ୍ବୁକିକ, ବି. (ଶମ୍ବୂ-ଶାମୂକ-ଇକ ଜୀବି-କାର୍ଥେ) ସଙ୍ଖାରି ।

ଶାମ୍ବୁକ, ଶାମ୍ବୂକ, } ବି. (ଶମ୍ବୁକ, ଶମ୍ବୂକ-ଅ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଶାମୁକ ।

ଶାୟକ, ବି. (ଶୋ = ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା-ଅକ) ବାଣ; ଖଡ୍ଗ ।

ଶାୟିତ, ବି°. (ଶୀ = ଶୋଇବା-ଣିଚ୍-ତ) ଯାହାକୁ ଶୁଆଇଅଛନ୍ତି; ପାତିତ ।

ଶାରଙ୍ଗ, ବି. (ସାର = ହିଂସନ-ଗମ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, କିମ୍ବା ଶାର = କର୍ବୁର ବା ନାନାବର୍ଣ୍ଣ-ଅଙ୍ଗ, ପୃଷୋଦରାଦିତ୍ୱାତ୍ ଅଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ସାରଙ୍ଗଃ ଶାରଙ୍ଗଶ୍ଚ = ସ୍ୱଜାତୀୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଯେ ଶୀଘ୍ର ଯାଏ) ମୃଗ; ହସ୍ତୀ; ଚାତକ ପକ୍ଷୀ; ଭ୍ରମର, ମୟୂର । (ଶାରଙ୍ଗଶ୍ଚାତକେ ଭୃଙ୍ଗେ କୁରଙ୍ଗେ ଚ ମତଙ୍ଗଜେ—କୋଷାନ୍ତର ।) ବି°. ନାନାବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଶାରଦ, ବି. (ଶରଦ୍ = ବର୍ଷ; ଶରତ୍କାଳ-ଅ ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଭବାର୍ଥେ) ବତ୍ସର; କାଳ; ବକୁଳ । ବି°. ଶରତ୍କାଳୀନ; ନୂତନ; ବିନୀତ; ଅପ୍ରତିଭ; ପ୍ରଶସ୍ତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସରସ୍ୱତୀ; ଦୁର୍ଗା; ବୀଣାବିଶେଷ ।

ଶାର, ଶାସ୍ତ୍ର, ଶାରକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(ଶୃ = ହିଂସା କରିବା-ଇ, ଈ, କ-ଆ) ପାଶ କ୍ରୀଡ଼ାଦିର ବଳ; ପକ୍ଷିଣୀବିଶେଷ, ମୟୂନା; ବୀଣାଦି ବଜାଇବାର ଯଷ୍ଟି; ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ସଜ୍ଜିତ ହସ୍ତିର ପଲାଣ; ପ୍ରତାରଣା; ବ୍ୟବହାରବିଶେଷ; ପାଶ; କପଟ; ଗୀତବିଶେଷ ।

ଶାରଫଳ, ଶାରଫଳକ, } ବି. (ଶାର = ପାଶକ୍ରୀଡ଼ାଦିର ବଳ-ଫଳ, ଫଳକ = ପଟା) ପଶାଖେଳର ଛକ, ଯେଉଁ ପଟାରେ ପଶାଖେଳ ପ୍ରଭୃତିର ଘାଲି କଟା ହୋଇଥାଏ ।

ଶାର୍ଙ୍ଗ, ବିଂ. (ଶୃଙ୍ଗ-ଅ ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ) ଶୃଙ୍ଗସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଶୃଙ୍ଗନିର୍ମିତ; ଧନୁକ; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଧନୁକ; ଆଦ୍ରକ ।

ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳ, ବି. (ଶୃ = ହିଂସା କରିବା-ଦୂଳଚ୍) ବ୍ୟାଘ୍ର; ରାକ୍ଷସ; ଶରଭ; ପକ୍ଷିବିଶେଷ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ପରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ଶାର୍ବର, ବି.(ଶର୍ବରୀ-ଅ)ଗାଢ଼ ଅନ୍ଧକାର । ବିଂ. ରାତ୍ରିକାଳୀନ; ଘାତୁକ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ରାତ୍ରି ।

ଶାଲ, ସାଲ, ବି. (ଶଲ୍-ଗମନ କରିବା, କିମ୍ବା ଶାଲ୍ = ପ୍ରଶଂସା କରିବା-ଅ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; ଶାଳିବାହନ ରାଜା; ପ୍ରାଚୀର ବା ପ୍ରାକାର; ବୃକ୍ଷ; ସର୍ଜ୍ଜବୃକ୍ଷ ।

ଶାଳଗ୍ରାମ, ସାଳଗ୍ରାମ, } ବି. (ସ = ସହିତ-ଅର = ଚକ୍ର-ଗ୍ରାମ = ସମୂହ, ସ = ଶ) କୀଟଚ୍ଛିଦ୍ର ଚକ୍ରଯୁକ୍ତ ଗଣ୍ଡକୀସ୍ଥିତ ଶିଳାଖଣ୍ଡବିଶେଷ; ଦେଶବିଶେଷ ।

ଶାଳଭଞ୍ଜି, ଶାଳଭଞ୍ଜୀ, ଶାଳଭଞ୍ଜିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶାଳ-ବୃକ୍ଷବିଶେଷ-ଭଜ୍ଜ୍ = ଭାଙ୍ଗିବା-ଇ, ଈ, କ ଯୋଗ-ଆ—ଯାହାପାଇଁ ଶାଳକାଷ୍ଠକୁ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ହୁଏ) . ପିତୁଳା; ବେଶ୍ୟା; କ୍ରୀଡ଼ାବିଶେଷ ।

ଶାଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶଲ୍-ଗମନ କରିବା-ଅ-ଆ) ଗୃହ; ଗୃହର ଏକଦେଶ; ବଡ଼ ଡାଳ ।

ଶାଳାମୃଗ, ବି. (ଶାଳା = ଗୃହ-ମୃଗ) ଶୃଗାଳ, ଶିଆଳ ।

ଶାଳାବୃକ, ବି. (ଶାଳା = ଗୃହ-ବୃକ-ହେତୁବାଦ) ବାନର; କୁକ୍କୁର; ଶୃଗାଳ; ବିଡ଼ାଳ; ହରିଣ ।

ଶାଳି, ସାଳି, ବି. (ଶାଲ୍ୟନ୍ତେ ଶ୍ଲାଘ୍ୟନ୍ତେ ଜନୈରିତି ଶାଲୟଃ — ଶାଲଶ୍ଲାଘାୟାଂ, ଶାଲ୍-ଇ) କଳମାଦି ଧାନ୍ୟ; ଷଷ୍ଟିକାଦି ଧାନ୍ୟ; ଗନ୍ଧମାର୍ଜାର ।

ଶାଳି, ସାଳୀ, ବି. (ଶ୍ୟାଲକା ଶବ୍ଦଜ)ଭାର୍ଯ୍ୟାର ଭଗିନୀ ।

ଶାଲିଆନା, ଶାଲୟାନା, } ବିଂ. (ଯାବନିକ) ବାର୍ଷିକ । ବି. ବାର୍ଷିକ ଆୟ ।

ଶାଲିଆନାଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ବାର୍ଷିକବୃତ୍ତିଭୋଗୀ ।

ଶାଳିଆପୂତନ, ସାଳିଆପତନ, } ବି. (ଶାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଗନ୍ଧମାର୍ଜାର; ଏହାର ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଅବୟବବିଶେଷ ।

ଶାଳିତ, ବିଂ. (ଶବଳିତ ଶବ୍ଦଜ) ରଞ୍ଜିତ । ଯଥା—

କଳା ଧଳା ବର୍ଣ୍ଣ ତ୍ରୁଟିସ୍ତ ଲେପନ
ହୁଙ୍କୁଳେ ଶାଳିତ ଏକ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଶାଳିବା, କ୍ରି. (ଶବଳ ଶବ୍ଦଜ) ରଙ୍ଗାଇବା, ରଞ୍ଜିତ କରିବା । ଯଥା—

ଶାଳି ଶଙ୍ଖ ମାଳି ହୁଙ୍କୁଳେ,
ସୂକ୍ଷ୍ମ ପକ୍ଷ୍ମ ପକ୍ଷକୁ ଲଗାଇ ମଣ୍ଡୂଳେ । ସୁ. ପ.

ଶାଳିବାହନ, ବି. (ଶାଳି = ସିଂହରୂପୀ ଯକ୍ଷ-ବାହନ—ଏହି ରାଜା ଶୈଶବ କାଳରେ ଏହି ଯକ୍ଷ ଉପରେ ଆରୋହଣ କରି ବୁଲନ୍ତି ବୋଲି) ଶକପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ନୃପତିବିଶେଷ ।

ଶାଲିଶ, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଦାଲତର ଆଶ୍ରୟ ନ ନେଇଁ ଆପଣା ମଧ୍ୟରେ କଳହ ରଫା କରିବା ।

ଶାଳିହୋତ୍ର, ବି. ସଂ. ଅଶ୍ୱ; ଅଶ୍ୱଶାସ୍ତ୍ର ।

ଶାଳୀନ, ବିଂ. (ଶାଳା = ଗୃହ-ଈନ ଯେ ଗୃହପ୍ରବେଶଯୋଗ୍ୟ) ବିନୀତ; ସଲଜ୍ଜ; ସଦୃଶ; ଶାଳାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଶାଲୁର, ଶାଲୂର, ବି. (ଶଲ୍ = ଗମନ କରିବା ଊର, ଊର) ଭେକ ।

ଶାଲେହା, } ବି. (ଦେଶଜ କିମ୍ବା ଶାଳ-ଇହା-
ସାଲେହା, } ମୃଗ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟଜନ୍ତୁ; ମୃଗବିଶେଷ । ଯଥା—

ବରାହ ଗଜ ଅଶ୍ୱ ହରିଣ ଯେ ଶମ୍ବର,
ଶାଲେହା ମୃଗ ଶଶା ଯେ ଦଳଆ ଝିଙ୍କର । ନୃ.ସୃ.ଚ.ଛ.

ଶାଲ୍ମଳ, } ବି. (ଶାଳ-ମଳଚ୍, ମଳ, ଇ)
ଶାଲ୍ମଳି, } ଶିମୁଳିଗଛ; ସପ୍ତଦ୍ୱୀପରୁ ଏକ
ଶାଲ୍ମଳୀ, } ଦ୍ୱୀପ ।

ଶାବ, ଶାବକ, ବି. (ଶବ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, କ ଯୋଗ) ଶିଶୁ । ବିଂ. ଶବସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଶାଶ୍ୱତ, ବିଂ. (ଶଶ୍ୱତ୍-ଅ) ନିତ୍ୟ, ଅବିନଶ୍ୱର ।

ଶାସନ, ବି. (ଶାସ୍ = ଶାସନ କରିବା-ଅନ) ଆଦେଶ; ଉପଦେଶ; ଦଣ୍ଡ; ଦମନ; ପ୍ରତିପାଳନ; ଆଜ୍ଞାପତ୍ର; କୂଟଲିଖିତାଦି; ଶାସ୍ତ୍ର; ବେଦାଦି; ରାଜଦତ୍ତ ଭୂମି; ଅଗ୍ରହାର । (ବିଶେଷଣରେ ଶାସକ, ଶାସିତୃ ବା ଶାସିତା, ଶାସ୍ତା, ଶାସିତ, ଶାସନୀୟ ହୁଏ ।)

ଶାସା, ବି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଶ୍ମଶ୍ରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଦାଢ଼ି, ସାସୁ ।

ଶାସୁ, ସାସୁ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶ୍ୱଶ୍ରୂ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ପତ୍ନୀ, ପତିଙ୍କ ମାତା, ଭାର୍ଯ୍ୟାଙ୍କ ମାତା ।

ଶାସ୍ତି, ବି.(ଶାସ୍ = ଶାସନ କରିବା-ତି) ଶାସନ, ଦଣ୍ଡ; ନିୟମ ।

ଶାସ୍ତ୍ର, ବି. (ଶାସ୍-ଶାସନ କରିବା, ଶିକ୍ଷାଦେବା-ତ୍ର) ଶାସନ; ଆଜ୍ଞା; ଦେବତା ବା ମୁନିପ୍ରଣୀତ ଗ୍ରନ୍ଥ ।

ଶାହା, ସାହା, ବି. (ଯାବନିକ) ରାଜା । (ଶାଖା ଶବ୍ଦଜ) ଶାଖା, ସହାୟ ।

ଶାହାନ୍‌ଶାହା, ବି. (ଯାବନିକ ବା ପାରସ୍ୟ) ରାଜାର ରାଜା, ରାଜରାଜେଶ୍ୱର ।

ଶାହା, ଶାହି, } ବି. (ଶାଖା ଶବ୍ଦଜ) ସହବାସିଙ୍କ
ସାହି, } ଗୃହାବଳି । ଯେପରି— ମାର୍କଣ୍ଡସାହି, ବାସେଳୀସାହି ଇତ୍ୟାଦି ।

ଶାହାସ୍ତ୍ର, ସାହାସ୍ତ୍ର, } ବି. (ଶାସ୍ତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଶାସ୍ତ୍ର ।
ଶାହସ୍ତ୍ର, ଶାସ୍ତ୍ର, } ଯଥା—

ସେ ଗ୍ରାମଜନଙ୍କୁ ଡକାଇ,
କହନ୍ତି ଶାହାସ୍ତ୍ର ଦେଖାଇ । ଦା. ର.

ଶିଅଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ମଦ୍ୟବିକ୍ରୟୀଜାତି ବା ଶୁଣ୍ଡି ଜାତି । ଯଥା—

ସେ ବନ ମଧ୍ୟରେ ଅଛୁ କୃପାଳୁ ଶିଅଳ,
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଭାଣ୍ଡ ଧରି ବସିଛୁ ବୃକ୍ଷତଳ ।
ଖଜୁରି ତରୁଶିଖେ ଲମ୍ବାଇଅଛୁ ଭାଣ୍ଡ,
ସେ ଭାଣ୍ଡେ ଦୋହୋର ଝରି ପୂରେ ହୋଇ ରୁଣ୍ଡ ।
ନୃ. ସୃ. ଚ. ଛ.

ଚମାରଜାତି;ଜୁଆଳିର ଦୁଇପାର୍ଶ୍ୱରେ ଯେଉଁ କିଳାକୁ ଲଗାଇ ବଳଦ ବେକରେ ଦଉଡ଼ି ବାନ୍ଧନ୍ତି ।

ଶିଆଳ, ବି. (ଶୈବାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳଜାତ ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜବିଶେଷ; କୋମଳ ଲତାବିଶେଷ । ଯଥା—

ମଉଳିଲା ଆହା ଶିଆଳ ଲତା କ
ନବପୁଷ୍ପସ୍ତବକିନୀ । ଯ. କେ.

ଶିଉଳ, ବି. (ଶୈବାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳଜାତ ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜବିଶେଷ । ଯଥା—

ପଦାଶ୍ରିତ ବନଲତା ବିଜଡ଼ିତ ଶିଉଳିମସୃଣ କାଣ୍ଡ ।
ଯ. କେ.

(ଶେଫାଳିକା ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପବିଶେଷ ।

ଶିଂଶପା,ବି.(ଶିବ=ମଙ୍ଗଳ-ପା = ରକ୍ଷାକରିବା-ଅ, ନିପାତନ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ, ଶିଶୁଆ ଗଛ ।

ଶିକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୀର୍ଘ ଲୌହଶଳାକା ।

ଶିକଳି, ଶିକୁଳି, } ବି. (ଶୃଙ୍ଖଳ ଶବ୍ଦଜ)
ଶିକୁଳ, } ଶୃଙ୍ଖଳା । ଯଥା—

ଧଣ୍ଡା ଶିକଳି ଚରଣେ କରକଙ୍କଣରେ,
ବିରାଜିଛୁ ହେମବାଳି ବାମ ଶ୍ରବଣରେ । ଲ. ବ.

ଶିକା, ବି. (ଶିକ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ରକ୍ଷଣାର୍ଥ ରଜ୍ଜୁନିର୍ମିତ ଆଧାରବିଶେଷ । ଯଥା—

କଠାଉ ଦଉଡ଼ି, ଶିକା ଭାର ବାଡ଼ି,
ଆସ୍ଥା ହେଲିନ ତେଡ଼ିତେଡ଼ିକୁ । ର. କ.

ଶିକାର, ବି. (ଯାବନିକ) ମୃଗୟା । ଯଥା —

କହୁଅଛନ୍ତି ଶିକାରିଜନ, ବହୁ ଜୀବରେ ଏ ବନ ଘନ,
ହେବ କି ବିକ୍ଷେ ଶିକାର ମନ, ଆଜକ ରହି ଯେ । ଲ.ବ.

ମୃଗପ୍ରାଣୀରେ ନିହତ ବା ହନ୍ତବ୍ୟ ଜନ୍ତୁ ।
ଯଥା—
ମଣେ କରଗତ ପଲକେ ପଶୁ ହେଲା ଶୀକାର । ଭୂଷା ।
(ସମ୍ବଲପୁରରେ) ମାଂସ ।

ଶିକାର, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଣୁଆ । (ଶିକାର ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ଶିକୁଳ, ଶିକୁଳୀ, ଶିଙ୍କୁଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶୃଙ୍ଖଳା ଶବ୍ଦଜ) ଶୃଙ୍ଖଳା । ଯଥା—
ସ୍ୱର ରାଜସଦ୍ମେ ଶିକୁଳୀରେ ବନ୍ଧ । ପାବନ୍ତ ।
ଶିଙ୍କୁଳ ବ୍ୟାଜେ ଶାଙ୍କୋଳ ହଅନ୍ତୁ ଭଲ । ସୁ. ପ.

ଶିକ୍ଥ, ଶିକ୍ଥକ, ବି. ସଂ. ମହୁସିଠା; ଏକ ଗ୍ରାସ ଅନ୍ନ ।

ଶିକ୍ୟ, ବି.(ଶକ୍=ପାରଗହେବା-ଯ-ନିପାତନ, ଶକ୍=ଶିକ) ଶିକା । (ବିଶେଷଣରେ ଶିକ୍ୟିତ=ଶିକାରେ ସ୍ଥାପିତ ।)

ଶିକ୍ଷକ, ବି.(ଶିକ୍ଷ୍=ଉପଦେଶଦେବା-ଣିଚ୍-ଅକ) ଶିକ୍ଷାଦାୟକ, ଅଧ୍ୟାପକ; ଶାସନକର୍ତ୍ତା ।

ଶିକ୍ଷଣ, ବି. (ଶିକ୍ଷ୍=ଉପଦେଶଦେବା-ଅନ) ଶିକ୍ଷା, ଅଭ୍ୟାସ; ଅଧ୍ୟୟନ; ଅଧ୍ୟାପକ; ଦମନ । (ବିଶେଷଣରେ—ଶିକ୍ଷୟିତା, ଶିକ୍ଷଣୀୟ ଓ ଶିକ୍ଷିତ ପଦ ସାଧିତ ହୁଏ ।)

ଶିକ୍ଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶିକ୍ଷ୍=ଉପଦେଶଦେବା-ଅ-ଆ) ଉଚ୍ଚାରଣବୋଧକ ବେଦାଙ୍ଗ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ; ଅଭ୍ୟାସ; ବିନୟ; ଉପଦେଶ; ଅଧ୍ୟୟନ; ଦମନ ।

ଶିକ୍ଷାନବିଶ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହିନ୍ଦୀ) ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ।

ଶିଖ, ବି. (ଶିଖର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଶିଖର । ଯଥା—
ଶିର ତୋଳି ଶୈଳଶିଖ ଝାଙ୍କୁଥାନ୍ତି ।
ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯଥା—
ହେ ନାରୀଗଣଙ୍କର ମସ୍ତକ ଶିଖ,
ଆଉ ଏଥିପାଇଁ ନ କର ତୁ ଦୁଃଖ । କୃ.ଖ.ବ.ପ.

ଶିଖଣ୍ଡ, ଶିଖଣ୍ଡକ, ବି. (ଶିଖାଭିରଗ୍ରବର୍ତ୍ତିତ୍ୱଂ ସୂଚେ ଚଳନ୍ତି ଶିଖଣ୍ଡଃ, ଉଚ୍ଚବହାୟୁସା ଗଚ୍ଛତି—ଶିରସିଖଣ୍ଡରେଣ ବର୍ତ୍ତମାନତ୍ୱାତ୍ ଶିଖଣ୍ଡକଃ—ଅମରଟୀକା, ଶିଖା-ଡ-ଅ, ନ ଆଗମ—ନିପାତନ) ମୟୂରପୁଚ୍ଛ; ଶିଖା, ଚୂଡ଼ା; କାକପକ୍ଷ, ଜୁଲପି ।

ଶିଖଣ୍ଡୀ, ବି.(ଶିଖଣ୍ଡିନ୍-ଶିଖଣ୍ଡ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ମୟୂର; ମୟୂରପୁଚ୍ଛ; ଦ୍ରୁପଦରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର; କୁକ୍କୁଟ; ବାଣ; ଗୁଞ୍ଜା । ବିଂ. ଶିଖଣ୍ଡଯୁକ୍ତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଶିଖଣ୍ଡିନୀ) ଦ୍ରୁପଦରାଜକନ୍ୟା; ମୟୂରୀ; ମଲ୍ଲିକାବିଶେଷ ।

ଶିଖର, ବି. (ଶିଖା-ଚୂଡ଼ା-ର) ପର୍ବତର ଶୃଙ୍ଗ, ଅଗ୍ରଭାଗ; ବୃକ୍ଷାଗ୍ର; ରୋମାଞ୍ଚ; କୋଟି; କକ୍ଷ; ଶୁଷ୍କତୃଣ; ରତ୍ନବିଶେଷ; ଖଡ୍ଗର ଅଗ୍ରଭାଗ ।

ଶିଖରୀ, ବି. (ଶିଖରିନ୍-ଶିଖର-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ପର୍ବତ; ବୃକ୍ଷ; ଅପାମାର୍ଗ ଗଛ; କର୍କଟଶୃଙ୍ଗୀ; ପର୍ବତଦୁର୍ଗ । ବିଂ. ଅଗ୍ରଭାଗବିଶିଷ୍ଟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଶିଖରିଣୀ)ଉତ୍ତମା ସ୍ତ୍ରୀ; ମଲ୍ଲିକା; ଦୁଗ୍ଧର ସର ଓ ଚିନିମିଶ୍ରିତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ; ରୋମାବଳୀ; ସପ୍ତଦଶାକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ବୃତ୍ତବିଶେଷ ।

ଶିଖା, ବି. (ଶୀ=ଶୋଇବା-ଖନ୍-ଆ) ଅଗ୍ରଭାଗ, ଚୂଡ଼ା; ଝରାଟ; ମସ୍ତକସ୍ଥ କେଶଗୁଚ୍ଛ; ଶାଖା; କାମଜ୍ୱର; ପାଦାଗ୍ର ।

ଶିଖା, ଶିଖାଣ, ବି. (ଶିକ୍ଷା ଶବ୍ଦଜ) ଶିକ୍ଷା । ଯଥା—
ଯେ କୋପ ଗର୍ବ ଦେହେ ଜାତ,
ଏ ତୋ ଅଖିଳ ଶିଖା ଅର୍ଥ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.
କୋଳରେ ଧରି ମୁଖରେ ଦେଉଥାନ୍ତି ସ୍ତନ,
ସେ ପୁଣ ଯୁବାବେଳକୁ ହୁଅଇ ଶିଖାଣ । କୃ.ସୁ.ପ୍ର.ଭ.
ଉପଦେଶ । ଯଥା—ତୁମ୍ଭେମାନେ କାହାର ଶିଖାଣରେ ଏଥିରେ ମାତିଅଛ ? ବିଂ. ଶିକ୍ଷିତ । ଯେପରି—ଶିଖାଣ ଲୋକ ।

ଶିଖାଇବା, କ୍ରି. (ଶିକ୍ଷ୍ ଧାତୁଜ) ଶିକ୍ଷାଦେବା, ଟିଆଇବା; ଉପଦେଶ ଦେବା, ଖଚଳକରିବା । ଯଥା—
କେ କି ଶିଖାଇଲା ମୋହ ନାରେ,
କେକଶିଖା କୁନ୍ତଳା ମୋହନା ରେ । ସଙ୍ଗୀତ ।

ଶିଖାଣିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ପରକୁ ନାନା କଥା ଶିଖାଏ ।

ଶିଖାବଳ, ବି. (ଶିଖା-ବଳଚ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ମୟୂର ।

ଶିଖିଧ୍ୱଜ, ବି. (ଶିଖୀ = ଅଗ୍ନି, ମୟୂର-ଧ୍ୱଜ = ଚହ୍ନ) ଧୂମ; ଧୂଆଁ, କାର୍ତ୍ତିକେୟ ।

ଶିଖିବା, କ୍ରି. (ଶିକ୍ଷ୍ ଧାତୁଜ) ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ।

ଶିଖୀ, ବି. (ଶିଖିନ୍—ଶିଖା-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଅଗ୍ନି; ମୟୂର, ପର୍ବତ; ବାଣ; ବଳୀବର୍ଦ୍ଦ; କେତୁଗ୍ରହ; କୁକ୍କୁଟ; ଘୋଟକ; ବ୍ରାହ୍ମଣ; ବୃକ୍ଷ । ବିଂ. ଶିଖାଯୁକ୍ତ ।

ଶିଖୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ । (ଧୂଳିଗୁଞ୍ଜାଇ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।) ବିଂ. ଯେ ଶିଖିପାରେ ।

ଶିଙ୍ଗ, ସିଙ୍ଗ, ବି. (ଶୃଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଗୋ ମେଷାଦି ମସ୍ତକସ୍ଥ ଶୃଙ୍ଗ । (ଶ୍ରୁଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ଧାନ୍ୟର ଅଗ୍ରଭାଗ ।

ଶିଙ୍ଗଡ଼ା, ବି. (ଶୃଙ୍ଗାଟକ ଶବ୍ଦଜ) ପାଣିରେ ଜାତ କଣ୍ଟକଫଳବିଶେଷ ।

ଶିଙ୍ଗା, ସିଂହା, } ବି. (ଶୃଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟ-
ଶିଂଘା, ଶିଂହା, } ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ବଜା ରଣଶିଙ୍ଗା ଆରେ ଶୃଙ୍ଗଧର । କ. ବି.
ବଇଁଶୀ ସିଂହା ଦୁଇ ଅଣ୍ଟାରେ ଖୋସିଲେ,
ପତର ଚଲାଉକ ମୁଣ୍ଡରେ ଲଦିଲେ । କୃ.ଷ୍ମ.ବ.ପ.

ଶିଙ୍ଗାଣ, ବି. (ଶିଙ୍ଘାଣ ଶବ୍ଦଜ) ନାସିକାର ମଳ; ଲୌହମଳ ।

ଶିଙ୍ଗାରହାର, } ବି. (ଶୃଙ୍ଗାରହାର ଶବ୍ଦଜ)
ସିଙ୍ଗାରହାର, } ଗଙ୍ଗଶିଉଳି ଫୁଲ ।

ଶିଙ୍ଗି, ବି. (ଶୃଙ୍ଗୀ ଶବ୍ଦଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ଶିଙ୍ଘାଣ, ବି. (ଶିନ୍ଘ୍ = ଆଘ୍ରାଣ କରିବା-ଆନ) ଲୌହମଳ; ନାସିକାର ମଳ ।

ଶିଙ୍ଘାଣକ, ବି. (ଶିନ୍ଘ୍-ଆଣକ) ଶ୍ଳେଷ୍ମା; ନାସିକାମଳ ।

ଶିଜୁ, ସିଜୁ, ସିଝୁ, ବି. (ସୁଧା ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଶିଞ୍ଜ, } ବି. (ଶିନ୍ଜ୍ = ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ
ଶିଞ୍ଜା, } ସ୍ତ୍ରୀ. କରିବା-ଅ, ଆ) ଭୂଷଣ ଧ୍ୱନି; ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧ୍ୱନି; ଧନୁର୍ଗୁଣ ।

ଶିଞ୍ଜିତ, ବି. (ଶିନ୍ଜ୍ = ଅବ୍ୟକ୍ତ ଶବ୍ଦ କରିବା-ତ) ଭୂଷଣ ଧ୍ୱନି; ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧ୍ୱନି; ଧନୁର୍ଗୁଣ । ବିଂ. ମୁଖର; ଶବ୍ଦକାରୀ । (ବିଶେଷଣରେ ଶିଞ୍ଜୀ ହୁଏ ।)

ଶିଞ୍ଜିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶିଞ୍ଜା-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଈ) ଧନୁର୍ଗୁଣ; ନୂପୁର ।

ଶିତ, ବିଂ. (ଶୋ ବା ଶି = କ୍ଷୟ କରିବା-ତ) ଶାଣିତ, ଦାଡ଼ୁଆ; କ୍ଷୟ; କ୍ଷୀଣ; ଦୁର୍ବଳ; କ୍ଷୟପ୍ରାପ୍ତ ।

ଶିତାଣ, ବି. (ଶିରସ୍ତ୍ରାଣ ଶବ୍ଦଜ) ଉପଧାନ, ତକିଆ ।

ଶିତି, ବି. (ଶି = କ୍ଷୟ କରିବା-ତି) କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ; ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ଶିତିକଣ୍ଠ, ବି. (ଶିତି = କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ-କଣ୍ଠ) ଶିବ; ମୟୂର; ଦାତ୍ୟୂହ ପକ୍ଷୀ ।

ଶିତୁଳିବା, } କ୍ରି. (ଶୀତଳ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ)
ଶୀତୁଳିବା, } ଥଣ୍ଡା କରିବା ।

ଶିତୁଳିପଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଶୀତଳ ହୋଇଯିବା; ଉତ୍ତେଜନା ଉଦ୍‌ବେଗାଦି ଊଣା ହେବା ।

ଶିତୁଳିଆ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ
ଶୀତୁଳିଆ, } ମୁଣ୍ଡରେ ଯେଉଁ ସବୁ ବଥ ହୁଏ ।

ଶିଥିଳ, ବିଂ. (ଶ୍ଳଥ୍ = ମୋଚନ କରିବା-ଇଳ, ନିପାତନ) ଶ୍ଳଥ, ଢିଲା; କ୍ଳାନ୍ତ, ଅବସନ୍ନ; ଅଳସ; ଦୁର୍ବଳ; କ୍ଷୀଣ; ପରିତ୍ୟକ୍ତ ।

ଶିପ, ସିପ, ବି. (ଶୁକ୍ତି = ପ୍ରାକୃତ ସିପ୍‌ପି ଶବ୍ଦଜ) ସାମୁକା । ଯଥା—

ମୁକୁତା ଶିପେ କରି ଭ୍ରାନ୍ତ,
ରଜତପ୍ରାପ୍ତେ ତା ଜାଣନ୍ତ । ଷ୍ମ. ଦ. ସ୍ମ.

ଶିପି, ବି. ସଂ. ରଶ୍ମି ବା କିରଣ; ଚର୍ମ ।
ଶିପିବିଷ୍ଟ, ବି. (ଶିପି = କିରଣ-ବିଷ୍ଟ = ପ୍ରବିଷ୍ଟ) ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ; ଇନ୍ଦ୍ରଲୁପ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ଟାଙ୍ଗରା; କୁଷ୍ଠରୋଗୀ ।
ଶିପିଯିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଯେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ପାଣିରେ ପକାଇଲେ ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା ।
ଶିଫ, ଶିଫା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶୀ = ଶୋଇବା-ଫକ୍) ଚକ୍ରାବଶିଷ୍ଟ ଚେର; ଗଛର ମୂଳ; ପଦ୍ମକନ୍ଦ; ହରିଦ୍ରା ।
ଶିମ, ଶିମ୍ବ, ସିମ୍ବ, } ବି. (ଶିମ୍ବୀ ଶବ୍ଦଜ) ଶିମ୍ବଲତା ଓ ଫଳ ।
ଶିମନ୍ଥାନ, ଶିମସ୍ଥାନ, ସିମସ୍ଥାନ, } ବି. (ଶିରସ୍ତ୍ରାଣ ବା ସୀମନ୍ତ ସ୍ଥାନ ଶବ୍ଦଜ) ଶିରୋଦେଶ, ମୁଣ୍ଡତଳ । ଯଥା—

ପାଦ ଗୃପନ୍ତି ଭଗବାନ,
ଦେଇଣ ଜାନୁ ଶିମନ୍ଥାନ । ଭ୍ର ଦ. ସ୍କ.
ଶୋଇଛି ଶିମସ୍ଥାନେ ଦେଇ,
ଲୋକେ ଦେଖିଲେ ତାହା ଯାଇ । ଦା. ର.
ଜାନୁରେ ଦେଇ ସିମସ୍ଥାନ,
କେ ବସି ଗୃପନ୍ତି ଚରଣ । ଭ୍ର ଦ. ସ୍କ.

ଶିମିଳ, ଶିମୁଳ, ସିମିଳ, ଶିମ୍ବିଳ, } ବି. (ଶାଲ୍ମଳି ଶବ୍ଦଜ) ବୁରଗଛ । ଯଥା—

ସିମିଳ ବୃକ୍ଷ ବାନ୍ଧ କଣ୍ଟାଗ୍ରେ ପିଟି,
କ୍ଷୁର ନଖରୁଣୀ ଧର ଦେହୁ ମାଂସ କାଟି । ନା.ଉ.ଗୀ.
ଏହାକୁ ବାନ୍ଧ ବେଗେ ନଅ,
ଶିମିଳ ବୃକ୍ଷେ ବାନ୍ଧିଥାଅ । ମା. ମା.

ଶିମୁଳଲତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) କୁଳପ୍ରଥା-ବିଶେଷ, ନବ କୁଳବଧୂ ଶାଶୁଘରକୁ ପ୍ରଥମେ ଆସିବା ସମୟରେ ବନ୍ଧୁଦ୍ୱାରଠାରୁ ଈଶାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିଠୋଉରେ ଲେଖି ଲେଖି ଯିବା ଲତାକାର ରେଖା । (ଏହି ପ୍ରଥା କରଣ ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ଜାତିରେ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ।)
ଶିମ୍ବି, ଶିମ୍ବୀ, ଶିମ୍ବିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶି = ଶ୍ଳିଷ୍ଟ କରିବା-ବ, ନିପାତନ) ଶିମ୍ବଗଛ ଓ ଫଳ ।
ଶିଯୁର, ବି, (ଶିରସ୍ ବା ଶୀର୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ଦିଗରେ ଶୟନକାରୀର ମସ୍ତକ ରହେ ।
ଶିଯ୍ୟାଳ, ଶେଆଳ, ଶେଯ୍ୟାଳ, } ବି. (ଶୃଗାଳ ଶବ୍ଦଜ) ବିଲୁଆ, ଶୃଗାଳ ।
ଶିର, ବି. (ଶ୍ରି = ସେବା କରିବା, ମାନ୍ୟ କରିବା-ଅ, ନିପାତନ) ମସ୍ତକ ।
ଶିରଃ, ବି. (ଶିରସ୍—ଶ୍ରି = ସେବା କରିବା, ମାନ୍ୟ କରିବା-ଅସ୍, ନିପାତନ) ମସ୍ତକ; ବୃକ୍ଷାଗ୍ର; ଅଗ୍ରଭାଗ; ସୈନ୍ୟର ଅଗ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଦଳ ।
ଶିରକାଟ, ବି. (ଶିରଃକର୍ତ୍ତନ ଶବ୍ଦଜ) ମୁଣ୍ଡ କାଟିବା । ବିଂ. ଛିନ୍ନମସ୍ତକ, ଯାହାର ଶିର କଟାଗଲା । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶ କ୍ଷତ୍ରିଣି ସେ ଦମନର ଥାଟ,
ଅସୁର ସମେତେ ସର୍ବେ ହେଲେ ଶିରକାଟ । ସା.ଭ୍ର ଆ.

ଶିରନାମା, ବି. (ଶିରୋନାମନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ପତ୍ରର ଉପରିଭାଗରେ ଲେଖିବା ନାମ । (ସଂସ୍କୃତ ହେଲେ ଶିରୋନାମା ହୁଏ ।)
ଶିରପା, ଶିରୋପା, } ବି. (ଶିରଃପା ଶବ୍ଦଜ) ପୁରସ୍କାର ଶାଢ଼ିକା; ଶିରସ୍ତ୍ରାଣବିଶେଷ, ଯାହା କି ଉପାଧିପ୍ରଦାନ ପ୍ରଭୃତି ସମୟରେ ବନ୍ଧା ହୁଏ । (ଶିରଃପାଦ ଶବ୍ଦଜ) ଅଶ୍ୱର ଅଗ୍ରପଦ ଉତ୍ତୋଳନ ।
ଶିରପେଞ୍ଚ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ମସ୍ତକଭୂଷଣ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶିରପେଞ୍ଚ ଯାହା କଚ୍ଛ ଘନ ଅନ୍ତ୍ରେ,
ତରଲେ କରକାପ୍ରାପ୍ତେ କାଳଦନ୍ତେ । ଦ. ବା.

ଶିରସ୍ତା, ବି. (ଆରବ୍ୟ) ହିସାବ ପତ୍ରାଦିର ଛାଡ଼ା ବା ବଢ଼ା ।
ଶିରସ୍ତାଦାର, ବି. (ଆରବ୍ୟ) ଶିରସ୍ତାର ଅଧିକାରୀ ।
ଶିରସ୍ତ୍ର, ଶିରସ୍ତ୍ରାଣ, ଶିରସ୍କ, } ବି. (ଶିରସ୍-ତ୍ରୈ = ରକ୍ଷା କରିବା-ଅ, ଅନ, ପକ୍ଷେ ଶିରସ୍-କ) ଉଷ୍ଣୀଷ, ପାଗ, ଟୋପି ।
ଶିରସ୍ୟ, ବିଂ. (ଶିରସ୍-ଯ ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ) ଶିରଃ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଶିରୋଜ । ବି. ନିର୍ମଳକେଶ, ପରିଷ୍କୃତ ଚୂଡ଼ା । (ଶିରସ୍ୟୋ ବିଶଦେ କଚେ—ଅମର ।)

ଶିରା, ବି. (ଶୃ = ହିଂସାକରିବା-ଅ-ଆ) ନାଡ଼ୀ । (ଦେଶଜ) ନବାନ୍ନ ରାନ୍ଧିଲାବେଳେ ଗୁଡ଼ରୁ ଜାତ ସାର ଅଂଶ । ଯଥା—

ଛେନା ଦଶ ବିଶା ଚପୁଡ଼ି ଆଣ,
ନବାନ୍ନଶିରାରୁ ଦଶ ମହଣ । ଦ୍ୱା. ଚ.

(ଗଞ୍ଜାମୀ) ଗଞ୍ଜାମରେ ସମଧିକ ଲୋକେ ତୈଲଙ୍ଗ ଅଭ୍ୟାସବଶରୁ କାଳୀକୁ ଶିରା କହନ୍ତି ।

ଶିରାବଣ, ବି. (ଶ୍ରାବଣ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଶ୍ରାବଣ ମାସ । ଯଥା—

ଦେଖ ଧାରା ଶିରାବଣ, ଜଳ ପଡ଼େ ଅନୁକ୍ଷଣ । ବା.କୋ.

ଶିରାଳ, ବିଂ. (ଶିରା-ଳ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଶିରାଯୁକ୍ତ । ବି. କରମଙ୍ଗା ଫଳ ।

ଶିରି, ବି. (ଶୃ = ହିଂସାକରିବା-ଇ, ରି-ଇର୍) ଖଡ୍ଗ; ବାଣ; ହିଂସ୍ରବ୍ୟକ୍ତି; ଶଳଭ; ଝିଣ୍ଟିକା । (ଶ୍ରୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସମ୍ପତ୍ତି; ଶୋଭା । ଯଥା—ଏଥିରେ ଏକାବେଳକେ ତାର ଶିରି ଛୁଡ଼ିଗଲା ।

ଶିରିପଞ୍ଚମୀ, ଶିରିପଞ୍ଚମି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ ଶବ୍ଦଜ) ମାଘ ଶୁକ୍ଳପଞ୍ଚମୀ ତିଥି ।

ଶିରିସ, ଶିରୁସ, ଶିରୁସା, } ବି. (ଶୀର୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ମସ୍ତକ । ଯଥା—

ଶରୀରଯାକ ଫୁଟି ଦିଶଇ ଚକ୍ଷୁ ଶିର,
ସହସ୍ର ଶିରୁସା ତେଣୁ ବୋଲନ୍ତି ଦାମୋଦର । କୃ.ପ୍ର.ପ.ଚ.

ଶିରିଷି, ଶିରିସ, } ବି. (ଶିରୀଷ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ଓ ତାର ଫୁଲ ଫଳ ।

ଶିରୀଷ, ବି. (ଶୃ = ହିଂସାକରିବା-ଈଷନ୍) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ଶିରୀଷପୁଷ୍ପ ।

ଶିରୋଗୃହ, ବି. ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳା, ଅଟ୍ଟାଳିକାର ସର୍ବୋପରିସ୍ଥ ଗୃହ ।

ଶିରୋଧରା, ଶିରୋଧି, } ବି. (ଶିରସ୍-ଧୃ-ଅ-ଆ, ପକ୍ଷେ-ଇ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ଗ୍ରୀବା, ଗଳଦେଶ ।

ଶିରୋପା, ବି. (ଶିରସ୍-ପା = ରକ୍ଷାକରିବା-ଅ-ଆ) ଉଷ୍ଣୀଷ, ପାଗ ।

ଶିରୋରୁହ, ଶିରୋଜ, ବି. ସଂ. କେଶ, ବାଳ ।

ଶିରୋବେଷ୍ଟ, ଶିରୋବେଷ୍ଟନ, } ବି. (ଶିରସ୍-ବେଷ୍ଟ,ବେଷ୍ଟନ) ଉଷ୍ଣୀଷ, ପାଗ ।

ଶିଲ, ବି. (ଶିଲ୍ = କ୍ଷେତ୍ରରେ ପତିତ ଧାନ୍ୟାଦି ବାଛିନେବା-ଅ) ଉଞ୍ଛବୃତ୍ତି । (ଶିଳାଶବ୍ଦଜ) ହଳଦି ପ୍ରଭୃତି ବାଟିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତରବିଶେଷ, ସାଧାରଣ ପଥର ।

ଶିଲ, ସିଲ, ବି. (ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଛୁଡ଼ ବା ବିଦାୟ, ଛୁଟି, ଅବସର ।

ଶିଳପଟା, ଶିଳପୁଆ, ଶିଳୁପା, ଶିଳପୁତା, ଶିଳିପଟା, } ବି. (ଶିଳାପୁତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଶିଳ ଉପରେ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ ରଖି ବାଟିବାକୁ ହୁଏ । ଯଥା—

ଉଠିଲେ ଭବ ସୁଖଦାତା, ଘରୁ ଆଣିଲେ ଶିଳପଟା ।
ପିଟିଲେ ଦଧିଭାଣ୍ଡେ ନେଇଁ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.
ଶ୍ରୀପତି ଶିଳପୁଆ ଧରି, ଗୋବିନ୍ଦ ନାମେ ଗୁଣ୍ଡା କରି । ଦା. ର.

ଶିଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶିନୋତି ତନୂକରୋତି ଆୟୁଧମିତି ଶିଳା—ଶିଞ୍ ନିଶାତନେ, ଶି-ଳ-ଆ) ପ୍ରସ୍ତର, ପଥର । (ଶାଳ୍ୟତେ ଶ୍ଲାଘ୍ୟତେ ଇତି ଶିଳା, ଶାଳ୍ୟ ଶ୍ଲାଘାୟାଂ ।) (ଶାଳ୍-ଅ-ଆ = ଇ—ନିପାତନ) ଦ୍ୱାରର ଅଧଃସ୍ଥିତ କାଷ୍ଠାଦି ।(ଅଧସ୍ତାଦାରୁଣି ଶିଳା—ଅମର ।) ଦୁଇସ୍ତମ୍ଭର ଉପରିସ୍ଥାପିତ ଦୀର୍ଘକାଷ୍ଠ ।

ଶିଳପ, ବି.(ଶିଳ୍ପ ଶବ୍ଦଜ) କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—

ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଶିଳପ ସୁରୁଚି । କ. ମ.

ଶିଳନ୍ଧ୍ର, ବି. (ଶିଳୀ = ଭେକ-ଧୃ-ଅ) ଛତ୍ରାକ, ଛତୁ; ବେଙ୍ଗର ଛତା; କଦଳୀଗଛ ।

ଶିଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଭେକ, ବାଇବେଙ୍ଗ । (ଶିଳୀ ଗଣ୍ଡୂପଦୀ ଭେକୀ—ଅମର ।)

ଶିଳୋଚ୍ଚୟ, ବି. (ଶିଳା-ଉତ୍-ଚି-ଅ) ପର୍ବତ, ପର୍ବତଶୃଙ୍ଗ ।

ଶିଳୋଞ୍ଛ, ବି. (ଶୀଳ-ଉଞ୍ଛ୍ = ଖୁଣ୍ଟିନେବା, ବାଛି ନେବା-ଅ) ଉଞ୍ଛବୃତ୍ତି ।

ଶିଳ୍ପ, ବି. (ଶିଳ୍ = ନିପୁଣହେବା-ପକ୍) ବସ୍ତୁ ନିର୍ମାଣାଦି କର୍ମ, କାରିଗରି; ବେଣୁବୀଣାଦି ବାଦ୍ୟ; ନୃତ୍ୟଗୀତ ବାଦ୍ୟାଦି । (ବିଶେଷଣରେ ଶିଳ୍ପିକ ଓ ଶିଳ୍ପୀ ହୁଏ ।)

ଶିଳ୍ପଲିପି, ବି. ସଂ. ପ୍ରସ୍ତରାଦିରେ ଖୋଦିତ ଅକ୍ଷରପଂକ୍ତି ।

ଶିବ, ବି. [ଶିବ = କଲ୍ୟାଣ-ଅ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ କିମ୍ବା ଶୋ = (ଅଶୁଭ) ନାଶ କରିବା-ବ] ମହାଦେବ; ମୁକ୍ତି; ପାରଦ; ବେଦ; ସୁଖ; ମଙ୍ଗଳ; ଜଳ; ଶୁଭ; ଅଦ୍ୱୈତବ୍ରହ୍ମ । ବିଂ. ଶୁଭଦ; ସୁଖଦ; ରମଣୀୟ ।

ଶିବଜାତ, ବିଂ. ସଂ. (ଶିବ = ସୁଖ-ଜାତ) କ୍ଷେମଙ୍କର, ଶୁଭଜନକ ।

ଶିବରାତ୍ରି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶିବ-ରାତ୍ରି) ଶିବଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ, ଫାଲ୍ଗୁନ କୃଷ୍ଣଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଓ ସେହି ରାତ୍ରି ।

ଶିବା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶିବ-ଆ) ଶୃଗାଳୀ; ହରୀତକୀ; ଆମଳକୀ; ହରିଦ୍ରା; ଦୁବା; ମୁକ୍ତି; ଶମୀବୃକ୍ଷ; ନଦୀବିଶେଷ; ଗୌରୀ ।

ଶିବିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶିବି ନାମଧାତୁ = ସୁଖଦାନ କରିବା-ଅକ-ଆ) ଯାନବିଶେଷ, ପାଲିଙ୍କି, ଡୋଲି ।

ଶିବିର, ବି. (ଶୀ = ଶୟନ ବା ବିଶ୍ରାମ କରିବା-ଇର, ବ ଆଗମ) ସେନାନିବେଶ; ପଟାବାସ; ଶସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ଶିଶୟିଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶୀ = ଶୋଇବା-ସନ୍ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଅ-ଆ) ଶୋଇବାର ଇଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ଶିଶୟିଷୁ ହୁଏ ।)

ଶିଶି, ବି. (ଯାବନିକ) କାଚନିର୍ମିତ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାତ୍ରବିଶେଷ । (ଶିଶୁ ଶବ୍ଦଜ) ଶିଶୁ, ପିଲା । ଯଥା—

ଶୁଣି ଶବର ଅଳପ ହସି, ବୋଇଲେ ଶୁଣ ବାଳଶିଶି ।
ଦା. ର.

ଶିଶିର, ବି. [ଶଶ୍ = (ଦକ୍ଷିଣକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଗଲେ) ଗମନ କରିବା-ଇର, ଅ=ଇ] ହିମ, ତୁଷାର; ଶୀତକାଳ, ମାଘଫାଲ୍ଗୁନମାସ । ବିଂ. ଶୀତଳ; ଜଡ଼ ।

ଶିଶୁ, ବି. (ଶିଶ୍=ଗମନ କରିବା-ଉ) ବାଳକ ।

ଶିଶୁ, ଶିଶୁଆ, ଶିଶୁପା, ବି. (ଶିଂଶପା ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଶିଶୁମାର, ବି. (ଶିଶୁ-ମୃ-ଣିଚ-ଅ) ଜଳଜନ୍ତୁ-ବିଶେଷ; ତାରାଚକ୍ରବିଶେଷ ।

ଶିଶୁମୂନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୁଷୁମ୍ନା ଶବ୍ଦଜ) ଦେହସ୍ଥ ପ୍ରାଣନାଡ଼ୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ଇଅଁଳା ପିଅଁଳା ସେ ଶିଶୁମୂନା ଧାର,
ଚହ୍ନିଲେ ସେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅଟନ୍ତି ଗଙ୍ଗାନୀର । ନୃ. ପ୍ର.ପ୍ର.ଚ.

ଶିଶ୍ନ, ବି. (ଶିଶ୍ = ଗମନକରିବା-ନକ୍, ନିପାତନ) ପୁରୁଷଉପସ୍ଥ ।

ଶିଷ, ଶିଷି, ବି. (ଶିଷ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଶିଷ୍ୟ; ପୁତ୍ର । ଯଥା—

ବୋଇଲେ ଶୁଣ ଧନଶିଷ,
ନିର୍ଭୟ ହୋଇ ବେଗେ ଆସ । ଦା. ର.
ଗ୍ରାମୁରେ କହିଲୁଁ ବିଶେଷି,
ଶୁଣି ବୋଇଲେ ଧର୍ମଶିଷି । ମା. ମା.

ଶିଷର, ବି. (ଶୁଷିର ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ଶିଷା, ଶିଂଷା, ଶିଂସା, } ବି. (ଶୀର୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ଶସ୍ୟଗୁଚ୍ଛ, ଧାନ୍ୟାଦିର ମଞ୍ଜରୀ । ଯଥା—

ଧାନ ନଡ଼ା ଗୋଟିକେ ଶଏ ଗୋଟି ଶିଂଷା ।
ଗୋଟି ହୋଇଛନ୍ତି ଦେ ରାଜନ ମହାଯଶା । କୃ.ଖ.ଖୀ ପ.

ଶିଷୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶିଷ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ) ଶିଷ୍ୟା, ମାଈ ପିଲା । ଯଥା—

ଶୁଣି ତବ ରୂପରେ ଜଗିଲ ବାଳଶିଷୀ,
କାଚ କେଳୁଆର ଧର ନାବେ ଅଛ ବସି । ନା.ର.ଗୀ.

ଶିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ଶାସ = ଶାସନକରିବା-ତ) ଶାନ୍ତ, ସୁବୋଧ; ମାର୍ଜିତ; ଅବଶିଷ୍ଟ; ବଶତାପନ୍ନ; ଶିକ୍ଷିତ; ବିନୀତ; ପ୍ରଧାନ, ବିଖ୍ୟାତ; ଆଜ୍ଞପ୍ତ । ବି. ମନ୍ତ୍ରୀ; ସଭ୍ୟ; ସର୍ଦ୍ଦାର ।

ଶିଷ୍ଟି, ବି.(ଶାସ୍ = ଶାସନକରିବା-ତି, ନିପାତନ) ଶାସନ, ତାଡ଼ନ; ଆଦେଶ; ଶୋଧନ; ବିନ୍ୟାସ ।

ଶିଷ୍ୟ, ବି. (ଶାସ୍-ଯ) ଛାତ୍ର । ବିଂ. ଶାସନ-ଯୋଗ୍ୟ; ଉପଦେଷ୍ଟବ୍ୟ, ଶିକ୍ଷଣୀୟ ।

ଶିସ, ସିସ, ସିସ୍ସ, } ବି. (ଶିଷ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଶିଷ୍ୟ ।

ଶିହ୍ଳ, ଶହ୍ଳକ, ବି. ସଂ. ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଶିହ୍ଲା, ସିହ୍ଲା, ବି. (ଶହ୍ଲକ ଶବ୍ଦଜ) ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଶୀକର, ବି. (ଶୀକ୍ = ଜଳାଦି ସେକ କରିବା-ଅର) ବାୟୁପ୍ରେରିତ ଜଳବିନ୍ଦୁ, ଜଳକଣା; ସୂକ୍ଷ୍ମବୃଷ୍ଟି; ବାୟୁ ।

ଶୀଘ୍ର, କ୍ରି. ବିଂ. (ଶିନ୍ଘ୍ = ଆଘ୍ରାଣ କରିବା-ରକ୍, ନିପାତନ) ଅବିଳମ୍ବ, ତ୍ୱରା । ବିଂ. ଶୀଘ୍ରତାଯୁକ୍ତ, ସତ୍ୱର ।

ଶୀଘ୍ରଚେତନ, ବି. (ଶୀଘ୍ର-ଚେତନ) କୁକ୍କୁର ।

ଶୀଘ୍ରାୟମାଣ, ବିଂ. [ଶୀଘ୍ର-ଆୟ (ନାମଧାତୁ) ମାନ] ଶୀଘ୍ର ଗମନକାରୀ ।

ଶୀତ, ବିଂ. (ଶ୍ୟୈ = ଗମନ କରିବା-ତ) ଶୀତଳ; ଜଡ଼; ଅଳସ । ବି. ଶୀତଋତୁ; ଶୀତଳତା; ଜଳ; ବେତସବୃକ୍ଷ; କର୍ପୂର ।

ଶୀତକର, ଶୀତଗୁ, } ବି. [ଶୀତ-କର, ଗୁ (ଗୋ)] ଚନ୍ଦ୍ର; କର୍ପୂର ।

ଶୀତଳ, ବିଂ. (ଶୀତ = ଶୀତଳତା-ଲା = ଦାନ କରିବା-ଅ, କିମ୍ବା ଶୀତ = ଶୈତ୍ୟ-ଳ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଶୈତ୍ୟଗୁଣଯୁକ୍ତ । ବି. ଚନ୍ଦନ; ମୌକ୍ତିକ; ବେଣାମୂଳ; ପଥ; ଚନ୍ଦ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦେବୀବିଶେଷ, ବିସ୍ଫୋଟକାଦିର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବତା ।

ଶୀତ୍କାର, ଶୀତ୍କୃତି, ଶୀତ୍କୃତ, } ବି. (ଶୀତ୍ = ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-କୃ = କରିବା-ଅ, ତି, ତ) ରତି କାଳରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ମୁଖର ଅବ୍ୟକ୍ତ ଧ୍ୱନି, ରତିକାଳୀନ ଧ୍ୱନିବିଶେଷ, ଈସି ଇସ୍ ଏହି ଶବ୍ଦ ।

ଶୀଧୁ, ଶୀଧୂ, ବି. (ଶୀ = ଶୋଇବା-ଧୁ) ଇକ୍ଷୁରସଜନିତ ମଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ଶୀର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ଶୃ = ହିଂସାକରିବା-ତ, ର = ଇର) କ୍ଷୀଣ; ଶୁଷ୍କ; ଛିନ୍ନ; ପତିତ ।

ଶୀର୍ଷ, ବି. (ଶିରସ୍ ସ୍ଥାନେ ଶୀର୍ଷ) ମସ୍ତକ ।

ଶୀର୍ଷକ, ବି. (ଶୀର୍ଷ-କ = ସୁଖ) ଟୋପର; ପଗଡ଼ି, ପାଗ; ଶିରୋଽସ୍ଥି; ମସ୍ତକ; ଜୟ-ପରାଜୟ ନିଦର୍ଶନପତ୍ର; ରାହୁଗ୍ରହ ।

ଶୀର୍ଷଚ୍ଛେଦକ, ଶୀର୍ଷଚ୍ଛେଦ୍ୟ, } ବିଂ. (ଶୀର୍ଷ-ଛେଦ-ଇକ, ଶୀର୍ଷ-ଛିଦ୍-ଯ) ଶିରଶ୍ଛେଦନ-ଯୋଗ୍ୟ, ବଧ୍ୟ ।

ଶୀର୍ଷଣ୍ୟ, ବି. (ଶିରସ୍-ଯ, ଶିରସ୍ ସ୍ଥାନେ ଶୀର୍ଷଣ୍ ଆଦେଶ) ଶିରସ୍ତ୍ରାଣ, ପାଗ; ବିଷଦ-କେଶ । ବିଂ. ମସ୍ତକସ୍ଥ; ମସ୍ତକଜାତ ।

ଶୀଳ, ବି. (ଶୀଲ୍ = ଏକାନ୍ତ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା-ଅ) ସ୍ୱଭାବ, ଚରିତ୍ର; ସଚ୍ଚରିତ୍ର । ବିଂ. ବିଶିଷ୍ଟ, ଯୁକ୍ତ ।

ଶୀଳନ, ବି. (ଶୀଲ୍-ଅନ) ଆଲୋଚନା; ଅଭ୍ୟାସ; ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ; ପରିଦର୍ଶନ । (ବିଶେଷଣରେ ଶୀଳିତ ହୁଏ ।)

ଶୁଆ, ବି. (ଶୁକ ଶବ୍ଦଜ) ଶୁକପକ୍ଷୀ । (ଶୀ ଧାତୁଜ) ଶୋଇବା । ଯଥା—

ଶେଯଶୁଆ ଛଡ଼ାଇବ, ସେ କୋମଳାଙ୍ଗୀକି, ଆନନ୍ଦଦାୟୀକି ଗୃହରେ ପହୁଡ଼ାଇବ । ବି. ଚ. ମ.

ବିଂ. ଯେ ଶୋଇଥାଏ ।

ଶୁଆଇବା, କ୍ରି. (ଶୀ ଧାତୁଜ) ଶୟନ କରାଇବା; ହତୌଜ ଓ ପରାଭୂତ କରିବା ।

ଶୁଆପକ୍ଷିଆ, ଶୁଆପଖିଆ } ବିଂ. (ଶୁକପକ୍ଷୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ଶୁକ-ପକ୍ଷ ତୁଲ୍ୟ, ଶୁକପକ୍ଷସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ବି. ହରିଦ୍ବର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—

ସେ ବଳ ଆଗ ଲୁଆ, ଶୁଆପକ୍ଷିଆ ବୁଲିଗଲାଣି । ଛ. ଆ. ଗୁ.

ଶୁକ, ବି. (ଶୁକଶାତ ଶୁକଃ—ଶୁକ୍ଗତୌ, ଶୁକ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ, ଶୁଆପକ୍ଷୀ; ବ୍ୟାସଙ୍କ ପୁତ୍ର; ରାବଣଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ; ଶିରୀଷବୃକ୍ଷ; ବସ୍ତ୍ର; ବସ୍ତ୍ରାଞ୍ଚଳ; ଉଷ୍ଣୀଷ ।

ଶୁକତାରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶୁକ୍ରତାରକା ଶବ୍ଦଜ) ଶୁକ୍ରଗ୍ରହ; ଏହି ତାରା କେବେ ଉଷାର ପୂର୍ବେ ପୂର୍ବଦିଗରେ କେବେ ସାୟଂ ସମୟରେ ପଶ୍ଚିମଦିଗରେ ବହୁଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥାଏ ।

ଶୁକୁଆ, ସୁକୁଆ, ଶୁଖୁଆ, } ବି.(ଦେଶଜ ବା ଶୁଷ୍କ ଆମିଷ ଶବ୍ଦଜ) ଶୁଖିଲା ମାଛ ।

ଶୁକୁଟା, ସୁକୁଟା, ଶୁକ୍ତା, } ବିଂ. (ଶୁଷ୍କ ଶବ୍ଦଜ)ମୁରୁକୁଟିଆ, ଶୁଷ୍କ । ବି. ଶୁଷ୍କଦ୍ରବ୍ୟ । ଯେପରି—ଆମ୍ବ ସୁକୁଟା ।

ଶୁକ୍ତ, ବି. (ଶୁଚ୍ = ଶୁଚିହେବା-ତ) ମାଂସ; କାଞ୍ଜିକ,ବ୍ୟଞ୍ଜନବିଶେଷର ଯୂଷ; ଦୁର୍ବାକ୍ୟ । ବିଂ. ପରୁଷ; ପରିତ୍ୟକ୍ତ; ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ;ନିଷ୍ଠୁର; ନିର୍ଜନ ।

ଶୁକ୍ତି, ବି. (ଶୁଚ୍—ଶୋକ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-କ୍ତି) ଶାମୁକା; ଶଙ୍ଖ; ଅଶ୍ୱର ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳରେ ଲୋମାବଳୀକୃତ ଆବର୍ତ୍ତିବସ୍ତୁ ।

ଶୁକ୍ର, ବି. (ଶୁଚ୍ = ଶୁଚିହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ରକ୍) ଦୈତ୍ୟଗୁରୁ; ଅଗ୍ନି; ଚିତ୍ରକବୃକ୍ଷ; ଜ୍ୟେଷ୍ଠ-ମାସ; ତେଜଃ; ବୀର୍ଯ୍ୟ; ଚକ୍ଷୁରୋଗବିଶେଷ ।

ଶୁକ୍ରଶିଷ୍ୟ, ବି. ଯ. ଦୈତ୍ୟ, ଅସୁର ।

ଶୁକ୍ଳ, ବିଂ. (ଶୁଚ୍ = ନିର୍ମଳ ହେବା-ଲକ୍) ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଶୁଦ୍ଧ । ବି. ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ; ରୂପା; ନବନୀତ; ଚକ୍ଷୁରୋଗବିଶେଷ ।

ଶୁକ୍ଳକର୍ମା, ବିଂ. (ଶୁକ୍ଳ—ନିର୍ମଳ-କର୍ମନ୍ ଯାହାର) ସତ୍‌କର୍ମର ଅନୁଷ୍ଠାତା; ଶୁଦ୍ଧଚରିତ୍ର ।

ଶୁକ୍ଳାପାଙ୍ଗ, ବି. (ଶୁକ୍ଳ-ଅପାଙ୍ଗ = ନେତ୍ରପ୍ରାନ୍ତ ଯାହାର) ମୟୂର ।

ଶୁକ୍ଳିମା, ବି. (ଶୁକ୍ଳ-ଇମନ୍ ଭାବାର୍ଥେ) ଶୁକ୍ଳତ୍ୱ ।

ଶୁଖା, ସୁଖା, ବି. (ଶୁଷ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ଶୁଷ୍କକରିବା । ବିଂ. ଶୁଷ୍କ । କ୍ରି. ଶୁଷ୍କକର ।

ଶୁଖାଇବା, କ୍ରି. (ଶୁଷ୍ ଧାତୁଜ) ଶୁଷ୍କ କରିବା; କ୍ଷୀଣ କରିବା ।

ଶୁଖିବା, କ୍ରି. (ଶୁଷ୍ ଧାତୁଜ) ଶୁଷ୍କହେବା; କ୍ଷୀଣ ହେବା ।

ଶୁଖିଲା, ସୁଖିଲା, } ବିଂ. (ଶୁଷ୍କ = ପ୍ରାକୃତ ସୁକ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ଶୁଷ୍କ । ଯେପରି—ଶୁଖିଲା ପତର ।

ଶୁଙ୍ଗ, ବି. (ଶମ୍—ଶାନ୍ତହେବା-ଗ, ନିପାତନ—ଅନ୍ୟମତରେ ଏହି ଶବ୍ଦଟି ଦେଶଜ) ବଟବୃକ୍ଷ; ଆମ୍ବଡ଼ାଗଛ; ଧାନ୍ୟାଦିର ସୁଙ୍ଗ ।

ଶୁଙ୍ଘିବା, ସୁଂଘିବା, ସୁଙ୍ଘିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଘ୍ରାଣ କରିବା । ଯଥା—
ଯେଉଁ ବୃଷଭର ମୂତ୍ରକୁ ଶୁଙ୍ଘିଲେ,
ବନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ ସୁପୁତ୍ର ପ୍ରସବଇ ଭଲେ । କୃ.ଭା.ବ.ପ.

ଶୁଚ୍. ଶୁଚ୍ଚ, ବି. (ଶୁଚ୍ = ଶୋକ କରିବା-କ୍ୱିପ୍, ଆ) ଶୋକ, ଦୁଃଖ ମନସ୍ତାପ ।

ଶୁଚି, ବି. (ଶୁଚ୍ = ନିର୍ମଳହେବା-ଇ) ଅଗ୍ନି; ଜ୍ୟେଷ୍ଠମାସ; ଆଷାଢ଼ମାସ; ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର; ମହାଦେବ; ବୃହସ୍ପତି; ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଶୃଙ୍ଗାର-ରସ; ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ; ସଦାଚାର । ବିଂ. ନିର୍ଦୋଷ; ଅନୁପହତ; ପବିତ୍ର; ନିର୍ମଳ; ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଅନୁକୂଳ ।

ଶୁଣା, ବି. (ଶ୍ରୁ = ପ୍ରାକୃତ ଶୁଣ୍ ଧାତୁଜ) ଶ୍ରବଣ କରିବା । ବିଂ. ଶ୍ରବଣ କରାଯିବା, ଶ୍ରୁତ । ଯେପରି— ଶୁଣାକଥା ।

ଶୁଣାମଣା, ଶୁଣାମଣି, } ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଶୁଣ୍ ଧାତୁଜ)ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଶ୍ରବଣ କରାଇବା ।

ଶୁଣିବା, ଶୁଣିମା, ସୁଣିବା, ସୁଣିମା, } ବି. (ଶ୍ରୁ = ପ୍ରାକୃତ ଶୁଣ୍ ଧାତୁଜ) ଶ୍ରବଣକରିବା ।

ଶୁଣିବା, ଶୁଣିଲା, ବିଂ. (ଶୁଣ୍ ଧାତୁର ରୂପ) ଶ୍ରୁତ ।

ଶୁଣ୍ଡିଆ, ବି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଶୁଖିଲା କାଠ ।

ଶୁଣ୍ଡ, ବି. (ଶୁଣ୍ = ଗମନକରିବା-ଡ଼) ହସ୍ତି-ହସ୍ତ; ହସ୍ତିର ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳରୁ ମଦକ୍ଷରଣ ।

ଶୁଣ୍ଡା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶୁଣ୍ଡ ଆ) ମଦ୍ୟ; ଜଳହସ୍ତିନୀ; କୁଟ୍ଟନୀ; ହାତୀର ଶୁଣ୍ଡ ।

ଶୁଣ୍ଡାପନ, ବି. ଯ. ମଦ୍ୟପାନ ଗୃହ ।

ଶୁଣ୍ଡାଳ, ବି. (ଶୁଣ୍ଡା-ଲ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ହସ୍ତୀ ।

ଶୁଣ୍ଡି, ସୁଣ୍ଡି, ବି. (ଶୁଣ୍ଡି ବା ଶୌଣ୍ଡିକ ଶବ୍ଦଜ) ମଦ୍ୟବିକ୍ରେତା (ଜାତି) ।

ଶୁଣ୍ଡିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶୁଣ୍ଡା-କ-ଆ) ଶୁଣ୍ଡା ।

ଶୁଣ୍ଡୀ, ବି. (ଶୁଣ୍ଡିନ୍-ଶୁଣ୍ଡା-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ହସ୍ତୀ; ମଦ୍ୟପ୍ରସ୍ତୁତକାରକ (ଜାତି) ।

ଶୁତିବା, ସୁତିବା, କ୍ରି. (ଶୀ ଧାତୁଜ) ଶୋଇବା । ଯଥା—

ଗୁରୁଙ୍କ ପାଦ ଧୋଇ ଶୁତିବ ପାଦେ ପଡ଼ି,
ଦଣ୍ଡବତ କରଣ ଉଠିବ କର ଯୋଡ଼ି । ନୃ.ପୁ.ଭୃ.ତ

ଶୁଦ୍ଦର, ଶୂଦ୍ଦୁର, ବି. (ଶୂଦ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଶୂଦ୍ର (ଜାତି) ।

ଶୁଦୁରୀ, ଶୂଦୁରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶୂଦ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଶୂଦ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ । ଯଥା—

ଏତେ କହି ଗଲ ତହୁଁ ଶୂଦୁରୀର ସୁତ,
ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଆଗେ ଯାଇ ପ୍ରବେଶ ତୁରିତ । ସା. ଭା. ଆ.

ଶୁଦ୍ଧ, ବିଂ. (ଶୁଧ୍ = ଶୁଦ୍ଧହେବା-ତ) ପବିତ୍ର; ନିର୍ମଳ, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ; ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ; ଶାଣିତ; କ୍ଷମତାପ୍ରାପ୍ତ; ଅନାନ୍ଧତ; ଉଦ୍ଧୃତ; ଶୁଭ୍ର; କେବଳ; ଶୁକ୍ଳ । ଯେପରି— ମାର୍ଗଶିର ଶୁଦ୍ଧ ଏକାଦଶୀ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ—ଶୁଦ୍ଧି ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତ, ବି. (ଶୁଦ୍ଧ = ପବିତ୍ର-ଅନ୍ତ = ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ସମୀପ, ଶୁଦ୍ଧାଃ ପରିଶୁଦ୍ଧାଃ ରକ୍ଷକା ଅନ୍ତେ ସମୀପେ ଅସ୍ୟେତି ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତଃ) ଅନ୍ତଃପୁର; ଅନ୍ତଃପୁର ସ୍ତ୍ରୀ; ଅଶୌଚାନ୍ତ; ରାଜାଙ୍କ ଅଦୃଷ୍ଟଗୋଚର କକ୍ଷାନ୍ତର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ରାଣୀ, ରାଜପତ୍ନୀ, ରାଜାଙ୍କ ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଶୁନ୍‌ଶାନ୍, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିଃଶବ୍ଦ ।

ଶୁନ, ଶୁନକ, ଶୁନ, ବି. (ଶୁନ୍—ଗମନକରିବା-ଅ, ସ୍ୱାର୍ଥେ କ, ପକ୍ଷେ ଇ) କୁକ୍କୁର ।

ଶୁନାଶୀର, ସୁନାସୀର, ଶୁନାସୀର, } ବି. ସଂ. ଇନ୍ଦ୍ର; ପେଚକ । (ଶୁନାଶୀରେ ଦ୍ୱି ତାଲବ୍ୟଃ ସୁନା-ସୀରେ ଦ୍ୱି ଦନ୍ତ୍ୟକଃ ତାଲବ୍ୟାଦି ଦନ୍ତମଧ୍ୟଃ, ଶୁନାସୀରଶ୍ଚ ଦୃଶ୍ୟତେ ।)

ଶୁନ୍ୟଚଡ଼, ଶୂନ୍ୟଚଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ବ୍ୟାୟାମ କ୍ରୀଡ଼ାବିଶେଷ । ଯଥା—

କେତେବେଳେ ପୁଣି ପଦ୍ମକୁ ହୋଇ ଚଢ଼,
ମାରଯାନ୍ତି ବେଗେ ଉଠି ଶୂନ୍ୟଚଢ଼ । କୃ.ଷ୍ଣ ସ ପ.

ଶୁଭ, ବି. (ଶୁଭ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ) ମଙ୍ଗଳ; ସୁଖ; ଯୋଗବିଶେଷ । ବିଂ. ମଙ୍ଗଳକାରକ; ସୁଖୀ; କୁଶଳୀ; ସୁନ୍ଦର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) କାନ୍ତି; ଇଚ୍ଛା; ଶୋଭା; ଦେବସଭା । ବିଂ. ମଙ୍ଗଳଜନକା ।

ଶୁଭଂୟୁ, ବିଂ. (ଶୁଭଂ = ମଙ୍ଗଳ-ୟୁ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଶୁଭାନ୍ୱିତ ।

ଶୁଭାଇବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ସୁଣଧାତୁଜ) ଶୁଭିଲା ପରି କହିବା । ଯଥା—

ଶୁଣି ଶୁଭାଇ ପଢ଼ିଲା ସୁନ୍ଦରୀ ସନ୍ଦେଶ । ଲ. ବ.

ଶୁଭିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ସୁଣଧାତୁଜ) ଶ୍ରବଣଗତ ହେବା ।

ଶୁଭ୍ର, ବି. (ଶୁଭ୍-ରକ୍) ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ; ଚନ୍ଦନ; ଅଭ୍ରକ । ବିଂ. ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ଉଦ୍ଦୀପ୍ତ ।

ଶୁଭ୍ରାଂଶୁ, ବିଂ. (ଶୁଭ୍ର-ଅଂଶୁ = କିରଣ) ଚନ୍ଦ୍ର; କର୍ପୂର ।

ଶୁରମା, ଶୁର୍ମା, ବି. (ଯାବନିକ) ଏକପ୍ରକାର ଅଞ୍ଜନ ।

ଶୁଳା, ଶୂଳା, ସୁଳା, ବି. (ଶୂଳ ଶବ୍ଦଜ) ବେଦନା ବିଶେଷ, ଶୂଳପୀଡ଼ା ।

ଶୁଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଠେକା ।

ଶୁଳିଆ, ଶୂଳିଆ, } ବିଂ. (ଶୂଳୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ଶୂଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ବି. ଶୂଳପୀଡ଼ା ।

ଶୁଳିଆପଦା, ବି. ଅପରାଧୀଙ୍କୁ ଯେଉଁଠାରେ ଶୂଳରେ ବସାନ୍ତି । ଯଥା—

ଶୁଳିଆପଦାକୁ ତାଙ୍କୁ ଘେନାଇ ଚଳିଲେ । ବେ.ପ.

ଶୁଟକେଇ, ଶୋଳକଡ଼ି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ; ଏହାକୁ ଚାରି ଗଣ୍ଡା କଉଡ଼ିରେ ଚାରିଜଣ ଖେଳନ୍ତି, ଚାରିଜଣର ଚାରିଟା ଦାନ ହୁଏ, ତିଆ, ପୁଡ଼ା, ଦୁଆ ଓ ନକ; ତିଆର ଅର୍ଥ ତିନ, ସାତ, ଏଗାର ଓ ପନ୍ଦର; ପୁଡ଼ାର ଅର୍ଥ ଚାରି, ଆଠ, ବାର ଓ ଷୋହଳ; ଦୁଆର ଅର୍ଥ ଦୁଇ, ଛଅ, ଦଶ ଓ ଚଉଦ; ନକର ଅର୍ଥ ଏକ, ପାଞ୍ଚ, ନଅ ଓ ତେର ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ପଣା ସକଟା ଟିମାଣି ଖେଳକୁ ଶୋଳକଡ଼ି,
ଏ କଥାକୁ ମାତା ଗୋ ନ କର ଚକ୍ରା ବୁଢ଼ି ।
ନୃ ପୁ ଦ୍ୱି. ଭ.

ଶୁଲ୍କ, ବି. (ଶୁଲ୍କ=ଗମନ କରିବା-କ) ମାସୁଲ ବା କରବିଶେଷ; ବିବାହର ପଣ; ମୂଲ୍ୟ; ଯୌତୁକ; ବାଜି ।

ଶୁଲ୍ବ, ବି. (ଶୋଚନ୍ତ୍ୟନେନମୃଗାଦୟ ଇତି ଶୁଲ୍ବଂ, ଶୁଚ୍=ଶୋକ କରିବା-ବ, ଚ=ଲ, ଶଲତି ଆଶୁଗଚ୍ଛତି ଦ୍ରବାବସ୍ଥାପ୍ୟାମିତି ଶୁଲ୍ବଂ, ଶଲ୍=ଶୀଘ୍ର ଗମନ କରିବା-ବ, ଅ=ଉ) ରଜ୍ଜୁ; ତାମ୍ର; ଯଜ୍ଞକର୍ମ; ଆଚାର; ଜଳସନ୍ନିଧି । (ଶୁଲ୍ବଂ ତାମ୍ରେ ଯଜ୍ଞକର୍ମଣ୍ୟାଚାରେ ଜଳ ସନ୍ନିଧୌ — ମେଦିନୀ ।)

ଶୁଶ୍ରୂଷଣ, ବି. (ଶ୍ରୁ=ଶୁଣିବା-ସନ୍ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଅନ) ସେବା; ଉପାସନା; ଶ୍ରବଣେଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ଶୁଶ୍ରୂଷିତ ହୁଏ ।)

ଶୁଶ୍ରୂଷା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶ୍ରୁ=ଶୁଣିବା-ସନ୍ ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଅ-ଆ) ଶ୍ରବଣେଚ୍ଛା; ପରିଚର୍ଯ୍ୟା, ସେବା । (ବିଶେଷଣରେ ଶୁଶ୍ରୂଷୁ ହୁଏ ।)

ଶୁଷ, ଶୁଷି, ବି. (ଶୁଷ୍=ଶୁଷ୍କ ହେବା-ଅ, ଇ) ଶୋଷଣ; ବିବର, ଛିଦ୍ର ।

ଶୁଷିର, ବି (ଶୁଷି-ର ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ରନ୍ଧ୍ର, ଛିଦ୍ର; ବଂଶାଦି ବାଦ୍ୟ (ବଂଶାଦିକଂ ତୁ ଶୁଷିରଂ— ଅମର ।) ଅବକାଶ । ବିଂ. ସଚ୍ଛିଦ୍ର, ରନ୍ଧ୍ରଯୁକ୍ତ ।

ଶୁଷ୍କ, ବି. (ଶୁଷ୍=ଶୁଖିବା-ତ, ତ ସ୍ଥାନେ କ ଆଦେଶ) ନୀରସ; ଶୀର୍ଣ୍ଣ; ଅକାରଣ, ନିରର୍ଥକ । ଯେପରି —ଶୁଷ୍କ ବିବାଦ ।

ଶୁଷ୍ମନ୍, ଶୁଷ୍ମା, ବି. (ଶୁଷ୍-ମନ୍) ଅଗ୍ନି; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ତେଜ; ଶୌର୍ଯ୍ୟ; ବଳ; ବାୟୁ; ଦୀପ୍ତି ।

ଶୂକ, ବି. (ଶୋ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା-ଊକ, ନିପାତନ) ଧାନ୍ୟାଦିର ସୂକ୍ଷ୍ମାଗ୍ରଭାଗ, ସୁଙ୍କ; ଦୟା; ଶିଖା; ସବିଷଜଳ ମଳୋଦ୍ଭବ ଜନ୍ତୁବିଶେଷ ।

ଶୂକର, ସୂକର, ବି. (ଶୂକ-ର ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ କିମ୍ବା ଶୂ=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-କୃ-ଅ) ବରାହ ।

ଶୂକଳ, ବି. ସଂ. ଦୁର୍ବିନୀତ ଅଶ୍ୱ, ଦୁଷ୍ଟ ଘୋଡ଼ା ।

ଶୂଦ୍ର, ବି. (ଶୁଚ୍=ପବିତ୍ର ହେବା-ର, ଉ=ଊ ଓ ଚ ସ୍ଥାନେ ଦ) ଚତୁର୍ଥବର୍ଣ୍ଣ ।

ଶୂନ, ବିଂ.(ଶ୍ୱି=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ତ) ସ୍ଫୀତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ=ଶୂନା) ବି. ବଧଭୂମି, ମାଂସହାଟ; ପ୍ରାଣିବଧ ।

ଶୂନ୍ୟ, ବି. (ସୁ=ଅତିଶୟ-ଊନ-ଯ, ସ=ଶ) ଆକାଶ; ବିନ୍ଦୁ; ନିର୍ଜନସ୍ଥାନ; ଅଭାବ; ରିକ୍ତ, ଖାଲି; ନିର୍ଜ୍ଜନ; ରହିତ; ତୁଚ୍ଛ ।

ଶୂୟମାନ, ବିଂ. (ଶ୍ୱି=ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ମାନ, ଯ ଆଗମ) ଯାହା ସ୍ଫୀତ ହୋଇଅଛି ।

ଶୂର, ବି. (ଶୂର୍=ସାହସୀ ହେବା-ଅ) ଯାଦବବିଶେଷ; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ବୀର; ସିଂହ; ଶୂକର । ବିଂ. ବଳବାନ୍; ସାହସୀ ।

ଶୂରଣ, ବିଂ. ସଂ. ଓଲୁଅକନ୍ଦା ।

ଶୂର୍ପ, ସୂର୍ପ, ବି. (ଶୂର୍ପ୍=ପରିମାଣ କରିବା-ଅ) କୁଲା; ଦ୍ରୋଣଦ୍ୱୟ ପରିମାଣ ।

ଶୂର୍ପୀ, ସୂର୍ପୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶୂର୍ପ-ଈ ହ୍ରସ୍ୱାର୍ଥେ) ଛୋଟ କୁଲା ।

ଶୂଳ, ବି. (ଶୂଳ୍=ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହେବା-ଅ) ରୋଗବିଶେଷ; ବ୍ୟଥା; ଶୂଳାକୃତି ଅସ୍ତ୍ର; ତ୍ରିଶୂଳ; ଧ୍ୱଜା; ମୃତ୍ୟୁ; ଯୋଗବିଶେଷ; ଚିହ୍ନ ।

ଶୂଳାକୃତ, ବି. (ଶୂଳ-କୃତ=ଯାହା କରାଯାଇ ଅଛି, ଆ ଆଗମ) ଶଳାକାଗ୍ରରେ ବିଦ୍ଧ ପକ୍ୱ ମାଂସ ।

ଶୂଳୀ, ବିଂ. (ଶୂଳ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଶୂଳଧାରୀ; ଶୂଳରୋଗୀ । ବି. ମହାଦେବ । (ଶୂଳିନୀ) ଦୁର୍ଗା ।

ଶୃକାଳ, } ଶୃଗାଳ, } ବି. (ଅସୃକ୍ ଆଲାତି ଇତି ସୃଗାଳଃ ଶୃଗାଳଶ୍ଚ, ଲା ଆଦାନେ, ଅସୃକ୍=ରକ୍ତ ମାଂସ-ଲା=ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ, ମାଂସ ଖାଏ ବୋଲି ଶୃଗାଳ ନାମ, ନିପାତନ) ଶିଆଳ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ; ନୃପବିଶେଷ; କଟୁଭାଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ଭୀତ ବୀର । ବିଂ. ନିଷ୍ଠୁର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଶୃଗାଳୀ ଓ ଶୃଗାଳିକା ହୁଏ ।)

ଶୃଗାଳୁଣୀ, ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ମାଈ ଶିଆଳ । ଯଥା—

ଶୃଗାଳ ଶୃଗାଳୁଣୀ ପୁଣି,
ପାଳନ୍ତି ଅତି ସ୍ନେହ ଘେନି । ମା. ମା.

ଶୃଙ୍ଖଳ, ବି. (ଶୃଙ୍ଗୈଃ ପ୍ରଧାନମଣିଭିଃ ଖଳନ୍ତୀତି ଶୃଙ୍ଖଳଂ—ଖଳ ସଂଚଳନେ, ଶୃଣାତି ବନ୍ଧନେନ ଗଜମିତି ଶୃଙ୍ଖଳଂ; ଶୃ ହିଂସାୟାଂ, ଶୃଙ୍ଗ = ପ୍ରଧାନମଣି-ଖଲ୍ = ସଂଚଳନ କରିବା କିମ୍ବା ହେବା-ଅ ନିପାତନ) ପୁରୁଷର କଟିଭୂଷଣ । (ପୁଂସ୍କଟ୍ୟାଂ ଶୃଙ୍ଖଳଂ ତ୍ରିଷୁ—ଅମର ।) ପୁରୁଷର କଟିବସ୍ତ୍ରବନ୍ଧନ; ଗଜାଦିର ଲୌହମୟ ପାଦବନ୍ଧନୀ; ନିଗଡ଼; ବନ୍ଧନ; ଶିକୁଳି; ସୂତ୍ର, ଧାଗ; ବନ୍ଧନୀ; ବ୍ରାକେଟ ଚିହ୍ନ । (ବିଶେଷଣରେ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ହୁଏ ।)

ଶୃଙ୍ଖଳକ, ବି. (ଶୃଙ୍ଖଳଂ ବନ୍ଧନମେଷାମିତି ଶୃଙ୍ଖଳକାଃ, ଶୃଙ୍ଖଳ-କ ଅଥବା କୈ = ପ୍ରକାଶ କରିବା-ଅ) କାଷ୍ଠନିର୍ମିତ ପାଦବନ୍ଧନୀଦ୍ୱାରା ବଦ୍ଧ କରଭ ଅର୍ଥାତ୍ ଉଷ୍ଟ୍ର; ଶିକୁଳି । (କରଭାଃ ସ୍ୟୁଃ ଶୃଙ୍ଖଳକା ଦାରବୈଃ ପାଦବନ୍ଧନୈଃ—ଅମର ।)

ଶୃଙ୍ଗ, ବି.(ଶୃ = ହିଂସା କରିବା-ଗନ୍ ନିପାତନ) ଶିଖର; ଧନୁକାଦିର ଅଗ୍ରଭାଗ; ବିଷାଣ, ଶିଙ୍ଗ; ଚିହ୍ନ; ପ୍ରଭାବ; ପ୍ରଭୁତ୍ୱ; ପ୍ରାଧାନ୍ୟ; ପିଚକାରିଯନ୍ତ୍ର; ଶୃଙ୍ଗନିର୍ମିତ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ଶିଙ୍ଗା; ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଅଗ୍ରଭାଗ; ପଦ୍ମ; ଅଣ୍ଡସୃଷ୍ଟ; କାମୋଦ୍ରେକ; ଔଷଧୀୟ ମୂଳବିଶେଷ ।

ଶୃଙ୍ଗଗ୍ରାହିକାନ୍ୟାୟ, ବି. ସଂ. ଯେପରି ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ବୃଷଭାଦିର ପ୍ରଥମତଃ କୌଶଳଦ୍ୱାରା ଏକ ଶୃଙ୍ଗ ଗ୍ରହଣ କରି ପରେ ଅପର ଶୃଙ୍ଗ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହୁଏ ।

ଶୃଙ୍ଗବେର, ବି. ସଂ. ଆର୍ଦ୍ରକ, ଅଦା; ଗୁହକ ଶବରର ପୁରୀ ।

ଶୃଙ୍ଗାଟ, ଶୃଙ୍ଗାଟକ, ଶୃଙ୍ଗାଟିକ, } ବି. (ଶୃଙ୍ଗ-ଅଟ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ପକ୍ଷେ କ, ଇକ ସ୍ୱାର୍ଥେ, ଶୃଙ୍ଗୈରଟନ୍ତ୍ୟସ୍ମିନ୍ନିତି ଶୃଙ୍ଗାଟକଂ) ଚତୁଷ୍ପଥ, ଚୌରାସ୍ତା । (ଶୃଙ୍ଗାଟକ ଚତୁଷ୍ପଥେ—ଅମର ।) ଜଳକଣ୍ଟକ, ଶିଙ୍ଗଡ଼ା; ଦେଶ ଓ ପର୍ବତବିଶେଷ ।

ଶୃଙ୍ଗାର, ବି. (ଶୃଙ୍ଗ = ପ୍ରାଧାନ୍ୟ-ଋ = ଗମନ କରିବା, ପାଇବା-ଅ) ଆଦିରସ; ସୁରତ; ଗଜଭୂଷଣ; ହସ୍ତିର ମସ୍ତକରେ ସିନ୍ଦୂରାଦିରେ କୃତ ସଜ୍ଜା; ନାଟ୍ୟ; ନାଟ୍ୟରସ; ସିନ୍ଦୂର; ସୁଗନ୍ଧଚୂର୍ଣ୍ଣ ।

ଶୃଙ୍ଗି, ଶୃଙ୍ଗୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଶିଙ୍ଗିମାଛ ।

ଶୃଙ୍ଗୀ, ଶୃଙ୍ଗିନ୍, ବି. (ଶୃଙ୍ଗ ଇନ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ହସ୍ତୀ; ପର୍ବତ; ବୃଷ । ବିଂ. ଶୃଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ ।

ଶୃଣି, ସୃଣି, ବି. [ଶୃ = (ମର୍ମସ୍ଥାନରେ) ହିଂସା କରିବା-ନି, ଋ = ଋ] ଅଙ୍କୁଶ ।

ଶୃତ, ବିଂ. (ଶ୍ରା = ପାକ କରିବା-ତ) କ୍ୱଥିତ ବା ପକ୍ୱ । (ଦୁଗ୍ଧ ଘୃତ ଜଳ ।)

ଶେଉଳ, ଶଉଳ, ଶୌଳ, ସେଉଳ, ଷୋହଳ, } ବି. (ଶକୁଳ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍କରିଣୀ ପ୍ରଭୃତିର ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶେହଳକୁ ମାଛି ବସେ ଯେମନ୍ତ ପୋହୁଳ । ଭ. ଭୁ.

ଶେଖର, ବି. (ଶିନ୍ଖ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅର) ଶିଖାସ୍ଥିତ ମାଲ୍ୟ; କିରୀଟସ୍ଥ ପୁଷ୍ପ; ଚୂଡ଼ା; କିରୀଟ ।

ଶେଠ, ବି. (ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ବଣିକବିଶେଷ ।

ଶେଠି, ସେଠି, ବି. (ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ ଶବ୍ଦଜ) ଧୋବାମାନଙ୍କର ଉପାଧି; ବଣିକମାନଙ୍କର ଉପାଧି । ଯଥା—

ସ୍ୱାଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା ସାକେତ ସେଠିର ଦୁହିତାର ପୁଂସବନ କର୍ମ କରାଯାଇଚ । ଶ. ନା. ସୁ. ଯୁ.

ଶେଣି, ବି. (ଶ୍ରେଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହର ସ୍ତମ୍ଭଦ୍ୱୟରେ ପଡ଼ିବା ଲମ୍ବାକାର କାଷ୍ଠ । ଯଥା—

ଶେଣି ଉପରେ ପୁଣି ରୂପାର ଗ୍ରହଣି,
ନାନାବର୍ଣ୍ଣେ ଝଟକନ୍ତି ରତ୍ନ ସାର ପୁଣି । ସା.ଭା.ଆ.

ଶେତା, ବି. (ଶ୍ୱେତ ଶବ୍ଦଜ) ରକ୍ତହୀନତା । ବିଂ. ଯାହା ଦେହରେ ତାଦୃଶ ରକ୍ତ ନ ଥାଏ ।

ଶେଫଃ,ଶେଫ, ଶେପ, } ବି.(ଶେଫସ୍‌-ଶୀ—ଶୋଇବା-ଫସ୍‌, ଫ, ପ ଯେ ଶୁକ୍ରପାତ ପରେ ଶୋଇପଡ଼େ) ଶିଶ୍ନ, ଲିଙ୍ଗ । ବିଂ. ଶଯ୍ୟନକର୍ତ୍ତା ।

ଶେଫାଳ, ଶେଫାଳୀ, ଶେଫାଳିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଗଙ୍ଗଶିଉଳିଫୁଲ, ମାଳସିନ୍ଧୁବାର ।

ଶେମୁଷୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ଶୀ = ଶୋଇବା କ୍ୱିପ୍‌ = ଶେ = ଜଡ଼ତା, ମୋହ-ମୁଷ୍‌ = ହରଣ କରିବା-ଅ-ଈ, ଯେ ଜଡ଼ତା ହରଣ କରେ) ବୁଦ୍ଧି ।

ଶେଯ, ଶେଜ, ସେଜ, } ବି. (ଶଯ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ଶେଜ୍ଜ ଓ ସେଜ୍ଜାରୁ ଜାତ) ଶଯ୍ୟା । (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଦେଜାଇ ।

ଶେଯପଡ଼ା, ବି. (ଶଯ୍ୟାପଟ ଶବ୍ଦଜ) ଶେଯର ଉପରେ ବିଛାଇବା ବସ୍ତ୍ର; ଶେଯ ପକାଇବା । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ରପଲଙ୍କେ ଶେଯପଡ଼ା
ରତ୍ନପାଦୁକା ସୁନା ପିଢ଼ା । ଭ ଦ. ସ୍କ.

ଶେଯାଇବା, ଶେଜାଇବା, ସେଜାଇବା, } କ୍ରି (ଶଯ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ ନାମ-ଧାତୁରୂପ) ଶେଯ ପକାଇବା, ବିଛଣା ବିଛାଇବା । ଯଥା—
କେ ଅଙ୍ଗ ସଜ କରାଇ ଶେଯ ଶେଜାଇ ରଥ ଆଣେ । ର. କ.

ଶେୟାଳ, ଶେଆଳ, } ବି. (ଶୈବାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳମାଳ; ଜଳଘାସ ।

ଶେଳ, ବି. (ଶଲ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ଛେଲ ।

ଶେଳସମ, ଶେଳଷମ, } ବି. (ଶ୍ଳେଷ୍ମା ଶବ୍ଦଜ) କଫ ।

ଶେଶ୍ୱୀୟମାନ, ବିଂ. (ଶ୍ୱି = ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା-ଯ (ଯଙ୍‌ ଲୁଗନ୍ତ) ଅତିଶୟ ଅର୍ଥରେ-ମାନ) ଅତିଶୟ ସ୍ଫୀତ, ଅତିଶୟ ବୃଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ ।

ଶେଷ, ବି. (ଶିଷ୍‌ = ବଧ କରିବା, ଶେଷ ରଖିବା-ଅ) ସର୍ପରାଜ; ବଳରାମ; ବାସୁକି; ବିନାଶ; ନିଷ୍ପତ୍ତି; ଅନ୍ତ; ଅବଶେଷ । ବିଂ. ଅବଶିଷ୍ଟ; ପରିତ୍ୟକ୍ତ ।

ଶୈଳ, ବି. (ଶିଳା-ଅ ସମୂହାର୍ଥେ) ପର୍ବତ; ଶୈଳେୟ ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ । ବିଂ. ଶିଳା-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ, ପାର୍ବତୀୟ ।

ଶୈଳାଟ, ବି. (ଶୈଳ = ପର୍ବତ-ଅଟ୍‌ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ସିଂହ; ବ୍ୟାଧ; ଦେବପୂଜକ ।

ଶୈଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶୀଳ-ଅ-ଈ) ସ୍ୱଭାବ; କୌଶଳ; ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପ୍ରଣାଳୀ; ସ୍ୱଭାବ ।

ଶୈଲୂଷ, ବି.(ଶିଲୂଷ = ଏକ ନୃତ୍ୟୋପଦେଶକ-ଅ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ନଟ, ନର୍ତ୍ତକ; ଧୂର୍ତ୍ତ; ବିଲ୍ୱବୃକ୍ଷ ।

ଶୈଲୂଷିକ,ବି. (ଶିଲୂଷ-ଇକ) ନଟ; ଶୈଲୂଷିକ ଜାତି । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଶୈଲୂଷିକା ହୁଏ ।)

ଶୈବ, ବି. (ଶିବ-ଅ ଭକ୍ତାର୍ଥେ) ଶିବଉପାସକ; ଧୂସ୍ତୁର; ଆଗୁରୁବିଶେଷ; ଶିବପୁରାଣ; ଶୈବାଳ ।

ଶୈବଳ, ଶୈବାଳ, } ବି. (ଶୀ = ଜଳରେ ଶୟନ କରିବା-ବଳ, ବାଳ) ଜଳଜାତ ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜବିଶେଷ, ଶିଆଳ ।

ଶୈବଳିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶୈବଳ-ଇନ୍‌-ଈ) ନଦୀ ।

ଶୈବ୍ୟ, ବିଂ. (ଶିବ-ଯ) ଶିବସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ବି. କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଶ୍ୱବିଶେଷ; ନୃପ ଏବଂ ପାଣ୍ଡବ-ମାନଙ୍କର ସେନାବିଶେଷ । ବିଂ. ଶିବ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ପତ୍ନୀ ।

ଶୋଇବା, ସୋଇବା, କ୍ରି. (ଶୀ ଧାତୁଜ) ଶୟନ କରିବା ।

ଶୋକ, ବି. (ଶୁଚ୍‌ = ଶୋକ କରିବା-ଅ) ଇଷ୍ଟବିୟୋଗଜ ମନୋଦୁଃଖ, ଦୁଃଖାଦି ହେତୁକ ମନର ବିକଳତା ।

ଶୋଚନ, ଶୋଚନା, } ବି. (ଶୁଚ୍‌ = ଶୋକ କରିବା-ସ୍ତ୍ରୀ. ଅନ, ଆ) ଶୋକ କରିବା । (ବିଶେଷଣରେ ଶୋଚ୍ୟ ଓ ଶୋଚନୀୟ ହୁଏ ।)

ଶୋଚିଃ, ବି. (ଶୋଚିସ୍‌—ଶୁଚ୍‌ = ନିର୍ମଳ ହେବା-ଇସ୍‌) ପ୍ରଭା; ଜ୍ୱାଳା ।

ଶୋଟୀର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ଶୁଟୀର = ବୀର-ଯ) ପରାକ୍ରମ; ଗର୍ବ ।

ଶୋଣ ବି° (ଶୋଣ୍‌=ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ କରିବା କିମ୍ବା ହେବା-ଅ) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ; ଅଗ୍ନି; ମଙ୍ଗଳଗ୍ରହ; ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଘୋଟକ; ସମୁଦ୍ର; ରକ୍ତ ବା ରୁଧିର; ସିନ୍ଦୂର । ବି°. ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ଶୋଣିତ, ବି. (ଶୋଣ୍‌=ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ-ଇତ ଜାତାର୍ଥେ) ରୁଧିର; କୁଙ୍କୁମ । ବି°. ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ।

ଶୋଥ, ଶୋଫ, ଶୋଥକ, } ବି.(ଶୁ-ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା; ଗମନ କରିବା-ଥ, ଫ, ସ୍ୱାର୍ଥେ କ) ଫୁଲରୋଗ ।

ଶୋଧକ, ବି°. (ଶୁଧ୍‌-ଣିଚ୍‌=ନିର୍ମଳହେବା ଓ କରିବା-ଅକ) ଶୋଧନକାରକ, ପାଚକ ।

ଶୋଧନ, ବି. (ଶୁଧ୍‌-ଅନ) ଶୁଦ୍ଧି; ପରିଶୋଧ, ପ୍ରତିଦାନ; ଧାତୁନିର୍ଦ୍ଦୋଷକରଣ; ହରଣ; ଭାଗକରଣ । (ଶୁଧ୍‌-ଣିଚ୍‌-ଅନ) ପରିଷ୍କରଣ; ଅପନୟନ; ମଳ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଶୋଧନୀ) ଝାଡ଼ୁ, ଗୁଞ୍ଜୁଣୀ । (ସମାର୍ଜ୍ଜନୀ ଶୋଧନୀ ସ୍ୟାତ୍‌)ବି°. ପରିଷ୍କାରକ, ଶୁଦ୍ଧିକାରକ । (ବିଶେଷଣରେ ଶୋଧିତ, ଶୋଧନୀୟ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ଶୋଧା, ବି.(ଦେଶଜ) ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦୂର କରାଇ ନିର୍ଜନ କରିବା । (ଶୁଧ୍‌ ଧାତୁଜ) ଶୋଧନ ।

ଶୋଧାପିଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ତଃପୁରରେ ରହିବା ବାଳକ ଭୃତ୍ୟ ।

ଶୋଧି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍କପାଠବିଶେଷ ।

ଶୋଧିବା, ସୋଧିବା, } କ୍ରି.(ଶୁଧ୍‌ ଧାତୁଜ) ଲେଖାହୁଡ଼ର ପରିଶୋଧନ କରିବା; ଋଣ-ମୁକ୍ତିର ସାଧନ କରିବା; ଗାଳିଦେବା; ନିର୍ଜ୍ଜନ କରିବା । ଯଥା—

ଦେଉଳ ଶୋଧିଲେ ସେବକେ । ଦା. ରା

ନାଶ କରିବା । ଯଥା—

ବଂଶଯାକ ଶୋଧି କରିବ ଭସ୍ମରାଶି,
ଦେଖିବେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ତାହା ଦେବଗଣ ଆସି । ସା.ଭା.

ଶୋଭିତା, ବି°. (ଶୋଭିତ ଶବ୍ଦଜ) ସୁନ୍ଦର ।

ଶୋଭ, ବି°. (ଶୁଭ୍‌=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ) ଶୋଭନଶୀଳ ।

ଶୋଭନ,ବି° (ଶୁଭ୍‌-ଣିଚ୍‌-ଅନ) ଶୋଭାଜନକ, ଶୋଭାଯୁକ୍ତ; ସୁନ୍ଦର । ବି. ଯୋଗବିଶେଷ; ଗ୍ରହ; ପଦ୍ମ ।(ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ)ହରିଦ୍ରା; ଗୋରୋଚନା

ଶୋଭା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶୁଭ୍‌-ଅ-ଆ) କାନ୍ତି, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; ହରିଦ୍ରା; ଗୋରୋଚନା ।

ଶୋଭାଞ୍ଜନ, ବି. ସଂ. ସଜନା ଗଛ ଓ ଫଳ ।

ଶୋଭାବନ, ବି°. (ଶୋଭାବାନ ପଦଜାତ) ଶୋଭାଯୁକ୍ତ, ସୁନ୍ଦର । ଯଥା—

ଚଳିକା ତୋହର ଏହି ଶୋଭାବନ,
ବର୍ଣ୍ଣେ।ଷ୍ଟବମସ୍ତ ଦୃଶ୍ୟ ସାସ୍ୱନ୍ତନ । ଚିଲିକା ।

ଶୋଭିକ, ବି°. (ଶୋଭା-ଇକ) ଶୋଭାଶାଳୀ ।

ଶୋଭିତ, ବି°. (ଶୁଭ୍‌-ତ) ଶୋଭାଯୁକ୍ତ; ଭୂଷିତ ।

ଶୋଭିବା, କ୍ରି. (ଶୁଭ୍‌ ଧାତୁଜ) ଶୋଭାଯୁକ୍ତ ହେବା ।

ଶୋରା, ଶୋଡ଼ା, ବି. (ଯାବନିକ) ଯବକ୍ଷାର ।

ଶୋଲ, ସୋଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଳଜାତ ତୃଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ଭାସିଲା ସୋଲଭେଲା ଯଥା,
ଆଜକୁ ରହିଛୁ ଏ କଥା ଦା. ର.

ଶୋଶୁଚ୍ୟମାନ, ବି°.(ଶୁଚ୍‌-ଶୋକକରିବା-ଯ-ଅତିଶୟ ଅର୍ଥରେ-ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ମାନ) ଅତିଶୟ ଶୋକକାରୀ ।

ଶୋଷ,ବି.(ଶୁଷ୍‌=ଶୁଷ୍କକରିବା, ଶୁଷ୍କହେବା-ଅ) ନୀରସତା; ରସାକର୍ଷଣ; ଯକ୍ଷ୍ମାରୋଗ ।

ଶୋଷ, ସୋଷ, ସୋସ, } ବି. (ଶୁଷ୍‌ ଧାତୁଜ) ତୃଷା । ଯଥା—

ଅଳସୀ ବୋଇଲ ଲାଗୁଛି ଶୋଷ,
ନଦ ମାଡ଼ୁ ନାହିଁ କରିବ କିସ । ଦ୍ୱା. ତ.

ଶୋଷକ, ବି°. (ଶୁଷ୍‌-ଅକ) ଶୋଷଣକର୍ତ୍ତା; ରସାକର୍ଷକ ।

ଶୋଷଣ, ବି. (ଶୁଷ୍‌-ଣିଚ୍‌-ଅନ) ଶୁଷ୍କକରିବା; କନ୍ଦର୍ପବାଣବିଶେଷ । ବି°. ଶୋଷଣକର୍ତ୍ତା ।

ଶୋଷା, ବି. (ଶୁଷ୍‌ ଧାତୁଜ) ଶୋଷଣ । ବି°. ଶୋଷିତ ।

ଶୋଷି, ଶୋଷୀ, ବି. (ଶୁଷ୍ ଧାତୁଜ) ତୃଷାର୍ତ୍ତ । ଯଥା—

ଗ୍ରାସେ ଅନ୍ନ ଦେଇ ଭୋକକୁ କେବଳ,
ଶୋଷିକି ମଦ୍ୟାଏ ମାଙ୍କ ଦେଇ ଜଳ । ଧ. ବା.

ଶୋଷିତ, ବିଂ. (ଶୁଷ୍-ତ) ନୀରସୀକୃତ ।

ଶୋଷିବା, କ୍ରି. (ଶୁଷ୍ ଧାତୁଜ) ଶୋଷଣ କରିବା; ଚୋଷି ପିଇବା ।

ଶୋହା, ସୋହା, ବି. (ଶୋଭା ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଶୋଭା ।

ଶୋହିବା, } ସୋହିବା, } କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ସୋହା ଶବ୍ଦଜ) ଶୋଭାପାଇବା । ଯଥା—

ଗୋରୋଚନା ଚିତା ଶୋହେ କପାଳେ । ଗୋ.ଭୁ.

ଶୌକ୍ତିକେୟ, } ଶୌକ୍ତେୟ, } ବି. (ଶୁକ୍ତିକା, ଶୁକ୍ତି-ଏୟ ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ) ମୁକ୍ତା । ବିଂ. ଶୁକ୍ତିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ଶୌଚ, ବି. (ଶୁଚ = ପବିତ୍ର-ଅ) ଶୁଦ୍ଧି; ନିର୍ମଳତା; ପବିତ୍ରତା ।

ଶୌଚେୟ, ବି. (ଶୁଚ = ନିର୍ମଳୀକରଣ-ଏୟ) ରଜକ, ଧୋବା ।

ଶୌଟୀର, ବିଂ.(ଶୌଟ୍ = ଅହଙ୍କାର କରିବା-ଈର) ଗର୍ବିତ, ଅହଂକୃତ । ବି. ବୀର; ଦାତା ।

ଶୌଟୀର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ଶୌଟୀର-ଯ) ବୀର୍ଯ୍ୟ, ପରାକ୍ରମ; ଗର୍ବ ।

ଶୌଣ୍ଡ, ବିଂ. (ଶୁଣ୍ଡା = ମଦ୍ୟ-ଅ) ମତ୍ତ; ଅତ୍ୟାସକ୍ତ; ବିଖ୍ୟାତ ।

ଶୌଣ୍ଡିକ, ଶୌଣ୍ଡୀ, ବି. (ଶୌଣ୍ଡିନ୍-ଶୁଣ୍ଡା = ମଦ୍ୟ-ଇକ, ଇନ୍ ବୃତ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଜାତିବିଶେଷ, ଶୁଣ୍ଡି ।

ଶୌଣ୍ଡିର, } ଶୌଣ୍ଡୀର, } ବିଂ.(ଶୁଣ୍ଡା = ମଦ୍ୟ ଇର, ଈର) ଅହଙ୍କାରୀ, ଗର୍ବିତ; ତେଜସ୍ୱୀ ।

ଶୌଦ୍ଧୋଦନ, ବି. (ଶୁଦ୍ଧୋଦନ-ଅ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ବୁଦ୍ଧଦେବ ।

ଶୌର, ସୌର, ବି. (ଶୂର, ସୂର = ନାମବିଶେଷ ବା ବୀର-ଇ) କୃଷ୍ଣ; ଶନିଗ୍ରହ ।

ଶୌର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ଶୂର-ଯ ଭାବାର୍ଥେ) ସାହସ, ବୀରତ୍ୱ; ବଳ ।

ଶ୍ଚୋତ, ଶ୍ଚ୍ୟୋତ, ବି. (ଶ୍ଚୁତ୍, ଶ୍ଚ୍ୟୁତ୍ = କ୍ଷରିତହେବା-ଅ) କ୍ଷରଣ; ପ୍ରୋକ୍ଷଣ ।

ଶ୍ମଶାନ, ବି. (ଶବ = ମଡ଼ା-ଶୟନ = ସ୍ଥାନ, ଶବସ୍ଥାନେ ଶ୍ମ, ଶୟନସ୍ଥାନେ ଶାନ ଆଦେଶ, ଶବାନାଂ ଶୟନଂ ଶ୍ମଶାନଂ— ଅମରଟୀକା) ଶବଦାହ ସ୍ଥାନ ।

ଶ୍ମଶ୍ରୁ, ବି. (ଶ୍ମନ୍ = ମୁଖ-ଶ୍ରି = ଆଶ୍ରୟକରିବା-ଉ) ଦାଢ଼ି ।

ଶ୍ମଶ୍ରୁଳ, ବିଂ.(ଶ୍ମଶ୍ରୁ-ଳ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଶ୍ମଶ୍ରୁବିଶିଷ୍ଟ ।

ଶ୍ୟାନ, ବିଂ. (ଶୈ୍ୟ = ଗମନକରିବା-ତ)ପ୍ରାପ୍ତ; ଘନୀଭୂତ; ଶୁଷ୍କ ।

ଶ୍ୟାମ, ବିଂ.(ଶୈ = ଗମନକରିବା-ମ) କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ, ହରିତ୍‌ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ବି. କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ; ହରିଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ; ମେଘ; କୋକିଳ ।

ଶ୍ୟାମଳ, ବିଂ.(ଶ୍ୟାମ = କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ-ଳ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ହରିଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ବି. କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ; ହରିଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ ।

ଶ୍ୟାମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶ୍ୟାମ-ଆ) ଦେବୀବିଶେଷ; ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁଲତା; ତୁଳସୀ; ରାତ୍ରି; ହରିଦ୍ରା; କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣା ସ୍ତ୍ରୀ; ଯୌବନମଧ୍ୟସ୍ଥା ସ୍ତ୍ରୀ । (ଶ୍ୟାମା ଯୌବନମଧ୍ୟସ୍ଥା—ଉତ୍ପଳମାଳା ।)

ଶ୍ୟାମିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶ୍ୟାମ-କ-ଆ, ଅକ = ଇକ) ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣ; ମାଳିନ୍ୟ ।

ଶ୍ୟାଳ, } ଶ୍ୟାଳକ, } ବି. (ଶୈ୍ୟ = ଗମନକରିବା-ଆଳ, କ ଯୋଗ) ପତ୍ନୀର ଭ୍ରାତା । (ସ୍ତ୍ରୀ —ଶ୍ୟାଳୀ, ଶ୍ୟାଳିକା) ପତ୍ନୀର ଭଗିନୀ ।

ଶ୍ୟାବ, ବି. (ଶୈ୍ୟ = ଗମନକରିବା-ବନ୍) କପିଶ ବର୍ଣ୍ଣ, କୃଷ୍ଣପୀତ ମିଶ୍ରବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ତଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ । (ଶ୍ୟାବସ୍ତୁ କପିଶୋ ଧୂମ୍ରଃ— ଅମର ।)

ଶ୍ୟେନ, ବି. (ଶୈ୍ୟ = ଗମନକରିବା-ଇନ) ବାଜପକ୍ଷୀ; ଯଜ୍ଞବିଶେଷ ।

ଶ୍ରଦ୍ଧଧାନ, ବିଂ. (ଶ୍ରତ୍ = ଭକ୍ତି-ଧା = ଧାରଣ-କରିବା-ଆନ,ଦ୍ୱିତ୍ୱ)ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ; ଭକ୍ତିମାନ୍ ।

ଶ୍ରଦ୍ଧା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶ୍ରତ୍ = ଭକ୍ତି-ଧା = ଧାରଣ-କରିବା-ଅ-ଆ) ଭକ୍ତି; ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟରେ ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସ, ବିଶ୍ୱାସ; ସ୍ପୃହା, ଇଚ୍ଛା; ଆଦର; ଚିତ୍ତର ପ୍ରସାଦ ।

ଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁ, ବିଂ. (ଶ୍ରଦ୍ଧା-ଆଳୁ ଶୀଳାର୍ଥେ) ଶ୍ରଦ୍ଧାବିଶିଷ୍ଟ ।

ଶ୍ରମ, ବି. (ଶ୍ରମ୍-ଅ) ଶ୍ରାନ୍ତି, ପରିଶ୍ରମ; ଖେଦ; ତପଃ; ଶାସ୍ତ୍ରାଭ୍ୟାସ । (ବିଶେଷଣରେ ଶ୍ରମୀ, ଶ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ ।)

ଶ୍ରୟ, ବି. (ଶ୍ରି = ଆଶ୍ରୟକରିବା-ଅ) ଆଶ୍ରୟ, ଅବଲମ୍ବନ ।

ଶ୍ରବ, ଶ୍ରବଃ, ଶ୍ରବସ୍, } ବି. (ଶ୍ରୁ = ଶୁଣିବା-ଅ, ଅସ୍) ଶ୍ରବଣେନ୍ଦ୍ରିୟ, କର୍ଣ୍ଣ; ଶ୍ରବଣ, ଶୁଣିବା; ଖ୍ୟାତି; କୀର୍ତ୍ତି; ଝରଣ ।

ଶ୍ରବଣ, ବି.(ଶ୍ରୁ = ଶୁଣିବା-ଅନ) କର୍ଣ୍ଣ; ଶୁଣିବା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ । (ବିଶେଷଣରେ ଶ୍ରବ୍ୟ, ଶ୍ରବଣୀୟ ପ୍ରଭୃତି ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ଶ୍ରବ୍ୟକାବ୍ୟ, ବି. ସଂ. ନାଟକାଦି ।

ଶ୍ରାଦ୍ଧ, ବି. (ଶ୍ରଦ୍ଧା-ଅ) ପିତୃକୃତ୍ୟ । ବିଂ. ଶ୍ରଦ୍ଧା-ଯୁକ୍ତ; ଶ୍ରଦ୍ଧାପ୍ରଯୁକ୍ତ ଯାହା ଦିଆଯାଏ ।

ଶ୍ରାନ୍ତି, ବି. (ଶ୍ରମ୍-ତି) ଶ୍ରମ; କ୍ଳେଶ; ଖେଦ; ବିଶ୍ରାମ । (ବିଶେଷଣରେ ଶ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ ।)

ଶ୍ରାବକ, ବିଂ. (ଶ୍ରୁ = ଶୁଣିବା-ଅକ) ଶ୍ରୋତା, ଶ୍ରବଣକର୍ତ୍ତା ।

ଶ୍ରାବସ୍ତି, ବି. (ଶ୍ରାବନ୍ତୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେଶବିଶେଷ ।

ଶ୍ରାବ୍ୟ, ବିଂ. (ଶ୍ରୁ = ଶୁଣିବା-ଯ)ଶ୍ରବଣଯୋଗ୍ୟ ।

ଶ୍ରିୟା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଯଥା—
ଶ୍ରୀଦେବ ଶ୍ରିୟାକାନ୍ତ ଶୁଣିବା ନାରାୟଣ,
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନ କହି ମୁହିଁ କି କରିବି ଜାଣ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ଶ୍ରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶ୍ରି = ଆଶ୍ରୟକରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଇ, ଈ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ସମ୍ପତ୍ତି; ଶୋଭା; ବେଶବିନ୍ୟାସ; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; କାନ୍ତି; ସରସ୍ୱତୀ; ତ୍ରିବର୍ଗ; ଦୀପ୍ତି; ଆଲୋକ; ବୁଦ୍ଧି; ବୃଦ୍ଧି; ସିଦ୍ଧି ; ବେଲଗଛ; ଲବଙ୍ଗ; ନାମର ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ଶ୍ରୀକାପଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ ବା ଶ୍ରୀକର୍ପଟ ଶବ୍ଦଜ) ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଲାଗିବସ୍ତ୍ର ।

ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡ, ବି. (ଶ୍ରୀ-ଖଣ୍ଡ) ଚନ୍ଦନକାଷ୍ଠ ।

ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ମାଘ ଶୁକ୍ଳପଞ୍ଚମୀ ତିଥି ।

ଶ୍ରୀଫଳ, ବି. ସଂ. ବିଲ୍ୱଫଳ; ନାରିକେଳ ।

ଶ୍ରୀମାନ୍, ବିଂ. (ଶ୍ରୀ-ମତ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ-ଶାଳୀ; କଲ୍ୟାଣଯୁକ୍ତ; ସୁନ୍ଦର; ବିଷ୍ଣୁ; କୁବେର; ଶିବ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଶ୍ରୀମତୀ ହୁଏ ।) ।

ଶ୍ରୀମୂର୍ତ୍ତି, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଦେବବିଗ୍ରହ, ବିଷ୍ଣୁପ୍ରତିମା ।

ଶ୍ରୀଯୁତ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ, ଶ୍ରୀଳ, } ବିଂ. ସଂ. ଲକ୍ଷ୍ମୀବାନ୍; ଶୋଭାଯୁକ୍ତ; ସୌଭାଗ୍ୟବାନ୍; କଲ୍ୟାଣଶାଳୀ ।

ଶ୍ରୀବାସ, ବି. (ଶ୍ରୀ-ବାସ) ପଦ୍ମ; ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ; ସରଳ ବୃକ୍ଷର ନିର୍ଯ୍ୟାସ, ତାର୍ପିନ ।

ଶ୍ରୀବୃକ୍ଷ, ବି. ସଂ. ବେଲଗଛ; ଅଶ୍ୱତ୍ଥଗଛ ।

ଶ୍ରୁତ, ବିଂ. (ଶ୍ରୁ = ଶୁଣିବା-ତ) ଯାହା ଶ୍ରବଣ କରା ଯାଇଅଛି; ଜ୍ଞାତ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ବି. ବେଦ; ଶାସ୍ତ୍ର ।

ଶ୍ରୁତବାନ୍, ଶ୍ରୁତଶାଳୀ, } ବିଂ. (ଶ୍ରୁତ = ଶାସ୍ତ୍ର-ବତ୍, ଶାଳିନ୍) ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ, ବିଦ୍ୱାନ୍ ।

ଶ୍ରୁତି, ବି. (ଶ୍ରୁ = ଶୁଣିବା-ତି) କର୍ଣ୍ଣ, ଶ୍ରବଣ; ବେଦ; କିମ୍ବଦନ୍ତୀ; ସ୍ୱରବିଶେଷ ।

ଶ୍ରୁତିଧର, ଶ୍ରୁତଧର, } ବିଂ.(ଶ୍ରୁତି=ଶ୍ରବଣ-ଧୃ-ଅ—ଶ୍ରବଣ ମାତ୍ରେ ଯେ ବିଷୟ ଗ୍ରହଣକରେ) ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ଶୁଣିବା ମାତ୍ରକେ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ହୃଦୟଙ୍ଗମ ଓ ଅଭ୍ୟାସ କରିପାରେ ।

ଶ୍ରୁବ,ଶ୍ରୁବା,ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ଶ୍ରୁ-ଅ, ଆ)ଯଜ୍ଞ; ଯଜ୍ଞରେ ଘୃତକ୍ଷେପ ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ଶ୍ରୂୟମାଣ, ବିଂ. (ଶ୍ରୁ-ମାନ, ଯ ଆଗମ) ଯାହା ଶ୍ରବଣ କରାଯାଏ ।

ଶ୍ରେଣି, ଶ୍ରେଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶ୍ରି = ଆଶ୍ରୟ କରିବା-ନି) ପଂକ୍ତି, ଧାଡ଼ି; ଦଳ, ସମାନବ୍ୟବସାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ; ସେଚନପାତ୍ର ।

ଶ୍ରେୟସ୍, } ବି. (ଅତିଶୟେନ ପ୍ରଶସ୍ତ ଇତି
ଶ୍ରେୟାନ୍, } ଶ୍ରେୟଃ, ଶୁଭେ ନ ଶ୍ରିୟତେ ଇତି
ବା ଶ୍ରେୟଃ, ଶ୍ରି-ଈୟସ୍) ଧର୍ମ; ମୋକ୍ଷ; ଅପବର୍ଗ; ମଙ୍ଗଳ; ଶୁଭ; ସୌଭାଗ୍ୟ; ସୁଖ; ଶୁଭକର; ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଅତି ପ୍ରଶସ୍ତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଶ୍ରେୟସୀ=ଶୁଭଯୁକ୍ତା ।)

ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ବିଂ. (ଅତିଶୟେନ ପ୍ରଶସ୍ତଃ ଶ୍ରେୟାନ୍ ଶ୍ରେଷ୍ଠଃ) ଅତିପ୍ରଶସ୍ତ; ପ୍ରଧାନ; ଜ୍ୟେଷ୍ଠ । ବି. କୁବେର; ରାଜା; ବ୍ରାହ୍ମଣ; ବିଷ୍ଣୁ; ଗୋଦୁଗ୍ଧ ।

ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ, ବି.(ଶ୍ରେଷ୍ଠ-ଇନ୍) ବଣିକ୍‌ବିଶେଷ, ଶେଠ ।

ଶ୍ରୋଣି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶ୍ରୋଣତିସଂଗଚ୍ଛତେ ଶ୍ରୋଣିଃ
ଶ୍ରୋଣୀ, } ଶ୍ରୋଣୀ, ଶ୍ରୋଣ୍ୟତେସଂଘାତେ, ଶ୍ରୋଣ୍ = ସଂହତହେବା-ଇ, ଈ) କଟିଦେଶ, ନିତମ୍ବ; ପଥ । (ଶୋଣିତ ଶବ୍ଦଜ) ରକ୍ତ । ଯଥା—

ଯମ ପାଦରୁ ସୂଜ ଶ୍ରୋଣି,
ଆପ୍ୟାନକରେ ସେହୁ ପ୍ରାଣୀ । ମା. ମା.

ଶ୍ରୋତଃ, ଶ୍ରୋତସ୍, ବି. (ଶ୍ରୁ-ଅସ୍, ତ ଆଗମ) ନଦ୍ୟାଦିର ବେଗ; ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ ।

ଶ୍ରୋତବ୍ୟ, ବିଂ. (ଶ୍ରୁ-ତବ୍ୟ) ଶ୍ରବଣଯୋଗ୍ୟ ।

ଶ୍ରୋତା, ବିଂ. (ଶ୍ରୁ-ତୃ) ଶ୍ରବଣକର୍ତ୍ତା ।

ଶ୍ରୋତ୍ର, ଶ୍ରୌତ୍ର, ବି.(ଶ୍ରୁ-ତ୍ର)ଶ୍ରବଣ, କାନ, ବେଦ ।

ଶ୍ରୋତ୍ରିୟ, ବି. (ଶ୍ରୋତ୍ର = ବେଦ-ଇୟ) ବେଦାଧ୍ୟାୟୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ସଚ୍ଚରିତ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ । ବିଂ. ସୁଶୀଳ, ସଚ୍ଚରିତ୍ର; ସତ୍‌କୁଳଜାତ ।

ଶ୍ଲଥ, ବିଂ. (ଶ୍ଲଥ୍-ଅ) ଶିଥିଳ, ଅଦୃଢ଼; ଦୁର୍ବଳ ।

ଶ୍ଲାଘା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶ୍ଲାଘ୍-ଅ-ଆ) ପ୍ରଶଂସା; ପରିଚର୍ଯ୍ୟା; ନିଜଗୁଣଜ୍ଞାପନ; ଅଭିଳାଷ । (ବିଶେଷଣରେ ଶ୍ଲାଘ୍ୟ ଓ ଶ୍ଲାଘନୀୟ ହୁଏ ।)

ଶ୍ଲେଟ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଝିଙ୍କପଟ୍ଟ ।

ଶ୍ଲେଷ, ବି. (ଶ୍ଲିଷ୍ = ଆଲିଙ୍ଗନକରିବା-ଅ) ସଂଯୋଗ; ଆଲିଙ୍ଗନ । (ବିଶେଷଣରେ ଶ୍ଲିଷ୍ଟ ହୁଏ ।)

ଶ୍ଲେଷ୍ମା, ଶ୍ଲେଷ୍ମକ, ବି. (ଶ୍ଲିଷ୍-ମନ୍, ଶ୍ଲେଷ୍ମନ୍-କ) କଫ, ଶର୍ଦ୍ଦି ।

ଶ୍ଲୋକ, ବି. (ଶ୍ଲୋକ୍ ଗ୍ରଥିତହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ପଦ୍ୟ; ସୁଖ୍ୟାତି; ଯଶ । (ପଦ୍ୟେ ଯଶସି ଚ ଶ୍ଲୋକଃ—ଅମର ।)

ଶ୍ୱଃ, ଅଂ. ଆଗାମୀ ଦିବସ, କାଲି ।

ଶ୍ୱପଚ, ଶ୍ୱପାକ, ବି. (ଶ୍ୱନ୍-ପଚ୍ ଅ ଚଣ୍ଡାଳ; ବ୍ୟାଧ ।

ଶ୍ୱବୃତ୍ତି, ବି. (ଶ୍ୱନ୍-ବୃତ୍ତି) ସେବା; ଚାକରି ।

ଶ୍ୱଶୁର, ବି. (ଶଂସୁଖଂ ଅଶ୍ନୁତେ ଜାମାତାରଂ ସ୍ନୁଷାଂ ଚ ଲବ୍‌ଧ୍ୱା ଶ୍ୱଶୁରଃ ଅଶୂବ୍ୟାପ୍ତୌ, ଶୁ = ସୁଖ-ଅଶ୍ = ପାଇବା-ଉର) ଭର୍ତ୍ତା କିମ୍ବା ପତ୍ନୀର ପିତା; ମାନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି ।

ଶ୍ୱଶ୍ରୁ, ଶ୍ୱଶ୍ରୂ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶ୍ୱଶୁର-ଉ, ଊ, ଅ ଲୋପ) ଭର୍ତ୍ତା କିମ୍ବା ପତ୍ନୀର ମାତା ।

ଶ୍ୱସନ, ଶ୍ୱସିତ, ବି. (ଶ୍ୱସ୍-ନିଃଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗକରିବା-ଅନ, ତ) ପବନ; ନିଃଶ୍ୱାସ; ଜୀବନ ।

ଶ୍ୱା, ବି. (ଶ୍ୱନ୍-ଶ୍ୱୟତି ଗଚ୍ଛତୀତି ଶ୍ୱା, ଶ୍ୱି-ଗତି କରିବା-ଅନ୍) କୁକ୍କୁର ।

ଶ୍ୱାନ, ବି. (ଶ୍ୱନ୍-ଅ) କୁକ୍କୁର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଶୁନୀ ହୁଏ ।)

ଶ୍ୱାପଦ, ବି. (ଶ୍ୱନ୍-ଆ-ପଦ୍-ଅ) ଯେଉଁ ପଶୁମାନେ ମାଂସ ଭକ୍ଷଣ କରି ଜୀବନଯାତ୍ରା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି; ବ୍ୟାଘ୍ର ପ୍ରଭୃତି ।

ଶ୍ୱାସ, ବି. (ଶ୍ୱସ୍-ଅ) ନିଃଶ୍ୱାସ; ବାୟୁ; ରୋଗବିଶେଷ ।

ଶ୍ୱିତ୍ର, ବି. (ଶ୍ୱିତ୍ = ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ହେବା-ର) ଧବଳକୁଷ୍ଠ, ଶ୍ୱେତକୁଷ୍ଠ ।

ଶ୍ୱେତ, ବି. (ଶ୍ୱିତ୍ = ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ହେବା-ଅ) ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ; ଦ୍ୱୀପବିଶେଷ; ପର୍ବତବିଶେଷ; ଶୁକ୍ରଗ୍ରହ; ଶଙ୍ଖ; ରଜତ । ବିଂ. ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ-ବିଶିଷ୍ଟ ।

ଶ୍ୱେତଗରୁତ୍, } ବି. (ଶ୍ୱେତ-ଗରୁତ୍, ଛଦ =
ଶ୍ୱେତଛଦ, } ପକ୍ଷ) ହଂସ ।

ଶ୍ୱେତବାହନ, } ବି.(ଶ୍ୱେତ-ବାହନ=ଯାନ, ହୟ
ଶ୍ୱେତହୟ, } = ଅଶ୍ୱ-ଯାହାର) ଅର୍ଜୁନ ।

ଷ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଏକତ୍ରିଂଶ ବର୍ଣ୍ଣ । ବି. (ଷୋ = ନାଶକରିବା-ଅ) କେଶ; ଶିକ୍ଷକ; ନାଶ; ଅବଶେଷ; ପ୍ରାକ୍ତନସଂସ୍କାର; ମୁକ୍ତି; ସ୍ୱର୍ଗ; ନିଦ୍ରା; ଅଙ୍କୁର; ଧୈର୍ଯ୍ୟ । ବିଂ. ବିଜ୍ଞ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଶୋଭନ ।

ଷଟ୍, ଷଷ୍, ବିଂ. ସଂ. (ଷୋ = ନାଶକରିବା-କ୍ୱିପ୍ ନିପାତନ) ଛଅ ସଂଖ୍ୟା ।

ଷଟ୍‌କ, ବିଂ. (ଷଟ୍-କ) ଛଅ ସଂଖ୍ୟା ।

ଷଟ୍‌କର୍ମ, ବି. ସଂ. ଯଜନ, ଯାଜନ, ଅଧ୍ୟୟନ, ଅଧ୍ୟାପନ, ଦାନ ଓ ପ୍ରତିଗ୍ରହ; ତନ୍ତ୍ରରେ— ଶାନ୍ତି, ବଶୀକରଣ, ସ୍ତମ୍ଭନ, ବିଦ୍ୱେଷ, ଉଚ୍ଚାଟନ ଓ ମାରଣ ।

ଷଟ୍‌କୋଣ, ବି. (ଷଟ୍-କୋଣ-ଯାହାର) ହୀରକ; ବଜ୍ର । ବିଂ. ଯାହାର ଛଅଗୋଟି କୋଣ ଅଛି ।

ଷଟ୍‌ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍, ବିଂ. ସଂ. ୪୬ ସଂଖ୍ୟା ।

ଷଟ୍‌ଚରଣ, ଷଟ୍‌ପଦ, } ବି.(ଷଟ୍-ଚରଣ, ପଦ-ଯାହାର) ଭ୍ରମର; ଉକୁଣି; ଛଅ ପା ।

ଷଟ୍‌ତ୍ରିଂଶତ୍, ବିଂ. ସଂ. ୩୬ ସଂଖ୍ୟା ।

ଷଟ୍‌ପଞ୍ଚାଶତ୍, ବିଂ. ସଂ. ୫୬ ସଂଖ୍ୟା ।

ଷଠିଘର, ଷଠୀଘର, ଷଠିଘରା, } ବି. (ଷଷ୍ଠୀଗୃହ ଶବ୍ଦଜ) ବାଳକ ଜନ୍ମର ଷଷ୍ଠ ଦିବସରେ କରିବା କୃତ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ପଞ୍ଚୁଆତ ଷଠୀଘର ହୁଅନ୍ତେ ଗଲା,
ଏକବିଂଶ ଦିବସ ପ୍ରବେଶ ହୋଇଲା । ବି. ସ୍ୱ.

ଷଠିଦେଈ, ଷଠୀଦେଈ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଷଷ୍ଠୀଦେବୀ ଶବ୍ଦଜ) ଷଷ୍ଠୀଦେବୀ ।

ଷଠିଧାନ, ବି. (ଷଷ୍ଟିକ ଧାନ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଏକ-ପ୍ରକାର ଶାଳିଧାନ ।

ଷଡ଼୍, ବିଂ. (ଷଟ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଛଅ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—
ବଳ୍ପୁତ ବଳ ଘେନିଣ ଏ ଷଡ଼୍ ଜଣ । ବି. ସ୍ୱ.

ଘୃତାଦି ଗୋରସରେ ପରିସ୍ଫୁଟ ଓ ପରିପୂତ (କଳଶାଦି) । ଯେପରି—ଷଡ଼୍ ହାଣ୍ଡି, ଷଡ଼୍ କଳସି ।

ଷଡ଼ଙ୍ଗ, ବି. (ଷଟ୍-ଅଙ୍ଗ = ଅବୟବ = ଅଂଶ) ଶିକ୍ଷା, କଳ୍ପ, ବ୍ୟାକରଣ, ନିରୁକ୍ତ, ଛନ୍ଦ ଓ ଜ୍ୟୋତିଷ ବେଦର ଏହି ଛଅ ଅଙ୍ଗ; ମୌଳ, ଭୃତ୍ୟ, ସୁହୃତ୍, ଶ୍ରେଣୀ, ଦ୍ୱିଷତ୍ ଓ ଆଟବିକ—ଏହି ଛଅଗୋଟି ସେନାର ଅଙ୍ଗ । ବିଂ. ଛଅ ଅଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ ।

ଷଡ଼ଂଘ୍ରି, ବି. (ଷଟ୍-ଅଂଘ୍ରି = ଚରଣ-ଯାହାର) ଭ୍ରମର ।

ଷଡ଼ଭିଜ୍ଞ, ବି. (ଷଟ୍-ଅଭିଜ୍ଞ) ଦିବ୍ୟଚକ୍ଷୁ ଓ ଶ୍ରୋତ୍ର, ପରଚିତ୍ତ ଜ୍ଞାନ, ପୂର୍ବଜନ୍ମ ସ୍ମରଣ, ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ, ବିୟଦ୍‌ଗତି ବା ଆକାଶଗମନରେ କ୍ଷମତା ଓ କାୟବ୍ୟୂହସିଦ୍ଧି ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ କୌଣସି ଦେହ ଧାରଣ କରିବାରେ କ୍ଷମତା ଏହି ଛଅ ବିଷୟରେ ଅଭିଜ୍ଞ; ବୌଦ୍ଧ ।

ଷଡ଼ଶୀତି, ବିଂ. (ଷଟ୍-ଅଶୀତି) ୮୬ ସଂଖ୍ୟା; ସଂକ୍ରାନ୍ତିବିଶେଷ; ମିଥୁନ, କନ୍ୟା, ଧନୁ ଓ ମୀନରାଶିରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସଂକ୍ରମଣ ।

ଷଡ଼ଷଡ଼୍, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୋଗ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଦେଖିଲେ ଭୋଗ କରିବାର ଇଚ୍ଛା; ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ ।

ଷଡ଼ାନନ, ଷଟ୍‌ବକ୍ତ୍ର, } ବି. (ଷଟ୍-ଆନନ, ବକ୍ତ୍ର-ଯାହାର) କାର୍ତ୍ତିକେୟ ।

ଷଡ଼୍‌ଗୟା, ବି.ସଂ. ଷଡ଼୍‌ବିଧ ଗୟା । (ଗୟାଗଜୋ ଗୟାଦିତ୍ୟୋ ଗାୟତ୍ରୀ ଚ ଗଦାଧରଃ, ଗୟା ଗୟାସୁର ଶ୍ଚୈବ ଷଟ୍‌ଗୟା ମୁକ୍ତିଦାୟିକା ।)

ଷଡ଼୍‌ଗୁଣ, ବି. ସଂ. ସନ୍ଧି, ବିଗ୍ରହ, ଯାନ, ଆସନ ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରି ଅବସ୍ଥାନ କରିବା, ଦ୍ୱୈଧ ଅର୍ଥାତ୍ ବଳସହିତ ସନ୍ଧି ଅବଳ ସହିତ ବିଗ୍ରହ ଓ ଆଶ୍ରୟ ଅର୍ଥାତ୍ ବଳିଷ୍ଠ ରାଜାମାନଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ ନେବା ରାଜାମାନଙ୍କର ଏହି ଛଅ ଗୁଣ ।

ଷଡ଼୍‌ଜ, ବି. (ଷଟ୍-ଜନ୍-ଜନ୍ମିବା-ଅ-ଯେ ଛଅ ସ୍ଥାନରୁ ଜନ୍ମେ) ତନ୍ତ୍ରୀକଣ୍ଠୋତ୍ଥିତ ସ୍ୱରବିଶେଷ, ଏହା ମୟୂର ସ୍ୱର ତୁଲ୍ୟ ।

ଷଡ଼୍‌ଦର୍ଶନ, ବି. ସଂ. ପୂର୍ବ ମୀମାଂସା, ବେଦାନ୍ତ, ସାଂଖ୍ୟ, ପାତଞ୍ଜଳ, ନ୍ୟାୟ ଓ ବୈଶେଷିକ ।

ଷଡ଼୍‌ଧା, ଅଂ. (ଷଟ୍-ଧା ପ୍ରକାରାର୍ଥେ) ଷଡ଼୍‌ବିଧ ।

ଷଡ଼୍‌ରସ, ବି. (ଷଟ୍-ରସ) ମଧୁର, ତିକ୍ତ, କଷାୟ, ଅମ୍ଳ, କଟୁ, ଲବଣ ।

ଷଡ଼ୁର୍ବର୍ଗ, ଷଡ଼ୁର୍ମି, ବି. (ଷଟ୍-ବର୍ଗ, ଊର୍ମି = ବେଗ) କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ, ମୋହ, ମଦ ଓ ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ ।

ଷଣ୍ଡ, ବି. (ଶଣ୍ = ଦାନ କରିବା-ଡ଼) ସ୍ୱାଧୀନବୃଷ; ନପୁଂସକ; ସମୂହ; ବୃଷ; ପଦ୍ମସମୂହ ।

ଷଣ୍ଡା, ଷଣ୍ଢା, ବିଂ. (ଷଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଉଦ୍ଧତ, ଦୁର୍ବିନୀତ, ବଳବାନ୍ ।

ଷଣ୍ଡାଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ତୈଳମାନବିଶେଷ, ଛଟାଙ୍କି; ସରୋବର; କାମୁକା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ଷଣ୍ଡିଆ, ବି. (ଷଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ନପୁଂସକ ।

ଷଣ୍ଢ, ବି. (ଷଣ୍-ଦାନ କରିବା-ଢ଼)ନପୁଂସକ, ବୃଷ । (ଷଣ୍ଢଃସ୍ୟାତ୍ ପୁଂସିଗୋପତୌ—କୋଷାନ୍ତର ।)

ଷଣ୍ଢୁଣୀ, ଷଣ୍ଢୂଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ପ୍ରସବରହିତା ଗାଈ; ବନ୍ଧ୍ୟା ଗୌ । ଯଥା—

ଶମନ ବୋଲେ ପରଦାରାହରଣ ଦୋଷ,
ଷଣ୍ଢ ଷଣ୍ଢୁଣୀକି ଦାନ ଦେଲେ ହୁଏ ନାଶ । ସା.ଭା.ସ.

ଷଷ୍ଠ, ଷଷ୍ଠକ, ବି. (ଷଷ୍-ଥ ପୂରଣାର୍ଥେ) ଛଅର ପୂରଣ ।

ଷଷ୍ଟି, ବିଂ. (ଷଷ୍-ତି)୬୦ ସଂଖ୍ୟା, ତତ୍‌ସଂଖ୍ୟକ ।

ଷଷ୍ଟିକ, ବି. ସଂ. ଧାନ୍ୟବିଶେଷ; ୬୦ ରାତ୍ରିରେ ଯେଉଁ ଧାନ ପାଚେ । ବିଂ. ଷଷ୍ଟି ସଂଖ୍ୟାଦ୍ୱାରା କ୍ରୀତ ।

ଷଷ୍ଟିତମ, ବିଂ. (ଷଷ୍ଟି-ତମ ପୂରଣାର୍ଥେ) ଷାଠିଏର ପୂରଣ ।

ଷଷ୍ଟିମତ୍ତ, ବି. ସଂ. ଷାଠିଏ ବର୍ଷରେ ଯେ ମତ୍ତ ହୁଏ ହସ୍ତୀ ।

ଷଷ୍ଟିହାୟନ, ବି. (ଷଷ୍ଟିନ୍ = ଷାଠିଏ-ହାୟନ = ବତ୍ସର—ଏ ସମୟରେ ଯେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ) ହସ୍ତୀ ।

ଷଷ୍ଠୀ, ଷଷ୍ଠିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଦେବୀବିଶେଷ; ତିଥିବିଶେଷ ।

ଷାଠି, ଷାଠୀ, ଷାଠିଏ, ବିଂ. (ଷଷ୍ଟି ଶବ୍ଦଜ) ୬୦ ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ଷାଠୀସହସ୍ର ବ୍ରହ୍ମଋଷି, ଯଜ୍ଞ କରନ୍ତି ତହିଁ ବସି ।
ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ଷାଠିଏ ଘର ବନ୍ଧ ବଗୁଲି ହେଲେ ବୋଧ । ଲ. ବ.

ଷାଣ୍ମାତୁର; ବି. (ଷଟ୍-ମାତୃ-ଅ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ, ଋ = ଉର) କାର୍ତ୍ତିକେୟ ।

ଷିଡ୍‌ଗ, ବି. (ଷିଟ୍ = ଘୃଣା କରିବା-ଗକ୍) କାମୁକ; ଉପପତି ।

ଷୋଡ଼ଶ, ବିଂ. ସଂ. ୧୬ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ; ୧୬ ସଂଖ୍ୟା ।

ଷୋଡ଼ଶାଂଶୁ, ଷୋଡ଼ଶାର୍ଚ୍ଚିଃ, ବି. (ଷୋଡ଼ଶ = ୧୬ ସଂଖ୍ୟା-ଅଂଶୁ, ଅର୍ଚ୍ଚିଃ = କିରଣ ଯାହାର) ଶୁକ୍ରଗ୍ରହ । ବିଂ. ଷୋଡ଼ଶ କିରଣଯୁକ୍ତ ।

ଷୋଡ଼ଶାଂଘ୍ରି, ବି. (ଷୋଡ଼ଶ-ଅଂଘ୍ରି = ଚରଣ ଯାହାର) କର୍କଟ, କଙ୍କଡ଼ା । ବିଂ. ଷୋଡ଼ଶ ଚରଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ଷୋଡ଼ଶାର, ବି. (ଷୋଡ଼ଶ-ଆର = କୋଣ) ଷୋଡ଼ଶଦଳପଦ୍ମ ।

ଷୋଡ଼ଶୀ, ବି. (ଷୋଡ଼ଶିନ୍-ଷୋଡ଼ଶ-ଇନ୍) ଯଜ୍ଞପାତ୍ରବିଶେଷ, ସସୋମକପାତ୍ର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଷୋଡ଼ଶିନ୍-ଈ) କାଳୀ ତାରା ପ୍ରଭୃତି ମହାବିଦ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ଏକ ମହାବିଦ୍ୟା ।

ଷୋଢ଼ା, ଅଂ. (ଷଷ୍ = ଛଅ-ଧାଚ୍ ପ୍ରକାରାର୍ଥେ) ଛଅପ୍ରକାର; ଛଅଥର ।

ଷୋଳ, ସୋଳ, ଷୋହଳ, ବିଂ. (ଷୋଡ଼ଶ = ପ୍ରାକୃତ ସୋଳହ ଶବ୍ଦଜ) ୧୬ ସଂଖ୍ୟା; ଉକ୍ତ ସଂଖ୍ୟା ପରିମିତ । ଯଥା—

ଷୋଳ ଶୁଦ୍ଧ ଷୋଳ କଳା ସଦ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ତହିଁ । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.
ସେ ଚକ୍ରରେ ପଦ୍ମ ଫୁଟେ ଷୋହଳ ପାଖୁଡ଼ା ।
ନୃ. ସୁ. ଭୃ. ତ.

ଷ୍ଟେସନ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଥାନା; ଯେ ସ୍ଥାନରେ ରେଲଗାଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ରହେ ଏବଂ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ଛାଡ଼େ ।

ଷ୍ଠୀବନ, ବି. (ଷ୍ଠୀବ୍ = ଛେପ ପକାଇବା-ଅନ) ଥୁତ୍କାର କ୍ଷେପଣ ।

ଷ୍ଠ୍ୟୂତ, ବିଂ. (ଷ୍ଠୀବ୍ = ଛେପ ପକାଇବା-ତ) ନିରସ୍ତ; ବାନ୍ତ ବା ବମନ କରିବା; ଛେପ ପକାଇବା ।

ସ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶ ବର୍ଣ୍ଣ । (ସୋ = ଗମନ କରିବା-ଅ) । ବି. ଶିବ; ବିଷ୍ଣୁ; ବାୟୁ; ସର୍ପ; ଜୀବାତ୍ମା; ଚନ୍ଦ୍ର; ଭୃଗୁ; ପକ୍ଷି; ଜ୍ଞାନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ସା) ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ଗୌରୀ; ଶାନ୍ତି; ଶ୍ରୀ ।

ସଅଳ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର ।

ସଇଁତିରିଶ, ବିଂ. (ସପ୍ତତ୍ରିଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ୩୭ ସଂଖ୍ୟା ।

ସଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଖୀ ଶବ୍ଦଜ) ସଖୀ । (ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗୀକାର, ସ୍ୱୀକାର ।

ସଇନ, ସଇନ୍‌, ବି. (ସୈନ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ସୈନ୍ୟ । ଯଥା—

ଶୁଭିଲା ଡାକ ସଇନ ସାଜ । ଲା. ବି.

ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କୁ ଘେନି,
ଆବର ସବୁ ବାନର ସଇନି । ବି. ରା.

ସଇନ୍ଧୁ, ସଏନ୍ଧୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ସଙ୍ଗମର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ଜାତ ସନ୍ତାନ । ଯଥା —

ସମାଷ୍ଟମେ ସୁନ୍ଦରୀ ଯେ ନ ପାରଇ ଚଳି,
ସଇନ୍ଧୁ ପୁତ୍ରେକ ହୋଇ ଗ୍ରୁଡ଼ିଲା ବୋବାଳି । ସା.ଷ୍ଠ.ଆ.
କାଳ କଳା କରନ୍ତେ ଖସିଲା ଗର୍ଭେ ବିନ୍ଦୁ,
ତକ୍ଷଣେ ପୁତ୍ରମାନେ ଯେ ହୋଇଲେ ସଇନ୍ଧୁ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ତ.

ସଇରନ୍ଧ୍ରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.(ସୈରନ୍ଧ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଅନ୍ତଃ-
ସୈରନ୍ଧ୍ରୀ, } ପୁରସ୍ଥା ବେଶକାରିଣୀ । ଯଥା—

ସଇରନ୍ଧ୍ରୀକି ବୋଇଲେ ପଶା ସାର ଆଣ,
କଙ୍କ ପଣ୍ଡା ଗୁଳରେ ଖେଳିବୁଁ ଏକ୍ଷଣ । କୃ ଷ୍ଠ ବ.ପ.
ସୁଦେଷ୍ଣା ବୋଇଲେ ବାବୁ ସୈରନ୍ଧ୍ରୀରେ ଭକତ,
ତାହାଙ୍କ କଲ୍ୟାଣେ ଯଶ ହେଉ ପରାପତ । ସା.ଷ୍ଠ.ବି.ପ.

ସଇସ, ବି. (ପାରସ୍ୟ ସାଇସ ଶବ୍ଦଜ) ଅଶ୍ୱ-ରକ୍ଷକ । ଯଥା—

ବାଗୀଶ ଉପରେ ବସାଏ ବାଳିଶ,
ସବାର ଉପରେ ବସାଏ ସଇସ । ଦ. ବା.

(ସଦସ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ସଦସ୍ୟ, ବୈଦିକ ଉପାଧିବିଶେଷ; ସଭ୍ୟ ।

ସଈ, ସହି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଖୀ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ସଖୀ, ସହଚରୀ । ଯଥା—

ପରସ୍ପରରେ ଭାଷିବେ ଦେଖ ଗୋ ସଈ । ମେ.ଦୂ.

ସଓଆଲ, ସଵାଲ, ସଓୱାଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରଶ୍ନ, ଜିଜ୍ଞାସା ।

ସଉକ, ବି. (ସୌଖିକ ଶବ୍ଦଜ) ଚିତ୍ତବିନୋଦ, ମଉଜ । ଯଥା—

ଟିକିଏ ଲେଖାଏଁ ପାଚକପାଣି ସାରି ଆମ ସଉକ ଓ ତୃଷ୍ଣା ନିବୃତ୍ତ କରିଥିଲୁଁ । ଉ. ସା. ୧୮. ୧୧.

ବିଂ. ଚିତ୍ତବିନୋଦକ; ବିନୋଦୀ ।

ସଉଣ୍ଡ, ସଉଣ୍ଡା, ବିଂ. (ଶୌଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍କଟ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ନିପୁଣ । ଯଥା—

ପାଣ୍ଡୁସୁତମାନେ ସମର ସଉଣ୍ଡା,
ସାଲ ଗଛ ପରି ଅଟନ୍ତି ସେ ଭେଣ୍ଡା । କୃ. ଷ୍ଠ. ଉ. ପ.

ସଉତୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସପତ୍ନୀ ଶବ୍ଦଜ) ସମାନ-ପତିକା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ସଉଦା, ବି. (ପାରସିକ) କିଣିବାଦ୍ରବ୍ୟ ।

ସଉଦାଗର, ବି. (ପାରସିକ) ବଣିକ ।

ସଉପ, ବି. (ଦେଶଜ) ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ସଉପମସିଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ତୃଣନିର୍ମିତ ଆସନବିଶେଷ ।

ସଏମ୍ବର, ସୟମ୍ବର, ବି. (ସ୍ୱୟମ୍ବର ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱୟମ୍ବର ।

ସଏମ୍ବର, ବି. (ଶମ୍ବର ବା ସମ୍ବର ଶବ୍ଦଜ) ମୃଗ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

କମଠ ନକୁଳ ଇନ୍ଦୁର,
ଗଣ୍ଡା ଶଏଳ ସଏମ୍ବର । ମା. ମା.

ସଓୟାର, ସବାର, ବି. (ପାରସିକ ଶବ୍ଦ) ଚଢ଼ନଦାର, ଆରୋହୀ ।

ସଓୟାର, ସବାର, ବି. (ପାରସିକ ଶବ୍ଦ) ପାଲଙ୍କୀ; ଯାନ; ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ, ରାଜା ବାହାରକୁ ବିଜେ ହେବା ସମୟରେ ବାଜିବା ବାଦ୍ୟବିଶେଷ ।

ସଁପା, ବି. (ସମର୍ପଣ ଶବ୍ଦଜ) ସମର୍ପଣ । (ଶାପ ଶବ୍ଦଜ) ଶାପଦେବା; ଗାଳିବିଶେଷ ।

ସଁପିବା, କ୍ରି. (ସମର୍ପଣ ଶବ୍ଦଜ) ସମର୍ପଣକରିବା । (ଶାପ ଶବ୍ଦଜ) ଶାପଦେବା; ଗାଳିଦେବା ।

ସଂକ୍ରମଣ, ବି. (ସମ୍-କ୍ରମ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅନ) ଗମନ; ପ୍ରବେଶ; ପ୍ରାପ୍ତି; ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବା ସୂର୍ଯ୍ୟାଦିଙ୍କ ରାଶ୍ୟନ୍ତର ପ୍ରବେଶ; ସୋପାନ; ସେତୁ; ଉପାୟ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂକ୍ରମିତ ଓ ସଂକ୍ରାମିତ ହୁଏ ।)

ସଂକ୍ରାନ୍ତ, ବିଂ. (ସମ୍-କ୍ରମ୍-ତ) ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ; ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ସଂକ୍ରମଣବିଶିଷ୍ଟ; ଗତ ବା ପ୍ରାପ୍ତ; ଯୁକ୍ତ; ପ୍ରବିଷ୍ଟ; ବ୍ୟାପ୍ତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ।)

ସଂକ୍ରାମକ, ବିଂ. (ସମ୍-କ୍ରମ୍-ଅକ) ଏକସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶକାରକ । ଯେପରି—ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗ ।

ସଂଗ୍ରହ, ସଂଗ୍ରହଣ, ବି. (ସମ୍-ଗ୍ରହ୍ = ଗ୍ରହଣକରିବା-ଅ, ଅନ) ଏକତ୍ରୀକରଣ; ସଂଚୟ; ଗ୍ରହଣ; ସଂକ୍ଷେପ; ସ୍ୱୀକାର । (ବିଶେଷଣରେ ସଂଗୃହୀତ, ସଂଗ୍ରହୀତା ଓ ସଂଗ୍ରାହକ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ସଂଗ୍ରାମ, ସଙ୍ଗ୍ରାମ, ବି. (ସଂଗ୍ରାମ୍ = ଯୁଦ୍ଧକରିବା-ଅ) ଯୁଦ୍ଧ ।

ସଂଜ୍ଞା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍-ଜ୍ଞା = ଜାଣିବା-ଅ-ଆ) ଜ୍ଞାନ ବା ଚେତନା; ନାମ; ବୁଦ୍ଧି; ସଙ୍କେତ; ସୂର୍ଯ୍ୟପତ୍ନୀ; ଗାୟତ୍ରୀ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ତି ପ୍ରତ୍ୟୟ ସଂଜ୍ଞପ୍ତି, ଅନ ପ୍ରତ୍ୟୟରେ ସଂଜ୍ଞାନ ହୁଏ ।)

ସଂଜ୍ଞୁ, ବିଂ. (ସମ୍ = ମିଳିତ-ଜାନୁ— ଜାନୁର ଜ୍ଞୁ ଆଦେଶ) ଯାହାର ଜାନୁଦ୍ୱୟ ପରସ୍ପର ମିଳିତ । (ସଂଜ୍ଞୁଃ ସଂହତଜାନୁକଃ—ଅମର ।)

ସଂଯମ, ସଂଯମନ, ବି. (ସମ୍ ଯମ୍ = ନିବୃତ୍ତ କରିବା-ଅ, ଅନ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟନିଗ୍ରହ; ବନ୍ଧନ; ସମାଧି; ଧ୍ୟାନ; ନିୟମ; ଚତୁଃଶାଲ ଗୃହ; ଯମ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂଯମୀ, ସଂଯମିତ, ସଂଯତ, ସଂଯନ୍ତା ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ସଂଯମନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଯମପୁରୀ । (ଅନ୍ତେଽପି ଯେ ସଂଯମିନଃ ସଂଯମନ୍ୟାମୁବନ୍ତ୍ୟତଂ ।)

ସଂଯାନ, ବି. (ସମ୍ ଯାନ) ମିଳିତ ହୋଇ ଗମନ କରିବା ।

ସଂଯୁଗ, ବି. (ସମ୍-ଯୁଜ୍-ଅ) ଯୁଦ୍ଧ; ସଂଯୋଗ ।

ସଂଯୋଗ, ସଂଯୋଜନ, ବି. (ସମ୍ ଯୁଜ୍ = ଯୋଗ କରିବା-ଅ, ଅନ) ମିଶ୍ରଣ; ସମ୍ପର୍କ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂଯୁକ୍ତ, ସଂଯୋଗିତ, ସଂଯୋଜିତ ହୁଏ ।)

ସଂରମ୍ଭ, ବି. (ସମ୍-ରଭ୍ = କ୍ରୋଧ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) କ୍ରୋଧ; ଆକ୍ରୋଶ; ଗର୍ବ; ସଂଭ୍ରମ, ବେଗ; ଉତ୍ସାହ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂରବ୍ଧ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ସଂରାଧନ, ବି. (ସମ୍-ରାଧ୍ = ଆରାଧନା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ) ଆରାଧନା, ସେବା । (ବିଶେଷଣରେ ସଂରାଧିତ ହୁଏ ।)

ସଂରୋହ, ବି. (ସମ୍-ରୁହ୍ = ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଅଙ୍କୁର; ଉତ୍ପତ୍ତି । (ବିଶେଷଣରେ ସଂରୂଢ଼ ହୁଏ ।)

ସଂଳାପ, ବି. (ସମ୍-ଲପ୍ = ବୋଲିବା-ଅ) ପରସ୍ପର କଥାବାର୍ତ୍ତା । (ସଂଳାପୋ ଭାଷଣଂ ମିଥଃ—ଅମର ।)

ସଂବତ୍, ବି. ସଂ. ବର୍ଷ, ବତ୍ସର । (ଗ୍ରମଃ ପଞ୍ଚ-ଦଶେ ସଂବଦଯୋଧାଂ ପ୍ରବିବେଶଦ୍ଧ ।)

ସଂବତ୍ସର, ବି.(ସମ୍ୟକ୍ ବସନ୍ତ୍ୟୃତବୋଽସ୍ମିନ୍ନିତି ସଂବତ୍ସରଂ, ବସ୍ନିବାସେ—ଅମରଟୀକା, ସମ୍-ବସ୍-ସର ସ୍ = ତ୍) ବର୍ଷ, ବତ୍ସର ।

ସଂବଦନ, ବି. (ସମ୍-ବଦ୍ = କହିବା-ଅନ) କଥନ; ସମ୍ବାଦ; ସଦୃଶୀକରଣ; ଦୃଷ୍ଟି । (ସ୍ତ୍ରୀ-ସଂବଦନା) ବଶୀକରଣ; ମନୌଷଧି-ଦ୍ୱାରା ମୁଗ୍ଧକରଣ; ଆଲୋଚନ ।

ସଂବନନ, ବି. (ସମ୍-ବନ୍ = ଅଧୀନ କରିବା-ଅନ) ବଶୀକରଣ; ମନୌଷଧିଦ୍ୱାରା ଆସ୍ୱତ୍ତୀକରଣ; ଆଲୋଚନ ।

ସଂବରଣ, ବି. (ସମ୍-ବୃ-ଅନ) ବରଣ; ସଂଗୋପନ; ଆବରଣ; ନିବାରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂବରିତ ହୁଏ ।)

ସଂବର୍ତ୍ତ, ବି. (ସମ୍-ବୃତ୍ = ପ୍ରବର୍ତ୍ତିବା-ଅ) ମହାପ୍ରଳୟ; ମେଘବିଶେଷ; ସ୍ମୃତିକାରକ ମୁନିବିଶେଷ ।

ସଂବର୍ତ୍ତି, ସଂବର୍ତ୍ତିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍-ବୃତ୍-ଇ, ଅକ-ଆ) ପଦ୍ମାଦିର ନବପତ୍ର; ଦୀପାଦିର ଦଶା ।

ସଂବର୍ଦ୍ଧନ, ସଂବର୍ଦ୍ଧନା, ବି. (ସମ୍-ବୃଧ୍ = ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେବା-ଅନ, ଆ) ବୃଦ୍ଧି; ସମ୍ମାନନ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂବର୍ଦ୍ଧକ, ସଂବର୍ଦ୍ଧିତ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ସଂବଳିତ, } ବିଂ. (ସମ୍-ବଲ = ବେଷ୍ଟନ-
ସମ୍ବଳିତ, } କରିବା-ତ) ସହିତେ, ମିଳିତ; ଚଳିତ; ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ; ବେଷ୍ଟିତ ।

ସମ୍ବାଦ, ବି. (ସମ୍-ବଦ୍-କହିବା-ଅ)ସମାଚାର; ବୃତ୍ତାନ୍ତ; ସାଦୃଶ୍ୟ; ସମ୍ଭାଷଣ ।

ସମ୍ବାହ, ସମ୍ବାହନ, ବି.[ସମ୍-ବହ୍ -ଣିଚ୍-(ସୁଖ) ପାଇବା-ଅନ] ଅଙ୍ଗମର୍ଦ୍ଦନ; ଭାରାଦି ବହନ । (ବିଶେଷଣରେ ସମ୍ବାହକ, ସମ୍ବାହିତ ହୁଏ ।)

ସଂବିଦ୍, ସଂବିଦା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍-ବିଦ୍ = ଜାଣିବା ଇତ୍ୟାଦି-କ୍ୱିପ୍, ଆ) ଜ୍ଞାନ, ବୁଦ୍ଧି ; ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ନିୟମ; ଆଚାର; ସଙ୍କେତ; ସମାଧି; ସମ୍ଭାଷଣ; ସନ୍ତୋଷ; ଯୁଦ୍ଧ ।

ସଂବୀକ୍ଷଣ, ବି. (ସମ୍ = ସମ୍ୟକ୍ ପ୍ରକାରେ, ବି = ବିବିଧ-ଈକ୍ଷଣ) ଅନ୍ୱେଷଣ; ଦର୍ଶନ ।

ସଂବୀତ, ବି.(ସମ୍-ବ୍ୟେ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ତ) ଆବୃତ; ରୁଦ୍ଧ; ଗୁପ୍ତ । (ସମ୍-ବି ଇ = ଗମନ କରିବା-ତ) ସମ୍ମିଳିତ, ଏକୀଭୂତ ।

ସଂବୃତ, ବିଂ. (ସମ୍-ବୃ = ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା-ତ) ଆଚ୍ଛାଦିତ; ଗୁପ୍ତ; ଗୋପିତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ସଂବୃତି ହୁଏ ।)

ସଂବୃତ୍ତ, ବିଂ. (ସମ୍-ବୃତ୍ = ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ସମ୍ପାଦିତ ବା ନିଷ୍ପନ୍ନ; ଜାତ; ଗୋପିତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ସଂବୃତ୍ତି ହୁଏ ।)

ସଂବେଦ, ସଂବେଦନ, } ବି. (ସମ୍-ବିଦ୍ =
ସଂବେଦନା, } ଜାଣିବା-ଅ, ଅନ; ଆ) ଅନୁଭବ; ଜ୍ଞାନ ବା ବୋଧ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂବେଦ୍ୟ, ସଂବିଦିତ ହୁଏ ।)

ସଂବେଶ, ବି. (ସମ୍-ବିଶ୍ = ପ୍ରବେଶ କରିବା, ଶୟନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ନିଦ୍ରା; ଉପବେଶନ; ଆସନ; ଶଯ୍ୟା; ସୁରତ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂବିଷ୍ଟ ହୁଏ ।)

ସଂବ୍ୟାନ, ବି. (ସମ୍-ବ୍ୟେ = ଆଚ୍ଛାଦନ-କରିବା-ଅନ) ଉତ୍ତରୀୟ ବସ୍ତ୍ର । (ସଂବ୍ୟାନ ମୁତ୍ତରୀୟଂ ଚ—ଅମର ।) ବସ୍ତ୍ର, ବସନ ।

ସଂଶପ୍ତକ, ବି. (ସମ୍-ଶପ୍ତ = ପ୍ରତିଜ୍ଞା-କଣ୍) ପ୍ରଧାନ ସୈନ୍ୟ, ଯୁଦ୍ଧରୁ ଅନିବର୍ତ୍ତୀ ସୈନ୍ୟ; ଭାରତଯୁଦ୍ଧରେ ନାରାୟଣୀ ସେନାବିଶେଷ । (ସଂଶପ୍ତକାସ୍ତୁ ସମୟାତ୍ ସଂଗ୍ରାମାଦନିବର୍ତ୍ତିନଃ —ଅମର ।)

ସଂଶୟ, ବି. (ସମ୍-ଶୀ = ଶୋଇବା, ସନ୍ଦେହ କରିବା-ଅ) ସନ୍ଦେହ; ଦ୍ୱୈଧଜ୍ଞାନ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂଶୟାନ, ସଂଶୟାଳୁ ଓ ସଂଶୟିତା ହୁଏ ।)

ସଂଶିତ, ବିଂ. (ସମ୍-ଶୋ = ନାଶ କରିବା, ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ବା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ; ନିବାହିତ; ବ୍ରତ-ବିଷୟକ ଯତ୍ନବାନ୍ । ଯେପରି—ସଂଶିତ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଶାଣିତ ବା ତୀକ୍ଷ୍ଣ ।

ସଂଶ୍ରବ, ସଂଶ୍ରାବ, ବି. (ସମ୍-ଶ୍ରୁ = ଶୁଣିବା, ଅଙ୍ଗୀକାର କରିବା-ଅ) ପ୍ରତିଜ୍ଞା;ଅଙ୍ଗୀକାର; ସମ୍ପର୍କ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂଶ୍ରୁତ ହୁଏ ।)

ସଂଶ୍ଳେଷ, ବି. (ସମ୍-ଶ୍ଳିଷ୍ = ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା-ଅ) ଆଲିଙ୍ଗନ; ମିଳନ; ସମ୍ପର୍କ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହୁଏ ।)

ସଂସକ୍ତ, ବିଂ.(ସମ୍-ସନ୍ଜ = ଆସକ୍ତ ହେବା-ତ) ସଂଲଗ୍ନ; ମିଳିତ; ଆସକ୍ତ; ସମନ୍ତାତ୍ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ।

ସଂସଦ୍, ବି. (ସମ୍-ସଦ୍-କ୍ୱିପ୍) ସଭା, ସମାଜ । ଯଥା—

ନାନା ପୁରସ୍କାରକୁ ସଂସଦେ ଶେ,
ସମାଦରେ ବହନ୍ତି ପାଇ ତୋଷେ । ବନ୍ଧୁଣକାବ୍ୟ ।

ସଂସର, ସମେଶ୍ବର, ସମସର, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଞ୍ଜପାସାରର ଏକପ୍ରକାର ରଙ୍ଗ, ଗୈରିକ ବାଟି କଇଥ ଅଠା ମିଶାଇ ଏହି ବର୍ଣ୍ଣ ତପ୍ୟାର କରନ୍ତି ।

ସଂସର୍ଗ, ବି. (ସମ୍-ସୃଜ୍=ସୃଷ୍ଟି କରିବା, ସହବାସ କରିବା-ଅ) ସହବାସ; ସମ୍ପର୍କ ବା ସମ୍ବନ୍ଧ ।

ସଂସାର, ବି. (ସମ୍-ସୃ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଜଗତ୍; ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକ; ପରିବାର; ଅବିଦ୍ୟା-ବନ୍ଧନ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂସାରୀ ହୁଏ ।)

ସଂସାରଗୁରୁ, ବି. ସଂ. କନ୍ଦର୍ପ; ଜଗଦ୍‌ଗୁରୁ ।

ସଂସାରି, ସଂସାରିକା, ବିଂ. (ସାଂସାରିକ ଶବ୍ଦଜ) ସଂସାରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଯଥା—

ସଂସାରିକା ଧର୍ମ କେବେ ନ ଛାଡ଼ନ୍ତି ମୁନି । ନୃ.ସ୍ୱ.ସ୍ତ.ତ.

ସାଧାରଣ ଗୃହସ୍ଥ । ଯଥା—

ସଂସାରିକା ଘରେ ଗ୍ଲାର କସ ଆଉ ଅଛି । ନୃ.ସ୍ୱ.ପ୍ର.ତ.

ସଂସୃତ, ବି. (ସମ୍-ସୃ = ଗମନ କରିବା-ତ) ସଂସାର; ସ୍ରୋତ; ସଙ୍ଗେ ଗମନ ।

ସଂସୃଷ୍ଟି ବି.(ସମ୍-ସୃଜ୍ = ସହବାସ କରିବା-ତି) ସଂସର୍ଗ; ମିଳନ; ସହବାସ; ଉପମାଦି ଅଳଂକାରର ଏକତ୍ର ସଂଯୋଗରେ ପ୍ରତ୍ୟେକର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଥିଲେ ସଂସୃଷ୍ଟି କହନ୍ତି । (ବିଶେଷଣରେ ସଂସୃଷ୍ଟ ଓ ସଂସୃଷ୍ଟୀ ହୁଏ ।)

ସଂସ୍କାର ବି. (ସମ୍-କୃ-ଅ, ସ ଆଗମ) ପୂର୍ବ କର୍ମବାସନା; ଶାସ୍ତ୍ରାଭ୍ୟାସଜନିତ ବାସନା; ଗୁଣବିଶେଷ; ବୈଦିକମତେ ବିବାହ, ଗର୍ଭାଧାନ, ପୁଂସବନ, ସୀମନ୍ତୋନ୍ନୟନ, ଜାତକର୍ମାଦି ଦଶବିଧ ଶୁଦ୍ଧିଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ; ଶୁଦ୍ଧି; ନିର୍ମଳୀକରଣ; ଭୂଷିତକରଣ; ଜୀର୍ଣ୍ଣୋଦ୍ଧାର ବା ମରାମତି; ବ୍ୟାକରଣାଦି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି; ଉଦ୍ଦୀପ୍ତକରଣ; ବେଗ; ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଗୁଣ; ପାକ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂସ୍କର୍ତ୍ତା, ସଂସ୍କାରକ ଏବଂ ସଂସ୍କୃତ ହୁଏ ।)

ସଂସ୍ତର, ବି. (ସମ୍-ସ୍ତୃ = ଆସ୍ତରଣ କରିବା-ଅ) ଶଯ୍ୟା; ପଲ୍ଲବାଦି ରଚିତ ଆସ୍ତରଣ; ଯଜ୍ଞ ।

ସଂସ୍ତବ, ବି. (ସମ-ସ୍ତୁ = ଆଳାପ କରିବା-ଅ) ପରିଚୟ । (ସଂସ୍ତବଃ ସ୍ୟାତ୍ ପରିଚୟଃ— ଅମର ।) ପ୍ରଶଂସା ବା ସ୍ତୁତି । (ବିଶେଷଣରେ ସଂସ୍ତୁତ ହୁଏ ।)

ସଂସ୍ଥାନ, ବି.(ସମ୍-ସ୍ଥା = ଥିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ) ଆକୃତି; ନାଶ; ବିନ୍ୟାସ; ନିର୍ମାଣ; ସଞ୍ଚୟ; ସ୍ଥିତି; ରାଶି; ଚିହ୍ନ; ସନ୍ନିବେଶ; ଚତୁଷ୍ପଥ ।

ସଂସ୍ଥାପନ, ବି. (ସମ୍-ସ୍ଥା-ଣିଚ୍-ପ ଆଗମ-ଅନ) ସ୍ଥାପିତ କରିବା; ସ୍ଥିରୀକରଣ । ଯେପରି—ଧର୍ମ ସଂସ୍ଥାପନ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂସ୍ଥିତ ହୁଏ ।)

ସଂସ୍ଥିତି, ବି. (ସମ୍-ସ୍ଥା = ଥିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତି) ସଂସ୍ଥାନ; ମୃତ୍ୟୁ; ଗୃହ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂସ୍ଥିତ ହୁଏ ।)

ସଂସ୍ରବ, ସଂସ୍ରାବ, ବି. (ସମ୍-ସ୍ରୁ = ଗମନ କରିବା, ମିଳିତ ହେବା-ଅ) ସମ୍ପର୍କ ବା ସମ୍ବନ୍ଧ; ମିଳନ ।

ସଂହତ, ବିଂ. (ସମ୍-ହନ୍ = ମିଳିତହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ଦୃଢ଼; ମିଳିତ; ଜମାଟ; ସଞ୍ଚିତ; ଆଘାତପ୍ରାପ୍ତ; ସମ୍ୟକ୍ ହତ ।

ସଂହତି, ବି. (ସମ୍-ହନ୍-ତି) ସମୂହ; ଅବୟବ ସଂଶ୍ଳେଷ; ନିବିଡ଼ ସଂଯୋଗ; ସମ୍ୟକ୍ ବଧ ।

ସଂହନନ, ବି. (ସମ୍-ହନ୍ = ଆଘାତକରିବା-ଅନ) ଶରୀର । (ଗାତ୍ରଂ ବପୁଃ ସଂହନନଂ— ଅମର ।) ସମ୍ୟକ୍ ଆଘାତ; ବଧ ।

ସଂହାର, ବି. (ସମ୍-ହୃ=ହରଣକରିବା, ବିନାଶ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ପ୍ରଳୟ; ବିନାଶ; ସଂକ୍ଷେପ; ସଂଗ୍ରହ, ସଙ୍କୋଚ; ପ୍ରତ୍ୟାକର୍ଷଣ; ନରକବିଶେଷ ।

ସଂହିତ, ବିଂ. (ସମ୍-ଧା = ଧାରଣକରିବା, ସଂଗ୍ରହ କରିବା-ତ, ଧା = ହି) ମିଳିତ; ସଂଗୃହୀତ ଏକତ୍ରୀକୃତ ।

ସଂହିତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂହିତ-ଆ) ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର । ଯେପରି— ମନୁସଂହିତା । କର୍ମକାଣ୍ଡ ପ୍ରତିପାଦିତ ବେଦର ଶାଖା; ଋଷିପ୍ରଣୀତ ଶାସ୍ତ୍ର । ଯେପରି—ଚରକସଂହିତା । ଋଷିତୁଲ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ରଚିତ ଶାସ୍ତ୍ର । ଯେପରି—ଶାରଙ୍ଗଧରସଂହିତା ଇତ୍ୟାଦି ।

ସଂହୃତି, ବି. (ସମ୍-ହୃ-ତି) ସଂହାର; ସଙ୍କୋଚ; ସଂଗ୍ରହ; ଗ୍ରହଣ; ଆକ୍ରମଣ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂହୃତ ହୁଏ ।)

ସକଳ, ବିଂ. (ସ = ସହିତ-କଳା = ଅଂଶ) ସମୁଦାୟ, ସମସ୍ତ; କଳାସହିତ ।

ସକସକ, ବି. (ଦେଶଜ—ପ୍ରାୟଶଃ କ୍ରନ୍ଦନାର୍ଥ ଶବ୍ଦ ସହ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ) ବିଳାପନ । ଯଥା—

ବିରଟଙ୍କ ଧରି ପଡ଼ିବା ଜାଣି ଲୋକେ,
ପଳାଇଲେ ପଛକୁ କାନ୍ଦି ସକସକେ । କୃ.ଖ୍ରା.ବି.ପ.

କ୍ରନ୍ଦନାଭିନୟ । ଯଥା—

ନଣନ୍ଦ ଶାଶୁ ଶ୍ୱଶୁର ସାନ ଦିଅରକୁ,
ସକସକ କରି କହେ କନ୍ଦା କରି ତାଙ୍କୁ । ନୃ.ପୃ.ଭୃ.ତ.

ସକାଇବା, ସକେଇବା, ସକଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନାକରେ କାନ୍ଦିବା; କାନ୍ଦିଲା ପରି ହେବା । ଯଥା—

ଜଗ୍ମାଳୀ ଏ କଥା ଶୁଣି ସକାଇ,
ନଟ ଗୋପାଳଙ୍କ ଗୃହ୍ନି କହଇ । ହ୍ୱା. ତ.

ସକାଈ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଦେବୀ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ସକାଈ ବନ୍ଧାବାଈ ଗରୁଡ଼ାଈ ଘଣ୍ଟାରି,
ଜାଗୁଲାଈ କାଳରାତ୍ରୀ ଆଦି କାଳଜ୍ଞାରୀ । ନୃ.ପୃ.ଦ୍ୱି.ତ.

ସକାଳ, ବି. (ସଦ୍ୟଃକାଳ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରାତଃ-କାଳ । ଯଥା—

ସକାଳ କର୍ମଯାକ କରଣ ତୁରିତେ । କୃ.ଖ୍ରା.କ.ପ.

କ୍ରି. ବିଂ. ଶୀଘ୍ର ।

ସକାଳପାଇବା, କ୍ରି. (ଚଢ଼କାତରେ) ଘାତ ପାଇବା ।

ସକାଶ, ବିଂ. (ସ = ସହିତ-କାଶ୍ = ଦୀପ୍ତି-ପାଇବା-ଅ) ସମୀପ, ନିକଟ; କାଶଯୁକ୍ତ । (ଦେଶଜ) ଅଂ. ପାଇଁ, ନିମନ୍ତେ । ଯଥା—

ତୁମ ସକାଶ ବା ତୁମ ସକାଶେ ସେ କଷ୍ଟ ପାଇଲେ ।

ସକୃତ୍, ଅଂ. ସଂ. ଏକବାର, ଥରେମାତ୍ର; ସହିତ; ସର୍ବଦା ।

ସକ୍‌କା, ବି. (ଯାବନିକ) ଚର୍ମନିର୍ମିତ ବୃହତ୍ ଜଳପାତ୍ର ।

ସକ୍ତ, ବିଂ. (ସନ୍ଜ୍ = ଆସକ୍ତହେବା-ତ) ଆସକ୍ତ; ଅର୍ପିତ; ଅଭିନିବିଷ୍ଟ; ସଂଲଗ୍ନ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ସଂସକ୍ତ ହୁଏ ।)

ସକ୍ତୁ, ବି. (ଷଚ୍ = ଜଳାଦି ସେକକରିବା-ତୁ) ଯବାଦି ଚୂର୍ଣ୍ଣ ।

ସକ୍ଥ, ବି. (ସନ୍ଜ୍-ଆସକ୍ତ ହେବା-ଥି) ଉରୁ ।

ସଖା, ବି. (ସଖି—ସ-ସମାନ-ଖ୍ୟା = କହିବା-ଇ—ଲୋକରେ ଯେ ସମାନ ବୋଲି କୁହାଯାଏ) ମିତ୍ର; ସହଚର; ସହାୟ ।

ସଖିତା, ସଖିତ୍ୱ, } ବି. (ସଖି-ତା, ତ୍ୱ ଭାବାର୍ଥେ) ମିତ୍ରତା, ବନ୍ଧୁତ୍ୱ । (ଏହି ଅର୍ଥରେ ସଖ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ସଗର୍ଭ, } ବି. (ସ = ସମାନ-ଗର୍ଭ-ଉଦର,
ସଗର୍ଭ୍ୟ, } ସଗର୍ଭ-ଯ) ସହୋଦର । ବିଂ. ଗର୍ଭଯୁକ୍ତ ।

ସଗ୍ଧି, ବି. (ସ-ଅଦ୍-ତି) ସହଭୋଜନ । (ସଗ୍ଧିସ୍ତୁ ସହଭୋଜନଂ ।)

ସଙ୍କଟ, ବିଂ.(ସମ୍-କଟ୍=ଆବରଣକରିବା-ଅ) ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ, ଅଳ୍ପପ୍ରସ୍ଥ; ଆପଦଜନକ; ନିବିଡ଼; ଅଭେଦ୍ୟ; ଜନତାଯୁକ୍ତ । ବି. କ୍ଳେଶ; ଜନତା, ଭିଡ଼ ବା ସଂମର୍ଦ୍ଦ; ବିପଦ୍; ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ । ଯେପରି—ଗିରିସଙ୍କଟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଦେବୀବିଶେଷ ।

ସଙ୍କଟତାରିଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଦେବୀବିଶେଷ; ବିପଦ୍‌ନାଶିନୀ ।

ସଙ୍କର, ବି. (ସମ୍-କୃ = ବିକ୍ଷେପକରିବା-ଅ) ସମ୍ମାର୍ଜନୀକ୍ଷିପ୍ତ ଧୂଳି ପ୍ରଭୃତି; ମିଳନ; ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତି; ପରସ୍ପର ବିରୁଦ୍ଧ ପଦାର୍ଥର ଏକତ୍ରାବସ୍ଥାନ ।

ସଙ୍କରାତି, } ବି. (ସଙ୍କ୍ରାନ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ସୌର
ସଙ୍କରାନ୍ତି, } ମାସର ଆଦ୍ୟ ବା ପ୍ରଥମ ଦିବସ ।
ଯଥା—

ଅମାବସ୍ୟା ସଙ୍କରାନ୍ତି ଦିନ,
ତଇଲ ଘେନନ୍ତି ସେ ପୁଣ । ମା ମା.

ସଙ୍କର୍ଷଣ, ବି. (ସମ୍-କୃଷ୍ = ଚଷିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ)ବଳରାମ;ଆକର୍ଷଣ;କର୍ଷଣ,କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ।

ସଙ୍କଳ, } ବି. (ସମ୍-କଳ୍ = ସଂଗ୍ରହ କରିବା
ସଙ୍କଳନ, } ଇତ୍ୟାଦି-ଅ, ଅନ) ସଂଗ୍ରହ; ଯୋଗ ବା ମିଳନ; ଅଙ୍କଯୋଗ । (ବିଶେଷଣରେ ସଙ୍କଳିତ ହୁଏ ।)

ସଙ୍କଳ୍ପ, ବି. (ସମ୍-କଳ୍ ମନେ ମନେ ଇଚ୍ଛା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ପ) ମାନସକର୍ମ; ମନୋରଥ; ଇଚ୍ଛା । (ବିଶେଷଣରେ ସଂକଳ୍ପିତ ହୁଏ ।)

ସଙ୍କାଶ, ବି. (ସମ୍-କାଶ୍ = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-ଅ) ସମୀପ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦର ପରବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ) ତୁଲ୍ୟ, ସଦୃଶ ।

ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ସମ୍-କୄ = ନିରନ୍ତର ବ୍ୟାପିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ବ୍ୟାପ୍ତ; ନାନାବିଧ ବସ୍ତୁ ମିଳିତ; ସଂକୁଚିତ; ପରସ୍ପର ବିଜାତୀୟ; ଅପ୍ରଶସ୍ତ । ବି. ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ଜାତି; ମିଶ୍ରିତ ରାଗ ।

ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ, ବି. (ସମ୍-କୃତ୍=ପ୍ରଶଂସା କରିବା-ଣିଚ-ଅନ) ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ ଗୁଣାଦିକଥନ; ଗାନଦ୍ୱାରା ଦେବଗୁଣାଦି ବର୍ଣ୍ଣନ; ବର୍ଣ୍ଣନା; ଉଚ୍ଚାରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂକୀର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ ।)

ସଙ୍କୁଡ଼ି, ସଙ୍ଗୁଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଭାତ ତିଅଣ ପ୍ରଭୃତି, ଯାହା କି ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ନୁହେଁ; ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଅନ୍ନ । ଯଥା—

ପରଶୋରି ଲୋକ ସଙ୍ଗେ ଭୁଞ୍ଜି ବସିଥିଲେ,
ତାକୁ ଛୁଇଁ ଖାଇଲେ ଲୋଖି ସଙ୍କୁଡ଼ି ବୁଲେ ।

ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ସଙ୍କୁଳ, ବିଂ. (ସମ୍-କୁଳ୍ = ରାଶି କରିବା-ଅ) ବହୁଲୋକ ସମାକୀର୍ଣ୍ଣ; ବ୍ୟାପ୍ତ; ମିଶ୍ରିତ; ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ । ବି. ପରସ୍ପର ବିରୁଦ୍ଧବାକ୍ୟ; ଯୁଦ୍ଧ; ଜନତା ବା ଭିଡ଼ ।

ସଙ୍କୁଳା ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱାଗତପ୍ରଶ୍ନ; କୁଶଳ-ପ୍ରଶ୍ନ; ଆଶ୍ୱାସନା ।

ସଙ୍କୁଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱାଗତ ବା କୁଶଳ ପୁଚ୍ଛିବା । ଯଥା—

ରାଣୀଦଳେ ପାଟମହାଦେଈ ତାଙ୍କୁ ସଙ୍କୁଳିନେଲେ
ଆଦରେ । ଯ. କେ.

ଆଶ୍ୱାସନା କରିବା ।

ସଙ୍କେତ, ବି. (ସମ୍-କିତ୍ = ସନ୍ଦେହ କରିବା, ବୋଲିବା-ଅ) ଇଙ୍ଗିତ, ଇସାରା; ଚିହ୍ନ; ନିୟମ; ସନ୍ଧାନ; ନିଯୋଗ; ଗୁପ୍ତସ୍ଥାନ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥବୋଧନ ଶକ୍ତି ।

ସଙ୍କୋଚ, ବି. (ସମ୍-କୁଚ୍ = ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ସଂକ୍ଷେପ; ବନ୍ଧନ; ମୁଦ୍ରଣ ବା ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ନ ହେବା; ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; କୁଙ୍କୁମ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂକୁଚିତ ହୁଏ ।)

ସଙ୍କ୍ରନ୍ଦନ,ବି.(ସମ୍-କ୍ରନ୍ଦ୍ = କାନ୍ଦିବା-ଣିଚ୍-ଅନ, ସଙ୍କ୍ରନ୍ଦୟତିରିପୂନିତି ସଙ୍କ୍ରନ୍ଦନଃ = ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କୁ ଯେ କନ୍ଦାଏ) ଇନ୍ଦ୍ର; କ୍ରନ୍ଦନ; ଅତିକ୍ରନ୍ଦନ ।

ସଙ୍କ୍ରମ, ସଙ୍କ୍ରାମ, ସଙ୍କ୍ରମଣ, } ବି. (ସମ୍ କ୍ରମ୍=ଗମନ କରିବା-ଅ, ଅନ) ପ୍ରତିହତ ଗମନ; ଗ୍ରହ-ମାନଙ୍କର ଏକ ରାଶିରୁ ଅନ୍ୟ ରାଶିକୁ ଗମନ; ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା; ଅତିକ୍ରମ; ଗମନ; ପର୍ଯ୍ୟଟନ; ପ୍ରାପ୍ତି; ସମସାମୟିକତା;ସେତୁ;ସୋପାନ; ଉପାୟ । (ବିଶେଷଣରେ ସଙ୍କ୍ରମିତ, ସଙ୍କ୍ରାମିତ ହୁଏ ।)

ସଙ୍କ୍ରାନ୍ତି, ବି. (ସମ୍-କ୍ରମ୍-ତି) ସୂର୍ଯ୍ୟାଦିଙ୍କର ଏକ ରାଶିରୁ ଅନ୍ୟ ରାଶିକୁ ଗମନ; ଗତି; ଅବସ୍ଥା; ପରିବର୍ତ୍ତନ; ପ୍ରତିବିମ୍ବନ; ପ୍ରତିରୂପକରଣ; ସଂଚାର; ବ୍ୟାପ୍ତି । (ବିଶେଷଣରେ ସଙ୍କ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ ।)

ସଂକ୍ଷେପ, ବି. [ସମ୍-କ୍ଷିପ୍=(କ୍ଷେପଣ) ସଂକୋଚ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ] ସଂକୋଚ; ଅଳ୍ପୀ-କରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ହୁଏ ।)

ସଙ୍ଗଳା, ସଙ୍ଗାଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରିୟବସ୍ତୁ ବା ପ୍ରାଣଧନ । ଯଥା—

ଆଦି ପଦାର୍ଥକୁ ଡେଡ଼େ ନ କର ସଙ୍ଗଳା,
ଅମୃତକୁଣ୍ଡ ଗଲେ ବୁଡ଼ିବ ମୋ ଭେଳା । ନୃ.ପୃ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଧନ । ଯଥା—

ଯାଚକ ହୋଇଣ ଯେବେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ହୁଅନ୍ତି,
ସଙ୍ଗାଳ ନ ଥାଇଣ ସେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି ।
ନୃ.ପୃ ପ ତ

ସଙ୍ଗି, ଶଙ୍ଗି, ବି. (ଶଙ୍ଖ ଶବ୍ଦଜ-ଶଙ୍ଖର ସମାକୃତିରୁ ଯେଜ ଏହି ଶବ୍ଦ ଗଠିତ ହୋଇଅଛି) ଗଳଦେଶ । ଯଥା—

କୀଚକ ମସ୍ତକକୁ ଆଣି ବୃକୋଦର,
ଚପିଦେଲେ ସଙ୍ଗିନଳୀକୁ ତାହାର । କୃ.ଖ ବି.ପ.

ସଙ୍ଗୁଳା, ସଙ୍ଖୋଳା, ସଙ୍ଗୁଳନା, ସଙ୍ଖଳନା, } ବି. (ଦେଶଜ) କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ । ଯଥା—

ସବୁ ସଖୀଙ୍କି ସଙ୍ଗୁଳା ମୋହର । ଲ. ବ
ଚହିଁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ କର ସଙ୍ଖଳନା,
ଛଡ଼ାଇବ ସେ ଥିବ ହୃଦର ବେଦନା । କୃ.ଖ.ବି.ପ.

ଆଶ୍ୱାସନା; ଅନ୍ୱେଷଣ । ଯଥା—

ତାହା ଶୁଣି ଲୋକେ ଲଗାଇଣ ଝୁଲା,
କୀଚକକୁ ଆସି କଲେ ସେ ସଙ୍ଖୋଳା । କୃ.ଖ.ବି.ପ.

ସଙ୍ଗୁଳିବା, ସଙ୍ଖୋଳିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କୁଶଳପ୍ରଶ୍ନ କରିବା; ଆଶ୍ୱାସନା କରିବା । ଯଥା—

ପରଜାଙ୍କୁ ନ ସଙ୍ଖୋଳି ହୁଅଇ ରାଜା ଯେହୁ,
ତାଙ୍କୁ କ ପରାପତ ହୁଅନ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆହୁ । ନୃ.ପୃ.ପ୍ର.ତ.

ପଚାରିବା । ଯଥା—

ନୃପତି କୁଳକୁ ସିନା ଏ ବାଦ୍ୟ ଶୋଭଇ,
ସେ କାହିଁକି ବଜାନ୍ତି ସଙ୍ଖୋଳ ବେଗେ ଯାଇ ।
ନୃ. ପୃ. ପ୍ର. ତ.

ସଙ୍ଖ୍ୟ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍-ଖ୍ୟା=ପରସ୍ପର ନାମୋଚ୍ଚାରଣ କରିବା-ଅ) ଯୁଦ୍ଧ ।

ସଙ୍ଖ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍-ଖ୍ୟା=ଗଣନାକରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ, ଆ) ଗଣନା; ବିଚାର, ବୁଦ୍ଧି । (ବିଶେଷଣରେ ସଂଖ୍ୟାତ ହୁଏ ।)

ସଙ୍ଖ୍ୟାବାନ୍,ବି. (ସଙ୍ଖ୍ୟାବତ୍—ସଙ୍ଖ୍ୟା=ବୁଦ୍ଧି-ବତ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ)ପଣ୍ଡିତ । ବି°.ସଙ୍ଖ୍ୟାବିଶିଷ୍ଟ ।

ସଙ୍ଗ, ବି. (ସନ୍ଜ୍=ଆସକ୍ତହେବା-ଅ) ସହବାସ; ପ୍ରତିବନ୍ଧ; ଅନୁରାଗ; ବିଷୟାନୁ-ରାଗ; ମିଳନ; ସମ୍ବନ୍ଧ; ବାସନା; ଆସକ୍ତି; ନଦୀଗଣର ମିଳନ ସ୍ଥାନ ।

ସଙ୍ଗତ, ବି°. (ସମ୍-ଗମ୍=ମିଳିତ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ଉପଯୁକ୍ତ; ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ; ମିଳିତ; ସାକ୍ଷାତ୍କୃତ; ସଞ୍ଚିତ; ଦୃଷ୍ଟ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ସଙ୍ଗତି ହୁଏ ।)

ସଙ୍ଗମ, ବି. (ସମ୍-ଗମ୍-ଅ) ମିଳନ, ସହବାସ; ସମ୍ଭୋଗ ।

ସଙ୍ଗର, ବି. (ସମ୍-ଗୃ=ଯୁଦ୍ଧକରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଯୁଦ୍ଧ; ଆପଦ୍; ସମ୍ପଦ୍; ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ପ୍ରଶ୍ନ; ନିୟମ; ଜ୍ଞାନ; ବିଷ; ବିଷୟବିନିଷୟନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ।

ସଙ୍ଗବ, ବି.ସଂ ପ୍ରାତଃକାଳର ପରମୁହୂର୍ତ୍ତିବିଷୟ ।

ସଙ୍ଗା,ବି°.(ଶକଟବାହକ ବୃଷାର୍ଥକ ଶଙ୍ଗଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ବଳଦ ଶକଟ ବହନ କରେ ।

ସଙ୍ଗାତ,ବି.(ସମଗାବ ପଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ) ମିତ୍ର ।

ସଙ୍ଗାତ୍ରୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଙ୍ଗାତ ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ) ମିତ୍ରସ୍ତ୍ରୀ; ପ୍ରେୟସୀ । ଯଥା—

ତୁ ମୋତେ ସଙ୍ଗାତ୍ରୁଣୀ ନ ବୋଲୁ ଯେ ଏକା ।ସା.ଖ.ଅ

ସଙ୍ଗାବଳଦ, ବି. (ଶଙ୍କ ବଳୀବର୍ଦ୍ଦ ଶବ୍ଦଜ) ଶଗଡ଼ବୁହା ବଳଦ ।

ସଙ୍ଗୀତ, ବି. (ସମ୍-ଗୀତ) ଗାନ, ତୌର୍ଯ୍ୟତ୍ରିକ ଅର୍ଥାତ୍ ନୃତ୍ୟ, ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟ । ବିଂ. ସମ୍ୟକ୍ ଗୀତ ।

ସଙ୍ଗୀତି, ବି.(ସମ୍-ଗୈ=ଗାଇବା-ତି) ଆଳାପ, କଥୋପକଥନ; ସଙ୍ଗୀତ ।

ସଙ୍ଗୀନ, ବିଂ. (ଦେଶଜପ୍ରାୟ) ବିଷମ, ଭୟାନକ ।

ସଙ୍ଗୂଢ଼. ବିଂ. (ସମ୍-ଗୁହ୍ =ଗୋପନ କରିବା-ତ) ଲୁକ୍କାୟିତ; ଆଚ୍ଛାଦିତ; ସଙ୍କଳିତ । (ସଙ୍ଗୂଢ଼ଃ ସ୍ୟାତ୍ ସଙ୍କଳିତଃ—ଅମର ।)

ସଙ୍ଗୋଇବା, କ୍ରି. (ସମ୍-ଗମ୍ ଧାତୁଜ) ସଂଯୋଗ କରିବା । ଯଥା—

କିମ୍ବୁଣ୍ଡି ସଙ୍ଗୋଇଣ ବାନ୍ଧିଲେ ଉଦ୍‌ବ୍ୟ ଚୂଳ,
ଶୀତ ପୀତାରୁଣ ଯେ ଶଞ୍ଜିଲେ ପୁଷ୍ପମାଳ । ମଂ. ସଂ.

ସଂଘ, ବି. (ସମ୍-ହନ୍ = ବଧ କରିବା, ପଞ୍ଚଚ୍ଛନ୍ନ ହେବା-ଅ) ସମୂହ, ଗଣ, ଦଳ ।

ସଂଘଟ, ସଂଘଟ୍ଟ, ସଂଘଟନ, ସଂଘଟ୍ଟନ, ସଂଘଟନା, } ବି. (ସମ୍-ଘଟ୍ = ମିଳିତହେବା, ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ, ଅନ, ଆ) ମେଳନ, ଯୋଜନ; ସଂଘର୍ଷ; ପରସ୍ପର ଘର୍ଷଣ; ଗଠନ; ଘଟନା; ଘୋଟନ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂଘଟିତ, ସଂଘଟ୍ଟିତ ହୁଏ ।)

ସଂଘଶଃ, ଅଂ. ସଂ. ଭୂରିଶଃ, ବହୁଶଃ; ଦଳେ-ଦଳେ; ପୁଞ୍ଜାପୁଞ୍ଜି ।

ସଂଘା, ବି. (ଦେଶଜ) ଘର ଭିତରେ ଖୁଣ୍ଟକୁ ଲାଗି ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ଭଡ଼ି । ଯଥା—

ମନ୍ତ୍ରିପୁଅ ସେ ଘର ଭିତରକୁ ପଶି ଗଲବେଳକୁ ସଂଘାରେ ମଣିଷ ମୁଣ୍ଡ ମାଳକୁମାଳ ଝୁଙ୍ଗା ହୋଇଛି । ଉ. ସା.

ସଂଘାଟିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଯୁଗ୍ମ; ଘ୍ରାଣ; ଦୂତୀ; କଳକଣ୍ଟକ ।

ସଂଘାଡ଼, ସଙ୍ଗାଡ଼, } ବି. (ଯୁଗ୍ମାର୍ଥ ସଂଘାଟିକା ଶବ୍ଦଜ) ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଯୁଗଳ । ଯେପରି—ସୂତ୍ର ସଂଘାଡ଼ ପଇତା ।

ସଂଘାତ, ବି. (ସମ୍ ହନ୍-ଅ, ହନ୍=ଘାତ୍) ସମୂହ, ସମଷ୍ଟି; ଆଘାତ; ବଧ; ନିବିଡ଼ ସଂଯୋଗ; ଘନ; ନରକବିଶେଷ ।

ସଂଘାର, ବି. (ସଂହାର ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ନାଶ ।

ସଂଘାରିବା, କ୍ରି. ନାଶ କରିବା । ଯଥା—

ଅଘାସୁର ଦୈତ୍ୟଙ୍କୁ ବନସ୍ତେ ସଂଘାରିଲେ । ନୃ. ପୃ ସ ତ.

ସଚରାଚର, ବିଂ. (ସ = ସହିତ ଚରାଚର = ସ୍ଥାବରଜଙ୍ଗମ) ସର୍ବସାଧାରଣ; ଜଗତ୍; ସ୍ଥାବରଜଙ୍ଗମ ।

ସଚ୍ଚ, ସଚା, ବିଂ. (ସତ୍ୟ = ପ୍ରାକୃତ ସଚ ଶବ୍ଦଜାତ) ଠିକ୍ ବା ଯଥାର୍ଥ । ଯଥା—

ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସଚ୍ଚ ତୋର ହୋଇଲା ଦ୍ୱିଜବର,
ପାଣ୍ଡବଙ୍କୁ ମାରି ରାଜ୍ୟ ଦିଅ କୁରୁବୀର । ସା. ଭା. ଆ.

ଉତ୍ତମ । ଯଥା—

ଶାନ୍ତ ସୁବୁଦ୍ଧି ଦୟାଶୀଳ,
ତପେଣ ସଚା ମହୀପାଳ । ମା. ମା.

ସଚିବ, ବି. (ସଚ୍ = ସମ୍ବନ୍ଧ କରିବା-ଇ=ସଚି=ବନ୍ଧୁତା-ବା = ପାଇବା-ଅ) ସହାୟ; ସଙ୍ଗୀ; ମନ୍ତ୍ରୀ ।

ସଚ୍ଛନ୍ଦ, ଛଚ୍ଛନ୍ଦ, ବିଂ. (ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ = ପ୍ରାକୃତ ସଚ୍ଛନ୍ଦ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱେଚ୍ଛାଯୁକ୍ତ ବା ପ୍ରତିବନ୍ଧରହିତ ।

ସଚ୍ଛଳ, ସଚ୍ଛଳ, ବିଂ. (ସଚ୍ଛୀଳ ଶବ୍ଦଜ) ଦାତା; ବ୍ୟୟୀ ।

ସଜ, ବିଂ. (ସଦ୍ୟଃ ପଦଜାତ) ନୂଆ, ଯାହା ବାସି ନୁହେ । ଯେପରି—ସଜପଖାଳ ଭାତ । (ସଜ୍ଜା ଶବ୍ଦଜ) ବେଶ । ଯଥା—

କେ ଅଙ୍ଗ ସଜ ବଢ଼ାଇ । ର. କ.

ଅଳଙ୍କାର । ଯଥା—

ସଜ ଲାଗି ଆଦର କଲେଣି ହେଲା । ବି. ଚ. ମ.

ଉପକରଣ । ଯଥା—

ଚନ୍ଦନଲୁର ଶୀକାର ସଜ,
ଆଣ ବୋଲନ୍ତେ ନୃପଆତ୍ମଜ । ଲ. ବ.

ଗୃହର ଉପକରଣ ବା ପିତଳ ପ୍ରଭୃତି ପାତ୍ର । ଯଥା—

ଘରେ ପିତଳ ସଜ ଯେତେ,
ଯେ କଂସା ତମ୍ବାଦି ସହିତେ । ଦା. ର.

ବଢ଼ାଇ ମୋଚ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ବୋଇଲା ଏ ପଥର ରଖି,
ତୋର ସଜକୁ ଦପ ଦେଖି । ଦା. ର.

ସୁବିଧା । ଯଥା—ସେ କାର୍ଯ୍ୟଟି ଏକ୍ଷଣି କରିବାପାଇଁ ସଜ ହେଲା ନାହିଁ ।

ସଜକରିବା, କ୍ରି. (ସଜ୍ଜା ଶବ୍ଦଜ) ସଜାଡ଼ିବା, ବେଶଭୂଷା କରିବା ।

ସଜଘିଅ, ବି. (ସଦ୍ୟୋଘୃତ ଶବ୍ଦଜ) ସେହିକ୍ଷଣି ଲହୁଣି ମାରି କାଢ଼ିଥିବା ଘିଅ ।

ସଜଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ସାଜବା । ଯଥା—

ବେଗ୍ର ସଜଡ଼ାକାଳେ ସୁମନସରେ,
ଶ୍ୱାସ ତେଜ ମଜ୍ଜିବ ସୁମନଶରେ ।

ବିଂ. ସାଜଥିବା ।

ସଜଡ଼ାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ତୟାର କରାଇବା । ଯଥା—

ସଜଡ଼ାଇ ଆଣିଲେ କ ଏ ମୂରଛ । ବ. ଚ. ମ.

ସଜ୍ଜିତ କରାଇବା । ଯଥା—

ଶେଯଶ୍ରି ସଜଡ଼ାଇବ । ବ. ଚ. ମ.

ସଜନା, ବି. (ଶୋଭାଞ୍ଜନ ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ମୁନଗାଗଛ ଓ ଫଳ ।

ସଜନାଛୁଇଁ, ସଜନାଦଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ମୁନଗାଫଳ ।

ସଜନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ୱ ଜନ ଶବ୍ଦଜ) ସହଚାରିଣୀ; ସ୍ୱ ସ୍ତ୍ରୀ; ସହଚରୀ ବା ସଖୀ ।

ସଜବାଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଳଙ୍କାର । ଯଥା—

ନୟନ ଆଲୋକ ହରେ କନ୍ୟା ସଜବାଜେ ।
ନୃ. ସୁ. ଦ୍ୱି. ଚ.

ସଜଳସ, ବି. (ସର୍ଜ୍ଜରସ ଶବ୍ଦଜ) ଝୁଣା । ଯଥା—

କଉ ଛଣପଣ୍ଟ ସଜଳସ ଘୃତ ଦେବୁ । ଗା. ଭା. ଆ.

ସଜହେବା, କ୍ରି. (ସଜ୍ଜା ଶବ୍ଦଜ) ସନ୍ନଦ୍ଧ-ହେବା । ଯଥା—

କାରବସ୍ତୁ କାହୁ ସଜ ହେଉଅଛୁ ଆଶାତରେ
କୋଲ କରିବାର ହେ ସୁନ୍ଦର । ବ. ଚ. ମ.

ଅଳଙ୍କୃତ ହେବା ।

ସଜା, ବି. (ଯାବନିକ) ଦଣ୍ଡ ବା ଶାସ୍ତି ।

ସଜାଇବା, କ୍ରି. (ସଜ୍ଜା ଶବ୍ଦଜ) ସୁସଜ୍ଜ କରିବା, ବେଶ କରିବା ।

ସଜାଜ୍, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ । ଯଥା—

ନାଜଲ ସଜାଜ୍ ଆଉ ଚମକ ନିଶାଣ,
ସେ ସଜାଜ୍ ଭୀମସେନ କଲେ ନମସ୍କାର । ସା. ଭା. ସ.

ସଜାଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ ବା ସଜ୍ଜା ଶବ୍ଦଜ) ଯତ୍ନ; ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ନିବେଶ ।

ସଜାଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ସଜ୍ଜା ଶବ୍ଦଜ) ଯତ୍ନ କରିବା; ସଜ୍ଜିତ କରିବା । ଯଥା—

ଭଲ ଯୌବନ ସୃଷ୍ଟି ସଜାଡ଼ିଲ,
ଆଗ ଉପମା ସୃଷ୍ଟି ଅଜାଡ଼ିଲ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ସଜାତୀୟ, ବିଂ. (ସଜାତି = ସମାନ ଜାତି-ଈୟ) ଏକଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ; ଏକବିଧ; ସଦୃଶ, ତୁଲ୍ୟ ।

ସଜାରି, ବି. (ଦେଶଜ) କାର୍ଯ୍ୟକାରମାନଙ୍କର ଭାଗୁଆଳ; ସମାନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ।

ସଜାରୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଝିଙ୍କନାମକ ଜନ୍ତୁ ।

ସଜିଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ସୁବିଧା । ବିଂ. ଠିକ୍ ।

ସଜୀବ, ବିଂ. (ସ = ସହ-ଜୀବ = ଜୀବନ) ଜୀବିତ, ଯାହାର ଜୀବନ ଅଛି ।

ସଜ୍ଜ, ବିଂ. (ସସ୍ଜ୍ = ସୁସଜ୍ଜିତ ହେବା-ଅ) ସଜ୍ଜିତ, ଭୂଷିତ; ପ୍ରସ୍ତୁତ; ସନ୍ନାହବିଶିଷ୍ଟ; ବର୍ମିତ; ପ୍ରାକାରାଦିଦ୍ୱାରା ସୁରକ୍ଷିତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ସଜ୍ଜା) ବେଶଭୂଷା; ସନ୍ନାହ; ଆୟୋଜନ ।

ସଜ୍ଜନ, ବିଂ. (ସତ୍-ଜନ) କୁଳୀନ, ସୁଜନ । (ସସ୍ଜ୍ = ସୁସଜ୍ଜିତ ହେବା-ଅନ) ବି. ସୈନ୍ୟ ରକ୍ଷଣାର୍ଥ ନିଯୁକ୍ତ ପ୍ରହରୀକାଦି ବିନ୍ୟାସ । (ସଜ୍ଜନଂତୁପରିକ୍ଷଣଂ—ଅମର ।) ଘାଟ; ସଜ୍ଜା; ଆୟୋଜନ; ଗଜସଜ୍ଜୀକରଣ; ସୈନ୍ୟସ୍ଥାପନ । (ବିଶେଷଣରେ ସଜ୍ଜିତ ହୁଏ ।)

ସଞ୍ଚ, ବି. (ସମ୍-ଚି = ଏକତ୍ର କରିବା-ଅ) ପୁସ୍ତକ ଲେଖିବା ପାଇଁ ପତ୍ରସମୂହ, ଗ୍ରନ୍ଥ ।

(ଦେଶଜ) ଛନ୍ଦ; ଆକୃତି । ଯଥା—

କାହା ବେନସ୍ତନେ ରହିଲ ଝାଳସଞ୍ଚ
ଢଳଢ଼ଳ ମକରନ୍ଦକୁ କଲା ନୀଚ । କୃ. ଭ. ବ. ଘ.

ଶୋଭା । (ସୋର ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ବିଂ. ସୁଢ଼ଳ, ସୁନ୍ଦର । ଯଥା—

ବନ୍ଧଙ୍ଗ ସ୍ତନ ତରୁ ଫଳ,
ବନ୍ଧଣ ସଞ୍ଚ ପତ୍ରାବଳୀ । ବୈ. ଭ.

ସଞ୍ଚନ, ବି. (ସଞ୍ଚୟ ଶବ୍ଦଜ) ସଞ୍ଚୟ । ଯଥା—

ଧନ ସଞ୍ଚନେ ଦେଇ ମନ,
କାହିଁ ନ କରଇ ପୁଣ । ମା. ମା.

ସଞ୍ଚପ, ବି. (ସଂକ୍ଷେପ ଶବ୍ଦଜ) ସଂକ୍ଷେପ । ଯଥା—

ଅସଞ୍ଚପ ଏଥି କେହୁ କରିବ ଲେଖନ,
ସଂକ୍ଷେପ କରିବାକୁ ପାଇବା କାହିଁ ଧନ । ସା. ଭା. ସ.

ସଞ୍ଚପିବା, କ୍ରି. (ସଂକ୍ଷେପ ଶବ୍ଦଜ) ସଂକ୍ଷେପ କରିବା । ଯଥା—

ଏ କଥା ସଞ୍ଚପି ମୋତେ କହିବା ଗୋସାଇଁ । ନା.ର ଗୀ

ସଂଚୟ କରିବା । ଯଥା—

ବିଶ୍ୱକର୍ମାର ଶିଳ୍ପିପଣ,
ସଞ୍ଚପି କରିଛୁ ନିର୍ମାଣ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ସଞ୍ଚୟ, ବି. (ସମ୍-ଚି = ଏକତ୍ର କରିବା-ଅ) ସମୂହ; ସଂଗ୍ରହ ।

ସଞ୍ଚୟନ, ବି. (ସମ୍-ଚି-ଅନ) ସଂଗ୍ରହକରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ସଞ୍ଚିତ ଓ ସଞ୍ଚେୟ ହୁଏ ।)

ସଞ୍ଚର, } ବି. (ସମ୍-ଚର୍-ଅ, ଅନ) ଗମନ,
ସଞ୍ଚରଣ, } ଚଳନ; କମ୍ପନ; ପଥ; ସ୍ଥାନ; ଶରୀର; ସେତୁ । (ବିଶେଷଣରେ ସଂଚରିତ, ସଞ୍ଚରିଷ୍ଣୁ ହୁଏ ।)

ସଞ୍ଚା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚିହ୍ନ । ଯଥା—

ସଞ୍ଚା ଆଣିଛୁ ଚୂଡ଼ାର, ସାକ୍ଷାତେ କି ପରିହର । ର.ପ.

ଶୋଭା । ଯଥା—

ଚାଲିବାବେଳେ ତାଙ୍କ ପାଦତଳେ କୁଞ୍ଚା,
ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ବାଜି ନନ୍ଦିଲ ପଦ୍ମସଞ୍ଚା । କୃ. ଭା. ବି. ପ.

ଛିଟା । ଯଥା—

ମୁଣ୍ଡ କାଟିବାରେ ରକତ ସଞ୍ଚା ପଡ଼ି,
ଦେହ ଲୁଗା ଭିଜିଗଲା ଯାଇ ତ ନାହିଁ ବୁଡ଼ି । କୃ.ଭା.ବି.ପ.

(ସଞ୍ଚୟ ଶବ୍ଦଜ) ସାମଗ୍ରୀ ବା ଉପକରଣ । ଯଥା—

କହିଲି କୁଟିଳଭାବ, ବିଭା ସଞ୍ଚା ଘେନ ଆସ । ପ୍ର. ପ.

ଛଞ୍ଚା, ଖାଦ୍ୟସାମଗ୍ରୀ । ଯଥା—

ବିରାଟ ଦେଖିକରି ନୃପତିମାନଙ୍କୁ,
ବସା ସଞ୍ଚା ଦେଇ ପୂଜିଲେ ତାହାଙ୍କୁ ।

ସମଷ୍ଟି ବା ଏକୀକରଣ । ଯଥା—

ନିରଞ୍ଜନ ମରନ୍ତେ ସଂସାର ହେଲା ଭଗ୍ନ,
ଯାବତ ଆତ୍ମାଯାକ ହୋଇଲେ ଏକସଞ୍ଚା । ନୃ.ପୁ ପ୍ର.ତ.

ବିଂ. ଦୃଢ଼ । ଯଥା —

କର୍ଣ୍ଣର ଶରୀର ହୋଇଥିଲାକ ଯେ କଞ୍ଚା,
ଶକ୍ତି ତେଜ ଲାଗି ସେ ହୋଇଗଲା ବଜ୍ରସଞ୍ଚା ।
ସା. ଭା. ଦ୍ରୋ. ପ.

ସଞ୍ଚାଇବା, କ୍ରି. (ସଞ୍ଚୟ ଶବ୍ଦଜ) ସଂଚିତ କରାଇବା ।

ସଞ୍ଚାଣ, ବି. (ସଞ୍ଚୟ ଶବ୍ଦଜ) ସଂଚୟନ, ସଂଗ୍ରହକରଣ ।

ସଞ୍ଚାଣ, } ବି. (ଶଶାଦନ ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷି-
ଛଞ୍ଚାଣ, } ବିଶେଷ । ଯଥା—

କ୍ଷୀବନ ବିକଳେ ମୁହିଁ ସଞ୍ଚାଣକୁ ଚାହେଁ । କ. ବ.

ସଞ୍ଚାଣି, ବି. (ସଞ୍ଚୟ ଶବ୍ଦଜ) ସଞ୍ଚୟନ, ସଂଗ୍ରହକରଣ । ବିଂ. ସଞ୍ଚିତ; ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ । ଯଥା—

ଆଗହୁଁ ଏ କଥା ତୋତେ ହୋଇଛି ସଞ୍ଚାଣି,
ମୋତେ ନ ପୁଚ୍ଛ କପାଁଇ କରୁଛୁ ଭ୍ରମଣି ।
ନୃ. ପୁ ଦ୍ୱି ତ.

ସଞ୍ଚାର, } ବି. (ସମ୍-ଚର୍ = ଗମନ କରିବା-
ସଞ୍ଚାରଣ, } ଅ, ଅନ) ଗତି; ବୃଦ୍ଧି ; ଗ୍ରହାଦିର ରାଶ୍ୟନ୍ତରକୁ ସଂକ୍ରମଣ; ବିସ୍ତାର; କଷ୍ଟଗତି; କଷ୍ଟ; ପଥପ୍ରଦର୍ଶନ; ଉତ୍ତେଜନ; ଚାଳନ; ସର୍ପମଣି; ସେତୁ; ପଥ । (ବିଶେଷଣରେ ସଞ୍ଚାରୀ ଓ ସଞ୍ଚାରିତ ହୁଏ ।)

ସଞ୍ଚିଲା, ବିଂ. (ସଞ୍ଚୟ ଶବ୍ଦଜ) ସଞ୍ଚିତ; ପାଳିତ । ଯଥା—

ସଞ୍ଚିଲା ଜନରେ କୋପ କେଉଁ କାରଣ । ବି. ଗୀ.

ସଞ୍ଚିବା, କ୍ରି. (ସମ୍-ଚି ଧାତୁଜ) ସଞ୍ଚୟ କରିବା ।

ସଞ୍ଜ, ବି. (ସନ୍ଧ୍ୟା = ପ୍ରାକୃତ ସଞ୍ଝା ଶବ୍ଦଜ) ସାୟଂକାଳ; ସନ୍ଧ୍ୟାଦୀପ । ଯଥା—

ସଞ୍ଜ ନ ଲାଗୁଣୁ ଖେଳି ପାଞ୍ଚି ବଢ଼ା କାଖେ,
ହାଜର ହୋଇଲେ ଆସି ମଣ୍ଡିଦଣ୍ଡା ପାଖେ ।
ଭ. ଶା. ୧୮. ୯.

ସଞ୍ଜବନ, ବି. (ସମ୍-ଜୁ = ଗମନ କରିବା-ଅନ) ଚତୁଃଶାଲ; ପରସ୍ପରାଭିମୁଖ ଗୃହଚତୁଷ୍ଟୟ ।

ସଞ୍ଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ୱ ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରାଜଭାଗ । ଯଥା—

ବାଟିଏ ଯେ ଚଷେ ପଇଟିଏ ଦିଏ ସଞ୍ଜା,
ଦ୍ୱାଦଶ ଫଳ ଅର୍ଜି ସୁଖେ ନଅଇ ପ୍ରଜା । ସା. ଭା. ଆ.

ସଞ୍ଜାଇ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସନ୍ଧ୍ୟାଦେବୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । ଯଥା—
ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱରୀ ସୁରେଶ୍ୱରୀ ସଞ୍ଜାଇ ସାରଳା । ନୃ.ସୁ.ପ.ଚ.
ସଞ୍ଜାକଟିବା, } ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ୱ ଶସ୍ୟ-
ସଞ୍ଜାଦେଖିବା, } କ୍ଷେତ୍ରରୁ ପ୍ରାପ୍ୟ ରାଜଭାଗ ସ୍ଥିର କରିବା ।
ସଞ୍ଜାପ, ବି. (ଦେଶଜ) ଧଡ଼ି ।
ସଞ୍ଜୀବନ, ବିଂ. (ସମ୍-ଜୀବ୍ = ବଞ୍ଚିବା-ଣିଚ୍-ଅନ) ଜୀବନଦାୟୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ସଞ୍ଜୀବନୀ) ଜୀବନଦାୟିନୀ (ଔଷଧିବିଶେଷ) । ବି. ଜୀବନଧାରଣ ।
ସଟ, ସଟା, ବି. (ସଟ୍ = ଅଂଶକରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ, ଆ) କେଶର, ସିଂହାଦିର ମସ୍ତକର ଚୂଳ; ଶିଖା ।
ସଟରବଟର, ବି. (ଦେଶଜ) କୁମନ୍ତ୍ରଣା ।
ସଟାବଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଳୀକ ପ୍ରବୋଧ-ବାକ୍ୟ; କୌଶଳ, ଉପାୟ । ଯଥା —
ଏହିରୂପେ ଯହୁଁ ଚେଷ୍ଟା, କଲା ଦୁର୍ଜନ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା,
କଲି ତାକୁ ସଟାବଟା, ଜପାଳ ଫଟା ହେବାରୁ । ସୁ.ପ.
ବିଂ. ସାମାନ୍ୟ; ତୁଚ୍ଛ, ନଷ୍ଟପ୍ରୟୋଜନ । ଯଥା —
କହିଲ କଥା ମୋର ମଣିଲ ସଟାବଟା,
ନକଟେ ମରବଟି ଧଇବସ୍ତ୍ର ବେଟା । କୃ. ଖ. ମ ପ.
ସଟ୍ଟକ, ବି. ସଂ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା ରଚିତ ନାଟକ-ବିଶେଷ । ଯେପରି କର୍ପୂରମଞ୍ଜରୀ ସଟ୍ଟକ ।
ସଡ଼, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପରିଶୁଦ୍ଧ, ଉତ୍ତମ; ଘୃତ ଦୁଗ୍ଧାଦିରେ ପରିଶୁଦ୍ଧ (ପାକ) । ଯେପରି— ସଡ଼ କଳସି ।
ସଡ଼କ, ବି. (ପ୍ରଧାନ ପଥାର୍ଥବୋଧକ ସରକ ଶବ୍ଦଜ ବା ସରଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ପଥ, ଦାଣ୍ଡ ।
ସଡ଼କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ଗଛ ।
ସଡ଼ସଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟାଦିର ଅନୁଭବ ଇଚ୍ଛା; ଅନନୁଭୂତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦେଖିଲେ ଅନୁଭବ କରିବାର ଇଚ୍ଛା । ଅଂ. ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।
ସଡ଼ସଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନୀରସ, ଶୁଷ୍କ ।
ସଡ଼ା, ସଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପଚିଯାଇଥିବା । ଯଥା—
କେମନ୍ତେ କହିବି କପାଁ ଅଣ୍ଡାଳିଲି ଶିଶୁର ସଡ଼ା ଶରୀର ।
ପାଦବସ୍ତୀ ।
ବି. ପଚିବା ।
ସଡ଼ାଇ, ସଡ଼େଇ, } ବି. (ଦେଶଜ) ନଡ଼ିଆ
ସଢ଼ାଇ, ସଢ଼େଇ, } ଖୋଳପା । ଯଥା—
ନଡ଼ିଆ ସଡ଼ାଇ ଦ୍ୱିଫାଳ,କରଣୀଆଇ କରତାଳ । ଦା.ର
ସଡ଼ିବା, ସଢ଼ିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ସଡ଼ ଧାତୁଜ) ପଚିବା । ଯଥା—
ନ ସଡ଼ି ବଡ଼ିମା ତାମସ ଗହ୍ୱରେ,
କମେ ଉଠ ଧର୍ମ ଶଇଳ ଶିଖରେ । ଦ. ବା.
ଦୁଃଖାଦିରେ ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା । ଯଥା —
ଲୀଳାନିଧି ହେ ଲକେ ମୁଁ ଗଲିଣି ସଢ଼ି । କ. ଚ. ଚ.
ସଡ଼ୁ, ସଢ଼ୁ, ବି. (ସହୋଢ଼ ଶବ୍ଦଜ) ଭାର୍ଯ୍ୟାର ଭଗିନୀର ପତି । ଯଥା—
ବସୁଦେବ ଆମ୍ଭେ ଅଟୁଁ ସହୋଦର ସଡ଼ୁ । ସା.ଭ ସ.
ସଣ୍ଠୁଣା, ବି. (ସଂସ୍ଥାନ ଶବ୍ଦଜ) ମର୍ଯ୍ୟାଦା । ବିଂ. ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ, ସଭ୍ୟ; ଉତ୍ତମ ।
ସଣ୍ଡାସି, } ବି. (ସନ୍ଦଂଶ ଶବ୍ଦଜ) ଲୌହ-
ସଣ୍ଡୁଆସି, } ଚିମୁଟାବିଶେଷ ।
ସଣ୍ଡିଆକଳା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ର ଦୁଇ
ସଣ୍ଢିଆକଳା, } ପଇ ମଧ୍ୟରେ ଯୋଡ଼ିଥିବା କଳା, ଏହି କଳା ଯୋଗୁଁ ପଇଗୁଡ଼ିକ ଦୃଢ଼ରେ ଲାଗି ରହିଥାଏ ।
ସଣ୍ଡୀନ, ବି. (ସମ୍-ଡୀ = ଆକାଶରେ ଗମନ-କରିବା-ତ, ତ=ନ) ପକ୍ଷିର ଗମନବିଶେଷ ।
ସଣ୍ଢ଼ା, ବିଂ. (ସନ୍ନଦ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ) କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସମୁତ୍ସୁକ; କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ । ବି. (ଦେଶଜ) ଜ୍ୱର ପ୍ରତାପରୁ ମୁଖରେ ଜନିତ ବ୍ରଣବିଶେଷ । ଯେପରି—ଜରସଣ୍ଢ଼ା ।
ସତ, ବି. (ସତ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସତ୍ୟ । (ସତ୍ତ୍ୱ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ । ଯଥା—
ସତ ରଜ ତମ ଯେ ପଚଶ ପ୍ରକୃତ । ନୃ.ସୁ.ତୃ.ଚ.

ସତକୁସତ, } କ୍ରି. ବି°. (ଦେଶଜ)
ସତକୁସତେ, } ନିଷ୍ଠୁରରେ ।

ସତଚାଳିଶ, } ବି°. (ସପ୍ତଚତ୍ୱାରିଂଶ ଶବ୍ଦଜ)
ସତଚାଳିଶି, } ୪୭ ସଂଖ୍ୟା ।

ସତତ, କ୍ରି. ବି°. (ସମ୍-ତନ୍=ବିସ୍ତାର କରିବା-ତ) ନିରନ୍ତର, ସର୍ବଦା ।

ସତର, ବି°. (ସପ୍ତଦଶ=ପ୍ରାକୃତ ସତ୍ତରହ ଶବ୍ଦଜ) ୧୭ ସଂଖ୍ୟା ।

ସତରଞ୍ଜି, ବି. (ଦେଶଜ) .ଖେଳବିଶେଷ; ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ ସୂତ୍ରନିର୍ମିତ ଆସନବିଶେଷ ।

ସତର୍କ, ବି°. (ସ=ସହିତ-ତର୍କ=ବିଚାର ବା ବିବେଚନା) ସାବଧାନ ।

ସତଲ, ବି°. (ସମତଳ ଶବ୍ଦଜ) ସମାନ, ଚୌରସ ।

ସତଷଠି, ବି°. (ସପ୍ତଷଷ୍ଟି ଶବ୍ଦଜ) ୬୭ ସଂଖ୍ୟା ।

ସତା, ବି. (ସତ୍ତ୍ୱ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବଳ, ଶକ୍ତି; ସାରଅଂଶ ।

ସତାଇଶ, } ବି°. (ପ୍ରାକୃତ ସତ୍ତାଇସା ଶବ୍ଦଜ)
ସତାଇଶି, } ୨୭ ସଂଖ୍ୟା ।

ସତାଣୋଇ, } ବି°. (ସପ୍ତନବତି ଶବ୍ଦଜ)
ସତାନବେ, } ୯୭ ସଂଖ୍ୟା ।

ସତାବନ, ବି°. (ସପ୍ତପଞ୍ଚାଶତ୍=ପ୍ରାକୃତ ସତ୍ତାବଣ ଶବ୍ଦଜ) ୫୭ ସଂଖ୍ୟା ।

ସତାଶି, } ବି°. (ସପ୍ତାଶୀତି ଶବ୍ଦଜ) ୮୭
ସତାଅଶି, } ସଂଖ୍ୟା ।

ସତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ଦର୍ଶନାଦେବ ପାପଂ ସ୍ୟତୀତି ସତୀ-ଷୋ୍ଽନ୍ତକର୍ମଣି, ଷୋ=(ପାପ) ନାଶ କରିବା-ଅତ୍-ଈ ଯେ ଦର୍ଶନ ମାତ୍ରକେ ପାପ ନାଶ କରେ] ପତିବ୍ରତା ସ୍ତ୍ରୀ; ଦକ୍ଷ-କନ୍ୟା, ଭବାନୀ; ଦାନ; ଅବସାନ ।

ସତୀର୍ଥ, } ବି. (ସ=ସମାନ-ତୀର୍ଥ=ଗୁରୁ-
ସତୀର୍ଥ୍ୟ, } ଯାହାର) ସହାଧ୍ୟାୟୀ । (ସତୀର୍ଥା-ସ୍ତ୍ୱେକ ଗୁରବଃ—ଅମର ।)

ସତୁରି, } ବି°. (ସପ୍ତତି=ପ୍ରାକୃତ ସତ୍ତରି
ସତୋରି, } ଶବ୍ଦଜ) ୭୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ସତ୍, ବି°. [ଅସ୍ତୀତି ସତ୍-ଅସ୍ ଭୁବି, ପାପଂ ସ୍ୟତୀତି ସତ୍ (ନ୍), ଷୋଽନ୍ତକର୍ମଣି, ଅସ୍=ହେବା-ଅତ୍ (ଶତୃ)] ସତ୍ୟ; ସାଧୁ; ପ୍ରଶସ୍ତ; ଶୋଭନ; ବିଦ୍ୟମାନ, ବର୍ତ୍ତମାନ; ଚିରସ୍ଥାୟୀ; ବିଦ୍ୱାନ୍; ବିଚକ୍ଷଣ; ପୂଜ୍ୟ । ବି. ବ୍ରହ୍ମ । ଅ°. ଆଦର ।

ସତ୍କାର, ସତ୍କୃତି, } ବି. (ସତ୍=ମାନ୍ୟ-କାର,
ସତ୍କ୍ରିୟା, } କୃତି, କ୍ରିୟା) ସମାଦର; ପୂଜା; ପୁରସ୍କାର । (ବିଶେଷଣରେ ସତ୍କୃତ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ସତ୍ତମ, ବି°. (ସତ୍-ତମ ଅତ୍ୟର୍ଥେ) ଅତିଉତ୍ତମ, ଅତିଶୋଭନ ।

ସତ୍ତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସତ୍=ବିଦ୍ୟମାନ-ତା ଭାବାର୍ଥେ) ବିଦ୍ୟମାନତା; ଉତ୍କୃଷ୍ଟି; ଉତ୍କର୍ଷ; ସାଧୁତା ।

ସତ୍ତ୍ର, ସତ୍ର, ବି. (ସଦ୍=ଗମନ କରିବା-ତ୍ର) ଯଜ୍ଞ; ଗୃହ; ଅରଣ୍ୟ; ଆଚ୍ଛାଦନ, ସଦା-ଦାନ; ସରୋବର; ଧନ; କୈତବ ।

ସତ୍ତ୍ରୀ, ସତ୍ରୀ, ବି°. (ସତ୍ତ୍ର ବା ସତ୍ର=ଯାଗ-ଇନ୍) ବହୁଯାଗକର୍ତ୍ତା ।

ସତ୍ତ୍ୱ, ସତ୍ୱ, ବି. (ସତ୍=ଉତ୍ତମ ଇତ୍ୟାଦି-ତ୍ୱ ଭାବାର୍ଥେ, ପକ୍ଷେ-ତ୍ ଲୋପ) ପ୍ରାଣୀ ବା ଜନ୍ତୁ; ପ୍ରଧାନଗୁଣ; ଦ୍ରବ୍ୟ; ମନ; ସ୍ୱଭାବ; ବ୍ୟବସାୟ; ବଳ, ଶକ୍ତି; ଧୈର୍ଯ୍ୟ; ଉତ୍ସାହ; ସ୍ଥିତି; ଧନ; ପ୍ରାଣ; ଚୈତନ୍ୟ; ପରାକ୍ରମ; ସାହସ; ବିଦ୍ୟମାନତା ।

ସତ୍ୟ, ବି. (ସତ୍=ଯେ ହୁଏ-ଯ) ଅମିଥ୍ୟା; ଶପଥ; ପ୍ରତିଜ୍ଞା; କୃତଯୁଗ ବା ପ୍ରଥମଯୁଗ; ବ୍ରହ୍ମଲୋକ । ବି°. ଯଥାର୍ଥ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ସତ୍ୟା) ସୀତା; ସତ୍ୟବତୀ; ସତ୍ୟଭାମା; ଦୁର୍ଗା ।

ସତ୍ୟବାକ୍, ବି. (ସତ୍ୟ-ବାକ୍=ବଚନ ଯାହାର) କାକ; ଋଷି ।

ସତ୍ୟସନ୍ଧ, ବି°. (ସତ୍ୟ—ସନ୍ଧା=ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଯାହାର) ସତ୍ୟପ୍ରତିଜ୍ଞ; ସଫଳପ୍ରତିଜ୍ଞ ।

ସତ୍ୟାନୃତ, ବି. (ସତ୍ୟ-ଅନୃତ=ମିଥ୍ୟା, ଯହିଁରେ ସତ ମିଛ ଦୁଇ ଥାଏ) ବାଣିଜ୍ୟ, ବ୍ୟବସାୟ ।

ସଭର, ବିଂ. (ସ = ସହିତ-ଭର) ଭରଯୁକ୍ତ; ଶୀଘ୍ର, ଅବିଳମ୍ବ ।

ସଦ, ବିଂ. (ସତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍ତମ; ସାଧୁ । ଯଥା—

ନାହିଁ ମୋହର ସଦଜ୍ଞାନ । ଦା. ର.

ବି. (ସଦ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଲଭ ।

ସଦନ, ବି. (ସଦ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅନ) ଗୃହ; ବିଷାଦ; ଜଳ ।

ସଦୟ, ବିଂ. (ସ = ସହିତ-ଦୟା) ଦୟାଯୁକ୍ତ । ବି. (ସତ୍-ଅୟ) ଶୁଭାବହ ବିଧି ।

ସଦର, ବି. (ଦେଶଜ) ଆସ୍ଥାନ, ବୈଠକସ୍ଥାନ । ବିଂ. (ଯାବନିକ) ପ୍ରୋକ୍ତ, ଉକ୍ତ; ମୁଖ୍ୟ; ପ୍ରକାଶ୍ୟ ।

ସଦସ୍, ବି. (ସଦ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅସ୍) ସଭା ।

ସଦସ୍ୟ, ବିଂ. (ସଦସ୍-ଯ) ସଭ୍ୟ, ସାମାଜିକ । ବି. ଯଜ୍ଞାଦି ସ୍ଥଳରେ ବିଧିଦର୍ଶକ ।

ସଦା, କ୍ରି. ବିଂ. ସଂ. ସର୍ବଦା, ସବୁବେଳେ ।

ସଦାଗତି, ବି. (ସଦା-ଗତି = ଗମନ ଯାହାର) ପବନ । ବିଂ. ସର୍ବଦା ଗମନଶୀଳ ।

ସଦାତନ, ବିଂ. (ସଦା-ତନ) ଚିରସ୍ଥାୟୀ । ବି. ବିଷ୍ଣୁ ।

ସଦାବର୍ତ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାପ୍ତ) ଅନ୍ନସତ୍ର; ଅନ୍ନଦାନ । ଯଥା—

ସାଧୁଙ୍କ ହିତରେ ଭଗତ,
ନିତ୍ୟେ ଦିଅଇ ସଦାବର୍ତ୍ତ । ଦା. ର.

ସଦୃକ୍, ସଦୃକ୍ଷ, ସଦୃଶ, } ବିଂ. (ସଦୃଶ-ସ = ସମାନ-ଦୃଶ୍ = ଦେଖିବା- କ୍ୱିପ୍, ସକ୍, ଅ) ଅନୁରୂପ, ସମାନ; ଉପଯୁକ୍ତ, ଯୋଗ୍ୟ ।

ସଦେଶ, ବିଂ. (ସ = ସମାନ-ଦେଶ = ସ୍ଥାନ) ସମୀପସ୍ଥ ।

ସଦ୍ଭାବ, ବି. (ସତ୍-ଭାବ) ବନ୍ଧୁତା, ପ୍ରଣୟ; ଶିଷ୍ଟତା; ସତ୍ତ୍ୱ, ସ୍ଥିତି ।

ସଦ୍ମ, ବି. (ସଦ୍ମନ୍—ସଦ୍ = ଗମନ କରିବା-ମନ୍) ଆବାସ, ଗୃହ; ଜଳ ।

ସଦ୍ୟଃ, ଅଂ. ସଂ. ତତ୍କ୍ଷଣେ, ଉପସ୍ଥିତ ସମୟରେ ଓ ଦିବସରେ ।

ସଦ୍ୟସ୍କ, ବିଂ. (ସଦ୍ୟସ୍-କଣ୍) ନୂତନ, ସଦ୍ୟୋଜାତ ।

ସଧ, ବି. (ଦେଶଜ) କୌତୁକ । ଯଥା—

କାମମଣ୍ଡଳାର୍ଦ୍ଧ ମଣ୍ଡନ କରି ଯେ
ସାରିଲା ତାର ସବୁ ସଧ । ର. କ.

ଉପାୟ । ଯଥା—

ଅସୁର ମାରିବାକୁ ସେ କରେ ସଧ । ବି. ଗି.

ଇଚ୍ଛା । ଯଥା—

ଭୋ ନାଥ ତୋର ପଦ୍ମପାଦ,
ଦର୍ଶନେ ରହି କଲି ସଧ । ଭା. ଦ ସ୍କ.

ସଧର୍ମଚାରିଣୀ, ସଧର୍ମିଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ = ସହିତ-ଧର୍ମ-ଚାରିଣୀ; ସଧର୍ମିନ୍-ଈ) ପତ୍ନୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

ସଧର୍ମା, ବି. (ସଧର୍ମନ୍-ସ = ସମାନ-ଧର୍ମ ଯାହାର) ଏକଧର୍ମାକ୍ରାନ୍ତ; ସଦୃଶ; ଏକରୂପ ।

ସଧର୍ମୀ, ବିଂ. (ସଧର୍ମିନ୍-ସ = ସହିତ ବା ସମାନଧର୍ମ-ଇନ୍)ଏକଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ; ସଦୃଶ ।

ସଧା, ବି. (ସାଧନ ଶବ୍ଦଜ) ସାଧନ, ସାଧିବା ।

ସଧାଇବା, କ୍ରି. (ସାଧି ଧାତୁଜ) ସାଧନ କରାଇବା । ଯଥା—

ଭୈରବ ନ ସଧାଇଲେ, ଏମନ୍ତ ଚିନ୍ତେ ଧାଇଲେ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ସନ, ବି. (ଯାବନିକ) ସାଲ୍ ବା ବର୍ଷ । (ସନ୍ = ଦାନ ଓ ସେବା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ହସ୍ତିର କର୍ଣ୍ଣାସ୍ଫାଳନ ।

ସନକ, ବି. (ସନ୍ = ସେବା କରିବା-ଅକ) ମୁନିବିଶେଷ ।

ସନତ୍କୁମାର, ବି. (ସନତ୍ = ବ୍ରହ୍ମା-କୁମାର = ପୁତ୍ର, କିମ୍ବା ସନାତ୍ = ନିତ୍ୟ-କୁମାର) ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପୁତ୍ର ମୁନିବିଶେଷ ।

ସନଦ, ସନନ୍ଦ, ବି. (ଯାବନିକ) ଲେଖ୍ୟ, ଦଲିଲ ପ୍ରଭୃତି; ଅଧିକାରପତ୍ର । ଯଥା—

କର୍ଣ୍ଣ ମହାରଥିଙ୍କ ଶାଢ଼ି ସନନ୍ଦ ଦିଏ,
ଦୁଷ୍ଟ ବନାଶି ମଇନ କରି ଦାଗ ଜୟେ । ଯା. ଷ୍ଟ. ଆ.

ସନନ୍ଦ, ବି. (ସ = ସହିତ-ନନ୍ଦ = ଆନନ୍ଦ) ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପୁତ୍ରବିଶେଷ । ବିଂ. ଆନନ୍ଦଯୁକ୍ତ; ନନ୍ଦ ସହିତ । ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରମାଣସ୍ୱରୂପ ଲିଖିତ ପତ୍ରାଦି; ଅଧିକାରପତ୍ର ।

ସନମତ, ବି. (ସମ୍ମତ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱୀକାର । ଯଥା—

କରେ ସନମତ ବଦେଶ ନ ଯିବ
ବୋଲି ଚୁମ୍ବ ଦେଇ ଚିବୁକରେ । ପ୍ରେ.ସୁ.ନି.

ସନା, ସନାତ୍, ଅଂ. ସଂ. ସର୍ବଦା, ନିତ୍ୟ । (ସନା ନିତ୍ୟେ—ଅମର ।)

ସନାଇ, ଶନାଇ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।

ସନାକ୍ତ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ଚିହ୍ନା ପଡ଼ିଥିବା ।

ସନାତନ, ବିଂ. (ସନା = ନିତ୍ୟ-ତନ ଭବାର୍ଥେ) ସଦାତନ, ଚିରସ୍ଥାୟୀ । ବି. ବ୍ରହ୍ମା; ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ସରସ୍ୱତୀ; ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ଦୁର୍ଗା ।

ସନାଥ, ବିଂ. (ସ—ସହିତ-ନାଥ) ନାଥବିଶିଷ୍ଟ; ସହିତ; ଯୁକ୍ତ ।

ସନାଭି, ବି. (ସ = ସହିତ ବା ସଦୃଶ-ନାଭି) ସପ୍ତପୁରୁଷାନ୍ତର୍ଗତ ଜ୍ଞାତି । ବିଂ. ସଦୃଶ; ସ୍ନେହଯୁକ୍ତ ।

ସନି, ସନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସନ୍ = ସେବା ଓ ଦାନ କରିବା-ଇ, ଈ) ପୂଜା; ଦାନ; ନିଯୋଗ; ପ୍ରାର୍ଥନା; ପ୍ରଦେଶ, ଅଞ୍ଚଳ ।

ସନିଧି, ସନ୍ନିଧି, ବି. (ସନ୍ନିଧି ଶବ୍ଦଜ) ନିକଟ, ସମୀପ । ଯଥା—

ଜଗତୀବିଳାସୀ ରମା, ସନ୍ନିଧେ ଯାଉଁ ଚନ୍ଦ୍ରମା,
ଭିବନ୍ତ ସେ ଆଦରଣ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ସନିଧାନ, } ବି. (ସନ୍ନିଧାନ ଶବ୍ଦଜ) ନିକଟ ।
ସନ୍ନିଧାନ, } ଯଥା—

ଜରେ ଘେନ ପୁଣି ଶିଖଣ୍ଡୀ ଧୃଷ୍ଟଦ୍ୟୁମ୍ନମନ,
ନେଇଁ ଦେଖାଇଲେ ଜଗସନ୍ଧ ସନିଧାନ । ସା.ଭା.ଆ.ପ.

ସନେ, ଅଂ. (ବଙ୍ଗୀୟ ଶବ୍ଦ) ସଙ୍ଗେ । ଯଥା—

ସ୍ୱରଗେ ଅମରପୁରେ ଥାଇ ଦେବତାଙ୍କ ସନେ । ଉ.ସା.

ସନ୍ତ, ବିଂ. (ସତ୍ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ସାଧୁ ।

ସନ୍ତକ, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱାକ୍ଷର; ସ୍ୱାକ୍ଷର ଚିହ୍ନ । ଯଥା—

ବୃନ୍ଦଅଳକ ପରେ ତହିଁ ସନ୍ତକ
କାଟିଲେ ଭେଳେ ରସିକ । ବୈ. ବି.

ନିଦର୍ଶନ ଦ୍ରବ୍ୟ । ଯଥା—

ଭାନୁମତୀ ବୋଇଲା ସନ୍ତକ ନାଅ ତାତ,
ଅଘଟଣ ଶିଳ ଦିଅ ସବୁଙ୍କର ହସ୍ତ । ସା.ଭା.ଆ.

ସନ୍ତତ, ବିଂ. (ସମ୍-ତନ୍—ବିସ୍ତାର କରିବା-ତ) ଅନାଦି, ଅନନ୍ତ; ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ; ବିସ୍ତୃତ; ବହୁଳ । କ୍ରି. ବିଂ. ନିରନ୍ତର, ଅବିରତ ।

ସନ୍ତତି, ବି. (ସମ୍-ତନ୍-ତି) ବଂଶ, ଗୋତ୍ର; ପୁତ୍ର; କନ୍ୟା; ସନ୍ତାନ; ପଂକ୍ତି, ଶ୍ରେଣୀ; ବିସ୍ତାର, ବ୍ୟାପ୍ତି; ଅବିଚ୍ଛେଦ; ଧାରା ।

ସନ୍ତପନ୍ତ, ବିଂ. (ସନ୍ତପ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ଦୁଃଖିତ । ଯଥା—

କନ୍ଦିଇ ସନ୍ତପନ୍ତ ହୋଇ,
ବାଳକେ ମୁଖୁ ପୁଣ ହୋଇ । ମା. ମା.

ସନ୍ତପ୍ତ, ବିଂ. (ସମ୍-ତପ୍ = ଉତ୍ତପ୍ତ ବା ଦଗ୍ଧ ହେବା-ତ) ସନ୍ତାପଯୁକ୍ତ; ଉତ୍ତପ୍ତ; ଦଗ୍ଧ; ପଥଶ୍ରମରେ ପରିଶ୍ରାନ୍ତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ସନ୍ତାପ ହୁଏ ।)

ସନ୍ତରି, ବି. (ସଂସ୍ତର ଶବ୍ଦଜ) ତୃଣବିଶେଷ । ଯଥା—

ମାଳକରିଁ ଶ୍ୱେତକହ୍ଲାର-ଲାଞ୍ଛିତ ହରିତଘନ ସନ୍ତରି ।
ଯ. କେ.

ଓଦା ଭୂମି ।

ସନ୍ତସନ୍ତଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପ ଓଦା ହୋଇଥିବା ।

ସନ୍ତା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଓଦା, ଆର୍ଦ୍ର ।

ସନ୍ତାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆର୍ଦ୍ର କରିବା;
ସନ୍ତେଇବା, } କ୍ଲେଶ ଦେବା ।

ସନ୍ତାନ, ବି. (ସମ୍-ତନ୍—ବିସ୍ତାର କରିବା-ଅ) ବଂଶ; ପୁତ୍ର ଓ କନ୍ୟା; ଅପତ୍ୟ; ପ୍ରବନ୍ଧ; ଧାରା; ପରିଚ୍ଛେଦ; ପ୍ରବାହ; ବିସ୍ତାର; ବ୍ୟାପ୍ତି; ଦେବବୃକ୍ଷବିଶେଷ । (ସନ୍ତାନଃ କଳ୍ପବୃକ୍ଷସ୍ତ—ଅମର ।)

ସନ୍ତାପନ, ବି. (ସମ୍-ତପ୍ = ଉତ୍ତପ୍ତ କରିବା-ଣିଚ୍ ଅନ) କନ୍ଦର୍ପର ବାଣବିଶେଷ; ତାପଦାନ, ସନ୍ତପ୍ତ କରିବା । ବିଂ. ସନ୍ତାପ-ଜନକ । (ବିଶେଷଣରେ ସନ୍ତାପିତ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ସନ୍ତୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବେଗରେ ଅକର୍ମଣ୍ୟ । ଯଥା—

ଗୁହଳ ପଛକେ ଅଧୁଆ ହେଉ ପେଜ ହେଉ ବଦ୍ଧଲିଆ,
ଘଇତା ପଛକେ ସନ୍ତୁଆ ହେଉ ଲୁଗା ହେଉ ଚଉଁରିଆ ।
ଢଗ ।

ଅଳ୍ପ ଆର୍ଦ୍ର ହୋଇଥିବା ।

ସନ୍ତୁଳା, ବି. (ସନ୍ତୋଳନ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନ-ବିଶେଷ; ବ୍ୟଞ୍ଜନ ପାକକ୍ରିୟାବିଶେଷ; ବ୍ୟସ୍ତବ୍ୟସ୍ତକରଣ । ବିଂ. ବ୍ୟସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ।

ସନ୍ତୁଳିବା, କ୍ରି. (ସନ୍ତୋଳନ ଶବ୍ଦଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନ-ବିଶେଷ ବା ସନ୍ତୁଳା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା; ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପୂର୍ବେ ମସଲା ପ୍ରଭୃତି ଦେଇ ଉତ୍ତାପଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ ପ୍ରାୟ କରିବା । ଯେପରି—ମାଛ ସନ୍ତୁଳିଲା ପରେ ତର୍କାରି କରିବାକୁ ହୁଏ । ବ୍ୟସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରିବା ।

ସନ୍ତୁଷ୍ଟ, ବିଂ. (ସମ୍-ତୁଷ୍ = ତୃପ୍ତ ହେବା-ତ) ସନ୍ତୋଷଯୁକ୍ତ, ତୃପ୍ତ; ଆହ୍ଲାଦିତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ସନ୍ତୋଷ ହୁଏ ।)

ସନ୍ତୋଳନ, ବି. ସଂ. ତରକାରି ସୁସିଦ୍ଧ କରି ତେଲ ମସଲାଦିଦ୍ୱାରା ଭର୍ଜିତକରଣ ।

ସନ୍ଥ, ସନ୍ତ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ଶବ୍ଦ) ସାଧୁ । ଯଥା—

ନ ହୁଏ ମାର ସନ୍ଥେ ତୃଣ ବିଷରେ,
ଶକାରେ କାମପ୍ରାପ୍ତେ ସନ୍ଥ ଅନ୍ତରେ । ବୃ. ସ୍ତ.

ପଠାଧିକାରବିଶେଷ । ଯେପରି—ସନ୍ଥ-ମହନ୍ତ । ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ପାଠ । ଯଥା—

ପ୍ରେମ ଗୁରୁଠାରୁ ଶିଖିଲି ସେ
ଆହଙ୍କାର ତାର ଆଦ୍ୟ ସନ୍ଥ । ଯ. କେ.

ସନ୍ଦଂଶ, ବି. (ସମ୍-ଦଂଶ୍ = ଦଂଶନ କରିବା-ଅ) ସମ୍ୟକ୍ ଦଂଶନ; ସଣ୍ଡାଶି, ଲୌହ ଚିମୁଟାବିଶେଷ ।

ସନ୍ଦର୍ଭ, ବି. (ସମ୍ ଦୃଭ୍ = ଗ୍ରନ୍ଥନ କରିବା, ସଂଗ୍ରହ କରିବା-ଅ) ପ୍ରବନ୍ଧ, ପରସ୍ପରାନ୍ୱିତ ରଚନା; ସଂଗ୍ରହ; ବିସ୍ତାର; ଗ୍ରନ୍ଥ; ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ସାଙ୍ଗତ୍ୟ ।

ସନ୍ଦର୍ଶ, ବି. (ସମ୍-ଦୃଶ୍-ଅ) ସମ୍ୟକ୍ ଦର୍ଶନ ।

ସନ୍ଦଶ, ବି. (ସନ୍ଦଂଶ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଚିମୁଟା ବା ସଣ୍ଡାଶି ।

ସନ୍ଦାନ, ବି. (ସମ୍-ଦୋ = ଛେଦନ କରିବା-ଅନ, ସଂଜ୍ଞାଯୁତେ ବଧ୍ୟତେଽନେନ ସନ୍ଦାନଂ) ଦାମ, ରଜ୍ଜୁ; ଶୃଙ୍ଖଳା; ବନ୍ଧନ-ସାଧନ ବସ୍ତୁ; ବନ୍ଧନ; ସମ୍ୟକ୍ ଛେଦନ । (ସମ୍ = ସହିତ-ଦାନ = ହସ୍ତିର ମଦଜଳ) ହସ୍ତିର ଜାନୁଦ୍ୱୟର ଅଧୋଭାଗ; ହସ୍ତିର କପୋଳଦେଶ । (ବିଶେଷଣରେ ସନ୍ଦାନିତ ଓ ସନ୍ଦିତ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ । ଯଥା— ଗ୍ରଥିତଂ ସନ୍ଦିତଂ ଦୃବ୍ଧଂ । ଉଦ୍ଧିତଂ ସନ୍ଦିତଂ ସିତଂ—ଅମର ।)

ସନ୍ଦାବ, ସନ୍ଦ୍ରାବ, } ବି.(ସମ୍-ଦ୍ରୁ, ଦ୍ରୁ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ପଳାୟନ, ଯୁଦ୍ଧରୁ ହଟି ବାହାରିଯିବା । (ପ୍ରଦ୍ରାବୋଦ୍ଦ୍ରାବସନ୍ଦ୍ରାବ-ସନ୍ଦାବା ବିଦ୍ରବୋଦ୍ରବଃ—ଅମର ।)

ସନ୍ଦିଗ୍ଧ, ସନ୍ଦିହାନ, ଆନ } ବିଂ [ସମ୍-ଦିହ୍ = (ଲେପନ-କରିବା) ସଂଶୟ କରିବା ତ, ଆନ] ସନ୍ଦେହଯୁକ୍ତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ସନ୍ଦେହ ହୁଏ ।)

ସନ୍ଦିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ସମ୍-ଦିଶ = ଆଦେଶ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ଅଦିଷ୍ଟ ବା ଆଦେଶପ୍ରାପ୍ତ, ଆଜ୍ଞପ୍ତ; କଥିତ । (ଭାବବାଚ୍ୟରେ ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ କଲେ) ଆଦେଶ; ବାର୍ତ୍ତା, ସମ୍ବାଦ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ସନ୍ଦେଶ ହୁଏ ।)

ସନ୍ଦିଷ୍ଟାର୍ଥ,ବି.(ସନ୍ଦିଷ୍ଟ-ଅର୍ଥ = ପ୍ରୟୋଜନ) ଦୂତ ।

ସନ୍ଦିସା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଭିଳାଷ, ମନୋରଥ । ଯଥା—

ମୁକ୍ତିର କାରଣ ଭ୍ରମେ କର ହୋ ମନସା,
ନିଶ୍ଚେ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ଯାର ଯେବଣ ସନ୍ଦିସା । ସା.ଭ୍.ସ.

ସନ୍ଦେଶ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନ-ବିଶେଷ । ଯଥା —

ଫେଣୀଇ ସନ୍ଦେଶ ଲଲମୋହନ ପ୍ରଭୃତି,
ମିଷ୍ଟ ଗୁଡ଼ାଦିରେ କରେ ଗୁଡ଼କାର କୃତି । ବୃ. ସ୍ତୁ.

(ସମ୍-ଦିଶ୍-ଅ) ଆଦେଶ; ବାର୍ତ୍ତା ।

ସନ୍ଦେଶବହ, ସନ୍ଦେଶହର, ସନ୍ଦେଶହାର, } ବି.(ସନ୍ଦେଶ-ବହ୍-ଅ,-ହୃ-ଅ) ବାର୍ତ୍ତାବହ, ଦୂତ ।

ସନ୍ଦେହ, ବି. (ସମ୍-ଦିହ୍-ଅ) ସଂଶୟ ।

ସନ୍ଦୋହ, ବି. (ସମ୍-ଦୁହ୍ = ପୂରଣକରିବା-ଅ) ସମୂହ । (ସମ୍-ଦୁହ୍ = ଦୋହନକରିବା-ଅ) ସମ୍ୟକ୍ ଦୋହନ, ଦୁଗ୍ଧ । (ସନ୍ଦୋହ-ଶ୍ଚାଷ୍ଟମେଽହନି ।)

ସନ୍ଧା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍-ଧା = ଧାରଣକରିବା, ମିଳନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ-ଆ) ପ୍ରତିଜ୍ଞା-ପଣ; ସନ୍ଧି, ମିଳନ; ସ୍ଥିତି; ଅନୁସନ୍ଧାନ; ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ ।

ସନ୍ଧାନ, ବି. (ସମ୍-ଧା-ଅନ) ସନ୍ଧି, ମିଳନ, ମିଶ୍ରଣ; ପ୍ରାପ୍ତି; ବନ୍ଧନ; ଅନ୍ୱେଷଣ; ପାଳନ; ସଂଯୋଜନ; ସଂଘଟନ; ଧନୁରେ ବାଣ-ଯୋଜନା । (ବିଶେଷଣରେ ସନ୍ଧାନିତ ହୁଏ ।)

ସନ୍ଧି, ବି. (ସମ୍-ଧା-ଇ) ମିଳନ, ବିଜିଗୀଷୁ ଏବଂ ଅରିର ବ୍ୟବସ୍ଥାପୂର୍ବକ ଐକ୍ୟ; ଦୁଇଗୃହର ମଧ୍ୟସୀମା; ଶରୀରର ଅସ୍ଥିପ୍ରଭୃତିର ମିଳନ ସ୍ଥାନ; ସତ୍ୟାଦି ଯୁଗଦ୍ୱୟର ମଧ୍ୟ ସମୟ; ସୁଡଙ୍ଗ ବା ସିନ୍ଧି; ଯୋନିଦ୍ୱାର; ବିଶ୍ରାମ; ସାଧନ; କାରଣ; ନାଟକର ଅଂଶବିଶେଷ; ବର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱୟର ମିଳନରେ ବର୍ଣ୍ଣବିକାର-ବିଶେଷ । ଯଥା—ହରି-ଅଶ୍ୱ = ହର୍ୟଶ୍ୱ ଇତ୍ୟାଦି । (ବିଶେଷଣରେ ସନ୍ଧିତ ଓ ସନ୍ଧେୟ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ସନ୍ଧିଚୋର, ବି. ସଂ. ସିନ୍ଧିଖୋଳ ଚୋର ।

ସନ୍ଧିବା, କ୍ରି. (ସନ୍ଧାନ ଶବ୍ଦଜ) ସନ୍ଧାନକରିବା । ଯଥା—

ବେଗେ ମନ୍ତ୍ର କଙ୍କପତ୍ର ସନ୍ଧି,
ବିଷ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଝାଡ଼ିଲେ ଶୋଧି । ବୈ. ବି.

ସନ୍ଧୁକ୍ଷିତ, ବି. (ସମ୍-ଧୁକ୍ଷ୍ = ପ୍ରଦୀପ୍ତହେବା-ତ) ଉଦ୍ଦୀପିତ; ଉତ୍ତେଜିତ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ସନ୍ଧି-(ଦିବାରାତ୍ରିର) ମିଳନ-ଯ-ଆ] ଅଥବା (ସମ-ଧ୍ୟୈ=ଧ୍ୟାନକରିବା-ଯ-ଆ) ଦିବାରାତ୍ରିର ମିଳନକାଳ, ପ୍ରାତଃ-ସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ସାୟଂସନ୍ଧ୍ୟା । ତତ୍‌ସମୟର ମନ୍ତ୍ରୋପାସନା; ଯୁଗସନ୍ଧି; ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ସୀମା ।

ସନ୍ନ, ବିଂ. (ସଦ୍ = ଗମନକରିବା-ତ, ତ = ନ) କ୍ଷୀଣ; ଅବସନ୍ନ; ସ୍ଥାନ ବା ଚ୍ୟୁତ; ଗତ; ନଷ୍ଟ ।

ସନ୍ନହନ, ବି. (ସମ୍-ନହ୍-ବନ୍ଧନକରିବା-ଅନ) କବଚ ପରିଧାନ; ଉଦ୍‌ଯୋଗ; ଅସ୍ତ୍ରବନ୍ଧନ; ରଣସଜ୍ଜା । (ବିଶେଷଣରେ ସନ୍ନଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ସନ୍ନାହ, ବି. (ସମ୍-ନହ୍-ଅ) କବଚ, ସାଞ୍ଜୁ; ପରିଚ୍ଛଦ ।

ସନ୍ନିକର୍ଷ, ବି. (ସମ୍-ନି-କୃଷ୍-ଅ) ସାନ୍ନିଧ୍ୟ, ନୈକଟ୍ୟ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୋଚର । (ବିଶେ-ଷଣରେ ସନ୍ନିକୃଷ୍ଟ ହୁଏ ।)

ସନ୍ନିକର୍ଷଣ,ବି.(ସମ୍-ନି-କୃଷ୍-ଅନ)ସନ୍ନିଧାନ ।

ସନ୍ନିଧି, ବି. (ସମ୍-ନି-ଧା = ଧାରଣକରିବା-ଅ) ସାମୀପ୍ୟ । ବିଂ. ସମୀପ ।

ସନ୍ନିଧାନ, ସନ୍ନିଧି, } ବି.(ସମ୍-ନି-ଧା=ଧାରଣକରିବା-ଅନ, ଇ) ସାମୀପ୍ୟ; ଆଶ୍ରୟ ବ; ସ୍ଥିତି; ଆଶ୍ରୟ; ସମାଗମ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟବିଷୟ । (ସତ୍-ନିଧାନ, ନିଧି) ସାଧୁମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନ; ଉତ୍ତମ ନିଧି ।

ସନ୍ନିଧାପନ,ବି.[ସମ୍-ନି-ଧା-ଣିଚ୍(ପ ଆଗମ)-ଅନ] ସଂସ୍ଥାପନ, ରଖିବା ।

ସନ୍ନିପାତ, ସନ୍ନିପାତନ, } ବି. (ସମ୍-ନି-ପତ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ, ଅନ) ସମୂହ; ଏକତ୍ର ମିଳନ; ବାତାଦି ତ୍ରିଦୋଷଜ ବିକାର, ରୋଗବିଶେଷ; ଯୁଦ୍ଧ; ସମ୍ୟକ୍ ପ୍ରକାରେ ପତନ; ନାଶ; ଅବତରଣ, ଉପସ୍ଥିତି ।

ସନ୍ନିଭ, ବିଂ. (ସମ୍-ନି-ଭା = ପ୍ରାପ୍ତିପାଇବା-ଅ) ସଂକାଶ, ସଦୃଶ ।

ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ, ବିଂ. (ସମ୍-ନିବିଷ୍ଟ) ଉପବିଷ୍ଟ; ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ; ନିକଟସ୍ଥ; ସଂଲଗ୍ନ ।

ସନ୍ନିବେଶ, ବି. (ସମ୍-ନି-ବିଶ୍ = ପ୍ରବେଶ କରିବା-ଅ) ଆଶ୍ରମ; ସ୍ଥାନ; ନଗରାଦିର ବହିଃସ୍ଥିତ ବିହାରଭୂମି; ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ-କରିବା; ସମଷ୍ଟି, ସଂଗ୍ରହ; ନିକଟ; ସ୍ଥିତି; ବିନ୍ୟାସ; ସଂଯୋଗ; ମିଳନ ।

ସନ୍ନିହିତ, ବିଂ. (ସମ୍-ନି-ଧା=ଧାରଣ କରିବା-ତ, ଧା = ହି) ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ, ସମୀପସ୍ଥ; ସମ୍ୟକ୍ ସ୍ଥାପିତ । ବି. ସନ୍ନିଧାନ ।

ସନ୍ନ୍ୟାସ, ବି. (ସମ୍-ନି-ଅସ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅ) ଚତୁର୍ଥ ଆଶ୍ରମ ବା ଭିକ୍ଷୁଧର୍ମ, ସଂସାରର ବାସନା ପରିତ୍ୟାଗ; ତ୍ୟାଗ; ନିକ୍ଷେପ, ଗଚ୍ଛିତରଖିବା; ହଠାତ୍ ମୃତ୍ୟୁ; ସମର୍ପଣ । (ବିଶେଷଣରେ ସନ୍ନ୍ୟାସିନ୍ ବା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଓ ସନ୍ନ୍ୟସ୍ତ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ସନ୍ମାନ, ବି. (ସତ୍-ମାନ) ଆସ୍ଥା, ଆଦର ।

ସପ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚଟେଇ ବା ମସିଣା-ବିଶେଷ; ଲମ୍ବା କାଠିରେ ନିର୍ମିତ ପରଦା-ବିଶେଷ ।

ସପକ୍ଷ, ବି.(ସ-ସମାନ-ପକ୍ଷ = ସହାୟ ଇତ୍ୟାଦି) ସହାୟ; ଅନୁକୂଳ । ବିଂ. ତୁଲ୍ୟ; ଯାହାର ପକ୍ଷ ବା ଡେଣା ଅଛି ।

ସପତ, ସବତ, ବି. (ଶପଥ ଶବ୍ଦଜ) ରାଣ । ଯଥା—

ବହିଲ ମୋ ସପତ କହି ତ ସତ ସହି । ର. ପ.

(ସପ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ୭ ସଂଖ୍ୟା ।

ସପତଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସପତ୍ନୀ ଶବ୍ଦଜ) ସଉତୁଣୀ । ଯଥା—

ସପତଣୀ ପୁତ୍ର ହସ୍ତେ କେତକୀ
ଦେଖି କରେ ସୁତ ଶୋକ । ର. ପ.

ସପତ୍ନ, ବି. (ସପତ୍ନୀ-ଅ ତୁଲ୍ୟାର୍ଥେ, ଅଥବା ସହ = ଏକାର୍ଥେ-ପତ୍ = ଯତ୍ନକରିବା-ନ, ସପତ୍ନକର୍ତ୍ତୃ ଦୁଃଖଦେତୃତ୍ୱାତ୍ ସପତ୍ନଃ, ସମାନପତିତ୍ୱାଦ୍‌ବା ସପତ୍ନଃ) ଶତ୍ରୁ ।

ସପତ୍ନୀ, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ସ = ସମାନ-ପତି ଯାହାର-ଈ, ନ ଆଗମ) ସମାନପତିକା ସ୍ତ୍ରୀ, ସଉତୁଣୀ ।

ସପଦି, ଅଂ. ସଂ. ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍, ଶୀଘ୍ର ।

ସପନ, ବି. (ସ୍ୱପ୍ନ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ନିଦ୍ରା; ସ୍ୱପ୍ନ । ଯଥା—

ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଅର୍ଥ ଯେଣେ ଧାଇ,
ମାୟା ସପନପ୍ରାୟେ ହୋଇ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ସପର୍ଯ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସପର୍ = ପୂଜାକରିବା-ଯ-ଆ, ଅଥବା ପରେଣ ସହ ବର୍ତ୍ତତେ ସପରଃ ସପରରେ ସାଧ୍ୱୀ ସପର୍ଯ୍ୟା) ପୂଜା; ଆରାଧନା । ଯଥା—

ଶ୍ରୀ ଶାରଦାଙ୍କୁ କରଣ ପ୍ରଥମେ ସପର୍ଯ୍ୟା । ବି. କା.

ସପିଣ୍ଡ, ବି. (ସ = ସମାନ ପିଣ୍ଡ) ସପ୍ତପୁରୁଷା-ନ୍ତର୍ଗତ ଜ୍ଞାତି ।

ସପୀତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ = ସହିତ-ପୀତି = ପାନ) ସହପାନ, ଏକତ୍ର ମିଳିତ ପାନ ।

ସପୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ପଣସ; ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ । ଯଥା—

ସପୁରି ପାରିଜାତକ ଅପମାଳ୍ୟ କୋରି,
କି ପୁରି ଆରସା ଆଉ ସାକର ଲାକରି । ନୃ.ସୁ.ଭୃ.ଚ.

ସପ୍ତ, ବିଂ. (ସପ୍ତନ୍-ସପ୍ = ଏକତ୍ରିତ ହେବା-ତନ୍) ୭ ସଂଖ୍ୟା ।

ସପ୍ତକୀ, ବି. (ସପ୍ତନ୍-କୈ = ପ୍ରକାଶ କରିବା-ଅ-ଈ, ଅଥବା ସପ୍ତ ସମବେତ କଟ୍ୟାମିତି ସପ୍ତକୀଷପସମବାୟେ) କାଞ୍ଚୀ, ମେଖଳା ।

ସପ୍ତଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍, ବିଂ. ସଂ. ୪୭ ସଂଖ୍ୟା ।

ସପ୍ତଜିହ୍ୱ, ସପ୍ତଜ୍ୱାଳ, ସପ୍ତଦୀଧିତି, } ବିଂ. (ସପ୍ତନ୍-ଜିହ୍ୱା, ଜ୍ୱାଳା, ଦୀଧିତି = ପ୍ରଭା ଯାହାର) ଅଗ୍ନି ।

ସପ୍ତତନ୍ତୁ, ବି. (ସପ୍ତ-ତନ୍ = ବିସ୍ତାର କରିବା-ତୁ, ସପ୍ତଭିଶ୍ଛନ୍ଦୋଭିସ୍ତନ୍ୟତେ ଇତି ସପ୍ତ-ତନ୍ତୁଃ) ଯଜ୍ଞ, ଯାଗ ।

ସପ୍ତତି, ବିଂ. ସଂ. ୭୦ ସଂଖ୍ୟା; ତତ୍‌ସଂଖ୍ୟକ ।

ସପ୍ତତିତମ, ବିଂ. ସଂ. ସପ୍ତତି ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ ।

ସପ୍ତଦଶ, ବିଂ. ସଂ. ୧୭ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ ।

ସପ୍ତଦଶନ୍, ବିଂ. ସଂ. ୧୭ ସଂଖ୍ୟା ।

ସପ୍ତପଦୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସପ୍ତପଦର ସମାହାର) ବିବାହ କାଳରେ ଗନ୍ତବ୍ୟ ସପ୍ତପଦ ।

ସପ୍ତମ, ବି°. (ସପ୍ତନ୍-ମଟ୍ ପୂରଣାର୍ଥେ) ୭ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ତିଥିବିଶେଷ ।
ସପ୍ତର୍ଷି, ବି. (ସପ୍ତନ୍-ଋଷି) ମରୀଚ, ଅଙ୍ଗିର, ଅତ୍ରି, ପୁଲସ୍ତ୍ୟ, ପୁଲହ, କ୍ରତୁ, ବଶିଷ୍ଠ ଏହି ସାତ ଋଷି ।
ସପ୍ତଲା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ସପ୍ତନ୍ (ପତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି)-ଲା =ପାଇବା-ଅ-ଆ] ନଆଳୀଫୁଲ, ନବମଲ୍ଲିକା ପୁଷ୍ପ ।
ସପ୍ତା, ବି. (ସପ୍ତାହ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ)ସପ୍ତାହ ।
ସପ୍ତାହ, ବି. (ସପ୍ତନ୍-ଅହନ୍) ସାତଦିନ ।
ସପ୍ତି, ବି. [ସପ୍ =(ସୈନ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ) ଏକତ୍ରିତ ହେବା-ତି] ଅଶ୍ୱ ।
ସଫର, ବି. (ଆରବ୍ୟ) ଭ୍ରମଣ, ଗସ୍ତ ।
ସଫର, } ବି. ସଂ. କେରାଣ୍ଡିମାଛ । (ଶଫରୀ
ସଫରୀ, } ସ୍ତ୍ରୀ. ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)
ସଫରସ୍ଥା, ବି°. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଭ୍ରମଣକାରୀ ।
ସଫଳ, ବି°. (ସ = ସହିତ-ଫଳ) ଫଳବିଶିଷ୍ଟ; ସୁସିଦ୍ଧ; ଲାଭଜନକ ।
ସଫା, ବି°. (ଯାବନିକ) ନିର୍ମଳ, ସ୍ୱଚ୍ଛ; ଶ୍ୱେତ । କ୍ରି. ବି°. (ବ୍ୟାବହାରିକ ଅର୍ଥରେ) ନିଃଶେଷରୂପେ, ନିଃଶେଷ କରି । ଯଥା—

ଯାହା ଯାହା ଥିଲା, ସେ ସଫା ଘେନିଗଲା ।

ସଫାସଫି, ବି°. (ଦେଶଜ) ନିର୍ମଳ, ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ।
ସଫେତ, ସଫେଦ, ବି. (ଯାବନିକ) ଶୁକ୍ଳ ।
ସବାଖିଆ, ବି. (ସର୍ବଖାଦକତ୍ୱ ବା ସର୍ବଖାଦକତା ପଦଜାତ) ମ୍ଲେଚ୍ଛଜାତିବିଶେଷ, ଯେ ମେଧ୍ୟାମେଧ୍ୟ ନ ବିଚାରି ସବୁ ଖାଏ; ସବୁ ଖାଇବା ।
ସବାପଛେ, କ୍ରି. ବି°.(ଦେଶଜ) ସର୍ବଶେଷରେ । ଯଥା—

ସବା ପଛେ ବଳେ ବେନି ଅଶ୍ୱବାର ଭାରେ । ମ. ଯା.

ସବାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଶ୍ୱାରୋହୀ । ଯଥା—

ସବାର ଉପରେ ବସାଏ ସଇସ । ଉ. ବା.

ସବାରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିବିକାବିଶେଷ; ସାଧାରଣ ବାହନ । ଯଥା—

ଷୋଳ ପଦ୍ମ ଅଶ୍ୱ ଯେ କରିଅଛୁ ସବାରି,
ଷୋଳ ପଦ୍ମ ସୈନ୍ୟ ବସି ଆସେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ।
ନୃ. ପୁ. ଷ. ଚ.

ସବାଲ, ସୁଆଲ, ବି. (ଯାବନିକ) ପଚାରି, ପ୍ରଶ୍ନ; ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ।
ସବିଏ, ସଭିଏ, ସର୍ବ°. (ସର୍ବ ଶବ୍ଦଜ) ସମସ୍ତେ ।
ସବିଙ୍କି,} ସର୍ବ°. (ସର୍ବ ଶବ୍ଦଜ) ସମସ୍ତଙ୍କୁ ।
ସଭିଙ୍କି,} ଯଥା—

ବେଦରେ ମହତ୍ତ୍ୱରେ ସଭିଙ୍କି ପ୍ରଭୁ ପାଳେ । ନୃ. ପୁ. ତୃ. ଚ.

ସବୁ, ସବା, } ସର୍ବ°. (ସର୍ବ = ପ୍ରାକୃତ ସବ୍ବ
ସବ୍ବା, } ଶବ୍ଦଜାତ) ସମସ୍ତ । ଯଥା—

ସ୍ନାଆନ୍ତେ ହେଲେ ସିଢ଼ିର ସବ୍ବା ଉପରେ । ବା. ମା. ପା.

ସବୁଥିରେ, ସର୍ବ°.(ଦେଶଜ) ସମସ୍ତ ବିଷୟରେ ।
ସବୁନ୍ତ, ସର୍ବ°. (ଦେଶଜ) ସମସ୍ତେ । ଯଥା—

ଯେଣେ ଦେଖିଲେ ସବୁ ଅସୁରମସ୍ତ ପୃଥ୍ୱୀ,
ମୁରଲୁ ଆଶ୍ରିତ ହୋଇ ରହିଲେ ସବୁନ୍ତ । ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ଚ.

ସମସ୍ତଙ୍କୁ । ଯଥା—

ବିଭୁଷର ନନ୍ଦନ ଶମ୍ଭୁଶରଣ ନୃପତି,
ଦିଗପାଳମାନ ସେହି ବରିଲା ସବୁନ୍ତ । ସା. ଭ. ଆ.

ସବୁବେଳେ, କ୍ରି. ବି°. (ସର୍ବ-ବେଳା ଶବ୍ଦଜ) ସର୍ବଦା; ସତତରେ ।
ସବୁର, ବି. (ଯାବନିକ) ଅପେକ୍ଷା; ଅବକାଶ । ଯଥା—

ସବୁର କଲେ ମେୱା ଫଳେ । ଉ ସା. ୧୧. ୫.

ସବୁରି, ସର୍ବ°. (ସର୍ବ ଶବ୍ଦଜ) ସମସ୍ତଙ୍କର । ଯଥା—

କୃଷ୍ଣ ପାଦପଦ୍ମ ଧୂଳି ଲାଗିଥାଉ ଆମ୍ଭ ସବୁରି ମଥାରେ ।
ର. କ.

ସବୁରିଙ୍କି, ସର୍ବ°. (ସର୍ବ ଶବ୍ଦଜ) ସମସ୍ତଙ୍କୁ । ଯଥା—

ଶୁଣିଣ କୁରୁବସ୍ତୁ ବୋଇଲା ସବୁରିଙ୍କି । ନୃ. ପୁ. ସ. ଚ.

ସଭଳିତ, ବି°.(ସ୍ଖଳିତ ଶବ୍ଦଜ)ସ୍ଖଳିତ । ଯଥା—

ସଭଳିତ ଚରଣ ହେଲା, ସର୍ବାଙ୍ଗେ ପୁଲକ ପୂରିଲା । ସୁ. ପ.

ସଭା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ = ସହିତ-ଭା = ଦୀପ୍ତି ପାଇବା-କ୍ୱିପ୍-ଆ—ଯେ ସ୍ଥାନରେ ସମସ୍ତେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ଶୋଭା ପାଆନ୍ତି) ସମାଜ; ଜନତା; ଗୃହ ।

ସଭାଖାଇ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) କାର୍ତ୍ତିକ ବ୍ରତ ସମାପନରେ ମାର୍ଗଶିର କୃଷ୍ଣ ପ୍ରତିପଦା ଦିନର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସହ ପଂକ୍ତିଭୋଜନ ।

ସଭାଜନ, ବି. (ସଭାଜ୍ = ସେବା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ) ସତ୍କାର, ପୂଜା; ସ୍ୱାଗତ ଓ କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ ପ୍ରଭୃତି; ଆନନ୍ଦନ । (ଆନନ୍ଦନ ସଭାଜନେ—ଅମର ।) (ସଭା-ଜନ = ଲୋକ) ସଭ୍ୟ । ବିଂ. (ସ = ସହ-ଭାଜନ) ଭାଜନଯୁକ୍ତ । (ବିଶେଷଣରେ ସଭାଜିତ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ସଭାସଦ୍, ସଭାସ୍ତାରି, } ବିଂ. (ସଭା-ସଦ୍ = ଗମନ କରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଉପବେଶନ କରିବା-କ୍ୱିପ୍, ସଭା-ସ୍ତୃ = ଆବରଣ କରିବା-ଅ) ସଭ୍ୟ; ବିଜ୍ଞ ।

ସଭାସାନ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ କନିଷ୍ଠ ।

ସଭିଏ, ସବିହେଁ, } ସର୍ବଂ. (ସବ ଶବ୍ଦଜ) ସମସ୍ତେ । ଯଥା—

ଭଲକାଲେ ଭଲ ସଭିଏ । ର. କ.
ଗୁଣ୍ଡାଏ ଗୁଣ୍ଡାଏ ହସ୍ତେ ଖାଆନ୍ତି ସବିହେଁ । ସା.ସ୍ୱ.ଅ.

ସଭିକ, ସଭୀକ, } ବିଂ. (ସଭା-ଇକ, ଈକ ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତ୍ୟୟାର୍ଥାନୁସରଣରେ ଠିକ୍ ସଭ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ନାହିଁ) ଦ୍ୟୂତସଭାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ।

ସଭ୍ୟ, ବିଂ. (ସଭା-ଯ ସାଧ୍ୱର୍ଥେ) ସାମାଜିକ; ସଜ୍ଜନ; ସଦ୍‌ବଂଶଜାତ; ବିଶ୍ୱସ୍ତ; ବିଜ୍ଞ; ସଭାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ସମ୍, ଅଂ. ସଂ. ଉପସର୍ଗବିଶେଷ; ସଙ୍ଗତ; ସମ୍ୟକ୍; ସମୂହ; ଶୋଭନ; ସମାନ; ଆଶ୍ଳେଷ; ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ।

ସମ, ବିଂ. (ସମ୍ = ଅବିକଳ ହେବା-ଅ) ସକଳ; ତୁଲ୍ୟ; ସାଧୁ; ଅବିକ୍ରୂର । ଯେପରି —ସମତଳ । ଯୁଗ୍ମ । (ଗଣିତରେ) କ୍ରି. ବିଂ. ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ = ସମା) ବର୍ଷ, ବତ୍ସର ।

ସମକକ୍ଷ, ବିଂ. ସଂ. ତୁଲ୍ୟ, ପ୍ରତିଯୋଗୀ ।

ସମକଚ୍ଛ, ସମକଚ୍ଛ, } ବିଂ. (ସମକକ୍ଷ ଶବ୍ଦଜ) ତୁଲ୍ୟ, ସମାନ । ଯଥା—

ସେ ଆମ୍ଭର ସରିହାତ ଆମ୍ଭେ ତାକୁ ଲକ୍ଷ,
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଭିତରେ ଆଉ ନାହିଁ ସମକଚ୍ଛ । ନା.ର.ଗୀ.

ସମକ୍ଷ, କ୍ରି. ବିଂ. (ସମ୍-ଅକ୍ଷି-ଅ) ଚକ୍ଷୁ ସମୀପରେ, ଅଗ୍ରତଃ ।

ସମଗ୍ର, ବି. (ସମ୍ = ସମୂହ-ଗ୍ରହ୍ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ସମସ୍ତ, ସମୁଦାୟ ।

ସମଜସ, ସମଜାଇସ, } ବି. (ଦେଶଜ) ସମାଧାନ । ଯଥା—

ଭକ୍ତ ନନ୍ଦାକୁ ସିନା ବନ୍ଧଣଥିଲ ଶେଷ,
ଏବେ ସେ କମଳାକୁ କରିବା ସମଜସ । ନୃ.ପୂ.ପ.ଚ.

ସମଜସ, ବିଂ. (ସମଞ୍ଜସ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ, ସୁସଙ୍ଗତ; ଉତ୍ତମ ।

ସମଜାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବୁଝାଇବା । ଯଥା—

ସମଜାଉ ସେ ଶାମ ଯାଉ । ସଙ୍ଗୀତ ।

ସମଜାଇସି, ବି. (ଦେଶଜ) କଇଫିୟତ; ସମାଧାନ ।

ସମଜାସମଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ବୁଝାଇବା, ବୋଧ ।

ସମଜିବା, ସମୁଜିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବୁଝିବା, ଜାଣି ପାରିବା ।

ସମଜ୍‌ଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେ କୌଣସି ବିଷୟ ଭଲକରି ବୁଝିପାରେ ।

ସମଞ୍ଜସ, ବିଂ. (ସମ୍ = ସମ୍ୟକ୍-ଅଞ୍ଜସ୍ = ଔଚିତ୍ୟ-ଅ) ଉଚିତ; ଉପଯୁକ୍ତ; ପରିଚିତ; ଯଥାର୍ଥ; ସଦୃଶ; ଉତ୍ତମ; ସୁଜନ । ବି. ଉପଯୁକ୍ତତା, ଯୋଗ୍ୟତା ।

ସମତୁଲ, ବିଂ. (ସମ-ତୁଲ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଏକ-ତୁଲ୍ୟ; ସମାଧା ।

ସମଦଣ୍ଡ, ବି. (ଦେଶଜ) ସେନା, ସୈନ୍ୟ । ଯଥା —

ସମଦଣ୍ଡ ଘେନଣ ଯେ ପବନ ଆସୁଛେ,
ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ଭୀମସେନ ଚଳି ଚଳେ । ସା.ଭା.ସ.

ସମଧ, ସମନ୍ଧ, ବି. (ସମ୍ବନ୍ଧ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସମ୍ବନ୍ଧ ।

ସମଧିକ, ବି°. (ସମ୍-ଅଧିକ) ଅତ୍ୟଧିକ, ପ୍ରଚୁର ।
ସମଧୃତ, ବି°. ସ°. ସମାନ, ଏକବିଧ ।
ସମନ, ବି. (ଯାବନିକ) ଡାକିଚ, ଆଦେଶପତ୍ର ।
ସମନ୍ତ, ବି. (ସମ୍-ଅନ୍ତ = ଶେଷ) ସୀମା, ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାଗ । ବି°. ସମସ୍ତ, ସକଳ ।
ସମନ୍ତତଃ, } ଅ°. ସ°. ସର୍ବତଃ; ସକଳ-
ସମନ୍ତାତ୍, } ଦିଗରେ ।
ସମନ୍ତପଞ୍ଚକ, ବି. ସ°. (ପର୍ଶୁରାମ କ୍ଷତ୍ରିୟ ରୁଧିରରେ ସମନ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ଚତୁର୍ଦିଗରେ ପାଞ୍ଚଗୋଟି ହ୍ରଦ କରିଥିଲେ ବୋଲି) କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରସ୍ଥ ତୀର୍ଥବିଶେଷ ।
ସମନ୍ତଭଦ୍ର, ବି. (ସମନ୍ତ-ଭଦ୍ର) ବୁଦ୍ଧଦେବ ।
ସମନ୍ୱୟ, ବି. (ସମ୍-ଅନ୍ୱୟ) ସଂଯୋଗ; ଅବିରୋଧ; ପ୍ରାକୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ପ୍ରବାହ । (ବିଶେଷଣରେ ସମନ୍ୱିତ ହୁଏ ।)
ସମଭିବ୍ୟାହାର, ବି.(ସମ୍-ଅଭି-ବି-ଆ-ହୃ-ଅ) ସଙ୍ଗ; ଏକତ୍ରାବସ୍ଥାନ । (ବିଶେଷଣରେ ସମଭିବ୍ୟାହାରୀ ଓ ସମଭିବ୍ୟାହୃତ ହୁଏ ।)
ସମଭିହାର, ବି. (ସମ୍-ଅଭି-ହୃ-ଅ)ବାରମ୍ବାର; ଆତିଶଯ୍ୟ ।
ସମୟ, ବି. (ସମ୍-ଇ = ଗମନ କରିବା-ଅ) କାଳ; ଅବସର; ଶପଥ; ଆଗ୍ରହ; ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ସଙ୍କେତ; ସୀମା; ସିଦ୍ଧାନ୍ତ; ନିୟମ; ନିର୍ଦ୍ଦେଶ; କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିର୍ବାହ; ପ୍ରଚାର ବା ଘୋଷଣା; ଦୁଃଖାବସାନ; ଉପଦେଶ; ଧର୍ମ । ବି°. ସୌଭାଗ୍ୟଶାଳୀ ।
ସମୟା, ଅ°.ସ°. ସମୀପରେ; ମଧ୍ୟରେ; କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।
ସମର,ବି. (ସମ୍-ଋ-ଗମନ କରିବା-ଅ) ଯୁଦ୍ଧ ।
ସମରାଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ସୁବାସ ଦ୍ରବ୍ୟ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ସମରାଜ କୁଆଦ ଜାହ୍ନବୀ ଜଳ,
ମନୋହର ବଂଶପତ୍ରୀ ହରିତାଳ । 'ଲ. ବ.

ସମର୍ଥ, ବି°. (ସମ୍-ଅର୍ଥ-ଶକ୍ତ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି -ଅ) ବଳବାନ୍, କ୍ଷମତାପନ୍ନ; ଉପଯୁକ୍ତ; ହିତ; ପ୍ରଶସ୍ତ; ଅଭୀଷ୍ଟ; ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ।
ସମର୍ଥନ, } ବି. (ସମ୍-ଅର୍ଥ = ଶକ୍ତ ହେବା
ସମର୍ଥନା, } ସ୍ତ୍ରୀ. ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ୍, ଆ) ବିବେଚନା; ମୀମାଂସା; ସମ୍ଭାବନା; ଉତ୍ସାହ; ଦୃଢ଼ୀକରଣ; ବିବାଦ ଭଙ୍ଗ କରିବା । (ବିଶେଷଣରେ ସମର୍ଥକ ଓ ସମର୍ଥିତ ହୁଏ ।)
ସମର୍ପଣ, ବି. (ସମ-ଅର୍ପଣ) ଦାନ; ସ୍ଥାପନ । (ବିଶେଷଣରେ ସମର୍ପିତ ହୁଏ ।)
ସମଲ୍ଲ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀଙ୍କ
ସମଲ୍ଲଈ, } ନାମବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶାବାନୀ ଶାକମ୍ଭରୀ ସାରଳା ମା ସାବିତ୍ରୀ
ସମଲ୍ଲ ସତ୍ୟରୂପା ସାରଙ୍ଗୀ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଗାତ୍ରୀ । ନୃ.ପୃ.ପ ତ.

ସମବର୍ତ୍ତୀ, ବି. (ସମବର୍ତ୍ତିନ୍—ସମ = ସମାନ-ବୃତ୍-ଇନ୍) ଯମ । ବି°. ତୁଲ୍ୟରୂପେ ସ୍ଥିତ; ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ଯେ ସମାନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନା କରେ ।
ସମବାୟ, ବି.(ସମ୍-ଅବ-ଇ = ଗମନ କରିବା, ଯୁକ୍ତ ହେବା-ଅ) ନିତ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧ; ମିଳନ; ସମୂହ । (ବିଶେଷଣରେ ସମବେତ ହୁଏ ।)
ସମଷ୍ଟି, ବି. (ସମ୍-ଅଶ୍-ବ୍ୟାପିବା-ତି) ସମ୍ୟକ୍ ବ୍ୟାପ୍ତି; ଧର୍ମାଭୂତ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ; ସାକଲ୍ୟ ।
ସମସନ, ବି, (ସମ୍-ଅସ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଅନ) ସମାସ, ସଂକ୍ଷେପକରଣ ।
ସମସର, ବି°. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ତୁଲ୍ୟ । ଯଥା—

ଗଭୀର ବାଣୀ ବସନ୍ତଦୂତ ସମସର । ନୃ.ପୃ.ପ.ତ.

ସହିତାର୍ଥ । ଯଥା—

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଥାଳୀରେ ସେହୁ ପଞ୍ଚରତ୍ନ ଭରି,
ଅଖଣ୍ଡିତ ଦୁବା ଯେ ଅକ୍ଷତ ସମସରି । ସା. ଗ୍ବା. ଆ.

ସମସ୍ତ, ବି°. (ସମ୍-ଅସ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ତ) ସମୁଦାୟ, ସକଳ; ଏକତ୍ରୀକୃତ, ଯୁକ୍ତ; ସଂକ୍ଷିପ୍ତ; ଯାହା ସମାସ କରା ହୋଇଅଛି ।
ସମସ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍-ଅସ୍-ଯ-ଆ) ଶ୍ଳୋକ ସମ୍ପୂର୍ତ୍ତ୍ୟର୍ଥ ପ୍ରଶ୍ନ; ସଂଘଟନ; ମିଶ୍ରଣ ।
ସମା, ବି. ସ°. ସମ୍ବତ୍ସର । ଯଥା—

ହେଲ ଚୌଦ ସମା ସମାପନ
ମହାଦୁଃଖେ ବିନାନୁକ୍ରମେ । ଜା.ପ.ନା.

ସମା, } ବି. (ଶମ୍ୟା ଶବ୍ଦଜ) ଚିତ୍ରକାରମାନଙ୍କର
ଶମା, } ଧାର କାଟିବା ଅସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ଢେଙ୍କିର ଥୋଇରେ ଲଗିଥିବା ଲୌହବଳୟ ।

ସମାକର୍ଷୀ, } ବି. (ସମ୍-ଆକର୍ଷିନ୍) ଅତି
ସମାକର୍ଷିନ୍, } ଦୂରଗାମୀ ସୁଗନ୍ଧ । ବିଂ. ଆକର୍ଷଣକାରୀ ।

ସମାକୁଳ, ବିଂ. (ସମ୍-ଆକୁଳ) ବ୍ୟାକୁଳ ବା କାତର; ସନ୍ଦଗ୍ଧ ।

ସମାଗତ, ବିଂ. (ସମ୍-ଆଗତ) ମିଳତ; ଉପସ୍ଥିତ; ସାକ୍ଷାତ୍କୃତ; ସାକ୍ଷାତପ୍ରାପ୍ତ ।

ସମାଗମ, ବି. (ସମ୍-ଆଗମ) ଉପସ୍ଥିତି; ସଙ୍ଗମ ।

ସମାଗୃର, ବି. (ସମ୍-ଆଗୃର) ଉତ୍ତମ ଆଚରଣ; ସମ୍ବାଦ, ଖବର ।

ସମାଜ, ବି. (ସମ୍-ଅଜ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ସମୂହ; ସଭା; ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କ ସମାଧି ସ୍ଥାନ ।

ସମାଦର, ବି. (ସମ୍-ଆଦର) ସମ୍ମାନ, ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା । (ବିଶେଷଣରେ ସମାଦୃତ ହୁଏ ।)

ସମାଦ୍ଧ, ବି. (ସମାଧି ଶବ୍ଦଜ) ଯୋଗାସନ । ଯଥା—

ଧ୍ୟାନ ସମାଦ୍ଧ କେଉଁ ସ୍ଥାନେ,
ବ୍ରହ୍ମ ସମାଧି ସ୍ଥିରମନେ । ଭ୍ର. ଦ. ସ୍କ.

ମଠାଧିକାରୀ ବୈଷ୍ଣବମାନେ ମୃତ ହେଲେ ତାହାଙ୍କ ଅସ୍ଥି ଯେଉଁଠାରେ ପୋତି ରଖନ୍ତି ।

ସମାଧା, } ବି.(ସମ୍-ଆ-ଧା=ଧାରଣ କରିବା,
ସମାଧାନ, } ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ-ଆ, ଅନ) ବିରୋଧଭଞ୍ଜନ; ନିଷ୍ପତ୍ତି; ନିୟମ; ଅନୁସନ୍ଧାନ; ସମର୍ଥନ; ତପସ୍ୟା; ଧ୍ୟାନ; ପ୍ରତିକାର ।

ସମାଧି, ବି. (ସମ୍-ଆ-ଧା-ଇ) ନିୟମ; କାରଣ-ସମୂହ; ନିଦ୍ରା; ଚିତ୍ତର ଏକାଗ୍ରତା; ଯୋଗ; ଧ୍ୟାନ; ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ସମ୍ମତି; ପ୍ରତିଶୋଧ; ବିବାଦଭଞ୍ଜନ ବା ସମାଧାନ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ନିରୋଧ; ଅସାଧ୍ୟ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟବସାୟ; ସମର୍ଥନ; ମୌନଭାବ; ଆଶ୍ରିତରକ୍ଷଣ ଚିନ୍ତା ।

ସମାନ, ବିଂ. (ସ = ସମାନ-ମାନ = ପରିମାଣ, ଅଥବା ସମ୍-ଆ-ନୀ-ଅ) ତୁଲ୍ୟ, ଅଭିନ୍ନ । (ସମ୍-ଅନ୍ = ବଞ୍ଚିବା-ଅ) ନାଭିସ୍ଥିତ ବାୟୁ-ବିଶେଷ ।

ସମାନୋଦର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ସମାନ-ଉଦର-ଯ ଜନନାର୍ଥେ) ସହୋଦର ।

ସମାପନ, } ବି. (ସମ୍-ଆପ୍ = ପାଇବା-ଅନ,
ସମାପ୍ତି, } ତି) ସମ୍ପୂରଣ; ପରିଚ୍ଛେଦ; ବଧ; ସମାଧାନ; ଲାଭ । (ବିଶେଷଣରେ ସମାପକ ଏବଂ ସମାପିତ ଓ ସମାପ୍ତ ହୁଏ ।)

ସମାପିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଙ୍ୟ. ବାକ୍ୟସମାପକ କ୍ରିୟା ।

ସମାରୋହ, ବି.(ସମ୍-ଆ-ରୁହ୍ = ଉନ୍ନତ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଆଡ଼ମ୍ବର, ଜାକଜମକ; ଅତ୍ୟୁନ୍ନତି; ଆରୋହଣ; ସମ୍ମତ ହେବା ।

ସମାର୍ଜନା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଶ୍ୱାସନା; ସମାଧା; ତିଆରି କରିବା; ତିଆର ନିବର୍ତ୍ତାଇବା । ଯଥା—

ଦୁଷ୍ଟ ରଜାମାନଙ୍କୁ ସମାର୍ଜନା କରନ୍ତି । ସା ଭ୍ର.ଆ.

ସମାର୍ଜିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ)ଆଶ୍ୱାସିବା । ଯଥା—

ଏବେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରେ ତିଆର ସମାର୍ଜି । ସା. ଭ୍ର. ଆ.

ସମାଲମ୍ବ, } ବି. (ସମ୍-ଆ-ଲନ୍ଭ୍ = ବଧ
ସମାଲମ୍ଭନ, } କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ, ଅନ)
ସମାଲଭନ, } କୁଙ୍କୁମାଦି ବିଲେପନ; ବଧ ।

ସମାବର୍ତ୍ତନ, ବି. [ସମ୍-ଆ-ବୃତ୍ = (ବେଦାଧ୍ୟୟନରୁ) ନିବୃତ୍ତହେବା-ଅନ] ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ପରେ ଗୃହଧର୍ମରେ ପ୍ରବେଶ; ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ ।

ସମାବେଶ,ବି.(ସମ୍-ଆ-ବିଶ୍=ପ୍ରବେଶକରିବା-ଅ) ପ୍ରବେଶ; ସମ୍ମିଳିତ, ଏକତ୍ର ଅବସ୍ଥାନ; ମନୋଯୋଗ; ଏକତ୍ର ସ୍ଥାପନ । (ବିଶେଷଣରେ ସମାବିଷ୍ଟ ଓ ସମାବେଶିତ ହୁଏ ।)

ସମାସ, ବି. (ସମ୍-ଅସ୍ = ସଂକ୍ଷେପକରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ସଂକ୍ଷେପ; ସଂଗ୍ରହ; ସମର୍ଥନ; ସମାହାର; ମିଳନ; ଅନେକ ପଦର ଏକ-ପଦୀକରଣ । (ସ = ସହିତ-ମାସ)ସମ୍ବତ୍ସର ।

ସମାହାର, ବି. (ସମ୍-ଆ-ହୃ-ଅ) ମିଳନ; ସଂଗ୍ରହ; ସଂକ୍ଷେପ; ସମୂହ; ଦ୍ୱିଗୁ ଓ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱସମାସବିଶେଷ ।

ସମାହିତ, ବି°. (ସମ୍-ଆ-ଧା-ତ, ଧା = ହି) ଅଙ୍ଗୀକୃତ; ଅଭ୍ରାନ୍ତଚିତ୍ତ; ସମାଧିନିଷ୍ଠ; ଅବହିତ, ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତ; ନିଷ୍ପାଦିତ; ମୀମାଂସିତ; ସ୍ଥାପିତ; ସଞ୍ଚିତ; ସମାଧିକ୍ଷେତ୍ରରେ ନିହିତ; ଅବିଚଳିତ ।

ସମିଆନା,ସାମିଆନା, ବି.(ଯାବନିକ) ଚୂନ୍ଦୁଆ ।

ସମିଗାତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦେଉଳ କବାଟର ତଳ ଖୁସି ରହିବାପାଇଁ ପଥରଖଣ୍ଡରେ କରିଥିବା ଗର୍ତ୍ତ ।

ସମିତ୍, ବି. (ସମ୍-ଇ-କ୍ୱିପ୍, ତ୍ ଆଗମ)ଯୁଦ୍ଧ ।

ସମିତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍-ଇ-ତି) ଯୁଦ୍ଧ; ସଭା; ସଙ୍ଗ ।

ସମିଧ୍,ସମିଧ, ବି.(ସମ୍-ଇନ୍ଧ୍ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-କ୍ୱିପ୍, ଅ) ହୋମକାଷ୍ଠ; ଅଗ୍ନି ଜ୍ୱଳନାର୍ଥ ତୃଣାଦି ।

ସମିନ୍ଧନ, ବି.(ସମ୍-ଇନ୍ଧ୍-ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଅନ) ଅଗ୍ନି ଜ୍ୱଳନାର୍ଥ କାଷ୍ଠାଦି; ଉଦ୍ଦୀପନ ।

ସମୀକ, ବି.(ସମ୍-ବିହ୍ୱଳହେବା-ଈକନ୍)ଯୁଦ୍ଧ ।

ସମୀକ୍ଷ୍ୟକାରୀ,ବି°.(ସମୀକ୍ଷ୍ୟକାରିନ୍-ସମୀକ୍ଷ୍ୟ = ସମ୍ୟକ୍ ଦେଖି-କାରୀ = ଯେ କରେ) ପରାପର ବିବେଚନା କରି ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ।

ସମୀଚୀନ, ବି°. (ସମ୍ୟଚ୍ = ସତ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି-ଈନ) ଯଥାର୍ଥ, ଉପଯୁକ୍ତ; ଉତ୍ତମ; ସତ୍ୟ ।

ସମୀପ, ବି. (ସମ୍ = ସଙ୍ଗତ-ଅପ୍ = ଜଳ-ଅ, ଅ = ଈ) ନିକଟ, ସନ୍ନିହିତ ।

ସମୀର, ସମୀରଣ, ବି. (ସମ୍-ଈର୍ = ଗମନକରିବା-ଅ, ଅନ) ପବନ; ପ୍ରେରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ସମୀରିତ ହୁଏ ।)

ସମୁଚ୍ଚୟ, ବି. (ସମ୍-ଉତ୍-ଚି = ଏକତ୍ର କରିବା-ଅ) ସମାହାର; ମିଳନ; ସମୂହ; ଅନେକ ପଦାର୍ଥର ଏକ କ୍ରିୟାରେ ଅନ୍ୱୟ ।

ସମୁତ୍ଥ, ସମୁତ୍ଥିତ, ବି°.(ସମ୍-ଉତ୍-ସ୍ଥା-ଅ, ତ)ଉତ୍ପନ୍ନ; ଉଦିତ; ଉଠିଥିବା । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ସମୁତ୍ଥାନ ହୁଏ ।)

ସମୁଦୟ, ବି. (ସମ୍-ଉତ୍-ଇ = ଗମନକରିବା-ଅ) ସମଗ୍ର, ସକଳ; ଉତ୍ଥାନ; ଉଦୟ, ଉତ୍ପତ୍ତି; ଯୁଦ୍ଧ; ଦିବସ; ଲଗ୍ନ ।

ସମୁଦାଚାର, ବି. ସଂ. ଶିଷ୍ଟାଚାର; ଆଶ୍ରୟ, ଅଭିପ୍ରାୟ ।

ସମୁଦାୟ, ବି. (ସମ୍-ଉତ୍-ଇ-ଗମନ କରିବା-ଅ) ସମଗ୍ର, ସକଳ; ଯୁଦ୍ଧ; ଉଦୟ; ଉନ୍ନତି; ପଶ୍ଚାଦ୍ଭାଗରେ ସ୍ଥିତ ସୈନ୍ୟ ।

ସମୁଦ୍ଧି, ସମୁଧୀ, ସମୁଧି, ସମନ୍ଧି, ସମଧି. ସମଧୀ, ବି. (ସମ୍ବନ୍ଧୀ ପଦରୁ ଜାତ) ବର ଓ କନ୍ୟାର ପିତା । ଯଥା—

ସମାବେଶେ ବରକର୍ତ୍ତା ପୁରବନ୍ଧୁ ଲଗେ,
ଚଳିଗଲେ ସମୁଧୀ ଘରକୁ ଅଧ ବେଗେ । ବୈ.ପ.
ଦ୍ରୁପଦେଶ୍ୱର ବୋଇଲେ ଶୁଣ ହେ ସମୁଧି । ସା.ଭା.ଆ.

ସମୁଦ୍ଗ, ସମୁଦ୍ଗକ, ବି. (ସମ୍-ଉତ୍-ଗମ୍-ଅ, କ) ସମ୍ପୁଟକ, ଫରୁଆ ।

ସମୁଦ୍ର, ବି. (ସମ୍-ଉନ୍ଦ୍ = କ୍ଲିନ୍ନ ହେବା-ର ସମ୍ୟଗୁନତ୍ତିଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟାତ୍ ଇତି ସମୁଦ୍ରଃ— ଉନ୍ଦ୍ କ୍ଲେଦନେ, ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟରେ ଯେ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ, ସମନ୍ତାତ୍ ମୁଦଂ ରାତୀତି ବା ସମୁଦ୍ରଃ— ରଦାନେ । ମୁଦ୍ରଯା ଈଶ୍ୱରାଜ୍ଞୟା ସହିତଃ ସମୁଦ୍ରଃ) ସାଗର, ଜଳନିଧି । ବି°. ମୁଦ୍ରିତ; ମୁଦ୍ରାଯୁକ୍ତ ।

ସମୁଦ୍ରନବନୀତ, ବି. (ସମୁଦ୍ର-ନବନୀତ-ସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନରୁ ଯାହା ଉତ୍ପନ୍ନ) ଅମୃତ; ଚନ୍ଦ୍ର ।

ସମୁଦ୍ରମେଖଳା, ସମୁଦ୍ରରସନା, ସମୁଦ୍ରାମ୍ବରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମୁଦ୍ର-ମେଖଳା, ରସନା-କଟିଭୂଷଣ, ଅମ୍ବର-ପରିଚ୍ଛଦ ଯାହାର) ପୃଥିବୀ ।

ସମୁଧୁଣୀ, ସମ୍ବନ୍ଧିଆଣୀ, ସମୁଦ୍ଧିଆଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍ବନ୍ଧିନୀ ଶବ୍ଦଜ) ବର ଓ କନ୍ୟାର ମାତା । ଯଥା—

ମଙ୍ଗଳ ଲୋକ ତୁମ୍ଭେ ଗୋ ଅଟ ସମୁଧୁଣୀ,
ନାନା ଗୀତ ଗାଇ ଗୋ କଳହଂସକାମିନୀ । ମ°.ଗ.

ସମୁନ୍ନଦ୍ଧ, ବି°. (ସମ୍-ଉତ୍-ନହ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା, ଗର୍ବ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ପଣ୍ଡିତଂମନ୍ୟ; ଗର୍ବିତ; ଉତ୍ପନ୍ନ; ବଦ୍ଧ; ଉଦ୍‌ବଦ୍ଧ; ପ୍ରଧାନ ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ସମୁପଧାନ, ବି. (ସମ୍-ଉପ-ଧା-ଅନ) ଉତ୍ପାଦନ; ସ୍ଥାପନ; ରକ୍ଷାକରଣ ।

ସମୁପବେଶ, ବି. (ସମ୍-ଉପବେଶ) ଅଭ୍ୟର୍ଥନା; ବସିବା ।

ସମୁପେତ, ବି°. (ସମ୍-ଉପେତ) ସମାଗତ ।

ସମୂହ, ବି. (ସମ୍-ବହ୍=ବହିବା, ଊହ=ତର୍କ କରିବା-ଅ) ସମୁଦାୟ; ସମ୍ୟକ୍ ତର୍କ ।

ସମୃଦ୍ଧ, ବି°.(ସମ-ଋଧ୍-ତ) ସମୃଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ; ବୃଦ୍ଧି-ଯୁକ୍ତ; ସମ୍ପନ୍ନ ବା ସମ୍ପତ୍ତିଶାଳୀ; ଉତ୍ପନ୍ନ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ସମୃଦ୍ଧି ହୁଏ ।)

ସମେତ, ବି°.(ସମ୍-ଆ-ଇ = ଗମନ କରିବା-ତ) ସହିତ; ସଙ୍ଗତ; ପ୍ରାପ୍ତ, ଉପସ୍ଥିତ ।

ସମ୍‌ଜା, ବି. (ପାରସ୍ୟ) ବୁଝାଣ; ଚିନ୍ତାକରିବା ।

ସମ୍‌ଜାଣ, ବି. (ପାରସ୍ୟ ସମ୍‌ଜାନ ଶବ୍ଦଜ) ସମ୍ୟକ୍ ଚିନ୍ତାକରିବା, ସମଜିବା, ବୁଝିବା ।

ସମ୍ପତ୍ତି, ସମ୍ପଦ୍, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍-ପଦ୍=ସମୃଦ୍ଧ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ତି, କ୍ୱିପ୍) ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ; ଧନ; ଶୋଭା; ଗୁଣୋତ୍କର୍ଷ; ଗୌରବ ।

ସମ୍ପଧି, ସମ୍ପ୍ରଧି, ବି. (ସମ୍ପତ୍ତି ଶବ୍ଦଜ) ସମ୍ପତ୍ତି । ଯଥା—

ନିଯତକାଳରେ କଲୁ ବିପରୀତ ବୁଦ୍ଧି,
ଅଦଭୁତେ ହରିଇଲୁ ଏତେକ ସମ୍ପଧି । ସା. ଭା. ସ.
ମୋହରି ବିଷୟରେ ମରିବାକୁ ତୋର ବୁଦ୍ଧି,
ପାଦେ କପାଁ ଠେଲାଉଛୁ ଏତେକ ସମ୍ପ୍ରଧି । ସା. ଭା. ସ.

ସମ୍ପନ୍ନ, ବି°. (ସମ୍-ପଦ୍-ତ, ତ = ନ) ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ, ନିଷ୍ପନ୍ନ; ସହିତ; ଯୁକ୍ତ; ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ ।

ସମ୍ପରାୟ; ବି. (ସମ୍-ପରା-ଇ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଆପଦ୍; ଯୁଦ୍ଧ; ଉତ୍ତରକାଳ; ସନ୍ତାନ ।

ସମ୍ପର୍କ, ବି. (ସମ୍-ପୃଚ୍=ଯୁକ୍ତହେବା-ଅ) ସଂସର୍ଗ; ସମ୍ବନ୍ଧ; ସଂଯୋଗ; ସ୍ତ୍ରୀସଂସର୍ଗ ।

ସମ୍ପାତ, ବି. (ସମ୍-ପତ୍ = ପଡ଼ିବା-ଅ) ପତନ; ଉଡ୍ଡୟନ; ଗମନ; ପ୍ରବେଶ; ସମୂହ ।

ସମ୍ପାଦନ, ବି.(ସମ୍-ପଦ୍=ଗମନ କରିବା-ଣିଚ୍-ଅନ) ନିର୍ବାହ, ସମାପନ; ଉପାର୍ଜ୍ଜନ । (ବିଶେଷଣରେ ସମ୍ପାଦକ ଓ ସମ୍ପାଦିତ ହୁଏ ।)

ସମ୍ପାଦିବା, କ୍ରି. (ସମ୍ପାଦନ ଶବ୍ଦଜ) ସମ୍ପାଦନ କରିବା, ସଂଚୟ କରିବା; ଖୋଜିଆଣିବା ।

ସମ୍ପିର୍ବା, କ୍ରି. (ସମର୍ପଣ ଶବ୍ଦଜ) ସମର୍ପଣ କରିବା । (ଶାପ ଶବ୍ଦଜ) ଶାପଦେବା; ଗାଳିଦେବା ।

ସମ୍ପୁଟ, ସମ୍ପୁଟକ, ବି. [ସମ୍-ପୁଟ୍= (ଭୂବିସହିତ) ସଂଲଗ୍ନହେବା-ଅ, କ ସ୍ୱାର୍ଥେ] ସଂପୁଆ; ଛୋଟ ପେଟରା ପ୍ରଭୃତି; ଏକଜାତୀୟ ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଭିନ୍ନ ଜାତୀୟ ପଦାର୍ଥର ସମ୍ୟକ୍ ବ୍ୟାପ୍ତି; ପୁଡ଼ା, ପୁଟଳ । ଯଥା—

ଚମ୍ପା ପୁଷ୍ପର ସଂଯୋଗେ ଯଥା ସମ୍ପୁଟ ବାସିତ ।
ଜା. ପ. ନା.

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ, ବି°. (ସମ୍-ପୂର୍ଣ୍ଣ) ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ; ସମଗ୍ର; ସମାପ୍ତ ।

ସମ୍ପୃକ୍ତ, ବି°. (ସମ୍-ପୃଚ୍ = ମିଳିତ ହେବା-ତ) ମିଳିତ; ସମ୍ବଦ୍ଧ; ଖଚିତ; ଗ୍ରଥିତ ।

ସମ୍ପୋଢ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଲୀଳା ବା କୌତୁକ । ଯଥା—

ଅତ ଉସ୍ତର୍ଗ ଦିଶଇ ତାର ହାତ ଗୋଡ଼,
ତା ଭୁଲେ କଲେ ଦେବ ରତିରଙ୍ଗ ସମ୍ପୋଢ଼ । ସା. ଭା. ଆ.

ସମ୍ପୋଢ଼େ, କ୍ରି. ବି°. (ଦେଶଜ) ଅବହେଳାରେ । ଯଥା—

ତୁ ଦେବ କି ପୁର ବଧ କଲୁ ଅବହେଳେ,
ଅନ୍ଧକ ନିବାରଣ ତୁ କଲୁ ଯେ ସମ୍ପୋଢ଼େ । ସା. ଭା. ଆ.

ସମ୍ପ୍ରତି, ଅ°. ସଂ. ଏବେ, ଅଧୁନା ।

ସମ୍ପ୍ରଦା, ବି. (ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ମତର ସମାଜ । ଯଥା—

ଗୁରୁ ସମ୍ପ୍ରଦା ଗୁରୁ ଅଟନ୍ତି ଜଗନ୍ନାଥ,
ଦର୍ଶନ ମାତ୍ରକେ ସର୍ବେ ହୁଅନ୍ତି କୃତାର୍ଥ । ନୃ. ସୁ. ଚ୍. ଚ.

ସମ୍ପ୍ରଦାନ, ବି. (ସମ୍-ପ୍ର-ଦା-ଅନ) ଦାନୀୟ-ବ୍ୟକ୍ତି; କାରକବିଶେଷ ।

ସମ୍ପ୍ରଦାୟ, ବି. (ସମ୍-ପ୍ର-ଦା = ଦାନ କରିବା, ଉପଦେଶ କରିବା-ଅ, ଯ ଆଗମ) ଗୁରୁ-ପରମ୍ପରାଗତ ଉପଦେଶ; ସମାଜ ।

ସମ୍ପ୍ରଧାରଣ, } ବି. ସଂ. ଉଚିତାନୁଚିତ
ସମ୍ପ୍ରଧାରଣା, } ବିବେଚନା; କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିର୍ଣ୍ଣୟ; ଅବଧାରଣ ।

ସମ୍ପ୍ରସାରଣ, ବି. ସଂ. ବିସ୍ତାରଣ; ବ୍ୟାକରଣରେ ସଂଜ୍ଞାବିଶେଷ; ଇ, ଉ, ଋ, ଌ ସ୍ଥାନରେ ଯ, ବ, ର, ଲ ହେବା ।

ସମ୍ପ୍ରହାର, ବି. ସଂ. ଯୁଦ୍ଧ; ହନନ; ସମ୍ୟକ୍ ପ୍ରହାର; ଗମନ ।

ସମ୍ବନ୍ଧ, ବି. (ସମ୍-ବନ୍ଧ୍ = ବନ୍ଧନ କରିବା-ଅ ସମ୍ପର୍କ; ସଂଯୋଗ; ସଂଘଟନ; ସୌଭାଗ୍ୟ ବା ସମୃଦ୍ଧି; ଯୋଗ୍ୟତା; ଉପଯୁକ୍ତତା; ମିତ୍ରତା; କୁଟୁମ୍ବିତା । (ବ୍ୟାକରଣରେ) ଜନ୍ୟ ଜନକ ଇତ୍ୟାଦି । ବିଂ. ସମର୍ଥ; ଉପଯୁକ୍ତ; ମିଳିତ । (ବିଶେଷଣରେ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ହୁଏ)

ସମ୍ବର, ବି.(ସମ୍ବ୍ -ଗମନ କରିବା-ଅର କମ୍ବା ସମ୍-ବୃ-ଆବରଣ କରିବା-ଅ)ଜଳ; ସମ୍ବରଣ;ଇନ୍ଦ୍ରସୂଦମନ; ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ; ହରିଣବିଶେଷ; ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; ପର୍ବତ; ସେତୁ ।

ସମ୍ବରଣ, ବି. (ସମ୍-ବୃ-ଅନ)ବରଣ,ବରମାଲ୍ୟ ଦାନ; ସଙ୍ଗୋପନ; ଆବରଣ; ଦମନ; ଇନ୍ଦ୍ରସୂସଂଯମ ।

ସମ୍ବଳ, ବି. (ସମ୍ବ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅଳର୍) ବାଟଖରଚ, ପାଥେୟ; ସଂସ୍ଥାପନ; ଜଳ ।

ସମ୍ବାଧ, ବି. (ସମ୍-ବାଧ୍ = ପୀଡ଼ନ କରିବା-ଅ) ଭୟ; ସଙ୍କଟ; ବାଧା; ଭିଡ଼, ସଂଘର୍ଷ । ବିଂ. ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ; ଜନତାପୂରିତ ।

ସମ୍ବୁଦ୍ଧି, } ବି. (ସମ୍-ବୁଧ୍ = ଜାଣିବା,
ସମ୍ବୋଧନ, } ସାମ୍ମୁଖ୍ୟ କରିବା-ତି, ଅନ) ଆହ୍ୱାନ; ଆମନ୍ତ୍ରଣ; ଦର୍ଶନ; ବିଶେଷଣ; ବିଭକ୍ତିବିଶେଷ ।

ସମ୍ଭବ, ସମ୍ଭର, ବି. (ସମ୍ଭାର ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍ସବ । ଯଥା—

କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଶୁଭେ ପୂର,
ପ୍ରଭୁ ସମ୍ଭବେ ବିଜେ କର । ଦା. ର.
ରାଜାମାନଙ୍କର ଥିବେ ଯେତେକ ସଇନ,
ସମ୍ଭରେ ଆସିବେ ଦେଖା ଦରଶନ ଘେନ । ସା. ଭା. ସ

ସମାବେହ, ଆଡ଼ମ୍ବର । ଯଥା—

ଆସ୍ଥାନେ ବାସବ ମୋତେ ବସାଇଲ କୋଳେ,
ଅପସର ବେଢ଼ିଲେ ମୋତେ ଅନ୍ତ ସମ୍ଭବରେ ।ସା ଭା ବି.

ସମ୍ଭଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍-ଭଲ୍ = ନିରୂପଣ କରିବା, ବୋଲିବା-ଅ-ଈ) ଦୂତୀ ।

ସମ୍ଭବ, ବି. (ସମ୍-ଭୂ-ଅ) ଉତ୍ପତ୍ତି; ସମ୍ଭାବନା; ଯୋଗ୍ୟତା; ସଙ୍କେତ; ଉପାୟ; ଯୁକ୍ତି; ଷଣ୍ଡ; ସମୀଚୀନତା; କ୍ଷମତା; ପରିଚୟ; ସଖ୍ୟ; କାରଣ । ବିଂ. ଉତ୍ପନ୍ନ; ମେଳକ ।

ସମ୍ଭାଇବା, } କ୍ରି. (ସମ୍ଭବ ଶବ୍ଦଜ) ସମ୍ଭାବିତ
ସମ୍ଭେଇବା } ହେବା; ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହେବା କମ୍ବା ଉପସ୍ଥିତ କରିବା । ଯଥା—

ଏତେ ବିଚାରି ମୁନି ବାଇ ବେଣୁଦଣ୍ଡ,
ଭେଦିଲା ସପତସ୍ୱର ଯେ ସପତ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ।
ନୃସିଂହ ଦାସ୍ୟାଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣେ ସମ୍ଭାଇଲା ଯାଇ,
ସର୍ପ ଯେସନ୍ତେ ବିଳରେ ପରବେଶ ହୁଅଇ । ନୃ. ପୂ ଚ ତ.

ସମ୍ଭାର, ବି. (ସମ୍-ଭୃ = ଧାରଣ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ସଂଗ୍ରହ; ସଂପୂର୍ଣ୍ଣତା; ରାଶି ବା ସମୂହ; ପୁଷ୍ଟିସାଧନ, ଉପକରଣ ।

ସମ୍ଭାଳିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ସଂଭଲ୍ ଧାତୁଜ) (ଅନ୍ୟକୁ) ନିବାରି ରଖିବା । ଯଥା —

ତୁକୂଳ କବରୀ ସମ୍ଭାଳୁଅଛୁ ଦକ୍ଷିଣେତରେ । ଚ. ଭା.

ପାଳିବା । ଯଥା—ଏ ପିଲାଗୁଡ଼ିକୁ ତୁମ୍ଭେ ସମ୍ଭାଳି ରଖ ।

ସମ୍ଭାଳିହେବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ସଂଭଲ୍ ଧାତୁଜ) ବାଧା ନ ଲଭି ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ରହିବା । ଯଥା —

ଯୋଗିଗଣେ ଜଣେ ମୁଁ ଚଳେ ଭଲ,
ଶମ୍ଭୁ ଶିଳା ହେଲେ ହେବ ସମ୍ଭାଳ । କୋ. ବ୍ର' ସୁ.

ସମ୍ଭାବନ, } ବି. (ସମ୍-ଭାବି-ଚିନ୍ତା କରିବା
ସମ୍ଭାବନା, } ଯୋଗ୍ୟ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ, ଆ) ଅନୁଗ୍ରହ; ସୁଖ୍ୟାତି; ସତ୍କାର; ଚିନ୍ତା; ଯୋଗ୍ୟତା; ସ୍ୱୀକାର; ସମ୍ପାଦନ; ଅଭିସନ୍ଧି; ତର୍କ; ସଂଶୟ; କାବ୍ୟାଳଂକାର ବିଶେଷ । (ବିଶେଷଣରେ ସମ୍ଭାବିତ ଓ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ହୁଏ ।) ଯଥା—

ମୋ ତାତର ସମ୍ଭାବିତ କୈତବପଣ କି?
ବିହ୍ଲଣ କାବ୍ୟ ।

ସମ୍ଭାଷ, ସମ୍ଭାଷଣ, ସମ୍ଭାଷା, ବି. (ସମ୍-ଭାଷ୍, ଭାଷଣ, ଭାଷା) ପରସ୍ପର କଥୋପକଥନ ବା ଆଳାପ ।

ସମ୍ଭୋଗ, ବି. (ସମ୍-ଭୋଗ) ରତିକ୍ରିୟା; ସୁଖାସ୍ୱାଦନ ।

ସମ୍ଭ୍ରମ, ବି. (ସମ୍-ଭ୍ରମ୍ = ଭ୍ରମଣକରିବା, ମାନ୍ୟ ହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ଭୟ; ଭୟାଦିଜନିତ ତ୍ୱରା; ସମ୍ମାନ; ଆଦର; ଭ୍ରାନ୍ତି; ଘୂର୍ଣ୍ଣନ; ଆବେଗ । (ବିଶେଷଣରେ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ ।)

ସମ୍ମତି, ବି. (ସମ୍-ମନ୍ = ଅନୁମତି କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତି) ଅନୁମତି, ଆଦେଶ; ଅଭିପ୍ରାୟ, ଇଚ୍ଛା; ଆତ୍ମବୋଧ । (ବିଶେଷଣରେ ସମ୍ମତ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ସମ୍ମର୍ଦ୍ଦ, ବି. (ସମ୍-ମର୍ଦ୍ଦ୍-ଅ) ଯୁଦ୍ଧ; ଭିଡ଼, ଜନତା; ସଂଘର୍ଷ ।

ସମ୍ମାନ, ସମ୍ମାନନ, ସମ୍ମାନନା, ବି.(ସମ୍-ମାନ୍ = ପୂଜା କରିବା-ଅ, ଅନ, ଆ) ପୂଜା; ସମାଦର, ଗୌରବ । (ବିଶେଷଣରେ ସମ୍ମାନିତ ହୁଏ ।)

ସମ୍ମୁଖ, ବିଂ. ସଂ. ସମର୍ଥ; ଅଭିମୁଖ ।

ସମ୍ୟକ୍, ଅଂ. ସଂ. ସର୍ବପ୍ରକାରେ; ସମଗ୍ରରୂପେ; ଉପଯୁକ୍ତରୂପେ ।

ସମ୍ରାଟ, ବି. (ସମ୍ରାଜ୍—ସମ୍-ରାଜ୍ = ଦୀପ୍ତି-ପାଇବା-କ୍ୱିପ୍) ସାର୍ବଭୌମ, ରାଜାଧିରାଜ ।

ସର, ବି. (ସୃ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଦୁଗ୍ଧ ଦଧି ପ୍ରଭୃତି ସାର; ବାଣ; ଲବଣ; ସରୋବର ବା ପୁଷ୍କରିଣୀ; ନିର୍ଝର; ଜଳ; ଗତି; ଭୂଷଣବିଶେଷ; ମାଳି; ମଧୁ ।

ଦୁଗ୍ଧ ପ୍ରଭୃତିର ସାର । ଯଥା—

କହିଁ ଲାଗୁଅଛି ବନରୁ ଆସୁ ଘରେ
ନ ରହଇ ସରଲବଣୀ । ର. କ.

ସୁରଙ୍ଗ ବିଶେ ହାଣ୍ଡିଧାର,
ମଧ୍ୟେ ଧବଳ ଫେଣସର । ଦୀ. ର.

ସରସ୍, ବି. (ସୃ-ଅସ୍) ପୁଷ୍କରିଣୀ; ଜଳ; ଦଧିଅଗ୍ର; ଗତି; ବାଣ; ଲବଣ; ନିର୍ଝର ।

ସରକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦ୍ରବ୍ୟ, ପଦାର୍ଥ । ସଂ. ବିଂ. ଗମନଶୀଳ । ବି. ମଦ୍ୟପାନ; ମଦ୍ୟ ପରିବେଷଣ ।

ସରକାର, ବି. (ଯାବନିକ) ରାଜା; ରାଜପୁରୁଷ । ବିଂ. ରାଜକୀୟ । ଯଥା—

ଯେତେ ପଦାର୍ଥ ବ୍ୟୟ ହେବ,
ଲେଖି ମୋ ସରକାରୁ ନେବ । ଦୀ. ର.

ସରଗ, ବି. (ସ୍ୱର୍ଗ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସ୍ୱର୍ଗ; ସ୍ୱର୍ଗ ତୁଲ୍ୟ ବିଷୟ ଓ ପ୍ରଦେଶ । ଯଥା—

ନାରଦ ବୋଲେ ସେ ବନ ବାରୁଣୀ ସରଗ । ସା. ଭା. ସ.

ସରଗରମ, ବିଂ. (ପାରସ୍ୟ) ଉଷ୍ମ; ମଜା ଗରମ; ଉତ୍ତେଜିତ; ଉତ୍ସାହଶୀଳ । ଯଥା—

ଏପରି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି କଳ୍ପନା ଦେବୀ ଆତୁରି ଟିକିଏ ସରଗରମ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଛ ସା.

ସରଗୁଣା, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ସରଗୁଣା ବଇଁଶୀ ଭରତ ଯେ ଗାୟଣୀ । ସା. ଭା. ଆ.

ସରଘର, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ସ୍ଥାନରେ ନାନା-ପ୍ରକାର ଆହାର୍ଯ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ସଞ୍ଚିତ ରହେ । ଯଥା—

ସରଘର ନର ହରଷର । ବ. ଚ. ମ.

ସରଘରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ସରଘରର ଅଧିକାରୀ ।

ସରଘା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସରନ୍ତୀତି ସରାଃ ସ୍ୱବିଷୟଂ ପ୍ରାପ୍ତାଃ ତାନ୍ ହନ୍ତୀତି ସରଘାଃ— ସ୍ୱବିଷୟରେ ଆସିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଯେ ହିଂସା କରେ, ସର = ଯେ ଗମନ କରେ-ହନ୍ = ହିଂସା କରିବା-ଅ) ମଧୁମକ୍ଷିକା, ମହୁ-ମାଛି । (ସରଘା ମଧୁମକ୍ଷିକା—ଅମର ।)

ସରଜ, ବି. (ସରୋଜ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ପଦ୍ମ । ଯଥା—

ପଦସାର ସରଜାକ୍ଷୀ ପଦଚାରି ମାନ୍ଦ କରେ ପସ୍ପପଛ । ବ. ଚ. ମ.

ସଂ. (ସର = ଦୁଗ୍ଧାଦିସାର-ଜନ୍-ଅ) ନବନୀତ ।

ସରଜମୀନ, } ବି. (ଯାବନକ) ବିଷୟୀଭୂତ
ସରେଜମୀନ, } ଜମି; ଘଟନାସ୍ଥଳ ।

ସରଜା, ସର୍ଜା ବି. (ସୃଜ୍ ଧାତୁଜ) ସୃଜନ ।

ସରଜିବା, କ୍ରି. (ସୃଜ୍ ଧାତୁଜ) ଜନ୍ମାଇବା । ଯଥା—

ରଜନୀଶ ଦର୍ପଣ ନୀରଜରଞ୍ଜକ ମୁଖେ ହାସ ସରଜ ।
ବ ଚ. ମ.

ସରଞ୍ଜାମ, ବି. (ପାର୍ସି) ଆୟୋଜନ ।

ସରଞ୍ଜାମ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଜିନିଷପତ୍ର ବା
ସରଜାମ, } ଦ୍ରବ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ।

ସରଞ୍ଜାମୀଖରଚ, ବି. ଜମିଦାରର କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଆଦାୟ ଅସୁଲ ନିମିତ୍ତ ଯେଉଁ ଖରଚ ଦେବାକୁ ହୁଏ ।

ସରଟ, ସରଟୁ, ବି. (ସୃ = ଗମନ କରିବା-ଅଟ, ଅଟୁ) କୃକଳାସ, ଏଣ୍ଡୁଅ; ଝିଟିପିଟି ।

ସରଣି, ସରଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୃ = ଗମନ କରିବା-ଅନ-ଇ) ପଥ, ମାର୍ଗ; ଶ୍ରେଣୀ; ପଂକ୍ତି; ଗଳରୋଗବିଶେଷ ।

ସରଣ୍ଡା, ବି. (ଭୂଷଣାର୍ଥ ଶରଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍କଳର ପର୍ବତବିଶେଷ ।

ସରତ, ବି. (ଯାବନକ) ନିୟମ ।

ସରନ୍ତି, ବି. (ସୃ = ଗମନ କରିବା-ଅନ୍ତି) ବଦ୍ଧମୁଷ୍ଟି ହସ୍ତ; ଚତୁଃପରିମାଣ, ମୁଠିଏ ।

ସରଦ, ବି. (ଶରତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଶରତ୍କାଳ । ଯଥା—

ଚକୋର ଦେଖିଲି କି ସରଦର ଚନ୍ଦ୍ର । ବ ର.

ସରଦାର, ସର୍ଦ୍ଦାର, ବି. (ଯାବନକ) ସେନାର ପ୍ରଧାନ ଅଧିକାରୀ । ଯଥା—

ସଜ ହୋଇ ସୁର ସରଦାର ଅବା ଆସେ,
ଧ୍ୱଜସ୍ଥ ଫଉଜ ଘେନିଅଛୁ ସୁରପାଶେ । କ.ଚ.ଚ.

ସରଦ୍ଧ, ସର୍ଦ୍ଧି, ବି. (ଯାବନକ) କଫ, ଲସମ; ଶୀତଳତା ।

ସରପଣା, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ପେୟବିଶେଷ, ତ୍ରପାନକବିଶେଷ । ଯଥା —

ଦରଶନ ଆରମ୍ଭେ, ସରସ ଗିର ଦମ୍ଭେ,
ପରଶିଦେଲି ସରପଣା ରେ । ଙ. ସ.

ସରପାପୁଡ଼ି, ବି. (ସରପର୍ପଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ ।

ସରପୁଲି, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ପିଷ୍ଟକବିଶେଷ । ଯଥା—

ନାଡ଼ୀ ଯେ ସରପୁଲି ଗଜା,
ଅମାଳୁ ଆଦ ଦ୍ରବ୍ୟ ଖଜା । ଦା. ର.

ସରପୋଷ, } ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଢାଙ୍କୁଣୀ,
ସର୍ପୋସ, } ଆଚ୍ଛାଦନ ।

ସରଫରାଜ, ବି. (ପାରସ୍ୟ) ପ୍ରଶଂସା କରିବା; ଦମ୍ଭ ବା ଗର୍ବ କରିବା; ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ।

ସରଫବେଶି, ବି. (ଯାବନକ) ଓଜନ ସମୟରେ ଲୁଣ କଞ୍ଚା ଥିବାରୁ କିଛି ବେଶି ନିଆ ଯାଇଥାଏ, ଫେର ଲୁଣ ନିକାଶି ଦେବା ସମୟରେ ସେଥିରୁ ଯାହା ବଳିକା ରହେ ତାହାର ନାମ ସରଫବେଶି ।

ସରବରା, ସର୍ବରା, ବି. (ଯାବନକ) ଖଜଣା, କର ।

ସରବରାକାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ଖଜଣା ଅସୁଲ କରେ ।

ସରମ, ସର୍ମ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲଜ୍ଜା । ଯଥା—

କହୁଅଛୁ ସରମ ଛାଡ଼ିକରି ମୁହିଁ,
ନରମ ଦେହେ ଦୁଃଖ ସହିବ ମୁଁ କେହି । କୃ ଭ.ବ.ପ.

(ଶ୍ରମ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ରମ । ଯଥା—

ତୀର୍ଥ ଫଳମାନ ଅଟେ କେବଳ ସରମ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ସରଳ, ବି. (ସୃ-ଅଳ) ଦେବଦାରୁ ବୃକ୍ଷ; ଶାଳ ଗଛ । ବିଂ. ଅକପଟ; ଉଦାର ବା ସାଧୁ; ଅବକ୍ର । (ଦେଶଜ) ବି. ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ । ଯଥା—

ଚାଡ଼ ଟୁମ୍ପା ସରଳ ବାହୁଟି ଜଗଦଲା । ସା. ଭ. ସ.

ସରସ, ବି. (ସୃ-ଅସ କିମ୍ବା ସ = ସହିତ-ରସ) ସରୋବର । ବିଂ. ରସଯୁକ୍ତ;ମଧୁର;ସୁସ୍ୱାଦ; ନୂତନ । (ଦେଶଜ) ଅଧିକ, ବହୁତ ।

ସରସିଜ, } ବି. (ସରସି = ସରୋବରରେ
ସରସୀରୁହ, } -ଜନ୍-ଅ, ସରସୀ-ରୁହ୍ = ଜନ୍ମିବା-ଅ) ପଦ୍ମ ।

ସରସୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସରସ୍-ଈପ୍) ସରୋବର ।

ସରସୁଆଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ । ଯଥା—

ସରସୁଆଳକୁ, ଧରି ଗ୍ରାଡ଼ିଲେ କି,
କରଇ ହୃଦର ଶାନ୍ତି । ସଂ. ସ.

ସରସ୍ୱତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସରସ୍ୱତ୍-ଈ) ନଦୀବିଶେଷ; ବାକ୍‌ଦେବୀ, ବାଣୀ; ବଚନ; ନଦୀ; ଉତ୍ତମା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ସରସ୍ୱାନ୍, ବି. (ସରସ୍ୱତ୍—ସରସ୍=ହ୍ରଦ-ବତ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ସାଗର, ସମୁଦ୍ର; ସରୋବର; ନଦ; ମହିଷ ।

ସରା, ବି. (ସର ଶବ୍ଦଜ) ସୋରା । ଯଥା—

କ୍ଷୀର ପରେ ସିମନ୍ତିନୀ ଚଉସରା ମୋତି,
କଣ୍ଠେ ମାଣିକ୍ୟ ହାର ଲମ୍ବଇ ପନ୍ତିପନ୍ତି । ନୃ.ପୁ.ତୃ.ତ.

(ଶରାବ ଶବ୍ଦଜ) ମୃତ୍ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ସରାଇ, ବି. (ପାରସ୍ୟ) ପାନ୍ଥଶାଳା, ମାର୍ଗରେ ଯାତ୍ରିମାନଙ୍କର ବିଶ୍ରାମ କରିବାର ସ୍ଥାନ (Caravansary); ମଦ୍ୟଶାଳା ।

ସରାଗ, ବିଂ. (ସ = ସହିତ-ରାଗ = ଅନୁରାଗ) ଅନୁରକ୍ତ; ରଞ୍ଜିତ; ରଙ୍ଗବର୍ଣ୍ଣ; ଅଭିଳାଷୀ । ବି. (ଦେଶଜପ୍ରାୟ ବ୍ୟବହୃତ) ଶ୍ରଦ୍ଧା, ପ୍ରେମ ।

ସରାପ, ବି. (ଯାବନିକ) ମଦ୍ୟ, ମଦ ।

ସରାପଖାନା, ବି. (ଯାବନିକ) ମଦ୍ୟଶାଳା, ଯେଉଁଠି ମଦ୍ୟ ବିକ୍ରୟ ହୁଏ ।

ସରାଳ, ବି. (ଶରାରି ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ଝଙ୍କାରନ୍ତି ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱେ ଆକାଶେ ଉଡ୍ଡୀନ
ସରାଳ କୁଳ ଝଙ୍କାରେ । ଯ. କେ.

ସରାସରି, ବି. (ଦେଶଜ) ନିଃଶେଷ । କ୍ରି. ବିଂ. ସର୍ବଶେଷରେ ।

ସରି, ବିଂ. (ସଦୃଶ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ସମାନ । ଯଥା—

ସୁନ୍ଦରୀ ମୋ ଅପସରୀ ସରି । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଭଳି ଅର୍ଥାତ୍ ସମଦଶାପନ୍ନ । ଯଥା—

ଫୁଙ୍କିଦେଲେ ଉଡ଼ିଯିବା ସରି ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି ତନୁବଲ୍ଲରୀ ।
କ. ଚ. ଚ.

(ସର ଶବ୍ଦଜ) ବି. ସୋରା । ଯଥା—

ଜଟା କଳାପରେ କେତେ ସର୍ପସରିସରି । ମ. ଦ.

ସାମ୍ୟ, ଉପମା । ଯଥା—

ଆଉ ପାଦକୁ କି ଦେବା ସରି । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ଧାରା, ଶ୍ରେଣୀ, ଧାଡ଼ି । ଯଥା—

ସରି ସରି ହୋଇ ଝର ପୁରି ଆସୁ ଆସୁ,
ନିରକାର ବୋଇଲେ ତୁ କାହାକୁଟି ଗ୍ରାସୁ । ନୃ. ପୁ. ପ୍ର.ତ.

(ଦେଶଜ) ଅଂ. ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଯଥା—

ତା ନେତ୍ର ଗତାଗତ ଅପାଙ୍ଗ ସରି । ଲା. ବ.

ଉପଯୁକ୍ତାର୍ଥ; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତିବୋଧକ ।

ସରିକ, ସରିକଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଂଶିଦାର; ଭାଗଦାର ବା ଅଂଶୀ ।

ସରିକି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଯଥା —

କନମାସୁ ଦନ୍ତପନ୍ତି ଦେଖି ଅନ୍ତ ସରିକି ହୃଦସୁ ଫାଟିଲା ।
କ. ଚ. ଚ.

ମଧ୍ୟ, ସୁଦ୍ଧା । ଯଥା—

ଘଟିସରିକି କରେ, ନାହିଁ କି ବିବେକରେ,
ମହାର୍ଣ୍ଣବରେ ଅବଗାହିଲୁ ରେ । କ. ଚ. ଚ.

ସରିତ୍, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୃ = ଗମନ କରିବା-ଇତ୍) ନଦୀ; ସୂତ୍ର ।

ସରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶେଷହେବା । ଯଥା—

ପଡ଼ଇ ଯେତେବେଳେ ସେ ମାନସରେ,
ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର ଯୁମାନଙ୍କ ଗୁମାନ ସରେ । ବି. ଚ. ମ.

ବିକାଯିବା; ଆଦୃତ ହେବା ।

ସରିଯାଏ, ଅଂ. (ଦେଶଜ—ଦୁଇ ଶବ୍ଦର ଏକମାତ୍ର ଅର୍ଥ) ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଯଥା—

କର୍ଣ୍ଣସରିଯାଏ ଲଗିଛୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ,
କାମୀ ଦେଖିଲେ ହୋଇବେ କାମେ ଗର୍ଜ୍ଜି । ର କ.

ସରିସମ, ବିଂ. (ପ୍ରାକୃତ ସରିସ ଶବ୍ଦଜ) ତୁଲ୍ୟ, ସଦୃଶ ।

ସରିସା, ବିଂ. (ସଦୃଶ—ପ୍ରାକୃତ ସରିସ ଶବ୍ଦଜ) ତୁଲ୍ୟ, ସଦୃଶ । ଯଥା —

ଅଦତ ତାହା ଦେଖି ବହିଲେ ବଡ଼ ହିଂସା,
ପାଣ୍ଡିଲେ ମୋତେ ଆସି ଏ ହୋଇଲ ସରିସା ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ତ.

ସରିହଦ୍ଦ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହାଦିର ସୀମା ।

ସରିହାତ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସମାନ । (ସମକକ୍ଷ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ସରୀସୃପ, ବି. [କୁଟିଳଂ ସର୍ପଣାତ୍ ସରୀସୃପଃ— ସୃପ୍ = ଗମନ କରିବା (ଯଙ୍‌ଲୁଗନ୍ତ)-ଯ— ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ଅ, ଈ ଆଗମ] ସର୍ପ; ବୃଶ୍ଚିକ ପ୍ରଭୃତି ।

ସରୁ, ତ୍ସରୁ, ବି. (ତ୍ସୃ = ଗମନ କରିବା-ଉ) ଖଡ୍‌ଗ ପ୍ରଭୃତିର ମୁଠି । (ତ୍ସରୁଃ ଖଡ୍‌ଗାଦି ମୁଷ୍ଟିଃ ସ୍ୟାତ୍— ଅମର ।)

ସରୁ, ବିଂ. (ସୃ = ଗମନ କରିବା-ଉ, କିନ୍ତୁ ଦେଶଜପ୍ରାୟ ବ୍ୟବହୃତ) କ୍ଷୀଣ, କୃଶ । ଯଥା—

କଟି ସରୁ କେଶରୀ ମଧ୍ୟଠାରୁ । ର. କ.

ସୂକ୍ଷ୍ମ । ଯଥା—

ଗୁରୁ ସରୁ ସୁରେଶମାଳୀ । ବି. ଚ. ମ.

କୋମଳ । ଯଥା—

ସରୁ ଚୁମ୍ବନମାନ ବିହିବ କି । ର. ପ.

ପାତଳା । ଯଥା—ସରୁ ଲୁଗା ।

ସରୁମାଧୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ରକ୍ତଚୂଡ଼ ଧାନର ସଦୃଶ ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଅଳ୍ପ କଳା ହୋଇଥିବା ଶୁକ୍ଳ ଧାନ୍ୟବିଶେଷ ।

ସରୂପ, ବି. (ସ = ସମାନ-ରୂପ) ସଦୃଶ, ତୁଲ୍ୟ ।

ସରେଇଘର, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଚଟୀଘର ।

ସରୋଜ, ସରୋଜନ୍ମା, ସରୋରୁହ, } ବି. (ସରସ୍-ଜନ୍-ଅ, ମନ, ରୁହ୍-ଅ) ପଦ୍ମ । ଯେପରି— ସଳସରୋଜ । ବିଂ. ସରୋଜାତ ।

ସରୋଜିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସରୋଜ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ- ଈ-ସ୍ତ୍ରୀ) ପଦ୍ମିନୀ; ପଦ୍ମଲତା; ପୁଷ୍କରିଣୀ ।

ସରୋବର, ବି. (ସରସ୍-ବର) ପୁଷ୍କରିଣୀ ।

ସର୍ଗ, ବି. (ସୃଜ୍ୟତେ ଇତି ସର୍ଗଃ—ସୃଜ୍ ବିସର୍ଗେ, ସୃଜ୍-ଅ) ସୃଷ୍ଟି; ନିଶ୍ଚୟ; ତ୍ୟାଗ; ଯତ୍ନ; ଉତ୍ସାହ; ଅଧ୍ୟାୟ ବା ଗ୍ରନ୍ଥର ପରିଚ୍ଛେଦ; ସ୍ୱଭାବ; ନିୟମ; ମୋହ; ମଳତ୍ୟାଗ ।

ସର୍ଜ, ସର୍ଜକ, ବି. (ସୃଜ୍-ଅ, କ) ଶାଳଗଛର ରସ, ଝୁଣା ।

ସର୍ଜନ୍, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ପ୍ରଧାନ ଚିକିତ୍ସକ ।

ସର୍ଜିବା, ସରଜିବା, } କ୍ରି. (ସୃଜ୍ ଧାତୁଜ) ସର୍ଜନା କରିବା ।

ସର୍ଜୁ, ସରଜୁ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସରୟୂ ଶବ୍ଦଜ) ନଦୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ଗଙ୍ଗା ଗୟା ଗୋଦାବରୀ ସର୍ଜୁ ସରସ୍ୱତୀ । ନୃ. ପୂ. ଦ୍ୱି ତ

ସର୍ଦ୍ଦ, ସର୍ଦ୍ଦି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ଳେଷ୍ମ, କଫ, ଲସମ ।

ସର୍ପ, ବି. [ସୃପ୍ = (କୁଟିଳ) ଗମନ କରିବା- ଅ] ସାପ; ଗମନ ।

ସର୍ପଭୁକ୍, ବି. (ସର୍ପ-ଭୁଜ୍-କ୍ୱିପ୍) ଗରୁଡ଼; ମୟୂର ।

ସର୍ପରାଜ, ବି. ସଂ. ବାସୁକି; ଅନନ୍ତଦେବ ।

ସର୍ବ, ବିଂ. (ସର୍ବ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ସମୁଦାୟ, ସକଳ । ବି. ଶିବ; ବିଷ୍ଣୁ ।

ସର୍ବଂସହା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସର୍ବଂ-ସହ୍ = ସହିବା- ଅ-ଆ) ପୃଥିବୀ । (ସର୍ବଂସହା ବସୁମତୀ— ଅମର ।)

ସର୍ବଜନୀନ, ସାର୍ବଜନୀନ, } ବିଂ. (ସର୍ବ-ଜନ-ଈନ ହିତାର୍ଥେ) ସର୍ବଲୋକ- ହିତକର; ବିଖ୍ୟାତ ।

ସର୍ବତୋମୁଖ, ବିଂ. (ସର୍ବତଃ = ସବୁଦିଗରେ- ମୁଖ) ସର୍ବଦିଗ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ; ସକଳ ବିଷୟରେ ସ୍ଥିତ । ବି. ଜଳ; ଆକାଶ; ଶିବ; ବ୍ରହ୍ମା; ଅଗ୍ନି; ବ୍ରାହ୍ମଣ; ସ୍ୱର୍ଗ; ଆତ୍ମା ।

ସର୍ବତ୍ର, ଅଂ. (ସର୍ବ-ତ୍ର) ସବୁଦିଗରେ; ସବୁ ସ୍ଥଳରେ; ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଓ କାଳରେ ।

ସର୍ବଥା, ଅଂ. (ସର୍ବ-ଥା ପ୍ରକାରାର୍ଥେ) ସକଳ ପ୍ରକାରେ; ଅତିଶୟ; ହେତୁ; ନିଶ୍ଚୟ ।

ସର୍ବଦା, ଅଂ. ସଂ. ସବୁ ସମୟରେ ।

ସର୍ବନାମ, ବି. (ସର୍ବ-ନାମ) ସମସ୍ତଙ୍କର ସଂଜ୍ଞା; ବିଶେଷ୍ୟାଦି ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଯାହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଯଦ୍ ତଦ୍ ପ୍ରଭୃତି ।

ସର୍ବନାଶ, ବି. ସଂ. ସମସ୍ତଙ୍କର କ୍ଷୟ, ସମୂଳ- ବିନାଶ ।

ସର୍ବଭକ୍ଷ, ବି. (ସର୍ବ-ଭକ୍ଷ୍-ଅ) ଅଗ୍ନି । (ସର୍ବ- ଭକ୍ଷୋ ହୁତାଶନଃ ।)

ସର୍ବମଙ୍ଗଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଦୁର୍ଗା; ସର୍ବମଙ୍ଗଳକାରିଣୀ ।

ସର୍ବଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସର୍ବ-ଲା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ-ସମସ୍ତ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣ ଯେ ଗ୍ରହଣ କରେ) ତୋମର୍ଗ୍ରନ୍ଥ । (ସର୍ବଲାତୋମରୋଽସ୍ତ୍ରିୟାଂ—ଅମର ।)

ସର୍ବଲିଙ୍ଗୀ, ବି. (ସର୍ବଲିଙ୍ଗିନ୍—ସର୍ବେଷାମାଶ୍ରମାଣାଂ ଲିଙ୍ଗାନି ଭଜନ୍ତି ଇତି ସର୍ବଲିଙ୍ଗିନଃ, ସର୍ବଲିଙ୍ଗ = ଚନ୍ଦ୍ରାଦି-ଇନ୍) ପାଷଣ୍ଡ । (ପାଷଣ୍ଡାଃ ସର୍ବଲିଙ୍ଗିନଃ—ଅମର ।)

ସର୍ବସୁଦ୍ଧା, କ୍ରି. ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ସମୁଦାୟରେ, ମୋଟରେ ।

ସର୍ବସ୍ୱ, ବି. (ସର୍ବ-ସ୍ୱ = ଧନ) ସକଳସମ୍ପତ୍ତି; ସାର ।

ସର୍ବୌଷଧି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସର୍ବ-ଔଷଧି) କୁଡ଼, ଜଟାମାଂସୀ, ହରିଦ୍ରା, ଶୈଳେୟ, ଚନ୍ଦନ, ଚମ୍ପକ, ମୁରା, କର୍ପୂର, ମୁସ୍ତକ—ଏଗୁଡ଼ିକ ସର୍ବୌଷଧି ନାମରେ ଅଭିହିତ ।

ସର୍ଷପ, } ବି. ସଂ. ସୋରିଷ; ଏକସର୍ଷପ
ସରିଷପ, } ପରିମାଣ; ବିଷବିଶେଷ ।

ସଳଖ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସିଧା, ଅବକ୍ର । ଯଥା—
ଜଳାସଳଖେ ପାଉଛନ୍ତି ଭୃତ୍ୟ । ଗୋ. ଖ୍ରୀ.
ସରଳ, ଅକୁଟିଳ ।

ସଳଖାସଳଖି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅବକ୍ର ।

ସଳଖିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସିଧା କରିବା । ଯଥା—

ବଶିଖ ସଳଖେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ,
ଚରମେ ବନ୍ଧରେ ଦେଖି ଈକ୍ଷଣ । ବୈ. ବ.

ଦୁଷ୍ଟ ବା ବକ୍ରକୁ ସଂସମିତ କରିବା ।

ସଳଖିହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅବକ୍ର ବା ଋଜୁ ହେବା; ଦୁଷ୍ଟପ୍ରକୃତି ତ୍ୟାଗ କରି ସୁସ୍ୱଭାବ ହେବା ।

ସଳଗ, ବିଂ. (ସଲଗ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) ଲଗାଲଗି । କ୍ରି. ବି. ଲଗାଲଗି ହୋଇ । ଯଥା—

ରହିବାକୁ କଷ୍ଟେ ମନ ଲୋଚନ,
ସଳଗେ ପ୍ରାସାଦ ବେନି ବଚନ । କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ସଳଗା, ବି. (ତୈଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ—ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟାବହାରିକ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ) କୋଡ଼ିଏ ମାଣ ହେଲେ ସଳଗା ହୁଏ; କୋଡ଼ିଏ ପୁଞ୍ଜା ହେଲେ ସଳଗା ହୁଏ ।

ସଳଗେଇବା, କ୍ରି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ସଜାଡ଼ି ଦେବା ।

ସଳଘ, ବିଂ. (ଶ୍ଳାଘ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍ତମ । ଯଥା—
ବରିତ ପଦ ଓଘ, ବସ୍ତ୍ରାଳିଶ ସଳଘ,
ଉପଇନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ଅନଘ । ବୈ. ବ.

ସଳନ୍ତ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପ ଓଦା,
ସଳନ୍ତିଆ } କିଞ୍ଚିତ୍ ଆର୍ଦ୍ର ।

ସଳନ୍ତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଆର୍ଦ୍ରତା; ଯେ କୌଣସି ବିଷୟର କିଞ୍ଚିତ୍ ସତ୍ତା ।

ସଳଭ, ବି. ସଂ. ପତଙ୍ଗ, ଝିଣ୍ଟିକା ପ୍ରଭୃତି ।

ସଳରପକ୍ଷୀ, ବି. (ଦେଶଜ) କାଦୁଅଖୁମ୍ପୀ ପକ୍ଷୀ ।

ସଳସଳ, ବି. (ଦେଶଜ) କଣ୍ଡୂ, ଗଳଗଳ ।

ସଲା, ସହ୍ଲା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଉପାୟ
ସଲାହା, } ଉଦ୍ଭାବନ; ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ; ମନ୍ତ୍ରଣା । ଯଥା—

ରାଘବଦାସଙ୍କ ମଠେ ଲାଗିଛି ମାମଲା,
ମଠ କାମେ ମହାପିସି ଦେଉଛନ୍ତି ସଲା । ଢ. ଭୂ.

ସଲାମ, ବି. (ଯାବନିକ) ଯବନପ୍ରଣାମ । ଯଥା—
ବାଦ୍‌ସାର ଆଗେ ନେଇଁ ଦେଲା,
ଅନେକ ସଲାମ ସେ କଲା । ଦା. ର.

ସଲାମି, } ବି. (ଯାବନିକ) ଭେଟି, ସଲାମ କଲା
ସଲାମୀ, } ସମୟରେ ଦେବା ନଜର ।

ସଲି, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଶଲ୍ୟ । ଯଥା—
କାମିନୀ ବିଚ୍ଛେଦରେ ଦିବସ ରଜନୀ ହୁଅଇ ସଲି ।
ର. କ.

ଅରଷ୍ଟି । ଯଥା—
ବିବାଦ ଆରମ୍ଭ ତୁମ୍ଭ ଆମ୍ଭର ଏ ଶାତକୁମ୍ଭ
କୁମ୍ଭସ୍ତନୀ ଘେନଯାଉ ସଲି । ବୈ. ବ.

ସଳିତା, ବି. (ଦେଶଜ) ସାନବତି, ଦୀପାଦିର କ୍ଷୁଦ୍ର ବର୍ତ୍ତିକା ।

ସଲିଲ, } ବି. (ସରନ୍ତି ସଲିଳଂ, ସୃଗତୌ
ସରିଳ, } ଇଲପ୍ୟୋଇଭେଦଃ ସଲନ୍ତି
ସଲିଳଂ-ସଲ୍ ଗତୌ,ସଲ୍=ଗମନ କରିବା-
ଇଳ) ଜଳ ।

ସଲିଳଧି, ସଲିଳନିଧି, ବି. ସଂ. ସମୁଦ୍ର ।

ସଲୀଳ, ବିଂ. (ସ=ସହିତ-ଲୀଳା) ଲୀଳାଯୁକ୍ତ; କୌତୁକୀ, କ୍ରୀଡ଼ାକାରୀ ।

ସଲ୍ଲକୀ, ବି. ସଂ. ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । (ଶଲ୍ଲକୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ସବ, ବିଂ. [ସୂୟତେ ସୋମୋଽସ୍ମିନ୍ନିତି ସବଃ-ଷୁଞ୍ ଅଭିଷବେ, ସୁ=(ମଙ୍ଗଳ) ସ୍ନାନ-କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ] ଯଜ୍ଞ; ଯଜ୍ଞପ୍ରସୂତ ଆସବ; ସନ୍ତାନ; ପ୍ରସବ; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଚନ୍ଦ୍ର; ଜଳ; ପୁଷ୍ପରସ; ସୋମରସ ନିଷ୍ପୀଡ଼ନ ଓ ପାନ ।

ସବର୍ଣ୍ଣ, ବିଂ. (ସ=ସମାନ-ବର୍ଣ୍ଣ) ସଦୃଶ, ତୁଲ୍ୟ; ସମାନବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ; ବ୍ୟାକରଣରେ ତୁଲ୍ୟ ସ୍ଥାନ ବା ଏକ ସ୍ଥାନ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ ।

ସବିତା, ବି. (ସବିତୃ—ସୂ=ପ୍ରସବ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତୃ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଈଶ୍ୱର । ବିଂ. ଜନୟିତା । (ସ୍ତ୍ରୀ-ସବିତ୍ରୀ) ଜନୟିତ୍ରୀ, ମାତା; ଗାଭୀ ।

ସବଧ, ବିଂ. (ସ=ସମାନ-ବଧ) ତୁଲ୍ୟ; ସମୀପ ।

ସଶଙ୍କ, ବିଂ. (ସ-ଶଙ୍କା) ଭୀତ, ଶଙ୍କାଯୁକ୍ତ ।

ସଶଲ୍ୟ, ବିଂ. (ସ-ଶଲ୍ୟ) କଣ୍ଟକବିଦ୍ଧ; ପୀଡ଼ା-ଦାୟକ; ଦୁଷ୍କର ।

ସସତ୍ତ୍ୱା, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ-ସତ୍ତ୍ୱ=ଜନ୍ତୁ) ଗର୍ଭବତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ସସୁର, ବି. (ଶ୍ୱଶୁର ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଭର୍ତ୍ତା ଓ ଭାର୍ଯ୍ୟାଙ୍କ ପିତା ।

ସସ୍କାଳ, କ୍ରି. ବିଂ. (ସଦ୍ୟ-କାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଶୀଘ୍ର ।

ସସ୍ତ୍ରୀକ, ବିଂ. (ସ=ସହିତ-ସ୍ତ୍ରୀ-ସମାସାନ୍ତେ କ) ସ୍ତ୍ରୀ ବା ଭାର୍ଯ୍ୟା ସହିତ ।

ସସ୍ୟ, ବି. (ସସ୍-ଯ) ବୃକ୍ଷାଦିର ଫଳ; ଶସ୍ୟ, ଧାନ୍ୟାଦି; ଶସ୍ତ୍ର; ଉତ୍କୃଷ୍ଟତା ।

ସସ୍ର, ବିଂ. (ସହସ୍ର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟା । ଯଥା—

ସଗର ନାମେ ରାଜନ, ଷାଠିଏ ସସ୍ର ନନ୍ଦନ । ବି. ଗୀ.

ସହ, ବି. (ସହ୍-ଅ) ମାର୍ଗଶିର ମାସ; ବଳ । ବିଂ. ସହିଷ୍ଣୁ; ସହାୟ; ସମର୍ଥ । ଅଂ. ସହିତ; ସାହିତ୍ୟ; ସାକଲ୍ୟ; ସାଦୃଶ୍ୟ; ବିଦ୍ୟମାନତା; ସମୃଦ୍ଧି; ସମ୍ବନ୍ଧ ।

ସହକାର, ବି. (ସହକାରଯୁକ୍ତ ମେଳଯୁକ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁଂସାବନ୍ତି ସହକାରଃ—ସହ-କୃ-ଅ) ଅତି ସୌରଭ ଆମ୍ର ଓ ତରୁବୃକ୍ଷ; ଆମ୍ରପଲ୍ଲବ; ସାହାଯ୍ୟ ।

ସହକାରୀ, } ବିଂ (ସହ-କୃ-ଇନ୍) ସହାୟ,
ସହକାରିନ୍, } ସାହାଯ୍ୟକାରୀ । ବି. କାରଣ-
ବିଶେଷ ।

ସହଚର, ବିଂ. (ସହ=ସଙ୍ଗେ-ଚର୍=ଗମନ କରିବା-ଅ) ଅନୁଚର; ସଙ୍ଗୀ, ସଖା, ବୟସ୍ୟ; ଜାମିନ ବା ପ୍ରତିଭୂ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ପତ୍ନୀ; ସଖୀ ।

ସହଜ, ବି. (ସହ-ଜନ୍=ଜନ୍ମିବା-ଅ) ସହୋ-ଦର; ସ୍ୱଭାବ । ବିଂ. ସ୍ୱାଭାବିକ; ସୁଲଭ; ସହଜାତ; ପ୍ରାକୃତିକ ବା ନୈସର୍ଗିକ ।

ସହଣ, ସହଣି, ବି. (ସହନ ଶବ୍ଦଜ) ସହନ ।

ସହଣି, ସଅଣି, } ବିଂ. (ସହନ ଶବ୍ଦଜ)
ସହଣୀ, ସହଣିକ, } ସହିଷ୍ଣୁ (ବ୍ୟକ୍ତି) ।
ଯଥା—

ମନ୍ତ୍ରୀପ୍ରାୟେକ ହୋଇବ ସହଣୀ । ବି. ଗୀ.

ବି. ସହିଷ୍ଣୁ ଗୁଣ । ଯଥା—

ପିତା ମାତା ଆଜ୍ଞାବର୍ତ୍ତୀ, ସହଣି କରେ ଧରଣୀ,
ତେଜୋବନ୍ତରେ ମିହିର । ସୁ. ପ.

(ଦେଶଜ) ଦେବତାଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନକରଣାର୍ଥ ସଂକଳ୍ପିତ ଉପନାହ ।

ସହଧର୍ମିଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସହ-ଧର୍ମିଣୀ,
ସହଧର୍ମଚାରିଣୀ, } ଧର୍ମଚାରିଣୀ) ଭାର୍ଯ୍ୟା;
ସ୍ୱାମିସହିତ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନକାରିଣୀ ।

ସହନ, ବି. (ସହ୍ = ସହିବା-ଅନ) ସହିବା । ବିଂ. ସହିଷ୍ଣୁ । (ସହିଷ୍ଣୁଃ ସହନଃ କ୍ଷନ୍ତା— ଅମର) । (ବିଶେଷଣରେ ସହମାନ୍ୟ, ସହ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ସହନ୍ତା, ବିଂ. (ସହ୍ ଧାତୁଜ) ସହିଷ୍ଣୁ । ଯଥା— ସମସ୍ତ ଅସହଣି ରୁ ସକଳ ସହନ୍ତା । ନୃ.ପୁ.ତୃ. ତ.

ସହମରଣ, ବି. ସଂ. ମୃତ ପତି ସହିତ ମରଣ, ମୃତ ପତିଙ୍କ ଚିତାରୋହଣପୂର୍ବକ ପ୍ରାଣ-ତ୍ୟାଗ ।

ସହମୃତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସହଗମନକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ, ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ମୃତ ପତିଙ୍କ ଚିତାରେ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କରେ ।

ସହର, ବି. (ଯାବନିକ) ନଗର, ପାଟଣା । ଯେପରି— କଟକ ସହର, କଲିକତା ସହର ।

ସହଲ, ସଅଳ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶୀଘ୍ର ।

ସହବାସ, ବି. (ସହ = ସହିତେ-ବସ୍ = ନିବାସ କରିବା-ଅ) ଏକତ୍ରାବସ୍ଥାନ, ମିଳି ମିଶି ନିବାସ କରିବା; ସର୍ବଦା ସଙ୍ଗରେ ରହିବା ।

ସହସା, ଅଂ. ସଂ. ଶୀଘ୍ର, ହଠାତ୍, ଅକସ୍ମାତ୍; ଅତର୍କିତଭାବରେ । (ଅତର୍କିତେତୁ ସହସା —ଅମର ।)

ସହସ୍ର, ବିଂ. ସଂ. ଦଶ ଶତ ସଂଖ୍ୟା, ହଜାର ।

ସହସ୍ର, ସହସ୍ତ, ବି. (ଶସ୍ତ ଶବ୍ଦଜ—ଅଧିକ ବର୍ଣ୍ଣ ଯୋଗ) ଶସ୍ତ । ଯଥା—

ଏହିରୂପେ ସେ ନୃପ ପରିକର ଭିଡ଼ା,
ସ୍ଥିତରେ ସହସ୍ର ଦେଇ ହୋଇଛନ୍ତି ଛିଡ଼ା । କୃ ଖ୍ରୀ.ଆ.ପ.

ସହସ୍ରରଶ୍ମି, ସହସ୍ରାଂଶୁ, ସହସ୍ରକର, ବି. (ସହସ୍ର-ରଶ୍ମି, ଅଂଶୁ, କର) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ସହସ୍ର ପରିମିତ କିରଣ ।

ସହସ୍ରାକ୍ଷ, ବି. (ସହସ୍ର-ଅକ୍ଷି ଯାହାର) ଇନ୍ଦ୍ର । ଗୌତମଙ୍କ ଶାପରୁ ଏ ପ୍ରଥମତଃ ସହସ୍ର-ଯୋନି ହୋଇ ପରେ ସହସ୍ରଲୋଚନ ହୋଇ ପାରିଥିଲେ; ବିଷ୍ଣୁ ।

ସହାଧ୍ୟାୟୀ, ବି. (ସହ = ସହିତ-ଅଧ୍ୟାୟୀ = ଯେ ପଢ଼େ) ଏକ ଗୁରୁଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ; ସତୀର୍ଥ ।

ସହାନୁଭୂତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସହ = ସମାନ-ଅନୁଭୂତି = ଅନୁଭବ) ଅନ୍ୟର ସୁଖ ଦୁଃଖାଦିରେ ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରିବା; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାହାଯ୍ୟ ।

ସହାୟ, ବିଂ. (ସହ-ଇ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ସହଚର; ଅନୁଚର; ଯେ ଅନୁକୂଳ ଆଚରଣ କରେ; ସାହାଯ୍ୟକାରୀ; ସହକାରୀ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସହାୟତ୍ୱ ହୁଏ ।)

ସହାୟତା, ବି. (ସହାୟ-ତା ସମୂହାର୍ଥେ) ସହାୟସମୂହ, ସଖାସମୂହ, ସହକାରିସମୂହ । (ଅନେକେ ସାହାଯ୍ୟାର୍ଥରେ ସହାୟତାର ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି, ତାହା ତାଦୃଶ ସାଧୁ ନୁହେ; ସହାୟତା, ଗ୍ରାମତା, ଜନତା ଇତ୍ୟାଦି ପଦରେ ସମୂହାର୍ଥରେ କେବଳ ତା ପ୍ରତ୍ୟୟର ଯୋଗ ହୁଏ ।)

ସହି, ସଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଙ୍ଗୀକାର ।

ସହିତ, ବିଂ. (ସହ-ଇ = ଗମନ କରିବା-ତ) ସମଭିବ୍ୟାହୃତ; ସଂଯୁକ୍ତ । (ସ-ହିତ) ଇଷ୍ଟ-ସାଧକ ।

ସହିତା, ସହିଷ୍ଣୁ, ବିଂ. (ସହିତୃ—ସହ୍-ତୃ, ଇଷ୍ଣୁ) ସହନଶୀଳ, କ୍ଷମାବାନ୍ ।

ସହିବା, କ୍ରି. (ସହ୍ ଧାତୁଜ) ସହ୍ୟକରିବା; ଦେବତାଙ୍କୁ ଉପନାଦି ଦେବାପାଇଁ ସଙ୍କଳ୍ପ କରିବା ।

ସହୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଖୀ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ସଖୀ । ଯଥା—

ଭିତ୍ତି ଅନ୍ତରେ ଥିବେ ପର ସହୀ । ଲ. ବ.

ସହୃଦୟ, ବିଂ. (ସ-ହୃଦୟ = ପ୍ରଶସ୍ତବାଚକ) ପ୍ରଶସ୍ତଚିତ୍ତ; ବିଦ୍ୱାନ୍; ରସଜ୍ଞ; ସାମାଜିକ ।

ସହୋଦର, ବି. (ସହ-ଉଦର) ଏକ ମାତାର ଗର୍ଭଜାତ ଭ୍ରାତା । ବିଂ. ତୁଲ୍ୟ, ସଦୃଶ । (ସ୍ତ୍ରୀ— ସହୋଦରା ।)

ସାଂକ୍ରମିକ, ବିଂ. (ସଂକ୍ରମ-ଇକ) ସଂକ୍ରମଣ-ଶୀଳ, ସ୍ପର୍ଶମାତ୍ରେ ଯାହା ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟସ୍ଥାନରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଯେପରି— ସାଂକ୍ରମିକ ରୋଗ, ମସୂରିକାଦି ।

ସାଂକ୍ଷେପିକ, ବି°. (ସଂକ୍ଷେପ-ଇକ) ସଂକ୍ଷେପ-କାରକ; ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ।

ସାଂଯାତ୍ରିକ, ବି. (ସମ୍-ଯାତ୍ରା-ଇକ) ପୋତବଣିକ୍, ଯେଉଁମାନେ ଜଳପଥରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରନ୍ତି । (ସାଂଯାତ୍ରିକଃ ପୋତବଣିକ୍—ଅମର ।)

ସାଂଯୁଗୀନ, ବି°.(ସଂଯୁଗ=ଯୁଦ୍ଧ-ଈନ, ସଂଯୁଗେ ସାଧୁଃ ସାଂଯୁଗୀନଃ) ଯୁଦ୍ଧକୁଶଳ ।

ସାଂଶୟିକ, ବି°. (ସଂଶୟ-ଇକ) ସଂଶୟାପନ୍ନ, ସନ୍ଦେହାନ; ଅସ୍ଥିରବୁଦ୍ଧି ।

ସାଂସାରିକ, ବି°. (ସଂସାର-ଇକ) ସଂସାର-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ସାଂସ୍ଥାନିକ, ବି°. (ସମ୍-ସ୍ଥାନ-ଇକ) ଏକ-ଦେଶୀୟ; ଏକଦେଶସ୍ଥ ।

ସାଁଙ୍କ୍ଷା, ସାଁଖ୍ୟା, ବି. (ସଂଜ୍ଞାଶବ୍ଦଜ) ନାମ । ଯଥା—
ଆଜ ଏକା ବୁଡାଇବ ବଂଶଙ୍କର ସାଁଙ୍କ୍ଷା । ନୃ.ପୃ.ପ.ତ

ସାଅନ୍ତ, ସାଆନ୍ତ, ସାନ୍ତ, ବି. (ସାମନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଭୁ, ସ୍ୱାମୀ । ଯଥା—
ଏଠାରେ ସାଆନ୍ତ ସେବକ,
ତଦ୍ଧି ଦେଖିଲେ ସବେ ଏକ । ଦା. ର.
ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣବିଶେଷ, ଯେ କି ବ୍ରାହ୍ମଣ-ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ; ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଉପାଧି; ରାଜାମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର ସନ୍ତାନ ବା ଭୋଗିନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ସନ୍ତାନ ।

ସାଅନ୍ତାଣୀ, ସାଆନ୍ତାଣୀ, ବି ସ୍ତ୍ରୀ. ସ୍ୱାମିନୀ; ଗୃହାଧିକାରିଣୀ; ସାଅନ୍ତଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା ।

ସାଆନ୍ତାଇପଣ, ସାଆନ୍ତେଇପଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ସାମନ୍ତପଣ; ବଡପଣ; ଗାରିମା । ଯଥା—
ନ ରହିବ ଆଉ ତୁମ୍ଭ ସାଆନ୍ତେଇପଣ,
ସଭାରେ ନ ଦେବେ ଆଉ ଆଗୁଆ ଚନ୍ଦନ ।
ଉ. ସା. ୧୮. ୯.

ସାଇଁ, ବି. (ସ୍ୱାମୀ ପଦଜାତ) ପ୍ରଭୁ । ଯଥା—
ଭେଟିବି ମୁଁ ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ ଯାଇ ନରସାଇଁ । ଉ. ବ.
ପତି । ଯଥା—
ଆତଙ୍କେ ବିନ୍ଧ୍ୟବାସୀ ଶଙ୍କରସାଇଁ । ମେ. ଦୂ.
କେତେକ ଶୂଦ୍ରଜାତିର ଉପାଧି ବା ଗୃହନାମ ।

ସାଇ, ସାହି, ବି. (ସହଶବ୍ଦଜ) ସହବାସି-ମାନଙ୍କର ଗୃହାବଳୀ । ଯେପରି— ବ୍ରାହ୍ମଣ ସାହି, ଗଉଡ଼ ସାହି ।

ସାଇତା, ବି. (ଦେଶଜ) ସଞ୍ଚିତ କରିବା; ସମ୍ପାଦନ । ବି°. ସଞ୍ଚିତ; ସମ୍ପାଦିତ ।

ସାଇତିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସମ୍ପାଦିବା । ଯଥା—
ମୃତ୍ୟୁକାଳକୁ ମୁଁ ତାହା ରଖିଛୁ ସାଇତି । ସା. ଭ୍ର. ସ.
ସଞ୍ଚିତ କରିବା; ଯତ୍ନ କରି ଥୋଇବା । ଯଥା—
ସାଇତି ସୁଦଶା ରଖିଲା ସେମାନ
ପେଡ଼ିରେ ଅତି ଯତନେ । ଯ. କେ.

ସାଉଁଟା, ସାଉଣ୍ଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଇତସ୍ତତଃ ଗଡ଼ିବା । ଯଥା—
ବିକର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କାଟନ୍ତେ ବାତବେଗଟା,
ଦେଲା ତାଙ୍କ ଗଣ୍ଡିଟି ଭୂମିକି ସାଉଣ୍ଟା ! କୃ ଖ୍ର.କ ପ.
ଇତସ୍ତତଃ ପତିତ ପଦାର୍ଥର ଉତ୍ତୋଳନ ।

ସାଉଁଟାଦେବା, ସାଉଣ୍ଟାଦେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଇତସ୍ତତଃ ଗଡ଼ିବା । (ସାଉଁଟା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ସାଉଁଟିବା, ସାଉଟିବା, ସାଉଣ୍ଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଇତସ୍ତତଃ ପତିତ ପଦାର୍ଥ ଗୋଟାଇ ନେବା । ଯଥା—
ରତ୍ନସିଂହାସନ ତଳୁ ସାଉଟି ଆଣିଣ,
ପ୍ରସାଦ କଣିକା ଯେବେ କରଇ ଭକ୍ଷଣ । ନୃ ପୃ ତୃ ତ.
ସାଉଣ୍ଟି ସେ ପରଛନ୍ଦ ଶାଠ୍ୟ ମହୋଲ୍ଲାସେ । ମ. ଯା.

ସାକର, ଶାକର, ବି. (ଶର୍କରା ଶବ୍ଦଜ) ଖଣ୍ଡ ବା ଚିନି; ଗୁଡ଼ ଓ ଚିନି ବା ମିଶ୍ରୀରେ ନିର୍ମିତ ଏକପ୍ରକାର ଖଜା ।

ସାକରପଟା, ସେଖରପଟା, ବି. (ଶିଖର ପଟ୍ଟିକା ଶବ୍ଦଜ) ଦ୍ୱାରବନ୍ଧ ଉପରେ ବିନ୍ୟସ୍ତ କାଷ୍ଠ-ଫଳବିଶେଷ ।

ସାକରା, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟଞ୍ଜନବିଶେଷ ।

ସାକାର, ବି°. (ସ=ସହିତ-ଆକାର) ଆକାର-ବିଶିଷ୍ଟ ।

ସାକନ, ସାକିନ, ବି. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ନିବାସ-ସ୍ଥାନ ।

ସାକୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ବ । ଯଥା—
ମୁହିଁ ଯେବେ ଶିଖ୍ଯ ହେବି ଏହାକୁ,
ଭାଙ୍ଗିଯିବ ସ୍ୱାର ସମସ୍ତ ସାକୁ । ହା. ଭ.

ସାକୁଲ, ବି. (ଦେଶଜ) କାକୁତି, ମିନତି ।

ସାକୁଲାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କାକୁତି ବା ମିନତି କରିବା ।

ସାକୁଲସାକୁଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଖୋସାମତ, କୌଶଳରେ ଫୁସଲେଇବା ।

ସାକ୍ଷର, ବିଂ. (ସ=ସହିତ-ଅକ୍ଷର=ବର୍ଣ୍ଣ, ବିଦ୍ୟା) ଅକ୍ଷରଯୁକ୍ତ; ବିଦ୍ୱାନ୍ । ବି. ସ୍ୱନାମଲେଖକ, ଦସ୍ତଖତ କରିବା ।

ସାକ୍ଷାତ୍, ଅ°. ସଂ. ସମ୍ମୁଖ, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ; ସ୍ୱୟଂ; ତୁଲ୍ୟ, ସଦୃଶ । (ସାକ୍ଷାତ୍ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ତୁଲ୍ୟୟୋଃ —ଅମର ।)

ସାକ୍ଷୀ, ବିଂ. (ସ—ଅକ୍ଷି-ଇନ୍) ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶୀ, ସ୍ୱୟଂଦ୍ରଷ୍ଟା; ଧର୍ମାଧିକରଣରେ ଯେ ବିଷୟର ପ୍ରମାଣ ଦିଏ ।

ସାକ୍ଷ୍ୟ, ବି. (ସାକ୍ଷୀ-ଯ) ସାକ୍ଷିର କର୍ମବିଷୟ ପ୍ରମାଣ ନେବା ।

ସାଖା, ବିଂ. (ସଖା ଶବ୍ଦଜ) ସହାୟ । ଯଥା—
ବୋଲଇ ଶାଖାବଳି ସାଖା ନ ହୋଇ । ବୈ. ବି.
ବି. ସାହାଯ୍ୟ ।

ସାଖି, ବିଂ. (ସାକ୍ଷୀ ଶବ୍ଦଜ) ସାକ୍ଷୀ, ପ୍ରମାଣ-ଦାତା । ଯଥା—
କୋଠାରେ କେ ସାଖି କେତେବେଳେ,
ମୁଁ ଥିଲି ସେ ବ୍ରଜବଧୂ ଭୁଲେ । ସ. ସ.

ସାଖ୍ୟ, ବି. (ସଖି-ଯ) ମିତ୍ରତା ।

ସାଖ୍ୟ, ସାକ୍ଷ, ବି. (ସାକ୍ଷ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ସାକ୍ଷିର କର୍ମ ।

ସାଗ, ବି. (ଶାକ ଶବ୍ଦଜ) ଶାକ ।

ସାଗର, ବି. (ସଗର-ଅ) ସମୁଦ୍ର; ମୃଗବିଶେଷ; ସଂଖ୍ୟାବିଶେଷ, ଦଶ ପଦ୍ମ ସଂଖ୍ୟା ।

ସାଗରାଳୟ, ବିଂ. (ସାଗର-ଆଳୟ ଯାହାର) ବରୁଣ ।

ସାଗିବା, କ୍ରି. (ତୈଲଙ୍ଗ ପଦ, ଗଞ୍ଜାମରେ କେତେକ ସ୍ଥଳେ ବ୍ୟବହୃତ) ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା; ଉଦର ପରି ପ୍ରସାରିତ ହେବା ।

ସାଗୁ, ସାଗୁଦାନା, ବି. ଶସ୍ୟବିଶେଷ, ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ-ବିଶେଷ, ଏକପ୍ରକାର ଗୁଣ୍ଡିକ । ଯଥା—
ଖୋଲାରେ ଟାଳ ଜଳରେ କଲେ ପରିପାକ,
ବେଗି ପଥ୍ୟ ହୁଏ ତହିଁ ସାଗୁଦାନା ଶାକ । ବୃ. ସୂ.

ସାଗୁଆଣିକାଠ, ବି. (ଦେଶଜ) ଟେକ କାଠ ।

ସାଗୁଣା, ସାଗୁଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃଧ୍ର ପକ୍ଷୀ । ଯଥା—
ଅନେକ ଦୁଃଖ ତାକୁ ଦେଇ,
ଜନ୍ମାନ୍ତ ସାଗୁଣାରେ ନେଇ । ବି. ପୁ.

ସାଙ୍କୁଚ, ବି. (ଶାକୋଚ ଶବ୍ଦଜ) ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ସାଙ୍କୁଡ଼ା, ସାଙ୍କୋଡ଼ା, } ବି. (ସାଙ୍କୋଚ ଶବ୍ଦଜ) ସଂକୋଚନ ।

ସାଙ୍କୁଡ଼ିବା, ସାଙ୍କୋଡ଼ିବା, } କ୍ରି. (ସଙ୍କୋଚ ଶବ୍ଦଜ) ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା ।

ସାଙ୍ଖ୍ୟ, ବି. (ସମ୍-ଖ୍ୟା=ପ୍ରକଥନ-ଅ) କପିଳ ମୁନି ପ୍ରଣୀତ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ।

ସାଙ୍ଗ, ବିଂ. (ସ=ସହିତ-ଅଙ୍ଗ) ଅଙ୍ଗଯୁକ୍ତ; ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ; ଯାହାର ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ର କୌଣସି ଅଙ୍ଗ ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେ । (ସଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ସଙ୍ଗ । ଯଥା—
ଭୀମସେନକୁ ଦେଲୁ ଯେ କୃଷ୍ଣୀର ଦୈତ୍ୟକୁ,
ଧର୍ମବଳେ ସେହୁ ବର୍ତ୍ତି ଅଇଲା ସାଙ୍ଗକୁ । ସା.ଭା.ଆ.
ବିଂ. ସଙ୍ଗୀ । ଯଥା—ଗୋପାଳ ଗୋବିନ୍ଦର ସାଙ୍ଗ ।

ସାଙ୍ଗକରିବା, କ୍ରି. ସଂପୂର୍ଣ୍ଣକରିବା ।

ସାଙ୍ଗସର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସଙ୍ଗୀ । ଯଥା—
ଦେଖୁ ଦେଖୁ ତେଡ଼େ ସାଙ୍ଗସର ଭାଇ ମଲା,
ପୁତ୍ର ନାତି ସେନା ସୈନ୍ୟ ସବୁ କ୍ଷୟ ଗଲା । ନୃ.ପୁ.ଷ.ଭ.

ସାଙ୍ଗି, ସାଙ୍ଗୀ, } ବି. (ଦେଶଜ) କୌଣସି ଗୁରୁପଦାର୍ଥ ଉଠାଇବାପାଇଁ ଯେଉଁ କାଷ୍ଠ ବ୍ୟବହାର କରଯାଏ ।

ସାଙ୍ଘାତିକ, ବି. (ସଙ୍ଘାତ-ଇକ) ମାରାତ୍ମକ, ପ୍ରାଣନାଶକ ।

ସାଚ, ଅ. ଫ. ବନ୍ଦ; ତ୍ରିଫଳ୍, ଚେରସ୍ଥ । (ଦେଶଜ) ବି. କନ୍ଦ । ଯଥା—

ସାଚ ନବାତରେ ମିଶାଇ ପାଣି । ଦ୍ୱା. ଚ.

ବି. ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । ଯଥା—

ସୁବାସିତ ଚୂଆ ଗୁଆ ସାଚ ପାନ । ର. ପ.

ସାଚବ୍ୟ, ବି. (ସଚିବ-ଯ ଭାବାର୍ଥେ) ମନ୍ତ୍ରିତ୍ୱ; ସାହାଯ୍ୟ ।

ସାଚୀକୃତ, ବି. (ସାଚ-କୃତ-ଚ୍ୱି ଅଭୂତ ତଦ୍ଭାବାର୍ଥେ) ବକ୍ରୀକୃତ ।

ସାଜ, ବି. (ସଜ୍ଜା ଶବ୍ଦଜ) ବେଶ; ଭୂଷଣାଦି; ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରାଦି; ସନ୍ନାହ । ଯଥା—

ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଲ ସୈନ୍ୟ ସମ୍ଭାର ସାଜଣୀ ସାଜେ ଯେ । ସୁ. ପ.

ସାଜଣି, ସାଜଣୀ, ସାଜେଣି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ ବା ସଜ୍ଜା ଶବ୍ଦଜ) ବେଶସଜ୍ଜା । ଯଥା—

କର ନୂପୁର ରୁଚକୁ ବାଜଣି,
କଟି ଡମ୍ବରୁରେ ଘଣ୍ଟି ସାଜଣୀ । କୋ. ବୃ. ସୁ.
ଭଲ ସାଜେଣି ବାଜେଣି,
କଙ୍କିଣି କଟିରେ ପୁଣି । କୋ. ବୃ. ସୁ.

ସାଜବା, କ୍ରି. (ସସ୍ଜ୍ ଧାତୁଜ) ସଜ୍ଜିତକରିବା । ଯଥା—

ରାଜା ବଚେ କଲେ ସାଜ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ । କୋ. ବୃ. ସୁ.

ସଜ୍ଜିତହେବା; ଶୋଭିତକରିବା; ଶୋଭା ପାଇବା । ଯଥା—

ନବରତ୍ନ ପଦକ ହୃଦରେ ଭଲ ସାଜେ । ନା. ର. ଗୀ.

ସାଜମାଟି, ବି. (ସର୍ଜିମୃତ୍ତିକା ଶବ୍ଦଜ)ଲୁଣମାଟି ।

ସାଞ୍ଚ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୂର୍ତ୍ତିର ଆଦର୍ଶ । ଯଥା—

ଯୋଗାଗ୍ନିରେ ତୁମ୍ଭେ ସ୍ୱଶରୀର ଥିବ ଦହି,
ଦେହ ଦଶୁଥିବ ସାଞ୍ଚଗୋଟି ପ୍ରାପ୍ତ ରହି । ନୃ. ସୁ. ସ. ଚ.

ଅଲେଖା ଚାଳପତ୍ର ପୁସ୍ତକ ।

ସାଞ୍ଜନ, ବି. (ସ-ଅଞ୍ଜନ) କୃକଳାସ, ଏଣ୍ଡୁଅ ।

ସାଞ୍ଜୁ, ସାଞ୍ଜୋଆ, ସାଞ୍ଜୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯୁଦ୍ଧର ସଜ୍ଜାବିଶେଷ; କବଚ । ଯଥା—

ଏହା ଶୁଣି ସଭାରେ ଯେତେ ବସିଥିଲେ,
ଘରକୁ ଯାଇ ଅଙ୍ଗେ ସାଞ୍ଜୁ ପନ୍ଧରଲେ । କୃ. ଭା. ବ. ପ.

ସାଞ୍ଜୋଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କେଶାଦି ବନ୍ଧନ କରିବା । ଯଥା—

ଆପଣେ କୃଷ୍ଣ ସେ ତାମ୍ବୂଳ ସମର୍ପୁଛ,
ନାନାପୁଷ୍ପେ ରୁକ୍ମିଣୀ କେଶ ସାଞ୍ଜୋଉଛ । ସା. ଭା. ସ.

ସାଟ, ସାଟକଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ର ଦୁଇ ଦଣ୍ଡାର ପଛରେ ଲାଗିଥିବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ।

ସାଟୋପ, ବି. (ସ-ଆଟୋପ) ସଗର୍ବ; ବିକଟ ।

ସାଠି, ସାଠିଏ, ବି. (ଷଷ୍ଟୀ ଶବ୍ଦଜ) ୬୦ ସଂଖ୍ୟା ।

ସାଠିବାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ସାଠିଏ ବାନ ଥିବା ସୁବର୍ଣ୍ଣ । ଯଥା—

ସାଠିବାଣ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ରସାଣ ପିଢ଼ା ସ୍ଥଳ,
ମୁକୁତା ପେଣ୍ଡାମାନେ ଲମ୍ବୁଛନ୍ତି ମାଳମାଳ । ନୃ. ସୁ. ଦ୍ୱି. ଚ.

ସାଢ଼ି, ସାଢ଼ୀ, ଶାଢ଼ି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶାଟୀ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ସ୍ତ୍ରୀବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—

ଇନ୍ଦୀବରେକ୍ଷଣା ପିନ୍ଧିଲ କନକ-କୁସୁମିତ ଝିନସାଢ଼ୀ । ଯ. କେ.

ଉପାଧିପଦ । (ଶାଢ଼ୀ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ସାଢ଼ିଘର, ସାଢ଼ିଘର, ବି. (ଶାଟୀ-ଗୃହ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ତମ୍ବୁ, ବସ୍ତ୍ରଗୃହ । ଯଥା—

ଟେକିଛୁ କ ସାଢ଼ିଘର, ତଥା ସୁନ୍ଦର ଏ । ଲ. ବ.

ସାଢ଼େ, ସାଢ଼େ, ବି. (ସାର୍ଦ୍ଧ ଶବ୍ଦଜ)ଅର୍ଦ୍ଧର ସହିତ । ଯେପରି—ସାଢ଼େ ସାତ ଅର୍ଥାତ୍ ସାତ ଆଉ ଅଧେ ।

ସାଣ, ବି. (ଶାଣ ଶବ୍ଦଜ) ଶାଣଯନ୍ତ୍ର; ଅସ୍ତ୍ରାଦି ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା ।

ସାଣମେଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଦ୍ୱାର, ଦ୍ୱାରକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଖୋଲିବା । ଯେପରି—ଦିବା ୧୦ ଘଟିକାରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ସାଣମେଲ ହୁଏ ।

ସାଣୁଣା, ବି. (ସଂସ୍ଥାନ ଶବ୍ଦଜ) ଚନ୍ଦାଙ୍କନ, କଳା । ଯଥା —

ଚନ୍ଦନପଟା ଆଦି ବିବିଧ ସାଣୁଣା । ପ. ବି.

ସାତ, ଶାତ, ବି. [ସ୍ୟତ ଦୁଃଖମିତି ସାତଂ-ଷୋଽନ୍ତକର୍ମଣି, ଶ୍ୟତ୍ୟ ଶୁଭମିତି ବା ଶାତଂ—ଶୋ ତନୂକରଣେ, ସୋ = (ଦୁଃଖ) ନାଶ କରିବା-ତ, ଶୋ = (ଅଶୁଭ) କ୍ଷୀଣକରିବା-ତ] ସୁଖ; କୁଶଳ, ମଙ୍ଗଳ; ଆନନ୍ଦ, ହର୍ଷ । ବିଂ. ବିନଷ୍ଟ; ଦତ୍ତ ।

ସାତ, ବିଂ (ସପ୍ତନ୍ = ପ୍ରାକୃତ ସତ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ୭ ସଂଖ୍ୟା ।

ସାତ, ସାତା, ବି. (ସପ୍ତନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ସାତଗୋଟି ଟିପଲେ ଯୁକ୍ତ ଗଞ୍ଜପା ସାରିବିଶେଷ ।

ସାତକଣିଆଁ, ବି. (ସପ୍ତକୋଣ ଶବ୍ଦଜ) ସପ୍ତ-କୋଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ସାତଘଡ଼ିଆ ଫୁଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଧୂଳି ଫୁଲ ।

ସାତପହଣ୍ଡି, } ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ସାତପାହୁଣ୍ଡିଆ, } ଖେଳ, ପିଲାମାନେ ବାଲି ଗୁଡ଼ିଏ ଗଦା କରି ତହିଁରେ ଗୋଟିଏ ବାଡ଼ି ପୋତି ଦିଅନ୍ତି, ତାର ଏକ ପାଖରେ ସାତ ପାହୁଣ୍ଡ ମାପି ଏକ ଚିହ୍ନ ଦେଇ ଗୋଟିଏ ପିଲା ଠିଆ ହୁଏ, ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ଚଉଦ ପାହୁଣ୍ଡ ମାପି ଚିହ୍ନ ଦେଇ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପିଲା ଠିଆ ହୁଏ, ଅନ୍ୟମାନେ ତିନଥର ଚାଳ ମାରନ୍ତି, ଶେଷ ଚାଳ ସମୟକୁ ସାତ ପାହୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ପିଲାଟି ବାଡ଼ି ଧରି ଧାଏଁ, ତାହାର ଚିହ୍ନ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରେ ଯଦି ଅନ୍ୟ ପାର୍ଶ୍ୱର ପିଲା ତାକୁ ଛୁଇଁଦିଏ ତେବେ ସେ ଜିଣିଲା, ଛୁଇଁ ନ ପାରିଲେ ବାଡ଼ିଧରା ପିଲାଟି ଜିଣିଲା; ଏଥିରେ ପିଲାମାନଙ୍କର ଚଞ୍ଚଳତା ଜଣାଯାଏ । ଯଥା—

ଆବର କେହୁ ଖେଳଇ ପଣା ନ୍ୟାସ୍ତବଳ,
ଚନ୍ଦ୍ରା ସାତପହଣ୍ଡି ଫୋପଡ଼ା ଗୁଣ୍ଡିମାଳ । ନୃ.ପୃ.ଚ୍.ଭ.

ସାତପୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ ।

ସାତପୁଅ, ବି. (ସପ୍ତପୁତ୍ରିକା ଶବ୍ଦଜ) ଭାଦ୍ରପଦର ଅମାବାସ୍ୟା ।

ସାତବେଣ୍ଟି, } ବି. (ଦେଶଜ ବା ସପ୍ତସନ୍ଧି ସାତମେଣ୍ଟ, } ଶବ୍ଦଜ) ସାତଠାଇଁ ବାଳ କାଟିବା । ଯଥା—

ମୂର୍ଖ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧି ମହା ଦୁଷ୍ଟ ଧାଣ୍ଡିଗଣ୍ଡି,
ଛୁରି ଯେଣେ ଦ୍ରୁପଦକୁ କଲା ସାତବେଣ୍ଟି । ସା.ଭା.ଆ.
ତେଙ୍ଗି ଗୃଦ୍ଧକ ଗ୍ରୁଡ ପିଟି,ସବୁଙ୍କୁ କଲେ ସାତମେଣ୍ଟି ।
ଦା. ର.

ସାତମଙ୍ଗଳା, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ବିବାହର ସପ୍ତମ ଦିବସ । ଯଥା—

ବନ୍ଧୁ ମହୋତ୍ସବ କଲେ,ସାତମଙ୍ଗଳାହିଁ ଗଲେ । ବି.ସ୍.

ସାତଲଘୋଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଟି ଖେଳରେ ବାଟିକୁ ବାଟିରେ ମାରିବା ସପ୍ତମ ଅଘାତ ।

ସାନ୍ତ, ସାନ, ବି. (ସ୍ୱନନଂ ସାନଂ ଚ ସାନ୍ତଃ-ଷଣୁଦାନେ ଷୋଽନ୍ତକର୍ମଣି, ଷଣ୍-ତ, ଅନ) ଦାନ;ଅବସାନ । (ସାନ୍ତ ର୍ଦାନାବସାନୟୋଃ —ଅମର ।)

ସାତିଶୟ, ବିଂ.(ସ-ଅତିଶୟ) ଅଧିକ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ।

ସାତ୍ତ୍ୱିକ୍ୟ, ବିଂ. (ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଶବ୍ଦଜ) ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ-ବିଶିଷ୍ଟ; ସାର୍ଥ ବା ସଫଳ । ଯଥା—

ଦିନେହେଁ ଜୀଇଁଥିଲେ ସାତ୍ତ୍ୱିକ୍ୟ ତାର ପ୍ରାଣ,
ମୂର୍ଖ ଜୀଇଁ କି ହେବ ସହସ୍ରେ କୋଟି ଦିନ ।
ନୃ. ପୃ. ହି. ଭ.

ବି. ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ । ଯଥା—
ପ୍ରକୃତିପୁରୁଷ ପ୍ରମାଣେ,
ତମ ସାତ୍ତ୍ୱିକ୍ୟ ରଜୋଗୁଣେ । ଭ୍. ଏ. ସ୍.

ସାତୁଟା, ସାତୁଟି, ସାତୋଟା, ସାତୋଟି, ସାତଟା, ସାତଟି,	ବିଂ. (ସପ୍ତନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ୭ ସଂଖ୍ୟା ।

ସାତ୍ୟକ, ବି. (ସତ୍ୟକ-ଇ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଯଦୁ-ବଂଶୀୟ କ୍ଷତ୍ରିୟବିଶେଷ ।

ସାତ୍ତ୍ୱତ, ବି. (ସତ୍ତ୍ୱତୀ = ଶିଶୁପାଳର ମାତା-ଅ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ଶିଶୁପାଳ । (ସାତ୍ତ୍ୱତ = ବଂଶବିଶେଷ-ଅ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ; ବଳଦେବ ।

ସାତ୍ତ୍ୱିକ, ବି. (ସତ୍ତ୍ୱ-ଇକ) ବ୍ରହ୍ମ; ଅନ୍ତରଙ୍ଗସ୍ଥିର ଭାବବିଶେଷ,ସ୍ତମ୍ଭ,ସ୍ୱେଦ,ରୋମାଞ୍ଚ,ବୈସ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ଅଶ୍ରୁ,କେପଥୁ ବୈବର୍ଣ୍ଣ୍ୟ ଓ ପ୍ରଳୟ(ମୂର୍ଚ୍ଛା) । (ସ୍ତମ୍ଭଃ ସ୍ୱେଦୋଽଥରୋମାଞ୍ଚଃ ସ୍ୱରଭଙ୍ଗଶ୍ଚ

ବେପଥୁଃ ବୈବର୍ଣ୍ଣ୍ୟମଶ୍ରୁ ପ୍ରଳୟ ଇତ୍ୟଷ୍ଟୌ ସାତ୍ତ୍ୱିକା ମୃତାଃ) ବିଂ. ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣଜାତ, ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ, ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ (କର୍ମାଦି); ସତ୍ୟ, ଯଥାର୍ଥ; ସାଧୁ ।

ସାଥ, ବି. (ସାର୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ସଙ୍ଗ । ଯଥା—
ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପାଇଣ ନାଥ, ଯୁଝିବୁଁ ଅସୁର ସାଥ । ବ. ର

ସାଥି, ବିଂ. (ସାଥ ଶବ୍ଦଜ) ସଙ୍ଗୀ । ବି. ସଙ୍ଗ । ଯେପରି—ତୁ ମୋ ସାଥିରେ ଆସ । ଯଥା—
ଯେବଣକର ଆମ୍ଭେ ସୈନ୍ୟ ସଖା ସାଥି,
ଯୁଝିବାକୁ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ଆମ୍ଭେ ଷଡ଼ରଥୀ । କୃ.ଖ୍ର ବ.ପ.

ସାଦନ, ବି. (ସଦ୍=ଗତି, ଅବସାଦନ-ଣିଚ୍-ଅନ) ସଦନ, ଗୃହ; ବିନାଶକରଣ, ବିନାଶନ; ଅବସାଦନ; ଦୂରୀକରଣ ।

ସାଦା, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ସାଧାରଣ, ଅକୁଟିଳ ।

ସାଦି, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ବିବାହ ।

ସାଦୀ, ସାଦିନ୍, ବି. (ସୀଦତି ନିଷୀଦତି ସାଦୟତି ତୁରଙ୍ଗମ ମିତି ବା ସାଦୀ-ଷଦଲ୍ ବିଶରଣଗତ୍ୟବସାଦନେଷୁ, ସଦ୍-ଇନ୍) ଅଶ୍ୱାରୋହୀ; ହସ୍ତ୍ୟାରୋହୀ; ରଥାରୋହୀ । (ସାଦୀ ତୁରଙ୍ଗମାରୋହେ ନିଷାଦି ରଥିନୋରପି—ହୈମ ।) (ସାଦୀ ସ୍ୟାତ୍ତୁରଗାରୋହେ ରଥେଭ୍ୟାଟରୋହୟୋରପି—ଇତି ପ୍ରତାପଃ ।)

ସାଦୃଶ୍ୟ, ବି. (ସଦୃଶ-ଯ ଭାବାର୍ଥେ) ତୁଲ୍ୟତା; ଆଲେଖ୍ୟ ।

ସାଧ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଭିଳାଷ; ଗର୍ଭିଣୀର ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ ଭୋଜନ; ଦୋହଦ ।

ସାଧନ, ବି. (ସାଧ୍—ସାଧିବା, ନିଷ୍ପନ୍ନ କରିବା-ଅନ) କରଣକାରକ; ସମ୍ପାଦନ; କାରଣ; ଉପାୟ; ସହାୟ; ଗମନ; ବଧ; ସୈନ୍ୟ; ସମ୍ପତ୍ତି; ପ୍ରମାଣ; ଉପକରଣ; ଯୁଦ୍ଧୋପକରଣ; ମୃତସଂସ୍କାର; ଅନୁଗମନ; ଧାତୁମାରଣ; ନିଷ୍ପାଦନ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଉପାସନା; ଆରାଧନା; ସିଦ୍ଧି; ନିଷ୍ପାଦନ । (ବିଶେଷଣରେ ସାଧକ, ସାଧିତ ଓ ସାଧନୀୟ ହୁଏ ।)

ସାଧବ, ବି. (ସାଧୁ ଶବ୍ଦଜ) ସାଧୁ । ଯଥା—
ଏଣୁ ସାଧବ ପ୍ରାଣିଙ୍କର,
ସଂସାରେ ନାହିଁ ନିଜ ପର । ଭା. ଏ. ସ୍କ.
ବୋହିତଭୁଆଳ ।

ସାଧବବୋହୂ, ସାଧବଘରବୋହୂ, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଟ ପୋକ, ଇନ୍ଦ୍ରଗୋପ କୀଟ । ଯଥା—
ଶ୍ୟାମଳ ଦୂର୍ବାଦଳେ ଶୋଭିତ ମହୀ,
ସାଧବବୋହୂ ତଥିପରେ ଶୋଭଇ । ଗୁ ମା

ସାଧବାଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ବୋହିତଭୁଆଳର ସ୍ତ୍ରୀ; ପାଟପୋକ । ଯଥା—
କଳାମେଘ ଯୋଡ଼ି ମହୀରେଣ ଲେଟି
କଳା ତମ୍ବୁ ଘର ପରି,
ଗଜଚର୍ମ ପ୍ରାୟେ ସାଧବାଣୀ ଜୀବ
ପୃଥ୍ୱୀକୁ ସିନ୍ଦୂର ସରି । ଇ. ଧ.

ସାଧାରଣ, ବିଂ. (ସମାନମାଧାରଣଂ ମାନମସ୍ୟେତି ସାଧାରଣଃ, ସମାନମାଧାରଣମାଧାରୋଽସ୍ୟେତି ସାଧାରଣଂ, ସ=ସମାନ-ଆଧାରଣ—ମ ନ, ଆଧାର ଯାହାର) ତୁଲ୍ୟ, ଏକବିଧ; ଯାହା ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଛି, ସାମାନ୍ୟ ।

ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର, ବି. ସଂ. ଯେଉଁ ଦେଶରେ ପୃଥକ୍ ରାଜା ନାହାନ୍ତି, ସର୍ବସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ମତାନୁସାରେ ରାଜକର୍ମ ନିର୍ବାହିତ ହୁଏ ।

ସାଧି, ବି. (ସାଧ ଶବ୍ଦଜ, ସାଧ୍-ଧାତୁରେ ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥରେ ଇ ପ୍ରତ୍ୟୟ, ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥ ଇ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ ହେଲେ ହୋ ଧାତୁର ଗୋଟିଏ ରୂପ ତାର ପରେ ଯୋଗ କରିବାକୁ ହୁଏ) ସାଧ । ଯଥା—
ସହଦେବ ବୋଲେ ସେ ସମସ୍ତେ ହେବେ ସାଧି,
ଦୁଷ୍ଟ ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ଚନ୍ଦେ ପକାଇବ ଛେଦ ।
ସା. ଭ ସ.

ସାଧିବା, କ୍ରି. (ସାଧନ ଶବ୍ଦଜ) ସାଧନକରିବା, ପୂର୍ବକୃତ ଦ୍ୱେଷ ସୁଝାଇବା । ଯଥା—
ମାଡ଼ିବସି ଦୁଃଶାସନ ବୈରିଶୋଧ ସାଧେ । ବେ. ସ.

ସାଧୁ, ବିଂ. (ସାଧ୍=ନିଷ୍ପନ୍ନ ହେବା କମ୍ବା କରିବା-ଉ) ଉତ୍ତମ, ମହତ, ସଜ୍ଜନ, ଧାର୍ମିକ; ସୁନ୍ଦର; ସଦ୍‌ବଂଶଜାତ; ହିତ; ସମର୍ଥ; ଯୋଗ୍ୟ; ବାର୍ଦ୍ଧୁଷିକ ବା ସୁଧଖିଆ । ବି. ମୁନି; ବୁଦ୍ଧ; ବଣିକ୍ । (ଅତିସାଧୁ ଅର୍ଥରେ ସାଧୀୟାନ୍ ଓ ସାଧିଷ୍ଠ ହୁଏ) (ସାଧୀୟାନ୍ ସାଧୁବାଢ଼ୟୋଃ—ଅମର ।)

ସାଧୁତ, ବି. (ବଣିଗର୍ଥବୋଧକ ସାଧୁ ଶବ୍ଦଜ) ବୋହିତୁଆଳ । ଯଥା—

ସାଧୁତ ଶୁକ ନ ଦେଖି ଉଷ୍ଣନ୍ତି । ଲ. ବ.

ସାଧୁବାଦ, ବି. ସଂ. ଧନ୍ୟବାଦ, ପ୍ରଶଂସା ।

ସାଧ୍ୟ, ବି. (ସାଧ୍-ଯ) ଗଣଦେବତାବିଶେଷ; ଯୋଗବିଶେଷ; ଶର । ବିଂ. ସାଧନୀୟ; ଶକ୍ୟ; ଜ୍ଞେୟ; ପ୍ରତିକାରଯୋଗ୍ୟ; ନିବର୍ତ୍ତନୀୟ; ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ।

ସାଧ୍ୱସ, ବି. (ସାଧୁନସ୍ୟତ୍ୟନେନ ସାଧ୍ୱସଂ ଅସୁକ୍ଷେପଣେ, ସାଧୁ-ଅସ୍=କ୍ଷେପଣ କରିବା, ପୀଡ଼ା ଦେବା-ଅ) ଭୟ । (ଭୀତିର୍ଭୀଃ ସାଧ୍ୱସଂଭୟଂ—ଅମର ।)

ସାଧ୍ୱୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସାଧୁ-ଈ) ପତିବ୍ରତା ସ୍ତ୍ରୀ । ବିଂ. ସାଧୁଗୁଣବିଶିଷ୍ଟା ।

ସାନ, ବିଂ. (କ୍ଷୀଣାର୍ଥ ସନ୍ନ ଶବ୍ଦଜ) କ୍ଷୁଦ୍ର । ଯଥା—

ଭୂମ୍ଭ ମଧ୍ୟେ ସାନ ବଡ଼ ନାହିଁ କେହି । ଦ. ବା.

କନିଷ୍ଠ । ଯେପରି—ସାନ ଭାଇ ।

ସାନଆଠ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚେମାଖେଳ ।

ସାନି, ବି. (ଯାବନିକ) ପୁନର୍ବିଚାରର ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ସାନୁ, ବି. [ସନୋତିସୁଖଂ ଦଦାତୀତିସାନୁଃ-ଷଣୁଦାନେ, ସନ୍=(ସୁଖ) ଦାନକରିବା-ଉ] ପର୍ବତର ଉପରିସ୍ଥ ସମାନ ଭୂମି; ପ୍ରସ୍ଥ; ବନ; ବାତ୍ୟା; ପଥ ।

ସାନ୍ତପନ, ବି. (ସମ୍-ତପନ-ଅ) ବ୍ରତବିଶେଷ ।

ସାନ୍ତ୍ୱ, ବି. (ସାନ୍ତ୍ୱୟତୀତିସାନ୍ତ୍ୱଂ-ସାନ୍ତ୍ୱସାମ ପ୍ରୟୋଗେ, ସାନ୍ତ୍ୱୟନ୍ତ୍ୟନେନସାନ୍ତ୍ୱଂ, ସାନ୍ତ୍ୱ-ଅ) ଅତି ମଧୁରବଚନ, ପ୍ରିୟବଚନ, ପ୍ରବୋଧବଚନ । (ଅତ୍ୟର୍ଥମଧୁରଂ ସାନ୍ତ୍ୱଂ—ଅମର ।) ସାମୋପାୟ, ସନ୍ଧି । (ସାମ ସାନ୍ତ୍ୱମଥୋସମୌ—ଅମର ।) ବିଂ. ପ୍ରିୟ; ଅଭିମତ ।

ସାନ୍ତ୍ୱନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସାନ୍ତ୍ୱ୍=ସାମପ୍ରୟୋଗ-ଅନ-ଆ) ପ୍ରିୟବାକ୍ୟରେ ପ୍ରବୋଧଦେବା, ଆଶ୍ୱାସନା; ସାମ, ସନ୍ଧି; ପ୍ରଣୟ; ସସ୍ନେହ-ଭାଷଣ ଓ କୁଶଳପ୍ରଶ୍ନ ।

ସାନ୍ଦ୍ର, ବିଂ. (ସ=ସହିତ-ଅନ୍ଦ୍=ବନ୍ଧନ କରିବା-ର) ନିବିଡ଼; ପ୍ରବୃଦ୍ଧ; ମୃଦୁ, ସ୍ନିଗ୍ଧ; ମନୋଜ୍ଞ । ବି. ଅରଣ୍ୟ ।

ସାନ୍ଧି, ବି. (ସହଭୋଜନାର୍ଥ ସଗ୍ଧି ଶବ୍ଦଜ) ସହଭୋଜନ, ସମସ୍ତେ ମିଶି ଖାଇବା ।

ସାନ୍ଧ୍ୟ, ବିଂ. (ସନ୍ଧ୍ୟା-ଅ) ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳୀନ । ଯେପରି—ସାନ୍ଧ୍ୟମିଳନ, ସାନ୍ଧ୍ୟଆଲୋକ ।

ସାନ୍ନିଧି, ବି.(ସନ୍ନିଧି-ଯ)ସାମୀପ୍ୟ, ସନ୍ନିଧାନ ।

ସାପ, ବି. (ସର୍ପ ଶବ୍ଦଜ) ସର୍ପ; ସରୀସୃପ ।

ସାପଖୋଳସ, ବି. (ଦେଶଜ) ସାପକାତି ।

ସାପଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଣ୍ଠକରି ଜୁଣ୍ଟାଇ ଧରିବା ।

ସାପତ୍ନ୍ୟ, ବି. (ସପତ୍ନ=ଶତ୍ରୁ-ଯ) ଶତ୍ରୁତା । (ସପତ୍ନୀ-ଯ) ସପତ୍ନୀତନୟ; ବହୁ-ପତ୍ନୀକତା । ବିଂ. ସପତ୍ନୀଜାତ ।

ସାପେକ୍ଷ, ବିଂ. (ସ-ଅପେକ୍ଷା) ଅପେକ୍ଷାଯୁକ୍ତ ।

ସାପ୍ତପଦୀନ, ବି. (ସପ୍ତଭିଃ ପଦୈରବାପ୍ୟତେ ଯତ୍ ସପ୍ତପଦ-ଈନ) ମିତ୍ରତା । (ସଖ୍ୟଂ ସାପ୍ତପଦୀନଂ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।)

ସାପ୍ୟ, ବି. (ଶାପ ଶବ୍ଦଜ) ଶାପ । ଯଥା—

ତେଣୁ ଦେଇ ସାପ୍ୟରୁ ଫଳିଲା ଏହା ହୃଦେ । ନୃ.ସୃ.ପ.ତ.

ସାଫଲ୍ୟ, ବି. (ସଫଳ-ଯ ଭାବାର୍ଥେ) ସଫଳତା, ଫଳୋଦୟ; ଲାଭଜନକତା ।

ସାଫସୁତରା, } ବି°. (ଦେଶଜ) ପରିଷ୍କୃତ ।
ସାଫସୁତୁରା, } ଯଥା—ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଜଣେ ରହାଙ୍ଗନିବାସୀ ସଙ୍ଗୀ ଯୁବକ କଥାଟାକୁ ସାଫସୁତୁରା କରି ଆବହମାନ ପ୍ରଚଳିତ ରୀତି ଓ ପ୍ରଥାର ଦୋହି ଦେଇ ବୁଝାଇ ଦେଇଥିଲେ । ବା. ମା. ପାଞ୍ଜି ।

ସାଫା, ବି°.(ଯାବନିକ) ପରିଷ୍କୃତ; ନିଃଶେଷ ।

ସାବକ, ବି°. (ଯାବନିକ) ପୂର୍ବେ ହୋଇଥିବା । ଯଥା—କ୍ରମଶଃ ଆମ ସାବକ ବୈଦିକ ଅମଳର ଚତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ ଆସି ପହଞ୍ଚିବ । ଉ. ସା. ୧୮. ୧୧ ।

ସାବତ, ବି°. (ସାପତ୍ନ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ବୈମାତୃକ । ଯଥା—
ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ବୋଇଲେ ଶୁଣ ଆଗୋ ଗାନ୍ଧାରି,
ସାବକ ସମ୍ପଦ ମୁହିଁ ସହି ତ ନ ପାରି । ସା. ଭ. ଆ.
(ଦେଶଜ) ଠିକ୍, ନିର୍ଣ୍ଣିତ । ବି. ଉପାଧି-ବିଶେଷ । ଯେପରି—ଗୌରାଙ୍ଗ ସାବତ, ବଳରାମ ସାବତ ।

ସାବତମା, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ସପତ୍ନୀ-ମାତା ଶବ୍ଦଜ)
ସାବତମାତା, } ସଉତୁଣୀ ମା । ଯଥା—
ସାବତମାତ ର ଦ୍ଵୁର ମନ୍ତ୍ରଣେ । ଯ. କେ.

ସାବର୍ଣ୍ଣି, } ବି°. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଯାହାର
ସାବେନ, } ଦେହ ଗୋରା ନୁହେ କି କଳା ନୁହେ ଏପରି ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—
ଶାମଳା ଭିନ୍ନେ ଗଢ଼ରା ସେ ବିଧାନେ
ସାବର୍ଣ୍ଣା ସେହିପ୍ରକାର । କୋ.ବ୍ର.ସୃ.

ସାବାସ, ବି. (ଯାବନିକ) ଧନ୍ୟବାଦ । ବି°. ଧନ୍ୟ, ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ ।

ସାବିତ, ବି°. (ଦେଶଜ) ସୁନ୍ଦର; ଉତ୍ତମ ।

ସାବିନ, ବି. (ପୋର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ଶବ୍ଦ) ସାବୁନ । ଯଥା—
ସୁନ୍ଦର ସାବିନ ବୋଲି ମୂଲାଇଲୁଁ ତାହା,
ପଇସାକୁ ଗୋଟା ଏହା କେଉଁ ଦେଲି ଆହା ।ଉ.ଶୋ.

ସାବେକ, ବି°. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ପୂର୍ବେ ହୋଇଥିବା ।

ସାମ, ବି. (ସ୍ୟତିପାପମିତି ସାମ-ଷୋଽନ୍ତ କର୍ମଣି, ସ୍ୟତି ବୈରିଂ ସାମ-ଷୋଽନ୍ତ କର୍ମଣି, ସୋ = ନାଶ କରିବା-ମ) ବେଦ-ବିଶେଷ; ଶତ୍ରୁଜୟର ଉପାୟବିଶେଷ । (ଭେଦୋଦଣ୍ଡଃ ସାମଦାନ ମିତ୍ୟୁପାୟ ଚତୁଷ୍ଟୟଂ—ଅମର ।) ସନ୍ଧି; ସାନ୍ତ୍ୱନା; ପ୍ରିୟବଚନ ।

ସାମଗ୍ରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମଗ୍ର-ଅ-ଈ) ସାକଲ୍ୟ; କାରଣକଳାପ; ଦ୍ରବ୍ୟ; ଦ୍ରବ୍ୟସମ୍ଭାର; ଦଳବଳ; ଭଣ୍ଡାର ।

ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ, ବି. (ସମଞ୍ଜସ-ଯ ଭାବାର୍ଥେ) ଔଚିତ୍ୟ; ସମୀଚୀନତା; ଉତ୍କର୍ଷ; ମେଳ, ପରସ୍ପର ସଂଲଗ୍ନତା ।

ସାମନା, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ସ୍ଥାନ । ଯଥା—ସେଗୁଡ଼ିକ ଆପଣଙ୍କ ସାମନାରେ ଥୋଇ ଦେବି ।

ସାମନ୍ତ, ବି. (ସମନ୍ତାତ୍-ଅ) ସମୀପସ୍ଥ ରାଜା; ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶର ସାମାନ୍ୟ ରାଜା; ଅଧି-ନାୟକ; ସାଅନ୍ତ, ରାଜାମାନଙ୍କର ଭୋଗିମା ସନ୍ତାନ; ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଉପାଧିବିଶେଷ । ବି°. ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ।

ସାମନ୍ତପଣିଆଁ, ବି. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ବଡ଼ପଣିଆଁ, ବାବୁଗିରି; ସାମନ୍ତଙ୍କ ପ୍ରାୟ ଆଚରଣ ବା ଆଡ଼ମ୍ବର ।

ସାମୟିକ, ବି°. (ସମୟ-ଇକ) ସମୟୋଚିତ, ନିୟମାନୁଯାୟୀ; ସମୟେ ସମୟେ ଘଟିତ ବା ଉତ୍ପନ୍ନ ।

ସାମରଥ, } ବି°. (ସମର୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ସମର୍ଥ ।
ସାମରଥା, } ଯଥା—
ସେ କଥା କହିବାକୁ କେ ବା ସାମରଥା । ର. କ.

ସାମରିକ ବିଚାରାଳୟ, ବି. ସଂ. (Court martial) ଯେଉଁ ଧର୍ମାଧିକରଣରେ ସୈନିକ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଅପରାଧର ବିଚାର ହୁଏ ।

ସାମର୍ଥ୍ୟ, ବି. (ସମର୍ଥ-ଯ ଭାବାର୍ଥେ) ବଳ; ଯୋଗ୍ୟତା; କ୍ଷମତା ।

ସାମଲ, ସାସମଲ, ସାସମଲ୍ଲ, } ବି. (ସାହସ-ମଲ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ) ପାଇକମାନଙ୍କର ଉପାଧି-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ସାହତ ସାହାଣି ଆଉ ସାମଲ ଯେ କେନା,
ମାଲମୁଣ୍ଡାଳିକ ଯେ କୁମାର ବଡ଼କେନା । ସା. ଭା. ସ.

କେତେକ ଚଳୁଆ ନାମକ ଶୂଦ୍ରଜାତିର ଉପାଧି ବା ଗୃହ ନାମ ।

ସାମଲ୍, ବି. (ଯାବନିକ) ଓକିଲମାନଙ୍କର ପାଗ ।

ସାମବାୟିକ, ବିଂ. (ସମବାୟ-ଇକ ସମ୍ବନ୍ଧାଦି ଅର୍ଥେ) ସମବାୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ବି. ଅମାତ୍ୟ, ମନ୍ତ୍ରୀ; ଦଳପତି ।

ସାମସେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଭିଷେକ ପାତ୍ର ।

ସାମାଜିକ, ବିଂ. (ସମାଜ-ଇକ) ସଭ୍ୟ; ସହୃଦୟ; ରସଜ୍ଞ; ସମାଜସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ସାମାନ, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ଉପକରଣ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ।

ସାମାନ୍ୟ, ବି. (ସମାନ-ଯ) ପ୍ରକାର, ରକମ; ଜାତି, ଗୋତ୍ୱମନୁଷ୍ୟତ୍ୱାଦି । (ଜାତିର୍ଜାତଂ ତ ସାମାନ୍ୟଂ—ଅମର ।) ସାଧାରଣର କାର୍ଯ୍ୟ; କାବ୍ୟାଳଂକାରବିଶେଷ । ବିଂ. ସାଧାରଣ, ଯାହା ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଛି । (ସାଧାରଣଂ ତୁ ସାମାନ୍ୟଂ—ଅମର ।) (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବେଶ୍ୟା, ସାଧାରଣ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ସାମିଲ୍, ବି. (ଯାବନିକ) ମିଳନ; ସାମ୍ୟ । ବିଂ. (ସମିଲ ବା ସମେଳ ଶବ୍ଦଜ) ସମ୍ମିଳିତ, ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

ସାମିଲକରିବା, କ୍ରି. ମିଳିତକରିବା, ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବା । ଯଥା—

ସେ ଟିପାଖଣ୍ଡ ଏହି ବସ୍ତାନିରେ ସାମିଲ କରାଗଲା ।
ଲ. ସା. ୧୯. ୪.

ସାମୀପ୍ୟ, ବି. (ସମୀପ-ଯ)ସାନ୍ନିଧ୍ୟ, ନୈକଟ୍ୟ ।

ସାମୁଦ୍ରିକ, ବି. (ସ=ସହିତ-ମୁଦ୍ରା=ହସ୍ତ-ରେଖାଦି-ଅ=ସାମୁଦ୍ର-ଇକ) ଶରୀର ଚିହ୍ନର ଶୁଭାଶୁଭ ଫଳ ପ୍ରକାଶକ ଦୈବଜ୍ଞ, ଶରୀର-ଚିହ୍ନସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଶାସ୍ତ୍ରାଦି । ବିଂ. ସମୁଦ୍ର-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ସାମ୍ପରାୟିକ, ସମ୍ପରାୟିକ, } ବି. (ସମ୍ପରାୟନ୍ତେ‌ଽସ୍ମିନ୍ନିତି ସାମ୍ପରାୟିକଂ, ଅଯ୍ଗତୌ, ସମ୍-ପରା-ଅୟ୍-ଇକ) ଯୁଦ୍ଧ ।

ସାମ୍ପ୍ରତ,ଅଂ.ସଂ.ଯୁକ୍ତ,ଉଚିତ । (ସ୍ୱଯ୍ଂଚ୍ଛେଉମ୍ଅସାମ୍ପ୍ରତଂ) ଅଧୁନା, ବର୍ତ୍ତମାନ, ଏକ୍ଷଣି । (ଅଧୁନା ସାମ୍ପ୍ରତଂ ତଥା—ଅମର ।) (ସାମ୍ପ୍ରତଂ ପଦ ଓଡ଼ିଆରେ ସାମ୍ପ୍ରତ ହୁଏ ।)

ସାମ୍ୟ, ବି. (ସମ-ଯ) ସମତା, ସାଦୃଶ୍ୟ ।

ସାମ୍ରାଜ୍ୟ, ବି. (ସମ୍ରାଜ୍-ଯ) ସର୍ବପ୍ରଧାନ ରାଜ୍ୟ, ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଶାସିତ ରାଜ୍ୟ; ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱ ।

ସାୟ, ବି.(ସ୍ୟତି ଦିନଂ ସାୟଃ-ଷୋ‌ଽନ୍ତକର୍ମଣି, ଷୋ = ନାଶ କରିବା-ଅ) ଦିନାନ୍ତ ସମୟ; ଶେଷ, ଅବସାନ; ନାଶ; ଶର । (ସାୟଃ-କାଣ୍ଡେ ଦିନାନ୍ତେ ଚ—ମେଦିନୀ ।)

ସାୟଂ, ଅଂ. ସଂ. ଦିନାନ୍ତ ସମୟ, ସାୟଂକାଳ ।

ସାୟକ, ବି.(ସୋ = ନାଶ କରିବା-ଅକ)ବାଣ; ଖଡ୍ଗ ।

ସାୟନ୍ତନ, ବିଂ.(ସାୟଂ-ତନ) ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳୀନ ।

ସାର,ବି. (ସୃ-ଅ) ବଳ; ସ୍ଥିରାଂଶ; ବୃକ୍ଷର ମଜ୍ଜା; ତେଜ; ଜଳ; ଧନ; ଶ୍ରେଷ୍ଠାଂଶ; ଉତ୍କର୍ଷ; ମଜ୍ଜା; ଉପଯୁକ୍ତତା; କାଠିନ୍ୟ; ଦୃଢ଼ତା; ସାରତା; ନବନୀତ; ଏର; ବାୟୁ; ପୀଡ଼ା । ବିଂ. ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ । (ଦେଶଜ) ପଶା-ସକଟାଦି ଖେଳର ଉପକରଣ । ଯଥା—

ହିନେ କି ଅନ୍ଧାର ଧାର ପଡ଼ନେ ପଶାର ସାର
ଅଣାଇଲ ସନ୍ଧିଧର ଧୀର । ପ୍ରେ. ସୁ. ନି.

ଗଞ୍ଜପା ଅର୍ଥାତ୍ କାଗଜ ଓ କନାରେ ନିର୍ମିତ ନାନା ବର୍ଣ୍ଣରେ ରଚିତ କ୍ରୀଡ଼ୋପକରଣ-ବିଶେଷ; ସାରିକା ପକ୍ଷୀ । ଯଥା—

କି ରଙ୍ଗେ ସାର ସ୍ୱରତରଙ୍ଗ ତୋଳେ । ଭୂ. ପ୍ର.

ସାରକମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ବୃଙ୍ଗଲା ସାରକମା ମାତଙ୍ଗୀ ଉଲୋଉମା । ନୃ.ପୁ.ଚ.ଉ.

ସାରଗାର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତମ । ଯଥା—

ସେ ଶଙ୍କନରଞ୍ଜନ ସେ ପ୍ରଥମା ପିରୁଲା,
ସାରଗାର ଗୁଣା ଅଠାକାଠିରେ ଲଗିଲା । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

ସାରଗୁଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—

ସ୍ୱର୍ଗର ବିଳାସିଣୀ ମିଳିଲେ କୋଟିକୋଟି,
ହସ୍ତରେ ସାରଗୁଣାମାନ ଧରିଣ ଅଧାଟି । ନୃ.ପୂ ତୃ.ଛ.

ସାରଙ୍ଗ, ବି. (ସାରାଣ୍ୟଙ୍ଗାନି ଯସ୍ୟ ସଃ ସାରଙ୍ଗଃ, ସଜାତିତ୍ୱେଃ ସହ ଅରଂ ଅତ୍ୟର୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ସାରଙ୍ଗଃ,ସାର-ଅଙ୍ଗ ଯାହାର ଅଥବା ସ = ସହିତ-ଅରଂ = ଶୀଘ୍ର ବା ଅତିଶୟ-ଗମ୍-ଅ) ଚାତକପକ୍ଷୀ; ଭ୍ରମର; ହରିଣ; ହସ୍ତୀ; ସିଂହ; ରାଜହଂସ; ମୟୂର; କୋକିଳ; କନ୍ଦର୍ପ; ମେଘ; ପଦ୍ମ; ପରିଚ୍ଛଦ; ପୁଷ୍ପ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ଧନୁ; ଚନ୍ଦନ; କର୍ପୂର; ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ବସ୍ତ୍ର; ଶଙ୍ଖ; ମଣି; ରାତ୍ରି; ପୃଥିବୀ । ବିଂ. ନାନାବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ।

ସାରଙ୍ଗୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶାରଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ । ଯଥା—
ସାରଙ୍ଗୀ କରେ ବାଇବ । ବି. ଚ. ମ.

ସାରଣ, ବି. (ସୃ-ଣିଚ୍-ଅନ) ଦୋଷଶୁଦ୍ଧି; ଚାଳନ; ଅତିସାର ରୋଗ; ରାବଣର ମନ୍ତ୍ରିବିଶେଷ; ଘୁଞ୍ଚାଇବା ।

ସାରଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟୟ । ଯଥା—
ଧନ ସାରଣା କେତେ କହିବାକୁ । କୋ. ବ୍ର. ସ୍ତୁ.
ବନ୍ଦୋବସ୍ତ; ଠିକଣା । ଯଥା—

ଜୀବେଶ୍ୱରୀ ହୃଦୟରେ ପୂରିତ କରୁଣା,
ରତ୍ନ-ରତନ ବର୍ଜିନ କରିବ ସାରଣା । କୋ. ବ୍ର. ସ୍ତୁ.

ସାରଣି, ସାରଣୀ, ସାରିଣୀ, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.(ଦେଶଜ) ଖେଳଣା ବିଶେଷ;କଇଥ ପ୍ରଭୃତିରେ ଏହାକୁ ତିଆରି କରି ରଜ୍ଜୁ ଲଗାଇ ଘୁରାଇ ଖେଳନ୍ତି । ଯଥା—

ବୋଇଲେ ମୁଁ ରୂମ୍ଭ କଣା କଙ୍କର,
କରସାରଣି ପରି ମୋତେ କର ।

ସାରଥି, ବି. (ସାରୟତ୍ୟଶ୍ୱାନିତିସାରଥିଃ, ସୃଗତୌ, ସୃ-ଅଥି) ରଥାଦି ଚାଳକ; ସହାୟ ।

ସାରଥ୍ୟ, ବି. (ସାରଥି-ଯ) ରଥାଦି ଚାଳନ; ସାହାଯ୍ୟ ।

ସାରମେୟ, ବି. (ସରମା = ଶୁନୀ-ଏୟ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) କୁକ୍କୁର ।

ସାରସ, ବି. (ସରସ-ଅ) ହଂସ; ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜଳଚର ପକ୍ଷୀ; ପଦ୍ମ; ଚନ୍ଦ୍ର । ବିଂ. ସରୋବରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ସାରସନ, ସାରସନା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସାରଂସନୋତିସାରସନଂ, ଷଣୁଦାନେ, ସାର = ଉତ୍କର୍ଷ-ସନ୍ = ଦେବା-ଅ)ସ୍ତ୍ରୀର କଟିଭୂଷଣବିଶେଷ, ଛିନସୋରାଯୁକ୍ତ କଟିଭୂଷଣ ଶୃଙ୍ଖଳା । (ନିଭଃ ସାରସନଂ ସରେଃ ।) (ସାରଂ ବଳଂ ସନୋତୀତି ସାରସନା, ସାର-ସନ୍ = ଦେବା-ଅ-ଆ) କଞ୍ଚୁକ ଧାରଣ କଲା ପରେ ଦୃଢ଼ାର୍ଥ ତଦ୍‌ବନ୍ଧନାର୍ଥ ରଜ୍ଜୁବିଶେଷ ।

ସାରା, ବିଂ. (ସମଗ୍ର ଶବ୍ଦଜ, କିନ୍ତୁ ଏହି ବଙ୍ଗ-ଭାଷାରୁ ଆସି ଓଡ଼ିଆରେ ପ୍ରବେଶ କରିଅଛି) ସମଗ୍ର । ଯଥା—
ବନସାରା ବୃକ୍ଷକୁ ବୁଲନ୍ତି ଉପବାସେ । ସା.ଷ୍ଟ୍ର.ଆ.
ବି. ହରାହରି ମାପ ।

ସାରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାଡ଼ି । ଯଥା—
ସାରି ସାରି କେଉ କେଉ ଗଜମୋତି ଝୁମ୍ପା ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ଛ.
(ସାରିକା ଶବ୍ଦଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ସାରିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗେହ୍ଲା ।

ସାରିକା, ଶାରିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ପକ୍ଷିଣୀବିଶେଷ ।

ସାରିଷ୍ଟୁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅବ୍ୟର୍ଥ । ଯଥା—
ଦୁର୍ବାସାଙ୍କର ବଚନ ଏସନ ସାରିଷ୍ଟୁ । ସା.ଷ୍ଟ.ସ.

ସାରିଗାମା, ବି. (ଦେଶଜପ୍ରାୟ) ବେହେଲା ପ୍ରଭୃତି ବାଦ୍ୟର ସ୍ୱର ।

ସାରିନ୍ଦାବାଜା, ବି. (ଯାବନିକ) ବେହେଲା ନାମକ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ।

ସାରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶେଷକରିବା; ଗୃହୋପକରଣାଦି ବ୍ୟବହାରରେ ଲଗାଇବା । ଯଥା—
ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଥାଳରେ କଣ୍ଠ ସାରୁଥାଇ ପାଣି । ନୃ.ସ୍ତ୍ର.ଦ୍ୱି.ଛ

ନାଶ କରିବା । ଯଥା—
ସାରେ ପାପ ନର ବରଷକେ କଣି ନେଇଁ । ସୁ. ପ.
ବସ୍ତ୍ରାଦ୍ଧ ବୁଣିବା ।
ସାରସାର, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ ।
ସରସର, } ଯଥା—
ଗୋଡ଼ପାଦରେ ଶିର ଢଳଇ ସରସର । ନୃ.ପୁ.ତୃ.ଚ.
ସାରୁ, ବି. (ଶାଳୁ ଶବ୍ଦଜ) କନ୍ଦବିଶେଷ ।
ସାରୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଯେ ସାରୁ ବ୍ୟବସାୟ କରେ, ଏକଜାତୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ । (ବକ୍ରସ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)
ସାର୍ଥ, ବି. (ସ-ଅର୍ଥ) ସମୂହ; ସଙ୍ଗୀ; ବଣିକ୍-ସମୂହ । ବିଂ. ଧନବାନ୍, ଅର୍ଥଯୁକ୍ତ ।
ସାର୍ଥକ, ବିଂ. (ସ-ଅର୍ଥ-କ) ଅର୍ଥଯୁକ୍ତ; ସଫଳ; ବଣିକ୍‌ମାନଙ୍କର ଅଧିନାୟକ ।
ସାର୍ଥୁକ, ବିଂ. (ସାର୍ଥକ ଶବ୍ଦଜ) ସଫଳ; ଧନ୍ୟ । ଯଥା—
ବୁଝିଲେ ମୋହର ପ୍ରାୟେ ନାହିଁ କେ ସାର୍ଥୁକ । ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.
ସାର୍ବଭୌମ, ବି. (ସର୍ବ-ଭୂମି-ଅ) ସମ୍ରାଟ୍; ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ; ଉତ୍ତରଦିଗ୍‌ଗଜ; କୁବେର ହସ୍ତୀ । ବିଂ. ଜଗଦ୍‌ବ୍ୟାପୀ, ଜଗଦ୍‌ବିଖ୍ୟାତ ।
ସାଳ, ଶାଳ, ବି. [ସାଲ୍ (ଶାଲ୍)=ଗମନ କରିବା-ଅ, ସଲ୍ୟତେ ଗମ୍ୟତେ ଜନୈରନ୍ତ ମାନଃ] ଗଛ; ସର୍ଜଗଛ । (ସଳନ୍ତି ନଗର-ମିତି ସାଳଃ) ପ୍ରାକାର, ପାଚେରି । (ଶଳନ୍ତି ଶୀଘ୍ରଂଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଶାଳଃ ସାଳୋବା) ମତ୍ସ୍ୟ-ବିଶେଷ । (ସାଳଃ ସର୍ଜତରୌ ବୃକ୍ଷମାତ୍ରେ ପ୍ରାକାରଯୋରପି —ମେଦିନୀ ।) (ଶାଲ୍ ଶବ୍ଦଜ) ସାଧାରଣ ଘର । (ଯାବନିକ) ସମ୍ବୃଦ୍ଧ; ଉତ୍ତମ ରେଶମୀ ଲୁଗା । ଯଥା—
ଗଣିବ ନାହିଁ ତୋ ସାଳର ପଗଡ଼ି । ଦା. ବା.
ସାଳଗମ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ମୂଳ ପରିବା ।
ସାଳପନ, } ବି. (ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧି
ଶାଳପନ, } ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।
ସାଲମା, ବି. (ଦେଶଜ) କୋଳ ଆକୃତି ଫଳବିଶେଷ । ଯଥା—
ପାଚିଲା ସାଲମା କମ୍ବା ଶଙ୍କର କଦଳୀ । ଉ. ଭୂ.
(ବାଲେଶ୍ବର ପ୍ରାନ୍ତରେ) ଆମ୍ବଡ଼ା ।
ସାଲସା, ବି. (ସେରସାପେରଲା-ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦଜ) ଔଷଧବିଶେଷ ।
ସାଲି, ଶାଲୀ, ବି. (ଶାଲିକା ଶବ୍ଦଜ) ଭାର୍ଯ୍ୟାର ଭଗିନୀ ।
ସାଲସ, ବି. (ଯାବନିକ) ମଧ୍ୟସ୍ଥଦ୍ୱାରା ବିବାଦର ସମାଧାନ; ରଫା କରିବା; ରାଜିନାମା କିମ୍ବା ମିଳିଯିବା ।
ସାଲିସି, ବି. (ଯାବନିକ) ପଞ୍ଚାୟତ ।
ସାଲୁ, ଶାଲୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତମ ରେଶମି-ବସ୍ତ୍ର । ଯଥା—
ସେ ମୋତେ କହୁଥାଇ କଥାରେ ଗାଲୁ ବନ୍ଧ,
ଦେବ ତାଙ୍କୁ ଶିର ସାଲୁ କୁହ ହରିରାଇ । କୃ.ଖ୍ରୀ.ବି.ପ.
ସାଲୁବାଲୁ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଗୋଳଆଗୋଳ, ଗୋଳମାଲିଆ ।
ସାବଧାନ, ବିଂ.(ସ-ଅବଧାନ = ମନୋଯୋଗ) ସତର୍କ, ମନୋଯୋଗୀ ।
ସାବିତ୍ରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସବିତୃ-ଅ-ଈ) ଗାୟତ୍ରୀ, ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପତ୍ନୀ; ସୂର୍ଯ୍ୟାଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ; ଦୁର୍ଗା; ସତ୍ୟବାନ୍ ରାଜାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ।
ସାବିତ୍ରୀବ୍ରତ, } ବି. ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠ
ସାବିତ୍ରୀଅମାବାସ୍ୟାବ୍ରତ, } ଅମାବାସ୍ୟାରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବ୍ରତ ।
ସାଷ୍ଟମ, ସାଷ୍ଟାମ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସଧୈର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—
ଦେଖି ମୁନିଙ୍କି ସାଷ୍ଟମ କରେ ମୁରସ୍ବର,
ବୋଲେ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ କପାଁ ହୁଅ ମୁନିବର । ନୃ.ପୁ.ଚ.ତ.
ସଚେତ । ଯଥା—
ମୁଖେ ପାଣି ସିଞ୍ଚିଲେ କୁଞ୍ଜରଗଳ ନୃପତି,
ଚେତନା ପାଇ ସାଷ୍ଟମ ହେଲେ ମହାଯତି । ସା.ଖ୍ରୀ.ଆ.
ବି. ଚେତନା, ଜ୍ଞାନ । ଯଥା—
ସାଷ୍ଟାମ ପାଇଲା ସେ କୁମାର ଚୂଡ଼ାମଣି,
ବୋଇଲା ଚେତା ହୋଇଲା ମୁଁ କରିଘାତ ଶୁଣି । ସା.ଖ୍ରୀ.ବି.

ସାସ, ବି. (ସାହସ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସାହସ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ । (ଶ୍ୱାସ ଶବ୍ଦଜ) ନିଃଶ୍ୱାସ; ରୋଗ-ବିଶେଷ ।

ସାସ୍ନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଗୋରୁର ଗଳକମ୍ବଳ । (ସାସ୍ନାତୁ ଗଳକମ୍ବଳଃ—ଅମର ।)

ସାହସ, ବି. (ସହସ୍ = ବଳ-ଅ, ସହୋବଳଂ ତତ ଭବଂ ସାହସଂ) ଦଣ୍ଡୋପାୟ । (ସାହସଂ ତୁ ଦମୋଦଣ୍ଡଃ—ଅମର) ଅନ୍ତଃକରଣ ବିକ୍ରମ, ଉତ୍ସାହ; ଭୟରହିତ୍ୟ; ଦ୍ୱେଷ; ଅତ୍ୟାଚାର । (ସହସା-ଅ) ସହସା କୃତ-କର୍ମ; ଅବିମୃଷ୍ୟକାରିତା । (ବିଶେଷଣରେ ସାହସିକ ଓ ସାହସୀ ହୁଏ ।)

ସାହା, ସାହାପକ୍ଷ, } ବିଂ. (ସହାୟ ଶବ୍ଦଜ ଅଥବା ଶାଖା ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ସହାୟ । ଯଥା—

ଏ ସଙ୍କଟେ ମୋର କେଉଁ ମିତ ହେବେ ସାହା । ଛ.ବ.

ଏମନ୍ତେ ମାତା ପୁତ୍ର ଭଜନ୍ତି ଜଗନ୍ନାଥ,

ସେହିଠାରୁ ଗୋବିନ୍ଦ ହୁଅନ୍ତି ସାହାପକ୍ଷ । ନୃ.ପ୍ର ଚୂ.ଚ.

ବି. ସାହାଯ୍ୟ । ଯଥା—

ରଥପଥ ମଧ୍ୟ କଲିଲି ଜଗତ

ଏହା ସାହାରେ ଦେବ ମୋହିତ । ବି.ଚ.ମ.

ସାହାଡ଼ା, ବି.(ଶାଖୋଟ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ସାହାଣ, ବି. (ଶାଣ ଶବ୍ଦଜ-ଅଧିକ ବର୍ଣ୍ଣଯୋଗ) ଶାଣଯନ୍ତ୍ର, ଭଣ୍ଡାରମାନେ ଯେଉଁ ପଥରରେ ଖୁର ଘଷନ୍ତି । ଯଥା—

ସୁବର୍ଣ୍ଣର ଖୁର ଧାର ସାହାଣେ ମାଜିଲା,

ମଧୁ ଯେ ସାକର ନେଇ ନଇବେଦ୍ୟ ଦେଲା । ମଂ. ସଂ.

ଶ୍ରେଷ୍ଠାର୍ଥବାଚକ । ଯଥା—

ଜଗିଥିଲେ ଦୈତ୍ୟଗଣ, ଦ୍ୱାରେ ଅର୍ଗଳୀ ଦେଇଣ,

ଦେଖିଲେ କାଙ୍କୁଳରେଣ, କପି ସାହାଣ । ବି. ସ୍ୱ.

ସାହାଣି, ସାଣି, ବି. (ଦେଶଜ) 'ଅଶ୍ୱରକ୍ଷକ ଚାକର । ଯଥା—

ଅଶ୍ୱ ସଜ କରଣ ସାହାଣି ଆଣି ଦେଲା । ନା.ର.ଗୀ.

କେତେକ ଶୂଦ୍ରଜାତିର ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ସାହାଯ୍ୟକ, ସାହାଯ୍ୟ, } ବି. (ସହାୟ-କ, ଯ ଭାବାର୍ଥେ) ସହାୟତା; ଆନୁକୁଲ୍ୟ ।

ସାହାର, ବି. (ସହକାର ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ସୁବାସ ଆମ୍ରଫଳ ଓ ତାହାର ଗଛ ।

ସାହାଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରେଣୀ । ଯଥା— ପଥର ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଦୁଇ ସାହାଲି ଧର୍ମଶାଳି କରାଯାଇଛି ।

ସାହାସ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦଉନାମକ ଖେଳରେ ରଜାସାର ଭୁଲେ ନଅ ବା ଦୁକା ଥିଲେ ଅନ୍ୟ ହାତରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଦହ ଥିଲେ ନଅ ବା ଦୁକାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଖେଳିବା ଏବଂ ଉଚ୍ଚ ସାରଠାରୁ ଦୁଇଟିପ ଊଣା ହେବା ସାରକୁ ଖେଳିବା । (ସାହସ ଶବ୍ଦଜ) ଧୈର୍ଯ୍ୟ; ଅବିମୃଷ୍ୟକାରିତା ।

ସାହାସ୍ର, ବି. (ସହସ୍ରାଣାଂ ସମୂହଃ ସାହସ୍ରଂ) ସହସ୍ରସମୂହ । ବିଂ. ଯେଉଁ ସେନା-ନାୟକଙ୍କର ସହସ୍ର ଯୋଦ୍ଧା ଛିଦ୍ୟମାନ ଅଛନ୍ତି; ସହସ୍ର ସହାୟପ୍ରାପ୍ତ । (ବଳନୋ ଯେ ସହସ୍ରେଣ ସାହାସ୍ରାସ୍ତେ ସହସ୍ରିଣଃ— ଅମର ।)

ସାହି, ବିଂ. (ସହାୟ ଶବ୍ଦଜ) ସହାୟ । ଯଥା—

ରାଜାର ବଚନ ଶୁଣି ନ ମାଇଲେ କେହି,

ବିରାଟ ବୋଇଲା ଧର୍ମ ମୋତେ ହୁଅ ସାହି । ସା ଖ୍ର ବି.

(ଦେଶଜ ବା ସହ ଶବ୍ଦଜ) ସହବାସି-ମାନଙ୍କର ଗୃହାବଳୀ । (ସାଇ ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ।

ସାହିତ୍ୟ, ବି. (ସହିତ-ଯ) ସଂସର୍ଗ, ମିଳନ; ଶବ୍ଦଶାସ୍ତ୍ର; କାବ୍ୟ ନାଟକ ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରଭୃତି; ଏକକ୍ରିୟାନ୍ୱୟିତ୍ୱ ।

ସାହୁ, ବି. (ସାଧୁ ଶବ୍ଦଜ) ମହାଜନ ବା ଋଣଦାତା । ଯଥା—

ବାୟସ ସାହୁ ଡାକକୁ ପେଚକ,

ବୃକ୍ଷ କୋଢ଼େ ଲୁଚେ ସ୍ଥାନ ଖାତକ । ବୈ. ବ.

ପୋଷକ ବା ବେତନଦାତା ଖାମିନ୍ଦ; କେତେକ ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଉପାଧି ବା ଗୃହ ନାମ; କେତେକ ତେଲିଆ ନାମକ ଶୂଦ୍ରଜାତିର ଉପାଧି ବା ଗୃହ ନାମ ।

ସାହୁବ୍ରାହ୍ମଣ, ସାହୁବ୍ରାହ୍ମଣ, } ବି. ଏକଜାତୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବୃତ୍ତି ବା ବ୍ୟବସାୟ ମଠା ଓ ପାଟବସ୍ତ୍ର କ୍ରୟବିକ୍ରୟ କରିବା; ଏମାନେ ଗଞ୍ଜାମରେ ପ୍ରଚୁରଭାବରେ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି ।

ସାହେବ, ବି. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ)ପ୍ରଭୁ; ମହଦର୍ଥକ ।

ସାହେବି, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାପ୍ତ) ପ୍ରଭୁତ୍ୱ; ଅତି ବଡ଼ଲୋକପଣିଆଁ । ବିଂ. ସାହେବଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ । ଯେପରି—ସାହେବି କାରବାର । ସାହେବ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ଯେପରି—ସାହେବି ପୋଷାକ ।

ସାହେର, ସାହାର, } ବି. (ସାଗର = ପ୍ରାକୃତ ସାଅର ଶବ୍ଦଜାତ) ସମୁଦ୍ର । ଯଥା—

କାଦମ୍ବିନୀ ପାନେ ସେହୁ ହୋଇଲା ମତ୍ତାର,
ଢେଉଁଣ ପଡ଼ିଲା ସେହି ସାହେର ଭିତର । ସା.ଖ ସ.

କେ କେ ଅଇଲ ସାହାର ଜିଣି,
ଏକା ହୋଇ ଥିବେ ରଘୁମଣି । ବ. ଗ୍ର.

ସିଅ, ବି. (ଶିଫ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷର ଚେର ।

ସିଆଁ, ବି. (ସୀବନ ଶବ୍ଦଜ) ସିଲାଇ । ଯଥା—

ତା ବସ୍ତ୍ରସିଆଁ ଜନେ ଦେଖି,
ସେ ଦକ୍ଷୀଶ୍ୱର ମହାସୁଖୀ । ଦା. ର.

ବିଂ. ଯେ ସିଏଁ ବା ସିଲାଇ କରେ; ସିଇଁଥିବା । ଯଥା—

ସିଆଁ ହେଲା ପର ବେକ ତନୁ । ର. ପ.

ସିଆଇ, ସିହାଇ, ସ୍ୟାଇ, ସେହାଇ, } ବି. (ହିନ୍ଦୀ) କାଳୀ, ମସୀ ।

ସିଆଇଘଡ଼ି, ସିଆଇଦାନ, } ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ମସୀପାତ୍ର ।

ସିଆଣ, ସିହାଣ, ସିଆଣା, ସିହାଣା, ସିଆଣିଆ, ସିହାଣିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବିଦଗ୍ଧ, ଚତୁର । ଯଥା—

ସିଆଣା ଲୋକଟା ମୁହିଁ ଗଲି କାଟି ବାଟ,
ଭିତରକୁ ଯିବାପାଇଁ ପଡ଼ିଛି କବାଟ । ଉ. ଭ୍.

କହିବାକୁ ବଚନେ କେ ଅଛି ସିହାଣ । ର. କ.

ସିଆର, ବି. (ଦେଶଜ) ବୀଜ ପୋତିବାପାଇଁ ଗହଣି । (ସୀର ଶବ୍ଦଜ) ଲଙ୍ଗଳକର୍ଷିତ ରେଖା ।

ସିଆଳ, ଶିଆଳ, ସ୍ୟାଳ, ବି. (ଶୃଗାଳ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ବିଲୁଆ ।

ସିଆଳ, ସ୍ୟାଳ, ବି. (ଶାଳ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ରଜବନ୍ଧ ହିତୁଳ ପଡ଼ନ୍ତେ ନୃପରାଜ,
ସିଆଳ ଦଳାରେ ତୋଳି ଧଇଲେକ ବୀଜ । ନା.ର.ଗୀ.

(ଶୈବାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳମାଳୀ, ପାଣିତଟସ୍ଥ ପଥରରେ ଜମି ରହିଥିବା ଜଳମାଳୀ । ଯେପରି—ପାଉଛରେ ସିଆଳ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ଗୋଡ଼ ଖସି ଯାଉଅଛି ।

ସିଆଳୀ,ବି ସ୍ତ୍ରୀ.(ଶୃଗାଳୀ ଶବ୍ଦଜ)ମାଈ ବିଲୁଆ ।

ସିଇଁବା, କ୍ରି. (ସୀବ୍ ଧାତୁଜ) ବସ୍ତ୍ରାଦି ସିଲାଇ କରିବା; ପତ୍ରରେ ଖଲି ଓ ଦନା ତିଆରି କରିବା ।

ସିଉଁତା, ବି. (ସୀମନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ସୀମନ୍ତ, କେଶବିନ୍ୟାସବିଶେଷ ।

ସିଉଁଥି, ସିମନ୍ଥି, ସିମନ୍ଥିମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୀମନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ସୀମନ୍ତର ଅଳଙ୍କାର । ଯଥା—

ଶିଖାଇଦେଲୁ, ମନ୍ଦ ନ କଲୁ,
ସିଉଁଥିଏ ଆଜ୍ଞ ମାଗ ବୋଇଲୁ । ର. ପ.

ମାଥେ ମୁକୁତାବଳି ସିମନ୍ଥି ଚନ୍ଦ୍ରମଣି । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର ଉ.

ଶିରକୁ ସିମନ୍ଥିମା ହୃଦକୁ ଦେବୁ ମାଳା । ସା. ଖ୍ରୀ. ସ

ସିଉକା, ସୁଉକା, ସୁକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚାରିଅଣି ମୁଦ୍ରା, ଚାରିଅଣା ।

ସିଉକାର, ସୀଉକାର, } ବି. (ସ୍ୱୀକାର ଶବ୍ଦଜ) ସମ୍ମତି । ଯଥା—

ବାଳା କଲା ସୀଉକାର । ର ପ.

ସିଉଳି, ସିଉଁଳି, } ବି. (ଶେଫାଳିକା ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପ-ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ସିଂହ, ବି. (ହିନସ୍ତି ହସ୍ତ୍ୟାଦିକମିତି ସିଂହଃ, ହିସି ହିଂସାୟାଂ, ହିନସ୍-ଅ-କର୍ତ୍ତୃ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ହୋଇଅଛି — ଭବେଦ୍ ବର୍ଣ୍ଣାଗମାଦ୍ଧଂସଃ ସିଂହୋବର୍ଣ୍ଣବିପର୍ଯ୍ୟୟାତ୍) ମୃଗେନ୍ଦ୍ର; ପଞ୍ଚମ ରାଶି । (ଅନ୍ୟ ନାମର ପରେ ରହିଲେ) ଶ୍ରେଷ୍ଠାର୍ଥବାଚକ । ଯଥା—ବୀରସିଂହ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ସ୍ତ୍ରୀ ସିଂହ; ରତ୍ନମାତା; କାଇଗଣ-ଗଛ ।

ସିଂହଡ଼ା, ବ. (ଶୃଙ୍ଗାଟକ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳକଣ୍ଟକ । (ଦେଶଜ) ପାକବିଶେଷ । ଯଥା—

ହସ୍ତି ଦନ୍ତ ଜମ ଦଶଲକ୍ଷ ଯେ ସିଂହଡ଼ା ।
ସ୍ଥୂଳକମ ନବମାଣ ଲକ୍ଷେକ ବ୍ରହ୍ମ । ସା ଖ୍ର.ସ.

ସିଂହଦ୍ୱାର, ବ. ସଂ. ରାଜପ୍ରାସାଦ ଓ ଦେବାଳୟାଦିର ପ୍ରଥମ ବହିର୍ଦ୍ୱାର, ଫାଟକ ।

ସିଂହନାଦ, ବ. ସଂ. ବୀରମାନଙ୍କ ଗର୍ଜନ । (କ୍ଷ୍ୱେଡ଼ା ତୁ ସିଂହନାଦଃ ସ୍ୟାତ୍—ଅମର ।) ସିଂହର ଧ୍ୱନି ।

ସିଂହଳ, ବ. (ସିଂହ-ଲ୍=ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ) ଲଙ୍କାଦ୍ୱୀପ; ପିତ୍ତଳ ଧାତୁ ।

ସିଂହସଂହନନ, ବଂ. (ସିଂହସ୍ୟ ସଂହନନମିବ ସଂହନନଂ ବପୁର୍ଯସ୍ୟେତି ସିଂହସଂହନନଃ) ଶ୍ରେଷ୍ଠାଙ୍ଗ ରୂପଲାବଣ୍ୟଯୁକ୍ତ ।

ସିଂହାସନ, ବ. ସଂ. ରାଜାସନ, ସିଂହଚିହ୍ନିତ ଆସନ ।

ସିଂହୁଟାଳି, } ବ. (ସିଂହତୁଣ୍ଡା ଶବ୍ଦଜ) ମତ୍ସ୍ୟ-
ସିଙ୍ଗିଟାଳି, } ବିଶେଷ ।

ସିଂହୁଣୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟୟ) ମାଈ ସିଂହ ।

ସିକଡ଼, } ବ. (ଦେଶଜ ବା ଶିଫା ଶବ୍ଦଜ)
ଶିକଡ଼, } ବୃକ୍ଷର ଚେର ଏବଂ ଓର ଓ ଜଟା । ଯଥା—

ଏକଇ ବୃକ୍ଷେ ବେନି ଫଳ, ଚତୁର ରସ ଧନ ମୂଳ ।
ପଞ୍ଚ ସିକଡ଼ ତଳେ ଗଣି, ଆମ୍ଭ ଏଦ୍ୱାର ଛଡ଼ଗୋଟି । ଭ୍ର ଦ. ସ୍ଥ.

ସେ ବୃକ୍ଷେ ଯେତେ ଡାଳ ପ୍ରକାଶେ ସାନ ବଡ଼ ।
ବସ୍ତାର ଉପରେ ବଢ଼େ ସବୁର ସିକଡ଼ । ନୃ. ପ୍ର.ସ.ତ.

ସିକଳି, } ବ. (ଶୃଙ୍ଖଳା ଶବ୍ଦଜ) ଶୃଙ୍ଖଳା;
ସିକୁଳି, } ଶୃଙ୍ଖଳାକାର ମାଳା । ଯଥା—

ଝଁସ ସିକୁଳି ଗଳାକୁ ମାଳିକା । ଲ. ନ.

ସିକତା, ବ. (ସଂତ୍ୟନ୍ତ ଇତି ସିକତାଃ-ଷିଚର୍ କ୍ଷରଣେ, ସିଚ୍-ଅତ-ଆ) ବାଲୁକା; ବାଲୁକାମୟ ପ୍ରଦେଶ; ଶର୍କରା ।

ସିକସ୍ଥ, } ବଂ. (ଦେଶଜ କମ୍ବା ପାର୍ଶି ଶେକସ୍ତ
ସିକସ୍ତ, } ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ନିରସ୍ତ; ଦୁରବସ୍ଥ, ଦରିଦ୍ର ।

ସିକ୍ତ, ବଂ. (ସିଚ୍=ସିଞ୍ଚିବା-ତ) ଆର୍ଦ୍ରୀକୃତ, ସିଞ୍ଚାଯିବା ।

ସିକ୍‌ଥ, } ବ. (ସିଚ୍-ଥ, କ) ମହମଟିଠା,
ସିକ୍‌କଥ, } ମହଣ । (ମଧୂଚ୍ଛିଷ୍ଟଂ ତୁ ସିକ୍‌ଥକଂ —ଅମର ।) ଏକଗ୍ରାସ ଅନ୍ନ, ଏକପୁଳା ଭାତ ।

ସିଖା, ବ. (ଶିକ୍ଷା=ପ୍ରାକୃତ ସିକ୍‌ଖା ଶବ୍ଦଜ) ଶିକ୍ଷା; ବତାଇବା; ଚିଆଇବା । ବଂ. ସିଖିଥିବା । ଯଥା—

ଦେଖାସିଖା ଗରୁଡ଼ ବନ୍ଧ । ଛନ୍ଦ ।

ସିଖାଣ, ବ. (ଦେଶଜ) ଶିକ୍ଷା, ଉପଦେଶ ।

ସିଖିବା, କ୍ରି. (ଶିକ୍ଷ୍ ଧାତୁଜ) ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ।

ସିଙ୍ଗାର, } ବ. (ଶୃଙ୍ଗାର ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ)
ଶିଙ୍ଗାର, } ଭୂଷଣ । ଯଥା—

କି ବର୍ଣ୍ଣିବ ତାହା ରୂପ ଶୋଭା ଆହା
ବିଷାଦ ଧାର ସିଙ୍ଗାର । ଯ.କେ.

ଶୋଭା ।

ସିଙ୍ଗାରଖଇ, } ବ. (ଶୃଙ୍ଗାର-ଖଦିକା ଶବ୍ଦଜ)
ସିଙ୍ଘାରଖଇ, } ଘୃତ ଖଣ୍ଡାଦି ମିଶ୍ରିତ ଲଜା ବା ଲିଆ ।

ସିଙ୍ଘ, ବ. (ସିଂହ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ସିଂହ ।

ସିଙ୍ଘଡ଼ା, ବ. (ଶୃଙ୍ଗାଟ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳକଣ୍ଟକ । (ଦେଶଜ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ । ଯଥା—

ସିଙ୍ଘଡ଼ା ରସାପାପୁଡ଼ି ରସପୁଳି ମେଣ୍ଢା । ନୃ.ପ୍ର ଦ୍ୱି.ତ.

ସିଙ୍ଘଦ୍ୱାର, } ବ. (ସିଂହଦ୍ୱାର ଶବ୍ଦଜ)
ସିଙ୍ଘଦୁଆର, } ଦେବତା ଓ ରାଜାଙ୍କ ମନ୍ଦିରର ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ଦ୍ୱାର ।

ସିଙ୍ଘାଣ, } ବ. (ଘ୍ରାନସ୍ତି ପାଣ୍ଡୁରୋଗମିତି
ସିଂହାଣ, } ସିଂହାଣଂ ସିଂଘାଣଂ ଚ, ଘ୍ରାମି ଘ୍ରଂସାଦ୍ୟୁାଂ, ଘ୍ରନସ୍-ଆନ ବର୍ଣ୍ଣବିପର୍ଯ୍ୟୟ) ଶ୍ଳେଷ୍ମ ମଳ; ନାସିକା ମଳ ।

ସିଙ୍ଘାଣି, } ବ (ସିଂଘାଣ ଶବ୍ଦଜ) ନାସା-
ସିଙ୍ଗାଣି, } ମଳ ।

ସିଙ୍ଘାର, ସିଙ୍ଗାର, } ବିଂ. (ଶୃଙ୍ଗାର ଶବ୍ଦଜ)
ସିଂହାର, } ସୁନ୍ଦର; ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯଥା—
ବସିଲେ ଧାଇଁ ସିଙ୍ଘାର ବେଶ କରିବାକୁ,
ବେଶ ନୋହେ, ଯୁବା ମାରଦର୍ପ ଖଣ୍ଡିବାକୁ । ମଂ. ଫ.
ବି. ଭୂଷଣ । ଯଥା—
ଶତ୍ରୁରେ ସିଂହାର ଯାହା ଶତ୍ରୁ ଗଲେ ଗ୍ଲାନି,
ପାର୍ଥ ! ସେ ସିଂହାର ହୁଏ ଅନର୍ଥର ହେତୁ । ମ. ଯା.
ସିଙ୍ଘାରୀ, ସିଙ୍ଗାରୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶୃଙ୍ଗାର-
ସିଂହାରୀ, } କାରିଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ବେଶ-
କାରିଣୀ । ଯଥା—
କଙ୍କତିକା ଧରି ଚକ୍ଷୁ ସେ ସିଙ୍ଘାରୀ
ଚମ ଚମରେ ଦେଲ ଗୁଲି । ସୁ. ପ.
ସିଚୟ, ବି. ସଂ. ବସ୍ତ୍ର; ଜୀର୍ଣ୍ଣବସ୍ତ୍ର ।
ସିଝା, ବି. (ଦେଶଜ) ଫଳମୂଳାଦି ପାକକରିବା
ବିଂ. ପକ୍ୱ; ଅଗ୍ନି ଓ ଆତପତାପରେ ପ୍ରତପ୍ତ ।
ସିଝିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଫଳମୂଳାଦି ପଚନରେ
ସିଦ୍ଧ ହେବା; ଅଗ୍ନି ଓ ଆତପ ତାପରେ
ପ୍ରତପ୍ତ ହେବା ।
ସିଞ୍ଚୁଡ଼ା, } ବି. (ସିଚ୍ = ପ୍ରାକୃତ ସିଞ୍ଚ ଧାତୁଜ)
ଛିଞ୍ଚୁଡ଼ା, } ସେଚନ । ଯଥା—
ଶେଯ ଉପରେ ପଡ଼ିଛି ସେବତୀ ପାଖୁଡ଼ା,
ପାଖୁଡ଼ା ପରେ ହୋଇଛି କର୍ପୂର ସିଞ୍ଚୁଡ଼ା । ନୃ.ପୃ.ପ୍ର.ଭ.
ପବନନିକ୍ଷିପ୍ତ ଜଳଧାରା ବା ବିନ୍ଦୁ ।
ସିଞ୍ଚନ, ସିଞ୍ଚଣା, } ବି. (ସେଚନ ଶବ୍ଦଜ)
ସିଞ୍ଚାଣି, } ସେଚନ । ଯଥା—
ଜଳସିଞ୍ଚନେ ଭୂମି ପଥ,
ତକ୍ଷଣେ ହୁଅନ୍ତି ପବନ । ଭା. ଦ. ସ୍ୱ.
ସିଞ୍ଚା, ଛିଞ୍ଚା, ବି. (ସେଚନ ବା ପ୍ରାକୃତ ସିଞ୍ଚ
ଧାତୁଜ) ସେଚନ ।
ସିଞ୍ଚାଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ସିଞ୍ଚ ଧାତୁଜ) ନିକ୍ଷିପ୍ତ
କରିବା ।
ସିଞ୍ଚିବା, କ୍ରି. (ସିଚ୍ = ପ୍ରାକୃତ ସିଞ୍ଚ ଧାତୁଜ)
ସେଚନକରିବା ।
ସିଞ୍ଜା, ବି. (ଶିଞ୍ଜିନୀ ଶବ୍ଦଜ) ଧନୁର ଗୁଣ ।
ଯଥା—
କାନଯାଏ କମାଣ ସିଞ୍ଜା ଟାଣି ଆଣି,
କଣିଆଁର ଗୁହିଁ ଦେଖାଉଥିଲ ଆଣି । ଯୁଦ୍ଧବର୍ଣ୍ଣନା ।

ସିଠା, ସିଟ୍ଠା, ବି. (ସିକ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ଅସାର
ଭାଗ । ଯଥା—
ସାରଭାଗ ତୋ ଶ୍ରୀମୁଖ, ସେ ସିଠା ଶୀତମୟୂଖ । ଲ.ବ.
ତୈଳାଦିର କାଣ୍ଟି, ବୃକ୍ଷର ନିର୍ଯ୍ୟାସ ବା
କ୍ଷୀର ।
ସିଠୁଆ, } ବିଂ. (ସିକ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ବିବର୍ଣ୍ଣ,
ସେଠୁଆ, } ବର୍ଣ୍ଣହୀନ । ଯଥା—
ଶ୍ରୀରାମ ବିଚ୍ଛେଦେ ତନୁ ଦଶେ ଷିନ୍ନକାଯ୍ୟେ,
ଶୁଖିଲ ସିଠୁଆ ବର୍ଣ୍ଣ ଦିଶୁଛନ୍ତି ମାଏ । ନୃ. ପୃ. ସ. ତ.
ସିଡ଼ି, ଶିଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ନିଶ୍ରେଣି; ପାହାଚ ।
ସିତ, ବି. (ସୀଯ୍ୟତେ ଇତି ସିତଂ—
ଷିଞ୍ ବନ୍ଧନେ, ସିନୋତି ମନ ଇତି ସିତଃ—
ଷିଞ୍ ବନ୍ଧନେ, ଅବସ୍ୟତି ପର୍ଯ୍ୟବସ୍ୟତୀତି
ସିତଃ—ଷୋଽନ୍ତକର୍ମଣି, ସି = ବନ୍ଧନ-
କରିବା, ସୋ = ଶେଷ କରିବା-ତ)
ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ; କଦଳୀକୁସୁମବର୍ଣ୍ଣ; ଶ୍ୱିତ୍ର ବା
ଶୁକ୍ଳକୁଷ୍ଠ; ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ; ବାଣ । (ଶୁକ୍ଳଭିନ୍ନ)
ରୌପ୍ୟ; ଚନ୍ଦନ । (ଶ୍ୱିତେ ସିତଂ
ଭାର୍ଗବେନା—ତ୍ରିକାଣ୍ଡକୋଷ ।) ବିଂ. ଶୁକ୍ଳ-
ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ବଦ୍ଧ ବା ବନ୍ଧନଯୁକ୍ତ; ନଷ୍ଟ ।
(ବଦ୍ଧାର୍ଜୁନୌ ସିତୌ—ଅମର ।) ସମ୍ପନ୍ନ,
ସମାପ୍ତ । (ଅବସିତେ ସିତଃ—ଅମର ।)
(ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଶର୍କରା, ଚିନି । (ଶର୍କରାୟାଂ ସିତା
ସ୍ତ୍ରିୟାଂ) ଶ୍ୱେତଦୁର୍ବା; ଚନ୍ଦ୍ରିକା; ମଲ୍ଲିକା;
ସୁନ୍ଦରୀ କାମିନୀ । (ଶୀତ ଶବ୍ଦଜ) ଜାଡ଼ ।
ସିତକର, } ବି. (ସିତ = ଶୁକ୍ଳ-କର, ଅଂଶୁ)
ସିତାଂଶୁ, } ଚନ୍ଦ୍ର; କର୍ପୂର ।
ସିତଚ୍ଛଦ, ବି. (ସିତ-ଛଦ = ପକ୍ଷ) ହଂସ,
ରାଜହଂସ ।
ସିତସ୍ୱା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୀତା ଶବ୍ଦଜ) ରାମ-
ସୀତସ୍ୱା, } ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପତ୍ନୀ । ଯଥା—
ଦ୍ୱିତୀୟ ଅବତାରରେ ସୀତସ୍ୱା ହେବେ ସେହି ।
ନୃ. ପୃ. ତୃ. ଭ.
ସିତାପାଙ୍ଗ, } ବି. (ସିତ = ଶୁକ୍ଳ-ଅପାଙ୍ଗ =
ଶୁକ୍ଳାପାଙ୍ଗ, } ନେତ୍ରପ୍ରାନ୍ତ) ମୟୂର ।
ସିତାଫଳ, ବି. (ଦେଶଜପ୍ରାପ୍ତ) ଆତଫଳ ।

ସିତାଭ୍ର, } ବି. ସଂ. କର୍ପୂର; ଶୁକ୍ଳମେଘ-
ସିତାଭ୍ରକ, } ଖଣ୍ଡ ।
ସିତାର, ବି. (ଦେଶଜ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।
ସିତକାର, ବି. (ସୀତ୍କାର ଶବ୍ଦଜ) ସୀତ୍କାର । ଯଥା—
କହେ ଉପେନ୍ଦ୍ର ସିତକାରେ ବକେ ଚମ୍ବି ପଢ,
ମୁଖେ ବୋଲେ ସଙ୍ଗ ତୋ ଏ ନା । ର. ପ.
ସିଦା, ବି. (ଦେଶଜ) ରନ୍ଧାସାମଗ୍ରୀ, ଡାଲି ଚାଉଳ ପ୍ରଭୃତି ।
ସିଦ୍ଧ, ବି. (ସିଧ୍-ତ—ଅଣିମାଦି ସିଦ୍ଧିର୍ଯେଷାମସ୍ତୀତି ସିଦ୍ଧାଃ) ଦେବଯୋନିବିଶେଷ; କାଳତ୍ରୟଦର୍ଶୀ ମୁନି; ଯୋଗୀ; ଯୋଗବିଶେଷ; ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ । ବିଂ. ସମ୍ପନ୍ନ; ପକ୍ୱ; ଫଳିତ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ; ବିସ୍ତୃତ; ପ୍ରମାଣୀକୃତ; ନିପୁଣ; ପ୍ରତିପାଦିତ; ପ୍ରସ୍ତୁତ; ପରିଶୋଧିତ ।
ସିଦ୍ଧବିଦ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. କାଳୀ ତାରା ପ୍ରଭୃତି ଦଶ ମହାବିଦ୍ୟା ।
ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, ବି. (ସିଦ୍ଧୋଅନ୍ତୋ ନିଷ୍ପତ୍ତ୍ୟୋ୍ଂ- ନେନେତି ସିଦ୍ଧାନ୍ତଃ, ସିଦ୍ଧ-ଅନ୍ତ = ନିଷ୍ପତ୍ତି) ପୂର୍ବପକ୍ଷ ନିରସପୂର୍ବକ ସିଦ୍ଧପକ୍ଷ ସ୍ଥାପନ; ମୀମାଂସା; ଜ୍ୟୋତିଃଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ ।
ସିଦ୍ଧାର୍ଥ, ବି. (ସିଦ୍ଧ-ଅର୍ଥ) ଜୈନଙ୍କ ପିତା; ବୁଦ୍ଧଦେବ; ପ୍ରସିଦ୍ଧାର୍ଥ; ସିଦ୍ଧକାର୍ଯ୍ୟ । ବିଂ. କୃତାର୍ଥ ।
ସିଦ୍ଧି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସିଧ୍-ତି) ନିଷ୍ପତ୍ତି; ଫଳୋତ୍ପତ୍ତି; ଯୋଗବିଶେଷ; ଶୁଭ; ମୁକ୍ତି; ପୁରୁଷାର୍ଥ; ପାକ; ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ; ବୃଦ୍ଧି; ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ; ଜ୍ଞାନ; ଶୁଦ୍ଧି; ଜୟଲାଭ; ଅଣିମାଦି ଅଷ୍ଟପ୍ରକାର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ।
ସିଧା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସଳଖ, ଅବକ୍ର; ସରଳାତ୍ମା । ଯେପରି—ସିଧା ଲୋକ ।
ସିନା, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥବୋଧକ । ଯଥା—
ବାଳାଏ ଏକ୍ଷଣି ଅଭୂତେ ହୋଏ ସିନା ପ୍ରାପତ । ବୈ. ବି.
ମାତ୍ର ବା କେବଳାର୍ଥ । ଯଥା—
ଗୁପତେ ସିନା ମୁଁ ତୋତେ ପଚାରୁଛି
ବଳପଣ୍ଡିବାକୁ ବ୍ୟଥା ରେ । କ. ଚ. ଚ.
ଅବଧାରଣାର୍ଥ; ସମ୍ଭାବନାର୍ଥ ।
ସିନାନ, ବି. (ସ୍ନାନ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ସିଣାଣ ଶବ୍ଦଜାତ) ସ୍ନାନ । ଯଥା—
ସୁଖେ ସଙ୍ଗ ହୋଇ ସିନାନ ସମାଧିଲେ ସକଳେ । ହ. ସା.
ସିନୀବାଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଯେଉଁ ଅମାବାସ୍ୟାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଳ୍ପ ମାତ୍ର ଦୃଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ।
ସିନେହ, ବି. (ସ୍ନେହ = ପ୍ରାକୃତ ସିଣେହ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ନେହ ।
ସିନ୍ଦ, ସିନ୍ଧ, } ବି. (ସନ୍ଧି ଶବ୍ଦଜାତ) ଚୌର୍ଯ୍ୟ
ସିନ୍ଧି, } ସକାରେ ଖୋଳିବା ବିବର । ଯଥା—
କୃତ୍ରିମ ଲେଖ୍ୟ ଲେଖନେ ସିନ୍ଦେ ଚେନ୍ତୁ ଅଚା । ମ ଯା
ତକ୍ଷଣେ ସିନ୍ଧଗାତ ଖୋଳି,
ପୁନି ପଶିଲା ଭିତ୍ତି ଗଳି । ଦା. ର
ଶଶୀମଣ୍ଡଳ-ସିନ୍ଧ ମାରଗରେ,
ରଚିବା ଜଗଦାଲୟେ ପ୍ରବେଶି । ବହ୍ଲଣ କାବ୍ୟ ।
ସିନ୍ଦର, ବି. (ସିନ୍ଦୂର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସିନ୍ଦୂର
ସିନ୍ଦଆଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ସିନ୍ଧଖୋଳା
ସିନ୍ଧଆଳ, } ଚୋର । ଯଥା—
ସିନ୍ଧାଳ, }
ହତ୍ୟାକାରୀ ସିନ୍ଦଆଳ ଚୌରାଦିଙ୍କି ଡାକ । ମ ଯା
ସିନ୍ଦୂକ, ସିନ୍ଧୂକ, ବି. (ଦେଶଜ) ସାନକାଠପେଡ଼ି ।
ସିନ୍ଦୂରପାଟି, } ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଲମ୍ବାକୃତି
ସିନ୍ଦୂରପାଟି, } ସିନ୍ଦୂର ରେଖା । ଯଥା—
ଲଲାଟେ ସିନ୍ଦୂରପାଟି କସ୍ତୁରୀ ଅଳକା । ନୂ. ପ୍ର ତ
ସିନ୍ଦୂରମୁଣ୍ଡି, } ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।
ସିନ୍ଦୂରମୁଣ୍ଡି, } ଯଥା—
ଗୌଡ଼ିଗେ ଶୁଭଇ ସିନ୍ଦୂରମୁଣ୍ଡିର
ସ୍ୱାଗତ ଋତୁନାୟକେ । ହବଂଶୀ ।
ସିନ୍ଦୂରୀ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସିନ୍ଦୂରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ଯଥା—
ସିନ୍ଦୂରୀ ପଟନ ଶାଢ଼ୀ, ପିନ୍ଧି ଯେ ଥାଇ ସକାଡ଼ି । ର. ପ
ସିନ୍ଦୂର, ବି. (ସ୍ୟନ୍ଦ୍ = କ୍ଷରଣ ଇତ୍ୟାଦି-ଊର) ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଚୂର୍ଣ୍ଣବିଶେଷ; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ସିନ୍ଧଚୋର, } ବି. (ସନ୍ଧିଚୌର ଶବ୍ଦଜ)
ସିନ୍ଧିଆଚୋର, } କାନ୍ଥରେ ବିବର ଖୋଳି ଘରେ ପଶିବା ଚୋର ।

ସିନ୍ଧୁ, ବି. (ସ୍ୟନ୍ଦତ ଇତି ସିନ୍ଧୁଃ-ସ୍ୟନ୍ଦୂ ପ୍ରସ୍ରବଣେ, ସ୍ୟନ୍ଦ୍-ଉ, ନ୍ଦ = ନ୍ଧ) ସମୁଦ୍ର; ସିନ୍ଧୁନାମକ ନଦୀ; ଦେଶବିଶେଷ; ସାଧାରଣ ନଦୀ; ଗଜମଦ । (ଦେଶେ ନଦବିଶେଷେଽବ୍ଧୌ ସିନ୍ଧୁର୍ନାସରିତି ସ୍ତ୍ରିୟାଂ —ଅମର । ସିନ୍ଧୁ ର୍ଗଜମଦେଽପିସ୍ୟାତ୍—ଇତି ଶେଷଃ ।)

ସିନ୍ଧୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ଶାଢ଼ୀ । ଯଥା—
ସଜାଡ଼ ବେଣୀ ଫେଇ ଜୁଡ଼ା,
ସିନ୍ଧୁଆ ମାଢ଼ୀ ଆଣି ଘୋଡ଼ା । ସ୍ତ୍ରୀ. ପ.

ସିନ୍ଧୁର, ବି. (ସିନ୍ଧୁ = ଗଜମଦ-ର ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ହସ୍ତୀ ।

ସିନ୍ଧୁବାର, ବି. ସଂ. ନିର୍ଗୁଣ୍ଡି ଗଛ ।

ସିପ, ବି. (ଦେଶଜ ବା ଶମ୍ବୁକ ଶବ୍ଦଜ) ଏକ-ପ୍ରକାର ଶାମୁକା ।

ସିପଚୂନ, ବି. ସିପ ପୋଡ଼ି ତିଆର କରିବା ଚୂନ ।

ସିପାଇ, ସିପାହି, } ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଧାନ
ସିପେଇ, } ପାଇକ, ପାଇକମାନଙ୍କ ଅଧିକାରୀ । ଯଥା—
ସେରୂପେ ସିପାଇଏ ଯୁଝିଲେ ସିପାଇଙ୍କି । କୃ. ଖ୍ବ ବ.ପ.
ପାଇକ ଘୋଡ଼ା ପରେ ସିପାହି ଚଳରେ,
ଏରୂପେ ଦେଖି ସବେ ରହିଲେ ଲଜରେ ।କୃ.ଖ.ବ.ପ.

ସିପୁଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ର ସିଇଁବା ଜାତି । ଯଥା—
ପାଟମୁଚୁଲି ଗଲି ଫାଟି,
ତାହା ଦେଖିଲି ସେ ସିପୁଟି । ଦା. ର.

ସିମାକଜୋଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ—ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ବାଟି ଖେଳରେ ବାଟିରେ ବାଟିକି ମାରିବା ଷଷ୍ଠ ଆଘାତ ।

ସିୟୁଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଠୋକାଇ ।

ସିରସ୍ତା, ବି. (ହିନ୍ଦୀ) ରାଜକୀୟ କାଗଜପତ୍ର ଥିବା କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ।

ସିରସ୍ତାଦାର, ବି. ଯାହାଙ୍କ ଅଧୀନତାରେ ସମସ୍ତ ସିରସ୍ତା ରହେ ।

ସିରା, ବି. (ତୈଲଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ, କିନ୍ତୁ ଗଞ୍ଜାମରେ ଓଡ଼ିଆ ପରି ବ୍ୟବହୃତ) କାଳୀ; ମସୀ ।

ସିନାନ, ବି. (ସ୍ନାନ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ନାନ ।

ସିରାବୁଡ଼ି, ବି. (ତୈଲଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ, କିନ୍ତୁ ଗଞ୍ଜାମରେ ଓଡ଼ିଆ ପରି ବ୍ୟବହୃତ) କାଳୀଘଡ଼ି, ମସୀପାତ୍ର ।

ସିରି, ଶିରି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶ୍ରୀ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଶୋଭା; ସମ୍ପତ୍ତି ।

ସିରିସ, ସିରିସି, ବି. (ଶିରୀଷ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ସିଲ, ବି. (ତୈଲଙ୍ଗ ସେଲଭୁ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ, ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଛୁଟି, ଅବକାଶ; ବିଦାୟ ।

ସିସଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ନିଷ୍ପତ୍ତି । ବିଂ ନିଷ୍ପନ୍ନ ।

ସିସ୍ଥ, ଶିସ୍ଥ, ବି. (ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଭୂମିକର ।

ସିହାଁ, ବି. (ଦେଶଜ ବା ସୀବନ ଶବ୍ଦଜ) ସିଲାଇ ।

ସିହାଁଇବା, କ୍ରି. (ସୀବ୍ ଧାତୁଜ) ସିଲାଇ କରାଇବା । ଯଥା—
କେ ସିହାଁଇ ତନ୍ତ୍ରି ତୂଣୀର । ଲ. ବ.

ସିହିଁବା, କ୍ରି. (ସୀବ୍ ଧାତୁଜ) ସିଲାଇ କରିବା ।

ସିହା, ବି. (ଶିଖା ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ଅଗ୍ରଭାଗ; ବୃକ୍ଷାଗ୍ର । (ଯାବନିକ) ଜମାଖର୍ଚ୍ଚ ବହି; ମୁସଲମାନ ଶାଖାବିଶେଷ । ଯଥା—
ତାହା ବୁଝାଇବା ପୂର୍ବରୁ ସିହାମାନଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି ବିଭାଗ
ବିଷୟ ବୋଲଯିବ । ଢ. ସା.

ସିହାଣ, ସିହାଣ, ବିଂ. (ସନ୍ଧାନ ଶବ୍ଦଜ) ଚତୁର; ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ଯଥା—
କର୍ଣ୍ଣ ଦେଇ ଶୁଣ ରସିକ ସିହାଣ (ସିଂହାଣ)
ବିଷୟରେ ନୋହି ଚଞ୍ଚଳ । ର. କ.

ସିଦ୍ଧାଣିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚତୁର । ଯଥା—
ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଟ ତ ଅଟଇ ସିଦ୍ଧାଣିଆ । କୃ.ଖ୍ର.ଆ.ପ.

ସିଦ୍ଧାଣୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଚତୁରା ।
ସିଦ୍ଧାଁଣୀ, } ଯଥା —
ଅତର୍କିତେ କେବେ ଦେଖିଲେ ସିଦ୍ଧାଣୀ
କାନ୍ତକୁ ଶଗଡରଲ । ଯ. କେ.

ସିହ୍ଲା, ବି. (ସିହ୍ଲ ଶବ୍ଦଜ)ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ସିଁସା, ବି. (ଶୀସକ ଶବ୍ଦଜ) ଉପରସବିଶେଷ ।

ସୀକର, ବି. (ସିକ୍ ବା ସିଚ୍—ସେଚନକରିବା-ଅର) ଜଳବିନ୍ଦୁ, ବାୟୁପ୍ରେରିତ ଜଳବିନ୍ଦୁ; ସୂକ୍ଷ୍ମ ବୃଷ୍ଟି ବା କୁଣ୍ଡାଝଡ଼ା ବର୍ଷା; ବାୟୁ ।

ସିଁଥା, ସିନ୍ଥା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୀମନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) କେଶବିନ୍ୟାସ, କେଶବାଥୀ ।

ସୀତା, ଶୀତା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ୟନ୍ତ ଭୁବମିତି ସୀତା ଷୋ଼ଽନ୍ତ କର୍ମଣି, ଭୂମିକ ଯେ ନାଶକରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଚିରପକାଏ, ସୋ-ଇତ୍-ଆ) ଲଙ୍ଗଳକର୍ଷିତ ରେଖା; ରମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପତ୍ନୀ; ବ୍ୟୋମଗଙ୍ଗା ବା ସ୍ୱର୍ଗଙ୍ଗା । (ସୀତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ମୀଭିତ୍ରୁ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ଦୁର୍ଗା । (ସୀତା ଲଙ୍ଗଳ-ରେଖା ସ୍ୟାତ୍ ବ୍ୟୋମଗଙ୍ଗା ଚ ଜାନକୀ—ଇଭସ ।) (ଶୀତା ନଭଃସରିତ ଲଙ୍ଗଳ ପଦ୍ଧତୌ ଚ ଶୀତା ଦଶାନନରିପୋଃ ସହଧର୍ମିଣୀ ଚ । ଇତି ତାଲବ୍ୟାଦୌ ଧରଣିଃ ।)

ସୀତ୍କାର, ବି. (ସୀତ୍-କାର) ଅବ୍ୟକ୍ତ ମୁଖଧ୍ୱନି-ବିଶେଷ ।

ସୀତ୍ୟ, ବି. (ସୀତା ଲଙ୍ଗଳପଦ୍ଧତିଃ ତୟା ସମିତଂ ସୀତ୍ୟଂ, ସୀତା = ଲଙ୍ଗଳରେଖା —ଯ) ଚଷିଥିବା ଭୂମି ।

ସୀଧୁ, ବି. (ଶେରତେ ଅନେନେତି ସୀଧୁଃ- ଶୀଙ୍ଚ୍ ସ୍ୱପ୍ନେ, ଶୀ = ଶୋଇବା-ଧୁ, ଶ = ସ) ପକ୍ୱ ଇକ୍ଷୁରସଜାତ ମଦ୍ୟ ।

ସୀମନ୍ତ, ବି. (ସୀମନ୍-ଅନ୍ତ) କେଶବିନ୍ୟାସ, କେଶବାଥୀ ।

ସୀମନ୍ତକ, ବି. (ସୀମନ୍ତ-କ ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ) ସିନ୍ଦୂର ।

ସୀମନ୍ତିନୀ,ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୀମନ୍ତ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଈ) ସ୍ତ୍ରୀ; ବଧୂ ।

ସୀମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୀମନ୍—ସୀୟତେ ବଦ୍ଧ୍ୟତେ ଇତି ସୀମା—ଷିଞ୍ ବନ୍ଧନେ, ସି—ବାନ୍ଧିବା-ମନ୍, ଅଥବା ଅନ୍ୟପକ୍ଷେ ମ-ଆ) ଅନ୍ତ; ଅବଧି; ଗ୍ରାମାଦିର ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ଅନ୍ତ୍ୟଭାଗ; ମର୍ଯ୍ୟାଦା ।

ସୀମାନା, ବି. (ସୀମନ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଅବଧି; ଗୃହାଦିର ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ଅନ୍ତ୍ୟଭାଗ ।

ସୀର, ବି. (ସୀୟତେ ଯୁଗେନ ସହ ବଦ୍ଧ୍ୟତେ ଇତି ସୀରଂ ଷିଞ୍ ବନ୍ଧନେ, ସି-ର) ହଳ, ଲଙ୍ଗଳ; ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ସୀରଧ୍ୱଜ, ବି. (ସୀର-ଧ୍ୱଜ ଯାହାର) ଜନକ ରାଜା ।

ସୀରପାଣି, ବି. (ସୀର-ପାଣି = ହସ୍ତ) ବଳଦେବ ।

ସୀବନ, ବି. (ସୀବ୍—ସିଇଁବା-ଅନ) ସୂଚୀକର୍ମ, ସିଇଁବା; ଲିଙ୍ଗାଗ୍ରଠାରୁ ଗୁହ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଦେଶ ।

ସୀବନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସୀବ୍-ଅନ-ଈ) ଛୁଞ୍ଚୀ ।

ସସୀ, ସୀସକ, } ବି. ଙ୍କ. ସିଁସା ଧାତୁ ବା
ସୀସପତ୍ରକ, } ଉପରସ ।

ସୁଁ, ଅ°. (ଦେଶଜ) ସର୍ପାଦି ଧ୍ୱନିର ଅନୁ-କରଣ ।

ସୁଁକାର, ବି. (ସୁଁ-କାର) ସୁଁ ଶବ୍ଦ ।

ସୁ, ଅ°. ଉତ୍ତମ; ସୁନ୍ଦର; ଶୁଭ; ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଉତ୍କର୍ଷ; ସମୃଦ୍ଧି; କଷ୍ଟ; ହର୍ଷ ଇତ୍ୟାଦି । ବି. ପ୍ରସବ ।

ସୁଅ, ବି. (ସ୍ରୋତସ୍ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ରୋତ, ପ୍ରବାହ ।

ସୁଆଁ, ବି. (ଶାମା ଶବ୍ଦଜ) ଏକପ୍ରକାର ଶସ୍ୟ । (ସୋମ ଶବ୍ଦଜ) ସୁଆଁଲଇ ।

ସୁଆଁର, ବି. (ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ) ପୁରପିଠା ।

ସୁଆଁସ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଚିତ୍ରକାର-
ସୁଆଁସପେଡ଼ି, } ମାନଙ୍କର ରଙ୍ଗ ଶଳାକା ରଖିବା ପେଟିକା ।

ସୁଆଁସ, ବି. (ଦେଶଜ) ରଜାଙ୍କ ଆବାସ ବା ଉଆସ ।

ସୁଆଁସବଳ, } ବି.(ଦେଶଜ) ରଜାଙ୍କ ଉଆସର
ସୁଆଁସିଆ, } ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଲୋକ । ଯଥା—

ସୁଆଁ ସବଳଙ୍କୁ ହକାର,
ଖମ୍ବ ପୋତାଇ ନିର୍ଭା କର । ଦା. ର.

ସୁଆ, ବି.(ଶୁକ = ପ୍ରାକୃତ ସୁଅ ଶବ୍ଦଜ) ଶୁକପକ୍ଷୀ

ସୁଆଗ, ସୁହାଗ, } ବି. (ସୌଭାଗ୍ୟ = ପ୍ରାକୃତ
ସୁହାଗ, } ସୋହଗ୍‌ଗ ଶବ୍ଦଜ) ଅତି ସ୍ନେହ । ଯଥା—

ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ତୁ ଶୁଖିଲ ସୁଆଗ ଲଗା ନା । ଫ. ସ.

ସୁଆଗିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅତି ସ୍ନେହଯୁକ୍ତ, ଅନୁରକ୍ତ ।

ସୁଆଗୀ, ସୁହାଗୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ପ୍ରେୟସୀ, ପ୍ରେମପାତ୍ରୀ, ସ୍ନେହଯୁକ୍ତା; ଅଭିଳାଷିଣୀ । ଯଥା—

ଏ ଚମ୍ପକ ପ୍ରସବରେ ସ୍ପୃଷ୍ଟଚମ୍ପକାଙ୍ଗୀ,
ଏବେ ତୁ ହୋଇଅଛୁ ଯଦ୍ୟପି ବା ସୁଆଗୀ । କା.ପ ନା.

ସୁଆଗୀମହାଦେଈ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ)
ସୁହାଗୀମହାଦେଈ, } ରଜାଙ୍କ ରକ୍ଷିତା ପ୍ରେୟସୀ ସ୍ତ୍ରୀ, ରଜା ପ୍ରେମରେ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସ୍ନେହ କରନ୍ତି ।

ସୁଆଙ୍ଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ଦୃଶ୍ୟ-କାବ୍ୟବିଶେଷ, ଏକପ୍ରକାର ନାଟକ ।

ସୁଆଦ, ସ୍ୱାଦ, ବି. (ସ୍ୱାଦୁ ଶବ୍ଦଜ) ରୁଚି । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ରକ ଜାଣଇ ସେ ତିଅଣର ସୁଆଦ । ନା. ର ଗୀ.

ବିଂ.ମଧୁର । ଯେପରି—ବଡ଼ ସୁଆଦ ଆମ୍ବ ।

ସୁଆବାଳ, ବି.(ଶୂକବାଳ ଶବ୍ଦଜ) କୀଟବିଶେଷ ।

ସୁଆର, ବି. (ସୂପକାର ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ପାଚକ, ରନ୍ଧୁଣିଆ । (ଶୂକର ଶବ୍ଦଜ) ବରାହ ।

ସୁଆରି, ବି. (ଦେଶଜ) ମନୁଷ୍ୟ ବହିବା ଯାନ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ସହସ୍ରେକ ସୁଆରି ବେନି ଲକ୍ଷ ମାତଙ୍ଗ । ସା. ଭ. ଆ.

ସୁଆଲ, ବି. (ପାରସିକ ସଓୟାଲ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରଶ୍ନ

ସୁକ୍‌ସୁକ୍, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆକଣ୍ଠପ୍ରାଣ,
ସୁକୁସୁକୁ, } ମୃତକଳ୍ପ ।

ସୁକଳ, ବିଂ. (ସୁଶୋଭନା କଳା ତ୍ୟାଗ ଭୋଗଯୋରସ୍ୟେତି ସୁକଳଃ) ଯେ ତ୍ୟାଗ ଓ ଭୋଗରେ କୁଶଳ ।

ସୁକୁଟ, ବି. (ଦେଶଜ) ପରର ଦୋଷ, ଛିଦ୍ର ବା ଲାଞ୍ଛନା ଦେଖିବାର ଇଚ୍ଛା । (ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ ।) ଯଥା—ସେ ମୋର ସୁକୁଟ ଦେଖୁଛି ।

ସୁକୁମାର, ବି. (ସୁ-କୁମାର) ଉତ୍ତମ ପୁତ୍ର; ଅତି ବାଳକ । ବିଂ. ଅତି କୋମଳ, କଷ୍ଟ-ଅସହିଷ୍ଣୁ । (ସ୍ତ୍ରୀ—ସୁକୁମାରୀ ।)

ସୁକୃତ, ବି. (ସୁ-କୃ-ତ) ପୁଣ୍ୟ; ଭାଗ୍ୟ; ଶୁଭ; ପୁରସ୍କାର; ଦାନ; ଦୟା, ବଦାନ୍ୟତା । ବିଂ. ପୁଣ୍ୟବାନ୍; ସୁନିର୍ମିତ; ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ।

ସୁକୃତି, ବି. (ସୁ-କୃ-ତି) ଧର୍ମ; ଶୁଭ; ଭାଗ୍ୟ; ସତ୍କର୍ମ ।

ସୁକୃତୀ, ବିଂ.(ସୁକୃତିନ୍-ସୁକୃତ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ପୁଣ୍ୟବାନ୍; ଭାଗ୍ୟବାନ୍, ସୌଭାଗ୍ୟଶାଳୀ; ଶୁଭଯୁକ୍ତ ।

ସୁଖ, ବି. (ସୁଷ୍ଠୁ ଖନତ୍ୟଶୁଭମିତି ସୁଖଂ, ଖନୁ ଅବଦାରଣେ, ଶୋଭନାନ ଖାନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣ୍ୟସ୍ମିନ୍ନିତି ବା ସୁଖଂ, ସୁ-ଖନ୍ = ଖୋଳିବା-ଅ, ଯେ ଅଶୁଭ ଖୋଳିଦିଏ ବା ଦୂର କରିଦିଏ ଅଥବା ସୁ-ଖ = ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଯାହା ହେତୁରୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ରହନ୍ତି) ପ୍ରୀତି; ହର୍ଷ, ଆନନ୍ଦ; ସ୍ୱର୍ଗ; ଜଳ । ବିଂ. ସୁଖଜନକ; ପ୍ରିୟ; ମନୋହର; ମଧୁର; ସୁଖୀ ।

ସୁଖାବହ, ବିଂ.(ସୁଖ-ଆ-ବହ୍-ଅ) ସୁଖଦାୟକ ।

ସୁଗନ୍ଧ, ବିଂ. (ଶୋଭନଃ ଗନ୍ଧଃ ଅସ୍ୟେତି ସୁଗନ୍ଧଃ—ଅମର ଟୀକା) (ସୁଗନ୍ଧ-ଇ) ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ; ଧାର୍ମିକ । ବି. ସହକାର; ଔଷଧି ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ସୁଗମ, ବିଂ. (ସୁ-ଗମ୍-ଅ) ଅନାୟାସଲଭ୍ୟ; ସୁଜ୍ଞେୟ ।

ସୁଗ୍ରି, ବି. (ସୁଗ୍ରୀବ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସୁଗ୍ରୀବ, ବାଳିଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା । ବିଂ. ସୁନ୍ଦର ଗ୍ରୀବାଯୁକ୍ତ ।

ସୁଗ୍ରୀବ, ବି. (ସୁ-ଗ୍ରୀବା-ଯାହାର) ବାନରରାଜ; କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଶ୍ୱବିଶେଷ, ରାଜହଂସ; ଶିବ; ଇନ୍ଦ୍ର; ହଂସ; ଜଳାଶୟ; ବୀର । ବିଂ. ସୁନ୍ଦର ଗ୍ରୀବାଯୁକ୍ତ ।

ସୁଙ୍ଘା, ସୁଘା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଘ୍ରାଣ ।

ସୁଙ୍ଗିବା, ସୁଙ୍ଘିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଘ୍ରାଣ କରିବା ।

ସୁଜାଣ, ବିଂ. (ସୁଜ୍ଞାନ ଶବ୍ଦଜ) ସୁଜ୍ଞ । ଯଥା—

କର୍ଣ୍ଣ ମନ ଦେଇ ଆହେ ସୁଜାଣ,
କଳାକର ବର୍ଣ୍ଣନା ଶ୍ରବ ଶୁଣ । ର. ପ.

ସୁଜି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗହମ ଚୋରିଲା ଉତ୍ତାରୁ ମଇଦା ନ ହୋଇ ଯେଉଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ ରହିଯାଏ, ଗହମ ଖୁଦ ।

ସୁଝ, ସୁଝା, ବି. (ଶୋଧ ଶବ୍ଦଜ) ପରିଶୋଧ ।

ସୁଝିବା, କ୍ରି. (ଶୁଧ୍ ଧାତୁଜ) ପରିଶୋଧନ କରିବା; ଅପକାରକୁ ପ୍ରତ୍ୟପକାର କରିବା । ଯଥା —

ସୁଝ ଅଟନ୍ତି ଦହିଛି ତନୁ ଛାଡ଼ି ସୁତନୁ ହେଲା । ସୁ ପ.

ଲଗ୍ନାନୁସାରେ ବିବାହାଦି ଯୋଗ ଅନୁକୂଳ ହେବା । ଯଥା—

ବୁଝିଲେ ଲଗ୍ନ ମଗ୍ନ ହୋଇ ସୁଝିଲେ
ମଙ୍ଗଳ ଦାନରେ ତହିଁ । ବୈ. ବି.

ନୂତନ ଗୃହ ବା ଗୃହୋପକରଣାଦିର ସଂସ୍ଥାନ ଶୁଭକର ହେବା । ଯଥା—ତାକୁ ସେ ଘର ସୁଝିଲା ନାହିଁ ।

ସୁଞ୍ଚି, ବି. (ସୂଚୀ ଶବ୍ଦଜ) ସିଲାଇ କରିବାର ଅସ୍ତ୍ର ।

ସୁଠାମ, ବି. (ଦେଶଜ) ସୁଗଠନ । ବିଂ. ସୁଗଠିତ ।

ସୁଡ଼ଙ୍ଗ,ବି. (ସୁରଙ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ଗର୍ତ୍ତ ବା ବିବର ।

ସୁଢ଼ଳ, ସୋଢ଼ଳ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସୁନ୍ଦର; ସୁଗଠିତ । ଯଥା—

ସରଳ ସୁଢ଼ଳ ଗୁରୁ ବପୁ ଯେହ୍ନେ ଶୋଭି ବିଟପୀ ।
ହୁଷା ।

ବି. ମହାଦେବ । ଯଥା—

ତେତିଶ କୋଟି ଦେବେ ବ୍ରହ୍ମାଦି ସୁଢ଼ଳେ,
ସମସ୍ତେ ସେବାଲଗି ଅଛନ୍ତି ଆଦିମୂଳେ । ନୃ.ପୁ ପ.ଚ.
ମୁଣ୍ଡକୁ ହାଣି ତାର ପକାଇଦେଲି ତଳେ,
ଶୁଣ ଆଗୋ ହିମା ତୁହି କହନ୍ତି ସୋଢ଼ଳେ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ଚ.

ସୁଣ୍ଠା, ବି. (ଦେଶଜ) ବେଲ ଆମ୍ବ ପ୍ରଭୃତିର ଶୁଖିଲା କଷି ।

ସୁଣ୍ଡା, ବି. (ଶୁଣ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଗଜହସ୍ତ ।

ସୁତ, ବି. (ସୂ=ପ୍ରସବ କରିବା-ତ) ପୁତ୍ର; ରାଜା ବା ରାଜନନ୍ଦନ, ଯୁବରାଜ । (ସ୍ତ୍ରୀ. ସୁତା ।) (ପାର୍ଥିବେ ତନୟେ ସୁତଃ— ଅମର ।) ବିଂ. ଉତ୍ପନ୍ନ; ନିଷ୍ପାଦିତ ।

ସୁତର, ବି. (ସୂତ୍ର ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଉପାୟ ।

ସୁତରାଂ, ଅଂ. ସଂ. ଅତ୍ୟନ୍ତ; ଅବଶ୍ୟ; ଅଗତ୍ୟା ।

ସୁତଳ, ବି. ସଂ. ତୃତୀୟ ପାତାଳ; ଉତ୍ତମ ତଳ । ବିଂ. ଉତ୍ତମ ତଳଯୁକ୍ତ ।

ସୁତଲି, ସୂତଲି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୂତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ଛଣପଟର ଦଉଡ଼ି ।

ସୁତା, ସୂତା, ବି. (ସୂତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ସୂତ୍ର ।

ସୁତାକଣ୍ଡା, ବି. (ସୂତ୍ର ଗଣ୍ଡିକା ଶବ୍ଦଜ) ସୂତା ବିଡ଼ା, ତନ୍ତରେ ବୁଣିବାପାଇଁ କାଠିରେ ଗୁଡ଼ାଇଥିବା ସୂତା ।

ସୁତିକଆ, ସୁତିକା, ବି. (ସୂତକ ଶବ୍ଦଜ) ଜନନାଶୌଚ ।

ସୁତୁରା, ବି. (ସୂତ୍ର ଶବ୍ଦଜ) କଳକୌଶଳ-ପୂର୍ବକ ସମ୍ପାଦିତକରଣ; ସଫା ।

ସୁତୁରାଇବା, } କ୍ରି. କଳକୌଶଳରେ
ସୁତୁରେଇବା, } ମନାଇବା ।

ସୁତୁରି, ବି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଯେ ଟିକା ହିଏ ।

ସୁତୁରୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ ବା ସୂତ୍ରକାରିଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ପର ପୁରୁଷ ଓ ପର ସ୍ତ୍ରୀର ମନକୁ ମିଶାଏ ।

ସୁତ୍ରାମା, ବି. (ସୁତ୍ରାମନ୍-ସୁଷ୍ଠୁ ତ୍ରାୟତେ ଇତି ସୁତ୍ରାମା, ସୁ-ତ୍ରୈ = ପାଳନ-ମନ୍) ଯେ ଲୋକଙ୍କୁ ସମ୍ୟକ୍ ପାଳନ କରେ, ଇନ୍ଦ୍ର ।

ସୁଥାଣି, ସୁଁଥା, ସୁଁଥା, } ବି. (ସୀମନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) କେଶବିନ୍ୟାସ; କେଶପାଥୀ, କୁଣ୍ଡିଆଇ ଥିବା କେଶମଧ୍ୟସ୍ଥ ରେଖା । ଯଥା—

ଖୋଷା ପାଞ୍ଚ ସୁଥାଣି ଆଗକୁ ଅଛୁ ରଖି,
ସର ସର ଝଲକା ଲମ୍ବଇ ଗୃଢ଼ ପାଖି । ନୃ.ପୃ.ପ.ଚ.

ସୁଦ, ସୁଧ, ବି. (କୁସୀଦ ଶବ୍ଦଜ) କଳାନ୍ତର ।

ସୁଦନ୍ତ, ସୁଦନ୍ତି, } ବି. (ସୁ-ଦନ୍ତ, ଦନ୍ତର ଦତ୍ର ଆଦେଶ) ଉତ୍ତମ ଦନ୍ତଯୁକ୍ତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ଉତ୍ତମ ଦନ୍ତଯୁକ୍ତା (ସ୍ତ୍ରୀ), ସୁନ୍ଦରୀ ।

ସୁଦର୍ଶନ, ବି. (ସୁ-ଦୃଶ୍-ଅନ) ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଚକ୍ର; ଗୃଧ୍ର । ବିଂ. ସୁନ୍ଦର, ସୁଦୃଶ୍ୟ ।

ସୁଦାମା, ବି. (ସୁଦାମନ୍—ସୁ-ଦା-ମନ୍) ମେଘ ଓ ପର୍ବତବିଶେଷ; ଗୋପବିଶେଷ; କୁଚେଲ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ବିଂ. ଉତ୍ତମ ଦାତା ।

ସୁଧରଣ, ଧୁଧୁରଣ, } ବି. (ଦେଶଜ) ବଦଳ, ବଦଳ ଆଣିବା ।

ସୁଧର୍ମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୁ-ଧର୍ମ-ଆ) ଦେବସଭା, ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଭା ।

ସୁଧା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୁଖେନ ଧୀୟତେ ପୀୟତେ ଇତି ସୁଧା, ଧେଟ୍ ପାନେ, ସୁ-ଧେ = ପିଇବା-ଅ-ଆ) ଅମୃତ; ପୁଷ୍ପରସ; ଜଳ; ଗଙ୍ଗା; ଚୂର୍ଣ୍ଣ ବା ଚୂନ; ହରୀତକୀ; ସିଝୁଗଛ ।

ସୁଧାଂଶୁ, ସୁଧାକର, ସୁଧାନିଧି, ସୁଧାଙ୍ଗ, } ବି. ସଂ. ଚନ୍ଦ୍ର । (ଚନ୍ଦ୍ର-ନାମଭିତ୍ତ) କର୍ପୂର ।

ସୁଧୁରାଇବା, କି. (ଦେଶଜ) (Amend) ଆଗୁର ବଦଳ କରିବା ।

ସୁନ, ବି. (ଶୂନ୍ୟ = ପ୍ରାକୃତ ସୁଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ଅନୁସ୍ୱାର । ବିଂ. ଖାଲି; ଫଳରହିତ, ବ୍ୟର୍ଥ । (ସୂନୁ ଶବ୍ଦଜ) ପୁତ୍ର । ଯଥା—

ଚନ୍ଦ୍ରସେନ ବୋଇଲା ହୋ ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତମ,
ଏତେ ବୋଲି କୋଠିକି କାଟିଲେ ଇନ୍ଦ୍ରସୁନ ।
ନୃ. ପୃ. ଦ୍ୱି. ଚ.

ସୁନା, ବି. (ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ସୁବର୍ଣ୍ଣ । ବିଂ. ସାଧୁ, ଉତ୍ତମ । ଯଥା—

ସୁନାପୁଅ ମୋର ଶୋଇପଡ଼ିଲାଣି
ଯାଆ ଯାଆ ତୁ ପଳାଇ । ଉ. ସା.

ସୁନାକାକେର, ବି. (ଦେଶଜ) କାକରପିଠାର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଖଣ୍ଡ । ଯଥା—

ସୁନାକାକେର ଗୋଟି ଧର,
ଧାନ ଗଉଣୀ ପରେ ଭର । ଦା. ର.

ସୁନାମକେଇ, ସୁନାମାଖି, } ବି. (ଦେଶଜ) ମଳନିଃସାରକ ଔଷଧି ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ସୁନାର ବି. (ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାର ଶବ୍ଦଜ) ବଣିଆ ଜାତି । (ଦେଶଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ । (ସୁନାରୀ) ଉତ୍ତମା ସ୍ତ୍ରୀ ।

ସୁନାସୀର, ଶୁନାସୀର, } ବି. (ଶୋଭନଂ ନାସୀରଂ ସେନାଗ୍ରଭାଗଂ ଯସ୍ୟ—ସୁନାସୀରଃ, ଶୁନନ୍ତୀତିଶୁନାଃ—ଶୁନଗତୌ, ଶୁନାଃସୀରା ଲାଙ୍ଗଳାନି ଯେନ, ଶୁନାଃ ସମୃଦ୍ଧାଃ ସୀରା ଯେନେତି ବା = ଯାହାଙ୍କ ହେତୁରୁ ବର୍ଷା ଯୋଗୁଁ ସୀର ଯେ ଲାଙ୍ଗଳ ସମୃଦ୍ଧି ବା ସମଧିକ ବ୍ୟବହାର ହୁଏ, ସୁ-ନାସୀର = ସେନାଗ୍ରଭାଗ) ଇନ୍ଦ୍ର ।

ସୁନି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ତ୍ରୀର ଲୋକ-ବ୍ୟବହାର ନାମବିଶେଷ ।

ସୁନିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଓଡ଼ିଆ ରାଜାଙ୍କ ଅଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦିବସ, ଭାଦ୍ରପଦ ଶୁକ୍ଳଦ୍ୱାଦଶୀ । (ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୁଦ୍ରା । ଯଥା—

ସୁନିଆ ଦେଖାଇ ଠାରିଲା କୁଞ୍ଜେ । ର. ପ.

ସୁନସୁନିଆଁ, ଧୁନୁସୁନିଆ, } ବି. (ସୁନିଷଣ୍ଣକ ଶବ୍ଦଜ) ଶାକବିଶେଷ ।

ସୁନୁଲ, } ବି°. (ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।
ସୁନେଲି, } ବି. ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ସୁନେଲିରଙ୍ଗ, ବି. ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ରଙ୍ଗ ।

ସୁନ୍ଥା, ବି. (ସୀମନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) କେଶବିନ୍ୟାସ । ଯଥା—

ସୁନ୍ଥା ପାଡ଼ି ବାନ୍ଧିଲି ସେ ମଲ୍ଲୀଫୁଲ ଗଭା,
ଖଞ୍ଜନନୟନ କଲା ଅଞ୍ଜନରେ ଶୋଭା । କୃ ପ୍ର.ପ୍ର.ଚ.

ସୁନ୍ଥାଣ, ସୁନ୍ଥାଣି, } ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଣ୍ଡତଳେ
ସିନ୍ଥାଣ, } ଦେବା ମୁରୁଜା । ଯଥା—

ଯେଝା ବସାଣ୍ଟିକରେ ଶେଯକୁ ପକାଇ,
ଶୋଇଲେ ମୁଣ୍ଡଟିକି ସୁନ୍ଥାଣୁଟି ଦେଇ । କୃ ଭା.ଖ୍ର.ପ.

ସେ ଭୀଷ୍ମଙ୍କର ବୀର ଶଯ୍ୟାରେ ଶୋଇଲେ,
ଶର ଶେଯେ ଶର ସୁନ୍ଥାଣିକି କଲେ । କୃ ଭା.ଆ.ପ.

ଦେଖ ମୋର ମୁଣ୍ଡ ଲମ୍ବୁଛି ତଳକୁ,
ସିନ୍ଥାଣ ଖଣ୍ଡେ ଦିଅ ଲଦିବ ତାହାକୁ । କୃ.ଭା.ଭୀ.ପ.

ସୁନ୍ନି, ବି. (ଯାବନିକ) ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଶାଖାବିଶେଷ । ଯଥା—

ସୁନ୍ନିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତରାଧିକାର ସୂତ୍ରରେ ସମ୍ପତ୍ତି ବିଭାଗ ବଡ଼ ଗୋଲମାଲିଆ । ଉ.ସା

ସୁନ୍ଦର, ବି°. (ସୁଚରୀଂ ଆଦ୍ରିୟତେ ଇତି ସୁନ୍ଦରଂ, ଦୃଙ୍ ଆଦରେ, ସୁ-ଦୃ = ଆଦରକରିବା-ଅ) ମନୋହର; ସୁରୂପ । ବି. କନ୍ଦର୍ପ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ସୁରୂପା ସ୍ତ୍ରୀ;ହରିଦ୍ରା; ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ସୁପର୍ଣ୍ଣ, ବି.(ସୁ-ପର୍ଣ୍ଣ = ପକ୍ଷ) ଗରୁଡ଼; କୁକ୍କୁଟ; ସୁନାରିଗଛ; ସୁବର୍ଣ୍ଣଚୂଡ଼ ପକ୍ଷୀ । ବି°. ସୁନ୍ଦର ପତ୍ରଯୁକ୍ତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଗରୁଡ଼ମାତା; ପଦ୍ମିନୀ ।

ସୁପର୍ଣ୍ଣକେତୁ, ସୁପର୍ଣ୍ଣଧ୍ୱଜ, } ବି. (ସୁପର୍ଣ୍ଣ-
ସୁପର୍ଣ୍ଣବାହନ, ସୁପର୍ଣ୍ଣଯାନ, } କେତୁ ଇତ୍ୟାଦି ଯାହାର) ବିଷ୍ଣୁ ।

ସୁପର୍ବ, ବି. [ସୁପର୍ବନ୍— ସୁଷ୍ଠୁ ପୂରୟନ୍ତି କାମାନ୍ ପାଲୟନ୍ତୀତି ବା ସୁପର୍ବାଣଃ-ପୃ ପାଲନ ପୂରଣୟୋଃ, ଶୋଭଂ ପର୍ବ ଚରିତଂ (ଚରିତ୍ରଂ) ଯେଷାଂ ତେ, ଶୋଭନାନି ପର୍ବାଣ୍ୟଙ୍ଗୁଲ୍ୟାଦି ଗ୍ରନ୍ଥୟୋ ଯେଷାଂ ତେ, ଶୋଭନାନି ପର୍ବାଣ୍ୟୁତ୍ସବାନି ଯେଷାଂ ତେ ବା ସୁପର୍ବାଣଃ, ସୁ-ପୃ-ବନ୍ ଅଥବା ସୁ-ପର୍ବ = ଚରିତ, ଅଙ୍ଗୁଳିଗ୍ରନ୍ଥି, ଉତ୍ସବ ଯେଉଁମାନଙ୍କର] ଦେବତା, ସୁରଗଣ ।

ସୁପାଡ଼ି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶେଯ । ଯଥା—

ଯାକୁ ମିଳଇ ପଲଙ୍କ ସୁପାଡ଼ି,
ତାର ଭୂମିଶଯ୍ୟାରେ କାହିଁ ମତି । ଗୋ. ଭ.

ସୁପାରି, ବି. (ଗୁବାକାର ଅନ୍ୟତମ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସୁପୁର ଶବ୍ଦଜ) ଗୁଆ ।

ସୁପାରିସ, ସିପାରସ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଉପ-
ସୁପାଶିସ, ସୁପାରସ, } ରୋଧ; ଅନ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ ସଫଳ କରି ଦେବାପାଇଁ କୌଣସି ଲୋକକୁ ଅନୁରୋଧ କରିବା ।

ସୁପ୍ତ, ବି°. (ସ୍ୱପ୍ = ଶୋଇବା-ତ, ବ = ଉ) ଶୟିତ, ନିଦ୍ରିତ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ । ବି. ଶୟନ ।

ସୁପ୍ତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ୱପ୍-ତି) ନିଦ୍ରା;ସ୍ୱପ୍ନ;ବିଶ୍ୱାସ ।

ସୁପ୍ରତୀକ, ବି. (ସୁ-ପ୍ରତୀକ = ଅଙ୍ଗ) ଐଶାନ୍ୟ କୋଣର ଦିଗ୍‌ହସ୍ତୀ । ବି°. ଶୋଭନାଙ୍ଗ ।

ସୁପ୍ରଳାପ, ବି. ସଂ. ସୂକ୍ତ, ସୁବଚନ । (ସୁପ୍ରଳାପଃ ସୁବଚନଂ ଅମର ।)

ସୁବ, ବି. (ସ୍ରୁବ ଶବ୍ଦଜ) ହୋମପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ସୁବା, ବି. (ଯାବନିକ) ଦେଶର ଏକଭାଗ ।

ସୁବିଧା, ବି. (ସୁ-ବିଧା) ଉତ୍ତମ ପ୍ରକାର; ସୁଯୋଗ; ଖଞ୍ଜ, ଉପାୟ । (ଅନ୍ତିମ ଅର୍ଥଦ୍ୱୟ ଦେଶ ବ୍ୟବହାରରେ ପ୍ରଚଳିତ ।)

ସୁବେ, ବି. (ଯାବନିକ) ସନ୍ଦେହ ।

ସୁବେଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ ।

ସୁବୋଧ, ବି°. (ସୁ-ବୋଧ) ଉତ୍ତମବୁଦ୍ଧିଶାଳୀ; ଯାହା ଅନାୟାସରେ ବୁଝାଯାଏ; ଯେ ଅନାୟାସରେ ଶୀଘ୍ର ବୁଝି ପାରେ । ବି. ଉତ୍ତମଜ୍ଞାନ; ଜାଗରଣ ।

ସୁଭଗ, ବି°.(ସୁ-ଭଗ)ସୁନ୍ଦର; ପ୍ରିୟ, ସୌଭାଗ୍ୟଶାଳୀ; ସୁଖଦ; ଅଶୋକ ଓ ଚମ୍ପକ-ପୁଷ୍ପବୃକ୍ଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ସ୍ୱାମିଙ୍କ ସୁହାଗିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ବନମଲ୍ଲିକା; ହରିଦ୍ରା; କସ୍ତୁରୀ ।

ସୁମ, ବି. (କେହି କେହି ଟୀକାକାର 'ସୁମ'କୁ କୁସୁମ ଶବ୍ଦର ରୂପାନ୍ତର କହନ୍ତି, କୁଶ୍ୟନ୍ତି ଭ୍ରମରାଦୟୋ ଶ୍ଲିଷ୍ୟନ୍ତି କୁସୁମଂ—ସୁମଂ, କୁ ସଂଶ୍ଲେଷଣେ) ପୁଷ୍ପ; ଚନ୍ଦ୍ର; ଆକାଶ ।

ସୁମଚଉସ, ବି. (ଦେଶଜ) ଘୋଡ଼ାର ନଖ କାଟିବା ଛୁରୀ ।

ସୁମନ, ବି. ସଂ. ଗହମ । (ଗୋଧୂମଃ ସୁମନଃ ସମୌ—ଅମର ।) ବିଂ. ମନୋହର । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଜାଈ ଫୁଲ । (ସୁମନା ମାଳତୀ ଜାତିଃ—ଅମର ।) (ସୁମନସ୍ ଶବ୍ଦଜ) ପୁଷ୍ପ ।

ସୁମନସ୍, } ବି. (ସୁ-ମନସ୍) ଦେବତା;
ସୁମନା, } ବିଦ୍ୱାନ୍ ଲୋକ; ପୁଷ୍ପ; ମାଳତୀ ପୁଷ୍ପ । ବିଂ. ପଣ୍ଡିତ ବା ଧୀର; ମହାମନା; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ । (ସୁମନା ପୁଷ୍ପ ମାଳତ୍ୟୋଃ ସ୍ତ୍ରିୟାଂ ନା ଦେବ ଧୀରୟୋଃ—କୋଷାନ୍ତର ।)

ସୁମରଣ, } ବି. (ସ୍ମରଣ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ)
ସୁମରଣା, } ସ୍ମରଣ । ଯଥା—

ପ୍ରଭାତରୁ ଉଠି ସୁମରଣ କରନ୍ତୁ
ଦୁହେଁ ଦୁହିଁଙ୍କର ନାମ । ଲ ବ.

ସୁମରଣୀ, ବିଂ. (ସ୍ମରଣୀୟ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ମରଣ-ଯୋଗ୍ୟ । ଯଥା—

ପ୍ରାତ ସୁମରଣି ଏହୁ, ହେବ ବୋଲି ଗଲ ଦେଇ ।
କୋ. ବ୍ର. ସୁ.

ସୁମରିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ସୁମର ଧାତୁଜ) ସ୍ମରଣକରିବା ।

ସୁମାର, } ବି. (ଯାବନିକ) ସଂଖ୍ୟାକରିବା ।
ସୁମାରି, } କ୍ରି. ବିଂ. ପ୍ରାୟଶଃ । ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀକୁ ସୁମାର ତିନି ସହସ୍ର ଲୋକେ ଆସିଥିଲେ ।

ସୁମୃତି, ବି. (ସ୍ମୃତି ଶବ୍ଦଜ) ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର । ଯଥା—
କାମଶାସ୍ତ୍ର ଆଦି ଯେତେ ସୁମୃତି,
ଶୁଣିଥିବେ ତ ତୋର ଦୁଇ ଶ୍ରୁତି । ସୁ. ପ.
ସ୍ମରଣ ।

ସୁର, ବି. (ସୁରନ୍ତୀତି ସୁରାଃ—ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳିନଃ, ସୁରଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟେ, ସୁଷ୍ଠୁ ରାଜନ୍ତେ ଇତି ବା ସୁରାଃ, ରାଜୃଦୀପ୍ତୌ; ଭକ୍ତ୍ୟାଦତ୍ତଂ ହବିରାହିକଂ ସୁଷ୍ଠୁ ରାନ୍ତି ଗୃହ୍ଣନ୍ତୀତି ବା ସୁରାଃ, ରା ଆଦାନେ, ଶୁଭଂ ରାନ୍ତି ବ୍ରୁବନ୍ତୀତି ବା ସୁରାଃ, ରୈ ଶବ୍ଦେ। ସମୁଦ୍ରମଥନୋଦ୍ଭବା ସୁରା ଯେଷାମସ୍ତୀତି ବା ସୁରାଃ, ତଦୁକ୍ତଂ-ସୁରାପ୍ରତିଗ୍ରହାଦ୍ ଦେବାଃ ସୁରା ଇତ୍ୟଭିବିଶ୍ରୁତାଃ ଇତି, ସୁଷ୍ଠୁ ବାଞ୍ଛିତଫଳଂ ରାନ୍ତି-ଦଦତୀତି ବା ସୁରାଃ, ରାଦାନେ) ଯେଉଁମାନେ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ, ଦୀପ୍ତିବନ୍ତ, ଭକ୍ତ-ସନ୍ତୁଷ୍ଟ, ଶୁଭବକ୍ତା, ବାଞ୍ଛିତ ଫଳଦାତା ଓ ସମୁଦ୍ରଜାତ ପବିତ୍ର ସୁରା ଗ୍ରାହକ; ଦେବତା; ସୂର୍ଯ୍ୟ । (ତତ୍ତ୍ୱ ଲକ୍ଷ ଧର୍ମଭଦ୍ରୁ) ପଣ୍ଡିତ ।

ସୁରକ୍ତ, ବିଂ. (ସୁ-ରନ୍ଜ୍-ତ) ଅତି ଅନୁରକ୍ତ; ଉତ୍ତମରୂପେ ରଞ୍ଜିତ; ଅତି ସୁଶ୍ରାବ୍ୟ ।

ସୁରଖୁର, ବି. (ଦେଶଜ) ନିର୍ବିଘ୍ନ । ଯଥା—
ସୁରଖୁରରେ କ୍ରିୟା ସମାଧା ହୋଇଗଲା ।
କୌଶଳ ।

ସୁରଙ୍ଗ, } ବି. ସଂ. ସୁଡ଼ଙ୍ଗ, ଛିଦ୍ରଭେଦ ।
ସୁରଙ୍ଗା, }

ସୁରତ, ବି. (ସୁ-ରମ୍-ତ) ରତିକ୍ରୀଡ଼ା । ବିଂ. ଅତି ଅନୁରକ୍ତ; ଦୟାଳୁ । ବି. (ଶୁରତ ଶବ୍ଦଜ) ବଳସ୍ଫୂର୍ତି, କଳବନ୍ତପଣିଆ ।

ସୁରଭି, ବି. (ସୁଷ୍ଠୁ ରଭତେ ଇତି ସୁରଭିଃ—ରଭରାଭସ୍ୟେ, ସୁ-ରଭ୍ = ହୃଷ୍ଟହେବା-ଇ) ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ, ସୁବାସ; ଚମ୍ପକପୁଷ୍ପ ବୃକ୍ଷ; ବସନ୍ତ; ଜାଇଫଳ; ପଦ୍ମ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ଗାଈ; କାମଧେନୁ; ମାତୃକାବିଶେଷ; ପୃଥିବୀ; ମଲ୍ଲିକା; ତୁଳସୀ; ସଲ୍ଲକୀବୃକ୍ଷ । ବିଂ. ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ; ମନୋହର; ପ୍ରିୟ; ବିଖ୍ୟାତ; ଜ୍ଞାନୀ; ଧାର୍ମିକ ।

ସୁରସରଣୀ, ବି. (ସୁର = ଦେବତା-ସରଣୀ = ମାର୍ଗ) ଆକାଶ, ଗଗନ ।

ସୁରସିଙ୍ଗି, ବି. (ଶୂରସିଂହ ଶବ୍ଦଜ) ରାଜଦତ୍ତ ବୀର ଉପାଧିବିଶେଷ; ଏହି ଉପାଧିକୁ କରଣମାନେ ମଧ୍ୟ ପାଇଥାନ୍ତି । ଯେପରି—
ସୁରସିଙ୍ଗି ପଟ୍ଟନାୟକ । (ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ କେତେକ ରାଜଧାନୀରେ ଏହି ଉପାଧିଧାରୀ କରଣମାନେ ଅଛନ୍ତି ।) ବିଂ. ଶୂରଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ସୁଗ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୁଷ୍ଠୁ ଗୃହ୍ୟତେଽନୟା ଇତି ସୁଗ, ଗ ଆଦାନେ, ସୁ-ଗ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ-ଆ) ମଦଗ, ମଦ୍ୟ; ଚଷକ ବା ପାନପାତ୍ର ।

ସୁଗକ, ବି. (ଯାବନିକ) ଖବର; ସନ୍ଧାନ । ଯଥା—

ପଦ୍ୟ ଉତ୍ସର୍ଗ ହେବାର ସୁଗକ ପାଇଲେ କେତେ ଲୋକ ନାଲିସ ଡ଼ାକ ବସିବେ ଯେ । ବା. ମା. ପା.

ସୁଗଟ, ବି. (ସୁରାଷ୍ଟ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ସୁରାଜ୍ୟ, ଉତ୍ତମ ଦେଶ ।

ସୁରୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଝୋଳ ବା ଅଣ, ମାଂସର ରସ ।

ସୁରୁକ, ସୁର୍କି, ବି. (ଯାବନିକ) ଇଟାଗୁଣ୍ଡ ।

ସୁରୁସୁରୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-ବିଶେଷ ।

ସୁରେଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଳପାତ୍ରବିଶେଷ, ଜଳପୂରିତ ପିନଦ୍ଧ ବା ଆବୃତ ପାତ୍ର ।

ସୁରେଖ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଞ୍ଜପା ସାରର ସୂର୍ଯ୍ୟ ରଙ୍ଗ । ସଂ. (ସୁ-ରେଖା) ଉତ୍ତମ ରେଖାଯୁକ୍ତ ।

ସୁରେହା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସରାଗୀ, ଅନୁରାଗ-ଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ମୋ କଥା ପୁଚ୍ଛିଲୁ ଯାହା, କହୁଅଛି ହେମଦେହା,
ହୋଇ ସାବଧାନ, ଶୁଣ ଦେଇ ମନ,
ତୋ ଆଗେ କହିବି ତାହା, ହୋଇ ସୁରେହା । ସୁ.ପ.

ସୁର୍ଜ, ସୁର୍ଜ୍ୟ, } ବି. (ସୂର୍ଯ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଗଞ୍ଜପା ସାରର ରଙ୍ଗବିଶେଷ; ମାଳ ଓ ଶଙ୍ଖ ବାଟି କଇଥ ଅଠା ମିଶାଇ ଏହି ରଙ୍ଗ ତପ୍ୟାର କରନ୍ତି ।

ସୁଲତାନ, ବି. (ଯାବନିକ—ସୁରତ୍ରାଣ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ପଠାଣ ରାଜା ।

ସୁଲଭ, ବିଂ. (ସୁ-ଲଭ୍-ଅ) ସୁଖଲଭ୍ୟ; ଅଯତ୍ନସିଦ୍ଧ ।

ସୁଲୁସୁଲୁ, ବି. (ଦେଶଜ) କଣ୍ଡୁ ।

ସୁଲୁସୁଲୁଆବାଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ବହି ଆସୁଥିବା ପବନ ।

ସୁବର୍ଣ୍ଣ, ବି. (ସୁ-ବର୍ଣ୍ଣ) ସୁନା, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ଧନ; ମୋହର; ହରିଚନ୍ଦନ; କର୍ଷପରିମାଣ; ଧୁସ୍ତୁର; ଗୈରିକ; ଉତ୍ତମ ବର୍ଣ୍ଣ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅକ୍ଷର; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତି । ବିଂ. ସୁରୂପ ବା କାନ୍ତିଯୁକ୍ତ; ସୁନ୍ଦର ଲିପିଯୁକ୍ତ; ଜାତିଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ସୁବହ, ବିଂ. (ସୁ-ବହ୍ = ବହନ କରିବା-ଅ) ଅନାୟାସରେ ବହମାନ; ଯେ ଅନାୟାସରେ ବହନ କରିପାରେ; ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ।

ସୁଶୀଳ, ବିଂ. (ସୁ-ଶୀଳ = ସ୍ୱଭାବ) ସଚ୍ଚରିତ୍ର ।

ସୁଶ୍ରୀ, ସୁଶ୍ରୀକ, ବିଂ. (ସୁ-ଶ୍ରୀ, କ ସମାସାନ୍ତେ) ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ, ଶୋଭାଯୁକ୍ତ, ସୁନ୍ଦର ।

ସୁଶ୍ରୁତ, ବି. (ସୁ-ଶ୍ରୁତ) ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚିକିତ୍ସାଗ୍ରନ୍ଥ; ସେହି ଗ୍ରନ୍ଥକାର; ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରବଣ । ବିଂ. ଯାହା ଉତ୍ତମରୂପେ ଶୁଣା ଯାଇଅଛି ।

ସୁଷମ, ବିଂ. (ସୁ-ସମ୍-ଅ) ସୁନ୍ଦର, ଶୋଭନ । (ସୁଷମଂ ସାଧୁଶୋଧନଂ—ଅମର ।) ତୁଲ୍ୟ, ସଦୃଶ ।

ସୁଷମା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । (ସୁଷମା ପରମାଶୋଭା—ଅମର ।)

ସୁଷି, ସୁଷିର, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଶୁଷ୍-ଇ, ଇର, ଶ = ସ) ଛିଦ୍ର, ଗର୍ତ୍ତ, ବିବର ।

ସୁଷିର, ବି. (ଶୁଷ୍-ଇର) ବଂଶୀ ପ୍ରଭୃତି ବାଦ୍ୟ । (ବଂଶାଦିକଂ ତୁ ସୁଷିରଂ—ଅମର ।)

ସୁଷୁପ୍ତି, ବି. (ସୁ-ସ୍ୱପ୍-ତି) ଅଚେତନ ନିଦ୍ରା, ଗାଢ଼ନିଦ୍ରା । (ବିଶେଷଣରେ ସୁଷୁପ୍ତ ହୁଏ ।)

ସୁଷୁମ୍ଣା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଶରୀରସ୍ଥ ନାଡ଼ୀବିଶେଷ; ସୂର୍ଯ୍ୟରଶ୍ମି ।

ସୁସଞ୍ଜ, ବିଂ (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତମ; ସୁନ୍ଦର । ଯଥା—

ଏ ଫଳ ଦିଶଇ ସୁସଞ୍ଜ, ହସ୍ତ ନ ପାଏ ବଡ଼ ଉଚ । ଷ. ଦ. ସ୍ମ.

ସୁସାର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତମ; ସହଜ ।

ସୁସାରେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉଚିତରୂପେ ।

ସୁସୁନ୍ଦୀ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ) ସୁନୁସୁନିଆ ଶାକ ।

ସୁସୁମୁନା, } ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୁଷୁମ୍ଣା ଶବ୍ଦଜ) ଦେହସ୍ଥ
ସୁଷୁମୁନା, } ପ୍ରାଣନାଡ଼ୀବିଶେଷ । ଯଥା—

ଶ୍ରୀହଟ ପାଟଣା ଦ୍ୱାରେ, ସୁଷୁମୁନାର ମଧ୍ୟରେ ।
ଜ୍ଞା. କୋ.

ସୁସ୍ତ, ସୁସ୍ତି, ବିଂ. (ସୁସ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ସୁସ୍ଥ । ଯଥା—

ଅନେକ ଗୁଣର, କଣ ନଶ୍ୱରର,
କରନ୍ତୁ ଏହାଙ୍କୁ ସୁସ୍ତି । ସୁ. ପ.
ଭୁଞ୍ଜିଲୁ ସକଳ ପଦାର୍ଥ,
ଦେହ ହୋଇଲା ଅଛ ସୁସ୍ତ । ମା. ମା.

ନୀରୋଗତା; ସୌଖ୍ୟ । ଯଥା—

ଯେ ଅବା ଦରିଦ୍ର ଅଟଇ,
ତାହାକୁ କ୍ଷଣେ ସୁସ୍ତ ନାହିଁ । ମା. ମା.

ସୁସ୍ଥ, ବିଂ (ସୁ-ସ୍ଥା-ଅ) ନୀରୋଗ; ସୁଖୀ; ସୁସ୍ଥିର; ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟଯୁକ୍ତ ।

ସୁସ୍ଥି, ସୁସ୍ତି, ବିଂ. (ସୁସ୍ଥ ଶବ୍ଦଜ) ଅଳସୁଆ, ମଠୁଆ । ବ. ହେଳା, ବିଳମ୍ବ; ଅଳସୁଆପଣିଆଁ ।

ସୁହା, ବ. (ସହ ଧାତୁଜ) ସହ୍ୟକରିବା । ବିଂ. ସହ୍ୟ । ଯଥା—

ଲବ ଅନ୍ତର ସୁହା ଯାହ ନ ଥିଲ ଆହା
ପୂର୍ଣ୍ଣହେଲ ବରଷରେ । ଲ. ବ.

ସୁହାଇବା, କ୍ରି. (ସହ ଧାତୁଜ) ସହ୍ୟକରାଇବା ।

ସୁହାଗ, ବ. (ସୌଭାଗ୍ୟ = ପ୍ରାକୃତ ସୋହଗ୍ଗ ଶବ୍ଦଜ) ଅତିସ୍ନେହ ।

ସୁହାଗିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅତିସ୍ନେହବନ୍ତ;
ସୁହାଗୀ, } ସୌଭାଗ୍ୟଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

କୃଷ୍ଣର ନଖକ୍ଷତ ଲଗି
ନପୁଣ ହୋଇଛ ସୁହାଗୀ । ଭ. ଦ. ସ୍କ.

ସୁହାଯିବା, କ୍ରି. (ସହ ଧାତୁଜ) ସହ୍ୟହେବା । (ସୁହା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ସୁହୃଦ୍, ବ. (ସୁ-ହୃଦ୍) ମିତ୍ର; ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ବା ସହାୟ; ଉତ୍ତମ ହୃଦୟ ।

ସୁହୃଦୟ, ବିଂ. (ସୁ-ହୃଦୟ) ପ୍ରଶସ୍ତମନା; ଶୁଦ୍ଧଚିତ୍ତ । ବ. ଉତ୍ତମ ହୃଦୟ ।

ସୂକ୍ଷ୍ମ, ବିଂ. (ସୂଚ୍ୟତେ ଇତି ସୂକ୍ଷ୍ମଂ, ସୂଚ୍-ସ୍ମ) ଅଳ୍ପ, କ୍ଷୀଣ, ସରୁ; କ୍ଷୁଦ୍ର । ବ. ଅଣୁ; ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ବସ୍ତୁ; ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର; କୈତବ, ଛଳ । (ସୂକ୍ଷ୍ମଂ ସ୍ୟାତ୍ତୁ କୈତବେଽଧ୍ୟାତ୍ମେ ପୁଂସ୍ୟଣୌ ତ୍ରିଷୁଗୁଲ୍ଲକେ—ମେଦିନୀ ।)

ସୂଚକ, ବ. (ସୂଚ୍-ଣିଚ୍-ଅକ) ଗୁପ୍ତପୁରୁଷ; ପିଶୁନ ବା ଖଳ । ବିଂ. ପ୍ରକାଶକ; କଥକ ।

ସୂଚନ, ସୂଚନା, ବ. (ସୂଚ୍-ଅନ, ଅ, ଆ) ଜ୍ଞାପନ; ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ ବା ସଙ୍କେତରେ ଜଣାଇବା; ଛିଦ୍ରକରଣ; ଦୁଷ୍ଟାମି; ଧ୍ୱଂସନ; ଦୋଷାବିଷ୍କରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ସୂଚିତ, ସୂଚନୀୟ, ସୂଚ୍ୟ ଓ ସୂଚୟିତବ୍ୟ ହୁଏ ।)

ସୂଚି, ସୂଚୀ, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୂଚ୍-ଇ, ଈ) ସୀବନୀ, ଛୁଞ୍ଚି; ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଗ୍ରଭାଗ ।

ସୂଚିବା, କ୍ରି. (ସୂଚ୍ ଧାତୁଜ) ସୂଚନାକରିବା ।

ସୂତ, ବ. (ସୂତେ ରଥାଦିକମିତି, ସୁବତି ପ୍ରେରୟତୀତି ଚ ସୂତଃ—ଷୁଙ୍ ପ୍ରାଣିପ୍ରସବେ, ଷୂ ପ୍ରେରଣେ, ସୂ = ପ୍ରସବ ଓ ପ୍ରେରଣ କରିବା-ତ) ରଥକାର, ସୂତ୍ର-ଧରଜାତି; ସାରଥି; ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଗର୍ଭରୁ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଔରସରେ ଜାତ ସନ୍ତାନ; ବନ୍ଦୀ ବା ସ୍ତୁତିପାଠକ; ପାରଦ, ପାଗରସ । ବିଂ ଉତ୍ପନ୍ନ; ପ୍ରେରିତ ।

ସୂତକ, ବ. ଙ୍ଗ ଜନନାଶୌଚ ।

ସୂତି, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୂ = ପ୍ରସବକରିବା-ତି) ପ୍ରସବ; ଉତ୍ପତ୍ତି; ସନ୍ତାନ; ସୀବନ ବା ସିଲାଇକରିବା ।

ସୂତିକାଗାର, ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. ପ୍ରସବଗୃହ, ଅନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳ ।

ସୂତ୍ର, ବ. (ସୀବ୍ = ସିଇଁବା-ତ୍ର) ସୂତା; ବ୍ୟବସ୍ଥା; ଶାସ୍ତ୍ର; ସଂକ୍ଷିପ୍ତବାକ୍ୟ; ଉପବୀତ, ପଇତା; ନାଟ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରର ଉପକ୍ରମ ।

ସୂତ୍ରଧର, ବ. (ସୂତ୍ର-ଧୃ-ଅ) ବଢ଼େଇ; ନାଟ୍ୟପ୍ରସ୍ତାବକ, ପ୍ରଧାନ ନଟ; ସୂତ୍ରପ୍ରଣୟନକର୍ତ୍ତା ।

ସୂତ୍ରପାତ, ବ. ଙ୍ଗ. ଆରମ୍ଭ ।

ସୂଦ, ବ. (ସୂଦୟତି କ୍ଷୁଧାଦିକମିତି ସୂଦଃ—କ୍ଷୁଦାଦିହିଂସାପୂର୍ବଂ, ଯେ କ୍ଷୁଧାଦି ନାଶକରେ, ସୂଦ୍ = ନାଶିବା-ଅ) ତିଅଣ, ବ୍ୟଞ୍ଜନ; ସୂପକାର ବା ସୁଆର ।

ସୂଦନ, ବି. (ସୂଦ୍ = ନାଶିବା-ଅନ) ବଧ; ନିରାଶ କରିବା; ଅଙ୍ଗୀକାର କରିବା । ବିଂ. ବିନାଶକ; ପ୍ରିୟ ।

ସୂନୁ, ବି. (ସୂ = ପ୍ରସବ କରିବା-ନୁ) ପୁତ୍ର; (ପୁତ୍ରଭିନ୍ନ) କନିଷ୍ଠଭ୍ରାତା; ଦୌହିତ୍ର; ରବି । (ସ୍ତ୍ରୀ) କନ୍ୟା ।

ସୂନୃତ, ବି. (ସୁଷ୍ଠୁ ନୃତ୍ୟନ୍ତ୍ୟନେନେତି ସୂନୃତଂ, ସୁ-ନୃତ୍-ଅ) ସତ୍ୟବଚନ; ପ୍ରିୟବଚନ; ସତ୍ୟ ଅଥଚ ପ୍ରିୟହେବା ବଚନ । ବିଂ. ସତ୍ୟପ୍ରିୟବକ୍ତା ।

ସୂପକାର, ବି. (ସୂପ = ବ୍ୟଞ୍ଜନ-କୃ-ଅ) ପାଚକ, ରନ୍ଧୁଣିଆଁ ।

ସୂରି, ବି. (ସରନ୍ତିଚରନ୍ତିଶାନ୍ତ ମୂରଃ—ସୃ ଗତୌ, ଯେ ମନ୍ତ୍ରର ସଞ୍ଚାର କରନ୍ତି, ସୃ-ଇ, ର = ଉର୍) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ପଣ୍ଡିତ ।

ମୂରିତ, ବିଂ. ସଂ. (ସୂରଃ ସୂର୍ଯ୍ୟଇବ ତପନ୍ତି ପ୍ରସିଦ୍ଧତୟା ପ୍ରକାଶତେ ଇତି ସୂରତଃ) ଅତି କୃପାଳୁ । (ସୁରତ ଓ ସୂରତ ହୁଏ ।)

ସୂରି, ବି. (ସୁବନ୍ତି ପ୍ରେରୟନ୍ତି ସତ୍କର୍ମଣୀତି ସୂରିଃ—ଷୂ ପ୍ରେରଣେ, ସୂ = ପ୍ରେରଣ କରିବା-ରି) ପଣ୍ଡିତ; କବି; କୃଷ୍ଣ; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଉପାଧିବିଶେଷ ।

ସୂର୍ପ, ବି. (ସୂର୍ପ୍-ଅ) ତଣ୍ଡୁଳାଦି ପରିଷ୍କରଣ ପାତ୍ର, କୁଲା; ପରିମାଣବିଶେଷ ।

ସୂର୍ମୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଲୌହପ୍ରତିମା ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ, ବି (ସୁବନ୍ତି ପ୍ରେରୟନ୍ତି ବ୍ୟାପାରେଷ୍ୱିତି ସୂର୍ଯ୍ୟଃ—ଷୂ ପ୍ରେରଣେ, ସୂ = ପ୍ରେରଣ କରିବା-ଯ ଅଥବା ସୃ-ଯ) ଦିବାକର ।

ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତ, ବି. ସଂ. ମଣିବିଶେଷ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟେନ୍ଦୁସଙ୍ଗମ, ବି. ସଂ. ଅମାବାସ୍ୟା ।

ସୃଜନ, ବି. (ସୃଜ୍-ଅନ) ସୃଷ୍ଟି, ନିର୍ମାଣ ।

ସୃଣିକା, ସୃଣୀକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଲାଳ, ମୁଖର ଜଳ ।

ସୃଷ୍ଟି, ବି. (ସୃଜ୍-ତି) ନିର୍ମାଣ, ରଚନା; ସ୍ୱଭାବ । (ବିଶେଷଣରେ ସୃଷ୍ଟ ହୁଏ ।)

ସେ, ସର୍ବଂ. (ତତ୍ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ) ସେହି ।

ସେଇ, ସେହି, ସର୍ବଂ. (ତତ୍ଶବ୍ଦଜ ପ୍ରାକୃତ, ସୋଇ ପଦଜାତ) ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପଦାର୍ଥ ।

ସେଇଟା, ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ) ତାହା ।

ସେଇଥିପାଇଁ, ଅଂ (ଦେଶଜ) ସେହିହେତୁରୁ, ସେହିନିମନ୍ତେ ।

ସେଇଲାଗେ, ସେହିଲାଗେ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସେହିକ୍ଷଣି, ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ।

ସେକ, ବି. (ସିଚ୍-ଅ) ସେଚନ, ଜଳପ୍ରକ୍ଷେପ, ଛିଟାଇବା ।

ସେକା, ସେକାସେକା, ବି. (ଦେଶଜ କମ୍ବା ଭିନ୍ନାର୍ଥିତଃ ସେକ ଶବ୍ଦଜ) ଉତ୍ତପ୍ତକରଣ ।

ସେକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅଗ୍ନିତାପ ଦେବା ।

ସେକିହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱତଃ ସେକା ପାଇବା । ଯଥା—

ପୃଥ୍ୱୀପାଳ ରସାଦ କେ ନ ଖାଇ ଅଛୁ କ,
ଅନଳ ତପତକ କେ ହୋଇନାହିଁ ସେକ । ନୃ.ପୃ.ପ୍ର.ତ.

ସେକୁତ୍ରୁଣୀ, ସେକତ୍ରୁଣୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସେକ-ତରୁଣୀ ଏଥିରୁ ଜାତ) ପ୍ରତ୍ୟହ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସେକୁଥାଏ ।

ସେକ୍ଷଣ, ସେକ୍ଷଣି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ।

ସେଚନ, ବି. (ସିଚ୍ = ଅନ) ସେକ, ଆର୍ଦ୍ରୀକରଣ; ସିଞ୍ଚିବା; ସେକପାତ୍ର, ଜଳକ୍ଷେପଣ ପାତ୍ର । (ବିଶେଷଣରେ ସେଚକ, ସେଚିତ ହୁଏ ।)

ସେଚନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ସେକପାତ୍ର, ଜଳକ୍ଷେପଣ ପାତ୍ର ।

ସେଜ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହର ଉପରିଭାଗରେ ପକାଇବା ରୁଅ ପ୍ରଭୃତି ।

ସେଠା, ସେଠାକାର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତତ୍ସ୍ଥାନୀୟ, ସେହିସ୍ଥଳର ।

ସେଠାଇଁ, ସେଠାଏଁ, ସେଠାଏ, ସେଠାରେ, ସର୍ବଂ. (ଦେଶଜ) ସେସ୍ଥାନରେ ।

ସେଠି, ସେଠେଁ, ସେଠେ, } ସର୍ବ. (ଦେଶଜ) ସେହି ସ୍ଥଳରେ ।

ସେଠୁଁ, ସେଠୁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସେହିସ୍ଥାନରୁ, ସେଥିଉତ୍ତାରୁ, ତାହାଉତ୍ତାରୁ ।

ସେଣା, ବି. (ସେଚନ ଶବ୍ଦଜ) ସେକପାତ୍ର, ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରକୁ ପାଣି ବାହିବାପାଇଁ ବାଉଁଶ-ନିର୍ମିତ ପାତ୍ରବିଶେଷ; ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ସେଣା ପକ୍ଷୀ ପ୍ରାୟେ ଖେପନ୍ତି ଗଗନ ଗତି । ସା.ଭି.ଆ.

ସେଣିକ, ତେଣିକ, ଅଂ.(ଦେଶଜ) ସେଆଡ଼କୁ ।

ସେଣୀ, ବି. (ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ) ଶିମ୍ବ । (ଶ୍ରେଣୀ ଶବ୍ଦଜ) ଗୃହର ସ୍ତମ୍ଭାଦିରେ ପଡ଼ିବା ଲମ୍ବାକୃତି କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡମାନ ।

ସେତଖାନା, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଇଖାନା ।

ସେତା, ସର୍ବ. (ଦେଶଜ) ତାହା । ଯଥା—

ତେଣୁ ଅଗୋଚର ତାହାଙ୍କୁ ନିକ ସେତା । କୃ.ଭା.ଆ.ପ.

ସେତାର, ସିତାର, } ବି. (ଯାବନିକ) ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ ।

ସେତିକି, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ତେତେ ପରିମାଣ । ଯଥା—

ଶୂଚର ସମ୍ବଲ ସେତିକି ସିନା । କ. ବ.

ସେତୁ, ବି. (ସି = ବନ୍ଧନକରିବା-ତୁ)ଜଳବନ୍ଧ; ପୋଲ; ବିଲ ପ୍ରଭୃତିର ହୁଡ଼ା ।

ସେତୁବନ୍ଧ, ବି. (ସେତୁ-ବନ୍ଧ) ପୋଲ; ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣ ସମୁଦ୍ରରେ ଲଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିହିତ ବନ୍ଧ ଆକାର ପର୍ବତଶ୍ରେଣୀ ।

ସେଥିକି, ସେଥିପାଇଁ, ସେଥିଲାଗି, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ତନ୍ନିମିତ୍ତ ।

ସେନା, ବି. (ଇନେନ ପ୍ରଭୁଣା ସହ ବର୍ତ୍ତତେ ଇତି ସେନା, ସ-ଇନ = ପ୍ରଭୁ-ଆ) ସୈନ୍ୟଦଳ ।

ସେନାଙ୍ଗ, ବି. (ସେନା-ଅଙ୍ଗ) ହସ୍ତୀ, ଅଶ୍ୱ, ରଥ ଓ ପାଦାତି ଏହି ଚାରି ।

ସେନାନିବେଶ, ବି. (ସେନା-ନିବେଶ = ଆବାସ) ଶିବିର, ସ୍କନ୍ଧାବାର, ଯହିଁରେ ସେନାମାନେ ନିବାସ କରନ୍ତି ।

ସେନାନୀ, ବି. (ସେନା-ନୀ = ନେବା-କ୍ୱିପ୍) ସେନାପତି; କାର୍ତ୍ତିକେୟ ।

ସେନାପଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହା-ପ୍ରଭୁଙ୍କର ପୃଷ୍ଠଭାଗରେ ନିହିତ କାଷ୍ଠ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ସୁରଭୀର ସ୍ଥାନ ସେନାପଟା ଜଳକଳ,
ଯାହା ପଦେ ସଦା ଢଳ ଢଳ ଗଙ୍ଗାଜଳ । କୋ.ବ୍ର.ସୁ.

ସେନେହ, ବି. (ସ୍ନେହ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସ୍ନେହ । ଯଥା—

କରିଥାଏ ସେନେହ ଭୋଗ ଯାଏ,
କୃଷ୍ଣ ଭ୍ରମରକୁ ନାହିଁ ଉପାୟେ । ର. କ.

ସେନେହୀ, ସ୍ନେହୀ, } ବିଂ. (ସ୍ନେହୀପଦଜାତ) ସ୍ନେହୀ । ଯଥା—

ସେ ମୋର ତହୁଁ ଶୁଣି ଏହା,
ପରମଯୋଗରେ ସେନେହା । ଭା. ଏ. ସ୍କ.

ସେପରି, ସେପରି, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସେହି-ପ୍ରକାରେ ।

ସେବାଇତ, ସେବାର୍ପିତ, ସେବୈତ, } ବି. (ସେବାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ସେବକ, ସେବାକାରୀ । ଯଥା—

ଖୁଣ୍ଟିଆ ବଡ଼ଜେନା ସେବକ ସେବାଇତ । ନୃ ପୁ ପ ତ.

ସେମନ୍ତ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସେହିପରି ।

ସେୟା, ସର୍ବ. (ଦେଶଜ) ତାହା ।

ସେର, ବି. (ପ୍ରାକୃତ) ୧୬ ଛଟାଙ୍କି ପରିମାଣ ।

ସେରନ୍ତା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗେହ୍ଲା, ପ୍ରଧାନ । ଯଥା—

ଚଉର୍ଯ୍ୟ ଲଘୁଖଣ୍ଡ କପଟ ଯେତେ କହି,
ତହିଁ ସେରନ୍ତା ଜାଣ ସଂସାରଯାକେ ମୁହିଁ । ନୃ ପୁ ସ ତ.

ସେଲଗେ, ସେହିଲଗେ, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସେହିକ୍ଷଣି । ଯଥା—

କୁମାରୀ ହୋଇଲୁ ନନ୍ଦଙ୍କର ସେଲଗେ । ର. କ.

ସେଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ପରିଧାନ ବା ପୋଷାକ-ବିଶେଷ । ଯଥା—

ଭିଡ଼ିତେ ସରୁ ଜାମା ଅଙ୍ଗରେ ପହରି,
ସିପାଇ ବେଶ ସେଲ ଅଛନ୍ତି ବେଳେ ଭରି ।
କୃ. ଭା. ଆ. ପ.

ସେବନ୍ତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ପୁଷ୍ପବିଶେଷ ।

ସେବନ, ବି.(ସେବ୍-ଅନ) ସେବା; ଉପାସନା; ପୂଜା; ଉପଭୋଗ; ସୀବନ ବା ସିଲାଇ। (ବିଶେଷଣରେ ସେବକ, ସେବିତ, ସେବ୍ୟମାନ, ସେବମାନ ଓ ସେବ୍ୟ ପଦ ସିଦ୍ଧହୁଏ ।)

ସେବନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସେବନ-ଆ) ସେବା ।

ସେବନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସେବନ-ଈ) ସୁଈ, ସୂଚୀ ।

ସେବା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସେବ୍-ଅ-ଆ) ପରିଚର୍ଯ୍ୟା; ଶୁଶ୍ରୂଷା; ଉପଭୋଗ; ଉପାସନା; ଆଶ୍ରୟ ।

ସେହି, ସର୍ବ. (ଦେଶଜ-ତଦ୍‌ଶବ୍ଦର ରୂପ) ସେ ।

ସେହିତା, ସର୍ବ. (ଦେଶଜ) ତାହା । ଯଥା—

ଯହିଁ ଯା ଶୋଭିବ ସେହିତା ବିଧାତା
ଖଞ୍ଜିଛନ୍ତି ସେହିସ୍ଥାନେ । ପାବତୀ ।

ସେହିମତ, ସେମିତି, ସେହିପରି, } ଅ. (ଦେଶଜ) ସେହିପରି । ଯଥା—

କାମକଳାବତୀ ଗୋପୀ ସେହିମତ
ସ୍ଖଳନ୍ତେ ମୋହେ ମନ ନେଇ । ର. କ.

ସେହୁ, ସର୍ବ. (ପ୍ରାକୃତ ସୋଉ ପଦଜାତ) ସେ । ଯଥା—

ଠିକେ ଏଥି ମର୍ମ ଜାଣି ପାରିବଟି ସେହୁ । ବି.ଚ.ମ.

ସେହ୍ଲା, ବି. (ସନ୍ନାହ ଶବ୍ଦଜ) କବଚ । ଯଥା—

ଫିଟଇ ଫଳା ଆଡ଼ଣ ଅଙ୍ଗେ ନାହିଁ ସେହ୍ଲା । ସା.ଭା.ବ.
(ସ୍ନେହକ ଶବ୍ଦଜ) ସହାୟ । ଯଥା—

କହିବାର ଅଧିକ କିନା,
କାହିଁ କେତେ ନୋହିଛ ସେହ୍ଲା । ର. କ.

ସୈଂହିକେୟ, ବି. (ସିଂହିକା-ଏୟ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ରାହୁ ।

ସୈକତ, ବି. (ସିକତା-ଅ ପ୍ରଚୁରାର୍ଥେ) ବାଲିମୟ ପ୍ରଦେଶ ।

ସୈନ୍ଧବ, ବି. (ସିନ୍ଧୁ-ଅ) ଘୋଟକ; ସମୁଦ୍ରଜାତ ଲବଣ । ବିଂ. ସିନ୍ଧୁ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ସମୁଦ୍ରଜାତ ।

ସୈନ୍ୟ, ବି. (ସେନା-ଯ ସ୍ୱାର୍ଥେ, ସେନୈବ ସୈନ୍ୟ) ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ଯୋଦ୍ଧା । (ମୌଳ, ଭୃତ୍ୟ, ସୁହୃତ୍, ଶ୍ରେଣୀ, ଦ୍ୱିଷତ୍ ଓ ଆଟବିକ —ଏହି ଛଅପ୍ରକାର ସୈନ୍ୟ) ସେନାରେ ସମବେତ ଚତୁରଙ୍ଗ ବଳ । (ସେନାୟାଂ ସମବେତା ଯେ ସୈନ୍ୟାସ୍ତେ ସୈନିକାଶ୍ଚ ତେ—ଅମର ।)

ସୈରନ୍ଧ୍ରୀ, ସୈରିନ୍ଧ୍ରୀ, ସୈରନ୍ଧ୍ରି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ୱୈରଂ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦଂ ବର୍ତ୍ତିନଂ ଦଧାତି ସୈରନ୍ଧ୍ରୀ, ଉଧାଞ୍ ଧାରଣ ପୋଷଣୟୋଃ, ସ୍ୱୈର = ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ବିହାର-ଧା କମ୍ବା ଧୃ-ଇ, ଈ, ସଂଯୁକ୍ତ ବକାର ଲୋପ) ପରଗୃହସ୍ଥା ସ୍ୱବଶା ଶିଳ୍ପକାରିଣୀ । (ସମୟରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିବାରୁ) ଦ୍ରୌପଦୀ ।

ସୋଗତ, ବି. (ସ୍ୱଗୋତ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ନେହ । ବିଂ. ସ୍ନେହୀ ।

ସୋଁଠା, ଶୋଁଠା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗ୍ରେଣ୍ଟିଆ ଠେଙ୍ଗା, ବାଡ଼ି ।

ସୋଡ଼କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶୋଷି ପିଇବା ।

ସୋଡ଼କିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶୋଷିବା, ପିଇବା ।

ସୋଡ଼ା, ବି. କ୍ଷାରବିଶେଷ; ତଦ୍‌ଯୁକ୍ତ ପାନୀୟ ।

ସୋଡ଼ୁଅ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟାଦିକ ପାଣି ବାହିବା ନୌକାକାର ପାତ୍ର ।

ସୋଦର, ସୋଦର୍ଯ୍ୟ, } ବି. (ସ = ସମାନ-ଉଦର-ଅ,ଯ) ଏକଗର୍ଭଜାତ ଭ୍ରାତା । (ସ୍ତ୍ରୀ— ସୋଦରା ଓ ସୋଦର୍ଯ୍ୟା ହୁଏ ।)

ସୋଦ୍ରମା, ବି. (ସୋଦରିମା ପଦଜାତ) ସୋଦର ଭାବ । ଯଥା—

ଶତ୍ରୁକୁ ପାଳଇ ଏ ସୋଦ୍ରମା ବନ୍ଧୁପଣ । ସା.ଭା.ଆ.

ସୋଧା, ବି. (ଦେଶଜ) ସୋଧିବା; ତନଖି । ଯଥା—

ଜଗନନ୍ଦନ ସହଦେବଙ୍କୁ ସୋଧା ଦେଲେ,
ପ୍ରଥମ ଦୁଆରେ ଭୀମ ଭେଟିକ ବଧିଲେ । ସା.ଭା.ସ.

ସୋଧିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସୀଜନ ପ୍ରବେଶ କରଣାର୍ଥ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନିର୍ଜନ କରିବା; ଏକ ଏକ କରି ଦେଖିନେବା । ଯଥା—

ସୋଧନ୍ତେ ଦେଖିଲୁଁ ଯେ ଭଣ୍ଡାରେ ଧନ ନାହିଁ ।
ସା. ଭା. ଆ.

ସୋପର୍ଦ୍ଦ, ବି. (ଯାବନିକ) ଏକ ଅଦାଲତରୁ ଅନ୍ୟ ଅଦାଲତକୁ ମକଦ୍ଦମା ପଠାଇବା ।

ସୋପାନ, ବି. (ସହ୍‌ଉପ ନମନ୍ତ୍ୟସ୍ମିନ୍ନିତି ସୋପାନଂ, ଣମୁ ପ୍ରହ୍ୱୀଭାବେ ଶବ୍ଦେ, ସ = ସହ-ଉପ-ଆ-ନମ୍-ଅ) ପାଉଛ, ଶିଡ଼ୀ । (ଦେଶଜ) ବିଂ. ସୁଲଭ । ଯଥା—

ପାନର୍ ବାଲୀକ ଭେବୋଲେ କର ନାହିଁ ମୁଁ ପାନ ।
ପାନ ଭଙ୍ଗି ଭଙ୍ଗିବିଅ ଗୋ ମୋତେ ହୋଇ ସୋପାନ ।
ସୁ. ପ.

ବି. କୌଶଳ, ଉପାୟ; ସୁଲଭତା ।

ସୋମ, ବି. [ସୂୟତେ ଅମୃତମିତି ସୋମଃ, ସୂ = (ଅମୃତ) ପ୍ରସବକରିବା-ମ] ଚନ୍ଦ୍ର; କୁବେର;ଯମ;ବାୟୁ; ବସୁବିଶେଷ; କର୍ପୂର; ଜଳ; ଅମୃତ; ଯଜ୍ଞରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରସବିଶେଷ, ସୋମଲତାର ରସ । (ଉମୟା ସହ ବର୍ତ୍ତମାନଃ ସୋମଃ) ଶିବ ।

ସୋମପ, ସୋମପା, ସୋମପୀତିନ୍, ସୋମପୀଥିନ୍, ବି. (ସୋମଂ ପିବନ୍ତୀତି ସୋମପଃ, ସୋମପାଃ, ସୋମଂ ପୀତମନେନେତି ସୋମପୀତୀ, ସୋମପୀଥଃ, ସୋମପାନମସ୍ୟାସ୍ତୀତି ସୋମପୀଥୀ, ସୋମ = ସୋମରସ-ପା-ଅ) ଯେ ଯଜ୍ଞର ଅବଶିଷ୍ଟ ସୋମରସ ପାନ କରନ୍ତି ।

ସୋମଯାଜୀ, ବି. (ସୋମ-ଯଜ୍-ଇନ୍) ସୋମ-ଯାଗକର୍ତ୍ତା ।

ସୋରଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ନସ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ନାସିକାଦ୍ୱାରା ସବେଗେ ଗ୍ରହଣକରିବା; ପେୟପଦାର୍ଥ ସବେଗେ ଶୋଷିବା ।

ସୋରଡ଼ିବା, କ୍ରି. ନାସା ଅଥବା ମୁଖଦ୍ୱାରା ଶୋଷିବା ।

ସୋରା, ସୋଡ଼ା, ବି. (ଯାବନିକ) ଯବକ୍ଷାର ।

ସୋରି, ସୋରି, ବି. (ସର ଶବ୍ଦଜ) ଏକ ଏକ ରେଖାରେ ଅଙ୍କିତ ଭାଗ । ଯଥା—

ମାତୁଳଙ୍ଗ ଫଳ ତାକୁ ବା ହୋଇଥାନ୍ତା ଲକ୍ଷ,
ପାଚଲେ ସୋର ସୋରି ତ ଦଶେ ତାର ସଂଖ୍ୟ ।
ନୃ. ସୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ଫଳ ଆଦିର ଖଣ୍ଡ ।

ସୋରିଷ, ବି. (ସର୍ଷପ ଶବ୍ଦଜ) ସର୍ଷପ ।

ସୋରିଷା, ବି. (ଦେଶଜ) କର୍ଣ୍ଣାଭରଣବିଶେଷ । ଯଥା—

କର୍ଣ୍ଣରେ ଜବରନ୍ତୁ ସୋରିଷା ଗଜମୋତି । ନୃ. ପୁ. ଭୂ. ତ

ସୋରିଷାମାଳୀ, ବି. (ଦେଶଜ) କର୍ଣ୍ଣର ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ ।

ସୋରେହା, ବି. (ଦେଶଜ ବା ସାଗ୍ରହ ଶବ୍ଦଜ) ଆଗ୍ରହ, ଆଦର । ଯଥା—

କରଇ ପୁରୁଣା-ପ୍ରୀତି ମନ ଫୁରୁଣା,
ହୋଇଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୋରେହା । ର. କ.

ସବଗୀ ଯଥା—

କାମି କାମଦୁହା ଗୋଧନ ସୋରେହା
ହୋଇ ଶିଖିଲେ ଗାଇଦୁହାଁ । ର. କ.

ସୋହଡ଼, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସୁସୌଷ୍ଠବ; ସୁଗଠିତ । ଯଥା—

ଶୁଦ୍ଧସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାୟେ ବିରାଜିତ ତେଜ ବର୍ଣ୍ଣ,
ସୋହଡ଼ ସୁନ୍ଦର ନାଥ ଜଗତମୋହନ । ସା. ଭା. ଆ.

ସୋହନ, ସୋହଦ୍ର, ବି. (ସମୁଦ୍ର ଶବ୍ଦଜ) ସମୁଦ୍ର । ଯଥା—

ଆନ ଲୋକର ମୁକାର କେତେମାନ ଅଟେ,
ସୋହନ ଜଳେ ଯେହ୍ନେ ଭାସଇ ଛଟପଟେ ।
ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ସୋଦଦ୍ର, ସୋଦୋଦ୍ର, ବି. (ସହୋଦର ଶବ୍ଦଜ) ଏକ ଗର୍ଭଜାତ ଭ୍ରାତା ।

ସୋହବତ, ବି. (ଯାବନିକ) ସଙ୍ଗ, ସଂସର୍ଗ; ଆଦର । ଯଥା—

ଯେ ହେଉ ଏତେ ଲୁବ୍ଧଚିତ୍ତର ଉପମା ଉପମେୟ ଏତେ
ସୋହବତ ମୋହବତ କାହିଁକ ? ବା. ମା. ପା.

ସୋହାଗ, ବି. (ସୌଭାଗ୍ୟ ଶବ୍ଦଜ, ପ୍ରାକୃତ ସୋହଗ୍ଗ ଶବ୍ଦଜାତ) ଅତିସ୍ନେହ । ଯଥା—

ମଣ୍ଡନ୍ତ ବଦନମଣ୍ଡଳ ନେତ୍ର ସଦା ସୋହାଗେ । ଚ.ଭା.

ସୋହାଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ଟାଙ୍ଗଣା (ଖାର) ।

ସୋହାଗିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ପୂର୍ବେ ଦେଖ) ସ୍ନେହ-ବତୀ । ଯଥା—

ଦୋଳି ଜଳସଙ୍ଗେ ଖେଳୁଅଛୁ ରଙ୍ଗେ
ସୋହାଗିନୀ ମନ ମୋହି । କ. ମ.

ସୋଢ଼େ, } ବି. (ପ୍ରାକୃତ) ଶୋଭାପାଏ । ଶୋଢ଼େ, } ଯଥା—

କାଣ୍ଡଗୁଡ଼େ ସୋଢ଼େ ବାଲା ଉଚତେ । ଲ. ବ.

ସୌକ, ବି. (ସୌଖିକ ଶବଜ) ମଉଜ । ବି°. ମଉଜୀ ।

ସୌକନ, } ବି. (ଯାବନକ) ସଙ୍ଗୀତ ବିଶେଷ ଶୌକାନ, } (Allegro) । ବି. (ସୌଖୀନ ଶବଜ) ସୁଖେଚ୍ଛୁ, ବିଳାସୀ ।

ସୌକୁମାର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ସୁକୁମାର-ଯ) ସୁକୁମାରତା, କୋମଳତା; ଯୌବନ ।

ସୌଖଶାୟନିକ, ବି. (ସୁଖଶୟନ-ଇକ) ବୈତାଳିକ ବା ସ୍ତୁତିପାଠକ; ସୁଖଶୟନ-ଜିଜ୍ଞାସୁ ।

ସୌଖୀନ, ବି. (ସୁଖ-ଇନ) ସ୍ୱଖେଚ୍ଛୁ, ବିଳାସୀ ।

ସୌଖ୍ୟ, ବି. (ସୁଖ-ଯ) ସୁଖ; ସୁଖବସ୍ତୁ ।

ସୌଗନ୍ଧିକ, ବି. (ସୁଗନ୍ଧ-ଇକ) କହ୍ଲାରପୁଷ୍ପ; ନୀଳୋତ୍ପଳ; ପଦ୍ମରାଗମଣି ।

ସୌଜନ୍ୟ, ବି. (ସୁଜନ-ଯ) ସୁଜନତା, ଭଦ୍ରତା, ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ।

ସୌଦାଗର, ବି. (ଯାବନକ) ବ୍ୟବସାୟୀ ।

ସୌଦାମନୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସୁଦାମନ୍ = ପର୍ବତ-ସୌଦାମିନୀ, } ବିଶେଷ-ଅ-ଈ) ବିଦ୍ୟୁତ୍, ବିଜୁଳୀ; ଅପ୍ସରାବିଶେଷ ।

ସୌଧ, ବି. (ସୁଧା-ଅ ସମ୍ବନ୍ଧାଦିଅର୍ଥେ) ରାଜ-ସଦନ, ଇଷ୍ଟକାଦି ନିର୍ମିତ ଭବନ, କୋଠା-ଘର ପ୍ରଭୃତି, ସୁଧାଧବଳିତ ଗୃହ ।

ସୌନ୍ଦ, ବି (ସୁନ୍ଦ-ଅ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ମାରୀଚ ରାକ୍ଷସ ।

ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ବି. (ସୁନ୍ଦର-ଯ) ଶୋଭା, ସୁନ୍ଦରତା ।

ସୌପର୍ଣ୍ଣାଶ୍ମ, ବି. (ସୌପର୍ଣ୍ଣ-ଅଶ୍ମ = ପ୍ରସ୍ତର, ମଣି) ମରକତମଣି; ଗାରୁଡ଼ମଣି ।

ସୌଭାଗ୍ୟ, ବି. (ସୁଭଗ-ଯ) ଶୁଭ ଅଦୃଷ୍ଟ; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; ସୁଭଗତ୍ୱ; ପ୍ରିୟତ୍ୱ; ଯୋଗ-ବିଶେଷ ।

ସୌମିତ୍ର, } ବି. (ସୁମିତ୍ରା-ଅ, ଇ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ସୌମିତ୍ରି, } ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ରାମାନୁଜ; ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ।

ସୌମ୍ୟ, ବି. (ସୋମ-ଯ) ସୋମପୁତ୍ର, ବୁଧ-ଗ୍ରହ; ବିପ୍ର; ସୋମଦୈବତ; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; ଶାନ୍ତମୂର୍ତ୍ତି । ବି. ସୁନ୍ଦର; ପ୍ରସନ୍ନ; ସାଧୁ ।

ସୌର, } ବି. (ସୂର-ଅ, ଇ ଅପତ୍ୟାର୍ଥେ) ସୌରି, } ଶନି; ଯମ; ସୁଗ୍ରୀବ; କର୍ଣ୍ଣ; ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଉପାସକ । ବି° ସୂର୍ଯ୍ୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ସୌରଭ, } ବି. (ସୁରଭି-ଅ, ଯ) ସୁଗନ୍ଧ; ସୌରଭ୍ୟ, } ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; କୁଙ୍କୁମ ।

ସୌଷ୍ଠବ, ବି. (ସୁଷ୍ଠୁ-ଅ) ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ସୁଗଠନ; ଆଧିକ୍ୟ ବା ଉତ୍କର୍ଷ, ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ।

ସ୍କନ୍ଦ, ବି. (ସ୍କନ୍ଦଯୁକ୍ତ ଶତ୍ରୂନ୍ ଶୋଷୟତୀତି ସ୍କନ୍ଦଃ, ଦେବସ୍ତ୍ରୀ ଦର୍ଶନାତ୍ ଈଶ୍ୱରରେତସଃ ସ୍କନ୍ଦତୀତି ସ୍କନ୍ଦଃ—ସ୍କନ୍ଦିର୍ ଗତି ଶୋଷ-ଣୟୋଃ, ସ୍କନ୍ଦ୍ = ଶୋଷଣ ଓ ଗତିକରିବା-ଅ) କାର୍ତ୍ତିକେୟ; ନଦୀତଟ; ରାଜା; ବିଦ୍ୱାନ୍ ।

ସ୍କନ୍ଧ, ବି. (ସ୍କନ୍ଦ୍ୟତେ ଇତି ସ୍କନ୍ଧଃ-ସ୍କନ୍ଦିର୍ ଗତି ଶୋଷଣୟୋଃ ସ୍କନ୍ଦ୍-ଅ, ଦ = ଧ) ଅଂସ-ଦେଶ, କାନ୍ଧ; ଶରୀର; ବ୍ୟୂହ; ମୂଳଠାରୁ ଶାଖା ନିର୍ଗମ ସ୍ଥାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୃକ୍ଷଭାଗ; ସମୂହ; ପଥ; ରାଜା; ସୈନ୍ୟାଧ୍ୟକ୍ଷ; ଷଣ୍ଢର ଚୂଳ; ଗ୍ରନ୍ଥର ପରିଚ୍ଛେଦ; ବିଜ୍ଞାନାଦି ପଞ୍ଚସ୍କନ୍ଧ; ବୌଦ୍ଧମତରେ ଜ୍ଞାନର ପାଞ୍ଚ ଅଂଶ । (ସ୍କନ୍ଧଃ ପ୍ରକାଣ୍ଡେ କାୟେଂସେ ବିଜ୍ଞାନାଦିଷୁ ପଞ୍ଚସୁ । ନୃପେ ସମୁହେ ବ୍ୟୂହେ ଚ— ଇତି ହୈମ ।)

ସ୍କନ୍ଧାବାର, ବି. (ସ୍କନ୍ଧ = ସୈନ୍ୟବ୍ୟୂହ ଆ-ବୃ-ଅ) ଶିବିର, ତମ୍ବୁ; ରାଜାଙ୍କ ଶରୀରରକ୍ଷକ ସେନା ।

ସ୍କୁଲ୍, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ବିଦ୍ୟାଳୟ ।

ସ୍ଖଳନ, ବି. (ସ୍ଖଲ୍ = ସଂଚଳନ-ଅନ) ପତନ; ଧର୍ମରୁ ପତନ; ଧକ୍‌କା; ଭ୍ରମହେବା; ବିକଳ ହେବା; ବାକ୍ୟର ଅର୍ଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ; ବିକୃତି; ସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତି; ଦୋଷ । (ବିଶେ-ଷଣରେ ସ୍ଖଳିତ ହୁଏ ।)

ସ୍ତନ, ବି. (ସ୍ତନ୍ = ଶବ୍ଦକରିବା-ଅ) କୁଚ, ବକ୍ଷୋଜ ।

ସ୍ତନନ୍ଧୟ, ବି. (ସ୍ତନ-ଧେ = ପାନ କରିବା-ଅ) ଦୁଗ୍ଧପୋଷ୍ୟ ଶିଶୁ ।

ସ୍ତନୟିତ୍ନୁ, ବି. (ସ୍ତନୟୁକ୍ତ ସ୍ତନୟିତ୍ନୁଃ) ମେଘ ।

ସ୍ତନିତ, ବି. (ସ୍ତନ୍-ତ) ମେଘଗର୍ଜନ; ବଜ୍ରଧ୍ୱନି । ବିଂ. ଶବ୍ଦକାରକ ।

ସ୍ତବଦ, ବିଂ. (ସ୍ତବ୍ଧ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ସ୍ତବ୍ଧ, ନିଶ୍ଚଳ । ଯଥା—

ସ୍ତବଦ ହୋଇ ବସିଲେ ସମସ୍ତ ନୃପତି । ସା.ଭ୍ର.ଆ.

ସ୍ତବ୍ଧ, ବିଂ. (ସ୍ତନ୍ଭ୍-ତ) ସ୍ତମ୍ଭିତ; ମୂର୍ଚ୍ଛିତ; ଦୃଢ଼ୀଭୂତ; ବଧିର ।

ସ୍ତମ୍ଭ, ବି. (ସ୍ତନ୍ଭ ଅ) ଖୁଣ୍ଟ, ଖମ୍ବ; ସ୍ଥିରଭାବ; ସାତ୍ତ୍ୱିକ ବିକାରବିଶେଷ; ପ୍ରତିବନ୍ଧ, ରୋଧ । (ବିଶେଷଣରେ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୁଏ ।)

ସ୍ତର, ବି. (ସ୍ତୃ-ଅ) ଭୂମି ପ୍ରଭୃତିର ଭାଗବିଶେଷ; ତଳ୍ପ ବା ଶଯ୍ୟା ।

ସ୍ତବ, } ବି. (ସ୍ତୁ = ସ୍ତୁତି କରିବା-ଅ, ତି)
ସ୍ତୁତି, } ପ୍ରଶଂସା; ଗୁଣକୀର୍ତ୍ତନ । (ବିଶେଷଣରେ ସ୍ତୁତ, ସ୍ତୋତା ଓ ସ୍ତାବକ ହୁଏ ।)

ସ୍ତବକ, ବି. (ସ୍ତୁ = ସ୍ତୁତି କରିବା-ଅକ) ଗୁଚ୍ଛ, ପେଣ୍ଡା । (ସ୍ୟାଦ୍ଗୁଚ୍ଛକସ୍ତୁ ସ୍ତବକଃ—ଅମର) ସମୂହ; ଗ୍ରନ୍ଥର ପରିଚ୍ଛେଦ; ସ୍ତନ । ବିଂ. ସ୍ତବକାରକ ।

ସ୍ତିମିତ, ବିଂ. (ସ୍ତିମ୍-ତ) ଆର୍ଦ୍ର; ଓଦା; ନିଶ୍ଚଳ; ଜଡ଼ ।

ସ୍ତିରି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ତ୍ରୀ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ନାରୀ ।

ସ୍ତୂପ, ବି. (ସ୍ତୂପ୍-ଅ) ସମୂହ; ମୃତ୍ତିକାଦିର ଗଦା ।

ସ୍ତେନ, ବି. (ସ୍ତେନ୍-ଅ) ଚୋର, ତସ୍କର; ଚୌର୍ଯ୍ୟ, ଚୋରି ।

ସ୍ତୋକ, ବି. (ସ୍ତୁର୍ = ପ୍ରସନ୍ନ ହେବା-ଅ) ଚାତକ ପକ୍ଷୀ; ଜଳବିନ୍ଦୁ । ବିଂ. ଅଳ୍ପ, ଈଷତ୍ । ଯଥା—

ବକ୍ଷଃସ୍ଥ ସ୍ତୋକ ଭସ୍ମ ବ୍ୟକତ
କରଇଏ ବ୍ରହ୍ମଗୁଣ ସ୍ୱଭାବ । ଜା.ପ ନା.

ସ୍ତୋତ୍ର, ବି. (ସ୍ତୁ = ସ୍ତବ କରିବା-ତ୍ର) ସ୍ତବ, ସ୍ତବପାଠ ।

ସ୍ତୋମ, ବି. (ସ୍ତୋମ୍ = ପ୍ରଶଂସା କରିବା-ଅ) ସମୂହ; ଧନ; ମସ୍ତକ; ଶସ୍ୟ; ଯଜ୍ଞ । ବିଂ. ନତ; ବକ୍ର ।

ସ୍ତ୍ରୈଣ, ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ-ନ) ସ୍ତ୍ରୀସ୍ୱଭାବ । ବିଂ. ସ୍ତ୍ରୀବଶ; ସ୍ତ୍ରୀସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ସ୍ଥଗିତ, ବିଂ. (ସ୍ଥଗ୍-ତ) ନିବୃତ୍ତ; ଅବରୁଦ୍ଧ; ଆବୃତ; ତିରୋହିତ ।

ସ୍ଥପତି, ବି. ସଂ. ଶିଳ୍ପୀ; ସୂତ୍ରଧର; କଞ୍ଚୁକୀ ବା ଅନ୍ତଃପୁରରକ୍ଷକ; ମନ୍ତ୍ରୀ । ବିଂ. ପ୍ରଧାନ ।

ସ୍ଥବିର, ବିଂ. (ସ୍ଥା-ଇର) ବୃଦ୍ଧ; ପ୍ରାଚୀନ; ସ୍ଥିର; ଜୀର୍ଣ୍ଣ ।

ସ୍ଥାଣୁ, ବି. (ସ୍ଥା-ନୁ) ଶିବ; ଖୁଣ୍ଟ, ସ୍ତମ୍ଭ; ଉଇହୁଙ୍କା; ଶାଖାଶୂନ୍ୟ ବୃକ୍ଷ । ବିଂ. ସ୍ଥିର; ସ୍ଥାବର ।

ସ୍ଥାପନ, ବି. (ସ୍ଥା-ଣିଚ୍-ଅନ, ପ ଆଗମ) ରଖିବା, ନିଯୋଗ କରିବା; ଆରୋପଣ । (ବିଶେଷଣରେ ସ୍ଥାପକ, ସ୍ଥାପିତ, ସ୍ଥାପନୀୟ ହୁଏ ।)

ସ୍ଥାଳ, } ବି. (ସ୍ଥା ଅଳ, ଈ) ପାତ୍ରବିଶେଷ,
ସ୍ଥାଳୀ, } ସ୍ତ୍ରୀ. ଥାଳୀ; ପାକପାତ୍ର ।

ସ୍ଥାବର, ବି. (ସ୍ଥା-ବର) ଅଚଳ, ବୃକ୍ଷପର୍ବତାଦି । ବିଂ. ସ୍ଥିତିଶୀଳ ।

ସ୍ଥିତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ଥା-ତି) ଅବସ୍ଥାନ; ସ୍ଥିରତା; ମର୍ଯ୍ୟାଦା; ସୀମାସ୍ଥାନ; ପାଳନ; ଅବସ୍ଥା; ନିବୃତ୍ତି, ନିଷ୍ପତ୍ତି ।

ସ୍ଥିର, ବିଂ. (ସ୍ଥା-ଇର) ଧୀର; ସ୍ଥାୟୀ; ନିଶ୍ଚଳ; ଦୃଢ଼; ନିଯୁକ୍ତ; ନିଶ୍ଚିତ । ବି. ପର୍ବତ; ଦେବତା; ବୃକ୍ଷ; ମୋକ୍ଷ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ, ପୃଥିବୀ) ।

ସ୍ଥୂଳ, ବିଂ. (ସ୍ଥୂଳ୍-ଅ) ପୁଷ୍ଟ, ମୋଟା; ମନ୍ଦ; ପ୍ରକାଣ୍ଡ; ମୂର୍ଖ । (ସ୍ଥୂଳର ଅତିଶୟାର୍ଥରେ ସ୍ଥବୀୟାନ୍ ଓ ସ୍ଥବିଷ୍ଠ ହୁଏ ।)

ସ୍ଥେୟ, ବିଂ. (ସ୍ଥା-ଯ) ସ୍ଥିରତର; ସ୍ଥାପନୀୟ । ବି. ବିବାଦପକ୍ଷର ନିର୍ଣ୍ଣେତା, ମଧ୍ୟସ୍ଥ ।

ସ୍ନପନ, ବି. (ସ୍ନପି-ଅନ) ସ୍ନାନ; ଅଭିଷେକକରଣ; ଆର୍ଦ୍ରୀକରଣ; ଧୌତକରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ସ୍ନପିତ ହୁଏ ।)

ସ୍ନାନ, ବି. (ସ୍ନା = ସ୍ନାନ କରିବା-ଅନ) ସର୍ବାଙ୍ଗକ୍ଷାଳନ, ଅବଗାହନ; ସ୍ନାନସାଧନ ବସ୍ତୁ; ଗନ୍ଧଚୂର୍ଣ୍ଣାଦି, ତୈଳ ହରିଦ୍ରାଦି । (ବିଶେଷଣରେ ସ୍ନାତ, ସ୍ନାପକ, ସ୍ନାୟୀ ଓ ସ୍ନାନୀୟ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ସ୍ନାନପୌର୍ଣ୍ଣମୀ, ବି. ସଂ. ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୌର୍ଣ୍ଣମୀ । (ଏ ଦିନ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ମହା-ସ୍ନାନ ହୁଏ ।)

ସ୍ନାୟୁ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ନାତି ସଦାଆର୍ଦ୍ରୀ ଭବତି ସ୍ନାୟୁଃ, ସ୍ନା-ଉ, ଯ ଆଗମ) ସର୍ବଦେହ-ବ୍ୟାପୀ ସୂକ୍ଷ୍ମଶିରାବିଶେଷ ।

ସ୍ନାହାନ, ବି. (ସ୍ନାନ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ନାନ । ଯଥା—
କୁବୁଜା କୁଙ୍କୁମ ଲେପନ, ତକ୍ଷଣେ ସାରିଲ ସ୍ନାହାନ । ଭ୍ର. ଦ. ସ୍କ

ସ୍ନିଗ୍ଧ, ବିଂ. (ସ୍ନିହ୍-ଚିକ୍କଣ ହେବା, ପ୍ରୀତ ହେବା-ତ) ଚିକ୍କଣ; କୋମଳ; ମଧୁର; ସୁନ୍ଦର; ସ୍ନେହର ପାତ୍ର; ନିବିଡ଼; ସୁଶ୍ରାବ୍ୟ; ଶୀତଳକାରକ; ସ୍ନେହଯୁକ୍ତ । ବି. ସଖା; ତେଜଃ; ମଜ୍ଜା; ଭାତମଣ୍ଡ ।

ସ୍ନୁଷା, ବି ସ୍ତ୍ରୀ. (ଗୃହବ୍ୟାପାରସ୍ତୁ ଜଳଂ ସ୍ନୌତୀତି ସ୍ନୁଷା-ସ୍ନୁ ପ୍ରସ୍ରବଣେ, ସ୍ନୁ = ଜଳ ବହିବା-ସ-ଆ) ପୁତ୍ରବଧୂ ।

ସ୍ନେହ, ବି. (ସ୍ନିହ୍ = ପ୍ରୀତ ହେବା, ଚିକ୍କଣ ହେବା-ଅ) ପ୍ରେମ; ଦୟା; ବାତ୍ସଲ୍ୟ; ତୈଳାଦି ଦ୍ରବବସ୍ତୁ; ପ୍ରିୟବସ୍ତୁ । (ବିଶେ-ଷଣରେ ସ୍ନେହିତ ଓ ସ୍ନେହୀ ହୁଏ ।)

ସ୍ନେହା, ବିଂ. (ସ୍ନେହୀ ପଦ ଜାତ) ସ୍ନେହୀ । ଯଥା—
ବଲ୍ଲଭ ମୃଦୁବାଣୀ, ଶୁଣି ତରୁଣୀମଣି,
ଧୀରେ କହେ କି ସ୍ନେହା । ଲ. ବ.

ସ୍ପନ୍ଦ, ସ୍ପନ୍ଦନ, ବି. (ସ୍ପନ୍ଦ୍ = କିଞ୍ଚିଚ୍ଚଳନ-ଅ, ଅନ) ଈଷତ୍ କମ୍ପନ; ଚଳନ; ସ୍ଫୁରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ସ୍ପନ୍ଦିତ ହୁଏ ।)

ସ୍ପର୍ଶ, ସ୍ପର୍ଶନ, ବି. (ସ୍ପୃଶ୍-ଅ, ଅନ) ପରଶ, ଛୁଇଁବା; ଦାନ; ଗ୍ରହଣ; ବାୟୁ । (ବିଶେ-ଷଣରେ ସ୍ପର୍ଶକ, ସ୍ପର୍ଶୀ, ସ୍ପୃଷ୍ଟ ପ୍ରଭୃତି ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ସ୍ପଷ୍ଟ, ବିଂ. (ସ୍ପଶ୍ = ପ୍ରକାଶ କରିବା-ତ) ସ୍ଫୁଟ, ବ୍ୟକ୍ତ, ପ୍ରକାଶିତ ।

ସ୍ପୃହା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ପୃହ୍ = ଇଚ୍ଛା କରିବା ଅ, ଆ) ବାଞ୍ଛା, ଗ୍ରହଣେଚ୍ଛା, ଲୋଭ; ଗଣନା । (ବିଶେଷଣରେ ସ୍ପୃହଣୀୟ, ସ୍ପୃହୟାଳୁ ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ସ୍ଫଟିକ, ବି. (ସ୍ଫଟ୍ = ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କରିବା-ଇକ) ଅତି ସ୍ୱଚ୍ଛ ଶୁକ୍ଳ ପ୍ରସ୍ତରବିଶେଷ; ମଣି-ବିଶେଷ, ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତମଣି ।

ସ୍ଫୁଟ, ବିଂ. (ସ୍ଫୁଟ୍-ଅ) ବିକଶିତ; ସ୍ପଷ୍ଟ; ବ୍ୟକ୍ତ; ପ୍ରଦୀପ୍ତ; ନିର୍ମଳ; ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ; ବିସ୍ତୃତ; ଶୁଭ୍ର; ଜ୍ଞାତ ।

ସ୍ଫୁରଣ, ସ୍ଫୁରଣା, ବି. (ସ୍ଫୁର୍-ଅନ, ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ଈଷତ୍ କମ୍ପନ; ଦୀପ୍ତି । (ବିଶେଷଣରେ ସ୍ଫୁରିତ ହୁଏ ।)

ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତି, ବି. (ସ୍ଫୁର୍-ତି) କମ୍ପନ; ହର୍ଷ; ପ୍ରତିଭା; ବିକାଶ ।

ସ୍ଫୋଟନ, ବି. (ସ୍ଫୁଟ୍-ଅନ) ବିଦାରଣ; ବିକାଶନ, ପ୍ରକାଶନ ।

ସ୍ମସ୍ତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସସ୍ତୀ ଶବ୍ଦଜ) ସସ୍ତୀ । ଯଥା—
ସବୁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କପରେ ସେ ଅଟନ୍ତି ମହାସସ୍ତୀ । ନୃ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ସ୍ମପନା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ୱପ୍ନା ବା ସ୍ୱପ୍ନବତୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ । ଯଥା—
ସତ୍ୟବତୀ ସ୍ୱପନା ସୁନ୍ଦରୀ ଶକୁନ୍ତଳା । ନୃ. ସୁ. ପ. ତ.

ସ୍ମର, ବି. (ସ୍ମୃ-ଅ) କନ୍ଦର୍ପ; ସ୍ମରଣ ।

ସ୍ମରଣ, ବି. (ସ୍ମୃ-ଅନ) ଧ୍ୟାନ ବା ଚିନ୍ତା; ସ୍ମରିବା, ମନେ ପକାଇବା । (ବିଶେ-ଷଣରେ ସ୍ମୃତ, ସ୍ମରଣୀୟ, ସ୍ମର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ସ୍ମାରକ ପ୍ରଭୃତି ପଦ ହୁଏ ।)

ସ୍ମିତ, ବି. (ସ୍ମି = ଈଷତ୍ ହସିବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ) ମନ୍ଦହାସ । ବିଂ. ବିସ୍ମିତ; ବିକସିତ ।

ସ୍ମୃତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ମୃ-ତି) ସ୍ମରଣ; ଇଚ୍ଛା; ବୁଦ୍ଧି; ମନ୍ୱାଦି ପ୍ରଣୀତ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର । (ବିଶେ-ଷଣରେ ସ୍ମୃତ ହୁଏ ।)

ସ୍ୟନ୍ଦନ, ବି. (ସ୍ୟନ୍ଦ୍ = କ୍ଷରଣ ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ) କ୍ଷରଣ; ଗତି; ଜଳ; ରଥ; ବାୟୁ ।

ସ୍ୟୂତ, ବି. (ସୀବ୍ = ସିଲାଇବା-ତ) ଭୃଣ୍ଡି; ଥଳି; ସୂତ୍ରନିର୍ମିତ ପାତ୍ର । ବିଂ. ବୁଣିବା; ସିଲାଇ କରିବା; ରଫୁ କରିବା; ଗ୍ରଥିତ ।

ସ୍ରଜ୍, ସ୍ରକ, ସ୍ରଗ, ବି. ସଂ. ମାଳା ପୁଷ୍ପାଦିର ହାର ।

ସ୍ରବ, ସ୍ରବଣ, ସ୍ରୁତି, ବି. (ସ୍ରୁ = ସ୍ରବିବା-ଅ, ଅନ, ତି) କ୍ଷରଣ, ଗଳନ; ପତନ; ଉତ୍ସ, ଝର । (ବିଶେଷଣରେ ସ୍ରୁତ ଓ ସ୍ରାବକ ଏବଂ ବିଶେଷ୍ୟରେ ସ୍ରାବ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।)

ସ୍ରବନ୍ତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ରବତ୍-ଈ) ନଦୀ ।

ସ୍ରଷ୍ଟା, ବି. (ସୃଜ୍-ତୃ) ବିଧାତା, ବ୍ରହ୍ମା । ବିଂ. ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ।

ସ୍ରାଗ, ବି. (ସରାଗ ଶବ୍ଦର ରୂପାନ୍ତର) ସ୍ନେହ । ଯଥା—

ପତ୍ନୀଠାରେ ଗୁରୁସ୍ତର ନ ଆଏ କି ସ୍ରାଗ । ନୃ.ସୂ ଚ.ଚ.

ସ୍ରୋତ, ସ୍ରୋତସ୍, ବି. (ସ୍ରୁ ଵଣ୍ଣିତ ସ୍ରୋତଃ—ସ୍ରୁ ପ୍ରସ୍ରବଣେ) ନଦ୍ୟାଦିର ଜଳପ୍ରବାହ; କର୍ଣ୍ଣାଦି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାର; ହସ୍ତିର ସପ୍ତବିଧ ମଦକ୍ଷରଣ । (ସ୍ରୋତ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେ ନିମ୍ନଗାରୟେ—ଅମର ।)

ସ୍ରୋତସ୍ୱାନ୍, ସ୍ରୋତସ୍ୱତ୍, ବିଂ. (ସ୍ରୋତସ୍-ବତ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ସ୍ରୋତୋବିଶିଷ୍ଟ । ବି. (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ) ନଦୀ । ବିଂ. ସ୍ରୋତୋବିଶିଷ୍ଟା । (ନଦୀ ଅର୍ଥରେ ସ୍ରୋତସ୍ୱିନୀ ଓ ସ୍ରୋତୋବହା ହୁଏ ।)

ସ୍ୱ, ବି. [ସ୍ୟତିଦୁଃଖଂ ସ୍ୱଃ—ଷୋଽନ୍ତକର୍ମଣି; ସୋ = (ଦୁଃଖ) ନାଶ କରିବା-ବନ୍]ଜ୍ଞାତି; ବନ୍ଧୁ; ଧନ, ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ । ସର୍ବଂ. ଆତ୍ମା, ସ୍ୱୟଂ; ଜୀବାତ୍ମା । ବିଂ. ସ୍ୱକୀୟ, ଆପଣାର ।

ସ୍ୱଚ୍ଛ, ବିଂ. (ସୁ-ଅଚ୍ଛ) ନିର୍ମଳ; ଶୁଭ୍ର ବା ଶୁକ୍ଳ; ସୁସ୍ଥ ବା ନୀରୋଗ । ବି. ସ୍ଫଟିକ ।

ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ, ବିଂ. (ସ୍ୱକୀୟ ଏବ ଛନ୍ଦୋଽଭିପ୍ରାୟୋ ଯସ୍ୟ ସଃ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦଃ) (ସ୍ୱ = ନିଜ-ଛନ୍ଦ = ଅଭିପ୍ରାୟ) ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର;ଅବାଧିତ; ସୁସ୍ଥ;ଅଯତ୍ନଜାତ ।

ସ୍ୱତଃ, ଅଂ. ସଂ. ନିଜଠାରୁ ସ୍ୱୟଂ ।

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର, ବିଂ. (ସ୍ୱ-ତନ୍ତ୍ର) ସ୍ୱାଧୀନ ।

ସ୍ୱତ୍ୱ, ବି. (ସ୍ୱ-ତ୍ୱ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ଅଧିକାର, ଧନାଦିରେ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ।

ସ୍ୱନ, ବି. (ସ୍ୱନ୍-ଅ) ଶବ୍ଦ, ସ୍ୱର ।

ସ୍ୱପନ, ସ୍ୱପ୍ନ, ବି. (ସ୍ୱପ = ଶୋଇବା-ଅନ, ନ) ନିଦ୍ରା, ନିଦ୍ରିତାବସ୍ଥାରେ ବିଷୟାନୁଭବ ।

ସ୍ୱଭାବ, ବି. (ସ୍ୱ-ଭାବ) ଆତ୍ମଭାବ; ପ୍ରକୃତି; ଅଭିପ୍ରାୟ ।

ସ୍ୱୟମ୍ବର, ବି. (ସ୍ୱୟଂ-ବୃ = ବରିବା-ଅ) ସ୍ୱୟଂ ପତିଗ୍ରହଣ ।

ସ୍ୱୟମ୍ଭୁ, } ବି. (ସ୍ୱୟଂ-ଭୂ-କ୍ୱିପ୍) ବ୍ରହ୍ମା;
ସ୍ୱୟମ୍ଭୂ, } ବିଷ୍ଣୁ; ମହେଶ୍ୱର; ସମୟ ।

ସ୍ୱର୍, ଅଂ. (ଶାସ୍ତ୍ରେଷୁ ସ୍ୱର୍ଯ୍ୟତେ ଇତି ସ୍ୱର୍, ସ୍ୱୃ ଶବ୍ଦୋପତାପୟୋଃ, ସ୍ୱୃ-କ୍ୱିପ୍) ସ୍ୱର୍ଗ; ଆକାଶ;ପ୍ରଭା;ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ସୁଖ; ପରଲୋକ ।

ସ୍ୱର, ବି. (ସ୍ୱୃ-ଅ) ଶବ୍ଦ; କଣ୍ଠଧ୍ୱନି; ଷଡ୍‌ଜ ପ୍ରଭୃତି ଗାନଧ୍ୱନି; ଅକାର ପ୍ରଭୃତି ବର୍ଣ୍ଣ ।

ସ୍ୱରୁ, } ବି. (ସ୍ୱୃ = ଉପତାପ ଓ ଶବ୍ଦ
ସ୍ୱରୁସ୍, } କରିବା-ଉ, ଉସ୍) ବଜ୍ର ।

ସ୍ୱର୍ଗ, ବି. (ସୁଷ୍ଟୁ ଋଜ୍ୟତେ ସ୍ଥୀୟତେଽସ୍ମିନ୍ନିତି ସ୍ୱର୍ଗଃ ଋଜ୍ ଗତି ସ୍ଥାନାର୍ଜନୋପାର୍ଜନେଷୁ, ସୁ-ଋଜ୍ = ଅବସ୍ଥାନ କରିବା-ଅ—ଯହିଁରେ ଅତି ଉତ୍ତମ ଅବସ୍ଥାନ ହୁଏ) ଦେବଲୋକ; ଭୂର୍ଭୁବଃସ୍ ପ୍ରଭୃତି ଲୋକ;ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ସୁଖ ।

ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, ବି. (ସୁ = ସୁନ୍ଦର, ଅର୍ଣ୍ଣ = ବର୍ଣ୍ଣ-ଯାହାର) ସୁନା; ନାଗକେଶର; ଧୁସ୍ତୁର ।

ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକାର, ବି. (ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-କୃ-ଅ) ସୁନାରିଜାତି ।

ସ୍ୱର୍ଭାନୁ, ବି. (ସ୍ୱର୍ = ସ୍ୱର୍ଗ-ଭାନୁ = କିରଣ) ରାହୁଗ୍ରହ ।

ସ୍ୱସା, ବି ସ୍ତ୍ରୀ. (ସ୍ୱସୃ—ସୁଷ୍ଟୁ ଅସ୍ୟତି ସୋଦରସ୍ୟାସମିତି ସ୍ୱସା-ଅସ୍ କ୍ଷେପଣେ, ସୁ-ଅସ୍ = କ୍ଷେପଣ କରିବା-ଋ)ଯେ ସହୋଦରର ଆୟାସ ପ୍ରକ୍ଷେପ କରେ, ଭଗିନୀ ।

ସ୍ୱସ୍ତି, ବି. (ସୁ=ଶୁଭ-ଅସ୍=ହେବା-ତି)ଆଶୀର୍ବାଦ; ଶୁଭ; ପୁଣ୍ୟାଦି ସ୍ୱୀକାର; ସନ୍ତୋଷ ।

ସ୍ୱସ୍ତିକ, ବି. (ସ୍ୱସ୍ତି-କ) ଗୃହଦ୍ୱାରଯୁକ୍ତ ପ୍ରାସାଦ; ଯୋଗାଙ୍ଗ ଆସନବିଶେଷ; ମାଙ୍ଗଳିକ ଦ୍ରବ୍ୟ; ଚତୁଷ୍ପଥ; ସର୍ପଫଣା ।

ସ୍ୱସ୍ଥ ବିଂ. (ସ୍ୱ-ସ୍ଥା-ଅ)ନିରୁଦ୍‌ବିଗ୍ନଚିତ୍ତ; ସନ୍ତୁଷ୍ଟଚିତ୍ତ; ସୁସ୍ଥ । (ସ୍ୱର୍-ସ୍ଥା-ଅ) ସ୍ୱର୍ଗସ୍ଥ; ମୃତ ।

ସ୍ୱାକ୍ଷର, ବି. ସଂ. ଦସ୍ତଖତ୍, ସହି ।

ସ୍ୱାଗତ, ବି. (ସୁ = ଶୁଭ-ଆଗତ = ଆଗମନ) ଶୁଭଗମନ; କୁଶଳପ୍ରଶ୍ନ ।

ସ୍ୱାଦ, ସ୍ୱାଦନ, ବି. (ସ୍ୱଦ୍-ଅ, ଅନ) ରସଗ୍ରହଣ, ରସାନୁଭବ । (ବିଶେଷଣରେ ସ୍ୱାଦିତ ହୁଏ ।)

ସ୍ୱାଦୁ, ବିଂ. (ସ୍ୱଦ୍-ଉ) ମଧୁର; ମନୋଜ୍ଞ । ବି. ମଧୁର ରସ ।

ସ୍ୱାଧ୍ୟାୟ,ବି.(ସୁ-ଆ-ଅଧ୍ୟାୟ = ଅଧ୍ୟୟନ)ବେଦପାଠ; ମନ୍ତ୍ରାଦିଜପ; ବେଦାଂଶବିଶେଷ ।

ସ୍ୱାନ, ବି. (ସ୍ୱନ୍ = ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ)ଶବ୍ଦ, ଧ୍ୱନି ।

ସ୍ୱାପ, ବି. (ସ୍ୱପ୍-ଅ) ନିଦ୍ରା; ସ୍ୱପ୍ନ ।

ସ୍ୱାମୀ, ସ୍ୱାମିନ୍, } ବି. (ସ୍ୱ = ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ-ମିନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ଅଧିପତି, ପ୍ରଭୁ; ରାଜା; ଭର୍ତ୍ତା; ପଣ୍ଡିତ ବ୍ରାହ୍ମଣ; ଗୁରୁ; ପରମହଂସ; ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ; ପତି; ଗରୁଡ଼ ।

ସ୍ୱାର୍ଥ, ବି. (ସ୍ୱ-ଅର୍ଥ) ସ୍ୱକାର୍ଯ୍ୟ; ନିଜପ୍ରୟୋଜନ; ଆପଣାର ଅର୍ଥ ।

ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ବି. (ସୁସ୍ଥ-ଯ) ସୁସ୍ଥତା, ଆରୋଗ୍ୟ; ସନ୍ତୋଷ; ନିରୁଦ୍‌ବେଗ; ସୁଖ ।

ସ୍ୱାହା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. [ସୁ-ଆ-ହ୍ୱେ = (ଦେବତାଙ୍କ) ଆହ୍ୱାନ-ଅ-ଆ] ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ଅଗ୍ନିରେ ଘୃତପ୍ରଦାନ; ଅଗ୍ନିଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା; ଆହୁତି ।

ସ୍ୱିନ୍ନ, ବିଂ. (ସ୍ୱିଦ୍ = ଘର୍ମାକ୍ତହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ତ, ତ = ନ) ଘର୍ମାକ୍ତ, ସ୍ୱେଦଯୁକ୍ତ; ଆର୍ଦ୍ର; ପକ୍ୱ; କ୍ଲିନ୍ନ ।

ସ୍ୱୀକାର, ବି. (ସ୍ୱ-କାର-ଅଭୂତ ତଦ୍ଭାବାର୍ଥେ ଚ୍ୱି ବା ଈ) ଆପଣାର କରିବା; ଅଙ୍ଗୀକାର; ଆୟତ୍ତୀକରଣ, ବଶୀକରଣ । (ବିଶେଷଣରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୁଏ ।)

ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ, ବିଂ. (ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରିନ୍—ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର-ଇନ୍) ସ୍ୱାଧୀନ; ଯେ ଅନ୍ୟକୃତ ବିଧି ନିୟମାଦି ମାନେ ନାହିଁ, ଯେ ନିଜ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ, ଅବାଧ ।

ସ୍ୱେଦ, ବି. (ସ୍ୱିଦ୍=ଘର୍ମାକ୍ତହେବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅ) ତାପ; ଘର୍ମ, ଝାଳ; କ୍ଲେଦ; ବାଷ୍ପ; ଉଷ୍ମ ।

ସ୍ୱୈର, ବିଂ. (ସ୍ୱ-ଈର୍ = ଗମନ ଓ ପ୍ରେରଣ କରିବା-ଅ) ସ୍ୱାଧୀନ; ମନ୍ଦ; ଜଡ଼ । ବି. ସ୍ୱେଚ୍ଛାଧୀନତା; ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର ।

ସ୍ୱୈରୀ,ବିଂ.(ସ୍ୱୈରିନ୍-ସ୍ୱୈର=ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାର-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ, ଅବାଧ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଈ= ସ୍ୱୈରିଣୀ) କୁଳଟା, ବ୍ୟଭିଚାରିଣୀ ।

ହ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମାଳାର ତ୍ରୟସ୍ତ୍ରିଂଶବର୍ଣ୍ଣ । ବି. (ହା = ତ୍ୟାଗକରିବା; କିମ୍ବା ହନ୍ = ବଧକରିବା-ଅ) ଶିବ; ବିଷ୍ଣୁ; ଜଳ; ଶୂନ୍ୟ; ଗମନ; ଧାରଣ; ମଙ୍ଗଳ; ସ୍ୱର୍ଗ; ରକ୍ତ; ଘୋଟକ; ଭୟ; ଧ୍ୟାନ; ଆକାଶ; ଜ୍ଞାନ; ଚନ୍ଦ୍ର; ଯୁଦ୍ଧ; ରୋମାଞ୍ଚ; ଗର୍ବ; ଚିକିତ୍ସକ; କାରଣ; ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ଈଶ୍ୱର; ଆନନ୍ଦ; ଆହ୍ୱାନ; ଅପ୍ରଶସ୍ତ; ମଣିର ପ୍ରଭା; ବୀଣାର ଧ୍ୱନି । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବୀଣା । ଅଂ. ସମ୍ବୋଧନ; ପାଦପୂରଣାର୍ଥକ; କୋପ; ନିନ୍ଦା; ନିଯୋଗ; ନିଗ୍ରହ; ଚନ୍ଦନ; ମୃତ୍ୟୁ । ବିଂ. ଉଚ୍ଛସିତ; ମତ୍ତ; ସୁରାମତ୍ତ ।

ହଇ, ହୋଇ, ଅ°. (ଦେଶଜ) ସମ୍ମତିସୂଚକ । ଯଥା—
ଶୁଣିଣ ଭୀମସେନ ବୋଇଲା ହଇ ହଇ । ନୃ.ପୁ.ସ.ତ.
ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—
କେବଳ ପ୍ରହରୀ, ସାବଧାନ କରି କୁହାଟଇ
ହଇ ହଇ । କ. ମ.

ହଇଜା, ବି. (ଯାବନିକ) ବିସୂଚିକା; ଝାଡ଼ା । ଯଥା—
ଅନେକ ଆମଲା ହଇଜା ସମୟରେ ମରିବାକୁ
ସୁଦ୍ଧା ଫୁରସତ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଛ. ସା.

ହଇରାଣ, ହୟରାଣ, } ବି. (ଯାବନିକ ହୟରାନ ଶବ୍ଦଜ) ହରକତ, ହରବର । ଯଥା—
ହଇରାଣ ହଅ କାହିଁକି ଏତେ,
ହଇରାଣ ଆଉ ହେବ କେ କେତେ । ସଙ୍ଗୀତ ।
ବି°. କ୍ଳାନ୍ତ ।

ହଇରେ, ହୈରେ, } ଅ°. (ଦେଶଜ) ନୀଚ ସମ୍ବୋଧନ; ପ୍ରଶ୍ନ ।

ହଇଲେ, ହୈଲେ, } ଅ°. (ଦେଶଜ) ନୀଚ ସ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ବୋଧନ; ପ୍ରଶ୍ନ ।

ହଇହେ, ହୈହେ, } ଅ°. (ହଂହୋ ଶବ୍ଦଜ) ଉଚ୍ଚ ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ବୋଧନ; ପ୍ରଶ୍ନ ।

ହଇହୋ, ହୈହୋ, } ଅ°. (ହଂହୋ ଶବ୍ଦଜ) ମଧ୍ୟମ ଭଳି ବ୍ୟକ୍ତିର ସମ୍ବୋଧନ; ପ୍ରଶ୍ନ ।

ହଉ, ହେଉ, ଅ°. (ଦେଶଜ) ସମ୍ମତିସୂଚକାର୍ଥ । ଯଥା—
ଶୁଣି ତା ଗୁରସ୍ତ ହଉ ବୋଇଲା,
ଝିଅ ଅନୁରୂପେ ବର ଖୋଜିଲା । ହା. ତ.

ହଁ, ଅ°. (ଦେଶଜ) ସମ୍ମତିସୂଚକାର୍ଥ ।

ହଁଭରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସମ୍ମତି କରିବା ।

ହଂସ, ବି. (ହନ୍ = ବଧ କରିବା-ସ) ସୁନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପକ୍ଷିବିଶେଷ; ବିଷ୍ଣୁ; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ପରମାତ୍ମା; ବ୍ରହ୍ମା; ଶିବ; ଅଶ୍ୱ; ମାତ୍ସର୍ଯ୍ୟ; ମନ୍ତ୍ରବିଷ; ଗୂଢ଼ମନ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ନିର୍ଲୋଭ ଯତି; ପର୍ବତ; ଦେହସ୍ଥ ବାୟୁବିଶେଷ । (ଅନ୍ୟ ନାମର ପରବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ) ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ।

ହଂସକ, ବି°. (ହଂସ-କୈ = ପ୍ରକାଶ ପାଇବା-ଅ) ପାଦାଭରଣବିଶେଷ, ନୂପୁର ବା ପାଦ-ବଳୟ । (ହଂସ-କ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ରାଜହଂସ, ହଂସ ।

ହଂସରାଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ ।

ହଂସା, ବି. (ହଂସ ଶବ୍ଦଜ) ହଂସ । ଯଥା—
ସେ ରନ୍ଧ୍ର ବାଟେ ଅମୃତ ଝରଇ ଝରଝର,
ସେ ଝର ଶୁଖିଗଲେ ଉଡ଼ଇ ହଂସାଘର । ନୃ.ପୃ.ତ୍ରୁ.ତ.
ଫଂକାସି ବା ଧୈର୍ଯ୍ୟ । ଯଥା—
ସେ ହକରା ଶୁଣି ଦାସଙ୍କ ଉଡ଼ିଲା ହଂସା । ଛ.ବ.

ହଂସାମୁଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) ଶଗଡ଼ର ଦୁଇ ଦଣ୍ଡାକୁ ଯୋଡ଼ିବା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ । (ଯହିଁରେ ଜୁଆଳି ବାନ୍ଧନ୍ତି ।)

ହଂସୁଳିରୁଳି, ହଂସତୂଳି, ହଂସତୁଳି, } ବି. (ହଂସ-ତୁଳ—ଏ ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ହଂସପକ୍ଷୀରେ ନିର୍ମିତ ଶେଯ । ଯଥା—
କାଟେ ଖଟ ବୋଲି ହଂସୁଳିରୁଳିକି ମୁଞ୍ଚି ଧୂଳିକି
ସୁଖ ପାଇଲେ ହେ । ବ. ର.

ହକ, ହକକ, ବି. (ଯାବନିକ) ସ୍ୱତ୍ୱ, ଯଥାର୍ଥ ବା ନ୍ୟାଯ୍ୟ ।

ହକନାକେ, କ୍ରି. ବି°. (ଦେଶଜ) ଅକାରଣରେ, ଭୁଲ୍ଟାରେ ।

ହକରା, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ହକ୍କାର ଶବ୍ଦଜ) ଡାକରା । ଯଥା—
ରାଜାଙ୍କ ହକରା ଆସିଲା ଦାସଙ୍କ ପ୍ରତି । ଛ. ବ.
ବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନମାନଙ୍କରେ ଦଶହରା ଦିନ ଦେବଦେବୀ ପ୍ରସାଦ ମାଂସଭାଗ; ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଜାତିରେ ନବବଧୂ ଆନୟନାର୍ଥ ଦେବା ଯୋଗାଡ଼ ।

ହକଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ରାଦି ଧୋଇବା ।

ହକସ, ବି. (ଦେଶଜ) ଈର୍ଷା ।

ହକାରିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ହକ୍କାର ଶବ୍ଦଜ) ଡାକିବା ।

ହକାଳବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବସ୍ତ୍ରାଦି ଧୌତ କରିବା ।

ହକାହକ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ହକ୍କାର ଶବ୍ଦଜ) ଡ଼ାକାଡ଼କ । ଯଥା—

ହକାହକ ହୋଇ ଦେବଙ୍କର ପୁଅ ଗୁଲେ,
ଖେଳିବା ଆସ ବୋଲି ପ୍ରଥମୁ ଛୋଡ଼ କଲେ ।
ନୃ. ପୁ ଦ୍ୱି. ଚ.

ହକକତ, } ବି. (ଦେଶଜ) ନିବେଦନ,
ହକଗତ, } ଗୁହାରି; ହାଲଚାଲ । ଯଥା—

ସେ ଏକଦିନରେ, କେତକୀଦଳରେ,
ଲେଖିବା ହକଗତ । ସ. ସ.

ହକ୍କ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଗଜସମାହ୍ୱାନ, ହାତିର ଡ଼ାକ ।

ହଗ, ହଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ମଳତ୍ୟାଗ; ଅତିସାର ।

ହଗରି, ହଗୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଅତିସାର, ରୋଗବିଶେଷ । ଯଥା—

ପିଲୋହି ପେଟଟଣା ହଗରି ମୁଠାବାଡ଼ି । ନୃ. ପୁ. ସ ଚ.

ବିଂ. ଯେ ଅନେକ ବାର ମଳତ୍ୟାଗ କରୁଥାଏ; ଡ଼ରୁଆ, ଖତ ।

ହଗିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ମଳତ୍ୟାଗ କରିବା ।

ହଙ୍ଗମା, ହଙ୍ଗାମ, ବି. (ଯାବନିକ) କଳହ ।

ହଙ୍ଗାମୀ, ବି. (ଯାବନିକ) କଳହକାରୀ ।

ହଜମ, ବି. (ଯାବନିକ) ଅନ୍ନପରିପାକ; ଆତ୍ମସାତ୍କରଣ । ଯଥା—

ମାଦକ ହଜମ ଯେ କରି ଜାଣେ,
ଜଗତ ଜିଣେ ସେ ଆପଣା ଜ୍ଞାନେ । ଉ. ସା.

ହଜରତ, ବି. (ଆରବ୍ୟ) ମହାତ୍ମା; ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ବୋଧନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ; ପ୍ରଭୁ ।

ହଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ନ ଦିଶିବା; ହରଣ । ବିଂ. ହରଣ କରାଯାଇଥିବା; ହୃତ; ଯେ ହରଣ କରେ । ଯେପରି—ଜ୍ଞାନହଜା ।

ହଜାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ହରାଇବା । ଯଥା—

ପ୍ରାଣସଙ୍ଗିମା ସଙ୍ଗସୁଖ ହଜାଇ । ମେ. ଦୂ.

ହଜାର, ବି. (ଦେଶଜ) ସହସ୍ର, ଦଶଶତ ।

ହଜିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନଷ୍ଟହେବା । ଯଥା—

ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଜ୍ଞାନ ହଜିଲା । ବି. ଗୀ

ନ ଦିଶିବା, ହୃତ ହେବା ।

ହଜୁର, ବି. (ଯାବନିକ) ଶ୍ରୀମୁଖ, ବଡ଼ଲୋକ ଏବଂ ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ, ପ୍ରଭୁ ।

ହୁଜ୍ଜତ, ହଜତ, ବି. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ତର୍କବିତର୍କ; ଝଗଡ଼ା ।

ହଞ୍ଜେ, ହଞ୍ଜା, ବି. ସଂ. ନାଟ୍ୟରେ ନୀଚ ବା ଭୃତ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କର ସମ୍ବୋଧନସୂଚକ ଶବ୍ଦ ।

ହଟ, ହଟି, ବି. (ହଠ ଶବ୍ଦଜ) ବଳାତ୍କାର, ଜୋର; ଅଳି, କଟାଳ । ଯଥା—

ତାରି ଯେଣୁ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ କଲା ତ ଏତେ ହଟି,
ବୁଝିଲେ ସଖି ! କପାଁ ଗୁନ୍ତୁଣ ଦିଅନ୍ତାଟି । ନୃ. ପୁ ପ୍ର. ଚ.

(ଦେଶଜ) କୌତୁକ । ଯଥା—

ବଳମ୍ବେ ମୋ କରି ହଟ,
ବିଧାନ ଯେ କରୁଛୁ ଲୁଚିବା କପଟ । ବୈ. ବି.

ତାମସା । ଯଥା—

କପାଁ ଆମ୍ଭ ଲଟ ନେଇ ଏଡ଼େ ହଟ
କରୁଛ ରସିକ ନାଗର । ର. ନ.

ନାନାରୂପକରଣ ବା ଗାରଡ଼ି, କୁହୁକ । ଯଥା—

ଆସିଛୁ ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ କର୍ଣ୍ଣାଟ ତା ରାଜ୍ୟ,
ଶୁଣି ତୁମ୍ଭ ଦାଣ୍ଡ ଗୁଣ ଜଣିବାକୁ ହଟ । ଲ. ବ.

ହଟଚମଟ, } ବି. (ଦେଶଜ) କୁହୁକ ।
ହଟଷ୍ଟମଟ, } ଯଥା—

ହଟଚମଟ ବିଦ୍ୟା ଦେଖାଅ କେତେ ଆଣି । ନୃ. ପୁ ଚ. ଚ.

ହଟଚମଟିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୁହୁକିଆ ।
ହଟଷ୍ଟମଟିଆ, } ଯଥା—

ହଟଚମଟିଆ ପ୍ରାୟ କାହିଁକି ରୂପ ଧରୁ । ନୃ. ପୁ ସ ଚ

ଯେ ନାନାପ୍ରକାର ଗୁଭୁସି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରେ ।

ହଟଭିରଣ୍ଡି, ବିଂ. (ଦେଶଜ, ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ) ଅବାଧ୍ୟ, ଦୁଷ୍ଟ । ଯେପରି—ଏ ପିଲାଟା ବଡ଼ ହଟଭିରଣ୍ଡି ।

ହଟପଟ, ବି°. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ; ନଟପଟ ।

ହଟହଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲୋକହସା । ଯଥା—
କରୁଅଛୁ ଆହା ! ମନ୍ତ୍ରି ସେ ପ୍ରାଣିଙ୍କି
କେତେମତେ ହଟହଟା । ଯ. କେ.
ବି° ଯେ ଲୋକହସାରେ ପଡ଼ିଥାଏ ।

ହଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଲୋକହସା । ଯଥା—
କୁଳଟା ହଟା ନଗାଦ କରେ ଉଦଡ । ଲ. ବ.
ଅଳ; କଟା । ଯଥା—ପିଲା ହଟା ନ କଲେ ମା କୋଳ କରେ ନାହିଁ ।

ହଟାଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ହଟାଇବା, ପରାସ୍ତ କରିବା ।

ହଟିଆ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଯେ ଅଳ ବା କଟାଳ କରେ; ରଙ୍ଗିଆ ବା କୌତୁକକାରୀ । ଯଥା—
ଏ କି ହଟହଟା ଭିଆଇଲ ଆହା
ହଟିଆ କେଳାଣିପଣ । ଯ. କେ.

ହଟିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅଳକରିବା; ଉନ୍ମତ୍ତ ହେବା । ଯଥା—
ବାଳକ ସଙ୍ଗରୁ ମତ୍ତ ହଟିଲା । ବି. ଚ. ମ.
ପଶ୍ଚାତ୍ପଦ ହେବା ।

ହଟୁଆ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଯେ ଅଳ ବା କଟାଳ କରେ; ଏକବାଗୀ ।

ହଟୁଣୁ, କ୍ରି. ବି°. (ହଠାତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଦୈବାତ୍; କଳେ ।

ହଟ୍ଟ, ବି. (ହଟ୍=ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଟ) କ୍ରୟ-ବିକ୍ରୟର ସ୍ଥାନ, ହାଟ ।

ହଟ୍ଟଗୋଳ, ବି (ଦେଶଜ ପ୍ରାପ୍ତ) ଗୋଳ-ଯୋଗ, ଗୋଳମାଳ ।

ହଟ୍ଟବିଳାସିନୀ, ବି. (ହଟ୍ଟ-ବିଳାସିନୀ) ବାର-ଙ୍ଗନା; ଗନ୍ଧୌଷଧିବିଶେଷ, ନଖୀନାମକ ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ।

ହଠ, ବି. (ହଠ୍=ବଳାତ୍କାର କରିବା-ଅ) ବଳାତ୍କାର; ଲୁଠ; ପଶ୍ଚାତ୍ ଗମନ ।

ହଠାତ୍, ଅ°. କ୍ରି. ବି°. ସଂ. ଅକସ୍ମାତ୍, ଦୈବାତ୍ ।

ହଡ଼କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧକ୍କା; ଆଘାତ ।

ହଡ଼ପ, ବି. (ଦେଶଜ) ତାମ୍ବୂଳସାମଗ୍ରୀ । ଯଥା—
କେ ଘେନଅଛନ୍ତି ଦନ୍ତୁଡ଼ି ଚନ୍ଦ୍ରାପ
କେ ଖଟେ ଖଟଦଗ୍ଧମର,
କାହାର କରେ ହଡ଼ପ ଧୂପକାଠି
ଦର୍ପଣ ଟେକି କା କର । ବ. ଷ.
ରାଜଦତ୍ତ ଉପାଧିବିଶେଷ; ରାଜାଙ୍କୁ ପାନ ସଜାଡ଼ି ଦେବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଉପାଧି । ଯେପରି —ହଡ଼ପରନ୍ଧ ।

ହଡ଼ବଡ଼ାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟସ୍ତହେବା; ଘାବରହେବା ।

ହଡ଼ବଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଳ ବା ଧୂମଧାମ ।

ହଡ଼ହଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବୃଥାରେ ଏଣେ-ତେଣେ ହେବା ।

ହଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜରାଗ୍ରସ୍ତ ବା ମୃତକଳ୍ପ ଗୋରୁ, ମୃତଗୋରୁ ।

ହଡ଼ାଖିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶ୍ୱପଚ, ଚଣ୍ଡାଳ ।

ହଡ଼ି, ହଡ଼ି, ହଡ଼ିସାଙ୍କୁଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) କଏଦୀକୁ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିବା କାଷ୍ଠଯନ୍ତ୍ର-ବିଶେଷ, ଏଥିରେ ଦୋଷିର ହାତ ଗୋଡ଼ ବନ୍ଧ ରଖନ୍ତି ।

ହଡ଼ିକ, ହଡ଼୍ଡିକ, ହଡ଼୍ଡିକ, } ବି. ସଂ. ହାଡ଼ିଜାତି ।

ହଡ଼୍ଡ, ବି. ସଂ. ଅସ୍ଥି, ହାଡ଼ ।

ହଣା, ବି. (ହନ୍ ଧାତୁଜ) ଖଡ଼୍ଗ ପ୍ରଭୃତିର ଆଘାତ । ବି°. ଶସ୍ତ୍ରାଘାତରେ ଛିନ୍ନ ।

ହଣାହଣି, ବି. (ହନ୍ ଧାତୁଜ) ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ହାଣିବା ।

ହଣ୍ଡାଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ଜନ କରିବା ।

ହଣ୍ଡା, ବି. (ହଣ୍ଡିକା ଶବ୍ଦଜ) ବଡ଼ ପିତ୍ତଳହାଣ୍ଡି । (ଦେଶଜ) ଶରୀରର ଗଣ୍ଡି; ଗୁଣ୍ଡିଆ ।

ହଣ୍ଡିକା, ହଣ୍ଡୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ମୃତ୍ପାତ୍ରବିଶେଷ, ହାଣ୍ଡି ।

ହଣ୍ଡେ, ଅ°. ସଂ. ନାଟ୍ୟରେ ନୀଚ ସ୍ତ୍ରୀ ବା ଭୃତ୍ୟସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୃତ ସମ୍ବୋଧନ ।

ହତ, ବି°. (ହନ=ବଧ କରିବା-ତ) ବିନାଶିତ, ବିନଷ୍ଟ; ପ୍ରତିହତ; ଗୁଣିତ; ନିରାଶ; କୁତ୍ସିତ; ଦଗ୍ଧ । ବି. ହନନ; ଗୁଣନ ।

ହତକ, ବି. ସଂ. କାପୁରୁଷ; ନୀଚ; ନଷ୍ଟପ୍ରାପ୍ତ; ହତଭାଗ୍ୟ ।

ହତା, ବି. (ହସ୍ତକ ଶବ୍ଦଜ) ଧନୁଆଦିର ମୁଠି । ଯଥା—

କୃପଙ୍କ ଧନୁହତା ଦୁଇଙ୍କି ଦେଲେ ଛେଦ । କୃ.ଖ୍ରା.ବ ପ.

ଭାଗ । ଯଥା—

ଡ଼ାହାଣ ପାଖରୁ ଭାତ ହତା ଏକ ଖାଇ,
ବାମ କରେ ପିଠା ପାଞ୍ଚ ହାତ ଯେ ଛେପଇ । ସା.ଭ୍ର.ଆ.

ଭୂମିର ଏକପ୍ରଦେଶ; ଦର୍ଖା ବା ଚଟୁ ।

ହତି, ବି. (ହନ୍-ତି) ବଧ; ବ୍ୟାଘାତ; ଅପକର୍ଷ; ଗୁଣନ ।

ହତିଆର, ହତ୍ୟାର, } ବି. (ଯାବନିକ) ଶସ୍ତ୍ର ।

ହତ୍ୟା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହନ୍-ଯ-ଆ, ନ = ତ) ବଧ, ହିଂସା । ବିଂ. ବିଷଣ୍ଣ ।

ହଦ୍, ବି. (ଯାବନିକ) ଶେଷ ।

ହଦ୍ଦ, ବି. (ଯାବନିକ) ସୀମା; ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱସୀମା । ଯଥା—

ବୟସ ସେତେବେଳେ ହଦ୍ଦ ଚଉଦ କି ପନ୍ଦର ।
ବା. ମା. ପା.

ହନନ, ବି. (ହନ୍-ଅନ) ବଧ; ଗୁଣନ । (ବିଶେଷଣରେ ହନ୍ତା ଓ ହନ୍ତବ୍ୟ ହୁଏ ।)

ହନୁ, ହନୂ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହନ୍-ଉ, ଊ) ଗଣ୍ଡ ପ୍ରଦେଶର ଉପରିଭାଗ; ରୋଗ; ଅସ୍ତ୍ର; ମୃତ୍ୟୁ ।

ହନୁ, ହନୁମନ୍ତ, } ବି. (ହନୁମତ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଆଞ୍ଜନେୟ, ହନୂମାନ୍ । ଯଥା—

ରାମରମଣୀ ଯେତେକ୍ଷେ ଉତ୍କଣ୍ଠାକୁଳେ,
ସମ୍ଭାଷିଲେ ହନୁକୁ ତରୁ ଉପରେ । ମେ. ଦୂ.

ହନୁମନ୍ତ, ବି. (ହନୁମତ୍ = ପ୍ରାକୃତ ହଣୁମନ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ହନୁମାନ୍ ।

ହନ୍ତ, ଅଂ. ସଂ. ବିଷାଦ; ଅନୁକମ୍ପା; ହର୍ଷ; ବାକ୍ୟାରମ୍ଭ; ସମ୍ଭ୍ରମ ।

ହନ୍ତକ, ହନ୍ତକାର, ହନ୍ତକାରି, ହନ୍ତକାରୁ, ହନ୍ତକାରୀ, } ବିଂ. (ହନ ଧାତୁରୁ ଜାତ) ଘାତକ, ବିନାଶକ । ଯଥା—

ଶ୍ରୀନାରାୟଣ ବୋଇଲେ ଶୁଣ ରେ ହନ୍ତକ ।
ନୃ. ପୁ. ପ. ତ.

ମନେ ମନେ ତୁମ୍ଭେ ତ ହୋଇ ହନ୍ତକାର,
ଆସିଛ ପରାଭବ ପାଅ ହେ ଏଥର । କୃ. ଖ୍ରା. ବ. ପ.

ଦେହ ବନ୍ଧ ପରକୁ ଯେ ହୁଏ ହନ୍ତକାରୀ । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ରଥରୁ ଡେଇଁପଡ଼ି କୁରୁ କୁଳଗୁରୁ,
ଫିଙ୍ଗିଲେ କୃପ ଗଦାଟିଏ ହନ୍ତକାରୁ । କୃ. ଖ୍ରା. ବ. ପ.

ହନ୍ତସନ୍ତ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବାଧାରେ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ । ଯଥା—

ପିଟିବା କଣ୍ଠାଗ୍ରଷ୍ଠ ଧରି,
ଅନେକ ହନ୍ତସନ୍ତ କରି । ମା. ମା.

ହନ୍ୟମାନ, ବିଂ. (ହନ୍-ମାନ, ଯ ଆଗମ) ଯାହାକୁ ହନନ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ହପା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆବେଗ । ଯଥା—

କୁଆରିଆ ଅସ୍ରାଭଳି ହପା ଉପରେ ହପା
ଅଭିମାନ ଉଠୁଅଛି । ବା.ମା.ପା

ହପ୍‌କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୟ ।

ହପ୍ତା, ବି. (ଯାବନିକ) ସପ୍ତାହ ।

ହବିସ, ହବିଷ, } ବି. (ହବିଷ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବ୍ରତୋପବାସବିଶେଷ, ହବିଷ୍ୟାନ୍ନ ।

ହମ୍, ଅଂ. (ହା = ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଅମ୍) କ୍ରୋଧୋକ୍ତି ।

ହମହମ, ବିଂ. (ଅହମହମିକା ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଉଦ୍ୟତ ।

ହମା, ହମ୍ମା, ହମ୍ବା, ହାମ୍ବେ, } ବି. (ହମ୍ବା ଶବ୍ଦଜ) ଗୋରୁମାନଙ୍କ ଡ଼ାକ ।

ହମାଳ, ବି. (ହମ୍ବାକାର ଶବ୍ଦଜ) ଗୋରୁମାନଙ୍କର ଡ଼ାକ ବା ଧ୍ୱନି ।

ହମାଳିବା, ହମ୍ବାଳିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ କମ୍ବା ହମ୍ବା ଶବ୍ଦଜ) ବାଦ୍ୟ ବଜାଇବା କମ୍ବା ନିନାଦିତ କରିବା । ଯଥା—

ଶିବଗଣଙ୍କୁ ଘେନି ମିଳିଲେ ପଶୁପତି,
ଶବଦେ ନବଲକ୍ଷ ଡ଼ମ୍ବରୁ ହମ୍ବାଳନ୍ତି । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ତ.

ଗୋରୁମାନେ ଡ଼ାକଦେବା ।

ହମ୍ବା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଗୋରୁମାନଙ୍କ ଧ୍ୱନି ।

ହୟ, ବି. (ହୟ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା-ଅ) ଘୋଟକ, ଘୋଡ଼ା; ଇନ୍ଦ୍ର; ସପ୍ତସଂଖ୍ୟା ।

ହୟଗ୍ରୀବ, ହୟଶୀର୍ଷ, } ବି. ସଂ. ବିଷ୍ଣୁ; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅବତାରବିଶେଷ ।

ହସ୍ତନ, ବି. (ହସ୍ତ୍ = ଗମନ କରିବା-ଅନ) ଆଚ୍ଛାଦିତ ଶକଟ, ଗାଡ଼ି ଶଗଡ଼ ।

ହସ୍ତାନ୍ତକ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ବଡ଼, ବୃହତ୍ ।

ହର, ବି. (ହୃ = ହରିବା, ନେବା-ଅ) ଶିବ; ଅଗ୍ନି; ଗର୍ଦ୍ଦଭ; ବିଭାଜକ ଅଙ୍କ; ହରଣ; ଭାଗ । ବିଂ. ବହନକାରକ, ଯେ ଧରି ଯାଏ । ଯଥା—ସନ୍ଦେଶହର; ହରଣକାରୀ ।

ହରକତ, ହର୍କତ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଳଯୋଗ, ହରବର; ବ୍ୟାଘାତ ବା ବିଘ୍ନ । ବିଂ. ବିରକ୍ତ ।

ହରକରା, ବି. (ଯାବନିକ) ପତ୍ରାଦିବାହକ ବା ଦୂତ, ପିଆଦା ବା ଚପରାସି ।

ହରଗଉରୀ, ହରଗୌରୀ, } ବି. (ହରଗୌରୀ ଶବ୍ଦଜ) ଅର୍ଦ୍ଧନାରୀଶ୍ୱରରୂପ; ପୁଷ୍ପ-ବିଶେଷ । ବିଂ. ଧୋବ ଏବଂ ହଳଦିଆ ବର୍ଣ୍ଣରେ ମିଶ୍ରିତ । ଯଥା—

କେ ହରଗଉରୀ ଯେ ଗୁନ୍ଥଇ ଫୁଲମାଳ । ନୃ. ପୂ. ବୃ. ତ.

ହରଘଡ଼ି, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସର୍ବଦା । ଯଥା—

ଯେଉଁ ରଜା କାମ କ୍ରୋଧ ଦୂର ଛାଡ଼ି,

ଉତ୍ତମ ପାଦେ ଦେଉଥାଏ ହରଘଡ଼ି । କୃ. ଶ୍ରୀ. ହ. ପ.

ହରଡ଼, ବି. (ହରେଣୁ ଶବ୍ଦଜ) ରବିଶସ୍ୟ-ବିଶେଷ ।

ହରଣ, ବି. (ହୃ = ହରିବା, ନେବା-ଅନ) ଅପ-ହରଣ; ଗ୍ରହଣ; ଭାଗକରଣ; ଭୁଜ, ବାହୁ; ଯୌତୁକ ଦାନ; ଗୁରୁଦକ୍ଷିଣାଦି ଦାନ ।

ହରଦ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମୋଟ, ହରାହରି ।

ହରଦର, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ସରସ ନୀରସ ମିଶାମିଶି; ସମସ୍ତ ବା ମୋଟ ।

ହରପ, ହରଫ, } ବି. (ଯାବନିକ) ବର୍ଣ୍ଣମାଳାର ଅକ୍ଷର; ପଦାଙ୍କ ।

ହରବର, ବି. (ଦେଶଜ) ଧନ୍ଦା, ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତତା; ବିପତ୍ତି । ଯଥା—

ପଡ଼ିବୁ ସହାୟ ଥିଲେ ହରବରେ । ନ. କେ.

(ହର-ବର) ଶିବପ୍ରଦତ୍ତ ବର, ଶିବାନୁ-ଗ୍ରହ ।

ହରା, ବି. (ହୃ ଧାତୁଜ) ହରଣ, ହାରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ପରାସ୍ତ ହେବା । ଯଥା—

ହରା ଜଣା ନ ବୁଝି ଯେ କରେ ପକ୍ଷବାଦ । ନୃ. ପୂ. ସ. ତ.

ବିଂ. ଯେ ହରଣ କରେ; ଯାହା ହରଣ କରା ଯାଇଥାଏ, ହୃତ; ଯେ ହାରିଥାଏ ବା ପରାସ୍ତ; ଯେ ହଜାଇ ଦେଇଥାଏ । ଯଥା—

ମଣିହରା ଫଣିପରାଏ ନୃପତି ହୋଇଲେ ଦୀପିତିହୀନ ।

ହରାଇବା, କ୍ରି. (ହୃ ଧାତୁଜ) ଦୂର କରିବା, ନଷ୍ଟ କରିବା । ଯଥା—

ହରାଇଣ ଆଶା ଉତ୍ସାହ ଶକତି । କ. ବ.

ଅନ୍ୟକୁ ଯୁଦ୍ଧାଦିରେ ପରାସ୍ତ କରିବା; ଅଙ୍କ ବିଭଜନ କରାଇବା; ଅପହରଣ କରାଇବା ।

ହରାଣ, ବି. (ହରଣ ଶବ୍ଦଜ) ଅଙ୍କକୁ ଅଙ୍କରେ ହରିବା, ବିଭଜନ କରିବା; ପରାଜୟୀ-କରଣ, ପରାସ୍ତକରଣ ।

ହରାହରି, ବି. (ଦେଶଜ) ହରଦର ବା ମୋଟ (Average).

ହରି, ବି. (ହୃ = ହରଣ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଇ) ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ; ବ୍ରହ୍ମା; ଇନ୍ଦ୍ର; ଯମ; ବାୟୁ; ଅଗ୍ନି; ଚନ୍ଦ୍ର; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ସିଂହ; ଅଶ୍ୱ; ଶୁକ-ପକ୍ଷୀ; ବାନର; କିରଣ; ସର୍ପ; ଭେକ; କୋକିଳ; ମୟୂର; ହଂସ; ପୃଥିବୀର ନବବର୍ଷ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ବର୍ଷ; ହରିଦ୍ବର୍ଣ୍ଣ; ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣ; କପିଳବର୍ଣ୍ଣ ।

ହରିକା, ହେରିକା, } ଅ°. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଭୃତି । ଯଥା—

ବିବାହକୁ ବାଜା ହରିକା କିଛୁ ଆଣିବେ ନାହିଁ ।

ଉ. ସା. ୧୮. ୯.

ହରିଚନ୍ଦନ, ବି. (ହରି = ଇନ୍ଦ୍ର-ଚନ୍ଦ୍ = ଆହ୍ଲାଦ କରିବା-ଅନ) ଦେବତରୁବିଶେଷ; ଶ୍ୱେତଚନ୍ଦନ; କୁଙ୍କୁମ; ଚନ୍ଦ୍ରିକା ବା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ।

ହରିଡ଼ା, ବି. (ହରୀତକୀ = ପ୍ରାକୃତ ହରଡ଼ଇ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଔଷଧିଫଳବିଶେଷ ।

ହରିଣ, ବି. (ହୃ-ଇନ) ମୃଗ; ପାଣ୍ଡୁବର୍ଣ୍ଣ; ବିଷ୍ଣୁ; ଶିବ; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ହଂସ । ବିଂ. ପାଣ୍ଡୁରବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ; ବିଶଦ ।

ହରଣବାଡ଼ୀ, } ବି. (ଦେଶଜ—ବିଶେଷତଃ
ହରଣବାଡ଼, } ବଙ୍ଗଭାଷାରେ ପ୍ରଚୁର) ଜେଲଖାନା, କାରାଗୃହ ।

ହରିତ୍, ବି. (ହୃ-ଇତ୍) ନୀଳପୀତମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣ, ପାଲଶ ବା ପତ୍ରର ବର୍ଣ୍ଣ । (ଅକାରାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।) (ପାଲଶୋ ହରିତୋ ହରିତ୍—ଅମର ।) ବେଗବାନ୍ ଅଶ୍ୱ; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ବିଷ୍ଣୁ; ସିଂହ; ଘାସ; ଦିଗ; ହରିଦ୍ରା । ବିଂ. ହରିଦ୍ ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ ।

ହରିତାଳିକା, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହରିତାଳ-ଈ-
ହରିତାଳୀ, } ପକ୍ଷେ କ ଯୋଗ-ଆ) ଦୂର୍ବା ଘାସ; ଦକ୍ଷିଣୋତ୍ତରବ୍ୟାପିନୀ ଆକାଶସ୍ଥ ରେଖା, ଛାୟାପଥ; ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳଚତୁର୍ଥୀ ।

ହରିଦଶ୍ୱ, ବି. (ହରିତ୍-ଅଶ୍ୱ) ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ହରିଦ୍ରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହରି = ବିଷ୍ଣୁ ଇତ୍ୟାଦି-ଦୃ = ଆଦର କରିବା-ଅ-ଆ) ହଳଦୀ ।

ହରିନୀଳ, ବି. ସଂ. ଇନ୍ଦ୍ରନୀଳମଣି ।

ହରିବା, କ୍ରି. (ହୃ ଧାତୁଜ) ପର ପଦାର୍ଥ ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବା; ଅଙ୍କ ହରଣ କରିବା ।

ହରିୟାଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ପୀତବର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ଷି-ବିଶେଷ ।

ହରିବାସର, ବି. ସଂ. ଏକାଦଶୀ, ଦ୍ୱାଦଶୀ ଦିନର ପ୍ରଥମପାଦ ।

ହରିଶୟନ, ବି. ସଂ. ଆଷାଢ଼ମାସର ଶୁକ୍ଳଦ୍ୱାଦଶୀ ଅବଧି କାର୍ତ୍ତିକ ମାସର ଶୁକ୍ଳଦ୍ୱାଦଶୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାରି ମାସ; ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ନିଦ୍ରା ।

ହରିହୟ, ବି. (ହରି = ସବୁଜବର୍ଣ୍ଣ-ହୟ = ଘୋଟକ) ଇନ୍ଦ୍ର; ସୂର୍ଯ୍ୟ; କାର୍ତ୍ତିକେୟ; ଗଣେଶ ।

ହରୀତକୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ହରିଡ଼ା ।

ହରୁଆ, ବିଂ. (ହୃ ଧାତୁଜ) ହରିବା ଲୋକ । ଯଥା—

କେତେ ଅବା ହେଉ ନାହିଁ ହୃଦୟ ହରୁଆ । ର. କ

ହରେକ, ବିଂ. (ଯାବନିକ) ପ୍ରତ୍ୟେକ; ନାନା-ପ୍ରକାର । ଯଥା—ହରେକ ରକମର ପଦାର୍ଥ ।

ହର୍‌ଦମ, ବିଂ. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) କ୍ରମାଗତ, ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ।

ହର୍ତ୍ତା, ବିଂ. (ହୃ = ହରିବା-ତୃ) ହରଣକାରକ; ବହନକାରକ; ଗ୍ରହଣକାରକ; ସଂହାର-କାରକ । ବି. ଚୋର ।

ହର୍ମ୍ୟ, ବି. [ହୃ = (ମନକୁ) ହରଣ କରିବା-ଯ, ମ ଆଗମ] ପ୍ରାସାଦ, ଇଷ୍ଟକାଦି ରଚିତ ଗୃହ ।

ହର୍ଯ୍ୟକ୍ଷ, ବି. (ହରି = ସବୁଜବର୍ଣ୍ଣ-ଅକ୍ଷି) ସିଂହ; କୁବେର ।

ହର୍ଷ, } ବି. (ହୃଷ୍ = ହୃଷ୍ଟ ହେବା-ଅ, ଅନ)
ହର୍ଷଣ, } ଆନନ୍ଦ, ସୁଖ । (ବିଶେଷଣରେ—ହର୍ଷକ, ହର୍ଷୟିତୃ, ହର୍ଷିତ, ହର୍ଷମାଣ ଇତ୍ୟାଦି ପଦ ସିଦ୍ଧ ହୁଏ ।)

ହଳ, ବି.(ହଳ୍ = କର୍ଷଣ କରିବା-ଅ) ଲାଙ୍ଗଳ; କକାରାଦି ସମସ୍ତ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ । (ଦେଶଜ-ଗଡ଼ଜାତରେ) ଶଗଡ଼ ।

ହଳ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଯୋଡ଼ା, ଦୁଇଟା ।
ହଲ, } ଯଥା—

ଏମନ୍ତେ ପଡ଼ିଲା ଆସି ବକଦୈତ୍ୟ ପାଳ,
ଭାତ ପିଠାଦି ଶଗଡ ବଳଦ ଦ୍ୱି ହଳ । ସା. ଭା. ଆ.

ହଲକ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ହଲକ୍କ ଶବ୍ଦଜ) ଧୈର୍ଯ୍ୟ ।

ହଲକା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ହଲୁଥାଏ, ହଲହଲ; ଅଦୃଢ଼ । (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ସମୂହ, ଦଲ ବା ଦଳ ।

ହଳଚଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର କର, ହଳ ଉପରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ କର । ଯଥା—

ହାତୁଁ ବନ୍ଧନ ଦେଇ ଆଣଇ ସର ଭାଗ,
ତିଣ୍ଟ ହଲଚଣା ବେଠି ସବୁ ଛାଡେ ଆଗ । ନୃ. ପୁ. ଦ୍ୱି. ତ.

ହଳଦି, ହଳଦୀ, } ବି. (ହରିଦ୍ରା = ପ୍ରାକୃତ
ହଲଦି, } ହଲିଦ୍ଦା ଶବ୍ଦଜ) ହରିଦ୍ରା ।

ହଳଦିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ପୀତ ବା ହଳଦି-ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ । ବି. ହଳଦେବା । ବିଂ. ଯେ ହଳ ଦିଏ ।

ହଳଦଆତେଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ତେଲ ଜାତି ।

ହଳଦିବସନ୍ତ, ହଳଦୀବସନ୍ତ, ହଳଦଆବସନ୍ତ, } ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—

ହଳଦିବସନ୍ତ ତହିଁ ଉପରେ,
କରଇ ସଙ୍ଗୀତ ଆନନ୍ଦଭରେ । ଗୁ ମା.

ହଳନ୍ତ, ବି. ସଂ. (ହଲ୍-ଅନ୍ତ) ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ।

ହଲଫ, ବି. (ଯାବନିକ) ଶପଥ ।

ହଳସାଇଁ, ବି. (ହଳ-ସ୍ୱାମୀ ପଦଜାତ) ବଳରାମ । ଯଥା—

ଏରୂପେ ପାଞ୍ଚ ହରି ବଳରାମଙ୍କୁ ଗୁହିଁ,
ବୋଇଲେ ଦୁଇ କଥା ଫେଡ଼ିବା ହଳସାଇଁ ।
ନୃ ପୁ ସ. ଚ.

ହଲହଲ, ହଲଚଲ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଏଣେତେଣେ ଗୁଳିତ, ଲଙ୍ଗରପଙ୍ଗର, ଏଣେତେଣେ ହେବା ।

ହଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାନବିଡ଼ା । ଯଥା—
ପୁଷମାସ ଧାନକଟା ସମୟରେ ନାଉର ବିଲ ବିଲ ବୁଲି ପ୍ରତିଘରୁ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ହଲା ଅସୁଲ କରେ । ଉ. ସା. ୧୮. ୯.
(ହା-ଲା = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ଅ-ଆ) ସଖୀ; ପୃଥିବୀ; ମଦ୍ୟ; ଜଳ । ଅଂ. ସଖୀପ୍ରତି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର ସମ୍ବୋଧନ ।

ହଲି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁଳନ ।

ହଲିଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଏଣେତେଣେ ଗୁଳନ କରିବା ।

ହଳାୟୁଧ, ହଳଧର, ହଳୀ, } ବି. (ହଳ-ଆୟୁଧ, ଧୃ-ଅ, ହଳ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ବଳରାମ ।

ହଳାୟୁଧ, ବି. (ଦେଶଜ) ଶସ୍ୟର ବିଡ଼ା ।

ହଳାହଳ, ହାଳାହଳ, ହାଳହଳ, ହାହଳ, } ବି ସଂ. ବିଷବିଶେଷ; କାଳକୂଟ; ସର୍ପବିଶେଷ; ବ୍ରହ୍ମସର୍ପ । (ହାଳାହଳଂ ହାଳହଳଂ ହାହଳଂ ଚ ହଳାହଳଂ—ରୁଦ୍ର ।)

ହଲହଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଏଣେତେଣେ ଅଧିକ ଗୁଳନ ।

ହଳିଆ, ହଳୁଆ, } ବି. (ହାଳିକ ଶବ୍ଦଜ) ହଳବାହିବା ଗୁଳକର; ହଳବହିବା ବଳଦ; ହଳକର୍ତ୍ତା; ଏକପ୍ରକାର ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଯଥା—
ବସ୍ତ୍ରସ ବୈଦିକ ଘାସି ସାରୁଆ ହଳିଆ (ହଳୁଆ) ।
ଉ. ସା. ୧୮. ୯.

ହଲିବା, କ୍ରି. (ହିଲ୍ଲୋଳ ଶବ୍ଦଜ) ଦୋହଲିବା ।

ହଲିମ୍, ହଲିମ୍ବକ, } ବି. (ହଲୀମକ ଶବ୍ଦଜ) ରୋଗବିଶେଷ । ଯଥା—
ବିସୂଚୀ ହଲିମ୍ କାମଲ ଯେ ହଲିମ୍ବକ । ନୃ ପୁ ସ୍ର. ଚ.

ହଲୀଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଲଙ୍ଗଳଦଣ୍ଡ ।

ହଲେଣ୍ଡି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ହାତ ଅଧିକ ହଲ ହଲ କରି କହେ ।

ହଲ୍କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଗ୍ନିଶିଖା ।

ହଲ୍ୟ, ବିଂ. ସଂ. ହଳକୃଷ୍ଟ (ଜମି); ହଳସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ବି. ହଳସମୂହ ।

ହଲ୍ଲକ, ବି.ସଂ. ରକ୍ତକହ୍ଲାର ପୁଷ୍ପ; କୋଧୋକ୍ତି ।

ହଲ୍ଲା, ବି. (ଆରବ୍ୟ ହାମଲା ଶବ୍ଦଜ) ଆକ୍ରମଣ; ଗୋଳମାଳ ।

ହଲ୍ଲୀସ, ହଲ୍ଲୀସକ, ବି. ସଂ. ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ମଣ୍ଡଳାକାର ନୃତ୍ୟବିଶେଷ ।

ହବନ, ବି. (ହୁ = ହୋମ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି-ଅନ) ହୋମ, ଯଜ୍ଞ ।

ହବି, ବି. (ହବିସ୍—ହୁ = ହୋମ କରିବା-ଇସ୍) ଘୃତ; ଜଳ; ହୋମ ।

ହବିଷ୍ୟ, ବି. (ହବିସ୍-ଯ) ଘୃତାନ୍ନ; ପକ୍ୱ ନବମାତ ।

ହବ୍ୟ, ବି. (ହୁ = ହୋମ କରିବା-ଯ) ହୋମାର୍ଥ ବସ୍ତୁ; ହୋମ; ଦେବତାଙ୍କୁ ଦେବା ହବିର୍ଭାଗ । ବିଂ. ହୋମଯୋଗ୍ୟ ।

ହବ୍ୟବାହ, ହବ୍ୟବାହନ, } ବି. (ହବ୍ୟ-ବହ୍-ଅ, ଅନ) ଅଗ୍ନି । ଯଥା—
କରି ଉଚ୍ଚାବଚଶିଖ-ହବ୍ୟବାହେ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ । କା.ପ.ନା.

ହସ, ହସନ, ବି. (ହସ୍-ଅ, ଅନ) ହାସ, ହାସ୍ୟ । (ବିଶେଷଣରେ ହସିତ ହୁଏ ।)

ହସକୁଡ଼ା, } ବି°. (ଦେଶଜ) ଯେ ଅଧିକ
ହସକୁଳା, } ହସେ; ଆନନ୍ଦିତ; ରସିକ ବା କୌତୁକୀ ।

ହସନୀ, ହସନ୍ତୀ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଗ୍ରା. ଅଗ୍ନିପାତ୍ର,
ହସନ୍ତିକା, } ଉହ୍ମାଇ ।

ହସା, ହଁସା, ବି. (ହାସ ଶବ୍ଦଜ) ହାସ ।

ହସାଦେବା, କ୍ରି. (ହାସ ଶବ୍ଦଜ) ହସିବା ।

ହସିବା, ହଁସିବା, } କ୍ରି. (ହସ୍ ଧାତୁଜ) ହାସ
ହାସିବା, } ପ୍ରକାଶ କରିବା । ଯଥା—

ଶୁଣିଣ ମହାପ୍ରଭୁ ବୋଲନ୍ତି ଦରହାସି । ନୃ.ସୁ.ଚ.ଚ.

ପ୍ରକାଶିତ ବା ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ହେବା ।

ହସ୍ତ, ବି. (ହସଧାତୁ ହସ୍ତଃ-ହସ୍ = ପ୍ରକାଶିତ ହେବା-ତ) ହାତ; ହସ୍ତିଶୁଣ୍ଡ; ୨୪ ଅଙ୍ଗୁଳି ପରିମାଣ । (କେଶ ଶବ୍ଦର ପରବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ) ଗୁଚ୍ଛ । ଯେପରି—କେଶହସ୍ତ । (ସ୍ତ୍ରୀ-ଆ) ନକ୍ଷତ୍ରବିଶେଷ ।

ହସ୍ତିପ, } ବି. (ହସ୍ତୀ-ପା = ପାଳନ କରିବା-
ହସ୍ତିପକ, } ଅ-ପକ୍ଷେ କ ଯୋଗ) ହସ୍ତିପାଳକ, ମାହୁନ୍ତ ।

ହସ୍ତୀ, ବି. (ହସ୍ତିନ୍—ହସ୍ତ = ଶୁଣ୍ଡ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ହାତୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ = ହସ୍ତିନୀ) ହାତୁଣୀ; ସ୍ତ୍ରୀବିଶେଷ ।

ହାଁ, ଅ°. (ଆମ୍ ଶବ୍ଦଜ) ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାର୍ଥକ; ନିଷେଧାର୍ଥ; ସମ୍ବୋଧନ ସ୍ୱୀକାରାର୍ଥ ।

ହା, ଅ°. ଗ୍ରା. ବିଷାଦ, ଶୋକ, ପୀଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ସୂଚକ; ଆନନ୍ଦସୂଚକ; କୁତ୍ସା ।

ହାଁପଣ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଗ୍ନି ଚାଳିବା ଯନ୍ତ୍ର ।

ହାଁହାଁ, ଅ°. (ଆମ୍ ଶବ୍ଦଜ) ନିଷେଧ ବା ନିବାରଣାର୍ଥକ; ସମ୍ଭାବନାସୂଚକାର୍ଥ ।

ହାଇଁପାଇଁ, ବି°. (ଦେଶଜ) ଆକୁଳ; ଆତୁର ।

ହାଇ, ହାଇହାଇ, ଅ°. (ଦେଶଜ) ଆନନ୍ଦ-ସୂଚକ ।

ହାଇ, ବି. (ହାଫିକା ଶବ୍ଦଜ) ଜୃମ୍ଭା ।

ହାଇଏ, ବି. (ହାଫିକା ଶବ୍ଦଜ) ଏକମାତ୍ର ଜୃମ୍ଭା । ଯଥା—

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ହାଇଏ ମାଇଲେ,
ଯଶୋଦା ତା ମୁଖେ ଦେଖିଲେ । ଭା. ଦ. ସ୍କ.

ହାଇକାଇ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ଥିରତା ପ୍ରକାଶ; ଚଞ୍ଚଳତା ବା ଦ୍ରୁତତା ।

ହାଇର, ବି. (ଦେଶଜ) ପରାଭବ; ପରାଜୟ ।

ହାଉ, ବି. (ଦେଶଜ) ଉତ୍ତପ୍ତ ବାଷ୍ପ ।

ହାଉଆ, } ବି. (ଯାବନିକ) ଅଣ୍ଡାପବନ,
ହାଓଆ, } ବଡ଼ କାକର ପବନ; ବତାସ ।

ହାଉଜା, ବି. (ଦେଶଜ, ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ପ୍ରଚଳିତ) ଖ୍ୟାତି; ଜନରବ ।

ହାଉଡ଼ା, ବି°. (ଦେଶଜ) ଯେ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ବଚନ କହେ । ଯଥା—

ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନରେ ହାଉଡ଼ାଟା ମଧ୍ୟ ଆଁ କରିବା କଥା
ଧୂର୍ଜଟୀ ତ ପୁରୁଣା କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି । ବା. ମା. ପା.

ଅତ୍ୟନ୍ତ ପେଟୁକ ।

ହାଉଦା, ବି. (ଯାବନିକ) ହସ୍ତିପୃଷ୍ଠ ଅମାରି, ହସ୍ତିପୃଷ୍ଠ ଆସନ ।

ହାଉଯାଉ, ବି°. (ଦେଶଜ) ବହୁତ ।

ହାଉଲାତ, } ବି (ଯାବନିକ) ବିନା ଲେଖା-
ହାଓଲାତ, } ପଢ଼ାରେ ଅଳ୍ପଦିନପାଇଁ ହାତେ ହାତେ ଯେଉଁ ଋଣ ଦିଆଯାଏ ।

ହାଉଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଗ୍ନିର ଉତ୍ତାପ; ବାଉଳା । ଯଥା—

କେତେବେଳେ ଟିକିଏ ଆଖି ଲଗିଲେ ହାଉଳ ଖାଇଲା
ପରି ଚମକପଡ଼ି କହନ୍ତି । ଉ. ସା.

(ଗଡ଼ଜାତରେ) ଟମ୍ଭୋଇନଉଳ ।

ହାଉଳଖାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନିଦରେ ବାଉଳି ହେବା ।

ହାଉହାଉ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଳମାଳ; ବୃଥା ବାକ୍ୟବ୍ୟୟ । ଯଥା—

ଗୁରିଆଡ଼େ ଶୁଭୁଅଛି ଖାଲି ହାଉହାଉ । ଉ ସା.

ଉଚ୍ଚରେ ଗୁଡ଼ାଏ କହିବା । ଯଥା—

କେ ହାଉହାଉ ହୋଇ ପାଡନ୍ତି ହୁଲହୁଲି । ନୃ.ସୁ.ଚୂ.ଚ.

ହାକ, ବି. (ପ୍ରାକୃତ ହକ୍କାର ଶବ୍ଦଜ) ଡାକ ବା ଧ୍ୱନି । ଯଥା—
କାକ ଡାକ ହାକ ଦେଲେ ଅନେକେ । ସୁ. ପ.

ହାକଣା, ବି. (ଦେଶଜ) ଡାକ; ଧ୍ୱନି; ଆହ୍ୱାନର ଡାକ ବା ଧ୍ୱନି ।

ହାକଡ଼ାକବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ହକ୍କାର ଶବ୍ଦ ବା ହକ୍କ ଧାତୁଜ) ଡାକିବା । ଯଥା—
ଭୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମାରବୁଁ ଯେ କହୁଚୁଁ ହାକଡ଼ାକ । ନୃ. ସୁ. ଚ. ଭ

ହାକିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ହକ୍କାର ଶବ୍ଦ ବା ହକ୍କ ଧାତୁଜ) ଡାକିବା । ଯଥା—
ମରୁତ ସାରଥିକ ଯେ ହାକିଲେ ଚଞ୍ଚଳା । ସା. ଭ୍ର. ସ.

ହାକମ, ବି. (ଯାବନିକ) ଶାସନକର୍ତ୍ତା ବା ଅଧିକାରୀ; ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି; ଗଞ୍ଜାପାସାରର ନକସ ଓ ଦସ୍ତଖେଳର କ୍ରମବିଶେଷ ।

ହାକମଟିପ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦସ୍ତଖେଳର କ୍ରମବିଶେଷ ।

ହାକୁଟି, ବି. (ହିକ୍କା ଶବ୍ଦଜ) ହିକ୍କା, ଗର୍ଭସ୍ଥ ବାୟୁ ଧ୍ୱନି ସହିତ ଉପରକୁ ଉଠିବା । ଯଥା—
ପ୍ରକଟି ଦଶନ ପାଟି ମାରଇ ହାକୁଟି । ମ. ଘ.
ଉଦ୍ଗାର ।

ହାକୁଳିବାକୁଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟସ୍ତତା, ଅସ୍ଥିରତା ପ୍ରକାଶ ।

ହାକୁହାକୁ, ହାଉହାଉ, } ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ଷୁଧାଦିର ଜ୍ୱାଳାର ଆବେଗ; ଜ୍ୱଳନର ଆବେଗ ।

ହାକେଣୀ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । ଯଥା—
ହାକେଣୀ ଡାକେଣୀ ଯେ ମଙ୍ଗଳଚଣ୍ଡୀ ଭ୍ରମା ।
ନୃ. ପୁ. ଚ. ଭ.

ହାଙ୍କପାଙ୍କ, ବି. (ଦେଶଜ) ବ୍ୟସ୍ତତା । ବିଂ. ବ୍ୟସ୍ତ ।

ହାଙ୍କା, ବି. (ହୁଙ୍କାର ଶବ୍ଦଜ) ହୁଙ୍କାର; ହାଙ୍କିବା । କ୍ରି. ହୁଙ୍କାର କରିବା । ଯଥା—
ଭୀଷଣ ଶରକୁ ସେକ୍ଷଣ ସ୍ମରି ବନ୍ଧନ ହାଙ୍କି । ବୈ.ଚ.ମ.

ହାଙ୍ଗର, ବି. (ଦେଶଜ) ହିଂସ୍ର ଜଳଜନ୍ତୁବିଶେଷ ।

ହାଙ୍ଗାମା, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଗୋଳମାଳ; ଲଢ଼ାଇ; ଆକ୍ରମଣ ।

ହାଜତ, ବି. (ଯାବନିକ) ବିଚାରାଧୀନ ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅବରୋଧ ।

ହାଜର, ହାଜିର, ହାଜରା, } ବିଂ.(ଯାବନିକ) ଉପସ୍ଥିତ; ପ୍ରସ୍ତୁତ; ଇଚ୍ଛୁକ । ବି. ଉପସ୍ଥିତି ।

ହାଜିରଜବାବ, ବି. (ଯାବନିକ) ଉପସ୍ଥିତବକ୍ତା; ରସିକ ।

ହାଜିରଜାମିନ, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଦାଲତ ପ୍ରଭୃତିରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉପସ୍ଥିତିର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣକରେ ।

ହାଜିରି, ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରାତଃକାଳୀନ ଭୋଜନ ।

ହାଟ, ବି. (ହଟ୍ଟ ଶବ୍ଦଜ) ବଜାର, କ୍ରୟବିକ୍ରୟ ସ୍ଥାନ ।

ହାଟଆଣିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ହାଟରୁ ପଦାର୍ଥ କିଣି ଆଣିବା । (ଗଡ଼ଜାତରେ) ସୌଦା ଆଣିବା ।

ହାଟକ, ବି. (ହଟ୍ = ଦୀପ୍ତିପାଇବା-ଅକ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ, କନକ । ବିଂ. ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣନିର୍ମିତ ।

ହାଟୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୃତ୍ପାତ୍ରବିଶେଷ; ବିଡ଼; ହାଟରେ ଯେ କ୍ରୟବିକ୍ରୟ କରେ ।

ହାଟୁଆରି, ବି. (ଦେଶଜ) ହିଜାଗ୍ରତର ଜାତିବିଶେଷ । ଯଥା—
ଜାତି ମୋହର ହାଟୁଆରି,
ବଞ୍ଚଇ କଂସ ସେବା କରି । ଭ୍ର. ଦ. ସ୍ତୁ.

ହାଡ଼, ବି. (ହଡ଼୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ଅସ୍ଥି ।

ହାଡ଼ଗିଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ପକ୍ଷୀ ।

ହାଡ଼ଚଡ଼ାକଥା, ବି. (ଦେଶଜ) ମର୍ମଭେଦୀ ବଚନ, ଅସହ୍ୟ ବଚନ ।

ହାଡ଼ଫୁଟି, ବି. (ଦେଶଜ) ପାଣିବସନ୍ତ ।

ହାଡ଼ବାଈ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଦେବୀବିଶେଷ । (ରୁପାଈ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା, ବି. (ଦେଶଜ) ଔଷଧି ଗଛବିଶେଷ ।

ହାଡ଼ଭାଙ୍ଗିବା, ବିଂ. ଯେ ହାଡ଼ ଭାଙ୍ଗିଦିଏ ।

ହାଡ଼ଭଙ୍ଗାକଥା, ବି. ମର୍ମଭେଦୀ ବାକ୍ୟ, ଅତି ରୁକ୍ଷ ବଚନ ।

ହାଡ଼ଭଙ୍ଗାଶୀତ, ବି. ଅତିଶୟ ଜାଡ଼, ହାଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭେଦିବା ଜାଡ଼ ।

ହାଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅତି କ୍ଷୀଣ, ଅସ୍ଥିଚର୍ମାବଶିଷ୍ଟ ଶରୀର ।

ହାଡ଼ି, ବି. (ହଡ୍ଡିକ ଶବ୍ଦଜ) ଚଣ୍ଡାଳଜାତିବିଶେଷ । ବିଂ. ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାରୀ । (ସ୍ତ୍ରୀ—ହାଡ଼ିଆଣୀ ।)

ହାଡ଼ୁଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଅତି କ୍ଷୀଣ; କଠିନ । ବି. କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ।

ହାଣ, ବି. (ହନ୍ ଧାତୁଜ) ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରର ଆଘାତ ।

ହାଣଖାଇବା, ହାଣଖାଇଯିବା, } କ୍ରି. (ହନ୍ ଧାତୁଜ) ଅସ୍ତ୍ରାଘାତରେ ବିପନ୍ନ ହେବା ।

ହାଣନ, ବି. (ହନନ ଶବ୍ଦଜ) ପ୍ରହାର, ହନନ ।

ହାଣିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରରେ ଆଘାତ କରିବା ।

ହାଣ୍ଟଣ, ବି. (ହୁଣ୍ଟନ ଶବ୍ଦଜ) ଏଣେତେଣେ ବୁଲିବା, ଅଧିକ ବୁଲା ।

ହାଣ୍ଟିବା, କ୍ରି. ସମଧିକ ବୁଲିବା ।

ହାଣ୍ଡି, ବି. (ହଣ୍ଡିକା ଶବ୍ଦଜ) ମୃତ୍ତିକା ଭାଣ୍ଡ, ପିତ୍ତଳ ପ୍ରଭୃତିର ପାତ୍ରବିଶେଷ ।

ହାଣ୍ଡିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଖଭଙ୍ଗ ଖପର; ମଦ୍ୟବିଶେଷ । ବିଂ. ହାଣ୍ଡିସଦୃଶ ।

ହାଣ୍ଡିଖିଆ, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ହାଣ୍ଡିରେ ଯେ ଖାଏ ।

ହାଣ୍ଡିସାଳ, ବି. (ହଣ୍ଡିକା—ହାଣ୍ଡି, ଶାଳା—ସାଳ, କିନ୍ତୁ ରୂଢ଼ିରେ ଭିନ୍ନାର୍ଥ) ପାକଶାଳା ।

ହାତ, ହାଥ, ବି. (ହସ୍ତ ଶବ୍ଦଜ) ହସ୍ତ । ଯଥା—

ଗୁଡ଼ଭଣ ଜାତି କୁଳ ମାନ,
ଚଣ୍ଡାଳ ହାଥୁଁ ନେଲ ଅନ୍ନ । ଦା. ର.

ହାତକସା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) କୃପଣ ।

ହାତକାବୁଡ଼ା, ହାତକାବୁସ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯାହା ହାତରେ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ହୁଏ ନାହିଁ ।

ହାତଗଣ୍ଠି, ବି. (ହସ୍ତଗ୍ରନ୍ଥି ଶବ୍ଦଜ) ବିବାହରେ ବର ଓ କନ୍ୟାର ହସ୍ତଦ୍ୱୟକୁ ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ କୁଶରେ ବାନ୍ଧିବା ।

ହାତଚକ, ବି. (ହସ୍ତ-ଚକ୍ର-ଶବ୍ଦଜ) ହସ୍ତତଳ ।

ହାତଚଳା, ବି. (ହସ୍ତଚାଳନ ଶବ୍ଦଜ) ଭୋଜନାରମ୍ଭରେ ଚଳୁ, ଭୋଜନାରମ୍ଭରେ ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣପୂର୍ବକ ଆଚମନ ।

ହାତଚାଳିବା, କ୍ରି. ଭୋଜନସଭାରେ ସମସ୍ତେ ଯୁଗପତ୍ ଭୋଜନାରମ୍ଭ କରିବା ।

ହାତଚିଠି, ବି. (ଦେଶଜ) ରସିଦ ।

ହାତବଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ହାତ ସିଦ୍ଧ ହେବା-ପାଇଁ ପ୍ରଥମତଃ ଲେଖା ଚିତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଅଭ୍ୟାସ କରିବା, ହଠାତ୍ ଅନ୍ୟକୁ ପ୍ରହାରିବା, ପ୍ରହାରାର୍ଥ ହାତ ବଢ଼ାଇବା । ବିଂ. ହସ୍ତ ସିଦ୍ଧ ହେବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ଯାହା ଚିତ୍ରିତ ବା ଲିଖିତ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା—

ଅନୁମାନେ ଆସେ ଆଗେ ବିଧି ସାଧି
ପଦେ ଚନ୍ଦ୍ରେ ହାତବଳା । ଯ. କେ.

ହାତବଳାଇବା, କ୍ରି. ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା, ଅନ୍ୟକୁ ପ୍ରହାର କରିବା କିମ୍ବା ପ୍ରହାରାର୍ଥ ହାତ ବଢ଼ାଇବା ।

ହାତବଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟ ଶିଖିବାକୁ ପ୍ରଥମତଃ ହସ୍ତ ଅଭ୍ୟାସ ବଢ଼ାଇବା କିମ୍ବା ଅଭ୍ୟାସ କରିବା । ଯଥା—

ରମା କଲ୍ପନା ପାଞ୍ଚିଲ ରମା ହମା ନିର୍ମାଣିଲ
ହାତ ବଳିବାକୁ ବିଧି । ଲ. ବ.

ହାତବ୍ୟ, ବିଂ. (ହା = ତ୍ୟାଗ କରିବା-ତବ୍ୟ) ତ୍ୟକ୍ତବ୍ୟ, ତ୍ୟାଗଯୋଗ୍ୟ ।

ହାତି, ହାଥି, ବି. (ହସ୍ତୀ ପଦଜାତ) ହସ୍ତୀ, ଗଜ ।

ହାତିଅନ୍ଦ, ହାତିବନ୍ଧ, ହାତିଅନ୍ଧ, ହାତ୍ୟନ୍ଧ, } ବି. (ଦେଶଜ) ଗୃହର ଦୁଇ ଶେଷଭାଗର କାନ୍ଥ ।

ହାତୁଡ଼, ହାତୁଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲୌହମୁଦ୍‌ଗର-ବିଶେଷ, କମାରମାନଙ୍କର ଆଘାତ ଯନ୍ତ୍ର। ଯଥା—

ଏଣୁ କମାରୁଣୀ ତେଣୁ କମାର,
କାନ୍ତିକି ଦେଲେ ହାତୁଗ ପ୍ରହାର। ହ୍ରା. ଚ.

ହାତୁଡ଼ିଆ, ହାତୁଡ଼ିୟା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୂର୍ଖବୈଦ୍ୟ, ପ୍ରବଞ୍ଚକବୈଦ୍ୟ (Charlatan)।

ହାତୁଣୀ, ବି.ସ୍ତ୍ରୀ. (ହସ୍ତିନୀ ଶବ୍ଦଜ) ମାଇହାତୀ।

ହାନି, ବି. (ହା = ତ୍ୟାଗକରିବା-ତି, ତ = ନ) ଗତି; ତ୍ୟାଗ; ନାଶ; କ୍ଷତି, ଅପଚୟ।

ହାନ୍ଦେ, ହାଦେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ହଠାତ୍। ଯଥା—

ଭଗତକୁ ଯେହୁ ମୋର ହୁଦେ ଚନ୍ତେ ମନ୍ଦ,
ନିଷ୍କସ୍ତ ତାହାର ହାଦେ ନାଶଯାଇ କନ୍ଦ। ନା.ର.ଗୀ.

ନିଶ୍ଚେ। ଯଥା—

ରୁ ହାନ୍ଦେ ଦାସୀପୁତ୍ର ଥିନା। ଦା. ର.

ଅବହେଳାରେ।

ହାନ୍ଦୋଳ, ବି. (ଆନ୍ଦୋଳନ ଶବ୍ଦଜ) କଳହ ବା ଗୋଳମାଳ। ଯଥା—

ରଣରଙ୍ଗ ହାନ୍ଦୋଳ ଯେ ବଢ଼ିଲା ସମର। ସା. ଭା. ସ.

ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷୋଭ। ଯଥା—

ଜଳ ହାନ୍ଦୋଳ ହୋଇଲା ମନ୍ଥନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ। ସା ଭା.ସ.

ବିଂ. ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷୋଭିତ।

ହାନ୍ଦୋଳା, ହିନ୍ଦୋଳା, ହିନ୍ଦୋଳ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଆନ୍ଦୋଳିକା ଶବ୍ଦଜ) ଶିବିକା ବା ଦୋଳା। ଯଥା—

ଗଜଦନ୍ତ ହିନ୍ଦୋଳୁ ଓହ୍ଲାଇ ଗୃହମୁହାଁ। ମଂ. ହ.

ହାନ୍ଦୋଳାଇବା, କ୍ରି. (ଆନ୍ଦୋଳ ଶବ୍ଦଜ) ଇତସ୍ତତଃ ଚାଳିତ କରିବା।

ହାନ୍ଦୋଳିବା, କ୍ରି. (ଆନ୍ଦୋଳ ଶବ୍ଦଜ) ଇତସ୍ତତଃ ଚାଳିତ ହେବା। ଯଥା—

ଷଡ଼ତାନ ଭେଦଣ ଯେ ହାନ୍ଦୋଳେ ପବନ।
ନୃ. ପୃ. ଦ୍ୱି. ଚ.

ଇତସ୍ତତଃ ଚାଳିତ କରିବା।

ହାନ୍ଦୋଳହେବା, କ୍ରି. (ଆନ୍ଦୋଳ ଶବ୍ଦଜ) ଇତସ୍ତତଃ ଚଳିବା। ଯଥା—

ଯେରୂପେ ସାଗରରେ ହାନ୍ଦୋଳ ହୁଏ ପାଣି।
ନୃ. ପୃ. ଚ. ଚ.

ହାପ, ବି. (ଦେଶଜ) ପିଲାମାନଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ଖେଳ, ଗୋଟିଏ ସାନ ଗାତରେ ପିଲ ବା କ୍ଷୁଦ୍ର କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ରଖି ବାଡ଼ିରେ ନିକ୍ଷେପ କଲେ ଅନ୍ୟ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ପିଲାମାନେ ସେ ପିଲଟିକୁ ବାଡ଼ିରେ ମାରନ୍ତି, ଏପରି ଦୁଇ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଖେଳାଳି ମାରୁଥାନ୍ତି, ଯେଉଁ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଖେଳାଳି ମାରି ନ ପାରନ୍ତି ତାଙ୍କର ହାରି ହୁଏ।

ହାପର, ବି. (ଦେଶଜ) ଧାତୁ ଆବର୍ତ୍ତନ ପାତ୍ର।

ହାପଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଚଷାମାନେ ଶସ୍ୟଖାଦକ ଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ଘଉଡ଼ାଇବାପାଇଁ ଫାଳ-ବାଉଁଶରେ କରିବା ଶବ୍ଦ ଏବଂ ସେହି ଦ୍ୱିଫାଳ ବାଉଁଶଖଣ୍ଡର ବାଦ୍ୟ। (ଟିକର ଶବ୍ଦ ଦେଖ।)

ହାପଣୀ, ହାପଣି, ବି. (ଦେଶଜ) ଜଳାଲୋକ।

ହାପୁଗ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦ୍ରବୀଭୂତ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ସଶବ୍ଦ ଶୋଷଣରେ ଖାଇବା।

ହାପୁରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଦ୍ରବୀଭୂତ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହ ଶୋଷି ଖାଇବା। ଯଥା—

କେ ବୋଲଇ ଭଲ ମହୁର ଚଉଣ,
ହାପୁରି ଦେଲକ୍ଷଣି ସନ୍ତୋଷ ହେଲା ମନ। କୃ.ଭ.ସ.ପ.

ହାଫିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଜୃମ୍ଭା, ହାଇ।

ହାଫୁ, ବି. ସଂ. ଅଫିମ।

ହାବଲଦାର, ହବାଲଦାର, ହାବିଲଦାର, ବି. (ଯାବନିକ) ଦଣ୍ଡନାୟକ, ପାଇକମାନଙ୍କର ଅଧିକାରୀ।

ହାବା, ବି. (ଦେଶଜ) ଏକସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟତ୍ର ଶୀଘ୍ର ପ୍ରବେଶ, ଅତି ଦ୍ରୁତ ଗତି। ବିଂ. ନିର୍ବୋଧ; ବାକ୍ୟହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି।

ହାବବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଏକସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟତ୍ର ଅତିଶୀଘ୍ର ଯାଇ ପ୍ରବେଶିବା।

ହାବୁକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧକ୍‌କା । ଯଥା—
ଦନ୍ତେ ଛରଣ ଧର୍‌ଇଲେ,
ପଛେ ହାବୁକା ତାଙ୍କୁ ଦେଲେ । ଦା. ର.

ହାବୁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ; ଭେଟ, ମିଳନ ।

ହାବୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଧକ୍‌କା; ହସ୍ତଗତ ହେବା । ବିଂ. ହସ୍ତଗତ; ଦୃଷ୍ଟିଗତ ।

ହାବୁଡ଼ା, ହାବୋଡ଼ା, } ବି. (ଦେଶଜ) ଭେଟ, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ; ମିଳନ । ଯଥା—
କର୍ମ ଅବଲେ ପଡ଼ିଲ ହେଲେ କାମ ହାବୋଡେ ।ର.କ.
ବିଂ. ଯେ ଶୀଘ୍ରଯାଇ ଭେଟିପାରେ । ଯଥା—
ହାବୋଡ଼ା ଶରେ ମାଇଲ ହେ ଲଙ୍କେଶ୍ୱର । ବି. ରା.

ହାବୁଡ଼ାହାବୁଡ଼, ହାବୋଡ଼ାହାବୁଡ଼, } ବି. (ଦେଶଜ) ପରସ୍ପର ଭେଟ । ଯଥା—
ହାବୋଡ଼ାହାବୋଡ଼ ହୋନ୍ତି ବହୁ ସୈନ୍ୟ ତହିଁ ।
ସା. ଭା. ଆ.

ହାବୁଡ଼ିବା, ହାବୋଡ଼ିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭେଟିବା । ଯଥା—
ହାବୋଡ଼େ ଆସି ଯେ ନ ଦେଇ ଖବର । ଦ. ବା.
କୌଣସି ଅନୁରୋଧଦ୍ୱାରା ଅଟକାଯିବା । ଯଥା—
ଗଦା ବୁଲାଇଲ କରକର ହୋଇ ବୀର,
ଗଦା ହାବୁଡ଼ଇ ନାହିଁ କୌଣସି ଦଗର । ସା. ଭା. ଆ.

ହାବେଳ, ହାବେଳୀ, ହାବଲ, ହାବାଳ, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଦେଶଜ) ଏକପ୍ରକାର ବାଣ । ଯଥା—
ଜଡ଼ିଗଲ କବା ଅନମ୍ବର ଶତ ହାବେଳ ବାଣେ । ଢ଼ଷା ।
(ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ବାସସ୍ଥାନ ।

ହାମି, ବି. (ଦେଶଜ) ବନ୍ଧା, କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ ବନ୍ଧକ ଦେବା ।

ହାମୁ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ନ ।

ହାମୁଡ଼ା, ହାମ୍ବୁଡ଼ା, ହାମ୍ବୋଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଆଣ୍ଠୁରେ ଗମନ ।

ହାମୁଡ଼ିବା, ହାମ୍ବୁଡ଼ିବା, ହାମ୍ବୋଡ଼ିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶିଶୁମାନେ ଆଣ୍ଠୁ ପକାଇ ଚଳିବା । ଯଥା—
ଏ ବର୍ଣ୍ଣମାନ ଧର ଜନ୍ମିବେ ତୋର ପୋଏ,
ତେଣି ଘୋଷାଡ଼ି ହାମ୍ବୋଡ଼ି ଚଳିବେ ସଭିଏ ।
ନୃ. ପୁ. ପ୍ର. ଭ.

ହାମେଶା, କ୍ରି. ବିଂ. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ସର୍ବଦା, ଅନବରତ; ଚିରକାଳ ।

ହାମେହାଲ, କ୍ରି. ବିଂ. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ସକଳ ଅବସ୍ଥାରେ, ସର୍ବଦା ।

ହାମ୍ପୋଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଆଘାତପୂର୍ବକ ନିକ୍ଷେପଣ ।

ହାମ୍ପୋଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆଘାତପୂର୍ବକ ନିକ୍ଷେପିବା । ଯଥା—
ବନଚର ମୃଗ ଆଦି ଯେ ପଡ଼ନ୍ତି ଆଗେ,
ବେନି ହାତେ ହାମ୍ପୋଡ଼ି ଚଳଇ ବେଗେ ବେଗେ ।
ସା. ଭା. ଆ.

ହାମ୍ପୋଡ଼ିହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଆପେ ନିକ୍ଷିପ୍ତ ହେବା । ଯଥା—
ହାମ୍ପୋଡ଼ି ହୋଇଣ କେ ପଡ଼ିଲ ମୋହ ଯାଇ ।
ନ. ପୁ. ସ. ଚ.

ହାମ୍ପୋଳ, ହାପୋଳ, ହାମ୍ପୋଳ, ହାମ୍ପୋଳୀ, } ବି. (ଦେଶଜ) କୌତୁକାର୍ଥ କରତଳରେ ଶବ୍ଦ ସହିତ ଅଳ୍ପ ଆଘାତ । ଯଥା—
ଶିଖଣ୍ଡିର ପିଠିରେ ମାରଣ ହାପୋଳ,
କୋଇଲେ ସବୁଗୁଣମାନଙ୍କେ ତୁମ୍ଭେ ଭଲ ।କୃ.ଖ ଢ ପ.
କତମ୍ଭେ ହାମ୍ପୋଳ ଠୁକୁଁ ଚେତନା ବସିଲ । ଲ. ବ.

ହାମ୍ପୋଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କରତଳାସ୍ଫାଳନ କରିବା; ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରାଦି ଶବ୍ଦାୟମାନ କରିବା । ଯଥା—
ଅର୍ଜୁନ ଘୁମୁରେ ଯାଇ ବଜନ୍ତେ କପାଳୀ,
ନାଚନ୍ତି ଶିବଗଣେ ଡମ୍ବରୁ ହାମ୍ପୋଳି । ସା.ଭା ସ.

ହାୟ, ଅଂ. (ହା ଶବ୍ଦଜ) ଖେଦପ୍ରକାଶକ ।

ହାୟନ, ବି. ସଂ. ସମ୍ବତ୍ସର; ଧାନ୍ୟବିଶେଷ; ଅଗ୍ନିଶିଖା ।

ହାୟା, ବି. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଲଜ୍ଜା ।

ହାର, ବି. [ହୃ = (ମନ) ହରଣ କରିବା-ଅ] ମୁକ୍ତାଦିମାଳା; ଭାଗ; ଯୁଦ୍ଧ; ହରଣ । ବିଂ. ବିଭାଜକ; ବାହକ; ହାରକ; ହର-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ହାରକ, ବି. (ହୃ-ଅକ) କଟକ, ଧୂର୍ତ୍ତ; ଚୌର; ଭାଜକ ଅଙ୍କ । ବିଂ. ହରଣକାରୀ; ଦ୍ୟୁତ-କାର; ବାହକ ।

ହାର, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହାର ଶବ୍ଦର ରୂପାନ୍ତର) ମାଳା, ମୁକ୍ତାହାରମାଳା ।
ହାରମଜାଦ, ବି°. (ଯାବନିକ) ଦୁଷ୍ଟ ।
ହାରମଜାଦୀ, ବି. (ଯାବନିକ) ଦୁଷ୍ଟପଣିଆଁ, ଦୁଷ୍ଟସ୍ୱଭାବ ।
ହାରମଜାଦୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଯାବନିକ) ଦୁଷ୍ଟା ସ୍ତ୍ରୀ ।
ହାରି, ହାରୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୁହାରି । ଯଥା—
ରାଜା ସମସ୍ତଙ୍କର ହାରି ଗୁହାରି ଶୁଣିବା ଉଚିତ । ବି°. ହାରିବା ବ୍ୟକ୍ତି, ଯେ ଯୁଦ୍ଧାଦିରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇଥାଏ; ନ୍ୟୂନ, ଊଣା । ଯଥା—
କେହି ଜୁହେ ବୟସରେ ଭାରି,
କେହି ଜୁହନ୍ତି ବୟସରେ ହାରି । ର. ଭ:
(ସଂସ୍କୃତ ହେଲେ) ମନୋହର ସୁନ୍ଦର ।
ହାରିବା, କ୍ରି. (ହୃ ଧାତୁଜ) ପରାଜିତ ହେବା; ଜିଣିବା । ଯଥା—
କଞ୍ଚିତ ଯୁଦ୍ଧରେ ମାନବ ହାତରେ
ହାରିଲୁ ଯେ ଭୁଦ୍ର ପ୍ରାଣ । ବ. ରା.
ହାରିଷ, ବି. (ଅର୍ଶ ଶବ୍ଦଜ) ଅର୍ଶରୋଗ ।
ହାରୀ, ବି°. (ହୃ-ଇନ୍) ଯେ ହରଣ କରେ; ବାହକ; ମନୋହର । (ହାର-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ହାରବିଶିଷ୍ଟ ।
ହାରୀତ, ବି. ସଂ. ପକ୍ଷିବିଶେଷ; ଶୁକପକ୍ଷୀ, ମୁନିବିଶେଷ ।
ହାର୍ଦ୍ଦ, ହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ, } ବି. (ହୃଦ୍-ଅ, ଯ) ହୃଦ୍ୟତା, ପ୍ରୀତି, ସ୍ନେହ । ବି°. ହୃଦ୍‌ଗତ; ମନୋଜ୍ଞ । (ପ୍ରେମାନା ପ୍ରିୟତା ହାର୍ଦ୍ଦଂ—ଅମର ।)
ହାର୍ଯ୍ୟ, ବି°. (ହୃ-ଯ) ଗ୍ରାହ୍ୟ; ତ୍ୟାଜ୍ୟ; ଅପହରଣୀୟ; ନିବାର୍ଯ୍ୟ ।
ହାଲ, ବି. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ରୀତି, ଆଚରଣ-କ୍ରମ । ଯଥା—
ପ୍ରଥମରେ ଶୁଣିଯାଅ ମନ୍ଦରର ହାଲ । ଭ ଭ୍,
ଅବସ୍ଥା । ଯଥା—
ଯାର ନାମ ସନ୍ତାପ ପାପେ ହଅଇ ତାପ
ତାର ସେବକର ଏ ହାଲ ହେ । ଲୋକନାଥ ଜଣାଣ ।
ବର୍ତ୍ତମାନସମୟ; ଅଳ୍ପସମୟ ।

ହାଲକ, ବି. (ହୃଦୟ = ପ୍ରାକୃତ ହଲ୍ଲକ ଶବ୍ଦଜ) ହୃଦୟ ।
ହାଲଖାତା, ବି. (ଯାବନିକ) ନୂତନ ଖାତା ।
ହାଲଚାଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅବସ୍ଥା; ବ୍ୟବସ୍ଥା ।
ହାଲତ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅବସ୍ଥା । ଯଥା—
ନାଗର ହାଲତେ ଯେବେ ହୁଏ କହିବାକୁ,
ବଡ଼ ହସ ମାଡ଼େ ତାହା କଲୁ ଶୁଣିବାକୁ । ହ. ଭ୍.
ହାଲପ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅତି ଶୀତଳ ପବନ ।
ହାଲସା, ବି. (ଦେଶଜ) ନୌକାର କର୍ଣ୍ଣ ।
ହାଲହଲ, ହାଳହାଳ, ହାଳାହଳ, } ବି. ସଂ. ବିଷବିଶେଷ ।
ହାଲହୋଲ, ବି. (ଦେଶଜ) କାଉଳି, କୋଳାହଳ । ଯଥା—
ସମସ୍ତେ ପାଞ୍ଚିଲେ ବୋବାଲି,
ଗ୍ରାମେ ପଡ଼ିଲା ହାଲହୋଲି । ଦା. ର.
ହାଲା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହ୍ରିୟନ୍ତେ ଲଜ୍ଜା ଅନୟେତି ହାଳା—ଔହାକ୍‌ତ୍ୟାଗେ, ହା = ଲଜ୍ଜା ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଅଳ-ଆ) ମଦ୍ୟ; କନିଷ୍ଠା ଶ୍ୟାଳିକା, ସାନ ଶାଳୀ ।
ହାଲାକ, ବି. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ବଧ; ନଷ୍ଟ ।
ହାଲାଲ, ବି. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ମୁସଲମାନଧର୍ମର ନିୟମାନୁଯାୟୀ ପଶୁପକ୍ଷ୍ୟାଦିର କଣ୍ଠ-ଚ୍ଛେଦନ । ବି°. ବୈଧ ବା ଧର୍ମସମ୍ମତ ।
ହାଲି, ବି°. (ଦେଶଜ) ଖାଲି; କାର୍ଯ୍ୟରହିତ; ନିବଶ୍ରୟ । ଯଥା—ଯେ କୌଣସି ଲୋକ ହେଉ ହାଲିରେ ରହି ବଞ୍ଚିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟକର । ବି. ନୌକାଦଣ୍ଡ । (ଯାବନିକ) ବି°. ନୂତନ; ନବୋତ୍ପନ୍ନ ।
ହାଲିଆ, ହାଲ୍ଲା, } ବି°. (ଦେଶଜ) ପରିଶ୍ରାନ୍ତ । ଯଥା—
ନକୁଳ ସହଦେବ ଯୁଦ୍ଧରେ ହାଲିଆ,
ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ଦେଖି ହୋଇ ଠିଆ । କୃ. ଭା ଶ ପ.
ଉଜାହୀନ; ଚିନ୍ତିତ । ଯଥା—
ଗୁରସ୍ତ ବାପୁଡ଼ା ମାଇଗୁଲିଆ,
ମାଇପ ଠାଣରେ ହୋଏ ହାଲିଆ । ହା. ତ.

ହାଳିକ, ବି°. (ହଳ = ଲାଙ୍ଗଳ-ଇକ) ହଳ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ହଳିଆ, ହଳବାହକ ।

ହାଲୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ, ମୋହନଭୋଗ ।

ହାଲୁଇ, ହାଲୁଇକାର, } ବି. (ଦେଶଜ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନକାରୀ, ଗୁଡ଼ିଆ ।

ହାଲୁକା, ହାଲ୍‌କା, } ବି°. (ପ୍ରାକୃତ ହଲୁଅ° ଶବ୍ଦଜ) ଲଘୁ; ପାତଳା; ଅସାହସୀ ବା ଧୈର୍ଯ୍ୟହୀନ । ଯଥା—ରାଜପୁତ୍ର ହୋଇ ହାଲୁକା ହେବା ବିସ୍ମୟକର ।

ହାଲ୍ଲୋଳ, ବି. (ହିଲ୍ଲୋଳ ଶବ୍ଦଜ) କୋଳାହଳ । ବି°. ମୁଖରିତ । ଯଥା—

ପୃଥ୍ୱୀ ହାଲ୍ଲୋଳ ହେଉଛି ବୀରତୂର ବାଦ୍ୟେ,
କମ୍ପୁଅଛି ଚଉଦଗ ବୀରତୂର ନାଦେ । ସା. ଭା. ସ.

ହାବ, ବି. (ହ୍ୱୃ ପୂର୍ବେ ଗିରିଣୋଜ ହାବାଃ— ହ୍ୱୃ ଦାନାଦାନୟୋଃ,ହ୍ୱୃ = ଆହ୍ୱାନକରିବା-ଅ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଶୃଙ୍ଗାରଭାବଜନିତ କ୍ରିୟାବିଶେଷ; ଆହ୍ୱାନ ।

ହାସ, ବି. (ହସ୍-ଅ) ହାସ୍ୟ, ହସିବା ।

ହାସଲ, ବି. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ)କର୍ତ୍ତବ୍ୟସମ୍ପାଦନ; ନିଜର ଆୟତ୍ତ କରିବା । ବି°. ଆୟତ୍ତ, ଅଧୀନ ।

ହାସିଲ, ବି. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଲଭ୍ୟ; ଉତ୍ପନ୍ନ-ଦ୍ରବ୍ୟ; ଏକପ୍ରକାର ପଥକର ।

ହାସିଲହେବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧ-ହେବା ।

ହାସ୍ତିକ, ବି. (ହସ୍ତୀ-ଇକ ସମୂହାର୍ଥେ) ହସ୍ତି-ସମୂହ । ବି°. ହସ୍ତିସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।

ହାସ୍ୟ,ବି. (ହସ୍-ଯ)ହାସ; କାବ୍ୟରସବିଶେଷ । ବି°. ପରିହସନୀୟ, ଉପହାସଯୋଗ୍ୟ ।

ହାହା, ବି. (ହା = ବିଷାଦ-ହା = ପାଇବା-କ୍ୱିପ୍) ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ । ଅ°. ଦୁଃଖ, ଶୋକ, ବିସ୍ମୟ ଓ ସନ୍ତ୍ରମସୂଚକ ।

ହିଁ, ଅ°. (ହି ଶବ୍ଦଜ) ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥ; ମଧ୍ୟ, ସୁଦ୍ଧା । ଯଥା—

କରନ୍ତ ବରଷା ଅଙ୍ଗ ପ୍ରାଣ ନେବା କଥାହିଁ
ଏହାକୁ କେତେ କି । ର. କ.

କେବଳାର୍ଥ । ଯଥା—

ତ୍ରିଭୁବନରେ ଏକହିଁ ବୀର । ବି. ଗୀ.

ସମ୍ଭାବନାର୍ଥ । ଯଥା—ହେଲେହେଁ ହୋଇ-ପାରେ ।

ହିଁସ, ବି. (ଦେଶଜ) ଲାଙ୍ଗଳଦଣ୍ଡ ।

ହିଁହିଁ, ଅ°. (ହୀହୀ ଶବ୍ଦଜ) ହାସ୍ୟ; ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ ।

ହି, ଅ°. ସଂ. ହେତୁ; ନିଶ୍ଚୟ; ଅବଧାରଣ; ପ୍ରଶ୍ନ; ସମ୍ଭ୍ରମ; ଅସୂୟା; ପାଦପୂରଣ; ବ୍ୟଗ୍ରତା; ଶୋକ ।

ହିଆ, ହିୟା, ବି. (ହୃଦୟ = ପ୍ରାକୃତ ହିଆ ଶବ୍ଦଜ) ହୃଦୟ । ଯଥା—

ତେବେ ସେ ମୋହର ହିଆ ହୋଇବ ଶୀତଳ । ବୈ.ସ.

ହିଆଳ, ବି. (ହୃଦୟାଳୁ ଶବ୍ଦଜ) ସନ୍ତୋଷ-କାରକ ପ୍ରିୟ ପଦାର୍ଥ । ଯଥା—

ଶାଳୁ ବୋଇଲା ଅମ୍ବିକା କନ୍ୟା ନାମେ ତାଲୀ,
ସେହି କନ୍ୟା ମୋହର ଯେ ମନର ହିଆଳି । ସା ଭା ଆ.

(ପ୍ରହେଳିକା ଶବ୍ଦଜ) ଗୂଢ଼ାର୍ଥ ପ୍ରଶ୍ନ ।

ହିଂସକ, ବି°. (ହିନ୍ସ୍ = ବଧକରିବା-ଅକ) ହିଂସାକାରକ । ବି. ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ, ଶତ୍ରୁ; ଅଥର୍ବବେଦବେତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

ହିଂସା, ହିଂସନ, } ବି. (ହିନ୍ସ୍—ବଧକରିବା-ଅ-ସ୍ତ୍ରୀ· ଆ, ଅନ) ହତ୍ୟା, ବଧ; ଅପକାର; ଦ୍ୱେଷ; ଈର୍ଷା । (ବିଶେଷଣରେ ହିଂସାଳୁ ଓ ହିଂସିତ ହୁଏ ।)

ହିଂସ୍ର, ହିଂସ୍ରକ, } ବି°. (ହିନସ୍ = ବଧକରିବା-ର, କ ଯୋଗ) ହିଂସାଶୀଳ, ଘାତୁକ; ଅପକାରକ । ବି. ହିଂସାକାରକ ଜନ୍ତୁ ।

ହିକମତ, ବି. (ଦେଶଜ) ପଟୁତା, ଶିଳ୍ପକଳା (Art) ।

ହିକ୍କା, ହିକୁଆ, } ବି. (ହିକ୍କା ଶବ୍ଦଜ) ରୋଗବିଶେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ପବନ ହୃଦୟ ଓ ନାଭି-ମୂଳରୁ ଉପରକୁ ଉଠିବା । ଯଥା—

କାଶ ଶ୍ୱାସ ହିକୁଆ ଯେ ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ଧୂଗାଡ଼ି,
ପେଟବଥା ଜ୍ୱାଳା ଉଦ୍ର ମୁଣ୍ଡବଥା ବ୍ୟାଧି । ନୃ.ପୁ.ପ.ଚ

ହ୍ୱକ୍କା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହ୍ୱକ୍କ = ଶବ୍ଦକରିବା-ଅ-ଆ) ରୋଗବିଶେଷ ।
ହ୍ୱଙ୍ଗଳ, ବି. (ହ୍ୱଙ୍ଗୁଳ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ହ୍ୱଙ୍ଗୁଳ ।
ହ୍ୱଙ୍ଗଳରଙ୍ଗ, ବି· (ହ୍ୱଙ୍ଗୁଳ-ରଙ୍ଗ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଏକପ୍ରକାର ବର୍ଣ୍ଣକ, ଗଞ୍ଜାପା ସାରର ବଗତ ରଙ୍ଗ ।
ହ୍ୱଙ୍ଗଳଶିଳ, ବି· (ହ୍ୱଙ୍ଗୁଳ-ଶିଳା ଉଭୟ ଶବ୍ଦରୁ ଜାତ) ଚିତ୍ରକାରମାନେ ଯେଉଁ ଶିଳାରେ ହ୍ୱଙ୍ଗୁଳ ବାଟନ୍ତି ।
ହ୍ୱଙ୍ଗୁ, ବି. ସଂ. ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।
ହ୍ୱଙ୍ଗୁଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହ୍ୱଙ୍ଗୁଳାକ୍ଷୀ ଶବ୍ଦଜ) ଦେବୀବିଶେଷ ।
ହ୍ୱଙ୍ଗୁଳାଇବା, କ୍ରି· (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଚିତ୍ର-କରିବା । ଯଥା—
କେ ଯନ୍ତ୍ରା ଡଆଇ କେଉଁ ହ୍ୱଙ୍ଗୁଳାଇ
କେ ବନ୍ଧାଇ ଆଣ କୋପକୁ । ଲ.ବ.
ହ୍ୱଙ୍ଗୁଳି, } ବି°. (ହ୍ୱଙ୍ଗୁଳଶବ୍ଦଜ) ହ୍ୱଙ୍ଗୁଳଯୁକ୍ତ ।
ହ୍ୱଙ୍ଗୁଳୀ, } ଯଥା—
ହ୍ୱଙ୍ଗୁଳୀ କପର୍ଦ୍ଦ ବୀଜ କରକର
ରଙ୍ଗାଙ୍ଗୀବ କୂଳେ ଦେଖାଇ । କୋ ବ୍ର.ସ୍ତ.
ହ୍ୱଙ୍ଗୁଳିବା, କ୍ରି· ହ୍ୱଙ୍ଗୁଳରେ ଚିତ୍ର କରିବା । ଯଥା—
ପଞ୍ଚପୁଞ୍ଜଭୃଙ୍ଗ ଫଳ ହ୍ୱଙ୍ଗୁଳିଲା ପ୍ରାୟ ଗଣ୍ଡେ ପାନରସ ।
ର. ପ.
ହ୍ୱଜଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ନପୁଂସକ ।
ହ୍ୱଜଡ଼ା, } ବି°. (ଦେଶଜ, ହ୍ରୀ = ଲଜ୍ଜା-
ହେଜଡ଼ା, } ଛାଡ଼ି ଯେ ଗୁଡ଼ଆଏ ସେ ହ୍ରୀଛଡ଼ା, ହ୍ୱଜଡ଼ା, ହେଜଡ଼ା) ନିର୍ଲ୍ଲଜ୍ଜ ।
ହ୍ୱଞ୍ଜଳ, ବି· (ହ୍ୱଜ୍ଜଳ ଶବ୍ଦଜ) ଜଳନିକଟସ୍ଥ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ହ୍ୱଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବିଲର ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ମାଟିବନ୍ଧ, ପୁଷ୍କରିଣୀର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ବନ୍ଧ ।
ହ୍ୱଡ଼ମିଗ୍ଡ଼, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହ୍ରାଜମୋଟୀ ଶବ୍ଦଜ)
ହ୍ୱଡ଼ମୋଗ୍ଡ଼, } ଔଷଧିବିଶେଷ ।

ହ୍ୱଡ଼ହ୍ୱଡ଼ା, ବି°. (ଦେଶଜ) ରଙ୍କ, ମାଗିଖିଆ ।
ହ୍ୱଣ୍ଡନ, ବି. (ହ୍ୱନ୍ତ୍ = ଗମନକରିବା-ଅନ) ଭ୍ରମଣ; ବିଲେଖନ; ଲେଖନ; ରମଣ ।
ହ୍ୱଣ୍ଡିର, } ବି. (ହ୍ୱଣ୍ଡ = ଘୃଣାକରିବା, ଗମନ
ହ୍ୱଣ୍ଡୀର, } କରିବା-ଇର, ଈର) ସମୁଦ୍ରଫେନ; ସମୁଦ୍ରାବର ଫେନ; ଅସ୍ଥିବିଶେଷ; ବାଇଗଣଫଳ; ପୁରୁଷ ।
ହ୍ୱତ,ବି°.(ଧା = ପୋଷଣକରିବା-ତ, ଧା = ହ୍ୱ) ଯୋଗ୍ୟ ବା ଉପଯୁକ୍ତ; ପଥ୍ୟ; ଉପକାରକ; ପ୍ରିୟ; ଗତ; ଅନୁକୂଳ; ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ; ଧୃତ । ବି. ଇଷ୍ଟସାଧନ; ମଙ୍ଗଳ; ଗମନ ।
ହ୍ୱତୈଷୀ, } ବି°. (ହ୍ୱତ-ଇଷ୍ = ଇଚ୍ଛାକରିବା-
ହ୍ୱତୈଷିନ୍, } ଇନ୍) ହ୍ୱତାଭିଳାଷୀ ।
ହ୍ୱନସ୍ତା, ବି. (ହ୍ରୀନାବସ୍ଥା ଶବ୍ଦଜ) ହଟହଟା । ଯଥା—
କଲହ୍ୱବ ବଧୂ ଶାଶୁ ଲଭିବେ ହ୍ୱନସ୍ତା । ବେ. ପ.
ଦୁରବସ୍ଥା ।
ହ୍ୱନ୍ତାଳ, } ବି. (ହ୍ରୀନ = ଅଧମ-ତାଳ, ନପା-
ହ୍ରୀନ୍ତାଳ, } ତନ) ହେନ୍ତାଳ ଗଛ ।
ହ୍ୱନ୍ଦୁ, ବି. (ହ୍ରୀନ-ଦୁଷ୍-ହ୍ରୀନମାନଙ୍କୁ ଯେ ଦୁଷିତ କରେ-ନପାତନ, ହ୍ରୀନଂ ଚ ଦୁଷୟତ୍ୟେବ ହ୍ୱନ୍ଦୁଶ୍ଚ୍ୟୁଚ୍ୟତେ ପ୍ରିୟେ) ମହାଜାତି-ବିଶେଷ; ଭାରତଜାତି, ଭାରତବର୍ଷୀୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ।
ହ୍ୱନ୍ଦୋଳ, } ବି. (ହ୍ୱ = ଅବ୍ୟୟ ଶବ୍ଦ-ଦୁଳ -
ହ୍ୱନ୍ଦୋଳୀ, } ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ, ନପାତନ, କେହି କେହି ହ୍ୱନ୍ଦୋଳ ଶବ୍ଦକୁ ସଂସ୍କୃତ ବୋଲି ଏପରି ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ବୁଝାନ୍ତି) ଯାନବିଶେଷ; ଝୁଲଣା (ଯାତ୍ରା); ଦୋଳନ; ଦୋଳା ।
ହ୍ୱମ, ବି. (ହନ୍ = ବଧକରିବା-ମ, ହନ୍ = ହ୍ୱ) ତୁଷାର, ବରଫ; ଚନ୍ଦନ; କର୍ପୂର; ମୁକ୍ତା; ଶୀତଳତା; ଋତୁବିଶେଷ; ଚନ୍ଦ୍ର; ନବନୀତ । ବି°. ଶୀତଳ ।

ହିମକଟିବନ୍ଧ, ବି. ସଂ. (Arctio Zone) ଉଦୀଚ୍ୟ ବୃତ୍ତ ଓ ଉଦୀଚ୍ୟେତର ବୃତ୍ତଠାରୁ ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ମେରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁଇଭାଗ ।

ହିମକର, ହିମଦ୍ୟୁତି, ହିମାଂଶୁ, } ବି. (ହିମ = ଶୀତଳ-କର, ଦ୍ୟୁତି, ଅଂଶୁ = କିରଣ, କାନ୍ତି ଯାହାର) ଚନ୍ଦ୍ର; କର୍ପୂର ।

ହିମରଜଃ, ବି. ସଂ. (ହିମରଜସ୍) କର୍ପୂରଧୂଳି; ଚନ୍ଦନରଜ ।

ହିମଗିରି, ହିମପ୍ରସ୍ଥ, ହିମାଦ୍ରି, ହିମାଳୟ, } ବି. (ହିମ = ବରଫ-ଗିରି, ପ୍ରସ୍ଥ, ଅଦ୍ରି, ଆଳୟ) ହିମବାନ୍ ପର୍ବତ, ଭାରତବର୍ଷର ଉତ୍ତରସ୍ଥ ପର୍ବତ ।

ହିମବାଲୁକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. କର୍ପୂର ।

ହିମାନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ହିମସଂହତି, ବରଫ ।

ହିମିକା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ସଂ. ଶିଶିର, ହିମକଣା, ତୃଣାଦିରେ ପତିତ ହିମ; କୁଜ୍ଝଟିକା ।

ହିମ୍ମତ, ବି. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ସାହସ; ବୀରତ୍ୱ ।

ହିରଣ, ବି. (ହୃ = ଗ୍ରହଣକରିବା-ଅନ, ଋ = ଇର) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ରେତ; କଉଡ଼ି ।

ହିରଣ୍ମୟ, ବିଂ. (ହିରଣ୍ୟ = ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ମୟ, ହିରଣ୍ୟ = ହିରଣ) ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବିକାର, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ । ବି. ବ୍ରହ୍ମା; ନବ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ବର୍ଷବିଶେଷ ।

ହିରଣ୍ୟ, ବି. (ହୃ = ଗ୍ରହଣକରିବା-ଅନ; ଋ = ଇର, ଅଥବା ହର୍ଯ୍ୟତେ ଗଚ୍ଛତୀତି ହିରଣ୍ୟଂ-ହର୍ଯ୍ୟ ଗତି କାନ୍ତ୍ୟୋଃ) ଧନ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ରୌପ୍ୟ; ରେତ; ବରାଟକ ।

ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ, ବି. (ହିରଣ୍ୟ = ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-କଶିପୁ = ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ) ଦୈତ୍ୟବିଶେଷ, ପ୍ରହ୍ଲାଦଙ୍କ ପିତା ।

ହିରଣ୍ୟଗର୍ଭ, ବି. (ହିରଣ-ଗର୍ଭ = ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥାନ) ବ୍ରହ୍ମା; ଶିଳାବିଶେଷ ।

ହିରଣ୍ୟରେତା, ବି. ସଂ. ଅଗ୍ନି; ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଶିବ ।

ହିରା, ବି. (ହୀରକ ଶବ୍ଦଜ) ରତ୍ନବିଶେଷ ।

ହିଲ୍ଲୋଳ, ବି. (ହିଲ୍ଲୋଳ୍ = ଦୋଳନ-ଅ) ତରଙ୍ଗ, ଢେଉ ।

ହିସାବ, ବି. (ଯାବନିକ) ଗଣନା, ଆୟ-ବ୍ୟୟାଦିର ବିବରଣ । ଯଥା—

ମାଗିବ ଯେବେ ସେ ମନ୍ତ୍ରୀର ହିସାବ,
କି ହିସାବ ଦେବ ବେଳୁଁ ତାହା ଭାବ । ଉ. ବା.

ହିସାବନିବିସ, ବି. (ଯାବନିକ) ହିସାବ ପରିଷ୍କାରକାରକ ।

ହିସାବୀ, ହିସାବି, ବି. (ଯାବନିକ) ଯେ ଆୟ-ବ୍ୟୟାଦିର ଗଣନା କରେ, ଗୁମାସ୍ତା ।

ହିସ୍ୟା, ବି. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଅଂଶ, ଭାଗ ।

ହିସ୍ୟାଦାର, ବି. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଅଂଶୀଦାର ।

ହିହି, ଅଂ. ସଂ. ଆହ୍ଲାଦସୂଚକ ଶବ୍ଦ; ହାସ୍ୟ ଶବ୍ଦ । ବି. ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ ।

ହୀ, ଅଂ. ସଂ. ହାସ୍ୟଶବ୍ଦ; ବିସ୍ମୟ; ଶୋକ; ବିଷାଦ, ଦୁଃଖ ।

ହୀନ, ବିଂ. (ହା = ତ୍ୟାଗକରିବା-ତ) ପରିତ୍ୟକ୍ତ; ରହିତ; ଊନ; ନିନ୍ଦନୀୟ; ଅଧମ; ଶୂନ୍ୟ ।

ହୀୟମାନ, ବିଂ. (ହା = ତ୍ୟାଗକରିବା-ମାନ, ଯ ଆଗମ) ଯାହା ହୀନ ହୋଇଅଛି; ଯାହା ହ୍ରାସ ପାଇଅଛି ।

ହୀର, ବି. (ହୃ = ଗ୍ରହଣକରିବା-ଅ, ଋ = ଈର) ଶିବ, ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଜ୍ର; ସର୍ପ; ହାର; ସିଂହ; ହୀରକରତ୍ନ ।

ହୀରକ, ବି. (ହୀର-କ ସ୍ୱାର୍ଥେ) ରତ୍ନବିଶେଷ, ହୀରା ।

ହୀରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହୀର-ଆ) ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ; ପିପିଲିକା । (ହୀରକ ଶବ୍ଦଜ) ରତ୍ନବିଶେଷ ।

ହୀହୀ, ଅଂ. ସଂ. (ହିହି) ଆହ୍ଲାଦସୂଚକ ଶବ୍ଦ; ହାସ୍ୟଧ୍ୱନି ।

ହୁଁ, ଅଂ. (ହୁମ୍ ଏବଂ ହୂମ୍ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ୱୀକାର-ବୋଧକ ଶବ୍ଦ; କ୍ରୋଧାର୍ଥ; ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ବର୍ଜି ତର୍ଜି କଲେ ହୁଁ ହୁଁ ହୁଁ ରଡ଼ି । ବୈ. ବି.

ପଞ୍ଚମୀବିଭକ୍ତ୍ୟର୍ଥ; ନିଷେଧାର୍ଥ; ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥ; ବିତର୍କ; ସ୍ମରଣ ।

ହୁଆହୁଆ, ବି. (ଦେଶଜ) କୋଳାହଳ । ବିଂ. କୋଳାହଳଯୁକ୍ତ । ଯଥା—

ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳକୁ ଗ୍ରହିଁଣ ବଲୁଆ,
ବୋବାଇଲେ ଆଣ୍ଟେ ହୋଇ ହୁଆ ହୁଆ । କୃ.ଭ.ବ.ପ.

ହୁକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଯହିଁରେ ତମାଖୁ ଖାଆନ୍ତି ।

ହୁକାକ, କ୍ରି. ବିଂ. (ଦେଶଜ) ହଠାତ୍; ଶୀଘ୍ର ।

ହୁକୁମ, ବି. (ଯାବନିକ) ଆଜ୍ଞା, ଆଦେଶ ।

ହୁକେହୁକେ, କ୍ରି. ବିଂ.(ଦେଶଜ) କଷ୍ଟଦ୍ୟୋତକ ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ରଣକନରେ ଥିଏ କାମୁଡ଼ି,
ହୁକେ ହୁକେ ବୋଲି ପକାନ୍ତି ରଡ଼ି । ଭ. ସା.

ହୁଗୁଳା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଶିଥିଳ ।

ହୁଗୁଳାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭିଡ଼ ବନ୍ଧନ ଶିଥିଳ କରିବା; କିଂଚିତ୍ ଊଣା କରିବା ।

ହୁଗୁଳିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଶିଥିଳ ହେବା । ଯଥା—

ଜୀବମାନେ ଭ୍ରମିଣ ପଡ଼ିଲେ ଭେଳାଭେଳା,
ଅସ୍ଥିବନ୍ଧ ହୁଗୁଳି ପଡ଼ିଲେ ଅସ୍ଥିଜାଳା । ନୃ.ପୁ.ଚୂ.ତ.

ହୁଙ୍କା, ବି. (ଦେଶଜ) ଉଇ ହିଳା ।

ହୁଙ୍କାର,ହୁଙ୍କୃତ, ହୁଙ୍କୃତି, ବି. (ହୁମ୍=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-କୃ-ଅ, ତ, ତି) ହୁମ୍‌କରିବା; ବନ୍ୟ ବରାହାଦିର ଧ୍ୱନି; ଗର୍ଜନ । ବିଂ. ଗର୍ଜ୍ଜିତ ।

ହୁଜୁର, ବି. (ଯାବନିକ) ପ୍ରଭୁ ।

ହୁଞ୍ଜୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ବଳାତ୍କାରେ ଝିଙ୍କି ଛଡ଼ାଇ ନେବା ।

ହୁଞ୍ଜୁଡ଼ିବା, କ୍ରି. ବଳେ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଉଠାଇ ନେବା । ଯଥା—

ହୁଞ୍ଜୁଡ଼ି ସେ ଶକ୍ତି ବୀର ନେଲା ବାମ ହାତେ । ବେ.ସ.

ହୁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ପଣ । ଯଥା—

କାଲ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଅବହେଲେ କଲି ପ୍ରାଣକୁ ହୁଡ଼ । ଉଷା ।

ଭ୍ରମ । ଯଥା—

କାହୁଡ଼େ ହୁଡ଼େ ସେ ପଥରେ ମନ୍ଥରେ
ମନ ପାଲଟ କରନେଲି । ବୈ. ବ.

ଦୋଷ; ଅପରିଶୁଦ୍ଧତା ।

ହୁଡ଼କା, ହୁଡ଼ୁକା, ବି. (ହୁଡ଼ୁକ୍କୁ ଶବ୍ଦଜ) ଅର୍ଗଳ ଦଣ୍ଡ ଅର୍ଥାତ୍ ଦ୍ୱାର ବନ୍ଦ କରିବା କାଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡ; ଯୋଡ଼ିବା ଖିଲ; ପତିସଂସର୍ଗ-ତ୍ୟାଗିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ ।

ହୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ପୁଷ୍କରିଣୀ ପ୍ରଭୃତିର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ମାଟିବନ୍ଧ । ଯେପରି—ବିଲହୁଡ଼ା, ପୋଖରୀହୁଡ଼ା । ମୃତପିଣ୍ଡ; ଭର୍ତ୍ସନା ବା ଗାଳି । (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଟେକା ବା ଲୋଷ୍ଟ୍ର ।

ହୁଡ଼ାହୁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ବୋଲାବୋଲି, ଠେଲାଠେଲି, ମରାମରି, ଗାଳି କରାକରି ।

ହୁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) କୋଳାହଳ । ଯଥା—

ମୂର୍ଦ୍ଧ୍ନରେ ଚୌଦଗେ ପଡ଼ିଗଲା ହୁଡ଼ । ନ. ଜେ.

ହୁଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭ୍ରାନ୍ତହେବା । ଯଥା—
ଚମ୍ପା ଜାଣେ ଅଳି କଡ଼ୁଛୁ କି ହୁଡ଼ି । ନ. କେ.

ବିସ୍ମରିବା; ଭର୍ତ୍ସନା ବା ଗାଳିଦେବା ।

ହୁଡ଼ୁକକ, ବି. (ହୁଡ଼ୁକ୍=ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦ-କୈ=ଶବ୍ଦକରିବା-ଅ) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଦାତ୍ୟୂହପକ୍ଷୀ; ମତ୍ତବ୍ୟକ୍ତି; ହୁଡ଼ୁକା ବା ଅର୍ଗଳ ।

ହୁଡୁମ, ହୁଡୁମ୍ବ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୃଷ୍ଟଚିପିଟକ, ଚୁଡ଼ାଭଜା; ମୁଢ଼ି ।

ହୁଣ୍ଡା, ବି. (ଦେଶଜ) ନିର୍ବୋଧ, ମୂର୍ଖ । ଯଥା—

ଅଳସୀ ମାରଇ ଫାଲୁଆ ଗୁଣ୍ଡା,
ଗୃହି ରହିଥାଏ ଗେରସ୍ତ ହୁଣ୍ଡା । ହା. ଚ.

ହୁଣ୍ଡାର, ବି. (ଦେଶଜ) ଗର୍ଦ୍ଦଭଆବାଦ ।

ହୁଣ୍ଡି, ହୁଣ୍ଡୀ, ବି. (ଦେଶଜ) ଅର୍ଥସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଚିଠି; କବାଚ; ଆକଟ । ବିଂ. ସମସ୍ତଙ୍କର ବା ଅନେକଙ୍କର ଯାହା ଏକତ୍ରିତ ଥାଏ ।

ହୁତ୍‌କରିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଘଉଡ଼ିବା ।

ହୁତ, ବିଂ. (ହୁ=ହୋମକରିବା-ତ) ମନ୍ତ୍ରୋ-ଚାରଣପୂର୍ବକ ଅଗ୍ନିନିକ୍ଷିପ୍ତ ଘୃତାଦି; ତର୍ପିତ । ବି. ହୋମ, ହୋମାଗ୍ନି ।

ହୁତଭୁକ୍, ହୁତବହ, ହୁତାଶ, ହୁତାଶନ, ବି. (ହୁତ-ଭୁଜ୍-କ୍ୱିପ୍, ବହ୍-ଅ, ଅଶ୍-ଅ, ଅନ) ଅଗ୍ନି; ହୋମର ଘୃତାଦି ଭକ୍ଷକ ।

ହୁତାଷ, ବି. (ଦେଶଜ) ଭୟ, ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତା ।

ହୁତ, ବି. (ହୁ = ହୋମକରିବା-ତ) ହୋମ ।

ହୁତା, ହୋତା, ବି. (ଦେଶଜ) ଅଧିକାର, ଆଧିପତ୍ୟ । ଯଥା—

ସ୍ୱେ ଦେବ ଚତୁର୍ଭୁଜେ ଶଙ୍ଖ ଚକ୍ର ଗଦା,
ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ର ପରେ କାର ନାହିଁ ହୁତା । ନୃ.ପୁ.ସ.ଛ.

ହୁନ୍ଦର, ବି. (ଦେଶଜ) ମାୟା ବା କୁହୁକ । ଯଥା—

କାହିଁ ସେ ହୁନ୍ଦର ଯେ ହୁନ୍ଦର ବଳେ
ପୁରୁଷ ହେବ ରମଣୀ । ଯ. କେ.

ହୁପା, ବ. (ଦେଶଜ) ତରଙ୍ଗ ।

ହୁବୁକା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚମକିବା, ଉପରକୁ ଡେଇଁବା ।

ହୁବୁକିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଚମକିବା ବା ହୁରୁଡ଼ିବା, ଉପରକୁ ଡେଇଁବା ।

ହୁମ୍, ଅଂ. ସଂ. ସ୍ୱୀକାର; ନିଷେଧ; ସ୍ମରଣ; ସଂଶୟ; ଅସୂୟା; ପ୍ରଶ୍ନ; ବିତର୍କ; ଗାନଧ୍ୱନି ।

ହୁମ, ବି. (ହୋମ ଶବ୍ଦଜ) ହୋମ ।

ହୁମ୍କି, ହୁମକି, ବି. (ଦେଶଜପ୍ରାୟ) ଭୟପ୍ରଦର୍ଶନ ।

ହୁମ୍ମା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଠେଲି କହେ; ଯାହାଠାରେ ଶିଷ୍ଟାଚାର ଓ ଭଦ୍ରତା ନାହିଁ ।

ହୁରଜୁର, ବି. (ଦେଶଜ) ମାରପିଟି ଜୁରିନେବା । ଯଥା—

ନିଦ୍ଧ୍ୱସ୍ତ ରୂପ ଧରି ଆସଇ ଭାଙ୍ଗି ପୁର,
ବାରଣ କେହୁ ନ କରେ କରେ ହୁରଜୁର । ନୃ.ପୁ.ଦ୍ୱି.ଛ

ହୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ଡକା । ଯଥା—

ତେଣୁ ଆଜ୍ଞେ ସିନା ପକାଉଛୁ ହୁରି । ଦ. ବା.

ଗୋଳମାଳ; ଅପବାଦ । ଯଥା—

ଉଗ୍ର ହୋଇ ଉଡ଼ିଯିବ ଆତୁର ହୁରି । ବି.ଚ.ମ.

ହୁରିଆ, ବି. (ଦେଶଜ) ରାଜାଙ୍କ ଆବାସରେ ନିଯୁକ୍ତ ପାଇକ । ଯଥା—

ଅଇଁଠା ପତ୍ର ମାଇଲେ ହୁରିଆଏ ବେଢ଼ି,
କୁହାଟ ଦେଇକରି ଦେଲେ ବାହାର କରି । ସା.ଭା.ସ.

ବିଂ. ହୁରିକାରକ, ଯେ ଉଚ୍ଚରେ ଅଧିକ ଡକାପାରେ ।

ହୁରିଜୁରି, ବି. (ଦେଶଜ) ମାରପିଟି ଜୁରିନେବା । ଯଥା—

ରାଜ୍ୟରେ ଧ୍ୱଂସି ଏହାର କଲୁ ହୁରିଜୁରି । ସା. ଭା. ସ.

ହୁରୁଡ଼ା, ବି. (ଦେଶଜ) ଚମକା; ଗାଈ ମଇଁଷି ପ୍ରଭୃତି ଚମକିବା, ପଶୁଜାତିକୁ ଚମକଦେବା; ଭୟ ଦେଖାଇବା ।

ହୁରୁଡ଼ାଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଭୟ ଦେଖାଇ ଘଉଡ଼ିବା । ଯଥା—ଚଷାମାନେ ଧାନ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରୁ ପଶୁପକ୍ଷୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ହୁରୁଡ଼ାଉଥାନ୍ତି ।

ହୁରୁଡ଼ିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଗାଈ ମଇଁଷି ପ୍ରଭୃତି ଛମକ ଧାଇଁବା ।

ହୁରୁମାସ, } ବି. (ଦେଶଜ) କାର୍ଯ୍ୟ-
ହୁରୁମାସଫରମାସ, } କରଣାର୍ଥ ଆଦେଶ; ଫରମାସିବା ।

ହୁଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ସୂକ୍ଷ୍ମାଗ୍ରଭାଗ; ଧନୁର ପୃଷ୍ଠଭାଗର ଅଗ୍ରଭାଗ । ଯଥା—

ବିକଳିତ ପୃଥିବୀ ଭାଳେ,
ବସୁଁ ହୁଳ ପାଦ ଅଗ୍ରେ ପଡ଼ିବ ତଳେ । ବୈ. ବି.

ଧନୁର ଅଗ୍ରଭାଗ । ଯଥା—

ଯେ ଗାଣ୍ଡୀବଟି ତହିଁର ହୁଳଟି,
ମଧ୍ୟରୁ ଅରଜୁନ କାଢ଼ିଲେ ଗୁଣଟି । କୃ. ଭା. ବ. ପ.

ହୁଲର, ବି. (ଦେଶଜ) ହୁରି । ଯଥା—ଆଇନ ବ୍ୟବସାୟଠାରୁ ସ୍ୱାଧୀନ ବ୍ୟବସାୟ ଆଉ ନାହିଁ ବୋଲି ଲୋକେ ହୁଲର କରନ୍ତି ।
ଉ. ସା. ୧୧ । ୨

ହୁଳସ୍ଥୁଳ, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୋଳଯୋଗ, ଗୋଳମାଳ ।

ହୁଳହୁଳି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ଉଲ୍ଲୁ ଶବ୍ଦଜ)
ହୁଳହୁଳୀ, } ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର
ହୁଳୁହୁଳା, } ଓଷ୍ଠପ୍ରାନ୍ତ ଦ୍ୱୟରେ ଜିହ୍ୱା-
ହୁଳାହୁଳୀ, } ଚାଳନରୁ ଜନିତ ଧ୍ୱନି ।

ହୁଳହୁଳି, } ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. ଦେଶୀବିଶେଷ ।
ହୁଳହୁଳୀ, } ଯଥା—

ଡାକେଣୀ କ୍ଷେପଣୀ ଗୋ ରଙ୍ଗିଣୀ ହୁଳହୁଳି,
ଏ ସବୁ ଦେଶୀଙ୍କି ଯେ ଘେନଇ ତୋର କେଳୀ ।
ସା. ଗ୍ର. ଆ.

(ଗଡ଼ଜାତରେ) ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟ ।

ହୁଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ଜ୍ୱାଳା । ଯଥା—

ଅନଳ ଜିହ୍ୱାର ହୁଳା ବାହାରଇ
ଛିଉପ୍ତ ମେଦିନୀ ଅଙ୍ଗେ । ଯ. କେ.

ନିଆଁ ଲଗାଇଥିବା ପାଳଆଦିର ବିଣ୍ଡା ବା ବିଡ଼ା; ଏକପ୍ରକାର ବିଦ୍ହୁଡ଼ି । ଯଥା—

ତାହା ଶୁଣି ଲୋକେ ଲଗାଇଣ ହୁଳା,
କୀଚକକୁ ଆସି କଲେ ସେ ସଙ୍ଗୋଳା । କୃ.ଭା.ବି.ପ.

ହୁଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ନଦୀରେ ଥିବା ଚୈତ୍ରୁଠ ଚୈତ୍ରୁଠ ମତ୍ସ୍ୟବିଶେଷ ।

ହୁଳିଆ, ହୁଳିୟା, ବି. (ପାର୍ଶି ଶବ୍ଦ) ପଳାୟିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁସନ୍ଧାନାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାପନ ପ୍ରଚୁର ।

ହୁଲୁ, ହୁଲୁଧ୍ୱନି, ବି. (ଉଲୁଲୁ ଶବ୍ଦଜ) ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳଧ୍ୱନି, ହୁଳହୁଳି ।

ହୁଲୁଣା, ବି. (ବାଲେଶ୍ୱର ପ୍ରାନ୍ତରେ) ମଧଭଳି ହାଣ୍ଡି ।

ହୁସିଆର, } ବିଂ. (ଯାବନିକ) ସାବଧାନ,
ହୁସିୟାର, } ସତର୍କ; ମନୋଯୋଗୀ; ଚତୁର; ବିଜ୍ଞ । ଯଥା—

ସେ କଠିନ ଝିଙ୍କାଝିଙ୍କିରୁ ନିସ୍ତାର,
ଲୋଭ ଲଗି ଆଗୁଁ ହୁଅ ହୁସିଆର । ଦ. ବା.

ହୁସିଆରି, } ବି. (ଯାବନିକ) ସାବଧାନତା;
ହୁସିୟାରି, } ଚତୁରତା ।

ହୁହୁ, ହୂହୂ, ବି. (ହ୍ୱେ = ଆହ୍ୱାନକରିବା-ଉ, ନିପାତନ) ଗନ୍ଧର୍ବବିଶେଷ । ଅଂ. ଅନୁକରଣ ଶବ୍ଦବିଶେଷ । ଯଥା—

ହୂହୂରବେ ବହେ ପାପ ପ୍ରଳୟ ପବନ । ଆଶା ।

ହୂ, ଅଂ. ସଂ. ଅହ୍ୱାନ; ଅବଜ୍ଞା; ଶୋକ; ଗର୍ବ ।

ହୂଣ, ହୂନ, ବି (ହ୍ୱେ = ଆହ୍ୱାନକରିବା-ନ) ଶକ ଜାତିର ଶାଖାବିଶେଷ; ଭାରତବର୍ଷର ଉତ୍ତର ଦେଶବିଶେଷ ।

ହୂତ, ବିଂ. (ହ୍ୱେ = ଆହ୍ୱାନକରିବା-ତ) ଆହୂତ । ବି. ଆହ୍ୱାନ ।

ହୂତି, ବି. (ହ୍ୱେ-ତି) ଆହ୍ୱାନ, ଆହୂତି ।

ହୂୟମାନ, ବିଂ. (ହ୍ୱେ = ଡାକବା-ମାନ, ଯ ଆଗମ) ଯାହାକୁ ଆହ୍ୱାନ କରା ହୋଇଅଛି ।

ହୃଣୀୟ, } ବି.(ହୃଣୀ = ଲଜ୍ଜିତହେବା-ଯ-ଆ)
ହୃଣୀୟା, } ସ୍ତ୍ରୀ. ଲଜ୍ଜା; ନିନ୍ଦା ।

ହୃତ୍, ବି. (ହୃ = ହରିବା-କ୍ୱିପ୍) ହୃଦୟ । ବିଂ. ହରଣକାରୀ ।

ହୃତ, ବିଂ. (ହୃ-ତ) ଅପହୃତ; ଆନୀତ; ଆକୃଷ୍ଟ; ଛିନ୍ନ ।

ହୃଦ୍, ହୃଦୟ, ବି. (ହୃତ୍ ଦେଖ) (ହୃ-ଅୟ, ଦ୍ ଆଗମ) ବକ୍ଷଃସ୍ଥଳ; ଚିତ୍ତ, ମନ; ଜୀବିତ ।

ହୃଦୟଙ୍ଗମ, ବିଂ. (ହୃଦୟ-ଗମ୍-ଅ, ମ ଆଗମ) ମନୋଗତ; ଉପଯୁକ୍ତ; ମନୋହର ।

ହୃଦୟବାନ୍, ହୃଦୟାଳୁ, } ବିଂ. (ହୃଦୟ-ଅସ୍ତ୍ୟ-
ହୃଦୟିକ, ହୃଦୟୀ, } ର୍ଥରେ ବତ୍, ଆଳୁ, ଇକ ଏବଂ ଇନ୍ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ) ପ୍ରଶସ୍ତ-ଚିତ୍ତ; ସଦନ୍ତଃକରଣ, ମନସ୍ୱୀ ।

ହୃଦ୍ୟ, ବିଂ. (ହୃଦ୍-ଯ) ମନୋଗତ; ମନୋହର; ପ୍ରିୟ, ବାଞ୍ଛିତ ।

ହୃଷିକେଶି, ବି. (ହୃଷୀକେଶ ଶବ୍ଦଜ) ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଯଥା—

ଯୁଧିଷ୍ଠିର ବୋଇଲେ ସ୍ୱାମି ହୃଷିକେଶି,
କ୍ଷମାକୁ ଦେଖ ଆମ୍ଭ ଘରେ ବସିଛୁ ରୁଷି । ନୃ.ପୂ.ସ.ଭ.

ହୃଷିତ, ବିଂ. (ହୃଷ୍ = ହୃଷ୍ଟହେବା-ତ) ପୁଷ୍ଟ; ପ୍ରୀତ, ହର୍ଷିତ; ପୁଲକିତ; ପ୍ରଣତ; ସଙ୍କିତ; ବିସ୍ମିତ, ପ୍ରହତ ।

ହୃଷୀକ, ବିଂ. (ହୃଷ୍ = ଅଳୀକ ବ୍ୟବହାର କରିବା-ଈକ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟ; ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ ।

ହୃଷୀକେଶ, ବି. (ହୃଷୀକ = ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଈଶ = ଈଶ୍ୱର) ବିଷ୍ଣୁ ।

ହୃଷ୍ଟ, ବିଂ. (ହୃଷ୍ = ହୃଷ୍ଟହେବା-ତ) ଆନନ୍ଦିତ; ପ୍ରୀତ ବା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ; ପୁଲକିତ । (ବିଶେଷ୍ୟରେ ହୃଷ୍ଟି ହୁଏ ।)

ହେଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସମୂହସୂଚକାର୍ଥ । ଯଥା—
ଏ ଜନହେଁ ହରନ୍ତି ଚଣ୍ଡ ଧରନ୍ତ । ପ୍ରେ. ସୁ. ନ.
ମଧ୍ୟ, ସୁଦ୍ଧା । ଯଥା—
କେତେବେଳେହେଁ କଳା ଧଳା ନୁହଇ । ର. କ.
ପରିମାଣବୋଧକ । ଯଥା—
କୃଷ୍ଣ ବୋଇଲେ କପାଁ ଏତେହେଁ ଗର୍ଜି କାଲେ ।
ନୃ. ପୁ. ସ. ତ.
ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନାର୍ଥ; ପାଦପୂରଣାର୍ଥ ।

ହେ, ଅଂ. ସଂ. ସମ୍ବୋଧନ, ଆହ୍ୱାନ; ଅସୂୟା ।

ହେଁସ, ବି. (ଦେଶଜ) ମସିଣା; ତୃଣାସନ-ବିଶେଷ ।

ହେଇଟି, ହେଟି, ହେଇତି, } ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ପଦାର୍ଥ ବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟକରି ଦେଖାଇବା । ଯଥା—
ହେଇଟି ଦେଖ, ହେଟି ମା ବେ ଟି କୁଞ୍ଜକୁଟୀରେ !
ସଙ୍ଗୀତ ।

ହେଉ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱୀକାର ।

ହେଉଟେବେ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସ୍ୱୀକାର; ଅବଧାରଣ ।

ହେକ୍କା, ବି. (ହିକ୍କା ଶବ୍ଦଜ) ହିକ୍କା ।

ହେଙ୍ଗଳା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୂର୍ଖ ।

ହେଙ୍ଗୁ, ବି. (ହିଙ୍ଗୁ ଶବ୍ଦଜ) ହିଙ୍ଗୁ ।

ହେଙ୍ଗୁଳ, ବି. (ହିଙ୍ଗୁଳ ଶବ୍ଦଜ) ହିଙ୍ଗୁଳ ।

ହେଜ,ହେଜା, ବି. (ଦେଶଜ) ସ୍ମରଣ । ଯଥା—
ରହିଥାଇ ମୋର ସଙ୍କେତବେଳକୁ
ଗୁଣମଣିର କି ହେଜ । ର. ପ.
ଅନୁମାନ; ତର୍କ; ଅନ୍ଦାଜ ।

ହେଜଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମାଗିଖିଆ, ରଙ୍କ ।

ହେଜାକୁକହିବା, ହେଜାରେକହିବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅନ୍ଦାଜରେ କହିବା; ଆନୁମାନିକ କହିବା ।

ହେଜିବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ସ୍ମରଣକରିବା; ଭାବିବା; ଅନୁମାନକରିବା; ତର୍କିବା ।

ହେଞ୍ଜୋଡ଼ା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଚଗଲା ।

ହେଟ, ହେଠ, ବି. (ଅଧଃ = ପ୍ରାକୃତ ହେଟ୍ଠ ଶବ୍ଦଜ) ତଳଭାଗ, ନିମ୍ନଭାଗ । ବିଂ. ନମ୍ର । ଯଥା—
ହେଟ କଲେ ବଦନଚନ୍ଦ୍ରକୁ କୃଶକଟୀ । ବ.ଚ.ମ.

ହେଟା, ବି. (ଦେଶଜ) ଗଧିଆବାଘ ।

ହେଟାଇବା, ହେଠାଇବା, } କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ନମ୍ର କରିବା, ତଳକୁ ନୁଆଁଇବା । ଯଥା—
ମନ ଚଇତନ୍ୟକୁ ଏକ କଲ୍ଲ ସଞ୍ଚା,
ପବନ ହେଠାଇଣ ଏକତ୍ର କଲ୍ଲ ବାନ୍ଧି । ସା. ଶୂ. ଆ.

ହେଟାଗୁଡ଼, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୁଇଗୋଡ଼ ଓ ଡାହାଣହାତହାଗ ହାମୁଡ଼େଇ ରଖିବା କିମ୍ବା ରହିବା ।

ହେଡ଼ିଜ, ବି. (ଦେଶଜ) କ୍ରୋଧ ।

ହେଡ଼ା ବି. (ହଡ୍ଡ ଶବ୍ଦଜ) ହାଡ଼ଯୁକ୍ତ ମାଂସ; ଚର୍ମମାଂସ; ନିକୃଷ୍ଟ ମାଂସ ।

ହେଣ୍ଢେଇବା, କ୍ରି. (ଦେଶଜ) ଅଣ୍ଢାଇବା; ସାହାଯ୍ୟକରିବା ।

ହେଣ୍ଡା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ମୂର୍ଖ । ବି. କଷବାଦ୍ୟ । ଯଥା—
ସାଇପଡ଼ୁପୁଣୀ କାହାକୁ ନ ଦେଇ
ଖାଇ ମାରୁଥାଏ ହେଣ୍ଡା । ହା. ତ.

ହେଣ୍ଡି, ବି. (ଦେଶଜ) କଷବାଦ୍ୟ; ବାହୁ-ସ୍ଫୋଟ । (ଗୁବଣ୍ଡି ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)

ହେତା, ବି. (ଦେଶଜ) ମୂଳିଆକୁ ଦେବା ଜମି; ପ୍ରଶସ୍ତ ଜମି ।

ହେତି, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହନ୍ = ବଧକରିବା-ତି, ନିପାତନ) ଅସ୍ତ୍ର; ଶସ୍ତ୍ର; ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ; ଅଗ୍ନିଶିଖା । ଯଥା—
ନିର୍ବିଘ୍ନେ ତପବହ୍ନି ହେତିନିକରେ ସନ୍ତପ୍ତ ସନ୍ଦ୍ରାବିତ ।
ଜା. ପ. ନା.

ହେତୁ, ବି. (ହି=ଗମନକରିବା-ତୁନ୍) କାରଣ, ପ୍ରୟୋଜନ; ମୂଳ; ବୀଜ । (ଦେଶଜ) ସ୍ମରଣ; ଜ୍ଞାନ । ଯଥା—
ହେ ବିଶ୍ୱାପଣ ମହିମା ଶୁଣ ହେତୁକର । ସା. ଶୂ. ସ.
ଧନ ହେଲେ ପ୍ରାଣିଙ୍କର ହେତୁ ହୁଏ ବଣା । ନୃ.ପୁ.ପ୍ର.ତ.

ହେତୁହରା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଉନ୍ମତ୍ତ; ଅଜ୍ଞାନ । ଯଥା—
ହେତୁହରା ହୋଇଣ ସେ ଶୃଙ୍ଗାର ଖେଳେ । ସା.ଶୂ.ଆ.

ହେଥା, ଅଂ. (ଦେଶଜ ବା ପ୍ରାକୃତ ଏଥୁଁରୁ ଜାତ) ଏହିଠାରେ । ଯଥା—
ଗାନ୍ଧାରୀ ବାକ୍ୟ ଶୁଣି କୁନ୍ତିଭୋଜ ସୁତା,
କହିଲେ ତୁ ବୃଥା କଲି ନ କର ଗୋ ହେଥା ।
କୃ. ଶ୍ରୀ. ବ. ପ.

ହେଦେ, କ୍ରି. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଏନ୍ହ ଦେଖ ।

ହେନ୍ତାଳ, ବି. (ହିନ୍ତାଳ ଶବ୍ଦଜ) ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ହେପା, ବି. (ଦେଶଜ ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ସ୍ମରଣ; ଜ୍ଞାନ ।

ହେପାଜାତ, ବି. (ଯାବନିକ) ଅଧିକାର; ଦଖଲ; ଅଧୀନତା । ଯଥା—ପୋଲିସ ହେପାଜାତରେ ହାଜାଜ ରହିଲେ ।

ହେମ, ବି. (ହେମନ୍-ହି = ଗମନ କରିବା-ମନ୍) ସୁନା, ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ଧୁସ୍ତୁର କେଶର (ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପର୍ଯ୍ୟାୟଭୁକ୍ତ) । (ହେମନ୍ତ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ଶୀତଋତୁ । ଯଥା—

ହେମକାଳେ ଧନୁରୁ ଉଷୁମ ହୋଏ ଜାତ । ନୂ.ପୁ.ସ.ତ.

କାକର ବା ଶିଶିର । ବିଂ. ଅତି ଥଣ୍ଡା ।

ହେମକୂଟ, ବି. (ହେମ = ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-କୂଟ = ଶିଖର) କିଂପୁରୁଷବର୍ଷସ୍ଥ ହିମାଳୟର ଉତ୍ତରରେ ସ୍ଥିତ ପର୍ବତବିଶେଷ ।

ହେମତ, ବି. (ଦେଶଜ) ସାହସ; ଧୈର୍ଯ୍ୟ; ପ୍ରଶ୍ରୟ ବା ଉତ୍ସାହ । ଯଥା—ସେମାନେ ପିଲାଙ୍କୁ ହେମତ ଦେଉଅଛନ୍ତି ।

ହେମନ୍ତ, ବି. [ହିନ୍ = (ସନ୍ତାପ) ବଧକରିବା-ଅନ୍ତ, ହନ୍ = ହି, ମ ଆଗମ] ହିମଋତୁ; ହିମାଳୟ ପର୍ବତ ।

ହେମସ, ବି. (ଦେଶଜ ବିଶେଷତଃ ଗଞ୍ଜାମରେ ବ୍ୟବହୃତ) ମନୋଯୋଗ; ଶ୍ରଦ୍ଧା ।

ହେମାଳ, ବି. (ହିମକାଳ ଶବ୍ଦଜ) ଶୀତଋତୁ । ବିଂ. ଅତିଥଣ୍ଡା ।

ହେମାଳିଆ, } ବିଂ. (ଦେଶଜ) ଆନନ୍ଦରେ
ହେମାଳିୟା, } ଉନ୍ମତ୍ତ । ଯଥା—

ହାଟକୁର ବାଟକୁର ପେଣୁକୁର କଲେ,
ପଦ୍ମରେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ଦେଖ ହେମାଳିଆ ହେଲେ ।
ନୂ. ପୁ. ତୃ. ତ.

ହେୟ, ବିଂ. (ହା = ତ୍ୟାଗ କରିବା-ଯ) ତ୍ୟାଜ୍ୟ; ତୁଚ୍ଛ ।

ହେୟାଳି, ହେଁୟାଳି, ବି. (ଦେଶଜ) ଗୂଢ଼ ବିଷୟ ।

ହେରକେଣ୍ଡିଆ, ବିଂ. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ଗଡ଼ନ୍ତି ପଡ଼ନ୍ତି ।

ହେରଣ, } ବି. (ପ୍ରାକୃତ ହେର ଧାତୁଜ)
ହେରଣା, } ଦର୍ଶନ, ଦେଖିବା ।

ହେରମ୍ବ, ବି. (ହେ = ରୁଦ୍ର ସମୀପେ ରମ୍ବତେ ତିଷ୍ଠତୀତି ହେରମ୍ବଃ, ର ଗତୌ, ହେରତେ ବର୍ଦ୍ଧୟତି ଭକ୍ତାନିତି ବା ହେରମ୍ବଃ, ହେର ବୃଦ୍ଧୌ) ଗଣେଶ; ଗର୍ବିତ ବୀର; ମହିଷ ।

ହେରସା, ବିଂ. (ଦେଶଜ) ନିର୍ଲଜ୍ଜ ।

ହେରାପଞ୍ଚମୀ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଗୁଣ୍ଡିଚା-ଯାତ୍ରାର ପଞ୍ଚମ ଦିବସ ।

ହେରିକ, ବି. (ଦେଶଜ) ଦୂତ, ଚର ।

ହେରିକା, ଅ°. (ଦେଶଜ) ପ୍ରଭୃତି । ଯଥା—କାଲି ଏଠାକୁ ଗୋପାଳ ଗୋବିନ୍ଦ ହେରିକା ଆସିବେ ।

ହେରିବା, କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ହେର ଧାତୁଜ) ଦେଖିବା, ଚାହିଁବା । ଯଥା—

ଚକୋର ବନ୍ଧୁ ଛବି ହେରି ଉସତ । ରୁ. ସ୍ତ.

ହେଲ, ବି. (ହେଳା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ହେଳା; ଅଶ୍ରଦ୍ଧା । ଯଥା—

ନ କର ମୋ ବିଷୟେ ହେଲ,
ମୋ ହୃଦେ ଜ୍ଞାନଦୀପ ଜାଳ । ଦା. ର.

ହେଳଣା, ବି. (ହେଳନ ଶବ୍ଦଜ) ଅନାଦର, ଅବଜ୍ଞା ।

ହେଳନ, ବି. (ହେଡ୍ = ଘୃଣା କରିବା-ଅନ, ଡ଼ = ଳ) ଅବଜ୍ଞା, ଅନାଦର ।

ହେଳା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହେଡ୍ = ଘୃଣା କରିବା-ଅ-ଆ) ଅବଲୀଳା; ଅବହେଳା; ଅବଜ୍ଞା । (ହିଲ୍ = ଭଙ୍ଗୀକରିବା-ଅ-ଆ) ଲୀଳା; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଭାବବିଶେଷ ।

ହେଳି, ହେଳୀ, ବି. (ହିଲ୍ = ଭଙ୍ଗୀ କରିବା-ଇ, ଇନ୍) ସୂର୍ଯ୍ୟ; ଆଲିଙ୍ଗନ; ହେଳା ।

ହେଳେ, କ୍ରି. ବିଂ. (ହେଳା ଶବ୍ଦଜ) ସହଜରେ; ଅବଲୀଳାକ୍ରମେ ।

ହେଲେ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ମଧ୍ୟ, ତଥାପି । ଯଥା—
କେବେ ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ମରନ୍ତ ନାହିଁ ସରଗେ । ଉ.ବ.
ହେଲେହେଁ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ । ଯଥା—
ତମପଣେ ବର୍ଣ୍ଣୁଅଛୁ ମୁଁ ଗୋବିନ୍ଦ ଚରିତ,
ତଗଡ଼ମାଳ ହେଲେହେଁ ସାକ୍ଷାତେ ଅମୃତ । ବ.ଚ.ମ.
ହେଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହେଷ୍=ଘୋଡ଼ା ଧ୍ୱନି-କରିବା-ଅ-ଆ,) ଅଶ୍ୱଧ୍ୱନି ।
ହେସୁଆତି, } ବି. (ଦେଶଜ) ତୃଣଜାତୀୟ
ହେଁସୁଆତି, } ଜଳଜ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ହେହେ, ଅଂ. ସ. (ହେ-ଦ୍ୱିତ୍ୱ) ସମ୍ବୋଧନ-ସୂଚକ ଶବ୍ଦ ।
ହୈ, ଅଂ.(ହ୍ୱେ=ଆହ୍ୱାନ କରିବା-ଐ)ଆହ୍ୱାନ; ସମ୍ବୋଧନ; ନିଷେଧ; ପାଦପୂରଣାର୍ଥ ।
ହୈତୁକ, ବି. (ହେତୁ=କାରଣ-କ) ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯୁକ୍ତିପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ସତ୍କର୍ମର ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ସନ୍ଦିହାନ ହୁଏ । ବିଂ. ହେତୁସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।
ହୈମବତ, ବି. (ହିମବତ୍-ଅ ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ) ଭାରତବର୍ଷ । ବିଂ. ହିମାଳୟସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।
ହୈମବତୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହିମବତ୍=ହିମାଳୟ-ପର୍ବତ-ଅ ଜାତାର୍ଥେ-ଈ) ପାର୍ବତୀ ବା ଦୁର୍ଗା; ଗଙ୍ଗା; ହରୀତକୀ; ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକ୍ଷୀରୀ ।
ହୈମାଦ୍ରି, ବି. (ହୈମ=ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟ-ଅଦ୍ରି=ପର୍ବତ) ମେରୁପର୍ବତ ।
ହୈୟଙ୍ଗବୀନ, ବି. (ହ୍ୟସ୍=ପୂର୍ବଦିନେ ଗୋ-ଦୋହ ଦୁଗ୍ଧ-ଈନ୍ ଉଦ୍ଭବାର୍ଥେ, ନିପାତନ) ପୂର୍ବଦିନର ଦୋହିତ ଦୁଗ୍ଧରୁ ଜାତ ଘୃତ, ସଦ୍ୟୋଜାତ ଘୃତ । (ତତ୍ତୁ ହୈୟଙ୍ଗବୀନଂ ଯତ୍ ହ୍ୟୋ ଗୋଦୋହୋଦ୍ଭବଂ ଘୃତଂ—ଅମର ।)
ହୈହୈ, ବି. (ଦେଶଜ ପ୍ରାୟ) ଗଣ୍ଡଗୋଳ ।
ହୋ, ଅଂ. (ହ୍ୱେ=ଡ଼ାକିବା-ଓ) ସମ୍ବୋଧନ, ଆହ୍ୱାନ; ବିସ୍ମୟ । କ୍ରି. (ପ୍ରାକୃତ ପଦ) ଭୂଧାତୁ ଅର୍ଥ, ହୁଅ । ଯଥା—
ବିଦୂରେ ନେଇ ରାମ ଖାଦ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମଣ କହି ହୋ ଅନ୍ତର । ବୈ. ବି.
ହୋଇ, ଅଂ. (ଦେଶଜ) ସମ୍ମତିସୂଚକାର୍ଥ । ଯଥା—
କେ ବୋଲେ ହୋଇହୋଇ ଖାଇବା ତେବେ ଖଜି,
ନୃସିଂହ ପରଶିବେ ସବୁରି ମନରଞ୍ଜି । ନୃ.ପୂ.ଭୃ.ତ.
ହୋଗଲା, ବି. (ଦେଶଜ) ସୁଦୀର୍ଘ ତୃଣବିଶେଷ, ଏରକା ।
ହୋଟେଲ, ବି. (ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ) ଅନ୍ନ ବିକ୍ରୟ ସ୍ଥାନ ।
ହୋତା, ବି. (ହୋତୃ—ହୁ=ହୋମ କରିବା-ତୃ) ଯଜମାନ, ଯେ ଯାଗ କରେ, ପୁରୋହିତ, ଋକ୍‌ବେଦଜ୍ଞ ।
ହୋତି, ଅଂ. (ଗଡ଼ଜାତରେ) ସେଠାରେ ।
ହୋନ, ବି. (ହୁ=ହୋମ-କରିବା-ନ) ହୋମ; ହୋମଦ୍ରବ୍ୟ । (ସ୍ତ୍ରୀ—ହୋନୀ) ସ୍ରୁଚି, ସ୍ରୁବ ।
ହୋନୀ, ବି. (ହୋନିନ୍—ହୋନ=ହୋମ-ଇନ୍ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ) ହୋମକାରକ, ଯାଜ୍ଞିକ । (ସ୍ତ୍ରୀରେ) ଯଜମାନରୂପୀ ଶିବଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି । (ବିଶେଷଣରେ—ହୋନୀୟ = ହୋନ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ, ହୋତୃସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।)
ହୋମ, ବି. (ହୁ=ହୋମକରିବା-ମ) ମନ୍ତ୍ରପାଠ-ପୂର୍ବକ ଅଗ୍ନିରେ ଘୃତାଦି ଦାନ । (ବିଶେ-ଷଣରେ ହୋମକ ଓ ହୋମୀ ହୁଏ ।)
ହୋରା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହୋଡ଼୍=ଗମନ କରିବା-ଅ-ଆ, ଡ଼=ର) ଲଗ୍ନ; ରାଶି ପରିମାଣର ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶ; ଶାସ୍ତ୍ରବିଶେଷ; ରେଖାବିଶେଷ । (ହୋରା ତୁ ଲଗ୍ନେ ରାଶ୍ୟର୍ଦ୍ଧେ ଶାସ୍ତ୍ରରେଖା ପ୍ରଭେଦୟୋଃ—ହୈମ ।)
ହୋରି, ବି. (ହୋଲିକା ଶବ୍ଦଜ) ବସନ୍ତଉତ୍ସବ; ପକ୍ଷିବିଶେଷ । ଯଥା—
ଭଉଁରି ବାଜପୋଇ କୋଇଲି କରାଖାଇ,
ଫାଗୁଣା ମାଛିଟଣା ବାଇଟା ହୋରି ଜୁଇ । ନ.ପୂ.ଚ.ଭ.

ହୋଲ, ବି. (ଦେଶଜ) ମୁଷ୍କ, ଅଣ୍ଡକୋଷ ।

ହୋଳକା, ହୋଲାକା, ହୋଲିକା, } ବି.ସ୍ତ୍ରୀ.ସଂ. ବସନ୍ତୋତ୍ସବ ।

ହୋଳୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହୋଳକା ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ) ବସନ୍ତ ଉତ୍ସବ, ଦୋଳଯାତ୍ରା ।

ହୋସ, ବି. (ପାରସ୍ୟ ଶବ୍ଦ) ଜ୍ଞାନ, ବୁଦ୍ଧି; ମନ ।

ହୌ, ଅଂ. (ହ୍ୱେ = ଡାକିବା-ଔ) ସମ୍ବୋଧନ, ଆହ୍ୱାନ ।

ହୌଜ, ବି. (ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦ) କ୍ଷୁଦ୍ର ଜଳାଶୟ ।

ହ୍ୟସ୍ତନ, ହ୍ୟସ୍ତ୍ୟ, } ବିଂ. (ହ୍ୟସ୍‌-ପୂର୍ବଦିନସରେ-ତନ, ଯ) ଗତଦିବସୀୟ, ପୂର୍ବଦିବସୀୟ ।

ହ୍ରଦ, ବି. (ହ୍ରାଦ୍‌ = ଶବ୍ଦକରିବା-ଅ, ନିପାତନ) ଅକୃତ୍ରିମ ବୃହତ୍ ଜଳାଶୟ; ଆଲୋକ; ରଶ୍ମି ।

ହ୍ରସ୍ୱ, ବିଂ. (ହ୍ରସତିଷ୍ଠ ହ୍ରସ୍ୱଃ, ହ୍ରସ ହ୍ରାସେ, ହ୍ରସ୍‌ = ଖର୍ବ ହେବା-ବ) ଖର୍ବ; କ୍ଷୁଦ୍ର; ଲଘୁ । ବି. ଏକମାତ୍ରୋଚାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ; ବାମନ; ପରିମାଣବିଶେଷ । (ବିଶେଷଣ ହ୍ରସ୍ୱ ଶବ୍ଦ ବିଶେଷ୍ୟାର୍ଥରେ ହ୍ରସିମା, ହ୍ରସ୍ୱତା, ହ୍ରସ୍ୱତ୍ୱ ହୁଏ; ଅତିଶୟାର୍ଥରେ ହ୍ରସୀୟାନ୍‌ ଓ ହ୍ରସିଷ୍ଠ ହୁଏ ।)

ହ୍ରାଦ, ବି. (ହ୍ରାଦ୍‌ = ଶବ୍ଦକରିବା-ଅ) ଶବ୍ଦ, ଗୋଳମାଳଧ୍ୱନି ।

ହ୍ରାଦିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହ୍ରାଦ୍‌ = ଶବ୍ଦ-ଇନ୍‌ ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥେ-ଈ) ନଦୀ; ବଜ୍ର; ବିଦ୍ୟୁତ୍ ।

ହ୍ରାସ, ବି. (ହ୍ରସ୍‌=ସ୍ୱଳ୍ପହେବା, ଶବ୍ଦ କରିବା-ଅ) କ୍ଷୀଣତା, କ୍ଷୟ; ଶବ୍ଦ ।

ହ୍ରୀଣୀୟା, ହ୍ରୀମାୟା, } ବି. (ହ୍ରୀଣୀ = ଲଜ୍ଜିତ ହେବା-ଯ-ଆ) ଲଜ୍ଜା; ଘୃଣା, ନିନ୍ଦା ।

ହ୍ରୁତ, ବିଂ. (ହ୍ରୀ = ଲଜ୍ଜିତ ହେବା-ତ, ହୃ = ଗ୍ରହଣ କରିବା-ତ, ଋ = ର, ଈ = ଇ) ଲଜ୍ଜିତ; ବିଭକ୍ତ; ମିତ ।

ହ୍ରୀବେର, ହ୍ରୀବେର, } ବି. (ନଗ୍ନତ୍ୱେନ ହ୍ରୀଯୁକ୍ତମିବ - ବେରମସ୍ୟେତି ହ୍ରୀବେରଂ = ଲୁଚି ରହିଥିବାରୁ ଏହାର ବେର ଯେ ଅଙ୍ଗ ହ୍ରୀଯୁକ୍ତପ୍ରାୟ ବୋଲି ହ୍ରୀବେର) ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ହ୍ରୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହ୍ରୀ = ଲଜ୍ଜିତ ହେବା-କ୍ୱିପ୍) ଲଜ୍ଜା ।

ହ୍ରୀଣ, ହ୍ରୀତ, ବିଂ. (ହ୍ରୀ = ଲଜ୍ଜିତ ହେବା-ତ) ଲଜ୍ଜିତ । (ହ୍ରୀଣ ହ୍ରୀତୌ ତୁ ଲଜ୍ଜିତେ—ଅମର ।)

ହ୍ରେପିତ, ବିଂ. (ହ୍ରୀପ୍‌ = ଲଜ୍ଜିତ ହେବା-ଣିଚ୍‌-ତ) ଲଜ୍ଜାପ୍ରାପିତ ।

ହ୍ରେଷା, ହ୍ଲେଷା, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହ୍ରେଷ୍‌ = ଘୋଡ଼ା ଧ୍ୱନିକରିବା-ଅ-ଆ) ଘୋଡ଼ାର ଧ୍ୱନି ।

ହ୍ଲାଦ, ହ୍ଲାଦନ, } ବି. (ହ୍ଲାଦ୍‌ = ଆନନ୍ଦିତ ହେବା-ଅ, ଅନ) ଆହ୍ଲାଦ, ଆନନ୍ଦ । (ବିଶେଷଣରେ ହ୍ଲାଦିତ ଏବଂ ହ୍ଲାଦୀ ହୁଏ ।)

ହ୍ଲାଦିନୀ, ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ହ୍ରାଦିନୀ ଦେଖ, ର = ଳ) ନଦୀ; ବିଦ୍ୟୁତ୍, ବିଜୁଳି; ବଜ୍ର; ଶକ୍ତିବିଶେଷ ।

ହ୍ୱାନ, ବି. (ହ୍ୱେ = ଆହ୍ୱାନ କରିବା-ଅନ) ଆହ୍ୱାନ ।

—ସମାପ୍ତ—

ବୈଦ୍ୟକ ଶବ୍ଦମାଳା

ଅ

ଅଂଘ୍ରି—ବୃକ୍ଷର ମୂଳ ।
ଅକ୍ଷ—ବାହାଡ଼ା; ସୌବର୍ଚ୍ଚଲ ଲବଣ; ଏକ କର୍ଷ ପ୍ରମାଣ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ; ପ୍ରାଣ ।
ଅକ୍ଷି—ଆଖି ।
ଅଗ୍ରା—ଧଣିଆ ।
ଅଣ୍ଡ—ପୁରୁଷୋପସ୍ଥ ।
ଅନ୍ଧ—ଅନ୍ନ, ଭାତ ।
ଅବ୍ଦ—ମୁସ୍ତକ ବା ମୁଥା । (ଅବ୍ଦ ଅର୍ଥାତ୍ ମେଘ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ ମୁଥାର ନାମ ।)
ଅମ୍ବୁ—କୁରୁବେଲ । (ଅମ୍ବୁ ବା ଜଳର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ ଏହାର ନାମ ।)
ଅୟଃ, ଅୟସ୍—ଲୁହା; କାନ୍ତଲୁହା ।
ଅର୍କ—ଅରଖ ଗଛ । (ସୂର୍ଯ୍ୟବାଚକ ସମସ୍ତ ଶବ୍ଦ ଏହାର ନାମ ।)
ଅର୍ଷ—ଶିଆଳ ଲତା ।
ଅସ୍—ଲୋହିତ; ରକ୍ତ ।
ଅସ୍ଥି—ହାଡ଼ ।
ଅଂଶଲ—କରମଙ୍ଗା ।
ଅକଣ୍ଠ—ବଉଳଫୁଲ ।
ଅକ୍ଷତ—ଗୁହଳ ।
ଅକ୍ଷିକ, ଅକ୍ଷୁକ—ଆଚୁ ବୃକ୍ଷ ।
ଅକ୍ଷୀବ—ସମୁଦ୍ର ଲବଣ; ମହାନମ୍ବ; ସଜନାଗଛ ।
ଅକ୍ଷୋଟ—ଆଖରୋଟ ।
ଅଗଦ—ଔଷଧ ।
ଅଗସ୍ତି—ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶାକବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ଅଗୁରୁ—ଅଗର ଚନ୍ଦନ; ଶିଂଶପା ଗଛ ।
ଅଗ୍ନିକ—କଳାଭାଲିଆ ଓ ତାହାର ଗଛ ।
ଅଙ୍କୋଠ, ଅଙ୍କୋଲ—ଆଙ୍କୁଲ ଗଛ ।
ଅଙ୍କୁର—ଗଜା ।
ଅଙ୍ଗଜ—ଅଗର ଚନ୍ଦନ ।
ଅଚ୍ଛୁକ—ଆଚୁ ବୃକ୍ଷ ।
ଅଜଗ୍ନ—ବାଇଡ଼ଙ୍କ ।
ଅଜାଜୀ, ଅଜାଜି—ଜିରା ।
ଅଜାନ୍ତ୍ରୀ—ନୀଳ ବନବନା ।
ଅଜଙ୍ଘଟା—ଭୂଇଁ ଏଲା ।
ଅଞ୍ଜନ—କଜ୍ଜ୍ୱଳ; ସୌବୀରାଦ୍ଧ ଚତୁର୍ବିଧ ଅଞ୍ଜନ ।
ଅଞ୍ଜଲି—କୁଡ଼ବ ଅର୍ଥାତ୍ ଗୃହପଳ ପ୍ରମାଣ ।
ଅଣ୍ଡଜ—ଜରାୟୁଜାଦ୍ଧ ଚତୁର୍ବିଧ ଜନ୍ତୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକବିଧ ଜନ୍ତୁ ଅର୍ଥାତ୍ ପକ୍ଷି ସର୍ପାଦ୍ଧ ।
ଅଣ୍ଡଜା—କସ୍ତୁରୀ ।
ଅତନ୍ଦ୍ରୀ—ଚା; ଯାହାକୁ ଇଂରାଜୀରେ (Tea) ଟୀ କହନ୍ତି ।
ଅତସୀ—ଚଣକବିଶେଷ, ଅତସି ଚଣା ।
ଅତୁସୀ—ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।
ଅତ୍ୟମ୍ଳ—ମଧୁର ଟଭା ।
ଅତ୍ୟୁଷ୍ଣ—ତପ୍ତ ।
ଅଦ୍ରିଜ, ଅଦ୍ରିଜତୁ—ଶିଳାଜତୁ ।
ଅଧ୍ୱଗ୍ର—ମେଦାନାମକ କନ୍ଦ ।
ଅନନ୍ତା—ଦୁର୍ଲ୍ଲଭା; ଚେମଡ଼ା ଲଇ ଅର୍ଥାତ୍ ସୁଗନ୍ଧ-ଭେଦ; ଲହଲଗଂଲଆ ଗଛ; ଦୂବା; ନୀଳ ଦୂବା; ହେମାଦ୍ରିଖ୍ୟାତ ନାମକ ଔଷଧି ଦ୍ରବ୍ୟ ।
ଅନଳ—ଚିତାପାରୁ । (ଅନଳ ବା ଅଗ୍ନିର ବାଚକ ଶବ୍ଦସବୁ ଏହାର ନାମ ।)
ଅନଳ—ବାତ; ପବନ ।
ଅନକ୍ଷୁ—ଅଣଆଖୁଆ ।
ଅନୁଜା—ତ୍ରାୟମାଣା ।
ଅନେହା—କାଳ ।
ଅନ୍ଧକ—ତୁମ୍ବୁରୁ ନାମକ ଔଷଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ।
ଅନ୍ତକ—ରକ୍ତକାଞ୍ଚଣ ଗଛ ।
ଅପଟୁ—ରୋଗୀ ।

ଅପଙ୍ଗ—କଷ୍ଟାର ବୃକ୍ଷ ।
ଅପାନ—ଗୁଦସ୍ଥ ବାୟୁ; ଗୁଦ ।
ଅପୁଷ୍ପ—ଗହମ ।
ଅବନ୍ତୀ—କାଞ୍ଜିପାଣି ।
ଅବ୍ୟଥା—ହରଡ଼ା; ମୁଣ୍ଡଢକା ବା ମୁଣ୍ଡିତ; ସ୍ଥଳପଦ୍ମ ।
ଅବ୍ୟଥା, ଅଭୟା—ହରଡ଼ା ।
ଅବ୍ୟଙ୍ଗା—ବାଇଚ୍ଛଙ୍କ ।
ଅଭସ୍ମ—ଝଣୀରବେଣା ।
ଅଭ୍ୟଙ୍ଗ—ଦେହମର୍ଦ୍ଦନ ।
ଅଭ୍ୟୁଗ—ଘିଅପିଠା ।
ଅମର—ଇନ୍ଦ୍ରବାରୁଣୀ, ଗୋରେଖ କାକୁଡ଼ି; ବଚ୍ଛୁଆଡ଼ ।
ଅମୃତ—ଦୁଗ୍ଧ; ପାରଦରସ ।
ଅମୃତା—ହରଡ଼ା; ଅଁଳା; ଗୁଳୁଚୀ ।
ଅମ୍ଳକଂ—ଆମ୍ବିଳ ।
ଅମ୍ଲାଢ୍ୟ—କରୁଣାଫଳ ।
ଅମ୍ଲାନ—ବନ୍ଧୁଳି ଫୁଲ ।
ଅମ୍ଲିକା, ଅମ୍ଲିକା—ପାଳଙ୍ଗ ଶାକ; ତେନ୍ତୁଳ ।
ଅମ୍ବର—କପାଗଛ ।
ଅମ୍ବଷ୍ଠା—ଅମ୍ବିଳଢ; ଅକାନବନ୍ଧ; ଜୁଇ ଫୁଲ ।
ଅମ୍ବୁଜ—ପଦ୍ମ ।
ଅମ୍ବୁଜନାଳ—ମୃଣାଳ ।
ଅମ୍ବୁଦ—ମୁସ୍ତକ ବା ମୁଥା । (ଅମ୍ବୁଦ ବା ମେଘର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ ମୁଥାର ନାମ ।)
ଅମ୍ଭୋଜା—ଗଙ୍ଗଶିମୁଳ ।
ଅରଣି—ଅଗିବଥ ।
ଅରତ୍ନି—କାଣି ଏକ ପରମାଣ ।
ଅରଲୁ—ଫଣଫଣା ବା ଫାମ୍ପୁଶିଆଁ ।
ଅରିଷ୍ଟ—ନିମ୍ବ; କଣ୍ଟକରୋହଣୀ; ରସୁଣ, ସୂତିକା ଗୃହ; ଅପମୃତ୍ୟୁ ।
ଅରିଷ୍ଟା—କଣ୍ଟକରୋହଣୀ ।
ଅରୁଣ—ମିରଗା କୋଳି ।
ଅରୁଣା—ଅତୁସୀ; ପୁଣ୍ଡରୀକ କାଠ; ଉଦ୍ଧଡ଼; ମୁଣ୍ଡିଦ୍ରବ୍ୟ, ଏହି ଗଛ ବଲରେ ଜଳର ସ୍ଥାନରେ ହୁଏ, ହାତେ ଉଚ୍ଚ ପରମାଣ ବଢ଼େ, ଏହାର ଫୁଲ କଦମ୍ବଫୁଲର ଆକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ।
ଅରୁଷ୍କ—କଳାଭାଲୁଆ ।
ଅର୍ଜକ—ଶ୍ୱେତ ତୁଳସୀଗଛ ।
ଅର୍ଜୁନ—ଅର୍ଜୁନଗଛ; ନେତ୍ରରୋଗ । (ଅର୍ଜୁନ ବାଚକ ସମସ୍ତ ଶବ୍ଦ ଅର୍ଜୁନ ଗଛର ନାମ ।)
ଅର୍ଣ୍ଣାଟ—ଅଗଡ଼ା, ଛାଗଡ଼ା ।
ଅର୍ମଣ—ଦ୍ରୋଣ ପରମାଣ ।
ଅଲର୍କ—ଶ୍ୱେତଅର୍କଗଛ ।
ଅଲାବୁ—ଲାଉଫଳ ।
ଅଶନ—ସାହାଜ ଗଛ; ଭୋଜନ ।
ଅଶନି—ବଜ୍ର ବା ହୀରକ ।
ଅଶିର—ବଜ୍ର ବା ହୀରା ।
ଅଶୋକା—କଟୁକରୋହଣୀ ।
ଅଶ୍ମଘ୍ନ—ପାଷାଣଭେଦ ଗଛ ।
ଅଶ୍ମଜ—ଶିଳାଜତୁ ।
ଅଶ୍ୱେତା—କୃଷ୍ଣଅପରାଜିତା ।
ଅସନ—ପିଆଶାଳ ଗଛ ।
ଅସୃକ୍, ଅସ୍ରୁକ—ରକ୍ତ ।
ଅହଂସ୍ରା—ହୁଡ଼ୁଟି ।
ଅଂଶୁମତୀ—ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ ।
ଅକ୍ଷପୀଡ଼—ଶ୍ୱେତ ବନବନା ।
ଅକ୍ଷିପୀଡ଼ା, ଅକ୍ଷିରୁଜା—ଆଖିବଥା; ଅକ୍ଷି ରୋଗ ।
ଅଗ୍ନିଜିହ୍ୱା,ଅଗ୍ନିମୁଖୀ—ଲଙ୍ଗଲଙ୍ଗଲିଆଗଛ;କଳାଭାଲୁଆ
ଅଗ୍ନିଜ୍ୱାଳା—ଧାତୁକୀଫୁଲ ।
ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ—ଅଗିବଥ ।
ଅଗ୍ନିଶିଖ—ଓଲୁଅକନ୍ଦା ।
ଅଗ୍ନିଶିଖା, ଅଗ୍ନିଜିହ୍ୱା—କଳାଭାଲୁଆ ।
ଅଗ୍ରପର୍ଣ୍ଣୀ, ଅଜଲୋମା—କେଶିଗଛ ।
ଅଙ୍ଗାରକ—ଭୃଙ୍ଗରାଜଗଛ ।
ଅଂଘ୍ରିପର୍ଣ୍ଣୀ—ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ ।
ଅଜକର୍ଣ୍ଣ—ସାହାଜ ଗଛ ।
ଅଜକର୍ଣ୍ଣ—ଏକପ୍ରକାର ଶାଳଗଛ ।
ଅଜପ୍ରିୟା, ଅଜାପ୍ରିୟା—ବଦରୀ ବା ବରକୋଳି ଗଛ ।
ଅଜମୋଦା—ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; ବଣଯୁଆଣି ।
ଅଜଶୃଙ୍ଗୀ—କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ, ମେଣ୍ଢାଶିଙ୍ଗା ବା ମେଣ୍ଢାଶିଙ୍ଗା ଗଛ ।
ଅଞ୍ଜଳିକା—ସର୍ପଗନ୍ଧା ଗଛ ।
ଅବ୍ଧଚଶ୍ଵ—ସ୍ଥଳପଦ୍ମ ଗଛ ।

ଅଢଛ୍ଛନା—ସଉପ; ବଜ୍ରମୂଳୀ ।
ଅଢବର୍ଷା—ଅତ୍ରୁଣୀ ।
ଅଢବଳା—ବଜ୍ରମୂଳୀ ।
ଅଢମୁକ୍ତ—ମାଧବୀଲତା ।
ଅଢଯବ—ଶୂକ ଧାନ୍ୟବିଶେଷ ।
ଅଢଶୂକ—ଯବଧାନଭେଦ ।
ଅଢରୁହ୍ୱା—ଛେଲିପାଗୁଲିଆ ।
ଅଦ୍ରକରୁ—ଶୀଳାକରୁ ।
ଅଧଃପୁଷ୍ପା—ଅଧୋମୁଖୀ ।
ଅଧଃଶଲ୍ୟ—ଅପାମାର୍ଗଗଛ ।
ଅଧ୍ୟାମ୍ଳ—ଚହ୍ଳା ।
ଅନଶନ—ଉପବାସ, ଜ୍ୱରାଦୌ ଲଙ୍ଘନ ।
ଅନାକାନ୍ତ—ଅକାନ୍ତ ।
ଅନାର୍ଯ୍ୟକ—ଅଗରଚନ୍ଦନ ।
ଅନ୍ତର୍ଗଳ—ଅଗଡ଼ା, ଡାଗଡ଼ା ।
ଅପାମାର୍ଗ—ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗୁଳ୍ମବିଶେଷ ।
ଅବଗାହ—ସ୍ନାନ ।
ଅବଦଂଶ—ମଦ୍ୟପାନ ।
ଅବଲ୍‌ଗୁଜ, ଅବଲ୍‌ଗୁଜା—ସୋମରାଜ ମଞ୍ଜି ।
ଅବଶାୟ—କାକର ।
ଅବାକ୍‌ପୁଷ୍ପା—ଅଧୋମୁଖୀ ।
ଅବାକ୍‌ପୁଷ୍ପୀ—ପାନମହୁରି ।
ଅବ୍ଧିକଫ—ସମୁଦ୍ରଫେନ ।
ଅଭ୍ରପୁଷ୍ପ—ବେତଗଛ ।
ଅଭ୍ରସୁତ—କାଞ୍ଜିପାଣି ।
ଅମରୁତ୍—ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ ।
ଅମୃଣାଳ—ଉଶୀରବେଣା, ଗନ୍ଧବେଣା ।
ଅମୃଷ୍ଟକ—ଅକାନବନ୍ଧ ।
ଅମ୍ବାଲିକା, ଅମ୍ବିକା—ମାଚକା ନାମକ ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟ, ଏହାକୁ ହନ୍ଦୁଷ୍ଟାନରେ ମୋଇୟା କହନ୍ତି ।
ଅମ୍ବୁସାର—କଦଳୀ ।
ଅମ୍ଳପନ୍ଧା—ଅଗଡ଼ା ବା ଡାଗଡ଼ା ।
ଅମ୍ଳାଟନ, ଅମ୍ଳାତକ—ଦାସକରଣ୍ଡା ପୁଷ୍ପବିଶେଷ, ବଙ୍ଗଳାରେ ଏହାକୁ ଆସ୍ୱନା କହନ୍ତି ।
ଅମ୍ଳୋତ୍ତମ—ଡ଼ାଳିମ୍ବଫଳ ।
ଅମ୍ଭଃସାର—ମୁକ୍ତା ।
ଅୟୋମଳ—ଲୌହମଳ ।
ଅରମେଦ—ବଡ଼ଗନ୍ଧ ଖଇର ।
ଅରିମର୍ଦ୍ଦ—କଳାକାସିନ୍ଦଗଛ ।
ଅରୁଷ୍କର—କଳାଭଲିଆ ।
ଅର୍କପତ୍ର, ଅର୍କମୂଳା—ପାନଅଇର ।
ଅର୍କପର୍ଣ୍ଣ—ରକ୍ତଅର୍କଗଛ ।
ଅର୍କବେଧ—ତାଳୀଶପତ୍ର ।
ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରା—କଳାଡଉଡ଼ି ।
ଅର୍ଦ୍ଧଢକ୍ତ—ଚିରାଇତାଭେଦ, ନେପାଳଦେଶସ୍ଥ ଚିରାଇତା ।
ଅଲକ୍ତକ—ଲାଖ ବା ଜଉ ।
ଅଲମ୍ବୁଷା—ପୋକସୁଂଘାଗଛ; ମୁଣ୍ଡିରୀସ୍ତ । (ଅରୁଣା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)
ଅଳପ୍ରିୟା—ପାଟଳିଗଛ ।
ଅଳିକେଶୀ—ଭୃଙ୍ଗକେଶୀଗଛ ।
ଅଶ୍ୱକର୍ଣ୍ଣ—ଶିଆଳିଲତା ।
ଅଶ୍ୱଖୁର—ନଖୀନାମକ ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ।
ଅଶ୍ୱନାମ, ଅଶ୍ୱାହ୍ୱୟ—ଘୋଡ଼ାଶୁଣ୍ଠୀ । (ଘୋଡ଼ାର ଯେତେ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସେସବୁ ଏହାର ନାମ ।)
ଅଶ୍ୱପୁଚ୍ଛୀ—ଶଲରି ।
ଅଶ୍ୱାହ୍ୱୟା—ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା ।
ଅଶ୍ୱେତର—କୃଷ୍ଣଅପରାଜିତା ।
ଅଶ୍ମଗର୍ଭ—ମରକତମଣି ।
ଅଶ୍ମନ୍ତକା—ଆମ୍ଳିଛ ।
ଅଶ୍ମଭିଦ୍—ପାଷାଣଭେଦଗଛ ।
ଅସିପତ୍ର—ଆଖୁଗଛ ।
ଅସୃଗ୍‌ବରା—ଚର୍ମ ।
ଅଷ୍ଟଗନ୍ଧ—ଚନ୍ଦନ, ଅଗର, କୁରୁବେଲ୍ଲୀ, କୁଙ୍କୁମ, କୁଡ଼, ଉଶୀର, ଜଟାମାଂସୀ ଓ ମୁରାମାଂସୀ ।
ଅଷ୍ଟଧାତୁ—ସୁବର୍ଣ୍ଣ, ରୁପା, ତମ୍ବା, ନାଗ, ବଙ୍ଗ, କାନ୍ତଲୌହ, ତୀକ୍ଷ୍ଣଲୌହ ଓ ମୁଣ୍ଡଲୌହ ।
ଅଷ୍ଟବର୍ଗ ଜୀବକ, ଋଷଭକ, ମେଦ, ମହାମେଦ, ଋଦ୍ଧି, ବୃଦ୍ଧି, କାକୋଲି ଓ କ୍ଷୀରକାକୋଲି ଏହି ଆଠଗୋଟି ଔଷଧି ଦ୍ରବ୍ୟ ।
ଅଷ୍ଟଭୋଗ—ଚନ୍ଦନ, ବନିତା, ବସ୍ତ୍ର, ତାମ୍ବୁଲ, ଭୋଜନ, ଗୀତ, ଶଯ୍ୟା ଓ ବାହନ ।
ଅଷ୍ଟଶିଖ—ଓଲୁଅକନ୍ଦା ।
ଅହ୍ନପର୍ଣ୍ଣୀ—ପାନ ବା ତାମ୍ବୁଲ ।

ଅହ୍ଵଫେନ—ଅଫିମ ବା ଆପୁ ।
ଅଂଶୁମତ୍ଫଳା, ଅଂଶୁମତ୍ତଫଳା—କଦଳୀ ।
ଅଗଦଙ୍କାର—ବୈଦ୍ୟ ।
ଅଗସ୍ତିମଞ୍ଜୁ—ଗୋମେଦରତ୍ନ ।
ଅଗ୍ନିଗର୍ଭକ—ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତମଣି ।
ଅଗ୍ନିଦୀପନ—ବରୁଣଗଛ ।
ଅଗ୍ନିସ୍ପର୍ଶୀ—ପର୍ପଟୀ, ଏକପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ।
ଅଙ୍ଗଚେଷ୍ଟନ—ବ୍ୟାୟାମ ।
ଅଙ୍ଗନାପ୍ରିୟ—ପଦ୍ମାକାର ପୁଷ୍ପ; କଣିଅର ।
ଅଙ୍ଗନାପ୍ରିୟା—ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ ।
ଅଙ୍ଗସଂସ୍କାର—ଦେହପରିଷ୍କାର ।
ଅଙ୍ଗାରକର୍କଟୀ—ଗୋଧୂମ ଚୂର୍ଣ୍ଣରେ କୃତ ବଟକ-ବିଶେଷ ।
ଅଙ୍ଗାରପର୍ଣ୍ଣୀ—ବ୍ରାହ୍ମଣଯଷ୍ଟି ।
ଅଙ୍ଗାରବଲ୍ଲୀ—ବ୍ରାହ୍ମଣଯଷ୍ଟି; କାଇଁଚ ଗଛ ।
ଅଙ୍ଗାରବୃକ୍ଷ—ପୁଇଗୁନ୍ଦୁଆ ଗଛ ।
ଅଜଗନ୍ଧିକା—ଅଜମୋଦା ।
ଅଜମୋଦିକା—ଯୁଆଣି ଭେଦ ।
ଅଜଶୃଙ୍ଗିକା, ଅଜଶୃଙ୍ଗୀ—ମେଣ୍ଢାଶିଙ୍ଗା ବା ମେରଶିଙ୍ଗା ଗଛ ।
ଅଟରୂଷକ—ବାସଙ୍ଗ ଗଛ ।
ଅଞ୍ଜନକେଶୀ—ନଳିକା, ଏକପ୍ରକାର ଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ।
ଅତିଛତ୍ରକ—ଛିଣା ।
ଅତିପାଣ୍ଡୁର—ମହାମେଦ ।
ଅତିମଞ୍ଜୁଳା—ଶ୍ୱେତ ଗୋଲାପ ପୁଷ୍ପ ।
ଅନନ୍ତମୂଳ—ଶୁକ୍ଳ ସୁଗନ୍ଧ ମୂଳ ।
ଅନାର୍ଯ୍ୟତିକ୍ତ—ଚିରାଇତା ।
ଅପନଦ୍ରଣ—ହଳାଗର ବା ଅନଦ୍ରା ।
ଅପରାଜିତା—ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲତାବିଶେଷ ।
ଅମୃତବଲ୍ଲୀ—ଗୁଳୁଚୀ ।
ଅଭ୍ରଜାତକ—ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ, ଅଳାଇଚ, ତେଜପତ୍ର, କାକୋଳୀ, କୁଡ଼, ପିପ୍ପଳୀ, ବଚ, ମୁଥା, କଇକନ୍ଦା, ହଣୀ ଓ ଶୁଣ୍ଠୀ ।
ଅଭ୍ୟଂବହାର—ଭୋଜନ ।
ଅମୃତଫଳ—ପଟୋଳ ।
ଅମୃତୋତ୍ପନ୍ନ—ଖପର ।
ଅମ୍ଳକେଶର—ଟାଭା ।
ଅମ୍ଳପତ୍ରକ, ଅମ୍ଳଲୋଣିକା—ଆମ୍ବିଳିଢ ।
ଅମ୍ଳବାସ୍ତୁକ—ଟଙ୍କବଥୁଆ ଶାକ ।
ଅମ୍ଳବୃକ୍ଷକ—ତେନ୍ତୁଳିଗଛ ।
ଅମ୍ଳବେତସ—ପାଣିବେତ; ଅମ୍ଳପାଳଙ୍ଗ ।
ଅମ୍ଳସାଂପତ୍ର—ବରୁଣଗଛ ।
ଅର୍କପୁଷ୍ପିକା, ଅର୍କପୁଷ୍ପୀ—କଳକରା ।
ଅର୍ଜୁନୋପମ—ଶାଳବୃକ୍ଷ ।
ଅର୍ଶସୂଦନ—ଓଲୁଅ କନ୍ଦା ।
ଅଳିବଲ୍ଲଭ—ପାଟଳି ଗଛ ।
ଅଲ୍ପଗୋଧୂମ—ତଣ୍ଡୁଗୋଧୂମ ।
ଅଳ୍ପମାରିଷ—କାଣିଲେଉଟିଆ ଶାଗ ।
ଅଶ୍ୱନାମକ—ଘୋଡ଼ାଶୁଣ୍ଢୀ (ଘୋଡ଼ାର ଯେତେ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସେ ସବୁ ଘୋଡ଼ାଶୁଣ୍ଢୀର ନାମ ।)
ଅଶ୍ୱକର୍ଣ୍ଣିକା—ଶାଳଗଛ ।
ଅଶ୍ୱମାରକ—କନିଅରପୁଷ୍ପ ।
ଅଶ୍ମଶ୍ରୀରପୁ—କହ୍ଲା ।
ଅସ୍ଥିସଂଧିକ—ହନ୍ତାଳଗଛ ।
ଅସ୍ଥିସଂହାର, ଅସ୍ଥିସଂହାରକ, ଅସ୍ଥିସଂହାରୀ, ଅସ୍ଥିଶୃଙ୍ଖଳା—ପବଅଇର ।
ଅଷ୍ଟଜାତକ—ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ, ହରଡ଼ା, ଇନ୍ଦ୍ରଯବ, କାକୋଳୀ, କର୍ପୂର, ପିପ୍ପଳୀ, ଅଳାଇଚ ଓ ମରିଚ ।
ଅଷ୍ଟପାଦିକା—ବନମଲ୍ଲୀ ।
ଅଙ୍ଗାରକମଣି—ପ୍ରବାଳ ବା ପୋହଳା ।
ଅଙ୍ଗାରବଲ୍ଲରୀ—କରଞ୍ଜଭେଦ, କାଇଁଚଗଛ ।
ଅଚରପଲ୍ଲବ—ଛୁରିଅନା ।
ଅଞ୍ଜନପଞ୍ଚକ—ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜନ, ନୀଳାଞ୍ଜନ, ରସାଞ୍ଜନ, ସୌବୀରାଞ୍ଜନ ଓ ସ୍ରୋତାଞ୍ଜନ ।
ଅଞ୍ଜଳିକାରିକା—ଲଜ୍ଜାବତୀ ଲତା ।
ଅତପସ୍ୱିନୀ—ମୁଣ୍ଡିରିକା, କେନ୍ଦୁ କେନ୍ଦୁ ବଡ଼-ଥାଳକୁଡ଼ି କଦମ୍ବ ।
ଅଦ୍ରବ୍ୟଭେଷଜ—ଜ୍ୱରାଦିରେ ଲଂଘନାଦି ।
ଅପେତରାକ୍ଷସୀ—ତୁଳସୀଗଛ ।
ଅମରପୁଷ୍ପିକା—କାଇଁଶ, ଅଧୋମୁଖୀ ।
ଅମରବଲ୍ଲରୀ—ଆକାଶବଲ୍ଲୀ, ଲତାବିଶେଷ ।
ଅମୃତବଲ୍ଲରୀ—ଗୁଳୁଚୀ ।
ଅମ୍ଭୋଧିବଲ୍ଲଭ—ପ୍ରବାଳ ବା ପୋହଳା ।

ଅରଣ୍ୟସମ୍ଭୂତ—କାଙ୍କଡ଼ ।
ଅରୁଣଶିମ୍ବିକା—କୃଷ୍ଣସୋହ୍ଲା, ଚଣକବିଶେଷ ।
ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧାହ୍ୱୟ, ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା—ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧ (ଯେଉଁ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ଆଦ୍ୟରେ ଅଶ୍ୱବାଚକ ଶବ୍ଦ ଓ ଅନ୍ତରେ ଗନ୍ଧ ଶବ୍ଦ ରହେ ସେ ସବୁ ଏହାର ନାମ ।)
ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗଚିକିତ୍ସା—ଶଲ୍ୟ, ଶାଲାକ, କାୟିକ, ଭୂତ, ବିଷ, କୁମାରଭରଣ, ବାଜୀକରଣ ଓ ରସାୟନ ଚିକିତ୍ସା ।
ଅତିଲୋହିତଗନ୍ଧ—ଦଏଣା ।
ଅତିବୃହତ୍ଫଲ—ପଣସ ।
ଅନ୍ତକୋଟରପର୍ଣ୍ଣୀ—ନୀଳବନବନା ।
ଅଷ୍ଟବିଧମାଂସଜାତି—ମୃଗ, ବିଷ୍କିର, ପ୍ରତୁଦ, ପ୍ରସହ, ବିଲେଶୟ, ମହାମୃଗ, ଜଳଚର, ମତ୍ସ୍ୟ ଏପରି ଅଷ୍ଟବିଧ ମାଂସଜାତି ।

ଆ

ଆଜ୍ୟ—ଘିଅ ।
ଆମ୍ର—ଆମ୍ବ ।
ଆଲ—ହରିତାଳ ।
ଆଶୁ—ବରି ବା ବ୍ରୀହି ।
ଆକ୍ଷୀବ—ସଜନା ।
ଆଗମ—ବୃକ୍ଷ ।
ଆଙ୍କୋଠ—ଆଙ୍କୁଲଗଛ ।
ଆଢ଼କ—ଚୃତପ୍ରସ୍ଥ ପରିମାଣ ।
ଆଢ଼କୀ—ହରଡ଼ ।
ଆନୂପ—ହୁଙ୍କୁଲଗଛ ।
ଆପକ୍ୱ—ଘିଅ ପିଠା ।
ଆପ୍ଲବ—ସ୍ନାନ ।
ଆପାନ—ମଦ୍ୟପ.ଗୋଷ୍ଠୀ ।
ଆବନ୍ତି—ରାଜାବର୍ତ୍ତ ମଣି ।
ଆମଣ୍ଡ—ଗବ ଗଛ ।
ଆମଳା—ଭୁଇଁଅଁଳା ।
ଆମିଷ—ମାଂସ ।
ଆସ୍ୱସ—ଲୁହା ।
ଆଦ୍ରକ—ଅଦା ।
ଆସବ—ମଦଭେଦ ।
ଆସ୍ଫୋତା—ବନମଲ୍ଲୀ; ଶୁକ୍ଳ ଅପରାଜିତା ।
ଆହାର—ଅନ୍ନ, ଭୋଜନ ।
ଆଖୁପର୍ଣ୍ଣୀ, ଆଖୁପର୍ଣୀ—ମୂଷାକାନି ।
ଆଖୁବିଷ—ଦାରୁମୁଷ୍ଟି ।
ଆତ୍ମଗୁପ୍ତା—ବାଇଡ଼ଙ୍କ ।
ଆବର୍ତ୍ତିନୀ—ଉତୁରୁଲୀ ।
ଆମଳକୀ—ଅଁଳା, ଭୁଇଁଅଁଳା ।
ଆମଗନ୍ଧ—ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ।
ଆମୟାବୀ—ରୋଗୀ ।
ଆମ୍ରାତକ, ଆମ୍ରାତକ—ଆମ୍ବଡ଼ା, ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ଆରଗ୍ୱଧ, ଆରେବତ—ସୁନାରିଗଛ ।
ଆସ୍ଫୋତକ—ଭୁଇଁପଲାଶଗଛ ।
ଆକର୍ଷଫଳା—ଅଁଳା ।
ଆରନାଳକ—କାଞ୍ଜିପାଣି ।
ଆଖୁବିଷଜନ୍ତୁ—ସଳପଗଛ ।

ଇ

ଇକ୍ଷୁ—ଆଖୁଗଛ ।
ଇରା—ମଦ୍ୟ; ପାଣି; ଭୂମି; ବଚନ ।
ଇଷୁ—କାଣ୍ଡଶର ଗଛ । (ଶର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ ଏହାର ନାମ ।)
ଇକ୍ଷୁର—କୋଇଲେଖା ।
ଇକ୍ଷ୍ୱାକୁ—ପିତାଲାଉ ଫଳ ।
ଇଙ୍ଗୁଦୀ—ଫଟିକାକୁଣ୍ଡି; ପୁଇଗୁନ୍ଦୁଆ ଗଛ ।
ଇଙ୍କଟ—ଇଙ୍ଗଡ଼ ।
ଇଙ୍ଗଡ଼—ଦୂର୍ବାଦି ବର୍ଗୀୟ ସ୍ଥାନବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ—ବେଗୁନିଆଁ ।
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ—ବୀର୍ଯ୍ୟ, ରେତ ।
ଇକ୍ଷାଳିକା—ଅଣଆଖୁଆ ।
ଇକ୍ଷୁଗନ୍ଧା—ଗୋଖର ।
ଇକ୍ଷୁତୁଲ୍ୟା—ଅଣଆଖୁଆ ।
ଇନ୍ଦୀବର—ନୀଳୋତ୍ପଳ ।
ଇନ୍ଦୀବରୀ—ଛତାବରୀ; ଉତୁରୁଲୀ ଲତା ।
ଇନ୍ଦ୍ରପୁଷ୍ପା—ଲାଙ୍ଗଲାଙ୍ଗଳିଆ ।
ଇନ୍ଦ୍ରଯବ—ପିତାକୋରୁଆ ଫଳ ।
ଇନ୍ଦ୍ରପଳ—ନୀଳରତ୍ନ ବା ନୀଳା ।
ଇଷ୍ଟଗନ୍ଧ—ସୁଗନ୍ଧ ।

ଇକ୍ଷୁବଦାଗ୍ମ—ଭୂଇଁକଖାରୁ ।
ଇକ୍ଷୁବାଳିକା—ଅଣଆଖୁଆ ।
ଇନ୍ଦ୍ରବାରୁଣୀ—ଗୋରେଖ କାକୁଡ଼ି ।
ଇନ୍ଦ୍ରସୁରସ—ବେଗୁନିଆଁ ।
ଇଭଦନ୍ତାହ୍ୱା—ନାଗଦନ୍ତୀ । (ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଆଦିରେ ଗଜର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଓ ଅନ୍ତରେ ଦନ୍ତ ଶବ୍ଦ ରହେ ସେ ସବୁ ଏହାର ନାମ ।)

ଈ

ଈକ୍ଷଣ—ଆଖି ।
ଈର୍ବାରୁ—କର୍କଟିଆଳ କାକୁଡ଼ି ।

ଉ

ଉଖା—ଖଣ୍ଡଭେଦ ।
ଉଗ୍ରା—ବଚ ।
ଉଷ—ଲୁଣିଆମାଟି ।
ଉଷ୍ଣ—ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ ।
ଉଙ୍କଟ—ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ ।
ଉଦ୍ଭମା—ବୃଦ୍ଧି; ଅଷ୍ଟବର୍ଗାନ୍ତର୍ଗତ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; ଦୁଧିଆମେଣ୍ଟିଆ ଲତା ।
ଉତ୍ତପ୍ତ—ଶୁଖିଲା ମାଂସ ।
ଉତ୍କ୍ରମ—ଡେଇଁବାର ।
ଉତ୍ପଳ—କୁଡ଼; ନୀଳୋତ୍ପଳ ।
ଉତ୍ପ୍ଲବ—ପାଣିପହଁରା ।
ଉଦଚ୍ୟ—କୁରୁବେଲ୍ଲୀ ।
ଉଦ୍ଦାଳ—ବହାଳୁ ବା ବୋଆଳୁ, କୋଦୁଅଭେଦ ।
ଉଦ୍‌ବୃଦ୍ଧ—ପୁଷ୍ପାଦି ଫୁଟିବାର ।
ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ—ବୃକ୍ଷାଦି, ଯାହା ଭୂମିକୁ ଭେଦ କରି ଉଠେ ।
ଉଦ୍ଭିଦ—ପାଣିଫୋଟକା ।
ଉଦ୍ଭିନ୍ନ, ଉନ୍ନିଦ୍ର—ପୁଷ୍ପାଦି ଫୁଟିବାର ।
ଉନ୍ମତ୍ତ—ଦୁଦୁରାଗଛ ।
ଉନ୍ମଦ—ମଦୁଆ, ମଦ୍ୟପାନରେ ମତ୍ତ ।
ଉପସ୍ଥ—ଲିଙ୍ଗ ।
ଉଲୂକ—ଫଣଫଣା ବା ଫାମ୍ପୁଣିଆଁ ।

ଉଶୀର—ବେଣାଚେର ।
ଉଷଣ—ମରିଚ, ଗୁଗ ବା କଟୁ ।
ଉଷଣା—ପିପ୍‌ପଳୀ; ଶୁଣ୍ଠିକାଠ ।
ଉଷିତ—ବାସି ଜଳ ।
ଉଷ୍ଣିକା—ଯବାଗୂ ବା ଯାଉ ।
ଉଗ୍ରଗନ୍ଧା—ବଚ; ଅଜମୋଦା ।
ଉଚ୍ଛାଦନ—ଘଷି ବା ଦେହଘଷା ଲେପନ ।
ଉଜ୍ଜୃମ୍ଭଣ—ଉଜାଗର, ନିଦ୍ରାଭାବ ।
ଉଜ୍ଜୃମ୍ଭିତ—ପୁଷ୍ପାଦି ଫୁଟିବାର; ବାତାଦି ବିକାରର ଉଦ୍ରେକ ।
ଉତ୍ପ୍ଲବନ—ଡେଇଁବାର ।
ଉଦର୍ଦ୍ଧିତ—ଚଷାଭେଦ, ତନ୍ଦଭେଦ ।
ଉଦ୍ୱର୍ତ୍ତନ—ଘଷି ବା ଦେହଘଷା ଲେପନ ।
ଉଦୁମ୍ବର—ଡିମ୍ବିରିଗଛଭେଦ; ତମ୍ବା ।
ଉନ୍ମିଷିତ—ପୁଷ୍ପାଦିର ପ୍ରକାଶ ।
ଉପକୁଲ୍ୟା—ପିପ୍‌ପଳୀ ।
ଉପରତ୍ନ—ଗୋମେଦ, ପୁଷ୍ପରାଗ, ବୈଦୁର୍ଯ୍ୟ ଓ ପ୍ରବାଳ ।
ଉପଚକ୍ରା—ଦନ୍ତୀଗଛ ।
ଉପରସ—ଖପର, ସୁନାମାକ୍ଷୀ, ରୁପାମାକ୍ଷୀ, ଅଭ୍ର, ହରିତାଳ, ମନଃଶିଳା, ବୈକ୍ରାନ୍ତ, ମୟୂରତିରିଆ, କାଶୀଶ, ଗୈରିକ, ଅଞ୍ଜନ, ହିଙ୍ଗୁଳ ଓ ନବସାରଦ ।
ଉପଲୋହ—କଂସା ପିତ୍ତଳ ପ୍ରଭୃତି ।
ଉପୋଦକା—ପୋଇଶାଗ ।
ଉରୁକାଳ—ମହାକାଳଗଛ ଓ ଫଳ ।
ଉଷଃପୀତ, ଉଷସ୍ତୋୟ—ଉଷାକାଳୀନ ଜଳ ।
ଉଷ୍ଣଭକ୍ଷ୍ୟ—କଖାରୁ ।
ଉଷ୍ଣାଗମ—ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ ।
ଉଚ୍ଚଚେଷ୍ଟନ, ଉଚ୍ଚଚେଷ୍ଟନ—ଡେଇଁବାର ।
ଉଦ୍ଭମାଟିଳା—ତାଳମ୍ରାମନଃଶିଳା ।
ଉପକୁଞ୍ଚିକା—କଳାଜିରା ।
ଉପଦେହନ—ଦେହମର୍ଦ୍ଦନ ।
ଉପବାସକ—ଉପବାସ, ଜ୍ୱରାଦୌ ଲଂଘନ ।
ଉପସମ୍ପନ୍ନ—ସଂସ୍କାରବ୍ୟଞ୍ଜନ ।
ଉଷ୍ଣୋପଗମ—ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳ ।
ଉଦ୍ଭମକରଣୀ—ଦୁଧିଆମେଣ୍ଟିଆ ଲତା ।

ଉତ୍ପଳଶାରିବା—ସୁଗନ୍ଧ ।
ଉଦୁମ୍ବରପର୍ଣ୍ଣୀ—ଦନ୍ତୀଗଛ ।
ଉଭୟଫଳାଶ୍ରିତ—ଫଳଆଳୁ ।

ଋ

ଋତୁ—ସ୍ତ୍ରୀରଜୋସମୟ, ଚୈତ୍ରାଦି ମାସଯୁଗ୍ମ ।
ଋଦ୍ଧି, ଋଷଭ—ଅଷ୍ଟବର୍ଗାନ୍ତର୍ଗତ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।
ଋଷିକା—ଅର୍କଗଛ, ସର୍ପଗନ୍ଧାଗଛ ।
ଋତୁଷଟ୍କ—ବସନ୍ତ, ଗ୍ରୀଷ୍ମ, ବର୍ଷା, ଶରତ୍, ହେମନ୍ତ ଓ ଶିଶିର ।
ଋଷ୍ୟପ୍ରୋକ୍ତା—ଶତାବରୀ, ବଜ୍ରମୂଳୀ ।
ଋଷିପ୍ରୋକ୍ତା—ମାଷପର୍ଣ୍ଣୀ ।

ଏ

ଏଲା—ଅଳାଇଚ ।
ଏରଣ୍ଡ—ଗବଗଛ ।
ଏକକନ୍ଦ—ପାଣିସାରୁ ।
ଏକଶିଖା, ଏକାଷ୍ଠୀଲା—ଅକାନବନ୍ଧ ।
ଏଡ଼ଗଜ—ଗୁଳୁଣ୍ଡାଗଛ ।
ଏଲାପର୍ଣ୍ଣୀ—ସାମାନ୍ୟ ରାସ୍ନା ।
ଏଲବାଳୁକ—ଗନ୍ଧବାଳୁକା ।

ଐ

ଐନ୍ଦ୍ରୀ—ଗୋରେଖ କାକୁଡ଼ି ।
ଐଲେୟ—ଗନ୍ଧବାଳୁକା ।
ଐକେଶିକା—ଅକାନବନ୍ଧ ।
ଐରାବତ—ନାରଙ୍ଗଫଳ ।

ଓ

ଓଷ୍ଠୀ—ମଧୁରକୋରଡ଼ା ଫଳ ।
ଓଦନ—ଭାତ ।
ଓଡ୍ରପୁଷ୍ପ—ରକ୍ତମନ୍ଦାରପୁଷ୍ପ ।

ଔ

ଔତ୍ପଳ—କଇଁକନ୍ଦା ।
ଔଧସ୍ୟ—ଗୋ ପ୍ରଭୃତିର ଦୁଗ୍ଧ ।
ଔଜାବକ—ଉଆଉ ଫଳ ।
ଔଷଧିଗଣ—ବସ୍ତ୍ରାନ୍ତା, ଶାରିବା, ଭୃଙ୍ଗରାଜ, ଶତାବରୀ, ଗୁଳୁଚୀ ଓ ସହଦେବୀ ।

କ

କଂସ—କଂସା, ଧାତୁବିଶେଷ; ଆଢ଼କ ବା ଚାରିପ୍ରସ୍ଥ ପରିମାଣ ।
କଙ୍ଗୁ—କାଙ୍ଗୁ, ଶସ୍ୟବିଶେଷ ।
କଚ୍ଛ—ଗଯ୍ୟାଅଶ୍ୱତ୍ଥବୃକ୍ଷ ।
କଟ—ଦାରୁହଳଦି; ମସିଣା ।
କଟୁ—ଚଟାକର୍ପୂର; ପିତା ବା ଡିକ୍ତ; ନିନ୍ଦାବଚନ ।
କଣା—ପିପ୍ପଳୀ ।
କନ୍ୟା—ଘିଅକୁଆଁରୀ ।
କନ୍ଦ—ମୂଳ, କନ୍ଦା ।
କପି—ସିହ୍ଲା ନାମକ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।
କମ୍ବି—ତେଲପାକାଦିର ଚଟୁ ।
କର୍ଣ୍ଣ—କାନ ।
କର୍ଷ—ଦୁଇତୋଳା ବା ଚତ୍ୱାରିଂଶ ଚଣ୍ଣକ ।
କଲ୍କ—ଶିଳରେ ବଟା ହେବା ଏକପ୍ରକାର କଷାୟ ।
କବ୍ୟ—ମାଂସ ।
କାଂସ୍ୟ—କଂସା ।
କାଙ୍କ୍ଷୀ—ପର୍ବତମାଟି ।
କାଚ—ନେତ୍ରରୋଗ ।
କାନ୍ତ—କାନ୍ତଲୁହା ।
କାନ୍ତା—ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ ।
କାଲା—ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।
କ୍ୱାଥ—ଷୋଡ଼ଶପଲ ଜଲରେ ପକ୍ୱ କଷାୟବିଶେଷ ।
କୁଣି—ଗଯ୍ୟାଅଶ୍ୱତ୍ଥ ।
କୁଥ—କୁଶ ।
କୁମ୍ଭ—କନକାମଞ୍ଜି; ଦୁଇ ଦ୍ରୋଣ ପରିମାଣ ।
କୁମ୍ଭୀ—କାଫଡ଼; ପାଟଲୀ ।
କୁଲ୍ୟ—ହାଡ଼ ।

କୁଷ୍ଠ—କୁଡ଼; ଚର୍ମରୋଗ ।
କୃତ୍ତି—ଚର୍ମ ।
କୃଷ୍ଣ—ଅଗରଚନ୍ଦନ; କଳାଜିରା; ମରିଚ; କଳାଜହ୍ନା ।
କୃଷ୍ଣା—ପିପ୍‌ପଳୀ ।
କେଶ—କୁରୁବେଲ୍ଲୀ ।
କେଶୀ—କେଶିଗଛ; ଭୂତକେଶୀଗଛ ।
କୋଲ—ବରକୋଳି ।
କୋଲା—ପିପ୍‌ପଳୀ; ଗୃଞ୍ଜିକାଠ ।
କୌନ୍ତୀ—ରେଣୁକ ।
କୋଷ୍ଠା—ବଳୁଆଡ଼ ।
କୋଷ୍ଠୀ କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ ।
କୋଷ୍ଠୀ—କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ; ଭୂଇଁକଖାରୁ ।
କକୁଭ—ଅର୍ଜୁନଗଛ ।
କଚୋର—ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠି ।
କର୍ଚ୍ଚୁର—ଯବଧାନ ।
କର୍ଚ୍ଚୁରା—ଦୁଲ୍ଲଭା; ବାଇଚ୍ଛୁଙ୍କ ।
କଜ୍ଜଳ—କଜଳ ।
କଞ୍ଚୁକୀ—କ୍ଷୀରକଞ୍ଚୁକୀ; ସୋହ୍ଲାଚଣା ।
କଟଭି, କଟଭୀ, କଟମ୍ଭୁ, କଟମ୍ଭୀ—ଲଭାଶିରୀଷ ।
କଟ୍‌ଫଳ—କାଫଳ ।
କଟ୍‌ଫଳୀ—ଗମ୍ଭାରି ।
କଟ୍ୱଙ୍ଗ—ଫଣଫଣା ।
କଟୁକ—ତ୍ରିକଟୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଶୁଣ୍ଠି, ପିପ୍‌ପଳୀ ଓ ମରିଚ; ରାଗ ବା କଟୁରସ ।
କଟୁକୀ—କଟକରୋହିଣୀ; ପୀତକଟୁକୀ ।
କଟୁଲ—କୋଦୁଅ ।
କଟେରୁ—ଦାରୁହଳଦ ।
କଠିଲ୍ଲ—ଖଇଁ ।
କଠିଲ୍ଲ—ଶ୍ୱେତପୁରୁଣୀ ।
କଠିଲ୍ଲକ—କଲରା; କାଙ୍କଡ଼ ।
କଠିଲ୍ଲୀ—କାଙ୍କଡ଼ ।
କଣଭ—ଅଣସୋରିଷ ।
କଣ୍ଟକୀ କଣ୍ଟାମଇଣ; ବଡ଼ଗନ୍ଧଖଇର ।
କଣ୍ଟାକୀ—ଶମିଗଛ ।
କଣ୍ଟୁର—ମାଣକନ୍ଦାଗଛ ।
କଣ୍ଟୁରା—ବାଇଚ୍ଛୁଙ୍କ ।
କଦର—ଶୁକ୍ଳ ଖଇର ।
କନକ—ସୁନା; ଦୁଦୁରା; ଦନ୍ତୀମଞ୍ଜି ଓ ଗଛ ।
କନ୍ଦଳୀ—କେନ୍ଦୁଳୀ ।
କପିତ୍ଥ—କଇଥ ।
କପିଲ—କୁନ୍ଦପୁଷ୍ପ ।
କପିଷ—ସିହ୍ଲା ।
କବୋଷ୍ଣ—ଅଳ୍ପ ତପ୍ତ ।
କମଳ—ପଦ୍ମ ।
କରକା—କୁଆପଥର ।
କରଜ—କରଞ୍ଜଗଛ ।
କରମ୍ଭା—ଦନ୍ଧକଡ଼ମା ।
କରାଳ—କୁନ୍ଦପୁଷ୍ପ ।
କରାଳା—ଟେମଡ଼ାଲଭ ।
କରୁଣ—କରୁଣାଫଳ ।
କର୍କଟ—ଦଶପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗମ ବିଷରୁ ଏକ ।
କର୍କଟୀ—ଖଡ଼ି; କଣ୍ଟିଆଳି କାକୁଡ଼ି ।
କର୍କନ୍ଧୁ—କଣ୍ଟାଇକୋଳି ।
କର୍କଶ—କାସୁନ୍ଦ; ପଟୋଳ ।
କର୍କେନ୍ଧୁ—କଣ୍ଟାଇକୋଳି; ଶୃଗାଳକୋଳି ।
କର୍କୋଟ—କାଙ୍କଡ଼ ।
କର୍ଣ୍ଣିଣ—ରାମକପୁରା ।
କଲଣ୍ଡ—ବାଲବାଳୁଆ ଶାକ ।
କଲମ୍ବୁ—କଲମ୍ବୁଶାକ ।
କଲଶ—ଭାଣ୍ଡଭେଦ; ଏକ ଦ୍ରୋଣ ପରିମାଣ ।
କଲଶୀ—କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ ।
କଲ୍କକ—ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠି ଭେଦ ।
କଲାଯ୍ୟା—କୃଷ୍ଣସୋହ୍ଲା; ଚଣକବିଶେଷ ।
କଲିକ କୁନ୍ଦପୁଷ୍ପ ।
କଣିକ—ନନ୍ଦମୁଖ ଧାନ ।
କଷାୟ ଅଠଭାଗ ଜଳରେ ପକ୍ୱ ପାଚନବିଶେଷ; କଷା ।
କହ୍ଲାର—ରଙ୍ଗକଇଁ ।
କକର—କଷାର ।
କମୁକ—ଗୁଆଗଛ ଓ ଫଳ ।
କାଂଶକ—କଂସା, ଧାତୁବିଶେଷ ।
କାକାହ୍ୱା—କାକୋଳି; ଲୁଣିଲୁଣିଆଶାକ; କାଇଁଚ; ଡମ୍ବିରା (କାକର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ ଏଗୁଡ଼ିକର ନାମ ।)
କାକେନ୍ଦୁ—ମଧୁର କେନ୍ଦୁ ।
କାକୋଲ—ବିଷ ।
କାକୋଳୀ—ଅଷ୍ଟବର୍ଗାନ୍ତର୍ଗତ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

କାଞ୍ଚନ—ସୁନା; ରକ୍ତକଞ୍ଚଣଗଛ ।
କାଞ୍ଚନୀ—ହଳଦ ।
କାଞ୍ଜିକ—କାଞ୍ଜିପାଣି ।
କାଣ୍ଡାସ୍ଥି—ବୃକ୍ଷର ମଞ୍ଜ ।
କାଣ୍ଡିନୀ—ନାଗଦନ୍ତୀ ।
କାଣ୍ଡେକ୍ଷୁ—ଖଡ; କାଇଁଶ ।
କାନ୍ତାର—ଆଖୁଭେଦ ।
କାପାଳୀ—ହୁଡୁପି ।
କାପୋତ—ସାଚକ୍ଷାର ।
କାମୁଘା—ମୁଦ୍‌ଗପର୍ଣ୍ଣୀ ।
କାମଣ୍ଡ୍ୟ—ଅଷ୍ଟପ୍ରକାର ସ୍ଥାବର ବିଷରୁ ଏକ ।
କାମ୍ବୋଜୀ—ମାଷପର୍ଣ୍ଣୀ ।
କାରବୀ—କଳାଜିରା; ସଉପ ।
କାରୁକ—କରମଙ୍ଗା ଫଳ ଓ ଗଛ ।
କାଳାଟ—ଚହ୍ଲା, ଦହ୍ଲ ।
କାଳାୟସ—ଲୁହା ବା ଲୌହ ।
କାଲେୟ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦନ ।
କାଶ୍ମର—ଗମ୍ଭାର ।
କାଶାନ—କାଇଁଶ ।
କାଶ୍ମୀରା—ଅରୁସି ।
କାଶ୍ମର୍ଯ୍ୟ—ଗମ୍ଭାରଗଛ ।
କାଶୀସ—ହ୍ରସ୍ୱବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ହୀରାକସ ।
କାସଘ୍ନୀ—ବଂଶରୋଚନା ।
କ୍ୱାଥୋତ୍‌ଥ—କୃତ୍ରିମାଞ୍ଜନ ।
କିଂଶୁକ—ପଲାଶବୃକ୍ଷ ଓ ପୁଷ୍ପ ।
କିମ୍ପାକ—ମହାକାଳ ।
କୀକଶ—ହାଡ ।
କୀକସ—ମଜ୍ଜା ।
କୀଲିତକ—ଜାଠିମଧୁ ।
କୁକ୍‌କୁଟୀ—ବହୁଡ଼ ।
କୁଚେଲା—ଅକାନବନ୍ଧ ।
କୁଞ୍ଜର—ଧାତୁକୀଫୁଲ ।
କୁଞ୍ଜଳ—କାଞ୍ଜିପାଣି ।
କୁଟଜ—ପିତାକୋରୁଆ ।
କୁଟିଳ—ତଗରପାଦ ।
କୁଡ଼ବ—ଗୁଣପଲ ପ୍ରମାଣ ।
କୁଣ୍ଡଳୀ—ଗୁଳୁଚୀ ଲତା ।
କୁଦ୍ଦାଲ—କୋଦୁଅ ।
କୁନଟୀ—ଡାଳିମ୍ବ; ମନଃଶିଳା ।
କୁବର—ବରକୋଳି ।
କୁମୁଦା—ଗମ୍ଭାର ।
କୁମୁଦୀ—ମୁଦ୍‌ଗପର୍ଣ୍ଣୀ ।
କୁମୁଦ୍ୱତୀ, କୁମୁଦ—କଇଁଫୁଲ ।
କୁମାରୀ—ଘିଅକୁଆଁରୀ; ଜୁଇଗଛ ।
କୁମ୍ଭଜ—ଅଗସ୍ତିଗଛ ।
କୁମ୍ଭଲା—ମୁଣ୍ଡିରୀ ।
କୁମ୍ଭାଣ୍ଡୀ—କଖାରୁ ।
କୁମ୍ଭିକ—ଛୁରଅନାଗଛ ।
କୁମ୍ଭିକା—ବୁରଝାଞ୍ଜି ବା ବୋଲଝାଞ୍ଜି ।
କୁଲକ—ବରକୋଳି ବା ବଦରୀ; ମଧୁର କେନ୍ଦୁ; କୁରୁଆଶାକ ।
କୁଲଞ୍ଜ—ଭୈରବ ବଚ ।
କୁଲଟା—ଭୂଇଁଅଁଳା ।
କୁଲାଲୀ—କୋଲଥିଆ ବଏର ।
କୁଲକ—ହୁଡୁପି ।
କୁଲିଙ୍ଗ—ଘରଚଟିଆ ପକ୍ଷୀ ।
କୁଲିଙ୍ଗୀ—କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ; ବହୁଡ଼ ।
କୁଲିଶ—ବଜ୍ର ବା ହୀରା ।
କୁଲୀର—କଙ୍କଡ଼ା ।
କୁଲ୍ମାଶ—ସୁବାସ ଧାନ ।
କୁଲ୍ମାଷ—କାଞ୍ଜିପାଣି; କୋଲଥ; ସୁବାସ ଧାନ ।
କୁଶିକ—ଶିଆଳଲତା ।
କୁସୁମ—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ଫୁଲ ।
କୁସ୍ତୁର—ବଙ୍ଗ ।
କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ—କଖାରୁ ।
କୂଟସ୍ଥ—ନଖୀଭେଦ ।
କୃତକ—ରସାଞ୍ଜନ ।
କୃତ୍ରିମ—ସିହ୍ଲା ନାମକ ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ; ଚଟାକର୍ପୂର ।
କୃମିଘ୍ନ—ବିଡ଼ଙ୍ଗ ।
କୃମିଜା—ଜଉ ।
କୃଶରା—ଖିରସା; ଛେଳଶର୍କରାଦି ମିଶ୍ରିତ ନାଡ଼ିକେଳ ରସରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପେୟବିଶେଷ ।
କୃଷ୍ଣଲା—କାଇଁଚ; ହରଡ଼ ।
କୃଷ୍ଣାୟସ—ଲୌହ ବା ଲୁହା ।

କୃଷ୍ଣିକା—ରାଇସୋରଷ ।
କେତକ—କିଆଫୁଲ ଓ ଗଛ ।
କେଶର—ବଉଳ; ପୁନ୍ନାଗ; ଦଶପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗମ ବିଷରୁ ଏକ ।
କେଶିକ—କଶେରୁକନ୍ଦା ।
କୈଟର୍ଯ୍ୟ—ଘୋଡ଼ାଶୁଣ୍ଡି; କଦମ୍ବଗଛ ।
କୈଦାର—ପଦ୍ମକାଠ ।
କୈରବ—କଇଁ ।
କୈରବୀ—ମେଥି ।
କୈବର୍ତ୍ତ—ଚଗ୍ଦଇତା ।
କୋଦ୍ରବ—କୋଦୁଅ ।
କୋଲକ—କାକୋଲା ।
କୌଟଜ—ଇନ୍ଦ୍ରଯବ ।
କୌଶିକ—ଗୁଗ୍‌ଗୁଳ ।
କୌଶିମ୍ବୀ—ରୁମା ବା ଶିମ୍ବୀବିଶେଷ ।
କୌସୁମ୍ଭ—କୁସିମାଞ୍ଜନ ।
କକ୍‌କୋଲକ—କାକୋଲା ।
କଟୁକନ୍ଦ—ମୂଳା ।
କଦମ୍ବକ—ସୋରଷ ।
କଦୁଷ୍ଣକ—ଅଲ୍ପତପ୍ତ ।
କପିନାମା—ସିହ୍ଲା ନାମକ ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ।
କପୀତନ—ଆମ୍ବଡ଼ା; ଗନ୍ଧମୁଣ୍ଡଗଛ ।
କମ୍ବୁକାଖ୍ୟା—ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧ ।
କରଜାଖ୍ୟ—ନଖୀ । (କରଜର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ ଏହାର ନାମ ।)
କରଞ୍ଜକ—କରଞ୍ଜଗଛ ।
କରହାଟ—ମଏଣ ଫଳ ।
କରମର୍ଦ୍ଦ—କରଦାକୋଳି ।
କରବୀର—କନିଅରପୁଷ୍ପ ଗଛ ।
କବଲକ—କୃଷ୍ଣତୁଳସୀ ।
କର୍କଟକ—କଙ୍କଡ଼ା; କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ ।
କର୍କଟାଖ୍ୟା—କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ । (କର୍କଟର ଯେତେ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସେସବୁ ଏହାର ନାମ ।)
କର୍କାରୁକ, କର୍କାରୁ—କଖାରୁ ।
କର୍କୋଟକୀ—ଘୋଷାଡ଼ଲୀ ।
କର୍ଣ୍ଣିକାର—ପଦ୍ମ କାଠ ପୁଷ୍ପ କନିଆର ।
କର୍ପୂରାଲ—ଶ୍ୱେତ କଞ୍ଚଣଗଛ ।
କର୍ଚ୍ଚୂରକ—ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠି ଭେଦ ।
କଳ୍ପବୃକ୍ଷ—ବାହ୍ୱାଡ଼ା ।
କଳ୍ପଦ୍ରୁମ—ବାହ୍ୱାଡ଼ା ।
କଳିଙ୍ଗକ—ଇନ୍ଦ୍ରଯବ ।
କଶେରୁକ—କଶେରୁ କନ୍ଦା ।
କଶେରୁକା—ପିଠିର ହାଡ଼ ।
କସ୍ତୂରକ, କସ୍ତୂରିକ—କନିଅରପୁଷ୍ପ ଓ ଗଛ ।
କସ୍ତୂରିକା—କସ୍ତୂରୀ ।
କାଂଶମାଳ—ମୟୂରଶିଖା ।
କାକଜମ୍ବୁ—ଭୁଇଁଜାମ୍ବୁ ।
କାକଜଂଘା, କାକଚିଞ୍ଚା—କାଇଁଚ ।
କାକମାଚୀ—ଲୁଣିଲୁଣିଆଶାକ ।
କାକମାଲ—କୃଷ୍ଣତୁଳସୀ ।
କାକଶୀର୍ଷ—ବକପୁଷ୍ପ ।
କାକାଦନୀ—କାଇଁଚଗଛ; ହୁଡ଼ୁପି ।
କାଚସ୍ଥାଲୀ—ପାଟଲୀ ।
କାଞ୍ଚନାଲ—ଶ୍ୱେତକଞ୍ଚଣ ।
କାଣ୍ଡେରୁହା—କଟୁକରୋହିଣୀ ।
କାନ୍ତଲକ—ଗଣ୍ଡା ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ।
କାମଦୂତୀ—ପାଟଲୀ ।
କାର୍ମୁକ—ମୁଦାରଶିଙ୍ଗୀ ।
କାଲକୂଟ—ଦଶପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗମ ବିଷରୁ ଏକ ।
କାଲକୋଚ—ପାଣିସାରୁ ।
କାଲଙ୍କତ—କାସୁନ୍ଦ ।
କାଲମାଳ—କୃଷ୍ଣତୁଳସୀ ।
କାଲମେଷୀ—ସୁଗନ୍ଧ ।
କାଲସେପ୍ଯ—ଚନ୍ଦ୍ରା ।
କାଲସ୍କନ୍ଧ—କେନ୍ଦୁଗଛ ଓ ଫଳ; ବଟଖଦିର; ତମାଳଗଛ ।
କାଳୀୟକ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦନ ।
କାଲେୟକ—ଦାରୁହଳଦୀ ।
କାଶ୍ମୀରଜ—କୁଙ୍କୁମ ।
କାସମର୍ଦ୍ଦ—କାସୁନ୍ଦଗଛ ।
କାଷ୍ଠପୁଷ୍ପ—କିଆ ।
କଙ୍କେଲାଶ, କଙ୍କିଲାଶ—ଅଶୋକଗଛ ଓ ଫୁଲ ।
କିରାତନୀ—ଜଟାମାଂସୀ ।
କୁକାଞ୍ଚନ—ପିତଳ ।
କୁଚନ୍ଦନ—ରକ୍ତଚନ୍ଦନ ।

କୁଟନ୍ନଟ—ଗଙ୍ଗାମୁଥା ।
କୁଟମ୍ବୁର—ପ୍ରସାରୁଣୀ ।
କୁଠେରକ—ଶ୍ୱେତତୁଳସୀ ।
କୁଣିକଚ୍ଛ—ଗନ୍ଧାଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା ।
କୁନାଶକ—ଦୁର୍ଲଭା ।
କୁବଳୟ—ନୀଳୋତ୍ପଳ ।
କୁବେରାକ୍ଷୀ—ପେଡ଼ିପେଡ଼ିଆ; ପାଟଲୀ ।
କୁବେରକ—ଗନ୍ଧାଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା ।
କୁମାରକା—ସେବତୀପୁଷ୍ପ ।
କୁମ୍ଭକାସ୍ଥି—କୁଳୁଥିଆ ବଏର ।
କୁମ୍ଭପର୍ଣ୍ଣୀ—କଖାରୁ ।
କୁରୁବନ୍ଦ—ଗଙ୍ଗାମୁଥା; ଶର ।
କୁରୁବକ—କୁରୁଆଶାକ ।
କୁରୁଣ୍ଟକ—ପୀତପୁଷ୍ପ ଦାସକରଣ୍ଟା ।
କୁଲତୃଣ—ନାକଦଏଣା ।
କୁଲାହଳ—ପୋକସୁଙ୍ଘାଗଛ ।
କୁଲଙ୍ଗାକ୍ଷୀ—ପେଡ଼ିପେଡ଼ିଆ ।
କୁଲୁତ୍ଥକ—କୋଳଥ ।
କୁଲୁତ୍ଥିକା—କୁଳୁଥିଆ ବଏର ।
କୁଶପୁଷ୍ପ—ଗଣ୍ଠିଅନା ।
କୁଶେଶୟ—ପଦ୍ମ ।
କୁସ୍ତୁମ୍ବୁରୁ—ଧଣିଆ ।
କୁଷ୍ଠମୂଳ—କୁଡ଼ମୂଳ ।
କୂଟରଣା—ଡହ୍ଲ ।
କୃତଚ୍ଛିଦ୍ରା—ଜହ୍ନି ।
କୃତମାଳ—ସୁନାରଗଛ ଓ ଫଳ ।
କୃମିଶତ୍ରୁ—ବିଡ଼ଙ୍ଗ ।
କୃମୀଳକ—ବନମୂଦ୍ଗ ।
କୃଷ୍ଣଜଟା—ଜଟାମାଂସୀ ।
କୃଷ୍ଣପୁଷ୍ପା—ମାଷପର୍ଣ୍ଣୀ ।
କୃଷ୍ଣମୁଦ୍ଗ—କଳାମୁଗ ।
କୃଷ୍ଣମୂଳ—କୁଡ଼ମୂଳ ।
କୃଷ୍ଣବଲ୍ଲୀ—କୃଷ୍ଣତୁଳସୀ ।
କୃଷ୍ଣସାର—ଶିଶୁଆଗଛ ।
କୃଷ୍ଣାଗୁରୁ—ଅଗରଚନ୍ଦନ ।
କୃଷ୍ଣାର୍ଜକ—କୃଷ୍ଣତୁଳସୀ ।
କେତୁରତ୍ନ—ବୈଦୁର୍ଯ୍ୟ ।

କେଶରାଜ—ଭୃଙ୍ଗରାଜଗଛ ।
କୋକନଦ—ରକ୍ତୋତ୍ପଳ ।
କୋକିଲାକ୍ଷ୍ୟ, କୋକିଲାକ୍ଷ—କୋଇଲେଖା ।
କୋଦ୍ରୀଣ—ଯେଉଁ ଭୂମିରେ କୋଦୁଅ ହୁଏ; କୋଦୁଅସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ।
କୋବିଦାର—ରକ୍ତକାଞ୍ଚଣ ।
କୋରଦୂଷ—କୋଦୁଅ ।
କୋରମେଦ—କାସୁନ୍ଦଗଛ ।
କୋଲବଲ୍ଲୀ—ଗଜପିପ୍ପଳୀ ।
କୋଶଲାହ୍ୱ, କୋଷଲାହ୍ୱ—କୋଶଲାଶାକ ।
କୋଷଫଳ—କାକୋଲା ।
କୋଷଫଳା—ଲେମ୍ବୁ ।
କୋଷାତକ, କୋଷାତକୀ—ଜହ୍ନି ।
କୋଷ୍ଟୁନାମା—କଣ୍ଟାଇକୋଳି । (କୋଷ୍ଟୁ ବା ଶୃଗାଳର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ ଏହାର ନାମ ।)
କଟୁକାପାଳୀ—ହୁଡ଼ୁପି ।
କଟୁଛଲ୍ଲିକା—ବଡ଼ ଛଣପଟ ।
କଟୁପୁଷ୍ପିକା—ମହାରୁଣ୍ଡା ।
କଟୁରୋହିଣୀ—କଟକରୋହିଣୀ ।
କଣ୍ଟାରକ—ଜିରାଭେଦ ।
କଣ୍ଟକାରିକା—ଅକରାନ୍ତ ।
କଣ୍ଟକିଫଳ, କଣ୍ଟକିଫଳ—ପଣସ ।
କଦମ୍ବପୁଷ୍ପା, କଦମ୍ବପୁଷ୍ପୀ ମୁଣ୍ଡିଦ୍ୱୟ । (ଅରୁଣା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)
କନକାହ୍ୱୟ—ଦୁଦୁରାଗଛ । (କନକ ବା ସୁବର୍ଣ୍ଣର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ ଏହାର ନାମ ।)
କପିକଚ୍ଛୁକା—ବାଇଡ଼ଙ୍କ ।
କପିପିପ୍ପଳୀ—ଅପେରାଶ୍ୱେ ।
କବଲଗ୍ରହ—ଏକ କର୍ଷ ପ୍ରମାଣ ।
କମ୍ବଳାଂଶୁକ ବାଳୁବାଳୁଆଶାକ ।
କର୍କଟଶୃଙ୍ଗୀ—କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ ।
କର୍ଣ୍ଣଭୂଷଣ—ଅଶୋକ ପୁଷ୍ପ ଓ ଗଛ ।
କର୍ପୂରତୈଳ—ପନ୍ନୀରପାଣି ।
କଲମୋତ୍ତମ—ସୁବାସ ଧାନ ।
କଲକୋତ୍ତମ—ଲବଙ୍ଗ ।
କଲମାରକ—ଲତାକରଞ୍ଜ ।
କଷାୟଷଟ୍କ—ସ୍ୱରସାଦି ଛଅପ୍ରକାର କଷାୟ ।

କାକଣନ୍ତିକା—କାଇଁଚ ।
କାକଛନ୍ଦୁକ, କାକପୀଲୁକ—ମଧୁର କେନ୍ଦୁ ।
କାଞ୍ଚନରସ—ହରତାଳ ।
କାଣ୍ଡଚକ୍ରକ—ଚରାଇତା ।
କାରମର୍ଦ୍ଦକ—କରଦ୍ଦାକୋଳି ।
କାରବେଲ୍ଲକ—କଲରା ।
କାଲନର୍ଯ୍ୟାସ—ଗୁଗ୍ଗୁଲ ।
କାଲମର୍ଦ୍ଦକ—ମହାଙ୍କାଳଗଛ ।
କାଲମୁଷ୍କକ—ଝୁଣ୍ଟୁଣିଆଗଛ ।
କାଲମେଷିକା—ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।
କାଲଲବଣ—ବିଟଲବଣ ।
କାଶ୍ମୀରଜନ୍ମା—କୁଙ୍କୁମ ।
କାସନାଶିନୀ—କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ ।
କିଟ୍ଟମଣ୍ଡୁର—ଲୌହମଳ ।
କିରାତତିକ୍ତ—ଚରାଇତା ।
କୁଡ଼ବଦ୍ୱୟ—ଆଠ ପଲ ।
କୁମରାଚକ—ଭୃଣ୍ଡପୋଡ଼ାଗଛ ।
କୁଲଶାତ୍ମକ—ପବଅଇଶ । (କୁଲଶର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ ଏହାର ନାମ ।)
କୁଲୀରଶୃଙ୍ଗୀ—କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ ।
କୁସୁମୋଦର—ହଆଉ ଫଳ ।
କୁଷ୍ଠନାଶନ—କ୍ଷୀରକଞ୍ଚୁକୀ ।
କୁଷ୍ଠନାଶିନୀ—ସୋମରାଜମଞ୍ଜି ।
କୃତବେଧନା—କହ୍ଲି ।
କୃଷ୍ଣଚଞ୍ଚୁକ, କୃଷ୍ଣଚୁଚୁକ—ସୋହ୍ଲାଚଣା ।
କୃଷ୍ଣଲବଣ—ସୌବର୍ଚ୍ଚଲ ଲବଣ ।
କୃଷ୍ଣବୃନ୍ତିକା, କୃଷ୍ଣବୃନ୍ତକା—ଗମ୍ଭାରୀ; ପେଡ଼ିପେଡ଼ିଆ ।
କୃଷ୍ଣପିଣ୍ଡୀର—ତଳଚକା ଫଳ ।
କେଶବପ୍ରିୟା—ତୁଳସୀଗଛ; ଗୋରୋଚନା ।
କୋଷ୍ଟୁପୁଚ୍ଛିକା—କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ ।
କନକସଙ୍କକ—କନକାମଞ୍ଜି । (କନକ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଏହାର ନାମ ।)
କମଣ୍ଡଳୁବୃକ୍ଷ—କଡ଼ ଗଛ ।
କରବୀରଭୁଜା—ହରଡ଼ ।
କର୍ପୂରବର୍ଦ୍ଧନିକ—କର୍ପୂର, କସ୍ତୁରୀ ଓ କୁଙ୍କୁମ ।
କାକୋଡୁମ୍ବରିକା—ଡିମ୍ବିରି ଗଛ ।
କାଲାନୁଶାରିବା—ତଗରପାଦ; ଶିଆଳଲ୍ଲେଡ଼ ।
କାଲୋପକୁଞ୍ଚିକା—କଳାଜୀରାଭେଦ ।
କୃଷ୍ଣପିଣ୍ଡୀତକ—ତଳଚକା ଫଳ ।
କୃଷ୍ଣପୃଷ୍ଠଫଳା—ସୋମରାଜ ମଞ୍ଜି ।
କଂଶନ୍ନାଗଦଲୋପମ—ପରୁଷ ଫଳ ବା ସୀତାଫଳ ଗଛ ।

ଖ

ଖଟୀ—ଖଡ଼ି ।
ଖଣ୍ଡ—ନେହବକାର; ନବାତ; ଅର୍ଦ୍ଧଭାଗ ।
ଖର—ତୀକ୍ଷ୍ଣ; ତପ୍ତ ।
ଖାରୀ—ଚାରିଦ୍ରୋଣ ପରିମାଣ ।
ଖଳାକା—ତୈଳାଦି ପାକାର୍ଥ ଚଟୁ ।
ଖଣ୍ଡାରୀ—ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।
ଖଣ୍ଡିକ—ବଡ଼ଚଣା ।
ଖଦିର—ଖଇର ।
ଖଦିରୀ, ଖଦିରା—ଲାଜକୋଳି ।
ଖପୁର—ଗୁଆ ବା ଗୁବାକ ।
ଖର୍ଜୁର—ଖଜୁରୀ; ରୁପା ।
ଖର୍ଜୁରୀ—ଖଜୁରି ଗଛ ।
ଖର୍ପରୀ—ଖପର ।
ଖୁଡ଼ାକ—ସଲପ ଗଛ ।
ଖରଚ୍ଛଦ—କୁଣ; ସାହାଡ଼ା ଗଛ ।
ଖରସ୍ୱରା—ତ୍ରିପୁରମଲ୍ଲୀ ।
ଖରଖରା—ସଲପ ଗଛ ।
ଖରପଲ୍ଲବ—ସାହାଡ଼ା ଗଛ ।
ଖରମଞ୍ଜରୀ—ଅପାମାରଙ୍ଗ ।

ଗ

ଗ୍ରାମ୍ୟା—ପାଳଙ୍ଗ ଶାକ ।
ଗ୍ରାହୀ—କଇଠ ।
ଗ୍ଲାନ, ଗ୍ଲାସ୍ନୁ—ରୋଗୀ ।
ଗୁଞ୍ଜା—କାଇଁଚ ଓ ତତ୍ପରିମାଣ ।
ଗୁଡ଼ା—ସିଝୁ ଗଛ ।
ଗୁଣ୍ଠୀ—ମୁଦାରଶିଙ୍ଗୀ ।

ଗୁଲ୍ମ — ରୋଗବିଶେଷ; ଗୁଚ୍ଛଗଛ; ସୈନ୍ୟ ।
ଗୁଲ୍ମା — ଦୁଡ଼ୁପି ।
ଗୁହା — କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ; ସିଝୁଗଛ ।
ଗ୍ରୈଷ୍ମ — ଚଲଣାଫଳ ।
ଗୋଣୀ — ଷୋଡ଼ଶ ଦ୍ରୋଣ ପରିମାଣ ।
ଗୋଳା — ମନଃଶିଳା, ତାଳମ୍ବାମନଃଶିଳା ।
ଗୌର — ଶ୍ୱେତସର୍ଷପ ।
ଗୌରୀ — ହଳଦୀ ।
ଗଜାହ୍ୱା — ଗଜପିପ୍‌ପଳୀ । (ଗଜ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ ଏହାର ନାମ ।)
ଗଣାଙ୍ଗ — ଚଣା ଧାନ ।
ଗଣିକା — ଜୁଇଫୁଲ ।
ଗଣ୍ଡୀରୀ — ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।
ଗନ୍ଧାଖ୍ୟା — ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ ।
ଗନ୍ଧମା — ମୁରାମାଂସୀ ।
ଗନ୍ଧାଳୀ — ପ୍ରସାରୁଣୀ ।
ଗନ୍ଧାଢ୍ୟ — ଖମ୍ବଆଳୁ; ସୁବାସ ଧାନ ।
ଗବାକ୍ଷା — କୃଷ୍ଣଅପରାଜିତା ।
ଗବାକ୍ଷୀ — ଗନ୍ଧମକାକୁଡ଼, ଗୋରେଖକାକୁଡ଼ ।
ଗରଳ — ବିଷ ।
ଗର୍ଦ୍ଦଭ — ଜୁଇଫୁଲ ।
ଗହ୍ୱର — ବିଡ଼ଙ୍ଗ ।
ଗ୍ରନ୍ଥିକ — ପିପ୍‌ପଳୀମୂଳ; ଗନ୍ଧମାଳି ।
ଗ୍ରନ୍ଥିମା — ଦଶପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗମ ବିଷରୁ ଏକ ।
ଗ୍ରନ୍ଥିଲ — ଗନ୍ଧମାଳି; ଗଇଁଶଫୁଲ; କଣ୍ଟାର ।
ଗାଙ୍ଗେୟ — ବନମୁଥା ।
ଗାୟତ୍ରୀ — ଖଇର ।
ଗ୍ରାବାରି — ପାଷାଣଭେଦ ଗଛ ।
ଗିରଜ — ପର୍ବତମଲ୍ଲି ।
ଗିରିଜା — ମଧୁରଟଭି; ଶ୍ୱେତବନବନା ।
ଗୁଞ୍ଜନ — ରସୁଣ ।
ଗୁଡ଼ୂଚୀ — ଗୁଳୁଚଲତା ।
ଗୁଡ଼ଥକ — ଗଣ୍ଡିଅନା ।
ଗୁନ୍ଦ୍ରକ — କାଣ୍ଡଶର ଗଛ ।
ଗୁନ୍ଦ୍ରାଗ୍ର — ଗରଗଡ଼ ।
ଗୁବାକ — ଗୁଆ ।
ଗୁଲ୍ମିନୀ — ଲତା ।
ଗୈରିକ — ଗେରୁ ।
ଗୋକର୍ଣ୍ଣୀ — ମୁରୁଗା ।
ଗୋଜିହ୍ୱା — ଗରଗଡ ।
ଗୋଗ୍ଗୁଲ — ପୋକସୁଙ୍ଘା ଗଛ ।
ଗୋଡ଼ୁମ୍ବା — ଗହମକାକୁଡ଼ ।
ଗୋଦନ୍ତ — ହରିତାଳ ।
ଗୋଦନ୍ତା — କାକୋଲା; ହରିତାଳ; ରତ୍ନଭେଦ ।
ଗୋଦୁଗ୍ଧା — ଗହମକାକୁଡ଼ ।
ଗୋଧୂମ — ଗହମ ।
ଗୋନର୍ଦ୍ଦ — କେଉଟିଆ ମୁଥା ।
ଗୋନାମ — ବୈକ୍ରାନ୍ତ ମଣି ।
ଗୋପକ — ବୋଳ; ଗୁଗ୍‌ଗୁଳୁ ପ୍ରାୟ ଏକପ୍ରକାର ସାରଜଦ୍ରବ୍ୟ ।
ଗୋପନ — ତେଜପତ୍ର
ଗୋପିଷ୍ଟ — ଶିଂଶପା ।
ଗୋଲୋମୀ — ଶ୍ୱେତଦୁବ; ବେଗୁନିଆଁ; ଭୂତକେଶୀ ଗଛ ।
ଗୋଲ୍ଲପା, ଗୋଲ୍ଲପୀ — କଶେରୁକନ୍ଦା ।
ଗୋଶୀର୍ଷ — ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡଚନ୍ଦନ; ଗଇଁଶ ।
ଗୋଶାଳ — ପୋକସୁଙ୍ଘାଗଛ ।
ଗୋସ୍ତନୀ — ଦ୍ରାକ୍ଷା ।
ଗଜାଶନ — ଅଶ୍ୱତ୍ଥବୃକ୍ଷ ।
ଗଜାଶନା — ଶଲସି ଗଛ ।
ଗଣ୍ଡକାଲି — ଲାଜକୋଳି ।
ଗନ୍ଧକୁଟୀ — ମୁରାମାଂସୀ ।
ଗନ୍ଧଖେଟ — ଗନ୍ଧମାଳି ।
ଗନ୍ଧତୋୟ — କାକୋଲା, ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ, ଜାଇଫଳ, ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଳାଇଚ, ନାଗେଶ୍ୱର ଓ ଚମ୍ପା ପୁଷ୍ପରେ ଯୁକ୍ତ ଜଳ ।
ଗନ୍ଧବହା — ନାସିକା ।
ଗନ୍ଧବାସ — କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦନ ।
ଗନ୍ଧବୀଜା — ମେଥି ।
ଗନ୍ଧମତା — ତ୍ରିପୁରମଲ୍ଲୀ ।
ଗନ୍ଧମାଳୀ — ତୃଣଜାତୀୟ ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।
ଗନ୍ଧମୁଣ୍ଡ — ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ଗନ୍ଧମୂଳ — ବଚ ।
ଗନ୍ଧରସ — ବୋଳ ।
ଗନ୍ଧଶାଳ — ସୁବାସ ଧାନ ।

ଗନ୍ଧସାର—ଚନ୍ଦନ ।
ଗବାଦନୀ – କୃଷ୍ଣ ଅପରାଜିତା ।
ଗବେଧୁକା—ଗରଗଡ଼ ।
ଗର୍ଦ୍ଦଭାଣ୍ଡ – ଗନ୍ଧମୁଣ୍ଡ ଗଛ ।
ଗ୍ରନ୍ଥି ଖେଟ – ଗନ୍ଧମାଳି ।
ଗ୍ରନ୍ଥି ପର୍ଣ୍ଣ – ଗଣ୍ଠିଅନା; ଗନ୍ଧମାଳି ।
ଗ୍ରନ୍ଥିଫଳ—ଫଳଆଳୁ ।
ଗ୍ରନ୍ଥିମାନ୍—ପବଅଲର ।
ଗାଙ୍ଗେରୁକୀ—ଗୋରକ୍ଷ ଗୃହଳ ।
ଗାରୁତ୍ମତ—ମରକତମଣି ।
ଗ୍ରାମ୍ୟଧର୍ମ – ମୈଥୁନ ।
ଗିରିକର୍ଣ୍ଣୀ—ଶୁକ୍ଳ ଅପରାଜିତା ।
ଗିରିମୃତ୍ତ – ଗେରୁ ।
ଗ୍ରୀଷ୍ମଭବା—ସେବତୀଫୁଲ ।
ଗୁଗ୍‌ଗୁଳୁକ—ଗୁଗୁଲ ।
ଗୁଚ୍ଛକନ୍ଦ – କୁଜସାରୁ ।
ଗୁଚ୍ଛଫଳ—ମିରଗାକୋଳି ।
ଗୁଢ଼ପୁଷ୍ପ – ମହୁଲ ।
ଗୁଣାବହା—ଲୁଣିଲୁଣିଆ ଶାକ ।
ଗୃଧ୍ରନଖୀ – ହୁଡ଼ୁପି ।
ଗୃହଦ୍ରୁମ – ମେଣ୍ଢାଶିଙ୍ଗା ଗଛ ।
ଗୋକଣ୍ଟକ, ଗୋକ୍ଷୁରକ—ଗୋଖରା ।
ଗୋଧାପଦୀ – ସୁଆଁଳିଆ ଲତା ।
ଗୋପପନ୍ଦ, ଗୋପାଙ୍ଗନା, ଗୋପବଧୂ— ତେଜପତ୍ର ।
ଗୋପବଲ୍ଲୀ – ତେମଡ଼ାଲଇ ।
ଗୋରସଜ—ଚହ୍ଲା ।
ଗୌରଶାକ— ପର୍ବତ ମହୁଲ ।
ଗୌରୀତେଜ – ଅଭ୍ର ।
ଗୌରୀପ୍ରିୟ—ମାଲରକୁ ।
ଗୌରୀବୀଜ – ଗନ୍ଧକ ।
ଗଜଦନ୍ତଭଣ୍ଟା—ଗୋରେଖ କାକୁଡ଼ି ।
ଗଣରୂପିକା—ଶ୍ୱେତ ଅର୍କ ।
ଗଣିକାରକା—ଅଗିବଥ ।
ଗନ୍ଧଚେଳକା—ଲତାକସ୍ତୁରୀ ।
ଗନ୍ଧନାକୁଳୀ—ସୁଗନ୍ଧରାସ୍ନା ।
ଗନ୍ଧପାଷାଣ— ଗନ୍ଧକ
ଗନ୍ଧସୌମୁଖ୍ୟ – ରକ୍ତକଇଁ ।
ଗର୍ଦ୍ଦଭଶାଖା—ବ୍ରାହ୍ମଣଯଷ୍ଟି ।
ଗର୍ଭଘାତନୀ, ଗର୍ଭପାତନୀ— ଲଙ୍ଗଲଙ୍ଗଳିଆ ବା ଲହ୍ଲଙ୍ଗଳିଆ ଗଛ ।
ଗିରପୁଷ୍ପକ—ଶୈଳଜ ।
ଗିରମଲ୍ଲିକା—ପିତାକୋରୁଆ ।
ଗୁଣବଲ୍ଲରୀ – କ୍ଷୀରକ୍ରୀଶାକ ।
ଗୁପ୍ତପନ୍ଦକ—ମହୁଆଳୁ ।
ଗୋପବଲ୍ଲଭ —ପ୍ରବାଳ ବା ପୋହଳା ।
ଗୋପଭଦ୍ରିକା—ଗମ୍ଭାରି ।
ଗୋହରୀତକୀ—ବେଲଗଛ ଓ ଫଳ ।
ଗୌରସର୍ଷପ—ଶ୍ୱେତ ସୋରିଷ ।
ଗନ୍ଧଫଣିଜ୍ଝକ—ଗନ୍ଧତୁଳସୀ ।
ଗନ୍ଧହସ୍ତକ – ଶବରଗଛ ।
ଗଲପିଣ୍ଡୀତକ – ମଏଣ ଫଳ ।
ଗୋରକ୍ଷତଣ୍ଡୁଳା – ଗୋରେଖ ଗୃହଳ ।
ଗୋବନ୍ଦନାଗବଲ୍ଲୀ – ସହଦେବୀ ଗଛ ।

ଘ

ଘଣ୍ଟା – ଛଣପଟ; ଅପାମାର୍ଗ, ଝୁଣ୍ଟଝୁଣିଆ ଗଛ ।
ଘନ—ମୁଥା । (ଘନ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ ଏହାର ନାମ ।)
ଘୋଣ୍ଟା —ଗୁବାକ ।
ଘୋଳ —ଚହ୍ଲାଦହି ।
ଘୋଷ— କଂସା, ଧାତୁବିଶେଷ ।
ଘଣ୍ଟାସ୍ୟ – ହାତିଆ ବଏର ।
ଘଣ୍ଟାବୀଜ – କନକାମଞ୍ଜି ।
ଘନରସ – ଲତାକସ୍ତୁରୀ ।
ଘନସାର – କର୍ପୂର ।
ଘନାହ୍ୱୟ—ଅଭ୍ର । (ଘନ ବା ମେଘର ପର୍ଯ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକ ଏହାର ନାମ ।)
ଘୁଣପ୍ରିୟା, ଘୁଣପ୍ରିୟା – ଅରୁସି ।
ଘୃତମଣ୍ଡା— କାକୁଡ଼ିଆ ଘାସ ।
ଘ୍ରାଣତର୍ପଣ – ସୁଗନ୍ଧ ।

ଚ

ଚଙ୍ଗ—ତଗରପାଦ ।
ଚକ୍ଷୁ—ମେଣ୍ଢାଶିଙ୍ଗା; ଆଖି ।
ଚଣ୍ଡୀ—ପିଡ଼ଙ୍ଖି ।
ଚବ୍ୟ—ଗୁଇଁକାଠ ।
ଚଲ—ସିହ୍ଲା; ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।
ଚାର—ପିଆଳଗଛ ।
ଚିଞ୍ଚା—ତେନ୍ତୁଳି ।
ଚିର—ଗବାଗଛ ।
ଚିରା—ଗନ୍ଧମଳାକୁଡ଼; ଦନ୍ତିଗଛ ।
ଚୀନ—ଶିଂସା; ଚିନାଧାନ ।
ଚୁକ୍ର—ଅମ୍ଳପାଳଙ୍ଗ; ଆମ୍ବିଳି ।
ଚୂତ—ଆମ୍ବଗଛ ।
ଚୂର୍ଣ୍ଣ—ଧୂଳି; ଔଷଧବିଶେଷ ।
ଚୋକ—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକ୍ଷୀରୀବୃକ୍ଷର ମୂଳ ।
ଚଣ୍ଡାଙ୍ଗୀ—କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ; କଣ୍ଟକରୋହିଣୀ; ଦହଦହିଆ ।
ଚକ୍ଷୁଷ୍ୟ—ପୁଣ୍ଡରୀକ କାଠଭେଦ; ଖପର ।
ଚକ୍ଷୁଷ୍ୟା—ହାଣ୍ଡିଆ ବଏର ।
ଚଣକ—ଅତସୀ; ସୋହ୍ଲା ଚଣା ।
ଚନ୍ଦ୍ରକ—ଚଟାକର୍ପୂର ।
ଚନ୍ଦ୍ରକା—ମେଥି ।
ଚପଲା—ପିପ୍‌ପଲୀ ।
ଚବିକା—ଗୁଇଁକାଠ; ଅର୍କଗଛ ।
ଚମ୍ପକ—ଚମ୍ପାଗଛ ।
ଚରକ—ପାପଡ଼ା ।
ଚାଙ୍ଗେରୀ—ଆମ୍ବିଳିଡ଼ ।
ଚାମ୍ପେୟ—ନାଗେଶ୍ୱର; ଚମ୍ପାଗଛ ।
ଚକ୍‌କଣ—ଚିଲ ।
ଚନ୍ଦକ—ଚତାପାରୁ; ଚଟାକର୍ପୂର; ମୁଚୁକୁନ୍ଦ ପୁଷ୍ପ ।
ଚଣ୍ଡାଙ୍ଗ, ଚଭଟ—ଗସ୍ତା କଲରା ।
ଚତୁଷ୍କ—ଚାରି କାଇଁଚ ପ୍ରମାଣ ।
ଚୀଭଟ—ଗସ୍ତା କଲରା ।
ଚୁକ୍ରିକା—ଆମ୍ବିଳିଡ଼, ତେନ୍ତୁଳି ।
ଚୁଲ୍ଲିକ—ଟଙ୍କବଥୁଆ ଶାକ ।
ଚେତକୀ—ହରଡ଼ା ।
ଚେଲ୍ଲାଣ—ଚଲଣାଫଳ ।
ଚୋରକ—ଘୋଡ଼ାଶୁଣ୍ଠି ।
ଚୌରକ—ପିଡ଼ଙ୍ଖି ।
ଚନ୍ଦ୍ରଦନ୍ତୀ—କନକା ମଞ୍ଜି ।
ଚନ୍ଦ୍ରମର୍ଦ୍ଦ—ଚାକୁଣ୍ଡାଗଛ ।
ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତି—ବଥୁଆ ଶାକ ।
ଚତୁର୍ଜାତ—ଚାତୁର୍ଜାତକ ।
ଚତୁର୍ଥକ—ଏକପଲ ପରିମାଣ ।
ଚତୁଃସମ—ଚନ୍ଦନ, ଅଗର, କସ୍ତୁରୀ ଓ କୁଙ୍କୁମ ।
ଚତୁରମ୍ଳ—ବଦରୀ, ଦାଡ଼ିମ, ତେନ୍ତୁଳି, ଅମ୍ଳବେତସ ।
ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ—ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡଚନ୍ଦନ; କଇଁଫୁଲ ।
ଚନ୍ଦ୍ରଲେଖା, ଚନ୍ଦ୍ରରେଖା—ସୋମରାଜ ମଞ୍ଜି ।
ଚର୍ମକଷା, ଚର୍ମଙ୍କଙ୍କା—ଛେଳପାଗୁଳିଆ (ଚର୍ମ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ ଏହାର ନାମ) ।
ଚାମୀକର—ସୁନା ବା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ।
ଚିକିତ୍ସକ—ବୈଦ୍ୟ ।
ଚିତ୍ରବଲ୍ଲୀ—ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।
ଚିରବଲ୍ୱ—କରଞ୍ଜ ।
ଚୈତ୍ୟବୃକ୍ଷ—ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ।
ଚନ୍ଦ୍ରନାସ୍ତକ—ନଖିଭେଦ ।
ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତିକା—ପର୍ପଟୀ, ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।
ଚନ୍ଦ୍ରଲକ୍ଷଣା—ଗୁଳୁଚୀ ।
ଚନ୍ଦ୍ରସାମଙ୍କ—ସ୍ରୋତାଞ୍ଜନ ।
ଚତୁରଙ୍ଗୁଳ—ସୁନାରିଗଛ ।
ଚତୁର୍ବିଧାଗ୍ନି—ସମାଗ୍ନି, ବିଷମାଗ୍ନି, ମନ୍ଦାଗ୍ନି ଓ ତୀକ୍ଷ୍ଣାଗ୍ନି ।
ଚତୁର୍ବିଧାନ୍ନ—ଭକ୍ଷ, ଭୋଜ୍ୟ, ଲେହ୍ୟ ଓ ପେୟ ।
ଚତୁର୍ବିଧାଲୁ—ଦଣ୍ଡାଲୁ, ମଧ୍ୱାଲୁ, ପିଣ୍ଡାଲୁ ଓ ଫଳଆଳୁ ।
ଚତୁର୍ବିଧାଭ୍ର—କୃଷ୍ଣ, ଶୁକ୍ଳ, ରକ୍ତ ଓ ପୀତ ଅଭ୍ରକ ।
ଚତୁରୂଷଣ—ତ୍ରିକଟୁ ଓ ପିପ୍‌ପଲୀ ମୂଳ ।
ଚାତୁର୍ଜାତକ—ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ, ତେଜପତ୍ର, ଅଳାଇଚ ଓ ନାଗେଶ୍ୱର ।
ଚାତୁର୍ଭଦ୍ରକ—ମୁଥା, ଶୁଣ୍ଠି, ଚିରାଇତା ଓ ଗୁଳୁଚୀ । (ଅନ୍ୟମତେ) ଶୁଣ୍ଠି, ଅତସୀ, ମୁଥା ଓ ଗୁଳୁଚୀ ।
ଚିତ୍ରତଣ୍ଡୁଳ—ବିଡ଼ଙ୍ଗ ।
ଚିତ୍ରକଦ୍ୱୟ—ରକ୍ତଚିତାପାରୁ, ଶୁକ୍ଳଚିତାପାରୁ ।
ଚୀନକର୍ପୂର—ଚଟାକର୍ପୂର ।

ଚତୁର୍ବିଧାଞ୍ଜନ—ରସାଞ୍ଜନ, ସ୍ରୋତାଞ୍ଜନ, ସୌବୀରାଞ୍ଜନ ଓ କୁସିମାଞ୍ଜନ ।

ଚତୁର୍ବିଧଜନ୍ତୁ—ଜରାୟୁଜ, ଅଣ୍ଡଜ, ସ୍ୱେଦଜ ଓ ଉଦ୍ଭିଜ୍ଜ ।

ଚତୁର୍ବିଧାହାର—ଭକ୍ଷ୍ୟ, ଭୋଜ୍ୟ, ଲେହ୍ୟ, ପେୟ ବା ଚୋଷ୍ୟ ।

ଚତୁଷ୍ପାଦଚିକିତ୍ସା—ବୈଦ୍ୟ, ରୋଗୀ, ଔଷଧ ଓ ଦୂତ ଏମାନଙ୍କର ଅନୁକୂଳତା ।

ଛ

ଛତ୍ର—ଛିଣାଗଛ; ଗନ୍ଧତୃଣ ବା ଗନ୍ଧମାଳି ।

ଛତ୍ରା—ପାନମହୁରି; ଧଣିଆ ।

ଛଗଲା—ନୀଳବନବନା; ବୃଦ୍ଧଦାରକ ।

ଛତ୍ରାଙ୍ଗ—ହରିତାଳ ।

ଛର୍ଦ୍ଦନ—ମଏଣ, ନିମ୍ବ ।

ଛୁରକ—ଛୁରିଅନା ।

ଛେଲଙ୍କ—ଟଭ ।

ଛତ୍ରପତ୍ର—ଭୁର୍ଜଗଛ ।

ଛିନ୍ନରୁହା—ଗୁଳୁଚୀ ।

ଜ

ଜଟା—ବୃକ୍ଷାଦିର ମୂଳ ।

ଜଟୀ—ଜଟାମାଂସୀ, ଜିଡଗଛ ।

ଜଡ଼ା—ବାଇଚୂଙ୍କ ।

ଜନ୍ତୁ, ଜନ୍ମୀ, ଜନ୍ୟ—ପ୍ରାଣୀ ।

ଜବା—ରଙ୍ଗମନ୍ଦାର ପୁଷ୍ପ ଓ ଗଛ ।

ଜମ୍ବୁ—ଜମ୍ବିର ଫଳ ।

ଜୟା—ଗଞ୍ଜାଇ; ଜୟନ୍ତୀଗଛ ।

ଜାତି—ଜାଇ ଫୁଲ ।

ଜାୟୁ—ଔଷଧ ।

ଜିଙ୍ଗୀ—ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।

ଜିହ୍ମ—ତଗରପାଦ ।

ଜୀର୍ଣ୍ଣ—ତଗରପାଦ; ପୁରାତନ; ପକ୍ୱ ।

ଜୂଣ—ଦୂର୍ବାଦିବର୍ଗୀୟ ସ୍ଥାନବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।

ଜ୍ୟୋସ୍ନା—ଜହ୍ନି ।

ଜଟାୟୁ—ଗୁଗ୍‌ଗୁଳ ।

ଜଟିଳା—ଜଟାମାଂସୀ; ବଚ ।

ଜତୁକ—ହିଙ୍ଗୁ ।

ଜନ୍ତୁଘ୍ନ—ବିଡଙ୍ଗ ।

ଜମ୍ବୀର—ଜମ୍ବିର ଫଳ ।

ଜମ୍ବୁକ, ଜମ୍ବୂକ—କେତକୀପୁଷ୍ପଗଛ ।

ଜମ୍ଭଲ—ଜମ୍ଭିର ଫଳ ।

ଜଳଜ—ହିଜ୍ଜଳଗଛ; ପଦ୍ମ ।

ଜଳାହ୍ୱ—ପଦ୍ମର ପାଣି । (ଜଳର ପର୍ଯ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକ ଏହାର ନାମ ।)

ଜାରଣ—ଶ୍ୱେତଜୀରା ।

ଜାଳନୀ—ଜହ୍ନି ।

ଜୀରକ—ଶ୍ୱେତଜୀରା, କଳାଜୀରା ।

ଜୀବକ—ଅଷ୍ଟବର୍ଗାନ୍ତର୍ଗତ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଜୀବନ୍ତୀ—ଜୀବନ୍ତୀଶାକ, ସ୍ଥାନଗନ୍ଧବର୍ଗାନ୍ତର୍ଗତ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ଜୀବନୀ—ଜୀବନ୍ତୀଶାକ, ମେଦ (ଅଷ୍ଟବର୍ଗର ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ) ।

ଜୀବାତୁ—ଋଦ୍ଧି (ଅଷ୍ଟବର୍ଗାନ୍ତର୍ଗତ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ) ।

ଜୂର୍ଣ୍ଣ, ଜୂର୍ଣ୍ଣାଖ୍ୟ—ଜୂଣ ।

ଜ୍ୟୋତିଷ୍କ—ଅଗିବଥୁ ।

ଜୟପାଳ—କନକାମଞ୍ଜି ।

ଜମ୍ବ୍ୱାମ୍ବୁନ—ସ୍ରୋତାଞ୍ଜନ ।

ଜଳଦାମ୍ବା—ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତମଣି ।

ଜଳପ୍ରାୟା, ଜଳପ୍ରିୟା—ହିଡମୋଚି ।

ଜଳବଲ୍ଲୀ—ସିଂଘଡ଼ା ।

ଜଳଭେକ୍ତା—କେନ୍ଦୁଳୀ ।

ଜଳଶୁକ୍ତ—ଗେଣ୍ଡା ଓ ଶାମୁକ ।

ଜାଗରଣ—ଉଜାଗର ।

ଜାତକୋଷ—ଜାଇପତ୍ରୀ ।

ଜାତିଫଳ—ଜାଇଫଳ ।

ଜୀବଚନ୍ଦ୍ର—ପୁଷ୍ପରାଗରତ୍ନ ।

ଜୀବବଲ୍ଲୀ—କ୍ଷୀରକାକୋଳୀ ।

ଜୀବଶାକ—ଜୀବନ୍ତୀଶାକ, କୋଶଳାଶାକ ।

ଜୀବପଙ୍କ—ଜୂଇଗଛ ।

ଜୀମୂତକ—ସଲପଗଛ ।

ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମତୀ—ଫଟିଫଟିକା ।

ଜଳକଣ୍ଟକ—ସିଂହଡ଼ା ।
ଜୀମୂତମୂଳ – ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠି ।
ଜୀବକଦ୍ରୁମ—କୁଇଗଛ ।
ଜୀରକନୟ—ଜୀରା, କଳାଜୀରା ଓ କଣଜୀରକ ।
ଜନ୍ତୁଦ୍ରୁମାଳୟ—ଜଉ ।
ଜୀବନୀୟଗଣ—କାକୋଳୀ, କ୍ଷୀରକାକୋଳୀ, ଜୀବକ, ଋଷଭକ, ମେଦ, ମହାମେଦ, ଜୀବନ୍ତୀମଧୁକ (ଜାଠିମଧୁ), ମୁଦ୍‌ଗପର୍ଣ୍ଣୀ ଓ ମାଷପର୍ଣ୍ଣୀ ।

ଝ

ଝଂସା—ଗୋରେଖ ଗୁଡ଼ଲ ।
ଝିଣ୍ଟୀ—ବାସକରଣ୍ଟାଗଛ ।

ଟ

ଟଙ୍କ—ରାଜାମ୍ର ବା ଆମ୍ରଭେଦ ।
ଟଙ୍ଗଣ—ସ୍ଫଟିକଟାଙ୍ଗଣା, ଟାଙ୍ଗଣାକ୍ଷାର ।
ଟୁଣ୍ଟୁକ—ଫଣଫଣା ।
ଟଙ୍କଦେଶଜ—ଟଙ୍କବଥୁଆଶାକ ।
ଟିଣ୍ଟିଶିକା—ଜଳଶିଖିପକ ।

ଡ

ଡହୁ—ଜେଉଟଫଳ ।

ତ

ତତ୍ରୂ—ପାଷରୁ ତୈଳାଦ ବାହାର କରିବାଲୁ ଅଣକ ।
ତପ୍ତ—ବଙ୍ଗ ।
ତ୍ୱକ୍, ତ୍ୱଚ୍—ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ ।
ତାପ୍ୟ—ସୁବର୍ଣ୍ଣମାକ୍ଷୀ ।
ତାମ୍ର—ତମ୍ବା ।
ତାର—ରୁପା ।
ତାର୍କ୍ଷ୍ୟ—ରସାଞ୍ଜନ ।
ତାଳ—ହରିତାଳ; ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଅଗ୍ରଠାରୁ ମଧ୍ୟମାଙ୍ଗୁଳି ଅଗ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିମାଣ ।
ତାଳୀ—ତାଳମୂଳୀ ।
ତିକ୍ତ—ପାଗଡ଼ା; ପିତା ।
ତିକ୍ତା—ଲତାକସ୍ତୁରୀ; କଟୁକରୋହିଣୀ; ଅକାନବନ୍ଧ ।
ତିଲ—ରାଶି ।
ତୀକ୍ଷ୍ଣ—ଗନ୍ଧତୁଳସୀ; ଲବଙ୍ଗ; ଲୁହା; ତପ୍ତ ।
ତୀକ୍ଷ୍ଣା—ବଚ; ଅକାନବନ୍ଧ ।
ତୁଗା—ବଂଶରୋଚନା ।
ତୁଙ୍ଗ—ପୁନ୍ନାଗ ବୃକ୍ଷ ।
ତୁତ୍ଥ—ମୟୂରଗିରିଆ ।
ତୁମ୍ବୀ—ଲାଉଫଳ ।
ତେଜ—ବୀର୍ଯ୍ୟ ।
ତୋକ୍ମ—ଯବଧାନ ।
ତୋଲ—ଦୁଇମାଛ ବା କୋଡ଼ିଏ ଚନାର ପରିମାଣ ।
ତ୍ରୁଟୀ—ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଳାଇଚ ।
ତଗର—ତଗରପାଦ ।
ତନ୍ଦ୍ରୁଭ—ସୋରିଷ ।
ତରଲା—ଚତୁର୍ଗୁଣ ଜଳରେ କୃତ ଜାଉ ।
ତରସ—ମାଂସ ।
ତର୍କଲ—ଗୁକୁଣ୍ଡା ଗଛ ।
ତର୍କାରୀ - ଜୟନ୍ତୀ ଗଛ; ଅଗ୍ନିମନ୍ଥ ବା ଅଗିବଥୁ ଗଛ ।
ତରୁକ—ଶୁକ୍ଳ ଖଇର ।
ତରୁଣ—ଗବ ଗଛ ।
ତରୁଣୀ—ଘିଅକୁଆଁରି ।
ତସ୍କର—ପିଙ୍ଗୁଳି ।
ତ୍ରପୁସ—ଫୁଟିକାକୁଡ଼ି ।
ତ୍ରପୁସୀ—କଣ୍ଟିଆଳ କାକୁଡ଼ି; ଫୁଟିକାକୁଡ଼ି ।
ତ୍ୱକ୍‌କ୍ଷୀରୀ—ପାଳୁଅ ।
ତାମସୀ—ଅତୁସୀ ।
ତାମ୍ବୂଳ, ତାମ୍ବୂଳୀ—ପାନ ।
ତ୍ରାୟନ୍ତୀ—ତ୍ରାୟମାଣା ।
ତିକ୍ତକ—କୁରୁଆ ଶାକ; ପଟୋଳ ।
ତିନ୍ତିଡ଼ି—ତେନ୍ତୁଳି ।
ତିନ୍ଦୁକ—କେନ୍ଦୁଫଳ; ଏକ କର୍ଷ ପ୍ରମାଣ ।
ତିରୀଟ, ତିଲ୍ୱକ—ଲୋଧ ।
ତିଳଶ—ଆଚୁ ଗଛ ।

ତ୍ରିକଟୁ—ଶୁଣ୍ଠି, ପିପ୍‌ପଲୀ ଓ ମରିଚ ।
ତ୍ରିକୂଟ—ସାମୁଦ୍ର ଲବଣ ।
ତ୍ରିଗନ୍ଧ—ଅଳାଇଚ, ଗୁଡତ୍ୱକ ଓ ତେଜପତ୍ର ।
ତ୍ରିଗୁଣ—ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜ ଓ ତମ ।
ତ୍ରିଜାତ—ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ, ତେଜପତ୍ର ଓ ଅଳାଇଚ ।
ତ୍ରିଦଳା—ସୁଆଁଳିଆ ଲତା ।
ତ୍ରିଦୋଷ—ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ କଫ ।
ତ୍ରିଧାତୁ—ଜାଙ୍ଗଲ, ଆନୂପ ଓ ସାଧାରଣ ।
ତ୍ରିନିମ୍ବ—ନିମ୍ବ, ଭୂନିମ୍ବ ଓ ମହାନିମ୍ବ ।
ତ୍ରିନାଡ଼ୀ—ଇଳା, ପିଙ୍ଗଳା ଓ ସୁଷୁମ୍ଣା ।
ତ୍ରିପଦୀ—ହଂସପାଦୀ ।
ତ୍ରିପୁଟା—ଡହଡ଼; କୃଷ୍ଣସୋହ୍ଲାଚଣା ।
ତ୍ରିଫଳା—ହରିଡ଼ା, ବାହାଡ଼ା ଓ ଅଁଳା ।
ତ୍ରିବଳା—ବାଣ୍ଡଅଁଳା, ଭୂଇଁଅଁଳା ଓ ଅଁଳା
ତ୍ରିବୃତା, ତ୍ରିଭଣ୍ଡୀ—ଡହଡ଼ ।
ତ୍ରିଭଦ୍ର—ମୁଥା, ଚିତାପାରୁ ଓ ବଡ଼ଙ୍ଗ ।
ତ୍ରିମଳ—ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ କଫ ।
ତ୍ରିଯଷ୍ଟି—ପାପଡ଼ା ।
ତ୍ରିଲୋହ—ମୁଣ୍ଡ, ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଓ କାନ୍ତ ଲୋହ ।
ତ୍ରିକ୍ଷାର—ସର୍ଜିକାକ୍ଷାର, ଯବକ୍ଷାର ଓ ଟାଙ୍ଗଣାକ୍ଷାର ।
ତୁତ୍ଥକ—ମୟୂରଗିରିଆ ।
ତୁରଷ୍କ—ସିହ୍ଲା ନାମକ ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ।
ତୁଲସୀ—ଲଣ୍ଡାବାବୁଲ ।
ତୁଲିନୀ—ଶିମୁଳି ଗଛ ।
ତୁଷାର—କାକର; ଶୀତଳ ।
ତୁହିନ—କାକର ।
ତ୍ର୍ୟୂଷଣ—ଶୁଣ୍ଠି, ପିପ୍‌ପଲୀ ଓ ମରିଚ ।
ତୂବର—କଳାଜହ୍ନା; କଷା ବା କଷାୟ ରସ ।
ତେଜନ—କାଣ୍ଡଶର ଗଛ ।
ତେଜନୀ—ମୁରୁଗା ।
ତେମନ—ଡହଣ ।
ତୈଲାଙ୍ଗ—ବଉଳଗଛ ଓ ଫୁଲ ।
ତ୍ରୈଫଳ—ହରିଡ଼ା, ବାହାଡ଼ା ଓ ଅଁଳା ।
ତଡ଼ାଗଜ—ପାଣିସାରୁ ।
ତଣ୍ଡୁଲୀୟ—କାଣିଲେଉଟିଆ ।
ତନୁତ୍ୱକ୍—କୁଜିସାରୁ ।
ତପସ୍ୱିନୀ—ଜଟାମାଂସୀ ।

ତମାଳକ—ତେଜପତ୍ର ।
ତମୋମଣି—ଗୋମେଦ ।
ତ୍ୱଚପ୍ରିୟ—ସୁଆଁ ।
ତାମ୍ରପୁଷ୍ପ—ଧାତୁକିଫୁଲ ।
ତାମ୍ରମୂଳା—ଦୁର୍ଲ୍ଲଭଭେଦ ।
ତାମ୍ରବଲ୍ଲୀ—ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।
ତାମ୍ରପାକୀ—ଗନ୍ଧମୁଣ୍ଡଗଛ ।
ତାମ୍ରବୀଜ—କୋଳଥ ।
ତାମ୍ରସାର—ରକ୍ତଚନ୍ଦନ ।
ତାଳପର୍ଣ୍ଣୀ—ମୁରାମାଂସୀ ।
ତ୍ରାୟମାଣା—ସ୍ଥାନଗନ୍ଧବର୍ଗାନ୍ତର୍ଗତ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।
ତିକ୍ତଶାକ—ବରୁଣଗଛ; ବଡ଼୍‌ଗନ୍ଧ ଖଇର ।
ତିକ୍ତତୁମ୍ବୀ—ପିତାଲାଉ ଫଳ ।
ତିକ୍ତପୁଷ୍ପା—କଟୁକରୋହିଣୀ; ଚରାଇତା ।
ତିନ୍ତିଡ଼ୀକ—ତେନ୍ତୁଳି; ଆମ୍ବିଳି ବା ଅମ୍ଳରସ ।
ତିମୀରକ—ମଞ୍ଜୁଆତଗଛ ।
ତିଳପର୍ଣ୍ଣୀ—ରକ୍ତଚନ୍ଦନ ।
ତିଳପିଣ୍ଡୀ, ତିଳମଳ—ପିଡ଼ିଆ ।
ତିଳସ୍ରାଣା—ଖିରସା ।
ତ୍ରିକତ୍ରୟ—ତ୍ରିଜାତ, ତ୍ରିଫଳା ଓ ତ୍ରିକଟୁ ।
ତ୍ରିଜୀରକ—ଜିରା, କଳାଜିରା ଓ କଣଜୀରକ ।
ତ୍ରିବୃଦ୍ଧିକା—ଡହଡ଼ ।
ତ୍ରିମଧୁର—ଦୁଗ୍ଧ, ମହୁ ଓ ସାକର ।
ତ୍ରିସୁଗନ୍ଧ—ଅଳାଇଚ, ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ ଓ ତେଜପତ୍ର ।
ତୀକ୍ଷ୍ଣଗନ୍ଧ—ଭୈରବ ବଚ; ପିଆଜ ।
ତୀକ୍ଷ୍ଣଗନ୍ଧା—ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଳାଇଚ; ବଚ ।
ତୀକ୍ଷ୍ଣପତ୍ର—ତୁଣ୍ଡପୋଡ଼ାଗଛ ।
ତୀକ୍ଷ୍ଣଲୋହ—ରୁଖ ଲୁହା ।
ତୀକ୍ଷ୍ଣଶୂକ—ଯବଧାନ ।
ତୀବ୍ରକନ୍ଦ—ଓଲୁଅକନ୍ଦା ।
ତୁଣ୍ଡୀକେର—ମଧୁର ତୋରଡ଼ା; କପାଗଛ ।
ତୁଲଫଳା—ଶିମୁଳଗଛ ।
ତୃଣଗ୍ରାହୀ—ନୀଳା ।
ତୃଣବୀଜ, ତୃଣମୁଦ୍‌ଗ—ସୁଆଁ ।
ତୃଣଶୂନ୍ୟ—ନାକଦଅଣା ।
ତେଜପତ୍ର—ତେଜପତ୍ରୀ ।
ତେଜୋମନ୍ଥ—ଅଗିବଥୁ ।

ତେଜୋବତୀ—ଗୁଈଁକାଠ ।
ତୈଳପର୍ଣ୍ଣୀ—ଲବଣଖୋଣ୍ଟି; ରକ୍ତଚନ୍ଦନ ।
ତୋୟବଲ୍ଲୀ—କଲରା ।
ତାଡ଼କାଫଳା—ଅଳାଇଚ ।
ତାପସପ୍ରିୟ—ପୁଇଗୁନ୍ଦୁଆଗଛ ।
ତାମ୍ବୂଲପତ୍ର—ଖମ୍ବଆଳୁ ।
ତାମ୍ବୂଲବଲ୍ଲୀ—ପାନ ଲତା ଓ ପାନ ।
ତାଳବୃନ୍ତକ—ବଞ୍ଚଣା ।
ତିନ୍ତିଡ଼ିଫଳ—କନକା ।
ତିଳବଲ୍କଲ—ପିଢ଼ୁଆ ।
ତ୍ରିବିଧଦେଶ—ଆନୂପ, ଜାଙ୍ଗଲ ଓ ସାଧାରଣ ।
ତ୍ରିବିଧବଳ—ସହଜ ବଳ, କାଳଜ ବଳ ଓ ଯୁକ୍ତିଜାତ ବଳ ।
ତ୍ରିବିଧମାନ—ଯାକ୍ଷ, ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ଯୌବତ ।
ତୀକ୍ଷ୍ଣଗନ୍ଧକ—ସଜନାଗଛ ଓ ସଜନା ଫଳ ।
ତୀକ୍ଷ୍ଣତଣ୍ଡୁଳା—ପିପ୍ପଳୀ ।
ତଗରପାଦିକା—ତଗରପାଦ ।
ତିକ୍ତରୋହିଣିକା—କଟୁକରୋହିଣୀ ।
ତ୍ରିବିଧବୟସ—ବାଲ୍ୟ, ମଧ୍ୟମାବସ୍ଥା ଓ ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥା ।
ତୃଣପଞ୍ଚମୂଳ—କାଶ, ଧାନ୍ୟ, ଇକ୍ଷୁ, କୁଶ ଓ କାଣ୍ଡଶର ଗଛର ମୂଳ ।
ତୃଣରାଜାହ୍ୱୟ—ତାଳଗଛ ।
ତୋୟାଧିବାସିନୀ—ପାଟଳୀଗଛ ।
ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟବିଜୟା—ଗଞ୍ଜାଇ ।
ତିର୍ଯ୍ୟଗାମିଦଗନ୍ଧନୀ—ପୂତିନୀ ବା ସାଳଆପୂତନୀ ।

ଦ

ଦ୍ରୁ—ବୃକ୍ଷ ।
ଦଧି—ବସାଦହି, ଚହ୍ଲାଦହି ।
ଦନ୍ତୀ—ଦନ୍ତୀଗଛ ଓ ତାହାର ମଞ୍ଜି ।
ଦର୍ଭ—କୁଶ; କୁଶଗଛ ।
ଦ୍ରପ୍ସ୍ୟ—ବସାଦହି ।
ଦ୍ରବ—ପଦାର୍ଥର ରସ; ଚହ୍ଲାଭେଦ ।
ଦାରୁ—ଦେବଦାରୁ ।
ଦାର୍ବୀ—ଦାରୁହଳଦୀ; କୁନ୍ଦିମାଞ୍ଜନ; ତୈଳାଦି ପାକାର୍ଥ ଚଟୁ ।
ଦାସୀ—ପୀତପୁଷ୍ପ ଦାସକରଣ୍ଟା ।
ଦ୍ରାକ୍ଷ—ଋଷଭକ ।
ଦୀପ୍ୟ—ଜୁଆଣି, ଶ୍ୱେତଜୀରା ।
ଦୀପ୍ତା—ଲହଲଙ୍ଗଳିଆ ।
ଦୀର୍ଘ—ସିଆଳଲତା ।
ଦ୍ରୁମ—ଗଛ ।
ଦୂର୍ବା—ଦୂବ ।
ଦୂଷ୍ୟ—ରସରକ୍ତାଦି ସପ୍ତଧାତୁ ।
ଦୃକ୍—ଆଖି ।
ଦୃଢ଼ା—ତାଳମୂଳୀ ।
ଦେବୀ—ପିଢ଼ଖି; ମୁରୁଗା ।
ଦୈତ୍ୟା—ମୁରାମାଂସୀ ।
ଦ୍ୱୈପ—ପଣସଫଳ ।
ଦ୍ରୋଣ—ଚାରି ଆଢ଼କ ପରିମାଣ ।
ଦୌଗ୍ଧ—ଦହି ।
ଦଗ୍ଧାସ୍ୟ—ତୁଣ୍ଡପୋଡ଼ାଗଛ ।
ଦଣ୍ଡାଳୁ—ଖମ୍ବଆଳୁ ।
ଦଦଣ୍ଡ—ମଞ୍ଜୁଆଢ ।
ଦଧିଜ—ଲହୁଣି ।
ଦଧିତ୍ଥ—କଇଥ ।
ଦଧ୍ୟାଲୀ—ଦହିଦହିଆ ।
ଦବଜ—ଚିଟାକର୍ପୂର ।
ଦୟିତା—ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ ।
ଦରଦ—ହିଙ୍ଗୁଳ ।
ଦର୍ଦ୍ଦୁଘ୍ନ—ଗୁକୁଣ୍ଡାଗଛ ।
ଦର୍ଦ୍ଦୁର—ବିଷ ।
ଦର୍ବିକା—ଖପର ।
ଦଳାମ୍ଳ—ଟଙ୍କବଥୁଆ ଶାକ ।
ଦ୍ରଂକ୍ଷଣ—ଦୁଇ ମାଢ଼ ବା ତୋଳକ ପରିମାଣ ।
ଦ୍ରବନ୍ତୀ—ମୁଷାକାନଗଛ ।
ଦାଡ଼ିମ, ଦାଡ଼ିମୀ—ଡାଳିମ୍ବ ।
ଦାଧିକ—ବସାଦହି ।
ଦାରଦ—ବିଷ ।
ଦ୍ରାବିଡ଼ୀ—ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଳାଇଚ ।
ଦଗ୍ଧିକା—ପୋଡ଼ା ଅନ୍ନ ।
ଦିଦିବ—ଅନ୍ନ ବା ଭାତ ।
ଦ୍ୱିପାହ୍ୱ—ନାଗେଶ୍ୱର । (ଦ୍ୱିପ ବା ହସ୍ତୀର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ ଏହାର ନାମ ।)

ଦୀପ୍ୟକ – ଜୁଆଣି ।
ଦୀର୍ଘାୟୁ—ଜୀବକ । (ଅଷ୍ଟବର୍ଗରୁ ଏକ) ।
ଦୁଗ୍ଧିକା—ଦୁଧିଆମେଣ୍ଡିଆ ଲତା ।
ଦୁର୍ଦ୍ଧର – ଋଷଭକ ।
ଦୁର୍ଲ୍ଲଭା—ଜୀବନ୍ତୀଗଛ ।
ଦୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ—ରୁପା ।
ଦୁର୍ବାଜ—ଭାଲୁଆ ।
ଦୁଃସ୍ପର୍ଶ—ଦୁର୍ଲ୍ଲଭା ।
ଦଣ୍ଡାହତ – ଚକ୍ଳାଭେଦ ।
ଦଣ୍ଡୋତ୍ପଳା—ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପ ଦଣ୍ଡିପୋହଳା ।
ଦଧିସକ୍ଥୁ—ଦହିକଡ଼ମା ।
ଦଧିଶ୍ରାହ୍ୱ, ଦଧିଶ୍ରୁତ୍ୟା—ଲବଣଖୋଟି ।
ଦନ୍ତଶଠ - ଜମ୍ବିର ।
ଦନ୍ତଶଠା—ଆମ୍ଳିତ ।
ଦମନକ – ଦଏଣା ।
ଦଶବାୟୁ—ପ୍ରାଣାଦି ପଞ୍ଚ, କୃକଳ, ଦେବଦତ୍ତ, ନାଗ, କୂର୍ମ ଓ ଧନଞ୍ଜୟ ନାମକ ପବନ ।
ଦାରୁବିଷ – ଦାରୁମୁଷି । (ପଞ୍ଚମୂଳ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)
ଦଶମୂଳ—ବଡ ପଞ୍ଚମୂଳ ଓ ସାନ ପଞ୍ଚମୂଳ ।
ଦାକ୍ଷାସ୍ୟଣୀ – ଦନ୍ତୀଗଛ ।
ଦ୍ରାବଡକ – ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠି ଭେଦ ।
ଦ୍ରବ୍ୟଲେହ—କାନ୍ତଲୁହା ।
ଦୀପ୍ତଲୋହ – କଂସା ।
ଦୀପ୍ତୋପଲ—ସୂର୍ଯ୍ୟକାନ୍ତମଣି ।
ଦୀର୍ଘବୃନ୍ତ – ଫଣଫଣା ।
ଦୀର୍ଘମୂଳା—ସୁଗନ୍ଧ, ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ ।
ଦୀର୍ଘଶିମ୍ବା—ଶିମ୍ବଭେଦ ।
ଦୁଗ୍ଧସାର – ଦୁଧସର ।
ଦୁରାଲଭା – ଦୁର୍ଲ୍ଲଭା ।
ଦ୍ରୁକିଲିମ—ଦେବଦାରୁ ।
ଦ୍ରୁମୋତ୍ପଳ—କନିଆରଗଛ ।
ଦେବକାଷ୍ଠ—ଦେବଦାରୁ ।
ଦେବଦାଲୀ—ସଲପ ।
ଦେବଦୂତୀ – ମଧୁର ଟଙ୍କା ।
ଦେବଧୂପ ଗୁଗଗୁଳୁ ।
ଦେବମଣି – ମହାମେଦ ।
ଦୋଷକର—କେଉଟ ।
ଦ୍ରୋଣପୁଷ୍ପ—ଗଇଶ ।
ଦଧିଫଳ୍କୃତ – କଷାଦହି ।
ଦନ୍ତଧାବନ – ଖଇର ।
ଦ୍ରବ୍ୟଭେଷଜ – କଷାୟାଦି ଔଷଧ ।
ଦାରୁହରଦ୍ରା – ଦାରୁହଳଦୀ ।
ଦାରୁହସ୍ତକ—ତୈଳାଦି ପାକାର୍ଥ ଅଣକ ।
ଦ୍ୱାଦଶତତ୍ତ୍ୱ—ଦେଶ, କାଳ, ବୟସ, ବହ୍ନି, ସାତ୍ମ୍ୟ, ପ୍ରକୃତି, ଔଷଧ, ଦୋଷ, ସତ୍ତ୍ୱ, ବଳ, ବ୍ୟାଧି ଓ ଦୂଷ୍ୟ ଏ ଦ୍ୱାଦଶର ବର୍ଗର ।
ଦୀର୍ଘପର୍ଣ୍ଣିକା—ଶ୍ୱେତ ବଚ ।
ଦୃଷ୍ଟିପ୍ରଧର୍ଷିଣୀ—ବାଇଗଣ ।
ଦ୍ରବ୍ୟମାନ—ଅଙ୍ଗୁଳ୍ୟାଦିକୃତ ମାନ ।
ଦୂଷ୍ୟସପ୍ତକ—ରସ, ରକ୍ତ, ମାଂସ, ମେଦ, ଅସ୍ଥି, ମଜ୍ଜା ଓ ଶୁକ୍ର ।
ଦୃଢ଼ଗର୍ଭକ – ଖାଦ୍ ।
ଦେବକୁସୁମ – ଲବଙ୍ଗ ।
ଦେବବଲ୍ଲଭ—ପୁନ୍ନାଗଗଛ ।
ଦୋଷପାଚନ – କଇଥ ।
ଦିବାକରଶୋଷିତ – ଅଷ୍ଟପ୍ରହର ଜଳ ।
ଦୀର୍ଘଶରଚ୍ଛଦ – ଇଙ୍ଗଡ଼ ।
ଦୀର୍ଘସମୁଚ୍ଛ୍ରୟ – ନଳ ।
ଦୁଗ୍ଧପାଷାଣିକା – ଦୁଧଖଡ଼ି ।
ଦ୍ୱିବିଧଭେଷଜ – ଦ୍ରବ ଓ ଅଦ୍ରବ ଔଷଧ ।
ଦୁଗ୍ଧାଦି ପରଗୋଳିତ – ଅମୃତମନ୍ଥ ।

ଧ

ଧନ୍ୱୀ—ଅର୍ଜୁନଗଛ ।
ଧବ – ଧବଗଛ ।
ଧ୍ୱଜ—ପୁରୁଷଚିହ୍ନ ।
ଧ୍ୱଣ୍ଡା—ତାଳମୂଳୀ; ବାଇଡ଼ଙ୍କ ।
ଧାତ୍ରୀ – ଅଁଳା ।
ଧାତୁ—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦି; ଗୈରିକାଦି ।
ଧାମ – ଦଏଣା ।
ଧୀର – ମେଦ । (ଅଷ୍ଟବର୍ଗରୁ ଏକ ।)
ଧ୍ରୁବା – ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ ।
ଧୂର୍ତ୍ତି—ଦୁଦୁରା ଗଛ ।

ଧମନ—ନଳ ।
ଧମନୀ—ଶିଗ୍ର ।
ଧମନ୍ୟ—ଧାମଣ ଗଛ ।
ଧର୍ମଣ—ଧାମଣ ଗଛ ।
ଧାତକୀ—ଧାତୁକଫୁଲ ।
ଧାନ୍ୟାକ—ଧଣିଆଁ ।
ଧାରଣା—ଶିଗ୍ର ।
ଧ୍ୱାଂକ୍ଷୋଳୀ, ଧ୍ୱାକ୍ଷୋଳୀ—କାକୋଳୀ ।
ଧନ୍ୟଯାସ—ଦୁଲ୍ଲର୍ଭ ।
ଧନଞ୍ଜୟ—ଅର୍ଜୁନ ଗଛ ।
ଧନ୍ୟବୃକ୍ଷ—ଧାମଣ ଗଛ ।
ଧନୁଃପଟ—ପିଆଲକୋଳି ।
ଧନୁଃଶ୍ରେଣୀ—ମୁରୁଗା ।
ଧାନ୍ୟବୀର—ବର ।
ଧାନ୍ୟଶ୍ରେଷ୍ଠ—ରାଜଶାଳି ଧାନ ।
ଧାବନିକା—ଅନନ୍ତ ।
ଧାମାର୍ଗବ—ପୀତପୁଷ୍ପ ଘୋଷାଲି ।
ଧୁରନ୍ଧର—ଧବ ଗଛ ।
ଧୁସ୍ତୁରକ—ଦୁଦୁରା ଗଛ ।
ଧରଣୀଫଳ—ମୁଗ ।
ଧର୍ମପତ୍ତନ—ମରିଚ ।
ଧାତୁକାଶୀଶ—କାଶୀଶ ।
ଧାତୁପୁଷ୍ପିକା—ଧାତୁକଫୁଲ ।
ଧାତୁମାକ୍ଷିକ—ସୁବର୍ଣ୍ଣମାକ୍ଷୀ ।
ଧାତୁବଲ୍ଲଭ—ଟାଙ୍ଗଣାକ୍ଷାର ।
ଧାମରୋହଷ—ରାମକପୂର ।
ଧୂସରଚ୍ଛଦା—ଶ୍ୱେତ ବନବନା ।
ଧୂସରପତ୍ରିକା—ବ୍ରାହ୍ମୀଶାକଭେଦ ।
ଧୂସରପୁଚ୍ଛିକା—ବତୁଆତ ।

ନ

ନଖ—ନଖିନାମକ ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟ ।
ନତ—ତଗରପାଦ ।
ନାଗ—ଶିଂଶା; ନାଗଦନ୍ତୀଗଛ; ନାଗେଶ୍ୱର ।
ନାଡ଼ୀ—ଶିରା; ହଂସପଦୀ ।
ନାଲୀ—ନଳିତାଶାକ ।
ନନ୍ଦ୍ୟା—ଲଣ୍ଡାବାବୁଲ ।
ନଶା—ହଳଦୀ ।
ନୀପ—କଦମ୍ବ ।
ନୀଲ—ଶିଂଶା ।
ନୀଲୀ—ଶରପୁଙ୍ଖା ।
ନୃପ—ଋଷଭକ । (ଅଷ୍ଟବର୍ଗ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।)
ନେତ୍ର—ବୃକ୍ଷାଦିର ମୂଳ; ଆଖି ।
ନେମି—ଆଚୁଗଛ ।
ନଗ୍ନକ—ଆଠପ୍ରକାର ସ୍ଥାବର ବିଷରୁ ଏକ ।
ନଦୀଜ—ଅର୍ଜୁନଗଛ; ଶ୍ରୋତାଞ୍ଜନ ।
ନନ୍ଦିତ—ମଦୁକ ।
ନଦୀମା, ନଳଦ—ଜଟାମାଂସୀ ।
ନଳିନ—ପଦ୍ମ ।
ନ୍ୟଗ୍ରୋଧ—ବରଗଛ ।
ନାକୁଲୀ—ଗନ୍ଧିକାଠ; ସୁଗନ୍ଧ; ରାସ୍ନା ।
ନାଗଜ—ସିନ୍ଦୁର ।
ନାଗର—ଶୁଣ୍ଠି ।
ନାଦେୟ—ସୈନ୍ଧବ ଲବଣ ।
ନାଦେୟୀ—ଭୂମିଜମ୍ବୁ; ନାରଙ୍ଗ; ପାଣିବେତ; ଜୟନ୍ତୀ ଗଛ ।
ନିକୁମ୍ଭ—ଚତୁଃଷଷ୍ଠି ଦ୍ରୋଣ ପରିମାଣ ।
ନିକୁମ୍ଭ—ଦନ୍ତୀଗଛ ।
ନିକୋଚ—ଆଙ୍କୋଲ ।
ନିଚୂଳ—ହିଜ୍ଜଳ ଗଛ ।
ନିଦ୍ଧିକ—ବ୍ୟାଘ୍ରାମ ।
ନିଗୁଣ୍ଡୀ—ବେଗୁନିଆ ।
ନିର୍ଯ୍ୟାସ—ସାହାଡ଼ା ଗଛ ।
ନିର୍ଯ୍ୟୂହ—କ୍ୱାଥ ।
ନିର୍ଭବ—ରସ ।
ନିଳମୀ—ନୀଳ ବନବନା ।
ନିଃସ୍ରୁଣ, ନିଶ୍ରୁଣ—ଢଉଡ଼ ।
ନିସୁଷ—ଗହମ ।
ନିଷ୍ପାବ—ଶିମ୍ବ ।
ନିଷ୍ଠାନ—ଛୌଷଣ ।
ନିଷ୍କୁତ—ରସ ।
ନୀବାର—ବାଲୁଙ୍ଗା ଧାନ ।
ନୀଳକା—ରୁଖଲୁହା ।
ନୀହାର—କାକର ।

ନୃପାର୍ହ—ରାଜଶାଳି ଧାନ ।
ନୈପାଳ—ଆଖୁଭେଦ ।
ନୈପାଳୀ—ଡାଳିମ୍ବ; ମନଃଶିଳା ।
ନକ୍ତମାଳ—କରଞ୍ଜ ଗଛ ।
ନନ୍ଦୀବୃକ୍ଷ—ମେଣ୍ଢାଶିଙ୍ଗା ଗଛ; ଗସ୍ତା ଅଶ୍ୱତ୍ଥ; ଗନ୍ଧମୁଣ୍ଡ ଗଛ ।
ନନ୍ଦୀମୁଖ—ଧାନ୍ୟବିଶେଷ ।
ନବଜାତ—ସପ୍ତଜାତ ଏବଂ ବଚ ଓ ଉଶୀରବେଣା ।
ନବନୀତ—ଲହୁଣୀ ।
ନବରତ୍ନ—ବଜ୍ର, ମୌକ୍ତିକ, ମାଣିକ୍ୟ, ନୀଳ, ମରକତ, ଗୋମେଦ, ପୁଷ୍ପରାଗ, ବୈଦୁର୍ଯ୍ୟ ଓ ପ୍ରବାଳ ।
ନଭସ୍ୱାନ୍—ବାତ, ପବନ ।
ନମସ୍କାରୀ—ଲାଜକୋଳୀ ।
ନାଗଜିହ୍ୱା—ଡେମଡାଳିଇ ।
ନାଗବଳା—ଗୋରକ୍ଷ ଗୁଣ୍ଡିଲ ।
ନାଗବଲ୍ଲୀ—ପାନ ।
ନାଗରଙ୍ଗ—ନାରଙ୍ଗଫଳ ।
ନାଗସ୍ତ୍ରୀଣୀ—ଛତାବର୍ଗୀ ।
ନାରିକେଳ—ପଇଡ଼, ନଡ଼ିଆ ।
ନାଳପୁଷ୍ପୀ—ବଡ଼ ଛଣପଟ ।
ନନ୍ଦ୍ରାକର—ସୁନସୁନିଆଁ ଶାକ ।
ନମ୍ରତରୁ—ପାଳଧୂଆ ଗଛ ।
ନମସ୍କନ—ସ୍ନାନ ।
ନିଶାମୋଦ—କୁନ୍ଦପୁଷ୍ପ ।
ନିରାହାର—ଉପବାସ, ଲଙ୍ଘନ ।
ନିର୍ଦିଗ୍ଧିକା—ଅକରାନ୍ତ ।
ନୀଳପୁଷ୍ପା—କୃଷ୍ଣଅପରାଜିତା ।
ନୀଳକଣ୍ଠ—ପିଆଶାଳ ଗଛ; ମୂଳା ।
ନୀଳବର୍ଣ୍ଣା—ନୀଳବନବନା ।
ନୀଳମାଷ—ବରଗୁଡ଼ି ।
ନୀଳାମ୍ବର—ତାଳୀଶ ପତ୍ର; ନୀଳବନବନା ।
ନୃପାତ୍ମଜା—ପିତା ଲାଉ ।
ନୃପାହ୍ୱୟ—ରାଜାବର୍ତ୍ତି ମଣି । (ରାଜ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ ଏହାର ନାମ ।)
ନୃପୋଚିତ—ବରଗୁଡ଼ି ।
ନେତ୍ରୌଷଧ—ଭତୁରୁଳ ଲତା ।
ନଖରଞ୍ଜକ—ମନ୍ତ୍ରଆଢ଼ ।
ନଟମଣ୍ଡନ—ହରିତାଳ ।
ନବନୀତକ—ଲହୁଣୀ ।
ନବମାଳିକା—ସେବତୀ ପୁଷ୍ପ; କଆଳୀ ପୁଷ୍ପ ।
ନାଗକେଶର—ନାଗେଶ୍ୱର ।
ନାଗଜିହ୍ୱିକା—ମନଃଶିଳା ।
ନସ୍ତୁଷୋପଲ—ସ୍ଫଟିକ ।
ନୀଚକୁଲଶ—ବୈକ୍ରାନ୍ତ ମଣି ।
ନୀଳପୁଙ୍ଖିକା—ଶରପୁଙ୍ଖା ।
ନୃପବଲ୍ଲଭ—ଗନ୍ଧମ କାକୁଡ଼ି ।
ନନ୍ଦୀଭଲ୍ଲାତକ—ଭାଲଆଭେଦ, ଲଙ୍କା ଆମ୍ବଗଛ (?) ।
ନାଗବଲ୍ଲିଦଲା—ନଳିତା ଶାକ ।
ନୀଳକୁରଣ୍ଟକ—ନୀଳପୁଷ୍ପ ଦାସକରଣ୍ଡା ।
ନେତ୍ରାମୟହୃତ୍—ପୀତକଣ୍ଟକି ।

ପ

ପଟୁ—ପଟୋଳ; ଲୁଣିଆଁ ।
ପତ୍ର—ପାଦ ।
ପଥ—ନାଡ଼ିବ୍ରଣ ।
ପତ୍ର—ତେଜପତ୍ର; ବୃକ୍ଷାଦିର ପତ୍ର ।
ପଥ୍ୟା—ହରିଡ଼ା ।
ପଦ୍ମା—ବ୍ରାହ୍ମଣଯଷ୍ଟି ।
ପର୍ଣ୍ଣ—ପତ୍ର; ପାନ ।
ପର୍ଣ୍ଣୀ—ପାନ ।
ପଳ—ପାରଦ; ମାଂସ; ଚାରି କର୍ଷ ପରିମାଣ ।
ପାକ—ରନ୍ଧନ ।
ପାଠା—ଅକାନବନ୍ଧ; ଚନ୍ଦମୂଳ ।
ପାଣ୍ଡୁ—ମାଷପର୍ଣ୍ଣୀ ।
ପାଦ—ବୃକ୍ଷାଦିର ମୂଳ; ଚତୁର୍ଥାଂଶ ।
ପାୟୁ—ଗୁହ୍ୟ ।
ପାର୍ଥ—ଅର୍ଜୁନଗଛ ।
ପିଙ୍ଗୀ—ଶମୀଗଛ ।
ପିଚୁ—ଏକ କର୍ଷ ପରିମାଣ ।
ପିଚ୍ଛା—ଶିମୁଳିଅଠା ।
ପିଣ୍ୟା—ଫୁଟିଫୁଟିକାଗଛ ।
ପିଣ୍ଡ—ବୋଳ, ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।

ପିଷ୍ଟ—ଶିଂସା; ସିଝା ପିଠା ।
ପୀତା—ହଳଦ ।
ପୁର—ଗୁଗ୍‌ଗୁଳ ।
ପୂଗ—ଗୁଆ ।
ପୂପ—ସିଝା ପିଠା ।
ପୂର—ଟେଭ୍ଭ ।
ପୃକ୍‌କା—ପିଡ଼ପିଡ଼ିଆ ବା ପିଡ଼ଖି ।
ପେୟ—ରସ ଅର୍ଥାତ୍ ଦ୍ରବ ।
ପେଶୀ—ଜଟାମାଂସୀ ।
ପୈତ୍ର୍ୟ—ସୁଣି ବା ଡଳ ।
ପୌଣ୍ଡ୍ର—ଆଖୁଭେଦ ।
ପୌଲ—ଘିଅପିଠା ।
ପୌଷ୍ପ—ବସନ୍ତ ଋତୁ ।
ପ୍ରସ୍ଥ—ଷୋହଳ ପଲ ପରିମାଣ ।
ପ୍ରାଣ—ହୃଦୟସ୍ଥ ପବନ; ବଳ ।
ପ୍ରିୟ—ଜୀବକ । (ଅଷ୍ଟବର୍ଗରୁ ଏକ ।)
ପ୍ରିୟା—ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ; ବୃଦ୍ଧି । (ଅଷ୍ଟବର୍ଗରୁ ଏକ ।)
ପ୍ରୃଥୁ, ପୃଥୁ—କଳାଜୀରାଭେଦ ।
ପ୍ଲକ୍ଷ—ଜଡ଼ଗଛ ।
ପ୍ଲୀହ—ରୋଗବିଶେଷ, ପିଳେଇ ।
ପଙ୍କଜ—ପଦ୍ମ ।
ପଞ୍ଚାମ୍ଳ—ବଦରୀ, ଦାଡ଼ିମ, ତେନ୍ତୁଳ, ଅମ୍ଳବେତସ ଓ ଟେଭ୍ଭ ।
ପତଙ୍ଗ, ପତ୍ରାଙ୍ଗ—ରକ୍ତଚନ୍ଦନ ।
ପତ୍ତୁର—ମଦରଙ୍ଗା ।
ପଦ୍ମକା—ବ୍ରାହ୍ମଣଯଷ୍ଟି ।
ପନସ—ପଣସଫଳ ।
ପନ୍ନୀର—ପନ୍ନରପାଣି ।
ପୟସ୍ୱ—ବସାଦନ୍ତ ।
ପୟସ୍ୱା—କାକୋଳୀ; କଳବିରୀ ।
ପରୂଷ—ସୀତାଫଳ ।
ପର୍ଜନ୍ୟ—ଦାରୁହଳଦ ।
ପର୍ପଟ—ପାପଡ଼ା
ପର୍ପଟୀ—ଜଡ଼ଗଛ ।
ପଳଣ୍ଡୁ—ପିଆଜ ।
ପଲାଶ—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ; ପତ୍ର ।
ପଲାଶୀ—ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠୀ ।
ପଲାଶୀ—କ୍ଷୀରକୋଳଗଛ ।
ପଲଲ—ମାଂସ ।
ପବିତ୍ର—ଘୃତ ।
ପାକଲ—କୁଡ଼ ।
ପାଚନ—ରନ୍ଧନ; ଔଷଧବିଶେଷ ।
ପାଟଲା—ପାଟୁଳିଗଛ ।
ପାଟଲୀ—ଝୁଣିଝୁଣିଆଗଛ ।
ପାଦପ—ବୃକ୍ଷ ।
ପାୟସ—କ୍ଷୀରି ବା କ୍ଷୀରାନ୍ନ ।
ପାବକ—ଅଗିବଥୁ; ଅଗ୍ନି ।
ପାର୍ଥିବୀ—ପାଳୁଅ ।
ପାବତ—ନମ୍ବୁଗଛ ।
ପାର୍ଶ୍ୱିକା—ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ହାଡ ।
ପାଲଙ୍କୀ—ପାଲଙ୍ଗ ।
ପାଳନ୍ଦୀ—କୁନ୍ଦୁରୁଖୋଟି; ସୁଗନ୍ଧ ।
ପିଆଲ—ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ କୋଳିବିଶେଷ ।
ପିଙ୍ଗଲ—ପିତଳ ।
ପିଙ୍ଗଲା—ଶିଶୁଆଗଛ ।
ପିଚଟ—ବଙ୍ଗ ।
ପିଚୁଲ—କଣ୍ଟା ମଏଣ ।
ପିଚ୍ଛିଲ—ଶୋଧିତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ।
ପିଚ୍ଛିଲା—ଶିଶୁଆଗଛ; ଅତସିଚଣା ।
ପିଞ୍ଜର—ହରିତାଳ ।
ପିଠର—ଖଣ୍ଡଭେଦ ।
ପିଣ୍ଡାଳୁ—ହାତଖୋଜଆ ଆଳୁ ।
ପିଣ୍ଡିକ, ପଣ୍ଡ୍ୟାକ—ଲବଣଖୋଟି ।
ପିଣ୍ଡିତ—ସିହ୍ଲା ।
ପିଣ୍ୟାକ—ଡଳପିଡ଼ିଆ ।
ପିତ୍ତଳ—ପିତଳ; ହରିତାଳ ।
ପିପ୍‌ପଳ—ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ।
ପିଶିତ—ମାଂସ ।
ପୀତକା—ହଳଦ ।
ପୀତଦ୍ରୁ—ଦେବଦାରୁ; ଦାରୁହଳଦ; କରଡ଼ଗଛ ।
ପୀୟୂଷ—ଅଭିନବ ଦୁଗ୍ଧ ।
ପ୍ଲୀହଘ୍ନୀ, ପ୍ଲୀହାଘ୍ନୀ—ଶରପୁଙ୍ଖା ।
ପୁଣ୍ଡ୍ରକ—ମାଧବୀ ପୁଷ୍ପ ।
ପୁରକ, ପୁରକ—ଟେଭ୍ଭ ।

ପୁଷ୍ପପ—ବସ୍ତ୍ରା ।
ପୁରୁଷ—ପୁନ୍ନାଗଗଛ ।
ପୁଷ୍କର—କୁଡ଼ମୂଳ; କଇଁକନ୍ଦା ।
ପୂତନା—ହରଡ଼ା ।
ପୂତକ—ଲତାକରଞ୍ଜ ।
ପୂତୀକ—ଗିଲ୍ ।
ପୃଥ୍ୱୀକା—ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଲାଇଚ; କଳାଜିରା ।
ପୃଷତ, ପୃଷନ୍ତ—ବିନ୍ଦୁମାତ୍ର ପରିମାଣ ।
ପେଟିକା—ପେଡ଼ିପେଡ଼ିଆ ।
ପେସ୍ୱରୀ—ଅଦା ।
ପୋଦକା—କଳମ୍ବ ଶାକ ।
ପୌଣ୍ଡ୍ରର୍ଯ୍ୟ—ପୁଣ୍ଡରୀକ କାଠ ।
ପୌରୁଷ—ବୀର୍ଯ୍ୟ, ରେତ ।
ପୌଷ୍କର—କୁଡ଼ମୂଳ ।
ପ୍ରକ୍ଷ୍ୟର୍ଯ୍ୟ—ଗିଲ୍ ।
ପ୍ରକୃତ—ଶୁକ୍ର ଶୋଣିତ ସଂଯୋଗ ସମୟରେ ବାତ ବା ପିତ୍ତ ବା କଫର ଆଧିକ୍ୟ ବା ଔତ୍କଟ୍ୟ ।
ପ୍ରକୋଷ୍ଠ—ଏକହସ୍ତ ପରିମାଣ ।
ପ୍ରଗଣ୍ଡ—ହାତଆ ବଏର ।
ପ୍ରଣୀତ—ସଂସ୍କାର ବ୍ୟଞ୍ଜନ ।
ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ—ଭୃଙ୍ଗରାଜଗଛ ।
ପ୍ରପର୍ଣ୍ଣୀ—ପାନ ।
ପ୍ରରୋହା—ଗଙ୍ଗଶିମୂଳ ।
ପ୍ରବାଳ—ପୋହଳା; କୋମଳପତ୍ର ।
ପ୍ରବୋଧ—ଉଜାଗର, ନିଦ୍ରାଭବ ।
ପ୍ରଶସ୍ତ—ସଂସ୍କାର ବ୍ୟଞ୍ଜନ ।
ପ୍ରସହା—ଲବଆଙ୍କୁଡ଼ୀ ।
ପ୍ରସ୍ରାବ—ମୂତ୍ର ।
ପ୍ରସୃତ—ଦୁଇପଳ ପରିମାଣ ।
ପ୍ରାଚନା, ପ୍ରାଚୀନା—ଅକାନବନ୍ଧ ।
ପ୍ରିୟକ—ପିଆଶାଳଗଛ ।
ପ୍ଲବନ—ସ୍ନାନ ।
ପଚଂପଚ୍—ଦାରୁହଳଦ ।
ପଞ୍ଚକର୍ମ—ରେଚନ, ବମନ, ନସ୍ୟ, ନିରୂହ ଓ ଅନୁବାସନ ।
ପଞ୍ଚକୋଲ—ପିପ୍ପଳୀ, ପିପ୍ପଳାମୂଳ, ଗୃଇଁକାଠ, ଚଇଡ଼ାପାରୁ ଓ ଶୁଣ୍ଠୀ ।

ପଞ୍ଚତିକ୍ତ—ନିମ୍ବ, ଭୂନିମ୍ବ, ମହାନିମ୍ବ, ପଟୋଳ ଓ ବାସଙ୍ଗ ।
ପଞ୍ଚନିମ୍ବ—ନିମ୍ବର ପତ୍ର, ପୁଷ୍ପ, ଫଳ, ମୂଳ ଓ ବକଳ ।
ପଞ୍ଚଭଙ୍ଗ—ବଟ, ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, ଡିମ୍ବିରି, କିଡ଼ ଓ ଆମ୍ବର ପଲ୍ଲବ ।
ପଞ୍ଚଫଳୀ—ତ୍ରିଫଳା, ପିପ୍ପଳୀ ଓ ବିଡ଼ଙ୍ଗ ।
ପଞ୍ଚଭଦ୍ର—ଗୁଳୁଚୀ, ପାପଡ଼ା, ମୁଥା, ଚିରାଇତା ଓ ଶୁଣ୍ଠୀ ।
ପଞ୍ଚମୂଳ, ପଞ୍ଚମୂଳୀ—ଅନନ୍ତ, ଭେଙ୍ଗାଭେଜ, ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ, କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ ଓ ଗୋଖରା—ଏ ପାଞ୍ଚ ସାନ ପଞ୍ଚମୂଳ । ବେଲ, ଫାମ୍ପିଣିଆ, ଗମ୍ଭାରି, ପାଟୁଳି ଓ ଅଗିବଥୁ—ଏ ପାଞ୍ଚ ବଡ଼ ପଞ୍ଚମୂଳ ।
ପଞ୍ଚାମୃତ—ମଧୁ, ସାକର, ଦୁଗ୍ଧ, ଦଧି ଓ ଘୃତ ।
ପଞ୍ଚୋଷଣ—ପଞ୍ଚକୋଲ ।
ପତ୍ରଶାକ—ଅଗସ୍ତି ଗଛ ।
ପଦାହ୍ୱୟ—ବୃକ୍ଷାଦିର ମୂଳ । (ପଦର ପର୍ଯ୍ୟାୟସବୁ ଏହାର ନାମ ।)
ପଦ୍ମରାଗ—ମାଣିକ୍ୟ ।
ପୟଃପେଟୀ—ପଇଡ଼ ।
ପୟସ୍ୱିନୀ—କ୍ଷୀରକାକୋଳି ।
ପରିକର୍ମ—ଦେହମର୍ଦ୍ଦନ ।
ପରିବ୍ୟାଧ—ପାଣିବେତ; କନିଆରି ଗଛ ।
ପରୁଷକ—ସୀତାଫଳ ।
ପର୍ଣ୍ଣୀଦ୍ୱୟ—ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ ଓ କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ ।
ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ—ବାସି ।
ପତ୍ରପୁଷ୍ପା—ନାଗଦଲ୍ଲୀ ଗଛ ।
ପଳାଶିକା—ଭୂଇଁକଖାରୁ ।
ପାକଶୁକ୍ଲା—ଖଡ଼ି ।
ପାକ୍ୟକ୍ଷାର—ଯବକ୍ଷାର ।
ପାଣିତଳ—ଦୁଇ ତୋଳା ବା ଗୁଳଶି ଚନ୍ଦ୍ରା ପରିମାଣ ।
ପାଦ୍ୟମାନ—ଧାନ୍ୟାଦି ମାପିବାର ପରିମାଣ ।
ପାରିଜାତ—ଶ୍ୱେତମନ୍ଦାର ।
ପାରିଭଦ୍ର—ପାଲଧୁଆ ଗଛ ।
ପାରିକ୍ଷବ୍ୟ—କୁଡ଼ ।
ପାଟଳେୟ—ସୌବୀରାଞ୍ଜନ; ଅଣସୋରିଷ ।
ପିଚୁମର୍ଦ୍ଦ—ନିମ୍ବ ଗଛ ।
ପିଣ୍ଡଫଳା—ଲାଉ ।
ପିଣ୍ଡୀତକ—ତଳଚକା ।

ପିଲୁପର୍ଣ୍ଣୀ— ମୁରୁଗା; ଲତାକରଞ୍ଜ ।
ପିଶାଚଦ୍ରୁ—ସାହାଡ଼ା ।
ପିଶାଚକା—ଆକାଶମାଂସୀ ।
ପୀତକାଷ୍ଠ—ପଦ୍ମକାଠ ।
ପୀତଘୋଷା—ପୀତପୁଷ୍ପ ଘୋଷାଲ୍ଲତା ।
ପୀତତୈଳା—ଫୁଟିଫୁଟିକା ଗଛ ।
ପୀତଦାରୁ—ସରଳକାଠ ।
ପୀତପାଙ୍କା—କାକୋଲୀ ।
ପୀତପୁଷ୍ପା—ପୀତପୁଷ୍ପ ଦାସକରଣ୍ଟା; ମେଥି; ବଜ୍ରମୂଳୀ ।
ପୀତମୁଖା, ପୀତମୁଖୀ—ଲତାକସ୍ତୁରୀ ।
ପୀତରସ—କଶେରୁକନ୍ଦା ।
ପୀତଶାଳ—ପିଆଶାଳ ଗଛ ।
ପୀତସାର—ହରିଚନ୍ଦନ ।
ପୁଷ୍ପଦଳ—ସୁନସୁନିଆ ଶାକ ।
ପୁଣ୍ଡରୀକ—ଶ୍ୱେତପଦ୍ମ ।
ପୁନଶ୍ରେଣୀ—ମୂଷାକାନି ଗଛ ।
ପୁନର୍ଣ୍ଣବା—ପୁରୁଣୀ ।
ପୁଷ୍ପରସ—ମହୁ ।
ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜନ—କୃତ୍ରିମାଞ୍ଜନ ।
ପୁଷ୍ପାରୁମ୍ବୀ—ବଡ଼ ଲଉ ।
ପୂତକଟ୍ୟା, ପୂତଗନ୍ଧ—ପୂତନୀ ବା ସାଳଆପୁତନୀ ।
ପୂତଗନ୍ଧ—ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ।
ପୂତପୁଷ୍ପ—ପୁଇଶୁନ୍ଦୁଆ ଗଛ ।
ପୂତବାତ—ବେଲ ।
ପୂତବୃକ୍ଷ—ଫଣଫଣା ।
ପୂତଶାକ—ଅଗସ୍ତି ଗଛ ।
ପୃଥକ୍‌ପର୍ଣ୍ଣୀ—କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ ।
ପୃଥଗାଳୁ—ହାତଖୋଜଆ ଆଳୁ ।
ପୃଶ୍ନିପର୍ଣ୍ଣୀ, ପୃଷ୍ଠିପର୍ଣ୍ଣୀ—କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ ।
ପେଚନାମା, ପେଚନାମ୍ନା—ପଇଡ଼ ।
ପୋଟଗଳ—ଖଡ଼; ନଳ ।
ପୌଷ୍ପାଞ୍ଜନ—କୃତ୍ରିମାଞ୍ଜନ ।
ପ୍ରକୁଞ୍ଚନ—ଏକପଲ ପରିମାଣ ।
ପ୍ରଶାଲକ—କୋଶଳା ଶାକ ।
ପ୍ରତବଷା—ଅରୁସୀ ।
ପ୍ରତାନନୀ—ଲତା ।
ପ୍ରତ୍ୟକ୍‌ପୁଷ୍ପା, ପ୍ରତ୍ୟକ୍‌ପୁଷ୍ପୀ—ଅପାମାରଙ୍ଗ ।
ପ୍ରତ୍ୟକ୍‌ଶ୍ରେଣୀ—ମୂଷାକାନି ଗଛ ।
ପ୍ରଦୀପନ—ବିଷ ।
ପ୍ରପୁନ୍ନାଡ଼—ଗୁଳୁଣ୍ଡା ଗଛ ।
ପ୍ରସନ୍ନେରା—ମଦ୍ୟ ବା ମଦ ।
ପ୍ରସାରଣୀ—ପ୍ରସାରୁଣି ଗଛ ।
ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା—ଋଦ୍ଧି (ଅଷ୍ଟବର୍ଗରୁ ଏକ) ।
ପ୍ରାବୃଷେଣ୍ୟ—କଦମ୍ବ ଗଛ ।
ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁକ—କାଙ୍ଗୁ ।
ପ୍ରିୟଶାଳ—ନିମ୍ବ ଗଛ ।
ପ୍ଲୀହଶତ୍ରୁ—ରୋଆମ ଗଛ ।
ପଞ୍ଚକଷାୟ—ଡ଼ିମ୍ବିରି, ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, ବଟ, ଜଡ଼ ଓ ପଳଶର ପଲ୍ଲବ ।
ପଞ୍ଚଜାତକ—ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ, ଅଳାଇଚ, ପିପ୍‌ପଳୀ, କୁଚ ଓ ତେଜପତ୍ର ।
ପଞ୍ଚପର୍ଣ୍ଣିକା—ମୂଷାକାନି ।
ପଞ୍ଚପଲ୍ଲବ—ଆମ୍ବ, ଜାମ୍ବ, କଇଥ, ଟଭା ଓ ବେଲର ନୂତନପତ୍ର ।
ପଞ୍ଚବଲ୍‌କଳ—ବଟ, ଡ଼ିମ୍ବିରି, ଜଡ଼, ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ଓ ବେତସର ବକଳ ।
ପଞ୍ଚବାୟୁ—ପ୍ରାଣ, ଅପାନ, ସମାନ, ବ୍ୟାନ ଓ ଉଦାନ ।
ପଞ୍ଚଭୂତ—ପୃଥିବୀ, ଜଳ, ବାୟୁ, ଆକାଶ ଓ ତେଜ ।
ପଞ୍ଚଲବଣ—ସୈନ୍ଧବ, ସୌବର୍ଚ୍ଚଳ, ବିଟ, ସାମୁଦ୍ର ଓ ସଚଳଲବଣ ।
ପଞ୍ଚଶିରୀଷ—ଶିରୀଷର ପତ୍ର, ପୁଷ୍ପ, ଫଳ, ମୂଳ ଓ ବଲ୍‌କଳ ।
ପଞ୍ଚସାରକ—ଦ୍ରାକ୍ଷା, ମହୁ, ଗମ୍ଭାରି ରସ, ସାକର ଓ କର୍ପୂରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାନକବିଶେଷ ।
ପଞ୍ଚସୁଗନ୍ଧ—କାକୋଲା, ପୂଗଫଳ, ଲବଙ୍ଗ, ଜାଇଫଳ ଓ କର୍ପୂର ।
ପଟ୍ଟୋଳହକ—ରୁଖଲୁହା ।
ପଦ୍ମମୂଳକ—କଇଁକନ୍ଦା ।
ପଦ୍ମସଙ୍କକ—ପଦ୍ମକାଠ ।
ପସ୍ୱସାସିଦ୍ଧ—କ୍ଷୀରୀ ।
ପରିପେଲବ—ମୁଥା ।
ପର୍ଣ୍ଣୀଚତୁଷ୍କ—ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ, କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ, ମୁଦ୍‌ଗପର୍ଣ୍ଣୀ ଓ ମାଷପର୍ଣ୍ଣୀ ।

ପଲ୍ଲବାଦ୍ରସ୍ତ—ଚାଳିଶପଣ । (ପଲ୍ଲବପର୍ଯ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକ ଏହାର ନାମ ।)
ପାଣ୍ଡୁରଚ୍ଛଦ—କଅା ଗଛ ।
ପାନଗୋଷ୍ଠିକା—ମଦୁଆଗୋଷ୍ଠୀ ।
ପାପଚେଲକା—ଅକାନବନ୍ଧ ।
ପାରକାତକ—ପାଲଧୂଆ ଗଛ ।
ପାର୍ବତୀମୃତ୍ସ୍ନା—ପର୍ବତମାଟି ।
ପାଶୁପତକ—ବକପୁଷ୍ପ ବା ବଗଫୁଲ ।
ପାଷାଣଭେଦ—ହେଠାଫୁଲ ବା ପାଷାଣଭେଦ ଗଛ ।
ପିଙ୍ଗସ୍ଫଟିକ—ଗୋମେଦ ।
ପିଚ୍ଛିଲଚ୍ଛଦା—ପୋଇ ଶାକ ।
ପିଚ୍ଛିଲତ୍ୱକ୍—ଧାମଣ ଗଛ ।
ପିଚ୍ଛିଲାନ୍ତର—ହାଡଖୋଜିଆ ଆଳୁ ।
ପିଣ୍ଡଖର୍ଜୁର—ଖଜୁରି ।
ପିପ୍ପଲୀମୂଳ—ପିପ୍ପଳୀମୂଳ ।
ପିଷ୍ଟପାପ୍ସଦ—ଖିରସା ।
ପୀତପୁଷ୍ପକ—ଚଳଚକାଭେଦ ।
ପୀତରୋହଣୀ—ପୀତକଣ୍ଟକ୍ରା ।
ପୀତସ୍ଫଟିକ—ପୁଷ୍ପରାଗ ରତ୍ନ ।
ପୂତିକରଜ—ଲତାକରଞ୍ଜ ।
ପୂତିକରଞ୍ଜ—ଗିଲ ଗଛ ।
ପୂତପଲ୍ଲବ—ଗସ୍ତା କଲରା ।
ପୂତପୁଷ୍ପିକା—ମଧୁର ଟଭା ।
ପୃଥୁବୀଜକ—ମସୁର ।
ପ୍ରକୃତିତ୍ରୟ—ବାତପ୍ରକୃତି, ପିତ୍ତପ୍ରକୃତି ଓ କଫ-ପ୍ରକୃତି ।
ପ୍ରତ୍ୟବସନ—ଭୋଜନ ।
ପ୍ରତୁଦଜାତ, ପ୍ରତ୍ୟୁଦଜାତ—କୋକିଲ ଦାତ୍ୟୂହ ଶୁକାଦି ।
ପ୍ରପୌଣ୍ଡରୀକ—ପୁଣ୍ଡରୀକ କାଠ ।
ପ୍ରସହଜାତ—ସିଂହ ଭାଲୁ ମୂଷା କୁଆ ଆଦି ।
ପ୍ରସ୍ରବୋପଲ—ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତମଣି ।
ପ୍ରାବୃଷାୟଣୀ—ପୁରୁଣୀ ।
ପ୍ରାୟୋପବେଶ—ଅନାହାର ।
ପ୍ରେତରାକ୍ଷସୀ—ଲଣ୍ଡାବାବୁଲ ।
ପଞ୍ଚମହାରତ୍ନ—ବଜ୍ର, ମୌକ୍ତିକ, ମାଣିକ୍ୟ, ନୀଳ ଓ ମରକତ ।
ପରମପୁଷ୍ଟକ—ଅଫିମ ।
ପାନୀୟପୃଷ୍ଠଜା—ବୋରଝାଙ୍ଗି ।
ପାନୀୟାମଲକ—ପାଣିଅଁଳା ।
ପାରାବତପଦୀ—ଫୁଟିଫୁଟିକା ଗଛ ।
ପାଷାଣସଙ୍କୀତ—ଦାରୁମୁଷ୍ଟି ।
ପ୍ରାଚୀନାମଲକ—ପାଣିଅଁଳା ।
ପୁନର୍ଣ୍ଣବାଦ୍ୱୟ—ଶ୍ୱେତପୁରୁଣୀ ଓ ରକ୍ତପୁରୁଣୀ ।
ପୁଂସ୍କୋକିଲନେତ୍ରାଭ—ଉତ୍ତମ ମାଣିକ୍ୟ ।
ପାରଦର ଅଷ୍ଟ ଦୋଷ—ନାଗ, ବଙ୍ଗ, ମଳ, ବହ୍ନି, ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ, ବିଷ, ଗିରି ଓ ଅଗ୍ନ୍ୟଗିରିଜନିତ ଅଷ୍ଟପ୍ରକାର ଦୋଷ ।

ଫ

ଫଳ—ତ୍ରିଫଳା; ଶସ୍ୟ ।
ଫଳୀ—ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ ।
ଫଲ୍‌ଗୁ—ଡିମ୍ବିରିଗଛ ।
ଫାଣ୍ଟ—ତପ୍ତଜଳରେ ନିକ୍ଷିପ୍ତ ଔଷଧର ଏକ ପ୍ରକାର କଷାୟ ।
ଫେନ—ସମୁଦ୍ର ଫେନ ।
ଫେଲା—ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଅନ୍ନ ।
ଫଳାଳୁ—ଫଳଆଳୁ, ପାଣିସାରୁ ।
ଫଳିନୀ—ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ ।
ଫାଲ୍‌ଗୁନ—ଗୋରେଖ କାକୁଡ଼ି, ଅର୍ଜୁନଗଛ ।
ଫଳଂକସ—ଗୁଗ୍‌ଗୁଲ ।
ଫଳଂକଷ—ଶିମ୍ବ ।
ଫଳଂକଷା—ଗୋଖରା, ଗୁଗ୍‌ଗୁଲ, ଜଉ, ମୁଣ୍ଡିଦ୍ରବ୍ୟ । (ଅରୁଣା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)
ଫଳାଧମ—କେଉଟ ।
ଫଳେପାକୀ—ଆମ୍ବଡ଼ା, ଗନ୍ଧମୁଣ୍ଡଗଛ ।
ଫଳେରୁହା—ପାଟଲୀ ।
ଫଳପୂରକ—ଟଭା ।

ବ

ବଂଶ — ବାଉଁଶଗଛ ।
ବଗ୍ — ବଚ ।
ବଜ୍ର — ଝଗ୍ର ।
ବଟ — ବରଗଛ ।
ବନ୍ୟ — ସିଆଳଲତା ।
ବପା — ମାଂସଭେଦ ।
ବୟଃ — ବାଲ୍ୟାଦ ଅବସ୍ଥା ।
ବର — ତିଫଳା; ଅକାନବନ୍ଧ ।
ବରା — ଛତାବଗ୍ର; ହରଡ଼ ।
ବର୍ତ୍ତି — ମକ୍କା ।
ବର୍ତ୍ତୀ — ନେତ୍ରଲେପନ, ନେତ୍ରୌଷଧ ।
ବର୍ଯ୍ୟା — ହରଡ଼ ।
ବର୍ହି କୁଶ ।
ବଲା — ବାଡ଼ିଅଁଳା ।
ବଲ, ବଲୀ — ଗନ୍ଧକ ।
ବଲ୍କ — ବକଲ ।
ବଲ୍ଲ — କ୍ଷୀରକଞ୍ଚୁକୀ, ସିଆଳଲତା ।
ବଲ୍ୟା — ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧଗଛ ।
ବଲ୍ଲୀ — ଲତା ।
ବସା — ମାଂସଭେଦ ।
ବହ୍ନା — ସୁଗନ୍ଧ ଘାସ ।
ବାଂଶୀ — ବଂଶରୋଚନା ।
ବାଟୀ — ଇଙ୍ଗୁଡ ।
ବାଣ — ନୀଳପୁଷ୍ପ ଦାସକରଣ୍ଟା; କାଣ୍ଡଶରଗଛ ।
ବାଲ — କୁରୁବେଲ୍ଲୀ ।
ବାସ — ବାସଙ୍ଗ ।
ବାହ — ଖାରଚତୁଷ୍ଟୟ ପରମାଣ ।
ବ୍ୟାଘ୍ରୀ — ଅକଗନ୍ଧ, ଲବଆଙ୍କୁଡୀ ।
ବ୍ୟାଧି — କୁଡ଼; ରୋଗ ।
ବ୍ୟାପ୍ୟ — କୁଡ଼ ।
ବ୍ରଧ୍ନ - ବୃକ୍ଷାଦର ମୂଳ ।
ବ୍ରାହ୍ମୀ — ଶାକବଶେଷ; ବ୍ରାହ୍ମଣଯଷ୍ଟୀ ।
ବିଡ — ବିଟଲବଣ ।
ବିମ୍ବୀ — ମଧୁର ତୋରଡ଼ା ।
ବିଲ୍ୱ — ବେଲଫଳ; ଏକ ପଳ ପରମାଣ ।
ବିଶ୍ୱ — ଶୁଣ୍ଠୀ ।
ବିସ୍ର — ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ।
ବିଷା — ଅତୁସୀ ।
ବୀଜ — ବୀର୍ଯ୍ୟ ।
ବୀର — ପାଣିବେଣା, ପୀତପୁଷ୍ପ ଦାସକରଣ୍ଟା ।
ବୀରା — କାକୋଲୀ ।
ବୁକ — ଗବଗଛ ।
ବୃକା — ଅକାନବନ୍ଧ ।
ବୃଦ୍ଧ — ପାଣିଅଁଳା ।
ବୃଦ୍ଧ — ଶୈଳଜ ।
ବୃଷ — ବାସଙ୍ଗଗଛ; ଗହମ ।
ବୃଷ୍ୟା — ଋଦ୍ଧି । (ଅଷ୍ଟବର୍ଗରୁ ଏକ ।)
ବେଣୀ — ସଳପଗଛ ।
ବେତ — ବେତଗଛ ।
ବେଲ — ବିଡ଼ଙ୍ଗ ।
ବେଷ୍ଟ — ଲବଣଖୋଟି ।
ବୋଧି — ଅଶ୍ୱଥ ବୃକ୍ଷ ।
ବୋଲ — ଗୁଗ୍‌ଗୁଲୁ ପ୍ରାୟ ଏକ ପ୍ରକାର ସାରଜ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟବଶେଷ ।
ବ୍ୟୋଷ — ତିକଟୁ ।
ବ୍ରୀଡ଼ା — କୋଳଧିଆ ବଏର ।
ବଂଶଜା — ବଂଶରୋଚନା ।
ବକୁଳ — ବଉଳଗଛ; କୋଦୁଅଭେଦ ।
ବଞ୍ଜୁଲ — ଅଶୋକଗଛ; ବେତଗଛ ।
ବଟକ — ଦୁଇ ମାଡ଼ ବା ଏକ ତୋଳକ ପରମାଣ ।
ବଟିକା - ପିପ୍‌ପଳୀ ମୂଳ; ଔଷଧମାତ୍ରା ।
ବତ୍ସକ — କୁରୁଆଗଛ ।
ବଦର, ବଦରୀ — ବରକୋଳି ।
ବଦର୍ — କପାଗଛ ।
ବନାଲୁ — ଶଙ୍ଖସାରୁ ।
ବନ୍ଧୁକ — ଋଷଭକ । (ଅଷ୍ଟବର୍ଗରୁ ଏକ); ବଧୁଲି ଫୁଲ ।
ବନ୍ଧୁର — ଋଷଭକ ।
ବୟଃସ୍ଥା — ହରଡ଼ା; ଅଁଳା; ବ୍ରାହ୍ମୀଶାକ; ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଳାଇଚ ।
ବରକ — କାଙ୍ଗୁ; ଅଣସୋରିଷ ।
ବରଦ — ଲେଉଟିଆ ଶାକ ।
ବରଦା, ବଳଦା — ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା ।

ବର୍ଗଙ୍ଗ—ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ ।
ବର୍ଗମ୍ଳ—କରନ୍ଦାକୋଳି ।
ବର୍ଗହ—ଭଲଚକା ।
ବରୁଣ—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ବର୍ଚ୍ଚିଷ୍କ—ବିଷ୍ଠା ।
ବର୍ବର—ହରିଚନ୍ଦନ; ଭୈରବବଚ ।
ବର୍ଣ୍ଣାର୍ହ—ପଗ୍ମୁଗ ।
ବର୍ଣ୍ଣିନୀ—ହଳଦ ।
ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ—ବୃଦ୍ଧି (ଅଷ୍ଟବର୍ଗରୁ ଏକ) ।
ବର୍ଷାଭୂ—ପୁରୁଣୀ ।
ବର୍ହିଷ୍ଠ—କୁରୁବେଲ୍ଲି; ତମ୍ବା ।
ବଲଦ—ଚଟାକର୍ପୂର ।
ବଲ୍କଲ—ବୃକ୍ଷାଦିର ବକଲ ।
ବଲ୍ଲଭ—ପାଳଙ୍ଗ ଶାକ ।
ବଲ୍ଲରୀ—ମେଥି; ମଞ୍ଜରୀ ।
ବଲ୍ଲୁର—ଶୁଷ୍କ ମାଂସ ।
ବସୁକ—ଅର୍କଗଛ; ବଗଫୁଲାଗଛ; ଅଗର ଚନ୍ଦନ; ସଚଳ ଲବଣ ।
ବସ୍ତାଙ୍ଗ—ତେଜପତ୍ର ।
ବହୁଲା—ଅଲାଇଚ ।
ବ୍ୟଞ୍ଜନ—ଢଉଣ ।
ବ୍ୟବାୟ—ମୈଥୁନ ।
ବ୍ରତତୀ—ଲତା ।
ବ୍ରହ୍ମାଣୀ—ରେଣୁକ; ବ୍ରାହ୍ମଣଯଷ୍ଟି ।
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ—ଭଲଚକା ଭେଦ ।
ବାକୁଚୀ—ସୋମରାଜ ମଞ୍ଜି ।
ବାତାରି—ଗବଗଛ ।
ବାନୀର—ବେତଗଛ ।
ବାମନ—ଆଙ୍କୁଲଗଛ ।
ବାମନୀ—ବଡଛଣପଟ ।
ବାୟସୀ—ଲୁଣିଲୁଣିଆ ।
ବାରଜ—ଲବଙ୍ଗ ।
ବାରୁଣୀ—ମଦ୍ୟ ।
ବାର୍ତ୍ତାକୀ—ବ ଇଙ୍ଗଣ; ଲବିଆଙ୍କୁଡ଼ି ।
ବାର୍ଦ୍ଧକ—ବୈଡୂର୍ଯ୍ୟ; କଅାଗଛ ।
ବାଳେୟ—ମୁଥା ।
ବାଳିଶ—ପାଦରୋଗ ।
ବାଳୁକ—ଆଠପ୍ରକାର ସ୍ଥାବର ବିଷରୁ ଏକ ।
ବାସନ୍ତ—କଳାମୁଗ ।
ବାସନ୍ତୀ—ମାଧବୀ, ଜୁଇଫୁଲ ।
ବାସ୍ତୁକ, ବାସ୍ତୁକ—ବଥୁଆ ଶାକ ।
ବାହ୍ଲୀକ—କୁଙ୍କୁମ, ହିଙ୍ଗୁ, ସ୍ରୋତାଞ୍ଜନ ।
ବ୍ୟାଧିତ—ରୋଗୀ ।
ବିକସା, ବିକଷା—ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।
ବିକୃତ—ରୋଗୀ ।
ବିଜଲ—ଶୋଧିତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ।
ବିଜୟା—ଗଞ୍ଜାଇ ।
ବିଜ୍ଜଲ—ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ ।
ବିଟପୀ—ଗଛ ।
ବିଡ଼୍ଗନ୍ଧ—ବିଟଲବଣ ।
ବିତୁନ୍ନ—ସୁନିସୁନିଆ ଶାକ ।
ବିଦାହ—ଆମ୍ବିଳ ।
ବିଦାରି—ଭୂଇଁକଖାରୁ ।
ବିଦୁର—ବୋଲ ।
ବିଦୁଲ—ବେତ ଓ ପାଣିବେତ ଗଛ ।
ବିଦ୍ରୁମ—ପୋହଳା ।
ବିପୁଷ—ବିନ୍ଦୁମାତ୍ର ।
ବିମ୍ବିକା—ମଧୁରତୋରଡ଼ା ।
ବିରଣ—ପାଣିବେଣା ।
ବିଲେପୀ—ଚତୁର୍ଗୁଣ ଜଳରେ ପକ୍ୱ ପାତଳା ଜାଉ ।
ବିଶାଖା—କଳରା ।
ବିସର୍ଗ—ମଳତ୍ୟାଗ ।
ବିଷଲ୍ୟା—ଦନ୍ତିଗଛ ।
ବିଷାଣ—ଶିଙ୍ଗ ।
ବୀଜକ—ପିଆଶାଳ ଗଛ ।
ବୀରୁତ୍—ଲତା ।
ବୃକ୍ଷାମ୍ଳ—ତେନ୍ତୁଳ ।
ବୃଶ୍ଚିକ—ଶ୍ୱେତପୁରୁଣି ।
ବୃଷକ—ଭାଲୁଆଭେଦ ।
ବୃଷଣ—ଅଣ୍ଡକୋଷ ।
ବୃଷଭ—ବାଇଡ଼ଙ୍କ ।
ବୃହତୀ—ଲବିଆଙ୍କୁଡ଼ି; ଅକାନ୍ତ ।
ବେଣୁଜ, ବୈଣବ—ବାଉଁଶଧାନ ।
ବେଧସୀ—ମେଥି ।
ବେଲ୍ଲଜ—ମରି ।

ବୈଦେହୀ—ପିପ୍ପଳୀ ।
ବୋଲାଶ୍ୱ—ଚଳଣାଫଳ ।
ବ୍ୟୁଷିତ—ବାସିଜଳ ।
ବଂଶଧାନ୍ୟ—ବାଉଁଶଧାନ ।
ବକପୁଷ୍ପ—ବଗଫୁଲ ।
ବଜ୍ରବୃକ୍ଷ—ସିଜୁ ଗଛ ।
ବଜ୍ରବଲ୍ଲୀ—ପଡ଼ଅଇଁଠ ।
ବତ୍ସନାଭ—ଆଠପ୍ରକାର ସ୍ଥାବର ବିଷରୁ ଏକ ।
ବତ୍ସାଦନୀ—ଗୁଳୁଚ ।
ବନମୁଦ୍ଗ—ବଣମୁଗ ।
ବନସ୍ପତି—ପୁଷ୍ପ ବିନା ଫଳିବା ଗଛ ।
ବନେକ୍ଷୁଦ୍ରା—କରନ୍ଦାକୋଳି ।
ବନେସର୍ଜ—ସାହାଜ ଗଛ ।
ବନୋଦ୍ଭବା—ଅଦା; ବନ କପା; ବନ ମଲ୍ଲୀ ।
ବନୋଦ୍ଭବ—କଣ୍ଟାଇକୋଳି ।
ବନ୍ଧୁଜୀବ—ବଧୂଲି ଫୁଲ ।
ବରଲବ୍ଧ—ଚମ୍ପା ଗଛ ।
ବରୋହକ—ଅଶ୍ୱଗନ୍ଧା ।
ବର୍ତ୍ତିଲୋହ—ରୁଖାଲୁହା ।
ବର୍ଦ୍ଧମାନ—ଗବ ଗଛ ।
ବର୍ଷପାକୀ—ଆମ୍ବଡ଼ା ।
ବସୁଚ୍ଛିଦ୍ରା—ମହାମେଦ ।
ବହୁଦୁଗ୍ଧ—ତୃଣଗହମ ।
ବହୁପତ୍ର—ଅଭ୍ର ।
ବହୁପୁତ୍ରା—ଭୁଇଁଅଁଳା ।
ବହୁପୁତ୍ରୀ—ତାଳମୂଳୀ ।
ବହୁପାଦ୍—ବରଗଛ ।
ବହୁମଳ—ଶିଂଶପା ।
ବହୁମୂଳ—ଇଙ୍କଡ଼ ।
ବହ୍ନିନାମା—ଭଲିଆ; ଚିତାପାରୁ । (ବହ୍ନି ପର୍ଯ୍ୟାୟସବୁ ଚିତ୍ରମୂଳର ଓ ଭଲିଆର ନାମ ।)
ବହ୍ନିମନ୍ଥ—ଅଗିବଥୁ ।
ବହ୍ନିଶିଖା—ଲହଲଙ୍ଗଳିଆ ।
ବହ୍ନିଯୁଗ୍ମ, ବହ୍ନିଦ୍ୱୟ—ଭଲିଆ ଓ ଚିତାପାରୁ ।
ବହୁପ୍ରଜ—ଶଙ୍ଖସାରୁ ।
ବହୁପ୍ରିୟ—ଯବଧାନଭେଦ ।
ବହୁଫଳ—ନନ୍ଦମୁଖୀ ଧାନ ।
ବହୁସୁତା—ଛତାବରୀ ।
ବାଚ୍ୟପୁଷ୍ପ—ଚନ୍ଦନ, ପୁଷ୍ପ, ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ ଓ କୁଙ୍କୁମ ।
ବାଜଦନ୍ତ—ବାସଙ୍ଗ ଗଛ ।
ବାଟ୍ୟାଲକ, ବାଟ୍ୟପୁଷ୍ପ—ବାଡ଼ିଅଁଳା ।
ବାତପୋତ—ପଳାଶ ଗଛ ।
ବାତିଙ୍ଗଣ—ବାଇଙ୍ଗଣ ।
ବାନପ୍ରସ୍ଥ—ପଳାଶ ଗଛ ।
ବାୟସାଳୀ—କାକୁଡ଼ିଆ ଘାସ ।
ବାୟସେକ୍ଷୁ—କାଇଁଶ ।
ବାରପର୍ଣ୍ଣୀ—ବୋଚଖାଣ୍ଡୀ ।
ବାଲପ୍ରସ୍ଥ—ପଳାଶ ଗଛ ।
ବିକଙ୍କତ—ବଇଁଚ ଗଛ ।
ବିଟ୍‌ଖଦିର—ବଡ଼୍‌ଗନ୍ଧ ଖଇର ।
ବିଡ଼ାଲିକା—ଭୁଇଁକଖାରୁ ।
ବିତାନକ—ଧଣିଆଁ ।
ବିତୁନ୍ନକ—ଭୁଇଁଅଁଳା ।
ବିଦାରିକା—ଭୁଇଁକଖାରୁ ।
ବିଭୀତକ—ବାହାଡ଼ା ।
ବିଲୋଚନ—ରୂପ ।
ବିଲୋଡ଼ିତ—ଚହ୍ଲାଭେଦ ।
ବିଶାଚକା—ଆକାଶମାଂସୀ ।
ବିଶ୍ୱକ୍‌ସେନା, ବିଶ୍ୱକ୍‌ଷେନା—ପ୍ରିୟଙ୍ଗୁ ।
ବିଶ୍ୱଗ୍‌ଦେବା—ରକ୍ତପୁଷ୍ପ ଦଣ୍ଡିପହଲା ଗଛ ।
ବିଶ୍ୱଦେବା—ଗୋରେଖଗୁଳିକ; ଦଣ୍ଡିପହଲା ଗଛ ।
ବିଷପର୍ଣ୍ଣୀ—ଶ୍ୱେତ ବନବନା ।
ବିଷଦ୍ରବ୍ୟ—ସ୍ଥାବର ଓ ଜଙ୍ଗମ ବିଷ ।
ବିଷପର୍ଣ୍ଣୀ—ଦହଦହିଆ ।
ବିଷପୁଷ୍ପ—ମଏଣ ।
ବିଷବୃକ୍ଷ—ଉଦୁମ୍ବର ବୃକ୍ଷ ।
ବିଷମୂଳା—ନରକୋଳି ।
ବିଷହର—କାଣିଲେଉଟିଆ ଶାକ ।
ବିଷାପହା—ପାନଅଇର ।
ବିଷୌଷଧ, ବିଷୌଷଧି—ନାଗଦନ୍ତ ଗଛ ।
ବିଷ୍ଣୁକ୍ରାନ୍ତା—ଶୁକ୍ଳ ଅପରାଜିତା ।
ବୀଜକୋଷ—ଫଳ ।
ବୀଜପୂର—ଟଭା ।
ବୀରତର—ପାଣିବେଣା ।
ବୀରତରୁ—ଭଲିଆ; କୋଇଲେଖା ।

ବୀରରଜ—ସିନ୍ଦୂର ।
ବୃକ୍ଷବଲ୍ଲୀ, ବୃଷବଲ୍ଲୀ—ଭୂଇଁକଖାରୁ ।
ବୃତ୍ତପତ୍ର, ବୃନ୍ତପତ୍ର—ଲେଉଟିଆ ଶାକ ।
ବୃନ୍ତଗାକା—ଶିମ୍ବଭେଦ ।
ବୃକ୍ଷପର୍ଣ୍ଣୀ—ମୂଷାକାନ ।
ବୃଷାକର—ବର ।
ବୃହତ୍ତକା—ଲବଆଙ୍କୁଡ଼ି ।
ବୃହଦ୍ଧୃତ—ନମ୍ବ ।
ବୃହତ୍ପୃଷ୍ଠା—ଛଣପଟ ।
ବୃହତ୍ଫଳା—ବଡ଼ଜାମ୍ବୁ; ଲାଉ ।
ବୃହତ୍କାଶୀ—ଖଡ଼ ।
ବୃହଦ୍ଧାନ୍ୟ—ବଡ଼ଧାନ ।
ବେଣୁପତ୍ରୀ—ହିଙ୍ଗୁପତ୍ରୀ ।
ବେଶବାର—ମାଂସାଦର ବ୍ୟଞ୍ଜନବିଶେଷ; ଶୁଣ୍ଠି ପିପ୍ପଳୀ ପ୍ରଭୃତିରେ କୃତ ଔଷଧ ଯୋଗ-ବିଶେଷ ।
ବେଷଣୋଗ୍ରୀ—ଧଣିଆ ।
ବୋଧନକା—ବୃଦ୍ଧି । (ଅଷ୍ଟବର୍ଗରୁ ଏକ ।)
ବ୍ୟତକର—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ।
ବ୍ୟାଘ୍ରନଖ—ନଖୀ ।
ବ୍ୟାଘ୍ରାଦନୀ—ଡଉଡ଼ି ।
ବ୍ୟାଘ୍ରୀଦ୍ରବ୍ୟ—ଅନ୍ତ୍ରାନ୍ତ୍ର; ଲବଆଙ୍କୁଡ଼ି ।
ବ୍ୟାଧିଘାତ—ସୁନାରିଗଛ ।
ବ୍ରଣକୃତ୍—ଭଲିଆ ।
ବ୍ରହ୍ମଦର୍ଭା—ଅଜମୋଦା ।
ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର—ବିଷ ।
ବ୍ରହ୍ମବୃକ୍ଷ—ହସ୍ତିକର୍ଣ୍ଣପଲାଶ ।
ବଂଶତଣ୍ଡୁଳ—ବାଉଁଶଧାନ ।
ବକଶାଳନୀ—ଘିଅକୁଆଁରି ।
ବଦରଛଦ—ହାତିଆ ବଦର ।
ବନକାର୍ପାସୀ—ବନକପାଗଛ ।
ବନକୋଦ୍ରବ—କୋଦୁଅଭେଦ ।
ବନଶୃଙ୍ଗାଟ—ଗୋଖରା ।
ବନ୍ୟଧାନ୍ୟକ—ବାଲୁଙ୍ଗା ।
ବରଣ୍ଡକ—ସୋଆମଗଛ ।
ବର୍ମକଣ୍ଟକ—ପାପଡା ।
ବଲଭଦ୍ରିକା—ତ୍ରାୟମାଣା ।
ବସୁହଟ୍ଟକ, ବସୁହାଟକ—ବଗଦୁଲା ବା ବକପୁଷ୍ପ ।
ବହଲଚକ୍ଷୁ—ମେଣ୍ଢାଶିଙ୍ଗାଗଛ ।
ବହୁବାରକ—ବୋଆଲ୍ଲ ।
ବାନରପ୍ରିୟ—କ୍ଷୀରକୋଳି ।
ବାରଣବୃଷା—କଦଳୀ ।
ବାଲତନୟ—ଖଇର ।
ବାସୁକାଲଙ୍ଗ—ଚଲଣାଫଳ ।
ବିତାନମୂଳ—ପାଣିବେଣା ।
ବିଶାଲତ୍ୱକ୍—ଛତିଅନା ।
ବିଶାଲପତ୍ର—ମାଣବୃକ୍ଷ ।
ବିଶ୍ୱଭେଷଜ—ଶୁଣ୍ଠି ।
ବିଶ୍ୱରୂପକ—ଅଗରଚନ୍ଦନ ।
ବିଷନାଶନ—ଶିରଷ ।
ବିଷମଚ୍ଛଦ—ଛତିଅନା ।
ବିଷଲାଙ୍ଗୁଳୀ—ଭୂଇଁପଲାଶ ।
ବିଷ୍କିରଜାତି—ବର୍ତ୍ତିକ, ତିତିର, ମୟୂର, କୁକୁଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ।
ବ୍ରହ୍ମଚାରିଣୀ—ବ୍ରାହ୍ମୀଶାକ; ବ୍ରାହ୍ମଣୀଘାଟି ।
ବ୍ରହ୍ମଦଣ୍ଡିକ—କୁଡ଼ମୂଳ ।
ବୃଷପଲ୍ଲବା—କଲମ୍ବ ଶାକ ।
ବୃହତୀଦ୍ରବ୍ୟ—ଅନ୍ତ୍ରାନ୍ତ୍ର; ଲବଆଙ୍କୁଡ଼ି ।
ବେଧମୁଖ୍ୟକ—ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠିଭେଦ ।
ବୈଜୟନ୍ତିକା—ଜୟନ୍ତୀ ।
ବିଡ଼ାଲପଦକ—ଏକ କର୍ଷ ପରିମାଣ ।
ବିଦାରିଗନ୍ଧାଖ୍ୟ—ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ ।
ବିଲେଶୟଜାତି—ଗୋଧି, ନକୁଳ, ଝିଙ୍କ, ବେଙ୍ଗ, ସାପ ପ୍ରଭୃତି ।
ବିଷମବଲ୍କଲ—କରୁଣାଫଳ ।
ବିଷବିନାଶକ, ବିଷବିନାଶନ—ମାଣ ବୃକ୍ଷ ।
ବୈଶ୍ରବଣୋଦୟ—ବରଗଛ ।

ଭ

ଭକ୍ତ—ଅନ୍ନ ବା ଭାତ ।
ଭଗ—ଯୋନି ।
ଭଣ୍ଡୀ—ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।

ଭଦ୍ରା—କାଙ୍ଗଡ଼; ଗମ୍ଭାରି; ତାମ୍ର ଗାଗଛ ।
ଭବ୍ୟ ଢଅଁଉ ଫଳ ।
ଭର୍ମ - ସୁବର୍ଣ୍ଣ ।
ଭସ୍ମ—ଧାତୁ ଉପଧାତୁ ପ୍ରଭୃତିର ଶୁଦ୍ଧିପୂର୍ବକ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ।
ଭାର୍ଗୀ—ବ୍ରାହ୍ମଣଯଷ୍ଟି ।
ଭିକ୍ଷ—ଅନ୍ନ ବା ଭାତ ।
ଭୀରୁ—ଛତାବରୀ ।
ଭୂର୍ଜ—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ଭୃଙ୍ଗ—ଭୃଙ୍ଗରାଜ; ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ ।
ଭେକୀ—ଆଳକୁଶି ।
ଭୋଗ—ଶାଳଧାନ ।
ଭଣ୍ଡାକୀ—ଅକରାନ୍ତ; ଲବଆଙ୍କୁଡ଼ି ।
ଭଣ୍ଡୀରୀ, ଭଣ୍ଡୀରୀ - ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।
ଭଦ୍ରଶ୍ରୀ—ଶ୍ୱେତଚନ୍ଦନ ।
ଭସ୍ମକ—ବଡ଼ଙ୍ଗ ।
ଭିଷକ୍ - ବୈଦ୍ୟ ।
ଭକ୍ଷିଷ୍ଟା - ପୋଡ଼ା ଅନ୍ନ ।
ଭୂତଘ୍ନୀ—ପୁଣ୍ଡ୍ରଗାକ କାଠ; ମୁଣ୍ଡିର୍ଦ୍ୱୟ । (ଅରୁଣା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)
ଭୂତିକ—ଜୁଆଣି ।
ଭୂତଣ—ଗନ୍ଧମାଳୀ ।
ଭୂଧାତ୍ରୀ—ଭୂଇଁଅଁଳା ।
ଭୂନମ୍ବ—ଚିରାଇତା ।
ଭୂପଦ୍ମୀ—ଶତଦଳ ମଲ୍ଲୀ ।
ଭେଷଜ, ଭୈଷଜ୍ୟ—ଔଷଧ ।
ଭଣ୍ଡୀତକୀ—ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।
ଭଦ୍ରକାଳୀ—ପ୍ରସାରୁଣୀ ।
ଭଦ୍ରଦାରୁ—ସରଳ କାଠ; ଦେବଦାରୁ ।
ଭଦ୍ରମଲ୍ଲୀ—ବନମଲ୍ଲୀ ।
ଭଦ୍ରମୁସ୍ତ—ବନମୁଥା ।
ଭଦ୍ରସାର—ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡଚନ୍ଦନ ।
ଭରଂସହା—ହେମାଦ୍ରି ଖ୍ୟାତ ।
ଭଲ୍ଲାତକ—ଭଲିଆ ।
ଭାଦ୍ରବକ—ଚିନାଧାନ ।
ଭାରଦ୍ୱାଜୀ—ବନ କପା ।
ଭୀରୁପତ୍ରୀ, ଭୀରୁପର୍ଣ୍ଣୀ—ଛତାବରୀ ।

ଭୂକଦମ୍ବ—ପୋକସୁଙ୍ଘାଗଛ ।
ଭୂତକଟା—ଆକାଶମାଂସୀ ।
ଭୂତବେଶ୍ୟା—ଭୂତକେଶୀଗଛ ।
ଭୂତପୁଷ୍ପ—ଫଣଫଣା ।
ଭୂପଲାଶ—ଭୂଇଁପଲାଶଗଛ ।
ଭୂମିଜମ୍ବୁ—ଭୂଇଁଜାମୁ ।
ଭୂର୍ଜପତ୍ର—ଭୂର୍ଜଗଛ ।
ଭୋଜନକ—ଭଲିଆଭେଦ ।
ଭୋଜନାର୍ହ—ଶାଳଧାନ ।
ଭୌମରତ୍ନ—ପହ୍ଲା ।
ଭଦ୍ରବଲ୍ଲିକା - ଚେମଡ଼ାଲଇ ।
ଭିନ୍ନବଲ୍କଲ - କୁଳସାରୁ ।
ଭୂତନାଶନ—ଭଲିଆ ।
ଭୂମିକୁଷ୍ମାଣ୍ଡ—ଭୂଇଁକଖାରୁ ।
ଭୂମିଜମ୍ବୁକା—ନାରଙ୍ଗ ଫଳ ।
ଭୂମ୍ୟାମଲକୀ—ଭୂଇଁଅଁଳା; ତାଳମୂଳୀ ।
ଭୃଙ୍ଗାରପତ୍ର—କର୍ପୂର ।
ଭୋଗିବଲ୍ଲଭ - ଚନ୍ଦନ ।
ଭୁକ୍ତସମୁଜ୍ଝିତ—ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଅନ୍ନ ।

ମ

ମଜ୍ଜା—ବୃକ୍ଷମଜ୍ଜା; ଦେହଗତ ଧାତୁବିଶେଷ ।
ମଣି—ରତ୍ନ; ସ୍ଫଟିକ; ଲିଙ୍ଗାଗ୍ର ।
ମଣ୍ଡା - ମେଥି ।
ମଦ—କସ୍ତୁରୀ ।
ମଦ୍ୟ—ମଦ ।
ମଧୁ—ମହୁ; ମହୁଲରୁ ଜାତ ମଦ୍ୟ ।
ମଣ୍ଡ—ଅମୃତ ମଣ୍ଡ ।
ମଳ—ବିଷ୍ଠା ଆଦି; ବାତପିତ୍ତାଦି ଦୋଷ ।
ମାଘ୍ୟ—କୁନ୍ଦପୁଷ୍ପ ।
ମାଢ଼—ଗୁଣ ମାଷ ବା ଦଶ ଚାହ୍ଲା ପରିମାଣ ।
ମାଣ—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ମାଂସୀ—ଜଟାମାଂସୀ ।
ମାର୍ଷ୍ଟି—ଦେହମର୍ଦ୍ଦନ ।
ମାସ—ବିରି ।

ମାଷ — ଦଶକାଇଁଚ ପରମାଣ ।
ମିଷୀ—ପାନମହୁରି ।
ମିଷ୍ଟ — ମଧୁର, ସୁସ୍ୱାଦୁ ।
ମୁଞ୍ଜ — କାଣ୍ଡଶରଗଛ ।
ମୁର — ମୁରମାଂସୀ ।
ମୁଷା — ମୟୂରଗିରିଆ ।
ମୁଷ୍ଟି—ଏକପଲ ପରିମାଣ ।
ମୁଷ୍କ — ଅଣ୍ଡକୋଷ ।
ମୁସ୍ତ — ମୁଥା ।
ମୂର୍ତ୍ତି — ରୂପ ।
ମୂର୍ବା — ମୁରୁଗା ।
ମୃଜା—ଦେହ ଘଷିବା ।
ମେଦା — ଅଷ୍ଟବର୍ଗର ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।
ମେଧ୍ୟ — ଯବଧାନ ।
ମେଧ୍ୟା —ଶ୍ୱେତବଚ ।
ମୋଘା—ପାଟଳିଗଛ ।
ମୋଚ — ଶିମୁଳି ।
ମୋଚ୍ୟ—କଦଳୀ ।
ମୌର୍ବୀ—ଢୁରୁଢୁଲି ଲତା ।
ମଙ୍ଗଲ୍ୟ — ବେଲ ।
ମଙ୍ଗଲ୍ୟା—ଅଗରଚନ୍ଦନ; ପାନମହୁରି; ବଚ; ଗୋରୋଚନା; ଦୂବ; ଅଧୋମୁଖୀ ।
ମଞ୍ଜୁଷା — ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।
ମଣ୍ଡନା, ମଣ୍ଡଲୀ—ପୋଇଶାଗ ।
ମଣ୍ଡୁକୀ— ଥାଲକୁଡ଼ି ।
ମଣ୍ଡୂକୀ—ବ୍ରାହ୍ମିଶାକ ।
ମଥିତ —ଚହ୍ଲା ।
ମଦଘ୍ନୀ—ପୋଇଶାଗ ।
ମଦନ—ମଣେ, କଣ୍ଟାମଣେ ।
ମଦନୀ — ମେଥି ।
ମଦିରା — ମଦ୍ୟ ।
ମଧୁକ— ମହୁ; ମହୁଲ; ପର୍ବତ ମହୁଲ ।
ମଧୁକା—ଜାଠିମହୁ ।
ମଧୁରା—ପାନମହୁରି; ମଧୁର ଟଙ୍କା; ରୁମା; ମେଦ ।
ମଧୁଲୀ—କାକୁଡ଼ିଆ ଘାସ ।
ମଧ୍ୱାଳୁ—ମହୁଆଳୁ ।

ମନୋଜ୍ଞ — ସରଳ ।
ମନୋଜ୍ଞା — ମନଃଶିଳା ।
ମନ୍ଥକ—ଅଗିବଥ; ଜଳରେ ପକାଇ ମନ୍ଥନ କରିବାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଷାୟ ।
ମନ୍ଦାର—ପାଲଧୁଆ ।
ମନ୍ଦୋଷ୍ଣ—ଅଳ୍ପ ଉଷ୍ଣ ।
ମନ୍ମଥ—କଇଥ ।
ମୟୂଷ୍ଠ—ବନମୁଗ ।
ମର୍କଟୀ— କରଞ୍ଜଭେଦ; ବାଇଡ଼ଙ୍କ ।
ମର୍ମାହ୍ୱ—ମସୂର ।
ମଳୟୂ—ଡ଼ିମ୍ବିରିଗଛ ।
ମହାର୍ହ—ଶ୍ୱେତଚନ୍ଦନ ।
ମାକ୍ଷିକ —ମହୁ; ସାମୁଦ୍ର ଲବଣ ।
ମାକ୍ଷୀକ—ସୁବର୍ଣ୍ଣମାକ୍ଷି ।
ମାଗଧ—ଶ୍ୱେତଜିରା ।
ମାଗଧୀ—ପିପ୍‌ପଳୀ ।
ମାଞ୍ଜିଷ୍ଠ—ଦଶପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗମ ବିଷରୁ ଏକ ।
ମାତସୀ—ଅଡୁସୀ ।
ମାତୃକ—ଋଷଭକ । (ଅଷ୍ଟବର୍ଗରୁ ଏକ ।)
ମାଦକ— ଆମ୍ବୁ ।
ମାଦକ — ଶିମ୍ବ ।
ମାଧବ—କଳାମୁଗ ।
ମାଧ୍ୱୀକ—ମହୁଲରୁ ଜାତ ମଦ୍ୟ ।
ମାନିକା — ଆଠ ପଲ ।
ମାର୍କବ—ଭୃଙ୍ଗରାଜ ।
ମାର୍ଜନ — ଲୋଧ, ଦେହ ଘଷିବା ।
ମାର୍ଜିତା—ଦହିକଡ଼ମା ।
ମାଲତୀ—ଜାଇଫୁଲ, ମାଲତୀଫୁଲ ।
ମାଲୂର — ବେଲ ।
ମାଲେୟା —ଅଳାଇଚ ।
ମାସର—ପେଜ ।
ମିହିକା — କର୍ପୂର ।
ମୁକୁନ୍ଦ —କୁନ୍ଦୁରୁଖୋଟି ।
ମୁକୁଷ୍ଠ—ବନମୁଗ ।
ମୁଜାଷ୍ଟ—ବାଲୁଙ୍ଗାଧାନ ।
ମୁସ୍ତକ—ମୁଥା; ଆଠପ୍ରକାର ସ୍ଥାବର ବିଷରୁ ଏକ ।
ମୁଷଲୀ — ତାଳମୂଳୀ ।

ମୁଷ୍କକ—ଟୁଣ୍ଟୁଣିଆଁ ।
ମୂଲକ – ମୂଳା ।
ମୂଷିକା—ମୂଷାକାନ୍ଦ ।
ମୃଣାଲ—ପଦ୍ମନାଡ଼ ।
ମୃଦଙ୍ଗ— ବଙ୍ଗ ।
ମୃଦ୍ୱିକା—ଦ୍ରାକ୍ଷା ।
ମେଖଳା—କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ ।
ମେଘାଖ୍ୟ – ମୁଥା; କାଣିଲେଉଟିଆ ଶାକ । (ମେଘର ପର୍ଯ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକ ଏ ଦୁଇଟିର ନାମ ।)
ମେଚକ– ସୌବୀରାଞ୍ଜନ; ମୟୂରଚନ୍ଦ୍ରିକା ।
ମେଥିକା—ମେଥି ।
ମେଦଘ୍ନୀ—ପୋଇ ଶାଗ ।
ମେଦସ—ଦେହସ୍ଥ ଧାତୁବିଶେଷ ।
ମେହ –ରୋଗବିଶେଷ, ଶୁକ୍ରସ୍ରାବ ।
ମେହନ – ମୂତ୍ର; ଉପସ୍ଥ ।
ମେହଘ୍ନୀ—ହଳଦୀ ।
ମ୍ଳେଚ୍ଛାସ୍ୟ—ତମ୍ବା ।
ମୈରେୟ—ମଦ୍ୟଭେଦ ।
ମୋଚକ, ମୋଚକ– ସଜନା ।
ମୋରଟ—ଚକ୍ଷୁମୂଳ; ଲତାକରଞ୍ଜ ।
ମୋରଟା—ମୁରୁଗା ।
ମୋହନୀ – ଶତଦଳ ମଲ୍ଲୀ ।
ମୌକ୍ତିକ—ମୁକ୍ତା ।
ମକରନ୍ଦ—ମହୁ ।
ମଙ୍ଗଳ୍ୟକ – ମସୂର ।
ମଜ୍ଜସାର—ଜାଇଫଳ ।
ମଞ୍ଜରକ – ଗନ୍ଧତୁଳସୀ ।
ମଣିଚ୍ଛିଦ୍ରା – ମେଦ । (ଅଷ୍ଟବର୍ଗରୁ ଏକ ।)
ମଦଗନ୍ଧା—ଅତସିଚଣା ।
ମଦୟନ୍ତୀ—ତ୍ରିପୁରମଲ୍ଲୀ ।
ମଧୂକ୍ଷବା— ଶିମ୍ବ ।
ମଧୂତୃଣ –ଆଖୁ
ମଧୂଦ୍ରୁମ – ମହୁଲ ।
ମଧୂପର୍ଣ୍ଣୀ—ବଉଁଚଗଛ; ଗୁଳୁଚୀ ।
ମଧୂପୁଷ୍ପ—ମହୁଲ ।
ମଧୂରସା—ଦ୍ରାକ୍ଷା; ମୁରୁଗା ।
ମଧୂଶିଗ୍ରୁ —ରକ୍ତସଜନା ।
ମଧୂସ୍ରବା—ହଂସପାଦ ।
ମଧୂଲିକା—ମୁରୁଗା ।
ମନାଗୁଷ୍ଣ—ଅଳ୍ପ ତପ୍ତ ।
ମନୋଗୁପ୍ତା – ଡ଼ାଳମ୍ବା ମନଃଶିଳା ।
ମୟୂରକ—ଅପାମାରଙ୍ଗ ।
ମର୍କଲାଂଘ୍ରି – ହୁଙ୍ଗୁଲ ।
ମରୁଦ୍ଭବା—ଦୁଲ୍ଲଭ ।
ମଳୟଜ—ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡଚନ୍ଦନ ।
ମହାକନ୍ଦ—ରସୁଣ ।
ମହାକାଳ—ମହାକାଳଗଛ ।
ମହାକାଳୀ—ବଛୁଆଉ ।
ମହାଜାଲି —ଘୋଷାଲତା ।
ମହାଜମ୍ବୁ, ମହାପନ୍ଥା, ମହାଫଳା—ବଡ଼ଜାମ୍ବୁ ।
ମହାଘୋଷା—କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ ।
ମହାଫଳ—ବେଲ ।
ମହାପୃଷ୍ଠା —ଲତାଶିରଷ ।
ମହାବଲା—ବଜ୍ରମୂଳୀ ।
ମହାମେଦା—ମହାମେଦ । (ଅଷ୍ଟବର୍ଗରୁ ଏକ ।)
ମହାରସା —ଆଖୁଗଛ ।
ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀ— ମହାରୁଣ୍ଡୀ ।
ମହାଲୋଧ୍ର— ପାଟଳିଆ ଲୋଧ ।
ମହାଶାମା – ସୁଗନ୍ଧ ।
ମହାଶିମ୍ବୀ – ରୁମା ।
ମହାଶ୍ୱେତା—ଲତାଶିରଷ; କ୍ଷୀରବିଦାରୀ ।
ମହାସର୍ଜ · ସାଜଗଛ ।
ମହାଷଣ—ବଡ଼ଛଣପଟ ।
ମହାସହା – ମାଷପର୍ଣ୍ଣୀ ।
ମହାହ୍ରସ୍ୱା—କେଶିବୃକ୍ଷ ।
ମହିଷାକ୍ଷ୍ୟ—ଗୁଗ୍‌ଗୁଳୁ ।
ମହୀଫେନ—ଅଫିମ ।
ମହୀରୁହ – ଗଛ ।
ମହୋରଗ—ତଗରପାଦ ।
ମାଂସୀଦ୍ୱୟ—ଜଟାମାଂସୀ ଓ ମୁରାମାଂସୀ ।
ମାଣିମନ୍ଥ – ସୈନ୍ଧବଲବଣ ।
ମାତାପାତ—ଆଢ଼କପରିମାଣ ।
ମାତୁଲୁଙ୍ଗ—ଟଭା ।

ମାତୁଲୁଙ୍ଗା—ମଧୁର ଟଭ୍ମା ।
ମାଧବକ - ମହୁଲ୍ ମଦ ।
ମିଶ୍ରପୁଷ୍ପା—ମେଥି ।
ମୁକ୍ତାପ୍ରସୂ—ମୁକ୍ତାଶାମୁକା ।
ମୁଖବାସ – ଫୁଟିକାକୁଣ୍ଡ଼ ।
ମୁଚୁକୁନ୍ଦ—ପୁଷ୍ପବିଶେଷ
ମୁଚୁଳିନ୍ଦ—କଣ୍ଟାମଏଣ ।
ମୁଣ୍ଡତିକା—ମୁଣ୍ଡିଦ୍ୱସ୍ତ । (ଅରୁଣା ଶବ୍ଦ ଦେଖ) ।
ମୁନିଦ୍ରୁମ—ଫଟଫଣା, ପିଆଳ, ସୁଇଗୃନ୍ଧଆ, ପଳାଶ ଓ ଅଗସ୍ତି ଗଛ ।
ମୂଳପର୍ଣ୍ଣୀ—ଆଳକୁଣ୍ଡ ।
ମୃଗନାଭି, ମୃଗମଦ—କସ୍ତୁରୀ ।
ମୃଗପ୍ରିୟା – କେନ୍ଦୁଲୀ ।
ମୃଗାଦନୀ—ରୁମା ।
ମୃଦ୍ୱୀପୁଷ୍ପ – ଆଖୁ ।
ମୃଦୁପୁଷ୍ପ—ଶିରୀଷ ।
ମେଦନାଦ—କାଣିଲେଉଟିଆ ।
ମେଢ୍ରଶୃଙ୍ଗୀ—ମେଣ୍ଢାଶିଙ୍ଗା ଗଛ ।
ମେଷଶୃଙ୍ଗୀ—ମେଣ୍ଢାଶିଙ୍ଗାଗଛ; ଦଶପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗମ ବିଷରୁ ଏକ ।
ମୋଚରସ—ଶିମୁଳିଅଠା ।
ମୋଦୟନ୍ତୀ—ନିସୁରମଲ୍ଲି ପୁଷ୍ପ ।
ମକରନ୍ଦକ—ପନ୍ନୀରପାଣି; ପୁଷ୍ପରସ ।
ମଣିକାବର୍ତ୍ତି—ରାଜାବର୍ତ୍ତମଣି ।
ମଣ୍ଡୁକପର୍ଣ୍ଣୀ—ଆଳକୁଣ୍ଡ଼; ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।
ମଦନାଦ୍ରକ – କୋଦୁଅ ।
ମଦବାସିନୀ—ଧାରୁକ୍ଷଫୁଲ୍ ।
ମଧୁକୁକୁଟୀ—ମଧୁର ଟଭ୍ମା ।
ମଧୁତର୍ପଣ – ଦ୍ରାକ୍ଷା, ଦାଡ଼ିମ, ଖଜୁରୀ, ମହୁ, ଶର୍କରା; ଲାଜାଚୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଜଳରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟବିଶେଷ ।
ମଧୁନିଷ୍ପାବ—ମହୁକ ।
ମଧୁପିଞ୍ଜର—ବଉଳ ।
ମଧୁମନ୍ଦର—ପୁଷ୍ପ ।
ମଧୁଯଷ୍ଟିକା—ଜାଠିମହୁ ।
ମଧୁରାକର—ଆଖୁ ।
ମାଳବୋଦ୍ଭବ—କାକୋଲା ।
ମାଲାତୃଣକ—ଗନ୍ଧମାଳୀ ।
ମାକ୍ଷିକଦ୍ୱୟ—ସୁବର୍ଣ୍ଣମାକ୍ଷି, ରୁପାମାକ୍ଷି ।
ମୁଣ୍ଡଚଣକ— ବଡ଼ଚଣା ।
ମୁନିପାଦପ – ଅଗସ୍ତି ଗଛ ।
ମୋଦଦାୟିନୀ—ଜଇଫୁଲ୍ ।
ମୟୂରବନ୍ଦଳା – ସୁଗନ୍ଧ ।
ମହାକପିତ୍ଥାଖ୍ୟ—ବେଲ୍ ।
ମହାମୃଗନାଭି – ଗଣ୍ଡା ହାତୀ ବରାହାଦ ।
ମୃଦୁକଣ୍ଟଫଳା—କଣ୍ଟିଆଳକାକୁଣ୍ଡ ।
ମେଘସ୍ୱନାଙ୍କୁର—ବୈଡ଼ୂର୍ଯ୍ୟ ।
ମେଷବିଷାଣିକା—ମେଣ୍ଢାଶିଙ୍ଗାଗଛ ।
ମୌକ୍ତିକସମ୍ପୁଟ—ମୁକ୍ତାଶାମୁକା ।
ମୃଗପର୍ଯ୍ୟାୟନାମା—ମିରଗାକୋଳି । (ମୃଗପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ ଏହାର ନାମ ।)

ଯ

ଯବ—ଧାନଭେଦ ।
ଯଷ୍ଟୀ—ଜାଠିମହୁ ।
ଯାବ – ଜଉ ।
ଯାସ – ଦୁର୍ବ୍ବା ।
ଯୁକ୍ତା – ସୁଗନ୍ଧ ରାସ୍ନା ।
ଯୂକ—ବକପୁଷ୍ପ ।
ଯୂଷ – ମଣ୍ଡ ।
ଯଜ୍ଞାଙ୍ଗ—ଉଦୁମ୍ବର, କୁଶ ।
ଯବାଗୂ—କାଞ୍ଜି; କ୍ଷୀରୀ ।
ଯବାସ - ଦୁର୍ବ୍ବା ।
ଯମଳ—ଗନ୍ଧମ ।
ଯମାନୀ – ଜୁଆଣି ।
ଯଷ୍ଟିକା—ବ୍ରାହ୍ମଣଯୋଟି ।
ଯାଦସ୍—ଜଳଜନ୍ତୁ ।
ଯାବକ—କୋଳଥିଅ; ଅଳତା ।
ଯାବନ — କଳାଜହ୍ନା ।
ଯାମାତା—ଅଣସୋରିଷ ।
ଯୂଥିକା — ଜୁଇଫୁଲ୍ ।
ଯକ୍ଷଧୂପ – ଝୁଣା ।

ଯକ୍ଷବଶ୍ତି—ନଳିତା ଶାକ ।
ଯବକ୍ଷାର—ଯବଖାର ।
ଯବତିକ୍ତା—ଶ୍ୱେତବନକନା ।
ଯବନାଳ—କଳାଜହ୍ନା ।
ଯବନେଷ୍ଟ—ପିଆଜ ।
ଯବାଗ୍ରଜ—ଯବଖାର ।
ଯମାନକା—ଜୁଆଣି ।
ଯାବଶୂକ—ଯବଖାର ।
ଯୁକ୍ତରସା—ସୁଗନ୍ଧରାସ୍ନା, ସାମାନ୍ୟରାସ୍ନା ।
ଯୁକ୍ତଯୁକ୍ତ—ସିହ୍ଲା ।
ଯୁଗ୍ମପତ୍ର—ରକ୍ତକାଞ୍ଚନ ।
ଯୁଗ୍ମଫଳା—ଦୁଧିଆମେଣ୍ଟିଆ ଲତା ।
ଯକ୍ଷକର୍ଦ୍ଦମ—କର୍ପୂର, ଅଗରଚନ୍ଦନ, କସ୍ତୂରୀ, ଚନ୍ଦନ ଓ କକ୍‌କୋଲ ।
ଯୋଜନବଲ୍ଲୀ—ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।
ଯୌବତମାନ—ତୁଳାଦମାନ ।

ର

ରକ୍ତ—ଲୋଧ; ରକ୍ତଚନ୍ଦନ, ତମ୍ବା, ହିଙ୍ଗୁଳ ।
ରକ୍ତ—ଗୃଧାନର ତୁଳ ।
ରଙ୍ଗ—ବଙ୍ଗ ।
ରତ—ମୈଥୁନ ।
ରବା—ଛଣପଟ ।
ରମ୍ଭା—କଦଳୀ ।
ରସ—ସିହ୍ଲା, ଲବଣଖୋଟି, ବୋଲ । (ଏଗୁଡ଼ିକ ସୁଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।) ପାରଦ; ଦ୍ରବ; ମାଂସାଦ; ସଦ୍ୟୋଜଳ ।
ରସା—ମେଦ । (ଅଷ୍ଟବର୍ଗରୁ ଏକ ଦ୍ରବ୍ୟ ।)
ରାଜ—ପଟୋଳ ।
ରାଠ—ମଏଣ ।
ରାଳ—ଝୁଣା ।
ରାଶି—ଦ୍ରୋଣପରିମାଣ ।
ରାସ୍ନୀ—ମହାରୁଣ୍ଡା ।
ରୀଢ—ଶିଉଳ ।
ରୁକ୍ମ—ସୁନା ।
ରୁଚ୍ୟ—ମିରିଗାକୋଳି ।
ରୁଚ୍ୟା—ନଳିତା ଶାକ ।
ରୁଶ—ସ୍ୱାଦୁ ।
ରୁରୁ—ଗବଗଛ ।
ରୁମା—ଶିମ୍ବିବିଶେଷ ।
ରୋଧ୍ର—ଲୋଧ ।
ରୋମ—ରୁମ ।
ରକ୍ତକ—ବଧୂଲିଫୁଲ ।
ରକ୍ତକା—କାଇଁଚ ।
ରକ୍ତାଙ୍ଗୀ—ମୃଦାରଶିଙ୍ଗୀ; ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।
ରକ୍ତାରି—ମହାରୁଣ୍ଡା ।
ରକ୍ଷୋଘ୍ନୀ—ଶ୍ୱେତବଚ ।
ରଜତ—ରୁପା ।
ରଜନୀ—ହଳଦୀ ।
ରଞ୍ଜନ—ରକ୍ତଚନ୍ଦନ ।
ରଞ୍ଜନୀ—ହଳଦୀ ।
ରଳ୍ୱଣ—ଏକ ଦ୍ରୋଣ ପରିମାଣ ।
ରସଜ୍ଞା—ଜିଭ ।
ରସାଳ—ଆମ୍ବଗଛ; ଆଖୁଗଛ ।
ରସାଳା—ଦହିକଡ଼ମା, ଦହି ଦୁଗ୍ଧ ଓ ମଧୁରେ ଖଣ୍ଡ ଘୃତାଦି ଦେଇ ନିର୍ମିତ ପେୟବିଶେଷ ।
ରସାଳୀ—କୃଷ୍ଣସୋହ୍ଲା ।
ରସାହ୍ୱ—ଲବଣଖୋଟି ।
ରାଜାର୍କ, ରାଜାହ୍ୱ—ଶ୍ୱେତଅର୍କ ।
ରାଜକା—ଅଣସୋରିଷ ।
ରାମଠ—ହିଙ୍ଗୁ ।
ରାମେଠ—ଗୁଡ଼ୁହ୍ୱକ ।
ରାଳବ—ଖିରିସା ।
ରୁଚକ—ସୌବର୍ଚ୍ଚଳ ଲବଣ; ଟଭା ।
ରୁଧିର - କୁଙ୍କୁମ, ରକ୍ତ ।
ରୁବୁକ—ଗବଗଛ ।
ରୁଷିକା, ରୂଷିକା—ଅର୍କଗଛ ।
ରେଚକ୍ଷ୍ମ—କନକାମଞ୍ଜି ।
ରେଣୁକା—ରେଣୁକ ବା ଶିତଳା ମରିଚ ।
ରେତସ୍—ମଜ୍ଜା; ବୀର୍ଯ୍ୟ ।
ରୋଚନା—ଗୋରୋଚନା ।

ରୋହଣୀ—ଦୁର୍ଲ୍ଲଭା ।
ରୋମକ—ସଚଳଲବଣ ।
ରୋହଣୀ—କାଫଡ଼; ଦୁର୍ଲ୍ଲଭଭେଦ; କଣ୍ଠରୋଗବିଶେଷ ।
ରୋହିତ—ସୋଆମଗଛ ।
ରୌପ୍ୟକ—ରୁପା ।
ରକ୍ତଧାତୁ—ଗେରୁ ।
ରକ୍ତପୁଷ୍ପ—ରକ୍ତକାଞ୍ଚନ; ଡ଼ାଳିମ୍ବ ।
ରକ୍ତପୁଷ୍ପା—କେନ୍ଦୁଳୀ ।
ରକ୍ତଫଳା—ମଧୁର ତୋରଡ଼ା ।
ରକ୍ତବର୍ଗ—ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା, କୁଙ୍କୁମ, ଲାକ୍ଷା, ଦାଡ଼ିମ, ରକ୍ତଚନ୍ଦନ, ବନ୍ଧୁଳୀ ଓ କରବୀର ପୁଷ୍ପ ।
ରକ୍ତବୃନ୍ତା—ଗଙ୍ଗଶିମୂଳ ।
ରକ୍ତୋତ୍ପଳ—ରକ୍ତପଦ୍ମ ।
ରସନେଷ୍ଟ—ଆଖୁ ।
ରସାଗ୍ରଜ—ରସାଞ୍ଜନ ।
ରସାସ୍ବଦନୀ—ଲୁଣିଲୁଣିଆ ।
ରସୋଦର—ହିଙ୍ଗୁଳ ।
ରସୋନକ—ରସୁଣ ।
ରାଜଜମ୍ବୁ—ବଡ଼ଜାମ୍ବୁ ।
ରାଜଧାନ୍ୟ—ରାଜଶାଳଧାନ ।
ରାଜବୃକ୍ଷ—ସୁନାରଗଛ ।
ରାଜମାଷ—ବରଗୁଡ଼ି ।
ରାଜଶାକ—ବଥୁଆ ଶାଗ ।
ରାଜାଦନ—କ୍ଷୀରକୋଳି; ପିଅଳକୋଳି; ହସ୍ତିକର୍ଣ୍ଣ ପଳାଶ ।
ରାମକନ୍ଦ, ରାମବୃକ୍ଷ—ଶମିଗଛ ।
ରାରକୂଟ—ପିତଳ ।
ରୁକ୍ଷଗନ୍ଧା—ବୃଦ୍ଧଦାରକ; ବଞ୍ଚୁଆଳ ।
ରୋଗହାରୀ—ବୈଦ୍ୟ ।
ରୋଚନକା—ମୃଦାରଶିଙ୍ଗୀ ।
ରୋହୀତକ—ସୋଆମଗଛ ।
ରକ୍ତକୈରବ, ରକ୍ତସିନ୍ଧୁକ—ରଙ୍ଗକଇଁ ।
ରକ୍ତଶୃଙ୍ଗକ—ଦଶପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗମବିଷରୁ ଏକ ।
ରକ୍ତଶୀର୍ଷକ—ଲବଣଖୋଣ୍ଟି ।
ରକ୍ତଯଷ୍ଟିକା—ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।
ରଜନୀଦ୍ଵୟ—ହଳଦ ଓ ଦାରୁହଳଦ ।
ରାଜଶାଳକ—ରାଜଶାଳଧାନ ।
ରାତ୍ରିନାମିକା—ହଳଦୀ । (ରାତ୍ରିର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ ଏହାର ନାମ ।)
ରାମଦୂତିକା—ନାଗଦନ୍ତୀ ।
ରାସ୍ନିକାକୁଲୀ—ଲବଆଙ୍କୁଡ଼ି ।
ରୁକ୍ଷଗନ୍ଧକା—କ୍ଷୀରବିଦାରୀ ।
ରୁକ୍ଷଲାମ୍ବିକା—କୃଷ୍ଣସୋହ୍ଲା ।
ରୋମବଲଣ—ସଚଳଲବଣ ।
ରସବ୍ୟକ୍ତକର—ରନ୍ଧନ ।
ରାଜକୋଷାତକୀ—ପୀତପୁଷ୍ପ ଘୋଷାଢ଼ଲୀ ।

ଲ

ଲବ—ଲବଙ୍ଗ ।
ଲକ୍ଷା—ଜଉ ।
ଲଜା—ଲିଆ ।
ଲିଙ୍ଗ—କୁଗ୍ରହର ଲକ୍ଷଣ; ଉପସ୍ଥ ।
ଲିଙ୍ଗୀ—କୃଷ୍ଣସୋହ୍ଲା ।
ଲେଖ—ତାଳଫଳ ।
ଲୋଧ୍ର—ଲୋଧ ।
ଲୋମ—ରୁମ ।
ଲୋହ—ଅଗରଚନ୍ଦନ; ଲୁହା ।
ଲକୁଚ, ଲିକୁଚ—ଜେଉଟ ଫଳ ।
ଲକ୍ଷଣ—ଜିଡ଼ଗଛ ।
ଲଘୁଜ—ଅଗରଚନ୍ଦନ ।
ଲଘୁଞ୍ଚ, ଲଘୁଞ୍ଚା—ସରଗଡ଼ ।
ଲତକା—ଲତାକସ୍ତୁରୀ ।
ଲବଣ—ଲୁଣିଆଁ ରସ ।
ଲବଣା—ଫୁଟିଫୁଟିକା ।
ଲବଲୀ—ନରକୋଳି ।
ଲଲୁକ—ଗନ୍ଧଲଲୁକା ।
ଲଶୁନ—ରସୁଣ ।
ଲାଙ୍ଗଲୀ—ପଇଡ଼; କୃଷ୍ଣପର୍ଣ୍ଣୀ ।

ଲାଞ୍ଛନ—ନନ୍ଦୀମୁଖଧାନ ।
ଲାଲାକ୍ତ—ଶଙ୍ଖସାରୁ ।
ଲମ୍ପାକ—ଲେମ୍ବୁ ।
ଲେଖନ—ବାନ୍ତ ବା ବମନ ।
ଲୋମଶ—ଲତାଶିରସ ।
ଲୋମଶ—ମନ୍ଦୁଆଳୁ, କାଶୀଶ ।
ଲୋମଶା—ଜଟାମାଂସୀ, ମାଲବନବନା ।
ଲୋହାଙ୍ଗ—ଅଗରଚନ୍ଦନ ।
ଲୋହିତ—ରକ୍ତ ।
ଲଘୁପାକ୍ୟ—ଚନାଧାନ ।
ଲଘୁମାଂସୀ—ଆକାଶମାଂସୀ ।
ଲତାଦ୍ରୁମ—ଶିଆଳିଲତା ।
ଲାଙ୍ଗଳୀ—ଲହଲଙ୍ଗଳିଆ ।
ଲାମଜ୍ଜକ—ଉଶୀରବେଣା ।
ଲୋଧ୍ରଦ୍ୱୟ—ଲୋଧ ଏବଂ ପାଟଳିଆଲୋଧ ।
ଲୋହକିଟ୍ଟ—ଲୋହମଳ ।
ଲୋହଦ୍ରାବୀ—ଟାଙ୍ଗଣାକ୍ଷାର ।
ଲୋହିତକ—ମାଣିକ୍ୟ ।
ଲବଣୋତ୍ତମ—ସୈନ୍ଧବଲବଣ ।
ଲମ୍ବାଭିଧାନ—ଲେମ୍ବୁ ।
ଲୋମଶପର୍ଣ୍ଣୀ—ମାଷପର୍ଣ୍ଣୀ ।
ଲୋମହର୍ଷକ—ସଲପଗଛ ।
ଲୋହକାନ୍ତକ—କାନ୍ତଲୁହା ।
ଲୋହମାରକ—ମଦରଙ୍ଗା ।
ଲୋହିତମୃତ୍ତିକା—ଗେରୁ ।

ଶ

ଶଟୀ—ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠି ।
ଶଠ—ତଗରପାଦ, ଧୁଦୁରା ।
ଶମି—ବୃକ୍ଷଭେଦ ।
ଶର—କାଣ୍ଡଶରଗଛ ।
ଶଳ—ଝିଙ୍କକାଠି ।
ଶ୍ରବା—ଶଲଗ ।
ଶାଖୀ—ଗଛ ।
ଶାମା—ଲତାକସ୍ତୁରୀ ।
ଶାଲ—ଷାଠିଆ ଧାନ ।
ଶ୍ରାଣା—ଜାଉ ।
ଶିଖୀ—କେଶିବୃକ୍ଷ ।
ଶିଗ୍ରୁ—ସଜନାଗଛ ।
ଶିତ—ଶ୍ୱେତଜଗ; ପୁଣ୍ଡରୀକ କାଠଭେଦ; ସ୍ଫଟିକ ଟାଙ୍ଗଣା; କୁନ୍ଦପୁଷ୍ପ; ଅଣଯୋରସ ।
ଶିତା—ଶ୍ୱେତଚନ୍ଦନ; ସୋମରାଜ ମଞ୍ଜି; ଗଙ୍ଗଶିମୁଳି; ଶିଆଳଆଗ୍ରେଜ୍; ଶ୍ୱେତଦୁବ ।
ଶିବ—ସିନ୍ଦୂର; ଭୂର୍ଜଗଛ ।
ଶିବା—ହରଡ଼ା; ଭୂଇଁଅଁଳା; ବ୍ରାହ୍ମି ଶାକଭେଦ ।
ଶିର—ସାମୁଦ୍ରଲବଣ ।
ଶୀତ—ବୋଆଳୁ; ବେତଗଛ; ଶୀତଳ ଓ ମନ୍ଦୋଷ୍ଣଜଳରେ ସିଦ୍ଧ ଔଷଧଦ୍ରବ୍ୟ ବା ଏକପ୍ରକାର କଷାୟ ।
ଶୀଲ—ବୃକ୍ଷବିଶେଷ ।
ଶୁକ୍ତ—ମଧୁକାଞ୍ଜିକାଦିରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଔଷଧବିଶେଷ ।
ଶୁକ୍ତି—ମୁକ୍ତାଶାମୁକା; ଦୁଇ କର୍ଷ ବା ଅର୍ଦ୍ଧ ପଳ ପରିମାଣ ।
ଶୁକ୍ର—ବୀର୍ଯ୍ୟ; ନୟନ; ରୋଗବିଶେଷ ।
ଶୁକ୍ଲ—ପାଟଳିଆ ଲୋଧ ।
ଶୁକ୍ଲା—କ୍ଷୀରକାକୋଲି ।
ଶୁଭ୍ରା—ବଂଶରୋଚନା ।
ଶୁଲ୍ବ—ତମ୍ବା ।
ଶୂତ—ଦଶ ଚଣ୍ଟା ବା ମାଷକ ପରିମାଣ ।
ଶୂବା—ମୁରୁଗା ।
ଶୂଳ—ପୀଡ଼ା, ରୋଗବିଶେଷ ।
ଶୃଙ୍ଗୀ—କକଡ଼ାଶୃଙ୍ଗୀ; ଅତୁସୀ; ବରଗଛ; ଆଠ ପ୍ରକାର ସ୍ଥାବର ବିଷରୁ ଏକ ।
ଶେଲୁ—ବୋଆଳୁ ।
ଶ୍ୱେତ—ଘୋଡାଶୁଣ୍ଠି; ସ୍ଫଟିକଟାଙ୍ଗଣା; ରୁପା ।
ଶ୍ୱେତା—ଅତୁସୀ; ଲତାଶିରସ ।
ଶୈବ—ସ୍ଫଟିକ ।
ଶୈଳ—ଶିଳାଜତୁ; ରସାଞ୍ଜନ ।
ଶୌଣ୍ଡୀ—ପିପ୍ପଳୀ ।
ଶୌଣ୍ଡ—ଲହଲଙ୍ଗଳିଆ ।

ଶକୃତ୍—ବିଷ୍ଠା ।
ଶଙ୍ଖିନୀ—କାଇଁଚ; ଶ୍ୱେତବନବନା ।
ଶତାହ୍ୱା—ସନ୍ଧପ ।
ଶନ୍ଦନ—ଆଚୁଗଛ ।
ଶମ୍ପାକ—ସୁନାରିଗଛ ।
ଶମ୍ବୂକ—ଶାମୁକା; ଗେଣ୍ଡା ।
ଶରାବ—ଆଠ ପଲ ପରିମାଣ ।
ଶରୀର—ଦେହ ।
ଶରୀରୀ—ପ୍ରାଣୀ ।
ଶର୍କରା—ନବାତ ।
ଶଲ୍ଲକୀ—ଶଲରିଗଛ ।
ଶଲ୍ୟକ—ମଏଣ ।
ଶସ୍ତ୍ରକ—ଲୁହା ।
ଶ୍ରବଣୀ—ପୁଣ୍ଡରୀକକାଠ; ମୁଣ୍ଡିରୀସ୍ତ ।
ଶ୍ୱସନ—ମଏଣ ।
ଶାଲ୍ମଲ—ଶିମୁଳି ଅଠା ।
ଶାଲ୍ମଲୀ—ଶିମୁଳିଗଛ ।
ଶାମାକ—ସୁଆଁ ।
ଶାମ୍ଭବ—କର୍ପୁର ।
ଶାରଦ—ମୁଗ ।
ଶାରଦୀ—ଛତିଅନା ।
ଶାରିବା—ଡେମଡାଳିଇ ।
ଶାଳିଞ୍ଚ—ମଦରଙ୍ଗା ।
ଶାଲୂକ—କଇଁକନ୍ଦା ।
ଶ୍ରାବଣୀ—ମୁଣ୍ଡିରୀସ୍ତ । (ଅରୁଣା ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।)
ଶିଂଶପା—ଶିଶୁଆଗଛ ।
ଶିଖର—ଉତ୍ତମ ମାଣିକ୍ୟ ।
ଶିଖରୀ—ଅପାମାରଙ୍ଗ ।
ଶିତାଶ୍ମା—ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ମଣି ।
ଶିଲୋଦ୍ଭବ—ଶିଳାଜତୁ ।
ଶିରୀଷ, ଶିରୀଷ—ଶିରସି ଫୁଲ ।
ଶିଶିର—ଶୀତଳ, ଋତୁବିଶେଷ ।
ଶୀତଲା—ଶିଆଳଆଗ୍ରେଡ଼ୁ, ଛେଲିପାଗୁଲିଆ ।
ଶୀତଲୀ—ଶିଆଳଆଗ୍ରେଡ଼ୁ ।
ଶୀସକ—ଶିଂସା ।
ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡ—ଚନ୍ଦନ ।
ଶ୍ରୀପର୍ଣ୍ଣୀ—ଗମ୍ଭାରି ।
ଶ୍ରୀପିଷ୍ଟ—ଲବଣଖୋଟି ।
ଶ୍ରୀଫଳ—ବେଲ ।
ଶ୍ରୀବାସ—ଲବଣଖୋଟି; ହରିଚନ୍ଦନ ।
ଶ୍ରୀସଞ୍ଜ୍ଞ—ଲବଙ୍ଗ । (ଶ୍ରୀପର୍ଯ୍ୟାୟଗୁଡ଼ିକ ଏହାର ନାମ ।)
ଶୁକାଖ୍ୟା—ଶୁଆଥେଣ୍ଟିଆ । (ଶୁକପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ ଏହାର ନାମ ।)
ଶୁକ୍ତିକ—ମୁକ୍ତା ଶାମୁକା ।
ଶୁକ୍ତଲା—ଅଗଡ଼ାଭାଗଡ଼ା ।
ଶୂରଣ—ଓଲୁଅକନ୍ଦା ।
ଶୃଙ୍ଗକ—ଜୀବକ । (ଅଷ୍ଟବର୍ଗରୁ ଏକ); ଅଗର ଚନ୍ଦନ ।
ଶୃଙ୍ଗାଟ—ସିଂହଡ଼ା ବା ଜଳକଣ୍ଟକ ।
ଶେଖର—ଲବଙ୍ଗ ।
ଶେଫାଲୀ—ଗଙ୍ଗଶିମୂଳୀ ।
ଶ୍ରେୟସୀ—ହରଡ଼ା; ସୁଗନ୍ଧ ରାସ୍ନା; ଗଜପିପ୍ପଳୀ ।
ଶ୍ୱେତାର୍କ—ରୁପାମାଷି ।
ଶୈଲାଖ୍ୟ—ଶିଳାଜତୁ ।
ଶୋଥଘ୍ନୀ—ପୁରୁଣୀ ।
ଶୋନାକ—ଫଣଫଣା ବା ଫାମ୍ପୁଣିଆ ।
ଶୋଲଙ୍କ—ଟଭି ।
ଶକଟାକ୍ଷ—ଧବଗଛ ।
ଶଙ୍ଖାସନ—ଗଙ୍ଗାଇ ।
ଶଙ୍ଖକନ୍ଦ—ଶଙ୍ଖସାରୁ ।
ଶଙ୍ଖନଖ—ନଖିଭେଦ ।
ଶଙ୍ଖପୁଷ୍ପୀ—ବ୍ରାହ୍ମୀଶାକଭେଦ ।
ଶତପତ୍ରୀ—ଶତଦଳ ମଲ୍ଲୀ ।
ଶତପଦୀ—ହଂସପାଦୀ ।
ଶତପର୍ବା—ଶ୍ୱେତଦୁବ ।
ଶତଭୀରୁ—ବନମଲ୍ଲୀ ।
ଶତମୂଳୀ—ଛତାବରୀ ।
ଶତବୀର୍ଯ୍ୟା—ଶ୍ୱେତଦୁବ ।
ଶତବେଧୀ—ଅମ୍ଳପାଳଙ୍ଗ ।
ଶତାଙ୍ଗୁଳ—ତାଳଗଛ ଓ ଫଳ ।
ଶରକନ୍ଦ—କ୍ଷୀରକଞ୍ଚୁକୀ ।
ଶାକବୀର—କୋଶଲା ଶାକ ।

ଶାଖୋଟକ—ସାହାଡ଼ାଗଛ ।
ଶାଳଗ୍ରହ୍ —ବଡ଼ ଗୋଟା ଧାନ ।
ଶିଖଣ୍ଡିନୀ—କାଇଁଚ; ଜୁଇଫୁଲ ।
ଶିଖରଣୀ—ଦଧି ମଣ୍ଡରେ ଶର୍କରା ଦେଇ କରବା ପେୟବିଶେଷ ।
ଶିଖିକୁନ୍ଦ—କୁନ୍ଦୁରୁଖୋଟି ।
ଶିଗ୍ରୁଦ୍ୱୟ—ସଜନା ଓ ରକ୍ତସଜନା ।
ଶିତଶିବ—ଶମିଗଛ ।
ଶିତଶୂକ—ଯବଧାନ ।
ଶିତାଭ୍ରକ—କର୍ପୂର ।
ଶିତବର୍ଣ୍ଣା—କଳବିରା ।
ଶିତସାର—ମଦରଙ୍ଗା ଶାକ ।
ଶିବପ୍ରିୟ—ବକପୁଷ୍ପ ।
ଶିବାଟିକା—ଶ୍ୱେତପୁରୁଣୀ ।
ଶିମ୍ବିପର୍ଣ୍ଣୀ—ମୁଦ୍‌ଗପର୍ଣ୍ଣୀ ।
ଶିରଶ୍ଛଦ—ଭୂର୍ଜଗଛ ।
ଶିଳାଧାତୁ—ଖଡ଼ି ।
ଶିଳାଭେଦ—ପାଷାଣଭେଦଗଛ ।
ଶୀତପାକୀ—କାକୋଲୀ । (ଅଷ୍ଟବର୍ଗରୁ ଏକ ।)
ଶୀର୍ଣ୍ଣବୃନ୍ତ—ଫୁଟିଫୁଟିକା ।
ଶୁକନାମା—ଶୁଆଅଣ୍ଡିଆ ।
ଶୁକପ୍ରିୟ—କରମଙ୍ଗା ।
ଶୁକଶିମ୍ବୀ—ବାଇଚୁଙ୍କ ।
ଶୁକାନନା—ଶୁଆଅଣ୍ଡିଆଗଛ ।
ଶୁକ୍ଳତରୁ—ଶିରସଗଛ ।
ଶୁକ୍ଳପୁଷ୍ପ—କୁରୁଆ ଶାକ; ତଳଚକାଭେଦ ।
ଶୁକ୍ଳପୁଷ୍ପା—ନାଗଦନ୍ତୀ ।
ଶୁଚପୁଷ୍ପ, ଶୁଚପୁଷ୍ପ—କେତକୀ ।
ଶୁଭାଞ୍ଜନ, ଶୋଭାଞ୍ଜନ—ରକ୍ତସଜନା ।
ଶୁଷ୍କମାଂସ—ଶୁଖିଲା ମାଂସ ।
ଶୃଙ୍ଗବେର—ଅଦା ।
ଶ୍ଳେଷ୍ମାତକ—ବୋଆଳୁ ।
ଶ୍ୱେତପର୍ଣ୍ଣୀ, ଶ୍ୱେତପତ୍ର—ଶ୍ୱେତ ତୁଳସୀ ।
ଶ୍ୱେତପୁଷ୍ପା—ଜନ୍ତି ।
ଶ୍ୱେତବଗ୍ଗ—ଶୁକ୍ଳବଚ ।
ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣା—ଶ୍ୱେତବନବନା ।
ଶ୍ୱେତବୃକ୍ଷ—ବରୁଣ ।
ଶ୍ୱେତରତ୍ନ—ସ୍ଫଟିକ ।
ଶ୍ୱେତଶୃଙ୍ଗୀ—ଆଠପ୍ରକାର ସ୍ଥାବର ବିଷରୁ ଏକ ।
ଶୋଭାଞ୍ଜନ—ସଜନାଗଛ ।
ଶୌକ୍ତିକେୟ—ମୁକ୍ତା ।
ଶୌକ୍ଳକେୟ—ବିଷ ।
ଶନ୍ଦପର୍ଯ୍ୟାୟ—କୁରୁଆଗଛ ।
ଶକୁଳାଦନୀ—କଟୁକରୋହଣୀ ।
ଶଙ୍କରପ୍ରିୟ—ଗନ୍ଧେଶ ।
ଶତପୁଷ୍ପାଖ୍ୟ—ସଉପ ।
ଶତପର୍ବିକ—ଆଖୁ ।
ଶବରଲୋଧ୍ର—ପାଟଳଅଲୋଧ ।
ଶରଖଡ଼୍ଗକ—ଖଡ଼ି ।
ଶଶ୍ୱଦୁଦ୍ଭବ—ଲେଉଟିଆସାଗ ।
ଶାଲ୍ମଲୀବେଷ୍ଟ—ଶିମୁଳଅଠା ।
ଶିଖିକଣ୍ଠ—ମୟୂରଗିଣିଆ ।
ଶିତପର୍ପଟୀ—ପର୍ବତମାଟି ।
ଶିତସାରକ—କେନ୍ଦୁ ।
ଶିବସାଧନ—ଶାଳଧାନ ।
ଶିମ୍ବମଲକ—ନରକୋଳି ।
ଶୀତବଲ୍ଲୀ—ଭୂମିକମ୍ବୁ ।
ଶୃଗାଲକୋଲୀ—କଣ୍ଟାଇକୋଳି ।
ଶୃଙ୍ଗାରପତ୍ର—କର୍ପୂର ।
ଶ୍ୱେତମରିଚ—ସଜନାମଞ୍ଜି ।
ଶୋଣବଲ୍‌କଳ—ଖମ୍ବଆଳୁ ।
ଶୋଣରତ୍ନକ—ମାଣିକ୍ୟ ।
ଶୋଣିତାହ୍ୱୟ—କୁଙ୍କୁମ ।
ଶୋଥନାଶନ—ଭାଲିଆ ।
ଶବରଦନ୍ତାଖ୍ୟ—କ୍ଷୀରକଞ୍ଚୁକୀ ।
ଶରଧାନ୍ୟନକା—ଗୋରେଖଗୁଡ଼ଳ ।
ଶଶାଙ୍କକରଣ—ଶର୍କରା ସହ ପକ୍ୱ ଘନୀଭୂତ କ୍ଷୀର ।
ଶାଲପତ୍ରସମା—ଶାଲପର୍ଣ୍ଣୀ ।
ଶ୍ରୀପୁଷ୍ପପୁଣ୍ଡରୀକ—ପୁଣ୍ଡରୀକକାଠଭେଦ ।
ଶୂଚ୍ୟଗ୍ରସ୍ଥୂଳକ—କୁଣଗଛ ।
ଶ୍ୱେତପ୍ରତାନକା—ଚଲଣା ।

ସ

ସର୍ଜ—ଝୁଣା ।
ସର୍ପିଃ—ଘିଅ ।
ସସ୍ୟ, ଶଷ୍ୟ—ଫଳ ।
ସହା—ଘିଅକୁମାରୀ; ସହଦେବୀ; ସୁଗନ୍ଧରାସ୍ନା ।
ସ୍ୱଚ୍ଛ—ସ୍ଫଟିକ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—ସୁନା ।
ସ୍ତନ୍ୟ—କଳମ୍ବୁଶାକ ।
ସାଧ୍ୱୀ—ବୃଧଖଣ୍ଡ ।
ସାନ୍ଦ୍ର—ବରଗୁଡ଼ ।
ସାର—ଲବଣୀ; ଦେହସ୍ଥ ମଜ୍ଜା; ବୃକ୍ଷର ମଞ୍ଜ ।
ସ୍ୱାଦ୍ୱୀ—ଦ୍ରାକ୍ଷା ।
ସ୍ନାୟୁ—ଶିରା ।
ସିଂହୀ—ଅନ୍ତାନ୍ତ, ଲବଆଙ୍କୁଡ଼ ।
ସ୍ଥିରା—ଶାଳପର୍ଣ୍ଣୀ ।
ସୀଧୁ—ମଦ୍ୟଭେଦ ।
ସୁଦ—ଧଳହଣ ।
ସୁଧା—ସିଝୁ ।
ସୁପ୍ତି—ନିଦ୍ରା ।
ସୁରା—ମଦ ।
ସୁରା—ରାଇସୋରଷ ।
ସ୍ରୁବା—ମୁରୁଗା ।
ସ୍ନୁକ୍—ସିଝୁଗଛ ।
ସୂତ—ପାରାରସ ।
ସୂପ—ଡାହଣ ।
ସ୍ଥୂଲା—ଅଳାଇଚ ।
ସ୍ନୁହୀ—ସିଝୁ ।
ଶୃଙ୍ଗୀ—ଅନ୍ତାନ୍ତ ।
ସେବ୍ୟ—ଉଶୀରବେଣା ।
ସ୍ନେହ—ତେଲ ।
ସୌରୀ—ଲହଲଙ୍ଗଲଆ ।
ସବର୍ଣ୍ଣ—ବାହାଡ଼ା ।
ସଂବେଶ—ନିଦ୍ରା ।
ସଙ୍କ୍ଲିଷ୍ଟା—କାଇଁଚ ।
ସଚଳ—ଲବଣବିଶେଷ ।
ସପ୍ତଳା—ଛେଳପାଗୁଳିଆ ।
ସଭଦ୍ରା—ଗମ୍ଭାରୀ ।
ସମଙ୍ଗା—ଲଜକୋଳି; ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା ।
ସମାଂସା—ବାଡ଼ଅଇଁଲା ।
ସରଜ—ଷାଠିଆଧାନ ।
ସରଳ—ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ସୁଗନ୍ଧଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ; ଲବଣ-ଖୋଟି; କରାଡ଼ ।
ସର୍ଜିକା—ସାଚକ୍ଷାର ।
ସର୍ପାକ୍ଷୀ—ସାପକଙ୍କାଳିଆ ।
ସର୍ପାହ୍ୱ—ନାଗକେଶର । (ସର୍ପପର୍ଯ୍ୟାୟସବୁ ଏହାର ନାମ ।)
ସର୍ଷପ—ସୋରଷ ।
ସଣଲ୍ଲୀ—ନାଗଦନ୍ତୀ ।
ସ୍ୱଗୁପ୍ତା—ବାଇଡ଼ଙ୍କ ।
ସ୍ୱଦଂଷ୍ଟ୍ରା—ଗୋଖରା ।
ସ୍ୱରସ—କ୍ଷୁଣ୍ଣଦ୍ରବ୍ୟମାନଙ୍କର ରସ; ଦ୍ୱିଗୁଣ ଜଳରେ ଅହୋରାତ୍ର ନିକ୍ଷିପ୍ତ ଔଷଧଚୂର୍ଣ୍ଣ, କଷାୟବିଶେଷ ।
ସାବର—ପାଟଲିଆଲୋଧ ।
ସାରକ—କନକାମଞ୍ଜି ।
ସାଲଜ—ଝୁଣା ।
ସାଲୂର—ଜାଇଫଳ ।
ସ୍ୱାଦାଢ୍ୟ—ଖଜୁରି ।
ସିଂହାଣ—ଲୋହମଳ ।
ସିଂହାସ୍ୟ—ବାସଙ୍ଗଗଛ ।
ସିକତା—ବାଲୁବାଲୁଆ ।
ସିକାର—ଶ୍ୱେତକାଞ୍ଚଣ ।
ସିଦ୍ଧାର୍ଥ—ଶ୍ୱେତସୋରଷ ।
ସିହ୍ଲକ—ସିହ୍ଲା ।
ସୁଗନ୍ଧ—ଭୁଇଁପଲାଶ; ଜିରା; ନାକଦଏଣା ।
ସୁଗନ୍ଧା—ସେବତୀଫୁଲ; ସୁଗନ୍ଧ ରାସ୍ନା ।
ସୁଗନ୍ଧ—ସ୍ୱନାମପ୍ରସିଦ୍ଧ ମୂଳବିଶେଷ; ଗନ୍ଧଲାଲୁକା; ପିତା ଭୁଇଁପଲାଶ ।
ସୁଗୁପ୍ତା—ବାଇଡ଼ଙ୍କ ।
ସୁଘ୍ନିକ—ସାଚକ୍ଷାର ।
ସୁନନ୍ଦା—ପାନଅଇଚ; ଚେମଡାଲଇ ।

ସୁମାଳା—ଅତସୀଚଣା ।
ସୁପୀତ—ହରିଚନ୍ଦନ ।
ସୁପୁନ୍ଦ—କୁଇଗଛ ।
ସୁଫଳ—ଡିମ୍ବ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣ—ସୁନା ।
ସୁବହା—ସୁଗନ୍ଧରାସ୍ନା ।
ସୁଭଗ—ଶୈଳଜ; ଟାଙ୍ଗଣାକ୍ଷାର ।
ସୁଭଦ୍ରା—ସୁଗନ୍ଧ ।
ସୁଭିକ୍ଷା—ଧାରୁକଫୁଲ ।
ସୁମନ—ଗହମ ।
ସୁମନା—ଜାଇଫୁଲ, ଫୁଲ, ମାଲତୀଫୁଲ ।
ସୁରକ୍ତ—ରଙ୍ଗକଇଁ ।
ସୁରଙ୍ଗ—କରୁଣାଫଳ; ରକ୍ତସଜନା ।
ସୁରଭି—ସୁଗନ୍ଧ ।
ସୁରସ୍ତି—ଲଣ୍ଡାବାବୁଲ; ଶଲସ୍ତି ।
ସୁରସା—ଲଣ୍ଡାବାବୁଲ ।
ସୁରାହ୍ୱ—ଦେବଦାରୁ ।
ସୁଲଖି—ପାଳଙ୍ଗଶାକ ।
ସୁଶିର—ଲବଙ୍ଗ ।
ସୁଶୀତ—ପୃଷ୍ଟକାଶୀଶ ।
ସୁସ୍ୱର—ବ୍ରାହ୍ମୀଶାକ ।
ସୁଷବୀ—କଳାଜବ୍ଭେଦ; କଳଖି ।
ସୁଷୀମ—ଶୀତଳ ।
ସୂକ୍ଷ୍ମକନ୍ଦ—କ୍ଷୀରକାଞ୍ଚୁକ୍ରି ।
ସୂର୍ଜକ—କେନ୍ଦୁ ।
ସୂଗ୍ଦାରୁ—ବହିଚଗଛ ।
ସୂକ୍ଷ୍ମୈଳା—ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଳାଇଚ ।
ସ୍ନେହନ—ଦେହମର୍ଦ୍ଦନ ।
ସୌବୀର—ବରକୋଳ; କାଞ୍ଜିପାଣି ।
ସୌରାଷ୍ଟ୍ରୀ—ପର୍ବତ ମାଟି ।
ସକଣ୍ଟକ—ଗିଲ ।
ସତୀନକ—ବଡ଼ଚଣା ।
ସଦାପୁଷ୍ପୀ—ଅର୍କ ।
ସନକଦ୍ରୁ, ସନ୍ନକଦ୍ରୁ—ପିଆଲକୋଳି ।
ସପ୍ତଜାତ—ସପ୍ତଜାତକ ଶବ୍ଦ ଦେଖ ।
ସନ୍ଧ୍ୟାରୁଣ—ସିନ୍ଦୂର ।
ସପ୍ତଧାତୁ—ରସ, ରକ୍ତ, ମାଂସ, ମେଦ, ଅସ୍ଥି, ମଜ୍ଜା ଓ ଶୁକ୍ର ।
ସପ୍ତଧାନ୍ୟ—ଯବ, ଗୋଧୂମ, ଧାନ୍ୟ, ତିଳ, କାଙ୍ଗୁ, ଶାମାକ ଓ ଚୀନକ ।
ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣ, ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣୀ—ଛତିଅନାଗଛ ।
ସମୁଦ୍ରାନ୍ତା—ଦୁଳ୍‌ର୍ଭ, କପାଗଛ ।
ସମ୍ପୁଟାଙ୍ଗ—ହିଆଳ ।
ସର୍ଜରସ—ଝୁଣା ।
ସର୍ପଦଂଷ୍ଟ୍ରା—ବିଛୁଆତି, ସାପକଙ୍କାଳିଆଭେଦ ।
ସର୍ପନାମା, ସର୍ପସତ୍ତ୍ୱା—ସାପକଙ୍କାଳିଆ ।
ସର୍ବଗନ୍ଧ—ଅଗର, ସିହ୍ଲକ, ଲବଙ୍ଗ, ନାଗେଶ୍ୱର, ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ, ଅଳାଇଚ, ତେଜପତ୍ର, କକୋଲ ଓ କର୍ପୂର ।
ସର୍ବସହ—ଗୁଗ୍‌ଗୁଳୁ ।
ସର୍ବୌଷଧି—କୁଡ଼, ଜଟାମାଂସୀ, ମୁରାମାଂସୀ, ହଳଦୀ, ଦାରୁହଳଦୀ, ଶୈଳେୟ, ଚମ୍ପକ, ଅଳାଇଚ, କର୍ପୂର ଓ ମୁଥା ।
ସଲଟୁକ—ଲେଉଟିଆ ଶାକ ।
ସହକାର—ସୁଗନ୍ଧ ଆମ୍ବ ।
ସହଚର—ନୀଳପୁଷ୍ପ ଦାସକରଣ୍ଟା; ପୀତପୁଷ୍ପ ଦାସ କରଣ୍ଟା ।
ସ୍ଥଳପୁଷ୍ପ—ବକପୁଷ୍ପ ।
ସ୍ୱଚ୍ଛାକାର—ହରିତମଣିକ୍ୟ ।
ସ୍ୱମଙ୍ଗଳା—କାକୁଡ଼ିଆ ଘାସ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକ୍ଷୀରି—ହେମାଦ୍ରି ଖ୍ୟାତ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାହ୍ୱୟ—ସୁବର୍ଣ୍ଣମାକ୍ଷୀ ।
ସ୍ୱଳ୍ପଶୀତ—ବଡ଼ଧାନ ।
ସ୍ୱାଦୁକଣ୍ଟକ—ବହିଚ ।
ସ୍ୱାଦୁକନ୍ଦ—ମହୁଆଳୁ ।
ସିଂହପୁଚ୍ଛୀ—ମାଷପର୍ଣ୍ଣୀ ।
ସିନ୍ଧୁରତ୍ନ—ମୁକୁତା ।
ସିନ୍ଧୁଭବ—ସୈନ୍ଧବଲବଣ ।
ସୁକୁମାର—ଶିମ୍ବଭେଦ ।
ସୁଗନ୍ଧକ—ଗନ୍ଧତୁଳସୀ ।
ସୁଦର୍ଶନା—ଦନ୍ତଦନ୍ତିଆ ।

ସୁବର୍ଣ୍ଣକ— ସୁନାରଗଛ, ଏକ କର୍ଷ ପରିମାଣ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣାହ୍ୱ—ନାଗେଶ୍ୱର ।
ସୁଭଦ୍ରାଣୀ—ଛାୟମାଣା ।
ସୁରଦାରୁ—ଦେବଦାରୁ ।
ସୁରାଷ୍ଟ୍ରକ—କଳାମୁଗ ।
ସୁଲେହ୍ୟତ— ପିଆଜ ।
ସୁଶୀତଳ—ନାକଦଅଣା ।
ସୁସଂସ୍କୃତ—ସଂସ୍କାର ବ୍ୟଞ୍ଜନ ।
ସୂକ୍ଷ୍ମଫଳା—ତାଳମୂଳୀ ।
ସୂର୍ଯ୍ୟାବର୍ତ୍ତ—ଅଣସୋରିଷ ।
ସ୍ଥୂଳକଙ୍ଗୁ—କାଙ୍ଗୁ ।
ସ୍ଥୂଳପୁଷ୍ପ—ବକପୁଷ୍ପ ।
ସ୍ଥୂଳଶାଳି—ବଡ଼ ଗୋଟା ଧାନ ।
ସ୍ଥୂଳଶିମ୍ବୀ—ଶିମ୍ବ ।
ସ୍ନେହଗର୍ଭ—ରାଶି ।
ସୈରୀୟକ—ନୀଳପୁଷ୍ପ ଦାସକରଣ୍ଡା ।
ସୋମସଂଜ୍ଞ— କର୍ପୂର । (ସୋମ ବା ଚନ୍ଦ୍ର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସବୁ କର୍ପୂରର ନାମ ।)
ସୋମମଣି—ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତମଣି ।
ସୋମଯୋନି—ଶ୍ୱେତଚନ୍ଦନ ।
ସୋମରାଜୀ— ସୋମରାଜମଞ୍ଜି ।
ସୌବର୍ଚ୍ଚଳ—ଲବଣବିଶେଷ ।
ସୌବୀରକ— ସୌବୀରାଞ୍ଜନ ।
ସୌରାଷ୍ଟ୍ରିକ— କଂସା; ବିଷ ।
ସର୍ବତୋଭଦ୍ରମନ୍ତ୍ର—ଅମୃତମନ୍ତ୍ର ।
ସପ୍ତଜାତକ—ଇନ୍ଦ୍ରଯବ, କାକୋଲା, କର୍ପୂର, ପିପ୍‌ପଳୀ, ଅଳାଇଚ, ମରିଚ ଓ ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ ।
ସବରଲୋଧ୍ର—ପାଟଳିଆଲୋଧ ।
ସମନ୍ତଦୁଗ୍ଧା—ସିଜୁଗଛ ।
ସମ୍ପଦାହ୍ୱୟା—ଋଦ୍ଧି । (ଅଷ୍ଟବର୍ଗରୁ ଏକ ।)
ସରପର୍ପଟୀ—ଦୁଧସର ।
ସରସାତନ୍ତୁ— କାଙ୍କଡ଼ ।
ସର୍ପଗନ୍ଧାଖ୍ୟା—ସୁଗନ୍ଧରାସ୍ନା ।
ସର୍ପପାହ୍ୱୟ—ଆଠପ୍ରକାର ସ୍ଥାବର ବିଷରୁ ଏକ ।
ସର୍ପଘାତିନୀ—ସାପକଙ୍କାଳିଆ ।
ସହସ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟା—ଦୂବ ।

ସହସ୍ରବେଧୀ—ଅମ୍ଳପାଲଙ୍ଗ; ହିଙ୍ଗୁ ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଗୈରିକ—ହଳଦିଆ ଗେରୁ ।
ସ୍ୱାଦୁକଣ୍ଟକ—ଗୋଖରା ।
ସିନ୍ଧୁବାରକ—ବେଗୁନିଆଁ ।
ସିନ୍ଧୁରକଫ—ସମୁଦ୍ରଫେନ ।
ସିନ୍ଧୁସମ୍ଭବ—ସ୍ଫଟିକଟାଙ୍ଗଣା ।
ସ୍ନିଗ୍ଧତଣ୍ଡୁଳ—ଷାଠିଆଧାନ ।
ସୁଗନ୍ଧଗଣ—ଉଶୀର, କସ୍ତୂରୀ, କର୍ପୂର, କୁଙ୍କୁମ, ଗୋରୋଚନା ଓ ଚନ୍ଦନ ।
ସୁଖବର୍ଚ୍ଚଳ—ସାଚକ୍ଷାର ।
ସୁନିଷଣ୍ଣକ—ସୁନିସୁନିଆଶାକ ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣା—ଜୀବନ୍ତୀ ।
ସୁମନଃଫଳ—ଜାଇଫଳ ।
ସୁରପୁନ୍ନାଗ—ଛୁରିଅନା ।
ସ୍ଫୁଟବଲ୍‌କଲା—ଫୁଟିଫୁଟିକା ।
ସୂଦସାଧନ— ସୋରିଷ ।
ସ୍ଥୂଳଚଣ୍ଡଳ—ବଡ଼ ଗୋଟା ଧାନ ।
ସ୍ଥୂଳମଞ୍ଜରୀ—ଅପାମାର୍ଗ ।
ସୋମଧାନ୍ୟାମ୍ଳ—କାଞ୍ଜିପାଣି ।
ସୋମବଲ୍‌କାଖ୍ୟ—କାଫଡ଼ ।
ସୋମବଲ୍‌କଲ—ଶୁକ୍ଳ ଖଇର ।
ସୋଷ୍ଟବୈକୃତ—ତପ୍ତଜଳ ।
ସର୍ପକଙ୍କାଳିକା—ସାପକଙ୍କାଳିଆ ।
ସୁଗନ୍ଧାମଳକ—ସର୍ବୌଷଧି ଏବଂ ଅଁଳା ।
ସୁବର୍ଣ୍ଣଗୈରିକ—ହଳଦିଆ ଗେରୁ ।
ସୁମନଃପତ୍ରିକା—ଜାଇପତ୍ରୀ ।

—

ଷ

ଷଣ—ଛଣପଟ ।
ଷଟ୍‌କୋଣ—ହୀରା ।
ଷଡ଼୍‌ଗ୍ରନ୍ଥ—କରଞ୍ଜଭେଦ ।
ଷଡ଼୍‌ଗ୍ରନ୍ଥା— ଶ୍ୱେତ ବଚ ।
ଷଡ଼୍‌ଗ୍ରନ୍ଥି—ପିପ୍‌ପଳୀ ମୂଳ ।
ଷଡ଼୍‌ରସ—ମଧୁର, ଅମ୍ଳ, ଲବଣ, ତିକ୍ତ, କଷାୟ ଓ କଟୁରସ ।

ଷଷ୍ଟିକ, ଷଷ୍ଟିକା—ଷାଠିଆ ଧାନ ।
ଷଡ୍‌ଜାତକ—ଇନ୍ଦ୍ରଯବ, କାକୋଲା, କର୍ପୂର, ପିପ୍‌ପଳୀ, ଅଳାଇଚ ଓ ଗୁଡ଼ତ୍ୱକ ।
ଷଡ୍‌ଗ୍ରନ୍ଥିକା—ଶ୍ୱେତବଚ ।
ଷଡ୍‌ଭୂଷଣ—ତ୍ରିକଟୁ, ପିପ୍‌ପଳୀ ମୂଳ, ଚଭାପାରୁ ଓ ଶୁଣ୍ଠିକାଠ ।
ଷୋଡ଼ଶକ—ଏକପଳ ପରିମାଣ ।
ଷଣ୍ଢପୂଷ୍ପିକା—ଛଣପଟ ।

ହ

ହଠ, ହଠା—ବୁରଝାଞ୍ଜି ।
ହବିଃ—ଘିଅ ।
ହାଫୁ—ଅଫିମ ବା ଆପୁ ।
ହାଲା—ହୁଡ଼ୁପି; ମଦ ।
ହଂସ୍ରା—ହୁଡ଼ୁପି; ଶିରା ।
ହିମ—ଶୀତଳ; ବରଫ; ଷଡ୍‌ଗୁଣ ଜଳରେ ନିଃଶେଷ ପକ୍ୱ କ୍ୱାଥ ।
ହେମ—ସୁନା ।
ହସ୍ତିକା—ବ୍ରାହ୍ମଣଝାଟୀ ।
ହରିତ—କାଶୀଶ; ଯବଧାନଭେଦ ।
ହରିଦ୍ରା—ହଳଦୀ ।
ହରେଣୁ—ରେଣୁକ; ବଡ଼ଚଣା ।
ହଲ୍ଲକ—ରଙ୍ଗକଇଁ ।
ହଳନୀ—ଲହଲଙ୍ଗଲିଆ ।
ହଲୀନ—ଶୀଲବୃକ୍ଷ, କେତକୀ ।
ହ୍ୟସ୍ତନ—ବାସିଜଳ ।
ହ୍ରସ୍ୱାଙ୍ଗ—ଜୀବକ । (ଅଷ୍ଟବର୍ଗରୁ ଏକ ।)
ହାଟକ—ସୁନା ।
ହାରଦ୍ର—ଦଶପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗମ ବିଷରୁ ଏକ ।
ହିଙ୍ଗୁଲୀ—ବାଇଗଣ ।
ହିଣ୍ଡିର, ହିଣ୍ଡୀର—ସମୁଦ୍ର ଫେନ ।
ହିମଜା—ଗନ୍ଧଶୁଣ୍ଠି; ପାଳଙ୍ଗ ଶାକ ।
ହୀରକ—ହୀରା ।
ହ୍ରୀବେର—କୁରୁବେଲ୍ଲୀ ।
ହୃଦ୍‌ଗନ୍ଧ—ଜିରା
ହୈମନ—ମହୁକାଙ୍କ ।
ହଂସପାଦ୍ରି, ହଂସପାଦୀ—ସୁଆଁ ଳିଆ ଲତା ।
ହଂସୋଦକ—ଅଷ୍ଟପ୍ରହରର ଜଳ ।
ହରିମନ୍ଥ—ଅଗିବଥୁ ।
ହରବୀଜ—ପାରଦରସ ।
ହରିନ୍ମଣି—ମରକତ ।
ହରିନ୍ମୃଦ୍‌ଗ—ପରିମୁଗ ।
ହରିପୂର୍ଣ୍ଣ—ମୂଳା ।
ହରିଦ୍ରବ—ଦାରୁହଳଦୀ ।
ହରିପ୍ରିୟ—କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦନ ।
ହରିମନ୍ଥ—ସୋହ୍ଲାଚଣା ।
ହରୀତକୀ—ହରିଡ଼ା ।
ହସ୍ତିକାଲ—ହାଡ଼ଆବଏର ।
ହସ୍ତିପର୍ଣ୍ଣୀ—ଲତାକରଡ଼ି ।
ହସ୍ତିପାତ୍ର—ହାଡ଼ଖୋଙ୍କିଆ ଆଳୁ ।
ହ୍ରସ୍ୱକନ୍ଦ—କୁକିସାରୁ ।
ହ୍ରସ୍ୱବୃକ୍ଷ—କୁଶ ।
ହାଲାହଲ—ଦଶପ୍ରକାର ଜଙ୍ଗମ ବିଷରୁ ଏକ ।
ହିଙ୍ଗୁପର୍ଣ୍ଣୀ—ହିଙ୍ଗୁପତ୍ରୀ ।
ହୀଡ଼ମୋଚୀ, ହୀଲମୋଚୀ—ହୀଡ଼ମୋଚ୍ଚ ।
ହେମଦୁଗ୍‌ଧ—ଉଦୁମ୍ବର ।
ହେମମିଶ୍ର—ସ୍ଫଟିକ ଟାଙ୍ଗଣା ।
ହେମାଦ୍ରକା, ହେମକ୍ଷୀରୀ, ହେମଶିଖା, ହେମପୀତା } ହେମାଦ୍ର ଖ୍ୟାତ ବା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣକ୍ଷୀରୀ ବୃକ୍ଷ ।
ହୈମବତୀ—ଶ୍ୱେତବଚ; ହରିଡ଼ା; ଅତସୀଚଣା ।
ହରିବାଲୁକ—ଗନ୍ଧବାଲୁକା ।
ହଲଧୃକ୍‌ପ୍ରିୟ—କଦମ୍ବ ଗଛ ।
ହିଙ୍ଗୁନିର୍ଯ୍ୟାସ—ନିମ୍ବ ଗଛ ।
ହିମବାଲୁକା, ହିମରଜ—କର୍ପୂର ।
ହେମଗନ୍ଧନୀ—ରେଣୁକ ।
ହେମପୁଷ୍ପକ—ଚମ୍ପା ।
ହୋମଧାନ୍ୟକ—ରାଶି ବା ରାଶି ।
ହସ୍ତ୍ୟଙ୍ଗବୀଜକ—ଲହୁଣୀ ।
ହସ୍ତିକର୍ଣ୍ଣଦଳ—ହସ୍ତିକର୍ଣ୍ଣ ପଲାଶ ।

ହ୍ରସ୍ୱଗ୍‌ବେଧୂକା—ଗୋରକ୍ଷ ଶୃଙ୍ଖଳ ।
ହ୍ଲଙ୍ଗୁଶିବାଟିକା—ହ୍ଲଙ୍ଗୁପତ୍ରୀ ।

କ୍ଷ

କ୍ଷବ—ଗ୍ରାଇସୋରଷ ।
କ୍ଷାର—ଲୁଣିଆଁ ।
କ୍ଷୀର—ଦୁଗ୍ଧ ।
କ୍ଷୀଣ୍ଡି—ଦୁଧଖଣ୍ଡ; କ୍ଷୀରକଞ୍ଚୁକ୍ତା ।
କ୍ଷୁଦ୍ର—ଘୋଡ଼ା ଶୁଣ୍ଠୀ ।
କ୍ଷୁଦ୍ରା—ଗରଗଡ଼ ।
କ୍ଷ୍ୱେଡ—ବିଷ; ଜୀବକ ।
କ୍ଷୋମା—ଅତସୀ ।
କ୍ଷୌଦ୍ର—ମହୁ ।
କ୍ଷତଜ—ରକ୍ତ ।
କ୍ଷାର—ଖାର ।
କ୍ଷାରଦ୍ରୁ—ଝୁଣ୍ଟିଝୁଣ୍ଟିଆ ଗଛ ।
କ୍ଷୀରିକା—କ୍ଷୀଣ୍ଡି; ପାଳଙ୍ଗ ।
କ୍ଷୁଦ୍ରଦ୍ରୁ—ଭୁଣ୍ଡପୋଡ଼ା ।
କ୍ଷୁଦ୍ରାକ—ସଳପ ଗଛ ।
କ୍ଷୁରକ—କୋଇଲେଖା ।
କ୍ଷେତ୍ରେକ୍ଷୁ—ବଡ ଧାନ ।
କ୍ଷାରଦ୍ୱୟ—ଯବକ୍ଷାର, ସାଚକ୍ଷାର ଓ ଟାଙ୍ଗଣାଖାର ।
କ୍ଷାରମଧ୍ୟ—ଅପାମାର୍ଗ ।
କ୍ଷାରଯୁଗ—ସର୍ଜିକାକ୍ଷାର ଓ ଯବକ୍ଷାର ।
କ୍ଷିପ୍ରପାକ୍ଷୀ—ଗନ୍ଧମୁଣ୍ଡ ଗଛ ।
କ୍ଷୀରବାନ୍—କସ୍ୱଡ଼ ।
କ୍ଷୀରବୃକ୍ଷ—କ୍ଷୀରକୋଳି ।
କ୍ଷୀରଶୁକ୍ଲା—ପାଳୁଅ; ଭୁଇଁକଖାରୁ ।
କ୍ଷୀରସହା—ଡହକ୍ତ ।
କ୍ଷୁଦ୍ରକନ୍ଦ—ସିଂହଡ଼ା ।
କ୍ଷଦ୍ରସହା—ମୁଦ୍‌ଗପର୍ଣ୍ଣୀ ।
କ୍ଷ୍ୱେଡ଼ଗନ୍ଧ—କନଅର ।
କ୍ଷୟନାଶିନୀ—ଜୀବନ୍ତୀ ।
କ୍ଷାରମୃତ୍ତିକା, କ୍ଷାରମୃତ୍ତିକା—ଲୁଣିଆ ମାଟି ।
କ୍ଷୀରକାକୋଲୀ—ଅଷ୍ଟବର୍ଗାନ୍ତର୍ଗତ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ ।
କ୍ଷୀରବିଦାରୀ—ଭୁଇଁକଖାରୁଭେଦ ।
କ୍ଷାରମୋଟକ, କ୍ଷାରମୋରଟ—କସ୍ୱଡ଼ ।
କ୍ଷୀରସନ୍ତାନା—ଦୁଧସର ।
କ୍ଷୁଦ୍ରବଜ୍ରକ—ବୈକାନ୍ତ ।
କ୍ଷୁଦ୍ରାବୃହତୀ—ଅକାନ୍ତି ।
କ୍ଷେତ୍ରାମଳକୀ—ଭାଲମୂଳୀ ।
କ୍ଷୁଧାଭିଜନନ—ଗ୍ରାଇସୋରଷ ।
କ୍ଷ୍ୱେଡ଼କୋଷଫଳା—ଘୋଷାଫଳ ।

Printed by Natabar Sahu at the Swadheen Press, Berhampur, 1976